BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVII
G
24
NAPOLI

VII
G
24

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIÆ, ECCLESIASTICAE SCRIPTORES GRÆCI:

Euſebij cognomento Pamphili, Cæſareæ Paleſtinæ Epiſcopi, Lib. X.
Eiuſdem de vita Conſtantini Magni, Lib. IIII.
Conſtantini Magni Oratio ad ſanctorum cœtum.
Eiuſdem Euſebij Oratio in laudem Conſtantini Magni, ad trigeſimum illius Imperij annum, nunquam antehac nec græcè nec latinè impreſſa.
Socratis Scholaſtici Conſtantinopolitani Hiſt. Eccleſ. Lib. VII.
Theodoriti Cyrenenſis Epiſcopi, Lib. V.
Hermiæ Sozomeni Salaminij, Lib. IX.
Euagrij Scholaſtici Epiphanenſis, Lib. VI.

IOANNE CRISTOPHORSONO, ANGLO, CICESTRENSI quondam Epiſcopo interprete:

NVNC DEMVM AD BONORVM EXEMPLARIVM FIDEM, NOTATIS INDE ceteræ editionis erroribus defectibúſque innumeris, collati: & notis nonnullis, rerumque capitibus ad margines additis, illuſtrati. Quibus Emmanuelis Imp. Conſtantinopolitani ſuper Chriſti verbis, Pater maior me eſt, *editum: Deinde Euſebij operum aliquot, quæ non extant, fragmenta Græcè & Latinè adiecimus, Ioanne Curterio autore & interprete.*

Cum rerum memorabilium Indice locupletiſſimo.

Euſebianæ hiſtoriæ decimum duo recèns interiecti ſequuntur Ruffini libri.

V. C. Domini Decij

Familiæ Emptus ... quatuor ... duobus à Nicolao de bottis 23 8bris 1576 Neap. Catal. inscriptus pro Biblioth.

PARISIIS,
Apud Nicolaum Cheſneau, via Iacobæa, ſub ſcuto Frobeniano, & Quercu viridi.
M. D. LXXI.
Cum priuilegio Regis.

IOANNI RVPIFVLCAVDIO MAIORIS MONASTERII ABBATI S.

CVM ab humanioribus literis ad ſacroſanctam Theologiã, ſtudia mea reuocare ſtatuiſſem, déque ſequendis in tanta ſcriptorum multitudine ducibus perſępe cogitarem: non à veteris Eccleſiæ tantùm nullo diſcrimine patribus, quorum piis & bonis eſſet de rebus controuerſis extra calumniam ſentẽtia, ſed ab iis potiſſimùm, qui politioribus diſciplinis theologiam exornaſſent, auſpicandum putaui. Ita enim iucundè & vtiliter priora ſtudia poſſe refricari, externarúmque literarum vſum verè conſtare, ſi ſacræ Theologiæ, tanquã dominæ & matronæ nobiliſſimæ ancillarentur, ſum ſemper arbitratus. Ad hanc ſtudiorum quam dudum inieram rationem retinendam, non parum momenti attulit, quòd tuorum ex fratre nepotum ſuſcepta inſtitutione, in eorum commodum & vtilitatem à Deo opt. max. mihi antè præſcriptam exiſtimem. Cum enim non eorum linguam tantùm, ſed mentem & mores etiam, ipſam denique pietatem, qui vnus eſt omnium ſtudiorum, ſed valde neglectus hoc tempore finis, curare noſtri ſit muneris: conſilium ad hoc videor ſecutus, *quod*

Aequè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè,
Aeque neglectum pueris ſenibúſque nocebit.

Ita enim, quoties eis aliquid ab externis auctoribus, in quibus linguarum & artium fundamẽta iaciunt, vel minus caſtum & ſincerum, vel nobiſcum ſentiens occurrit, prius illud ex veterum Eccleſiæ patrum auctoritate non deteſtari modo & refutare, vt oderint, annitor: ſed diuinæ legis etiam fontes, vnde ſuppreſſo nomine cætera hauſerint, quò religionis noſtræ veritatem & antiquitatem à teneris mirari, eiúſque tuendæ ſtudio inflammari queãt, aperio. In hæc ergò me tẽporis à ſuſcepto munere reliquias impendere, tantùm abeſt vt pœniteat, vt vna opera, non ſine magna animi voluptate, tam præclaris ducibus in ſacrarum literarum adyta, & veteres Eccleſiæ ritus ſenſim agi me, humanarúmque literarũ ſtudia mea nõ recreari modo, ſed illuſtrari & augeri ſentiam, ſperémque eam diſcendi docẽdíque rationem, tuis ex fratre diſciplinæ noſtræ com-

miſſis nepotibus, iiſque potiſſimùm, qui in Eccleſiæ ſpem educantur, & mihi etiam vſui tandem, ornamentóque futuram. Cum enim vtriuſque linguæ & primarum diſciplinarum ſuperata difficultate, in auctores eos, ad quos illis tanquam viam priuatis ſtudiis ſternimus, inducentur: tum eis, quantùm iſta prior educatio, & quæ nobis interim cum iiſdem auctoribus comparatur familiaritas proſit, apparebit. Nam quãdo prophanis ideo mendoſiores remanſiſſe conſtat, quod illis ſemper negligentius tractati ſint, ſperémque nepotes tuos, modò quo noſtra hactenus opera cęperunt, pede pergãt, nec inchoatam inſtitutionem quicquam perturbet, non ex verſionibus, ſed ex Græcis fontibus hauſturos eſſe: eius ad eam rem ductu, qui iiſdem delectetur, multum iuuari poſſe nemo negarit: Imò verò eo amplius, quod ita ſunt editi permulti, vt vix intelligi magno multorum intertrimẽto queant. Quid enim, vt à paucis ferè omnes diſcas, Iuſtino Martyre mendoſius? Quid Clemente Alexandrino? quid Euſebio denique, qui ſaltem vnus in euangelica illa præparatione emendatus, huius generis reliquos locis infinitis valeat reſtituere? Sed iſtas difficultates, etiam rebus ferè deploratis, non eſt quod conferendo, meditando, & bonorum exemplariorum ope, tanquam Deo ex machina aliquo, vt fit in fabulis, adhuc ſolui poſſe deſperemus, ſi in iſtã Græcorum hiſtoriæ Eccleſiaſticæ auctorum editionẽ intueamur. Quid enim ea vnquã editum deprauatius? Id ego ſæpe ante annos ſex, qui græca eius lectione delectarer, cum eſſem expertus, & Ruffinum, cuius tempore nondum ita corrupta fuiſſe exemplaria credatur facilè, Muſculum denique ipſum in conſilium adhibuiſſem, tantum abeſt, vt eorum verſionibus ſim adiutus, vt illum (quod meritò reprehendit Hieronymus) in Euſebio reddendo parum integrè ſe præſtitiſſe, & hunc non tantùm mẽdoſi exemplaris Græci vel leues errores non animaduertiſſe, ſed ſuos in verſionem infinitos, partim ignauia, partim de induſtria, vt ſuis partibus faueret, inuexiſſe deprehenderim. Quam rem cùm ideò non parum dolerem, quod nõ ſine damno Eccleſiæ hi eiuſdem hiſtoriæ fontes, à quibus reliquos tanquam riuos poſtea manaſſe conſtat, tam parum purgati & limpidi biberẽtur: cœpi egomet, facta cum Nicephoro collatione, quem in ſuum opus eorum verba ferè ſingula (quantum ex interprete colligere licuit) videbam tranſtuliſſe, aliqua conari emẽdare: cum amici cuiuſdam opera græcum exemplar locis infinitis repurgatum & auctum, virgula, quod aiunt, diuina nactus ſum. Ab eo ergo tempore nihil optaui vehementius, quàm vt huius ope græca non reſtituerentur modo, ſed & latina editio, quæ longè pluribus & deterioribus abundabat erroribus, tanquam Augeæ ſtabulũ interim purgaretur, dum ex tam bonis Græcis (id enim vel de Euſebio dicere poſſum) latina non mala nouus aliquis græcis correctionibus adiutus facere conaretur interpres. Repurgãdi partes cùm ego ſumpſiſſem: eſſétque non ita pòſt in Copi aduerſus Centuriarũ in Eccleſiam coniuratos auctores dialogis, qui tum ſunt editi, Chriſtophorſoni Angli accuratam & elegantem Coloniæ iam excudi verſionẽ animaduerſum: ab incepto tandiu abſtinere viſum eſt, quoad in lucem

promiſſa

promiſſa prodiſſet editio. Ergo cum per annos quatuor aut quinque deſideraretur, meique exemplaris interim bonitate & hiſtoriæ genere delectatus, attentè totũ euoluiſſem: eius emendationes vtilitati publicæ tãdiu non inuidiſſem, niſi promiſſam Chriſtophorſoni interpretationem etiam expectandam cenſuiſſem. Sperabã enim, quia bene doctum hominem & Catholicum eſſe, deinde bonis exemplaribus adiutum fuiſſe audiebam, non pręclaram modo & tutam verſionem aliquam emiſſurum: ſed in publicati codicis Græci emendationem (quod ſolet ab interpretibus omnibus non omitti) variarum lectionum & correctionum annotationes adiecturum. Verum longe aliter accidit, atque expectabam. Siquidem, vt de eius editione hoc ſolùm nunc dicam, quòd piam quidem & catholicam, ſed inchoatam potius quàm exactam aut perfectam multis rationibus credi par eſt: ſic meliorum codicum, quibus ipſe vſus eſt, exiguum, aut nullum ferè fructum ad multos redire video, cùm quantùm eos ſecutus, vel immutarit, vel addiderit, ſuis locis, vt decuit, ſiue ad Græcorum reſtitutionem, ſiue ad fidem verſioni ſuæ & auctoritatem comparandam, non admoneat. Ego itaque, qui antea, vt dixi, Muſculi verſionem ad exemplar noſtrum non reuocare modo, ſed ſuis erroribus ita purgare, vt tutò legi poſſet, ſtatuiſſem: cum Chriſtophorſonum, vel pari mecum, quantum eius verſione poteſt indicari, vel non multùm diſsimili codice vſum eſſe animaduerterem: viderem que id laboris non creditis mihi tantùm tuis nepotibus (quos veteris Eccleſiæ hiſtoriam nõ aliũde melius, quàm ab his fontibus haurire poſſe arbitror) ſed publico nomini prodeſſe poſſe: hoc primum, dum meliora alij, aut ipſi conabimur, effeci, vt notatis in hac recenti verſione locis, Græcas ad interiorem libri marginem correctiones, multitudine ferè innumerabiles adiicerẽ: deinde, quia Græca cum latinis in eam rem conferri neceſſe fuit, eadem quidem opera, ſed tanquam aliud agens tamen, locos nonnullos, in quibus illa quàm iſta ſignificãtiora, vel minus fideliter & commodè reddita videbantur, ad eandem marginem adponerem. In his autem ita me vbique gerere ſtudui, vt pio & bene de Eccleſia merito interpreti nihil detraherem, ſed vt aliquod meum in eandem & literas ſtudium, in quarum vtilitatem nihil nõ omnes conari debent, probarem. Amplius enim doctiorum & temporis in hãc rem iudicium, quàm ſtatim, vt ſuadebant amicorum nonnulli, & eſt etiam in multis noſtro tempore verſionibus factitatum, quicquam immutare malui: imò ea in hominem religione vſus ſum, vt nullo ferè loco, prærerquam ipſo ſtatim Euſebij prooemio, ſententiam meam in paucis extare voluerim: partim, vt, quanto per omnes libros artificio diffuſum illud eſſet, obſeruarent lectores, quod ad eius notitiam facit aliquid: partim vt è veſtibulo, qua ratione in totam verſionem putem inquirendum, monerem. Adieci præterea ad exteriorẽ marginem & rerum, quæ hiſtoria tota (ſi Theodoretum prius exceperis, in quem Græcis emendationibus deſtituebar, ſicuti & recens additam Euſebij in Conſtantinum orationẽ, Ruffiníque duos libros, quos omnes ne attigi quidẽ) ſumma tractarentur capita, quæ rudiori lectionẽ adgre-

ã 3

Digitized by Google

dienti,vel eandē recolligenti,lucis nonnihil valeāt afferre.Rurſus cū minore fructu & delectatione hiſtoriā ſine temporū notis legi animaduerterem:Romanos Imperatores ad ſupremos ſingularum paginarum margines in eam rem maiuſculis literis deſcribi curaui. Locos denique non eos tantùm,qui ex ſuperioribus auctoribus adferebantur,depromptis ex eiſdem lectionum varietatibus nōnullis,ſed eos etiam, quibus vel ſinguli ſecum, vel cum aliis conferri poterant, adij & notaui. Quod quamuis exigui laboris non fuerit(vt tum demum fatebitur qui ſimile tētarit aliquid)nec minoris laudis & gloriæ exiſtere in veteribus & bonis reſtituendis,iiſque præſertim occupari,quæ ſine pietatis incommodo corrupta legi non poſſunt,quàm in propriis & nouis, quæ hodie nimis multa exeunt,doctis & probis creditum ſit:quia mihi tamen vigiliarum iſtarū fructum ſatis abundè conſtare credebam,ſi Eccleſiæ, tuíſque nepotibus, cùm eis in hiſtorias iſtas erit incūbendum,prodeſſe poſſent: nomen ideo meum reticere ſtatuerā,quod nec te dignas ſatis eſſe crederē,nec vellem prius aliena tibi quàm propria per me dedicari.Cęterùm quando vicerūt amicorum rationes,& huius editionis auctorem me & parentem non illæ tantùm φυσικὰι στοργὰι (homo enim ſum,nec humani à me quicquam alienum puto.)ſed ipſi etiam in parturiendo ſola mentis cogitatione reuocati dolores profiterj coegerunt:eam cui potius quàm tibi offerrem, cui me & nepotibus totum conſecraſſem, putaui neminem. Quod quidem laboris & officij genus,ſi tibi non diſplicuiſſe percepero,te ſcito nō ad ſimilia poſthac alacriorem tantùm, ſed ad alia etiam, quæ per me inchoata dudum,cum altero cōmunia non erunt,tibíque etiam nunc conſecrantur,diligentiorem me reddidiſſe.

Vale. Lutetiæ,ex tuis Maioris Monaſterij ſcholis. 1571.

Tibi addictiſsimus

Ioannes Curterius.

Digitized by Google

PROOEMIVM INTERPRETIS IN EVSEBIVM.

FVIT hoc præclarè ſemper in more poſitũ(humaniſſime lector,) his,qui de legibus, déque recta reipub.adminiſtratione aliquid literarũ monimentis ad poſteritatis memoriam cõmẽdare inſtituebãt,vt fontes,vnde illa nõ ſine maximo fructu ad hominum noticiam profluxerunt,toto animo peruestigare conniterentur. Nam quò propius quidque aberat ab ortu,eò verius integriúſque ſanciri putabatur. Priſcorũ enim hominum mentibus non expreſſæ ſolùm & illuſtres pietatis notiones, quibus ad virtutẽ incitatè ferri viderentur,diuinitùs inſidebant,ſed etiam incredibilis veritatis eliciendæ amor, quò omnia, quæ ſimulationum inuolucris tegebantur,in clariſſima luce atque in omniũ oculis collocare poſſent.In quibus vt ſingularis vitæ morumque probitas orationem plurimum commendauit,ſic ardens veri inquirendi ſtudium, cæcas errorum tenebras, quibus nonnullorum animus quaſi velis quibuſdam obtendebatur, ſedulò diſpellere molitum eſt. Quorum inſtituta tam de ſacrata legum promulgandarum ratione, quàm de fundamentis rerũpublicarũ prudenter iaciendis edita,tantum omni ſeculorum memoria retinuerint & authoritatis ad faciendam fidem,& ad prauitatem cqarguendam firmitatis,vt nec temporis diuturnitate omnino obſoleſcere,nec aduerſarum tempeſtatum fluctibus obrui hactenus vllo modo potuerint:Sed quò lõgius durauerint,eò plus ſint roboris conſequuta, & quò à pluribus oppugnata fuerint, eò plus habuerint virium ad reſiſtendũ. Quod planè non modò in gentium legibus, & rerumpub. formis,quæ tam multorum,támque illuſtrium ſcriptorum libris diſertè & grauiter explicatæ ſunt, verùm etiam in ſanctiſſima Chriſtianorum religione,quæ eſt a Seruatoris noſtri ducta temporibus,accuratè obſeruatum animaduertimus. Quotus enim quiſque eſt apud nos, qui vetuſtatis monumenta,ſiue illa ab Apoſtolis, qui ipſum dominum oculis aſpexerint, ſiue ab aliis, qui proximè eorum ſuccreuerint ætati,literis cõſignata ſunt,non in primis tum propter veritatem, quæ petra Chriſto firmè nixa eſt,illis fidem adiungat,tum propter antiqua pietatis veſtigia, quæ in eiſdem non ſine ſummo ſplendore apparent, vehementer ſuſpiciat atque admiretur? Quòd ſi quicquam in illis ſit,quod vel à recta veteræ religionis norma deflectere,vel ab auguſta ſanctáque vitæ degendæ inſtitutione,aliqua ex parte diſcrepare videretur,id ſane partim temporis longinquitate,quæ omnium excutit errorem, partim accurata animaduerſione hominum poſteriorum,qui veteres ſcriptores tam diligenter euoluerunt,manifeſtò deprehẽſum eſt. Atque ad prolixum temporis ſpacium,& multorum annorum curricula(ſic enim eſt apud Ariſtotelem) acies animorum eſt acriter intendenda,ex quorũ obſeruatione, iſtáne præclarè ſe habuerint,an ſecus, ſatis conſtare poterit propter eorum diuturnitatem. Quod quidem ſi eos,quorũ mẽtes ſalutaris Chriſti cognitio minimè imbuerit,in rebus ad corporis & fortunæ cõmoda ſolùm pertinentibus,aſſiduè tenuiſſe,exploratè perſpectum ſit,Chriſtianos ſanè diſpudeat,qui & nomem Chriſti præ ſe ferunt,& eius fidem ingenuè profitentur,ſic relictis antiquorum fontibus, è quibus tam ſyncera doctrina manauit,riuulos quoſdam plenos inanitatis & inſcitiæ, qui vnde deducti fuerint,nemo pro certo norit,deinceps conſectari conentur. Vinũ vetus, inquit Pindarus, laudato, in quo & ſalubritatis plus,& minus vaporis,qui caput pertẽtare ſolet,ineſſe iudicatur: nos verò veterũ ſcripta præconiis celebremus,in quibus vt ſolidæ vtilitatis non parum, ſic impiæ & peruerſæ doctrinæ propè nihil,(de optimis autem loquor) quod mentẽ,quę in homine principẽ locum tenet,inficere & deprauare poſſit. In illis enim nullũ partiũ ſtudiũ,ſed exquiſita veritatis indagatio,non obtrectationum aculei,ſed pacis & concordiæ mira cupiditas:nõ blanda & inanis ad hominum voluntatem loquentia,ſed acris & acerba vitiorum cuiuſque generis reprehenſio: non flagrans ambitionis æſtus, ſed ſingularis rerum caducarum & popularis gloriæ contemptio:non ab illis otio inſeruitum fuit, ſed in doctrinæ & pietatis commentatione enixè laboratum:non deliciarũ & opipari victus ratio habita,ſed cura corporis in ſeruitutẽ redigendi ſuſcepta:non ingens turba famulorum,qui illorum nutum obſeruarẽt,intra ipſorũ ædes otioſè vixit,

ſed pauperum vndique confluentium multitudo, quos benignè ſubleuarent, pro foribus quotidie adfuit: non ludorum, aut inanium illecebrarum conſectatio ad animos relaxandos, ſed incredibilis vigiliarum & laborum perpeſſio, quo Eccleſiæ miniſterijs attentè perfungerentur. Quorum vita exempla inſignia, quorum libri optimas præceptiones continent: quorum diſciplina conſtans & ſibi conſentanea, quorum autoritas denique nulla temporum iniquitate abrogata. In quorum monumentis & magna cura ſedulitateque conſeruandis, & integrè ac ſyncerè ad vetuſta exemplaria corrigendis, multum ſanè à multis ingenioſis & exquiſita doctrina viris operæ & laboris, ſingulis propè hominum ætatibus, poſitum minimè ignoramus. Nec immeritò quidem. Nam abſque illis fuiſſet, vt in maxima antiquitatis ignoratione fuiſſemus verſati. Neque enim quid veteres patres de religionis noſtræ fundamentis ſenſerint, neque quo modo arcana ſcripturarum myſteria explanarint, neque quam viuendi viam & rationem excoluerint, omnino cognouiſſemus. Quibus profectò hominibus, qui ſic in priſcorum ſcriptis ad poſteritatem prodendis elaborarint, qui antiqui ſeculi quaſi veſtigia ad maximum Chriſtianarum Rerumpub. commodum tam ſedulò indagarint, maxima laus meritò ab omnibus impartiri debet. Nam ſi qui Poëtarum fabulas vel diſperſas in vnum redegerint, vt Piſiſtratus Homeri: vel eaſdem in integrum reſtitutas ediderint(quæ vt Ciceroni viſum eſt, molliunt animos, & neruos omnes virtutis elidunt) nonnihil ſuum nomen illuſtrarunt: quantum illis eſt & gloriæ & ſplendoris tribuendum, qui non commentitias fabulas, quæ, vt Pindaro placet, variis mendaciorum lenociniis plus hominum mentes capiunt, quam vera oratio, ſed rectas probatáſque hiſtorias, quibus animus ad eximium virtutis decus rapiatur, è tenebris eruunt, & in oculis omnium ſtatuunt, quíque non philoſophorum delirantium ſomnia proferunt, quæ nonnullos inducunt in errorem, ſed fidelium Chriſti diſcipulorum monita, quæ & vitiorum maculas, ſi quæ interiori cogitationi aſperſæ ſint, eluere, & rectum virtutis iter, quò per fidem ad beatam vitam rectà incedamus, oſtendere poſſint. In his quidem vel accuratè perpurgandis vel pulcherrimis characteribus excudendis (ſeu Græcis literis, ſeu Latinis ea olim ab autoribus prodita fuerunt) qui & vigiliarum & temporis plurimum poſuerunt, non modò inde ſubiipſis laudem collegêre maximam, ſed in vniuerſam Chriſti Eccleſiam immortale propè beneficium contulerunt. In quorum numerum Typographus Regis Gallorum apud Pariſios, qui Euſebij opera, quæ extant omnia, vnà cum aliis eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus, elegantiſſimis Græcorum characterum formis in lucem edidit, meritiſſimò aſſcribi debet. Qui vt de Latino ſermone optimè, ſic de Græco iam benè ſanè meritus eſt: atque illuſtrem ſpem oſtentauit multo melius de eodem in poſterum promerendi. Cuius opera & impenſis cùm Euſebius, vt dixi, expolito artificio impreſſus in manus hominum veniret, & characteris elegantia nonnihil, & hiſtoriæ amplitudine plurimum prolectatus, cœpi eum primò celerius peruolitare: pòſt mira rerum [à ſanctiſſimis viris geſtarum varietate oblectatus, attentius in ſingulis cogitationem defigebam: Ruffini conuerſionem quam tam diu hominum manus tenuiſſent, cum Græcis conferebam, ſententias inter ſe expendebam ſedulò: vnde certè maxima me capiebat admiratio, (præſertim cum Latina à Græcis tantopere diſſentire animaduerterem) quid tam docto viro venerit in mentem, vt autorem tam inſignem, tam indiligenter verteret. Factum illius probare haud poteram, coarguere autem vix audebam. Aliquandiu igitur animus ita ſuſpenſus hærebat. Verum cùm fortè D. Hieronymi contra Ruffinum Apologiam per legebam, ancipiti illi cogitatione, qua ſic variè diſtrahebar, eram propemodum liberatus. Nam ex verbis illius ſanctiſſimi viri facilè conſtat Ruffinum à vetere ſuo more, quo antea in conuertendis Græcis vſus fuiſſet, in hoc opere minimè deceſſiſſe. Sic enim apud D. Hieronymum, Rogatus, inquit, es, vt quomodo habebatur in Græco (loquitur de Origenis libro περὶ ἀρχῶν, quem Ruffinus de Græco expreſſerat) in Latinum verteres, vtinam feciſſes, quod rogatum te eſſe ſimulas, nulli nunc inuidiæ ſubiaceres. Si tu tranſlatoris ſeruaſſes fidem, mihi neceſſitas non fuiſſet, interpretationem falſam vera interpretatione ſubuertere. Nouit conſcientia tua, quæ addideris, quæ ſubtraxeris, quæ in vtramque partem, vt tibi viſum fuerit, immutâris. Et plura, quæ ſequuntur in eandem ſententiam. At Ruffino fortaſſe in illo Origenis opere, in quo nonnihil ineſſe videbatur erroris, honeſtius & melius, licet non omnia verè explicaſſet, ignoſci & concedi potuiſſet: ſed in hac Hiſtoria, quam in eadem Apologia laudat D. Hieronymus, cùm nihil ab orthodoxa catholicæ Eccleſiæ ſententia alienum reperiatur, vix Ruffino venia dari poteſt, quòd tot prætermiſerit valde vtilia, tot de ſuo adiecerit propè aliena, tot quaſi nô rectè collocata immutarit. Hiſtoriæ verò, quæ eſt(vt ſcitè refert Cicero) lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuncia vetuſtatis, prima lex eſt, ne quid falſi dicere audeat, deinde, ne quid veri non audeat. Quæ quidem vt in ſcribendo maximè, ſic in conuertendo non minùs ſemper obſeruari debent. Nam quæ lux veritatis apparere poteſt, cùm interpres ſuis commentis ei tanquam noctem quandam offuderit? Quæ vita memoriæ, cum ſcriptoris ſententiam vel interpretis negligentia miſſam fecerit, vel inuerterit audacia? Quæ magiſtra vitæ, cùm exempla illuſtrium non verè expreſſa, ſed vel commutata vertendo, vel penitus omiſſa videantur? Quæ nuntia vetuſtatis, cùm nouitas interpretationis, ſcriptionis vetuſtatem magna ex parte deleuerit? Quomodo lex hiſtoriæ ſeruatur, ne quid falſi dicere audeat, cum ſit alius ſenſus Hiſtorici, qui ſcripſerit, alius interpretis, qui conuerterit. Da Hiſtoricum vera conquiſiuiſſe, conquiſita literis mâdaſſe. Hoc vel D. Hieronymi teſtimonio adductus quiſque

facilè

facilè dederit. Eccleſiaſticam, inquit, pulchrè Euſebius Hiſtoriam texuit: quid ergo de interprete ſentiendum ſit, liberum ſit iam cuique iudicium. Huc accedit eruditiſſimi viri Beati Rhenani de eo quaſi pronunciata ſententia, quam ex præfatione in hanc Hiſtoriam ab illo ſcripta deprompſimus. De interpretis, inquit, diligentia (Ruffinum intelligit) iudicare citra Græcum codicem impudens ſit: tametſi in aliis libris à ſe verſis parum laudis meruit, quod ex profeſſo non verba vel ſenſum autoris, quem vertendum ſuſceperit, appendat, ſed vel minus, vel pluſculum, tanquam Paraphraſtes, non velut interpres, pro ſua libidine plerunque referat. Id quod Nazianzeni orationes ab illo verſæ docent, & Ioſephi volumina. Optandum itaque fuerat Græcum adeſſe exemplar. Hactenus Rhenanus. Quod illi erat in optatis, nobis vltrò contigit: quod ille ſuſpicabatur, nos veriſſimum eſſe comperimus: quod illi difficile erat ſine exemplari ad iudicandum, nobis eodem ſuppeditato, eſt perfacile. At dixerit quiſpiam me iamdudum antiquitati plurimum tribuiſſe, iam verò quaſi mei oblitum, Ruffino, qui Hieronymi temporibus vixit, authoritatem detraxiſſe & fidem. Non hoc loco quid ſuo marte ſcripſerit, quidue dixerit, eſt mihi inſtituta oratio, ſed quo pacto Euſebium alióſque ſcriptores explicarit, neque quid ipſe ſenſerim de illo, ſed quid D. Hieronymus iudicarit, quem omnis ætas admiratur, quem totius Eccleſiæ conſenſus approbat: quid etiam alij de eodem exiſtimarint. Atque illos veteres equidem laudo, quos longinquitas temporis expenderit, quos omnium iudicium vno ore confirmarit, quos denique nulla errorum procella hactenus obruerit. At Ruffinus in hoc longo æui curriculo lectus à multis, à pleriſque probatus, laudatus etiam fortaſſe à quibuſdam. Sit ita ſane. In eodem fortaſſe erroris nihil, quod ad doctrinam attinet. Nos quidem non de eius fide in religione (quáquam ea etiam à D. Hieronymo reprehenditur) ſed de fidelitate in huius hiſtoriæ conuerſione loquimur. Sit rectum, quod rectè crediderit, atque optarem quidem: ſed quod autores ſummos interpretando nonnihil deprauauerit, non ita rectum. Si qui ſunt, qui illum probarint, qui pauci ſunt, aut Græcum exemplar illis non ſuppetebat, aut ſi ſuppetebat, vel non legerunt, vel ſaltem non intellexerunt, vel tantum fidei tribuere Ruffino, vt Græca perueſtigare minimè opus eſſe arbitrarentur. At Eccleſiam interea temporis ex hac eius explicatione fructus & vtilitatis percepit plurimum. Non inficior equidem. Et ſi ex ea, vt eſt, non parum tulit emolumenti, multò plus, ſpero, capiet, cùm iam tandem verè expreſſa ſit. Vt enim cùm quis alicuius illuſtris viri effigiem colorum varietate non ſatis eleganter & artificioſè depictam intueatur, in eius memoriam ita reuocatus aliqua iucunditate perfunditur, non tamen ea, quam ex imagine ad viuum expreſſà hauriret: ſic cum Lector Euſebij in ſcribendo formam & tanquam characterem per Ruffini conuerſionem, quaſi per tranſennam aſpiciat, fructum capit ille quidem & oblectationem, non tamen eam, quam ex autoris ſententia & fideliter & Latinè ſatis explanata poſſet reuera colligere. Quòd ſi D. Hieronymi labores, quos in hac ipſa hiſtoria vertenda collocauerit (eam enim ſuæ linguæ hominibus, hoc eſt Latinis, expreſſam & Græcis dediſſe affirmat) ad nos deueniſſent, & profectò Ruffini conuerſio in tenebris neglecta iacuiſſet: & ego iſtam meam qualemcunque operam non aliquando ſuſcepiſſem. Verum cùm illud neutiquam nobis contigerit, vt cuius ſcripta admiramur, eiuſdem præclaræ iſtius hiſtoriæ interpretationem aſſequeremur, opus hoc & mihi ad explicandum non incommodum, & aliis ad legendum non iniucundum exiſtimaui, modò ita Latinum facerem, vt tum authoris ſenſum & ſententiam verè exprimerem, tum dicendi formam & numeros ita imitatione adumbrarem, quò vel iiſdem, vel non valde diſparibus tota aſtringeretur oratio. Dolebam certè & vehementer angebar, cùm viderem tam illuſtrem hiſtoriam (de qua paulò pòſt dicam equidem vberius) ita conuerſam, vt vix ſatis Latinè, ita prope immutatam, vt non Euſebium, ſed Ruffinum eius autorem meritiſsimè diceres. Sicut enim Themiſtij paraphraſim, quam in libros aliquot Ariſtotelis, quos de Natura & opertarum rerum patefactione pertexuit, literis præclarè mandauit, non Ariſtotelis opus, ſed Themiſtij appellamus: ſic Ruffini ſiue conuerſionem, ſiue paraphraſin dicere placet, quam in Euſebium edidit, non Euſebij nomine, ſed Ruffini iure inſcribi deberet. Sed quid paraphraſin dixi, cùm ſit eius proprium, vt quod breuiter dictum ſit, pluribus aperiatur, & quod obſcurè, paulò explanatius. Sed ab eo quem dico, non breuitas vbertate dicendi & cōpia, non obſcuritas orationis lumine patefit, ſed quæ pluribus ab Euſebio expoſita, ab illo in pauca conferuntur, quæ ſcripta ab illo aliquanto obſcurius, ab hoc prorſus omittuntur. Dictu eſt propè incredibile, quot ne dicam verba (de quibus non ita laborandum) ſed integræ ſententiæ, integræ paginæ, integræ orationes, integræ epiſtolæ, integri propè libri prætermiſſi ſint. Dimidiatum octauum, & Decimum pene integrum non omnino attigit. Duos tamen libros adiecit de ſuo, ſi Socrati credamus, non tantum fidei adiungendum eſt. Sit tamen illa commendatio tributa Ruffino, quam aliquis æquus rerum æſtimator ei tribuendam putarit. Quod rectè egerit, ei laudi detur: quod ſecus, ne à me quidem vertatur vitio. Sicut alios laudare (modò illud commeruerint) per mihi gratum ſemper videri ſolet, ſic quenquam aliquando in reprehenſionem vocare multum planè attulit moleſtiæ. Odi Archilochum, quem Pindarus ait ſe vidiſſe propter effuſam linguæ intemperantiam, & odium petulans, quo intumuit, in graui egeſtate verſari. Iuuat & laudatos laudare plurimum, & vitioſos redarguere ſine acerbitate. Illud etiam à Platone didici, Deum indignè & grauiter ferre, cùm quis ei ſimilem, hoc eſt, virtute & pietate præſtantem vituperet, aut laudet cōtra-

tium. Sit igitur ita à me de Ruffino dictum, vt neque vera laus, ſi quid ille dignum egerit, ei detracta, neque falſa reprehenſio, ſi nullam commeruerit, aſſicta omnino eſſe videatur. Authores verò, Socratem, Theodoretum, & Sozomenum, ſimul cum Euagrio Latinos etiã dedimus. Nam quid eſt in quo maiore cum fructu quiſquam tempus ſuum, ſtudium, & diligentiam ponere poſſit his præſertim temporibus, cum tot ſectæ, tot ſchiſmata in variis locis oberrantia, veram Euangelij lucem obſcurare, veros Dei cultus adulterare, tranquillam Eccleſiæ concordiam diſturbare, ſuperſtitionis cęcitatem defendere, errorum peruerſitatem propugnare aſſiduè pro viribus moliantur? Quæ cum ita ſint, nihil eſt extra ipſam ſacroſanctam ſcripturam, quod aut Eccleſiæ plus afferat adiumenti, aut magis ad pacem conciliandam faciat, quàm eius generis monumenta, quę veterem Eccleſiæ formam, veteres ritus & conſuetudines, veterum' patrum res geſtas perſpicuè ante oculos cuiuſque proponant. Quid pręclarius quàm ipſa Chriſtianæ eccleſiæ quaſi incunabula peruidere, in quibus producta à Chriſto, eius verbo ab Apoſtolis nutrita, ſuíſque progreſſionibus vſa, pedetentim creuit, venítque ad ſummum? Quid ad veram pietatem aptius, quàm illa tempora exquiſitè intueri, in quibus Hægeſippus eccleſiã caſtam & incorruptã virginem fuiſſe memorat, quando nec anilis ſuperſtitionis inuolucris obtecta, nec peruerſæ doctrinæ labe contaminata fuit? In quibus explicandis cum Euſebius tam integrè verſatus ſit, vt rerum veritatem accuratiſſimè indaget, tam ſtudioſe laboret, vt nulla veterum teſtimonia prætereat, quæ ad fidem faciendam aliquid poſſint apportare ſubſidij, nemo eſt, mea quidem ſententia, qui non & eius authoritatem in vero diſquirendo libenter audire, & quo rectius conuerſus ſit, eo lubentiore animo amplexari voluerit. In quo de Græcis exprimendo & ſententiæ veritatẽ aſſequi, & orationis elegantiam ſequi ſedulo enitebar. Illud me præſtitiſſe propè audeo dicere, hoc ſaltem adũbraſſe. In vtriſque equidẽ elaboraui plurimum: ſed quid effecerim aliorum ſit iudiciũ. Oratio vt ſpero, latina eſt, & ſatis perſpicua. Et cùm in alio genere dictionis perſpicuitas magnã laudem mereatur, in hiſtoria & rerum geſtarum narratione planè maximam. Mihi in conuertendis Grępcis aciẽ mentis acrius defigenti quatuor potiſſimũ videntur requiri, vera ſenſus ſententiæq; explicatio, latinitas, numerus, & ea, quam dixi, ſermonis perſpicuitas: Primũ ad fidẽ, ſecũdum ad delectationẽ, tertium ad aurium iudiciũ, quartũ ad intelligentiam ſolet accõmodari. Quis enim credet, ſi ſuſpecta ſit ſentẽtia? quis voluptatẽ in legẽdo capiet, ſi ſermo rudis & impolitus videatur? cuius aures non faſtidient, ſi hians & incondita ſit oratio, quem non deterrebit, ſi obſcura & tanquã circumfuſa tenebris appareat? Ac tametſi iſta in phiſophorũ oratorum & poetarũ libris vertẽdis, qui de ſtudiis humanitatis & politiore literatura ſcripſerunt, ſint ſummè & vtilia & neceſſaria, tamen in ſanctorum & apoſtolicorũ virorũ monumentis exprimendis, quæ ſunt ab illis de religione noſtra tradita, & neceſſitatis non minus, & multò plus vtilitatis habere meritò exiſtimari debent. Quamuis enim in ſacris literis interpretandis ordo verborum retinendus ſit, vt ait D. Hieronymus, quia myſterium eſt: tamen in aliorum Græcorũ interpretatione, eodem authore Cicerone & citante, & imitante, non verbũ è verbo, ſed ſenſus de ſenſu exprimendus. Collocatio enim & conſtructio verborum, vel quæ apud Græcos eſt, ſi eodem ordine Latinè reddatur, Latinorum aures maxime offendit, vel quæ apud Latinos eſt, ſi eadem ſerie Græcè vertatur, Græcos magna afficiet moleſtia. Demus hoc in loco eundem teſtem. D. Hieronymus, Homerum inquit, ad verbũ aliquis exprimat: plus aliquid dicam: eundẽ ſua in lingua proſæ verbis interpretetur: videbis ordinem ridiculum, & poetam eloquentiſſimum vix loquentẽ. Hæc author ille ad Pammachium. Quẽ conſtat Ciceronem in hac re diligenter imitatum. Nos ergo vtrunq; liberè audeamus imitari: non eſt enim quòd maiores requiramus authores. In quibus tum verborum elegantia, ſententiarum grauitatem magnopere commendat, tum perſpicua in dicendo facilitas ſub cuiuſque intelligentiam ſuauiter & ſenſu quodam iucũditatis cadit, numeri denique & circũſcriptus orationis ambitus permiram auribus adfert oblectationem. At illud multis frequens in ore & ſermone eſt, & à quibuſdam etiam ſcriptis proditum, eos, qui vel in ſacris literis vel in ſanctorum ſcriptis explicandis, piè verſari velint, de diſerto ſermone non multum laborare debere, ne oſtentata potius eloquentia, quàm veritas quæſita videatur. Eloquentiam enim nõ adeò conſentaneam Dei eloquiis eſſe arbitrantur. His hoc in loco, licet fortaſſe ab eo quod inſtituimus, paululum digredi iudicemur, paucis reſpondere conſilium eſt. Rectè ſanè quòd in tali cauſa oſtentationem tollunt, quòd eloquentiam, minùs conſiderate. Eloquentia enim non eſt illa inanis & propè puerilis verborum volubilitas, quæ ſæpe in populo inſolenter ſe venditat, ſed diſertè & copioſe loquens ſapientia, quæ in prudentũ animos cum ſuauitate illabitur. Tolle enim ſapientiam, eloquentiæ ſequetur interitus. Quo enim quis prudentius, & grauius loquutus fuerit, eo præclarius eloquentię ſpecimen, modo ſermo purus vnà acceſſerit, cuique dare videbitur. Atque ſi verum fateri volumus, ſapientia illa, quam tractet & in qua politè explicanda verſetur eloquentia, non eſt alia, quàm quę à Salomone pulchrè deſcripta ſit: quę non in iuſtitia ſed in cõſilio habitet, quæ non ignaris, ſed eruditis interſit cogitationibus. Et ſicut hæc ſapiẽtia Deũ verè colentium propria eſt: ſic eloquentiã illã, de qua nos loquimur, ad eoſdẽ pertinere exiſtimamus. Ac quemadmodũ olim Cicero in oratore perfecto informando, perfectæ eloquentiæ ſpeciem animo effingere conabatur: ita nos & ſapiẽtiam, quæ ſumma eſt, iſto loco intelligimus, & eloquentiam, quæ eam ampliſſima laude exornet, liberè prædicamus. Illa eſt quæ mentes hominum vera ſcientia, & ſalubribus præceptis præclarè imbuat, hæc, quæ os ad prudenter & appoſitè loquendum diſertè inſtruat. Et quanquam ſermonis ſublimitas à Paulo reprehẽditur, non tamen

men eo animo,vt eloquentiam,cuius ipſe,teſte Hieronymo,neutiquam expers fuit,è medio tolleret,ſed quò fiduciam eam,quam in ea ſapientes Græci oratores, cùm aliquid populo perſuadere vellent,locare conſueuerunt,penitus reprimeret,vt nõ homines deinceps ſui diſerti ſermonis elegantia freti,ſed Dei virtute infideles ad Chriſtum attrahere laborarent. Quòd ſi eloquentiæ victoria tribueretur,crucis Chriſti ita deleretur triumphus.Summitat ſe ergo eloquẽtia,quò crucis illuſtretur gloria.Eſt planè ancilla, quæ virtutis Chriſti,veluti magiſtræ ſuæ nutũ debet obſeruare,nõ vendicet ſibi quod poſſidet,ſed impertiat ei vnde acceperit. Inſeruiat magiſtræ ſuæ honori, vnde omnis honos efflореſcit. Det operam aliorum commodis, ne ſi ſua quærat,videatur incommoda. Crucis Chriſti gloriam ſemper amplificet, contemnat ſuam. Virtutem Chriſti dicendo adaugeat,quo ipſa cùm dicat,non careat, viribus:Sit Chriſti vis, quæ vincat,ſit eloquentia,quæ eandem explicet.Illa præſit & imperet,hęc ſit ſemper parata ad obſequẽdum.Hoc pacto neque crux Chriſti ſua vacabit gloria, neque eloquentia in vllam incurret reprehenſionem.Hanc rem pulchrè Moyſes & Aaron vidẽtur repræſentare.In altero dei vis,in altero eloquẽtia elucebat. Cum enim Moyſes Dei legationem ad populum Iſraeliticum obiturus eſſet,dixit non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius.At paulò pòſt reſpondit dominus: Aaron frater tuus Leuites,ſcio quod eloquens ſit:ipſe loquetur pro te ad populum & erit os tuum.In quo Auguſtinus principatũ in Moyſe, in Aarone miniſterium notat.In Moyſe Dei virtutem,in Aarone ſermonem diſertum facilè licet animaduertere. Deus ergo voluit vtrumque ſimul populum adire,vt alter ad præſcribendum, quid ageretur, alter ad idem docendum commouendúmque ſe accõmodaret.Nos ergo Moyſi Aaronem adiungamus,eloquentiam cum Dei potẽtentia ſociemus,& neque hæc ſuo quaſi ore priuetur ad loquendum, neque illa ſuis ſolùm nitatur viribus ad perſuadendum.Quis Dauide ornatior,quis in dicendi varietate vberior, cuius rei teſtis Pſalmorum liber,qui vt numeris eſt aptè modificatus,ſic & verbis ſentẽtiiſque in Hebræo cumulatè diſertus.Eſaiam propterea eloquentia plurimum valuiſſe vel vno Hieronymi teſtimonio cognoſcimus.Sic enim de illo memorat:Sciendum de Eſaia, quòd in ſermone ſuo diſertus ſit,quippe vir nobilis & vrbanæ eloquentiæ: nec habens quicquam in eloquio ruſticitatis admixtum.Quantus porrò Auguſtinus ſit eloquentiæ patronus ex libro ad Creſconium ſcripto ſatis conſtat:quanta illius flagrarit cupiditate, audi illum ipſum in eodem libro ſic loquentem: Vtinam eloquentia mihi ad explicanda ea,quæ ſentio,pro deſiderio prouenißet. Quantam verò habuerit,eius ſcripta paſſim declarant, quantam optarit,hæc breuis oſtendit ſententia. Quibus quæſo illecebris idem author ad fidem alliciebatur?nonne eloquentia Ambroſij & ſingulari ſermonis ſuauitate?certè vel maximè. Quis huius rei teſtis eſt?idem ipſe qui ad fidem adductus eſt. Sed Hieronymum iterum de Græcis transferendis ad Theophilum ſic ſcribentem audiamus:Indico,inquit,tuæ benignitati magnum me laborem ſuſtinuiſſe in tranſlatione eius,(librum intelligit Theophili Græcè ab eo ſcriptum)vt omnes ſententias pari venuſtate transferrem,& Græcę eloquentiæ Latinum aliqua ex parte reſponderet eloquium. Quare vt Hieronymus in ſcribendo plurimum ſemper eloquentiæ adhibuit, ſic in Græcis vertendis vt idem efficeret, maximè eſt ab eo laboratũ.At in aliis Græcis ſcriptoribus limatè & concinnè interpretandis,qui vel de moribus & vita,vel de occulta & abdita naturæ ſcientia,vel de dicendi facultate,vel de alio quouis doctrinæ genere præcepta tradiderunt,ſi quis operam nauet, iſti eloquentiæ vituperatores non videntur ægrè & grauiter ferre:ſed ſi literas ſacras eloquentia exornare, vel authores in eaſdem commentantes ſcito ſermone & nitido vertere contendat, vehementer conqueri & vociferari non deſinunt.Quid quæſo?an non ſacris primæ deferendæ?an nõ eloquentia donum Dei? quorſum ergo referenda?ad hominis gloriam,quæ ficta eſt,& citò decidit,an ad Dei laudem,quæ vera eſt,& altas radices agit?Dei ne munera abutenda ad noſtram inanitatem,an ad eius decus,qui gratuitò ea largitus ſit,accommodanda?Quis os fabricatus eſt ad loquendum,quis ſolertem indolem animis inſeuit ad prudenter loquendum?nonne dominus?Os ergo dominum voce collaudet:eloquentia eius gloriam verè adaugere ſtudeat.Neque ſibi vendicet quod ſuum non ſit: ſed Dei virtuti tribuat,à quo nõ ſit alienũ.Verùm illis,qui eloquentia Chriſtianæ fidei volumina priuare nituntur,idem plane vſuuenit,quod his,ſi qui ſunt,qui optimè promerẽtes, peſſimo apparatu veſtiri,vel qui veſtiũ largitorem ſordido pallio indui volunt.Quod ſi aliis,qui Deũ ignorant,decorum ſit perpolitè loqui,ne putetur illis parum conſentaneum,qui eum profitentur,& diſertè dicere,& illi eiuſdẽ authori gratias ſedulo agere. Quid de veterũ Græcorum ſcriptis ſtatuemus,qui & acutè ad veritatis diſquiſitionẽ,& copioſè ad mẽtes hominis flectendas ſacra Dei eloquia explicauerint:nemo enim opinor eſt adeò à ratione auerſus,qui non illis ſummam eloquentiam tribuat.Quis enim Chryſoſtomo vel verbis diſertior, vel crebrior ſententiis, vel numeris & tota orationis circunſcriptione iunctior?Aureum flumen Ariſtotelem olim fudiſſe dixit Tullius:nos verò Chryſoſtomum ex aureo ore aureum & diuinum orationis flumen fundere meritò dicamus.Cuius verba adeò propria,leniterque fluentia,vt nihil nitidius dulciuſue:cuius ſententiæ adeò ſapientes,vt diuinitus ad eum delatæ, non humana indole inuentæ videãtur: cuius ſtructura verborum ſic concluſa,vt non longo anfractu, qui parit obſcuritatem, ſed ambitu circumſcriptè terminato incedat. Nihil in eo quod non præſtantis eloquentiæ tanquam effigiem repræſentet.Quod ſi ita aliena lingua loqueretur,vt loquitur ſua,(quod vel vix,imo ne vix quidem fieri poteſt) tum vt iam paucis, ita tum pleriſque omnibus eius deſerta oratio excitaret admirationem. Quis Baſilio magno in polienda oratione exquiſitior, in amplificanda

vberior, in toto dicendi artificio limatior. Cùm deterret à vitiis, nemo commotior, cùm ad virtutem incitat, nemo ardentior, cùm res ob oculos ponit, nemo, vt ita dicam, pictior. In eo & nerui ſunt ad cõuincendum, & mira ad deliniendum ſuauitas. In quamque partem orationem ita facilè torquet, vt in rebus grauioribus altiùs in dicendo ſe tollat & incitatiùs feratur, in tenuioribus leniter & placidè fluat, & nonnihil de cõtentione remittat. Quem ſanè Eraſmus non veritus eſt Chriſtianum Demoſthenem appellare. Quid Gregorium Nazianzenum hoc loco commemorem? qui aliquando pungit acutiùs, qui orationem arctiùs colligat. Quem in oratione ſoluta Thucydidis imitatorem, in carmine Homeri æmulum rectiſſimè dixeris. Nam in oratione breuis eſt, compreſſus eſt, & peracutus eſt. Verborum numerum (ſic Tullius de Thucydide) ſententiarum numero conſequitur. Non vagum in eo orationis genus, ſed conſtrictum numeris, non longiùs excurrens, ſed breui circuitu definitum apparet. Carmen plenum, & grande fundit, ſententiis Chriſti locuples, verbis Homeri diſertum. Quare ſiue ſolutum orationis genus & liberum, ſiue (vt poetarum mos eſt) numeris paulò aſtrictius ſequitur, ſemper magnus, ſemper in dicendo excellens videtur. Nec hic noſter Euſebius in poſtremis eſt, qui res narrat ornatè, grauiter, & verbis ad id, quod agitur, accommodatis. Sed de eo proprius eſt mihi diſſerendi relictus locus. Et licet non pauci alij inter Græcos ſint, quorum exempla huic cauſæ nonnihil & luminis & firmitatis adferre poſſint, ſit tamen orationi terminatus modus. Vnum & alterum iam ex Latinis adiungamus. Primum Hieronymum ponamus in medio: cuius tanta fuit in ſcribendo facultas, vt omnes propè eloquentiæ numeros expleuerit. Quando in aciem cum hæreticis prodit, nemo pugnatior, aut qui plus habet lacertorum: quando reſpondet obtrectatoribus, nemo feruidior, nemo acrior: quando res geſtas narrat, nemo elegantior: quando funebrem orationem inſtituit, nemo ad conſolandum aptior, ad laudandum copioſior: quando familiariter cum amicis & neceſſariis per literas colloquitur, nemo ſuauior, nemo comptior. Mirum eſt videre, quo pacto in tota oratione paria paribus, contraria relata contrariis, iam verba duplicata, iam iterata, iam breuiter commutata ſententias perpulchrè illuminent. Aut igitur pellatur Hieronymus, aut laudetur à Chriſtianis eloquentia: ita tamen vt inde nos non nobiſipſis falſas gloriæ vmbras, quæ de repente euaneſcunt, aucupari, ſed ad eccleſiæ exædificationem, & ad veram Dei gloriam, cui omnis honos decúſque impertiendum eſt, eam perpetuò retuliſſe videamur. Huc accedat magnum illud & illuſtre eccleſiæ columen Auguſtinus: quo certe nemo vnquam vel in dimicatione ſuſcepta cum hæreticis neruoſior, vel ad eorum argutias eliciendas quibus oculos ſimplicium perſtringunt, perſpicacior. Cùm eos feriat, ictus non reſilit irritus: cùm telum in illum ſit coniectum, facilè repellit, & non raro in aduerſariorum caput retorquet. Nonnunquàm ita fulminat, vt eos inſtar tonantis Iouis perterrefaciat: aliquando eminus tanquam haſtis prolixioris & longiùs perpetuatæ orationis, ſæpe cõminus quaſi gladiis ſpinoſæ & acutæ in diſceptando ſubtilitatis dimicat. Quis quæſo videtur, cùm in myſteriorum adytis aperiendis verſatur, quàm admirabilis, cùm allegorias ſcriptis perſequitur? quàm argutus in ſubtilium quæſtionum ſolutionibus? quàm in ſcripturis explicandis diuinus? quàm diſertus in omnibus, quàm in nulla re incõcinnus? Loquitur vt vult, exprimit quæ vult. Sententijs refertus maximè, quas breuibus numeris ſub aurium menſuram aptè cadentibus artificioſè deuincit. De cuius eloquentia ſatis ornatè dicere, eloquentia opus eſt vel maxima. Sit igitur tandem iſtud cuique perſuaſum, & veteres in ſcripturarum fontibus patefaciendis eloquentia vſos, & nos poſſe eadem vti, modò ad eum finem ſemper referatur. Hoc porro cogitemus, ſi Græci ſcriptores in ſcribendo eloquentiæ plurimum (vt ſupra docuimus) oſtenderint, nos in iiſdem vertendis pro viribus contendere debere, vt lumen orationis, quod in illis eſt, quàm minimè obſcuretur. Si illi ſua lingua diſerti, noſtri ſermonis imperitia non ſcitè loqui, imo vix loqui omnino videantur, quis eſt qui non noſtram inſcitiam vel maximè improbarit, vel impolito ſermone deterritus, ſe ab illis legendis penitus continuerit? Ac neminem fugit planè illud Ciceronis, lectionem ſine delectatione negligendam eſſe: & cùm quid vel literis impolitè prodatur, vel vertatur impolitius, quis eſt, quem non à legendo abſterreat? In ſententiis, fateor, plurimum, in verbis etiam aliquid percipitur oblectationis. Et cùm in his libris aut ad rectam vitæ rationem incitemur, aut à vitioſa & corrupta deterreamur, toto pectore & omnibus vngulis, vt dicitur, laborandum eſt, vt ad eos accuratè perlegendos tanquam lenociniis quibuſdam orationis vel maximè attrahamur, cumque natura noſtra procliuius labatur ad vitia, ad virtutem autem inuitius rapiatur, non ipſo fructu ſolum ex crebra optimorum lectione percepto, ſed etiam quibuſdam quaſi eloquentiæ inuitamentis neceſſariò allici debet, vt tum lubentius eiuſmodi ſcripta euoluat, tum aſſidua commentatione memoriæ mandet attentius. Vtinam nonnullis, qui ſcriptores eccleſiaſticos de Græcis conuerterunt, iſtud aut in mentem veniſſet ad diligenter cogitandum, aut ſtudio, labore, & vigiliis ab eiſdem opera data fuiſſet ad accurate perficiendum: tum profectò nec eloquentiſſimi authores adeò loquerentur inconcinnè & inconditè, nec lectores, vel quorum ſtomachus eſt aliquãtò faſtidioſior impolitiore ſermone, vel quorũ mens eſt paulò imperitior, obſcuriore interpretatione penitus abalienarẽtur. Si res, quæ antea à me poſitæ ſunt, in explicando ſeruarẽtur, nec faſtidioſum indiſerta oratio, nec obſcuritas animum paulò rudiorem à legendo repelleret. Sed ſpes eſt in hac quaſi feraci ætate, quæ tot viros literatiſſimos extulit, ſi quæ authorum eccleſiaſticorũ monumenta aut indiligentius præ inertia, aut inelegãtius expreſſa ſunt, fore, vt vel induſtria accuratius corrigantur, vel noua interpretatione deinceps latinius

tinius & purius explanentur. Redeat in memoriam illud Iſocratis: Videmus, inquit, tum artium, tum aliarum rerum omnium incrementa non per eos facta eſſe, qui illis quæ de iiſdem inuenta iam & conſtituta ſunt, acquieſcant, ſed per illos potius, qui ſi quid in eis parum rectè ſe habet, aut corrigendo in integrum reſtituere, aut commutando politius & perfectius efficere aggrediantur. Quocirca quiſque ſtudiorum ſuorum labores huc conferat, vt ſi quid in aliis ſiue præceptiones tradēdo, ſiue optimos authores vertendo peccatum ſit, illud quoad eius fieri poteſt, & maxima diligentia emēdet, & minima cum reprehenſione ſuperiorum præſtare nitatur. Sit leuis animi in alios moderatio, ſit nulla omnino oſtentatio ſui. Et quod ad eloquentiam attinet, hoc cuiuſque animo firmè ſemper inſideat ad obſeruandum, vt ſiue eam in ſcriptorum eccleſiaſticorum monumentis affatim reperiat, ſiue ipſe aliqua ex parte aut in eiſdem interpretandis, aut in commentariis in eoſdem texendis, aut denique in alio quouis ſcribendi genere orationis florem conſectari moliatur, ne ſe ea re omnino efferat, ne quicquam ſibi arroget, ſed det gloriam Deo: & ſi fortè inanis & popularis rumoris ſtimulo aliquando pungatur, ne tali leuitati ſuccūbat, ſed tum eius breuitatem ponat ante oculos, tum eādem quaſi vmbrā citò in nihilum interiturā exiſtimet. In Domino perpetuò glorietur, hancque materiam & tanquam ſegetem veræ gloriæ putet, vt caput noſtrum præclaris ſemper decoretur præconiis, & ſi quid in membris vera laude & prædicatione dignum ſit, illud vniuerſum inde deriuatum ingenuè confiteatur. Sit igitur iſto modo illis breuiter reſponſum, qui eloquentiam ſtudent eis adimere, qui vel ſacroſanctas ſcripturas non inſcitè explanādo aperire, vel Græcos authores de religione Chriſtiana editos politè & elegāter Latino ſermone exprimere conantur. Neque iſta ea mente à me data ſunt: quod mihi magnum aliquod in hoc genere arrogem, (imò ne minimum quidem aſſumo) neque quid ipſe poſſim, hic diſcepto, ſed quid in aliis optatem, perſpicuè oſtendere laboro. In omni negotij tractatione, optimum quidem conandum, præſtandum verò quod vires ferant. Atque in Euſebio vertendo illud mihi propoſui ad imitandum, quod in tali opera optimum videatur, ad perficiendum autem, quod tenuis ingenij & doctrinæ meæ vis pateretur. Vtinam facultas in agendo, voluntati in cupiendo reſpondiſſet: tum profectò nec Euſebio interpres ſatis diſertus, nec hanc hiſtoriam legentibus delectatio vlla ex parte defuiſſet. Sed fortaſſe (vt Cleon loquitur apud Thucydidem) maiora ſperabam, quam vires facilè tulerint, ſed minora certe quàm voluntas. Sed vt res ſit, primum quiſque hiſtoriam perlegat, deinde de opera mea ſic ferat ſententiam, vt non calumnia ſine æquitate, quæ à bonis viris alieniſſima eſt, ſed æquitas potius cum beneuolentia in iudicando apparuiſſe videatur. Hiſtoria talis eſt, vt quemque Chriſtianum maxima in legendo voluptate capiat: quam quò ſæpius euoluas, hoc fructum inde feres vberiorem. Et cùm in aliis hiſtoriis legendis, quæ facta illuſtrium virorum à fide noſtra abhorrentium continent, non parum vtilitatis capi ſolet: in hac planè quæ & plus veritatis ad fidem, & clariora exempla ad virtutem complectitur, ſine dubio multò plus emolumenti colligetur. In illis enim ſi quod facinus narretur memorabile, illud aut gloriæ cauſa, quæ vmbratilis eſt, ſuſceptum, aut vlciſcendæ iniuriæ, quæ condonari debuiſſet, aut patriæ, quæ aliquantò plus habet momenti: in hac non res geſtæ dicuntur popularis famæ venandæ gratia, ſed veræ gloriç conciliandæ, non vindictæ ſtudio, ſed Chriſti amore, non patriæ huius caducæ defenſione, ſed cœleſtis Hieruſalem adeptione. In illis ſi quid rectè ſuccedat, fortunæ multum, militum viribus & armis nonnihil tribui ſolet: in hac fortunæ nihil, militum turbæ tantùm aſſignatur. Hic arma Dei valent, vt lorica fidei & charitatis, quarum altera Chriſti miles nititur, altera incenditur ad pugnam: ſpes etiam quæ eſt galea ſalutis, hic plurimum poteſt: qua quidem indutus ſumma cum alacritate quiſque in aciem prodit, certus de prçmio ſi vincat, certus ſe victurum, ſi in fide perſeueret. Accedit gladius ſpiritus, quod eſt verbum Dei: iſto ſe firmè muniat licet, iſto aduerſarium feriat. Quibus armis ſeptus, nemo eſt quem formidet, nullum periculum, quod extimeſcat, Duce Chriſto, ſub cuius vexillo militat. His olim ſancti Dei martyres confiſi, pro Eccleſia matre fortiter dimicarunt, propugnatione vitam lubenter profuderunt. Horum prælia, horum trophæa in hoc libro contuere. Si cupias verè rem militarem diſcere, iſta obſeruantur animo, hinc diſcas licet. Siue acies contra mundum, carnem & diabolum inſtruenda eſt, ſiue talium hoſtium inſidiæ prçuertendæ, ſiue armorum ratio cognoſcenda, ſiue ducis prouidentia, ſiue militum animi ſpectandi, hinc exempla præſtantiſſima capi poſſunt. Fac te iam ab hoſtibus obſeſſum: fortitudine & potentia Dei ad exemplum Athletæ Chriſti obtectus, audacter egredere, aciem inſtrue non hominum viribus, ſed patientia fretus. Si modum prælij ignores, ponito ante oculos Polycarpum aut Ignatium: quorum alteri cum ignis incendio, alteri cum beſtiis acerrima dimicatio fuit: de Duce non eſt dubitandum: præſto eſt in diſcrimine, vires & animum exuſcitat, hortatur ad tolerantiam, in afflictatione ſolatium dat. Si hoſtium inſidiç terrorem iniiciant, ſit in promptu oratio: ſic iſtos olim factitaſſe hinc facile intelliges: hac & auxilium à duce impetrabis, & hoſtium repentinos impetus facilè prçcauebis. Sis hilaris in prælio, tanquam qui auidè coronam appetat. Sis cōſtans in fide, quæ triumphum glorioſum tibi ſuppeditabit. Et licet præceptiones in hoc dimicandi genere nonnihil animum erudiant, exempla tamen Chriſti militum, qui antè tam viriliter hoſtes proſtrarunt, multò magis mentis robur confirmare videntur. Cùm perſecutionis tempeſtas ingruat, quid vtilius, quàm eorum res geſtas memoria tenere, qui nobilitatis ſplendorem, qui diuitiarum affluentiam, qui multitudinem amicorum, qui vires, qui pulchritudinem, qui vitam denique ipſam magno & excelſo animo contemp-

runt, quò Chriſto obſequium præſtarent, quò eius gloriam verè adaugerent. Nemo libentius ad conuiuium, quàm illi ad mortem properabant: nemo incitatius ad iucundiſſimas voluptates ferebatur, quàm illi ad aſperrimos tormentorum cruciatus: nemo cupidius ad grata ſpectacula vnquam ſe conferebat, quam illi ad acerba martyria. Et meritò quidem. Nam nõ trophæa caduca, ſed perpetuò duratura ſperarunt: non præmia quæ tempus abſumit, ſed quæ in omne æuum incorrupta manent. Si etiam veritas Chriſti ab hoſtibus grauiter oppugnata ſit, quid cõmodius quam eorum exempla intueri, qui nec precibus, nec minis, nec ſupplicio ab eius patrocinio abduci potuerunt? Cum hæretici falſorum errorum tela in Eccleſiam coniiciebant, ſe interpoſuerunt: ſi qui percuſſi, vulnera obligarunt, ſi qui perterrefacti, Chriſti verbo confirmarunt. Nihil erroris alicubi ſerpebat, quod non aut diſceptando coram, aut ſcriptorum monumentis penitùs compreſſerint. Lubet ſollicitam de Eccleſia ſuſceptam curam animaduertere, huc ſpecta, huc oculos conuerte. Non luporum tanta fuit vnquam auiditas ad gregem Chriſti dilaniandum, quanta paſtorum prouidorum attentio ad firmè protegendum. Hinc diſce præterea veterum ſanctorum in populo docendo ſedulitatem, ardens in ſacris literis ſtudium collocatum, in corporis caſtigatione laborem, in animo virtute & pietate informando diligentiam. Si placet virtutis cuiuſque generis quaſi mercaturam adire, huc te recipe, vbi non præcepta ſolùm, quæ te doceant, ſed egregia exempla, quæ ipſe imiteris, perſpicuè proponuntur. Si eccleſiæ veteris ritus & cæremoniæ alicui obſcuræ ſunt, ſi veterum Epiſcoporum authoritas, ſi ſacerdotij vniuerſi dignitas incognita, huc ſuam cogitationem referat, hic verè peruideat. Hic, vt ſuprà docui, Eccleſiæ fundamẽta à Chriſto iacta, inſtituta ab Apoſtolis tradita, à ſucceſſoribus illorũ obſeruata ad trecentos annos & amplius, perdiſcat. Verũ huius operis cõmoda quiſque multò melius perlegendo, quàm ego ſummatim recenſendo, poteſt intelligere. Quare ſint iſta in præſentia ſatis. Authoris laudem in hoc libro texẽdo ex D. Hieronymi teſtimonio breuiter antea intelleximus. Eſt ſane verbis paulò quidem grandior: rerum verò explicator prudens & grauis: fidelis inueſtigator antiquitatis, vir in omni doctrinæ genere perquam eruditus. Quod quidem vel vnus liber de præparatione euangelica ab eo ſcriptus ſatis declarat. Siue res narret, eximius eſt, ſiue peroret, diſertus, ſiue deſcribat, argutus, ſiue laudet, multiplex & varius, in ordine temporum obſeruando exquiſitus, in ſucceſſione notanda diligens. Cùm in martyriis ſanctorum oratione perſequendis ſe ponat, idem planè de eo non inſcitè dici poteſt, quod olim Tullius de Thucydide: In illis incitatior fertur, & de bellicis rebus ſanctorum martyrum canit quodammodo bellicum, res ita ab eo verbis exprimuntur, vt non demonſtrari, ſed geri, & ante oculos ſtatui videantur. Cùm tyrannorum Chriſti athletas perſequentium crudelitatem explicet, ſic oratione omnia depingit, vt maleficorum exitus pulchrè eluceat, quò cæteri ad talem immanitatem poſtea fiant tardiores. Quòd ſi quæ in hac hiſtoria occurrant, quæ cuiquam vel leuia & exigui momenti, vel minus veriſimilia appareãt, in illis facilè ipſe ſe expedit, dũ authores citat, vnde eadem deprompſerit. Sed ei qui quæque velit conſideratè expendere, non ſine graui aliqua cauſa ab eo in hiſtoriam illigata videbuntur. Si illi rurſus obiiciatur, quod in Arrianam ſectam paulò magis propenderet, noſtra haud ſanè intereſt: ſed dolemus maximè, quod vlla ex parte ab Eccleſiæ norma deſciuerit, & neutiquam in ea re illum defendimus. Verùm quod ad hiſtoriam attinet, ſic eam texuit, vt D. Hieronymus cum primis approbet, ſic veritati adhæſit, vt nihil in illa erroris omnino reperiatur. Quocirca cùm tot vtilitates complectatur, quiſque ſe in eius quaſi familiaritatem crebra lectione inſinuet, vt eo pacto ſtudioſè diſcat, tum quid in Chriſtiana vita cauendum, tum quid ſummo ſtudio ac diligentia ſemper ſequendum. Nihil opportunius in omni vitæ inſtitutione, quàm & talibus præceptis imbui, quæ mentem ritè ad virtutem erudiant, & illorum exempla deligere ad imitandum, qui vniuerſum hoc æui ſpacium piè cõfecerunt, & ſupremum vitæ diem tam auguſtè & ſanctè obierunt. Quibus non prolixa ætatis propagatio, quæ grauibus vexabatur moleſtiis, ſed animæ à corporis compagibus matura diſſolutio perpetuò in optatis erat.

Author negotiorum magnitudine impeditus, nec inſtitutam perorationem attexuit: nec in reliquos Authores præfatus eſt.

LECTORI.

ANtequam vlterius pergas, optime lector, de notarum primùm ratione monendus es. A. ergo poſt primum Euſebianæ hiſtoriæ caput, addenda: c. verò, corrigenda in græco exemplari ſignificat: † tertia nota, ea indicat, quæ vel græcè ſignificantiora, vel minus aptè reddita latinè videntur. Paginæ autem, quas aliquando numeramus, ideo te turbare non poſſunt, quòd græcorum autorum, quos potiſſimum citamus, vna tantum eſt editio. Irenæo (cuius paginas ideo ſignamus, quod liber 4. in capita non ſecatur) vſi ſumus, qui Lutetiæ 1567 ab Audoeno Paruo excuſus eſt: Athanaſio verò qui Baſileæ 1564. ab Epiſcopio. Præterea, quando operarum negligentia neſcio an improbitate dixerim, in noſtris annotationibus, quas emendatiſſimè, vt erant noſtra manu deſcriptæ, exituras ſperabamus, tam fœdi & ſtupendi errores admiſſi ſunt, mihi rogandus hoc loco & obſecrandus es, vt grauiores ſaltem, prout ſunt hic à nobis notati, locis ſuis corrigas & emendes. Vale.

Errata

Errata ſic corrigito.

Paginę.	Errata.	Emēdationes.	Additiones.
3.	veterani.	veterum.	
5.	χέρσι.	κάρσι.	
7.	ironicè.	iconicè.	
7.	ironicorum.	- iconicorum.	
8.	ὁμολογημένος.	ὁμολογημένως.	
10.	præceſſore.	præceſſere.	
10.	Cyrenius.	Cyrenius.	
11.	τούτους.	τούτου.	
14.	initio.	nuntio.	
14.	μαγπακὸν	μαλακόν.	
14.	προσ-ιτιδὸν.	προσιτῆδο.	
15.	τὴν τῶν πλησίον.	dele τῶν.	
15.	ἀνόητος.	ἀνόητος.	
16.	δῶρον.	δίσσον.	
17.	Io.	Ioſ.	
21.	l. 2.	lib. 2.	
22.	Agbarij.	Abgari.	
29.	Iuſtit.	Iuſt.	
29.	Iuſtit.	Iuſt.	
31.	id eſt.	&.	
34.	κιφ.	κιφ α.	
34.	δ. δύο	δ. δύω.	
35.	θυίρα.	δευτέρα.	
35.	ἱερέων.	ἱερέων.	
35.			mentio poſt
35.			Apoſtolorū.
42.	Ciſtius.	Ceſtius.	Quid prima,
42.	capitis. Hæc.	capitis,hæc.	quid ſecūda.
42.	ὑπίζοντο	ψαύζοντο.	poſt ἀπολο-
44.	διαδόντες.	διαδόντες.	γίᾳ.
44.	διαδόντες.	διαδόντες.	
49.	ἑαυτῶν.	ἑαυτῶν.	
50.	editionem.	ſeditionem.	
58.	lib. 35.	lin.35.	
59.			martyrium.
63.	τῶ.	τὸ.	poſt epiſco-
64.	Achiliaſtarū.	Chiliaſtarum.	pi.
64.			priore, poſt
65.	τυρβῶντα.	τύρβοντα.	Petri.
71.	terræmotis.	terræ motus.	
72.	Chriſtiani.	Chriſtianiſmi.	
74.		Polyc.	Sui, poſt fa-
81.	Martyres.	martyres.	cta.
81.	Nos Roman.	Mos	
88.	ſanctus.	Sanctus.	
91.	à foris.	à feris.	
98.	παράπιστικὰ	παραπιστικῶ.	
99.	προσφωνοῦντι.	προσφωνοῦντι.	
100.	diſſentiant.	diſſentiunt.	
102.			Spiritu, poſt
103.	martyr.	martyrib.	Montani.
110.	rerum vtitur.	rerum. Vtitur.	
110.	Aelis.	ÆLIVS.	
121.			eo,poſt ab.
122.	ἔξαπλα.	ἔξαπλᾶ.	
123.	† ἐν ἔτι.	ἐν ἔτι.	
125.	Arabiama.	Arabiam,à.	
125.	Cæſaræe.	Cæſareæ.	
127.	γραμματεῖς.	γραμματεῖς.	
127.	Hebr.Biblia.	Heb.Bibliis.	
132.	ἄρξασθαι,	ἀρξάσθαι.	
132.	συμβάντων.	συμβάντων.	
134.	ſeditionem.	perſecutionē.	
134.	Auinam.	Quinam.	
138.			eius,poſt fau
141.	Hæreticos conuerſos,&c.	ad 2. cap. dele.	tores.
142.	προσγραμμάτων.	προσγραμμάτων.	
145.	αὐθεντῆς.	αὐθεντῆς.	
145.	Aemiani.	Aemyliani.	
146.	ἢ, τὰ, & ν.	ἢ τὰ. &c.	
148.	Auguſtinus.	Auguſtius.	
148.	Scripturæ.	ſepulchra.	

Paginæ.	Errata.	Emēdationes.	Additiones.
152.	C q.	c. 9.	
154.	ἀπειρίτλιτ.	ἀπειρίτλως.	
155.	Ioānis Apoſt.	Ioāni apoſtolo.	
155.	Petri & Pauli.	Petro & Paulo.	
157.	φυράσαι	φυρᾶσαι.	
158.	συνιεσάντες	συνιδόντες.	
160.	Alexandria.	Alexandriæ.	
163.	μαρτυρησάντων.	μαρτυρησάντων.	
163.	ἐκ παντὸς	ἐκ παντὸς.	
163.	διοκλητιανῷ	διοκλητιανοῦ.	
166.	ἀπολαυόντες,	ἀπολαυόντες.	
166.	ἀλλ	σοι ἄλλως.	
	εὐαγγελίου.	εὐαγγελίου.	
168.	Chriſtianis.	Chriſtiani ſūt.	
168.	κατωκάρα.	κάτω κάρα.	
169.	ad Thmuita.	ad Thmuitas.	
170.	ἴσω.	ἴσως.	
170.	τὶς.	τὶς.	
171.	φέρονται	ἀντιφέρονται.	
171.	nominauit, Dioclet.	ad alterū margin.	
173.	† αὐτόθεν.	αὐτόθεν.	
173.	μαρτυρα-νεκρὸν	μάρτυρας νεκρόν.	
189.			&,poſt Dio-
189.			cletianus.
191.	Romam.	Romana.	Chlorus,
195.	πορείας.	πορείας.ἵνα.	poſt Conſtā
196.			tius
197.	obiectis.	obiecti.	Philius, ante
200.	horrida.	horrenda.	Iupiter.
205.	Maximi.	Maximini.	
208.	πανηγυρικῶς,	πανηγυρικῶς.	
211.	Templo,	Templi.	
212.	Eccleſia,	Eccleſiæ.	
219.	c.κατὰδύκτορας,	κατὰδύκτορες.	
254.	Canopus.	canopi.	
259.	θεομάχοντ'.	θεομάχων?	
260.	αἰθέσεις,	αἰθέσεις.	
264.	πολυθείας,	πολυθείας.	
265.	in ſignis,	inſignis.	
271.	quando,	Quantò.	
273.	συμπαθῶν	συμπαθεῖν.	
277	palimodia,	palinodia.	
288.			Eccleſia, an-
299.	ἀληθῶς,	ἀληθῶς.	te-Martyrū.
301.	Ornatus corporis,&c.	tolle.	
305.	ἀληθῶς,	ἀληθῶς	
305.	ἀληθῶν,	ἀληθῶν.	
306.			ad, ante Ae-
313.	ἔξωθεν,	ἔξωθεν.	gyptios.
313.	ἀσέβεια,	ἀσέβεια.	
313.	πράττειν,	πράττειν.	
314.	κεχρωμένον,	κεχρωμένον.	
322.	regia,	regis.	
324.	Eccleſia,	Eccleſiæ.	
329.	† ἀποδείξεων,	† ἀποδείξεων.	
330.	συγγραμμάτων,	συγγραμμάτων.	
332.	παρ' ὑμῶν,	ὑμῶν.	refer ad 44.
333.		† καὶ μὲν &c.	cap.initium:
333.	εἰ δὲ παῖς,	εἰ δὲ.	† Sed
337.	αὐτοῖς ἔξις,	ἔξιν.	
337.	ἐνδιατρίψας,	ἐνδιατρίψας.	
341.	ἑκάστῳ.	ἑκάστῳ.	
341.	ἱεροπρεπῶν,	ἱεροπρεπῶν.	
342.	μέλλων,	μέλλων.	
343.	σπλαγχνῶν,	σπλάγχνων.	
349.	προσκυνεῖν,	προσκυνεῖν.	
355.	καθεῖρξαι,	καθεῖρξαι.	
378.	Regiæ diſcip.	Regia.	
394.	κυριακά,	κυριακά.	
401.	μεταβάλλοντας,	μεταβαλλόντων	
403.	συμφρατρίζων,	συμφρατρίζων	

Ex Hieronymi catalogo.

EVſebius Cæſareæ Paleſtinæ epiſcopus, in ſcripturis diuinis ſtudioſiſſimus, & Bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentiſſimus perueſtigator, edidit infinita volumina, de quibus hæc ſunt:

ἐυαγγελικῆς ἀποδείξεως, hoc eſt, demonſtrationis euangelicæ Lib. xx.
ἐυαγγελικῆς προπαρασκευῆς, Euangelicæ pręparationis Lib.xv.
θεοφανείας, diuinæ apparitionis Lib. v.
Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Lib.x.
Chronicon canonum omnimodam hiſtoriam, & eorum epitomen continens.
De euangeliorum diaphonia.
In Eſaiam Lib.x.
Et contra Porphyrium, qui eod. tempore ſcribebat in Sicilia, vt quidam putant, lib.xxx. de quib. ad me xx. tantum peruenerũt.
τοπικῶν Lib. I.
ἀπολογίας pro Origene Lib. VI.
De vita Pamphili Lib. III.
De Martyribus alia opuſcula.
Et in CL. Pſalmos eruditus commentarius: & alia multa. ✝
Floruit maximè ſub Conſtantino Imperatore & Conſtãtio, & ob amicitiam Pamphili martyris, ab eo cognomẽtum ſortitus eſt.

Io. Curt.

✝ *Nonnulla ſic collegimus.*

De arcana paſchæ ratione. vitę Conſt. lib. 4. cap. 34.
De Hieroſolymitano ad Seruatoris antrum per Imp. Conſtantinum extructo fano. lib. 4. cap. 46. de vita Conſtant.
Oratio de laudib. Imperatoris Conſt. Ibidem.
Antiquitatis hiſtoria ex Anaſtaſij reſponſionibus.
De priſcorum virorum multiplici doctrina. Præparat. lib. 7. cap. 3.

Ἰω. ὁ ἀδελφὸς λαυαλεύς.

Ἱστορίας πάσης μέγ᾽ ἀληθῶς ἐστὶν ὄνειαρ,
Καὶ τέρψις πᾶσιν κηδομένοισι μαθεῖν.
Οὐ ῥητοῖσι βαρίοισι βίου γήθησι μεθεῦσα,
Ἢ παραβαίνῃ δίκας ποτὶ αὐαλευομένη.
Ἀλλ᾽ ἔπεσιν μελιχροῖς αὐτὴ ἐροῦντας ὀφέλλει,
Παντοίων ἔργων δείξασα οἷα τέλη.
Ἡλικίᾳ πάσῃ δὲ πρέπει, ἡβῶντι, γέροντι
Κ᾽ ἀμφοτέρῃσι τύχαις πολλὰ δέοντα φέρει.
Ἀλλ᾽ ὅσσον δὴ ἱερὰ πλεῖστα παρέσχε βεβήλων,
Τόσσον ἄρ᾽ ἤδ᾽ ἄλλων, πλεῖω λογίων, παρέχει.
Χαίρετε, τοῖσι φίλον καὶ ῥέγματα εἰδέμεν ἀνδρῶν
Εὐσεβίων, διδαχῆς καὶ καθαρᾶς ὀχετούς,
Οὓς κάτα λειβομένη συνεχὴς, ὡς ἀενναὸν ὕδωρ,
Ἀρδεύει πιστῶν ἀβρεχὲς ἐνὶ φρεσί.

Ἄρτια πάντα νοεῖν.

IN HISTORIAM ECcleſiaſticam Chriſtiana meditatio, ſeu Eidyllion

Per Claud. Minoëm, Diuionen.

SI vacat antiqua varios ab origine motus
Inſpicere, & veterum Fidei meminiſſe laborum,
Si gladios, flammáſque, diu quas vidimus acres
Impendiſſe tibi deuoto, vt ſemper, ouili
Alme Deus, fermè auditu aſpectúque carentes,
Attoniti hæremus, nóſque hinc grauis occupat horror.
Aſt vbi ſtellifero rutilum ceu ſydus ab axe
Splenduit amota caligine, numen amicum
Iuſtitiæ prima formidine ſoluimur, & nos
Solamur parta requie diſcrimina paſſos:
Vt nautæ inſanas experti hinc inde procellas
Vnâ deſpondent animum, pectúſque fatigant.
Nam pelagus vaſtum horrori eſt, atque vnda dehiſcens,
Cùm naues vi ventorum rimíſque fatiſcunt,
Præſentem vt miſeris intentent omnia mortem:
Si tamen irradient Helenæ lucentia fratres
Sydera, tum metus omnis abeſt, tum carbaſa laxant.
Sic Deus vt celſum claro illuſtrauit Olympum
Lumine, quo pacem terris immitteret, ipſe

Humanam indutus verè Deus, atque homo formam,
In cruce noſtra ſemel patiendo piacula ſoluit.
Hinc & Apoſtolicam per climata cuncta cateruam
Miſit inauditos orbi perferre labores,
In quam bella mouent toto feri in orbe tyranni
Non forti armatam galea, non enſe, nec oris
Facundi, non eloquij fandíue peritam.
At genus imbelle, & tenuem ad myſteria plebem,
Vt fortes mage percuteret, tandémque domaret.
Queis Euangelij ducibus ſenium omne renaſcens
Sublatum eſt: ipſam rurſum flaueſcere mundi
Canitiem totis fœlici vidimus oris
Auſpicio, veterémque retundi dæmonis aſtum.
Noſtra hæc militia eſt, bone CHRISTE, *furentibus Auſtris*
Plagarum, errorúmque! an tanti vita beata
Conſtat! an ætherei ſunt hæc primordia regni!
At tua tot variis Eccleſia quaſſa ruinis
Incrementa capit maiora: hinc longa faceſſant
Ocia deſidioſa tuis indigna trophæis.
Ergo propè ira fremens ſpumanti feruida rictu
Hirſutam quatiens galeato in vertice criſtam,
Impia bella diu multúmque furentia mouit.
Sed fas ſponſa Dei cruciatibus excita multis
Duret: victa licet, victrix palmam vna reportat.
Omnia nos hæc charta docet, quæ pumice læui
Hiſtoriæ auguſtum complectitur vna volumen
Rebus in immenſis. Fœlices térque quatérque
Hi, quibus intrepidè charo pro nomine CHRISTI
Contigit oppetere, & victrices tendere palmas
Ad cælum, ínque rogis CHRISTVM, *dominúmque fateri.*
Fœlices animas etiam, quæ erronibus omnes
Præcluſere vias, ſublato iure nocendi.
Et miramur adhuc ſupereſſe vrgentia quædam
Damna, cruces, gladios! Eccleſia teſtis IESV,
Tormenti vt conſors, ſic regni fiet herilis.

πάντα ἐπὶ σωτηρίᾳ.

Priuilege du Roy.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France. A noz amez & feaux Conſeillers les gens tenans noz Cours de Parlement, Preuoſt de Paris, Seneſchaux de Lyon, Tholoze, Prouẽce, & à tous noz iuſticiers, officiers ou leurs Lieutenans ſalut: Noſtre bien amé, Nicolas Cheſneau, marchant Libraire iuré en noſtre vniuerſité de Paris, nous a fait remonſtrer, qu'a grans fraiz & deſpens il a faict traduire d'Italien en François deux liures, dont l'vn eſt intitulé: Oraiſons & Harangues militaires extraictes de tous autheurs Grecs, Latins, anciens & modernes, auec argumens declarans les occaſions pourquoy elles furent faictes, & les effectz qui ſen ſont enſuiuis: faictes en Italien par M. Remy Florentin: traduictes en François par François de Belle-foreſt Commingeois. L'autre: L'eſtat de la vraye Agriculture & plaiſir qu'on reçoit en la meſnagerie des chãps, ordõné en vingt iournees par dialogues, traduit auſſi de l'Italien de M. Auguſtin Gallo, gentilhõme de Breſſe, par ledict François de Belleforeſt. Auſſi la coppie d'vn petit liure en François intitulé: Les playdoyez faictz entre monſieur Proces, appellant, & mõſieur Bon accord inthimé, par leſquels appert l'vtilité de Proces & la miſere d'iceluy. Et outre leſdicts liures, nous à auſſi faict remõſtrer que par le moyen de quelque certain perſonnaige de noſtre Royaume qui deſire prouffiter au public, & ſpecialemẽt à la Chreſtienté & auancemẽt de la Religion Catholique, il à recouuré vn exẽplaire Grec des Hiſtoires Eccleſiaſtiques d'Euſebe, de Sozomene, de Socrate, de Theodorit, d'Hermie & d'Euagrie, lequel exemplaire eſt remply de pluſieurs lacunes & corrections grecques qui defaillent & manquent à ceux qui ont eſté imprimez par cy deuant: Et leſquelles hiſtoires auec leſdictes lacunes grecques enrichies des ſentẽces & poincts principaux tirees és marges chacun en ſon lieu, il voudroit bien imprimer auec la verſion Latine qui depuis n'agueres en a eſté faicte par Iean Chriſtophorſone, Anglõys Eueſque, & imprimees à Louuain, aux deſpens d'Arnoul Birckman, libraire de la ville de Cologne, en laquelle leſdictes lacunes grecques, corrections & ſentences tirees és marges defaillent: Lequel œuure ainſi auec leſdictes lacunes & corrections eſt bien requis pour toute la Chreſtiente: & encores ſpecialement tant à ceux qui ont des exemplaires Grecs imprimez, qu'a ceux auſſi qui ont les autres verſions latines, tant de Ruffin que de Muſcule, pour en y adiouſtant leſdictes lacunes & corrections, auoir vn ſi ſainct œuure parfaict. Mais d'autant que ledict Birckman pretend auoir imprimé ladicte verſion auec noſtre priuilege, en datte du vingtſeptieſme Decembre, mil cinq cens ſoixante ſept, ſigné, de Vabres, par lequel il eſt defendu à tous les libraires de noſtre Royaume n'en imprimer ny vendre iuſques à ſept ans, ſinon de ceux qu'il aura imprimez ou faict imprimer, il crainct qu'apres ſ'eſtre mis en grans fraiz de l'impreſſiõ, tant à faire fondre des lettres grecques pour imprimer leſdictes lacunes, qu'auſſi à tous autres fraiz qui ſeront grãds, ledict Birckman en faueur de noz Lettres de priuilege ne luy vouluſt empeſcher la vente & diſtribution de ſadicte impreſſion ainſi enrichie & augmentee, & par ce moien eſtre fruſtré de ſes peines & labeurs, ſi par nous ne luy eſtoit ſurce pourueu, requerant humblement noz Lettres de permiſſiõ & defences à ce requiſes. NOVS A CES CAVSES tant en faueur de la Religion Catholique, que des bonnes ſciences & lettres, leſquelles par tous moiens nous deſirons (à l'imitation de noz predeceſſeurs Roys aduanſer, fauoriſer & nourrir en ceſtuy noſtre Royaume,) deſirans auſſi fauorablement traicter tous ceux qui par le vertueux exercice deſdictes lettres ſ'eſtudient de prouffiter au public, & à ceux qui en ſont cauſe & moien recouurer le loyer & remuneration de leurs labeurs, fraiz & miſes, affin auſſi qu'vn tel treſor ne ſoit perdu ny caché à toute la Chreſtienté, nonobſtant noz Lettres de priuilege octroyees & donnees audict Birckman, comme dict eſt, qui autrement attendu ce que deſſus, pourroient preiudicier au public, & pour autres cauſes & conſideratiõs à ce nous mouuãs, AVONS PERMIS & octroyé de noſtre certaine ſcience, grace ſpeciale, pleine puiſſance & authorité Royalle, permettons & octroyons, voulons & nous plaiſt par ces preſentes, qu'il ſoit loiſible & permis audict Cheſneau d'imprimer & expoſer en vente, ſoit en grande ou petite marge, enſemble ou chacune à part, toutes leſdictes Hiſtoires de la verſion dudict Chriſtophorſone, imprimees par ledict Birckman: à la charge (outre qu'il ſera la verſion latine deſdictes Lacunes de lettre differente ou marque ſuffiſante pour eſtre mieux cognëues par ceux qui ont ia des autres premieres verſions ou elles manquent, comme dict eſt, tant en

Grec qu'en Latin, pour par ce moyen les pouuoir plus ayſeement remarquer) il mette & inſere auſſi és marges chacunes en ſon lieu, ou ailleurs qu'il ſera trouué bon, leſdictes Lacunes & corrections en Grec, ainſi qu'elles ſont audict exemplaire Grec qu'il a recouuré. Et faiſons defences à tous autres Libraires & Imprimeurs de ceſtuy noſtre Royaume, de n'imprimer ny vendre ladicte verſion ainſi enrichie deſdictes Lacunes & corrections tant Grecques que Latines, en quelque volume ou marge que ce ſoit, n'en amener, faire apporter, vendre ou diſtribuer en ceſtuy noſtre Royaume, pays terres & ſeigneuries, ny autre part: enſemble les trois autres ſuſdicts liures, Oraiſons & Harangues militaires, &c. L'eſtat de la vraye Agriculture & Playdoyez, ſinon de ceux que ledict Cheſneau aura imprimez ou de ſon conſentement: Et ce iuſques au temps & terme de huict ans entiers & conſecutifs, à commencer au iour & datte de l'acheuement de la premiere impreſſion qui ſera faicte ou faict faire par luy de chacun deſdicts liures, ſur peine à nous à appliquer, d'amende, confiſcation, & perdition de ce qu'il ſ'en trouueroit d'imprimez ou venduz en ceſtuy noſtre Royaume au contraire, de quelque impreſſion que ce ſoit. SI VOUS MANDONS, *& à chacun de vous ſur ce requis ſi comme à luy appartiendra, que des noz preſent Priuilege, cõgé & permiſſion, & tout le contenu en ceſdictes preſentes vous faictes durans ledict temps de huict ans ſouffrir & laiſſer ledict ſuppliant ioyr & vſer plainement & paiſiblement ſans luy faire, mettre ou donner, ne ſouffrir eſtre fact, mis, ou donné aucun deſtourbier ou empeſchement au contraire. Lequel ſi faict, mis, ou donné luy eſtoit, reparez & remettez, ou faictes reparer ou remettre incontinent & ſans delay au premier eſtat & deu. Et à ce faire ſouffrir & obeir contraignez & faictes contraindre tous ceux qu'il apartiendra, & que pour ce faire ſeront à contraindre realement & de faict par toutes voyes deues & raiſonnables. Voulons en oultre, que mettant en brief le contenu en ce preſent priuilege au commencement ou à la fin d'vn chacun deſdicts liures, que cela ſerue de ſignification & notification tout ainſi que ſi l'original deſdictes preſentes Lettres leur eſtoit particulierement ſignifié à vn chacun, Car tel eſt noſtre plaiſir: Nonobſtant quelconques Ordõnances, reſtrictions, mandemens, defences & Lettres à ce contraires. Donné à Paris le 4. du moys de Feurier l'an mil cinq cens ſoixante & dix, & de noſtre regne le dixieſme.*

Par le Roy en ſon conſeil eſtabli à Paris pres Monſeigneur le Duc,

Thielement.

HISTORIAE ECCLESIASTICÆ AB EVSEBIO COGNOMENTO PAMPHILI CÆSAREÆ EPISCOPO CONSCRIPTÆ, LIBER PRIMVS.

Quódnam ſit promiſſionis Argumentum. *Caput* I.

INSTITVENTI mihi ſanctorum Apoſtolorum ſucceſſiones, ordinémque temporum à Seruatore noſtro ad hanc ætatem vſque decurſorum, literarum monumentis mandare [A]: quot etiam ac quæ res in Eccleſia geſtæ à veteribus commemorentur: [B] qui homines in illuſtriſſimis [C] prouinciis huic decorè & cum laude præfuerint, principémque locum obtinuerint: qui in cuiuſque ætatis curriculo vel [D] ſcriptis, vel ſecus, ſacroſanctum Dei verbum conſtanter tueri ac defendere laborarint: qui præterea, quotúe numero & quo tempore fuerint hi, qui propter nouarum rerum cupiditatem ſint in ſummum errorem delapſi, ſeque ipſi falſæ deprauatæque doctrinæ auctores palàm prædicarint, & non aliter ac lupi rapaces Chriſti gregem quaſi incurſione facta obtriuerint: quæ item & quàm graues calamitates vniuerſam Iudæorum gentem propter inſidias, quas Seruatori noſtro ſtruxerat, ídque [E] non ita multo pòſt, oppreſſerint: quoties porrò, qua ratione, quibus temporibus diuinus ſermo effrenato Gentilium impetu oppugnatus fuerit: qui etiam pro eius defenſione ardua certamina cum effuſione ſanguinis, atque acerborum tormentorum perpeſſione variis temporibus confecerint: quæ deinceps [F] noſtra iam ipſorum memoria, Sanctorum cædes & martyria factitata ſint: ad extremum, quàm benignum ac clemens Seruator noſter Eccleſiæ tulerit auxilium: non aliunde quàm à [G] prima illa Seruatoris & Domini noſtri Ieſu, qui eſt Chriſtus Dei, œconomia exordium ſumendum videtur. Atque hoc loco iam [H] ipſa ratio, quæ rem quanque ex æquitate ponderare ſolet,] mihi vt ignoſcatur, poſtulat: quippe quæ facilè fatetur, iſtud Opus, quod inſtituimus, quódque nos plenè cumulatéque perfecturos ſumus polliciti, plus habere difficultatis, quam quod viribus noſtris ſuſtinere poſſimus. Et quoniã hoc argumentum nos iam primi aggredientes, quaſi deſertam & inuſitatam viam inire molimur: idcirco [I] precibus magnopere petimus, tum à Deo patre, vt itineris ducem ſe præbeat: tum à Domino noſtro Ieſu Chriſto, vt virtute ſua ac potentia nobis adiumento ſit: quandoquidem hominum ne nuda quidem veſtigia reperire poſſimus, qui ante nos eandem viam triuerint: præterquam quòd quidam exigua ſolum ingenij ſui [K] monimenta (in quibus rerum ſuis ipſorum temporibus geſtarum commentarios membratim, alius aliter ſcriptos poſt ſe relinquebãt) procul tanquam faces accenſas nobis ad intuendum propoſuerunt: voceque emiſſa cóntẽtius, de ſublimi loco, quaſi de accliuis mõtis deſpectu & alta ſpecula clamarunt, præceperúntque qua via incedere, & qua ratione iter ſermonis noſtri abſque errore & periculo dirigere oporteat. Quęcũque igitur ad argumentum à nobis in

Propoſitio mẽbris diſtincta.

Prior Chriſti œconomia, à qua hiſtoria initium.

Veniam precatur à difficilis.

Qualis ante Euſeb. hiſtoria Eccleſiaſtica.

Quid ab aliis ſumpſerit.

A. Quã ſibi cõſtet, vniuſque propoſitionis memor ſit Euſebius, apparet lib. 3. cap. 25. Item lib. 7. ca. vltimo.

B. Ceci ad numerum referri debuiſſe ipſa patrũ in eccleſijs ordine poſtea notata ſucceſſio demonſtrat.

D. Apertius lib. 5. cap. 10. ζῶσῃ φωνῇ καὶ διὰ συγγραμμάτων, viua voce & ſcriptis: cum de Pantæno loquitur.

E. Lib. 3. ca. 6.

F. Lib. 7. cap. vltimo & ſequentib. libris.

H. λόγος tantũ, id eſt oratio. quomodo lib. 1. ca. 1. de vita Conſt. & Niceph. lib. 13. cap. 3. videtur vſurpaſſe. Cætera de ſuo interpres, vt ſuo ſenſui ſubſeruiret, addidit.

I. Sic cap. 1 & vita Cõſt. lib. 1. cap. 8.

K. ἀφορμάς, occaſiones. Id eſt, argumenta, ſiue materiam. Vt epiſtolas de Origene ſcriptas. li. 6. ca. 1. Itẽ quæ in Alexandrina Bibliotheca ſeruabantur. cap. 14. Rurſus alias Dionyſij Alexandrini lib. 7. cap. 1. Adde ſi places, ſuperioris ætatis auctorum infinita, quæ vſurpat teſtimonia.

A

preſentia propoſitum aliquid adiumenti allaturā putemus, ea quoniā diſperſè ab illis ipſis memoriç prodita ſunt, ſedulò colligere, & tanquam [L] ex pratis rationis & prudētiæ floſcuis pulchrè veſtitis, quç illorum veterum ſcriptorum apta videantur teſtimonia, decerpere, & hiſtorico quodam narrationis genere in vnū corpus redigere pro viribus enitemur: hoc ipſo planè contētı, ſi minus omniū Apoſtolorū Seruatoris noſtri, at facilè præſtantiſſimorū ſucceſſores, qui ecclesias & dignitate prçſtantes, & hominum memoria celebratas ad hoc vſque tempus gubernarunt, literis prodendo ab obliuione perpetua vindicemus. Atque in hoc inſtituto laborem ponere mihi propterea cum primis neceſſarium exiſtimo, quòd neminem ſcriptorum Eccleſiaſticorum in iſtud ſcribendi munus operam ſuam & diligentiā hactenus contuliſſe cognoui. Eā porrò ſpes animo iniecta eſt, hoc ipſum, quod inſtituo, his, qui eximie & pręclarç rerum geſtarū cognitionis cupiditate ducuntur, ſummo emolumento futurum. Iam verò in illis libris, quos de [M] Temporum ordine conficiebamus, quanquam iſtas res breuiter ſtrictimque percenſuimus: in hoc tamen Opere quod iam eſt in manibus, multo plenius eaſdē vberiúſque explicare animus eſt. Atque ex Chriſti Seruatoris, vt dixi, œconomię & diuinitatis explicatione, quę propter ſuū ſplēdorem & excellentiam longè humanam eius naturam ſuperat, orationis noſtrę naſcetur exordium. Etenim rerum in Eccleſia geſtarum hiſtoriam literis mandare ingreſſuro, altius aliquātò ex prima Chriſti ipſius œconomia initium neceſſariò repetendum eſt: propterea quòd diuiniore quadam appellatione, quàm pleriſque videatur, ab illo dignati ſumus.

Operis neceſſitas.

Vtilitas.

Chronici canones Euſebij.

1. ἐκ τῶν λογικῶν λειμώνων. Sic vita Cōſt. lib. 4 cap. 45. σπανιοίαν λογικῶν τροφῶν dixit. Sic inf. libr 5. cap. 11. Pantænum ex Clementis ſtromate, μελίτταν σικελικήν, ἀποστολικοῦ τε καὶ ἀποστολικοῦ λειμῶνος τὰ ἄνθη δρεψάμενον. Sic denique ex Pāphilo Socrates lib. 6. cap. 15. Origenis libros λειμῶνι ἀνθῶν cōparat. Forſan hic melius interpres ex pratis facūdis, aut diſertis, dixiſſet.

M. ἐν χρονικοῖς κανόσιν. Verum nos epitomen tantū ex Hieronymi verſione habere ſuſpicor. Vide epiſt. Euſebij fragmentis præpoſitam.

c παροικίαν tota Euſebij hiſtoria cū ἐκκλησίας nomine confundi, idémque eſſe perpetuo Parœciæ, & Eccleſiæ alicuius ſiue. Epiſcopum ſiue paſtorem & presbyterum deprehendo. Poſteriore tempore rerum immutationē ſecutus videtur verborum abuſus. Cæterum ne Euſebio prouinciam ſignificet, impedit, quod vna in prouincia, id eſt regione, παροικίας plures contineri, nominatimque libro 4. cap. 14 τὰς κατὰ πόντον παροικίας pluraliter vſurpari reperias.

c Prior Chriſti οἰκονομία, latinis theologis diſpēſatio, ab eodē Euſebio ἀποδείξεως εὐαγγελικῆς Lib. 4. cap. 1. μυστικὴ dicta, etſi idē quod eiuſdē θεολογία, id eſt diuinitas, ſiue diuina natura eſſe videatur: hic tamē tēpus illud ante incarnationē reſpicit magis, quo Chriſtus totius creationis œconomus, non ſolùm (ſicut elegāter ait in Eſaiam Procopius) πρὶν ἐπιδημῆσαι, λανθανόντως συνεπορεύετο τῷ λαῷ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀρδεύειν ἐπισκοπεῖν τε βουλόμενος, id eſt, ante aduētū, ſe populo latenter comitē præbebat, animas eorū irrigare & regere cupiēs: ſed quo humana etiā forma patribus, re ſi non nomine chriſtianis apparuiſſe, & eorū eccleſiā obiuiſſe Euſebio dicitur. Altera ideo planior eſt, quod eā Chriſti κατ' ἄνθρωπον οἰκονομίαν, & ὑστάτην ἐνανθρώπησιν, item ἔνσαρκον πολιτείαν atque ἐπιφάνειαν nominat. Græcis ſimul & Latinis vocabulum à re familiari ad eccleſiaſticam tranſiit, pari quidem fere ſignificatione, ſed non vocis elegantia. Aliæ acceptiones non ſunt huius loci.

Epitome breuis de ſeruatoris domini noſtri Ieſu Chriſti præexiſtentia & diuinitate. Cap. II.

CVm duplex ſit in CHRISTO natura, altera capiti humani corporis ſimilis, qua Deus eſſe intelligitur: altera pedibus comparata, qua carnem paribus cum noſtra carne affectionibus obnoxiam, noſtrę ipſorum ſalutis gratia induiſſe creditur: † commoda certè eorum, quç ſequuntur explanatio ſumi poteſt, ſi modò ex eo quod in eo ſermone caput eſt, & quaſi principatum obtinet, curſum totius hiſtoriç de illo inſtitutç deducamus. Eo pacto etiam vetuſtas & amplitudo Chriſtianç religionis ab antiquis ductç temporibus, his, qui illam nouam atque peregrinam, nec prius quàm heri aut nudiuſtertius in lucem emerſiſſe exiſtimant, manifeſtò oſtendetur.

Chriſti duplex natura.

† ἑνώσει.

Cur tam altè initium hiſtoriæ repetas.

Genus quidem, dignitas, ipſáque CHRISTI ſubſtantia & natura, nulla oratione poterunt penè explicari: quemadmodum ſacer Dei ſpiritus in prophetarum predictionibus inquit: Generationem illius quis enarrabit? Nam neque patrem quiſquam nouit, niſi filius: neque ipſum filium, prout amplitudo eius & dignitas poſtulat, quiſquam aliquando nouit, niſi ſolus pater, qui genuit illum. Lumen verò, quod ante mundi primordia eluxit, ſapientiam ſola mente comprehē- *Eſa. 53.*

Chriſti diuinitas inexplicabilis.

ſam,

† λόγος hic verbũ inclino.

ſam,& ex patris ſubſtantia ante ſecula editam, viuum Dei † ſermonem, qui in initio erat cum patre, primum & vnicum Dei germen ante omnem creaturam & opificium, ſiue ſubiectum oculis, ſiue eorum obtutum effugiens, productum, ſummum immortalis & rationis participis militiæ quæ in cœlo eſt imperatorem, magni conſilij angelum, arcanæ voluntatis adminiſtratorem omnium rerum, vna cum patre opificem totius vniuerſitatis, quæ omnia complexu ſuo coercet, proximè & ſecundum patrem auctorem cauſamque, germanũ Dei filium & vnigenitum, rei cuiuſque ortum habentis Dominum, Deum & Regem, qui dominationem pariter & principatum vnà cum diuinitate, potentia & honore à patre accepit, quis extra patrem ipſum verè animo & cogitatione complecti poterit? Siquidem in arcanis ſacrarum literarum, quæ de illo traduntur, eloquiis, ſic ſcriptum accepimus: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quinetiam magnus ille Moyſes, vtpote prophetarum omnium antiquiſſimus, dum diuini ſpiritus inſtinctu vniuerſitatis coagmentationem & admirabilem fabricam deſcribit, iſtud præterea docet: mundi effectorem & architectum omnium rerum Deum patrem, nulli alij quàm ipſi CHRISTO, diuino ſcilicet & primogenito ſuo ipſius verbo, inferiorum naturarum molitionem conſtructionémque commiſiſſe: illúmque cum eo quaſi cõmuniter de hominis procreatione ſic loquentem facit. Dixit enim Deus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Huic quoque ſententiæ alius propheta locuples teſtis accedit, in hymnis ſic diuinitùs memorans: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit & creata ſunt. Patrem & fabricatorem, vt ſummũ moderatorem, nutu ſuo regio de rerum creatione præcepta tradentem: verbum autem Dei ab ipſo † ſecundum (idem dico, quod eſt à nobis manifeſtò prædicatũ) paternis præceptis obtemperans inducit. Quod quidem omnes à primo ſatu humani generis, quicunque ſingulari iuſticiæ & pietatis amplitudine præſtitiſſe dicuntur: vt magnus ille & inſignis Dei famulus Moyſes: vt Abrahã, qui illum ætate anteibat, eiuſque filij: vt prophetæ etiam, puro ſinceróque mentis & intelligentiæ lumine illuſtrati, & quicunque denique poſtea probitate excellere videbantur, tum ingenuè agnouerunt, tum illi vt Dei filio debitum decus & venerationẽ impertierunt. Is vero, quò pium & ſanctum illum cultum qui patri debetur, abiecta inertia ſtudioſè propagaret, omnes homines ad patrem verè cognoſcendum ſedulò erudiuit. Fertur namque, Dominum Deum in hominis naturalis ſpecie apparuiſſe Abrahamo, propter quercum Membre conſidenti: qui extemplò humi proſtratus, licet hominẽ ſolum oculis cerneret, adorabat tamen vt Deum, & ſupplex illum precabatur vt Dominum. Fatebatúrque ſe minimè ignoraſſe, quiſnam eſſet, dum iſtis verbis illum affatus eſt, ad hunc modum: Domine, qui iudicas omnem terram, nunquid facies iudicium? Quod ſi rationi minimè videtur conſentaneum, vel vt ingenita & immutabilis Dei patris omnipotentis ſubſtantia in hominis ſpeciem conuertatur, vel vt mortalis alicuius ᶜ viſo atque effigie] oculos intuentium fallaciter præſtringat: quinetiam ſi fieri nequit, vt ſacrę literę eiuſmodi viſiones falſò comminiſcantur: quiſnam, quæſo, verè appellari Deus ille & Dominus, qui iudicat omnem terram, & facit iudicium, in humana forma ac ſpecie apparens (ᶜ cum nullo modo] liceat eum Deum patrem, primum totius mundi compagis auctorem & cauſam nuncupare) quiſnam inquam verè appellari poterit, præter ſolum illius Verbum, quod omnes res æternitate ſua anteceſſerit? Cuius etiam in Pſalmis mentio facta eſt: Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. † Hunc porrò proximè & ſecundum patrem Moyſes Dominum appertiſſimè vocat, his verbis: Pluit Dominus ſuper Sodomã & Gomorrhã ſulphur & ignẽ à Domino. Eundẽ quoque in hominis figura rurſus Iacob comparentem, eumque ſic compellantem, (Non amplius vocabitur nomen tuum Iacob, ſed Iſraël erit nomẽ tuum, quia inualuiſti cum Deo) diuina Scriptura Deũ nominat. Quo quidem tempore Iacob etiam vocauit no-

Marginal notes:

Ioan. 1.

Moſes facit Verbum cum patre creationis architectũ.

Gen. 1.

† 1. Euſebiũ arianiſmo inſimulant veterani non pauci. Zonaras in Cõſtantino locos ex hac hiſtoria quatuor arianiſmum redolentes producit, quos i[n] ſ[uo] locis notandos curauimus, tres hoc cap. habentur, quartum ſequenti.

Chriſtus viſus, cultuſque, & inuocatus à patribus ſub humana forma.

Gen. 18.

c φαντασίᾳ.

c ἅ μή.

Pſal. 106.

† τοῦτον δεύτερον μετὰ τὸν πατέρα.

Gen. 19.

Gen. 23.

men loci illius, viſionem Dei. Sic enim locutus eſt: Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Quinetiam ne ſuſpicari quidem fas eſt, viſiones illas Deum repræſentantes, quæ ſunt ſacris literis proditæ, angelis voluntati Dei inſeruientibus, ciúſque ſedulò obeuntibus miniſteria, attribuendas eſſe: quandoquidem, cum quiſquam ex iſtorum numero hominibus viſus ſit, non occultat ſanè Scriptura, ſed nominatim angelum, non Deum, neque Dominum hominibus locutum eſſe aſſeuerat: ſicut infinitis Scripturarum teſtimoniis eſt comprobatu perfacile. Ieſus præterea Moyſis ſucceſſor, eum cum non alia quàm humana forma ac ſpecie ſibi apparentem conſpicaretur, vtpote cœleſtiũ angelorum, archangelorum, ſublimiúmque poteſtatum ducem, & cum patre virtute & ſapientia ex æquo inſignem, & in vniuerſarum rerum regno ac principatu * ſecundas † à patre obtinentem, ſummum exercitus Domini imperatorem nuncupat. Itaque ſic ſcriptum legimus: Factum eſt autem, cum Ieſus eſſet in Hiericho, vt ſublatis oculis videret hominem ſtantem contra ſe, in cuius manu gladius anceps diſtrictus erat. Et accedens Ieſus, dixit. Noſter es, an aduerſariorum? Et reſpondit illi: Ego ſummus dux exercitus Domini iam veni. Ieſus verò humi ſe in faciem proſtrauit, & dixit ei: Domine, quid mandas ſeruo tuo? Et reſpondit ſummus Domini imperator ad Ieſum: Solue calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo tu ſtas, locus ſanctus eſt, & terra ſancta eſt. Ex quibus verbis facilè poteris intelligere, iſtũ non diuerſum fuiſſe ab illo qui Moyſi reſponſa dediſſet. Nam eiſdem verbis de eo vtitur Scriptura: Vbi vidit Dominus, quòd accedebat ad videndum, vocauit illum Dominus è rubo, dicens: Moyſes Moyſes. Qui reſpõdit: Quid eſt? Et ait: Ne appropinques huc. Solue calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo tu ſtas, in ipſo terra ſancta eſt. Et dixit ei: Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Porrò autem, quòd ſubſtantia quædam fuerit ante mundi iacta fundamenta, Verbum Dei & Sapientia appellata, quæ quidem & vixerit, & extiterit, & Deo patri, architecto vniuerſitatis, ad rerum omnium fragiliũ & caducarum confectionem † inſeruierit: præter eas rationes quas ſuprà poſuimus, ipſam præterea Sapientiam audire licet, propria perſona per os Salomonis planiſſimè ſic de ſe myſterio quodam memorãtem: Ego Sapientia, conſiliũ tabernaculum meum conſtitui, ſcientiam & intelligentiam ego aduocaui. Per me reges regnant, & poteſtates deſcribunt iuſtitiam: Per me magnates ſummo honore decorantur, & per me tyranni terræ potiuntur imperio. Quibus etiam paulo pòſt adiungit iſta: Dominus condidit me in initio viarum ſuarum, ad opera ſua antè ſecula, Fundauit me in principio, antequam terram crearet, prius quàm prorumperent fontes aquarum, priuſquam montes ſtabilirentur, ante omnes colles genuit me. Cum pararet cœlos, aderam illi. Et cum confirmatos poneret fontes ſub cœlo, eram penes illum diſponens. Ego eram, cui adgaudebat. Quotidie autem iucundabar ante faciem eius in omni tempore, cum lætaretur orbe perfecto. Quocirca, quòd Dei verbum ante omnia fuerit, quódque hominibus, ſi non omnibus, at nonnullis tamen olim viſum ſit, iſta à nobis hoc tempore breuiter dicta ſint.

Viſiones Dei à viſionibus angelorum ſcriptura diſtinguit.

Ieſue.

*Interp. * Secundas, nõ dignitate, ſed perſona atque ordine.*

Ieſue 5.

† 2.

Exod. 3.

Verbum ab æterno.

† 3.

Prouerb. 8.

Interp. Iſta Lactantius ſic vertit, cuius verbis hoc loco vtor. lib. 4.

Iam verò, quid cauſæ ſit, cur non, ſicut hac hominum ætate, ſic etiã olim apud omnes homines, & apud omnes gentes ſermone & prædicatione celebratus fuerit, hoc modo facilè planum fiet. Priſca & antiqua hominum ætas, CHRISTI doctrinam ſapientia ſanè & virtute præſtantiſſimam, nondum animo capere poterat. Primus namque homo ^ in initio] ſtatim vitam eam, ^ quam primo degebat] in loco pleno voluptatis ac beatitudinis, neglecto diuino mãdato, in hanc mortalem & caducam vitæ conditionem præceps decidit: atque adeò diuinas illas, quibus quondam fruebatur, delicias, cum iſta execrabili terra cõmutauit. Qui verò erãt eius ſatu editi, cum vniuerſum orbem terrarũ ſua multitudine cõplẽſſent, in dies multò euadentes deteriores, beluinum quendã viuẽdi modum, & vitã haud vitalem omnes, vno & altero excepto, ſibi aſciuerunt. Quinetiam neque ciuitatẽ frequẽtare, neque reip. formã inſtituere, neque artes aut ſcientias colere in animũ induxerunt

Cur olim vbique ſicut nunc nõ prædicatus Chriſtus.

^ ἐν ἀρχῇ μόνον τὴν πρώτην.

Priſcorum hominum, paucis exceptis, mores corruptiſſimi.

induxerunt. Legum autem, iudiciorũ, virtutis præterea & philoſophiæ ne nomen quidem tenuerunt: vagis item & incertis ſedibus inter belluas diſperſi in ſolitudine & locis deſertis, tanquam agreſtes & immanes homines vitã traduxerunt. Ratiocinandi & ſermonis inter ſe cõferendi facultatem è naturæ fontibus hauſtam, manſuetudinis etiam ſemina hominum animis mandata, prauitatis ſua ſpõte ſuſceptæ exuberantia labefactantes, nequitiæ & maleficio cuiuſque generis ſeipſos totos tradiderunt: adeò, vt nonnunquam ipſi inter ſe ſua corpora deteſtabili ſcelere pollucrent, interdũ cæde mutua ſe è medio tollerent, aliquãdo homines crudeliter vorarẽt, non rarò cum Deo bellum gerere & γιγαντομαχίας, id eſt Gigantũ prælia (quæ omnibus in ore ſunt) tentare: terrã, interpoſito muro, cœlo adiungere in animo haberẽt: denique furore quodam immoderatæ importunæq; arrogãtiæ impulſi, ipſum Deum omniũ rerum rectorẽ de cœlo deturbare molirentur. Quos *Variè olim Deus hominũ ſcelera vlcus.* quidem iſtum inter ipſos vitæ modũ & rationem ſequentes, rerum omnium contemplator Deus, tanquam ſyluam agreſtem per vniuerſam terram diffuſam, diluuiis & incendiis adortus eſt. Fame continua, peſte, bello, & fulminum iactu eos cœlitùs ſuccîdit: atque acrioribus ſupplicij generibus, non aliter ac grauẽ quendam & maximè difficilem animorum morbũ, penitus reprimere laborauit. Tandem verò cum parum abeſſet, quin vitioſitatis & peccandi libido in omnes

† κόρος, ſed forſ melius χόρος.

graſſata, † ſe exaturaſſet, cúmque tanquam grauis quædam & intoleranda ebrietas quandam quaſi cæcitatis noctem & tenebras cuiuſque ferè mentis acici offudiſſet, primogenita & vnica Dei ſapiẽtia, ipſum videlicet Dei verbum, quod an- *Quando, quibus, & quomodo primum verbum apparuit.* te omnium rerum erat originem, incredibili quodam amoris ardore erga humanum genus incenſum, interdum per angelos hominibus in terra vitam degentibus apparuit, interdum per ſe (quippe ſalutaris Dei potentia eſt) vni & alteri ex priſcæ ætatis viris, qui ipſum ſummo pietatis ſtudio complectebantur, non aliter quàm humana forma (aliter enim haud fieri poterat) perſpicuè viſus eſt. Et vbi iam ab iſtis viris ſemina pietatis per hominum multitudinem ſparſa eſſent, & gẽs integra ſtudio pietatis dedita, ex illis vetuſtiſſimis Hebræis orta fuiſſet, Deus hiſce in ingentem multitudinem concreſcentibus, cum adhuc in priſtinis vitæ inſtitutis ætatem degerent, per prophetam Moyſen ſacrorum initiationes, non illas *Quomodo Hebræum populum per legem, aliáſque aliter regere cœpit.* quidem euidentes & eximias, ſed imagines & ſymbola ſabbati cuiuſdam myſtici ac circuncìſionis, aliarúmque arcanarum & opertarum præceptionum formulas tradebat. Cum autem lex data Hebræis inter illos quaſi clara voce diuulgata eſſet, & ab eiſdem iam tum deducta, per omnium hominum cogitationes inſtar flatus odoriferi permeaſſet: cúmque propter manſuetiſſimas legumlatorum & philoſophorum vbique commentationes ac præcepta, agreſtis illa & immanis feritas in pleriſque gentibus inſita, in ſuauem morum facilitatem conuerſa fuiſſet: cum denique pace tranquilla, & arcta amicitiæ conſociationiſque colligatione vltrò citróque homines inter ipſos deuincti eſſent: tum omnibus mortalibus vniuerſiſq; gentibus per totum orbem terrarum diffuſis, quaſi iam præparatis, & ad Dei patris cognitionem percipiendam idoneis, ille ipſe virtutum magiſter, primis *Chriſti in terram aduentus iuxta prophetarum oracula.* ſui in omnibus bonis exequẽdis miniſter obſequens, diuinum & cœleſte Dei verbum, & propter humani corporis, quam induebat, ſubſtantiam, nihil à noſtra natura diſcrepans, cum Romana reſp. primùm ab Imperatoribus regi cœpta eſt, mũdo oſtendit ſeſe: taliáque tum edidit, tum perpeſſus eſt, qualia prophetarum oraculis verè & appoſitè reſponderunt: quæ quidem non ſolum hominem pariter ac Deum admirabilium operum artificem, in hunc mundum immigraturum, omnibúſque gentibus Patris auguſtè ſanctéque colendi præceptorem & magiſtrum futurum: verùm etiam mirificam eius ortus rationem, & nouam doctrinam, res geſtas ſumma admiratione dignas, mortis præterea modum & formam, ex mortuis reſurrectionem, & ad extremùm glorioſum & diuinum in cœlos reditum manifeſtè prædixerunt. Illius porro regnum in extremo ſeculi æuo futurum, *Dan. 7.* Daniel propheta diuini ſpiritus inſtinctu præuidens, ſic tandem cœleſti numine afflatus, Dei viſionem planius quidem certè, & propius ad captum humanum *Daniel.*

deſcribit: Aſpiciebam, inquit, donec throni poſiti erant, & antiquus dierum ſede-
» bat. Veſtimenta eius candida ſicut nix, & capilli capitis eius vt lana munda. Thro- *Dan. 7.*
» nus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accenſus, fluuius igneus præceps labitur
» coram illo. Millia millium miniſtrant ei. Tribunal loco collocauit, & millia mil-
» lium aſsidebant ei, & libri aperti ſunt. Et paulo pòſt: Aſpiciebam, inquit, & ecce
» cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniens vſque ad antiquum dierum per-
» rexit, & in conſpectu eius oblatus eſt, & illi datum eſt imperium, honos & regnũ:
» & omnes populi, tribus, linguæ, illi inſeruient: poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ
» non tranſibit: & regnum illius non corrumpetur.

Reliquorum prophetarum teſtimonia vult in lib. de Demõſtratione quart.

Iſta planè non in alium, quàm in noſtrum ſeruatorem & Deum, verbum quod fuit in principio apud Deum, quodq́; propter humanam carnem, quam extrema mundi ætate aſſumpſit, filius hominis dicebatur, euidenter referri poſſunt. Verùm cum in proprijs Commẽtarijs, qui à nobis de Domino noſtro IESV CHRISTO editi ſunt, prophetica oracula, exquiſitè collegerimus: & ea quæ ſunt de eo tradita, certioribus argumentis confirmauerimus: his quæ ſunt à nobis explicata, erimus in præſentia contenti.

Quod Ieſu, & ipſum Chriſti nomen, ab initio & notum fuit, & in honore habitum apud diuinos Prophetas. Cap. III.

IPſum nomen IESV, atque adeò CHRISTI, etiam apud illos veteres Prophetas, quos Deus charos habebat, magno in honore & reuerẽtia fuiſſe, iam explanandi ſe offert occaſio. Primus ille Moyſes cum hoc CHRISTI nomen, vel maximè venerandum & admirabile perſpiceret, cumq́ue figuras rerum cœleſtium & ſymbola, arcanáque ac plenas myſterij imagines aptè & conuenienter oraculo præcipienti (videlicet, Facies omnia iuxta figuram, quæ in monte tibi monſtrata eſt) edidiſſet, hominem (quantum in humana ſitum erat poteſtate) in ſummum Dei ſacerdotem conſecrans, CHRISTVM, id eſt vnctum appellat: & quoniam Chriſtum, vim ſanè rei cuiuſdam admirabilis in ſe complecti animaduertebat, huic ſummi ſacerdotij dignitati apud Deum omnem prærogatiuam quæ inter homines eſt, facilè ſuperanti, propter maiorem honoris & gloriæ acceſsionem ſacroſanctum eius nomen impoſuit. Idem Moyſes præterea nomen Ieſu diuino ſpiritus afflatu pro certo præuidens, priuilegio quodam & ſingulari planè præ cæteris præſtantia dignum exiſtimauit. Ac cum hæc ſacroſancta Ieſu appellatio nũquam inter homines ante tempora Moyſis diuulgata fuiſſet, Moyſes eam dedit illi ſoli ac primo, quẽ ſpecie & ſymbolo CHRITVM IESVM præfiguraturum, & poſt ſuum è vita diſceſſum in omniũ Iſraelitarum regnum ſucceſſurum præſciuerat. Nam cum ſucceſſor eius hoc nomine Ieſu eſſet antea minimè appellatus, ſed alio quod parentes ei impoſuerant, * Auſe videlicet, vocaretur: Moyſes illum Ieſum nuncupauit: atque iſto adeò nomine, tanquam eximio & præclaro honore (qui omni regio facilè antecellit diademati) propterea donauit, quòd idem Ieſus filius Naue, effigiem ſeruatoris noſtri, qui ſolus poſt Moyſen, poſtq́ue figurati adumbratíque cultus ab eo traditi expletionem, in veræ & ſynceræ religionis ac pietatis imperium ſuccederet, ritè expreſsit. Atque Moyſes hoc modo his * duobus hominibus, alteri ſummi ſacerdotis officio iam perfungenti, alteri poſt ipſum gentis Iſraeliticæ gubernacula ſuſcepturo (qui præ reliqua vniuerſa hominum illius ætatis multitudine, virtutis & gloriæ claritate nituerunt) hanc ſeruatoris noſtri IESV CHRISTI appellationem, quò ſummus illis honos haberetur, impoſuit. Prophetæ item, qui deinceps extiterunt, manifeſtè atque adeò nominatim Chriſtum prænunciauêre: & non modò doloſas Iudaici populi contra eum paratas inſidias, verumetiam gentium per illum vocationem apertis perhibuêre teſtimonijs. ac primùm Hieremias, vbi ſic loquitur: Spiritus ante vultum noſtrum. Chriſtus Dominus in noſtris corruptionibus comprehenſus eſt. De quo dicimus: In vmbra illius viuemus in gentibus. Deinde Dauid propter eius admirabilitatem obſtupeſcens,

Moſes primus Chriſti nomen vſurpauit. — *Exod. 25. Act. 7. Hebr. 8.*

Idem primus Ieſu nomen.

** Hieronymus contra Iouinianum Oſee id eſt ſaluatorem rectius dici putat.*

Ieſus Naue Chriſti typus.

** Aaronem & Ieſuam intelligit.*

Alij etiã poſt Moſen prophetæ Chriſti diſertè meminerunt.

Hieremias. — *Thren. 4.*

Dauid.

Pſal. 2.

obſtupeſcens, ait: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Quibus paulo pòſt ſubiungit ex ipſius Chriſti perſona: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Neque ſoli ij qui honore donabantur ſummi ſacerdotij, quique oleo ad eam rem præparato arcani cuiuſdam myſterij gratia vngebantur, Chriſti nomine inſigniter apud Hebræos decorati fuerunt: ſed reges etiam, quos quidem prophetæ diuini numinis inſtinctu oleo perfundentes, Chriſtos quoſdam, hoc eſt vnctos, qui Chriſtum ſpecie adumbrarent, effecerunt: propterea quòd illi effigiem & figuram regiæ ac primariæ poteſtatis, quæ in ſolo & vero Chriſto, verbo Dei omnia moderante cernitur, per ſe ipſi exprimebant. Iam verò nonnullos è prophetis vnctione quadam Chriſtos, id eſt vnctos factos, imagine & figura Chriſtum futurum præſignificantes accepimus: vſque adeò, vti omnes hi ad verum Chriſtum, diuinum & cœleſte verbum, qui ſolus ſummus totius orbis ſacerdos eſt, ſolus cuiuſque creaturæ rex eſt, ſolus inter prophetas ſummus patris propheta eſt, aptè & congruenter referantur. Huius rei illud poteſt eſſe argumento, quòd nemo hactenus veterum, ſiue ſacerdotum, ſiue regum, ſiue prophetarum, qui per ſymbola vngebantur, tantam diuinæ virtutis vim & facultatem ſit conſecutus, quantam ſeruator & Dominus noſter IESVS, qui ſolus & verus Chriſtus, id eſt vnctus declaratus eſt. Nullus enim ex illis erat, quantumuis amplitudine & honore tot ſeculorum ætates apud ſuos nobilitatus, qui aliquando ex ea figurata Chriſti appellatione, ſubiectos ſuos Chriſtianorum nomine decorauerit. Imò verò, ne honos quidem venerandus Chriſtóque dignus cuiquam eorum ab illis qui ipſorum paruere imperio, tributus eſt: quinetiam neque poſt mortem tanta & tam vehemens animorum affectio ardórque extitit, vt quiſquam eius gratia, qui tanto in honore apud ipſos fuiſſet, mortem aliquando vellet oppetere: neque inter omnes gentes, quæ vniuerſum orbem terrarum incolunt, pro vllo eorum qui id temporis fuerunt, tantus perſecutionis tumultus cõcitatus eſt. Siquidem ſymboli & figuræ vis non tantum efficacitatis in illis poterat inſerere, quantum veritatis declaratio, quæ per Seruatorem noſtrum facta eſt: qui quanquam neque ſymbola, aut figuras ſummi ſacerdotij à quoquam accepit: neque genus, quod ad corpus attinet, traxit ex ſacerdotibus: neque in regnum ſuum ſatellitum turba deductus eſt, neque propheta veterum prophetarum ſimilis factus, neque dignitatum omnino aut prærogatiuam aliquam apud Iudæos adeptus: tamen ſi minus ſymbolorum aut figurarum, at ipſius veritatis inſignibus eſt per Spiritum ſanctum egregiè exornatus. Ac quamuis ſimiles cum his, quos dixi, dignitatem gradus minime eſſet conſecutus: verius tamen, & magis quàm illi omnes, Chriſtus nominatus fuit: & vt ſolus & verus Chriſtus, id eſt vnctus Dei, per auguſtam reuera & ſacroſanctam ipſius appellationem mundum Chriſtianis compleuit vniuerſum. Neque amplius figuras, aut imagines quidem rerum, ſed veras virtutes, & vitam cœleſtem cum ipſa veritatis doctrina coniunctam, ipſius religioni initiatis impertiit. Vnguentum porrò non ex aromatibus confectum, ſed diuinum, ex ipſo Spiritus ſancti numine libatum, hauſtúmque, immortalis & paternæ diuinitatis participatione aſſumpſit. Quod quidem Eſaias etiam docet, ſic tanquam ex ore ipſius Chriſti locutus:

Eſa. 61.

" Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxit me: euangelium annunciare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſsionem, & cæcis viſum. Neque ſolùm Eſaias, ſed Dauid etiam, quaſi ad perſonam illius verba dirigens, ſic loquitur:

Pſal. 44.

" Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, virga directionis virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ participibus tuis. Quibus verbis diuinus ſermo in primo verſu, cum liquido monſtrat Deum eſſe: in ſecundo, regalis ſceptri honore decorat: deinde ſenſim deſcendens, vbi & diuinam & regiam poteſtatem illi tribuerit: tertio loco Chriſtum ipſum, id eſt vnctum, non oleo ex corporea concretáque

Chriſti nomẽ ornauit olim reges, ſacerdotes, prophetáſque nonnullos.

Chriſti veri ſeruatoris, & Ironicè dictorum differentia.

Chriſtiani nominis, religioniſque origo & præſtantia.

Expendit Eſaiæ & Dauidis verba de Chriſto, vel ironicorum magis apparens differentia.

materia compoſito, ſed diuino & pleno exultationis perfuſum, manifeſtò declarat. Qua quidem re etiam oſtendit, illius amplitudinem dignitati eorum qui olim corpore tenus figurate [c] vngebantur], longè antecellere. Quinetiam alibi idem de illo his verbis mentionem facit: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Et, Ex vtero ante luciferum genui te. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Hic Melchiſedech in ſacris literis inducitur ſacerdos Dei altiſsimi, non oleo humana comparato induſtria declaratus, imò verò neque generis ſucceſsione ſummi ſacerdotij functionem (ſicut Hebræorum conſuetudo poſtulabat) aſſecutus. Quamobrem ſecundum illius ordinem, non autem ſecundum horum ritum qui ſignis & figuris conſecrati fuerunt, ſeruator noſter tum Chriſtus, tum ſacerdos, eſt cum iureiurando adiecto appellatus. Vnde neque corpore tenus apud Iudæos illum perunctum eſſe, neque editũ ex tribu ſacerdotum: ſed ex ipſo Deo ante luciferum, hoc eſt ante mundi cõſtructionem ſubſtantia præditum tradit Scriptura: quippe qui immortale & perpetuum ſacerdotium ad omnem æternitatem obtineret. Incorporeæ autem & diuinæ potentiæ, quæ ei tribuitur, magnum & euidens eſt indicium, illum ſolum ex omnibus qui vnquam antehac ad noſtram vſque ætatem vixerunt, apud omnes homines per vniuerſum orbem terrarum, non modò Chriſtum appellari: verùm etiam vno omnium ore ita prædicari, teſtimonijs illuſtrari, & præ cæteris omnibus propter nominis ſui celebritatem, tum apud Græcos, tum apud Barbaros honorificè memoria celebrari, atque ad hoc vſque tempus inter omnes qui in omni mundo ſunt illius religioni initiati, honore efferri vt regem, admiratione affici ſupra prophetam, gloria decorari vt verum ſolum ac ſummum Dei ſacerdotem: † poſtremò, vtpote Dei verbum, quòd ab initio extiterit, quodque ante omnia æui ſpacia ſubſtantia præditum fuerit, quod denique decus honorificum à patre acceperit, ſumma veneratione dignatum, vt Deum. Illud porrò ex omnibus ſummè mirandum videtur, quòd nos qui ſumus illi conſecrati, non vocibus ſolùm, & verborum ſonitu, ſed omni animi inductione & amore eũ vſque adeò veneramur, vt veram illius teſtificationem noſtræ ipſorum vitæ non grauatè [c] anteponamus.]

c χειχειρ-μένοι. *Pſalm. 109.* *Gene. 14.* *Chriſtus vt ſacerdos ſecundũ Melchiſedech.* *Chriſtiani nominis & religionis vis e poſterioribus.* † 4. *c τιμωμῶν.*

Quod modus pietatis, ab ipſo cunctis gentibus denunciatæ, nec recentior, nec peregrinus erat. *Caput. IIII.*

Ista igitur, antequam in hiſtoriam ingrediar, hic ſint neceſſariò à me poſita, ne quiſquam Seruatorẽ & Dominũ noſtrum IESVM CHRISTVM, propter rationem temporũ, quibus nuper verſabatur in carne, nouũ & recẽtem fuiſſe arbitretur. [c] Iam verò] ne ſit, qui eius doctrinã nuper ortã, peregrinam, & tanquam, ex nouo aliquo homine, nihilque à reliquis diſcrepante confictam & compoſitam exiſtimet, de iſta re paucis diſſeramus. † Cum iamdudum † (vt nemini obſcurum eſt) aduentus & preſentia ſeruatoris noſtri CHRISTI omnibus hominibus eluceſceret, noua gens (vt liquidè conſtat) non numero quidem exigua, neque imbecilla viribus, neque in anguſtum † [c] terræ] angulum concluſa, ſed ex omnibus gẽtibus cùm hominum multitudine copioſiſsima, tum pietatis cultu diuiniſsima, & eatenus nec deleta pernicie, nec clade ſuperata, quatenus eſt perpetuò à Deo præſidium aſſecuta, & apud omnes CHRISTI appellationis & nominis ſplendore nobilitata, præfinitis & arcanis iam temporũ conuerſionibus repentè in lucem prodiit. Quam quidem vnus è prophetarum numero ſacrati ſpiritus oculo futuram præuidens, adeò quaſi ab alienata mente ſtetit attonitus, vt iſta verba cũ admiratione proferret: Quis audiuit talia? & quis ſic locutus eſt? Nunquid terra vno die parturiit? & nunquid gens ſimul vniuerſa edita eſt? Declarat porrò idem propheta, hanc appellationem futuram quodam modo dicens: His qui mihi inſeruiunt nouum nomen imponetur, quod in terra erit benedictum. Cæterùm quamuis nos planè recentes ſimus, & hoc nouum Chriſtianorum

Chriſti doctrina non noua, aut peregrina. *c ἵνα δὲ.* † ἄρτι μὲν. † prima ὁμολογουμένως vacare arbitror. *c fol. 97. b. gr. cod. τῆς γῆς aut 109. a ἐν γωνίᾳ τινὶ τῆς γῆς.* *Eſaia 66.* *Eſaia 62.*

notum nomen modò apud omnes gentes increbuerit: vitam tamen & inſtitutiones genus, vna cum pietatis præceptis, non nuper à nobis confictum, ſed à primo (propè dixerim) humani generis ortu, naturalibus quibuſdam nationibus in veterum hominum mentibus, qui Deo chari erant, inſitis, exercitatum excultúmque fuiſſe, hoc pacto explicare aggrediamur. Gens Hebræorũ non recẽs aut noua eſt illa quidem, ſed propter antiquitatem apud omnes homines honore præ cæteris floruit. Sunt porrò apud iſtam gentem librorum monumenta, & ſcripta volumina, quæ vitas priſcorum hominum, qui rari quidem & numero perpauci fuerunt, ſed pietate, iuſtitia, & reliquis virtutibus vniuerſis præſtantes, in ſe complectuntur. quorum nõnnulli ante diluuium vixerunt, alij poſt: qui quidem ex filiis Noe, & nepotibus ſuis prognati ſunt. Quinetiam Abraham, quem Hebræi principem ſuum & primum parentem eſſe iactitant, in eo numero eſt. Si quis item omnes illos qui ſunt iuſtitiæ teſtimonio comprobati (ab ipſo autem Abrahamo, ad primum vſque hominem gradatim aſcendendo repeti ſolet) Chriſtianos non nomine, ſed re affirmet, non multum profectò à veritate aberrauerit. Nam illa omnia quæ Chriſtiani nomen in ſe continet (nimirum vt ſit Chriſtianus, qui per Chriſti cognitionem & doctrinam, modeſtia, iuſtitia, arduarum rerum in vita perpeſſione & tolerantia, virtutis conſtantia, pietatis etiam verique cultus confeſſione, vni & ſoli Deo ſuper omnia attribuendi, præſtet, excellatque) illa inquã omnia ab illis antiquis patribus nõ minus ſtudioſè, q̃ à nobis exercitata excultaq; fuerunt. Neque certè vlla corporis circunciſio illis fuit, quia neque nobis eſt: neque ſabbatorũ obſeruatio, quia neque nobis eſt: neque à quibuſdã alimẽti generibus abſtinentia, neque rerũ diſtinctio aliarũ (quas primus omniũ Moyſes exorſus, illorum poſteris in figuris explendas obſeruandáſque tradidit) quia neque apud Chriſtianos eiuſmodi res iam extant. Quinetiam ipſum Chriſtum, id eſt vnctum Dei, perſpicuè agnouerunt. Quippe liquidò conſtat illum Abrahamo viſum eſſe, reſponſum dediſſe Iſaac, locutum cum Iacob, cum Moyſe denique & aliis deinceps prophetis familiariter ſermonem contuliſſe. Inde planè comperies, illos veteres, quos Deus tanto amore complexus ſit, eoſdem eſſe cum his qui ſint eximia Chriſti appellatione donati: ídque ex iſta prophetæ voce, ſic de illis referente. Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Quare perſpicuum eſt, eam religionem quæ eſt ab illis piis viris, qui circa Abrahami tempora vixerunt, inuenta & excogitata, atque iam nuper per Chriſti doctrinam & prædicationem omnibus patefacta, debere primam, vetuſtiſſimam, omniúmque planè antiquiſſimam exiſtimari. Et quanquam Abrahamum longo tempore pòſt ferunt circunciſionis mandatum accepiſſe: tamen ante illud quidem præceptum cum fide iuſtificatum traditur, ſic de eo ſacro affirmante eloquio: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ac cum ante circunciſionem talis factus eſſet, diuinum oraculum à Deo, qui ſe in eius conſpectum obtuliſſet, (idem iſte erat Chriſtus, Dei verbum) de illis qui poſterioribus ſeculis ſimili ratione cum Abrahamo iuſtificarentur, hoc modo antea promiſſum fecit, inquiens: Benedicentur, inquit, in te omnes tribus terræ: &, Quod erit in gentem magnam & copioſam: &, Benedicentur in illo omnes gentes terræ:[c] iſtud] ſanè in nobis[c] expletum] facilè licet animaduertere. Ille enim cùm paterna ſuperſtitione, & priore vitæ errore reiecto repudiatóque, vnum Deum omnium moderatorem confeſſus eſſet: húncque non obſeruatione legis poſteà per Moyſem tradita, ſed virtutis & probitatis officiis ſincerè coluiſſet: fide in Chriſtum Dei verbum, quod illi apparuerat, iuſtificatus eſt. Cui, cum ita inſtitutus eſſet, dictum eſt, quòd omnes tribus terræ & omnes gentes in illo benedicerentur. Atque eundem illum pietatis & religionis modum, quem Abraham excoluit, apud ſolos Chriſtianos per vniuerſum orbem rectè factis (quæ multo plus ponderis habent, quàm verba, ad id quod agitur confirmandum) ſedulo exercitatum conſtat. Quid igitur deinceps cæterò impediet, quo minus vnam eandémque viuendi rationem, & religionis modum, tum nobis qui à Chriſto nomen traximus, tum veteribus illis qui Deo ad-

Chriſtianorũ nomen quidem recens, ſed vetus inſtitutũ.

Hebræa gens vetuſtiſſima & clariſſima.

Patres ante Abrahamũ re ſi non nomine Chriſtiani, qui legalib. non vſi ſunt.

Et Abrahamus ipſe quoque, poſterique eius Chriſtiani.

Pſal. 104.

Gen. 15. Rom. 4. Iacob. 2.

Gen. 12.

c τοῦτ᾽ ἐμπεπληρωμένον.

Abrahæ promiſſa in nobis præſtantur.

Ergo patrum eadem & noſtra religio.

modum chari habiti ſunt, verè fuiſſe fateamur, adeò vt illam perfectam religionis normam per Chriſti doctrinam nobis traditam, non nouam quidem & peregrinam, ſed (ſi verum dicendum ſit) primam ſolam & veram aſſeueremus? Atque hæc quidem hoc modo.

τὰ ἴσα.

De temporibus apparitionis eius inter homines. Caput. V.

Quæ præceſſere hactenus, præparatiua ergo ſequentibus præmiſſa.

IAm verò cum aditus ad eccleſiaſticam hiſtoriam quæ nobis propoſita eſt, comodè patefactus ſit: ſequitur, vt deinceps à Seruatoris noſtri in carnē aduentu, tanquā iter quoddā orationis capeſſamus, ſimulatque Deum patrem, ipſúmque IESVM CHRISTVM, cœleſtem Dei ſermonem, qui ſeruator & Dominus noſter declaratus eſt, precibus inuocauerimus, vt in veritate explananda adiumento nobis ac ſubſidio eſſe velit. Secundus igitur & quadrageſimus regni Auguſtini agebatur annus, octauus autem & vigeſimus ab Ægypto ſubiugata, & Antonij Cleopatræque morte (in quam [1] Ptolemæorum in Ægypto dominatus ac regnum poſtremò deſiit) cum ſeruator & Dominus noſter IESVS CHRISTVS ſub primo cenſu Cyrenij, id temporis præfecti Syriæ, congruenter ſecundum Prophetarum vaticinationes de illo editas, in Bethleem Iudææ [2] natus eſt. Hunc quidem cenſum Cyrenij temporibus factum, Flauius Ioſephus, hiſtoricorum qui ſunt apud Hebræos facilè princeps, memoriæ prodidit. Aliam etiam hiſtoriam de Galilæorum ſecta, quæ iiſdē temporibus exorta eſt, adnectit, de qua item Lucas apud nos in Actis ita ferè verba facit: Poſt hunc ſurrexit Iudas Galilæus in diebus cenſus, & auertit multum populum poſt ſe: & ille periit, omneſque quotquot conſenſerunt ei, diſperſi ſunt. Ioſephus porrò, quem ſuprà citauimus, iſtis admodum conſentiens in decimooctauo libro Antiquitatis hæc ad verbum tradit: Cyrenius, vnus ex Senatorum Rom. numero, cum eſſet reliquis magiſtratibus perfunctus, omneſque probè honorum gradus percurriſſet, Conſul tandem factus, † aliiſque dignitatis inſignibus eximiè ornatus, exiguis cum copiis in Syriam aduentauit: quippe eò à Cæſare miſſus erat, vti non modò genti illi ius diceret, vt prætor, ſed opum cuiuſque & facultatum vt Cenſor æſtimationem faceret. Ac non multo pòſt ſubiungit: Iudas Gaulanites, vir ex ciuitate cuius nomen erat Gamala prognatus, vnà cum Saddocho Phariſæo, ſibi in ſocietatem aſcito, populum ad defectionem ſollicitare maturabat. Hi duo cenſum illum, nihil aliud quàm apertum ſeruitutis iugum, eorum ceruicibus impoſiturum aſſerebant. Proindè gentem eam ad libertatis ſuæ propugnationem adhortabantur. In ſecundo item libro Hiſtoriarum de bello Iudaico cōſcriptarum, de eodem viro hæc præterea ſcribit: † Interea temporis vir quidam
„ nomine Iudas Galilæus, regionis illius indigenas & habitatores ad defectionem
„ impulit: illiſque admodum turpe eſſe dixit, ſi Romanis tributum perſoluere ſuſti-
„ nerent: & poſt obſequium, quod Deo præſtare deberent, mortalium etiam dominationi ſe ſubiicerent. Hæc Ioſephus.

Tempora natiuitatis Chriſti.

Cyrenius Syriæ præfectus.

Iudas Galilæus.

1 Interp. Ptolemæo eius nominis vltimo rege Ægypti extincto, regnum à Cæſare donatū eſt Cleopatræ. Vide Hirtium lib. 4. de bel. Alexan. & Suetonium in vita Iulij. Cæſaris.

2 Chriſti natiuitas: In Auguſti annum 42. mūdi 3963. vrbis 752. incidit.

Cap. 1.

† τῶν ἄλλω ἀξιώματα μέγας Ioſeph. ἀξιώματι.

Cap 12.

† Ioſep. ἐπὶ τούτῳ.

Quod temporibus eius, iuxta Prophetarum oracula, defecerunt principes, qui antea ex progenitorum ſucceßione Iudæorum genti imperitabant: & quòd Herodes ex peregrinis primus eorum rex fuerit. Caput. VI.

EOdem tempore, cùm Herodes primus, extero quodam & peregrino genere ortus, Iudaicæ gentis regnum obtinuiſſet, prædictio propheticæ per Moyſen antiquitus prolata, videbatur finem conſecuta, quæ ait: Non deficiet princeps de Iuda, neque dux de fœmoribus eius
„ † donec veniat cui regnum reſeruatum ſit. quem etiam expectationem gentium fore commonſtrat. Tantiſper enim prædictionis Moſaicæ euenta minimè abſoluta & perfecta ſunt, dum ſub principibus ex ea gente prognatis vitæ degendæ poteſtas eſſet: qui quidem initium imperij altius ab ipſo Moyſe ductum capientes, vſque ad Auguſti regnum durauerunt: ſub cuius imperio Herodes primus externæ gentis ſtirpe procreatus, Iudæorum principatum à Romanis adeptus eſt. qui, vt

Gen. 49.

Primus rex alienigena Herodes, eiuſque gentis ex Ioſep. & Aphricano.

† ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται. Græca Biblia τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ.

qui, vt tradit Ioſephus, paternum genus ex Idumæis, maternum autem ex Arabum familia ducebat. Verum (vt Aphricanus, ſcriptor haud quaquam vulgaris, memorat) eius genus qui accuratè perueſtigāt, Antipatro ſatum ferunt. Hunc autem Herodis cuiuſdam Aſcalonitæ filium fuiſſe, qui ex æditui (ſic enim appellati ſunt hi, qui templo Apollinis inſeruierunt) originem traxit. *Herodis auct. Antipater.* Qui quidem Antipater, cum adhuc puer eſſet, captus ab Idumæis latronibus, cum illis, quod reliquū erat vitæ, propterea traduxit, quòd patri eius qui in magna egeſtate verſabatur, ad eum redimendū non ſatis ſuppetebat pecuniæ. Ei verò moribus illorum & vitæ inſtitutis educato, poſtea cum Hircano, ſummo Iudęorum ſacerdote, magna interceſſit familiaritas. Huius filius erat Herodes ille, qui Seruatoris noſtri tempore vixit. Cum igitur Iudęorum regnum ad Herodem, hominem peregrinum, tādem perueniſſet, pro foribus iam aderat, ſecundum Prophetæ oraculum, gētium expectatio. *Herodes rex alienigena.* Quippe ex illo tempore principes ac duces, qui ſucceſſione ab ipſo Moyſe deriuata, Iudæorum potirentur imperio, deficere & prorſus euaneſcere videbantur. Nam ante illorum captiuitatem & demigrationē in Babylonem, à Saule & Dauide exorſi, regum ditioni ſubiiciebantur. Ante reges autem, magiſtratus qui Iudices nominati ſunt, illorum rempub. procurabant: qui quidem proximè poſt Moyſen, & eius ſucceſſorem Ieſum, regnum illorum capeſſere cœperunt. At poſtquam Babylone denuo in patriam reuertebantur, eam reipub. formam perpetuo tenuerunt, quæ erat partim optimatium, partim paucorum prudentia & conſilio gubernata. Summi enim ſacerdotes ſummam rerum vſque eo adminiſtrabant: quoad Pompeius Romanorum dux eò aduentans, Hieruſalem acri & violenta obſidione expugnaſſet: atque ad templi adyta progreſſus, res ſacras nefario ſcelere polluiſſet. *Ioſep. 14.c. 8. Antiq.* *Pompeius Hieroſolyma expugnat pollutis adytis:* Eum verò, qui auita ſucceſſione rex ſimul & ſummus ſacerdos ad id temporis perſeueraſſet (cui nomen erat Ariſtobulus) vinculis conſtrictū, vnà cum liberis Romam miſit, atque Hircano eius fratri ſummi ſacerdotij munus tradidit. *Ariſtobulum Romam cum liberis mittit.* Poſt illud tempus vniuerſa Iudęorum gens facta eſt Romanis vectigalis. At non longo interuallo interiecto, cum Hircanus (in quem vltimum ſummorum ſacerdotum erat deuoluta ſucceſſio) à Parthis captiuus ducebatur, primus (vt ſuprà dixi) Herodes externa ſtirpe editus, Iudaicæ gentis imperium Senatus Romani & Augusti imperatoris auctoritate obtinuit. *Hircanum de gente regem creat vltimū.* *Herod. alienigena rex Senatus auctoritate.* Cuius temporibus cum Chriſti aduentus euidenter & pro certo inſtaret, ſalus etiam gentium, quæ tam diu expectabatur, expleta eſt: earundémque vocatio, iuxta prophetarum oracula, maturè inſecuta. Ex quo quidē tēpore, ſimulac principes & duces ex Iuda, hoc eſt, ex Iudęorum familia ac gente prognati, rempub. illam regere deſiſtebant: ſeries etiam

c. διαδοχῆς. ſummi ſacerdotij, quod ſecundum generis propinquitatem, & auitam [c] ſucceſſio-
» nem] rato ac certo ordine ſolebat cuique deferri, extemplò confuſione quadam
» (neque id ſine cauſa) labefactata eſt. Quarum rerum teſtem locupletem habes Io-
» ſephum, qui narrat, Herodem, cum à Romanis eſſet regno donatus, non amplius
» pōtifices & ſummos ſacerdotes ex antiquo creauiſſe genere, ſed abiectis quibuſdā
» & ignobilibus illum honoris gradū detuliſſe. Eandē item rationem in deſignādis
» ſummis ſacerdotibus Archelaū, filium eius, & Romanos etiā, qui poſt illū Iudęo-

Herodes, eiuſque filius, ipſique adeo Romani, quibus ſacerdotij munus traderent.

rum regnū adepti ſunt, cū Herode obſeruaſſe. *Antiq. 15. c. 1.* Idem ſcriptor porrò declarat, Herodem primū ſacram ſummi ſacerdotis ſtolam priuatim apud ſe tenuiſſe, proprio ſigillo occluſam: & ſummis ſacerdotibus deinceps illius apud ſe retinendæ poteſtatē non omnino permiſiſſe. *Sacerdotis veſtis extra eius poteſtatem.* Idémque eo mortuo feciſſe Archelaū, reliquóſque Romanos. Atque iſta ſint à nobis explicata, ad declarationem alterius prophetię, quæ in Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti aduentu plenè completa fuit. Numerum verò ſeptimanarum, quæ vſque ad Chriſti imperium conficerentur (de quibus alio loco vberius diſſeruimus) prophetica Danielis oratio apertè eſt & nominatim complexa. *Septimanarū Danielis finis.* *c. τούτων.* [c] Quibus] tandem ad exitum perductis, Iudæorum chriſma abolendum fore prędixit propheta. Nanque iſtud planè tēpore illo, quo Seruator noſter Chriſtus in hanc lucem editus eſt, perfectum & abſolutum eſſe conſtat. Hęc igitur, ad temporum veritatem comprobandam ſint à nobis neceſſario obſeruata.

De ea, quæ in Euangeliis de Christi genealogia putatur, diſcrepantia. Caput VII.

Varia ratio Matthæi & Lucæ in Christi genealogia.

QVoniam autem Matthæus & Lucas, in ſuis Euangeliis Christi genealogiam varia ratione & modo nobis tradiderunt, & ob eam cauſam à pleriſque plurimùm inter ſe diſſidere putantur (in quorum locorum explanationem, fidelium quiſque veritatis ignoratione adductus, ſuo marte aliquid commentari magnopere elaborauit) de his historiam ad noſtram vſque ætatem ductam in medio ponamus. Quam quidem Aphricanus (cuius paulò antè mentio facta eſt) in epiſtola ad Ariſtidē de Euangeliorū conſenſu ſcripta, dilucidè commemorat, reliquorum opiniones non modò tanquam vim veritati inferentes, verùm etiam falsò confictas eſſe commonſtrat: historiam autem, quam ipſe acceperat, his ipſis verbis refert. † Quoniam generum & familiarum nomina inter Iſraëlitas, aut natura, aut lege enumerari ſolent: natura, cum proles ex germano parentum ſemine orta ſuccedit: lege autem, cum alter filium procreat in nomen fratris ſui, qui abſque liberis exceſſerit è vita (nam quia nondum certa & indubitata reſurrectionis ſpes eorum animis penitùs inſidebat, idcirco futuram reſurrectionis promiſſionem in hac mortali & caduca reſurrectionis ſpecie, imitatione quadam adumbrarunt, quo nomen eius qui vitam cum morte commutauerat, non prorſus ex omni memoria deleretur) & quoniam etiam illorum qui in iſta genealogia introducuntur, alij verè & ingenuè ſucceſſerunt, vt filius patri: alij ab aliis procreati, aliorum nomen adepti ſunt: idcirco vtrorumque fit mentio, & illorum qui verè genuerunt, & horum qui quodammodo eos genuiſſe dicuntur, & ob eam cauſam neutrum ex Euangeliis eſt ementitum, cum alterum naturam, alterum legem percenſeat. Genera enim, quæ à Salomone, tum quæ à Nathan ducta ſunt, in ſobole ſuſcitanda pro his liberis caruerunt (quod quidem ſecundis nuptiis & reuocatione ſeminis fit) ita confunduntur, vt non ſine cauſa iidem liberi interdum diuerſorum patrum putētur: tum horum qui opinione, tum illorum qui verè patres extiterunt. Ita efficitur, vt vtraque genealogiæ declaratio, re ipſa & propriè vera cum ſit, licet varia quidem & diuerſa, accurata tamen & exquiſita ratione gradatim deſcendat. Verùm, vt, quod oratione propoſueram, planius fiat & apertius, ipſam generum & familiarum ſeriem perſequar. A Dauide per Salomonē dum Matthæus generationes numerat, tertius à fine reperitur Matthan, qui genuit Iacob, patrem Ioſeph. A Nathan autem per Dauid, vt Lucas numerat, ſimiliter tertius à fine inuenitur Melchi: cuius filius erat Heli, pater Ioſeph. Ioſeph enim filius fuit Heli, qui ex Melchi prognatus fuerat. Cum igitur Ioſeph nobis ſit propoſitus, quem inueſtigemus: explicandum videtur, quo pacto & Iacob & Heli ſuum genus, alter ex Salomone, alter ex Nathan deducens, vterque illius pater eſſe dicatur. Ac primùm, qua ratione iſti duo Iacob & Heli probentur fratres fuiſſe: deinde, quomodo iſtorum patres Matthan & Melchi (qui diuerſo orti ſunt genere) aui Ioſeph oſtendantur. Sic igitur res ſe habet. Matthan & Melchi viciſſim eandem duxerunt vxorem, & fratres ex eodem vtero progenuerunt: cum lex minimè obſtaret, quo minus vidua, vel libello repudij dimiſſa, vel viri morte [c] vinculis matrimonij ſoluta,] alteri nuberet. Ab Eſtha quidem (hoc enim nomine fuiſſe mulier illa traditur) primus Matthan, qui à Salomone ducebat genus, ſuſcepit Iacob. Ac ſimulatque Matthan è vita migrauit, Melchi originem generis ſui ad Nathan vſque referens (cum ex eadem quidem tribu, ſed ex diuerſo genere ortus eſſet) iſtam, vt ſuprà diximus, viduā duxit vxorem: ex qua filium Heli procreauit. Ita factum eſt, vt Iacob & Heli ex diuerſis generibus ſatos, vterinos quidē fratres reperiamus. Quorum alter, nempe Iacob, vbi frater ipſius Heli abſque prole occubuerat, vxorem eius in matrimonium aſſumens, ex illa Ioſeph, & natura & ratione ſibi filium tertium produxit. Quapropter ſcriptū eſt: Iacob genuit Ioſeph, qui ſecūdum legem filius erat Heli. Nam cum Iacob frater eſſet illius, ei ſemen ſuſcitauit. Quocirca neque hæc, quæ de eo apud Matthæū euangeliſtā citatur genealogia, Iacob genuit Ioſeph: neque rurſus illa, quæ apud Lucā eſt, Ieſus, qui, vt putabatur, (nā hoc etiā addit) filius fuit

Ioſeph,

Aphricani epiſtola ad Ariſtidem.

Cap. 6. & lib. 6. cap. 24.

Aliorum rejectis opinionibus Aphricani ſententiā de Christi genealogia ſequitur.

Suſcitatio ſeminis cur olim.

† [illegible] *ſed non immeritò à Nicephoro tollitur.*

c. [illegible]

» Ioſeph, qui fuit Heli, qui fuit Melchi, inanis irritáue exiſtimari debet. Atque iſta ge» nerandi ratio quæ ex lege ducta eſt, non poterat ſignificantius, aut magis propriè » exprimi. Idcirco iſtud vocabulum, Genuit, in tali liberorum procreandorum ra» tione, dum familias ab Adam vſque, qui à Deo creatus eſt, gradatim aſcendendo » repetit, ad finem vſque ſilētio omnino præteriit. Neque certè hoc à nobis ſine cau» ſa & ratione probabili, neque noſtro ingenio ſubitò iam & ex tempore excogitatū » eſt. Nam qui Seruatori noſtro ſecundum carnē cognati ſunt, vel ſtirpis ſuæ inſigni» ter illuſtrandæ, vel hiſtoriæ ſimpliciter docendæ ſtudio inducti, etiā iſta nobis verè » tradunt: Latrones Idumæos, irruptione facta in ciuitatem quandā Paleſtinæ, nomi» ne Aſcalonē, ex Apollinis delubro, [c] quod erat in vrbis mœnibus collocatū] Antipatrum Herodis cuiuſdam Aeditui filium, cum aliis ſpoliis captiuum abduxiſſe. Ac cum pro filio redimendo ſacerdos precium perſoluere non poſſet, Antipatrum Idumæorum moribus & inſtitutis educatū, paulò pōſt cum Hircano Iudææ ſummo ſacerdote familiaritatem conflaſſe: cumq́ue cum pro Hircano legationem ad Pompeium obiret, & illi regnum ab Ariſtobulo fratre ereptum, liberum & integrum reſtituiſſet, Palæſtinæ curatorem deſignatum, in magna proſperitate vitam degiſſe. Antipatro autem qui propter inuidiam, proſperum & fortunatum ſuarum rerum curſum comitantem, ex inſidiis è medio tollebatur, Herodem eius filium ſucceſſiſſe: & poſtea ab Antonio & Auguſto, ex Senatus decreto ad regnum Iudæorum capeſſendum delectum eſſe. Eiuſque filios fuiſſe, Herodem, & alios principes, qui Tetrarchæ appellabantur. Hæc quidem communia videtur cum illis, quæ ſunt in Gentilium hiſtoriis memoriæ prodita. Porrò autem, cum familiæ non Hebræorum ſolum, verumetiam eorum qui vſque ad Proſelytos genus ſuum referebant (vt ad Achior Amanitem, & Ruth Moabitidē, qui ex Ægypto elapſi, commiſcebantur cum Iſraelitis) ad illud tempus ſcriptis proditæ, in tabulariis reſeruarentur: Herodes, quoniam illorum ſtirpem nihil ad ſe pertinere, nihilq́ue ad ſuam dignitatem illuſtrandam afferre adiumenti animaduertebat, ſuæ ignobilitatis & obſcuri generis conſcientia exagitatus, Annales illos de generum & familiarum antiquitate incendit: arbitratus ſe nobilem viſum iri, cum nemo ſuū genus ex publicis illis monumentis depromptū, ad Patriarchas, vel ad Proſelytos, vel ad eos qui Γειῶραι (id eſt, terræ incolę, qui cū Iſraelitis permiſcebantur) vocati ſunt, omninò poſſet reducere. Erant tamen nonnulli antiquitatis replicādæ ſtudioſi, qui nomina auitæ ſtirpis vel tenentes memoria, vel ex ſcriptis Annalibus promentes, priuatim ſibi indices eorum conficiebant: magnopereq́ue propterea gloriabantur, quòd ipſorum nobilitas ita foret ad poſteritatem reſeruata. Inter quos erant hi, tum qui propter generis cognationem, qua Chriſto Seruatori coniungebantur, Δεσπόσυνοι, hoc eſt, ex Domini tribu & familia orti, nuncupati ſunt: tum qui ex Nazaris & Cochaba Iudęorum pagis prognati, in reliquas Iudęę partes commearunt: iſtamq́ue genealogiam à nobis ſuprà commemoratam, partim ex libro Annalium ſiue Dierum ſumentes, partim complectētes memoria, apertè quoad poterant explanarunt. Siue igitur ita ſe res habet, ſiue ſecus, nemo (cùm vt ipſe iudico, tum vt quiſque ęquus rerum ęſtimator cenſuerit) planiorem reuerà inuenire poterit explicationem. Atque hęc ipſa licet nullo comprobetur teſtimonio, à nobis tamen minimè reiiciatur, cum meliorem aut veriorem neutiquam proferre queamus. At dubium non eſt, quin Euangelium omninò verè loquatur. In extre» ma etiam illa epiſtola, iſta adnectit: Matthan à Salomone prognatus, genuit Iacob. » Quo mortuo, Melchi a ſtirpe Nathan profectus, ab ea quę vxor erat Mathan, pro» creauit Heli. Vterini ergo fratres erant Heli & Iacob. Heli abſque prole occum» bente, Iacob illi ſemen ſuſcitauit, & genuit Ioſeph: qui natura filius eius erat, lege verò Heli. Ita vtriuſque filius erat Ioſeph. Hęc Aphricanus. Porrò autem, cum genealogia Ioſeph hoc modo deducatur, conſtat Mariam verè ex eadem tribu ortam. Siquidem à Moyſe lege ſancitum erat, non licere diuerſas tribus inter ſe matrimonium iungere. Pręcipitur enim, vt vni eorum qui ſunt ex eadem tribu & familia, mulier quęque nubat, ne hęreditas generis à tribu in tribum transferatur. Verùm de his iſta quidem hoc modo.

Hæc ſunt etiā Aphricani de Herodis genere.

Herodes auus.

ὁ πρὸς τοῖς ἱεροῖς [illegible]

Antipater Palæſtinæ curator.

Herodes Antipatri F. rex Paleſt.

Herodes tetrarcha regis F.

Herodes cur Iudæorum genealogias combuſſerit.

Γειῶραι.

Alij Δεσπό-συνοι. *Item* δεσπόσυνοι.

Δεσπόσυνοι

† φυλῆς. *Num. 36.*

Ioſeph & Maria ex eadem tribu.

De Herodis in filios inſidiis, & quem vitæ exitum habuerit.

Caput VIII.

Turbatur Herodes audito de Chriſti natiuitate initio.

SImulatque verò CHRISTVS temporibus ſuprà demonſtratis, conueniẽter Prophetarum prędictionibus in Bethleem Iudęæ natus erat, Herodes ob interrogationem Magorum ex Oriente eò aduentantium, qui ſciſcitabantur vbi naſceretur rex Iudęorum (ſtellam enim illius ſe vidiſſe dixerunt, hancque cauſam fuiſſe tanti & tam prolixi itineris, tantaque cum celeritate confecti, quod vti Deum in lucem iam editum ſanctè & reuerenter adorarent, ſuſcepiſſent) Herodes inquam, non parum ob eam rem animo perturbatus (quippe illius regnum, ſicut ipſe putabat, iam in magnum veniebat periculum) quęrebat ab illis qui in ea gente legis doctores nominati ſunt, vbinam Chriſtum natum fore expectarent? Vt autem Micheæ prophetiam, quæ illum in Bethleem natum fore prędixerat, agnouit, vno edicto omnes pueros adhuc vberum lac ſugentes, non in Bethleem ſolùm, ſed in vniuerſis eius finibus, à bimatu & infrà, ſecundum tempus quo accuratè fuiſſet à Magis ſciſcitatus, neci dari mandat: omnino enim IESVM eiuſdem cum æqualibus calamitatis (vt erat veriſimile) participem fore arbitrabatur. Cæterùm puer à parentibus, per angeli viſionem, quid eſſet futurum præſcientibus, in Ægyptum deportatus, inſidias illius præuertit. Iſta etiam ſacra Euangelij doctrina perſpicuè commonſtrat. Verùm deinceps, quæ merces crudele Herodis facinus contra Chriſtum, & pueros eius æquales admiſſum ſubſecuta ſit: & quo pacto ſtatim pòſt, nulla vel minima quidem dilatione interpoſita, diuina vltio illum, dum adhuc in vita manebat, exagitauerit, & quaſi proœmia rerum ei poſt diſceſſum è vita obuenturarum euidenter oſtenderit, operæ precium eſt intelligere. Qua autem ratione proſperum & florentem regni ſui ſtatum, quo ſe tum frui putabat, domeſticis calamitatibus: quarum aliæ ex aliis ortæ ſunt, ipſe obſcurauerit, dum vxorem & liberos, dumque reliquos quibus cum propter propinquitatem generis & amoris coniunctionem maxima ei interceſsit neceſsitudo, nefaria cæde afficeret, in præſentia commodè oratione explicare non poſſumus: præſertim cum iſtarum rerum argumentum omnem illam crudelitatem quæ à Poetis in Tragœdiis deſcribi ſolet, longè ſuperet. Quod quidem ſi quis ſcire deſiderat, legat Ioſephi hiſtoriam, qui idem vberrimè pleniſſiméque perſequitur. Cæterùm quo modo ſtatim poſt inſidias Seruatori noſtro & aliis infantibus factas, cœlitùs inuecta plaga illum ad extremum vſque ſpiritum afflictarit, non erit alienum vocibus auctoriis ad verbum citatis attentè auſcultare: qui quidem in decimoſeptimo Iudaicæ antiquitatis libro, vitæ illius exitum accuratè ſcribit ad hunc modum. Herodem acerbior indies excruciabat morbus, dum Deus pro nefariis ſceleribus, quibus ſe contaminauerat in vita, graue de eo ſupplicium ſumeret. † Ardor erat aliquanto lentior ac remiſſior, qui non tantum feruores illos, qui eum manibus contrectabant, exeruit extrinſecus, quantum cruciatus inteſtinis eius & viſceribus inuſſit. Nihil planè erat, quod inexplebilem eius alimenti capeſſendi auiditatem omnino poſſet ſaturare. Aſpera viſcerum vlcera, acutiſſima laxioris inteſtini tormina, humor purulentus, ac præ tumore pellucens, qui per pedes ſerpebat, grauiſsimè illum diuexauit. Afflictatio item ſumen occupauit non diſsimilis. Quinetiam tabida membri genitalis putredo vermes progenuit. Accedebat his † ardua ſpiritus & animæ intentio, eàque tum propter difficultatem expirandi, tum † propter anhelitus crebritatem peracerba. Neruorum præterea contractio per omnia membra peruaſit: quæ quidem vim & acrimoniam inflixit ei planè intolerabilem]. Dicebatur igitur ab his qui diuinandi arte multum pollebant, quique in ſapientia ac ſcientia rerum eiuſmodi interpretandarum omne ſuum ſtudium collocabant, Deum has pœnas à rege, ob variam ſuam & multiplicem impietatem, expertiuiſſe. Iſta ergo Ioſephus,

Edicto pueros necari iubet.

In Aegyptum Christus delatus, herodis manus effugit.

Herodis ſcelera varie & atrociter vlciſ Deus.

Herodis morbus diuinitus immiſſus.

Matth. 2.

Cap. 8.

† τῷ μὲν γὰρ καταμανθάνειν οὐχ ὅλως ἀποσημαῖνον τοῖς ἐπιψαύουσι τὴν φλόγωσιν ὅσον τοῖς ἐντὸς προσετίθει τὴν κάκωσιν.

† πνεύματος ὀρθία ἔντασις.

Ioſeph.

† τῷ πυκνῷ ἀσθματι ...

go Ioſephus, quem ſuprà dixi, in libro citato commemorat. † In primo quoque Hiſtoriarum, ſiue de Iudæorum expugnatione ſeu captiuitate, non diuerſam ab his tradit de illo ſententiam. ſic enim ſcribit: Hinc corpus eius vniuerſum morbo correptum, variis perturbationum & moleſtiarum tormentis diſtrahebatur. Febris quædam † tepidior, pruritus non ferendus, per totius cuticulæ extremitatem pererrans, [c] laxioris inteſtini] continua cruciamenta, inflatus pedum tumor inſtar hydropici, ardens ſuminis æſtus illum exagitauit. Putrida membri virilis ſanies vermiculos ex ſe edidit. Adde his crebritatem halitus, & ſpirandi difficultatem, neruorum † contractiones per omnia membra peruadentes: ita vt vates & arioli iſtos morborum ſtimulos, quibus ſic perfodiebatur, pœnam pro maleficiis ſuis cœlitùs irrogatam aſſererent. At ille, licet cum eiuſmodi cruciatibus luctaretur, adhuc tamen vitæ teneri cupiditate, ſpem ſalutis animo capere, de curatione denique cogitare cœpit. Itaque traiecto Iordane balneis, quæ prope Callirrhoen ſita ſunt (iſta quanquam in lacum Aſphaltitim delabuntur, ſunt tamen præ dulcedine ad bibendum valde accõmodata) vti cœpit. Ibi medicis viſum eſt, vt tepido oleo totum corpus foueret: quo quidem in ſolium plenum olei ſenſim demiſſo, oculi præ imbecillitate ei deficere, & more hominis iamiam morituri reuolui videbantur. Tandem ſeruorum ſtrepitu, quos circa ſe tumultuantes habebat, † excitatus, tametſi aliquantum reſpirauit, de cætero tamen in vitæ & ſalutis ſuæ deſperationem venit: ac propterea ſingulis militibus quinquaginta drachmas diſtribui, ducibus etiam & amicis grandem pecuniæ ſummam diſpertiri mandauit. Ad extremum inde reuerſus, Hiericho ſe contulit: ac iam inſana quadam bile & furore incenſus, etiam morti ipſi penè interminatus eſt, inque cogitationem nefandi cuiuſdam ſceleris edendi impetu præceps ruit. Nam ex ſingulis vicis, viros inſignes & totius Iudææ facilè principes ſimul coactos, in locum quendam qui Hippodromus appellabatur, concludi iuſsit. Accerſitis tandem ad ſe Salome ſorore, & viro illius † Alexandro: Noui, inquit, Iudæos de mea morte præ nimia quadam lætitia triumphos & feſtos dies celebraturos: verùm per alios quoſdam perfacilè poſſum efficere (modò vos iuſſa mea exequi volueritis) vt non ſolum lachrymis & mœrore defleat magnopere, verumetiam funus ſplendidum & inſigne aſſequar: viros illos, quos in cuſtodia ſeruandos imperaui, ſimul ac ego animam efflaro, abſque mora militibus vndique circumiectis interficite: vt cùm vniuerſa Iudæa, tum ſingulæ ædes, etiam inuitæ meam mortem acerbè lugeant. Atque idem author paulò pòſt ſubiungit: Rurſus partim inedia & cibi auiditate, partim ardua & anhela tuſſi ita diſtinebatur, vt dolorum magnitudine ſuperatus, fati tempus anteuertere in animum induceret. Pomo igitur primùm in manum arrepto (conſueuit enim id generis fructum, extremo putamine amputato, libenter comedere) poſcebat & cultrum: deinde oculis vndique circumſpiciens, ne quis ſibi in eo facinore eſſet impedimento, dexteram quaſi iam ſeipſum confoſſurus leuabat. Idem ſcriptor præterea narrat, illum ante extremum vitæ ſuæ exitum, alterum filium ſuum † ingenuum è medio ſuſtuliſſe: ac duobus illis quos antea interemiſſet, cum iam tertium adieciſſe. Exiguo autem temporis momento interpoſito, non abſque maximo dolore & afflictatione ſtamina vitæ abrupiſſe. Atque hoc exitu vita Herodis concluſa eſt: qui quidem pro pueris, quos in confiniis Bethleem nefariè & crudeliter (vti Seruatori noſtro vitam per inſidias adimeret) enecauiſſet, debita perſoluit ſupplicia. Poſt cuius interitum, angelus Domini Ioſeph adhuc in Ægypto commoranti, ſecundum quietem aſtans, mandauit, vt arrepto puero vnà cum matre, in Iudæam rediret. Quippe illos qui animam pueri tollere quærebant, è vita ceſsiſſe ſignificauit. Iſtis porrò Euangeliſta etiam illa adnectit, his ferè verbis: Cum audiret Archelaum pro Herode patre ſuo, regno Iudææ potiuri, illuc proficiſci admodum extimuit, Reſponſo igitur in ſomno accepto, in partes Galilææ receſsit.

Margin notes (left): † τῇ δευτέρᾳ τῶν ἱστοριῶν. — Captiuit. 1. Cap. 21. — † χλιαρός. Ioſephus ὁ λάβρος. — c. κῶλυ. — † ἰσ σπασμὸς πάντων. — † πρὸς μὲν τὴν τ̃ πληγὴν (Ioſ. φωνὴν) ἀνένεγκον. — † Ioſep. vocat. ἀλέξαν. — γνήσιον. — Math. 2.

Margin notes (right): Balnea ad Callirrhoë ad quæ valetudinis cauſſa profectus Herodes. — Herodis iam morituri ſcelus. — Herodes filios interfecit. — Herodis mors. — Ex Ægypto Ioſeph & Maria cum puero Ieſu vocati.

De Pilati temporibus. Caput IX.

Archelaus patre mortuò rex Iudææ.

ARchelaum ad regnum Iudææ poſt mortem Herodis delectum fuiſſe, teſtatur etiam hiſtoricus ille, quem ſuprà demonſtrauimus: modúmque concinnè perſcribit, quo tum ex Herodis patris teſtamento, tum rata Cæſaris Auguſtini deciſione in illud regnum & præfecturam ſucceſſerit: atque adeò qua ratione, cum poſt decem annorum ſpacium eſſet eo munere abdicatus, fratres eius Philippus & Herodes iunior, ſimul cum Lyſania, ſuas ipſorum tetrarchias, id eſt quadripartitas Iudææ præfecturas † obtinuerint. Idemque ſcriptor in decimooctauo Antiquitatis libro, anno regni Tiberij duodecimo (hunc enim in totius reip. rectionem, cum iam Auguſtus ſeptem & quinquaginta annis imperium adminiſtraſſet, ſuffectum eſſe conſtat) Pontium Pilatum Iudęæ regnum obtinuiſſe: atque eundem decē annos continuos, ad Tiberij ferè occaſum, ibidem commoratum enarrat. Quocirca commentum eorum, qui heri prope & nudius tertius commentarios contra Seruatorem noſtrum ediderunt, perſpicuè refutatur: in quibus [c] primò omnium] temporis ipſius ratio falſò ab illis obſeruata, mendacium eorum qui talia commenti ſunt, euidenter & apertè coarguit. Nam ad quartum conſulatum Tiberij Cæſaris, qui fuit anno eius regni ſeptimo, facinora à Iudæis in ſalutari Seruatoris paſſione admiſſa fuiſſe, iſti Commentarij complectuntur. Quo quidem tempore ſatis liquet, Pilatum nondum ad Iudęæ præfecturam gerendam aduentaſſe: ſi Ioſephi teſtimonio fidem adhibere velimus, qui in libro eius ſuprà poſito, ſic planè declarat, Pilatum à Tiberio, anno regni eius duodecimo, Iudęæ pręfectum fuiſſe deſignatum.

Antiq. 17. c. 10. & 13. & 15.

Philippus Herodes Iunior. Lyſanias tetrarcha.

† θᾶλον. ἀλ. δᾶχον.

Cap. 5.

Pilatus pulſo Archelao rex Iudææ.

Lactan. lib. 4. prope finem. Pla. li. 5. c. 18. c. περὶ ὅρ.

Famoſum in Chriſtum ſcriptum ex temporum ratione confutatum.

De principibus Sacerdotum apud Iudæos, ſub quibus Chriſtus doctrinam ſuam publicauit. Caput X.

Tiberius.

EOdem tempore, vt ſcribit Euangeliſta, cum iam Tiberius Cæſar decimū quintū imperij ſui annū, & Pontius Pilatus quartū ſuæ pręfecturæ ageret, reliquáque Iudæa ab Herode, Lyſania & Philippo tetrarchis regeretur, ſeruator & Dominus noſter IESVS CHRISTVS, id eſt vnctus Dei, quando iam trigeſimum ætatis ſuæ annum agere incipiebat, ad Ioannē, vt lauacro baptiſmatis tingeretur, ſe contulit: eodémque tempore prędicandi Euangelij fecit initium. Iam verò ſacra Scriptura aſſerit, eum omne tēpus doctrinæ & prædicationis ſuæ ſub Anna & Caipha, principibus ſacerdotum, confeciſſe. quo argumento oſtendere vult, vniuerſum tempus quo ſalutarem Euangelij cognitionem quibuſque clemens enunciarit, eo annorum ſpacio quod inter horum miniſterium intercedebat, omninò fuiſſe expletū: quandoquidem hoc ipſum prædicādi munus ordiebatur, Anna ſummo ſacerdotio fungente: idemq; ad Caiphæ procurationem cōtinuabat. Quod quidem temporis ſpaciū vix integrū quadriennium efficit. Nam cum poſt illud tēpus legis inſtituta iam quodammodo deleta eſſent, deleta eſt vnà ſummorum ſacerdotum ſucceſſio: qui quidem propter maiorum genus & ſtirpem, in illud ſummi ſacerdotij munus ſuccedere, & totum vitæ ſuæ curſum in eo obeūdo terere conſueuerunt. Cumq; etiam ea quæ ad verū Dei cultum ſpectabāt, nullo ordine adminiſtrarentur, ſed à præfectis, qui pop. Rom. auctoritate delecti Iudęæ præerant, modò hic, modò ille ad ſummi ſacerdotij functionem deſignaretur, non amplius vno anno vnus eo deinceps miniſterio perfunctus eſt. Narrat porrò Ioſephus, quatuor ſummos ſacerdotes ordine alterum alteri ſuccedentes, inter Annam & Caipham interfuiſſe: vt eſt in libro ſuo qui de Antiquitate inſcribitur. ſic enim refert: Valerius Gratus, Annæ ſummi ſacerdotij munere adēpto, Iſmaelem, filium Baphi, ſummum ſacerdotē deſignat. Ac nō lōgo tēpore pòſt, illo ipſo de hoc dignitatis gradu deiecto, Eleozarū filium Annæ, qui princeps ſacerdotum anteà fuerat, ſummum ſacerdotem declarat. Anno item interiecto, cū iſtum eo abdicaſſet officio, Simonem, filium Camithi, illo ſummi ſacerdotij honore donauit. Atque non amplius vnius anni ſpacio huic illud amplitudinis munus exequenti, Ioſephus, qui etiā Caiphas nominatus eſt, ſucceſſor extitit. Perſpicuū eſt igitur, vniuerſum tēpus, quo Seruator noſter ſacroſanctam ſuam & Euangelicam doctrinam in finibus Iudææ

Io. bell. Iud. 2. cap. 5.

Chriſti baptiſmus.

Euangelij prædicandi initiū.

Annas, Iſmael, Eleazarus, Simon, Ioſeph, (qui et Caiphas) ſub quib. Chriſti prædicatio.

Lib. 18. cap. 3.

dææ diſſeminauerit, non quatuor omnino annos integros complexum eſſe: qua quidem temporis intercapedine, quatuor ſummos ſacerdotes ab Anna vſque ad deſignatum Caipham, annuum miniſterium obiiſſe conſtat. Caipham item anni illius, quo Seruator noſter pro ſalute vniuerſi generis humani mortem in cruce perpeſſus ſit, ſummum reuerà ſacerdotem fuiſſe, ſacra & diuina Euangelij eloquia docent. Vnde tempus quo Chriſti doctrina diuulgata eſt, ab illa obſeruatione quam ſuprà adnotauimus, nulla ex parte diſsidere, ſatis liquidò conſtat. Huc adde, quòd Seruator & Dominus noſter IESVS CHRISTVS, nõ longè poſt exorſum prædicationis ſuæ, duodecim Apoſtolos ad ſe aſciuit: quos ſolos inter reliquos ſuos diſcipulos, propter eximiam & ſingularem quandam honoris amplitudinem, Apoſtolos nuncupauit. Et iterum alios ſeptuaginta deſignauit, quos binos & binos ante faciem ſuam in omnem locum & ciuitatem, quò ille [c] eſſet] venturus, dimiſit.

Paſſio Chriſti ſub Caipha.

Vocatio Apoſtolorum.

Diſcipulorum.

Luc 10.

c ἔμελλεν.

Teſtimonia De Ioanne Baptiſta, & CHRISTO.
Caput XI.

ITem Ioannis Baptiſtæ (cuius caput haud diu pòſt Herodes Iunior ceruicibus abſcidit) ſacroſancta Euangeliorum monumenta etiam mentionem faciunt. Accedit etiam Ioſephus locuples teſtis, qui non modò nominatim Herodiadis meminit: verùm etiam oſtendit, quo pacto eam Herodes, cum fratris vxor eſſet, priore ſua & legitima coniuge repudiata, in matrimonium duxerit. Illa autem prior filia fuit Aretæ regis † Arabiæ Petreæ. Hanc, Herodiadem dico, viro ſuo adhuc ſuperſtiti ademit: cuius cauſa etiam obtruncauit Ioannem. Ac cum filiam Aretæ dedecore & ignominia affeciſſet, bellum etiam contra eundem ſuſcepit. in quo quidem cum ad manus ventum eſſet, & grauiter confligi cœptum, omnem Herodis exercitum proſtratum concidiſſe: atque Herodem ob inſidias, quibus ex occulto Ioannem è medio ſuſtulerat, in iſtas vniuerſas calamitates incurriſſe declarat. Quinetiam idem auctor Ioannem Baptiſtam, inter eos qui iuſtitiæ & probitatis cauſa ſummum fuiſſent honorem conſecuti, facilè primas obtinuiſſe fatetur: atque adeò cum his quæ de illo in ſacroſanctis Euangeliis tradita ſunt, magnopere conſentit. Narrat præterea, Herodem propter ipſam Herodiadem regno excidiſſe: qua cum etiam eundem in exilium eiectum, hocq́; multatum ſupplicio, Viennam ciuitatem Galliæ deinceps incoluiſſe.

Ioannis Baptiſtæ mors.

† πετραίας.

Aretas bellū Herodi infert ob repudiatam filiam.

Herodis ob Herodiadem exilium.

Cap 7.

Atque iſta ab illo, in decimooctauo Antiquitatis libro traduntur: vbi item hæc quæ ſequuntur, de Ioanne ad verbum conſcribit. Nonnullis ex Iudæis opinio fuit, Herodis exercitum tam perditè profligatum peremptumque eſſe diuina vltione, propter pœnam Ioanni (qui appellabatur Baptiſta) inflictam, meritiſsimò de illo ſupplicium ſumente. Herodes enim hunc neci dabat, qui & vir bonus fuit: & Iudæos hortatus eſt, vt, tum virtutem † excolerent, tum ea vitæ officia quæ ſunt iuſticiæ erga ſe mutuò, & pietatis erga Deum ſedulo † obeuntes, ad baptiſmum recipiendum accederent. Sic namque lauacrum baptiſmatis Deo acceptum videri, cum eo non ad vllas peccatorum ſordes eluendas (quippè anima iuſticiæ adiumento antea penitus erat omni vitiorum labe purgata) ſed ad corporis mũdiciam vterentur. [c] Atque vbi non pauci ad] eum confluerent (permagnam enim ex eius ſermone audiendo cæpêre voluptatem) Herodes nonnihil veritus, ne illius perſuaſio eò procederet, vt homines indè ad defectionem impellerentur (omnia enim videbantur de conſilio Ioannis facturi) multo ſatius putabat eum antè morte occupare, quàm vel aliquid noui ab illo ederetur: vel facta rerum mutatione, in calamitates delapſus, ſerò ſapere perdiſceret. Hic igitur propter iſtam ſuſpicionem Herodis animo iniectam vinculis conſtrictus, & in arcem Macheruntem, quam ſuprà memorauimus, deductus, iſtud præterea ſupplicij genus perpeſſus eſt.

Ioſephi teſtimonium de Io. Baptiſta.

† Io. ἐπασκοῦσι.

† Ioſ. χρωμένοις.

c. τῶν ἄλλων πολλῶν. Aliq καὶ τῶν ἄλλων.

Ioan. Baptiſta ab Herode necati cauſa.

Cap. 4.

Quæ quidem cum de Ioanne expoſuerit Ioſephus, etiam Seruatoris noſtris in eadem hiſtoria his verbis mentionem facit: Erat eodem tempore IESVS quidam, vir ſapiens (ſi virum illum dicere fas ſit) operum planè admirabilium effector, hominumque qui libentibus animis veritatem amplecti vellent magiſter ac doctor.

Ioſeph. de Chriſto teſtimoniũ.

Qui vt Iudæos permultos, ita Græcos non pauciores ad fidei ſuæ profeſsionem traduxit: iſtéque erat CHRISTVS, Ac cum Pilatus primorum hominum delatione hunc apud nos crucis ſupplicio addixiſſet, hi qui eum primò dilexerunt, non aliquando amorem erga illum depoſuerunt. Idcirco illis tertio die, vita reſumpta, denuò apparuit, ſecundum oracula diuinorum prophetarum: qui non iſta ſolùm, *De Christianorum appellatione.* ſed alia infinita, quæ ſunt valde admiranda, de eo prædixerant, Quin ad hanc noſtram ætatem genus illud hominũ (qui ab illo nomen ducentes, Chriſtiani appellati ſunt) continuatum permanſit.

Quare cum Ioſephus, ſcriptor antiqua Hebræorum ſtirpe prognatus, iſta de Ioanne Baptiſta & Seruatore noſtro, hiſtoriæ ſuæ monumẽtis complexus ſit: quod quæſo effugium reliquum eſt illis, qui falſos commentarios contra iſtos confinxerunt, quò minus tanquam impudentes perſpicuè coarguantur? Sed hæc hactenus.

De Seruatoris Noſtri Diſcipulis.
Caput. XII.

LXX. diſcipuli, præter XII. Apoſtolos, à Chriſto delecti. NOmen verò cuiuſque Apoſtoli Seruatoris, ſatis ex Euangeliorum teſtimoniis cuique planum fit: verùm nullus ſeptuaginta diſcipulorum catalogus vſpiam refertur. Dicitur tamen Barnabas vnus ex illis fuiſſe, cuius tum in libro qui Acta Apoſtolorum inſcribitur, perſæpè mentio fit: tum à Paulo præterea, in epiſtola ſcripta ad Galatas. *Cap. 2.* Ex quorum numerò Soſthenam etiam fuiſſe ferunt, qui cum Paulo epiſtolam ad Corinthios ſcriptam miſit. *Barnabas. Soſthenes. Cephas. Matthias.* ſic namque ſcribitur apud Clementem in quinto libro ὑποτυπώσεων. in quo etiam Cepham nominat, de quo item Paulus ſic loquitur: Quando venit Cephas Antiochiam, illi in faciem reſtiti, quia reprehenſus erat. vnum ait ex ſeptuaginta diſcipulis Petri apoſtoli gentilem extitiſſe. Matthiam porrò, qui erat pro Iuda proditore in numerum Apoſtolorum aſcriptus, & illum qui pari ſuffragio ad *Thaddæus.* apoſtolatum petendum dignus putabatur, vnum ex ſeptuaginta diſcipulis appellatum, conſtans fama eſt. Quinetiam Thaddæum, qui ex mandato IESV ſeruatoris *Num. 2.* ad Abgarum curandum miſſus eſt, vnum ex illis fuiſſe prædicant. de quo quidem *Diſcipuli Chriſti plures quàm LXX.* hiſtoriam, quæ ad nos peruenerit, non multò pòſt exponam. Atque ſi placet obſeruatione notare, plures quàm ſeptuaginta diſcipulos Seruatoris noſtri extitiſſe facilè reperies, etiam vel Pauli ſolum vſus teſtimonio: qui affirmat, illum, poſtquam *1. Cor. 15.* à mortuis reſurrexiſſet, apparuiſſe primùm Cephæ, deinde duodecim, poſtea pluſquam quingentis fratribus ſimul. ex quibus nonnullos mortem obiiſſe: plures adhuc in vita, quo tempore iſta contexuit, manſiſſe aſſerit. *Iacobus.* Deinceps viſum eſſe Iacobo. Tunc autem non modò vnum ex his qui in diſcipulorum numero habebantur, verùm etiam ex illis qui ſunt fratres Domini nuncupati, extitiſſe conſtat. *Nomina diſcipulorum 70 ambo complexus eſt Nicephorus in συνοπτικῷ χρὸς θείων γράφῳ.* Pòſt verò, quaſi complures præter iſtos fuiſſent, qui ad duodecim ſimilitudinẽ & exemplum nominabantur Apoſtoli (qualem Paulum fuiſſe accepimus) adiungit: Deinde viſus eſt omnibus Apoſtolis. Verùm de his ſatis multa.

Hiſtoria de principe Edeſſenorum.
Caput XIII.

Chriſti diuinitate etiam alienigenæ attracti. HIſtoria autem quæ de Thaddæo traditur, ita ſe habet. Admiranda Domini & ſeruatoris noſtri IESV CHRISTI diuinitas, propter incredibilem ſuam vim & potentiam in omnes homines crebris ſermonibus peruagata, infinitos propè cùm ex longinquis regionibus, tum ex ipſa Iudæa, ob ſpem ipſorum animis de curatione morborum & variarum cuiuſque generis perturbationum, quibus vexabantur, iniectam, ad *Abgarus Edeſſenorum princeps.* ſe attraxit. Atque hac de cauſſa Abgarus rex, qui gentibus propè Euphratrem incolentibus præſtantiſsimè & ſumma cum laude præfuit, vbi eſſet graui morbo, & inſanabili illo quidem (quantum in hominum facultate & curandi viſitum erat) penè copore labefactatus: celebreque nomen IESV, & diuinas eius virtutes conſtanter ab omnibus teſtatas accepiſſet, epiſtola ad eum per internuncium miſſa,

ſupplex

orauit, vt morbo, quo cruciabatur, penitus liberaretur. IESVS verò licet illi, ipſius auxilium tum imploranti, minimè obſequeretur, literas tamen ſeparatim ad eum ſcriptas dare non grauatus eſt: in quibus ſe vnum ex ſuis diſcipulis, qui morbo mederetur, cò miſſurum, & ſalutem non ei ſolùm, ſed etiam ſuis omnibus præſtaturum, benignus promiſit. Neque certè longo temporis ſpacio interpoſito, iſta promiſſa erant illi cumulatè perfecta. Nam vbi Seruator excitatus à mortuis, in cœlum aſcenderat, Thomas, vnus ex duodecim Apoſtolis, diuino quodam impulſu commotus, Thaddæum fratrem, qui erat in numerum ſeptuaginta diſcipulorum Chriſti aſcriptus, prædicatorem & Euangeliſtam doctrinæ Chriſti ad Edeſſam vſque miſit. Ac per ipſum, Seruatoris noſtri promiſſa exitum ſuum ſunt plenè conſecuta. Quarum rerum inſigne & locuples teſtimonium ex tabulario Edeſſæ ciuitatis, id temporis à rege gubernatæ, depromptum habes. Nam in tabulis publicis, quæ nedum veteres, ſed recentes etiam res nuper ab Abgaro geſtas continebant, hæc eadem ad hanc noſtram ætatem reſeruata reperiuntur. Quare nihil commodius eſſe putaui, quàm ipſas epiſtolas à veteribus illis annalibus petitas, atque adeò ad verbum ex lingua Syriaca in Græcam conuerſas, hoc loco citare: quæ ita ſe habent.

Vnde petita hiſtoria de Agbaro fides.

Abgarus, Princeps Edeſſæ, IESV Seruatori propitio, qui in confiniis Hieruſalem in carne apparuerit, Salutem.

Inſignes illas virtutes, & curationes quæ abs te ſine medicamentis, & ſine herbis factæ ſunt, auditione accepi. Cæcos enim, vt fama eſt, videre efficis, claudos ambulare: & leproſos mundas, ſpiritus immundos & dæmones eiicis: eos etiam qui diuturnis morbis preſſi ſunt ſanas, mortuos denique ad vitam reuocas. Quæ quidem cum de te audiuiſſem, de duobus hiſce alterum verum eſſe cogitabam: te aut Deum eſſe, & è cœli faſtigio delapſum: aut Dei filium ſaltem, qui iſta tam ſtupenda edas miracula. Quapropter hæc ad te ſcripſi, magnoperè precatus, vt laborem ad me accedendi ſuſcipere, hùncque quo crucior morbum curare non graueris. Etenim Iudæos audio tibi obſtrepere maleuolè, & velle libenter te aliquo magno malo afficere. " Eſt mihi ciuitas perexigua quidem, ſed ornata ſanè & illuſtris, quæ] vtriſque noſtrûm rerum neceſſariarum ſuppeditabit ſatis. Iſta, diuino ſplendore ei tum paululum elucente, ad IESVM hoc modo perſcripſit. Operæ precium eſt porrò epiſtolam, licet breuem, plenam tamen virtutis & efficacitatis, audire, quæ per eundem tabellarium à IESV ad illum miſſa fuit. cuius quidem hæc erat ſententia.

Abgari ad Chriſtum epiſtola.

c. πόλις μικροτάτη μοι ἐστὶ ἀλλὰ σεμνὴ ἥτις.

Reſcripta Ieſu ad Abgarum principem per Ananiam curſorem miſſa.

Abgare, beatus es, qui cum non videris me, in me tamen credidiſti. De me enim ſcriptis proditum eſt, Eos qui me viderunt, in me non credere: vt hi qui me non viderunt, credant, & vitam conſequantur. Quod ſcribis ad me, te velle vt ad te veniam: eas res, quarum gratia ſum miſſus, debeo hic neceſſariò obire: quas cum plenè perfecero, ad eum recipi qui me miſit. Quò ſimulac aſſumptus fuero, aliquem ex diſcipulis meis " mittam ad te] qui morbo quo tantopere torqueris, faciat medicinam, & vitam tibi tuiſque impertiat. Iſtis præterea epiſtolis hæc quæ ſequuntur, etiam Syriaca lingua expreſſa, adnectebantur. Poſtquam IESVS aſſumptus fuit, Iudas, qui & Thomas dicebatur, Thaddæum apoſtolum, vnum ex ſeptuaginta, ad Abgarum miſit. Qui eò profectus, ad Tobiam Tobiæ filium diuertit. Vbi verò fama de illo paſſim manaſſet, & miraculis ab eo editis eſſet conſpicuus, Abgaro nunciatum eſt, apoſtolum illuc à IESV, ſicut per literas antea ſcripſerat, aduentaſſe. Cœpit ergo Thaddæus per virtutem & potentiam Dei, cuique morbo & languori medicari: ſic vt omnes in magnam traduceret admirationem. Simulatque Abgarus magnas incredibileſque res geſtas, & miracula ab eo edita audiuiſſet, & quo pacto per nomen & virtutem IESV Chriſti morbum quemque depelleret, confeſtim ſecum cogitare cœpit, illum eundem eſſe, de quo IESV per epiſtolam ita ſignificauerat: Poſtquã receptus fuero ad eũ qui miſit me, quẽdam ex diſcipulis meis mittã ad te, qui te morbo afflictatũ recreet, & ad integrã valetudi-

Chriſti reſponſum.

c. ἀποστελῶ.

Iudas, qui & Thomas, Thaddæum ad Agbarũ mittit.

nem reſtituat. Accerſito igitur Tobia, apud quem diuerſabatur, dixit: Accepi virum quendam præpotentem Hieroſolymis huc acceſſiſſe, qui domi tuæ iam commoratur, multaſque in nomine IESV facit curationes. Hic reſpondit: Sanè quidem, Domine. Hoſpes qui huc aduenit, apud me eſt, & multa edit miracula. Tum ille: Adduc, inquit, eum ad me. Tobias autem rectà ad Thaddæum ſe conferens, dixit illi: Abgarus, huius loci princeps, vbi me ad ſe acciuerat, iuſsit vt te ad ipſum deducerem, quò morbo qui eum cruciat, curationem adhibeas. Et Thaddæus: Eamus, inquit, quoniam ad eum reuerà miſſus ſum. Poſtridie ergo primo mane, Tobias, aſſumpto ſecum Thaddæo, perrexit ad Abgarum.

Tobias Thaddæi hoſpes.

Vt autem venit, cum iam proceres Abgari ei præſtò aſsiſterent, extemplò in ipſo ingreſſu magnum quoddam & illuſtre viſum in vultu Thaddæi apoſtoli elucere Abgaro cernebatur. Quod cum Abgarus conſpicaretur, ſupplex Thaddæum adorauit. Admiratio omnes qui aderant, complexa eſt. illi enim viſum quod ſoli Abgaro apparuit, minimè cernebant. Qui etiam à Thaddæo ſciſcitabatur: Tú ne verè diſcipulus es IESV, filij Dei, qui ſic mihi per literas pollicitus eſt: Mittam ad te quendam è diſcipulis meis, qui omnem morbi tui ægritudinem leuet, & tibi tuiſque omnibus vitam largiatur? Cui Thaddæus: Quoniam, inquit, magnam fiduciam in Domino IESV, qui miſit me ad te, collocaſti: ob eam cauſſam ad te iam miſſus ſum. Et rurſus: Si fides, quam in illum contuleris, magis magiſque creuerit, mentis tuæ poſtulata tibi, vt credideris, euenient. Ad quem Abgarus: Sic, inquit, in illum credidi, vt vellem maximè Iudæos, qui eum cruci affixerunt, exercitu ad eam rem collecto, prorſus è medio tollere, ſi Romanorum imperium non eſſet meo inſtituto impedimento. Et Thaddæus: Dominus noſter, inquit, & Deus IESVS CHRISTVS, voluntatem ſui patris expleuit. Quod vbi ab illo factum fuit, ad patrem denuò aſſumptus eſt. Cui Abgarus: Et ego, inquit, in illum credidi, & in patrem eius. Tum Thaddæus: Propterea, inquit, in nomine ipſius domini IESV manum ſuper te pono. Quod vbi fecerat, e veſtigiò morbo & calamitate, qua diuexabatur, releuatus eſt. Abgarus igitur magnopere eſt propterea miratus, quòd ſicut de IESV auribus acceperat: ſic per diſcipulum eius & apoſtolum Thaddæum, qui illum abſque medicamentis & herbis integræ valetudini reſtituiſſet, reipſa comperiebat. Atque non modò hunc, ſed Abdum etiam, filium Abdi, podagræ doloribus oppreſſum, ad priſtinam valetudinem reduxit. Qui cum Thaddæum, adiret, abiecit ſe ad pedes illius: cuius manum cum corpori ſuo haberet impoſitam, quod ei in optatis erat aſſecutus, penitùs conualuit. Compluresitem alios illorum conciues, idem Apoſtolus ex morborum moleſtiis eripuit: magnas res geſsit, & cum primis admirabiles: verbum Dei paſsim diuulgauit. Poſt iſta Abgarus: Tu Thaddæe, inquit, virtute Dei hæc facis, nobiſque magnam excitas admirationem. Verùm deinceps de aduentu IESV, quo pacto contigerit, & de eius potentia, & qua tandem virtute factitauerit ea quæ fama & creber hominum ſermo ad nos pertulit, mihi, quæſo, oratione explica. Et Thaddæus: In præſentia, inquit, ſilebo: ſed quoniam ad verbum Dei prædicandum miſſus ſum, cras mihi omnes ciues tuos conuoca, & inter illos palàm Dei verbum exponam, ipſumque vitæ ſermonem inter eos diſſeminabo: atque adeò de aduentu IESV, qua ratione acciderit, de eius in terras miſsione, & cur à patre in mundum miſſus ſit, vberius diſſeram. Quinetiam de virtute rerum ab illo geſtarum, de myſteriis quæ in mundo locutus ſit, qua vi & potentia iſta tranſegerit, de noua & inaudita eius prædicatione, de abiectione & contemptu ſuiipſius, de humilitate exterioris qui cuiuſque oculis patebat: quo pacto etiam ſeipſum deiecerit, mortem obierit, atque adeò diuinitatem aliqua ex parte imminuere viſus ſit: quæ à nefariis Iudæis perpeſſus, quomodo in crucem actus, qua denique ratione ad inferos deſcenderit, maceriamque, quæ longo æui ſpacio integra & immota conſtitiſſet, diruperit: vt ſurrexerit poſt triduũ, vt mortuos qui multis ſeculis obdormiſſent, excitauerit: quatenus etiam ſolus deſcenderit ille quidẽ, ſed cũ ingenti multitudine ad Patrẽ ſuum aſcenderit: quo pacto ad dexteram Dei patris cũ gloria in cœlis aſsideat, quẽadmodum cum

Congreſſus Thaddæi & Agbari.

Impoſitis manibus ſanatus Agbarus aliiq́; multi à Thaddæo.

Abdus à podagra liberatus.

Quærit Agbarus de Chriſto.

Capita habita à Thaddæo concionum cœtu apud Agbarum coacto.

cum ſplendore & potentia ad ſententiam de viuis & mortuis ferendam venturus ſit, apertè explanabo. Abgarus ergo præcepit, vt prima luce ciues ſui in vnum conuenirent, Thaddæum concionãtem attentè audituri. Paulò pòſt auro tum cælato, tum rudi & informi, illum donari mandauit. At ille reſpuit, ſic fatus: Si noſtra prorſus dereliquimus, quomodo accipiemus aliena. Iſta quadrageſimotertio anno poſt CHRISTVM natum geſta ſunt. Quæ ſanè non abſque fructu & vtilitate, ex Syriaca lingua ad verbum conuerſa, opportunè ſint in hunc locum concluſa.

Relicis Agbari munera Thaddaus.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALESTINÆ, ECCLESIASTICAE HISTORIAE

Liber Secundus.

De Apoſtolorum poſt aſcenſionem CHRISTI *ordinatione. Capue I.*

QVONIAM in ſuperiore libro, ea quæ nobis Eccleſiaſticam hiſtoriam ſcripturis eſſent tanquam in proœmio neceſſariò explicãda, id eſt, quæ ad ſalutaris Dei verbi diuinitatem, ad vetuſtatem inſtitutorum noſtram religionem attingentium, ad antiquitatem vitæ ex Euangelij norma formatæ, quinetiam quæ ad recentem Seruatoris in mundum aduentum, ad acerbam eius afflictationem in cruce toleratam, ad Apoſtolorum denique electionem explanandam ſpectare videbantur, breuiter diſſeruimus: ſequitur, vt ea quæ poſt illius aſcenſum geſta fuerint, partim ſacris literis teſtata, partim aliis hiſtoriis (quas ex veterum monumentis, vt ſe offerebat occaſio, adnotauimus) confirmata, in hoc libro, quem iam aggredimur, accuratè & diligenter videamus. Primùm igitur Matthias, qui (vt ſupra monſtrauimus) vnus ex Domini diſcipulorum grege fuit, [c] ad] Apoſtolatum gerendum pro Iuda proditore ſorte delectus eſt. Viri etiam numero ſeptem, quorum vita ſpectata ſatis erat, & virtutis teſtimonio comprobata, precibus & manuum impoſitione diaconi ab Apoſtolis deſignati, vt communitatis eccleſiæ miniſterio ſedulò inſeruírent. Ex quorum numero Stephanus, ſimul ac diaconus creatus fuit, primus poſt CHRISTI paſſionem, tanquam ad hoc ipſum anteà deſtinatur, ab illis qui Dominum neci dediſſent, lapidibus obrutus, deceſſit de vita: atque ea de cauſſa primus inter generoſos CHRISTI martyres στέφανον, id eſt coronam, nomen ſuum propriè & ſignificanter exprimentem, obtinuit. Eodem ferè tempore Iacobum (qui frater Domini propterea appellabatur, quòd erat filius Ioſeph, qui pater Chriſti fuiſſe putabatur: cui Maria virgo deſponſa, priuſquàm conuenirent, ſicut ſacroſancta Euangeliorum eloquia liquidò commonſtrant, grauida è Spiritu ſancto inuenta eſt) hunc inquam Iacobum, quem veteres propter ſingularem virtutem, qua præter cæteros præſtabat, Iuſti cognomine donauerũt, primum ſedem epiſcopalem eccleſiæ, quæ eſt Hieroſolymis, obtinuiſſe memoriæ traditur. Clemens porrò in ſexto librò ὑποτυπώσεων de eo ſcribens, ſic refert: Petrum, Iacobum & Ioannem, poſt Seruatoris ad cœlos aſcenſum, cum eſſent à Domino ſummum dignitatis gradum adepti, non de gloria & honore contendiſſe inter ſe, ſed vno conſenſu Iacobum Iuſtum Hieroſolymorum epiſcopum deſignaſſe. Idem etiã in ſeptimo libro eiuſdem operis, iſta præterea de illo memorat: Iacobo Iuſto, Ioanni & Petro, Dominus poſt aſcenſionem ſuam, ſingularem quandam impertiit cognitionem, quam illi reliquis Apoſtolis tradiderunt: reliqui autem Apoſtoli ſeptuaginta diſcipulis, ex quibus vnus erat Barnabas. Duos item Iacobos fuiſſe fertur: vnum cognomento Iuſtum, qui de templi faſtigio præceps deiectus, fulloniſque vecte cæſus occubuit: alterum, qui capite abſciſſo, migrauit è vita.

Repetitur libri ſuperioris ſumma.

Propoſitio l. 2.

c. i. & vlti. Act. 6.

Matthias in Iuda locum. Diaconi vij cur electi.

Stephanus primus martyr.

Iacobus Iuſtus frater Domini, prim⁹ Hieroſol. epiſcopus.

Iacobi duo.

Illius autem qui Iuſti cognomen inuenit, Paulus etiam in Epiſtolis ſuis facit mẽtionem: Alium apoſtolum non vidi, præter Iacobum, fratrem Domini. Sub idem *Gal. 1.* tempus promiſſa Seruatoris noſtri, quæ erant Abgaro Oſroenorum regi facta, plenè expleta fuerunt. nam Thomas (quemadmodum teſtimonio monumẽti cuiuſdã illic reperti paulo antè oſtendimus) diuino impulſu incitatus, Thaddæum, doctrinæ Chriſti prædicatorem & euangeliſtam, Edeſſam vſque miſit. Qui cum ad illa loca aduentaſſet, non Abgarum ſolum Chriſti verbo ad priſtinam reſtituit valetudinem, ſed omnes qui illam regionem incolebant, miraculorum penè incredibiliũ admiratione obſtupefecit: qui etiam cum illorum mẽtes rebus mirè à ſe geſtis quodammodo præparaſſet ad fidem, & ad admirabilem Chriſti potẽtiam virtutemq; colendã traduxiſſet, facilè ſalutaris & euangelicæ doctrinæ diſcipulos reddidit. Ex illo tempore ad hãc vſque ætatem tota Edeſſenorum ciuitas, Chriſti nominis profeſsioni firmè & conſtanter adhæſit: vtpote quæ non vulgare Seruatoris noſtri erga ipſam beneficij argumẽtum apud ſe retineat. Atque iſta quidem ex veterum hiſtoriis petita ſunt. Redeamus iam ad ipſas diuinas ſacraſq; literas. Deinceps cum e veſtigiò poſt Stephani martyrium prima, eáque grauiſsima ab ipſis Iudæis contra eccleſiam Hieroſolymitanam facta eſſet perſecutio: omnéſque diſcipuli, exceptis ſolum duodecim, per Iudæam & Samariam paſsim diſperſi, nonnulli (vt diuina memorat Scriprura) Phœniciam vſque, & Cyprum, & Antiochiam profecti, nondum gentibus fidei ſermonem impertire auſi ſunt, ſed ſolis Iudæis illum annunciarunt. Quo quidem tempore Paulus etiam adhuc miſerè diuexauit eccleſiam: qui in ædes fidelium ingreſſus, viros & mulieres crudeliter attractos, in carcerem coniecit. Quinetiam Philippus, vnus illorum qui cum Stephano ad diaconatus functionem eligebantur, inter diſperſos verſatus, deſcendit in Samariam: atque diuina repletus virtute, primus illis qui in ea regione habitabant, verbum Dei diuulgauit. Tantopere etiam diuina gratia in illo vim ſuam exeruit, tantumque opis ei attulit, vt Simonem Magum cum infinita ferè hominum multitudine, doctrina ſua & dicendi vi ad ſe pelliceret. *Act. 8.* Iſte Simon eodem tempore fama & ſermone hominum ſummè celebratus, quanquam apud eos quos in fraudem induxerat, tantum præſtigiarum dolo valebat, vti eum inſtar magnæ & incredibilis Dei virtutis ac potentiæ ducerent: illis tamen miraculis quæ à Philippo diuina vi & facultate edebantur, tum obſtupefactus, ſe callidè in CHRISTI religionem inſinuauit, & vſque eò fidem in CHRISTVM veteratoriè ſimulauit, quo ad baptiſmatis lauacro tinctus eſſet. Quod etiam hac noſtra ætate non ſine admiratione ab illis fieri licet animaduertere, qui ſceleſtiſsimam illius ſectam adhuc ſequuntur. Qui certè aui ſui veſtigiis inſiſtentes, tanquam peſtifer quidam morbus, & plenus contagionis, in eccleſiam irrepentes, eos grauiſsimè inficiunt, quorum animis venenum illud lethale & acerbum, quod eſt inter ipſos clanculum occultatum, inſtillare poſsint. Iam verò complures illorum, quales fuerint, & quàm inſignitè improbi, manifeſtò deprehenſi ſunt, & ab eccleſia penitus eiecti: non aliter quàm Simon ipſe, qui à Petro pari ratione deprehenſus, debitas pœnas perſoluerit. Verùm vbi ſalutaris verbi prædicatio in dies ſingulos magnoperè creuit, præfectus quidam reginæ quæ Aethiopum potiebatur imperio (adhuc enim, vt patrius mos fert, gens illa à muliere gubernatur) diuina prouidentia ex illa regione Hieroſolymam vſque deductus eſt, Deum ibi piè ſanctéque veneraturus: quem primum ex gentibus à Philippo, per angeli viſionem admonito, myſteriis verbi diuini initiatum, & tanquam primitias fidelium per orbem diffuſorum factum: *Act. 8.* conſtans fama eſt, poſt reditum in patriam, primùm cognitionem Dei, rerum vniuerſarum parentis, atque adeò viuum & ſalutarem Seruatoris noſtri in humanum genus ingreſſum palàm prædicaſſe: per quem prædictio Prophetica, quæ iſtas voces cõplectitur (Aethiopia præueniet manum eius Deo) reipſa expleta eſt. *Pſal. 67.* Dum hæc gerũtur, Paulus, vas electionis, nõ ex hominibus, neque per homines, ſed per reuelationẽ ipſius IESV CHRISTI, & Dei patris, qui illũ excitauit à mortuis, Apoſtolus declaratus eſt, perq; viſionem & vocẽ [c] cœlitus diuina] quadã reuelatione demiſſam, ea vocatione dignatus. *Gala. 1. Act. 9.* *c ἀρέκιγμ.*

Marginal notes: *Repetit ſummatim Abgari & Edeſſenorum hiſtoriam.* — *Prima eccleſiæ perſecutio.* — *Poſt Stephani cædem, diſcipuli ſparſim Iudæos ſolum docere audent.* — *Paulus furit in eccleſiam.* — *Simon Magus pietatem ſimulat, & baptizatur.* — *Simoniani hæretici.* — *Simon à Petro eiectus.* — *Patrio more mulier regit Aegyptum.* — *Candaces primus ex gentibus Chriſtianus.* — *Pauli conuerſio.*

Quo pacto

Quo pacto Tiberius, cum à Pilato quæ à Chriſto gerebantur didicerat, affectus ſit. Caput II.

CVm iam incredibilis & admiranda Seruatoris noſtri reſurrectio, atque etiam aſcenſio in cœlos, quamplurimis peruulgata percrebeſceret: cumque vetus apud gentium magiſtratus & præfectos inueteraſceret conſuetudo, vt ſi qua noua & inaudita apud illos fortè obtingeret, ei qui regium in eos imperium obtinebat ſignificarent (quo nihil eorum quæ gerebantur, illum ſubterfugeret) Pilatus de reſurrectione Seruatoris noſtri IESV, à mortuis, quæ per omnium ora iam in vniuerſa paſſim Palæſtina hominum ſermone ac fama peruaſiſſet, vtpote qui cùm alia eius miracula auditione accepiſſet, tum etiam quo pacto poſt mortem denuò à mortuis ſuſcitatus, iam Deus à multis pro certo crederetur: Tiberiũ imperatorem per literas certiorẽ fecit. Tiberium, ſimulatque audiuiſſet, ad Senatum illud ipſum retuliſſe ferunt. Senatum autem, eam ſententiam opinione quidem hominum, quòd non prius ſua authoritate comprobauerat (quippe lege antiqua cautum fuit, neminem aliter apud Romanos aliquando, quàm ſuffragiis & decreto Senatus, haberi pro Deo) prorſus repudiaſſe: ſed reuera, quod humano iudicio & confirmatione, ſalutaris & diuinæ prædicationis doctrina non egebat. Et quanquam illud Senatus Romani concilium, ſententiam de Seruatore noſtro ad ſe relatam omnino reiecit: tamen fertur Tiberium, tum eam quam prius animo combiberat opinionem firmè tenuiſſe, tum nihil abſurdi contra Chriſti doctrinam ne cogitatione quidem molitum eſſe. Atque iſta Tertulianus, vir non modò Romanorum legibus accuratè eruditus, ſed aliis rebus etiam illuſtris, & inter eos qui Romæ ſplendoris & gloriæ inſignibus maximè præſtarent, cum primis eximius, in Apologia ab illo pro Chriſtianorum propugnatione latinis literis conſcripta, & iam in Græcum ſermonem conuerſa, ad verbum iſto modo tradit: Vt, inquit, ^A de] origine aliquid retractemus eiuſmodi legum: vetus erat decretum, ne qui Deus ab Imperatore conſecraretur, niſi à Senatu probaretur: vt M. Æmilius de deo ſuo Alburno. Facit & hoc ad cauſam noſtram, ꝙ apud vos de humano arbitratu diuinitas penſitatur. Niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo iam Deo propitius eſſe debebit? Tiberius ergo, cuius tẽpore nomen Chriſtianũ in ſeculum introiuit, annunciatum ſibi ex Syria Palæſtina, quæ illic veritatem ipſius diuinitatis reuelauerat, detulit ad Senatum, cum prærogatiua ſuffragij ſui. Senatus, quia non ipſe probauerat, reſpuit: Cæſar in ſententia manſit, comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum. Hactenus Tertulianus. Quod quidem ſine dubio cœleſtis & diuina prouidentia nutu ſuo commodè eius animo iniecerat, quo ſermo Euangelicus, qui iam inchoatus erat, liberè & abſque impedimento vbique terrarum peruaderet.

Tiberius à Pilato monitus de Chriſto, retulit ad ſenatum.

Chriſtus a ſenatu romano in Deum aſſeri non vult.

A περὶ. Verba Tertuliani propria, ac ſua hoc loco poſuimus, vt in Apologia habẽtur, ca. 5.

Nemo in Deũ niſi ſenatus autoritate erectus.

Tiberius nomini Chriſtiano fauit.

Quomodo Vniuerſum orbem breui ſpacio CHRISTI *fama peruaſerit.* *Caput III.*

ISTa quidem certè cœleſti, diuinàque virtute & præſidio repentè, nulla ferè mora interpoſita, tanquam quoddam ſolis iubar, ſalutare Dei verbum vniuerſum terrarum orbem ſuo ſplendore colluſtrauit, ſacrarum literarum teſtimonio appoſitè reſpondens: In omnem terram ſonus diuinorum Euãgeliſtarum & Apoſtolorum exiuit, & in fines orbis terræ verba eorũ. Atque eccleſia quidem CHRISTI, non aliter quàm area quæ tempore meſſis immenſo frumenti numero de repentè compleri ſolet, infinita propè & innumerabili multitudine hominum in cunctis ciuitatibus & vicis veràm religionem ac fidem amplectentium ſubitò referta eſt. Et qui non modò ex ſerie quadam à maioribus deriuata, verumetiam ex errore ab antiquis temporibus ducto, mentes ſuas vetere ſuperſtitionis morbo, quaſi vinculo quodam in colendis ſimulachris illigaſſent: hi CHRISTI tandẽ virtute, quæ partim per diſcipulorũ eius doctrinam, partim per miracula ab eiſdem edita omnibus perſpicuè patefacta fuit, illis malis tanquam grauiſsimis dominis liberati, & acerbiſsimis cuſtodiarum catenis

Pſalm. 18.

Ingens Chriſtiani nominis & religionis amplificatio apud Iudæos & gentes.

abſoluti, omnem ſceleratam & execrabilem multorum deorum venerationem omnino deteſtari, atque adeò vnum ſolum Deum, omnium rerum opificem ingenuè cõfiteri: iſtumq́ue ipſum veræ pietatis inſtitutis per diuinam ac plenam modeſtiæ religionem, quæ à Seruatore noſtro in hominum vitam ſparſa ac diſſeminata fuerat, ſanctè venerari cœperunt. Cum igitur diuina iam gratia non inter Iudæos ſolùm, verùm etiam inter gentes diffuſa fuiſſet: & Cornelius, qui Cæſaream Palæſtinæ incoluit, cum vniuerſa familia per diuinam quandam viſionem, perq́; Petri miniſterium primus eſſet fidem in CHRISTVM amplexatus: & cõplures alij Græci Antiochiæ, quibus diſcipuli, dũ Stephanũ Iudæi perſequebãtur, variis locis diſperſi prædicaſſent: & eccleſia Antiochiæ modò floreret, atque indies magis magiſque creſceret: & permulti prophetæ ab Hieroſolymis profecti, illic eodem tẽpore verſarentur: & Barnabas ac Paulus vnà cum illis viuerent, aliaq́; fratrum turba iſtis adiungeretur: Chriſtianorum appellatio in ea vrbe tum primùm velut ex florido & fertili ſolo exorta eſt. Agabus etiam vnus è prophetis, qui cum illis vixerunt, de fame quæ erat vniuerſum orbem terrarum occupatura, id temporis vaticinatur. Vnde item Paulus & Barnabas Hieroſolymam vſque ablegati erant: fratrum miniſterio inſeruituri. *Actor. 11.*

Cornelius Centurio. — *Antiochiæ primum auditum Chriſtianum nomen.* — *Agabus propheta famẽ fore vaticinatur.*

Quomodo poſt Tiberium, Caius Herodem perpetuo mulctans exilio, Agrippam Iudæorum regem creauerit. Caput IIII.

Agrippa rex factus Herodis regno, Philippo & Lyſaniæ tetrarchiis adẽptis. — *c. Caligula.*

TIberius, cum circiter duos & viginti annos imperium Romanũ gubernaſſet, abiit è vita. Huic in imperium ſuccedens Caius, confeſtim Iudææ præfecturæ honorem Agrippæ detulit: illumque tetrarchiis, quibus Philippus & Lyſanias potiti fuerant, præfecit.

Herodes ob crimina exilio perpetuo mulctatus.

Ad quas quidem non longo tempore pòſt adiecit etiam Herodis tetrarchiam: Herodem verò (eum dico qui Seruatoris paſſioni vnà cum vxore Herodiade interfuit) ob varia & multiplicia crimina, quæ in vita admiſiſſet, graui mulcta & ſupplicio afficiens, perpetuo tandem addixit exilio. Atque iſtarum rerum Ioſepho teſte vtaris licet.

Quomodo Philo pro iudæis, ad Caium legationem obierit. Caput V.

Philo Iudæus.

HVius porrò imperatoris temporibus, Philo magna famæ celebritate apud plurimos fuit: vir ſanè, qui non noſtrorum hominum ſolùm, ſed etiam Gentilium, qui humanitatis ac politioris literaturæ elegantia excellebãt, facilè principem locum obtinuit. Genus autem antiquitùs ex Hebræorũ ſtirpe duxit: atque illis viris, qui Alexandriæ in ſummis honorum gradibus locati, magnum ſplendorem acquiſiuiſſent, nulla ex parte inferior putabatur. In diuinas præterea & patrias diſciplinas, quantum & quàm magnum laborem contulerit, apud omnes reipſa liquidò conſtat. Quinetiam in ſtudiis philoſophiæ, liberaliumq́; artium cognitione qualis & quàm excellens fuerit, non neceſſe habeo dicere: præſertim cum Platonicæ & Pythagoricæ diſciplinæ formam ardẽtiore ſtudio imitatus, omnibus ſuæ memoriæ & ætatis viris antecelluiſſe prædicetur. Adde huc, quòd calamitates, quæ Caio regnante erant fortè fortuna inuectæ, [c] iſte] Philo in quinque libros colligauit: in quibus etiam inſanam mentis Caij temeritatem (qui ſeipſum tanquam Deum prædicauit, quique dum regnabat infinitas iniurias & incommoda ſuis intulit) miſerias porrò Iudæorum quæ ſub iſtius imperio eis obueniſſent, expoſuit: & quo pacto ille ipſe ad vrbem Romam miſſus, pro gente ſua, quæ Alexandriæ habitabat, legationem obierit: & qua ratione cum coram Caio conſiſteret, pro patriis legibus dicturus, nihil aliud præter riſum & falſa dicteria reportarit, parumque abfuerit quin in graue vitæ ſuæ periculum & diſcrimen incurriſſet. Harum rerum etiam meminit Ioſephus in decimooctauo Antiquitatis libro, atque iſta quæ ſequuntur ad verbum perſcribit: Cum ſeditio Alexãdriæ à Iudæis & Græcis, qui illam incolebant, concitata eſſet, tres ex vtraque factione legati deligebantur, qui ad Caium proficiſcerentur: vnus ex legatis Alexandrinis pro Græcis erat Apion,

Philonis eruditio. — *Philonis ad Caiũ legatio.* — *c ὅδε.* — *Ex Ioſepho de eodem.*

Apiō, qui multa conuicia in Iudæos intorquebat, cùm alia illis obiectãdo, tũ hoc in primis, quod Cæſaris honores penitus contemnerent. nam omnes qui Romanorum imperio vectigalia penſitant, altaria Caio, & templa dicare: ínque aliis rebus denique illum, non aliter atque deos ſuos, cultu & honore excipere: obſeruaréque memorat: illos autem ſolum eum ignobilem & indignum ducere, quem vel ſtatuarum decorarent inſignibus, vel nomen illius iuriſiurandi loco vſurparent. Vbi Apion multa & grauia dixiſſet, quibus Caium inſolenter ſe efferre & ſperaret, & eſſet veriſimile: Philo, qui Iudæorum legationi præfuit, frater Alexandri Alabarchi, vir cùm omnibus in rebus clarus, tum Philoſophiæ non expers, paratus quidem erat ad ea quæ Iudæis fuere obiecta, diluenda: verùm illum iam dicturum interpellauit Caius, præcipiens vt ab eius conſpectu procul abſcederet. Nam nimio iracundiæ æſtu inflammatus, videbatur planè illos ipſos Iudæos graui aliqua calamitate affecturus. Philo igitur contumelia & conuiciis appetitus, è concilio egreditur, atque Iudæos qui illum comitabantur iubet bono animo eſſe: Caium, tametsi verbo quidem illis ſuccenſebat, re tamen ipſa perfeciſſe, vt Deus ipſis contra eius conatus præſtò eſſet ad opitulandum. Hæc Ioſephus. Idem porrò Philo, in eo libello quem de Virtutibus & legatione ad Caium conſcripſit, ea quæ per idem tempus à Caio gerebantur, ſingula accuratè exponit. Ex quibus plurima ſilentio præteriens, ea ſola in medium proferam, quæ noſtra ſcripta legentib. perſpicuè declarent eas res quæ Iudæis, neque id adeò longo tempore poſt, propter nefanda facinora in CHRISTVM admiſſa, obuenerunt. Primùm igitur dum Tiberius faſces imperij tenebat, in vrbe Roma Seianum quendam (qui & authoritate & gratia multum apud Imperatorem valebat) toto pectore, vt dicitur, incubuiſſe narrat, quo vniuerſam gentem Iudaicam prorſus è medio tolleret. Pilatum etiam (cuius temporibus Iudæi tantam audaciam & crudelitatem in necem Seruatoris exercuiſſent) in Iudæa templum, quod tum ſtabat Hieroſolymis integrum & inuiolatum, nouo ſcelere quodam, quod nefas apud Iudæos erat, polluere aggredientem, illos maximè grauiſsiméque conturbaſſe.

Apion accuſat Iudæos.

Philo paratus tueri ſuos ab impera. irato interpellatur.

Philonis diſcedentis verba notanda.

Seianus Tiberij tempore ſtudet Iudæos penitus delere.

Quot mala Iudæis poſt impium in Chriſtum facinus obuenerint. Cap. VI.

VBi Tiberius è vita migrauit, Caius capeſſit imperium. qui cum multos alios multis & infinitis iniuriis læſit, tum maximè omnium vniuerſam Iudæorum gentem non exiguis affecit incommodis. Quæ quidem ex vocibus ipſius Philonis ſtrictim & breuiter, vbi iſta ad verbum ſcribit, licet cognoſcere. Caius quidem moribus fuit peracerbis & crudelibus, cùm erga omnes, tum præcipuè erga Iudæos: quibus quidem acriter infenſus, non modò ſynagogas, quas in aliis habebant ciuitatibus, ſuæ ipſius venerationi (ab iis autem quæ erant Alexandriæ exorſus eſt, tanquam proprias addixit, eaſdémque imaginibus & ſtatuis artificioſè ad ſuam ipſius effigiem expreſsis compleuit, (nam cum alios imagines ſuas erigere permitteret, ille ipſe eaſdem reuerà erexiſſe putetur) verùm etiam templum quod in ſancta vrbe Hieruſalem integrum & intactum remanſiſſet, atque adeò cui omne aſyli ius & immunitas donata eſſet, commutauit, & in templum ſuo ipſius nomini dedicatum tranſtulit, vt deinceps Iouis illuſtris, Caij ſcilicet noui ac recentis Dei tẽplum nũcuparetur. Alia præterea infinita mala, quæ vix, aut ne vix quidem oratione explicari poterunt, idem author in ſecundo libro quem de Virtutibus texuit, dicto imperatore regnante, Iudæis qui Alexandriæ commorabantur accidiſſe memorat. Cuius ſententiæ accedit etiam Ioſephus, qui pari ratione graues & acerbos caſus, quibus vniuerſa Iudæorum natio affligebatur, ſtatim poſt Pilati tempora, poſtq; ea quæ contra Seruatorem noſtrum tam nefariè & audacter ab ipſis admiſſa fuiſſent, initiũ ſumpſiſſe oſtẽdit. Itaque ea quæ hac de re in ſecũdo libro de Bello Iudaico totidẽ ferè verbis, vt ita dicã, refert, audiamus: Pilatus à Tiberio præfectus in Iudæam miſſus, noctu, Cæſaris imagines, quæ Semeæ appellãtur, inuolucris quibuſdã obtectas in vrbem inuexit. Quæ quidem res maximũ tumultũ, vbi dies illuxit, Iudæis ciebat. Nam hi qui propè aſtabant, nouo rei aſpectu attoniti perinde obſtupuerunt, ac ſi ipſorum leges & inſtituta (quæ nullum ſimulachrum

Caij odium in Iudæos, templique profanatio, introductis eius ſtatuis.

Pilatus ſtatuã Tiberij in vrbem Hieroſ.

magno populi fremitu inducit.

in ciuitate erigi, ſtatuíue permittunt) pedibus iam conculcata iacuiſſent. Quod ſi iſta cum Euangeliorum ſcriptis & teſtimonio comparare placet, intelliges, quo pacto vox illa coram Pilato de IESV contentè ab illis profuſa (qua quidem non aliũ, quàm ſolum Cæſarem, ſe regem habere exclamabant) non ita multo pòſt in ipſorum capita verè reciderit. Aliam etiam deinceps cladem eos interim exagitaſſe, idem ſcriptor commemorat. Poſtea alium tumultum concitat Pilatus. Sacrum enim theſaurum (qui vocabatur Corbonas) in aquæductum, † qui erat ad triginta ſtadia † deriuatus, impendit: quæ res imperitæ multitudini bilem non mediocrem commouebat. Pilatum igitur, vbi Hieroſolymam aduentauit, omnes † pro tribunali ſedentem circumſiſtentes, clamore & vociferatione adorti ſunt. Ille autem (præuiderat enim animo eorum ſeditionem) armatos milites veſtibus plebeiis & quotidianis opertos (ſimulatque gladiis eos vti prohibuiſſet, præcepiſſétque, vt qui contra ipſum vociferarentur, fuſtibus grauiter cæderent) multitudini permiſcuit: quibus tandem è tribunali ſignum dat. Iudæi igitur cæduntur verberibus. ex quibus multi plagis: non pauci autem, dum fugam capiebant, ab ſe mutuò conculcati & obtriti perierunt. vnde reliqua eorum multitudo præ calamitate interfectorum obſtupefacta, deinceps penitus conticuit. In [c] ipſa] præterea Hieroſolymorum ciuitate infinitos alios tumultus editos, & nouarũ rerum molitiones ſuſceptas fuiſſe, docet idem author: oſtenditque, ab illo tempore inteſtinas ſeditiones, bella & malorum machinationes aliam ex alia ortam, non ciuitatem ſolùm, ſed vniuerſam etiam Iudæam opprimere eò vſque non deſiiſſe, quoad extrema, illa & ærumnoſa obſidione regnante Veſpaſiano miſerè afflicta & affecta fuiſſet.

Pilatus theſaurum ſacrũ in aquæductus conſumit.

† κατὰ Ioſ. κατῆγε † Ioſ. ὦ βῆμα.

Qua arte ſeditionem compreſsit Pilatus.

c αὐτῇ.

Varia Iudæorum calamitates & ſeditiones.

Iudæos igitur ob ſua ſcelera, quæ tam perditè fuiſſent contra CHRISTVM moliti, hoc modo diuina vltio inſectata eſt.

Quomodo Pilatus propria manu mortem ſibi conſciuerit. Caput VII.

NEque illud à nobis ignorari debet, cum ipſum Pilatum, qui Seruatoris neci interfuit, imperante iam Caio (cuius tempora modò perſequimur) in tantas & tam graues, vt fertur, calamitates incurriſſe, vt neceſsitate adductus, ſibi propria manu mortem conſciſceret, ſuorúmque ipſe ſcelerum vindex exiſteret: idque diuina, vt ſimile veri eſt, vltione illum, non longa interpoſita mora adoriente. Græci etiam, qui Olympiades ſimul cum rebus cuiuſque temporis geſtis deſcribunt, idem ipſum ſcriptis prodiderunt.

Pilati mors non ſine numinis vindicta.

De Fame, quæ regnante Claudio accidit: & de Iacobi Apoſtoli martyrio. Cap. VIII.

CAio verò, cum non quatuor integros imperij ſui annos compleſſet, Claudius imperator ſucceſsit. Cuius temporibus cum dira fames (quã quidem ſcriptores etiam à noſtra religione alieniſsimi ſuis tradiderunt hiſtoriis) orbem terrarum opprimeret, Agabi prophetæ prædictio, vt eſt in Actis Apoſtolorum, quæ famem per totum orbem peruaſuram præſignauerat, exitum plenè conſecuta eſt. Lucas verò, vbi famem ſub Claudio futuram in Actis recenſuit, & fratres qui Antiochiæ habitabant, per Paulum & Barnabam ſingulos pro facultatibus, quibus abundabant, diſcipulis in Iudæa diſperſis aliquid miſiſſe ſubſidij narrauit, illud etiam adiungit: Eodem tempore, Claudio videlicet iam ſummam rerum adminiſtrante, miſit Herodes rex, vt affligeret quoſdam de eccleſia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis, gladio. De iſto Iacobo Clemens in ſeptimum librum ὑποτυπώσεων hiſtoriam planè memorabilem inſerit, eámque narrat quaſi ex traditione maiorum acceptam: nimirum, cum ipſum qui Iacobum in iudicium adduxiſſet, cum teſtimonium CHRISTO illum tam liberè perhibentem cerneret, ea re commotum, ſe etiam Chriſtianum ingenuè confeſſum eſſe. Igitur ambobus vnà ad ſupplicium adductis, hunc inter eundum à Iacobo poſtulaſſe, veniam ſibi concedi. Iacobum autem, paululum rem animo complexum dixiſſe, Pax tibi: illúmque oſculatum eſſe. Et ſic tandem vtrumque ſecuri percuſſum vitam deſeruiſſe. Ad extremùm (ſicut diuina loquitur Scriptura) Herodes vidẽs illud ꝙ erat de interneccione Iacobi patratum, Iudæis nõ parum

Tib. Claudius.

Fames toto orbe ab Agabo prædicta.

Act. 11.

Iacobus frater Ioannis necatur.

Act. 12.

Clemens mortem Ioannis narrat ex traditione.

rum adferre voluptatis, Petrum etiam apprehendere aggreditur. Cui in vincula coniecto, parum aberat quin cædem intuliſſet, ſi non diuina quædam angeli viſio carceri noctu aſſiſtens, è cuſtodia & vinculis illum mirificè & præter omnium opinionem liberaſſet, atque adeò ad miniſterium prædicationis dimiſiſſet. Verùm de rebus à Petro geſtis, diuinitúſque adminiſtratis, hæc iſto modo.

Petrus mirâ Dei ope carcere liberatus.

Quomodo Herodes, qui & Agrippas nominabatur, poſt Apoſtolorum perſequutionem, diuinam ſtatim vltionem expertus eſt. Cap. IX.

Hvius quidem vindicandi conatus, tam nefariè contra Apoſtolos à rege Herode intentati, non magna interceſſit dilatio: imò verò ſtatim poſt inſidias Apoſtolis collocatas, vbi Cæſaream (ſicut Scriptura in Actis Apoſtolorum refert) aduentauerat, & die feſto illic magna cum pompa celebrato, erat ſplendida ac regia veſte indutus, & pro tribunali apud populum ſublimi loco orationem habuerat, vltio diuina, ſupplicij cœlitus inflicti miniſtra, illum de improuiſo oppreſſit. Nam cum vniuerſus populus concionem eius mirè collaudaſſet, & ei tanquam Dei voci, non hominis, magnopere applauſiſſet, Scriptura narrat illum ab angelo Domini extemplò percuſſum fuiſſe, vermibúſque corroſum & penitus contabefactum, animam efflaſſe. Illud etiam meritò nonnihil habet admirationis, Ioſephi narrationem de hoc incredibili Herodis occaſu inſtitutam, tantopere cum ſacris literis conſentire. Quam dum citat in decimonono Antiquitatis libro, videtur teſtimonium veritati perſpicuè perhibere, in quo his ferè verbis miraculum explicat. Cum tertius iam annus illi regnum totius Iudææ occupanti eſſet completus, in vrbem Cæſaream, quæ antea fuit Stratonis turris appellata, rectà ſe contulit. Ibi quodam die feſto, quem pro ſalute & incolumitate Cæſaris † celebrari cognouerat, ſpectacula ad Cæſaris honorem populo palàm exhibuit. Ad quod quidem feſtum, frequens hominum multitudo, qui magiſtratus gerebant in prouincia, quíque honoris amplitudine præ cæteris præſtare videbantur, confluxit. Secundo verò ſpectaculorum die, ille veſtitu argenteo indutus (cuius vniuerſa textura inſignis erat, & planè admirabilis) primo mane ad theatrum perrexit. Ibi eius veſtis argento obrigens, micantibus ſolis orientis radiis colluſtrata, adeò mirandum in modum reſplenduit, eiúſque fulgore tantum his qui in illum acriter oculos intendebant, incuſſit terroris, vt propè attoniti exhorreſcerent. Extemplò verò aſſentatores, voces quaſdam, alius aliunde, non ad illius commodum, ſed ad perniciem potius blandè fundere, Deum nuncupare, quinetiam vt illis eſſet propitius acclamare cœperunt, quamuis, inquiunt, hactenus te ſimus vt hominem reueriti, tamen deinceps præſtantiorem quendam, quàm cui mortalis & caduca natura conueniat, ex animo confitemur. Rex autem iſtos neutiquam coarguit, neque impias & nefarias adulatorum repreſſit blanditias. † Itaque paulo pòſt oculis in ſublimè ſublatis, angelum capiti inſidentem animaduertit: & quem antea bonorum, eundem mox malorum ſenſit authorem. Inde acerbus dolor eius cordi inuritur, crebráque ventris tormina iam ab initio aſperè hominem pungentia excedunt. Qui tandem oculos in amicos coniiciens: Ecce me, inquit, qui Deus vobis videor: nunc finem † viuendi facere cogor neceſſariò. Iamiam enim fatalis & diuina vis, voces emẽtitas, & falsò de me dudum prædicatas non immeritò coarguit. Qui dudum immortalis eram à vobis appellatus, iam quaſi ad mortem truſus, animo inuito gradior. Verùm fati tela ferenda ſunt, quatenus diuino numini viſum ſit. Etenim non ſordidè aut abiectè, ſed amplo illo honorum & dignitatis gradu, quem homines beatum putant, decorati, totum vitæ noſtræ curſum confecimus. Hæc fatus, graui doloris quaſi cumulo preſſus elanguit. Igitur in regiam cum ſumma celeritate deportatur. Ac iam rumor per omniũ ora peruolitabat, mortem paulo pòſt illum occupaturam. virorum igitur multitudo confeſtim cũ vxoribus & liberis ſacco & cilicio de more patrio operta, ſupplex cum lachrymis Deum pro rege obſecrauit: omnia mœrore & lugubri fletu redundarunt. Rex verò in ſolario quodã edito decũbens, cũ illos ſuis luminibus demiſsis pronos humi ſe abieciſſe cerneret, ipſe lachrymas nullo modo tenere potuit. Et vbi iã quinq; dies cõtinuos vẽ-

Herodis Agrippæ interitus.

Mirus Ioſephi & ſcripturæ conſenſus in Herodis morte.

Cap. 7.

Cæſarea prius turris ſtratonis.

Ludi in honorem Caeſ. ab Herode inſtituti.

† ἱστάμενος. *ſed* ἱστησάμενος *forſan ſcribendum.*

Prodit in concionem Herod.

Vox aſſentantis populi in Agrippam.

† *Ioſ. ſic habet* ἀνακύψας, οὖν μετ' ὀλίγον τὸν βουβῶνα τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθεζόμενον εἶδεν ἐπὶ σχοινίου τινὸς ἄγγελον, τοῦτόν τε εὐθὺς ἐνόησε κακῶν εἶναι, ὃς καί ποτε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον.

†. *Ioſ.* θανεῖν.

Herodis ad populi aſſentationẽ reſponſio poſt mortis viſum nuntium.

Luget populus Herodem.

tris dolore & cruciatu afflictatus, & ferè confectus fuerat, vitam tandem, quartum & quinquageſimum annum ætatis ſuæ agens, regni autem ſeptimum, miſerè reliquit. Quatuor quidem annos ſub Caij imperio regnauit: quorum tres in Philippi tetrarchia gerenda contriuit: quarto autem anno locum etiam Herodis Iunioris aſſecutus eſt: poſtea verò triennij ſpacium Claudio imperium gubernante, ad regnum adiecit. Iſta Ioſephum cum aliis ab eo explicatis adeò appoſitè ad ſacrarum literarum veritatem enarrantem cum primis admiror. Et quanquam de regis nomine quibuſdam videtur à Scriptura ſacra diſſidere, tamen & res geſta eũdem fuiſſe declarant: & vel ſcribarum errore nomen eſſe immutatum, vel geminam eidem vt multis aliis impoſitam appellationem.

Mors Herodis ætatiſque eius & regni tempora.

Soluitur dubiũ de Herode.

De Theudo præſtigiatore, & ſuis complicibus. Cap. X.

QVoniam Lucas etiam in Actis, cum de Apoſtolorum rebus geſtis diſſerit, Gamalielem inducit memorantem, Theudam tempore Claudij, quem ſuprà demonſtrauimus, ſurrexiſſe, dicentem ſe eſſe aliquem: qui occiſus eſt, & omnes qui credebant ei diſſipati ſunt: de iſto etiam Ioſephi teſtimonium in medio ponamus, qui in vigeſimo libro Operis ſui quod paulo antè citauimus, hæc quæ ſequuntur narrat. Cùm Fadus Iudęæ pręfecturam gereret, præſtigiator quidam vafer, Theudas nomine, ingenti hominum multitudini perſuaſit, vt ſuis ſecum comportatis facultatibus, ipſum ad Iordanem fluuium ſequerentur. Prophetam enim ſe dixit eſſe, & fluuium mandato ſuo poſſe diſpertire, tranſitúmque illis præſtare perfacilem. Hæc elocutus, multos illexit in fraudem. Verùm Fadus eos ex iſta amẽtia & temeritate non multum voluptatis capere paſſus eſt: ſed multitudinem equitum contra illos miſit armis inſtructam, quæ quidem irruptione facta eos adoritur ex inſperato, complures interficit, nonnullos viuos capit: ipſi denique Theudæ, cùm milites eum præhendiſſent, ſuperſtiti caput abſcindunt, ſecúmque deferunt Hieroſolymam.

Act. 5.

Ioſep. 20. lib. Antiq. cap. 2.

Theudas impoſtor capite plexus ſociique deleti per Fadũ.

De Helena Adiabenorum Regina. Cap. XI.

FAmis[c] porro] quæ Claudio dominante paſsim longè latéque ſerpebat, deinceps in ſcriptis ſuis mentionem facit, iſto modo. Dum hæc geruntur, fortè fortuna ingens fames vniuerſam Iudæam peragrauit. Quo quidem tempore, Helena regina frumentum, quod grandi pecunia ex Aegypto coemerat, his qui erant in egeſtate benignè diſtribuit. Atq; iſta teſtimonio illi in Actis Apoſtolorũ perſcripto congruentia reperies, nimirum quod diſcipuli qui commorabantur Antiochiæ, prout quiſque habebat, propoſuerunt in miniſterium habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manus Barnabæ & Pauli. Helenæ verò (cuius apud hunc ſcriptorem fit mẽtio) columellæ, illuſtres illæ quidem & eximiæ, in ſuburbiis Aeliæ ciuitatis cernũtur. Hanc ferunt gentis Adiabenorum imperium tenuiſſe.

c. καὶ
Lib. 20. Ant. cap. 5.

Act. 11.

De Simone Mago, & altera Helena. Cap. XII.

POrrò autem, cùm fides in Seruatorem & Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM vbique ad omnes homines iam dimanaſſet, Satan humanæ ſalutis hoſtis capitalis, vrbem, quæ propter imperij decus cæteris omnibus dominata eſt priuſquam fidem CHRISTI reciperet, aſtutè præripere præoccupareque molitus, eò Simonem, quem antea poſuimus, quaſi manus deducit: atque callidis illius viri præſtigiis opem ipſe ferens, complures qui Romæ domicilia rerum ſuarum collocaſſent, in errorem inductos ſuo addixit obſequio. Declarat hoc quidem Iuſtinus, qui non longè poſt Apoſtolorum tempora vixit, quique multum noſtræ religionis excelluit diſciplina: de quo dicam vberius, vbi tempus datum fuerit, ea quæ ſunt eius virtuti & doctrinæ conſentanea, exponendi. Hoc loco autem hiſtoriam ab eo in priori ſua Apologia quã ad Antoninum pro religione Chriſtiana ſcripſit, traditam recitabo. Poſt Domini in cœlum aſcenſionem, homines quidam dæmonum impulſu incitati, ſeipſos deos eſſe dixerunt: quos quidẽ vos non ſupplicio coërcuiſtis,

Simõ Magus Romæ docens multos à fide auertit.

Ex Iuſtino martyre de Simone Mago.

coërcuiſtis, ſed amplis decorâſtis honoribus. ex quorum numero fuit Simon quidem Samaritanus, ortus è vico qui dicitur Gittõ: qui Claudij Cæſaris temporibus, per aſtutiam dæmonum, vim ſuam in † eius animo exercentium, Romæ omnium ciuitatum facilè principis, magicas virtutes & portenta edens, pro Deo habitus eſt: & ſtatua apud vos donatus, [a] quæ inter duos pontes ſuper fluuiũ Tiberim extructos [a] erecta eſt, háncque inſcriptionẽ latinis literis expreſſam habet, SIMONI [c] DEO] SANCTO. Quinetiam Samaritani propè omnes, non pauci quoque ex aliis gentibus, eum tanquam præcipuum Deum confitentes, magna reuerentia obſeruant. Itémque Helenam quandam (quæ antea apud Tyrum Phœniciæ meretricio quæſtui ſeipſam proſtituiſſet) comitem eius per idem tempus aſſiduam, velut primam mentem ex Simonis ſinu [c] elapſam nuncupant.] Hæc ille. Cum hoc conſentit etiã Irenæus in primo libro contra Hæreſes: qui & viri impietatem, & ſceleſtem eius doctrinam pariter deſcribit. Quam hoc loco commemorare eſſet propè ſuperuacaneum, præſertim cum iis qui non illius ſolum, verumetiam aliorum omnium hæreticorum ortus, qui poſt eius tempora primas erroris partes obtinuerunt, viuendi etiam rationes, falſorum dogmatum cauſas, deprauatos & perditos ſingulorum conatus accuratè cognoſcere deſiderant, ea ſanè in libro Irenæi ſupra citato, ab authore aptè ad inſtitutum ſuum tradita facilè licet perſpicere. Simonem igitur primum cuiuſque erroris authorem, & quaſi caput extitiſſe accepimus: ex cuius temporibus hactenus, qui ſectam & hæreſin ab eo tractam perſequuntur, modeſtam & grauem Chriſtianorum religionem ac doctrinam, quæ propter integram puramque viuendi rationem ex ea formatam ab omnibus pleno ore celebratur, amplecti callidè & aſtutè prętexunt: & dum vana ſuperſtitione, quæ in ſimulachris colendis ſita eſt, immunes & liberi videri volunt, eiuſdem laqueis nihilominus ſeipſos irretiunt. Nam coram pictura & imaginibus, tum ipſius Simonis, tum Helenæ (de qua antè à nobis, cùm de illo loquebamur, mentio facta eſt) proſtrati, odoribus incenſis, victimis & libamentis eos venerari ſedulò pergunt. Quæ autem apud huius ſectæ æmulos, hiſce ſecretiora magíſque arcana putantur, & quibus quemque primùm, vt auribus acceperit, penitus attonitũ reddi, vel potius (vt verbo quodam vtar, quod eſt apud illos ſcriptis proditum, oraculique loco vſurpatũ) λαμβωθῆναι, id eſt, admiratione quadam obſtupeſcere aiunt, ea eiuſmodi planè ſunt, & tam plena reuerâ ſtuporis, amentiæ & inſaniæ, vt videantur nõ modò non honeſtè poſſe ſcriptis tradi, ſed ne ore quidem propter inſignem turpitudinem & obſcœnitatem, à viris modeſtis aliquando ſine ſcelere efferri. Nam quodcumque aliquando omni flagitio ſceleſtius & improbius in cuiuſque cogitationem cadere poſſit: hæc deteſtabilis, & maximè peſtifera hæreſis illorum qui mulierculas miſeras omni vitiorum genere cumulatas turpiter & flagitioſè ludificantur, longiſſimè ſuperat.

Quanquam verò talium & tam nefandorum ſcelerum procreatorem & architectum Simonem, eo tempore tanquam acrem præclarorum & diuinorum Seruatoris noſtri Apoſtolorum aduerſarium, nequam & improba diaboli potentia (quæ omni honeſtati infeſta eſt, quæq; humanæ ſaluti euertendæ occultas ſemper parat inſidias) de induſtria excitauit: tamen diuina Dei & cœleſtis gratia, quæ miniſtris ſuis perpetuò opitulatur, per illorum piorum hominum aduentum & præſentiam, Satanæ faces in humanum genus [c] accenſas] intentatáſque, ſumma cum celeritate reſtinxit: atque omnem arrogantiam altóſque ſpiritus, qui ſe contra Dei cognitionem inſolenter extuliſſent, per illos repreſſit, atque adeò è medio ſuſtulit. Quapropter neque impia Simonis contra CHRISTVM coniuratio, neque alterius cuiuſquam eorum qui tum in lucem prodierunt, Apoſtolorum temporibus ſe ſuſtẽtare poterat. Nam illuſtre veritatis lumen, & diuinus ille ſermo, qui modò (Dei aſpirante numine) in humanum genus ſplendorẽ ſuum effuderat, inque terris quaſi pubeſcens viguerat, & cum propriis ac ſuis Apoſtolis verſatus erat, omnes id genus conatus ſtrenuè eiicit, profligauítque. Etenim vt exemplo rem illuſtremus, præſtigiator ille, quem antea poſuimus velut à diuino & admirabili fulgore oculis mentis penitus perſtrictus, extemplò (cum iam antea in illis ſceleribus quæ nefa-

† Inſt. ὑμῶν

a Inſtit. ἐς ἀνδριάντι ἀναγέγραπται c θεῷ.

c Inſtit. γεγονυῖαν λέγουσι.

c ἀνάπτομένην.

Simon Magus Romæ pro Deo cultus.

ſtatua Simoni erecta.

Helena comes Simonis.

Irenæus de Simone Mago.

Simon hæreſeõ princeps.

Simoniani hæretici.

Execranda potius quam prodenda Simonianorum decreta & arcana.

riè & perditè conſciuerat, à Petro apoſtolo, in Iudæa manifeſtò deprehenſus fuiſſet) longiſſimum iter terra marique inſtituens, ab Oriente ad Occidentem vſque quaſi profugus vagatus eſt: iſtúmque viuendi modum ſolum ſibi ex ſententia fore arbitratus, ſic tandem ad vrbem Romam profectus (cum iam ibi diabolica vis & potentia, ad hominum perniciem aſſiduè excubans, magno ſubſidio illi veniret) breui ſuum inſtitutum eò vſque perduxit, vt ab illis, ſtatua in eius venerationem erecta, honoraretur vt Deus.

Simon Magus petrum fugit a Iudæa Romam profectus.

De Petri Apoſtoli in vrbe Roma prædicatione.

Cap. XIII.

CAeterùm iſta non ad longinquum temporis ſpacium ex ſententia illi proceſſerunt. Nam eueſtigiò, ſub ipſo Claudij imperio, benigna & propitia Dei, totius huius vniuerſitatis rectoris, erga humanum genus prouidentia, fortem ac præpotentem, & reliquorum omnium Apoſtolorum propter virtutis amplitudinem facilè principem Petrum, Romam verſus, ad eiuſmodi peſtiferam vitæ humanæ corruptelam delendam quaſi manu deduxit. Qui quidem, vtpote generoſus & ſtrenuus Dei dux, diuinis armis obtectus, munitúſque, eximiam & precioſam tanquam mercaturam veri luminis mente ſola comprehenſi, ab Oriente ad Occaſum vſque deportauit: ipſámque regni cælorum prædicationem, cœleſtem ſcilicet lucem, & ſalutarem animorum doctrinam, palàm diuulgauit.

Petrus Apoſtolorum primus, Romæ verbum annũciat.

De Marci Euangelio. Cap. XIIII.

SIc ergo cum diuinus ſermo iam ad Romanos peruaſiſſet, veſana Simonis potentia extincta eſt, & homo ipſe actu tùm vnà penitus profligatus. Ac tanta pietatis lux eorum mentibus qui Petrum audiebant, affulſit, vt non eius ſermoni omnino auſcultando, non doctrinæ diuinæ prædicationis, minimè ſcriptis proditæ attendendo contenti acquieſcerent: ſed à Marco, Petri comite (cuius Euangelium eſſe fertũr) multis variiſque precibus contenderent, vt monumentum illius doctrinæ, quã ſermone & verbo illis tradidiſſet, etiam ſcriptis mandatum apud eos relinqueret. Nec prius hominem ab ſe dimittunt, quàm ipſorum poſtulatis obſecutus, opus abſoluiſſet. Hanc igitur Euãgelij ſcribendi, ſecundum Marcum, cauſam fuiſſe memorant. Cum ergo Petrus apoſtolus, diuina ſpiritus ſancti reuelatione ſuggerente, intelligeret illud opus editum eſſe: ferunt eum propenſo & acri illorũm hominum ſtudio magnopere fuiſſe delectatum, hancque ſcripturam authoritate ſua ratam feciſſe, quò in eccleſiis paſſim perlegeretur. Clemens in ſexto item libro ὑποτυπώσεων, (cui etiam teſtis accedit Papias Hierapolitanus epiſcopus) eandem tradit hiſtoriam. Conſtat porrò Petrum huius Marci mentionem facere in priore epiſtola, quam Romæ texuiſſe dicitur: quam quidem epiſtolam ibi perſcriptam oſtendit, dum ciuitatem illam verbi tranſlatione Babylonem appellat, hoc modo: Salutat vos eccleſia noſtræ electionis conſors, quæ eſt Babylone, & Marcus filius meus.

Simonis dogma cum autore extinctum.

Didaſcalia ἄγραφος.

Euangelium Marci qua occaſione ſcriptũ.

vt à Petro probatum.

Teſtes, Clemens & Papias.

5. cap.

Roma Babylon tropicè dicta.

Quod Marcus cognitionem Chriſti Aegyptiis primus prædicauerit.

Caput XV.

AIunt prætèrea, hunc Marcum primùm in Aegyptum traieciſſe, & Euãgelium quod ipſe conſcripſerat, illic prædicaſſe, primúmque eccleſiarum Alexandriæ inſtitutarum authorem extitiſſe. Atque tanta hominum & mulierum fidem CHRISTI amplexantium ex prima aggreſſione & conatu, per graue in primis ſanctum & ſeuerum eius viuendi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipſe eorum ſtudia, exercitationes, mores, frequẽtes congreſſus, communem inter ipſos victus rationem, omnem denique viuendi inſtitutionem, ſuis ſcriptis perſequi operæ precium exiſtimaret. Quem Romæ ſub Claudij dominatu, fama eſt in colloquium Petri, qui Romanis eodem tempore verbum Dei prædicabat, veniſſe. Atque illud quidem eſt planè veriſimile: quippe opus, quod deinceps poſt aliquod temporis ſpacium ab eo dicitur elaboratum, eccleſiæ reuera canones ad noſtram vſque memoriam obſeruatos complectitur.

Marcus Euãgelium Alexã. docuit.

Intelligit lib. de vita contemplatiua.

Petri & Philonis congreſſus Romæ.

Que

Quæ philo de religioſis in Aegypto commemorat. Cap. XVI.

IAm verò, cum eorum viuendi rationem qui apud nos ἀσκηταί, id eſt monachi religioſiq́; virtutis ſtudio & exercitationi maximè dediti, appellati ſunt, quam accuratiſſimè percenſeat, cúmque eos viros, qui eius ætate tam piam, támque apoſtolicam vitã agerent, quique ab Hebręis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera inſtituta propius ad Iudæorum conſuetudinem accedentia obſeruarent, diuina laude & prædicatione efferat: ſatis conſtare poterit, illum eandem non oculis vidiſſe ſolum, ſed ſententia & opinione vehementer approbaſſe. Primùm ergo in eo libro quem de Vita in cõtemplatione poſita, ſiue de Supplicibus inſcripſit, ſimulatque ſe nihil à veritate alienũ, nihil ſuo marte & ſuopte ingenio confictum his rebus quas eſſet narraturus, adiecturũ aſſeuerauit, eos curatores vel cultores nũcupatos, atque mulieres candẽ cum illis vitæ conſuetudinẽ ſecutas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: taléſque eius appellationis cauſſas refert, vel quòd tanquam medici, curatione adhibita eorum mentes qui ipſos adirent, à vitij & turpitudinis morbo ereptãs, ad integram valetudinem reſtituerent: vel quòd ſyncero ac puro cultu, religionéque erga ſacrũ Dei numen ipſi imbuerentur. Siue igitur Philo ipſe, dum propriam & appoſitam hominum moribus appellationem attribuere volebat, ſuo ipſius arbitratu & iudicio illis iſtud nomen impoſuerit: ſiue reuera ab initio authores eius religionis, cum adhuc Chriſtianorum appellatio nuſquam penè locorum diuulgata eſſet, eos ita nominarit, longa oratione diſquirere non eſt opus. Verùm † vt ad rem redeamus,] principiò illos facultates ſuas opéſque abiicere, & ſimulac in hanc diuinam viuendi rationem ſe abdere incipiunt, ſuis ſe bonis & fortunis omnibus prorſus exuere teſtatur: deinde quibuſque vitæ curis depoſitis, depulſiſq́;, extra vrbium inania progreſſos, in locis ſolitariis, & hortis à populi conſpectu remotis, domicilia rerum ſuarum collocare. Nam ſocietates hominum, moribus ac vita lõgè diſſimilium ab eorum inſtituto, qui per illud tempus acri & ardenti fide, iſtud religionis genus diligenter, vt par erat, excolere ſtudebant, & prophetarum more ſanctum & ſeuerum viuendi modum ſedulò imitari nitebantur, valde inutiles & nociuas fore, pro certo cognouerunt. In Actis verò Apoſtolorum (qui eſt liber omnium conſenſu approbatus) dicitur, omnes qui Apoſtolorum doctrina inſtituti imbutiq́; erant, poſſeſſiones ſuas & facultates diuenditas, omnibus fratribus, prout cuiuſque neceſſitas poſtulabat, diſtribuiſſe: ſic vt nemo exiſteret apud illos, qui opis cuiuſquam omnino indigeret. Quicunque enim agrorum & domiciliorum poſſeſſores erant (ſicut ſermo ibidem perſcriptus indicat) illis venditis, precia eorum offerebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum, vt cuique pro ea quam quiſque habebat neceſſitate diſpertirentur. Philo autem iſtis à nobis citatis valde ſimilia perhibet, & his ferè verbis hæc quæ ſequuntur de illis hominibus memorat: Quanquam hoc hominũ genus paſſim in vniuerſum orbem terrarum diffuſum eſt (nam nõ Græciam ſolùm, ſed etiam Barbariam, tam præſtantis & perfecti boni participem eſſe oportuerat) in ſingulis tamen Ægypti agris (qui νόμοι apud illos vocantur) & maximè quidem circiter Alexandriam, multo maxima hominum multitudo cernitur. Nam optimus quiſque ex omnibus regionibus ad locum quendam amœniſſimum commodiſſimúmque (qui eſt ibi ad lacum Mariæ, in colle ex planicie paululum edito, valde cõmodè, & opportunè, tum ad tutam corporis cuſtodiam, tum ad æquabilem aëris temperationem ſitus) tanquam ad patriam cultorum commigrat, & quaſi coloniã deducit. Deinceps vbi eorum domicilia quænam ſint deſcripſit, de eccleſiis in variis locis extructis ſic loquitur: Eſt in quoque ferè agro ædes ſacra, quæ appellatur σεμνεῖον, id eſt auguſtum templum, vel μοναστήριον, quod latinè locus ſolitarius ſeparatúſque dici poteſt: in quo illi ab aliis ſeparati ſeiunctiq́;, vitæ piæ, & propter virtutem auguſtæ myſteria obeunt: nihilq́; eò vel cibi vel potionis, vel aliarum rerum quæ ad corporis vſus neceſſariæ ſunt, omnino ſecum apportant: ſed leges & oracula à prophetis diuinitùs edita, hymnóſque ibi recolunt, & alias denique res, quibus diuina ſcientia, & vera erga Deum pietas creſcat & perficiatur. Poſt iſta, alia etiam ſubiungit: Totum temporis ſpacium quod inter auroram & veſperam intercedit,

Aſcetæ qui & monachi. — *Philonis fides in lib. de vita contemplatiua.* — *Therapeutæ, cur ſic dicti.* — *Putat aſcetarum nomine Philonem primos Chriſtianos innuere.* — † ἐν ἀρχῆ. — *Ratio, ex primis Chriſtianorum inſtitutis.* — *Act. 2.* — *Philonis verba Euſebij rationi comparanda.* — νόμοι. — *Ad Mariam lacum aſcetarum cætus.* — *Domus aſcetarum id eſt eccleſia.* — *Semnëion Monaſterium.* — *Domus quæ ſtudia quæq; ſupellex.*

in pia quadam exercitatione collocant. Nam ſacras literas inter ſe perlegere, aui-tumque ſapientiæ ſtudium commentari aggrediuntur: & quoniam vulgarem & communem literæ interpretationem arbitrantur occultæ & inuolutæ cuiuſdam naturæ myſteria (quæ per allegorias explicari ſolent) repræſentare, idcirco eam ad altiorem quendam & diuiniorem ſenſum transferunt. Extant etiam apud illos cõmentarij veterum quorundam hominum, qui illorum ſectæ & religionis authores ac duces fuerunt: quiq; complura monumẽta de ea ſpecie & ratione doctrinæ, quæ in allegoriis cernitur, poſt ſe reliquerunt. Quibus quidem tanquam exemplaribus vtentes, & profeſſionis illius, & inſtituti modum ſedulò imitantur. Atque iſta traduntur à Philone, tanquam ab homine qui (vt veriſimile eſt) illos coràm ſacras literas interpretantes audiuerit: per illos autem veterum commentarios, quos ait apud eos reſeruatos eſſe, probabile eſt eum Euangelia Apoſtolorum ſcripta & expoſitiones quaſdam veterum, vt videtur, prophetarum myſteria aperientes intellexiſſe: quales quidem tum epiſtola Pauli ad Hebræos, tum aliæ complures eiuſdem complectuntur. Deinceps verò de nouis pſalmis, qui ab illis contexuntur, ſic iterum ſcribit: Ita planè non contemplationi ſolum ſe dedunt, ſed etiam cantiones & hymnos variis metri & carminum cuiuſque modi & numeris grauiter fuſis (aptè & conuenienter) ad Dei honorem ac laudem cõficiunt. Multa etiam alia de iis, quos iam oratione proſequimur, in eodem libro percenſet: Cæterùm ea ſolum in præſentia nobis ad cõmemorandũ videntur neceſſaria, quibus expreſſę & illuſtres eccleſiaſticæ inſtitutionis formulæ perſpicuè ante oculos ponãtur. Quod ſi ea quæ dicta ſunt, cuiquã videãtur illius viuendi rationis quæ ex Euangelio inſtituitur, non eſſe propria, ſed poſſe aliis præter eos quos cõmemorauimus conuenire: illis ſaltẽ vocibus, quas idem author poſtea recenſet, ſit tandẽ perſuaſus, ex quibus (modo ęquus rerũ æſtimator ſit) teſtimonium de iſta re certum & indubitatum accipiet. Sic enim ſcribit: Cum temperantiam quaſi quoddam fundamentum in animis ſuis iecerint, alia virtutum genera ſuprà ædificant. Cibum aut potionem ante ſolis occaſum nemo illorum capit. Quippe diuinæ ſapientiæ ſtudium, quo ſe inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autem neceſſitates tenebras ſolùm meritò ſibi vendicare. Vnde illis quidem totum diem, his autem exiguam quandam noctis particulam largiuntur. Quidam porrò, quorum animis ardentius ſcientiæ deſiderium inſidet, ^ vix] ſemel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris ſapientiæ (quæ ſalubria virtutis & doctrinæ præcepta tam affatim & copioſe ſuppeditat) quodammodo inuitati, ſic oblectantur, indéque tales capiunt delicias, vt duplo plus temporis inediam facilè ſuſtineant, & vix tantum ſex diebus expletis alimentum neceſſariũ deguſtent. Iſta Philonis tam perſpicua támque rata teſtimonia, de noſtræ religionis viris ſolùm tradita eſſe pro certo arbitramur. Quod ſi quiſquam adeò obſtinato animo ſit, vt hiſce etiam voluerit refragari, ſit tamen euidentioribus argumentis (quę apud nullos alios præterquam ſolos Chriſtianos, religionis Euãgelicæ profeſſores, reperiuntur) obſecutus, de contumacia & incredula mentis ſententia tandem deſiſtat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam ſenectutem virgines permanent. Quæ quidem non neceſſitate (ſicut non paucæ Græcarum ac gentilium ſacerdotum faciũt) ſed ſua voluntate adductæ, caſtitatem propter incredibilem ſapientiæ cupiditatem & deſiderium, quo incenduntur, ſumma cura & cogitatione amplexantur, obſeruántque. In cuius peruestigatione dum ætatem terere ſtudent, voluptates, quibus corpus titillari ſolet, penitùs reſpuũt: neque mortales fœtus & caducos, ſed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè ſola anima Dei amore inflammata ex ſe poteſt procreare. Deinde paululum progreſſus, hæc eadem multo planius & apertius edocet: Apud illos quidem ſacrarum literarum interpretationes ſublimi quodam & allegorico ſenſu fiunt. Nam vniuerſam legis Moſaicæ deſcriptionem viri illi ſimilem arbitrantur animali, cuius corpus verba nuda & elata extrinſecus continere, animam verò diuinum quendam ſenſum ipſis verbis incluſum (qui ſub oculorum aſpectum minimè cadat) in ſe complecti dicunt. In quo anima rationis particeps, quæ ſunt ſuæ ipſius naturæ propria in primis indagare aggreditur,

Docendi, interpretandique genus.

Patrũ ſcripta ſequuntur.

ſ o r ſ a n.

Euangeliſt. Apoſtolorúmque ſcripta.

Hymni & cantus.

Confirmat Philonis ſcriptum de Chriſtianis intelligi.

Virtutum fundamentum tẽperantia.

Diei & noctis ſtudia.

Ieiunia etiam pluriũ dierum.

Vrget Philonis verba de Chriſtianis intelligi.

Virgines ſacræ non gentium more.

Legis verba corpori, ſenſus animæ comparantur.

» aggreditur, & eximiam interiorum notionum pulchritudinem in verbis tanquam » in ſpeculo apparentem peruidet. Verùm quid præterea attinet commemorare frequentes in vnum congreſſus, & virorum in vno, mulierum autem in altero loco ſeparatim congregatarum exercitationes, & ſeueram diſciplinæ rationẽ, quæ de more adhuc à nobis obſeruata eſt: quámque potiſſimum in feſto ſalutaris Domini paſſionis non ieiuniis ſolùm & vigiliis, ſed attenta ſacrarum Scripturarum auditione, excollere ac celebrare conſueuimus? Quæ planè idem author eodem modo quo adhuc à nobis ſolis obſeruantur, accurata oratione exponit: inq́; libro ſeparatim de ea re ſcripto tradit, ac cumprimis nocturnas magni feſti vigilias, piáſque in eiſdem exercitationes, Hymnos etiam qui à nobis recitari ſolebant, commemorat: & quo pacto, cum vnus ſuaui quodam concentu pſallere decenter & modeſtè occœperit, reliqui placidè & quietè auſcultentes, poſteriores hymnorum partes ad extremum vnà decantent: & qua ratione etiam diebus illis ſuprà demonſtratis, toros ſtramineos humi poſitos vſurpent, vinúmque (his ferè verbis rem deſcribit) non omnino guſtent: imò nec carnibus, nec aliquo genere cibariorum, quod ſit ſanguinis particeps, veſcantur: & quòd aqua ſola illis potio ſit: ſale & hyſſopo pro opſonio & pane vtantur. Virorum porrò eccleſiaſtica munera obeuntium gradus, quibus alter alteri præſtat, diaconorum item miniſteria, ſummum denique & primarium epiſcopatus honorem diligenter perſcribit. Quarum rerum exquiſitè cognoſcendarum ſi cuiuſquam menti deſiderium inſitum ſit, ab huius viri hiſtoria, quæ à nobis declarata eſt, depromat licet. Quod verò non ſolum primos Euangelicę doctrinæ prædicatores, verùm etiã inſtituta principio ab Apoſtolis tradita certò cognoſcens Philo, iſta ſcripſerit, nemini omnino obſcurum eſſe poterit.

Præteritionis modo notantur ex Philone diſtincte connectus.
Virorum.
Mulierum.
Feſta eorúmque exercitia.
Ieiunia in vigiliis.
Peruigilia magni feſti.
Hymni.
Pſallendi modus.
Carnium, vinique abſtinẽtia
Aqua potus.
Diſtinctio inter Eccleſiæ miniſtros.

Quæ Philonis opera ad nos peruenerunt. *Cap.* XVII.

ISte Philo verbis copioſus, ſententiis locuples, & in diuinis Scripturis explicandis altus, inq́; ſublime ſe tollens, variam & multiplicem ſacri eloquij interpretationem pertexuit. Primum opus cõpoſuit in Geneſin, quod res in ea contentas ſerie quadam & ordine complectitur: quod quidem inſcripſit, Sãctarum legum allegoria. Deinde diſtinctiones ſigillatim, eorum potiſſimum quę in Scripturis aliquid videntur habere controuerſiæ, contexuit: in quibus tum obiicit, tum obiecta diſſoluit: quos libros, Quæſtiones & ſolutiones eorum quæ tum in Geneſi, tum in Exodo quæri ſolent, aptè ſibi ipſis mutuò reſpondentes, inſcripſit. Sunt etiam præter iſtos libros, aliarum quarundam materiarum lucubrationes ab eo ſeparatim confectæ: vtpote de Agricultura libri duo: de Ebrietate totidem. alij etiam ſeparato quodam & proprio titulo inſigniti: vt ille, †Quas res mens ſobria & modeſta optat, quáſque execratur. Alter, de linguarum confuſione. Eſt & alius, de Natura & inuentione. Item alius, De earum rerum cognitione, quæ antequam ad Sacras literas veniamus, diſcendæ ſunt. Alius, de eo argumẽto perſcriptus. Quiſnã ſit qui rerum diuinarum hæreditatem ſit conſecuturus. Alius, de Partitione æqualium & inæqualium. Quinetiam alius, De tribus virtutibus, quas vnà cum aliis deſcripſit Moyſes. Præterea eſt liber, De his quorum nomina commutata ſunt, & qua gratia etiam ſint commutata: in quo ait, ſe duos libros de Pactis contexuiſſe. Eſt etiã liber illius, De demigratione Abrahami, ſiue de colonia. Adde his, libros de Sapiẽtis vita ex iuſtitiæ regula perfecta & abſoluta, ſiue de Legibus non ſcriptis: de Gigantibus: de Numine diuino, quòd mutari nequeat. Accedunt his quinque libri, De eo quòd (vt eſt apud Moyſen) ſomnia diuinitùs cuique immiſſa ſunt. Atque iſti ſunt libri ab eo in Geneſin editi, qui ad nos peruenerunt. In Exodum quinque libros illius, De quæſtionibus ^ & ſolutionibus,]cognouimus. Alterum item, De tabernaculo: alterum, De decem præceptis. Sunt & quatuor eius libri de Legibus ſeparatim ſcriptis, quæ ſummatim ad capita decem præceptorum referuntur. Alius præterea, De animalium ſacrificiis & victimis. Alius, Quænam & quot ſint ſacrificiorum genera. Alius, De præmiis quæ bonis viris in lege propoſita ſunt, déq; ſupplicio & execratione improbis infligenda. Præter hos vniuerſos, ſinguli illius libri feruntur: ſicut, De prouidentia, De homine ciuilem vitam degente, ſiue de Ioſeph.

Philonis ſcripta.

† *Scripſerim* περὶ ὧν [illegible]

^ ἢ, λύσεων.

De Iudæis: porrò Alexander, ſiue De eo quòd bruta ratione prædita ſint. Adiunge his eum libellum, qui De eo quod improbus quiſque ſit ſeruus, inſcribitur. Ad quē ſequitur alius, De eo quòd quiſque ſtudioſus ſit liber. Quibus adiunctus eſt liber De vita in contemplatione poſita, ſiue De ſupplicibus. Ex quo ſunt ea quæ de virorum Apoſtolicorum vita perſecuti ſumus, deprompta. Nominum etiam Hebræorum in lege & prophetis interpretationes ab illo lucubratæ dicuntur. Iſtum autem Caio regnante Romam profectum eſſe, & librum quem de Caij impietate & ſcelere compoſuerat, quémque facetè & diſſimulanter de virtutibus inſcripſerat, poſtea Claudio imperium gerente coram vniuerſo Senatu Rom. recitaſſe memoriæ proditum eſt: vnde non illud opus ſolum, verùm etiam alia ab eo edita, tantopere admirabantur Romani, vt digna exiſtimarent quæ in Bibliotheca, tanquam monumenta quædam, reponerentur. Per idem tempus, dum Paulus vſque ad Hieruſalem, & loca vndique ad Illyricum itinere peragrabat, Claudius Iudæos Roma prorſus eiecit. Quo quidem tempore Aquila & Priſcilla cum aliis Iudæis Roma decedentes, in Aſiam nauigarunt: illic cum Apoſtolo, fundamenta eccleſiarum paulo ante ibidem iacta conſtabiliente, commorati ſunt: quæ etiam ſacra Scriptura in actis Apoſtolorum ſatis euidenter edocet.

Suidas inſcribit περὶ τοῦ διαγωγῆς τῶν χρίσεως.

Philonis ſcripta in romana bibliotheca repoſita.

Claudius.

Iudæi Roma pulſi.

Act. 18.

Qualis calamitas Iudæos qui Hieruſalem incolunt, ipſo die Paſchæ oppreſſerit. *Cap. XVIII.*

PORrò cum Claudius imperium adminiſtraret, talis Hieroſolymis ſeditio & turba fortè fortuna in die feſto Paſchatis conflata eſt: vt illorum duntaxat Iudæorum, qui dum per templi ianuas aceruatim egrediebantur, vi erant inter ſe contruſi, mutuóque pedibus conculcati † triginta milia interirent. Atque ita feſti celebritas non genti ſolum vniuerſæ grauem luctum, verumetiam ſingulis priuatim familiis lugubrem fletum attulit. Atque non hæc ſolum ad verbū propemodū narrat Ioſephus, verùm etiā alio in loco ſcribit, quo pacto Claudius Agrippam, filium Agrippæ, Iudæorum regno præfecerit: Felicique regionis totius Iudęæ, Samariæ, Galilęæ, & illius etiam quæ trans Iordanem appellatur, procurationem dederit. qui cum imperium ad annos tredecim & menſes octo gubernaſſet, Neronem imperij ſucceſſorem poſt ſe relinquens, abiit è vita.

Paſchæ feſto, multi Hieroſ. Iudæi ſeditione perierunt.

† Ioſeph. ἁλώσεως β. κεφ. ὑπὲρ τὰς μυρίας dicit. Idē ἀρχαιολ. κ. κεφ. δ. διομυριάδας.

Agrippa F. rex.

Felix Iudææ, Samariæ, Galileæ procurator.

Quænam regnante Nerone Hieroſolymis geſta ſunt. *Cap. XIX.* NERO.

DE ſeditione quæ temporibus Neronis, Felice Iudæorum præfecturam gerente, inter ſacerdotes concitabatur, Ioſephus in vigeſimo Antiquitatis libro ſcribit, his ferè verbis: Erat ſeditio Pontificibus contra ſacerdotes & optimates plebis Hieroſolymitanæ miſerè incenſa. nam quiſq; illorum, manu audaciſſimorum hominum, & nouis rebus maximè ſtudentium ad ſe aſcita, ſe ducem eiuſdem præbuit. Atque tumultu ſuborto, conuiciis ipſi ſe mutuò lacerant, lapidibúſque obruunt. Ac nemo erat qui turbam comprimeret, ſedarétue: ſed tanquam in ciuitate rege & gubernatore deſtituta, iſta cum licentia quadam effrenata admiſſa fuerunt. Pontifices eò impudentiæ & audaciæ proruperunt, vt ſeruos in areas ſacerdotum, decumas illis debitas vi abrepturos, mittere non dubitarent. Vnde accidit, vt ſacerdotes inopia preſſi, faméque & inedia enecti, miſerabiliter perirent. Sic crudelis ſeditioſorum violentia, ius faſque omne peruertit. Idē porrò author, iterum eiſdem temporibus Hieroſolymis quādam latronum factionem ſuccreuiſſe narrat, quos ait interdiu, etiam in media ciuitate, eos qui illis fortè obuiam fiebant, neci crudeliter tradidiſſe: & maximè quidem, cum diebus feſtis eſſent multitudini permiſti, paruis quibuſdam ſicis ſub veſtibus occultatis, viros † dignitate præſtantes confodiſſe. Quibus vulnere concidentibus, ipſos homicidas opinionem hominibus attuliſſe, ſe ex eorum numero eſſe qui talium virorum mortem iniquo animo ferre videbantur, cœpiſſéque vnà cum illis de rei indignitate conqueri: ac propterea omnino præ veriſimili & credibili rei ſpecie, incognitos & minimè deprehenſos latitaſſe. Primùm autem ab illis Ionathan principem ſacerdotum interemptum eſſe: poſt eius interitum, c in dies ſingulos] alios nonnullos trucidatos:

Pontificum Sacerdotum optimatúmque ſeditio.

cap. 6. in fine.

Latrones diurni ſicarij.

† διαφέροντας pro quo Ioſeph. ἐπιφανεῖς.

Ionathas princeps ſacerdotū iugulatus.

c καθ᾽ ἡμέραν.

cidatos:vnde calamitatis timor cuiuſque animo incuſſus (ſingulis enim temporum articulis quiſque mortem,perinde ac ſi in procinctu fuiſſet, ſibi imminere expectabat)ipſa calamitate multo plus habuit acerbitatis.

De Aegyptio,cuius in Actis Apoſtolorum mentio facta eſt. Cap. XX.

Aegyptius pſeudopropheta cum ſociis diſſipatus à Felice.

DEinceps,vbi alia commemorauerit,hæc præterea adiungit. Falſus quidam & adumbratus propheta Ægyptius,Iudæos plaga , illis quæ ſuprà citatæ ſunt,grauiore acerbioréque afflictauit. Nam in regionem illorũ homo ille præſtigiator ingreſſus,nomen prophetæ ſibi ipſe falſo impoſuit:atque adeò circiter triginta millia hominum, quos ſuis præſtigiis in fraudem pellexiſſet,in vnum coegit. Quibus ex loco deſerto in montem Oliuarum ſubductis,inde conſtituit Hieroſolymam vi & armis adoriri : atque ſi fortè Romanorum præſidia & populum Iudaicum euinceret,tyrannidem exercere, illiſque pro ſtipatoribus vti,qui vnà cum ipſo in vrbem irruptionem feciſſent. Verùm perditũ eius conatum præuertens Felix,cum armata manu Romanorum illi obuiam audacter procedere,& vniuerſa populi multitudo ad vrbis propugnationem pariter ſubſidio venire cœpit: adeò vt ſimulatque cœptum erat manu confligere, Ægyptius cum paucis fugam capeſſeret:maxima autem pars eorum qui cum illo ſocietatem coiuiſſent,aut prælio interiit,aut captiua abducta fuit. Hæc Ioſephus, † in ſecundo hiſtoriarum libro,de Iudæorum captiuitate. Cæterum operæ precium eſt,his quæ de hoc Ægyptio iſto loco explicata ſunt,illa etiam quæ de eodem in Actis Apoſtolorum ſcribuntur,adiungere. In quo libro fit mẽtio,quomodo Felice Iudæam gubernante,apoſtolo Paulo(cum Iudæorum multitudo coniurationem contra eum feciſſet)à tribuno plebis Hieroſolymis dictum ſit:Nõne tu es ille Ægyptius,qui ante hos dies tumultum concitaſti,& eduxiſti in deſertum quatuor millia virorum ſicariorum?Sed de Felice hactenus.

† ἐν δευτέρᾳ τῶν ἱστοριῶν.
Act. 21.
Aegyptij impoſtoris & Felicis in actis Apoſtolorum.

Quod Paulus, cum ex Iudæa Romam vinctus ad purgandum ſe miſſus erat,omni accuſatione liberatus eſt. Cap. XXI.

Coloſ. 4.
Paulus a Feſto Romã miſſus.
Act. 28.
Ariſtarchus, Lucas, Pauli comites.

HVic verò,Neronis mandato, ſucceſſit Feſtus, ſub cuius præfectura, cum Paulus ibi cauſam pro ſe egiſſet,vinctus Romam deducitur. Ariſtarchus comes illi aderat,quem in quodam loco Epiſtolarum, concaptiuum non immeritò appellat.Quinetiam Lucas,qui acta Apoſtolorum literis prodidit,hiſtoriæ finem facit his ferè verbis:Paulus biennio integro Romæ quietus ac liber commoratus eſt,& Dei verbum abſque impedimento prædicauit. Tandem verò,cum pro ſe in iudicio reſpondiſſet, traditum eſt, eum ad Euangelium paſſim prædicandum ſe denuò recepiſſe: ac poſtquam ciuitatem ſecundò aduentauerat, beato martyrio extremum vitæ diem obiiſſe. Quo quidem tempore vinculis conſtrictus,ſecundam contexuit ad Timotheum epiſtolam: in qua tum prioris cauſſæ ſuæ defenſionis,tum migrationis ex hac vita,quæ eueſtigiò inſecuta eſt, mentionẽ facit. Verùm iſtarum rerum illius ipſius accipite teſtimonia,dicentis: In prima mea defenſione,nemo mihi adfuit, ſed omnes me dereliquerunt. Ne illis imputetur. Dominus autem mihi aſtitit,& confortauit me, vt per me prædicatio adimpleretur:& audirent omnes gentes,quia liberatus ſum ex ore leonis. Quibus planè ſatis dilucidè oſtendit,quòd antea(vt prædicatio per illum perfectè expleretur) ereptus erat ex ore leonis. Atque iſto nomine,vt probabile eſt,Neronẽ propter animi crudelitatem nuncupauit. Ob eámque ipſam cauſſam non diſſimile quiddã deinceps adiicit:Liberabit,inquit,me ex ore leonis.nam ſacroſancti Spiritus inſtinctu,exitũ eius iam breui futurum præuidit. Ac propterea adiungit: Liberatus ſum ex ore leonis.& illud:Liberabit me Dominus ab omni opere malo, ſeruabítque in regnum ſuum cœleſte. In quo quidem ſuum mox futurum declarauit martyrium. Quod etiam planius in eadem Epiſtola paulò antè prædixerat: Ego enim iam delibor, & tempus diſſolutionis meæ inſtat. Iam verò in Epiſtola ad Timotheum ſecunda, Lucam ſolum illi,dum ſcribebat,adfuiſſe declarat:atque in priore defenſione, ne iſtum quidem. Vnde reuera conſtat, Lucam de actis Apoſtolorum ſcribentem eo tempore finem feciſſe: neque vltra tempora,quibus cum Paulo verſabatur,hiſtoriã ſcripſiſſe.

Pauli martyrium.
2. Tim 4. quod 1 quod 2.
Pauli ἀπολογία.
Quid, Os leonis.
2. Tim. 4.
Quo tempore, & quouſque acta Apoſt. ſcripſit Lucas.

deduxiſſe. Iſta ſunt eo animo à nobis commemorata, vt oſtendamus, Paulum non primo eius ad vrbem Romam aduentu, quem Lucas recenſet, certamen confeciſſe martyrij. veriſimile enim eſt Neronem in principio imperij ſui mitius manſuetiúſque affectum, Pauli defenſionem pro religione Chriſtiana allatam, benignius faciliúſque admiſiſſe: verùm cum ad nefandam & intolerabilem audaciam proceſſiſſet, inter alia crudelia eius facinora, ea etiam quæ contra Apoſtolos edebat, [c] aggreſſum eſſe.

c ἐγχειρεῖν ἐλθεῖν.

Quo pacto Iacobus, qui frater Domini appellabatur, martyrium paſſus ſit. *Cap.* XXII.

Iacobus ab ipſis apoſtolis Hieroſolymorum Epiſcopus factus.

IVdæi ergo, cum Paulus prouocaſſet ad Cæſarem, & ad vrbem Romã à Feſto miſſus eſſet, ſpe penitùs, qua † conſilium in eius necem comparaſſent, excidentes, in Iacobum fratrem Domini (cui ab Apoſtolis ſedes epiſcopalis Hieroſolymitana delata fuit) omnem ſuam maleuolentiam conuertunt: contra quem ea ſcelera quæ ſequuntur, comparata fuere. Primùm illum in medium adducunt, & vt fidem Chriſti coram omni populo deneget vehementer ſollicitant. Verùm cum præter omnium opinionem, liberiore ore vocéque, quàm expectarent, præſente vniuerſa multitudine, filium Dei, ſeruatorem & Dominum noſtrum Ieſum ingenuè & fidenter confeſſus fuiſſet: hominis teſtimonium (nam propter ſummum ſapientiæ & pietatis ſtudium quod in vita aſsiduè excoluerat, ab omnibus iuſtiſſimus putabatur) amplius tolerare non poterant. Eum igitur tum neci dant, cum ad illud facinus impunè obeũdum, † interregni opportunitatẽ arripuiſſent. Quippe Feſto per id temporis mortuo, ſumma rerum in Iudæa adminiſtratio principe & gubernatore penitus erat deſtituta. Cæterùm quanquam Iacobi necis ratio & modus ex verbis Clementis, ſuprà citatis, ſatis conſtare poterit, (qui quidem eum à templi pinna præcipitatum, fulloníſque vecte percuſſum, mortem oppetiuiſſe narrat) [c] Egeſippus] tamen, [c] Apoſtolorũ ætati proximè ſuccedens, in quinto, ea quæ ad illum ſpectant, hiſtoriæ ſuæ libro, accuratiſſimè tradit ad hũc modum: Iacobus frater Domini, qui à Seruatoris temporibus ad noſtram vſque ætatẽ Iuſtus (Iacobi enim nomine multi donati erant) ab omnibus appellatus fuerat. Eccleſiæ adminiſtrationem vnà cum cæteris Apoſtolis ſuſcepit. Hic ab vtero matris ſuæ ſanctus fuit: vinum & ſiceram non bibit: animaliũ carnibus ſe abſtinuit. nouacula caput eius nunquam raſum fuit, neque corpus oleo perunctum, aut balneis lotum. Huic vni licebat in Sancta ſanctorum ingredi: veſtibus enim vtebatur non laneis, ſed lineis duntaxat. In templum ſolus intrare ſolitus eſt: atque ibi genibus humi poſitis, pro populi peccatis veniam poſtulare: cuius genua, quòd tam aſsiduè tum ad Deum auguſtè ſanctéque adorandum, tum ad veniam precibus populo expoſcendam, procumbebat, cameli inſtar, tuberculis contractis obduruerunt. †† Qui propter ſingularem iuſtitiæ præſtãtiam, Iuſti & Obliæ (quod Latinè populi præſidium dici poteſt, & iuſtitia) nomen, ſicuti prophetæ de eo memorant, inuenit. Quibuſdam igitur ex ſeptem ſectarum fautoribus in populo ſparſarum, & à me in hiſtoria antè declaratarum, ab eo ſciſcitantibus quódnam eſſet oſtium IESV? reſpondit, IESVM eſſe ſeruatorem. Ex quorum numero nonnulli crediderunt, quòd Ieſus eſſet Chriſtus. Sectæ autem ſuprà ſcriptæ, neque carnis reſurrectionem fore, neque illum venturum qui cuique ſit pro his quæ rectè aut ſecus geſſerit in vita, mercedem redditurus, omnino crediderunt. verùm quotquot crediderunt, Iacobi prædicatione & hortatu crediderunt. †† Ergo cum plerique etiam ex principibus viris fidem eſſent amplexati: nõnulli ex ſcribis, Phariſæis, & reliquis Iudæis tumultuari, atque adeò vociferari cœperunt, quòd vniuerſus ferè populus IESVM exiſtimabat verum eſſe Chriſtum. Qui etiam ad Iacobum profecti, ſic compellare: Te obnoxiè oramus, vt quoniam populus fide in IESVM, perinde ac ſi verè eſſet Chriſtus, collata, in grauem errorem delapſus eſt, eum ab hac opinione auoces: atque vt omnes etiam, qui hodie ad feſtum diem Paſchatis celebrandum conuenerunt, de IESV rectè veréque erudias, te etiam atq; etiã obteſtamur. Tibi enim omnes fidẽ adhibemus: nec nos ſolum, ſed tota etiã multitudo perhibet teſtimoniũ, ꝙ iuſtus ſis,

Iudæorum in Iacobum ſæuitia.

ἀναρχία Hieroſolymis mortuo Feſto, quæ morti Iacobi anſam dedit.

Hegeſippi de Iacobo teſtimonium.

Aſsiduus in precibus pro populo in genua prouolutus.

† τὴν ἐπιβουλήν.

† ἀναρχίαν.

c ἐγγύτατα.

†† Nõ agnoſcit Niceph. quæ his ſignis comprehenſa cernis.

» iuſtus ſis, quódque perſonam non reſpicias. Perſuadeas igitur populo de IESV, ne
» erret. Etenim & vniuerſus populus, & nos omnes tibi credimus. Idcirco ſtatue te-
» ipſum ſuper pinnam templi, vt de ſuperiore loco cunctis cõſpicuus ſis, atque adeò
» tua verba à tota multitudine facilè & ſine impedimento audiantur. Propter feſtũ
» namque Paſchatis non ſolùm omnes Iudæorum tribus, ſed multi etiam ex gẽtibus
» conuenerant. Proinde ſcribæ & Phariſæi, quos ſuprà poſuimus, Iacobo ſupra pin-
» nam templi collocato, cœperunt exclamare ac dicere: O Iuſte, cui omnes meritò
» debemus fidem adiungere: quoniam populus IESVM crucifixum imitando aber-
» rauit. tu idcirco nobis commonſtra, quod ſit oſtium IESV crucifixi. Qui clara voce
» ſic reſpõdit: Quid me interrogatis de IESV filio hominis? Ipſe ſedet in cœlo à dex-
» tris magnæ virtutis & potentiæ Dei, & in nubibus cœli venturus eſt. Atque cum
» multi plenè eſſent perſuaſi, & ob Iacobi teſtimonium Deum laudibus in cœlũ fer-
» rent, diceréntque, Oſanna filio Dauid: ſcribæ & Phariſæi deintegrò cœperunt pri-
» mùm inter ſe ita colloqui: Malè certè & infeliciter cecidit, vt iſtud teſtimoniũ no-
ſtra opera IESV tribueretur. At cõſcẽſis gradibus, illũ † deiiciamus præcipitẽ: vt ho-
mines inde perterrefacti, nullam fidem eius doctrinæ adhibeant. Deinde clamare
» ac dicere: ô, ô, Iuſtus etiam errauit. in quo eloquia ſacra apud Iſaiam ſcripta planè
» expleta fuêre: Tollamus è medio Iuſtum, quoniã nobis moleſtiæ eſt, & incõmodo.
» Quocirca fructus operum ſuorum comedent. Tandem ergo aſcendentes, Iuſtum
» præcipitem dederunt, dixerúntque ipſi inter ſe: Iacobum Iuſtum obruere oportere
» lapidibus. Et quoniam deiectus in præceps, non ſtatim mortem obiit: ſed vultu ſur-
» ſum ſublato, genibúſque flexis dixit: Obſecro Domine Deus pater, da illis veniam:
» neſciunt enim quid faciunt: cœperunt ſaxa in eum coniicere. Cúmq; lapidibus illũ
» obterere pergerent, vnus de ſacerdotibus ex filiis Rechab, filij Rechabim, qui ſunt
» Hieremiæ teſtimonio commendati, voce emiſſa contentius dixit: Quid agitis? Iu-
» ſtus pro vobis Deum precatur. Attamen vnus ab illis qui fullo erat, arrepto vecte
» quo veſtes ſolebant premere, in caput Iuſti impegit: ita vitam, beato & felici mar-
» tyrij cruciatu affectus, afflictúſque amiſit: inque loco quodam prope templum, vbi
» columella eius nomine inſcripta adhuc manet, corpus tumulo mandatum eſt. Iſte
» Iacobus tum Iudæis, tum Græcis, verus & incorruptus teſtis fuit, IESVM verè fuiſ-
» ſe Chriſtum. Non multo pòſt Veſpaſianus Iudæam obſedit, Iudæóſque redegit in
ſeruitutẽ. Hæc Clemẽtis hiſtoriæ mirè cõſentientia, [c] Egeſippus] vberius pleniúſq;
explicauit. Iacobus igitur vir in primis admirabilis, & omnium ſermonibus propter
illuſtre iuſtitiæ decus magnopere celebratus fuit: vſque adeò, vt qui inter Iudæos
haberentur prudentes, hanc eſſe cauſam putarent, cur tam citò poſt eius martyriũ
obſidione Hieruſalem vndique cingeretur: quam profectò obſidionem nulla alia
de re illis obtigiſſe creditur, quàm quòd tam audax facinus & ſcelus inexpiabile
contra illum conſciuiſſent. Nam Ioſephus etiam non grauatur, hoc idem ſuorum
» ſcriptorum teſtimonio euidenter confirmare, iis ferè verbis: Iudæis quidem ad ſce-
» lus vindicandum in Iacobum Iuſtum, fratrem Domini, qui dicitur Chriſtus ab illis
» admiſſum (illum namque iuſtitiæ facilè primas ferentem, impiè neci dederant) iſtæ
obuenêre calamitates. Idem author in vigeſimo Antiquitatis libro, † eius quoque
mortem hoc modo narrat: Cæſar cum de Feſti morte eſſet certior factus, Albinum
præfectum & procuratorem in Iudæam miſit. Ananus Iunior, qui ſummi ſacerdo-
tij dignitatem (vt diximus) obtinuit, quique moribus præfractus, & ſupra modum
audax temerariúſque, ſectam Sadducæorum, qui in iudiciis ferendis (vt ſuprà poſi-
tũ eſt) ſunt præ cæteris Iudæis crudeles & acerbi, ſedulò ſecutus eſt, ratus ſe oppor-
tunum tempus nactũ, tum propter Feſti mortem, tum præterea quòd Albinus ad-
huc inter vias moram faceret, conſilium conſeſſúmque iudicum coegit: ac cum fra
trem IESV Chriſti, nomine Iacobum, & alios quoſdã cum illo in iudiciũ adduxiſ-
» ſet, criménq; in illos, quaſi fuiſſent leges perfringere & violare conati, falſo cõfin-
» xiſſet, lapidibus obruendos tradidit. Verùm qui in ciuitate modeſtiſſimi eſſe, quiq;
» legũ præſcripta accuratè exequi videbãtur, rẽ ſanè grauiter & acerbè ferre cœpe-
» runt: ad regem Agrippam clàm legatum mittere, illum deprecari vt literas ad Ana-
» nũ daret, quò minus deinceps talia patraret facinora. Nam hoc primo iam tẽpore

Iacobus è templo pinnaculo turbas de Chriſto docet, contra Scribarum & Phariſæorum expoſtulationem.

† καταβάλωμεν.

Iacobus præceps datus.

Iacobi mors.

Iacobi ſepulchrum.

c ἡγήσιππος

Hieroſolymorum obſidio ob Iacobi necem.

Ioſephi de Iacobo teſtimonium.

† Cap. 8 græc. cod. vnde deſunt in Euſebij codice 5. lineæ præteriti, quæ apud Ioſeph. habentur ante ὁ δὲ νεώτερος, forſan hic nihil profutura, itaque nõ addidimus.

cum parum conſideratè rem geſſiſſe affirmarunt. Nonnulli porrò ex illis Albino “
Alexandria iter capienti obuiam prodire, docere quo pacto abſque eius ſententia “
Anano non liceret conſilium cogere, ſtatueréue. Albinus his verbis perſuaſus, “
iracundè ad Ananum ſcribit: ſéque de eo pœnas ſumpturum interminatur. Rex “
Agrippa ob hanc cauſam illi, cum tres iam menſes præfuiſſet, ſummi ſacerdotij “
Iacobi epiſtola. adimit officium: & IESVM filium Damnei ei muneri præfecit. Hæc de Iacobo li- “
teris prodita ſunt: à quo prima Epiſtolarum, quæ Catholicæ nominantur, dicitur ſcripta eſſe. Illud tamen nos minimè præterire decet, quod licet à quibuſdam tanquam adulterina, & minimè germana propterea iudicetur, quòd non adeò multi
Iudæ epiſtola. ex veteribus illius epiſtolæ, ſicut nec eius quæ dicitur Iudæ (quæ etiam in ſeptem Catholicarum Epiſtolarum numero ponitur) vllam omnino mentionem faciant: tamen nos iſtas cum reliquis, in quàm plurimis eccleſiis publicè receptas approbatáſque cognouimus.

Primus Alexandrinæ Eccleſiæ epiſcopus poſt Marcum, Anianus conſtitutus eſt. *Cap.* XXIII.

Anianus Marco Alexādriæ 1. epiſcopo ſucceſſit. OCtauo anno imperij Neronis, Anianus, vir tum Deo propter pietatem charus, tum in omnibus rebus admirabilis, primus poſt Marcum euangeliſtam in miniſterium eccleſiæ Alexandrinæ ſucceſſit.

De perſecutione quæ ſub Nerone accidit, in qua Petrus & Paulus Romæ martyrio pro pietate condecorati ſunt. *Cap.* XXIIII.

IAm verò Nero, ſimulac imperium ſuum erat firmè corroboratum, ad impios & nefarios conatus toto pectore incubuit: atque ad ipſum verũ cultum & pietatem in Deum omnium rerum authorem oppugnandam, ſeipſum fortiter armauit. Cæterùm qualis hic tandem fuerit, quãtáque improbitate nobilitatus, non eſt præſentis quidem ocij & temporis perſcri-
Neronis crudelitas. bere, ſed qui voluerit, poterit ex multis ſcriptoribus, qui eius res geſtas hiſtoriis ſuis accuratiſſimè tradiderunt, hominis importunæ inſaniæ feritatem facilè cognoſcere. Qua quidem exagitatus, infinitorum penè hominum cædes, nulla habita ratione, machinatus, eò crudelitatis proruit, vt ne ab interitu quidem maximè neceſſariorum, & ſumma ſibi amicitia coniunctorũ, cruentas manus abſtineret. Nam matrem, fratres & vxorem, cum aliis infinitis ſibi generis vinculo coniugatis, perinde
Nero primus imperatorum in Chriſtianos ferocit. atque hoſtes & inimicos, variis mortium generibus affecit. Verùm ad omnia eius ſcelera hoc vnũ deeſſe videbatur, quo tanquam titulo inſigniri debuerat, quòd ſcilicet primus ex imperatorib9 Romanis, religioſi cultus, qui ſacro numini tribuitur,
Tertul. in Apol. aduerſus gentes. hoſtis infeſtus declararetur. Cuius Tertullianus, Latinus ſcriptor, ſic ferè facit mẽtionẽ: Conſulite, inquit, veſtros commentarios, illic reperietis, primum Neronem “
in hanc ſectam, tum maximè Romæ orientem, Cæſariano gladio ferociſſe. Sed tali “
dedicatore damnationis noſtræ gloriemur? Qui enim ſcit illum, intelligere poteſt, “
non niſi aliquod bonum grande à Nerone damnatum. Iſte igitur qui hoc pacto infeſtiſſimus Dei hoſtis primus prædicatus fuit, ad Apoſtolos etiã trucidandos inci-
Petrus & Paulus Romæ martyrio coronati. tabatur. Paulum proinde Romæ eo regnante ſecuri percuſſum, & Petrum etiam ſuffixum cruci, hiſtoriarum monimentis proditum eſt. Quinetiã inſignis ac teſtata Petri & Pauli † inſcriptio, quæ in cœmiteriis Romæ ad hoc vſque tempus manet, † προσρήσεις.
huius rei geſtæ fidem facit. Atque hæc ita ſe habere, confirmat itidem vir eccleſia-
Caij teſtimonium. ſticus, Caius nomine (qui Zephyrini [c] pontificis] Romani temporibus vixit) inq; di- c ἐπισκόπου
ſputatione ſcriptis prodita, quam cum Proclo Cataphrygum hæreſis & opinionis patrono habuit, eadem ipſa de locis, vbi ſacra Apoſtolorum (quos ſuprà citauimus)
Trophæa Petri & Pauli. † tabernacula locabantur, aſſerit. Ego, inquit, Apoſtolorum trophęa perſpicuè poſ- † σκηνώματα
ſum oſtendere. Nam ſi lubet in Vaticanum proficiſci, aut in viam quæ Hoſtienſis “
Dionyſ. Corinthi. epiſco. de Petri Paulique martyrio Romæ facto teſtimonium. dicitur, te conferre, trophęa eorum qui iſtam eccleſiam ſuo ſermone & virtute “
ſtabiliuerũt, inuenies. Porrò Dionyſius Corinthiorum epiſcopus, illos ambos mar- “
tyrium eodem tempore pertuliſſe, ſic ad Romanos ſcribens commemorat: Petrum “
& Paulum, qui Romanos & Corinthios primùm in eccleſiam Chriſti inſeruerunt, “

prudenti quadam admonitione impulſi, in vnum locum concluſiſtis. Nam ambo cum & noſtram Corinthi & veſtram Romæ eccleſiam fundaſſent, & eiuſdem doctrinæ præceptis tum noſtros animos, tum veſtros imbuiſſent, eodem tempore pariter martyrium ſubierunt. Atque iſta hoc loco intexuimus, quo rei geſtæ maior certiórque adiungatur fides.

Quomodo Iudæi infinitis malis exagitati ſint, & quomodo poſtremum bellum Romanis intulerint. *Cap. XXV.*

IOſephus rurſus, vbi permulta de clade quæ vniuerſam Iudæorum gentem oppreſſerat, diſſeruit, narrat his propemodum verbis, quo pacto, præter alios complures homines plebeios, infiniti ferè ex illis qui erant apud Iudæos, in ſummo honoris gradu locati, cæſi verberibus à Floro in crucem acti eſſent. Hic verò Iudææ præfectus tum fortè fuit, cum bellum Iudaicum duodecimo anno Neronis imperij erat concitatum. Deinde idē ſcriptor, propter quandam Iudæorum ſeditionem Cæſareæ ortam, ait, adeò grauem & peſtiferū tumultum paſſim per totam Syriam peruaſiſſe (dum Iudæi ex ſuis hominibus ciuitatem quanque incolentibus, tanquam ex capitalibus inimicis extinguebātur) vti ciuitates corporibus inhumatis refertas, ſenes mortuos ſimul cum infantibus miſerabiliter proiectos, mulieres omni integumento quod ad pudorem neceſſariò adhiberi ſolet denudatas, totam denique prouinciam ęrumnoſam & plenam calamitatum quæ dicendo exprimi non poterunt, manifeſto cernere potuiſſes. † Quinetiam metus vaſtitatis & euerſionis futuræ, quam præſens reipublicæ ſtatus minabatur, multo plus habuit moleſtiarum, quàm facinora illa quæ modò fuiſſent à ſingulis temerè & audacter admiſſa. Hæc totidem ferè verbis Ioſephus. Eo tempore Iudæorum res hoc loco fuêre.

Flori in Iudæos ſæuitia.

Strages magna ex ſeditione & calamitas.

† Niceph. lib. 3. cap. 5. legit. μείζονα δὲ τῶν αὐτῶν πλημμελημάτων τὴν ἐπὶ δὶς ἀπειλουμένοις ἀνάστασιν.

FINIS SECVNDI LIBRI.

EVSEBII COGNOMENTO
PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALESTINÆ, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
Liber Tertius.

NERO. *Apud quas gentes Chriſtum Apoſtoli prædicarunt.* *Cap. I.*

ISto modo cum Iudæorum rebus actum accepimus. Iam verò vt ad ſanctos Seruatoris noſtri Apoſtolos diſcipulóſque, qui erant per vniuerſum orbē fuſi ac diſſipati, redeamus: Thomas (vt memoriæ proditum eſt) Parthiam obtinuit: Andreas Scythiam: Ioānes Aſiam obiit, vbi reliquum etiam vitæ ſuæ curſum conficiens, Epheſi morte occubuit. Petrus autem, vt videtur, Iudæis qui in Ponto, Galatia, Bithynia, Cappadocia & Aſia diſperſi vixerunt, verbum Dei prædicauit. Qui ad extremum cum Romæ verſaretur, capite deorſum ſtatuto (ſic enim perpeti cupiebat) cruci ſuffixus eſt. Quid attinet de Paulo dicere, qui ſimulac ab Hieruſalem ad Illyricum vſque fuerat euangelij Chriſti prædicandi munus plenè executus, pòſt Romæ, Nerone ſummam rerum adminiſtrante, martyrio occubuit. Iſta ab Origene ad verbum, tertio tomo Commentariorum quos ſcripſit in Geneſin, reuerà commemorata ſunt.

Quo diſperſi apoſtoli prædicaſſe ferantur. *Thomas.* *Andreas.* *Ioannes.* *Petrus.* *Paulus.* *Origenis commentary in Geneſin.*

Quis primus Romanæ Eccleſiæ præfuit. *Cap. II.*

POſt Pauli & Petri martyrium, primus Romanæ Eccleſiæ epiſcopatum Linus ſortitò capit. Huius meminit Paulus, è Roma ad Timotheum ſcribens, in ea ſalutatione quam ad extremam Epiſtolæ partem adnectit: Salutant te, inquit, Eubulus, Pudens, Linus, & Claudia.

2. Timo. 4. *Linus primus à Petro Romæ epiſcopus.*

De Apoſtolorum Epiſtolis. Cap. III.

Petri epiſtolæ de quarum altera dubitatur

VNa verò Petri epiſtola, quæ prior illius eſſe dicitur, omnium conſenſu eſt approbata. Hanc, quaſi extra omnem controuerſiam poſitam, † veteres presbyteri in ſuis ipſorum ſcriptis citarunt. Eam autem quæ illius ſecunda fertur eſſe epiſtola, non ita auctoritate & teſtimonio veterum confirmatã accipimus. verùm cum pleriſque perquàm vtilis illa quidem videretur, vnà cum aliis ſcripturis ſtudioſè perlegi, perdiſcique ſolita eſt. Quæ autem acta illius inſcribuntur, atque Euangelium quod ſecundum Petrum appellatur, libellum præterea de eius prædicatione, opuſq; illius quod Apocalypſis vocatur, non omnino in Scripturis catholicis numerata approbatáue cognouimus: quãdoquidem nullus ſcriptor eccleſiaſticus vel ex veteribus, vel ex his qui noſtra memoria viguerunt, teſtimoniis ex illis libris dẽprõptis aliquando vſus eſt. † Cęterùm cum iam ratione & via procedat hiſtoria, operæprecium me facturũ puto, ſi dum Apoſtolorum ſucceſſionem perſequor, vnà etiam commemorem quænam ex ſcripturis, quibus contradicitur, fuerint illæ, quarum teſtimonia nonnulli ſcriptores eccleſiaſtici variis temporibus in ſuos libros illigarunt: eáque etiam quæ ab eiſdem ſcriptoribus tam de illis ſcripturis quarum authoritas omnium ſententiis conſtabilitur, q̃ de iis quæ non ſunt eius generis, referantur. Ac de his quæ dicuntur ſcripta Petri (ex quibus vnam ſolam Epiſtolam germanam noui, eamq; ſummo antiquorũ presbyterorum conſenſu approbatam) iſta ſint iſto tempore à nobis expoſita. Pauli autem quanquam quatuordecim teſtatæ & notæ dicuntur epiſtolæ, tamen quod quidem illi epiſtolæ quæ eſt ab eo ad Hebræos ſcripta, perinde ac ſi Pauli non ſit, fidem abrogare ſtuduerint, affirmauerintq; eidem ab eccleſia Romana contradici, in obſcuro relinquere neutiquam conſentaneum exiſtimaui. Ea igitur quæ ſunt de hac ipſa à maioribus explicata, vbi tempus dabitur opportunum, in hiſtoria ponã. Illa quæ eius acta vocantur, in ſcripturarum illarum numero de quibus nulla eſt omnino dubitatio, habita eſſe, non equidem accepi. Et quoniam Apoſtolus ipſe in ſalutationibus quas extremæ epiſtolæ ad Romanos perſcriptæ attexit, inter alios etiam Hermæ cuiuſdam (cuius opus eſſe ferunt, qui Paſtoris libellus inſcribitur) mentionem facit, intelligendum eſt, iſtum, tametſi in quæſtionem à nonnullis vocatur, ac propterea ſcripturis omnium aſſenſu approbatis nullo modo annumerandus ducitur, ab aliis tamen pernecceſſarium, iis præſertim qui iam primis fidei elementis imbuendi ſunt, iudicatum eſſe. Vnde hoc quidem tempore eum non modò in eccleſiis palàm peruulgatum, verùm etiam eius teſtimonia à nonnullis veterum ſcriptorum in ſuis libris citata animaduertimus. Itaque quo conſtaret, tum quæ in ſacris Scripturis in nullam omnino quæſtionem adductæ ſint, tum quæ contrà non ſatis ab omnibus probatæ,]hæc in præſentia à nobis explicata ſunt.

Einſdem acta, Euangelium, Prædicatio, Apocalipſis, non recepta.

Pauli epiſtolæ 14.

Epiſtola ad Hebræos in dubium vocata.

Pauli acta.

Paſtoris liber Hermæ.

† οἱ πάλαι πρεσβύτεροι.

† προϊόντος δὲ τῆς ἱστορίας.

c ὁμολογουμένων.

De prima Apoſtolorum ſucceſſione. Cap. IIII.

Vbi docuerunt Paulus

Petrus.

Horum æmuli & ſocij.

Timotheus Epheſi epiſcopus.

QVòd verò Paulus gentibus verbũ Dei prædicarit, quodq; eccleſiarum fundamenta ab Hieruſalem & eius finibus vndique ad Illyricum vſque iecerit, non ſolum ex ſuis ipſius vocibus, ſed etiã ex libro Lucæ qui Acta Apoſtolorum inſcribitur, ſatis perſpicuum eſt. Porrò quibus prouinciis Petrus Chriſti euãgeliũ, his qui erãt ex circũciſione, enũciarit, nouũq; teſtamẽti ſermonẽ tradiderit, ex ſuis ipſius verbis, petitis ex epiſtola illa, quã illius verè eſſe, omniúmque approbatione confirmatã fuiſſe diximus, quam denique Hebræorũ ſtirpe oriundis, qui diſperſè & vagè Põtum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam & Bithyniã incoluerunt, ſcripſit, ſatis euidenter & apertè conſtat. Quot verò & quinam veri & ingenui horum Apoſtolorum imitatores facti, ſatis habiles & idonei ad eccleſias, quas iſti fundauerant, paſcendas regendáſque ęſtimati fuerint, dictu certè non eſt procliue: ſolis illis exceptis, quos aliquis fortaſſe ex Pauli ſcriptis obiter poſſit colligere. Huius enim adiutores, & vt ipſe appellat, commilitones, propè infiniti extiterunt: quorum nonnulli Epiſtolarum ab eo perſcriptarũ teſtimoniis ad perpetuitatem duraturis donati, memorię ſempiternę cõmendantur. Eódẽ accedit Lucas, qui diſcipulos Pauli, dum in Actis eos enumerare contendit, nominatim perceſet. Ex quorum numero fuit Timotheus, qui † eccleſiæ quæ eſt Epheſi, primus epiſcopatum

Act. 16.

† παροικίας.

patum obtinuiſſe traditur. Titus itidem, qui eccleſiis quæ ſunt in Creta præfuit: & Lucas etiam, genere Antiochenus, ſcientia & arte medicus, qui quidem tum plurimũ cum Paulo verſatus, tum reliquorũ Apoſtolorum familiaritate & conſuetudine non rarè aut leuiter vſus, præceptiones medicinæ, quam ex illorum doctrina ad hominũ animos ſanãdos hauſiſſet, duobus voluminibus diuinitùs inſpiratis nobis reliquit: quorum alterum Euãgelium eſt, quod ſe non aliter exarauiſſe teſtatur, atque ei tradiderãt illi qui ab initio ſuis oculis Chriſtũ vidiſſent, quiq; fuiſſent verbi miniſtri, quos quidẽ à principio in omnibus accuratè ſe ſecutum tradit: alterũ Apoſtolorum acta cõplectitur, quæ cum non auditione & fama, ſed ſuis oculis ipſe accepiſſet, in vnum libellum contulit. Fertur etiã, Paulum, cum tanquã proprij cuiuſdam & ſui Euangelij memoriam in ſuis ſcriptis hoc modo vſurpare cõſueuerit (Secundum euangelium meũ) illud planè quod eſt ſecundum Lucam, intellexiſſe. Ex cæteris Pauli comitibus & diſcipulis vnum fuiſſe Creſcentem, quem † in Galatiam profectum Paulus ipſe teſtatur: alterũ Linũ, quẽ in ſecunda ad Timotheum epiſtola ſimul cum illo Romæ verſatũ memorat, quẽq; primum poſt Petrum in Romanę eccleſię epiſcopatum ſortè delectum ſuprà demonſtrauimus. Alterum Clementẽ, qui Romanæ eccleſię tertius conſtituebatur epiſcopus, quem Paulus cooperarium ſuum & concertatorem in Domino fuiſſe teſtimonio confirmat. Adde iis Areopagitam illum, Dionyſium nomine, quem in Actis Apoſtolorum poſt Pauli concionẽ in Areopago apud Athenienſes habitam, ad fidem cõuerſum fuiſſe, Lucas in Actis Apoſtolorum ſcribit: quemq; primum eccleſię Athenienſis epiſcopum deſignatũ, alius quidam Dionyſius eccleſiæ Corinthiorum paſtor, ſcriptor ſanè perantiquus, narrat. Verùm quo pacto Apoſtolorum ſucceſſiones temporum ſerie gradatim cõtinuatæ fuerint, à nobis, vbi dabitur occaſio, in hiſtoriæ progreſſu dicetur. Nũc autem ad reliquam hiſtoriæ partem pergamus.

Titus Cretæ.
Lucas eiuſque ſcripta.
Euangelium Lucæ Pauli eſſe cur credatũ.
Creſcens comes Pauli in Gallias miſſus.
Linus primus poſt Petrum Romæ epiſcopus.
Clemens 3. Rom. epiſc.
Dionyſius Areopagita prim⁹ Athen. epiſcopus.
† εἰς γαλλίαν.
2. Tim. 4.
Poſt ἀρεοπαγίταν ſolle ... [illegible]
Act. 17.

De vltima poſt Chriſtum Iudæorum obſidione. Cap. V.

POſtquam Nero decem & tres annos imperij gubernaculis præfuerat, atque poſt illum Galba & Otho integrũ annũ & ſex menſes eundẽ dignitatis gradũ obierant, Veſpaſianus expeditionum contra Iudæos ſuſceptarum trophæis nobilitatus, rex Romanorum in ipſa Iudæa declaratus eſt, & ab vniuerſo exercitu qui illic erat, imperator palàm prædicatus. Inde extemplò Romam iter ſuſcipiens, adminiſtrationẽ belli contra Iudæos parati filio ſuo Tito commiſit, poſt Seruatoris noſtri aſcẽſionem: cum Iudęi pręter illud facinus quod in ipſum conſciuerant, iam etiam contra eius Apoſtolos vix dici poteſt quot & quãtas fuiſſent inſidias moliti: primùm in Stephanum, quem lapidibus obrutum è medio ſuſtulerunt: deinde poſt eius necem in Iacobum filium Zebedæi, Ioannis fratrem, quem inſidiis callidè appetentes, ſecuti percuſſerũt: ad extremũ, in Iacobum Iuſtum, qui primus poſt Seruatorem noſtrum in cœlos aſſumptum, illic Hieroſolymitani epiſcopatus ſedem dignitatemq; obtinuerat: & ad eum modum, quem ſuprà mõſtrauimus, ex corporis cuſtodia emigrauerat. Cumq; præterea reliquorum Apoſtolorum infinita penè multitudo in vitæ periculum ex inſidiis Iudæorum veniſſet, & ex terra Iudaica in exilium eiecta eſſet, cumq; iidẽ Apoſtoli, vt doctrinam prædicarent Euangelij, ad omnes gentes cum Chriſti virtute & potentia, (qui illis dixerat: Euntes docete omnes gentes in nomine meo) iter ſuſcepiſſent: quinetiam cum populus Eccleſię quę erat Hieroſolymis, per oraculum viris illic virtute & pietate ſpectatis in viſione editum, iuſſus eſſet, vt antequam bellũ exardeſceret, è ciuitate egrederetur: atque adeò vrbẽ quandam trans Iordanẽ, quæ Pella nominata eſt, incoleret: inq; eam hi qui in Chriſto fiduciam defixerãt, relicto Hieruſalẽ migraſſent, ſic vt ſancti viri non modò ciuitatẽ illã regiã quæ erat totius Iudææ primaria, ſed etiam vniuerſam Iudæorum terram omnino deſeruiſſent: de cæterò iuſta Dei vltio eos qui tot nephanda ſcelera cùm in Chriſtum tum in eius Apoſtolos, cõtra ius faſq; omne admiſiſſent, miſerè & acerbè exagitauit, illãq; ipſã impiorũ ſtirpem funditùs ex hominum ſocietate deleuit. Quænam mala eo tẽpore ad vniuerſam Iudæorum gentẽ vbique locorũ diſperſam cõfluerent, quo pacto Iu-

Galba. Otho. Vitellius. Veſpaſianus.
F. Veſpaſian⁹ Imperator ſalutatus Romã proficiſcitur Tito F. belli in Iudæos duce relicto.
Repetit excidij Hieroſolymitani cauſas.
Matth. 28.
Oraculo pij moniti inſtãte obſidione Hieroſolymis Pellam ſecedunt.

Hieroſolymitani excidij cupidũ remittit ad Ioſephũ.

dæa in primis habitatores in extremas grauiſſimáſque calamitates deuoluerentur, quot & quàm incredibiles cuiuſque ætatis turbæ cum mulieribus ſimul & pueris, gladio, fame & infinitis aliis mortis generibus conciderent, quot etiam & quænam Iudaicarum ciuitatum obſidiones: quot porrò clades omnium opinione maiores hi qui in ipſam Hieruſalem, tanquam in primariam vrbem firmiſſimis ſeptam munitamque præſidiis confugientes oculis aſpicerent: quis totius etiam belli modus & ratio, quæ item in eo res ſigillatim geſtæ: quemadmodum denique deſolationis abominatio à prophetis prædicta, in ipſo antiquo Dei templo omnium ſermone peruagato (quod quidem vaſtitatem radicitùs omnia conſumentem, & extremam euerſionem ſuſtinuit) expleta eſſet, cuique volenti liberum eſt ex hiſtoria accuratiſſimè à Ioſepho conſcripta petere. Verùm quo pacto multitudo eorum qui ab vniuerſa Iudæa, ad tricies centena milia in die feſto Paſchatis frequentes eò conuenerant,, in Hieruſalem tanquam in ergaſtulum quoddam concluſa, ab eo commemoretur: mihi hoc loco eiſdem verbis, quibus ipſe vſus eſt, neceſſarium ſtatui ad commemorandum. ∴ Qui verò ex vniuerſa regione ad feſtum Azymorum confluxerant, de improuiſo vndique bello tenebantur implicati, adeò vt primò propter loci anguſtiam mortifera & lethali peſte, deinde graui fame, quę multo plus habebat acerbitatis, diuexarentur. quòd autem ciuitas tantam capiebat multitudinem, ex his qui Ceſtio præfecturam gerente erant numerati, ſatis conſtat: qui quidem dum cupiebat Neroni (qui eam gentem omninò contemnebat) vires ac robur ciuitatis apertè ſignificare, à ſummis ſacerdotibus contendit, vt ſummam multitudinis, ſi fieri poſſet, ſubducerent. Illi autem, cùm feſtum quod Paſcha appellatur, iã inſtaret, in quo ab hora nona ad vndecimam vſque ſacrificant, ínq; ſingulis ſacrificiis eſt tanquam ſocietas quędam ex decem hominibus minimùm collecta (quandoquidem non eſt integrum, vt vnus ſolus ſacrificet, epuletúrve, ſed ſæpe viginti in vnum congregantur) illi inquam ſacrificia ducenta quinquaginta quinque millia & ſexcenta numerarunt. Sunt igitur homines, ſi decem ſolum ſingulis ſacrificiis tribuamus, vicies ſepties centena millia & ducenti, qui omnes puri ac mundi fuerũt. Nam non fas erat, vt vel leproſi, vel ſeminis fluxu polluti, vel mulieres menſtruis contaminatæ, vel homines vlla alia labe infecti, vel peregrini, denique qui religionis ergò acceſſiſſent, illius ſacrificij fierent participes. Frequens iſta multitudo ex omnibus locis extra ciuitatem poſitis coiuerat: ac tum quidem vniuerſa Iudæorum natio quaſi caſu quodam fatali in Hieruſalem, tanquam in carcerem, compingegebatur. ∴ Hæc Ioſephus. Illud profectò valde erat cõſentaneum, vt quibus diebus acerba Chriſti Dei clementis & propitij, omniúmque ſeruatoris, paſſio patrata eſſet, iiſdem ſanè pernicies & interitus vltione diuina inflictus, eos qui talis crudelitatis auctores fuiſſent, quaſi in carcerem ſimul contruſos occuparet.

Quando obſeſſa Hieroſolyma, obſeſſorũque numerus.

∴ ad finem vſque capitis. Hæc verba Ioſephi, quæ deſunt apud Euſebium, reperies in Ioſeph. gr. exemplari pag. 883. cap. 45. lib. 5. eorũ initiũ eſt, ἀπὸ γὰρ τῆς χώρας ἅπας, συνειλεγμένον δ' ἔθνος.

Ciſtius præfectus Iudææ.

Qua arte populus qui Hieroſolymis conuenerat Paſcha feſto numeratus.

De fame quæ apud Iudæos inualuerat. *Cap. VI.*

Tranſitio ad ſequentia Ioſephi teſtimonia.

OMiſſis igitur illis malis quæ ſigillatim acciderunt, quęq; vel gladio, vel alia quapiam ratione ſunt in illorum exitium edita: eas ſolum calamitates neceſſarias mihi ad explicãdum puto, quæ dira fame & inedia eis importatę ſunt: eo conſilio, vt qui iſtam noſtram hiſtoriam ſint fortè perlecturi, ſi non omnino, at aliqua ex parte tamen cognoſcant, quo pacto eos qui nefariæ crudelitatis in Chriſtum Dei auctores extitiſſent, haud ita diu pòſt ſupplicio cœlitùs irrogato afficerentur. Itaque grauem illam & luctuoſam rerum id temporis geſtarum tanquam tragœdiam, ex quinto hiſtoriæ Ioſephi libro petitam, deinceps recitemus. Locupletes, inquit, ſiue egrederentur ex vrbe, ſiue in eadem manerent, in pari vitæ diſcrimine verſabantur. Nam eorum quiſque proditionis crimine & fugæ falſo obiecto, propter opes ſuas ac facultates interfectus fuit. Inſolens ſeditioſorum amentia, vnà cum famis diritate, accreſcere cœpit. Vtrumque malum indies magis magiſque ingraueſcere. † In foro enim nullũ frumentum venditur: ſeditioſi præcipites intrò irrumpentes, ædes perſcrutantur. Vbi ſi quid deinde reperirent, eos qui erãt in ędibus tanquã rem inficiatos † verberibus cędere: ſin minus, cruciamentis, quaſi qui ſtudioſius cautiúſq; illud occultauiſſent, grauiter

Cap. 27.

Saniſſima & horrenda obſeſſorum Iudæorum fames.

† φανερὸς μὲν γὰρ οὐδαμοῦ σῖτος ... † ᾐκίζοντο.

grauiter torquere cœperunt. Corpora autem hominum ærumna iſta & calamitate laborantium, ſatis magno fuere indicio, vel quòd abundarent frumento, vel quòd eodem penitùs deſtituerentur. Nam qui firmo erant & robuſto corpore, viſi ſunt alimenti copia affluere: qui autem macie extabuerant, iam ab illis nefariis prædonibus fuere præteriti. Etenim ab omni ratione videbatur prorſus alienum eis iam necem afferre, qui eſſent paulò pòſt præ inediæ aſperitate animam efflaturi. Complures verò, fortunas quas poſſidebant, ex occulto cum vna menſura vel frumenti, qui diuites erant, vel hordei, qui premebantur inopia, libenter commutare: nonnulli porrò ſeipſos in intimos ædium receſſus concludentes, præ extrema famis acerbitate frumentum minimè molitum, miniméque in panem confectum, deuorare: alij tantum coquere, quantum vel vitæ neceſſitas, vel metus abripiendi iniectus pati videbatur. Menſa nunquam apponebatur: quippe cibaria, quæ cruda adhuc erant, & incocta, igni properè abſtrahentes, auidè ore arripiebant. Miſerabilis ſanè & deflenda erat cibi capeſſendi ratio, ſpectaculúmque dignum lacrymis, dignum planctu & mœrore: præſertim cum valentiores quidem ab aliis vi alimentum eriperent, imbecilliores autem inediæ grauitate enecti miſerè ſtatum ſuum deplorarent. Et quamuis acris famis impetus omnes animorum affectiones propè deuincat, nullam tamen ita expugnat, labefactátque, vt † verecundiam.

† Ioſeph. αἰδῶς.

Nam quod aliàs pudorem & reuerentiam expoſcit, in hoc calamitatis genere prorſus contemnitur. Non enim pudebat vxores viris cibum adimere, nec liberos parentibus, nec (quod multò omnium miſerrimum eſt) matres ex ipſo infantium ore alimenta extorquere. Quæ, cum chariſſimi ſui liberi in manibus præ hac lue iam penitùs emarceſſerent, guttas illas in ora inſtillatas, quibus ſuſtentabatur vita, eis violenter auferre minimè temperarunt. Et licet tam vili, támque exigua alimenti copia abundarent ad veſcendum, in obſcuro tamen minimè latuere: vbique enim nefaria ſeditioſorũ turba iſtius direptioni & rapinæ inſtabat. Nam cum ædes occluſas cernerent, hoc pro argumento cœperunt, eos qui eſſent intus, cibum iam capere. Omni igitur abiecta cunctatione, † effringunt fores, in ædes irruunt: & parum aberat quin alimenti fruſta è gulis exprimentes ex ore denuò retraxiſſent.

† Ioſeph. ἐξαράξαντες τὰς θύρας.

Seditioſorum in clauſas domos irrumpẽtium crudelitas.

Senes propter famis diritatem cibo aliquanto tenacius adhæreſcentes, grauiter & acerbè plectebantur. Mulieres autem, ſi ea quæ fortè haberent in manibus, clam apud ſe occuluiſſent, ſparſis crinibus miſerè raptabantur. Nulla erat vel canæ ſenectæ, vel teneræ pueritiæ commiſeratio. Sed ſeditioſi illi prædones, infantes, qui panis buccellis quaſi ſuſpenſi hærebant, arreptos in ſublime, graui caſu proſternere cœperunt. In eos autem qui ipſorum incurſionem præuerterant: quique prædam ab illis quæſitam antè deuorarent, perinde ac ſi ipſi ab illis non exiguam accepiſſent iniuriam, multò plus crudelitatis exercere. Ad alimenti item inueſtigationem, acerbas tormentorum vias excogitare. Nam interdum pudendorum meatus illis miſeris, in hac calamitate conſtitutis, granis erui obturant, non rarò ſudibus præacutis inferiores ventris ſedes transfigunt. Ab auribus hominum atque ſermone ſunt planè abhorrentia, quæ quiſque eorum perpeſſus eſt, vt vel vnum panem ſe habere fateretur, vel vnum polentæ pugillum occultatum indicaret. Tortores autem non fame vexati (minus enim fuiſſet crudele, ſi neceſſitate compulſi, iſta ſcelera conſciuiſſent) ſed partim vt ſuam inſanam proderent amentiam, partim vt commeatum in dies conſequentes ſibi ipſis compararent, adducti, iſta illis cruciamenta tam nefariè impegerunt. Qui verò ad Romani exercitus excubias, olera agreſtia & herbas colligendi cauſa nocte perreptaſſent, cum ſe putarent iam hoſtium manus effugiſſe, ab iſtis prædonibus, qui ipſis fortè obuiam fiebant, rebus, quas ſecum comportarent, vi diſpoliati fuere: & cum ſæpius precibus vehementer efflagitaſſent, noménque Dei cum primis tremendum anxiè inuocando obteſtati eſſent, vt aliquam partem ſaltem earum rerum quas cum periculo retuliſſent, ipſis tribuerent, ne hilum quidem omninò ab illis reportarunt: imò verò quiſque præclarè ſecum agi putabat, quòd cùm rebus ipſum ſpoliarent, vitam etiam non vnà adimerent. Iſtis paulò poſt adiungit, quæ ſequuntur: Iudæis iam non ſolum ab vrbe egrediendi, verùm etiam vitæ & ſalutis ſpes penitùs erat præciſa. Peſtis e-

Secundum Ioſephi teſtimonium de eadem re.

lib. 5. cap. 32.

nim cum vires ſuas quotidie magnopere amplificaret, populum per familias & ſtirpes prorſus depaſcebatur. Tecta mulieribus & infantibus fame peremptis referta: angiportus ſenum cadaueribus exaggerati: pueri & adoleſcentes † paſſim vagantes, & tanquam ſimulachra per forum & plateas volutati: & quo quemque loco hæc lethalis contagio prehenderet, ibi ea debilitatus concidit. Quorum vires erant iſta clade fractæ, hi cognatos ſuos ſepulchro condere nequibant: & quibus integræ ſuppetebant vires, cadauerum multitudo, & anceps ſuæ vitæ caſus exitúſque, eos ab humatione deterruit. Plerique dum alios humo tegere conabantur, ipſi morte occubuerunt. Nonnulli ad ſepulchra ſe prius receperunt, quàm neceſsitas ipſis incumberet moriendi. In hac miſeriarum turba nullus fletus, nulla querela, nullus ploratus edebatur: propterea quòd inediæ vis dolorum & lamentationum quaſi fibras radicitus extirpauerat. Quos enim aſperioribus doloris ſtimulis agitatos mors tardabat opprimere, hi certè alios qui ante occubuerant, ſiccis oculis aſpexerunt. Ciuitatem verò altum ſilentium, & craſſa caligo mortis & internecionis plena occupauit. Cæterùm prædones multò plus habuerunt acerbitatis, quàm reliquus ærumnarum cumulus. Nam familiæ cuiuſque ſepulchra defodientes, cadauera expoliare cœperunt: & non modò in mortuorum cadauera detractis corporum inuolucris, gladiorum aciem pertentare, verumetiam nonnullos proiectos adhuc ſuperſtites, quo ferri acumen experirentur, transfigere, ſicq; cum riſu profuſo decedere. Qui autem illorum dexteram & gladium in ſe conuerti ſupplices obteſtabantur, quo citius eriperentur moleſtiis, eorum poſtulata præ inſolenti quadam arrogantia reiicientes, famis cruciatu conficiendos dereliquerunt. Et cum ſinguli eorum qui erant animam ocyus edituri, nefarios & ſeditioſos illos prædones ſuperſtites relinquerēt, oculis templum verſus coniectis, acriter eò † intuebantur, quaſi ſupplicium de illis à Deo efflagitaturi. Principiò autem cum fœtidum odorem ferre non poſſent, publici ærarij ſumptu cadauera ſepelire mandarunt: verùm ſimulac non ſatis ſuppeteret pecuniarum, à [a] mœnibus] in foſſas vrbem obuallantes proiecerunt. Quas vbi Titus cadaueribus oppletas, & redundantem corporum putreſcentium ſaniem ſupernatantem vidiſſet, grauiter ſuſpirans ingemuit: manibúſque ad cœlum ſublatis, Deum conteſtatus eſt, illud non ſuum facinus fuiſſe. His idem Ioſephus, cum quædam obiter interiecerit, adnectit dicens: Non verebor ea quæ mœſtus animi mei ſenſus & cogitatio me iubet proloqui, apertè explicare. Arbitror equidem, ſi Romani in iſtos omni ſcelere contaminatos arma ferre tardaſſent, vel terræ dehiſcentis hiatum hanc vrbem abſorpturum fuiſſe: vel diluuium & aquarum inundationem eam obruituram, ſubmerſurámque, vel denique flammas & fulminum iactum, ſicut Sodomam, exciſurum vaſtaturúmque. Nam quoddam hominum genus multo nequius ac ſceleſtius illis qui olim ea perpeſsi ſunt, iſta vrbs planè extulit: quorum intoleranda inſania, vel ad vniuerſum hominum genus iurè è medio tollendum, ſatis videtur concepiſſe nequitiæ. Porrò in ſexto libro ſic ſcribit: Infinita quædam multitudo hominum fame extinctorum in ciuitate occidit: clades verò quæ ibi accidebant, nullo orationis genere poſſunt exprimi. Nam in ſingulis familiis, ſicubi vel vmbra alimenti apparebat, pugnatum eſt: & qui erant coniunctiſsimi, dum miſera illa & exigua ad vitam ſuſtentandam parata ſubſidia alter alteri abripiebant, manu inter ſe acriter cōflixerunt. Quod autem cibus penitùs defuerit, nemini ne iamiam præ fame morituro adhibebatur fides: ſed eos qui † extremum ſpiritum eſſent modò edituri, prædones perſcrutabantur, ne quis quid cibi in gremio occultans, mortem ſimulare videretur. Nonnulli prę inediæ grauitate hiantes, tanquam rabidi canes oberrare, vndique circumferri, in ipſas fores ædium tanquam † ebrij impingere, & præ veſana amentia in vnas eaſdémque ædes bis térue vno fermè temporis momento irruere viſi ſunt. Omnia præterea dentibus teri conficíque coegit neceſſitas: ſic, vt ea quæ ne ſordiſſimis quidem animalibus, rationis expertibus, ad veſcēdum erant accommodata, illi ipſi colligentes, vorare non recuſarent. Nam ad extremum, à cingulis & calceamentis non abſtinent: pelles etiam ſcutorum auulſas abſtractáſque dentibus mandunt: quibuſdam vetera fœni ſegmenta erant alimento. Nonnulli

† διολλυμένη. forſ. legen. διολισθαίνοντες

Prædones, eorumque ſæuitia.

† Ioſ. ἀτενίζοντες.

Ioſeph. [a] ἀπὸ τῶν τειχῶν.

Ioſeph. ἀνεστέναξε

Suſpirat Titus putreſcentium cadauerū intuitus multitudinem.

Tertium Ioſephi teſtimonium de horū malorum cauſis.

lib. 5. cap. 37.

Quartum Ioſephi teſtimonium de prædonum famiſque ſæuitia.

cap. 10.

† Ioſeph. ἐκπνέοντας.

† Ioſeph. μεθύοντες.

quiſquilias colligentes,minimum earum pondo quatuor drachmis Atticis vendiderunt. Verùm quid impudentem famis impudentiam, qua eſt in rebus inanimis vſa, attinet commemorare? Venio enim facinus eius declaraturus, dictu quidem horrendum, auditu autem incredibile: quale nec apud Græcos, nec apud Barbaros vnquam geſtum fuiſſe literis proditum eſt. Atque ipſe equidem, ne poſteris hominibus videri poſſem monſtri ſimilia dicere, etiam lubens hunc miſerum & acerbum caſum, niſi quòd teſtes propè innumerabiles huius mei temporis ad eundem confirmandum haberem, ſilentio planè præteriiſſem. Atque perexiguum ſane beneficium patriæ præſtarem, ſi quæ mala ipſa re pertulerit, ego oratione prætermitterem. Vt igitur ad rem redeam: Mulier quædam ex accolis qui trans Iordanem habitabant, nomine Maria, patre prognata Eleazaro, ex vico Bathezor (cuius verbi vim ſi lubet interpretari, domum hyſſopi ſignificat) generis & diuitiarum amplitudine illuſtris, vnà cum reliqua hominum multitudine Hieroſolymam ſalutis & vitæ tuendæ cauſa profugiens, eadem cum illis obſidione premebatur. Et quoniam non ſolum in cæteras illius opes & fortunas, quas ex vlteriore Iordanis continente confectas, ſecum in vrbem apportauerat, ſcelerati tyranni inuadebant: verùm etiam theſauri reliquias, & ſi quid etiam vnde victus ſuppeteret condiderat, ſatellites in dies ſingulos vi in eius ædes irruentes, prorſus auferebant: ob eam cauſam tandem acerba & grauis mulierem cœpit indignatio: & perſæpe prædones contumeliis maledictiſque figens, eos in ſuam ipſius perniciem laceſſiuit. Sed vbi neque ira incenſus quiſquam, neque miſericordia commotus, eam neci dare vellet, atque fruſtra cibum quæritare inueniréque niteretur, & nuſquam iam quicquam poſſet reperiri, & intolerabilis famis cruciatus per intima viſcera & medullas peruaderet, ardénſque illius æſtus eius animum magis magiſque incẽderet, illa iram pariter cum neceſſitate in conſilium adhibens, contra naturã ipſam audacter graſſata eſt. Atque arrepto in manus filio (erat enim illi puer paruulus, qui adhuc matris ſugebat vbera) Infans, inquit, miſelle & infelix, cuínam in hoc belli, famis & ſeditionis tumultu, te commodè reſeruem? Si Romanorum ſubiiciamur imperio, illic ſeruitutis iugo preſſi, vitam infeliciter exigemus. Sed ſeruitutem, credo, fames anteuertet. Accedit factioſorum prædonum turba, his vtriſque miſeriis toleratu multo aſperior. Age igitur, mi gnate, ſis matri cibus, ſis prædonibus furia, ſis communi hominum vitæ fabula: quæ res vna ad Iudæorum calamitates deeſſe videtur. Quæ cum dixiſſet, gnatum trucidat: quem vbi aſſauerat, dimidiatam partem ipſa comedit, reliquam clam occultatam reponit in poſterum. Paulò pòſt aduentant prædones, atque infandum carnium nidorem naribus attrahentes, minabantur ſe eam, ſi non ſtatim cibum, quem paratum habebat, ipſis oſtenderet, extemplò mactaturos. Tum illa: Partem, inquit, præſtantiſsimam vobis ſeruaui. deinde reliquias prolis ſuæ interemptæ eis oſtendit. Eos illico corripuit ingens horror, & ſtupor animorum: & præ crudeli rei aſpectu, pauore penè obriguerunt. Meus eſt hic, inquit, germanus filius: meum quidem hoc facinus. Comedite modò: ego enim ipſa comedi, ne ſitis muliere effœminatiores: néve matre ipſa propenſiores ad miſericordiam. Quod ſi qua vos fortè inceſſat religio, & meæ victimæ cibaria abhorreatis: ego quidem ſicut iam partem comedi, ſic quod ſupereſt, mihi maneat ad comedendum. Poſtea illi metu contremiſcentes, abſcedunt. Qui quidem hac vna re perterriti, ægrè illud deteſtabile & immane alimẽti genus matri integrum conceſſerunt. Confeſtim verò tota ciuitas huius ſceleris fama completa eſt: & quiſque eam ſibi ante oculos proponens, perinde ac ſi in ipſius conſpectu † geſta fuiſſet, totus ^ vehementer] cohorruit. De cætero quidem, qui fame acrius vrgebantur, omni ſtudio impetúque animi properabant ad mortem: illos verò, quos internecio antè occupauerat, quàm tanta & tam nefanda ſcelera vel auribus accipere, vel oculis intueri coacti eſſent, perbeatos exiſtimauerunt.

Cap. 21.

Iudæa mulier fameſcens a proprio filio veſci.

Matris filium eſuræ oratio.

Maria Eleazari F. proprij filij eſu famem pellere auſa.

† Ioſeph. κακοτομηθὲν.
^ δεινῶς

De Chriſti vaticiniis. *Cap. VII.*

Prædictæ Iudæis à Chriſto calamitates.

TAlis igitur merces Iudæorum iniquitatem impietatémque cõtra Chriſtum comparatam, tandem conſecuta eſt. Porrò autem huc addere operæpretium duximus, verax & ratum Seruatoris noſtri teſtimonium, quo eaſdem ipſas calamitates in Iudæos caſuras perſpicuè prænunciauit ad hunc modum: Væ prægnantibus & lactentibus in illis diebus. Orate, ne fuga veſtra fiat hyeme, neque ſabbato. erit enim tum afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi hactenus, neque fiet. *Matth. 24.*

Fame & ferro interemptorum numerus ex Ioſepho. 6. c. 44.

Idem auctor vniuerſum numerum eorum qui fame & gladio interierunt, in vnum colligens, vndecies cẽtena millia fuiſſe affirmat: & poſtquam ciuitas capta & penitùs vaſtata fuit, reliquos factioſos & latrones qui ſupererant, alterum alterius indicio proditos, à Frontone Romano mortis ſupplicio affectos fuiſſe: adoleſcentulos autem qui proceritate & pulchritudine corporis præter cæteros excelluerunt, in triumphum reſeruatos: ex reliqua multitudine qui decimum & ſeptimum ætatis ſuæ annum eſſent prætergreſſi, hos conſtrictos vinculis ad opera in Aegypto obeunda amandatos: complures verò per prouincias diſperſos, quo in celebribus ſpectaculis ferro & beſtiis membratim dilaniarentur: alios, qui adhuc decem & ſeptem annos non compleuerant, captiuos abductos, mercatoribúſque venditos: captiuos omnes, qui vniuerſo belli tempore prehendebantur, numero ad nonaginta ſeptem hominum millia fuiſſe narrat.

Latronum & ſeditioſorum cædes. Reſeruati in triumphum. Miſſi ad opera in Aegypto obeunda. Diuenditi. Captiuorum numerus.

Tempus Hieroſolymitani excidij anno Chriſti 72.

Iſta ſecundo anno regni Veſpaſiani ad hunc modum geſta ſunt, idque cõgruenter propheticis Domini & Seruatoris noſtri IESV CHRISTI prædictionibus: qui quidem ea, perinde ac ſi iam præſtò fuiſſent, diuina ſua virtute præuidit: quique pro huius vrbis euerſione vim lachrymarum profudit, & grauiter lamentatus eſt: ſicut teſtimonia declarant ſanctorum Euangeliſtarum, voces illius primum quaſi ad ipſam Hieruſalem loquentis citantium: Si cognouiſſes & tu in die iſto, quæ ad pacem tuam ſpectant: nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & obſidione cingent te, & coanguſtabunt te vndique, & ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt. *Luc. 19.* Deinde quaſi de ipſo populo verba facientis: Erit enim afflictio & neceſsitas magna ſuper terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducẽtur in omnes gentes: & Hieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem videritis circundari ab exercitibus Hieruſalem, tunc ſcitote, quia appropinquauit deſolatio eius. *Luc. 21.*

Vult ſeruatoris verba hæc ad Hieroſolymitanum excidiũ reſpexiſſe.

Quòd ſi quis Seruatoris noſtri verba cum reliqua huius auctoris [a] Hiſtoria, quam de vniuerſo hoc bello perſcripſerit, comparet, quid eſt quamobrem non eius præſcientiam atque adeò vaticinationem magnopere ſuſpiciat, eámque verè diuinam & ſupra modum admirabilem planè fateatur?

a ἱστορίαις.

De ſignis quæ bellum præceſſerunt. *Cap. VIII.*

DE illis verò rebus quæ poſt Seruatoris noſtri paſſionem, póſtque illas ſceleratas voces emiſſas, quibus Iudæorũ multitudo latronem & homicidam neci eripere poſtulabat, ducem autem & auctorem vitæ è medio tolli ſupplex petebat, vniuerſæ huic genti acciderint, in hac hiſtoria diſſerere non eſt omnino neceſſe. Sed videtur conſentaneum illa quidem adiicere, quæ perſpicuè ante oculos cuiuſque proponant ſingularem clementiam benignæ Dei erga illos prouidentiæ, quadraginta annos continuos poſt illud facinus contra Chriſtum admiſſum, perniciem & interitum in illis futurum differentis.

40 anni à morte Chriſti ad Hieroſolymitanum excidium quo tempore prouocati ad frugem Iudæi.

Quo quidem temporis ſpacio cum Iacobus ipſe, frater Domini nuncupatus (qui primus illic fuit creatus epiſcopus) cum plerique alij Apoſtoli & diſcipuli qui adhuc manebant in vita, atque adeò in ipſa Hieroſolymorum ciuitate commorabantur, loco illi tanquam firmiſsima quædam propugnacula extiterunt: diuina vltione, quæ eorum imminebat capitibus, non ſolum toleranter expectante, ſi fortè pro ſceleribus quæ conſciuiſſent, grauiter condoleſcentes, veniam & ſalutem tandem aſſequerentur: verùm etiam præter illam tam patientem & longinquam expectationem, admirabilia præterea portenta & prodigia cœlitùs demiſſa, quaſi prænuncia calamitatum (quæ illis, ſi non pœnitentiæ lachrymis peccata ſua delere conarentur,

Per Iacobum fratrem Domini. Per prodigia.

† Forſan [illegible]

narentur, in poſterum acciderent) manifeſto † oſtentante. Quæ quidem cum à ſcriptore ſuprà demonſtrato memoriæ & literis mandata ſint, nihil videtur commodius, quàm vti ad vtilitatem illorum qui in poſterum ſint hanc hiſtoriam perlecturi, hoc loco tradamus. Auctore igitur in manus arrepto, recita ea quæ de his rebus ab eo in ſexto Hiſtoriarum libro conſcripta ſunt.

Ioſeph. cap. 30.

Veteratores quidam, qui nefariè etiam contra Deum ipſum ementiebantur, id temporis miſeram & imperitam hominum multitudinem in adeò falſam opinionem induxerunt, vt euidentibus prodigiis, quæ ipſorum vaſtitatem præſignificabant, neque attenderent animum, neque fidem omnino adiungerent. Vnde tanquam homines qui fulminum iactu perterriti ſtupeſcunt, oculiſque & animo perſtricti ſunt, Dei oſtenta ipſis obnunciata pro nihilo putauerunt primùm, cum ſupra vrbem ſidus enſi oblongo ſimile conſiſteret, & cometa ad annum integrum ſuos radios funderet.

Sydus enſi oblongo ſimile. cometes.

deinde, cum altare & templum, populo ante ſeditionis initium tumultúmque belli ad feſtum Azymorum celebrandum in vnum coacto, ſexto Idus Aprilis circiter horam nonam noctis tanto lumine & ſplendore circumfunderentur, vt iam dies clarè illuceſcere videretur. hic fulgor ad dimidiatam horam reſplenduit: qui certè imperitis aliquid boni videbatur prænunciare. Sed à legiſperitis & ſacrorum interpretibus illicò iudicatum eſt, cum idem ipſum præſignificare, quod rerum euenta poſteà confirmarunt. Eodem verò feſto, vacca † a ſummo ſacerdote ad ſacrificium adducta, in medio templo agnum edidit.

Vacca agnum enixa medio templo.

Porta etiam interioris ſanctuarij ad Orientem ſpectans, quæ tota & ænea eſt, & validiſsima, quæque ſub crepuſculum vix à viginti viris occludi, ferreiſque vectibus firmari, & craſſis peſſulis † in limen ex vno continuo lapide factum demiſſis depreſsiſque figi ſolebat, noctu quidem hora ſexta, ſua ſponte patefieri viſa eſt.

Porta ſanctuarij ſponte aperta.

† ὑπό τε a quodam.

† Ioſeph. εἰς οὐδὸν ὄντα διηνεκῆ λίθου καθιεμένον.

† Templi igitur cuſtodes properè ad ducem accurrere, eum certiorem facere. Ille cum eò aſcendiſſet, egrè poterat illam occludere. Iſtud imperitis rurſus optimum quiddam portendere videbatur. Deum enim, dixerunt, portam bonorum ipſis aperuiſſe. Verùm docti & prudentes portam illã quæ ſanctuarium firmiſſimè muniebat, ſua ſponte ita diſſolutam, hoſtibus introitum ad prædam patefeciſſe cenſuerunt: & ſignum eſſe vaſtitatis, ipſi inter ſe aſſeueranter affirmarunt. Ferè diebus paucis poſt feſtum peractum, duodecimo Calend. Iunij, Spectrum quoddam prodigioſum, fide & opinione omnium maius cernebatur: & quod de eo hoc loco dicetur à me, fabula, † credo, planè putaretur, niſi etiam & ab his eſſet qui ſunt oculis ſuis illud idem conſpicati narratum, & cõſequentes inde clades eiuſmodi oſtenta commeruiſſent.

† Apud Euſebium hæc deſunt græcè quæ reperies apud Ioſeph. cap. 31. lib. 6. ἁλώς pag. 880. & 881. gr. Cod.

Nam ante ſolis occaſum currus paſſim per vniuerſam regionem in ſublimi ferri rapique, & phalãges armatæ per nubes diſcurrere, vrbéſque vndique cingere viſæ ſunt.

Currus armatorúmque phalanges in aëre viſa.

† Ioſeph. ἅρματα.

† Ioſeph. ἔνδον.

Quinetiam in feſto Pentecoſtes, cum noctu ſacerdotes (vt illis in more poſitum eſt) ad templum † interius ſacrificij obeundi cauſa commearent, primùm tumultum quendam & ſtrepitum ſe audiuiſſe dicebant. Deinde vox crebra ita illorũ circumſonabat auribus: Migremus hinc, Migremus hinc.

Tumultus, vocéſque à ſacerdotibus audita.

Illud porrò his quæ modò commemoraui, multo plus eorum mentibus incuſsit terroris. Ieſus quidam, filius † Ananiæ, vir agreſtis, plebeióque ac ignobili genere ſatus, quadriennio ante bellum ſuſceptum, cum iam ciuitas pace frueretur tranquilliſsima, atque adeò in maxima communiũ rerum affluentia viueret, ad feſtum profectus, in quo mos erat vt Dei iuſſu in tabernaculis ſeptem dies continuos habitarent (vnde Feſtum tabernaculorum vocatum eſt) derepente in templo clara voce exclamare cœpit: Vox ab oriente, vox ab occaſu, vox à quatuor ventis, vox ſuper Hieruſalem & templum, vox ſuper ſponſos & ſponſas, vox ſuper vniuerſum populum. Atque dies noctéſque hoc modo vociferans, omnes ciuitatis vicos circuiuit.

† Ioſeph. Ἀνάνου.

Mirum de Ieſu Anani filio prodigium.

Verùm cum quidam ex præſtantioribus viris hanc vocem tanquam mali ominis nunciam iniquo animo ferrent, hominem prehendi iubent, multiſque pariter ac grauibus plagis cædi. Hic neque palàm pro ſe viros primarios, neque priuatim eos † à quibus vapulabat deprecatus eſt: ſed voces illas quas prius profuderat, continenter edere non ceſſauit. Magiſtratus verò, cum viri animum (quod res erat) diuiniore quadam commotione pulſum arbitrarentur, eum ad prouinciæ præfectum à Romanis deſig-

† Ioſeph. παίοντας.

† Ioſ. ἀναγό-σιν. natum † deducunt. Illic vbi caro eius ad oſſa vſque eſſet verberibus dilacerata, ipſe "
neque cuiquam ſupplicauit, neque profudit lachrymas: ſed voce ad cõquerendum "
Oraculum, quod male à Iudæis intellectum fuit. quàm maximè variata, inter ſingulas plagas hoc interpoſuit: Væ væ Hieroſolymis. "
Aliud præterea, quod iſto multo plus habet admirationis, idem auctor comme- "
morat. Oraculum quoddam in Sacris literis repertum fuiſſe, quod iſta verba com- "
plectebatur: Nimirũ eo tempore quendam ex illorum regione ortum fore, qui vni- "
uerſi orbis obtineret imperium. Quod quidem ille in Veſpaſiano expletum intel- *Forſan.*
lexit: verùm Veſpaſianus non totius orbis, † ſed Romani † ſolius imperij guberna- † ἁπάσης γὰρ ὄντος, μόνης ἦ.
cula obtinuit. Rectius ergo & verius ad Chriſtum poteſt accommodari, cui à patre
dictum eſt: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuã, & poſſeſſionem tuã *Pſal. 2.*
terminos terræ. Nam eodem ipſo tempore ſonus & vox ſuorum ſanctorum Apo-
ſtolorum in omnem terram exiuerat, & in fines orbis terræ verba eorum.

De Ioſepho, & Commentariis quos reliquit, & quomodo diuinorum librorum meminerit. Cap. IX.

IAm verò poſt iſtarum rerum omnium narrationem, ipſum Ioſephum, qui tot & tanta huic hiſtoriæ, quæ in manibus eſt, attulit ſubſidia, vnde, quóve genere ortus ſit, nõ debemus in obſcuro relinquere. Qui etiam de ſe loquitur ad hunc modum: *Ioſephi pater.* "Ioſephus Matathiæ filius, ſacerdos Hieroſolymitanus, non ſolum ipſe Romanos in initio belli Iudaici oppugnaui, ſed cæteris præliis poſtea commiſſis neceſſitate coactus interfui." Hic Ioſephus non modò apud gentem ſuam, verùm etiam apud Romanos, Iudæorum illius temporis facilè præſtantiſsimus habitus fuit, ita vt tum ſtatuæ honore in vrbe Roma decoraretur: *Statua Ioſepho Romæ erecta.* tum libri ab eo induſtria elaborati confectique in bibliothecam, tanquam monumenta, meritò reponerentur. Hic verò rerum Iudaicarum antiquitatem in viginti integros libros redegit. Hiſtoriam item de bello Iudaico ſua ipſius ætate adminiſtrato, ſeptem libris conſcripſit. *Eiuſdem in bibliotheca Romana reconditi libri Antiquitatum belli Iudaici contra Apionẽ.* Quas res non Græco ſolum ſermone, ſed patrio etiam ſe tradidiſſe, ſuo ipſius confirmat teſtimonio. Cui quidem propter reliquas res veriſsimè ab eo conſcriptas, etiam in hac cauſa fides iurè debet adhiberi. Dicuntur etiam alij duo libri de Iudæorum vetuſtate ab eo accuratius elucubrati: in quibus non ſolum contra Apionem grammaticum, qui id temporis in Iudæos vehementius ſuis ſcriptis inuehebatur, verùm etiam contra alios qui patria & auita Iudaicæ gentis inſtituta conuiciis & ignominia afficere conabantur, ſtrenuè diſſerit. In priore iſtorum voluminum, quæ ſunt de vetuſtate Iudæorum contexta, *Eiuſdem de Hebræorum libris teſtimonium contra Apionem 919. pag.* numerum Scripturarum in veteri Teſtamento contentarum, quæ ſunt cõſenſu omnium & teſtificatione probatæ, percenſet: & qui libri ex illis qui eas complectuntur, apud Hebræos in nullam controuerſiam vocati ſint, quique tanquam à veterum traditione ad illos deuenerint, iis verbis perſpicuè docet: † Non ſunt apud nos libri numero infiniti, † qui inter ſe diſſenſione diſcordant, aut qui loquuntur pugnantia: ſed duõ ſolum, & viginti, temporis vniuerſi ſeriem complectentes, qui quidem iure optimo ^ diuini] eſſe creduntur. Ex quorum numero quinque ſunt Moyſis, qui leges & primum humani generis nõ ortum ſolum, ſed etiam propagationem, vſque ad mortem ipſius Moyſis continent: quod quidem tempus tria prope milia annorum comprehendit. A Moyſis occaſu vſque ad regnum Artaxerxis (qui poſt Xerxem rex Perſarum fuit) prophetæ, qui Moyſis ætati proximè ſucceſſerunt, res geſtas ſuorum temporum, tribus & decem libris conſcripſerunt. Reliqui quatuor, Hymnos ad Deum laudibus efferendum compoſitos, & monita hominum vitæ rectè inſtituendæ accommodata complectuntur. A tempore Artaxerxis vſque ad hanc noſtram ætatem, ſingula quidem ſunt ſcriptis prodita: ſed pari fide & auctoritate † cum ſuperioribus propterea non dignantur, quòd ab eo tempore ad noſtram memoriam vſque non continua, exploratéque perſpecta & cognita fuit prophetarum ſucceſsio. Cæterùm quantum † fidei & auctoritatis noſtræ Scripturæ libris † tribuamus, reipſa ſatis perſpicuum eſt. Nam tanto & tam diuturno æui curriculo decurſo, nemo illis vel addere, vel adimere, vel quicquã denique in eiſdem cõmutare auſus eſt. Imò quod rata Dei præcepta decretaq́; ſint pro

† Ioſ. ὂν
† Ioſ. ἀσυμφώνων.
^ θεῖα.
† Ioſ. τοῖς πρὸ αὐτῶν.
† Ioſ. πεπιστεύκαμεν.

certo

certo exiſtimare, † iiſdêque firmè adhæreſcere, & pro illis, ſi opus ſit, vitam libenter profundere non dubitare, omnium Iudæorum animis ſtatim ab ineunte ætate quaſi inſitum & innatum eſt. Atque hæc ipſius ſcriptoris teſtimonia, non ſine legentium vtilitate hoc loco poſuimus. Eſt præterea aliud opus non obſcurum ſanè, aut contemnendum, De ratione ſola mentis rectrice, ab eo elaboratum, quod quidam Machabæorum propterea inſcribunt, quod grauia Hebræorum quorumdam certamina, qui virili & magno animo pro vera in Deum religione & pietate mortem oppetierunt (de quibus, in libris qui vocantur Machabaici, ſermo inſtituitur) in ſe contineant. Porrò in extremo vigeſimo libro de Antiquitate, ille ipſe apertè indicat, quo pacto patrias Iudæorum ſententias & opiniones de Deo, de eius eſſentia, & de legibus etiam, quamobrem eſſent quædam ex earum præſcripto libera & ſoluta ad agendum, alia autem vetita & interdicta, quatuor libris cōplecti inſtituiſſet. Itemque in ſuis ipſius ſcriptis alia opera à ſe ſtudio & induſtria elaborata memorat. Illud præterea eſt rationi conſentaneum, vt eas voces percenſeamus, quas in libello ab ſe De ſua ipſius vita conſcripto inſerit (vti teſtimonium illarum rerum quas nos ab eo deprompſimus, melius confirmetur) quo quidem in loco Iuſtum Tiberiadem, qui eorum temporum hiſtoriam pari cum eo ratione ſcriptis tradere nitebatur, quaſi minus vera perſcripſiſſet, coarguit: & cum multa alia crimina homini obiectauerit, hæc præterea adiungit his ferè verbis: Certè de meæ hiſtoriæ ſcribendæ ratione non mihi eo modo, quo tibi, metus iniectus eſt: ſed meos libros ipſis imperatoribus tunc ad perlegendum tradidi, cum res geſtæ propè iam ante cuiuſque oculos verſabantur. Nam mihi conſcius eram, me veritatis declarationem ſtudioſè obſeruaſſe: per quam quidem cum certum teſtimonium me conſecuturum opinarer, non omnino me mea fefellit opinio. Aliis item non paucis hiſtoriam oſtendi, quorum nonnulli bello interfuere: vt rex Agrippa, & complures alij cum eo ſanguinis communione coniuncti. Titus etiam imperator, tanto ſtudio erga meos libros incendebatur, vt ex illis ſolis rerum geſtarum noticiam hominibus tradi voluerit, eiſque † propria manu ſubſcriptos in vulgus exire præceperit. Rex Agrippa porrò ſexaginta duas epiſtolas, † quib. nos veritatem in ſcribendo diligenter ſecutos confirmat, ſcripſit: quarum duas hic ſubieci. At ſi te cupiditas vlla tenet, ea quæ de hac re ab illo ſcripta ſunt, cognoſcendi, ab ipſis epiſtolis petas licet. Hæc Ioſephus ipſe de ſe. Verùm de illo hoc modo expoſitum ſit. Ad ea igitur quæ ſequuntur, veniamus.

† Ioſ. ἐνομάζειν

Ioſephi liber in Machabæos. Einſdem inſtitutum, ſed non ſcriptum opus.

Iuſtus Tiberienſis à Ioſepho reprehenſus. Fides Ioſephi in hiſtoria probata teſtimonio imperatorum.

In vita Ioſephi fol. 651. lin. 20.

Titi,

Agrippa.

† Ioſ. ἑαυτῶ

† Ioſ. τῇ τῆς ἀληθείας παράδοσιν μαρτυρῶν, ὧν δύο, ἀνέγνωσα.

Quòd poſt Iacobum, Simeon Hieroſolymitanæ eccleſiæ præſidebat. Caput X.

VBi Iacobus martyrio obiiſſet, & Hieruſalem paulo pòſt eſſet capta, atque adeò exciſa: fama eſt, Apoſtolos & diſcipulos Domini, qui adhuc iſta lucis vſura fruebantur, vnà cum his quibus cum Domino ſecundum carnem intercedebat cognatio (pleriſque enim iſtorum ad illud vſque tempus vita ſuppetebat) ex omnibus locis in vnum conueniſſe, conſiliumque pariter iniuiſſe, quis in Iacobi locum ſuccedere dignus iudicaretur. Omnes ergo vnò conſenſu Simeonem, filium Cleophæ (cuius etiam ſacra Euangelij ſcriptura mentionem facit) idoneum habilemque, qui Eccleſiæ ibidem inſtitutæ ſede & præfectura donaretur, exiſtimabant: qui, vt fertur, Seruatoris conſobrinus fuit. nam Cleophā, fratrem Ioſephi fuiſſe, narrat Hegeſippus.

Conſilio ſuperſtitum Apoſtolorum & diſcipulorum Simeon Hieroſolymorum fit epiſcopus.

Luc. 2.

Quòd Veſpaſianus, illos qui ex Dauid prognati erant, conquiri iubet. Caput XI.

FErtur præterea, Veſpaſianum poſt vaſtationem Hieroſolymorum mandaſſe, vt omnes ex Dauidis genere prognati, diligenter conquirerētur, quò nemo apud Iudæos ex illa regia ſtirpe omnino in poſterum ſupereſſet: indéque in Iudæos maximam denuò cladem & perſecutionem fuiſſe concitatam.

Iubet Veſpaſian⁹ reliquias ſtirpis Dauidicæ tolli.

Iudæorum clades.

Quòd Abilius, Secundus Alexandrinorum fuerit epiſcopus, & Romanorum Anacletus: & eiuſdem eccleſiæ Anacleto Clemens ſucceßit tertius, & de epiſtola Clementis. Caput XII.

Linus,

Anacletus, romani epiſcopi.

Anianus primus:

Abilius ſecundus Alexandriæ epiſcopus.

Clemens Rom. epiſc.

Clementis epiſtola ad Corinthios.

Vſitata in vetere eccleſia.

CVm Veſpaſianus decem annos regno eſſet perfunctus, Titus filius Imperator ei ſucceſſit. A quo biennio imperio iam gubernato, Linus epiſcopus, cum duodecim annis eccleſiæ Romanæ miniſterium obiiſſet, Anacleto eam tradidit. Poſtquam autem duos annos & menſes totidem Titus rexiſſet imperium, in eius locum Domitianus ſucceſsit. Quarto anno Domitiani, Anianus, primus eccleſiæ Alexandriæ præfuit: qui cum annos viginti duos in eo munere compleuiſſet, exiit è vita. In cuius locum ſecundus ſuffectus eſt Abilius. Duodecimo anno huius imperij, cum Anacletus Romanam eccleſiam annos duodecim epiſcopus adminiſtraſſet, eum ſecutus eſt Clemens: quem Apoſtolus in epiſtola in epiſtola ſcripta ad Philippenſes, cooperarium ſuum fuiſſe docet. Cum Clemente, inquit, & reliquis meis cooperariis, quorum nomina ſunt in libro vitæ. Huius verò Clemētis vna fertur eſſe epiſtola omnium iudicio approbata, illuſtris illa quidē, & digna planè admiratione: quam tāquam ex Romanæ eccleſiæ perſona ad Corinthiorum eccleſiam tum quidem exarauit, cum iam Corinthi grauis eſſet conflata ſeditio. Hanc ſanè cùm veterum, tum noſtra ipſorum memoria, plurimis in eccleſiis publicè lectam vſurpatámque cognouimus. Quod autem (vti docuimus) id temporis Corinthiorum ſeditio concitata ſit, Hegeſippus locuples teſtis eſt.

Titus. *Domitianus.* *Phil. 4.*

De perſecutione, quæ ſub Domitiano orta eſt. Caput XIII.

Domitianus ſecundā in Chriſtianos mouet editionem.

CVm Domitianus multum in multos crudelitatis & nequitiæ declaraſſet & non exiguam patriciorum & illuſtrium virorum multitudinem Romæ temerario & iniquo iudicio interemiſſet, alióſque infinitos dignitate præſtantes non ſolum patriis finibus eiectos, exilio mulctaſſet, ſed etiam omnibus facultatibus ac fortunis immeritò & ſine cauſa exuiſſet: tandem inſceleratam Neroniani in Deum odij & impietatis hæreditatem ſucceſſit. Secundus namque erat, qui contra nos Chriſtianos (licet pater eius Veſpaſianus nihil iniuriæ, aut mali in nos animo aliquando excogitaſſet) perſecutionis incendium excitarit.

De Ioanne apoſtolo, & eius Apocalypſi, & Flauia Dometilla. Caput XIIII.

Ioan. Apoſtolus in Patmū relegatus.

Quo tempore Apocalypſis viſa.

Flauia Dometilla multique aly fidei uomme exilio mulctati.

EOdem tempore fertur Ioannem, apoſtolum pariter & euangeliſtam, adhuc in vita manentem, propter teſtimonium quod verbo Dei perhibebat, in inſulam quæ Patmos dicitur relegatum. Irenæus verò, vbi ſcribit de numeri nominis Antichriſti ſupputatione (quæ in Apocalypſi, quam Ioanni aſcribunt, memoratur) in quinto libro contra Hæreſes, iſta de Ioanne ad verbum loquitur: Vtrum palàm nomen ipſius Antichriſti iſto tempore prædicari oporteat, ab illo qui eam diuinam Apocalypſin & reuelationem viderit, ſatis explicatum eſt. neque enim longo tempore antè, cœleſtis illa viſio cernebatur: ſed noſtra propè ætate, in ipſo fine imperij, Domitiani. Tantoperè verò temporibus illis, quæ ſuprà demonſtrauimus, noſtræ fidei doctrina ſplendeſcebat, vt hi etiam ſcriptores qui à ſermone & diſciplina religionis noſtræ videntur prorſus alieni, hiſtoriarum ſuarum monumentis cùm perſecutionem, tum martyria quæ id temporis geſta erant, tradere minimè grauati fuerint. Qui etiam temporum ordinem accuratè, & tanquam ad amuſſim obſeruabāt, narrabantque Flauiam Dometillam, ex ſorore Flauij Clementis (qui vnus ex conſulibus tum Romæ fuit) prognatam, cum aliis pleriſque, ob Chriſti teſtimonium anno decimo quinto Domitiani inſulam Pontiam, ſupplicij & mulctæ cauſa extruſam.

Iren. lib. vlt. cap. 5. *Apoca. 13.* » » » »

Quòd Domitianus eos qui à Dauid deſcenderant, occidi iubet: & de propinquis Seruatoris noſtri. Caput XV.

Cum

CVm Domitianus ipſe omnes Dauidis ſtirpe & familia proſeminatos, è medio penitus tolli iuſsiſſet, vetus fama eſt, Iudæ poſteros (hunc fratrem Seruatoris ſecundum carnem fuiſſe liquet) vtpote qui non à Dauide ſolum ſuum genus, ſed etiam ab ipſo Chriſto ſanguinis cõiunctionem ducerent, à quibuſdam ſectarum Iudaicarum fautoribus in iudicium eſſe vocatos. Quæ quidem Hegeſippus quoque ad verbum explicat, hoc modo: Alij ex genere Domini Seruatoris orti, nepotes Iudæ (qui frater illius ſecundum carnem dicebatur) adhuc erant ſuperſtites: quorum nomina maleuoli detulerunt, tanquam ex ſtirpe Dauidica genus ſuum deriuantium. Iſtos verò quidam nomine iocatus ad Cæſarem Domitianum deduxit. hic enim de aduentu Chriſti, vt Herodes iam olim, metu erat non exiguo perculſus. Qui cum ab illis rogaſſet, Vtrum eſſent ex genere Dauidis procreati: ita rem ſe habere, planè confeſsi ſunt. Tandem ei ab ipſis ſciſcitanti, quot & quantas haberent poſseſsiones, & quantam pecuniarum ſummam: vterque reſponſum dedit, ſolum nouam millia denariorum ſibi ſuppetere, & dimidiatam tantummodo partem ad ſingulos ipſorum ſpectare. iſtáſque facultates non in argento ſe poſsidere dicebant: ſed in cenſu agrorum, qui ſolum continebant iugera trigintanouem. ex quorum fructibus ſe non modò vectigalia penſitare, ſed etiam ſuam ipſorum vitam in eiſdem labore & induſtria colendis ſuſtentare aſſeruerunt. Suas deinde manus, quæ pro ipſis laborum ſuorum teſtimonium dicerent, oſtendere cœperunt: corporis item duritiã & callum ab opera aſsidua & diligentia contractum, qui in eorum manibus tanquam veſtigia laborum ſuſceptorum impreſſerat, demonſtrare. Rogati etiam, vt de Chriſto & regno eius, quódnam eſſet, & quando quóue loco exiſteret, rationem redderent: illud non mundanum & terreſtre eſſe, ſed cœleſte & angelicum: quod in ipſa ſeculi conſummatione declarandum foret, quando Dominus cum gloria & maieſtate è cœlo deſcendens, de viuis & mortuis eſſet ſententiam dicturus, & cuique mercedem ſecundum opera & vitæ officia redditurus. Vnde Domitianum nihil mali contra eos decreuiſſe: ſed tanquam abiectos & ſimplices aſpernatum, liberos illos quidem dimiſiſſe, atque adeò deſtitiſſe à perſecutione, quam ex decreto contra Eccleſiam inſtituerat. Iſtos ita periculo & crimine ſolutos, deinceps tum quòd teſtes Domini erãt, tum quòd eius ſtirpe generari putabãtur, Eccleſiis pręfuiſſe: & pace iam in Eccleſia cõſtituta, ad Traiani vſque tẽpora vitã propagaſſe. Hacten⁹ Hegeſippus. Eôdẽ accedit Tertullianus, qui talẽ Domitiani facit mentionẽ: Tẽtauerat & Domitianus, portio Neronis, de crudelitate: ſed, quia & homo, facilè cœptũ repreſsit: reſtitutis etiã, quos relegauerat. Scriptores porrò, qui res geſtas cuiuſque tẽporis literis prodiderũt, narrãt, Senatũ Rom. cum Domitianus iam quindecim annorũ ſpacio functus eſſet imperio, & Nerua regni gubernacula obtinuiſſet, ſuffragiis decreuiſſe, vt nõ modò honoris inſignia Domitiano dicata, penitùs tollerẽtur: verumetiã, vt omnes qui è patriæ fuiſſent finibus [c immerito] expulſi, nõ modò domũ ad ſuos redirent ſed etiã opes & fortunas ſuas denuò reciperent. Tradunt etiã veteres noſtri ſcriptores, Ioannem eo tempore ab exilio, quod fuerat inſula perpeſſus, rediiſſe, & Epheſi denuò ſedem ac domicilium rerum ſuarum collocaſſe.

Iubet Domitianus Dauidis ſtirpem excindi.

Iudæ nepotes ad Domitianũ tracti.

Interrogantur de facultatib⁹, vtaque genere.

Chriſti regnũ quale.

Illæſi cum dimittuntur.

Ceſſat eccleſiæ perſecutio ſub Nerone.

Tertul. in Apo. aduerſus gentes verba ca. 5.

Mortuo Domitiano auctoritate ſenatus ab exilio reuocantur innoxij.

Nerua.

c adiκως.

Ioan. Euangeliſta è Patmo reuocatus.

Quòd Cerdo Alexandrinorum eccleſiam tertius gubernabat, & ſecundus Antiochenorum eccleſiam Ignatius. Caput XVI.

NEruæ verò, qui paulo amplius anno [c regnauerat], ſucceſsit Traianus. Primo anno illius imperij, cum Abilius decẽ & tres annos eccleſiæ Alexandrinæ præfuiſſet, Cerdo eo dignitatis gradu potitus eſt. Hic tertius poſt Anianum, primum epiſcopum, eam rexit eccleſiam. Per idem tempus Clemens Romanam adhuc gubernabat eccleſiam, qui poſt Paulum & Petrum tertius epiſcopalis illius dignitatis gradum obtinuit. Linus primus erat, ſecundus Anacletus. Porrò Euodius primus Antiochiæ fuit epiſcopus: ſecundus Ignatius, qui illis temporibus multum hominum ſermone celebratus fuit. Tunc Simeon ſecundus ſimiliter poſt Seruatoris noſtri fratrem Iacobum, eccleſiæ Hieroſolymitanæ miniſterio præficitur. Eodem tempore ille ipſe apoſtolus pariter &

Traianus.

c βασιλεύσαντα.

Cerdo epiſcopus Alexandriæ.

Clemens 3. poſt Paulum Petrũ Ro. epiſc.

Euodius primus,

Ignatius ſecundus Antiochenæ epiſcopus.

Simeon Hieroſoly. Epiſco.

depoſitum nobis redde, quod ego & Chriſtus, eccleſia teſte, quam gubernas, tibi commiſimus. Hic verò primò attonitus obſtupuit, arbitratus pecuniam, quam nunquam acceperat, à ſe per fraudem & dolum malum repeti: & tamen neque facilè credere poterat, ea ab ſe repoſci per calumniam, quæ neutiquam habuiſſet: neque Ioanni, depoſitum repetenti, omnino diffidere. Verùm ſimulatque Ioannes dixerat, Adoleſcentulum repeto, & animam fratris: ſenex demiſſo vultu ingemiſcens, & item lachrymans, Ille (inquit) mortuus eſt. Quomodo, & quo genere mortis? Deo inquit, mortuus eſt. Nam nequam & perditus, & vno verbo, latro euaſit. Etiam pro eccleſia, in qua verſabatur, montem cum nefaria hominum ſui ſimilium turba occupat. Apoſtolus ergo veſte dilacerata, ingenti cum gemitu caput feriens: Bonum, inquit, cuſtodem animæ fratris tui te reliqui. Equus iamiam mihi adſit, & dux aliquis itineris. Inde ab eccleſia, ita vt erat, cum feſtinatione ſe proripuit. Profectus autem ad locum, à primis latronum excubitoribus prehenditur. Qui neque fugam parans, neque euitare ſtudens, ſed vociferans admodum, dixit: Huc huius rei cauſa acceſſi, me ad principem veſtrum deducite. Qui quidem ad tempus, vt erat armatus, expectat. Verùm vt Ioannem aduentantem agnouerat, præ pudore capeſſit fugam. Hic verò ætatis ſuæ oblitus, illum pro viribus properè inſequitur: atque clamans, Quid (inquit) fili, me tuum ipſius patrem, inermem, & ætate confectum, fugis? Miſerere laboris mei, fili: ne formides: adhuc tibi ſalutis ſpes reliqua eſt: ego Chriſto pro te reddam rationem: & ſi ſit opus, pro te lubens mortem oppetam, ſicut Dominus pro omnibus nobis: pro tua anima, meam dabo: conſiſte, crede: Chriſtus me miſit ad te. Ille vbi hæc audiuerat, primùm oculis humi defixis cōſtitit, deinde arma abiecit: tum horrore perfuſus, grauiter & acerbè lamentatus eſt: Senem ad ſe aduentantem [c] complectitur: fletu & mœrore, quoad poterat, pro culpa ſatisfecit: & dextra ſola occultata, lachrymarum vnda ſecundò baptizatur. Apoſtolus rata & conſtanti aſſeueratione, ei ſe à Seruatore veniam & remiſſionem peccatorum precibus ſuis impetraturum pollicetur: atque ad genua accidens, ipſam manum dexteram, tanquam aqua pœnitentiæ ablutam purgatámque oſculatus, illum ad Eccleſiam reducit. Crebris item precibus Deum pro illo inuocat, continuis ieiuniis vnà cum eo ſe macerat, †varíis diuinæ ſapientiæ ſententiis eius animum quaſi quibuſdam lenociniis mitigat, tranquillátque: neque prius, vt fertur, inde deceſſit, quàm illum eccleſiæ miniſterio præfeciſſet. Cuius conuerſione magnum veræ pœnitentiæ exemplum, præclarum ſecundæ regenerationis ſpecimen, illuſtre denique trophæum à peccatis reſurrectionis, per exteriora pœnitentiæ ſigna hominibus propoſuit ad imitādum. Iſta à Clemente hoc modo præſcripta, tum ad rei geſtæ cognitionem, tum ad vtilitatem legentium accommodata, iſtum locum obtineant.

Citatoque inter medios latrones adoleſcētem inſequitur Ioannes.

Fugitiuum blā-de ad frugem prouocat.

c περιβάλλει

Pœnitentiæ inſigne exēplū.

† ποικίλαις σειρῆσι λόγων κατεπᾴδων αὐτοῦ τὴν γνώμην

De ordine euangeliorum. *Caput* XVIII.

PErgamus iam, & certa Apoſtoli ſcripta quæ in nullam hactenus controuerſiam vocata fuerint, oſtēdamus. Ac primùm de Euangelio illius, quod in vniuerſis eccleſiis ſub cœli complexu collocatis peruulgatum eſt, pro explorato cōſtet. Quòd verò inter reliqua tria Euangelia à veteribus rectè & appoſitè quarto numeretur loco, hoc pacto planum fiet. Admirabiles planè viri & reipſa diuini (Chriſti Apoſtolos intelligo) ipſa pura ac ſyncera vitæ ratione cum primis eximij, & vniuerſo virtutis genere animis exornati, quanquam linguæ elegantis & diſerti ſermonis rudes & ignari, diuina tamen & miranda potentia ipſis à Seruatore donata fidentes, exquiſita verborum fabricandorum ſolertia, & arte elaborata, doctrinam magiſtri ſui, ac præcepta exponere neque norunt, neque conati ſunt: ſed aperta & manifeſta docendi ratione per ſacroſanctum Spiritum ipſis opem ferentem infuſa, & ſola Chriſti virtute, tot miraculorum effectrice, per ipſorum doctrinam & res geſtas plenius peruulgata, vtentes, regni cœlorum noticiam toti orbi terrarum patefecerunt: quinetiam ſtudium & operam, quæ in libris conſcribendis poni ſolet, haud magno ſanè æſtimarunt, & iſtud planè præſtiterunt: vtpote excellentiori miniſterio, ac longè hominum

Ioannis Euāgelium.

Apoſtolorum ſcripta nō arte ſed ſpiritu ſancto plena.

Cur ornatū in ſcriptis neglexerunt Apoſtoli.

captum ſuperanti inſeruientes. Paulus enim, qui inter omnes illos verborum ap-
paratu maximè,& ſententiarum grauitate non minus pollebat, quamuis infinita
Pauli ſcripta qualia. ferè arcana myſteria,quæ loqui fas non erat,animo teneret,(quippe qui ad [c]tertiũ] [c] τρίτον.
cœlum vſque ſublatus,diuinarum rerum cõtemplationem guſtaſſet, ad ipſumque
paradiſum diuinæ maieſtatis claritate eximium raptus eſſet,& illic ad verba ſecre-
ta & plena myſterij audienda admiſſus) præter pauciſsimas epiſtolas, præterea
nihil ſcriptis omninò mandauit.Et quanquam reliqui omnes qui erant ab ipſo Ser-
uatore noſtro doctrina & præceptis ſapientiæ inſtituti,vt duodecim Apoſtoli, Se-
ptuaginta diſcipuli,aliique præter iſtos, penè innumerabiles, eiuſmodi reuelatio-
num non penitùs expertes & ignari erant:tamen ex omnibus qui in eius diſciplinã
Qua occaſione ſcripſerint euāgelia ſe tradiderant,ſolus Matthæus & Ioannes nobis quædam monumenta literis pro-
dita poſt ſe reliquerunt: quos etiam fama eſt, neceſsitate quadam abductos, ſe ad
Matthæus. ſcribendum contuliſſe.Matthæus,cum iam antea Hebræis verbum Dei prædicaſ-
Ioannes ſet,ſimulac in animo habuit ad alias gentes proficiſci,Euangelium ſuum patrio ſer
mone cõſcripſit:& quod illis à quibus deceſsit,deeſſe, dum præſens apud eos erat,
videbatur,illud ſedulitate & labore ſcribendi omnibus ſuis quaſi numeris expleuit.
Iam verò vbi Marcus & Lucas ſua Euangelia in publicum protuliſſent, Ioannem
(cui ſemper in more poſitum erat, prædicatione verbi abſque ſcriptis vti) tan-
dem eiuſmodi cauſa adductum, ſe ad ſcribendum applicuiſſe ferunt. Cum tria
euangelia iamdudum perſcripta,cùm in aliorum iam omnium,tum in ipſius etiam
manus perueniſſent,fama eſt eum ea magnopere approbauiſſe: & conſtanti ratoq;
teſtimonio,omnia in illis vere fuiſſe ſcripta confirmaſſe: & ſolã illam explicationẽ
nunc literis mãdandã reſtare cenſuiſſe,quæ res primo tẽpore à Chriſto in ipſo ſuæ
prædicationis principio geſtas cõplecteretur. Quæ quidẽ hominũ fama eſt planè
veriſsima.Tres namque alios euangeliſtas ea ſola ſcriptis proſecutos,quæ à Serua-
tore poſt Ioannẽ Baptiſtã in carcerem cõiectũ,ad vnum annũ continuum gerebã-
tur,ſatis perſpicuè licet animaduertere:illudq; ipſum illos in ipſo ſuæ hiſtoriæ exor-
ſu planè ſignificaſſe.Nam poſt ieiunium quadraginta diebus continuatum, & ten-
tationem interea loci interuenientem,Matthæus ipſum tempus,à quo ſuæ hiſtoriꝫ
ſcribendæ ſumpſit initiũ,perſpicuè oſtendit: Audiens,inquit,quòd Ioannes trade-
batur,ſeceſsit à Iudæa in Galilæam. Similiter etiam Marcus: Vbi, inquit, Ioannes "
tradebatur,venit Ieſus in Galilæam.Lucas itidem, antequam facta Ieſu Seruato- *Matt. 4.* *Mar. 1.*
ris explicare ordiatur,pari ratione temporis ſeriem obſeruat, dicens: Quòd Hero- *Luc. 3.*
des ad alia mala quæ commiſerat,hoc etiam adiecit,Ioannem nempe in carcerem "
Ioannis euangeliũ tanquã reliquorum ſupplementum. incluſit. His igitur de cauſis Ioannem tradunt, quorundam amicorũ rogatu, tum "
ipſum tempus à ſuperioribus Euangeliſtis ſilentio præteritum, tum res in eodem
à Seruatore geſtas (illæ quidem erant, quæ fuiſſent ante Ioannem Baptiſtam in
vincula coniectum factitatæ)in Euangelio ſuo poſteritati prodidiſſe. iſtudq; idem
ſatis euidenter illum ipſum commonſtrare,primùm cum dicat,Hoc initium mira-
culorum & ſignorum fecit Ieſus:deinde,vbi inter acta Ieſu mentionem facit Ioan-
nis Baptiſtæ,adhuc eo tempore in Aenon iuxta Salem baptizantis. Idem ipſum
porrò apertè declarat,vbi ſic loquitur:Nondum enim Ioannes coniectus erat in
Quid ſinguli euangeliſtæ tractēt, eorumque conſenſus. carcerem.Quocirca Ioannes ea in Euangelio ſuo ſcriptis mandauit, quæ, Ioanne
Baptiſta nondum in cuſtodiam miſſo,à Chriſto geſta fuere.Reliqui autem tres E-
uangeliſtæ ea commemorant, quæ poſt Ioannem Baptiſtam in ergaſtulum con-
truſum,à Seruatore edita dicuntur. In quibus ſi quis attenta cura & cogitatione
animum defigat,non poterit amplius exiſtimare, Euangelia vlla ex parte inter ſe
ipſa diſsidere:quandoquidem Ioannis euangelium res primò à Chriſto geſtas con-
tinet: reliqua autem, poſterioris temporis, & factorum in eo editorum narratio-
nem complectuntur.Ac non immeritò quidem Seruatoris noſtri ſtirpis ſecundum
carnem genealogiam, vtpote à Matthæo & Luca accuratè conſcriptam, Ioannes
ſilentio prætermiſit,& ab eius diuinitate cœpit exordium: perinde ac ſi illa fuiſſet
ſibi,tanquam multò acutius eandem intuenti, à Spiritu ſancto ad ſcribendum re-
ſeruata.Iſta igitur à nobis de cauſa,cur Ioannes euangelium ſuum ſcripſerit, dicta
ſint.Quid vero cauſæ Marcum ad ſcribendum impulerit, ſuprà docuimus. Lu-
cas

cas quoque in ipſo ſui Euangelij principio cauſam, cur illud contexere aggreſſus ſit, proponit: nimirum quòd plerique alij eorum ſermonum declarationem imprudentius & minus conſiderate inſtituiſſent, quorum veritatem ipſe ſatis exploratè cognitam habebat. Atque cum nos ab opinione quæ inter alios anceps & controuerſa putaretur, quaſi neceſſitate ad eam rem compulſus, abduxerit: tandē certam ratámque earum rerum explanationem, quarum ipſe veritatem partim ex familiaritate & conſuetudine quæ illi cum Paulo interceſſiſſet, partim ex crebro reliquorum Apoſtolorum ſermone & colloquio quod cum illis haberet, plenè & cumulatè intellexiſſet, in ſuo Euangelio manifeſtò tradit. Verùm de his hactenus. Cætera autem quæ ſunt ab aliis de eiſdem commemorata, ex veterum ſcriptorum inter ſe comparatione, commodiore tempore docere pro virili contendemus. Inter Ioannis † monumēta, quæ præter Euangelium ſcripſit, prior eius Epiſtola tum recētium, tum antiquorum auctoritate ſine controuerſia comprobatur: reliquis autem duabus contradicitur. Atque opinio illa quæ eſt de Apocalypſi, quanquam à nonnullis etiam adhuc variè in vtranque partem diſceptatur: tamen vbi tempus nobis dabitur opportunum, eam veterum teſtimoniis exquiſitè diſcutiemus.

Lucæ euangelium quâ ex occaſione ſcriptum.

Ioannis epiſtolæ tres, quarum poſtremæ duæ in dubium vocatæ.

† *συγγραμμάτων.*

Apocalypſis adhuc controuerſa.

De confeſſis & manifeſtis ſacræ Scripturæ libris. *Caput XIX.*

CÆterùm quoniam ſumus in hunc ſermonem delapſi, videtur rationi conſentaneum, Scripturarum ſeriem quæ noui Teſtamēti eſſe dicuntur, ſummatim cōprehendere. Primùm ergo ſacer Euangeliorum quaternio ratus eſto: quem quidem liber de actis Apoſtolorum ſequitur. Huic annumerētur Pauli Epiſtolæ. quibus deinceps prior Epiſtola quæ fertur eſſe Ioānis, & Petri ſimiliter prior, tanquā omnium conſenſu cōſtabilitæ, adiungantur. Inter iſta, ſi placet, Ioannis Apocalypſin cōiiciamus. de qua quid veteres ſtatuerint, aliud erit tempus exponendi. Atque hæc ſunt, quæ omniū aſſeueratione conſtātet approbantur. Ex illis quæ in dubitationē quidem vocantur, ſunt tamen à pleriſque recepta, eſt epiſtola quæ Iacobi dicitur, & Iudæ: & ſecūda Petri: & ſecūda & tertia quæ Ioānis nomine inſcribuntur, ſiue illæ ab Euangeliſta, ſiue ab quopiā eodē nomine appellato perſcriptæ ſunt. Inter ſcripturas autem quę falſo inſcriptę, minimé que germanæ dicuntur, Pauli acta numerantur, & liber qui vocatur Paſtor, & Apocalypſis Petri. Porrò epiſtola nomine Barnabæ edita, & quæ dicitur doctrina Apoſtolorū: adde his, ſi videtur, Ioannis (vt dixi) Apocalypſin: quā nonnulli, vt docui, penitùs antiquare contenderūt, alij tamen eam in Scripturis maximè approbatis collocandā iudicant. In quibus etiā non pauci hoc tempore, Euangeliū ſecundū Hebræos ponūt, quo Hebręi illi qui ſunt Chriſti doctrinā amplexati, maximè gaudēt. Cæterū hæc omnia referantur in earum Scripturarū numerum, quibus à pleriſque contradicitur. Atque certè iſtorum librorum enumerationem neceſſariò fecimus, vti, cum Scripuras quæ ſecundum Eccleſiæ traditionem veræ, germanæ, & omnium ſententiis manifeſtò confirmatæ ſunt, perſpicua quadam nota ab aliis quæ non ſunt eiuſdem auctoritatis, ſed ſunt poſitæ quidem in controuerſia, à pleriſque tamen eccleſiaſticis viris euolutæ & pertractatæ, diſtinxerimus: facilè quidem non iſtas ipſas modò, ſed eas etiam quæ Apoſtolorum nomine ab hæreticis circumferuntur, poſſimus diſcernere: ſiue euangelia Petri, Thomę, Matthię, aliorúmve nomine falſo inſcripta: ſiue acta, quæ Andreæ, Ioannis & aliorum Apoſtolorum nomine veteratoriè donata ſunt: quas quidem Scripturas nemo ex ſcriptoribus Eccleſiaſticis, qui continuata temporum ſucceſſione ab Apoſtolis hucuſque vixerint, vſquam in ſuis ſcriptis in memoriam redigere dignatus eſt. Quinetiam dictionis & loquendi forma, longe à ſtylo & dicendi conſuetudine Apoſtolorum diſcrepat. Sententia porrò & inſtitutum eorum quæ in illis libris traduntur (quòd toto propè cœlo, vt dicitur, à vero orthodoxóque Scripturæ ſenſu & opinione aberrat) planè perſpicuéque oſtendit, ea callida ſolum hæreticorum eſſe commenta. Vnde ne in eo quidem Scripturarum genere, que falſò inſcriptæ, miniméque germanæ dicuntur, habēda ſunt: ſed tanquam abſurda omnino, & impia, penitus explodenda. Verùm ad reliquam hiſtoriam pergamus.

Noui teſtamēti libri.
Euāgelia quatuor.
Acta apoſtolorum.
Paul. epiſtolæ.
Ioannis prior.
Petri prior.
Apocalyp. controuerſa tamē.
Controuerſa epiſtola.
Iacobi.
Iudæ.
Petri.
Falſo inſcripti libri.
Acta Pauli.
Paſtor.
Apocalyp. Petri.
Barnabæ epi.
Doctrina apoſtolorum.
Euangelium ſecundum Hebræos.
Traditione apoſtolica ſcripturæ libri veri à falſis diſtincti.
Libri apoſtol. nomine ab hæreticis editi
Euangelium Matthiæ, Petri, Thomæ,
Acta Andreæ, Ioannis.

De Menandro præſtigiatore. *Caput* XX.

Menander Simonis magi diſcipulus.

MEnander, qui Simoni mago ſucceſsit, ſeipſum propter ſceleratam morum ſuorum improbitatem, ſecundum diabolicæ molitionis Propugnaculum, illo priore nihilo planè imbecilliorem præſtitit. Erat iſte etiã Samaritanus: qui vbi ad ſummum præſtigiarum faſtigium, vt facilè cũ magiſtro contenderet, peruenerat, maioribus portentis ſe nobilitauit: & Seruatorem, ad hominum conſeruationem ac ſalutem cœlitùs è ſeculis inuiſibilibus demiſſum, ſe prædicauit: docuitq́; neminem aliter ex angelorum dominatu, qui mũdum fabricaſſent, ſe poſſe eripere, quàm vt prius experientia magica ab ipſo tradita inſtructus eſſet, & baptiſmate, quod ille impertire ſolebat, ablutus. Quo quidẽ qui eſſent dignitati, eos perpetuam in hac vita immortalitatẽ adepturos: & nõ amplius ſubituros mortem, ſed eodem in loco in æternùm commorantes, nulli ſenio, nulliue internecioni aliquando obnoxios fore. Iſta certè ex Irenæi ſcriptis facilè licet perſpicere. Iuſtinus item, vbi perditum Simonis conatum memorauit, huius etiam fraudem narrare pergit, his verbis: Menandrum quendam Samaritanum, ex vico Caparattæa ortum, Simonis diſcipulum, furore quodã dæmoniaco agitatum, Antiochiam aduentaſſe, & multos magicæ artis præſtigiis in fraudem induxiſſe cognouimus: qui quidem illis quos ad ſe ſequendum pellexiſſet, perſuaſit, quòd nunquam omnino morte eſſent interituri. Quidam etiã adhuc eius præceptis inſtituti, idem profitentur. Erat igitur diabolici planè conatus commẽtum, qui quidem per magicam aſtutiam eiuſmodi præſtigiatorum, adeò callidè Chriſtianorum nomen vſurpantium, magnum pietatis & religionis noſtræ myſteriũ infamia notare, atque eccleſiaſtici dogmatis de animæ immortalitate & reſurrectione mortuorũ traditis, maleuola obtrectatione omnẽ auctoritatem abrogare obnixè laborauit. Verũ iſti qui hos Seruatores ſibi aſcripſerunt, de vera ſalutis ſpe penitùs deciderunt.

Menandri dogma.

De Menandro ex Iuſtino ἀπολ. β. fol. 144.

Lib. 1. cap. 21.

Quę fine Simonem Magũ & Menandrũ diabolus excitarit.

De Ebionæorum Hæreſi. *Caput* XXI.

ALios porrò nequam & improbus dæmon, cum ab amore quem erga Chriſtum Dei habebant, nullo modo per artis magicæ præſtigias poſſet dimouere: eoſdem tamen, vbi alia quadam aſtutia irretiri poſſe cõperiret, veteratoriè tandem ſibi ſuóque addixit obſequio. Iſti ex primo illius ſectæ auctore nomen ducentes, Ebionæi propriè appellati ſunt: hoc eſt, mentis & intelligentiæ inopes, quippe qui de Chriſto & eius doctrina tenuiter & abiectè ſtatuerent, opinarenturque. Eum namque ſimplicem, vulgarem, & ſolum hominem cenſuerunt, & ex concubitu coniunctionéque Ioſephi viri cum Maria vxore ſua in hanc lucem editum: verùm propter progreſſionem quam in virtute feciſſet, hominem iuſtum cenſuerunt, at ſolum hominem tamen. Porrò legis Moſaicæ obſeruatione omninò ipſis opus eſſe: perinde ac ſi fide ſola in Chriſtum, & vitæ ratione quæ cum illa cohæret, neutiquam ſalui eſſe poſſent. Præter iſtos alij etiam erant eadem appellatione donati, qui quanquam ab inepta & ſtulta horum quos commemorauimus opinione deflexerunt, atque adeò ex virgine & ſpiritu ſancto Dominum prognatum non denegarunt: non diſsimili tamen ratione, dum ipſum Chriſtum nec Deum qui ante ſecula extitit, nec verbum & ſapientiam patris fuiſſe confiteri volebant, in eandem cum ſuperioribus impietatem prolapſi ſunt: idque maximè, cum corporalem veteris legis obſeruationem cultúmque pari ratione cũ illis celebrare omni ſtudio niterentur. Iſti porrò epiſtolas Pauli apoſtoli penitùs reiiciendas ducunt, eúmque nominant legis deſertorem, proditoremq́; euangelio ſolo quod ſecundum Hebræos dicitur, vtentes, cætera Euangelia non magno æſtimant. Et non ſolũ ſabbatũ, & reliquam Iudaicã inſtitutionem ſimiliter cum illis ſuperioribus obſeruant: verùm etiam dies Dominicos pari ratione nobiſcum, in reſurrectionis Seruatoris noſtri memoriam accuratè recolunt. Vnde ob talem conatum, tale etiam nomen, nimirum vt Ebionæi vocarentur, obtinuerunt: quod quidem ipſorum mentis & intelligentiæ tenuitatem propriè declarat. Nam hæc vox Ebion, lingua Hebraica pauperem & egentem ſignificat.

Ebionæi, eorumque dogmata.

Ebionæorum genus alterum eiuſque dogmata.

Libri ab eis admiſſi reiectique.

Dies dominicus.

Etymologia Ebionæorum.

De Cerintho Hæreſiarcha. Caput XXII.

Cerinthi hæreſis, in eamque teſtimonium. Gaij.

EIſdem temporibus Cerinthum quendam, alterius hæreſis ducem & auctorem extitiſſe accepimus. Gaius (cuius voces iam ſuprà poſuimus) in libro qui Diſputatio Gaij inſcribitur, hæc de illo ſcribit: Cerinthus, qui per adumbratas reuelationum, tanquam à magno quodam apoſtolo conſcriptarum ſpecies, abſurda portenta præſtigiáſque quaſi per angelos ipſi oſtentatas, nobis falsò comminiſcebatur, hæc aſſeueranter introducit: Poſt reſurrectionem carnis humanæ regnum Chriſti terreſtre futurum, & apud Hieruſalem homines in carne cupiditatum & voluptatum blãdiciis inſeruituros. Qui cum ſacroſanctis Dei eloquiis hoſtis eſſet infenſus, numerum mille annorum (habuit enim in animo, homines in [c] fraudem illicere) in nuptiarum feſtis & celebritate dicebat conſumptum iri. Adde huc Dionyſium, noſtra ætate eccleſiæ Alexandrinæ epiſcopum, qui in ſecundo libro de Promiſſionibus, vt primùm nonnulla tanquam ex vetere traditione ſumpta de Ioannis Apocalypſi expoſuit, huius etiam viri his verbis facit mentionem: Cerinthum quidem, qui Cerinthianam hæreſin, ab ipſius nomine ſic dictam, proſeminauit, hoc diſciplinæ decretum tenuiſſe conſtat: Regnum Chriſti terreſtre deinceps futurum. Et quarum rerum cupiditate ipſe ducebatur (quippe qui inuitamentis corporis, & carnis cum primis obſequeretur illecebris) in eiſdem beatam vitam fore ſomniauit: vt in ventris, & earum partium quæ ad venerem ſpectant expletione: hoc eſt, non in eſculentis ſolum, poculentis & nuptiis, verumetiam in feſtis, ſacrificiis, hoſtiarum cæde, & aliis denique rebus, quibus iſta putaret affluẽtius poſſe ſuppeditari. Hæc Dionyſius. Irenæus item in primo libro contra Hæreſes ſceleratiora & magis nefanda eius dogmata, eáque plena erroris & cõmenticiarũ opinionũ explicat. In tertia autem eiuſdem operis, hiſtoriam planè memorabilem de illo literis mãdat: Olim, inquit, Ioannes apoſtolus (ſic ex Polycarpo traditum acceperat) in balneum lauandi ſui cauſa ingrediens, cum certior factus eſſet Cerinthum intus eſſe, actutùm ex eo loco reſiliit, & ſe proripuit foràs, illudque tectũ ſubire nõ omninò ſuſtinuit. Atque ad hunc modum comites ſuos hortatum ferunt: Fugiamus extemplò, ne balneum in quo Cerinthus veritatis hoſtis moratur, ſubitò concidens, nos opprimat.

[c] πλανᾶν. — *Dionyſij Alexandrini.* — *Cap. 25.* — *Irenæi.* — *Ioannis exemplo fugiendi hæretici.*

De Nicolao, & de iis qui ab eo nominantur. Caput XXIII.

Nicolaitarum hæreſis vnde cœperit. — *Apo. 2. Act. 4. Clem fol. 173. lin. penult.*

PAulo pòſt hæreſis, Nicolaitarum nomine nuncupata, exoritur: quæ ad valde exiguum tempus durauit. cuius quidem habetur mentio apud Ioannem in ſua Apocalypſi. Iſti hæretici Nicolaum, vnum ex diaconis qui ab Apoſtolis ad curam egentium ſuſcipiendam, vnà cum Stephano deligebantur, ſuæ ſectæ auctorem fuiſſe iactitabant. Clemens porrò Alexandrinus in tertio libro ϛρωματῶν, iſta de eo ad verbum narrat: Hic cum vxorem haberet facie honeſta & liberali, poſt Seruatoris aſcenſum ab Apoſtolis zelotypiæ inſimulatus, eam in medium productam, cuique cupienti † ducendã permiſit. Atque illi dicto, Carne nempe abuti oportere, hæretici hoc ipſorum factum congruere aſſeuerant. Qui igitur hanc ſectam ſequuntur, illud tum factum Nicolai, tum dictum, quod temerè & inconſideratè exciderat, imitantes, impudenter nefario ſtupro ſe polluunt. De Nicolao autem ſic ipſe equidem accepi, eum nulla alia muliere omnino vſum, præter illam quã habuit in matrimonio. Ex cuius liberis, filias quidem ad extremam ſenectutem virgines permanſiſſe, filium autem vitam puram & nulla labis contagione aſperſam traduxiſſe audiui. Quæ cum ita ſe habeant, vxoris ſuæ publicatio, quæ propter zelotypiæ crimen illi obiectum in media Apoſtolorum frequentia facta ſit, magnam libidinis aſpernationem & contemptum declarat. Quin etiam eius continentia in voluptatum depulſione (ad quas conquirendas plerique nimio ſtudio incitabantur) perſpicuè docebat, carne abuti oportere, quò eius refrenetur libido. Non enim (credo) ſecundum Domini mandatum, duobus dominis inſeruire voluit, Voluptati, & Domino ſeruatori. Fertur etiam, Matthiam ſic docuiſſe, cum carne confligendum, eáque ad cohibẽdam libidinem abutendum, neque quicquam cõcedendum ad illius voluptatem: animam autem,

† γῦμαι ἔχοντα κοινωνεῖν ut loquitur Theod. αἱρετικῆς κακομυθίας. — *De Nicolao quid ſentiat Clemens Alexand.* — *Nicolai dictũ vt fuerat interpretandum.*

fidei & cognitionis tanquam nutrimentis augendam. Verùm de illis, qui temporibus hiſce à nobis oratione percurſis, veritatem ſupplantare, eámque ſuo debito fraudare præmio aggreſſi ſunt, (qui planè dicto citius omnino extincti euanuerũt) ſatis multa diximus.

De Apoſtolis, qui matrimonium contraxiſſe probantur. *Caput* XXIIII.

Duxiſſe vxorem Apoſtolos. Petrum, Paulum, Philippum.

CLemens (cuius verba modò citauimus) deinceps poſt illa quæ ſuprà poſuerat, Apoſtolos, qui matrimonium contraxiſſe reperiuntur, enumerat: idque contra eorum ſententiam, qui nuptias tollere abrogaréque inſtituerent: Num, inquit, ſunt Apoſtolos improbaturi? Petrus enim, & Philippus, liberos procrearunt. Philippus filias viris collocauit in matrimonium. Paulus etiam non veretur in quadam epiſtola, coniugis ſuæ mentionẽ facere: quam eò minimè ſecum circunduxit, quò facilius liberiúſque ſuo fungeretur miniſterio. Ac quoniam in iſtarum rerum mentionem incidimus aliam quoque eiuſdem hiſtoriam, dignam explicatione, dignámque memoria proferre non grauabimur: quam quidem in ſeptimo libro στρωματῶν, iſto modo literis proſequitur: [c] Aiũt], beatum Petrum, cum vxorem ſuam ad necem abductam conſpicaretur, magna geſtiiſſe lætitia, tum quòd vocaretur à Deo, tum quòd in proprium domicilium reuerteretur. Eam verò admodum & hortatus & conſolatus, ſic nomine compellauit: Heus tu, memor eſto Domini. Tales ſunt beatorum nuptiæ, & tam perfectus amor inter amiciſsimos intercedit. Iſta ergo cum propria ſint & accommodata ei quod in manibus eſt, argumento hoc loco ſint à me opportunè citata.

Clemens fol. 170. lib. 35.

Petrus vxorẽ ad necem raptam conſolatur.

Fol. 314. linea 12.

† φασί.

De Ioannis & Philippi morte. *Caput* XXV.

TEmpus autem & modus, quo Petrus & Paulus exierunt è vita, quinetiam locus quo poſt mortem † ſepulchra ipſorum ſita fuerint, iampridem ſunt à nobis expoſita. Ioannis etiam tempora nunc ferè explanata. Locus illius † tabernaculi qui ſit, ex epiſtola Polycratis, qui fuit eccleſiæ Epheſianæ epiſcopus, ſatis conſtat. Quam quidem epiſtolam ad Victorem epiſcopum Romanum perſcripſit, ínque ea nõ modo Ioannis, ſed Philippi ſimul & filiarum eius mentionem facit, ad hũc modum: In aſia enim, pręclara noſtræ religionis tanquam ſeminaria, morte conſopita ſunt: quæ quidem reſuſcitabuntur in extremo die aduentus Domini, in quo eſt venturus cum gloria de cœlo, & omnes ſanctos conquiſiturus: Philippum dico, vnum ex ſeptem diaconis, qui Hierapoli extremum vitæ diem obiit: & duas illius filias, quæ virgines in extrema ſenectute occubuerunt: quarum altera vitam Spiritus ſancti afflatu piè ſanctéque inſtitutam degens, Epheſi mortem obiit. His accedit Ioannes, qui ſupra pectus Domini recubuit: quíque cum eſſet ſacerdos, † πέταλον geſtauit: qui denique martyr & doctor fuit, & Epheſi etiam obdormiuit. Hæc de illorum morte. Porrò in Gai diſputatione, quam paulò antè citaui, Proclus, contra quem diſceptationem inſtituit de morte Philippi & filiarum eius, his à nobis expoſitis admodum conſentiens, ſic loquitur: Pòſt Hierapoli in Aſia quatuor filiæ Philippi prophetiſſæ fuerunt: ibidemq́ue tum illarum tum patris ſepulchrum locatum eſt. Hæc ille. Lucas præterea in Actis Apoſtolorum, de filiabus Philippi, quæ tum Cæſareæ in Iudæa ſimul cum patre verſabantur, quæq́ue dono prophetiæ erant imbutæ, ita verba facit: Venimus Cæſaream, & ingreſsi in domum Philippi euangeliſtæ, qui erat vnus è ſeptem, manſimus apud illũ: huic quatuor erant filiæ virgines, quæ prophetabant. Iam verò ea quæ ad noſtram cognitionem peruenerunt, de temporibus Apoſtolorum, de Scripturis ſacris, tum quas ipſi reuera poſt ſe reliquerint, tum quibus contradictum ſit, (que tamen à nonnullis eccleſiis multorum approbatione publicè receptæ & peruulgatæ ſunt) tum denique quæ ſint omnino adulterinæ, atque adeò ab orthodoxa Apoſtolorum opinione & ſententia penitùs alienæ, hactenus noſtro ſermone perſecuti, deinceps ad reliquam hiſtoriam tranſeamus.

† σκηνωμάτων, *Cap. 24. li. 2.*

† σκηνώματος

Ex Polycratis epiſtola de morte & ſepulchris Philippi, eiuſque

Filiarum virginum.

Ioannis euangeliſta.

Filiæ Philippi prophetiſſæ.

Act. 21.

Quomodo

Quomodo Simeon Hieroſolymorum epiſcopus martyrium ſubierit. Caput XXVI.

POſt Neronem & Domitianum, ſigillatim in quaque ciuitate ſub Traiani imperio (cuius iam tempora perquirimus) ex ſeditione populi excitata, grauem contra nos Chriſtianos perſecutionis tempeſtatem commotam, fama & ſermone percrebeſcit. In qua Simeonem, filium Cleophæ, quem ſecundum eccleſiæ Hieroſolymitanæ epiſcopum creatum declarauimus, martyrio extremum vitæ ſuæ diem cõfeciſſe accepimus. atque huius quidem rei idem ille Hegeſippus teſtis eſt: cuius teſtimoniis variis in locis antea vſi ſumus. Qui cum de quibuſdam qui erant ex ſeptem Iudæorum ſectis, verba facit, perſpicuè adiungit: Simeonem, quem diximus, propterea quòd Chriſtianus erat, ab illis eodem tempore callidè & malitioſè in crimẽ vocatum. Qui cum dies complures grauiter eſſet verberibus cæſus, iudicẽmque ipſum, & eos qui in conſilio aderãt, ſua tolerantia in primis obſtupefeciſſet, tandem non diſſimilem vitæ exitum à Domini paſsione ſubiit. Verùm multò commodius eſt, mea quidem ſententia, ipſum ſcriptorem hæc eadem iſto modo ad verbum explanantem audire: Ab eodem, ſcilicet Sectarum, numero quidem Simeonem, Cleophæ filium, non modò vt ex Dauidis ſtirpe editum, verùm etiam vt Chriſtianum, in iudicium adduxerunt: atque ita, cum annos centum & viginti compleuiſſet, coram Traiano Cæſare, & Attico viro conſulari, fidem Chriſti conſtanter profeſſus eſt. Eſt porrò apud eũdem authorem: accuſatores Simeonis, cum Iudæi ex regia tribu Dauidis prognati diligentur conquirerentur, forte fortuna ex eadem ſtirpe manifeſto deprehenſos fuiſſe. Quòd ſi quis Simeonem tum oculis Dominum conſpexiſſe, tum auribus eius ſermonem accepiſſe dixerit, ratione certè id quidem poteſt, non ſolum longinquitate temporis, quo vixerit: ſed Euangeliorum teſtimonio, quòd Mariæ Cleophæ meminerit, vbi citatur Maria Cleophæ, pro argumento vtens, cuius filius, vt ſuprà poſuimus, fuit Simeon. Idem ſcriptor, alios etiam ex genere Iudæ ortos (Iudas autem, fuit vnus ex illis qui Seruatoris fratres dicebantur) poſt teſtimonium illud iam antea demonſtratum, quod coram Domitiano pro fide Chriſti dixiſſent, ad huius Traiani imperium vitam pertraxiſſe narrat. ſcribit enim ad hunc modum: Veniunt & præſunt vniuerſæ Eccleſiæ, vt martyres: & vt genere Seruatoris & Domini noſtri ſati: & pace tranquilla in tota Eccleſia vigente, ad Traiani Cæſaris vſque tempora permanent: ad quæ quidem Simeon filius Cleophæ, quem ſuprà monſtrauimus, vitam producens, à ſectis Iudæorum, quòd ex diuina Domini progenie genus ducebat, per calumniam ſimiliter vocatur in iudicium, & eius nomen ea de re ita ad Atticum virum conſularem defertur. Qui cum multis diebus acerbas plagas pateretur, teſtimonium fidei Chriſti fortiter perhibuit: adeò vt cùm omnes, tum ipſe conſularis, ſupra modum miraretur, quo pacto cum eſſet centum & viginti annos natus, talem & tam acerbum plagarum cruciatum ſuſtinuerit. Quibus rebus confectis, ad extremum mandatum erat, vt in crucem ageretur. Deinceps idem auctor à nobis citatus, ea quæ temporibus noſtro ſermone modò percurſis geſta ſunt, addit: Nempe quòd ad illa vſque tempora (quandoquidem, ſi qui erant qui ſalubrem & ſynceram ſalutaris prædicationis regulam deprauare & corrumpere ſtudebant, in obſcuris tenebrarum latebris delituerunt) Eccleſia integra & incorrupta permanſerat. Cæterùm poſtquam ſacer Apoſtolorum chorus varium vitæ exitum, & diuerſa mortis genera pertulerat, præterierátque illorum ætas, quibus à Chriſto donatum erat vt auribus diuinam ipſius ſapientiam corãm acciperent: tunc certè falſa & veteratoria impij erroris conſpiratio exordium cæpit, idq́ue illorum fraude & aſtutia qui doctrinam à veritate penitus alienam diſſeminare laborarent: quíque cum nemini Apoſtolorum amplius vita ſuppeteret, decæterò iam nudo capite (vt aiunt) ſincero veritatis ſermoni falſam & commenticiam doctrinam ex aduerſo opponere pro viribus niterentur. [c] Hegeſippus] quidem de his rebus hęc oratione complexus, ſic ferè memorat. Nos iam via & ratione procedentes, ad reliquam hiſtoriam redeamus.

Perſecutio eccleſia.

Simeonis Cleophæ Hieroſol. epiſcopi.

Simeo annos 120. natus martyrij tempore.

Simeonis accuſatores capti.

Ad Traiani vſque tempora ex Chriſti genere remanſere qui eccleſias regerent.

Adhuc de Simeonis martyrio.

Quouſque virgo eccleſia remanſerit.

c ἡγήσιππος.

Quomodo Traianus Chriſtianos conquiri vetuerit.
Caput XXVII.

Plinius Iunior ad Traianum de Chriſtianis.

IN nonnullis locis id temporis, tanta quidem & tam acris contra nos intendebatur perſecutio, vt Plinius Secundus, qui inter prouinciarũ præfectos facilè primas tulit, ingenti martyrum numero magnopere commotus, de multitudine eorum qui erant quotidie pro fide trucidati, Traianum imperatorem certiorem faceret. In quo referẽdo illud pariter adiecit, ſe non aliquando in illis cõperiſſe, quòd vel quicquam impietatis, vel quicquam contra leges omnino molirentur: prẹterquam quòd primo diluculo è ſomno excitati, Chriſtum vt Deum hymnis celebrarẽt. Quinetiam adulterium, homicidium, & alia nefanda peccata, quæ ſunt cum his aliqua quaſi cognatione coniuncta, vetant, & omnia quæ ſunt legibus congruentia ſedulò exequũtur. Quibus quidem adductus Traianus, tale promulgauit edictum: Chriſtianos à nemine quidem inquirendos eſſe, oblatos autem puniri oportere. Quod vbi erat factitatum, tametſi ardor perſecutionis acerrimæ in nos intentatæ quodammodo extinctus fuit: tamen his qui nobis aliquid mali ingerere cupiebant, non minor relicta videbatur occaſio, dum hic quidem populus, illic autem cuiuſque regionis magiſtratus contra nos parabat inſidias: ſic, vt quamuis non palàm & apertè nos perſequerentur, ſigillatim tamen in quaque prouincia ſuam in nos redintegrarent crudelitatem: & complures fideles pro Chriſto decertantes, variis martyrij generibus occumberent. Iſtam autem hiſtoriam ex Tertulliani Apologia latinis literis perſcripta (quam in ſuperiore noſtro poſuimus ſermone) deprompſimus: Atqui inuenimus inquiſitionem quoque in nos prohibitam. Plinius enim Secundus cum prouinciam regeret, quibuſdam Chriſtianis damnatis, quibuſdam gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid decæterò ageret, conſuluit tunc Traianum Imperatorem: allegans, preter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum comperiſſe, quàm cœtus antelucanos ad canendum Chriſto, vt Deo, & ad confœderandam diſciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera ſcelera prohibentes. Tunc Traianus reſcripſit: Hoc genus inquirendos quidem non eſſe, oblatos verò puniri oportere. Verùm hæc iſto modo.

Traiani de Chriſtianis edictum, quod perſecutionem leniit alicubi non omnino ſuſtulit.

Verba ipſius Tertul. in Apologet. contra gent. cap. 2.

Quòd Romanorum Eccleſiam quartus poſt Clementem Euareſtus gubernauit. Caput XXVIII.

Euareſtus Romanus pontifex.

CLemens, vnus ex epiſcorũ Romanorũ numero, cum nouem annis docendo verbo Dei diligentem curã adhibuiſſet: miniſterio ſuo & officio Euareſto cõcredito, tertio anno huius, quẽ dixi Imperatoris diem ſuũ obiit.

Quòd Hieroſolymorum eccleſiam tertius poſt Simeonem Iuſtus rexerit. Caput XXX.

Iuſtus Hieroſlymo epiſ.

POrrò autem, cum Simeon ad eum modum, quem monſtrauimus, extremum ſpiritum martyrio effudiſſet: Hieroſolymis ſedem epiſcopalem Iudæus quidam, nomine Iuſtus, vnus ex infinitis illis qui erant ex circumciſione, quique ad fidem Chriſti id temporis ſe tranſtulerant, proximè occupauit.

De Ignatij martyrio, & eius epiſtolis.
Caput XXX.

Polycarpus.

IIſdem temporibus Polycarpus, qui magna fuit cum Apoſtolis familiaritate & noticia coniunctus, in Aſia floruit: & Smyrnenſis eccleſiæ epiſcopatum, eorum ſuffragiis qui Dominum vidiſſent, quique eius fuiſſent miniſtri, obtinuit. Cuius ætate Papias, eccleſiæ quæ eſt Hierapoli epiſcopus, magna fama & celebritate fuit: vir planè cùm omnium aliarum artium ſcientia diſertiſsimus, tum cognitionis Sacrarum literarum non ignarus. Ignatius item, qui eſt ad noſtram vſque memoriam multorum ore & ſermone prædicatus,

Papias.

poſt Petrum ſucceſſione ſecundus epiſcopatum Antiochiæ ſortitò capit. Fertur porrò, hunc ex Syria ad vrbem Romam amandatum, beſtiis, prædam & laniatum, ob teſtimonium quod Chriſto perhibuiſſet, eſſe proiectum. Quinetiam cum iter per Aſiam faceret, licet attentiſſima cura à ſatellitibus qui illum ductabant, obſeruaretur: eccleſias tamen cuiuſque ciuitatis, ad quam fortè proficiſceretur, familiaribus colloquiis, piiſque hortationibus confirmauit: ac primùm vt hæreſes, quæ iam tum primò naſci & emergere cœperunt, maximè præcauerent, ſedulò admonuit: deinde hortatus eſt, vt Apoſtolorum traditioni mordicùs adhæreſcerent. Quam quidem aſſeueranter teſtificatus, quò tutius poſteritati reſeruaretur, neceſſariò ſcriptis mandandam exiſtimauit. Qui vt Smyrnam venit, vbi erat Polycarpus, vnam epiſtolam ad eccleſiam Epheſianam ſcribit: in qua Oneſimi, qui ibidē paſtor fuit, mentionem facit. Aliam autem eccleſiæ quæ erat Magneſiæ (quæ ad fluuium Meandrum ſita eſt) miſit: in qua rurſus Daman epiſcopum in memoriam redigit. Eccleſiæ item Trallianæ aliam, in qua Polybium, qui tum ibi præfuit, inſerit. Eccleſiæ porrò Romanæ dedit literas, in quibus illos impenſè hortatus eſt, ne martyrium illius deprecando, ipſum ſpe optata, quàm animo habebat, vllo modo priuarent. Ex cuius literis, ea quæ ad iſtarum rerum explicationem nonnihil videantur adferre adiumenti, in medium proferre non alienum arbitror. Iſta igitur ſcribit hoc pacto: Ex Syria Romam verſus iter inſtituens, terra marique, noctu interdiu cum beſtiis confligo, decem leopardis arctè colligatus: hoc eſt ſatellitibus, qui ad me aſſeruandum opponuntur. Qui ſanè multis à me beneficiis affecti, multo fiunt deteriores, ſæuioreſque. Eorum iniuriis, quibus me affligant, indies magis magiſque erudior. Verùm ne ob id quidem iuſtificatus ſum. Optarem iam beſtiis illis frui, quæ ad me dilaniandum paratæ ſunt. Mihi eſt in votis, eas breui reperire: quas planè blandè compellabo, vt me carptim & abſque mora deuorent: neque à me dentes abſtineant, vt à quibuſdam, quos metu perculſæ, non auderent † attingere. Quod ſi illæ recuſent me adoriri, ego ipſe eas inſtigabo. Date vos mihi veniam. Quid mihi ſit profuturum, equidem non ignoro. Iam incipio Chriſti diſcipulus eſſe: faceſſat à me rerum omnium ſiue oculis ſubiectarum, ſiue eorum aciem fugientium admiratio, vt IESVM Chriſtum aſſequar. Ignis, crux, beſtiarum conflictationes, oſſium diſtractiones, conciſiones membrorum, totius corporis tanquam † molitæ farinæ attritiones, omnia denique ſuppliciorum genera à diabolo excogitata, in me coaceruentur, vt IESVM Chriſtum duntaxat adipiſcar. Iſta, ex ciuitate quæ Smyrna dicitur (quam monſtrauimus) ad eccleſias à nobis enumeratas perſcripſit. Iam verò Smyrna longius aliquanto profectus, ex Troade ſcribens, non ſolum cum his qui erant Philadelphiæ, ſed etiam cùm eccleſia Smyrnenſi, & ſeparatim cum Polycarpo, qui illi eccleſiæ præfuit, familiariter per literas collocutus eſt. Cui, cum virum ſpectatum & Apoſtolica virtute præditum eum eſſe pro certo cognoſceret, eccleſiæ Antiochenæ gregem, ſicut paſtorem ingenuum & fidelem decebat, commendauit, arbitratus ſanè, illum omni ſtudio & diligentia curam illius habiturum. Idem dum ad Smyrnenſes ſcribit, quibuſdam de Chriſto teſtimoniis (quæ vnde ſumpſerit, planè neſcio) vtitur. Ego, inquit, ipſum Dominum poſt reſurrectionem in carne apparuiſſe noui, & credo verè eum fuiſſe. Qui cum ad diſcipulos qui erant cum Petro, acceſſit, ſic illos alloquitur: Accipite, tractate, & videte, quòd ſpiritus corporis expers non ſum. Et ſtatim illum manibus contrectabant, & credebant. Huius porrò martyrij non ignarus erat Irenæus, qui Epiſtolarum illius ita meminerit: Quidam è noſtris cum propter teſtimonium quod Deo perhibuerat, eſſet ad beſtias condemnatus, ſic locutus eſt: Dei frumentum ſum, & beſtiarum dentibus molor, vt purus & ſyncerus panis reperiar. Adde huc Polycarpum, qui de illis ipſis Ignatij rebus, in ea epiſtola quæ fertur ab eo ad Philippenſes ſcripta, ſic verba facit: Obſecro vos omnes, vt obſequium, quibus debetur, præſtetis, vt omnem patientiam exerceatis: cuius exemplum oculis aſpexeritis non in beatis ſolum Ignatio, Rufo & Zoſimo, verum etiam cùm in aliis è vobis, tum in ipſo Paulo & reliquis Apoſtolis: pro certo perſuaſi, quòd omnes hi non in vanum cucurrerunt, ſed in fide & iuſtitia, & quòd in locum

Ignatius.

E Syria Romam ad ſupplicium tractus eccleſias in itinere confirmat.

Traditiones Apoſtolorū.

Ignatij Epiſtola.

Ignatij martyrium cupientis verba ex epiſtola ad Romanos pag. 142. editionis G. Morelij.

† ἥψαντο ἢ, αὐτὰ δ' ἂν ἑκόντα

† ἀλεσμοὶ

pag. 81.

Ignatius dicit ſe Chriſtum poſt reſurrectionem vidiſſe.

Iren. 5. lib. fol 335.

De Ignatio teſtimonium Irenæi. Polycarpi.

» illis debitum profecti ſunt, iámque verſantur cum Domino, cuius afflictionum
» facti erant participes. Neque enim huius ſeculi amore flagrabant, ſed Domini:
» qui & pro nobis mortem oppetiit, & propter nos à Deo reſuſcitatus eſt. Et paulo
» pòſt: Scripſiſtis, inquit, ad me tum vos, tum Ignatius, vt ſi quis fortè in Syriam iter
» caperet, veſtras, eò perferret literas. Quod quidem vel ipſe faciam, vbi tempus i-
» doneum nactus fuero: vel ille, qui ſit pro vobis nuncium illò perlaturus. Ignatij e-
» piſtolas ad nos ab eo miſſas, & alias quas apud nos habebamus, ad vos, ſicuti præ-
» cepiſtis, miſimus. Quæ quidem ſunt huic noſtræ epiſtolæ ſubiunctæ, è quibus mul-
» tum percipere poteritis vtilitatis. Nam quidem, patientiam, & alia quæque ad ædi-
» ficationem fidei, quæ eſt in Dominum noſtrum, pertinentia complectuntur. Sed de Ignatio hactenus: cui in eccleſiæ Antiochenæ epiſcopatum ſucceſſit Heros.

Heros ſucceſſit Ignatio.

De Euangeliſtis, qui eò vſque claruerunt. *Cap.* XXXI.

QVadratus item, inter eos qui gloriæ & virtutis ſplendore iiſdem temporibus præſtabant, numeratur: quem ferunt, ſimul cum Philippi filiabus, dono prophetiæ illuſtratum. Et præter iſtos alij complures erant, eadem ætate percelebres, qui quidem & Apoſtolis proximè ſucceſſerunt: & tanquam diſcipuli tantorum & tam inſignium virorum eximia & diuina virtute decorati, eccleſiarum fundamentis ab Apoſtolis vbique locorum præclarè iactis, ſtructuram concinnam illam quidem adiunxerunt: qui & plenius cumulatiúſque amplificarunt prædicationem verbi diuini, & ſalutaria regni cœlorum ſemina fuſè latéque per vniuerſum orbem diſſeminarunt. Etenim plerique omnes diſcipuli qui eo tempore vixerunt, ardentiore cœleſtis ſapientiæ ſtudio amoréque incenſi, & præ quodam diuini verbi deſiderio animis perculſi, præceptum Seruatoris antea traditum exquiſitè executi ſunt: & his qui opis indigebant, facultates ſuas libenter impertierunt. Deinde à domiciliis ſuis peregrè profecti, munus obierunt euangeliſtarum, atque iis qui ne adhuc quidem omninò verbum fidei audiuiſſent, Chriſtum prædicare, & ſcripturas ſanctorum Euangeliorum tradere omni cura & cogitatione ſtuduerunt. Qui cum in locis quibuſdam peregrinis fidei duntaxat ieciſſent fundamenta, paſtoréſque alios conſtituiſſent, illiſque curam eorum qui ad fidem nuper erant adducti, doctrina Chriſti ſedulò excolendorum commiſiſſent: ipſi ad alias regiones, gentéſque cum gratia & virtute diuina ſe contulerunt. Quippe virtutes permultæ admirabiles, & miracula ſacro ſancti Spiritus ope per eos ad id vſque temporis gerebantur: ita vt frequens hominum multitudo, ipſa prima prædicationis auditione perſuaſa, propenſo ſtudio pietatem & cultum, qui Deo omnium rerum opifici ſoli debetur, animis exciperet, amplecteretúrque.

Quadratus.

Qualiter ſe geſſerunt qui apoſtolis in eccleſia ſucceſſerunt.

A quibus dorentur paſtores in vetere eccleſia.

De Clementis epiſtola, & aliis quæ falſò titulo illi tribuuntur. *Cap.* XXXII.

VErùm cum fieri nequeat, vt omnes, quotquot tandem in eccleſiis per orbem diſperſis proximè & ſecundum Apoſtolos, paſtores aut euangeliſtæ ſucceſſerunt, nominatim recenſeamus: eorum ſolum nomina ſcriptis & memoriæ non ſine cauſa prodidimus, quorum doctrina Apoſtolica ad hoc vſque tempus per Commentarios & monuméta ab ipſis edita reſeruata eſt: vt Ignatij ſcilicet, in epiſtolis quas recenſuimus: & Clementis, in ea epiſtola quæ eſt omnium conſenſu approbata, quam ſub Romanæ eccleſiæ perſona ad Corinthiorum eccleſiam exarauit. In qua quoniam multa nonnúquam eodem ſenſu ex epiſtola ad Hebræos ſumpta inſerit, & interdum iiſdem iam verbis ex eadem petitis vtitur, apertiſsimè quidem declarat, illud opus nō recenti hominum memoria editum. Vnde meritò quidem reliquis Apoſtoli ſcriptis videtur annumerata. Nam cum Paulus epiſtolam ad Hebræos erudiendos patrio ſermone literis mandauiſſet, eam alij quidem Lucam euangeliſtam, alij iſtum ipſum Clementem Græcis literis interpretatum eſſe affirmant. Quod planè eſt veriſimilius: præſertim cum & Clementis epiſtola, & ea quæ eſt ad Hebræos à Paulo miſſa, eandem dictionis & loquendi formam accuratè integréque ſeruet: atque adeò ſenſus

Apoſtolicam doctrinam vocat epiſtolas.

Ignatij.

Clementis ad Corinthios.

Quis græcam fecerit Pauli ad Hebræos epiſtolam.

ſenſus in vtroque ſcripto expreſſi, non longè inter ſe diſcrepent. Porrò intelligendum eſt, poſteriorem quandam eſſe epiſtolam quæ Clementis dicitur: verùm eam non perinde vt priorem, approbatam cognoſcimus, [c] propterea quòd animaduertimus veteres illius teſtimonia non aliquando ſuis ſcriptis intexuiſſe. Iam verò quidam alia item opera, verboſa illa quidem & prolixa, heri propè & nudiuſtertius, perinde quaſi illius eſſent, introduxerunt, quæ quidem diſputationes Petri & Appionis continent: quorum apud veteres nulla omnino fit mentio. nam puram illam & ſinceram Apoſtolicæ orthodoxæq; doctrinæ notam minimè retinent.

c τοῦ.

Clementi falſo tributa ſcripta.

De Papiæ commentariis. Cap. XXXIII.

DE Clementis epiſtola ad Corinthios, quam omnes ſine controuerſia illi attribuunt, ſuprà perſpicuè diſſeruimus: diximus etiam de epiſtolis Ignatij, & Polycarpi. Papiæ item libros numero quinque eſſe aiunt, qui Expoſitio ſermonum Domini inſcribuntur. Quorum, tanquam ab eo ſolum ſcriptorum, Irenæus ſic mentionem facit: Iſta Papias, Ioannis auditor, Polycarpi familiaris, vir antiquus, in quarto libro Operis ſui teſtata reliquit. Sunt enim quinque ab eo libri confecti. hæc Irenæus. Idem ipſe Papias in exordio ſui operis declarat, ſe minimè quidem ſanctorum Apoſtolorum vel auditorem fuiſſe, vel eoſdem ſuis oculis aſpexiſſe: ſed ea quæ ad fidem pertinent, ab illis qui iiſdē noti & familiares erant, ſe accepiſſe docet his verbis: Non grauabor tua cauſa, illa quæ olim à presbyteris commodè perdiſcebam, & accuratè mandabam memoriæ, cum explicationibus eorundem contexere, quò veritatem ab illis traditam pro viribus corroborare queam. Non enim (vt vulgus hominum ſolet) iis qui multa dicunt, ſed qui vera docent, oblector: neque ex illis qui aliena & noua mādata commemorant, ſed ex his qui recordatione renouant ea quæ ſunt à Domino per fidem tradita, & ab ipſa veritate profecta, voluptatem capio. Si quis presbyter mihi fortè occurrebat, qui cum Apoſtolis verſatus fuiſſet, dicta Apoſtolorum ab eo diligenter ſciſcitabar: nempe quid Andreas dixiſſet, quidve Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid Ioannes aut Matthæus, aut quis alius Domini diſcipulus: quæ denique Ariſtion & Ioannes presbyter, qui in numero diſcipulorum Domini habebantur, locuti fuiſſent. Neque enim ea quæ ex libris petebantur, tantum mihi ſubſidij allaturum exiſtimaui, quantum ea quæ acceperam ex hominum voce & ſermone, qui adhuc in vita manebant. Quo in loco eſt operæpretium animaduertere, nomen Ioannis ab eo bis enumeratum. Priorem quem cum Petro, Iacobo, Matthæo, & reliquis Apoſtolis percenſet, declarat manifeſtò [c] Ioannem] euangeliſtam fuiſſe. Alterum, oratione variata, aliis extra numerum Apoſtolorum aſſociat. Quem, cum Ariſtionem illi ordine præpoſuerit ipſum presbyterum vocat: ſic vt hiſce narratio eorum vera eſſe oſtendatur, qui dixerunt duos eodem nomine nuncupatos in Aſia fuiſſe, duóque illorum Epheſi eſſe ſepulchra, & vtrunque ad hanc vſque ætatem Ioannis nomine appellari. Quibus animum aduertere, eſt in primis neceſſarium. Nam videtur valde probabile, poſteriorem Ioannem Apocalypſin, quæ eius titulo inſcribitur (ſi quis priori non cenſeat tribuendum) oculis peruidiſſe. Quinetiam Papias (quem modò poſuimus) Apoſtolorum dicta ab his qui cum illis verſati fuiſſent, fatetur ſe excepiſſe: Ariſtionis item & Ioannis presbyteri ſe fuiſſe auditorem. nam ſæpenumero illorum memoriam vſurpat nominatim, & traditiones eorum in ſua ſcripta illigat. Atque iſta à nobis non incommodè ad legētium vtilitatem explanata ſint. Neque ſanè erit ab inſtituto alienum, ſi Papiæ teſtimoniis, quæ ſuprà inculcauimus, alia quoque eius verba, quibus mirabilia quædam, tanquam ex traditione ad ipſum delata commemorat, adiungamus. Philippum apoſtolum cum filiabus Hierapoli commoratum, ſuperiore noſtro ſermone demonſtrauimus. Verùm quemadmodum Papias, qui temporibus iiſdem vixit, hiſtoriam permiram à Philippi filiabus ſe excepiſſe aſſerat, in præſentia exponendum videtur. Mortuum enim ſuo tempore narrat excitatum. Aliud etiam quod non minus habet admirationis, Iuſto cognomento Barſabæ contigiſſe: nimirum vbi venenum mortiferum ebiberat, cum propter grati-

Papias Ioannis auditor, eiuſque ſcripta.

Papias non τὸ ἔγγραφον ſolum, ſed ἄγραφον etiā amplexus.

Ex Papia Ioānes duo.

c ἰωάννην.

Ioannes Euāgeliſta.

Ioannes preſbyter.

Amborum ſepulchra Epheſi.

Apocalypſis presbytero forſan tribuenda.

Papias Ioan. presb. auditor.

Miracula quædam ex Papiæ ſcriptis.

am ipſi à Domino tributam moleſtiæ nihil aut incommodi pertuliſſe. Hunc autem Iuſtum, poſt Seruatoris aſcenſionem ſanctos Apoſtolos cum Matthia ſtatuiſſe, & precatos, vt alter ex illis duobus in Iudæ proditoris locum ſortitò delectus, numerum ipſorum suppleret, Acta Apoſtolorum declarant his ferè verbis: Duos ſtatuerunt, Ioſeph, qui vocabatur Barſabas, qui cognominatus eſt Iuſtus, & Matthiam. Et orantes dixerunt. Alia prætcrea idem author quaſi traditione non ſcripta ad ſe perueniſſe commonſtrat, quæ peregrinas quaſdam Seruatoris parabolas, & nouas eius doctrinas, aliáque nonnulla commenticiis fabulis referta continent. In quibus aſſerit, regnum Chriſti poſt vniuerſæ carnis à mortuis reſurrectionem, mille annos humano & corporeo more in terra hac continuatum & ſtabilitum fore. Quæ quidem dogmata, credo cũ propterea excepiſſe, quòd Apoſtolicas interpretationes, quæ ab illis eſſent arcanis figuris & parabolis ſubobſcuris expoſitæ, malè intellexiſſet. Nam homo erat (ſicut ex eius ſcriptis facilè licet coniecturam capere) ingenij pertenuis. Cæterùm pleriſque eccleſiaſticis viris, qui hominis antiquitatem pro ſuarum partium defenſione citabant, perſimilis erroris auctor extitit: vt Irenæo, & ſi quiſquam alius eadem cum illo ſentire videbatur. Suis prætcrea libris non ſolum Ariſtionis, quem ſuprà oſtendi, in ſermones Domini explanationes, verùm etiam traditiones Ioannis presbyteri complexus eſt. Quarum cognoſcendarum, ſi qui paulò auidiores ſint, eò tranſmitto: nos iam commodè hiſtoriam, quam de Marco euangelij ſcriptore narrat, his eius teſtimoniis antea poſitis, adnectemus: Iſtud, inquit, presbyter mihi dicebat. Marcus, qui fuit interpres Petri, quæcunque tenebat memoria, ſcripſit quidem accuratè: ſed tamẽ non eo ordine, quo erant à Domino dicta, factáve. Neque enim Dominum audierat ille quidem, neque erat eum comitatus: ſed poſtea, vt dixi, comes Petri fuit, qui quidem non Domini ſermones & præcepta ea narrandi ſerie, quam Dominus in illis tradendis tenuiſſet, docebat: ſed eam in prædicando rationem ſequebatur, quam ad auditorum animos inſtituendos opportunam, accommodatámque cenſuit. Quare in eo neutiquam errauit Marcus, quòd quædam (ſicut memoriæ ea antè mandauerat) literis prodidit: quandoquidem hoc vnum mente & cogitatione ſedulò proſpexit, vt nec quicquam eorum quæ audiuiſſet, prætermitteret, nec falſi aliquid iiſdem omnino interponeret. Iſta quidem à Papia narrantur de Marco. De Matthæo autem hæc ab illo referuntur. Matthæus ſermone Hebraico euangelium de Chriſti oraculis & rebus geſtis conſcripſit: quod planè quiſque, vt poterat, interpretatus eſt. Idem ſcriptor prioris epiſtolæ Ioannis, & Petri ſimiliter prioris, vſus eſt teſtimoniis. Aliam porrò narrat hiſtoriam de muliere, quæ multorum criminum apud Dominum eſſet inſimulata: quam quidem Euangelium ſecundum Hebræos complectitur. Atque hæc inter alia quæ recenſuimus, commodè & opportunè obſeruata ſint, & notata.

In Papiæ ſcriptis quædam fabuloſa.

Hinc Chiliaſtarum origo.

Vnde Papiæ error.

Traditiones Ioannis presbyteri Papia autore.

Ioannis presbyteri de Marco euangelio ex Papia.

Idem de Matthæi euangelio ex Petri Ioannis prima.

Euangelium ſecundum Hebræos.

FINIS TERTII LIBRI.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALESTINÆ, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ Liber Quartus.

Quinam Traiano imperante Romanorum & Alexandrinorum fuerint Epiſcopi. *Cap. I.*

ANnum circiter duodecimum imperij Traiani, epiſcopus eccleſiæ Alexandrinæ, cuius paulò antè feci mentionem, vitam cum morte cõmutat: ac quidam nomine Primus, ab Apoſtolis ſucceſſione quartus miniſterium Eccleſiæ illius ſortitò capit. Eodem tempore, vbi octo annos Euareſtus in Romanæ eccleſiæ procuratione

Cerdonem ſignificat de quo cap. 15. lib. 3. Primus quartus Alexand. Epiſc.

ratione obeunda compleuiſſet, Alexander quintus, ſucceſsione à Petro & Paulo ducta, Pontificatum obtinet.

Alexander V. Rom. Epiſc.

Qualia Iudæi ſub ipſo perpeſsi ſint. Cap. II.

Chriſtianorũ proſperæ res, Iudæorum cõtrà.

QVemadmodum Seruatoris noſtri doctrina, & Eccleſiæ ſtatus, magnoperè iam tum florebat, & indies maiores ampliorêſque faciebat progreſsiones: ſic Iudæorum calamitates, malis alio poſt aliud importatis, magis magíſque accreſcebant. Nam cum iam imperator ad annum decimumoctauum regni ſui perueniſſet, ingens Iudæorum multitudo, nouo tumultu de integro concitato, è medio ſublata eſt. Siquidem non Alexandriæ ſolum, & in reliquis Ægypti partibus, verùm apud Cyrenem etiam complures veluti crudeli aliquo & ſeditioſo ſpiritu exagitati, contra gentes, quæ vnà cum illis habitabant, ſeditionem cõflare cœperunt. Atque ſeditione mirum in modum exardeſcente, ſequente anno, (Lupo id temporis vniuerſæ Aegypti præfecturam gerente) bellum non exiguum illud quidem & leue mouerunt. Ac in prima dimicatione illi à gentibus victoriam fortè conſecuti ſunt: ac propterea Gentes Alexandriam properè confugientes, Iudæos, qui in ea ciuitate commorabantur, ſubitò captos opreſſóſque interfecerunt. Iudæi ergo, qui tum incolebant Cyrenem, ſociorum auxilio, qui Alexandriæ habitabant, penitùs iam deſtituti, duce Lucua Aegyptum depopulari, prædas agere, agros illius vaſtare aggreſsi ſunt. Aduerſus quos imperator Marcium [c] Turbonem] cum pedeſtribus, equeſtribus & naualibus copiis miſit. Hic multis prœliis commiſsis, bellóque contra eos non exiguo tempore continuato, infinitas copias Iudæorum, non ſolum qui à Cyrene, ſed etiam qui ab Aegypto ad auxilium ipſorum duci Lucuæ ferenda ſe contulerant, trucidauit. Imperator igitur admodum veritus, ne Iudæi, qui erant in Meſopotamia, in Gentes eam regionem incolentes, per inſidias impetum facerẽt, Q. Lucio in mandatis dedit, vt illos è prouincia funditùs tolleret, delerétque. Qui quidẽ facta illuc expeditione, immenſam Iudæorum multitudinem, qui ibi domicilia rerum ſuarũ collocauerant, occidit. Cuius rei cauſſa tam proſperè geſtæ, præfectus Iudeæ ab imperatore declaratus eſt. Iſta etiam gentiles ſcriptores, qui illorum temporum res geſtas literis mandarunt, eiſdem fere verbis poſteris prodiderunt.

Iudæi quæ paſſi ſub Traiano.

Lupus præfectus Aegypti.

Lucua Iudæorum dux.

c τουρβῶνα.

Marcius Turbo multis prœliis Iudæos vicit.

Q. Lucius in Meſopot. delet.

Idem Iudeæ præfectus creatur.

Qui regnante Adriano fidem propugnabant. Cap. III.

Aelius Adrianus.

POſtquam viginti annos integros, ſex menſibus minus, Traianus imperio perfunctus fuiſſet, Aelius Adrianus in eum dignitatis gradum ſuccedit. Hunc Quadratus, oratione coram habita, cõpellat: & Apologiam, quam pro noſtræ religionis defenſione propterea contexuerat, quod nonnulli nequam & perditi homines noſtris moleſtiam faceſſere conarẽtur, ei offert: quod quidem opus, cùm apud multos fratres ad hoc vſque tempus, tum apud nos habetur in manibus: ex quo præclara mentis intelligentiæ & Apoſtolicæ † veritatis excutiendæ regulæ indicia, quæ in illo viro elucebãt, facilè licet peruidere. Idem porrò author ſuam ipſius oſtendit antiquitatem, ſcribens ad hunc modum: Seruatoris noſtri res geſtæ ſemper hucuſque ante hominum oculos verſatæ ſunt, & veræ etiam ſunt. Nam nonnulli ab eo ad ſanitatem reſtituti, alij à mortuis excitati, tum id quidem temporis cum eſſent morbis liberati, viſi ſunt, poſtea etiam ſemper hactenus vnà nobiſcum commorati: propterea quòd non ſolum cũ Seruator apud nos verſabatur, ſed etiam poſt eius deceſsionem, ad longinquum tempus fuere ſuperſtites, adeò vt ad noſtra vſque tempora non pauci eorum vitam producerent. Verùm de Quadrato iſta accepimus. Ariſtides etiam, ſcriptor fidelis, & inſtitutis noſtræ religionis imbutus, Apologiam pro fide noſtra ſcriptis poſt ſe reliquit: quam quidem Adriano dedicauit, vt Quadratus antea ſuam. Qui eius liber adhuc à pleriſque cuſtoditur.

Quadratus, eiuſque Apologia pro relig. Chriſtiana.

† ὀρθοδοξίας verbum paulinum. 2. Timot. 2.

Ex Quadrati ſcriptis, de Chriſti operib.

Ariſtides, eiuſque Apologia pro Chriſtianis.

Qui ſub eodem, Romanorum & Alexandrinorum epiſcopi fuerint. Cap. IIII.

Xyſtus Rom. pontifex 6. Iuſtus Alexandriæ pontifex.

TErtio anno Adriani imperij, Alexander Pontifex Romanus, cum decem annos in eo munere fungendo compleuiſſet, decedit è vita. Cuius Xyſtus ſucceſſor fuit. Eodem ferè tempore, Primus Alexandriæ epiſcopus cum duodecim annos illi Eccleſiæ præfuiſſet, morte occumbit, quem ſecutus eſt Iuſtus.

Qui inde à ſeruatore, vſque ad eos qui nunc commemorantur, Hieroſolymorum fuerint epiſcopi. Cap. V.

Hieroſolymorum 15. epiſcopi ad euerſionẽ vſque ſub Traiano.

EPiſcoporum autem tempora, qui eccleſiam Hieroſolymitanam rexerunt, quoniam, vt fertur, vitam ad breue admodum temporis ſpacium propagabant, nuſquam ſcriptorum monumentis ſeruata reperio. Tantum tamen ex quorundam ſcriptis animaduerto, epiſcopos numero quindecim, ad obſidionem Adriano regnante contra Iudæos factitatam, gradatim ſuccedendo, illic fuiſſe: quos vniuerſos antiqua Hebræorum ſtirpe, (totam namque eorum eccleſiam ex Hebræis fidelibus coaluiſſe conſtat) ſatos memorant, atque adeò Chriſti cognitionem ingenuè veréque amplexatos: ita vt ab illis qui iam tum de rebus eiuſmodi rectè iudicium ferre poterant, reuera officio & miniſterio epiſcopali digni iudicarentur: qui quidem ab Apoſtolorum tempore ad eam tum obſidionem, in qua Iudæi iterum à Romanorum imperio deſciſcentes fuere, non exiguis præliis afflictati, ſerie ſucceſſionis continuata eam eccleſiam rexerunt. Quapropter licet Epiſcopi qui ex circunciſione erant, eo tempore prorſus defeciſſent, ſumpto ab illo qui primus ordine fuit, exordio, illos in præſentia enumerare neceſſarium arbitror. Primus ergo erat Iacobus, frater Domini appellatus. ſecundus Simeon, tertius Iuſtus, Zachæus quartus, quintus Tobias, ſextus Beniamin, Ioannes ſeptimus, octauus Matthias, nonus Philippus, decimus Seneca, vndecimus Iuſtus, Leui duodecimus, Ephres decimuſtertius, decimuſquartus Ioſeph, quibus omnibus decimus quintus acceſſit Iudas. Totidem ciuitatis Hieroſolymorum epiſcopi fuerunt, qui ab Apoſtolis tum ad hunc, quem dixi, Iudã, tum ad tempus vſque Adriani, ordine ſucceſsionis continuarunt, iique omnes ex circunciſione. Iam verò, duodecimo anno imperij Adriani, vbi Xyſtus decem annorum ſpacium in Romani pontificatus adminiſtratione confecerat, ſeptimus ab Apoſtolis ſuccelsit Teleſphorus: anno autem & menſibus aliquot præterlapſis, Eumenes ſimul, atque Iuſtus, qui ante illum id muneris fuiſſet executus, vndecim annos in epiſcopatu tranſegerat, ad eccleſiam Alexandriæ moderandam ſextus ordine deſignatus eſt.

Iacobus 1. Simeon. 2. Iuſtus 3. Zachæus 4. Tobias 5. Beniamin 6. Ioannes 7. Matth. 8. Philippus 9. Seneca 10. Iuſtus 11. Leui 12. Ephres 13. Ioſeph 14. Iudas 15. Teleſphorus Rom pōtif. 7. Eumenes Alexand. Epiſcopus 6.

Poſtrema Iudæorum ſub Adriano obſidio. Cap. VI.

Iudæorum res ſub Adriano.

POrrò cum Iudæorũ defectio longius indies ſerperet, Rufus præfectus Iudeæ, auxiliaribus copiis ab imperatore ſibi ad eam rem miſſis, illorũ amentiam, tanquam anſam oblatam ad exitiũ arripiens, acerbè & crudeliter eos exagitat: virorum ac mulierum vnà cũ liberis infinita propè millia confertim concidit: belli iure agros illorũ populo Rom. adiudicat.[▲] Quo quidem tempore] Iudæorum dux erat Barchochebas (quod quidem nomẽ, ſi lubet interpretari, aſtrum ſignificat) vir quanquam reliqua vitæ ratione cruẽtus, ac prædo nefarius, ipſa tamen appellatione, tanquam ſidus aliquod è cœlo delapſum, ſe illis qui velut homines ex mancipiorum numero, graui ſeruitutis iugo oppreſsi, atque miſeriis ærumnoſis afflicti, affectique erant, lucem ac ſpem ſalutis allaturum falsò commentus eſt. Iam verò cum decimooctauo anno imperij Adriani, bellum iuxta vrbem Beththera nuncupatam (quæ erat omnium rerum præſidiis munitiſsima, neque adeò longè à ciuitate Hieroſolymorum ſita) vehemẽtius accenderetur, cúmque extra vrbis mœnia longinquiore temporis ſpacio continuaretur obſidio, & rerum nouandarum authores fame ac ſiti eſſent ad extremã propè perniciem detruſi, & caput illius temeritatis debitas pœnas perſoluiſſet, Ariſto Pellæus narrat, vniuerſæ genti ex illo tempore prorſus interdictum, ne pedem in agrum Hieroſolymitanum aliquando inferrent: & legis decreto, inſtitutiſque Adriani vetitum,

Barchochebas Iud. dux.

Iudæi edicto Adriani patria terra pulſi.

vetitum,(ille planè ſic in mandatis dederat) ne vel ex edito loco paternum ſolum oculis aliquando aſpicerent. Hieruſalem ergo cùm ita eſſet Iudæorum gente orbata,& veteribus incolis prorſus deſtituta,generéque frequentata exterorum hominum, deinceps cum eſſet à Romanis occupata, nomen commutauit: & ad honorē Ælij Adriani imperatoris, qui eam deuiciſſet, illuſtrādum, Ælia appellata eſt. Porrò autem ſimulac eccleſia quæ ibidem fuit, ex gentibus coaleſceret, primus poſt epiſcopos qui erant ex circunciſione, Marcus adminiſtrationem gregis Hieroſolymitani capeſſit.

Hieroſolyma nomine mutato Aelia dicta.
Marcus primus ex gentibus Hieroſoly. Epiſc.

Quinam eodem tempore fuerint falſæ ſcientiæ duces. Cap. VII.

IAm verò cum eccleſiæ, tanquam clariſſima quædam lumina ſuū ſplendorem per totum orbem terrarum diffudiſſent, & fides in Seruatorem ac Dominum noſtrum IESVM Chriſtum in vniuerſo hominum genere magnopere vigeret, diabolus oſor probitatis, veritatis inimicus, & humanæ ſaluti ſemper hoſtis infeſtiſſimus, omnes ſuas machinas & fallacias contra totam Eccleſiam verſans, ſicut iampridem externis perſecutionū procellis, & impetu aduerſus eam dimicauerat: ſic tum quidem ab illis viis interclusus, viris perditis & plenis præſtigiarum, tanquam quibuſdam inſtrumentis ad perniciem animorum, atque adeò miniſtris ad interitum comparatis vſus, alio inſidiarum genere oppugnare, omnéſque vias excogitare ſtuduit, quibus hi præſtigiatores & homines fraudulenti illam ipſam noſtræ religionis appellationem callidè prætexentes, non modò fideles, quos fortè laqueis ſuis irretirent, in profundam internecionis voraginem vnà ſecum præcipitarent, ſed etiam fidei ignaros rudéſque perditis ſuis conatibus, pariter ab aditu qui ad ſalutare Dei verbum patebat, penitùs auerterent. Nam virus quoddam erroris ſubdolum & biceps, inſtar ſerpentis cuiuſdam ex Menandro (quem iamdudum Simonis ſucceſſorem fuiſſe commonſtrauimus) quaſi ex peſtifero fonte erumpens, duos duarum ſectarum inter ſe diſcrepantium authores & duces edidit, Saturninū genere Antiochenum, & Baſilidem Alexandrinum: quorum ille in Syria, hic verò in Ægypto ſcholas errorum Deo & pietati repugnantium inſtituit. Saturninum autem maxima ex parte eadem cum Menandro falsò confinxiſſe, declarat Irenæus. Baſilidem verò ſecretiorum quorundam myſteriorum ſimulatione, dum ſibi ipſi portentoſas fabulas, eáſque pleniſſimas, impij erroris cōminiſcebatur, conata ſua in immenſum intendiſſe. Ex pleriſque igitur eccleſiaſticis viris, qui id temporis veritatis patrocinium ſuſcipiebant, & ſolertiore ratione ac prudentia Apoſtolicam Eccleſiaſticámq; fidem & opinionē propugnabant, nonnulli iam etiam libros, quos literis prodiderant, tanquam præſidia ad errorum impetus, quos ſuprà poſuimus, depellendos, poſteris reliquerunt. Ex quorum numero, refutatio Caſtoris Agrippæ, ſcriptoris eo tempore præſtantiſſimi, valentiſſima illa quidem, quam contra Baſilidem cōpoſuit, ad nos peruenit: quæ quidem ſubtile præſtigiarum & captionum illius viri acumen apertiſſimè detexit, patefecitque. Ac dum occulta [A] illius] & nefanda manifeſtò prodit myſteria, aſſerit etiam illum quatuor & viginti libros in Euangelium ſcripſiſſe: & non modò nouos prophetas ad errorem ſuum nobilitandum excogitaſſe, eóſque Barcabam & Barcoph appellaſſe nouis nominibus: verùm etiam angelos qui nunquam extitiſſent, ſibiipſi confinxiſſe, barbaráque illis impoſuiſſe nomina, quò hi qui huiuſmodi res vehementer ſuſpicerent, in multo maiorem traducerentur admirationem: docuiſſéque præterea, quòd hoſtias idolis immolatas comedere, & perſequutionum temporibus fidem audacter & liberè eiurare, res eſſent indifferentes: ac denique Pythagoræorum more inſtitutóque his qui ſe in ipſius diſciplinam tradebant, quinquennij ſilentium præcepiſſe. Iſta aliáque eius generis, ſimulatque Agrippa, quem dixi, de Baſilide enumerauit, veteratorias fraudes illius erroris quem cōmemorauimus, ſuis quaſi integumentis pulchrè euoluens, in oculis atque in conſpectu omnium defigit. Scribit etiam Irenæus, Carpocratem, eiſdem cum illis vixiſſe temporibus, alteriúſque hæreſis, quam qui Gnoſtici vocabantur tenuerunt, quaſi parentem & procreatorem extitiſſe. Iſti magicas Simonis præſtigias non ex occulto quidem, vt

Sublata ab eccleſia perſecutione, per hæreſes oppugnat eandem diabolus.
Saturninus hæreticus.
Baſilides hæreticus.
Iren. lib. 1. ca. 22.
Oppugnarunt hæreſes viri eccleſiaſtici.
Scripſit in Baſilidem Caſtor Agrippa.
A ill.
Vide Iren. & Epiph.
Baſilidis dogmata.
Lib. 1. cap. 24
Carpocrates gnoſticæ hæreſeos caput.
Dogmata.

ille,ſed iam in apertum iurè proferendas cenſuerunt: & non modò philtris amatoriis curioſè ab illis elaboratis,& quibuſdam dæmonibus,qui eorum animis nefaria iniecere ſomnia,quique illis aſſeſſores extitere, verumetiã aliis non diſparibus ineptiis ſe iam tanquam rebus maximi ferè momenti & ponderis nobilitarunt. Porrò autem eos qui ad perfectionem myſterij,imo verò ſceleris quod apud iſtos eſt, peruenire vellent,omnia quæ ſunt turpiſſima,eorum tamen inuentis quæ modò docuimus appoſitè congruentia,moliri oportere perdocuerũt: quinetiam addiderũt, illos non poſſe angelos orbis terrarum principes(ſic ij quidem eos appellant)euitare,niſi talibus ac tam infandis myſteriis,quod cuiq; eorum deberetur, ſedulò præſtarent. His igitur diabolus,qui ex maleficiis capit lætitiam,tanquam ſuæ nequitiæ miniſtris fortè vſus eſt:quò qui fidem receperant,illorum ſuaſu non ſolum in fraudem inducti,ad acerbum adeò & miſerabilem interitum quaſi conſtricti abriperentur, verumetiam gentibus quæ erant à fide alieni,copiam & tanquã anſam præberent,ſacroſancto Dei verbo petulanter impiéque obtrectandi:eo planè conſilio, vt fama de flagitioſa iſtorum vitæ ratione paſſim diſſipata,turpem ignominiæ notã vniuerſæ Chriſtianorum multitudini inureret. Vndè certè accidit,vti nefaria quædam opinio de nobis excitata,eáque ab omni ratione alieniſſima, per infideliũ animos longè latéque peruaderet: quòd videlicet tum nefando concubitu matres & ſorores violare,tum etiam ſcelerato quodam alimenti genere vti non vereremur. Verùm iſta mala ad prolixum temporis ſpacium diabolo ex ſententia propterea nõ proceſſerunt,quòd ipſa veritas ſuum extulit caput, & progrediente tempore claro quaſi lumine reſplenduit. Etenim fraudulenti aduerſariorum conatus,eius vi refutati & oppreſſi,confeſtim euanuerunt. Quippe alij ex aliis noui & inauditi errores enaſcentes,& priores ſemper pedetentim ad nihilum prolabentes,obſoleſcere cœperunt:inque multiplices,ac non vniuſmodi ſectas & formas dirempti, ad extremum funditùs extincti ſunt. Cæterùm inſignis veræ & catholicæ Eccleſiæ ſplendor, perpetuò eodem modo & eiſdem virtutis veſtigiis incedens, mirandum in modum propterea creuit & dilatatus eſt,quòd veneranda,ſyncera,libera,modeſta & pura diuinæ viuendi rationis,Chriſtianæq; pietatis inſtitutio, per vniuerſum tũ Græcorum tum Barbarorum genus claritate quadam eximia & decore enituit: atque etiam deformis infamiæ labes, quæ à maleuolis noſtræ religioni aſperſa fuerat,ſimul cum tempore deleta,prorſus in nihilum recidit. Noſtra igitur ſola permãſit diſciplina,vtpote quæ tum propter grauitatem & modeſtiam,tum propter diuina & ſapientia præcepta inſtitutáque,ſola eſſet apud omnes & authoritate potita, & ſumma amplitudine præſtare iudicata:ſicut nemo ex illo tempore hactenus turpem aliquam dedecoris maculam fidei noſtræ auderet inferre, nec vllam talem ignominiam importare,quali illis qui contra nos iampridem nefariè coniuraſſent, vti volupe fuiſſet.

Hæreſes gentibus eccleſiam obtrectandi præbent anſam

Hæreſes aliæ alias tollunt, vnde maior eccleſiæ ſplendor

Eccleſiæ doctrina euaneſcentibus hæreſibus ſola remanſit.

Qui fuerunt Eccleſiaſtici ſcriptores. *Cap.* VIII.

IIſdem temporibus, ipſa Veritas complures eius defenſores & patronos in lucem protulit:qui quidem non ratione ſolum & refutatione ſcriptis minimè prodita,ſed etiam certis demonſtrationibus, literarum monumentis mandatis, † cõtra impias errorum prauitates ſtrenuè pugnauerunt. Ex quorum numero fuit Hegeſippus, vir propter doctrinæ præſtantiam in luce atque in hominum notitia verſatus:cuius teſtimoniis iam antea,dum res nonnullas Apoſtolorum temporibus geſtas,ab eóque ſcriptis traditas commemorabamus,ſæpius vſi ſumus. Iſte enim ſynceram & minimè fucatam Apoſtolicæ prædicationis traditionem quinque libris,illo quidem ſcribendi genere maximè ſimplici & ſummiſſo, literis perſequi aggrediens,tempus quo ipſe floruit, apertè indicat, idq; in ipſo operis ſui exordio, vbi de his qui in initio idola erigere ſtatueréque cœperant,ſic ſcribit:Quo illis(inquit)plus haberetur honoris, ' ſepulchra monumẽtáque vacua,]atque adeò templa exædificarunt,ſicut adhuc faciunt. In quorum numerum refertur Antinous, ſeruus atrienſis Adriani Cæſaris: ad cuius honorem celebrantur certamina,quæ Antinoia dicuntur, quæ etiam hac noſtra ætate fiunt.

Etenim

† κατ' ἀθέων αἱρέσεων.

c κενοτάφια

Hæreſes ab antiquis repreſſa τῷ ἀγράφῳ, ἐγγράφῳ. Hegeſippus.

Antinous ab Adriano pro Deo colitur.

Etenim Adrianus ciuitatem extruxerat eius nomine nuncupatam Antinoum, & vates etiam ac ſacerdotes ad eum colendum conſtituerat. Eodem ferè tempore viguit Iuſtinus, veræ ac diuinæ philoſophiæ fautor maximus, qui quidem adhuc in gentilium ſcriptis & humaniore literatura ſedulò ſeipſum exercebat. Iſte in Apologia pro Chriſtiana religione ad Antoninum, de tempore illo ita ſcribit: Non alienũ a ratione putamus, ſi in hoc ſermone etiam Antinoi, qui modò penè vixerit, mentionem fecerimus: quem omnes vt deum, propter metum ab imperatore illis incuſſum, venerari coacti ſunt: idq́; cum pro certo cognoſcerent quiſnam eſſet, vndè, & quo loco natus. Idem ſcriptor, de bello id temporis contra Iudæos ſuſcepto mentionem faciens, iſta tradit: In hoc Iudaico bello, quod iam geritur, Barchochebas, qui Iudæis author fuit vt ab imperio Rom. deficerẽt, Chriſtianos ſolos, ſi non Chriſtum denegent, maledictiſque figant, iubet ad grauia ſupplicia abduci. Quo quidẽ tempore, idem Iuſtinus narrat, non temerè quidem & inconſultò, ſed conſideratè & iudicio quodam à Græcorum philoſophiæ ſtudio ad veram pietatem ſeipſum tranſtuliſſe, ſic de ea re ſcribens: Ipſe quidem Platonis præceptis & inſtitutis admodum oblectatus, cum & audirẽ Chriſtianos ignominiis appetitos, & non ad mortẽ ſolùm, ſed etiam ad ea quæ putantur itidem permultum terroris hominum mentibus iniicere, quàm viriliter & animo excelſo graderentur, oculis cernerem ſic cogitabam: non poſſe fieri vt tales vel vitiorum maculis ſe contaminarent, vel voluptatum illecebris vlla ex parte caperentur. Nam quis voluptatis blãditiis deditus, quis in omnem intemperantiam effuſus, quis humanæ carnis comeſturam deliciarum loco ſtatuens, poterit mortem amplexari, quò illis, quibus ſe obſtrinxerit, cupiditatibus omninò priuetur? An non potius omni conatu laborauerit, vt vitam qua hic fruitur, perpetuò degat? an non magiſtratus, ſi quid fortè admiſerit ſceleris, celauerit, nedum ſeipſum tam crudeliter interficiendum prodiderit? Eſt præterea apud eundem authorem, Adrianum à Serennio Graniano, præfecto illuſtriſſimo, literas pro Chriſtianis accepiſſe, quę iſtam complectebantur ſententiam: Sibi iniquum videri, Chriſtianos, nullo obiecto crimine, indictáque cauſa, quò populi acclamationibus ſatisfiat, neci dare. atque Adrianum deinde Minutio Fundano Aſiæ proconſuli reſcripſiſſe: præcepiſſéque, vt neminem Chriſtianum abſque iuſto crimine intentato, & accuſatione rectè veréque ad ipſum delata, † morte mulctaret. Cuius epiſtolæ exemplar Latino ſermone, vt erat, ſeruatum, Iuſtinus in Apologia ſua ponit. Ante cuius initium iſta ad eundem præfatur: Etſi ex epiſtola patris tui Adriani Cæſaris, maximi & illuſtriſſimi prĩcipis, poſſumus iure repetere, vt iudicia de Chriſtianis (ſicut poſtulauimus) mandes ex æquitate fieri: illud tamen non tam poſtulauimus quòd ab Adriano præceptum ſit, quàm quòd pro certò intelligimus, illud ipſum quod à nobis poſtulatum eſt, iuſtum æquumque exiſtere. Ac quo certius cognoſcas, hoc nos verè commemorare, epiſtolæ Adriani exẽplar ſubiunximus, quod quidem ita ſe habet.

Apol. 2.

Iuſtinus martyr, eiuſque teſtimonium de Antinoo.

De bello Iudaico pag. eadẽ

De cauſſis quibus ad Chriſtianiſmum ſit vocatus, pag. 133.

De literis ad Minutiũ fundanũ pro Chriſtianis miſſis. pag. 163.

† Forſ. ad neci dar.

Hic prætermiſimus verba Euſebij, quibus ſe hanc epiſtolam in Græcum ſermonem vertiſſe oſtendit, ne inepta videretur rerum & orationis ſeries.

Epiſtola Adriani, ne quis Chriſtianorum indicta cauſa pellatur. *Cap. IX.*

MInutio Fundano S. Epiſtolam à Serennio Graniano, viro præſtantiſſimo, in cuius locum tu ipſe ſurrogatus es, ſcriptam accepi. Atq; mihi ſanè videtur res cauſſáque non ſine accurata inquiſitione prætermittenda, ne tum homines Chriſtiani magnopere conturbentur, tum calumniatoribus ſceleris in eos admittendi facultas præbeatur. Quod ſi homines prouinciales, pro ſua poſtulatione, quicquam verè ac manifeſtò afferre affirmaréque contra Chriſtianos poterunt, quò pro tribunali iuſto iudicio conuincantur: eò ſe ſolum conuertant, eò ſpectent. Verùm vt multitudinis ſolùm petitionibus clamoribúſque morte mulctentur, nullo modo permitto. Imò verò multo magis par eſt, ſi quis cuiquam crimen velit intendere, ut tu de illo diligenter decernas: & ſi à quoquam Chriſtiani homines in iudicium vocentur, oſtẽdantúrque ali-

Adriani epiſtola pro Chriſtianis.

quid contra leges deſignaſſe, tu ita, prout criminis ratio & modus poſtulat, decidas ſtatuáſque. At mehercule, ſi quiſpiam quò eos calumnietur, iſtud tentauerit, tu eiuſmodi hominem pro nequitia & crudelitate ſeuerè coarguito: atque adeò ſedulò proſpicito, vt debitas pœnas luat. Hæc de Adriani epiſtolæ exemplari.

Quinam ſub Antonino, Romanorum & Alexandrinorum epiſcopi fuerint, & de eiuſdem temporum hæreſiarchis. *Cap. X.*

Antoninus.

POſtquam Adrianus vigeſimoprimo anno imperij ſui, vitam naturæ debitam reddiderat, Antoninus cognomento Pius Reip. Romanæ gubernacula ſuſcipit. Teleſphoro verò, primo huius imperij anno, vndecimo autem ſui miniſterij completo, ex hac luce migrãte, Hygino pontificatus eccleſiæ Romanę ſortè obuenit. Verùm Irenæus narrat, Teleſphorũ martyrio mortem ſuam illuſtrem effeciſſe: oſtenditque eo tempore, quo Hyginus quẽ dixi pontificatum eccleſiæ Romanæ gerebat, non modò Valentinum propriæ cuiuſdam ſectæ erroriſque authorem, verùm etiam Cerdonem principem peruerſæ opinionis quam tuebatur Marcion, cœpiſſe Romæ cognitum eſſe. Ita enim ſcribit: Valentinus, Hygino pontificatum adminiſtrante, Romam venit: viguit ſub Pio, & ad Anicetum vſque permanſit. Cerdo, qui Marcionem anteibat ætate, itidem ſub Hygino (qui nonus erat Pontifex) ad eccleſiam venit, ſuum errorem apertè confitetur: ſicq; vitam inſtituit. Interdum clam & ex occulto docet, interdũ denuò agnoſcit errorem: nonnunquam de doctrinæ ſuæ inſtitutis palàm coarguitur, refutatúrque, atque adeò ex fratrum cœtu frequentiáque excluditur. Iſta in tertio libro contra hæreſes commemorat. In primo autem de eodem rurſus Cerdone, hæc quę ſequuntur narrat: Cerdo quidam, ab his qui erant Simonis æmuli imitatoréſque, occaſionem arripiens, Hygino Romanam eccleſiam regente, qui ab Apoſtolorum tempore nonus erat pontifex, Romam commigrauit: docuítque, Deum à lege & prophetis prædicatum, non eſſe patrem Domini noſtri IESV Chriſti. Illum enim cognitum, hunc autem obſcurum & ignotum: illum iuſtum & ſeuerum, hunc bonum & benignum fuiſſe. Marcion item Ponticus huic ſuccedens, impudenter quidem & perfricta fronte iactans conuicia, eiuſdem erroris doctrinam mirè amplificauit. Idem porrò Irenæus, Valentini de Materia profundum & immenſum antrũ erroris, qui erat in tam multiplices & tortuoſas formas diuiſus, acutiſſima mentis acie tanquam effodiens, in lucémque educens, occultam eius perniciem, & inſtar ſerpẽtis ſe inter latebras occultantis, in intimis receſſibus abditam denudauit. Aliũ quendam præterea nomine Marcum magicæ nequitiæ peritiſſimum, eiſdem temporibus emerſiſſe commemorat. Profanos præterea impióſque iſtorum trium ritus, ceremonias, & ſceleſta myſteria, quibus homines qui ſe ad eorum ſectam conferunt, initiãtur, apertè docet his verbis: Nonnulli ex illis genialem thalamum apparant, & inuocationibus quibuſdam nefandis abdita myſteria in eos exequuntur, quos ad ſuum errorem admittunt: & illud quod ab illis fit, ſpirituales eſſe nuptias, ad ſimilitudinem connubiorum quæ in cœlis contrahuntur, prędicant: Alij autem eos deducunt ad aquas, & inter baptizandum ita fari ſolent: In nomine ignoti rerũ vniuerſarum parentis, & veritatis omnium procreatricis, & illius qui è cœlo in Ieſum delapſus eſt. † Alij verò nomina proferunt Hebraica, quò initiatos maiore admiratione afficiant. Quinetiam Hygino poſt quartum pontificatus ſui annum decedente è vita, Pius Romanæ eccleſiæ procurationem obtinet. Apud Alexandriã, vbi Eumenes decem & tres annos integros adminiſtrationis ſuæ cõpleuerat, Marcus paſtor & epiſcopus declaratur: qui decem annos eo munere perfunctus, mortẽ obit, & Celadion Alexandrinæ eccleſiæ ſuſcipit gubernationem. In vrbe Roma, Pio ad decimumquintum pontificatus ſui annum mortem oppetente, Anicetus illius eccleſiæ miniſterio præficitur. Cuius temporibus, Hegeſippus ſe Romam contuliſſe narrat: ibidémque vſque eò manſiſſe, quoad Eleutherus pontifex crearetur. Quibus quidem temporibus, Iuſtinus philoſophi habitu, tum verbum Dei prædicando, tum ſcriptis pro fide acriter concertando, magna famæ celebritate enituit. Qui in libro quem contra Marcionẽ ſcripſit, memorat, eo ipſo tempore quo eum librum

Hyginus 8. Rom. epiſcop. Teleſphorus martyrio vitã finiuit.

Valentinus hæreticus.

Irenæ. lib. 3. cap. 4.

Iren. lib. 1. cap. 28.

Cerdon hæreticus.

Marcion hæreticus.

Marcus hæreticus.

† Irenæi eodem habet prætereà ad vnitionem & redemptionẽ & communionem virtutum. Quæ Epipha. agnoſcit. pag. 114. εἰς ἕνωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων.

Pius 9. Rom. epiſcopus.

Marcus 7. Alexãd. epiſc.

Celadion 8. Alexãd. epiſ.

Anicetus 10. Rom. epiſc quo ſedente Hegeſippus Rom. venit.

† Apol 2. pag. 145.

brum contexuit, vitam Marcioni ſuppetiſſe. ita enim † loquitur: Marcion quidam Ponticus, qui adhuc ſuperſtes, eſt illos qui eius obſequuntur ſententiæ, alium quẽdam nominare maiorem Deum, quàm mundi opificem, docet: atque etiam dęmonum ope adiutus, permultos ex vniuerſo hominum genere inducit, vt loquantur blaſphemias, & Deum vniuerſi fabricatorem † Chriſti patrem eſſe pernegẽt: aliũq; quendam præter iſtum, tanquam longè potentiorem † mundum iſtum condidiſſe aſſerant. Atque omnes certè qui ex iſtorum ſchola profecti ſunt, Chriſtiani, vt diximus, nuncupantur, † idque eo modo quo philoſophorum ſectæ & decreta: quæ quidem tametſi minimè ſint communia, illis tamen commune philoſophiæ nomẽ ſemper tributum eſt. Is etiam adiungit: Contra omnes hæreſes quæ antehac inter homines vagatæ ſunt, eſt opus à nobis editum: quod quidem, ſi videtur, vobis perlegendum trademus.

Redit ad Iuſtinum Martyrem.

† Iuſt. non habet.

† Iuſt. τὰ μείζονα.

† Iuſt. ὃν τρόπον καὶ οἱ ἐν οὐ κοινωνοῦντες τῶν αὐτῶν δογμάτων διὰ φιλοσόφοις τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα τῆς φιλοσοφίας κοινὸν ἔχουσι.

Iuſtini ſcripta contra hæreſes.

De Iuſtini ad Antoninum Apologia. Cap. XI.

Conſtat item, eundem Iuſtinum tum contra Gentiles librum accuratiſſimè lucubraſſe: tum alios nonnullos, qui Apologiam pro noſtra fide continent, compoſuiſſe: quos Imperatori Antonino, cognomento Pio, & Senatui Rom. dedicauit. Etenim Romæ eſt id temporis commoratus. Atq; in eadem Apologia qui ſit, quo genere, & quo loco natus, explicat his verbis: Imperatori Tito Ælio Adriano Antonino Pio, Cæſari Auguſto, & veriſſimo filio adoptiuo, Philoſopho & Lucio Philoſophi Cæſaris naturâ filio, & Pij adoptiuo, humanioris literaturæ fautori: Sacroſancto etiam Senatui, & P. Ro. pro his qui ex vniuerſo hominum genere immeritò planè & iniuſtè rapiuntur in odium, ignominiíſque vexantur: Iuſtinus Priſci Bacchij filius, exigente Flauia Neapolis vrbis Syriæ Palæſtinæ, vnus ex illorum numero, ſupplex obnixis precibus hanc meam petitionem offero.

Inſcriptio 2. Apologiæ Iuſtini pag. 135.

Epiſtola Antonini ad populum Aſiæ, de religione noſtra. Cap. XII.

Ab aliis item fratribus in Aſia degentibus, qui variis cuiuſque modi contumeliis iniuriiſque à populo prouinciali erant magnopere onerati, idem Imperator rogatus, tale edictum communi in cõcilio Aſiæ diuulgari præcepit.

Epiſtola Antonini pro Chriſtianis in Aſia.

---

† Imperator Cæſ. Marcus Aurelius Antoninus Auguſtus, Armenius, Pont. Max. Trib. Poteſt. XV. Coſ. III. Communi concilio Aſiæ S.

† Hæc aliis verbis reperias apud Iuſtinũ pag. 163. cod. græci. vnde colligo in Iuſti. codi. aliam, hic aliam rurſus epiſtola latinæ Antonini verſionem eſſe. conferat verba vtriuſque qui volet. Vnde & Niceph. 3. cap 28

Noui equidem diis curæ eſſe, ne tales homines † impuniti in obſcuro lateant. nam illi ipſi, ſat ſcio, de iis qui cultum ipſis tribuere recuſant, ſunt multo acerbius ſupplicium ſumpturi, quàm vos. Ac quibus hominibus iam ipſi grauem exhibetis moleſtiam, & tanquam impios, atque à deorum cultu auerſos inſimulatis, eorum planè, quam habent, magnopere confirmatis religionem. Illis enim magis in optatis eſt, vt in crimen adducti, mortem pro Deo ſuo oppetant, quàm vt vita fruãtur. Vnde ſua ipſorum vita hoc pacto prodita, multo maiorem clarioremq; reportant victoriam, quàm ſi imperata, quæ vos ab ipſis fieri poſtulatis, obirẽt. Cæterùm de terræ motibus, qui vel prætericrunt, vel iam ſunt, non alienum à ratione videtur vos commonefacere: quandoquidem & cum adſint: animos dimittitis, & infœlices veſtri omnium caſus in illorum religionem tanquam eorundem cauſſam transfertis. At illi cum tale quid eueniat, conſtantius firmiúſque Deo fidunt. Vos autem toto illo tempore Deum penitùs ignorare, réſque ſacras prorſus contemnere, & non ſolum cultus qui ſoli Deo debetur, inſcij eſſe & expertes, verumetiam eos qui illũ obſeruant & venerantur, grauiter exagitare, & ad mortem vſque inſectari videmini. Pro quibus hominibus, multi qui noſtris præfuere prouinciis, iam antè diuiniſſimo ſanctiſſimóque noſtro patri literas ſcripſerunt. Ad quos quidem ille reſcripſit, nihil eiuſmodi viris negotij faceſſendum, niſi fortè aliquid maleficij contra Rom. imperium deſignare moliantur. Ad me etiam eorum cauſa ſcripſere multi: quibus

† Græ. nõ habent.

Motus terræ tempore Antonini: cauſam pagani in Chriſtianos reijciebant.

Ad Adrianum & Antoninum multi in Chriſtianorum fauorem ſcripſerunt.

Terræmotis Chriſtianorũ confirmata religio.

Nō vult Chriſtianos Chriſtiani nomine accuſari.

per literas patris mei ſententiæ & voluntati aſſentiens, reſponſum dedi. Quod ſi quiſpiam igitur cuiquam Chriſtiano, quia Chriſtianus ſit, pergat moleſtiæ quicquã, aut criminis inferre: ille, cui crimen illatum fuerit, etiam ſi reipſa Chriſtianus deprehenſus ſit, abſoluatur: qui autem illum accuſauerit, iuſtum debitúmque ſupplicium ſubeat. Hoc edictum Epheſi in communi totius Aſiæ cõcilio diuulgatũ fuit.

Melito Sardēſis epiſcopus Apologiam pro Chriſtianis ſcripſit.

Atque iſta ita accidiſſe, Melito Sardenſis eccleſiæ epiſcopus (qui eodem tempore hominum fama celebris fuit) teſtatur perſpicuè ſuis ipſius verbis, quæ ſunt poſita in Apologia, vtiliſſima illa quidem, quam pro noſtræ fidei & religionis defenſione contexuit, eámque Imperatori Vero dedicauit.

Quæ de Polycarpo Apoſtolorum familiari traduntur. Cap. XIII.

Polycarpus ſedente Aniceto Rom. cur venerit.

TEmporibus modò demonſtratis, dum Anicetus Rom. eccleſiæ præerat, Polycarpum cui adhuc ſuppeditabat vita, Romam aduentaſſe: & cum Aniceto in congreſſum colloquiúmque de cõtrouerſia, quæ fuit de die Paſchæ celebrando ſuſcepta, veniſſe, commemorat Irenæus. Aliam itẽ hiſtoriam de Polycarpo idem ſcriptor tradit, quam ex tertio eius libro contra Hæreſes petitam, his quæ de eo tradita ſunt, neceſſariò putamus adiungẽdam: quæ ita ſe habet: Polycarpus non ſolum ab Apoſtolis inſtitutus, & cum multis qui Chriſtũ oculis conſpicati ſunt, familiariter verſatus: ſed etiam ab eiſdem in Aſiam delegatus eſt, quò Smyrnenſis eccleſiæ epiſcopatum capeſſeret: quem quidem nos, ineunte ætate, vidimus. nam diu vitam propagauit, & planè grandis fuit. Qui ſumma cum admiratione & celebritate martyrium perpeſſus, ceſſit è vita: eáq; perpetuò docuit, quæ ab Apoſtolis didicerat, quæ Eccleſia tradit, quæ denique ſola vera ſunt. Atque iſta teſtimonio confirmant cùm omnes eccleſiæ Aſiaticæ, tum epiſcopi qui hactenus ſucceſſerunt Polycarpo: qui profectò teſtis veritatis fuit multo fidelior conſtãtiórque, quàm Valentinus, Marcion, & totum reliquum genus eorum qui tot & tã peſtiferas in Eccleſiam errorum ſectas inuexerunt. Qui tandem, Aniceto Rom. eccleſiæ epiſcopatum gerente, Romam aduentans, complures ab errore hæreticorũ (quos diximus) auocauit, & ad Eccleſiam Dei verámque religionem traduxit: palámque prædicauit, ſe ab Apoſtolis accepiſſe hanc vnam & ſolam veritatem, quæ eſt ab Eccleſia tradita. Sunt etiam qui ab eo audiuerint, Ioannem Domini diſcipulum, cum Epheſi ad balnea ſe conferret, intúſque videret Cerinthum hæreticum, ſe mox è balneo illotum proripuiſſe: & eos qui vnà erant, hoc modo eſſe hortatum: Fugiamus ocyus, ne balneum, in quo eſt Cerinthus, veritatis aduerſarius, extemplo corruat. Idem Polycarpus Marcioni in eius conſpectum venienti, dicentique ac roganti, Noſce nos amabò: reſpondit, Noui equidem primogenitum Satanæ. Talem enim tum Apoſtoli, tum illorum diſcipuli adhibuerunt cautionem, vt ne ſermonẽ quidem cum aliquo illorum qui veritatem fallaciter ſuis commentis adulterare nitebantur, aliquando conferre vellent. Sicut Paulus admonet: Hæreticum hominem poſt vnam & alteram admonitionem deuita, ſciens quòd talis auerſus eſt, & peccat proprio iudicio condemnatus. Eſt etiam epiſtola Polycarpi ad Philippenſes ſcripta accuratiſſimè: ex qua expreſſam fidei illius notam, & veritatis prædicationem, hi quibus libitum ſit, quique ſuæ ſalutis rationem ducant, poſſunt manifeſtò perſpicere. Hactenus Irenæus. Polycarpus quidem in ea epiſtola, quam diximus ad Philippenſes ſcriptam, quęq; adhuc extat, quibuſdam prioris epiſtolæ diui Petri teſtimoniis vtitur.

Ex Irenæo de Polycarpo eiuſque doctrina.

Fugit balnea Ioannes propter lauantē Cerinthum.

Marcion Satanæ primogenitus.

Cum hæreticis non communicandum.

Tit. 3.

Polycarpi epiſtola.

Polycarpus vtitur priore Petri epiſtola.

Quomodo regnante Vero, Polycarpus, vnà cum aliis, in ciuitate Smyrnæum martyrium paſſus ſit. Cap. XIIII.

Marcus Aurelius & L. Verus.

ANtonino cognomento Pio, cum vigeſimumſecundum annum imperij ſui confeciſſet, M. Aurelius Verus, eius filius, qui & Antoninus dictus eſt, cum Lucio fratre, ſucceſſerunt. Eodem tempore Polycarpus, cum Aſia maximis perſecutionum procellis turbaretur, martyrio ſupremum vitæ diem egit. Cuius quidem vitæ exitum, literarum monumentis adhuc conſeruatum, in hac noſtra hiſtoria memoriæ prodere, cum primis neceſſarium arbitror.

eſt autem

Eſt autem epiſtola,ex perſona eccleſiæ Smyrnenſis, cui præfuit Polycarpus, eccle-
ſiis Ponti ſcripta , quæ ad eius martyrium ſpectant , perſpicuè docet , his ver
» bis. Eccleſia Dei quæ Smyrnam incolit,eccleſiæ quæ eſt Philomilij , & aliis omni-
» bus ſanctis & catholicis eccleſiis quæ vbique gentium ſunt, miſericordia, pax , &
» charitas Dei patris,& Domini noſtri Ieſu Chriſti, affatim impleatur . Scripſimus
» vobis fratres,quæ videbantur pertinere cùm ad alios martyres,tum ad beatum Po-
» lycarpum : qui quidem perſecutionis flammam contra Eccleſiam incenſam , ſan-
» guine ſuo copioſè per martyrium effuſo,penitùs reſtinxit.Iſtis deinceps,antequam
in martyrij Polycarpi explicationem ingrediuntur , ea quæ ſpectant ad cæteros
martyres:ordine narrant:& qualem, quámque celſam erectámque animorum fir-
mitatem ad dolorum morſus tolerandos oſtenderint,ſcitè deſcribũt. Nam, vt epi-
ſtola loquitur,qui vndique circumſiſtebant,cum coràm cernerent illos partim fla-
gris ad intimas vſque venas & arterias dilaceratos,ſic vt iam viſcera, aliáque occul-
tiora membra intimis corporis receſſibus abdita oculis omnium ſubiicerentur,par-
tim buccinorum teſtis è mari deportatis,& lapillis quibuſdam præacutis ſubſtratis
afflictos,& per quodque ſuppliciorum ac tormentorum genus raptatos , & beſtiis
denique immanibus ad dilaniandum traditos,cum coram (inquam) cernerẽt illos
hæc omnia tam toleranter ſuſtinuiſſe,incredibili propè admiratione obſtupuerũt.

Diui Polycarpi martyrium ex epiſtola Smyrnenſis eccleſiæ.

Varia tormentorum genera a Chriſtianis martyribus fortiter tolerata.

Inter quos Germanicum quendam,qui diuina gratia roboratus, imbecillitatem a-
nimi naturaliter inſitam,quæ efficit vt corporis mortẽ vehementer extimeſcamus,
erexit, recreauitque propter eximiam & ſingularem eius conſtãtiam, facilè primas
tuliſſe memorant.Nam cum proconſul illi perſuadere conaretur,proponeret æta-
tem,& magnopere flagitaret,vt cum iam adoleſcens eſſet,& in ipſo ætatis flore cõ-
ſtitutus,ſui ipſius miſericordiam caperet:cum illa minimè curaſſe, ſed abiecta cun-
ctatione,feram parato animo attraxiſſe ad ſe,& propè vi in corporis ſui laniatum
impuliſſe,quò celerius ab hac iniuſta & impia vita liberaretur. Verùm quanquam
vniuerſa multitudo,tum diuini & cœleſtis huius martyris fortitudinem & conſtã-
tiam,propter egregiam & generoſam mortem magnoperè admirabatur , tum ex-
celſam vniuerſi generis Chriſtianorum virtutem vehementer ſuſpiciebat , tamen
ſubitò vnà omnes hoc pacto cœpiſſe conclamare:Tolle impios:Quæratur Polycar-
pus.Quinetiam cum permagna turba iſtis populi clamoribus de Chriſtianis con-
quirendis facta eſſet, Phrygem quendam, nomine Quintum, qui nuper è Phrygia
aduentauerat,ſimulac immanes feras & terribiles præterea cruciatus perſpexerat,
molli & fracto animo attonitum obſtupuiſſe:& tandem,ſalute prodita, manus præ
ignauia dediſſe. Declarat quidem eadem quam modò citauimus Epiſtola,illum nõ
prudenti animi prouiſione & conſilio adductum,ſed temerè & quaſi repètino ven
to incitatum,cum aliis ad tribunal iudicis ruiſſe : qui ſimulatque deprehenſus te-
nebatur,illuſtre & euidens omnibus exemplum propoſuiſſe , ne inconſideratè &
imprudenter huiuſmodi rebus ſe aliquando obiicerent. Sed iſto modo de illorum
martyrum exitu à nobis expoſitum ſit.

Germanicus martyr.

Quintus martyr, cuius tamẽ notatur in obeundo certamine præfractus primùm animus.

Polycarpum autem,qui maximam omnibus
admirationem ſui excitabat,primùm vt iſta de martyribus audiuerat,pacato & trã-
quillo animo perſtitiſſe:& vultum omnémque mentis ſtatum cõſtantem & immo-
bilem conſeruaſſe. Et quamuis in animo haberet,illic in ciuitate manere:tamen fa-
miliaribus petentibus obſecrantibúſque, vt ſe inde ſubduceret , demum morẽ geſ-
ſiſſe:ad villam non longè ab vrbe diſtantem progreſſum eſſe, ibíque cum paucis a-
micorum commoratum:& dies noctéſque nihil aliud molitum,quàm preces obni-
xè & inſtanter ad Dominum fundere:quibus quidem ſupplex efflagitabat, (hoc e-
nim erãt illi ſemper in more poſitum)vt pax tranquilla concederetur eccleſiis. Ac
triduò antequam prehendebatur,cum in precibus attentè poſitus, ſomno oppreſ-
ſus eſſet,noctu in viſione ſecundum quietem vidiſſe dicitur ceruical flamma accen
ſum de repentè conſumi,conficique. Qua quidem re è ſomno excitatum,ſtatim vi-
ſum ſuum iis qui vnà aderant expoſuiſſe:& quod futurum erat, mente ferè præſa-
gientem,apertè ſuis prædixiſſe neceſſariis,ſe flammarum incendiis corpori circũie-
ctis vitam pro Chriſto profundere oportere. Tandem igitur cum illi qui eum omni
cura & diligẽtia cõquirebant,inſtarẽt,iterũ incredibili ſtudio & amore erga fratres

Amicorum precibus ob perſecutionem ab vrbe ſecedit Polycarpus.

Polycarpi preces aſſiduæ pro eccleſia.

Polycarpus triduo ante martyrij ſui genus prænoſcit.

compulſum, in aliam villam ſe tranſtuliſſe ferunt. quo quidem non longo tempo-

Quæritur ad ſupplicium Polycarpus.

re pòſt, qui illum inſequebantur, rectà perueniſſe: duóſque illius locis pueros comprehendiſſe, atque alterius illorum indicio, vbi verberibus eum ceciderant, ad Polycarpi diuerſorium acceſſiſſe. Qui ſub crepuſculum aduentantes, certiores fiebant, cum in ſuperiori conclaui aſſidere. Ex quo loco licet perfacilè in aliam domum ſe recipere potuiſſet, noluiſſe tamen: ſed dixiſſe, Fiat voluntas domini. Quę, vt illos adeſſe intelligebat, refert epiſtola, deſcendiſſe per gradus, & cum illis adeò ſereno ac placido vultu collocutum eſſe, vt qui virum antea ignoraſſent, cum oculos in canam eius & ingraueſcentem ætatem, in venerandam quoque & conſtan-

Valens effugere ſponte offert ſe, quærentibuſque cibum apponit Polycarpus. Polycarpus facta poteſtate orat.

tem vultus moderationem coniecissent, viderentur ſibi rem permiram videre: rogaréntque ab ſe ipſi mutuò, Tātáne, quæſo, feſtinatio in tali ſene prehēdendo ſuſcipi debuiſſet? Iſtum autem abiecta cunctatione, primùm menſam illis actutùm apponi iuſſiſſe: deinde oraſſe, vt cibum largè & affatim ſumerent: vnámque horam, qua liberè orationi vacaret, poſtulaſſe. Qua ei conceſſa, ſurrexiſſe: & gratia Domini cumulatè repletum adeò ardēter precatum eſſe, vt qui præſtò illū audirent orantem, admiratione propè obſtupeſcerent: compluréſque illorum tam ſpectatum, támque eximia & diuina virtute præditum ſenem, morte affici vehementer cōdoleſcerent. Poſt iſta, reliqua illius hiſtoria eſt ad verbum in eadem Epiſtola hoc modo explicata. Vt primùm finē precandi fecerat, & memoria repetierat omnia quæcūq; illi in vita aliquādo cōtigiſſent, ſiue magna illa fuiſſent, ſiue exiguæ, ſiue glorioſa, ſiue ingloria, & totā deniq; Eccleſiam catholicā per vniuerſum orbē diſperſam precibus Deo commendauerat, cum iam hora abeundi inſtaret, ſatellites eum aſino impoſitum, verſus vrbem die feſto magni ſabbati deduxere. Herodes, qui præ-

Fruſtra Herodes & Nicetes Polycarpum à martyrio auocare ſtudent.

fectus pacis dicebatur, & pater illius Nicetes, illi obuiam prodire: qui vbi illum ad ſe in rhedam tranſtulerant, propter eum aſſidentes, ei perſuadere conati ſunt ad hunc modum: Quid mali eſt, iſtud dicere (Domine Cæſar) & illic ſacrificare, & ſic tandem ſaluum euadere, & incolumem? Polycarpus primò nullum dedit reſponſum, ſed illis magis inſtantibus, ſic tandem locutus eſt: non facturus ſum aliquādo, quod mihi conſulitis. Iſti igitur ſpe illius in ſuam ſententiam pertrahendi deiecti, contumelioſa verba in eum iaciunt: & tanta cum celeritate de curru præcipitant, vt inde delapſus, tibiam magnoperè laceraret, læderétque. At ille de ea re minimè laborans, quaſi nihil mali fuiſſet perpeſſus, lubenti animo à ſatellitibus ductatus, ſatis incitato gradu ad ſtadium proficiſcitur. Polycarpo igitur in ſtadium ingredien-

Vox de cœlo edita Polycarpo.

ti, vox è cœlo demiſſa dixit: Fortis eſto Polycarpe, & excelſo animo rem gere. Eum à quo eſſet vox profecta, vidit nemo: vocem autem multi è noſtris audiuerunt: ſed propter tumultum in ſtadio concitatum, multitudo omnino eam audire non potuit. Illo igitur ad iudicem deducto, ſimulátque intellectum erat, Polycarpum fuiſſe comprehenſum, ingens tumultus ciebatur. Ex quo procónſul, vbi acceſſit, ſci-

Proconſulis & Polycarpi dialogiſmus.

ſcitatus eſt: Túne es Polycarpus? Polycarpus, ſe eūdem eſſe fatebatur. Tum ſuadere proconſul, vt Chriſtum negaret, ſic locutus: Reuerere ætatem tuam: & alia his ſimilia, quæ ab eiuſmodi viris dici ſolēt. Iura per Cæſaris fortunam: Reſipiſce: dic, Tolle impios. Polycarpus graui & conſtanti vultu in vniuerſam multitudinē, quę erat in ſtadio, intuens, & manum verſus eos intēdens, cum gemitu oculis in cœlum ſublatis, dixit: Tolle impios. Præſidi, cum amplius inſtaret, diceréta: Iurato, conuiciis Chriſtum afficito, & te dimittam. Reſpondit Polycarpus: Octogintaſex annos illi iam inſeruiui, & nullo me hactenus affecit incommodo: quo modo igitur regem meum, qui me ad hoc vſque tempus ſeruauit incolumem, cōtumelioſis verbis poſſum afficere? Proconſule denuò vrgente, ac dicente: Iura per Cæſaris fortunam. Polycarpus: Si, inquit, ad inanem oſtentationem requiris, vt per Cæſaris fortunam iurem, (ſic enim vocas) & me qui ſim ignorare præ te fers, ſic, vt liberè & ingenuè loquar, accipito: Chriſtianus ſum. Quod ſi placet Chriſtiani profeſſionem cognoſcere, da mihi diem, & audies. Tum proconſul: Iſtud, inquit, perſuade popu-

Exemplū præſtandæ obediētiæ magiſtratibus.

lo. Tibi equidem, inquit Polycarpus, † rationem & ſententiam meam, (magiſtratibus enim & poteſtatibus à Deo conſtitutis, cum honorem, qui noſtrorum animorum ſaluti, noſtræque religioni nihil afferat detrimenti, pro dignitate tribuere docemur)

† σοὶ μὲν καὶ λόγον ἠξίωκα

cemur) impertire non grauabor: ſed illos non ſatis dignos exiſtimo, quibus de fide noſtra per reſponſum ſatisfaciam. Et proconſul: Beſtias, inquit, habeo in promptu: iſtis te obiiciam laniandum, niſi te maturè pœnituerit. Acceſſe, inquit. nam nobis rata ac decreta ſtat ſententia: & multum ab eo abſumus, vt aliquando animo mutato, nos meliorum pœniteat, quò deteriora ſequamur. A ſæuitia & crudelitate ad æquitatem & modeſtiam traduci, eſt pulchra ſane mutatio. Ad quẽ rurſus proconſul: Te, inquit, ardentibus flammarum incendiis domitum & manſuetum reddam, ſi beſtiarum laniatus contemnas, & nõ reſipiſcas ocyus. Tum Polycarpus: Ignem, inquit, mihi minitaris, qui ad tempus exardeſcit ille quidem, ſed paulo pòſt penitùs extinguitur. Verùm ignem illum futuri iudicij, ad perpetuũ impiorũ ſuppliciũ & cruciatũ reſeruatũ, omnino ignoras. Sed quid cũctaris? Profer beſtias, aut aliud quod lubet. Iſta & alia complura locutus, tanto vultus decore & gratia imbutus eſt, tantaq; animi fidentia & alacritate expletus, vti his quę ei eſſent tã minaciter obiectata, non modò non conturbatus ſuccumberet, ſed contrà certè illum ipſum proconſulem admirabili ſua conſtantia & grauitate prorſus obſtupefaceret. Procõſul præconẽ mittit, qui in medio ſtadio iſtud ter prædicaret: Polycarpus profeſſus eſt ſe Chriſtianũ eſſe. Quæ vox cũ eſſet à præcone emiſſa, vniuerſa tũ gentiũ, tum Iudæorũ multitudo, qui Smyrnã incolebãt, animi impetu & bile effrenata exardeſcẽs, alta voce clamare: Iſte eſt Aſiæ doctor, iſte Chriſtianorũ pater, iſte noſtrorũ deorũ euerſor: Iſte deniq; eſt, qui adeò multos perdocuit, [A] vt neq; diis ſacrificent, neq; eos adorent. Quæ cum eſſent locuti, vociferari, & rogare Philippum munerariũ, vt leonẽ, qui Polycarpũ diſcerperet, emitteret. Hic verò reſpondere, nõ eſſe ei integrũ: quoniam iam ferarum certamina confecta erant. Tũc illis viſum eſt vno cõſenſu clamando inſtare, vt Polycarpus viuus in rogũ coniiceretur. Ita enim factũ oportuerat, vt viſio, quæ de ceruicali illi apparuiſſet, cõpleretur. Quod quidẽ cum ardens videret, Deum precatus paululum, ad fideles tandem, qui cum eo erãt, ſe conuertit: & mẽte, prophetico more futura præſagiens, dixit: Me viuum oportet cremari. Iſta igitur erãt tanta cum celeritate ſuſcepta, vt dicto penè citius propterea geri viderentur: quòd cùm frequẽs hominum turba & ex officinis & ex balneis ligna ſarmẽtaq; actutùm coaceruabat: tum maximè Iudæi ad hoc facinus (ſic enim illorum mos in eiuſmodi negotio erat) operã propenſo ánimo cõferebant. Verùm vbi rogus extructus & paratus erat, Polycarpus ſoluto cingulo & omnibus veſtibus exutis, calceos etiam ſibi extrahere cœpit: quod quidem antea non aliquãdo facere conſueuerat, propterea quòd ſinguli fideles magno ſtudio inter ſe contendebant, quis primùm ei in eo munere inſeruiens, corpus illius poſſet contrectare. Nam in toto ætatis curriculo, etiam ante caniciem, propter vitam honeſtè actam, probéq; moratam, magnopere colebatur. Paulo pòſt igitur inſtrumenta, quibus in rogo firmè teneretur, apparata, corpori illius circumiiciuntur. Et cum illum clauis vellent affigere, dixit: Sinite me hoc modo. nam qui mihi patientiã ad ignis flãmas ſuſtinẽdas pro ſua clementia largitur, largietur etiam, vt ſine commiſſuris clauorũ, quibus me affigere ſtatuitis, cõſtans abſq; vlla corporis cõmotione rogo adhereſcã. Idcirco illum nõ clauis, ſed vinculis ſolũ colligarunt. Qui manibus à tergo circumplicatis, conſtrictiſque, tanquam aries inſignis ex immenſo grege delectus, vt holocauſtum gratum & acceptum fieret Deo omnipotenti, ſic locutus eſt: Pater dilecti & benedicti filij tui IESV Chriſti, per quẽ tui cognitionem accepimus, Deus angelorũ & poteſtatũ, Deus totius creaturæ, & iuſtorum cuiuſque generis qui viuunt in cõſpectu tuo, tibi gratias ago, ꝙ me huius diei & horæ celebritate donaſti, in qua cùm in martyrum numero, tum in calice paſſionis Chriſti tui, tormentorũ particeps fiã, in reſurrectionẽ vitæ æternæ, tam animæ quàm corporis, per immortalem Spiritus ſancti virtutem: inter quos, quæſo, martyres, hodie in conſpectu tuo pro hoſtia pingui & accepta admittar: ſicut pręparaſti, pręſignificaſti, & iam tandem compleuiſti, qui Deus verus es, & omnis mendacij expers. Ac propterea præ cęteris omnibus te laudo, te benedico, te glorifico, per IESVM Chriſtum dilectum tuum filiũ, pontificem æternum, per quem tibi cum eo in Spiritu ſancto gloria nunc & in futura ſecula ſeculorum, Amen. Hanc vocem, Amen, vbi emiſerat, & orandi finem

Propoſitis ſupplicijs non terretur Polycarpus.

Populus poſcit ad cædem Polycarpum.

[A] μὴ θύειν

Philippus munerarius.

Iudæi ſemper prompti ad Chriſtianorum martyria.

Mira Polycarpi rogum conſcenſuri cõſtantia.

Oratio.

feterat, carnifices, quibus ignis extruendi cura imponebatur, rogum incenderunt. Qui vbi ardentem flammam effuderat, miraculum ingens illis quibus idem videre à Deo conceſſum fuit, quique ad ea quæ gerebãtur, cæteris fidelibus verè in poſterum narranda erãt reſeruati, viſum eſt. Ignis enim fornicis ſpeciem gerens, tanquã velum nauigij ventorum flatibus turgeſcens, corpus martyris vndique obuallat. Ille in medio conſtitit, non tanquam caro exuſta, ſed tanquam aurum & argentũ in camino ignis ardore probatum. Quinetiam tantum & tam fragrantem odorem inde hauriebamus, vt idem velut ex thure odorifero, aut alio quouis precioſo aromate efflatus videretur. Ad extremum igitur, cũ nefarij & impij homines eius corpus ab igne minimè poſſe conſumi viderent, carnifici mandata dederũt, vt propius ad rogum progreſſus, illum enſe ſtricto confoderet. Qua re confecta, tanta cruoris copia effluxit, vt ignem prorſus extingueret: & vniuerſa multitudo quæreret ſecũ magna cum admiratione, vtrum tantum eſſet diſcriminis inter infideles & electos: ex quorũ numero iſte Polycarpus vnus erat, vir noſtris temporibus omnium facilè præſtantiſſimus: catholicæ Smyrnenſis eccleſiæ epiſcopus, doctor Apoſtolicus, & propheta pius. Nam quodcunque verbum ex eius ore exibat, idem vel iam expletũ erat, vel poſtea pro certo explendum. Inuidus igitur, odioſus, & iuſtorum hominũ generi ſemper infeſtus diabolus, cum martyrij eius amplitudinem, cúmque incorruptam & integram vſque à teneris vnguiculis viuendi rationem, immortalitatis corona remuneratam, eúmque ipſum propterea ſtabili & certo præmio vitæ æternę donatum cerneret: omni cura & cogitatione eò incubuit, ne corpus eius à nobis inde auferretur: idq; adeò, cum permulti è noſtris permagna cupiditate ducerẽtur & huius rei efficiendæ, & ſanctæ illibatæq; carnis perfruendæ. Nam certi homines Nicetem patrem Herodis, Dalcæ fratrem ſubmonebant, vt præſidem exoraret, ne corpus eius cuiquam daret: ne Chriſtiani, inquiunt, crucifixo illo derelicto, hunc venerari incipiant. Atque hæc Iudæis ſubmonentibus, obnixéque inſtantibus, aggreſſi ſunt. Iudæi autem nos, quibus in animo erat illum ex igne eximere, accuratè obſeruabant. At illud quidem miſeri penitùs ignorabant, nimirũ nos non aliquando in animum poſſe inducere, vt vel Chriſtum deſeramus, qui pro ſalute omnium qui in toto mundo ſalui ſint futuri, crucis tormẽta perpeſſus ſit: vel aliũ quempiam aliquando colamus, vt Deũ. illum enim qui verè Dei filius eſt, adoramus. Martyres autẽ, vt diſcipulos & imitatores Domini, propter incredibilẽ eorum beneuolẽtiã, quam in proprium regem & magiſtrum declarauerũt, meritò amplexamur: quorũ nos cùm in pietate diſcipulos, tum conſortes in gloria fore optamus. Centurio autem, cum videret Iudæos inſtare contentius, corpus martyris in medio poni, &, vt gentiũ mos fert, igne cõburi iubet. Sic nos poſtea oſſa eius, potiora lapillis precioſis, auroq; puriora, ex cineribus ſelecta, eo loco repoſuimus, qui illis erat decorus, conſentaneuſq;. Vbi ſanè nobis in vnum aliquando coactis, Dominus præſtabit vt celebrem eius martyrij diem, inſtar natalis feſti, cum exultatione & gaudio, quantum fieri poteſt, maximo recolamus: idq; cùm ad martyrum memoriam, qui antea tale certamen confecerunt: tum ad eorũ exercitationem, mentiſq; ad talẽ conſtantiã præparationem, qui poſtea Chriſtũ eo genere mortis ingenuè cõfeſſuri ſint. Iſta de beato Polycarpo, qui Smyrnæ martyrium obiuit, cum aliis duodecim ex Philadelphia profectis, qui idẽ genus mortis lubẽtes pertulerũt, literis mãdata ſunt. Qui ſolus præ cæteris, multo maxima nominis celebritate apud omnes floruit: vſque adeò, vt ipſis gentibus vbique locorum frequens in ore & ſermone verſetur. Talem quidem exitum, res ab admirabili & apoſtolico Polycarpo geſtæ, tandem conſecutæ ſunt: cuius hiſtoriam in ea quã declarauimus epiſtola, fratres eccleſiæ Smyrnẽſis accuratè narrarunt. Alia etiam aliorum martyria, Smyrnæ eodem temporis momẽto, quo Polycarpus martyrium perpetiebatur, factitata, in eam de eo conſcriptam Epiſtolã congeſta ſunt. inter quos Metrodorus presbyter, qui erroris à Marcione inuecti fautor eſſe putabatur, in ignẽ iniectus, migrauit è vita. Ex martyribus item qui id temporis obierunt, vnus erat Pionius, fama peruagata & multorum præconiis eximius, cuius confeſſiones ſigillatim habitas, cuius ingenuam ſermonis libertatem, cuius apologias pro fide coram populo & magiſtratibus recitatas, cuius

Illæſus ab igne Polycarpus.

Gladio confoditur Polycarpus.

Corpus Polycarpi igne eripere cur optarũt Chriſtiani.

Notandum diſcrimen in cultu Chriſto exhibito & veneratione ſanctorum.

Oſſa Polycarpi ſtudioſe collecta, eique feſtus dies dicatus.

XII. Martyres Philadelphia.

Metrodorus martyr.

ius conciones ad docendum accommodatas, cuius benigna his qui præ perſecutionis acerbitate animis omninò cecidiſſet, humanitatis officia tributa, cuius iucūdas & gratas conſolationes, quas in carcere fratribus qui ad eum ingrediebantur, adhibuit, quæ præterea tormenta ſuſtinuerit, quos in eiſdem dolores tolerauerit, quàm acerbos clauorum confixus pertulerit, quantam in rogo animi magnitudinē oſtenderit: qualem denique & quàm inſignem mortem, præter alias omnes res ab eo tanta cum admiratione geſtas, ſubiuerit, eos quibus lubitum eſt cognoſcere, ad Libellum à nobis de Veterum ſanctorum martyriis in vnum redactis editum (quæ quidem omnia facta illius pleniſſimè complectitur) amandamus. Sequuntur deinceps in eadem epiſtola facta memoratu digna aliorum martyrum, qui Pergami (quæ eſt vrbs Aſiæ) mortem oppetiuerunt: vt Carpi, Papyli, & mulieris Agathonicæ: qui poſt multas & eximias fidei ac religionis noſtræ confeſſiones, martyrio glorioſam mortem aſſecuti ſunt.

Euſebij liber de martyriis veterum.

Carpus, Papylus, Agathonica, martyres.

Quomodo Iuſtinus Philoſophus Chriſti verbum Romæ profeſſus, martyrium ſubierit. *Cap. XV.*

TEmporibus iiſdem Iuſtinus, de quo paulò antè mentio facta eſt, vbi ſecundum librum, quem pro religionis noſtræ defenſione edidit, imperatoribus ſuprà citatis dedicauerat, perdito Creſcentis philoſophi Cynici conatu (qui quidem caninæ & appellationis & profeſſionis cognomen, quod ſibi ipſe impoſuerat, vita verè & moribus exprimebat) aſtutè propterea illi parantis inſidias, quòd ſæpenumero in diſceptatione multis audientibus eum coarguiſſet, tandem pro veritate, quantam ſtrenuè ſemper propugnaſſet, per glorioſum martyrium eximiam vitæ æternæ coronam conſecutus eſt. Quod quidem

Vnde Creſcentis in Iuſtinum odium.

Pag. 131. ille ipſe, qui veritatis ſemper ſtudioſiſſimus fuit, in Apologia ſua, quam dudum cōmemorauimus, propè ſicut erat de eo futurum, mente & cogitatione præcipiens,
» his ipſis verbis ſatis perſpicuè declarat. Equidem expecto, vt vel ab aliquo iſtorū qui
» nomine ſolum Philoſophi ſunt, vitæ meæ parentur inſidiæ, & fuſte conquaſſatus
» obterar: vel à Creſcente ſaltem non philoſopho, id eſt ſapientiæ ſtudioſo, ſed philo-
» compo, id eſt auido inanis gloriæ. Non enim philoſophus dici meretur, qui Chri-
» ſtianos velut impios inſimulat, eóſque illarum rerum propalàm reos agit, quorum
» ipſe prorſus ignarus ſit. Hócque eò moliens, quò ſolum deſiderio & voluntati im-
» peritæ multitudinis, quam ipſe ac ſui ſimiles errore cæcauerunt, ſatisfaciat. Quod ſi,
» cum Chriſti doctrinam nō perlegerit, in nos tam nequiter incurſet, omnino nequā
» eſt, & plebeiis imperitiſque hominibus (qui maxima ex parte præcauent, ne de his
» quæ non norint, vel temerè diſceptent, vel falſa teſtimonia dicant) multo planè de-
» terior. Sin verò cum perlegerit, magnum in illis & abditum myſterium non intelli-
» gat: aut cum intellexerit (ne veniat in ſuſpicionem, quòd eius religionis ſit) hęc agat:
» eſt multo planè ignauior & nequior: qui quidem imperita ac temeraria vulgi opi-
» nione & inani metu victus, tam turpiter ſuccūbit, ceditq́;. Me autem multas quæ-
» ſtiones illi proponentem, multáque ab eo ſciſcitātem, tandem perſpexiſſe, planeq́;
» deprehēdiſſe, cum reuera nihil ſcire, velim vobis certò eſſe perſuaſum. Et quid vera
» dico, ſi minus ſermonis noſtri congreſſus & colloquia ad vos hactenus relata fue-
» rint: paratus equidē ſum, coram vobis denuò cum illo, de his quæ ab illo rogabā,
» diſputare. Atque iſtam diſputationem audire, non erit à veſtra Regia & Auguſta
» Maieſtate alienū. Verùm ſi vobis tum quæſtiones à me propoſitæ, tum illius ad eaſ-
» dem reſponſa exploratè cognita & perſpecta ſint, ſatis perſpicuè intelligere poteri-
tis, cum aut noſtrę religionis ne verbum quidem ſcire: † aut ſi ſciat ille quidem, non
tamen propter auditores audeat dicere, non Philoſophum (vt antea dixi) id eſt ſtu-
» dioſum ſapiētiæ, ſed Philodoxum, hoc eſt inanis gloriæ appetentem eſſe, manifeſtò
» coargui, quippe qui ne Socraticā quidem diſſerendi rationem, quæ ſanè non parui
facienda eſt, vlla ex parte ſequi voluerit. Hæc Iuſtinus. Quòd autem ſecundū illius
ipſius prædicationem, Creſcētis inſidiis appetitus, mortē obierit, Tatianus, vir planè cùm primo ætatis ſuæ tempore Græcis diſciplinis deditus, tum in iiſdem poſtea non exiguam gloriæ amplitudinem aſſecutus, (qui quidem plurima monumenta

Mortem ſuā prædicit Iuſtinus.

Creſcens malè Chriſtianos accuſat, quarū res ignorat.

† Iuſt. ἢ ἃ καὶ ἐπίςαται.

Tatiano teſte Iuſtinus mortis autor Creſcens.

ſcriptis prodita poſt ſe reliquit) in libro quem contra Gentiles componebat, ſic ferè commemorat. Iuſtinus omnium admiratione cum primis eximius, rectè quidem effatus eſt, eos, quos dixi, philoſophos latronibus ſimiles eſſe. Deinde vbi alia quædam de eodem hominum genere retulerit, iſta addit: Creſcens quidem, qui in magna illa eximiáque vrbe domicilium ſuum collocauerat, ſicut omnes nefario puerorum concubitu ſuperauit, ſic auaritiæ quoque admodum deditus fuit: qui cum alios ad mortem contemnendam eſſet cohortatus, ipſe eandem admodum extimuit: adeò vt Iuſtinum, propterea quòd dum veritatem prædicare ſtudebat, philoſophos, helluones & veteratores eſſe coarguiſſet, morte, tanquam aliquo magno malo circumretire laboraret.

De martyribus, quos Iuſtinus ſeparato volumine commemorat. *Cap. XVI.*

IVſtini verò martyrij (vt docuimus) talis cauſſa perhibetur: qui quidem in priore ſua etiam Apologia, antequam martyrij certamen, quod obierat, commemorat, aliorum qui ante illum martyrium perpeſſi fuiſſent, facit mentionem: atque adeò iſta quæ ſequuntur, (quæ planè ad noſtrum inſtitutum non parum accommodata putamus) narrat hoc modo. Pag. 119.

Mulier ſcelerata antea, à Chriſtianiſmi profeſſione proba fit, ſceleratóque marito repudij libellũ dat.

Mulier quædam, cuidam viro magna laſciuia diffluenti, in matrimonium data fuit: quæ quanquam iam antea eodem intemperantiæ vitio contaminata erat, tamen ſimulac Chriſti doctrina ac præceptis erat erudita, non ſolum ipſa cœpit valde moderatè & temperanter ſe gerere: ſed viro etiam perſuadere, vt ſimiliter ſe temperantiæ & vitæ modeſtiæ dederet: doctrinæ præcepta, quæ didicerat, ei referre: commonſtraréque ſupplicium, his qui neque temperatè, neque recta ratione vitam degunt, perpetuo & æterno igne infligendum. At ille eiſdem libidinis veſtigiis inſiſtens, ſuorum improbè factorum turpitudine, vxoris animum abs ſe penitùs abalienanit: Nam hæc, cum in eodem lecto cum viro, qui contra naturæ legem, atque adeò contra ius faſque omne, toto pectore (vt dicitur) omnes omnino voluptatis vias inſtare pergebat, de reliquo cubare nefas duceret: cupiebat, lege coniugij rupta, ab illo ſeparari. At poſtquam ab amicis, qui conſilium dederunt vt adhuc cum eo perſeueraret, perinde ac vir, iam ſpem quandam ſuæ vitæ commutandæ oſtentaret, diſſuaſa, déque ſententia depulſa eſt: & inuita ſeipſam comprimens, ad tempus commorata. Cæterùm vbi eius vir Alexandriam profectus, ſe maioribus ſceleribus obſtringere nunciabatur: illa, ne ſcelerum & flagitiorum ab eo impiè admiſſorum, ſi in coniugio perſtaret, particeps & ſocia fieret (pręſertim cum non victus ſolum eſſet, ſed tori etiam conſors) dato ei libello repudij † (ſic enim appellamus) penitùs ab illo diſceſſit. Honeſtus ille ſcilicet & bonus eius maritus (quem planè magnam lætitiam eo capere oportuerat, quòd non modò eius vxor ſua prauè facta, quæ olim ebrietate, & quouis vitiorum genere effuſè exultans, cum ſeruis & mercenariis conſueuiſſet alacri animo & prompto conſciſcere, omnino exuiſſet, ſed etiam eum eadem molientem vehementer eſſet hortata, vt prorſus deſiſteret) honeſtus ille inquam maritus, cum eius repudiaſſet conſilium, eam diſcedere cupientem grauiter apud tuam Maieſt. accuſauit, & Chriſtianam eſſe aſſeruit. Vnde illa quidem tibi, qui noſtri imperium geris, querelæ libellum obtulit: primùm obteſtata, vt ſibi ſuæ rei familiaris diſpenſandæ poteſtas permitteretur. Qua quidẽ ordine ſemel diſpoſita, pollicita eſt ſe deinceps crimini obiecto reſponſuram. Quod quidem ei facilè conceſſiſti. Ille autem qui eius aliquando maritus fuiſſet, cum nihil poſſet amplius in præſentia contra eam dicere, in Ptolemæum, quendam eius in ſacris literis magiſtrum (quem Vrbicius præfectus graui afficiebat ſupplicio) omnem ſuam maleuolentiam transfudit: idque hac arte & fallacia Centurioni amico ſuo perſuaſit, vt Ptolemæum ſeorſum prehenſum, vel hoc vnum interrogaret, vtrum eſſet Chriſtianus, nécne. Atque Ptolemæum, vtpote veritatis fautorem, qui animum neque fraude neque mendaciis aliquando inquinauiſſet, cum ſe Chriſtianum ingenuè eſſet confeſſus, Centurio in carcerem denuò compegit, & longo temporis ſpacio in ea cuſtodia illum grauiter & acerbè afflictauit. Tandem vero cum Ptolemæus ad Vrbicium adduceretur, & ſimiliter

† mallem forſan ῥεπούδιον vt ſic appellatur.

Accuſatur à marito tanquã Chriſtiana.

Ptolemæi ſuperius accuſatæ mulieris catechiſtæ martyrium.

militer iſtud ſolum rogaretur ab eo, eſſetne Chriſtianus, an non: Ipſe rectè factorũ conſcientia fretus, ob amorem quo Chriſti doctrinam complectebatur, eximium diuinæ religionis, quam profitebatur, myſterium liberè denuò confeſſus eſt. Qui enim negat ſe eſſe, quem ſe profiteatur eſſe: aut certè negat, quia profeſſionem ipſam improbet: aut eam confiteri recuſat, quia ſibi conſcius ſit, ſe vitam indignam illa profeſſione, & ab eius inſtitutis longè alienam traduxiſſe. Quorum neutrum in verè Chriſtianum aliquando poterit incidere. Vrbicium autem, cum illum, ad ſupplicium adduci præcepiſſet, Lucius quidam (qui etiam Chriſtianus erat) cum iudicium adeò temerè & incõſideratè factum intelligeret, ſic compellat: Quid cauſſæ eſt, cur hominem, qui neque adulterium neque ſtuprum cuiquam intulerit, neque homicida, neque fur, neque expilator ſit, neque quicquã denique ſceleris cõſciuiſſe deprehenſus fuerit, ſed ſolum Chriſtiani nomen apertè confeſſus, tãta pœna multare ſtatueris? Crede mihi Vrbici, neque Imperatori pio decora & conuenientia, neque Philoſopho Cæſaris filio digna, neque ſacro Senatui cõgrua decernis. Tum ille, nullo alio dato reſponſo, ſic Lucium alloquitur: Tu etiam, vt mihi videris, ex eo numero es. Quod cum Lucius conſtanter aſſeueraſſet, illum itidem in cruciatum abripi mandauit. Iſte permagnam ſe ei debere gratiam fatebatur: nam ita ſe non iniquis ſolum & improbis eiuſmodi dominis liberatum fore dixit, ſed etiam ad bonum patrem & clementem regem Deum rectà profecturum. Alius præterea tertius his interueniens, ad idem ſupplicium ſubeundum adiudicatus eſt. Quibus ſanè Iuſtinus aptè & congruenter, eas voces, quas iamdudum memorauimus, adiungit: Et ipſe equidem expecto, vti ab aliquo iſtorum qui nomine duntaxat Philoſophi ſunt, vitæ meæ parentur inſidiæ: & quæ ſequuntur

Lucij martyrium eiuſque cauſa.

Exemplum Chriſtianæ libertatis in fidei profeſſione.

Tertij cuiuſdã non nominati martyrium.

Quinam ad nos Iuſtini libri peruenerint. *Cap.* XVII.

HIc Iuſtinus multa ſanè & præclara ſui ingenij Sacrarum literarum cognitione accuratè informati, & in eiſdem valdè diligenter exercitati, monumenta nobis reliquit: eáque certè plena vtilitatis & commodi cuiuſque generis. Ad quæ quidẽ ſtudioſos quoſque mittemus ſimulatque ex illis ea tantummodo quæ ad noſtram notitiam peruenerunt, ad legentium vtilitatem percenſuerimus. Eſt vnus quidem illius liber Antonino cognomento Pio, liberis eius, & Senatui Rom. dedicatus, qui noſtræ religionis & inſtitutorũ propugnationem complectitur. Alter autem, qui ſecundam pro fide noſtra continet Apologiam: quem eius imperatoris, quem diximus, ſucceſſori & gentili Antonino Vero (cuius tempora in præſentia perſequimur) obtulit. Alius item libellus eſt contra Gentiles ab eo editus, in quo vbi de multis rebus quæ tum apud nos, tum apud Gentiles philoſophos quæri ſoleant, longum ſermonem habuit, tandem de dæmonum natura diſſerit: quæ iam oratione explicare non eſt opus. Aliud præterea eius opus contra Gentiles ſcriptum in manus noſtras peruenit, quod Elenchum inſcripſit. Et præter iſta, eſt aliud de Dei monarchia, quam non ſolum teſtimoniis ex Sacris literis quæ apud nos ſunt, ſed etiam ex gentilium libris petitis firmè comprobat. Aliud, cuius inſcriptionem fecit Pſaltem. Alius porrò de anima commentarius, in quo variis poſitis quæſtionibus de argumento quod inſtituit, Græcorum philoſophorum opiniones citat: quibus tum ſe reſponſurum, tum ſuam ipſius ſententiam alio libro ſeparatim in idem argumentum ſcripto explanaturum pollicetur. Diſputationem præterea aduerſus Iudæos contexuit, quam in vrbe Epheſo cum Tryphone Hebræorum id temporis facilè præſtantiſſimo habuerat: in qua non ſolum qua ratione diuina gratia ipſum ad veræ fidei doctrinam impuliſſet, ſed etiam quàm ardenti ſtudio antea in Philoſophorum diſciplinas ſe penitùs inſinuaſſet, & quantum denique ſtudium operámque in veritate accuratiſſimè peruestiganda poſuiſſet, perſpicuè docet. In eodem etiam libro narrat de Iudæis, quo pacto inſidias ad Chriſti doctrinam oppugnandam comparauiſſent: atque in Tryphonem, tanquam earum rerum cauſam & authorẽ, grauiter inuehitur, ad hunc modum. Non ſolum vos, veſtrorum improbè factorum, quæ patraſtis, non pœnituit: ſed viros tandem ab Hieruſalem ad hoc ipſum dele-

Iuſtini ſcripta.

Apologia 1.

Apolog. 2.

Liber contra gentes.

Elenchus.

De Dei Monarchia.

Pſaltes.

De anima commentarius.

Dialogus cum Tryphone in Iudæos.

pag. 43.

Iudæorum in Chriſtianos odium.

ctos in omnes terræ oras emiſiſtis, qui palàm dicerent, ſectam quandam impiorum Chriſtianorum nuper exortam eſſe: aliáque recenſerent, quæ qui nos, noſtrámque vitæ rationem omninò ignorent, nobis tanquam probra obiiciant. Quare non ſolum vobis ipſis, ſed omnino etiam omnibus aliis hominibus damnum attuliſſe videmini. Scribit præterea, quo modo ad ſua ipſius vſque tempora dona prophetiæ in eccleſia elucerent. Meminit item Ioannis Apocalypſis, cámque Apoſtoli eſſe ferè affirmat. In Tryphone item coarguendo, de quibuſdam prophetarum teſtimoniis mentionem facit, quæ Iudæi è Scriptura penitùs exemiſſent. Complures aliæ inter nonnullos fratres extant illius lucubrationes. Eius ſcripta tam magno æſtimabantur à veteribus, támque videbantur probata, vt Irenæus eius libenter citet teſtimonia. Ac primùm in quarto libro contra Hæreſes, hæc ipſa inculcat. Præclàrè dixit Iuſtinus in libro quem ſcripſit contra Marcionē, ne ipſi quidem Domino ſe fidem adhibiturum, ſi alium Deum præter ipſum mundi fabricatorem ei denunciaret. Deinde in quinto libro eiuſdem argumenti, iis ferè verbis non inſcitè loquitur Iuſtinus, quòd ante Domini aduentum Satanas nunquam *3. cap. à fine.* probra in Deum & contumelias iacere audebat, quippe nondum ſuam ipſius cōdemnationem pro certo nouerat. Atque iſta hoc loco neceſſariò explicata ſint, ad ſtudioſos quoſque diligenter cohortandos, vti huius libros cum primis amplexentur, recolántque. Sed de hoc ſcriptore hactenus.

Prophetia dona in eccleſia quouſque.
Apocalypſin Ioannis tribuit Iuſti.
Alia Iuſtini ſcripta.
Irenæi teſtimonia de Iuſtino ſumpta.

Qui Vero Imperante, Romanæ & Alexandrinæ Eccleſiæ antiſtites fuerint. Cap. XVIII.

Soter Romanus epiſcopus 11.
Agrippas Alexand. Epiſcop. 9.

IAm verò imperio Antonini Veri, de quo ſuprà diſſeruimus, ad octauum annum deuoluto, cum Anicetus eccleſiæ Rom. pontificatu vndecim annis continuis perfunctus fuiſſet, Soter in eius locum ſuccedit. Quinetiam vbi Celadion quatuordecim annis eccleſiam Alexandrinam procurauerat, Agrippa eam capeſſit.

Qui ſub eodem Antiochenæ eccleſiæ epiſcopi fuerint. Cap. XIX.

Hero, Cornelius, Theophilus, epiſcopi Antiocheni.

ANtiochenæ eccleſiæ cum poſt Heronem Cornelius quartus ab Apoſtolis præfuiſſet (quo mortuo Heros quintus ordine epiſcopatum obtinuit) Theophilus ſextus epiſcopus deſignatus fuit.

De Scriptoribus Eccleſiaſticis, qui horum tempeſtate claruerunt. Cap. XX.

Hegeſippus.
Dionyſius Corinthius.
Pinytus.
Philippus.
Apollinarius.
Melito Muſanus.
Modeſtus.
Irenæus.

EIſdem temporibus Hegeſippus in Eccleſia magna cum laude floruit, qui ex ſuperiore noſtro ſermone poteſt ſatis exploratè cognoſci. Dionyſius etiam Corinthiorum epiſcopus, & Pinytus Cretæ epiſcopus, Philippus præterea, Apollinarius, & Meliton Muſanus, & Modeſtus, Irenæus denique etiam eodem tempore viguerunt. Quorum diligentia & labore recta integræ fidei & Apoſtolicæ traditionis opinio ac ſententia ſcriptis prodita, ad nos peruenit.

De Hegeſippo, & iis quorum ipſe mentionem facit. Cap. XXI.

Hegeſippi ſcripta.

HEgeſippus quinque libris, qui ad nos peruenerunt, accuratiſsimam pleniſsimamque ſuæ ſententiæ & opinionis de fide declarationem poſt ſe reliquit. In quibus oſtendit, ſe in itinere Romam verſus ſuſcepto, multis cum epiſcopis ſermonem contuliſſe: & vnam eandémque accepiſſe ab omnibus doctrinæ formam & inſtitutionem. Atque illum quidem poſt alia, quæ de Clementis ad Corinthios epiſtola diſſeruit, iſta quæ ſequuntur narrantem audire licet. Eccleſia Corinthiorum in vera rectáque doctrina conſtanter perſtabat vſque ad Primum, qui ibidem geſsit epiſcopatum. Qui cum ipſe, dum Romā verſus nauigabam, de religione noſtra communicaui, & Corinthi non paucis diebus commoratus ſum: in quibus, dum inter nos de doctrina Catholica multa conferebamus, non parum vterque ab alterius conſuetudine cæpit oblectationis. Cum eſſem Romæ, manſi ibi vſque ad pontificis Aniceti tempora: cuius tum quidem E-

Ex Hegeſippo de veteris catholica eccleſia doctrina.

» leutherus munus epiſcopale capeſſit. Nulla epiſcoporũ ſedes, ſucceſsione ab Apo-
» ſtolis deducta, nulla ciuitas, in qua nõ ita ſeruata eſſent omnia, vt lex præſcripſerat,
» docuerant Prophetæ, & Dominus ipſe prædicauerat. Idẽ author errorũ ſuæ ætatis
» origines his vocibus planè demonſtrat. Poſtquam Iacobus cognomento Iuſtus
» pro veritatis defenſione, ſicut & Dominus ipſe, trucidatus fuit: Symeon filius Cle-
» ophæ, qui auunculus Chriſti fuit, epiſcopus creatus eſt: quem omnes diſcipuli,
» quoniam Domini conſobrinus erat, ſecundo loco ſuffragiis illi adminiſtrationi
» præfecerunt. Et quoniam eccleſia nondum erat falſa peruerſæ Hæreticorum do- *Eccleſia virgo.*
» ctrinæ inanitate corrupta, idcirco Virgo appellata fuit. At Thebulis, propterea
» quòd in petitione epiſcopatus repulſam tulerat, eam erroris labe ex occulto infice- *Thebulis propter repulſam in epiſcopatus*
» re exorſus eſt. Qui quidem vnus erat ex eorum numero, qui ex ſeptem ſectis in po- *petitione hæreticus factus.*
» pulo Iudaico proſeminatis oriebantur. Ex quibus ſectis originem erroris duxit
» Symon, vnde Symoniani: & Cleobius, vnde Cleobiani: & Doſitheus, vnde Doſi-
» theani: & Gortheus, vnde Gortheani: & Maſbotheus, vnde Maſbotheani. Atque *Vnde manarunt hæreſeum*
» ex iſtorum fontibus profluxerunt Menandrianiſtæ, & Marcioniſtæ, & Carpocra- *ſemina in eccleſia.*
» tiani, & Valentiniani, & Baſilidiani, & Saturniliani: quorum ſinguli ſeparatim va-
» riam illam quidem, ſuam tamen & propriam inuexere opinionem. Ab illis item
» naſcebantur Pſeudochriſti, Pſeudoprophetæ, & Pſeudapoſtoli, qui adulterina &
» corrupta peruerſæ doctrinæ contagione, contra Deum & contra Chriſtum eius
» inducta, concordiam & vnitatem Eccleſiæ tanquam membratim diſcerpſerunt.
» Idem ſcriptor præterea varias ſectas, quæ inter Iudæos iam olim viguerant, recen-
» ſet ad hunc modum. Fuerunt variæ & diſcrepantes ſectæ inter eos qui erant ex *Sectæ olim inter Iudæos.*
» circunciſione, id eſt inter filios Iſrael: illæque contra tribum Iuda, & Chriſtum i-
» pſum introductæ: nimirum Eſſæi, Galilæi, Hemerobaptiſtæ, Maſbothei, Sama-
» ritæ, Sadducæi, Phariſæi. Alia etiam complura literis perſequitur, quæ aliqua ex
» parte iam antea, pro vt tempus ferebat, commemorauimus. Nonnulla item cùm *Euangelium Hebraicum. Syriacum.*
» de Euangelio quod ſecundum Hebræos, quódque Syriacum dicitur, tum ſepara-
» tim de Hebraicæ linguæ proprietate diſputat: ſeque narrat, tametſi erat Hebræo-
» rum ſtirpe ortus, ab eorum tamen religione & inſtitutis ad fidem Chriſti veniſſe.
Alia item, tanquam à Iudaica traditione ſine ſcripto accepta memorat. Porrò *Hegeſippus ex Iudæo factus Chriſtianus.*
autem non hic ſolus, ſed Irenæus, & tota veterum turba, Prouerbia Salomonis li-
brum eſſe præclara eximiáque ſapientia refertum affirmabant. Quinetiam dum de *Prouerbia Salomonis.*
ſacræ Scripturæ libris qui inter Apocrypha numerantur, diſſerit, quoſdam ex illis *Hæretici olim libros ſupponebant.*
ſuo ipſius tempore à quibuſdam hæreticis falsò confictos eſſe narrat.

De Dionyſio Corinthiorum epiſcopo, & epiſtolis quas ſcripſit. Cap. XXII.

VErùm iam ad alios pios viros ſermonem transferamus. Et primùm di-
camus de Dionyſio, tum quòd Corinthiorum eccleſiæ epiſcopalem ſe-
dem adeptus ſit: tum quòd ſuas præclaras & diuinas vigilias non ſolum *Dionyſius Corinthior. epiſcop. eiúſque epiſtolæ.*
iis quibus præfuit, ſed aliis etiam aliarum eccleſiarũ incolis affatim im-
pertierit: & ſanè catholicis ſuis Epiſtolis, quas ad eccleſias exarauit omnibus per-
multum vtilitatis attulerit. Quarum vna eſt ad Lacedæmonios, quæ illos tum in
orthodoxa & recta fide erudiat, tum de pace & vnitate commonefaciat. Altera ad *Ad Lacedæmonios.*
Athenienſes miſſa, quæ illos & ad veram fidem, & ad vitam ex Euangelij præſcri- *Ad Athenienſes.*
pto piè degendam excitet: qua ſpreta & contempta, eos vehementer reprehendit,
quòd à verbo Dei penitùs ferè ab eo tempore deſciſcere cœpiſſent, quo Publius,
qui illis præfuit, martyrium ob perſecutionem tempeſtates tum quidem ingruen- *Publius.*
tes, fortè perpeſſus eſt. De Quadrato etiam, qui illorum eccleſiæ poſt Publium *Quadratus, Martyres.*
martyrio defunctum, creabatur epiſcopus, in eadem epiſtola mentionem facit,
atteſtatus, quòd eius labore & induſtria tum ad eccleſiam reducti eſſent, tum ar-
dorem fidei propè in ipſis reſtinctum denuò recuperaſſent. Declarat præterea,
Dionyſium Areopagitam à Paulo apoſtolo ad fidem conuerſum (ſic enim Acta
Act. 17. Apoſtolorum referunt) primum Athenienſis eccleſiæ epiſcopatum adminiſtraſ- *Dionyſius Areopagita.*
ſe. Alia quædam extat eius epiſtola ad Nicomedenſes: in qua Marcionis hæ- *Ad Nicomedenſes.*
reſim acriter impugnans, veritatis regulæ egregiè patrocinatur. Ad eccleſiam item

Ad Eccleſiã Gortinæ & reliquas Cretenſes.

quæ eſt Gortinæ, ſimul cum reliquis Cretenſibus eccleſiis, ſcripſit epiſtolas: in quibus Philippum epiſcopum eò magnopere collaudat, quod eccleſia quam regebat, propter multas & generoſas virtutes, quibus erat imbuta, teſtificatione omnium plurimùm eſſet approbata: eámque ſedulò commonefacit, vt nefariam hæreticorum peruerſitatem omni cura & cogitatione declinet. Aliam epiſtolam eccleſiæ quæ Amaſtrim obtinet, vnà cum aliis Ponti eccleſiis miſit, in qua Bacchylidis & Elpiſti mentionem facit, vtpote qui illum ad ſcribendum fuiſſent hortati: in qua etiam nonnulla loca Scripturæ ſacræ explicat, eorúmque epiſcopũ † Palmam nominatim citat. multa de nuptiis & caſtitate illos hortatur: & eos qui quocũque caſu, ſiue grauis alicuius peccati noxa, ſiue hæretico peſtiferóque errore, Eccleſia excidiſſent, denuò in Eccleſiam, modò ſe totos conuerterent, clementer recipiendos præcipit. Iſtis porrò alia ad Gnoſios annumeratur epiſtola: in qua Pinytum eccleſiæ illius epiſcopum admonet, ne graue onus caſtitatis fratribus ex neceſsitate imponat, ſed multitudinis accuratè conſideret imbecillitatem. Ad quam Pinytus reſcribens, quanquam Dionyſium propter epiſtolam veneratur ac laudat, illum tamen è contrario obſecrat, vt iam aliquando cibum illis impertiat ſolidiorem, & perfectiore doctrina populum eius procurationi commiſſum educet: ne vmbratili cuidam inſtitutioni & molli inſtar lactis perpetuo aſſuefacti, pucrili quadam diſciplina nec opinantes conſeneſcant. in qua quidem epiſtola non modò recta Pinyti de fide opinio, & cura de plebis vtilitate ſibi ſubiectæ ſuſcepta, verumetiam eloquentia, & literarum diuinarum intelligentia, tanquam in viua quadam & expreſſa effigie liquidò patefit. Extat etiam alia Dionyſij ad Romanos epiſtola, epiſcopo Soteri, qui tum illam eccleſiam gubernauit, dicata: cuius quidem verba in medium proferre, non erit ab inſtituto alienum. nam Romanorum conſuetudinem, quæ aſsiduè ad hanc perſecutionem noſtra ætate graſſantem ſeruata eſt, magnopere approbans, iſta ſcribit: Apud vos is mos iam inueterauit, vt omnes fratres variis afficeretis beneficiis, & eccleſiis permultis quæ in quaque ciuitate ſunt, vitæ mitteretis ſubſidia. Sic planè non ſolum egentium ſubleuatis inopiam, verùm etiam fratribus qui ſunt ad metalla damnati, opem fertis: ſicque per ea beneficentiæ ſubſidia, quæ iam à primis eccleſiæ veſtræ iactis fundamẽtis paſsim mittere cõſueuiſtis, cum ſitis Romani, Romanorum conſuetudinem à patribus traditam ſedulò obſeruatis: quam quidem certè beatus Soter veſter epiſcopus, & hactenus cuſtodiuit diligenter, & mirum in modum ſuo propenſo ſtudio adauxit: idque non modò opes in ſanctos reficiendos delegatas benignè ſubminiſtrando, verumetiam fratres ad ipſum aduentantes, tanquam pater indulgens & clemens in liberos, beato ac pio ſermone ad virtutem cohortando. In hac eadem epiſtola, etiam Clementis ad Corinthios epiſtolæ mentionem facit, declarátque ex priſtino more ab antiquis temporibus repetito eam in eccleſia legi ſolere. Sic enim loquitur. Hodie ſacrum diem Dominicum celebrauimus, in quo veſtram Epiſtolam, quò vos ad ſtudium pietatis cohortaremur, legimus: quam ſemper, ſicut etiam priorem nobis à Clemente miſſam, ad noſtram inſtitutionem legere ſolemus. Præterea idem author iſta de ſuis ipſius Epiſtolis, tanquam à quibuſdam deprauatis & de induſtria corruptis, loquitur. Epiſtolas rogatu quorundam fratrum, qui me ad ſcribendum impellebant, conſcripſi. Atque eas miniſtri diaboli zizaniis referſerunt. nam quædam pro ſuo arbitratu exemerunt, alia adiecerunt: quibus planè væ in extremum iudicium repoſitum eſt. Nec mirum certè ſi quidam Dominicas ſcripturas dedita opera deprauare aggreſſi ſint: cum has meas, quæ non ſunt certè eius generis, adulterare ſtuduerint. Eſt etiam præter iſtas, alia quædam Dionyſij epiſtola ad Chryſophoram, ſororem fideliſſimam, miſſa: cui dum ea quæ ſunt eius inſtitutioni valde conſentanea perſcribit, alia etiam tanquam alimenta rationi & menti inſtituendæ accommodata impertit. Hæc à Dionyſio ſcripta accepimus.

Ad Eccleſiam Amaſtrinam reliquaſque Ponti.

† Galmam alias.

Ad Gnoſios.

Non imperãdum caſtitatis onus: ſed multorum infirmitatis habenda ratio.

Ad Romanos, ſedente Sotero.

Nos Romanorum epiſcoporum egentium inopiam ſubleuandi, & chriſtianis ad metalla damnatis opes mittendi.

Clementis ad Corinth. epiſtola, lecta in veteri eccleſia.

Epiſtolas Dionyſij Corinthij, hæretici corrumpebant.

Ad Chryſophoram ſororẽ.

De Theophilo Antiochenorum epiſcopo. *Cap.* XXIII.

Theophili

THeophili verò (quem Antiochenæ eccleſiæ epiſcopum fuiſſe ſuprà monſtrauimus) tres libri extant, quos religionis elementa & quaſi ſeminaria complectentes, Autolico dedicauit. Aliud item opuſculum edidit, cuius inſcriptio eſt, Contra Hermogenis hæreſim: in quo teſtimoniis ſumptis ex Apocalypſi Ioannis vtitur. Alij ſunt eius libri, qui ad primam Chriſtiani in fide inſtitutionem ſpectant. Cum verò hæretici tanquam zizania, etiam id temporis non minus quàm antea, ſyncera Apoſtolicæ doctrinæ ſemina hominum mentibus mandata labefactare niterentur, eccleſiarum vbique paſtores illos tanquam immanes quaſdam & agreſtes belluas à Chriſti ouibus arcere, & à præda depellere laborant, interdum fratres admonendo, cohortandóque non rarò, ipſos hæreticos aperto marte adoriendo, & coràm abſque ſcripto tum diſſerendo cum illis, tum eorum errores refutando: nonnunquam quibuſdam commentariis quos diligenter ſcripſerant, opiniones ab illis inuectas accuratiſſimè coarguendo. Theophilum autem cum aliis nonnullis contra eos viriliter dimicaſſe, ex libello quodam ſumma induſtria ab eo contra Marcionem elaborato, (qui quidem cum aliis eius libris, quos diximus, eſt ad hoc vſque tempus reſeruatus) ſatis perſpicuum eſt. Huic Theophilo Maximinus, qui epiſcopus eccleſiæ Antiochenæ ſeptimus ab Apoſtolis erat, ſucceſſit.

Theoph. ... pta ad Autolicum.
Contra Hermogenis hereſin aliáque nonnulla.
Duobus modis patres oppugnarunt hereſes.
Contra Marcionem.
Maximinus Antioch. epiſcop. 7.

De Philippo Gortynenſis Parœciæ epiſcopo, & de Modeſto & Irenæo hiſtoriographis. Cap. XXIIII.

PHilippus porrò, quem Dionyſij teſtimoniis eccleſiæ Gortynēſis epiſcopum fuiſſe cognouimus, longè accuratiſſimum opus contra Marcionem cõtexuit. Idem ab Irenæo factitatum eſt. Modeſtus quoque egregiè, præter cæteros, viri illius errorem expiſcatus, omnium oculis ſubiecit ad contemplandum. Alij item complures ſcriptores extiterunt, quorum lucubrationes adhuc in permultorum fratrum manibus integrè cuſtodiuntur

In Marcionē ſcripſerunt Philippus Gortyn. epiſc. Irenæus, Modeſtus.

De Melitone Sardeorum epiſcopo, & de iis quos hic commemorat. Cap. XXV.

IN eorum numero, quos ſuprà citauimus, fuerunt Melito Sardenſis eccleſiæ epiſcopus, & Apolinarius epiſcopus Hierapolitanæ eccleſiæ, qui permagna famæ celebritate floruerunt: quorum vterque ſeparatim librum pro fidei noſtræ defenſione Romanorum imperatori (quem antea ſuo tempore memorauimus) dicauit. Ex operibus quæ iſti duo conſcripſerunt, hæc quæ ſequuntur ad noſtram peruenere notitiam. Primùm Melitonis duo de Paſchate libri. Alius de recta vitæ Chriſtianæ inſtitutione: de Prophetis alius. Liber item de Eccleſia. Alter de die Dominico. Eſt præterea eiuſdem liber de Natura hominis, de eius Creatione, de Obedientia fidei, de ſenſuum ſedibus. Iſtis accedit liber de Anima & corpore. Inter quos eſt etiā liber de Lauacro regenerationis, de Veritate, de Fide, de Generatione Chriſti. Liber etiam eiuſdē de Prophetia, de Hoſpitalitate: vnus itē qui clauis inſcribitur: alius etiā de Diabolo: alius de Apocalypſi Ioānis, de Deo incarnato. Poſtremò liber ad Antoninū ſcriptus. In libris quos de Paſchate confecit, tempus quo illos ſcripſerit, in ipſo illorum exordio his verbis refert: „ Cum Seruilius Paulus eſſet Aſiæ proconſul (quo quidem tempore Sagaris martyrij corona donatus fuit) magna apud Laodiciam orta eſt controuerſia de paſchate: quod quidem feſtum fortè eodem temporis articulo, quo oriebatur controuerſia, incidit. Atque illis ipſis diebus etiam iſta à me de feſto illo fuere perſcripta. Huius operis meminit Clemens Alexandrinus, in libro ſuo de Paſchate conſcripto: quem ſe contexuiſſe memorat, anſa ſcribendi ex Melitonis opere arrepta. Idem Melito in eo libro quem Imperatori dedicauit, eiuſdem quædam mala contra nos eo regnante patrata narrat: „ Iam quod nunquam antea accidit, totū genus piorum hominum, qui ſe diuino cultui penitùs addixerunt, perſecutione affligitur, & nouis edictis per vniuerſam Aſiam promulgatis exagitatur. Nam impudentes & proterui calumniatores, atque adeò alienarum rerum appetentes, ex

Melito Sardenſis epiſcop. eiuſque ſcripta.
De paſchate lib. 2.
De vita Chriſtiana inſtit.
De eccleſia.
De die dominico.
De natura hominis.
De creatione.
De obedientia fidei.
De ſenſuum ſedibus.
De anima & corpore.
De lauacro.
De veritate & fide, & generatione Chriſti.
De prophetia & hoſpit. Clauis.
De diabolo.
De Apocalypſi Ioannis.
De Deo incarnato.
lib. ad Antoninum.

his edictis occaſionem nacti, palàm noctu atque interdiu furantur, eóſque expilant qui nihil cuiquam omnino intulerunt iniuriæ. Et paulo pòſt ait: Quòd ſi te præcipiente hoc fit(iuſtus enim Imperator & rex, non iniuſti quicquam aliquãdo conſilio ſtatuit) ſit ſanè rectè factum, atque eiuſmodi mortis præmium lubenti animo perpetimur. iſtam tamen vnam tibi ſupplices petitionem offerimus, vt tu ipſe primùm authores talis contentionis & diſſidij diſpiciendos cures: deinde recto iudicio decìdas, mortémne ac ſupplicium, an ſalutem & ſecuritatem ſint promeriti. Sin verò iſtud conſilium, hócque nouum decretum tua authoritate minimè ſancitum eſt (quod planè ne contra crudeles quidem & barbaros hoſtes ſtatuere æquum eſt) multo magis te obſecramus, ne tam aperto latrocinio nos ſpoliari permittas. Quibus item ſubiungit: Diuina, quam nos excolimus, religio antea inter Barbaros inſigniter viguit: quæ cum apud gentes tuas, præclaro & eximio Auguſti regno, à quo paternum duxiſti genus, floreret, ipſi imperio quo tu potiris, cum primis fauſto ac felici præſidio fuit. Nam ex eo tempore Romani Imperij fines magna cum amplitudine & ſplendore dilatati ſunt: cui tu non modò iam ſucceſſor fortunatus es, ſed etiam cum filio futurus es, modò diuinam illam religionẽ tuearis, quæ ſimul cum Auguſti regno apud vos cùm incæpta, tum vnà cum imperio enutrita accreuit: quam planè maiores tui [c] præter aliarum religionum ritus,] quos obſeruabant, magnopere coluerunt. Atque quod noſtra religio imperio tam præclarè cœpto maximo planè adiumento & commodo fuerit, illud certiſſimo argumento eſſe poterit: nempe quòd ab Auguſti regno hactenus nihil rerum aduerſarum inuectum eſt, ſed contrà omnia cum ſummo ſplendore & amplitudine proſperè & ex animi cuiuſque ſententia proceſſerunt. Et quanquã Nero & Domitianus, ſoli inter omnes imperatores, inuidorum quorundam & maleuolorum hominum ſuaſu adducti, noſtram religionem ignominiæ & obtrectationi exponere ſtudebant (quorum perdito conatu falſa iſta & malicioſa criminatio contra Chriſtianos & ad aures hominum allapſa eſt, & temeraria ac veſana conſuetudine continuata) illorum tamen inſcitiam & amentiam pij & religioſi tui patres maioréſque coarguentes, ſæpe eos qui contra iſtos piæ religionis & doctrinæ profeſſores aliquid noui moliri audebant, modeſtè & prudenter per edicta correxerunt. In quorum numero eſt Adrianus auus tuus, quem cùm aliis multis, tum Fundano proconſuli, Aſiæquè præfecto, literas in gratiam Chriſtianorum ſcripſiſſe cõſtat. Tuus item pater (qui cum vnà tu ſummam rerum eo tempore adminiſtrabas) tum ad alias ciuitates generatim, tum ad Laryſſæos & ad Theſſalonicenſes, ad Athenienſes, & ad omnes denique Græcos, nominatim mandata per literas delegauit, ne quid nouarum rerum contra nos Chriſtianos aliquando edere molirentur. Te igitur multo potius omnia facturum, quæ à tua benignitate poſtulamus, pro certo ſumus perſuaſi: quippe cum de his hominibus non eandem ſolum cum maioribus ſententiam & mentem, ſed etiam multo humaniorem, & diuinæ ſapientiæ ſtudio magis deditam teneas. Iſta poſita ſunt in eo opere, de quo ſuprà docuimus. Idem author præterea in prooemio operis ſui, quod breues & ſelectas ſententias ex Scripturis depromptas continet, librorum veteris Teſtamenti, qui ſunt omnium conſentiente authoritate comprobati, catalogum citat: quem quidem iſto loco ad verbum percenſere neceſſarium duximus.

Religioni Chriſtianæ potentiam ſucceſſumque Romani imperij tribuit.

[c] πρὸ τῶν ἄλλων θρησκείας.

Melitonis ecloga ad Oneſimum.

Melito Oneſimo fratri S.

Quoniam ſæpenumero incredibili ſtudio erga verbum Dei incenſus, à me vehementer flagitaſti, vt quaſdam breues & ſelectas ſentẽtias ex Lege & Prophetis, de Seruatore & vniuerſa fide noſtra excerptas, tibi contexerem: & item librorum veteris Teſtamenti accuratè cognoſcendorum cupiditate incitatus, quot numero ſint, & quo ordine collocati, magnopere ſcire expetiuiſti: cum & ſtudium tuum erga fidem, & cognoſcendi auiditatem erga verbum Dei, pro certo intelligerem: & quòd pro æternæ ſalutis corona ſtrenuè inſtar athletæ decertans, iſtas res ob deſiderium illud quo erga Deum exardeſcis, maximè omnium præferre videare: illud planè cum tale & tam fructuoſum cernerem, cumulatè quoad poteram perficere elaboraui. Proinde in Orientem iter ſuſcipiens, & eò vſque loci proficiſcens,

» vbi hæc & prædicata & geſta fuerunt, cum accuratè à quibuſdam de veteris Teſta-
» menti libris didiciſſem, illorum nomina hic ſubſcripta ad te miſi, quæ ſunt hæc:
» Moyſis quinque, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Ieſus *Lib. veteris teſtamenti.*
» Naue, Iudices, Ruth, Regum ſeu Regnorum libri quatuor, Paralipomenon duo,
» Pſalmi Dauidis, Salomonis prouerbia, Sapientia, Eccleſiaſtes, Canticum cantico-
» rum, Iob: Prophetarum libri, Eſaiæ, Hieremiæ, & duodecim Prophetarum ſcri-
» pta in vno libro ſeparatim contenta, Daniel, Ezechiel, Eſdras. Ex quibus breues
» & ſelectas quaſdam ſententias excerpſimus, eáſque in ſex libros diſpertiuimus. Tot
» libri dicuntur eſſe Melitonis.

De Apollinario hierapolitarum eccleſiæ epiſcopo. *Caput* XXVI.

EX multis Apolinarij ſcriptis, que apud multos integra ſeruantur, iſta ſunt, quæ ad nos peruenerunt. Liber ad imperatorem, de quo antè diximus, ſcriptus. Quinque libri contra gentiles. De veritate duo: Contra Iudæos duo: Et alij, quos deinceps ſcripſit contra Cataphrygum hæreſim, quæ id quidem temporis (quandoquidem iam tum Montanus cum ſuis pſeudoprophetiſſis peruerſæ ſuæ opinionis fundamenta iaciebat) tanquam naſci cœpit: atque etiam non longo tempore pòſt, deintegro renouata, multò ſerpſit longius. Verùm de Apolinario hactenus.

Apollinarij ſcripta. *Lib. ad imperatorem contra gentiles lib. 5.* *De veritate. 2* *Contra Iudæos 2.* *Contra Cataphrygas.* *Contra Montanum.*

De Muſano, & eius ſcriptis: & Tatiano, & eius hæreſi. *Caput* XXVII.

MVſani autem (quem inter eos qui ſuprà demonſtrati ſunt, numerabamus) extat quidam liber elegantiſſimus, ab eo ſcriptus aduerſus quoſdam fratres, qui videbantur inclinare ad hereſim eorum qui Encratitæ dicuntur: quorum error iam tum oriri incipiens, peregrinam, peſtiferam, & plenam mendacij opinionem in vitam hominum introduxit: eiusque erroris Tatianum (cuius verba de admirabili & ſingulari viro Iuſtino martyre paulò antè poſuimus) fama eſt autorem extitiſſe: cumque illius martyris diſcipulum fuiſſe ferunt. Declarat hoc Irenæus in primo libro contra hæreſes: iſtaq; ſimul de

Muſani ſcripta contra Encratitas.

» eo & errore ſuo ita ſcribit: Hæretici quidã (qui ἐγκρατεῖς, id eſt continentes nuncu- *Irenæus de Encratitarum hæreſi.*
» pati ſunt) tanquam à Saturnini & Marcionis ſchola profecti, non contrahendum
» matrimonium prædicant, inque eo veterem Dei improbant fabricationem: &
» Deum qui maſculum & fœminam ad humani generis propagationem creauerat,
» tacitè reprehendunt: docentq; ab animantibus, quæ apud eos ἔμψυχα appellantur,
abſtinendum: ſeque propterea ingratos Deo, qui omnia condiderat, oſtendunt.
» Quinetiam ſaluti Adami, hominis primò omnium fabricati, contradicunt. Atque *Tatianus Iuſtini diſcipulus Encratitarum parens.*
» iſte error modò apud illos inuentus eſt, idque Tatiano quodam authore, qui pri-
» mùm iſtam contra Deum inuexit blaſphemiam. Qui quidem cum eſſet Iuſtini au-
» ditor, quamdiu cum eo verſabatur, nihil eiuſmodi in apertum protulit: verùm
» poſt illius martyrium, à fide Eccleſiæ deſciſcens, nomen & opinionem doctoris
» inſolenter ſibi vendicare, eáque arroganter intumeſcere, & perinde quaſi cæteris
» multum præſtitiſſet, propriam doctrinæ formulam conſtituere, & pari ratione
» cum his qui Valentiniani vocantur, ſecula quædam ſub aſpectum minimè caden-
» tia falſo comminiſci cœpit. Atque ſimiliter cum Marcione & Saturnino, matrimo-
† Iren. ἀντιλογίζων. nium corruptelam eſſe & ſtuprum aſſerere, ſaluti Adam † contradicere, & ſuopte marte & ingenio rationes ad illud confirmandum excogitare. Hæc de Tatiano Irenæus. Non longo tempore pòſt Seuerus quidam nomine, hæreſim modò à nobis commemoratam mordicùs tuebatur: atque illis qui ex eo tanquam ex erroris fonte dimanarunt, author extitit vt Seueriani, appellatione ab eo deriuata, nominarentur. Hi autem lege, prophetis & euangeliis vtuntur, Sacrarum ſcripturarum ſenſus ac ſententias pro ſuo arbitratu interpretantur. De Paulo autem apoſtolo malè loquuntur, eius Epiſtolis fidem abrogant: Acta quoque Apoſtolorum minimè recipiunt. Tatianus ille, qui erat primus eorum author & princeps, coniunctionem quandam & collectionem Euangeliorum, neſcio quo

Seueriani hæretici.

In Tatiano intuere noſtri temporis hæreticorum ingenium.

Tatiani ſcripta qualia, & quàm multa.

modo,compoſuit,illudq́, opus διὰ τεσσάρων, id eſt vnum euangeliũ ex quatuor collectum nuncupauit:quod etiam adhuc quorundam habetur in manibus. Hunc aiunt nonnullas Pauli apoſtoli voces, vtpote qui dictionis ac loquẽdi compoſitionem in illis corrigere moliretur,audacter & temere commutaſſe. Magnum quidẽ librorum numerum poſt ſe reliquit. Inter quos ille apud multos quaſi pleno ore celebratur, quem contra Gentiles edidit:in quo certè, temporibus ab ipſa mundi origine repetitis, Moyſen & Hebræorum prophetas omnibus viris illuſtribus qui apud Gentiles extiterint,antiquiores declarat:qui planè liber ex omnibus ſuis ſcriptis cùm pulcherrimus propter elegantiam,tum propter vſum fructuoſiſsimus eſſe videtur. Atque de rebus geſtis,deque libris illorum omnium quos antea poſuimus, iſta iſto modo atque ratione ſint à nobis commemorata.

De Bardeſane Syro,& quæ habentur eius ſcriptis. *Caput* XXVIII.

Bardeſanes primum Valentinianus, quamque hæreſes oppugnauit poſtea.

REgnante iſto imperatore, cum hæreſes indies multitudine creſcerent in Meſopotamia,Bardeſanes,vir quidẽ cùm in omni doctrinæ genere exquiſitiſsimus,tum in lingua Syriaca diſertiſsimus,non modò contra eos qui erant Marcionis æmuli ac imitatores,verùm etiam cõtra alios quoſdam qui varias errorum ſectas defenſitabant, Dialogos cõpoſuit: quos,cũ pleriſque aliis eius ſcriptis,lingua ſua & patrio ſermone diuulgauit.Quos etiam diſcipuli eius(complures enim, quia tantum dicendo valeret,eius ſcholam frequentabant)ex Syriaco ſermone in Græcum conuerterunt: In quorum numero eſt Dialogus de fato, ad Antoninũ ſcriptus accuratiſsimè. Et alia item ſunt,quæ occaſionem ex perſecutionis calamitate id temporis longè lateque manante arrepta,eum conſcripſiſſe ferunt.Hic primùm in Valentini ſchola educatus eſt. Cuius cum coarguiſſet errorem, multáſque & commenticias Valentini fabulas reprehendiſſet, videbatur ſibiipſi quodammodo ſe ad meliorem rectiorémque ſententiam tranſtuliſſe.Cæterùm veteres erroris ſordes nõ penitùs profectò eluerat.Eodẽ tempore Soter eccleſiæ Rom.pontifex,extremam vitæ ſuæ diem obiit.

Scripta eius.

Bardeſanes nõ penitus hæreſeos ſordes abluit.

FINIS LIBRI QVARTI.

EVSEBII COGNOMENTO
PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALESTINÆ, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
Liber Quintus.

Quot, & Quomodo,regnante Vero,pro pietate in Gallia decertarint. *Caput* I.

Eleutherus 12. Rom. pont.

SOter, Romanæ eccleſiæ Pontifex, cum octo annos illi muneri præfuiſſet, deceſsit è vita. In cuius locum Eleutherus, duodecimus ab Apoſtolis ſucceſsit. Ad decimumſeptimum annum imperij Antonini Veri,grauis & acerba in nonnullis terræ partibus perſecutionis procella, ex temerario populi impetu per ſingulas vrbes excitata, contra nos ingraueſcere cœpit:in qua (ſicut ex illis martyriis quæ in vna † natione fortè confectæ erant,coniectura planè licet augurari) infiniti propè martyres, in reliquis etiam orbis terrarum regionibus,generoſa cæde pro Chriſto tolerata nobilitati ſunt. Quæ cum memoria ſempiterna digna reuera viderentur, literarum monimentis ad poſteritatem tradita ſunt. Ac quanquam tota illa epiſtola, quæ accuratiſsimam iſtarum rerũ explicationem cõplectitur,in libro de Martyribus à nobis compoſito (qui non ſolum veram rerum geſtarum narrationem,ſed etiam illuſtria virtutis exempla ad vitam piè degẽdam accommodata continet)poſita eſt, tamen quæcunque ad hoc inſtitutum ſpectare videantur,ea in præſentia ex eodem repetens, in hunc hiſtoriæ noſtræ locum colligabo.

† συμβιβασθέντων

Perſecutio eccleſiæ maxima.

Euſebij de Martyrib. liber.

ligabo. Ac quemadmodum alij etiam qui ſe ad hiſtoriam ſcribendam conferunt, partas in bello victorias, trophæa contra hoſtes ſtatuta, præclaras ducum res geſtas, magnos & viriles militum animos (quorum manus propter liberorum, patriæ, & fortunarum ſuarum propugnationem, erant ſanguine & infinitis cædibus reſperſæ & cruentatæ) omnino ſcriptis mandare aggrediuntur: ita hic noſter ſermo, qui ad diuinam viuendi rationem refertur, non ſolum bella mitiſsima quæ pro animi conſcientiæq; pace adminiſtrata fuerunt, & eos qui in iiſdem pro veritate potius quàm patria, pro pietate quàm pro amiciſsimis fortiter dimicarunt, perpetuis literarum monumentis tanquam tabulis conſignabit, verùm etiam egregiam athletarum proprietate decertãtium cõſtantiam †, inuicta animorum robora, trophæa contra dæmones erecta, victorias ex aduerſariis qui oculis conſpici nequeunt reportatas, coronas denique illis propoſitas immortali memoriæ commendabit. In Gallia ſtadium ad hæc obeunda certamina, quæ ſuprà explanauimus, conſtitutum fuit. Cuius vrbes ſunt facilè principes, & quæ præter cæteras omnium ſermone præſtare dicuntur, Lugdunum, & Vienna: per quas vtraſque Rhodanum flumen pertranſire, ac præcipiti curſu per vniuerſam Galliam præterlabi conſtat. Epiſtolam de martyribus illis ſcriptam, eccleſiæ quæ ibidem ſunt illuſtriſsimæ, eccleſiis Aſiæ & Phrygiæ miſerunt, reſq; apud ſe geſtas (earum enim verba citabo) iſto modo illis ſignificarunt. Serui Ieſu Chriſti, qui Viennam & Lugdunum Galliæ incolunt, fratribus in Aſia & Phrygia, qui eandem nobiſcum redemptionis fidem & ſpem habent, Pax, gratia, & gloria, à Deo patre, & Chriſto IESV Domino noſtro ſit vobis. Deinde cum in Epiſtolæ exordio alia iſtis deinceps adiecerint, his verbis initium narrandi faciunt. Magnitudinem afflictationis, quæ hoc loco ingraueſcit, ingens gentilium odium contra ſanctos incitatum, ſupplicia, quæ beati martyres placidè ſuſtinuerunt, neque nos dicendo accuratè exprimere, neque ſcribendo facilè à quoquam comprehendi poſſunt. Nam aduerſarius noſter, aduentum ſuum (in quo audacter ac liberè Eccleſiam Chriſti oppugnaturus ſit) iam quaſi proluſione quadam & prooemio breui futurum prænuncians, omnibus viribus (vt dicitur) Chriſtianos adortus eſt: atque adeò vbique graſſatus, ſuos conſuefecit, & ad bellum contra ſeruos Dei gerendum vſu & exercitatione mirè inſtruxit. Quapropter non ſolum ædificiis publicis, balneis, & foro nobis interdictum eſt: ſed etiam, ne quiſquam noſtrùm vſquam locorum in conſpectum prodeat, ab illis vetitum. At gratia Dei pro nobis cum diabolo decertauit, & hos qui ſunt paulo remiſsiore animo, eripuit è periculo: illos autem qui patientia armati, tanquam firmæ fidei columnæ, non modò impetum hoſtis noſtri diaboli facilè laturi videbãtur, verùm etiam in ſua ipſorũ capita eundem quodammodo prouocaturi, ex aduerſo oppoſuit: qui tum in acie fortiter cum aduerſario conflixerunt, omne opprobrij & ſupplicij genus toleranter ſuſtinẽdo: tũ celeri gradu maturarunt ad Chriſtũ, ea mala quæ erant ingentia & grauia, exigua & penè nulla exiſtimando: perſpicuéque reuera oſtenderunt, quod non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Ac primùm cruciamenta quæ confertim erant, & tanquam cumulo à multitudine in illos coaceruata viriliter & magno animo ſubierunt: vociferationes, plagas, violentos tractus, dilacerationes, lapidum proiectiones, carceres, & quicquid denique ab agreſti & furioſa multitudine contra nos, velut contra hoſtes & inimicos, fieri ſolet. Quotquot igitur erant, à Tribuno plebis, aliiſque magiſtratibus qui ciuitati præerant, in forum deducti, cum coram vniuerſa multitudine eſſet ab illis de fide quæſitum, & eam liberè ipſi confeſsi fuiſſent, vſque ad præſidis aduentum in carcerem coniecti concluſique erant. Deinde cum ducerentur ad præſidem, & ille in iudicando omni crudelitatis genere contra nos noſtroſque vteretur, Vetius Epagathus, vnus ex fratribus, immenſo charitatis erga Deum & proximum ardore inflammatus, (qui quidem cum non modò ad omne officium erga proximum ſedulò exequendum impiger & propenſus eſſet, verùm etiam flagranti Dei amore & ſacroſancto Spiritus inſtinctu exardeſcens, in omnibus Domini præceptis & iuſtitiæ æquitatiſque inſtitutis integrè incederet, adeò ſanè accura-

† *forſan ἀντὶ τῆς ἀνδρείας*

Perſecutiones martyriaque multa in Gallia.

Lugdunẽſium & Viennenſium eccleſiarũ de ſuis perſecutionibus ad Aſia & Phrygia Chriſtianos literæ.

Quid autore diabolo in martyres tentatum per populũ & magiſtratus.

Rom. 8.

Vetius Epagatus martyr poſt mortem Chriſtianorum aduocatus dictus.

tè vitam inſtituiſſet, vt quamuis eſſet adoleſcens, eodem tamen teſtimonio, quod Scriptura ſeni Zachariæ ſacerdoti tribuit, dignus videretur) hic Vetius inquam, iudicium tam temerè & iniurioſè contra nos pronunciatum, non poterat omninò æquo animo ferre: ſed ſupra modum ſuccenſebat, poſtulabátque vt poteſtas ei daretur liberè in illo conſeſſu pro fratribus reſpondendi: ſéque perſpicuè probaturum dicebat, nihil ſceleris, nihílve impietatis in nobis omninò poſſe reperiri. Contra quem cum multitudinis frequentia, quæ tribunal circumſiſtebat, admodum vociferata fuiſſet (erat enim inter illos illuſtris atque eximius) cúmque præſes etiam iuſtam ab eo propoſitam poſtulationem minimè poſſet tolerare, ſed ſolum iſtud ab eo quæreret, vtrum eſſet Chriſtianus: ille tum, ſimulatque erat clariſsima voce hoc ipſum confeſſus, in ſortem & numerum martyrum relatus eſt: ac deinceps aduocatus Chriſtianorum appellatus, nec planè immeritò. Habuit enim aduocatum IESVM in animo commorantem, & Spiritum ſanctum multò quàm Zacharias feruentiorem: quem per ingentem charitatis quaſi cumulum, quo adductus adeò alacri & ardenti ſtudio pro fratrum propugnatione ſuam ipſius vitam profudit, ſatis perſpicuè oſtendebat. Chriſti igitur & eſt, & fuit, verus & germanus diſcipulus: qui agnum, quocunque eat, ſequitur. Inde igitur inter reliquos Chriſtianos facilè internoſcebatur. nam martyres, qui videbantur cæteris facilè præſtare, in publicum prodibāt, ſe paratos ad omnia tormenta oſtendebant: omni denique animi alacritate confeſsionem illam, quæ eſt martyrij propria, cumulatè, plenéque explebant. Sed extabant alij imparati, inexercitati, & animo fracto, qui acrem certaminis impetum ferre non poterant: ex quibus circiter decem numerò, animis ignauè & muliebriter conſiderunt. Qui profectò non modò magnum dolorem mentibus noſtris, & immenſam acerbitatem inurebant: verùm etiam aliorum, qui hactenus non comprehendebantur, quíque martyribus etiam in acerbiſsimo cuiuſque generis cruciatu iacentibus præſtò ſemper aderant, & eos non aliquando deſertos eſſe paſsi fuerant, alacritatem penitùs retuderunt. Omnes igitur id temporis propter incertum confeſsionis euentum, eramus graui metu perculſi: non plagas quidem, & ſupplicia quæ illis pòſt infligerentur, veriti: ſed ancipiti confeſsionis exitu mente prouiſo, magnopere extimeſcentes, ne quis præ languida animi infractione prorſus ſuccūberet. Quotidie tamen, qui digni corona martyrij habebantur, ad illorum numerum ſupplendum præhenſi erant: vſque adeò, vt ex duabus hiſce eccleſiis omnes pij & ſtudioſi viri (quorum virtute & doctrina in primis ſtatus illarum ritè adminiſtrari ſolet) eximerentur. Quidam etiam ethnici, noſtrorum ſerui, vnà capiebantur (ſiquidem Præſes omnes non paſsim perquiri præceperat) qui tormenta, quæ ſanctos tolerare cernebant, reformidantes, contra nos, militibus Satanæ impulſu illos ad hoc idem incitantibus, Thyeſtæas cœnas, & inceſtus Oedipodis, falſò commenti ſunt, & alia quæ nobis nec eloqui nec cogitare quidem fas eſſe iudicatur: quin tale facinus aliquando inter homines admiſſum fuiſſe, ne credi quidem propemodū debet. Quæ ſanè cum eſſent fama & ſermone hominum paſsim diſsipata, omnes velut immanes belluæ contra nos furere cœperunt: ita vt ſi qui antea propter neceſsitudinem moderatè ſe erga nos geſsiſſent, tunc veluti rabie quadam incitati, dentibus frendere inſanireq́, propè viderentur. atque id adeò quod à Domino noſtro prędicebatur, in eo eſſet impletum: Tempus venturum, in quo omnis qui vos occiderit, videbitur obſequium præſtare Deo. Vnde decætero ſancti martyres maiora quædam cruciamenta, quàm quæ poſsint oratione explicari (idque Satana in illud pro viribus incumbente, vt aliquid blaſphemiæ contra Chriſtum, ex eorum ore educeret) ſufferre cogebantur. Supra modum igitur lethale multitudinis vniuerſæ, præſidis & ſatellitum odium, in diaconum nomine Sanctum, Viennæ prognatum, & in Maturum etiam, recens quidem baptizatū, ſed generoſum tamen Chriſti athletam, efferbuit: in Attalum porrò genere Pergamenum, columnam & ſtabilimentum continuū eccleſiarum quæ hic ſunt: in Blādinam denique, per quam Chriſtus euidenter oſtendebat, eos qui apud homines viles, deſpecti & contempti videantur, apud Deum, propter charitatem erga illum, non ſpecie iactatam & ſimulatione, ſed

Ioan. 1.

Martyrij ſtudium in Lugdunenſi & Vienneſi eccleſia.

Decem animi mollitie martyrium refugiūt quod dolent reliqui.

Ioan. 16.

Martyres conſtantiſsimi ſancti Maturus, Attalus, Blandina.

ne,ſed vi & virtute declaratam,magno ſplendore & gloria donari. Nam cum non nos ſolum pertimeſceremus, ſed etiam hera illius ſecundum carnem (quæ etiam ipſa vnà martyrum pugna dimicauerat)ne cum in certamen deſcenderet,præ corporis imbecillitate,non liberè & ingenuè fidei ſuæ confeſsionem proloqui pergeret:Blandina tanto animi robore & virtute imbuebatur, vt tortores, qui illam viciſsim omni ſuppliciorum genere à primo mane ad veſperam vſque afflixiſſent, propè labore defeſsi langueſcerent,ſeque tum ab illa victos, tum nihil amplius habere cruciamenti reliquum quod ei irrogarent,faterentur: atque adeò magnopere mirarentur,quo pacto(cum totum eius corpus ita dilaceratum eſſet) perſeuerans ſpiritum duceret:palámque teſtarentur, vnum tormentis genus ſatis habuiſſe virium ad vitam ei eripiendam, nedum tam multis & variis opus fuiſſe. Verum beata martyr(ſicut generoſum athletam decet)in ipſa fidei confeſsione vires colligebat: atque prolatio iſtorum verborum, Chriſtiana ſum, & nihil apud nos admittitur ſceleris,erat dolorum qui eam vrgebant ſumma leuatio, fomentum cruciatus,& cuiuſque moleſtiæ depulſio. Diaconus ille Sanctus nomine, ſuprà quàm credibile eſt,& ſupra omnem humanum captum, verbera à carnificibus impacta toleranter ſuſtinens,cũ ſcelerati illi carnifices propter † aſsiduitatẽ & magnitudinẽ tormentorũ quæ ei infligebãt,ſperarent ſe aliquid quod indecorum & eius profeſsioni parũ cõſentaneũ videretur,ab eo audituros: ipſe tanta animi celſitate & conſtantia illis ex aduerſo reſtitit,vt ne nomen quidem vel ſuũ,vel gentis, vel ciuitatis vnde fuit,neq; vtrũ ſeruus an liber,illis vellet dicere:ſed ad omnia rogata ita Latino ſermone reſponderet,Chriſtianus ſum:iſtudque pro nomine, pro ciuitate, pro genere,& denique pro re quaque, iterum ac ſæpius eloqueretur:aliam autem vocem gentiles ab eo elicere audiréque non poterant. Vnde tam graui & acerbabile animus cùm præfecti,tum tortorum contra illum inflammabatur,vt cum nihil haberent ſupplicij quod ei deinceps imponerẽt,ad extremùm laminas æneas feruentes & ignitas tenerrimis corporis membris affigerent. At ille, quanquam corporis membra exurebantur,firmus tamen, conſtans & immutabilis in fidei confeſsione perſtitit: quippe qui diuino & cœleſti fonte aquæ vitalis, quæ ex Chriſti ventre profluit,tanquam rore cùm aſperſus,tum roboratus erat. Corpus autem teſtimonio fuit eorum quæ ipſi acciderant, vtpote vulneribus & vibicibus totum cruentatum:quod quidem ſic in rugas erat contractum,vt exteriorem hominis formam prorſus abieciſſet: in quo Chriſtus afflictationis particeps, res præclaras ad ſuam ipſius gloriam geſsit,cùm aduerſarium profligando,tum cæteris præclarum exemplum oſtendendo,nullum eſſe metum,vbi Dei patris charitas: nec vllam moleſtiam, vbi fides Chriſti viget. Nam quanquam impij carnifices paucis diebus pòſt, cum martyrem denuò torquerent, putabant, ſi corporis membris ſuperiore iam cruciatu tumidis,& inflammatione quadã efferueſcentibus, eadem ſupplicia accumularent, vel ſe illum facilè euicturos(præſertim † cum ne manuũ propè tractationem perferre iam poſſet) vel illum tormentis tandem extinctum, grauem reliquis horrorem incuſſurum:tamen tantum abfuit vt in illo aliquid eiuſmodi contingeret,vt etiam præter omnium hominum opinionem, corpus in illis poſterioribus tormentis recreatum, & in integrum reſtitutum, formam priorem atque vſum membrorum recuperaret: adeò vt ſecunda illa carnificina,non inflicta pœna, ſed medicina per Chriſti gratiam adhibita videretur. Porrò Biblidem, † vnam ex eorum numero qui fidei confeſsionem pernegaſſent, cum iam diabolus à ſe prorſus abſorptam putaret,cupiens etiam per blaſphemiam in Deũ condemnationem eius augere,ad ſupplicium deducendam curauit, eamq; velut fractam & ignauam impia in nos & flagitioſa probra † loqui impulit. Illa tamen in tormẽto rediit ad ſe, atque(vt ita dicam)ex profundo ſomno excitata eſt:† præſenti ſupplicio quodammodo ſubmonita, vt de æterna gehennæ pœna ſeriò cogitaret. At contrà quàm diabolus expectabat,maleuolis Chriſtianorum obtrectatoribus ex aduerſo ſic reſpondet. Quomodo eiuſmodi viri liberos ſuos deuorare in animum poterunt inducere,quibus ne licitum quidem ſit ſanguinem animalium ratione carentium comedere? Et † ab eo tempore ſe Chriſtianam ingenuè cõfeſſa eſt, & forti numeroq;

Blandina robur animi in ferendo martyrio.

Sancti conſtantia in Martyrio obeundo.

† ὑπομεμενηκὼς ὑπερβολῶς.

[illegible]

† ἰδὲ τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἀφὴν ἀνέχοιτο.

Sancti corpus mire lacerum protinus ſanitati reſtitutum.

Biblidis martyrium.

† *Hæc non habent veter. interp.* *Ruff. & Niceph. c. 17. li. 4.*

† ἀναγκάζων εἰπεῖν

† *Neque iſta agnoſcunt Ruff. & Niceph.*

Act. 15.

martyrum adiuncta. At cum tyrannica crudeliáque illa ſuppliciorum genera per beatorum patientiam, Chriſti virtute firmatam, fruſtra impoſita irrogatáque viderentur, diabolus alias quaſdam machinas de integro contra illos excogitauit: nempe vt in carcerem coniecti, interdum in locis horrida caligine obſitis, & plenis moleſtiarum miſerè [c] iacerent: nonnunquam illorum pedes in craſſas cōpedes impoſiti, diſtinerentur, & ad quintum vſque foramen, longa intercapedine interpoſita, diſtenderentur: aliquando vexarentur aliis plagarum modis, quos rabidi diaboli miniſtri, illiúſque maleuolentia ſuffuſi, hominibus in carcerem concluſis incutere ſolent: vſque adeò, vt complures, quos Dominus eo pacto è vita exire volebat, ibi ob fœtidum odorem & loci anguſtiam penitus ſuffocarētur. Quinetiam non pauci, (in quibus illic Dei gloria perſpicuè oſtentata erat) quamuis ita acerbè excruciati fuiſſent, vt nulla curatione adhibita viderentur amplius poſſe vitā protrahere, in carcere tamen ſuperſtites manebāt, omni humana quidem cura & ſubſidio orbati ac deſtituti: à Domino tamen tum corporis tum animæ viribus ita roborati confirmatíque erant, vt cæteros & ad fidem conſtanter tenendam tuendamque incitarent, & grato admodum ſubleuarent ſolatio. Alij autem modò capti, & recentes in carcerem contruſi (quorum corpora antehac tormentis ſubeundis callum haud contraxerant) pondus carceris & grauitatem minimè poterant ferre, ſed intus breui mortem oppetebant. Beatus item Pothinus, cui Lugdunenſis epiſcopatus miniſterium erat concreditum, cum nonageſimum ſuæ ætatis annum prætериiſſet, & corporis imbecillitate ita langueſceret, vt vix poſſet propter virium infirmitatem, qua diſtinebatur, liberè ſpirare: ſpiritus tamē alacritate, propter ardentem qua flagrabat martyrij cupiditatem, plurimū recreatus, ad tribunal geſtabatur: & tametſi corpus eius iam præ decrepita ætate & cruciatu morbi penè exhauſtū eſſet, anima tamen in ipſo ſeruabatur integra, vt per eā Chriſtus glorioſe triumpharet. Qui quidem ad tribunal, magiſtratibus ciuitatis eum comitātibus, & vniuerſa multitudine varias cuiuſque modi vociferationes contra illū, vtpote Chriſtianū, edente, à militibus deductus, præclarum fidei teſtimonium perhibuit. Cum enim à præſide rogaretur, quis eſſet Chriſtianorum Deus? reſpōdit: Si tu ea re dignus ſis, cognoſces. Inde igitur aſperè & immiſericorditer raptatus, varias plagas excepit, cùm ab his qui ſtabant in proximo, qui nihil eius ætatem reuerentes, manibus pedibuſq; in illum contumelioſe inſultabant: tum ab illis qui longius erant remoti, qui, quod ſinguli habebant in manibus, illud in illū coniecerunt: idque propterea, quòd omnes permagnæ culpæ & impietatis loco ducebāt, ſi quiſquā petulanter illū inſectari vlla ex parte omitteret. nam deorū ſuorū cauſam ita ſe vindicaturos arbitrabantur. Ille vix iam ſpiritū ducens, in carcerem cōiectus fuit: ac biduo pòſt efflauit animam. Ibi verò ſingularis Dei prouidentia apparuit, & infinita IESV ſeruatoris miſericordia patefacta eſt: quæ ſanè talis fuit, qualis quidem rarò inter fratres Chriſtianos contigiſſet, à diuina tamen Chriſti virtute ac potentia non omninò aliena. Nam qui, vt primùm erant cōprehenſi, fidē inficiati fuiſſent, nō modò in carcerem cū cæteris condebantur (nihil enim illis, vt tēpus ferebat, negatio attulit adiumenti) verum etiā ſuppliciorū eorundē erant facti participes. atque ſicut illi qui ingenuè fatebātur ſe eſſe quod erāt, nullo alio crimine obiecto niſi quòd Chriſtiani eſſent, tradebantur in cuſtodiā: ſic iſti qui fidē pernegarant, de reliquo in carcere tanquā homicidæ & ſcelerati detinebātur, duplo grauiore cruciatu & angore quàm cæteri, afflictati. illos enim ſubleuabat lętitia ex martyrio percepta, ſpes promiſſorum, charitas in Chriſtū, ſacer Patris ſpiritus: hos magnū & graue conſcientiæ pōdus admodum vexabat, vſque adeò vt dum per hominum frequentiam palàm gradiebantur, ipſo vultu ab omnibus aliis facilè internoſcerentur. Illi enim hilares in publicum progreſſi ſunt, in quorum vultu decor quidā gratia & venuſtate multa aſperſus enituit, ſicut vincula etiam, quibus velut ſponſa aurearum fimbriarum varietate decorata, mirè erant illuſtrati, egregium quendam ornatum illis adieciſſe viderentur: tam ſuauem item & fragrantem ex ipſo Chriſto egredientem efflarunt odorem, vt nonnullis artificioſo quodam vnguento & manu compoſito delibuti putarentur. Hi autem demiſſi, abiecti, aſpectu horridi, turpi ignominiæ labe deformati,

Excogitantur noua in Chriſtianos tormenta.

Pothini Lugdunenſis epiſcopi, in extrema ſenectute & corporis imbecillitate martyrium conſtantiſſimum.

Populi contumelia in martyrem Pothinum.

Qui prius martyrium refugerant, iterum capti tanquā ſcelerati, martyrio tamen plectuntur.

[c] συγκλείσεις.

» be deformati, à gentilibus porrò velut ignaui effœminatique, probris contumelio
» ſe effecti: ac denique cum honoratum, glorioſum & ſalutare nomen Chriſti ami-
» ſiſſent, perinde ac ſi homicidij rei fuiſſent, homicidæ iam appellati. Iſta vbi cæteri
» coràm aſpexiſſent, magnopere roborati erant, & animo conſtabiliti: Qui enim
» prehendebãtur, omni memoria diabolicæ cogitationis ex animo depoſita, abſque
» hæſitatione fidem ſuam profitentur. Iſtis porrò, paucis verbis obiter interiectis;
» rurſus quæ ſequuntur adiungunt. His igitur rebus confectis, de reliquo mar- *Reſtaurantur*
» tyria, quæ in ipſorum vitæ exitu ſufferebant, in quæque ſuppliciorum genera di- *cruciatus mar-*
» ſpertiebantur. Siquidem vnam coronam beati martyres, ex vniuerſis & variis cu- *tyrum.*
» iuſque generis floſculis contextam complicatamque, Deo patri obtulerunt. Quo-
» circa par erat, generoſos & inſignes Dei athletas, vbi multiplex & varium martyrij
» certamen ſubierant, illuſtremque ab hoſtibus reportarant victoriam, præclara im-
» mortalitatis corona decorari. Maturus ergo, Sanctus, Blandina, & Attalus, die cum *Maturi,*
» beſtiis dimicandi in noſtrorum hominum cruciatum de induſtria præſtituta, ad *Sancti,*
» beſtias ducebantur, quò publicum & commune gentilibus ſpectaculum, plenum *Blandinæ,* *Attali.*
» inhumanitatis & ſæuitiæ, exhiberent. Atque Maturus & Sanctus in amphithea-
» tro omne genus tormentorum denuò ſubeunt, perinde ac ſi nihil cruciatus antea
» fuiſſent omninò perpeſsi: imò verò vt athletæ, qui modò aduerſarium per varias
» certaminum vices ſtrenuè profligaſſent, & pro corona vitæ ipſis propoſita po-
» ſtremum iam certamen haberent in manibus ad cõficiendum, de integro tum ver-
† διεξόδους berum † traiectiones, quibus homines illic plecti ſolent, ſuſtinent: tum crudeles fe-
» rarum tractus, tum alia omnia cruciamentorũ genera, quæ inſana & furioſa plebs
» alij aliunde cum vociferatione illis infligi poſtulabant, tum ferreas denique cathe-
» dras & ignitas illorum membris ſuppoſitas, quibus corpora miſerè frixa & exuſta
» erant. & quanquam gentiles peſtifero illorum nidore non abſque moleſtia ſatura-
» bantur: tamen ne ea quidem re deterriti, ab inſania ſua deſiſtunt, ſed pergunt ad-
» huc magis magiſque furere: quandoquidem illis in optatis erat, eorum patientiam
» prorſus euincere. Cæterùm ab ipſo Sancto nihil aliud elicere poterant, præter il-
» lam vocem, quam ab initio de fidei ſuę confeſsione proferre conſueuiſſet. Iſti autẽ
ᶜ ἐν ταῖς μονομαχίαις. martyres, quoniam in hoc ingẽti certamine vita adhuc in ipſis reſidebat, ᶜ ſingula-
rium certaminum] loco, quæ magna cum varietate ibi fieri ſolebant, illo die ſpecta
» culum vniuerſo populo prębentes, ad extremũ ſecuri percutiuntur. At Blandina *Blandina cru-*
† ξ. trabi ligneæ ſublimis affixa, præda beſtiis incurſantibus obiicitur: † quæ quoniam *ci ſuffixa, a fe-*
» & in crucis ſpecie ſuſpenſa cernebatur, & ardẽter preces fundebat, magnam con- *ris non tangi-* *tur.*
» certantium mentibus alacritatem iniecit: quippe in ipſo certamine, ex ſorore cru-
» ci ſuffixa, ipſum Chriſtum, qui pro nobis crucifixus eſt, oculis corporeis quodam
» modo videbant: vti credentibus in illum pro certo perſuaderetur, quòd qui pro
» eius gloria quicquam perpetiatur, hęreditatis ſit cum Deo viuente conſors & par-
» ticeps futurus. Ac cum nulla beſtia eius carnem tangere vellet, à trabe mox abre-
» pta, in carcerem iterum truditur, & ad aliud reſeruatur certamen: vt per varia cõ-
» certationũ genera victrix facta, tum tortuoſum ſerpentem condemnationi, quam
» ab ſe auertere non poſſet, iurè addiceret, tum fratres pariter ad conſtãtiam incita-
» ret: quæ licet humilis, imbecillis, & propè abiecta virgo eſſet, armatura tamen
» Chriſti fortis athletæ induta, non ſolum per multas cruciamentorum vices aduer-
» ſarium ſuperauit, verùm etiam per illuſtre illud certamen coronam immortalita-
» tis tandem aſſecuta eſt. Attalus item, clarus & magni nominis vir, importuno *Attalus pro-*
» multitudinis rogatu ad ſupplicium euocatus, ob rectè factorum conſcientiam (ſi- *ducitur in mar-*
» quidem ingenue in Chriſtiana inſtitutione & diſciplina exercitatus, fidelis ſemper *tyrium.*
» apud nos & conſtans veritatis teſtis extitiſſet) alacri animo certamen ingreditur.
» Ac cum vndique per amphitheatrum circumduceretur, tabula, in qua Latinis lite
» ris hæc inerat inſcriptio (Hic eſt Attalus Chriſtianus) illum præcedente, cumque *Attalus quia*
» in eum admodum petulanter populus inſultaret, præſes, vbi Romanum eſſe didi- *romanus, remiſ-*
» ciſſet, mandauit vt in carcerem denuò cum reliquis qui in eodem erant, conclude- *ſus in carcerẽ,*
» retur: de quibus literas ad Cæſarem ſcripſit, eiuſque expectauit de illis ſententiam. *timidos Chri-*
» Tempus vero quod interea intercedebat, illis quidem neque ocioſum, neque in- *ſtianos interim* *ad martyrium* *animat.*

frugiferum fuit:ſed per mortem eorum dilatam, immenſa Chriſti clementia, quaſi lumen ſuum propalàm profudit. Nam intermortua eccleſiæ membra, viuorum ſubſidiis fuerunt ad vitam reuocata:& qui fidem confeſsi fuiſſent, iis qui eandem pernegaſſent, magna beneficia detulerunt. atque adeò permagna læticia matri & virgini Eccleſiæ exorta eſt, cum eos quos abortu tanquam mortuos eieciſſet, viuos & incolumes recuperaſſet. Illorum enim hortatu & exemplo complures qui fidem negaſſent, erant tanquam in vtero matris Eccleſiæ iterum concepti, iterũ in membra formati, iterum ad vitam reducti, iterum denique ad fidem ſuam confitendam perdocti. Atque cum ad vitam eſſent reſtituti, & viribus confirmati, ſuauitatem Dei(qui non vult mortem peccatoris, ſed pro ſua benignitate eum ad pœnitentiam inuitat)animis haurientes, ad tribunal ſponte accedũt, vt iterum à præſide de fide denuò rogarentur. Nam cum Cæſar reſponſum per literas miſiſſet, illos qui fidem Chriſti confiterentur, † tympanis eſſe torquendos: hos autem qui eandem inficiarentur, in principio mercatus(qui hic celebrari ſolet, quique eſt propter frequentiam hominũ ex omnibus eò gentibus cõmeantium, multorũ ſermone nobilitatus)liberos dimittẽdos: præſes beatos martyres, tanquã ſpectaculũ & glorioſam pompã de illis multitudini præſtaturus, ad tribunal deduci iubet: iterũ in quæſtionẽ vocat: datq; ſententiã, vt qui municipes Romani eſſent, † ſecuri percuterentur: reliqui autem amandarentur ad beſtias. Chriſti verò gloria in his qui antea fidem abnuerant, tunc tamen præter gentilium opinionem eandem ingenuè cõfitebantur, magnopere illuſtrata fuit. Etenim illi cum priuatim in quæſtionẽ dati eſſent, quaſi pro certo abſoluendi: tamen ſe Chriſtianos verè cõfitentes, martyrũ choro adiiciebantur. Alij autẽ falſi Chriſtiani à fide penitùs lapſi, qui neque veſtigium aliquando fidei, neque ſenſum & ſignificationẽ veſtis ſponſalis, neque cogitationem timoris Dei in animis inſidentẽ habebant: ſed per nequã eorum conuerſationẽ, viam veritatis cõtumeliis affecerãt: hoc eſt, filij perditionis, foris extra Eccleſiã permãſerunt: cæteri vniuerſi fuere in Eccleſiã denuò aſcripti. De quibus cum haberetur quæſtio, Alexander quidã genere Phryx, arte & ſciẽtia medicus, multis annis in Gallia cõmoratus, omnibus ferè propter charitatem erga Deũ & liberã in verbo prædicãdo alacritatem cognitus(non enim doni & muneris Apoſtolici expers erat) cũ aſtaret tribunali, & illos fratres nutu ad fidei confeſsionem hortaretur, (iis qui vndique tribunal circumſiſtebant videbatur tanquam parturiens)populi multitudo confeſſionem eorum qui antea inficias iuiſſent, ægrè ferens, contra Alexandrum, tanquã eius rei caput & authorem, vociferari cœpit. Vbi verò præſes inſtabat, ſuſcitabatúrque quisnam eſſet: reſpondet, ſe Chriſtianum eſſe. Vnde præſes ad iracundiam prouocatus, illum condemnat ad beſtias. Poſtero autem die eandem cum Attalo dimicationem(præſes enim, quò populo gratificaretur, Attalum denuò beſtiis obiecit) Alexander ingreditur. Hi duo in amphitheatro omnes machinas ad eorum cruciatum excogitatas, tanquam prætervecti, maximúmque certamen perpeſsi, ad extremum gladio feriuntur. Alexander autem neque ingemuit, imò verò ne gry quidem ore extulit: ſed interiore mente & cogitatione, quaſi cum Deo ſermones contulit. Attalus, vbi in ferrea cathedra iam candenti eſſet impoſitus, & eius incendio ambuſtus, quando nidor & fumus è corpore in ſublimi ferebatur, Latino ſermone multitudinem ſic affatus eſt: Ecce ecce, hoc quod vos præſtatis, eſt homines vorare. Nos quidem neque voramus homines, neque aliud quicquam ſceleris patramus. Rogatus tandem, quod nomen Deus haberet? reſpondet: Deum nomen non habere, more hominum. Quibus omnibus confectis, poſtremo die ſingularium certaminum aduentante, Blandina, & adoleſcens Ponticus, circiter quindecim annos natus(hi autem quotidie introducebantur ad reliquorum ſupplicia contemplanda)in amphitheatrum inferebantur, vrgebanturque per gentilium idola iurare. Ac quoniam illi perſtabant conſtãtes, & ea deſpicatui ducebant, veſana multitudo contra illos aſperè & ferociter ſæuiebat, adeò vt neque adoleſcẽtuli commiſerarentur ætatem, neque mulierem omnino reuererentur. Omnibus igitur tormentis eos obiectare, & per quoduis ſupplicij genus vndique agitare cœperunt: & ſine intermiſsione nunc hanc, nunc illum, per ipſorum deos iurare impellebant.

Ezech. 18.

Cæſaris voluntas de Chriſtianis.

ἀποτυμπανισθῆναι

ἀπέτεμνε τὰς κεφαλάς. quo videtur interpretari ſuperius ἀποτυμπανισθῆναι

Qui primùm Chriſtianiſmum inuidè profeſsi iamiam abſoluendi erant, martyriũ amplectuntur.

Matth. 22.

Alexandri Martyrium.

2. Pet. 2.

Attali martyrium.

Blandina ad tormenta repoſcitur.

impellebant. Cæterùm hoc nullo modo poterant efficere. nam Ponticus, qui ita à ſorore erat exuſcitatus, vt gentes eam eſſe animaduerterent quæ illum cohortata fuiſſet, confirmaſſetque poſt omnia cruciamentorũ genera viriliter & magno animo tolerata, extremum ſpiritum edidit. *Ponticum adoleſcentem hortatur ad martyrium.* Beata Blandina omnium poſtrema, tanquam nobilis & generoſa mater, vbi liberos animauertat ad pœnam, & victores ad Chriſtum regem præmiſerat, ipſa eoſdem cum liberis certaminum curſus remenſa, ad eoſdem lætitia geſtiens, ac de ipſo vitæ ſuæ exitu permagno gaudio exultans, properabat: non quaſi ad beſtias crudeliter proiecta, ſed ad cœnam ſponſi amicè inuitata. Atque poſt verbera, poſt beſtiarum laniatus, poſt ſartaginis exuſtionem, ad extremum in rete inuoluta, tauri rictibus obiectatur. *Blandinæ ſæuiſſimum martyrium.* Quæ cum ab animali illo diu multúmque icta exagitatáq; fuiſſet, ac nullum ſenſum cruciamentorum, quæ hactenus ei obtigiſſent, partim propter ſpem qua Dei promiſsis firmè adhæreſcebat, partim propter colloquia quæ intra ſe cum Chriſto conferebat, omnino haberet, tandem enſe iugulata fuit. Vnde gentes ipſæ palàm teſtabãtur, mulierẽ apud ſe nunquam tot tamque acerba tormenta, tam conſtanter pertuliſſe. Verùm eorum rabies & crudelitas in ſanctos nõ ita exaturata fuit. Nam ab immani & furioſa bellua, diabolo, immanes illæ & barbaræ gentes exagitatæ, vix, aut ne vix quidem à furore ſuo aliquando acquieuerunt: imò verò in corporibus martyrũ ſuam deintegro contumeliam cœperunt & maleuolẽtiam exercere. Nam quamuis martyrum conſtantia penitùs eſſent ſuperatæ, tamen quia omnem humanam rationẽ omnino exuiſſent, illorum amentia minimè fuit retardata, repreſſáque: ſed acerba bilis cùm præſidis, tum populi, (qui quidẽ in nos lethale odij ſui virus euomebant) tanquam immanis belluæ magis magiſque incenſa, ſicut Scriptura verè impleretur: Impius adhuc impiè agat, & iuſtus iuſtificetur adhuc. *Sæuitur in martyrum corpora.* *Apoc. 22.* Etenim corpora eorũ quos carceris peſtifer odor & cruciatus ſuffocauerat, canibus laceranda obiiciũtur: ſtudio ſéque nocte diéque obſeruant, ne quiſquam è noſtris illa tumulis mandet. Tandem verò martyrum in amphitheatro interfectorũ membra, quæ nec beſtiæ adhuc vorarant, nec ignis abſumpſerat, partim minutatim dilaniata, partim inſtar carbonum ambuſta; quinetiam ſecuri percuſſorum capita vnà cum corporum truncis collecta, dies complures ſimiliter militum excubiis inſepulta cuſtodiunt. Porrò alij fremere, & dentibus contra eos frendere cœperunt, toto animo connitentes aliquam grauiorem in ea exercere contumeliam. Nonnulli irriſione ludere, & falſos cachinnos tollere, ſummáque commendatione & præconio idola ſua efferre: quibus quidem tanquam authoribus, pœnam & vltionem Chriſtianorum acceptã retulerunt. *Contumelia & probra gentium in martyrum corpora.* Non pauci, quanquam factis aliquanto modeſtiores erant, & de illorũ afflictatione aliquantum condoleſcere videbãtur, verbis tamẽ eos acerbè vexare, ad hunc modũ: Vbi iam illorũ Deus? Quid illis hæc profuit religio, quam ſuæ ipſorum vitæ prępoſuerunt? Quæ ad gentilium crudelitatem pertinebant, talem habebant veritatem. Quæ autẽ ad nos, videbantur ſanè magnum mœrorem propterea in ſe complecti, quòd martyrum corpora humo tegẽdi nulla dabatur facultas. Neque enim nox ad hanc rem aliquid afferre præſidij, neque magna pecuniæ vis eorum animos flectere, neque preces vlla ex parte placare poterant: ſed nulla non ratione & via corpora illa erant aſsiduè ab illis obſeruata: & id quaſi in magno lucro deputatũ, ſi penitùs inhumata iacerent. Paulo pòſt etiam iſta addunt: Martyrum corpora ſex dies continuos ſub dio iacentia, & maxima ignominia affecta, pòſt autem ab impiis illis & facinoroſis carnificibus exuſta, ínque cineres redacta, in Rhodanum fluuium, qui illic in proximo defluit, ſpargebantur, quò nullæ quidem illorum reliquiæ amplius ſuper terram reſtarent. *Cineres martyrum in Rhodanum effuſi, & quare.* Iſta eo conſilio patrabãt, quòd Deum ſe poſſe vincere, & illis regenerationem corporum prorſus eripere arbitrati ſunt, quò ne vlla quidem (ſic enim dicebant) ſpes reſurrectionis illis reliqua fieret: qua freti, inquiunt, non ſolum peregrinam quandam & nouam nobis induxerunt religionem, verùm etiam neglexerunt penitùs tormenta, & prompto atque alacri animo ad mortem properarunt. Iam videamus, vtrum ſint reſurrecturi, & vtrum illorum Deus ipſos iuuare, & è manibus noſtris eripere poſsit. Eiuſmodi perſecutionis tempeſtas, regnante imperatore (de quo docuimus) iſtis Chriſti eccleſiis

obtigit. Vnde certè, quæ'nam fuerint in reliquis prouinciis eodem tempore factitata, coniectura aſſequi poterimus.

Quomodo ſancti Martyres, lapſos in perſecutione humaniter excipiendo medebantur. *Caput II.*

ILlas item voces ex eadem Epiſtola depromptas, in hunc ſermonem includere operæprecium arbitramur, quibus modeſtia & ſingularis martyrum (quos diximus) benignitas hoc ferè modo deſcripta iit. Iſti verò ipſius Chriſti (qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens) tam verè æmuli & imitatores erant, vt quamuis in tali gloria & ſplendore locarentur, & non ſemel & iterum, ſed ſæpius, vt martyres decet, pro fidei confeſsione acerba tormẽta perpeſsi, beſtiis obiecti, ab eiſdem denuò ablati, ignito ferro exuſti, vibicibus liuidi, vulneribus vndique inflictis excruciati: non tamen ſe ipſi martyres eſſe prædicarent, neque cuiquam noſtrûm copiam facerent illos eo nomine appellandi: ſed ſi quiſquam noſtrûm eos vel per literas, vel per ſermonem, vt martyres, fortè ſalutauiſſet, grauiter eum reprehenderent. Libenter enim martyris appellationem Chriſto, fideli & vero martyri, primogenito mortuorum, duci & authori vitæ quæ eſt ex Deo, conceſſerant: martyrum etiam qui iam ad Chriſtum ex hac corporis cuſtodia migrauiſſent, nos non grauatè in memoriam redegerunt, dixeruntque: Illi iam verè ſunt martyres, quos Chriſtus propter fidei confeſsionem ad ſe recipere dignatus eſt, & quorum martyrium ipſo præclaro vitæ exitu tanquam ſigillo certiſsimo obſignauit. Nos autẽ tenues ſolum & abiecti Chriſti nominis confeſſores atque fratres obſecrabant cum lachrymis, vt preces pro illis ardenter & obnixè Deo funderent, quò ipſo diſceſſu è vita opus, quod Deus tam benignè in illis incœpiſſet, cumulatè expleretur. Et quamuis non modò libera reſponſa gentilibus dando, ſed etiam patiẽtia, magnanimitate, fidenti animi robore, cõtra omnes cruciatus, ſe generoſos ac ſtrenuos palàm oſtendendo, vim & virtutem martyrij perſpicuè declaraſſent: tamen timore Dei referti, martyrum appellationem, qua fratres illos donare voluiſſent, ab ſe repellere ſtudebant. Et iterum paucis verbis interiectis, ſequuntur iſta: Humiliauerunt ſe ſub manu potenti, qua iam ſatis exaltati ſunt. Dum in vita manebant, defendere omnes, neminem accuſare: omnes è vinculis eripere, colligare neminem conabantur. Pro illis qui ſupplicia eorum corporibus inflixerant, exemplum Stephani perfecti martyris imitati, benignè orare, dicentes: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum: Quod ſi pro eis qui ipſos tam contumelioſè torſiſſent, precabantur, quanto magis pro fratribus idem ipſum præſtiterunt? Hæc item paulò longius ſermonem producentes, adnectunt. Grauiſsimum autem bellum ab illis, propter ingenuam erga fratres charitatem, cum ipſo diabolo ídeo ſuſceptũ erat: quòd tantopere nitebãtur, vt voracem illius tanquam malæ beſtiæ gulam ſtringendo, eos viuos denuò euomere cogerent, quos prius tanquam mortuos ſe penitùs deuoraſſe putauerat. Non enim illi fratrum imbecillorum lapſu gloriabantur: ſed [c] quæ dona ipſis per Dei gratiam affatim ſuppetebant, aliis qui maioris opis indigerent, benignè largiebantur: atque adeò velut matris indulgentis miſericordia commoti, multas lachrymas pro eorum ſalute in conſpectu Dei patris profundebant, vitam illis flagitabant: vitam conceſsit Deus: vitam etiam cum proximis communicarunt: victores in omnibus ad Deum profecti ſunt: pacẽ amplexati, pacem nobis cõmendarunt: cũ pace denique ad Deum deceſſerũt: non matri Eccleſiæ moleſtiam & angorem, non fratribus bellũ & ſeditionem, ſed gaudium, pacem, concordiam & charitatem reliquerunt. Iſta igitur de beatorum illorum martyrum amore, quem erga fratres qui fide excidiſſent, declarabant, ad legentium vtilitatem hoc loco poſuimus, quò inhumanus & crudelis animus eorum qui deinceps erga debilia Chriſti membra in aliquod peccatum delapſa, tam inclementes & ferreos ſeipſos oſtendebant, perſpicuè coarguatur.

Philip. 2.

Superiorũ martyrum modeſtia, qui martyrum appellationẽ reiecidt.

Eorundem animi beneuolentia in perſecutores.

Act. 7.

Charitas in fratres.

c τύπτε.

QVALIS

Qualis à Deo viſio Attalo Martyri per quietem apparuerit. Caput III.

EAdem porrò epiſtola de Martyribus ſuprà memoratis perſcripta, aliam etiam hiſtoriam dignam planè memoria continet: quam iſto loco, quò à lectoribus cognoſcatur, citare non grauabimur. Ea huiuſmodi eſt. Alcibiades, vnus ex illorum martyrum numero, vitam admodũ duriter & auſterè inſtituens, nullum omninò ante illud tempus cibum capeſſere, ſed pane ſolo & aqua vti ſolet. Qui cum in carcere eodem modo vitam degere in animo haberet, Attalo poſt primum certamen quod in amphitheatro confecerat, indicatum eſt, Alcibiadem parum conſideratè feciſſe, cum & Dei creaturis ipſe vti nollet, & aliis etiam inde quoddam offenſionis exemplar relinqueret. Alcibiades igitur à fratribus tandem perſuaſus, omnia cibaria deinceps abſque delectu capeſſebat, & gratias agebat Deo. Non enim diuina gratia iſtos ſuo benigno obtutu deſtitutos reliquerat: ſed Spiritus ſanctus illis ſemper præſto dabat conſilium. Iſta iſto modo ſint expoſita. Cum Montanus, & Alcibiades, & Theodotus in Phrygia iam tum prophetandi opinionem apud complures adepti fuiſſent (permulta enim diuina gratia largiente miracula operáque ſtupenda ad illud vſque tempus, per varias eccleſias edita, fidem multis faciebant, illos etiam donum prophetiæ fuiſſe conſecutos) cúmque de iſtis hominibus cõtrouerſia orta eſſet: fratres rurſus, qui in Gallia habitabant, priuatum iudicium, idque prudens & rectum cum primis, de eiſdem, epiſtolæ, quam diximus, ſubiunxerunt: nonnullasque ac varias martyrum literas, qui apud ipſos mortem oppetebant, quas cum adhuc tenerentur in vinculis, non modò fratribus in Aſia & Phrygia, verùm etiam Eleuthero epiſco Rom. (quem vehementer rogabant vt pax & concordia in eccleſiis conſtitueretur) exarabant, eidem epiſtolæ adiecerunt.

Alcibiades aqua & pane ſolis vti ſit ſolitus.

Attalus oraculo admonitus, omni ciborum genere vti ſis Alcibiadem perſuadet.

Montanus, Alcibiades, Theodotus in Phrygia prophetare crediti.

Quomodo Martyres Irenæum per epiſtolam commendauerint. Caput IIII.

IIdem porrò martyres Irenęum, eccleſię Lugdunenſis id tẽporis presbyterum, per literas eidem epiſcopo Romano ſcriptas, plurimùm cõmendabant: permultaq; viro illi virtutis dabant teſtimonia, ſicut ipſa literarum verba declarant ad hunc modum: Te in Deo omnibus in rebus perpetuò, pater Eleuthere, valere optamus. Has literas ad te perferre fratrem noſtrũ Irenæum, & miniſterij conſortem, rogauimus: téque obſecramus, vt illum, vtpote ſtudio incredibili erga teſtamentũ Chriſti flagrantẽ, gratia & beneuolentia præ cæteris complectaris. Quod ſi locum & gradum eccleſiaſtici miniſterij vim & facultatem habere, iuſtitiæ cuiquam impertiendæ animaduerteremus, hunc vt presbyterum Eccleſiæ (hoc namque munus obtinet) in primis tibi commendaſſemus. Verùm quid attinet martyrum catalogum in eadem, quam citauimus, epiſtola comprehenſum recenſere? qui partim capite obtruncato occubuerunt, partim beſtiis dilacerandi, proiecti fuerunt, partim in ergaſtulum concluſi vitam amiſerunt? Quid item numerum confeſſorum commemorem, qui ad id temporis fuere ſuperſtites? Perfacilè enim (ſi cui viſum fuerit) licet iſta pleniſſimè cognoſcere, modò illam epiſtolam, quam in libro noſtro de Martyribus, vt dictum eſt, poſuimus, accuratè voluerit euoluere. Sed de rebus Antonino regnante geſtis, ita à nobis † explanatum ſit.

Irenæum per epiſtolam commẽdant Eleuthero Gallorum martyres.

Remittit ad lib. ſuum de martyribus Euſebius.

† καταλελέχθω

Quomodo Deus auditis noſtrorum precibus, M. Aurelio Cæſari pluuiam de cœlo miſerit. Caput V.

ANtonini fratrem M. Aurelium Cæſarem, fama eſt, contra Germanos & Sarmatas aciem inſtruentem, cum exercitus illius ingenti ſiti opprimeretur, omnino non habuiſſe quid ageret. Vnde milites in ea legione quæ Melitina appellabatur (quæ ſanè ab illo tempore ad hanc noſtram ætatem magnopere propter fidem commendata eſt) in ipſa acie contra hoſtes inſtructa, genibus humi poſitis (vt nobis, cum oramus, in more eſt) ſe ad preces Deo adhibendas totos conuertiſſe dicuntur. Ac dum hoſtes eiuſmodi ſpectaculum magnopere mirabantur, aliud quoddam multò admirabilius, ſtatim inſecutum fertur. Fulmen enim hoſtes in fugam vertiſſe, eoſque interemiſſe: & imbrem in

Pluuia Chriſtianæ legionis precibus ſiti exercitu percunte impetrata.

Fulmen in hoſtes.

exercitum eorum qui diuini numinis opem implorauerunt, de cœlo affatim ruentem, eum vniuerſum (qui parum aberat quin præ ſiti intolerabili iam extingueretur) refeciſſe, recreaſſeque. Eadem hiſtoria apud gentiles ſcriptores, qui longè à noſtra religione diſſentiunt, quique laborem cæperunt eà quæ illis temporibus gerebantur literis perſequendi, commemoratur. Commemoratur etiam à noſtris: ſed à gentilibus ſcriptoribus, vtpotè à fide alienis, quanquam miraculum illud ponitur, tamen quòd noſtrorum hominum precibus euenerit, ex eorum ſcriptis minimè certè conſtat: at à noſtris, vtpote veritatis fautoribus, ſimplici quadam oratione, & minimè fucata, res verè, vt edita fuit, explicatur. Ex quorum numero eſt & Apolinarius: qui affirmat, legionem, cuius precibus miraculum edebatur, latino ſermone Fulmineam vſque ab illo tempore appellatam: illudque nomen rei

Legio κεραυνοβόλος, i. Fulminea.

euentum ſcitè exprimens, ab Aurelio Cæſare ei tributum: & Tertullianus quoque in Apologia, quam ſuprà citauimus, Latinis literis pro fidei noſtræ propugnatione conſcripta, Senatuique Romano dedicata, iſtarum rerum teſtis fidelis & locuples eſt, hancque hiſtoriam certiore argumento & longè euidentiore confirmat, ſic enim ſcribit. De tot exinde principibus ad hodiernum, diuinum humanúmque ſapientibus, edite aliquem debellatorem Chriſtianorum. At nos contrariò edimus protectorem. Si literæ M. Aurelij grauiſsimi imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam ſitim, Chriſtianorum fortè militum precationibus impetrato imbre diſcuſſam conteſtatur, ſicut omnino palàm ab eiuſmodi hominibus pœnam dimouit: ita alio modo palàm diſperſit, adiecta etiam accuſatoribus damnatione, & quidem tetriore. Quibus idem author iſta adiungit: Quales ergo truces leges iſtæ, quas aduerſus nos ſoli exercent impij, iniuſti, turpes, dementes, vani? Quas Traianus ex parte fruſtratus eſt, vetando inquiri Chriſtianos. Quas nullus Adrianus, quanquã curioſitatũ omnium explorator: nullus Veſpaſianus, quanquã Iudæorum debellator: nullus Pius, nullus Verus impreſsit. Sed iſta, vt lubet. Nos ad hiſtoriam deinceps veniamus.

Enumeratio Romanorum Epiſcoporum. *Caput VI.*

Redit ad hiſtoriæ ſeriem. Irenæus Pothini ſucceſſor in Lugdunenſi ep. ſc. Polycarpi auditor.

CVm Potinus vitæ ſuæ curſum ad nonaginta annos produxiſſet, & vnà cum alijs in Gallia martyribus è vita migraſſet: Irenæus eccleſiæ Lugdunenſis epiſcopatum, quem Potinus geſſerat, capeſsit. Hunc ineunte ætate, Polycarpi auditorem fuiſſe cognouimus. Qui in tertio libro operis ſui contra Hæreſes editi, dum Rom. Pontificum ſucceſsionem tradit, eorum etiam catalogum ad Eleutherum vſque (vnde licet coniicere, illud ipſum opus ipſius Eleutheri memoria, cuius tempora iam percurrimus, ab eo compoſitum eſſe) recenſet ad hunc modum.

Ex Irenæo de Romanorum epiſcoporum ſucceſſione.

Beati Apoſtoli, vbi fundamenta Eccleſiæ præclarè poſuerant, & eam prouidè ſapienterque exædificauerant, Lino pontificatus miniſterium concrediderunt. Huius Lini meminit Paulus in epiſtolis ad Timotheum. Cui ſucceſsit † Anacletus. Poſt cuius mortem tertio loco ab Apoſtolis Clemens Pontificatum ſortitò capit: qui & beatos Apoſtolos oculis viderat, & cum illis de fide communicauerat, & Apoſtolorum adhuc prędicationem recenti tenebat memoria, eorumque traditiones propè in conſpectu & ante oculos poſitas habebat. Neque ille ſolus. nam id temporis multi ab Apoſtolis eruditi, etiam ſuperſtites erant. Clemente pontificatum gerente, ſeditio non exigua illa quidem, inter fratres Corinthi excitata fuit: vnde eccleſia Romana epiſtolam ſcriptam accuratiſsimè eò miſit, qua illos cùm ad pacem cohortata eſt, tum priſtinæ eorum fidei memoriam renouauit, tum denique traditionem nuper ab Apoſtolis acceptam ante oculos propoſuit. Paulo pòſt idem ſic loquitur. Clementi huic ſucceſsit Euareſtus, Euareſto Alexander: deinde Xyſtus pontifex ab Apoſtolorum temporibus ſextus conſtituitur. Quo mortuo, Teleſphorus delectus eſt, qui præclarè & generoſè martyrium ſubiit. Tum Hyginus: deinde Pius: pòſt Anicetus illo munere potiebatur: Soter Aniceto proximè ſuccedit. Iam duodecimo loco ab Apoſtolis Eleutherus pontificatus miniſterium obtinet. Vnde traditio in Eccleſia ab Apoſtolis gradatim deriuata, & ſincera veritatis prædicatio eodem ordine, eadem

† Iren. ἀνάκλητος.

epiſcoporum

epiſcoporum ſucceſſione in Eccleſia ad noſtram vſque ætatem continuata eſt. Hæc Irenæus admodum congruentia cum ſerie hiſtoriarum, quæ ſuperiore noſtro ſermone percurſæ ſunt, conſcripſit, in libris illis (ſunt autem quinque numero) quos de Falſæ doctrinæ refutatione inſcripſit.

Quomodo ad ea vſque tempora, per fideles admirandæ virtutes edebantur.
Cap. VII.

IDem porrò Irenæus in Secundo Libro eiuſdem operis, clara diuinæ & admirabilis virtutis indicia in eccleſiis quibuſdam ad ſuam ætatem reſidua fuiſſe, his ferè verbis perſpicuè commonſtrat: Plurimum abeſt, vt hæretici poſſint mortuum ſuſcitare: ſicut Dominus ipſe, ſicut eius Apoſtoli, prædicationis ſubſidio adiuti, ſicut alij † è fratribus complures ſuſcitarũt. Sæpenumero autem aliqua de cauſſa neceſſaria illud ipſum poſtulante, ſpiritus mortui (propterea quòd tota Eccleſia illius loci, vbi eiuſmodi res gerebatur, cum ieiunio, & multa intercesſione Deum orabat) in corpus rediit, & hominis vita ſanctorum precibus donata eſt. Rurſus paululum in oratione progreſſus, ſic ait: Quòd ſi dominum non reuera quidem, ſed oculos hominum quaſi viſis perſtringendo, iſta edidiſſe dixerint: illos ad prophetarum libros deducemus, ex illiſque oſtendemus perſpicuè, omnia de illo ad eum modum & prædicta eſſe, & verè pòſt eueniſſe, & eum ſolum Dei filium eſſe. Quapropter qui verè ſunt eius diſcipuli, in nomine illius per gratiam ab illo acceptam eiuſmodi præſtant, quo reliquis hominibus gratificentur, ſicut quiſque eorum ab eo donum acceperit. Quidam enim dæmones ſic pro certo & verè eiiciunt, vt non raro hi qui malis & nequam ſpiritibus purgati fuerint, tum fidem recipiant, tum in Eccleſia & fidelium hominum ſocietate conſtanter perſeuerent. Nonnulli rerum futurarum præſcientia, diuina viſione & prædictione prophetica imbuuntur. Alij eos qui grauibus morbis afflictantur, per manuum impoſitionem curant, & ad priſtinam valetudinem reſtituunt. Iam verò, vt diximus, mortui ſuſcitati ſunt, & multos annos pòſt apud nos commorati. Quid plura? Dona ſanè ne dicendo quidem numerari poterunt, quæ Deus Eccleſiæ per vniuerſum mundum diffuſæ donauerit, quibúſque illa in nomine Ieſu Chriſti ſub Pontio Pilato crucifixi, in dies ſingulos multa miracula ad gentium vtilitatem efficit, & neque quenquam dolo & fallaciis deludit, neque hæc agit pecuniæ cupiditate, aut quæſtu ducta. Nam ſicut à Deo accepit gratuitò ſic cuique gratis ſubminiſtrat. Alio loco idem author ſcribit. Multos fratres in Eccleſia ipſi audiuimus, qui & dona prophetiæ habent, & variis linguis per Spiritus ſancti gratiam loquuntur, & occulta hominum in apertum proferũt ad aliorum commoditatem, & myſteria Dei perſpicuè & euidenter aperiunt. Iſta de varietate donorum, in eorum animis qui eiſdem digni habebantur, ad tempora modò commonſtrata reſidentium, hactenus diſſeruimus.

cap. 37. & 38.

† ἐν τῇ ἀδελφότητι.

Dona Spiritus ſancti, & miracula in eccleſia ad Irenæi vſque tempora extitiſſe.

Quomodo Irenæus diuinarum Scripturarum meminerit. *Cap. VIII.*

QVoniam autem in ipſo noſtri Operis exordio polliciti ſumus, nos pro vt ſe offerret occaſio, voces veterum eccleſiaſticorum presbyterorum & ſcriptorum propoſituros, quibus traditiones de Scripturarum omnium teſtata conſignatáque authoritate approbatarum ad illos delatas declarauerunt (ex quorum numero erat Irenæus) deinceps huius authoris verba ea de re perſcripta proferamus: & primùm ea, quæ de ſanctorum Euãgeliorum libris ab eo poſita ſunt, quæ ita ſe habent: Matthæus, dum Petrus & Paulus Romæ Dei verbum prædicabant, & Eccleſiæ iacebant fundamenta, Euangeliũ inter Hebræos, proprio illorum ſermone edidit. Quo quidem edito, Marcus diſcipulus & interpres Petri, ea quæ ab eo prædicata acceperat, ſcriptis mandauit. Lucas Pauli comes, euangelium ab eo prædicatum, in librum congeſsit. Deinde Ioannes diſcipulus Domini, qui ſupra pectus eius recubuerat, dum Epheſi in Aſia verſabatur, euangelium in lucem extulit. Iſta in tertio (quem ſuprà poſuimus) libro eiuſdem operis explanantur. In quinto autem, de Apocalypſi Ioannis, & ſup-

Ex Irenæo cap. 1. lib. 3. [illegible] 4 euangeliſtis.

De Apocalypſi Ioann.

putatione numeri nominis Antichriſti differit. Cum hæc ita ſe habeant, & in omnibus emendatis atque antiquis exemplaribus Apocalypſeos numerus ita poſitus ſit: & hi qui Ioannem coràm viderunt, teſtimonio ſuo comprobent: & ratio nos idem doceat: numerus certè nominis beſtiæ ſecundum Græcorum ſupputationem per literas quæ in eo ſunt, continebit ſexcenta ſexaginta ſex. Atque paulò longius ſermone prouectus, de eodem nomine iterum verba facit. Nos de nomine Antichriſti quicquam conſtanter ac pro certo affirmandi periculum ſubire nolumus. Nam ſi iſto temporis momento nomen illius palàm eſſet diuulgandum, non dubium eſt quin ab eo qui illam vidiſſet reuelationem, fuiſſet euidèter explicatum. Non enim longinquo abhinc temporis ſpacio, ſed noſtra propè memoria, ſub finem imperij Domitiani viſa eſt. Hæc ab eo quem diximus, de Ioannis Apocalypſi traduntur. Prioris etiam epiſtolæ Ioannis meminit, multáque ex illa citat teſtimonia. Pari ratione & prioris Petri. Librum item Paſtoris non modò legendo cognouit, ſed etiam approbatione confirmauit. Præclarè (inquit) loquitur liber (cum librum Paſtoris intelligit) qui ſic loquitur: Primùm omnium vnum Deum eſſe credito, qui omnia condidit, omnia coagmentauit: & quæ ſequuntur. Et quibuſdam etiam vocibus ex Salomonis libro de Sapientia petitis ferè ad verbum, hoc modo vtitur. Viſio Dei eſt immortalitatis effectrix. Immortalitas autem facit Deo appropinquare. Libros quoque presbyteri cuiuſdam Apoſtolici, cuius nomen præterit ſilentio, memorat: interpretationes etiam eiuſdem in literas ſacras proponit. Iuſtini porrò martyris & Ignatij mentionem facit, atque teſtimonia ab eorum ſcriptis deprompta citat. Idémque pollicetur, ſe libro quodam ſeparatim edito, è Marcionis ſcriptis Marcionem ipſum refutaturum. Quinetiam de diuinarum Scripturarum interpretatione à Septuaginta edita, audi quæ ſcribat, his ferè verbis: Deus homo factus eſt, & ipſe Dominus nos ſaluos fecit, ſigno Virginis rei Achaz dato: at non, vt quidam aiunt, qui ſcripturas audent interpretatione deprauare, hoc pacto: Ecce adoleſcentula concipiet, & pariet filium: ſicut interpretatus eſt Theodotion Epheſius, & Aquila Ponticus, vterque Iudæus proſelytus. Quos Ebionæi ſecuti, ex Ioſeph Chriſtum prognatum ferunt. Quibus non multò pòſt iſta ſubnectit. Antequam Romani ſummum totius orbis obtinerent imperium, Aſia adhuc Macedonum ditioni ſubiecta, Ptolemæus Lagi filius magno ſtudio incenſus bibliothecæ, quam Alexandriæ extruxerat, omnium ſcriptorum libris qui erant accuratè elaborati, exornandæ, poſtulauit à Hieroſolymitanis, vt ipſorum ſcripturas ab Hebraico ſermone in Græcum conuerſas habere poſſet. Illi verò (adhuc enim Macedonum paruerunt imperio) ſeptuaginta ſeniores, cùm ſacrarum literarum, tum vtriuſque linguæ inter ipſos facilè peritiſſimos, ad Ptolemæum, quò illud quod ab eo erat poſtulatum, plenè exequerentur, miſerunt. Ille autem ſeparatim de illis periculum facere cupiens, cautione quidem adhibita, ne fortè in vno loco conſtituti, communi conſenſu veritatem Scripturarum ſua interpretatione occultarent, eos ab ipſis mutuò ſemouit, mandauitque vt ſinguli eundem Scripturæ librum interpretarentur. Atque idem ipſum in omnibus libris præſtitit. Tandem verò cum coram Ptolemæo in vnum conueniſſent, & ſuam quiſque cum aliis conferret interpretationem, ibi & Dei gloria magnopere erat illuſtrata, & illæ Scripturæ verè diuinæ propterea cognitæ, quòd ſinguli interpretes eas non ſolum eiſdem ſententiis, ſed eiſdem omnino verbis à principio ad finem vſque expreſsiſſent: adeò vt gentes quæ præſtò aderant, illas ſcripturas inſtinctu diuino explicatas faterentur. Nec mirum ſanè eſt, Deum iſtud feciſſe: qui etiam, cum Scripturæ, dum populi Iſraëlitici captiui ſub Nabuchodonoſor tenebantur, † penitùs interiiſſent, & Iudæi poſt annos ſeptuaginta in patriā rediiſſent, deinceps temporibus Artaxerxis, Eſdram ſacerdotem ex tribu Leui diuino ſpiritus ſui afflatu incitauit, vt cùm libros omnium Prophetarum qui antegreſſi fuiſſent, de integro conſcriberet, tum legem à Moyſe promulgatam populo de integro reſtitueret. hæc Irenæus.

Irenæus vtitur teſtimoniis epiſtolarum. Petri prioris, Ioānis prioris, Paſtoris. Sap. Salomo. Meminit lib. Apoſtolici cuiuſdam viri. Iuſtini. Ignatij. Pollicetur Marcionis refutationem ex eius ſcriptis. Taxantur Theodotio & Aquilas. Qua ratione facta interpretatio quæ dicitur .70. Eſdras libros legis poſt babylonicam captiuitatem reſtituit.

lib. 3. cap. 23. 24. 25. Eſa. 7. Vide eand. hiſt. in Iuſt. Mart. pulchrè narr. in [illegible] fo. 17. ſub fin. † διαφθαρ-ειſῶν.

Qui Epiſcopi, Commodo regnante, Alexandriæ fuerint. Cap. IX.

Cum

CVm Antoninus decem & nouem annos continuos regnaſſet, Commodus imperij gubernacula ſuſcipit. Primo anno eius regni, vbi duodecim annis Agrippinus fuiſſet Alexandriæ epiſcopatu perfunctus, Iulianus in eius locum ſurrogatus eſt. *Iulianus 10. Alexand. Epyſcop.*

De Pantæno Philoſopho. Cap. X.

EOdem tempore Pantænus, vir omni humaniore literatura præſtantiſſimus, inſtitutioni Chriſtianorum illic præficitur: quo quidem in loco conſuetudine ab antiquis temporibus ducta, ſacrarum literarum ſchola habebatur, quæ eſt ad noſtram vſque ætatem cõtinuata: quam ſanè ab hominibus cum politiore doctrina & eloquentia mirè inſtructis, tum ſacrarum literarum ſtudio probè exercitatis frequentatam accepimus. *Schola theologiæ Alexãd. cui præfuit Pãtenus.* Pantænus (de quo paulo antè dixi) diſciplina philoſophorum qui Stoici appellati ſunt inſtitutus, eodem temporis momento cum primis excelluiſſe traditur. *Pantænus antea Stoicus.* Quem amore ardentiſſimo erga ſacram Scripturam flagrantem, tantum ſtudij in illa propaganda potuiſſe ferunt, vt præco Euangelij gentibus quæ Orientem incolebant ordinatus, ad Indorum vſque regiones ſeſe conferret. *Vide Hieron. in catalog.* Erant autem, erant inquam ad id temporis complures verbi prædicatores, & fideles nuncij, qui diuino Apoſtolorum imitandorum ſtudio inflammati, magna adiumẽta cùm ad verbum Dei in animis hominum exædificandum, tum ad idem augendum afferebant. *Pantænus Indis euang. prædicat.* Quorum è numero vnus erat Pantænus ille, quem ad Indos perrexiſſe diximus: vbi (vt fertur) euangelium Matthæi (quod ante eius aduentum ibi fuerat receptum) in manibus quorundam qui in illis locis Chriſtum profitebantur, reperit: quibus Bartholomæum, vnum ex Apoſtolis, prædicaſſe, illiſque Matthæi euangelium literis Hebraicis ſcriptum reliquiſſe, & illud ipſum ad monſtratum tempus reſeruatum conſtat. *Indi vtebantur Matthæi Hebra. euãg.* Iſte Pantænus propter multa rectè facta, & virtutes eximias, † tandem ſcholæ illi Alexandrinæ† præficitur: qui tum ſermone coràm, tum ſcriptis, diuinorum inſtitutorum & religionis tanquam theſauros hominibus propoſuit. *† πλείστων ἡγεῖται.*

De Clemente Alexandrino. Cap. XI.

CLemens, gentilis illius Clementis qui Apoſtolorum diſcipulus erat, ac Romanam olim rexerat eccleſiam, temporibus Pantæni, cuius opera in Sacris literis educatus, multúmque exercitatus erat, Alexandriæ hominum fama & commemoratione multum nobilitatus eſt: qui quidem in libris ὑποτυπώσεων ab ipſo cõpoſitis, nominatim præceptoris ſui Pantæni mentionẽ facit. *Clemens Alexand. Pantæni auditor.* *fol. 95.* Quem etiã in primo libro περὶ ςρωματέων videtur innuiſſe, vbi certos quoſdam viros Apoſtolica doctrina (quam ipſe ab illis acceperat) cum primis eximios recenſet, his verbis: Iſtud à me iam inſtitutum opus, nõ eſt certè opus artificioſè ad inanem oſtentationem elaboratum, ſed tanquam commentarius ad obliuionis morbum curandum in ſummam ſenectutem repoſitus, ſimulachrum planè & adumbratio non modò efficacis illius & plenæ ſpiritu ac vita doctrinæ, quam mihi conceſſum eſt audire: verùm etiam beatorum hominum, qui ſunt omnium re vera præconiis meritò celebrandi. *Clementis Alexandrini præceptores.* Quorũ vnus Ionicus genere, in Græcia vixit: alter magnam Græciam incoluit: alter in Cœleſyria natus, ibidem commoratus eſt: alter ex Ægypto oriundus fuit. alij Orientem doctrina euangelica imbuerunt: quorum vnus ex Aſſyriis prognatus eſt, alius in Palæſtina antiqua Hebræorum ſtirpe editus. Et cum demum ipſe hominem in Aegypto deliteſcentem veſtigaſſem, inque eum poſtremùm incidiſſem, qui virtute & doctrina erat re ipſa omnium primus, tandem cum illo conquieui. † Atque iſti veram ſacroſanctæ doctrinæ traditionem, quam ſucceſsionis ſerie ab ipſis vſque ſanctis Apoſtolis, Petro, Iacobo, Ioanne & Paulo deducta, velut filius à patre acceperant, licet pauci numero (pauci enim ſunt patribus ſimiles) aſſiduè conſeruantes, ad noſtram ætatem vſque diuina fauente clementia vitam propagarunt, quò antiqua illa & Apoſtolica doctrinæ prædictæ ſemina in animis noſtris insererent.

† Adde ex cod. Clementis quæ deſũt hic: σικελικὴ τῷ ὄντι ἡ μέλιττα, προφητικοῦ τε καὶ ἀποστολικοῦ λειμῶνος τὰ ἄνθη δρεπόμενος ἀκήρατόν τι γνώσεως χρῆμα ταῖς τῶν ἀκροωμένων ἐνεγέννησε ψυχαῖς. i. Sicula re vera apis extitit, propheticique & Apoſtolici prati floribus delibatis, auditorum animis immortalium rerum notitiã peperit.

De Hieroſolymorum Epiſcopis. Cap. XII.

Hieroſolym. epiſcopi ex gentibus. Marcus. Caſſianus. Publius. Maximus. Iulianus. Caius. Symmachus. Caius. Iulianus. Capito. Valens. Dolichianus. Narciſſus.

SVb idem tempus eccleſiæ Hieroſolymitanæ epiſcopus Narciſſus floruit, multorum ore & ſermone ad hanc vſque ætatem celebratus: qui ſucceſsionis ſerie ducta à Iudæorum obſidione, quæ Adriano regnante obrigit, decimus quintus numeratur. Ex quo tempore non modò eccleſiam illam, poſt epiſcopos qui erant ex circuncisione, iam primùm è gentium multitudine coaluiſſe: verumetiam illis primùm Marcum epiſcopum, gentium ſtirpe ſatum præfuiſſe, ſuprà demonſtrauimus. Poſt quem Caſſianum epiſcopatu potitum, ſucceſſionum tabulæ, quæ illic ſeruantur, oſtendunt. tum Publius, deinde Maximus: hos ſequutus eſt Iulianus. Caius huic ſucceſſit: pòſt Symmachus, & Caius alter: iterum alius Iulianus: tum Capito, Valens, Dolichianus, ordine in epiſcopatum delecti fuerunt. Ad extremum Narciſſus, trigeſimus ab Apoſtolis, ſucceſsionis ſerie continuata deſignatus eſt. *lib. 4. cap. 7.*

De Rhodone: & repugnantia quam commemorat hæreſis Marcionis. Cap. XIII.

Rhodon Tatiani auditor impugnauit Marcionis hæreſim.

EOdem tempore Rhodon Aſiatico genere procreatus, & Romæ (vt narrat ipſe de ſe) literis & doctrina à Traiano (qui ex ſuperiore noſtro ſermone ſatis cognoſci poteſt) inſtitutus, variis libris exquiſitè compoſitis, ſtrenuè cum reliquis fidei noſtræ patronis impugnauit Marcionis hæreſim: eámque etiam ſua ætate in varias & diſcrepantes diſtractam ſententias explanat: ac non modò diſsidij & diſſenſionis deſcribit auctores, ſed etiam falſa cuiuſque illorum commenta, quæ callidè excogitauerant, accuratè coarguit. Verùm illum ipſum hæc perſcribentem audiamus. Ob hanc cauſſam inter ſe opinione & ſententia diſſentiunt, quòd vagam & parum ſibi conſtantem doctrinam ſtabilire nituntur. Nam Apelles, vnus ex eorum grege, vitæ inſtituto & prouectæ ætatis ratione valde ſeuerus & grauis, vnum principium fatetur ille quidem: ſed prophetias noſtras ex ſpiritu contrario & ſibi repugnante editas, conſtanter aſſeuerat: argutæ & ſubtili ſententiæ virginis, nomine Philumenæ: dæmonio quodã agitatæ obſecutus. Verùm alij (ſicut Marcion ipſe) duo inducunt principia: inter quos Potinus & Baſiliſcus numerantur. Iſti Ponticum Lycum imitati, cũ nullám rerum diſtinctionem (ſicut nec ille) reperire poſſent, ad vulgarem quandam & perfacilem viam ſe conuerterunt: duóque principia exiliter & ieiunè quidem, nulla demonſtratione adhibita, eſſe affirmarunt. *Alij rurſus ab illis ad deteriores erroris ſcopulos tanquam procella delati, non duas ſolum, ſed tres naturas conſtituerunt. Quorum quidem (ſicut eius diſciplinæ propugnatores memorant) dux & princeps fuit Syneros.. Eſt item apud eundem ſcriptorem, quo pacto ipſe cum Apelle in ſermonem venerit, vbi ſic loquitur: Senex Apelles, quoniam nobiſcum congreſſus, multa nequiter & improbè dixiſſe conuincebatur, coactus eſt fateri, non rationem fidei omnino quærere oportere: ſed quemque in ea fide perſtare debere, quam profeſſus fuiſſet. Eos enim qui in Chriſtum crucifixum ſpem coniecíſſent, ſaluos fore, dummodò in bonis operibus ſedulò verſari reperirentur. Verùm opinio de Deo, quæ eſt omnium ᶜ certiſsima, apertiſsimáque,] ab illo ad eum modum quem antè diximus ſtatuitur. ait enim vnum eſſe principium, ſicut & noſtra tuetur doctrina. Deinde Rhodon, vbi totam illius opinionem in medium protulerit, iſta ſubnectit præterea. Cum ego dicebam ad illum, Dic nobis quæſo Apelles, vnde iſta tibi ſuppetat demonſtratio, aut qui poſsis vnum affirmare principium? Reſpondit ille, Prophetias ſe inter ipſas refellere, & propterea nihil omnino verè prædixiſſe. Nam diſcrepant (inquit) inter ſe, commentitiæ ſunt, & ſibi ipſis repugnant. Verùm quo pacto vnum ſit principium, ſe ignorare fatebatur: & ita dicere, ſolum † ſua ipſius animi inductione commotum. Deinde cum ego iureiurando ab eo extorquerem, vt verum diceret: ſanctè deierauit, ſe verum dicere: nempe ſe omnino neſcire, qua ratione vnus eſſet Deus ingenitus, illud tamen ita eſſe ſe credere. Ego ſubridens, illum leuitatis ideo arguebam, quòd cum ſe doctorem fateretur, neſciret tamen doctrinam à ſe propoſitam ratione defendere. Idem Rhodon in eodem libro (illum autem Calliſtioni dedicabat) ſe Romæ à Tatiano & doctrina

lib. 5. c. 17.

Hæreſes in ſe diſſentiēt quæ ab vno Marcione tanquam fonte deducta.

Syneros Rhodon congreſſus cum Apelle hæretico.

c ἐυφίλαθν.

Apellis opinio de Prophetiis.

† Forſan ὑγιαίνειν.

Vide Hieron. in catal. ſcript.

& doctrina & literis inſtitutum aſſerit. Ait porrò, à Tatiano elaboratum librum quendam Quæſtionum, quibus cùm Tatianus pollicеretur ſe ſacras literas inuolutas & obſcuras eſſe demonſtraturum: idem Rhodon contrà, ſe eaſdem Quæſtiones in libro ſeparato perſpicuè ſoluturum promittit. Extant præterea eiuſdem Rhodonis commentarij in ſex dies perſcripti. Iſte, quem dixi, Apelles, infinita probra contra libros legis Moſaicæ impiè effutiuit, & multis libris diuinas & ſacras illas leges maledicè inſectatus eſt: atque adeò ad eas non ſolum coarguendas (vt apparet) ſed penitùs euertendas multum operæ & laboris contulit. Sed de his ſatis.

Scripta Rhodonis.

Apellis probra contra legis libros.

De Pſeudoprophetis qui in Phrygia orti ſunt: & de ſchiſmate abſurdiſſimo Florini & Blaſti quod Romæ exortum eſt. *Cap.* XIIII.

Hoſtis ille Eccleſiæ Dei, probitatis oſor maximus, & totus ad nequitiam & fraudem factus, diabolus, nullas inſidiarum vias prætermittens, quibus humano generi pararet exitium, effecit, vt ſectæ errorésque peregrini inauditique iterum contra Eccleſiam in lucem educerentur. Quarum propugnatores, alij inſtar venenatorum ſerpentum in Aſiam & Phrygiam obrepſerunt: qui profectò non dubitabant Montanum paracletum vocare: & duas mulieres, Priſcillam & Maximillam, ex ejus quaſi ludo egreſſas, prophetiſſas Montani, arroganter appellare. Nonnulli Romæ vigebant: quorum Florinus presbyterij eccleſiaſtici gradu abdicatus, & Blaſtus perſimili implicatus errore, pariter cum illo principatū obtinuit. Iſti certè complures alios, quaſi ab Eccleſiæ complexu abſtrahentes, in ſuam pertraxere ſententiam: quorum vterque ſeparatim nouam ſectam ad veritatem euertendam excogitare laborauit.

Hæretici.
Montanus eiuſque.
Priſcilla.
Maximilla.
Florinus.
Blaſtus.

Quæ de Montano & illius Pſeudoprophetis commemorantur. *Cap.* XV.

Contra errorem qui Cataphrygum dicitur, tum Apolinarium Hierapolis epiſcopum (cuius mẽtio in ſuperiore noſtro ſermone facta eſt) tanquam firmum & inexpugnabile præſidium, tum alios complures vnà cum illo viros, id temporis perquàm diſertos, diuina vis ac potentia, veritatis propugnatrix, excitauit. Ex quorum libris permulta teſtimonia ad hanc noſtram hiſtoriam accommodata, à nobis collecta ſunt. Nam quidam ex his quos modò diximus, in principio Operis quod contra Cataphryges ſcripſit, primùm oſtendit, quo pacto diſceptatione coràm habita, cum illis fuerit abſque ſcripto congreſſus, eorúmque errores refutarit. Iſto enim modo ſcribendi facit initium.

Apolinarius oppugnauit cataphrygarũ hæreſim.

» Quanquam longo iam & valde prolixo temporis ſpacio, Auirci Marcelle
» chariſsime, à te, vt aliquid contra Cataphrygum hæreſim ſcriberem, incitatus ſum:
» tamen hactenus me ab illo inſtituto continui, non tam quòd dubitarem falſa erro-
» rum commenta me poſſe conuincere, & firmis teſtimoniis veritatem corrobora-
» re: quam quòd tum metuerem, tum ſedulò præcauerem, ne Euangelico noui Te-
» ſtamenti verbo (cui neque apponere, neque detrahere quicquam licet, ei præſer-
» tim qui ſecundum euangelium vitam degere inſtituerit) quibuſdam viderer meo
» quaſi marte aliquid vel addere vel ſtatuere quod non in eo omnino comprehen-
» ſum ſit. Verùm cum nuper eſſem Ancyræ, Galatiæ vrbe, & eccleſiam quæ eſt in
» Ponto, contentionum procellis ab iſta noua & inuſitata non (vt illi dicunt) pro-
» phetia, ſed potius (vt pòſt demonſtrabitur) pſeudoprophetia concitatis iactatam
» offenderem, quantum poteram (iuuante Deo) de his ipſis eorum erroribus qui
» iam paſſim vagantur, & de iis quæ ab illis proponebantur, multis diebus aſſiduè
» in eccleſia diſceptabam, adeò vt ea non ſolum permagna efferretur lætitia, ſed ad
» veritatem vehementer roboraretur: & qui contrarias partes tuebantur, eodem
» temporis momento à me refutati, animos deiicerent, & omnes veritatis aduerſa-
» rij ſummo dolore angerentur. Ac cum presbyteri qui in eo loco erant, præſente
» Zotico Otreno poſtularent, vt de his quæ fuiſſent contra veritatis aduerſarios eo
» ſermone diſputata, Commentarium aliquem relinqueremus: iſtud ibi minimè
» quidem præſtitimus, ſed conſtanter illis ſumus polliciti (Domino nobis gratiam
» largiente) nos illum ſcriptis hoc loco mandaturos, & abſque cunctatione ad eos

Cur priùs non ſcripſerit in cataphrygas Apolinarius.

miſſuros. Iſta aliáque deinceps verba in exordio libri præfatus, & in ſermone progreſſus paululum, auctorem erroris de quo locuti ſumus, hoc modo commemorat. Illorum hæreticorum originis, temeritatis, & nouæ ac recentis ſectæ, quæ tantum diſſidij & contentionis in eccleſia concitauit, talis cauſſa extitit. Pagus quidam eſſe dicitur in Myſia Phrygiæ, quæ nuncupatur Ardabam. ibi ferunt quendã nomine Montanum, qui nuper ad fidem venerat, Grato tum proconſule Aſiæ, primùm inſatiabili quadam animi cupiditate in primatu ambiendo incenſum, ſimulatque aditum diabolo aduerſario ad ſe patefecerat, ſpiritu quodam maligno abripi, & derepentè furore & mentis inſania exagitatum bacchari: atque mox non temerè ſolum garrire, ſed peregrinas quaſdam voces fundere, & cõtrà quàm Eccleſiæ conſuetudo cùm traditione, tum ſucceſsione antiquitus ab Apoſtolorũ temporibus eò vſque deriuata poſtulabat, prophetare ſcilicet occœpiſſe. Ex illis qui eo temporis articulo adumbratas eas & adulterinas voces auditione acceperant, nonnulli contrà illum tanquam inſano ſpiritu præditum, dæmonio agitatũ, falſi erroris quaſi vento pulſum, & hominum denique multitudinem magnopere conturbantem, acriter increpabant: & Domini tum diſtinctionis, qua ſpiritum erroris internoſcerent: tum minarum, quib. perterrefacti, vigilanter pſeudóprophetarum aduentum præcauerant, recordati, ne ita deinceps garriret prohibuerunt. Alij autẽ Dominicæ diſtinctionis penitùs obliti, de eo, velut Spiritu ſancto & dono prophetiæ imbuto, ſeſe glorioſe extulerunt, atque inſolenter intumuerunt: à quo decepti, inque fraudem inducti, ſpiritum illum veſanum, fallaciter blandientem, & populum in errorem aſtutè inducentem, vehementer ſollicitarũt, vt ſe à loquendo non amplius prohiberi permitteret. Diabolus igitur cum arte quadam, imò eiuſmodi falſæ & fraudulentæ aſtutiæ præſtigiis, perniciem contra iſtos qui ita ſe Deo oppoſuiſſent, machinatus eſſet: & ab eiſdem contrà atque meruerat, magno honore affectus, illorum mentem à fide quæ eſt ſecundum veritatem, lapſam, erroriſque ſomno conſopitam excitauit, incenditque, vt duas meretrices ad illud idem ſcelus impellerent, ſpiritúque complerent adulterino, quò nõ aliter quàm Montanus (quem diximus) furioſè, ineptè, & nouo ac peregrino modo garrirent: vſque adeò, vti ſpiritus ille veteratorius eos qui tum in eo ſe oblectarent, tum effuſe gloriarentur, interdum beare, & promiſſorum magnitudine admodum inflatos reddere videretur: interdum coniecturis & rationibus probabilibus nixus, apertè eorum peccata coràm redargueret, vt putaretur etiam corrector vitiorum. Quanquam pauci ex Phrygibus erant, qui eius erroris tenebris inuoluebantur: præfractus tamen ille & arrogans ſpiritus ad Catholicam & vniuerſam ſub cœlo Eccleſiam contumeliis onerandam eos propterea perdocuit, quòd idem ille pſeudopropheticus eius ſpiritus neque aditum ad illam ſibi patentem habere, neque honorem in illa acquirere potuerat. Nam vbi fideles qui Aſiam incolebant, ſæpenumero, & multis in locis eiuſdem in vnum conuenerant, & doctrinam recens inductam explorarent, & eam prophanam ac deteſtabilem oſtẽderant, & errorem ipſum improbarant: ſic tandem iſti tum ab Eccleſia extruſi, tũ à communione penitùs depulſi fuerunt. Quæ cum ſcriptor ille in primo libro operis ſui (in quo paſſim illorum errorem coarguit) accuratè explicauerit, in ſecundo libro iſta de morte illorum quos ſuprà perſecuti ſumus, commemorat. Quin nos ideo prophetarum interfectores appellarunt, quòd garrulos in primis & loquaces illorum prophetas minimè admiſerimus (hos enim prædicant eſſe, quos Dominus pollicebatur ſe populo miſſurum) nobis iam quæſo reſpondeant: Ecquis amabo, (ô optimi) illorum qui Montani & mulierum illarum diſciplina eruditi, garrire cœperunt, reperitur, qui vel à Iudæis ſit perſecutionem perpeſſus, vel a nefariis & facinoroſis gentibus neci traditus? Nemo certè. Neque quiſquam illorum prehenſus, aliquãdo pro Chriſti nomine cruci affixus eſt: neque in Iudæorum ſynagogis mulier vlla inter eos aliquando flagris cæſa, aut lapidibus vſquam obruta. Et quod ad Montanum ipſum, & Maximillam attinet, illi alio quodam & longè diuerſo mortis genere occubuiſſe dicuntur. Nam iſtos ferunt ſpiritus veſani & perditi impulſu commotos, ſibi laqueo mortem conſciuiſſe. Non tamen ſimul,

Initium Mõtaniſtarum ſeu Cataphrygum hæreſeos.

Bacchatur Mõtanus in conſuetudinem, traditionem, & ſucceſsionẽ eccleſiaſticam.

Bacchantem in eccleſiam Montanum alij auerſantur alij amplectũtur.

Duæ meretrices Montani correptæ.

Montani doctrina ſæpe explorata, & dãnata ab eccleſiæ primoribus.

Prophetæ Mõtaniſtarum.

Montani & Maximillæ interitus.

mul, credo, & eodem momento (ipſo temporis puncto, quo alteruter obierit, multus ſermo de illis inter homines verſabatur) ſed ita occubuiſſe, vt diximus, & eundẽ cum Iuda proditore vitæ exitum adeptos, conſtans fama eſt. Eſt etiam pari ratione de admirabili illo Theodoto, qui primus illius commenticiæ prophetiæ quaſi procurationem ſuſceperat, valde creber ſermo, quo modò è mentis poteſtate deturbatus, fraudulento ſpiritui ſeipſum concrediderit: à quo ſublimem aliquando in aerẽ ſublatum, & derepentè præcipitem deiectum, miſerè ac perditè interiiſſe ferunt. At illi: Rumor eſt, inquiunt, iſtud ita geſtum eſſe: Nóſne igitur (ô beate) nóſne eiuſmodi quicquam pro certo nos ſcire cenſebimus, cum oculis ipſi minimè cõſpeximus? Montanus namque, Theodotus, & mulier illa quæ ſuprà cõmemorata eſt, fortaſſe ſic, fortaſſe ſecus mortẽ oppetierũt. Rurſus eodẽ in libro dicit, ſanctos & pios epiſcopos id tẽporis conatos eſſe Maximillæ ſpiritum redarguere, reprimereque: ſed ab aliis, qui videlicet ſpiritui illi patrocinio eſſe ſtudebant, impeditos eſſe. Sic enim ſcribit. Ne amplius loquatur Maximillę ſpiritus, ſicut Aſterius Vrbanus in libro ſuo illam loquentem inducit, Omnium inſectatione vrgeor, & tanquam lupus ab ouibus repellor: non ſum lupus: verbum equidem ſum, ſpiritus & virtus. Sed virtutem quæſo in ſpiritu euidenter declaret, oſtendátque, atque adeò Zoticum ex vico quę dicitur Comana, & Iulianum ex Apamea, cùm viros probatos, tum epiſcopos, qui id temporis ad eam explorandam, & cum ipſo garriente ſpiritu diſſerendum aduentauerant (quorum ora Themiſon cum ſuis obturabant, neque vllo modo patiebantur mendacem illum & ſubdolum ſpiritum ab illis redargui, refellíque) cogat fateri, ſi poterit, illum ipſius ſpiritum, verum & ingenuum eſſe. In eodem libro iterum, paucis verbis interpoſitis, quæ ad commenticias illas Maximillæ prophetias conuincendas accommodantur, tum tempus quo ipſe iſta ſcripſerit, oſtendit: tum vaticinationum illius meminit, quibus antẽ augurabatur bella & ſeditiones futuras: quarum commenta iſto modo coarguit. Quî fieri poteſt, vt iſtud illius mendacium iam non ſatis omnibus perſpicuè exploratum ſit? Nam ex eo tempore quo illa mulier abiit è vita, ad hunc vſque diem plures quàm tredecim anni interceſſerunt: & neque bellum in aliqua regione ſeparatim, neque paſsim in toto orbe terrarum geſtum hactenus accepimus: quin chriſtianis etiam Dei miſericordia largiẽte, pax ſecuta & ſtabilis permanſit. Hæc ex ſecundò libro hactenus. Ex tertio item pauca verba proferam, quibus Montani æmulos, qui inani oſtentatione complures ex ſuis martyres fuiſſe iactitauit, impugnat ad hunc modum. Cum iam omnia illorum argumenta, quæ ſuprà poſuimus, ſint penitùs confutata, & nihil habeant quod dicant amplius, ad martyres confugiunt, ſéque affirmant complures habere martyres: atque hoc certum argumentum eſſe virtutis & potentiæ quæ eſt in prophetico illorum ſpiritu abdita. Cæterum iſtud, vt videtur, omnino à veritate alieniſſimum eſt. Etenim non pauci aliarum hæreſium propugnatores, permultos venditant ſe habere martyres: non tamen propterea cum illis conſentiemus, neque illos veritatem penes ſe tenere fatebimur. Qui primi ex Marcionis hæreſi Marcioniſtæ vocati ſunt, permultis ſe Chriſti martyribus abundare prædicant: ſed tamen Chriſtum ipſum (vti veritas poſtulat) minimè confitentur. Non multò poſt iſta addit. Simulatque viri verè eccleſiaſtici & catholici perſecutionis temporibus, ad teſtimonium fidei, quæ eſt ex veritate, vnà cum quibuſdam Cataphrygum hæreſi cæcatis, (quos illi hæretici pro martyribus habebant) eſſent forte vocati, ab illis planè diſſenſerũt plurimùm: & ne cum veſano ac dementi Montani & mulierũ ſibi in ſocietatem aſcitarum ſpiritu, vlla ex parte conſentire viderentur, cum illis cõmunicare ad extremum vſque ſpiritum prorſus recuſarunt. Atque hoc verum eſſe, & noſtris temporibus Apameæ, quæ iuxta Mæandrum ſita eſt, geſtum, Gaius & Alexander Eumeniæ prognati, qui tunc martyrium ſubibant, ſatis perſpicuè declararunt.

Fruſtra, repugnantibus nõnullis, Maximillæ ſpiritum patres retundere conantur.

Falſa Maximillæ prophetia.

Montaniſtæ item & Marcioniſtæ religionis ſuæ dogmata majorũ martyrio probare conantur.

Catholici martyres nolunt cũ hæreticorum martyr. commũgi.

De Miltiade, & eius Lucubrationibus. *Cap. XVI.*

IN eodem libro idem auctor Miltiadis ſcriptoris (vtpote qui cōtra hæreticorū errorem, quos antè demōſtrauimus, librum exarauiſſet, mētionē facit: vbi etiam quibuſdam eorum ipſorum hæreticorum vocibus citatis adnectit, quæ ſequuntur: Iſta cum in quodam opere † Miltiadis (in quo oſtendit, minimè credere oportere, quenquam prophetam furore percitum prophetare ſolere) fortè reperirem, breuiter velut in compendium contuli. Longius item aliquanto progreſſus, in eodem prophetas noui Teſtamenti recitat: quibus Ammiam quendam, & Quadratum annumerat, vbi ſic loquitur: Hic pſeudopropheta Montanus (quem impudentia & audacia ſequuntur, vt comites) cum eſſet furore correptus, ex inſcitia quadam [c] voluntaria] ordiens, in inſaniam animi non voluntariam, ſicuti antè diximus, præceps tandem delabebatur. At verò neq; quenquam veteris Teſtamenti prophetam, neque quenquam noui oſtendere potuerunt, qui inſano ſpiritu ad hunc modum fuerint aliquando exagitati. Neque de Agabo, neque de Iuda, neque de Sila, neque de Philippi filiabus, neque de Ammia ex Philadelphia, neque de Quadrato, neque de aliis quibuſuis prætere, quod væſano ipſorum more vlla ex parte aliquando prophetauerint, omninò gloriari potuerūt. Rurſus iſta memorat paulo pòſt: Quod ſi poſt Quadratū, & Ammiā ex Philadelphia, mulieres illæ Montani (ſicut prædicant) in prophetiæ munus proximè ſuccedebant: proferant etiam eos qui poſt Montani & mulierum illarum mortem (nā donum prophetiæ in Catholica eccleſia ad poſtremū Chriſti aduentū debere verſari, affirmat Apoſtolus) in idē munus ſucceſſerint. Verùm decē & quatuor annis, qui iam à morte Maximillæ hactenus interceſſerunt, ne vnum quidem prophetam inter ipſos commonſtrare poterunt. Hæc ille. Miltiades verò, qui ab eodem auctore quem modò citaui commemoratus eſt, etiam alia præclara ſuæ diligentię ac ſtudij in Sacris literis collocati indicia, cùm in opere illo quod cōtra Gentiles, tum in eo quod contra Iudæos ſcripſit, nobis poſt ſe reliquit: quibus vtriſque ſeparatim in duos libros partitis, vtrumque hominum genus, & eorum inſtituta coarguit. Apologiam præterea pro Chriſtiana, quam ipſe profitebatur, religione, ad mundi principes illius temporis conſcripſit.

Prophetæ in ecſtaſi non vaticinati ſunt.

Qualis Montani prophetia.

Prophetæ noui teſtamenti.

Prophetæ Montaniſtarum carent ſucceſſoribus.

Miltiadis ſcripta.

Contra gentes, contra Iudæos.

Apologia pro Chriſtianis.

† pro συγγράμματι αὐτῶν ἀντιστα- μένων τῷ ἀλκιβιάδου. ſcribe ſolum μιλτιάδου.

c οἰκειῶ.

In quibus Apollonius Cataphrygas confutauerit, & quorum mentionem facit. Cap. XVII.

PORrò Apollonius ſcriptor eccleſiaſticus, cum ea quę Cataphrygum hęreſis nominata eſt, adhuc in Phrygia vigere videretur, librum ſeparatim ad auctores & patronos eiuſdem confutandos compoſuit. Atque non modò confictas prophetias, quæ illorum eſſe feruntur, ad verbum ferè, vt ſcriptæ erant, coarguit: ſed vitam etiam eorum qui illius erroris auctores ac duces extiterunt, qualiſnam fuerit, ſub omnium aſpectu ponit. Sed eum ipſum his verbis de Montano loquentem audiamus. Atqui quis ſit hic recens & nouitius doctor, facta illius & doctrina ſatis declarant. Iſte eſt, qui nuptiarum diuortia perdocet, qui nouas ieiunij leges ſancit: qui Pepuzam & Tymium (iſtæ enim ſunt paruæ ciuitates Phrygiæ) cupiens omnes vndique eò conuocare, Hieruſalem nuncupat: qui pecuniarum exactores conſtituit, qui oblationum nomine munera accipienda prætexit: qui denique ſui verbi prædicatoribus, vt eiuſdem verbi doctrina ſordido ventris abdomine & ingluuie roboretur, ſalaria ſuppeditat. Iſta de Montano. De eius propheiſſis ſermone aliquātò longius ꝑducto, ſic ſcribit: Intelligendū eſt, iſtas primas Mōtani prophetiſſas, vt primùm ſpiritu illo repletæ erāt, maritos deſeruiſſe. Quàm falſo igitur emētiti ſunt hi, qui Priſcillā virginē appellabāt? Deinde ſubiungit: Annon vniuerſa Scriptura videtur prophetam vetare, ne munera & pecuniam accipiat? Quando ego igitur fortè video prophetiſſam aurum, argentum & veſtes precioſas cupidè accipientem, quid eſt cur illam non prophetiſſarum numero excludam? Iterum ſermone longius prouecto, de quodam illorum quos Confeſſores nominabant, hæc diſſerit: Themiſon etiam totus reuera auaritiæ ſordibus inuolutus, qui non toleranter crucem afflictionis (quæ eſt propria veri confeſſoris nota) geſtabat, ſed pecuniarum multitudine ſe è vinculis eripiebat: cum oportuiſſet illum

Apollonius ſcripſit cōtra Cataphrygas.

Ex Apollonio de Mōtano.

Montani prophetiſſa.

De Themiſone falſo Mōtaniſtarum confeſſore.

lum ob iſtud peccatum humili ſubmiſſóque animo ſe geſſiſſe. Martyrem & teſtem Chriſti ſe eſſe gloriatus, audebat Apoſtolum imitando, catholicam ad omnes eccleſias epiſtolam contexere: ac tum illos qui planè multo melius credebant quàm ille, fide & religione inſtruere: tum ſuæ doctrinæ confirmare ineptias: tum denique in Dominum, in Apoſtolos, in ſanctam Eccleſiam conuicia petulanter iacere. De alio item eorum quos tãquam martyres apud ſe, honore & obſeruantia decorabãt, ſic tradit. Vt non de pluribus verba faciamus, dicat nobis ipſa prophetiſſa de Alexandri facinoribus qui ſe martyrem prædicat, & quem ipſa conuiuio excipit familiariter, quem etiam alij complures adorant: cuius latrocinia & alia flagitiorum genera, pro quibus debitas pœnas perſoluerit, nihil noſtra intereſt cõmemorare, præſertim cum in ipſas tabulas publicas ſatis accuratè relata ſint. Igitur quiſnam iſtorũ alterius condonabit peccata? Prophetiſſáne martyri latrocinia, an martyr prophetiſſæ auaritiam? Cum enim Dominus dixerit. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque duas tunicas: iſti omnia contrà, in rerum vetitarum poſſeſſione magnopere deliquerunt. Nam illos qui ab iſto prophetæ & martyres dicuntur, non à diuitibus ſolum, ſed à pauperibus etiam, ab orphanis & viduis pecunias exegiſſe perſpicuè oſtendemus. Quòd ſi in hac re ſibi confidant, prodeant in medium, & de his nobiſcum vnà diſceptent, vt ſi fortè conuincantur, deſinant de cætero peccare. Oportet enim fructus prophetæ exquiſitè explorari. nam arbor à fructu ritè internoſcitur. Vt verò Alexandri flagitia, cuique ea cognoſcere cupienti dilucidè apeadriantur, hoc pacto oſtendemus. Epheſi ab Æmilio Frontino proconſule, non propter nomen Chriſti, ſed propter latrocinia (erat enim maleficus) quæ turpiter admiſerat, in iudicio condemnatus eſt. Verùm poſtea cum ſe ob nomen Chriſti perſecutionem paſſum fuiſſe apud fideles (quos callidè hac aſtutia deludebat) falſò prætexuiſſet, illis proconſulem rogantibus pro eo, dimiſſus eſt. Attamen propria ac ſua, vnde erat, eccleſia, eum, quia latro erat, recipere nolebat. Cæterùm qui plura de rebus geſtis illius (cuius vitæ rationem hæc prophetiſſa, licet cum illa multis iam annis commoratus ſit, ignorare præ ſe fert) penitus cognoſcere cupiant, Aſiæ tabulas publicas habent, vnde diſcant. Iſtius igitur mores depingendo, in iiſdem tanquam in tabula, propriam etiam & veram prophetiſſæ effigiem ſcitè depinximus. Similem etiam inſcitiam in multis eorum poſſumus declarare. Quòd ſi ſibi, ſuiſque ingeniis præfidant, veniant quæſo in quæſtionem, iudiciúmque ſubeant. Alio item loco eiuſdem libri de prophetis, de quibus ſe ita iactitant, iſta adnectit. Si inficias eant, ipſorum prophetas munera accepiſſe, hoc pro confeſſo ſtatuant: ſe, ſi munera accepiſſe manifeſtò conuincantur, non omnino eſſe prophetas. De quibus rebus infinita penè, eáque certiſſima argumenta proferemus. Quin omnes prophetæ fructus accuratè examinare neceſſum eſt. Dic mihi: Prophetáne comam coloribus tingit? Prophetáne ſtibio oculos oblinit? Prophetáne ſumptuoſe & veſtitu ſplendido ornatus incedit? Prophetáne tabulis & teſſeris ludit? Prophetáne fœnus exercet? Iſta verè mihi fateantur, & dicant vtrum liceat vſurpare, an contrà. Ego certè hæc apud illos factitata, perfacilè oſtendam. Idem iſte Apollonius in eodem libro commemorat, quòd quadrageſimus iam annus, in quo quidem ad hoc opus ſcribendum ſe contulit, agebatur, ex quo Montanus illam confictam & commenticiam prophetiam incœperit. Atque iterum dicit, Zoticum (cuius ſuperior ſcriptor fecit mentionem) cum Pepuzam aduentaſſet, ibi iam Maximilla prophetare ſe ſimulante, inſanum in illa ſpiritum coarguere conatum fuiſſe: verùm ab illis qui Maximillæ partibus fauebant, ab inſtituto prohibitum. Porrò Thraſeæ cuiuſdam ex numero martyrum, qui tum erant, meminit. Præterea ait ſe traditione accepiſſe, Seruatorem mandatum ſuis dediſſe Apoſtolis, ne ad duodecim annos Hieroſolymis decederent. Vtitur etiam teſtimoniis ex Apocalypſi Ioannis deſumptis. Hominem item mortuum, diuina virtute & potentia Epheſi à Ioanne excitatum narrat. Alia nonnulla perſequitur, quibus peſtiferum in primis, & maximè deteſtabilẽ hæreſis prædictæ errorem pleniſſimè cumulatiſſiméque labefactat. Hæc Apollonius.

De Alexandro pſeudomartyre Montaniſtarum.

Alexandri tanquam latronis ſupplicium.

Examen prophetarũ Montani.

Zoticus fruſtra conatus.

Maximilla ſe opponere.

Theaſeas martyr.

Apolonij ſcripta alia.

Vtitur Ioãnis Apocalypſi.

De Serapione, & Cataphrygum hæreſi. Cap. XVIII.

Serapion. Meminit Apolinarij librorum in Κατὰ φρυγάς.

LIbrorum Apollinarij contra hæreſim, quam modò poſuimus, editorum meminit Serapion: quem iiſdem temporibus poſt Maximinum eccleſiæ Antiochenæ epiſcopum fuiſſe fama eſt. Iſtius etiam Apollinarij memoriã vſurpat in epiſtola ſcripta ſeparatim ad Coricum & Ponticũ: in qua ipſe eandem perſtringens hæreſim, hæc loquitur. Vt verò iſtud intelligatis, omnem in Chriſto fraternitatem, quę per vniuerſum orbem terrarum diffuſa eſt, ab hac noua & peregrina prophetia tam falſis præſtigiis inſtituta, reapſe abhorrere, literas Claudij Apollinarij beatiſſimi, qui Hierapoli, ciuitati Aſiæ epiſcopus præfuit, ad vos miſi. In hac Serapionis epiſtola extant diuerſorum epiſcoporum ſubſcriptiones, quorum vnus ſic ferè ſubſcribit. Aurelius Cyrenius, teſtis Chriſti, vobis ſalutem & proſperam valetudinem opto. Alter iſto modò. Ælius Publius Iulius ex Debelto, colonia Thraciæ epiſcopus: Viuit Deus in cœlis, quòd beatus Sotas in Anchialo voluit Priſcillæ dæmonem eiicere, ſed veteratorij illi hypocritæ neutiquam permiſerunt. Sunt etiam in iiſdem literis permultorum aliorum epiſcoporum ſubſcriptiones, ſua ipſorum manu exaratæ, qui eidem ſententiæ ſuffragati ſunt. Atque de his ſatis.

Meminit & ſubſcriptionũ Aurelij. Ælij Publij, Sotæ.

Quæ Romæ contra Schiſmaticos Irenæus diſſeruerit. Cap. XIX.

Irenæi epiſtola.

CVm quidam rurſus ſanam & ſynceram eccleſiæ conſuetudinem Romæ deprauare ſtuderent, Irenæus varias contra eos compoſuit epiſtolas: vnam ad Blaſtum, quam inſcripſit de Schiſmate: alteram ad Florinum, de Monarchia, ſiue quòd Deus non ſit auctor & fabricator mali. Nam iſte Florinus contrariam illi ſententiam videbatur acriter propugnaſſe. cuius cauſa etiam, quandoquidem in errorem Valentinianum lapſus erat, Irenæus librum de Ogdoade conſcripſit: in quo ſatis apertè declarat, ſe Apoſtolorum temporibus proximè ſucceſſiſſe. Atque in extrema parte illius operis elegantiſſimam eius ſubſcriptionem reperiebamus, quam in hunc ſermonem includere neceſſarium planè ducimus: quæ eſt ſcripta ad hunc modum, Te qui hunc librum tranſcripſeris, per Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, & per glorioſum aduentum illius, cum ſit ad viuos & mortuos iudicandos venturus, adiuro, vt ſtudioſe conferas quod tranſcripſeris, & accuratè ad exemplar vnde tranſcripſeris emendes: & ſacramentum iſtud, quo te obligauerim, ſimiliter deſcriptum in exemplar inſcribas. Atque iſta ſanè commodè & vtiliter cùm ab illo dicta ſunt, tum à nobis narrata, vt veteres illos, & verè pios viros, tanquam exemplum accuratiſſimæ in deſcribendis libris diligentiæ, nobis ad imitandum proponamus. In ea porrò epiſtolâ ad Florinum, quam ſuprà citauimus, Irenæus rurſus familiaritatis quæ illi cum Polycarpo interceſſerat, mẽtionem facit. Iſta dogmata, Florine, vt tecum agam [c] humanius, ſanæ doctrinæ & ſententiæ non ſunt. Iſta dogmata ſunt Eccleſiæ repugnantia, vtpotè quæ eos qui illis obſequuntur, in maximam impietatem deiiciant. Iſta dogmata ne hæretici quidem, qui erant ab Eccleſia exturbati, vnquam affirmare audebant. Iſta dogmata presbyteri, qui ante nos fuerunt, quique erant ipſorum Apoſtolorum diſcipuli, minimè tibi tradiderunt. Vidi enim te cum adhuc puer eſſem, in inferiore Aſia apud Polycarpum, cum & in aula Imperatoris ſplendidè lauteq; vitam degebas, & ſedulò te Polycarpo probare nitebaris. Nam ea quæ tum gerebantur (cognitio enim quam à pueris combibimus, vnà cum ætate accreſcit ſimul, & quaſi vinculo cum ipſo animo penitus copulatur) multo firmius in memoria inſident, quàm quæ nuper prætericrunt: adeò vt & locum in quo aſſidebat beatus Polycarpus, cum diſſereret illius eò aduentum, & introitum, formam & modum vitæ, corporis effigiem, diſceptationes ac ſermones quos apud multitudinem habebat, & vt neceſſitudinem ac vitæ vſum cum Ioanne & reliquis qui ipſum Dominum vidiſſent, ſe habuiſſe narraret, & quo pacto memoraret eorum ſermones, quinetiam quænam ab illis de Domino audiuiſſet: quo modo de miraculis eius, ac virtutibus, & de doctrina denique, ſicut ab illis qui fuiſſent ſuis oculis verbum vitæ conſpicati, ſcripturis verè conſentientia narraret, videar mihi poſſe ritè percenſere.

lib. de Ogdoade.

Obteſtatio ad ſcribas.

c humanius.

Hæc poſſunt in hæreticos noſtri temporis torqueri.

Polycarpum Ioannis diſcipulum audiuit Irenæus.

„ ſere. Hæc eo tempore per Dei miſericordiam, quam erga me oſtendebat, ſtudioſe & attentè audiebam: atque non chartæ & literis, ſed interiori mentis cogitationi mandabam. Et perpetuò, Dei iuuante gratia, ingenuè & exquiſitè recordatione renouo, atque coram certè iam Deum conteſtari poſſum, illum beatum & Apoſtolicum presbyterum Polycarpum, ſi eiuſmodi dogmata fortè audiuiſſet, continuò exclamaturum, & aures obturaturum, ac de more ſuo dicturũ fuiſſe: ô bone Deus, in quæ me tempora reſeruaſti, vt iſta patiar? Atque ex eo loco, quo vel ſedens vel ſtans ea audiuiſſet, extemplò planè aufugiturum. Itémque ex epiſtolis quas cùm ad vicinas eccleſias, quò eas confirmaret: tum ad quoſdam fratres, quò eos tum admoneret, tum cohortaretur, miſit, iſta ita ſe habere, manifeſtò cognoſci poterit. Hęc Irenæus. *Non audiendi hæretici.*

Quomodo admirandus Apollonius propter Christum Romæ martyrium ſubierit. Cap. XX.

EOdem tempore, Commodo imperium Rom. gubernante, noſtra religio ad pacatum & trãquillum ſtatum traducta fuit, & pax (diuina gratia largiente) omnes eccleſias in toto terrarum orbe occupauit. Quo quidem tempore ſalutaris Dei ſermo hominum mentes cuiuſque generis adeò attraxit ad piam Dei omnium rerum conditoris religionẽ cultúmque, vt iam Romæ complures, & genere illuſtres, & rerum affluentia admodum locupletati, vnà cum omni familia & cognatione ſua, ſe ad ſuam ipſorum ſalutem amplexandam reciperent. Verùm iſtud virtutis hoſti, & inuidia natura ſua exæſtuanti, diabolo minimè ferendum videbatur: & propterea varias de integro machinas contra nos aſtutè fabricare aggreſſus eſt. Nam Apollonium, virum inter fideles pollitioris literaturæ ſtudiis & philoſophiæ noticia plurimùm celebratum, in iudicium adducit: & vnum ex eiuſdem Apollonij ſeruis ad hanc rem valde accommodatum, qui hominem accuſet, excitat. Cæterùm huic miſero ac perdito intempeſtiuè & incommodè in iudicium ad Chriſtianum accuſandum ingredienti, actutùm (quoniam iudices, qui Chriſtianorum nomina ſolùm quia Chriſtiani eſſent, deferebant, Imperatoris edictum, neci dare mandauerat) crura ſuffringebantur, Perennio iudice contra eum talem ſententiam pronunciante. Iſte autem Deo clariſſimus martyr, cum iudex obnixè ab illo petiiſſet, flagitaſſétque vt fidei ſuæ rationem coram Senatu redderet, ſimulátque accuratiſſimam orationem apologeticam pro fidei quam profitebatur defenſione coram omnibus recitaſſet, ſententia Senatus ſecuri percuſſus, deceſſit è vita. quippe vetus lex apud illos extabat, Chriſtianos, qui ſemel in iudicio comparauerant, niſi profeſſionis ſuæ ſententiam mutarent, non omnino liberos dimittendos eſſe. Iſtius verò coram iudice verba, & reſponſa, quæ ad Perennij rogata dabat, & orationem apologeticam apud Senatum habitam, ſi cui lubitum ſit accuratè cognoſcere, ex libro noſtro quem de Veteribus martyribus compoſuimus, manifeſto intelliget.

Pax in tota eccleſia. *Accuſator Apollonij multatus.* *Apolonius ſenatus ſentẽtia martyrium paſſus.* *Eius Apologia*

Qui iis temporibus Epiſcopi prouinciarum fuerint. Cap. XXI.

DEcimo anno Commodi imperij, poſtquàm Eleutherus decem & tribus annis pontificatum adminiſtrauerat, ſucceſſit Victor: quo quidem tempore, vbi Iulianus decimum miniſterij ſui annum compleuerat, eccleſiarum Alexandriæ procurationem capeſſit Demetrius. Quorum temporibus Serapion, quem modò declarauimus, octauus ab Apoſtolis eccleſiæ Antiochenæ epiſcopus, magno apud omnes in honore fuit: Cæſareæ item id temporis Palæſtinarũ præfuit Theophilus. Narciſſus ſimiliter, cuius ſuperior noſtra mentionem fecit oratio, adhuc eccleſiæ Hieroſolymitanæ miniſterio perfungebatur. Eccleſiæ Corinthiorum, quæ eſt in Græcia, iiſdem temporibus Bacchyllus fuit epiſcopus: eccleſiæ Epheſianæ Polycrates. Et quanquam multi alij præterea, vt veriſimile eſt, & propè infiniti illa hominum ætate floruerunt: illos tamen quorum recta fidei & catholica ſententia ſcriptis ad noſtram ætatem deriuata ſit, ſolos, vt ratio poſtulabat, nominatim citauimus.

Victor 13. Rom. epiſc. *Demetrius 11. Alexand.* *Serapion 8. Antioch.* *Theophilus Cæſar.* *Narciſſus Hieroſoly.* *Bacchylius Corinthi.* *Polycrates Epheſ.*

De quæſtione, quæ tum temporis de Paſchate agebatur. Cap. XXII.

Contentio de paſchatis die inter Aſia et Occidentis eccleſias.

QVoniam verò illis temporibus de feſto Paſchatis in honorem Seruatoris obſeruando non exigua concitata propterea erat controuerſia, quòd omnes eccleſiæ Aſiæ antiqua quadam traditione adductæ, cenſebant decimoquarto die lunæ (quo Iudæis olim præceptum erat, vt agnum immolarent) feſtum illud celebrandum, & omnino eo die, in quemcunque hebdomadæ diem fortè incideret, ieiuniis finem ſtatuendum: & quod non in more poſitum eſſet, cæteris eccleſiis per vniuerſum orbem terrarum diſperſis, quæ conſuetudinem ex Apoſtolica traditione ad hoc vſque tempus continuatam tenebant, (nimirũ vt non alio die, quàm eo quo Seruator à mortuis reſurrexerit, ieiunia diſſoluerentur) iſtum modum obſeruare: idcirco concilia & cõuentus epiſcoporum in vnũ cogebantur, & omnes vna ſententia decretum eccleſiaſticum, nempe vt non alio die aliquando quàm Dominico myſterium Domini reſurrectionis à mortuis celebraretur, & vt in hoc ſolo ieiuniorum quę circiter Paſcha fieri ſolent, finem faceremus, per literas ad omnes eccleſias ſcriptas ratum faciebant. Decretum autem epiſcoporum qui tum erant in Palæſtina conuocati, ad hanc vſque ætatem ſcriptis cuſtoditum eſt. in quorum Synodo Theophilus Ceſarienſis ęccleſiæ epiſcopus, & Narciſſus epiſcopus Hieroſolymorum, præſides fuerunt. Aliud etiam eſt epiſcoporum, qui Romæ ſimiliter conueniebant, de eadem controuerſia ſtatutum: quod quidem Victorem id temporis epiſcopum fuiſſe declarat. Aliud item epiſcoporum Ponti, quibus Palmas, vt pote antiquiſſimus & maximè venerandus præſidebat. Aliud eccleſiarum Galliæ, quas Irenæus regebat epiſcopus. Aliud porrò eccleſiarum quæ Oſrœnam, & reliquas in eo loco ciuitates incolebant. Aliud ſeparatim Bacchylli eccleſiæ Corinthiorum epiſcopi: & alia denique aliorum propè infinitorum, qui vno conſenſu iudicióque vno eandem de illius feſti obſeruatione tulere ſententiam. Atque iſtorum omnium vna hæc, quam docuimus, conſentiens erat deciſio.

Apoſtolica traditio.

De die Paſcha conſenſus Synodorum variarum.

Palæſtina.

Romæ.

Ponti &c.

De diſsidio Epiſcoporum in Aſia de Paſchate, & quomodo omnes de eodem conſenſerint. Cap. XXIII.

Polycrates ad Victorẽ Rom. põtificem partes Aſianarũ eccleſiarũ tuetur.

EPiſcopis autem in Aſia coactis, qui morem iam olim ipſis à maioribus traditum ſedulò obſeruandum conſtanter aſſeuerabant, præfuit Polycrates. Qui in ea epiſtola quam ad victorem, & Eccleſiã Rom. ſcripſit, traditionem ad ipſius vſq; tempora deductam, his ferè verbis exponit. Nos diem Paſchatis integrè incorruptéque recolimus, neque addendo quicquam, neque detrahendo. Etenim hic in Aſia obdormierunt in Domino præclara illa Eccleſiæ ſeminaria (quæ quidem in die aduẽtus Domini, quo cum gloria & maieſtate è cœlis venturus ſit, & omnes ſanctos excitaturus, denuò reſurgent) Philippum dico, vnum ex ſeptem diaconis, qui Hierapoli exiit è vita: & duas eius filias, quæ virgines ad ſummam ſenectutem manſerũt: & alteram illius filiam, quæ Spiritusſancti afflatu inſpirata vitam piè traduxit, Epheſiq; obiit in Domino. His accedit Ioãnes, qui ſuper pectus Domini recubuit, qui ſacerdos fuit, qui laminam auream geſtauit, qui martyr & doctor extitit, qui tandem Epheſi morte conſopitus occubuit. Quid Polycarpum commemorem, qui Smyrnæ epiſcopus & martyr fuit? Quid Thraſeã epiſcopum & martyrem, Eumeniæ natum, ciuem, qui Smyrnæ ex hac luce migrauit? Quid attinet dicere de Sagari epiſcopo & martyre, qui Laodiceæ mortem oppetiit? Quid porrò beatum Papirium, & Melitonem eunuchum recenſeam, qui Spiritusſancti inſtinctu afflatus, totum vitæ ſuæ tempus piè ſanctéque exegit: qui Sardis tumulo conditus eſt, expectans Chriſti è cœlo ad vniuerſam carnem viſitandam aduentum, in quo ex mortuis reſurget? Iſti omnes diem Paſchatis decimoquarto die lunæ ex Euangelij præſcripto obſeruarunt, nihil ab eo inſtituto ac more planè digreſſi, ſed ſecundum regulam & normam fidei eum aſſiduè tenuerunt. Atque ipſe etiam Polycrates, qui inter vos omnes poſtremas ſanè fero, ex maiorũ meorum & cognatorum traditione, quorum libenter inſiſto veſtigiis, illud ipſum perpetuò obſeruo. Septem erant epiſcopi cognatione mihi coniuncti: ego autem octauus

Polycarpus.
Thraſeas.

Sagaris.
Papirius.
Melito.
Patres aſianarum eccleſiarũ quo die Paſcha celebrarint.

† τὴν ζύμην. Niceph. 4. c. 27

octauus ſum. Atque hi maiores mei & cognati tum diem Paſchatis ſemper celebrarunt, cum ſit populo Iudaico in more poſitum † panes azymos apparare. Ego igitur, fratres, qui ſexagintaquinque annos in Domino vixerim, qui multis cum fratribus per orbem terrarum diſperſis de fide communicarim, qui vniuerſam ſacram Scripturam ſtudioſe euoluerim, his quæ nobis ad terrorem obiiciuntur minimè conturbor. Mei enim maiores dixerunt, magis Deo quàm hominibus obtemperandum. Deinde iſta ſubnectit de epiſcopis, qui ei has literas ſcribenti præſto aderant, eiſdémque vno ore aſſenſerunt. Poſſem, inquit, hoc loco epiſcopos qui mihi in concilio aderant, commemorare: quos vt accerſerem à vobis rogatus, diligenter accerſebam. Quorum nomina ſi ſubſcriberē, nimis multa viderentur. Qui, licet me hominem cùm perſona humilem, tum ingenio pertenui animaduerterēt: tamen cum intelligerent me iſtos canos non fruſtra geſſiſſe, nec ætatem hactenus contriuiſſe temerè, ſed ſemper in Chriſto IESV vitam traduxiſſe, epiſtolam hanc ſua approbatione confirmarunt.

Aſiani epiſcopi Polycrati literis ſubſcribunt.

Quomodo Victor eccleſiæ Romanæ epiſcopus, omnes Aſiæ eccleſias, à communione excluſerit: & Irenæi ad eundem epiſtola. Cap. XXIIII.

HIs rebus adductus Victor, qui tum Rom. eccleſiæ præerat, totius Aſiæ eccleſias cum aliis finitimis, tanquam alterius fidei & opinionis, ſimul omnes (vt complectar breui) à communi vnitate Eccleſiæ amputare conatur, & in eos per literas grauiter inuehitur: atque adeò omnes fratres eam incolentes regionem, prorſus à communione ſecludēdos edicit. Verùm iſta cæteris omnibus parum placebant epiſcopis. Illum igitur contra magnopere adhortabantur, vt pacis, concordiæ & charitatis erga proximos diligētem curam haberet. Quorum verba, vtpote Victorem acrius & acerbius coarguētium, ſcriptis prodita adhuc extant. Inter quos Irænęus, quanquam per literas ſcriptas ex perſona fratrum in Gallia, quibus præerat, tradit, myſterium reſurrectionis Domini ſolo die Dominico recolendum quidem eſſe: Victorem tamen de hoc, videlicet ne tam multas eccleſias omnino propter traditionis ex antiqua conſuetudine inter illas vſurpatæ obſeruationem, à corpore vniuerſæ Chriſti Eccleſiæ penitùs amputet, cùm pleraque alia, tum iſta quæ ſequuntur, appoſitè & conuenienter admonet, his ferè verbis: Non enim de die Paſchatis ſolū, ſed etiam de ieiunij ratione & modo eſt iſta conſtituta controuerſia. Quidam namque vnum diem ſe ieiunare oportere exiſtimant: alij duos, non pauci plures, multi quadraginta: atque diurnis nocturniſq; horis omnibus numeratis, diem ſuum metiūtur ac ſtatuūt. Atque eiuſmodi eorum qui hæc obſeruabant ieiunia, varietas ac diſcrepantia, nō iam noſtra ætate cœpta eſt, verùm etiam longè antè apud maiores noſtros: qui (vt coniectura aſſequi licet) non accuratè conſuetudinem eorum qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata authoritate aliquid in poſterum tempus ſtatuiſſent, obſeruarunt. Atque nihilominus cùm iſti inter ſe pacem tranquillam retinuerunt, tum nos etiam inter nos retinemus: ſicque varia ac diſcrepans ieiunij ratio concordiam fidei plurimum cōmendat. His verò hiſtoriam quandā adiungit, quam hoc loco opportunè explicabo. ſic autem ſe habet. Presbyteri ante Soterem, qui Eccleſiæ, cui tu iam præes, præficiebantur, Anicetum dico, Pium, Hyginum, Teleſphorum, Sixtum, licet neque ipſi hoc feſtum eo die quo epiſcopi Aſiæ obſeruarent, neque aliis poſt ſe ita obſeruare permitterent: nihilominus tamen cum epiſcopis illarum eccleſiarum, in quibus ita obſeruabatur, ad ſe accedentibus (ac quid quæſo magis repugnant, quàm vt hi hoc, illi illo modo obſeruent) pacem inter ſe & concordiā perpetuò retinuerunt, ac nunquam propter iſtum varium illius feſti obſeruandi modum fuere vlli aliquando ab Eccleſia eiecti: ſed presbyteri illi, qui te antecerūt ætate, tametſi minimè illud ita obſeruabant: his tamen epiſcopis qui in aliis eccleſiis idem ſic obſeruabant, euchariſtiam miſerunt. Atque cum beatus Polycarpus, Aniceto epiſcopatum adminiſtrante, Romam aduentaret, cùmque ille & Anicetus de aliis rebus, de quibus inter ſe diſcrepabant, pauca contuliſſent, confeſtim pax fuit inter eos conciliata: quin pro hoc feſto obſeruando, quod controuerſiæ

Victor Aſiæ eccleſias priuat communione repugnantibus patribus nonnullis.

Irenæi ſententia de Paſchatis die, déque non excommunicandis Aſiæ eccleſiis.

Ieiunij varietas concordiam ab eccleſia non ſuſtulit.

A Romanis pontificibus, Aſianis peregrinis datam fuiſſe Euchariſtiam, vnionis ſymbolum.

caput videbatur, charitatis vincula neutiquam ruperunt. Neque tamen Anicetus Polycarpo poterat perſuadere, vt ſuum obſeruandi morem (quippe qui cum Ioanne diſcipulo Domini noſtri, & cum reliquis Apoſtolis, quibuſcum multum verſatus fuiſſet, eundem ſemper ad illum modum obſeruaſſet) deponeret: neque contrà Polycarpus Aniceto perſuaſit, vt conſuetudinem Aſiaticam (quippe qui morem presbyterorum qui illum erãt antegreſſi, debere ſedulò retinere aſſereret) vllo modo obſeruaret. Quæ cum ita eſſent conſtituta, communicabant inter ſe mutuò: & in eccleſia Anicetus, ritus qui in euchariſtia peragi ſolent, Polycarpo, ob reuerentiam videlicet quam erga illum habebat, obeundi poteſtatem conceſſit. atque tandem cum pace alter deceſſit ab altero: & omnes eccleſiæ, tum eorum qui decimoquarto die feſtum Paſchatis obſeruabant, tum eorum qui ſecus, placida pace & trãquilla inter ipſas fruebantur. Irenæus autẽ, cùm nominis ſui appellationi (εἰρηναῖος enim pacis ſtudioſum ſignificat) pulchrè reſpondens: tum moribus, quibus ſe pacis auctorem vèrè declarabat, eiuſmodi pro pace & concordia eccleſiarum & hortatus eſt, & magnopere flagitauit. Atque iſta aliáque eiſdem congruentia, non ad Victorem ſolum, ſed etiam ad alios plerọſque & diuerſos eccleſiarum præſides, de iſta quæ tum iactabatur controuerſia, conſcripſit.

Polycarpus Romæ cũ Aniceto communicat, quamuis de Paſchatis die diſſentiat.

Irenæus pacis autor in Eccleſia.

Quæ Irenæi opera ad nos peruenerint. Cap. XXV.

EPiſcopi verò quos modò percenſuimus, Narciſſus & Theophilus, & vnà cum illis Caſſius eccleſiæ Tyri epiſcopus, & Clarus, qui Ptolemaidis rexit eccleſiam, quíque cum iſtis in Palæſtina in vnum conuenerãt, ſimulatque in decreto ſuo de Paſchatis traditione, ex Apoſtolorum ſucceſſione gradatim ad eos deducta, permulta diſſeruerũt, in extrema parte eiuſdem hæc præterea his ferè verbis adiungunt. Epiſtolæ noſtræ exemplaria facilè ad quanque eccleſiam mittantur, ne culpa illorum qui temerè & inconſultò ſuas ipſorum animas erroris prauitate inficiunt, in nos vllo modo transferatur. Illud vos minimè ignorare volumus, quòd Alexandriæ etiam eodem die, quo nos, iſtud feſtum agunt. Si quidem tum à nobis ad illos, tum ab illis ad nos perferuntur literæ, cum vt ſummo cõſenſu vnà iſtũ diem ſacroſanctũ auguſtè & religioſè celebremus. Verùm enimverò præter opera & epiſtolas Irenæi, quæ iam demonſtratæ ſunt, extat liber illius breuiſſimus ille quidem, ſumme tamen neceſſarius, contra Gentiles, qui de Scientia inſcribitur. Alius item memoratur, quem fratri cuidam nomine Marciano dedicauit: in quo Apoſtolicæ prædicationis rationem & modum exponit. Accedit his liber quidam, de Variarum rerum diſquiſitione: in quo tum Epiſtolæ ad Hebræos, tum libri Sapientiæ Salomonis mentionem facit, certáque teſtimonia ex eiſdem deprompta citat. Tot ſunt igitur Irenæi opera, quæ ad nos noſtrámque noticiam peruenerunt.

Irenæus ſcripſit ad epiſcopos & eccleſias de Paſchatis die.

Irenæi ſcripta.

De ſcientia.

De prædicatione apoſtolica.

Diatares variarum rerum vbi et epiſtola ad Hebræos et Sapient. Salomonis.

Quæ etiam aliorum qui tum temporis floruerunt, commentaria ad nos peruenerint. Cap. XXVI.

COmmodo autem tredecim annos imperij adminiſtratione perfuncto, Seuerus, cum vix ſex menſibus continuis Pertinax poſt mortem Commodi imperij gubernacula occupaſſet, ſucceſſit in imperium. Etſi complura certè apud multos veterum eccleſiaſticorum ſcriptorum qui tum vixerunt, eximiæ virtutis & exquiſitæ diligentiæ monimenta hucuſque reſeruantur: tamen quæ ipſi vidimus, ſunt hæc ſolùm, quæ ſequuntur. Heracliti commentarij in Apoſtolum. Maximi opera, cùm de controuerſia illa apud hæreticos multum iactata exagitatáque, nimirum vnde vitium natum ſit: tum de materia, quòd ortum habeat. Explicationes item Candidi in ſex dies, & Apionis in idem argumẽtum. Sexti ſimiliter libri, de reſurrectione: & aliud etiam opus Arabiani. Aliorum item penè infinitorum lucubrationes, quorum vel tempora ſcriptis mandare, vel memoriam rerum geſtarum perſequi (præſertim cum nulla oblata ſit occaſio) importunum propè videretur. Et quanquam alij libri aliorum multorum eccleſiaſticorum ſcriptorum, verè de religione & fide ſentientium (ſicut cuiuſque expoſitiones

Seuerus et Pertinax Impp.

Adde.
Pertinax, Didius Iulianus.
L. Septimius Seuerus.

Heracliti ſcripta.
Maximi.
Candidi.
Apionis.
Sexti.
Arabiani.

nes in ſacram Scripturam editæ commonſtrant) ad nos peruenerunt : tamen quia auctores eorum nobis ideo incogniti ſunt, quòd illorum nomina in libris minimè inſcripta reperiuntur, iſtorum nomina recenſere non poſſumus.

Aliorũ, quorum nomina ignorantur.

De his qui Artemonis hæreſim ab initio propugnabant, & quibus erant præditi moribus, & quomodo ſacras Scripturas corrumpere auſi ſint. Cap. XXVII.

IN quodam iſtorum ſcriptorum libro contra Artemonis hæreſim, (quã Paulus Samoſatenus noſtra iam ætate denuò renouare tentauit) cõpoſito, præclara quædam habetur narratio, quæ huic noſtræ hiſtoriæ adeò magno cum labore à nobis vndique conquiſitæ, aptè & cõcinnè cõueniat. Scriptor iſte in eo † libro, dum hæreſim de qua loquimur (quę Seruatorem ſolùm hominem eſſe aſſeuerauit) non longè antea exortam (quandoquidẽ eius duces & patroni illam tanquam veteram, & vſque ab antiquis temporibus ductam, præconiis nimis inſolenter efferre ſtudebant) perſpicuè conuincere conatur, ſicut alia multa ad illius impij & perditi illorum erroris commentũ coarguendum: ſic iſta ad verbum ferè perſequitur: Aiunt iſti omnes, maiores noſtros, & ipſos Apoſtolos, ea quæ ipſi iam affirmant, non modò à Domino accepiſſe: verùm etiam alios eadem docuiſſe, & verã prædicationis rationem vſque ad Victoris tempora, qui decimuſtertius à Petro Romæ epiſcopus fuit, integrè ſeruatam illam quidem, ſed à Zephyrino illius ſucceſſore penitùs corruptam & deprauatam fuiſſe. Atque profectò quod ab illis dicebatur, multum fortaſſe videri potuiſſet habere probabilitatis, niſi primùm ſacræ Scripturæ teſtimonia illis contradicerent: deinde fratrum quorundam ſcripta ſupereſſent, Victoris tẽporibus multo antiquiora : quæ illi cùm contra Gentiles pro veritatis defenſione, tum contra hæreſes quæ id temporis graſſabantur, ſcripſerunt: vt Iuſtini, Miltiadis, Tatiani, Clementis, & aliorum nonnullorum: in quorum omnium libris Chriſtus verè Deus eſſe confirmatur. Quis Irenæi, quis Melitonis, quis cæterorum libros ignorat, qui Chriſtum Deum & hominem conſtanter aſſeuerant? Quot item Pſalmi, quot hymni à fratribus fidelibus antiquitùs perſcripti, qui Chriſtum, verbum Dei, verum Deum eſſe concentu quodã concelebrant? Cum igitur ex tot annorum ſpacio, doctrina Eccleſiaſtica verè annunciata fuerit, quomodo fieri poteſt, vt illi patres qui ad Victorem vſque vitam produxerunt, ſic, vt iſti aſſerunt, prædicarint? aut quomodo non illos pudet, hæc Victori tam falſo obiectare? præſertim cum exploratè cognitum habeant, Victorẽ, Theodotum illum coriarium, (qui primus Chriſtum ſolum hominem dicebat) ducem & quaſi parentem huius impiæ & execrãdæ à fide defectionis, Chriſtũ Deum perneganti s, Chriſtiana communione interdixiſſe? Quod ſi Victor eadem cum illis ſentire viſus fuiſſet, (ſicuti deteſtabilis iſtorum docet calumnia (quo pacto aut qua ratione adductus, Theodotum † huius erroris inuentorem, ab Eccleſia eiicere in animum induxit? Verùm de Victore hactenus. Qui cum decem annis eccleſiæ miniſterio præfuiſſet, in eius locum, circiter nonum annum imperij Seueri, Zephyrinus ſucceſſit. Scriptor ille de quo ſuprà dixi, qui librum prædictum contra erroris ſuprà demonſtrati auctorem compoſuit, aliam etiam rem Zephyrini tempore geſtam hoc pacto explicat. Facinus apud nos admiſſũ, fidelibus in Domino, quo illos erudiam, commemorabo: quod credo, ſi Sodomis fortè geſtum fuiſſet, etiam illos ad ſcelera ſua pœnitentiæ lachrymis maturè eluẽda admonuiſſet. Erat quidam Natalius confeſſor, non iampridem, ſed noſtris iam penè temporibus: iſte ab Aſclepiodoto, & altero Theodoto trapezita, (hi quidem ambo Theodoti coriarij, qui primus propter iſtam nouam prudentiam, imò verò amentiam, ex Chriſtianorum cõmunione à Victore, vt dixi, qui tunc erat Pontifex, excludebatur, diſcipuli erant) fraude ac dolo deceptus fuit: & ab illis duobus, quos ſuprà poſui, ſalario quodam & mercede perſuaſus, vt illius erroris epiſcopus crearetur: ea lege nimirum, vt centum quinquaginta denarios † menſtruos iſti ei perſoluerent. Qui quidem cum ſe in illorum ſocietatem dediſſet, per viſiones quaſdã à Domino ad ſe demiſſas ſæpenumero admonitus fuit. Deus enim miſericors, & Dominus noſter IESVS Chriſtus, martyrem & teſtem ſuarum afflictionum extra eccleſiam miſerè diſperire

Artemonis hæreſis à Paulo Samoſatenò reſtaurata.

Artemon falſo refert dogma ſuum ad Apoſtolos & patres.

Zephyrinus 14 Rom. Pontifex.

Natalius pecunia perſuaſus fit hæreticorũ epiſcopus.

In Natalio exemplum miſericordiæ Dei ſimul & reſipiſcentiæ.

† *Theodoretus hæreſi de de Theodoto librum vocat τὸν σμικρὸν λαβύρινθον. fol. 98.a*

† *ἀρχηγὸν τῆς ἀποστασίας.*

† *Niceph. & Theodoretus habent κατ' ἑκάστην ἡμέραν.*

noluit. Cæterùm quoniam erat primæ apud illos ſedis epiſcopalis appetitione tanquam hamo ineſcatus, & turpi quæſtu (qui multis adfert perniciem) irretitus, & propterea lentius tardiúſque Dei viſionibus animum attendit: tandem per integram noctem à ſanctis angelis flagris & verberibus vſque adeò acerbè & grauiter cæſus fuit, vt cum primo mane ſurgeret, cilicio & ſacco indutus, cineribus aſperſus, cum magno mœrore & lachrymis ad pedes Zephyrini pontificis ſe ſupplicem abiiceret: & non modò ad cleri, ſed ad laicorum etiam genua aduolueretur, ita vti Chriſti miſericordis eccleſia illum magnopere commiſerata, lamentis vnà ſe dederet. Attamen ille licet multis precibus vſus fuiſſet, & plagarum vibices, quas pertulerat, oſtendiſſet, vix tandem in communionem Eccleſiæ receptus fuit. Ad iſta, etiam alias eiuſdem ſcriptoris voces de eiſdem hæreticis connectamus, quæ ſic habent: Sacras audacter deprauarunt ſcripturas: veteris fidei canonem abrogarunt: Chriſtum ignorarunt. neque quid ſacræ & diuinæ literæ de illo dicant conquiſiuerunt: ſed quænam ſyllogiſmi figura ad ſuam impietatem confirmandam reperiretur, ſtudioſè indagarunt. Quod ſi quiſquam fortè illis aliquod diuini eloquij teſtimonium proferat, quærunt vtrum coniunctam an diſiunctam ſyllogiſmi figuram poſſit efficere. Relictis verò & depoſitis Sacrarum literarum ſtudiis omni cura & cogitatione in Geometriam incumbunt: tanquam ex terra editi, de terra loquuntur: & Chriſtum, qui ſit de cœlo venturus, penitus ignorant. Euclides enim apud quoſdam eorum propter Geometriç artẽ enixè recolitur: Ariſtoteles & Theophraſtus in ſumma habentur admiratione: Galenum etiam fortaſſe nonnulli ſummè venerantur. Hi ergo tum infidelium artibus ad erroris ſui ſententiam roborandam abutuntur, tum ſolerti impiorum aſtutia ac ſubtilitate ſimplicem ac ſynceram diuinarum ſcripturarum fidem adulterant. Quòd autem à fide longiſſimè abſint, quid attinet commemorare? ob hanc cauſſam etiam in ſacras literas confidenter & temerè quaſi manus violentas iniiciunt, eáſque ſe emendare & corrigere prædicant. Quòd verò ipſe equidem nihil falſi in eos ementitus loquar, nemini verum ſcire cupienti poterit eſſe obſcurum. Nam ſi quis cuiuſquam illorum exemplaria in manus ſumere, accuratè perueſtigare, & inter ipſa conferre voluerit, reperiet profectò illa quàm maximè inter ſe diſſidere. Nam Aſclepiodoti exemplaria, cum illis quæ ſunt Theodoti, admodum diſcrepant. Ac multa planè ſuppetunt: propterea quòd illorum diſcipuli exemplaria ab vtriſque (vt illi appellant) correcta (vt nos) corrupta, ſtudioſè & ſedulò deſcripſerunt. Rurſus quæ ſunt Hermophili, cum iſtis minimè conſentiunt: quæ Apollonij dicuntur, ipſa ſibi non conſtant. Licet enim quæ prius ab illo exſcripta fuerunt, & compoſita, poſterioribus denuò inuerſis innouatiſque comparare: ſic inuenire illa inter ſe valde diſſentientia, erit perfacile. Quantum inſcitiæ & temeritatis habeat perditus iſte conatus, ne illos ipſos quidem ignorare ſuſpicor. Aut enim ſacras & diuinas Scripturas à Spiritu ſancto dictatas non credunt, & ita ſunt infideles: aut ſe ipſos Spiritu ſancto ſapientiores eſſe dicunt, quod planè quid aliud eſt quàm tanquam dæmone exagitatos inſanire? Neque enim hanc inconſultam & imprudentem molitionem, ſuam eſſe inficiari poterunt: quandoquidem iſta exemplaria ſua ipſorum manu eſſe tranſſcripta, perſpicuè deprehenduntur. A quibus autem erant ipſi inſtituti, ab illis ſanè eiuſmodi ſcripturas non aliquando exceperunt: & exemplaria vnde iſta tranſcripſerunt, demonſtrare non poſſunt. Quidam illorum eas quidem deprauare nõ adeò operæprecium duxerunt: ſed tum legem, tum prophetas, lepida ſimulatione, perinde ac ſi nefariam & impiam omnino doctrinam complecterentur, prorſus pernegantes, in vaſtiſſimum exitij gurgitem præcipites deciderunt. Atque hæc iſto modo hactenus à nobis ſint commemorata.

Hæretici ſcripturas corrumpunt.

In chriſtianos, qui prophanis ſcriptis nimis delectantur.

Hæretici ſacras literas confidenter corrigunt, id eſt adulterant.

Sacrarum ſcripturarum editiones apud hæreticos etiã inter ſe diſſentiunt, & priores à poſterioribus.

Argutum in hæreticos dilemma.

FINIS QVINTI LIBRI.

EVSEBII

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALESTINÆ, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ Liber Sextus.

De eccleſiarum ſub Seuero perſequutione. *Cap. I.*

POSTQVAM Seuerus acerbam & grauem contra eccleſias perſecutionis tempeſtatem excitauerat, tametſi à Chriſti athletis viriliter pro pietate concertantibus, vbique penè gentium præclara martyrij & inſignia certamina conficiebantur: tamen Alexandria multo maxima corũ frequentia & multitudine (ex Ægypto enim & vniuerſa Thebaide egregij præ cæteris Chriſti pugiles delecti, eò tanquam ad maximum & celeberrimum ſtadium, in quo pro Dei amore ſtrenuè decertarent, amandabantur) omnino abundauit: qui quidem ob patientiſſimã tolerantiam, quam in variis tormentorum ac mortis generibus oſtendebant, coronis cœleſtibus, ex floſculis planè eximiis contextis, à Deo benignè redimiti ſunt. In quorum numero fuit Leonides, Origenis pater: qui capite tandem abſciſſo, filium tum admodum adoleſcentem poſt ſe orbum reliquit. Quàm autem incredibili amore erga Sacrarum literarum ſtudium iſte ab ineunte ætate flagrarit, paucis perſequi non erit alienum: præſertim cum celebris eius nominis & famæ commemoratio adeò multis in ore verſetur. Quod ſi quiſquam omnia quæ ad eius vitam pertinent, copioſe fuſéque explicare, eáque vacuo animo, cum ocio abundet, literis prodere inſtitueret, tractatio illa certè ſeparatũ quoddam opus poſtularet. Verùm nos in præſentia longo & prolixo ſermone amputato, quoad fieri poteſt, breuiſsimè de Origene diſſeremus: atque ea ſolum quę partim ex quibuſdam illius Epiſtolis, partim ex diſcipulorum ore ac ſermone, quibus ad noſtra vſque tempora vita ſuppeditauit, pro certo cognoſcuntur, exponemus.

Perſecutio ſub Seuero.

Alexandriã præcipuè martyribus abundaſſe.

Leonidis patris Origenis martyrium.

Vnde ſumpta quæ de Origene dicturus.

De Origenis ab ineunte ætate inſtitutione. *Cap. II.*

EA quidem certè quæ ab ipſis, vt dicitur, propè incunabilis ab Origene geſta ſunt, videntur digna eſſe quæ poſterorum memoriæ commẽdentur. Nam cum Seuerus iam decimum imperij ſui annum ageret, & Lætus Alexandriæ reliquæque Ægypti præfecturam obtineret, & Demetrius nuper tum poſt Iulianum ibidem eccleſiarum epiſcopatum adeptus fuiſſet, & perſecutionis ardor quotidie magis magiſque incenderetur, & ferè infiniti coronis decorarentur martyrij: tantus amor, tantáque martyrij cupiditas animum Origenis, cum adhuc valde tenera eſſet ætate, occupauit, vt propè ſe vltro offerret periculis, & alacri ac propenſo ſtudio in certamen inſiliret, irrueréṫque. Ac iam parum aberat, quin per martyrium vitam deſeruiſſet: niſi mater, diuina quadam & cœleſti prouidentia (quæ illum ad maximam plurimorum vtilitatem ſeruabat incolumem) impulſa, enixè eius cupiditati ad necem adeò incitatè procurrenti obſtitiſſet. Ipſa enim verbis primùm ſupplex orabat, vt materni erga ſe amoris miſericordiam caperet. Vbi autem eum, cum iam intelligeret patrem prehenſum carcere cuſtodiri, cupidius ad mortem properantem animaduerteret (toto enim impetu, & omni animi conatu tum ad martyrium ferebatur) omni eius veſtitu clàm ablato, & in interiores quoſdam ædium receſſus abdito, domi eum manere neceſſariò coegit. Iſte autem, cum ardens illa præter ætatem ad martyrium propenſio magis magiſque inflammaretur, adeò vt quieſcere non poſſet: ad patrem, vbi aliud nihil agere liceret, literas, quibus illum ad martyriũ impelleret, miſit. In quibus eum his ferè vocibus adhortatus eſt: Obfirma te pater, martyrium fortiter ſuſtine, nec aliud quicquam noſtra cauſa molire. Iſtud igitur ſolertis Origenis à pue-

Demetrius Alexandriæ epiſcopus.

Origenes etiã puer martyrij cupidus.

Arte matris retinetur.

Literis patrem ad martyrium hortatur.

ro indolis, & veriſſimi erga pietatem amoris ſpecimen, primùm literis à nobis proditum ſit. Iam enim ſubſidia non exigua, ad doctrinam fidei confirmandam in animo incluſa & recondita habebat: quippe qui à primo tempore ætatis piis ſacrarum literarum ſtudiis fuiſſet ſedulò exercitatus. Neque in illis quidem mediocriter verſatus erat, propterea quòd præter humanioris literaturæ ſtudia, à patre præterea attenta cura & cogitatione laboratum erat, vt Sacras literas vnà combiberet. Omninò enim ante liberalium artium & politioris doctrinę ſtudium, eum Sacris literis inſtituendum, exercendúmque tradidit: ac ſententias aliquot, quas ei cùm ad verbum ediſcendas, tum memoriter coram ipſo recitandas præſcripſerat, ab illo in dies ſingulos exegit. Iſtud verò munus non animo inuito puer obiit: imò verò attentiſſimo ſtudio ſuas in eo defixit cogitationes, adeò vt non ſatis ei videretur, ſimplices, apertos, & tanquam in procliui poſitos Sacrarum literarum ſenſus eruere: ſed aliquid altius perueſtigare, & iam in ea ætate interiores & magis reconditas intelligentias curioſè elicere voluerit: vſque eò, vti patri nonnihil negotij faceſſeret, dum accuratè ſciſcitabatur, quid hæc vel illa Scripturæ diuinitus inſpirata ſententia vellet indicare. Vnde pater, quanquam ſpecie & vultu illum coram reprehendere præ ſe tulit, admonens ne quid ſupra ætatis ſuæ captũ, néve vlterius quàm apertus Scripturæ ſenſus ferebat indagaret, tamen animus illius tacitus apud ſe explebatur iucundiſſima voluptate: & maximas Deo omnium bonorum auctori agebat gratias, quod fuiſſet pro ſua clementia & bonitate dignatus, eum talis filij patrem efficere. Iam verò puero dormienti illum ſępenumero aſtitiſſe, eiúſque pectus ſtragulis denudaſſe ferunt: atque illud, perinde ac ſi ſacer Dei ſpiritus idem ipſum ſibi tanquam templum conſecraſſet, auguſtè & cum reuerentia oſculatum eſſe: ſeque pro tali prole beatum & felicem exiſtimaſſe. Iſta quidem, aliáque his ſimilia de Origene, dum puer erat, memorant.

Quanta diligentia à patre inſtitutus.

Dormientis Origenis pater ſæpe oſculatus pectus.

Quemadmodum Iuuenis cum eſſet, Chriſti religionem profeſſus eſt. Cap. III.

Origenes annos 12. natus cum paſſus pater.

ORigenes cum vix adhuc decimumſeptimum ætatis ſuæ annum compleuiſſet, poſt patris martyrium, vnà cum matre & aliis ſex fratribus minoribus natu, orbus relictus fuit. Ac tametſi facultates opéſque patris erant in fiſcum Imperatoris relatæ, adeò vt ipſe in magna rerum ad vitam neceſſariarum egeſtate vnà cum cognatis ſuis conſtitutus eſſet: diuina tamen prouidentia apud mulierem cùm fortunis locupletiſſimam, tum aliis rebus facilè præſtantiſſimam (præterquam quòd virum quendam genere Antiochenum, ipſa famæ commendatione inter alios, qui tunc Alexandriæ ſe eadem deprauata erroris peruerſitate obſtrinxiſſent, percelebrem, ſic beneuolentia complexa eſt, vt eum filium adoptaret, domi haberet ſecum, & præter cæteros benignè foueret) valde humanitùs exceptus fuit, & hoſpitio ac reliquis vitæ ſubſidiis donatus. Verùm Origenes, quanquam cum illo viro in eadem familia neceſſitate compulſus verſabatur: tamen per idem tempus euidentia apertáque rectæ & catholicæ ſuæ de fide opinionis indicia oſtendere non dubitauit. Nam cum frequens multitudo non hæreticorum tantummodò, ſed noſtrorum etiam, propter ſingularem dicendi vim & facultatem, quæ in Paulo ineſſe videbatur (hoc enim illi viro nomen erat) ad eum conflueret: Origenes tamen nunquam induci poterat, vt precibus vnà cum illo intereſſet: quippe qui ab ineunte ætate & Eccleſiæ canonem obnixè obſeruaſſet, & (vt ipſe in libro quodam loquitur) errorum doctrinas fuiſſet ſemper deteſtatus. Ac quoniam antea à patre in Græcorum diſciplinis liberaliter erat educatus, & poſt mortem illius multò ſtudioſius attentiúſque ſe totum in dicendi exercitatione collocauerat, adeò vt iam mediocrem aliquam eſſet ad docenda Grammaticæ præcepta facultatem conſecutus: non longo tempore à patris occaſu his rebus ſe tradens, rerum neceſſariarum copiam affluenter, vt in ea ætate, ſibi ſuppeditauit. Atque cum ludum aperuiſſet, ſéque ad docendum (ſicuti in ſuis ſcriptis narrat ipſe de ſe) contuliſſet, & nemo iam Alexandriæ reliquus eſſet qui ad populum in fidei principiis inſtituendum operam daret (omnes enim doctos terror & perſecutionis minæ prorſus inde abegerant) nonnulli ex gentibus Dei verbum audituri, ad eum

Adoptatur à muliere diuite.

Hæreticorum cœtus & preces euitat adoleſcens.

Docet Alexandriæ fidei principia.

ad eum commeabant Quorum Plutarchum primum fuiſſe fertur, qui vita honeſtè & præclarè tranſacta, mortem per beatum martyrium inſigniter & glorioſe oppetiit. Secundum verò, Heraclam, germanum Plutarchi fratrem: qui cum præclarum vitæ, diuinæ ſapientiæ ſtudio addictæ & piæ exercitationis ſpecimen apud illum dediſſet, poſt Demetrium Alexandriæ epiſcopatu donatus eſt. Origenes decimumoctauum ætatis ſuæ annum iam agebat, cum ſcholæ Chriſtianæ inſtitutioni præficiebatur: in quo munere exequendo, dum perſecutionum violentia, Aquila Alexandriæ præfecturam gerente, vehementer ingraueſcebat, permagnas ſanè fecit progreſsiones: quo quidem tempore etiam propter incredibilem humanitatem erga omnes ſanctos martyres cùm ignotos, tum notos declaratam, & propenſum de illis benè merendi ſtudium, inſignem cum primis & celebrẽ nominis ſplendorem, apud omnes qui fidem Chriſtianam profitebantur, conſecutus eſt. Nam non ſolum iis, cum eſſent in vinculis, & ad poſtremam de illis pronunciatam à iudice ſententiam reſponderent, vſque præſtò fuit: verùm etiam poſtea, cum ſancti illi ad necem abducerentur, magna libertate loquendi vſus eſt, & ſe vnà libenti animo periculis obiecit: vſque adeò, vt cum iam audacter & fidenti animo aduentaret, & ingenuè ac liberè oſculo charitatis ſæpe ſanctos ſalutaret martyres, parum abeſſet quin gentilium multitudo, quæ vndique circumſiſtebat, tanquam ardentibus furiarum tedis exagitata, lapidibus eum concidiſſet: niſi dexteram diuinæ gratiæ ſubitò ſibi adiutricem adeptus, mirè & præter omnium opinionem aufugiſſet. Quinetiam propter alacre eius & valde promptum ſtudium, proptérque ſermonis libertatem in verbo Chriſti diuulgando declaratam, iterum atque iterum, imò vix, aut ne vix quidem dici poterit, quoties eadem ipſa diuina & cœleſtis gratia illum multorum inſidiis appetitum liberauerit. Atque ab infidelibus ob multitudinem illorum, qui ſacratæ fidei præceptis ab eo eſſent inſtituti, tanta támque crudelis pugna erat contra eum ſuſcepta, vti milites deligerent, qui clandeſtina coitione facta, ei in domo, in qua commorabatur, inſidias collocarent. Sic quotidie perſecutionis æſtus, propter frequentiam eorum qui eius labore & induſtria ad diuinam & cœleſtem doctrinam aditum ſibi patefactum habuiſſent, contra eum efferueſcebat, vt tota ciuitas Alexandriæ non amplius illum tenere tuerique potuerit: ſed vbique vexatus, exagitatúſque, domicilium ſubinde commutare cogeretur. Nec mirum ſanè, eum tantam hominum frequentiam ad fidem conuertiſſe, cum vitæ ſuæ actiones & officia valde admirabilia ſynceriſſimæ & maximè ingenuæ ſapientiæ documenta complecterentur. Nam vt eſt in prouerbio, qualis eius fuit oratio, tales fuere & mores: & quales mores, talis fuit & oratio. Quapropter diuina virtute & potentia illi cum primis opem ferẽte, [c] infinitos] propè ad ſe imitandum allexit. Verùm vbi iam plures diſcipulos, cum ſibi vni illud docendi munus à Demetrio (qui eccleſiæ illi tum præfuit) haberet concreditum, indies ad ſe confluentes animaduertit, exiſtimans Grammaticarum præceptionum inſtitutionem parum conſentaneam eſſe ſtudio illi, quod in diuinis literis docendis verſari debet: abiecta cunctatione, Grammaticæ inſtituendæ exercitationem, vtpote Sacris literis tractandis inutilem, & propè aduerſariam, deponit. Deinde conſilio inito, & neceſſaria ratione ſubducta, ne aliorum ſubſidio ad vitam degendam aliquando egeret, quicunque libri orationes veterum ſcriptorum cõplectentes, iique accurate & eleganter ab illis compoſiti, ſibi ſuppetebant, eos vendit: pacta conditione, vt ab emptore in dies ſingulos quatuor oboli ipſi ad victum ſuppeditarentur. Compluribus quidem annis iſto modo philoſophatus, vitam traduxit, omnémque iuuenilium cupiditatum quaſi materiam circuncidit, amputauitque. Atque vt interdiu ad corporis libidinem refrenandam non exiguos exantlauit labores: ſic noctis maiorem partem, in diuinarum literarum ſtudiis collocauit. Vitam autem, vt quàm maximè ſecundum veræ ſapientiæ normam gubernaret, toto pectore (vt dicitur) elaborauit, interdum ieiuniorum laboribus ſe ipſum exercendo, interdum tempore ad ſomnum dimenſo (quem ad voluptates corporis coërcendas, non in lecto aliquo omnino, ſed humi capere, operæpretium putabat) ſe grauiter affligendo: maximè verò omnium illas euangelicas voces Ser-

Plutarchus & Heraclas ſidem ab eo edocti.

Origenes xviij. annorũ Chriſtianæ ſcholæ præfectus.

Erga martyres feruens ſtudiũ, vnde ſæpe in periculũ venit.

Magna eius auditorum frequentia.

c pugios.

Relictis humanioribus literis, totum ſe ad ſacra ſtudia confert.

Mira vitæ & ſtudiorũ ratio.

uatoris (quæ admonent, ne quis duabus † tunicis, néue calciamentis vtatur, néue temporis futuri cura & ſolicitudine ſe conterat) ſtudioſe obſeruandas cenſuit. Quinetiam maiore quàm ætas ferebat, pietatis ſtudio incenſus, tum frigoris & nuditatis moleſtias toleranter perpeſſus eſt, tum ad extremam egeſtatem ſua ſponte redactus: vti familiares ſuos in ſummam planè traduxerit admirationem, ac plurimos quidem illorum, qui eum rogaſſent, vt aliquid de ipſorum facultatibus propter eos labores, quos in Dei verbo docendo excolēdóque ponebat, ſibi ad victum ſumeret) permagno dolore affecit. Verùm ille nihil omnino de ſuis laborioſis remiſit vigiliis. Nam fertur multis annis nullo aliquando vſum fuiſſe calciamento, ſed nudis pedibus inceſſiſſe: & non vini ſolum, ſed aliarum quoque rerum vſu, quas victus non poſcebat, neceſſario, ad multorum annorum ſpacium ſe abſtinuit: ſic, vti iam in periculum deueniret ſtomachi ſui non modò debilitandi, ſed etiam penitùs labefactandi.

† Post χιτῶ- νας. adde … ἰχετ.

Quot ab eo inſtituti, ad Martyrium euecti ſunt. Cap. IIII.

Origenis diſcipuli martyres.

ORigenes igitur cùm talia vitæ ex ſapientiæ præceptis diuinitùs inſtitutæ exempla, his qui ad ipſum obſeruandum oculos adiiciebant, propoſuiſſet, meritò quidem complures ex diſcipulis ad ſimile vitæ genus libenter amplexandum prouocauit: vt iam etiam ex infidelium numero, viri non plebeij, ſed præſtantes cùm in omni genere literarum, tum in Philoſophia vel maximè, ad eius diſciplinam cupidè raperentur. Qui quidem cum eius ſedulitate fidem & certam in verbo Dei perſuaſionem interiore mentis ſuæ receſſu ingenuè ſynceréque hauſiſſent, in illo perſecutionis tempore præclarè ſe admodū & conſtanter geſſerunt: vnde nonnulli eorum capti, beato martyrio finem viuendi glorioſè fecerunt. Ex quorum numero primus erat Plutarchus, de quo paulo antè mentionem feci: quo ad mortem abducto, parum aberat quin iſte, de quo ſermo inſtituitur, Origenes, dum illi in extremo iam vitæ ſuæ exitu adeſſet, à Plutarchi ciuibus (quippe cauſam mortis Plutarchi in eum transferebant) iam denuò interfectus fuiſſet. Cæterùm perſpicax Dei prouidentia illum etiam eo tempore è periculo eripuit. Poſt Plutarchum ſecundus ex Origenis diſcipulis, martyr fuit Serenus: cuius in Chriſtum fides, quam animo imbiberat, ignis incendio ſatis exploratè probata fuit. Heraclides, tertius martyr, & quartus Heronex, eadem ſchola profecti. quorum vterque, (prior, dum adhuc catechumenus erat: poſterior, antè nuper iam baptizatus) ſecuri percuſſus fuit. Præterea ex eodem ludo alius à primo Serenus, quintus athleta, pro pietatis defenſione, quam ſuſceperat, pleno ore laudatur: cui poſt ingentem tormentorum perpeſſionem fama eſt caput ceruicibus abſciſſum eſſe. Ex mulierum numero, quæ erāt eius diſciplina inſtitutæ, Rhais adhuc catechumena, baptiſmum (vt ipſe Origenes quodam in loco ait) per ignem conſecuta, exceſſit è vita. Septimus inter iſtos numeratur Baſilides, qui Potamiœnam multorum commendatione inſignem, ad ſupplicium deduxit, de qua frequēs & celebris ſermo apud ciues ſuos iam habetur, vtpote quæ cum infinitas propè pugnas pro corporis pudicitia & virginitate, qua præ cæteris excellebat, contra inſanos amatorum ſuorum impetus (in ea enim præter animi virtutes, eximia præterea & integra corporis pulchritudo, cum mira venuſtate elucebat) conſtanter ſuſtinuit: tum multiplices & graues ærumnas pro fide in Chriſtum exhauriens, ad extremum poſt tormenta acerba, dictúque horrenda, vnà cum matre Marcella, ignis incendiis abſumpta, mortem oppetiit. Ferunt quidem Aquilam (hoc enim iudicis nomen fuit) poſtquam graues vniuerſo illius corpori plagas inflixiſſet, tandem ad corporis ignominiam & contumeliam libidinoſiſſimis gladiatoribus illam ſe traditurum interminatum. illam autem paulìſper intra ſe meditatam, cum rogaretur, quid ſentiret? eiuſmodi reſponſum dediſſe, vnde viſa eſt illis aliquid impietatis (ſic enim putabatur) manifeſtò elocuta. Atque eueſtigiò, poſt definitiuam de ea latam ſententiam, Baſilides vnus ex ſatellitibus, eam acceptam, ad locum ſupplicij deducit. Simulatque autem multitudo ei moleſtiam faceſſere, & verborum petulantia inſectari conabatur, hic eos qui contumeliam ei faciebant,

Plutarchus.

Serenus.

Heraclides.
Heronex.

Serenus alter.

Rhais mulier.

Baſilides.
Potamiœna virgo, & Marcella mater.

repulſos

repulſos coercuit,& maximam clemētiam ſummámque humanitatem in eam declarauit. Illa verò hominem pro illius erga ſe commiſeratione vehementer amplexata, bono animo eſſe hortatur. nam ait ſe, ſimulac abiret è vita, à Domino ſuo veniam & gratiam pro eo efflagitaturam,& nō diu pòſt eius in ſe merita iuſta remuneratione compenſaturam. Hæc cū dixiſſet, pice feruenti per varia & diuerſa corporis membra ab imis pedibus vſque ad capitis verticem ſenſim ac pedetentim diffuſa, generoſo & excelſo animo migrauit è vita. Tale certamen ab hac percelebri & glorioſa virgine confectum fuit. Non longo temporis interuallo interpoſito, Baſilides, cum ſatellites ſocij ſui certa de cauſa iuſiurandum ab ipſo exigerent, aſſeueranter affirmat, omnino ſibi non licere iurare: Chriſtianum enim ſe eſſe, & hoc ſe propalàm fateri. At illi primò eum etiamnum iocari putabant. Verùm vbi illud conſtanter aſſerit, abducitur ad iudicem: & coram illo intentionem cōfeſſus, in vincula coniicitur. Cum fratres in Domino ad eum aduētarent, cauſámque repentinæ & admirabilis huius mutationis ſciſcitarentur, fertur reſpondiſſe: Potamiænam, triduo poſt martyrium noctu ei aſſiſtentem, coronam ipſius capiti impoſuiſſe: dixiſſéque, ſe pro eo gratiam à Domino poſtulaſſe, poſtulatam obtinuiſſe: & Dominum non longo tempore pòſt, eum ad ſuam gloriam recepturum. Poſt illa, vbi fratres † ſigillum in Domino ei impertiuerant, poſtero die ſecuri percuſſus, præclara martyrij corona donatus eſt. Alij item complures Alexandriæ, eiſdem temporibus, vt pote quibus Potamiæna ſecundum quietem apparuiſſet, eóſque fuiſſet impenſe ad Dei verbum amplexandum cohortata, frequentes ad Chriſti fidem acceſſiſſe commemorantur. Sed de his iſta quidem hactenus.

Sanctorum preces pro viuis.

Hinc colligas veteres Chriſtianos non iuraſſe.

Baſilides ex tortore martyr precibus Potamianæ.

† σφραγῖδα, vel crucis ſignum, vel baptiſmum vocat.

De Clemente Alexandrino. *Cap. V.*

POſt Pantænum, Clemens ſcholæ Alexandrinæ, ad fidei principia docenda inſtitutæ, ad illud ipſum tempus quod iam perſequimur, præfuit: ſic, vt Origenes, dū puer erat, auditor eius, ac diſcipulus exiſteret. Clemens, verò in primo libro Operis quod ςρωματεῦς inſcripſit, annalium ſerie notata & expoſita, tempora ad Commodi vſque mortem deſcribit: adeò vt non obſcurum videatur, illud opus, regnante Seuero (cuius tempora liber quem iam habemus in manibus, explanat) ab eo elaboratum fuiſſe.

Origenes Clementis diſcipulus.

pag. 127.

De Iuda, ſcriptore Chriſtiano. *Cap. VI.*

EOdem tempore Iudas, alius ſcriptor, in ſeptuaginta ſeptimanas à Daniele deſcriptas Commentarios edidit, inque illis temporum ordinem ad decimum annum imperij Seueri tradidit. qui etiam ſcriptor, propterea quòd perſecutionis tumultus contra nos excitatus, multorum mentes tam grauiter perturbaret, Antichriſti aduentum, omnium ore atque ſermone iactatum, iam tum appropinquare arbitratus eſt.

Iudæ ſcripta in Danielem.

De Antichriſto eiuſdem opinio.

De Origenis animi magnitudine, qua ſeipſum caſtrauit. *Cap. VII.*

PEridem tempus Origenes, dum ſcholæ Alexandrinæ, quam diximus, præerat, facinus quoddam admiſit: quod quidem licet ex animo rudi & iuuenili videretur eſſe profectum, fidei tamen & caſtimoniæ ſpecimen maximū dabat. Iſtam enim Euangelij ſententiam (Sunt eunuchi qui ſe ipſos propter regnum cœlorum caſtrauerunt) aliquanto, vt fert ætas adoleſcentiæ, ſimplicius interpretatus, partim quòd Seruatoris vocem ſe penitùs implere oportere putauit: partim quòd cum ætate valde adoleſcens eſſet, & nō cum viris modò, ſed cum mulieribus etiam ſermones de rebus diuinis & cœleſtibus cōferret, omnem turpis calumniæ & obtrectationis anſam infidelibus prorſus adimere voluit, dictam Seruatoris ſententiam ex occulto (facinus nanque maximam partem neceſſariorum ſuorum celare cogitat) exequi re ipſa aggreſſus eſt. Cæterùm tale facinus ab eo, quantumuis cupiente, occultari non poterat. Quocirca Demetrius, qui ibidem rexit eccleſiam, de eo pòſt certior factus, tametſi hoc audax eius facinus vehementer admiratus eſt: tamen incredibilem animi propenſio-

Matth. 19.

Matth. 19. Quibus motus ſibi virilia amputarit Origenes.

nem & ingenuitatem fidei amplexatus, eum illico cōfidere ac bono animo eſſe iubet: & maiore cura ac ſtudio in munus, fidei principia inſtituendi, incumbere hortatur, impellitque. Ac tum quidem Demetrius eo animo fuit, & ſententia. Verùm non longo temporis ſpacio pòſt, idem cum Origenem proſperè & feliciter rem gerentem, & magno ſplendore, famæqúe celebritate apud omnes prædicatum animaduerteret, ardore quodam æmulationis (vt eſt captus hominum) incenſus, apud epiſcopos totius orbis eum, tanquam abſurdiſſimi facinoris reum, per literas notare tentabat. Et quoniam Theoctiſtus Cæſareæ epiſcopus, & Alexander Hieroſolymorum, ſpectati in primis & præſtantes præ cæteris Palæſtinæ epiſcopis, ampliſſima dignitate, & ſummo honoris gradu, Origenem dignum arbitrati, manus illi vt presbyterio fungeretur impoſuerant: idcirco Demetrius, ſimulatque Origenes ad tam magnam gloriæ claritatem proceſſerat, atque adeò apud omnes homines vbique gentium non obſcurum virtutis & ſapientiæ nomen decúſque obtinuerat, cum nulla alia criminatio contra Origenem ipſi ſuppeteret, facti illius quod ineunte ætate conſciuiſſet, calumniam, tanquam grauem ignominiæ notam ei obiectauit: eóſque ſimul qui illum presbyterum creauiſſent, criminibus inuoluere conatus eſt. Iſta quidem geſta ſunt paulo poſt tempora, quæ modò perſequimur. Origenes autem iam tum Alexandriæ illud docendi munus in omnes qui aduentabant, nulla habita perſonarum ratione, nocte diéque ſedulo eſt executus: & partim diuinis ſacri eloquij ſtudiis, partim illis qui ea de re ad ipſum diſcendi gratia accedebant, attentiſſimè omne ocium ſuum impertiit.

Demetrius Origenis factum primum amplectitur.

Tandem inuidia victus propter adeptum presbyteratum eundem ob id calumniatur.

De miraculis Narciſſi. *Cap. VIII.*

VBi Seuerus imperium ad annos decem & octo adminiſtrauerat, Antoninus eius filius, ad eum honorem euehitur. Eodem tempore, vnus ex eorum numero qui in ea turbulenta perſequutionis tempeſtate ſe fortes & inuictos præſtitiſſent, & poſt certamina pro fidei confeſſione ſuſcepta eſſent integri & incolumes diuina prouidentia ſeruati, nomine Alexander (quem modò epiſcopum eccleſiæ Hieroſolymitanæ fuiſſe monſtrauimus) propterea quòd confeſsione fidei Chriſtianæ temporibus perſecutionis nobilitatus erat, epiſcopatu, quem dixi, cum adhuc Narciſſus, qui cum in eo officio anteibat, ſuperſtes eſſet, dignatus fuit. Præter multas alias admirabiles res geſtas, quas, qui ex ea eccleſia ſunt, ex ſermone ac traditione fratrum gradatim & ordine ſuccedētium de Narciſſo narrant, hoc præterea miraculum ab eo editum referunt. In magna & ſolenni paſchatis vigilia, oleum diaconis & miniſtris eccleſiæ defuiſſe perhibent. Vnde cum vniuerſam multitudinem grauis quædam ægritudo & demiſſio animi occuparet, Narciſſum ferunt, his qui luminaria apparabant præcepiſſe, vt aquam ex puteo quodam, qui erat in proximo, haurirent, & ad ipſum adferrent. Quo abſque mora peracto, cum ſuper aqua orauiſſe, mandaſſéque vt cum vera & conſtanti in Dominum fide, eam in luminarium vaſa infunderent. Quod vbi fecerant, contra omnem rationem, incredibili quadam & diuina virtute, naturam aquæ in olei naturam commutatam: & pro certo illius miraculi indicio, fratres cōplures qui illic erant, eo quidem tempore permultum ex illo oleo reſeruauerunt, ex quo etiam aliquantulum ad noſtram vſque ætatem cuſtoditum eſt. Pleraque item alia, memoria quidem digna, de vita iſtius viri commemorant: in quibus eiuſmodi quiddam traditum eſt. Cum quidam nequam perditi homunciones grauem & ſeueram eam rationem, qua per vniuerſam vitam tum in hominibus acriter admonendis, tum in eorum vitiis corrigendis vti conſueuit, neutiquam ferre poſſent, præ metu, ne ipſi propter infinita ſcelera, quorum ſibiipſis conſcij erant, iudicati, ab eo pœnas luerent: cœperunt contra illum conſutis dolis conſpirare, & turpem quandam criminationis calumniam in eum conîicere: deinde quo magis auditoribus criminationis falsò obiectæ fidem facerent, eam iureiurando confirmare. Atque vnus ſic deierare: Si non verè dixerim, opto vt ignis incendio miſerè diſpeream. Alter verò ſic: Si non verè dixerim, opto vt fœdo ac ſæuo morbo corpus abſumatur. Tertius autem hoc modo, Opto ſi non verè dixerim, vt luminibus

Antoninus Haſsianus caracalla.

Alexander epiſcopus, Alexandriæ viuo Narciſſo.

Narciſſi miracula duo. Vnum in oleo facto ex aqua.

Alterum in calumniatoribus periuris.

nibus penitùs orbatus ſim. Verùm quamuis nemo ex fidelibus, propter nobilitatam ac teſtatam inter omnes omninò Narciſſi caſtimoniam, atque adeò ob vitæ rationem ex virtutis regula traductam, illis vel grauiſsimo iureiurando ſe obſtringentibus, animum aut fidem adhibuerit: ille ipſe tamẽ partim præ indignitate falſo obiectæ criminationis, partim præ cupiditate vitæ in ſapientiæ ac virtutis ſtudio degendæ, quam iam diu optauerat, ab oculis vniuerſæ multitudinis ſe penitùs remouit, & in ſolitudine lociſque deſertis ad multorum annorum ſpacium vitam tranſegit. Verùm ſublimis ille diuinæ iuſtitiæ vltioniſque obtutus, his ſceleribus patratis, minimè acquieuit: ſed quàm celerrimè impios illos & nequam homines, qui inter iurandum tam diris execrationibus ſe contra ſeipſos obligaſſent, grauibus calamitatibus oppreſsit. Primus igitur illorum, ſcintilla perexigua noctu in ædes, quibus inhabitabat, ex nulla cauſa antegreſſa ſubitò ruente, miſerè cum tota familia & ſtirpe ſua rapido flammarum ardore omnino conflagrauit. *Periurij pœna.* Alterius corpus eodem morbo, quem ſibi tanquam mulctam fore imprecatus eſſet, ab extremis pedum digitis ad caput vſque infectum, contabuit. Tertius, ærumnoſos priorum euentus aſpiciens, & Dei, qui oculis omnia intuetur, ineuitabilem vltionem admodum reformidans, palàm inter omnes maleficia communiter à ſe ſuiſque ſociis per fraudem contra Narciſſum admiſſa confeſſus eſt. Sed tamen dum pro delicto grauiſsimè condoleſcebat, tantis & tam acerbis lamentis ſe afflictauit, & vſque eo lachrymas effundere non deſtitit, quoad vtrumque oculum ſibi penitùs extinxiſſet. Atque hi pro ea criminatione falſo contra Narciſſum conficta, tales pœnas perſoluerunt.

De Epiſcopis Hieroſolymitanis, & de Alexandro Epiſcopo Hieroſolymitano.
Cap. IX.

VBi Narciſſus ſe in locum deſertum ſubduxiſſet, & à nemine eſſet pro certo cognitum, quò ſe recepiſſet: his qui finitimis eccleſiis præerant, viſum fuit, vt alterum epiſcopum ſuffragiis crearent. Dius igitur (hoc enim nomine erat) delectus eſt: cui non longo tempore eccleſiam gubernanti, ſucceſſit Germanion: quo mortuo, Gordius epiſcopatum obtinet. Cuius temporibus Narciſſus, tanquam ex mortuis ad vitam denuò reuocatus, à fratribus (quippe omnes illos deinceps, tum quòd tam placido ac quieto animo falsò accuſatus deceſſerat: tum quòd ſingularis diuinæ ſapientiæ & virtutis amore flagrabat: tum præterea omnium maximè, quòd Deus de eius accuſatoribus debita ſupplicia ſumere dignatus eſt, in maiorem ſui admirationem rapiebat) vt eccleſiæ gubernacula denuò ſuſciperet, vehementer rogatus eſt. Et cum Narciſſus non amplius propter ingraueſcentem ætatem miniſterio præeſſe poſſet, Alexander, de quo ſuprà locuti ſumus, alterius eccleſiæ epiſcopus, diuina prouidentia per reuelationem, quæ noctu ipſi ſecundum quietem apparuiſſet, vt cum Narciſſo in miniſterio eccleſiæ fungendo coniungeretur, accerſitus eſt. Vnde Alexandrum, cum tanquam diuino quodam oraculo ex Cappadocum regione, vbi primùm in epiſcopatus gradu fuiſſet locatus, Hieroſolymam tum voti, tum locorum viſendorum cauſa contenderet, illius eccleſiæ fratres eum excipiunt benigniſsimè, & non amplius domũ reuerti permittunt: idque propter aliam reuelationem, ipſis itidem noctu viſam: quæ quidem voce euidentiſsima profuſa, eis qui erant inter illos ob virtutem ſpectatiſsimi, perſpicuè ſignificauit, vt extra portas ciuitatis egreſsi, eum epiſcopum admitterent, qui ipſis à Deo antè deſignatus erat. Quo ad hũc modum geſto, Hieroſolymitani communi epiſcoporum conſenſu, qui finitimas eccleſias procurabant, neceſſariò illum apud ſe manere coegerunt. Idem ipſe Alexander in ſuis epiſtolis, quas ad Antinoitas ſcripſit, quæque adhuc apud nos extant, Narciſsi collegæ ſui in præfectura eccleſiæ Hieroſolymitanæ gerenda mentionem facit, iſta in extrema illa epiſtola ad verbum ſcribens: Salutat vos Narciſſus, qui hic ante me epiſcopatus locum occupauit, & centum iam & ſedecim annos prætergreſſus, mecum in eodem miniſterio, quorundam precibus coniunctus fuit: qui obſecrat vos, vt idem mecum ſentiatis, eadémque ſitis voluntate. Atque hæc iſto modo.

Qui abſente Narciſſo Hieroſolym. eccleſiam rexerint.

Alexander Narciſſo ſocius aſcitus, & quomodo.

Alexander profectus Hieroſolymam voti & locorum viſendorum cauſſa.

Alexandri epiſtola.

nus. Diſputationes de ieiunio. Liber obtrectationis. Eſt præterea liber eius hortatorius ad patientiam. † Alius, ad nuper baptizatos. Alius qui nuncupatur Canon eccleſiaſticus, ſiue contra eos qui Iudæorum ſequuntur errorem: quem epiſcopo Alexandro, de quo ſuprà verba fecimus, dedicauit. In libris στρωματέων, non modò ſententias ex ſacra Scriptura collectas diſperſè intexit: ſed etiam ex gentilium ſcriptorum libris, ſi quid ab illis commodè dictum videatur, ſumit, cùm Græcorum ſimul & Barbarorum opiniones quæ apud multos iactatæ ſunt, aperiendo: tum falſos & commenticios errores eorum qui inter hæreticos principem locum obtinebant, coarguendo: denique explanationem multiplicis doctrinæ, & literarum cuiuſque generis, vnde copioſa materia nobis ſuppetit prudẽtiæ, ante oculos lectoris proponit. Atque his vniuerſis philoſophorum dogmata admiſcuit. Vnde non ſine cauſa inſcriptionem operis, argumento valde conſentaneã, fecit στρωματεῦς. In eiſdẽ octo libris vtitur teſtimoniis Scripturarum, quibus à multis ſolet contradici: nimirum Sapientiæ, quæ Salomonis dicitur: & Eccleſiaſtici, Ieſu Sirach: & epiſtolæ ad Hebræos, & Barnabæ & Clementis, & Iudæ. Tatiani item librum contra Gentiles citat: & librum Caſsiani, quem de temporum ordine conſcripſit. Philonis porrò, & Ariſtobuli, Ioſephi & Demetrij & Eupolemi, Iudęorũ ſcriptorum memoriam nõ præterit: quippe qui ſuis ſcriptis Moyſen, & Iudæorum gentem, vetere illa proſapia quæ apud Græcos iactatur, longè antiquiorem fuiſſe perſpicuè commonſtrant. Atque iſti Clementis libri, quos iam perſecuti ſumus, maxima optimarum diſciplinarum materia referti ſunt. In primo libro eiuſdem operis de ſeipſo loquitur, quòd prope ad Apoſtolorum tempora ſucceſſerit. In eiſdem libris Cõmentarios in Geneſim ſe editurum pollicetur. Item in libro illius quem de Paſchate compoſuit, fatetur ſe à familiaribus ſuis compulſum, vt traditiones, quas à veteribus presbyteris accepiſſet, literis proderet ad poſteritatem. In eodem libro Melitonem, Irenæum, & alios nonnullos commemorat, narrationéſque aliquot ex eorum libris petitas recenſet. In libris ὑποτυπώσεων, vt ſummatim comprehendam, ſicut in vniuerſas Scripturas, quæ omnium conſentiente auctoritate confirmantur, breues ſcripſit explicationes: ita neque eas quidem quæ à multis vocantur in controuerſiam, paſſus eſt interpretationum ſuarum expertes eſſe: Iudæ epiſtolam dico & Catholicas, & epiſtolam Barnabæ, & reuelationem quæ Petri eſſe dicitur. Epiſtolam item ad Hebræos ſcriptam, Pauli eſſe affirmat, & Hebraico ſermone ad Hebræos ab eo editam. Lucam autem eam accuratè in Græcum, vt Græcis traderet, conuertiſſe: illúdque planè ex interpretatione ipſa facile intelligi poſſe, quod epiſtola & acta Apoſtolorum idem orationis filum habeant. Atque hanc inſcriptionem, Paulus Apoſtolus, non ſine cauſa in epiſtolæ principio fuiſſe prætermiſſam. nam cum Paulus ad Hebræos epiſtolam ſcriberet, quia illi præiudicatam animis ſententiam, & ſuſpectam opinionem, contra eum eiuſque doctrinam combiberant, nomen conſultò admodum non inſcripſiſſe: ne in ipſo exordio animos illorum prorſus ab epiſtolæ lectione auerteret. Deinde longius aliquanto in

„ oratione progreſſus, addit iſta: Iam verò, ſicut beatus quidam presbyter dicebat:
„ quoniam Dominus ipſe Apoſtolus patris ſui omnipotentis ad Hebręos miſſus fuit,
„ Paulus quia erat ad gentes miſſus, modeſtè quidem, cùm ad Hebræos ſcriberet, ſe
„ Apoſtolum Hebræorum non inſcripſit, partim propter honorem, quem Domino
„ Hebræorum apoſtolo tribuebat: partim, ne cum gentium præco & apoſtolus eſſet,
„ præter officium ad Hebræos ſcribere videretur. Rurſus Clemens in eiſdem libris,
„ traditionem de ordine temporum quibus euangelia ſcripta erant, à veteribus pres-
„ byteris acceptam, ad hunc modum exponit: Euangelia, quæ in ſe complectuntur
„ genealogias, antè ſcripta dicuntur. Illud autem quod ſecundum Marcum inſcribi-
„ tur, talem cauſam habuiſſe fertur. Cum Petrus Romæ publicè verbum Dei prædi-
„ caret, & Spiritus ſancti inſtinctu Euãgelium Chriſti exponeret, multos qui præſtò
„ aderant, Marcum, vtpote qui eum diutius comitatus fuiſſet, & eius verba memo-
„ ria teneret, magnopere obſecraſſe ferũt, vt ea quæ fuiſſent ab illo prædicata, ſcriptis
„ mandaret. Quod quidem euangelium ſimulac ediderat, illis qui illud ab eo roga-
„ uiſſent, impertiit. Petrum autem, vbi de eo certior factus erat, euãgeliũ cùm ratum

† ὑπερὸς, ſiue ad vt de eodem intelligatur.

Quiſnam dices &c.
De paſchate
De ieiunio
De obtrectatione.
Hortatorius ad patientiam.
Canon.
Argum. lib. στρωματέων
Vtitur controuerſis in eccleſia libris.
Scripſit de traditionibus.
Apocalypſis Petri.
Epiſtola. Iudæ.
Barnabæ.
Catholica
Ad Hebræos
De Euangeliis 4. & eorũ ordine.
Euangelia quo ordine ſcripta.
Marci Euangelium.

feciſſe, tum homines ad idem legendum adhortatum. Ioannem verò, vtpote ſacro-ſancti Spiritus impulſu commotum, poſtquam intellexit, ea quæ ad corpus & humanitatem Chriſti ſpectabant, in illis Euangeliis explicata: quorundam familiariũ ac neceſſariorum rogatu, euangelium ſpirituale poſt reliquos Euangeliſtas conſcripſiſſe. Tot extant Clementis opera. Alexander item, de quo ſuprà mentio facta eſt, Clementis ſimul & Pantæni, velut quibuſcum noticia ſibi intercesſiſſet, in epiſtola quadam ad Originẽ meminit. ſic enim ſcribit. Hæc, vt ſcis, voluntas Dei fuit, vt amicitia à maioribus noſtris inita, nobis firma & integra permaneret: imò indies feruentior eſſet, & ſtabilior. Nam illos beatos patres, qui ante nos viam virtutis ſedulò inſtiterunt (ad quos non multo pòſt nos profecturi ſumus) cognouimus: Pantænum dico verè beatum, ac dominum meum: & ſanctum Clementem, etiam dominum meum, qui multum mihi ſæpe commodauit: & ſi quiſquam ſit alius eius generis. Per quos quidem in tuam veni familiaritatem, qui longè optimus & dominus & frater mihi es. Atque hæc ita ſe habent.

Ioannis Euangelium.

De Clemente & Pantæno teſtimonium Alexandri.

De eximia Heraclæ tum doctrina, tum eloquentia: & de Origenis in Sacris literis ſtudio: & Symmacho, diuinarum Scripturarum interprete. Caput XII.

ADamantius (hoc enim erat etiam Origeni nomen) Zephyrino eiſdem temporibus Romanam eccleſiam gubernante, ſcribit ſe Romam propterea iter ſuſcepiſſe, quòd ſibi admodũ erat in optatis, eccleſiã Rom. planè antiquiſsimam viſere. vbi non diu commoratus, Alexandriam reuertitur, atque ibi conſuetum docendi munus omni ſtudio & induſtria exequitur: ídque Demetrio illius eccleſiæ epiſcopo etiam tum eum admodum adhortante, & precibus propè efflagitante, vt fratribus non grauaretur eſſe adiumento. Verùm Origenes, poſtquam vidit ſeipſum non ſatis habere virium, cùm ad recõditius rerum diuinarum ſtudium, & ſanctarum Scripturarum indagationem, explicationémque, tum ad eos in fidei principiis inſtituendos, qui ad ipſum accedebãt, (à quibus dum alij poſt alios paſsim à primo vſque mane ad veſperam, ad eius ludum literarium quotidie commeabant, ei ne reſpirandi quidem locus cõcedebatur) multitudinem diſcipulorum in duas partes diſtribuit: & Heraclam cęteris ſuis diſcipulis præferens, virum cùm ſacrũ literarum ſtudioſum, tum reuera in aliis diſciplinis diſertiſsimum, tum philoſophiæ denique non ignarum, ſocium in inſtituendi munere ſibi aſciuit: & huic eos erudiendos commiſit, qui ipſis fidei elementis modò eſſent imbuendi: eorum autem diſciplinam qui in curſu erant poſiti, & ipſo doctrinæ ſacræ habitu aliquanto maturiores, ſibi ipſi docendos reſeruauit. Tanto porrò ſtudio, tantáque cupiditate Sacrarum literarum accuratè perueſtigandarum ducebatur Origenes, vt linguam etiam Hebraicam ſtudioſe perdiſceret: & non modò vetera Scripturarũ exemplaria apud Iudæos Hebraico ſermone ſcripta cuſtoditáque ſibi acquireret: verùm etiã aliorũ interpretationes, qui pręter Septuaginta, Sacras literas conuertiſſent, exquiſitè indagaret: adeò vt præter tritas illas & vulgares Aquilæ, & Symmachi, & Theodotionis interpretationes, aliquantum inter ſe diſcrepantes, alias quaſdã pręterea inueniret: quas iam longo tempore abſtruſas, ex quibuſdam receſsibus (vnde haud equidẽ ſcio) diligenter inueſtigando eruit, tãdémque in lucem eduxit. De quibus propter obſcuram & obliteratam inſcriptionem, cuius demũ auctoris eſſent, penitùs ignorans, iſtud ſolum indicat, quo pacto vnam quidem offendiſſet Nicopoli apud Actiũ litus, alteram in altero loco nõ diſſimili. In Pſalmorum libro, qui ἑξαπλᾶ dicitur, id eſt qui ſeptuplicem (vt ita dicam) complectitur tranſlationem, poſt quatuor communes & vulgares interpretationes non ſolum Quintam, ſed etiam Sextam & ſeptimam adiungens, in vna illarũ oſtẽdit, quo pacto ea in vrbe Hierico, tẽporibus Antonini Seueri, eſſet in dolio reperta. Atque ipſas in vnũ volumen omnes redigens, columellis inter ſe diſtinxit, & alterum alteri ex aduerſo vna cum exemplari Hebræorum appoſuit. Sic exemplaria illa quæ ἑξαπλᾶ dicuntur, nobis reliquit. Aquilæ porrò & Symmachi, & Theodotionis editionem, vnà cum Septuaginta interpretum explicatione, in opus quadrupliciter

Origenes Romam cur profectus.

Origenes aſſũpto Heracla catechiſeos laborem vt partitur.

Origenis ſtudium & diligentia in ſacris literis.

Bibliorum interpretationes ab eo repertæ collectæ & collatæ.

ἑξαπλᾶ Origen.

druplicitercontextum ſeparatim digeſsit. Intelligendum eſt, Symmachum, vnum ex his interpretibus, hæreſim Ebionitarum propugnaſſe. Iſta autem hæreſis quæ Ebionæorum nomine appellatur, eſt eorum (ſicuti ex ſuperiore hiſtoriæ noſtræ ſermone diſcimus) qui affirmant Chriſtum ex Ioſeph & Maria prognatum, eumque ſolum hominem exiſtimant, & legem more Iudæorum obſeruandam [c] conſtanter aſſeuerant. Commentarij item Symmachi ad hoc vſque tempus cuſtodiuntur: in quibus ex teſtimonio euangelij ſecundum Matthæum, errorem, de quo locuti ſumus, roborare contendit. Iſtos commentarios Origenes cum aliis Symmachi in Scripturas explicationibus, oſtendit ſe à Iuliana quadam accepiſſe, atque illam ab ipſo Symmacho eos libros ſumpſiſſe.

Symmachus, eiuſq; ſcripta.

σπουδαιότερον.

De reprehenſo ab Origene Ambroſio, & doctrina Origenis.
Caput XIII.

PEr idem tempus Ambroſius, qui Valentiniani erroris prauitate erat infectus, ipſa veritate, cuius partes Origenes in diſputando ſuſceperat, conuictus, confutatúſque, ac veluti lucis ſplendore interiore mente illuſtratus, rectæ & eccleſiaſticæ fidei ſe totum addixit. Alij etiam complures exquiſita doctrina imbuti, propter celebrem famam quæ de Origene vbique emanauerat, ad eum ſe conferebant, periculum de accurata cumulatáque viri in Sacris literis facultate & noticia facturi. Infiniti porrò hæretici, & philoſophi non pauci, omni literarum genere cum primis eximij, ſtudioſe & attentè ei animũ aduertebant: & præterquam quod Sacris & diuinis literis, exteris præterea diſciplinis quæ ad philoſophiam attinebant, aliqua ex parte ab illo eruditi inſtitutique fuerunt, illos item quos ingenij acumine & bonitate valere intelligebat, Philoſophiæ cognitione, Geometria, Arithmetica, & aliis id genus artibus quæ ad grauiora ſtudia viam muniunt, informauit, excoluitque. Deinceps ad philoſophorum ſectas, eorúmque opiniones perdiſcendas deduxit, & libros ab illis conſcriptos eis expoſuit, cùm præclarè in eos commentando, tum perſpicaci mentis ſolertia in ſingula intuendo, adeò vt philoſophus planè inſignis eſſet omnium Græcorum ſermone prædicatus. Complures item qui ingenio erant paulo obtuſiore, ad humaniores literas, quæ ſunt in communi conſuetudine poſitæ, perdiſcendas impulit: aſſeuerans, eos non parum fructus & commoditatis ex illis, & ad ſacrarum literarum cognitionem, & ad mentis ad eaſdem ingrediendas præparationem percepturos. Vnde ſecularis (vt ita dicam) literaturæ ex philoſophia petitæ ſtudium & exercitationem ſibi in primis neceſſariam exiſtimauit. Illius verò ſingularis præſtantiſque in his rebus progreſsionis teſtes ſunt Græcorum philoſophi, qui eius temporibus viguerunt. In quorum libris crebram huius viri mentionem inuenimus: proptereà quòd nonnulli aliquando ſuos libros illi dedicabant: interdum lucubrationes ad eum, tanquam ad magiſtrum, quò de illis iudicium faceret, referebant. Verùm quid attinet iſta commemorare, cum Porphyrius, [c] noſtra iam memoria in Sicilia degens, (qui quidem libros contra nos, quibus diuinas Scripturas calumniis inſectari conatus eſt, edidit: quíque, cùm eorum commentariis ſedulo euoluendis, qui eos interpretati fuiſſent, nihil reperiret, quod religionis noſtræ doctrinæ vitio dare poſſet, tanquam dicendi facultate deſtitutus, ſe ad interpretes ipſos conuiciis lacerandos conuertit: ipſúmque Origenem in primis, quem, dum ipſe adhuc adoleſcens erat, ſe cognouiſſe dicit) cum ille inquam Porphyrius hominem, dum probris & maledictis conſidere molitur, imprudens maximis laudibus efferat, partim vera dicendo, cum aliter nullo modo dicere queat: partim falſa comminiſcendo, † in quibus ſe putarit à nemine poſſe perſpici] quanquam aliquoties illum, quia Chriſtianus erat, criminatur: non rarò tamen propter præſtantiam, qua in ſtudiis Philoſophiæ & liberalium artium diſciplina excelluerit, ſummè admiratur, & maxima commendatione extollit. Cæterùm eum hæc de eo cõmemorantem audiamus. Nonnulli dum in animo habebant, non ab impiis & vitioſis Iudæorum ſcripturis deſciſcere, ſed earum obſcuritatem diſſoluere, aperiréque, ad interpretationes quaſdam malè cohærentes, & Scripturis illis parum ac-

Ambroſi⁹ ab hæreſi per Origenem reuocatus.

Origenes eruditionis nomine clarus etiam gentibus.

Humaniores artes Origenẽ vtiles ad Theologiam.

καθ' ἡμᾶς.

† ἐν οἷς λανθάνειν ἐνόμιζε.

Porphyrij verba de Origene.

commodatas ſe tranſtulerunt: quæ non tam ad defenſionem exteræ & peregrinæ Iudæorum doctrinæ, quàm ad approbationem & laudem ſuæ faciunt. Nam dum ea quæ planè & apertè à Moyſe dicta ſunt, inani venditatione ænigmata eſſe iactitant, & velut diuina oracula plena arcanorum myſteriorum ſumma veneratione celebrant, inſolenti quadam arrogantia & faſtidio elati, animi ſui iudicium perſtringunt, & leues vanáſque interpretationes introducunt. Deinde paulo pòſt ſubnectit. Huius inſcitiæ & ſtultæ opinionis exemplum ab Origene ſumatur, viro, qui cum mihi, cùm eſſem admodum adoleſcens, aliqua intercedebat familiaritas: qui quidem & illo tempore in maximo honore fuit, & adhuc eſt, propter libros quos poſt ſe reliquit, in non minore: cuius gloria apud iſtius doctrinæ profeſſores ac magiſtros eſt cum magno ſplendore peruagata. Iſte enim Ammonij factus auditor (qui noſtra quidem ætate magnam in philoſophia comparaſſet commendationem) tametſi ad literarum cognitionem & peritiam, magnam ſanè à magiſtro percipiebat vtilitatem: ad rectam tamen vitæ inſtitutionem & modum, diuerſam ab illo & omnino contrariam viuendi viam ingreſſus eſt. Nam Ammonius Chriſtianus, à Chriſtianis parentibus educatus, quando in prudentia aliquam progreſsionem fecerat, & philoſophiæ ſtudia ſemel deguſtauerat, ſtatim à Chriſtianiſmo ad eam vitæ rationem quæ humanis legibus gubernatur, ſe tranſtulit. Origenes autem Græcus, in Græcorum diſciplinis inſtitutus, ad rude & barbarum vitæ genus, temeraria quadam audacia inductus, animum appulit: ad quod ſe referens, cùm ſeipſo, tum ea perfectione & quaſi maturitate, quam in politiore doctrina adeptus fuiſſet, ad turpem quæſtum abuſus eſt. atque quod ad vitam attinet, eam Chriſtiano more iniuſtè impiéque exegit: quod ſpectat ad opiniones, quas cùm de aliis rebus, tum de diuino numine tenebat, in illis Græcorum conſuetudinem imitatus, etiam eorum doctrinam ad peregrinas & commenticias fabulas Iudæorum confirmandas, tanquam ſubſidium ſibi comparauit. Platonis enim libros ſemper habebat in manibus: in Nemenij & Cronij ſcriptis multum verſabatur: Apollophane, Longino & Moderato vtebatur familiariter: Nicomachi & aliorum illuſtrium Pythagoreorum monimenta terebat ſedulò, Cheremonis Stoici & Cornuti libros crebrò vſurpabat. Ex quibus cum rationem ad modum myſteriorum per allegorias explicandorum, quo Græci ſcriptores vti ſolebant, accuratè didiciſſet, eum ipſum ad Iudaicas ſcripturas accommodauit. Hæc à Porphyrio in tertio libro operis ſui contra Chriſtianos conſcripti, commemorata ſunt, qui ſanè de viri ſtudio & doctrinæ abundantia verè affirmat: ſed in reliquo ſermone, in quo ait ipſum à Græcorum religione ad fidem Chriſti ſe tranſtuliſſe: Ammonium autem, ex viuendi ratione quæ eſt ſecundum verum Dei cultum, ad mores Græcorum delapſum, perſpicuè certè (quid namque non falsò comminiſceretur Chriſtianorum hoſtis) atque adeò improbè mentitus eſt. Nam & inſtituta Chriſtianæ diſciplinæ (ſicut hiſtoria ſuperior declarauit) Origeni à parentibus integra tradebantur: & Ammonio ſyncera diuinæ philoſophiæ religioniſque Chriſtianæ præcepta firma, vſque ad extremum vitæ exitum, permanſerunt: ſicut hominis libri tanta elaborati induſtria, támque multorum [c] commendatione approbati (quos poſteritati reliquit) adhuc multis in locis teſtes eſſe poterunt: vt ille, qui De conſenſu & conuenientia Moyſis cum IESV inſcribitur, & alij qui reperiuntur apud literarum ſtudioſos. Iſta igitur hoc loco à nobis poſita ſint, ad declarationem tum calumniæ maleuoli obtrectatoris, tum exquiſitæ & copioſæ Origenis in Gentilium diſciplinis cognitionis: de qua in epiſtola quadam, miſſa ad illos qui ei vitio vertebant, quòd tantum ſtudium in illis diſciplinis collocauiſſet, hæc ſcribit: Quoniam ad me, verbo Dei addictum & conſecratum, fama de illa mea, quam iam in bonis literis adeptus fuiſſem, maturitate per multorum ora volitante, permulti cùm hæretici, tum qui artium liberalium ac gentilium diſciplinarum eruditione, & eximia philoſophiæ noticia maximè præſtabant, frequentes acceſſerunt: placuit & dogmata hæreticorum, & philoſophorum inſtituta, quæ de veritate diſſerere profitentur, diligenter perueſtigare. Hoc autem fecimus, non ſolum Pantęnum imitati, qui multis ante nos multum planè attulit adiumenti, quod illo ſtudiorum

Origenes Ammonij auditor in philoſophia.

Porphyrij calumnia in Ammonium & Origenem.

Comminiſcitur Porphyrij calumnias in Origenem et Ammonium.

Non ſine patrum exemplo literas humaniores cū theologia miſcuit Origenes.

[c] εὐδοκιμοῦντες.

ſtudiorum genere exquiſitè inſtructus eſſet: verùm etiam Heraclam, iam Alexandriæ presbyterij gradum adeptũ: quem apud diſciplinæ philoſophicæ magiſtrum & doctorem, cum iam quinquennio antè, quàm ego ad eam ſtudiorum rationem audiendam me conferre cœperam, illi viro enixè operam dediſſet, reperi. Et propterea non modò vulgari veſte, & communi, qua antè vſus fuiſſet, exuta & depoſita, philoſophi apparatum, quem adhuc retinet, ſibi aſſumpſit: verùm etiam libros gentilium etiamnum euoluere pro viribus non deſiſtit. Atque hoc modo de Gentilium diſciplinis, & earum ſtudio, Origenes dicitur reſpondiſſe. Eodem tempore illum ſcholæ Alexandrinæ operam nauantem miles quidem adiit, & literas à præſide Arabiæ tum Demetrio epiſcopo, qui ibidem rexit eccleſiam: tum præfecto, qui tum Ægypto præfuit, attulit, vt cum omni feſtinatione Origenem ad ipſum mitterent, qui in Sacris literis ipſum erudiret. Quapropter ab illis ad eum miſſus Origenes, proficiſcitur in Arabiam: ac negotio cur eò ſe contuliſſet, breui ad exitum perducto, iterum Alexandriam reuertitur. Non longo temporis interuallo interiecto, vbi inteſtinum & ciuile bellum non exiguum quidem ibi exardeſcebat, egreſſus eſt Alexandria. & cum non ſatis tutò ſe in Ægypto commorari poſſe putaret, iter capit in Palæſtinam, & Cæſareæ ludum aperit: vbi, licet nondum presbyterij gradu potitus, ab epiſcopis qui ibi erant, non ad diſputandum ſolum, ſed ad Scripturas etiam aperiendas, magnoperè in communi eccleſiæ conſeſſu rogatus eſt. Quod quidem poterit eſſe perſpicuum ex his, quæ Alexander Hieroſolymorum epiſcopus, & Theoctiſtus epiſcopus Cæſareæ, ad Demetrium, in Origenis defenſione ſic ferè reſpondebant. Quod autem in literis [c] adiunxeris] nũquam antea auditum, neque iam vſurpatum, vt Laici, præſentibus epiſcopis diſputarent, Scripturáſque exponerent: in eo mihi neſcio quo modò videris perſpicuè falſa dixiſſe. Nam vbi idonei & habiles reperiuntur, qui fratribus in verbo Dei adiumento ſint, à ſanctis epiſcopis rogantur, vt populum in verbo inſtituant: ſicut Larandis Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celſo, & apud Synados Theodorus ab Attico, qui omnes beati & pij fratres erant. Ac veriſimile eſt, quamuis nobis obſcurum & minimè cognitum ſit, illud idem in aliis locis fieri. Hic quem dico, Origenes adhuc adoleſcens, non modò ab epiſcopis quibuſcum familiaritatem contraxerat, ſed à peregrinis, qui illum propè ignorabant, iſto modo in magno honore habitus fuit. Quin, vbi Demetrius & per literas eum accerſiuerat, & per diaconos eccleſiæ vt maturè rediret Alexandriam hortatus erat, ille eò reuerſus, conſueta ſtudia & exercitationes denuò obire cœpit.

Origenes in Arabiam a Demetrio miſſus.

Cæſareæ ludum aperit, & nondũ nactus impoſitionem manuum concionatur ad populum.

c [illegible]

Defenditur Origenis factum exemplo maiorum.

Reuocatur Alexandriã Origenes.

Quinam extant libri eorum qui tum temporis floruerunt.

Caput XIIII.

PEr idem tempus complures eccleſiaſtici viri, eloquentiæ laude præſtantes, floruerunt: quorum epiſtolas, quas alter alteri ſcripſerunt, adhuc reſeruatas reperire licet. Quæ etiam ad noſtram vſque ætatem, in Æliæ, id eſt, Hieroſolymorum Bibliotheca, quæ eſt ab Alexandro, tum illic eccleſiam adminiſtrante exædificata, cuſtoditæ fuerunt: ex qua Bibliotheca ipſi ad opus quod habemus in manibus, permulta collegimus. In quorum diſertorum virorum numero eſt Beryllus, epiſcopus Boſtræ in Arabia, qui varios libellos ex optimis ſcriptoribus, tanquam floſculos excerptos, vnà cum epiſtolis & aliis operibus poſt ſe reliquit. Hippolytus etiam alterius eccleſiæ epiſcopus his annumeretur, qui idem præſtitit. Diſputatio porrò Gaij, viri eloquentiſſimi, Romæ Zephyrino eccleſiam regente contra Proclum, Phrygum erroris propugnatorem habita, ad nos peruenit: in qua & aduerſariorum temeritatem & audaciam in nouis Scripturis contexendis, reprimit, refutátque: & tredecim ſolum memorat epiſtolas diui Pauli apoſtoli, epiſtolam autem ad Hebræos reliquis non annumerat. nam illa apud quoſdam Romanos etiam adhuc, Apoſtoli epiſtola eſſe non exiſtimatur.

Ælia Bibliotheca vnde multa in hanc hiſtoriam deſumpſit Euſebius.

Beryllus epiſc. Boſtræ.

Hippolytus.

Caius in Phrygas.

Pauli epiſtolæ.

Qui eo tempore epiſcopi noti erant. Caput XV.

Macrinus. Heliogabal⁹.

Calixtus pont. Rom. 15. Vrbanus rom. ponti. 16.

philetus Antioche. pontifex. Origenes a Mamæa colloquij cauſa accerſitus.

ANtonino, cum ſeptem annos & ſex menſes regnaſſet, ſucceſsit Macrinus: quo quo quidem ad annum eo munere perfungente, alius iterum Antoninus imperium capeſsit. Primo anno eius regni, Zephyrinus Pōtifex Romæ, vbi decem & octo annos continuos eccleſiæ miniſterium procurarat, vitam cum morte commutat. Huic in Pōtificatum ſucceſsit Calixtus: qui vitam ad quinque annos traducens, Vrbano eccleſiam gubernandam reliquit. Eodem tempore, Antonino quadriēnio ſolum reip. gubernacula tenente, Imperator Alexander in regnum Romanorū ſucceſsit. Per id temporis Aſclepiade mortuo, Philetus in eccleſiæ Antiochenæ rectionem ſuccedit. Imperatoris illius mater, nomine Mamæa, mulier (ſi quę alia) virtute & pietate ſpectatiſsima, vita & moribus cùm primis religioſa, cum Origenis fama ita celebris paſsim hominum vagaretur ſermonibus, vt ad eius etiam aures perueniret, permagno videbatur ęſtimare, ſi non ſolum viri dignaretur aſpectu: verum etiam eius in Sacris literis intelligentię, quam omnes admirabantur, periculum faceret. Illa igitur iam tum Antiochię commorans, per turbam ſatellitum, illum ad ſe accerſiuit. Apud quam ille, vbi ad tempus moram fecerat, & multa quæ ad gloriam Domini & diuinæ eius diſciplinæ ac potentiæ amplitudinem ſpectabant, ei expoſuerat, ad conſueta ſtudia & exercitationes ſe maturè recepit.

Quæ Hippolyti monumenta ad nos peruenerunt. Caput XVI.

Hyppoliti ſcripta.

ILlo ipſo tempore Hippolytus, pręter alios pleroſque Commentarios, quos componebat, opus de Paſchate cōſcripſit: in quo & temporum ſeriem explanat, & canonem quēdam ſedecim annorum de Paſchate ponit, & tempora ſolum deſcribit ad primum annum imperatoris Alexandri. Cætera eius ſcripta, quæ ad nos venerunt, ſunt hæc: In ſex dies Commentarij: In ea quæ ſex dies ſequuntur: cōtra Marcionem liber: in Canticum canticorum explanatio: in partes aliquot Ezechielis expoſitio: de Paſchate liber: Contra omnes hæreſes liber. Extant præterea nonnulla alia eius monimenta, quæ apud multos conſeruata inuenias.

De Origenis ſtudio, & quod eccleſiaſtica dignitate dignus habitus fuerit. Caput XVII.

Ambroſius Origeni ſumptus ſuppeditat in edendis commentariis.

Pōtianus rom. pontifex. 17.

Zebinus epiſc. Antiochi. Origenes fit presbyter.

EX eo tempore Origenes commentarios in Sacras literas ſcribere exorſus eſt: Ambroſio eum ad eam rem impellente maximè. qui non ſolum infinitis propè verborum ad perſuadendum accommodatorum hortationibus, ſed copioſiſsimis ſubſidiis, ad eiuſmodi operam maximè neceſſariis, illum ad hoc ſtudij genus incitauit. Nam celeres ſcribę, plures quàm ſeptem, ei dictanti præſtò aderant, qui pręſtitutis temporibus ſcribendi laborem viciſsim ſuſciperent. Librarij non pauciores, vnà cum puellis, quæ ad ſcitè & concinnè ſcribendum erant probè exercitatæ: quibus omnibus Ambroſius rerum copiam affatim ſuppeditabat neceſſarium. Quinetiam in hac diuini & ſacri eloquij commentatione ac ſtudio, vix dici poteſt quam propenſam operam ei contulerit, qua illum vel maximè ad commentariorum confectionem incenderet. Dum iſta hoc modo geruntur, Vrbano, qui Romanæ eccleſię pontificatum geſſerat, ſucceſsit Pontianus. Antiochenæ eccleſiæ poſt Philetum, miniſterium capeſsit Zebinus. Quibus temporibus Origenes, neceſsitate negocij cuiuſdam eccleſiaſtici obeundi flagitante, in Græciam per Palęſtinam iter fecit, & Cęſareæ per manuum impoſitionem epiſcoporum, qui in illis partibus rexerunt eccleſiam, munus ſuſcepit presbyterij. Qui verò deinceps fuerint de illo tumultus & diſcordiæ concitatæ: quæ de eiſdem ita commotis ab epiſcopis, qui eccleſiis pręfuerunt, decreta: denique quę incommoda, cùm in verbi Dei explicatione ſumma cum laude floreret, pertulerit, quanquam ſeparatum opus, ad plenam eorum explicationem poſtulare videntur: tamen in ſecundo Apologiæ libro, quam pro eius defenſione edidimus,

mus, aliquã ex parte (quantum tenuitas ingenij noſtri patiebatur) de eiſdem diſſeruimus. *Euſebij pro Origene apologia.*

Quænam in Alexandria docuerit. Caput XVIII.

PRæterea ea quæ modò recenſuimus, iſta quoque ad cõmemorandũ neceſſaria putamus: quomodo in ſexto libro Explanationũ quas in Euangeliũ Ioannis conſcripſerit, declaret ſe, cum adhuc Alexandriæ verſaretur, quinque priores cõtexuiſſe. Operis verò q; in vniuerſum Euãgeliũ lucubrauit, viginti duo tomi ſolũ ad nos peruenerũt. In nono libro Cõmentariorum quos cõfecit in Geneſim (ſunt enim omnes duodecim numero) non modò octo priores eiuſdem operis Alexandriæ cõpoſuiſſe: ſed etiam in vigintiquinque Pſalmos, qui primi ſunt, Commentarios edidiſſe commonſtrat. Quinetiam in Lamentationes Hieremiæ alios, quorum quinque tomi ad nos peruenerunt, elaborauit: in quibus obiter librorum (duo quidem ſunt) quos de Reſurrectione exarauit, facit mentionem. Porrò libros de Principiis, prius quàm Alexandriam demigrarat, ſcripſit. Libros quoque qui inſcribũtur ςρωματεῦς, qui ſunt decem numero, in eadem ciuitate, Alexandro imperiũ gubernante, literis prodidit: ſicut † præcipui tituli tomorum initiis integrè præfixi declarant.

Origenis ſcripta in Ioannẽ. *In Geneſin.* *In Pſalmos.* *In Lamentationes Hieremiæ. lib. 5.* *De reſurrectione.* *De principiis.* *Lib. 10. ςρωματῶν.*

† ἀλογραφοι

Quomodo ſcripturarum quæ in teſtamentis habentur, mentionem fecerit. Caput XIX.

DVm primum Pſalmum explicat Origenes, in eo libro ſanctarum Scripturarum veteris Teſtamenti enumerationem facit: his enim verbis ſic ſcribit. Non ignorare debemus, vigintiduos libros eſſe (ſicut Hebræi tradunt) ſummo omnium conſenſu & teſtimoniis approbatos, ſecundum literarum numerum, quæ apud illos ſunt. Deinde paucis verbis interpoſitis, adnectit: Viginti duo libri ſecundum Hebræos hi ſunt. Primum Geneſis, vt nos: vt Hebræi appellant, ab ipſo libri exordio Bereſithæ, quod eſt principio, deinde Exodus, Velle Semoth Hebraicè: quod eſt, nomina iſta. tum Leuiticus, Vaicra: id eſt, Vocauit. deinceps Numeri, Hammiſparim, vel pecudim, vel vaiedabber. Sequitur Deuteronomiũ, Ellehaddeberim: hoc eſt, Hæc ſunt verba. Pòſt Ieſus filius Naue, Hebraicè Iehoſua, ben Nun: tum Iudices, Ruth. apud illos vterque in vnum librum concluditur, & vocatur Sophetim. iterum Regum, vel Regnorum primus & ſecundus liber: apud eos vnus eſt, & dicitur Samuel, id eſt, à Deo vocatus. deinde, Regum vel Regnorum tertius & quartus, in vno libro vterque apud Hebræos: & nominatur Vammelech Dauid, vel melachim: id eſt, Rex Dauid, vel regnum Dauid. Accedit Paralipomenon primus & ſecundus: vnus tamen apud eos, & nuncupatur Dibre Haiamim, id eſt, verba dierum. Poſt hunc Eſdras, primus & ſecundus, qui vnus eſt, & inſcribitur Eſra: quod eſt, adiutor. tum liber Pſalmorum, Hebraicè Sepher Tehillim. deinde Salomonis prouerbia, apud Hebræos Miſtæ, vel Miſtoth. deinceps Eccleſiaſtes, Hebraicè Coheleth. tum Canticum canticorum, non(vt quidam arbitrantur) Cantica canticorum, Hebraicè Sir hariſim. Sequitur Eſaias, Ieſaia Hebraicè: & Hieremias, cum Lamentationibus & Epiſtola, vno nomine & vno libro Irmia. tum Daniel, etiam Daniel Hebraicè: & Ezechiel, Ieezchel. Iob, Iob: Eſther, Eſther Extra numerum iſtorum, ſunt libri Macchabaici, qui inſcribuntur Sarbethe, Sarbane. Iſta in libro, quem diximus, inſeruit. In primo libro Commentariorum quos ſcripſit in Euangelium ſecundum Matthæum, Canonem eccleſiaſticum obſeruans, quatuor ſolum Euangelia eſſe teſtatur: & quòd per traditionem de quatuor Euangeliis, quæ ſola ſunt in vniuerſa eccleſia Dei (quæ ſub cœli complexu continetur) rata, ſtabilia, & quibus à nemine contradicitur, certior factus ſit, ſic ſcribit. Primum euangelium ſcriptum eſſe, quod ſecundum Matthæum dicitur, olim publicanũ, poſtea apoſtolum IESV Chriſti: qui illud Iudæis ad fidem Chriſti conuerſis, literis Hebraicis compoſitum tradidit. Secundum, quod eſt ſecundum Marcum: qui illud, ſicut Petrus ei explicauerat, conſcripſit: quem quidem Petrus filium ſuum nuncupat in catholica ſua epiſtola, his verbis: Salutat vos eccleſia quæ eſt in Babylone, con-

Origenis ſententia de canonicis Bibliorum libris.

Hic locus in Græco corruptus eſt, nos ergo ab Hebraica Biblia inſcriptiones librorum deprõpſimus: & ſic hunc locum correximus.

De 4. Euangeliis.

ſors nobiſcum electionis,& Marcus filius meus. Tertium euangelium à Paulo lau- *De Pauli epiſtolis.* datum, quod eſt ſecundum Lucam: qui illud his qui erant ex gentibus edidit. Poſtremum omnium,quod eſt ſecundum Ioannem. Porrò in quinto libro explanationum in euangelium Ioannis, de Epiſtolis Apoſtolorum idem auctor iſta loquitur. Paulus non litera, ſed ſpiritu habilis & idoneus noui Teſtamenti miniſter à Deo factus,qui munus Euangelij prædicandi ab Hieruſalem ad Illiricum vſque vndique cumulatè expleuit, non omnibus eccleſiis quas docebat, ſcripſit epiſtolas. *De epiſtolis Petri ſuper quem fundata eccleſia.* Quin nonnullis, quibus ſcripſit, pauca admodum verba miſit. Petrus, ſuper quem Chriſti Eccleſia,contra quam inferorum portæ non præualebunt, ædificata eſt, vnam epiſtolam omnium aſſeueratione approbatam reliquit. Sit ita tamen,quòd ſecundam(de ea enim eſt controuerſia) etiam ſcripſerit. Quid attinet *De Ioannis, euangelio. Apocalypſi. Epiſtolis.* dicere de Ioanne,qui ſupra pectus Domini recubuit:qui licet ſe tot volumina potuiſſe conficere,quot vniuerſus orbis vix potuiſſet capere, ingenuè fateatur,vnum *Ioann. 21.* tamen Euangelium ſolum poſteritati tradidit. Scripſit item Apocalypſim, in qua præcipiebatur illi vt conticeſceret,& ſeptem tonitruorum voces minimè omnino *Apocal. 10.* ſcriberet. Epiſtolam etiam reliquit,eámque perbreuem. Verùm eſto, quod ſecundam quoque & tertiam texuerit: quoniam aiunt eas non omnino verè eius fuiſſe. Atqui vtræque pariter vix centum verſus lineáſque complectuntur. Præterea de epiſtola ad Hebræos, in concionibus quibuſdam in eandem conſcriptis ita diſſerit: *De epiſtola ad Hebræos.* Dictionis formam epiſtolæ quæ inſcribitur Ad Hebræos, non habere ſimplicem ac humilem orationis & ſcribendi rationem,qua Apoſtolus ſoleat vti (qui ſe rudem in dicendo,id eſt,in loquendi forma ac modo planè fatetur) ſed epiſtolam ipſam dictionis compoſitione & collatione verborum propius ad puri & elegantis Græci ſermonis proprietatem accedere. Ac quiſque, qui dictionis & loquendi formularum differentias rectè ſciat internoſcere, illud facile fatebitur. Rurſus, quòd ſenſus ac ſententiæ Epiſtolæ admirabiles ſunt, & his quæ conſentiente omnium teſtimonio Apoſtoli ſcripta dicuntur, nulla ex parte inferiores,nemo non, qui ſtudioſe & attentè in epiſtolis illius Apoſtoli perlegendis verſatus fuerit, hoc etiam verum eſſe concedet. Iſtis non multo pòſt ea attexit. Ego conſtanter affirmabo,ſenſus eſſe Apoſtoli: phraſin autem & conſtructionem verborum alterius cuiuſdam, conciones Apoſtoli in commentarios redigentis, & velut dictata ex præceptoris ore ſcribentis. Proinde ſi quæ Eccleſia iſtam habeat epiſtolam, eam ipſa approbet,vt Pauli,idque hac ratione perſuaſa. Non enim temerè veteres eam Pauli eſſe tradiderunt. At quis ſcripſerit epiſtolam,Deus verè nouit. Nos tamen à quibuſdam accepimus,Clementem Rom. eccleſiæ epiſcopum eam epiſtolam perſcripſiſſe: ab aliis, Lucam,qui Euangelium & acta Apoſtolorum literis mandarit, illam contexuiſſe. Sed hæc hoc modo hactenus.

Quomodo Heraclas Alexandrinum epiſcopatum ſuſceperit,& quomodo epiſcopi Origenem venerati fuerint. Caput XX.

Heraclas Alexand. epiſco. 12.

DEcimus iam annus agebatur imperij Alexandrini ſuprà demõſtrati,cũ Origenes Alexandria Cæſaream profugiens,ſcholam inſtitutionis,quæ erat ad illius loci habitatores in fidei principiis informandos ædificata, Heraclæ reliquit. Non longo tempore pòſt, Demetrius Alexandrinæ eccleſiæ epiſcopus,cum quadraginta tres annos integros in illo miniſterio fungendo contriuiſſet,mortem obiit:huic ſucceſsit Heraclas. Quo tempore Firmilianus *Origenes Firmiliano Cæſari epiſco. charus.* Cæſareæ Cappadocenſis epiſcopus,magno nomine & celebritate fuit. Iſte tantum ſtudium erga Origenem declarauit, vt interdum illum in ſuæ regionis fines ad eccleſiarum vtilitatem accerſi vellet: nõnunquã ipſe ad eum in Iudæam proficiſci, & aliquandiu vnà cum eo moram facere, quò in ſacris literis melius & perfectius erudiretur. *Alexandro & Theoctiſto epiſco.* Quinetiam & Alexander,qui Hieroſolymitanæ eccleſiæ, & Theoctiſtus,qui Cæſarienſi eccleſiæ pręfuit, per omne tempus propemodum ætatis ſuæ, ei tanquam præceptori auſcultabãt:ſoliq; illi ſacrarum literarum interpretationes, & reliqua eccleſiaſticæ diſciplinæ inſtituta exequenda conceſſerunt.

De perſequutione

De perſecutione ſub Maximino. *Caput* XXI.

Maximinus Imp.

Perſecutio, cur, & in quos inflammata.

ALexandro Romanorum imperatori, cum tredecim annis Reipublicæ gubernaculis pręfuiſſet, Maximinus Cęſar ſucceſsit. Qui propter grauem inuidiam, qua contra Alexandri familiam, in qua complures fideles & Chriſtiani verſabantur, flagrabat, acerbam perſecutionis tempeſtatem concitauit: iuſsitque ſolos eccleſiarum præſides, tanquam auctores doctrinæ Euangelicæ, neci dari. Eo tempore Origenes librum compoſuit de martyrio: & opus illud Ambroſio epiſcopo, atque Protocteto eccleſiæ Cęſarieñſis presbytero, propterea quòd vtrunque non exigua perſecutionis procella exagitauerat, dedicauit. In qua quidem traditum eſt, eos viros ob veram & conſtantem fidei confeſſionem, ſub finem imperij Maximini (qui non amplius triennio regnauit) magnam laudem fuiſſe conſecutos. Tempus huius perſecutionis, cùm in vigeſimoſecundo libro Commentariorum in euangelium Ioannis, tum in multis variiſque eius Epiſtolis apertè demonſtrat Origenes.

Origenis lib. de Martyrio.

De Fabiano, quomodo Romanorum epiſcopus diuinitùs præter omnium opiniones deſignatus ſit.

Caput XXII.

SImulatque Gordianus poſt Maximinum Romanorum imperium obtinuerat, & Pontianus eccleſiæ Rom. Pontificatum per ſex annos geſſerat, in eius locum Anteros ſurrogatus eſt: in cuius miniſterium, cum ad menſem eo perfunctus eſſet, Fabianum delectum ferunt. Poſt Anterotis mortem, aiunt Fabianum vnà cum aliis ex agro Romam commigraſſe, ibique ſua collocaſſe domicilia: vbi diuina & cœleſti gratia largiente, ad cleri adminiſtrationem mirandum in modum euectus eſt. Nam cum omnes fratres, cauſa deligendi eius qui epiſcopatum gereret, in eccleſia conueniſſent, & multi de multis illuſtribus & præclaris viris ad illud munus obeundum idoneis cogitarent, quãquam Fabianus, qui tum fortè pręſto erat, nemini in mentem venerat, derepentè tamen columbam è ſublimi deuolantem (quæ ſimilitudinem Spiritus ſancti ſuper Seruatorem in ſpecie columbæ deſcendentis repręſentare videbatur) eius capiti inſediſſe memorant: ac propterea populum vniuerſum pariter vno ſacrati Spiritus inſtinctu commotum, magna cum alacritate & vno animorum conſenſu cum eo dignitatis gradu dignum clamaſſe, & abſque mora abreptum illum in ſede Pontificali collocaſſe.

Anteros Ro. epiſc. 18.

Rom. epiſc. 19 miraculoſe factus.

Qui fuerint Origenis diſcipuli. *Caput* XXIII.

EOdem tempore, ſimulac Zebinus Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus è vita deceſſerat, Babylas eccleſiæ rectionem ſuſcipit. Vbi autem poſt Demetrium Heraclas epiſcopatus miniſterium Alexandriæ obtinuerat, Dionyſius, vnus item ex Origenis diſcipulis, ſcholam inſtitutionis ibidem capeſsit. Ad Originem verò Cęſareæ conſueta diſciplinæ munera exequentem, non ſolum multi ab indigenis, ſed ab exteris etiam regionibus penè infiniti diſcipuli, patria ſua relicta, aduentarunt: ex quibus maximè inſignes cognouimus, Theodorum alio nomine Gregorium appellatum, epiſcopum ſanè præter cæteros noſtra iam ætate crebro hominum ſermone prædicatum & fratrem eius Athenodorum: quorum animis liberalium diſciplinarum tum Græcorum, tum Latinorũ, cupiditate ſupra modum inflammatis, & quaſi obſtupefactis, Origenes diuinæ philoſophiæ & doctrinæ Chriſtianæ amorem ſenſim inſtillauit: cóſque à prioribus ſtudiis, facta mutatione, ad Sacrarum literarum commentationem pia ſua cohortatione traduxit. Quinquennio integro in eius ſchola verſati, tantam & tam admirabilem in ſacroſanctis Dei eloquiis fecêre progreſſionem, vt dum adhuc ambo admodum adoleſcentes erant, eccleſiarum in Ponto crearentur epiſcopi.

Babylas epiſc. Antioch.

Dionyſius Origen. diſcipulus Alexandriæ catechetes.

Inſigniores Orig. diſcipuli Gregorius & Athenodorus fratres.

De Aphricano temporum ſcriptore.

Caput XXIIII.

Aphricani ſcripta.
κεϛοὶ
De Suſanna hiſtoria contra quod ſcripſit Origenes.
Lib. 5. de ſerie temporum.

PEr idem tempus Aphricanus, librorum ſcripto qui κεϛοὶ appellantur, magna commendatione ad hominum famam profluxit. Huius de hiſtoria Suſannæ à Daniele literis prodita, quaſi adulterina eſſet, & commenticia, magnoperè dubitantis, extat epiſtola ad Origenem ſcripta: ad quam Origenes per literas pleniſsimè reſpondebat. Eiuſdem Aphricani quinque alij libri de temporum & annaliũ ſerie, accurata quadam induſtria elaborati ad nos peruenerunt: in quibus ait, ſe Alexandriam, propter incredibilem Heraclæ famam, quæ vbique manauerat, iter feciſſet: quẽ propter philoſophiæ & aliarũ Græcarum diſciplinarũ cognitionem, qua egregiè excellebat, ad eccleſiæ illius epiſcopatum adminiſtrandum delectum eſſe, ſuprà docuimus. Et etiam alia epiſtola ab eodem Aphricano ad Ariſtidem perſcripta, de ea quæ putatur eſſe Genealogiarum Chriſti apud Matthæum & Lucam diſcrepantia: in qua Euangeliſtarum conſenſum ex hiſtoria quadam, quæ ad ſua ipſius tempora integra deuenerat, apertiſsimè tradit: quam equidem opportunè in primo libro huius operis, quod habemus in manibus, ab eo petitam, citaui.

Epiſtola ad Ariſtidem.

Quod & quæ Origenes in Cæſarea Paleſtinæ docuit.
Caput XXV.

Commentarij Origenis in Eſaiam. Ezechielem. Cantica canti.

PEr idem tempus Commmentarij in Eſaiam & Ezechielem pariter ab Origene conſcripti fuêre. Ex quibus triginta tomos in tertiam partem Eſaiæ, vſque ad viſionem quadrupedum in deſerto, nos vidimus: & viginti quinque in Ezechielem, quos ſolos in vniuerſum prophetam edidit. Id temporis cum Athenis fortè verſaretur, commentarios in Ezechielem abſoluit. Ibidem in Canticum Canticorum inchoauit Commentarios, & quinque libros eorundem ibi adhuc commoratus perfecit: ad Cæſaream reuerſus, alios quinque, (vt decem eſſent numero) perduxit ad exitum. Sed quid attinet hoc loco viri ſcripta & libros accuratè enumerare, cum aliue ſeparatum & proprium ocium poſtulent? quorum enumerationem, in opus quod à nobis de Pamphilo, ſancto noſtri temporis martyre conſcriptum eſt, illigauimus: in quod etiam, vt ingentem Pamphili erga ſacras literas amorem ac ſtudium quaſi ante oculos cuiuſque poneremus, indices Bibliothecæ, Origenis & aliorum eccleſiaſticorum ſcriptorum libros continentis, ab eodem conſtructæ & coagmentatæ, coniecimus. Ex quibus, ſi cui viſum ſit, licet certè elaboratiſsima illa quidem Origenis opera, quæ ad noſtras manus venerunt, exploratè cognoſcere. Verùm iam ſermonis noſtri curſus ad conſequentem hiſtoriam transferendus eſt.

Catalogus librorũ Origenis in vita Pamphili martyris, quam ſcripſit Euſebius.

De errore Berylli. *Caput* XXVI.

Berylli hæreſis à qua reuocatur per Origenem.

BEryllus Boſtrorum Arabiæ epiſcopus, qui paulò antè demonſtratus eſt, quò eccleſiaſticæ veritatis regulam peruerteret, peregrinam quandam & alienam à fide doctrinam in Eccleſiam introducere tẽtauit: auſus quidem temerè aſſerere, Seruatorem & Dominũ noſtrum IESVM Chriſtum propria ſubſtantiæ circumſcriptione nõ antè fuiſſe, quàm in humanam carnem immigraret: neque propriam habuiſſe ex ſe diuinitatem, ſed ſolam patris in eo extitiſſe. Qua de re cum multi epiſcopi in diſceptationem cum eo veniſſent, déque eius errore grauiter diſſeruiſſent, inter cæteros Origenes à quibuſdam rogatus, primùm cum eo in familiarem ſermonem & colloquium deſcendit, quaſi periculum facturus quid animi haberet, quidue ſententiæ. Vbi verò eum ſuam peruerſam opinionem conſtanter affirmare intellexit, vtpote haud rectè de Chriſto ſentientem confutauit: atque cùm firmis rationibus perſuadendo, tum certa demonſtratione conuincendo, eum ad verè de ea controuerſia ſentiendum reduxit, atq; adeò ad priſtinam ac ſanam de Chriſto & eius diuinitate opinionẽ, quam olim tenuiſſet, denuò reſtituit. Quædam monumenta à Beryllo ſcriptis prodita, cum decretis Synodi, eius cauſa cõuocatæ, ad noſtram ætatem reſeruata ſunt: quæ non modò Origenis diſquiſitiones cum eo habitas, & diſputationes coram eccleſia quam regebat celebratas, verùm etiam quaſque res id temporis geſtas complectuntur.

Synodus contra Berylli hæreſim.

πάντα καὶ ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ πεπονημένης ἡμῖν τε, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἱερῶ μάρτυρος Παμφίλου ἀπολογίας.

plectuntur. Sunt etiam alia infinita, quæ de Origene presbyteri noſtræ ætatis memoriter tradunt: quæ quoniam cum præſenti inſtituto minimè cohærere videntur, arbitror à me debere prætermitti. Quæ autem de eius rebus geſtis ſunt ad cognoſcendum neceſſaria, ea ex Apologia, quæ à nobis, Pamphili, ſancti (noſtri temporis) martyris opera adiutis, elucubrata eſt, (illam enim ego & Pamphilus, quò ora maleuolorum obtrectatorum, famæ Origenis detrahentium, obturaremus, mutuis vigiliis accuratè elaborauimus) licet facilè colligere.

De Cæſare Philippo. *Caput* XXVII.

Philippus.

QVi Gordianus ſex annis continuis Romanorũ obierat imperium, Philippus vnà cum filio Philippo ſuccedit. Fama eſt, iſtum) Chriſtianus nãque erat) cum precationum in die poſtremæ vigiliæ Paſchatis vnà cum multitudine in eccleſia particeps fieri vellet, nõ prius ab epiſcopo, qui tum eccleſiæ præerat, permiſſum eſſe intrare, quã ſe confeſſus fuiſſet, & inter eos qui peccatorũ vinculis adhuc tenebãtur aſtricti, locumq; pœnitentiam agentibus prǽſtitutũ occupabant, ſe ſua ſponte collocauiſſet: epiſcopumq; dixiſſe, eum non alia conditione, niſi iſtud faceret, propter multa delicta quæ ab illo ferebantur admiſſa, aliquando ab ipſo in Eccleſiã receptũ fore. Imperatorem autem alacri animo & lubenti, epiſcopo morem geſſiſſe, & ingenuam modeſtiam ac religioſam piámque affectionem, Dei timore incitatam, reipſa declaraſſe memorant.

Philippus primus Chriſtianum imperator.

Epiſcopalis libertatis exemplum.

Imperator ſubit epiſcopi & eccleſiæ imperium.

Quod Dionyſius in Heraclæ epiſcopatu ſucceſſerit. *Caput* XXVIII.

IAm tertius annus eo regnante præterierat, cum Heraclas miniſterium eccleſiæ Alexandrinæ vndecim annis executus, è vita deceſsit: & eiuſdem eccleſiæ epiſcopatum obtinuit Dionyſius.

Dionyſius Alexandriæ epiſc.

De Reliquo Origenis ſtudio. *Caput* XXIX.

CVm fides Chriſti, Chriſtiano illo imperatore regnãte, magnopere (vt veriſimile erat) creſceret, & doctrina Euangelica liberius vbique prædicaretur, Origenes ſexageſimum ætatis annum prætergreſſus, & iam ex longo vſu & commentatione velut habitum & perfectã maturitatẽ in doctrina aſſecutꝰ, ſuas tum diſputationes, tum cõciones publicè in eccleſia habitas, à ſcribis, qui manu celeri multũ pollebãt, cũ id nunquã antea fieri conceſsiſſet, excipi permiſit. Per idem tẽpus octo libros cõtra quoddã Celſi Epicurei opus aduerſus Chriſtianos editũ, ꝙ Vera doctrina inſcribitur, cõpoſuit: & vigintiquinque tomos ſcripſit in Matthęi euangeliũ: & alios in duodecim Prophetas contexuit, ex quibus ſolũ viginti quinque inuenimus. Extat etiã illius epiſtola ad ipſum imperatorem Philippum ſcripta, & alia ad eius vxorem Seuerã. Sunt & aliæ diuerſæ eius epiſtolæ ad diuerſos ſcriptæ, ex quibus, quotque apud varios diſperſas colligere potetamus, in vnũ volumẽ ſeparatim, varios in libros diſtributũ, ne deinceps rurſum diſsiparentur, cõgeſsimus. quę ſunt circiter centũ numero, & amplius. Scribit præterea Fabiano Romano epiſcopo, aliiſque permultis eccleſiarũ prǽſidibus, de ſua recta & orthodoxa de fide Chriſtiana ſententia. Quorum certa habes argumenta in ſexto libro Apologiæ quæ in Origenis defenſionem à nobis ſcripta eſt.

Origenes qua ætate ſcripta ſua emiſerit.

Cõtra Celſum.
In Matthæũ.
In 12. Prophe.
Epiſtola ad Philippũ Imperat. & Seueram vxorẽ, aliosque.

De Arabum diſſidio. *Caput* XXX.

PEr idem tempus, quidam rurſus in Arabia dogmatis cuiuſdam à veritate prorſus alieni auctores naſcuntur: aſſerentes, hominum animos vnà cum corporibus, vno eodémque temporis articulo morte occũbere, & penitùs extingui: at demũ tempore reſurrectionis vniuerſæ carnis, cum eiſdem vitam denuò recuperaturos. Non exiguo igitur epiſcoporum conuẽtu ea de re coacto, Origenes ibi etiam rogatus, vt partes de illa controuerſia diſputandi ſuſciperet, ſic orationis vi & impetu ferebatur, vt eorum mentes, qui ſe antè eo errore implicauiſſent, ad rectam fidem & ſanam doctrinam traduceret.

Dogma Arabicum de hominis anima repreſſum ſynodi & Origenis opera.

De Helceſaitarum hæreſi. Caput XXXI.

Helceſaitarũ hæreſis.

POdem tempore alia erroris peruerſitas, quæ Helceſaitarum hæreſis † dicebatur, cœpta eſt: quæ prope † ſimulac orta erat, extinguebatur. Cuius mentionem facit Origines in concione in Pſalmum octogeſimum habita, quam corã eccleſia palàm recitauit. Interuenit, inquit, quidã hoc præſenti tẽpore inſolenter propterea ſe efferens, quòd impiã & maximè ſceleratam Helceſaitarũ opinionem, quæ nuper contra Eccleſiam excitata eſt, ſe poſſe defendere exiſtimet. Quæ tandẽ ſcelera, & quã nefaria, illa opinio profiteatur, vobis exponã, ne eius inanitate, & quaſi leni vento à veritate abripiamini. Nonnulla vniuerſæ Scripturæ antiquat teſtimonia: aliis rurſum cùm ex toto vetere Teſtamento, tum Ex Euangelio deprõptis, vtitur. Paulum autem apoſtolum omnino reiicit. Fidem item negare, indifferẽs quiddã eſſe aſſerit. Qui enim interiore cogitatione rectè de fide ſentiat, tametſi ore, cùm neceſsitas illum eò detruſerit, fidem perneget, eum tamen animo firmè illi adhæſurum. Librum etiam circumferunt, quem aiunt è cœlo delapſum: & qui illum audiuerit, eiuſq; doctrinæ crediderit, peccatorum remiſsionem conſecuturum: eamq; diuerſam eſſe remiſsionem ab illa, qua Chriſtus Ieſus remiſit peccata. Sed de his ſatis multa.

Dogmata eo.

† ἄμα τῷ ἐγέρσει ἀπέσβη.

De perſequutione quæ ſub Decio erat, & quanta Origenes pertulerit. Caput XXXII.

Perſecutio renouata. Romano epiſ. Fabiano martyri ſuccedit Cornelius. 10.

PHilippo, vbi ſeptẽ annos regnauerat, ſuccedit Decius: qui odio quodam capitali, quo cum Philippo diſsidebat, inſenſus, perſecutionem contra Eccleſiam concitat. In qua Fabino Romæ martyrium ſubeũte, Cornelius pontificatum capeſsit. Alexãder Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopus in Palæſtina rurſus, vbi Cæſareæ propter Chriſtum præſidis tribunali ſtetiſſet, & magnam fuiſſet ex ſecunda fidei ſuæ confeſsione commẽdationem adeptus, iam extrema ſenectute, & veneranda planè canicie eximius, carceris cruciatu denuò afflictatus eſt. Quo quidem, poſt præclarum & illuſtre teſtimonium fidei Chriſtianæ præſidis tribunali datum, morte in carcere conſopito, Mazabanes ſucceſſor eius in epiſcopatu Hieroſolymitano declaratur. Babyla item Antiochiæ ad exemplum Alexandri, poſt fidei confeſsionem in vinculis vitam deſerente, Fabius ibi eccleſiæ præficitur. Quot afflictationum genera, & quàm grauia Origeni in hac turbulenta perſecutionis tempeſtate contigerint, & quo pacto maleuola diaboli inuidia contra eum incenſa (qui omnibus copiis, tanquam hoſtis infeſtus, enixè aciem aduerſus illum inſtruebat, omnibus machinis, omni virtute & potentia contra eum dimicabat, & præter cæteros omnes illo tempore ab eo impugnatos, in hunc potiſsimùm impetum faciebat) magis magiſque augerentur: qualia etiam & quàm acerba pro Chriſti verbo & doctrina perpeſſus ſit vincula, quæ corporis tormenta, quæ ſupplicia ex catena ferrea in interiori carceris receſſu collo impacta: & quomodo permultis diebus pedes in compedes ligneos intruſi, quatuor foraminum interſtitiis interpoſitis, diſtractatione quadam diſtenti fuerint: quæ ignis & incendij oppoſitæ minæ, quas præterea ab inimicis inflictas carnificinas toleranter pertulerit: qualem exitum, dum iudex omnibus viribus & toto corpore (vt dicitur) inſtaret, vt vita eius ad doloris morſus amplificandos amplius protraheretur, eius res habuerint: denique quas poſt illa, & quàm pias voces, eaſq; plenas [c] ſolatij, iis qui opis & auxilij in rebus aduerſis indigent, ſcriptis reliquerit: permultæ ſunt illius epiſtolæ quæ verè accuratéque commemorant.

Alexandro Hieroſolym. epiſcopo martyri ſuccedit Mazabanes.

Babylæ martyri ſuccedit Fabius Antioch. epiſco.

Quæ Chriſti nomine cruciatus pertulit Origenes.

c παρακλήσεως.

De his quæ Dionyſio epiſcopo accidebant. Caput XXXIII.

Dionyſius nõ fugit, ſed numine diuino demõ... eſſet nõ eſt deprehenſus à Sabini ſatellitibus.

περὶ τὸν Σαβῖνον

QVæ autem, & quàm turbulentæ procellæ Dionyſium perſecutionis tempore exagitarint, teſtimonio epiſtolæ ipſius ad Germanũ perſcriptæ hoc loco oſtendam, in qua ipſe de ſe narrat hoc modo: Ego corã Deo loquor, & ipſe nouit ꝙ verè loquor. Neq; certè de fuga in præſentia mecum cogitaui: neque, quaſi Deo inuito, vllam feci. Quinetiam aliàs, regnãte Decio, antequam perſecutio palã cõtra Chriſtianos ediceretur, cum

Sabinus

» Sabinus id temporis frumentarium ad me perquirendum miſiſſet, ego quatriduo
» in ædibus commoratus, eius aduentum aſſiduè expectaui. Ille autem vndique cir-
» cumit, vias, fluuios, agros paſſim, vbi me latitare, aut quò me profectum eſſe ſuſpi-
» caretur, ſedulò perueſtigat. Sed cæcitate & quaſi caligine, ne ædes quæreret, cir-
» cumfuſus tenebatur. Sibi namque perſuaſerat me perſecutione appetitum, domi
» nolle moram facere: vix tandem poſt dies quatuor, Deo mihi vt inde demigrarem
» præcipiente, & ſe mirandum in modum quaſi ducem itineris præbente, ipſe,
» liberi, & alij multi fratres ſimul domo egreſſi ſumus. Quod planè diuinæ proui-
» dentiæ opus fuiſſe, rerum euenta quæ deinceps ſequebantur (vnde non parum
» commodi fortaſſe quibuſdam, & vtilitatis obtigit) ſatis perſpicuè declarârunt.
» Deinde paucis interpoſitis, ea quæ in fuga ſibi contingebant, euidenter explanat,
» iſtáque ſubnectit: Ego vnà cum his qui mecum erant, fortè ſole occidente in ſatel-
» litum manus incidens, ab illis ad Tapoſirim deducebar. Sed tamen (ſicut erat Dei *Dionyſius itidem capitur & cuſtoditur à ſatellitibus.*
» prouidentia proſpectum) Timotheus, quia non vnà aderat, neutiquam prehen-
» ſus eſt. Profectus igitur pòſt, offendit cùm ædes noſtras, præterquam quòd mi-
» niſtri eas cuſtodirẽt, omnino deſertas eſſe, tum nos inſtar mancipiorum abductos.
» Deinde ſubiungit: Quàm admirabilis (dicam enim quod verum eſt) & diuinæ
» prouiſionis ratio fuit iſta quidem? Indigena quidem, forteſortunà Timotheo
» properè fugienti & conturbato fit obuiam: rogat feſtinationis cauſam. Iſte verum
» narrat. Ille cum audiuiſſet (abierat enim ad nuptias lautè epulatum: quippe mos *Nota obiter epulatum more in nuptiis.*
» eſt, in huiuſmodi hominum conuentibus totam noctem in hilaritate & lætitia cõ-
» ſumere) ingreſſus in domum conuiuij, accumbentibus nunciat: qui quidem om-
» nes vno impetu, tanquam ſigno dato, conſurrexerunt, & maturo gradu properan-
» tes cœperunt quam celerrimè ad nos contendere: qui cum in nos inciderent, ſum
» mo gaudio exultare: atque ſatellitibus qui nos obſeruabant, fugam faciẽtibus, nos,
» vt eramus, grabatis valde malè ſtratis conquieſcentes, de improuiſo occupare. E-
» gò certè (Deus teſtis eſt) eos vt fures primùm reputans, qui ad ſpolia & rapinam
» venirent, manſi in lecto nudus planè, vt eram ſolo induſio coopertus: reliquum *Mira Dei prouidentia ſatellitibus eripitur Dionyſius.*
» autem veſtitum prope me poſitum porrexi. At hi, ſurgere iubent, & quàm mox a-
» bire. Tandem animaduertens quamobrem aduentaſſent, cœpi vociferari, ſupplex
» illos precatus vt abirent, nóſque illic manere paterentur. Quinetiam petebam ab
» eis, vt ſi quo me beneficio afficere cuperent, ipſi caput meum ceruicibus abſcinde-
» re dignarentur: ſicque ſatellitibus, qui me eſſent cruciatũ abducturi, anteuerterẽt.
» Illi, dum hæc clamore efferebam (ſicut conſortes mei, & omnium mearũ calami-
» tatum participes, pro certo norunt) me inuitum è lecto excitârunt. Tum ego humi
» me ſupinum proſternere. Iſti igitur manibus pedibúſque me abreptum (Gaius qui-
» dem, Fauſtus, Petrus & Paulus, qui me ſequebantur, iſtarum rerum omnium teſtes
» eſſe poterunt) educere, ac prehenſum propè inuito animo ab oppidulo exportare,
& nudo aſino impoſitum, ſecum inde auehere. Iſta de ſe narrat Dionyſius.

De his qui in Alexandria martyrium ſubierint, & de aliis quos Dionyſius commemorat. Cap. XXXIIII.

IDem etiam Dionyſius in epiſtola ad Fabium epiſcopum Antiochiæ, certamina & dimicationes eorum qui ſub Decij imperio martyrium pertulerunt, iſto modo perſequitur: Non ex Imperatoris edicto per-
παρ' ἡμῖν· ſecutio [apud nos] incœpta fuit, ſed integro anno præuerterat. Nam *Perſecutio in Alexandria ſub Decio.*
» vates (quiſquis ille fuerit) malorum omnium quæ huic ciuitati acciderunt archi-
» tectus, infinitam gentilium turbam contra nos incitauerat, impulerátque, at-
» que adeò ad patriam ſuam & antiquam ſuperſtitionem defendendam magno-
» pere inſtigârat. Qui ab illo ad maleuolentiam irritati, omnémque aucupati licen-
» tiam ad ſcelus patrandum, ſolam pietatem & verum cultum dæmonum ſuorum,
» iſtum cenſuerunt, vt Chriſtianorum cæde & ſanguine ſuas crudeles manus reſper-
» gerent. Primùm igitur ſenem quendam, Metram nomine arreptum, impia ver- *Martyrium Metras.*
» ba contra Deum loqui mandant: cuius corpus, propterea quòd eorum volunta-
» ti repugnabat, fuſtibus cædunt, vultum oculóſque præacutis arũdinibus pungunt,

ipſúmque adeò ad ſuburbia abductum lapidibus obruunt. Deinde fidelem mulierem, quæ vocabatur Quinta, ad idolorum delubrum ducere, & ad falſos deos venerandos impellere cœperunt: eámque, cum ſe auerteret, & talem cultum deteſtaretur, pedibus conſtrictis, per vniuerſæ vrbis plateas aſperis ſaxis conſtratas raptare: & ſimulac corpus eius ad ſaxa molaria alliſiſſent, & flagris pariter laceraſſent, ad ſuburbia trahere, ibíque crebro ſaxorum coniectu obterrere. Tum verò vno quaſi animorum impetu omnes in piorum ædes irruere, & ſinguli quos ſibi vicinos eſſe cognouerant, properè educere, expoliare, diripere: & diuitias ac ſupellectilem, ſi quæ erat precioſior, ſibi ſeponere: ſi quæ vilior, ſordidior, & ex ligno confecta, in viis diſsipare, deinde exurere: adeò vt ciuitas illa veram ſpeciem vrbis ab hoſtibus captæ, diſpoliatæque probè repræſentaret. Fratres ergo deflectere è via, & in loca ſeparata ac ſolitaria ſe ſubducere: rapinam bonorum ſuorum, ſimiliter cum illis quibus Paulus illuſtre perhibet teſtimonium, cum gaudio ſuſcipere. *Heb.10.* Atque haud ſcio vtrum quiſquam, præter aliquem vnū alicubi fortaſſe, hucuſque Dominum denegauerit. Apolloniam porrò virginem id temporis cum primis admirandam, & admodum prouectam ætate, comprehendunt, maxilliſque eius crudeliter diuerberatis, omnes dentes illi excutiunt: atque rogo in ſuburbiis extructo, minantur, niſi verba blaſphemiæ vnà cum ipſis palàm eloqueretur, ſe eam viuam crematuros. Illa paululum temporis ad deliberandum precata, & dimiſſa ex eorum manibus, ſine mora inſilit in rogum, ſícque flammarū incendio abſumpta eſt. Serapionem item proprio lare abſtractum, diris concîdunt tormentis: & omnibus membrorum articulis confractis, ex loco edito præcipitem deiiciunt. Nullus itineris flexus, nulla via publica, nullus angiportus erat, in quo tutò vel noctu vel interdiu liceret incedere: quippe omnes vbique vno ore cōclamabāt, Si quis è Chriſtianorum numero impia & prophana verba effari recuſauerit, rapiatur extemplò, & in ignem coniiciatur. Atque iſta mala hoc modo non ad exiguum temporis ſpacium graſſata ſunt: verùm tandem ſeditio & bellum inteſtinum, quod in illos miſeros poſtea inuaſit, crudelitatem contra nos exercitam in ipſorum capita conuertit. vnde nos quidem, dum illorum furor in nos incenſus, aliis rebus implicatus tenebatur, pauliſper reſpirauimus. Verùm confeſtim animum Imperatoris, qui clementius aliquanto & humanius videbatur erga nos antea affectus, omnino commutatum eſſe, nobis nunciatum eſt. Quapropter minarum formido, in nos iactatarum, vehementer accreſcebat. Nam Decij edictum erat iam diuulgatum, illudque tale profectò videbatur, quale Dominus prædixerat futurum: in quo terribiliſſima illa eius propemodum explebatur ſententia, nimirum Electos (ſi poſsibile eſſet) in errorem inductos fore. *Matth.24.* Quin omnes certè metu perculſi obſtupuerunt. Atque ex illis qui cùm dignitate, tum diuitiarum affluentia præſtare videbantur (qui quidem non pauci erant numero) nonnulli timore perterriti, diis illorum colendis ſe vltro offerunt: alij ex priuatis ædibus in publicum raptati, ad delubra ducuntur à magiſtratibus: multi vicinorum ſuaſu eò pelliciuntur, qui quidem nominatim euocati, ad impura & profana eorum ſacrificia ſe conferunt.

Quinta.

Christianorum domus à populo impio direpta.

Apollonia virgo.

Serapion.

Seditio Alexandriæ orta compeſcuit ſeditionem.

Decij edictum in Christianos.

Animam vel timidè Chriſtianiſmum profeſsi ſunt, vel abiurarūt propter perſecutionem.

Horum autem non pauci, quaſi minimè eſſent ſacrificaturi, ſed illi ipſi potius victimæ & ſacrificia idolis futuri, pallore exalbeſcunt, & formidine attoniti ſtupent: adeò vt à frequenti populi turba, quæ circumſiſtebat, dum ſe omnibus perſpicuè patefaciebant, cùm ad moriendum, tum ad ſacrificandū eadem timiditate eſſe affectos, riſui & ludibrio haberentur. Alij paratius ad altaria procurrunt, duro ore & impudenti conſtanter aſſeuerantes, ſe nunquam fuiſſe Chriſtianos: de quibus Domini ſententia veriſsimè dici poteſt, Diuitem difficulter poſſe ſeruari. *Matth.19.* Ex reliquis qui tenuiores erant, & magis obſcuri, plerique vtrumque iſtud hominum genus quod poſtremò poſuimus, imitantur: alij capeſſunt fugam, nonnulli præhenduntur. Atque ex præhenſis, multi ad vincula & carcerem pergunt, & multis diebus ibi tenentur concluſi: poſtea tamen, antequam ad tribunal accedunt, Chriſtum eiurant: quidam tormenta diu fortiter ſuſtinent, ſed ad extremū ſuccumbētes, fidem pernegant. Cæterùm qui Domini erant, tanquam firmæ & beatæ columnæ eius ope & gratia roboratæ, fidei firmitati, quæ in eorum animis penitùs inſidebat,

Quinam martyrium conſtanter ſunt paſsi.

» inſidebat, viret ac tolerantiam aptè & appoſitè reſpondentem adepti, admirabiles
» & inſignes eius regni martyres ac teſtes facti ſunt. Quorum primus eras Iulianus, *Iulianus.*
» homo podagræ doloribus adeò oppreſſus, vt neque incedere, neque pedibus con-
» ſiſtere poſſet. Hic cum aliis duobus, qui eum geſtabant, ad iudicem adducitur:
» quorum alter extemplò fidem denegat: alter, nomine Cronion, cognomento Eu- *Cronion.*
c ὅλως. nus, & ſenex ipſe Iulianus, Dominum ingenuè confitentur: qui per totam [c] vrbem,]
« quæ certè (vt noſtis) ampliſſima eſt, camelis inſedentes deducti, & ita ſublimes
» verberibus cæſi, tandem immenſo quodam rogo & ſupra modum exardeſcente,
» hominum multitudine vndique circumfuſa, comburuntur. Ac dum abducebAN-
» tur ad locum ſupplicij, miles quidam nomine Beſas, illis inter eundem opem ferre, *Beſas.*
» & his qui eos contumelia afficiebant, ex aduerſo reſiſtere laborat. Qui cum popu-
» lus contra eum propterea vociferaretur, inde illicò abripitur ad iudicem, & in præ-
» claro illo prælio pro pietate ſuſcepto tanquam fortiſſimus Dei bellator, ſtrenuè
» & viriliter ſe gerens, ſecuri demùm percutitur. Alius quidem genere Afer, qui
» & appellatione Macar (& ob vitam beatam, quam diuinæ gratiæ ſubſidio degiſſet, *Macar.*
» verè Macar, id eſt beatus fuit) cum ad fidei negationem, iudice eum ad eam rem
» magnopere cohortante, adduci non poſſet, viuus crematus eſt. Epimachus etiam *Epimachus.*
» & Alexander non longo pòſt tempore quàm vincti tenebantur, pòſt horum mar- *Alexander.*
» tyrium multos dolores perpeſſi, dilaniati nouaculis, & flagellis lacerati, ad extre-
» mum ardentiſsimis flammis circumiectis abſumpti fuerunt. Quibus quatuor mu- *Mulieres 4.*
» lieres martyres adiungebantur: quarum prima fuit Ammonarium, ſancta virgo: *1. Ammonarium virgo.*
» quæ, cùm iudex diu illam admodum torſiſſet, vtpote conſtanter aſſerentem ſe ni-
† φθέγξεσθαι. hil eorum aliquando † dicturam quæ ille iuſsiſſet, eáque in ſententia firmè perſta- *2. Mercuria.*
» ret, ad ſupplicium abducitur. Mercuria, ſecunda erat, Anus in primis veneranda,
» tertia Dionyſia: quæ quanquam erat multorum liberorum parens, illos tamen Do- *3. Dionyſia.*
» mino in amore minimè prætulit. quarta, Ammonarium altera. quæ tres, cum præ- *4. Ammonarium altera.*
» ſes vereretur ne incaſſum tormenta illis infligeret, & quodammodo euinceretur
» à mulieribus, nullum cruciamentorum genus amplius ſubire cogebantur: ſed ſta-
» tim capite obtruncato, mortem oppetunt. Pro omnibus enim prior Ammonariũ,
» tanquam in prima dimicationis acie locata, ſatis tormentorum exceperat. Heron *Heron.*
» præterea, Ater, & Iſidorus, Aegyptij, & Dioſcorus vnà cum illis, adoleſcens quin- *Ater.*
» decim annos natus, iudici traduntur. Et primùm iudex adoleſcentem, tanquam fa- *Iſidorus.* *Dioſcorus ferè*
» cilem ad perſuadendum, blandis verbis in fraudem inducere, tum velut remiſſum *15. annorum.*
» & flexibilem ad fidem negandam tormẽtis impellere tentat. Sed Dioſcorus neque
» perſuaſione quicquam commotus eſt, neque iudicis omnino ceſsit ſentẽtiæ. Cæte-
» ros acerbiſsimè crudeliſsiméque verberibus dilacerat: quos cum tormenta magno
» & fidenti animo pro fide tolerare cerneret, rogo cremandos tradit. Dioſcorum
» autem, cùm propter ſingularem animi magnitudinem, quam palàm oſtenderat,
» tum propter prudentiſsima reſpõſa, quæ ad ſingula rogata dederat, iudex magno-
» pere admiratus, dimiſit: affirmans, ſe propter ætatem certos dies illi velle conce-
» dere, quibus reſipiſcendi haberet facultatem. Iam ergo Dioſcorus, ſumma pietate
» eximius, nobiſcum eſt, expectans cùm certamẽ prolixius, grauiúſque, tum amplius
» præmium, & diuturnius. Porrò Nemeſis quidam, & ille etiam Aegyptius, falſo *Nemeſion.*
» in crimen vocabatur, quòd cum latronibus ſocietatem coiuiſſet: ſed iſtam calum-
» niæ notam ab eo alieniſsimam quidem, cum coram Centurione diluiſſet: iterum
» per iudicẽ fuit delatus, quòd Chriſtianus eſſet, vinculiſque cõſtrictus ad præſidem
» venit. Iſte iniuſtiſsimus præſes, beatum martyrem tormentis & verberibus duplo
» grauioribus, quàm latrones ipſos, affligens, exemplo Chriſti inter latrones inter-
» iectum (vnde non parum honoris adeptus eſt) feruido ignis exurit incendio.
» Quædam porrò militum turma derepentè accedit: nimirum Ammon, Zeno, Pto- *Ammon, Zeno, Ptolemæus,*
« lemæus, Ingenes, & pariter cum illis ſenex Theophilus: qui pro tribunali ſe ipſi ſti- *Ingenes, Theophilus, ſponte*
» terunt. Cum igitur quidam, quòd Chriſtianus eſſet, in quæſtione verſaretur, & *Chriſtiani nomen profeſsi.*
» iam ad fidei negationem propenderet: iſti aſsiſtentes, præ rei indignitate dentibus
» frendere, vultu nutare, manus extendere, toto denique corpore geſtus quoſdam a-
« gere cœperunt. In quos cum omnium ora eſſent conuerſa, priuſquàm vlli alij in

eos iniecerunt manus, illi ipſi ad ſubſellia accurrere, ſe Chriſtianos profiteri: ſic, vt cùm præfectus, & aſſeſſores qui aderant ei in concilio, timore obſtupeſcerent. tum Chriſtiani, in quos iam inquirebatur, ad ea tormenta quæ pòſt eſſent perpeſſuri, toleranter ſufferenda maximè confirmarentur: tum denique iudices, qui eſſent cõtra eos ſententiam pronunciaturi, maximo metu exhorreſcerent: iſti verò è foro gloriantes abſcedere, & præ teſtimonio quod Chriſto perhibuerant, ſummo gaudio exultare, Deo per illos glorioſos triumphos agente. Alij præterea complures in vrbibus & pagis à gentibus diſtracti erant, & quaſi membratim diſcerpti: ex quibus vnum exempli gratia commemorabo. Iſchyrion cuiuſdam magiſtratus negocia, mercede conductus, procurat. is qui eum conduxerat, iubet idolis ſacrificare: quem, cum mandato minimè obſequeretur, cœpit conuiciis lacerare: ac cum conſtanter fidei adhæreſceret, grauibus affecit contumeliis. atque vbi vidit eum pacatè & tranquillè omnia ſufferentem, arrepto fuſte præacuto, inteſtina ac viſcera illius transfodit, crudelitérque interemit. Quid attinet percenſere multitudinem eorum qui in ſolitudine & montibus vagi, errantéſque, fame, ſiti, frigore morbis, latronibus, beſtiis fuerunt extincti? Quorum electionis beatæ & eximiæ victoriæ quanquam teſtes ſunt hi quibus adhuc ex illo numero vita ſuppeditat: tamen vnũ aliquod facinus proferam, quo res iſtæ ſint exploratius cognitæ, perſpectæque. Chæremon epiſcopus ciuitatis quæ Nilus dicitur, cum iam planè grandis eſſet, & ætate propè exacta, vnà cum vxore ſua ad montem Arabiæ confugiens, neque pòſt reuerſus eſt, neque vſquam eos quiſpiam videre potuit. Et licet fratres iam aliquoties eum cum vxore quærerent, tamen neque ipſos, neque corpora eorum vſpiam reperire potuerunt. permulti certè in eo Arabico monte erant, à barbaris Sarracenis facti captiui: quorũ alij ægrè quidem, & vix ingenti pecuniæ ſumma redimi poterant: alij hactenus nullo modo. Atque iſta, mi frater, non fruſtra equidem dicendo perſecutus ſum: ſed vt cognoſcas, quãtæ & quàm acerbæ calamitates apud nos obtigerint: quas qui fuerint magis experti, plura de illis & ſciunt, & dicere poſſunt. His etiam alia paulo pòſt attexit: Illi igitur diuini martyres (qui iam Chriſti tanquam aſſeſſores ſunt, & regni eius conſortes, participes iudicij, & illius in hominibus.† iudicandis ſententiã approbantes ferunt) dum erant apud nos, nonnullos è fratribus, in quibus crimẽ ſacrificãdi idolis hærebat, quique à fide excidiſſent, cum cõuerſionem ac pœnitẽtiam eorum perſpicerent, eámque poſſe acceptã fore ei qui omnino non vult mortem peccatoris, ſatis exploratum haberẽt, ad ſe denuò admittunt, recipiunt in Eccleſiam, cõuentus cum illis celebrant, ineũt ſocietatem, précum & epularum communione vnà vtuntur. Quid igitur conſilij nobis, fratres, datis? quid cenſetis nobis agendum eſſe? Illiſne ſuffragabimur? eiuſdem cum illis erimus ſententiæ? iudicium eorum ſequemur? modum tenebimus benignitatis? his quorum illi miſerti ſunt, benefici & clementes erimus? An contrà, eorum iudicium inane & irritum faciemus? eorum ſententiæ nos ipſos conſtituemus animaduerſores? clementiæ inhumanitùs reſiſtemus? refringemus inſtitutũ? Deum denique ad iram prouocabimus?

Alibi in vrbibus & pagis martyres multi.

Iſchyrion.

Alij fame, ſiti, frigore morbis extincti.

Chæremon Nili epiſcop. eiuſque vxor.

† *[illegible]*

Precum communio inter martyres.

De Nouato, quonam ingenio fuerit, & de eius hæreſi. *Cap. XXXV.*

HAec Dionyſius, dum ſermonem de his qui tẽpore perſecutionis præ animi imbecillitate infractionéque lapſi fuiſſent, inſtituebat, nõ ſine cauſa expoſuit: quandoquidem Nouatus eccleſiæ Rom. presbyter, arrogantia quadã & faſtidio contra eos elatus, aſſeruit, nõ amplius illis (quamuis omnia quæ viderẽtur ad veram pœnitentiã, ad cõuerſionem animorũ, ad puram denique cõfeſſionẽ ſpectare, omnino peragerent) ſpem vllam ſalutis omnino reliquam fieri. vnde propriæ cuiuſdam ſectæ & erroris, eorum qui præ inflata quadam mentis inſolentia ſe ipſos καθαρούς eſſe, id eſt puros & vacuos à labe peccati aſſeuerant, auctor & dux fuit. Ob quam rem concilium maximum Romæ cogitur: in quo ſexaginta epiſcopi, & prebyteri totidem atque amplius, vnà cum diaconis, in vnum cõueniunt. A paſtoribus etiã ſeparatim per ſingulas cuiuſque regionis prouincias, quid de ea re agendum eſſet deliberantibus, colloquia fiunt. A quibus omnibus tãdem decernitur:

Nouatus.

Nouati hæreſis Romæ dãnata concilio coacto.

decernitur: Nouatum, eiúſque fautores tanta ſuperbia inflatos, & quotquot illius inhumaniſſimæ, & à fraterna charitate alieniſſimæ opinioni aſſentirentur, in corũ numero qui erant ab Eccleſia excluſi, haberi: fratres autem, qui caſu infelici prolapſi fuiſſent, pœnitentiæ medicamentis curari, & ad ſanitatẽ reſtitui. Epiſtolæ quidem Cornelij epiſcopi Romani, ſcriptæ ad Fabium epiſcopum eccleſiæ Antiochenæ ad nos peruenerunt, quæ tum acta concilij Romæ habiti, tum quæ ab omnibus in Italia, in Africa, ínque aliis locis de eo errore decreta erant, euidenter declarãt. Alia item extant epiſtolæ à Cypriano & aliis epiſcopis, qui cum eo in Aphrica in eum errorem inquiſiuerunt, Latino ſermone compoſitæ: ex quibus conſtat, illis etiam viſum eſſe, vt & fratres qui per tentationem ceciderant, cõſolationis ſubſidio leuarentur: & auctori illius hæreſis, vnà cum illis omnibus qui pari ratione cum eo à veritate eſſent abducti, catholica Eccleſia, ídque meritò, interdiceretur. His alia quædam Cornelij adnectitur epiſtola, de illis quæ erant in concilio Romæ ſancita. Alia rurſus de Nouati rebus geſtis, ex qua aliquot loca citare non grauabimur: quò qui ſint iſtam fortè hiſtoriam perlecturi, ea quæ ad eum ſpectant, manifeſtò cognoſcant. De Nouato igitur, quali vitæ inſtituto & moribus fuerit, Fabium certiorem faciens Cornelius, hæc ipſa ſcribit: Vt verò intelligas hunc admirabilem virum, iampridem in epiſcopatu petendo ambitione incenſum eſſe, & cã temerariam effrenatámque cupiditatẽ occultaſſe intra ſe, & ſimulatione ac tanquã inuolucro, quo arrogantiam tegeret, in initio confeſſores Chriſti, viros ſanè probos ſecũ habuiſſe, tibi volo apertè oſtendere. Presbyter nomine Maximus, & Vrbanus, è noſtris, qui bis ex conſtanti fidei confeſſione ſummam gloriæ amplitudinem collegerant, Sidonius item & Celerinus (vir, qui Dei clementia adiutus, omnia tormentorum genera, maxima cum tolerantia pertulerat: & corporis imbecillitate, vi ac robore fidei ſuæ confirmata, ſtrenuè & viriliter ab aduerſario victoriã reportauerat) cum Nouatum attentius conſideraſſent, & callidam eius fraudem, verſutiam, periuria, mendacia, agreſtem inhumanitatem, ab omni vitæ cõmunione alienã, veteratoriam denique inſtar lupi amicitiam deprehendiſſent, eo relicto, ad ſanctam Eccleſiam reuerterunt: atque omnes eius fallacias & maleficia, quæ lõgo tempore intimo pectore obtexiſſet, multis præſentibus tum epiſcopis, tum preſbyteris, tum laicis quàm plurimis palàm oſtendere, & cum lachrymis ac querela, cum dolore & pœnitentia ſuam vicem deplorare cœperunt: quòd ſubdolæ illius & efferatæ beſtiæ conſilio adducti, ab Eccleſia etiam, vel ad exiguum temporis ſpacium deſciuiſſent. Paulo pòſt ait: Vix credibile eſt, chariſſime frater, quantam in moribus varietatem, quantam mutationem exiguo momento in illo factam conſpexerimus. Nam ſplendidiſſimus iſte ſcilicet, qui inuſitato ac terribili iureiurando adiecto, fidem ſuis fecerat, ſe non aliquando epiſcopatum appetiuiſſe: tanquam ex fallaci quadam præſtigiarum impoſtura in medium proiectus, derepentè epiſcopus apparuit. Etenim iſtæ nouæ ſectæ inuentor, & doctrinæ Eccleſiaſticæ (ſi diis placet) propugnator, quando epiſcopatum, à Deo certè minimè ei donatum, ſibi vi arripere, & ex hominũ manibus quodam modo extorquere nitebatur, duos ſibi ſocios, de ſua ipſorũ ſalute propè deſperatos aſciuit, vt eos in exiguam aliquam partem, & minimum quaſi Italiæ angulum mitteret: indéque epiſcopos tres, homines agreſtes, rudes ac ſimplices, ſimulatione quadam veteratoria in fraudem inductos abduceret, aſſerens, & conſtanter affirmans eos quàm celerrimè debere Romam venire, vt videlicet omnis lis & diſcordia per ſentẽtiam illorum, aliorúmque epiſcoporum interpoſitam, dirimeretur. Epiſcopi igitur quoniam (vt ſuprà diximus) homines ſimpliciores erant, & in perditorũ fallaciis doliſque diſcernendis minus perſpicaces, Romam aduentant. Iſte tum per quoſdam ſui ſimiles ad eã rem comparatos, eos in vnum locum concludendos curauit. Ac cũ circiter horam decimam ebrios & crapula oppreſſos cerneret, vi coegit, imaginaria quadam & vana manuum impoſitione epiſcopatum ipſi tribuere: quem dignitatis gradum parum ſibi accommodatum, ad hunc modum per fraudem & aſtutiam acquiſiuit. Ex quibus epiſcopis vnus non longe pòſt peccatum flebiliter lamentatus, & idem apertè confeſſus, ad Eccleſiam reuenit: quem, populo vniuerſo pro eo rogãte, tan-

Patrum opinio de lapſis, deque Nouato.

Ex Cornelij epiſtola de Nouato: vnde doſus Hæreſiarcharum ingenium.

Maximus, Vrbanus, Sidonius & Celerinus, Nouatiani, per pœnitentiam ad eccleſiam reuerſi.

Quibus artibus & qualẽ Nouatus nanciſcitur manuũ impoſitionem.

In epiſcopo reſipiſcentiæ & pœnitentiæ exemplum.

dem vt laicum in communionem recepimus: atque alios, qui in reliquorũ duorum epiſcoporum loca, qui eum creaſſent, ſuccederent, miſimus. Iſtum igitur lepidum Euangelij patronum, Nouatum, omnino præteriit, ſcilicet vnũ ſolum epiſcopum oportere eſſe in hac Eccleſia catholica: in qua tamen non ignorabat (quo modo enim poterat) presbyteros eſſe quadraginta ſex, diaconos ſeptem, ſubdiaconos ſeptem, acoluthos quadraginta duos, exorciſtas & lectores vnà cum oſtiariis quinquaginta duos, viduas, & alios morbo atque egeſtate afflictatos mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benignitas abundè ſuſtentat. Sed tamen nemo

Ad eccleſiam non potuit reuocari Nouatus.

ex tanta miniſtrorũ multitudine, támque in eccleſia neceſſaria: nemo ex tanto egẽtium numero, Dei prouidentia locupletato, & rerum abundantia circumfluente: nemo denique ex maxima illa & innumerabili populi frequẽtia, iſtum quem dico Nouatum, ab ea deſperata mentis cæcitate & contumacia auertere, & ad Eccleſiã denuò reuocare potuit. Quinetiam paulo pòſt adnectit iſta: Deinceps dicamus, quibus actis, quibúſque vitæ inſtitutis cum tanta confidentia epiſcopatum prenſarit. Num, quòd à primo ætatis tempore in Eccleſia verſatus fuit? Num, quòd mul-

Immerito epiſcopatum ambibat Nouatus.

ta certamina pro eius defenſione ſubiit? Nũ, quòd multis magniſque periculis pro pietate ſe obiecit? Non eſt certè eius generis ille quidem, cui ex Satana (qui ingreſſus in illum, diu eſt intimo pectore commoratus) primùm data fuit credendi occaſio. Qui quidem, vbi exorciſtarum præſidio, ſpiritu illo malo eſſet liberatus: & poſt in tam grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidiſſet in lecto, in

Qualis Nouato baptiſmus.

quo decumbebat, aqua circumfuſus, baptiſmum accepit, ſi modò talem hominem baptiſmum accepiſſe dicendum ſit: verùm morbo tandem elapſus, neque cætera quibus poſt baptiſmum] ſecundum Eccleſiæ canonem imbui oportuerat, acquiſi- ἀβέπισμον.
uit, neque Domini ſigillo ab epiſcopo obſignatus fuit. Quo quidem neutiquam potitus, quo modo quæſo Spiritum ſanctum adeptus eſt? Atque paucis interpoſitis, iterum addit: Iſte, perſecutionis tempore metu debilitatus, & nimia vitæ

Nouatus vitæ ſtudio negat ſe presbyterum.

cupiditate adductus, ſe presbyterum eſſe denegauit. Nam cum à diaconis rogatus, oratúſque eſſet, vt domo, qua ſe concluſum occuluerat, egreſſus, quantum presbytero liceret, quãtúmque in eius ſitum eſſet poteſtate, fratres in periculo cõſtitutos, opiſque & auxilij indigentes iuuaret: tantum abfuit vt diaconis eum obſecrantib obtemperaret, vt etiam non ſine ſtomacho & bile ab illis abiret, diſcederétque. nã ſe nolle amplius eſſe presbyterum, ſed alteri vitæ generi ſe dicaturum aſſeruit. Qui paulo longius progreſſus, rurſum adiungit: Iſte præclarus ſcilicet & inſignis Nouatus, Dei penitùs reliquit eccleſiam, in qua poſt fidem receptam prebyteri munere donatus fuit: ídque propter amorem & beneuolẽtiam, qua epiſcopus, qui illi manus impoſuerat, eum complexus eſt. qui quidem epiſcopus nõ modò ab vni-

Baptizatus propter morbum iacens presbyter eſſe nequibat.

uerſo clero, ſed etiam à multis laicis vetitus (quoniam minimè licebat, quenquam in lecto propter morbum baptizatum, ſicut huic contigerat, in clerum aſſumi) magnopere poſtulabat ſibi poteſtatem dari, huic ſoli manus in ſortem presbyterij imponendi. Deinde poſt iſta, aliud eius facinus, omnium ſanè peſſimum, hoc ferè

Execrandum Nouati facinus.

pacto tradit: Cum feciſſet oblationes, & ſingulis partem ſacramenti diſtribuiſſet, porrexiſſétque, miſeros homines & infelices pro benedictione & gratiarum actione iuſiurandũ dare coëgit. Atque ſuis vtriſque manibus manus accipientis prehẽdens, non prius dimiſit, quàm hoc iureiurando eum obſtrinxiſſet (illius enim ver-

pro veritate corporis & ſang. Chriſti.

bis vtar) Iura mihi per corpus & ſanguinem Domini noſtri IESV Chriſti, te nunquam nec me deſerturum, nec ad Cornelium reuerſurum. Atque miſer homo nõ antè deguſtauit, quàm ita illi ſe deuouiſſet. Et qui illum acceperat, pro Amẽ, quod dicere debuerat, hoc dixit, Non deinceps ad Cornelium reuertar. Poſt alia quædam, iterum hæc narrat: Scias velim, propterea quòd in dies ſingulos iam fratres eum deſerunt, & ad Eccleſiam redeunt, iam illum omnium ferè ſocietate denuda-

Moſes martyr, communione Nouatum & fautores epiſcopos priuauit.

tum, deſtitutúmque eſſe. Cuius amentem audaciam & inſolentiam etiam Moſes, beatus martyr, qui nuper apud nos fuit eximio & admirabili martyrio decoratus, dum adhuc in vita manebat, perſpicuè animaduertens, tum illi, tum aliis quinque presbyteris qui vnà cum illo ſeſe ab Eccleſia ſegregauiſſent, fidelium ſocietate & communione interdixit. Porrò in extrema epiſtola, epiſcopos qui Romam profe-

cti,

ćti, Nouati dementiam condemnabant, enumerat: & non ſolum nomina cuiuſque, ſed eccleſias etiam, quibus ſinguli præerant, recenſet. Quinetiam epiſcoporum, qui minimè Romam ſe contulerant quidem, ſed per literas decreto eorum quos diximus aſſentiebantur, nomina pariter & ciuitates, vnde quiſque ſcripſit epiſtolam, commemorat. Iſta Cornelius Fabio Antiochiæ epiſcopo per literas ſignificauit.

Per quos damnata Nouati hæreſis.

De Serapione hiſtoria Dionyſij. *Cap. XXXVI.*

EIdem Fabio, aliqua ex parte ad illud ſchiſma Nouati inclinanti, Dionyſius epiſcopus Alexandriæ ſcribens, vbi cùm alia multa de pœnitentia in literis ad illum miſſis perſecutus fuiſſet: tum martyrum certamina, quæ Alexandriæ iam nuper ſubierant, oſtendiſſet, præter alias res geſtas quas narrat, facinus præterea memorabile & plenum admirationis explicat, quod quidem huic noſtræ hiſtoriæ mandare neceſſe putaui. Sic enim ſe habet: Hanc vnam rem geſtam exempli gratia, quæ apud nos euenit, tibi exponam. Erat quidam Serapion apud nos fidelis ſenex, qui licet magnam vitæ partem integrè & incorruptè tranſegiſſet, tempore tamen perſecutionis præ imbecillitate animi lapſus eſt. Hic ſępenumero in eccleſia denuò recipi ſupplex poſtulabat: ſed nemo, quia idolis ſacrificaſſet, eius poſtulationi aliquando auſcultauit. Quin in grauem morbum delabens, triduò deinceps mutus & abſque ſenſu vixit. Quarto autem die paululum releuatus, nepotem ad ſe accerſit, ſicque alloquitur: Quouſque, fili, me detinetis? properate obſecrò, & me ocyus dimittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cum dixiſſet, iterum fuit mutus. Percurrit ad presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: ſed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam eſſent vita emigraturi ſanctorum myſteriorum (dummodò peterent, & vel maximè ſi antea, dum integra valetudine erant, ſupplices petiuiſſent) participes fierent: ſicque cum pace dimiſſi, & bona ſpe confirmati, ex hac luce decederent: puero exiguam quandam Euchariſtiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactã in os ſenis infunderet. quam puer ſecum adferens, rediit. Cui iam appropinquanti, prius quàm cum eo quod geſtabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Veniſti fili? Tametſi presbyter non pòteſt venire, tu tamen præſta quod tibi in mandatis dedit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quam apportarat, madefactam in os ſenis infudit. Atque ille, ſimul atque eam pedetentim per fauces demiſerat, illicò extremum ſpiritum edidit. An non igitur ſatis conſtat, eum fuiſſe reſeruatum, & vſque eò in vita manſiſſe, quoad eſſet penitus culpæ vinculis ſolutus? & ita labe, qua erat idolis immolando aſperſus, omnino deleta, poſſet pro multis bonis quæ geſſiſſet in vita, in numerum confeſſorum referri? Hæc Dionyſius.

Serapiõ morti proximus.

Quibus morituris daretur Euchariſtia ſacramentum.

Allatam Euchariſtiã puer dat Serapioni.

Epiſtola Dionyſij ad Nouatum. *Cap. XXXVII.*

VIdeamus iam, quænam idem ipſe Dionyſius ad Nouatum, eccleſiam Rom. id temporis perturbantem, perſcripſerit. Ac quoniam idem Nouatus fratres quoſdam, illius defectionis & ſchiſmatis quaſi anſam præbuiſſe, ab illiſque ſe ad illud ipſum fuiſſe compulſum, ſimulabat, attende quomodo ad eum ſcribat: Dionyſius, Nouato fratri. Si inuitus, vt dicis, huc inductus es, illud planè oſtendes, ſi ſponte ab eo recedas. Oportuerat enim omnia incõmoda potius ſubiiſſe, q̃ Eccleſię Dei diſcidiſſe cõcordiã. Atq; illud martyrium, quod quis perpetitur, ne dirimatur Eccleſiæ cõſenſio: non minus certè, ſed multo plus, meo quidẽ iudicio, habet commendationis, q̃ illud quod ſuſcipitur, ne idolis omnino immoletur. Nam in hoc pro vna quiſq; anima ſuffert martyriũ, in illo autẽ pro tota Eccleſia. Iam ergo, ſi vel ſuadendo, vel quaſi vi compellendo, fratres ad Eccleſiæ concordiã redire efficias, culpæ magnitudinem correctionis modus facilè ſuperabit. Atque vt illa tibi nullo vitio vertetur, ita hic reuera ponetur in laude. Quòd ſi illi adeò cõtumaces & animo obſtinato fuerint, vt nihil omnino te poſſe apud illos exiſtimes: tu tamen tuam ipſius animam ſeruato. Te igitur, ſi paci adhæreſcas Eccleſiæ, in Domino exopto valere. Iſta ad Nouatum ſcripſit Dionyſius.

Nouatus ſchiſmatis ſui fratres anſam præbuiſſe dicebat.

Elegantiſſima Dionyſio ad Nouatum epiſtola.

Cornelio Romanæ ciuitatis epiſcopatu circiter triênium perfuncto, Lucius ſuccedit. Iſte vix octo continuis menſibus illud miniſterium obiês, morte extinctus, Stephano cleri tradit rectionem. Ad hunc Stephanum Dionyſius primam ex illis Epiſtolis de baptiſmate compoſitis, ſcripſit: propterea quòd erat id temporis non exigua quæſtio & controuerſia concitata, Vtrum oporteret eos qui ſe à quocunque hæreſis genere reuocaſſent, lauacro baptiſmatis repurgare: cum ex conſuetudine ab antiquis ducta têporibus, in eiuſmodi hominibus in Eccleſiam recipiendis, ſolæ preces cum manuum impoſitione adhiberi ſolerent.

Lucius 21. Stephanus 22. Rom. epiſco.

Quæſtio an rebaptizãdi hæretici reſipiſcêtes.

Hæreticos conuerſos in Eccleſiam recipiêdi ritus.

Quònam pacto Cyprianus, eos qui ab hæretico errore reſipuerint, lauacro expurgandos, primus ſtatuerit. Cap. III.

Cyprianus Carthaginenſis eccleſiæ paſtor, primus inter homines eius ætatis, non aliter quàm per lauacrum baptiſmatis hæreticos, erroris maculis antè ablutos, in Eccleſiam admittendos exiſtimauit: verùm Stephanus nihil noui, aut alieni à traditione ex Apoſtolorum temporibus deriuata moliendum arbitratus, hac de re animo vehementer commotus fuit.

Cypriani ſententia. Stephani ſententia.

Quòd de eodem argumento Dionyſius epiſtolas conſcripſerit: & de pace, quæ poſt perſecutionem ſubſecuta eſt. Cap. IIII.

Dionyſius igitur, vbi lõgum ſermonem cum Stephano per literas de hac controuerſia contulit, tandem declarat, quo pacto perſecutionis fluctibus ſedatis, omnes vbiq; Eccleſiæ, noua ac peruerſa Nouati hæreſis prauitate repudiata, pacem inter ſe conciliaſſent. Sic enim ſcribit: Iam ſcito frater, omnes Orientales eccleſias, quæ antea fuerunt propter errorum peruerſitatem nonnulla diſſenſione diſtractæ, ad concordiam denuò eſſe reductas, omnes etiam eccleſiarum præſides, qui vbique locorum ſunt, ſummo animorum conſenſu conſpirare: & ob pacem hanc præter omnium expectationem conſtitutam, incredibili lætitia affici: Demetrianum dico Antiochiæ epiſcopum, Theoctiſtum Cæſareæ, Mazabanem Æliæ: Marinum Tyri, mortuo Alexandro, epiſcopum: Heliodorum Laodiceæ, defuncto Thelymidro, epiſcopum: Helenum Tarſi, & cunctas Ciliciæ eccleſias: Firmilianum etiam, & totam Cappadociam. Illuſtriores ſolũ epiſcopos nominatim perſtrinxi, ne vel literæ videantur aliquanto prolixiores, vel nominum enumeratio lectori ſatietatem & moleſtiam afferat. Syria porrò vniuerſa, & Arabia, quibus veſtra doctrina & conſilio ſemper magno adiumento fuiſtis, & quibus etiam modò ſcripſiſtis epiſtolas: Meſopotamia quoque, Pontus atque Bithynia, & ne longum faciam, omnes vbique gaudio exultant, & vno animorum conſenſu ac fraterna charitate, Deo gloriam impertiunt. Iſta Dionyſius ſcribit ad hunc modum. Stephani, cum biennij ſpacio epiſcopatus miniſterium obiiſſet, Xyſtus capeſſit locum. Ad hunc Dionyſius ſecundam de Baptiſmate conſcribens epiſtolam, tum Stephani, tum reliquorum ſimul epiſcoporum ſententiam ac iudicium explanat, déque Stephano ſic loquitur: Stephanus antea ſcripſerat epiſtolam de Heleno, de Firmiliano, de omnibus epiſcopis qui erant ex Cilicia, & Cappadocia, & Galatia, & ex omnibus gentibus quæ erant finitimæ, quòd neque cum illis quidem ob eam cauſam omnino communicare vellet. Nam illi, inquit, hæreticos rebaptizant. Rei igitur magnitudinem attenta cogitatione complectere. Decreta enim in maximis epiſcoporum Conciliis, ſicuti audio, facta fuerunt, vti qui ab hæreſis impietate recedunt, debeant primùm in fide inſtitui, deinde veteris & impuri fermenti eluuie ac ſordibus ablui, purgarique. Atque vt pro his omnibus epiſcopis illum deprecarer, epiſtolam ſcripſi. Paulo pòſt ſubnectit: Dilectis nobis & cõpreſbyteris Dionyſio & Philemoni, qui ante Stephani ſuffragabantur ſententiæ, quiq; ad me de eiſdem rebus ſcripſerunt, ſicut antè per literas breuiter, ita iam pluribus verbis ſententiam meam explicaui. Verùm de quæſtione ſuprà demonſtrata, de qua in vtramque partem diſceptabatur, hæc hactenus expoſuimus.

Ex Dionyſii epiſtola ad Stephanum de concordia eccleſiarum Orientis.

Ad Xyſtum 23. Rom. pontificem.

Eccleſiarum quarundam edicta de rebaptizandis hæreticis.

De hæreſi Sabellij. Cap. V.

Ex radice de Sabellij hæreſi

DEinceps in eadem epiſtola Dionyſius de hæreticis qui Sabellium ducẽ habuerunt, eiúſque temporibus prodierunt in lucem, mentionem facit hoc pacto: Quoniam de erroris dogmate, Ptolemaidi Pantapolis iam ſuborto, quod planè impium eſt: quod deteſtabilem de Deo omnipotente patre Domini noſtri Ieſu Chriſti blaſphemiam continet: quòd multum falſæ doctrinæ de vnigenito filio eius, primogenito omnis creaturæ, verbo incarnato, complectitur: quod cæcam de Spiritu ſancto ignorationem comprehendit, ex vtriſque partibus cùm literæ me certiorem facturæ, tum fratres mecum de ea re communicaturi, ad me veniebant, quaſdam epiſtolas, vt poteram, diuina largiente gratia, quò accuratius obſcuras erroris latebras aperirem, conſcripſi: quarum exemplaria deſcripta ad te miſi.

Sic legerem ἐλθόντων ἑκατέρωθεν πρὸς ἐμὲ, ἢ προσγραμμάτων, καὶ τῶν διαλεξομένων ἀδελφῶν, id eſt, cum ad me vtrinque perueniſſent decreta, & fratres diſputatori.

De euoluendis hæreticorum libris: & de viſione Dionyſij diuina, de eadem re: déque canone, quem accepit, Eccleſiaſtico. Cap. VI.

Hæreticorum librorum lectionis vtilitas.

IDem Dionyſius in tertia epiſtola de Baptiſmate, quam ſcribit ad Philemonem presbyterum Romanum, iſta tradit: Equidem, tametſi hæreticorum libros & traditiones perlegebam, & meum ipſius animum ad tempus ſceleſtiſſimis eorum opinionibus quodammodo inquinare videbar: hoc tamen ab illis capiebam cõmodi, vt non modò eos interiore animi mei cogitatione condemnarem ac refellerem, ſed multo vehementius in poſterum deteſtarer. Ac cum quidam ex numero presbyterorũ me vetaret, deterrerétque à legẽdo, ne turpi prauitatis & peruerſæ eorum doctrinæ cœno contaminarer (meam enim mentem errorum labe pollui aſſeruit) cúmq; vera, meo quidem iudicio, diceret, viſio quædam cœlitus ad me demiſſa, me confirmauit: & vox ad aures allapſa, manifeſtò præcepit ad hunc modum: Omnes libros, quos ſumis in manus, euolue ſedulò. Nam ſatis habes virium & firmitatis ad quæque tum cõuincenda, tum exploranda. Atque hæc cauſa erat, cur in initio ad fidem Chriſti vocatus fueris. Viſionem vtpote ritè conſentientem voci Apoſtolicæ, ſic ad potentiores dicenti (Sitis diligentes animaduerſores, & veluti trapezitæ, qui argentum probant) lubens equidem approbaui. Deinde paucis quibuſdam de omnibus errorum generibus explicatis, adiungit iſta: Iſtum canonem, iſtúdque exemplum à beato papa noſtro Heracla cepi. Ille enim eos qui ab Eccleſia abſceſſiſſent (imò verò non ita abſceſſiſſent, quin ob corporis præſentiam congregationis fidelium viderentur eſſe participes) eos inquam, cum eſſent accuſati, quòd conſuetudine cuiuſdam eorum qui alienam & diuerſam à fide doctrinam tuebantur, multùm vſi fuiſſent, Eccleſia eiecit: & quamuis verè & ex animo ab erroribus ſe auerterent, & in Eccleſiã admitti denuò magnopere flagitarent, non vſque eò admiſit, quò ad omnia quæ à veritatis aduerſariis audiuiſſent, palàm apud omnes eſſent elocuti. Atq; tum in Eccleſiam & conuentum recepit, non aliud baptiſma in illis omnino deſiderãs: quippe antea fuerant ab illo Spiritum ſanctum aſſecuti. Rurſus, iſta quæſtione copioſè admodum exagitata, addit hæc: Hoc tamen didici, quod non epiſcopi in Africa ſolum iſtam conſuetudinem de hæreticis rebaptizandis iam inuexerũt: verùm etiã longo tempore antè, epiſcoporúm memoria, qui antegreſſi ſunt, in eccleſiis maxima hominum frequentia celebratis, & ſynodis fratrum tum Iconij, tum Synadis, tum aliis multis in locis conuocatis, iſtud decretum fuit: quorum iudicia & ſententias condemnare, irritáque facere non audeo, ſicq; illos in odium & inuidiã coniicere. Terminos, vt eſt apud Salomonem, ac fines proximi tui non cõmutabis, quos patres tui præſtituerunt. *Prouer. 22.*

Hinc colliges quibus & quo fine legẽdi hæreticorũ libri.

Vt recipiendi nec rebaptizandi hæretici.

Modeſtè improbat Africanum morem de anabaptiſmo hæreticorum.

De hæreſi Nouati. Cap. VII.

Eiuſdem ad Dionyſium Rom. presbyterum epiſtola.

QVarta eius epiſtola de baptiſmate, ad Dionyſium Romæ tum quidẽ preſbyterij munere donatum, non multo pòſt tamen epiſcopum illius eccleſiæ factum, perſcripta eſt. Ex qua, quàm præclarum teſtimoniũ ille ipſe Dionyſius Romanus, propter incredibilem dicendi vim, & virtutem admirabilem, à

Dionyſio

Dionyſio Alexandrino conſecutus fuerit,ſatis conſtare poterit. Poſt alia quædam de Nouato expoſita,ad hunc his ferè verbis ſcribit: Contra Nouatum certè, qui Eccleſiam tam miſerè diſcidit: qui fratres quoſdam ad impietatem & blaſphemiã attraxit:qui ſceleſtiſſimam de Deo patre doctrinam inuexit: qui benigniſſimum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, tanquam inclementem & crudelem, falſo calumniatus fuit:qui præter hæc omnia ſanctum baptiſmatis lauacrum abrogauit: qui fidem ac confeſſionem,quæ baptiſmum præcedunt, condemnauit: qui deniq; ab illis qui aliquo vitiorum genere ſe infecerant, Spiritum ſanctum (quamuis ſpes eſſet reliqua illius aut in eorum mentibus permanendi, aut ad eos denuò redeũdi) omnino depulit,fugauitque,non ſine cauſa graue odium concepimus.

Nouatiana hæreſis dogmata.

De impio hæreticorum baptiſmate. Cap. VIII.

QVinta item illius de baptiſmate epiſtola, ad Xyſtum epiſcopum Romanũ ſcripta eſt: in qua cum multa dixerit contra hęreticos,tale quoddam facinus ſuo tempore geſtum exponit: Reuera frater, quoniam eiuſmodi quædam cauſa ad me delata eſt, in qua, veritus ne per errorẽ labar,cõſilium quæro,tuamq; vehementer expoſco ſententiam. Frater quidam ex noſtro conuentu communionéque fidelis iudicatus, ætate admodum prouectus, & priuſquam ego eram creatus epiſcopus,& vt arbitror, antequam beatus Heraclas in epiſcopatus gradu collocatus fuerat,conuentus communioniſque particeps factus,cũ fortè baptiſmo eorum qui nuper apud nos baptizarentur adeſſet,& rogata reſponſáque audiret,venit ad me lugens,& grauiter ſuam vicem deplorans ſe ad pedes meos abiicit,ex animo confitetur,& ſanctè deierat,baptiſma, quo erat apud hæreticos tinctus,non huius generis eſſe(illud namque plenum eſſe impietatis,plenúmque blaſphemiæ)neque vllam omnino cum iſto noſtro habere ſimilitudinem: affirmátque,animum ſuum propterea acerbis dolorum ſtimulis compunctum. & quoniam nefario ac prophano cùm verborum tum factorum ſcelere pollutus erat, nec liberè ſuos oculos ad Deum poſſet eleuare:& propterea obteſtatus eſt, vt hac puriſſima lauacri purgatione,vera ſuſceptione in Eccleſiam,& diuina in eo ſacramento oblata gratia potiretur.quod plane ego non audebam præſtare: ſed diuturnam illam communionem,qua fuerat cum fidelibus ſociatus, ſatis habere virium ad eius animum purgandum affirmabam. Nam qui gratiarum actiones audiuiſſet,qui amen vnà pronunciauiſſet,qui aſtitiſſet menſæ,qui manus ad ſanctum illud alimentum capeſſendum porrexiſſet,qui illud recepiſſet, qui tam longo tempore fuiſſet corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti particeps,eius baptiſma nõ audebam de integro renouare:ſed bono animo eſſe iubebam, & ſolida ac conſtanti fide,conſcientiáque pura ſynceráque ad ſanctorum myſteriorum perceptionem accedere.Iſte tamen lamentis & mœrore ſe conficere non deſtitit, ad menſam accedere præ metu exhorruit:& vix oratus,precibus intereſſe ſuſtinuit. Extat præterea alia huius de baptiſmate epiſtola,ipſius Eccleſiæque perſona,cui præfuit,Xyſto & eccleſiæ Romanæ dicata:in qua multis argumentis,& prolixo ſermone de quæſtione propoſita diſputat.Alia porrò eius epiſtola eſt,poſt haſce conſcripta ad Dionyſium Romanum,quæ de Luciano inſcribitur.Sed de his ſatis.

A Xiſto Rom. pontifice conſilium per literas petit Dionyſ. Alexãd.

Exemplum iuſti que de non rebaptizandis hæreticis ibique qualis hæreticorum baptiſmus.

In manus olim porrecta Eucharistia ſumpturus.

De Valeriano. Cap. IX.

POſtquam Gallus,qui vix biennio integro imperium rexerat,è medio erat ſublatus, Valerianus vnà cum filio Galieno imperij gubernacula ſuſcipit.Quæ verò Dionyſius de iſto etiam commemoret, ex epiſtola quam ſcripſit ad Hermammonẽ, licet cognoſcere, in qua ſic narrat: Ioanni ſimili ratione per reuelationẽ de Valeriano ſignificatũ eſt. ait enim:Datum eſt ei os,magna & blaſphema loquens,& data eſt ei poteſtas faciendi per mẽſes quadraginta duos. Cùm iſta vtraque in Valeriano videre completa:tum eius vitæ rationem,antequam ita animo affectus erat, vt à Ioannis reuelatione didicimus,conſiderare,non parum ſanè habet admirationis.Nam quamdiu manſueto animo & benigno erga ſanctos Dei homines affectus erat,nemo Imperatorũ qui

Ex Dionyſio de Valeriano Imperatore.

Apoc.13.

eum anteiuerant, tantam beneuolentiam & comitatem aduerſus illos declarauit. imò verò, ne illi quidem qui Chriſtiani erant, eóque nomine palàm appellati, ita hos ſunt amplexati, vt ille: qui quidem in initio imperij ſui quàm familiariſſimè & amiciſſimè, idque in oculis omnium, eoſdem excepit: & tota domus eius piis hominibus complebatur, erátque planè Dei eccleſia. Verùm doctor quidã & princeps magorum Ægypti, illum tandem perdito conſilio deprauauit: & non impulit ſolũ, vt homines culpa vacuos ac ſanctos Dei, vtpote ſceleſtorum ac execrabilium incãtamentorum aduerſarios & oppugnatores (ſatis namque virium ac potentiæ præſentia, aſpectu, ſpiritu & voce ſolùm, ad deteſtabilium dæmonum inſidias diſſipandas, & habent, & ſemper habuerunt) acerbè perſequeretur, neciq; traderet: verùm etiam, vt impuras cæremonias obiret, profanas exerceret præſtigias, execranda myſteria exequeretur, mactaret pueros miſellos, prolem infœlicium parentum exſacrificaret, tenera infantium diſſecaret viſcera, Dei denique creaturas diſcinderet diſcerperétque, vehementer cohortatus eſt, perinde ac ſi eo pacto omnes res proſperè & feliciter ſuccederẽt. Quibus deinde adnectit iſta: † Macrinus igitur ipſis imperatoribus Valeriano & Galieno, ob ſperatum imperium, præclara ſcilicet munera donauit. † Qui cum antè communis & generalis imperatoris Valeriani quæſtor dictus eſſet, neque quid recta ratio, neque quid communis reip. vſus poſtularet, vlla ex parte conſiderauit: ſed propheticæ imprecationi ita loquenti (Væ illis qui ex corde ipſorum prophetant, communem tamen omnium non reſpiciũt vtilitatem) ſe obnoxium reddidit. Nam neque communem ac generalem Dei prouidentiam intellexit: neque iudicium illius qui eſt ante omnia, per omnia, & in omnibus, omnino perſpexit. Quapropter ſe communis & catholicæ illius Eccleſiæ hoſtem præbuit: ſe à Dei abalienauit miſericordia, & quaſi penitùs relegauit: ſe à ſua ipſius ſalute quàm longiſſimè remouit: atque in hoc verè ſuo reſpondit nomini. Deinceps adiungit: Valerianus autem Macrini proditione in hanc miſeriam delapſus, contumeliis & probris hoſtium Barbarorum obiectus fuit, ſecundum Eſaiæ vocem: Hi vias ſibi delegerunt, & abominationes ipſis, quas eorum animo volebat: & ego ludibria eorum deligam, & peccata retribuam illis. Iſte dum gerebat imperium, præter eius dignitatem furore in Chriſtianos exagitabatur: pòſt cum regium illud decus victo & debilitato corpore ſuſtinere non poſſet, duos filios, quos paterna ſcelera inſignitè infecerant, imperij gubernaculis præfecit. Ac prædictio illa, quam Deus olim ediderat (Ego ſum qui vlciſcor peccata patrum in liberos, vſque in tertiam & quartam generationem, his qui oderunt me) in iſtis perſpicuè declarata fuit. Nam nefarias cupiditates, quarum explendarum ſpe ipſe excidiſſet, in filiorum capita coniecit: & cùm improbam eius nequitiam, tum odium erga Deum, in illorum animos effudit. De Valeriano quidem totidem à Dionyſio accepimus.

Valerianus regni initio Christianis fauet, tandem in eos crudeliſſimus.

Humana Valeriani hoſtia.

Macrinus imperiũ affectat.

† Macrinum hunc Macriani patrem intellige qui imperium affectãs, tãdem cum filio duce Aureolo victus eſt, teſte Zonara. De eodem hoc lib. c. 18.

† ἐπὶ τῶν καθόλου λόγων λεγόμενος τοῦ βασιλέως

Vltio diuina in Valerianum eiuſque filios.

Eſai. 66.

Exod. 20.

De perſecutione ſub Valeriano, & rebus quæ Dionyſio & Aegyptiis acciderunt. Cap. X.

DE perſecutione autem, quæ vehementiſſimè regnante Valeriano exardeſcebat, quas & afflictationes & incõmoda idem Dionyſius cum aliis propter verum cultum Dei, vniuerſarum rerum opificis, ſubiuerit, verba eius, quibus in Germanum ſuæ ætatis epiſcopum, qui illius famam maledictis lædere tentaſſet, inuehitur, ſatis perſpicuè declarant, quæ ita ſe habent: Videbor equidem nonnullis fortaſſe, dum admirabilem Dei prouidentiam erga nos oſtentatam cogor neceſſariò explicare, in magnam amentiam inſcitiámque eſſe prolapſus. Verùm quoniam ſecretũ regis occultare eſt (vt inquit Scriptura) præclarum, & Dei opera prædicare cum primis eximium: ego cum Germano manus conſerere aggrediar. Veni ad Æmilianum, non quidem ſolus: ſed me comitati ſunt, compresbyter meus Maximus, & diaconi Fauſtus, Euſebius & Chæremon. Et quidam è fratribus qui Romæ ad nos venerant, nobiſcum vnà profectus eſt. Æmilianus autem non dixit mihi conceptis verbis: Ne conuentus agito. hoc enim illi fuiſſet ferè ſuperuacaneum, & in eo quod ille moliebatur, poſtremas ſanè

Ex Dionyſii epiſtola ad Germanum calumniatorẽ.

Tob. 12.

mas ſanè tuliſſet: præſertim cum ad id quod caput eſt noſtræ religionis, omnem ſuam curam & cogitationem conuertiſſet. Nam non de hoc, nimirum ne conuentus agerem, ab eo ſermo erat inſtitutus: ſed de eo, ne meipſum deinceps Chriſtianum eſſe profiterer. atque ab hoc quidem me deſiſtere mandauit: ratus id quidem, ſi ego fidem commutarem, alios eandem mecum ſententiam ſecuturos. Non abſurdè equidem, neque circuitione vlla vſus, reſpondi: Deo obtemperandum magis quàm hominibus. quin palàm etiam conteſtatus ſum, me illum qui ſolus Deus eſt, & nullum alium, venerari. Neque ſententiam velle mutare, neque aliquando deſiſtere eſſe Chriſtianum. Deinceps iuſſit, vt in pagum nomine Cephro, propè locum quendam deſertum ſitum, rectà abſcederemus. Verùm verba quæ ab vtriſque vltrò citróque habita ſunt, vti fuerunt à quibuſdam in Commentarios relata, accipitote. Dionyſio, & Fauſto, & Maximo, & Marcello, & Chæremoni in concilium introductis, Æmilianus, qui præfecturam gerebat, ſic locutus eſt: [c] Vobiſcum] iam coram abſque ſcripto, lubet diſſerere, de Imperatorum dominorum noſtrorum humanitate, atque clementia, quam erga vos declarát. Nam ſalutis veſtræ ac vitæ poteſtatem vobis fecerunt, modò ad id quòd eſt ſecundum naturam, velitis voſipſos conuertere: & deos, qui illorum regnum ſeruant incolume, ſanctè adorare: eorum autem penitùs obliuiſci deorum, qui naturæ repugnare videantur. Quid igitur ad iſta reſpondetis? neque enim vos ingratos fore arbitror, cum tanta benignitas ab illis ſit vobis oſtentata: quandoquidem ad res meliores vos amicè & beneuolè cohortantur. Dionyſius reſpondit: Non omnes colunt omnes deos, ſed ſinguli ſingulos pro arbitratu. Nos proinde vnum Deum omnium rerum fabricatorem, qui Valeriano & Galieno Cæſaribus Auguſtis, viris ſanctiſſimis imperium largitus eſt, & colimus, & veneramur. Huic etiam ſine intermiſſione pro eorum regno, vt ſtabile & firmum maneat, preces adhibemus. Tum præfectus Æmilianus: Quis vos, inquit, prohibet, quo minus hunc, ſi Deus ſit, cum aliis diis qui ſunt ſecundum naturam cultu & reuerentia obſeruetis? vobis enim præceptum eſt, vt deos adoretis, quos omnes norunt. Ad quæ Dionyſius: Nos, inquit, nullum præter vnum Deum honore & obſeruantia proſequimur. Æmilianus præfectus iterum: Video, inquit, vos non modò ingratos eſſe, ſed ſingularis Auguſtorum manſuetudinis propè immemores. Quapropter in hac ciuitate non liberum erit vobis verſari: ſed eritis in partes Libyæ relegati, in locum videlicet qui Cephro nuncupatur, quem ex Auguſtorum noſtrorum iuſſu vobis aſſignaui. Neque vſquam omnino vel vobis, vel aliis quibuſque poteſtas erit aut celebrandi conuentus, aut in ea quæ Cœmeteria appellantur ingrediendi. Quod ſi quis veſtrûm in eum locum, ad quem vos ire præceperim, minimè proficiſcatur, aut in aliquo reperiatur conuentu, ſuo ipſius capiti creabit periculum. Non deerit namque accurata ad vos obſeruandos induſtria. Abite igitur, quò iuſſi eſtis. Sic Æmilianus me etiam morbo laborantem abire compulit: & ne ad vnum quidem diem, meam profectionem differre voluit. Quódnam ergo mihi ſuperat ocium vel ad conuentus agendos, vel ſecus? Deinde addit: Attamen nos (iuuante Deo) non à conuentu † palàm inter nos celebrando abſtinuimus: quin ipſe equidem quoſdã in ciuitate fratres, perinde ac ſi ſimul cum illis verſatus fuiſſem, ad conuentus perſtudioſe agendos impuli. Et quamuis ab illis corpore abeſſem, vt inquit Apoſtolus, ſpiritu tamen ſemper aderam. Ad Cephro autem non exiguus cœtus nobiſcum vna migrauit, tum fratrum qui ab vrbe nos ſequebantur, tum aliorum qui ex reliqua Ægypto conuenerant. Atque ibi Deus quaſi ianuam ad verbum ſuum prædicandum nobis patefecit. Ac primùm, quanquam perſecutione eramus diuexati, & lapidibus obruti: poſtea tamen non parua gentium multitudo, idolis relictis, ad Deum colendum ſe conuertebat. Nam tunc primum verbum Dei, quod nunquam antea accepiſſent, per nos inter eos diſſeminatum fuit. Et Deus, perinde atque huius rei cauſa ſolum illò nos deduxiſſet, eo completo miniſterio, iterum inde abduxit. Quippe Æmilianus, vt videbatur, habuit in animo nos in aſperiora interioráque Libyæ & magis deſerta loca transferre. Omnino enim in † Marioтam cõmigrare mandauit, & ſingulis noſtrûm per regiones varias pagos præſcripſit ſin-

Diſceptatio Æmiliani Ægypti præfecti, cum Chriſtianis, pro quibus reſpondet Dionyſius.

Act. 5.

Cephro pagus.

c ὑμῖν

Æmilianus.

Dionyſius.

Chriſtiani pro Imperatoribus etiam impiis orabant.

Dionyſius.

Æmilianus iam Chriſtianis epiſcopis exilium imperat Cæſaris mandato, religioniſque muniis interdicit.

Dionyſii relegatio, & ſui.

† ἀπολ: τῆς ſed forſ. melius ἰδιωτικῆς cõſuetо.

Dionyſium in exilium ſequuti ſunt multi.

Multi ab idolis reuocati.

† μαρεώτην ſed ex Stephano & reliquis emendãus pagum.

A Cephro, in Mareotin reuocantur Dionyſius & ſocij.

gulos: me autem propius ad regiam viam, vt primus prehenderer, collocauit. Sic enim res ab illo diſpenſata, ſicque comparata fuit, vt quando viſum foret, nos comprehendere, omnéſque facilè occupare poſſet. Ego verò cum in Cephro abire iuſſus eſſem, tametſi locum, vbinam eſſet ſitus, ignorabam, & nomen nunquam antea ferè audiueram, tamen libenter & abſque animi perturbatione eò abſceſſi. At vt primùm nunciatum erat mihi, vt in Colluthionis agros demigrarem, qui mihi aderant, norunt quo pacto (hoc enim mihi ipſe vitio vertendum puto) animo affectus eſſem. Primùm rem valde acerbè tuli, admodúmque ſuccenſui. Nam quamuis loca illius regionis magis mihi cognita eſſent, ac magis familiaria quàm Cephro: tamen ipſum Colluthionem deſertum à fratribus, deſertum à probis viris eſſe dicebam, & non ſolum moleſtiis à crebro viatorum tranſitu exhibitis, ſed periculoſis etiam latronum incurſionibus obiectum. Cęterùm cum fratres mihi ſignificaſſent, Colluthionem non tam longè ab Alexandria diſtare: & licet Cephro magnam fratrum ſocietatem ex Ægypto profectorum nobis attuliſſet, adeò vt maiores conuentus celebrare potuiſſemus: ibi tamen, quia propius inde aberat Alexandria, crebrius hominum ſummo amore, familiaritate & amicitia nobiſcum coniunctorum aſpectu (ad nos enim velle accedere, noſtróſque animos recreare, & ita tanquam in ſuburbiis paulo remotioribus nos aliquoties conuentus agere poſſe dixerunt) reuera frui licere, permagnam animo cæpi conſolationem. Ac ſic planè contigit. Poſt iſta, de aliis rebus aduerſis quæ ſibi acciderant, ita ſcribit: At multis fidei confeſſionibus gloriatur Germanus, ac multa mela contra ſe patrata habet dicere ille quidem: ſed quot quæſo iudicum ſententias contra nos pronũciatas poteſt enumerare? quot publicationes, proſcriptionéſque bonorum, quot fortunarum direptiones, quot abdicationes dignitatum, quantas inanis & popularis gloriæ contemptiones, quantas laudum à præfectis & à ſenatoribus nobis tributarum deſpicationes? quantam minarum nobis obiectarum, aduerſarum vociferationum, periculorum, perſecutionum, exilij, anguſtiæ, & variæ cuiuſque modi afflictationis tolerantiam? vt illa quæ ſub Decio & Sabino, & quæ hactenus ſub Æmiliano mihi obtigerunt. Vbi Germanus comparuit? quis ſermo de eo peruagatus? Verùm magnam iſtam inſcitiam, in quam ob Germanum modò prolapſus ſum, miſſam facio. Quocirca rerum ſingularum explicationem fratribus, qui eas tenent, ſigillatim perſequendam permitto. Idem etiam in epiſtola ad Domitium & Didymum conſcripta, eorum qui iſtius perſecutionis procellis agitati fuiſſent, hoc modo mentionem facit: Chriſtianos autem, qui & permulti ſunt, & vobis minimè cogniti, nominatim citare ſuperuacaneum arbitror. Sed hoc ſciatis velim, viros & mulieres, iuuenes & ſenes, puellas & vetulas, milites & priuatos, cuiuſque generis, cuiuſque ætatis extitiſſe: quorum alij flagris cæſi, alij ignis incendio cremati, alij ferro percuſſi, parta victoria, coronas martyrij adepti ſunt. Nonnullis autem longinquũ hoc perſecutionis tempus non ſatis fuit, vt Domino viderentur accepti, ipſeque illos ad ſe reciperet. In quorum numero, vt veriſimile eſt, ego ipſe ſum, cui adhuc vita ſuppetit. Ac propterea ipſe qui dicit (Tempore accepto audiui te, & in die ſalutis adiuui te) me in illud tempus diſtulit, quod mihi idoneum opportunúmque fore nouit. Quoniã autem de me meíſque ſociis rogatis, & † quo loco ſit vita noſtra cõſtituta, certiores fieri cupitis: accepiſtis, credo, qua ratione quidam ex Mariotide, me, Gaium, Petrum & Paulum, à centurione, duce, militibus & ſeruis captiuos abductos de improuiſo adorti, inuitos, & minimè ſponte ſequentes vi abſtraxerint, & à militibus auulſos ſecum abripuerint: iam verò ego cum Gaio & Petro, ſoli à cæteris fratribus ſeparati, in deſertum & ſqualletem Libyæ locum concluſi ſumus, tridui viam à Parætonio diſtantes. Quinetiam paulo longius progreſſus dicit: In vrbem clàm & ex occulto ingreſſi ſunt, alios fratres inuiſuri, presbyteri quidem, Maximus, Dioſcorus, Demetrius, Lucius (Fauſtinus enim, & Aquila, qui hominum ſermone celebriores ſunt, in Ægypto vagi oberrant) diaconi autem poſt illos, qui peſtis contagione infecti interierunt, relicti, Fauſtus, Euſebius, Chæremon: Euſebium dico, quem ab initio perſecutionis Deus ſua gratia roborauerat, & non modò ad miniſteria confeſſorum, qui carceribus tenebantur, ſummo ſtudio

Colluthionis agri.

Vbi iam exulat Dionyſius & inter quos.

Quàm multa Germanus fortiter paſſus ſit.

Ex epiſtola ad Domitium & Didymum de iis qui perſecutionem ſenſerunt.

Eſa 49.

Vbi, & quid agat Dionyſius, reliquique presbyteri & diaconi.

† δηλωθῶσι ſcripſerim δηλώσω καὶ τὰ καθ' ὑμᾶς πανϑ' ὅσα post διήγησιν hoc ſenſu narrabo & ipſe vobis qualiter degamus accepiſtis, &c.

dio & omni animi contentione explenda, ſed etiam ad lintea quibus corpora beatorum martyrum iam vita defunctorum inuoluerentur, neglecto vitæ periculo conficienda præparauit. Præfectus verò nihil adhuc de ſua in ſanctos remittit acerbitate: ſed alios qui ad eum adducuntur, è medio, vt dixi, tollit: quoſdam tormentis dilaniat, nonnullos acta cuſtodia & vinculis contabefacit. & quanquam præcipit ne quiſquam illos adeat, atque adeò curioſe inquirit ecquis reperiatur qui eos velit adire: Deus tamen propenſo fratrum ſtudio, & aſſidua eorum curatione, illos iſtis rerum anguſtiis oppreſſos reficit, ſubleuátque. Hæc Dionyſius, in iſtam incluſit epiſtolam. Intelligendum eſt porrò, Euſebium illum, quem paulo antè diaconum nominauit, non multo pòſt eccleſiæ Laodiceæ, quæ eſt in Syria, epiſcopum creatum fuiſſe. Maximum autem, quem tum presbyterum dixit, mortuo eodem Dionyſio, in miniſterium eccleſiæ, & fratrum qui ſunt Alexandriæ, ſucceſſiſſe: verùm Fauſtum, qui eodem tempore cum ipſo Dionyſio ex fidei confeſſione non parum laudis collegerat, ad perſecutionem quæ nobis viuentibus ciebatur, reſeruatum, iam planè grandem, & longo multorum dierum decurſu confectum, ſecuri percuſſum, beato martyrio occubuiſſe. Sed de his quæ illo tempore Dionyſio acciderunt, hactenus.

Æmiliani præfecti ſæuitia.

Euſebius Laodiceæ epiſc.

Maximus Alexād. epiſc.

Fauſt⁹ martyr

De his qui in Cæſarea Paleſtinæ martyrium ſubierunt. *Caput XI.*

IN hac perſecutionis clade, quam regnante Valeriano paſſim manaſſe, ſuprà demonſtratum eſt, tres viri ob veram Chriſti confeſſionem inſigniter prædicati, Cæſareæ Paleſtinæ beſtiarum rictibus velut præda obiectati, diuino & cœleſti martyrio non ſine maxima commendatione decorati fuerunt. Quorum vnus Priſcus vocabatur, alter Malchus, tertio nomen erat Alexander. Fertur verò, iſtos ruri degentes, primùm ſeipſos tanquam inertes & deſides probris affeciſſe, quòd cum temporis opportunitas præmium vitæ [c] æternæ] his qui cœleſti eius deſiderio gliſcebant, diſpertire videretur: ipſi præ negligentia quadam & ſegnitie, martyrij coronam non præripuiſſent. Deinde cum inter ſe ita deliberaſſent, abſque mora Cæſaream verſus ire pergunt. ibique extemplò proficiſcuntur ad Iudicem: & eum vitæ exitum qui ſuprà demonſtratus eſt, aſſequuntur. Mulierem quandam præterea (quam Marcionis errore antea lapſam fuiſſe, fama loquitur) eadem perſecutionis tempeſtate, in eadem ciuitate perſimile certaminis genus ſubiiſſe, memorant.

[c] ἀιωνίου

Alexandriæ martyrij pal. mam adepti.

Priſcus,

Malcus,

Alexander.

De pace quæ ſub Galieno fuit. *Cap. XII.*

NOn diu autem pòſt, cum Valerianus apud Barbaros ſeruitutem ſubiuiſſet: filius eius ſolus imperio potitus, clementius ſe geſſit & moderatius in imperio gubernando: & edictis diuulgatis perſecutionem remiſit, relaxauitque: atque adeò illos qui verbo Dei præerant, quod ipſis in more poſitum fuiſſet, liberè exequi per literas mandauit, quæ quidem ſic ſe habent. Imperator Cæſar Publius Lucinius Galienus, Pius, Fortunatus, Auguſtus, Dionyſio, & Pinnæ, & Demetrio, & cæteris epiſcopis Salutem. Meæ munificentiæ beneficium per vniuerſum orbem diuulgari præcepi, vt qui loca illa religioſa quæ ſpectant ad Chriſtianos, poſſideant, ab illis ſtatim diſcedant. Et propterea vos mearum literarum exemplari vti poteritis, quo nemo deinceps vobis quicquam faceſſat moleſtiæ. Atque iſtud quod nunc liberè & pro arbitratu à vobis expleri queat, iam pridem à me erat conceſſum. His de cauſis Aurelius Cyrenius, † qui ſummam rerum ſecundum me adminiſtrat, literarum etiam exemplar conſeruabit. Aliud porrò decretum illius eſſe dicitur, quod ad alios epiſcopos dedit: per quod quidem loca illa quæ Cœmeteria nominabantur, integram adeundi occupandique fecit poteſtatem.

Pax eccleſiæ ſub Galieno.

Litera Imperatoris pro chriſtianorū libertate.

Cœmeteria reddita Chriſtianis.

† ὁ τῶν μεγίστου πράγματος προεστώτων Niceph. habet πράγματος. ſummi ordinis præfectum ſignificans.

Quinam epiſcopi illo tempore claruerunt. *Cap. XIII.*

Variarum eccleſiarum epiſcopi eodem tēpore florentes. *Athenodorus Domnus Theotecnus.* *Hymenæus.*

EOdem tempore Xyſtus Romanam adhuc rexit eccleſiam: Antiochenā autem, poſt Fabium, Demetrianus: Cæſarienſem Cappadociæ, Firmilianus. Eccleſiis porrò in Ponto præfuerunt Gregorius, & eius frater Athenodorus, Origenis diſcipuli. Cæſareæ Paleſtinæ, defuncto Theoctito, Domnus capit epiſcopatum: exiguo temporis interuallo interpoſito, cum iſte diſceſſiſſet è vita, Theotecnus, qui noſtra ætate vixit, ſucceſſor in eius collocatur loco. Iſte etiam in Origenis ſchola educatus fuit. Quinetiam Mazabane morte cōſopito, Hymenæus: qui multis annis, noſtro hoc æui curriculo magna cum laude vixit, Hieroſolymitani epiſcopatus ſedem obtinuit.

Quomodo Marinus apud Cæſareā martyriū paſſus ſit: & de hiſtoria Aſtirij, & de miraculis magnificentiæ Seruatoris noſtri apud Paneadē, & de throno Iacobi fratris Domini Cap. XIIII.

Marini militis martyriū. *Veteri more Chriſtianis ad dignitates aditus nō patebat.*

IIſdem temporibus, cum pax in eccleſiis vbique vigeret, Marinus, vnus ex his qui in exercitu Romano magnum decus & honorē fuiſſent cōſecuti, vir & genere illuſtris, & diuitiis locuples, propter teſtimoniū Chriſti, Cæſareæ Paleſtinæ tali de cauſa capite dānatus fuit. Eſt quidā honos apud Romanos, qui κλῆμα appellatur: quem qui adipiſcūtur, eos Centuriones fieri aiunt. Cum locus vacaret, ordo poſtulabat vt Marinus eo dignitatis gradu potiretur. Marinum igitur ad hunc honorem elatum, alius pro tribunali cōparens, in crimen vocat, tum quòd erat Chriſtianus, tum quòd imperatoribus non immolaſſet: Ac propterea, inquit, ex veterum legum inſtitutis illi non licet, eum dignitatis gradum apud Romanos adipiſci: ſed illud quicquid eſt muneris, mihi iurè impertiri debet. Vnde iudex commotus (Achiuus hic erat genere) primò ſciſcitatus eſt, cuiúſnam ſententiæ & religionis eſſet Marinus: Quem vt animaduertit, conſtanter ſe Chriſtianum eſſe confitentem: trium horarum ſpacium ei ad deliberandum dat. Hunc è iudicio egreſſum Theotecnus, qui illic erat epiſcopus, ad ſe colloquendi cauſa inuitat: & prehenſa manu, rectà deducit in eccleſiam. Quem cum interius ad ipſum ſanctuarium collocauiſſet, læua paululum in alterā partem dimota, gladium, quo cingebatur, oſtendit: ſimúlque diuinorum Euangeliorum librum adferens, ex aduerſo proponit: præcipítque, vt ex illis duobus, quod magis eſſet ex animi ſententia, deligeret. vbi verò abſque cunctatione porrecta manu dextra ſacrum librum accepit, Theotecnus ſic illum affatur: Tene, & adhæreſce Deo, ſic enim ab eo roboratus, quod in optatis eſt, pro certo aſſequêre. Abi in pace. Illum ſtatim inde redeuntem præco pro tribunali aduocat. iam enim tempus illi præſtitutum ad deliberandum, erat completum. Siſtit ſe pro tribunali: qui cum maiorem iam, quàm antea, fidei ardorem ac ſtudium declaraſſet, actutum inde, vt erat, ad mortem rectà abductus, martyrio exceſſit è vita. Aſtyrius etiam, vir è ſenatorum Romanorum numero, cùm imperatoribus in primis charus, tum omnibus & nobilitatis & facultatum gratia conſpicuus, in eadem ciuitate, propter diuinam animi propenſionem, quam tam liberè erga veram pietatem declaraſſet, omnium ſermone celebrabatur: qui cum martyri ipſo mortis articulo præſto adeſſet, ſimulatque è vita migrârat [cadauer] tollit, ſplendida & precioſa obtegit veſte: atque humeris impoſitum, inde deportat. quod cum magnifico & ſumptuoſo linteo inuoluiſſet, decenti ſepulchro condidit. Huius viri familiares, qui hucuſque vitam produxerunt, cùm alia infinita præclara eius facta memorant, tum iſtud in primis quod ſequitur, quódque plenum eſt admirationis. Cęſareæ Philippi, quam Phœnices Paneada vocāt, fertur, victimam quandam in fontes, qui illic ex radicibus montis Panei prorumpunt (ex quibus Iordanem profluere dicitur) in quadam diei feſti gentilium celebritate mactatam, coniici: atque eā, dæmonis vi ac poteſtate mirandum in modum ab eorum aſpectu euaneſcere, miraculúmque videri præſentibus valde memorabile. Quibus, dum gerebātur, Aſtyrium quodam tempore fortè interfuiſſe. Ac cum videret tam multos illius rei admiratione obſtupefactos, eorum erroris admodum miſertum eſſe. Deinde ſublatis in cœlum oculis, Deum omnium rerum moderatorem per Chriſtum ſupplicem precatum, vt dæmonium illud, quod populum tanto errore cæcauiſſet, comprimeret:

Theotecni epiſcopi ad Marinum verba.

Aſterius Romanus Marini corpus ſepelit.

c Auguſtinus Græcum eſt vocabulum ... à quo lib. 2. c. 24. & lib. 3. c. 25. Petri & Pauli ſcriptura ... dixit.

Aſtirij preci bus diaboli fraudes retecta & repreſſa.

primeret: ipſum à fraude ac fallaciis, quas hominibus ſolet intendere, coerceret. Hoc modo cum Deum orauiſſet, repentinò victimam fontibus ſupernataſſe: † atque ita rem illam, quam tantopere mirari conſueuerant, in nihilum interiiſſe, vſque adeò vt nullum in poſterum in eo loco ex ea omnino ederetur miraculũ. Sed quoniam in huius ciuitatis mentionem incidi, operæ precium arbitror, hiſtoriam hoc loco citare, quæ digna planè videtur quam memoriæ ad poſteritatem commendemus. Mulierem illam ſanguinis profluuio afflictatam, quam ſanctorum Euangeliorum teſtimonio à Seruatore noſtro morbi remedium inueniſſe cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiúſque domum ibi oſtendi, & admirabilia quędam Seruatoris in eam beneficij monimenta, & quaſi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus inſtar ſupplicantis, in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam: huic eregionè, viri erectam imaginem ex eadem materia conflatam, veſtitu ad talos demiſſo decenter ornatam, & manum mulieri porrigentẽ. ad cuius pedes in ipſa baſi peregrinam quandam & inuſitatam herbæ ſpeciem enaſci: quam quidem, vbi ad ænei veſtitus fimbriam excreuerit, morbis cuiuſque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc ſtatuam, effigiem IESV exprimere dicunt: quam ad noſtram vſque ætatem manentem, ipſi ad eam ciuitatẽ profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos qui ex gentilibus prognati, à Seruatore, dum inter homines viuebat, beneficiis affecti fuiſſent, iſta effeciſſe: cum & nos Petri & Pauli apoſtolorum, & Chriſti etiam ipſius imagines in picturis, colorum varietate expreſſas, conſeruatáſque aſpexerimus: idque propterea, ſicut veriſimile eſt, quòd maiores noſtri ad gentilis conſuetudinis ſimilitudinem quàm proximè accedentes, eos qui tanquam ſeruatores illis fuiſſent, id eſt, qui illis aliquid ſalutis & ſubſidij attuliſſent, apud ſe honore ad hunc modum afficere conſueuerãt. Iacobi enim apoſtoli cathedram (qui primus erat ad Hieroſolymitanæ eccleſiæ epiſcopatum à Seruatore, & cæteris eius Apoſtolis delectus, quémque fratrem Chriſti nuncupatum diuina perhibent eloquia) ad iſtud tempus ſeruatam, epiſcopi qui illic ordine ſucceſſerunt, permagno æſtimant: vnde declarant perſpicuè, quemadmodum veteres patres ad noſtram vſque ætatem ſanctis viris, ob eorum veram erga Deum pietatem, debitam venerationem & tribuerint, & adhuc tribuere non ceſſent. Iſta hactenus.

† ὄντω πάνθῖς ϙ παράδοξον οἴχεσθαι.

Statua Chriſti & Hemorroiſſa, & ad eorũ baſim herba ἀλεξιφάρμακος.

Imagines Chriſti, Petri, Pauli coloribus expreſſe, earúmque vſus.

S. Iacobi cathedra ſeruata venerationis & pietatis ergò.

De epiſtolis Dionyſii, in quibus de feſtis & Paſchate præſcribit. Cap. XV.

DIonyſius, præter epiſtolas à nobis antè citatas, alias eodem tẽpore, quas ἑορταστικὰς, id eſt de feſtorum celebratione, compoſuit: in quibus orationes, quæ feſti Paſchatis laudes plenius vberiúſque continuerunt, inſtituit. Ex quibus vnam Flauio, alteram Domitio & Didymo dicauit. In hac canonem octo annorum citat: quòd feſtum Paſchatis non alio anni tempore, quàm verno æquinoctio celebrari debeat. Aliam præterea epiſtolam ad compresbyteros Alexandriæ exarauit: atque ad alios diuerſos, ingruente perſecutione, diuerſas ſcripſit epiſtolas.

Dionyſii feſtales ſeu paſchales epiſtolæ.

De his quæ acciderunt in Alexandria. Cap. XVI.

VBbi iam pax, ſedata propè perſecutione, conſtituta fuit, Dionyſius rediit Alexandriam. In qua vrbe tam grauis ſeditio & bellum inteſtinum de integro ciebatur, vt fratres in ciuitate, propterea quòd omnes in alterutram ſeditionis partem diuiſi erant, Dionyſius nullo modo poſſet inuiſere: vnde in ipſo Paſchatis feſto ab ipſa Alexandria, velut exul ab extera regione, per literas cum illis colloqui coactus fuit. Quinetiam aliam poſtea epiſtolam ad Hieracem eccleſiarum Ægypti epiſcopum de feſtorum celebratione cõſcripſit: in qua ſeditionis, quæ eodem tempore fuit Alexandriæ concitata, his ver-
" bis mentionem facit: Quid mirum, ſi arduum & difficile mihi ſit, apud eos qui lõ-
" ginquiore locorum intercapedine diſtant, per epiſtolas tanquam coràm ſermones
" conferre, cum & mihi ipſi mecum colloqui, & proprio animo in varias partes di-

Dionyſius diſperſos per literas, cum præſens non poſſit, inſtruit.

Ex epiſtola Dionyſii ad Hieracem, de calamitatibus Alexãdrinæ vrbis propter ſeditionem.

ſtracto conſilium dare, anceps & periculoſum videatur. Nam ad viſcera mea, meos chariſſimos fratres, contubernales, vno animi conſenſu mecum concordes, eccleſiæ eiuſdem ciues, cogor equidem neceſſariò literas ſcriptas dare: eos tamen ad illos mittere videor mihi nullo modo poſſe. Facilius enim, non dicam in exteras regiones, ſed ab Oriente ad Occaſum vſque iter facere quiſquam poterit, quàm ab vna Alexandriæ parte ad alteram pergere. Media namque ciuitatis platea plus habet periculi, plúſque difficultatis ad tranſeundum, quàm ſolitudo illa deſerta longa, ac nullis hominum veſtigiis trita, quam Iſraëlitæ vix duabus hominum ætatibus peragrarunt: & quam ipſum etiam mare rubrum, quod quidem in duas partes diſruptum, & inſtar duplicis muri vtrinque erectum, prætergrediuntibus Iſraëlitis tranſitum dedit perfacilem. Iſti porrò placidi & tranquilli vrbis portus, fluctuum eorum quibus Ægyptij erant in traiectione ſubmerſi, veram effigiem gerunt: qui ſæpenumero propter hominum cædes in illis factitatas, & effuſum cruorem, ſimiles etiam maris rubri apparent. Fluuius item qui in vrbem illabitur, interdum aridior & magis ſqualidus, exiccatúſque videtur, quàm ſolitudo illa aquæ expers, quam Iſraëlitæ peragrantes, tanta ſiti opprimebantur, vt eò vſque contra Moyſen contumelioſe vociferarentur, quoad potentia Dei (qui ſolus edit miracula) aqua, quam biberent, ex dura & prærupta petra copioſe efflueret: interdum tantopere inundat, vt per omnia loca finitima, vias & agros perlabatur, terrorémque incolarum animis iniiciat, ne diluuium, quod temporibus Noë totam terram perluebat, rurſus irrumpens, omnes penitùs obruat. Et ſicut olim à Moyſe ob Pharaonis contumaciam erat in cruorem mutatus, & fœtidum pòſt odorem fundebat: ita iam ſanguine, cæde, & hominibus in eum demerſis contaminatus ſemper defluit. Quænam alia aqua, quæſo (cum aqua ſit, quæ ſordes cuiuſque rei abluit) vſquam reperiri poterit, quæ aquam huius fluuij penitùs purgare valeat? Aut quomodo immenſus, & penè interminatus Oceanus, licet totus in eum eſſet infuſus, ſordes huius acerbi & amari pelagi omnino eluere queat? aut qua ratione ingens fluuius ex Edem egrediens, etiam ſi quatuor illa capita, in quæ diuiditur, in vnum caput, nempe in alueum Geonis (qui eſt vnus ex illis quatuor) deriuarentur, iſtam tabem & colluuiem expurgare poſſit? aut quando aër, adeò corruptorum vbique halituum contagione infectus turbatúſque, purus eſt & ſalubris futurus? Etenim tam lethales à terra vapores in ſublime tolluntur, tam peſtiferi è mari cientur venti, tam tabidæ ex fluminibus aſpirationes efflantur, tam inſalubres ex portubus nebulæ erumpunt, vti ros, qui vndique diffunditur, nihil aliud ſit quàm ſanies cadauerum ſub dio putreſcentium: quæ quidem elementa, ex quibus fuerunt generata, tetro odore inficiunt. Et tamen mirantur admodum, ſecúmque quærunt, vnde adeò continuæ peſtes, vnde adeò graues morbi, vnde adeò variæ cuiuſque modi corruptelæ, vnde adeò multiplex & diuerſus hominum interitus oriatur. Quærunt etiam, quamobrem ciuitas iſta maxima, non amplius tantam habitatorum multitudinem ferat (ſi à tenerrimis pueris incipias numerare, & ad ſenes ætate prouectiſſimos progrediaris) quantam ſenum, quos vocant ὠμογέροντας (id eſt, ſenes quibus iam primùm obrepit ſenectus) antea nutrire conſueuiſſet. Nam ex illis quorum ætas erat inter quadrageſimum & ſeptuageſimum annum interiecta, id temporis adeò multi fuerunt, vt numerus eorum qui inter decimum quartum & octogeſimum iam ſunt interpoſiti (quorum nomina in tabulas publicas pro diuiſione frumenti factitatas relata ſunt) eorum numerum omnino non poſſit exæquare. Et qui iam ſunt aſpectu adoleſcentes maximè, tanquam æquales fiunt eorum qui olim ſenes erant maximè. Et quamuis iam animaduertunt hominum genus in terra magis magíſque indies ad hunc modum attenuatum, abſumptúmque, nullo tamen timore horreſcunt: quin neque cum illorum omnium omnino interitus creſcat, & latius quotidie manet ac fundatur, vlla ex parte reformidant.

Cædes in vrbe & portubus.

Cædibus, peſte, variiſque morbis exauſta ferè ciuibus Alexandria.

De morbo qui tunc inualeſcebat. Cap. XVII.

Porrò

POrrò autem cum peſtifer ac lethalis morbus bellum cõtinuò inſequeretur, cúmque feſti Paſchatis celebratio modò appropinquaret, deinceps rurſus fratribus ſcripſit Dionyſius, & graues calamitatis perturbationes illis ſignificauit, his ferè verbis: In hac miſeriarum turba, aliis fortaſſe neque hoc tempus, neque aliud, imò neque illud ipſum tempus quod homines putarent omnium eſſe lætiſſimum (nedum alia tempora) ad feſtum celebrandum ſatis idoneum videretur. Etenim iam lamentationum plena ſunt omnia, iam lugent omnes, iam mœrores, iam querelæ vniuerſam vrbem propter multitudinem cùm illorum qui modò mortui ſunt, tum horum qui quotidie moriuntur, occupant. Nam ſicut de primogenitis Aegyptiorum ſcriptum eſt, ſic & nunc ingens clamor editur. non enim eſt domus, in qua non ſit mortuus: idque planè merito. Multa namque & grauia incommoda, perdito eorum conatu, Chriſtianis etiã ante hoc tempus importata fuiſſent. Primùm omnium nos ex vrbe expulerunt: quo quidem tempore nos ſoli, cum ab omnibus perſecutione exagitati eſſemus, & multati morte, feſtum lætis animis celebrauimus: & ſingula loca, ad ſingula afflictionum genera nobis præſtituta, vt ager ſylueſtris, ſolitudo deſerta, nauis fluctibus iactata, diuerſorium publicum, & horridus carcer, opportuna videbantur, in quibus celebres conuentus maximo cum ſtudio ageremus. Quin beati martyres qui è vita ceſſerant, & à Deo in cœlum ad epulas erant inuitati, feſtum omniũ certè ſplendidiſſimum peregerunt. His de rebus deinceps bellum & fames eos de improuiſo oppreſſere: quæ quanquam nos vnà cum gentilibus perferebamus, ſoli tamen inter omnes, quæcunque vrgebant, æquo animo ſuſtinuimus. & tametſi illarum rerum quas illi cùm cõſciuiſſent ipſi inter ſe, tum præterea perpeſſi eſſent, eramus ex æquo participes: pace tamen Chriſti, quam nobis ſolùm clemens largitus eſt, rurſum mirè nos ipſos oblectauimus. Cæterùm vix tum nos, tum illi, breuiſſima ad reſpirandum ſumus intercapedine potiti, cum peſtis iſta ſubitò graſſari cœpit: res planè illis ad terrendum omni metu formidoloſior, ad excruciandum quauis calamitate miſerior, acerbiórque, & vt proprius illorum ſcriptor memorat, ad cogitandum ſolum omnium opinione maior. Verùm nobis non eius generis putabatur: ſed à Deo cùm ad fidem noſtram exercendam, tum ad tolerantiam animi probandam, nihilo minus quàm alia rerum incõmodarum genera quæ aliquando obtigiſſent, cœlitùs inflictam. Et ſicut alicubi à nobis minimè abſtinuit: ſic in gentiles longè latéque oberrauit. Paulo pòſt adiungit iſta: Quamplurimi è fratribus noſtris adeò immenſo quodam charitatis & fraternæ beneuolentiæ ardore erant inflammati, vt minimè ſuæ parcentes vitæ, ſed ipſi ſibi inter ſe firmè adhæreſcentes, eos qui morbo opprimebantur, nulla ſui cura aut cautione adhibita, ſedulò inuiſerent, illis inſeruirent aſsiduè, pro viribus ob Chriſti amorem curarẽt, vnà cum illis decederent è vita, lubentiſsimè contagione aliorũ infecti etiam morbum à proximis quodammodo ad ſe attraherent, ſuáque ſponte aliorum mœrores beneuolè mitigarent. Multi item, dum aliis ægrotantibus curam adhibent, illiſque vires reſtituunt, ipſi aliorum mortem in ſe deriuantes, vitam amittunt. Et verbum illud quod vulgò ſemper dicitur, quódque veræ beneuolentiæ ſolum videtur conuenire, nimirum vt ſinguli pro amicis abeant è vita, ſéque eorum cauſa (vt ita dicã) reiectamentum efficiant, reipſa expleuerunt. Ex fratribus igitur qui virtute facilè erant præſtantiſsimi, ad hunc modum mortem oppetiuerunt. Quorum nonnulli erant presbyteri, alij diaconi, quidam è populo virtutis ergô multum laudati: adeò vt iſtud mortis genus qnod propter incredibilem pietatem & robuſtam fidem ſuſcipiebatur, nihil à martyrij ſplendore abeſſe videretur. Quinetiam ſanctorum corpora manibus erectis ſupiníſque excipere, gremio ſuo reponere, † occludere oculos, ora obturare: geſtare humeris cadauera, † decenter ornare, illis adhæreſcere, amicè complecti, lauare accuratè, & linteo funebri inuoluere non grauati ſunt: ipſíque qui ſupererãt, paulo pòſt ſimilia officia in ſe collata propterea adepti, quòd eandem mortis viam inſtarent, quam qui præiuerant inſtitiſſent. Gentiles autem his omnia fecêre contraria. eos enim qui ægrotare incipiebãt, ab ædibus extrudere, deſerere amiciſsimos, in plateis ſemiuiuos proiicere, cadauera inſepulta canibus

Alexandria cadaueribus mortuorum repleta domus quia in Chriſtianos ſæuiſſent.

Chriſtiani quouis tempore a feſtis celebrandis non ſunt auocati.

Quo differunt pagani & Chriſtiani in ferendis calamitatibus.

Exemplum Chriſtianæ charitatis peſtis tempore in ægrotos.

In mortuos.

† [illegible]

† [illegible]

Exemplum Ethnicæ inhumanitatis peſtis tempore in ſuos.

exponere dilanianda, mortis participationem & quaſi communionem auertere: quam, planè vel infinita diuerticula quærentes, nullo modo poterant euitare.

De Galieni regno. *Cap.* XVIII.

Alia Dionyſii epiſtola.

POſt iſtam epiſtolam, cum ciuitatis ſtatus denuò pacatus eſſet, & tranquillus, Dionyſius fratribus qui Aegyptũ incoluerunt, aliam de feſtis celebrandis miſit: & præter illam, alias etiam varias exarauit. Extat itẽ eius epiſtola de ſabbato, alia item de gymnaſio. Hermamınoni porrò & aliis in Aegypto fratribus literas cõſcribens, vbi alia tũ de Decij ſceleribus & improbè factis, tũ de facinoroſis moribus illorũ qui Deciũ ſubſequebãtur diſſeruit: pacis & concordiæ quæ in Eccleſia Galieno regnante vigebat, meminit. Verùm ipſius verba audire, non alienum ab eo quod agimus exiſtimo. ſic nãque ſcribit: Macrinus ille imperatorum, quibus inſeruiebat, alterum prodens, alteri parans inſidias, cum vniuerſa familia breui radicitùs extirpatus fuit. Galienus igitur, & antiquus & nouus imperator, denuò ſummo omnium conſenſu declaratur: qui cùm ante Macrinum & liberos imperator fuit, tum poſt illorum mortẽ imperij gubernacula ſuſcepit, iuxta illud quod eſt ab Eſaia propheta prædictum: Quæ à principio fuerunt, ecce venerunt, & noua ſunt quæ iam oriẽtur. Quemadmodum enim nubes ſubter radios ſolis percurrens, eoſdémque ad tempus opacans, ipſum etiam ſolem vmbra obſcurat, & eius locum videtur occupare: deinde ea aut prætergreſſa, aut liquefacta tepore, ſol qui antè etiam oriebatur, iam maiori cum ſplendore rurſum quodammodo oriri cernitur: ſic Macrinus, qui ſe aliis præpoſuerat, & imperio Galieni, quod tantopere ambiebat, appropinquare contenderat, non amplius eſt imperator, quoniàm iure non erat: hic, vt antea, ſic iam pari dignitate elucet. Atque imperium, tanquam ſquallida illius ſenectute depoſita, & antegreſſa vitiorum labe perpurgata, iam florentius viret, longius cum oculis conſpicitur, tum auditione manat, fama denique maiore cũ amplitudine vbique gentium peruagatur. Deinceps de tempore, quo hæc ſcripſerit, iſta memorat: Mihi rurſus occurrit annos huius Imperatoris conſiderare. Illos enim qui maxima fuerunt impietate nobilitati, & propterea non multo pòſt abſque nomine hominum animis omnino exciderunt, non video cur in memoriam reuocem. Verùm de Galieno dicam breuiter. Hic vitam pietate magis eximiã, Déique cultu clariorem traducens, octauo imperij anno præterlapſo, iam nonum annum agit: in quo nos feſta lætis animis celebremus.

Galienus Imperat ſolus Macrino cum tota familia deleto.

† Vide ſupra c. 9.

Vide græca verba huius loci.

Galieni pietas.

De nepote, & eius ſchiſmate. *Cap.* XIX.

Nepotis hæreſis.

περὶ ἐπαγγελιῶν.

PRæter iſta omnia Dionyſii opera, alij duo libri De promiſſis erãt ab eo elaborati. Cauſa cur hos ſcripſerit, erat epiſcopus Aegypti, nomine Nepos: qui promiſſa in ſacris Scripturis, ſanctis viris factitata, in hoc ſeculo (ſicut Iudæi ſomniant) præſtanda fore docuit, hominibúſque perſuadere laborauit, eos certo quodam millenario annorum numerò in deliciis corporeis & voluptate in terra victuros. Qui cum putaret, ſe ex Ioannis Apocalypſi ſuam opinionem poſſe obtinere, librum quem ἔλεγχον ἀλληγοριστῶν, id eſt, reprehenſionem eorum qui allegorias componunt, inſcribebat, de hoc argumento edidit. Cui Dionyſius in duobus illis libris, quos de promiſſis contexuit, acriter contradicit. In priore, ſuam ipſius ſententiam de eo dogmate exponit: in poſteriore autem, de Ioannis diſputat Apocalypſi. In cuius initio de Nepote mentionem faciens, ita ſcribit: Quoniam librum quendam Nepotis pro ſe afferunt, quo quidem perinde ac ſi in illo certis indubitatiſque argumentis Chriſti regnum in terra futurum probatum eſſet, magnopere niti & confidere videntur: dicam equidem, quod ſentio. Quanquam non modò pro multis aliis rebus Nepotem amplector & diligo, vt pro fide, pro ſtudio in doctrina poſito, pro aſſidua in Scripturis exercitatione, pro nonnullis quoque ac variis pſalmis, hymníſque ab eo compoſitis, quibus hucuſque nonnulli fratres libenter vtuntur: verùm etiam propterea, quòd ex hac vita migrauit, hominem multò magis reuereor: veritas tamen multò amiciſſima eſt,

Nepotis liber.

Dionyſii libri 2. de promiſſionibus contra Nepotem.

Modeſta Nepotis reprehenſio.

ἢ, τῆς πολλῆς ψαλμῳδίας.

αἰδεσιμώτατος.

eſt, & omnibus rebus meritò anteponi debet. Ac ſi quid rectè dicatur, laudandum illud quidem, ſine inuidia: ſin quicquam parum ſyncerè & integrè ſit ſcriptis mandatum, hoc cum diligentia & diſquirendum, & coarguendum. Contra aduerſarium qui coràm adeſt, & verbis ſolum ac ſermone opinionẽ ſuam tueri laborat, colloquium abſque ſcripto, quod partim interrogando, partim reſpondendo iis qui nobiſcum ex aduerſo pugnant, perſuadere, eóſque in noſtram ſententiam pertrahere ſolet, ſatis profectò momenti habebit, & ponderis. Verùm cum opus ſcriptum nobis obiectum ſit, illúdque (vt quibuſdam placet) ad perſuadendum valentiſsimũ: cúmque doctores eius ſectæ, legem & prophetas pro nihilo putent, Euangelia ſequi negligant, Apoſtolorum epiſtolas deprauent: huius tamen operis, quod dixi, doctrinã, tanquam magnum aliquod & abſtruſum myſterium cõplectentem aſſeuerant: cúmque fratres noſtros aliquanto ſimpliciores, & magis imperitos, de ſublimi & admirando opere vel glorioſi veréque diuini Domini noſtri aduentus, vel noſtræ à mortuis reſurrectionis, vel cum Domino coniunctionis conſociationíſque, & ad eius immortalem naturam aſsimilationis, non aliquando cogitare ſinant, ſed illis perſuadere conentur, in regno Dei abiecta & mortalia præmia (qualia ab hominibus in hac vita expectare ſolemus) tandem futura: nobis certè neceſſum arbitror, aduerſus iſtum fratrem, quem dico, Nepotem, perinde ac ſi præſtò adeſſet, acuta ratione diſceptare. Deinde quibuſdam adiectis, ſic loquitur: Cum eſſem in loco quodam qui Arſenoites dicitur, vti, vbi noſti, iampridem hoc dogma prodiit in lucem, ſic vt non modò ſchiſmata naſcerentur, ſed integræ eccleſiæ à fide deficerent: presbyteros eius ſectæ, qui fratribus in ſingulis pagis vndique prædicabant verbum Dei, conuocaui: eóſque magnopere cohortatus ſum, vt palàm præſentibus fratribus, audiréque cupientibus, illorum doctrina exquiſitè diſcuteretur. Atque cum librum qui illis erat tanquam quoddam propugnaculum & murus inexpugnabilis, ad me attuliſſent, conſidens in vno loco cum illis, toto triduo à primo mane vſque ad veſperam, quæ in eo ſcripta erant, ſtudioſè refutare conabar. Ibi tum quidem certè fratrum conſtantiam, ſtudium veritatis, facile obſequium, & prudentiam ideo ſupra modum admirabar, quòd tam præclaro ordine, & tanta cum modeſtia rogabant, diſceptabant, nobiſque aſſentiebantur: atque etiam tam diligenter præcauebant, ne illis quæ fuerãt antè ab ipſis decreta, ſi quicquam in eis veritati repugnare videretur, mordicus adhærerent: quinetiam contrarias rationes minimè omittebant nobis opponere, ſed quoad eorum fieri poterat, ea quæ erant ab ipſis propoſita, munire & defendere tentabant: & contrà, vbi poſcebat ratio ſententiam mutare, & noſtro aſſentire iudicio, eos neutiquam omnino pudebat: denique conſcientia integra, ſyncera cogitatione, & puris erga Deum ac ſimplicibus animis, ea quæ erant firmis rationibus & teſtimoniis à ſacris literis depromptis confirmata, admodum approbabant. Ad extremum, huius doctrinæ princeps & dux Coracion, omnibus fratribus qui aderant audientibus, palàm cõfeſſus eſt, nobiſque atteſtatus, neque ſe velle deinceps, quandoquidẽ aduerſariis rationibus ſe putabat ſatis abundè conuictum, illi dogmati animum adhibere, neque de eo diſſerere, neque mẽtionẽ facere, neque aliquãdo illud vſquã docere. vnde alij fratres qui aderant, pro iſta diſceptatione in publico Eccleſiæ conuentu habita, próque omnium conciliatione & concordia maximam lætitiam animis perceperunt.

Duo genera oppugnandi hæreſes.

Nepotis doctrina.

Arſenoites locus, vbi exorta ſit Nepotis dogma.

Dionyſii congreſſus cum Nepotianis.

Coracion, Nepotianæ hæreſeos princeps recantat.

De Apocalypſi, quæ fertur Ioannis. Cap. XX.

Dionyſius paulo pòſt in eodem libro, de Apocalypſi Ioannis iſta refert: Quidam ante nos, librum Apocalypſis omnino antiquare, irritúmque facere, cùm ſingula eius capita coarguendo, tum ipſum totũ nec probabilitate roboratum, nec ratione concluſum oſtendendo, magnopere ſtuduerunt, & falſo titulo (nam dixerunt non eſſe Ioannis librum: imò neque eam poſſe eſſe reuelationem, quæ tam craſſo ignorationis inuolucro eſſet obtecta) inſcriptum affirmârunt: & non fieri poſſe, vt Apoſtolus aliquis, imò verò neque ex ſanctis viris, aut ex aliis qui ſunt Eccleſiæ membra, quiſpiam, ſed Cerinthus

Quorundam ſiniſtra de Apocalypſi opinio.

neque eum qui ſupra pectus Domini recubuerit: neque fratrem Iacobi, neque cõtemplatorem & auditorem Domini. Aliquid namque iſtorum quæ demonſtrata ſunt, dixiſſet, eo quidem animo, vt ſeipſum quis eſſet perſpicuè declarare potuiſſet. At horum nihil dixit: ſed fratrem veſtrum, & participem dixit, & teſtem IESV, & beatum ob contemplationem & auditionum reuelationem. Cæterum Ioannis Apoſtoli multos fuiſſe † gentiles arbitror: qui propter ſingularem amorem, quo erga illum affecti erant, propter admirationem quam de eo habebant, & propter æmulationem qua ad illum imitandum flagrabant, & quòd à Domino pari ratione diligi cupiebant, etiam iſtam appellationem amplexati ſunt: Quemadmodum nomina Pauli & Petri, fidelium liberi crebrò ferunt. Eſt item alius Ioannes in Actis Apoſtolorum, cognomento Marcus: quem Barnabas & Paulus ſibi in ſocietatem aſciuerant. Vtrum ſit hic qui Apocalypſim ſcripſerit, non poſſum pro certo affirmare. nam non eſt ſcriptis à Luca proditum, eum in Aſiam vnà cum illis aduentaſſe: ſed ſoluentes, vt ipſe ait, Papho, Paulus & qui cum Paulo erant, venerunt in Pergem Pamphiliæ: Ioannes ab illis decedens, reuertitur Hieroſolymam. Alterum ergo puto eorum fuiſſe, qui in Aſia verſabantur. Siquidem duo ferunt Epheſi eſſe monumenta, & vtrumque Ioãnis nomine inſcriptum. Porrò cùm ex ſenſu, tum ex verbis, eorúmque compoſitione, meritò alter ab eo qui ſcripſit euangelium, exiſtimabitur. Nam euangelium & epiſtola inter ſe conſentiunt, & incipiunt eodem ferè modo. Illud enim ſic loquitur: In principio erat verbum. hæc ita dicit: Quod erat ab initio. Illud ait, Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. hæc eadem ipſa loquitur, paululum admodum immutata: Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt, de verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt. Iſta enim tanquam proluſione quadam tam ſæpe, & tanta cum animi contentione repetit, contra eos (ſicut in ſequenti ſermone declarauit) qui aſſerebant Dominum non veniſſe in carne. & propterea hæc ſtudioſe accuratéque attexuit: Quod vidimus, teſtamur, & annunciamus vobis, vitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis. Quod vidimus, & audiuimus, annunciamus vobis. In iſto inhæret, & ab eiuſmodi ſententiis ferè non digreditur: iiſdem tanquam rerum capitibus, iiſdémque verbis omnia tum in Euangelio, tum in epiſtola proſequitur. Quorum nonnulla nos breui obſeruatione notabimus, Qui verò attenta cogitatione in perlegendis & euangelio & epiſtola ſe defixerit, in vtroque reperiet ſæpe vitam, ſæpe lucem, dehortationem à tenebris, ſemper ferè veritatem, gratiam, gaudium, carnem & ſanguinem, Domini iudicium, remiſſionem peccatorum, charitatem Dei erga nos, charitatis mutuæ inter nos mandatum, quomodo oporteat omnia ſeruare mandata, reprobationem mundi, diaboli, Antichriſti, ſancti Spiritus promiſſionem, adoptionem filiorum Dei, fidem à nobis omnino requiſitam, patrem & filium vbique inculcatum. & vt ſummatim dicam: Si omnes euangelij & epiſtolæ quaſi dicendi formas notare lubet, vnum & idem vtriuſque tanquam filum orationis animaduertere in procliui erit. Apocalypſis autem ab his alieniſſima eſt, & maximè præ his peregrina, adeò vt neque ſenſu cum illis coniuncta ſit, neque propè accedat, neque ſyllabam (penè dixerim) habeat cum illis communem. Imò neque mẽtionem vllam, neque ſignificationem epiſtola (miſſum enim facio euangelium) habet Apocalypſeos, neque Apocalypſis epiſtolæ: cum tamen Paulus de reuelationibus, licet eas non per ſe & ſeparatim conſcripſerit, aliquam mentionem faciat. Præterea ipſa dictionis formula differentiam euangelij & epiſtolæ ab Apocalypſi facile licet internoſcere. Nam illa non modò, vt Græci loquuntur, ἀπταίστως, id eſt abſque vllo orationis vitio, ſed etiam ſumma cum verborum elegantia, maximo ſententiarum põdere, & concinna elocutionis diſpoſitione perſcripta ſunt: tãtum [c] abeſt] vt vox aliqua barbara aut ſolœciſmus, aut imperitus & rudis ſermo in eis reperiatur. Habebat enim euangeliſta, vt videtur, hæc vtraque: & diſertum ſermonem, & ſcientiam diuinam: propterea quòd Dominus iſta duo, nimirum donum ſapientiæ, & donum cognitionis, illi largitus fuiſſet. Et quanquam hunc qui ſcripſit Apocalypſim, ſcientiam &

Marginalia:

† ὁμωνύμους

Ioannis Apoſtoli cognomines multi.

Petri & Pauli cognomines multi.

Act. 13.

Act. 13.

Euangelij Ioannis, & primæ eius Epiſtolæ in ſententiis & verbis conſenſus.

Apocalypſis nec ſenſu, nec phraſi cum Euang. & epiſtola Ioannis conſentit.

[c] δεῖ.

Ioannis Euangeliſtæ eloquentia.

propheтiam animo cœpiſſe, non equidem inficior: eius tamen ſermonis proprietem & linguam non adeò limatè & politè Græcè loquentem animaduerto: ſed modis loquendi planè barbaris vtentem, & interdum etiam ſolœciſmo: quæ quidem in præſentia adnotare non eſt neceſſe. Nec quiſquā me cauillandi ſtudio adductum hæc dixiſſe exiſtimet: ſed ſolum, vt iſtarum ſcripturarum diſſimilitudinem accuratè diſtinguerem.

In Apocalypſi barbariſmi & ſolœciſmi.

De epiſtolis Dionyſii Alexandrini epiſcopi. Cap. XXI.

Dionyſii epiſtolæ aliæ, contra Sabellium &c.

PRæter epiſtolas Dionyſii ſuprà commemoratas, aliæ complures eius extant epiſtolæ: vt illæ quæ ſunt contra Sabellium, ad Ammonem eccleſiæ Berniceńſis epiſcopum miſſæ: & ea quæ ad Teleſphorum, & quæ ad Euphranorem data fuit: alia iterum ad Ammonem, & Euporum. Quatuor item libros de eodem argumento, nempe contra Sabellij hæreſim compoſuit: quos † gentili ſuo Dionyſio, qui Romanus erat epiſcopus, dedicauit. Non paucæ præter has ſunt illius apud nos epiſtolæ. Quinetiam libri illius ſunt, epiſtolæ forma, pluribus verbis compoſiti: vt hi de natura, Timotheo filio dicati: alius de tentationibus, quem Euphranori obtulit. Ad Baſilidem porrò, eccleſiarum Pentapolis epiſcopum ſcribens, ait ſe commentarios in principium libri qui Eccleſiaſtes dicitur, confeciſſe. Adde huc diuerſas & varias eius epiſtolas ad eundem Baſilidem ſcriptas, quas nobis reliquit. Verùm de Dionyſij operibus ſatis.

Lib. 4. contra Sabellium.

† ὁμωνύμῳ.

De natura.
De tentationibus.
Comment. in principiū Eccleſiaſtæ.

De Paulo Samoſatenſi, & de hæreſi ab eo in Antiochia inſtituta: & de claris epiſcopis qui per ea tempora innotuerunt. Cap. XXII.

IAm verò, poſt iſtarum rerum explanationem, ſequitur vt res noſtra ætate geſtas, quales tandem fuerint, poſteritati prodamus. Cum Xyſtus Romanam eccleſiam vndecim annis rexiſſet, Dionyſius gētilis illius, qui fuit epiſcopus Alexandriæ, epiſcopatum Romanum obtinuit. Interea Demetriano Antiochiæ vitam deſerente, Paulus ex Samoſata epiſcopatus dignitatem aſſequitur. Et quoniam iſte abiectum & humilem nimis de Chriſto contra doctrinam eccleſiaſticam habebat opinionem, nempe quòd ſolum communi natura erat cum homine præditus, Dionyſius Alexandrinus rogatus eſt, vt veniret ad Synodum: qui quanquam ſenectutem ſimul & imbecillitatem corporis cauſando præſtò eſſe renuit, per epiſtolam tamen illos, quam habebat de cōtrouerſia ſententiam, fecit certiores. Cæteri autem eccleſiarum paſtores, alius aliunde, contra iſtum Paulum, tanquam peſtem & perniciem gregis Chriſti, itinere cum celeritate confecto, omnes Antiochiæ in vnum conuenerunt. Inter hos maximè præſtare videbantur Firmilianus Cæſareæ Cappadocum epiſcopus, Gregorius & Athenodorus fratres, paſtores eccleſiarum quæ ſunt in Ponto: Helenus præterea, qui Tarſi rexit eccleſiam: & Nicomas, qui Iconij eccleſiæ miniſterio functus eſt. Huc accedit Hymenæus, eccleſiæ Hieroſolymitanæ epiſcopus: & Theotecnus, qui Cæſareæ Palæſtinæ, Hieroſolymis finitimæ, adminiſtrationem obtinuit. Adde his Maximum, qui fratribus Boſtræ decorè & inſigniter præfuit. Ac tametſi alios penè infinitos epiſcopos vnà cum presbyteris & diaconis, qui eius rei gratia in vrbe ſuprà demonſtrata, id temporis coacti erant, vix aut ne vix quidem aliquis poterit enumerare: inter eos tamen hi quos dixi, facilè primas tenuerunt. Omnibus igitur variis temporibus (vt tulit occaſio) & perſæpe in vnum conuenientibus, in vnoquoque congreſſu orationes habitæ ſunt, & quæſtiones poſitæ, cum à Paulo Samoſateno, qui peregrinam ſuam & alienam ab Eccleſia doctrinam adhuc occultare & obtegere moliebatur: tum ab illis qui eius errorem & in Chriſtum blaſphemiam patefacere, & in apertum proferre omni ſtudio elaborabant. Interea temporis Dionyſius, cum iam decem & ſeptem annis epiſcopatum Alexandriæ adminiſtraſſet, duodecimo anno imperij Galieni moritur. huic ſucceſſit Maximus.

Dionyſius Ro. epiſcop.
Paulus Samoſatenus, eiuſque hæreſis.

Synodus contra Paulum Samoſ.

præcipui patres qui ſynodo interfuere.

Maximus Alexandriæ epiſcopus.

Quónam pacto Paulus à quodam Malchione presbytero reprehēſus, abdicatus ſit. Cap. XXIII.

Flauius Claudius.

Galienus

Valerius Aurelianus.

GAlienus vbi quindecim annos integros gubernaſſet, Claudius imperator deſignatus eſt. Iſte biennio percurſo, Aureliano tradit imperium. Cuius temporibus, Paulus dux & author erroris qui Antiochiæ graſſabatur, in poſtremo concilio epiſcoporum numero propè infinitorum, contra eum conuocato, ſui erroris & peregrinæ opinionis perſpicuè conuictus, & omnium iam conſenſu palàm condemnatus, ab vniuerſa & catholica Eccleſia quæ ſub cœlo eſt, penitùs exturbatus fuit. Ex quibus Malchion in primis, ſcholæ humanioris literaturæ quæ erat Antiochiæ magiſter, vir cùm in aliis diſciplinis diſertus, tum in ſapientiæ ſtudio eximius, ac propter ſingularem fidei in Chriſtum ingenuitatem presbyterij munere in illa eccleſia donatus, cum velut integumentis diſsimulationis euoluens, acriter coarguit. Iſte enim diſputationem contra illum inſtituens (quam id temporis à ſcribis celeri manu exceptam, & hucvſque reſeruatam ſcimus) hominem animo veteratorio præditum, & fraude plenum, ſolus præ cæteris † relegendi vim habuit, & tanquam omnium oculis ſubiiciendi.

Paulus Samoſ. hæreſeos conuictus & damnatus.

Malchiō ſchola Antioch. magiſter Paulum diſputatione conuincit.

† ἴσχυσε φωρᾶσαι

De epiſcoporum contra Paulum epiſtola. *Caput* XXIIII.

OMnes igitur epiſcopi & paſtores, qui in concilio ſuprà commemorato erant conuocati, vnam communi conſenſu epiſtolam ad Dionyſium epiſcopum Romanum, & ad Maximum Alexādriæ eccleſiam procurantem, nominatim conſcripſerunt: cuius exemplaria ad omnes prouincias miſerunt. In qua quidem epiſtola & ſuum ſtudium, ac diligentiam in ea repoſitam omnibus declarârunt: & peruerſam Pauli hæreſim, argumenta in ea refutanda, quæſtiones quas ei proponebant, omnem præterea hominis vitam & mores dilucidè expoſuerunt. Eorum igitur voces ex ea epiſtola petitas, in præſentia memoriæ & poſteritatis cauſa perſequi, præclarum fortaſſe & commodum videbitur.

Epiſcoporum litera ad Dionyſ. Romæ & Maxim. Alexand. epiſcopos de Paulo, conuictáque eius hæreſi.

Dionyſio, Maximo, & omnibus vbique in orbe terrarum collegis, epiſcopis, presbyteris & diaconis, & vniuerſæ ac catholicæ ſub cœlo Eccleſiæ: Helenus, & Hymenæus, & Theophilus, Theotecnus, & Maximus, Proclus, Nicomas & Aelianus, Paulus, Bolanus & Protogenes, Hierax & Eutychius, Theodorus, Malchion & Lucius, & reliqui omnes epiſcopi & presbyteri & diaconi qui ciuitates & regiones finitimas apud nos incolunt et eccleſiæ Dei quæ apud nos ſunt dilectis fratribus in Domino, Salutem.

» Iſtis paulo pòſt hæc ſubiungit: Scripſimus epiſtolas ad epiſcopos, qui longio-
» re locorum interuallo à nobis diſtabant: eoſq; obſecrauimus, vt ad hanc lethalem
» & pernicioſam doctrinā curandam accederent: vtpote ad Dionyſium epiſcopum
» Alexandriæ, & Firmilianum epiſcopum Cappadociæ, homines beatos & fœlicis
» commemorationis, quorum alter, Dionyſius ſcilicet, quanquam neque ad erroris
» ducem ſeparatim ſcribere, neque omnino eum ſalutare dignatus eſt, ad vniuerſam
» tamen eccleſiam Antiochiæ epiſtolam miſit: cuius exemplar huic noſtræ epiſtolæ
» ſubiunximus. Alter autem, nempe Firmilianus, bis huc acceſsit, & ea quæ à Paulo
» innouata erant & excogitata peruerſe (quemadmodum cùm nos, qui aderamus,
» & ſcimus & teſtificamur: tum alij complures, qui eiuſdem rei nobiſcum conſcij
» ſunt) coràm eruditè certè refutauit. Vnde cum Paulus ſententiam ſe mutaturum
» fuiſſet pollicitus, iſte fidem illi adhibens, & ſpem animo concipiēs, cauſam contro-
» uerſiamq; ſine vlla verborum contumelia cōmodè fore compoſitam, eam ad tem-
» pus diſtulit: & ita ab illo qui & Deum ſuum negaſſet, & Dominum, & fidem,
» quam antè habuerat, minimè conſeruaſſet, dolo deceptus fuit. Firmilianus ergo
» (vtpote qui iam de impia eius prauitate, qua Chriſtum Deum pernegauerat, ſatis
» feciſſet periculi) cum eſſet rurſus Antiochiam peruenturus, & ad Tarſos vſque per-
» rexiſſet, interea loci dum nos conueniremus, dum illum accerſeremus, dum eius
» expectaremus aduentum, extremum vitæ diem obiit. Poſtea in eadem epiſtola
» Pauli vitam, quomodo inſtituta fuerit, quo pacto morata, his verbis deſcribunt:
» Quoniam Paulus, relicto Eccleſiæ canone, ad adulterinam deprauatamq; doctri-
» nam ſe transtulit, eius res geſtas, cum ſit extra Eccleſiæ fines eiectus, nihil attinet

Dionyſius Alexan. Epiſc. vt egerit cum Paulo.

Vt item Firmilianus Capad. epiſc.

Firmiliani mors.

Pauli Samoſateni, id eſt peſſimi epiſcopi vita & mores notandi.

diſquirere: neque quod antea indigentia & mendicitate oppreſſus, neque quòd à parentibus opum aut facultatis nihil omnino nactus, neque quòd arte aut inſtituto aliquo quicquam adeptus, iam ad maximam diuitiarũ affluentiam peruenerit: idque ex nefariis ſceleribus, ſacrilegiis, & muneribus, quæ à fratribus iniuria affectis (quos ſe adiuturum pollicitus, callidè ludificatus eſt) cùm flagitando, tum eorum animos ad aliquid ſibi largiendum impellendo per fraudem extorſerat: & ita, dum quæſtum pietatem ducebat, eorum liberalitate, qui litibus implicati tenebantur, quique quò ab aduerſariorum calumniis liberarentur, ad dandum valde erant propenſi, nequiter abuſus eſt. Neque commemorare opus eſt, quo pacto ſe inſolenter extulerit, & ſecularium honorum gradus ſibi aſſumpſerit, ſéque arroganter in iiſdem geſſerit, & ducenarius potius quam epiſcopus nuncupari voluerit, & per forum volutarit, & modò epiſtolas legendo, modò quid illis reſponſi daretur præſcribendo, magna ſatellitum turba, partim eum antecedentium, partim ſubſequentium ſtipatus, ſuperbo gradu palàm inceſſerit: adeò vt propter intolerandum eius faſtidium, & nimiam animi elationem, fides noſtra grauem inuidiæ notam, odiúmque permagnũ ſubierit. Neque neceſſum eſt dicendo perſequi, illius præſtigias in conciliis eccleſiaſticis vſurpatas, quas falſæ gloriæ vmbras conſectando, & varias ineptiarum ſpecies aucupando, & imperitiorum mentes eo pacto in ſui admirationem traducẽdo, callidè excogitauit: neque qua ratione ſedem & thronum ſublimem ſibi parârit, eumq; non vt Chriſti diſcipulum decet, ſed vt mundi principes ſolent, ſecretum & ſeparatum habuerit, nomine ſuo appellârit, femur in eo ſedens manu percuſſerit, calcibus aliquando ipſum pulſarit: & qui, cum eum audirent concionantem, non laudibus extollerent, non (vt in theatris fieri ſolet) ſe agitationibus, quo illi applauderent, in orbem verſarent, non more gladiatorum & muliercularum, quos apud ſe habebat, incõcinnè ei acclamârent, & quaſi tripudiis geſtirent: ſed vt in domo Dei par eſt, modeſtè moderateque auſcularent, eos grauiter increparit, & verbis contumelioſis exceperit: neque quomodo in verbi Dei interpretes, qui è vita exceſsiſſent, dum in hominum frequentia palàm prædicaret, petulanter & importunè debacchatus fuerit: & non tanquam epiſcopus, ſed tanquam ſophiſta & præſtigiator de ſe ipſo magnifica verba iactitârit. Porrò quid vobis in memoriam reuocemus, quemadmodum pſalmos & cantus qui ad Domini noſtri IESV Chriſti honorem decantari ſolent, tanquam recentiores, & à viris recentioris memoriæ editos, exploſerit: & in media Eccleſia, ſolenni Paſcatis die, mulieres, quæ inanes cantilenas (quas ſi quiſpiam audiret, planè exhorreſceret) in ipſius laudem funderent, parârit? Aut quid vobis exponamus ea blaſphemiarum genera, quæ epiſcopos & presbyteros, qui agros & ciuitates finitimas incolebant, quo illi blandirentur, in concionibus ſuis ad populum habitis, loqui permiſerit? Nam nullo modo confiteri voluit (vt aliquid iam antè obiter inſeramus, quod pòſt dicetur apertius: neque id noſtris verbis ſolum confirmabitur, ſed multis & variis locis Commentariorum ipſius, quos ad vos miſimus, & maximè vbi aſſerit Chriſtum terrenũ eſſe, & humi natum, perſpicuè oſtendetur) filium Dei è cœlo deſcendiſſe. Sed qui in iſtum Paulum impium ipſorum magiſtrum cantus recitabant, & palàm apud populum laudibus efferebant, eum angelum dixerunt è cœlo demiſſum. Atque iſta fieri non prohibuit: ſed cum in ipſum impudenter dicebantur, inſolens & faſtidio tumidus adfuit. Præterea quid eſt cur literis prodamus, aſciticias illius mulieres (quas συνεισάκτους Antiocheni appellant) & mulieres etiam presbyterorum & diaconorum ſuorũ, quorum non hoc peccatum ſolum, ſed alia propè inſanabilia, cum eorumdem conſcius eſſet, exploratéq; cognita haberet, callidè occultauit, quo illi ita ipſi obærati aſtrictique, dum ſibi ipſis metuebant malè, ſcelerum quæ ille vel verbo vel factis conſciuiſſet, reum agere non aliquando auderent, quinetiam ipſos magnopere locupletauit: & propterea apud illos qui talium rerum cupiditate incendebantur, in magna gratia & admiratione fuit. Atque vt hoc pro certo habemus cognitum, fratres in Chriſto dilecti, non epiſcopum modò, ſed ſacerdotium etiam vniuerſum, populo omnium bonorum operum & rectè factorum exemplar eſſe debere: ſic illud

Patrum eccleſia contemptor Paulus, vt noſtri temporis heretici.

συνεισάκτοι mulieres non habendæ.

» illud minimè ignoramus, permultos ab iſta mulierum in ſuam ſocietatem aſciſcen
» darum ratione & modo, pietate penitùs excidiſſe: alios autem veniſſe in ſuſpicio- *Epiſcopum & ſacerdotum populo exemplar bonorum operum eſſe debere.*
» nē flagitij. Quare licet aliquis hoc daret, eū nihil laſciuiæ aut petulantiæ in illas ad-
» miſiſſe: ſuſpicio tamen, quæ ex eiuſmodi re oriri ſolet, ſedulò cauenda fuiſſet, ne
» fortaſſe alicui eſſet offenſioni, alios autem ad ſe imitandum impellere potuiſſet.
» Quo pacto enim alium aut reprehendere poterat, aut admonere vti deinceps ſe à
» mulieris conſuetudine abſtineret, diligētérque caueret ne eius illecebris (ſicut ſcri-
» ptum eſt) laberetur in turpitudinem: qui vna repudiata, duas ætate florentes &
» aſpectu perliberales ac venuſtas ſecum habuit? quas, ſi quópiam fortè iret, circum-
» duxit vnà: idq́; delicias conſectando, quibus cæcam animi libidinē extra modum
» explere laborauit. Quibus de cauſis tametſi omnes intra ſe grauiter lamentati &
» conqueſti ſunt, eius tamen potentiam & quaſi tyrannidē ita extimuerunt, vt eum
» accuſare omnino non auderent. Sed iſta vitia, vt diximus, in homine ſenſu recto
» & fide catholica imbuto, & vnà nobiſcum in fideliū numero habito, poſſent cor-
Gr. ἀρτεμᾶς rigi: & ab illo, qui nefario errore † Artemonis (quidni enim patrem eius, vnde hæ- *Artemon Samoſatenus hæreſeos autor.*
» reſim ſuam hauſit, vobis ſignificemus?) abductus, myſterium fidei ac religionis
» noſtræ prodiderit, nefariiſque conuiciis affecerit, non neceſſum arbitramur
» illarum rerum rationes repoſcere. Tandem in ipſo calce epiſtolæ hæc addunt.
» Iſtum igitur tam Deo aduerſarium, tamque contumacem, eramus coacti Eccleſia
» & congregatione fidelium indicere excluderéq́;: & alium epiſcopum, qui huic ec-
» cleſiæ catholicæ præeſſet, in eius locum ſubſtituere: vnde Domnum, diuina certè *Domnus Antioch. epiſcop. In Paulo Samo. locum.*
» (vt putamus) prouidentia deſignauimus, Demetriani hominis fœlicis comme-
» morationis (quippe qui hanc eccleſiam ante hunc præclarè rexiſſet) filium: omni
» genere virtutum, quæ epiſcopum decent, exornatum. Ac vos de eius electione
» per epiſtolam certiores fecimus, vt illi ſcribatis, & ab eo † literas accipiatis commu *† Literæ communionis, vide Can. 53.*
» nionis. Paulus autem ad Artemonem literas ſcribat: & ſi qui Artemonis partibus
» faueant, cum eo deinceps communicent. Atque hæc hoc loco ſint à nobis collo-
cata. Vbi Paulus igitur ſimul cum orthodoxa fide epiſcopatum amiſiſſet, Domnus (vt dictum eſt) miniſterium eccleſiæ apud Antiochiam ſuſcipit. Verùm cum Paulus ex epiſcopi domo, eius eccleſiæ propria, exire nollet: imperator Aurelianus de ea re rogatus ſententiam, ſanctiſsimè quid eſſet agendum decreuit. Præcepit enim, vt domus eccleſiæ illis tribueretur, quibus Chriſtiani Italiæ & vrbis Romæ epiſcopi per literas tribuendam præſcriberent. Sic demum Paulus, de quo docuimus, cū ſummo dedecore ſecularis imperij ac poteſtatis authoritate ab Eccleſia penitùs extruditur. Quo quidem tempore talem, & tam benignè erga nos animatum, ſe Aurelianus declarauit. Verùm tempore ſui imperij progrediente, aliena opinione & propè contraria de nobis concepta, quibuſdam iam conſiliis impulſus fuit, vt perſecutionem contra nos cieret. Creber de hac re apud omnes ſermo ferebatur. Sed tamen iam iam propè dixerim, Aurelianum, cum literas contra nos compoſitas manu ſubſcriberet, diuina vltio ſubitò occupauit: quæ cùm brachiorum commiſſuris eneruatis, illum ab inſtituto repreſſit: tum omnium oculis clarè & manifeſtò ſpectandum ſubiecit, quomodo mundi principibus ne minima quidem data ſit facultas aliquid contra Chriſti eccleſias moliendi, niſi præpotens Dei manus, diuino ſuo & cœleſti iudicio, temporibus quibus Eccleſiam probare decreuerit, iſtud diſciplinæ & caſtigationis cauſa perfici & expleri permiſerit.

Imperatoris decreto domo Epiſcopali pulſus Paul. Samoſatenus.

Aurelianum parantem in Chriſtianos perſecutionem, deus vlciſcitur.

Probus. Cum Aurelianus ſex annos imperium gubernaſſet, ſuccedit Probus. Qui cum *Carus, cū filijs Carino et Numeriano.* totidem annos idem munus obiiſſet, Carus vnà cum filiis Carino & Numeriano rempublicam capeſsit. Rurſus, hiſce non triennio integro imperij adminiſtratio- *Diocletianus.* ne perfunctis, ſumma rerum & imperij Diocletiano, & illis qui poſt eum in regendi ſocietatem cum illo aſciti erant, delata fuit. Quorum temporibus grauis contra nos incendebatur perſecutio, & eodem momento violenta eccleſiarum euerſio facta eſt. Quoniam paulo antè, vbi Dionyſius Romæ eccleſiæ miniſterium nouem annis procurauerat, epiſcopatu potitur Fœlix.

Fœlix rom. epiſc. 25.

huic intereſſet calamitati, tale quoddam remedium illis proinde inueniſſe: Cū altera pars ciuitatis cum exercitu Romano ſocietatē belli gerendi coiuiſſet, & propterea obſidione non vexaretur, Euſebiū fortè inter eos qui minimè erant obſeſsi verſantem (adhuc enim ibi habitabat, inq; Syriam minimè demigrauerat) & magnum decus nomenq; celebre etiam à duce Romani exercitus conſecutum, de his qui fame illius obſidionis tempore interierūt, per internuncium Anatolius certiorem facit. Euſebiū autē, cum hoc intelligeret, à duce maximi beneficij loco poſtulaſſe, vti illis qui vellent ſe ab hoſtibus ex vrbe ad eum ſua ſponte recipere, vitam ac ſalutem daret. Quem quidem, petitione, vt voluit, impetrata, Anatolio ſignificaſſe. Hunc autem, nuncio ab Euſebio accepto, ſenatum Alexandrinorum coegiſſe: ac primùm popoſciſſe ab illis, vt cum Romanis amicitiam iungerent. Quo quidem ſermone vbi illos grauiter commotos videbat, dixiſſe: At huic, quod iam dicam, vos neutiquam refragaturos arbitror: illis qui in hac dimicatione videntur minimè eſſe neceſſarij, minimeq; vobis vtiles (vt anus, infantes, & ſenes) liberam è portis egrediendi poteſtatem, quò velint, faciatis, conſilium eſt. Quid enim iſtos iamiam propè morituros, apud nos ipſos continemus? Quid modò mancos, & corporibus mutilatos, penéque exhauſtos, fame opprimimus? Viros ſolos, & iuuenes viribus valentes alere oportet: & frumentū, quod neceſſarium eſt, his qui ad ciuitatis propugnationē accōmodati ſunt, congerere. Quibus rationibus cum ſenatum in ſuam ſententiam adduxiſſet, ipſum primū aſſurgētem ſuffragium tuliſſe, vt omnis multitudo, ſiue virorum, ſiue mulierū, quæ ad rem militarem parum eſſet idonea, à ciuitate liberè excederet: quoniam ſi manerent, ibiq; cum magno ciuitatis morarentur incommodo, nullam ſalutis ſpem illis (quippe fame viderentur perituri) eſſe omnino relictam. Cui ſententię cum à cæteris omnibus qui aderant in ſenatu eſſet aſſenſum, parum aberat quin omnes qui obſidione cingebantur, ſeruaſſet incolumes: atque in primis, vt qui erant Chriſtiani, deinde vt alij cuiuſque ætatis, qui ciuitatem incolebant, ſalui aufugerent, diligenter prouidit. vnde non hi ſolum, quibus ſenatus decreto poteſtas facta erat ex vrbe exeundi: verùm etiā ſub eorum nomine, alij ferè infiniti veſtitu muliebri clanculum induti, noctu, illius prouiſione, è portis egreſsi ſunt, & ad Romanorū exercitum cōfugerunt: vbi illos omnes Euſebius benignè excipiens, more patris, aut medici, longa obſidione debilitatos, omni prouidentia & curatione in integrum reſtituit. Duobus eiuſmodi paſtoribus eccleſia Laodicenſis (quorum alter alteri deinceps ordine proximè ſucceſsit) diuina prouidentiâ potita eſt: qui poſt bellum à nobis iam demonſtratū, ab vrbe Alexandrina eò demigrârunt. Quanquam verò non multi libri ab Anatolio erant elaborati, totidem tamē ad nos peruenerunt, vnde cùm eius eloquentiam, tum multiplicem cognitionē licet animaduertere: idq; in illis potiſsimū, in quibus ea quæ de Paſchate ab alijs antè decreta fuiſſent, explanauit. ex quibus libris neceſſariū putaui iſta verba, è Canonibus de Paſchate ab Anatolio in eiſdem libris conſcriptis petita

Anatolij Euſebijq; induſtria fame & obſidione liberati Alexandrini.

Conſilium obſeſſis fame laborantib. imitandum.

Anatolij eloquentia & eruditio.

„ recenſere. In primo anno, hoc feſtum nouilunium primi menſis occupat: quod eſt
„ circuli decem & nouem annorū principium quod ſecundum Ægyptios eſt, vige-
„ ſimoſexto die menſis Phamenoth: ſecundum Macedonū menſes, vigeſimoſecun-
„ do Dyſtri: ſed vt Romani numerāt, ad vndecimum Calendas Aprilis. In vigeſimo-
„ ſexto die Phamenoth, qui ſuprà poſitus eſt, ſol reperitur nō modò primā ſignorum
„ intraſſe ſectionē, ſed iam quartū diem in ea peragraſſe. Iſtam ſectionem primam,
„ duodecimā partem, æquinoctiū, menſium principium, caput circuli, planetarum
„ curſus reciprocationē appellare ſolent. Ea autē ſectio, quæ iſtam proximè antegre-
„ ditur, menſium extremitas, ſectio duodecima, pars duodecima, vltima, finis ambi-
„ tus & cōuerſionis planetarum dicitur. Quapropter qui principium primi menſis in
„ illo vigeſimoſexto die Phamenoth eſſe putant, ad decimumquartū diem proximè
„ ſecundum illum, feſtum Paſchatis celebrandum ſtatuunt, eos vehementer errare
„ dicimus. Neq; eſt hæc noſtra ſentētia: ſed ab antiquis Iudæis ante Chriſtū cùm ſic
„ decretū fuit, tum ab illis in primis obſeruatū. quod ex Philonis, Ioſephi, Muſæiq;
„ verbis licet cognoſcere. Neque ex his ſolū, ſed ab aliis qui illis ſunt vetuſtiores: ni-
„ mirū duobus cognomento Agathobulis, præceptorib. illius eximij Ariſtobuli: i-

De paſchatis tempore ex Anatolij ſcriptis.

Ex veteribus Hebræis petita Anatolij ſententia de Paſchate.

Ariſtobulus LXX. interpretum vnus cōment. edidit in Moſen.

διαβατήρια.

Aequinoctiales ſectiones duæ.

ſte ex Septuaginta interpretum numero, qui ſacras & diuinas ſcripturas Ptolemæi Philadelphi, & eius patris rogatu ex ſermone Hebraico in Græcum conuerterūt, vnus fuit: qui etiam cōmentarios in legem Moyſis conſcriptos iiſdem regibus dedicauit. Iſti ſcriptores, dū quæſtiones Exodi diſſoluūt, aiūt omnes ex æquo, Paſcha, ſiue διαβατήρια, id eſt feſtum tranſitus, vernū æquinoctiū, medio primo mēſe celebrare oportere: hocq́, tēpus eſſe primā ſectionē curſus ſolis, ſiue cū ſol penitùs obierit ſigniferū, vt quidā illorū nomināt orbē. Addit eodē Ariſtobulus, ꝙ in feſto Paſchatis nō modò ſol, ſed luna etiā neceſſariò debet eſſe in trāſitu ſectionis æquinoctialis. Et cū duæ ſint æquinoctiales ſectiones, verna altera, altera autūnalis (quæ ex diametro altera alteri opponūtur) cumq́; decimuſquart⁹ dies mēſis ad veſperā feſto trāſit⁹ aſsignat⁹ ſit, luna ſemper ſoli ex aduerſo cōſiſtet, ſicut etiā in omnibus pleniluniis cernere licet. Sectionē igitur æquinoctij verni ſol, luna autē ſectionē æquinoctij autūnalis occupabit neceſſariò. Alia præterea nō pauca ab illis memorata, partim ꝓbabilia, partim ratis & firmis demōſtrationibus cōcluſa noui: quibus, Paſcha & feſtū Azymorū omnino poſt æquinoctiū agendū, oſtendere conātur. Verū eiuſmodi demōſtrationū momenta, quæ ab illis peti poſſunt, miſſa facio: à quibus legis Moſaicæ velamen adeò penitùs ablatū eſt, vt iam de cætero aperta facie (vt ita dicā) Chriſtū, Chriſtiq́; doctrinā & paſsiones perpetuò cōtemplentur. Sunt etiam quædam velut regulæ ac præceptiones in libro qui inſcribitur Enoch, quæ declarant, primum menſem apud Hebræos circiter æquinoctium eſſe. Anatolius porrò inſtitutiones in Arithmeticā decem libris explicatas reliquit. Alia itē extāt eius opera, quæ exempla ocij præclarè in Sacris literis ab eo collocati, & multæ in eiſdē exercitationis perſpicua argumēta dant. Hunc Theotecnus, Cæſareæ Palæſtinarū epiſcopus, per manus impoſitionē primus epiſcopum ordinauit: qui eū ſucceſſorē ſibi poſt mortē, ad eccleſiæ ſuæ procurationē deligendum prouidit, vnaq́; cū illo ad aliquod temporis ſpacium eccleſiæ Cęſarienſi præfuit. Verùm Anatolius, cum conciliū Antiochiæ de Paulo Samoſateno cōuocatū, eum accerſeret, ad Laodicēſium vrbem aduentans, ibi, Euſebio mortuo, cōmorari à fratribus coactus eſt. Anatolio exeunte è vita, poſtremus ante perſecutionē illi eccleſiæ pręficitur Stephanus: qui quanquā cùm propter philoſophiæ cognitionē, tum propter reliquā liberalem eruditionē apud multos in magna admiratione fuit: tamen propter animū eius, quo erat erga ſacrā fidem haud ſatis ſyncerè affectus, nō tantū laudis meruit: ſicut tempore perſecutionis progrediente (quod illum ſimulatorē, timidum & ignauū [c] potius quàm verū philoſophū declarabat) perſpicuè patefactum fuit. Et quamuis eius incōſtantia ac leuitate, eccleſiæ illius ſtatus videretur ruina collapſurus: fuit tamen Dei omniū Seruatoris clemētia ſuſtentatus. idq́;, quia cōfeſtim Theodotus, vir ſanè & reipſa, & proprio nomine (Theodotus, à Deo datus dicitur) illius eccleſiæ epiſcopus deſignatus, ſe verè epiſcopū demōſtrauit. Nā vt in medicina quæ ad corporū curationē pertinet, ſic in animorū morbis ſanandis primas ferè tulit: humanitatis autē, morū probitatis, clemētiæ, cōmiſerationis & ſtudij cauſa, quod in eos oſtendit qui opē ab eo poſcebāt, facilè omnes ſuperauit. In Sacris deniq; diſciplinis multus erat ei vſus, & crebra exercitatio. Sed de eo ſatis. Vbi Theotecnus epiſcopatum Cæſareæ Palæſtinæ diligētiſsimè fuiſſet executus, mortemq́; oppetiiſſet, illud miniſterium Agapio tributū fuit. quē maximū laborē in eo obeundo collocaſſe, & accuratiſsimā ſuſcepiſſe prouiſionē in populo gubernando, & maximè omniū quaſi plena manu eos qui in egeſtate verſabātur ſubleuaſſe, cognouimus. Cuius tēporibus Pamphilum, virū diſertiſsimū, & ipſa vitæ ratione verū philoſophū, in ea eccleſia presbyterij dignitate donatū accepimus. qui quidē qualiſnā fuerit, & vnde ortus, nō breui videtur explicatione poſſe aperiri. Singula igitur quæ ad eius vitā attinēt, qua ratione inſtitutus, cuius generis certamina pro variis fidei confeſſionibus dum ſæuiebat perſecutio, pertulerit, & quali tādē corona martyrij redimitus ſit, ſeparato quodā libello de eo diſſeruimus. Iſte aūt pręcęteris qui ibi verſabātur, maximā omniū de ſe excitauit admirationē. Inter homines etiā noſtrę ętatis rariſsimos quidē, & ſingularis cuiuſdā virtutis ex presbyteris Alexandrinis Pieriū, ex Pręſidib. autē eccleſiarū Ponti Meletiū epiſcopū cognouimus. Ac Pierius, cùm ob inopem

Enoch liber.

Anatolij ſcripta.

Moyſis Hebræorum primus circa æquinoctium.

Theotecnus Cæſar. pal. epiſ.

Stephanus Laod. epiſc. eiuſque mores.

[c] ſine

Theodotus Laod. epiſc. animæ & corporis medicus.

Agapius epiſ. Caſ. palæſtinæ.

Pamphilus presbyter & martyr, cuius vitam ſcripſit Euſebius.

Pierius presbyter Alexand.

Meletius epiſ. Ponti eiuſque eloquentia, & eruditio, vitaque probitas.

inopem admodum & egentem vitæ rationem, quam ſua ſponte ſuſceperat: tum ob philoſophorum diſciplinas, quibus erat imbutus, ſatis ſpectatus & illuſtris fuit: in literarum quoque diuinarum cùm cognitione, tum explicatione, in diſceptationibus præterea concionibúſque publicè in eccleſia faciendis ſupra modum exercitatus. Meletius autem, quem homines eruditi μέλιτης ἀττικῆς, id eſt mel Atticum, ex nominis ſui notatione nuncupabant, talis certè fuit, qualem propter ſummam in omnibus rebus notitiam & cognitionẽ meritò perfectiſsimum dixeris. Ac propter ſingularem eius dicendi vim & virtutem, nemo illum ſatis abundè admirari ac ſuſpicere poterit. At hoc fortaſſe illi natura quodammodo inſitum aliquis dixerit: verùm eius in multiplici aliarum rerum experientia in varia cuiuſque generis doctrina facultatem, quis valet aliquãdo ſuperare? Quod autẽ in omnibus ſciẽtiis, quæ ad acumen rationis & diſſerendi ſubtilitatem ſpectant, cùm artificioſe expoſitus, tum diſertè eloquens fuerit, ſi quis vel ſemel de eo fecerit periculũ, facilè credo conceſſerit. Virtutes porrò, quæ magno cum ſplendore in eius vita elucebant, non illis rebus erant vlla ex parte inferiores. Iſte, perſecutionis tempore [c] in fines] Palæſtinæ confugit: vbi eum ad ſeptem annos integros plenè cognouimus. Hieroſolymorum eccleſiæ miniſterium poſt Himenæum epiſcopum, quem paulo antè demonſtrauimus, Zambdas capeſsit. Paulo pòſt, iſto mortuo, Hermon, poſtremus eorum qui ante perſecutionem noſtra memoria ibi concitatam fuerunt epiſcopi, in ſede illa Apoſtolica ad hoc vſque tempus reſeruata collocatus fuit. Poſtquã Maximus decẽ & octo annos epiſcopatu Alexandriæ poſt mortẽ Dionyſij fuerat perfunctus, Theonas eius potitur loco. Quo tempore, Alexandriæ Achillas presbyterio, vnà cum Pierio, donatus, cœpit hominum fama celebrari. qui ſcholæ ſacratæ Chriſti fidei inſtituendæ præfectus, in ſingulari ac planè rariſsimo pietatis munere exequendo nemini ſecundus fuit, & vitæ inſtitutionìſque euangelicæ modum atque rationem ingenuè excoluit. Poſt Theonã, cum decem & nouẽ annis eccleſiam adminiſtraſſet, in epiſcopatũ Alexandriæ ſuccedit Petrus. Hic duodecim annis cõtinuis in eo officio fungẽdo cũ ſumma dignitate inter primos floruit. Qui cum triẽnium propè ante perſecutionis tẽpus in eccleſia illa gubernãda contriuiſſet, de reliquo vitã duriore exercitatione & magis ſeuera traduxit, & (vti omnibus cõſtabat) eccleſiarum vtilitati omni cura ac ſtudio proſpexit. Ac propterea nono perſecutionis anno, capite amputato, erat à Deo inſigni martyrij corona donatus. Quoniam quidem ſeriem & rationem ſucceſsionis Apoſtolorũ & epiſcoporum, ab ortu Seruatoris noſtri † vſque ad euerſionem & vaſtitatem eccleſiarum deductam, eamq; iam ad trecentos & quinque annos continuatam hactenus explanauimus: ſequitur, vt deinceps certamina eorum qui viriliter & excelſo animo pro pietate hoc noſtro tempore dimicàrunt, quàm multa, quámque grauia & acerba fuerint, ad poſteritatis memoriam ſcriptis prodamus.

c πλήμασι.

Hieroſolym. epiſcopi, Zãbdas.

Hermon.

Alexand. epiſcopi. Theonas.

Achillas presbyter, & ſcholæ magiſter.

Petrus epiſco. eiuſque martyrium.

† ἐπὶ τὴν τῶν προσευκτηρίων καθαίρεσιν

Superiorum librorum epilogus.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

Duo ſunt fortaſſe, quib. octaui, & noni libri implicatior obſcuriórque videri queat hiſtoria: Itaque de his monere lectorẽ fuerit operæpretiũ. Prius in octauo tantùm obſeruari debet: & à græcorũ exemplariũ varietate, quæ librum hunc alia aliis longè diffuſiorẽ habuiſſe videtur, proficiſci poteſt. Verũ, ſi hic ex Ruffino vetere interprete, cuius tamẽ nõ immeritò multis hui⁹ hiſtoriæ locis nec fida, nec locuples eſt teſtimonij autoritas: Si rurſus ex Nicephoro, qui Euſebij nõ tam veſtigia, quã verba ferè ipſa inſequitur, valet cõiectura, ſuſpicio magna eſt, librũ hũc alio Euſebij ſcripto, de Palæſtinæ martyribus, valde eſſe auctũ & locupletatũ: cũ & hic ſanctorũ quædã martyria bis repetãtur, quod apud Ruffinũ & Nicephorũ non reperias: & li. 8. fo. 88. b. δι᾽ ἑτέρας γραφῆς, id eſt, alio ſcriptionis genere, de ſui temporis martyribus ſcripturũ ſe polliceatur. Deinde quo ferè loco nouus hic interpres cap. 12. incipit, etſi eam intercalationẽ aliquorũ exemplariorum fidei fortaſſe magis quàm ſuo ſenſui tribuere queat: alia rurſus opponere poſsis, quæ intercalata illa ſeorſim habuerũt præfixo eiuſmodi titulo εὐσεβίου σύγγραμμα περὶ τῶν κατ᾽ αὐτὸν μαρτυρησάντων ἐν καισαρείᾳ τῆς παλαιστίνης κατὰ τὸν ἐκ ταύτῃ διωγμὸν τὸν ἀπὸ διοκλητιανοῦ ἀρξάμενον, εἰς δὲ γαλέριον τὸν μαξιμῖνον διαπέραντα. Id eſt, Euſebij de iis qui ſuo tẽpore in Cæſarea Palæſtinæ à Diocletiano ad Galeriũ vſque Ma-

ximinũ octo annorum perſecutione martyrium paßi ſunt, commentarius. Quanquam profectò, neſcio quomodo ea ſiue ſeparatim, ſiue octauo libro inſerta ſumantur, mutila, turbata, imò & ſuperflua aliqua habere deprehendet qui diligẽter Græca inſpexerit: quo nomine hoc ferè primũ annotatum eſt. Alterum eſt de Maximinis duobus, quorũ octauo & nono cõfusè meminiſſe videtur hiſtoria quod priſci noſtrique adeò ſeculi nonnullos, cùm vtriuſque nomen, res geſtas, vitæque ſtudia & exitus non multũ diſcrepare cernerẽt, exercuiſſe conſtat. Erit autẽ vtriuſque diſcretio nõ moleſta, ſi notemus: Primũ, eos à quibuſdã dici Maximianos, & ita eius nominis tres tum fuiſſe. A nonnullis rurſus Maximos. Ab aliis etiã Maximinos, quæ cõmunior eſt, & Euſebio magis conſentiẽs appellatio. Deinde, ſi intelligamus eodẽ tempore, licet non æquo ſpacio, bis Imperium tenuiſſe principes quatuor. Primi tẽporis extitere Diocletianus Iouius, Maximian⁹ Herculius, Galeri⁹ Maximinus à Diocletiano, & Cõſtãti⁹ à Maximiano aſciti. Alterius proximè ſequẽtis rurſus quatuor, Cõſtãtinus Conſtãtij, & Maxẽtius Herculij filij. Tertius Licinius in Seueri interfecti locũ, & quartus Maximinus à Galerio adoptati: Poſterioris quidẽ lib. nono, prioris autẽ octauo ſeparatim, & vtriuſque etiam, ſi diligenter attendas, de Conſtãtini vita, lib. 1. tribus vltimis capitib. meminiſſe videtur Euſebius. Vtriuſque temporis imperatorem vnum precipuum in ſuperiore libri margine tantummodo notauimus, reliquos erit perfacile diſtinguere.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALESTINÆ, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

Liber Octauus.

Qualis fuerit Eccleſiæ ſtatus ante præſentem perſequutionem. Caput I.

Proponitur libri argumentum.

Diocletianus.

QVoniam Apoſtolorũ ſucceſsionem in ſeptẽ libris ſuperioribus expoſuimus, deinceps in octauo, quẽ iam aggredimur, res noſtris tẽporibus geſtas, quæ planè explicationem non plebeiam quidem & vulgarem requirunt, literis ad poſterorũ memoriam accuratè prodere animus eſt. Itaque noſtri ſermonis inde ducetur exordium. Quantum ſplendoris doctrina veræ pietatis in Deum omnium rerum gubernatorem, mundo per Chriſtum patefacta apud omnes homines, Græcos ſimul ac Barbaros, ante iſtam perſecutionis tempeſtatẽ, quæ noſtra ingruit memoria, obtinuerit, & quàm libere inter eos prædicata fuerit, maius quiddã eſt, quàm quod nos noſtra in dicendo tenuitate ſatis pro dignitate explicare poſsimus. Cuius rei argumento eſſe poterit ſingularis Imperatorum humanitas, qua noſtros tam benignè exceperunt, quibus quidem tum prouinciarũ præfecturas † gratuitò impertierunt: tum propter incredibilem beneuolentiam, quam erga noſtræ religionis profeſsionem habebant, omni afflictatione & moleſtia, quã pro Dei amore homines Chriſtiani ſolent perpeti, eos penitùs liberârunt. Quid de his attinet dicere, qui ſunt in Imperatorum palatio magnam dignitatẽ adepti: deq; ipſis Imperatoribus qui domeſticis ſuis pro ſermone diuino propagando, & pia vitæ ratione degenda, ipſi velut inſpectantes, copiam fecerunt liberè & ingenuè dicendi: atque adeò ſuis ipſorũ vxoribus, liberis & ſeruis, quaſi palàm de mira fidei libertate gloriandi exultandiq; poteſtatẽ permiſerunt? Quos certè chariores habuerunt, & magis eximiè dilectos, quàm reliquam ſeruorum turbam. vt Dorotheum illum, qui præter cęteros erga illos & beneuolentiam ſummam oſtendit, & fidem non minorem: ac propterea præ aliis qui magiſtratus & præfecturas in Imperio gerebant, ampliſsimum honoris gradum adeptus eſt. vt Gorgonium, qui non diſsimili fama & celebritate enituit: vt alios non paucos, qui propter Dei verbum ſunt parem cum illis dignitatem conſecuti? Aut quid commemorem, qua humanitate, cultu & beneuolentia, non illa quidem vulgari & contemnenda, prouinciarum præfecti & rectores, eccleſiarum præſides & epiſcopos, vt manifeſtò cernere licebat, amplexati fuerint? Aut quomodo quiſquam conuentus illos infinita hominum turba frequentatos, multitudines in ſingulis ciuitatibus coa-

Præmittitur Eccleſiæ ſtatus ante Diocletiani perſecutionem.

Imperatoribus grati & in pretio habiti chriſtiani, maximeq;.

† ἡγεμονίας

Dorotheus.

Gorgonius.

Eccleſiarum præfecti.

ctas

† ἐν δὲ τοῖς προσευκτηρίοις.

ctas,illuſtres hominum † in tẽplis concurſus,poterit oratione explicare? Vnde cum in antiquis illis ædificiis non ſatis loci haberent,ampliores eccleſias in vniuerſis vrbibus,fundamentis earum ad maiorem laxitatem dilatatis, erexerunt. Et quandiu diuina ac cœleſtis Dei manus populum ſuũ,vtpote auxilium eius promerentẽ obtexit,ſuoq́; muniuit præſidio : tamdiu neque vlla hominũ inuidia , quo minus iſtæ res vnà cum tempore indies maiores progreſsiones facerẽt,incrementóque & magnitudine augeſcerent,omnino potuit obſiſtere:neque veſanus ille & perditus dęmon,vel ſuo ipſius conatu eas in inuidiam rapere,vel hominũ inſidiis vlla ex parte impedire. Verùm cum nos præ nimia quadam licentia in mollitiem delicatam , & diſſolutam ſegnitiem eſſemus prolapſi,cumq́; alij aliis inuidere,maledictis inſectari,& propè nos ipſi inter nos petulãtibus linguis tanquam mutuis armis oppugnare,& caſu aliquando verborum contumelias velut haſtas vnus in alium intorquere,& præſides eccleſiarum alter alterius vires infringere , & populus in populũ ſeditionem concitare occiperent:cúmque ficta & adumbrata ſanctitatis ſpecies,quæ oratione nequit exprimi,& ſimulatio fronte occultata ad immenſam quandã prauitatem ſerpſiſſet,diuina vltio,dum permagna adhuc Chriſtianorum vbique verſabatur frequentia,parcius,aliquando remiſsius & moderatius,vt ſolet,primò perſecutione ex fratribus,qui militiam exercebãt,inchoata,cœpit in nos animaduertere.Sed vbi,veluti ſenſibus orbati,& præſtricti mente , nulla cura aut cogitatione incubuimus,vt diuinum numen in nos incenſum, beneuolum & placatũ efficeremus:ſed tanquam impij,noſtras res à Deo nec curari , nec animaduerti arbitrati, alia vitia aliis aceruatim adiecimus:& paſtores noſtri depulſa repudiatáq; pietatis regula,diſsidio & contentione inter ſe exarſerunt: quinetiã nullas alias res præterquam diſcordias,minas, ęmulationẽ,inimicitias & odium inter ipſos mutuò adaugere ſtuduerunt:& animis ambitionis æſtu incenſis,tyrãnorum more principatum „ obtinere laborãrunt:tunc demũ,iuxta illam Hieremiæ ſententiã, obſcurauit in ira „ ſua Dominus filiã Sion,& deiecit de cœlo gloriã Iſrael: non recordatus eſt ſcabelli „ pedum eius,in die iræ ſuæ:ſed demerſit Dominus omnẽ decorem Iſrael,& demo„ litus eſt omnes ſepes eius.& ſicut in Pſalmis propheticè prædictum erat,auertit te„ ſtamẽtum ſerui eius, prophanauit in terra per eccleſiarum euerſionẽ ſanctuarium „ eius,& deſtruxit omnes ſepes eius,poſuit firmamentum eius formidinem:diripue„ runt multitudines populi,omnes tranſeuntes per viam: & propterea factus eſt op„ probrium populus vicinis ſuis.exaltauit enim dextram inimicorum ſuorum , & a„ uertit adiutorium gladij ſui,& non auxiliatus eſt ei in bello:deſtruxit eum ab emũ„ datione ſua,& ſedem illius in terram colliſit: minorauit dies temporis eius , & ad „ extremum perfudit eum confuſione.

Conuentuum frequentia, templorũque amplificatio.

Rebus ſecundis ad ignauiam, & mutua diſſidia delata eccleſia vnde perſecutionis Diocletiana cauſſa

A quo genere hominum cœpit perſecutio.

Paſtorum eccleſia impietas & diſſidia.

Hierem. Thren. 2.

Pſal. 73.

Pſalm. 89.

De eccleſiarum demolitione. *Caput II.*

† τῶν προσευκτηρίων τοὺς οἴκους.

ISta omnia mala erant noſtris ſcilicet expleta tẽporibus, quãdo † ſacras ædes precibus dictatas,è ſublimi in ſolum fundamẽtis ipſis cõquaſſatis deiectas: diuinas & ſanctas Scripturas medio foro in rogum impoſitas: eccleſiarũ paſtores,hos in latebras hic illic ſecum ignominia abdẽtes, illos non ſine dedecore prehenſos, & ab hoſtibus ludibrio expoſitos oculis noſtris aſpeximus:quando iuxta aliam prophetæ ſententiam,effuſa eſt cõtemptio in principes eorum,& aberrare fecit eos in inuio,& non in via. Verùm non eſt noſtrum oratione deſcribere triſtes illas calamitates,quæ ad extremũ inuectæ fuerunt: quãdoquidem neque diſcordias ante perſecutionẽ inter eos cõmotas,neque abſurdos & importunos conatus noſtrarum partium eſſe putamus memoriæ commendare. Quocirca nihil amplius de illis ſcriptis prodere decreuimus, quàm vnde iuſtũ Dei iudicium illos declaratũ,perſpicuè probare poſsimus.Neque propterea aut de illis qui perſecutionis tempore animis propè ceciderunt,aut de illis qui omnino ſalutis ſuæ fecére naufragium , ſuáqueſponte tanquam in profundum ingentium fluctuum gurgitem proiecti ſunt, mentionem facere inſtituimus : ſed ea ſola in hanc hiſtoriam,res geſtas generatim complectentem includimus, quæ nobis ipſis primum,deinde poſteritati adiumento eſſe queant.

Sacrarum ædium euerſio.

Libri ſacri combuſti.

Pſalm. 106.

De quibus hoc lib. 8. ſit dicturus.

De modo eorum qui in perſequutione decertârunt. *Cap.* III.

Initium perſecutionis Diocletianæ.

IAm ergo deinceps ſacra Martyrum certamina pro Dei verbo inita, ſummatim exponere pergamus. Anno decimo nono imperij Diocletiani, menſe Dyſtro (qui à Romanis Martius nominatur) cum ſalutaris paſsionis Dominicæ feſtum iam † pro foribus eſſet, omnibus in locis per Imperatoris literas palàm edictum fuit, vt tum deturbarentur eccleſiæ, ſolóque æquarentur: tum Scripturæ abſumerentur igni: tum qui honorem fuiſſent adepti, de gradu turpiter deponerentur: tum priuati, ſi modò in profeſsione Chriſtiana perſtarent, libertate penitùs priuarentur. Ac primum edictum contra eos editum tale fuit. Non longo tempore pòſt, aliis literis exeuntibus mandatum eſt, vt omnes eccleſiarum præſides vbique gentium primùm coniicerentur in vincula: deinde omnibus machinis adhibitis, idolis victimas immolare cogerentur. Tunc igitur inciderat tempus, cum, ſicut plurimi qui eccleſiis præerant, libentibus animis verberibus grauiter cæſi, in Chriſti ſtadio luctati ſunt: & in grauibus certaminibus præclarè obeundis, præclara ſanè ſpectacula hominum oculis ſubiecerunt ad contemplandum: ſic alij infiniti confeſtim animis præ formidine perculſi & attoniti, facilè eo modo impetu in illos facto, prorſus ſuccubuerût. Ex cæteris autem quiſque varia tormentorum genera alternis ſubiit: hic plagis toto corpore dilaceratus, ille excruciatus diſtortione membrorum, alius acutis & intollerabilibus nouaculis dilaniatus. Inter quos nonnulli erant, qui vix ſatis honeſtum vitæ exitum conſecuti ſunt: alij item, qui ſine fructu certamen decurrerunt. Nam vt vnus infidelium violentia contruſus, & ad ſacrificia illa nefaria impuráque deductus, quamuis non immolârat, tamen perinde atque ſi immolaſſet, liberè dimiſſus eſt: ſic alter, quanquam non omnino appropinquauerat, neque quicquã attigerat impuri, gentilibus tamen eum ſacrificaſſe affirmantibus, tacitus eorum tulit contumeliam, ſéque inde proripuit. Alius ſemiuiuus ſublatus, velut iam mortuus proiicitur. Quidam proſtratus humi, inque numerum ſacrificantium relatus, longinquo ſpacio pedibus abſtrahitur. Alius vociferatus eſt, & magna voce conteſtatus, ſe hoſtias penitùs repudiare: alius ſalutaris Chriſti appellationis confeſsione geſtiens, ſe Chriſtianum eſſe clamauit. Alter neque immolaſſe, neque ſe aliquando immolaturum aſſeuerenter affirmauit. Attamen iſti etiam frequentibus ſatellitum ad eam rem delectorum manibus in os verberati, & ad ſilẽdum compulſi, in vultum quoque & genas percuſſi, vi è medio extruſi fuerunt. Ita pietatis hoſtes omnino vel videri effeciſſe, quod animo intendebant, permagno æſtimarunt.

Edicta duo in Chriſtianos.

Varij Chriſtianorum cruciatus & contumelia.

† ἐπελαυνούσης ἀλλ' ἐπιλαμβανούσης

De Celebribus Dei Martyribus, Quomodo omnem locum ſui memoria repleuerunt, varijs pro pietate coronis receptis.

Cap. IIII.

VErùm contra ſanctos martyres, quorum res geſtas nullo dicendi genere ſatis accuratè explicare poſſumus, iſti perditi infidelium conatus neutiquam ex animi ſententia proceſſerunt. Infinitos enim videre licebat, qui admirabile ſtudium & propenſionem animi pro vero Dei omnium fabricatoris cultu & religione declarârunt: idque non ex eo tempore ſolum, quo perſecutionis ardor erat contra omnes Chriſtianos incenſus, ſed longè ante etiam, cum adhuc pax tranquilla in Eccleſia vigeret. Nam paulo ante illud tempus, cum qui imperij dominatum & potentiam occupabat, eſſet tanquam è graui & temulento ſopore excitatus, atque adeò tempore inter Decium & Gallum interiecto, clàm & ex occulto primùm in eccleſias Dei inuaderet, non quaſi aceruatim contra nos bellum ſuſcipiẽdo: ſed eos ſolos qui in exercitu Romano militiam exercebant, pedetentim adoriendo (nam ſi prius cum illis concertans, ſuperior fortè diſcederet, reliquos ea ratione facilè poſſe capi putabat) permultos eorum qui in militia verſabantur, cernere potuiſſes, qui lubentibus animis vitam tenuem & abiectam amplexari maluerunt, quàm pietatem & cultum erga Deum vniuerſarum rerum opificem aliquando denegare. Vbi autem dux, quiſquis tandem ille fuerit, iam tum primùm contra eos qui ex noſtris in exercitu Romano militabant,

A Chriſtianis militibus etiã ante Diocle. edictum, cepit perſecutio.

militabant, perſecutionem excitauerat: & illos ab aliis militibus, in quorum numerum relati erant, ſegregauerat, ſeiunxeratq́;: & liberam optionem dederat, vel honoris perfruendi, ſi edicto obſequerentur, vel eiuſdē amittendi, ſi reſiſterent: multi admodum, qui veri regni Chriſti milites erant, nulla mora interpoſita, fidei in eum confeſsionem, falſæ & adumbratæ gloriæ, qua in mundo fruerentur, ſine vlla dubitatione prætulerunt. Inter quos iam, licet numerus perexiguus (quandoquidem dux lentius & moderatius adhuc in nos tendebat inſidias, & paucorum admodum ſanguinem fundere aggrediebatur, propterea quòd multitudo Chriſtianorum illum, vt erat veriſimile, deterruit, & animum eius ne bellum contra omnes ſimul concitaret retardauit) licet inquam numerus perexiguus, vnus tamen & alter, non modò dignitatem amittere, ſed mortem etiam pro veræ pietatis defenſione oppetere voluerunt. At poſtquam apertius rem erat aggreſſus, nulla oratione aut dicendi vi explicari poteſt, quot & quàm inſignes Chriſti martyres, his qui ciuitates quaſque & regiones incoluerunt, oculis cernere licuiſſet.

Chriſtianorū militum pietas & conſtantia.

De his quæ Nicomediæ acciderunt. *Caput V.*

SImulatq́; edictum cōtra eccleſias Chriſti editum, in Nicomedia propoſitum erat, vir quidam non obſcurus & ignobilis, ſed (vt hominum fert opinio) longè illuſtriſsimus, incredibili amore erga Deum, & ardenti fide incitatus, ocyus prodit in medium: & illud in aperto & publico loco affixum, tanquam profanum & maximè impium, manu auellens dilacerat: idq́;, cum duo ex imperatoribus in ciuitate adeſſent. quorum alter ætate præ cæteris prouecta, primum imperij gradum, alter quartum ab eo obtinuit. Atqui iſte primus martyrum, qui tum occubuerunt, ad hunc modum eximiè nobilitatus, taliáque cruciamenta perpeſſus, qualia erat veriſimile eum qui fuiſſet in eiuſmodi facinore deprehenſus ſubiturum, tum conſtanti & virili animo, tum pacato & tranquillo, ad extremum vſque ſpiritum conſtitit.

Miles quidam Chriſtian⁹ primus Alexādria martyriū paſſus, Imperatoris edicto lacerato.

De iis quæ in aula Imperatoris acciderunt. *Cap. VI.*

EX omnibus qui vnquam vel apud Græcos, vel apud Barbaros, propter animi magnitudinē illuſtres & hominū ſermone celebrati ſunt, nullus cū diuinis & eximiis noſtri temporis martyribus Dorotheo & ſuis ſodalibus, imperatorum miniſtris, comparari poteſt: qui quidem cum ſummum honorem apud dominos adepti fuiſſent, & amore eſſent apud illos liberis [† γνησίων] propriis & ingenuis] nō inferiores, probra & afflictationes pro pietate corporibus impoſitas noua & multiplicia mortis genera contra ipſos excogitata, ſplendidiores reuera exiſtimârunt diuitias, quàm gloriam, quàm delicias, quibus hominum vita ſoleat diffluere. Mortem igitur vnius ex illorum numero qualis fuerit, cōmemorare placet, eamq́ue lectoribus ſpectandam relinquere: vt inde, quæ reliquis etiā eius ſodalibus cōtigerint, animaduerti poſsint. Quidā illorū in ciuitate ſuprà cōmemorata, corā Imperatoribus, quos diximus, in mediū adducitur: qui cum iuſſus idolis immolare, omnino recuſaret, mandârunt nudum in ſublime tolli, ac flagellis eòvſq; toto corpore dilaniari, quoad ſupplicio euictus, etiā animo inuito, quod erat imperatum, præſtaret. Sed vbi iſta perpeſſus, conſtans & immutabilis perſiſteret, de reliquo oſsibus eius iam carne denudatis, acetū ſale permiſtum in corporis mēbra cruciatu attenuata, & propè contabefacta infuderunt. Atque vt iſtos dolores protriuerat, & veluti pedibus conculcârat, inde craticula & ignis vnà in medium trahuntur, & reliquiæ eius corporis tanquā carnes ad comedendū paratæ, ignis incendio, non raptim, vt breui è vita decedens omni dolore liberaretur, ſed paulatim abſumptæ fuerūt. Neque qui eum impoſuerāt in rogū, etiā poſt tot tamq; grauia cruciamenta ei vllum reſpirandi locum dare in animo habebant, niſi prius ipſorū imperata facturū annueret: ſed ille propoſito ſuo mordicùs adhæreſcens, victor in tormentis animā efflauit. Tale vnius regiorū famulorū martyrium extitit, appellatione ſua (Petrus enim nominatus fuit) reuera dignum. Cæterorū autem ſociorū eius martyria, quæ nō inferiora ſunt, quò orationis termine-

Aulicorum in vrbe Alexandria conſtantiſsimum martyrium.

Petri.

mus modum, miſſa in præſentia faciemus. Tantum autem exponemus, quo pacto Dorotheus & Gorgonius vnà, aliique non pauci ex imperatoris familia, poſt varia certaminum genera, laqueo vita depoſita, diuinæ victoriæ præmia reportârint.

Dorothei, Gorgony, & ſociorum.

Per idem tempus Antimus, qui tum eccleſiæ Nicomedenſi præfuit, capite propter Chriſti teſtimoniũ ceruicibus abſciſſo, moritur. Huic ingens & frequẽs martyrum turba adiuncta fuit: idq́ue, quòd iiſdem ferè diebus fortè, neſcio quo pacto, regia Nicomedenſis incendio cõflagraret, & ex ſuſpicione quadam rumor eſſet diſsipatus, illud facinus à noſtris admiſſum: vnde Imperatoris iuſſu, ex piis qui ibi verſabantur, † aceruatim & tãquam cumulo, alij gladio trucidati ſunt, alij † ardore flammarum corporibus circũiectarum obierunt: quo tempore fama eſt, viros & mulieres etiã diuina & inexplicabili alacritate, ſua ſponte in rogũ inſiluiſſe. Reliqua autem multitudo vinculis colligata, & à lictoribus in ſcaphis impoſita, in vaſtum maris gurgitem, fluctusq́ue præceps proiecta fuit. Famulos illos regios poſt mortem decoro & celebri funere terræ mandatos, Imperatores, qui eorum domini putabantur, rurſus de integro effodiendos, inq́ue mare pręcipitandos ſententiis decreuerũt: ne, vt eorũ ferebat opinio, quidam eos in ſepulchris & monumentis conditos, deos eſſe reputantes, diuina veneratione proſequerentur. Quæ in initio perſecutionis Nicomediæ fuêre patrata, ſic ferè ſe habent. Non longo tempore pòſt, cum alij in Melitina (ſic regio illa eſt appellata) alij rurſus in Syria, imperio inſidias parare molirẽtur, edictum Imperatorum exiit, vt omnes eccleſiarũ præſides, vtpote ea de re ſuſpecti, in carceres & vincula coniicerentur: adeò vt ſpectaculum illarũ rerum quæ deinceps ibi gerebantur, omnem explicandi facultatem longè ſuperet. Nam multitudo infinita vbique gentium in cuſtodiam concluſa fuit: & carceres paſsim, qui iam olim homicidis & mortuorum ſepulchris conditorũ expilatoribus parati fuerant, tunc epiſcopis, presbyteris, diaconis, lectoribus & exorciſtis penitùs referti: adeò vt his qui maleficiis tenebantur obſtricti, nihil illic loci eſſet reliquum.

Anthimi epiſc. multorumque aliorum.

Martyres ſepulti rurſum effoßi & in mare proiecti.

In Melitina et Syria regionibus grauis perſecutio.

† πανγενεῖ καὶ σωρηδὸν
† διὰ πυρὸς ἠλλοιοῦντο.

De Ægyptiis in Phœnice. Caput VII.

CVm aliud edictum ſtatim primum illud inſequeretur, in quo præcipiebatur de his qui tenebantur in carcere, vt qui immolare vellent, abire in libertatem permitterentur: qui inficias irent, infinitis tormentis diuexarentur: multitudo martyrum, qui denuò in ſingulis prouinciis occumbebant, à nemine dinumerari poteſt: & eorum maximè qui in Africa, in gente Maurorum, in Thebaide, in Ægypto denique martyrio defuncti ſunt. Ex Ægypto autem in alias vrbes & prouincias etiam progreſsi martyrij coronis erant inſigniter decorati. Quoſdam enim ex illis in Palæſtina, propter patientem tormentorum perpeſsionem claruiſſe ſcimus: alios Tyri Phœniciæ magnam laudem collegiſſe: quos quidem quis eſt qui non ſupra modum miratus fuerit, cum oculis cerneret, innumerabiles plagas, & egregiam athletarum reuera admirabilium in his pro pietate & religione concertantium conſtantiam: & ſtatim poſt plagas, dimicationem cum beſtiis voracibus, inque ea pardorum, vrſorum immanium, aprorum agreſtium, taurorum denique igne & ferro ad rabiem acriter incitatorũ impetus, & eximiam generoſorum martyrum contra cuiuſque beſtiæ ictum tolerantiam? Quibus quidem rebus, dum gerebantur, ipſi interfuimus: diuinamque potentiam Seruatoris noſtri, ipſiusq́ue IESV Chriſti, cui illi in cruciatu præclarum teſtimonium perhibebant, id temporis præſto martyribus opem tuliſſe, & euidenter ſeipſam eis oſtendiſſe animaduertimus. Nam belluæ illæ rapaces, longo temporis ſpacio neq́ue ſanctorum corpora attrectare, neque ad ea propè accedere audebant: ſed in infideles, qui extra repagula, alius aliunde, incitatione quadam eas in martyres inſtigârunt, impetu ferebantur. Et quanquam ſancti Dei athletæ nudi conſiſtebant in medio, manibusque eas prouocabant, & in ſe pertrahere conabantur (hoc enim vt agerent, illis erat imperatũ) illos tamen ſolos non omnino attigerunt: verùm interdum, dum in eos irruebant, tanquam diuiniore quadam vi ac virtute fuerũt repulſæ, & retrò denuò quam mox reſiliêrunt. quod cũ diu fieri cerneretur, non exiguã infidelibus ſpectãtibus excitauit admirationẽ, vſque adeò vt prima be-

Edictũ aliud in Chriſtianos.

Perſecutio in Africa, Ægypto, Palaſtina, Tyro phœniciæ.

Chriſtianis, beſtiis obiecti.

ſtia fruſtrà incurſante, ſecundam & tertiam in vnũ eundemq; martyrẽ dimitterẽt. Interea nõ modò virilem & intrepidam ſanctorũ illorum animi tolerantiam, ſed firmam etiam atque inflexibilem in teneris corporibus cõſtantiam cũ ſtupore quodam mirari licuerat. vidiſſes enim adoleſcẽtulũ non viginti annos integros natum, nullis conſtrictum vinculis, firmè conſiſtentem, manibus in crucis modum è tranſuerſo expanſis, robuſta & excelſa mente in precibus ad Dei numen fundendis attentiſsimè defixũ: neq; omnino ſe cõmouentẽ, neque in hanc vel illam partem de loco in quo ſteterat, deflectentem: idq; cum vrſi & pardi furorẽ & mortem in eum exhalarẽt, cúmque iam eius carnẽ dentibus lacerare aggrederẽtur: quorũ ora diuina quadam & inexplicabili potentia neſcio quo pacto fuêre propè obturata, & iterum ipſi retro properè recurrerent. ſed de iſto, hoc modo. Alios rurſum cernere potuiſſes (omnes enim ſimul quinque erant) agreſti & immani tauro obiectatos: qui nonnullos ex infidelibus propius aduentantes, cornibus in aerẽ coniecit, eosq; diſcerpſit miſerè, & ſemiuiuos hominum manibus inde auferendos reliquit: verùm ad ſanctos martyres ſolos, dum furore & rabie exardeſcẽs in eos irrumpere conabatur, ne appropinquare quidem poterat: & tametſi pedibus atque cornibus huc illucq; vibratis inſultabat, & cauteriorum incitamentis laceſsitus contra illos terrorem ſpirabat, tamen retrogrado curſu diuina ſacri numinis prouidentia repulſus fuit vſque eò, vti cum iſte illos neutiquam læſiſſet, alias belluas in eos immitterent. Ad extremùm, poſt graues & varias illarum etiam incurſiones, enſe obtruncati fuêre, & marinis fluctibus ſepulchrorum loco mandati.

Martyrũ mira conſtantia.

Beſtiæ martyribus parcunt, infideles adorta.

Martyres tandem gladio caſi, eorumque corpora in mare proiecta.

De iis quæ in Aegypto acta ſunt. *Caput* VIII.

TAlis fuit Ægyptiorum pugna, qui Tyri pro vera pietate præclara certamina obierunt. Illos autẽ qui ſunt in ipſa Ægypto patria ſua martyrio defuncti, nemo eſt qui nõ magnoperè admiretur: vbi viri cũ vxoribus & liberis numero propè infiniti, pro Seruatoris noſtri doctrina, vita fragili & breui temporis momento duratura penitùs neglecta, varia mortis genera ſubierunt. Quorum alij poſt cuticulam nouaculis laceratam, poſt membra luxata & diſtorta, poſt corpora flagellis acerbiſsimis laniata, aliiſque infinitis, variis & dictu horrendis tormentis excruciata, in ignem tandem iniecti fuerunt. Alij in altum pelagus præcipitati: alij lictoribus ſua capita amputanda fidenti animo obiecerunt: alij occubuerunt, ipſis cruciamentis oppreſsi: alij fame confecti interierunt, alij rurſus patibulis ſuffixi: quorum nonnulli tanquam malefici ſuſpenſi: alij deteriore modo, † capite in terram demiſſo, clauis firmati, & viui vſque eò ſeruati, quoad ipſis in patibulis fame contabeſcerent.

Varia & ſæuiſsima Chriſtianorum in Aegypto martyria.

† κατωνιχεs

De iis quæ in Thebaide acta ſunt. *Caput* IX.

NVllo dicendi genere explicari poteſt, quæ'nam verbera, quas ærumnas, martyres in Thebaide exantlârint, teſtis acutis vndularum loco admotis, per totum corpus ad extremũ ſpiritum dilacerati. Mulieres autem vno pede alligatæ, ſublimes in aërem, capite deorſum ſtatuto, quibuſdam machinamentis attractæ, nudis omnino & detectis corporibus, ſpectaculum fœdiſsimum, crudeliſsimum omnium, & ab omni humanite alieniſsimum intuentiũ oculis exhibuerũt. Homines rurſus arboribus & earũ ramis aſtricti, perierũt: nam cũ duos ramos, robuſtiſsimos illos quidem, machinis quibuſdam in vnũ attraxiſſent, ad vtrumque illorũ martyrũ crura diſtinẽtes, affligentesq;, eos impetu quodam denuò pro natura ſua diſtendi, diffundiq; dimiſerunt: ſicq; illorum membra in quos iſta excogitabant, repentino impetu diſtracta fore ſuſpicati ſunt. Neq; hæc certè fuêre ad paucos dies, aut ad exiguũ tempus: ſed diu admodum, ad annorũ integrorũ ſpacium continuata: in quo quidem ſpacio erant interdum plures quàm decem, nõnunquam viginti numero, & amplius eo, ſæpe non pauciores quàm triginta interfecti. Iam propè ſexaginta, aliquando rurſus centum viri, vno die, ſimul cum tenellis admodum liberis & mulieribus morti addicti, & variis ſuppliciorũ generibus viciſsitudine quadam admotis trucidati. Ipſi etiã, cũ fortè in eiſ-

Thebaidis martyrum horrẽda ſupplicia.

Quandiu viguit perſecutio, martyrúmque numerus, & tormentorum varietas.

dem locis verſaremur, cōplures confertim vno die ſumus oculis cōtemplati, alios
ignis incēdio perimi, alios ſecuri percuti, vſque adeò, vt tum ſecuris ipſa feriendo
obtunderetur, & velut crebriore ictu debilitata infringeretur: tū carnifices ipſi tru-
cidando defatigati, mutuis operis traditis, alter ad alterū ſubleuādum ſuccederēt.
Martyrum alacritas admiranda. Quo quidem tempore mirandam ſuprà modū alacritatem, vimq́; reuera diuinam
& ſingularem animi propenſionem eorum qui in Chriſtum Dei crediderunt, in-
tuebamur. Simulatque enim ſententia contra priores pronunciata fuit, alij aliunde
ad tribunal iudicis proſilire cœperunt: ſeq́; Chriſtianos cōfiteri, acerbitates & mul-
tiplicium tormētorum modos pro nihilo putare, abſque metu & terrore liberè pro
religione & cultu Dei omnium rerum moderatoris loqui: cum gaudio denique,
Martyrū hymnos, & gratiarum actiones medijs in tormentis. riſu & lætitia poſtremam mortis ſententiam excipere, ſicut pſalmos, hymnos, &
gratiarum actiones in Deum totius mundi conditorem, quoad extremum ſpiritū
edidiſſent, lætis animis decantarent.

De Philoromo & Philea Martyribus. Caput. X.

ATque iſti martyres admiratione digni quidem fuerunt: ſed illi præ cæ-
teris videbantur egregiè admirabiles: qui quamuis diuitiis, nobilita-
te, gloria, eloquentia, & philoſophiæ cognitione illuſtres eſſent, hæc
omnia tamen pro vera pietate & fide in Seruatorem & Dominum
Martyres, Philoromus noſtrum IESVM CHRISTVM pro nihilo ducerent. Talis erat Philoromus, vir
magiſtratum non illum quidem vulgarem adeptus, ſed ad Imperatoris negocia A-
lexandriæ procuranda delectus: qui non ſine magna gloria & honore (vt Roma-
norum mos fert) à ſatellitibus ſtipatus, in dies ſingulos de controuerſiis ad ſe rela-
Phileas Thmuitenſis epiſc. tis iudicium tulit. Talis Philæas etiam Thmuitenſis eccleſiæ epiſcopus, vir planè
cùm in ciuilibus patriæ inſtitutis & eccleſiæ miniſteriis valde præſtabilis, tum phi-
loſophiæ diſciplinis eximius. Iſti duo, cum permulti & cognati & alij amici eos
obſecraſſent, cum præterea viri primarij, qui cum imperio erant, oraſſent, cum ipſe
iudex denique hortatus eſſet, vt ſui ipſorum caperent miſericordiam, liberorumq́;
A martyrio ſuorum monitis non reuocati. & vxorum curam ducerent: nequaquam eiuſmodi virorum precibus adduci pote-
rant, vt vitæ cupiditate aliqua ex parte delectarentur, & diuinas leges de confeſ-
ſione & negatione Seruatoris noſtri penitùs contēnerēt: ſed virili animo, & mente
digna philoſophis, imò verò pia & digna Deo, cōtra omnes iudicis minas, contra
contumelias fortiter ſe opponentes, ambo capitibus abſciſsis abirent è vita.

De iis quæ patrata ſunt in Alexandria, prodita ſcriptis teſtimonia. Caput XI.

SEd quoniam Philæam propter humanioris literaturæ noticiā crebro-
hominum ſermone prædicatum diximus, ipſe ſuiipſius in ea re locu-
ples teſtis accedat, & partim ſeipſum qui nam tādem fuerit, ante ocu-
los cuiuſque proponat: partim martyria quæ eius ætate Alexandriæ
Ex Philea epiſtola ad Thmuitas de martyribus Alexandriæ narratio. contigerint, accuratius multo quàm in noſtra ſitū eſt poteſtate, narret his verbis, "
quæ quidē ab ipſius literis ad Thmuitas perſcriptis petita ſunt. Beati martyres, qui "
apud nos occubuerūt, præclara illa exēpla, monita, ſalutaria, & inſignes pręceptio- "
nes, in diuinis & ſacris literis nobis ad imitandū propoſitas, nulla ex parte contem- "
nētes, oculos animi in Deū omniū effectorē exquiſitè intēdebāt: & mortē pro pie- "
tate oppetere ſecū ſtatuētes, mordicùs ſuæ vocationi adhæreſcebāt. Ac quoniā iſti "
ſancti martyres Chriſti inſignibus decorati, Dominum noſtrū Ieſum pro nobis ho- "
minis naturā induiſſe pro certo cognouerant, vt omne peccatū radicitùs extirpa- "
Philip. 2. ret, & viatica noſtri itineris ad vitā æternā ſuſcepti nobis ſuppeditaret (nō enim ra- "
pinā arbitratus eſt ſe eſſe æqualē Deo: ſed ſeipſum exinaniuit, formā ſerui accipiēs, "
& habitu inuētus eſt vt homo: humiliauit ſeipſum vſque ad mortē, mortē autē cru "
cis) iſti inquā idcirco meliora dona æmulantes, omnē cruciatū, omnia ſuppliciorū "
genera, quę poterāt excogitari, nō ſemel, ſed iterū atq; iterū ſuſtinuerūt. Atq; pręte- "
omnib⁹ ſatellitū † terroribus quos laborabāt nō verbis ſolū, ſed reb⁹ ipſis obnixè eis " † ἰσυ τάσας δ' ἐκπλήξεις
inicere, nō demiſerūt animos, neq; ſuccubuerunt, propterea quòd perfecta in illis "
Ioan. 4. charitas timorē foràs miſerat. Quorū eximiam fortitudinē, & excelſam in ſingulis "
tormentis

tormentis animi magnitudinē, quæ tandē oratio poterit explanare? Et cū libera poteſtas omnibus permiſſa eſſet, cōtumelias & pœnas illis pro arbitratu inferēdi: hi fuſtibus, illi virgis, alij flagellis, nōnulli locis, multi funibus eos perculerūt. Atq; ſpectaculū nouis viciſſim plagarū & ſupplicij generibus erat variatum, & multū probri habuit, & ignominiæ. Quidam enim primùm manibus à tergo colligatis ligno appēſi, & machinis quibuſdam membra eorum vniuerſa diſtenta, diſtractáque: deinde à tortoribus ex mandato magiſtratuum per totum corpus grauiter diuexati, & non quemadmodum cum homicidis agi ſolet, latera ſolum, ſed venter, tibiæ & genæ flagris ferreis cæſæ. Alij pependerunt, † ad porticum vna manu affixi, & articulorū membrorúmque diſtenſionē, quæ omnem doloris ſuperabat acerbitatem, pertulerunt. † Alij vultu alterius in alterū obuerſo ligati, & columnis pedibus non ad terrā demiſſis appenſi, ſic vti cū funes acrius retraherentur, & contentius, corporis grauitate ac pondere acerbius premerētur. Neque tantiſper ſolum dum præſes cū illis quæſtione diſceptabat, illiſque examinādis vacabat, ſed per totum ferè diem iſtud ſupplicij genus ſuſtinuerunt. Quando enim ab illis ad alios profectus eſt, miniſtros ipſius authoritati obſequentes reliquit, qui priores accuratè obſeruarent, ſi fortè quiſquam tormentis euictus cedere videretur: mandauitque vt acerbè, & ſine remiſsione vlla, funibus diſtorquerentur: & deinceps, cum iamiam eſſent animam acturi, rurſum in terram demiſſi, paſsim miſerè raptarentur. Neque enim de nobis vel minima cura in eorū animis reſedit, ſed omnia in nos perinde tum excogitare, tum re præſtare videbantur, ac ſi homines non fuiſſemus. Præter alia tormētorum genera iſtud nouum præterea, quod ſequitur, aduerſarij noſtri inuenerunt. Nonnulli enim poſt verbera, in compedibus ligneis poſiti erāt, & pedes, alter ab altero, ad quartū foramen diſtenti, diſtrictíque, adeò vt neceſſariò ſupini iacerēt, nec poſſent propter plagarū vulnera recens toti corpori inflicta ſe vllo modo cōmouere. Alij in ſolum proiecti, præ crebris tormentorum ictibus, quos pertulerant, ſemineces iacuerunt: & propter varia ad diuerſa cruciamentorum ſtigmata, quæ in corporibus habebant, miſerabilius ſpectaculum, quàm cū torquebantur, oculis contemplantium ſubiecerunt. Ex his autem qui ita ſe habebant, nonnulli in cruciatu mortui ſunt, & ſingulari animi tolerantia aduerſarium prorſus confuderunt. Alii ſemineces in carcerem concluſi, non multis diebus pòſt, dolorum grauitate oppreſſi excedunt è vita. Reliqui valetudine & viribus curatione recuperatis, tēporis longinquitate, carceriſque vſu & velut cōtritu multo euadunt fidentiores. Sic igitur cū eſſet ſingulis illorū præceptū, libera data optione, vel victimas execrabiles contrectandi, quò liberarētur moleſtiis, & prophana atque execrabili ab illis libertate potirētur: vel nō ſacrificandi, ſententiā mortis exciperēt: illi abſque mora ad mortē libentibus animis gradiūtur. Norūt enim pro certo, ea quæ à Sacris literis nobis præſcripta ſunt: Qui diis alienis (inquit Scriptura) immolat, delebitur. &, Quòd non erunt tibi dij alieni præter me. Eiuſmodi ſunt voces Phileæ martyris cùm ſapientiæ, tum Dei ipſius amore inflammati maximè, quas ante extremā de eo in iudicio latam ſententiam, cum adhuc eſſet in carceris cuſtodia, ad fratres eccleſiæ cui ipſe præerat, per literas miſit: partim vti quo loco res illius erant, illis exponeret: partim vti eos hortaretur, vt pietate in Christo, poſt mortem ſuam, quæ breui ipſum eſſet occupatura, mordicùs adhæreſcerent.

† ἀπὸ τῆς στοᾶς.

† πρὸς δὲ τοῖς κίοσι πρόσωπα ἐδεσμοῦντο, οὐ βεβηκόσι τοῖς ποσί. c ιδ.

Varij & ſeuiſsimi martyrū cruciatus.

De iis qui in Palæſtina Martyrium pertulerunt. *Cap. XII.*

Hic inſerta ſunt ea quæ in fragmento lib. 8. habet cod. græcus fol. 92.

Palæſtinæ martyres. Procopius.

EX Palæſtinæ martyribus primus erat Procopius, qui ante quàm carceris ſatis magnum feciſſet periculum, ſtatim à primo ingreſſu cum in iudicio coram præſidibus ſiſteretur, & ei imperatum eſſet vt diis eorum immolaret, vnum ſolum Deum ſe ſcire dixit: cui, ſicut ab eo ipſo præceptum eſt, ſoli eſſet ſacrificandum. Poſtquam verò * quatuor Imperatoribus hoſtias etiam offerre illi mandatum fuit, ſententiam quandam quæ illis parum arridebat elocutus, hoc ſcilicet Homeri carmen,

Non bona res multi domini, rex vnicus eſto:

extemplò ſecuri percutitur. Poſt iſtum, Alphæus & Zachæus, cum poſt verbe-

** Diocletianus collegam ſibi Maximianū adſciuit. Vterque rurſus, propter diuerſitatem gentium motus cæſarem unum nomi-*

nauit Diocletianus Maxentium: Maximianus Flauium Constantium χλωρὸν *habet ergo, vt arbitror, Imperatores quatuor ſignificat.*

ra & nouaculas, poſt vincula aſpera, grauéſque in eiſdem dolores, poſt alias diuerſas in tormentis quæſtiones, poſt pedes dies noctéſque cõpedibus ligneis quatuor foraminum interuallo interpoſito diſtentos diſtractóſque, decimoſeptimo die mẽſis qui vocatur Dius, hoc eſt apud Romanos ad decimumquintũ Calend. Decembris, vnum ſolum Deum, & ſolum IESVM CHRISTVM regem liberè eſſent confeſſi, velut aliquid locuti blaſphemiæ, pari ratione cũ martyre ſuperiore, capitibus abſciſſis ex hac luce decedunt. Ea porrò quæ erant Antiochiæ eodem die de Romano martyre factitata, memoria planè digna videntur. Iſte enim Palæſtinus genere, eccleſiæ Cæſarienſis diaconus & exorciſta, cum pariter Antiochiæ in eccleſiarum vaſtatione fortè verſaretur, complures viros ſimul cum vxoribus & liberis aceruatim ad idolorũ delubra properantes, & iiſdem hoſtias immolantes intuitus, ſpectaculum neutiquam tolerandum arbitratus eſt: & propterea ſingulari pietatis ſtudio incenſus, accedit propius, & magna voce exclamans, eos grauiter redarguit. Qui propter hoc tam audax facinus prehenſus, generoſiſſimus (ſi quiſquam alius) teſtis declaratur veritatis. Nam cum iudex mortem illi ignis incendio infligendam pronunciaſſet, ille vultu hilari, & animo maximè læto, ſententiam lubens amplexatus, ad ſupplicij locũ abducitur. Deinde vbi alligatur ad palum, & dum ligna illi circumcirca coaceruabantur, & hi qui incenderent rogum, Imperatoris iã præſentis ſententiam expectabant, clamauit, Vbi mihi ignis quæſo? Hæc locutus, accerſitur ad Imperatorem, quo nouum & inuſitatum genus ſupplicij ſuſtineret, vt lingua nimirum illi amputaretur: quod fortiſſimè perpeſſus, rebus omnibus declarauit, diuinam vim illis, qui aliquid proprietate ſubeant acerbitatis, opẽ ſemper apportare ſolere, cùm labores & ærumnas alleuando, tũ animi alacritatẽ firmè corroborando. Iſte enim, ſimulatque nouũ illum ſupplicij modũ intellexit, præ generoſa animi alacritate neutiquam obſtupefactus, lubens extendit linguam, & paratiſſimo animo eã lictoribus quaſi inſtructã præbet. Poſt quod ſuppliciũ in vincula cõiectus, longinquo temporis ſpacio ibi afflictatus, tandem cũ vigeſimus annus regni Imperatoris aduẽtaret (quo ex decreto cõceſſum erat, vt libertas omnibus, qui vinculis vbique cõſtricti tenebantur, palàm prædicaretur) ſolus iſte in cõpedib. iacens, vtroque pede ad quintũ foramẽ diſtracto, laqueo collo circũiecto ſtrãgulatus, martyrio, demũ, ſicut ei erat in optatis, decoratur. Et quanquã extra patriã ſubiit martyrium, tamen cum Palæſtinus genere ſit, dignus videtur qui in Palæſtinorum martyrum numero meritò reponatur. Hæc igitur primo anno, cum perſecutio ſolum contra Eccleſiæ præſides graſſaretur, hoc modo in Palæſtina geſta fuerunt.

Romanus.

Nouum martyrum.

De Timotheo, Agapio, & Thecla, & aliis octo martyribus: & de principum mutatione, & imperij diſsidio. Cap. XIII.

SEcundo anno iam † aduenıante, cũ bellũ contra nos vehementius exardeſceret, & literæ Imperatorũ (in quibus generali edicto præceptũ erat, vt vniuerſa plebs in ſingulis ciuitatibus idolis immolare, & libamina offerre cogerentur) iam primùm ad Vrbanũ id temporis prouinciæ illius præfectũ perlatæ eſſent: Timotheus, Gazæ, vrbis Palæſtinæ, infinitis propè tormẽtis exãtlatis, ad extremùm in rogũ lentius aliquãto & remiſsius exardeſcentem impoſitus, maximè germanã germanæ erga Deũ pietatis probationẽ, per patientiã in omni cruciatus genere oſtentatã demonſtrauit: & coronam, quæ ſanctis DEI athletis pro pietatis victoria concertantibus tribui ſolet, ad extremũ reportat. Tempore autẽ eius martyrij, Agapius, & Thecla, quæ noſtra vixit ætate, cõſtantiam animi maximè generoſam declarantes, beſtiis ex ſententia iudicis traduntur deuorandi. At quis tandem eſt, qui illa quæ ſequebantur, aut oculis cõſpicatus non miraretur, aut ſolum auditione accipiẽs non obſtupeſceret? Nã dum gentiles publica feſta inter ſe celebrabant, & conſueta agebant ſpectacula, inter alia quæ magnoperè ipſis in optatis erant ad contemplandum, crebro hominũ ſermone ferebatur: Chriſtianos, qui dudum erãt ad beſtias damnati, certamen confecturos. Cũ vero huius rei fama latius manaret, & apud omnes paſsim vagaretur: adoleſcentes numero ſex, quorũ vnus genere Ponticus, nomine Timolaus: alter ex Tripoli, vrbe Phœniciæ, qui Dionyſius

† διαλαβόντος.

Vrbanus præfectus Palæſt.

Martyres, Timotheus.

Agapius. Thecla.

Adoleſcentes ſex. Timolaus.

Dionyſius. Romulus. Pauſis. Alexandri duo.

Dionyſius nuncupatus fuit: tertius eccleſiæ Dioſpolis ſubdiaconus, qui Romulus dictus eſt: quartus Pauſis, & quintus Alexander, vterque Aegyptius: ſextus huius gentilis Alexander, ex vrbe Gaza: proprias manus, quo ardentẽ martyrij cupiditatem ſignificarent, antè colligantes, ad Vrbanũ, qui iam beſtias ad Chriſtianos dilaniandos emiſſurus eſſet, curriculò currũt, ſeque Chriſtianos liberè cõfitentur: atque ipſa ſua propenſione tanquã ad aciem inſtructa, & ad quodque diſcrimen admodũ parata liquidò declarârũt, eos qui in vero Dei omniũ rerum fabricatoris cultu gloriantur, violentas immanium ferarum incurſiones nequaquã formidaturos. Vnde profectò tum ipſum præſidem, tum illos qui cũ eo erant, in repentinã admirationẽ traducentes, extemplò in carcerẽ contruduntur. Non multis diebus pòſt, alij duo fuêre in eorum numerum aſcripti: vnus, qui acerba & varia tormenta propter fidei ſuæ confeſſionem variis temporibus oſtentatam, antea exhauſiſſet, Agapius nomine: alter, qui res ad corporis vſum neceſſarias illis martyribus ſuminiſtraſſet, Dionyſius appellatus. Omnes iſti, octo numero, vno die, nempe vigeſimoquarto menſis Dyſtri, hoc eſt ad nonum Calen. Aprilis, in ipſa Cæſarea ſecuri percuſſi obeunt.

** Diocletianũ & Maximianum intellige.*

Pax eccleſiæ ex Imperatorũ diſſidio.

Per idem tempus duo * ex Imperatoribus, quorũ alter primũ ac ſummũ imperij gradum, alter ſecundum poſt illum obtinebat, ad priuatam quãdam vitæ rationem ſe transtulerunt: atque reſpub. langueſcere & ægra eſſe cœpit. Paulo pòſt, Imperio Romano contra ſe diſſentiente, bellum graue & acerbum inter ipſos Imperatores mutuò excitatur: neque ſeditio ac tumultus in ea cõmotus prius ſedatus fuit, quàm pax aduerſum nos in vniuerſis orbis partibus, quæ Romano paruêre Imperio, firma conſtitueretur. Nam ſimulac illa omnibus, inſtar lucis cuiuſdam, ex tenebricoſa & obſcura nocte exorta fuit, cõmunis Imperij Romani ſtatus iterum ad ſtabilitatem, amicitiam & pacem reſtituitur, mutuámque concordiam, quã à maioribus acceperat, recuperauit. Verum de his rebus copioſius diſſerendi, eſt aliud tempus magis opportunum nobis reſeruatum. Iam verò ad ea quæ ſequuntur pergamus.

De Apphiano Martyre. Cap. XIIII.

† αὐτόθεν.

Maximini Imp. in Chriſtianos rabies.

Maximinus Cæſar, qui † ſuis ipſius viribus aq manu imperium occupauerat, perſpicua odij & impietatis erga Deum, animo ſuo tanquam naturaliter inſitæ & innatæ indicia omnibus commõſtrans, perſecutionem magis generalem quàm ſuperiores Imperatores contra nos inſtituit. Proinde cum perturbatio & confuſio nõ exigua illa quidem omnibus impenderet, & alij in alia loca eſſent diſperſi, ſedulóque periculum euitare ſtuderent, & grauis commotio vbique paſsim peruaderet, quæ orationis & dicendi facultas, ad diuinũ amorem & libertatẽ in fidei in Deum confeſsione, beati martyris Apphiani dignè explicandam, ſatis idonea reperiatur? Qui quidem in feſto, quo gentiles Hecatæ ſacrificare ſolent, omnibus Cæſareæ ciuibus admirabile ſuæ in Deum ſolum pietatis exemplar propoſuit contemplandum: neque tamen adhuc vigeſimũ ætatis ſuæ annum egit. Qui primùm Beryti, quò liberalibus humanioris literaturæ diſciplinis erudiretur (quippe fuit parentibus, qui mundi diuitiis affatim circumfluebant, ortus) longo tempore commoratus, incredibile dictu eſt quo pacto in tali, támque vitioſa & corrupta ciuitate, iuuenilium cupiditatum impetus penitùs deuicerit: & neque præ ætatis flore, quo iã corpus viguit: neque præ familiaritate & neceſsitudine adoleſcentulorum, quibus cum vixit, mores deprauatos combiberit: ſed temperantiam amplexatus, modeſtè, ſobriè & piè, ſecundum eam religionẽ quæ eſt Chriſtianorũ propria, vitã traduxerit, inſtituerítque. Quòd ſi patriæ illius mentionẽ facere oporteat, & illam ob iſtũ generoſum pietatis athletam ex ea editum ornare, hoc planè efficiemus, nec immeritò. Si quis igitur Pagas Lyciæ non obſcuram ſanè ciuitatem norit, inde hic adoleſcens ortus erat qui poſt reditum à ſchola & inſtitutione, qua fuiſſet apud Berytum educatus, patre illius iam principatum totius patriæ occupante, vitæ conſuetudinem, qua cum patre & aliis cognatis vtebatur, propterea quòd illi neutiquam animum inducerent, vt ſecundum pietatis inſtituta vitam degerent, ferre non poterat: ſed tanquam diuino ſpiritu correptus, & naturali quodam, imò cœleſti & vero ſapientiæ amore inflammatus, altiora animó cõ-

Appliani martyris ætas.

Genus.

Inſtitutio liberalis & eruditio.

Adoleſcentia.

Patria.

Paga vrbs.

Opes paternæ.

plexus, quàm quæ falſa & vmbratilis mundi gloria fert, blandis corporis lenocinijs repudiatis, clam amicis & familiaribus ſuis aufugit: & nequaquam ſumptuum, qui ipſi ad vitam neceſſariò ſuppetere deberēt, vllam curam habens, propter ſpem & fidem in Deum, fuit à diuino ſpiritu ad vrbem Cæſaream tanquam manu deductus: in qua martyrij corona, quæ eſt merces pietatis, ei præparata fuit. Dum erat nobiſcum vnà, ex ſacris literis exiguo illo temporis ſpatio, quo vixit, tantum percepit fructus, quantum à quoquam percipi poterat: & diſciplina ad piè viuendum aptiſsima ſeipſum exercens, attentiſſimè viam ad mortem muniuit. Quinetiam qualem vitæ exitū declarârit, quis eſt qui in eum intuendo nō obſtupeſceret? Aut quotúſquiſque rurſus eſt, qui eius animi fidentiam, liberā mentis celſitatem, cōſtantiā, & maximè omnium fiduciam & conatum ipſum in quibus argumēta veræ in Deū pietatis & feruentis ſpiritus, qui planè ſupra hominē putandus eſt, perſpicuè apparuerunt, non fama & auditione aſſecutus, optimo iure admiraretur? Nam cū tertio anno perſecutionis noſtræ, regnāte Maximino, ſecundus in nos cieretur tumultus, & tyrāni literæ[c] tum] primum ad Vrbanū perlatæ eſſent, vt omnes cuiuſque generis & ætatis (magiſtratibus in quaque ciuitate omni cura ac ſtudio in eā rem incūbentibus) diis eorum immolarent, & præcones per totā vrbem Cæſaream viros cū vxoribus & liberis ad idolorum delubra ex edicto præſidis cōuocarent, & tribuni item quēque ex ſcripto nominatim appellarēt (vnde omnia loca inexplicabilibus miſeriarū fluctibus redundabant) iſte quem dixi Apphianus (nemine, quid eſſet facturus, ei conſcio) clam nobis qui in ædibus cū illo eramus, clam etiam vniuerſa præſidis cohorte, fidēti animo ad Vrbanū iā ſacrificantē accedit: atque audacter & abſq; formidine eius dextrā præhendēs, extemplò ab immolando coercuit, prudētérque admodum & grauiter † cum diuina quadam animi confeſſione & alacritate ab errore deſiſtere hortatus eſt. nam parum rectum eſſe, vt vno & ſolo vero Deo relicto, idolis & dæmonibus hoſtias offerret. Iſtud planè, vt videtur, adoleſcentulus aggreſſus eſt diuina vi & potentia ipſum ad hanc rem impellente, & per facinus ab illo admiſſum penè in aures omnium inclamante: tantum abeſſe vt Chriſtiani, qui hoc nomen verè vſurpant, à pietate in Deum omnium authorem, qua ſemel ſunt imbuti, abducantur, vt non modò minas, terrores, & omnia ſuppliciorum genera, quæ eoſdem ſequi ſolent, ſtrenuè ſuperent: ſed deinceps etiam magis fidenter loqui, & lingua ingenua ac neutiquam metu hæſitāte, fidem liberè confiteri, & ſi fieri poſſet, etiam perſecutores ipſos & carnifices ab ignorationis cæcitate auocare, & ad vnum ſolum Deum agnoſcendum impellere audeant. Hac igitur de cauſa, iſte de quo inſtituitur oratio, confeſtim (quod veriſimile erat homini in tali facinore deprehenſo euenturum) à præfecti ſtipatoribus, tanquam agreſtibus belluis in eum furentibus, dilaniatus, & infinitis plagis toto corpore quas fortiſſimè ſuſtinebat, excruciatus, ad tempus in carcerem concluditur. In quo vnū diem noctémque vtroque pede cōpedibus ad cruciatum paratis, longè à ſe mutuò diſtento diuexatus, poſtridie ad iudicem educitur. Ac ſimulatque cōpellebatur ad ſacrificandum, reſtitit, & ſummā animi tolerantiam ad ærumnas horrendóſque dolores ferendos monſtrauit: adeò vt carnifices latera eius non ſemel atque iterū, ſed ſæpius ad oſſa vſque & intima viſcera dilacerare, plagas & verbera in os & ceruicē infligere pergerent, vti vultus eius verberum vibicibus intumeſcens, ab iis qui illum probè & accuratè antè de facie nouiſſent, ne agnoſci quidem amplius poſſet. Verùm cum ne huic quidem dolorū cumulo vlla ex parte ſuccumberet, tortores ex mandato præſidis, pedes lino tincto oleo, eóque incenſo obuoluentes, afflictârunt, vnde quantos & quàm graues dolores beatus ille exhauſerit, mihi videtur non poſſe dicēdo exprimi. Peruaſit enim per carnes illius, eáſque abſumpſit, & in oſſiū penetrauit medullas, vſque adeò vt totius corporis humor inſtar ceræ tabefactus liqueſceret, deſtillarétque. Cæterùm ne in his quidē cruciatibus demiſit animū, ſic vt iam aduerſarij & carnifices incredibili eius tolerantia, quæ cōmunem hominis naturam longè ſuperauit, ferè defeſſi eſſent: vnde rurſus in vincula compingitur. Triduo pòſt ad iudicē denuò productus, & eandem pietatis cōfeſſionem liberè exprimens, licet iam deinceps propè mortuus eſſet, maris tamen fluctibus ſubmergendus

Idem religionis martyriique ſtudio Cæſaream profectus.

Vrbanum profeſſum diis immolantem mira fiducia arguit.

c Ʒn.

† μετὰ θεοσεβοῦς παρρησίας.

Varij eiuſdem iiſque ſæuiſſimi cruciatus trib. dieb. repetiti.

Tandem ſemimortuus martyr in mare proiectus.

dus

dus traditur. Miraculum autem quod ſtatim pòſt eſt conſecutum, ſi à nobis commemoretur, veriſimile eſt nullam fidem habiturum, apud eos præſertim qui eadē oculis minimè ipſi conſpexerunt: at licet homines vix fidem illi habituros ſatis intelligamus, ratio tamen non patitur quin omnino rem vt geſta eſt ſcriptis prodamus: quippe cum omnes (verè dixerim) qui Cæſaream incolunt, eiuſdem teſtes habere videamur. nulla enim ætas Cæſarienſium ab iſto admirabili ſpectaculo abfuit. Simulátque igitur ſanctiſſimum illum & beatiſſimum Chriſti martyrem medio mari, vt illis videbatur, in profundiſsimos vortices coniecerant, ex improuiſo tanta procella, non vſitata illa quidem, tanta etiam turbatio, non per mare ſolum, ſed per vniuerſam continentem ſe diffundebat, vt cùm terra, tum tota ciuitas, eius impetu & violentia concuteretur: atque vnà cum iſto mirando & repentino terræmotu, ipſum mare † martyris cadauer, vtpote tam ſacrum pondus ſuſtinere non valens, ante portas ciuitatis eiiceret. Eiuſmodi igitur ſunt res geſtæ ſancti Apphiani, qui die Paraſceues, hoc eſt ſecundo die menſis Xanthici, id eſt, ad quartū Non. Aprilis, martyrio occubuit.

Terræ motu, & ſine miraculo, ad portas vrbis eiectum martyris corpus.

† μάρτυρο-σκῆνος.

De Vlpiano & Aedeſio martyribus. Cap. XV.

Eodem tempore, iiſdémque ferè diebus, in ciuitate Tyriorum adoleſcens nomine Vlpianus, poſt acerbiſsimas plagas, & verbera grauiſsima, in pellem bubulam iam nuper extractam, cum cane & aſpide inuolutus, præceps in mare deiicitur. Quapropter videtur mihi meritò poſt res Apphiani in martyrio geſtas, in ſermone noſtro recenſendus. Non longo tempore pòſt Aedeſius, non ſolum Apphiani ſecundum Deum, ſed etiam ſecundum ſanguinis coniunctionem ex patre germanus frater, germana ferè & ſimilia cum illo tormenta perpeſſus, poſt infinitas fidei confeſsiones, poſt diuturnas vinculorum afflictationes, poſt latam à præſide ſententiam, qua ad metalla in Palæſtina erat damnatus, poſt vitæ rationem quam pallio veſtitus more philoſophi (etenim plus politioris eruditionis, plúſque cognitionis in Philoſophia fuerat, quàm frater, adeptus) ſanctiſsimè traduxerat: tandem cum iudicem in vrbe Alexandria ſententiam de Chriſtianis pronunciantem videret, & plus æquo in eos furentem (quippe viros interdum graues & modeſtos variis ignominiæ notis affecit, interdum & mulieres ſummæ continentiæ, † & virgines quæ ſua ſponte Dei cultui ſe conſecrauerant, ad turpem ipſarum contumeliam lenonibus tradidit) idem cum fratre aggreſſus eſt. & quoniam illa facinora intoleranda ei videbantur, fidenti & erecta animi magnitudine accedens ad iudicem, turpitudinis & ignominiæ, quàm cùm verbis, tum rebus ipſis præſtitiſſet, eum coràm coarguit: vnde variis tormentorum cruciatibus diuexatus (quæ quidem conſtanter & ſedatè admodum pertulit) ad extremum fuit in mare proiectus, & eundem cum fratre exitum conſecutus. Sed de Æedeſio hactenus. Atque iſta, vt dixi, non longo tempore pòſt hoc modo geſta fuerunt.

Vlpiani martyrium.

Aedeſii par cū fratre Apphiano fidei feruor, & martyrium.

Virgines ſacræ vulgò moniales lenonibus traditæ.

† ἀνδρω-σίνας ... χίας

De Agapio martyre. Cap. XVI.

Qvarto anno perſecutionis in nos graſſantis, ad duodecimum Cal. Decembris, hoc eſt, vigeſimo die menſis qui Dius vocatur, die Veneris, in eadem vrbe Cæſarea, tale facinus, dignum reuera quod literarum monumentis commendetur, ipſo tyranno Maximino pręſente (qui eodem die qui natalis ſuus dies erat, ſpectacula populo, magno cum apparatu ac ſumptu edebat) patratum fuit. Et quia conſuetudo inueterârat, vt varia ſpectacula, ſi etiam vnquam aliàs, præſentibus ipſis Imperatoribus ſumma cum magnificentia ac ſplendore proponerentur ſpectatoribus, ad eorum animos oblectandos, eáque nouis ac peregrinis formis præter communem & vſitatum morem variarentur, ſic vt interdum animalia ex India aut Æthiopia, aut aliunde acta in amphitheatrum introducerentur: interdum viri mimicis corporis geſtibus permira animorum oblectamenta ſpectantibus oſtenderent: ob eam cauſam cum

Natali die Imperatoris edita de more ſpectacula Cæſareæ.

ſtianæ confeſſiones eximiè nobilitatum, tum ob magnificam & egregiam in liberè de religione loquendo alacritatem apud Palæſtinos omnes cum primis illuſtrè, incendij ſupplicio addicit. Poſt cuius condemnationem, idem iudex, diſertus improbitatis excogitator, & callidorum contra Chriſti doctrinam conatuum inuentor, ſupplicia quædam nunquam antea audita contra pios reperit. Tres illorum, ad ſingulare pugillatus certamen ſententia deſignat. Auxentium item, virum grauem & pium, ſanctúmque ſenem, beſtiis tradit diſcerpendum. Alios autem, qui iam ad robuſtam & virilem ætatem peruenerant, exectis teſticulis, primùm eunuchos facit: deinde ad eadem metalla condemnat. Alios rurſum acerbis cruciamentis diuexās, carcere coercet, & vinculis. Inter quos erat Pamphilus, omnium neceſſariorum meorum mihi maximè deſideratus: vir ex omnibus martyribus noſtri temporis, propter cuiuſque generis virtutem facilè præſtantiſſimus. Huius, in dicendi facultate & philoſophorum diſciplinis, Vrbanus primùm periculum fecit: deinde impulit ad ſacrificandum. quem vt penitùs renuentem, & minas pro nihilo putantē vidit, ad extremum bile & furore commotus, aſperioribus tormentis illum cruciari mandat. Quare immaniſſimus ille, & maximè crudelis præſes, continua acutarum nouacularum inciſione martyris latera acerbè pungente, iam ferè ſatiatus, & tandē pudore ſuffuſus, in carcerem, vbi reliqui confeſſores erant, concludi iuſſit. Verùm qualem mercedem Vrbanus ob tantam ſæuitiam & crudelitatem, qua tantopere in ſanctos Dei & Chriſti martyres inſultauit, ex iuſta Dei vltione & vindicta poſt mortem habiturus eſſet, & ſuppliciis illi in hac vita inflictis, quæ erant tanquam futurorum procemia, facilè licebat animaduertere. Nam non longo tempore poſt facinora quæ in Pamphilum nefariè cōſciuerat, diuina vltio, dum adhuc præfecturam gerebat, eum ex inopinato adorta eſt, ad hunc modum. Qui iam dudum in ſublimi & excelſo ſedens ſolio, iudicia dabat: qui ſatellitio militari ſtipatus, qui vniuerſæ Palæſtinorum gentis præfectus, qui conuictor tyranni, tanquam ei intimus, qui eiuſdem menſæ cum illo particeps erat: vindicta Dei, vnà nocte non ſolum fuit tantis dignitatis ornamentis orbatus, ignominiæ & dedecori corā illorum oculis, qui eum vt principē admirati fuiſſent, expoſitus, timidus & ignauus factus, adeò vt voces muliebres turpiter funderet, & abiecto animo vniuerſæ genti cui præfuerat ſupplicaret: verùm etiam Maximino, de cuius gratia antea inſolēs & ſuperbus arroganter ſe extulerat (quippe eum egregiè præter cæteros, ob facinora in nos crudeliter edita amplexabatur) duro & crudeli iudice vſus eſt: adeò vt poſt turpem ignominiam, quam pro ſceleribus, quorum erat conuictus, ſubibat, ſententia ab eo pronunciata morti addiceretur. Cæterùm hoc à nobis extra propoſitum dictum ſit. Atque erit tempus magis idoneum, cum & vitæ exitus aliorum impiorum, qui maximè contra nos dimicarūt, & ipſius Maximini cum ſuis, noſtra ad ocium plenius complectetur oratio.

Domnini martyrium.

Auxentij aliorúmque multorum.

Pamphili qui Euſebij amiciſſimus fuit.

ἐπὶ τῷ πλευρῶν αὐτοῦ δι' ἐπιμόνων καὶ ἐπιτάκων ξυσμῶν κατατοχειμφοραθείς.

Vrbani præſidis interitus homine dignus

De confeſſoribus quibuſdam, & duabus mulieribus virginibus, & Paulo, martyribus. Cap. XVIII.

AD annum ſextum perſecutionis,† cum tempeſtas eius contra nos vehementer ingrueret, fortè in loco quodam Thebaidis, Porphyrite appellato (qui iam antea ex vena lapidis porphyrite, quæ ibi naſcitur, nomen duxerat) ingens turba veræ in Deum pietatis confeſſorum verſabatur: ex quibus centum viri cum mulieribus & tenellis admodum liberis (tres ſolum ab eo numero aberant) ad præſidem Paleſtinæ, Firmilianum ſcilicet, qui iam locum Vrbani in præfectura obtinuerat, mittebantur. Quibus, cum Deum omnium rerum procreatorem & Chriſtum confeſſi fuiſſent, præcepit, idque de ſententia Imperatoris, non modò ſiniſtrorum pedum commiſſuras cum ipſis neruis ignito ferro præcidi: ſed etiam oculos dextros primùm ſicis, cum ipſis pupillis & membranis, quibus integebantur, effodi: deinde cauteriis candentibus omnino ad ipſas intimas fibras, & quaſi radices labefactari: ac poſtea eos ipſos ad metallorum venas, quæ erant in prouincia, quo graui ærumna & afflictatione torquerentur, ablegat. Neque ſatis erat, iſtos ſolum eiuſmodi tormenta perpetientes

† ταύτῃ δὲ ἐπακμάζοντος τοῦ καθ' ἡμῶν χειμῶνος.

Ex Thebaidis Porphyrite fodina, ad Firmilianum præſidē Paleſtinæ miſſi Chriſtiani 97.

Eorundem cruciatus & fidei conſtantia.

oculis vidiſſe:ſed etiam è Palæſtinis,quos paulo antè diximus, ad ſingularia pugillatus certamina ineunda condemnatos,coram conſpicari voluit: ídque, cum fuiſſent neque cibariis ex penu regio ſuſtentati, neque eſſent in vllo exercitationis genere,quod ad pugillatum pertinebat,aliquando verſati.Iam verò non procuratoribus Imperatoris ſolum iſtud declarârunt,ſed coram ipſo etiam imperatore Maximino ea de re comparentes,celſiſſimam in Chriſto confitendo conſtantiam, tum famis tolerantia,tum verberum perpeſſione commonſtrarunt: & ſimilia tormenta cum his quos modò poſuimus,cúmque aliis confeſſoribus ex ipſa Cæſarea ad ipſorum numerum adiectis ſuſtinuerũt.Poſt iſtos autem alij eueſtigiò, propterea quòd homines,quo Sacrarum literarum lectioni intereſſent,in vnum coegerant, in vrbe Gaza capti fuerunt:quorum alij eaſdem cum iis tum oculorum tum pedum vexationes ſubierunt:alij tormentis in vtrumque latus inflictis,multo grauiores cruciatus ſubierunt.Inter quos vna quædam corpore mulier, animi autem magnitudine planè vir,cum ſtupri minas ferre non poſſet,& tale verbum eſſet contra tyrannum locuta,nempe rectionem reip.iudicibus admodum crudelibus ab eo commiſſam: primùm verberibus cæditur:deinde ſublimis in ligno erecto ſuſpenſa,acerbos laterum cruciatus perfert.vbi autem,qui ad eam rem erant deſignati, ex iudicis mandato acria acerbáque cruciamenta illi incuſſerant,alia mulier quæ multo maiorem laudem quàm illi quos Græci μαχητὰς vocant,hoc eſt pugilles (qui ob alacrẽ & erectum in dimicando animum pleno ore prędicantur)promerita eſt,quǽque pari ratione cum illa priore virginitatis ſcopum ſibi propoſuerat, corporis forma vt videbatur admodum ſordida,vultu quidem abiecta,ſed animo reuera robuſta, & maiorem animi celſitatem quàm corporis ſpecies præ ſe ferebat,in pectore complexa, cum pati non poſſet vt tam dirè crudeliter & inhumanè cum illa ageretur,è media turba in iudicem vociferatur:Quouſq; tam acerbè ſororẽ meã torques?Ille iracundia magis exæſtuans,ſtatim illam hominem comprehendi iubet:ea deinde rapitur in medium.Quam quidem liberè venerandum Seruatoris nomen profitentem, primùm verbis ad immolandum ſollicitauit.Verùm vbi reſiſtebat, vi ad altare trahitur.Illa tum ſuæ indoli germana & conuenientia obiens,& nihil de priore animi alacritate remittens,pede intrepido & fidenti in aram ruit, in eámque inſultat calcibus,& quæ in ea erant vnà cum lignorum ſtrue penitùs euertit. Vnde iudex tanquam truculenta bellua,bile & rabie excandeſcens, primum tot tormenta in eius latera impingi præcepit,quot nemini vnquam antea: & præ furore propemodum crudis eius carnibus ſe ſaturare geſtijt.Poſtea autem quàm eius inſania ſatietatem cæperat,ambas ſimul iunctas,hanc nempe cum ea quam ſororem antè appellauerat,flammarum incendio abſumendas addixit. Quarum priorem ex regione Gazenſium ortam,alteram nomine Valentinam ex Cæſarienſium genere fuiſſe prognatam, multíſque cognitam, intelligendum eſt.Martyriũ porrò quod ſtatim pòſt beatiſſimus Paulus perpetiebatur,quo pacto pro dignitate explicare queo? Eodem enim temporis articulo cum illis mulieribus vna ſententia morti adiudicatus, ad extremum à lictore,cum eius caput eſſet iamiam amputaturus, paululum temporis ſibi concedi poſtulauit.Quo impetrato,primùm clara & canora voce à Deo expoſcit,vt Chriſtiani tribules ſui eius gratiæ reconciliarentur: & vt quàm citiſſimè illis daretur libertas,ſupplex obteſtatur.deinde pro Iudæis, vt ad Deum per Chriſtum ſe totos transferrent,orat:deinceps paululum in oratione progreſſus, eadem pro Samaritanis efflagitat:tum vt omnes gentiles qui in errore & cæca Dei ignoratione verſabantur,ad diuinam cognitionem venirent,& veram pietatẽ reciperent, deprecatur.Neque vniuerſam multitudinem,quæ vndique circunſiſtebat, omnino tanquam neglectam & precatione ſua deſtitutam reliquit: poſt quos vniuerſos (ò immenſam & ineffabilem animi lenitatem & tolerantiam) etiam pro iudice qui illum morti addixerat,próque imperatoribus,pro carnifice item qui mox eſſet caput eius ceruicibus abſciſſurus,eo ipſo (carnificem dico) & omnibus qui aderant audientibus,Dei omnipotentis numen implorauit, ne illis hoc facinus in ipſum admiſſum peccati loco numeraret. Hæc & eiuſmodi alta voce precatus, tanquam qui immeritò planè neci addictus fuiſſet, omnes propemodum ad miſericordiam

Inſigne mulierum duarum martyrium.

Pauli martyrium,eiuſque preces alta voce fuſa.

& lachrymas attraxit: ipſe tamen ſeipſum ad mortem adornans, & ceruicem nudam gladio feriendam libenter ſubter ſubmittens, diuino & beato martyrio, vigeſimoquinto die menſis Panemi, hoc eſt, ad octauum Calendas Auguſti, eximie decoratus fuit. Atque iſtæ iſtorum martyrum res geſtæ talem habuêre exitum.

De tribus aliis viris, & muliere vna, martyribus, & de re quadam admiranda. Caput. XIX.

TEmpore porro non longo progrediente, rurſus ex Ægyptiorum regione centum & triginta inſignes fidei & confeſsionis in Chriſtum athletæ, ex mandato Maximini, in ipſa Ægypto, eoſdem oculorum & pedum cruciatus, cum illis quos diximus, ſuſtinuerunt: quorum nonnulli ad metalla in Palæſtina damnati erant, alij ad metalla in Cilicia relegati. Simulatque verò tam multis támque egregiis magnanimorum Chriſti martyrum facinoribus, ingens perſecutionis æſtus deferbuerat, & velut ſacro illorum cruore flamma eius extincta erat, & iam remiſsio ac libertas confeſſoribus ex Thebaide, qui metallorum in eo loco naſcentium laboribus oppreſsi, fuerant conceſſa, & nos Chriſtiani tãquam pulchra quadam pacis ſerenitate, nos ipſos eramus iam recreaturi: deintegrò certè ipſe, penes quem perſequendi poteſtas erat, neſcio quo pacto, quáue animi commotione rurſus contra Chriſtianos mirè inflammatur. Proinde ex improuiſo Maximini literæ contra nos vbique in ſingulas prouincias miſſæ fuerunt. Vnde præſides & ſummus dux totius Imperatoris exercitus, tabulis, epiſtolis, & publicis edictis, ciuitatis cuiuſque curatoribus vnà cum præfectis præſidiorum & tabellariis præcipiunt, vt edictum Imperatoris ad exitum perducere maturent: mandauítque, vt cum omni celeritate idolorum delubra, quæ ceciderant, reficerent, & denuò ædificarent: quinetiam efficerent, vt omnes omnino viri cum vxoribus, famulis & pueris, matrum vbera adhuc ſugentibus, immolarent, libamina afferrent, & ipſa ſacrificia reipſa deguſtarent, & cibaria in foro venalia impuris ſacrificiorum libationibus contaminarentur: & pro foribus denique balnearum quidam quaſi cuſtodes conſtituerentur, vti qui in his eſſent ſordibus abluti, pòſt ſceleſtis & nefariis illis victimis ſe inquinarent. Quibus rebus ad hunc modum confectis, cum noſtri de integro (vt veriſimile erat, maximis curis & memorare tenerentur implicati, & gentiles ipſi de intolerabili & nimia horum ſcelerum abſurditate admodum conquererentur (nam illis iſta nimium faſtidij, nimiúmque importunitatis complecti viſa ſunt) & calamitoſiſsima tempeſtas paſsim omnibus impendêret, diuina Seruatoris noſtri virtus & potentia † his athletis tantam denuò animi iniecit fidentiam, & quaſi cœlitùs inſpirauit, vt cum nemo illos vi impelleret, raperétque ad fidei ſuæ confeſsionem, vltrò offerrent ſeſe, & omnes eiuſmodi terrores ac minas ſtrenuè protererent, & tanquam pedibus prorſus conculcarent. Idcirco tres ex fidelibus ſimul vno animorum conſenſu, contra præſidem immolantem inſiliunt, & alta voce tali errore atque amentia deſiſtere hortantur. Nam non alium eſſe Deum, præter eum qui omnium rerum effector & architectus eſt, aſſerunt. Rogati ergo, quínam eſſent? Chriſtianos ſe audacter confitentur. Qua de cauſa Firmilianus acrius & vehementius concitatus, abſque vllo alio ſupplicij genere, capite mulctandos tradidit. Quorum vnus presbyter erat, nomine Antoninus: alter Zebinas vocabatur, ex ciuitate Eleutheriopoli prognatus: tertio Germanus nomen fuit. Decimotertio die menſis qui Dius dicitur, id eſt Idibus Nouembris, hæc de iſtis acta ſunt. Eodem die mulier quædam Ennathas nomine, ex vrbe Scythopoli orta, virginitatis quaſi coronis pulchrè adornata, vnà cum illis martyribus eò acceſsit: quæ non vltrò ſe obtulit, vt illi, ſed vi tracta fuit, & ad iudicẽ adducta. Idcirco poſt verbera & graues contumelioſoſque cruciatus, quos iudex ei infligẽdos curauerat, tribunus quidem, qui illic in proximo magiſtratum gerebat, appellatus Maxys, homo non tam nomine quàm tota vitæ ratione nequam, & vt aliis rebus ſceleſtus & perditus, ita tum corporis viribus ſupra modum robuſtus, tum moribus ferus & crudelis: tum apud omnes qui illum norant, infamia & dedecore notatus, abſque authoritate maioris poteſtatis, hanc beatam virginem

Ægyptij cxxx. martyres ad metalla Ciliciæ & Palæſtinæ damnati.

Maximini nouum edictum cõtra Chriſtianos.

† for. αὐτοῖς

Antoninus presbyter, Zebinas, Germanus, ſimul martyrio coronati.

Maxys tribunus famoſus.

aggreditur, eámque omni veſtitu vſque eò exuit, vt corpus à lumbis ſolum ad pedes contegeretur, reliquum autem nudum extiteret. Hanc per vniuerſam ciuitatem Cæſareã vndique circumduxit: loríſque per totum forum & publicas plateas tractam, non ſine quadam animi ſui oblectatione verberauit. Quàm poſt tot cruciatus, cum conſtantiſsimam animi firmitudinem pro tribunali, vbi præfectus conſidere ſolebat, in fide tuenda oſtendiſſet, iudex viuam igne cremandam tradidit. Iſte igitur immanitate longius progrediens, & rabiem propè belluinam contra pios indies adaugens, adeò extra naturæ leges penitùs egreſſus eſt, vti inanimis ſanctorum virorum corporibus ſepulturam impudens inuideret: & propterea cadauera ſub dio, vt à beſtiis dilaniarentur, noctu aſsiduè & interdiu ſeruari præcepit. Itaque non exiguum hominum numerum, multorum dierum ſpacio, huic immani & barbaro mandato inſeruientium, cernere licebat. Quinetiam alij ex ſpecula & loco edito, tanquam operæ precium facturi, ne cadauera ſurriperentur, ſedulò obſeruabant. Itaque agreſtes beſtiæ, canes, & aues carniuoræ membra diſcerpſerũt humana, eáque huc illuc diſperſerũt: & tota ciuitas vndique viſceribus oſsibuſque hominũ conſtrata fuit: adeò vt illis ipſis qui antè fuiſſent infeſto animo in nos affecti, nihil vnquã crudelius, nihil aſpectu horribilius videretur: neque tam eorũ calamitatem in quos hæc admiſſa erãt, quàm cùm ſuam ipſorum, tum communis parẽtis naturæ ignominiam deplorabant. Spectaculum enim humanarum carnium, non vno loco deuoratarum, ſed vbique miſerè diſiectarum (quod omnem dicendi facultatem, omnémque tragœdię ſpeciem longè ſuperat) prope ciuitatis portas cuiuſque oculis ſubiectum fuit. Nonnulli autem membra, cadauera integra, & viſcerum partes etiam intra portas ſe vidiſſe dixerunt. Dum permultis diebus iſta gerebantur, tale quoddam miraculum accidit. Cum clara eſſet ſerenitas, & aer pulchrè ſplendeſceret, totiúſque cœli omnia ſuo complexu ambientis ſumma extaret tranquillitas, derepentè columnæ ciuitatis, quæ publicos & communes porticus ſuſtentabant, multas veluti lachrymarum guttas quodammodo ex ſe profuderunt. Forum item & plateæ, nulla pluuiæ gutta ex aerè decidente, neſcio vnde, quóve modo, aqua aſperſæ maduerunt: ſic vt illicò rumor per omnium ora volitaret, terram, vtpote rerum id temporis geſtarum ſcelus & impietatem non ferentem, inexplicabili quadam ratione lachrymarum vim ex ſe fundere, & lapides naturámque inanimam nefaria ea facinora deflere, quo hominum naturam tam ferream, tam immitem, tamque ab omni affectione vacuam, iuſta reprehenſione coargueret. Verùm nugæ & fabulæ (propè dixerim) hæc quidem oratio poſteritati fortaſſe videbitur: non tamen his, qui eo ipſo tempore præſentes, de rei veritate ſatis perſuaſi fuerunt.

Eunathæ virginis martyrium.

Sepultura martyrum corporibus negata.

Lachrymæ miraculoſe editæ in martyrum commiſerationem.

De quibuſdam confeſſoribus, & tribus martyribus, & Petro monacho & Aſclepio martyribus. *Caput* XX.

Decimoquarto die menſis Apellæi, proximè inſequentis, hoc eſt, ad decimumnonum Calendas Ianuarij, quidem pij viri ex Ægypto profecti (in Ciliciam namque iter ſuſceperant, vt confeſſores, qui ibi verſabantur, ſua curatione ſubleuarent Cæſareæ) ab his qui diligenter homines ad portas ciuitatis accedentes perſcrutantur, capti ſunt. Ex quibus alij eandem cum illis quibus erant inſeruituri, ſententiam & condemnationem ſubierunt: vt oculi nempe & pedes cruciatu illis labefactarentur. Tres autem illorum Aſcaloni, vbi capti erant, admirabilem fortitudinis vim in fidei ſuæ confeſsione oſtendentes, variis martyrij generibus defuncti ſunt. Nam vnus illórum in rogum coniectus fuit, cui nomen Ares: reliquis duobus, qui † Promus & Elias appellabantur, capita amputata. Vndecimo die menſis Audinæi, id eſt, ad tertium Idus Ianuarij, Petrus, qui & Apſelamus dicebatur, ἀσκητής, id eſt religioſus vel monachus, vitam ſolitariam & meditationi deditam ſecutus, ex pago Anea in finibus Eleutheropolis ſita prognatus, cum iudex & qui ei aderant in conſilio, ſæpiſsimè eum oraſſent vt ſui ipſius miſereretur, ſuæque adoleſcentiæ & ætati florenti parceret: eorum hortationibus penitùs neglectis, & ſpe quam in Deo

Chriſtianorũ in ſuos charitas.

Martyres. Ares. Promus. Elias. Petrus. Apſelamus. Anea pagus.

in Deo omnipotenti collocaſſet; cùm aliis rebus omnibus, tum vitæ ipſius longè prælata, Cæſareæ per ignem, velut aurum puriſſimum, fidem in Chriſtum Dei, generoſo & excelſo animo accuratè probauit. Cum iſto vnà Æſculapius epiſcopus, vt videbatur, erroris Marcionitarum, zelo pietatis, vt ille putabat, ſed non illius quę eſt ſecundum ſcientiam, vno & eodem rogo combuſtus, exiit è vita. Verùm hæc hactenus.

Æſculapius epiſcopus marcioniſta.

De duodecim martyribus, qui cum Pamphilo martyrium oppetiuerunt.

Cap. XXII.

TEmpus iam eò me vocat, vt illuſtre quaſi theatrum martyrum, qui cum Pamphilo (cuius nomen mihi ſemper optatiſſimum fuit) mortem oppetiuerunt, in hoc ſermone ante oculos cuiuſq; ad intuendũ proponã. Duodecim quidem erant, & non modò quodã prophetico dono, aut potius Apoſtolico, ſed Apoſtolorum etiam numero dignati: quorum coryphæus & princeps ſolus Pamphylus, presbyterij dignitate Cæſareæ ornatus, extitit: vir toto vitę curſu omni virtutum genere eximius, abiectione & contemptu ſeculi inſignis, facultatũ in pauperes largitione magnificus: ſpei, quæ in caducis mũdi rebus defigi ſolet, deſpicientia mirus: ratione viuendi & conſuetudine vero philoſopho digna ſingularis: quinetiam ardenti diuini eloquij & Sacrarum literarum ſtudio, præter cæteros noſtræ memoriæ homines egregius: attentiſſima & propè inexhauſta in eas res induſtria & aſſiduitate, quas apud animum propoſuerat, præſtabilis, & in cognatis omnibúſque propinquis iuuandis perliberalis. Cætera virtutis eius officia, & rectè facta, quoniam longiore explicatione eguerunt, in ſeparato & proprio volumine, de eius vita perſcripto, inque tres libros diſpertito, iampridem pluribus verbis tradidimus. Eos ergo, qui acri illius vitæ, & virtutum in ea elucentium plenius cognoſcendarum cupiditate incenduntur, eò amandamus: nos autem illis ſolum in præſentia inſiſtemus, quæ ad martyres cum eo ad ſupplicium adductos pertinẽt. Secundus poſt Pamphilum in certamen deſcendit, veneranda canicie honoratus Valens, æliæ ciuitatis diaconus, ipſo aſpectu ſenex grauiſſimus, diuinarum Scripturarum (ſi quiſquam alius) in primis peritus. nam tantam illarum memoriam in pectus eius incluſerat, vt ſi quando aliquem locum citare vellet, perinde expeditè illud poterat abſque ſcripto efficere, atque ex ſcripto legere. Tertius, Paulus pietate maximè inflammatus, & ſpiritu non minus feruidus, ex ciuitate Iamnitarum, in qua fama percelebris fuit, prognatus: qui ante martyrium, cauteriorum exuſtiones perpeſſus, egregium certamen pro fidei confeſſione confecit. His in carcere toto biennij ſpacio † commorantibus, fit martyrij † dilatio. Interea fratrum Ægyptiorum, qui cum illis vnà martyrium ſubièrunt, † acceſſio facta eſt. Iſti Ægyptij, ſimulatque confeſſores illos qui erant ex Cilicia, ad metalla vſque, quæ ibi erant, produxerant, domum redierunt. Qui ſimiliter apud ipſos portarum Cæſareæ introitus à cuſtodibus (Barbari autem iſti erant, & moribus agreſtes) quinam eſſent & vnde veniſſent, interrogati: cum veritatem occultare non poſſent, tanquam malefici in ipſo facinore manifeſtò prehenſi, tenebantur. Quinque erant numero: qui quidem ad tyrannum deducti, & coram illo liberè fidem confeſſi, ſtatim in carcerem contruduntur. Poſtridie (hoc erat decimoſexto die menſis Peritij: id eſt, ſecundum Romanos, ad decimumquartum Calendas Martij) hi pariter cum Pamphilo, & reliquis eius ſociis, quos ſuprà poſuimus, ex mandato ad iudicem producuntur. Iſte primùm inexpugnabilis Ægyptiorum conſtantiæ & firmitatis animi, diuerſis cuiuſque modi tormentorum formis, nouis peregrinarum & variarum machinarum inuentis periculum facit. Et ſimulac illum qui inter eos omnes principatum tenuit, his certaminibus exercuerat, quiſnam eſſet, primùm ſciſcitatus eſt. Deinde vbi pro proprio nomine, prophetæ cuiuſdam nomen ab eo acceperat (hoc enim ab illis factitatum erat, quod pro nominibus idolorum, quæ erant forte à parentibus ipſis impoſita, noua nomina, facta mutatione, ipſi ſibi aſciuiſſent: Eliæ enim, Hieremiæ, Heſaiæ, Samuelis & Danielis nomine ſeipſos nuncupaſſe, & germanum ac verum Dei Iſraelem,

Pamphili preſbyteri, & XII eius ſociorum martyrium.

Euſebij de Pamphili vita tres libri.

Valens diaconus Æliæ.

Paulus Iamnita.

† διατρίψασι.
† ἀναβολῆς.
† ἔφοδος

Martyres Ægyptij quinque ſuperioribus additi

Chriſtiani nomina ſua gentilia mutare ſoliti.

qui Iudæis erat in occulto, non ſolum rebus ipſis, ſed nominibus propriè & ſignificanter explicatis, commonſtraſſe audire potuiſſes) vbi inquam tale nomen à martyre acceperat Firmilianus, non in verbi vim & ſignificationem animum omnino intendens, ſecundo loco eum interrogauit, quæ illius patria eſſet? Ille nomen priori aptè reſpondens effert, Hieruſalem ſuam patriam eſſe ait. eam certè intelligens, de qua apud Paulum dicitur: Quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrûm. Item alió loco: Acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis, Hieruſalem cœleſtem. is quidem hanc planè intellexit. Sed Firmilianus cogitatione ſua humi abiecta, quæ tandem ciuitas illa eſſet, & vbi terrarum ſita, accuratè & curioſè diſquirit: vnde cruciatu illum affligit, vt verum fateretur. Hic manibus à tergo vinctis, obtortiſque, & pedibus machinamentis peregrinis inuſitatiſque diuulſis excruciatus, verum ſe dixiſſe conſtanter aſſeuerat. Deinceps iudice rurſus ſæpe quærente, quiſnam eſſet, & quo loco ciuitas illa quam dicebat, locaretur, eam affirmat piorum ſolùm patriam eſſe: neque alios, præter hos ſolos, illius fore participes: illamque ad Orientem, vbi ſol primo mane ſuos radios fundere incipit, poſitam. Atque in iſtis denuò proferendis ſeorſum apud animum ſuum ita diuinitùs philoſophatus eſt, vt eorum qui illum vndique tormentis diuexabant, nullam prorſus rationem duceret: ſed tanquam carnis corporiſque expers, ne minimum quidem videretur doloris ſenſum percepiſſe. Iudex animo hæſitans, intra ſe tumultuari cœpit: putabátque Chriſtianos eam ciuitatem, de qua martyr locutus fuiſſet, infeſtam omnino & inimicam Romanis effecturos. Multum igitur de ea re ſcrutari, & vbinam tandem illa regio quę in Oriente ferebatur, exiſteret, admodum conquirere. Poſtquam autem adoleſcentulum verberibus ſæpius dilaniatum, & tormentis cuiuſque generis diſcruciatum, firma & immutabili mentis conſtantia illis quæ antè dixerat adhæreſcere animaduertit, ad extremùm mortis ſententiam, vt ſecuri percuteretur, contra eum protulit. Talem igitur is velut vitæ ſuæ peregit fabulam. Cæteri eius ſocij paribus certaminibus à iudice exagitati, pari mortis genere è vita ceſſerunt. Poſtea demum Firmilianus, quanquam propè defatigatus erat, & fruſtra viros illos ſupplicio affici cernebat, ſua tamen cupiditate eorum morte exaturata, ad Pamphilum & eius ſocios ſe contulit. Et quia ſatis expertus erat, quàm inflexibilem in fide tuenda cõſtantiam etiam iam antea in tormentis oſtendiſſent: iterum interrogat, vtrum deinceps modò illi morem gererent? Atq; cum à ſingulis eorum definitum & poſtremum reſponſum de fidei confeſſione, quæ eſt martyrij propria, excepiſſet, ſimilem cum prioribus pœnam & ſuppliciũ illis irrogat. Quibus ad exitum perductis, adoleſcentulus quidam ex famulis Pamphili, qui ita erat excultus inſtructúſque, vt dignus ingenua talis & tanti viri educatione & diſciplina meritò videretur, ſimulátque iudicis ſententiam contra dominum ſuum pronunciatam intellexit, è media hominum multitudine exclamat, & vt illius aliorúmque ſociorum corpora cum è vita decederent, terræ mandarentur poſtulat. Iudex verò non hominis, ſed belluæ, aut ſi quid ſit bellua immanius, naturam ſecutus, ne adoleſcentulo quidem ætatis cauſa quicquam veniæ tribuit, ſed vt primùm eum rogârat, eſſétne Chriſtianus, ipſéque ſe eſſe reſponderat, iracundiæ æſtu intumeſcens, quaſi telo ſaucius, tortoribus in mandatis dedit, vt omnes ſuas vires & impetus contra eum exererent. Poſtquam verò, cum immolare ei iuſſum eſſet, recuſantem videbat: non vt hominem carne circundatum, ſed vt ſtatuam ex lapidibus, aut ligno, aut alia re quapiam confectam, ad oſſa vſque, & intimos viſcerum receſſus, acriter & abſque vlla remiſſione deradi dilacerarique præcepit. Quo ſupplicij genere diu ſuſtentato, iudex cum illum nec vocem emittere, nec ſenſum doloris vllum præ ſe ferre vidit, ídque, cum parum abeſſet quin illius corpus eſſet omnino inanimatum, & tormentis penè contritum, exhauſtúmque, ſe fruſtra illum torquere perſpexit: tamen animo duro, ferreo, & omnis humanitatis experte perſtans, confeſtim igni pedetentim exardeſcente & remiſſo comburi decernit. Hic igitur adoleſcentulus poſtremus, ante Pamphili mortem, qui erat dominus eius ſecundum carnem, in certamen ingreſſus, ante illum è corporis vinculis ſolutus

Galat. 4.
Heb. 12.

Hieruſalem cæleſtis piorum patria.

Porphyrij Pamphili famuli, ſauiſſimũ martyrium.

lutus fuit: propterea quòd, qui erant in aliis trucidandis occupati, tardare videbantur. Licuerat ergo Porphyrium videre (hoc namque adoleſcentulo nomen erat) iam in omni certaminum genere exercitatum, incredibili ſtudio & ardore, more hominis pro auguſta & ſacra victoria decertantis, incenſum, corpore puluere quidem conſperſo ſordidatum, ſed decoro oris habitu eximium, erecta & generoſa animi elatione poſt tantos cruciatus ad mortem gradientem, diuino ſpiritu reuera completum: habitu philoſophico quo vti ſolebat, hoc eſt, indumento ad modum pallij humeros ſolum obtegentis veſtitum, familiaribus ſuis, quid illos eius cauſa facere vellet modeſto & tranquillo animo præcipientem, nutúque ſignificantem, & cum iam ad palum eſſet allegatus, vultum ſplendidum & hilarem ſeruantem: quinetiam cum rogus longo interuallo ab illo tanquam in ambitu orbémque exardeſceret, hinc illincque flammam ore ad ſe arripientem: & poſt hæc verba, quæ iam flammarum incendio primùm corpus attingēte clara voce profundebat (nempe IESVM filium Dei eius adiutorem fore) conſtantiſſimè cum ſilentio omnes cruciatus ad extremum vſque ſpiritum tolerantem. Tale Porphyrij in martyrio certamen fuiſſe conſtat. Cuius vitæ exitum Seleucus cōfeſſor quidam ex militum numero, Pamphilo nunciauit: qui, vt par erat ciuſmodi nuncij miniſtro, quàm primùm fuit eadem ſorte cum illis martyribus dignatus. Nam mox vt mortem nunciauerat Porphyrij, & vnum ex martyribus oſculo ſancto ſalutauerat, eum milites quidam comprehendentes, ad præſidem deducunt. Iſte, tanquam eius profectionem maturans, quo Porphyrio comes itineris ad cœlum ſuſcepti adiungeretur, extemplò capitis ſupplicio mulctari iubet. hic in Cappadocia natus, præ delecto iuuenum globo qui in exercitu Romano militabant, præque illis qui erant apud Romanos in amplis dignitatum gradibus locati, non exiguum honorem adeptus eſt. Ætate enim florente, robore, proceritate, firmitateq; corporis plurimùm omnibus militibus antecelluit: adeò vt aſpectus eius celebris, & omnium ſermone prædicatus exiſteret, tota corporis forma ac ſpecie tum ob magnitudinem, tum ob pulchritudinem & aptam membrorum compoſitionem admirabilis. Qui in ipſo perſecutionis initio, plagarum perpeſſione in certaminibus pro fidei confeſſione ſuſceptis admodum enituit: † & vbi militiæ munere, quo fungebatur, ſpoliatus fuit, eorum qui ἀσκητῶν, id eſt pietatis cultores, vel monachi, qui dies noctéſque diuinis meditationibus ſe exercent, æmulum ſe & imitatorem effecit: orphanis deſertis, viduis omni ope deſtitutis, hominibus inopia & corporis infirmitate afflictatis, inſtar patris alicuius indulgentis & curatoris, benignè proſpexit, & opitulatus eſt. vnde meritò quidem (cum Deus ab eiuſmodi pietatis officiis plus capiat oblectationis, quàm à victimis fumo redundantibus & ſanguine aſperſis) ad inſigne & eximium martyrij decus per eius gratiam accerſitus fuit. Hic decimus athleta inter eos quos ſuprà oſtendimus, vno eodémque die mortem oppetiit: quo certè (vt apparet) maxima quaſi cœli porta Pamphyli martyrio, decora illa quidem & congruens patefacta, tum illi, tum aliis qui cum eo erant, in regnum cœlorum aditum dedit perfacilem. Theodulus item, grauis quidem & religioſus ſenex, vnus ex præfecti Firmiliani familia, & ab eo pluſquam cæteri omnes domeſtici honoratus, partim prouectæ ætatis cauſa (proauus enim erat, id eſt tertiæ progeniei pater) partim propter beneuolentiam & fidelem animum quem erga ipſum] ſemper ſeruauerat, iiſdem veſtigiis cum Seleuco inſiſtens, & facinus illius facinori haudquaquam diſſimile admittens, ad Firmilianum dominum ſuum deductus fuit: eique maiorem bilem quàm ſuperiores commouens, tandem crucis afflictationi addictus, idémque martyrij genus quod Seruator olim, lubens perpeſſus eſt. Deinceps quoniam vnus adhuc reſtabat, qui inter martyres commemoratos locum duodecimum expleret, idcirco Iulianus eum expleturus acceſſit. Qui peregrè iam eò aduentans, & locum adhuc minimè ingreſſus, ſimulac inter vias de eorum morte intellexerat, extemplò ad inſigne martyrum ſpectaculum rectà ſe contulit: atque vt humi poſita ſanctorum vidit † corpora, ſolido expletus gaudio, ſigillatim ea complexus ſalutauit. Quod dum faciebat, lictores & cædis miniſtri eum prehenſum ad Firmilianum ducunt. Qui ea quæ ſibi erant

Seleucus miles, confeſſor & martyr.

Pietatis officiis Seleucus meruit ad martyrium vocari.

Theodulus ſenex martyr.

Iulianus Cappadox martyr.

† μετὰ δὲ τὴν τῆς στρατείας ἀπαλλαγὴν,

c αὐτὸν

† σκηνώματα

ſuæque crudeli naturæ conſentanea, executus, lento & remiſſo igni eum cremandum tradit. Iulianus ergo præ lætitia exultare, valdéque geſtire: atque clara voce gratias agens Domino, qui eum talibus præmiis, támque inſigni ſplendore afficere dignatus fuerat, præclara martyrum corona donatur. Erat hic quidem Cappadocum genere ſecundum carnem oriundus, moribus & vita ſanctiſſimus, fideliſſimus, & maximè ingenuus: & cùm in aliis rebus ſpectatus, tum diuino ipſius ſancti Spiritus afflatu imbutus. Talis erat caterua eorum, qui per Dei gratiam in martyrij ſocietatem cum beato Pamphilo aſciti fuerunt. Sacra autem & ſancta reuera iſtorum corpora ex impij præſidis mandato quatuor diebus, totidémque noctibus, vt à

Beſtiæ à S. martyrum corporibus abſtinent.

beſtiis, auibúſque carniuoris deuorarentur, ſub dio ſeruabantur. Verùm tanquam miraculo quodam, nulla neque beſtia, neque volucris, neq; canis ad ea accedebat, rurſus per diuinæ prouidentiæ diſpenſationem integra illæſáque inde ablata fuerunt. Et exequiarum iuſtis potita, ſepulturæ (vt moris eſt) honorifice commendantur. Porrò dum ſæuitia aduerſum iſtos vſurpata, in omnium ore & ſermone

Adrianus & Eubulus martyres.

verſabatur. Adrianus & Eubulus ex regione quæ Manganæa dicitur, ad reliquos confeſſores Cæſaream verſus accedentes, ad portas vrbis cauſam ſui itineris eò ſuſcepti rogantur: Deinde rei veritatem ingenuè confeſſi, deducuntur ad Firmilianum. Iſte, nulla dilatione aut mora interpoſita, poſt multa tormenta quæ in eorum latera impegerat, beſtiis dilaniandos condemnat. Biduo autem interiecto, Adrianus quinto die menſis Dyſtri, hoc eſt ad tertium Non. Martij, die feſto quo natalicia Fortunæ Cæſarienſiũ (ſic enim putabatur) celebrari ſolent, leoni primùm ad diſcerpendum proiectus fuit: deinde gladio iugulatus, obiit mortem. Eubulus autem perendino die ad meridiem, ipſis Nonis Martij, qui eſt ſeptimus dies Dyſtri, cum iudex illum admodum rogaret, vt hoſtias immolaret idolis, quò libertate eorum legibus decreta potiretur, glorioſam mortem pro pietate ſuſceptã huic vitæ breui & caducæ præpoſuit: & poſt beſtiarum laniatus, gladio vt ſocius ante illum, trucidatus fuit: omniáque martyrum certamina Cæſareæ cõfecta ſuo ſanguine poſtremus obſignauit. Cæterùm operæprecium eſt hoc loco commemorare, quo pacto tandem, idque non longo tempore pòſt, cœleſtis & diuina prouidentia

Firmiliani ſimiliúmque interitus.

eos impios magiſtratus cum ipſis tyrannis vlta ſit. Nam Firmilianus, qui tam petulanter & contumelioſe in Chriſti martyres debacchatus fuiſſet, cum aliis eiuſdem ſceleris participibus extrema ſupplicia ſubiens, gladio finem viuendi fecit. Atque hæc ſunt martyria, quæ Cæſareæ toto perſecutionis tempore geſta ſunt.

De diuina contra Eccleſiarum præſides vltione, meritò inflicta: & Syluano, & Ioanne martyribus. Cap. XXII.

In perſecutionis hiſtoria, quæ tacuerit, quæ ſcripſerit Euſebius.

QVæ verò interea temporis contra eccleſiarum præſides tranſigi contigerit: & quo pacto diuina iuſticia peccati vltrix, pro paſtoribus ouium & gregis Chriſti rationalis, cui parùm prudenter & conſideratè præfuiſſent, non modò camelorum (quod eſt animalis genus cùm rationis expers, tum maximè natura incuruatum & deforme) curatores effecerit, illique quaſi debito illis ſupplicio addixerit, verùm etiam equis Imperatorum alendis deſtinârit: quot etiam contumelias, quot ignominiæ notas, quot tormentorum genera ab Imperatorum procuratoribus & magiſtratibus per varia tempora pro ſacris eccleſiarũ vaſis & theſauro ipſi ſubierũt, quanta ambitione honorumque cupiditate multi eorum flagrârint, quàm temerè & contra leges manus nonnullis impoſuerint, quæ inter ipſos fidei cõfeſſores ſchiſmata, quæ mala nuper quidam ſeditioſi contra eccleſiæ membra quæ reliqua erant, dum nouas res vnam poſt aliã excogitare laborabant, toto pectore (vt dicitur) machinati fuerint, inclementérque aſperis perſecutionis calamitatibus obtriuerint, & mala denique malis exaggerârint: hæc omnia à me prætereũda eſſe arbitror, præſertim cum ea memoriæ cõmendare, ſicut in principio huius libri poſui, minimè noſtrarum partium eſſe *Cap. 3.* putem, quippe qui eorum explicationem admodum euitare & effugere cupiã. Verùm ſi quæ decora ſint, quæq; verbum Dei commendent, ſi quæ virtus ſit, ſi quæ laus

laus in Eccleſia ſplenduerit, iſta explanare, iſta ſcribere, iſta fidelibus auribus inculcare, mihi in primis accommodatum arbitratus, præclaris eximiorum martyrum rebus geſtis, & pace quæ poſtea nobis cœlitùs elucebat, extremam partem huius libri mihi illuſtrandam cenſeo. Cum ſeptimus annus perſecutionis contra nos intentatæ iam propè eſſet confectus, & res noſtræ ſenſim & quaſi tacito greſſu ad quandam tranquillitatem ſecuritatémque prolaberentur, & ad octauum annum deflecterent, in quo non exigua confeſſorum multitudo apud metalla in Palæſtina cogebatur, qui magna iam. in ritibus religionis perfungendis vtebantur libertate, adeò vt domos in eccleſias exædificarent: præfectus prouinciæ, vir ſæuus & improbus, qualem ſcelera eius in martyres Chriſti admiſſa ipſum planè commonſtrabant, eò ſtatim profectus, ſimulatque facta & vitæ inſtitutionem eorum qui ibi degebant, audiuerat, Imperatorem facit per literas certiorem: & in iiſdem, ea quæ ad eorum famam violandam maximè valere putabat, ad eum perſcribit. Vnde qui metallorum venis præerat, eò acceſsit, & tanquam ex imperatoris mandato confeſſorum ſegregauit multitudinem, ſicq; diſtribuit, vt deinceps alij Cyprum, alij Libanum incolerent: alios etiam in alia Palæſtinæ loca diſpertiens, omnes variis laborum moleſtiis vexari conteriq; præcepit: deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videbantur ad magiſtrum equitum mittit. Quorum duo Peleus & Nilus appellabãtur, Ægyptiorum epiſcopi: tertius presbyter fuit. His etiam quartus acceſsit Patermythius, vir propter ſingulare erga omnes pietatis ſtudium facile clariſsimus. Ex quibus magiſter equitum religionis & fidei in Chriſtum inficiationem poſtulat: atque haud compos voti factus, eos ignis incendiis cremandos tradit. Alij rurſus ex confeſſoribus, qui aut propter ingraueſcentem ætatem, aut membra inutilia, aut alias corporis infirmitates erant illo operum miniſterio ſoluti, ibi in locum ſeparatum ad incolandum amandati. † Quorum primas tulit Syluanus epiſcopus Gazæ, qui pium virtutis ſpecimen & egregium exemplar Chriſtianiſmi omnibus oſtẽdit. Iſte à primo die perſecutionis (propè dixerim) ad extremum vſque, per totum temporis ſpacium variis certaminibus pro crebra fidei cõfeſsione decurſis nobilitatus, ad illum temporis articulum reſeruabatur, vt omnia certamina martyrum in Palæſtina interfectorum, poſtremus quaſi ſigillo cruoris obſignaret. Cum eo coniuncti erant, ex Ægypto complures: inter quos erat Ioannes, qui memoriæ bonitate facilè omnes noſtri temporis ſuperauit. Et quanquam antea luminibus orbatus erat, tamen tortores adeò ſæui, truculenti, crudeles & immanes fuerunt, vt propter egregiam in Chriſti nomine confitendo conſtantiã, qua magnopere excellebat, tum ignitis cauteriis eius pedem pari ratione cum aliis prorſus labefactarent, tum pupillam oculi, quæ viſum amiſerat, candente ferro exurerent. Eum autem ob morum probitatem, & piam viuendi rationem, præſertim cum cęcus eſſet, non eſt cur quiſquam tantopere admiretur: quandoquidem illud non tantum habet admirationis, quantum memoriæ vis, qua quidem integros ſacrarum Scripturarum libros, non in tabulis lapideis, vt ait diuus Apoſtolus, neque in animalium pellibus, membranis, aut charta, quæ vel tineæ conficiunt, vel temporis conſumit diuturnitas: ſed in tabulis reuera cordis carneis, id eſt, in animo ſolerti & ſyncera mentis intelligentia tanquam ſcriptos habuit: adeò vt quando viſum erat, interdum legis & prophetarum teſtimonia, ſæpe hiſtorias, nonnunquam Euangelia, aut Apoſtolorum ſcripta, memoriter ex animi domicilio tanquam ex quodam literarum theſauro proferre potuerit. Ipſe equidem fateor, me, cum primùm hominem in media Eccleſiæ multitudine ac frequentia ſtantem, & quaſdam diuinę Scripturę partes recitantem animaduerterem, penitùs obſtupuiſſe. Nam quandiu vocem illius ſolum audire licebat, tamdiu aliquem (vti in populi conuentibus in Eccleſia mos eſt) ex ſcripto legiſſe putabam: ſed vbi quàm proximè ad eum accedens, quod factum erat, euidenter conſpicabar, & alios omnes integris oculis & apertis vndique circumſiſtentes, hunc autem ſolis mentis luminibus vtentem, & reuerà non pauca velut prophetam proloquentem, & multis partibus eos quibus corporis ſenſus ſani & valentes erant ſuperantem, non potui non Deum ea de re tum ſummis laudibus effer-

VIII. perſecutionis annus.

Imperatoris mandato metallis addicti Chriſtiani variè diſpergũtur

Peleus, Nilus Ægypti epiſ. Item & presbyter, & Patermythius, martyres.

Amandati à metallis ſenes, mutili, & infirmi, inter quos eximij Syluanus Gazæ epiſc.

† ἐν ἑτέρῳ

Ioannes quidẽ excæcatus, ſed mira memoria preditus.

2. Cor. 3.

Eiuſdẽ in Eccleſia docendi mira facultas.

re tum in primis admirari. Et euidens certè ac firmum argumentum mihi videre videbar, cum reipſa & veritate hominem eſſe, non qui in externa corporis forma & ſpecie oculis ſubiicitur, ſed qui in ipſo animo & interiore cogitatione reſidet: qui quidem in iſto, licet corpus deformatum mancúmque eſſet, maiorem tamen interioris ſuæ facultatis virtutē declarauit. Illis autem, quos diximus, in loco ſeparato commorantibus, & conſueta ipſorū vitæ inſtituta in orationibus, in ieiuniis, in reliquis exercitationibus exequentibus, Deus ipſe dextram benignam & propitiam porrigens, largitus eſt, vt per martyrium ſalutarē vitæ exitū conſequerentur. Hoſtis namque & aduerſarius noſter diabolus, eos quidem, vtpote precibus attentiſſimè ad Deum fuſis, contra ipſum armatos non amplius ferre poterat: ſed ſicuti putabat, moleſtiam ipſi exhibētes, trucidare, & è terra tollere inſtituit. quippe Deus illi hoc agere molienti poteſtatem conceſſit, vt pariter nec ipſe ab improbitate, quam dedita opera decreuiſſet, vlla ex parte arceretur: & hi præclara pro multis ſuis ac variis certaminibus præmia iam tandem acciperent. Ea de cauſa ex ſceleſtiſſimi Maximini imperatoris mādato, vno die vndequadraginta martyres capitis pœna mulctantur. Iſta ſunt martyria octo annis integris in Palæſtina patrata.

39. Martyres vno die capite mulctati.

De iis quæ geſta ſunt in Phrygia. *Cap. XXIII.*

VErùm quid opus eſt multa perſequi, & nouas piorum martyrum per orbem dimicationes, alteras alteri ſuccedentes proferre, eorum quidem maximè, qui non communi lege, ſed more & inſtituto bellico eſſent vndique obſeſſi, oppugnatique? Iamdudum enim vrbs Chriſtianorum quę eſt in Phrygia, vniuerſa, vnà cum populo eiuſdem, ab hominibus armatis obſidione vndique cincta fuit: & dum viri ſimul cum cæteris liberis & vxoribus, Chriſti Dei omnipotentis opem inuocabant, facibus ardentibus iniectis incenſa, propterea quòd tum vniuerſus populus qui ciuitatem incoluit, tum curator eiuſdem, & præfectus præſidij, pariter cum magiſtratibus & priuatis omnibus, ſe Chriſtianos ingenuè confitebantur: neque infidelibus, qui eos idolis hoſtias offerre mandauerant, vlla ex parte volebāt obtemperare. Quidam autem Adaucus nomine, dignitate à Romanis ornatus, genere apud Italos clarus, omni ferè honorum gradu ab Imperatoribus potitus, & magiſtri officiorum & quæſtoris generalis munera integrè & incorruptè executus, & præter hæc omnia præclaris pietatis officiis & confeſſionibus fidei in Chriſtum inſigniter nobilitatus: tandem quæſtoris generalis pro pietatis defenſione, dum adhuc munere fungebatur, certamen ingreſſus, illuſtri martyrij corona glorioſè redimitus fuit.

Vrbs Chriſtianorum in Phrygia obſeſſa & incenſa.

Adaucus martyr.

De compluribus tum viris, tum mulieribus. *Cap. XXIIII.*

QVid iam reliquos martyres nominatim commemorare attinet, aut virorum multitudinem enumerare, aut varia plagarum & ſuppliciorum genera, quæ inſignes martyres perpeſſi ſunt, oratione depingere? qui partim ſecuribus percuſſi interierunt, ſicut his qui erant in Arabia contigit: partim cruribus confractis diuexati, veluti his qui in Cappadocia verſabantur accidit: partim etiam pedibus in ſublime appenſis, capitéque in terram demiſſo, igne paulatim ſuccenſo & leniter exardeſcente, & ▲fumo è materia accenſa aſcendente ſuffocati, quemadmodum illis qui in Meſopotamia morabantur euenit: partim naſo, auribus & manibus amputatis, cæteriſque corporis membris dilaniatis deformati, vt his qui incolebant Alexandriam obtigit. Quid opus etiam eorum qui Antiochiæ martyrium ſubierunt, memoriam renouare? quorum alij candentibus craticulis ſuppoſitis, non ad mortem vſque, ſed ad longinquum & diuturnum cruciatum aſſati: alij dextram in rogum immittere maluerunt, quàm cædem deteſtandas victimas attingere? Ex quibus nonnulli, priuſquam capti erant, & in manus inſidiatorum venerant, ne rei periculum facerent, ex altis ædium tabulatis ſe præcipites deiecerunt: ſicque ſua morte inſignitè impios præda, quam in illis affligendis ſe capturos ſperabant, omnino priuare ſtatuerunt. Inter quos erat

Martyrū varia ſupplicia. In Arabia. In Cappadocia. In Meſopotamia. Antiochia.

▲ καπνῷ

Mater cũ duabus filiis vltrò ſe ſubmergunt vt ſtuprum euitent.

erat mulier quædam ſancta, admirabilis: corporis figura mulier quidem, virtute autem animi planè vir, aliiſque rebus præ cæteris Antiochiæ ciuibus, vt diuitiis, generis nobilitate, & gloria apud omnes eximia; quæ quidem geminas filias virgines, corporis pulchritudine & ætate integra præſtantes habuit, eáſque pietatis inſtitutis ſtudioſè educauerat: hæc mulier, quum quidam improbi in eam eiúſque filias graui inuidia incenſi, illas in obſcuro latitantes omni ratione veſtigandas curioſè laboraſſent, & poſtea certiores facti ipſas in aliena regione verſari, Antiochiã accerſendas ſedulò curaſſent, ac iam planè quaſi ſatellitum retibus circũiectæ tenerentur: hæc mulier inquam, ſimulac cùm ſe, tum filias in eiuſmodi diſcrimina deueniſſe videret, & acerba tormenta quæ ab hominibus infligerentur, illis oratione expoſuiſſet, & de ſtupro, re planè tormentis intolerabiliore, quo aduerſarij eos violaturos minarentur (de quo ne verbum quidem ad extremas aures vel ipſa vel illæ allabi ſinere deberent) eas ſedulò admonuiſſet: quum etiam animas dæmonum ſeruituti tradere, omnibus mortis & exitij generibus deterius eſſe docuiſſet: omnium iſtorum malorum liberationem eſſe, ad Dominum tanquam ad portum ſalutis confugere. Vnde omnes ſimul vno animorum conſenſu & ſententia conueniunt, corpora veſtibus decenter adornant: ac quum ad medium iter ventum eſſet, paululum de via decedendi, naturalis neceſſitatis explendæ cauſa, poſtulant à ſatellitibus, qui eas ducebant, poteſtatem: qua impetrata, derepẽtè ad fluuij ripam profectæ, ſe in profluentem gurgitem præcipitârunt. Atque iſtæ quidem hoc genere mortis ſe ſua ſponte affecerunt: ita igitur cum iſtis actum eſt. At alias geminas virgines etiam Antiochiæ † omnibus rebus valde præſtabiles, veræ germanas ſorores, inclytas genere, vitæ integritate inſignes, ætate adoleſcẽtulas, venuſtas corpore, animo graues & venerandas, moribus pias, ſtudio & induſtria admirabiles, adeò vt terra impia non digna videretur quæ tales ſuſtentaret, in vaſtos maris fluctus nefarij dæmonum miniſtri immergere præceperunt. Hæc apud hoſce geſta accipimus. Sed cruciamenta quæ martyres in Ponto tolerabant, auditu videntur horrenda. Quidam enim digitos manuum ad extremis vnguibus, acutis arundinibus transfixos habuêre: aliorum terga plumbo igni liquefacto, eiúſque materia iam ebulliente efferueſcẽtéſque perfuſa: & corporis partes, quas natura maximè ad neceſſitatem fabricata eſt, flammis aduſtæ: nonnulli mẽbris pudendis ac viſceribus cruciatus turpes, intolerandos, & eiuſmodi quos exprimere reformidat oratio, ſubierunt: quas quidem generoſi illi & æqui ſcilicet iudices, quo ſuam ſolertam indolem & ingeniorum acumen oſtenderent, & perinde ac ſi ſingulare quoddam ſapientiæ ſpecimen in ea re eluxiſſe, attẽtius excogitârunt: atque in nouis ſuppliciorum generibus inueniẽdis, non aliter atque in certamine præmia aſſequi laborabant, ſeque inter ipſos ſuperare obnixè contendebant. Iſta igitur calamitatum genera, quæ ſequuntur, poſtremum locum obtinuerunt. Cum malorum nobis impoſitorum exuberantia deinceps defeſſi eſſent, & in hominũ cæde defatigati, & ſatietatẽ ac faſtidiũ in ſanguinis effuſione cæpiſſent, & ſe ad tantam clementiam ac facilitatem, vt ab illis putabatur, ſe conuertiſſent, vti de reliquo nihil acerbitatis cõtra nos moliri viderentur (non enim decere aiebant, ciuitates inteſtino cruore contaminare, neque propter crudelitatem imperium eorum qui principatum tenebant, vtpote omnibus tam clemens & manſuetum, ignominiæ nota afficere: ſed potius beneficentiam humanæ ac veræ regiæ poteſtatis in [c] omnes] patẽre oportere, vti nulli de reliquo morte multarentur, hócque contra nos ſupplicij genus propter imperatorum benignitatem remitti relaxarique debere) tum oculos effodi, alterum crus ſuffringi ſolum præcipiebatur. Iſta enim apud illos mitia admodum cruciamenta, atque leniſſima ſupplicia, quibus nos torquerent, videbantur: adeò vt dicendo explicare non poſſimus innumerabilem ferè multitudinem eorum, quorum ob iſtam impiorum manſuetudinem nõ ſolum oculi dextri ſicis antè eruti fuerunt, & exciſi (quibus euulſis, loca in quibus inerant ferro candente exuſſerunt) ſed læui pedes etiam in ipſis flexuum commiſſuris, cauterio ambuſti fuerunt, & prorſus debilitati. Ac poſtea iſti ad æris metalla in ſingulis prouinciis non tam miniſterij cauſa, quàm afflictationis & cruciatus, condemnati. Ad extremum autem alij eorum,

† τὰ πάντα θεοσεβεῖς.

Virgines duæ in mare demerſæ.

Martyria in ponto crudeliſſima.

c εἰς πάντας.

† καθά γε μὴν δ' ἐν παρόντι λόγον

DEinceps† in hoc libro, qui eſt adhuc in manibus, ſcelerum contra nos admiſſorum palinodiam, id eſt retractationem, iis quæ ſuprà poſui adnectam: & ea quæ ab initio perſecutionis contigerunt (quæ ſanè hanc hiſtoriam perlecturis vtiliſſima fore puto) ſimul exponam. Ante perſecutionis tempeſtatem contra nos ab Imperatoribus Romanis excitatam, quanta bonorum affluentia ſtatus Imperij frueretur, quámque proſperè & fœliciter cum eo actum eſſet, dum benigno erant & placido animo erga nos affecti, quæ dicendi vis poteſt ſatis perſpicuè explicare? præſertim cum, qui ſummam totius Imperij adminiſtrarent, ad decimum Imperij annum, quinetiam ad vigeſimũ, feſtis, & celebri conuentu, ſplendidiſſima pompa, & feſtiua lætitia honorificè triumphârint, & cum pace conſtante & firma omnino vitam degerint. Sic igitur cum poteſtas indies ſingulos ſine impedimento magnas faceret progreſſiones, ex inſperato pace aduerſum nos commutata, ſæuum & crudele perſecutionis bellum cõcitârunt. Et cum ſecundus iam annus eius tumultus in nos commoti nondum eſſet completus,† facinus quoddam nouum & inauditum in Imperio factitatum, eius ſtatũ penitùs commutauit, euertitque. Nam qui primus noſtrarum ærumnarum author erat, Diocletianum dico, in tam lethalem & peſtiferum morbum delapſus eſt, vt mens inde de ſtatu ſuo deturbaretur: & propterea cùm ille ipſe, tum alter (Valer. Herculium Maximianum intelligo) qui ſecundas poſt illum in Imperio obtinebat, Imperij honore, vt ſuprà diximus, depoſito, plebeium & priuatum vitæ genus ſibi delegit. Ac vix iſta erant confecta, cum totius Imperij ſtatus diſſenſione in duas partes diuiſus fuit: res planè eiuſmodi, qualem non aliquando obtigiſſe memoriæ proditum eſt. Non longo temporis interuallo interiecto, Imperator Conſtantius, qui & vitam vniuerſam placidiſſimè inſtituerat, & erga ſubiectos ſuos beneuolentiſſimè animatus erat, & erga diuinum verbum amiciſſimè affectus, filium ſuum Ingenuum Conſtantinum, Imperatorem & Auguſtum pro ſe relinquens, communi lege naturæ finem viuendi fecit. Qui primus ex Imperatoribus, propter ſingularem morum facilitatem & manſuetudinem, qua præter cæteros præſtabat, apud Romanos in deos relatus fuit, omnique ſplendore & dignitate quæ Imperatori debetur,, poſt mortem honoratus: qui etiam ſolus inter Imperatores noſtræ memoriæ, totum regni ſui tempus, vt Imperij dignitas poſtulat, exegit: & cùm in aliis rebus humaniſsimum liberaliſsimúmque omnibus ſeipſum præbuit, tum perſecutionis contra nos intentatæ minimè particeps factus eſt: ſed pios Chriſtianos, qui ſub ipſo vitam degebant, à damno contumeliáque penitùs immunes conſeruauit: & neque eccleſiarum ædificia demolitus, neque aliquod ſcelus in nos machinatus, fœlicem & beatum admodum vitæ exitum conſecutus eſt: qui ſolus ex Imperatoribus, præter filium Ingenuum, quẽ poſt ſe in imperio ſucceſſorem ſuum reliquit, principem in omnibus modeſtiſsimum ſanctiſsimúmque, proſperè & glorioſè abiit è vita. Huius filius Conſtantinus, ſtatim vt Imperij gubernacula ſuſceperat, Imperator ſummus & Auguſtus, cùm ab exercitibus, tum multo antea ab ipſo Deo, ſummo omnium Imperatore, declaratus, ſe paternæ pietatis erga noſtræ religionis diſciplinam æmulum & imitatorem præſtitit. Hic eiuſmodi fuit. Licinius deinceps, communi eorum ſuffragio & conſenſu penes quos ſumma poteſtas erat, Imperator & Auguſtus declaratur. Iſta grauiter animum offenderunt † Maximini: qui ſolus ad id temporis vſque Cæſar appellatus fuiſſet, quíque maximè tyrannidi deditus, dignitatem Imperij ſibi vi arripuiſſet, & Auguſtus ipſe à ſeipſo factus. Interea † Valerius Herculius Maximianus, quem ſuprà dixi, poſtquam Imperium ſua ſponte depoſuiſſet, inſidias Cõſtantino tetendiſſe deprehenſus fuit, & turpiſsima morte tandem decubuit. Ante quod tempus inſcriptiones ad honorẽ attributæ, ſtatuæque, & alia eius generis quæ ſtatui ad eius gloriã decernebantur, tanquam ſceleſto & impio adempta fuerunt. Huius filius Maxentius, qui Romæ tyrannidem occupare inſtituit, in ipſo Imperij ſui ingreſſu fidem noſtrã ſe amplecti, quò populo Romano placeret, eumque blãditiis deliniret & aſſentatione, callidè ſimulauit. Et ea de re illis qui eius parebant imperio, in mandatis dedit, vt perſecutionem contra Chriſtianos remitte-

Floruit Rom. Imperium quãdo non perſecutum eſt eccleſiam.

† ἤ, τι πρῶτον ὅλην ἀρχὴν πάμπαν γεγονὸς

Diocletianus Maximianus ſponte ex Imperatoribus ſunt priuati.

Conſtantius Imp. eiúſque pietas.

Conſtantinus Imp. eiúſque pietas.

Licinius Imp.

† *Niceph. lib. 7. cap. 10. hæc ad verbum recitans, μαξιμιανὸν non μαξιμῖνον legit: quod rectius videtur. nec erit neceſſe ſequenti clauſula, Valer. Herc. Maximianus, præter codicum græcorum fidem, addere.*

Maximiani mors.

Maxentij ſimulata pietas & tyrannis.

rent: tantámque pietatis ſpeciem præ ſe tulit, vt humanus & valde mãſuetus, præ illis qui imperium antè tenuiſſent, cuique videretur. verùm non talẽ reipſa ſe præſtitit, qualis opinione hominum fore putabatur: ſed in omnia ſcelera præceps delapſus, nullum impietatis, nullum intemperantiæ facinus prætermiſit. quippe adulterij, & cuiuſque vitioſitatis corruptela ſe contaminauit: legitimas vxores viris eripuit, cáſque turpiſſima ignominia contumeliáque affectas, ad viros denuò remiſit. Atque hæc non in ignobiles ſolũ, & obſcuros quidem homines moliri cœpit: ſed in illos qui in ſenatu Romano principem locum tulerunt, quíque fuerũt facile præſtantiſſimi, effrenatius inſultare. Omnes verò, tum populus tũ magiſtratus, illum grauiter metuentes, acerba vexabantur tyrannide. Neque tamẽ ipſis, quantumuis pacato & tranquillo animo aſperam ferentibus ſeruitutem, vlla extitit liberatio tyrannicæ crudelitatis, in eorum internecionem graſſantis. Nam quodam tempore, leui admodum occaſione arrepta, populum in cædem ſatellitibus ſuis expoſuit: infinitáque populi Romani multitudo in media ciuitate, non Scytharum, nõ Barbarorum, ſed domeſticorum ſuorum haſtis, & armis cuiuſque generis, miſerè trucidata fuit. Quanta cædes facta ſit: qui ſenatorum, propter inſidias quæ ipſorum parabantur diuitiis, erant, nunc vno, nunc alio crimine falſo in eos confıcto, è medio ſublati, vix percenſeri poteſt. Ad extremum verò, iſtius ſcelera delabebantur ad magicarum præſtigiarum commenta. quippe interdum mulieres grauidas diſſecuit: nonnunquam tenerorum infantium ſcrutatus eſt viſcera, aliquando leones mactauit: infandas non rarò adiurationes ad dæmones excitandos, quo illorũ ſubſidio bellum ingruens depelleret, auerterétque, vſurpauit. Iſtarũ nãque rerum adiumento ſpes in illius mẽte inſidebat, victoriam ex animi ſententia ſibi ſucceſſurã. Iſte igitur Romæ tyrannidem exercens, vix dici poterit quæ molitus ſit, quò homines ſuo imperio ſubiectos in ſeruitutem redigeret: vſque adeò, vt iam in tanta penuria & egeſtate alimentorum ad vitam neceſſariorum conſtituerentur, quantam non aliàs Romæ viguiſſe homines noſtri temporis affirmant.

Summa in ciues Rom. crudelitas.

Magiæ infanum ſtudium.

Caritas annonæ ſub Maxẽtio.

De Maximino Tyranno in Oriente. Cap. XXVII.

Maximinus tyrannus in Oriente, cum Maxentio qui Romæ imperabat, tanquam cum fratre, in omni ſcelerum genere ſui ſimillimo, †amicitiam animo ſimulato contraxit, & veteratorio: eámque longo tempore callidè obtegere laborauit. verùm poſtea tandem deprehenſus, debitas ſimulationis pœnas perſoluit. Videtur planè dignum admiratione, quo pacto iſte finitima & germana ſcelera cum tyranno, qui Romæ rexit imperium, conſciuerit: immò verò etiam nequitiæ & improbitatis priores partes omnino obtinuerit. Nam qui arte magica & falſis præſtigiis pollebant maximè, ab iſto maximum dignitatis gradum adepti ſunt: quandoquidem erat cum primis meticuloſus, & vana ſuperſtitione obligatus, errorémque illum in ſciſcitandis idolorum & dæmonum oraculis plurimi faciebat. Etenim abſque diuinationibus & oraculis ne tranſuerſum vnguem, quod aiunt, ſe audebat commouere. Ob quam cauſam grauiorem crebriorémque perſecutionẽ, quàm maiores ſui, contra nos concitauit. Templa autem deorum in ſingulis ciuitatibus erigi, & delubra temporis longinquitate vaſtata maturè renouari præcepit, idolorúmque in omni loco & ciuitate conſtitui ſacerdotes: & his in ſingulis prouinciis pontificem vnum, qui in omni munere egregiè obeundo & luculenter cæteris in rep. viris præſtare videretur, cohorte & ſatellitio ſtipatum præfecit: & omnibus denique maleficis & præſtigiatoribus, tanquam religioſis & deorum numini charis, præfecturarum dignitates, & maxima priuilegia impertire non erubuit. Deinceps ab his ad alia nequitiæ genera ſe tranſtulit: & non vnam ciuitatem aut regionem, ſed omnes omnino prouincias ſuo imperio ſubiectas, auri, argenti & ingentium facultatum exactionibus, mandatis grauiſſimis, & aliis aliquando mulctis ſupra modum diuexauit, oppreſſitque. Locupletum etiam fortunas ipſis à maioribus traditas vi abſtulit, quo diuitias & pecuniarum tanquam cumulos aceruatim ſuis aſſentatoribus largiretur. Eò porro temulentiæ & ebrietatis ferebatur, vt inſaniret inter pocula: & de mentis gradu

Maximinus morib. par, vel etiam nequior Maxentio.

† φιλίαν πρὸ βάθν συνθέμενος.

Magiæ ſtudium.

Idololatria.

Auaritia.

Temulentia.

gradu deturbatus, rabie quadam fureret: & ea imperaret ebrius, quorum poſtridie ſobrium maximè pœniteret. In crapulæ & effuſæ libidinis exuberantia nemini ſecundus fuit: improbitatis magiſtrum tum magiſtratibus, tum ſubiectis ſuis ſeipſum effecit. Atque vt ſuos induxit milites, vt omni luxu & intemperantia diffluerent: ſic præſides & prætores incitauit, vt omnes rapinarum & auaritiæ vias contra ſubiectos inſiſterent, & ferè cum illo tyrannidem vſurparent. Quid veſana & temeraria viri flagitia commemorem? quídve enumerem multitudinem mulierum ab eo conſtupratarum? Nullam enim ciuitatem aliquando ipſe præteriit, in qua non pudicas mulieres vitiârit, in qua virgines raptiones non fecerit. Atque iſta eius facinora non contra Chriſtianos ſolum (qui morte contempta, eius tyrannidem pro nihilo putârunt) ſed contra alios omnes graſſabantur. Nam quod ad Chriſtianos attinet, qui viri erant, ignis, ferri, clauorum transfixorum cruciatus, immanes beſtias, maris profundos gurgites, membrorum amputationes, ignitorum inſtrumentorum inuſtiones, oculos extumulatos effoſſóſque, corporis partium extremitates abſciſſas, famem præterea, metallorum & vinculorum denique ærumnas exantlârunt: atque hæc omnia pro pietate patienter & tranquillo animo ferre maluerunt, quàm Dei cultum cum idolorum veneratione commutare. Atque ex mulieribus, non minus ipſis viris à doctrina diuini verbi animatis, roboratíſque, pars eadem cum viris certamina ſubeuntes, æqua virtutis præmia reportârunt: pars ad corruptelam & obſcœnam libidinis turpitudinem inuitæ attractæ, vitam citius interneciôni quàm corpus dedecori tradere inſtituerunt. Sola namque mulier quædam Chriſtiana, inter alias à tyranno adulterij labe turpificatas, ex Alexandrinis mulieribus nobiliſſima ſplendidiſsimáque, Maximini animum libidine furentem, & laſciuientem intemperantia, magnitudine quàm altiſſimi animi deuicit: quæ quanquam aliis rebus, vt opibus, generis ſplendore, & exquiſita doctrina inſignis fuit, tamen iſta omnia præ pudicitia poſtputauit. Iſtam quidem Maximinus, licet ſæpe oraſſet vti ipſius cupiditati obſequeretur, eáque denegaſſet, ſéque mori paratam oſtenderet: tamen interficere non potuit (quippe libido potius, quàm iracundia, mentis ſuæ tenebat imperium) ſed illam † fuga mulctatam, omnibus facultatibus ſpoliauit. Innumerabiles etiam aliæ Chriſtianæ, quoniam ſtupri minas, quibus prouinciarum præfecti eas terrere conabantur, ferre non poterant, omnia cruciamentorum, diſtortionum, & mortiferi ſupplicij genera libenter ſubierunt. atque hæ ſanè permagna admiratione dignæ ſunt. Verùm illa mulier Romæ maximè admirabilis, quæ ex omnibus, quibuſcum Maxentius tyrannus ibi non diſsimilem à Maximino turpitudinem admittere conabatur, & nobiliſsima reuera, & modeſtiſsima fuit. Hæc enim ſimuláque audiuerat, eos qui tyranni rogatu talia adminiſtrare ſolent, pro foribus ædium aſtare (Chriſtiana etiam ipſa erat) [c] & virum ſuum], qui fuit præfectus Romanorum, metus cauſa eos ipſam arreptam permiſiſſe abducere, paululum temporis popoſcit, vt corpus eius decenter exornaret. Itaque cubiculum ingreditur, & cum ſola eſſet, enſe ſeipſam transfigit: & mortua ſtatim concidit, cadauere † perductoribus Imperatoris relicto. Quæ ſuis rebus geſtis, omni voce ac ſono multo clarius perſonantibus, omnibus hominibus cum qui iam ſunt, tum qui pòſt futuri ſunt, palàm fecit, ſolam Chriſtianorum continentiam nec pecunia expugnari, nec morte extingui poſſe. Tanta & tam multiplicia improbitatis genera, à duobus tyrannis, Orientis & Occidentis regna occupantibus, eodem temporis momento fortè admiſſa fuerunt. Ecquis verò tantarum miſeriarum cauſa accuratè conquiſita, animo hæſitare poterit, eas ex perſecutione contra nos excitata natas eſſe: præſertim cum non prius Imperatorum res eſſent eiuſmodi confuſione ac perturbatione liberatæ, quàm Chriſtiani ſuam denuò recuperaſſent libertatem? Nam toto decem annorum ſpacio, perſecutione longè latéque manête, nihil eorum quæ vel ad inſidias, vel ad bellum inteſtinum ſpectabant, ab illis abeſſe videbatur. Nullum enim mare tutò traiici poterat: neque hominibus integrum erat alicunde tranare, quin omnibus deuexarentur ſuppliciis, vt diſtortione membrorum, laterum dilaceratione, & tormentis cuiuſque

Libido.

Crudelitas in Chriſtianos.

Mulieris Alexandrinæ pudicitia.

† φυγῇ

Mulier Romana morte pudicitiam redemit.

c τόντι

Inuicta olim Chriſtianorũ continentia.

Interp.
† *Cicero in 3. Verr. Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat. vbi Aſcon. perductores inuitarum perſonarum, lenones ſcortorum eſſe ait.*

Propter Eccleſiæ perſecutionem Imperij tranquillitas turbata.

generis, dum quæſtio de illis habebatur, num ab hoſtibus veniſſent: & ad extremum crucibus, aut incendij flammis torquerentur. Adde huc, clypeorum & loricarum, telorum, haſtarum, & aliorum inſtrumentorum cuiuſque modi ad bellum faciendum accommodatorum apparatus, cum triremibus & armis ad prælium nauale ſpectantibus, quæ in locis quibuſque in vnum congerebantur. Neque cuiquam aliud quicquam expectare licebat, quàm hoſtium quotidie incurſionem. Haſce res poſtea fames & peſtis inſequebantur: de quibus opportunè, quæ conſentanea ſunt, ſuo loco dicemus.

De rerum in melius mutatione. *Cap.* XXVIII.

EIuſmodi erant ea mala, quæ toto perſecutionis tempore regnârunt: cuius æſtus, vt octauo anno, Dei iuuante gratia, cœpit paulùlum deferueſcere, ſic decimo anno conſopitus fuit. Nam cum diuina & cœleſtis gratia clementem ſuum & propitium obtutum in nos oſtendere dignata eſſet, tum Imperatores noſtri temporis (illos dico, per quos iamdudum perſecutionis tempeſtates in nos excitatæ fuiſſent) ſententia ſua tanquam miraculo quodam diuino commutata, palinodiam, vt aiunt, cecinerunt: & benignis edictis atque decretis humaniſſimis de nobis promulgatis, perſecutionis ardorem in primis efferueſcentem prorſus extinxerunt. Neque quiſquam huius mutationis cauſam ad humanum auxilium, aut ad Imperatorum (vt fortaſſe aliquis dixerit) commiſerationem & clementiam referat (multum ſanè abeſt, præſertim cum in dies ſingulos plures ſuppliciorum formæ, & acerbiores ab initio ad illud vſque tempus contra nos ab illis excogitatæ ſint, dum cruciamenta nobis inflicta variis machinis aliàs aliter innouare ſtudebant) ſed ad Deum reuera, qui tam benignè nobis proſpexit, accommodandam: quíque non modò populo reconciliatus fuit, verùm etiam ipſum malorum tanquam * architectum, & cladis totius perſecutionis præcipuum authorem inſectatus, grauiter exagitauit. Et quamuis iſta diuino iudicio & decreto fieri oporteret, tamen Væ (inquit ſacer Dei ſermo) per quem ſcandalum venit. Illum ergo caſtigatio & pœna cœlitùs inuecta occupauit, & ex ipſa carne exorſa peruaſit ad animum. Ex improuiſo enim in illis corporis partibus, quas natura ob verecundiam contexit atque abdidit, naſcitur apoſtema: deinde in interioribus corporis receſſibus, vlcus purulentum & fiſtuloſum: atque iſtorum inſanabilis morſus intima depaſcebatur viſcera, quæ quidem infinita vermium multitudine redundârunt, vnde fœtor lethalis & peſtifer efflatur: quandoquidem vniuerſa corporis moles ex nimia eius, antequam in morbum delaberetur, helluatione & ingluuie, in immenſam pinguedinem commutata erat, quæ tum putredine contabefacta, intolerabile & horrendum ſpectaculum his qui appropinquabant, exhibuit. Proinde ex medicis alij, qui exuberantem fœtoris graueolentiam ferre omnino non poterant, fuère eius iuſſu trucidati. Alij, tota corporis mole intumeſcente, & in ſalutis deſperationem delapſa, cum nihil opis adferre valerent, crudeliter interfecti.

Non ſine numine ceſſat Imperatorum in eccleſia tyrannis.

** cap. ſequenti αἴτιον ἢ, ἀρχηγὸν τοῦ παντὸς διωγμοῦ, i. cauſam & autorem totius perſecutionis Maximinum facit, qui ſanior eſt interpretatio ... in vita Conſt. lib. 1 c. 49 et 50. Itaque poſtulo ... tuis ... annotationem.*

Diuinæ vindictæ exemplū in Maximini morbo.

Maximini crudelitas in medicos.

De Imperatorum recantatione. *Cap.* XXIX.

ATqui tyrannus tantis cum miſeriis colluctans, tandem ſua maleficia in pios homines admiſſa animo recognoſcere cœpit. Mentem igitur recolligens, & tanquam rediens ad ſe, primùm Deo omnium rerum creatori ſe confitetur: deinde ſuis ad ſe accerſitis, perſecutionem contra Chriſtianos ſine dilatione ſedare & comprimere iubet, lege & decreto Imperatorio ipſos Chriſtianos templa ſua exædificare, rem maturare, conſueta officia in illis facere, preces pro Imperij ſtatu fundere. Statim ergo ipſo facto verbis probè conſentiente, edicta Imperatoria in ſingulis ciuitatibus palàm diuulgantur, quæ quaſi palinodiam & retractationem iniuriarum nobis illatarum complexa ſunt, ad hunc modum:

Maximinum pœnitet agitate in Chriſtianos perſecutionis.

Imperator

Imperator Cæſar Galerius, Maximinus, Inuictus, Auguſtus, Pōtifex Max. Thebaicus Max. Sarmaticus Max. V. Perſarum Max. Germanicus Max. Aegyptiacus Max. II. Corporum Max. VI. Armeniorum Max. Medorum Max. Adiabenorum Max. Trib. Pot. XX. Dictator XIX. Cos. VIII. Pater patriæ, Procos. & Imperator Cæſar Flauius Valerius [c] *Conſtantius] Pius, Fortunatus, Inuictus, Auguſtus, Pontifex Max. Trib. Pot. Dictator V. Cos. Pater patriæ. Procos.*

c. κωνστάντιος

Inter cætera quæ pro communi reipublicæ vtilitate & commodo ſtatuimus, volebamus iam antea ex veterũ legum inſtitutis, & publica Romanorum diſciplina, omnia corrigi, inque priſtinum ſtatum reſtitui: & prouidentiam ac curam haberi, vt Chriſtiani, qui maiorum ſuorum ſectam & religionem deſeruiſſent, ad rectam eiuſdem inſtitutionem reuerterentur. Verùm quoniam illi tanta animi inſolentia inflati ſunt, tantáque elati arrogantia, vt quæ erant à veteribus decreta (quæ quidem fortaſſe maiores eorum ſanciuerant) nullo modo ſequerētur: ſed ſuo quodam inſtituto, & vt cuique viſum erat, ſic quiſque ſibi cùm leges promulgare, tum eaſdē obſeruare, tum in variis locis varios hominum conuentus cogere vellet: nos propterea edictum illicò tulimus, vt ad veterum inſtituta ſe transferrent. vnde complures periculo vitæ obiecti, nonnulli grauiter perturbati, varia mortis genera ſuſtinuerunt. Et quoniam non pauci in eadem pertinacia perſiſtebāt, & eos nec diis cœleſtibus debitum cultum tribuere, neque Chriſtianorum Deo venerationem adhibere videbamus: nos idcirco ad māſuetudinem noſtram, & diuturnam clemētiæ noſtræ conſuetudinem, qua omnibus hominibus veniam impartire ſolebamus, oculos conuertentes, libentiſsimè iſtud conceſsimus, vt homines denuò ſe liberè Chriſtianos profiteantur: vt ædes in quibus conuenire ſolent, reſarciant: ſic tamen, vt nihil contra publicam Romanorum diſciplinam moliātur. Per alias item literas iudicibus ſignificabimus, quid ipſos obſeruare oporteat. vnde Chriſtiani hac indulgentia à nobis conceſſa deuicti, debent Deo ſuo obnixè ſupplicare pro noſtra, pro reip. pro ſua ipſorum ſalute, vt quouis modo cùm publicus rerum ſtatus integer & incolumis retineātur, tum ipſi in ſuis familiis abſque cura & ſolicitudine vitam traducere queant. Quin ille ipſe qui huius edicti author fuit, non longo tempore poſt huiuſmodi confeſsionem habitam, è vita migrauit, doloribus, quibus erat oppreſſus, liberatus. Iſtum etiam fertur primum præcipuumque calamitatis, quæ Chriſtianis in perſecutione contigerat authorem extitiſſe: & iam pridem ante tumultum à cæteris Imperatoribus concitatum, Chriſtianos, cùm qui in militia verſabantur, tum primum omnium qui in ipſius familia degebant, vi ex fide auertere conatum: & illos ex dignitatis militaris gradu, in quo locabantur, deieciſſe: hos autem maxima contumelia & dedecore affeciſſe. Iam verò aliis intuliſſe mortem: ad extremùm cæteros Imperatores, qui erant cum ipſo in illa honoris amplitudine cōiuncti, ad omnes Chriſtianos perſequendos commouiſſe: quorum Imperatorum vitæ exitum ſcriptis mandare operæprecium arbitror. Cum Imperium omnino inter quatuor principes eſſet diuiſum: duo illorum qui & Imperatores antea declarati fuerant, & honore prælati, cum non integro biēnio poſt perſecutionis initium regnaſſent, ſe (ſicut antè à nobis demonſtratum eſt) abdicarunt imperio, atque reliquum vitæ ſuæ tempus plebeio & priuato quodam viuendi genere degerunt: huncque vitæ finem, quem deinceps exponemus, ſunt conſecuti. Alter & gradu honoris, & deſignationis tempore primas Imperij partes aſſecutus, diuturna & aſpera in primis corporis ægrotatione pedetentim contabeſcens occubuit. Alter ſecundas ab eo adeptus, propter plurimos ſuos perditos & fraudulētos conatus, quos conſciuiſſet in vita, dæmonis incitatione ac pulſu extremum vitæ ſpiritum laqueo interrupit. Ex illis qui hos proximè ſecuti ſunt, poſterior, quem totius perſecutionis caput & authorem fuiſſe diximus, tales cruciatus, quales ſuprà oſtendimus, tolerauit. Qui autem hunc in regno antegreſſus eſt Conſtantius, imperator benigniſsimus, manſuetiſsimúſque, vt ſuprà dixi, vniuerſum regni ſui tempus præclarè pro Imperij dignitate traducens, non propterea ſolum quòd in aliis rebus omnibus ſeipſum humaniſsimum & liberaliſsimum quibuſque præbuit: verùm etiam quòd perſecutionis contra nos intentatæ, nullo modo

Imperatorum Maximini & Conſtantij edictum pro Chriſtianis.

Maximini interitus.

Maximinus perſecutionis autor.

Interitus Imp. Diocletiani.

Maximiani.

Conſtantij Imp. pietas, & placida mors.

particeps fuit, imò verò pios ſub eius imperium ſubiectos illæſos conſeruauit, & incolumes: ac neque ſacras eccleſiarum ædes diruit, neque aliud quicquam maleficij in nos omnino molitus, perbeatum reuera perque fœlicem vitæ exitum obtinuit: ſolúsque in ſuo regno propter Ingenuum filium, imperij ſucceſſorem, principem in omnibus rebus modeſtiſsimum religioſiſsimúmque, præclaram & glorioſam mortem oppetiuit. Eius autem filius ſimulac fuit in imperio conſtitutus, Imperator ſummus & Auguſtus ab exercitibus appellatus, paternæ erga noſtram religionem pietatis veſtigia diligenter eſt perſecutus. Talem igitur vitæ exitum ſuperiores quatuor imperatores variis temporibus habuerũt. Ex quibus ſolus ille quem paulo antè poſuimus, cum cæteris ad imperium deinceps aſcitis, poſtea confeſſionem ſuprà declaratam, per edictum ſcriptis editum omnibus palàm fecit. Verùm quid poſtea conſecutum ſit, iam conſiderandi opportuna ſe offert occaſio.

CONSTANTINVS.

LIBRI OCTAVI FINIS.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALAESTINÆ, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

Liber Nonus.

DE SIMVLATA PERSECVTIONIS remiſsione.

Capue I.

Iouij Maximini tyrannis in oriente.

HÆC palinodia ſiue retractatio, authoritate Imperatorum Galerij Maximini & Conſtantij, quos ſuprà poſuimus, edita, paſsim in omnibus Aſiæ partibus, inq; ſingulis eiuſdẽ prouinciis diuulgata fuit. Qua re ad hunc modum confecta, Iouius Maximinus in Oriente tyrannidem exercens, ſceleſtiſsimus ille quidem maximeque impius (ſi quiſquam alius) & pietatis in Deum omnium rerum ſatorem hoſtis acerrimus, cum literæ quibus hæc retractatio continebatur, neutiquam ipſi arriderent, pro mandato quod ſcripto in illis erat enunciatum, verbis ſolum magiſtratibus ipſius imperio ſubiectis mandat, vt perſecutionis bellum contra nos excitatum remittant. Nam cum ei non integrũ eſſet, eorum iudicio qui priores Imperij partes tenebant, aliter refragari: decretum retractationis omnibus propoſitum in obſcuro collocare, & aliqua ex parte ſupprimere molitur: totoq; animo connitens, ne Imperij partibus ſub ipſius ditionem ſubiectis in apertum proferretur, magiſtratibus ei obſequentibus edicto nõ ſcripto mandat, vt perſecutionẽ contra nos concitatam relaxent. His literis ſe ipſi mutuò de mãdato certiores faciunt.

Iouius edictũ Imperatorum pro Chriſtianis diſsimulat.

ciunt.

ciunt. nam Sabinus, qui ſummus prouinciarum præfectus, & maximo in honore
apud Imperatores fuit, Maximini ſententiam ac voluntatem prouinciarum præſi-
» dibus per epiſtolam Latinis literis ſcriptam ſignificat ad hunc modum: Diuina
» Imperatorũ, dominorum noſtrorum ſanctiſsimorũ maieſtas, incredibili ac ſingula-
» ri ſtudio inflammata, omnium hominũ mentes ad ſanctam rectamq; viuendi viam
» traducere iampridem decreuerat, quò hi qui religionis inſtitutionẽ & cõſuetudi-
» nem à Romanorum more alienã ſequi videbãtur, deinceps iuſtos debitoſq; cultus
» diis immortalibus impertirent. Verùm quorundam pertinacia & peruerſa volun-
» tas eò temeritatis proceſsit, vt neq; recta mandati præſcriptione à proprio inſtitu-
» to recedere voluerint, neque ſuppliciũ ipſis inflictũ eos vlla ex parte potuerit per-
» terrere. Quare quoniam accidit vt nonnulli ea de cauſa ſe in graue periculum
» coniecerint, diuina dominorum noſtrorum potentiſsimorum Imperatorum cel-
» ſitudo, propter eximiam ſuæ inſignis pietatis præſtantiam, alienum à diuiniſsima
» ipſorum voluntate ac propoſito ſtatuens, vt homines eiuſmodi de cauſa in diſcri-
» men veniant, præcepit vt ipſe ad tuam prudentiam literas exararem, vt ſi Chri-
» ſtianorum quiſquam religionem ſuæ gentis ſequi & obſeruare comperiatur, il-
» lum moleſtia & periculo ipſi intentato eximas, & neminem eiuſmodi de cau-
» ſa pœna mulctandum ſtatuas: præſertim cum longa temporis progreſsione ſa-
» tis exploratè cognitum & perſpectum ſit, illos nullo modo nulláque ratione
» perſuaderi poſſe, vt ab eiuſmodi contumacia aliquando deſciſcant. Quocirca
» tua perſpicax ſolertia ad curatores, præfectos præſidiorum, & præpoſitos cu-
» iuſque ciuitatis & pagi literas ſcribere debet, vt intelligant ſe debere ſedulò præ-
» cauere, ne extra cancellos huius edicti egrediantur. Ob hanc cauſam hi qui
in ſingulis prouinciis præerant, ſententiam eorum quæ ad ipſos ſcripta erant,
in primis veram arbitrati, curatoribus, præfectis præſidiorum, & præpoſitis
in ſingulis agris conſtitutis, Imperatoris voluntatem per literas planam fece-
runt. Neque iſta ſcriptis ſolum commodè proceſſerunt, ſed rebus ipſis etiam
multo magis. nam hæc perinde ac ſi ab Imperatore imperata fuiſſent, reuerà ad
exitum perduxerunt, & tam hos quos carceribus concluſos propter fidei in
Deum profeſsionem tenebant, quàm illos quos cruciatus cauſa ad metalla
condemnauerant, in apertum educentes, liberos dimiſerunt. Hoc enim Im-
peratori reipſa viſum eſſe ſuſpicati ſunt: ſed falſò quidem. Iſtis igitur rebus hoc
modo conſtitutis, derepentè in omnibus ciuitatibus Chriſtianorum conuen-
tus frequentes in vnum coaleſcentes, & crebros congreſſus, qui inter iſtos de
more in ritibus ſuis obeundis fieri ſolent, tanquam lumen quoddam poſt te-
nebras & noctem opacam effulgens, cernere licuit. Vnde tota infidelium gen-
tium multitudo fuit non parum obſtupefacta, cum incredibilem tantæ mu-
tationis rationem admirando: tum propterea ſolum Chriſtianorum Deum,
magnum & verum Deum eſſe, voce contenta exclamando. Ex noſtris autem,
illi qui perſecutionis certamen fideliter & magno animo obiiſſent, † præ cæte-
ris omnibus permagnam animis læticiam denuò perceperunt. At qui fide æ-
gri & infirmi fuiſſent, & iam propterea conſcientias haberent quaſi tempeſtate
iactatas, libenter remedium ſibi inuenire maturârunt, & his qui erant robuſti
in fide ſupplicare, eorum dextram ſalutarem ſibi porrigi expoſcere, & Deum
ipſis propitium fore obteſtari cœperunt. Deinde generoſi & magnanimi pieta-
tis athletæ, metallorum afflictatione liberati, ad ſuam patriam redierunt, hila-
rique & læto aſpectu per quamque ciuitatem profecti ſunt: & gaudio penè inex-
plicabili, animorúmque alacritate, quæ nulla oratione explicari poterit, com-
pleti. Ingentes igitur hominum cateruæ, per medias vias ac publicas plateas
tranſeuntes, hymnis & pſalmis Deum laudauêre, † ſicque itineris ſui deuora-
uêre moleſtias. Atque illos qui, vt captiui ſupplicio crudeliſsimo paulò antè ex-
cruciati fuiſſent, & patria ſua eiecti, læto ac hilari vultu ſe ad ſuos proprios
lares recipientes vidiſſes: vſque eò, vti etiam illi qui antea nos neci dare ma-
gnopere expetiuiſſent, vbi hanc mutationem adeò mirandum in modum fa-

Sabini ad prouinciarũ præſides literæ ex Maximiani vafro conſilio.

Libertas Chriſtianis reddita, non ſine magno Eccleſiarum gaudio.

† τὴν πρὸς ἅπαντας αὖθις ἀπελάμβανον παῤῥησίαν.

† τὰ τῆς πορείας ἤνυον

ctam conſpexerunt, nobiſcum vnà de rerum euentis nonnihil lætari viderentur.

DE EA QVAE SVBSEQVVTA EST PERuerſitate, & de ſtatua Antiochiæ nouiter erecta.

Caput II.

Quib. artibus pacem Eccleſiæ turbare cœperit Maximinus.

VErùm tyrannus (quem partes verſus Orientem regere diximus) quia probitatis oſor fuit maximus, & omnium bonorum inſidiator, iſta amplius ferre non potuit, neque ad ſex menſes integros ita cum noſtris rebus agi paſſus eſt. Nam quæcunque ad pacis & tranquillitatis noſtræ euerſionem facere videbantur, omnibus (vt dicitur) opibus viribúſque machinatus, primùm occaſione arrepta, nos conuentu qui in cœmeteriis à nobis fieri ſolet, interdicere conatur: deinde per nefarios quoſdam & perditos viros ipſe, quo ſuo animo ſatisfaceret, legationem mittit, ciues Antiochiæ hortaturus, vt illi tum ab ipſo maximi beneficij loco flagitarent, vti nullus Chriſtianus ipſorum patriam incolere permitteretur: tum alios etiam ad idem præſtandum impellerent. Quarum rerum omnium gerendarum dux fuit & princeps Theotecnus, in ipſa Antiochia natus, & eiuſdem ciuitatis curator: vir crudelis, vafer, improbus, & à ſua appellatione maximè alienus. Hic igitur poſtquam nos grauiter oppugnauerat, & omnibus modis noſtros tanquam impios quoſdam fures celeriter ex latebris eruerat, & omnia ad calumniam nobis & criminationem inferendam molitus erat, & mortis author ac cauſa infinitis propè extiterat: tandem idolum & ſimulachrum quoddam Iouis φιλίȣ, id eſt, qui amicitiis contrahendis præeſt, erigit, inque eo magicis præſtigiis falſa edit miracula: & ad eius cultum nefaria myſteria, initiationes impuras, & ſceleſtas expiationes excogitat. Efficítque, vt oraculorum præſtigiæ, quibus ea quæ inſtituebat abſoluit, ad aures Imperatoris peruenirent. Quinetiam, quò aſſentatione & blanditiis in Imperatoris animum influeret, dæmonem contra Chriſtianos excitat: aſſeritque Deum præcepiſſe, vt illos tanquam ipſi infeſtos, ex vrbe agríſque penitus expellere properarent.

Theotecn⁹ Idolatria & perſecutionis Maximino miniſter.

Philius.

De edictis contra Chriſtianos.

Caput III.

CVm igitur Theotecnus primus hæc ex ſententia geſiſſet, cæteri omnes magiſtratus qui ciuitates Maximini imperio ſubditas incolebant, ſimile ſuffragium contra Chriſtianos ferre inſtituerunt. Vbi etiam præfecti prouinciarum hoc Imperatori pergratum eſſe perſpiciebant, idemque ipſum ſubiectis ſuis tranſigendum ſuggeſſerant, & tyrannus ipſe per reſcripta eorum ſententiis & decretis lubentiſsimè aſſenſus erat, perſecutionis flamma contra nos de integro incenditur. Statuarum igitur & ſimulachrorum ſacerdotes, pontifices etiam, viri in reip. negociis obeundis eximij, & in omni miniſterij genere ad deos ſpectantes præſtabiles, & in quibus incredibile ſtudium inſidebat obſequij idolis præſtandi, in ſingulis ciuitatibus à Maximino creantur. Nam abſurda Imperatoris ſuperſtitio (vt breui comprehendam) tum magiſtratus, tum priuatos omnes omnia contra nos moliri, quo illi gratificari poſſent, induxit: quippe pro beneficiis quæ ab illo ſe aſſecuturos ſperabant, ſe illi, ſi mortem nobis inferrent, aliáque noua & inaudita ſcelera aduerſum nos ederent, maximè gratificaturos putauerunt.

Perſecutio contra Chriſtianos rurſum inſtituta.

DE FICTIS COMMENTARIIS CONTRA Seruatorem noſtrum.

Caput IIII.

Pilati

PIlati præterea & Seruatoris noſtri rerum geſtarum tanquam commentarios quoſdam, omni blaſphemia & conuicio contra Chriſtum refertos confinxerunt: quos de ſententia Imperatoris in totum regnum, quod eius ditioni parebat, mittunt: pérque literas iubent, vt in quibuſque locis, agris & ciuitatibus hi palàm omnibus exponerentur, & ludi magiſtri pro aliis diſciplinis pueros in hiſce ſedulò exercerent, hóſque illis memoriæ mandandos traderent. Quibus ad hunc modum confectis, alius dux exercituum apud Damaſcum Phœniciæ, mulierculas quaſdam infames impuráſque è medio foro arripit, illiſque adeò grauia ſe tormenta inflicturum interminatur, vti eas aſſeueranter dicere cogat, cùm quòd olim fuiſſent Chriſtianæ, tum quòd nefandi ſceleris cum Chriſtianis conſciæ extitiſſent: tum quòd in ſuis ipſorum templis, quæ Græci Dominica vocant, res obſcœnas & libidinoſas geſſiſſent: & alia etiam quæ eas in noſtræ religionis reprehenſionem & ignominiam falſo effutire voluit. Quarum voces in commentarios relatas, Imperatori etiam oſtendendas curauit. Cuius iuſſu in ſingulis vrbibus, locíſque hæc ſcripta diuulgantur.

De Pilato & Chriſto fabula paſsim ſparſa, pueriſque diſcē da tradita.

Meretricū vi coactarum in Chriſtianos probroſa mendacia.

DE IIS QVI EODEM TEMPORE Martyrium ſubierunt.

Caput V.

VErùm dux iſte non longo temporis interuallo interpoſito, ſibiipſi manus graues inferens, debitum ſuæ improbitatis ſupplicium luit. In nos autem denuò exilia & crudeles perſecutiones cõmouentur, acerbi præfectorum ſingulas prouincias obtinentium contra nos tumultus rurſus cientur: vſque adeò, vti nonnulli ex his qui in verbi Dei propagatione multum pollebant, ex improuiſo comprehenſi, ſententiam mortis ineuitabilem exciperent. † Quorum tres, qui ſe Chriſtianos liberè confitebantur, Emiſæ vrbis Phœniciæ beſtiis membratim diſcerpendos obiiciunt: quorum vnus Siluanus epiſcopus, ætate planè grandis & prouectus, qui eccleſiæ miniſterium non minus quadraginta annis obiiſſet. Per idem tempus Petrus, qui eccleſiæ Alexandriæ maxima cum dignitate præfuerat, quíque præter cæteros ſanctos & diuinos epiſcopos, cùm virtutis cauſa, quæ in eius vita elucebat, tum ſtudij & vigiliarum, quas in Sacras literas contulerat, propè miraculum extitit, nulla de cauſa culpaúe, cum minimè expectabat, arreptus ſubitò, ita vt erat, ex Maximini mandato iniuſtè capite plectitur. Aliíque complures qui in Ægypto erant epiſcopi, idem cum illo ſupplicij genus perpeſsi ſunt. Lucianus item eccleſiæ Antiochenæ presbyter, vir cum aliis rebus omnibus facilè primus, tum continentia eximius, tum in ſacris diſciplinis diu multúmque exercitatus, ad ciuitatem Nicomedenſium, in qua tum Imperator commoratus eſt, deductus, cum coram vrbis præfecto Apologiam pro Chriſti doctrina, cuius patrocinium ſuſceperat, recitaſſet, in carcerem coniectus eſt, ibíque trucidatus. Tot mala, & tam grauia, breui temporis ſpacio à Maximino, virtutis & honeſtatis aduerſario, contra nos comparata erant: adeò vt hæc poſterior perſecutio id temporis excitata, multo acerbior, quàm prior, nobis videretur.

Quanquam hi martyres antea in octauo Libro cap. 25. ab Euſebio inter reliquos martyres numerati ſunt, propterea quòd ei erat propoſitū in eo libro omnia martyria recēſere: tamen intelligēdum eſt, eos ſub ipſo Maximino mortem oppetiiſſe.

Siluanus epiſc. Emiſæ, aliique duo beſtiis obiecti.

Petrus Alexand. epiſc. aliiq; Ægypt. caſi.

Lucianus Antioch presby. in carcere necatus.

DE EDICTO CONTRA NOS columnis affixo.

Caput. VI.

IN mediis porrò ciuitatibus (quod nunquam aliàs contigerat) cùm vrbis cuiuſque contra nos decreta, tum ipſius Imperatoris præterea reſcripta, in columellas æneas inciſa eriguntur. Pueri quoque in ludis literariis, IESVM & Pilatum, commentarióſque ad Chriſti contumeliam confictos, in ore & ſermone quotidie habuerunt. Atque hoc loco mihi

In ſcholis contra Chriſtum cōficta docebantur.

neceſſarium videtur, illud ipſum Maximini reſcriptum in columellis æneis palàm propoſitum citare, quò pariter & inſolens ac ſuperba viri, impietatis odiíque in Deum peruicacia, & diuina vltio quæ eum breui pòſt inſectabatur, quæ'que ob nequitiæ odium, quo tenetur, & ad impios puniendos aſsiduè & vigilanter incumbit, manifeſtò appareat: qua quidem impulſus, non longo tempore pòſt contraria de nobis conſilia iniit, & legibus ſcriptis ſanciuit eadem, ſtabiliuítque. Sed primùm reſcriptum totidem verbis explicatum, ad hunc modum ſe habet.

Exemplar reſcripti Maximini, ad ciuitatum decreta contra nos ſancita reſpondentis, ex columna ænea Tyri deſumpti.

Maximini mira arte & impietate Tyriorum nomine in Chriſtianos ſcriptum decretum.

Quoniam omnis erroris caligo, & tanquam nebula (quæ quidem antehac hominum non tam impietate imbutorum, quàm inſcitia miſerè cæcutientium, ſenſus pernicioſis ignorationis tenebris inuolutos obſederat) penitùs diſcuſſa eſt, & diſsipata: imbecilla humanæ mentis vis iam tandem facilè perſpicere poteſt, ſe benigna deorum immortalium prouidentia ſolum & gubernatam eſſe, & corroboratam. Atque res eſt dictu propè incredibilis, quàm gratum, quàm iucundum & acceptum nobis fuerit, quòd tam inſigne & clarum veſtri pij erga deos inſtituti ſpecimen ediderítis. Quinetiam ante hoc tempus nemini obſcurum erat, qua obſeruantia, quo cultu erga deos immortales vti conſueueritis: quibus veſtra fides non nudis ſolum & inanibus verbis, ſed continuis & admirabilibus rebus geſtis ſatis cognita eſt, & perfecta. Quapropter veſtra ciuitas meritò quidem & optimo iure deorum immortalium ſedes & domicilium nuncupetur. Multis enim exemplis liquet, eam deorum cœleſtium præſentia perpetuò floruiſſe. Ecce ergo, veſtra ciuitas, omnibus illis rebus quæ ad eius commodum intereſſe videbantur, neglectis, & petitionibus, quibus pro ſuo ipſius ſtatu vti ſolebat penitùs omiſsis, quando denuò execrabilis Chriſtianiſmi inanitatis profeſſores ac duces velut incendium, conſopitum illud quidem, ſpretum tamen (quod facibus reuiuiſcentibus maximas flammas & ardores rurſus ex ſe fundit) incipere longius ſerpere ſenſerat, protinus abſque mora ad noſtram religioſam maieſtatem, tanquam ad cuiuſque cultus & pietatis magiſtram ac patronam confugit, & ab ea remedium & auxilium ſupplex efflagitauit. quam quidem ſalutarem cogitationem, propter conſtantem in veſtra religione tuenda fidem, deos animis veſtris inieciſſe perſpicuum eſt. Ille namque, ille inquam altiſsimus & maximus Iupiter, qui veſtræ vrbis ſplendori & amplitudini præſidet, qui veſtros deos patrios, vxores, liberos, lares & domos, ab omni peſtifera ac lethali internecione liberat, in veſtris mentibus hoc ſalutare conſilium inſeuit: apertéque oſtendit indicauítque, quàm eximium, quàm magnificum, quàm ſalubre ſit, debita cum veneratione deorum immortalium religioni & ſacro ſancto cultui diligenter attendere. Quis enim tam amens, tamque ab omni ratione alienus reperiri poterit, qui non animaduertat clementi deorum in homines ſtudio factum eſſe, vt neque terra ſemina ſibi mandata cum fœnore reddere deneget, neque agricolarum ſpem inani expectatione fallat: neque rurſum impius Mars tam horridus abſque impedimento in terra vigeat & roboretur: neque æquabili cœli temperatione perturbata, corpora peſte infecta ægráque, celeriter ad mortem rapiantur: neque mare rigidis immoderatorum ventorum flatibus agitatum turgeſcat: neque repentinæ procellæ & abruptæ naufragam & periculoſam tempeſtatem excitent: neque terra præterea, quæ eſt omnium nutrix & parens, ab imis quaſi viſceribus graui cum trepidatione dehiſcat: neque montes eius radicibus nixi, ingenti hiatu patefacto deglutiantur: quæ quidem mala omnia, hiſque multo grauiora, nemo eſt qui ignoret, ante hoc tempus ſæpenumero obtigiſſe. Atque iſta vniuerſa acciderunt ob pernicioſum illum & vanum errorem hominum nequam & improborum, Chriſtianorum videlicet errorem: qui quidem cum in eorum animos illaberetur, vniuerſum (propè dixerim)

dixerim) orbem terrarum confuſione quadam oppreſsit. Quibus paulo pòſt ſubiungit: Conuertant iam oculos ad [c] camporum]planiciem longè lateq́; patentem: conſiderent lætas & florentes ſegetes, ſpicarum vbertate redundãtes: prata intueãtur propter fœcũdos & moderatos imbres, herbis & floribus ſplendeſcentia, aëris temperationem animaduertant, quàm æquabilis & quàm amœna ſit. De reliquo omnes perfundantur læticia, quòd per veſtram religionem, ſacras victimas & honorem diis adhibitum, vis & impetus potentiſsimi robuſtiſsimique Martis placatus ſit: & propterea placidiſsima pace conſtanter & cum ſecuritate ac quiete ſeſe oblectent: & quicunque cæco illo Chriſtianiſmi errore, & tanquam itinere deuio decedentes ad rectam & præclaram mentem redierunt, multo magis lætentur animo, perinde ac ſi ex tempeſtate improuiſa, aut morbo graui erepti fuerint, & in poſterum iucundiſsimis vitæ commodis cum voluptate fruantur. Quod ſi qui ex illis ſint qui in deteſtabili illa inanitate & inſcitia obſtinate perſiſtant, longo locorum interuallo à veſtra vrbe, & agris eam vndique ambientibus (ſicuti à nobis poſtulaſtis) ſegregati, in exilium eiiciantur, vt veſtra ciuitas ſecundum conſentaneam veſtri ſtudij in hac cauſa poſiti rationem, ita omni erroris labe & impietate liberata, cum debito cultu, ſicut in eius voluntate naturaliter inſitum eſt, auguſtæ deorum immortalium venerationi & obſequio ſe totam tradat. Vt igitur intelligatis, quàm grata nobis fuerit veſtra in hac re petitio: animus noſter, qui eſt ad gratificandum paratiſsimus, abſque decretis, abſque poſtulatione, veſtris religioſis mentibus liberam cuiuſcunque beneficij & magnifici muneris pro iſto veſtro diuino propoſito petendi facit poteſtatem. Iam ergo hoc petite, vt ſitis voti compotes. Nam abſque mora ipſum conſequemini. Quod quidem veſtræ ciuitati donatum, cum veſtræ ſingularis in deos immortales pietatis & religionis in perpetuum perhibebit teſtimonium: tum ſatis perſpicuè veſtris filiis & poſteritati declarabit, vos huius veſtri pij inſtituti cauſa, digna præmia à noſtra benignitate conſecutos. Hæc igitur in columellis & tabulis inciſa, contra nos in ſingulis prouinciis diuulgata fuerunt: quæ ſanè omnem aditum ad bene ſperandum nobis (quantum in hominum ſitum erat poteſtate) penitùs intercludebant: adeò vt ſecundum illud diuinum Chriſti oraculum, etiam electi ſi potuiſſet fieri, his de rebus offendiculo impegiſſent. Verùm quamquam auxilij expectatio, quæ in multorum animis inſederat, penè ſublata erat, & extincta: tamen propè ex inopinato inter vias, dum miniſtri huius edicti contra nos promulgati, iter in nonnullis regionibus faciebant, Deus, qui eſt ſuæ Eccleſiæ conſtans propugnator, arrogante tyranni contra nos oſtentatione penè refrenata & compreſſa, ſuum cœleſte præſidium nobis benignus præſtitit. Imbres igitur & pluuia, quæ hyberno tempore fieri conſueuerant, ſolitam ſuam terræ irrigandæ conſuetudinẽ intermiſerunt. Vnde fames præter omnium expectationẽ paſsim graſſari, & peſtis deinceps oberrare cœpit. Morbi etiam cuiuſdam noui & peregrini (exulceratio quædã erat, quæ æſtus & feruoris proprio nomine anthrax, id eſt carbunculus appellatur) grauis & violẽta impreſsio: qui per vniuerſum corpus pererrãs, mortifera his qui eo perturbabãtur, iniecit pericula. Quin etiam quoniam in oculis potiſsimũ eius inſidebat cruciatus, infinitos ferè viros cum cõiugibus & liberis cæcos reddidit. Iiſdem tẽporibus bellũ à tyranno cõtra Armenios cõcitatur, viros iam vſq; ab antiquis ſeculis cũ Romanis amicitia & ſocietate cõiunctos: quos quidẽ, quoniã Chriſtiani erant, & verã in Deũ pietatẽ magno ſtudio & diligentia colebãt, iſte Deo infeſtus tyrãnus ad hoſtias idolis & dæmonibus immolãdas cogere conatus, inimicos pro amicis, & hoſtes pro ſociis effecit. Iſta cũ repẽtè omnia in idem tẽpus concurrerent, arrogantem audaciã & temerariam contra Deum iactationem tyranni, qui obſeruãtiæ ſuæ in idola collatæ, & obſidionis contra nos ſuſceptæ cauſſa nec famẽ, nec peſtem, nec bellũ denique ſuis temporibus accidiſſe fuiſſet inſolenter gloriatus, perſpicuè coarguerunt.

[c] πεδίοις αν- πεδίων.]

Quid tandem in Chriſtianos ſtatuatur.

Matth. 24.

Maximini audacia in Chriſtianos repreſſa.

Fame.

peſte.

Inuiſitato morbo.

Bello in Armenios.

De iis quæ poſtea tempore famis, peſtis & belli, contigerunt.

Caput VII.

Maximini infælix ſucceſſus Armenici belli.

HÆc igitur mala, quæ pariter in eundem temporis articulum incidebant, tyranni calamitoſi exitus, tanquam procœmia quædam complexa ſunt. Vt ille in bello contra Armenios adminiſtrato, vnà cum exercitu grauem cladem accepit: ita cæteri, qui ciuitates eius imperio parentes incolebāt, fuerunt fame ſimul & peſte acerbè afflictati: vſque eò, vti pro vna tritici menſura bis mille & quingentas drachmas Atticas perſoluerant. Infiniti ergo in ſingulis ciuitatibus mortui ſunt: complures etiam in agris & vicis extincti, vt iam parum abeſſet, quin colonorum † cenſus, qui iamdudum innumerabiles eſſe ſolebant, penitùs deficerent: propterea quòd de repentè ferè omnes iam inedia, alimenti penuria, & peſtifero morbo interiſſent. Nonnulli vel pro minima cibi particula, res ſibi chariſsimas locupletioribus vendiderunt. Alij ſuis poſſeſsionibus pedetentim diuenditis, ad extremam egeſtatem tandem deuenerunt. Iam verò non pauci exigua fœni ſegmenta confecere dentibus: & abſque delectu herbas quaſdam peſtiferas ac lethales, & ea quæ cor poris habitum labefactant deuorantes, miſerè periere.

Drachma Attica eſt moneta Anglica groſſus vnus, antiqui numiſmatis.

† ἀπογραφὰς

Fames horrida.

Quinetiam mulieres quædam nobiles in ſingulis ciuitatibus, ad tam importunam impudentemque neceſsitatem erant præ indigentia detruſæ, vt in forum & plateas publicas mendicatum prodirent: quæ quidem verecundo vultus ſui pudore, & exquiſita veſtitus elegantia euidens ſuæ liberalis lautæque obſoniorum affluentiæ indicium, qua antea abundauerant, perſpicuè declararunt. Alij plerique homines erant, qui tanquam ſimulachra mortua, macie tabefacti, huc illucque agitati, concuſsique, & animo planè deficientes, præ virium imbecillitate in mediis conciderunt plateis: & proni in terra extenſi, ſibi paruum fruſtum panis porrigi ſuppliciter popoſcerunt. Et cum vitæ extremum ſpiritum eſſent iam edituri, ſe fame confici clamarunt, & ad hanc vocem acerbiſsimam ſolam fundendam ſatis habuiſſe viriū viſi ſunt. Multi qui ditiores videbantur, præ mendicantium turba obſtupefacti, poſt infinitas facultates in egentes collatas, deinceps in duram quandam & inflexibilem animi affectionem propterea venerunt, quòd eandem penè calamitatem cum mendicis ſe breui perpeſſuros expectabant. Quare iam in medio foro plateis & angiportis mortua & nuda corpora proiecta, multorum dierum ſpacio inſepulta, miſerandum ſpectaculum oculis intuentium exhibuerunt. Iam verò nonnulli extincti, canum laniatus & præda facti ſunt. Ob quam cauſam, qui adhuc erant ſuperſtites, ad canes interimendos ſe conuerterunt, timore quodā perculſi, ne inſana rabie furentes, homines etiam viuos deuorarent. Peſtis autem omnes domos integras & familias penitus depaſcebatur: & eos vel maximè, quos fames propter alimentorum affluentiam, qua fruebantur, conſumere & conficere non poterat.

Canes cur trucidati.

Peſtis ſæuiſſima ſpecie illaſos necans.

Magiſtratus & præfecti, aliique propè infiniti, qui cum poteſtate & imperio erant, omniumq; rerum copia circumfluebant, perinde ac ſi fames quaſi de induſtria eos miſſos feciſſet, vt peſte interirent, acerbiſsimam mortem & maximè repentinam ſuſtinuerunt. Omnia igitur loca, angiportus, forum, plateæ, lachrymis, mœrore & planctu redundabāt. Neq; aliud quidquā ſpectare licebat, quàm miſerabiles fletus, quos pro tibiarum cantu & ſtrepitu ipſis in more poſito ediderunt. Quocirca mors his duobus telis (que ſuprà dixi) peſte videlicet & fame, hoc modo bellū gerens, vniuerſas familias breui temporis ſpacio abſumſit & depaſta eſt: adeò vt iam planè conſpicari licuiſſet, duo aut tria mortuorum corpora ex vnis ædibus pariter ad ſepulturam elata. Arrogantis tyranni Maximini oſtentationis, & decretorum per ſingulas ciuitates contra nos ſancitorum tale præmium ac merces fuit. Quo quidem tempore clara ſingularis Chriſtianorum erga quemq; & ſtudij & pij animi indicia apud omnes increbuerūt. Nam hi ſoli in tanto malorum cumulo ſuis rectè factis & piis officiis miſericordiam declarabant, & benignitatem: quorum alij in dies ſingulos mortuorum funeribus & ſepulturæ (infiniti enim erant, quibus ſepeliendis nemo curam adhibuit) diligentem nauarunt operam: alij multitudine eorum qui per totam ciuitatem fame vrgebantur, in vnum coacta, omnibus panes diſpertierunt: vſque adeò, vt hoc præclarum facinus per omnes homines cō ſtanti fama & magna celebritate peruaderet, & ſinguli Chriſtianorum Deum glo-

Mortis duo tela fames & peſtis.

Chriſtianorū ingentes famis peſtiſq; tēpore humanitatis et charitatis officia.

ria

ria & laude prædicarent, cóſque ſolos & veros Dei cultores re & factis comprobatos faterentur. Pro quibus rebus ad hunc modum confectis, magnus ille & cœleſtis Chriſtianorum propugnator Deus, ſimul atque his calamitatibus, quas ſupra commemorauimus, in omnes infideles pro maleficiis quæ præter æquum in nos admiſiſſent, terrorem ſuum & indignationem palàm oſtenderat, clementem & eximium ſuæ de nobis prouidentiæ ſplendorem de integro aduerſum nos effudit: nobiſque, tanquam in profunda tenebrarum caligine conſtitutis, mirandum in modum præclarum pacis ſuæ lumen cœlitùs demiſit: & omnibus planum fecit, ſe Deum eſſe, qui noſtrarum rerum ſemper diligentem rationem ducit, qui populum ſuum caſtigat: qui rebus afflictis, cum tempus poſtulat, eum coercet: qui rurſus, vbi ſuos diſciplina & correctione ſatis afflixerit, ſe propitium & beneuolum, his qui in eo ſpem ponunt, manifeſtò declarat.

Deus ſuos opportunè affligit & erigit.

DE VITAE EXITV TYRANNORVM *& quæ verba ante mortem ſuam habuerunt.*

Caput VIII.

Interp. Hic quædam verba in conuertendo adiecimus, quo hiſtoriæ & verè perſpicueq; explicetur, & ipſa ſibi cõſentiat. Nã Maximinus nõ in bello occubuit, vt verba Græca præ ſe ferũt, ſed poſtea domi graui morbo mortem oppetiit.

Maxentius à Conſtantino victus.

Maximinus à Licinio.

Conſtantini cõtra Maxentiũ bel. ũ ſolo pietatis zelo ſuſceptum.

Conſtantinus igitur (quem Imperatorem ex Imperatore, & religioſum ex religioſiſsimo patre, & omnino modeſtiſsimo ſatum, ſuprà diximus) Dei omnium rerum opificis & ſeruatoris noſtri impulſu contra improbiſsimos tyrannos excitatus, bello iure & legitimè indicto ſuſcepróque, Deo opem ferente, Maxentium Romæ mirandum in modum deuicit, Maximinus item Orientis tyrannus non longo tempore poſt Maxentij occaſum in vita manens, ab imperatore Licinio nondum inſaniente, in bello turpiſsimè ſuperatus fuit: & propterea tandem mœrore confectus occubuit. Conſtantinus autem Imperij honore & gradu ſummus, antea Romanorum, qui tyrannide opprimebantur, admodum miſertus, Deum cœli, verbúmque eius, omnium ſeruatorem Ieſum Chriſtum auxilio ſibi fore precibus obnixè obteſtatus, perrexit ire cum toto exercitu, quo Romanis libertatem ex maioribus illis traditam, iamque amiſſam recuperaret. Maxentius ergo magicarum præſtigiarum machinis potius, quàm ſubiectorum beneuolentia fretus, extra portas ciuitatis minimè egredi auſus eſt. Et quanquam innumerabili armatorum multitudine, & infinitis copiis, turmiſque, omnem locum, agrum & ciuitatem, quæcunque vel circa vrbem Romam, vel intra totius Italiæ ambitum ipſi inſeruiebant, muniuerat: tamen Cõſtãtinus imperator Dei præſidio nixus, primam, ſecũdam & tertiam aciem tyranni ex aduerſo inſtructam adortus, perfacilè omnes cœpit, ſubiugauitq;: & adeò magnam Italiæ partẽ iam peragrarat, vti quàm proximè Romã acceſſerit. Deinde, ne, dum tyrannum obſideret, ipſos etiam Romanos oppugnare cogeretur: Deus tanquam catenis quibuſdam tyrannum ex vrbe extraxit, & longo interuallo à portis conſtituit: & opera ſua iam olim contra impios edita, inq; ſacris libris tanquam in tabulis inſcripta (quæ quamuis fabulæ loco apud pleroſq; habeãtur, fideq; careant, fidelibus tamen pro certo creduntur) reipſa omnibus (vt comprehendam breui) tam infidelibus quàm fidelibus, qui has res geſtas tam admirabiles oculis aſpexerint, vera eſſe confirmauit. Quemadmodum enim ipſius Moyſis & antiquorum ac piorũ Hebræorum temporibus Deus Pharaonis currus & eius copias deiecit in altum, & delectos aſcenſores ſatelliteſq; regios in mari rubro demerſit, vndiſq; obruit: ſic Maxentius, quiq; cum eo erant armati & ſtipatores, in altum Tyberis gurgitem, tanquam lapis, præcipites deciderunt. Nam tyrannus, cum Dei virtute Conſtantino opem ferente, terga dediſſet, & in ipſa fuga fluuium ex aduerſo obiectum (in quo lintribus iunctis, & ponte artificioſe fabricato machinam ad ſuam ipſius interneciocem conſtruxerat: vnde illud verè in eum dici poteſt, Lacum aperuit, & effodit eum, & incidet in foueam quam fecit: conuertetur labor eius in caput ipſius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet) traiicere cœpiſſet, pontis in fluuio iunctione & compage diſſoluta, tranſitus ſubſidit, ruitque, & derepentè lintres cum ipſis viris in profundum labuntur: ipſeque ſceleſtiſsimus tyrannus pri-

Exod. 15.

Maxentij interitus Pharaonis cladi ſimilis.

Pſal. 7.

mus omnium in amnem præceps cadit, deinde ſatellites eius (ſicut diuina loquuntur oracula) veluti plumbum in rapidum aquæ gurgitem deſcenderunt. vti Conſtantinus cum ſuo exercitu ope diuina victoriam adeptus, meritò quidem, licet non verbis, re tamen, ſimiliter cum Iſraelitis, & egregio Dei famulo Moyſe, eadem quæ illi olim contra impium tyrannum Pharaonem, canere, & cum Maria ſorore Moyſis hoc modo dicere potuiſſet: Cantemus Domino: glorioſe
Pſalm. 7. enim magnificatus eſt: equum & aſcenſorem deiecit in mare: adiutor & protector factus eſt mihi ad ſalutem. Et rurſus: Quis ſimilis tibi in diis Domine? quis ſimilis tibi? glorioſus in ſanctis, admirabilis & præclarè faciens prodigia.
Conſtantini de Maxentio triumphus. Iſta igitur verba, aliáque his germana ac ſimilia, Conſtantinus, ad Dei ſummi ducis & victoriæ authoris laudem celebrandam, rebus ſuis geſtis pulchrè exprimens, Romam cum triumpho & celebri pompa ingreditur. Ibi tum omnes cateruatim, cum tenellis pueris & mulieribus, tam qui erant ex ordine Senatorio, quàm qui alio honore præſtabant, cum vniuerſo populo Romano læto oculorum obtutu, lubentibus animis, fauſtis acclamationibus, & inſatiabili gaudio, eum tanquam liberatorem, patriæ conſeruatorem, & patronum benigniſſimum exceperunt. At ille, vtpote pietate in Deum tanquam naturaliter menti illius inſita imbutus, non omnino clamore illo & applauſu populari commotus, non laudum elatus præconio, ſed ſubſidij à Deo allati admodum con-
Conſtantini trophæum. ſcius, confeſtim paſſionis Seruatoris trophæum in manu propriæ ſuæ ſtatuæ & imaginis collocari mandat. Atque vt primùm eius effigiem, ſalutare ſignum crucis dextra tenentem in celeberrimo loco totius vrbis poſuerant, eam inſcriptione in baſi Latinis literis inſculpta præcipit inſigniri, que hæc verba complexa eſt:

HOC SALVTARI SIGNO, VERO FORTITVDINIS INDICIO, NOSTRAM CIVITATEM TYRANNI IVGO LIBERAVI, ET SENATVM POPVLVMQVE ROMANVM IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINAE AMPLITVDINI ET SPLENDORI RESTITVI.

Conſtantinus & Licinius eo His de rebus Conſtantinus, & Licinius etiam, Imperij cum illo particeps
nomine, legémque (qui nondum in inſaniam inciderat, qua poſtea mente auerſa correptus eſt)
pro Chriſtia- Deum omnium bonorum quæ ipſis obtigerant authorem ambo collaudant, &
nis ferunt. vno conſilio animorúmque conſenſu legem pro Chriſtianis abſolutiſsimam accuratiſsimamque conſcribunt. Ac incredibiles Dei in eos res geſtas, & victo-
Qualiter affectus Maximinus audita de Maxentio victoria. riam contra tyrannum Maxentium habitam, ipſámque legem ad Maximinum, qui tum gentes in Oriente gubernabat, quique amicitiam & beneuolentiam erga ipſos gerere præ ſe ferebat, mittunt. Iſte, [*] his de rebus certior factus] primùm, vtpote tyrannus, immenſum animo dolorem cœpit: verum poſtea, quanquam aliorum imperio cedere videri nolebat, neque mandatum eorum diuulgare: metu tamen iubentium perterritus, hanc primam pro Chriſtianis epiſtolam tanquam ſua authoritate compoſitam, præfectis ſuæ ditionis neceſſariò perſcribit: & in ea quæ ab ipſo nunquam fuerant hactenus factitata, commenticia ratione contra ſe ipſe confingit.

[*] c. ἰδ δὲ ἔγνω γεγενημένων

EXEMPLAR EPISTOLAE TYRANNI Maximini.

Maximini epiſtola ad Sabinum pro Chriſtianis vi & ſimulato animo miſſa.

IOVIVS MAXIMINVS AVGVSTVS SABINO S.

" Cùm apud tuam grauitatē, tum apud omnes homines ſatis increbuiſſe arbitror
" dominos & patres noſtros Imperatores, Diocletianum & Maximianum, quando
" omnes ferè homines relicto deorū cultu, ſe cum Chriſtianorum gente cōmiſcuiſſe
" coniunxiſſeq; intellexerāt, rectè ſanè mādaſſe, vt cuncti qui à deorum ſuorum im-
" mortalium religione receſsiſſent, aperta animaduerſione & ſupplicio ad eorum ve-
" neratione denuò reuocarentur. Verùm cum ego fœlici quodam & proſpero caſu
" in Orientem primùm aduentarem, & complures homines qui reip. prodeſſe poſ-

ſent, à

» ſent, à iudicibus, ob eam cauſam, quam modò poſuimus, in loca quædam extranea
» relegatos animaduertere, cuiq; iudici mãdata dedi, vt nemo illorũ de reliquo in ho
» mines prouinciales crudeliter animaduerteret, ſed blanda aſſentatione potius, ad-
» hortationéque beneuola, ad deorũ religionẽ eos reducere conaretur. Id temporis
» igitur, dum iuſſa conuenienter & apposité à iudicibus iuxta mandatum meum ob-
» ſeruabãtur, neminẽ ex partibus verſus Orientẽ, vel miſſum in exilium, vel cõtume-
» lia affectũ cõtigit: imò verò etiã quia humanius cum illis agebatur, facilius ad deo-
» rum cultũ ſe receperũt. Poſtea, cũ anno præterito proſpero itinere Nicomediã pro-
» ficiſcerer, ibiq; commorarer, ciues eius ciuitatis ſimul cum deorũ ſtatuis ad me ve-
» niũt, maioremq; in modũ cõtendunt, vt Christiana gens nullo modo in ipſorũ pa-
» tria habitare permitteretur. Cæterũ ſimulatque cõplures eius regionis viros in illis
» partibus, domicilia ſua habere perſpexerã, ſic illis reſponſum dedi: eorũ petitionem
» mihi pergratã eſſe, ſed me non intellexiſſe illud idẽ ab omnibus poſtulari. Quod ſi
» qui eſſent, qui in illa ſuperſtitione perſtare vellent, ita cuiq; ꝓ ſuo arbitratu in inſti-
» tuto proprio perſiſtẽdi libertatẽ permiſi: & ſi ſponte ſua etiã deorum religionẽ am-
» plexari in animum inducerent, non equidem inficiatus ſum. Et ſicut benignum re-
» ſpõſum Nicomediæ ciuibus dedi: ſic cæteris ciuitatibus, quę adeò enixè idem à me
» contendiſſent, nempe vt nullus Christianus eorum ciuitates incoleret, neceſſe ha-
» bui humanitùs reſpondere: propterea quòd idem iſtud cum antiqui Imperatores
» omnes obſeruaſſent, tum ipſis dijs, quorũ prouidentia omnes homines, omnéſque
» reſp. gubernantur, viſum eſſet, vt eiuſmodi petitionem, quam pro religione & cul-
» tu diuini eorum numinis ad me retulerant, lubens admitterem. Quapropter licet
» tuæ in primis æquitati ante hoc tempus à me per literas ſignificatũ ſit, pérque mã-
» data ſimiliter imperatum, vt iudices contra prouinciales, qui Christianam gentem
» apud ſe retinere & incolumes ſeruare nitantur, nihil acriter & acerbè ſtatuant, ſed
» toleranter & placidè eos ferant: tamen ne vel à beneficiariis, vel ab aliis quibuſcũ-
» que contumelias, iniurias, aut moleſtas perturbationes pati cogantur: his etiam li-
» teris tuam animi magnitudinem & grauitatem admonere conſentaneum putaui,
» vt leni potius ſermone, & cohortatione benigna, noſtros prouinciales ad deorũ cu
» ram ac religionem agnoſcendam impellas. Vnde ſi quis ſua quadam animi indu-
» ctione deorum cultum agnoſcendum exiſtimet, hunc libenter admittere conue-
» nit: ſin nonnulli ſuam propriã religionẽ ſequi velint, eorum arbitrio & poteſtati li-
» berum relinquas velim. Quocirca tua æquitas, quod tibi concreditũ eſt, ſedulò ob-
» ſeruare debet: & nemini facultas permittatur, prouinciales noſtros contumelia vel
» moleſtia diuexandi: quandoquidem, vt ſuprà ſcripſi, liberali admonitione potius, &
» blanda ſermonis ſuauitate eos ad deorum venerationem & obſeruantiã reuocare
» par eſt. Atque, quo ipſum noſtrũ mandatũ in cognitionẽ omnium noſtrorũ prouin
» cialiũ veniat, edicto abs te edito, quod imperatũ eſt, diuulgare debes. Vt primũ iſta
Maximinus neceſsitate coactus, nõ ſua adductus volũtate, iuſſerat: deinceps ꝓpter
veteratoriam & falſò ementitam ſententiam, quam antea poſt parem nobis con-
ceſſam libertatẽ oſtendiſſet, apud nonnullos nec verus, nec fide dignus habitus eſt.
Idcirco nemo noſtrũ aut conuentus cogere, aut ſe in aperto & in oculos omnium
collocare audebat. Nam in eius literis de hac re nulla facta eſt mentio: ſed illud ſo-
lum in ipſis mandabatur: ne quiſquã nobis quicquã faceſſeret negocij: conuentus
autem agere, templa exædificare, vel aliud quippiam eorum quæ nobis in more po
ſita ſunt, tranſigere, eius literæ neutiquam permiſerunt. Et quanquam pacis & pie-
tatis authores Constantinus & Licinius ad eum literas dederant, vt nobis hæc om-
nia peragẽdi liberam faceret poteſtatem, & omnibus ſuis ſubiectis per leges & de-
creta idem conceſſerant: tamen ſceleſtiſsimus ille, ſi non diuina vltione eò detru-
ſus fuiſſet, & ad extremum inuito animo ad idem largiendum compulſus, nun-
quam ei aſſentiri in animum induxiſſet. Eius autem rei eiuſmodi cauſſa fuit.
Cum magnitudinem Imperij ei non pro dignitate (indigniſsimus enim erat) com-
miſsi, amplius rectè ferre non poſſet, ſed propter vacuitatem modeſtiæ, Imperato-
ris animum mirè exornantis, ineptè res ſuſcipere aggreſſus fuiſſet, & omni inſolẽ-
tiæ arrogantiæ oſtentatione animum temerè & inconſideratè extuliſſet, iam contra

Qualiter veteratorijs Maximini literis affecti Christiani.

A quibus initiis ceperit Maximinus cũ Imperij sociis bellum.

Imperij conſortes,qui ipſi omnibus rebus,vt genere,eruditione,dignitate,prudẽtia,&(quod caput eſt omnium)moderatione animi ſinceraque in verũ Deum pietate præſtabant:confidenti mente facinus audax inſtituit, ac ſe ſummum honoris gradum inter eos tenere prædicauit:atque adeò ad tantam tamque inſanam proceſsit dementiam,vt amicitiæ fœdere,quod pactus fuiſſet cum Licinio,rupto violatóque,bellum crudele contra ius faſque omne excitaretur.Tum exiguo temporis momento omnia ſeditione permiſcere,omnes ciuitates perturbare cœpit:exercitũ ex hominibus multitudine infinitis cogere,acie cõtra Liciniũ inſtructa ad dimicandũ exire:dæmonũ fiducia,quos ipſe deos putabat,conſtãter niti, & innumerabilibus armatorum copiis arroganter ſe iactitare. Ac cum ad manus ventum eſſet,clementi Dei obtutu fuit & prouidentia prorſus deſtitutus, victoriaque ex ipſo vno & ſolo omnium Deo Licinio donata.Primũ ergo turba illa armatorum, qua tantopere cõfiſus fuerat,miſerè periit:& vbi ſatellites eum nudatum deſertúmque reliquerant,& ad Licinium victorem ſe contulerãt,infelix ille regium apparatum, ipſi certè parum decorum & conſentaneum, quàm celerrimè exuit,animóque timido, abiecto, effœminatóque in plebeiorum multitudinem clanculum irrepſit. Deinde fugam cepit,& ruri inter vicos ſe abdidit: & dum ad hunc modum vitæ ſuæ ſaluti & incolumitati proſpiciebat,ægrè hoſtium manus euitauit.In quo planè diuina oracula certa veráque reipſa demõſtrauit,in quibus dictum eſt: Non ſaluatur rex per multam virtutem,& gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem,in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur.Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum,& in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius: vt eruat à mortẽ animas eorum.Sic igitur tyrãnus totus ignominia & dedecore perfuſus,vbi in ſui imperij partes regreſſus fuit,primum furioſa bile inflammatus,multos ſacerdotes ac prophetas deorum(quos iampridem ipſe in ſumma habuerat admiratione, & quorum oraculis impulſus bellum ſuſceperat)tanquam præſtigiatores,veteratores denique ſalutis ipſius proditores trucidat. Deinde Chriſtianorũ Deo gloriam tribuens,legem pro eorum libertate accuratiſsimè pleniſſiméque cõſtituit:& extẽplò lethali angore excruciatus, abſque vlla temporis dilatione deceſſit è vita. Lex autem eius ſubiectus pro Chriſtianis promulgata talis fuit.

Vincitur turpiter Maximinus.

Moriturus ſuos ſacerdotes & prophetas interficit, deũque cognoſcit.

Exemplar legis ſiue decreti à tyranno pro Chriſtianis editi.

IMPERATOR CÆSAR CAIVS, VALERIVS, MAXIMINVS, GERMANICVS, SARMATICVS, PIVS,

Fortunatus, Inuictus, Auguſtus, Suis S.

Maximini tyrãni paulò pòſt morituri pro Chriſtianis decretum.

Prouincialium noſtrorum vtilitati aſsiduè & ſine intermiſsione conſulere nos omni ratione decet:atque ea illis libenter velle præſtare, quibus eorum omnium emolumẽnta rectiſsimè conſtituantur,& quæ videantur ad commune eorum adiumentum & commodum vel maximè pertinere:ac quæ reipub. præſidio conueniant,quæque cuiuſque menti & cogitationi grata ſint, neminem ignorare, imò verò quoque ad illud libẽter ſe transferre,& velut animo recurrere,& ſingulos homines hoc intelligere,hoc intra ſe cõplecti,minimè obſcurum eſſe putamus. Cum igitur ante hoc tempus, ex eo quod patres noſtri diuiniſsimi Diocletianus & Maximianus mandauerant,vt Chriſtiani à conuentibus agendis prohiberentur, multos tumultus,multáſque direptiones à publicis magiſtratuum miniſtris fieri,& poſtea idem malũ ad prouincialiũ noſtrorũ moleſtiam(quorũ quieti cum primis prouidere laboramus)longius manare,eorumque facultates diſsipari & conteri perſpicuè intelligeremus, literis anno præterlapſo ad præfectos cuiusque prouinciæ datis,decreuimus,ſanciuimúſque, vt ſi quis in animo haberet talem vitæ conſuetudinem,aut religionis illius obſeruationem conſectari,hunc liberè & abſque impedimento ſuæ ipſius ſententiæ & inſtituto poſſe adhæreſcere, & à nemine omnino impediri,prohiberique:& illis facilem poteſtatem fieri, vt abſque metu aliquo aut ſuſpicione,quod cuique viſum eſſet,id quiſque tranſigeret. Verùm iam nos minimè præterit,iudices nonnullos noſtra mandata pro nihilo putaſſe, effeciſſeque vt & noſtri homines non modò de noſtris edictis vehementer dubitent,verùm etiã religionis inſtitutis,quæ ipſis maximè placere videtur, præ metu lentius ac tardius ſe accommodent.

ſe accommodent. Quare vt deinceps omnis cauſa dubitationis & timoris ſublata ſit, hoc edictum diuulgari ſtatuimus, quò omnibus planè conſtet, ex hac noſtra donatione, liberã eſſe poteſtatem illis qui iſtam ſectam & religionem ſequi voluerint, eam pro arbitratu ſanctè, vt eorum mos fert, & auguſtè excolendi. Quinetiam vt dominica & ſacras ædes reficiant, à nobis conceſſum eſt. Et quo noſtra donatio liberalior & munificẽtior fiat, hoc etiam promulgandum cenſuimus, vt ſi quæ ædes, aut agri Chriſtianorum iuris antehac extiterint, qui ex patrum noſtrorum mandato in ius fiſci relati ſunt, ſiue ex aliqua ciuitate occupati, ſiue abalienati per venditionem, ſiue pro munere alicui donati, hos omnes ad antiquum Chriſtianorum ius reſtituantur: hócque mandauimus, vti noſtram pietatem & prouidentiam inde omnes ſatis dilucidè animaduertant. Iſtæ ſunt ipſius tyranni voces, quas non anno integro poſt edicta contra Chriſtianos columnis ab ipſo propoſita literis mandandas curauit. Ac cui paulo antè, nos quidem impij, Dei oſores, & totius mũdi pernicies videbamur, vſque adeò vt nec ciuitatem, nec agrum, nec ſolitudinem, aut locũ deſertũ incolere nobis permiſſum eſſet, ab eodẽ iam decreta & leges pro noſtra libertate cõſcriptæ ſunt. Item qui non ita pridẽ igne, ferro, beſtiarum & volucrũ laniatu ante oculos tyranni abſumpti erant, & quoduis genus pœnæ, ſupplicij & diſceſſionis è vita miſerandũ in modum tanquã nequam & ſceleſti homines perpeſſi, hi iam ab eodẽ cùm creduntur verã piamq; religionẽ colere, tum dominica reſarcire permittuntur. Et iura quædam ad eos ſpectare, idem tyrãnus teſtatur ac cõcedit. Atque eiuſmodi palàm cõfeſſus, aliquo ſaltẽ potiebatur beneficio, propterea ꝙ minus quàm pati oportuerat, paſſus eſt: qui quidem repentina Dei percuſſus plaga, in ſecunda belli cõflictatione occubuit. Ac talis vitæ exitus illi contigit, nõ qualis ducibus bellicoſis, qui pro virtute, próque amicis & familiaribus in prælio fortiter ſe gerentes, fidenti animo glorioſam mortem ſubierunt: quandoquidem ille, vtpote impius & Dei aduerſarius, dum ipſius exercitus paſſim iam in cãpo inſtructa acie verſabatur, domi ipſe moratus, & intra parietes ſe occultãs, inopinato Dei flagello toto corpore perculſus fuit, debitúmque pro ſceleribus luit ſupplicium: ſic vt grauibus dolorum ſtimulis, & acerbo cruciatus morſu agitatus, famiſque confectus diritate, pronus in terram rueret. Eius etiam caro vniuerſa, ardore cœlitùs inuecto & haud aſpectabili contabuit, adeò vt ea pedetẽtim exeſa abſumptáque tota priſtinæ formæ effigies tandem penitus deleretur, & tanquam ſimulachrũ quoddam oſſium exiccatorum longinquitate temporis exhauſtũ attenuatúmque illi ſolum relinqueretur: ſic vt qui præſto aderant, eius corpus nihil aliud eſſe exiſtimarent, quàm ſepulchrum animæ, quæ in eo quaſi in cadauere penitus putrefacto defodiebatur. Et cum æſtus adhuc vehementius eum ex intimis medullis inflammaſſet, ei exilierunt oculi, & è propria ſede in qua conquieuerant elapſi, eum cæcum omnino reliquerunt: deinceps ægrè ſpiritum ducens, Domino ſe confitetur, mortémque inuocat. Ad extremum, iſta propter amentiam & temeritatem contra Chriſtum admiſſam meritò ſe perpeti confeſſus, animam efflat.

Mira & repentina Maximini conuerſio.

Maximini interitus Chriſtianorum perſecutore dign⁹.

De ſuprema hoſtium pietatis internecione. Cap. IX.

SIc ergo cũ Maximinus (qui ex reliquis omnibus pietatis hoſtibus peſſimus planè fuit) è medio ſublatus eſſet, eccleſiæ gratia Dei omnipotentis ab ipſis fundamentis denuò ædificatæ erectæque fuerunt: & non ſolum verbum Chriſti ſuum ſplẽdorem ad gloriam Dei omnium rerum moderatoris longè latéque profudit, maioremque quàm antea recuperauit libertatem, verùm etiam impij & nefarij pietatis hoſtes turpi dedecore & maxima ignominia affecti ſunt. Nam primùm Maximinus ille ab ipſis Imperatoribus omnium hoſtis infeſtiſſimus prædicatus eſt, & per edicta publica tyrannus ſcelere & impietate planè perditiſſimus, infamia turpiſsimus, Dei maximus oſor perſpicuè notatus. Ex tabulis etiam & inſcriptionibus, quæ erãt in ipſius & liberorum ſuorum honorem in ſingulis ciuitatibus collocatæ, aliæ è ſublimi in ſolum deiectæ conteruntur, aliæ tanquam vultu ipſo & exteriore effigie deleta, deformi & tenebricoſo colore oblitterãtur. Statuæ etiam quæ ad eius venerationem & amplitudinem eri-

Damnata Maximini acta magno poſt eius mortem dedecore.

S

gebantur,ſimili ratione deturbatæ confringuntur, & his qui in eas probra intorquere & contumelioſe inſultare voluerunt,riſui & ludibrio exponuntur. Deinde aliis qui pietatis in Deum inimici erant,omnes honores, omnia ſplẽdoris inſignia prorſus adimuntur. Vniuerſi porrò qui videbantur Maximini partes defendere, qui præcipuis dignitatis ornamentis ab eo honorati erant, quíque quò illis magis blandirentur,in noſtram religionem proteruè & petulanter impetum fecerant,interfecti ſunt: vt Peucetius,qui præter cæteros apud eum in ſummo honore, ſummáque reuerentia habebatur,& inter amicos illius chariſſimus erat, iterũ & tertiò conſul factus,generaliſque omnium rationum in eius imperio referendarum præfectus ab eo conſtitutus,vt Cultianus,qui eodẽ modo per omnes honoris gradus præteruectus eſt,infinitaq; cæde Chriſtianorũ qui erãt in Ægypto inſigniter nobilitatus.vt alij nõ pauci,quorũ conatu fines tyrãnidis Maximini & roborati & ꝓpagati dicuntur.Theotecnũ porrò vltio diuina,quæ in obliuionẽ ſcelerum eius cõtra Chriſtianos editorum neutiquam venerat,ad eundem numerum adiunxit. Nam quanquam propter ſtatuã quam Antiochiæ erexerat, putabat ſe rem proſperè geſturum,& iam præfectura à Maximino donatus erat:tamen Licinius cum Antiochiam aduentaſſet,& de præſtigiatoribus habuiſſet quæſtionem, & prophetas ac ſacerdotes ſtatuæ nuper fabricatæ cõſecratos verberibus grauiter cecidiſſet,& qua ratione quibúſue ſimulationis inuolucris illas fraudulentas præſtigias obtexiſſent, ſciſcitatus eſſet,vſque vt ipſi præ tormentorũ cruciatu nullo modo amplius celare poſſent,totúmque myſterium aperuiſſent,& fallaciam illam techna Theotecni machinatam prodidiſſent,quò debitum omnibus ſuppliciũ irrogaret, primum ipſum Theotecnum,deinde reliquos præſtigiarũ ſocios,poſt multas plagas ipſis inflictas, morte mulctauit. Iſtis omnibus adiecti fuerunt Maximini liberi, quos iã ipſe tam honoris regij quàm inſcriptionum in tabulis ac picturis inſculptarum participes effecerat.Quin etiam huius tyrãni cognati & familiares,qui antè tam inſolẽter gloriati erant,ſeque omnes homines ſuæ ditioni ſubiecisse iactitarẽt, eadem ſupplicia cum his quos commemorauimus,ſumma cum ignominia & turpitudine ſuſtinuerunt. Siquidem diſciplinã non exceperant,non norant,neque intellexerant Sacrarum literarum admonitionẽ,quæ ſic loquitur: „Nolite ſperare in principibus, in filiis hominum in quibus non eſt ſalus. Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam:in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Sic igitur impiorum ſordibus expurgatis,præclara Imperij gubernacula,firma,ſtabilia,omnis inuidiæ expertia,ſolis Conſtantino & Licinio iurè remanſerũt.Qui quidem ſimulatque infeſtos Dei aduerſarios initio regni ex hominum vita exemerant,& Deum ſuarum rerum proſperè geſtarum authorem lubentibus animis agnouerant,cùm ſtudium virtutis & pietatis,tum verum cultum,& gratiarũ actionem quæ Deo ſe debere intelligebant,per leges & decreta pro Chriſtianis ſancita manifeſtò declararunt.

Maximini amici ſupplicio affecti. *Peucetius.* *Cultianus.* *Theotecnus, reliquique præſtigiatores.* *Liberi eiuſd. & cognati.* *Pſal 145.* *Conſtantinus & Licinius Imperatores.*

LIBRI NONI FINIS.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSAREÆ PALÆSTINÆ, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

Liber Decimus.

De diuina nobis procurata pace. *Cap. I.*

SEd Deo patri omnipotenti & rerum vniuerſarum regi ac gubernatori ſit maxima in omnibus gratia:nec minor etiam filio ſeruatori ac redemptori animarum noſtrarum Ieſu Chriſto tribuatur, per quem precamur, vti pace firma & ſtabili perpetuò fruamur: ſicque ab omnibus moleſtiis, cùm quæ extrinſecus importari, tum quæ in ipſa interiore cogitatione oriri ſolent, vacui liberique vitam degamus. Ac quoniã tuis precibus impulſi, ſanctiſſime Pauline, hũc decimum librũ hiſto-

CONSTANTINVS ET LICINIVS

hiſtoriæ Eccleſiaſticæ iã opportunè illis libris qui antegreſſi ſunt appoſuimus, tibi
hoc quidquid eſt laboris dicare, tuoq; nomine in lucẽ edere inſtituim⁹: † in quo ve- *Paulini hortatu ſcriptus, eidémque dicatus hic liber decimus.*
† ὥσπερ ἐπισφραγῖσμα τῷ ὅλης ὑποθέσεως ἀναβοώμενος lut faſtigium toti operi imponentes, tuas laudes prædicabimus. Meritò igitur hoc
loco in numero perfecto, perfectam & abſolutam panegyricam orationem ad Dei
gloriã illuſtrandum, cuius auxilio eccleſiæ denuò ædificatæ ſunt, accuratè cõtexe-
mus: idque diuino Spiritui obſecuti, hoc ferè pacto nos cohortanti: Cantate Do- *Pſal. 97.*
mino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Seruauit ſibi dextra eius, & brachium
ſanctum eius. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, in conſpectu gentium reuela-
uit iuſtitiam ſuam. Idcirco ſacroſancto Dei eloquio hoc nobis canticum recolendũ
præcipienti, hoc noſtro ſermone concinnè applaudamus: idque propterea, quòd
poſt acerbas & triſtes illas ærumnas, partim ſub oculorum aſpectum, partim ſub
audiendi ſenſum ſubiectas, tales res in præſentia cernere, tales etiam laude & præ- *Pax eccleſiæ perſecutoribus eius ſublatis.*
conio efferre per Dei gratiam poterimus, quales ante noſtra tempora multi reuera
iuſti, & ſancti Dei martyres cupierunt in terra videre, & non viderunt, audire, &
non audierunt. Verùm hi quàm celerrimo curſu ſublati ad ſuperos, res multo præ-
ſtabiliores ſunt conſecuti, & in ipſo cœlo & paradiſo diuinis deliciis perfruuntur.
Nos autem hæc beneficia maiora, quàm noſtræ vitæ conditio fert, cõfitentes, ſicut
egregiam Dei eorundem authoris magnificentiam obſtupeſcimus: ſic illum opti-
mo iure totius animæ viribus colẽtes, ſummè celebramus: & ſacras prophetæ præ-
dictiones ſcriptis proditas, veras eſſe teſtificamur, in quibus dicitur: Venite & vi- *Pſal. 45.*
» dete opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella vſque ad finẽ
» terræ. Arcum conteret & cõfringet arma, & ſcuta comburet igne. Pro quibus adeò
euidenter in nobis expletis, magnoperè lætemur, & deinceps ad ea quæ ſequũtur,
pergamus. Vniuerſum impiorum genus eo modo qui ſuprà eſt demonſtratus, de-
letum & extinctum eſt, & ex hominũ cõſpectu ſubitò ita euanuit, vt aliud Dei ora-
» culum videatur ad exitum perueniſſe, quod ſic loquitur: Vidi impium ſuperexal- *Pſal. 37.*
» tatum, & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat: & quæſiui lo-
» cum eius, & non eſt inuentus. Dies iam decætero ſerena & ſplendida, quam nulla
nubes ſua opacat vmbra, claris cœleſtis luminis radiis, eccleſiis Chriſti per vniuer-
ſum orbem effulſit. Neque gentilibus hunc noſtrum inſignem triumphum Deus
inuidit, ſed eos ex æquo nobiſcum omnium bonorum, quæ nobis cœlitùs demi-
ſiſſet, benignúſque ſuppeditaſſet, effecit participes.

De Eccleſiarum renouatione. *Cap. II.*

VNiuerſum igitur humanum genus graui tyrannorum oppreſſione libe- *Reuiuiſcentia eccleſiæ lætitia.*
ratum eſt. Atque vt alij prioribus malis, quibus conflictati erant, alia ra-
tione piorum propugnatorem, ſolum verũ Deum eſſe ingenuè confeſſi
ſunt: ſic nos in primis, qui ſpem in Chriſto Dei defixã habebamus, incre-
dibilem lætitiam animo percepimus. Quinetiam omnium noſtri mentes diuino
quodam & cœleſti gaudio triumpharunt, dum ſingula loca tyrannorum ſcelere &
impietate paulo antè diruta, tanquam poſt diuturnam & mortiferã vaſtitatem iam
quodam modo reuiuiſcere, & templa ſolo æquata, ab ipſis fundamentis denuò ad
immenſam altitudinẽ erigi, & multo maiore ſplendore atq; amplitudine quàm illa
quæ dudum euerſa erant illuſtrari videbamus. Imperatores item ipſi, qui ſummam *Imperatorum beneuolentia & liberalitas in eccleſiam & epiſcopos.*
rerũ obtinebant, ratis legibus pro Chriſtianis ſancitis Dei in nos munificẽtiæ per-
magnam quaſi acceſſionem adiunxerunt. Imperatoris enim Conſtantini literæ ad
epiſcopos ſunt miſſæ, quibus & honores fuere illis delati, & donata pecunia: qua-
rum literarum voces Latino ſermone non à ratione alienum erit, vbi opportu-
num tempus de illis diſſerendi ſe offeret, in hoc libro, tanquam in illuſtri qua-
dam tabula inſcribere, quò immortali memoriæ ad omnem poſteritatem omni-
no commendentur.

De Encæniis vbique locorum celebratis. *Cap. III.*

Templorum conſecrationes, Epiſcoporúmque & populorum frequentes conuentus.

DEinceps celebre ſpectaculum, nobis omnibus optabile & vehementer deſideratum, ante omnium oculos proponebatur: dedicationũ ſcilicet feſtiuitates per vrbes ſingulas, templorum nuper exædificatorum cõſecrationes, frequentes epiſcoporum in vnum conuentus, pregrinorum longè ab exteris regionibus accedentium concurſus, mutuæ populi in populũ beneuolentiæ, propterea quòd membra corporis Chriſti in vnam quaſi harmoniæ & concentus conſpirationem coibant. Quapropter aptè admodum & conuenienter oraculo prophetico, quod futurum erat, myſticè præſignificanti, os ad os, & iunctura ad iuncturam coaleſcebat: & alia eius generis, quæ diuinus ſermo per obſcura quædam & inuoluta ænigmata deinceps verè profatus eſt in eandem ſententiam. *Ezech. 37.* Vna erat ſacri Spiritus virtus & potentia, quæ per vniuerſa Eccleſiæ membra permeauit: vna omnium mens & ſententia, vna & eadem fidei propenſio ac ſtudium, vna ex omnium ore conſentiens diuinitatis laus: perfectus etiam in ſummis Eccleſiæ præfectis cultus & obſeruantia: accurata ſacrorum myſteriorũ adminiſtratio: decori Eccleſiæ ritus, interdum pſalmorũ cantu, & cæteris hymnorum diuinitùs nobis traditorum recitationibus, nonnunquam diuinis & myſticis miniſteriis exequendis celebrati: erant item arcana paſſionis Seruatoris ſymbola. Cuiuſque item ætatis genus, cuiuſque ſexus multitudo, vt maris & fœminæ, totis cogitationis viribus, læta mente, alacri animo per preces & gratiarum actiones, Deum omnium bonorum authorem venerati ſunt. † Singuli etiam eccleſiarum præſides qui in conuentibus aderant, ſingulas orationes panegyricas habuerunt: & vt vis & facultas dicendi ſuppetebat cuique, ſic quiſque eam celebritatem prædicauit. Tyri autem vir quidam valde modeſtus, progreſſus in medium, orationem accuratè contextam, in ipſa crebra Eccleſiæ frequentia, multis præſentibus gregis Chriſti paſtoribus, qui quietè & decorè audientiam fecerunt, recitauit, inque ea nominatim vnum ſolum epiſcopum, facilè præſtantiſſimum, Deóque chariſsimũ (cuius opera ac ſtudio egregium templum ibi, quod ſplendore omnia templa gentis Phœniciæ longè ſuperabat, magnificè fuit extructum) ſummis laudibus extulit: ſicque dicere ingreſſus eſt.

Eccleſiaſtatim, & ritus ſub Conſtantino notandi.

Vbi & à quo ſequens habita oratio.

† ἐκίνει δὲ ἐς λόγους ἅπας τῶν παρόντων ἀρχόντων πανηγυρικούς.

Oratio Panegyrica pro eccleſiarum exædificatione recitata, & Paulino Tyriorum epiſcopo dedicata. Cap. IIII.

Exordium à ſacerdotum & Paulini præcipuè perſona.

AMici Dei, & ſacerdotes, qui ſacroſancto podêra indumẽto, cœleſti gloriæ corona, diuina vnctione, & ſacrata ſancti Spiritus ſtola circumueſtiti: túque venerandum noui ac ſancti Dei templi decus Pauline, qui eximiæ prudentiæ inſignibus à Deo exornatus, egregia florẽtis & integræ virtutis opera, actionéſque edidiſti, cui ipſe Deus, qui vniuerſum mundum ſuo complexu continet, ſui in terra domicilij ac templi exædificationem renouationémque ad Chriſti, vnici & primogeniti ipſius verbi, ſanctǽque & decoræ eius ſponſæ Eccleſiæ honorem conceſſit: ſiue quis te nouum Beſeleel, diuini tabernaculi architectum velit appellare: ſiue Salomonem, nouæ Hieruſalem veteri illa longè præſtantioris regem: ſiue etiam nouum Zorobabel, qui templo Dei multo maiorem ſplendorem, quàm quo antea nitebat, adiecit. Quinetiam vos compello, ô ſacri gregis Chriſti oues, diuini verbi familia, ſchola modeſtiæ, auguſtũ & diuinum pietatis adiutorium: quemadmodum nos iam olim, admirabilia Dei prodigia, & miracula à Domino edita, eiúſque in illis beneficia in homines declarata, per diuinas ſacræ Scripturæ lectiones auditione accipere poteramus, & ita diuinitùs inſtituti cum Dauide hymnos & pias cantiones in Deum reſonare, hoc pacto (Deus auribus noſtris audiuimus, patres noſtri annunciauerunt nobis: opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis) ſic iam deinceps non auribus & verborum ſono brachium excelſum, & dextram cœleſtem Dei omnium bonorum authoris, ſummi noſtri regis percipere, ſed re & factis (verè dicam) & oculis coràm, rerum geſtarum quæ quondam erant memoriæ proditæ, fidem & veritatem intueri, & propterea hunc ſecundum victoriæ hymnum meritò canere poſſumus, & ita perſpicuè eloqui ac dicere cum propheta: Sicut audiuimus, ſic & vidimus, in ciuitate

Ab auditorum perſona.

Pſal. 45.

A beneficiorum magnitudine per collationem.

ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri. At in qua tandem ciuitate? nunquid in hac, quæ nuper à Deo extructa & fabricata eſt, quæ eſt Eccleſia Dei viuentis columna & firmamentum veritatis? *Pſal. 47. 1 Timoth 3.* de qua ſic etiam aliud diuinum oraculū annunciat: Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. *Pſal. 83.* In quam, cum Deus omnis boni largitor nos per gratiam vnigeniti filij ſui cōgregauerit, quiſque eò accerſitus ſic voce & ſermone decantet: Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus. *Pſal. 121.* Et iterum: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. *Pſal. 25.* Ac non ſinguli ſolum, ſed ſimul vniuerſi vno ſpiritu, vnóque animo Deum venerātes perſonemus: Magnus Dominus, & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri, in mōte ſancto eius. *Pſal. 47.* Etenim reuera ipſe magnus eſt, & magna domus eius, excelſa, ampla, & pulchritudine ſpecioſa præ filiis hominū. Magnus Dominus, qui facit mirabilia ſolus: magnꝰ, qui facit magna & inſcrutabilia, glorioſa & eximia, quorum non eſt numerus. *Dei patris laudes.* Magnus, qui occaſionū & temporū viciſſitudines cōmutat, qui deponit reges, & conſtituit: ſuſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem. *Pſal. 112.* Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles à terra. Eſurientes impleuit bonis, & brachia ſuperborum contriuit. *Luc. 1.* Vnde non fidelibus ſolum, ſed infidelibus etiam res olim à ſe geſtas in Sacris literis memoriæ proditas veras eſſe confirmauit ille ipſe qui eſt rerum admirabilium opifex, qui magnarum architectus, qui vniuerſarum Dominus, qui totius mundi fabricator: qui omnipotēs totus bonus, vnus & ſolus Deus. Cuius ſpiritui obſequentes, nouum canticum cantemus ei, qui facit mirabilia ſolus: quoniam in ſeculum miſericordia eius: ei qui percuſſit reges magnos, & occidit reges fortes: quoniam in ſeculum miſericordia eius: quia in humilitate noſtra recordatus eſt noſtri Dominus, & redemit nos ab inimicis noſtris. *Pſal. 135.* † Atque hiſce præconiis primum omnium rerum parentem & procreatorem celebrare non aliquando deſiſtamus. Secundum etiam, bonorum authorem, diuinæ cognitionis explicatorem, magiſtrum veræ pietatis, impiorum euerſorem, interfectorem tyrannorum, rectum vitæ moderatorem, noſtri omnium, cum eſſemus reprobati & reiecti, ſeruatorem Ieſum ore cōcinentes veneremur. *Chriſti laudes eiuſque in Eccleſiam beneficia.*

† ἢ, τὸν μὲν τῶν ὅλων πατέρα δυοῖν ἀνευφημοῦντες, μήποτε διαλίπωμεν.

Nam ſolus ille benigniſſimi patris benigniſſimus & vnigenitus filius, paternæ clementiæ deſiderio morem gerēs, noſtri naturam, qui in peccatorum corruptione & eluuie volutati iacebamus, libenter induit: & tanquam medicus longè præſtantiſsimus, triſtes & ærumnoſos ægrotantium morbos, quò illis largiatur ſalutem, intuetur, †horrida & tetra vlcera cōtrectat, & propter alienas calamitates proprio ac ſuo corpore dolores exhaurit. Qui nos nō modò morbo vexatos, grauibus vlceribus & ſanie tabeſcētibus vulneribus oppreſſos, ſed iam in numerū mortuorū relatos, ex ipſo opaco mortis receſſu ad ſuam gloriam participādam recuperauit. Quippe nemini alij eorum qui in cœlo fuerunt, tantum ſuppetebat roboris, vt tot perditos homines re quidem ipſa poſſet ad ſalutem reducere. Solus igitur Chriſtus, graue onus noſtræ afflictæ & calamitoſæ corruptionis in ſe ſuſcepit: ſolus noſtros exantlauit labores: ſolus multam pro impietatibus noſtris ſubiit: ſolus non ſemineces, verùm omnino in monumentis, in ſepulchris fœtidos, & iam grauiolētes reſtituit: ſolus & olim & iam ſtudio ſuo, & cura beneuola, præter cuiúſque noſtri ipſorū ſpem & expectationem ſeruauit: ſolus denique magnam paternorum bonorum affluētiam nobis impertiit: qui eſt vitæ author, lucis largitor, magnus & eximius noſter medicus, rex, Dominus & Chriſtus Dei. Et ſicut quondam, cum humanum genus vniuerſum, dæmonum impiorum fraude, & malignorum ſpirituum conatu eſſet quaſi nocte quadam obſcura, & denſa caligine obtectū, obrutúmque, ſemel ipſe ſolus apparēs ardētibus luminis ſui radiis, multiplices & tortuoſas ſcelerum noſtrorum catenas tanquam ceram igne liquefactam diſſoluit: ita iam cum propter tantam gratiam, propter tantum beneficium, inuidia omnis virtutis inimica, & ſceleſtus dæmon totius probitatis hoſtis, propè præ iracundia diſruptus eſſet, & omnes ſuas lethales ac mortiferas copias aduerſum nos inſtruxiſſet, & primùm inſtar rabidi canis dentes in lapides contra ipſum proiectos illiſiſſet, & furorem ſuum, qui contra pios viros, aduerſarios ſuos incendi ſolet (dum immanem ſuam ac pluſquam belluinam rabiem in lapides templorum, & inanimam ſacrarum ædium materiam conuerte-

† Græcâ hæc loco ſumpta videntur ex veteri quodam poeta, & corrupta eſſe.

bat, & eccleſiarum vaſtitatem ac ruinam, ſicut ipſe ſecum putauit, edebat) in tela inanima expuiſſet, cúmque deinceps horrenda ſibila & ſerpentinas ipſius ac peſtiferas voces, nonnunquam per impiorum tyrannorum minas & terrores, interdum per nefanda & contumelioſa perditorum principum decreta profudiſſet, exitialéque mortis virus ex faucibus euomuiſſet, & lethalibus ac pernicioſis venenis animas à ſe ineſcatas infeciſſet, & mortiferis mortuorum ſimulachrorum victimis eas ferè ad æternã mortem truſiſſet, & homines belluina immanitate efferatos cõtra nos incitaſſet, eóſque omne crudelitatis genus in nos exercere coegiſſet: rurſus quaſi de integro ille magni conſilij angelus, potentiſſimus omnium rex, ſummus Dei dux, poſtquam fortiſſimi regni ipſius milites erant omni tormentorum genere, quæ patienter & cõſtanti animo pertulerãt, ſatis ſupérque exercitati, ex inopinatò ſeſe oſtendit: omnéſque hoſtes & inimicos ſuos ita penitùs deleuit, & redegit in nihilum, vt ne nominari quidem aliquando videantur: & quos ſibi charos, quos amicos habebat, apud omnes, nõ homines modò, ſed cœleſtes etiam poteſtates, ſolem, lunam, ſydera, cælum ac mundum vniuerſum præter omnium opinionem ad tantam gloriam euexit, vt iam (quod quidem non aliàs) ſummi imperatores, honorem, quem ſunt ab eo conſecuti, planè ſentientes, in deteſtabiles mortuorum idolorum vultus ac effigies expuant, profanos dæmonum cultus proterant, veterem errorem à patribus ductum irrideãt, vnum ſolum Deum cõmunem cum omnium, tum ipſorum patronum agnoſcant: Chriſtum Dei filium ſummum vniuerſorum regem fateantur, eum ſeruatorem inſcriptionibus in columnis inciſis pronunciẽt, & præclara eius facinora, victoriaſq; cõtra impios partas literis maiuſculis ad perpetuam memoriam in tabulis media in vrbe, quæ totius orbis terrarum regina eſt collocatis, ſcitè deſcribendas curarint: adeò vt ex omnibus qui à primo æuo extiterint, ſolus IESVS Chriſtus ſeruator noſter, ab imperatoribus qui ſummum in terris principatũ obtinent, non tanquam rex ab hominibus de more conſtitutus eſſe concedatur, ſed vt ingenuus Dei omnipotentis filius, & Deus ipſe vniuerſitatis moderator ſumma veneratione dignetur. Idque planè meritiſſimo. Nam quis vnquam regum tantum virtutis ac potentiæ nactus eſt, vt nomen ſuũ ita poſſet propagare, vti omnium hominum aures percelleret, ínque omniũ ore ac ſermone verſaretur? Quis princeps leges tam pias támque modeſtas inſtituit, eáſque tam firmè cõſtabiliuit, vt omnes homines ab vltimis terræ oris, ad extremos vſque totius mũdi terminos cùm illas approbarent, tum iiſdem ſua ſponte morem gererent? Quis gentes indomitas, moribus barbaras ac immanes, legibus quantumuis manſuetis & benignis repreſſit? Quis tot integris ſeculis ab omnibus oppugnatus, virtutem & potentiam, quæ ſupra hominem putanda eſt, oſtendit, ita vt in dies ſingulos magis magiſque floreret, & per omnes hominum ætates reuireſceret? Quis gentem de qua non aliquando ab omni ſeculorum ætate auditũ fuerat, non dico in aliquẽ terræ angulum clanculum abdidit, ſed paſſim in vniuerſum terræ orbem qui ſub ſole eſt diffudit? Quis pietatis armis milites ſuos adeò muniuit, vt animos adamante duriores robuſtioréſque in certaminibus præliiſque cõtra aduerſarios ſuſceptis declararent? Quis vnquam regum poſt mortem tantum viribus ac potentia valuit, tot bella geſſit, tot trophæa contra inimicos ſtatuit? Quis denique tam regalibus tamq; magnificis palatiis, tam præclaris templis auguſtè conſecratis, omnẽ locum, regionem & ciuitatem tam Græcorum quàm Barbarorum illuſtrauit? Egregia autem huius templi ornamẽta monumentaque, quæ ſunt tã auguſta reuera, tam magnifica, tanta admiratione digna, & velut † illuſtres imagines, regnũ Seruatoris ob oculos noſtros ſtatuentes, (quoniam etiam ipſe iam dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt: etenim potentiæ ipſius verbi Dei, ſummi omniũ regis & moderatoris, à nemine reſiſti poterat) accuratè conſiderare, & quid ſingula eorũ ſignificent diſquirere, proprio quodã ocio & ſeparato egerent: neque ea ſolũ, verùm etiã propenſum ſtudium eorum qui in hoc templo ædificando laborem ſuum & operam poſuerunt, quale ſit, & quanti æſtimetur ab ipſo IESV Chriſto, quem diuinis laudibus efferimus, qui viuum animorum noſtrorum templum intuetur, qui domum ex viuis incedentibúſque in terra lapidibus cõſtructam, benéque & firmiter ſuper

Chriſtus ſuperata tand. idolomaniá verus Dei filius agnitus, toto terrarum orbe.

Chriſti regũ potentia reliquos reges lõgè ſuperat.

Templa Chriſto poſt mortem tanquam trophæa erecta in eiſque donaria.

† ἐναργῆ δείγματα.

ſuper fundamentum Apoſtolorum & prophetarum locatam contemplatur: cuius lapis angularis ille ipſe eſt: quem tametſi non ſolum veteris illius ædificij quod iam dirutum eſt, ſed huius etiam quod nunc ex multis hominibus cōſtat, architecti mali, (Iudæos & hæreticos videtur intelligere) ex malis edocti penitùs reprobarunt: tamen pater & olim & iam approbans, in caput anguli Eccleſię, quę eſt omnium noſtri communis, collocauit. Hoc igitur ex nobis ipſis extructum viuum viuentis Dei templum, maximum & maximè vero Dei verbo decorum ſacrarium, cuius intima adyta, quę ſub vulgi aſpectum cadere non poſſunt, quę [c] reuera] ſancta ſunt, & ſancta ſanctorū, quis aliquando introſpexiſſe ſe audeat affirmare? Quis oculos ſuos intra ſacros eius ambitus iniicere poteſt, niſi ſolus magnus ille & ſummus omnium pontifex, cui ſoli fas eſt cuiuſque animæ rationalis arcana perſcrutari? Verùm forſitan etiam vni alteri (duci nimirum, qui iſti exercitui & gregi Chriſti præſidet) proximè ſecundū eum ſimiliter huius muneris poteſtas datur obeundi: cui ipſe primus & magnus pontifex Chriſtus ſecundas in templo quod hic apud nos eſt impertiit, quem paſtorem veſtro ſancto gregi præfecit: quem cōſenſu & iudicio patris, veſtri populi moderatorem deſignauit: quem tanquam miniſtrū & interpretem nouum Aaron, aut Melchiſedech, effigiem filij Dei repræſentantem, manentē & communibus veſtri omnium precibus ab ipſo Domino ad immortalem gloriā reſeruatum conſtituit. Deferantur igitur huic ſoli poſt primum illum & maximum pontificem, etſi non primæ, at ſecundæ partes intimam animorum veſtrorum cogitationē contemplandi, inſpiciendique. Qui iam cùm multa experientia, tum prolixo temporis ſpacio in vnumquemque veſtrū accuratè inquiſiuit: quique magno ſtudio & diligēti cura omnes vos modeſtia & vero pietatis verbo inſtituit: qui denique poteſt præ cæteris earum rerum quas ipſe diuina ope adiutus peregerit, rationē reuerà exquiſitam reddere. Quemadmodum autem ſummus & magnus noſter pontifex Chriſtus, quæ patrem facientem videt, eadem (ita de ſe ipſe loquitur) ſimiliter & ipſe facit: ſic iſte pontifex, in ſummum pontificem Chriſtum, tanquam in magiſtrum ſynceris mentis oculis intuens, quæ eum facere animaduertit, illorum quaſi archetypis vſus exemplaribus, effigies, quoad eius fieri poteſt, tanquam probus artifex ſimillimè ad ea ipſa exprimit: nihilo planè inferior ipſo Beſileel, quem Deus diuino ſpiritu ſapientiæ, intelligentiæ, & reliquæ artificioſæ ſolertiſque peritiæ imbuit, & ad tabernaculum ſiue templum exædificandum (quod cœleſtia myſteria per ſymbola quædam & notas adumbraret) accerſiuit. Eodem modo igitur iſte viuā Chriſti totius Dei verbi, ſapientiæ, luminis imaginem ſuo ipſius animo figurans, ne dici quidem poteſt, quanta cum magnificentia, quàm liberali & immenſa animi alacritate, quanta cum omnium veſtrùm ad eam rem propenſione ac ſtudio (qui liberali ſumptuum & munerum collatorum amplitudine tam enixè, támque beneficè proſpexiſtis, ne quicquam eius propoſito vllo modo deeſſet) magnificum & egregium Dei altiſſimi templum, quod oculis cerni poteſt, ſimile planè natura ſua exemplari præſtantioris templi, quod ſub ſenſum humanum non cadit, fabricatus ſit. Hunc autem locum (par eſt enim primùm omnium de eo verba facere) quem hoſtes præ maleuolentia omni ſpurca & impura materia ac ſordibus exaggerauerant, iſte minimè neglexit: neque eorum qui eius nequitiæ † erant authores, ceſſit improbitati, idque cum licuiſſet ad alium locum (alij namque ferè infiniti erant in ciuitate) perrexiſſe, ſicq; per magnam laboris reperiſſe leuationē, & multis moleſtiis ſe penitùs expediuiſſe. Iſte tamen primùm ſe applicauit ad opus: deinde vniuerſum populum propenſa animi intentione ad illud excitauit: & ſimulatq; ingentem manū turbámq; ex omnibus coegerat, primùm laboris certamen ille ipſe obiit: conſentaneum ſanè ratus, vt iſta cū primis eccleſia, quæ fuiſſet ab hoſtibus expugnata, quæ graues ruinas paſſa, quæ perſecutionis impetus cùm ante nos, tum vnà nobiſcum ſuſtinuiſſet, quæ inſtar matris liberis ſuis orbata eſſet, ſingularis beneficentiæ beneficentiſſimi Domini noſtri ac ſeruatoris particeps nobiſcum fieret. Poſtquam enim viſum fuit magno noſtro paſtori Chriſto, feris, lupis, & omni immani agreſtique belluarum genere abacto, & dentibus leonum (vt diuina oracula loquuntur) contritis, filios ſuos in vnum deintegrò conuocare, † gregi ſuo ouile quoddam egregium meritiſ-

Viui templi Dei ardua cōtemplatio & explicatio.

[c] ὄντως

Chriſtus viui tēpli ſummus pontifex eiuſque vicarius Tirius epiſcopus.

Eiuſdem probitas & induſtria.

Diligentia & labor in repurgando templo idest, eccleſiæ loco.

† τῶ αἰτίων, forſan melius ἀναιτίων.

† τῆς ποίμνης τὴν μάνδραν

In templo ipſo inſtaurando.

ſimo quidem erexit, quo inimicum confunderet, & vltorem: & deteſtabiles impiorum conatus prorſus retunderet. Atque hi quidem Dei oſores iam non ſunt, quoniam non omnino erant, qui ad exiguum tempus non ſolum aliis exhibuere moleſtias, verùm etiam ipſi iiſdem conturbati fuere: ſuppliciúmque deinde æquum debitúmque ſubeuntes, ſeipſos, amicos, domos & familias ſuas funditùs euerterunt: adeò vt vetera vaticinia in Sacris literis perſcripta, rata reuera & fidelia comprobentur: in quibus diuinus ſermo cùm alia verè aſſeuerat, tum iſta etiam de his impiis euidenter pronunciat: Gladium extraxerunt peccatores, intenderunt arcum ſuum, vt percutiant pauperem & inopem, & trucident rectos corde. Gladius eorũ intret in corda ipſorum, & arcus eorum confringatur: Et iterum: Periit memoria eorum cum ſonitu, & nomen eorum deleſti in æternum, & in ſeculum ſeculi. Quoniam cum in malis erant, clamauerunt, & non erat qui ſaluos faceret: ad Dominũ, & non exaudiuit eos: quinetiam ipſi obligati ſunt & ceciderunt, nos autem ſurreximus, & erecti ſumus. Atque illud quod his verbis elatum erat, (Domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges) iam oculis cuiuſque verum apparet. Cæterùm † vt hi Gigantum more bellare cum Deo neutiquam veriti, talem ſunt vitæ exitum conſecuti: ſic eccleſia Chriſti, quæ opinione hominum deſerta & deſperata erat, propter ſingularem patientiam tormentorum, ob Dei amorem ſuſceptorum, † talem exitũ habuit, qualis iam perſpicuè cernitur, vſque adeò, vti Eſaiæ prophetia pulchrè illi conſentiat: Lætare deſerta ſolitudo, quæ exiccata es. Exultet ſolitudo, & floreat vt lilium. Et florebunt, & exultabunt loca deſerta: roboramini manus languentes, & genua debilia: conſolationem capite puſillanimi mente: confortamini, ne timeatis: ecce Deus noſter iudicium reddit, & reddet: ipſe veniet, & ſeruabit nós: quoniam, inquit, erupit in deſerto aqua, & vallis in terra ſitiente, & arida erit in paludes, & in terram ſitientem fons aquæ erit. Atque vt iſta olim verbis diuinitùs prædicta, Sacris literis commendata ſunt: ſic euenta eorum non amplius auditione, ſed reipſa nobis traduntur. Solitudo hæc quæ eſt inaquoſa, quæ vidua, conſolatione deſtituta, cuius in ſylua lignorum ſecuribus exciderunt ianuas eius in idipſum, quam in ſecuri & aſcia contriuerunt: cuius libros corrumpendo, incenderunt igne ſanctuarium Dei, in terra polluerunt tabernaculum nominis eius: quam vindemiarunt omnes trãſeuntes per viam, diruerúntque eius ſepes: quã exterminauit aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt: admirabili Chriſti potentia iam, cum ei viſum ſit, iterum floret vt lilium. Quippe ſicut id temporis etiam ipſius nutu & virtute, tanquam à patre diligentem curam de ea ſuſcipiẽte caſtigabatur (quẽ enim diligit Dominus, caſtigat: flagellat omnem filium, quem recipit) ſic vbi iam ſatis caſtigata eſt, rurſus de integro cœlitùs exultare præcipitur: effloreſcit, vt lilium, & diuinum ſuum odorem in omnes homines efflat. Quoniam, inquit, erupit aqua in deſerto: hoc eſt, riuus ſalutaris lauacri, in quo diuinitùs regenerati ſumus. Et iam ſolitudo quæ antè arida erat, in ſtagna diſſoluta eſt, & in ſitientem terram ebulliit fons aquæ viuentis. Manus quæ prius languidæ erant, ſunt reuera roboratæ. Atque hæc præclaro & illuſtria monumenta exempláque quæ oculis cernimus, ſunt manuum roboratarum opera. Quinetiam genua, quæ iampridem debilitata erant, & diſſoluta, propria greſſu fruuntur, rectam diuinæ cognitionis ſemitam inſiſtunt, & maturè ad proprium & familiarem gregem ſummi & benigniſſimi paſtoris Chriſti feſtinant. Quòd ſi qui minis tyrannorum perterriti, animis obtorpuerunt, ne iſtos quidem ſalutaris Dei ſermo curationis patitur expertes eſſe: ſed eos benignè admodum ſanat, & ad verum diuini numinis ſolatium percipiendum incitat, dicens: Cõſolationem capite puſillanimi mente, confortamini ne timeatis. Iſte nouus noſter & præclarus Zorobabel, quoniam ſolerti & perſpicaci mentis intelligentia percipiebat diuinum ſermonem, prædicentem ſolitudinem illam, Eccleſiam dico, propter Dei amorem vaſtatam, poſt acerbam captiuitatem, & abominationem deſolationis, his commodis quæ ſuprà poſui potituram, ob eam cauſam non mortuum iſtud Eccleſiæ cadauer aſpernatus eſt, ſed primo omnium obſecrationibus, ac precibus communi omnium veſtri conſenſu, patrem placatum & propitium effecit: & ſolũ eum qui mortuis vitam tribuit, auxiliatorem & adiutorem ſibi aſciſcens, eccleſiam

Penitus deleti Eccleſiæ hoſtes. *Pſal. 36.* *Pſal. 9.* *Pſal. 17.* *Pſal 72.*

† *Græca non habent notam ſimilitudinis, nec benè hic eſt fundamentum clauſula.* † *βιώτικ τέλος*

Eſa. 35. *Eccleſia pridẽ deſerta & afflicta nunc frequens, læta & valida.*

Pſal. 73. *Pſal. 79.* *Hebr. 12.*

Eſaie 35. *Paulinus tanquam nouus Zorobabel Typus eccleſiæ inſtaurator.*

cleſiam hanc prolapſam, ſimulac eam purgauerat, & ſordes inde penitùs exemerat, erexit: deinde non veteri ornatu, quem olim habuerat, decorauit, ſed qualem à diuinis eloquiis didicerat, manifeſtò ita referentibus: Erit gloria domus huius poſterior, longè ſupra priorem. Ob quam cauſam vniuerſum locum multo amplioribus terminis circumſcribens, exteriorem ambitum muro vndique muniuit, vt firmiſſimum totius operis propugnaculum exiſteret. *Loci in quo extructa eccleſia ambitus.* Ingens veſtibulum in ſublime erectum, verſus orientis ſolis radios protendit: vt iam qui longè extra ſacros illius ambitus conſiſtant, ex eius aſpectu perfacilem coniecturam facere poſſint, eorum quæ ſunt intus tam artificioſe fabricata. *Veſtibulum.* Quinetiam Gentiles ipſi non parum ad primos eius introitus contemplandos alliciuntur, vnde nemo ipſum templum præterit, qui non ſicut prioris vaſtitatis recordatione renouata non exiguum dolorem, ſic ex hoc eius admirabili & diuino opificio permagnam lætitiam animo capit. Cuius quidem opificij aſpectu, eum qui ſuperiorem eius euerſionem deploraret, hic noſter ſperabat ita prolectatum iri, vt in ipſum templum libenter ingredi vellet. Ei autem qui portas iam ingreſſus fuerit, non ſit poteſtas impuris & illotis pedibus ſtatim in ſancta ſanctorum aſcendendi: ſed immenſa quædam inter intimum ſanctuarium & primos introitus intercedit intercapedo, quæ quatuor obliquis porticibus tanquam in gyrum decorata eſt. *Porticus quatuor.* Locus autem ſanctuarij in ſpeciem quadrati columnis ſublimibus eſt vndique circumſeptus: quarum media interualla ſunt interſtitiis ligno, inſtar retis aut tranſennæ cancellatis, in mediocrem & æquabilem longitudinem porrectis circumcluſa: medium ſanctuarium deſuper apertũ & patens relictum, quò cœlum ſuſpiciatur, & ſubtilis aer lucis radiis colluſtratus intromittatur. Deinceps fontes ex aduerſa fronte templi profluenti aqua redundãtes poſiti, quibus omnes qui in ſacros templi ambitus introeunt, ſordes corporum abluant: *Fontes purgatorij.* † qui fontes ſacroſancta Baptiſmatis lauacra repræſentant. *† ἱερῶν καθαρσίων σύμβολα.* Atque hic locus in quo ſinguli introeuntium primùm vt ſe lauent morantur ſicut cuique ornatum & ſplendorem affert: ſic illis qui primis fidei principiis inſtituendi ſunt, manſio percommoda eſt ad acquieſcendum. Quinetiam quo iſtas res ad oculos capiẽdos magna operum varietate concinnè illuſtraret, aditus ad templum patentes, pluribus porticibus intrinſecus fabricatis confecit. Rurſus ex vno templi latere, quod ad ſolis radios vergit, tres portas conſtruxit: *Templi porta.* quarum mediam duabus aliis vtrinque collocatis magnitudine, & laxitate ad maiorem amplitudinẽ longè præſtare cupiens, † repagulis æneis & ferro obductis, colligatiſque variis cælaturis artificioſe expolitis, eam exornauit, eique tanquam decumanæ portæ cuſtodes præfecit. *† περιτύγμασι χαλκοσιδηροδέτοις* Eodem modo porticibus ex vtraque parte templi poſitis, parem veſtibulorũ numerum adiecit, & in his deſuper varias feneſtras ad templum maiore luce colluſtrandum excogitauit, eáſque ſubtili & arguto opere ex ligno confecto perpulchrè variauit. † Sanctuarium autem locupletiore, ſplẽdidioréque materia veſtiuit vndique, inque ea extruenda affluenti ſumptuum magnificentia vſus eſt. *† τὸν δὴ βασίλειον οἶκον* *Sanctuarium.* Verùm tẽpli longitudinem latitudinémque deſcribere, & inſigne eius decus, amplam magnitudinem, quæ omnem facilè orationem ſuperat, ſplendidum operum aſpectum, faſtigij altitudinem propè ad cœlum pertingentem, eximias denique cedros Libani ſuperiectas, hoc loco dicendo proſequi ſuperuacaneum arbitror: quorum mẽtionem diuina eloquia minimè ſilentio prætereunt: ſic locuta: Lætabuntur ligna Domini, & cedri Libani, quas plantauit. *Pſal. 103.* Quid attinet iam ſolertis & perpolitæ fabricæ deſcriptionem, ſummámque pulchritudinem, quæ in quaque parte mirè relucet, exquiſitè explicare? præſertim cum oculis melius perſpici poſſit, quàm verbis exprimi? Porrò † Sanctuario hoc modo abſoluto & perfecto, ſelliſque quibuſdam in altiſſimo loco ad præſidum eccleſiæ honorem collocatis, & ſubſelliis prætereа vndique ordine diſpenſatis decorè eximiéque exornato, altarique denique tanquam ſancto ſanctorum in medio ſanctuarij ſito, iſta rurſus, vt à plebe & multitudine eò non poſſet accedi, cancellis ex ligno fabricatis circumdedit: qui adeò artificioſa ſolertia ad ſummum elaborati ſunt, vt mirabile ſpectaculum intuentibus exibeant. *† τὸν νεὼν* *Solium. ſubſellia.* *Altare, cancellis ligneis ſeptum.* Imò ne ſolum quidem templi ab eo iacebat neglectum. nam marmore ſummo cum ornatu ſtratũ illuſtrauit. *Solum templi.* Iam de cætero exteriores † ſanctuarij partes aggreſſus, exedras *† τοῦ νεὼ*

Ædiculæ templi lateribus additæ.

& ædiculas vtrinque, maximas illas quidem perpolitè extruxit, eáque ad latera eius affabrè coagmentauit,† atque adeò ad feneſtras inferioris templi affixit. Quæ corũ cauſa qui purgatione & aſperſione per aquam & Spiritum ſanctum egerent, hic noſter placidiſſimus Salomon, huius templi Dei ædificator effecit, vt non amplius verbo, ſed reipſa & veritate prophetia cœlitùs edita, expleta cerneretur. facta eſt enim iam verè gloria domus huius poſterior, ſupra priorem. Pari ratione eccleſia catholica, quæ antehac tyrannorum inſidiis obruta erat, & diaboli, hoſtis probitatis, tanquam apri de ſylua incurſionibus vaſtata: iam per gratiam Seruatoris, omni impura & ſceleſta tyrannidis ſtirpe purgata eſt: & poſt abominationem deſolationis ad maiorem ſplendorem, quàm qui prius in ea elucebat, reſtituta, pręter omnium opinionem mirificè enitet, adeò vt gloria eius poſterior priorem excellat plurimum. Nam quoniam paſtor illius & Dominus IESVS ſemel pro ipſa mortem oppetiit: & poſt paſſionem, corpus mortale & caducum, quod eius gratia induerat, in glorioſum & immortale commutauit, & carnem morti obnoxiam ex corruptione ad immortalitatem traduxit: idcirco par erat & rationi conſentaneum, vt illa non aliter atque Seruator, mira ratione commutaretur. Et quãquam promiſſionem rerum, hiſce quibus iam fruitur longè præſtabiliorem accepit, & propterea maiorem regenerationis gloriam in reſurrectione corporis incorruptibilis, cum choro angelorum lúcis æternæ in ipſa Dei regia ſupra cœlos ſita, cum Chriſto IESV eius patrono & ſeruatore ad ſecula deinceps ſempiterna percipere deſiderat: tamen interea loci in hoc præſenti ſeculo, ea ipſa quæ pridem vidua & deſerta ſolitudo fuit, his per Dei gratiam circunueſtita floribus, facta eſt (vt prophetia loquitur) reuera vt lilium. Atque quo pacto veſte nuptiali accepta, & corona decoris ornata, velut choreas ducere, ad gratias Deo regi agendas, & ad eum lætis vocibus honorãdum per Eſaiam doceatur, eam ipſam loquẽtem audiamus: Exultet anima mea in Domino. Induit enim me veſte ſalutis, & tunica lætitiæ circundedit me: tanquam ſponſum mitra, & tanquam ſponſam decorauit me ornamento: & ſicut terra augens florem ſuum, & vt hortus ſemina ſua oriri faciet, ſic Dominus Deus oriri fecit iuſtitiam, & exultationem coram vniuerſis gentibus. His igitur ipſa geſtit & tripudiat. Sed quibus ſponſus, ſermo cœleſtis, ipſe IESVS Chriſtus ex aduerſo illi reſpondeat, audi Dominum dicentem: Ne timeas quòd confuſa fuiſti, neq; reuerearis quòd exprobrata. Quin ignominiæ perpetuæ obliuiſceris, & probri viduitatis tuæ non recordaberis. Non vt mulierem deſertam & puſillam animo vocauit te Dominus, neque vt mulierem ex iuuentute odio habitam, dixit Deus tuus: Tempore exiguo dereliqui te, & in miſericordia magna miſerebor tui. In ira exigua auerti faciem meã abs te, & in miſericordia æterna miſerebor tui, dixit qui liberauit te Dominus. Surge ſurge, quę bibiſti ex manu Domini poculum furoris ſui. Poculum enim ruinæ, calicem iræ meæ ebibiſti, & exinaniuiſti: & non erat qui conſolaretur te ex omnibus liberis tuis, quos peperiſti, & non erat qui prehenderet manum tuam. Ecce accepi de manu tua poculum ruinæ, calicem iræ meæ, & non adiicies vt amplius bibas illum: & dabo illum in manus eorum qui iniuria affecerunt te, & qui humiliauerunt te. Surge, ſurge indue robur, indue gloriam tuam: excute puluerem, & ſurge. Aſſide, ſolue vinculum colli tui. Eleua vndique oculos tuos, & vide congregatos filios tuos. Ecce congregati ſunt, & venerunt ad te. Viuo ego, dicit Dominus, quia omnes illos vt ornatum indues, & circumpones eos tanquam ſponſa decorem. Quia loca deſerta tua & diruta & ruinoſa iam anguſta reddentur ab inhabitatoribus tuis: & elongabuntur abs te, qui abſorbuerunt te. Dicent enim in aures tuas, filij tui, quos perdidiſti: Anguſtus eſt mihi locus, facito mihi locum vt inhabitem. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi iſtos? Ego orba ſum liberis, & vidua: iſtos quis educauit mihi? Ego relicta ſum ſola: iſti mihi vbi erant? Hæc Eſaias antea vaticinatus eſt. Hęc olim in Sacris literis de nobis tradita. Par autem erat, iſtorum verborum veritatem iam tandem reipſa completam fore. Porrò eiuſmodi voces ſponſi verbi Dei ad ſuã ſponſam ſacram, & ſanctam Eccleſiam loquentis, meritò iſte ſponſę exornator Paulinus, domum deſertam, ruina iacentem, ab hominibus deſperatam, communibus omnium veſtri precibus, manuumq; veſtrarum opera adiũcta adiutus, Dei omniũ guber

† καὶ ταῖς ἑκα-θι, μέσον οἴκον ἀσβολαῖς ἐνωμένας

Tyria Eccleſia inſtaurata atque adeò Catholica maior quàm antea ſplendor.

Eſa. 61.

Vaticinia de futuro ſplẽdore inſtauratæ eccleſiæ.

Eſa. 54.

Eſa. 51.

Vaticinia completa in Tyria eccleſia Paulini opera.

gubernatoris ope,& IESV Chriſti virtutis præſidio ei erexit,excitauitq;: talique ratione eam conſtruxit,qualem ex ſacrorum oraculorum deſcriptione didiciſſet. Atque vt hoc certè miraculum maximum eſt,& ſupra omnem admirationem,his in primis qui ſoli externarum rerum viſo,& contemplatione animum attendunt: ſic illa archetypa & exemplaria, quæ primam harum rerum ſpeciem repræſentant, mentéque ſola percipiuntur,quæ decora eximiáque ſunt,renouationes dico diuini & rationalis in animis noſtris ædificij,omnia miracula longè ſuperant. Quod quidem ædificium ipſe Dei filius ad ſuam ipſius effigiem fabricatus, omnino in omnibus partibus Dei ſpeciem illi largitus eſt:& naturam immortalem, corporis expertem,rationis participem,ab omni terreſtri & concreta materia alienam, ſubſtantiā ſola mentis intelligentia cognitam ei tribuens, ſemélque in initio ex eo quod non erat,in id vt eſſet efficiens,ſpōſam ſanctam & templum ſacrum ſibiipſi & patri ſuo architectatus eſt. Idemque ipſum ille perſpicuè ſuis verbis oſtendit. ſic enim loquitur: Inhabitabo in illis,& inambulabo,& ero eorū Deus,& ipſi erūt mihi populus. Ac talis adeò in principio anima fuit,perfecta ſcilicet ac ſyncera, vtpote quæ cæleſtis Dei verbi imaginem verè repræſentauit. Verùm vt primùm dæmonis nefaria inuidia & æmulatione ſuo ipſius libero arbitrio,perturbationibus nequitiæ ſe dediderat, Deus ab ea receſſit: & propterea tanquam patrono ac defenſore ſuo deſtituta,facilè capi,facilè in eorū inſidias venire poterat, qui tā diu eam in adeò graui inuidia flagraſſent. Itaque teſtudinibus & machinis inimicorum, hoſtiúmque qui non oculis cerni illi quidem,ſed mentis acie ſolum percipi poſſunt,obiecta notabili ruina concidit: vſque eò, vt lapis virtutis ſuper lapidem conſiſtens, non omnino permaneret in ea,ſed tota penitùs humi proſtrata tanquam mortua iaceret, naturalibus Dei notionibus omnino orbata. Eam igitur quæ erat ad Dei imaginem fabricata, delapſam vaſtauit non aper hic de ſylua, qui ſub aſpectu noſtro ſubiicitur: ſed pernitioſus dæmon,& agreſtes belluæ,quæ cogitatione ſolum intelligūtur: quę quidem prauis affectionibus quaſi ardentibus ſuę improbitatis telis illam incenderunt, itáque igne ſacrum reuera Dei concremarunt ſanctuarium, in terráque polluerunt tabernaculum nominis eius. Deinde eam miſeram magno aggere obruentes,in deſperationem omnis ſalutis prorſus coniecerunt. Verùm hic curator eius, ſalutaris Dei ſermo,ſplendor patris,illam vbi debita pro peccatis ſuis luiſſet ſupplicia,iterum deintegrò incredibili patris optimi erga humanum genus clementiæ obſecutus,in priſtinum ſtatum reſtituit. Rurſus,cum poſtea à diaboli miniſtris oppugnata eſſet,ſeruauit incolumem: ac primùm Imperatoribus ac principibus ſummis ſanctiſſimíſque ſibi aſcitis,eorum opera vniuerſum mundum omnibus impiis ac peſtiferis hominibus,atque adeò crudelibus & Deo infeſtis tyrannis, tanquam labe pernicioſa,perpurgauit. Deinde verò viros ſibi cognitos, hoc eſt, iampridem ipſi per vitæ ſanctimoniam conſecratos,clàm & occultè tanquam in triſti & aſpera perſecutionis procella,ipſius protectione quaſi integumento quodam opertos obductóſque in lucem educens,& præclaris ſacri Spiritus donis perpulchrè adornās, rurſus animas paulo antè velut ſordibus inuolutas,omni colluuie & ingenti impiorum decretorum aceruo oppreſſas,per iſtos palis & ligonibus, hoc eſt acribus ad animum feriendum ſalutaris doctrinæ monitis effodit,expurgauit, abſterſit: & vbi locum ac ſedem mentis omnium veſtrùm ſplendidam & claram effecerat, de reliquo huic ſapienti & pio præſidi concredidit: qui vt in aliis rebus tum ad iudicandū acutus,tum ad orationem,quid in quaque re agendum ſit, ineūdam perſpicax exiſtit: ſic in interiore animarum tanquam ſortitò illi commiſſarum cogitatione rectè diſcernenda,& benignè diſquirenda prudens & grauis: & à primo ferè die hucuſq; in animo cuiuſque,ſicut cuique accommodatum cenſuit, ædificare non aliquando ceſſauit. Interdum aurum fulgens,nonnunquam probatum & purum argentum, eximios non rarò ac precioſos lapides, vt ſacram denuò ac myſticam ſuis erga vos

" officiis compleret prophetiam,per quam dictum eſt: Ecce ego præparo tibi carbū-
" culum lapidem tuum,& fundamenta tua ſapphirum,& propugnacula tua iaſpidē,
" & portas tuas lapides cryſtalli,& murum tuum lapides electos,& omnes filios tuos
" doctos à Deo,& in multa pace liberos tuos,& in iuſticia ædificaberis. Iuſtitia igitur

2. Cor. 6.

Anima tēpli Dei à dæmone deſtructi & prophanati per Chriſtum inſtauratio.

Pſal. 73.

Paulini in templo Dei purgando & inſtaurando diligentia & induſtria.

Eſa. 54.

Perſonarum in eccleſia officiorúmque & locorum diſtinctio.

ædificans, pro ratione totius populi ſuas diſtribuit facultates. Nonnullos exteriore ambitu ceu muro circumſepit: hoc eſt, fide non ficta vndique munit: cuius generis infinita eſt multitudo, quæ ſtructuram magnificentiorem ferre non valet. Quoſdã ad introitus verſus templum inferius patentes admittit: illóſque ianitores cõſtituit, vt homines in templum intromittant: qui ſanè tanquam templi veſtibula non immeritò putantur. Alios primis columnis aulam templi ad quadrati ſpeciem extrinſecus ambientibus ſuffulcit: id eſt, intra prima literæ quatuor Euangeliorum quaſi repagula introducit. Alios † ad ſanctuarij ſepta collocat, nempe catechumenos, & eos qui incremento ac progreſſu fidei verſantur, quíque ab intimis arcanı́ſque myſteriis, quibus perfectè fideles fruuntur, non longè ſeparantur. Ex iſtorum numero, eos quorum animæ diuino lauacro inſtar auri purgatæ ſunt, omníque macula vacuæ, aſſumit: atque ex illis deinde alios columnis interioris ac myſticæ Sacrarum literarum intelligentiæ, quæ ſunt exterioribus illis columnis multo ſplẽdidiores, ſuſtentat, alios feneſtris, per quas lumen ſancti Spiritus in corda infunditur, mirè colluſtrat. Porrò veſtibulo vno maximo ad ſummi regis & ſolius Dei gloriam, templũ vniuerſum decorat: duas etiam ſecundas feneſtras ad gloriam Chriſti & Spiritus ſancti, eiuſdem cum patre authoritatis ac potentiæ vtrinque conſtruit. In cæteris totius templi partibus illuſtria veritatis cuiuſque ſigillatim in fide noſtra contentæ indicia, & quaſi notas ante oculos omnium ſtatuit. Prætereа iſte Paulinus vndique viuos in terra gradientes, ac ſolidos animorum lapides deligens, amplam & regalẽ domum, ſplendidam & plenam luminis ex omnibus fabricauit. Ac tum interiores, tum exteriores eius partes (quia non ex anima ſolum & mente, ſed etiam ex corpore conſtant) florido & inſigni caſtitatis modeſtiæque ornatu illuſtrauit. Inſunt porrò in hoc templo throni, ſellæ infinitæ, & ſubſellia, quæ ſunt animæ illæ, in quibus diuini ſpiritus dona penitùs inſident: qualia quondam inter ſacros Apoſtolos cernebantur: quibus linguæ igneæ diuiſæ & diſpertitæ apparuerunt, & ſingulæ in ſingulos eorum reſederunt. Sed ſicut in omnium veſtri præſide ipſe Chriſtus totus reuera conſidet: ſic in illis qui ſecundas virtutis poſt eum obtinent, ſinguli ſecundum proportionem illius quod capere poſſunt, diſcretas Chriſti virtutis & Spiritus ſancti portiones aſſequuntur. Animæ item quorundam ſunt ſedes angelorum, qui ad quenque ipſorum tum inſtituendum tum cuſtodiendum aſſignantur. Auguſtum porrò ingens, & vnum altare, quid aliud ſignificat, quàm purum ſanctũ ſanctorum animi, qui eſt communis omnium ſacerdos: cui ad dextram aſſiſtens magnus ipſe totius orbis pontifex IESVS vnigenitus Dei filius, & fragrans incenſum & precum ſacrificia, ſanguinis & concretę materię expertia, ab omnibus læto aſpectu & ſupinis ac erectis manibus excipiens, cœleſti patri Deo omnipotenti offert, ipſeq́; primus patrẽ adorat, & ſolus dignum decus tribuit, ac venerationem: deinde ab eo ſine intermiſſione flagitat, vt nobis omnibus benignus & propitius eſſe perſeueret. Eiuſmodi eſt immenſum illud templum, quod per vniuerſum orbẽ ſub ſole ſitum magnus omnium rerum opifex Dei ſermo fabricauit. Inq́; eodem effigiem glorioſi templi ſupra cœli globos poſiti, ſola mente comprehenſam inter homines accuratè expreſſit: vt omnis creatura, animaliáque in terra rationis capacia, patrem ipſius vero honore & cultu afficeret. Qui etiam ipſam regionem ſupercœleſtem, & loca ibi ſita (quæ ſunt exemplaria horum quæ hic apud nos ſunt) ſuperiorémque Hieruſalem, cœleſtem montem Sion, & ciuitatem excelſam Dei viuentis conſtruxit: in qua innumerabiles angelorum turmę, & eccleſia primogenitorum, qui ciues in cœlum aſcripti ſunt, laudibus & præconiis, quæ nec dicendo exprimi, nec cogitatione comprehendi poſſunt, ſuum creatorem, & omnium ducem ac moderatorem venerantur. Quem pro dignitate quis mortalis valet ſatis prędicatione celebrare? Nam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, ea quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quarum quidem rerum, quoniam Deus in hac etiam vita nos aliqua ex parte effecit participes, omnes pariter, viri vnà cum pueris & mulieribus, obſcuri pariter & nobiles, vno ſpiritu, vna anima eius nomen confiteri, tantorum bonorum authorem laude prædicare non deſiſtamus: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus noſtris, qui ſanat omnes infirmitates noſtras, qui redimit

Throni, ſellarũ & ſubſelliorũ myſtica conſideratio.

Altare vnũ & ſummum.

Hieruſalem cœleſtis, noſtra eccleſia vida.

† βασίλειοι οἶκοι

1. Cor. 2.

Pſal. 102.

» redimit de interitu vitam noſtram, qui coronat nos in miſericordia & miſerationi-
» bus: qui replet in bonis deſiderium noſtrum. Quia non ſecundum peccata noſtra
» fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Quia quantum
» diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Quomodo miſe-
» retur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentium ſe. Hæc igitur & nunc, & in vniuerſum tempus poſterum, memoria renouantes, quin etiam cauſam huius celebritatis & ſplendidæ ac præclaræ diei, eiuſdémque veluti coryphæum & ducē Deum noctes diéſque, omni hora, omni deniq; vitæ curſu, quo ſpiritum ducimus, ante oculos mentis noſtræ proponentes, totis animæ viribus diligamus, venerenúrque. Et iam conſurgentes, magna interioris cogitationis ac deſiderij noſtri tanquam voce ei ſupplicemus, vt ſub ſuo ouili nos perpetuo protegat, conſeruet: & æternam denique pacem, quæ nec robore frāgi, nec tempeſtate cōquaſſari poteſt, nobis clemens impertiat, in Chriſto IESV ſeruatore noſtro, cui gloria in omnem æternitatem, Amen.

Gratiarum actio, & preces pro æterna eccleſiæ pace.

Sequitur iam, vt Imperatoria edicta per Conſtantinum & Licinium edita hoc loco citemus.

IMPERATORIORVM EDICTORVM EXEMPLAR, CAP. V.

CVm iampridem religionis libertatem nemini denegandam eſſe, ſed cuiuſque mēti & voluntati poteſtatem permittēdam, ritus & inſtituta diuina pro ſua animi voluntate & arbitrio excolēdi cōſideraremus: mandatū dedimus, vt cùm ſinguli alij, tum Chriſtiani, ſuæ ſectæ & religionis fidē integrè obſeruarent. Sed quoniā in eo reſcripto, in quo eiuſmodi illis concedebatur facultas, multæ ſententiæ dubiæ & controuerſæ ineſſe videbantur: quidam illorum propterea fortaſſe paulo pòſt, præ metu ab illius obſeruatione repulſi ſunt. Quapropter cum ego Cōſtātinus Auguſtus, & ego Licinius Auguſtus proſpero itinere Mediolanum perueniremus, & omnia quæ ad vtilitatem & commodum Reipub. pertinebant, accuratè diſquireremus: iſta inter cætera quæ plebi vniuerſæ perutilia videbantur, maximè omnium decernenda exiſtimauimus, quibus reuerētia & diuinus cultus cōtineretur: hoc eſt, vt tum Chriſtianis, tum aliis omnibus liberā optionem omnino daremus, eam religionē ſequendi, quam ipſi in animos inducerent: quò quæcunque ſit diuinitatis & cœleſtis numinis potentia, nobis, ac vniuerſis qui ſub noſtra ditione vitam degunt, clemens & propitia eſſe poſſet. Iſtam igitur noſtram voluntatem ac ſententiā recta ratione ac conſilio decidimus, vt nemini prorſus libertas negetur, Chriſtianorū obſeruantiam & cultū imitandi, amplexandiq;: & cuique detur copia, ſuam mentē ei religioni addicendi, quā ipſe ſibi maximè conuenire cenſuerit: quò diuinùm numen in omnibus quæ molimur, conſuetam curam, ſtudium & bonitatem in nos oſtendat. De qua quidē voluntate noſtra conſentaneum fuit ad te reſcribere, vt tum controuerſæ illæ ſententiæ quæ prioribus literis ad tuam pietatem miſsis de Chriſtianis continebātur, penitùs tollerentur: tum ea quæ videbantur admodum ſeuera, & à noſtra manſuetudine ac clementia aliena, omnino abrogarētur: atque adeò iam quiſq; eorū qui induxerint in animum Chriſtianorum religionem obſeruare, liberè, minimè fucatè, & abſq; vlla moleſtia aut perturbatione cuiuſquam, hoc ipſum cuſtodiat. Quæ quidem tuę ſolertię pleniſsimè ſignificare decreuimus, vt intelligas, nos liberam ac ſolutam Chriſtianis facultatem conceſsiſſe, ſuam ipſorum religionem ſedulò excolēdi. Quod quoniam tua pietas perſpicit à nobis liberè illis eſſe conceſſum, aliiſq; etiā poteſtatem factam, eum obſeruantiæ & religionis modum, quem apud animum propoſuerint, conſectandi: & noſtrorum temporum tranquillitati & quieti reuera accōmodatum eſſe, vt quiſque facultatem habeat deligendi, obſeruādiq; eam in Deo colendo rationem, quæ ſibi maximè placuerit: hocq; à nobis factitatum eſſe, vt nullius honoris, nullius religionis authoritas à nobis vlla ex parte imminui videatur: tuarum partium eſt prouidere, vt nemo impediatur, quo minus ſuæ profeſ-

Conſtantini & Licinij Imp. edictum pro Chriſtianis.

Chriſtianæ religionis libertas decreta.

ſioni firmè adhæreſcat. Iſtud etiam præter cætera nominatim Chriſtianis decernimus, vt loca eorum, in quæ ipſis in more poſitum erat, antea conuenire (de quibus quidem rebus literis ſuperioribus ad tuam ſanctimoniam datis, alia formula eo tempore à nobis erat definita & præſcripta) ſi qui vel à quæſtore noſtro, vel ab alio quopiam ea emiſſe videantur, Chriſtianis abſque argento, abſque vlla repetitione pretij, quod in illis emendis collocauerant, ſine omni mora & dubitatione reſtituant. Et ſi qui ipſa loca pro numere fuerint adepti, vt ipſis Chriſtianis quàm celerrimè reddāt: ac ſi qui ea aut coemerint, aut dono receperint, aliquid à noſtra bonitate poſtulent: præfectumq; qui regioni, in qua habitant, præeſt, adeant, quò ipſorū etiam à noſtra munificentia prouiſio & cura ſuſcipiatur. Quæ quidē omnia Chriſtianorum ſocietati tuo ſtudio & induſtria, extemplò, & ſine vlla dilatione reſtituēda cures, oportebit. Ac quoniam ipſi Chriſtiani non ſolum ea loca in quæ conuenire ſolent, ſed alia etiam habuiſſe cognoſcūtur, quæ non priuatim ad ſingulos, ſed ad eius totius ipſorum communitatis, id eſt Chriſtianorum ſpectabant: ſingulis qui ea poſſident, mandes velim, vt omnia per legē, quā ſuprà poſuimus, abſque vlla cōtrouerſia Chriſtianis, id eſt ſocietati ipſorum & conuentui reddant: modò ratio ipſa antè demonſtrata ſedulò conſeruetur, nimirum vt illi qui ſine repetitione pretij, ſicuti antea diximus, ea reſtituāt, ſuas res & facultates abſq; damno à noſtra beneficentia compenſatas fore pro certo expectent. In quibus omnibus prædictæ Chriſtianorum communitati, ſtudium & diligentiam pro virili tua parte vel maximam adhibere debes, vt noſtrum citiſſimè conficiatur mandatum, quò ad hunc modum communi & publicæ tranquillitati à noſtra benignitate rectè proſpiciatur. Nā hac ratione, ſicuti dictum eſt, diuinum erga nos ſtudium, quod in multis iam rebus experti ſumus, perpetuò nobis firmū ac ſtabile permanebit. Vt igitur huius noſtrę ſanctionis & beneficentiæ deciſio ad omnium noticiam perferatur, has noſtras literas vbique proponi, & in cuiuſque cognitionem venire conſentaneum eſt, quò lex à noſtra clementia ſancita neminem omnino latere poſſit.

Iubet templa, aliaſq; poſſeſſiones Chriſtianis gratis reſtitui.

Exemplar alterius edicti, quod ab Imperatoribus factum eſt, ſuam beneficentiam erga ſolam Eccleſiam catholicam oſtentatam, perſpicuè omnibus ſignificarent.

Salue Aniline, nobis in primis venerande. Eſt hæc noſtræ clemētiæ ratio & modus Aniline honoratiſſime, vt illa quæ ad alienum ius pertinent, non ſolū non perturbare, ſed etiam cuique reſtituere q̃ maximè cupiamus. Quare volumus, vt ſimulac haſce literas à nobis acceperis, ſi quæ ex his poſſeſſionibus quæ ad catholicam Chriſtianorum eccleſiam in quibuſque ciuitatibus aut aliis locis pertinent, etiā adhuc à ciuibus, aut ab aliis quibuſdam retineantur, eas quàm primum iiſdem Eccleſiis facias reſtitui. Quandoquidem animo inſtituimus, vt ea quę eccleſiæ antea poſſederunt, ad ipſarum ius denuò reuertantur. Cum igitur tua pietas animaduertat decretum hoc abſque dubio de noſtra ſententia eſſe publicatum enitere atque elabora, vt ſiue horti, ſiue ædes, ſiue aliud quodcūque aliquando ad ius ipſarum eccleſiarum ſpectauerit, omnia illis quàm celerrimè reddantur, vt te huic noſtro edicto diligentiſſimum obſequium præſtitiſſe intelligamus. Vale Aniline honoratiſſime, nobiſque chariſsime.

Singulis Eccleſiæ catholicæ bona reſtituēda.

Exemplar epiſtolæ Conſtantini Imperatoris, per quam epiſcoporum concilium Romæ præcipit fieri, pro eccleſiarum vnitate & concordia.

CONSTANTINVS AVGVSTVS MILTIADÆ *epiſcopo Romano, & Marco,* S.

Quoniam eiuſmodi literæ complures, ab Anilino clariſsimo Africæ proconſule ad me miſſæ ſunt, in quibus conſtat Cęcilianum epiſcopum ciuitatis Carthaginenſium à quibuſdam collegis ſuis in Africa ordinatis epiſcopis, multis de rebus in crimen vocari, & illud per mihi moleſtum videtur, vt in his prouinciis, quas diuina prouidentia vltrò ac ſua ſponte ſub meum ſubiunxerit imperium, & in illis locis in quibus crebra hominum frequentia verſatur, non modò multitudo ad deteriora deflectat, & diſtrahitur diſsidiis, ſed epiſcopi etiam, diſcordiam inter ſe ipſi exerceant:

Vult ad Rom. pontificē Cypriani cauſam deferri.

exerceant: viſum eſt mihi vt idem Cecilianus cum decem epiſcopis, qui illum reũ facere videantur, & decem aliis, quos ipſe ſuæ litis diiudicationi neceſſarios exiſtimauerit, Romã nauigio traiiciat, vt ibi coram vobis, & Rhetecio etiam, & Materno & Marino collegis veſtris (quos ea de cauſa Romam maturare iuſſerim) poſſit audiri, ſicut ſanctiſſima Dei lex, vti noſtis, poſtulat. Atque vt de omnibus hiſce pleniſſimam accuratiſſimámque noticiam poſſitis habere, exemplaria literarum ad me ab Anilino miſſarũ, literis meis ſubſcripta, ad veſtros prædictos collegas miſi. Quas cùm veſtra grauitas perlegerit, exquiſitè ponderabit, quomodo, quáue ratione lis illa, quam ſuprà diximus, diligentiſſime rectiſsiméque dirimatur, & ex iuris præſcripto tandem aliquando abſoluatur: quandoquidem illud veſtrum ſtudium minimè latet, me tantam reuerentiam ſanctæ & catholicæ Eccleſiæ tribuere, vt velim vos † nullum generale ſchiſma, nullam diſcordiam in vllo loco omnino relinquere. Summa magni Dei maieſtas vos honoratiſsimi viri multis annis conſeruet.

Tolenda omnino inter epiſcopos diſſidia.

† τὸ μηδὲ καθόλου σχίσμα

Exemplar epiſtolæ Imperatoris, per quam iubet ſecundum concilium fieri, pro omni inter epiſcopos diſcordia tollenda.

CONSTANTINVS AVGVSTVS CHRESTO *Syracuſanorum epiſcopo*, S.

Iamdudum cum nonnulli improbo & peruerſo animo à ſancta religione & cœleſti Euãgelij doctrina ac potentia, & à catholica Eccleſiæ opinione deſciſcere cœperint: cupiens equidem eiuſmodi lites & controuerſias inter vos ortas diſſoluere, ita ſcripſi, vt miſsis à Gallia quibuſdam epiſcopis, quinetiam ex Africa aliis aduerſarum partium accerſitis, qui inter ſe maxima cum pertinacia & animorum cõtentione digladiantur, & epiſcopo Romano etiam coràm, hoc diſſenſionis, quicquid videatur, poſsit illis præſentibus, accurata diiudicatione in rectam viam reduci. Verùm quoniam (ſicut vſuuenit) quidam tum ſuæ ſalutis, tum veri cultus, qui ſanctiſsimæ Chriſti religioni debetur, penitus obliti, adhuc priuatas inimicitias exercere, & graues ſimultates gerere non deſinunt, dum nolunt aut Cõcilij iudicio iam facto acquieſcere: dumq; definitè affirmant, paucos admodum fuiſſe qui ſuas ipſorum ſententias palàm in Concilio proferebant, iique ipſi cum non omnia quæ antè quæri debuerant, accuratè quæſita eſſent, ad iudicium dandum properè & valde celeriter feſtinabant: atque ex his omnibus ea fieri contigit, vt tum illi ipſi quos fraternum & concordem animorum cõſenſum inter ipſos retinere oportuerat, turpi, imò nefaria & impia diſſenſione diſcordent: tum aliis hominibus qui mentes à ſanctiſsima religione alienas habent, anſam ludibrij & irriſionis præſtent: idcirco mihi ſedulò prouidendum erat, vt iſtud quod poſt iudicium antea pronunciatum, ſua ſponte componi & tranquillari debuerat, etiam iã tandem multis præſentibus epiſcopis exitum & finem conſequatur. Proinde quoniam plurimos epiſcopos ex locis diuerſis & propè infinitis in vrbem Aretaleſiorum ad Calẽdas Auguſti conuenire mandauimus, tibi etiã per literas ſignificandũ putauimus, vt accepta rheda publica à clariſsimo viro Latroniano Siciliæ [c] conductore:] duobus item aliis epiſcopis ex ſecũda ſede, quos tuipſe tibi maximè deligendos iudicaueris, tibi in ſocietatem aſcitis: quinetiam tribus famulis, qui vobis inter vias miniſtrent, aſſumptis, ad eum diem in loco præſcripto aliis occurras: quo per tuam grauitatem, & conſentientem ſententiam reliquorum qui eò comeant, hoc diſsidium, quod hactenus improbè ob turpes & ſceleſtas concertationes continuatum fuit, ſimulatq; ea quæ ab vtraque factione epiſcoporum (quos ſimpliciter adeſſe mandauimus) audita fuerint, poſsit, licet ſerò, ad debitam religionem, fidem & fraternam concordiam aliquando reuocari. Deus omnipotens in multos annos te nobis ſeruet incolumem.

Studet conciliare epiſcoporum animos iudicio Arelatæ concilio.

Epiſcoporum rixa ridendam præbẽt prophanis eccleſiam.

Hinc diſce priſcorum epiſcoporum opes & comitatum.

c κορρήκτορος alij κυλίνδρες

Exemplar epiſtolæ Imperatoris, per quam pecuniæ eccleſiis donatæ fuerunt.

CONSTANTINVS AVGVSTVS CECILIANO EPISCOPO *Carthaginenſi*, S.

De pecuniis, Eccleſiis à Conſtantino donatis. *Cap. VI.*

Pecunia à Cõſtantino eccleſiis erogata.

Interp. Epiphanius de menſuris & ponderibus, φόλλις, ὃ καὶ ταλάντιον καλεῖται, ἁπλοῦν δέ ἐστιν ἀπὸ δύο ἀργυρῶν συγκείμενον· ὃ γίνεται τοῦ δηναρίου, καὶ φόλλεις δύο λεπτοί, κατὰ τὸν δηναρισμόν, ἀλλ' ἓν κατὰ τὸν ἀργυρισμόν. Denarius valet groſſos Angliæ. Summa, 27000. lib. 1575. marc. Angliæ.

QVoniam viſum eſt nobis, per omnes prouincias Africæ, Numidiæ & Mauritaniæ, certis quibuſdam legitimæ & ſanctiſſimæ religionis catholicæ miniſtris in ſumptus communes aliquid ſuppeditare, literas ad Vrſum, virum nobiliſſimum, Quæſtorem noſtrum in Africa, dedi: & ei ſignificaui, vt tria milia φόλλεις tuæ grauitati numeranda curaret. Tu igitur quando prædictam pecuniæ ſummam recipiendam curaueris, omnibus qui in ſcheda ad te ab Oſio miſſa antè ſcripti ſunt, has pecunias diſpertiri iubeto. Quod ſi aliquid ad iſtud meum in hac re erga omnes hos inſtitutum cumulatè explendum deeſſe animaduertas, ab Heraclida noſtrarum poſſeſſionum procuratore, audacter & abſque hæſitatione, quod neceſſarium fore putaueris, poſtules velim. Nam illi coràm imperaui, vt ſi quid pecuniæ tua grauitas ab eo peteret, abſque dubitatione vlla tibi numerandum curaret. Et quoniam accepi quoſdam homines non animo ſatis rectè compoſito & conſtituto, populum à ſanctiſſima & catholica Eccleſia, mala & pernicioſa corruptela velle auertere: ſcias velim, me Auilino proconſuli, quinetiam Patricio præfectorum vicario, cum præſto apud me eſſent, talia mandata dediſſe, vt cùm in reliquis omnibus, tum in hoc maximè curam diligentem ponerent: & rem eiuſmodi, ſi fortè acciderit, nullo modo negligerent. Quapropter ſi quos homines in eo furore & amentia inhæreſcere perſpicias, abiecta omni cunctatione, iudices (quos dixi) adito, & hoc idem illis referto, vt illi in hos, ſicut coràm mãdaui, animaduertãt. Dei opt. max. numẽ te in multos annos cõſeruet.

Imperator auertit ab eccleſia corruptelã.

Exemplar epiſtolæ Imperatoris, per quam eccleſiarum præfectos ab omni ciuili & communi Reip. adminiſtratione immunes eſſe mandat.

De clericorum immunitate. *Cap. VII.*

Salue Auiline nobis cum primis obſeruande.

QVoniam multis argumentis conſtat, religionem, in qua ſummus & perfectus cultus ſacroſanctæ & cœleſti Dei potentię debitus omnino conſiſtit, neglectam & contemptam, magna pericula Reip. attuliſſe: eandémque ſanctè auguſtéque obſeruatam, tum maximam Romano nomini ac ſplendori proſperitatem, tum eximiam omnibus hominum rebus felicitatẽm (diuina beneficentia illud largiente) apportaſſe: viſum eſt, vt illi homines, qui debita cum ſanctimonia, & aſſidua legis diuinæ obſeruatione, ſua miniſteria huic diuinæ religioni excolendæ impertiant, Auiline honoratiſſime, pro laboribus ſuis digna præmia reportent. Quare eos qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Eccleſia catholica, cui Cecilianus præeſt, huic ſanctæ religioni ſedulò inſeruiunt (quos clericos nominare ſolent) ab omnibus omnino communibus & ciuilibus Rerumpub. miniſteriis immunes ac ſolutos volo: vt nullo modo per errorem vel per ſacrilegam ac profanam prolaptionem, quæ in huiuſmodi negotiis accidere ſolent, à cultu diuinæ maieſtati debito abſtrahantur, ſed abſque vlla moleſtia propriæ legi obſequium præſtent. Qui quidem cum ſacrum numen ſummo honore & veneratione proſequantur, incredibile eſt quantum Reſpub. adiumenti videantur allaturi. Vale Auiline venerande.

Clerici à pub. & ciuilibus miniſteriis liberati.

---

† *De ſecunda Licinij malignitate, & eius morte.* *Cap. VIII.*

† περὶ τῆς Λικινίου ἐκ δευτέρου κακοτροπίας

HVIuſmodi nobis beneficia diuina & cœleſtis gratia Seruatoris noſtri, benignè in nos intuentis, tandem tribuit. Tanta item bonorum affluentia omnibus hominibus ex pace nobis reſtituta, ſuppeditata eſt: atque ad hunc modum Eccleſia magna exultare lætitia, & inſigni celebritate triumphare cœpit. Verùm neque inuido hoſti probitatis, omniſque impietatis fautori diabolo, ſpectaculum iſtarum rerum quæ cernebantur, tolerandum videbatur. Neque itidem Licinio, calamitoſi vitæ exitus qui tyrannis ſuprà demonſtratis obtigerant, ſatis exempli ad modeſtiam & moderationem animi excolendã dederunt. Qui, cum imperium ſuum proſperè & ex animi ſentẽtia ſibi ſuccederet, &

Licinius ſuperiorum tyrannorum morte nihil motus.

ſecundas

ſecundas in honore poſt Conſtantinum Magnum obtinuiſſet, & vir ſororis factus eſſet, & ſumma propinquitate dignatus: relicta præclarorum hominum imitatione, perditos impiorum tyrannorum mores æmulatus eſt: & quorum miſerum vitæ exitum oculis conſpexiſſet, eorum perditam mentem ſequi maluit, quàm in cõſtante viri præſtabilioris, amore & amicitia acquieſcere. Inuidia namq; contra Cõſtantinum ſummum ſuum patronum inflãmatus, non naturæ leges reueritus, non iuriſiurandi, non ſanguinis, non fœderum recordatus, peſtiferum cõtra eum & crudele bellum excitat. Etenim vt Conſtantinus tanquam optimus & clementiſſimus princeps, quò in eum veræ beneuolentiæ indicia declararet, ſuam ipſius cognationem illi non inuidit, illuſtres nuptias ſororis non denegauit: paternæ etiam cognationis, regiique ſanguinis antiquitùs ducti cõpotem fieri voluit, omnium imperio tanquam affini & totius regni conſorti perfruendi poteſtatem tribuit, nec minorem inferiorémue partem nationum Romanorum ditioni ſubiectarum procurandam adminiſtrandámque conceſſit: ſic iſte viciſſim contraria his omnibus admittere, omnes machinas quotidie contra ſuperiorem ſuum excogitare, omnes inſidiarum vias perueſtigare cœpit, vt malefactis benefacta patroni ſui compenſaret.

Legum, affinitatiſque contêptor, & beneficiorũ immemor.

Primũ igitur perditum conatum ſuum occultare molitus, amicum ſe Conſtantini eſſe ſimulauit: ac dolo & fraude rem ſæpenumero aggreſſus, facillimè quod expectabat ſe cõſequuturum ſperauit. Verùm Deus Conſtantino amicus fuit, curator eius & cuſtos beneuolus, qui inſidias in occulto & obſcuris tenebris ei comparatas in lucem eduxit, eáſque patefecit. Tanta igitur ſunt & tam firma pietatis arma, vt non ſolum ad depulſionem hoſtium, ſed etiam ad ſalutis noſtræ propugnationem ſatis habeant præſidij: quibus quidem ſanctiſſimus Imperator noſter præclarè ſeptus, multiplices & callidas hoſtis execrabilis inſidias euitauit. Licinius deinde, vbi ſuos clandeſtinos conatus neutiquam ex animi ſententia procedere vidit (Deus enim omnem dolum ac fallaciam pio Imperatori aperuerat) cum amplius facinus celare non poſſet, bellum palàm mouet. Ac dum cum Conſtantino prælium inire cogitabat, iam etiam contra Deum omnium moderatorem quem norat Cõſtantinum colere, aciem inſtruere inſtituit. Deinde pios homines ipſius imperio ſubditos, qui nunquam eius regnum vllo afficere incommodo in animum induxiſſent, pedetentim & ex oculto oppugnare conatus eſt. Atque grauiter à ſua ſibi inſita prauitate delinquere compulſus, hoc facinus conſciuit. Neque igitur illos qui ante eum Chriſtianos fuiſſent perſecuti, ante oculos ſtatuit: neque quos ipſe propter impia eorum ſcelera neci dediſſet, debitóque affeciſſet ſupplicio, memoria tenuit: ſed à recta ratione & pacato mẽtis ſtatu deturbatus, & animi furore planè exagitatus, contra Deum ipſum, Conſtantini propugnatorem, Conſtantini loco, quẽ propugnabat, bellum gerere decreuit. Ac primùm Chriſtianum quemque ex ædibus ſuis eiicit, & ſic infelix iſte precibus eorum ad Deum pro ſe fuſis, quas pro omnibus etiam enixè fieri patria illorum, & auita diſciplina poſtulat, ſe penitùs orbauit. Deinde milites Chriſtianos in ſingulis ciuitatibus ex aliorum militum numero eximi, eoſq; ſi non ſua ſponte dæmonibus immolare inſtituerent, de dignitatis gradu deiici, mandat. Cæterùm iſta exigua quidem ſunt, ſi cum maioribus eius ſceleribus collatione quadam comparentur. Sed quid attinet ſigillatim res ab iſto Dei aduerſario geſtas cõmemorare, quo pacto legum violator maximus, leges impias parúmque legitimas excogitarit? In eos enim qui carceribus affligebantur, legem tulit, ne quis clementia adductus, quicquam alimenti illis imperttiret, néue eorũ miſereretur, qui in vinculis fame enecti erant: neq; quemquam omnino illorum qui ab ipſa natura trahebantur ad proximorum commiſerationem, vel in bonorum numero haberi debêre, vel boni quicquam agere cenſuit. Atque hæc inter leges ſuas egregiè impudens, & planè crudelis fuit, vtpote quę omnem humanã & manſuetam naturam ex animis hominum penitùs exturbauerit: per quam idem ſupplicium illis qui commiſerabantur afflictos, decernebatur, quod illi perpeſſi fuerant quos commiſerabantur: pérque eandem iubebatur, vt qui benignitatis aliquid in eos qui in carcere torquebantur, conferrent, in vincula & cuſtodiam coniecti, parem pœnam cum illis ſubirent. Talia fuêre Licinij decreta. Quid præte-

Inſidias in Cõſtantinũ ſtruit.

Pietatis armis ſeruatus Conſtantinus.

Licinius apertè in Conſtantinũ & Chriſtianos bellum mouet.

Chriſtianos domo ſua pellit & priuat dignitatibus.

Leges fert ab humanitate remotiſſimas.

tea attinet eius de nuptiis contrahendis innouationes enumerare, vel nouas de his qui vita deceſſerant ſanctiones perſequi, quibus veteres Romanorum † leges præclarè & eximiè promulgatas refringere auſus eſt, & barbaras quaſdam, immanes, iniquas reuera & iniuſtas leges in earum locum inducere? Quid infinitos etiam modos & rationes commemorem, quas ad gentes ſibi ſubiectas opprimendas excogitauit? Quid varias cuiuſque generis auri & argenti exactiones, quid terræ dimenſiones, quid † damnoſum quæſtum, quem ex omnibus agricolis, quibus non amplius vita ſuppeditabat, ſed iampridem fuerant morte extincti, facere non dubitauit, oratione complectar? Quid exilij genera perſequar, quæ iſte humani generis hoſtis contra innocentes inuenit? quid falſas criminationes, quas contra patricios & nobiles homines cõfinxit, recenſeam? quorũ † teneras vxores vi ab ipſis abreptas, quò eas turpis flagitij ignominia deformaret, ſceleſtis & perditis ſeruis abutẽdas tradidit. Quid dicam de mulieribus in matrimonium collocatis, in quas iſte decrepitus ſenex impetum fecit? Quid virgines adoleſcentulas enumerem, in quas quò effuſam & intemperantem animi ſui libidem expleret, contumelioſè inſultauit? Quid in iſtis narrandis prolixum ſermonem inſtituere opus eſt, cum poſtrema eius facinora adeò extra omnem modũ prodierint, vt prima exigua eſſe & propè nulla conuincant? Exitus enim illius furoris in epiſcopos graſſatus eſt: & iſtos, vtpote Dei omnium moderatoris famulos, ſuis conatibus, quos moliebatur, reluctaturos arbitratus: quanquam nondum velut aperto Marte, propterea quòd ſuperiorẽ imperatorem pertimeſcebat, clàm tamen & doloſe machinas cõtra eos cõparauit, & per inſidias à præfectis ſuis in eos factas, illorum facilè ſpectatiſſimos è medio ſuſtulit. Ac modus & ratio cædis qua in illos vſus eſt peregrina, & antea nunquam vlla ſeculorum memoria audita: quæ porrò apud Amaſiam & reliquas Ponti ciuitates ab eo patrata ſint, omnem crudelitatis modum longè ſuperant: in quo loco quædam eccleſiarum Dei è ſublimi deiectæ ſunt, ſolóque adęquatæ: aliæ autẽ occluſæ, ne quiſquam eorum, qui eas frequentare conſueuerunt, eò commeet, néue debitos Deo ibi cultus impertiat. Non enim putauit pro ſe illic preces Deo offerri, vtpote quem mala conſcientia in eam opinionem induxiſſet: ſed nos pro pij imperatoris Conſtantini incolumitate omnia exequi, & Deum orationibus pro eo placare perſuaſum habuit. Vnde omnem furoris ſui impetum in nos intorquere ſtatuit. † Præfecti igitur qui aſſentationibus dediti erant, ſe gratum impuro tyranno facturos rati, quoſdam epiſcopos more hominum maleficiorum (qui enim nihil mali commiſerant, abſque cauſa erant tanquam ſicarij ad pœnam abducti, & grauiter multati) acerbis ſuppliciis affecerunt: alij iam corpore in multas particulas diſſecto, nouum mortis genus & vitæ exitum ſuſtinuerunt: & poſt crudele illud horrendúmque ſpectaculum, quò à piſcibus deuorarentur, in altos maris gurgites erant præcipitati. His acceſſerunt piorum virorum fugæ: quinetiam ex Dei ſeruis alij in agros, nonnulli in ſolitudines, quidam in ſyluas ſe abdiderunt, non pauci ad montes ſe contulerunt.

Abrogat veteres ſanctiſſimas.

Licinij rapine, ſtupra, & adulteria.

Eiuſdem in epiſcopos tyrannis.

Præfectorum aſſentationibus procurata martyria & exilia.

† ἃ περὶ σωφροσύνης κεῖσθαι νόμους

† ἐπιζήμιον κέρδος

† συνευνίδας

† τῶν ἐθνῶν ἡγεμόνες οἱ κόλακες

De Conſtantini victoria, & iis qui per eum in Romanorum ditionem venerunt. Cap IX.

VBi igitur ſceleratus tyrannus iſta ad hunc modum ſuccedere animaduertit, de reliquo contra omnes Chriſtianos perſecutionem commouere in animum induxit. In qua re certè voti cõpos fuiſſet, & nihil ei fuiſſet impedimẽto, quo minus in inſtituto opere proceſſiſſet, ſi Deus ſeruorũ ſuorum propugnator non celerrimè, vti quod futurũ erat præuerteret, famulum ſuum Conſtantinum, tanquam ſplẽdidum quoddam lucis iubar, in obſcuris tenebris & caliginoſa nocte de improuiſo apparens, tum liberatorem omnibus excitaſſet: tum in brachio excelſo in ea loca in quibus tyrãnus verſabatur, quaſi manu duxiſſet. cui quidem trophæa victoriæ * contra] impios, quaſi fructum ipſius pietati debitum, cœlitùs largitus eſt, ac ſacrilegum illum & nefandum tyrannum Licinium, vnà cum conſiliariis omnibus & amicis, ſub Conſtantini pedibus proſtrauit. Nam vbi eius inſania ad extremam ruit dementiam, imperator Deo charus

Licinius perſecutionẽ renouare conatur.

Conſtantini

a κατὰ

charus non amplius ferendum putauit, ſed modeſta animi ratione rem reputãs, & ſeueram æquitatis regulam cum humanitate & clementia temperans, propẽſo ſtudio eos qui tyrannidis iugo miſerè opprimebantur, maturè iuuandos cenſuit: atque infinitum hominum genus, paucis, nefariis hominibus tanquam quibuſdam corruptelis è medio ſublatis, incolume ſeruare aggreditur. Nam cum ipſe ſola humanitate temporibus antegreſsis vſus fuiſſet, & Licinium, qui nulla cõmiſeratione dignus erat, commiſeratus: ei, vtpote à prauitate neutiquam decedenti, ſed potius rabiem ſuam cõtra gentes ſibi ſubiectas augenti, nihil omnino profuit. Atque illis qui ab immani illa bellua diuexabantur, nulla fuit ſalutis ſpes relicta. Quapropter iſte bonorum adiutor & patronus, †nequitiæ odium cum amore virtutis permiſcẽs, ſimul cum filio Criſpo imperatore humaniſsimo, ſalutari dextra omnibus qui propè perierant porrecta & oſtentata, contra tyrannum proficiſcitur. Pater ſimul ac filius Deum patrem, rerum vniuerſarũ rectorem, & Dei filium, omnium ſeruatorem, ducem auxiliatorémque adepti, vndique acie cõtra impios circumiecta & diſpoſita, perfacilem reportant victoriam: hoſtéſque vniuerſos in dimicatione illa, Dei ope, ex animi ſententia profligant. Quocirca derepente, & penè dicto citius, qui heri & nudiuſtertius mortem & terrorem ſpirabant, non amplius ſuperfuerunt, imò ne minimam quidem nominis ſui memoriam poſt ſe reliquerunt: tituli autem eorũ, & honoris inſignia, debita ignominiæ labe aſperſi. Ac quæ Licinius impiis iamdudum tyrãnis obtigiſſe oculis aſpexiſſet, eadem pari ratione cum illis perpeſſus eſt: ídque meritò. Nam neque diſciplinã admittere voluit: neque proximorum flagellis admonitus, ſapere aliquando didicit. Perſimilem igitur cum illis impietatis viam perſecutus, ad perſimile etiam cum eiſdem calamitatis præcipitium nõ ſine cauſa ruit. Atque iſte hoc modo tandem perculſus & profligatus, decubuit: Conſtantinus autem victor, omni genere pietatis ornatus, vnà cum filio Criſpo imperatore Deo chariſsimo, & patris rebus in omnibus ſimili, Oriẽtem in ſuam redegit poteſtatem, atque Romanorum imperium, ſicut iam olim fuerat in vnum redegit, & regnũ vniuerſum à ſole oriente vndique ad extremas occidẽtis oras, & ad alteras vtraſque mundi plagas, boream pariter & meridiẽ, cum tranquilla pace obtinuit. Proinde metus tyrannidis, qua antè premebãtur, tum ex hominum vita prorſus ſublatus fuit: tunc frequentes conuentus acti, tum feſti dies celebrati: tunc omnia lætitia redundarunt. tunc qui antè demiſſa & cõtracta fronte erant, hilari vultu & læto oculorum obtutu aſpexerunt: tunc choreis, tum hymnis tam per ſingulas ciuitates, quàm per agros, primùm Deum ſummum omnium regem eſſe, huncque reuera eſſe prædicarunt: deinde pium Imperatorem, ac liberos Deo in primis charos, laudibus extulerunt. Tunc veterum nulla recordatio malorum, tunc omnis impietatis obliuio, tunc ſuauis præſentium bonorũ vſus & oblectatio, tunc iucunda expectatio futurorum: tunc denique nõ decreta ſolum Imperatoris, victoris illuſtriſsimi, plena humanitatis, plena clementiæ, verumetiam leges, eximia magnificentiæ illius & veræ pietatis indicia cõplectentes, in locis quibuſque diuulgatæ. Sic ergo peſtifera totius tyrannidis labe purgata, deletáque, Conſtantinus ſolum, & liberi, Imperij iure ad ipſos pertinentis gubernacula, authoritate & præſidio firma, inuidiæ ac metus expertia, deinceps poſſederunt. Qui quidem, ſimulatque principio regni infeſtos Dei hoſtes è mundo ſuſtulerant, Deum bonorum quibus fruebantur authorem verè agnoſcentes, ſingulare virtutis & pietatis ſtudium, verum diuini numinis cultum, & gratiarum actionem, quas ei pro beneficiis debebant, per ſanctiones & edicta pro Chriſtianis edita palàm ac perſpicuè commonſtrarunt.

Imp. & Criſpi F. contra Licinium expeditio, déque eodem victoria.

† τῷ φιλαγάθῳ μίξας τὸ μισοπόνηρον.

Sub vno Imp. Conſtantino pax vniuerſe eccleſie.

Recens pacata eccleſia exultatio.

FINIS DECIMI LIBRI.

Sit Deo honor & gloria.

LECTORI.

AD Euſebianæ hiſtoriæ libros decem, optime lector, duos etiam ſequentes, quos olim in neglecti decimi locum mirus ille Euſebij interpres Ruffinus repoſuit, adiunximus: nõ quòd eam hiſtoriã à reliquis huius voluminis autoribus græcis peti non poſſe putaremus, ſed vt nonnullorum opinioni, qui merito nihil in hoc ſcripti genere non amplectendum cenſent, ſatisfaceremus. Adde quod eius teſtimonio etiam Græcorum nonnulli vtuntur.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER *PRIMVS AVTORE RVFFINO AQVILEIENSI PRESBYTERO.

** Olim decimus, nunc Euſebij nonum à Ruffino tranſlatum ſequetur.*

De Arij hæreſi. *Cap. I.*

Alexander epiſcopus Alexandrinus.

CVM apud Alexandriam poſt Achillam, qui Petro martyri ſucceſſerat, Alexander ſacerdotium ſuſcepiſſet, quia pax noſtris & quies à perſequutionibus erat, atque eccleſiarum gloria confeſſorum meritis gaudebat, proſperitas rerum noſtrarum domeſtica contentione turbatur. Etenim presbyter quidam apud Alexandriam, Arius nomine, vir ſpecie & forma magis quàm virtute religioſus, ſed gloriæ laudiſque & nouitatis improbe cupidus, praua quædam de fide CHRISTI proferre, & quæ antea in quæſtionem nunquam venerant cœpit: abſcindere ac ſeparare ab illa æterna & ineffabili Dei patris ſubſtantia vel natura filium conabatur. Quæ res plurimos in eccleſia conturbabat. Sed cum Alexander epiſcopus natura lenis & quietus, aſſiduis commonitionibus Arium cuperet à prauo incepto & aſſertionibus impiis reuocare, nec tamen res ex ſententia procederet, quod pleróſque iam contagio peſtiferæ aſſertionis infecerat, non ſolum apud Alexandriam, verum & per alias vrbes prouinciáſque diſperſa, pernicioſum fore credens ſi† diſſimularet, & aliis plurimis conſacerdotibus ſuis rem indicat. Quæſtio latius innoteſcit. Sermo vſque ad aures religioſi principis, quippe qui omni ſtudio & diligentia curaret quæ noſtra ſunt, peruenit. Tum ille ex ſacerdotum ſententia apud vrbem Nicæam epiſcopale concilium conuocat, ibique Arium trecentis decem & octo epiſcopis reſidentibus adeſſe iubet, ac de eius propoſitionibus & quæſtionibus iudicari.

Arius presbyter Alexandrinus.

† Alias diſſimularet a talibus plu. cõſ.

Conſtantinus Aug.

Concilium apud Nicæam.

De Concilio apud Nicæam congregato. *Cap. II.*

SEd & in eo concilio admirabile factum principis non puto reticendum. Etenim cum ex omnibus penè locis epiſcopi conueniſſent, & (vt fieri ſolet) diuerſis ex cauſis inter ſe quædam iurgia detuliſſent, interpellabatur frequenter à ſingulis: offerebantur libelli, culpæ proferebantur, & magis ad hæc quàm ad id, pro quo ventum fuerat, animos dabant. At ille videns quod per huiuſmodi iurgia cauſa ſummi negocij fruſtraretur, diem certum ſtatuit, qua vnuſquiſque epiſcoporum, ſi quid quærimoniæ habere videretur, deferret. Et cum reſediſſet,

ſet, ſuſcepit à ſingulis libellos: quos ſimul omnes in ſinu ſuo continens, nec in eis qu id contineretur aperiens, ait ad epiſcopos: Deus vos conſtituit ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi, & ideo nos à vobis recte iudicamur. Vos autem non poteſtis ab hominibus iudicari. Propter quod Dei ſolius inter vos expectate iudicium, & veſtra iurgia quæcunque ſunt, ad illud diuinũ reſeruentur examẽ. Vos etenim nobis à Deo dati eſtis dij, & cõueniens non eſt vt homo iudicet deos, ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autẽ deos diſcernit. Et ideo his omiſſis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, abſque vlla animorum contentione diſtinguite. Quum hæc dixiſſet, omnes ſimul querimoniarum libellos iuſſit exuri, ne innoteſceret vlli hominum ſimulatio ſacerdotum. Verum quum per dies multos in epiſcoporum concilio de fide quæſtio verteretur, & nonnuli diuerſa ſentirent, ac vehementer cœptis Arij fauerent, plures tamen erant qui impium execrarentur incæptum. Cúmque in eodem concilio eſſet confeſſorum magnus numerus ſacerdotum, omnes Arij nouitatibus aduerſabantur. Fauebant vero ei viri in quæſtionibus callidi, & ob id ſimplicitati fidei aduerſi.

Conſtantinus Aug. ad epiſcopos.

Pſal. 81. a.

De conuerſione Philoſophi Dialectici. *Cap. III.*

QVantam vero virtutẽ habeat fidei ſimplicitas etiã ex his quę inibi geſta referuntur, agnoſcimus. Etenim cum pro ſtudio religioſi Imperatoris, ex omni terra ſacerdotes Dei coiſſent, opinione commoti philoſophi quoque & dialectici valde nobiles & opinatiſsimi conuenerunt. In quibus quidam inſignis in arte dialectica, per dies ſingulos, conflictus ſummi certaminis cum epiſcopis noſtris, viris adæque in dialectica non improbabiliter eruditis, mouebat: & fiebat ingens ſpectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis & literatis viris. Nec tamen vllo genere philoſophus concludi à quoquam poterat, aut conſtringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæſtionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur adſtrictus, velut anguis lubricus laberetur. Sed vt oſtenderet Deus, quia non in ſermone regnum Dei, ſed in virtute cõſiſtit, quidam ex confeſſoribus ſimpliciſsimæ naturæ vir, & nihil aliud ſciens niſi IESVM CHRISTVM, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores epiſcopos aderat. Qui cum vidiſſet philoſophũ inſultantẽ noſtris, & callida ſe diſputationis arte iactantem, poſcit ab omnibus locum, velle ſe paucis cum philoſopho ſermocinari. Tum vero noſtri, qui ſimplicitatem viri & imperitiam de ſermone duntaxat noſſent, pauere, & velut pudorẽ quendam pati, ne forte apud callidos homines riſui efficeretur ſancta ſimplicitas. Perſtitit tamen ſenior, & hinc mouit ſermonis exordiũ. In nomine, inquit, IESV CHRISTI philoſophe audi quæ vera ſunt. Deus vnus eſt qui fecit cœlum & terram, quique homini quem de terræ limo formauerat ſpiritum dedit: vniuerſa quæ videtur & quæ non videntur, virtute verbi ſui creauit, & ſpiritus ſui ſanctificatione firmauit. Hoc verbum ac ſapientia quem nos filium dicimus, humanos miſeratus errores, ex virgine naſcitur, & per paſsionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac reſurrectione ſua æternam nobis contulit vitam. Quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus eſſe venturum. Credis hoc ita eſſe philoſophe? At ille velut ſi nunquam vllum ſermonem contradicendi didiciſſet, ita obſtupefactus virtute dictorum, mutus ad omnia, hoc ſolum potuit reſpondere, ita ſibi videri, nec aliud verũ eſſe quàm quod dixerat. Tum ſenior: Si hæc, inquit, ita eſſe credis, ſurge & ſequere me ad Dominicum, & † huius fidei ſignaculum ſuſcipe. Et philoſophus conuerſus ad diſcipulos ſuos, vel ad eos qui audiendi gratia conuenerant: Audite, inquit, ô eruditi viri: Donec verbis mecum geſta res eſt, verba verbis oppoſui, & quæ dicebantur, dicendi arte ſubuerti: vbi vero pro verbis virtus proceſsit ex ore dicẽtis, non potuerunt reſiſtere verba virtuti, nec homo aduerſari potuit Deo. Et ideo ſi quis veſtrum potuit in his quæ dicta ſunt ſentire quæ ſenſi, credat Chriſto, & ſequatur hunc ſenem, in quo loquutus eſt Deus. Ita philoſophus Chriſtianus effectus, tandem ſe gratulatus eſt victum.

Philoſophi & Dialectici ut conuenirent apud Nicæam.

1. Cor. 2. a

Chriſtianus illiteratus philoſophum aggreditur.

Per ſignaculũ huius fidei, crucem intellige. Nam ſic olim initiabantur Chriſtiani.

Exemplum fidei Nicænæ, & ſtatutorum eius. Cap. VI.

CRedimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium factorem. Et in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium Dei de patre natum vnigenitum, id eſt, de ſubſtantia patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, ὁμοούσιον patri, hoc eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlis & quæ in terra. Qui propter nos & propter noſtram ſalutem deſcēdit, & incarnatus eſt homo factus, paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlos, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt, erat aliquando quando non erat, & antequam naſceretur nō erat, & quia ex nullis ſubſtantibus factus eſt, aut ex alia ſubſiſtentia, vel ſubſtantia, dicunt eſſe τρέπτον aut conuertibilem vel mutabilem filium Dei, anathematizat catholica & apoſtolica eccleſia. *Exemplum fidei Nicæni concilij.*

I Statuunt præterea obſeruandum eſſe in eccleſiis, ne quis ex his qui ſemetipſos impatientia libidinis exciderunt, veniret ad clerum.

II Et ne quis nuper aſſumptus ex vita vel conuerſatione gentili, accepto baptiſmo, antequam cautius examinetur, clericus fiat.

III Et ne quis epiſcoporum cæterorúmque clericorum cum extraneis mulieribus habitet, præterquam cum matre, vel ſorore, vel θεία, vel ſi quæ ſunt huiuſmodi neceſſitudinum perſonæ.

IIII Et vt epiſcopus (ſi fieri poteſt) à totius prouinciæ epiſcopis ordinetur. Si hoc difficile eſt, certe non minus quam à tribus, ita tamen, vt Metropolitani epiſcopi maxime vel præſentia, vel autoritas habeatur. Abſque quo ordinationem irritam eſſe voluerunt.

V Et ne, quem alius epiſcopus de eccleſia expulerit, ſiue clericum, ſiue laicum, ſuſcipiat alius. Sanè ne hoc aut iracundia aliqua, aut contentione (vt fieri ſolet) iniuſte factum remedium non haberet, decernunt per ſingulos annos in ſingulis quibuſque prouinciis ſecundo ab omnibus epiſcopis prouincialibus concilia agi debere, & de huiuſmodi negociis iudicari, vt ſi fortè ab vno inique aliquid geſtum eſt, à cæteris emendetur. Si recte, vt ab omnibus confirmetur.

VI Et vt apud Alexandriam, & in vrbe Roma, vetuſta conſuetudo ſeruetur, vt vel ille Aegypti, vel hic ſuburbicariarum eccleſiarum ſollicitudinem gerat.

VII Et vt ſi forte in ordinando epiſcopo, duo vel tres pro aliqua contentione diſſentiant, reliquorum autoritas, & præcipue Metropolitani cum cæteris firmior habeatur.

Indicat liber in quo magiſtratuum inſignia depicta ſunt, ſub diſpoſitione viri illuſtris comitis priuatarū, fuiſſe etiā rationalē rei priuatæ per vrbem & ſuburbicarias regiones cum parte Fauſtinæ. Et alibi mentio vicariū ſuburbicarij in eodem volumine.

VIII Et vt epiſcopo Hieroſolymorum antiquitus tradita honoris prerogatiua ſeruetur, manente nihilominus & Metropolitani ipſius prouinciæ dignitate. *Epiſcopi Hieroſolymitani prærogatiua.*

IX Et Catharos (qui apud nos Nouatiani ſunt) ſi forte pœnitentes ad eccleſiam conuertantur, confeſſos eccleſiaſtica dogmata, clericos in ordine quidem ſuo ſuſcipi debere. Sed ordinatione data, ſanè ſi epiſcopus ipſorum veniat ad epiſcopum noſtrum, debere eum in presbyterorum loco ſedere. Epiſcopi vero nomen manere apud illum ſolum, qui catholicam ſemper tenuit fidem, niſi ſua voluntate ipſe eum tali nomine honorare voluerit, vel ſi placuerit vt quærat ei epiſcopi locum vacantem, hoc ſit in ipſius poteſtate. *κάθαροι*

X Et ne in vna ciuitate duo ſint epiſcopi.

XI Et ſi qui forte indiſcrete ad ſacerdotium prouecti, poſtmodum vel ipſi aliquid de ſe criminoſum confeſſi ſunt, vel ab aliis reuicti, vt abiiciantur: ſed & ſi qui ex his qui lapſi ſunt, & per ignorantiam forte ordinati, recogniti fuerint vt abiiciantur.

XII Et ſi qui abſque tormentis in perſecutionibus lapſi ſunt, & ex corde agunt pœnitentiam, quinque annos inter catechumenos faciant, & duobus annis poſt hoc fidelibus tantum in oratione iungantur, & ita poſtmodum ſuſcipiantur.

XIII Qui vero propter confeſſionem militiam abiecerant, & rurſum ad hanc abierunt, hos tredecim annis pœnitentiam gerere, & poſtea ſuſcipi, ſi tamen ex corde pœnitentiam gerant. Eſſe tamen in poteſtate epiſcopi moderandi facultatem, ſi

eorum fructuoſam & attentam pœnitentiam viderit.

XIIII De his vero qui vita excedunt pœnitentibus, decernunt, vacuum nullum debere dimitti. Si quis ſanè accepta communione ſuperuixerit, debere eum tempora ſtatuta complere, vel certe prout moderari epiſcopus voluerit.

XV De catechumenis qui prolapſi ſunt, ſtatuerunt tribus annis eos à catechumenorum oratione ſeparatos, poſtea recipi debere.

XVI Et ne de ciuitate inferiori ad maiorem eccleſiam trāſire quis ambiat, ſiue epiſcopus, ſiue etiam alius clericus.

XVII Et ne quis clericus qui derelicta eccleſia ſua, nulla exiſtente cauſa probabili vagatur & oberrat per alias eccleſias, ſuſcipiatur in communionem.

XVIII Et vt nemo eum qui ad alium pertinet, ſubripiens, in ſua eccleſia ordinet clericum abſque conſenſu illius ad quem pertinet.

XIX Et ne quis clericus aut vſuras accipiat, aut frumenti vel vini ampliationem, quod ſolet in nouo datum, vel ſeſquiplum, vel etiam duplum recipi: quod ſi faciat, tanquam turpis lucri reum abiiciendum.

Diaconus eucharistiam non diuidat præsente episcopo.

XX Et ne diaconi presbyteris præferantur, néue ſedeant in conſeſſu presbyterorum, aut illis præſentibus euchariſtiam diuidant, ſed illis agentibus ſolum miniſtrent. Si vero presbyter nullus ſit in præſenti, tunc demum etiam ipſis licere diuidere: aliter vero agentes, abiici iubent.

XXI Et vt Paulianiſtæ, qui ſunt Photiani, rebaptizentur.

XXII Sed & diaconiſſas, quoniam quidem manus impoſitionem non accipiunt, etiam ipſas inter laicos eſſe debere. Igitur cum de his prout diuinarum legum reuerentia popoſcerat, decreuiſſent, ſed & de obſeruatione Paſchæ antiquum canonem, per quem nulla de reliquo varietas oriretur, eccleſiis tradidiſſent, omnibus rite diſpoſitis, eccleſiarum pax & fides in Orientis atque Occidentis partibus vna atque eadem ſeruabatur.

De Helena Conſtantini matre. Cap. VII.

Helena mater Conſtantini Augusti. Simulachrum Iouis Adrianum illic poſuiſſe, Paulinus autor eſt. Adonidis autem in Bethlehem.

PEr idem tempus Helena Cōſtantini mater, fœmina incōparabilis fide & religione animi, ac magnificentia ſingulari, cuius iure Conſtantinus & eſſet filius & crederetur, diuinis admonita viſionibus, Hieroſolymam petit, atque ibi locum in quo ſacroſanctum corpus patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis perſecutoribus ſimulachrum in eo Veneris fuerat defixum, vt ſi quis Chriſtianorum in illo loco Chriſtum adorare voluiſſet, Venerem videretur adorare. Et ob hoc infrequens & penè obliuioni datus fuerat locūs. Sed cum (vt ſupra diximus) religioſa fœmina properaſſet ad locum cœleſti ſibi indicio deſignatum, cuncta ex eo prophana & polluta deturbans, in altum purgatis ruderibus, tres confuſo ordine reperit cruces. Sed obturbabat reperti muneris lætitiam vniuſcuiſque crucis indiſcreta proprietas. Aderat quidem & titulus ille, qui Græcis, & Latinis, atque Hebraicis literis à Pilato fuerat conſcriptus: ſed nec ipſe ſatis euidēter dominici prodebat ſigna patibuli. Hic iā humanæ ambiguitatis incertum, diuinum flagitat teſtimonium. Accidit in eadem vrbe primariam quandam loci illius fœminam graui ægritudine confectam, ſeminecem iacere. Macarius per idem tempus eccleſiæ illius epiſcopus erat. Is vbi cunctantem reginam, atque omnes pariter qui aderant videt: Adferte (inquit) huc totas quæ repertæ ſunt cruces, & quæ ſit quæ portauerit dominum, nunc nobis adaperiet deus. Et ingreſſus cum regina pariter & populis ad eam quæ decumbebat, defixis genibus huiuſcemodi ad deum precem profudit.

Tres cruces reperiuntur.

Macarius epiſcopus Hieroſolymorum.

De cruce Saluatoris in Hieroſolymis ab Helena reperta. Cap. VIII.

Precatio Macarij ad Deum

TV domine, qui per vnigenitum filium tuum ſalutem generi humano per paſſionem crucis conferre dignatus es, & nunc in nouiſſimis temporibus adſpiraſti in corde ancillæ tuæ perquirere lignum beatum, in quo ſalus noſtra pependit, oſtende euidenter ex his tribus, quæ crux fuerit ad dominicam gloriam, vel quæ extiterit ad ſeruile ſuppliciū, vt hæc mulier

quæ

quæ ſemiuiua decumbit,ſtatim vt eam lignum ſalutare contigerit, à mortis ianuis
reuocetur ad vitam. Et cum hæc dixiſſet,adhibuit primo vnam ex tribus, & nihil
profecit. Adhibuit ſecundam, & ne ſic quidem aliquid actum eſt. Vt vero admo- *Miraculũ crucis Christi.*
uit tertiam,repente adapertis oculis mulier conſurrexit,& ſtabilitate virium recc-
pta,alacrior multo quàm cum ſana fuerat, tota domo diſcurrere, & magnificare
Dei potentiam cœpit. Sic euidenti indicio regina voti compos effecta, templum
mirificum in eo loco in quo crucem repererat,regia ambitione conſtruxit. Clauos *Claui.*
quoque quibus corpus dominicum fuerat affixum,portat ad filium. Ex quibus ille
frenos compoſuit,quibus vteretur ad bellum. Et ex aliis galeam nihilominus bel-
li vſibus aptam fertur armaſſe. Ligni vero ipſius ſalutaris partem detulit filio, par- *Lignum crucis.*
tem vero thecis argenteis conditam dereliquit in loco:quę etiam nunc ad memo-
riam ſollicita veneratione ſeruatur. Reliquit etiã hoc indiciũ religioſi animi regina
venerabilis: Virgines quas ibi reperit Deo ſacratas, inuitaſſe ad prandium, & tan- *Virgines monacha.*
ta eas deuotione curaſſe dicitur, vt indignum crederet, ſi famulorum vterentur of-
ficiis,ſed ipſa manibus ſuis, famulæ habitu ſuccincta, cibum apponeret, poculum
porrigeret,aquam manibus infunderet,& regina orbis ac mater imperij, famula-
rum Chriſti ſe famulam deputaret. Et hæc quidem Hieroſolymis geſta. Interea *Conſtantinus in Sarmatas & Gothos.*
Conſtantinus pietate fretus, Sarmatas, Gotthos, aliáſque barbaras nationes, niſi
quæ vel amicitiis, vel deditione ſui pacem præuenerant, in ſolo proprio armis e-
domuit. Et quanto magis ſe religioſius ac humilius deo ſubiecerat, tanto amplius
ei Deus vniuerſa ſubdebat. Ad Antonium quoque primum eremi habitatorem, *Antonius eremita.*
velut ad vnum ex prophetis literas ſuppliciter mittit, vt pro ſe ac liberis domino
ſupplicaret. Ita non ſolum maritis ſuis, ac religione matris, ſed & interceſsione
ſanctorum, commendabilem ſe Deo fieri geſtiebat. Sanè quoniam tanti viri An-
tonij fecimus mentionem, de virtutibus eius atque inſtitutis, & ſobrietate mentis,
vt in ſolitudine vitam degens, vſus ſolummodo conſortio fuerit beſtiarum, & de *Antonij vita ab Athanaſio conſcripta Græci, Latinè verſa ab Euagrio.*
dęmonibus crebros agens triumphos placuerit deo ſupra cunctos mortales, vtque
inſtitutionis ſuæ præclara vſque in hodiernum monachis exempla reliquerit, vo-
lentem me aliqua exponere, ille libellus excluſit, qui ab Athanaſio ſcriptus, etiam
Latino ſermone æditus eſt. Propter quod nos, omiſsis his quæ ab aliis iam dicta
ſunt, ea memorabimus, quæ quamuis geſtorum contineat fides, ab his tamen qui
longe poſiti ſunt, obſcurior fama ſubtraxit.

De captiuitate Frumentii & Edeſij, & de conuerſione Indorum per ipſos geſta. Caput IX.

IN ea diuiſione orbis terræ quæ ad prædicandum verbum dei ſorte
per Apoſtolos celebrata eſt, cũ aliæ aliis prouinciæ obueniſſent, Tho-
mæ Parthia, & Matthæo Æthiopia, eíque adhærens citerior India
Bartholomæo dicitur ſorte decreta. Inter quam Parthiámque media,
ſed longo interior tractu India vlterior iacet, multis variiſque linguis
& gentibus habitata, quam velut longe remotam, nullus Apoſtolicæ prędicationis
vomeri impreſſerat, quæ tamen temporibus Conſtantini tali quadam ex cauſa ſe-
mina fidei prima ſuſcepit. Metrodorus quidam philoſophus, inſpiciendorum lo- *Metrodorus.*
corum, & orbis perſcrutandi gratia, vlteriorem dicitur Indiam penetraſſe. Cuius
exemplo etiam inuitatus Meropius quidam Tyrius philoſophus ſimili ex cauſa a- *Meropius.*
dire Indiam voluit, habens ſecum duos puerulos, quos liberalibus literis vtpote
propinquos inſtituebat. Quorum vnus qui erat iunior Ædiſius, alter Frumen-
tius vocabatur. Igitur peruiſis & in notitiam captis his quibus animus paſceba-
tur, cum philoſophus redire cœpiſſet, aquę vel cæterorum neceſſariorum cauſa ad
portum quendam nauis qua vehebatur, applicuit. Moris eſt inibi Barbarorum, vt
ſi quando fœdus ſibi cum Romanis turbatum vicinæ nunciauerint gentes, om-
nes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philoſo- *Edeſius à poculis.*
phi: cuncti cum ipſo pariter perimuntur. Pueruli reperti ſub arbore meditantes, &
lectiones ſuas parantes, Barbarorum miſeratione ſeruati, ducuntur ad regem. Ho- *Frumentius à rationibus.*
rum ille alterum, id eſt, Edeſium ſibi pincernam fecit. Frumentio verò, quem quaſi

perſpicacem deprehenderat & prudentem, rationes ſuas ſcriniaque commiſit. Ex quo & in honore magno apud regem habiti, & in amore. At vero moriens rex, vxorem cum paruulo filio regni dereliquit hæredem: adoleſcentibus autem quid vellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen regina ſuppliciter exorat, tanquam quæ nihil haberet in toto regno fidelius, vt ſecum vſquequo adoleſceret filius, regendi regni ſollicitudinem partirentur: & præcipue Frumentium, cuius prudentia ad moderãdum ſufficeret regnum. Nam alius fidem puram, & ſobriam mentem ſimpliciter exhibebat. Idque dum agerent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus, deo mentem eius & animos inſtigante, requirere ſollicitus cœpit, ſi qui inter negociatores Romanos Chriſtiani eſſent, & ipſis poteſtatem maximam dare, ac monere vt conuenticula per loca ſingula facerent, ad quæ, Romano ritu orationis cauſa confluerent. Sed & ipſe multo magis eadem facere, & ita cęteros cohortari, fauore & beneficiis inuitare, præſtare quicquid oportunum fuiſſet, loca ædificiis, aliáque neceſſaria præbere, & omnimodo geſtire, vt Chriſtianorum inibi ſemen exurgeret. Sed cum regius puer adoleuiſſet, cui procurationem regni gerebant, expletis omnibus & ex fide traditis, multum licet detinẽtibus & rogantibus vt manerent regina vel filio, ad orbẽ tamen noſtrum reuertuntur. Et Edeſio feſtinante Tyrum, parentes propinquoſque reuiſere, Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquũ non eſſe, opus occultare Dominicum. Igitur rem omnem vt geſta eſt exponit epiſcopo, ac monet vt prouideat virum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis Chriſtianis, & eccleſiis conſtructis in Barbarico ſolo, epiſcopum mittat. Tum vero Athanaſius (nam is nuper ſacerdotium ſuſceperat) attentius & propenſius Frumentij dicta geſtáque conſiderans in concilio ſacerdotum ait: Et quem alium inueniemus virum talem, in quo ſit ſpiritus dei in ipſo ſicut in te, qui hæc ita poſsit implere? Et tradito ei ſacerdotio, redire eum cum domini gratia vnde venerat iubet. Quíque cum epiſcopus perrexiſſet ad Indiam, tanta ei data eſſe à deo virtutum gratia dicitur, vt ſigna per eum apoſtolica fierent, & infinitus numerus Barbarorum conuerteretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus & populi Chriſtianorum & eccleſiæ factæ ſunt, & ſacerdotium cœpit. Quæ nos ita geſta, non opinione vulgi, ſed ipſo Edeſio Tyri presbytero poſtmodum facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referente cognouimus.

Frumentius ſacerdos factus.

Edeſius Tyri presbyter.

DE CONVERSIONE GENTIS Iberorum per captiuam facta.

Caput X.

Iberi
Ἴβηρες
Mulier captiua.
γυνὴ δορυάλωτος
Hanc hiſtoriã etiam Theodoretus narrat lib. I.

PEr idem tempus etiã Iberorum gens, quæ ſub axe Pontico iacet, verbi dei fœdera, & fidem futuri ſuſceperat regni. Sed huius tanti boni præſtitit cauſam mulier quædam captiua, quæ apud eos reperta, cùm fidelem & ſobriam ſatis ac pudicam duceret vitam, totíſque diebus ac noctibus obſecrationes deo peruigiles exhiberet, in admiratione eſſe ipſa rei nouitas Barbaris cœpit, & quid hoc ſibi velit, curioſius perquirebant. Illa, vt res erat, ſimpliciter Chriſtum ſe deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius Barbari præter nouitatem nominis mirabantur. Verum (vt fieri ſolet) ipſa perſeuerantia curioſitatem quandam mulierculis inferebat, ſi quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos eſſe dicitur, vt ſi paruulus ægrotet, circumferatur à matre per ſingulas domus, quo ſcilicet ſi quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cúmque mulier quædam paruulum ſuum per omnes circuntuliſſet ex more, nec aliquid remedij cunctas domos luſtrando cepiſſet, venit etiam ad captiuam, vt ſi quid ſciret, oſtenderet. Illa ſe humani quidem remedij nihil ſcire teſtatur, deum tamen ſuum Chriſtum quem colebat, dare ei deſperatam ab hominibus poſſe ſalutem, confirmat. Cúmque cilicio ſuo paruulum ſuperpoſuiſſet, atque ipſa deſuper orationem fudiſſet ad dominum, ſanum matri reddidit infantem. Sermo defertur ad plures, factíque fama

ma magnifici vſque ad aures reginæ perlabitur. Quæ dolore quodam grauiſsimo corporis afflicta, in deſperatione maxima erat. Rogat ad ſe captiuam deduci. Illa ire abnuit, ne præſumere amplius aliquid quàm ſexus fineret, videretur. Ipſam ſe regina deferri ad captiuæ cellulam iubet. Quam ſimiliter ſupra cilicium ſuum poſitam, inuocato Chriſti nomine, continuo poſt precem, ſanam & alacrem fecit exurgere: Chriſtúmque eſſe deum dei ſummi filium, qui ſalutem hanc contulerit, docet, eúmque quem ſibi autorem ſuæ ſciret eſſe incolumitatis & vitæ, commonet inuocandum. Ipſum nanque eſſe, qui & regibus regna diſtribuat, & mortalibus vitam. At illa cum lætitia domum regreſſa, marito percontanti cauſam tam ſubitæ ſanitatis aperuit: quíque cum pro ſalute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet, illa: Horum, inquit, ô rex nihil captiua dignatur: aurum deſpicit, argentum reſpuit, ieiunio quaſi cibo paſcitur: hoc ſolum ei muneris dabimus, ſi eum, qui me illa inuocante ſanauit, Chriſtum deum colamus. Ad hoc tunc rex ſegnior fuit, & interim diſtulit, ſæpius licet ab vxore commonitus, donec accidit quadam die venante eo in ſyluis cum comitibus ſuis, obſcurari denſiſsimis tenebris diem, & per terræ noctis horrorem luce ſubducta, cæcis iter greſsibus denegari. Alius aliò diuerſi ex comitibus oberrant: ipſe ſolus denſiſsima obſcuritate circundatus, quid ageret, quo ſe verteret, neſciebat: cum repente anxios ſalutis deſperatione animos cogitatio talis aſcendit: Si verè deus eſt Chriſtus ille, quæ vxori ſuæ captiua prædixerat, nunc ſe de his tenebris liberet, vt ipſum ex hoc omiſsis omnibus coleret. Ilico vt hæc nondum verbo, ſed ſola mente deuouerat, reddita mundo dies, regem ad vrbem perducit incolumem. Quíque reginæ rem protinus vt geſta eſt, pandit. Euocari iam iámque captiuam, & colendi ritum vt ſibi tradat, expoſcit: neque ſe vltrà alium deum quàm Chriſtum veneraturum eſſe confirmat. Adeſt captiua, edocet deum Chriſtum: ſupplicandi ritum venerandíque modum, inquantum de his aperire fœminæ phas erat, pandit. Fabricari tamen eccleſiam monet, formámque deſcribit. Igitur rex totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quæ erga ſe ac reginam geſta fuerant, exponit, fidémque edocet, & nondum initiatus in ſacris, fit ſuæ gentis apoſtolus. Credunt viri per regem, fœminæ per reginam: cunctíſque idem volentibus eccleſia extruitur inſtanter: & eleuato iam perniciter murorum ambitu, tempus erat quo columnæ collocari deberent. Cumque erecta prima vel ſecunda, ventum fuiſſet ad tertiam, conſumptis omnibus machinis, & boum hominumque viribus, cum media iam in obliquum fuiſſet erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis ſecundo & tertio, ac ſæpius viribus, ne loco quidē moueri attritis omnibus potuit. Admiratio erat totius populi, regis animoſitas hebeſcebat: quid fieri deberet, omnes ſimul latebat. Sed cum interuentu noctis omnes abſceſsiſſent, cunctíque mortales & ipſa opera ceſſarent, captiua ſola in oratione pernoctans manſit intrinſecus: cum ecce matutinus & anxius cum ſuis omnibus ingrediens rex, videt columnam, quam tot machinæ ac tot populi mouere non quiuerant, erectam, & ſupra baſim ſuam librate ſuſpenſam, nec tamen ſuperpoſitam, ſed quantum vnius pedis ſpacio in aere pendentem. Tunc vero omnes populi contuentes & magnificantes deum, veram eſſe regis fidem, & captiuæ religionem præſentis miraculi teſtimonio perhibebant. Et ecce mirantibus adhuc & ſtupentibus cunctis, in oculis eorum ſenſim ſupra baſim ſuam, nullo contingente, columna depoſita, ſumma cum libratione conſedit. Poſt hoc reliquus numerus columnarum tanta facilitate ſuſpenſus eſt, vt omnes quæ ſuperfuerant, ipſa die locarentur. Poſtea vero quàm eccleſia magnifice conſtructa eſt, & populi fidem dei maiore ardore ſitiebant, captiuæ monitis ad Imperatorem Conſtantinum totius gentis legatio mittitur: res geſta exponitur: ſacerdotes mittere, oratur, qui cœptum erga ſe dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore tranſmiſsis, multo amplius ex hoc lætatus eſt, quàm ſi incognitas Romano imperio gentes & regna ignota iunxiſſet. Hæc nobis ita geſta, fideliſsimus vir Bacurius, gentis ipſius rex, & apud nos Domeſticorum Comes (cui ſumma erat cura & religionis & veritatis) expoſuit, cum no-

Regina ſanatur.

Rex fit Chriſtianus.

Bacurius rex Iberorum.

biſcum Palæſtini tunc limitis Dux, in Hieroſolymis ſatis vnanimiter degeret. Sed ad cœptum redeamus.

DE CONSTANTIA SORORE CONSTANTINI, *& presbytero per eam fratri inſinuato.*

Caput XI.

Conſtantia ſoror Conſtãtini.

POſteaquam religioſi principis mater Helena ſummis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce diſceſsit, Conſtantia tunc Licinij relicta, fratris Auguſti ſolatiis vtebatur. Huic accidit presbyterum quendam venire in noticiam, latenter partibus Arij fauentem. Sed is primo nihil omnino de his apud ſororem principis aperire: vbi vero multa familiaritas copiã tribuit, paulatim ſermonem cœpit aſpergere, inuidiam dicẽs Ario generatam, & pro ſimultatibus priuatis epiſcopum ſuum rem contentioſe exagitauiſſe, æmulationis ſtimulo confixum, quod Arius apud plebem ſatis charus haberetur. Hæc atque huiuſmodi alia frequentius ſuggerens, animos Conſtantiæ ſuos efficit. Quæ cum diem obitura, viſitaretur à fratre, atque ab eo blande religioſéque compellaretur, extremam dicitur ab eo gratiam popoſciſſe, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ ſibi ab eo pro ſpe & ſalute ſuggererẽtur, audiret: ſe quidem iam ex hac luce diſcedentem nihil curare: pro fratris vero ſtatu eſſe ſollicitam, ne forte pro innocentium pœnis, regni ſui pateretur excidium. Quibus ille monitis à ſorore ſuſceptis, & fidelem pro ſe germanæ ſollicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero: & interim accerſiri de exilio

Arius reuocatur per Conſtantinum de exilio.

Arium iubet, vt quemadmodum de fide ſentiret, exponeret. Tum ille fidem conſcripſit, quæ non quidem ſenſum noſtrum, tamen verba noſtra continere profeſsionémque videretur. Miratus quidem eſt Imperator, & putauit vnam eandémque in ipſius & concilij dudum geſti expoſitione ſententiam contineri: tamen in nullo relaxat animi vigorem, ſed rurſus eum ad concilij remittit examen,

Hieroſolymorum dedicatio celebris.

quoniamquidẽ ad dedicationem Hieroſolymorum ex omni orbe coire ſacerdotes inuitabantur, hæc ad eos denomine eius ſcribens, vt ſi expoſitionem fidei eius probarent, & cum vel per inuidiam (vt aſſerebat) tunc circumuentum dignoſcerent, vel nunc ab errore correctum, clementi erga ipſum iudicio vterentur: quandoquidem tanta fuerit concilij moderatio, vt non in perſonam eius, ſed in dogmatum prauitatem fuerit lata ſententia, ſi tamen & epiſcopi eius Alexandri accommodaretur aſſenſus. Sed ab his quidem qui primo cœptis eius fauentes, cum

Conſtantini Aug. mors & teſtamentum.

ſimulatione ſubſcripſerãt, facile receptus eſt. Cũ vero Alexandriã perrexiſſet, ibi omne eius fruſtratur inceptũ: quoniãquidẽ dolis apud ignorãtes locus eſt: ſcientibus vero, dolũ intendere, non aliud eſt quã riſum mouere. Interea dum hæc apud Alexandriam fruſtra agitantur, venerabilis Auguſtus Conſtantinus in ſuburbana villa Nicomediæ triceſimo & primo Imperij ſui anno defunctus eſt, liberis de ſucceſsione Romani orbis teſtamento hæredibus ſcriptis. Quo in tempore quoniamquidem Conſtantius, cui orientis regnum decreuerat, præſens non erat, dicitur ſecreto accerſiens presbyterum quem à ſorore commendatum ſupra diximus & exinde familiariter habitum, tradidiſſe ei teſtamentum quod ſcripſerat, & obteſtatus ſub ſacramento, ne vlli niſi Conſtantio cum veniſſet, in manus traderet. Cui etiam quod eunuchi qui erant in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte ſuppreſſo vſque ad Conſtantij preſentiam, multis noua tentantibus oppreſſis, res tutæ integræque remanſere. Cum vero Conſtantius affuiſſet, depoſitum presbyter reſtituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus eſt, vt qui imperare cunctis ambierit, ab illo ſibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo, deuicto ſibi Imperatore, cœpit de Arij reſtitutione ſuggerere, & nolentes adquieſcere ſacerdotes, vti cogeret, perſuadere.

De Alexandri, & Euſebij, atque Arij conflictu.

Caput XII.

E A tempeſtate

EA tempeſtate apud Alexandriam Alexander, in Hieroſolymis Maximus confeſſor, apud Conſtantinopolim æque Alexander, vt ex Athanaſij ſcriptis comperimus, ſacerdotio fungebantur. Sed Euſebius qui apud Nicomediam erat, de cuius ſimulatione in ſubſcribendo ſupra diximus, amplam temporis nactus occaſionem, & principi per presbyterum familiaris effectus, reuoluere omnia, atque in irritum reuocare Concilij geſta molitur. Arium nequicquam apud Alexandriam commorantem venire facit, & Imperialibus edictis Concilium denuo Conſtantinopolim conuocari. Quò conuenêre illi maximè, qui Arium atque Euſebium ſectabantur, quíque ſæpe cum Alexandro congreſsi vt Arium ſuſciperet, nec tamen aliquid profligantes, ab iniuriis quidem eius temperabant. Ad vltimum certam ei diem ſtatuentes denuntiant, vt aut ipſe Arium ſuſciperet, aut ſi reniteretur, ſe eccleſia pulſo & in exilium truſo, ab alio eum ſuſcipiendum ſciret. Tum ille nocte, quæ ad conſtitutam intererat diem, ſub altari iacens, atque in oratione & lachrymis totam peruigilem ducẽs, eccleſiæ cauſam domino commendabat. Cúmque lux fuiſſet exorta, nec tamen ab oratione Alexander ceſſaret, Euſebius cum ſuis omnibus, velut hæretici belli ſignifer, domum Arij matutinus aſcendit, cúmque propere ſequi ad eccleſiam iubet, proteſtatus quod Alexander, niſi præſens adquieſceret, expulſus cederet loco.

Alexander Alexandrinus.
Alexander Conſtantinopolitanus
Euſebius Nicomedienſis.

De probroſo Arij interitu. Caput XIII.

IGitur omnium ſumma expectatio, quo vel Alexandri perſeuerantia, vel Euſebij Ariíque inſtantia declinaret. Cúmque cunctorum animi eſſent, vt in tali re, expectatione ſuſpenſi, Arius ad eccleſiam pergens, epiſcoporum & populorum frequentia conſtipatus, humanæ neceſsitatis cauſa ad publicum locũ declinat. Vbi cum ſederet, inteſtina eius atque omnia viſcera in ſeceſſus cuniculum defluxere: ita tali in loco dignam mortem blaſphema ac fœtida mente exoluit. Quod poſtea quàm in eccleſia nuntiatum eſt Euſebio, atque his qui vnà ſecum ſanctum & innocentem virum Alexandrum de Ario recipiendo fatigabant, ſuperati pudore, & adoperti confuſione diſcedunt. Tunc completus eſt ſermo ad gloriam domini, quem Alexander in oratione ſua ad Deum proclamauerat, dicens: Iudica domine inter me & Euſebij minas atque Arij vim. Sed hæc ad præſens quidem paulùlum pudoris habuere. Conuenientes vero inter ſe hæretici, veriti ne fortè ſi, ſicut res geſta eſt, integre ad Imperatorem Conſtantium perueniſſet, non ſolum à perfidia eorum, in qua callide irretitus tenebatur, abſcederet: verum & in autores deceptionis ſuæ ſeuerius aliquid ex regia autoritate decerneret, componunt per eunuchos quos iam perfidia deceptos tenebant, vti de Arij morte Imperator quàm fieri poſſet compoſite & communiter noſceret, neque aliquid quod Dei vindictam indicare videretur, audiret. Quibus ita geſtis, de cauſa fidei vt cœperant, proſequuntur.

Arius cacando perit.
Eunuchi Cæſaris.

De Athanaſij epiſcopi principiis. Caput XIIII.

IGitur apud Alexandriam, defuncto Alexandro, Athanaſius ſuſceperat ſedem. Quod vero eſſet vir acris ingenij, & in eccleſiaſticis negociis apprimè vigilans, ſatis iam tunc hæreticis innotuerat, cum ad Concilium Nicænum cum epiſcopo ſuo ſene Alexandro venerat. cuius ſuggeſtionibus hæreticorum doli ac fallaciæ vigilanter detegebantur. Statim ergo vt eum epiſcopum factum cognouerant, rati id quod res indicabat, ſua negocia per illius ſolicitudinem non facile proceſſura, omnibus modis quærere aduerſus eum machinas deceptionum parabãt. Verum non mihi abſque ordine videtur, pauca de huius viri origine ſupra repetere, & cuius à puero inſtitutionis fuerit, ſicuti ab his qui cũ ipſo vitam duxerãt accepimus, memorare. Tẽpore quo apud Alexãdriam Petri martyris diem Alexander epiſcopus agebat, cum poſt expleta ſolemnia conuenturos ad conuiuiũ ſuum clericos expectaret in loco mari vicino, videt eminus puerorum ſupra oram maris ludum, imitãtium, vt fieri ſolet,

Athanaſius Alexandriæ epiſcopus.
Ludus puerorũ imitantium epiſcopum & myſteria.

epiſcopum atque ea quæ in eccleſiis geri mos eſt. Sed cũ intentius diutine pueros inſpectaret, videt ab his geri quædã etiam ſecretiora & myſtica. Perturbatus ilico, vocari ad ſe clericos iubet, atque eis quid eminus ipſe videret, oſtendit. Tum abire eos, & cõprehenſos ad ſe perducere omnes pueros imperat. Cumq; adeſſent, quis eis ludus, & quid egiſſent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi, negare primò, deinde rem geſtã per ordinẽ pandũt, & baptizatos à ſe eſſe quoſdam catechumenos cõfitentur per Athanaſiũ, qui ludi illius puerilis epiſcopus fuerat ſimulatus. Tum ille diligenter inquirẽs ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidue reſponderint, ſimul & ab eo qui interrogauerat, vbi videt ſecundum religionis noſtræ ritum cuncta cõſtare, conlocutus cum concilio clericorum, ſtatuiſſe traditur, illis, quibus integris interrogationibus & reſponſionibus aqua fuerat infuſa, iterari baptiſmũ non debere, ſed adimpleri ea quæ à ſacerdotibus mos eſt. Athanaſiũ vero, atque eos quos ludus ille vel presbyteros habere viſus fuerat, vel miniſtros, conuocatis parentibus, ſub Dei obteſtatione tradit eccleſiæ ſuæ nutriendos. Paruo autem tempore, cum à Notario integre, & à Grãmatico ſufficienter Athanaſius fuiſſet inſtructus, continuò tanquã fidele domini commendatum, à parentibus reſtituitur ſacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo domini nutritur, & ab eo pergente ad patres in ſenectute bona, ad portandũ poſt ſe ephod ſacerdotale deligitur. Sed huius tanti in eccleſia pro fidei integritate agones fuerũt, vt etiam de hoc videatur dictum eſſe illud quod ſcriptum eſt: Ego enim oſtendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim perſecutiones vniuerſus coniuratus orbis, & commoti ſunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduerſus eum. Ille autem diuinum illud conſeruabat eloquium, dicens: Si cõſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo. Verum quoniam tanta ac talia eius geſta ſunt, vt magnitudo quidem rerum nihil me pretetire patiatur: multitudo vero geſtorum quamplurima cogat omittere, incertus æſtuat animus, dum deliberare nõ valet quid teneat, quid omittat. Et ideo pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, ſine dubio minora vero nũciatura. Nã nihil quod addere poſsit, inueniet.

Non rebaptizentur etiam ioco baptizati.

Act. 7.a.

Pſalm. 26.a

De Conſtantij Imperatoris errore. *Caput XV.*

IGitur vbi Conſtantius Orientis regnum ſolus obtinuit, Conſtantino fratre non longe ab Aquileia apud Alſam fluuium à militibus interfecto, Conſtans vtriuſque germanus, Occidẽtem ſatis induſtrie gubernabat. Nam Conſtantius natura & animo regio, dum primis illis regni ſui fautoribus ſatis indulget, per eunuchos arte in perfidiam decipitur à peruerſis ſacerdotibus: & intento ſatis ſtudio prauis eorum contentionibus obſecundat. Sed illi verentes, ne fortè adeundi regis copia quandoque fieret Athanaſio, & per eum de veritate fidei quam peruertebant, ſecundum ſcripturas edoceretur, omnimodis inſimulare eum apud principem, & velut omnium ſcelerum ac flagitiorum adgrediuntur exponere, vſquequo humani corporis brachium loculo delatum, Imperatori oſtendunt, quod ab Athanaſio exciſum magicæ artis gratia de Arſenij cuiuſdam corpore confirmabant. Sed & alia quamplurima criminoſa ſimul & flagitioſa componunt.

Conſtantinus occiſus.

Conſtantius Aug. in Oriẽte, Conſtans in Occidente.

De concilio hæreticorũ apud Tyrum contra Athanaſium congregato. *Caput XVI.*

QVibus ex cauſis Imperator iubet conuocato Concilio Athanaſium cõdemnari. Idque apud Tyrum (miſſo è latere ſuo vno ex Comitibus, adnitente quoque Archelao tunc Comite Orientis, nec non & eo qui Phœnicen prouiciam gubernabat) congregari iubet. Eò deducitur Athanaſius, loculus cum humano brachio circumfertur, inuidia & horror non ſolum religioſas, ſed & viles animas peruadit.

Athanaſius iubetur condẽnari.

Archelaus tunc Orientis Comes Phœnices.

De exciſo brachio Arſenij, cæteriſque dolis hæreticorum in concilio retectis. *Caput XVII.*

Hic

HIc Arſenius, cuius brachium dicebatur exciſum, lector aliquando Athanaſij fuerat, & ob culpam correptionem veritus, frequentiæ ſeſe ſubtraxerat. Cuius latebras opportunas ſibi ad huiuſcemodi commentum flagitioſi homines rati, initio compoſiti criminis occultatum eum apud quendam, quem fidiſsimum ſceleribus ſuis crediderant, retinebant.

Arſenius lector Athanaſij.

Peruênit tamen ad hunc in latebris poſitum, quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſiue eum ipſa humanitatis contemplatio, ſiue diuina perpulit prouidentia, clam per noctis ſilentia euadens clauſtris, enauigauit Tyrum. Et pridie quàm cauſæ dicendæ adeſſet vltimus dies, Athanaſio ſeſe Arſenius obtulit, vtq; ſe rerum geſtarum ſeries haberet, edocuit. Ille domi eſſe hominem, nec innoteſcere cuiquam de eius præſentia iubet. Interea Concilium cogitur, in quod aliquanti concinnatæ calũniæ conſcij, omnes penè infenſo animo aduerſum Athanaſiũ præiudicatoq; conueniunt. Per idem tempus Paphnutius confeſſor (de quo ſupra memorauimus) aderat, Athanaſij innocentiæ conſcius. Is cum vidiſſet Maximum Hieroſolymorum epiſcopum, qui vnà ſecum effoſſo oculo, & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, verum pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicantẽ, cõſediſſe cum cæteris quos factionis macula ſociauerat, mediũ conſeſſum adire non veritus: Te, inquit, Maxime, cum quo mihi vnum atque idem confeſsionis inſigne eſt, cũ quo mihi pariter mortale lumen effoſſum, clariorem diuini luminis conciliauit aſpectũ: te, inquam, non patiar ſedere in concilio malignantiũ, & cũ iniqua gerentibus introire: Iniectaq; manu eleuans eum de medio eorũ, ac de ſingulis inſtruens, perpetua dehinc Athanaſio communione ſociauit.

Maximus admonetur à Paphnutio.

Sed interim cauſa dicitur, Prima introducitur accuſatio mulieris cuiuſdam, quæ ſe diceret aliquãdo hoſpitio Athanaſium ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantẽ, vim corruptionis eſſe perpeſſam.

Calumniatur Athanaſius.

Introduci ad hæc iubetur Athanaſius, ingreditur cum Timotheo presbytero ſuo, eumque monet, vt poſteaquam mulier dicendi finem feciſſet, ſe tacente ad ea quæ dixerat, reſponderet. Cúmque mulier ea quæ edocta fuerat, peroraſſet, Timotheus conuerſus ad eam: Vere, inquit, mulier ego manſi apud te aliquando, aut vim tibi, vt aſſeris, feci? Tunc illa (vt mulierum ſe taliũ procacitas habet) obiurgãs Timotheũ: Tu tu, inquit, mihi vim feciſti, tu in illo loco cõmaculaſti caſtitatẽ meã. Simul & cõuerſa ad iudices, obteſtari fidẽ dei cœpit, vera ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor habere cœpit, quod tam facile docẽte eo, factio compoſiti criminis patuiſſet. Nec tamen permiſsi ſunt iudices habere de muliere quæſtionem, vnde hæc, vel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia, quoniam iudicandi libertas penes accuſatores erat. Hinc trãſitur ad aliud crimen. Profertur facinus ſeculis inauditum. Hoc eſt, inquiũt, vbi nemo poſsit verborũ præſtigiis decipi, res oculis agitur, verbis ceſſantibus: Brachium hoc te, aiunt, Athanaſi accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenij dextera, quam tu quomodo, vel ad quos vſus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, veſtrum Arſenium nouerat, vt hãc ipſius dexteram cognoſcatis? Exurrexerunt aliquanti, qui ſe dicerent optime ſciſſe Arſenium, in quibus nonnulli erant abſque conſciẽtia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanaſius, vt hominem ſuum quem in negocium depoſceret, iubeant introduci. Cúmque introductus eſſet Arſenius, eleuato eius vultu, Athanaſius concilio & iudicibus ait: Hic eſt Arſenius. Et alleuans eius nihilominus dexteram: Hæc eſt, inquit, etiam dextera eius, hæc eſt & ſiniſtra. Hæc autem, quam iſti offerunt, manus vnde ſit, vos requirite. Tunc velut nox quædam & tenebræ accuſatorum oculis infuſæ, quid agerent, quo ſe verterent, neſciebant. Ipſum etenim eſſe Arſenium, teſtes qui paulo ante ſcire ſe dixerant, confirmabant. Verum, quia non iudicandi, ſed opprimendi hominis cauſa concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur, magum eſſe Athanaſium, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere vllo modo vltrà talem hominẽ viuere: factóque impetu, ſuis eũ diſcerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cũ cæteris ex præcepto Imperatoris cõcilio præſidebat, ereptũ eũ de diſcerpentiũ manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua ſolum poſſet) ſalutem monuit commẽdare. Concilium tamen rurſum conueniens, tanquã ſi nihil omnino deprehenſum fuiſſet, vt cõfeſſum

Archelaus præſidebat in concilio.

cogere aggreditur, Athanaſij prius condemnatione præmiſſa, & velut obicis validiſsimi obiectione ſublata.

De concilio apud Mediolanum habito; & exiliis Euſebij, Luciferi, cæterorúmque epiſcoporum Catholicorum.
Caput. XX.

OB hoc apud Mediolanum epiſcoporum concilium conuocatur, plures decepti: Dionyſius vero, Euſebius, Paulinus, Rhodanius, & Lucifer, dolum in negocio eſſe proclamantes, aſſerentéſque quod ſubſcriptio in Athanaſium, non aliam ob cauſam, quàm deſtruendæ fidei moliretur, in exilium truſi ſunt. His etiam Hilarius iungitur, cæteris vel ignorantibus, vel non credentibus fraudem. *Concilium Mediolani.* *Hilarius.*

De Ariminenſi Concilio. *Caput* XXI.

SEd tali concilio geſtum fuiſſe negocium, rei exitus docuit. Illis nanque de medio ſublatis, continuò ſynodus apud Ariminum congregatur, ibi ſecundum ea quæ Orientales apud Seleuciam compoſuerant callidi homines & verſuti, ſimplices & imperitos Occidentalium ſacerdotes facile circunueniunt, hoc modo proponendo eis: Quem magis colere & adorare vellent, ὁμούσιον, an Christum? Illiſque virtutem verbi quid ὁμούσιον ſignificaret ignorantibus, velut in faſtidium quoddam & execrationem ſermo deductus eſt, Chriſto ſe credere, non ὁμουσίῳ confirmantibus. Sic multorum, præter paucos (qui ſcientes prolapſi ſunt) animi decepti, contra ea quæ patres apud Nicæam conſcripſerant, venientes, ὁμούσιον quaſi ignotum & à ſcripturis alienum ſermonem auferri de fidei expoſitione decernunt, communionémque ſuam hæreticorum ſocietate commaculant. Ea tempeſtate facies eccleſiæ fœda & admodum turpis erat. Non enim ſicut prius ab externis, ſed à propriis vaſtabatur. Fugabat alius, alius fugabatur, & vterque de eccleſia erat. Ara nuſquam, nec immolatio, nec libamina: præuaricatio tamen & lapſus erat, ac ruina multorum. Similis pœna, ſed impar victoria. Similiter cruciabantur, ſed non ſimiliter glorificabantur: quia dolebat eccleſia etiam illius caſum, qui impellebat ad lapſum. *Synodus Ariminenſis.*

De Liberio epiſcopo vrbis Romæ. *Caput* XXII.

IGitur Liberius, qui poſt Iulium Marci, quem Syluester præceſſerat, ſucceſſorem, in vrbe Roma per idem tempus ſacerdotiô fungebatur, in exilium truditur. Inque eius locum Felix diaconus ſuus ab hæreticis ſubrogatur & non tam ſectæ diuerſitate, quàm communionis & ordinationis conuenientia maculatur. *Liberius pontifex Rom. Felix.*

De Hieroſolymorum & Alexandriæ epiſcopis. *Caput* XXIII.

HIeroſolymis vero Cyrillus poſt Maximum ſacerdotio confuſa iam ordinatione ſuſcepto, aliquando in fide, ſæpius in communione variabat. Apud Alexādriam vero Georgius ſatis procaciter vi raptum epiſcopatum gerebat, ita vt magis ſibi iuris dicendi creditos faſces, quàm ſacerdotium miniſtrandum religioſis officiis æſtimaret. *Cyrillus Hieroſol. Georgius Alexand.*

De ambitione epiſcoporum apud Antiochiam. *Caput* XXIIII.

APud Antiochiam ſanè diuerſis temporibus multa & admodum confuſe geſta ſunt. Nam defuncto Eudoxio, cum multi diuerſarū vrbium epiſcopi ad illam ſedem ſumma ambitione niterentur, ad vltimum Meletium de Sebaſtia Armeniæ ciuitate, contra decreta concilij illuc trāsferunt. Qui tamen ab ipſis rurſum in exilium truditur, quod contra opinionem ipſorum non Arij, ſed noſtram fidem cœpit in eccleſia prædicare. Quem magna plebs ſede depulſum ſecuta, ab hæreticorum ſocietate diuellitur. *Meletius.*

De ſchiſmate Arianorum, quod in tres partes diuiſum eſt, & quidam eorum Eunomiani, alij Macedoniani, alij vero permanſerunt Ariani.

Caput XXV.

Tres ſectæ ex ſchiſmate Arij

INterea vt aliquando etiam in ſemetipſam prædiues malitia deſæuiret, ſacerdotes & populi, qui Ario duce primitus fuerant ab eccleſia diuulſi, in tres denuo ſectas partéſque ſinduntur. Nam illi quos paulò ſuperius dixeramus non adquieſcentes Euſebij cæterorúmque ſimulationibus, cum Ario exilium pertuliſſe, poſtmodum nec ipſi Ario regreſſo de exilio communicare voluerunt, eo quòd ſimulata confeſsione communicaſſet iis, qui de ipſa ſubſtantia dei patris filium confiterentur, quia ipſi ea quæ primò docuerat Arius, ex nullis extantibus creatum & factum, non natum filium, ſatis libera, ſeu potius impudenti blaſphemia confirmabant. Quod & poſt illorum obitum Aetius quidã, poſt Aetium validius & latius aſſerebat Eunomius, vir corpore & anima leproſus, & interius exteriúſque morbo regio corruptus, arte tamen dialectica præpotens, plurima contra fidem noſtram ſcripſit, & diſputandi leges ſectatoribus ſuis dedit. A quo etiam nunc Eunomiana hæreſis appellatur. Alius quoque Macedonius nomine, quem noſtris expulſis, vel potius necatis, apud Conſtantinopolim ſtatuerant epiſcopum, quia ſimilem patri filium fatebatur, licet ſpiritum ſanctum æque vt illi blaſphemaret, tamen ab illis expellitur, quia ſimilia vt de patre, etiam de filio prædicaret. Neque vero noſtris coniungitur, à quibus de ſpiritu ſancto diuerſa ſentiret. Ita peſtifera illa beſtia, quæ per Arium primò quaſi de inferis extulerat caput, ſubito triformis apparuit: Per Eunomianos, qui dicunt per omnia diſsimilẽ filium patri, quia nullo genere ſimilis poſsit eſſe factura factori: Per Arianos, qui dicunt ſimilem quidem poſſe dici filiũ patri, ſed largitate gratiæ, non proprietate naturæ, inquantum ſcilicet, poteſt creatori creatura conferri: Per Macedonianos, qui dicunt ſimilem quidem filium per omnia patri, ſanctum vero ſpiritum cum patre & filio nihil habere commune. Hæc quidem inter illos ita geſta ſunt. Sed ſicut de talibus ſcriptum eſt: Diſciſsi ſunt, & non ſunt compuncti. Plurimi ſanè eorum qui videbantur attentiorem vitam gerere, & monaſteria permulta apud Conſtantinopolim vicináſque prouincias, & epiſcopi nobiles, Macedonij magis errorem ſunt ſecuti.

Aetius Eunomius.

An do. 344. Macedonius.

Eunomiani Ariani.

Macedoniani.

De fine Conſtantij Imperatoris, & ortu Iuliani.

Caput XXVI.

Conſtantius moritur.

SEd Conſtantius Imperator, dum Iuliano (quem Cæſarem apud Gallias reliquerat) dignationem ſibi Auguſti ſponte præſumenti, armis ire obuiam parat, viceſimo & quarto poſt occaſum patris imperij ſui anno, in oppido Ciliciæ Mopſocrene vita defunctus eſt.

Fons Mopſ.

De epiſcopis de exilio relaxatis. *Caput* XXVII.

Iulianus Aug.

POſt quem Iulianus, præſumptum prius, deinde vt legitimum, ſolus obtinuit principatum. Is primò velut arguens perperam geſta Conſtãtii, epiſcopos iubet de exiliis relaxari. Poſt vero aduerſum noſtros tota nocẽdi arte cõſurgit. Interim qui ſuperfuerãt epiſcopi, de exiliis relaxãtur. Nã Liberius vrbis Romæ epiſcopus, Conſtantino viuẽte regreſſus eſt. Sed hoc vtrũ quod acquieuerit voluntati ſuę ad ſubſcribendũ, an ad populi Romani gratiã, à quo proficiſcens fuerat exoratus, indulſerit, pro certo cõpertũ nõ habeo. Lucifer autẽ cum exoraretur ab Euſebio, quia vterq; in partibus vicinis Aegypto fuerat relegatus, vt ad videndũ Athanaſiũ Alexandriã pergerẽt, communiq; tractatu cũ his qui ſuperfuerant ſacerdotibus, de ſtatu eccleſiæ decernerẽt, præſentiã ſui abnegãs, legatũ pro ſe diaconũ ſuũ mittit. atq; ipſe intento animo Antiochiã pergit: ibiq; diſſidentibus adhuc partibus, ſed in vnũ tamen reuocari poſſe ſperantibus, ſi ſibi talis eligeretur epiſcopus, erga quem non vna plebs, ſed vtraq; gauderet, præproperus catholicũ quidẽ & ſanctũ virum, ac per omnia dignum ſacerdotio Paulinum epiſcopum collocauit, ſed tamen in quem adquieſcere plebs vtraque non poſſet.

Liberius de exilio remiſſus. Lucifer Alexandriã proficiſcitur.

Paulinus epiſcopus Antiochiæ.

De

De concilio apud Alexandriam ſanctorum epiſcoporum, & Luciferi ab his diſsidio. Caput XXVIII.

PErgit interea Euſebius Alexandriam, ibíque confeſſorũ concilio cõgregato, pauci numero, ſed fidei integritate, & meritis multi, quo pacto poſt hæreticorũ procellas, & perfidiæ turbines tranquillitas reuocaretur eccleſiæ, omni cura & libratione diſcutiunt. Aliis videbatur fidei calore feruentibus, nullũ debere vltra in ſacerdotium recipi, qui ſe vtcunq; hæreticæ cõmunionis cõtagione maculaſſet. Sed qui imitãtes Apoſtolum quærebant, non quod ſibi vtile eſſet, ſed quod pluribus, vel qui imitarentur Chriſtum, qui cum eſſet omnium vita, pro ſalute cunctorum humiliãs ſe deſcendit in mortem, quo ſcilicet inueniretur & in mortuis vita: dicebant melius eſſe, humiliari paululum propter deiectos, & inclinari propter eliſos, vt eos rurſus erigerent, nec ſibimet ſolis puritatis merito cœlorũ regna defenderent, ſed eſſe glorioſius, ſi cum pluribus illic mererentur intrare. Et ideo rectum ſibi videri, vt tantũ perfidiæ autoribus amputatis, reliquis ſacerdotibus daretur optio, ſi fortè velint, abiurato errore perfidiæ, ad fidem patrum ſtatutáque cõuerti, nec negare aditum redeũtibus, quin potius de eorũ conuerſione gaudere: quia & ille euangelicus iunior filius, paternæ depopulator ſubſtantiæ, ſed in ſemetipſum reuerſus, non ſolum ſuſcipi meruit, ſed & dignus paternis complexibus deputatur, & anulum fidei recipit, & ſtola circundatur: per quã quid aliud quàm ſacerdotij declarãtur inſignia? nec probabilis extitit apud patrẽ ſenior filius, quod inuidit recepto: nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano.

Conuentus confeſſorum Alexandriæ.

De his quæ in eodem Concilio ſtatuta ſunt. Caput XXIX.

CVm igitur huiuſcemodi ſententiam ex euangelica autoritate prolatam, ordo ille ſacerdotalis & Apoſtolicus approbaſſet, ex concilij decreto, Aſterio cæteriſque qui cum ipſo erant, Orientis iniungitur procuratio. Occidentis vero Euſebio decernitur. Additur ſanè in illo concilij decreto, etiam de ſpiritu ſancto plenior diſputatio, vt eiuſdem ſubſtantiæ ac deitatis cuius pater & filius, etiam ſpiritus ſanctus crederetur, † nec, quicquam prorſus in trinitate, aut creatum, aut inferius, poſteriúſve diceretur. Sed & de differentia ſubſtantiarum & ſubſiſtentiarum ſermo eis per ſcripturam motus eſt, Græci οὐσίας & ὑποςάσεις vocant. quidã etenim dicebant ſubſtantiã & ſubſiſtentiam vnum videri: & quia tres ſubſtantias non dicimus in Deo, nec tres ſubſiſtẽtias dicere debeamus. Alij vero, quibus lõgè aliud ſubſtantia, quàm ſubſiſtẽtia ſignificare videbatur, dicebant quia ſubſtantia ipſa rei alicuius naturã rationemq; qua cõſtat, deſignet: Subſiſtentia autem vniuſcuiuſque perſonæ, hoc ipſum quod extat & ſubſiſtit, oſtẽdat. Ideóque propter Sabellij hæreſim tres eſſe ſubſiſtentias confitẽdas, quod quaſi tres ſubſiſtentes perſonas ſignificare videretur, ne ſuſpicionem daremus tanquam illius fidei ſectatores, quæ trinitatem in nominibus tantum, & non in rebus ac ſubſiſtentiis confitetur. Sed & de incarnatione domini comprehẽſum eſt, quia corpus quod ſuſceperat dominus, neque ſine ſenſu, neque ſine anima ſuſcepiſſet. Quibus omnibus caute moderatéque compoſitis, vnuſquiſque itinere ſuo cum pace perrexit.

Aſterius præficitur Orienti Euſebius Occidenti.

De ſpiritu ſancto decretum.

alias, ne &c. videretur.

οὐσίας ſubſtantia.

ὑπόςασις, ſubſiſtentia.

Caro Chriſti.

De Euſebio & Hilario, atque eccleſiarum per eos reſtitutione.. Caput XXX.

SEd Euſebius cum rediſſet Antiochiam, & inueniſſet ibi à Lucifero contra pollicitationem ordinatum epiſcopum, pudore ſimul & indignatione compulſus abſceſsit, neutri partium communionem ſuam relaxans, quia digrediens inde promiſerat ſe acturum in concilio, vt eis ordinaretur epiſcopus à quo pars neutra deſciſceret. Ille namque populus, qui Melitium dudum de eccleſia pulſum, quaſi pro fide rectã fuerat ſecutus, non iunxerat ſe ad priores catholicos, id eſt, qui cum Euſtathio epiſcopo fuerant (ex quibus etiam Paulinus erat) ſed ſuum principatũ, ſuumq; conuenticulũ tenuit. Hos ergo cũ in vnũ reuocare voluiſſet, nec tamen (præuentus à Lucifero) potuiſſet, abſceſſit. Tũc regreſſus Melitius de exilio, quia cũ eo numeroſior populus

Melitius.

Euſtathius.

erat, eccleſias tenuit, & ex eo iam propriam ſynodum cum cæteris Orientalibus epiſcopis habuit, nec tamen Athanaſio iunctus eſt. *Lucifer.* Interim Lucifer iniuriam dolens, quod epiſcopum à ſe ordinatum apud Antiochiam non recepiſſet Euſebius, nec ipſe recipere cogitat Alexandrini decreta concilij, ſed conſtringebatur legati ſui vinculo, qui in concilio ipſius autoritate ſuſcripſerat. Abiicere nanque eum non poterat, qui autoritatem eius tenebat. Si vero recepiſſet, omne ſuum fruſtrandum videbat inceptum. Diu ergo de hoc multúmque deliberans cum ex vtraque parte concluderetur, elegit, vt legato ſuo recepto, erga cęteros ſententiam diſparem, ſed ſibi placitam cuſtodiret. Ita regreſſus ad Sardiniæ partes, ſiue quia cita morte præuentus, tempus ſententiæ mutandæ non habuit, etenim temere cœpta corrigi ſpacio ſolent: ſiue hoc animo immobiliter ſederat, parum firmauerim. *Luciferianorũ ſchiſma.* Ex ipſo interim Luciferianorum ſchiſma, quod licet per paucos adhuc voluitur, ſumpſit exordium. Euſebius vero circumiens Orientem atque Italiam, medici pariter & ſacerdotis fungebatur officio. Singulas quaſque eccleſias, abiurata infidelitate ad ſanitatem rectæ fidei reuocabat, maxime quod Hilarium, quem dudũ cum cæteris epiſcopis in exilium truſum eſſe memorauimus, regreſſum iam & in Italia poſitum, hæc eadem erga inſtaurandas eccleſias, fidémque patrum reparandam reperit molientem.

De ſcriptis Hilarij. *Caput* XXXI.

Hilarius. NIſi quod Hilarius vir natura lenis & placidus, ſimulque eruditus, & ad perſuadendum commodiſsimus, rem diligentius & aptius procurabat. Qui etiam libros de fide nobiliter ſcriptos ædidit, quibus & hæreticorum verſutias, & noſtrorũ deceptiones, & male credulam ſimplicitatem ita diligenter expoſuit, vt & præſentes, & longè poſitos, quibus ipſe per ſe diſſerere viua voce nõ poterat, perfectiſsima inſtructione corrigeret. Ita duo iſti viri, velut magnifica quædam mundi lumina, Illyricum, Italiam, Galliáſque ſuo ſplẽdore radiarunt, vt omnes etiam de abditis angulis & abſtruſis hæreticorum tenebræ fugarentur.

De perſequutionibus Iuliani blandis & callidis.
Caput. XXXII.

Iuliani Aug. callidum conſilium. SEd Iulianus poſtquam ad Orientem Perſas bello pulſaturus aduenit, & publica (quam prius occultauerat) erga idolorum cultum ferri cœpit inſania, callidior cæteris perſecutor, non vi neque tormentis, ſed præmiis, honoribus, blanditiis, perſuaſionibus, maiorem penè populi partem, quàm ſi atrociter pulſaſſet, eliſit. Studia autorum Gentilium Chriſtianos adire prohibens, ludos literarum illis ſolis qui deos deáſque venerarentur, patere decernit. Militiæ cingulum non dari, niſi immolantibus iubet. Procurationem prouinciarum iuríſque dicendi, Chriſtianis ſtatuit non debere committi, vtpote quibus etiam lex propria gladio vti vetuiſſet. Et proficiebat quotidie in huiuſcemodi legibus exquirendis, quibus & ſi quid verſutum vel callidum, tamen quod minus videretur crudele, decerneret.

De ſæuitia Iuliani erga Athanaſium.
Caput XXXIII.

Aruſpices Athanaſium tollendũ ſuadent. SEd non erga Athanaſium fictæ philoſophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cum, velut tetri ſerpentes de cauernis terræ ebullientes, ad eum proceſsiſſet magorum, philoſophorum, Aruſpicum, augurúmque manus prophana, omnes pariter allegant, nihil ſuis artibus ſucceſſurum, niſi prius Athanaſium, velut omnium horum obſtaculum ſuſtuliſſet.

De fuga rurſum, & latebris Athanaſij.
Caput XXXIIII.

Iterum

ITerum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur Eccleſia. Cúmque eum mœſti & flentes populi circumſtarent, prophetico apud eos vſus ſermone perhibetur: Nolite, inquit, ô filij conturbari, quia nubecula eſt, & cito pertranſit. Cúmque diſceſſiſſet, & naui per Nilum fluuium iter ageret: comes qui ad hoc ipſum miſſus fuerat, cognito eius itinere, inſtanter eum inſequi cœpit. Et cum fortè applicuiſſet Athanaſij nauicula ad quendam locum, comperit à prætereuntibus poſt tergum eſſe percuſſorem ſuum, & iam iámque niſi proſpiceret, imminere. Conterriti omnes qui ſimul aderant ſocij, eremum ſuadebant ad fugæ præſidium petendam. Tum ille: Nolite, inquit, ô filioli deterreri, eamus magis in occurſum percuſſori noſtro, vt ſciat quia longe maior eſt qui nos defendit quàm qui perſequitur. Et conuerſa nauicula, iter agere obuiam ei qui ſe inſectabatur, adgreſſus eſt. Ille qui nullo genere ſuſpicari poſſet in occurſum ſibi venire quem quæreret, tanquam prætereuntes aliquos interrogari iubet, vbi audiſſent eſſe Athanaſium. Cúmque reſpondiſſent vidiſſe ſe eum non longe euntem, tota celeritate pertranſiens, properat in vanum, feſtinans capere, quem ante oculos poſitum videre non potuit. Ille vero Dei virtute monitus, Alexandriam redit, ibique tuto latebras vſquequo perſecutio ceſſaret, exegit.

De Sepulchro martyris Babylæ. *Cap.* XXXV.

DEdit & aliud Iulianus væcordiæ ſuæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in ſuburbano Antiochiæ iuxta fontem Gaſtalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, reſponſa ſuſciperet, cauſáſque ſilentij percontaretur à ſacerdotibus dæmonis, aiunt, Babylæ martyris ſepulchrum propè adſiſtere, & ideo reſponſa non reddi. Tum ille, venire Galilæos (hoc enim nomine noſtros appellare ſolitus erat) & auferre ſepulchrum martyris iubet. Igitur eccleſia vniuerſa conueniens, matres & viri, virgines iuuenéſque immenſa exultatione ſuccincti, trahebant longo agmine arcam martyris, pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulachris ſuis. Hæc in auribus prophani principis per ſex milia paſſuum tanta exultatione pſallebat omnis eccleſia, vt cœlum clamoribus reſultaret. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus eſt, vt altera die comprehendi Chriſtianos paſſim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici.

Galilæi.

Babylæ martyris ſepulchrum transfertur.

Pſal. 96. a

De Theodoro confeſſore apud Antiochiam. *Cap.* XXXVI.

QVod Saluſtius Præfectus eius non probans, licet eſſet gentilis, tamen iuſſus exequitur, & apprehenſum vnum quendam adoleſcentem qui primus occurrit, Theodorum nomine, à prima luce vſque ad horam decimam tanta crudelitate, & tot mutatis carnificibus torſit, vt nulla ætas ſimile factū meminerit. Cum tamen ille in eculeo ſublimis, & hinc inde lateribus inſtante tortore, nihil aliud faceret, niſi quod vultu ſecuro & læto pſalmum, quem pridie omnis eccleſia cecinerat, iteraret. Cúmque ſe omni expenſa crudelitate Saluſtius nihil egiſſe perſpiceret, recepto in carcerem iuuene, abiiſſe fertur ad Imperatorem, & quid egerit nuntiaſſe, ac monuiſſe ne tale aliquid tentare vellet de cætero, alioquin & illis gloriam, & ſibi ignominiam quæreret. Hunc Theodorum ipſi nos poſtmodum apud Antiochiam vidimus. Et cum requireremus ab eo, ſi ſenſum doloris habuiſſet ex integro, dicebat ſe quidem dolores parum ſenſiſſe, adſtitiſſe autem quendam iuuenem, qui ſudanti ſibi, linteo candidiſſimo & ſudores abſtergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita ſe eſſe delectatum, vt tunc mœſtior factus ſit, quando deponi de eculeo iuſſus eſt. Comminatus igitur Imperator poſt victoriam Perſicam melius ſe Chriſtianos debellaturum, profectus quidem eſt, ſed nullus redit. Ibi nanque, incertum à ſuis, an ab hoſtibus confoſſus, poſt annum & octo menſes præſumpti Auguſtalis imperij, finem vitæ fecit.

Saluſtius Præfectus.

Theodorus.

Iulianus occiſus.

De Iudæorum conatibus, qui à Iuliano decepti, templum in Hieroſolymis reædificant. *Cap.* XXXVII.

TAnta vero eius ad decipiendum ſubtilitas & calliditas fuit, vt etiam infelices Iudæos vanis ſpebus illectos, vt ipſe agitabatur, illuderet. Quos primò omnium conuocatos ad ſe interrogat, cur non ſacrificarent, cum eis lex ſua de ſacrificiis imperaret? At illi occaſionem ſe inueniſſe temporis rati: Non poſſumus, inquiunt, niſi in ſolo Hieroſolymorum templo. Ita namque præcipit lex. Et accepta ab eo reparandi templi licentia, in tantum inſolentiæ peruenerunt, vt aliquis eis prophetarum redditus videretur. Igitur ex omnibus locis atque prouinciis conuenere Iudæi, locum templi olim igne conſumpti aggredi cœpere, Comite properandi operis ab Imperatore conceſſo, ſumptu publico & priuato res omni inſtantia gerebatur. Interea inſultare noſtris & velut reparatis ſibi regni temporibus, comminari acrius, ac ſæuitiam oſtentare, prorſus immani tumore & ſuperbia agere. Cyrillus poſt Maximum confeſſorem Hieroſolymis epiſcopus habebatur. Apertis igitur fundamentis, calce cementóque adhibitis, nihil omnino deerat, quin die poſtera, veteribus deturbatis, noua iacerent fundamenta: cum tamen epiſcopus diligenti conſideratione habita vel ex illis quæ in Danielis prophetia de temporibus legerat, vel quæ in euangeliis dominus prædixerat, perſiſteret, nullo genere fieri poſſe, vt ibi à Iudæis lapis ſuper lapidem poneretur. Res erat in expectatione.

Templum Solomonis apud Hieroſolymã reparatur.

Vt terræmotu inibi & igni diuinitus accenſo, Iudæi ab illicitis diſturbabantur inceptis. Cap. XXXVIII.

ET eccè nocte quæ ad incipiendum opus iam ſola reſtabat, terræmotus ingens oboritur, & non ſolum fundamentorum ſaxa longe latéque iactantur, verumetiam totius locis penè ædificia complanantur. Porticus quoque publicæ in quibus Iudæorum multitudo, quæ operi videbatur inſiſtere, commanebat, ad ſolum deductæ, omnes Iudæos qui reperti ſunt, oppreſſere. Luce vero orta, cum ſe mala crederent effugiſſe, ad requirendos eos qui oppreſſi fuerant, reliqua multitudo concurrit.

Terræmotus.

De ſignis & virtutibus terrificis, quæ in exitium conuerſa ſunt Iudæorum. Cap. XXXIX.

AEdes erat quædam in inferioribus templi demerſa, habens aditum inter duas porticus, quæ fuerant complanatæ, in qua ferramenta, aliáque operi neceſſaria ſeruabãtur, è qua ſubito globus quidam ignis emicuit, & per medium plateæ percurrens, aduſtis & exanimatis qui aderãt Iudæis, vltrò citróque ferebatur. Hoc iterum ſæpiúſque & frequentiſſime per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis vltricibus coercebat. Cum interim pauore ingenti & trepidatione omnes qui aderant deterriti, ſolum verum Deum Ieſum Chriſtum confiteri cogebantur inuiti. Et ne hæc caſu fieri crederentur, in ſequenti nocte veſtimentis omnium ſignaculum crucis ita euidens apparuit, vt etiam qui diluere pro ſui infidelitate voluiſſet, nullo genere valeret abolere. Sic deterriti Iudæi atque Gentiles, locũ ſimul & inaniter cœpta reliquere.

Globus ignis.

Nota crucis in veſtimentis.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBER SECVNDVS† AVTORE RVFFINO AQVILEIENSI PRESBYTERO.

† antea vndecimus.

De ortu & religioſa mente principis Iouiniani, & de fine eius. Cap. I.

POſt Iuliani necem tandem ciuile nobis per Iouinianum reparatur imperium. Is nanque ſub vno eodémque tempore Imperator, & confeſſor, & male illati extitit depulſor erroris. Nam cum in procinctu eſſet exercitus, & vrgeret Barbarus, ductores noſtri de ſummis rebus conſilium trahentes, Iouiniano calculum dederunt. Cúmque apprehenſus ad ſuſcipienda imperij traheretur inſignia, ad exercitum Iuliani ſacrilegiis prophanatum,

Iouinianus Cæſ. 11 ſuis rex verſarum.

phanatum, dicitur proclamaſſe, non ſe poſſe imperare eis, quia eſſet Chriſtianus. Tum omnes pari eadémque voce reſpondiſſe perhibentur, Et nos Chriſtiani ſumus: nec priuſquam hanc vocem audiret, adquieſcere ad imperium voluiſſe. Denique ſtatim affuit ei diuina clementia, contráque omnē ſpem cū clauſi vndique hoſtibus tenerentur, nec euadendi facultas vlla ſuppeteret, ſubito emiſſos à Barbaris oratores adeſſe vident, pacémque depoſcere: exercitui quoque inedia conſumpto, cibos cæteráque neceſſaria in mercimoniis polliceri, omníque humanitate noſtrorum temeritatem emendare. Sed vbi in viginti & nouem annos pace compoſita, ad Romanum regreſſus eſt ſolum, clariórque lux noſtro ſe orbi ex Orientis partibus oborta diffudit, rempublicam quaſi poſt nimias procellas omnimode ratione adgreditur reparare: Eccleſiarum vero curam non in ſecundis habere. Nec tamen incaute vt Conſtantius egerat, ſed lapſu prædeceſſoris admonitus honorificis & officioſiſſimis literis Athanaſium requirit, & ab ipſo formam fidei & eccleſiarum diſponendarum ſuſcipit modum. Sed hæc tam pia & tam læta principia mors immatura corrupit. Poſt octo etenim menſes ortus ſui apud Ciliciam diem obiit.

Iouinianus Cæſar Athanaſiū conſulit de reparandis eccleſiis. Iouinianus moritur.

De ortu Valentiani & Valentis. Cap. II.

POſt hunc Valentinianus imperium ſuſcepit, qui pro fide noſtra à Iuliano militia fuerat expulſus. Sed compleuit in illo dominus quod promiſit plus etiam quàm centupla in præſenti ſeculo reſtituens ei. Nam quia militiam pro Chriſto reliquerat, recipit imperium. Is in conſortium regni aſſumpſit fratrem Valentem, & ſibi quidem occiduas partes delegit, illi autem Orientales reliquit. Sed Valens fauendo hæreticis, abiit in viam patrum ſuorum. Nam & epiſcopos egit in exilium, & presbyteros, ac diaconos, & monachos (Tatiano Alexandriæ præſidente) vſque ad tormenta deduxit & ignibus tradidit. Multáque nephanda & crudelia in eccleſiam Dei molitus eſt: ſed hæc omnia poſt Athanaſij obitum. Nam illo ſuperſtite, velut diuina quadam virtute prohibitus, cum debacharetur in cæteros, in illum nihil auſus eſt triſte committere.

Valentinianus Imperator in Occidente. Valens in Oriente. Tatianus præfectus Alexandriæ.

De dormitione Athanaſii, & perſecutionibus Lucij hæretici. Cap. III.

IGitur ea tempeſtate cum quadrageſimo & ſexto anno ſacerdotij ſui Athanaſius, poſt multos agones multáſque patientiæ coronas quieuiſſet in pace, ſciſcitatus de ſucceſſore, Petrum tribulationum ſuarum participem & ſocium delegit. Sed Lucius Arianæ partis epiſcopus, continuo tanquam ad ouem aduolat lupus. Et Petrus quidem nauem protinus conſcendens, ad vrbem Romam profugit. Lucius vero tāquam materia ſibi crudelitatis oblata, ſæuior erga cæteros efficiebatur. Et ita ibat in ſanguinem, vt ne ſpeciem quidem aliquam religionis ſeruare videretur. Cuius primo ingreſſu tanta & tam turpia in virgines & continentes eccleſiæ geſta ſunt, quæ nec in perſecutionibus gentilium memorantur. Inde poſt fugas ciuiū & exilia, poſt cædes & tormenta, flāmáſque quibus innumeros cōfecerat, ad monaſteria furoris ſui arma cōuertit. Vaſtat eremum, & bella quieſcentibus indicit. Tria milia ſimul (aut eo amplius) viros, per totam eremum ſecreta & ſolitaria habitatione diſperſos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum ac peditum manum. Tribunos, Præpoſitos & bellorum duces, tanquam aduerſum Barbaros pugnaturus elegit. Qui cum veniſſent, nouam belli ſpeciem vident, hoſtes ſuos gladiis obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, niſi: Amice ad quid veniſti?

Athanaſius moritur. Petrus. Lucius competitor.

De virtutibus & mirabilibus ſanctorum qui fuerunt in Aegypto. Cap. IIII.

PEr idem tempus patres monachorum vitæ & antiquitatis merito, Macarius & Iſidorus, aliuſque Macarius, atque Heraclides, & Pambus, Antonij diſcipuli per Aegyptum, & maxime in Nitriæ deſerti partibus habe-

Antonij eremitæ diſcipuli.

bantur viri, qui conſortium vitæ & actuum, non cum cæteris mortalibus, ſed cum ſupernis angelis habere credebantur. Quæ præſens vidi loquor, & eorum geſta refero, quorum in paſſionibus ſocius eſſe promerui. Hi ducebant exercitum domini, non mortalibus telis, ſed fide religionis armatum, exercitum moriendo vincētem, & qui ſanguinis ſui profuſione victor Chriſtum ſequeretur ad cælum. Quíque dū in tabernaculis poſiti, & orantes expectarent interfectores ſuos, delatus eſt ad eos homo olim membris omnibus, & præcipue pedibus, aridus. Sed cum ab eis in nomine domini oleo fuiſſet perunctus, ſtatim confirmatæ ſunt plantæ eius. Et dicentibus eis, in nomine Ieſu Chriſti, quem Lucius perſequitur, ſurge, & ſta in pedibus tuis, & redi in domum tuam: & continuo exurgens & exiliens, benedicebat deum, oſtendens quia vere erat in eis deus. Ante aliquantulum vero temporis cæcus quidam rogabat deduci ſe ad cellulam Macarij, quæ erat in deſerto, itinere trium dierum. Quò poſteaquam cæcus multo ductantium labore peruênit, Macarium non reperit domi. Contriſtatus valde, nullatenus mitigare mœſtitiam poterat, ſanitatis ſolatio carens. Tum vero feruore fidei concaleſcens: Deprecor, inquit, ad eos qui deduxerant, applicate me ad illam partem parietis, vbi cubare ſenior ſolet. Et cum fuiſſet admotus, parum luti aridi vnde paries oblitus videbatur, aſſumens, palmæ ſuæ ſuperpoſuit. Rogat etiam vt aquam de puteo, ex quo bibere ſolebat, haurirent. Qua reſoluans glebulam, eodémque luto oculos ſuos ſuperungens, & lauans de aqua quæ hauſta fuerat, repente recepit viſum, ita vt nullo indigens adminiculo rediret ad ſua. Sed ne ſecundum leproſos illos ageret, quos à ſe curatos in Euangeliis ingratos dominus notat, cum omni domo ſua regreſſus, & Deo gratias referens, rem vt geſta fuerat indicauit. Idem ipſe Macarius leenæ ſpeluncam habuit cellulæ ſuæ vicinam. Et quadam die catulos ſuos cæcos ad eum belua producit, & ante pedes eius ponit. At ille cum intellexiſſet pro cæcitate catulorum beſtiam ſupplicare, rogauit dominum, vt eis redderet viſum. Quo recepto matrem ſequentes redeunt ad ſpeluncam. Et paulò poſt ipſa cum catulis ſuis regrediens, pelles ouium lanatas plurimas, velut munus pro ſuſcepta gratia ad ſenem defert, morſu oris enectas, ante fores eius depoſitis abſcedit. Verum ſi ſingulorum mirabilium geſta proſequi velimus, excludimur à propoſita breuitate, maxime cum narrationem proprij operis mereantur. Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reuerentiæ virtutum mirabilibus detulit: quin imò iubet patres ipſos ablatos à grege ſuo, imò clam raptos, in inſulam quandam Aegypti paludium deportari, in qua compererat neminem prorſus eſſe Chriſtianum, quo per hoc vel abſque ſolatiis, vel abſque conſuetis actibus viuerent. Senes igitur cum duobus ſolis pediſſequis noctu ad inſulam deducuntur, in qua erat templum quoddam ſumma veneratione à loci incolis obſeruatum. Cúmque primum nauicula ſenum oram ſoli illius contigiſſet, ecce ſubito ſacerdotis templi illius virgo filia correpta ſpiritu, cum ingenti vociferatione & clamoribus vſque ad cœlum datis, agi per medios populos cœpit, & crebros ducens rotatus, ſtridens huc atque illuc rabida ora vibrare. Cúmque ad ſpectaculum tam ingentis monſtri, maxime quod eſſet ſacerdotis filia (qui in honore præcipuo apud illos erat) populi conueniſſent, per auras eam raptam ſequentes, perueniunt vſque ad nauiculam ſenum. Ibi vero proiecta eorum pedibus & proſtrata, clamare cœpit: Quid veniſtis huc ô ſerui Dei ſummi, antiquis nos & veternoſis euoluere domiciliis? In hoc loco depulſi vndique latebamus: quomodo vos nequaquam latere potuimus: Cedimus antiquis ſedibus: populos veſtros terráſque recipite. Cum hęc diceret, increpitus ab eis erroris ſpiritus, effugatur. Et puella ſana vnà cum parentibus ſuis iacebat ad pedes noſtri temporis apoſtolorum. Qui talibus exordiis prædicantes eis fidem domini noſtri Ieſu Chriſti, in tantam conuerſionem repēte eos perduxerunt, vt ſtatim manibus ſuis antiquiſſimum templum, & in ſumma veneratione habitum, deſtruerent, & eccleſiam confeſtim ædificarent. Nec ad deliberandum ſpacio temporis eguerunt, quibus fidem rerum fecerant, non verba, ſed virtus. Sed hoc cùm fuiſſet Alexandriæ nunciatum, veritus Lucius, ne forte etiam ſuorū in eum odia iuſta conſurgerēt, qui aperte iam bellū non hominibus, ſed deo indiceret,

Miraculum.

Macarius.

indiceret,occulte eos reuocari,& in eremum remitti iubet. Dum hæc in Ægypto geruntur,ne aliis quidem locis perſecutionis flamma ceſſabat.

De perſecutione quæ fuit apud Edeſſam. Cap. V.

Edeſſa ciuitas

EDeſſa nanque Meſopotamiæ vrbs fidelium populorum eſt, Thomæ Apoſtoli reliquiis decorata. Vbi cum per ſe imperator populos vidiſſet eccleſiis eiectos in campo habere conuenticulum,tanta dicitur iracundia accenſus, vt præfectum ſuum pugno percuteret, cur non fuiſſent inde quoque(ſicut iuſſerat)deturbati. At ille licet eſſet Paganus, & iniuriis ab imperatore affectus,tamen conſideratione humanitatis altera die ad vaſtandum, populum proceſſurus,facit hoc ipſum ciuibus per occulta indicia clareſcere, quo ſcilicet cauere ſibi poſſent, ne inuenirentur in loco. Mane proceſſurus, terrorem ſolito maiorem per officium mouet, agitque omnia quo quam minimi, vel ſi fieri poſſet,nulli periclitarentur. Videt tamen frequentiorem ſolito populum tendere ad locum,currere præcipites & feſtinare,tanquam vererentur, ne qui deeſſet ad mortem. Intera videt quandam mulierculam ita feſtinam & properam domo ſua prorumpere,vt ne clauderet oſtium,nec operire ſe, vt mulierum habitum decet, diligentius potuiſſet,infantem quoque paruulum ſecum trahentem, curſúque rapido,irrupto etiam Officij agmine,feſtinantem. Tum ille vltra non ferens: Apprehendite,inquit,mulierem,& huc deducite. Cúmque fuiſſet adducta: Quò,inquit, mulier infelix properas tam feſtina? Ad campum,ait, quò catholicorum populus conuenit. Et non inquit,audiſti, quia præfectus illuc pergit, vt omnes interficiat quos inuenerit? Audiui,inquit,& ideo feſtino,vt vbi inueniar. Et quò,inquit,paruulum iſtum trahis? Vt & ipſe,ait,martyrium conſequi mereatur. Quæ cum audiſſet vir moderatiſſimms,redire Officium & conuerti vehiculum ad palatium iubet. Et ingreſſus ait, Imperator,ſubire mortem ſi iubeas paratus ſum. Opus vero quod præcipis,implere non poſſum. Cúmque edocuiſſet cuncta de muliere,repreſsit imperatoris inſaniam.

Officium, vocat Officiales, hoc eſt miniſtros & ſatellites.

De Moyſe quem Regina Sarracænorum gentis ſuæ popoſcit epiſcopum. Cap. VI.

PEr idem tempus eccleſia velut perſecutionis igne cõflante,purior auri metallo refulgebat. Non enim in verbis vniuſcuiuſque fides, ſed in exiliis & carceribus probabatur:quia non honori erat catholicum eſſe, ſed pœnæ:præcipuæ apud Alexandriam, vbi ne ſepeliendis quidem corporibus mortuorum libera facultas fidelibus erat. Quæ dum Lucius omni arrogantia & ſæuitia gereret, Mauuia Sarracenorum gentis vehementi bello Palæſtini & Arabici limitis oppida atque vrbes quatere,vicináſque ſimul vaſtare prouincias cœpit. Cúmque frequentibus bellis Romanum attriuiſſet exercitum,& plurimis peremptis,reliquos vertiſſet in fugam,orata pacem, non aliter ſe amplexuram promittit,niſi Moyſes quidam nomine,monachus,genti ſuo ordinaretur epiſcopus. Qui in eremo partibus ſuis propinqua vitam ſolitariam ducens, meritis & virtutibus ac ſignis quæ faciebat deus per illum magnifice innotuerat. Petitio eius principi indicata Romano, ſine vlla dilatione iubetur impleri à ducibus noſtris, qui ibi infeliciter pugnauerant. Captus Moyſes ad ſacerdotium ſuſcipiendum Alexandriam ex more deducitur. Adeſt Lucius:cui ordinandi ferebatur officium. Quo viſo, Moyſes præſentibus ducibus qui perurgebant, & populus ait: Ego quidẽ me non eſſe dignũ tanto ſacerdotio iudico: verũtamen ſi aliqua in me, licet indigno,diuina diſpenſatio putatur explenda, deum noſtrũ cœli ac terræ dominum teſtor,quod Lucius ſanctorũ ſanguine pollutas & cruentas ſuper me non iniiciet manus. Cúmque Lucius tam graui nota inuſtum ſe videret in oculis plurimorum: Quare,inquit,ô Moyſes tã facile condemnas eũ,cuius fidem ignoras? Aut ſi tibi aliquis de me aliter indicauit,audi fidem meam, & tibi ipſe magis quàm aliis crede. Tunc ille: Deſine,inquit,ô Luci doloſis tuis me quoque imaginibus adgredi. Bene mihi nota eſt fides tua,quam proteſtantur ſerui dei per metalla damnati,epiſcopi in exilium truſi,presbyteri,diaconi extra Chriſtiani nominis habita-

Mauuia regina Sarracenorum Moyſen eremitam potit, vt ſit epiſcopum.

cula relegati, beſtiis alij, alij etiam ignibus traditi. Nunquid poteſt verior eſſe fides quæ auribus capitur, quàm quæ oculis peruidetur? Apud me certum eſt, quod qui Chriſto recte credunt, iſta non faciunt. Et ita maiore dedecore deformatus (quoniam perurgebat neceſſitas reipublicæ conſulendi) cõpulſus eſt adquieſcere, vt ab epiſcopis quos in exilium truſerat, ſacerdotium ſumeret. Quo ſuſcepto, & gentis ferociſſimæ pacem tenuit, & fidei catholicæ cuſtodiuit intemerata conſortia.

De Didymo Alexandrino vidente. *Cap. VII.*

Didymus Alexandrinus.

VErum cum apud Alexandriam populos & vrbem nebuloſi doctoris tetra perfidiæ caligo ſuffunderet, velut lampadem quandam diuina luce fulgentem Didymum dominus accendit. De cuius vita atque inſtitutis (quoniam ad eccleſiæ gloriam Dei munere conceſſus creditur) licet in tranſcurſu, neceſſario tamen commemoranda nobis pauca videntur. Is nanque in parua ætate, cum adhuc etiam prima literarum ignoraret elementa, luminibus orbatus, maiore deſiderio ſcientiæ veri luminis inflammatur: nec deſperationem cupita adipiſcendi paſſus eſt, cum audiſſet ſcriptum in euangelio: Quod apud homines impoſſibile eſt, poſſibile eſt apud Deum. Hac igitur diuina pollicitatione *Math.19.d* confiſus indeſinenter dominum deprecabatur, nõ vt oculorum carnalium viſum, *Mar.10.d.* ſed vt illuminationem cordis acciperet. Miſcebat tamen precibus ſtudia ac laborem, & iuges continuataſque vigilias, non ad legendum, ſed ad audiendum adhibebat, vt quod aliis viſus, hoc illi cõferret auditus. Cũ vero poſt lucubrationis laborem ſomnus (vt fieri ſolet) legentibus adueniſſet, Didymus ſilentium illud non ad quietem vel otium datum ducens, tanquam mundum animal ruminans cibum quem ceperat, ex integro reuocabat, & ea quæ dudum percurrentibus aliis ex librorum lectione cognouerat, memoria & animo retexebat, vt non tam audiſſe quæ lecta fuerant, quàm deſcripſiſſe ea mentis ſuæ paginis videretur. Ita in breui Deo docente, in tantam diuinarum humanarúmque rerũ eruditionem ac ſcientiã venit, vt ſcholæ eccleſiaſticæ doctor exiſteret, Athanaſio epiſcopo, cæteriſque ſapientibus in eccleſia viris Dei admodum probatus: ſed & in cæteris ſiue Dialecticæ, ſiue Geometriæ, Aſtronomiæ quoque vel Arithmeticæ diſciplinis ita eſſet paratus, vt nullus vnquã philoſophorũ aliqua ex his artibus proponens, obtinere eũ vel cõcludere quiuerit, ſed ſtatim vt reſpõſiones eius acciperet, magiſtrum eum etiam illius de qua propoſuiſſet, crederet diſciplinæ. Huius aliquanti dicta, vel communiter diſputata, vel proponentibus reſponſa, adhibitis notariis deſcripſere: quæ etiam nunc in magna admiratione habentur. Nos autem qui & viuæ vocis eius ex parte aliqua fuimus auditores, & ea quæ à nonnullis dicẽte eo deſcripta legimus, longe maiorem gratiam, & diuinum neſcio quid, ac ſupra humanam vocem ſonans, in illis magis ſermonibus qui de ore ipſius proferebantur, agnouimus. Hunc etiam beatus Antonius, cum fidei Athanaſij teſtimonium laturus aduerſum Arianos de Thebaide Alexandriam deſcendiſſet, magnificis conſolatus eſt verbis. Nihil te, inquit, offendat ô Didyme, quod carnalibus oculis videris orbatus. Deſunt enim tibi oculi illi, quos mures, & muſcæ, & lacertæ habent. Sed lætare quia habes oculos quos angeli habent, è quibus Deus videtur, per quos tibi magnum ſcientiæ lumen accenditur.

Didymus præficitur ſcholæ.

Viuæ vocis energia.

Antonius ad Didymum.

Quot ex diſcipulis Antonij etiam tunc in eremo habitantibus virtutes & ſigna fecerint.
Cap. VIII.

FLorebat igitur Ægyptus ea tempeſtate, non ſolum eruditis in Chriſtiana philoſophia viris, verumetiam his qui per vaſtam eremum commanentes, ſigna & prodigia Apoſtolica, ſimplicitate vitæ, & cordis ſynceritate faciebant. Ex quibus interim quos ipſi vidimus, & quorum benedici manibus meruimus, hi ſunt, Macarius de ſuperiori eremo, alius Macarius de inferiori, Iſidorus in Scyti, Pambus in cellulis, Moyſes & Beniamin in Nitria, Scyrion & Helias & Paulus in Apeliote, alius Paulus in Focis, Pœmen & Ioſeph in Piſpiri, qui appellabatur mons Antonij. Sed & alios quàm plures huiuſmodi

Benedictio.

Rom.5.d. modi viros in Ægypti partibus habitare, fideli comperimus auditu, vt vere comple
retur apoſtoli dictum: Quia vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia.
Habuit autem per idem tempus etiam Meſopotamia viros nobiles, iiſdem ſtudiis
pollentes. Quorum aliquantos ipſi per nos apud Edeſſam & in Carrarum partibus
vidimus, plures autem auditione didicimus.

De Gregorio & Baſilio epiſcopis. *Cap.* IX.

SEd neutra harũ infecundior Cappadocia fuit, imò aliquid lætius Gre-
gorium nobis cum Baſilio germinauit. Tulit igitur & ipſa multorum
ſanctorum ſegetem ſatis lætam, produxit copioſam piorum vineam,
oliuarum quoque domini germinauit nouellam. Sed iſti præcipue ve-
lut duo filij pinguedinis aſſiſtentes dextera leuáque candelabro, inſtar
duorum cœli luminarium refulgebant. Vnde dignum puto de his pauca ſupra re- *Gregorius*
petere. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio *Nazianzenus*
digreſſi ad profitendam Rhetoricam rogabantur. Quod opus magnifice quidem *Baſilius Ma-*
implebat Baſilius, Gregorius verò magnificentius contemnebat. Quique cum ſe *gnus.*
totum dei ſeruitio mancipaſſet, tantum de collegæ amore præſumpſit, vt ſedentem
Baſilium de doctoris cathedra deponeret, ac ſecum ad monaſterium manu iniecta
perduceret, ibíque per annos (vt aiunt) tredecim, omnibus Græcorum ſecularium
libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dabant, earúmque intel-
ligentiam, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & autoritate ſe-
quebantur: quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligendi regulam ſuſcepiſſe *Vnde petenda*
conſtabat. Quorum præcipue in prophetas commentarios diſcutientes, theſauros *intelligẽtia di-*
ſapientiæ & ſcientiæ reconditos in vaſis fictilibus perquirebant. Verum cum iam *uinæ ſcripturæ*
ipſi ſufficienter inſtructi, diuina diſpenſatione ad imbuendos populos vocarentur,
& alius alio itinere, ad idem tamen opus vterque traheretur. Baſilius Ponti vrbes &
rura circumiens, deſides gentis illius animos & parum de ſpe futura ſollicitos ſti-
mulare verbis, & prædicatione ſuccẽdere, callúmque ab his longę negligentiæ cœ-
pit abolere, ſubegítque abiectis inanium rerum & ſecularium curis, ſui met notitiã
recipere, in vnum coire, monaſteria cõſtruere, pſalmis & hymnis, & orationibus
docuit vacare, pauperum curam gerere, eiſque habitacula honeſta, & quæ ad victũ
neceſſaria ſunt, præbere, virgines inſtituere, pudicam caſtámque vitam omnibus
penè deſiderabilem facere. Ita breui permutata eſt totius prouincię facies, vt in ari-
do & ſqualenti campo videretur ſeges fœcũda, ac læta vinea ſurrexiſſe. Gregorius
vero bonum ſemen non patiebatur aut ſuper ſpinas iacere, aut inter ſaxa diſper-
gere, ſed bonam terram cordis ſui iugi cultu & exercitiis indeſinentibus excole-
bat. Et multo amplius hic in ſemetipſo, quàm ille in cæteris proficiebat. Suſcipere
ille, quæ renuntiantes ſeculo deferebãt ad pedes ſuos, & diuidere vt quiſque eguiſ-
ſet, curam gerebat. Iſte nihil habendi & omnia poſſidendi contentus ſacramento,
erga ſolas ſapientiæ diuitias auarus & multum cupidus inhærebat. Ille coire plures
in vnum, & ſui inuicem in neceſſariis habere ſollicitudinem docebat: hic ſui exem
plo quod erat abſolutus & liber, cunctis ſermone Apoſtolico prædicabat: Ego autẽ
1.Cor.7.f. volo vos ſine ſollicitudine eſſe, &: Dominus in proximo eſt, nihil ſolliciti ſitis, ſed
tanquam ſerui Chriſti, hoc ſolum eſtote ſolliciti, quãdo redeat dominus de nuptiis.
Luc.12.e. Ille delinquentibus miſericorditer condolere, & à delicto reuocare: hic per diuini
eloquij gratiam delinquendi incitamenta præuenire, nec ſinere labi eum qui diffi- *Contentio.*
culter erigeretur eliſus. Ille in fide purus, hic in prædicatione liberior. Ille deo hu-
milis, hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vincebat. *Baſilius ad tri*
Sic in vtroque diuerſa gratia vnum opus perfectionis explebat. Igitur Baſilius non *bunal ſiſtitur.*
multo poſt Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus, cum à Valente in exilium pro fide co-
geretur, exhibitus eſt ad tribunal Pręfecti, terroribúſque (vt illi moris eſt poteſtati)
& minis maximis agi cœpit, vt niſi præceptis principis obediret, interitum ſibi iam
iámque ſperaret impendere. Tum ille intrepidus, & abſque vlla animi perturbatio-
ne hæc ſibi minitante Præfecto reſpondiſſe fertur: Atque vtinam aliquid mihi eſſet
digni muneris, quod offerrem huic, qui maturius Baſilium de nodo follis huius ab-

ſolueret. Cúmque daretur, ei nox, quæ erat media ad ſpacium deliberandi, reſpondiſſe denuo perhibetur: Ego craſtino ipſe ero qui nunc: tu te vtinam non mutares. Et illa quidem nocte vxor Imperatoris velut tortoribus tradita cruciatur: filius vero qui eis erat vnicus, extinctus paternæ impietatis creditur exoluiſſe ſupplicia. Ita ante lucem miſſi, qui rogarent Baſiliũ, vt precibus ſuis intercederet pro eis, ne etiã ipſi, & quidem multo iuſtius ſimiliter interirent. Sic accidit, vt cum omnes catholicos expulerit Valens, Baſilius vſq; ad vitæ exitũ intemerato cõmunionis ſacramẽto in eccleſia perduraret. Gregorius vero apud Nazianzon oppidum in locum patris epiſcopus ſubrogatus hæreticorum turbinem fideliter tulit. Reddita vero pace, Conſtantinopolim ad eccleſiam docendã venire exhortatus, non abnuit. Vbi breui tempore tantum ad emendandum populum vetuſtis hæreticorum infectum venenis proficit, vt tunc primum Chriſtiani ſibi fieri viderentur, & nouellam lucem veritatis aſpicere, cum religionis doctor multa quidem verbis, plura tamen doceret exemplis: nec viderent ab eo diſcipulis aliquid imperari, quod non prius ipſe feciſſet. Sed vbi gloriam ſubſecuta inuidia eſt, obniti quidam, & proſcriptionibus minus ſanis vti cœpere, vt ipſo ad propria remeãte, alius ordinaretur epiſcopus. Quod ille, ſuſurrari tantũ, & ſub dente ſentiens ruminari, ipſe profert, quod dicere ei nullus audebat: Abſit (inquit) vt mei cauſa aliqua ſimultas in dei ſacerdotibus oriatur. Si propter me eſt iſta tẽpeſtas, tollite, & mittite me in mare, & deſinet à vobis quaſſatio. Tum regreſſus, in eccleſia ſua quod ſuperfuit vitæ tempus exegit. Et quoniã iam feſſa ætate, & corpore inualidus erat, ſucceſſorem ſibi ipſe delegit, quo eccleſiã gubernante debilitatis & ſenectutis ocio frueretur. Extant quoque vtriuſque ingenij monimẽta magnifica tractatuũ, quos ex tempore in eccleſiis declamabant. Ex quibus nos denas fermè ſingulorum oratiunculas transfudimus in Latinum. Baſilij præterea inſtituta monachorum optantes, ſi poterimus, & dei fauor adiuuerit, eorum plura transferre. Fuerunt præterea fratres duo Baſilio, Gregorius & Petrus. Quorum alter in verbo doctrinæ, alter in operibus fidei fratrem ita exæquabat, vt vterque vel Baſilium, vel Gregorium redderet. Extant etiam ipſius Gregorij iunioris aliqua opuſcula luculenta. Sed de his ſatis dictum. In Occiduis vero partibus Valentinianus fide religionis illæſus, veteri Romani imperij cenſura rempublicam gubernabat.

Gregorius Nazianzẽ epiſcopus.

De Damaſo epiſcopo & Vrſini ſubreptione. Cap. X.

Damaſus Põtifex Ro.

DAmaſus poſt Liberium per ſucceſſionem ſacerdotium in vrbe Roma ſuſceperat. Quem prælatum ſibi non ferens Vrſinus quidam eiuſdem eccleſiæ diaconus in tantum furoris erupit, vt perſuaſo quodã ſatis imperito & agreſti epiſcopo, collecta turbulentorum & ſeditioſorum hominum manu in Baſilica quæ Sicinini appellatur, epiſcopum ſe fieri extorqueret, legibus & ordine & traditione peruerſis. Quo ex facto tanta ſeditio, imò vero tanta bella coorta ſunt, alterutrum defendentibus populis, vt replerentur humano ſanguine orationum loca. Quæ res factione Maximi Præfecti ſæui hominis, ad inuidiam boni & innocentis verſa eſt ſacerdotis, ita vt cauſa clericorum vſque tormenta duceretur. Sed aſſertor innocentiæ deus affuit, & in caput eorum qui intenderãt dolum, pœna conuerſa eſt.

De Ambroſio epiſcopo. Cap. XI.

Auxentius.

INterea defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum epiſcopo, vtriuſq; partis populi diuerſis ſtudiis ferebãtur. Diſſentio grauis & periculoſa ſeditio vrbi propriæ maturum parabat exitium, ſi pars vtraque cum diuerſum vellet, nequaquam quod propoſuerat, obtineret. Ambroſius tunc conſularis eiuſdem prouinciæ faſces regebat. Is cum perniciem ciuitati videret impendere, pro loco atque officio ſuo, confeſtim eccleſiam ſeditionem populi mitigaturus ingreditur. Cúmque inibi multa ſecundum leges & publicam diſciplinam pro quiete & tranquillitate peroraſſet, pugnantis inter ſe & diſſidentis populi ſubito clamor & vox vna conſurgit, Ambroſium epiſcopum poſtulantes,

Ambroſius.

baptizari

baptizari hunc protinus clamant (erat enim cathechumenus) & ſibi epiſcopum dari: nec aliter vnum populum fore atque vnam fidem, niſi Ambroſius ſibi daretur ſacerdos. Obluctante illo & plurimum reſiſtente ad imperatorem relatum populi deſiderium, omni maturitate iubetur impleri. Dei enim ait eſſe, quod diſcordantẽ populi fidem, & animos diſſidentes conuerſio ſubita in vnum conſenſum atque in vnam ſententiam reuocaret. Moxque dei gratiam conſecutus, & initiatus ſacris, ſacerdos effectus eſt.

De Valentiniani fine. *Cap. XII.*

INterea cum ad bellum Sarmaticum Valentinianus de Galliæ partibus veniſſet in Illyricum, ibi vix dum cepto bello ægritudine ſubita oppreſſus diem obiit, relictis hæredibus in imperio filiis, Gratiano Auguſto, Valentinianóque admodũ paruulo, & nõdum regiis inſignibus initiato. Quem tamen neceſſitas eorum, qui tanquam vacuum imperij locũ conabantur inuadere, compulit etiam abſente fratre purpura indui, Probo tunc Præfecto fideliter rem gerente. *Valentinianus Aug. moritur.* *Probus præfectus.*

De Gothorum per Thracias irruptione, & Valentis nece. *Cap. XIII.*

PEr idem tempus in orientis regno Gothorum gens ſedibus ſuis pulſa per omnes ſe Thracias infudit, armíſque vrbes & agros vaſtare feraliter cœpit. Tum vero Valentis bella quæ eccleſiis inferebat, in hoſtem cœpta conuerti, ſeráque pœnitentia epiſcopos & presbyteros relaxare exiliis, ac de metallis reſolui monachos iubet. Ipſe tamen ab hoſtibus circumuentus in prædio, quò ex bello trepidus confugerat, impietatis ſuæ pœnas igni exuſtus dedit, annis in Imperio cum fratre primo, & poſt cum filiis fratris quatuordecim pariter exactis. Quæ pugna initium mali Romano Imperio tũc & deinceps fuit. Igitur Gratianus cum fratre admodum paruulo, poſt patrui necem Orientis quoque ſuſcepit Imperiũ. Is pietate & religione omnes penè qui ante fuerant principes ſuperabat. Vſu armorum ſtrenuus, velox corpore, & ingenio bonus erat, ſed iuuenili exultatione plus ferè lætus quàm ſufficiebat, & plus verecundus quàm reipublicæ intererat. *Valens.* *Gratianus Aug.*

Vt Gratianus Imperator Theodoſium regni participem aſciuerit, & poſt multa religioſe ac fortiter geſta, Maximi tyranni inſidiis ſuccubuerit. *Cap. XIIII.*

QVíque videns vtile virum annis maturum in tantis regni curis habere participem, & quia, vt ſermo diuinus monet: Melius duo quàm vnus, conſortem aſciſcit Theodoſium, eíque Orientis procuratione permiſſa, partes ſibi ac fratri Occiduas reſeruauit. Verum is poſtquam multa religioſe ac fortiter geſſit, à Maximo tyranno apud Britannias exorto, per Andragathium ducem, Lugduni, ſuorum magis proditione quàm vi hoſtium, peremptus eſt. *Gratiani occidium.*

De Valentiniano puero. Vtque mater eius Iuſtina Arianam hæreſim defendens, eccleſias perturbare conata ſit. *Cap. XV.*

AT Valentinianus in Italia degens, fratris nece atque hoſtis metu perterritus, ſimulatione oblatam pacem à Maximo, ſimulans ipſe quoque libenter amplectitur. Cum interim Iuſtina mater eiuſdem, Arianæ hæreſeos alumna, impietatis ſuæ venena, quæ viuente viro ſuppreſſerat, filio facile decepto fidenter aperuit. Igitur apud Mediolanum poſita, conturbare eccleſiarum ſtatum, comminari ſacerdotibus depulſionis exilia, niſi Ariminenſis concilij decreta, quibus fides patrũ temerata fuerat, reuocarent. Quo bello eccleſiæ murum & turrim validiſſimam pulſabat Ambroſium. Eúmq; minis, terroribus, atq; omni oppugnationis genere fatigans, primũ ſibi aditũ debellãdæ rimabatur eccleſiæ. Sed quamuis illa Iezabel ſpiritu pugnaret armata, reſiſtebat tamen Ambroſius, Heliæ virtute repletus & gratia. Ipſa autem in eccleſiis garrire,

ſtrepere, animare, & inflammare ad diſcordiam populos: ſed quod minus res ex ſententia cederet iniuriam putare, & pro hoc apud filium conqueri. Vnde adoleſcentulis pro contumeliæ inuidia, quam falſo conflauerat mater, accenſus, armatorum globum ad eccleſiam mittit: confringi ianuas, oppugnari ſancta, ſacerdotẽ pertrahi atque in exilium mitti protinus iubet. Sed tanta fuit perſeuerantia fideliũ populorum, vt animas prius amittere quàm epiſcopum mallent.

De Beneuoli magiſtri memoriæ fideli conſtantia. *Cap. XVI.*

Beneuolus à memoria.

INterim dictanda aduerſum fidem patrum imperialia decreta mãdantur Beneuolo, tunc memoriȩ ſcriniis præſidenti. Sed ille cui ab incunabulis ſacra fides & venerabilis fuit, abnegat ſe impia verba poſſe proferre, & cõtra deum loqui. Tum vero, ne inceptũ reginæ fruſtrari videretur, celſior ei honor promittitur, ſi impleret iniuncta. Ille qui nobilior in fide eſſe quàm in honoribus cuperet: Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? Hunc ipſum quem habeo tollite, tantum mihi conſcientia fidei duret illæſa. Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum iecit. Ambroſius vero aduerſum reginȩ furorem, non ſe manu defenſabat, aut telo, ſed ieiuniis continuatiſque vigiliis ſub altari poſitus, per obſecrationes defenſorem ſibi atque eccleſiæ deũ parabat. Dũq; hæc in longum diuerſis machinis, & oppugnationibus nequam, Iuſtina moliretur, Maximus, qui ſe exuere tyranni infamia, & legitimum principem geſtiret oſtendere, datis literis impium proteſtatur inceptum, fidem dei impugnari, & ſtatuta catholicæ eccleſiæ ſubrui, & inter hæc appropinquare Italiæ cœpit. Quo Iuſtina cõperto, hoſte ſimulatque impietatis conſcientia perurgente, in fugam verſa cum filio, exilia quæ dei ſacerdotibus præparabat, prima ſortitur.

Vt Theodoſius necem Gratiani vltus, de Maximo triumphauerit. *Cap. XVII.*

ADfuit tamẽ Theodoſius propter regni fidem, bonitatiſque ac beneficiorum Gratiani memor: & in vindictam, totius viribus Orientis inſurgens, vltus eſt ſanguinem iuſtum. Valentiniani quoque impia inter hæc matre defuncta, fidem catholicam, quam ipſa violauerat, & regnum tyrannide depulſa, reſtituit. Atque ipſe poſteaquam Romam illuſtri triumpho inuectus eſt, ad propria rurſus regna remeauit.

De Theodoſii commiſſo in Theſſalonicenſes, & pœnitentia eius publice apud Sacerdotes geſta. *Cap. XVIII.*

Theodoſius vnius iniuriam, morte multorũ vleiſcitur.

PEr idem tempus ſubreptione quadam dæmonis, turpis macula religioſo principi inuſta eſt. Etenim cum apud Theſſalonicam ſeditione exorta, quidam ex militaribus vir, impetu fuiſſet populi furentis extinctus, repentini nuntij atrocitate ſuccenſus, ad ludos Circenſes inuitari populum, eiq; ex improuiſo circumfundi milites, atque obtrũcari paſſim, vt quiſque occurriſſet, gladio iubet, & vindictam dari non crimini, ſed furori. Ob hoc cum à ſacerdotibus Italiæ argueretur, agnouit delictum, culpámque cum lachrymis profeſſus, publicam pœnitentiam in conſpectu totius eccleſiæ exegit: & in hoc ſibi tempus adſcriptum, abſque regali faſtigio patienter impleuit. Quibus omnibus iſtud quoque mirabiliter adiecit: Lege ſanxit in poſterum, vt ſententiæ principum ſuper animaduerſione prolatæ in diem triceſimũ ab executoribus differrẽtur: quo locus miſericordiæ, vel (ſi res tuliſſet) pœnitentiæ, non periret.

De reſurrectione eccleſiarum, quæ per ipſum iam catholicum in Oriente reſtitutæ ſunt. *Cap. XIX.*

IGitur ad Orientem regreſſus: ibique (vt ab exordio principatus ſui) ſumma cura ſummóque ſtudio pulſis hæreticis, eccleſias catholicis tradere: ídque ea moderatione agere, vt vltione contempta, tantum catholicis de eccleſiarum reſtitutione conſuleret, quo fides recta abſque prædicationis impedimento proficeret: communem ſe præbere erga ſacerdotes dei: fide, religione, & munificẽ-

Theodoſius ſanus Chriſtianis

tia cunctis regium animũ exhibere. Acceſſu facilis & abſq; imperiali faſtu ad colloquium ſe humilibus præbere: hortatu eius & largitionibus, eccleſiæ plurimis locis ornatæ ſatis magnificéque conſtructæ: præſtare multa poſcentibus, ſed frequentius vltro offerre. Idolorum cultus, qui Cõſtantini inſtitutione & deinceps negligi & deſtrui cœptus fuerat, eodem imperante collapſus eſt. Pro quibus in tantũ deo charus fuit, vt ſpeciale ei munus contulerit diuina prouidentia Etenim in Thebaidos partibus monachum quendam Ioannem nomine, ſpiritu prophetico repleuit, cuius monitis atque reſponſis pacem retinere, an bellum gerere eſſet melius, ſciſcitabatur.

Ioannes monachus.

De Apollinare & hæreſi eius. Cap. XX.

INterea apud Laodiciam Syriæ ante idem tempus Apollinaris epiſcopus, vir ſanè in cæteris inſtructus, ſed dum contentionis vitio nimis agitur, & aduerſum omne quod quiſque dixerat, ire obuius delectatur, iactatione ingenij male fortis, hæreſim ex contentione generauit, aſſerẽs ſolum corpus non etiam animam à domino in diſpenſatione ſuſceptũ. In quo cum euidentibus euangelij teſtimoniis vrgeretur, quibus ipſe dominus & ſaluator habere ſe animam profitetur, & ponere eam quando vult, & iterum aſſumere eam: quámque turbatam & triſtem dicit eſſe vſque ad mortem: poſt vt ne ex toto vinci videretur ait, eum quidem habuiſſe animam, ſed non ex ea quæ rationabilis eſt, ſed ex ea ſolum qua viuificabat corpus: ad ſupplementum vero rationabilis partis, ipſum verbum dei fuiſſe perhibebat. Quæ aſſertio primo in vrbe Roma à Damaſo & Petro Alexandrino epiſcopo concilio congregato tali ſententia depulſa eſt, vt decernerent ſi quis filium dei, qui ſicut vere deus, ita & vere homo fuit, vel humanitatis aliquid, vel deitatis minus diceret habuiſſe, alienus ab eccleſia iudicaretur. Quæ ſententia & apud Alexandriã confirmata eſt, & apud Conſtantinopolim decreto concilij. Ex illo Apollinariſtæ ab eccleſia declinantes, & epiſcopos ſibi ſuæ partis, & dogmata propria eccleſiáſque defendunt.

Apollinaris hæreticus damnatur.

Apollinariſtæ.

De epiſcoporum ſucceſſionibus per Orientem. Cap. XXI.

IGitur in vrbe Roma poſt Damaſum Syricius eccleſiæ ſuſcepit ſacerdotiũ. Apud Alexandriam vero defuncto Petro, Timotheus: & poſt hunc Theophilus. In Hieroſolymis autem poſt Cyrillum Ioannes, Apoſtolicas reparãt ſedes. Apud Antiochiam vero defuncto Melitio, ſubſtituitur Flauianus. Sed quod Paulinus adhuc ſupererat, qui in catholicorum ſemper ſocietate permãſerat, multa ibi iurgia & multæ controuerſiæ ſæpe commotæ: nec tamen ſumma vi, nitentibus aliis, aliis obnitentibus, ipſiſque in hoc elementis terræ mariſque fatigatis, potuit aliquando pacis vllus obtineri modus, cum vtique fidei iam nulla videretur ſubeſſe diſcordia. Hoc idem apud Tyrum fuit. Vbi cum Diodorus, vnus ſanè ex antiquis catholicis vir, & tentationum documentis probatus, Athanaſij teſtimonio eſſet à cõfeſſoribus epiſcopus factus, modeſtia eius cõtempta, alius à Melitij partibus ordinatur. Sed & in multis aliis vrbibus Orientis, huiuſmodi confuſiones contentio genuit ſacerdotum. Apud Conſtantinopolim vero Nectarius ex prætore Vrbano catechumenus & nuper baptiſma conſecutus, ſacerdotium ſuſcepit.

Syricius, aliàs, Vrſinus. Timotheus, Theophilus, Ioãnes. Flauianus. Paulinus. Antiochenus.

Diodorus apud Tyrum,

De ſeditione paganorum contra fideles. Cap. XXII.

INterea apud Alexandriam noui motus & contra temporum fidem aduerſum eccleſiam concitantur: ex occaſione huiuſmodi oborti. Baſilica quædam publici operis, vetuſta & admodum neglecta fuit, quam Conſtantius Imperator donaſſe epiſcopis perfidiam ſuam prædicantibus ferebatur. Quæ longa incuria nihil validum præter parietes habebat. Viſum eſt epiſcopo qui per idem tẽpus gubernabat eccleſiam, hanc ab Imperatore depoſcere, vt creſcentibus fideliũ populis, orationum quoque creſcerent loca. Quámque cum acceptam vellet excolere, reperta ſunt in loco antra quædam latentia & terræ defoſſa, latrociniis & ſceleribus magis quam cerimoniis apta. Igitur Gentiles, qui retegi criminum

ſuorum latebras & flagitiorum cauernas viderent, non ferentes operta tot ſeculis mala & tenebris obtecta reſerari, velut draconum calice potato inſanire omnes ac palam furere cœperunt. Nec vocibus iam & ſeditionibus, vt ſolebant, ſed manu ferróque decertare nituntur. Crebros conflictus agere in plateis, bellóque aperto vterque populus inter ſe coire. At noſtri numero & potentia multo plures, ſed modeſtia religionis minus feroces erant. Ex quo frequẽter noſtrorũ plurimis vulneratis, aliquantis etiam interfectis, ad templum quaſi ad arcem quandam refugiebant. Quo nonnullos ex Chriſtianis captos ſecum abducentes, accenſis aris immolare cogebant: renitentes nouis & exquiſitis ſuppliciis excruciatos necabant, alios patibulis affigentes, alios confractis cruribus in ſpeluncas præcipitantes, quas ob ſacrificiorum ſanguine, cæteráſque impuritates delubri recipiendas, vetuſtas curioſa conſtruxerat. Verum hæc per dies ſingulos primo cum metu, deinde cum fiducia & deſperatione gerere, atque intra templum clauſi rapto & præda viuere. Ad poſtremum graſſantes in ſanguine ciuium, ducẽ ſceleris & audaciæ ſuæ deligunt Olympum quendam nomine & habitu philoſophum, quo anteſignano arcem defenderent, & tyrannidem tenerent. At hi quibus Romanarum legum cuſtodia, iuríſque dicendi cura permiſſa eſt, cognitis quæ geſta fuerant, turbati atque perterriti ad tẽplum conuolant, cauſas audaciæ percontantur, & quid ſibi vellet ille concurſus, in quo cum tanto ſcelere ante aras ſanguis ciuium funderetur, inquirunt. Sed illi obfirmato aditu confuſis & diſſonis vocibus rationem facti nullam, ſed clamorẽ reddebant. Miſſis tamen ad eos nuntiis, de Romani Imperij poteſtate, de vindictis legum, & de his quæ talia ſolent ſubſequi, commonebãt. Cúmque loci munitio nihil aduerſum væſana molientes agi, niſi vi maiore, ſineret, res geſta ad imperatorẽ refertur. Ille qui ingenita mentis clemẽtia errantes mallet emendare quàm perdere, reſcribit illorum quidẽ vindictam, quos ante aras ſanguis effuſus martyres effecit, non eſſe poſcendam, in quibus dolorem interitus ſuperauerit gloria meritorum. De cætero vero malorum cauſam radicéſque diſcordiæ, quæ pro ſimulachrorum defenſione veniebant, penitus debere ſuccidi: quibus exterminatis, etiam bellorũ cauſa pariter conquieſceret. Cúmque hæc ſcripta veniſſent, & velut poſt inducias parui tẽporis ad audiendum vterque populus conueniſſet ad templum, ſtatim, vt prima epiſtolę paginã reſerata eſt, in cuius exordio vana Gentiliũ ſuperſtitio culpabatur, clamor à noſtris immenſus attollitur, ſtupor ac pauor Gentilium populos inuadit. Latebras vnuſquiſque quærere, anguſtos fugæ calles rimari, aut noſtris ſe latenter immergere: vt ab omnibus qui aderant noſceretur, præſentia dei populo audaciam tribuente, furorem dæmonis, qui in illis prius debacchatus fuerat, effugatum.

Olympus dux ſeditioſorum.

De ſitu templi Serapis & ſubuerſione eius. Cap. XXIII.

Serapis tẽplũ.

Serapis apud Alexandriam templum auditum quidem omnibus puto, pleriſque vero etiam notum. Locus eſt non natura, ſed manu & cõſtructione per centum, aut eo amplius gradus, in ſublime ſuſpenſus, quadratis & ingentibus ſpaciis omni ex parte diſtentus: cuncta vero quo ad ſummum pauimentorum euadatur, opere forniceo conſtructa, quę immenſis deſuper luminaribus, & occultis aditibus inuicem in ſemet diſtinctis, vſum diuerſis miniſteriis & clandeſtinis officiis exhibebant. Iam vero in ſuperioribus extrema totius ambitus ſpatia occupant exhedræ & paſtophoria, domúſque in excelſum porrectæ, in quibus vel æditui, vel hi quos appellabant ἁγνεύοντας, id eſt, qui ſe caſtificant, commanere ſoliti erant. Porticus quoque poſt hæc omnem ambitum quadratis ordinibus diſtinctæ intrinſecus circumibant. In medio totius ſpacij ædes erat, precioſis ædita columnis, & marmoris ſaxo extrinſecus ample magnificéque conſtructa. In hac ſimulachrum Serapis ita erat vaſtum, vt dextra vnum parietem, alterum leua perſtringeret, quod monſtrum ex omnibus generibus metallorum lignorúmque compoſitum ferebatur. Interioris delubri parietes laminis primo aureis veſtiti, ſuper has argenteis, ad poſtremum æreis habebantur, quæ munimento precioſioribus metallis forent. Erant etiam quædam ad ſtuporem admirationémq; videntium

παστοφορία.

videntium, dolis & arte compoſita. Feneſtra perexigua ab ortu ſolis ita erat aptata, vt die qua fuerat inſtitutum ſimulachrum Solis ad Serapin ſalutandum introferri, diligenter temporibus obſeruatis, ingrediente ſimulachro radius ſolis per eandem feneſtram directus, os & labra Serapis illuſtraret, ita vt inſpectante populo, oſculo ſalutatus Serapis videretur à ſole. Erat & aliud fraudis genus huiuſmodi: Natura lapidis Magnetis huius virtutis eſſe perhibetur, vt ad ſe rapiat & attrahat ferrum. *Magnetis natura.* Signum ſolis ad hoc ipſum ex ferro ſubtiliſſimo manu artificis fuerat fabricatum, vt lapis cuius naturam ferrum ad ſe trahere diximus, deſuper in laquearibus fixus, cum temperate ſub ipſo radio ad libram fuiſſet poſitum ſimulachrum, & vi naturali ad ſe raperet ferrum, aſſurrexiſſe populo ſimulachrum, & in aëre pendere videretur. Et ne hoc lapſu propero proderetur, miniſtri fallaciæ ſurrexit aiebant ſol, vt valedicens Serapi diſcedat ad propria. Sed & multa alia decipiendi cauſa à veteribus in loco fuerant conſtructa, quæ nunc longum eſt enumerare per ſingula. Verum vt dicere cœperamus, reſcripto recitato, parati quidem erant noſtrorum populi ad ſubuertendum erroris autorem: perſuaſio tamen quædam ab ipſis gentilibus fuerat diſperſa, quòd ſi humana manus ſimulachrum illud cõtigiſſet, terra dehiſcẽs illico ſolueretur in chaos, cœlúmque repente rueret in præceps. Quæ res paululum ſtuporem quendam populis dabat. Cum ecce vnus ex militibus fide quam armis magis munitus, correptam bipennem, inſurgens omni niſu maxillæ veteratoris inlidit. *Deſtruitur ſimulachrũ Serapis à Chriſtianis.* Clamor attollitur vtrorúmque populorum: neque tamen aut cœlum ruit, aut terra deſcendit. Inde iterum atque iterum repetens, putris ligni fumoſum genu cędit: quo deiecto, igni adhibito tam facile quàm lignum aridum conflagrauit. Poſt hoc reuulſum ceruicibus & depreſſo modio trahitur caput, tunc pedes aliáque mẽbra cæſa ſecuribus & rapta funibus detrahuntur, ac per ſingula loca mẽbratim in conſpectu cultricis Alexandriæ ſenex veternoſus exuritur. Ad vltimum, truncus qui ſuperfuerat in amphitheatro cõcrematur. Vanæq; ſuperſtitionis & erroris antiqui Serapis, hic finis fuit. De cuius origine diuerſa fertur opinio Paganorum. Alij Iouẽ putant: cuius capiti modius ſuperpoſitus: vel quia cum menſura modóque cuncta indicet moderari, vel vitam mortalibus frugum largitate præberi. Alij virtutẽ Nili fluminis, cuius Ægyptus opibus & fœcunditate paſcatur. Quidam in honorẽ noſtri Ioſeph formatũ perhibent ſimulachrum, ob diuiſionẽ frumenti, qua famis tẽpore ſubuenit Ægyptiis. Alij repertum in hiſtoriis Græcorũ veteribus ferunt: Apin quẽdam patremfamiliàs ſeu regẽ in Ægypto Memphis poſitum, cum famis tẽpore frumenta apud Alexandriam defeciſſent, ex proprio affatim ciuibus alimẽta præbuiſſe. Quo defuncto, in honorem eius inſtituerint apud Memphis tẽplum, in quo bos quaſi indicium optimi agricolæ nutritur, habens quædam coloris inſignia, qui ex nomine eius Apis appelletur: σορὸν vero, id eſt, ſepulchrum in quo corpus eius inerat, Alexandriam deduxerint, & ſoron Apis primo ex compoſitione Sorapin, poſt vero per corruptionem Serapin nominarint. Quod an verum ſit, aut nihil omnino, de his deus viderit. Sed ad inceptum redeamus.

De fraudibus quæ in templis paganorum detectæ ſunt. *Cap.* XXIIII.

Poſt hæc capite ipſo idololatriæ deiecto, ſtudiis vigilantiſſimi ſacerdotis quæcunque fuerant per totam Alexandriam portenta potius quàm ſimulachra pari exitu & ſimili dedecore publicãtur. Horret animus dicere, qui miſeris mortalibus laquei à dæmonib⁹ præparati ſunt, quæ funera, quæ ſcelera in illis, quæ dicebãt ἄδυτα, tegerentur: quot ibi infantium capita deſecta inauratis labris inuenta ſint: quot miſerorum cruciabiles mortes depictæ. Quæ cum proderentur in lucem, ac ſub auras prolata ferrentur, licèt confuſione ipſa gentiles & pudore diffugerent, tamen ſi quis adeſſe potuit, mirabatur tot ſeculis ſe illis tam nephariis & tam pudendis fraudibus irretitum. Vnde & plurimi ex his condemnato errore & ſcelere deprehenſo, fidem Chriſti, & cultum veræ religionis amplexi ſunt. Nam vt omittam cætera flagitia, quæ in aliis locis vi necatis paruulis, deſpicatiſque ob fibrarum inſpectionem virginibus gerebantur, vnum ſolummodo quod in templo Saturni geri, ad omnium venit conſcientiam,

memorabo:ex quo etiam cætera quæ omiſimus,perpendantur.

De Saturni ſacerdote Tyranno, totius pene Alexandriæ adultero.
Cap. XXV.

Tyrannus Saturni ſacerdos quod geſſerit.

SAcerdos erat apud eos Saturni, Tyrannus nomine. Hic quaſi ex reſpõſo numinis, adorantibus in templo nobilibus quibúſque & primariis viris, quorum ſibi matronæ ad libidinem placuiſſent, dicebat Saturnum præcepiſſe, vt vxor ſua pernoctaret in templo. Tum is qui audierat, gaudens quod vxor ſua dignatione numinis vocaretur, exornatam comptius, inſuper & donariis onuſtam, ne vacua ſcilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conſpectu omnium concluſa intrinſecus matrona, Tyrannus clauſis ianuis & traditis clauibus diſcedebat. Deinde facto ſilentio, per occultos & ſubterraneos aditus, intra ipſum Saturni ſimulachrum patulis irrepebat cauernis. Erat autem ſimulachrum illud à tergo exeſum, & parieti diligenter annexum. Ardentibúſque intra ædẽ luminibus, intentæ ſupplicantíque mulieri vocem ſubito per ſimulachrum æris cõcaui proferebat, ita vt pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignã ſe tãti numinis putaret alloquio. Poſteaquam vero quæ libitum fuerat, vel ad conſternationem maiorem, vel ad libidinis incitamentum diſſeruiſſet numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repente lumina extinguebantur vniuerſa. Tum deſcendens, obſtupefactæ & conſternatæ mulierculæ adulterij fucum prophanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miſerorum matronas multo iam tempore gererentur, accidit quandam pudicæ mentis fœminam horruiſſe facinus, & attentius deſignantem, cognouiſſe vocem Tyranni, ac domum regreſſam, viro de fraude ſceleris indicaſſe. Ille de iniuria coniugis, imò potius ſua ardentius inflammatus, inſcriptum tyrannum ad tormenta deducit. Quo conuicto atque confeſſo, cæciſque fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus Paganorum peruaſerat domos, adulteris matribus, inceſtis patribus, liberis ſpuriis deprehenſis. Quibus diuulgatis & proditis, raptim cum ſimulachris & ædibus excitabantur & crimina.

De Canopi interitu & initio. *Cap.* XXVI.

Canopus Sacerdotales litteræ.

IAm vero Canopi quis enumeret ſuperſtitioſa flagitia? vbi prætextu ſacerdotium litterarum (ita etenim appellant antiquas Ægyptiorum litteras) magicæ artis erat penè publica ſchola. Quem locum velut fontem quendam atque originem dæmonum intantum venerabantur Pagani, vt multo ibi maior celebritas, quàm apud Alexandriam haberetur. Sed de huius quoque monſtri errore, cuiuſmodi originem tradant, abſurdum non erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldæos Ignem deum ſuum circumferentes, cum omnium prouinciarum diis habuiſſe conflictum, quo ſcilicet qui viciſſet, hic eſſe deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum dij, æris, aut auri, argentique, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacunque materia conſtabant, quæ per ignẽ proculdubio corrumperetur. Ex quo fiebat, vt Ignis locis omnibus obtineret. Hæc cum audiſſet Canopi ſacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri ſolent in Ægypti partibus fictiles, vndique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua deſudans, defæcatior ac purior redditur. Harum ille vnam cærà foraminibus obturatis, deſuper etiam variis coloribus pictam, aqua repletam ſtatuit in deum. Et exciſum veteris ſimulachri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput deſuper poſitum diligenter aptauit. Adſunt poſt hæc Chaldæi: itur in conflictum: circa hydriam ignis accenditur: cærà qua foramina fuerant obturata, reſoluitur: ſudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor oſtenditur. Vnde ipſum Canopi ſimulachrum, pedibus perexiguis, attracto collo & quaſi ſugillato, ventre tumido in modum hydriæ cum dorſo æqualiter tereti formatur. Ex hac perſuaſione velut deus victor omnium colebatur. Sed profecerint hæc fortaſſe aliquando contra Chaldæos. Nunc vero aduentante ſacercote dei Theophilo, nullus profuit ſudor, nec cæris fraus obtecta ſubuenit.

Ignis, deus Chaldæorum.

ſubuenit. Vaſtata ſunt omnia, atque ad ſolum deducta.

De eccleſiis & martyriis quæ in idolorum locis conſtructæ ſunt.
Cap. XXVII.

ET nihil non geſtum eſt quod in ſqualorem verteret locum. Flagitiorum cauernę ac veternoſa buſta deiecta ſunt, & veri dei templa eccleſię celſæ conſtructæ. Nam & in Serapis ſepulchro prophanis ædibus complanatis, ex vno latere martyrium, ex altero conſurgit eccleſia. Occaſio autem martyrij conſtruendi vnde data ſit, dignum arbitror memorare.

De Ioannis ſepulchro violato, & reliquiis apud Alexandriam conſeruatis.
Cap. XXVIII.

IVliani temporibus velut relaxatis frenis efferbuit in omnẽ ſæuitiam feritas Paganorum. Ex quo accidit, vt apud Sebaſten Paleſtinæ vrbem ſepulchrum Ioannis Baptiſtæ mente rabida & funeſtis manibus inuaderent, oſſa diſpergerent, atque ea rurſum collecta, igni cremarent, & ſanctos cineres puluerí immixtos, per agros & rura diſpergerẽt. Sed dei prouidentia factum eſt, quoſdam de Hieroſolymis ex monaſterio Philippi hominis dei, orationis illuc cauſa per idem tempus veniſſe. Qui cum tantum nephas humanis quidem manibus, ſed ferina mente, fieri viderent, mori gratius habentes, quàm huiuſcemodi piaculo funeſtari, inter eos qui oſſa ad exurendum legebant mixti, diligentius inquantum res patiebatur, ac religioſius congregantes, furtim ſe vel ſtupentibus, vel inſanientibus ſubtraxere, & ad religioſum patrem Philippum venerandas reliquias pertulere. Ille ſupra ſe ducens tantum theſaurum propriis ſeruare vigiliis, ad Pontificem maximum tunc Athanaſium, hoſtiæ immaculatæ reliquias per Iulianum diaconum ſuum, poſt etiam Paleſtinæ vrbis epiſcopum mittit. Quas ille ſuſceptas, paucis arbitris ſub cauato ſacrarij pariete incluſas prophetico ſpiritu profuturas generationi poſteræ conſeruauit: quibus nunc deiectis & proſtratis idololatriæ veſtigiis, in ædibus quondã prophanis aurea tecta conſurgerent. Sed poſt occaſum Serapis, qui nunquam vixerat, quæ iam alterius dæmonis ſtare delubra potuerunt? Parum dixerim, ſi omnes quæ erant Alexandriæ per ſingulas penè columnas cuiuſcunque dæmonis ædiculæ infultæ ceciderunt. Sed per cunctas Ægypti vrbes, per caſtella, per vicos, per omne rus, per ripas fluminis, per eremum quoque ſi qua phana vel potius buſta reperiri potuerunt, inſtantia vniuſcuiuſque epiſcopi ſubruta, & ad ſolum deducta ſunt, ita vt denuo rus culturæ redderetur, quod iniuſte fuerat dæmonibus deputatum.

Ioannis Baptiſta ſepulchrum violatur.

De Thoracibus Serapis apud Alexandriam abraſis, & ſigno Chriſti in loco eorum reddito. Cap. XXIX.

SEd & illud apud Alexandriam geſtum eſt, quod etiam Thoraces Serapis qui per ſingulas quaſq; domos in parietibus, in ingreſſibus, in poſtibus etiam ac feneſtris erant, ita abſciſſi ſunt omnes & abraſi, vt ne veſtigium quidem vſquam, vel nominis appellatio, aut ipſius, aut cuiuſlibet alterius dæmonis remaneret, ſed pro his crucis dominicæ ſignum vnuſquiſque in poſtibus, in ingreſſibus, in feneſtris, in parietibus, columniſque depingeret. Quod cum factum eſſe hi qui ſuperfuerant ex paganis viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione ſibimet antiquitus commendata veniſſe perhibentur: Signum hoc noſtrum dominicæ crucis inter illas quas dicunt ἱερατικάς, id eſt, ſacerdotales litteras, habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex cæteris literarum quæ apud illos ſunt, elementis. Cuius literæ ſeu vocabuli hanc eſſe aſſerunt interpretationem: Vita ventura. Dicebant ergo hi qui tunc admiratione rerum geſtarum conuertebantur ad fidem, ita ſibi ab antiquis traditum, quod hæc quæ nunc coluntur, tamdiu ſtarent, quamdiu viderent ſignum iſtud veniſſe in quo eſſet vita. Vnde accidit vt magis hi qui erant ex ſacerdotibus vel miniſtris tẽplorum ad fidem

Thoraces Serapis aboliti

Signum dominicæ crucis.

conuerterentur, quàm illi quos errorum præſtigiæ & deceptionum machinæ delectabant.

Vt menſura aquæ Nili fluminis, quam πῆχυν vocant ad eccleſiam deferatur. Cap. XXX.

SAnè quoniam moris erat in Ægypto, vt menſura aſcendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarũ & inundationis autorem, ſubuerſo eius ſimulachro, ignique conſumpto, omnes ſimul negabant Serapin iniuriæ memorem, aquas vltra ac affluentia ſolita largiturũ. Sed vt oſtẽderet deus non Serapin, qui multo erat Nilo poſterior, ſed ſe eſſe qui aquas fluminis temporibus ſuis iuberet excreſcere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuiſſe prius ætas nulla meminerat. Et ideo vlna ipſa, id eſt, aquæ menſura, quàm πῆχυν vocant, ad aquarum dominum in eccleſiam cœpta deferri. Sed vbi hæc geſta religioſo principi nunciata ſunt, extentis ad cœlum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixiſſe: Gratias tibi Chriſte, quod abſque vrbis illius magna pernicie tam vetuſtus error extinctus eſt.

Theodoſii vox.

De Valentiniani iunioris interitu, & ortu Eugenij. Cap. XXXI.

Valẽtinianus Aug. perijt laqueo. Arbogaſtus dux.

INterea Valentinianus in Occiduis partibus, animis (quantum ætas patiebatur) ardentibus rempublicam gerens, cauſis etiam nunc latentibus laqueo vitam finiuit. Sed hoc quidam dolo ducis ſui Arbogaſti factum confirmabant: idque quàm maxime publica tenebat opinio. Alij quidem à commiſſi ſcelere ducem alienum dicebant, ſed cauſas præſtitiſſe, quibus in hoc adoleſcens animi indignatione cogeretur, quod minus ei tanquam per ætatem nondum valido, libera de omnibus indulgeret imperia. Fuere tamen nonnulli ſacerdotum, qui pacis ab eo qui poſt creatus eſt legatione ſuſcepta, immunẽ eſſe ducem à mortis ſcelere apud Theodoſiũ teſtarentur.

De reſponſis Ioannis monachi. Cap. XXXII.

SEd ille nihilo ſegnius inflammatus ad vltionem, arma contra Eugeniũ, qui in locũ defuncti ſubſtitutus eſt, corripit, primo Dei voluntatem per Ioannẽ monachum (de quo ſupra memorauimus) ſciſcitatus. Tum ille qui primam de Maximo ei victoriam prædixerat incruentam, etiam hanc licet non abſque plurima vtriuſque ſanguinis inundatione promittit.

De apparatu belli aduerſus Eugenium Theodoſii, & de victoria eius, orationibus magis quam virtute parata. Cap. XXXIII.

IGgitur præparatur ad bellum non tam armorum telorúmque, quam ieiuniorum orationúmque ſubſidiis, nec tam excubiarum vigiliis, quàm obſecrationum pernoctatione munitus circumibat cum ſacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & apoſtolorum thecas iacebat cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida ſanctorum interceſſione poſcebat. At Pagani qui errores ſuos nouis ſemper erroribus animant, innouare ſacrificia, & Romam funeſtis victimis cruentare, inſpicere exta pecudum, & ex fibrarum præſcientia ſecuram Eugenio victoriam nunciare: ſuperſtitioſius hæc agente & cum omni animoſitate Flauiano tunc Præfecto, cuius aſſertionibus (magna enim erat eius in ſapientia prærogatiua) Eugenium victorem fore pro certo præſumpſerant. Sed vbi veræ religionis fretus auxilio Theodoſius, alpium fauces cœpit vrgere, primi illi quibus nequicquam litatæ ſunt tot victimæ, de fallaciæ conſcientia trepidi dæmones, in fugam verſi. Poſt etiam magiſtri horum & doctores errorum præcipue Flauianus, plus pudoris quàm ſceleris reus, cum potuiſſet euadere eruditus admodum vir, mereri ſe mortem pro errore iuſtius, quàm pro crimine iudicauit. Cæteri vero inſtruunt aciem, & collocatis in ſuperiori iugo inſidiis, ipſi pugnam in

deſcenſu montis expectant. Verum vbi ad primos ventum eſt; & ilico ſe legitimo principi tradiderunt, cũ cæteris imis vallibus deprehẽſis conflictus acerrimus geritur. Stetit aliquandiu anceps victoria: fundebantur auxilia Barbarorum, terga iam hoſtibus dabant. Sed fiebat hoc non vt Theodoſius vinceretur, ſed ne per Barbaros vincere videretur. Tum ille vt conuerſas ſuorum acies vidit, ſtans in edita rupe, vnde & conſpicere & conſpici ab vtroque poſſet exercitu, proiectis armis, ad ſolita ſe vertit auxilia, & proſtratus in conſpectu dei: Tu, inquit, omnipotens deus, noſti quia in nomine Chriſti filij tui vltionis iuſtæ, vt puto, prælia iſta ſuſcepi: ſi ſecus in me vindica. Si vero cum cauſa probabili & in te confiſus, huc veni, porrige dexterã tuis, ne forte dicant gentes, vbi eſt deus eorum? Quam ſupplicationẽ pij principis, certi à deo eſſe ſuſceptam, hi qui aderant duces, animantur ad cædem: & præcipue Bacurius, vir fide, pietate, virtute & animi & corporis inſignis & qui comes eſſe & ſocius Theodoſij mereretur, proximos quoſque conto, telis, gladio paſſim ſternit, agmina hoſtium conferta & conſtipata perrumpit. Iter per milia ruentium ad ipſum tyrannum ruptis agminibus & aceruatim fuſis ſtragibus agit. Vix fortaſſe ab impiis credantur quæ geſta ſunt. Etenim compertum eſt, quod poſt illam imperatoris precem quam deo fuderat, ventus ita vehemens exortus eſt, vt tela hoſtium in eos qui iecerant, retorqueret. Cúmque magna vi perſiſtente vento, omne iaculũ miſſum ab hoſtibus fruſtraretur, fracto aduerſariorum animo, ſeu potius diuinitus repulſo, Arbogaſto duce nequicquam fortiter faciente, Eugenius ante Theodoſij pedes, vinctus poſt terga manibus, adducitur. Ibíque vitæ eius & certaminis finis fuit. Tum vero religioſo principi glorioſior victoria de fruſtratis opinionibus Paganorum, quàm de tyranni interitu fuit, quibus ſpes vana & falſa diuinatio minus in interitu contulit pœnæ, quàm pudoris ſeruauit in vita.

Theodoſius ad Deum. *Pſal. 113.* *Bacurius vero liberorum.* *Eugenius captiuus.*

De fine Theodoſii poſt victoriam & Arcadio atque Honorio liberis eius & hæredibus regni. Cap. XXXIIII.

CVmq; poſthæc vt futurorum præſcius Imperator, diſponendæ reipublicæ ſolicitudine ſtringeretur, ad orientem protinus mittit, vbi venturus ad bellum tuta liberos cuſtodia commendarat. Ibíque Arcadium Auguſtum regnum ſibi dudum traditum ſeruare præcipit. Honorium vero pari dignatione præditum, ad occidentis imperium venire ocyus iubet. Quo ſuſcepto, & paternis oſculis complexibúſque conſtricto traditis occidẽtalis regni gubernaculis, ipſe Romano imperio per annos decem & ſeptem feliciter gubernato, ad meliora migrauit, cum piiſſimis principibus percepturus præmia meritorum.

Arcadius Aug. Honorius. *Theodoſii mors.*

Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libri II. Ruffino Aquileienſi presbytero autore, Finis.

EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSARIÆ PALÆSTINÆ, DE VITA SANCTISSIMI Imperatoris Conſtantini, Libri quatuor.

Prooemium de morte Conſtantini, & de liberis eius Imperatoribus: & quòd Deus Imperatores pios honorat, & tyrannos perimit: quódque Deus Conſtantinum honorauit, qui annos pluſquàm triginta piè Imperium ſolus adminiſtrauit: vixit autem annos ſupra ſexaginta.

CAPVT I.

Qvemadmodum vniuerſum hominum genus illuſtrem & præpotentem noſtrum Imperatorem, ad decimum quemque Imperij annum ratis conuerſionibus iterum ac tertiò reuolutum, diebus feſtis epuliſque ſolennibus magnificè celebrauit: ita nos quoque, non ſolum cum iam viginti annos regnaſſet, multíſque victoriæ trophæis eſſet nobilitatus, illum amplo [c] miniſtrorum Dei] conſeſſu ſtipatum, diuinis laudibus ad cœlũ vſque extulimus: verùetiam cum triginta annos modò in hoc imperãdi munere cõfeciſſet, auguſtũ illius caput orationibus tãquam coronis ex variis floſculis pulchrè cõtextis, nuper in ipſa regia mirificè decorauimus. Verùm nunc quaſi in ambiguo hærens conſiſto, † & dum aueo aliquid quod eſt in communi dicendi conſuetudine poſitum, perſpicuè eloqui, velut anceps & incertus, non habeo quò me vertã ſola † peregrini & inſolẽtis aſpectus admirabilitate obſtupefactus. Nam in quamcunque mundi partem, ſiue ad ſolis ortũ, ſiue ad occaſum, ſiue ad vniuerſæ terræ ambitum, ſiue ad cœlum ipſum aciem acriter intendo, nuſquam non Imperatorem illum beatum præſtò eſſe conſpicor. Eius enim liberos, tanquam lumina quædam recens accenſa, & ex patris ſplendore profuſa, omnes terræ oras ſua claritate complere video: illúmque ipſum † vi & virtute viuentem, & totum vitæ noſtræ curſum multo quàm antea ſplendidius præclariúſque propterea gubernantem cerno, quòd eiuſmodi numero liberorum, à quibus ei in Imperij adminiſtratione ſucceſſum eſt, amplificatus ſit: qui quidem ſicut non ita pridẽ fuẽre Cæſarei honoris & dignitatis facti participes, ita iam vera patris ſui perſona omnino propter ſingularem pietatis & diuini cultus præſtantiam induti, Imperatores, Auguſti, Reges etiam declarati ſunt, denique omnibus patris ornamentis eximiè illuſtrati. Atque cum illum qui paulo antè [c] in compagibus mortalis corporis] cernebatur concluſus, quique cum admiratione nobiſcum vnà verſabatur, etiam poſt extremum vitæ diem (quãdo natura, ſiquid † ſuperuacaneum ſit, illud tanquam alienum ſolet arguere) & regalium ædium magnificentia eadem, & eiſdem tum honorum, tum laudum inſignibus dignatum contemplor, quaſi mente captus, ſupra modum obſtupeſco. Quinetiam cum iam aciem oculorum adiicio ad ipſum cœli complexum omnia vndique ambigentẽ, & eius beatiſſimum animũ ibi cum ipſo Deo vita frui cogitatione informo, & non modò omni caduco mortalíque integumento exutum, verumetiam apparatu fulgoris radiis mirè ſplendeſcẽte colluſtratum, & neutiquam in iſto exigui temporis anfractu amplius ad mortalium conſuetudinem volutatum, ſed corona quæ perpetuò florebit, vita quæ nullum exitũ eſt habitura, beati æui denique immortalitate honorificè donatum mecum conſidero: ſtupore oppreſſus penitùs conticeſco, & tanquam [c] mutus nullam] emitto vocem, ſed mea ipſius tenuitate viribuſq; imbecillis cõdemnatis, atq; adeò ſilentio mihiipſi indicto, locum do meliori: Deo videlicet immortali, qui & amplitudinem laudis dignitati eius ex æquo reſpondentis dicendo aſſequi, & cum verus ſermo ſit, ſuas ipſius voces (quibus prædixit, illos qui ipſum gloria efferunt, & obſeruantia venerantur, muneribus quæ ipſorum gratiam compenſent, mirum in modum ab ſe remuneratos fore: hos autem, qui ſe inimicos & hoſtes illi ex aduer-
ſo opponant,

Modeſta attẽtio ab argumẽti magnitudine per comparationem.

Mortuus Conſtantinus viuit & regnat in filiis Imperatoribus.

Auget argumenti magnitudinẽ & difficultatem.

c τῇ τῶν λειτουργῶν

† πολλὰ μὲν τῇ συνήθει προσφθέγξασθαι.

† τῆς ξενιζούσης ὄψεως.

† δυνάμει

c ἐν σώματι θνητῷ

† τὸ περιττὸν ἐλέγχει

c ἄφθογγος, μηδεμίαν

ſo opponant, ipſos ſibi ſuum interitum tandem aſcituros) verè confirmare queat. Atque promiſſa in ſacro ipſius verbo comprehenſa, hinc iam rata fideliáque comprobauit, quòd tum tyrannos, qui cum ipſo inimicitias exercere bellúmque gerere non dubitarent, horrendis & deteſtabilibus mortis generibus affecerit: tum ſuo ipſius famulo, præterquàm quòd vitam eximiam largitus ſit, mortem præterea decore admirabilem, celebritate inſignem, dignam commemoratione poſteritatis, dignam columellis, non caducis illis quidem, ſed immortalibus conceſſerit. mortalium enim natura ſolatio quodam ſui caduci & fragilis exitus excogitato, ſuperiorum hominum memorias, imgainũ monumentis, tanquam immortali honoris claritate illuſtrauit. Ac quidam adumbratas † corporum effigies picturis cera oblitis variiſque floribus colluſtratis exprimentes: alij ſtatuas quæ è materia inanima ſculptæ hominum ſpecies repræſentabant, artificioſè fabricantes: nonnulli literas maiuſculas in tabulis quadratis & columellis altius incidentes, clarorum virorum virtutes memoriæ ſempiternæ commendare ſtuduerunt. Verùm quanquam iſta omnia fuêre mortalia & temporis longinquitate abſumpta confectáque (vtpote quæ mortalium corporum ſimulachra, non immortalis animi ſpeciem figurarint:) illis tamen ſatis eſſe putabantur, quorum in animis nullius alterius boni poſt huius fragilis vitæ exitum futuri ſpes omnino inſidebat. At Deus, Deus, inquam, communis huius vniuerſitatis conſeruator, ampliora bona, ac longè maiora quàm quæ ſub mortalium cogitationem cadant, pietatis & veræ religionis amatoribus habet apud ſe recondita: & præmiorũ [c] quaſi primitias] hic arrabonis loco dat, quò immortalium rerum ſpem oculis quodam modo mortalibus oſtentatam probè confirmare queat. Hæc namque, vetera prophetarum oracula, quæ ſcriptis mandata ſunt, vaticinantur. Hæc, vitæ inſtituta piorum virorum, qui iam olim variis virtutum generibus excelluerunt, poſteris prodita, apertè teſtantur. Hæc tempus noſtræ ætatis vera eſſe conuincit: quo quidem tempore Conſtantinus ſolus ex illis qui vnquam Romani imperij adminiſtrationem ſuſceperint, Deo omnium moderatori eximiè charus, clarum ac euidens piæ & religioſæ viuendi rationis exemplar omnibus hominibus propoſuit ad imitandum. Hæc etiam Deus ipſe, quem Conſtantinus ſanctè coluit, claris propterea & euidentibus teſtimoniis confirmauit, quòd nõ modò ei gubernacula Imperij iam primùm capeſſenti, ſed etiam in eo longius gradienti, & iam peragenti extrema, benignè & clementer opem tulit: quem quidem virum vniuerſo mortalium generi documentum ſtatuit, piè vitam ſanctéque inſtituendi. Cum igitur ſolum inter Imperatores ex omni ſeculorũ memoria famæ celebritate nobilitatos, tanquam maximum luminare, & præconem veræ pietatis facilè clariſſimum, variis cuiuſque generis bonis ei ſuppeditatis, ſub aſpectu hominum ſubiecit ad intuendum, regni tempus ad amplius triginta annorum curricula plenè expleta confectáque, cum ſummo honore illi propagauit. Quo annorum ſpacio duplicato, totius vitæ orbem, quem inter homines peragrabat, quaſi termino quodam circumſcripſit: & quo ſuæ ipſius monarchiæ effigiem ob oculos cuiuſque poneret, illum & [c] victorem] omnium hominum tyrannidem exercentium effecit, † & interfectorem gigantum,] qui cum Deo prælium iniuiſſent: quique animi inſolentia ac temeritate elati, contra ipſum ſummum totius orbis moderatorem, crudelia impietatis arma ferre non dubitaſſent: qui vixdũ (propè dixerim) in lucem prodierant, cum iam extincti fuerunt. Deus enim vnus ac ſolus cum famulum ſuum Conſtantinum vnum contra multos diuina texiſſet armatura, omnibúſque præſidiis muniuiſſet, [c] eius opera] mortalium genus ſcelerata impiorum turba perpurgauit: cúmque ipſum veri ſui numinis cultus & obſeruantiæ magiſtrum omnibus gentibus exhibuit: qui virtutibus cuiuſque generis tanquam clara voce teſtificatus eſt, tum quòd verũ Deum agnoſcebat, tum quòd eorum qui nequaquam dij ſunt, prorſus deteſtabatur errorem.

Tyrannorum & Conſtantini diſpar vitæ exitus.

Mortuorum memoriã quibus putent ſeruare mortales.

Conſtantinũ Deus virtutis & pietatis exemplar Imperatoribus poſteris propoſuit.

Conſtantini Imp. ætas, & Imperij tẽpus.

† σκιαγραφίαις κηροχύτω γραφῆς ἄνθεσι.

c προτέλεια

c νικητὴν

† θεομάχοντ' ὀλιγίγαντων. *Hemiſtichium eſſe nemo non videt.*

c δι' αὐτοῦ

Quòd Dei quidem ſeruus fuerit, gentium autem victor. Cap. II.

Conſtantinus Dei ſeruus.

HIc igitur, vtpote fidelis & ſpectatus Dei famulus, iſtud præſtitit, prædicauit apud omnes, ſeque & Dei ſeruum palàm nuncupauit, & miniſtrum ſummi regis ingenuè confeſſus eſt. Itaque Deus, neque id ita multo pòſt, quo eius obſequium abundè compenſaret, moderatorem conſtituit & dominum: atque ſolum inter Imperatores, qui poſt homines natos extiterunt, talem effecit victorem, qualis nec armis expugnari, nec viribus vllis (quippe illuſtria victoriæ trophæa perpetuò reportauit) vnquam ſuperari poterat: tantum etiam Imperatorem, quantum à nemine fama & auditione veterum prædicatum aliquando [c] accepimus] adeò Deo charum, & verè beatum, adeò pium & cumulatè felicem, vt facilè ac nullo propè negotio tum gentes multò plures, quàm quæ antè imperio Romano paruiſſent, ſuæ ditioni ſubiiceret, tum regno ſine moleſtia & ægritudine ad extremum eius exitum omnino perfungeretur.

Eiuſdem victoriæ & Imperij amplitudo.

c προμονᾶται.

Conſtantini cum rege Perſarum & Alexandro Macedonum rege comparatio. *Cap. III.*

Confertur Cyro Perſarum regi, &

CYrum Perſarum regem, præ cæteris qui aliquando vixerint, præſtantem & eximium extitiſſe, vetus hominum ſermo celebrat:† verùm non eſt eum vitæ exitum, qui iſtas res exornaret, conſecutus. Ad extremum namque, mortem non vt natura poſtulabat, neque ad longinquum tempus dilatam, neque eam quidem honeſtam & decoram, ſed turpem planè & valde ignominioſam, à muliere illatam ſubiiſſe fertur. Alexandrum porrò Macedonum regem Græci infinita diuerſarum gentium ac nationum genera ſubegiſſe prædicant: verùm priuſquàm perfectam ætatem explere poſſet, commeſſationibus & ebrietate derepentè oppreſſum, immatura morte [c] occubuiſſe:] totóque vitæ ſpacio compleuiſſe duos ſolum & triginta annos, ac paulo amplius quàm tertia corũ parte tempus regni terminaſſe: per cædem & ſanguinem inſtar vibrati fulminis, crudeliter graſſatum eſſe: gentes & ciuitates vniuerſas, nulla ætatis ratione habita, in ſeruitutem redegiſſe. Et cum iam [c] eius ætas in ipſo flore eſſe videretur,] fatum violento impetu in eum inuaſiſſe: delitiáſque ſuas poſt ſe relinquere grauiter & acerbè lamentantem, orbum liberis, ſtirpe & lare carentem, in extera regione & infeſta, ne diutius mortalium genus eius crudelitate labefactaretur, extinxiſſe. Mox regnum, inter eius miniſtros, dum quiſque partem aliquam occupare & vi rapere moliebatur, ſigillatim diuiſum fuiſſe, atque iſtũ, tali laudũ genere celebratũ cõſtat.

Alexandri magni cum Conſtantino felicitas.

† *Hæc in græco exemplari corrupta ſunt, nec niſi meliorum codicũ ope poſſunt reſtitui. Neſcio quibus adiutus interpres ita expreſſit.*

c ἀποβιῶναι.

c ἀκμάζοντι αὐτῷ τῆς ὥρας.

Quòd orbem propemodum vniuerſum ſubegerit. *Cap. IIII.*

Conſtantini felicitas Imperijque amplitudo.

AT noſter hic Imperator, eo ætatis tempore regnum obtinuit, quo ille Macedo ceſſit è vita. Illius autem vitæ ſpacium, temporis propagatione duplicauit: regnique longitudinẽ triplo reddidit diuturniorem. Porrò autem cùm manſuetis & modeſtis pietatis præceptis exercitum muniuiſſet, in Britanniam, & eos qui fluctibus Oceani ſolis occaſum ſuis quaſi oris terminantis, vndique circundati habitant, inuaſit: Scythiam quoque vniuerſam ſub ipſa ſeptentrione, in infinita barbarorum hominum genera moribus & vitæ ratione diſparia partitam, ad ſuum adiunxit Imperium. Iam verò fines Imperij ad meridiei extremitates ad Blemmyas nimirum, & Aethyopes vſque dilatauit: atque [c] eos] præterea, qui verſus ſolis ortũ incolebant, in ſuam ditionem & poteſtatem redegit. Principes item variorum locorũ, gentiúmque dominos & ſatrapas, ad ipſos vſque totius orbis terminos, hoc eſt ad Indos, vltimos totius terræ (quo vno elemento res ad vitæ vſum neceſſariæ ſuppetunt) accolas diffuſos, luce ac ſplendore pietatis illuminans, ſuo imperio reddidit obſequentes. Barbaras etiam gentes, quæ ſua ſponte libentibúſque animis eum amplexabantur, muneribus ad illum miſſis per legatos eius gratiam aucupatæ ſunt: & familiaritatem cum eo inire, amicitiámque iungere, maximi beneficij loco putauerunt: ſic vt eximiis imaginum picturis, præclaris ſtatuarum monumentis illum apud ſe decorarent. Quid multa? inter Imperatores ſolus Conſtantinus apud omnes omnium ſermone ac fama, maxima cum amplitudine celebratus fuit: qui Deum, quem ipſe auguſtè coluit, ad haſce gentes vſque magnifica & verè regia voce, liberè & ingenuè omnino prædicauit.

c τοὺς.

Conſtantinus omnibus Imperij prouinciis Deum annunciare curat.

Deinde

Deinde non verbo iſtud præſtitit, & fruſtratus eſt reipſa: ſed per omnes virtutum quaſi regiones peragrans, vario ac multiplici pietatis fructu ſe illuſtrem effecit, nobiles & præſtãtes viros amplis perliberalibúſque beneficiis ad ſibi ſeruiendũ deuinxit: legibus autem humanitatis & clementiæ obſtrictos tenuit: Imperiúmque ſuũ omnibus qui ipſi parebant, manſuetum, & cum primis optabile eatenus exhibuit, quoad longinquo annorum circuitu diuinis obeundis certaminibus confectus & exhauſtus, à Deo, quem religioſè venerabatur, immortalitatis præmiis donatus eſſet: triplicique ſobolis fœtu, qui poſt ipſum in Imperium ſuccederet, in lucem ſuſcepto, ex mortali regno ad vitam immortalem apud Deum ſanctis animis reconditam migrauiſſet.

Liberalitate & iuſtitia toto Imperio commendatus obiit.

Quòd filius Imperatoris Pius, etiam Imperatoribus filiis imperium reliquerit. Cap. V.

Atque vt imperij ſedes à patre ducta, ad eum deſcendit: ſic lege naturæ liberis illius, corúmque poſteris reſeruata fuit, & tanquam paterna quædam hæreditas ad ſempiternum tempus propè continuata. Deus igitur ipſe, qui illum verè beatum, non modò dum adhuc vnà nobiſcum hac luce frueretur, ad illuſtres dignitates gradus extulit, vèrumetiam cum ex hac corporis cuſtodia euolaſſet, multò præſtantioribus honoris ornamentis in ipſo cœlo cohoneſtauit: res ab eo præclarè geſtas literis ſempiternis prodat, & cœleſtium monumentorum tabulis præmia eius rectè factis congruentia^A commendet] ad perpetuitatem.

Conſtantini imperium ad liberos & nepotes propagatum.

A ἀιωνίοις

Quòd historia hæc neceſſaria ſit, & ad animorum ſalutem conducibilis. Cap. VI.

Mihi quidem, etſi viri felicitate & beata vita aliquid dignum dicendo prſequi valde arduum eſt, eandem autem ſilentio præterire tutum & periculo vacuum: tamen neceſſe eſt ad caducæ cuiuſdam & vmbratilis picturæ ſimilitudinem, hominis pij effigiem orationis artificio poſterorum memoriæ prodere, quò ipſi inertiæ & deſidiæ crimen, quod alioqui nobis fortè obiici poſſet, omnino euitemus. Me enim planè puderet, ſi dicendi facultatem, quæ mihi ſuppetit, licet exiguam eam quidem & pertenuem, in illum, qui ſit verum Dei cultum ſumma obſeruantia & honore proſecutus, non pro virili parte conferre laborarem. Atque arbitror equidem hoc opus, quod magni animi & verè regij facta Deo omnium regi adeò grata acceptáque complectitur, non modò ad vitæ vſum aptum, ſed mihi reuera in primis neceſſarium fore. An non turpe eſt nos quidem conticeſcere, quibus Deus ipſe pro ſua clementia largitus eſt, vt & talem haberemus Imperatorem, & in eius conſpectum, notitiam ac colloquium veniremus, qualem nulla ætas hactenus cognouerit: cum rerum tum à Nerone, tum ab aliis quibuſdam impiis & nefariis tyrannis, eo multò nequioribus geſtarum commemoratio, tam diligentes aſſequuta ſit & impigros ſcriptores, qui improborum facinorum argumenta ſplendido & illuſtri genere orationis exornare, hiſtoriarúmque monumentis in varios libros diſpertitis conſecrare non grauati ſunt? Quocirca nobis præter cæteros valde conſentaneum videtur, vt eximiam & illuſtrem virtutis eius & rerum geſtarum famam palàm prædicemus omnibus illis, quorum deſiderium ad diuinum amorem amplexandum præclarorum imitatio mirè poſſit incendere. Nam illi hominum impurorum vitæ inſtituta & res geſtas ad mores rectius informandos penitùs inutiles (vel gratia quorundam, vel odio, vel ſuæ denique ipſorum doctrinæ oſtentandæ cauſa fortè impulſi) exquiſita verborum elegantia, cum orationis volubilitate coniuncta, turpes & flagitioſas res tragicè quidem & amplè, ſed parũ vtiliter ad hominum vitam, narrare aggreſſi ſunt: & illis qui per Dei gratiã illud obtinuiſſent, vt vitam culpæ expertem degerent, non honeſtè facta, ſed ea quæ erant obliuione ac tenebris prorſus obruenda, propoſuerunt ad contemplandum. Quod autem ad meam in dicendo vim & facultatem attinet, quamuis præ magnitudine rerũ oratione explicandarũ non ſine cauſa langueſcat: tamen aperta & ſimplici præclarorum ad narrandum facinorum ſuſceptione ſe debet denuò recreare. Rerum namque præclarè & diuinitùs geſtarum commemoratio, non incommodam quidem & iniucundam le-

Quibus motus vitam Conſtantini ſcribere aggreſſus.

Vtilitas operis per comparationem vanorum ſcriptorũ.

ctionem, his præſertim qui ſunt animo bene conſtituti, ſed ad vitam inſtruendam perquàm vtilem & fructuoſam eſt planè allatura.

Quòd ea Conſtantini geſta ſola nunc commemoret, quæ ad pietatem pertinent. Cap. VII.

Quid ſibi putet prætermittendum in hac Conſtantini vita.

CÆterùm permulta quæ de hoc Imperatore ſummè beato narrari poſſent, vt acies inſtructas, commiſſa prælia, res in illis ſtrenuè & fortiter geſtas, partas victorias, trophæa contra hoſtes ſtatuta, triumphos quos egerit, ᶜea etiam quæ ad cuiuſque vtilitatem] fuerint ab eo deſcripta, legum ſanctiones quas ad Reip. & ſubiectorum emolumentum inſtituerit, pleraque alia illuſtria & regalia certamina confecta, quæ apud omnes crebro ſermone commemorata ſunt, arbitror à me prætermitti debere, quippe cum inſtitutum, quò omnis iſta tractatio referenda eſt, me admonere videatur, vt ea ſola tum dicendo tũ ſcribendo exponam, quæ ad vitam piè religioſéque degendam ſpectent. Quæ cum propè infinita ſint, ex his quæ perlata ſunt ad nos, ea ſumam, quæ & maximè ad vitam opportuna, & ᶜ poſterorum] memoria digniſſima iudicentur. In quibus exponendis, quoad fieri poteſt, breuitatem ſequar maximè: præſertim cũ tempus deinceps facultatem dederit, laudes Imperatoris verè beati quouis dicendi genere liberius & diffuſius prædicandi. Nam antehac iſtud munus minimè propterea obire licebat, quòd nobis veterum præcepto vetitum ſit, ne quenquam ante mortem propter varias & incertas vitæ mutationes omnino beatum exiſtimemus. Dei ergo patris imploremus auxilium, & filij eius cœleſtis Verbi opem, vt nobis in hoc negotio, diuino eius afflatu ſubueniat. Sic igitur ab ipſis Imperatoris incunabulis ſcribere ingrediemur.

Quid ſcribendum.

Cur de Conſtantino ante eius mortem ſcripſerit.

c τά τι πρὸς τὸ συμφέρον

c καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς

Quòd in tyrannorum ædibus, vt Moyſes, educatus ſit Conſtantinus. Cap. VIII.

Moſes inter tyrannos in eorum perniciem educatus.

CVm crudele quoddam tyrannorum genus populum Hebræorum labore & cruciatu, ſicut vetere iam fama ac ſermone celebratum eſt, grauiter affligeret: Deus illum ita diuexatum commiſeratus, benignè reſpexit: Moyſénque prophetam, cum adhuc puer eſſet, in ipſis mediis tyrannorum † domiciliis, & quaſi intimis receſſibus educandum, atque adeò ſapientia quæ apud illos fuit, imbuendum, prouidè curauit. Poſtea verò iſte Dei propheta, cùm tempore progrediente vir inter viros eſſe cœpit, & vltio diuina iniquè oppreſſorum vindex, ad iniuſtos puniendos pro foribus adfuit: ex tyrannorum ædibus egreſſus, numinis ſummi conſilio & voluntati lubens obtemperauit: atque vt à neceſſitudine tyrãnorum qui ipſum educaſſent, verbo réque ipſa animo fuit quàm maximè abalienato, ita ſuos natura ac verè fratres cognatóſque ſibi ſumma amicitia & familiaritate deuinxit. Cuius opera Deus Hebræos, cum eum vniuerſæ illorum genti ducem præfeciſſet, deinceps ex ſeruitutis iugo, quo ab hoſtibus premebantur, penitùs liberauit: genus autem tyrannorum ſuppliciis cœlitùs inflictis, acerbè inſectatus eſt. Atque vt ſermo ille de rebus à Moyſe mirandum in modum geſtis, ab antiquis iam deriuatus temporibus, licet pleriſque fabulæ loco habitus ſit, omnium tamen aures iampridem compleuit: ſic Deus inſignia miraculorum ſpectacula, quæ commenta fabularum longè ſuperant, quæque propter veritatem omnes famæ & rumoris opiniones facilè vincunt, oculis noſtris iam nuper contemplanda ſubiecit. Nam tametſi tyranni, qui noſtra iam memoria contra Deum omnium moderatorem bellum mouere enixè moliebantur, eccleſiam miſerè diuexarint: Conſtantinus tamen, medius ᶜ inter hos] interiectus (qui quidem paulo pòſt tyrannos è medio ſuſtulit) dum adhuc adoleſcens eſſet, ætate tenera, facie venuſta, & lanuginis flore decora, non aliter atque ille ipſe Dei famulus Moyſes, in familiis tyrannorum aſſiduè vitam degit. Qui quanquam, quum nondum ex ephebis exceſsiſſet, cum impiis verſabatur, non tamen ſimiles cum illis mores combibit. Nam ingenua eius & proba indoles diuino ſancti Spiritus inſtinctu pulſa, illum ex ea conſuetudine ad piam viuendi rationem, Deóque gratam traduxit. Quinetiam ſingulare paternæ virtutis æmulandæ ſtudium, adoleſcentem magnopere ad bonorum pellexit imitationem. Ei enim pater (cuius memoriam opportunè

Conſtantinus inter tyrannos educatus pietatem retinuit, eoſque deleuit.

† οἴκοις τε καὶ [illegible]

c τούτων

tunc hoc loco recordatione renouare operæprecium eſt) fuit Conſtantius, inter Imperatores noſtri temporis facilè illuſtriſſimus. [c] De quo] ea neceſſe habeo breuiter oratione percurrere, quæ filio nonnihil ornamenti adferant ad commendationem.

c ἐν αὐτῷ

De patre eius Conſtantio, qui non vt Diocletianus, Maximianus & Maxentius, Chriſtianos perſequutus eſt. Cap. IX.

CVm quatuor in Romani Imperij gubernandi ſocietate iungebantur, ſolus hic fœdere amicitiæ cum Deo omnium gubernatore pacto, modum vitæ à cæterorum inſtitutis alienum diſparémque conſectatus eſt. Illi enim Dei eccleſias obſidione vaſtare, euertere radicitùs, ſolo æquare, ac templa concuſſis fundamentis diſturbatiſque prorſus delere aggreſsi ſunt: hic autem à nefando & deteſtabili illorum ſcelere manus integras & inuiolatas continuit, neque vlla ex parte ſe ſimilem eis præbuit. Illi inteſtina virorum ſimul ac mulierum pietatem maximè excolentium cæde, prouincias ſuæ ditioni ſubiectas ſceleratè contaminarunt: hic ſuam ipſius animam à ſceleris labe vacuam aſsiduè conſeruauit. Illi, quò mala omnia in vnum coaceruarent, vocibus quibuſdam execrabilibus, † quæ in ſimulachrorum cultu fundi ſolent, primùm ſeipſos, deinde omnes qui ipſorum obſequebantur imperio, nefariæ dæmonum venerationi deuouerunt: hic pacis tranquilliſsimæ, illis qui ab ipſo regebantur, author factus, liberam eis veræ in Deum religionis ſine moleſtia excolendæ permiſit poteſtatem. Quinetiam alij vitam omnium mortalium, haud vitalem illam quidem, imò verò morte ipſa longè acerbiorem, propterea effecerunt, quòd tributa ab illis exigebant planè intolerabilia: Conſtantius ſolus & Imperium placidum præſtitit ac tranquillum ſuis, & non aliter atque pater indulgens illis ſedulò proſpexit, atque adeò opitulatus eſt. Cæterùm cùm alia ſint eius virtutis ornamenta propè infinita, eáque omnium ore ac ſermone percelebrata, vno & altero præclarè facto, quibus ea quæ ſilentio prætereuntur, melius certiúſque intelligantur, oratione noſtra percurſis, ad inſtitutam ſcriptionem ſermonem deinceps transferemus.

Conſtantius pater Conſtantini ſocijs Imperatoribus ſæuientibus ſolus in Eccleſiã & ſubditos mitis.

† ante εἰδωλολατρείας, deeſſe διὰ τῆς τῶν videtur.

Paucis digreditur in Conſtantij laudes.

Quomodo Conſtantius pater, obiecta illi per probrum à Diocletiano paupertate, poſtquam ærarium compleuerat, pecunias rurſus iis qui attulerant, reddiderit. Cap. X.

VBi multus & creber ſermo de iſto Imperatore paſsim fama peruagatus eſt, quòd manſuetus erat, quòd ſpectatus, quòd ardenter vitæ ſanctimoniam conſectabatur, quòd propter incredibilem in eos qui ipſius parebant Imperio, clementiam & benignitatem, nullum theſaurum ſibi omnino repoſuerat: Imperator, qui id temporis ſummum Imperij gradum obtinuit, legatis ad illum miſsis, diſſolutam eius in Republica adminiſtranda negligentiam grauiter increpare cœpit: paupertatem tanquam probrum obiicere: hócque ad rei confirmationem argumenti loco vſurpare, quòd nihil prorſus pecuniæ haberet in theſauris reconditum. Hic tum legatos qui ab Imperatore venerant, aliquandiu moram facere precatus, ex omnibus gentibus ſuæ ditioni ſubiectis, eos qui maximis diuitiarum copiis circumfluebant, in vnum conuocauit: pecunia dixit ſibi opus eſſe: & illud tempus opportunè oblatum, quo quemque propenſum ſtudium & beneuolentiam erga dominum ac regem ſuum declarare par eſſet. Quo audito, hanc occaſionē quæ diu ipſis in optatis fuiſſet, beneuolæ ſuæ in illum voluntatis perſpicuè ſignificandæ ſtatuentes, abiecta omni cunctatione, maturè auro, argento, & aliis opum facultatúmque generibus æraria eius complere laborant, ſtudio quodam & ardore ipſos inter ſe, quò alius alium in largiendo ſuperaret, vehementer contendunt, hócque præſtiterunt valde læto & hilari vultu. Qua re confecta, Conſtantius legatos ab Imperatore ſummo miſſos, theſauri ſui ſpectatores fieri voluit. Quos teſtes fore iuſsit eorum quæ oculis vidiſſent: illiſque retulit, quemadmodum theſaurus ille, qui in præſentia in ipſius æraria collectus erat & conditus, iampridem fuiſſet apud pecuniæ ſuæ & diuitiarum dominos,

Diocletianus Conſtantio paupertatem obiicit.

Conſtantij ærarium qui locupletiſſimum.

ᶜtanquam cuſtodes tutiſſimos] conſeruatus. Iſtos igitur rei geſtæ permagna cœpit admiratio. Imperator autem benignißimus, poſt eorum diſceſſum, pecuniæ illius dominos denuò ᶜ acceſſit] illóſque cum obſequij ac ſingularis beneuolentiæ cauſa humaniſsimè tractauiſſet, ſuis receptis omnibus facultatibus, domum reuerti iubet. Atque vt iſta vna res eſt à Conſtantio geſta, quæ illuſtre ſanè humanitatis ſpecimen dat, & clementiæ: ſic altera inſigne pietatis erga Deum teſtimonium continet.

Conſtantius opum & pecuniarum contemptor.

[c οἷα δὴ πι- τοῖς σωμα- τοφύλαξι]

[c μετὰ τοῖ- λαδαι]

De perſequutionibus ab aliis factis: & quomodo pater eius Conſtantius, impoſita ſibi idololatræ perſona, eos qui ſacrificare animum induxerant, reiecerit: qui verò confiteri ſtatuerant, in palatio retinuerit: & de eius grato erga Chriſtum animo ac beneuolentia.

Cap. XI.

Socij Imperatores Conſtātij ſæuiunt in Chriſtianos.

CVm magiſtratus in ſingulis prouinciis ex Imperatorum mādato, pios homines paſsim inhumanè & grauiter perſequerentur: & ſancti martyres qui in ipſis Imperatorum palatiis verſabantur, primi omnium certamina pro pietate obirent: ignémque, ferrum, vaſtos maris gurgites, omnia denique mortis genera, ſumma cum animi alacritate & tolerantia ſubirent, vſque eò vti breui Imperatorum regiæ ſanctis viris eſſent omnino orbatæ (quæ res, authores maleficij, clementi Dei obtutu curationéque prorſus priuauit: quippe qui dum homines pios inſectarentur, etiam eorum preces inſectati ſunt, & abs ſe penitùs auerterunt) ſoli Conſtantio ſapiens quædam & ſolers animi occurrit cogitatio: & facinus facit, vt incredibile auditu, ita factu in primis admirabile. Nam illis qui in regia ipſi inſeruiebant, libera data optione (quæ etiam illis qui aliquem dignitatis gradum in familia eius obtinebant, delata fuit) hanc tulit conditionem, vt vel dæmonibus immolando integram haberent poteſtatem tum apud ipſum commorandi, tum conſuetis honoribus perfruendi: vel ſi minus hoc exequerentur, aditu ad ipſum prohiberentur, & à conſuetudine ipſius ac familiaritate penitùs repellerentur, reiicerentúrque. Poſtquam igitur in duas partes dirempti fuerunt, aliíque in hanc, alij in illam ſegregati: ilico ſinguli, quo animo eſſent & inſtituto, perſpicuè oſtēderunt. Ibi tum admirabilis ille Conſtantius, cōmento quod celatum erat, ſtatim pòſt patefacto, quorundam timiditatem, & nimium amorem quo ipſi ſe ſuámque vitam complectebantur, vehementer coarguit: alios ob ſynceram & integram erga Deum mentem approbauit plurimùm, illos deinde tanquam Dei proditores, Imperatoris ſeruitio indignos cenſuit. Quomodo enim, inquit, fidem erga Imperatorem ſeruare poterunt inuiolatam, qui aduerſus Deum opt. max. perfidi eſſe manifeſtò conuincuntur? Quapropter hos procul à regali ſuo domicilio ſtatuit amandandos: illos verò qui veritatis teſtimonio digni Deo fuêre comprobati, ſimiles erga Imperatorem fore affirmans, ſtipatores ſuos, & ipſius regni cuſtodes conſtituit: inquiens, id genus homines in præcipuis maximéque neceſſariis amicis & familiaribus numerandos eſſe, multóque pluris quàm æraria ingenti theſauro referta, meritò æſtimandos. Sed qualis Conſtantini pater fuiſſe traditus ſit, ita eſt à nobis breuiter explicatum. Qualis autem exitus eum, qui talem ſe erga Deum oſtenderit, ſit conſecutus: quámque moribus & vita diſsimilis ᶜ eorum qui eiuſdem imperij cum eo participes fuerunt] à Deo quem ſedulò coluit, factus cuique in naturam & conditionem rerum ab illis geſtarum aciem animi intendenti eſt ad intelligendum perfacile. Nam cum iam longo temporis ſpacio eximia & ſpectata ſatis regiæ virtutis indicia dediſſet, tandem repudiata penitus impiorum ᶜ in variis diis colendis ſuperſtitione, Deum omnium moderatorem vltrò ᴬ agnouit,] & ſanctorum virorum precibus ſuam ᶜ firmè muniuit] familiam: & reliquum vitæ curſum expeditum, perturbatione vacuum, magna cum laude tranſegit: & quod vulgò beatum prædicant, neque quicquam ipſe habuit moleſtiæ, neque alteri aliquando exhibuit. Sic igitur omne tempus regni conſtans & tranquillum liberis & coniugi cum tota famulorum turba præſtitit, omnémque ſuam familiam vni regi Deo conſecrauit: adeò vt multitudo quæ intra regiam ipſam coiuerat, nihil ab Eccleſiæ forma diſtare videretur: in qua

Mira aſtu aulicorum ſuorū pietatem & fidem explorat Conſtantius.

Quos amicos, & in pretio habendos putarit.

[c τούτων]

Conſtantij vita curſus, & exitus fœlix.

[c πολυθέας]

[A αὐτὸς.]

[B ἀσφαλῶς]

inerant Dei miniſtri, qui continuos cultus pro Imperatore etiam tum obierunt, cum piorum hominum genus & verè Deo inſeruientium, alibi apud gentilium multitudinem ne nominari quidem abſque periculo poterat. *Eiuſd. aula eccleſia altera.*

Quòd Diocletiano & Maximiano, imperio exutis, poſtea Conſtantius primus Auguſtus fuerit, numeroſa natorum ſobole inſignis.

Caput XII.

OB quas quidem res, neque id adeò diu pòſt, Deus illum egregiè remuneratus eſt, ſic vt iam in imperij gubernatione primas facilè obtineret. Illi enim qui clauum imperij ante eum tenuiſſent, neſcio quo modo repentina animorum facta mutatione, poſt primũ annum quo Eccleſiæ Dei graui fuiſſent obſidione oppugnatæ, imperio ſe ſponte abdicarunt. Conſtantius de reliquo † ſolus & ſummus imperator, & Auguſtus appellatus eſt: qui tum initiò Cęſarũ ac Imperatorũ diademate illuſtratus, & inter hos primas adeptus: tũ pòſtea in hoc honoris gradu exploratè, qualis eſſet perſpectus & cognitus, à Romanis ad ſummam dignitatem elatus fuit, & quatuor Imperatorum qui pòſt cum eo regnabant, ſummus, & Auguſtus nuncupatus. Quin etiam ſolus præter cæteros Imperatores, propter liberorum probitatem excelluit, permagna vtriuſque ſexus caterua in lucem edita, ſuſceptáque. Cum autem ad ſummam propè ſenectutem prouectus, communi naturæ quod debebat eſſet perſoluturus, & iam migraturus è vita, Deus tum rurſus facinus quoddam planè admirabile eius cauſa edidit: qui ei mortem oppetituro ſua prouidẽtia curauerit, vt filius eius natu maximus Conſtantinus ad capeſſendum imperium præſtò eſſet.

† μόνος στρατὸς, ſine cõiunctione.

Conſtantius Diocletiano et Maximiano priuatim agẽtibus, ſummus Imper. Auguſtus.

Eiuſd. liberi.

Conſtantinus Conſtantij filius Imp.

De filio eius Conſtantino, qui adoleſcens quum eſſet, vnà cum Diocletiano, quando Palæſtinam peragraret, verſatus erat.

Caput XIII.

ISte, vt ſuprà diximus, [c] in medio] illorum qui erant cum patre conſortes imperij, more illius veteris Dei prophetæ Moyſis, quotidie verſabatur, & vbi exceſſit ex pueris, & iam ad adoleſcentiam peruenit, ſummo apud illos honore dignatus fuit. In qua ætate & honore nos eum vidimus, cum Palæſtinorum regionem vnà cum Imperatore qui cæteros anteibat ætate, peragraret. Ad cuius dexteram aſsiſtens, illis qui eum videre cupiebãt, ſe adoleſcentem facilè præſtantiſsimum declarauit: vtpote in quo eximia regię cuiuſdam indolis indicia, ex eo quidem tempore elucere cœperunt. Vt enim corporis compoſitione ad pulchritudinem apta, & ſtaturæ (vt ætas tulit) proceritate, nemo cum illo comparari potuit, & virium etiam firmitate tantum ſuperauit æquales, vt illis nonnihil terroris iniiceret: ſic virtutibus animi multo magis, quàm corporis ornamentis nobilitatus eſt. quippe modeſtia primùm ſuum decorauit animum: deinde politiore literatura, tum prudentia à natura propè inſita, ad extremum ſapientia diuinitùs animo conſignata, † tanquam alimentis quibuſdam eximiè educauit.

c ἐν μέσοις

Conſtantini adoleſcentis regia planè indoles.

† ἐν τρίτων, forſan melius ἐμπρέπων, Illuſtris in ſignis.

Conſtantinus ad patrem, propter † Diocletiani inſidias, reuertitur.

Caput XIIII.

QVem quidem cum illi qui tum rerum potiebantur, adoleſcentem generoſum eſſe, robuſtum, procerum, excelſo & erecto animo præditum animaduerterent, inuidia ſimul fuerunt & metu [A] perculſi. Qua re inducti, tempus opportunum obſeruant ſedulò, quo graui aliqua contumelia eum afficiant.] Quod quidem adoleſcens animaduertens (ſiquidem Dei nutu inſidiæ contra illum comparatæ, ſemel & iterum fuere perſpicuè deprehenſæ) fuga ſalutem quæſiuit: atque in ea re exemplum magni prophetæ Moyſis eſt probè imitatus. Deus etiam omnia eius cauſa faciebat, prouidè proſpiciens, vt in tempore præſtò eſſet ad patri ſuccedendum.

† Inſidias alij ſtructas à Galerio Maximiano tradũt.

Conſtantinus Maximiani inſidias euadit.

A. ἐβάλλοντο ἐν τούτῳ, καὶ προσρίπτεσθαι τὸ μῶμον αὐτῷ βουλόμενοι ἐφυλάττοντο καιρὸν ἐπιτήδειον ἀναμένοντες. deinde aufer τὰς σὺν αὐτῷ περιρρίπτεσθαι βουλόμενοι.

Conſtantij mors, Conſtantinum filium imperatorem relinquentis. Caput XV.

EXtemplò enim vbi inſidiarum machinas effugit, celeri gradu acceſsit ad patrem: & protinus poſt longum temporis interuallum, quo abfuerat, in eius conſpectum venit. Eodem momento patris Conſtantij vitæ exitus in acie nouaculæ, vt dicitur, conſtitit. Poſtquam autem filium ex inſperato adeſſe vidit, exiliens è cubili, illum complexus eſt: atque illud quod ſibi iam vitam edituro ſolum triſticiam attulerat (filij nimirum abſentia) ſe ex animo iam eiecisse aſſeruit: c preceſq; propterea cum gratiarum actione] Deo obnixè fudit. Iam verò mortem pluris propè, quàm immortalitatem æſtimare ſe dixit: ac tandem familiam ſuam reſque vniuerſas ordine diſpenſauit. Atque in medio filiorum pariter & filiarum, ipſum inſtar chori vndique cingentium, ſe ſtatuens, & in ipſa regia, inque regio cubili decumbens, regni hæreditate filio, qui reliquos ætate anteibat, communi lege naturæ tradita, deceſsit è vita.

Conſtantius moriturus lætatur inſperato Conſtantini aduentu.

c ἐν χαριστηρίοις εὐχαῖς.

Quónam pacto Conſtantij funere elato, exercitus Conſtantinum Auguſtum ſalutauerit. Caput XVI.

Patris mortui purpuram induitur Conſtātinus.

NEque tamen propterea Imperiū Imperatore deſtitutū permanſit: quippe Cōſtātinus paterna purpura indutus, primū è paternis ædibus egreſſus eſt: & patrem, tanquā à mortuis ad imperium regendū denuò reuocatū, ſuo ipſius vultu & effigie omnibus repræſentauit. Deinde magna paternorum amicorum turba eum comitante, funeri præiuit, patremq; produxit: quinetiā populi infinita multitudine, militumq; conſtipanti agmine partim antecedentiū, partim ſubſequentium, genitorem ſanctiſsimum cum omni ſplendore & maxima pompa extulit: fauſtis acclamationibus, ſuaui hymnorū concentu, omnes beatiſsimum illum celebrant: & conſentientibus animis filium iam in Imperij gradu locatum, patrem ad vitam quodammodo reuocaſſe exiſtimāt. Extemplò igitur ſecundo & proſpero applauſu nouum Regem, Imperatorem & Auguſtū, ipſa prima voce contentius prædicant. Quibus acclamationibus tam auſpicatò in filium editis, patri mortuo nonnihil ornamenti allatum eſt: filium cuncti beatum putant, qui talis patris fuit ſucceſſor declaratus: omnes gentes quæ ipſius obſequebantur imperio, incredibili lætitia efferuntur, & gaudio penè inexplicabili propterea complētur, quòd illuſtri & præclaro Imperatore ne breuiſsimo quidem temporis momento caruiſſent. Hunc morum vitæque piè & religioſe ad virtutem inſtitutæ exitum eſſe, in Imperatore Conſtantio, vniuerſo generi mortalium, qui noſtra memoria vixerunt, Deus euidenter monſtrauit.

Conſtantij funus.

Imperator ſalutatus Conſtantinus.

Interitus tyrannorum compendiaria commemoratio. Caput XVII.

FInem autem vitæ aliorum, qui dei eccleſias bellico quodā more & modo exagitarint, minimè conſentaneum iudicaui, quem preſenti ſermoni mandarem: neque bonorum memoriam, eorum appoſitione qui ſecus ſe geſſerint in vita, omnino debere contaminari. Rerum enim experiētia, illis ſolum qui ipſo oculorum obtutu calamitates cuiuſque tyranni aſpexerint, quique earūdem cognitionem auribus acceperint, ſatis videtur eſſe ad vitam modeſtius deinceps ſanctiúſque moderandam.

Tyrannorū calamitoſus exitus.

Quòd diuino conſilio Conſtantinus Imperium conſequutus ſit. Caput XVIII.

Conſtantinus Deo ſolius arbitrio ad Imperium delectus.

SIc igitur Conſtantinum talis parentis ſatu editū, principem & Imperatorem, Deus omnium author, & totius mundi gubernator, ſuo ſolum arbitrio delegit: eo conſilio, vt cùm alij omnes Imperatores hominum ſuffragiis ad eum dignitatis gradum aſcendere conſueuerint, de hoc Imperatore ſolo ad honorem efferendo, nemo mortalis omnino gloriaretur.

Conſtantini de Barbaris & Britannis victoriæ. Caput XIX.

Itaque

ITaque vt primùm fuit in regni ſolio tutò locatus, Imperij portioni, quam rexiſſet pater, ſtudioſè proſpexit: commodíſque omnium gentiũ; quarum dominatum pater antè tenuiſſet, ſumma cum humanitate & clementia aſsiduè conſuluit. Omnia autem Barbarorum genera, circa fluuium Rhenum, & Oceanum verſus Occidẽtem incolentia, quæ audacia & temeritate impulſa ſeditionem cõflaſſent, penitùs repreſsit: & ex indomitis immanitatéque efferatis manſueta effecit, & ratione tractabilia. Alia verò, quorum animos adeò inſanabiles animaduertebat, vt ad vitam quietè placidéque degendam nullo modo viderentur poſſe traduci, ſecluſit ab imperio, & tãquam agreſtes belluas è patriæ finibus prorſus exturbauit. Iſtis ratione & conſilio ab eo ritè compoſitis, reliquas orbis partes ante oculos proponens, tandem traiecit ad Britannos,[c] Oceani littoribus vndique concluſos. Quos cum viciſſet, alias mundi partes animo complecti cœpit, vt his qui opis indigerent, ſubſidio maturè veniret.

Conſtantini res geſta circa Rhenum.

In Britannia.

ᶜ ὕδωρ ἐν αὐτῷ καιμένα ὠκεανῷ

Conſtantini ſtudium de Roma à Maxentij tyrannide liberanda.

Caput XX.

DEinde in vniuerſum totius mundi ambitum, tanquam in corpus quoddam immenſum aciem mentis intendens, & ciuitatem illam quæ quaſi caput mundi eſt, totiúſque Romani Imperij moderatrix, tyrãnis in ſeruitutem datam perſpiciens, primùm eius in libertatem vindicandæ poteſtatem, illis qui reliquas Imperij partes procurabant, vtpote eum honoris gradũ ante ipſum adeptis, permiſit. Verùm vbi nullus eorum illi malo remedium potuit afferre, ſed qui periculum facere in animam inducebant, turpem habuere exitum: ipſe nec vitam ſibi vitalem fore dixit, ſi ciuitatem omnium dominam & reginam ita ægrè affectam & afflictam eſſe pateretur: & propterea ea parare ſedulò ſtudebat, quæ videbantur ad delendam tyrannidem ſpectare.

Romã mundi caput in libertatẽ aſſerere meditatur.

Quòd Conſtantinus, dum ſecum eidololatrarum cædes animo reuolueret, Chriſtianiſmum potius amplectebatur.

Caput XXI.

AC cum accuratè ratione animóque luſtrãdo comperiſſet, propter maleficas & fallaces magorum præſtigias à tyranno ſtudioſe conquiſitas, multo firmiore præſidio ſibi opus eſſe, quàm quod res militaris ſuppeditare ſoleret, Deum quæſiuit adiutorem: ratus auxiliis quæ ex armis & militũ manu petuntur, vix ſecundas tribuendas: at quæ ſunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec vlla frangi violentia poſſe.† Mente igitur diligenter complexus eſt, quisnam Deus ſibi in ſubſidium eſſet aſciſcendus. Ac quærenti illi talis ſubiit cogitatio, eorum qui antea Rempub. attigiſſent, plerunque omnes ſuam ſpem in deos complures conieciſſe, eoſque victimis & monumentis coluiſſe: ac primùm diuinationum inuitamentis, deinde oraculis, quæ fauſta feliciáque auſpicia ipſis denunciabant, in fraudem inductos, infelicem reperiſſe exitum, & planè calamitoſum: neque quenquam deorum vel benignè illis opem tuliſſe, vel prohibuiſſe quò minus nefanda internecione cœlitùs inuecta opprimerentur. Solum eius patrem ad contrariam viam, & eorum inſtitutis longè diſsimilem diuertiſſe: eorum condemnaſſe errorem: ipſum ſolum Deum, omnium rerum adminiſtratorem, toto vitæ ſpacio, obſeruantia veneratum eſſe: eumque conſeruatorem & cuſtodem regni, omníſque boni largitorem comperiſſe. Iſta cum ſecum exquiſitè in vtramque partem verſaret, iudicióque ſedulò expenderet, quemadmodum illi deorum multitudine confiſi, in varias clades & exitia incidiſſent, adeò vt nec generis, nec ſobolis, nec ſtirpis, nec nominis, nec memoriæ vel veſtigium quidem inter homines eſſet relictum: & qua ratione Deus patris ſui euidentia variaq; ſuæ virtutis & potentiæ indicia ei dediſſet, atque adeò illi qui iam antea contra tyrannum prælium iniiſſent, ſpéque in deorum multitudine locata, aciem contra hoſtem inſtruxiſſent, ad turpem exitum eſſent perducti. alter enim infecta re, cum ignominia à prælio diſceſsit: alter in ipſo medio exercitu trucidatus,† tanquã ſuperuacanea mortis acceſ

Inuictum Dei auxilium.

Quibus motus Cõſtãtinus ab idololatria ad Chriſtianiſmũ tranſierit.

† ἱκετεῦ forſan leg. ἱκετεύων

† περίεργον ἐγένετο θανάτου

ſio factus eſt, iſta, inquam, omnia cùm mente tanquam in vnum collegiſſet, in diis qui non ſunt colendis tantam inanitatem conſectari, poſtq́; periculum factum cæco errore duci, ſummæ putauit eſſe dementiæ: Deúmque, quem pater ſanctè adorauiſſet, ſolum obſeruandum colendúmque ſtatuit.

Quomodo orante circiter meridiem Conſtantino, Deus viſionem in cœlo oſtenderit, crucem videlicet de lumine fabricatam, ac præterea inſcriptionem cohortãtem. IN HOC VINCE.

Caput XXII.

Precib. dei opẽ implorat Conſtantinus.

QVo circa huius opem precibus implorauit, hũc orauit, hunc obteſtatus eſt, vt tum quinã eſſet, ipſi vellet ſignificare: tum rebus quas apud animum propoſuiſſet, dexteram velut adiutricẽ porrigere. Imperatori igitur iſta precanti, obnixéque flagitanti, viſio quædam diuina, & imprimis admirabilis apparuit: quã ſi quis fortè alius dixiſſet, nõ tam facilè hominibus potuiſſet † perſuaderi. verũ cum Imperator ipſe victor, nobis ipſis qui hanc hiſtoriam iam literis perſequimur, longo tempore pòſt, cùm noticia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & ſermonem iureiurando confirmaret: cui dubium eſſe poterit, quin ſit rei ita commemoratæ fides omnino adhibenda: præſertim cum tempus poſtea cõſequutum, ratum orationi teſtimonium dederit? Cum iam ſol ad medium cœlum aſcendiſſet, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit ſe crucis ſignum ex lucis ſplendore figuratum, in ipſo cœlo ſoli imminens manifeſtò oculis aſpexiſſe, inq́ue eo inſcriptionem conſignatam, quæ hæc verba complectebatur, IN HOC VINCES. Admiratio ingens ipſum & totum exercitum, qui eum quópiam iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij ſpectator factus erat, inceſsit.

† ἀποδέξασθαι.

Crucis ſignum in cœlo exhibitum Conſtantino.

Quòd Chriſtus Conſtantino per quietem viſus, ſimilem cruci effigiem fabricare, ac in bellis vti iubebat.

Caput XXIII.

Chriſt⁹ in ſomnis apparens, crucis ſigno Cõſtantinum in prælíis vti iubet.

SE dubitatione admodum intra ſe diſtrahi, quid tandem illud oſtentum ſibi vellet, aſſeruit. Atque eum diu multúmque de eo cogitantem, oppreſsit nox. Ibi ei dormienti Chriſtum Dei cum ſigno in cœlo monſtrato viſum eſſe, præcepiſſéque, vt exemplari ad imitationem illius ſigni quod in cœlo apparuerat, fabricato, eo tanquam præſidio in præliis cum hoſtibus committendis vteretur.

Crucis effigiei fabricatio. *Caput* XXIIII.

ILle, ſimulatque dies illuxit, ſurgens, primùm arcanum illud viſum amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides precioſos affabrè ſculpere norãt, accerſitis, medio inter illos loco aſsidet, verbis ſigni deſcribit effigiem, eam auro & lapidibus precioſis imitatione adumbrare mandat. Quam quidem effigiem, ^ contigit] vt nos oculis olim contemplaremur, ipſe enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis oſtendere dignatus eſt.

^ συνέβη

Deſcriptio vexilli inſtar crucem fabricati, quod nunc Romani labarum appellant. *Caput* XXV.

Deſcribitur Conſtantini vexillum.

ERat autẽ tali figura fabricata. Haſtile oblongũ, erectúmque, auro vndique obductum fuit: quod cornu habuit tranſuerſum ad formam crucis conſtructũ. Supra in faſtigio ipſius operis, corona affixa, lapidibus precioſis, & auro politè circũtexta. In ea ſalutaris appellationis Seruatoris nota inſcripta, duobus ſolum expreſſa elementis: id eſt, duabus primis literis nominis Chriſti (erat enim litera ρ in ipſo medio literæ χ † curioſè & ſubtiliter inſerta) quæ totum Chriſti nomen perſpicuè ſignificarunt. Quas quidem literas deinceps ſemper Imperator in galea geſtare conſueuit. Ad cornu illius particulæ, quæ ex tranſuerſo erat per haſtile traiecta, velamẽ quoddam pertenue appenſum adhæſit, regalis

† χιαζομένου

regalis videlicet & magnifica textura, mirabili varietate lapidum precioſorum artificioſè coniunctorum, luciſque ſuæ claritate pulchrè reſplendeſcentium depicta, & multo auro intertexta: quæ dici non poteſt, quantam ſpectatoribus ob ſuam pulchritudinem [c] excitarit admirationem. Iſtud igitur velamen ad cornu affixum, longitudinis latitudiniſque crucis menſuram penitùs exæquauit. Oblongum verò & erectum haſtile in ſublimi appenſum, cuius pars inferior verſus baſim longius ducta fuit, ſub ipſum crucis inſigne ad texturæ diſcurrētis fimbrias, auream pij Imperatoris pariter ac liberorum ſuorum effigiem, ad pectus vſque concinnè deſcriptam continuit. Iſto igitur ſalutari ſigno Imperator, tanquam hoſtilis cuiuſque & infeſtæ violentiæ propugnaculo, ſemper vſus eſt. Cuius expreſſæ ſimilitudines, mandauit vt vniuerſum exercitum perpetuò antecederent.

c. πρεπεν

Imperatoris & filiorũ effigies in vexillo.

Quomodo Conſtantinus Chriſtianorum myſteriis inſtructus, ſacris literis operam dederit.
Caput XXVI.

VErùm iſta paulo pòſt acciderunt. Tempore autem ſuprà commemorato, Conſtantinus admiranda illa viſione obſtupefactus, nullum alium Deum, quàm qui ipſi apparuiſſet, colendum eſſe ſtatuens, ſacerdotes & profeſſores religioni & verbo illius initiatos accerſit: quis eſſet Deus ille ſciſcitatur: quid etiam ſibi vellet viſio illa, quæ de ſigno fuiſſet ipſi patefacta. Hi hũc Deum, reſpõdent, Dei vnius ac ſolius vnigenitum filium eſſe: ſignum autem quod apparuerat, immortalitatis notam eſſe, trophæúmque victoriæ illius de morte reportatæ, quam olim, cum in terra verſabatur, fuiſſet aſſecutus. Cauſas etiam docẽt eius aduentus, accuratámque illius inter homines œconomiæ rationem ei ſuggerunt. His rationibus quanquam probè erudiebatur ille quidem, viſionis tamen ipſius oculis ſubiectæ adhuc tenebatur admiratione. Atque tandem, vbi cœleſte viſum cum ſacerdotũ interpretatione contulerat, animo confirmatus fuit: pro certo perſuaſus, earũ rerum cognitionẽ ſibi diuinitùs oblatam eſſe, ac propterea in diuinam ſacrarũ literarum lectionẽ iam omni cura & cogitatione incumbere ſecum decreuit. Itaque primùm Dei ſacerdotibus ſibi tanquam aſſeſſoribus aſcitis, ſtatuit Deum qui ipſi apparuiſſet, omni genere cultus & obſeruãtiæ venerari. Deinde ſpe bona in illo poſita firmè munitus, decętero permagna cupiditate ferebatur, ardentes incendij tyrannici faces, ad terrorem intentatas, penitùs extinguendi.

De viſo ſigno, Chriſtiq; religione cum præfectis eccleſiæ diſſerit Imp.

Incumbit ſacris literis.

De adulteriis Maxentij, Romæ perpetratis.
Caput XXVII.

ETenim qui vrbem omnium reginam vi & armis occupaſſet, tantũ iam ſcelere & impietate proceſſerat, vt nullum audax, nullum nefarium & impurum facinus omnino prætermiſiſſe videretur. Nam [A] coniuges legitimas] vi à viris abſtraxit, eaſq; turpiſsimè [A] oppreſſas violataſq; ad viros remiſit: idq; petulanter & contumelioſè admiſit non in ignobiles aut obſcuros, ſed in eos qui in ſenatu Rom. facilè primas tenuerunt.. Et quãuis infinitas ferè liberas & ingenuas mulieres per vim flagitioſè violaſſet, nullo modo tamen poterat intemperantem & effuſam animi ſui libidinem explere. Poſtquam autem in Chriſtianas mulieres cæca cupiditate ferri cœpit, non potuit omnino per ſuos prouidere, quò facilis ſibi ad eas pateret aditus. [c] Nam] illæ citius vitam cum morte commutare volebant, quàm corpus ei violandum permittere.

A. τὰς γυναῖκας ἀνέφθαρ πλέον

c. γὰρ

Romæ Maxẽtij libido inexplebilis.

Chriſtianarũ mulierum continentia.

Quónam pacto vxor præfecti, propter tuendam pudicitiam, mortem ſibi conſciuerit. Caput XXVIII.

EX quibus vna, eaq; verè Chriſtiana, viro ordinis ſenatorij, qui præfecturã Romanorũ gerebat, in matrimonio collocata, vbi illos qui in talibus flagitiis tyranno ſubſeruire conſueuerant, pro foribus ædium adeſſe, & virum ſuum metu adductum, illis, vt prehenſam abducerent præcepiſſe accepit, exiguo tẽporis ſpacio poſtulato, quo corpus conſueto apparatu decenter ornaret, in cubi-

culum ingreditur. Quæ cùm ſola eſſet, gladio transfigit pectus, ſtatímque mortua concidit, cadauere perductoribus relicto. Quæ reuera omnibus hominibus, tum qui iam ſunt, tum qui pòſt futuri ſunt, rebus ipſis, quę multo plus habent ponderis ad fidem faciendam, quàm verba, perſpicuè declarauit, celebrem illam & multorum ſermonibus nobilitatam Chriſtianorum continentiam, rem eſſe ſolam, quæ nec libidine expugnari, nec flagitio perimi labefactariue poſsit. Atque iſta ſe talem & tam illuſtrem oſtendit.

Chriſtianæ pudicitiæ inexpugnabilis exemplum.

Populi Romani, autore Maxentio, cædes.
Caput XXIX.

HVius Imperatoris igitur metu, qui eiuſmodi facinora conſciſcere non dubitauit, omnes, non populus modò, ſed etiam magiſtratus, non nobiles, ſed ignobiles, grauiter perculſi, acerbo tyrannidis iugo premebãtur. Neque tamen illis, licet pacatè & tranquillè ſe gerentibus, aſperámque ferentibus ſeruitutem, vlla à tyranni crudelitate in ipſos graſſante omnino extitit liberatio. Nam quodam tempore, exigua & leui de cauſa, populum ſatellitibus ſuis nefariè trucidandum obiecit. Ac populi Romani infinita propè multitudo, in ipſa media vrbe, non Scytharum, aut Barbarorum, ſed ſuorum ciuium haſtis & armis cuiuſque generis miſerè interfecta fuit. Quanta autem ſenatorum cædes, propter opes & facultates ſuas, fuerit per inſidias patrata, dum aliàs aliæ criminationes in eos qui neci dabantur, falsò confictæ eſſent, ne dicendo quidem explicari poteſt.

Maxentij in vrbe rom. cædes variæ.

Incantationes Maxentij, & alimentorum penuria Romæ.
Caput XXX.

AD extremum verò, tyranni ſcelera ad magicæ artis delabebantur præſtigias. Quippe interdum mulieres grauidas diſſecuit: nõnunquam tenerorum infantium viſcera perſcrutatus eſt, aliquãdo mactauit leones: ſæpe infandas adiurationes ad dæmones excitandos, quò illorum ſubſidio belli impetum abs ſe auerteret, vſurpauit. Nam horum adiumẽtis ſperauit ſe victoria facilè potiturum. Sic igitur, qui Romæ exercuit tyrannidem, dici non poteſt qualia patrando ſubiectos in ſeruitutem redegerit: adeò vt iam [c] in tanta tamq; extrema] alimentorum ad vitam neceſſariorum egeſtate, inopiaq; conſtitueretur, quantam non aliàs Romæ extitiſſe, homines noſtri temporis affirmant.

Horrendæ præſtigiæ, quibus victoriam ſperat.

Annonæ caritas Romæ.

C. ἐν ἐσχάτῃ σπάνει

Copiæ Maxentij in Italia fuſæ.
Caput XXXI.

QVare his rebus omnibus ad miſericordiam inductus Conſtantinus, omni apparatu militari ſe ad delendam tyrannidem armauit. Atque Deo omnium moderatore ſibi patrono ante oculos propoſito, & Chriſto ſeruatore adiutoréque inuocato, & ſalutari ſigno tanquam victoriæ trophæo ante armatos ſuos & ſatellites collocato, cum toto exercitu procedit, Romanis libertatem, quã à maioribus accepiſſent, recuperaturus. Cùm verò Maxentius machinis præſtigiarum magis quàm ſubiectorum beneuolentia confideret, & nullo modo extra portas ciuitatis egredi auſus eſſet: & omnem locum, agrum, & ciuitatem etiam, quæ ipſius ſubiiciebatur Imperio, ingenti armatorum multitudine, & infinitis copiis muniuiſſet: Imperator Conſtantinus Dei auxilio nixus, primam, ſecundam, & tertiam tyranni aciem adoritur: & omnibus primo impetu perfacilè ſubactis, vniuerſam propè Italorum peragrat regionem, adeò vt iam quàm proximè Romam aduentaret.

Conſtantinus fuſis Tyranni copiis Romam adpellit.

Maxentij interitus in ponte Tyberis.
Caput XXXII.

Deinde

DEinde ne, dum tyrannum obſideret, etiam Romanos ipſos oppugnare cogeretur: Deus ipſum tyrannum, tanquam catenis quibuſdam ex vrbe extrahit, longóque interuallo à portis conſtituit: & opera ſua, iam olim cõtra impios edita, [A] inq; Sacris literis tanquã in tabulis inſcripta (quæ quãuis fabulæ loco apud pleroſq; habeãtur, fideq; careãt, tamen pro certo creduntur) [A] reipſa omnibus, vt cõprehẽdã [breui], tam infidelibus quã fidelib⁹, qui has res geſtas tam admirabiles oculis aſpexerũt, vera eſſe confirmauit. Quẽadmodũ enim ipſius Moyſis & antiquorum ac piorum Hebræorum temporibus, currus Pharaonis, eiúſque copias deiecit in altum, & delectos aſcenſores ſatellitéſque regios in mari rubro demerſit: [C] ſic & Maxentius, quiq; cum eo erãt armati & ſtipatores, velut lapis in profundũ Tyberis gurgitem præcipites deciderunt. Nam cum tyrãnus, Dei virtute Conſtantino opem ferente, terga dediſſet, & in fuga flumen ex aduerſo obiectũ (in quo lintribus iunctis, & ponte artificioſè fabricato, machinam, qua Conſtantinum adeò Deo charum [c] è medio ſublaturum] ſperauit, ad ſuum ipſius interitum conſtruxerat) traiicere cœpiſſet, Deuſq; Conſtantino benignus præſto tuliſſet auxilium: & tyrannus eius ope deſtitutus, clãdeſtinas & occultas machinas miſer contra ſeipſum fabricaſſet (adeò vt illud commodè in ipſum dici poſſit, Lacũ aperuit, & effodit eum, & incidet in foueam quam fecit: Conuertetur labor eius in caput eius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet) cum Dei nutu, machinarum in pontis iunctione collocatarum, & fraudis in eiſdem latitantis trãſitus, tempore minimè ſperato ſubſidit, ruitq;, ac de improuiſo lintres cum ipſis viris in altũ gurgitem præcipitati ſunt: ipſeq; infelix primus, deinde ſatellites eius & ſtipatores (ſicut diuina loquuntur oracula) in rapidum flumen tanquã plumbum dilapſi: vti Conſtantinus cum ſuo exercitu Dei prẹſidio victoriam aſſecutus, meritò ſanè, licet non verbis, re tamen ipſa, ſimiliter cum Iſraelitis & egregio Dei famulo Moyſe, eadem ipſa quæ ille olim contra impium tyrannum Pharaonem cecimiſſet, ſic quodammodo ſuaui concentu fuderit, dixeritque: Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt: equum & aſcenſorem deiecit in mare: adiutor & protector factus eſt mihi ad ſalutem. Et quis ſimilis tibi in diis Domine, quis ſimilis tibi? Glorioſus in ſanctis, admirabilis, & præclarè faciens prodigia.

Exod. 14.
A. ἐν ἱεραῖς βίβλοις ἐστηλίτευται
A. ἐν ταῖς ἱεραῖς ἄπασι πιστοῖς τε καὶ ἀπίστοις
C. ταυτά
ἐλεῖν
Pſal. 7.
Exod. 15.
Victoria de Maxentio ſimilitus parta, vt Moſis de Pharaone.

De Conſtantini in vrbem Romam introitu: & de ſtatua eius, crucem in manu continente, & eiuſdem inſcriptione. Caput XXXIII.

COnſtãtinus igitur, cùm iſta aliaq; eiſdem germana ac ſimilia Deo omniũ duci, & authori victoriæ, eximium Dei famulum Moyſen imitatus, ceciniſſet: in vrbem quæ omnium regina eſt, cum triumpho & celebri pompa ingreditur. Ibi tum frequentes, tam qui ex ſenatorio ordine, quàm qui aliis dignitatis ornamentis ibi clari erant & eximij, tanquam ex ſeruitutis cuſtodia liberati, cum vniuerſo populo Romano, læto oculorum obtutu, lubentibus animis, fauſtis acclamationibus, & inſatiabili gaudio eum exceperunt, viri etiam cuiúſque generis, vnà cum mulieribus, liberis, & infinita famulorum turba, illum liberatorem, conſeruatorem, & beneficum patronum ingenti clamore prædicarunt. At ille, vtpote pietate in Deum, tanquam naturaliter menti inſita imbutus, nõ applauſu illo populari & ſtrepitu inſolenter ſe iactans, non laudum elatus præconio: ſed præſidij à Deo allati admodum conſcius, extemplò preces cum gratiarum actione authori victoriæ impertiit: atque illuſtribus inſcriptionibus columelliſque erectis, omnibus hominibus ſalutaris Chriſti ſigni virtutem promulgauit: inque vrbe media, quæ præ cæteris principem locum facilè obtinet, ingens iſtud trophæum contra hoſtes erexit: & hoc ſalutare ſignum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo inſculptis, Romanorum, aliorúmque omniũ Imperio ſubiectorum propugnaculum eſſe [A] demonſtrauit:] palámque omnibus propoſuit ad intuendũ. Ac ſtatim vbi erectum haſtile, ad formam crucis in manum propriæ imaginis in ſtatua expreſſæ inſertum, Romæ in loco celebri, ac multum à populo frequentato, locatum fuit, hanc inſcriptionem latino ſermone in eo mandat incidere:

Conſtantinus quando populi Rom. applauſu ſu exceptus.
Trophæum quale mediâ vrbe erectum.
A. ἀνέδειξεν

Statua Conſtā tini inſcriptio.

HOC SALVTARI SIGNO, VERO FORTITVDINIS INDICIO, CIVITATEM VESTRAM TYRANNIDIS IVGO LIBERAVI, ET S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINAE AMPLITVDINI ET SPLENDORI RESTITVI.

De prouinciarum exultatione, & Conſtantini donationibus. *Caput* XXXIIII.

Populorum lætitia.

PLus igitur Imperator ita crucis victricis confeſsione nobilitatus, cum magna dicēdi libertate filiū Dei ipſis Romanis palàm diuulgare cœpit. Omnes igitur omnino qui ciuitatē incoluerunt, tam Senatus quā populus, velut acerbo & tyrānico dominatu leuati, clarioribus lucis radiis frui viſi ſunt, & nouæ cuiuſdā & quaſi renaſcentis vitæ modo rationéque potiri. Ac gentes vniuerſæ quæ oris Oceani ad occaſum vergētis circūdātur, prioribus malis quibus implicatæ tenebantur, liberatæ, inſignem dierū feſtorū celebritatem lætis animis agentes, Conſtantinum victorē, pium, ac communē omnium patronum eximiè prędicarūt: dixeruntq; vna voce, vnóque ore omnes, illū, tanquā commune quoddam bonū, hominibus Dei benignitate & clemētia donatū, illuxiſſe. Imperatoriū porrò paſsim diuulgabatur edictum, quod quidem & his qui erant fortunis ſuis ſpoliati, conceſſit authoritatem rebus ſuis & facultatibus potiundi: & eos qui iniquū exilium perpeſsi fuiſſent, ad proprios lares reuocauit: alios item vinculis, omníque periculo ac metu, quibus per tyranni crudelitatem vexabantur, penitùs eripuit.

Edicto reuocati exules, bonáque reſtituta.

De honore epiſcopis delato, & eccleſiarum exædificatione. *Caput* XXXV.

Epiſcopi in pretio habiti Conſtantino.

IPſe porrò Imperator Dei miniſtros accerſere, cultu [c] & obſeruantia honorificè cōplecti: & tum re, tum verbis, tanquam viros Deo ſuo conſecratos, [A] humanitùs excipere, &] maxima beneuolētia proſequi cœpit. Quippe licet homines fuerint, ipſius formæ habitu ad aſpectum abiecti, ab eo tamen non eius generis exiſtimati ſunt: ſed quia non hominem qui ſub aſpectum oculorum cadit, ſed Deum [A] ipſum] qui in eorum animis inſidebat, conſiderare viſus eſt, illos ſuæ menſæ effecit participes. Illos, quocunque iter capiebat, ſecum duxit: atque ea de re Deum, quem ſanctè colebant, ſibi credidit fore propitium. Porrò eccleſiis copioſa ſuppeditare ſubſidia, tépla in ſublime erecta exædificatáque adaugere, plurimis monumentis auguſta [c] eccleſiæ] ſacraria illuſtrare, varia pecuniarum largitione egentium inopiam ſubleuare.

c. καὶ *A. ἀσϑενέστατος καὶ* *A. αὐτὸν* *c. ταῖς ἐκκλησίαις*

Eiuſd. liberalitas in Eccleſias.

De Conſtantini in pauperes munificentia. *Caput* XXXVI.

In egenos.

EXteris præterea, qui illū adibāt, benignū & liberalem ſe præbere. Miſeris etiā & abiectis, qui in foro & plateis palā mendicabāt, non pecunias ſolū, & res ad victū neceſſarias, ſed etiam decentē corporis veſtitū ſubminiſtrādū curare. Illis quoq; qui prima ætatis tēpora feliciter traduxiſſent, & proſperè poſt tamen graui vitæ facta mutatione, in res aſperas afflictáſque incidiſſent, lautiora vberioráque vitæ ſubſidia impertire, & beneficia magnifica animóque verè regio digna conferre. Quorum nonnullis agrorum donare poſſeſſiones: alios variis dignitatis ornamentis cohoneſtare. Quos autem orbitas miſerè afflictauit, eos patris curare loco: viduas mulieres omni ope deſtitutas recreare, propriaq; ac ſua prouiſione illis ſedulò proſpicere. Eodem modo etiam puellas parentibus orbas, & ab eorum auxilio deſertas iam, viris ſibi notis & locupletib. matrimonij vinculo iungere: iſtáque, præſtare, eas res largè & liberaliter nuptis ſuppeditando, quæ illarum viris in nuptiis contrahendis eſſent neceſſariò conferenda. Quemadmodum ſol ſupra terram oriēs, omnibus claros ſui luminis radios affatim profundit: ſic Conſtantinus ſimul cum ſolis ortu in regiis ædibus apparens, & tanquam cum luminari illo cœleſti pariter illuceſcens, omnibus qui in ipſius aſpectū prodibant, eximium ſuæ ſingularis probitatis ſplendorem & claritatem exhibuit. Neq; quiſquam certè ad eum aduentauit, qui non aliquo bono potitus ſit: neq; eos ſpes bona fruſtrata eſt, qui ab eo aliquid expectarent auxilij.

In Orphanos. *In viduas.* *In puellas collocandas.*

Quomodo

Quomodo vnà cum epiſcopis, Conciliis interfuerit.
Caput XXXVII.

ET quanquam communiter erga omnes ſe talem præſtitit: tamen Eccleſiæ Dei eximiam & peculiarem curā adhibens, cum quidam inter ſe in diuerſis locis diſſenſione diſcordarent, tāquam communis epiſcopus à Deo cōſtitutus, miniſtrorum Dei coegit concilium: & in media iſtorum frequentia ac cōgreſſu adeſſe, & vnà conſidere non dedignatus, rerū in deliberationem vocatarū ſe fecit participem: eaſq; res quæ ad diuinam pacē ſpectabant, omnibus procurauit. In medio conſeſſu, quaſi vnus è multis aſſedit: & quoniam Dei timore vndique ſeptus fuit, & amicis fidelibus maximéque beneuolis circummunitus, primùm ſatellites amouit abs ſe, & totam ſtipatorum turbam. Deinde quos ex epiſcopis meliori menti conſilióque obſequentes, & ad quietam & tranquillam animorum conſenſionem propenſos animaduerteret, eos vel maximè approbauit, ſéque declarauit ex communi omnium concordia maximam lætitiam percipere: eos autem qui animis eſſent obſtinatis, magnopere deteſtatus eſt.

Concilia epiſcoporum cogere, & iiſdem interesse Constantinus [margin partly illegible]

Inſipientes quo pacto tulerit. Caput XXXVIII.

IAm verò quoſdam ſua ſponte acerbè incitatos, toleranter & moderatè tulit: placido & manſueto ſermone hortatus, vt modeſtè ſe gerere, ac neutiquam ſeditionē concitare ſtuderent. Ex quibus alij eius adhortationes cū reuerentia amplexati, diſceſſerūt: alios, quorū animi ad modeſtiam videbantur propè inſanabiles, Deo curādos permiſit, ac nihil omnino cōtra quemquam mente concepit acerbitatis. Inde, vt eſt veriſimile, ſeditioſi in Africa eò audaciæ fortè proruperūt, & crudelitatis, vt facinora nefaria molirentur, dæmone (vt videbatur) affluentiam præſentium bonorum Chriſtianis inuidēte, viróſque ad abſurdos & importunos conatus inſtigante, quò Imperatoris animum cōtra eos commoueret. Verùm inuido illi res parum proceſsit ex ſententia: quandoquidem Imperator ea quæ geſta erant, pro ridiculis putauit: inquiens, ſe perditi dæmonis impulſionem facilè intellexiſſe. Nam facinora illa non modeſtorum & ſobriorum hominum eſſe, ſed eorum qui [c] vel mente penitùs excidiſſent, [c] vel eſſent improbi, & impij dæmonis tanquam œſtro perciti: quos commiſerari oportere potius, quàm ſupplicio afficere, aſſeruit. Vt [c] enim, inquit, ſummę clemētię eſt, eorum vicem dolere: ſic hominibus, cùm mente capti ſunt, pœnas infligere, extremæ dementiæ eſt, & inſcitiæ.

Quid de pertinacibus & ſeditioſis epiſcopis ſtatuerit.

c. [illegible]
c. [illegible]
c. ὅσον μὲν συκοφαντεῖν αὐθις ὑπερβολὴ φιλανθρωπίας, τοσοῦτον δὲ κολάζειν ἀνθρώπων ἀφρονοῦντας ἀνοίας ἂν εἴη, ἢ τ φρονοῦντος ὀρθῶς.

Victoriæ eius in Barbaros. Caput XXXIX.

AD hunc modum Imperator Deum omnium cōtemplatorē, in omni re gerenda religioſè veneratus, effecit, vt cura quā ſuſceperat de eccleſiis, nulla offenſione minui labefactariue potuiſſet. Deus igitur, quò illū abundè compenſaret, omnia Barbarorū genera adeò eius quaſi pedibus ſubſtrauit, vt contra inimicos illuſtria victoriæ trophæa vbique erigeret. Illum cura uit victorem apud omnes prædicandum, hoſtibus & aduerſariis terribilem (cùm natura ſua non talis ille quidem, [c] ſed placidiſsimus, manſuetiſsimúſque, ſi quiſquā alius, atque adeò benigniſsimus exiſteret) planè conſtituit.

Conſtantini victoria de Barbaris.

c. ἠμερώτατος δὲ

Quomodo Maximinus, & alij nonnulli, quum inſidias Conſtantino ſtruerent, illi Deo reuelante patefacti ſunt. Caput XL.

CVi in hoc ſtatu locato, alter eorū qui Imperium depoſuerūt, mortem per inſidias machinatus eſſe deprehēſus, turpiſsima morte occūbit. Cui etiam ante mortem, tanquam impio & nefario tyranno inſcriptiones honorificæ, ſtatuē, & quæ ſunt de genere eodē, ad eius dignitatem illuſtrādā olim decretæ, vbique terrarum ademptæ fuerunt. Quo morte extincto, alij generis com munione cū eo iuncti, qui clandeſtinas Conſtantino ſubdolè & veteratoriè ſtruebant inſidias, itidem prehenſi ſunt: idque Dei clementia: qui eorum omnium conſilia mirandum in modum famulo ſuo per viſiones quaſdam patefecit. Nam illum

Maximini in Conſtant. inſidiæ, & aliorū.

ſæpenumero diuino ſuo dignauit aſpectu, pérque diuinam viſionem ei res quæ ſupra hominem putandæ ſunt, oſtendit, & varias prænotiones rerum ſuggeſsit futurarum. Miracula verò per Dei gratiam illi oſtẽtata, ne dicendo quidẽ exprimi poſſunt: neque oratione preterea quiſquam ea ſubſidia complecti valet, quæ Deus ſeruo ſuo ſuppeditare dignatus ſit. Quibus firmè ſeptus, reliquum vitæ curſum tutò & tranquillè traduxit: beneuolentia ſubiectorũ eſt in primis lætatus: lætatus etiam, cum omnes ipſius ditionis parẽtes, vitam pacatã & trãquillam degere cerneret: lætatus denique maximè, cum Dei eccleſias gaudio & læticia frui videret.

Conſtantini panegyris, quæ decimo regni eius anno celebrata eſt. Caput XLI.

QVi hoc pacto vitam tranſigenti, decimus Imperij ſui annus confectus eſt. In quo feſtos dies ſolennes & publicos celebrare: precéſque, quibus gratias ageret, tãquam ſacrificia quædam ignis & nidoris expertia, Deo omnium regi dicare cœpit.

Quomodo Orientem Licinius diuexarit. Caput XLII.

ATque vt in his plurimũ percepit oblectationis: ſic de illis quæ in Oriente magno cũ tumultu & perturbatione geſta eſſe auditione acceperat, mœroris non parum. Nam ei nunciatum eſt, belluam quandam immanem & ferocem illic tum Dei Eccleſiæ, tum reliquis prouincialibus inſidias tendere (quippe dæmon nefarios omnes ſuos neruos contendit, quò iis quæ erant à pio Imperatore confecta, contraria prorſus perageret) vſque eò, vti imperium Romanum in duas partes diremptum, noctis tenebris & ſplendori diei omnibus perſimile videretur. Nam his qui Orientem obtinebant, tanquam noctis caligo offundebatur: illis autem qui erant alterius partis incolæ, ſplendor clariſsimæ diei illuceſcebat. Quos tam infinitis bonis diuina prouidentia ſuppeditatis frui, neq; diabolus inuidia exæſtuans, virtutiq; infeſtus, æquo animo ſpectare tolerareq;: neque tyrannus, qui alterã orbis partẽ opprimebat, omnino ferre potuit, qui quidem, cum Imperiũ ſibi proſperè ſuccederet, & Conſtantini tam eximij Imperatoris ſororem duxiſſet, relicta præclarorũ hominũ imitatione, perditos impiorum mores & inſtitutũ æmulari cœpit: & quorum infelicẽ vitæ exitũ oculis aſpexiſſet, eorũ ſceleratam mentem ſequi maluit, quàm in firma præſtantioris viri amicitia acquieſcere.

Orientis & occidentis Imperij ſtatus diſsimilimus.

Licinij cũ Conſtantino affinitas, eiuſque mores.

Quomodo Conſtantino quoque Licinius perniciem machinari cogitauerit. Caput XLIII.

ITaque nec legum amicitiæ, nec fœderum, nec cognationis, nec pactionũ memoriam omnino animo tenens, bellum crudele & peſtiferum contra patronum ſuum mouet. Nam ſicut Conſtantinus, vtpote princeps humaniſsimus, verè beneuolentiæ erga illum oſtendit indicia, maiorũ cognationis, regij ſanguinis antiquitùs ducti conſortem fieri voluit, ſororem ei collocauit in matrimonium, liberam deniq; totius Imperij perfruendi poteſtatem tanquam cognato & collegæ regni tribuit: ſic ille contraria animo ſtatuens, contra meliorem præſtãtioremque hominem machinas comparauit: alióſque aliàs excogitauit inſidiarum modos, quò patroni ſui benefacta malefactis compenſaret. Ac primùm amicitiam callidè & veteratoriè ſimulans, dolo & fraude egit omnia: & propterea quæ temere admittebat, clam fore ſperauit. Cæterũ eius inſidias ex occulto ſtructas Deus famulo ſuo patefecit. Iſte igitur, ſimulac fuit in primis illis conatibus manifeſtò præhenſus, ad ſecundas fraudes ſe contulit: cœpitque interdum beneuolentiam & neceſsitudinem prætexere, nonnunquam fœderibus & iureiurando fidẽ facere, tum quaſi derepentè decreta antiquare: rurſus per legatos ſupplicare: iterum ex mendacij ſimulationibus turpi ignominiæ labe notatus, tandem bellum palàm indicere: ac mentis adeò temeritate & inſolentia incitatus, decæterò ipſi Deo (quem Conſtantinum Imperatorem auguſtè venerari cognouit) ſe opponere.

Licinij in Cõſtantinum ingratus animus.

Inſidiæ crebræ.

Bellum.

Licinij

Licinij technæ contra epiſcopos, & Conciliorum inhibitiones. *Caput* XLIIII.

PRimùm enim cōtra Dei miniſtros, eius ſubiectos imperio, qui nunquā
c. κοινῇ. quicquam criminis [c] contra] Imperiū admiſiſſent, pedetentim tum, &
diſſimulanter, cauſas aſtutè & fallaciter confictas aucupari molitus eſt.
Et cū nullū crimen ipſi ſuppeteret, nec haberet quod viris illis omnino *Licinij contra*
poſſet obiicere: legē promulgauit, quæ quidem præcepit, vt neque epiſcopi inter ſe *epiſcopos lex,*
de rebus ſuis communicarent, neque cuiquam illorum copia eſſet aliquam eccle- *veluti anſa*
ſiam in proximo ſitam adeundi: neq; conuentus, aut conſilia, aut deliberationes de *graſſandi in*
rebus ad ipſorum vtilitatem ſpectantibus inſtituendi. Atque hæc tanquam anſa illi *pios arrepta.*
fuit ad nos proteruè contumelioſéque tractandos. Aut enim legem violando, ſup-
plicio obnoxios eſſe oportebat: aut legis præcepto morē gerēdo, Eccleſiæ ritus & *Conciliorum*
inſtituta euertere. Nā magnæ & graues deliberationes de rebus controuerſis ſuſce- *vſus.*
ptæ, nō aliter poſſunt quā per rectā conciliorū adminiſtrationē ratione & via pro-
cedere. At reuera Dei hoſtis Licinius, quoniā Conſtantini pij Imperatoris inſtitutis *Conſtātini &*
contraria moliri decreuerat, eiuſmodi exequi contra nos mandauit. Nam vt hic ſa- *Licinij contra-*
a. χάριν. cerdotes Dei, quò honor illius quē ſanctè colebant, illuſtraretur, [a] ad pacē ſtuduit *rium in eccle-*
& mutuam concordiam adducere: ſic ille honeſta diſturbare machinatus, conſen- *ſiam ſtudium.*
tientem Eccleſiæ harmoniam dirumpere diuelleréque contendit.

Chriſtianorum exilia, & facultatum publicationes. *Caput* XLV.

ATque quoniam hic Deo charus, famulos Dei in palatiū ſuum benignè intromiſit: ille Deo infeſtus, cōtraria animo cōplexus, omnes pios, ipſius obſequentes imperio, è ſua exturbauit regia: & viros quos erga ſe maximè fideles habuit, & beneuolos, in exilium eiecit. Eos item qui ob res ſuas antè præclarè geſtas fuiſſent amplos ab ipſo honoris & dignitatis gradus adepti, aliis obſequi, ſeruiliáque miniſteria obire mādauit. Et primùm facultates, quæſtus ſui gratia omnibus ademit: deinde mortē illis minatus eſt, ſi fortè aliquādo ſalutare Chriſti nomen profiterentur. Porrò animo perturbationibus agitato, & in omnem intemperantiam effuſo præditus, infinitis adulteriis & facinoribus inſigni turpitudine nobilitatis admiſſis, eximiam caſtimoniæ virtutem negauit in hominibus ineſſe poſſe, aliorúmque naturam ex ſua vitioſa mente ſpectauit.

Licinij in pios tyrannis.

Stupra & adulteria.

Mulieres in eccleſiam vnà cum viris introire vetuit.
Caput XLVI.

AC propterea legem ſecundò tulit, iubens, ne viri ſimul cum mulieribus, precibus in eccleſia ad Deū fuſis intereſſent: néue ſexus muliebris auguſtas virtutis ſcholas adiret, neu deniq; epiſcopi mulieribus ſacra Dei eloquia explicarēt: ſed mulieres ipſæ, alias mulieres, à quib⁹ erudirētur ſibi deligerēt. Verū cùm iſta eſſent omniū irriſione illuſa, aliud quiddā ad eccleſiarū euerſionē machinatus eſt: aſſeuerans, populi conuentus qui de more agebantur, extra portas in amœna planicie fieri oportere. nam aerē, qui extra portas eſt, permultum ei qui eſt templorum in ciuitate ſitorum, ad congreſſus faciēdos prǫſtare.

Licinij lex altera, contra conuentus eccleſiaſticos.

Conuentus populi ante portas.

Qui ſacrificare renuerant, militia ſubmouendos præcepit: & qui in vinculis detinerentur, alimenta ſubminiſtrare haudquaquam permiſit.
Caput XLVII.

VErùm vbi ne in hoc quidē inſtituto habebat qui ei morē gererēt, de cætero nudo capite, vt dicitur, milites qui erant in ciuitate, ſi dæmonibus hoſtias immolare neutiquā in animū inducerēt, iuſſit de dignitatis gradibus, quibus fruebantur, penitùs deiici. Proinde, vti cohortes piorum hominum vbique gentium honoribus erant diſpoliatæ: ſic tyrannus qui has leges ſanciuerat, ſua ipſius opera ſanctorum virorū precibus omnino orbatus. Quid prætera commemorē, quo pacto in mādatis dederit, ne quiſquā eos qui in carceribus miſerè afflictabātur, alimenta benignè impertiēdo ſubleuaret, néue illorū qui erāt in vinculis fame cōfecti, miſereretur? Imò verò neq; quemquā omnino illorum qui

Sacrificare recuſantes militia moti.

ad proximorum commiſerationem à natura trahebantur, vel in bonorum numero haberi debere, vel quicquam boni agere cenſuit. Atque hæc inter illius leges planè impudens fuit, & impia in primis, longèque omnes naturæ terminos tranſiliit: in qua pœna erat propoſita, vt qui miſericordiam aliis præſtarent, ex æquo cum illis qui egerent, eadem plecterentur: & qui propenſo animo benignitatis exequerentur officia, in carcerem & vincula coniecti, idem ſupplicium quod afflicti perpetiebantur, [c] ſubirent.

Commiſeratio bonorū pœnæ ſubiecta.

c ἀπελαύνειν

De flagitiis & auaricia Licinij. Caput XLVIII.

Licinij flagitioſa legum antiquatio nouarūque promulgatio.

Eius generis Licinij fuere decreta. Quid oportet noua illius de nuptiis contrahendis inſtituta, aut nouas de his qui è vita ceſſerant ſanctiones enumerare? quibus veteres Romanorum leges præclarè & ſapienter promulgatas, barbaris quibuſdam & crudelibus in eorum locum introductis, abrogare auſus eſt? Quid infinita propè oppreſſionis genera, contra ſubiectos ſuos ab ipſo excogitata, perſequar? Quid terræ dimenſiones, ab ipſo propter inſatiabilem exactionum ingentium cupiditatem inuentas, percenſeam? quibus effecit, vt exigua terræ particula, quæ minimo locata erat, cùm metiendo exploratum eſſet quanti valeret, pro maiore precio deinceps locaretur. Quid etiam hominum agricolarum, quibus non amplius huius lucis vſura ſuppetebat, ſed iampridem erant morte extincti, cenſus oratione complectar, quos, vt turpem quæſtum inde faceret, inſtituit? Nam eius auaricia nullum habuit modum, neque inexplebilis animi auiditas omnino ſatiari potuit. Quapropter cum omnes theſauros auri, argenti, opumque immenſarum copia impleuiſſet, affectione tamen Tantalica animo conflictatus, cum gemitu de paupertate cōqueſtus eſt. Quid porrò exilia citem, quibus eos qui nihil cuiquam intuliſſent iniuriæ, mulctauit? Quid bonorum publicationes? Quid falſas criminationes, quas contra patricios & illuſtres viros confinxit, in memoriam reuocem? quorum teneras vxores, quò eas turpis flagitij ignominia deformaret, ſceleratis & perditis ſeruis abutendas tradidit? Quid dicam de mulieribus in matrimonium datis? quid de puellis virginitatis flore decoris, quas iſte cum iam corporis vires ſenectute langueſcerent, turpiter violauit? Quid iſtis rebus attinet longum ſermonem inſtituere: præſertim cum ſcelerum poſtremò ab eo editorū magnitudo, prima vel exigua eſſe, vel nulla potius, arguat?

Auaritia.

Libido.

Quòd denique perſequi Chriſtianos aggreſſus ſit. Caput XLIX.

AD extremum namque furor eius cœpit in eccleſias inſultare graſſarique in epiſcopos, quos ſibi maximè aduerſari animaduerteret. Quinetiam quos tum pietati deditos, tum Imperatori magno ac religioſo charos exiſtimaret, eos inimicorum loco habere. Quocirca à ſanitate & mente [A] penitùs deturbatus] animi impetum in nos incitauit: neque memoriam eorum, vel qui ante illum eſſent Chriſtianos perſecuti, vel quorum ipſe interfector & vindex, propter ſcelera quæ obierant, cōſtitutus eſſet, vel denique quorum ſpectator extitiſſet, animo complexus eſt: idque, cum præcipuū malorum authorem, quiſquis ille tandem fuerit, plaga cœlitùs inflicta perculſum, oculis planè cerneret.

In Chriſtianos rabies.

A περιτετραμμένος.

Quòd Maximinus fiſtula & vermibus perdomitus, in fauorem Chriſtianorum ſcribere cœperit. Caput L.

Prioris Maximini morbus diuinitus miſſus.

ILle enim, ſimulatque eccleſias expugnare cœpit, priuſquàm animum ſuum iuſtorum & piorum hominum cruore inquinauit, vltio diuinitùs illata in eum inuaſit: & ex ipſa [A] carne] exorſa peruaſit ad animum. Ex improuiſo enim in illis corporis partibus quas natura contexit, naſcitur apoſtema: deinde in interioribus corporis receſsibus, vlcus purulentum & fiſtuloſum: atque horum intolerabilis morſus intima depaſcebatur viſcera, quæ quidem infinita vermium multitudine redundarunt: vnde fœtor lethalis & peſtifer efflatur.

A σαρκὸς

efflatur. quandoquidem vniuerſa corporis moles, ex nimia eius, antequàm incidit in morbum, helluatione & ingluuie, in immenſam pinguedinem erat commutata: quæ tunc putredine contabefacta, intolerabile & plenum horroris ſpectaculum (vt fertur) propius accedentibus exhibuit. Atque demum tot ac tantis malis colluctans, conſcientia ſcelerum quæ contra Eccleſiam admiſiſſet perculſus, deinceps Deo ſuam culpam confiteri, à perſecutione contra Chriſtianos inchoata deſiſtere, legibúſque & edictis Imperatoriis eccleſias illorum exædificare maturat: *Eiuſdem pœnitentia.* conſuetas preces, quæ pro ipſo antè fieri ſolent, eos iam etiam obire mandat. Atque iſte quidem ob perſecutionis flammam, quam contra Chriſtianos accendiſſet, tales pœnas perſoluit. Verùm ille, cuius mentionem ſuperior noſtra fecit oratio, ſpectator iſtarum rerum factus, earundémque cognitionem accuratè experientia cõſequutus, derepentè venit in omnium obliuionem. Neque pœnam priori irrogatam, neque iuſtitiam Dei meritò de poſteriore ſupplicium ſumentem memoria repetiit.

Quòd Maximinus Chriſtianos perſequutus, arrepta fuga ſeſe ſeruili habitu occultauerit. Cap. LI.

QVi quidem etiam ipſe priorem in ſcelerum certamine ſuperare enixè contendens, nouorum contra nos ſuppliciorum inuentione ſeſe inſolenter extulit. *Poſterioris Maximini ſæuitia in Chriſtianos.* Nam neque ignis, neque ferrum, neque claui impacti, neque agreſtes belluæ, aut maris vortices illi ſatisfacere potuerunt: ſed præter hæc omnia, peregrinum quoddam ſupplicij genus ſuopte ingenio excogitare ſtuduit: legémque tulit, vt ſenſus illi quibus lumen percipimus, prorſus labefactarentur. Crebræ igitur multitudines non virorum ſolum, ſed puerorum etiam & mulierum, cum haberent aciem oculorum dextrorum & pedum commiſſuras, ferro & cauteriis adeò penitùs debilitatas, vt ipſis nullo pòſt vſui eſſe poſſent, ad metalla amandabantur excruciandæ. Quarum rerum cauſa non diu pòſt, iſtum quoque iuſta Dei vltio occupauit. Nam cùm ſpe in dæmonibus, quos Deos eſſe *Ignauia.* cenſebat, collocata, & innumerabilibus armatorum copiis confiſus, ad prælium committendum progreſſus eſſet: tunc Dei ope, qua niti debuerat, deſtitutus, primùm apparatum regalem parum ſibi congruentem cœpit exuere: deinde timidè ignauéque in multitudinem irrepere, tum fuga ſalutem quærere. Poſtremò clanculum occultatus, in agris & vicis habitu famulari ſe poſſe latitare cenſuit. Cæterùm excelſum obtutum diuinæ prouidentiæ, quæ rerum curam gerit vniuerſarũ, minimè ſubterfugit. Nam poſteaquam ſperauit vitam ſuam eſſe in tuto locatam, *Dei vindicta.* ignito Dei telo percuſſus, pronus decubuit, toto corpore plaga cœlitùs delapſa ita exhauſto, vt vniuerſa priſtinæ formæ effigies omnino deleretur, quippe oſſa exiccata, & inſtar ſimulachrorum extenuata, tantum modo ei ſuperfuerunt.

Quòd violentia morbi cæcus effectus, ad extremum pro Chriſtianis ſcripſerit. Cap. LII.

QVin etiam cum Dei plaga vehementius intenderetur, eius exilierunt oculi: & ſede propria elapſi, illum cæcum dimiſerunt. Quæ igitur primus contra *Maximini poſterioris palinodia.* Dei martyres excogitauerat ſupplicia, eadem ipſe iuſtiſſima ſententia ſuſtinuit. Qui demum, dum adhuc his malis conflictatus ſpiritum ducebat, Chriſtianorum Deo ſe confiteri, & ſuas, quas contra Deum pugnas ſuſceperat, palàm elocutus, palinodias † pari ratione cùm ſuperiore canere: legibus etiam & edictis euidenter ſuum errorem de diis, quos ſibi colẽdos delegiſſet, aperire cœpit: ſolúmque Deum Chriſtianorum verum eſſe, ipſa experientia ſe comperiſſe teſtatus eſt. Iſta ſcelera, eorundémque mercedem, quanquam Licinius non auditione acceperat ab aliis, ſed ipſe reuera pro certo compererat: tamen velut craſſa quadam caligine menti offuſa cæcatus, in eiſdem quaſi volutatus hæſit.

† ὁμοίως τῷ προτέρῳ, eius ſcilicet nomine Maximino. De hoc enim hiſtoria nono. De priore lib. octauo.

Maximinorũ & Maxentij exemplo nihil motus Licinius.

EIVSDEM EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CAESARIAE PALÆSTINÆ, DE VITA ſanctiſſimi Imperatoris Conſtantini, Liber ſecundus.

Licinius clanculum perſequutionem molitur, epiſcopis in Amaſia, quæ Ponti pars eſt, trucidatis. *Cap. I.*

Licinius perſecutionem meditatur inſtaurare.

ISte quem diximus, Licinius in eundem cum illis gurgitem, qui cum Deo belum geſſiſſent, præceps deiectus eſt: & quorum interneciones impietatis cauſa ipſis illatas oculis aſpexiſſet, eorum exemplum ad ſuam perniciem conſectatus, perſecutionem contra Chriſtianos, tanquam quoddam ignis incendium iampridem extinctum, de integro exuſcitauit: grauiore flamma ab ipſo, quàm à ſuperioribus tyrannis, accenſa. Atque velut bellua quædam immanis, aut ſerpens tortuoſus in ſe conuolutus, furorem & minas quaſi cum Deo bellaturus, anhelãs, nondum apertè quidem (Conſtantinum enim admodum extimeſcebat) contra Dei eccleſias ipſius imperio ſubiectas dimicare auſus eſt: ſed clàm apud ſe maleuolentiæ occultans venenum, clandeſtinas inſidias ſeparatim contra epiſcopos comparauit. Nam per veteratorias molitiones magiſtratuum, qui prouinciis præfuerũt, ſpectatiſſimos quoſque inter ipſos è medio tollendos curauit. Quin cædis modus in eos inſtitutus, † peregrinus quidam erat, cuiuſmodi non aliquando cognitum fuiſſe arbitror. Quæ enim fuere ab eo in Amaſia Ponti patrata, extra omnem crudelitatis modum longè euagata ſunt. † ξενικός.

Eccleſiæ dirutæ, & epiſcopi diſcerpti. *Cap. II.*

Eccleſiæ proſtratæ, clauſæ, prohibitique conuentus.

IN quo loco nonnullæ eccleſiæ, quæ fuiſſent etiam antè euerſæ, iam ſecundò è ſublimi ad ſolum vſque proſtratæ: aliæ autem à prouinciarum præfectis occluſæ, ne quiſquam eorum qui eas frequentare conſueuerant, eò ad conuentus agendos accederet, néue cultus Deo debitos impertiret. Nam qui iſta mandauerat, non exiſtimauit preces illic pro ſe fieri: vtpote quem mala conſcientia in opinionem induxiſſet: ſed pro Conſtantini ſalute nos omnia pietatis officia exequi, & Deum aſſiduè pro eo orationibus placare, pro certo perſuaſum habuit. Illius autem aſſentatores, & qui ei egregiè blandiri in animũ induxerant, illuſtriſſimos, Eccleſiarum præſides (inde enim ſe impio tyranno rem gratiſſimam facturos arbitrati ſunt) capitis ſupplicio multarunt. Itaque qui inſontes erant perinde atque hi qui cæde & ſanguine manus ſuas inquinaſſent, ſine cauſa ad locum ſupplicij abducti ſunt, & graui pœna affecti. Iam verò, quidam nouum mortis genus ſubierunt, corpore in multas particulas enſe minutatim diſſecto: ac poſt iſtud crudele ſupplicium, & omni ſcelere in tragœdiis audito magis horrendum in profundos maris gurgites piſcibus vorandi proiecti ſunt. Pij viri poſt hæc, ſicut paulo antè acciderat, aufugère, famuli Dei in agros rurſus & ſolitudines ſe abdere cœperunt. Vbi iſta hoc modo ſuccedunt tyranno ex ſententia, decætero contra omnes perſecutionem excitare in animum inducit. In qua re certè fuiſſet voti compos. & nihil ei fuiſſet impedimento, quò minus in opere inſtituto proceſſiſſet: [c] niſi] Deus, ſuorum ſeruorum propugnator, vti quod futurum erat peruerteret, famulum ſuum Conſtantinum, tanquam lumen illuſtre in tenebris & nocte obſcuriſsima incenſum, in ea loca in quibus verſabatur tyrannus, quaſi manu duxiſſet. c ἀλλ' ὅτι μὴ.

Epiſcoporum varia cædes.

Piorũ exilia.

Quid Conſtantinus animo conceperit, cum Chriſtianis perſequutio intentaretur. *Cap. III.*

Qui

QVi cum ne rumorem quidem de illis rebus, quas diximus, diſſipatum amplius ferendum cerneret, modeſta animi ratione rem ſecum reputare, & morum ſeueritate cum clementia naturaliter ſibi inſita temperata, ad afflictorum liberationem maturare cœpit: exiſtimans pietatis & ſanctimoniæ munus eſſe, vt per vnius cædem infinita hominũ multitudo ſeruaretur incolumis. Nam cùm animo complexus eſſet, ſe magna facilitate vſum, hominiſque commiſerationem parum promerentis miſertum, ei, vtpote à malorum inſtituto minimè recedenti, nihil omnino profuiſſe: imò verò eius rabiem contra ſubiectos magis auxiſſe, adeò vt illis qui ab eo erant afflictati, nulla eſſet reliqua ſalutis ſpes: abſque cunctatione dextram ſalutarem, iis qui eſſent in tam extremas calamitates prolapſi, porrigere inſtituit. Idcirco conſuetum militaris expeditionis apparatum inſtituit, vniuerſa agmina tam peditum quàm equitum ad illum frequentia confluunt: quæ omnia antecedebant inſignia certæ in Deum fiduciæ, quæ crucis effigiem ſuprà monſtratam pulchrè repræſentarunt.

Audita Lyciny tyrannide exercitum in eum cogit Conſtantinus.

Quòd Conſtantinus adhibitis orationibus componebat ſe ad bellum: Licinius contrà, incantationibus. Cap. IIII.

PRecibus, ſi vnquam aliàs, iam etiam ſibi opus eſſe probè intelligẽs, Dei ſolicitare ſacerdotes, vt ſemper cum ipſo verſari, ſempérque præſtò eſſe vellent: hóſque tanquam quoſdam animæ cuſtodes ducere. Tunc verò qui tyrannidem propugnabat, cùm auditione accepiſſet, Conſtantinum contra hoſtes non aliter quàm per Dei virtutem præſidium ipſi afferentem victoriam conari comparare, & eos quos dixi, ſemper vnà cum illo verſari, ei adeſſe, & ſalutaris Chriſti paſsionis inſigne vniuerſum illius exercitum perpetuò antecedere, has res reuera (ſic namque erat veriſimile) irriſione dignas putauit: ſimúlque & Conſtantinum habuit ludibrio, & contumelioſis verbis lacerauit. Itaque is primùm augures & vates Ægyptiorum, veneficos etiam & præſtigiatores, ſacrificos & prophetas eorum quos habebat pro diis, accerſit ad ſe: deinde diis illis quos ſibi colendos cenſuit, victimis placatis, ſciſcitatur, quo modo belli exitus ipſi ſuccederet. Illi enim, hoſtium victorem [c] ſine dubio] fore, ínque bello ſuperiores laturum, vno ore reſpondent. quinetiam longis carminum ambagibus oracula vbique idem aſſeuerant. [c] Augures] prædicant, ei per auium volatus fauſta præſignificata eſſe: ſacrifici, viſcerum micationem ſimilia [c] portendere demonſtrãt.] Fraudulentis igitur iſtorum promiſsis elatus, magna cum confidentia caſtris egreſſus eſt, ad manus conferendas paratus.

Conſtantinus ſacerdotum precibus ab bellũ vtitur.

Licinius contra Magorum preſtigia.

c ἀναντιῤῥήτως
c ὀνειροπόλοι
c προὔλεγον

Quid de idolis & Chriſto dixerit, cum in lucis dæmonibus ſacrificauit. Cap. V.

QVi cum eſſet prælium initurus, ſatellites ſuos, & eos quos inter amicos eximiè charos habebat, in locum quendam qui ſacer apud illos putabatur, conuocat. In quo nemus erat irriguum & denſum: variæ item ſtatuæ lapideæ vario artificio ſculptæ, diis ipſius in eo erectæ: quibus cùm cereos accendiſſet, & conſuetas immolaſſet hoſtias, eiuſmodi orationem habuiſſe fertur: Viri amici ac ſocij, dij iſti ſunt patrij, quos ex maioribus antiquitùs colendos accepimus, quóſque religioſè & ſanctè veneramur. Iſte, qui nobiſcum prælium initurus eſt, patriis inſtitutis violatis, præ errore quo cæcatus eſt, peregrinum quendam Deum (vnde, haud equidem ſcio) colens, impia opinione mentem imbuit: & turpi iſtius inſigni, exercitum ſuum magnopere dedecorat. Quo fretus procedit in aciem, & non contra nos ſolum, ſed multo potius contra ipſos deos, quorum cultum vt proditor deſeruit, arma ferre aggreditur. Hoc igitur in tempore liquidò conſtabit, & quis noſtrum opinionis errore vagetur, & vtrum diis qui à nobis, an qui ab altera parte coluntur, priores deferendæ ſint. Aut enim nos victores erimus, & ſic iure optimo noſtri dij ſeruatores & opitulatores veri exiſtimari debent: aut ſi hic Conſtantini Deus (quiſquis ille fuerit, vel vnde ſit profectus, neſcio) noſtros, cum plurimi ſint, idque numero & multitudine ſuperiores, deuincat, nemo de reliquo vocet in controuerſiam, quem tandem Deum venerari

Lucus in quo idola colebat Licinius.

Eiuſd. ad milites oratio.

oporteat: ſed vincenti ſe addicat, & illi præmia offerat victoriæ debita. Quod ſi peregrinus ille Deus, qui eſt iam à nobis ludibrio habitus, ſuperior in prælio videatur, illum nos decet agnoſcere, illum colere, & ita longum vale dicere his quibus cereos fruſtra accendimus. Verùm ſi noſtri potiantur victoria (quod non dubium eſt) poſt victoriam hoc loco partam, ad bellum contra impios faciendum maturemus oportet. Iſta apud ſuos coràm, oratione diſſeruit. Nobis verò hanc hiſtoriam ſcribere [c] inſtituentibus, eius verba retulerunt hi, qui eadẽ auribus accepiſſent. Tyrannus tali oratione habita, iuſſit vt milites præliũ quamprimùm aggrederentur. [c ποιουμένοις]

Spectra in ciuitatibus quæ Licinio ſubiiciebantur viſa, quaſi Conſtantini exercitu eas inſectante. *Cap. VI.*

Prodigia ante pugnam.

DVm iſta gerebantur, viſum quoddam ſuprà quàm dici poteſt admirabile, circa ciuitates eius ditioni ſubiectas apparuiſſe ferunt. Nam ſe videre [A] videbantur] varias turmas militum armatorum, qui ſub Conſtantino [A ἰδεῖν] duce dimicaſſent, in ipſa meridie per vrbes, tanquam victoria potitas tranſiiſſe. Atque iſta cernebantur, nemine vſpiam reuera apparente: ſed viſione diuiniore quadam & excelſiore virtute, quod futurum erát, portendente. Cum exercitus eſſent iam prælium inituri, qui amicitiæ fœdera ruperat, primùm dimicare exorſus eſt. Ibi Conſtantinus Dei omnium ſeruatoris auxilio implorato, ſignóque iſto ſuis militibus dato, in prima dimicatione hoſtes expugnauit. Deinde non longo tempore pòſt, ſecunda etiam pugna tulit ſuperiores: atque adeò iam ſalutari Seruatoris vexillo exercitum ſuum antecedente, præclariora victoriæ trophæa conſecutus eſt.

Vincitur Licinius.

Vbicunque in præliis crucis ſignum adfuit, ibi illico conſequutam eſſe victoriam. *Cap. VII.*

Crucis ſigno parta vbique victoria.

NAm in qua parte iſtud crucis vexillum viſum fuit, hoſtes fugam capere, victores perſequi. Qua re intellecta Imperator, ſicubi partem aliquam ſui exercitus languentem cernebat, ibi ſalutare illud vexillum, tanquã quoddam ſubſidium ad victoriam obtinendam locari mandauit. Cuius adiumentis ex templò parta eſt victoria: quippe dimicantium vires diuina quadam potentia fuêre admodum confirmatæ.

Quinquaginta ad portandum crucem delecti. *Cap. VIII.*

QVapropter ſuis iuſſit ſatellitibus, qui & corporis robore erant, & virtute animi, & pietatis inſtitutis in primis eximij, vt in ſolam vexilli illius gubernationem omni cura ac ſtudio incumberent. Erant viri non pauciores quinquaginta numero, quibus nihil aliud impoſitum erat negotij, quàm vt vallarent vndique vexillum, præſidiis munirent, ſingulique ordine illud ipſum humeris geſtarent. Atque iſta quidem Imperator ipſe longo pòſt temporis interuallo interiecto, cùm animo vacuo erat, [A] nobis,] qui hanc hiſtoriam ſcribimus, expoſuit: addens [A] etiam rem] dignam, quæ literis ad poſteriorum memoriam commendaretur. [A ἡμῖν] [A καί τι]

Crucis vexillũ a viris 50 alternis geſtum.

Quòd de cruciferis quidam, cum fugiſſet, interfectus eſt: qui fideliter permanſerat, ſeruabatur illæſus. *Cap. IX.*

NAm cum in media, inquit, belli dimicatione ingens fortè fremitus & turbatio repentina exercitum occuparet, ille qui vexillum hoc portabat humeris, inter præliandum primùm [c] præ formidine exhorreſcere cœpit:] deinde alteri illud tradere, vt belli impetum effugeret. Poſtquam [c ἐν ἀγωνίᾳ γενέσθαι] alter accepit, iſtéque fuit ex acie egreſſús, & extra vexilli præſidium locatus, telo coniecto in ventre confoſſus eſt, mortéque ſopitus concidit. Atque vt iſte timiditatis & diffidentiæ pœnas luens, ibi mortuus iacuit: ſic ille qui ſalutare trophæum, ſublime & erectum portabat, omnino eius ſubſidio euaſit incolumis: adeò vt ſæpe cùm tela frequentia ab hoſtibus in eum iacerentur, qui ipſum ferebat, ſaluus extiterat, & vexilli haſtile tela miſſa exceperit. Atque iſtud omnẽ planè ſuperat admirationem,

Miracula de Crucifero, quæ à Conſtantino didicit.

tionem, tum quòd tela ab hoſtibus iacta ſic intra exiguum illum & anguſtum haſtilis ambitum prouolabant, vt in eodem fixa hæreſcerent: tum quòd ille qui illud ipſum geſtabat, mortem effugeret: imò verò, vt qui hoc miniſterium obibant, nihil damni incommodiue aliquando acciperent. Neque certè hæc noſtra eſt oratio, ſed ipſius Imperatoris: qui præter alias res, hanc etiam nobis coràm memorauit. Qui vbi diuina potentia has duas primas victorias fuiſſet adeptus, decætero, exercitu ordine inſtructo, vlterius proceſſit.

Conflictationes variæ, & Conſtantini victoria. Cap. X.

QVi autem cõtrariorum partium erant, quíque primum dimicare cœperãt, cum illius impetum abiectis armis, manu ſuſtinere non poſſent, ad pedes Imperatoris acciderunt. Iſte, vtpote ex hominibus conſeruandis voluptatem capiens, omnes excepit incolumes. At alij qui in armis ſe tenuerunt, prælio inſtare, quos primum Imperator benignè & humanitùs ad amicitiam iungendam inuitauit. Sed vbi minimè obſequentes intelligebat, in eos dimiſit exercitum. Illi ſtatim terga dantes, in fugam vertuntur. Ex quibus deinde alij capti, iure belli interfecti ſunt: nonnulli, alius in alium ruentes, ſuorum gladiis decubuerunt. *Conſtantini victoriæ humanitas.*

Licinij fuga & incantationes. Cap. XI.

POſt hæc, qui hiſce rebus principium dederat, cum videret ſe famulorũ auxiliis orbatum, & exercitum quem collegerat profligatum, ac ſociorum copias deletas, & ſpem in illis quos ipſe deos putabat, nihil poſſe, ipſa iam experientia manifeſtò conuictam, tum ſe turpiſſimæ fugæ mãdauit: ſícque euaſit incolumis, atque adeò extra vitæ periculum propterea fuit, quòd pius Imperator ſuis mandaſſet, ne omnino eum perſequerentur, vt fugiendo ſaluti proſpiceret. ſpes enim in eius inſidebat animo, illum, cũ perſentiſceret in quas incidiſſet calamitates, non modò ab inſana temeritate deſiturum, verùm etiam ſuam mentem ad meliora cogitanda cõuerſurum. Et quanquam iſte ſingulari humanitatis ſtudio iſta inſtituebat, inducebátque in animum iniuriam toleranter ferre, & indigno impertire veniam: ille tamen neutiquam ab improbitate ſe abſtinuit: ſed mala malis accumulans, ſceleratiora facinora aggreditur: ac de integro fallacibus & doloſis præſtigiatorum inſtitutis inſiſtens animo confidere cœpit. Licebat profectò eandem ſententiam de eo, atque de veteri tyranno pronunciare, quòd Deus eius cor planè indurauerat.

Victi Licinij fuga.

Conſtantini in eum humanitas.

Quomodo Conſtantinus orans in tabernaculo, victor extiterit. Cap. XII.

QVi cum animum eiuſmodi obſtrinxiſſet ſceleribus, ſéque in exitij tanquam barathrum detruſiſſet, Conſtantinus qui ſecundò iam bellum neceſſariò gerendum animaduerteret, Seruatori ſuo preces fundendi tempus vacuum & ſolutum dicauit: & crucis tabernaculo extra caſtra etiam longiſſimè fixo, ibi ſinceræ & piæ meditationi ſe dedens, more veteris illius Dei prophetæ, quem extra caſtra tabernaculum fixiſſe diuina [c] confirmant] oracula, Deum orare cœpit. Nonnulli etiam quos ipſe ob fidei & pietatis ſtudium ſatis ſpectatos habuit, in idem munus cum in eo vnà incumbebant: hócque etiam aliàs exequi ei erat in more poſitum, cùm bello cum hoſte decertare conſtitueret. Nam ſicut propter ſecuritatem tardior in rebus gerendis fuit, ſic Dei conſilio omnia adminiſtrare conſultum ſtatuit. Et cum iam vacuo animo attentè Deo preces adhibebat, ſemper diuina aliqua viſione dignatus fuit: ac poſt illud tanquam diuino inſtinctu impulſus, exiliit è tabernaculo, & derepentè exercitum incitare cœpit: mandauítque, vt nulla mora interpoſita, ipſam gladiorum aciem experirentur. Qui ex improuiſo hoſtes adorti, homines cuiuſque ætatis conciderunt: atque interdum [c] puncto ferè temporis] parta victoria, trophæa contra hoſtes inſignia ſtatuerunt.

Crucis tabernaculum in quo precabatur Conſtantinus.

c πιςοῦται

c ἐν ὥρας ἀκαρεῖ ῥοπῇ

Conſtantini in deuictos milites miſericordia. Cap. XIII.

AD hunc modum Imperator etiam iam antea in prælijs committendis & ſeipſum gerere, & exercitum regere conſueuit: quinetiam Deum ſuæ ipſius animæ præponere, & illius conſilijs omnia tranſigere, diligentémque adhibere cautionem, ne inter dimicandum fieret multorum cædes. vnde non magis ſuorum, quàm hoſtium ſaluti proſpexit. Quapropter ſuos, cum fuiſſent in pugna victoriam adepti, hortari ſolebat, vt captiuorum miſererentur: & cum homines eſſent, naturæ humanæ nequaquam eos caperet obliuio: atque ſi aliquando militum animos ferociores cerneret, auri munuſculo eos refrenare: pręcipeoréque vt qui aliquem ex hoſtium numero viuum cepiſſet, aliqua certi auri ſumma remuneraretur. Atque hanc velut illecebram ad hominum conſeruationem, Imperatoris excogitauit prudentia: adeò vt infiniti etiam ex ipſis Barbaris incolumes euaſerint, Imperatore ipſorum vitam auro redimente.

Conſt. erga hoſtes etiam benignitas.

[c] Iterum] de oratione in tabernaculo. *Cap. XIIII.* c ἐν

QVemadmodum igitur hæc & infinita his ſimilia, etiam aliàs Imperator facere conſueuerat: ſic in præſentia, de more ſuo ante initum prælium, in tabernaculo ſeparato, tempus precibus ad Deum fundendis liberũ addixit: ab omni licentia & vitæ ratione luxu diffluente ſe reuocauit, inedia & corporis afflictatione ſeipſum coercuit, vti Deum ſibi cùm precationibus ſupplicibus placatum, tum benignum adiutorem haberet: eáque perageret, quæ Deus eſſet illius animo iniecturus. Porrò autem, vtpote natura vigilans & attentus permagnam reip. curam ſuſcepit, nec magis pro ſuorum, quàm pro hoſtium ſalute precatus eſt.

Conſtantini preces quæ præcedebant, & quales erant.

Licinij † in amicos dolus, &, idolorum cultus. *Cap. XV.* † τοῖς φιλίοις.

POſtquam autem Licinius, qui paulo antè ſe fugæ mandauerat, rurſus amicitiæ fœdera iungere ſibi eſſe in optatis, ſimulatione præ ſe tulit: hic noſter præſcriptis illi pactionum formulis ad vitam cuiuſque accommodatis, vtilibúſque, fœdera cum eo ferire non dedignatus eſt. Quibus quidem pactionibus, quanquam tyrannus quem ſuprà memorauimus, lubens obſecundare prætexuit, fide iureiurando confirmata: tamen ex occulto, hominum armatorum manum iterum cogere, & de integro bellum pugnámque renouare, barbaros homines in ſocietatem aſciſcere: deóſque alios, vtpote à prioribus in fraudem inductus, circumcirca quæſitum curſitare cœpit: & eorum verborum quæ non ita pridem de dijs habuerat, nullam omnino tenuit animo memoriã, neque Deum Conſtantini propugnatorem agnoſcere voluit, ſed plures & recentiores deos cum irriſione omnium conquirere laborauit.

Licinius ſimulate pacem ferit cum Conſtantino.

Redit ad Idolomaniam Licinius.

Qualiter Licinius milites præmonuerat, vt dimicationem contra Crucem declinarent.
Cap. XVI.

POſtea cùm reuera intelligeret, quãta, quàm diuina, quámque inexplicabilis eſſet in ſalutari Chriſti paſſionis trophæo vis (qua quidem roboratus Conſtantini exercitus, in bello ſuperior eſſe conſueuerat) milites circũ ſe hortatus eſt, ne huic ex aduerſò irent, cauerentq; ne fortuitu aut per imprudentiã in illud oculos conijcerent. Nam & virtute valere plurimum, & ſibi aduerſariũ infeſtúmque eſſe affirmauit: & propterea debere declinare eam, quæ contra idem inſtituitur, dimicationem. Iis rebus ſic conſtitutis, cum eo qui propter clementiã ipſum expugnare tardauerat, & mortem eius diſtulerat, prælio contendere aggreditur. Itaque vt huius milites multitudine deorum, & ingenti copiarum militarium numero confiſi, ſimulachra hominum extinctorum (quos pro dijs colebant) hoſtibus velut propugnacula obijcere, ſicque manu confligere cœperunt: ita Conſtantinus lorica pietatis obſeptus, ſalutare crucis & vitale ſignum, tanquam quoddam terriculamentum aduerſariorum, & munimentum ad mala propulſanda firmiſſimum, hoſtium multitudini oppoſuit. Attamen principiò à bello ad tempus abſtinuit: & miſericordia commotus, neutiquam prior iniit prælium, ne amicitiæ fœdera, quæ pactus erat, violaret.

Crucis vis vel impio Licinio nota.

Inſtaurato prælio Licinius vincitur.

Conſtantini

Conſtantini victoria. *Cap. XVII.*

VErùm vbi aduerſarios conſtanter in inſtituto perſtare, iámq; gladiorū aciē experiri cernebat, ægrè ſanè & grauiter ferens, ſublato clamore, omnes hoſtium copias momento temporis pedem referre coegit: ſimúlque contra inimicos & dæmones reportauit victoriam.

Licinij ſuorúmque mors. *Cap. XVIII.*

DEinde impium tyrannum, vnà cum ſuis, belli iure condemnatum, debito addixit ſupplicio. Qui verò prælij contra Deum ſuſcipiendi authores fuiſſent, pariter cum tyranno ad locum ſupplicij abducti ſunt: & ibi meritas iuſtáſque perſoluentes pœnas, miſerè interierunt. Qui quidem ſicut antè ſpe in diis vanis locata inſolenter ſe efferebant; ſic paulò poſt Conſtantini Deum, qualis & quàm admirabilis eſſet, reipſa intellexerunt: & hunc iam verū & ſolum Deum ſe agnoſcere, confeſſi ſunt. *Victi Licinij ſupplicium.*

Summa omnium lætitia & paneg yris. *Cap. XIX.*

POrrò impiis hominibus è medio ſublatis, & poteſtate tyrannica deiecta, mūdus de reliquo velut ſolis claritate colluſtratus fuit: vniuerſæq; orbis terræ partes, quæ Romanorum parebant ditioni, in vnum coaluerunt: quinetiam dum gentes quæ Orientem occupabant, alteri parti adiicerentur, & vno generali principatu, tanquam capite quodam, totū corpus adornaretur, vnius Imperij poteſtas per omnes peruaſit: illuſtres præterea lucis ex pietate naſcentis ſplendores, iis qui antea in tenebris & mortis vmbra conſediſſent, lętos & ſerenos dies impertierunt. Neque erat vlla amplius præteritorum malorum recordatio: quippe omnes vbique victorum hymnis celebrabant, huiúſque conſeruatorem ſolum Deum ſe agnoſcere fatebantur. Iſte Imperator vniuerſo pietatis genere eximius, & victor egregius, (hāc enim appellatione, cognominis loco, victorię ſibi à Deo cōtra hoſtes & inimicos donatæ [c] maximè propriè] conuenientē inuenit) Orientem recuperauit: & vnum coniunctum cohęrentémque principatum, more veteri Romanorum ſibiipſi ſubiecit: ac non modò Deum omnibus qui in Imperij ſui finibus continebantur, palàm pręd icare cœpit: verùm etiam vniuerſum mundum gubernaculis ſingularis poteſtatis, quę Romanorum ditionis erat propria, pręclarè admodum adminiſtrauit. Malorum porrò quę antea cunctos mortales oppreſſerant, metus ſublatus fuit: & qui antè fracto animo & demiſſo fuerunt, hilari vultu, obtutúque læto alter alterum aſpexerunt. Tum choreis & hymnis primùm Deum ſummum omnium regem eſſe pręd icarūt: deinde victorem Conſtantinum, eiúſque filios modeſtiſſimos, Deóque charos Cęſares, acclamationibus continuis extulerunt. Erat iam veterum malorum & impietatis cuiuſque obliuio: iam ſuauis præſentium bonorum vſus & oblectatio, iam iucunda expectatio futurorum.

Victor Conſtātinus orbis vniuerſi ſolus Imperator.

c κυριώτατα

Lætitia ſigna ob victoriam Conſtantini.

Quomodo pro confeſſoribus Conſtantinus leges ſanxerit. *Cap. XX.*

IAm apud nos, ſicut etiam pridem apud eos qui alteram orbis partem obtinēt, Imperatoris decreta plena humanitatis diuulgata: iam leges, quæ & claram [c] ſanctimoniæ] erga Deum ſignificationem dare, & non obſcura bonorum cuiuſque generis indicia cuiuſque oculis ſubiicere videbantur: neque ſolum prouincialibus cuiuſque nationis, ea quæ erant ad vitam accommodata vtiliáque, largitæ ſunt, ſed etiam Dei eccleſiis, quæ conuenientia putabantur, ritè preſcripſerunt. Nam primùm omnium, illos qui à præfectis cuiuſque prouinciæ, propterea quòd idolis immolare recuſauerant, è patriæ finibus pulſi, inque exilium eiecti fuiſſent, domum reuocarunt: deinde eos qui curiis eandem ob cauſam eſſent adiudicati, miniſteriis liberarunt: præceperúntque, vt qui fuiſſent facultatibus diſpoliati, eas denuò reciperent. Quinetiam qui tempore perſecutionis animi tolerantia in tormentis pro Deo perferendis nobilitati, aut metallis excruciandi addicti, aut ad inſulas incolendas condemnati,

Orbe pacato leges à Conſtātino feruntur.

c ὁσιότητος

Pro reuocādis exulibus Chriſtianis libertateque & dignitatibus reſtituendis.

aut ad publica Imperij opera obeunda vi compulſi fuiſſent, per eaſdem leges iſtis omnibus miſeriis ex inſperato fuere liberati. Eos etiam qui propter conſtantem pietatis confeſſionem eſſent de militaris dignitatis gradu deiecti, benignitas Imperatoris ex ea contumelia rurſus euocauit: libera optione data, vel ædes recipiendi, & prioribus honoris ornamentis potiundi cum dignitate: vel vita tranquilla contentis, ætatem ab omnibus miniſteriis vacuam degendi. Eóſque item qui fuiſſent ad muliebria officia ſeruiliter obeunda, quo dedecore & ignominia afficerentur condemnati, pari ratione atque cæteros liberauit.

Quomodo etiam pro martyribus leges tulerit, & bonis eccleſiaſticis.
Cap. XXI.

Pro martyrũ facultatibus reſtituendis.

ATque iſta fuere de iis hominibus qui hæc incommoda ſuſtinuiſſent, Imperatoris edicto ſancita. De facultatibus autem piorum qui in perſecutione mortem obiiſſent, definitè etiam præſcripſit Imperatoris lex. Nam ſanctorum Dei martyrum fortunas, qui in fidei confeſſione ſupremum vitæ diem egiſſent, à cognatis poſſideri præcepit. Quod ſi nullus ipſis ſupereſſet ſanguinis communione coniunctus, vt eccleſiæ eorum hæreditates adirent. Porrò autem quæ bona Chriſtianorum antea in ærarium relata, & ex eo aut venditione, aut gratuitò ad aliorum vſum abalienata fuiſſent, quæúe in illo ipſo adhuc reperta eſſent, dominis denuò debere reddi munificum Imperatoris edictum in mandatis dedit. Atque benignæ Imperatoris leges paſſim diuulgatæ non ſolum Eccleſiæ Dei & populo Chriſtiano tot tantáque beneficia præſtiterunt: ^ verùm etiam] infidelibus populis, & cunctis gentibus, alij præterea multitudini propè infinitæ, Imperatoris magnificentia elargita eſt. a

---

Quantopere populorum animos recreauerit. *Cap.* XXII.

Conſtantini virtutibus omnes recreati.

VNde omnes qui in noſtris regionibus auditione ſolum accepiſſent ea, quæ iam antè fuerant in altera parte Imperij Rom. geſta, eóſque qui iſtiſ affecti fuiſſent beneficiis, beatos putarent, optarentque vt ipſi tandem paribus potirentur: cum eadem ipſis etiam ante oculos verſarentur, ſe quoque iam in beatorum numero duxerunt: & ſunt ingenuè cõfeſſi, tantum & tam præclarum Imperatorem, tanquam rem quandam nouam & propè inauditam (qualem nulla ætas, quam ſol viderit, aliquando cognouit) mortali hominum generi apparuiſſe. Atque iſti hoc animo fuerunt.

Quòd Deum bonorum authorem palàm prædicauit, & de legum exemplaribus.
Cap. XXIII.

Conſtantinus Deum rerum ſecundarum autorẽ agnoſcit.

POſtquam autem omnes gentes Dei patris virtute Imperatori ſubiectę fuerunt, bonorum ſibi ſuppeditatorum largitorem omnibus palàm prædicauit: cúmque victoriarum quas eſſet conſecutus authorem, & non ſeipſum, agnoſcere, conſtanter teſtificatus eſt: hócque ipſum per edicta quæ literis Latinis Græciſque mandata erant, & ad omnes gentes miſſa, manifeſtò denunciauit.

Lex Conſtantini, de pietate erga Deum, & religione Chriſtiana, in qua hæc continentur. *Cap.* XXIIII.

ATque noſtram orationem de hac re inſtitutam veram eſſe, ſi in ipſa edicta fortè incideris, facilè cognoſcas licet. Duo quidem erãt: alterum eccleſiis Dei, & populo Chriſtiano: alterum, populis infidelibus ſingulas ciuitates incolentibus miſſum. Quod quidem, vtpote ad præſens argumentum valde commodatum, hoc loco citare conſentaneum arbitror: ad eum ſanè finem, vti eius formula hiſtoriæ monumentis prodita, maneat reſeruetúrque ad

Conſtantini leges propria manu obſignatæ.

poſteritatem: quandoquidem & ad veritatis plurimùm, & ad noſtræ orationis confirmationem non minus adferre videtur adiumenti. Deſcripta eſt enim ex primo exemplari ipſius edicti authoritate Imperatoris confirmati, & eius dextera ſubſcri-

pti,

pti, eáque tanquam ſigillo ad fidem huic noſtro ſermoni faciédam obſignati, quod quidem exemplar apud nos cuſtoditum eſt.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVSTVS, PROVINCIALIBVS PALÆSTINÆ S.

Exemplum à vetuſtis temporibus. *Cap. XXV.*

QVanquam erat olim veterum memoria, apud eos qui rectè & ſyncerè de Deo opt. max. ſentiebant, euidens & perſpicua differentia, quæ omnem dubitationem longè ab hominum mentibus diſpulit, quæque etiam quãtum interſit inter eos qui auguſtiſſimam Chriſti religionem ſtudioſè obſeruant, & eos qui oppugnant eandem, atque adeò deſpicatui ducunt, accuratè diſtinguebat: tamen iam & argumentis illuſtrioribus, & ſplendidioribus rebus geſtis, tum huius dubitationis inſcitia, tum quæ ſit præpotentis Dei vis, perſpicuè patefit. Quandoquidem hos qui fideliter ſanctiſſimam Chriſtianorum legem & diſciplinam colãt, nullúmque illius præceptum violare audeant, magna bonorum affluentia, & robur firmiſſimum ad præclaros conatus cum bona ſpe ſuſcipiendos accommodatum: illos autem qui impia mente imbuti ſunt, euentus etiam ipſorum inſtitutis conſentanei ſequuntur. Quod ſi quiſquam, qui neque Deum bonorum authorem agnoſcere, neque officia honeſtati congruentia colere in animum induxerit, aliquid boni ſit conſecutus, euenta rerum ab ipſo gerendarum fidem orationi noſtræ facilè facient. Ac ſi quis ſuperiora tempora hucuſque cõtinuata animo percurrat, & priores res geſtas acie ingenij contempletur, reperiet, omnes qui fundamentum rerum gerendarum in iuſticia & bonitate poſuerint, conatus ſuos ad felicem exitum perduxiſſe, & tanquam ex ſuaui quadam radice dulciſſimum fructũ percepiſſe: at qui iniqua facinora edere aggreſſi ſint, & nullam piam ſanctámque cogitationem erga humanum genus aliquando ſuſceperint, ſed homines exilio multare, illis contumelias facere, bona publicare, cædes, & multa eius generis mala inferre effrenatè moliti ſint, & neque illos aliquando pœnituerit, neque mentem ad meliora conuerterint, ſupplicia appoſitè ipſorum ſceleribus reſpondentia ſubiiſſe.

Conſtantiniana legis pro Chriſtianis edi exemplum.

Chriſtiana religionis præſtãtia felici rerũ ſucceſſu probata.

Improborum infelices exitus.

De iis qui perſequutionem perpeſſi ſunt, ac eorum inflictatoribus. *Cap. XXVI.*

ATque iſta neque temerè, neque ſine ratione eueniunt. Qui enim animo rectè ex iuſticiæ regula inſtituto ad res gerendas ſe conferunt, & timorem Dei opt. Max. aſsiduè animo complectuntur, & firmam erga illum fidem retinent, & terrores periculáque quæ in præſenti vita obiiciuntur, ſpe illa de rebus futuris oſtentata, poſteriora ducunt: hi licet ad tempus rebus aduerſis & incommodis conflictentur: tamen quia pro certo perſuaſum habeant, honores ſibi multo maiores in poſterum reſeruatos, caſus qui incidũt fortuitu, neutiquã ægrè & grauiter ferũt: ſed quò aſperioribus diuexantur moleſtiis, hoc illuſtriora gloria inſignia aſſequũtur. Qui verò iuſticiæ norma cũ dedecore reiecta, Deũ opt. max. non agnouerint: & eos qui illum ſunt fideliter conſectati, contumeliæ & ſupplicio intolerabili obiicere non dubitarint, neque illorum gratia quibus ob talem cauſam pœnas irrogaſſent, ſe quidem miſeros, illos autem felices & beatos (vtpote qui etiã dum tam dira tormenta ſubibant, pietatem erga Deum firmè retinerẽt) iudicarint: iſtorum certè copię complures conciderunt, multę in fugam conuerſæ ſunt, omnis denique bellica expeditio ab his ſuſcepta ad extremam cladem prolapſa.

Pij nonniſi ad tempore affliguntur ab improbis.

Quòd perſecutio, malorum cauſa extiterit iis qui bellorum authores fuerunt. *Cap. XXVII.*

EX huiuſmodi ſceleribus bella peſtifera exorta, ex huiuſmodi vaſtitates perniciosæ: inde etiã diminutiones rerũ ad vitæ vſus neceſſariarũ, inde malorum eiuſmodi nequitiam inſequentium multitudo: inde duces tantæ impietatis editi, qui quidẽ vel extremis ærumnis exantlatis, extremam miſeriã perpeſſi

Bella perſecutores Eccleſiæ vleiſcuntur.

ſunt:vel vitam [c] turpiſſimã]degentes, eam poſtea cum ſupplicia ſuis nequitiis aptè & æqualiter conuenientia ſuſtinerent, morte grauiorem eſſe facilè agnouerunt. Nam quo vehementius quiſque eorum,temeritate quadam inductus, ad diuinam Chriſtianorum legem & diſciplinam expugnandam (ſic enim putabat) vehementius acriúſque incubuit,hoc certè plus hauſit calamitatis:vſque eò,vti ſingulis ipſorum non modò huius vitæ acerbitates,ſed etiam grauiſſimus ille metus ſuppliciorum, quæ ſe expectarent, apud inferos ſubituros, maximam planè afferret moleſtiam.

Deus bonorum adminiſtratorem Conſtantinum delegit. Cap. XXVIII.

Singulari beneficio Conſtãtinum ad reſtaurandam eccleſiam elegit Deus.

Proinde cùm tanta & tam grauis impietas per humanas res permanaret, & Reſpub.velut à morbo quodam peſtifero in periculum funditùs intereundi veniſſet,& ob eam cauſam magna,eáque ſalutari curatione egeret,quódnam quæſo remedium diuinum numen (illud quidem omnino numen putandum,quod ſolum & reipſa eſt,& vniuerſo temporis ſpacio ſatis viriũ ad opem ferendam in ſe continet)quod,inquam,remedium , aut quam rationem ad orbem terrarum ex his malis eripiendum excogitauit? Dicam equidem:quippe beneficia à Deo opt.max.in nos collata ingenuè agnoſcere,eáque egregiè prędicare,reuera glorioſum eſt.Deus quidem certè,cum meum miniſteriũ accuratè quale eſſet exploraſſet,idémque ad ipſius voluntatem explendam idoneum cenſeret, eodem vtens,& à mari Britannico,illiſque partibus vbi ſol rato curſu confecto neceſſariò occidit,initium faciens, eximia quadam potentia & virtute omnia mala quæ homines premebant, profligauit, & [a] è medio prorſus ſuſtulit:]adeò vt mea opera ac diligentia tum humanum genus ad cultum auguſtiſsimæ legis & diſciplinæ [c] reuocatum]eſſet, tum fides ſanctiſſima permagnas ipſo Deo duce faceret progreſsiones.

Piæ in Deum Conſtantini voces,& confeſſorum laus. Cap. XXIX.

Deſtinat in Orientem profectionem piorum cauſſa Cõſtantinus.

IDcirco cum exploratum habeam, eum hoc miniſterium omnium facilè præſtantiſsimum,mihi tanquã quoddam ſuæ ſingularis erga me beneuolẽtiæ indicium commiſiſſe:non meipſum diſſolutum in eo ſedulò exequẽdo, quò illi gratiam referam, præſtabo: & propterea ad regiones in Oriente ſitas (quæ quidem orbis pars,quo aſperioribus calamitatibus implicata tenetur, eo maius firmiúſque auxilium a nobis implorat)iter iam ſuſcipere animus eſt: quippe vniuerſam omnino vitam, & id totum quo ſpiritũ duco,atque adeò omnes animi vires quæ in intimo pectore inſidẽt, Deo opt.max.à me deberi,pro certo perſuaſus ſum. Et quanquam profectò non ſum inſcius,eos qui ſpem in rebus cœleſtibus verè & ex animo ponant,hominum beneuolentia neutiquam indigere: & qui eam in Dei domicilio conſtanter & firmè collocarint, quíque quo magis ſe à rerum caducarum fragilitate ſceleribúſque omnibus ſeiunxerint, hoc plus dignitatis adepturi ſint:tamen graues neceſsitates ad tempus eorum ceruicibus impoſitas, & ſupplicia parum hominum naturæ conſentanea, ab eis qui nec culpæ alicuius affines,nec criminis cuiuſquam rei ſunt,quàm longiſsimè depellere, noſtrarum partium in primis eſſe ſtatuo. An non abſurdum eſt maximè, vt cum eorum animi tolerantia,& conſtans robur, per illos qui ſint eos diuini cultus & religionis cauſa acerrimè perſecuti,ſatis exploratè cognitum ſit,eorum gloria à me, qui Dei obſequio me totum dicauerim,non ad clariſsimum auguſtiſsimúmque ſplendorem extollatur.

Lex pro exulum liberatione,publicorum munerum vacatione,& bonorum haſtæ ſubiectorum reſtitutione. Cap. XXX.

Lex pro exulibus reuocãdis, boniſq; & honoribus ablatis reſtituendis.

OMnes igitur,ſiue qui crudelibus iudicum ſententiis ſubiecti, quibuſcũque tẽporibus illud ipſis contigerit,patriam cum exilio ideo commutare coacti fuerint,quod ad honorem erga Deum & fidem,cui totis animæ viribus ſe conſecrauerant,non neglexerũt:ſiue qui inter Curię miniſtros numerati ſunt,cum in

in eorum numerum non iurè fuiſſent antea relati, omnes, inquam, iſti tum patriis ſedibus, tum ocio conſueto reſtituti, Deo omnium liberatori gratias agant: ſiue præterea, qui rebus ſuis fuerint priuati, & fortunarum omnium amiſſione oppreſſi, huc uſque vitam abiectiſsimam degerint: iſti quoque domiciliis priſtinis, familiis, & facultatibus redditi, Dei opt. max. beneficentia læti fruantur.

Item lex pro reducendis iis qui ad inſulas relegati erant. Cap. XXXI.

QVin etiam eos qui in inſulis inuiti detinentur, iſtius prouiſionis & ſolicitudinis noſtræ beneficio potiri mandamus: vt ſcilicet cum hactenus anguſtis montium receſsibus, & maris fluctibus circumiectis, vndique concluſi fuerint, iam acerba illa ſolitudine, & à natura hominũ penitùs alienata liberati, deſiderio rerum ab ipſis optatarum ſatiato, ſe ad amiciſsimos recipiant: cúmque longo temporis ſpacio in ſqualore & ſordibus odioſis vixerint, reditum, velut prædam repentinam miniméque expectatam nacti, curis præterea moleſtiiſque in poſterum erepti, vitam metus expertem ſub noſtro traducant imperio: qui quidem nos Dei famulos eſſe & gloriamur, & pro certo perſuaſi ſumus: quíque ei quod à ratione alieniſsimum eſt (præſertim cum noſtrum ſit aliena peccata corrigere) ne aures quidem patefacere debemus, [c] nedum] fidem adhibere.

Pro reuocãdis exulibus.

Imperatori à ratione aliena ne audienda quidem, nedũ credenda.

[c] μήτιγε καὶ

Item alia lex, pro iis qui ad metalla cum ſui ignominia & ad publica opera damnati erant. Cap. XXXII.

QVicunque porrò aut ad metalla effodiẽda condemnati ſint, aut ad publicorum operũ miniſteria obeũda addicti, hi continuis laboribus cum grato ocio commutatis, facilius & lenius vitæ genus libera cum poteſtate agãt: immoderatis laborum aſperitatibus in placidam animi remiſsionem conuerſis. Atque ſi qui libertate, quæ eſt omnium communis, exciderint, & ignominia affecti fuerint, iſti cum ſolida lætitia priorem dignitatis gradum, tanquam diuturna peregrinatione ab ipſis abalienatum recuperantes, in ſuam ipſorum patriam maturè ſe recipiant.

Pro liberandis ad metalla damnatis.

Pro confeſſoribus ad rei militaris priſtina munia reſtituendis: vel eorum donanda, ſi vellent, immunitate. Cap. XXXIII.

ILlis item qui iam olim honoribus militaribus donati, ab eiſdem iniuſta & iniqua de cauſa ſunt deiecti (nempe quòd confeſsionem in Deo verè agnoſcendo, illis dignitatis ornamentis longè prætulerunt) libera detur optio, vel rei militari ſe dedendi, quo in priſtino vitæ modo permaneant: vel cum honorata libertate, liberè & pro arbitratu vitam degendi. Rectum eſt enim, & rationi conſentaneum, vt qui in periculis ipſis illatis tam egregiam animi magnitudinem & tolerantiam declarauerint, integram habeant poteſtatem tum otio, tum dignitate, liberè pro animi ſui ſententia perfruendi.

Pro viris militaribus in priſtinam dignitatem aſſerendis.

De ingenuis in libertatem vindicandis, qui ad muliebria opera, vel etiam ſeruitutem addicti erant. Cap. XXXIIII.

POrrò autem, qui nobilitatis ſuæ amplitudine vi diſpoliati, talem quãdam iudicum ſententiam ſubierunt, vt vel in gynæcea, vel in textrinas intruſi, durum & miſerum laborem ſuſtinerent, vel vt cellę penariæ miniſtri fierẽt, quò nihil ſuperior illorum ortus ipſis adferret ſubſidij: hi quoque honoribus, quibus antè fruebantur, & libertatis beneficio potiti, & ad priſtina dignitatis ornamenta reſtituti, deinceps hilari & læto animo vitam degant. Qui item de libertate ſit in ſeruitutem datus, quíque ſe iniqua & inhumana ciuis alicuius vecordia miniſteria ipſi inſueta obire coactum eſſe ſecum admodum deploret: & ſeipſum pro libero ſeruum ex improuiſo factum intelligat, is in libertatem priorem noſtro edicto vindicatus, ſe parentibus ſimilem

Pro aſſerenda ingenuorum libertate.

efficiat, exerceátque labores libero homine dignos: & cogitationem ſeruilium illorum munerum parum ſibi accommodatorum, quæ antea perpeſſus fuerit, penitùs ex animo deleat.

Qui ſuccederent in bonis eorum qui aut martyres aut confeſſores fuerant, aut aliò migrare coacti. Cap. XXXV.

Pro martyrũ confeſſorum, exuliumque poſſeſſionibus hæredibus reſtituendis.

POrrò illud nobis videndum eſt, vt facultates, [c] quibus] ſinguli variis de criminibus falſo illis obiectis orbati fuerint, reſtituantur: nempe ſi qui ſplendidiſſimum diuiniſſimúmque martyrij certamen inuicto & conſtanti animo ſuſtinuerint, & propterea rerum ſuarum amiſſionem tolerarint, & confeſſores conſtituti, ſpem perpetuam in cœlo ſibi compararint: qui item nõ modò ſolum vertere coacti, ſed fortunis etiam priuati fuerint, quòd neutiquam fidem prodendo perſecutoribus ceſſerunt: iſtorum quotquot vita defuncti ſunt, hæreditates cognatis impertiri mandamus. Omnino autem, quibus hæreditates illę debeantur, eſt cognitu perfacile, cum leges eos qui genere propius accedunt, præcipiant hæredes fore: & quòd ratione etiam oportet eos ſuccedere, qui ſint domeſtica conſuetudine coniunctiores, conſtat: pręſertim cum illi ipſi martyres, non criminis vllius conuicti, ſed ſua inducti voluntate, mortem oppetiuerint.

Quibus de ſanguine nemo ſuperfuerat, iis eccleſia inſtituta eſt hæres: ſi quid tamen hi viui cuiquam dediſſent, ratum id firmúmque permaneret. Cap. XXXVI.

Martyrũ hæreditatẽ adeat, ſi deſit hæres.

[c] QVod ſi] nemo de cognatis ſuperſit, qui vlli vel martyrum, vel confeſſorum, vel exulum, quos diximus (qui eiuſmodi de cauſa ſolum verterint) hæres ratione ſuccedat: vt Eccleſia ſemper cuiuſque loci hæreditatem adeat, ratum eſto. Neque erit omnino moleſtum, his qui excedunt è vita, vt eam cuius gratia omnes ſuos labores ſuſceperint, hæredem felices aſſequantur. Præterea hoc neceſſariò proponi debet, quòd ſi qui eorum quos ſupra memorauimus, aliquid de fortunis ſuis, quibus viſum fuit, donauerint, his poſſeſſio iure ſtabilis & firma permanere debeat.

Qui eorum agros, hortos aut ædes poſſederant, reddere dominis cogebantur, exceptis fructibus quos interim percepiſſent. Cap. XXXVII.

Pro martyrũ reſtituẽdis poſſeſſionibus.

ET ne quis error appareat in edicto, ſed vt quid verè voluerit, omnibus ad cognoſcendum in procliui ſit, ſciant omnes: ſi agrum, ſi domum, ſi hortum, ſi quid eorum quę paulo antè poſui, teneant, ipſis & honeſtum & vtile eſſe, vt non ea confiteãtur ſolum, ſed omni abiecta cunctatione reſtituant. Quapropter licet maximè videantur quidam ex iniuſta illorum poſſeſſione maximos fructus cepiſſe, & nos vt iſti repetantur, minimè æquum iudicemus.

Quónam modo illis harum rerum venia à Conſtantino petenda erat. Cap. XXXVIII.

Poſſeſſionum vſumfructum precibus à ſe con velit impetrari Conſtantinus.

TAmen illi ipſi planè confiteãtur, & quos habuerint fructus, & vnde eos collegerint, huiúſque peccati veniam ſibi à nobis concedi poſtulent, vt non modò auaricia antegreſſa tali adhibita correctione à nobis remittatur: verùm etiam Deus opt. max. iſtud pœnitentiæ loco excipiens, benignus & clemens, erratis veniam det. At dixerint fortaſſe, qui huiuſmodi facultatum domini (ſi modò iſtud nomen in illis valere vel debet, vel poteſt) facti ſunt, excuſatione pro ſe allata, quod fieri non poterat vt ſe ab illis rebus abſtinerent, cum tam varium & multiplex miſeriarum cuiuſque generis ſpectaculum palàm eſſet poſitum: quo quidem tempore extiterunt crebræ perditæq; proſcriptiones eorum qui nihil commeruiſſent, eæq; temerè inconſideratéque factæ: crudeles etiam & inſatiabiles perſecutiones, iniuſtæ denique facultatum venditiones. Quod ſi huiuſmodi verbis quidam ſe defendere contendunt, & admonitiones continuas expe-

ctant, ne

ctant, ne exiſtiment ſe illud impunè laturos: præſertim cùm iſta à nobis tam ſedulò adminiſtrentur, quò Deo opt. max. debitum præſtemus obſequium. Quæcunque enim antehac grauis & damnoſa neceſsitas accipere coegerit, ea in præſentiarum retinere nonnihil habet periculi. Ac neceſſum eſt, inſatiabiles cupiditates omnibus modis, id eſt rationibus & exemplis, imminuere. *Ablatur his edictis non parentibus.*

Aerarium, agros, hortos ac domos, eccleſiis ſuis reſignare debere. *Cap.* XXXIX.

NEque enim, ſi quid ærarium earum rerũ quas antè poſuimus, poſſideat, firmè retinere illi liberum erit: imò verò contrà, ſacroſanctas eccleſias nihil omnino [c. δημοσίῳ] dicere audeat:] & quas res ad tempus per iniuriam poſſederit, eas eccleſiis iure reſtituat. Omnia igitur quæ rectè veréque ad eccleſias pertinere videantur, ſiue domus, ſiue agri, ſiue hortus, vel ſi quæ ſunt alia eiuſdem generis, quæ in alicuius poſſeſsionẽ venerint, quo ius nullius qui ad rempub. id eſt ad eccleſiam ſpectat, violetur, ſed omnia ſyncera & ſimplicia maneant, reſtitui mandamus. *Pro reſtituẽdis Eccleſiæ poſſeſſionibus fiſco attributis.*

† De ſacellis & cœmiteriis eccleſiis reſtituendis. *Cap.* XL. [† τὰ μαρτύρια.]

QVin etiam loca illa quæ martyrum corporibus honorata ſunt, & monumẽta glorioſæ illorum è vita diſceſsionis, quis dubitet quin ad eccleſias ſpectent? imò verò etiam, quis non potius iſtud præciperet? quippe cum neque munus preſtantius ſit, neque labor Deo gratior, vel quod plus habeat vtilitatis, quàm diuino ſpiritu adhortante, in his rebus diligentem operam & ſtudium collocare. Quæ etiam iniquis de cauſis improbiſsimis hominibus ablata fuerint, ea vt æquitas poſtulat reſtitui, ſanctiſque denuò eccleſiis integra reddi iubemus. Cæterùm quoniam perfectæ & ſingularis prouidentiæ eſt, ne iſtos quidem ſilentio præterire, qui aut iuſta emptione aliquid ab ærario acquiſiuerint, aut gratis conceſſum retinuerint, & ad huiuſmodi res occupandas cupiditate quadam inexplebili temerè ruerint: ſciant, quicunque fuerint de genere illo, ſibi (quanquam harum rerum cauſa, quas coemere auſi ſunt, noſtram erga ipſos beneuolentiam maximè abalienare laborârunt) à nobis, quantum ratio commodè ferre poterit, benignè proſpectum iri. *Pro reſtituẽdis eccleſiæ locis in quibus ſepulti martyres.*

Eximia ad colendum Deum exhortatio. *Cap.* XLI.

HÆc igitur hactenus ſermone noſtro prouecta ſint. Verùm quoniam virtus Dei omnipotentis euidentiſsimis argumentis manifeſtiſsimíſque ſeſe oſtendit, cùm ad optima cohortando, tum benignè mea cauſa adeò firma apportando ſubſidia, vt iis acerba calamitas, quæ cunctas res humanas antea diſtrictas tenuit, iam ex omni mundo radiis ſolis colluſtrato prorſus exempta: vniuerſi ſimul & ſinguli accurata cura & cogitatione circumſpicere debetis, qualis tandem illa poteſtas fuerit, quæ ſemen (vt ita dicam) perditiſsimorum hominum deleuerit, labefactaritque: bonorum autem lætitiam quaſi denuò reuocatam, in omnes regiones affatim fuderit, & omnibus conceſſerit poteſtatem, tum officia diuinę legi ac diſciplinæ conſentanea cùm omni obſeruantia præſtandi: tum illis qui ſe huic conſecrauerunt, honeſta virtutis munera ſedulò excolendi: qui quidem, tanquam ex craſſa caligine emergentes, quia eximia ſunt ſacrarũ literarum cognitione imbuti, de cæterò debitum cultum erga Deum, & honorem pium, eique congruentem declarabunt. *Concluditur epiſtola Conſtantini ad Palæſtinæ præſides.*

Quomodo Conſtantinus leges quas tulerat, reipſa confirmauerit. *Cap.* XLII.

IStud primũ Imperatoris edictũ ad nos miſſum, iſta præcepit. Statim verò, quæ lege fuêre præſcripta, reipſa proceſſerunt: & omnia contraria his quæ paulò antè à crudelibus tyrannis patrata fuiſſent, geſta ſunt: Imperatoriſq; beneficiis potiebantur hi, quibus ea tribui lege ſancitum fuit.

Quomodo magiſtratus qui Chriſtiani eſſent, ad honores extulerit: qui verò gentiles erant, ſacrificare interdixerit. *Cap.* XLIII.

Chriſtiani ad magiſtratus euecti.

EX his verò rebus Imperator abiens, alias res illuſtres & magni momenti cœpit aggredi. Ac primùm gentibus per varias prouincias diſperſis, præfectos, qui maximam partem ſalutari Chriſti fidei ſe addixiſſent, miſit: qui verò Gentilium conſuetudinem ac ritus imitari viſi ſunt, his ne ſacrificia eidolis immolarent, interdixit. Eadem lex ab eo lata fuit de illis dignitatis gradibus, qui prefectorum honores ſuo ſplendore ſuperabant. Aut enim ſi Chriſtiani erant, ita ſe gerere præcepit, vti appellationis ipſorũ dignitas poſtulabat: aut ſi aliter animo affecti, mandauit, ne eidolis hoſtias offerrent.

Infideles idolis ſacrificare vetiti.

De legibus quæ prohibuerunt ſacrificia, ſacras autem ædes extruere mandauerunt. Cap. XLIIII.

Leges Conſt. pro abolenda ſuperſtitione.

DEinceps duæ leges in eandem ſententiam promulgabantur: altera, quæ vetuit deteſtabilia eidololatriæ ſcelera, quæ iam olim in quaque ciuitate & regione fieri conſueuiſſent: & ne quiſquam vel ſtatuas erigere, vel curioſas & ſuperuacaneas diuinationes moliri, vel denique ſacrificare auderet. Altera, quæ iuſſit templa exædificare, Deique eccleſias tum longitudine tum latitudine ampliores effici: vt in poſterum omnes homines (vt complectar breui) inſano illo & ſuperſtitioſo multorum deorum colendorum ritu è medio ſublato, Deo opt. max. reconciliarentur. Talia enim tum animo inſtituere, tum his qui prouinciis præfuerunt per literas ſignificare, Imperatorem ſua ipſius erga Deũ ſanctimonia incitauit. Lex præterea illud eſt in ſe complexa, vt pecuniis largiendis non parceretur, ſed à theſauro regio promerentur ad parandas res illis inſtitutis neceſſarias. Quinetiam ad eccleſiarum præſides paſſim de eiuſmodi rebus literas dare dignatus eſt, háſque primas ad me miſit.

Pro extruẽdis eccleſiis.

Conſtantini epiſtola ad Euſebium & alios epiſcopos, vt magiſtratuum procuratione ædificarentur eccleſiæ. Cap. XLV.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVguſtus Euſebio S.

Conſtãtini ad Euſebium litera pro eccleſiarum conſtructione.

QVemadmodum ad hoc vſque tempus, ob impiæ voluntatis inſtitutum, & grauem tyrannidem ſeruos Dei perſequentem, pro certo cognoui, & ſatis perſuaſum habui, omnium eccleſiarum ædificia vel negligentia corruiſſe, vel impendentis periculi metu, [c] minimè pro vt debuerant,] refecta fuiſſe, frater chariſſime: ſic nunc cum libertas omnibus reſtituta ſit, & draco ille Dei opt. max. prouidentia, noſtróque miniſterio, de communi Reip. adminiſtratione depulſus: arbitror equidem & virtutem ac potentiam diuinam omnibus ſatis conſtare: & eos qui vel timore, vel infidelitate in peccata lapſi ſunt, cum illud quod reuera bonum eſt, ſatis perſpiciant, in veram & rectam viuendi viam rediturous. Quibuſcunque igitur eccleſiis vel ipſe præſis: vel alij epiſcopi, presbyteri & diaconi vbicunque terrarum, quos noſti, præficiantur, vobis omnibus videndum eſt, vt earum ædificia ſedulò accurentur: quo vel ea quæ remanent reficiantur, laxioráque fiant: vel vbi neceſſitas poſtulauerit, de integro exædificentur. Quæ verò res ad ædificationem neceſſariò requiruntur, eas quidem cùm ipſe, tum alij tuo nomine, à præfectis & magiſtratibus prouinciarum petent. hiſce enim per literas à me ſignificatum eſt, vt omni ſtudio & propenſione animi ea quæ fuerint à tua ſanctitate perſcripta, ſubminiſtrent. Deus te, frater chariſſime, diu florentem ſeruet. Iſta literis prodita, quibuſque eccleſiarum præſidibus, in ſingulis nationibus ætatem degentibus, miſſa fuêre. Ea quoque ſedulò exequi, quæ erant his congruentia, prouinciarum præfectis mandatum: ac quæ legibus erant ſancita, illa etiã reuera cum magna celeritate confecta.

c. μὴ ἀξίως

Quòd contra eidolorum cultum ſcripſerit. Cap. XLVI.

Præterea

PRæterea Imperator cum ſacroſanctam diſciplinam quæ ad Dei cultũ pertinet, augere ſtuderet, omnibus prouincialibus cuiuſque nationis, qui falſo idololatriæ errore ante ipſius ætatẽ implicati fuiſſent, literas dedit: prudentique perſuaſione cohortatus eſt eos, qui ipſius parebant imperio, vt Deum omnium authorem agnoſcerent, & ipſum Chriſtũ palàm & perſpicuè ſuum Seruatorem eſſe profiterentur. Atque iſtas literas Imperatoris ipſius manu ſcriptas, ad præſentem hanc noſtram hiſtoriam neceſſariò arbitramur adiungendas, vti audire Imperatorem videamur, idem illud hoc modo quaſi omnium hominum auribus inculcantem.

Scripſit ad prouincias contra idolorum cultũ Conſt.

Conſtantini ad prouincias contra errorem multiplicis deorum cultus decretum, & de virtute & vitio, præfatio. *Cap. XLVII.*

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVGVSTVS, PROVIN- *cialibus Orientem incolentibus S.*

» QVæcunque firmiſſimis ſummiſq; naturæ legibus cõtinẽtur, ea omnia
» prouidentiæ & diuinæ ſolertiæ per ipſorum deſcriptionem diuinitùs
» ordinatam, ſatis illuſtre ſpecimen omnibus dant. Neque vlla exi-
» ſtet dubitatio, quin accurata ſynceræ rationis, & rerum ſimul in cer-
» nendi ſenſum incurrentium comprehenſio, vno veræ & perfe-
» ctæ virtutis ſubſidio adiuncto, ſit eos (quorum animus, ſcientiæ quaſi veſtigiis re-
» cta inſiſtens, ad illum finem fertur) tandem ad Dei cognitionem deductura. Qua-
» propter quiſque vir prudens non aliquando animo conturbetur, cum multos ani-
» maduertat contraria vitæ inſtituta conſectari. Virtutis enim decus in occulto latô-
» ret, ſi non vitioſitas, vitam peruerſam & inſolentem illi tanquam ex aduerſo reſpõ-
» dentem opponeret. Verũ quod & virtuti corona ſit propoſita, & iudicio Dei ſum-
» mi omniũ moderatoris coerceatur vitioſitas, ego quo ad fieri poteſt, iuxta eam ſpẽ
» quæ ea de re meo in animo inſidet, perſpicuè vobis omnibus aperire conabor.

Confeſſio fidei Conſtantini manu ad prouincias ſcripta.

Bonos malorũ vita moueri non debere.

De pij Conſtantini patre, & Diocletiano, & Maximiano perſequutoribus. *Cap. XLVIII.*

» IMperatores, qui ante hoc tempus ad Reipublicæ gubernacula ſede-
» runt, propter agreſtes credo & inhumanos mores exhæredati ſunt.
» Atque vt pater meus, admirabili cum pietate, in omnibus ſuis rebus
» gerendis, Deo patre inuocato, ſolus clementiæ opera executus eſt: ſic
» reliqui omnes inſano animo & furioſo affecti, ad immanitatem po-
» tius quàm humanitatem ſuas curas & cogitationes contulerunt: quæ ſanè illis re-
» gnantibus, vera religione euerſa, vehementer creuit. Crudelis enim eorum nequi-
» tia vſque eò exardeſcere cœpit, vt cum omnes res diuinæ pariter atque humanæ
» pacatæ & tranquillæ conſiſterent, inteſtina perſecutionis bella ab illis excita-
» rentur.

Conſtantij & ſociorum Imperatorum diſpares mores.

Quòd Apollinis oracula, qui propter iuſtos homines reſponſa reddere non potuerat, perſequutionis cauſa extiterint. *Cap. XLIX.*

» APollinem autem id temporis, ex antro quodam & tenebricoſo receſſu,
» non ex ſacerdotis ore hoc oraculum edidiſſe ferunt: Iuſtos qui in terris
» verſabantur, impedimento ipſi fuiſſe, quo minus vera loqueretur: &
propterea falſa oracula ex tripode edita eſſe: † indéque etiã factum eſſe, vt comam demitteret. Oraculo igitur hoc modo exagitato, hominum malicia de ea re conqueri cœpit. Sed videamus, iſta quem ad exitum venerint.

† Poſt ἀνῆ videtur deeſſe μάντις, hoc ſenſu. Id eius vates crinibus effuſis furore acta malum hominibus cõtingere loquebat

Apollo propter iuſtos mutus.

Vnde truculentiſſimus tyrannus anſam ſibi arripuerit, ad exquiſitiſſima in Chriſtianos ſupplicia comminiſcenda. *Cap. L.*

Chriſtiani Apollinis oraculo iuſti, vnde perſecutionis cauſa.

TE iam Deum altiſſimum cõteſtor, me verum dicturum. Audiebam, cum iam puer admodum eſſem, eum, qui illo tempore principẽ locũ inter Romanos Imperatores obtineret, miſerum, planè miſerum, errore cæcatum, à ſatellitibus ſuis curioſè inquirẽtem rogaſſe, quínam eſſent illi in terris iuſti? Quendámque ex vatibus ſuis reſponſum dediſſe, eos eſſe Chriſtianos. Tyrannum autem reſponſum illud tanquam mel ore auidè arripientem, gladios, qui erant ad iniuriã vlciſcendam excogitati, contra ſanctos viros omni labe & reprehenſione carentes intentaſſe. Extẽplò igitur mandata crudelibus ſicariis, quorum manus erant cæde & ſanguine reſperſæ, data eſſe: iudicéſque miſſos, vt celeres animi motus a natura datos, ad acerbiora ſuppliciorum genera inuenienda intenderent.

Quot contra Chriſtianos tormentorum genera excogitata fuerint. *Cap. LI.*

† LIcuerat tum, licuerat inquam cernere, quanta cum animi alacritate, egregij pietatis athletæ, in credulitate cõtinua, non vulgares, ſed nouas in dies ſingulos afflictationes pertulerint. Quippe modeſtia, quã nullus hoſtis aliquando læſerit, furorem iracundorum & amentium ciuium multo effecit truculentiorem. Quæ incẽdij flamma fuit, quis cruciatus, quod tormentorum genus, quod non fuerit omnium ſanctorum corporibus, nulla ætatis ratione habita, irrogatum? Eo tempore terra reuerà lachrymas effudit: mundus res vniuerſas ſuo complexu coercens, tabido cruore inquinatus, fletum edidit: dies etiã ipſa præ lugubri prodigij calamitate obſcurata eſt. Sed quid iſta commemorem? † ἐξῆν τότ᾽ ἰδεῖν

Perſecutionis furor.

Quòd Barbari Chriſtianos ſumma cum humanitate ſuſceperint. *Cap. LII.*

Barbarorũ in Chriſtianos humanitas.

BArbari inde iam gloriantur: qui quidem eos qui per idem tẽpus à nobis aufugerent, in tutelam receperunt: & licet illos tenuerint vt captiuos, tamen humaniſſimè tractarunt. Nam non ſolum in ea ſecuritate collocarant, vt ſalutem, ſed etiam vt religionis ſuæ inſtituta & ritus retinere poſſent. Et iam Romani hanc maculam ad longinquum tempus continuatam ſuſtinent, quam Chriſtiani eis imprimebant eo tempore, quo ex eorum ditione eiecti ad Barbaros confugerunt.

Cuiuſmodi plaga exceperit illos, qui propter vaticinationem, perſequutionum authores extiterant. *Cap. LIII.*

Perſecutionis authores funditus ſublati.

SEd quid attinet plurib⁹ mœrores illos, & cõmunẽ totius orbis luctũ perſequi? Sceleris verò authores, præterquam quòd in Acherontis barathrũ ad perpetuum cruciatum detruſi fuerunt, turpem præterea vitæ exitũ, quo miſerè interierunt, ſunt conſecuti. Nam bellis inteſtinis mutuò extincti, nec nominis, nec generis ſui veſtigium reliquerunt. Quod planè non obtigiſſet illis, niſi impia illa oraculorum Apollinis diuinatio vim quandam adulterinã & adumbratam, qua in fraudem inducebantur, in ſe fuiſſet complexa.

Præconium Conſtantini in Deum, & ſigni crucis confeſſio, & pro eccleſiis & populis precatio. *Cap. LIIII.*

Conſtantini pro eccleſia preces.

TE iam Deum opt. max. oro, obteſtórque, ſis Orientis incolis clemens & propitius: & omnibus prouincialibus diuturna calamitate contritis, per me famulũ tuum curationẽ adhibeas. Atque iſta non ſine cauſa, ô omniũ Domine, & ſancte Deus, abs te poſtulo. Tuo enim impulſu res ſalutares & aggreſſus ſum, & confeci: tuoq; vexillo vbique hoſtibus oppoſito, exercitum ab illis triumphantem duxi. Quinetiam ſi quando Reip. vſus poſtulat, illa ipſa tuæ virtutis ac potentiæ inſignia ſequens, cõtra hoſtes audacter procedo. Et propterea etiam tibi animum meũ amore & timore ritè ſyncereq; temperatum, totum dedo. Nam nomen tuum ingenuè amplector: virtutem tuam, quam multis argumentis declaraſti, quáque meam fidem firmiorem reddidiſti,

ſanctè

ſanctè veneror. Meos igitur humeros huic operi ſubiicere equidem maturo, vt tuam auguſtiſſimam ſanctiſſimámque domum, quàm nefarij illi & impij graui vaſtationis ſcelere labefactarunt, in integrum reſtituam.

Christianos optauit eſſe omnes, coegit neminem. *Cap. LV.*

POpulum tuum pacem colere, & à ſeditione liberum vacuúmq; eſſe, pro communi totius orbis & cunctorum hominum emolumẽto exopto. Qui autem errore ducuntur, parem cum fidelibus pacis & tranquillitatis oblectationem, læto animo capiant. Ipſa enim recta communitatis & ſocietatis humanæ moderatio, etiam ad illos in rectam viam deducendos, valebit plurimum. Nemo alteri exhibeat moleſtiam: quod cuiuſque animus vult, hoc quiſque tranſigat. At verò rectè de Deo ſentientibus penitùs perſuaſum eſſe debet, ipſos ſolos, quos ipſe vocas vt in ſacratis tuis legibus acquieſcãt, ſanctè & incorruptè vitam tracturos. Qui verò ſeipſos inde abſtrahũt, commenticij erroris delubra pro arbitratu habeant: nos autem ſplendidiſſimum tuæ veritatis domicilium, quod natura nobis largitus es, teneamus. Hoc etiam illis optamus, vt videlicet per communem concordiam, lætitiam animo percipiant.

Pro gentibus, quos vt ad Christianiſmũ trahi nõ vult.

Præconium alterum in Deum, qui per filium ſuum lapſos in errores illuminauit. *Cap. LVI.*

QVod verò ad hoc noſtræ religionis inſtitutum attinet, non nouum aut inauditum eſſe credimus: ſed te ex eo tempore, quo hæc vniuerſarum rerum fabrica firmè coagmentata fuit, idem ipſum cum tuo venerando cultu obſeruandum præcepiſſe. Cæterùm humanum genus hallucinatum eſt, variis errorum opinionibus à veritate abductum: at tu per filium tuum, vt peruerſitas illa non in dies magis magíſque ingraueſceret, puro lumine porrecto, omnes in tui memoriam reuocaſti.

Gratiarum actiones pro beneficiis humano generi collatis.

Præconium item aliud in Deum, ex orbis vniuerſi adminiſtratione. *Cap. LVII.*

TVa potentia nos innocentes & fideles reddit: tuæ res geſtæ iſta confirmant. quippe ſol & luna ratum ſuum & legitimum curſum tenent: neque ſidera abſque ordine, totius mundi orbem luſtrant: temporum viciſſitudines certa lege reuoluuntur: ſolida terræ ſtabilitas tuo verbo continuatur: ventus præſtituto tempore, motum ciet: aquarum lapſus præcipitans immenſo quodam & infinito curſu fertur: mare immobilibus terminis circuncluditur: quodcunque per terram pérque Oceanum fuſum eſt, hoc vniuerſum ad mira quædam & ſingularia hominum commoda fabricatum eſt. Quæ res niſi voluntatis tuæ nutu atque arbitrio adminiſtrarentur, ſine controuerſia tanta diſcrepantia, & tam magna potentiæ, quæ in illis cernitur, diſſenſio, vniuerſæ vitæ humanæ eſſet, rebúſque omnibus vaſtitatem allatura. Nam ipſę inter ſe confligentes, multo grauius cùm humano genere confligerent: quod etiam faciunt, licet oculis non cernantur.

Aliud rurſus præconium in Deum, qui ſemper bona quæ ſunt, homines docet. *Cap. LVIII.*

DEus opt. max. & omnium Domine, tibi maxima habeatur gratia. Nam quanto magis humana natura variis & diſcrepantibus ſtudiis opinionibúſque duci intelligitur, tanto pluris apud eos qui rectè ſentiunt, quiq; curam veræ & perfectæ veritatis gerunt, diuini verbi diſciplinæ æſtimãtur. At verò ſi quis ſit qui ſe ſanari non ſinat, alteri qui ſanari vult, non vitio vertat. Nam medendi facultas, quæ morborum curationibus pręeſt, omnibus in medio propoſita eſt. Tantum cauẽdum, ne quis iſtud religionis inſtitutum violet, quod res ipſæ purum & integrum eſſe commonſtrant. Fruamur igitur omnes boni illius communione, quod nobis datum ſit, hoc eſt pacis: noſtráque mens ab omni quod illi aduerſetur, ſit omnino ſeparata.

Hortatur ſub edicti finem, vt nemo alteri negotium exhibeat.

Cap. LIX.

Pro mutua pa ce retinenda.

ATtamen quod quiſque ſibi perſuadeat ſatis probum & ſpectatū eſſe, in hoc alteri ne ſit offenſioni: imò verò quodcunque alter vel norit, vel intellexerit, illo quidem proximum, ſi fieri poteſt, iuuet: ſin fieri non poteſt, miſſum faciat. Aliud eſt enim, certamen pro immortalitate ſponte ſuſcipere: aliud, ſupplicij metu cogi. Hæc dixi, hæcq; pluribus, quàm id quod erat tenuitati meæ propoſitū poſtulabat, propterea perſecutus ſum, tum quòd veram fidem occultare nolueram: tum maximè omnium, quòd iam nonnullis (vt audio) in ore eſt, templorum ritus ſublatos: † hoc eſt, vt ego dico, tenebrarum erroris in falſis diis colendis poteſtatem prorſus abrogatam eſſe. Quod planè omnibus hominibus penitùs credo perſuaſiſſem, niſi quòd violentus peruerſi erroris impetus ad Reip. euertendæ periculum præter modum in quorundam animis penitùs inhæſerit.

Excuſat ſcripti prolixitatē

Quomodo ab vrbe Alexandrina quæſtiones propter Arium incæperint.

Cap. LX.

TAlem ſermonem Imperator, tanquam eximius Dei præco, prouincialibus omnibus per literas ſuas communicauit, quò ſubiectos ſibi tum à diabolico errore depelleret, tum ad verum Dei cultum ſectandum exhortaretur. Ad quem, iis rebus iam egregiè nobilitatum, rumor de tumultu quodam, non exiguo illo quidem in eccleſiis concitato, perlatus eſt: cuius auditione perculſus, ei cœpit remedium excogitare. Tumultus ille talis fuit: Dum populus Dei gloriabatur, rerúmque honeſtarum actionibus ſeſe efferebat, metúſque, qui extrinſecus aliquid moleſtiarum faceſſebat, erat ablatus, & eccleſia illuſtri quadam (vt ita dicam) & tranquilla pace vndique cœpta muniebatur, inuidia noſtris bonis inſidias ſtruens, callidè irrepſit, inq; media epiſcoporum frequentia primùm tripudiare cœpit: eóſque diuinorum decretorum diſcutiēdorum cauſſa, in ſeditionis coniecit certamē: deinde quaſi ab exigua ſcintilla ingēs incendiū excitauit. Quod quidem ab eccleſia Alexandrina tanquam à ſummo capite exorſum, omnem Ægyptum, Libyam & Thebaida deinceps peragrauit. Iam verò per reliquas prouincias & ciuitates eò vſque diffudit ſeſe, vti non modò eccleſiarum præſides verborum contumeliis ſe mutuò concidere, ſed etiam reliquorum hominum multitudinem diuerſè diſtractam (dum hi in iſtorum, illi in aliorum ſententiam inclinarent) cernere licuiſſet. " Eò porrò] turpitudinis rerum geſtarum ſpectaculum prolabebatur, vt iam in mediis infidelium theatris ſacroſancta diuinæ noſtræ doctrinæ inſtituta, turpiſſimi ludibrij notam ſubiret.

Tranquillam religionem adoritur inuidia.

Arianiſmus vnde cœpit, & quantum Eccleſiæ nocuit.

c. δὲ βόρ- βο. δὴ

De Ario & Melitianis. *Cap. LXI.*

NOnnulli in ipſa Alexandria de ſummis religionis Chriſtianæ myſteriis iuueniliter & inconſultè digladiari: alij per vniuerſam Ægyptum, & ſuperiorem Thebaidem, de controuerſia quadam iam pridem inter ipſos concitata decertare cœperunt, adeò vt vbique eccleſiæ in varias partes dirimerentur. Et quoniam vniuerſum eccleſiæ corpus his rebus laborabat, tum tota Libya vehementer eiſdem afflictata fuit, tum reliquæ exterarum prouinciarum partes pariter in morbi ſocietatem venerunt. Nam qui Alexādriæ diſſidebant, ad epiſcopos aliarum prouinciarum, alij ad alios legatos mittebant: illi autē in alterutram partem diuulſi, ſimili ſeditionis flamma incendebantur.

Epiſcoporum diſſenſio.

Quomodo Conſtantinus miſerit ad Alexandrinos de pace componenda legatum.

Cap. LXII.

QVibus auditis Imperator animo ſupra modum dolens, rémque illam propriæ calamitatis loco ſtatuens, confeſtim virum ex nūmero piorum, quos habuit circa ſe, quem modeſta fidei virtute ſatis † ſpectatum, & ſuperioribus temporibus pietatis confeſsione inſigniter decoratum intelligebat, mittit, vt pacem

† Hoſiū, Corduba epiſcopū nominat Socrates lib. 1. cap. 4

pacem inter eos qui Alexandriæ diſcordabant,conciliaret: literáſque ad eam rem in primis accommodatas, per eundem ad ſeditionis authores dat: quas quidem, cum illuſtre teſtimonium prouidentiæ & ſolicitudinis de populo Dei ſuſceptæ complectantur, in hunc qui de eo inſtituitur ſermonem inſerere conſentaneum videtur:quæ ſe habent ad hunc modum.

Studet miſſa legatione epiſcoporum diſſidia componere Conſtantinus.

Conſtantini ad Alexandrum epiſcopum & Arium presbyterum literæ, & pro pace tuenda ſolicitudo. *Cap. LXIII.*

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVSTVS, *Alexandro & Ario.*

IPſum, vt par eſt, meorum inſtitutorum adiutorem & conſeruatorem omnium, Deum teſtem adhibeo, iſtarum rerum, quas mihi reipſa obeundas ſuſcepi, duplicem cauſam extitiſſe. Primùm enim, vt omnium gentium de numinis cultu opinionem ad vnius habitudinis ritúſque formam traducerem: deinde, quòd in animo habebam, corpus totius mundi, tanquam [a] graui aliquo morbo acerbè vexatum, ad ſanitatem reſtituere. Quæ ſanè accurata ratione conſiderans, alterum eorum interiore mentis acie, id eſt conſilio, efficiendum ſtatuebam: alterum autem copiarum militarium ſubſidio & viribus, quoad poteram, præclarè gerere conabar: perſuaſum habens, ſi omnes veros Dei cultores communi concordiæ vinculo, ſicut mihi in optatis erat, deuincire poſſem, vniuerſæ noſtræ reip. ciues ſe ad pia eorum inſtituta breui conuerſuros.

Conſtantini ad Alexandrum & Arium literæ.

A. τοσούματι πάχον κακῶς διορθώσασθαι.

Quòd quæſtiones apud Afros agitatas reprimebat. *Cap. LXIIII.*

PRoinde cum inſania quædam intolerabilis, propter temerariam leuitatem quorundam, religionem à populo obſeruatam in varias ſectas diſcindere molientium, vniuerſam Africam occuparet, hunc morbum, cum ipſe leuare cuperem, nullum aliud remedium ei curando ſatis idoneum inueniebam, quàm vt quoſdam ex veſtrûm numero adiutores ad conciliationem hominum inter ſe diſſentientium [c] mitterem:] quo inuidia, communis totius orbis inimica (quæ ſacris noſtris conuentibus aduerſatur) penitùs reſtinguerentur.

Quæ fuit hæc miſſa legatio.

c. ἀποστέλλοιμι.

Quòd pietas ortum ab Oriente ſumpſerit. *Cap. LXV.*

ET quoniam veri luminis vis, & ſacræ religionis diſciplina, quæ Dei opt. max. beneficio ex quibuſdam Orientis quaſi ſinubus egreſſa eſt, vniuerſum ſimul orbem terrarum ſuo ſplendore colluſtrauit: non ſine cau[ſa [c] vos] eam religionem profitentes, quos tanquam quoſdam gentium duces ad ſalutem fore exiſtimo, non modò propenſo animi ſtudio, verùm etiam exquiſito oculorum obtutu inueſtigare conabar. Nam ſimulac illuſtri contra hoſtes parta victoria verè triumphaſſem, [c] iſtud] potiſſimum conquirere inſtituebam, quod omnium facile præſtantiſſimum iudicarem.

Ab oriente cœpit Chriſtiana religio.

c. ὑμᾶς

c. ὅτι

Quòd de ſeditione anxius, quæ ad pacem ſpectabant conſuluerit. *Cap. LXVI.*

SEd ô præclariſſimam & verè diuinam prouidentiam. quale & quàm lethale vulnus auribus meis, imò verò [c] ipſi animo] inflictum fuit, cum audiuiſſem ſeditionem inter vos concitatam, multo plus habere acerbitatis, quàm eas res quas ibidem ante geſtas fuiſſe cognouimus: adeò vt iam veſtræ eccleſiæ membra, ex quibus ſperabam aliis medicinam petendam fore, multo maiore curatione egeant. Ac mihi de principio & cauſſa iſtarum rerũ accuratè cogitanti, valde exilis, & neutiquam tanta contentione digna viſa eſt. Quapropter ad hanc epiſtolam ſcribendam neceſsitate adductus, non ſolum ad veſtrûm vtriuſque prudentiam ſcribo: ſed etiam diuinam prouidentiam in hac re adiutricem fore obteſtor, méque etiam communem veſtræ mutuæ diſſenſionis arbitrum, tanquam pacis moderatorem non ſine cauſa adhibeo. Quandoquidem

Angit Imperatorem diſſenſio in eccleſia.

Studet pacis autor eſſe.

c. τῆς καρδίας

Deo opt. max. mihi opem ferente, quamuis maior eſſet diſſentiendi occaſio: tamẽ ſpero oratione piis audientium mentibus adhibita, quemque ad id quod ſit vtilius, facilè me poſſe traducere. Quapropter cum cauſa tam exigua ſit, illa quidem quæ totius veſtræ reip. commoda impedire videatur, quid eſt quamobrem nõ expeditiorem & multo faciliorem diſſidij correctionem ſpondeat?

Vnde nata ſit quæſtio inter Alexandrum & Arium, & quòd talia haudquaquam erant diſquirenda. Cap. LXVII.

Arianiſmi principium ex contentione Arij & Alexandri.

INde igitur præſentis cõtrouerſiæ fundamentum intelligo iactum eſſe, quòd tu Alexander à presbyteris de loco quodam in Sacris literis ſcripto quærebas, imò verò de inani quadam quæſtionis particula ſciſcitabaris, quid quiſque illorum ſentiret: túque Arie iſtud quod neque initio animo complecti, at cum fuiſſes complexus, ſilentio præteriiſſe debebas, inconſideratè effutiuiſti. Vnde diſcordia inter vos concitata, tum conuentus qui in eccleſia fieri ſolet impeditus: tum populus ſanctiſſimus variè in vtramque partem diſtractus, ex totius corporis Eccleſiæ compage diuulſus eſt. Proinde vterque veſtrûm viciſſim veniam alteri tribuens, illud approbet, ad quod non ſine cauſa veſter conſeruus vos cohortatur. At quid iſtud eſt? vt de rebus eiuſmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum reſpondeatis.

Quęnam vitanda de religione quæſtiones & quare.

Tales enim quæſtiones, quales nulla lex canónve eccleſiaſticus neceſſariò præſcribit, ſed inanis diſſoluti ocij certatio proponit, licet ad ingenij acumen exercendum inſtituantur: tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temerè efferre, neque vulgi auribus inconſulto concredere. Quotus enim quiſque eſt, qui rerum tam grauium, tantáque obſcuritate inuolutarum vim, vel ſatis accuratè peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod ſi quiſquam ſit qui iſtud ſe facile efficere & conſequi poſſe confidat, quota quæſo eſt illa multitudinis pars, quam poſſit efficere vt idem ipſum intelligat? Aut quis tandem eſt, qui incurioſa quæſtionum eiuſmodi peruestigatione, extra prolapſionis periculum poſſit conſiſtere? Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda eſt, ne vel cùm nos præ noſtri ingenij imbecillitate, quod propoſitum eſt, explanare non poſsimus: vel auditores inter docendum, præ intelligentiæ tarditate ad accuratam ſermonis inſtituti comprehenſionem peruenire non queant: ex re alterutra populus aut in blaſphemiæ, aut in diſſenſionis neceſsitatem incurrat. Quare & interrogatio temeraria, & inconſulta reſponſio, veniam vtrique veſtrûm ab altero impetrare debet.

Hortatur ad reconciliationẽ à facili.

Neque enim de ſummo in Sacris literis præcepto, vobis anſa ad digladiandum oblata eſt: neque nouus vllus de religione diuina introductus error: ſed vnam eandémque tenetis de fide ſententiam, ita vt facilè poſsitis ad ipſum communionis conſenſum venire. Nam non eſt cõſentaneum, vt propter veſtram imprudentem de adeò paruis exiguiſque rebus mutuò concertationem, tanta populi multitudo ad diſſenſionem rapiatur:: imò verò non modò non eſt conſentaneum, ſed omnino nefas eſſe exiſtimatur.

Ab honeſto, & vtili.

Verùm vt rem breuiter exemplo quodam animis veſtris mecum recognoſcatis, dicam. Non vos præterit, opinor, philoſophos ipſos vnius quidem diſciplinæ profeſsione omnes inter ſe conſentire: ſæpe tamen in aliqua parte opinionũ, quas aſſeueratione affirmant, diſcrepare ſolere: qui licet diſciplinæ cauſa, quam quiſque illorum tuetur, diſſentiant, tamen ob profeſsionem, qua conſpirare videntur, denuò inter ipſos in gratiam redeunt.

A ſimili.

Quod ſi ita ſe res habet, quid eſt cur non ſit multo conuenientius, vt qui famuli præpotentis Dei conſtituti ſumus propter ipſum religionis inſtitutum, quod profitemur conſentientibus animis inter nos ipſos concordemus? Cæterùm accuratiore cogitatione conſideremus, & mente attentiore hoc quod iam à me dicetur circumſpiciamus, num rectè ſe habeat, vt per leuem & inanem verborum contentionem fratres fratribus reluctentur: & eximia concordia, impia ſimultate per nos, qui de rebus tam exiguis miniméque neceſſariis inter nos confligimus, miſerè diſcerpatur? Popularia quidem ſunt iſta & puerili inſcitiæ magis quàm ſacerdotum & prudentiũ hominum ſapientiæ congruentia.

Hortatio

Hortatio ad concordiam. *Cap. LXVIII.*

NOſtra ſponte igitur diabolicas tentationes euitemus. Et quoniam Deus opt. max. conſeruator omnium, communem ſuæ gratiæ lucem omnibus porrexit: idcirco mihi eius famulo quæſo per vos liceat, vt illius prouidentiæ ſubſidio adiutus, meum conatum ad eam lucem propagandam ſuſceptum, feliciter ad exitum perducam: atque etiam vt ipſius populum, tum verbis compellando, tum miniſterium diligenter erga eum præſtando, tum acriter admonendo, ad mutuam concordiam traducam. Et cum, vti dixi, vna ſit vobis fides, vnáque de noſtra religione ſententia, vnum denique legis ac diſciplinæ inſtitutum (quod quidem cum ſuis partibus vniuerſum Eccleſiæ corpus, cõſentiente animorum concordia & propoſito, deuincit) iſtud quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit, quoniam nullam rem grauem in noſtræ religionis quaſi ambitu comprehenſam attingit, nõ eſt cur diſtinctionem aliquam animorum, aut diſcordiam in vobis pariat. Atque hæc dico, non vt cogam vos in hac leuicula & ſtulta quæſtione, qualiſcunque tandem illa fuerit, penitùs eandem ſententiam ſequi. Ac tametſi vos inter vos viciſsim de re quapiam minimi momenti diſſentitis (ſiquidem neque omnes de omnibus rebus idem ſentimus, neque vna eadémque in nobis indoles aut mens verſatur) tamen fieri poterit, vt eximia concordia ſincerè integréque ſeruetur: & vna inter omnes animorum conſpiratio cuſtodiatur: verùm de diuina prouidentia vna vobis ſit omnino fides, vnus animorum conſenſus, vna de Deo ſententia.

A ſua perſona.

Lenis in religione controuerſia concordiam non tollat.

Quòd ob ineptas quaſdam voculas digladiandum non erat. *Cap. LXIX.*

AT quæ leuiſsimis iſtis quæſtionibus inter vos argutè & ſubtiliter exquiritis, licet non in eandem ſententiam tanquam pedibus eatis: ea tamen intra cogitationis veſtræ quaſi fines continere debetis, intimo mentis domicilio recondita. Communis autem amicitiæ bonum, véra fides, reuerentia erga Deum, & legis obſeruationem, ſtabilis firmáque apud vos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos neceſsitudinem colite, vniuerſóque populo ſuos mutuos complexus reddite: ipſique, veſtris ipſorum animis contentionis labe purgatis, iterum amicè & beneuolè vos alter alterum excipite. Nam ſæpenumero poſt inimicitias depoſitas, amicitia iterum reconciliata, plus ſolet habere iucunditatis.

Quòd pietatis cauſa ſummopere dolens, lachrymas profundere compulſus ſit: itérque quod in Orientis partes inſtituerat, propter hæc in aliud tempus diſtulerit. *Cap. LXX.*

DAte igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac moleſtiarum expertes, vt voluptas quæ tum ex ſincera concordiæ luce, tum ex vita quieta capi ſolet, mihi integra in poſterum conſeruetur. Quod quidem ſi minus contingat, neceſſe eſt ingemiſcere lachrymis & mœrore omnino confici: nec fieri poteſt vt vitæ curſum de reliquo tranquillè & ſedatè tranſigam. Nam quamdiu Dei populus (eum dico qui communi mecum erga Deum obſequio fungitur) tam iniqua pernicioſáque contentione ab ſe mutuò diſsidet: quomodo fieri poteſt vt ipſe animo tranquillo conſiſtam? Atque vt incredibilem huius doloris morſum intelligatis, ſic accipite. Non ita pridem ad Nicomedenſium ciuitatem aduentans, extemplò iter verſus Orientem maturè facere conſtituebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confeciſſem, vt propè iam vobiſcum eſſe viderer, ‘ literarum iſtarum] nuncius in contrariam cogitationem compulit, ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerari me poſſe planè exiſtimabam. Deinceps igitur veſtra cõcordia patefacite mihi ad Orientem aditum, quem vos veſtris diſsidiis vltrò citróque feruentibus intercluſiſtis: & efficite breui, vt cùm vos pariter, tum reliquum vniuerſum populum lætitia geſtientem cernam: & omnes vnà pro communi omnium concordia & libertate, conſentientibus laudis preconiis debitas gratias Deo opt. max. agamus.

Summus Imperatoris in eccleſiam amor.

c. δοῦλι τῦ περιγμνός.

Quòd poſt has quoque literas, quæſtiones ac rixæ nihilominus durauerint.
Cap. LXXI.

Rogatione accepta non ſublata diſſidia.

AD hunc modum igitur Deo charus Imperator, his quæ ad pacem eccleſiæ facere videbantur, per epiſtolam miſſam diligenter proſpexit. Ille verò bonus & ſpectatus nuncius, non ſolum literis fideliter perferendis, ſed Imperatoris mittentis voluntati pro virili ſua parte inſeruiuit. Et quanquam omnino pius vir fuit, ſicut ſuprà diximus: tamẽ hoc maius quiddam erat, quàm quod per literas adminiſtrari poſſet: quippe magis magíſque diſſentientium lis accreuit, & vniuerſas Orientis prouincias mali illius impetus inuaſerat. Inuidia igitur & perditus dæmon, qui ſemper Eccleſiæ commoda ægrè & iniquo animo fert, iſta admiſit.

FINIS SECVNDI LIBRI.

EIVSDEM EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSARIÆ PALÆSTINÆ, DE VITA ſanctiſſimi Imperatoris Conſtantini, Liber tertius.

Comparatio Conſtantini pietatis, & flagitij perſequutorum. *Cap.* I.

QVemadmodum probitatis hoſtis dæmon, graui in proſperum Eccleſiæ ſtatum exardeſcens inuidia, tempore pacis & lætitiæ, ſeditionis procellas & tumultus inteſtinos contra illum excitauit: ſic Imperator Deo charus Conſtantinus, ea quæ ad ſuum ſpectabant officium minimè neglexit: ſed omnia contraria his quæ antea erãt à tyrannica crudelitate admiſſa, inſtituit: & quenque Eccleſiæ hoſtem inimicumque facilè deuicit. Atque vt illi qui à vero Deo abſceſſerant, homines ad deos qui non ſunt, colendos variis neceſsitatis viis coegerunt: ita hic, cum & re & verbo eos non deos coarguiſſet, ad eum qui ſolus Deus eſt agnoſcendum cohortatus eſt. Quinetiam illi contumelioſis & maledicis verbis Chriſtum Dei deridere non ſunt veriti: hic in eximio paſsionis trophæo mirè gloriatus eſt, quod licet impij maximis, grauiſsimíſque conuiciis afficere ſtuderent, iſte tamen ſalutis propugnaculum eſſe illud ipſum agnouit. illi Chriſti famulos, domiciliis & laribus orbatos, in exilium eiicere: hic eos omnes domum reuocare, & propriis ſedibus reſtituere. illi eos ignominiis appetere: hic honoratos & in omnium conſpectu illuſtres reddere. illi piis viris vitam eripientes, iniquè eorum bona publicare: hic illos plurimis muneribus benignè & liberaliter excipiens, ad priſtinum ſtatum reducere. illi per ſcripta decreta palàm contra eccleſiarum præſides diuulgata, falſis calumniis eos obiectare: hic contrà, viros eoſdem ad gloriam efferre, apud ſe ad altũ dignitatis gradum tollere, & edictis ac legibus multo chariores efficere. illi ſacras ædes precibus deſtinatas funditùs euertere, eáſque è ſublimi deiectas ſolo æquare: hic tum eas quæ ſupererant altius erigere, tum nouas ſumptu ex ipſis regiis theſauris ſuppeditato magnificè extruendas ſancire. illi mandare, † vt libri diuinitùs inſpirati, in ignem iniecti, penitùs delerentur:] hic, vt iidem ex ærario regio ^ & ornarentur magnificè, & numero augerentur,] decernere. illi iubere, ne epiſcopi vſquam conuentus cogere aggrederentur: hic eos ex omnibus gentibus ad ſe conuocare, intromittere in palatium, ſinere in intimas eius partes penetrare, & laris ſui menſæquè regalis compotes eſſe. illi, ^ dæmones] monumentis & imaginibus honorare: hic eorum fraudem patefacere, & materiam ex qua erant illorum ſimulachra conflata, malè & inutiliter collocatam, his qui ea rectius norunt vti diſtribuere. illi delubra dæmonibus magnificè ornare iuſſerunt: hic eadem ipſa ſuis

Conſtantini & ſociorum Imperatorum religionis omnino facta contraria.

† θεόπνευστα λόγια ἀφανῆ ποιεῖσθαι πυρὶ φλογιζόμενα

^ μεγαλοπρεπῶς παρακαλεῖ πολυπλασιάζεσθαι

^ δὶς δαίμοσι.

quibus nitebantur fundamentis deturbare, illáque maximè quæ apud ſuperſtitioſos erant maximi æſtimata. illi Dei ſeruos fœdis addicere ſuppliciis: hic, eos qui hæc patraſſent, perſequi, pœnáque debita Dei ope inflicta, ad meliorem mentem traducere. Sanctorum Dei martyrum memoriam hic etiam colere non deſtitit. Illi pios viros ex ædibus regiis exigere: hic iiſdem ipſis maximè fretus, eos præter cæteros ſibi & beneuolentiores & fideliores eſſe pro certo perſuaſum habuit. illi pecunia victi, animum Tantalicæ cupiditati in ſeruitutem dare: hic regali magnificentia omnes theſauros reſerans, liberali & magnifica largitione eoſdem diſpertire. illi infinitas cædes facere, quo facultates interemptorum rapinæ & publicationi paterent: ſed toto illo tempore quo regnabat Conſtantinus, dum populus cuiuſque nationis & ciues paternis potius gubernati legibus, quàm neceſſitate adducti, parebant, gladius quiſque, quo iudicum ſententia ſupplicium de maleficis ſumi ſolet, ocioſus ſuſpenſus fuit. In quas quidem res oculis coniectis, dixerit aliquis meritò, nouum quendam & inuſitatum mundi ſtatum modò apparuiſſe, inſolito quodam lucis ſplendore, velut poſt craſſam caliginem, mortali hominum generi elucente: fatendúmque, vniuerſum hoc opus ipſius Dei eſſe, qui Imperatorem tam pium, impiorum multitudini aduerſarium oppoſuerit. *Conſtantini ope fugatæ tenebræ.*

De Conſtantini pietate, palàm crucis inſigne profitentis. *Cap. II.*

CVm enim tales eſſent hi, quorum ſimiles non aliquando viſi fuerunt: & talia facinora contra Eccleſiam ederent, qualia ex omni ſeculorum memoria non ſunt audita: Deus non ſine cauſa principem quendam admirabilem in lucem extulit: cuius opera, ea quæ nec percepta auribus, nec ſub oculorum aſpectum ſubiecta fuerint, effecit. Hic Imperator virtute tam eximius, ex Dei ſapientia mortali hominum generi donatus fuit, tanquam res quædam peregrina, quæ homines in admirationem traduceret. Hic enim Chriſtum Dei, libero ore & ſermone in omnes diuulgauit: neque ſalutarem eam appellationem, quam obtinuerat, erubuit: ſed ipſa profeſſione gloriatus, ſe in luce & omniũ oculis collocauit: atque interdum vultum ſalutari illa paſſionis ſignauit nota, nonnunquam trophæo illo victorioſo plurimùm ſe extulit. *Crucis nota vultum ſignãdi ritus.*

De imagine Conſtantini, ſupra cuius caput crux, ſub pedibus verò confoſſus draco ſitus erat. *Cap. III.*

QVinetiam in tabula depicta, quam in ſublimi ante palatij veſtibula ſuſpẽderat, ſe omnium oculis cõtemplandum propoſuit: ſalutaréque paſſionis inſigne, ſupra caput ipſius locatum, in pictura exprimendum: inimicam autem illam & hoſtilem belluam, quæ Eccleſiam Dei, impiorum tyrannide oppugnaſſet, in altum demerſam, draconis ſpecie & figura deſcribendam curauit. Sacra enim oracula in Dei prophetarum libris eum draconem, & tortuoſum ſerpentem nuncupant. Et propterea Imperator, quo occultum humani generis hoſtem diabolum (quem ipſius ſalutaris trophæi capiti eius imminentis virtute ad extremum exitum prolapſum ſignificauit) tum ſub ſuis, tum ſuorum pedibus conculcatum perſpicuè indicaret, draconem medio ventre transfixum, & in profundos maris fluctus præcipitatum, ſubtili & artificioſa pictura ſub omnium aſpectu ad contemplandum ſubiecit. Atque iſtæ quidem res in imagine ſcitè depicta, variis colorum floſculis ſignificabantur. Vnde permagna de Imperatoris acumine & ſolertia me cæpit admiratio, quo modo, diuino afflatu pulſus, eadem ipſa figurauit, quæ vocibus prophetarum ita de iſta bellua pronunciantur: Deum gladium ingentem & terribilem contra draconem & ſerpentem fugientem illaturum, & draconem in mari interfecturum. Iſtarum rerum igitur imagines Imperator formauit, † voces illas prophetarum adumbratione quadam imitatus.

Qualeſe depictum proponi voluer curauit Conſtantinus.

Conſtantinũ pictura prophetarum ſcriptis conſentiẽs.

† ἀληθῶς ἐντελῶς μιμήματι τῷ σκιαγραφίᾳ

De quæſtionibus propter Arium in Aegypto excitatis. *Cap. IIII.*

QVibus ex rebus ad exitum perductis, licet non parum cœperit voluptatis: tamen inuidiæ flamma quæ Eccleſiam Alexandrinam grauiter conturbabat, & peſtiferum ſchiſma quod inter Thebanos & Ægyptios verſabatur, ipſius animum non parum commouit: quippe in ſingulis ciuitatibus epiſcopi cum epiſcopis diſſidere, & populus contra populum tumultus ciere, & impetu quodam repentino inſtar Symplegadum & † mutuis pugnis ſe ipſe concidere cœpit: vſque eò, vti animis inſanis ac deſperatis impia ſcelera aggredi, & Imperatoris imagines contumelia afficere non dubitarent. Verùm Imperatorem non tam ad iram, quàm ad immenſam animi ægritudinem, qua furioſorum amentiam ſupra modum deplorauit, incitârunt.

Thebanorum & Ægyptiorum ſchiſma.

Læſa Imperat. imago.

† τῷ κατὰ τοῦ ἀλλήλων

De diſſenſione propter Paſcha celebrationem. *Cap. V.*

MOrbus porrò alius longè grauiſſimus iſtas res antegreſſus eſt, qui longo tempore Eccleſiæ multum exhibuiſſet moleſtiæ: diſſenſionem dico de ſalutari Paſchatis feſto ortam. Etenim alij, Iudæorum ritum ſequendum aſſeruerunt: alij temporis quidem articulum in eo feſto celebrando accuratè obſeruandum aſſeruerunt: alij temporis quidem articulum in eo feſto celebrando accuratè obſeruandum eſſe, non tamen imitandam conſuetudinem eorum qui errore cæcati, alieni à gratia Euangelica eſſe viderentur. In hac igitur controuerſia cum prolixo iam temporis ſpacio populus vbique admodum diſſenſiſſet, diuinæque leges & inſtituta confuſione quadam eſſent permiſta, ita vt temporis in vno eodémque feſto obſeruando varietas & diſcrepantia, maximam diſcordiam Paſchatis ſolennitatem celebrantibus excitaret (quippe eodem tempore alij ieiuniis & corporis afflictatione ſe exercebant, nonnulli ſe tradebant ocio & remiſſioni animorum) quanquam nemo certè erat qui huic malo remedium inuenire potuerit, præſertim cum contentio diſſidentium animos ex æquo exagitaret: Deo tamen, qui omnia poteſt, iſtis rebus mederi erat perfacile. Ex hominibus autẽ, qui adhuc in terris ætatem degebant, ſolus reſtare videbatur Conſtantinus, qui rectè factis ſedulò operam daret: qui quidem, ſimulatque rerum iſtarum commemoratarum fama ad ipſius aures permanauit, intellexitque literas ad Alexandrinos à ſe miſſas nihil habuiſſe ponderis, nouum conſilium animo cœpit agitare: inquiens, alio prælio contra occultum illum & clandeſtinum hoſtem, Eccleſiæ ſtatum perturbantem, de integrò decertandum.

Quæſtio de Paſchatis tempore eccleſiam exercet.

Quomodo Concilium Nicææ cogendum imperauerit. *Cap. VI.*

DEinceps igitur Concilium generale, tanquam quendam Dei exercitũ inſtruens, in vnum locum coegit: & epiſcopos vndique per literas honorificè ſcriptas, vt eò maturarent, acciuit. Neque mandatum duntaxat erat ad hanc rem datum, ſed in ea peragenda multum attulit ſubſidij authoritas Imperatoris, ac nutus: qui nonnullis fecit poteſtatem, equis publicè ad iter celeriter conficiendum diſpoſitis vtendi: aliis per magnum iumentorum inſtratorum, quibus veherentur, numerum ſuppeditauit. Ciuitas autem Bithyniæ, quæ Nicæa, ἀπὸ τῆς νίκης, id eſt à victoria nomen traxit, Concilio celebrando admodum idonea, deſignata fuit. Vbi autem edictum in quaque prouincia diuulgatum erat, omnes ſumma cum animorum alacritate, tanquam è carceribus ad curſum emiſſi, properè aduolârunt. Nam bonorum ſpes, ipſorum mentibus iniecta, vel potius pacis fruendæ poteſtas, & noui ac peregrini cuiuſdam miraculi ſpectaculũ, quod in tanti Imperatoris vultu oſtendebatur, eos allexit plurimùm. Poſtquam autem omnes in vnum conuenerunt, opus illud diuina prouidentia factitatum, pro certo iam intellectum fuit. Nam non ſolum qui animorum diſſenſionẽ erant, ſed etiam qui corporibus, regionibus, locis, gentibus longiſſimè diſiuncti, vnum in locum aggregati ſunt. Atque vna ciuitas eos omnes, tanquam maximam ſacerdotum coronam, ex multiplici nitidorum floſculorum varietate contextam, excepit.

Imperator vt epiſcopos ad concilium Nicænum vocat.

De vniuerſali Concilio, ad quod ex omnibus orbis partibus epiſcopi confluxerunt. *Cap. VII.*

EX omnibus namq; eccleſiis, quæ frequentes in tota Europa, Africa & Aſia extiterunt, Dei miniſtri, qui facilè primas ferrè putabantur, in vnũ conuocati. Templũ etiam Nicææ, velut Dei nutu amplificatũ, intra parietes ſuos, Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes & Palæſtinos, Ægyptios porrò, Thebanos, Afros, alioſq; ex Meſopotamia profectos recepit. Aderat etiã vnà in concilio, Perſidis epiſcopus: nec ab hoc choro Scytha abfuit. Pontus item, Galatia, Pãphilia, Cappadocia, Aſia & Phrygia, viros apud ſe lectiſsimos ſuppeditârũt. Quinetiã Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorũ domicilia multo longiore locorũ interuallo diſtabant, eò aduentârunt. Ex ipſis Hiſpanis vnus nominis & famæ celebritate inſignis, cum aliis multis in conſeſſu illo adfuit. Et quanquam vrbis illius, penes quam imperiũ eſt, epiſcopus, ingraueſcente ætate præpeditus, abfuit: eius tamen presbyteri, qui aderant, illius locũ ſuppleuerunt. Talẽ coronam ſolum ex omni præteritæ ætatis memoria vnus imperator Cõſtantinus, pacis vinculo ad Chriſti gloriam deuinxit: & quò Seruatori ſuo gratias ageret, iſtud eximium victoriæ ab hoſtibus & inimicis partæ monumẽtum obtulit, effigie chori Apoſtolici pulchrè in hoc noſtro conuentu expreſſa. *Quarum eccleſiarum epiſcopi Nicæno concilio interfuerunt.*

Quomodo ſecundum id quod in actis Apoſtolorum traditur, variæ gentes ad Concilium profectæ ſunt. Caput VIII.

NAm dicitur in Sacris literis, illorũ tẽporibus viros pios ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, in vnum conueniſſe. Inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolũt Meſopotamiã, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygiã & Pamphiliã, Ægyptũ, & partes Lybiæ quæ eſt circa Cyrenam, & aduenæ Romani, Iudæi & Proſelytæ, Cretes & Arabes. Verum illis hoc defuit, quòd non omnes qui eò venerunt, ex Dei miniſtrorum numero erant illi quidem. *Confertur Nicænum concilium cum Apoſtolorum in actis conuentu.*

De virtute ætatéque ducentorum quinquaginta epiſcoporum. Caput IX.

SEd in hoc præſenti choro fuit epiſcoporũ multitudo, ad numerum ducentorũ quinquaginta & amplius: presbyterorũ autem, diaconorum, acoluthorũ, & aliorum qui iſtos comitabãtur turba, ne enumerari quidem poteſt. Atque ex his Dei miniſtris, alij prudenter & diſertè dicẽdo, alij vitæ grauitate, & conſtanti rerũ arduarum perpeſsione, nonnulli quaſi media inter iſtos interiecta viuendi conſuetudine eximij, præclara laudis inſignia adepti ſunt. Erant inter hos etiam non pauci, qui propter longinquum temporis ſpacium, quo vixerant, multum honorati fuerunt: multi, qui in ipſo ætatis flore propter ingeniorum acumen, magnum ſplendorem ſunt conſecuti: quidam modò in miniſterij quaſi curſum ingreſsi. Quibus quidem omnibus cibaria in ſingulos dies Imperator largè & liberaliter ſuppeditari mandauit. *Epiſcoporum, presbyt. diacon. cæterorumque numerus.* *Coactis epiſcopis cibos largitur Imperator.*

Concilium in palatio celebratur, quo Conſtantinus ingreſſus vnà cum epiſcopis conſidebat. Caput X.

DIe autẽ Concilio, quo res in controuerſiã vocatæ dirimerẽtur, præſtituta, ſinguli parati erãt, in ipſa media regalis palatij aula, quę amplitudine cæteris facilè pręſtabat, illud celebraturi: ac cõpluribꝰ ſedibus in vtroq; aulæ latere, ordine diſpoſitis, qui erant accerſiti, intus præſtò fuerũt: & ſedẽ, quæ quenq; decebat, capiebat quiſq;. Atque cũ vniuerſus miniſtrorũ Dei cõuentus decenti ordine collocatus eſſet, propter Imperatoris aduentũ, qui iam erat in expectatione, omnibus fuit ſilentiũ. Ac primũ vnus ex principis familia, deinde alter, ac tertius ingreditur. Imperatorẽ antecedunt alij, non ex armatis & ſatellitibus, qui ei adeſſe conſueuiſſent: ſed ex amicis ſolũ, qui Chriſti fidẽ amplexarentur. Signo verò dato, quod Imperatoris introitum indicabat, conſurrexiſſe omnes dicuntur. Imperator deinde tanquam quidam cœleſtis Dei angelus, purpureo veſtitu & nitido, velut claro luminis fulgore ſpendeſcens, coruſcantibuſq; illius radiis illuſtratus, & conſpicuo auri lapidúmque precioſorum nitore pulchrè adornatus, *Concilij locus, Imperatoris aula.* *Imperatoris in concilium ingreſſus.* *Ornatus corporis & animi.*

per medium conſeſſum intrat. Atque hæc ſunt, quæ ad corporis decus ſpectant. Quod autem ad animum attinet, cum timore Dei, & vera pietate inſigniter decoratum cõſtat: quas quidẽ res, oculi demiſsi, vultus pudor, & inceſſus moderatio ſatis indicabant. Quinetiam reliqua formæ ſpecies, & proceritas, tum pulchritudinis excellentia, tum magnifica totius corporis conformatione, tum inuicti roboris firmitate eximia, facile omnem omnium ſuorum præſtantiam ſuperauit. Quæ certè cum morum modeſtia, & manſuetudinis verè regiæ ſuauitate temperata, ſingularem mentis indolem, quæ nulla dicendi facultate explicari poteſt, declarabant. Simulac verò ad ſummum locum venit, primùm in medio conuentu erectus conſtitit, ac cũ parua quædã ſella ex auro fabricata illi eſſet loco poſita, nõ prius cõſedit, quàm epiſcopi ad id innuiſſent. Idemq́; omnes poſt Imperatorem factitârunt.

Ornatus corporis & animi.

Imperator non prius conſedit, quàm innuerẽt epiſcopi.

Silentium Concilij, poſtquam Euſebius epiſcopus pauca quædam dixiſſet. Caput XI.

EPiſcopus autem, qui in dextro ordine primam ſedem occupabat, aſſurgẽs, perbreui oratione Imperatorem affatus eſt: hymnumq́;, quo Deo omnipotenti illo gratias ageret, recitauit. Poſtquã ille aſſederat, omnibus aciem oculorum in Imperatorem acriter intendentibus, ſilentium factum eſt. Imperator verò primum alacri obtutu & placido oculos in omnes coniiciens, ſuæque ipſius mentis & ingenij vires colligens, ſedata ac leni voce, hoc modo apud eos dicere ingreſſus eſt.

Salute Imper. Deo gratia acta.

Conſtantini oratio ad Concilium, pro concordia. Caput XII.

QVoniam mihi admodum in optatis fuit, amici chariſsimi, iſto veſtro cõſeſſu aliquando frui: iam eo potitus, regi & moderatori omniũ Deo ideo gratias me agere debere fateor, quòd mihi præter cæteros largitus eſt, vt iſtud quod omnibus ferè bonis antecellit, nempe vos in vnum conuocatos, vnamq́; omnium & conſentientem eſſe voluntatem, oculis tandem aſpiciam. Nolite igitur pati, vt vlla inuidiæ tempeſtas, noſtris rebus proſperis inimica, iſtud bonum labefactet: neque cum tyrannorum dimicatio contra Deum ſuſcepta, iam Dei ſeruatoris virtute profligata ſit, vt denuò perditus dæmon diuinã Chriſti diſciplinam & religionem maleuolorum obtrectationibus lacerandam obiiciat: quandoquidem inteſtina ſeditio in Eccleſia Dei conflata, multo plus moleſtiarum & acerbitatis, quàm quoduis bellum pugnáue, videtur mihi in ſe complecti. Atque iſtæ res ad animum ſpectantes, longè plus, quàm quæ ad corpus pertinent, doloris afferre videntur. Cùm igitur Dei opt. max. nutu & auxilio adiutus, victoriam ab hoſtibus reportaſſem: nihilque amplius mihi reliquum eſſe putarem, quàm vt tum Deo gratias agerem, tum vnà cum his qui (Deo opem ferente) per me eſſent in libertatem vindicati, communem lætitiam animo perciperem, vt primùm diſſenſio veſtra ad aures meas præter omnem ſpem peruenit, rumorem illum de ea allatum non planè negligebam: ſed optans in primis, vt huic rei mea opera & ſedulitate remedium inueniretur, omnes vos abſque mora accerſebam. Ac tametſi lætor equidem vehementer, cum iam veſtrum conſeſſum intueor: tunc tamen arbitror me rem maximè ex animi ſententia geſsiſſe, vbi omnes vos animorum coniunctione colligatos, & vnam eamque communem inter omnes, & tranquillam concordiam (quam quidem vos, cum ſitis Deo conſecrati, aliis etiam à Deo impetrare conſentaneum eſt) vigere florereque intellexero. Itaque ne vlla ſit quæſo in vobis mora, ô chariſsimi: ne grauemini ô ſancti Dei miniſtri, & ſpectati communis omnium noſtri Domini ac Seruatoris famuli, ne grauemini inquam, deinceps cauſas diſſenſionis inter vos graſſantis iam penitùs tollere: primóque omnium operam detis, vt omnia vincula, quibus conſtricta tenetur controuerſia, pacis legibus omnino diſſoluantur. Sic enim eſtis & Deo omnium gubernatori rem gratam facturi, & mihi veſtro in Domino conſeruo maximum præſtaturi beneficium.

Conſtantini ad coactos epiſcopos pro pace eccleſiæ oratio.

Seditionis in eccleſia perniciet.

Quomodo diſcordantes epiſcopos ad concordiam traduxerit, & quòd de fide & paſchæ celebratione eadem fuit Concilij ſententia. Caput XIII.

HIc iſta Latino ſermone, altero eadem interpretāte locutus, ſermonem omnem deinceps Concilij præſidibus conceſſit. Ibi tum alij vicinos accuſare cœperunt: alij & pro ſe reſpondere, & crimen in aduerſarios deriuare. Cùm igitur multa eſſent ex vtraque parte propoſita, magnaque controuerſia in ipſo diſputationis ingreſſu concitata: Imperator toleranter ac placidè omnibus animum attendere, ſtudio acri prolatas ſententias ſenſim excipere: viciſsim ferre opem vtrique diſceptantium parti, eos magna cum contentione digladiantes paulatim reconciliare: conferre cum ſingulis comiter & benignè ſermonem: Græcè (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) quid ipſe ſentiret eloqui. Suauis fuit, & dulcis, dum aliis perſuadere, alios ſermone lenire, alios qui diſertè dixiſſent collaudare, omnes denique ad concordiam reducere contendebat: vſque eò, vti tandem eos in omnibus rebus quæ in quæſtionē aliquando veniſſent, tū conſpirantes animis, tū opinionibus adeò cōſentientes redderet, vt non modò cōcors fides inter eos vigeret, ſed etiā vnū idemq́; tempus in ſalutari feſto Paſchatis celebrādo obſeruandū ab omnibus cōcederetur. Iā verò, quæ erāt cōmuni omniū ſentētia decreta, cuiuſque manu ſubſcripta fuerūt, & in cōmentarios relata.

Diſsidentes epiſcopos conciliare ſtudet Imp.

Conſtantinus etiam Græcæ linguæ peritus.

De Paſchate diſsidium compoſitum.

Quomodo Conſtantinus epiſcopis epulum, cui ipſe quoque interfuit, exhibuerit, cum iam vigeſimus adminiſtrati ab eo imperij annus tranſactus eſſet. *Cap.* XIIII.

QVibus ad exitum perductis, ſecundam iſtam victoriam Imperator ſe cōtra Eccleſiæ hoſtem conſecutum affirmauit, & propterea feſtū triumphale ad Dei honorem illuſtrandum egit. Eodem tempore vigeſimus eius regni annus completus eſt: in quo conuentus celebres etiam apud reliquas gentes agitabantur. Inter Dei miniſtros iam pace conciliata, ipſe Imperator conuiuium celebrare cœpit, & hoc tanquam ſacrificium Deo valde accommodatum per illorum præſentiam obtulit: neque quiſquam ex epiſcoporum numero, ab illo regali epulo abfuit. Iſtud porrò quòd ibi factitatum eſt, omnem dicendi facultatem ſuperat. Satellites enim armati, diſtrictis gladiis, vndique regiæ veſtibula obſeruabant: per quorum mediam turbam ſancti Dei homines abſque formidine ingreſſi ſunt, & ad interiores palatij ædes perrexerunt. Ex quibus alij deinde vnà cum Imperatore accumbere, pars prope valuas triclinij vtrinque aſſidere. Regni Chriſti effigiem in ea re adumbrari videbatur: † quam rem ſomnij ſimilius, quàm rei geſtæ, aliquis exiſtimare potuerit.

Pace eccleſiæ compoſita cum epiſcopis epulatur Imp in lætitiæ ſignum.

† ὄναρ τ' ἀναι ἀλλ' οὐχ ὕπαρ δ γινόμενον.

Munera præſentibus epiſcopis dedit, & ad abſentes omnes literas. *Cap.* XV.

VBi autem conuiuium magno cum ſplēdore venit ad exitum, illud præterea, quo omnes magnificentius & liberalius exciperentur acceſſit, quiſque nimirum pro dignitate muneribus honorificè donatus fuit. De hoc porrò concilio Imperator illos etiam, qui ei neutiquam interfuiſſent, certiores fecit per literas: quas quidem in hanc noſtram hiſtoriam, tanquam in columellam quandam inſcribam: quæ ita ſe habent.

Epiſcopis munera largitur Imperator.

Literæ Conſtantini ad Eccleſias de habita Nicææ Synodo. *Cap.* XVI.

CONSTANTINVS, AVGVSTVS ECCLESIIS S.

» CVm ex florēti & proſpero Reip. ſtatu, quāta ſit diuini numinis erga nos be-
» nignitas, compertū haberem, iſtud maximè omnium mihi propoſitum pu-
» taui, vt in ſanctiſſima catholicæ eccleſiæ multitudine, vna fides, ſincera cha-
» ritas, & conſentiens erga Deum omnipotētem religionis cultus ſeruaretur. Verùm
» quoniā iſtud haud poterat in loco tuto firmóque collocari, niſi vel omnes epiſcopi,
» vel maxima eorum pars in vnum conueniſſet, ſinguliq́ue ſuum iudicium de rebus
» ad ſacratiſſimam religionem pertinentibus interpoſuiſſent: eam ob cauſam, cum
» cœtus, quantum fieri poterat, maximus coactus eſſet, ipſe tanquam vnus è veſtrûm
numero († non enim recuſabam, ex qua re iam maximam capio lætitiā, me vobiſcum in eo miniſterio coniungere) præſto vnà adfui. Atque vſque eò de omnibus
» rebus accuratè quæſitum eſt, quoad ſententia Deo omnium contemplatori grata

Imper. literæ ad epiſcopos abſentes de Paſchatis die ex Nicæna ſynodo.

Imperatoris modeſtia.

† ὃν καὶ ἀρτι σαίρω αν

acceptáque propter concordiam & animorum conſenſum palàm pronunciata eſ-
ſet:ſic vt nihil,quod vel ad diſcordiam,vel ad fidei controuerſiam ſpectaret,omni-
no in poſterum reliquum fieret.

Eiuſdem de paſchatis celebrandi conſenſione,& aduerſus Iudæos. *Caput XVII.*

Chriſtianis omnibus vno die paſcha celebrandum.

VBi cum de ſanctiſsimo feſto paſchatis diſceptaretur,communi omnium ſententia videbatur rectum eſſe,vt omnes vbique vno eodemque die illud celebrarent.Quid enim præſtabilius,quídue auguſtius eſſe poterat, quàm vt hoc feſtum,per quod ſpem immortalitatis nobis oſtentatã habemus,vno modo & ratione apud omnes integrè ſincereq́; obſeruaretur? Ac primùm omniũ indignum planè videbatur, vt ritũ & conſuetudinẽ imitantes Iudęorum(qui quoniam ſuas ipſorum manus immani ſcelere polluerunt,meritò, vt ſceleſtos decet,cæco animorum errore tenentur irretiti)iſtud feſtum ſanctiſsimum ageremus,in noſtra enim ſitum eſt poteſtate,vt illorũ more reiecto, veriore ac magis ſincero inſtituto (quod quidem vſque à prima paſsionis die hactenus recoluimus) huius feſti celebrationem ad poſterorum ſeculorum memoriam propagemus.Nihil igitur ſit nobis commune cum Iudæorum turba,omnium odioſa maximè,aliam enim viam, quam inſiſtamus,à Seruatore didicimus. Proponitur namque ſanctiſsimæ noſtræ religioni curſus quidem & legitimus, & decorus:hunc igitur conſentientibus animis mordicus tenentes fratres honoratiſsimi, ab illa deteſtabili Iudæorum opinione nos ipſos remoueamus. Eſt enim reuera abſurdiſsimum,vt illi inſolenter ſe iactent:nos abſque ipſorum diſciplinæ ſubſidio, iſtas res nullo modo poſſe obſeruare.Quid tandem eſt,de quo illi rectè ſentire queant, qui poſt necem Domino illatam, poſt parricidium illud nefandum, ex mentis ſtatu deturbati,non ratione vlla,ſed temerario animorũ impetu,quocunque inſita ipſis & innata inſania rapiat,feruntur? Hinc etiam exiſtit, quòd ne in hac quidem parte veritatem perſpiciant: quippe præ errore extra exquiſitam temporis in hoc feſto celebrãdo obſeruationem longiſsimè euagati,eodem anno alterum paſcha celebrant.Proinde quid eſt cur iſtos imitemur,quos conſtat graui erroris morbo laborare? Eodem namque anno idem feſtum bis recolendum non permittemus. Verùm quamuis iſta non à me fuiſſent propoſita:tamen veſtræ ſolertiæ eſſet, cùm diligentiam adhibere, tum ſemper optare vt nulla vobis aliquãdo detur occaſio, veſtrorum animorum integritatem nequam hominum moribus admiſcendi. Ex his item illud poteſt intelligi,nefas eſſe, vti in tanto & tam ſolenni religionis noſtræ feſto regnaret diſſenſio. Vnum enim libertatis noſtræ diem feſtum, hoc eſt ſanctiſsimæ paſsionis,Seruator noſter nobis tradidit,vnamque Eccleſiam catholicam eſſe voluit.Cuius quidem mẽbra tametſi in multa & varia loca diſperſa ſint, tamen vno ſpiritu, hoc eſt diuina voluntate & nutu coaleſcunt. Veſtræ igitur ſanctitatis prudentia accuratè ſecum conſideret,quàm graue,imò verò quàm indecorum ſit,vt iiſdem diebus alij ieiuniis vacent, alij agitent conuiuia: ac poſt dies paſchatis,alij in feſtis & animorum remiſsione verſentur, alij præſcriptis ieiuniis ſe dedãt.Quapropter iſtud rectius inſtituendum eſt,& ad vnam normã redigẽdum, hoc enim(ſicut omnes vos ſatis animaduertere exiſtimo) diuina prouidentia vult.

Iudæorum ſententia de paſchate meritò repudiata.

Turpis in eccleſia de paſchatis die diſſenſio.

Hortatio ad ſequendum id quod maxima pars orbis comprobet.
Caput. XVIII.

Quanto conſenſu de paſchatis die lata ſententia.

ET quoniam iſtud erat ita via & ratione gerendũ,vt nihil nobis cum cõſuetudine parricidarum,& illorum qui necis Domini authores extiterunt, ſit cõmune:& modus ille eximius decoruſq́; ſeruãdus ſit,quẽ omnes eccleſiæ ſeruant,quæ orbis partes vel verſus occidentem, vel verſus meridiem, vel verſus ſeptentrionem ſitas incolunt, ac nonnullæ quoque quæ in locis ad orientem ſpectantibus habitant:idcirco omnes in præſentia, hoc rectè ſe habere arbitrati ſunt. Ipſéque etiam in me recepi, veſtram ſapientiam facilè aſſenſuram: vos videlicet quod in vrbe Roma,in Italia,in Africa,in Ægypto,in Hiſpania, Gallia & Britannia,in Libya, & vniuerſa Græcia, in dioceſi Aſiatica & Pontica, in Cilicia denique,

» que, vna & conſentiente ſententia conſeruatur, hoc etiam veſtra prudentia lubentes approbaturos: illud ſedulò reputantes, non ſolum quòd in locis quæ modò citaui, maior eccleſiarum numerus exiſtat: ſed etiam quod ſanctiſsimum inſtitutum ſit, vt omnes communi conſilio id ratum cupiant, quod recta ratio poſtulare videtur, quodque nihil cum Iudęorum periurio habet commercij. Verùm vt ſummam rei breuiter complectar, viſum eſt communi omnium iudicio ſacratiſsimum Paſcatis feſtum, vno eodemque die celebrandum eſſe. Neque enim de re tam ſancta ac ſolenni vlla diſſenſio debet exiſtere: imò verò hanc ſequi ſententiam, cui nullus à fide alienus error, nullum vitium admiſtum ſit, multo maximam habet commendationem. Quæ cum ita ſe habeant, libentibus animis hoc decretum, tanquam donum Dei & mandatum reuerà cœlitùs demiſſum amplexamini. Nam quicquid in ſanctis epiſcoporum Concilijs decernitur, id vniuerſum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis noſtris fratribus res in hoc concilio geſtas, ſententiam iam decretam, & ſanctiſsimi feſti obſeruandi modum denũciaueritis, eadem ipſi approbare, iuſteq; diſponere debetis: vt ſimulatq; veſtram rectam omnium rerum diſpẽſationem, iam pridem à me deſideratam, me planè perſpicere contigerit, vno eodemq; die vobiſcum vna ſacroſanctum feſtum recolere poſsim, & ſimul omnium cauſa permagnam animo capiam [c] voluptatẽ] quod quidem fiet, cum intellexero, & diabolicam crudelitatem, diuina virtute opem ferẽte, per veſtra rectè facta prorſus profligatam eſſe: & fidem noſtram pace & concordia conciliata vbique egregiè florere. Deus vos, fratres chariſs. ſeruet incolumes.

Hortatur ad tuendum ſynodi de paſchate decretum.

c. ἡδονῆς.

Hortatio, vt decretis Synodi omnes obſequantur. *Caput* XIX.

EDictum, quod quidem pondus habebat & authoritatem, cum hac epiſtola Imperator in ſingulas miſit prouincias: ſuæq; erga Deum piæ mentis integritatem illud legentibus, exquiſitè intuendi dedit facultatem.

Conſulit diſceſſuris epiſcopis, vt mutuam concordiam conſeruent. *Caput* XX.

DEcętero autẽ, vbi Conciliũ erat dimittendũ, ſermonem apud epiſcopos de rebus ordine diſpenſandis inſtituit. Omnibus igitur vno eodemq; die in vnũ conuocatis, eos, cum adeſſent, admonuit ſedulò, vt pacis inter ipſos mutuò colendæ diligentẽ curam adhiberent, & contentioſas lites auerterent: & ſi quiſquã inter illos ex ſapientiæ præſtãtia multũ laudis adeptus fuiſſet, nulla in illum flagrarẽt inuidia, ſed virtutis vnius bonum cõmune eſſe cenſerent: qui autẽ præſtabiliores viderentur, non aduerſum tenuiores ſe inſolenter efferrent. Nam qui, inquit, † reuera ſint bonitate ſuperiores, diuini numinis eſt decernere. Dixit porrò, oportere eos propter animi lenitatem & indulgẽtiam ſe inferiorum imbecillitati ſubmittere: ratum eſſe illud, quod ſit expletum omnibus ſuis numeris & partibus: & propterea inter ipſos, iis qui leuiter peccant, veniã debere tribuere, benignè gratificari, & quæ humanæ ſunt fragilitatis condonare: concordem animorum conſenſum in primis colere, ne ipſi inter ſe concertantes, illis qui ad obtrectandum verbo Dei parati ſunt, anſam eidem illudendi præberent. Quam rem omnium maximè præcaueri debere, poſſe autem facilè præcaueri, dummodo quæ apud nos ſunt, illis admiratione digna videantur. Neque cuiquam noſtrûm obſcurum eſſe, vtilitatem quæ ex Sacris literis capitur, non omnibus conferre ſolere. Aliis [a] enim] [c] deliciis] ad tempus oblectari: nonnullos in eorũ familiaritatem, qui aliquem dignitatis gradum adepti ſunt, ſe callidè inſinuare: complures, eos qui humanitùs & benignè ipſos excipiunt, amplexari: multos muneribus donatos, ad diligẽdum impelli: ſed paucos admodum [c] veræ doctrinæ] amore flagrare, & amicum veritatis perrarò reperiri. Quare omnibus eſſe in primis conſentaneum, vt ea quæ ad ſalutem vtilia ſunt, quiſque alteri, inſtar medici, ſuppeditet: ad eũ planè finem, vt apud omnes omnino ſalutaris diſciplina magno in honore habeatur. Iſta, cum primis adhortatus eſt Imperator. Ad extremum etiam illud adiecit, vt pro ipſo ad Deum preces obnixè funderent. Cum igitur his præceptis eos inſtruxiſſet, omnibus fecit poteſtatem ad ſua domicilia reuertẽdi. Illi lætitia geſtientes, redierunt.

Diſceſſuros ad retinendam pacem hortatur Imper.

† τῷ ἐλλαδεῖ λόγῳ κρατήσαντες

A γάρ

c. τρυφῇ

c. λόγων ἀληθῶν

Rarus veritatis amicus.

Ad hunc modum, cum illi qui propter diſſentientes opiniones longo quaſi interuallo ab ſe mutuo diuulſi fuerant, tanquam in vnũ corpus eſſent denuò coagmẽtati, deinceps vna apud omnes viguit ſentẽtia, ipſius Imperatoris cõſenſu cõfirmata.

Quomodo literas dederit ad eos qui ad Concilium non conuenerant: & de pecuniarum in populum largitione. *Caput XXI.*

Pecuniæ in populum largitio.

PRoinde Imperator de proſpero rei euentu lætus, illis qui Concilio neutiquam interfuiſſent, per literas fructum eiuſdem vberem præbuit: populóque vniuerſo cùm per agros, tum per ciuitates diſperſo, ingentem pecuniæ vim diſtribui mandauit: ſicque feſtum diem, ad recolendam vigeſimi anni regni ſui memoriam, celebratum cohoneſtauit.

Literæ eius ad Aegyptios: & hortatio, vt ad concordiam redeant. *Caput XXII.*

Literis Aegyptios eorum diſſidia ſtudet cõponere Imp.

VErùm cum iam inter omnes pax eſſet conciliata, ſolos Ægyptios ſeditioſa contentio mutuò inter ipſos diſtraxit, ita vt Imperatori de integro nonnihil negocij faceſſerent illi quidem, ſed tamen bilem ei minimè commouerẽt: quippe eos vt patres, imò verò vt Dei prophetas, omnino honorificè reuerẽs, illos ſecundò acceſſere dignatus eſt, ſe rurſus non inuitum, tanquam arbitrũ, eorum controuerſiis interponere: illis iterum munera honorificè impertire: arbitriũ ſuum & ſententiam per epiſtolam ſignificare, & Concilij decreta ſuo ſigillo rata facere. Hortari etiam, vt concordiæ adhæreſcerent, vt non diſtraherent Eccleſiæ, dirimerentq́ conſenſum, ſed diuini iudicij recordationem intima cogitatione complecterentur. Iſta per literas Imperator illis ſignificauit.

Quomodo pias cùm populis, tum epiſcopis, literas ſubinde ſcripſerit. *Caput XXIII.*

ALia item infinita his ſimilia ſcripſit, vixq́ue dici poteſt quot & quàm multas epiſtolas exarauit: interdum epiſcopis ea quæ ad eccleſiarum Dei commodum ſpectabant, præſcribendo: interdum etiam cum ipſa multitudine per literas colloquendo, & vt beatum decet ſingulos è populo fratres & conſeruos appellando. Cæterùm iſta ſeparato opere tractare, cum ſatis ſuppetet ocij, commodius erit, ne præſentis hiſtoriæ tanquam corpus medium incidatur.

Quomodo Hieroſolymis, in ſancto Seruatoris noſtri reſurrectionis loco, templum extruendum mandauerit. *Caput XXIIII.*

Templum ad ſeruatoris ſepulchrum extructum.

HIs rebus ad hunc modum cõſtitutis, aliud quoddam opus maximè memorabile apud Palæſtinorum gentem diuinus iſte imperator efficere aggreſſus eſt. At quodnám quæſo? ſanctiſsimum illum ſalutaris Chriſti reſurrectionis locum Hieroſolymis, exiſtimauit ita à ſe illuſtrari debere, vt omnibus eximius & veneratione dignus videretur. Idcirco mandauit, in eo ſtatim templum conſtrui: neque iſtud opus aggredi abſque pulſu diuino, imò verò ipſo Seruatoris ſpiritu incitatum, in animum induxit.

Quomodo ſepulchri Chriſti memoriam impij, puluere ac ſordibus adaggeratis tollere ſtuduerũt, Veneris quoque ſacrario ibidem extructo. *Caput XXV.*

OLim enim viri impij, imò verò iſtorũ ſubſidio vniuerſum dæmonũ genus, omni ſtudio incubuit, vt illud diuinum immortalitatis monimentũ tenebris obrueret, obliuioneq́; penitùs deleret. Ad quod quidẽ Angelus è cœlo delapſus, luminis claritate refulgens, nõ ſolum lapidem reuoluebat ab illis, quorum animi inſtar lapidis obduruiſſent: verùm etiam, quem ipſi inter mortuos adhuc verſari putabant, eum mulieribus viuere annũnciauit, & ad vitam & reſurrectionem illius qui quærebatur illuſtrandam, incredulitatis lapidem ab eorum mẽtibus amouit. Iſtud Seruatoris ſepulchrum impij quidem & ſcelerati homines ex hominum memoria delere cogitabant, & (quæ eorum inſcitia fuit) cenſebant veritatem ad hunc modum ſe poſſe occultare. Itaque primum permultũ capere laboris cœperunt

Sepulchrum Chriſti quomodo impij abolere conati.

ris cœperunt in terra aliunde & extrinſecus inuehenda, qua locũ vniuerſum obducerent. Deinde cum molem terræ in immẽſam altitudinem erexiſſent, conſtrauiſſentque lapidibus, diuinum ſepulchrum, ingente aggere ſupra iniecto, obtegere. Pòſt, cum nihil iam illis ad opus explendum deeſſet, ſuper illum terræ cumulum, nefandum reuera & execrabile buſtum animarum conſtruere, & receſſum laſciuæ Veneris dæmoni vnà ædificare, ſimulachriſque mortuis complere: tum deteſtabiles ibi victimas ſuper impuras aras & omni nequiciæ labe pollutas immolare. Nam non aliter illud quod inſtituerant, ſe putabant ad exitum poſſe perducere, quàm vt per iſta nefaria ſcelera, ſalutare illud ſepulchrum penitùs obruerent. Verùm miſeri illi neutiquam illud poterant intelligere, quòd ſol ipſe (modò terram ſuo ſplendore colluſtrare, & conſuetũ ſibi curſum in cœlo obire pergeret) non poſſet præclarũ illud facinus Chriſti, qui contra mortem tam eximia victoriæ trophæa fuiſſet adeptus, ita in obſcuro relinquere, illudq́; vniuerſum hominum genus prorſus celare. Imò verò ſalutaris & diuina huius rei potentia ac virtus, quæ non corpora, ſed animos hominum maximè ſolet illuminare, ſuæ lucis fulgore vniuerſum orbem terrarum compleuit. Verùm tamen impiorum & nequam hominum molitiones contra veritatem paratæ, longinquo temporis ſpacio proceſſerunt. Nemo enim vel ex præfectis, vel ex ducibus, vel ex ipſis Imperatoribus ad eorum conatus euertendos ſatis idoneus repertus eſt, præter vnum ſolũ: qui quidem, vtpote Deo omnium gubernatori charus, & diuino eius afflatus Spiritu, locum illum, qui eſt ſuprà demonſtratus, per fraudulentos hoſtium conatus omni impura materia obductum, & obliuione ignorationeq́; obrutum iri non paſſus eſt: neque authorum eius facinoris ceſsit maliciæ, ſed Deo adiutore inuocato, illam terræ particulam hoſtiũ ſcelere contaminatã, in primis perpugari iuſsit: quam quidem cẽſuit admirabili & ſingulari Dei opt. max. beneficio per illum potiri debere. Confeſtim igitur eius mandato, machinamenta ad homines in errorẽ inducendos cõparata, de ſublimi ad ſolum proſternere, & ædificia falſo cultui conſecrata, vnà cum ſtatuis & dæmonibus diſturbare diruereq́; cœpit. Neq; his reb. geſtis alacre Imperatoris ſtudiũ acquieuit: ſed de integro dedit mandatum, vt materia eorum quæ erant deiecta, ſiue lapidea illa eſſet, ſiue lignea, tolleretur penitùs, & quàm longiſsimè extra loci fines eiiceretur. Cui quidem mandato rei exitus planè reſpondebat.

Veneris fanũ in ſepulchri loco extructum deiicitur.

Imperatoris beneficio purgatur Chriſti ſepulchrum.

Quomodo Conſtantinus quiſquilias & aggeres quæ in dæmonis fano habebantur, illinc quàm longiſsime proiici præcepit.

Caput XXVI.

NEq; ſatis habebat Imperator, in iſtis ſolum rebus expediẽdis progredi: ſed curſus diuini numinis inſtinctu impulſus, iubet vt ipſum ſolum ad ingentem altitudinem defoſſum (quippe impura dæmonum contagione infectum erat) foras procul cum ipſo aggere exportaretur.

Sepulchri ſancti ſanctorum in lucem emerſio.

Caput XXVII.

QVod eueſtigiò effectum eſt. Simulatq; verò ſolũ terræ oppletum ſordibus, egeſtum fuit: & aliud ſolũ, id eſt, locus ille monumenti ex abditis terræ ſedibus eminebat, ipſum etiam venerãdum & ſacroſanctum ſalutaris Chriſti reſurrectionis monimentũ, præter omniũ ſpem vnà emerſit: & ſepulchrũ, quod meritò ſanctiſsimum appelletur, reſurrectionis Seruatoris aptè propterea expreſſit effigiem, quòd poſt tenebrarum caliginem, quibus quaſi ſepultum iacuiſſet, in lucem denuò prodiit, & illuſtrem ſanè miraculorum ibi editorum viſum (qui reuera omni voce clarius, Seruatoris reſurrectionem teſtificatus eſt) ſub aſpectu eorũ qui ad illud ipſum contemplandum veniebant, ſubiecit.

Chriſti ſepulchrũ vt in lucẽ prodiit.

Quomodo de extruendo templo, tum ad Orientis præfectos, tum ad Macarium epiſcopum literas miſerit.

Caput XXVIII.

Ad Chriſti ſepulchrum tēplum excitari mandat Impe.

His rebus ad hunc modum confectis, extēplò Imperator nō modò ſacratis legibus ſanciuit, vt tēplum auguſtū circa ſalutare illud antrū extrueretur: verū etiam ſubſidiis ad eam rem ſuppeditatis (quippe hoc opus longo iam tempore apud animū propoſuerat, attentioreq; cogitatione proſpexerat, quod erat futurū) illud magnificè ac ſplendidè exædificandū curauit. Gentiū igitur præfectis Orientem verſus habitantium mandat, vt adiumentis neceſſariis abundanter & copioſe ſubminiſtratis, opus eximium, amplum & magnificum fabricandum curarent. Quinetiam ad epiſcopum qui id temporis eccleſiæ Hieroſolymitanæ præerat, tales miſit literas, quales ſinceram ac ſalutarem de fide noſtra doctrinam planè & apertis verbis complexæ ſunt, ſic enim ſcribit:

Conſtantini de exædificando templo Seruatoris ad Macarium epiſtola. Cap. XXIX.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. MACARIO S.

Imperatoris ad Macarium epiſtola pro templi ædificatione.

Tanta Seruatoris noſtri erga nos benignitas declarata eſt, vt nulla tam accurata dicēdi ratio & vis ſit, quæ præſens miraculū pro dignitate explicare poſſe videatur. Nam vt inſigne illud ſanctiſsimæ illius paſsionis monimentum, quod terræ viſceribus abditū, tot tamq; multis annorū cōuerſionibus iam delituiſſet, tum illuceſceret ſeruis Dei, cū illi, hoſte deuicto, in libertatem eſſent vindicati, omnem profectò hominum admirationem lōgè ſuperat. Etenim ſi omnes qui in vniuerſi orbis terræ ambitu ſapientes videntur, in vnum locū congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederentur, ne minimæ huius parti oratione ex æquo ſatisfacere poſſent. Miraculi enim magnitudo tanto plus vniuerſum [c] humanæ rationis & naturæ captū] vincit, quanto res cœleſtes & diuinæ humanis ſunt valētiores. Quapropter hoc vnū mihi in primis propoſitū ſit ad dicendū, quòd ſicut vera fides ſe ipſa quotidie nouis miraculis patefacit: ſic noſtri omniū animi, omni modeſtia & concordi alacritate ad ſanctas Euangelij leges colendas attentiores fieri debent. Præterea illud, quod cuiq; perſpicuum eſſe arbitror, pro certo tibi cum primis perſuaſum velimus, hoc nobis [A] præ cæteris] rebus omnibus maximè curæ eſſe, vt locus ille ſacer, [c] quem] Dei iuſſu, turpiſsima ſimulachrorum mole tanquam graui quodam onere impoſito purgauimus, quemque & primis mundi temporibus, ipſius Dei iudicio ſanctum habitum eſſe: & poſtea etiam, quia fidem paſsionis Seruatoris tanquam è tenebris in lucem euocarit, multo clariorem ſanctitatis ſuæ ſignificationem dediſſe cognouimus, præclara ædificiorum ſtructura exornetur.

C. ἀνθρωπίνου λογισμοῦ κρείττω καὶ φύσιν

A. μέλλει

C. ὃν

Quòd templum hoc cæteris orbis eccleſiis, muris, columnis & marmore antecellere voluerit. Caput XXX.

Templi extruendi magnificentia, & ſumpt⁹ vnde petēdus.

Par eſt igitur, vt tua prudētia ita opus diſponat, & prouidè res quaſq; accuret neceſſarias, quo non modò ſanctuarium templi reliquis omnibus quæ vbique ſunt, pulchritudine antecellat: ſed etiā cęteræ eius partes tales ſint, vt omnia tēpla quæ in ſingulis ciuitatibus primas tenēt, huius ædificij dignitate lōgè ſuperentur. Ac de parietibus erigendis, exquiſitóque artificio perpoliendis, tum Draciliano amico noſtro, qui nōnullas aliarum prouinciarum partes adminiſtrat, tum veſtræ etiam prouinciæ pręfecto, ſcito curam à nobis eſſe impoſitam. A noſtra enim benignitate illis imperatum eſt, vt qui artifices, qui operarij, quæ'ue res aliæ fuerint ad illud ædificium neceſſariæ, à tua prudentia diſcant, ac ſtatim ipſorum prouiſione eò mittantur. Quod autem attinet ad columnas, cæteráſue partes ex marmore conficiēdas, quas ipſe exiſtimaueris vel ad decus illuſtriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore: cum eas quaſi ſummatim tecum conſideraueris, fac ad nos diligenter perſcribas: vt cum ex literis tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndique eædem illò comportari poſsint. [A] Nam locus ille qui totius orbis terrarum facile primas fert, omnibus ornamentis meritò illuſtrandus eſt.]

A. τὸν γὰρ τοῦ κόσμου θαυμασιώτερον τόπων κατ' ἀξίαν φαιδρύνεσθαι δίκαιον.

Vt Macarius Conſtantinum de pulchritudine conchæ: iudices verò, quot artificibus ac qua materia opus eſſet, certiores faceret. Caput XXXI.

Teſtudinem

" Teſtudinē verò ſanctuarij, laqueatámne facere, an alio quodā fabricæ ge-
" nere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quod ſi fiat laqueata, ſcitè
C.τλλ' quoq; inaurari poterit. ' Reſtat igitur,] vt tua ſanctitas illis, quorū iudicio,
" vt ſuprà dictū eſt, rē permiſimus, quibus operariis, quibus artificibus, quibusdeniq;
" ſumptibus opus fuerit, quàm celerrimè ſignificet: quinetiam nos non ſolum de co-
" lumnis, aliiſque partibus ex marmore conficiendis, verumetiam de teſtudinis la-
" quearibus (ſi modò illud fabricæ genus pulchrius eſſe cenſeas) quàm primum fa-
." cias certiores. Deus te frater chariſsime, diu ſeruet incolumem.

Quomodo extructa Saluatoris eccleſia, noua illa Hieruſalem fortaſſe fuerit, quam tot retro ſeculis Prophetarum oracula prædixerant. *Caput XXXII.*

Iſta ab Imperatore perſcripta fuerūt: rerúmq; nulla interpoſita mora, proſperè ſucceſsit euentus. Atq; ad illud ſalutare Chriſti monumentum, noua Hieruſalē ędificata eſt eregionè veteris illius quæ hominum ſermone iam diu celebrata fuiſſet: quæque poſt cruentā cædem Domini, ad extremā vaſtitatem prolapſa, pro impietate ciuium eam incalentium pœnas dederit. Imperator itaque huic ex aduerſo ſalutare victoriæ Chriſti contra mortem comparatæ monumentū (quæ fortaſſe eſt recens illa & noua Hieruſalem, prophetarum oraculis prædicata, de qua vaticinationes pluribus verbis explicatæ: plurima Spiritus ſancti inſtinctu canere videntur) liberali & abundante ſumptus magnificentia erigendum extruēdúmque curauit.

Chriſti monumentum noua Hieruſalem.

Deſcriptio exornationis ſanctiſſimi monumenti. *Caput XXXIII.*

Ἄλιαῖα. ET primum omnium ſacrum antrum, diuinum ^ illud] videlicet monumentum, ad quod olim angelus fulgore enitens delapſus, ſpem regenerationis, quæ eſt à Seruatore nobis illic oſtentata, omnibus annunciauit: primùm inquam omnium, Imperatoris magnificentia iſtud, velut totius ædificij caput, eximiis columnis illuſtrare, & ornatu ſplendido maximóque decorare, atque adeò variis cuiuſque generis inſignibus illuminare cœpit.

Deſcribitur antri ſeu monumenti ſtructura & ornatus.

† ἐν ὑγίῳ *† Ampliſsimi ſub dio regionis & porticuum deſcriptio.* *Caput XXXIIII.*

DEinde ad ampliſsimum templi locum, libero cœlo patētem, exornandum ſe contulit: cui & ſolum lapide eximio conſtratum, & porticus longis ambulationum ſpaciis ex tribus lateribus circundati, permultum decoris attulerunt.

Area. Porticus.

Eccleſiæ auguſtiſsimi parietum opificij, elegantiæ, & inaurationis deſcriptio. *Caput XXXV.*

† ὁ βασίλειος νεώς. ADuerſo autē lateri antri, quod ſolem orientē ſpectabat, † regale & auguſtum ſanctuariū adiunctū fuit: opus planè eximiū, ad infinitā altitudinē erectū, longitudine & latitudine immenſa patēs. Cuius ędificij partes interiores, marmoris verſicoloris materia incruſtatæ: exterior autē parietū ſuperficies politis lapidibus, qui commiſſuris quibuſdam inter ſingulos interiectis colligebantur, exornata, ſingularē quandam pulchritudinis ſpeciem, eamque non minus ad aſpectum illuſtrem, quàm ſi marmore obducta fuiſſet, præbuit. Quòd autem ad ipſa tecta in ſublimi poſita attinet, exteriores eorum partes plumbea obtexit materia: quæ tanquā firmū munimentum, tempeſtuoſos imbres depelleret. Interiores verò celatis laquearibus affabrè inter ſe compactæ, & tanquam quoddam vaſtum pelagus, per vniuerſum ſanctuarium coagmentationibus quibuſdam inter ſe continenter cohęrentibus, diffuſæ dilatatæq;, & fulgente auro paſsim copertæ, totum templum velut lucis claritate mirè illuminarunt.

Templum materia & arte inſigne.

Geminarum vtrinque porticuum, & valuarum trium ad orientalem plagam ſpectantium, deſcriptio. *Caput XXXVI.*

Xyſti.

DVabus porticibus, partim ſubterraneis, partim ſupra terram eminentibus, † xyſti gemini ex vtroq; latere adiecti, ad longitudinem ſanctuarij † porrigebantur: quorũ teſtudines erant auro inſigniter & vario artificio illuſtratæ. Ex quibus alter, à fronte inferioris templi columnis ingentibus ſuffulciebatur: alter intrò ſpectans, ſubſtratis poſtibus, magno extrinſecus ornatu decoratis erigebatur. Tres portæ ad orientem ſolem aptè & eleganter diſpoſitæ, multitudini ingredientium patuerunt.

Porta.

† [illegible]

Hemiſphærij columnarum duodecim, & craterum deſcriptio. Caput XXXVII.

Fornix columnis xy cinctus.

HIStis ex aduerſo erat fornix dimidiati vniuerſi cœli circuli ſpeciem adũbrans, in ſummo ſanctuario in orbem ductus: quẽ duodecim colũnæ, Seruatoris Apoſtolis numero pares, tanquam corona cingebant, crateribus ex argento confectis circa faſtigia concinnè expolitæ: quas Imperator Deo illic pro monimento pulcherrimo dicauit.

Portarum atrienſium, exedrarum & veſtibulorum deſcriptio. Caput XXXVIII.

Atrium.

INde ad introitus pro templo locatos accedentibus, area patuit. Erant inibi vtrinque, primò atrium, deinde porticus, ad extremũ atrienſes portæ: poſt quas in ipſa media platea à foro eò deducente, totius ędificij veſtibula perpolitè conſtructa, iter illac facientibus admirabile viſu ſpectaculum, quod rerũ intus fabricatarum pulchritudinem quodammodo monſtrabat, exhibuerunt.

De multitudine donariorum. Caput XXXIX.

Quibus donarij ditatum ab Imp. templum.

IStud verò templum, quo tãquam teſtimonio ſalutaris Domini reſurrectio illuſtris & nota fiebat, extruxit Imperator: & quo totum illud magnifico & regali ornatu decoraret, inſignibus, quæ oratione explicari nequeunt, & monimẽtis auri, argenti, & lapidũ precioſorũ materie diſtinctis, & quaſi depictis, quæ erant numero ferè infinita, adornauit. Quorum apparatum tum magnitudine, tum multitudine, tum varietate, denique adeò artificioſè elaboratum, ſigillatim iam oratione perſequendi ocium non datur.

De eccleſiarum erectione Bethlehem, & in monte Oliuarum. Caput XL.

Antra duo alia ab Imp. ornata.

EOdem tẽpore, cum alia duo loca, quibus duo abdita & quaſi myſtica antra multum honoris & dignitatis afferebant, reperiſſet, ea magnifico apparatu, ſumptúque cohoneſtare inſtituit. Ac primùm illud, in quo primum Seruator noſter diuini numinis virtute in carne apparuit, honoribus decenter affecit: deinde alterum, quod fuit in cœlos aſcenſionis monimentum, in ſummo montis vertice ſitum, præclaris ornamentis illuſtrauit. Atque iſta tam ſplendidè decorauit loca, quo matris ſuæ memoriam, quæ tantum benignitatis hominum vitæ detuliſſet, immortalitati commendaret.

Imperatrix Helena, Conſtantini mater, profecta Bethlehem orandi cauſa, has eccleſias fabricari curauit. Caput XLI.

Helena Imp. mater cur in terram ſanctã profecta.

ILla enim, cũ Deo omniũ gubernatori debitũ piæ mẽtis & affectionis munus impertire in animo haberet, & pro filio ſuo, tanto & tam præclaro imperatore, proq; liberis eius Cæſaribus, Deo chariſsimis, [c] ſuis nepotibus, gratias per preces agendas eſſe putaret, ætate iam ingraueſcente, ſingulari quodam conſilio & prouida animi cogitatione, vereq; regia, adducta, properè inſtar adoleſcentulæ venit, tum ſacroſanctam terram oculis luſtratura, tum gentes Orientem incolentes plebemq; pariter ac populi multitudinem conſpectura. Ac poſteaquàm locis, in quibus Seruatoris erãt impreſſa veſtigia, debitam venerationem adhibuerat, idque conuenienter prophetico ſermoni dicenti (Adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius) pietatis ſuæ monumenta, quibus poſt ſe relictis, poſteris hominibus prodeſſet, ſtatim fabricare aggreditur.

c. [illegible]

Rurſus

Rurſus de eccleſia quæ Bethlehem, & in monte Oliuarum conſtructa eſt. *Caput* XLII.

NAm Deo, quem adorauerat, duo dicauit templa: quorũ alterum ædificauit in monte vbi aſcenderat, alterum ad obſcurum illud antrũ natiuitatis eius. Etenim nobiſcum Deus in terris naſci (locus autem illius natiuitatis proprio nomine apud Hæbreos Bethlehem appellatur) pro nobis ſuſtinuit: ac propterea imperatrix ſanctiſsima Deiparæ partũ eximiis monimẽtis exornare, & ſacrũ illud antrũ variis cuiuſq; generis inſignibus illuſtrare ſtuduit. Imperator autem paulo pòſt eundem locum ornamentis regalibus honorare, & monimentis ex auro & argento, variisq; † aulæis] matris ſuæ magnificentiam adaugere cœpit. Rurſus eius mater, quò omniũ noſtri Seruatoris in cœlos aſcenſionis memoriam celebraret, excelſa quædam ædificia in monte Oliuarũ extruere parat: ac primùm in ſummo totius montis vertice ſanctuarium eccleſiæ Dei erexit: templumq; inferius etiam exædificauit in eo ipſo antro, in quo, vt vera & ſacrata Dei teſtantur eloquia, diſcipuli & apoſtoli à Seruatore omniũ arcanis myſteriis initiati fuerũt. Imperator quoque ibidẽ, variis monumentis & inſignib. regem magnũ Deũ veneratus eſt. Iſta igitur duo templa, memoria perpetua celebrãda, auguſta & eximia in duobus obſcuris quaſi antris & myſticis, Helena Auguſta, pij Imperatoris pia mater, ſuæ piæ mentis tanquã indicia, Deo ſeruatori fundauit, filio ſuo ei opem per regiam ſuam potẽtiam & authoritatem porrigente. Itaque illa neque adeò multo pòſt, præmia digna laboribus reportauit. Nam cum iam planè grandis eſſet, inq; omnium bonorum affluentia, omnæ vitæ ſuæ tempus ad extremã vſque ſenectutem obiiſſet, & tum verbis tum rebus ipſis veros pietatis fructus, quos præcepta Seruatoris pręſcribunt, extuliſſet, atque ita vitam ſuam florentem & expertam cuiuſque moleſtiæ, valenti corporis ſimul & animæ virtute tranſegiſſet: deinceps eximium pietatis ſuæ exitũ, & præclarã rectè factorũ à Deo remuneratiõnẽ, etiã in hac vita cõſecuta eſt.

Tẽpla duo Helena opera extructa, imperatorisq; donariis aucta.

c [illegible]

Helena pietatẽ quibus pensauit Deus.

De excelſa animi magnitudine & beneficentia Helenæ. *Caput* XLIII.

POrrò autem dum regiarũ opum magnificentia inſtructa, omnẽ Orientem peragrat, cùm vniuerſo populo quaſq; ciuitates incolenti ſimul, tum priuatim ſingulis eorũ qui ad ipſam accedebant, infinita munera largita eſt. Infinita etiam ordinibus militaribus, quaſi plena manu diſtribuit. Quæ verò pauperibus, omnibus rebus nudatis, omniq; ope & auxilio deſtitutis diſpertierit, vix enumerari poſſunt: quippe in alios grandem pecuniarum vim conferre, aliis corporis integumenta prolixè & largiter ſuppeditare, vinculis eripere alios, alios tum laboribus in metallis effodiendis afflictatos, tum fraude & iniuria oppreſſos liberare, denique ab exilio alios in patriam reuocare dignata eſt.

Helena munificentia in omnes.

Quomodo religioſe verſari in eccleſiis Helena ſolita eſt. *Caput* XLIIII.

QVæ quidem, licet eiuſmodi rebus eſſet inſigniter nobilitata, alia tamen in Deũ pietatis munera minimè neglexit. Nam vbiq; cernebatur in eccleſiã Dei intrare, templaq; ſplendidis exornare monumentis: inq; ædes ſacras vel in minimis vrbibus extructas, ſuam benignitatem oſtendere licebat: præterea eam & decoro eximioq; apparatu admirabilem, videre ſæpe verſari cum multitudine, & verum cultum erga Deum omnibus piis vitæ officiis declarare.

In eccleſiaſ

Helena octogenaria cum eſſet, condito teſtamento moritur. *Caput* XLV.

DEmũ verò cum naturã ſatietate viuendi expleuiſſet, & ad meliorem ſtatum euocaretur, octogeſimumq; ferè ætatis ſuæ annum confeciſſet, & ad extremũ vitæ exitũ propè veniſſet: decreuit ſecum, ſtatuitq, coram Imperatore filio ſuo, vnico principe mundi potentiſsimo, huiuſq; liberis Cæſaribus, nepotibus ſuis, teſtamentum ſuum facere: & ſigillatim nepotibus ſuas, quæ ſibi in toto orbe terrarum ſuppeterent, facultates diſpertire. Quibus rebus ad hunc modum conſtitutis, ſuo filio tanto, támq; eximio Imperatore, ipſi præſtò aſsiſtente, ſedulò inſeruiẽte, & manus illius tenente, finem ita viuendi fecit, vt beatiſsima quidem iu-

Eiuſdem teſtamentum.

re optimo, non mori prudentibus videretur, ſed vitam caducam & fragilem cum cœleſti & ęterna reuera cōmutare. Animus igitur corporis compagibus ſolutus, ad immortalem & angelicam naturam, atq; adeò ad ipſum Seruatorem aſſumptus eſt.

Mors.

Quàm magnificè matri iuſta fecerit Conſtantinus, & quanto dum illa viueret, in honore habuerit. Caput XLVI.

Eius autem † tabernaculum ſplendidis exequiis decoratū, nam maxima ſatellitum turba ad ciuitatem quę principem locum tenet Imperij, deportatum fuit, ibíque regali ſepulchro conditum. Sic igitur Imperatoris mater diem ſuum obiit: quæ quidem eſt immortali planè memoria celebranda, non modò propter pia vitæ officia, ſed etiam propter eximium illud & admirabile germen ab ipſa editū, Conſtantinum dico, quem quidem, cùm ad [a] cæteras] res omnes, tum ob pietatem in parentem & procreatricem ſuam, beatum iudicare par eſt: qui illam, cum iam antea pietate minimè eſſet imbuta, ita piam reddidit, vt à primo tempore ætatis [b] ab ipſo] communis omniū ſeruatoris ore inſtituta fuiſſe videretur: ita etiam honore regio exornauit, vt cùm apud omnes gentes, tum apud eos qui aliquo gradu militari collocati eſſent, Auguſta & imperatrix nuncuparetur, aureáque numiſmata eius imprimerentur effigie. Iam verò theſauro regio pro arbitratu vtendi, próque animi ſententia, & vt ſibi cōmodiſsimum fore putaret, ſingula liberè diſpenſandi, filius ei liberam fecit poteſtatem, quò etiam in his omnibus eam & ſplendore eximiam, & amplitudine admirabilem efficeret. Quare inter ea quæ ad eius memoriam illuſtrandam faciant, iſta etiam non ſine cauſa repetita ſunt: quæ dum propter ſingularem pietatis præſtantiam in matre colenda exercebat, præcepta etiam diuina, quæ honorem parentibus decenter impertiendum tradunt, accuratè expleuit.

Iuſta. † σκῆνος

Conſtantini in matrem pietatis & beneuolentia oſſura. a ἄλλοις

b. αὐτῷ

Quomodo Conſtantinus eccleſiis ædificatis Conſtantinopoli omnem ſimulachrorum cultum ſuſtulerit. Caput XLVII.

Atque vt iſta præclara & eximia pietatis munera, quæ diximus, Imperator apud gentem Palæſtinorum eſt hoc modo executus, ſic in omnibus prouinciis eccleſias nouas extruxit, eaſq; effecit prioribus longè præſtabiliores. Ciuitatem autem ipſius nomine nuncupatam, eximio ſplendore illuſtrare inſtituens, permultis templis, hoc eſt præclariſsimis eccleſiis in honorē martyrū, illuſtriſsimiſq; ædibus ſacris adornauit, quæ partim in ſuburbibus erant, partim in ipſa vrbe, quibus tum martyrū celebrauit memorias, tū ipſam vrbē martyrū Deo conſecrauit. Ad ſummam, cùm ſapiētia diuina eſſet imbutus, ciuitatem, quam ſui nominis appellatione donandam ſtatuerat, primum omni eidolorū cultu perpurgari debere cenſuit, vt nuſquam in illa vel ſtatuæ eorum, qui dij putantur, in templis honoratæ, vel altaria impura cruoris contagione inquinata, vel hoſtię ignis incendio penitùs exuſtæ abſumptæque, vel feſta dæmonum nomine celebrata, vel aliud quicquam eorū quæ apud ſuperſtitioſos vſurpari ſoleant, omnino apparerēt.

Conſtantinopolim templis multis ornat. Ab ea idolorum ſimulachrorū ſoluit.

De inſigni crucis in palatio, & Danielis in fontibus. Caput XLVIII.

† Videas etiam adhuc, licet, apud fontes in medio foro poſitos paſtoris præclari ſymbola, illis qui Sacris literis eruditi ſunt, ſatis cognita. Danielem quoque cū leonibus [c] in ære inciſum], auriq; laminis ſplendeſcentem. Tantus item & tam diuinus amor Imperatoris animum cōplexus eſt, vt in ipſo palatij introitu, in ædificio omnium excellentiſsimo, in medio tecti laqueati inaurato. in tabula maxima explicata, ſalutaris paſsionis inſigne, ex lapillis precioſos cuiuſque modi, auróque multo, politè elaboratis confectum, figendum curauerit. Iſtud Imperatori ſanctiſsimo regni firmum videbatur eſſe propugnaculum.

Danielis ſtatua medio foro erecta. † ἰδεῖν ἔξεστι

c χαλκῷ πεπλασμένον

Crucis inſigne ipſo palatij introitu propoſitum.

Quòd Nicomediæ, & in aliis ciuitatibus eccleſias fabricauerit. Caput XLIX.

His igitur

HIs igitur ornamentis ſuam ciuitatem illuſtrauit. Vrbem autem, quæ in Bithynia facilè primas fert, pari ratione eccleſia magnifica & inſigni, monumenti loco, ſumptu ex ſuis theſauris ſuppeditato honorauit: ibíque ſeruatori ſuo contra hoſtes & aduerſarios Dei, præclara victoriæ erexit trophæa. Ciuitates item, quæ apud cæteras gentes videbantur vel maximè propter ſplendorem excellere, templis egregiis magnificiſque exornãdas curauit: ſicut ex præcipua vrbe totius Orientis, quæ nomen traxit ab Antiocho, conſtare poterit. In qua tanquam in ciuitate illius gentis ac regionis primaria, eccleſiam tum propter amplitudinem, tum propter pulchritudinem maximè eximiam Deo dicauit: quippe vniuerſum templum † longis porticibus extrinſecus adiectis circundedit, ſanctuarium autem interius ad infinitam erexit altitudinem: quod quidem ad ſpeciem ſolij octangularis fabricatum, multis ædiculis [c] exedriſque] vndique conſtructis, compluribus item tabulatis ſuper terrã eminentibus, deniqué fornicibus ſubter eandem abditis, ex omni parte [c] circũſepta fuit.] Quam etiã permagna auri æriſque copia, & reliquæ precioſæ materiæ ornamentis decorauit.

Nicomediæ, alibíque extructa ab Imp. templa.

† μακροῖς μὲ ἐξέδραις περιβαλὼν

c. ἰσόγεων τε

c. ἐπιπεσυκρι-μένον

Quod apud quercum Mambre eccleſiam fieri iuſſerit. *Cap. L.*

ISta quidem erant auguſtiſſima templa ab Imperatore hactenus conſecrata. Verùm vt audiuerat, ipſum Seruatorem, qui nuper in mundo verſatus fuiſſet, etiam olim ſanctis viris ex Palæſtina propter quercum Mambre (ſic enim appellabatur) diuinitùs apparuiſſe, ibi quoque Deo viſo templũm exædificari mandat. Gentium ergo præfectis Imperatoris voluntas per literas ad ſingulos ſcriptas ſignificata eſt: quæ eos admonuit, vt quod eſſet imperatum, illico ad exitũ perduceretur. Nobis etiam, qui hanc Hiſtoriam literis mandamus, † epiſtolam accuratius ſcriptam miſit. Cuius exemplar mihi conſentaneum videtur huic præſenti ſermoni adnectere, quò Imperatoris ſanctiſsimi ſtudium & diligentia plenius intelligatur. Proinde quò liberè pro his quæ geſta acceperat, nobiſcum expoſtularet, iſta totidem verbis perſcripſit.

Templum ad quercum Mambre.

† λογικωτέραν καὶ ἐπιμελεστέραν διδασκαλίαν.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. MACARIO
& cæteris Palæſtinæ epiſcopis, S.

Conſtantini de Mambre literæ ad Macarium, & quòd ibidem Seruator noſter Abrahæ viſus ſit. *Cap. LI.*

ESt hoc vnum maximum meæ ſanctiſsimæ ſolicitudinis erga vos beneficium, vt quorundam [c] nefandorum] hominum amentiam, quæ hactenus apud vos in obſcuro latuerit, per literas vobis ſignificem: quò licet quidem ſerò, neceſſariò tamen, erratum ſegnitie neglectum, diligentia rectè probéque corrigatur. Permagna enim profectò impietas eſt, vt loca ſancta nefandorum ſcelerum maculis contaminentur. At quidnam eſt, fratres chariſsimi, quod cum veſtram ſolertiam præterierit, mea etiam, quam dixi, ſolicitudo propter obſeruantiam, qua Deum veneror, poſsit ſilentio prætermittere? Locum, qui propter quercum Mambre dicitur, in quo Abrahamum domicilium habuiſſe cognoſcimus, variis modis à quibuſdam ſuperſtitioni deditis inquinari ferunt. Idola enim, quæ nullo non vaſtationis genere deleri debent, in illo erecta eſſe, & altare propè locatũ, & impuras victimas ſine intermiſsione immolari. Quapropter cum illud & ab Imperio noſtro alienũ, & indignum loci ſanctitate videatur, veſtrã grauitatem certiorem fieri velim, à nobis per literas Acatio illuſtriſsimo comiti, amico noſtro ſignificatũ eſſe, vt abſque cũctatione & idola quæ in loco prædicto reperta fuerint, ignis tradãtur incẽdio, & altare ſedibus cõuulſum euertatur. [c] Quinetiã neminem nõ, qui poſt noſtrũ mandatũ aliquid impietatis in huiuſmodi loco audeat admittere, ſupplicio coercendum ſtatuimus: quem ſanè locũ decreuimus eximia tẽpli ſtructura adornare, vt conſeſſus dignus ſanctis viris in eo deinceps exiſtat. Quod ſi quicquã cõtra hoc mãdatũ cõmitti acciderit, par eſt, vt abſq; mora noſtra clemẽtia per veſtras literas certior fiat, quò noſtro mãdato, qui illud violaſſe deprehenſus fuerit, ſummo afficiatur ſupplicio. Non enim ignoratis, illic primùm Deũ,

c. ἐναγῶν.

Conqueritur Imp. ad quercum Mambre idolis ſacrificari.

c. τοὺς πάντας τὸν τολμῶντα μετὰ τὴν ἡμετέραν κέλευσιν ἀσεβές τι ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ πρᾶξαι τιμωρίας ἄξιον ἡγούμεθα.

omnium rerum rectorem tum apparuiſſe Abrahamo, tum cum eo ſermonem contuliſſe. Illic etiam primùm ſacroſanctæ legis cultum & obſeruationem initium habuiſſe. Illic primùm ipſum Seruatorem cum duobus angelis ſeipſum clementer & benignè Abrahamo oſtendiſſe. Illic Deũ cœpiſſe ab hominibus videri. Illic prædixiſſe Abrahamo de ſemine ſuo futuro, ac cõfeſtim promiſſum præſtitiſſe. Illic prædicaſſe, eum plurimarum gentium patrem futurum. Quæ cum ita ſint, æquum eſt, meo quidem iudicio, veſtra cura ac diligentia prouideri, vt tum locus iſte purus & integer à labe conſeruetur, tum ad priſtinam reuocetur ſanctimoniam, quò aliud nihil in eo præter cultum Deo omnipotenti, moderatori omnium, & ſeruatori noſtro decorum cõſentaneúmque peragatur. Quod quidem ſtudioſe & decẽter à vobis obſeruari conuenit. Siquidem veſtra grauitas, ſicut mihi pro certo perſuaſum habeo, ea quæ cum vero cultu & religione in primis cohærent, alacri ſtudio explere deſiderat. Deus vos, fratres chariſſ. incolumes ſeruet.

Idolorum delubra cum ſtatuis vndique diruuntur. *Cap. LII.*

Imp. iuſſu gentium templa diruta.

ISta omnia Imperator ad ſalutaris Dei virtutis gloriam illuſtrandam perficere admodum elaborauit, hócque pacto non ſolùm ſeruatorem ſuum magno affecit honore, verùm etiam ſuperſtitioſum gentium errorem omnibus modis coarguit. Itaque quorundam delubrorum veſtibula eius mandato in quaque ciuitate nudata, portæq; dirutæ. Aliorum tectum cum laquearibus, tegulis ablatis, deturbatum. Aliorum inſignia monumenta ex ære fabricata (in quibus veterum error longo iam temporis ſpacio ſe inſolenter iactaſſet) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupatæ omnibus palàm propoſita, vt intuentium oculis pro turpi ſpectaculo ſubiicerentur. Hic Pythius, illic Sminthius, in ipſo circo tripodes Delphici, Heliconides Muſæ in palatio. Quinetiam eadem ipſa ciuitas Imperatoris nomine, vti modò dixi, appellata, tota ſimulachris, quæ erant apud quaſque gẽtes diis conſecrata, & ex ære artificioſe elaborata, paſſim referta fuit. Atque his ipſis ſimulachris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppreſſi, infinitas hecatombas, victimáſque igne crematas fruſtra obtuliſſent, ſeróque tandem ſapere didiciſſent, tanquam ludicris rebus ad riſum iocúmque ſpectatorum Imperator vſus eſt. In ſtatuis verò aureis aliam quandam viam & rationem ſecutus eſt. Nam vt primùm intellexit multitudinem, inſtar ſtultorum infantium, illas erroris tanquam laruas ex aurea argenteáque materia affictas, temerè extimeſcentem, eas è medio penitùs tollendas, velut lapides ante pedes incedentium in tenebris ad impingendum proiectos putauit, viámque regiam, quæ plana & æquabilis eſt, omnibus in poſterum patefaciendam. Iſta igitur animo complexus, non armata manu, aut ingenti exercitu ad has res corrigendas ſibi opus eſſe: ſed vnum & alterum ex illis quos ſpectatos habebat, ad hoc munus ſubeundum ſatis habere viriũ arbitratus eſt, quos vna eadémque authoritate donatos ad ſingulas gentes miſit. Illi autẽ tum ſingulari Imperatoris ſanctimonia, tum ſua ipſorum in Deũ pietate freti, per mediam plebem, pérque medium populum multitudine infinitum proficiſcentes, in ſingulis vrbibus regionibúſque errorem longinquo tempore inueteratum omnino profligarunt, ac primùm ipſos idolorum ſacerdotes magna cum irriſione & turpitudine ſuos ipſorum deos ex tenebricoſis receſſibus in lucem proferre mandarunt, deinde exteriore illorum effigie detecta, etiam interioris formæ colore obductæ deformitatem ante oculos omniũ ſtatuerunt: tum illis abraſis, materiæ partem, quæ videbatur habere aliquid bonitatis, fornace & igni probarũt, eámque reſeruarunt in tuto collocatam: quæ verò vilis erat, & ad nullam rem vtilis, ſuperſtitioſis ad memoriam ſuæ turpitudinis largiti ſunt. Porrò autem hoc quòd ſequitur, non multum huic diſſimile, ab iſto Imperatore admirabili geſtum fuit.] Poſtquam verò ſimulachra mortua ex precioſa materia conflata, ad hunc modum, quem dixi, expoliauerat: reliquas ad perpetuandam hominum memoriam erectas, quæ ex ære fabricatæ erant, aggreſſus eſt, deóſque, quos veteres fabulæ celebrant, funibus ex pilis contextis conſtrictos abſtrahendos curauit.

Deuecta & communiuta idola.

Aureæ & argenteæ idola.

Statua.

Dæmonis

Dæmonis fani apud Aphacos, gentem ſcilicet Phœniciæ, euerſio, & turpitudinis ibidem abolitio. Cap. LIII.

PRæterea regio ſuo obtutu, tanquam clara face accenſa, ſedulò luſtrauit, ne vllæ erroris reliquiæ vſpiam deliteſcerent. Quemadmodum enim aquila in ſuperiora aëris loca ſubuolans, res in terra longiſſimo interuallo ab ſe diſtantes accutiſſimè cernit: ſic iſte dum in regali palatio, quod in† præclara illa vrbe ab ipſo ædificata ſitum eſt, verſabatur, ex eo velut è ſpecula periculoſum quoddam rete, quo animæ hominum illaqueabantur, in gente Phœnicum latitare diſpexit, nemus videlicet, & delubrũ turpi & flagitioſo Veneris dæmoni dedicatũ, nõ in media aliqua ciuitate, nõ in foro, non in plateis (vt multa, quæ in vrbibus ornatus gratia magno ſplendore decorantur) ſed extra ſemitã, extra triuia, extra viam publicã, in ſummo vertice mõtis Libani inter arbuſta collocatũ. Erat tanquam ſchola quædam nequitiæ iis, qui erant libidini dediti, quique nimia licentia corpus labefactauerant ſuum, corruperántque. † Nam quidam molles & effœminati viri, non viri reuera, pudore prorſus exuto, inſtar mulierum turpiſſima contagione ſe ipſi inficientes, dæmonem placabant. Scelerati præterea & nefarij mulierum congreſſus, clandeſtinæ falſorum connubiorum corruptelæ, infanda & turpia facinora in eo delubro, vtpote in loco impuro & fœdo, admiſſa erant. Nec quiſquam fuit, qui in hæc ſcelera animaduerteret, propterea quòd ex viris grauibus & honeſtis nemo illuc audebat accedere. Verùm Imperatorem eximium turpia facinora illic edita latêre non poterant. Quibus quidem regia ſua prouidentia indagatis erutiſque, indignum cenſuit, vt ſolis ſplendor eiuſmodi delubrum intueretur. Proinde vniuerſum illud cum ipſis ſtatuis & monumentis funditùs deleri iuſſit. Extemplò igitur Imperatoris mandato machinamenta, quibus petulans & laſciuus error propugnabatur, penitùs euerſa ſunt: quippe militum manus loco purgando operam nauauit. Qui autem ad hoc vſque tempus luxuria diffluxiſſent, Imperatoris minis perterriti, continentiam deinceps modeſtiámque colere didicerunt. Non diſsimili ratione etiam ſuperſtitioſi gentiles, ᶜqui erant opinione ſapientes,] reipſa ſuam ipſorum inanitatem animaduertere cœperunt.

† καλλιπόλεως

Veneris lucus & templum in Libano deſtruuntur.

† γυνἄιδες γοῦν τινὲς ἄνδρες οὐκ ἄνδρες

c. δοκοῦντες ... ſοφῶν

Aeſculapij apud Aegas demolitio. Cap. LIIII.

VBi namque error eorum, qui inter Cilices ſapientes videbantur, in dæmone ibi colendo longius ſerpſit, infinitis ſuper eo tanquam conſeruatore & medico propter ea in admirationem traductis, quòd interdum dormientibus apparuit, nonnunquam ægrotantium corpora morbis releuauit (erat hic ſine dubio animorum corruptor, quippe qui homines incallidos à vero ſeruatore abſtraxiſſet, & res veriſimiles efficiendo ad impiam peruerſitatem rapuiſſet) ᵃ Imperator,] qui Deum zelotem, verè ſeruatorem ſibi ad defenſionem ſemper proponebat, iſtud delubrum deiici ſolóque æquari mandauit. Ac res illa admiranda, nobilium philoſophorum celebrata ſermonibus, quæ latebris abdita, non dæmonis, neque Dei, ſed erroris cuiuſdam ſpeciem, plurimis & diuturnis temporum curriculis, hominum animos in fraudem illicientis, perſpicuè repræſentauit, ſolo nutu & ſignificatione, manu militari diſturbata, humíque proſtrata iacuit. Qui enim deus alios malis eripere, calamitate leuare ſimulauerat, non magis iam remedium ad ſui propugnationem reperire potuit, quàm cum, vti in fabulis eſt, fulmine percuſſus interiit. Verùm præclara officia, quæ in hac re Imperator noſter ad Dei gloriam obiit, non inter fabulas numeranda ſunt, ſiquidem illuſtri & teſtata ipſius Seruatoris virtute, delubrum illud radicitùs ſic euerſum fuit, vt inſaniæ amentiæque, quæ illic antea oberrauerat, ne veſtigium quidem iam relictum eſſet.

a. βασιλεὺς

Deſtructum Aeſculapij oraculum.

Quomodo gentiles damnatis ſimulachris ad cognitionem Dei conuerſi ſunt. Cap. LV.

EX omnibus igitur, qui ante illud tempus ſe ſuperſtitione obligaſſent, cùm errorem ſuum patefactum & perſpicuè refutatum oculis cernerent, cúmque delubrorũ & ſtatuarum vbique vaſtitatem ᵃ reipſa] intuerentur: alij ad ſalutare Dei verbũ ſe totos conferre, alij licet non illud ipſum agerent,

a. ἔργῳ

patriam tamen & auitam inſcitiam improbare, & quos olim deos exiſtimauerant, riſu & ludibrio inſectari cœperunt. Ac quidem, quæſo, ita in animum inducerent cum immenſam illam nequitiam interius latentem, exteriore quadam ſtatuarum ſpecie obductam ſatis manifeſtò perſpicerent? Aut enim extinctorum cadauerum oſſa, exiccatæque caluæ verſutis præſtigiatorum dolis callidè obtectæ, aut ſordidæ laceratæque veſtes horrida & impura fœditate farcitæ, aut congeries ex fœno & ſtipula collecta ſuberant. Quæ cum in ſimulachra inanima congeſta conſpicarentur, vehementer & ſuam, & patrum ſuorum amentiam incuſarunt, præſertim cum planè intellexiſſent, neminem in illis abditis receſſibus, aut in ipſis ſtatuis, vel dæmonem, vel ariolum, vel deum, vel vatem, ſicuti ſibi antea perſuaſerant, tanquam habitatorem reſidere: imò verò ne obſcurum quidem & vmbratile ſpectrum ſupereſſe. Quapropter illis qui erant ab Imperatore ad id negotij delegati, ad omne obſcurum antrum omnémque latentem & apertum receſſum facilis patebat aditus. Quinetiam adyta, ad quæ accedere fas non erat, & intima ſacraria pedibus militum proterebantur, adeò vt mentis cæcitas, quæ longinquo temporis ſpacio vniuerſos Gentiles occupauiſſet, horum opere & labore perſpicuè deprehenſa, in omnium oculis defigeretur.

Cognita idolorum vanitate & impoſtura, multi Chriſtianiſmum amplexi.

Quomodo Conſtantinus Heliopoli, ſtatua Veneris ſolo æquata, primus omnium Eccleſiam conſtruxerit. *Cap. LVI.*

ATque [a] vt iſta Imperatoris præclarè rectéque factis accepta referri debẽt, ſic ea quoque quæ particulatim apud ſingulas gentes ab ipſo erant adminiſtrata, vt illud quod Heliopoli Phœniciæ factum eſt. In qua vrbe] nonnulli obſcœnam & libidinoſam voluptatem pro dea venerantes, ſimulatione religionis vxoribus & filiabus ſtupri admittendi facultatem, nulla habita pudoris ratione, conceſſerunt. Cæterùm iam lex noua, plena modeſtiæ & caſtimoniæ ab Imperatore promulgata eſt, quæ iubet, ne quis eorum vllum flagitium ibi more poſitum vſurpatúmque deinceps audeat committere. His rurſus documenta ſcriptis mandata propoſuit, quaſi fuiſſet ob hanc cauſam potiſſimùm à Deo [a] miſſus] vt omnes homines temperantiæ legibus inſtitueret. Quamobrem non eſt dedignatus cum his per literas ſuas familiariter colloqui, eóſque cohortari, vt ſe ad Dei opt. max. cognitionem maturè transferrent. Atque in eo loco etiam eius dictis facta verè & appoſitè reſponderunt, quippe apud iſtos etiam templi ampliſſimi fundamenta iecit, ita vt quod ab omni ſeculorum memoria nõ ſit auditione acceptũ, hoc iam ipſa re perfectum eſſet: nimirum vt ciuitas eorũ, qui ſuperſtitione fuiſſent occæcati, Dei efficeretur Eccleſia, presbyteris diaconiſque compleretur, & epiſcopus Deo omnium rectori conſecratus, illis præſideret. Præterea Imperator animo ſedulo proſpiciens, vti quàm plurimi ad Dei verbum ſe conferrent, ea quæ ad ſubleuandos pauperes pertinebant, copioſe ſuppeditauit. Atque hac ratione ad ſalutarem Chriſti diſciplinam eos ſe properè recipere impulit, verbis ferè cum Paulo dicente cõſentiens, Siue per occaſionem, ſiue per veritatẽ Chriſtus annuncietur. *Phil. 1.*

Turpis connubiorum mos Heliopoli lege Imper. ſublatus.

A ἢ, ταῦτα δ᾽ ἂν δὶς βα-σιλέως ἐπα-νοῖς καθρέ-μασι. ὥσπερ οὖν ἢ, τὰ με-ρικῶς καθ᾽ ἕκαστον ἔθνος αὐτῷ διαπε-πραγμένα, οἷον τὰ τῆς Φοινί-κων ἡλίου πό-λεως, ἐφ᾽ ἧ

A. ἀπεσταλὼς

Ibidem extructa eccleſia.

De tumultu propter Euſtatium Antiochiæ ſuſcitato. *Cap. LVII.*

VErùm interea temporis, cum omnes vitam iucundam degerent, & Eccleſia Dei paſſim apud omnes gentes omni ratione eſſet tanquam in ſublime ſublata, rurſus inuidus dæmon, qui rebus ſolet honeſtis inſidiari, ob tantam bonorum proſperitatem ad bilem commotus eſt: ac quoniam [a] ſuſpicabatur,] ipſum Imperatorem noſtro tumultu, & perturbata omnium rerum confuſione exulceratum abalienato animo in nos futurum, idcirco diſſenſionis face accẽſa, Eccleſiã Antiochenorũ ſic tragicis dilacerauit calamitatibus, vt parũ abeſſet, quin vniuerſa ciuitas funditùs fuiſſet exciſa. In duas eñ factiones popul⁹ Eccleſiæ diuiſus eſt, quippe plebs, magiſtratus, & milites præſidiarij, more hoſtiũ, vſque eò cõcitati fuerunt, vt ſi nõ quædã Dei prouidentia metuſq; ab Imperatore ipſorũ animis incuſſus, multitudinis impet⁹ cõpreſſiſſet, & iterũ eiuſdẽ lenitas, inſtar conſeruatoris & medici animorũ, orationis ſuauitate illis, contentionis morbo

A ὑποπτεύ-σας.

Imperatoris legatione repreſſa Antiochiæ ſeditio.

bo

bo diuexatis, medicinam attuliſſet, gladios ipſi in ſe mutuò diſtrinxiſſent. Quapropter ex illis viris, qui & propter virtutem ſatis ſpectati erant, & propter præſtantiam honore comitum affecti, vnum fideliſſimum legatum miſit, quò lenius & benignius cum populo ageret. Literíſque eos hortatus eſt, vt in eas res, quæ ad pacem inter ipſos mutuò facerent, attenta cogitatione incumberent: quin etiam quo pacto [c] pietatis officia] decenter exequerentur, perdocuit. Perſuaſit etiam illis, imò per literas ad eos ſcriptas deprecatus eſt, vti ipſe ſeditionis cauſam audire poſſit. Quas quidem literas (quæ & ſingularis doctrinæ plurimum, & vtilitatis non minus [c] continent) ſi non calumniæ notam his qui erant in crimen vocati, inuſſiſſe videri potuiſſem, in præſentem hiſtoriā contuliſſem. Quocirca iſtas miſſas faciam, quippe cum malorum memoriam minimè refricandam putem, eáſque ſolùm in hunc ſermonem includam, quas quidem Imperator, vtpote ex hominum cōcordia permultum animo capiens voluptatis, perſcripſit: in quibus Antiochenos cohortabatur, vt epiſcopum alterius Eccleſiæ, ſub quo pacem facerent, appetere neutiquam in animum inducerent: ſed Eccleſiæ inſtituto & more, eum ſibi deligerent paſtorem, quem communis omnium ſeruator illis commonſtraret. Ad populum igitur Antiochiæ & epiſcopos ſeparatim quæ ſequuntur, epiſtolas ſcripſit.

c. τὰ τῆς θεοσεβείας — c. πλήξας ὤρας.

Aliqua conſultò preterit in hiſtoria Euſebius.

Quis digendum epiſcopum.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. POPVlo *Antiocheno* S.

Conſtantini ad populum Antiochenum literæ, ne Euſebium Cæſariæ abſtraherent, ſed alium quærerent. Cap. LVIII.

VEſtra concordia aliis omnibus qui conſilio & ſapientia multum pollent, per grata futura eſſet, tum mihi in primis, qui partim lege diuina, & veſtra pia vitæ ratione, partim veſtris erga me ſtudiis prouocatus, vos fratres ſempiterna beneuolentia complexus ſum. Et cum hoc ſit reuera verum à rebus honeſtis fructum percipere, nimirum vt in omnibus, quæ quiſque molitur, recta & integra animi cogitatione vtatur, quid quæſo eſt, quod tantopere vobis poſſit conuenire? Nec cuiquam mirum videatur, ſi veritatem vobis dixero, quæ amicitiam potius erga me, quàm odium in veſtris animis párere debet. Atque inter vos fratres, [c] quos] vna eadémque animorum affectio ſynceráque mens, recto itinere quaſi digito demonſtrato, ad Deum deducit, & in puram ſanctámque eius Eccleſiam, velut ciues aſcribit, quid præſtabilius eſſe poterit, quàm vt cum omnes res vobis proſperè, & ad voluntatem fluant, concordiam & animorum tranquillitatem egregiè amplexamini: ídque maximè cum & diuinæ legis diſciplina veſtram voluntatem ad vitam rectè honeſtéque moderandam impellat, & nos tam vehementer expetamus veſtrum iudicium ſic ratione confirmare, vt de omnibus rebus verè ſynceréque decernatis? At fortaſſe vobis nonnihil videtur afferre admirationis, quid tandem hoc orationis meæ initium voluerit. Idcirco cauſſam illius dicendo explicare nec recuſo, nec inficior. Fateor equidem me literas quaſdam perlegiſſe, in quibus ex illuſtri laudum ac teſtimoniorum præconio, quo tantopere extuliſtis Euſebium epiſcopum Cæſariæ (quem etiam ipſe eruditionis & modeſtiæ cauſa plurimi faciendum iam diu exiſtimaui) planè animaduertebam, vos magno ſtudio erga illum incendi, [A] &] velle libenter eum veſtræ vrbis epiſcopum conſtituere. Quantum putatis me animo agitaſſe, quam curam, vt veſtro ſtudio ſatisfactum eſſet, ſuſcepiſſe, dum ad optimum virum conquirendum, qui veſtrum epiſcopatum capeſſeret, accurata cogitatione incumberem. Te ô fides †aliena ([c] quæ] quidem ex verbo & doctrina Seruatoris tanquam exemplar ſanctè ſynceréque viuendi nobis proponis, quæqúe etiam peræg rè vitioſis hominibus ipſa reſiſteres, ſi non tua virtus talis eſſet, vt nullo modo poteſtatem cuiquam facias, ea ad quæſtum perditè abducendi) te, inquam, in hac cauſa teſtem cito. Mihi ſané is potiſsimùm in hac controuerſia victoriam conſequi videbitur, qui pacis & concordiæ ſtudio flagrat maximè, quippe cùm neminem reperias, qui non ex pace, vbi eam nihil indecori afferre putet, magnam animo capiat oblectationem.

c. οἷς — A. καὶ — † ἐγίνε- c. ἣ

Conſtantini litera ad populū Antiochenū.

Prouocat ad concordiam Imperator.

Tangit ſcribēdi occaſionem.

Proinde iſtud à vobis quæſo, fratres, vt quoniam pro cupiditate rerum à nobis expetitarum explenda, aliis etiam è fratribus ignominiæ & contumeliæ nota inuſta eſt, idcirco deinceps illa conſectemur, quæ fidem noſtram omni ſuſpicione & infamia penitùs liberet. Ego verò quanquam hominem qui à vobis & tantis honoris ornamentis decorandus, & tanto amore ac beneuolentia complectendus iudicatur, laudo plurimùm: tamen Eccleſiæ canon, qui ſingulis ratus & ſtabilis debet manere, non ob eam cauſam infringendus aut debilitandus eſt, vt ſingulorum ſententiis ſeparatim ſatisfactum ſit, & vniuerſi, quod expetant, aſſequantur: ſed in ancipiti & controuerſa diſceptatione, in qua viri huius virtutes cum aliorum comparantur, non vnum, ſed plures liberè quid ſentiát, eloqui oportet: propterea quòd cum honores Eccleſiaſtici in eo loco & ſtatu ſint, vt in illis mandandis nihil inſit vel perturbationis vel diſcordiæ, omnium ſuffragia ſimiliter ſunt, & ex æquo omnino expetenda. Neque profectò rationi conſentaneum eſt, vt propoſitum veſtrũ ſuſceptúmque de Euſebio deligendo conſilium, præiudicium contra alterum fiat, quippe cum nulli, ſiue abiectiores illi ſunt, ſiue illuſtriores, qui ſyncerè & ex animo ſimiliter diuina præcepta ac diſciplinam approbant obſeruántque, vlla in re per cõmunem eiuſdem diſciplinæ legem, aliis inferiores putari debeant. Porrò autem, ſi id quod planè verum eſt, ingenuè fateri volumus, concedendum eſt neceſſariò, quòd Euſebium non ipſius voluntate vobis acquirere, ſed vi potius à Cæſaria abducere conamini: quod profectò violentiæ potius eſt, quàm electionis legitimæ. Atque ſiue iſto modo, ſiue ſecus multitudo ſentit, ipſe liberè & audacter affirmare audeo, hanc rem non leuem & exiguum tumultum illum quidem excitaturã, ſed eam contentionis ſubminiſtraturam materiam, quæ efficiet, vt vnus veſtrûm alteri crimina obiectare magnopere laborauerit. Nam perinde facitis atque oues, quæ cum ob conſuetam paſtoris curationem, per negligentiã ad deteriorem partẽ prolapſam, priore educatione deſtitutæ ſunt, fruges vaſtare, & ita perſpicuè quid dentium ſuorum natura & vis valeat, oſtendere ſolent. Quæ num ita ſe habeant, & nos neutiquam opinione fallamur, veſtrum eſt, fratres (multa enim & magna ipſa prima deliberatione animis veſtris ſe offerent) vobiſcum diligenter conſiderare. Ac primùm omnium ecquid de ingenio & mutuo inter vos amore detractum videatur. Deinde quòd qui conſentientibus hominum prudenter de ipſo deligendo deliberantium ſuffragiis ad epiſcopatus dignitatem aſcendat, diuino iudicio veros ex ea fructus percepturus eſt, atque adeò non vulgare beneficium propterea conſecuturus, quòd veſtro omnium conſenſu illuſtre probitatis teſtimonium ſibi tributum habeat. Poſtremò, vt vos, ſicut veſtræ conſuetudinis eſt, æqua & incorrupta mente in homine conquirendo, qui vobis opus fuerit, diligentem operam naueetis, omni ſeditioſo & turbulento tumultu compreſſo. Nam tumultus ſemper iniquus eſſe, † & ex odioſa variorum hominum inter ſe comparatione, nõ ſcintillæ exiguæ, ſed magna inuidiæ incendia excitari ſolent. Verùm vt tandem finem dicẽdi faciam, ita Deo placeam, & ita veſtrûm cauſſa, vti optatis, vita mihi ſuppetat, ſicut & vos amo, & tranquillũ pacis quaſi portũ, in quo animi veſtri conquieſcant, vobis exopto: ex quo portu ſordibus ſeditionis præteritæ eiectis, pacato mẽtis ſtatu concordiam in earum locum inducite: vexillũ quoque firmæ dilectionis, in nauigio animorum veſtrorum erigite, & curſum cœleſtem ad lucem æternitatis, gubernaculis, vt ita dicam, ferreis robuſtiſque rectum tenete. Atque ea ratione illud integrum & incorruptum deinceps fore putatote, quod diſcordia erat antea labefactatum. Nam ſordes ſeditionis, quæ nauem antè propè corruperant, vniuerſæ ex animis veſtris, tanquam ex ſentina, iam ſpero, exhauſtæ ſunt. Quocirca iam conſilio prouidete, vt is rerum omnium ſtatus ſit, vti nihil in poſterum, ^quod] ex vſu Eccleſiæ ^non ſit,] inconſulta & vana contentione, vel ſuſcipiatur, vel ratũ fiat. Deus vos, chariſsimi fratres, ſeruet incolumes. Imperatoris epiſtola ad nos de epiſcopatu Antiocheno à nobis repudiato.

Euſebium à Cæſarea Antiochiam euocari iure nec poſſe nec debere.

Vitandi in epiſcoporum electione tumultus.

† κἀκ τῆς τῶν διαφορῶν συγκρίσεως

Α ὃ μὴ ἦν

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG.

Euſebio S.

Conſtantini

Conſtantini ad Euſebium literæ, quem laudat quòd Antiochiam recuſauerat.

Cap. LIX.

c. ἐπιστολὴν

c. σύμφωνα

A. ἁγίας.

c. ὅτι

A. ἢ, ἀποφήναντες

Laudatur Imp. literis Euſebius quod Antiochenū epiſcopatum recuſarit.

E[c]Piſtolam] tuam legi diligentiſſimè, ex qua Eccleſiæ canonem exquiſitè abs te ſeruatum intellexi. In his namque perſiſtere, quę Deo grata, quæq; traditioni Apoſtolicæ [c]conſentanea] videntur, permagnæ [A]pietatis eſt.] Ac ſic putato, te in hoc ipſo planè beatum, quòd totius (propè dixerim) orbis terrarum teſtimonio dignus iudicatus ſis, qui vniuerſæ Eccleſiæ epiſcopatu perfungaris. & huic tuæ felicitati reuera quaſi acceſſionem adiunctam, quòd omnes ea tui cupiditate ducantur, vt te velint eſſe apud ſe. Porrò abs te prudenter ſanè factum eſt, [c]quòd] & Domini mandatum Apoſtolicúmque Eccleſiæ canonem ſeruare decreuiſti, epiſcopatum eccleſiæ Antiochenæ prorſus repudiando, & in eo epiſcopatu fungēdo permanere laboraſti, quem ab initio Dei voluntate ſuſcepiſſes. Hac de re literas dedi cùm ad populum, tum ad alios eccleſię miniſtros: qui quidem de eadem etiam ipſi ſcripſerant ad me, [A]ſuámque ſententiā declarauerant.] Quas quidem literas cùm tua ſanctitas perlegerit, facilè intelliget, me cùm iuſticia ipſa illis contradicere videretur, diuina quadam impulſione ad eos reſcripſiſſe. Quorum concilio tuam intereſſe prudentiam opus eſt, vt hoc quicquid ſit negotij, in Antiochena eccleſia, recta ratione tranſigatur. Deus te, frater chariſſime, conſeruet.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. THEODOTO, THEODORO, *Narciſſo, Aëtio, Alpheo, & cæteris epiſcopis, qui ſunt Antiochiæ,* S.

Conſtantinus ſcribit ad Synodum, ne Euſebium Cæſaria auellant. *Cap.* LX.

† ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς γράμματα ὑμῶν παρεσχίδ

c. τὰ γεγραμμένα ... χρήματα.

c. ἀφῖχθαι συνέβη

Imperatoris ad epiſcopos Antiochiæ coactos de epiſcopo creando litera.

Euphronius presbyter. Georgius Arethuſiorum presbyter.

LIteras à veſtra prudentia ad me ſcriptas perlegi, & prudens Euſebij collegæ veſtri inſtitutum ac ſententiam in eiſdem à vobis declaratam admodum approbaui, quæq; gerebantur omnia, partim ex veſtris, partim ex Acacij & Strategij clariſſimorum comitum epiſtolis cognoui. Ac cū rationem accuratè mecum iniuiſſem, ad populum Antiochenum, quid Deo acceptum, quidq; Eccleſiæ conſentaneum foret, epiſtola ſcripſi: cuius exemplar his literis ſubiungendum præcepi, vti vos intelligatis, quid tandem ipſe iuris æquitatiſque cauſa adductus, ad populum Antiochenum ſcripſerim. † Ac quum literæ veſtræ hoc complectebantur, vt cùm populi tum veſtro prudenti conſilio & inſtituto, Euſebius, ſanctiſſimus Cæſarienſis eccleſiæ epiſcopus, Antiochenæ præſideret eccleſiæ, eiúſque curā ſuſciperet, oportebat & [c]Euſebij literas,] qui decretum Eccleſiæ maximè obſeruare videbatur, & meam ſimul ſententiam veſtræ prudentiæ oſtendere. Et quoniam Euphronius presbyter ex vrbe Cæſaria Cappadociæ ortus, & Georgius Arethuſiorum itidem presbyter (quem Alexander ad presbyterij ordinē Alexandriæ euexerat) viri propter fidei integritatem planè ſpectatiſſimi, [c]ad me forte fortuna venerunt:] idcirco rectum videbatur, vt non ſolum hos, qui ſunt ad epiſcopatum petendum deſignati, ſed alios etiam, quos vos ipſi ad epiſcopatus honorem capeſſendum dignos iudicaueritis, veſtræ prudentiæ ſignificare, vti decernatis ea quæ cum Apoſtolorum traditione penitùs conſentiant. Quibus hominibus vobis iam opportunè & commodè ſuppeditatis, veſtra prudentia ex Eccleſiæ canone & traditione Apoſtolica ita veſtram poterit electionem moderari, vti Eccleſiaſticæ diſciplinæ ratio præſcribit. Deus vos fratres chari, diu ſeruet incolumes. Iſta cum Imperator Eccleſiarum præſidibus præcepiſſet, hortatus eſt, vt omnia ad laudem diuini verbi illuſtrandam exequerentur.

Quomodo ſtuduerit hæreſes extirpare. *Cap.* LXI.

Conatur hæreſes extirpare Imp.

POſtquam Eccleſiam Dei, ſublatis è medio diſcordiis, in tranquillo ſtatu collocauerat, indè digreſſus, aliud impiorum hominum genus, tanquam latens venenum, humanę vitæ paratum, comprimendum cēſuit. Iſti corruptores quidam erant, qui honeſtatis ſpecie & ſimulatione ciuitates labefactabant. Eos verò pſeudo prophetas, & lupos rapaces Ser-

uatoris vox diuinitùs vaticinando nuncupauit ad hunc modum: Attendite à pſeudoprophetis, qui venient ad vos in veſtimentis ouium, intus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos. Edictum igitur [a] Imperatoris] quod ad prouinciarum præfectos miſſum fuit, vniuerſum illud hominum genus grauiter inſectatum eſt. Et præter ipſum edictum, Imperator etiam ſalutarem admonitionem illis ipſis propoſuit, hortatus admodum, vt maturè reſipiſcerēt. Nam [a] aſſeruit] illos Eccleſiam Dei ſalutis portum [c] habere] quò ſe reciperent. Attende ergo quo pacto per literas cum illis ſermonem contulerit.

Matth. 7.

A. βασιλικοῦ.

A. ἔλεγε.

C. ἴσχειν.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. *hæreticis.*

Conſtantini contra hæreticos edictum. Cap. LXII.

Imperatoris in hæreticos edictum.

COgnoſcite iam per legem hanc, quæ à me ſancita eſt, ô Nouatiani, Valentiniani, Marcioniſtæ, Pauliani, quíque Cataphrygum nomen vſurpatis, & omnes omnino, qui per conſpirationes à vobis conflatas, hæreſes & ſectas etiam atque etiam augere conamini: cognoſcite, inquā, quibus mendaciis veſtræ doctrinæ inanitas implicata teneatur, & quatenus peſtiferis quibuſdam venenis veſtra vſque eò inficiatur diſciplina, vt per eam integri ac valentes ad morbum, viui autem ad ſempiternum interitum abſtrahantur. O veritatis inimici, hoſtes vitæ, internecionis authores & conſiliarij, omnia apud vos veritati contraria, turpibus conſentientia maleficiis, ineptiis & commenticiis fabulis exultantia. Quibus certè mēdacia ſtruitis, premitis inſontes, fidelibus veritatis lucem denegatis. Nam falſa viſione & ſpecie pietatis ſemper delinquētes omnia contagione veſtra contaminatis, conſcientias integras & labe vacuas lethalibus plagis vulneratis: ipſum diem, penè dixerim, hominū oculis adimitis. At quid attinet ſingula perſequi, cùm de veſtris flagitiis, ſicut eorum natura poſtulat, dicere neque temporis anguſtia, neque occupationes, quibus diſtricti ſumus, ſinunt? Nam ſcelera veſtra adeò grandia, adeò immenſa ſunt, adeò etiam turpia & omni crudelitate redundantia, vt dies integer ad ea explicanda non ſufficeret. Imò verò ab huiuſmodi rebus aures abducere oculóſque auertere conuenit, ne ſingulorum explanatione, ſyncera & incorrupta fidei noſtræ profeſſio commaculetur. Quid ergo? patiemúrne eiuſmodi malorum contagionem longius ſerpere, præſertim cum longa [c] dilatio] faciat, vt ſani ac valētes ea tanquam peſtifero morbo inficiantur? Cur igitur non cum maxima celeritate eiuſmodi prauitatis, vt ita dicā, radices animaduerſione & pœna publica amputamus?

Inſectatur primum.

Hæreticorum facta execrāda potius quā eſſe venda.

C. ὑπέρθεσις.

De tollendis locis illis, vbi conuentus hæreticorum celebrari conſueuerant. Cap LXIII.

Hæreticorum ædes in quibus conueniunt, deiicienda.

ATque quo iſta veſtræ peſtis pernicies longius graſſari impediatur, per hanc legem mandamus, ne quis veſtrûm poſthac conuentus cogere audeat. Et propterea etiam iubemus, vt vniuerſæ ædes veſtrę, in quibus cōgreſſus illos celebrare cōſueuiſtis, penitùs euertātur, & hæc cautio eò vim ſuam porrigat, vt non modò non in publicis, ſed ne in priuatis quidem ædificiis, aut in locis vllis ſeparatis, huius veſtrę ſuperſtitioſę amentię factiones coeant. At verò, quod multo pręſtabilius eſt, ſi qui veſtrûm verę & ſyncerę religionis curam habeant, ad catholicam Eccleſiam reuertantur, & eius ſanctitatis ſint participes, per quam poterunt ad veritatem peruenire: fraudulenta veſtrę peruerſæ mentis aſtutia, hoc eſt, ſcelerata & perdita hęreticorum & ſchiſmaticorū [c] ſeditio,] omnino ab hac proſpera temporum noſtrorum conditione ſeiungatur. Noſtræ enim proſperæ ac beatæ vitæ rationi, qua Dei beneficio fruimur, eſt admodum conſentaneum, vt qui ætatem bona ſpe ſuſtentatam degant, ab omni vago & cæco errore ad rectam viam à tenebris ad lucem, ab inſcitia ad veritatem, à morte denique ad ſalutem traducantur. Ac quo prouiſio hæc in curandis erroribus robur & firmitatem ſibi neceſſariam aſſequatur, mādauimus, vt ſuprà dictū eſt, vt omnia

C. διχόνοια.

Eccleſiæ catholicæ aſsignanda, publicāda reliqua.

ſuperſtitionis

» ſuperſtitionis veſtræ loca, in quibus conuenire ſoleatis, omnia dico hæreticorum
» templa (ſi modò templa appellare conuenit) ſine recuſatione aut controuerſia di-
» ruantur, & diruta abſque mora catholicæ tradentur eccleſiæ, reliqua loca publico
» reip. vſui addicantur, ne vlla in poſterum vobis conuentus celebrandi relinquatur
» facultas. Sit igitur hoc ratum ſtatutúmque, vt poſt hunc diem in nullo loco vel pu-
» blico vel priuato, nefarij veſtri conuentus in vnum coire audeant.

Quomodo complures hæretici, poſt nephario apud ipſos libros inuentos, ad Eccleſiam catholicam redierint. *Cap. LXIIII.*

AD hunc modum occultæ quaſi latebræ & receſſus eorum, qui alienã ab Eccleſia catholica doctrinam & opinionem tenebant, Imperatorio edicto euoluti patuerunt: beſtiæ etiam immanes, quæ huius erant impietatis authores, exactę. Ex illis verò qui eſſent iſtorum impulſu in fraudem & errorem inducti, alij Imperatoris minis perterriti, fallaci & fucata ſpecie in Eccleſiam obrepere cœperunt, temporum conditioni callidè & diſſimulanter cedentes: ac quoniam lex hominum libros perſcrutari iuſſerat, tandem manifeſtò deprehenſi fuerunt hi, qui vetitas & interdictas illas artes ad hominum perniciem comparatas conſectati fuiſſent, qua de re omnibus, vt dicitur, opibus viribúſque elaborabant, vt ſimulatione ſibi ſalutem adipiſcerentur. Alij fortè ad ſpem, quæ in Deo Opt. Max. poni debet, verè & ex animo ſe transferre. Quos, cum eccleſiarum præſides accuratè internoſcere ſtuderent, alteros ouium pellibus obtectos, adumbrata ſpecie ſe inſinuare conantes, ^ procul amandarunt:] alteros verò, qui idem integra & incorrupta mente inſtituerent, vbi temporis longinquitate explorando, de illis ſatis exquiſitè periculum feciſſent, in multitudinem aſcititiorum aſcripſerunt. Hoc modo cum illis qui alienam ab Eccleſia opinionem & doctrinam ſequebantur, actum eſt. Alios autem, qui dum in eorum dogmatum diſciplina verſabantur, nihil concepiſſent impietatis, ſed ſchiſmaticorum culpa ſe temere à communi Eccleſiæ congregatione & frequentia ſeiunxiſſent, abiecta omni cunctatione in Eccleſiam receperunt. Hi igitur gregatim, tanquam ex colonia reuertentes, ſuam recuperarũt patriam, & Eccleſiam matrem agnouerunt. A qua diu aberrantes, cum gaudio & lætitia ad eam redierunt, membráque communis corporis fuêre in vnum coagmẽtata, & concordiæ quaſi compagibus firmè copulata: ſoláque catholica Dei Eccleſia in ſe coaleſcens, tum reſplenduit, cum nuſquam gentium vel hæreticæ vel ſchiſmaticæ factionis veſtigium reliquum quidem eſſet. Cuius præclari facinoris cauſam Imperator Deo (cui ſolus ex omnibus Imperatoribus qui aliquando extitiſſent curæ erat) acceptam planè retulit.

Hæreticorum libri perſcrutandi.

A. ἀπείργοντο

Veri & ſimulatè reſipiſcentiũ penes quos diſcrimen eſſe debeat.

Imperatoris beneficio ſublata hæreſis.

TERTII LIBRI FINIS.

EIVSDEM EVSEBII COGNOMENTO PAMPHILI, EPISCOPI CÆSARIÆ PALÆSTINÆ, DE VITA ſanctiſſimi Imperatoris Conſtantini, Liber quartus.

Quemadmodum muneribus & dignitatum acceſſionibus multos honorificè affecerit. *Cap. I.*

TAntis igitur & tam præclaris rebus ab Imperatore geſtis ad coædificationem & gloriam Eccleſiæ Dei, cùm omnia conſilia ſua ad glorioſam famã doctrinæ Seruatoris noſtri referret, tamẽ ne externa quidẽ negocia neglexit: ſed in his etiã omnes gẽtes creberrimis, continuis, variiſq; beneficiis affecit. Qua in re partim quidẽ ſe paterna quadã erga omnes cura affici

Conſtantini in omnes beneuolentia & liberalitas.

oſtēdit:partim verò familiares ſuos variis honoribus decorauit,quos ille alto & excelſo animo in omnes conferebat. Neque ſanè cuiquā aliquid ab Imperatore poſtulanti denegatū eſt,nec cuiuſquā ſpes aliquando ab eo beneficiū expectātis fruſtrata eſt. Nā alios pecuniis,alios ampliſſimis poſſeſſionibus locupletabat:multos [c] prætoria authoritate,]multos ſenatoriis officiis,multos etiā cōſulari dignitate ornauerat: duces verò plures ab eo conſtituti ſunt. Iam comitum alios in primo ordine collocauit,alios in ſecundo,alios item in tertio. Atque iſta ratione alij propè infiniti clariſſimos honores adepti ſunt. Nam vt plurimos honoribus afficeret,diuerſos dignitatum gradus Imperator excogitauerat.

c. ἐπαρχικοῦ ἀξιώματος

Condonatio quartæ partis tributorum. *Cap. II.*

Tributorum remiſsio.

QVanto autem ſtudio curauerit, vt & plebem & inferiorum hominum animos exhilararet,vel ex vno exemplo,quod erat & ad vitam commodiſſimum,& ad omnes etiam perueniebat, hodiéque durat, facilè perſpicere licet. Nam cum annua ei tributa agrorum nomine penderentur,quartam his detractam partem , agrorum poſſeſſoribus donauit: vt annuam detractationem ad calculum reuocanti , facilè appareret frugū dominos quarto quouis anno à pendendo tributo fore leuatos:id quod etiam lege firmatum,& in omne reliquum tempus ſtabilitum , non viuentibus ſolùm , ſed etiam eorum liberis & ſucceſſoribus indelebilem & perennem beneficentiam † præſtitit.

† adde βασιλεὺς ἐν ἀνθρώποις. regis inter mortales.

Adæquationes tributorum grauium. *Cap. III.*

Ius dicebat ſubditis Imp. victiſque muneribus penſabat.

CVm verò nonnulli agrorum metationes à ſuperioribus Imperatoribus factas reprehenderent , hiſque fines ſuos premi quererentur : hic rurſus arbitros miſit, qui re diligenter inſpecta, [c] poſtulantes] illæſos præſtarent.

c. ἀβλαβεῖς

Quòd pecuniariis iudiciis conuictos , ipſe propriis facultatibus ſubleuauit. *Cap. IIII.*

CÆterorum cauſas pecuniarias ipſe Imperator audiens, cum minimè vellet, vt qui cauſa cecidiſſent, deteriori conditione diſcederēt, libenter eis ex ſuis bonis nonnunquam agros,aliquando pecunias largiebatur: vt iudicio conuictus,quoniam dignus eſt habitus,vt in conſpectum Imperatoris veniret,non minore cum lætitia diſcederet, quàm qui cauſam erat adeptus. Etenim cum non decere exiſtimaret,vt qui coram tanto Imperatore compareret, demiſſo & lugubri animo dimitteretur:iſta ratione perfecit,vt vtraque pars ſereno placidóque vultu iudicio liberaretur. Ita accidit,vt hanc animi Imperatore celſitudinem omnes admirarentur.

Scytharum ſubactio,per ſignum crucis noſtræ deuictorum. *Cap. V.*

IAm [a] verò] quid attinet [c] illa minimè neceſſaria] recenſere,quemadmodum barbaras & immanes gentes ſub Romanum Imperium ſubiecerit:& vt Scytharum & Sauromatarum nationes , qui nunquam parēre populo Romano didicerant,primus is ſub iugum miſerit,coëgeritque eos vel inuitos profiteri Romanos eſſe rerum dominos. Nā cum ſuperiores Imperatores vectigalia Scythis perſoluerent , ipſiq; Romani à barbaris ſeruitute preſſi quotannis tributa penderēt: [c] cum hæc] conditio Imperatori minimè ferenda videretur,alienúmque exiſtimaret ab omnium gentium victoris dignitate,perinde vt maiores ſuos tributum pendere : ſeruatoris ſui ope præſidióque confiſus,triumphale illud ſignum contra iſtos etiam obtendens , breui ſpacio omnes ſuperauit,& reluctantes quidem armata manu coercens,reliquos prudentibus legationibus placans,ab inculta & fera vita ad humanam ciuilémque traduxit. Atque ita tandem aliquando Romanis Scythæ parēre didicerunt.

A. δὲ
c. τὰ πάρεργα
c. οὐκ ἦν δ' ἀξ.

Scythæ, quibus antea parebāt Imp. Romani, à Conſtantino ſubacti.

Sauromatarum ſub actio per ſeruorum contra dominos tumultum. *Cap. VI.*

Sauromatas

SAuromatas verò Deus ipſe Imperatoris pedibus ſubſtrauit: quos barbara ſuperbia elatos, hoc modo fregit & compreſſit. Cum à Scythis Sauromatæ inuaderentur, ſeruóſque ſuos cogerentur armare, vt eorũ vim & impetum repellerent: poſtquam penes ſeruos victoria conſtitiſſet, ij iam eadem arma, quibus contra hoſtem vſi ſunt, in dominos conuertunt, omneſq; ſuis ſedibus & domiciliis deturbant. At domini ſalutis portum præter Conſtantinum reperiebant nullum. Is cum ſolitus eſſet ſalutem dare miſeris, omnibus in Romanam regionem receptis, quos idoneos reperibat, in ſuorum militum ordines referebat: reliquis verò ad neceſſarios vitæ vſus agros ad colendum diuidebat: vt fortunatè & fœliciter hanc ſibi calamitatem accidiſſe faterentur, quando immanem feritatem cum Romana libertate commutaſſent. Sic Deus immanium barbarorũ vniuerſas gentes Imperatori [a] parêre fecit.

Sauromatæ vi ſubacti. — *Vt Sauromatis vtitur Imperator.* — a. ὑπήκοοι

Variorum barbarorum legationes, & iis ab Imperatore tributa munera. Cap. VII.

INdéque factum eſt, vt frequentes vndique ex omnibus gentibus legati adeſſent, ſecúmque precioſa dona ad Imperatorem afferrent: ita vt qui fortuitò ad veſtibulum regiarum portarum accederent, claras & illuſtres barbarorum perſonas quaſi ordine quadam diſpoſitas animaduertere poſſent: quibus veſtis non eadem, formarum ſpecies diſpar: coma verò tum capitis tum genarum valde diſſimilis: vultus ipſe [c] truculentus,] barbarus, horribilis: corporum incredibilis penè magnitudo. Iam aliis ora rubebant, aliis niue erant candidiora, nonnullis [a] mediocri] colore imbuta. Nam Blemyum & Indorum legati, *Aethiopúmque ſimul, quorum iacet extima tellus*, in iſta hominum ſerie conſpiciebantur. Ij ſinguli tanquam in tabulis depicta, honoraria munera ad Imperatorem adferebant: coronas hi aureas, illi ex precioſis lapidibus diademata. Iam alij flauam comam, alij auro & floribus contextas barbaricas veſtes, equos alij, alij clypeos & longas haſtas & ſagittas & arcus: quibus Imperator (ſi ita ei videretur) officium & ſocietatem in omnibus bellis ſe offerre ſignificabant. Quæ poſtquam accepiſſet Imperator, ſuúmque ſingulis tribuiſſet locum, viciſſim eos tantis muneribus doniſque ornauerit, vt eodem puncto & momento temporis [c] legati] locupletiſſimi euaderent. In quibus etiam nonnullos cæteris clariores & nobiliores [c] Romanis] honoribus, ſic illuſtrabat, vt plerique obliti ad patrios lares reuerſionis, genus hoc vitæ amplexi ſunt.

Variarum gentium legati. — *Munera.* — c. ἀγριωπὸν — a. μέσως ἔχ. κ. — c. πορίζοντας — c. ῥωμαϊκοῖς]

Quòd etiam Perſarum regi, qui legatos miſerat, pro Chriſtianis in Perſia ſcripſerit. Cap. VIII.

CVm verò etiam Perſarum rex Conſtantino per legatos notus eſſe cuperet, eíque dona quædam mitteret, tãquam fœderis & amicitiæ ſigna: cum hoc quoque ſe Imperator ſocietate & fœdere coniunxit, & incredibili quodam ſtudio perfecit, vt à quo ipſe primùm honorum præmiis prouocatus eſſet, eundẽ refundendis honoribus & præmiis longè ſuperaret. Idémque cum accepiſſet apud Perſas frequentes eſſe Dei eccleſias, & infinitum penè populum Chriſti gregibus contineri, non mediocri ex hac fama affectus voluptate, vtpote quem communis quædam omnium cura tangeret, de iis etiam ſolicitus erat.

Amicitiam cum Perſarum rege contrahit Imp. — *Eccleſia in Perſide.*

Epiſtola Conſtantini Auguſti, ad [c] Saporem] Perſarum regem, ſumma cum pietate & religione Deum & Chriſtum confitentis. Cap. IX.

c. Σαπώρην

EXEMPLVM EPISTOLÆ AD REGEM PERSARVM.

» DIuinam fidem conſeruãs, veritatis luce perfruor: & huius veritatis luce ductus, diuinam fidem intelligo. [c] His] igitur, vt res ipſæ confirmant, ſanctiſſi-
» mum Dei cultum percipiens, hanc colendi rationem quaſi magiſtram me
» habere profiteor, ad cognitionem ſancti Dei. Huius Dei vim & potentiam auxilia-

c. ἴδοις

trices meorum bellorum nactus, ab ipſa vltima Oceani ora exorſis, vniuerſum inde orbem firma & ſalutari ſpe erexi: ita vt omnes gentes, quæ tot tyrannorũ dominatu oppreſſæ, dum quotidianis calamitatibus cederẽt, propè extinctę eſſent, mea opera meiſque laboribus [A] ad commodiorem ſtatum reuocatæ ſint.] Hunc Deum immortali memoria me honorare profiteor: hunc liquida & pura mente, [c] celſiſſima in ſede] locatum, auidiſſimè contemplor.

A. ταῦτα τὰ ἐμὰ ὁ χεῖρ- ἐν βελτίοσιν ἱδρῦσθαι. C. ἐν ὕψις ἄνω τίνα

Contra idola, & de Dei glorificatione. Cap. X.

HVnc humi procumbens inuoco, omnem ſanguinem execrandum & odores ingratos ac deteſtandos abhorrens, omnem terreſtrem è ſacrificio flãmam fugiens: quibus omnibus turpiter pollutus nefandus & inexplicabilis error, multas gẽtes & totas ferè nationes ad profundiſſima tartara proiecit. Nam quæ huius vniuerſitatis Deus ad humanæ prouidentiæ neceſſarium vſum benignignitate quadam ſua in lucem edidit, [c] hæc] ad cuiuſque cupiditatẽ rapi nullo modo patitur: puram ſolummodo mentem & animum omni labe vacantem ab hominibus flagitat, quibus ille virtutis & pietatis actiones ponderat. Bonitatis enim & manſuetudinis officiis placatur, complectens mites, turbulentos auerſans, amans fidem, coercẽs infidelitatem, omnémque cum ſuperbia iunctum dominatum perrumpens: arrogantium vim [c] reprimens,] quos faſtus extulit de ſolio [c] deturbans:] humiles, & iniuriarum perferentes, iuſtis præmiis afficiens. Eodem modo iuſtum etiam imperium magni faciens, ſuis ſubſidiis & opibus communit: regiámque prudentiam pacis tranquillitate conſeruat.

Quibus officiis placatur Deus

C. ταῦτα

C. πημαίνων C. ἀναιρῶν

Contra tyrannos & perſequutores, & de capto Valeriano. Cap. XI.

MInimè ſanè errare mihi videor, frater mi, ſi hunc ſolũ Deum profiteor omnium ducem & parentem: quem multi hîc cum Imperium tenerent, inſanis erroribus agitati, reſpuere & aſpernari conati ſunt. Sed horum tam acerbus exitus fuit, vt omnium mortalium iudicio, illorũ calamitates exempli loco proponerentur ſimilia ſcelera perſequentibus. In hoc numero illum vnum fuiſſe arbitror, qui diuina ira tanquam aliquo fulmine ex hoc loco deiectus, in veſtras oras delatus eſt, [c] patefacto] [c] de ſua] famoſa turpitudine triumpho † noſtro. Sed illud bene cecidit, quòd noſtris potiſſimum tẽporibus in eiuſmodi ſacrilegos tale ſupplicij exemplum editum ſit.

Turpiter vlciſcitur Deus.

C. ἀποφήναντα C. ἐπ' αὐτ. † ſorſ. melius ὑμῖν, vt referatur ad Saporem, à quo ſuperatus & necatus Valerianus.

Quòd perſequutorum caſus viderit: & quòd nunc pacato animo ſit, parta Chriſtianis pace & tranquillitate. Cap. XII.

NAm & mihi contigit nonnullorũ [A] exitus] animaduertere, qui paulo antè populum Deo conſecratum nefandis edictis perturbauerant. Quapropter immortales Deo gratias ago, quòd ſingulari prouidẽtia vniuerſum hominum genus, qui diuinam legem colunt ac venerantur, reſtituta pace, incredibili lætitia & voluptate afficitur. Ex quo facilè mihi perſuadeo, optimo tutiſſimóque ſtatu omnia collocata eſſe: cum per eorum caſtam & acceptam colendi Dei rationem, & ipſorum inter ſe de diuina natura conſentionem, omnes ad ſe Deus rapere & colligere dignetur. Hunc præclarum hominum cœtum, Chriſtianorum, inquam, de quibus omnis eſt à me ſuſcepta oratio, cum audiam etiam Perſidis potiſsimam partem (quod mihi ſanè eſt gratiſsimum) exornaſſe, quanta me putas perfundi voluptate?

Agit gratias pro eccleſia reſtituta pace.

A. τέλος

Chriſtiani apud Perſas, quos Sapori commendat imperator

Cohortationes, vt Chriſtianos ſuos complectatur. Cap. XIII.

TEcum igitur præclariſsimè agitur, & cum illis etiam: quoniam vtrique veſtrûm hæc felicitas cõmunis eſt. Iſto enim modo Deum, huius vniuerſitatis Dominum & parentem, propitium & placatum habebis. Hos igitur, quoniam hac dignitate es, tuæ fidei commendo: hos eoſdem, propter inſignem tuã pietatem, tibi [c] in manus trado.] Hos, vt decet humanitatem tuam, complectere & ama. Sic enim & tibi, & nobis, iſta tua fide immenſum beneficium præſtabis.

C. ἐγχειρίζω

Quòd

c. εἰρήνη
c. ἦν

Quòd aſsiduis Conſtantini precibus [c] pax] Chriſtianis [c] data ſit.] Cap. XIIII.

ITa igitur vniuerſo orbe ſub vnius gubernatoris prudentia conſtituto, eodemq́; complectente ſerui Dei inſtituta & leges: cùm nulla cuiuſquã temeritate Romanũ Imperiũ turbaretur, ſtabilẽ & quietã vitam omnes mortales traducebant. Imperator verò cum exiſtimaret piorum hominum preces magnum ſibi momentum afferre ad ſalutem, & cuſtodiam vniuerſæ Reipub. eas cum neceſſariò adhibuiſſet, non ſolum ipſe ſe Deo ſupplicem abiecit: verum etiam vt pro ſe ab Eccleſiæ præſidibus ſupplicaretur, [c] mandauit.] *Poſcit ſuo nomine in Eccleſia orari Conſtantinus.*

c. ἐκέλευε

Quòd in nummis & picturis, precantis effigie ſe inſculpi fecit. Cap. XV.

QVanta verò fidei vis diuino quodam inſtinctu in eius animo defixa fuerit, vel ex eo intelligi poteſt, quòd in aureis nummis imaginem ita inſculpi curauit, vt panſis manibus inſtar precantis cœlum contueri videretur: quod genus nummi hac effigie ſculpti, per omnes Romani Imperij gentes volitabat. *Iubet ſe in nummo precantis forma ſculpi.* Iam in ipſis regiis, per quaſdam ianuas in tabellis, quæ ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant, erecto ſtatu pingebatur, ſurſum in cœlum cõtemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. *In regiorum veſtibulis.*

Quòd in idolorum fanis, lege vetuit ſuas picturas poni. Cap. XVI.

HOc modo cum in tabellis ſe Deo ſupplicantẽ repręſentaſſet, lege cauit, ne ipſius effigies in idolorum templis poneretur: ne ipſa tabella vel minima lineamentorum parte, propter vetitorum idolorum errorem, labem aliquam contraheret. *Vetat in idolorum templis ſe effingi.*

Preces habitæ in palatio, & ſacrarum Scripturarum recitatio.
Cap. XVII.

SEd his quidẽ multo magnificentiora contemplari potes, ſi animaduertas, quemadmodum in ipſis regiis Eccleſiæ Dei formam inſtituerit, † populo in Eccleſia congregato ipſe ſtudioſè exordiens. Sumptis enim in manus libris, vel Sacrarum literarum contemplatione diligenter animum adhibebat, vel conſtitutas cum vniuerſo Eccleſiæ cœtu preces reddebat. *Domi coacta eccleſia precatur cum aliis.*

† προεξάρχων αὐτὸς τῶν ἐκκλησιαζομένων.

Dominicum diem, & Paraſceuæ diem, colendum eſſe, lege ſancitur.
Cap. XVIII.

ADoneum verò precationi tempus ſalutarẽ diem Dominicũ conſtituebat: quippe qui tũ verè præcipuus eſt, cum haud dubiè primus. Iã huius vniuerſæ ædis cuſtodes, diaconi & miniſtri Deo conſecrati, & grauitate vitæ omniq́; virtute ornati aſſignabantur. *Dominicus dies precibus facer.* Satellites etiam, fidi corporis cuſtodes, beneuolentia erga principem [a] &] fide armati, regem ipſum piorum morum præceptorem ſequebantur: cum ipſi perinde ſalutarẽ & Dominicum diem venerarentur, & preces ab Imperatore deſcriptas eodem die perſoluerent. *Imp. miniſtri.* Hoc idem vt facerent, omnibus perſuaſit beatus Princeps: quaſi huc preces ſuas retuliſſet, vt ſenſim & pedetentim omnes mortales ad Dei cultum traduceret. Quapropter ſtatuit, vt cuncti Romano Imperio parentes, diebus de Seruatoris nomine nuncupatis, ab omni opere feriarẽtur: vt etiam dies qui ſabbatum antecederent, venerarentur, ob memoriam (vt mihi videtur) earum rerum, quæ iis diebus à communi omnium noſtrûm Seruatore fuerunt geſta. *Domini, ſabbatiq́; dies Imp. iuſſu culti.*

a. vel

Quemadmodum etiam legiones gentiles in Dominicis precari mandauerit. Cap. XIX.

CVmque hunc ſalutarem diem, quem lucis vel Solis diem appellamus, vniuerſum exercitum omni ſtudio colere docuiſſet: his qui diuino inſtinctu fidem ſequuti erant, ocium fecit, vt liberè poſſent eccleſiam Dei frequentare, quò ſine vllo impedimento preces Deo perſoluerent. *Solis dies ea qui nunc Dominicus.* Sed aliis qui nondum diuinam deguſtarãt doctrinam, alia quadam lege mandauit,

Militibus paganis etiam Dominici diei cultum præſcripſit.

vt Dominicis diebus in patentes ſuburbiorum campos exirent, atque vt ibi eadem precationis forma, dato ab vno aliquo ſigno, omnes ſimul ad Deum vterentur. Nō enim oportere aiebat haſtis vti, & rerum ſuarum ſpem in armis aut corporum viribus ponere: ſed vniuerſitatis Deum, rerum omnium bonarum & ipſius victoriæ authorem agnoſcere: cui oporteret panſis in cœlum manibus, & ſublatis altiſſimè ad cœleſtem regem mentis oculis conſtitutas preces reddere: vt illum victoriæ largitorem, & conſeruatorem, cuſtodem nobis, adiutorémque precibus imploremus. Formulam verò præcandi, ipſe omnibus militibus præſcripſit: mādauítque vt Romana lingua ita omnes precarentur.

Precationis formulæ, legionibus à Conſtantino datæ. Cap. XX.

Precum formula militibus ab Imp. data.

TE ſolum Deum agnoſcimus: te Regem profitemur: te adiutorem inuocamus: per te victorias conſequuti ſumus: per te hoſtes ſuperauimus: abs te & præſentem felicitatem conſequutos fatemur, & futuram adepturos ſperamus: tui omnes ſupplices ſumus: abs te petimus, vt Conſtantinum imperatorem noſtrum, vnà cum piis eius liberis, quàm diutiſſimè nobis ſaluū & victorem conſerues. Eiuſmodi ferè ſanciebat, à militibus ſolis die fieri, taléſque ab eis voces in diuinis precibus adhiberi.

Legionum arma, conſignata ſignaculo crucis Seruatoris. Cap. XXI.

Signa militaria.

PRæterea etiam in ipſis armis, ſalutaris trophæi ſignum inſculpi, armatóque [c] exercitui] præferri fecit: & vt ſolum hoc ſalutare trophæum, non vllam (vt antè conſueuerant) inauratam ſtatuam ſequerentur. Ipſe verò tanquam ſacrorum myſteriorum particeps [c] intra ſecretas ſe regiæ partes] ſtatis quotidie temporibus concludens, ſolus cum ſolo loquebatur Deo: & ſupplici voce in genua proiectus, humili vultu, & deiectis oculis à Deo petebat, vt quibus egeret rebus, per illum conſequeretur.

c. στρατοῦ

c. ἀδύτοις τῶν βασιλείων ταμείων.

Domo incluſus orabat Imp.

De oratione & honore adhibito in celebritate Paſchæ. Cap. XXII.

Paſcha feſtum ab Imp. celebratum.

SEd hanc religionis exercitationem ſalutaris feſti temporibus augens, omnibus viribus cùm animi tum corporis diuinos ſacrorum ritus obibat: quaſi qui huius magnæ ſolennitatis exemplum omnibus præberet. Nocturnam verò in hoc feſto peruigilationem tam claram reddidit, quàm diurnam lucem: accenſis tota vrbe per certos homines (quibus hoc munus delegatum fuit) quàm celſiſſimis cereis candelis, etiam lampadibus igneis omnes latebras colluſtrantibus, vt illa myſtica pernoctatio longè clarior ipſa ſolis luce redderetur. Iam recipiente ſe aurora, Seruatoris benignitatem imitatus, omnibus ex quouis plebis populiue genere beneficam & prolixam manū porrigebat, collatis in omnes maximis beneficiis. Ad hūc igitur modum Deo ille ſuo, quaſi ſacerdos quidam, ſacra faciebat.

Quomodo idolorum cultum vetuerit: ſed martyres & feſtorum celebritates honorauerit. Cap. XXIII.

OMnino omnibus Romano Imperio ſubiectis gentibus & legionibus idololatriæ fores clauſæ erant, repreſſúmque quoduis idolis ſacrificandi genus. Etiam ad ipſos gentium præfectos Imperatoris nutu & voluntate edictum perlatum eſt, vt illi perinde Dominicum diem venerarentur. Iidem conſecratos martyribus dies honore proſequebantur, & feſtorum ſolennitates [c] in eccleſiis] celebrabant, quæ omnia ſecundum Imperatoris voluntatem gerebantur.

Martyrum feſti dies.

c. ἐν ἐκκλησίαις

Quòd externarum rerum quaſi epiſcopum quendam ſe eſſe profeſſus eſt. Cap. XXIIII.

Ex quo

EX quo etiam factum eſt, vt cum epiſcopos nonnullos conuiuio excepiſſet, ipſe ſe nobis audientibus epiſcopum appellaret, his ferè verbis: Vos, inquit, intra Eccleſiam, ego extra Eccleſiam à Deo epiſcopus conſtitutus ſum.[c] Itaque cum quæ loquebatur,] eadem mente ſecum cogitaret, animum in omnes qui eius ſuberant Imperio, intentum habuit: hortatus pro virili, vt piam omnes vitam excolerent.

Conſtantinus epiſcopum ſe vocat.

c ἀκόλουθα δ' οὖν τῷ λόγῳ

Quòd prohibuerit impia idolis ſacrificia & occulta ſacra fieri, & gladiatorum ſingulares pugnas, & Nili accolarum fœdam intemperantiam.

Cap. XXV.

HAc etiam ratione adductus eſt, & rectè ſanè, vt frequentibus legibus & edictis præciperet omnibus, ne idolis immolarent, nec oracula curioſè ſectarentur: nec ſtatuas dedicarent, nec occulta ſacrificia facerent, nec ciuitates crudeli & impia gladiatorum cæde contaminarent. Cum verò apud Ægyptios & Alexandriæ patrio more fluuius quidā ab hominibus mulieroſis coleretur, ad hos etiam perlata lex eſt: qua cautū, vt omnis hæc Androgynorū gēs tanquam adulterina & ſpuria è vita tolleretur, neque cuique liceret vel oculis intueri impura hac laſciuia ægrotantes. Sed cum ſuperſtitioſi exiſtimarent, minimè deinceps fluuium pro conſuetudine ſua in agros ſuos effluxurum: Deus fauens Imperatoris legi, longè ſecus quàm illi expectauerant, vberrimum flumen reddidit. Nam cum impura illa fex, quæ ſuis ſordibus ciuitatem turpificaſſet, prorſus eſſet ſublata: fluuius quaſi repurgata expiatáque tota regione, maiore quàm antè curſu ferebatur, & magnis ac abundantibus gurgitibus intumeſcens omnes agros quaqua verſum irrigabat: tanquam reipſa demonſtraret, homines impios & ſceleratos remouendos eſſe, & ad Deum ſolum omnis ſalutis authorem omniū præclararum rerū cauſam eſſe referendam. Sed huius generis cum penè infinita ab Imperatore ſingulis in prouinciis geſta ſint: magno ſanè ocio eſt ei opus, & vacuo tēpore, qui ſingula literarum monumentis perſequi velit.

Imperatoris edicto tolluntur Idola. Oracula. Sacrificia. Gladiatores. Nili cultus, eiuſque ſacerdotes.

Quòd legem † de effœtis latam correxerit: ſimul etiam faciendi teſtamenti formulas emendauerit. *Cap. XXVI.*

† ἀτέκνων

QVemadmodum etiā ſi quis recēſere cupiat, quot leges ad maiorē æquitatem traducēs, è veteribus nouas fecerit. Quanquā, queādmodū id fecerit, exēpli cauſa facilè aliquis poſſit paucis verbis demonſtrare.[c] Quibus nulli eſſent liberi] hos veteres leges fœcundorū ſucceſſionis adeptione plectebant. Dura ſanè contra infœcūdos lex: quæ illos tanquā ſcelus aliquod admiſiſſent, graui ſupplicio afficiebat. His ille ſublatis legibus, ſanxit, vt ad propinquos hæreditas deueniret: ſummam in hoc corrigendo moderationem & æquitatem ſequutus: cum ita ſentiret, qui voluntario ſcelere ſe implicaſſent, digno ſupplicio coercendos eſſe: at multis liberos non voluntatem ſuam multorum liberorum cupidā, ſed naturæ imbecillitatem denegaſſe: alios ſine liberis vixiſſe, nō quòd ſobolis propagationē ſucceſſionémque abhorrerent, ſed quòd acerrimum philoſophiæ amorē muliebri cōnubio anteponerent. Præterea caſtitatem & inuiolatam virginitatē multas mulieres ſacris dicatas conſtanter retinuiſſe, cum omni puritate & ſanctitate perfuſa vita ſe totas corporibus & animis Deo conſecrarent. Quid ergo? ſupplicióne hoc dignum exiſtimari debet, an potius admiratione quadam, & approbatione? Etenim propenſa in hoc genus vitæ voluntas magni facienda eſt: ſed eam rectè factis tueri, & vſque ad extremum perſequi, longè ſupra naturā eſt. Quibus igitur non ipſorum voluntas, ſed naturæ imbecillitas liberos denegauit, eos miſericordia, nō ſupplicio dignos eſſe: at diuinioris vitæ amatores, non aliqua pœna afficiendos, verùm incredibili admiratione ſuſpiciendos eſſe. Atq; iſto modo legem hāc Imperator ſumma æquitate emendabat. Præterea, cùm veteribus legibus cautum eſſet, vt qui è vita excederent, ipſo extremo ferè ſpiritu certis & conceptis verbis teſtamenta componerēt: atque adeò leges ipſæ, quibus ea ſententiarum formulis quibuſq; verbis ſcriberētur, definirent: eaq; res non minimæ eſſet fraudi teſtatorum iam morientium

c τοὺς ἄπαιδας

Abrogatio veteris legis de ſterilibus.

Caſtitatis & Virginitatis, votum.

Veteris formula in teſtamēto abrogata neceſſitas.

voluntati:prudenter hæc animo complectens Imperator, legem ipſam abrogauit: ſtatuitque, vt moriens nudis verbis & fortuita oratione voluntatem ſuam teſtaretur, & quouis ſcripto ſententiam ſuam ederet:aut, ſi mallet, ſine ſcripto teſtaretur, adhibitis ad eam rem idoneis teſtibus, quique fidem ſine fallacia ſeruare poſſent.

Quòd ſanxerit, ne Iudæis vllus Chriſtianus manciparetur: ſtatueritque, vt Synodorum definitiones & ſententiæ ratæ, firmæque eſſent: & cætera in hanc ſententiam. *Cap. XXVII.*

Chriſtiani Iudæis ne ſeruiant.

SAnxit etiam, ne Chriſtianus quiſquam ſeruiret Iudæis. Etenim nefas eſſe, vt qui prophetas trucidaſſent, Dominum ipſum crudeliter mactaſſent, hi Domini Seruatoris ſanguine redẽptos ſeruitutis iugo ſubiicerẽt. Quòd ſi quis ea cõditione & ſtatu reperiretur, is vt libertate donaretur, Iudęus mulcta pecuniaria coerceretur. Iam quæ ab epiſcopis in publicis cõuentibus editæ erãt regulę, ſua cõſignabat & confirmabat authoritate: ne reliquarũ gentium principibus liceret, quæ ab eis decreta eſſent, abrogare. Cuiuſuis enim iudicis ſententiæ, ſacerdotum Dei iudicium anteponendum eſſe. Huic generi finitima propè innumerabilia ſuis exarauit: quæ ſi quis ſingula ad propria capita referre voluerit, quo illuſtrior & notior eſſe poſſit etiam in hoc genere Imperatoris prudentia, magnum ſanè ocium & liberum ac vacuum tempus habeat neceſſe eſt. Prętetea quid attinet commemorare, vel quemadmodum ſe Deo à prima luce vſque ad extremum diem omnibus in rebus coniunxerit, vel cui hominum generi gratus eſſe ſtuduerit: vel vt ad infimam ſe fortunam dimiſerit, omnibúſque ſuam munificentiam patefecerit?

Epiſcoporum decreta aliis magiſtratibus ne ſubiiciãtur.

De donis in Eccleſiam collatis: déque eius munificentia in virgines & pauperes. *Cap. XXVIII.*

Imp. in Eccleſias & egenos munificentia.

ECcleſias verò Dei, incredibile eſt, & ſupra omnem opinionẽ, quot ornamentis locupletauerit: cum aliis agros, aliis annonam, ad pauperes, orphanos, miſeráſque mulieres tuendas & alendas donaret. Iam magna cura etiam veſtes nudis corporibus prouidebat. Maximis autẽ eos honoribus proſequebatur, qui vitam ſuam cœleſti philoſophiæ dedicaſſent. Sanctiſsimum ergo perpetuarum virginum cœtum conſtanter colebat: quòd in earum mentibus Deum ipſum, cui ſe conſecrarant, inhabitare crederet.

Virgines ſacræ Imp. gratiſſimæ.

Orationes & conciones Conſtantini. *Cap. XXXI.*

Imp. noctu meditabatur, & ſcribebat.

EQuidem ſuam ipſius mentẽ quodam quaſi afflatu & inſtinctu diuinarũ rerũ exaggerãs, totas ſæpe noctes ſine ſomno traduxit: & cũ per ociũ liceret, orationes ſcribẽs, frequẽtes cum ſuis inibat congreſſus: ꝙ ſuarũ eſſe partiũ exiſtimaret, rationis freno Imperio ſuo parẽtes regere, atq; adeò vniuerſum regnũ rationis Imperio ſubiicere. Quapropter infinita multitudo ſolebat ad Imperatoris nutum confluere, vt eum philoſophantẽ audiret. Quod ſi eo dicente, aliquãdo aliqua occaſio incidiſſet de Theologia loquendi, erecto corpore cõſiſtens, cõtractoq; vultu, & depreſſa voce, adhibita ſumma prudentia & moderatione, præſentiũ animos cœleſti diſciplina initiare ac deuouere videbatur. Quam rem cum ſequeretur populi grata acclamatio: ſolebat nutu ſignificare, vt cœlum ſuſpicerent, & venerandis laudibus omnium regem Deũ admirarentur & colerent. Cum verò diſtributè de pluribus rebus loqui vellet: primùm refutabat argumenta, quibus magno errore deorum multitudo introducebatur: probans, gentium ſuperſtitionem fraudis eſſe cauſam, & huius de Deo erroris propugnaculum. Deinde Deum vnum, vni Imperio præſidentem, eis cõmendabat. Cuius de prouidentia deinceps & generatim & particulatim diſputabat: indéque ad Seruatoris noſtri diſpenſationem deſcendens, hanc quoque oſtendebat, vt eius ratio poſtulabat, neceſſariò extitiſſe. Ab iſto loco digrediens, diſputationem mouebat de Dei tribunali, quo genere maximo terrore ferire videbatur audientiũ animos, cum ſeuerè reprehẽderet raptores, iniuriarum authores, & qui ſe inexplebili diuitiarum auiditati mancipaſſent. Familiares verò nonnullos

Cœtu coacto de Deo & religione diſſerebat.

nonnullos ſuos oratione quaſi verberans & flagellans, cogebat aliquando ſua ipſorum conſcientia perculſos, humi oculos deflectere: cùm eis clara voce conteſtaretur & prædicaret, actionum ſuarum omnium rationem Deo daturos eſſe. [a] Nam & ſe terrenum quoduis imperium illius, Dei imperio ſubiicere, eique rationes ſingularum rerum redditum eſſe. Cunctos enim mortales magno regi aliquando rationem ſuæ vitæ relaturos. Hæc ille perpetuò conteſtabatur, hæc ſuggerebat, horũ magiſter & author fuit. Sed is quidem veram & minimè ſimulatam fidem peculiari quodam modo retinens, hæc ſentiebat, hæc præcipiebat: at illi ad hæc percipienda tardi, & ad præclara iſta præcepta obſurdeſcentes, voce & acclamatione applaudebant: ſed inexplebili cupiditate occæcati, reipſa contemnebant.] Fertur præterea cuidam ex ſuis ab ſe aliquando prehenſo, dixiſſe: Quouſque tandem, ô bone, hanc inexplebilem auaritiam cumulamus?

A. πάντας μὲν καὶ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ χρῆναι καιρῷ τὰς εὐθύνας ὑφέξειν τῶν πεπραγμένων συνεχῶς διεμαρτύρετο. ταῦτα ὑπεμίμνησκε. ταῦτ' ἐδίδασκεν. ἀλλ' ὁ μὲν ὑποθαρρῶν γνησίως τῇ πίστει διαῦτα ἐφρόνει καὶ διεστέλλετο. οἱ δ' ἄρ' ἦσαν ἀμαθεῖς, καὶ πρὸς τὰ καλὰ κεκωφωμένοι, γλώττῃ μὲν καὶ βοαῖς εὐφήμοις ἐπικροτοῦντες τὰ λεγόμενα, ἔργοις δὲ καθολιγωροῦντες αὐτῶν δι' ἀπληστίαν. Vide cap. 54. huius libri.

Vitia inſectabatur.

Quòd cuiquam auaro ſepulchri dimenſionem deſcripſerit, ad eius ſummum pudorem. Cap. XXX.

DEinde cum corporis humani perfectæ ætatis circumſcriptam menſurã haſta, quam manu tenebat, humi impreſſiſſet: Omnes, inquit, vitæ diuitias, & totius orbis opes ſi domi haberes, tamen plus hoc à me circumſcripto agello non poſſidebis: ſi & illud fortè poſſederis. Huiuſmodi dictorum & factorum modum ſibi nullum ſtatuebat beatus Imperator. Réſque ipſæ perſuadebãt, Imperatoris hæc quaſi diuinitùs edita præcepta non nudis verbis, ſed diuinis oraculis ſimilia eſſe.

Conſtantini ſcomma in auarum.

Quòd propter eius eximiam humanitatem irriſus ſit. Cap. XXXI.

SEd cum Imperator ſe totũ ad humanitatem & miſericordiam dediſſet: & qui ſingulis prouinciis præerant, nullum prorſus de maleficis ſupplicium ſumerent, res hæc vniuerſæ adminiſtrationi non minimam reprehenſionem peperit. Quæ ſiue iuſta fuerit, ſiue ſecus, iudicet quiſque pro ſua voluntate: mihi liceat, quæ vera ſunt, monumentis mandare.

Conſtantini à quibuſdam reprehenſa bonitas.

De Conſtantini oratione, quam ad ſanctorum cœtum ſcripſit. Cap. XXXII.

IGitur Romana lingua orationes Imperator conſcripſit, quas interpretes quidã (ad quos illud interpretãdi munus pertinebat) grecè fecerũt. Ex his è latinis græcè factis orationibus, exempli cauſa, poſtquam inſtitutum opus abſoluero, attexam orationẽ illam quã ipſe hoc titulo inſcripſit, AD SANCTORVM COETVM ORATIO: quámque præterea Eccleſiæ Dei dedicauit, ne quis meum de eo teſtimonium vanam & oſtentatoriam prædicationem eſſe iudicet.

Conſtantini oratio ad Sanctorũ cœtum.

Quemadmodum † orationes Euſebij, de monumento Seruatoris, ſtans audierit. Cap. XXXIII.

† ἱστάμενος

HAC ne illud quidẽ mihi tacitè prętermittendũ videtur, quod nobis ipſis pręſentibus ſumma cũ admiratione geſſerat. Nam cũ eius ſingulari erga Deũ pietate adducti, poſtularemus, vt de Seruatoris monumento & ſepultura diſputantes nos audire vellet: libentiſsimè ſanè aures ſuas ſermonibus noſtris præbuit, & in ipſa baſilica magno auditorum cœtu circumfuſus erectuſq; ſtans, cõmunẽ cum reliquis audiendi operã exibuit. cumq; flagitaremus vt regali in ſolio, quod ibi ſeſsionis cauſa poſitum erat, ſe reclinaret: minimè ceſsit noſtris precibus, quin potius contento animo quæ dicebantur ſecum diiudicabat: & Theologiæ decretis, veritatis teſtimonium dabat. Sed cum iam multũ temporis fluxiſſet, & nos longiores eſſemus, finémque facere ſtatueremus: hic quidem ille reſtitit, & vt omnem ſermonem abſolueremus hortatus eſt. Rurſus vero vt ſederet depoſcentibus nobis, ſubtriſti & auſtero vultu reſpondit: Nefas eſſe, inſtitutis de Deo diſputationibus negligentes aures præbere. Sibi verò hoc eſſe imprimis vtile, præſertim cum pium ſit, de diuinis rebus diſſerentes, erectos audire. Sed abſoluto aliquando tan-

Conciones ſacræ exemplo Imp. ſtando, non ſedendo audiendæ.

dem omni hoc ſermone, nos domum perreximus, & vſitatis noſmetipſos exercitationibus dedimus.

Quòd de Paſcha & contexendis ſacris voluminibus ad Euſebium ſcripſit. *Cap. XXXIIII.*

Euſebij liber de Paſcha myſtica ratione.

IS verò magna cura complectens Dei eccleſias, de parandis ſacris codicibus ad nos ſcriptam epiſtolam miſit, quemadmodum etiam de ſanctiſſimo Paſchæ feſto. Nam cum nos dedicato illi libello arcanam huius feſti rationem retexeremus: quemadmodum nos compenſarit, honorificéque reſponderit, quiuis ex eius ad me literis facilè poteſt intelligere.

Conſtantini ad Euſebium epiſtola, in qua eius de Paſcha orationem laudat. *Cap. XXXV.*

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVG. *Euſebio S.*

Laudat Euſebij librum de paſchate Imperator.

DIfficillimum ſanè opus eſt, & ſupra omnem orationis facultatem poſitum, myſteria Chriſti pro dignitate explicare, & inſtitutam de Paſchate controuerſiam, vnde orta, & quomodo laborioſè quidem, ſed vtiliter ad exitum adducta ſit, congruenti oratione exponere. Nam numinis magnificentiam ne illi quidem qui eam mente cogitationéque aſſequi queunt, ſatis pro dignitate ſua vlla orationis facultate explicare poſſunt. Veruntamen incredibilis voluntatis & ſtudij tui magnitudinem admirans, cùm ipſe libellum tuum libenter legi: tum etiam vt is pluribus diuinarum rerum verè ſtudioſis ederetur, quoniam ita voluiſti, edicto mandaui. Quapropter cum animaduertas, quanta auiditate iſta tam præclara munera abs tua prudentia accipimus: ᴬvide, vt quibus ipſe te præceptionibus educatum eſſe fateris, his nos, & quidem frequentioribus, alacriores reddas. Te verò, quod vulgo dici ſolet, ſponte currentem ad vſitata tua curricula adhortor: quandoquidem hæc tua fiducia oſtendit, dignum te inueniſſe lucubrationum tuarum interpretem, qui illas in noſtram linguam conuertat, quamuis] nulla ſanè queat eloquutio tam præclararum rerum conſequi dignitatem. Atque hæc quidem hac de re eius epiſtola fuit. Quòd verò ad nos de lectionum diuinarū apparatione ſcribebat, id ferè eiuſmodi eſt.

A. οἷς ἀντετράφθαι σαυτὸν ὁμολογεῖς, ἀφθονώτερον προθυμοῦντι. δέοντα δὲ σὺ τὸ τῶν λόγων πρὸς τὰς αὐτῶν συνθέσεις παρεσχημένω. ὅ τοι γε καὶ τὸ εἰς τὴν ἡμετέραν δὴς τὰς φωνὰς μεταφέρειν μίζοντα γλῶτταν ὁκ ἀνάξιον ὑπερῶσθαι σοι τῶν συγγραμμάτων ὁ διαίτων παιδεύσεως δείκνυσιν, ὅ καὶ

Conſtantini ad Euſebium epiſt. de apparatione ſacrorum voluminum. *Cap. XXXVI.*

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS *Auguſtus Euſebio.*

Ad Euſebiū pro comparandis in vſum eccleſia libris.

CVm Dei Seruatoris noſtri prouidentia factum ſit, vt in hac vrbe noſtri cognomine infinita ferè multitudo ſanctiſſimæ ſe Eccleſiæ conſecrent: æquum ſanè in primis eſſe videtur, vt vniuerſo eorum cœtu mirabiliter aucto, eccleſiæ quoque plures in ea inſtituantur. Quapropter quid nobis videatur accipe. Viſum eſt hoc ſignificare prudētiæ tuæ, vt quinquaginta illarum ſcripturarum volumina, quarum & apparationem & vſum maximè Eccleſiæ neceſſarium cognoſcis, quæque præterea facilè legi & circumferri queunt, ab artificibus ſcitè ſcribendi peritis politiore membrana deſcribi cures. Noſtra clementia ad prouinciæ præfectum literas dedimus, penes quem totius adminiſtrationis ſumma eſt, vt quæ ad eas conficiendas neceſſaria videantur, omnia ſumma diligentia ſuppeditari curet. Nam vt codices ſcripti quàm celerrimè apparētur, tuarum id partium eſt. Ad eos verò perferendos ᴬvehicula] duo publica huius noſtræ epiſtolæ autoritate accipies. Ita enim quæ pulchrè deſcripta ſunt, etiam ad noſtrum conſpectum facillimè perferentur, ſi ad hoc munus obeundum aliquē ex tua eccleſia miniſtrum delegeris: qui, vt ad nos venerit, noſtram erga ipſum humanitatem ſentiet. Deus te conſeruet, frater dilecte.

A. ὀχημάτων.

Quomodo

Quomodo hæc volumina apparata ſunt. Cap. XXXVII.

HOc Imp. mandatum res ipſa celeriter conſequuta eſt, cum in membranis curioſè elaboratis, terniones & quaterniones mitteremus: quod ipſum altera Imperatoris reſponſio declarabit, in qua cũ audiſſet vrbem apud nos Conſtantiam, quæ antè quidem incredibili ſuperſtitione imbutos ciues habebat, nouo pietatis ſtudio veterem idololatriæ errorem commutaſſe, cùm gaudere ſe ſignificauit, tum factum hoc probare.

Conſtantiæ vrbis ad fidem conuerſio.

Quomodo Gaza emporium, propter Chriſtianiſmum ciuitatis nomine donata ſit, & Conſtantia vocitata. Cap. XXXVIII.

ITa igitur accidit, vt Conſtantia Palæſtinæ, quæ ſalutarem Dei cultum ſibi aſciuerat, maiore cùm apud Deum, tum etiam Imperatorem honore eſſet. Et quoniam iam eiuſmodi extiterat, qualis antea non erat: nomen vetus cũ præſtantiore ſororis Imperatoris nomine commutauit. Hoc idem pluribus in locis factitatum.

Conſtantia antea Gaza Chriſtianiſmũ amplexa.

Quemadmodum in Phœnicia reſtaurata ſit Conſtantia, & in cæteris omnibus ciuitatibus idola ſummota, & eccleſiæ coædificatæ ſint. Cap. XXXIX.

QVemadmodum etiam in vrbe quadam Phœniciæ Imperatoris cognomine, in qua ciues ſtatuis penè innumerabilibus in ignem coniectis, ſalutarem Dei legem ſurrogarunt. In reliquis etiam prouinciis, cùm ſua ſponte homines ad ſalutis cognitionem ſe adiungerent, paſſim ſanè omnibus locis & vrbibus ſolennia ſacra in omni ſtatuarum varietate poſita, tanquã res vanas & futiles delebant: & fana ac delubra mirandam in altitudinem exædificata, nemine præcipiente ſolo æquabant: eiſdémque fundamentis eccleſias inædificantes, ſuperiorem ſententiam errorémque deponebant. Sed omnes pij Imperatoris res geſtas ſigillatim perſequi non noſtrarum magis partium eſt, quàm eorum qui perpetuò ad eius congreſſum ſermonémque adhibiti ſunt. Nos verò, quoniam breuiter quæ nobis nota fuerunt, literarum monumentis mandauimus, pergemus ad illud tempus, quod ipſius vitæ extremum fuit.

Conſtantia Phœniciæ, totaque adeo prouincia Chriſtianiſmũ amplexa.

Quid de Conſtantino ſcribere inſtituerit Euſebius.

Quòd tribus decenniis tres filios regio nomine cum decoraſſet, dedicationem μαρτυρίου, id eſt ſacræ Martyrum ædis Hieroſolymis celebrauit. Cap. XL.

IGitur cum triginta ipſe annos in Imperio compleuiſſet, filij eius numero tres, Cæſares diuerſis creabantur temporibus. Primus, qui patris erat cognominis, decimo paterni Imperij anno honorem hunc adeptus eſt. Secundus, aui nomine appellatus Conſtantius, viceſimo ferè Imperij paterni anno, quando publicus ſolenniſque omnium hominum conuentus agebatur, renunciatus eſt. Tertius Conſtans fuit, qui ipſo nomine & appellatione præſens conſtánſque tempus perſpicuè præ ſe ferens, triceſimo paterni regni anno ad honorem euectus eſt. Ita cum triplicem aſſimilatione ad trinitatem liberorum fœtum Deo gratum acceptúmque procreaſſet, eundémque decimo quouis anno regia dignitate decoraſſet: extremum triceſimum annum accommodatiſſimum tempus ſibi oblatum eſſe putauit, in quo omnium regum regi grates perſolueret. quo tempore etiam optimum exiſtimauit,† Martyrum domum incredibili & optimo ſtudio ab ſe Hieroſolymis coædificatam conſecrare.

Conſtantini filij tres, Cæſares creati.

† μαρτύριο τὸ ἀφιερῶσαι, id eſt, Martyrium conſecrare, ſiue, vt eccleſia vſus loquitur, dedicare. Templum illud mirum, de quo lib. 3. huius operis, à cap. 24. ad 40. Et dicitur μαρτύριον, quo nomine illud templum [illegible] Baſιλικὸς, vt eod. lib. bis innuit Euſebius cap. 27. & 39. Pari ratione Apoſtolorum templũ Conſtantinopoli ab Imp. extructum hoc nomine appellari, ſequentibus 58. & 59. capitib. conſtat.

Quòd interea Synodum Tyri haberi conſtituit, ob controuerſias quaſdam in Ægypto natas. Cap. XLI.

SEd virtutis hoſtis, inuidia etiam hac in re quaſi tenebricoſam nebulã clariſſimis ſolis luminibus offundens, per cõtrouerſias quaſdam turbatis denuò Ægyptiis eccleſiis, inſtitutæ huius celebritatis ſplendorẽ obſcurare conata eſt. Sed Imperator omni cogitatione & cura in Deum defixa, collegit ex omni Ægypto, Africa, Aſia, Europa, frequentem epiſcoporum cœtum: cúmque tamquam Dei exercitum armis contectum, obiecit, huic inui-

Synodo coacta epiſcoporum diſſidia ſtudet componere.

do diabolo:mandauítque primùm, vt quàm celeriter renouatæ contentionis finẽ facerent: deinde, vt † Martyrum domum de qua dixi, conſecrarent: obitérque, vt in Phœniciæ metropoli conceptas rixas delerent. Non enim licere ſententiis & opinionibus diſſentientes, ad diuinum cultum adeſſe: quòd in diuina lege diſertis verbis editum ſit, non debere ſecũm diſcordantes munera prius ſua offerre, quàm amicitia reconciliata, ad mutuam pacem gratiámque redierint. His ſalutaribus præceptis Imperatoris animus intus cum recrearetur, omni vt conſenſione concordiáque inſtitutũ perſequerentur, literis ſuis in hanc ferè ſententiã ſignificauit.

Diſſidentium munera Deo ingrata.

† [illegible]

Conſtantini ad Tyri ſynodum † oratio. Cap. XLII.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS: *ad ſanctum Synodum congregatum Tyri.*

† *Græca non habent:& apparet epiſtolã eſſe.*

ERat fortaſſe cõſentaneum, & ad præſentis temporis opportunitatem maximè accommodatum, carere omni contentione Eccleſiam catholicam, & Chriſti ſeruos ab omnibus rixis ſolutos ac liberos eſſe. Sed quoniã nonnulli ſceleratæ cuiuſdam contentionis furore incitati, ac (ne quid grauius dicam) vitam ſua profeſſione indignam agentes, omnia turbare ac miſcere 'conati ſunt] (quod ſcelus ſupra omnem calamitatem mihi ſanè poſitum eſſe videtur) propterea vos veſtra (vt eſt in prouerbio) ſponte currentes hortor, vt nulla interpoſita mora, ſed omni qua poſſitis celeritate, in vnum locum confluentes ſynodum inſtituatis, & egentibus opem feratis: in periculo poſitis fratribus medicinam adhibeatis: diuulſa membra ad conſenſionem reuocetis: errata omnia interea emendetis, dum ipſum tempus ferat, vt hiſce tantis prouinciis, quæ maximè decet, concordiam reſtituatis: quam (ô futiles ineptias) paucorum hominum deleuit arrogantia. Nam hoc & Deo totius huius vniuerſitatis Domino gratum, & nobis quauis re vel optatiſſima magis iucundum, & vobis ipſis ſi concordiam & pacem reuocaueritis, magnæ gloriæ vel omnium mortalium iudicio conſenſúque futurum, planè arbitror. Nolitote igitur cunctari, ſed acerrimo ſtudio his quibus decet terminis præſentes controuerſias definite:ᴬ vtpote qui cum omni puritate & fide coiiſtis, quam in omni cœtu propè clariſſima voce Seruator noſter, cui ſeruimus, in primis flagitat. Nihil verò, quod eſt noſtrarum partium, noſtræque prudentiæ, deerit. Nam quæ literis mihi veſtris ſignificaſtis, omnia curaui, ſcripſi ad quos volebatis epiſcopos, vt veſtras curas & ſolicitudines præſentia & laboribus ſuis adiuuarent. Miſi etiam Dionyſium Conſularem, vt omnium rerum gerendarum eos admoneat, qui veſtræ Synodo adeſſe debent: maximè verò, vt idem animaduerſor ſit, & cuſtos conſeruandæ æquabilitatis & ordinis. Quod ſi quis, quod equidem non futurum arbitror, reiecto & ſpreto mandato noſtro adeſſe noluerit: delegabimus aliquem, qui regia illum authoritate in exilium eiectum docebit, hominem minimè decere ſummi Imperatoris præceptionibus ad tuendam veritatem editis repugnare. De cætero veſtræ ſanctitatis partes ſunt, non odio, non gratia vlla,] ſed conſentientibus ſtudiis ſecundum eccleſiaſticam & Apoſtolicam regulam omnibus erratis, errore aliquo admiſſis, propriam curationem adhibere: vt & omni aliena contumelia eccleſiam liberetis: & meas curas alleuetis: & rebus turbatis per vos conſtitutis, maximam vobis ipſis gloriam comparetis. Deus vos conſeruet, fratres dilecti.

Vocat ad Synodum epiſcopos pacis eccleſiæ propoſito ſcopo Conſtãtinus.

[illegible]

A. [illegible]

Quòd ad encæniorum celebritatem Hieroſolymis inſtitutam, ex omnibus prouinciis epiſcopi confluxerant. Cap. XLIII.

INterea verò dum hæc ab Imp. demandata gererentur, alter ab eodem nũcius feſtinans ſuperuenit, qui Synodum imperatoriis literis commonet, vt celeriter & ſine procraſtinatione Hieroſolymas proficiſcerentur. Cum igitur omnes Phœnicum epiſcopi publicis vehiculis ad conſtitutum locum contenderent, celeriter totus ille locus frequentiſsimo Dei cœtu refertus eſt: cõfluen-

Imperatoris mandato Hieroſolymã profecti qui Tyri conuenerant epiſcopi.

[illegible]

C. [illegible]

tibus

tibus nimirum eodem tempore Hieroſolymas cuiuſuis prouinciæ epiſcopis. Nam Macedones ſuæ metropolis epiſcopum legabant: Pannonij & Myſi ſuum etiam iuuentutis florem, tanquam Dei impuberem cœtum miſerant. Aderat ex Perſiæ epiſcopis diuinum monumētum, vir ſummus & in ſacris ſcripturis exercitatiſſimus. Iam Bithyni & Thraces ſynodi frequentiam ſua præſentia ornabant: ^ nec] deerant lectiſſimi quique Ciliciæ. Sed & ex Cappadocia, qui doctrina & eruditione præcipui credebantur, medij inter alios collocati enituerunt. Præterea omnis Syria & Meſopotamia, Phœnicia, Arabia, Palæſtina, Ægyptus etiã & Africa, & Thebanæ gentis epiſcopi, magnificum illum Dei cœtum ſimul omnes implebant: quos innumerabilis penè ex omnibus prouinciis multitudo ſequebatur. Hiſce verò omnibus præſtò fuerunt certi miniſtri. nam ex ipſa curia delegati erant ſpectata probitate viri, qui imperatoriis ſumptibus celebritatem hanc illuſtrarent.

[Margin: ^ [illegible] | † [illegible]]

Quemadmodum eos per Marianum notarium exceperit, & de eius in pauperes munificentia & donis collatis in templa. Cap. XLIIII.

SEd horum facilè princeps Marianus, fide & prudentia vel ipſi Imperatori perquàm neceſſarius: cui quòd Sacrarum ſcripturarum ſingularem vſum haberet, & profeſſione veræ religionis duris illis tyrannorum temporibus clarus euaſerat: non ſine cauſa rerum iſtarum diſpoſitio data eſt. Is verò ſe imperatoris voluntati caſtiſsimum & integerrimum miniſtrum præbens, cùm grata quadam & ſuaui humanitate, tum ſplendidis conuiuiis & lætis compotationibus cœtum illum honorificè tractabat. Iam pauperum nudis corporibus, & cæterorum cùm virorum tum fœminarum infinitæ penè multitudini, in ſumma victus inopia & reliquarum opportunitatum egeſtate poſitæ, prolixè & abundanter pecunias & veſtes largitus eſt. Templum verò omne magnificis regiiſque donis ornauerat. Atque hic quidem hoc genere officij perfunctus eſt.

[Margin: *Imperatoris in epiſcopos, reliquoſque Hieroſolymis conuiuas per Marianum munificentia.*]

Epiſcoporum qui conuenerant † orationes, & ipſius etiam Euſebij, qui hæc ſcripſit. Cap. XLV.

INterea ſacerdotes & precibus & diſputationibus hanc celebritatem ornabant. ^ Iam alij diuini regis præclaram in Seruatorem benignitatē prædicabant: ſimul etiam oratione perſequebantur ſummam ſacræ † Martyrũ ædis magnificentiam: alij celebri rerum diuinarum apparatu, qui è ſacris monumētis depromebatur, præſentibus conuiuium, quo & animos & aures dapibus, & reliquo deliciarum genere paſcerent, inſtruebant:] alij ſacras lectiones interpretantes, abditos & occultos ſenſus in lucem proferebant: alij qui horum nihil poterant efficere, incruentis ſacrificiis & myſticis conſecrationibus diuinum numen placabant, & ſupplices Deo preces pro communi pace, pro eccleſia Dei, ipſóque Imperatore harum præclariſſimarum rerum authore, próque eius Deo charis liberis offerebant. Quo etiam in loco noſmetipſi, cui multa ſupra noſtram dignitatem tributa ſunt, publicis, iiſque ſanè variis † orationibus celebritatem illam exornabamus: cũ aliquando quæ magnificè ab Imperatore geſta eſſent, ſcriptis ederemus: aliquando Propheticos ſenſus, propoſitis quibuſdam euidētibus ſignis, explicaremus. Hoc modo huius Martyrij dedicationis cõſecrationiſque celebritas, ipſo triceſimo imperatorij regni anno, ſummo omniũ gaudio ac lætitia conſummata fuit.

[Margin: † [illegible] | ^ [illegible] | † Vide quæ annotata cap. 40. | † [illegible]]

[Margin: *Martyrij templi Hieroſol. conſecratio.* | *Miſſæ ſacrificium.*]

Quòd martyrij Seruatoris deſcriptionem ediderit: & orationem de triceſimo anno Imperij Conſtantini, poſtea coram ipſo Imperatore recitauerit. Cap. XLVI.

QVale verò Seruatoris templum, quale item Seruatoris antrum fuerit, atque etiam quàm præclari conatus Imperatoris, quanta etiam in ipſo templo donorum † turba ex auro, argento, precioſo lapide, † ſeparatim ſuo, quoad eius fieri potuit, volumine conſcriptum Imperatori dedimus, eiúſque nomini dedicauimus. Quod etiam, † cum videbitur, & abſoluto quod in manibus eſt opere, edemus: ſimul etiam adiungentes triceſimi Imperij anni laudationem, quã paulo pòſt Conſtantinopolim profecti (ſecundum ſcilicet hoc tempus nacti, quo

[Margin: † [illegible] | † [illegible] | † [illegible]]

[Margin: *Euſebij liber de Hieroſolymitano templo Seruatoris.*]

† ἢ, τῶν ἐξω- θεν λόγων ἐ- ξηγηταῖς

† & in aliis diſciplinis eos aſciuerat, qui eſſent in ſuo genere conſummatiſsimi. nam alij eos bellicis diſciplinis exercebant, alij præceptis de Repub. imbuebant, alij legum peritos efficiebant. Iam apparatus & ſplendor ſingulis regius tributus eſt: armati, ſattelites, ſtipatores, & omnis generis ac ordinis milites: tum horum anteſignani, manipulares, duces, ordinum præfecti, quorum ipſe pater & rei militaris vſum, & conſtantem erga ipſos beneuolentiam expertus eſſet.

Imperatoria ornamenta largitur.

Quomodo eos iam factos viros, ad religionis cultum traduxerit. *Cap. LII.*

IGitur dum iam Cæſares eſſent, ſed ætate adhuc tenera, dabantur eis, quorum & ope & opera publicas res adminiſtrabant. Sed ad virilitatẽ matureſcentibus, paterna inſtitutio ſatis erat, qui præſentes eos ad paterna ſtudia extimulauit, & ad imitandum pietatem eius inſtituit: abſentes autem regiis literis compellans, ſalutaria præcepta tradidit. In quibus illud maximum & præcipuum fuit, vt Dei, qui rerum omnium dominus eſt, cognitionẽ, & ſanctam aduerſus illum religionem omnibus opibus, atque adeò ipſi regno anteponerent. Iam aliquando liberum eis fecit, vt per ſe aliquid ad Reipub. vtilitatem gererent: inprimis verò hortabatur, vt ſumma cura afficerentur erga Eccleſiã Dei, præcipiebátque vt planè & ſine fuco Chriſtiani eſſent. Atque eos quidem pater ſic inſtituebat. Cæterùm hi maturo iudicio ſenſúque prædit cum eſſent, non iam eius admonitionibus, ſed ſua ipſorum diligentia nixi, patris exhortationes longè ſuperabant, mentes ſemper ad pietatem habentes intentas, & Eccleſiæ ritus in ipſo palatio cum ſuis omnibus obſeruantes. Sed illud quoque paterna cura ſolicitudóque prouidit, vt tum filiis ſuis contubernales adhiberentur hi, qui vera religione pietatéque pollerent: tum magiſtratuum primores, quorum fidei rerum publicarum cura delegata foret, eiuſdem generis eſſent omnes. His igitur eximia erga Deum fide hominibus, eos veluti validis quibuſdam propugnaculis muniuit, roborauítque: vbi verò hæc omnia [a] rectè & ordine] geſſerat Conſtantinus, ac res præterea commodè conſtituerat vniuerſas, Deus boni cuiuslibet arbiter iam opportunum tempus adeſſe videns, quo magnificentioribus illum donis remuneraret, præſentis vitæ vinculis eum abſoluebat.

Adultos filios ſolos reip. administrandæ rationem & pietatem docet Conſtantinus.

Nonniſi pios domeſticos filiis addit Conſtantinus.

a. καλῶς

c. σῶμα

Quòd triginta duos annos cum imperaſſet, & pluſquàm ſexaginta annos vixiſſet, [c] corpus] omni morbo vacuum haberet. *Cap. LIII.*

DVos igitur & triginta annos (extra paucos menſes & dies) cum Imperio fuit: eũdémque annorum numerum vita duplicabat: quo omni tempore corpus ei præclarè conſtitit, ſine morbo, ſine dolore, nulla conſpurcatum labe, quouis iuuenili corpore valentius: aſpectu pulchrum, & ad omnes functiones obeundas, ad quas viribus eſſet opus, robuſtum. Itaque facilè ſe exercere, equitare, itinera conficere, bellorum periculis ſe obiicere, trophæa de hoſtibus conſtituere, & illas (quibus plurimùm vti ſolebat) ſine ſanguine, ſine cæde de hoſtibus victorias reportare.

Conſtantini mo: ſtis anni, firmaque ſemper ætate valetudo.

c. ὑποκρίσεως

De his, qui eius ſumma humanitate ad auaritiam & [c] hypocriſin] abuſi ſunt. *Cap. LIIII.*

PAri ratione animus ei ad ſummum omnis humanæ perfectionis faſtigiũ aſcendit: omni virtutum genere exornatus, præcipuè verò humanitate, quæ tamen propter improborum hominum in ſcelere licentiam à multis reprehenſa eſt, cum in eis peccandi [a] cauſam] Imperatoris lenitati aſsignarent. Et quidem certè noſmetipſi comperimus, duo non ferenda vitia temporibus illis viguiſſe: primùm, corruptelam vafram inexplebilium quorundam & ſceleratorum hominum, qui reliqua vita diſſoluti erant: deinde aliorum inexplicabilem ſimulationem, qui ſpecie quadam ficta prætextúque Chriſtiani nominis in Eccleſiã ſurrepebant. Imperatoris verò humanitas, bonitas, ſyncera fides, & morũ cõſtantia ac veritas, facilè eum adduxerant, vt fidem haberet huic iſtorum in ſpeciem fictæ profeſſioni, qui opinione tantum Chriſtiani ſunt habiti: maximè quòd iidem veram erga illum beneuolentiam, ſed falſis ac fallacibus animis, conſeruare ſimu-

Vide cap. 31. huius libri.

a. αἰτίαν.

Conſtantini humanitas.

Auaritia & Chriſtiani nominis ſimulatio ſub Conſtãtino.

larent:quibus cum ſe credidiſſet, eiuſmodi fortaſſe calumniis longè aliter quàm par erat,infamabatur:inuidia ſcilicet hanc labem reliquis eius immiſcente virtutibus.Sed hos non multo pòſt diuinitùs immiſſa pœna conſumpſit.

Quòd vſque ad extremum vitæ diem orationes ſcribebat Conſtantinus. *Cap. LV.*

Conſtantini honeſtiſſ. exercitatio vſque ad mortem.

IMperator autem vſque adeò mente rationiſque viribus conſtabat, vt vſque ad ſummã ſenectutem pro conſueto more orationes cõſcriberet, ſolitos cũ amicis congreſſus faceret, & dignas homine Chriſtiano diſciplinas auditoribus ſuppeditaret. Aſſiduè etiam leges ferebat,aliquando de rebus ciuilibus aliquãdo de bellicis:omnia verò quæ ad vitam degendã eſſent neceſſaria,mente & intelligẽtia cõprehendebat. Iam illud dignum ſanè ſempiterna memoria eſt , quòd cũ eius extremus propè vitæ dies adeſſet, recitabat funebrẽ quandam orationem, eo ipſo ferè loco quo dicere conſueuerat:in qua etiam multa diſputabat perpetua oratione, de animorum immortalitate, déque his qui vitam piè ſanctéque egiſſent, & de præmiis quæ bonis & gratis acceptiſque Deo hominibus apud ipſum Deum repoſita eſſent:ad hæc etiam,quem finem habituri eſſent, qui contrariam partem ſequerentur,copioſa & longa oratione demonſtrabat, impiorum euerſionem & interitum præſentium auribus obiter inculcans. Hæc ille cum conſtanter & grauiter conteſtaretur,ita viſus eſt domeſticos quoſdam ſuos tangere, vt ex eis aliquis, qui ſapiens haberi volebat,interrogatus, quid ſibi videretur de Imperatoris oratione:licet inuitus,reſponderet tamen: Vera quidem illum ſibi videri dicere,atque adeò vehementer laudare,quæ contra numeroſam deorum turbam ab Imperatore diſputata eſſent. Hæc ille cum familiaribus ſuis paulo ante mortem commentans,viſus eſt genere hoc ſermonis viam ſibi ad meliorem vitam, mollem atque æquabilem præſtruere.

Morituri Cõſtantini verba.

Quòd contra Perſas exercitum educens,adiunxerit ſibi epiſcopos: ſimúlque tabernaculum, quaſi quandam Eccleſiæ effigiem conſtruxit. *Cap. LVI.*

Belli in Perſas comites Conſtantino epiſcopi.

SImul illud etiam memoratu dignum,quòd hoc ipſo ferè tempore,cum[c] de tumultu] quodam barbarorum Orientalium audiuiſſet, hanc ſibi poſtremam de illis victoriam reliquam eſſe affirmans, exercitum contra Perſas educere properaret. Nam cum id plenè ſecum ſtatuiſſet,militares ordines eduxit: & de expeditione cum epiſcopis,quos ſecum habebat,communicabat : exiſtimãs, oportere ex his aliquos ad pietatis officia maximè idoneos perpetuò ſibi adeſſe. Illi verò libenter quidem ſequuturos ſe, nec veſtigium ab eo diſceſſuros, ſed vnà militiam obituros, & apud Deum ſupplicibus votis ſe pugnaturos recipiebant. Hac ille voluntatum & ſtudiorum profeſſione vehementer delectatus, totius expeditionis quaſi veſtigia eis expreſſit: [a] ac ad bellum illud ſuſcipiendum, tabernaculum interim ad eccleſiæ ſimilitudinem magnificentia faciendum curauit,in quo Deo victoriarum datori,ipſe cum epiſcopis ſupplicaret.

c [illegible]

Tabernaculũ ad eccleſiæ formam quod bello circumueheretur.

a. Hæc quæ græce deſunt, addita eſſe liquet ex meliore exemplari, nec tamen verba græca habemus.

Quomodo receptis Perſarum legationibus ipſa penè Paſchatis celebritate, vnâ cum reliquis vigil pernoctatus ſit. *Cap. LVII.*

INterea verò Perſæ,cum Imperatoris animum de mouendo bello famâ intellexiſſent, ac pugna cum illo congredi metuiſſent, oratores ad eum de petenda pace mittebant. ille viciſſim (vt erat ſemper pacis amantiſſimus) legatos obuiis vlnis accepit humaniſſimè : porrectáque dextera, amicitiæ cum illis fœdus lubens iniuit. Magna autem agebatur diei Paſchæ eo tempore celebritas:& Imperator cum cæteris pernoctans,vota precéſque Deo perſoluebat.

Perſarum legatis pax conceſſa.

De coædificatione martyrij Apoſtolis dedicati,in Conſtantinopoli. *Cap. LVIII.*

VBi iam hæc peracta fuerunt omnia, Apoſtolorum templum in vrbe ſui cognomine, ad perpetuã illorum memoriam cõſeruandam, ædificare cœpit.]

Deſcriptio

Deſcriptio eiuſdem martyrij. Caput LIX.

Deſcribitur martyriũ apoſtolis dedicatũ Conſtantinopoli.

ILlud verò cum in infinitã extruxiſſet altitudinem, lapidumq́; omnis generis ac cruſtarum varietate, ab ipſo ſolo ad ſuperiorem cõtignationem colluſtraſſet, ſummo artificio factis laquearibus tectum intus complexus eſt, auroque vniuerſum contexit. Suprà verò pro tegula inductum æs, à toto opere imbrium iniurias arcebat. Quod ipſum etiam multo auro fulgebat, ita vt longè contemplantibus, per reciprocatos ſolis radios incredibilis ſplendor offundi videretur. Interiorem ædis partem vndique in ambitum circumductã, reticulari opere ex ære & auro affabrè facto conueſtiuit. Ac templum quidem hunc in modum, permagna Imperatoris & cura & ſtudio exornatum eſt. Huic autem atrium ingẽs & ſubdiale, circũdatũ, in apertum purumq́ue aerẽ explicabatur. Huius per quatuor latera porticus erant diſpoſitæ, quæ medium atrium cum templo ipſo complectebantur. Porticibus accommodabantur regia domus, balnea, deãbulatoria, aliæ habitationes plurimæ, ad neceſsitatem illorum qui locũ cuſtodirent [a] conſtructæ.] Hæc omnia dedicauit Imperator, vt Seruatoris noſtri Apoſtolorum memoriæ apud omnes gentes æternitatem compararet. Attamen in ipſa coædificatione etiam aliud quiddam ſpectabat, quod primis tẽporibus obſcurum, ad extremum ab omnibus manifeſtè deprehenſum eſt.

C. ἱερατυ-μεῖα.

Quòd in eodem martyrio monumentum pro tumulo ſibi inædificauerat. Caput LX.

Cur in templo 12. Apoſtolorum ſepeliri voluerit Imp.

HIs igitur in oportunum venturæ mortis diem hic locum ſibi prouida diſpenſatione deſignauit, incredibili fidei propenſione prouidens, cum iam corpus ſuum communem cum Apoſtolis appellationem poſt mortem participaret, fore vt defunctus quoque precationum quæ ibidem eſſent ad Apoſtolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur. Quare † cappas illic duodecim, quaſi ſacras quaſdam columnas, ad Apoſtolici collegij honorem memoriamq́ue attollẽs, medium inter ipſos conditorium ſuum locabat, quod vtrinque ſeni claudebant Apoſtoli: ſano certè (vt dixi) conſilio præcogitans, quòd mortui corporis tabernaculum ibi dignè decentérque quieſceret. Atque hæc ille longo antè tempore [c] cogitatione cum depinxiſſet, eccleſiam Apoſtolis dedicauit, quamplurimum vtilitatis illorum memoriam animæ ſuæ conciliaturam exiſtimans, neque ſanè vota eius, expectationemq́ue fefellit Deus, nam vt primas [A] Paſchalis celebritatis exercitationes expleſſet, ipſumq́ue ſalutarem diem cùm ſibiipſi clarum & illuſtrem egiſſet, tum aliis omnibus omni cum lętícia celebrem reddidiſſet: cùm eodem tempore & extremum diem obiret, & has celebritates curaret: Deus, cuius nutu hæc omnia geſta ſunt, hoc peraccommodato tempore ad meliorem eum vitæ conditionem diuinitùs transferre voluit.

† θήκας
C. προσιτό-μένος
A. τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς συνεπλήρου ἀγῶνας, τήν τε σωτήριον διήγειρεν ἡμέραν λαμπρὰν αὐτῷ τε καὶ τοῖς πᾶσι τὴν ἑορτὴν καταστήσαντας, ἐν τούτοις διατελέσας τὴν ζωὴν ἀποδόντα, καὶ ἐν τούτοις ὄντα, θεὸς, ὦ ταῦτα συνέβαινεν, κατὰ καιρὸν ἐπιτήδειον τῆς θείας ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταθέσεως αὐτὸν ἠξίου. Γίνεται δ' αὐτῷ πρῶτον τις ἀνωμαλία τοῦ σώματος

Sanctorum memoria animabus defunctorũ prodeſt.

Inæqualis corporis intemperies, cum eſſet Helenopoli: & preces ab eo, cum baptizaretur, adhibitæ. Caput LXI.

Morbus Conſtantini.

NAm cũ primùm oborire tur ei quædã corporis inæqualis intemperies, † ad eamq́; iam vehemẽtior dolor acceſsiſſet,] ad calida ciuitatis balnea proficiſcitur: & inde ad ciuitatẽ matris ſuæ cognominem, vbi in martyrum ſacra æde diu verſatus,] ſupplices preces & vota publica adhibuit Deo. Vt verò ei in mentẽ venit extremus eius vitæ dies, exiſtimaretq́; hoc tẽpus opportunũ eſſe ad delenda illa errata, quæ quoniã mortalis erat admiſerat: crederetq́; arcanorũ myſteriorũ efficacia & ſalutaris lauacri initiatione mentem expiari: hæc, inquam, cum ei in mentem venirent, humi procumbens genubus, & in ipſa martyrum æde errata ſua confeſſus, ſupplicem ſe Deo offerebat. Vbi primùm manuum per precationem impoſitione dignus habitus eſt. Inde diſcedens, ad ſuburbana Nicomediæ ciuitatis peruenit: & conuocatis epiſcopis, ita ferè ad eos loquutus eſt.

Confeſſio.

† εἶτα καὶ κάκωσις, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει. ἐκεῖθεν τῆς αὐτοῦ πόλεως ἐπὶ τὰ λουτρὰ θερμῶν ὑδάτων πρόεισιν. Ἐνθέντε τῆς αὐτοῦ μητρὸς ἐπὶ τὴν ἐπώνυμον ἀφικνεῖται πόλιν, ἐνταῦθα τε τῷ τῶν μαρτύρων μαρτυρίῳ ἐνδιατρίψας δίαιτ...

---

† Græca verba videntur ex margine in textum irrepſiſſe, ſuperiuſque ἀνωμαλίας vocabulum interpretari ſcholij more. Itaque debere legi ἔπειτα κάκωσις, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμβαίνει. Sed quid hic corrigam, quod in textum venire non debet?

Hortatur epiſcopus Conſtantinus, vt donent eum baptiſmate.

Caput LXII.

Poſtulat ab epiſcopis baptiſmum Imp.

QVam ego, fratres, auida mente omnibuſque votis à Deo ſalutem multis hiſce annis deprecatus ſum, eam nunc hodiernus dies à me vehementer expectatus attulit. Tempus igitur eſt, vt tandem inſigni illo, per quod immortalitatem adipiſcemur, perfruamur. [A] Quod]ego etſi in illius Iordani gurgitibus, in quibus Seruator noſter ad noſtrũ exemplum lauatus eſſe memoratur, [A] facere]conſtitueram: tamen Deus quod mihi maximè accommodatum eſſe cernens, hoc in loco eiſdem myſteriis dignatur. Omnis igitur amoueatur dubitatio. Quòd ſi is in cuius arbitrio mors ac vita conſiſtunt, vitam inter vos longiorem viuere permiſerit, & hæc eius menti ſententia ſteterit, vt poſthac aliquãdo communes cum populi Dei grege preces in Eccleſia coniungam, viuendi leges mihi, quæ ſermo Dei conueniant, ponere haud quaquam differam. Atque hæc quidem ille. Illi verò ſacrorum religione conſummata, adhibitiſque ſtatis diuinæ inſtitutionis ceremoniis, arcanorum myſteriorum eum participem faciunt: certa quædam, quæ oportebat, præfinientes. Et ſanè ex omni omnium Imperatorum memoria ſolus Conſtantinus in Chriſti martyriis renatus, & ſacris initiatus, diuinóque ſigillo donatus, & ſpiritu lætitiam concipiens, prorſuſque nouus redditus, ac diuina oppletus luce, per immenſitatem fidei incredibiliter quidem animo geſtiebat: ſed ad clariſsimam & euidentiſsimam vim diuinæ maieſtatis obſtupeſcebat. Confectis verò omnibus ſacris, ſplendido regióque apparatu, atque adeò luce clariore conueſtitus, candidiſsimo in lecto ſe reclinauit: reiecta iam purpura, quam amplius nolebat attingere. Tum verò clariſsima voce, cum precatus Deo gratias egiſſet, hæc ferè addidit.

Conſtantinus in Chriſti martyrio baptizatus Nicomediæ.

[A] τοῦτο

[A] ποιῆσαι

Quomodo, poſtquam baptizatus eſt, Deum prædicauerit.

Caput. LXIII.

Baptiſmi accepti gratias egit Imp.

NVnc reuera noui me beatum eſſe, nunc immortali vita dignum eſſe habitum, nunc diuinæ lucis participem eſſe factum. Simul miſerorum reiecit ſortem, quos infelices prædicabat, quòd hiſce diuinis bonis orbati eſſent. Cùm verò centuriones & duces militares intromiſsi, caſum ſuum deplorarent, quòd deinceps ſe orbos fore lugubri voce teſtarentur, longiorémque ei vitam optarent, etiam his reſpondit: Se nunc veram vitam adeptum eſſe, ſéque ipſum ſolum intelligere cuius felicitatis particeps factus ſit: ac propterea feſtinare, nec migrationem ad Deum ſuum procraſtinare. Deinde quæ videbantur, extrema quaſi voluntate ſua diſponebat: ac Romanos, qui regiam ciuitatem incolebant, annuis penſionibus honorificè donabat. Liberis verò ſuis regni hæreditatem tanquam patrimonium relinquebat. Cæteraque omnia, quæ ei videbantur, expreſsè diſertiſque verbis deſcribebat.

Conſtantini mors in ipſa Pentecoſtes celebritate circa meridiem.

Caput LXIIII.

Pentecoſtes die obiit Conſtantinus.

HÆc ſigillatim omnia geſta & conſummata ſunt maxima illa celebritate venerandæ & ſacratæ Pentecoſtes: quæ ſeptem continuas hebdomadas omnibus honoribus decorata, ad extremum vnitatis numero conſignata eſt, quo tempore Sacræ literæ teſtantur, & communis noſtri Seruatoris in cœlos aſcenſum, & ſancti ad homines Spiritus deſcenſum accidiſſe. Huius in celebritatis extremo ferè die (quam ſi quis omnium celebritatum principem & maximam vocet, haud aberrauerit) omnia iſta conſequutus Imperator, ipſa meridie ad Deum ſuum aſſumptus eſt, partem ſui mortalem mortalibus cognatam relinquens humi, ſed animi partem intelligentem & diuinam Deo coniungens ſuo. Hic Conſtantini extremus vitæ dies fuit. Sed progrediamur longius.

Legionum & ducum lamentationes. *Caput* LXV.

Satellites

SAtellites igitur & vniuerſus ſtipatorũ cœtus, dilaceratis veſtibus, corporibuſq́; ad pauimenta proiectis, & colliſis ad ſolum capitibus, lugubres voces cum magno luctu & clamoribus edebant: cum identidem dominum, principem, imperatorem, & tamen non vt dominum & tyrannum, ſed vt patrem pij liberi & germani inclamarent: centuriones verò manipulares ſeruatorem, cuſtodem, beneficum prædicarent: totus exercitus cum omni reuerentia tanquam ouium greges paſtorem ſuum deſiderarent: populus omnis per omnem vrbem volitaret, occultum animi [c] vulnus] apertis vociferationibus & clamoribus conteſtans. Reliqui demiſſo vultu tanquam obſtupefacti incederent: ſinguli eam ſibi calamitatem præcipuè accidiſſe putarent, ſéque ipſos quaſi communi humanæ vitæ ſalute orbatos miſerabiliter affligerent.

Qualiter Imp. mortẽ tulerunt omnes.

C. ἄλγος

Quomodo † funus Nicomedia Conſtantinopolim in palatium translatum ſit. Caput. LXVI.

† σκῆνος

HIc milites arreptum cadauer aurea capſula includunt: & vndiq; purpurea veſte contectũ, Conſtantinopolim perducunt. Ibi tum in [c] omniũ] magnificentiſsimis imperatoriis ædibus celſo atq; edito loco deponunt, luminibuſq́; circum funus aurea ſuper candelabra accẽſis admirabile ſpectaculũ intuentibus præbebant, & ſanè eiuſmodi, quale nunquam in terris vllũ à condito mũdo ſub ſole viſum eſt. Nam intus in ipſo ferè medio regij palatij, excelſa & aurea capſula incluſum Imperatoris corpus, imperiali apparatu, id eſt purpura & diademate ornatum, permulti circumfuſi vigiles die noctúque aſſeruabant.

C. πάντων

Conſtãtini cadauer Conſtantinop. delatum in Palatium. Cereorum vſus in funere.

Quomodo etiam mortuus, à comitibus & cæteris perinde atque viuus honorabatur. Caput LXVII.

IAm totius exercitus duces & comites, omniúmque principum cœtus, quibus antea in more fuit Imperatorem venerari: priſtinum morem & conſuetudinem conſeruantes, ſtatis temporibus introeuntes, Imperatorem in capſula iacentem tanquam viuum etiam poſt mortem humi procumbentes ſalutabant. Horum reuerentiam eodem pietatis officio ſubſequutus eſt Senatus, & omnes reliqui magiſtratus. Tum verò cuiuſuis ordinis hominum, etiam muliercularum & puerorum infinita turba ad idem ſpectaculum confluebat. Hæc per multos dies factitata: quòd exercitus conſiſtere funus eo loco, & per ſe aſſeruari conſtituerat, quoad eius filij reuerſi, efferendo paterno per ipſos funere patrem ſuum honoraſſent. Solus verò iſte beatus Imperator etiam mortuus regnauit: cum ei ſoli poſt hominum memoriam, vel ipſo Deo authore, omnes qui ſolebant, honores tanquã ſuperſtiti tribuerentur. Nam cum is ſolus ex omnibus Imperatoribus, Regem omnium Deum, & CHRISTVM eius, omnibus vitæ actionibus piè ſanctéque coluerit: iure ſanè etiam hunc honorem ſolus adeptus eſt, vt Dei voluntate, quod in eo morte ſepultum erat, tamen apud homines regnaret: vt iſta ſcilicet ratione nobis Deus ſignificaret, animorum regnum, his qui non prorſus obduruerunt, nunquam conſeneſcere, nunquam emori. Atque hæc quidem iſto modo.

Conſtantini cadaueri, tanquã viuo Imp. ab omnibus ordinibus honores præſtiti.

Quomodo exercitus decreuerit, vt eius filij Auguſti vocitarentur. Caput LXVIII.

INterea duces ſelectos quoſdam è toto exercitu homines, quorũ aliquãdo erga principem fides & beneuolentia perſpecta fuit, ad Cæſares mittunt, qui omnẽ rem geſtã eis nũciarẽt. Id quod illic cũ diligẽter feciſſent, cũque ſtatim quaſi diuiniore quodã afflatu cũctæ per omnes oras ſparſæ legiones de Imperatoris morte audiuiſſent: eodem animo & conſenſione ſtatuunt, ſe perinde atque ſi adhuc ſibi magnus Imperator Conſtãtinus viueret, neminẽ præter eius filios Romani Imperij principẽ agnituros. Ac non multo pòſt, non iam eos Cęſares ſolũ, verùm etiam Auguſtos omnes nuncupari volebant: quæ vox maximæ cuiuſdam dignitatis plena, celſiſsimi imperij propria nota eſt. [c] Hæcque omnium copiarum, quocunque loco eſſent, vna eadémque conſenſio, vel ipſo temporis momento ad

Conſtantini filij Auguſti ſalutati.

C. ἀθρόα ὁμοῦ

omnium aures peruenerat: cum ipſi ſua decreta & ſententias viciſsim ſecum perſcripta communicarent.

Romæ quis luctus ob Constantini mortem, & ſtatuarum honos ei poſt mortem tributus. *Caput LXIX.*

Ingens Romæ luctus audita Constantini morte.

VT verò Imperatorē vita functum eſſe Senatus populúſque Romanus, ac tota Imperatoria ciuitas accepiſſet, cùm hac fama nihil ſibi grauius aut luctuoſius accidere poſſe exiſtimarent, nullum dolori & lamentationi modū ſtatuebant. Nam balnea clauſa, & fora, publica item ſpectacula ſummota, & præterea omnia quæ per vitę ocium & tranquillitatem facere ſolebat animus pacatus, & nulla perturbatione impeditus. Nam qui antè omnibus lętitiis affluebant, nunc triſti & demiſſo vultu in publicum procedebant: & omnes tamen beatum Imperatorem, acceptúmque Deo, & verè imperio dignum prędicabant. Neque hæc voce tantum & clamoribus ſignificabant, verùm etiam reipſa declarabant: cum eum vita functum pictis tabellis tanquam viuum colerent. Nam cum cœli effigiem in tabella propriis coloribus expreſsiſſent, depingunt eum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu requieſcentem. Iam liberos eius hi ſolos rerum dominos & Auguſtos nuncupabant: adhibitíſque ſupplicibus vocibus, funus Imperatoris ſui ad ipſos efferre, & in Imperatoria vrbe deponere cupiebant.

Constantini mortui pictura Romæ qualis edita

Quòd funus à Conſtantio filio, Conſtantinopoli depoſitum ſit. *Caput LXX.*

Patris funus à Constantio in Apoſtolorum Atario [illegible] deductum.

HIc honos ei à legionibus, homini ab ipſo Deo honorato, delatus eſt. Sed minor natu filius ad patris funus accedens, idemq́; princeps efferendi funeris, in vrbem ^A id] deduxit. Præibāt turmatim militum cohortes, infinita hominum turba ſequebatur, Imperatoris funus haſtatis & armatis militibus cingebatur. Vt verò ad Seruatoris noſtri Apoſtolorum ædem ventum eſt, funus deponunt. Sic adoleſcens Conſtantius Imperator, cum præſentia ſua, tum reliquis rebus tanto homine dignis, omnia patri pietatis officia præſtabat.

A. τοῦτο

Sacra Synaxis in Apoſtolorum martyrio celebrata, in mortem Constantini. *Caput LXXI.*

Preces à ſacerdotibus & populo pro Impe. anima fuſa.

SEd cum is iam cum reliquis militum cohortibus ſeceſsiſſet, aderant Dei ſacerdotes, circumfuſi turba ac vniuerſo pietatis ſtudioſo populo, à quibus diuinus per preces cultus adhibitus eſt. Hoc igitur loco, excelſo ſolio iacens beatus princeps, glorioſe prędicabatur. Iam populus frequens vnà cum ſacerdotibus, non ſine lachrymis, & ſanè magno cum gemitu, preces pro anima Imperatoris Deo fundebant: in quo & illi gratum atque optatum pio principi officium præſtabant, & Deus ipſe ſingularem beneuolentiam erga famulum ſuum oſtendit: quod ^A poſt] mortem charis eius ac germanis filiis, patris ſui ſucceſſoribus, imperium donaſſet: & quem votis expetiuit locū, vnà cum Apoſtolorum memoria conſecutus eſt. Nam adhuc quidem licet contemplari ter beatæ animæ tumulum Apoſtolici nominis appellatione decorari, & ad Dei populum aggregari, diuiniſque cæremoniis & myſtico ſacrificio ſanctarumque precationum ſocietate perfrui, atque etiam poſt mortem cum imperio eſſe: tanquam iam in filiis reuiuiſcens, ſummam imperij adminiſtraret, Victor, Maximus, Auguſtus ipſa appellatione vocitatus.

Oblatum Miſſæ ſacrificium.

A. μετὰ

De Phœnice aue. *Caput LXXII.*

NEque tamen ita vt Aegyptia illa auis, quā aiunt, cū naturæ prouidētia vnica ſit, ſibiipſi mortem conſciſcentē in aromatū aceruo emori, ex cineribus verò ei⁹ reuiuiſcere & excitari aliā eiuſmodi, qualis ipſa fuit: ſed Seruatoris ſui exemplo, qui pro vno ferè tritici ſemine, benedicente Deo, ſpicam multis ſeminibus refertam exhibuit, ſuóque fructu vniuerſum orbem compleuit: ita is ter beatus

In filiis tribus rediuiuus Cōſtantinus.

beatus per trium liberorum ſucceſsionem, pro vno multiplex redditus eſt: ita vt in imaginibus & picturis apud omnes gentes, vnà cum liberis ſuis eundem honorem adeptus ſit, & Conſtantini nomen etiam vita functus retineat.

Quomodo in nummis Conſtantinum, tanquam in cœlum aſcendentem, ſculpſerint. Caput LXXIII.

IAm verò in ipſis nummis exſculptæ formæ, quæ vna parte beatum hunc noſtrum obuoluto capite repræſentabãt, altera parte quadrigis inſtar aurigæ inſidentem, demiſſa illi cœlitùs manu dextra exceptum. *Nummo inſculptus Conſtantinus.*

Quòd Deus ab eo honoratus, iurè eum viciſsim honoribus affecerit. Caput LXXIIII.

HÆc exempla cum omnium mortalium Deus in ſolo Conſtantino, qui ex omnibus Chriſtianis maximè tandem aliquando Chriſtianus declaratus eſt, noſtris oculis proponeret, nimirum oſtendere voluit, quantum inter eos interſit, qui ipſum Chriſtumq; ſuum colere vellent: quique cõtrariam ſectam ſequerentur, id eſt, qui Eccleſiæ eius bellum inferentes, ipſum ſibi hoſtem & inimicum redderent, cum cuiuſque vitæ exitus manifeſtum argumentum præberet ſuæ cum Deo inimicitiæ: quemadmodum Conſtantini extremus dies, quanta pietate Deum coluiſſet, apertè demonſtrabat. *In vno Conſtantino pioru ab impijs appa ret differentia.*

Quòd ſuperioribus omnibus Romanis Imperatoribus pietate præſtitit Conſtantinus. Caput LXXV.

SOlus enim ex omnibus Romanis Imperatoribus, Deum omnium regem incredibili pietatis ſtudio honorauit: ſolus omni cũ libertate vocis & linguæ Chriſti verbum perſonuit: ſolus, vt ita dicam, eccleſiam eius præter cęteros ab omni æuo honoribus affecit: ſolus impium multorum deorum ficticium cultum ſuſtulit, omneſq; vias idololatriæ refutauit: ſolus igitur & dum viueret, & poſtquam eſt mortuus, his honoribus cumulatus eſt, quales neminem aliquando nec apud Græcos nec Barbaros, ſed ne antiquiſsimis quidem Romanorum temporibus (cum neminem cum iſto conferendum vlla vnquam ſeculorum memoria nobis profuderit) adeptum eſſe quiſquam commemorare poteſt. *Conſtantini pietas ſuperioris ætatis omnibus anteferenda.*

EVSEBII DE VITA CONSTANTINI FINIS.

C. βασιλέως κωνσταντίνου λόγος, ὃν ἔγραψε τῷ τῶν ἁγίων συλλόγῳ· vide cap. 32 lib. 4. De vita Conſtantini.

CONSTANTINI IMPERATORIS ORATIO, QVAM AD SANCTORVM COETUM perſcripſit.

Procœmium Paſchæ mentionem facit, & quòd † Deus cum variis viis omnium commodis conſuluiſſet, ipſi, ab iis qui beneficiis eius affecti erant inſidiæ ſtructæ ſunt. Caput I. † λόγος θεοῦ

SALVTARIS dies feſtus Paſchatis, qui eſt velut clariſsimũ diei & ſolis lumen, primordium reſurrectionis vniuerſæ carnis, noua corporũ iam olim miſeriis afflictatorũ coagmẽtatio, [c] pign⁹] promiſsionis, & ſemita ad æternã vitam deducẽs, nobis (chariſsimi Eccleſiæ pręſides, reliquiq; omnes amici, [c] voſq; frequentes ac beatæ religioſorũ multitudines, qui ipſum Deũ religionis authorem, tum intimis animi cuiuſq; ſenſibus, tum expreſsis vocũ præconiis ſecundum ea quæ prophetarũ oraculis prædicta ſunt, ſine intermiſsione celebratis)] nobis inquam adeſt, ad ſanctè augusteq; celebrãdum. Tu natura omnium parens, quid vnquam tale ad mundi vtilitatem contuliſti? omnino verò quod, aut quale tuum eſt opificium? Siquidem qui eſt author omniũ etiam [c] vt tu ſis author fuit.] Iſte quoq; te ornauit: quippe naturæ decus eſt, vita ex naturæ regula inſtituta. *Aſſertio & Diei Paſchæ præſtantia. Natura & prophetis demõ ſtrantibus hũc tamen auerſatũ nonnullis.*

C. ἔμπαλιν ὁ C. μακάριστε πολλὰ πλήθη τῶν θρησκευόντων ἀντὶ τῆς θρησκείας διὰ τῶν ἐντὸς αἰσθήσεων τῆς ἱερᾶς τὸν θεὸν, καὶ δι' ἐκφωνήσεων ἀδιαλείπτως ὑμνούντων κατὰ τὰ ἐν θεσπίσμασι προφητευθέντα· C. τῆς οὐσίας αἴτιος

[c] Quæ autem contra naturam fiunt,] efficiunt vt nemo Deum omnium fabricatorẽ auguſtè decentérque colat: quin potius exiſtimet, omnia non diuina prouidentia, ſed fortuitu, temerè & inconſideratè regi. Et quanquam prophetæ (quibus certè fides adhiberi debet) diuini numinis afflatu iſtas res ita euenturas ſigillatim prædixerunt: tamen iniquus dæmon impietatis amicus, omnibus (vt dicitur) viribus opibúſq; reſtitit: à quo, tum vt lux veritatis maleuola obtrectatione obſcuraretur, tum errorum tenebræ minimè ab hominum mentibus diſpellerentur, magno ſtudio laboratum eſt. Qui quidem illius conatus violentia & crudelitate non caruit: præſertim cum repentinum & improuiſum plebeiorum hominum impetum, potentum conſenſus non ſolum adiuuaret, verumetiam ducem importunæ eorum ſe præberet amentiæ. Quare talis vitæ ratio multis hominum ætatibus continuata, illis qui iiſdem vixere temporibus, grauiſsima mala inuexit, verùm non multo pòſt, cum Seruator magno cum ſplendore ſe hominibus oſtendiſſet, iuſticia poſt turbulentas cuiuſque generis procellas apparuit, & omnia quæ prędicta erãt à prophetis, cu mulatè expleta. Proinde vbi fuit ſublimis [^] ad] patrios lares denuò ſublatus, & orbem terrarum præclaris modeſtiæ & verecundiæ ornamentis illuſtrauerat, ſacroſanctum quoddam virtutis templum æternum & immortale, eccleſiam dico, in terra ſibi exædificauit. In quo quæ ſunt Deo, patri ſuo auguſtiſsimo, decora, quæq; ſibiipſi conuenientia, piè & religioſe inſtituit. Sed quid poſtea inſanorum gentilium nequitia molita eſt? Chriſti beneficia abiicere, & eccleſiam ad omnium ſalutem conſtitutam labefactare ſtudebat illa quidem: at impia ſeditio iterum excitata, bella, pugnæ, moroſitas, nimis exquiſitus vitæ apparatus, diuitiarum amor, ſuam ipſorum euertit ſuperſtitionem: & quod maximè ad improbitatis naturam pertinet, interdum fallaci & fucata ſpe deliniuit, interdum perterreſecit metu. Verùm ſicut recta ratio poſtulat, iaceat illa humi à virtute profligata, & pœnitentia fracta, diſsipataque ſuccumbat. At nos iam ad ea quæ ad diuinum ſermonem ſpectant, attendamus.

C. τὰ παρὰ φύσιν τὸ τὸν

Chriſti aduentus eccleſiæq; conſtitutio.

A ἀνω

Eiuſd. oppugnatio.

Alloquitur eccleſiam, & auditores, vt agnoſcant, ac emendent, ſi quid ab eo inter dicendum peccatum fuerit.

Caput II.

Apoſtrophe ad beneuolentiam.

AVdi igitur nauclere, qui caſtimoniæ & virginitati præes: tuque Eccleſia teneræ ac rudis ætatis nutrix, cui veritas [c] curæ eſt,] [c] curæq; eſt] & clemẽtia, ex cuius perenni fonte ſalutaris riuus delabitur. Vos etiam, qui Deũ integrè ſyncereque colitis, atque illi propterea curæ eſtis, attentè bonâq; cũ venia audite, animũq; nõ tam ad dictionis elegantiã, quã ad eorũ quæ dicuntur veritatẽ, nõ ad me dicentẽ, ſed ad ſacratiſsimã pietatẽ attẽdite. Verũ qui ex oratione fructus capi poteſt, cum dicentis animus nõ ſatis qui ſit, exploratè perſpectus videatur? Ac fortaſſe magna ſunt quæ aggredior: ſed amorem erga Deum in mente mea inſitum, cauſam audaciæ affero, ille enim pudori meo vim facit. Quare vos, qui diuinorum myſteriorum ſcientia cum primis imbuti eſtis, mihi adiutores adiungo: vt ſi quid fortè erroris in dicendo acciderit, vos me dicentem animis quodammodo ſequentes, ſedulò corrigatis: nec ſummam quidem requiratis doctrinam, ſed inſtituti potius fidem approbetis. Benigniſsimus etiam Dei patris, & filij eius afflatus, mihi adſit ea dicenti, quæ præſcripſerit ipſe, mentíque iniecerit. Quod ſi quis vel artem oratoriam, vel aliam quampiam ſcientiam aggreſſus, putet ſe abſque Dei auxilio eius munus ſatis ſuis quaſi numeris poſſe explere, tum ipſe planè imperitus, tum opus in quo elaboratur, imperfectum deprehenditur. Quapropter diuinus afflatus his qui res proſperè gerere cupiant, nec præ ignauia eſt repellendus, nec contemnendus præ negligentia. Nos ergo ſedulò præcauentes, ne detineamus vos nimiũ diu, [^] ad] illud quod in hoc inſtituto caput eſt, aggrediamur.

C. μέλει

C. μέλλει

Attentio petitur addita venia modeſta deprecatione.

Inuocatio numinis in omni negotio neceſſaria.

A πρὸς

Quòd verbi pater Deus, idem & creaturarum opifex exiſtit: & quòd nullo modo res poſſent conſiſtere, ſi diuerſæ eſſent earum cauſæ.

Caput III.

Bonum,

C. ἔστιν

BOnum, ad quod referuntur omnia, [c] quodq́ue] eſt eſſentia æternus Deus, ortum non habet: & propterea nec principium. Deus verò, omnium quæ oriuntur principium eſt. Qui autem deriuatur ab eo, cum eo denuò vnitate cohæret, quippe diſiunctio coniunctioq́ue, quæ in eo cernitur, non loci interuallo, ſed intelligentiæ acumine facta eſt. Nam quod genitum eſt, † non aliquo paternorum viſcerum cruciatu edebatur, ſicut ea ſcilicet quæ naſcuntur ex ſemine: ſed diuinæ prouidentiæ præſcriptione ſeruator, qui huic mundo ſubiecto ſenſibus, rebúſque in eo fabricatis præſidet, in lucem prodiit. Atqui omnibus quæ mundi complexu continentur, vt ſint & viuant, inde cauſa ducta eſt. Inde anima, inde ſenſus omnis: inde ea inſtrumenta, quorum adiumento res à ſenſibus oſtentatæ plenè perſpiciuntur. At quorſum hæc ſpectat oratio? Vt conſtet, vnum eſſe omnium moderatorem, omniáque [c] illius ſolum dominatu teneri, ſiue quæ cœleſtia ſunt corpora, ſiue quæ terrena ſunt, ſiue quæ natura fiunt, ſiue quæ alio inſtrumentorum genere efficiuntur. Quòd ſi moderatio iſtarum rerum quæ ſunt innumerabiles, non ad vnius, ſed ad multorum arbitrium conferretur: ſortes] elementorum diſtributiones, & ea quæ veteribus fabulis deſcribuntur, vt inuidia & ambitio (quæ res viribus pro victoria inter ſe confligunt) conſentientem omnium concordiam diſturbarent: quippe cum complures eam partem quæ ſigillatim cuique obuenit, varia ratione adminiſtrare contenderent. Atque quòd mundus vniuerſus ſemper vno & eodem modo ſe habet, [a] nec] temerè conſiſtit, [a] nec caſu fortuito ortus eſt, hanc rem maximè confirmat.] Quòd ſi demus plures deos eſſe, quis rei cuiuſque procreandæ authorem & architectum exquiſitè poterit cognoſcere? Cui tãdem preces & obſecrationes offeremus? primóne, an poſtremo? Quem quæſo colere inſtituam, vt non in reliquos impius videar? An fortaſſe cum aliqua res mihi ad victum neceſſaria deſit, ei qui opem fert, gratiam habeam: qui autem aduerſatur, illum inſimulem? Quem autem obteſter, à quo me putem & calamitatis cauſam cognoſcere, & eadem penitùs liberari? Fac reſponſa nobis per oracula dari: iſta tamen fieri non propria ac ſua vi facultatéque, ſed ad deum aliquem pertinere, quæ igitur miſericordia? quę Dei erga hominem prouidentia? niſi fortè, qui ſit inter deos paulo ad benignitatem propenſior, in eum qui nullum confert inter deos diſcrimen, beneuolè animatus, auxilium etiam aliis inuitis ei afferre voluerit. At odium, ſeditio, probra inde naſcerentur: quandoquidem nec ſua negocia quietè gerere poſſent propter contentionem, nec rebus ſuis ac propriis contenti eſſe propter cupiditatem. Et ad extremum, omnium perturbatio ſequeretur, atque confuſio. At quid poſtea? Conſtat planè, cœleſtium diſcordia res inferiores ac terrenas omnino labefactatas fore: adeò vt ordo ac viciſsitudo temporum, fructuum quoque ex eorum varietate naſcentium commoditas è medio tolleretur. Tolleretur etiam dies, & requies quæ eam ſequitur nocturna, verum de his ſatis. Redeamus iterum ad eum ſermonem, qui à nemine omnino poſsit refutari.

Deus æternus, à quo omnia.

† ὁ ζημίᾳ τινὶ τῶν πατρῴων σπλάγχνων ὠδίνων

C. ὑποτετάχθαι τῷ ἑνὸς δεσπότου μόνου

Dei vnius dominatu omnia regi.

a δὲ

A. οὐδ' αὐτομάτως γεγενῆσθαι τοῦτον πιστοῦται.

Plures Deos eſſe non poſſe.

Quanto in errore verſentur, qui ſimulachra colunt.

Caput IIII.

OMne quod principium habet, habet etiam & finem. Principium, quod in tempore exiſtit, appellatur ortus. Quæ verò oriuntur, intereunt occiduntq́ue omnia: formam autem, temporis delet longinquitas. Quî igitur poterit fieri, vt qui mortali ſatu eduntur, immortales exiſtant? Verùm talis quædam opinio per animos imperitæ multitudinis peruaſit, vt putet inter deos nuptias fieri, liberis operam dari. Quòd ſi qui procreati ſunt, immortales ſint, ſempérque de integro noui procreentur: genus illud extra modum propagari neceſſe eſt. Et cum ſemper ſobolis fiat acceſsio, [c] quod cœlum,] quæ'ue terra tantum deorum, vt ita dicam, examen in lucem ſuſceptum poterit capere? Quid porrò dicemus de hominibus illis, qui fratrem & ſororem cœleſtes nuptias contrahere volunt, idémque adulterij & intemperantiæ vitia in illis reprehendunt? Dicam audacius, honores eos, & munera ab hominibus illis tributa, flagitiorum & libidinum turpitudine admiſta redundare. Iam verò, † quid arte exqui-

Gentium deos, deos non eſſe.

C. τίς ἂν οὐρανὸς,

† ἐν ἀφθονίᾳ ...

ſita prçditus ſtatuarius,qui cum ſpeciem quandam & figuram mente & cogitatione [c] comprehẽderit,] non perpolitum & artificioſum opus edat:idémque obliuione ex temporis interuallo interiecto obrepente,operi à ſe effecto blandiatur,idque colit,vt immortalem Deum:cum tamen facilè fateatur,ſeipſum, qui mortalis eſt, eius ſtatuæ architectum,& tanquam parentem fuiſſe? Quinetiam ſepulchra & tumulos eorum,qui interitu deleri non poſſunt, oſtendunt, & morte extinctos honoribus immortalibus colunt:dum ignorant, illud quod eſt re ipſa beatum & immortale,non egere veneratione ea quæ à mortalibus tribui ſolet. Nam quod poteſt intelligentia ſolum perſpici,& comprehendi mente, nec appetit formam qua cognoſcatur:nec figuram admittit, vt imaginem & effigiem. Verùm iſta omnia ad gratiam mortuorum referuntur. Dum enim vixerunt, homines erant, corporum compagibus incluſi.

Hinc diſce quid idolũ, & Idololatria.

C. προλαβὼν

Quòd Chriſtus Dei filius cuncta creauit, ac ſtatutum vitæ tempus ſingulis conſtituit.

Caput V.

SEd quid verbis impuris inficio linguam, cum illius laudes, qui verè Deus eſt, prædicare inſtituo? Primùm igitur volo acerbitatem huius potionis,alia pura & liquida potione tanquam eluere, potio autẽ quæ ſincera eſt,ex perẽni fonte virtutum à Deo,cuius laudes prædicamus, proficiſcentium,manat & funditur. Illud certè meum proprium munus duco, vt Chriſtum tum recta viuendi inſtitutione,tum gratiarum actione,quæ pro multis & maximis eius beneficiis ei debetur,celebrem. Hunc ergo affirmo huius vniuerſitatis ſtabiliuiſſe primordia, hominúmque procreationem excogitaſſe: qui cùm iſta verbo conſtituiſſet,etiam eos qui modò in lucem ſuſcepti erant,confeſtim in locum quendam beatum,florentem, [c] variorum fructuum] vbertate onuſtum trãſtuliſſe:quos principiò voluit ſcientiæ in bonis maliſque rebus internoſcẽdis expertes eſſe. Tandem autem ſedem animali rationis capaci aptam, hoc eſt in terra domicilium tribuiſſe: & iam tum illis, vtpote animantibus ratione & mente prçditis, bonorum patefeciſſe malorúmque cognitionem. Deinceps verò genus eorum vſque eò ſe dilatare præcepit,quoad ſpacium illud vniuerſum quod Oceani ambitu circumſcriptum ab hominibus incolitur,penitùs compleret. Itaq; cum genus humanum ita creuiſſet: [A] & ſcientiæ]ad vſum vitæ accommodatæ, inuentæ erant. Nec minus ſtirps & ſemen animalium cuiuſque generis rationis expertium, vi quadam naturali eximiáque,quam Deus ad eam rem excogitaſſet,propagatum fuit. Animalibus autem cicuribus tribuebatur manſuetudo & obſequium,quò homini facilè parêrent:agreſtibus verò robur, velocitas,& naturalis quædam ſeipſam è periculis eripiendi,conſeruandíque prouidentia. Quin [c] hominibus] manſuetorum omnium animalium dominatum commendauit Deus:contra agreſtia & immania certamen quoddam inſtituit. Poſt iſta, volucrum genus creauit, numero propè infinitum,natura & † ſpecie diuerſum,colorum varietate eximium, muſico concentu naturaliter inſito imbutum. Aliáque omnia quæ mundus intra oras ſuas coercens continet,vbi ritè diſpenſaſſet,& his vniuerſis certam definitámque vitæ legem deſcripſiſſet, hanc vniuerſitatem ſuis quaſi numeris & partibus expletam decore illuſtrauit.

Chriſtus omnium conditor.

Creaturarum, proprietatúmque earum per genera ſumma diſtinctio.

C. καρποῖς τοῖς διαφόροις

A. παιδεύσ-μας

C. ἀνθρώπων

† ἴδεσι. ſed malim ἤθεσι moribus.

De fato & caſu fortuito, & quòd falſa ſint quæ de illis feruntur, probatio, tum ex legibus humanis, tum etiam rebus creatis, quæ non forte fortunâ, ſed ordine progrediuntur, vel ex eo certè conditoris præſcriptum indicantes.

Caput. VI.

VErùm plerique hominẽs qui ſunt paulo imprudentiores, huius rerum vniuerſarum ornatus cauſam, naturam aſſerunt:nonnulli illorum, fatũ, aut caſum fortuitum. Qui autem iſtarum rerum poteſtatem fato attribuunt,hi quando fatum nominant,quid ſibi velit ne intelligunt quidẽ: ac nomen proferunt, cum nullam illius actionem, neque naturam, quæ illi voci

ſubiecta

ſubiecta ſit, oſtendant. Quod'nam enim erit ipſum fatū per ſe, ſi natura omnia procreet? aut [c] quid putetur eſſe] natura, ſi fati lex infringi & violari nequeat? Quinetiā legem quandā eſſe fatalē affirmare, perſpicuè indicat, omnem illā legem opus eſſe illius qui eam promulgauit. Quod ſi fatum, cum lex ſit, Dei inuentum [c] ſit,] omnia profectò Deo ſubiecta ſunt, & eius virtutis nihil eſt expers. & fatum ex Deo eſſe, & idem eius volūtatem cenſeri approbamus: verùm quomodo iuſticia, temperantia, reliquæque virtutes cum fato cohærere poſſunt? vnde ea quæ ſunt his contraria, iniuſticia, intemperantiáue? quod ſi prauitas libera voluntate, non ex fato naſcitur, virtus quoque & recta vitæ morumque inſtitutio. Peccata autem rectéue facta, quæ ſunt bonæ rectæque voluntatis propria, cum aliter aliquando eueniant, num fortunæ aut fato aſcribenda ſunt? omnia etiam quæ ex æquitate, & ea virtute quæ quicque pro dignitate cuiq; tribuit, fiunt, quomodo fato fieri dixerimus? leges item, cohortationes ad virtutem, à vitiis auocationes, laus item & vituperatio, ſupplicia, omnia deniq; quæ ad virtutis ſtudiū pelliciant, auertātq; à prauitate, quid eſt cur fortunæ & caſus temeritate, nō norma iuſticiæ, quæ eſt Dei omnia prouidētia ſua gubernātis propria cōſtare dicātur? [c] nā propter variam] hominū vitæ rationē, quod quiſq; metetur, illud cuiq; [c] accidit:] interdū peſtis & ſeditio, modò annonæ charitas, modò abūdantia ſequitur, quæ quidē palā & apertè, vocè prope emiſſa indicāt quid ſit, quāobrē ipſa aliaq; ei⁹ generis vitę noſtrę importētur. Ipſa enim [A] Dei eſſentia, recta hominū lætatur voluntate, impietatē omniū deteſtatur: moderationem animi amplectitur, audaciam, & inſolentiam pluſquam belluinam odit. Quarum rerū demōſtrationes, licet perſpicuæ in primis exiſtant, & ante oculos cuiuſq; poſitæ: tamē [c] quoties] cogitationes noſtras intra ſe cōuocamus, & mētis acie velut in anguſtū adducta, cauſam earū nobiſcū [c] cōquirimus,] toties multo clarius & euidentius elucēt. Quare vitā modeſtè & placidè inſtituere oportet, nec animū ſupra id quod natura patitur, efferre: ſed illud cogitatione ſedulò cōplecti, factorū noſtrorum nobis ſemper adeſſe animaduerſorē Deum. Verùm ſic porrò exquirendū eſt, verúmne ſit quod dicitur, omniū rerū rectionem in fortunæ & caſus arbitrio ſitam eſſe. Nunquid cœleſtium rerū & aſtrorum moderationem, nunquid terram, mare, ignē, ventos, aquā, aerem, nunquid temporum commutationem, æſtatis & hyemis viciſsitudines, nūquid iſta omnia temere potius & fortuitu eueniſſe, quā ab aliquo architecto fabricata, credendū eſt? At nōnulli, qui mente planè capti ſunt affirmāt, plurimas ex illis rebus, ab hominibus ad ipſorū vſum vtilitatemq; excogitatas eſſe. Cum enim natura diuitias cuiuſq; generis quaſi plena manu ſuppeditet, fit ſanè vt iſta opinio in rebus terrenis & caducis aliquam habeat rationem. Nunquid igitur ea quæ ſunt immortalia, quęq; nullo modo mutari poſſunt, hominum inuenta putanda ſunt? Iſtorū enim & aliorum omnium de genere eodē, quæ à ſenſibus noſtris ſeiuncta, mente ſola cōprehenduntur, [c] non vita hominū, quę ex concreta materia conſtat] ſed eſſentia Dei, quæ æterna eſt, intelligētiaq; ſolum percepta, procreatrix exiſtit. Quinetiā ratio illa quę in rerū ordine cernitur, eſt opus certè prouidentiæ: nimirum vt dies ſolis orientis ſplendore illuſtrata eluceat, eoq; occidente ſuccedat nox: & cum ſucceſſerit, propter aſtrorum multitudinem, nō omnino obſcura relinquatur. Quid de luna dicēdum eſt, quæ cum ſit e regionè ſolis ſita, luce completur maxima: cum autē proximè accedat, tenuiſsima? Iſta nónne perſpicacē Dei ſapiētiam, ſolertiamq; declarāt? [c] Radiorum] ſolis opportunitas, quæ plurimum valet ad fructuum maturitatem: ventorum flatus, qui ad anni ſalubritatē multum faciunt: imbrium refrigeratio, & apta omnium rerū compages, qua quæq; accurata ratione & modo diſpenſantur, perpetuus ille ordo ad eūdem locum recurrens vnà cū opportunis ratiſq; planetarum conuerſionibus, quid aliud indicant, quàm teſtatā & illuſtrem Dei pręſcriptionem & perfectum quendam ſtellarum curſum, legi diuinæ obtemperantem? Altitudines etiam montiū, vallium concaui receſſus, camporum latè patentium planicies, nunquid ſine Dei prouidentia conſtare videntur? Quæ res non ad ſpectandum ſolùm ornatæ exiſtunt, ſed etiam ad vſum iucundæ. Aquæ verò & terrę dimenſiones, diuortiaq; fluuiorū interuallis diſtincta, quę tum ad agriculturam, tum ad exterarum rerum vitæ neceſſariarum inuectionem pluri-

Margin notes (left): C. τί ἂν εἶναι — C. ὤν — C. διὰ γὰρ τὸν ποιὸν — C. ἀπαιτεῖ — A. θεῦ — C. ὁπόταν ἐν — C. λογιζόμενοι — C. ἐκ ὕλης ζωὴ ἀνθρώπων — C. ἀκτῖνος

Margin notes (right): *Aduerſus eos qui natura aut fato omnia tribuunt.* — *Aduerſus eos qui fortuito fieri omnia putant.* — *Rerum cœleſtium ordo, natura, ſituſque & motus prouidentiam, & autorem Deū arguunt.* — *Eandem docēt terra, mōtium, mariſque & aquarum natura, variaq; vires.*

mum valent, quid eſt cur exquiſitam & immenſam Dei prouidentiam non euidẽter oſtendant? Quid quòd montes aquam cõtinent? quam cum humilis & æquata planicies exceperit, eiuſq; irrigatione terram refecerit, ad vbertatẽ, quod reliquum eſt illius, in mare præcipitat, mare autem mãdat oceano: & adhuc tamẽ iſta omnia caſu & fortuitò fieri, dicere non dubitamus, cum ne demonſtrare quidem libeat, qua ſpecie formáue illud quod caſu fieri dicitur, [c] exprimamus:] quippe cum nihil habeat eſſentiæ, quod vel intelligentia, vel ſenſu percipi poſsit, ſed ſolum eſt inanis quidam nominis commenticij ſtrepitus, quo aures vndique circumſonent.

C. χαρακτηρίζεται

Ex iis quæ intellectu comprehendi nequeunt, æſtimandam eſſe creatoris ſapientiam: cúmque, & non caſum temerarium, rerum cauſam exiſtere.

Caput VII.

αὐτόματον inane nomen, & eius à rerũ ignoratione autoritas.

EST enim vox αὐτόματον, hominum temerè & parũ cõſideratè ſentientiũ, & ne ſuam ipſorum quidem comprehendentium ſententiã: ſed propter imbecillitatem comprehenſionis exiſtimantium ea ſine ratione adminiſtrari, quorũ cauſam ipſi explanare nequeunt. Sunt omnino quædam res, quarum veritatis certa cõprehenſio in profundo demerſa iacet: quæ quidẽ ſunt admirabilem planè naturam aſſecutæ, cuius generis eſt vis illa aquarũ calore tepeſcẽtium. Cauſam verò tanti caloris, nemo facilè explicare poterit. Eſt profectò mirabile, illud quod igneum eſt, cum aqua frigida vndiq; circumfundatur, nõ inſitum & incluſum calorẽ amittere. Videntur ſanè id genus res, & in vniuerſo orbe perraræ ad inueniendũ, & in exiguum numerum ad recenſendum redactæ, quo (quemadmodum mihi perſuadeo) diuinæ prouidentiæ vis ab hominibus facilius poſsit intelligi: quæ duas naturas maximè contrarias, ex vnà eadémque tanquã radice elici exprimíque conſtituit. Quanquam porrò permulta ſunt, & numero ferè infinita, quæ ad hominum ſolatium oblectationemq; à Deo opt. max. tribuuntur: fructus tamen oleæ, vitiſque in primis, altera enim ad animũ reficiẽdum, exhilarandúmq; vim habet: altera, præterquàm quòd ad corporum vſum valet, ad curationem prçterea eſt accommodata, plurimum item habet admirationis iugis & continuus fluuiorum curſus, qui noctu & interdiu fluit, quíque ſpeciem præ ſe fert æternæ vitæ perpetuæque. Noctis item ſucceſsio eiuſdem momenti eſt & ponderis.

Inſinuat prouidentiam naturæ occulta veritas: vt thermarum.

Olei & vini.

Perpetui fluuiorum curſus.

Quòd ea quæ ad vſus neceſſarios conducunt, abunde mortalibus Deus ſuppeditat: contrà, quæ ad voluptatem faciunt, parcius: vtrumque videlicet accommodatè ad fructum ex illis percipiendum diſpenſans.

Caput VIII.

Prouidentiam inſinuat rerum aliarum copia, aliarũ inopia.

HÆc omnia à nobis dicta ſint, vti pro certo cõſtet, nihil temerè, nihil inconſultò fieri, ſed cõſilio & prouidẽtia [a] Dei] omnia: qui quidẽ & auri, [A] & argẽti,] & æris, & reliquorũ deniq; metallorum genus [c] produxit,] ea quidẽ copia, quæ ad vitam ſatis eſſet. Atq; illa quorũ multus & varius vſus exiſteret, affatim ſuppeditari mandauit: alia verò quæ ad hominũ delectationem & delicias ſolum ſpectarent, ſicut ſplendore magnifica, ita numero pauca eſſe voluit, quò nec parcè nimis, nec nimis largè ſuppetere viderentur. Quòd ſi eadem abũdantia ipſarum rerũ quæ ad ornatum fabricata ſunt, fuiſſet cõceſſa: illi qui metallis è terra excidendis dant operam, vſu illarum rerum quæ ad agriculturam, [a] ad extruẽdas ædes], & ad naues fabricãdas aptæ ſunt (vt ferri & æris) propter nimiam ſuperiorum rerum cupiditatẽ neglecto, magnũ harum numerum colligere pro nihilo putarẽt, [A] &] ad eas res comparãdas quæ ad delicias & inanem diuitiarum affluentiam pertinent omni cura & cogitatione incumberent. Quamobrem aurum & argentum elicere, plus ferũt habere & difficultatis & laboris, quàm cætera metalla omnia: vt magnitudini cupiditatis, laboris magnitudo opponeretur. [c] Quot] etiã alia diuinæ prouidẽtiæ opera licet enumerare, quæ in omnibꝰ rebus quas nobis tã copioſe largita eſt, cernuntur: quibus quidẽ humanam vitã tum ad modeſtiam, aliaſq́, virtutes omnes euidẽter impellit, tum à ſordida importunáque auaritia auocat? Quorũ vniuerſorum rationem cauſamq; peruestigare, maius ac difficilius quiddam eſt, quàm

C. θεοῦ
A. ἢ, ἀργύρου
C. ἐδημιουργήσατο
C. οἰκοδομὰς
A. καὶ
C. πόσα

Aliarum facilitas, aliarum difficultas.

quàm quod poſsit cõſequi & efficere humana mens. Quomodo etenim quiſquam ipſam veritatẽ accuratè aſſequi, aut [c] qua ratione] caduci & imbecilli animátis mẽs illam ſempiternam ac ſynceram Dei voluntatem cogitatione complecti poterit?

C. πῶς ἄν

De Philoſophis, qui nihil non ſcire cum voluerint, tum opinionibus lapſi ſunt, tum, propter Platonis dogmata, periculis obnoxij.

Caput IX.

QVapropter res, quas & viribus noſtris præſtare valeamus, & noſtræ naturæ conueniant, moliri oportet. Probabilitas enim quæ in diſceptationibus verſari ſolet, magnam partem noſtri à rerum veritate abducit, quod non paucis philoſophis, qui tum in diſſerendi ſubtilitate, tum in rerum natura indaganda magnas nugas conſectãtur, profectò cõtingit. Quoties enim, ſi fortè rerum conquiſitarum magnitudo eorum captum ſuperet, variis quibuſdam & argutis dicendi rationibus ipſum verum obſcurant? Itaque illis accidit, vt & ſibi pugnantia opinentur, & decretis digladientur inter ſe: idque, cum ſe ſapientes haberi volunt, vnde populorum ſeditiones, potentumque acerba in eos iudicia: qui dum patrium morem labefactari putent, ſuum ſibi ipſorum non raro inde parent exitium. Socrates enim diſſerendi ſcientia elatus, cum rationes valentiores, infirmiores reddere, & in ſingulis rebus, contradictionis formulis cauillari conaretur, tribulium ac ciuium ſuorum inuidia interfectus eſt. Quinetiam Pythagoras, qui modeſtiam admodum exercere, & ſilentium egregiè prĉter cæteros amplecti præ ſe ferebat, deprehenſus eſt falſo ementitus eſſe. Quæ enim iam olim à prophetis prædicta fuiſſent, tanquam ſibi, dum in Ægypto verſabatur, eſſent ſeparatim à Deo patefacta, Italis tradidit. Plato ipſe, qui præter cæteros erat animo mãſueto & leni, quíque primus hominum mentes abduxit à ſenſibus, & ad res ſub intelligentiam cadentes, quæ ſemper vno eodémque modo ſe habent, aciem ſuam intendere aſſuefecit, [c] ſublimia denique ſuſpicere edocuit † primum Deum, idque rectè, naturæ prĉfecit eſſentiĉ: ſecũdum huic ſubiecit, & duas eſſentias numero diſtinxit, cũ eadẽ eſſet vtriuſq; perfectio, & ſecũdi Dei eſſentia ex primi eſſentia profecta: Ipſe eſt ſumm[9] ſcilicet opifex, & moderator omniũ. Qui verò proximè & ſecundũ illũ, eius præceptis inſeruit, ad eum cauſam omniũ rerũ condendarũ transfert. Sit igitur vnus, ſicut recta ratio exquiſitaq; poſtulat, qui omnium curam gerat, iiſdemq; prouideat: ſitq; Deus ſermo, qui omnia ordine diſpenſet: ſermo ipſe cum Deus ſit, eſt ipſe Dei filius. Quod tandem nomen poteſt ei quis imponere, præter filij nomen, quin errauerit maximè? Nam qui eſt omnium pater, etiam proprij ſermonis pater meritò exiſtimari dẽbet. Hactenus Plato rectè prudenterq; ſenſiſſe videtur. Verùm in illis quæ ſequuntur, à veritate per errorem deflexit, dum deorum inducebat multitudinẽ, & ſingulis ſingulas formas adiiciebat: quæ planè cauſa extitit, vt homines imperiti in maiorem errorem delaberẽtur: qui quidem propterea quòd Dei altiſsimi prouidentiam minimè perſpiciebant, imagines hominum, aliorumq; animalium ſpecie ab ipſis formatas coluerũt. Contigit autem maximã quãdam, & maxima laude dignam naturam ac diſciplinã, eiuſmodi erroribus permiſtam, impura & tetra labe contaminari. Sed idẽ ipſe Plato ſe quodammodo redarguens, videtur mihi ſermoni correctionem adhibuiſſe: cum ſpiritum Dei, animum eſſe rationis capacem perſpicuè demonſtraret, omniaq; in duo diſpertiret genera: alterum mente comprehenſum, alterum ſenſu, quod quidẽ ex corporis coagmentatione conſtat. atq; illud ſub intelligentiam cadere, hoc cũ ſenſu cohæreſcens, totum eſſe opinabile. Quare illud Spiritus ſancti particeps, vtpote ab omni concretione, & materia ſegregatum, vitam perpetuam & ſempiternam obtinere: hoc autem ſenſibus ſubiectũ, æternæ vitæ expers eſſe, quippe quæ eâdem ratione [c] denuò diſſoluitur, qua coagmentatum fuit. Quæ verò deinceps tradit, habent planè admirationem: nempe illis qui integrè inuiolateq; vitam traduxerint (animos nimirum piorum & bonorum virorum intelligit) poſtquam è corporis cuſtodia emigrauerunt, domicilia in pulcherrimis cœli locis tanquam cõſecrata eſſe. [A] Iſtud ſanè non

Philoſophi inter ſe, magno ſui aliorumque damno, diſſentientes vnde.

Socrates.

Pythagoras.

Plato.

C. ἀναβλέψαι τ' ἐπὶ τὰ μετάρσια διδάξας

† πρῶτον μὲν θεὸν ὑφηγήσατο τὸν ὑπὲρ τὴν οὐσίαν καλῶς ποιῶν·

Excutitur Platonis ſententia de Deo.

C. πάλιν

De beatorum & damnatorũ animis.

A. τοῦτο δὲ εἰρημένον θαυμαστόν.

modò permultum admirationis,]ſed [c] vtilitatis etiam non minus continet.] Quis enim eſt qui huic ſermoni fidem habens, hancque expectans felicitatem, vitam nõ optimè inſtituere, non iuſticiam & temperantiã colere, non prauitatẽ ſedulò vitare voluerit? Iſtis etiam aptè & appoſitè adiunxit: improborum animos Acherontis & Pyriphlegethontis fluctibus, non aliter atque merces naue fracta delatos oberrare. C. ἢ, διαφο-ρᾶς

De iis quibus deſpicatui ſunt non ſolum Scripturæ, ſed Philoſophorum quoque placita. Cap. X.

SVnt tamen nonnulli eatenus acie mentis perſtricti, vt cum hæc ipſa legant, non curent, nec metuant: ſed contemnant potius atque irrideant, non aliter ac ſi fabulas quaſdam commenticias audirent. At varietatem dicendi & elegãtiã laudant illi quidem, ſed diſciplinæ deteſtantur ſeueritatem: poetarúmque cõmentis fidem adiũgunt, atque adeò totã Græciã totã Barbariã, inanibus & falſis præconiis celebrãt. Quod autem ad poetas attinet, illi aſſerunt homines, [c] deorum] filios, poſt mortem animos iudicare, iudicia eorum & tribunalia laudibus efferre, mortuis præficere arbitros, quinetiam pugnas deorum canere: iura quædam inter eos eſſe bellica narrare, fata eorum prædicare non deſinunt: & ex illis quoſdam natura acerbos, alios ab hominum curatione alienos, nonnullos difficiles ac moroſos eſſe affirmant, alios ſuorum liberorum cædes lamentantes introducũt: adeò vt ne chariſsimis quidem, nedum alienis, ſatis poſsint afferre præſidij. Inferũt item, illos humanis perturbationibus agitatos: eorum præſidia, vulnera, gaudium, luctum decantant. Quæ cum dicant, digni videri volunt quibus habeatur fides. Quòd ſi, vt aiunt, diuino inſtinctu pulſi poeticam exerceant, illis credendum obtemperandumque videtur, in his præſertim rebus, de quibus diuino quaſi ſpiritu afflati diſſerunt. Deorum item & dæmonum calamitates memorant, quæ planè variam variarum rerum veritatem videntur attingere. At dixerit aliquis, Poetis liberum eſſe mentiri. Eſt enim poeticæ proprium, animos audientium lenociniis delinire: veritatis autem, vti quæ dicuntur, non aliter ſe habeant, quàm dicantur. Sit etiam hoc poeticæ proprium, veritatis aliquantum interdum ſibi ſurripere. Verùm qui mendacia dicunt, non ſine cauſa illa quidem dicunt, aut enim quæſtus & vtilitatis gratia, aut improbi cuiuſdam facinoris ſibi conſcij, propter periculum, quod à legibus ipſis impendet, veritatem occultant. Nam fieri poteſt, mea, quidem ſententia, vt qui de optima natura nihil, præterquàm quod veritas poſtulet, dicere aggrediatur, tum à mentiendo ſeſe, tum ab impiè aliquid agendo contineat. Atqui ſi quis vita felici proſperáque indignus exiſtat, ſibíque conſcius ſit, ſe viuendi rationem ſceleratam & temerariã traduxiſſe, redeat in viam, & ad diuinũ numẽ reſpiciat, vt oculis mẽtis illuſtratus, à deprauata illâ vitæ cõſuetudine, quã dudũ ſecutus ſit, ſeſe penitùs auocet. Quinetiã optabile eſt, ſi qui paulò prouectiores ſint, etiã tum ſapientiã aſſequantur. Nobis verò nulla doctrina ex ſolis hominũ ingeniis profecta, aliquãdo profuit: Dei autẽ dona ſunt illa omnia, quæ in hominũ moribus & inſtitutis apud ſapiẽtes probãtur. Habeo equidẽ, imò [A] tanquã contra] [c] venenata tela,] quæ mihi diabolus ex aduerſo parat, nõ imbecille ſcutũ oppono, ſciẽtiã earũ rerũ quæ Deo gratę ſunt, acceptæq́;. [c] Hęc igitur] cõmodè ad eũ ſermonẽ qui à me inſtitutus eſt, delegi, quò omniũ patrẽ laudibus extollerẽ, illo ipſo [c] opem] huic pio propoſito, quod ſuſcepimus, [c] ferẽte.] Tu iam Chriſte, ſeruator omniũ, ſermonẽ de tua virtute ſuſceptũ exorna, modumq́; grauiter & præclarè tuas laudes prædicandi preſcribe: nemo voces verbaq́; elegãti artificio expolita, ſe auditurũ exiſtimet. Eſt enim mihi exploratè cognitũ, † effluentẽ, & ad voluptatẽ factam quodã modo orationem, prudantiã auribus non parũ moleſtiæ allaturã: cum qui dicũt, plauſum potius quęrere, quã ſapienter de rebus propoſitis diſputare cõtendãt. Homines quidã amẽtes impiiq́; aiunt, Chriſtũ [c] maleficiorũ] rerũ, iudicio condẽnatũ fuiſſe: & eũ qui amantibus author vitæ eſt, vita priuatũ. Nec certè mirũ hoc inter eos dici, qui cum ſemel pietatis fines tranſierint, nec metuunt quicquã, nec ſuam ipſorũ improbitatẽ occultare inſtituũt. Illud etiã omnẽ ſtulticiã lõgè ſuperat, videri ſibi ſatis perſuaſum eſſe, Deum immortalem, hominis violentia compulſum, [A] nõ ſua ſola] inductũ benignitate

In poeticarum fabularum autores & ſectatores.

An poetis credendum.

poetæ, aliique ſcriptores duabus cauſis mẽdaces.

Chriſtiana doctrina non ab hominibus.

De Chriſto dicturus inuocatione attentionem renouat.

Depellitur à Chriſto calumnia de eius paſſione.

C. θεῶν

A. ὡς κατὰ

C. ἀλεξι-ρίων

C. τὰ τοῖς νῦν

C. συναιρο-μένου

† ἐκλυθὲν

C. κακῶν

A. ἢ, ὀχλού-μενος

A. τ θεοῦ. nignitate & clementia,paſſum fuiſſe:nec ſecum cogitare,[a] Dei] magnanimitatē & tolerantiam nullo modo vel conuicio euerti,vel cōtumelia à ſua grauitate naturaliter ſibi inſita depelli poſſe: ſed ſemper eorum immanitatem,qui ipſam inuadunt, c. θεάτων καὶ διωκόμενος. ratione,& excelſo animi robore[c] refringere,& à ſe prorſus arcere.] Dei enim clemētia ſecum ſtatuerat,tum iniuſtitiam delere penitùs , tum modeſtiam & æquitatem extollere.Quapropter Chriſtus ſapientiſſimis hominibus in vnum conuocatis diſciplinam præclariſſimam,vitæque vtiliſſimam tradidit : vt qui boni & felices eſſe vellent,eius prouidentiam in rebus præclarè diſpenſandis ſitam , admirarentur & A. τί ſuſpicerent.Quo ſanè[a] quid] poteſt præſtabilius à quoquam,aut maius bonum cōmemorari,quàm Deum iuſtitiæ adminiſtrationi præeſſe, eóſque qui ipſius doctrina & inſtitutione digni ſunt,ſimiles ſibi efficere,vt bonitate tandem in omnes propagata,hominibus in perpetuum adſit felicitas?Hæc eſt illuſtris planè victoria,hoc verum imperium,hoc opus maximum,& vitæ maximè conſentaneum, vt vniuerc. οὖν ſus populus moderatè modeſtéque ſe gerat. Te[c] igitur] Deus, ſeruator omnium, collaudantes,iſta victoriæ trophæa tibi offerimus.Tu verò,ô improba & execrabilis blaſphemia(quæ mendaciis efferri,rumoribus & acclamationibus niti ſoles)tu *Inſectatur impios, & ſimulatè religionē colentes.* inquam iuuenes in fraudes illicis,adoleſcētulos & viros,qui moribus paulò rudioribus præditi ſunt,blanda perſuaſione delinis,eoſque à veri Dei religione abducis: & ſtatuas effingis,conſtruíſque,quibus preces & [c] venerationem impertiant:]vt ita c. προσκυνοῦσιν. per fallaciam decepti,ſui ipſorum inſcitiæ mercedē recipiant.Chriſtum enim Deū, Deique filium,omnium bonorum authorem in crimen vocare non dubitant. An non à modeſtiſſimis prudentiſsimiſq; gētibus ac populis hic Deus meritò colitur, qui omnē vim,virtutemq; aſſecutus,inque ſuo ac proprio volūtatis propoſito perſeuerās,nihil de clemētia ſibi inſita imminuerit? Diſcedite ergo impij,(libera enim vobis facultas eſt , vos ipſos, propter peccandi impunitatem, ad hoſtiarum cædes [a] conferendi,]cōuiuiáque,feſta & ebrietates cōſectandi)diſcedite inquā,& religio- A. ἰσχύσαι, nem ſpecie ſimulata colite:conferte voſmet ad voluptatem & intemperantiā explendam:victimas immolate per fucum & fallaciam,veſtris denique ipſorū libidinibus inſeruite. Nihil enim quod bonum eſt, animo tenetis, ne primum quidem præceptum Dei optimi maximi , qui & hominum generi normam viuendi præſcribit,& vitam eorum gubernandi filio concredit poteſtatem,vt qui rectè moderatæque vitā præſentem inſtituerint,ex filij ſui ſententia ac iudicio,altera vita beata & felici potiantur.

De Domini in carne aduentu,quis & quas ob res extiterit. *Cap. XI.*

ATque ipſe equidem Dei decretum de hominum vita inſtituenda ſancitum,non ignoratione, vt multi , neque opinione aut coniectura nixus, perſequi aggreſſus ſum. At vt ad propoſitum redeamus , dixerit forſitan quiſpiam,vnde filij appellatio,quis eius gignendi modus?Siquidem ſolus vnus Deus eſt,idémque ab omni admiſtione ſeiunctus. Verùm intelligendum eſt, *Chriſti generatio duplex: prima , ex patre.* duplicem eſſe gignendi rationem:alteram ex partu, quæ ſatis nota eſt : alteram ex c. καὶ ἐνδεῶν ὃς ἱκανῷ φίλος ὑπάρχει. cauſa ſempiterna,cuius rationem Dei perſpicit prudentia, [c] eadémque hominibus illi charis ſuppetit.] Sapiens enim diſpenſationis, quæ in rebus vniuerſis cernitur, cauſam cognoſcet.Cum igitur nihil ſine cauſa exiſtat , cauſam res ipſas antegredi neceſſe eſt. Ac cum mundus ſit,& quæ in eo continentur,etiam exiſtant , cúmque eorum conſeruatio conſtet:fieri non poteſt,quin is qui eadem conſeruat , antè neceſſariò extiterit:adeò vt & Chriſtus conſeruationis author ſit , & conſeruatio ipſa vt res ſint efficiat. Sicut pater filij cauſa eſt , ſic filius ex cauſa illa genitus: quem quidem ante omnia extitiſſe , ſatis eſt iam demonſtratum. At quomodo ad ho- *Altera,ex virgine.* mines in terram deſcendit ? hoc planè erat ab illo ſpontè propterea inſtitutum, quia(ſicut prophetæ antea prædixerant)generatim omnium curam habebat. Nam neceſſe eſt opifici, opera ſua curæ eſſe. Cum autem eſſet in mundo corpus ſuſcepturus , inque terra (iſtud enim humanæ ſalutis poſcebat neceſsitas) non paruo temporis ſpacio commoraturus , alienam quandam à communi hominum natu-

GG

ra naſcendi rationem ſibi excogitauit. Nam abſque nuptiis eſt facta cōceptio, caſtæ [c]virginis] partus, & Dei mater virgo, æternæ naturæ iam principium in tempore ſumptū: eſſentia, quæ mente ſola percipitur, à ſenſibus cōprehenſa: & ſplendor ille, qui corporis expers fuit, cum materia permiſtus. Cætera etiam quæ in hoc mirabili viſo extiterunt, ſunt iis conſentanea, quæ quidem inſignis illa columba ex arca Noe euolans, ínque virginis ſinu tandem conſidens, præſignificauit. Alia præterea eiuſdem generis, quæ hymenæum illum incomprehenſibilem, omni caſtitate integriore, ipſáque continentia præſtabiliorem ſequebantur, ſapientia Dei ab ipſis incunabulis[A] admirabili quadam diſpenſatione effecit.] Eum etiam Iordanis fluuius, qui lauacrum baptiſmatis ei largitus fuerat, reuerenter coluit. Huc accedit regalis vnctio, quæ eſt cum omnium mente quaſi cognatione coniuncta. Doctrina item & virtus, quæ res admirabiles obiit, quæqúe morbos curauit inſanabiles. Earum verò rerum, quas homines ab eo precibus contendebant celeris & parata expeditio, omnino vniuerſa eius vita ad hominum vtilitatem relata. Diſciplinam porrò tradidit, quæ non prudentia imbuit, ſed ſapientia [x] diſcipulos:] quò non virtutes illas quæ ciuiles dicūtur, ſed vias [c]quæ rectà] ad eum mundum quem ſola percipit intelligentia [c]deducunt,] [c]perdiſcerent:] illúdque rerū genus, quod ſemper vno eodémq; modo ſe habet, attenta animi cogitatione perueſtigare laborarent, & diuinā ſummi patris notionem mente aſſiduè recolerent. Iam verò beneficia, non mediocria illa quidem, nobis delata: pro cæcitate viſus, pro virium defectione bona corporis habitudo, pro morte ad vitam denuò reſtitutio, prætereo copioſam illam rerum ad victum neceſſariarum in ſolitudine ſuppeditationem, variam in paucis eſculentis ingenti multitudini ad longum temporis ſpacium affluentiam.

Chriſti baptiſmus, vnctio, doctrina, miracula.

c. παρθένου

A. ἐκσπαργανῶσα θαυματουργῶ.

c. τὰς φανερὰς

c. ἄγουσας

c. διδὰς μανθάνειν

De iis qui myſterium non intellexerunt, & quòd volentes illud ignorarunt: tum quanta eos expectent, qui id cognouerunt, præmia: illos in primis, qui propter confeſsionem, vitam martyrio conſummarunt.

Cap. XII.

HAnc tibi gratiarum actionem pro virili offerimus [c]Chriſte,] Deus & ſeruator, ſummi patris ſumma prouidentia, qui & è malis nos eximis, & doctrina inſtruis longè ſanctiſsima. neque iſta dico, vt te laudem, ſed vt gratias agam. Quis enim mortaliū te ſatis pro dignitate prædicare poterit? Nam conſtat te ex nihilo res, quæ ſunt, procreaſſe: te lucem illis attuliſſe: te confuſam elementorum molem ordine diſpoſuiſſe, & modo tuam ſingularem clementiam effeciſſe, vt homines qui probo ſint & liberali ingenio, vitam beatam ſtudioſe conſectentur, videántque diligenter, vt cum rerum planè bonarum quaſi mercaturam ipſi exerceant, de ſua ſapientia & proſpera fortuna aliquid impertiant quàm plurimis: intemperantiáque liberati, benignitatiſque facti participes, ſempiternum virtutis fructum percipiant, commiſerationem ſtatuant ante oculos, fidei promiſſum pro certo expectent, verecundiam amplectantur, & virtutem cuiuſque generis, quam cōmunis hominum vita & conſuetudo antehac ei, qui omnium ſuſcipit prouidentiā, attribuit. Nemo enim ſatis idoneus repertus eſt medicus, qui illis tam ingentibus malis, illíque iniuſtitiæ, quæ illo tempore in hominum vita regnabat, medicari potuerit: verum prouidentia etiam ad has res ſuam vim extendens, omnia quæ erant contumeliæ & intemperantiæ prauitate diſturbata, in ordinem faciliimè redegit: ídque non ex occulto & latenter, ſed palàm certè & apertè præſtitit. neque ei obſcurum erat, quoſdam homines eſſe, qui prudentia & mentis acie ſuas ipſorum vires ſatis accuratè poſſent conſiderare: alios verò, vtpote animantium rationis expertium naturam adumbrantes, magis ad ſenſuum ſubſidia, propterea quòd in promptu ſunt, ſe transferre. Nec quiſquam dubitet, ſiue virtutis ſtudioſus ille ſit, ſiue improbus, quin Deus vitam beatā, eámque admirabilem curationē ſub aſpectu ſubiecerit: cùm iis qui vita exceſſiſſent, vitam ſecundò reſtitueret, & ſenſibus orbatos, denuò integrè ſentire iuberet. Mare etiam ſolidū reddidiſſe, ex tempeſtate effeciſſe tranquillitatem: & ad extremū, vbi opera mirāda edidiſſet, & homines ex infidelitate ad cōſtantem fidem reuocaſſet, in cœlos aſcendiſſe: cuius tādem opus putandum

Facta ad Chriſtum apoſtrophe, beneficiorū in homines collatorum gratias addit.

c. Χριστέ

tandum eſt, niſi Dei, & potentiæ certè longè excellentiſſimæ? Quinetiam tempus illud paſſioni deſtinatum, ſpectaculis valde admirandis non caruit, cùm nocturna caligo diurnæ luci offuſa, ſolem obſcuraret. Nam populus vniuerſus in omnibus locis magnoperè extimuit, ne iam rerum omnium exitus veniſſet: & chaos, ſicut ante iacta mundi fundamenta, iterum vbique peruaderet. Cauſa verò tanti mali, & ecquid ſceleris eſſet ab hominibus contra Dei numen admiſſum, vſque eò ſedulò quærebatur: quoad Deus, impiorum contumeliam contra ſe admiſſam præ animi ſui magnitudine penitùs contemnens, benignè cœlum omne ſiderum illuſtraſſet multitudine, & ad priſtinum ſplendorem reduxiſſet. Itaque orbis terræ aſpectus, quantumuis triſtis & horridus, rurſus ad ſuam quaſi hilaritatem reſtitutus eſt. At dixerit aliquis (cui volupe eſt blaſphemias loqui) Deum potuiſſe liberam hominum voluntatem, mitiorem, integrioremque effeciſſe. Quæ melior via, quod inſtitutum plus habebat virium ad malorũ animos manſuefaciendos, quàm vt Deus ipſe præſens illos compellaret? An'non ille hic coràm, oculis hominum conſpectus, modeſtam viuendi rationem docuit? Quod ſi Dei præſentis præceptio nihil profuerit, quid abſentis, & hominum minimè iam ferientis aures prodeſſe potuiſſet? Quid quæſo doctrinæ illius ſanctiſſimæ impedimento fuit? Hominum planè peruerſitas. Nam cùm ea quæ nobis præclarè & vtiliter præcepta ſunt, in odium rapimus, tum pacatus mentis noſtræ ſtatus & moderatio labefactatur. Quid quòd illis pergratum videbatur, præceptiones contemnere, & legi promulgatæ aures ægrè & cum faſtidio admouere? Quod ſi eam non ſpreuiſſent præ incuria, præmia digna, ſua in audiendo attentione, tum in præſenti, tum in futura vita, quæ eſt verè vita putanda, accepiſſent. Merces enim Deo obſequendi, eſt immortalis & æterna vita: quam planè, qui Deum norint, & vitam ſuam eum ſtudioſe imitando traducant, eámque tanquam perpetuum exemplar his qui in hoc vitæ ſtadio concertare ſtudeant, proponant, poſſint quodam modo vendicare. Doctrina verò propterea ſapientibus tradita eſt, vt quod illi præcipiant, hoc à ſuis ſtudio & diligentia conſeruetur: pura autem anima veráxque eſt illa quidem, in qua ineſt firma præcepti diuini cuſtodia, ex qua per inuiolatam fidem & ſynceram erga Deum pietatem naſcitur mortis contemptio. Seculi etiam huius procellis talis anima ſe ſtrenuè opponit, & in pugna, diuina virtute, cui nemo poteſt reſiſtere, munita, fertur ad martyrium: quæ cum grauiſſimos timores magnanimitate deuicerit, corona ab illo qui fortiter ipſe martyrium ſuſtinuit, donatur, nec tamen vlla [c ex parte] inſolenter ſe effert. Nouit enim credo pro certo iſtud à Deo ſolo tributum, nempe vt poſſit præcepta diuina tum alacri animo ſuſcipere, tum ſtudioſe exequi. Hanc vitæ rationem ſequitur memoria perpetua, æterna gloria, ídque ſanè meritiſsimo. Siquidem cum martyris vita & modeſtè ac piè inſtituta ſit, & mandatorum Dei memor: mors etiam plena magnanimitatis, plenáque generoſæ mentis exiſtit. Poſtea igitur hymni, pſalmi, præconia & laudes ad honorem illius decorandum, qui omnium contemplator eſt, decantantur. Ac tali euchariſtiæ ſacrificium ab hominibus peragitur, vacuum à ſanguine, vacuum ab omni violentia. Neque thuris odor deſideratur, neque ignis incenſus: ſed puri luminis tantum, quãtum ſat eſt, ad mentes eorum qui preces faciunt, illuminandas ſuppeditandum. Modeſtiſſima etiam multorum conuiuia, tum ad egentes miſericorditer & benignè ſubleuandos, tum ad eos iuuandos qui patria exciderunt, inſtituta: quæ certè ſi quis abſurda putet, non ſentit ille quidem ſicut diuiniſsimæ ſanctiſsimæque diſciplinæ regula poſtulat.

Mali ad Chriſti docentis monita aduertere noluerunt.

Boni ne tormentis quidem auocari à fidei doctrina valuerunt.

c. ὑδαμῶς

Euchariſtia. ſacrificium.

Quòd partium rerum creatarum neceſſaria ſit differentia. Cap. XIII.

IAm verò nonnulli in Deo incuſando nugas conſectantur planè pueriles, dum quærunt, quid tandem ſibi voluiſſet, quòd non vnam eandémque eorum naturam fabricatus ſit: ſed multa genera, varia, & naturæ repugnantia in lucem edi præcepit, vnde diſpar morum noſtrorum & voluntatum ratio profecta eſt. Fuiſſet fortaſſe melius, tum ad morem Dei præceptis geren-

Rerum in mundo conditarũ varietas.

pter morbo vexatos clemens intuitus eſt:ægrotos malis quibus vexabantur, leuauit:ad extremam paupertatem & inopiam redactis fuit ſolatio, prudentiæ modum cum ratione coniunctum vehementer approbauit: cuiuſque generis cõtumeliam, cuiuſque generis ignominiam & contẽptum ſtrenuè & toleranter ferre præcepit: taleq; eſſe patris ſui mandatũ edocuit, vt caſus omnes qui fortè acciderent, magno & excelſo animo ferendo vincerent:hoc robur longè præſtantiſſimũ eſſe affirmauit, mentis nempe conſtantiam coniunctam cũ ſapientia:quæ nihil aliud eſt quàm veri boniq́ue cognitio, quæ aſſuefacit homines qui magnas diuitias habeant, cáſque iuſtè partas, & facultates quæ ipſis ſuppetunt, liberali & quaſi plena manu egẽtioribus impertiant. Ille ipſe etiam dominatum vetat:oſtenditque, quòd ſicut ipſe ad modeſtos & humiles iuuandos acceſſit, ita illis qui modeſtos & humiles deſertos eſſe patiuntur, deſeret & ipſe gratificari. Qui cum ad hunc modum periculum de fide populi quos ſibi habebat obſequentes fecerit, eos non modò arduarum & terribilium rerum contemptores, ſed ſpei in ipſo locatæ diſcipulos maximè ingenuos effecit:& vnum* ex amicis, qui admodum ceſſit iracundiæ, verbis reprehendens coercuit. Ille enim gladiatorem quendam adortus, ſuam ipſius [a] vitam,] quo Seruatori opem ferret, profundere ſtatuit: quẽ Seruator animo quieto expectare, & gladium deponere iuſſit: grauitérque coarguit, quòd eſſet ipſius perfugio præſidióque diffuſus:& legem perſpicuè ſanxit, eum qui violentas manus alteri inferre aggrederetur, aut cum inuaderet qui iniuriam facere gladióue vti inciperet, violenta morte interiturum. Hæc eſt cœleſtis planè & diuina ſapientia, vt pati potius velimus iniuriam, quàm facere:& cum neceſsitas poſtulet, damnũ accipere, quàm inferre parati ſimus. Cum enim iniuriam facere, grauiſsimum vitium ſit: non qui eam patitur, ſed qui infert, maximo afficietur ſupplicio. Verùm ei [c] integrũ eſt] qui Deo præſtat obſequium, nec iniuriã facere, nec accipere:modò Dei confidat præſidio, qui illi adeſt, auxiliúmque fert, ne à quoquã qui ipſi obtemperet, afficiatur incommodo. At quo pacto poterit quis ſibiipſi [a] opitulari, qui in Deo ſpem ponat?] Oſtendam equidem. Erat inter duos prælium initũ, & victoria anceps. Nemo igitur bene ſanus incerta certis antepoſuiſſet. Sed quomodo poterat, qui fuiſſet tãtas moleſtias & pericula expertus, de Dei præſentia & ſubſidio dubitare, cùm ſemper rebus arduis Dei nutu & auxilio eſſet liberatus? qui etiam olim populo traiicienti mare, mãdato Domini ac Seruatoris (qui viam ſolidam per illud præbuerat) firmè ad incedendum conſtratũ, iter fecit. Hæc eſt planè, vt mea fert opinio, eximia fidei baſis, hoc fundamentum fiduciæ, cum intelligamus iſtas res admirabiles, incredibiléſq;, quæ geſtæ cõfectǽque ſunt, Dei prouidentis mandato fieri. Hinc enim exiſtit, vt cum quis in malorũ diſcrimen incidat, ſpémque in Deo poſitam firmam teneat, & immutabilem, ob fidem non illũ omnino pœniteat. At cum talis habitus animo inſitus ſit, Deus domicilium ſuum in interiore eius locat cogitatione. Hic nulla ratione expugnari poteſt:nec certè anima Deũ, qui vinci nequit, ſuæ cogitationis cõplexu continens, à periculis, quæ fortè circumuallant, omnino vinci poterit. Iſtud etiã experientia didicimus, nimirum ex Dei ipſius victoria, omnibus ſua prouidẽtia proſpicientis:qui cũ iniquè ab impiis cõtumelia eſſet affectus, nullũ ex paſsione damnum contraxit, ſed illuſtriſsima victoriæ trophæa & coronam æternam cõtra nequitiã egregiè reportauit:& confracta profligatáque impiorũ crudelitate, inſtitutum ſuæ prouidentiæ & amoris, quo iuſtos cõplectitur, ad exitũ præclarè perduxit.

Sapientia vera quæ.

* *Petrum intelligit.*

a ψυχὴν

Matth. 26.

Lex Christi in ſiccarios.

c ἴσον

Facere, quàm pati iniuriam, grauius.

a βοηθεῖν τῷ θεῷ θαρρῶν.

Quò hoſtibus euadat ſuperior Chriſtianus.

Chriſti prænunciatus eſt à prophetis aduentus, ad ſimulachra ſcilicet delenda, ciuitatéſque, quæ ſimulachra colebant. Cap. XVI.

ATqui paſsio illius iam antè à prophetis prænunciata fuit, prænunciatus etiam eius ortus corporeus:prædictũ tẽpus incarnationis, & [a] quo pacto] nefaria iniuriæ & intemperantiæ germina rectè factis & moribus, ex iuſtitia informatis labefactata interirent, mundúſque vniuerſus prudentiæ & modeſtiæ particeps fieret, legiſq; à Seruatore ſancitæ imperio per omniũ ferè ani-

a ὡς τὸ

Chriſti à prophetis incarnationis & paſſionis tempus prædictum.

mos propagato,& pietas ſyncera roboraretur,&vana penitùs deleretur ſuperſtitio. Cuius gratia nō ſolum animalium rationis expertiū cædes factæ fuerunt,ſed etiam homines exſacrificati,& nefanda plenáque ſceleris altaria excogitata : idque legibus Aſſyriorum, Ægyptiorúmque, qui ſtatuis vel ex ære fuſis, vel ex alia materia fabricatis,iuſtas piáſque animas victimarum loco mactarunt. Proinde fructum dignum tali religione tulerunt.[A] vt illud:] Memphis vaſtabitur,& Babylon, & ſolitariæ deſertæqúe ab incolis vnà cum diis patriis relinquentur. Atque iſta nō auditio- A. ὡς δ,

Prædicta ab iiſdem idolorū euerſio.

ne accipiens dico,ſed ipſe præſens oculis aſpexi, miſerabiliſque fortunæ iſtarū ciuitatum ſpectator fui. Moyſes[C] porrò] ex Dei mandato[A] regionem] Pharaonis, per illud tempus potentiſſimi,[C] labefactauit.] Quem inſolentia elatum perfregit,& exercitum eius plurimarum fortiſsimarúmque gentium victorem præſidiis munitū,[C] armíſque inſtructum,non coniectione telorum,non iaculorum ictu, ſed ſola precatione & obteſtatione ſupplici deleuit. A. χώραν C. ἠρήμωσε Δι

De Moyſis ſapientia,quam extranei quoque ſapientes tum admirati,tum imitati ſunt : & de Daniele,& de tribus pueris. Cap. XVII.

Moyſes quantus vir.

NVllus autem illo populo beatior vel fuit aliquando: vel iam eſſet, ſi non animos ſuos à Spiritu ſancto, tanquam abdicatione quadam abalienauiſſet. At quid de Moyſe pro dignitate ſatis dici poteſt? Qui populum confuſione quadam turbatum,in ordinem redegit:qui leui perſuaſione & modeſtia eorum animos tranquillauit:qui illis pro ſeruitute libertatem reddidit, qui pro mœſtitia lætitiam attulit:qui eò vſque eorum ſenſim prouexit animos, vt illi ipſi graui admodum in contrariam partem facta mutatione, & proſpero rerum præclarè geſtarum euentu,ſuperbè & inſolenter ſe efferrent:qui etiam tantum illis, qui ipſum ætate anteirent,ſapientia præſtitit,vt ſapientes & philoſophi à Gentili-

Græci ſapientes Moſis doctrinam æmulati.

bus plurimùm prædicati,eius ſapientiæ æmuli & imitatores exiſterent. Pythagoras enim eius ſapientiam imitatus,vſque eò propter modeſtiam omnium ſermone celebrabatur, vt Platoni homini planè modeſtiſſimo eius cōtinentia,tanquam exem-

Danielis in aſſerenda religione virtus.

plar ad imitationē proponeretur. Daniel porrò,qui futura vaticinatus eſt,eximiæ in primis magnanimitatis officium ſedulò obiens,moribus & totius vitæ præſtantia excellens,quantum & quàm aſperum laborem exantlauerit, iuſſu tyranni (cui nomen erat Nabuchodonoſor) tum Syriæ imperium obtinentis? Cuius quidem ſtirpe deleta,auguſta illa & ingens poteſtas ditióque ad Perſas delapſa peruenit. Tyranni illius opes,& importunum nefariæ religionis ſtudium,vſque ad hoc tempus famæ celebritate peruagata ſunt. Adde huc metallorum cuiuſque generis ad deos ornandos magnificentiam,templorum faſtigia ad immenſam altitudinem erecta,deteſtabiles religionis leges ad crudelitatem inſtitutas. Quæ omnia Daniel, propter integram & inuiolatam erga verum Deum pietatem,contemnens,importunum tyranni ſtudiū,grauis cuiuſdam cladis cauſam fore diuinauit. Verùm neutiquam tyranno perſuaſit. ingens enim diuitiarum affluentia erat impedimento, quo minus ad meliorem mētem rediret. Quippe princeps iſte tandem feram illius mentis immanitatem,dum iuſtum virum beſtiis ferocibus dilaniādum tradi iubebat,perſpicuè patefecit. Quid item de generoſa fratrū,quos poſteri imitati, fidem

Trium puerorum in religione tuenda conſtantia.

Chriſti Seruatoris ad ſummam gloriam extulerunt,in martyrio ſubeundo conſenſione dicam? Qui in ignis incendio, in fornace ardente, ínque ſuppliciis aliis ad membra excedenda paratis,illæſi exciterunt,caſtóque corporum obiectu rogi flammas in fornace circumiectas ab ſe depulerunt. Daniel autē, poſtquam Aſſyriorum regnum fulminū iactu exciſum ad nihilum venerat,diuina prouidētia ad Camby-

Repetitur alia de Daniele leonibus obiecto hiſtoria.

ſem Perſarū regem delatus eſt. At inuidia illic etiam eum eſt inſectata, cui acceſſerunt pernicioſæ magorum inſidiæ. Quinetiam pericula magna multáque ſecuta ſunt,ex quibus omnibus Chriſti prouidentia opē ferente liberatus,propter ſpectatā cuiuſque generis virtutē,facilè primas obtinuit. Nam magi cū ter in dies ſingulos preces fundentē,magnáque,egregia & memorabilia edētem facinora,propter crebrā precationū exercitationē in crimen vocare. Tantā eius vim virtutēq; admodū periculoſam eſſe,apud principē calumniari,eíque perſuadere cœperunt, vt idē

illic

ille qui in commune Perſis tot tātorúmque bonorum author fuiſſet, feris leonibus pro paſtu obiiciendus condemnaretur. Quare Daniel non ad interitum condemnatus, ſed ad perpetuam famæ ac nominis ſui celebritatem, in lacum cōcluſus fuit: qui cum inter medias beſtias verſaretur, eas leniores manſuetioréſque, quàm qui illum ibi concluſiſſent, comperit. Nam omnes illas natura ſua rabidas, precatione, quæ manſuetudini & modeſtiæ ſuæ ſubſidio fuit, cicures ac mites effecit. De quibus cum Cambyſes certior factus eſſet (non enim poterat fieri, vt tantæ támque diuinæ virtutis præclarè res geſtæ in obſcuro laterent) eorum quæ nunciabantur, ſicut admiratione planè obſtupuit: ita eum pœnituit, maleuolis magorum calumniis tam facilè perſuaſum. Veruntamen illud ſpectaculum ipſe ſuis oculis cōſpicari voluit. qui cum virum, vtraque manu cœlum verſus ſublata, Chriſtum laude celebrare, & leones ſubſtratos, hominis veſtigia quodammodo venerari cerneret: confeſtim magos qui ipſi perſuaſiſſent, [a] eidem addixit ſupplicio, & in ſpeluncam leonū compegit.] Beſtiæ autem, quæ paulo antè Danieli blanditæ fuiſſent, magos adortę, eos totos, ſicut earum natura fert, deuorarunt.

A. τῇ αὐτῇ ζημίᾳ κατέκρινε, καθεῖρξέ τε τῷ τῶν λεόντων σπηλ.

De Sibylla Erythræa, quæ in fatidicorum carminum ſuorum Acroſtichide, hoc eſt, primis cuiuſque carminis elementis, Chriſti paßionem exprimit. eſt autem Acroſtichis, IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR CRVX.

Cap. XVIII.

OCcurrit etiam in hoc loco ad commemorandum, teſtimonium quoddam de Chriſti diuinitate, ab illis qui à fide noſtra alieni ſunt, petitum. Nam illi qui ei tam contumelioſe obtrectant, ſi vel ſuis ipſorum teſtimoniis fidem tribuere voluerint, ex iiſdem ſatis poterunt intelligere, illum & Deum, & Dei filium eſſe. Sibylla enim Erythræa, quæ ſe ſexta poſt diluuium ætate fuiſſe affirmat, [c] quæq; ſacerdos erat] Apollinis, corona ſimiliter cum Deo illo quem colebat redimita: quæ etiam tripodum ſerpentis amplexu circumplicatum obſeruans, iis qui quicquam ab ipſa ſciſcitabantur, reſpōdit, ſe parentum inſcitia illi cultui dicatam fuiſſe: quem cultum nihil in ſe complecti quod ad honeſtatem faceret, ſed hominum animos pudore ſpoliare, non aliter atque hiſtorici de Daphne prodiderūt: hæc inquam Sibylla quodam tempore intra adyta illa, in quibus tam abſurda & planè inepta ſuperſtitio vſurpari ſolet, concluſa, & diuino quodam inſtinctu afflata, verſibus ea quæ erant de Deo futura prędixit, notíſque & ordine primarum literarum (quæ ἀκροστιχὶς dicitur) hiſtoriam de IESV aduētu declarauit. ἀκροστιχὶς hæc quidem eſt, IESVS CHRISTVS DEI FILIVS SERVATOR CRVX. Eius autem carmina infrà ſcripſimus:

c ἱερεία δὲ

Sibylla Erythræa.

Sibyllæ acroſtichis de Chriſto.

Cic. 2. de Diuinat.

I udicis aduentu magni ſudore videbis
E manere ſolum. Tunc rex æternus ab arce
S yderea præſens carni ius dicet, & orbi
V t ſpectare Deum pia gens, atque impia poßit.
S ublimem carne humana ſanctáque caterua
C inctum, ſuppremóque homines qui iudices æuo,
H æc erit omnis humus vepres & triſtis arena,
R eſcindent ſimulachra homines aurúmque repellent,
I [a] *ncendéntque auidæ terram, mare, ſydera, flammæ.*
S tabunt functorum ſub apertum corpora lumen,
T erráque mens, & ſancta illo ſplendore patebit.
V oce latens facinus, quod geſſit quiſque loquetur,
S ubdoláque humani pandentur pectoris antra.
D ira mali facies, pauor vndique luctus:
E t iubar inuoluent ſolis, ſtelláſque tenebræ.
I am vaga labetur Phœbe, ruet arduus æther.

A. Poſt ς deſi carmē in Græco quod, incipit ab ι, hoc modo ἐκκαύσει δὲ τὸ πῦρ γῆν, οὐρανὸν, ἠδὲ θάλασσαν.

F erre caput valles, diſiectis alpibus, imas
I uſſerit: humanum culmen faſtúſque iacebit.
L atáque planities montes æquabit, & altum
I ntactum rate ſtabit, & vrent fulmina terras.
V na deficiet, flagrans cum fontibus amnis.
S tridula de cælo tuba fundet lugubre murmur,
S upremúmque orbi canet exitiabile carmen,
E t ſubito Stygium chaos apparebit hiatu,
R egnantúmque Dei celebrabit turba tribunal.
V ndáque ſulphureæ fluet alto ex æthere flammæ,
A fflabit mortale genus inſigne coruſcans,
T rabs ſancta in rectis animis optabile robur,
O mnibus vna piis vitæ melioris origo:
R urſus veſani dolor atque offenſio mundi,
C olluſtrans vndis duodeno in fonte fideles.
R egnabit latè paſcentis ferrea virga,
V nus & æternus Deus hic ſeruator & idem,
X hriſtus pro nobis paſſus quem carmina ſignant.

Atque iſta in virginis animum diuinitùs planè illabebantur, ad prædicendum. Eam igitur ego beatam puto, quam Seruator vatam, ad diuinandum de ſua in nos prouidentia, delegit.

Qòd vaticinatio de Chriſto, à nullo illorum qui in eccleſiaſticorum numero cenſentur, conficta ſit: ſed Erythrææ Sibyllæ reuera exiſtat, cuius libros Cicero ante aduentum Chriſti, in Romanam linguam conuertit: cuius etiam Virgilius meminit, & partus virginei: ſub ænigmate arcaníſque verbis, propter principum metum, myſterium celebrans. Cap. XIX.

Sibyllæ carmina ficticia non eſſe.

VErùm multi ſunt qui nullam fidem ei adiungunt: idque cum fateantur Sibyllam vatem Erythræam extitiſſe: Imò verò ſuſpicantur quendam noſtræ religionis profeſſorem, poeticæ non ignarum, iſta carmina contexuiſſe: falſóque inſcripta eſſe, & inter Sibyllæ oracula numerata: quæ ſanè ſententias perquam vtiles, cùm ad nimiam voluptatum licentiam circuncidendam, tum ad adytum rectà ad temperantem modeſtámque vitam perducentẽ, aperiendum continent. Verùm de huius rei veritate ſatis conſtat. quippe noſtri homines, tempora adeò accuratè & magno ſtudio collegerunt, vt nemo poſſit ſuſpicari, hoc poema poſt Chriſti in terras deſcenſum editum fuiſſe: atque illi propterea mendacij perſpicuè conuincuntur, qui iſta carmina non olim à Sibylla condita eſſe prædicant. Perſpicuum enim eſt, Ciceronem, iſtud poema cum fortè perlegiſſet, in Latinum conuertiſſe ſermonem, ſuiſque ſcriptis attexuiſſe, quem ab Antonio rerũ ſumma potito interfectum conſtat: Antonium autem ab Auguſto, qui quinquaginta ſex annos regnauit, ſuperatum. Auguſto item ſucceſſiſſe Tyberium, cuius temporibus Seruatoris aduentus mundo illuxit, & ſanctiſſimæ religionis myſteriũ vigere cœpit, & noua ſecuta eſt populi propagatio. De qua arbitror eum, [c] qui ex poetis Italorum eſt facilè præſtantiſſimus,] ita cecinisſe.

An Ciceronẽ acroſtichidem Sibyllinã interpretatũ eſſe.

c. ὃ ἰσοχῶν τῶν ἰταλίας ποιητῶν.

Virgilij Maronis alia de Chriſto carmina, in quibus oſtenditur, per inuolucra quædam ac integumenta (vt poetis mos eſt) myſterium enodatum. Cap. XX.

IAm noua progenies cælo dimittitur alto.

Et iterum in alio † Bucolicorum libro:

Sicelides Muſæ paulo maiora canamus.

Quid iſto apertius? Addit enim:

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas:

Cumæam vult planè Sibyllam eſſe. Neque his contentus erat ille quidem: ſed progreſſus eſt longius, † adeò vt eius vti teſtimonio neceſſitas poſtulare videatur.

Virgilij ecloga quarta, quã de Chriſto ex Sibyllinis oraculis ſumptam interpretatur.

† τῷ βουκολικῶν ὑπομν.

† ὡς τῆς χρείας αὐτῷ μαρτυρίας ἐπιτρεπούσης.

Quid

Quid igitur dicit?

Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo:
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.

Quid ergo? Quæ eſt illa virgo quæ rediit? Annon quæ plena & grauida facta eſt è ſpiritu ſancto? Et quid obſtat, quo minus puella hæc grauida è ſpiritu Dei, virgo maneat perpetuò? Reuertetur etiam Dominus ipſe, qui virgo eſt, ſecundò,[a] & orbem afflictum aduentu ſuo leuabit. Adiungit item poeta:

A. καὶ

Tu modò naſcenti puero, quo ferrea primùm
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo
Caſta Lucina faue.
Hoc duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetua ſoluent formidine terras.

Perſpicuè igitur poſſumus intelligere, etiam hæc quæ dicta ſunt, per allegoriam occultè, his qui vim verborum altius perquirunt, [c] Chriſti diuinitatem ſub aſpectu ſubiicere:] ac poëtam, ne quis princeps in ciuitate, quæ caput Imperij eſt, ipſi, quòd contra patrias leges ſcripſiſſet, quódque maiorum inſtituta olim de diis ſancita reieciſſet, crimini dare poſſet, veritatem tanquam inuolucris quibuſdam texiſſe. Vidit enim credo, beatum & eximium aduentus Seruatoris † myſterium: verùm vt immanem euitaret crudelitatem, mentes audientium ad ſuam ipſorum conſuetudinem traduxit: aitque, nouæ proli aras extruendas eſſe, templa apparanda, ſacrificia obeunda. Ea igitur quæ ſequuntur, aptè ad prudentum intelligentiam inducit. ait enim.

c. ἐπ' ὄψιν τ τ̃ Χριστοῦ θειότητα ἄγοιντο.

† πλάνην.

Ille deûm vitam accipiet, diuíſque videbit
Permiſtos heroas, & ipſe videbitur illis: *vex, iuſtis.*
Pacatúmque reget [c] patriis virtutibus] orbem.
At tibi prima puer nullo munuſcula cultu
Errantes [A] hederas paſſim cum baccare tellus,
Miſtáque ridenti colocaſia fundet acantho.

c. πατρῴαις ἀρετῇσι

A. παντᾷ

Vir admirabilis, & omni doctrina eximiè ornatus, accuratè illorum temporum perſpiciens crudelitatem,

Ipſæ lacte domum (inquit) *referent diſtenta capellæ*
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.

Vera planè ſunt quæ dicit. nam regiæ aulæ principes fides non extimeſcet:

Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores,
Occidet & ſerpens, & fallax † herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.

† πίστις hoc loco ſtare non poteſt: itaque forſ. legendum ἄτη.

His certè nec verius quicquam, nec ad Seruatoris virtutem aptius dici poterit. Ipſa enim Dei cunabula, Spiritus ſancti virtute fragrãtes flores nouæ ſoboli extulerunt. Serpens verò, à quo primi noſtri parentes primùm in fraudem impulſi, & mentes eorum à [A] temperantia] naturaliter ipſis inſita ad voluptatum blanditias traductæ erant, vt interitum ipſorum ceruicibus impendentem planè perſpicerẽt, omnino periit, & venenum eius pariter ſublatum eſt. Quippe vt ante Seruatoris deſcenſum, [c] ignoratio immortalitatis,] quæ iuſtis tribuitur, animos hominum nulla ſpe bona adhuc confirmatos penitùs fregit: ſic cum ille paſſus fuiſſet, & corpus quo circumdabatur, eſſet à Spiritus ſancti communione ad tempus ſeparatum, reſurrectionis his hominibus patefacta fuit: & ſi quæ labes humanorũ ſcelerũ reſidebat, illa vniuerſa ſacro baptiſmatis lauacro abſterſa. Tunc igitur illos qui ipſi parebant, bono animo eſſe iuſſit: & venerãda ſua, eximiáque reſurrectione admonitos, ſimilia ſperare mandauit. Itaque non ſine cauſa fallax herba veneni: occidit etiam & mors: reſurrectio autem tanquam ſigillo confirmata eſt. [c] Cum autem dicit Aſſyrium amomum vbique naſci: Aſſyriorũ genus, quòd fidei diuinæ cauſa fuit, multitudinémque hominum Deum religioſè colentium innuit.] Quæ planè non aliter quàm denſa ramorum velut multitudo ex vna radice odoriferis floribus pullulat, ex æquabili roris temperatione rigata eff loreſcit. Eruditè igitur, ô ſapiẽtiſſime poeta Maro, dixiſti, & quæ ſequuntur omnia his aptè reſpondent:

A. σωφροσύνης

c. ἡ τῆς ἀθανασίας ἀγνοία

c. Græca, quæ corrupta ſunt, ita videtur, nõ ſ metrico legiſſe, φύεσθαι δὲ πανταχοῦ τὸ ἀσσύριον ἄμωμον φάσκων, τὸ τ̃ ἀσσυρίων γένος, ὃ παρέστησεν ἐγώ τῆς πίστεως, τ̃ θρησκευόντων πλῆθος προσαγορεύει

At ſimul Heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ ſit poterit, cognoſcere virtus.

Per Heroum laudes, iuſtorum hominum rectè facta ſignificat: per virtutem patris, mundi fabricam, & molitionem Dei ad æternũ tempus duraturam intelligit. fortaſſe etiam leges, quibus ſacroſancta Eccleſia vtitur, dum vitam humanam ex iuſticiæ & temperantiæ regula inſtruit. Eſt præterea illud ſummè mirandum, quo pacto homines, quorum vita quaſi media inter bonorum malorúmque vitam interiecta eſt, quæq; ſubitam repentinámque mutationem neutiquam admittit, ab eo rudi mediocrique vitæ genere [A] ad] cœleſte ac diuinum, quod in rebus mente ſola comprehenſis poſitum eſt, aſcenderint. A. ἐπὶ

Molli paulatim flaueſcet campus ariſta.

Hoc eſt fructus diuinæ legis ad hominum vſum producetur.

Incultiſque rubens pendebit ſentibus vua.

Id eſt, mores qui non erant impia viuendi ratione deprauati.

Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.

Inſcitiam hominum illius temporis, & rudes impolitóſque mores deſcribit. Ac fortaſſe etiam eos qui labores à Deo exantlatos audiant, ſuauem quendam fructũ ex ſua ipſorum in arduis rebus tolerantia percepturos demonſtrat.

Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere ſulcos,
Alter erit Typhis, & altera quæ vehat Argo,
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Scitè quidem, ô poeta ſapientiſſime, poeticam enim facultatem, non extra decori fines prouexiſti. Nam tibi, cum non eſſes propheta, vaticinari non erat propoſitum. Obſtabat etiam, credo, periculum quoddam, quod ipſorum capitibus imminet, qui patria inſtituta coarguunt. Prouidè igitur & abſque periculo, quoad eius fieri poterat, his qui intelligentiæ acumine valent, veritatem aperuit, ac turres & bella criminatus (quæ certè iam in hominum vita cernuntur) Seruatorem ad bellũ Troianum proficiſcentem depingit: per Troiam, mundum vniuerſum intelligit. Nam & prouidentia propria, & patris iuſſu in terram demiſſus, ex aduerſo [A] cum] improba hoſtium manu dimicauit. Sed quid poſtea dicit Poeta? A. μετὰ

Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas.

Hoc eſt, vbi adoleuerit, malis quæ vitam humanam occupant, radicitùs extirpatis, totam terram pacis ornamentis decorabit.

Cedet & ipſe mari victor, nec nautica pinus
Mutabit merces, omnis feret omnia tellus:
Non aſtros patietur humus, [c] non vinea falcem, c. [illegible]
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Sonte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos.
Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores,
Chara deûm ſoboles, magnum Iouis incrementum.
Aſpice conuexo nutantem pondere mundum,
Terráſque tractúſque maris, cœlúmque profundum:
Aſpice, venturo lætentur vt omnia ſeclo.
O mihi tam longè maneat pars vltima vitæ,
Spiritus & quantum ſat erit, [c] tua] dicere facta. c. σὰ
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamuis, atque huic pater adſit.
Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.

Aſpice, inquit, immenſi orbis, & omnium elementorum hilaritatem. Iſta aliquis fortè parum prudens, de hominum ortu ac ſtirpe dici exiſtimauerit. Verùm quam rationem habere potuerit, vt prole hominis ſatu edita, terra non raſtros, non aratra

c. ἀμητῆρα τὴν δρεπάνου ἀκμὴν

aratra [c] paſſura eſſet, nec vitem falcis aciem] nec alium cultum deſideratura? Aut quo pacto hoc quod dicitur, in humana ſobole ac ſtirpe intelligitur? Eſt enim natura diuini ſcilicet mandati quaſi famula, non humani præcepti miniſtra. Quinetiam hilaris elementorum aſpectus, Dei deſcenſum, non hominis alicuius conceptionẽ indicat. Quod autem poeta vitæ exitum ſibi longius propagari optet, eſt diuini planè aduentus inuocatio. A Deo enim, non ab homine vitam, conſeruationémque petere conſueuimus. Erythræa etiam cum Deo ſic loquitur: Quid mihi, Domine, diuinandi neceſſitatem imponis, ac non potius è terra in ſublime ſublatam, ad diẽ vſque ſanctiſſimi aduentus tui reſeruas? Maro item, præter illa quæ ſunt iam citata, hæc affert:

Natura diuini mandati famula.

Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem,
Matri longa decem tulerint faſtidia menſes.
Incipe parue puer: cui non riſere parentes,
Nec Deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt.

Quòd iſta dici nequaquam poterant ab eo qui tantummodo homo eſſet: & quòd infideles, ob diuini cultus ignorantiam, ne ſuum ipſorum quidem ortum intelligunt. Cap. XXI.

c. αὐτῷ πατήρ ἐστιν

QVomodo enim huic non riſere parentes? Quia ille qui eſt [c] eius parens, eſt] vis quædam expers qualitatis: & licet figuræ ſit expers, in aliarum tamen rerum deſcriptione cernitur, idque humano corpore vacans. Vacare etiã cubili Spiritũ ſanctũ, quis ignorat? Quæ tandẽ cupiditas, quod deſideriũ ei in bono expetendo adeſt, cuius amore inflãmantur omnia? At quid ſapientiæ cũ voluptate commune? Verùm iſta illis ad loquendum permittantur, qui humanam quandam [A] Dei procreationem inducunt,] [c] quique animum ſuũ omni turpis facinoris & cõuicij macula purgare [A] minimè] elaborant. Te ô pietas inuoco, tuum auxilium in his quæ dicuntur imploro: [c] quæ] quidem & legem quandam ſacram caſtámque [c] præſcribis,] & optatiſſimam omnium bonorum ſpem (quæ eſt ſanctiſſimæ immortalitatis magiſtra, & vera certáq; promiſſio) oſtẽtas. Te ô pietas, vnà cum clemẽtia, adoro. Tibi, pro tuis ſubſidiis, nos, qui his eguimus, gratias debemus immortales. Temeraria multitudo tui auxilij ignara, propter odium innatum, quo incenditur aduerſum te, etiam Deum ipſum deteſtatur. Omnino enim nec vitæ ſuæ cauſam, nec ſe, nec reliquos impios, ex officio & cultu Deo opt. max. debito pendere agnoſcit. Totus enim orbis, & omnia quæ eius ambitu continentur, ſunt illius poſſeſſio.

A. ἐκ τῶ ἀσό- γονος γέννη- σιν,
c. οἱ τὰ
A. οὐ
c. ὑπέχοντες

Facta ad pietatem apoſtrophe, eius laudes prædicat.

Gratias agit Deo, victorias, & proſperam in reliquis rebus Imperatoris fortunam commemorans: inuehénſque in Maximinum tunc temporis tyrannum, qui perſecutionis atrocitatem, maiore gloria pietatem illuſtrauerat.. Cap. XXII.

c. ἀνέθηκα
A. καὶ

EGo certè & proſperam meam fortunã, & meas res omnes [c] pietati] acceptas refero. Teſtis eſt [A] etiam,] rerum omnium ex animi ſententia euentus: teſtes ſunt præclara facinora, teſtes victoriæ contra hoſtes, & trophæa. Iuxtà mecum hæc nouit, & cum laude propterea Deum celebrat, illuſtris & eximia ciuitas Roma. Aſſentitur item populus vrbis mihi chariſſimæ, licet falſa ſpe deceptus, principem ſe indignum delegerit: qui quidem extemplò pro ſceleribus ab ipſo admiſſis, iuſtas debitáſque pœnas perſoluit. Quæ certè cõmemorare non eſt integrum, mihi præſertim, qui apud te (ô pietas) diſſero, omniq; ſtudio & induſtria incumbo, quo pacto te verbis caſtis decoriſque affari queã. Dicã tamen fortaſſis aliquid (ô pietas) quod nec turpitudinis, nec indecori quicquam in ſe complectitur, furore tamen & crudelitate redundans. Cum bellum peſtiferum contra omnes ſanctiſſimas tuas eccleſias à tyrannis excitaretur, & nonnulli in vrbe Roma ſe tantis malis & tam inſigniter improbis oblectare non deſiſterent, campúſque eſſet ad pugnam præſtitutus: tu in medium progreſſa, teipſam fide in Deum roboratam munitámque, aduerſariis oppoſuiſti. Mortalium verò impietate nobilitatorum crudelitas, velut ignis rapidéque omnia abſque intermiſsione depaſcens,

Fœlices ſucceſſus ſuos pietati tribuit Imperator.

admirabile gloriæ decus & omnino eximium tibi apportauit. Ac propterea ipſos ſpectatores permagna cœpit admiratio,ᴬ cũ videre liceret] lictores, & eos qui piorũ corpora torquebant, in irrogãdis ſuppliciis feſſos languere, grauiterq́; diuexari, vincula etiam reſolui,cruciatus ipſos retundi , & incendiorum flammas circumiectas reſtingui:& conſtantem ac liberam fidei confeſſionem,ne vel ad exiguum tẽporis ſpacium,à ſanctis remitti.Quid ergo,cùm iſta moliebaris ô ſceleſtiſsime,profeciſti?Quæ cauſa,quæſo,te ex mentis ſtatu deturbauit? Dixeris fortaſſe, propter deorum honorem:at quorum quæſo?aut quam cogitationem dignam diuina natura ſuſcepiſti? deóſne more tuo iracundos putabas? Quod ſi tales fuiſſent, oportuerat ᴬ potius]eorum inſtitutũ admirari, quàm impudentibus importuniſque mãdatis illorum,qui iuſtorum hominum cædes iniuſtè fieri ſuadebant, morem gerere.At dixeris forſitan,te ob maiorum inſtituta,hominúmque exiſtimationem hæc aggreſſum.Aſſentior equidem:nam inſtituta illa & ſimilia ſunt illis qui ea ſanciuerunt, & vnam eandémque declarant inſcitiam. At forſan ſingularem quandam vim in ſtatuis ad humanam effigiem à fabris & architectis fabricatis ineſſe cenſebas:ac propterea iſtas res † accurabas,omni ſtudio adhibito,ne ᴬ ſimulachra]deorum maximorum,præſtantiſsimorúmque,humana ope & curatione egentiũ,turpi labe aliquando contaminarentur.

In Maximinum inuehitur, eiuſque impiam religionem.

ᴬ ὡς ἰδεῖν

ᴬ μᾶλλον

† ἐσπούδαζες

ᴬ ἀγάλματα

De inſtitutione vitæ Chriſtianorum : & quòd Deus delectatur iis qui viuendo virtutem exprimunt:quódque iudicium & retributionem expectari oportet. *Cap. XXIII.*

AT noſtram religionem, amabo te,cum veſtris inſtitutis accuratè cõparando expende. Annon hîc vera & germana concordia? ánnon perpetua benignitas?ánnon errati reprehenſio, quæ admonitionem adhibet non ad perniciem,ſed ad curationem:non ad crudelitatem, ſed ad ſalutem,ſyncerámque fidem,primùm erga Deum, deinde erga hominũ, quam natura deuincit,ſocietatem?Huc accedit miſericordia in eos, quos aduerſus fortunæ caſus oppugnauerit:vita ſimplex ſynceráque,nullo verſutiæ fuco improbitatem obtegens.Veri etiam Dei, & vnius principatus agnitio, ᴬ ánnon hic ſatis apparet?] hæc eſt vera pietas, hæc integra inuiolatáque omnino religio: hæc vita modeſta:quam qui ſequuntur,tanquam regiam quandam & frequentatam viam inſiſtentes,ad æternam vitam rectà proficiſcuntur.

Chriſtianæ religionis & impietatis Ethnicæ diſsimilitudo.

ᴬ οὐκ ἐνθάδε ἐμφαίνεται

Nemo enim omnino moritur,qui talem inſtet viuendi viam: ſed animum corporis contagione ac ſordibus exuens,potius munus obit à Deo ſibi impoſitũ,quàm mortem oppetit.Qui namque Deum ingenuè confitetur † non contumeliæ, non iracundiæ ſponte ſuccumbit:ſed ᶜ generoſo animo]neceſsitatem ſubiens,tolerantię ſuæ periclitationem habet,tanquam ſubſidium ſui ipſius erga Deum amoris & beneuolentiæ.Neque enim dubium eſt id quidem, quin Deus hominum virtutem probitatémque lubens amplexetur. Etenim videretur planè abſurdiſsimum,ſi qui omnibus præſtet,princépſque omnium,atque adeò bonum ipſum ſit, reddere beneficium negligeret,cum homines,quibus non ſatis ſuppetant facultatum, quíque paulo egentiores ſint,grato & beneuolo animo gratiam referre,beneficiáque compenſare velint:etiamſi illi qui ipſis gratificati ſunt,de ea re minimè laborare videãtur. Atque illud quod dixi bonũ, nos per totum vitæ curſum comitatur: nobiſque tum præſto eſt,cum aliquid boni agimus. Et quanquam Deus nos fortitudinis & propenſæ voluntatis cauſa approbans, extemplò quidem nos aliquo cõpenſat beneficio:tamen cumulatam illam noſtri remunerationem in aliud tempus differt. tunc enim de vniuerſo vitæ modo ratio erit inita,ſubductáque. Quòd ſi vitæ modus,rectè ſe habuerit,æterna vitæ merces conſequitur: improbos autem,debitum ſupplicium exagitat.

Veræ pietatis cultus præmio non caret.

† ὃ γίνεται ὑπήκοον οὐ ὕβρεως οὐδὲ θυμοῦ.

ᶜ ἀγεννῶς

De Decij,Valeriani & Aureliani contra Chriſtianos inſultatione,qui ſe in miſerrimum vitæ finem coniecerunt, propter Eccleſiæ perſequutionem. *Cap. XXIIII.*

Abs te

c. οἷα δ' ἐπὶ δίκαιον ἱερατῶν, † ἢ θανὸν πράξαντες μετὰ ‡ βίον ſorſ. ἃ δὴ νῦν, &c.

Impios, & eccleſiæ perſecutores vlciſcitur Deus: vt Decium.

[A]Bs te iam, Deci, ſciſcitari volo] qui aliquando iuſtorum laborē inſectatus es, qui Eccleſiam odio habuiſti, qui pœnam piè ſanctéque vitam degentibus irrogaſti, † quid crudelitatis iam poſt hanc vitā patras? imò vero quibus & quàm acerbis calamitatibus ipſe quaſi irretitus teneris? Tuam porrò infelicem & miſeram conditionē ſatis declarauit illud temporis interuallum, tāquam inter vitam & mortem interpoſitū, cum ipſe in agris Scythicis vnà cum omnibus copiis proſtratus, Imperium Romanū omnium ore celebratum Getis ludibrio & deſpectui obieciſti. Quin tu Valeriane, eandem crudelitatem in Dei famulos oſtendens, iuſtum ſanctúmque Dei iudicium quaſi ante oculos omnium ſtatuiſti: dum captiuus prehenſus eras, & vinctus ducebaris, purpura & reliquo apparatu regio indutus. tandem à Sapore rege Perſarum iuſſus excoriari, ſaléque cōditus, ſempiternum tui infortunij trophæum ante omnium oculos ſtatuiſti. Tu etiam Aureliane, omnium ſcelerum incendium, cum in Thraciam quaſi aperto marte & inſanæ mentis impetu ferebaris, in media via cæſus, orbitas in via impreſſas impio cruore compleuiſti.

Vt Valerianū.

Vt Aurelianum.

De Diocletiano, cuius regia poſtquam Imperium cum dedecore depoſuiſſet, propter Eccleſiæ diuexationem, ab ictu fulminis conflagrauit. Cap. XXV.

Vt Diocletianum.

[D]Iocletianus quoque, cum poſt cruentam cædem in perſecutione factā, ipſe contra ſe quodammodo, propter vitium amentiæ & delirationis, ſuffragium tuliſſet, ſe vnius abiectæ & humilis manſionis munitioni ac præſidio concredens, pœnas dedit. Quid ergo huic profuit, bellum cōtra Deum noſtrum concitaſſe? Vt certè, mea quidem ſententia, reliquam vitæ partem miſerè tranſigeret, dum ſibi ſemper metueret malè, ne fulminis ictu cōcideret. Iſta loquitur Nicomedia: non tacent etiam qui eadem oculis viderunt: ex quorū numero ipſe equidem ſum. Palatium eius & domus ſanè, fulmine eam depaſcente, facéque cœleſti exedente vaſtata fuit. Quas res ita euenturas, ſapientes planè prædixerant: neque enim ſiluerunt, neque mœrorem pro ſceleribus tam iniquè contra Chriſtianos admiſſis, ſuſceptum ſimulatione occultarunt: ſed perſpicuè ac palàm ipſi inter ſe liberè de iiſdem diſſeruerunt. Quis talis furor, quæ planè principatus inſolentia, vt homines cum ſint, audeant tamen Deum bello laceſſere, ínque religionem ſanctiſſimam iuſtiſſimámque veſano animo inſultare, & tam infinitæ populi hominúmque iuſtorum multitudini, nulla cauſa antecedente, exitium moliri? O præclarum modeſtiæ, qua omnes ſubiecti erudiantur, præceptorem: ô magiſtrum prouidentiæ, quam exercitus erga ciues ſuos habere debeat: pectora tribulium ſuorum vulnerarunt hi, qui ne terga quidem hoſtium vnquam in acie aſpexiſſent. Ad extremum igitur impiorum facinorum ſcelus, non tamen abſque damno publico, diuina vlta eſt prouidentia. Tot planè factæ ſunt cædes, quot quidem ſi in barbaros factæ fuiſſent, ſatis multę ad æternam pacem conſtituendam videri potuiſſent. Totus Imperatoris, quem ſuprà dixi, exercitus cum ditioni cuiuſdam ignobilis & abiecti hominis imperium Romanum vi rapientis ſubiectus eſſet, multis & variis pręliis cuiuſque generis, diuina prouidentia vrbem præclariſſimam in libertatem vindicante, penitùs diſſipatus & exhauſtus eſt. Atqui voces oppreſſorum, & libertatem naturaliter inſitam appetentium, quìnetiam laudes in gratiis Deo pro libertate & communione vitæ, coniuncta cum iuſticia, illis reddita agendis, quid eſt cur non omnibus modis Dei prouidentiam & ſingularem eius erga homines amorem inſigniter ob oculos omnium ponant?

Quòd Imperatori pietatis cauſa Deus fuerit: quódque, vt rectè res adminiſtremus, ad eum confugere oportet, eáſque ipſi acceptas ferre: quicquid autem peccatum fuerit, id omne noſtræ ceſſationi imputare. Cap. XXVI.

Deus fœlicitatis autor Conſtantino.

[Q]Vando autem meam adminiſtrationem, quæ diuino afflatu ſumpſit initium, laudant, an non Deum meorum rectè præclaréque factorum authorem confirmant? Maximè certè. Eſt enim proprium Dei munus, obire quæ optima ſunt: hominum autem, Deo obtemperare. Eſt præ-

terea, credo, miniſterium pulcherrimum præſtantiſſimúmque, vt quis antequam res aggrediatur, ita ſe præparet, vti res agendas poſſit cum ſecuritate tranſigere. Ac nemini porrò obſcurum eſt, ſanctiſſimum manuum ad cœlos ſublatarum cultum cum fide pura & ſyncera coniunctum, Deo deberi, & precibus obſeruationibúſque, quæ manibus eleuatis fiunt, omnia quæ ad hominum commoda efficiuntur, rectè geri: tantúmque emolumentum inde & ad priuatum & ad communē vſum apportari, quantū quiſque ſibi ſuiſque chariſſimis optauerit. Pugnas viderunt Gentiles, bellum conſpicati ſunt, prouidentia Dei victoriam populo ſuo largiente, animaduerterunt etiam, Deum, precationum noſtrarum virtute, nobis opem tuliſſe. Eſt enim iuſta precatio, res planè inexpugnabilis: ac nemo ſanctè religioſéque precatur, qui non id quod eſt in optatis aſſequatur. Nec mundus aliquando repulſam fert, niſi ſolum cum fidei vacillet conſtantia. Deus enim hominum probitatem amplectens, ſemper illi præſtò largitur miſericordiam. Humanum videtur aliquādo errare: at in humanis [c] erroribus,] Deus eſt omnino expers culpæ. Quare par eſt, omnes qui pietatem ſectamur, [c] noſtræ ipſorum] ſalutis, & rerum publicarum proſperitatis cauſa, Seruatori gratias agere, & Chriſtum ſanctis precibus atque orationibus crebris nobis placatum efficere, vt beneficia eius in nos conferre non deſinat. Iſte enim eſt iuſtorum defenſor inuictus, iſte propugnator fortiſſimus: iſte opt. iudex: iſte denique immortalitatis dux, & vitæ æternæ largitor.

Precum piarū vis, ad quas hortatur.

c. [illegible]

c. ἡμῶν αὐτῶν

FINIS. *Sit Deo gloria.*

PRÆFATIO IN ORATIONEM de laudibus Conſtantini Magni.

CAuſa mihi in hunc locum veniendi, amici & ſacerdotes Dei, non fuit illa quidem, vt fabularum commentis, aut ſermonis elegantia ad auras capiendas conquiſita, tanquam ſuaui Syrenum cantu veſtros animos permulcerem: aut vt aureis poculis, vti poeticè loquar, id eſt nitidis orationis floſculis concinna verborum ſtructura colluſtratis, voluptatis lenocinia his qui eiuſmodi rebus oblectantur, proponerem: ſed partim, vti vos qui ſapientum conſilio inducti, ſancti Dei verbi miniſtri eſtis, commonefacerem in concionando, vt tum à tritis illis rhetorum viis deflectatis declinetiſq; : tum ſedulò caueatis, ne veſtrum ſermonem ad imperitæ multitudinis accommodetis arbitrium: partim, vt nouo orationis genere apud vos Imperatoris laudes percelebrarē. Et quanquam infiniti ferè alij idem ipſum iter ad eius virtutes prædicandas mecū ire contendunt: ego tamē hominum veſtigia vitans, viam inuſitatam ac minimè tritā inſiſtam, quam quidē illotis pedibus ingredi nefas eſt: vt alij populare dicendi genus, & puerilibus argutiis confertum conſectantes, lepidamq; orationis amplectentes concinnitatē, mortalium aures narrationibus de rebus mortalibus & caducis inſtitutis deliniant, primáſque deferant voluptati: ipſius tamen ſapientiæ, quæ per omnia manat ac funditur, profeſſores, vtpote diuinarum humanarúmque rerum ſciētiam conſecuti, quoniam rei præſtantioris delectum in boni loco numerant, idcirco diuinas Imperatoris virtutes, & pia eius in Deum officia, longè illis quæ erga homines præſtitit, anteponūt, reſq; eas quæ ſecundas obtinēt in bonis, ſecundæ claſſis rhetoribus prædicandi faciunt poteſtatem. Itaque cum ſapientia quæ Imperatoris animo inſita eſt, in rerum tam diuinarum quàm humanarum cognitione cernatur, atque illæ videātur ad Deum, hæ autē ad homines ſpectare: hi qui extra Sacrarum literarum quaſi ambitus conſiſtunt, rerum humanarū ad Imperatoris laudes pertinētium prædicationem, modò ſint ad illud munus idonei, ſibi tractādam ſumant: quæ quanquam & ſplendoris excellentiæq; plurimum, & fructus vtilitatiſque non minus (omnia enim quę in Imperatore cernuntur, ſunt planè eximia) in ſe complectuntur: tamen diuinis illis virtutibus, quibus mens eius imbuta eſt, ſunt longè inferiores. Qui autē in ſacroſanctos diuini eloquij cancellos intrarint, eiuſdemq; adyta fuerint & inacceſſa penetralia ingreſſi, hi quaſi portas illius profanis auribus

Hæc quæ ſequitur oratio neque Græcè hactenus, neque Latinè edita eſt.

Videtur rhetores intelligere, qui in ſtudio ſolum humanitatis verſantur.

Miniſtros verbi & ſacræ Scripturæ profeſſores intelligit.

auribus occludentes arcanas Imperatoris initiationes iſtarum rerum duntaxat profeſſoribus explicare aggrediantur. Qui porrò aures pietatis riuulis perpurgatas, & intelligentiam aeriis (vt ita dicam) ipſius animi alis habent in ſublimi defixam, in laudibus ſummi omnium regis & moderatoris celebrandis inſiſtant, tacitique diuina myſteria obeant. Nos verò ex vatum oraculis, quæ diuini Spiritus ſancti luminis edita ſunt, non autem ex illis quæ à diuinatione, ne dicam dementi inſania*, profecta ſunt, perfectorum myſteriorum, quæ traduntur de ipſo cœleſti regno, de Imperatore omnium ſummo, de diuino ſatellitum agmine, quo ſummus ille Imperator ſtipatus eſt, de vero & perfecto, déque falſo & ſpecie ſolum adumbrato imperandi modo qui in terris exiſtit, denique de his quæ vtrunque ordinem conſequuntur, explicationem depromamus. Hæc igitur ad iſtarum rerum decus illuſtrandum piè ſanctéque præfati, deinceps ad diuina myſteria explicanda aggrediamur.

EVSEBII PAMPHILI DE LAVDIBVS CONSTANTINI IMPERATORIS ORATIO, QVAM AD TRIGESIMVM annum Imperij eiuſdem Conſtantini habuit.

EST quidem hic conuentus ad præpotentem Imperatorẽ laudibus ornandũ celebratus, in quo nos, qui Imperatoris illius miniſtri ſumus, Sacrarũ literarum diſciplinis diuinitùs afflati, gaudio & lætitia exultemus. Atq; ab illo ipſo magno & præpotẽti Imperatore noſtri feſti ducamus exordium. Magnũ illũ equidẽ Imperatorem voco, qui reuera magnus eſt, eumq; intelligo (mihi iſta dicẽdi, Imperator, qui prętò adeſt, minimè (certò ſcio) vertet vitio, imò verò etiã ſermonẽ de Deo inſtitutum collaudabit plurimũ) eum, inquam, intelligo, qui vniuerſitati præeſt, qui omniũ ſummus eſt, qui celſiſſimus eſt, qui lõgè maximus eſt: cuius Imperij ſedes ſunt cœleſtes globi, & terra ſcabellũ pedum eius: quem nemo plenè cogitatione propterea complecti poterit, quod lumen inexplicabili radiorum ſplendore, ei circumfuſum, quemq; aciem mentis intendentem ab eius diuinitatis contemplatione depellit. Hunc cœleſtes exercitus circumdant: hunc ſtipant ſupremæ poteſtates, hunc moderatorem Dominum & Imperatorem agnoſcunt. Quinetiam angelorum infinitæ multitudines, turbæ archangelorum & ſanctorum ſpirituum chori, ex illius claritatis radiis tanquam ex perennibus luminis fontibus ſplendorem haurientes, colluſtrantur. Etiam luminaria omnia, quæ corporea ſunt, diuina præterea & ſacra luminarium corpore vacãtium genera, quæ locum ſupra cœli verticem ſitum obtinent, magnum hũc Imperatorem eximiis & diuinis hymnis extollunt. Iſtum immẽſum cœlum, tanquam aulæum ambit cœruleum, eóſque qui ſunt extrà, ab interiore illius palatio ſecludit. Circa hoc tãquam in palatij veſtibulis faces geſtantia, voluuntur ſol, luna, & cætera luminaria cœleſtia, quæ vniuerſitatis moderatori honorem impertiunt: ipſiuſq; nutu & præcepto, rebus, quæ locum tenebricoſum occupant, extra cœlum collocatum, aſſiduam lucẽ porrigunt. Iſtum magnum noſtrum Imperatorem, Chriſtumq;, & ipſum etiam victoriis inclitum Imperatorẽ noſtrũ, laudibus efferre cum cõſtituã, videor mihi eum prædicando præclarè admodum facere: quippe cum illum ſolum authorẽ eſſe Imperij, cui nos ſubiecti ſumus, exploratè cognitum & perſpectũ habeã. Iſtum quoq; pij Cæſares, Imperatoris filij, fontem omnium bonorum (hoc namque à patre didicerunt) ingenuè agnoſcunt. Iſtum frequentes exercituum turbæ, ingentes populorum multitudines, in ſingulis regionibus vrbibuſq;, prouinciarumq; etiam præſides conuentus celebrantes, ſanctè venerantur, ad eam rem à præclaro Reip. cõſeruatore & magno Conſtantino perdocti. Porrò autem vniuerſum ſimul hominum

Deus, Imperator ſummus.

genus, gentes cuiuſque generis, tribus & linguæ, licet de aliis rebus in varias & diſcrepantes ſententias diſtrahantur, in huius tamen laudis confeſſione vno ore tum communiter, tum ſingulatim conſentiunt: húncque vnum & ſolum cogitationibus naturaliter inſitis, & notionibus quibuſdam, quas ſua ſponte hauſerint, didicerintque impulſi, gloria & prædicatione extollunt. Quid? ánnon hunc tota terræ moles dominum confitetur, germinibúſque & animalibus ex ſe editis obedientiam, quã ci ad maximam rerum in ipſa procreatarum commoditatem præſtare debet, perſpicuè declarat? Hunc rapidi fluminum decurſus inundantes torrentibus, hunc fontium perennium riuuli ex infinitis iugibúſque abyſſis emanantes, diuinæ & admirabilis fabricæ authorem profitentur. Hunc profundi maris gurgites immenſa altitudine concluſi, abruptique fluctus in ſublime elati, nutúque legis colligati diuinæ, qui cum ad ipſa littora conuoluuntur, terræ velut formidinem incutiunt, magnopere exhorreſcunt. Quin etiam modificata hybernorum imbrium fluenta, ſonori tonitruum fragores, ardentes fulminum coruſcationes, volubiles item ventorum impetus, vagi per aerem nubium greſſus, hunc illis qui eum ipſum aſpicere non poſſunt, quodammodo contemplandum proponunt. Sol præterea, cuius luce complentur vniuerſa, quíque diuturna ſeculorum ſpacia dimetitur, hunc ſolum dominum nouit, eiúſque voluntati inſeruiens, nunquam extra curſus ſui terminos veſtigium flectere audet. Luna quoque, cuius lumen multo obſcurius eſt quàm ſolis, quæque temporum conuerſionibus creſcit, decreſcitque diuinis legibus morem gerit. Adde his ornatum cœli curſibus aſtrorum illuminatum, ordinéque & concentu progredientem, ſuóſque obeuntem circulos, qui etiã quaſi voce emiſſa Deũ lucis cuiuſque modi largitorem prædicat. Itémque omnia cœleſtia luminaria, quæ eius nutu & voluntate vnum gignunt concentum, diurnorúmque ſeculorum conuerſionibus perlongum curſum conficiunt, & in ſtadiis æthereis obeũt certamina, noctiũ etiam & dierum viciſsitudines, tẽporúmque anniuerſariorum mutationes, denique numeroſi concentus & ordines vniuerſi, variam eius & multiplicem ſapientiam celebrant. Illi porrò poteſtates ab oculis ſecluſæ, pérque liberam & patẽtem aeris planiciẽ peruolitantes, debitam & decoram tribuunt venerationem. Illum igitur magnũ Imperatorem mundus pariter vniuerſus laudibus exornat: illũ cœli ſublimes, excelſiq; cœleſtium globorum chori honorant, illũ collaudant exercitus angelorum arcano hymnorum concentu. Spiritus ex diuino eius lumine ſati, illum genitorem ſuum diuinis præconiis efferũt. Illum ſecula infinita, quæ hoc cœlum, húncque mundum ſunt antegreſſa, aliáque interminata ſecula, perenni iſtorũ ſeculorum ſerie continuata, quæ ante rerum ſub aſpectũ cadentiũ ortum extiterũt, ſolum ac præpotentem moderatorem & dominum agnoſcunt. Illum etiã ipſe æternus vnigenitus eius ſermo, qui in omnibus, ante omnes, & poſt omnes exiſtit, magnus magni Dei pontifex, omni tempore, omnibúſque ſeculis antiquior, dignitatis paternæ particeps, primus ac ſolus pro omniũ ſalute placauit. Qui tum primo honore in imperio huius vniuerſitatis, tum æquali cum patre in regno paterno dignatus eſt. Nam ille lux eſt ſupra hanc rerum vniuerſarum compagem ſita, quæ & circa patrem meat, eiúſque ſpeciem principio & ortu carentem à rerum mortalium eſſentia diuidit, diſcluditque: & cœlitùs etiam ex diuinitate illa, quæ tũ finis tũ initij expers eſt, emanens, extrà profundit ſeſe, atque locum ſupra cœlum poſitum, aliáque omnia quæ cœli complexus continet, multo excellentiore claritate quàm quæ à ſole porrigitur, colluſtrat. Ille Dei ſermo hunc mundũ ſuo nutu regit vniuerſum: ille ſuper omnes res, & per omnes, & in omnibus ſiue oculis cernuntur illæ quidẽ, ſiue aſpectum fugiunt, incedit. A quo, & per quem, hic noſter Deo charus Imperator, cœleſtis imperij effigiem gerens, ad ſimilitudinem Dei opt. maximi omnium regionum in terra ſitarum clauum tenet, eáſque gubernat. Ille vnigenitus Dei ſermo, à ſempiternis ſeculis ad ſecula infinita interminatáque regni cum patre particeps eſt: hic noſter perpetua amicitia illi coniunctus, imperij gubernaculis cœlitùs demiſſis donatus, diuináque confirmatus appellatione, multis annorum curriculis orbi terrarum præfuit. quinetiam ille huius vniuerſitatis conſeruator totum cœlum, mundúmque, regnúmque cœleſte, vt ſit conueniens & decorum patri ſuo efficit:

Ad Dei laudes celebrãdas omnes creaturæ intenta.

Conſtantini Imp. ad Imperatorem Deũ collatio.

ficit: hic eius amicus, quotquot ex terræ incolis ipſius ſubiiciuntur imperio, ad vnigenitum Dei ſermonem & ſeruatorem noſtrum agnoſcendum adducit, ad regnúmque illius reddit idoneos. Ille communis omnium rerum propugnator, poteſtates rebelles, quotquot altius à terra per aerem oberrantes hominum animos vitiorum laqueis aliquando ſolent irretire, diuina quadam virtute, quæ oculorum ſenſu percipi non poteſt, veluti feras agreſtes a ſuo grege, inſtar boni paſtoris longiſſimè fugat: hic cum illo neceſſitudine iunctus, cœleſti illius ope trophæis cõtra hoſtes ſtatutis nobilitatus, apertos veritatis inimicos belli iure ſubigit, eóſque ad ſanã mentem deducit. Ille ſempiternus Dei ſermo, & patronus omnium, ſemina ſalutaria, rationiſque participia eius fidei initiatis ſuppeditans, eos & ſapientia cœleſti & regni paterni ſcientia imbuit: hic eius neceſſarius, tanquam Dei verbi vates, vniuerſum hominum genus ad Dei cognitionem vocat, eam omnium inculcat auribus, claráque voce cunctis terræ incolis ſynceræ religionis veritatiſque leges palã prædicat. Ille omnium defenſor, cœleſtes regni paterni portas his qui hinc in illum locum demigrant, patefacit: hic ardenti erga Deum amore accenſus, omnibus impij erroris ſordibus ex hoc terreſtri regno perpurgatis, ſanctorum piorúmque virorum choros in ſuum palatium acceſſit: vniuerſam hominum frequentiam à ſe gubernatorum incolumen ſeruare ſtudioſè laborat: hunc conuẽtum hic ſolus ex omnibus qui imperio Romano aliquando præfuerint, à Deo ſummo omnium Imperatore ad triginta iam annorum ſpacium honore decoratus, non inferis manibus (veterum more) neque ſpectris dæmonum, homines in fraudem inducentium, neque falſis diis aut ſimulachris in locis excelſis collocatis, quæ homines colebant impij, celebrat: ſed vt ei qui eum ad hunc honorem extulerit, quémque autorem agnoſcat bonorum ipſi ſuppeditatorum, gratias agat: neque tamen exemplo veterum regiã ſuam ſanguine polluit & cruore, neque fumo, igni, aut hoſtiis animalium flammis penitùs abſumptorum, dæmones inferos placat, ſed ipſi huius vniuerſitatis moderatori gratam acceptámque victimam, ſuum ipſius videlicet regium animum, & mentẽ ſanctiſſimam conſecrat. Nam illa ſola victima Deo chara iucundáque eſt, quam noſter hic Imp. ſynceris interioris mentis cogitationibus, ignis ſanguiniſque expertibus, immolare didicerit: hoc eſt, vt veris opinionibus in animo inſitis veram religionem propugnet, eximia prædicatione Dei gloriã illuſtret, regiis officiis Dei imitetur benignitatem, ſéque totum ei adiiciat: & ſeipſum primitias mundi, cuius imperium ipſi concreditum eſt, tanquam amplum quoddam munus offerat. Hoc igitur ſacrificium omnium præſtantiſſimum offert Imperator: & tanquam bonus paſtor, non celebres illas victimas ex agnis primogenitis confectas immolat, ſed animas gregis rationis compotis, quem ipſe paſcit, ad Dei cognitionem verúmque eius cultum ducit. Deus tali oblectatus hoſtia, & munus lubens amplexus, & ſacerdotem tam venerandi támque illuſtris ſacrificij largitorem honore perſecutus, diuturna imperij ei conceſſit curricula: & quo eius ſanctimoniam remuneraretur, pluribus amplioribúſque beneficiis illum affecit, deditque poteſtatem varia feſta & celebrandi cum proſpero & felici monarchiæ ſuæ ſucceſſu. In ſingulis feſtis conuentibus ad decimum quemque annum vertentem celebratis, vnus ex filiis illius ad ſedem imperij participandam à Deo deſignatus eſt, & velut plantæ florenti virentiq; tẽporũ incremẽta donata. Itaque filius eius natu maximus, qui patris nomine eſt appellatus, primo regni decẽnio confecto, ſocius Imperij cum patre renũciatus eſt. Qui autem ei proximè accedebat ętate, anno vigeſimo imperij ad eundẽ honoris gradũ ſublatus. Tertius deinceps hoc trigeſimo anno, quo iam feſtũ celebratur, eadem dignitate potitur. Nunc verò ſi imperium eius ad annum quadrageſimum propagetur, vt Dei nutu tẽporis ſpacium creſcit, ſic numeroſa ſobole imperium erit amplificatũ: Cæſarúmque declaratione, prophetarum vaticinationes expletæ, quæ & iam pridem, & olim ſic palàm prædicabant: Et ſuſcipient regnum ſancti Dei altiſsimi. Ad hunc modum igitur, & temporum & liberorum incrementa Deus ſummus omnium imperator huic noſtro ſanctiſsimo Imperatori eſt largitus: ſtatúmque eius imperij, cui gentes totius orbis terrarum obſequuntur, perinde proſperũ & florentem reddidit, ac ſi modò florere inciperet. Quinetiã hunc

Victima Deo gratiſsima quæ.

Conſtantini filij tres in Imperio ſucceſſores.

conuentum eius cauſa curauit celebrandum,cúmque victorem hoſtium & inimicorum omnium effecit:denique illum vtpote egregium veræ pietatis exemplar, cunctis terræ incolis propoſuit ad imitandum.Hic claro Cæſarum filiorum ſuorũ fulgore,velut radiis quibuſdam ex ſe longiſſimè profuſis, non aliter atque lumen ſolis ſuo ſplendore ſolet,homines ingenti locorum interuallo diſiunctos illuſtrat. Itaque & nobis,qui Orientem accolimus,ſuam ipſius præſentiam non ſine maximo omnium commodo largitus eſt,& alteri hominum generi verſus Occidentem vnum ex filiis præfecit,& alios duos in aliis locis, tanquam faces ac luminaria ex ſua ipſius claritate diffuſa collocauit.Porrò autem Imperij quadrifariam diſpertiti iugum,quaſi quatuor equis,id eſt,ſibi & tribus filiis Cęſaribus fortiſſimis imponẽs, ipſe eos diuini animorum conſenſus & concordiæ frænis colligatos,cœlitùs moderatur.pariterque vniuerſum terræ orbem,quem ſol videt,peragrat,& omnibus hominibus tanquam præſtò adeſt, atque adeò res cunctas quodammodo oculis luſtrat.Quinetiam cœleſtis imperij gerit effigiem , oculóſque in ſublime tollens,homines in hoc inferiore imperio ad exemplar primariæ illius imperij formæ gubernat,monarchiæque principatum imitatione & exemplo cœleſtis confirmat imperij.Iſtam enim imperij formam lex,rex omnium eſt, humano generi orbem terræ incolenti tribuit:quippe hæc regiæ poteſtatis compos lex,vnum omnibus præſcribit imperium.Atque monarchia certè omnes alias rerumpub. ſpecies, & adminiſtrationis modos longè ſuperat.nam multiplex imperium,quod ex hominibus honore & ſenſu paribus conſtat,quódque cum monarchia ex aduerſo pugnat,confuſionis ac ſeditionis potius quàm imperij nomẽ meretur.Quapropter vt vnus Deus eſt,non duo,non tres,neque præterea plures(nam deorum introducere multitudinem,eſt reuera Deum tollere)ſic vnus omnium rex & Imperator, vnum illius verbum,& regia lex vna,quæ non verbis exprimitur & ſyllabis,neque qualis in picturis & columellis deſcripta,temporis longinquitate conſumitur, ſed viuit & viget perpetuò,vtpote quæ nihil aliud ſit quàm Dei ſermo, omnibus hominibus qui & ipſi parent,& poſt eum nati ſunt,patris regnum præparans. Hunc copiæ cœleſtes, infinitáque milia angelorum,Dei inſeruientium voluntati,& diuini exercitus multitudine infiniti cingunt.Quinetiam hic regius Dei ſermo omnibus ſpiritibus, qui abditè intra cœli ambitum deliteſcentes,totius mundi gubernationi ſubſeruiunt, velut quidam ſummi Imperatoris præfectus,præeſt.Hunc ſummum ducem,pontificem magnum,patris prophetam,magni conſilij angelum,lucis paternæ ſplendorem,filium vnigenitum,aliiſque infinitis huius generis nominibus expreſſæ theologorum voces appellant.Quem quidem,vtpote vnum Dei ſermonem, legem, ſapientiam,omniſque boni plenitudinem pater conſtituens, velut donum ſalutare omnibus qui ipſius obſequuntur imperio,elargitus eſt.Hic etiam res tranat vniuerſas,vbique incedit,patris munera erogat,affatim in omnes exemplar regij dominatus hominibus in terris habitantibus porrigit , animúmque humanum ad ipſius imaginem factum diuinis exornat facultatibus.Hinc aliarum virtutum quaſi communio influit in animum,& ex eius diuinitatis fonte manat. Nam ſolus ille ſapiẽs, ſolus Deus,ſolus eſſentia bonus,ſolus denique robore valẽs: iuſticię item procreator,parens rationis & ſapientiæ,fons lucis & vitæ,veritatis & virtutis quaſi promus & cõdus,veri imperij,omnis principatus ac poteſtatis moderator. At vnde iſta hominibus cognita?quis auribus mortalium hæc ſuppeditauit?Quis lingua carnea,ea quæ ſunt carnis corporiſque expertia,exprimere poteſt? Quis regem ab oculorum aſpectu ſecluſum conſiderans,iſtas in eo facultates & virtutes ineſſe animaduertit? Nam ſenſibus quidem tum elementa eiſdem cognata vnde corpus conſtat,tum res aliæ ex illis concretæ,percipiuntur.At nemo hactenus eſt aliquando gloriatus, ſe vniuerſitatis regnum,quod aſpectum hominum fugit, oculis corporeis conſpicatũ eſſe.Neque profectò natura mortalis, ſapientiæ pulchritudinem comprehendere valet.Quis ſenſibus corporeis iuſticiæ quaſi vultũ aſpexit?Vnde notio imperij verè legitimi,poteſtatiſque planè regiæ hominibus ſuccurrit?Vnde principatus,qui ſuopte nutu regit omnia,ei qui eſt carne & ſanguine circundatus, cognoſci poterat? Quis ſpecies illas abſtruſas figuráque carentes, quis eſſentiam corporis & figuræ

Monarchia commendatio.

Chriſti nomina.

Theologi hoc loco,pro prophetis,euangeliſtis & Apoſtolis, qui ſcripturas ſacras nobis reliquerunt, ca poendi ſunt.

expertem,

expertem, hominibus in terris prædicaſſet, ſi non vnus fuiſſet iſtarum interpres Dei ſermo, qui per res permeat vniuerſas, quíque eſſentiæ, quæ ratione ſolum & intelligentia ab hominibus comprehenditur, parens, & procurator eſt? Qui ſolus cum diuina patris eſſentia cohærens, ſuorum quaſi liberorum animos diuinitatis paternæ fluentis rigat. Ex hoc fonte prudentes cogitationes quæ ſunt naturaliter in noſtris mentibus inſitæ, ad omnes homines, tam Græcos, quàm barbaros permanarunt. Hinc rationis & ſapientiæ notiones: hinc prudentiæ & iuſtitiæ ſemina: hinc artium perceptiones: hinc virtutis cognitio, gratúmque & iucundum nomen ſapientiæ: hinc venerandus philoſophiæ amor: hinc ipſius Dei viſio, & vita præclarè ad pietatem inſtituta: hinc omnis boni & honeſti notitia: hinc humani regni firmitas & imperium omnium orbem terræ incolentium inexpugnabile. Hic porrò Dei ſermo, qui eſt animantium rationis participium parens, effigiem ad imaginem & ſimilitudinem Dei hominis impreſſit in animo: hócque animal verè regium, ſolum eorum quæ in terris gignuntur, ad imperandum & parendum aptum effecit. Cui etiam ſcientiam ingenerauit futura præmeditandi: hincque de ſpe regni cœleſtis, quæ nobis oſtentata eſt, præiudicandi: propter quam ille ipſe, qui noſtri omnium filiorum ſuorum pater eſt, in mundum ingredi, & cum mortalibus in congreſſum & colloquium venire eſt minimè grauatus. Qui & ſemina in animos noſtros ſparſa, inſtar agricolæ colere, & dona nobis cœlitùs demiſſa renouare, & omnibus cœleſtis regni participationem annunciare non dedignatus eſt. Quinetiam omnes vocauit, imò verò ſedulò hortatus eſt, vt ad iter cœleſte ſuſcipiēdum eſſent inſtructi, ſtolámque dignam ſua vocatione præpararent. Porrò autē facultate quadam inexplicabili mundum vniuerſum, quem ſol luſtrat, ſua doctrina complevit: hácque adūbrata regni terreſtris ſpecie, regni cœleſtis expreſſit effigiem, ad quod vniuerſum hominū genus vti ſtudioſe contendat, impellit, præclarámque illius cōſequendi ſpem eorum animis iniicit. Cuius quidem noſter hic Deo charus Imperator, etiam iam in hac vita fit particeps, tū quòd virtutibus Deo in eius animo inſitis ornatus ſit, tum quòd inde diuinæ facultates in eius mentem delapſæ. Etenim Dei ſermonis beneficio, qui per omnes res pertinet, diſertus & prudens factus eſt, & diuinæ ſapientiæ communione ſapiens: bonus etiam bonitatem participando, iuſtitiam acquirendo iuſtus: temperans, ſpeciem induendo temperantiæ: denique cœleſte robur aſſequendo fortis. Quinetiam hic verè Imperator appellari poterit, qui animo ſuo, propter Imperatoris virtutes in illo inſitas, ſupremi illius Imperij exemplar repræſentat: qui autem ab his penitùs relegatus ſit, quíque ſummum totius vniuerſitatis Imperatorem denegarit, neque cœleſtem animorum agnouerit procreatorem & parentem, neque debitū decus illi tribuerit, ſed turpitudinis labe animum deformarit, regiam manſuetudinem cum immanis & agreſtis beluæ furore, liberalem & honeſtam animi affectionem cū lethifero vitioſitatis veneno, cum ſtultitia prudentiam, cum ratione & ſapientia temeritatem, rem omniū planè maximè deformem commutarit, ex qua tanquam ex amara ſtirpe, germina pernicioſa ac peſtifera naſcuntur, vita in omnem intemperantiam effuſa, auaritia, cædes, bellum cum Deo, denique impietas: qui, inquam, his ſe totum dediderit, etiamſi violētia tyrannica imperium occupet, nunquā verè Imperator dici nuncuparíque poterit. Qui enim monarchiæ effigiem gerere poteſt ille, qui infinitas dæmonum imagines adumbratas, eas quidem in animo impreſſas habeat? Quemadmodum princeps vocari, & rerum ſumma potiri ille quidem, qui infinitos dominos eóſque valde acerbos ſuis ipſius ceruicibus impoſuerit? Nam ſeruus eſt obſcœnæ voluptatis, ſeruus intemperantis & inſanæ libidinis cum mulieribus explendæ: ſeruus pecuniæ iniuſtè partæ: ſeruus excandeſcentiæ & iræ: ſeruus timoris & formidinis: ſeruus dæmonum cruentorum: ſeruus denique ſpirituum animum corrumpentium. Quapropter ſolus hic noſter Conſtantinus, ipſius veritatis teſtimonio Imperator prædicetur, qui quidē cum Deo ſummo omniū imperatore amoris vinculis iūctus eſt: qui ſolus liber eſt: imò verò etiā qui verè dominus eſt: qui nec pecuniarū, nec mulierū cupiditate vincitur, ſed voluptatum etiā, quæ ſunt ſecundum naturam victor eſt. Qui excandeſcentiā & irā expugnat, nō autē ab illis expugnatur: hic reuera

Dei ſimilitudo in homine.

Chriſti doctrina regni cœleſtis effigies.

Imperator quis verè appellandus.

Princeps aut ſeruus quis.

Conſtantinus verè Imperator dicendus.

Imperator verè quis. Victor.

Imperator eſt, cuius res geſtæ nomini, quo nuncupatur, reſpondent. Hic planè victor, qui victoriam à perturbationibus mortalium genus deuincentibus reportat. Hic etiam Imperator, qui ad primariam illam magni Imperatoris ſpeciem quodã modo figuratus eſt, & virtutum ſplendore ex ea profuſo in mente, velut in ſpeculo, formã illius expreſſam habet, eiſdémque cumulatè exornatus, temperãs, bonus, iuſtus, fortis, pius, Deo charus efficitur. Hic reipſa Imperator, & ſolus philoſophus, qui ſeipſum noſcit, qui cuiuſque boni adiumẽta extrĩſecus, imò verò è cœlo ipſo in animum infuſa pro certo perſuaſum habet, qui venerãdum regij principatus nomẽ eximio veſtitus ornatu circumiecto inſigniter illuſtrat, qui denique ſolus regia pur pura ipſius dignitati accommodata optimo iure induitur. Hic certè Imperator, qui noctes diéſque cœleſtẽ patrem inuocat, qui precibus eius opem implorat, qui ardẽti regni cœlorũ deſiderio incenditur. Nam cum res huius mundi, vtpote mortales, fragiles, & inſtar fluminis delabentes, recidentéſque in nihilũ, indignas eſſe ſummo omnium Imperatore Deo intelligat: regni Dei, quod neque habet interitum, neque temporis diuturnitate tabeſcit, mira cupiditate inflãmatur: & prudenti admodum cogitatione conſilióque inductus, illud ſolum aſſequi exoptat, mentémque in ſublimi ſupra illum eximium cœli globum defixam habet, atque adeò perpetuo luminum ibi ſplendeſcentium deſiderio eius pectus exardeſcit: cum quibus ſi quæ in hac vita eximia videantur, & illuſtria comparentur, nihil à tenebris differre exiſtimat. nam hunc humanum principatum, qui propter mortalem & caducam huius vitæ rationem ad breue & exiguum tempus durat, conſiderans, caprariorum, paſtorum ac bubulcorum imperio non multò præſtantiorem eſſe, imò verò multo plus laboris & moleſtiarum habere arbitratur. Populi acclamationes, & voces aſſentatorum (quæ ad inanem vulgi oblectationem potius, quàm ad morum grauitatem, & ingenuam animi diſciplinam fundi ſolent) quinetiam turbam ſubiectorum ſe ſtipantem, infinitas copias armatorum tam peditum quàm equitum, denique ſeruilem & dicto audientem multitudinem cum videt, non admiratur, nõ magni æſtimat, neque adeò iſtorum ſe inſolẽter effert imperio: ſed ad ſuã ipſius mentem ſe conuertens in ſeipſo communem omnium naturam cõtemplatur. Veſtem præterea auro intertextam, variiſque floribus depictam, purpurã quoque imperatoriam cum ipſo diademate, habet pro ridiculis. Et quanquam vulgus hominum iſtas res admirari, & inſtar infantium puerorum earũ viſu velut larua quadam obſtupeſcere animaduertit: illi tamen nihil tale accidit, ſed quia Deum verè cognoſcit, ob eam cauſam ornatum Imperatori conſentaneum animo ſuo, veſtitus loco, circundat, temperantia, iuſtitia, pietate, & cæteris virtutibus illuſtratum. Porrò autem pecuniam, aurũ dico & argentum, quæ vulgò maximè expetũtur, genera lapidũ, quæ ſunt in admiratione, qualia ſunt natura, talia etiã ea eſſe cõſiderat: hoc eſt, materiã planè inutilem, quippe quæ nihil ad malorũ curationẽ adferat adiumẽti. Ecquid enim iſta vel ad morbos ſanandos, vel ad deuitandam mortem habent momenti? At licet eadem iſta ita ſe habere accuratè intelligat: illis tamen, quo ſubiecti ſui eum reuerentes, melius in officio cõtineantur, moderata ratione vtitur: eóſque deridet, qui propter inſcitiam ea ipſa ſuſpiciunt ac venerãtur. Accedit his, quòd crapula, ebrietate, ſuperuacaneiſque ciborum condimentis, vtpote hominũ abdomini deditorum propriis, ſe abſtinet: quippe qui aliis, non ſibi eas res conuenire exiſtimet. Nam exploratum habet eiuſmodi res & corpori nocere plurimùm, & animi intelligentiam obſcurare, obruereque. His igitur de cauſis Imperator noſter diuinis præceptis inſtitutus, & ad res præclaras animum applicans, cupiditate ducitur earum rerum quæ ſunt huius vitæ commodis longè anteponendæ: patrémque cœleſtem aſſiduè inuocat, eius regni flagrat deſiderio, omnia vitæ officia piè religioſéque obit: & illis qui ipſius parent imperio, tãquam ab egregio præceptore eruditis, diuinam ſummi Imperatoris Dei cognitionem proponit. Itaque Deus ei, anno hoc Imperij trigeſimo, eximios honores diuturnis iam temporum conuerſionibus perfectos, expletóſque tanquam authoramẽta futuræ remunerationis, velut ſtipulatione facta tribuit: atque decennij ſpacio iam tertio vertente, vniuerſum hominum genus ad feſta popularia, imò verò inſignia ad eius gloriam illuſtrandã celebranda

Philoſophus.

principatus mundani moleſtis, & apparatus vanitas.

lebranda

lebranda impellit. Nec certè à ratione alienum eſt, vt cœſitum chori naturæ legi-
bus impulſi, cum his qui in terris pulchris diuinæ cognitionis quaſi floribus deco-
rati ſunt, pariter lætentur: ipſéque adeò ſummus omnium moderator Deus, non
aliter atque bonus pater, de filiis ſuis pietatem colentibus permagnã capiat oblecta
tionem: idque adeò maximè, quòd omniũ gubernatorem, authorémque bonorum
ad longinquum temporis ſpacium ſunt honore proſecuturi, ita vt regnum illud tri
bus decennij curriculis non ſit contentum, ſed diuturnum maneat, & in æuũ im-
menſum perpetuetur. Nam vniuerſum æuum nec ſenectute cõfici poteſt, nec diu- *Aeuum.*
turnitate temporis occidere: nec principio finéue, vt mortalium ratio fert, conſi-
derari ſolet: neque puncto, quo quaſi medium inciditur: imò ne illud quidem quod
νῦν, id eſt, præſens tempus dicitur, ab his qui illius cognoſcendi ſtudio incendũtur,
comprehendi poteſt: nedum futurum tempus, aut præteritum. Quippe illud non
eſt, hoc iam abiit. Præſens autẽ, ſic enim appellatur, tum cogitando, tum exprimẽ-
do multo celerius quàm verbum præteruolat. Neque certè fieri poteſt, vt illud tan-
quam inſtans capiatur. nam aut futura expectare, aut cõſiderare præterita neceſſe
eſt: quandoquidem vnà cum cogitatione præterlabens fugit. Quocirca vniuerſum
æuum ſe ſub mortalium cogitationem ſubiici non patitur: verùm quanquam eo-
rum nutum ſeruili more obſeruare prorſus renuit, Deum tamen ſuum ipſius regẽ
& dominum agnoſcit lubens, eúmque tanquã dorſo inſidentem circumfert, ſéque
tam præclaro eximióque onere onuſtum gloriatur. Ille iſtud regit cœlitùs nõ aurea
catena, vt eſt apud poetam, conſtringens, ſed diuinæ arcanæque ſapientiæ vinculis,
tanquã habenis quibuſdam coercens moderatur: menſéſque & tempora, mutatio-
nes temporum, & annos, noctium & dierum viciſſitudines, in ipſum illud perfecto
abſolutóque illigauit cõcentu: variis quoque terminis & modis deuinxit. Hoc autẽ
vtpote in rectum ſua natura, & in immenſum productum, αἰῶνος, id eſt, æui nomen *αἰών*
tanquam ἀεὶ ὤν, id eſt, ſemper exiſtens, obtinet: ipſúmque ſuis partibus par ac ſimile
eſt, imò verò partium & interuallorum expers, in ſolam (vt ita dicam) rectitudinem
protractum augeſcit. Ille idem ipſum inciſionibus interiectis diuidens, & tanquam
rectam lineam in longitudinem extenſam punctis diſtinguens, ingentem multitu-
dinem in id concluſit: & licet vnum ſit, vnitatíſque exprimat effigiẽ, ille tamẽ in va-
rios cuiuſque generis numeros id ipſum diſpertiuit, & ex eo quod forma vacabat,
multiplicem formarum varietatem quæ in eo cernitur, effecit. Nam primò omniũ
materiam formæ expertem velut eſſentiam ad omnes formas capiendas aptã in eo
collocauit. Deinde qualitatem binarij numeri vi & facultate materiæ adiũxit, ſpe-
ciémque effinxit ex illo quod ſpecie carebat. Tum ternarij numeri ſubſidio, corpus
ex materia & forma concretũ, triplicique diſtinctum diuiſione fabricauit, latitudi-
ne, longitudine, & craſſitudine. Quinetiam ex gemino binario quaternionem ele-
mentorum terræ, aquæ, aeris & ignis excogitauit: fontéſque perennes ad neceſſa-
rium huius vniuerſitatis vſum & vtilitatem inde produxit. Hic quaternio procreat
denarium: nam vnum, duo, tria, quatuor, denarium numerum conficiunt. Dena-
rius autem per ternarium replicatus, menſem conſtituit: menſis verò duodecim
conuerſionibus ſolis orbem & curſum explet. Hinc annorum circuli, quinetiã mu-
tationes ac viciſſitudines temporum, æuum, quod forma ac ſpecie caret, tanquam
in pictura floribus permultis variata exprimunt: eæque ad requietẽ relaxationém-
que eorũ qui in illo curſum vitæ conficiunt, referuntur. Nam vt his qui in certami-
ne ſpe præmiorũ adducti, curſus peragũt, ſpacia quædam ſtadiis terminata ſunt: &
illis qui lõga itinera ingrediuntur, via quibuſdã præſtitutis quaſi diuerſoriis & cer-
tis ſpaciis circumſcripta, ne cuiuſquã alacritas, dum expectatio in infinitũ ducitur,
omnino defatigata ſuccumbat: eodẽ modo ſummus ille omnium imperator Deus,
æuum vniuerſum ſapientiæ vinculis circumdans, ducit, agitátque, ipſúmque variis *Aeuũ à Deo*
motibus gubernat, quatenus ei commodum viſum ſit. Porrò autẽ rector ille vni- *ſolo gubernari,*
uerſi, idem ipſum æuum, quod antè figuræ expers fuit, coloribus, ſpecioſis, & viren- *in eóque om-*
tibus floribus circumueſtiuit: diémque ſolis ſplẽdore candidã effecit: noctẽ autem *nia ab eodem*
atro cõſperſit colore, eámque ſtellarũ luminibus velut aureis ramẽtis colluſtrauit. *condita.*
Quinetiã totum cœlũ tanquã velamen ingens claris luciferi radiis accenſis, luciſq;

lunæ varietate, & ſplendida aſtrorum frequētia, velut variis cuiuſque modi picturæ exornauit inſignibus. Aerem item de ſublimi in profundum porrectum, qui ſua vi latitudinem, longitudinémque totius mūdi refrigerat, temperátque volucribus omnis generis pulchrè conformauit. His accedit immēſum pelagus, quod piſcibus per ipſum gradientibus, quorum pars ab oculis hominum penitus remouetur, pars in conſpectum prodit, longè latéque diffudit ad permeādum. Poſtremò terram in medio mundi inſtar puncti ſitā, paribus libratā pōderibus, Oceano circumdedit: qua quidem cœruleo cœli colore eā ambientis decorata, pont⁹ circumcluſus murmurat. Hanc quaſi Veſtam, matrē & nutricem omnium animantium in ipſa edito rum conſtituit, imbribúſque & fluentis à fontibus deriuatis irrigauit, ínque ea vim facultatémque inſeuit, vt variis cuiuſque generis plantis, & floribus decoris ad iucundum vitæ vſum & oblectationē viueret. Vbi verò hominem, qui mente & ſciētia præditus eſt, qui rationis & ſapientiæ quaſi proles rationalis eſt, animal omniū quæ in terra naſcuntur præſtantiſſimum, ſibique chariſſimum, ad imaginem ſuam fabricaſſet, ei cæterorum animantium quæ gradiuntur in terris, victúmque quæritant, principatum tribuit. Nam homo erat quem præ cæteris animalibus vitam in terra degentibus ſummo amore complexus ſit, & velut pater reliquis animantiū generibus præfecerit. Homo erat, cuius gratia mare aptum effecerit ad traiiciendū, terrámque plantis cuiuſque modi decorarit. Homo erat, cui & belluas, in profundis cauernis ſerpentes, & volucres meantes in ſublimi, obſequentes reddiderit. Homo erat, cui cognoſcendi facultates aptas ad cuiuſque diſciplinæ perceptionem largitus ſit. Homo erat, cui rerum cœleſtium contemplationem patefecerit: cuíque curſus ſolis, lunæ conuerſiones, ratos ſtellarum tum errantiū, tum fixarum circuitus commonſtrarit. Homo denique erat, cui ſoli omnium quæ in terra ſunt, mandatum dederit, vt patrem agnoſceret, cœleſtem præpotentémque omnis æui moderatorem laudibus celebraret. Quinetiam præter iſta omnia, mundi fabricator Deus, æuum, quod mutari non poteſt, quatuor anni circumligauit mutationibus, tempúſque hybernum vere terminauit, & ver anniuerſariorum temporū initium paribus librauit ponderibus. Deinde æuum vniuerſum multiplicibus veris fructibus exornauit: tum illud ipſum florenti æſtatis tempori tradidit: deinceps velut à laboris contentione illud ipſum remittens, ſpacio recreauit autumnali: ad extremum tanquam equum regium & inſignem, humido hybernorum imbrium lapſu abluens, & fluentis inde promanantibus pulchrū reddens ac ſplendidum, rurſus in ipſius veris quaſi veſtibulis collocauit. Poſtea igitur, vbi ſummus ille omniū imperator Deus pater æuum ſuum eiuſmodi ſapientiæ habenis in hoc totius anni circulo colligauerat, eximio & præſtāti gubernatori, ſuo vnigenito verbo illud moderandum tradidit, eíque vtpote cōmuni omnium ſeruatori habenas huius cōmiſit vniuerſitatis. Ille igitur à patre benigno hanc hæreditatem conſecutus, non modò omnia quæ cœli ambit⁹ intra ſe, extráue cōplectitur, vna cōpage cōſtricta, quaſi ad normā dirigit, gregíque ſuo rationis participi, qui in terris verſatur, ea quæ ſunt accōmodata vtiliáque, ſumma cum æquitate prouidet: verùm etiam certos viuendi fines his, qui vitam tranſigūt mortalem, præſcribit, omnibus hominibus facultatem quandam dat ea in hoc vitæ curriculo præmeditādi, quæ ſunt quaſi procemia vitæ illius quæ eſt hoc præſenti æuo multo præſtabilior. Nā poſt ætatem quā in hoc mundo degimus, vitā diuinam & beatā illis, qui bonorum ſpe inducti, præclarè in hac vita concertent, reconditam eſſe docet: atque vt omnibus qui vitā modeſtè & piè agant, diſceſſum hinc & migrationem ad loca multò præſtabiliora fore: ſic illis qui ſunt ob ſcelera in hac vita admiſſa reprobati, locum accommodatum tributū iri. Quinetiā cunctis tāquam in ſtadio certaminis collocatis, varias cuiuſque generis coronas, ſi vicerint, polliceri, alioſq́; poſt alios virtutū præmiis remunerari non deſiſtit. Bono autē Imperatori qui ſe pietatis ornamentis decorauerit, præmia eius certaminibus longè præſtabiliora præparata eſſe denunciat: quorum quaſi procemia hic iam, crebro hominum conuentu, celebrandi poteſtatē fecit, ídque feſto ex numeris perfectis compoſito, ternario ſcilicet, & vnitate triplicata. Quorum ternarius, vnitatis velut proles eſt: vnitas autem mater numerorū eſt, omniúmque menſium,

Cœlum. Aer. Mare. Terra. Homo. Propter hominem cætera omnia creata. Anni quadruplex mutatio. Christus anni moderator à patre conſtitutus. Vnitas numerorum valet.

ſium, mutationum temporis, annorum, vniuerſíque temporis circuitus curſúſque varietates diſtinguit: & præterea multitudinis principium, fundamẽtum etiam, & quaſi elementum μόνας, id eſt, vnitas meritò dicitur: παρὰ τῦ μένειν, id eſt, à manẽdo appellatum: propterea quòd cum omnis multitudo acceſſione & diſceſſione numerorum creſcat & diminuatur, ſola vnitas ſtabilis & fixa manet, ab omni multitudine, omnibúſque numeris ex ſe procreatis ſecreta, ſeiũctáq; ſimilitudinẽque gerit eſſentiæ, quæ neque partiri poteſt, & eſt ab aliis rebus ſegregata, cuius vi & communione, rerum omnium natura firma cõſiſtit. Nam vnitas cuiuſque numeri procreatrix eſt: quippe compoſitione & acceſſione vnitatum omnis augetur multitudo. Neque certè poteſt fieri, vt numerorum eſſentiam ab vnitate ſeparatam intelligamus. Illa tamen extra omnem multitudinem eſt, omníque numero longè præſtãtior: quæ tametſi numerum quẽque gignit, efficítque, nunquam tamen ab vllo ipſa augeri poteſt. Porrò ternarius eſt illi cognatione cõiunctus, partitionis ſimiliter, diuiſioniſque expers, primúſque numer⁹ eſt, qui ex pari impariqué cõſtat. Nã binari⁹ vnitate adiuncta ternariũ generat, qui primus impar numerus eſt. Ternarius etiam iuſtitiã repræſentat, quippe qui æqualitatis dux ſit, initium, mediũ & finem æqualẽ aſſecutus. Quæ quidem myſticæ ſacroſanctæ & venerandæ Trinitatis imaginem præ ſe ferunt, quæ ex natura principio ortúque carẽte cõſtans, eſſentiæ rerũ omniũ ortum habentium ſemina, rationes, cauſáſque complectitur. Quinetiam ternarij vis, principium vniuerſi iurè exiſtimari poteſt. Nam numerus denarius eſt extremitas numerorum omnium: quippe in alios ipſum antegredientes complexus, eos omnes terminat. Idémque plenus & omnibus ſuis partibus expletus numerus rectè appellatur: vtpote qui omnes ſpecies, omnéſque omnium numerorum, rationum, concentuum, harmoniarum modos contineat. Vnitates igitur cõpoſitione auctæ denario terminantur: húncque velut parentẽ & circumſcriptionem ratam cõſecutæ, tanquam in gyrum voluuntur. Deinde circulum ſecundum, tertium & quartũ vſque ad denarium conficientes, ex decies decem centum cõplent. Tum ad primos quaſi carceres, vnde incœperunt, recurrunt. Inde rurſus initium capiẽtes, & ad decem progreſſæ, deciéſque centum peragrantes, pérque eoſdem flexus retro gradiẽtes, longos illos numerorum circuitus conficiunt, tum ex ſe ordiẽtes, tum in ſe denuò reuolutæ. Nam decimũ in numero denario vnitas eſt, decémque vnitates vnũ efficiunt denarium. Denarius autẽ vnitatum extremitas. Eſt etiam terminus & flexus certus, ratúſque: flexus infinitatis, quæ in numeris cernitur: terminus autẽ ac finis vnitatum. Ternarius verò cum denario coniunctus, & tertiã circuli denarij cõuerſionem cõficiens, triginta, qui eſt numerus maximè naturalis, gignit. Nam eadem eſt ratio numeri triginta in denariis, quæ eſt ternarij in vnitatibus. Quinetiam numerus triginta, terminus fixus eſt curſus illius luminaris, quod proximè & ſecundum ſolem clariſſimum eſt. Quippe lunæ circuitus ab vno curſu ad alterũ progreſſæ, menſis circulum conficit: quo confecto, rurſus initium quaſi ortus ſui conſecuta, nouum lumẽ diéſque nouos inchoat. Quocirca vnitas numero triginta decorata, tribus exornata denariis, & decẽ ternariis illuſtrata, totum opus regni Imperatoris Cõſtãtini victoris, cui orbis terræ paret vniuerſus, quíque à Deo omniũ bonorum largitore honore affectus eſt, & author nobis eſt bonorum quibus nuper potiti ſumus, intra iſtorum numerorum ambitum cõplectitur: quod quidem regni tempus, quanquã hactenus feſti anni trigeſimi duntaxat celebrationem cõtinet, tamen deinceps ſpacia orditur longiora, & ſpem certam oſtentat, bonorum futurorum in cœleſti regno repoſitorum: vbi non ſolis modò, ſed aliorum luminarium infinitorum multitudines, quæ omnia ex ſe profundunt ſplendorem luce ſolis multo clariorem, quæque fulgore radiorũ ex perenni æterni luminis fonte profluentium colluſtrantur atque ſplendeſcunt, circa illum ſummum omnium Imperatorem gradiuntur. vbi animus in præclarorum perfectorúmque bonorum abundantia ætatem degit: vbi vita ab omni moleſtia & angore vacua, vbi moderatæ & ſyncerae voluptatis perceptio, vbi tempus perpetuum, æternum, infinitum, nulla extremitate terminatum, nullis dierũ, noctiúmque interuallis, nullis annorum circulis, nullis temporum conuerſionibus dimenſum, ſed vnum quaſi vitæ circulum

μένειν. *Ternarius.* *Trinitas.* *Denarius.* *Triginta.* *Regni cœleſtis bona.*

Hinc Iupiter ipſe mulierem cupiditate inſaniens, & flagrans amore Ganymedis. Hinc laſciua fabularum commenta, de diis voluptatis illecebris & perturbationibus deditis. Itaque crudeles illi barbari, dæmones dico, ſummo omnium Imperatori inimici, tam diris erroris Deo penitùs aduerſantis telis obruerunt in terris humanum genus: ſicque ſibi ſubegerunt, vt vbique lõcorum impietatis erigerent columellas, templáque & delubra falſæ & commenticiæ diuinitatis in quibuſque angulis conſtruerent. Quinetiam qui tum dominari putabantur, adeò inſeruiebant errori, vt tribulium & cognatorum cæde illos ipſos deos placarent, & contra veritatis propugnatores gladios acuerent, bella peſtifera cierent: & impias manus non contra hoſtes alienos & peregrinos, ſed contra familiares & amicos, contra fratres, cognatos & chariſsimos, qui vitæ grauitate, temperantia, veræ pietatis inſtitutis, Deum colere & venerari ſedulò ſtuduerunt, ſceleratè armarent. Quinetiam eò inſaniæ ac dementiæ ſunt prolapſi, vt eos qui erant Deo vniuerſitatis gubernatori conſecrati, ſuis dæmonibus pro victimis mactarent. Hi autem, vtpote generoſi & magnanimi ſynceræ pietatis & veræ vitæ teſtes, glorioſam mortem pro veritate lõgè huic vitæ anteponendam animo complexi, eiuſmodi tyrannidem contra ipſos vſurpatam pro nihilo putauerunt: imò verò ſe ipſos, vt Dei milites decebat, tolerantiæ armis obſepientes, omnia mortis genera habuerunt pro ludibrio: quippe ignem, ferrum, clauorum confixus, immanes beſtias, profundos maris gurgites, membrorum amputationes, exuſtionesq́;, effoſsiones oculorum, extremarum totius corporis partium præciſiones, famem præterea, metalla, vincula propter amorem & deſiderium, quo erga ſuum regem Deum flagrabant, multo plus quàm vllã rem in hac vita vel prẽſtantiſsimam, quàm vllam etiam voluptatem habere iucunditatis exiſtimarunt. Quinetiam mulierum, quæ non minus quàm viri, animis excelſis & conſtantibus erant roboratæ, nonnullę eadem ſubiere certamina quæ viri, pariaq́; virtutis pręmia reportauere: alię ad flagitia corporũ attractæ, maluere mortis diſcrimini vitam, quàm corpus turpitudini obiicere. Aliæ etiam fermè infinitæ quæ ne extremis quidem, vt aiunt, auribus ſtupri minas audire tolerabant, à prouinciarum præſidibus quodque tormentorum genus, & quamque mortis latam ſententiã forti & virili animo ſuſtinuerunt. Itaque hi dei ſummi Imperatoris quaſi anteſignani contra exercitum multos deos colentem firma animorum conſtantia dimicabant. Illi autem dæmones, Dei aduerſarij, & humanæ ſalutis oppugnatores, quouis feroci barbarorũ genere crudeliores, eiuſmodi humani ſanguinis libamentis fuere vehementer delectati. Illorum igitur adminiſtri talia poculenta ex iniuſta cæde hauſta illis propinarunt, iſtúdque tam acerbũ, tamque impiũ epulũ eis ad humani generis appararunt internecionem. His rebus ita conſtitutis, quid tandem Deus, iſtorum afflictorum oppreſſorumque rex, facere debebat? nunquid hominũ ſibi chariſsimorum ſalutem negligere? nunquid familiares ſuos ita ab hoſtibus oppugnatos contemnere? At eo pacto neque ſapiens gubernator dici potuiſſet, ſi nauem profundis & vaſtis fluctibus cum ipſis viris ſubmergẽdam remiſiſſet, nihilque opis ad nauigantium attuliſſet conſeruationem: neque dux acer & fortis, cum ſuos neceſſarios ab hoſtibus opprimi impunè pateretur: quinetiam neque paſtor bonus ſi ſui gregis ouem vnam errore vagari inclementer ſciuiſſet, & non potius cæteris ouibus, quibus erat rectè proſpectum, in loco tuto relictis, nihil non laboris & moleſtiarum quò errantem conſeruaret, ſubiiſſet, atque adeò, ſi fuiſſet opus, cum immanibus belluis quaſi manu conflixiſſet. Verùm vt ſummus omnium moderator Deus ouis rationis expertis nullam duxit curam: ſic omne ſuum ſtudium eò contulit, vt ſuum exercitum, & eos qui erant propter ipſius amorem oppugnati, benignè ſubleuaret: quorum certamina & dimicationes proprietate ſuſceptas beneuolo animo amplexatus, non paucos ex illis qui iter ad ipſum per martyrium faciebant, eximiis victoriæ decorauit coronis, inque cœleſtem angelorum chorum aſcripſit, alios in terra tanquam viua pietatis ſemina reſeruauit ad poſteritatem, vt tum ſupplicij impiis meritò irrogati ſpectatores, tum rerum geſtarum quas oculis aſpexiſſent, narratores exiſterent. Deinde dextera ſua ad hoſtes vlciſcendos porrecta, ſuo ipſius nutu illos ex improuiſo, plagis cœlitùs inflictis inſectatus, penitùs è medio

Venus. Cupido. Iupiter. Ganymedes.

Dæmonibus homines mactandi inſania vnde orta.

Martyrum Chriſti conſtantia.

ſuſtulit:eoſdemq; palinodiã ſcelerũ ab ſe admiſſorũ ſuo ipſorũ ore canere etiã inui
tos coegit. Hos verò qui admodũ abiecti, & ab omnib⁹ erãt pro deſperatis habiti, è

Conſtantinus Dei ſeruus appellari gauiſus.

terra in ſublime extulit. Iſtud magnus ille Imperator Deus cœlitùs trãſegit, Cõſtã-
tinumque ſeruum ſuum(ſic nãque Imperator ob ſingularẽ & eximiam pietatẽ ap-
pellari gaudet)velut armatum ſatellitem planè inexpugnabilem hoſtibus oppoſuit,
eúmq; effecit inimicorum omniũ victorem, atque adeò vnum contra multos exci-
tauit. Nam illi ferè infiniti erant,& multi eorum cum multis malignis dæmonibus
amicitia coniuncti:imò verò non reuera erãt,quia neq; amplius exiſtũt. Hic ex vno
Deo vnus Imperator deſignatus, effigies & imago vnius ſummi omniũ Imperato-
ris eſt. Illi animo impio præditi, pios viros cruentis cædibus è medio ſuſtulerunt:
hic ſeruatoris ſui exemplum imitatus,& hominibus ſolum ſeruandis deditus,etiam
impios ſeruauit,eóſque pietatem & verum Dei cultum perdocuit. Quinetiam hic
vtpote reipſa & veritate victor, duplex illud barbarorum genus profligauit: quip-
pe genus hominum agreſti feritate imbutum, prudentibus conſiliis & hortationi
bus ad eos per legatos miſsis mãſuefecit,principes ipſis potẽtiores coegit agnoſce-
re,& à vita ſcelerata ac fera ad modeſtã ciuilẽmq; traduxit: genus autem dęmonũ
qui oculorum ſenſu minimè percipi poſſunt,crudele illud quidem, & immanitate
efferatũ,re ipſa coarguit repreſsítque,vtpote quod iam olim fuiſſet ab ipſo Deo ſu-

Conſtantini in dæmonib⁹ etiã expugnandis virtus.

peratum. Communis enim totius vniuerſitatis conſeruator, ſpiritus illos qui ocu-
lis cerni nequeunt,vi quadam abſtruſa & recõdita deuicerat. Cõſtantinus autem,
velut ſummi Imperatoris legatus,illos deuictos occupauit: & ſtatuas mortuorum,
qui iam pridem perierant,expoliauit,prædámque victoris Dei ſatellitibus largè li-
beralitérque diſtribuit. Nam cum videret multitudinem,inſtar ſtultorum infantiũ,
laruas plenas erroris ex aurea argenteáque materia effictas fruſtra extimeſcentem,
eas tanquam quoſdam lapides hominibus in tenebris incedẽtibus ante pedes pro-
iectos ad impingendum,è medio tollendas,regiámque viam quæ plana & æquabi-
lis eſt,omnibus in poſterum patefaciendam exiſtimauit. Iſta igitur animo comple-
xus,non armata manu,aut ingentibus copiis ad has res corrigendas ſibi opus eſſe:
ſed vnum & alterum ex illis quos habebat ſpectatos, ad hoc munus obeundum
ſatis habere virium arbitratus eſt· quos quidem vna eadémq; autoritate dignatos,
ad ſingulas nationes miſit. Illi tum ſingulari regis ſanctimonia, tum ſua ipſorum in
Deum pietate freti,per mediam plebem,perq; medium populum multitudine in-
finitum proficiſcentes,in ſingulis vrbibus regionibúſque errorem longinquo tem-

Idolorum & ſtatuarum euerſio.

pore inueteratum omnino deleuerunt. Ac primùm ipſos idolorum ſacerdotes ma-
gna cum irriſione ac turpitudine ſuos ipſorum deos ex tenebricoſis receſsibus in
lucem proferre mandarunt:deinde exteriore illorum effigie detecta,etiam interio-
ris formæ colore obductæ,deformitatem ante oculos omnium ſtatuerunt. Tum il-
lis abraſis,materiæ pars quæ videbatur aliquid habere bonitatis,fornace igníq; pro
barunt,eámq; reſeruarunt in tuto collocatam:quę autem inanis erat, & ad nullam
rem vtilis,ſuperſtitioſis ad memoriam ſuæ turpitudinis largiti ſunt. Porrò autem
hoc quod ſequitur,non multum ſanè ab illo diſsimile,iſtius Imperatoris admirabi-
lis opera geſtum eſt. Poſtquam ſimulachra mortua ex precioſa materia conflata di-
ſpoliauerat,reliquas ſtatuas ad perpetuandam hominum memoriam erectas, quæ
erant ex ære fabricatæ,aggreſſus eſt. Quinetiam deos quos veteres fabulę celebrãt,
capillorum texturis conſtrictos colligatóſque,abripiendos curauit. Præterea regio
ſuo obtutu tanquam clara face accenſa,ſedulò perluſtrauit,ne vllæ erroris reliquiæ
vſpiam deliteſcerent. Quemadmodũ enim aquila in ſuperiora aeris loca ſubuolãs,
res in terra lõgiſsimo interuallo ab ſe diſtantes acutiſsimè cernit:ſic iſte,dum in re-
gali palatio,quod eſt in præclara illa vrbe ab ipſo ædificata ſitum, verſabatur, inde
velut è ſpecula periculoſum quoddam rete,quo animæ hominum illaqueabantur,
in gente Phœnicum latitare diſpexit: nemus videlicet & delubrum, non in media
aliqua ciuitate,non in foro,non in plateis, vt multa quæ in vrbibus ornatus gratia

Veneris fanũ in Libani vertice, à Conſtãtino deletum.

magno ſplendore decorantur:ſed extra ſemitam, extra triuia, extra viam publi-
cam,turpi & flagitioſo Veneris dæmoni,in ſummo vertice montis Libani inter ar-
buſta lõcatum erat,tanquam ſchola nequitiæ iis qui erant libidini dediti, quiq; ni-
mia

mia licentia corpora ſua infecerant, corruperātque. Nam viri quidā molles & effeminati, nō viri reuera, pudore prorſus exuto, inſtar mulierum, turpiſsima contagione ſe inficientes, dæmonem placabant. Quinetiam ſcelerati & nefarij mulierum congreſſus, clandeſtinæ connubiorum corruptelæ, alia denique infanda & turpia facinora in eo delubro, vtpote in loco impuro fœdóq;, admiſſa erant. Nec quiſquā fuit qui in hæc ſcelera animaduerteret, propterea quòd ex viris grauibus honeſtiſq; nemo illuc auderet accedere. Verùm hunc noſtrum eximium Imperatorem, turpia facinora illic edita latêre non poterant. Quæ quidem cùm regia ſua prouidentia diſpexiſſet, indignum cenſuit, vti ſolis ſplendor eiuſmodi delubrum intueretur. Proinde illud vniuerſum cum ipſis ſtatuis & monumentis funditùs deleri mandauit. Extemplò igitur Imperatoris mandato machinamēta, quibus petulans & laſciuus ille error propugnabatur, penitùs euerſa fuerunt. Quippe militum manus loco purgando operam nauauit. Qui autem ad hoc vſque tēpus luxuria defluxiſſent, Imperatoris minis perterriti, continentiam modeſtiamque didicerunt. Ad hunc modum igitur Imperator, tum ſpectra illa improbitatis & nequitiæ, qua hominum animi occæcati fuerant, palàm ſub omnium oculis ſubiecit, tum ſuum Seruatorem omnibus liberè prædicauit. Neque quiſquam erat vel demō, vel ariolus, vel vates, qui aut ſubſidio aliquo efficere, aut vi obſiſtere potuit, quo minus errores ab illo perſpicuè deprehenderentur. Neque mentes hominū in obſcura inſcitiæ caligine amplius volutabātur: ſed ſinceræ pietatis radiis illuminatę maiorū ſuorū ignorationem cōdēnare, illorū cæcitatem cōmiſereri, ſéque ipſas beatas propterea affirmare cœperūt, quòd erāt tam graui errore liberatæ. Itaque hoc pacto Dei præpotētis cōſilio, & Imperatoris opera vniuerſum hoſtium inimicorumq; genus tum cadentiū ſub aſpectum, tum eundem fugientium, exiguo temporis momento omnino fuit extinctum, tandémque tranquilla placidáque pax vniuerſum orbem terrarum occupauit. Neque amplius bella, neque multi dij, neque pugnæ in agris, vrbibúſque extiterunt, ſicut ántè, cum dæmonum cultus vigeret: neque ſanguinis inter homines effuſio, ſicuti quando inſana illa in multis diis colendis amentia floruit.

Iam verò tempus ſe offert noua cum veteribus conferendi, & ſtatū rerum ex deteriore in meliorem conditionem commutatum conſiderandi, ſedulóque expendendi peruidendíque, quo pacto olim porticus, fana, nemora & templa, in ſingulis vrbibus artificioſè extructa elaboratáque eſſent: delubra multis admodum monumentis decorata, creber & celebris de diis ſermo apud tyrannos qui id temporis regnabant. Gentes quoque ac populi ſtatuis in ſingulis agris lociſque, atque adeò in ædibus, in ipſis penetralibus & thalamis erectis patrios ritus & ceremonias cum ſumma obſeruantia executi ſunt. Quibus quidem non is pietatis fructus qui iam nobis obtigit, nimirum pax mutua, quam modò vigere quiſque oculis cernere poteſt: ſed omnia contraria, vt bella, pugnæ, ſeditiones, quibus quidem per totam vitam conquaſſati ſanguine & cædibus inteſtinis ſuas ipſorum regiones compleuerunt. Dij autem quos colebant, quamuis vaticinia, oracula, rerum quoque futurarum præſenſionem & ſcientiam illis penes quos tum erat imperium, multis blanditiis adhibitis pollicerentur: ſuum ipſorum tamen exitum nec præcognoſcere, nec ſibiipſi vaticinari norant. Quod quidem ad errorem & fraudem illorum perſpicuè coarguendam, eſt argumentum planè maximum. Neque præterea quiſquam eorum qui quondam propter oracula in magna habebantur admiratione, Seruatoris noſtri in mundum aduentum, neque nouam diuinæ cognitionis ab eo hominibus propoſitæ prædicationem aliquando prædixit: imò verò neque Pythius ipſe intellexit, neque quiſquam alius ex præpotentium dæmonum numero, aut ſuam euerſionem & vaſtitatem, aut quis eos eſſet expugnaturus præſignificauit, quiſue funditùs eos è medio ſublaturus eſſet vaticinatus eſt. Quis porrò ariolus, aut vates, eorum deorum honores & cultus tum omnino extinctos fore, cum puer quidam in mundo editus eſſet, cognitionemque & ſynceram venerationem ſummi omniū Imperatoris omnibus hominibus traditam fore prędnunciauit? Quis hoc auguſtum imperium pietate eximium, quis iſtum ipſum victorem, quis trophæa ab eo contra dæmones vbique terrarum erecta, quis ſuperborum ſimulachrorum quæ in locis

Deorum & oraculorum gentilium vanitas.

excelſis colebantur, vaſtationem præſciuit? Quis mortua illa veterum Heroum idola, cōflata fore, & ex forma planè inutili in vſus neceſſarios commutata aliquādo præmonſtrauit? Quis ex deorū numero aliquando mentionem fecit ſtatuarum ſuarum, quæ iam ſunt conflatæ, quæque cum omniū irriſione euanuerunt? Quò ſe contulerunt iſtorum propugnatores, vt ſuis ſacris monumentis ab hominibus expugnatis, ſubſidio eſſe non poſsint? Vbínam inquā ſunt, qui antea bellum gererent, nunc verò ſuos expugnatores in tranquilliſsima pace vitam degentes conſpicētur? Quò tandem ſe receperunt, qui his tanquam diis confiſi, inaniq; adducti perſuaſione, animos ita ſuſtulerunt, vt non ſolum niterētur errorem ad ſummum perducere, verumetiam bellum minimè denunciatum indictúmue contra veritatis defenſores ſuſciperent? Certè miſeri miſerè & infeliciter perierunt. Quem locum iam occupat turba Gigantum qui cum Deo bellum gerebant? vbi draconum ſibila, qui linguas exacuentes, impias voces in ſummū rerum omniū gubernatorē iaciebant? Illi profectò multitudine deorum cōfiſi, & effigies mortuorum in ſtatuis in animis expreſſas, in bello tanquā propugnacula proferentes, ipſi cum ingentibus copiis à Deo totius vniuerſitatis moderatore profligati conciderunt. Hic noſter lorica pietatis ſeptus munitúſque, ſalutari & vitali ſigno crucis, veluti terriculo propugnaculóque malorum aduerſariorum multitudini oppoſito, ab hoſtibus, à dæmonibúſque victoriam reportauit. Deinde grata animi voluntate inductus, preces ad gratias agendas, Deo authori victoriæ impertiit, claráque voce, atque adeò columellis erectis, omnibus hominibus hoc ſignum triumphale prædicauit: inque media vrbe quæ omnium princeps eſt, hoc inſigne trophæum contra omnes hoſtes erexit: edixítque palàm, vt omnes hoc ſalutare ſignum, quod nulla vetuſtate confici delerique poteſt, cùm Romani, tum totius orbis terrarum imperij munimentum agnoſcerent. Quod quidem cùm omnes homines ſcire, tum milites in primis docuit: eóſque debere non in haſtis, aliſue armis, cuiuſcunque generis illa eſſent, neque in corporum robore ſpem ponere: ſed Deum omnium rectorem cùm boni cuiuſque, tum ipſius victoriæ largitorem confiteri. Quare ad hunc modum Imperator (ô res auditu propè incredibilis) ſuo exercitui precandi diſciplinæ magiſter factus eſt, piáque orandi præcepta Sacrarum literarum inſtitutis conſentanea congruentiáque tradidit. Primùm, vt in ſublime ad cœlum manus tenderent: deinde, vt ſurſum ad regem cœleſtem oculos mentis ſubleuarent, eúmque, vtpote victoriæ datorem, omnium conſeruatorem, cuſtodem & adiutorem, precibus inuocarent: tum vt diem Dominicam precibus conuenientem, præcipuā reuera, primam & maximè ſalutarem, denique nomen ab eo duxiſſe, qui eſt lucis, vitæ, immortalitatis & omnis boni author, exiſtimarent. Quinetiam ille ipſe ſibi præceptionū ſalutarium doctor factus, in ipſius regiæ penetralibus Seruatorem ſuum veneratur, & interdum precibus diuinos cultus exequitur, interdū Sacris literis audiendis mentem ſuam erudit. Qui autē illi miniſtrant, inſeruiúntque, ſunt homines Deo conſecrati: qui verò cuſtodes totius palatij, ſunt viri vitæ grauitate & virtute eximij: qui denique ſtipatores ſatellitéſque ad corporis defenſionē deſignati, firmis ſingularis beneuolentiæ armis ſepti, Imperatorem ſibi piè religioſéque viuendi magiſtrū exiſtere profitentur. Imperator autem triumphale ſignum honorat, diuinitatem quæ in eo eſt, re ipſa expertus. Nam iſto, hoſtium multitudines in fugam verſæ: iſto, Dei aduerſariorum inanis oſtentatio cōpreſſa: iſto, petulātes maledicorū impiorumque linguæ ad ſilendum compulſę: iſto, barbara hominum genera ſubiugata: iſto, poteſtates dæmonum aſpectum fugientium abactæ: iſto, ſuperſtitioſæ aſtutiæ & erroris ludibria refutata. Iſti denique cumulatam omnium bonorum quibus fruimur, expletionem acceptam referens Imperator, columelas triumphales, quibus illius decus illuſtretur, vbique terrarum collocauit. Quinetiam eccleſias, templa, ædes ſacras, ſumptibus ad eam rem liberali & regia manu ſuppeditatis, extruendas mandauit. Itaq; extēplò magnifica Imperatoriæ magnificētiæ opera in mediis prouinciis vrbibuſq; ſunt, exiguóque temporis ſpacio in luce & oculis omnium gentium collocata: quæ quidem tyrannidem impiorum perſpicuè coarguerunt. Nam hi paulo antè mentis quadam inſania ad bellum cum Deo gerendum impulſi, virus

Conſtantini de hoſtibus Chriſti, & dæmonibus victoria.

Crucis trophæum à Cōſtant. erectum.

Precandi Deū diſciplina à Conſt. tradita.

Conſtātini miniſtri, cuſtodes, ſatellites qui.

Crucis ſigni virtus.

Templorum extructiones.

Tyrannorum rabies & interitus.

acerbitatis & maleuolentiæ ſuæ contra inanima eccleſiarũ ædificia (contra Deum enim non poterant) inſtar canum rabie furentes euomuerant: in quibus è ſublimi ad ſolum deturbatis, ex ipſiſq; fundamentis cõuulſis, ſpecies vrbis ab hoſtibus captæ euidenter expreſſa eſt. Hæc ab illis ſcelerum peracta fabula, in qua Deum oppugnare aggredientes, cõfeſtim amentiæ ſuæ pœnas dederunt. Nam vixdum breue temporis curriculun præterierat, cum procella cœlitùs importata vno momento obruti, extinctiq; fuere: adeò vt neq; genus, neq; ſemẽ, neq; vel minima memoriæ eorum ſignificatio inter homines remaneret, ſed omnes (licet permulti eſſent) plagis diuinitùs inflictis excruciati, oppreſsiq; interirent. Atque illi ob rabiem contra Deum accenſam, talem habebant exitum. Hic verò noſter Conſtantinus, ſolus ſalutari Crucis trophæo nixus, neq; tamen ſolus (aderat namque illi, opémque ferebat, qui ſolus & verus Rex eſt) templa noua, illis quæ antè diruta erãt multo pręclariora exædificauit, poſterioráq; prioribus longè illuſtriora reddidit. Ac primum Conſtantinopolim variis Dei exornauit eccleſiis: deinde vrbem totius Bithyniæ facilè principem ampliſsimo pulcherrimóque tẽplo decorauit: tum primarias cæterarum gentium ciuitates illuſtrauit ornamentis non diſsimilibus duóque monumenta præ cęteris eximia in Oriẽte cõſtruere aggreſſus eſt: alterũ in Palęſtina, propterea quòd inde tanquã ex fonte ſalutaris fidei Chriſtianæ riuus ad omnes gentes promanauit: alterum in metropoli Orientis quæ nomen traxit ab Antiocho, in qua tanquam in vrbe illius gentis ac regionis præcipua, eccleſiam tum egregiam propter magnitudinem, tum propter pulchritudinem cum primis eximiam, Deo dicauit. Vniuerſum templum longis porticibus extrinſecus adiectis circumdedit: ſanctuarium autem interius ad infinitam erexit altitudinem, illudque forma ſolij octangularis variauit: multis ędiculis, exedriſque vndique conſtructis circunſepſit: variis denique cuiuſque generis decorauit ornamentis. Iſta quidem ad hunc modum erant à noſtro Imperatore confecta. Quæ autem ſequuntur, in Paleſtina ab eo etiam geſta fuere. In media vrbe quæ apud Hebræos primas obtinẽt, non modò eccleſiam ampliſsimam, quæ ad memoriam ſalutaris Chriſti paſsionis ædificata fuit: verumetiam templum ſanctum ſalutari ſigno Crucis dedicatum, magnificis & ſumptuoſis inſignibus exornauit. Quinetiam monumentum Seruatoris, quod ſempiternæ memoriæ commendandum eſt, illiuſq; trophæa contra mortem ſtatuta, ornamentis quæ dicendo exprimi non poſſunt, cohoneſtauit. Tria præterea loca tribus myſticis noſtræ ſalutis antris nobilitata, amplis & eximiis illuſtrauit ædificiis. Primùm illi antro in quo Chriſtus mundo primùm apparebat, debitum decus impertiit. Deinde, ad illius antri memoriam, vbi poſtremò aſſumptus eſt, in mõtis iugo monumentum præclarum extruxit. Ad extremum, antrum illud inter hæc duo interiectum, vbi Seruator totius ſuæ paſsionis quaſi certamen obibat, victoriamq; mundo ſalutarem ab hoſtibus reportabat, templo extructo illuſtre reddidit. Iſta omnia antra Imperatoris opera & labore magnificum ſplendorem ſunt conſecuta. Qui & ſalutare Crucis ſignum omnibus prædicat: & Deũ, qui eius pietatem largè remuneratus eſt, omnem ſuam familiam, ſuámque ſedem imperatoriam amplificare, imperij tempus longo annorum curriculo ſtabilire, ſuiſq; probis liberis, ipſi generi, & ſucceſsione eiuſdem, fructus virtutis apud ſe recõditos habere, ingenuè agnoſcit. Porrò autem hoc potentiam Dei, qui omnium cẽſor eſt, quem Conſtantinus colit, manifeſtò declarauit, quòd iuſticiæ quaſi talenta ex æquo diſtribuens, debita compẽſatione vtrumque hominũ genus remuneratus eſt. Nam illis qui eccleſias expugnauerant, euerterantq;, iuſta merces impietatis e veſtigiò inflicta: quippe ſtirpe generis, ædibus, laribus familiaribus, hac luce deniq; extemplò priuati fuere. Hic autem, qui ſuum dominũ variis pietatis honorarit officiis, & interdum ædes planè regias ad eius gloriã illuſtrandam erexerit, interdũ ſacris monumentis vbiq; terrarum collocatis, ſuis illum cõmonſtrarit ſubiectis, Deũ reuera & familiæ & regni & generis conſeruatorem ac cuſtodem reperit. Hoc pacto igitur præclara Dei facta per diuinã ſalutaris ſigni Crucis virtutẽ omnibus propoſita ſunt ad intuendum. De cuius laudibus, his qui ſe Sacrarũ literarũ profeſsioni conſecrauerint, amplius dicendi campus ſuppetit. Nam hoc ſalutare ſignum re-

Conſtantini ſtructura præcipuéque templorum.

Templi Antiocheni ſtructura.

Item Hieroſolymitani.

Crucis ſignum ſalutare.

uera fuit(eſt quidem iſtud & incredibile dictu, & cogitatu planè admirabile)quòd ſolū ſimulac in terris viſum fuit, omnes cōmentitias fabulas quæ ab initio de diis confictæ fuiſſent,omnium oculis ſubiecit: & ſicut errorem tenebris obruit, & obliuione,ſic lumen mēte ſola perceptum,quo hominum animi illuſtrantur, vnū videlicet ac verum Deum omnibus patefecit. Quocirca quiſque ad Deum opt.max. totus conuerſus, in mortuorum ſimulachrorum vultus expuit, execrabiles ritus quib.dæmones coli ſolebant,pedibus cōculcat,inueteratum errorem à maioribus traditū irridet. Qui autem Sacrarum literarum quaſi ſcholas vbiq; hominibus aperiunt,hi illos perquam ſalutaribus præceptis erudiunt, vt deinceps neque creaturam quæ oculis corporis cernitur,ſuſpiciāt ac venerētur:neq; obtutu ſurſum ad ſolem, lunam & ſtellas ſublato,in eorum admiratione hærerent: ſed qui ſupra has res domicilium habet,quique ſub aſpectum non cadit,eum conditorem vniuerſi fateantur, eum ſolū cultu & veneratione proſequi diſcant. Iſtud igitur eximium & admirabile Crucis ſignū tot tantorúmq; bonorū hominibus cauſa extitit, cuius vi & facultate,quæ praua erant,ſublata ſunt:quæ autem antè non erant, iam apud omnes claris pietatis radiis elucent. Nam præcepta, monita, hortationes ad vitam modeſtè piéque degendam omnium gentiū auribus inculcātur,ipſéque Imperator idem ipſum prædicat. Atque hoc certè cum primis admirandum videtur,quòd tātus ac tam præpotens princeps,velut ſummi Imperatoris Dei propheta clariſsima voce vniuerſo mundo clamat:omnéſque qui ſunt in ipſius ditione,quiq; ipſius cura operáque aſsiduè paſcūtur,ad veri Dei cognitionem inuitat. Quinetiam in media regia,non vt antè fieri ſolet,ſtultæ ac vanæ impiorum hominum turbæ,ſed ſacerdotes & adminiſtri Dei pietate inſignibus egregiè ornati,præclaris hymnis decantatis conuentus celebrant: vnus Deus moderator vniuerſitatis, omnibus annunciatur. Euangelicus ſermo, qui omnia bona nobis pollicetur, humanum genus Deo omnium rectori coniungit: Patrem cœleſtem filiis ſuis, qui ſunt in terra, propitium & beneuolum eſſe oſtendit. Eum chori triumphalibus cantilenis cuiuſque generis celebrāt:eum vniuerſum mortalium genus vna cum cœleſtibus angelorum turmis reſonat:ei animi rationis compotes, corporibus, quibus circumcluſi ſunt;tanquam inſtrumentis muſicis, hymnos decoros & eximios, diuináſque laudes concinunt. Quinetiam qui Occidentem incolunt, pariter cum his qui in locis verſus Orientem habitant, ad eum eodem temporis momento collaudandum, ipſius præceptis perdocti ſunt. Et qui verſus Boream domicilia rerum ſuarum collocarunt,ſimul cum illis qui regiones verſus meridiem accolunt,vno concentu eum prædicant: pium viuendi genus conſectantur, iiſdem moribus & inſtitutis inſtructum:vnum Deum patrem omnium gubernatorem prædicatione efferunt: vnigenitum eius filium,Seruatorem noſtrum, omnium bonorum authorem profitentur: vnum etiam Imperatorem,orbem terrarum moderantem,pioſq; eius filios Cæſares agnoſcunt. Iſte verò,non aliter atq; ſapiens gubernator in alto loco conſtitutus,ſublimis tranat,æuumque noſtrum regit:ac recto curſu incedens,clauum tenet:& omnes qui ipſius parent imperio, ſecundo vento ad tutū & tranquillum portum perducit. Atque Deus ipſe,qui ſummus omnium Imperator eſt, vt in hac vita dextera ſua ad opem illi ferendam cœlitùs demiſſa,omnium inimicorum aduerſariorúmque effecit victorem,imperiique principatum longinquo annorum circuitu amplificauit: ſic poſt diſceſſum è vita, illum bonorum multo præſtabiliorum participē facturus eſt,réque ipſa promiſſa ſua ei cumulatè præſtaturus: de quibus accuratè diſſerere præſens tempus non ſinit,ſed vſque eò expectandum,quoad illò fuerimus profecti: quandoquidem cœleſtia præmia, neque mortalibus oculis poſſunt,neque auribus corporeis omnino comprehendi.

Regia Conſtātini diſciplina.

Sequitur iam vt tibi, (Conſtantine victor illuſtriſsime)in hac tua regia, diuinarum arcanarúmque literarum myſteria de ſummo omniū Imperatore Deo tradita,ex ſcripto recitemus:non quò te rebus ſacris inſtruamus,qui ſapientiam à Deo didiceris:neque quò tibi ſecreta Dei aperiamus conſilia, cui Deus ipſe multo antè quàm nos verba apud te facere aggreſsi ſumus, non ab hominibus, neque per hominem,ſed per ipſum Chriſtū communem omnium ſeruatorem,pérque diuinam ſuam

ſuam viſionem, quæ ſæpenumero tibi illuxerit, occultas inuolutáſque ſacrorũ myſteriorum notiones patefecerit, reſeraritq́: ſed quò imperitos homines ad lucẽ cognitionis deducamus, tuorũque piè & ſanctè factorũ rationes cauſáſque ignaris & inſciis perſpicuè proponamus ad contemplandum. Nam tametſi quæ ad ſummi huius vniuerſitatis moderatoris Dei cultum & honorem illuſtrandum in dies per totum orbem terrarum à tua virtute præclarè geruntur, omnium mortalium celebrantur ſermonibus: tamen monumenta quæ in noſtra patria, Palæſtinam dico, inq́; ea ciuitate* vnde ſalutaris Dei ſermo velut ex fonte ad omnes homines profluxit, ſunt tuo propugnatori ac ſeruatori ad gratias illi agendas collocata: trophæáq́; victoriæ contra mortem partæ in eccleſiis & tẽplis Deo conſecratis erecta: excelſa denique, eximia, magnifica, & verè regalia opera ex tua regali mẽte profecta, & ad ſalutarem immortalitatis memoriam extructa, cauſam, quæ te ad veram pietatem colendam impulerit, in luce atque in oculis omnium defigunt. Atque vt alij virtute & inſtinctu ſacri Spiritus illuminati, res verè diuinas intelligunt, agnoſcuntque, téque iurè propterea & admirantur, & beatũ prædicant, quòd mens tua & appetitio ad has res gerendas diuinitùs incitata fuit: ſic nõnulli, qui ſunt rerum diuinarum penitùs ignari, inſtitutum tuum pro inſcitia, ludibrio & cachinno ducunt, quippe indecorum, & minimè omnino conſentaneum putant, vt tam potẽs Imperator ſuũ ſtudium & operam ad monumenta ac ſepulchra corporum mortuorum conſtruẽda conferat. Quinetiam dixerit aliquis, An non ſatius eſſet patrios ritus & inſtituta ſeruare, & heroas ac deos qui à ſingulis gẽtibus coluntur venerari, eoſque minimè illarum calamitatum cauſa, quas nuper acceperint, aut deteſtari aut fugere? Aut enim illos perinde atque hunc* preſertim, cum earundem calamitatum cum illis ſit particeps, in deos reponere debemus: aut ſi illi propterea ſint abiiciendi quòd rebus incommodis & aduerſis, vt captus hominum fert, obnoxij ſunt, eadem de iſto ſententia meritò ferenda eſt. Iſta fortaſſe aliquis eorum, ſuperciliis admodum contractis, dixerit: qui quidem & ſua opinione ſibi videtur ſapiens, & ſuam inanem inſolentiam arroganter oſtentat. Atque benignus clementiſsimi patris filius, Dei ſermo, non huic ſolum, ſed aliis omnibus qui per errorem lapſi ſunt, inſcitiam condonat: à quo etiam piæ exercitationis & doctrinæ præcepta, per vniuerſum orbem diſſeminata: à quo homines in regionibus quibuſque, in vicis, agris, ſolitudinibus & ciuitatibus habitantes, vndique ad diuinarum rerum diſciplinam perdiſcendam enixè accerſiti: à quo tanquam à miſericordi ſeruatore & medico animorum, Græci ſimul & Barbari, ſapientes & inſipientes, pauperes & diuites, ſerui & domini, principes & ſubiecti, impij, iniuſti, imperiti, flagitioſi, blaſphemi ad Dei cultum accedere, maturaréque iuſsi. Nam ſcelerum quæ iam antè admiſerint, ſe obliturum denuncians, clara voce ſic clamat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Et rurſus: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Cauſámque adiungit: Non enim eſt opus valentibus medico, ſed malè habentibus. Et alibi: Nolo mortem peccatoris, ſed vt ſe pœniteat. Hinc verò ei qui cauſas rerum ſuprapoſitarum peruidet, cogitatio ſubit tum ad aſſentiendum ſolum Imperatorem noſtrum inſtinctu quodam, qui ſupra hominem putandus eſt, res diuinas didiciſſe: tum ad modum pietatis eius vehementer admirandum: tum ad credendum, illum non ſine impulſu diuino, imò verò Dei optimi maximi reuera afflatu, cuius ſpectatum famulum, bonorumq́ue miniſtrum ſe eſſe gloriatur, in monumento illo ſalutis & immortalitatis extruendo operam & laborem ſuum collocaſſe. Hæc tibi, Imperator potentiſsime, grata in primis & iucunda eſſe pro certo perſuaſus, rerum piè & religioſe abs te geſtarum rationes cauſáſque hoc præſenti ſermone omnibus explicare conſtitui, quippe optaui me eſſe & mentis tuæ interpretem, & quaſi nuntium animi tui ſanctiſsimi, quo omnia illa quæ diſcenda ſunt, impertiam cuique deſiderio flagranti cognoſcendi verba ac promiſſa virtutis Dei, & Seruatoris noſtri, propter quæ ille qui erat ante omnia ſecula, vniuerſitatiſque curam & moderationem habebat, tandem è cœlo ad nos deſcendit: propter quæ naturã humanam induit, propter quæ denique morti ſe obtulit: atque non ſolum vitæ immortalis,

*Hieroſalem.

* Chriſtum intelligit.

Matt. 11. Matth. 9. Ezech. 18.

quæ deinceps futura eſt, & à mortuis reſurrectionis, cauſas, verumetiam certas demonſtrationes, perſpicuáque documenta illis qui adhuc earũ rerum cognitione egeant, commonſtrauit. Verùm tempus poſtulare videtur, vt hoc loco de his diſſerere ingrediamur. Illi quidem qui cultum fabricatoris mundi & vniuerſarum rerum moderatoris Dei, ad res ab eo procreatas transtulerint, & ſolem, lunã, cæteráſque mundi partes, atque adeò prima elementa, terram, aquam, aerem, ignẽ pari veneratione cum eorum effectore & opifice obſeruarint, réſque iſtas appellarint deos, quæ neq; extitiſſent vnquam, neq; eſſentiam noménve habuiſſent, niſi verbo Dei quo mundus conditus eſt, in lucem editæ fuiſſent, perinde feciſſe mihi videntur, atqui hi qui architectũ magnificorum operum quæ in regia cernũtur, contemnunt, & tecta, muros, picturas quoque in eiſdem magna colorum & artificij varietate colluſtratas, inaurata etiam opera, lapidumq; cælaturas admirãtur: illíſque ipſis tum honorem artificis, tum nomen attribuunt, cum æquum & conſentaneum ſit non rebus illis ſub aſpectu ſubiectis, ſed ſoli earum architecto cauſam admirabilitatis aſcribere, & multiplicia eſſe ſapientię opera confiteri, eumque ſolum ſapientem, qui tam multis operibus, vt talia ſint, cauſa & author exiſtat. Quinetiam illi nihil à pueris admodum infantibus differre vidẽtur, qui lyram ſeptem chordarum inſtrumentum, ſuauem planè concentum fundens, admirãtur: cõpoſitionis autem quæ in eo cernitur, inuentorem & artificem minimè propter ſapiẽtiam ſuſpiciunt. aut qui neglecto duce, qui in bello gerendo victoriæ author fuit, haſtam & ſcutum triumphalibus coronis decorare ſtudent: aut qui in ciuitate forum, plateas, ædificia, templa inanima, & gymnaſia pari honore afficiunt, cum potente rege qui tam illuſtrem & regalem ciuitatem condiderit: præſertim cum non columnas, neque lapides, ſed ſapientem conditorem, qui tale opus conſtruendum, & præclaris inſtituendum legibus curauerit, ſuſpicere venerarique oporteat. Eodem modo illi qui hoc vniuerſum oculis corporeis contemplantur, non ſoli, neque lunæ, neque vlli alij corpori cæleſti cauſam illius debent attribuere, ſed hæc omnia ſapientiæ opera confiteri: horum effectorem & opificem celebrare, eum honore & cultu proſequi, aliis rebus vniuerſis pręponere, & ex iſtarum rerum aſpectu ſummum omniũ moderatorem Dei ſermonem, qui non amplius oculis coporis cerni poteſt, ſed ſola mente ſincera ac pura percipitur, cum omni animi affectione ac ſtudio diuinis laudibus ornare, ſanctéq; & auguſtè colere. Nam nemo aliquando ſapientis & periti vel oculos, vel caput, vel manus, vel pedes, vel reliquas partes, quę in humano corpore hærent, ſapiẽtes dixerit: tantum abeſt vt pallium, quo circumueſtitur, aut domus ſupellectilem, aut alias res ad vſum neceſſarias, ſapiẽtes appellarit: ſed prudẽs quiſque mentẽ ab oculis & aſpectu ſecluſam admirari & ſuſpicere voluerit. Qua ratione inducti, vnigenitum Dei ſermonem, quem nullus oculorum ſenſus & obtutus capere poteſt, quiq; hanc vniuerſitatem & decora ſpecie exornat, & prouidentia moderatur, præ operibus totius mundi in cernendi ſenſum incurrentibus (quæ quidem corpora ſunt, & ex vna eademq; materia concreta) in ſumma admiratione habere debemus: quem omnium conditor, omnem eſſentiam longiſsimè ſuperans, ex ſe ipſe genuit: ducem & gubernatorem huic vniuerſitati pręfecit. Nam cum fieri non poſſet, vt hæc fluxa & fragilis corporum eſſentia, naturáq; animantium rationis participium ad Deũ patrem rectorem vniuerſi, propter incredibilem illam excellentiam, qua ab eo ſuperatur, appropinquaret: (ille enim ingenitus eſt, longiſsimè ſupra huius vniuerſitatis verticẽ ſitus, qui verbis exprimi, ad quẽ accedi appropinquaríue non poteſt: qui lucem inhabitat inacceſsibilem, vt Sacræ loquuntur literæ: hæc autẽ ex nihilo concreta eſt, lõgiſsimo & maximo interuallo ab illa natura quę minimè genita fuit, diſtincta diuiſaq;) nõ ſine cauſa Deus pater moderator vniuerſi, vtpote clemẽtiſsimus, diuinũ & potẽtiſsimũ eius vnigenitũ ſermonẽ, qui ꝓximus & intimus illi eſt qui arcanorũ eius cõſiliorũ particeps eſt, qui ſe ad nos à ſummo illo paradiſi faſtigio delapſos benigniſsimè demiſit, noſtræque naturæ fuit quodãmodo cõformatus, mediatorẽ interpoſuit. Nã neq; piũ ſanctũúe reuera fuiſſet, illũ ſummũ omniũ gubernatorẽ, Deũ patrẽ, cũ caduca materia, mortaliſúe corporis natura copulaſſe. Quaꝓpter Dei ſermo huius vniuerſitatis gubernacula promiſcuè

Dei ſermo vnigenitus Chriſtus, rerum omnium, totiúſque vniuerſi gubernator.

1. Timoth. 6.

la promiſcuè ſuſcipiēs, eiuſq; quaſi habenas manu prehēdēs, facultate quadā diuina, & ab omni cōcretione mortali libera regit, ducit, & quatenus ipſi videatur cōſentaneū, ſumma cum ſapientia moderatur, huius ſermonis vis ac potentia hinc liquido conſtare poterit. Nam ſi illæ mundi partes, quas prima elementa vocare ſolemus, terram dico, aquam, aerem, ignē, quaſq; oculis cernimus, eædem per ſe cōſiſtant: ſi vna omnibus rebus ſubiecta eſſentia, quam πανδοχον, id eſt omnium capacem, quam matrem, quam denique nutricem philoſophi, in his rebus deſcribendis diſerti, appellare cōſueuerunt: ſi eadē ipſa forma ac ſpecie careat, ſi omnino animæ rationiſque expers ſit, vnde ornatus, dixerit aliquis, ei ingeneratur? Vnde elementorum in ea diſtributio? vnde rerum contrariarum concurſus & cohærentia? Quis grauem terræ molem in humida natura natare vehíque præcepit? Quis naturam aquarum deorſum labētem, retrò contrario motu cieri, & ſublimem in nubibus ferri compulit? Quis ignis naturam & vim ſic compreſsit, vt in lapidibus deliteſceret? quiſue eam cum rebus natura contrariis commiſcuit? Quis frigidum aerem cum vi ignea copulauit, pugnáque mutua dirēpta, eas res quaſi reduxit in gratiam? Quis mortale genus ſucceſsionis ſerie excogitata, ad immenſum æuum inſtar vitæ immortalis propagauit? Quis ita marem & fœminam formauit, quiſue ambos ſic vno conſenſus colligauit vinculo, vt omnia animalia ab illis principium ſui ortus ducerent? Quis ſemen, cuius natura caduca, fœda & fluxa eſt, ita immutauit, vt animãs ab eo ederetur? Quis has res omnes, aliáſq; infinitas, quæ multo plus habent admirationis, etiam adhuc efficit? Quis ſingulis diebus, atque adeò horis, harum rerum ortus maturitatéſque occulta & recōdita vi perficit? Certè iſtarū vniuerſarum admirabilis Dei ſermo eſt author, & cauſa reuera exiſtimandus. Nam hic omnipotens & verus Dei ſermo per omnia ſe diffundēs, & ſurſum in ſublime, deorſum autem in profundum ſe facultate quadam corporis experte porrigens, & in latum longúmque per hanc vniuerſitatē pertinens, eam quaſi larga manu comprehēſam cōtinet, conſtringitq;: ſéque ipſe velut inſtrumentū, quo vndique in vnū compingitur, in eo defigens, eſſentiam corporum ratione, forma ac ſpecie carentē, vi quadam ſolertiſsima, exquiſitiſsimáque torquet, verſátque: & ea quæ ſunt admodum diſiuncta, tanquam lapidibus frōtatis ex vna parte operis ad alteram pertinentibus in vnum cogit. Ipſum etiam ſolem, lunam, & cætera cœleſtia luminaria ratione quadam inexplicabili gubernans, ad totius vniuerſitatis commodum quaſi manu ducit. Idemque Dei ſermo in terram ſe demittens, varia cuiuſque generis animalia, multiplices quoque, & ad aſpectum præclaras plantarum formas procreat. Quinetiam in profundos maris receſſus penetrãs, natantium belluarum genus effinxit: ibíque infinitas & innumerabiles animantium omnis generis formas ac differentias progignit. Idem etiam ea quæ ſunt in vtero concepta, intus tãquam in officina naturæ perficit, animaliſque formam illis impertit. Idem porrò fluitantem & grauem humidæ eſſentiæ naturam, primùm in ſublime tollit, deinde mutatione quadam dulcem efficiens, in terram moderato lapſu demittit, temporibuſque certis ac definitis eam ſubminiſtrat: atque velut optimus agricola, agros commodè rigat: & humido cum ſicco temperato, eos rebus cuiuſque generis æquabili diſtributione concinnat, modò venuſtis floribus veſtiendo, modò herbarum formis cuiuſque modi illuſtrando, modò ſuauibus odoribus condiendo, modò variis fructuū generibus decorando, modò denique ſapores ex illis ad guſtum hominum oblectandum largiendo. Sed quid eſt quamobrem ipſe ſermonis Dei virtutes perſequi audeam, præſertim cum earum vis omnem mortalem cogitationem longè ſuperet: rémque, quam nemo efficere aut conſequi poſsit, aggrediar? Hunc quidem alij naturam vniuerſi, alij totius mundi animam, alij fatum, alij ipſum ſummum omnium moderatorem Deum nominare ſolent: reſque inter ſe diuerſiſsimas longiſsiméque diſtantes, neſcio quo pacto permiſcendo, ipſam ſummam patris virtutem, quæ cuncta moderatur, quæque ingenita eſt, e ſublimi in terram depreſſam, cum corporibus ac caduca materia commixtam, & inter res mortales & immortales mediam interiectam volutari aſſeuerant. Atque hæc quidem iſti ad hunc modum.

Sermo Dei rerum omnium creator.

Dei ſermo omnium bonorum author & cauſa.

Diuina autem Sacrarum literarũ doctrina, eum ſummum omnium bonorũ authorem & cauſam eſſe, omnem humanam cõprehenſionẽ ſuperare aſſerit: & propterea neque verbis deſcribi, neque oratione exprimi, neque nomine appellari, neque voce proferri, neque vlla cogitatione percipi poſſe, neque corporibus, neque cœlo, neque ęthere, neq; vlla parte vniuerſi circumſcriptum eſſe, ſed vbiq; & extra omnia in arcanum & inexplicabilem quendam cognitionis receſſum abditum & abſtruſum. Hunc ſolum verũ Deum agnoſcendum diuina tradunt eloquia, qui & ab omnia eſſentia corporea ſecretus eſt, & ab omni ſeruili miniſterio alienus. Quapropter ex ipſo omnia, non autẽ per ipſum extitiſſe dicuntur: ſed ipſe velut imperator intus in reconditis & inacceſsis adytis, lucem inhabitans perpetuò inacceſsibilem, ſola libera & voluntaria ſua potẽtia omnia moderatur ac regit. Nam eo volẽte exiſtit, quicquid exiſtit: & eo nolente, non exiſtit. Vult autem omnia bona, quoniam ipſum bonum reuera ille ipſe eſt, Deus autẽ ſermo, per quem omnia, ab omni æternitate à benigno patre, tanquam à perenni & immenſo fonte inſtar fluuij erũpens, fluit, omninóque ad communem rerum vniuerſarum ſalutem & cõſeruationem dimanat. Atque vt exemplo in communi vita poſito rem ante oculos ſtatuam:

Mens.

mens noſtra (quæ in cernendi ſenſum minimè cadit, quamque quæ nam & qualis eſſentia ſit, nemò homo vnquam nouit) velut rex, qui intus in ſecreto ſuo cubiculo ſe continet, ſola quæ agenda ſint, cõſilio prouidet: oratio, quæ ex ea ſata egreditur, & ex eius receſſu non aliter quã ex parentis gremio ratione planè ineffabili, & vi quadam, quæ verbo explanari nequit, edita eſt, prima paterna ſenſa & cogitationes omnibus denunciat, eáque quæ erant in paternis penetralibus deliberata palàm prædicat, réque ipſa efficit vt cõſilia parentis ad omnium aures perueniant, deinde qui orationis ſunt facti participes, vtilitatem & fructum inde percipiunt. Et tamen mentem quæ eſt in occulto abdita abſtruſáque, quæ quidẽ orationis parens eſt, nemo vnquam oculis aſpexit. Eodem modo (imò verò nulla imagine aut exemplari deſcribi poteſt) perfectus Dei omnium regis ſermo, vtpote vnigenitus patris filius, qui neque ex prolatione conſtat, neque ex ſyllabis, nominibus, aut verbis efficitur, neque voce aeris adiumẽto efficta formatáque exprimitur: ſed Dei omnium rectoris viuus & efficax ſermo eſt, & cum eo eſſentia ſubſiſtit, tanquã virtus Dei, & Dei ſapientia ex patris diuinitate & regno egreditur: quiq; bonũ boni patris germen, & communis omnium ſeruator eſt, omnia quæ ſunt vitæ participia ſuæ gratiæ fluentis perfundit, & rationis, ſapientiæ, lucis, & omnium bonorum quaſi riuos ex ſua ipſius plenitudine deducens, non modò ea quæ ipſum quodammodo contingunt, inque proximo ſunt poſita, rigat: verumetiam quæ longo interuallo diſtãt, inque terra, mari, aut ſi quæ alia ſedes domiciliúmue rerum vſquam ſit, verſantur. Quibus vniuerſis fines, regiones, leges, & certas velut hæreditates præſcribit: ſuáq; regia poteſtate, ea quę apta cõuenientiáque ſunt, ſingulis tribuit, ſuppeditátque: & nõnullis orbes illos qui mundi verticem ſuperant, aliis ipſum cœlũ, quibuſdam ſedes æthereas, multis aerem, nõ paucis terram ad incolẽdum aſsignat: deinde hinc in alia loca turſus transfert: ſingulas animantium vitas accuratè diſtinguit, indoles & conſuetudines morum alias aliis impertit. Victum & alimentum non modò quibus inſit ratio, ſed his etiam quæ eadem careant, quæq; ad vſum eorum quæ habẽt rationem procreata ſint, præparat: & his vitæ mortalis & caducæ largitur vſuram, illa immortalis vitæ participia reddit: omniáq; pro ſuo arbitratu, vtpote Dei ſermo, efficit: omnibus pręſtò adeſt, omnia diuina vi tranat: & obtutu in ſublime ad patrem ſublato, pro illius volũtate ac nutu res inferiores, & quæ ipſi ſubſtratæ ſunt, aptè & conuenienter, velut cõmunis omniũ cõſeruator, gubernat: ſéque mediũ quodammodo interponit, & eſſentiam quæ ortum habet, cum ea quæ æterna eſt, coniũgit. Quippe idem ipſe Dei ſermo eſt tanquam firmum vinculum interiectum, quo ea quæ intercapedine diſtant, tum colligantur, tum impediuntur, quo minus longius alterum ab altero dilabantur. Hic prouidentia eſt, qua res cunctæ adminiſtrantur: hic curator & rector vniuerſi, hic vnigenitus Dei filius ex Deo patre genitus, Deus verbum. Nam in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt, ſicut

Oratio mentis filia.

Dei ſermo qui & vnigenitus filius.

Ioan. 1.

ſicut ſacrę Diuinarum ſcripturarum voces docent. Hic communis omnium ſator, cuius vi res vniuerſæ oriuntur, pubeſcũt: & imbribus ab eo demiſsis, in omne tempus irrigatæ, recentem ac nouam in dies viriditatem & pulchritudinem inſignem vniuerſitati afferunt. Hic vniuerſitatis quaſi habenis manu prehenſis, eam paterno nutu recto curſu ducit, ingensq́; totius mundi velut nauigium gubernat, regitque. Igitur ſummus omnium moderator, filiũ vnigenitũ, talem tamque præclarum artificem, tanquam fœtum excellentem ex ſe vtpote pater progignens, eum mundo, bonum planè maximum, largitus eſt: cumq́; ipſius dico ſermonem velut animum in corpus inanimũ, naturamq́; corporeã rationis expertẽ quodãmodo incluſit, & eſſentiam forma, ſpecie, anima & figura carẽtem diuina eius vi illuminauit, in eáq; vitam inſeuit. Quem quidem & intelligere, & mente complecti debemus, in materia & elementis, ex quibus corpora cõcreta ſunt, perpetuò inſidere, & vitam omnibus impartiri: eumq́; ipſum, germen & lumẽ eſſe à lumine ineffabili profuſum: & licet vnum eſſentia, vtpote ex vno patre genitum, multas tamẽ facultates in ſe cõtinere. Neq; tamen, quãquam multæ partes mundi ſunt, propterea putandũ multas eſſe facultates quibus regitur: neq; quoniam multæ ſunt creaturæ, idcirco multos deos ſtatuere conuenit. Nam liberi ac poſteri eorum, qui multitudinem deorũ inuexerunt, tanquam infantes animis, graui errore ſe implicabãt, dum partes mũdi in numerum deorum referrent, atq; adeò vnum mundum in multos non aliter diſpertirent, ac ſi quis homine vno poſito conſtitutóq;, oculos ſeparatim hominem eſſe diceret, aures itidem alium hominem, caput etiam aliũ: collum, pectus, humeros, pedes, & manus ſimiliter: cętera pręterea membra, minutatim diſtributa: ſenſuum quoq; facultates ratione diſtinctas, ad ſummam, vnum hominẽ eſſe complures affirmaret: ſicq; nihil aliud efficeret, quàm vt ipſius à ſapientibus egregiè irrideretur inſcitia. Atque idem de eo dici poterit, qui ex vnius mundi partibus infinitos ſibi deos cõſtituat: aut qui hunc mundum ortum habentem, & ex multis partibus conflatum effectúmq;, ipſum Deum eſſe arbitretur, quíq; non intelligat diuinam naturam ex partibus non poſſe conſtare. Nam ſi concreta ſit, & coagmentata, altero à quo coagmẽtetur egere neceſſe eſt: atq; diuina certè eſſe nõ poteſt, ſi ex multis conſtet partibus. Etenim qua tandem ratione, cum ex diuerſis diſparibúſq; rebus, quarũ hæ meliores ſunt, illę deteriores, cõpacta ſit, ſimplex eſſe, partibúſq; & coagmentatione carere, mundi deniq; deſcriptioni ſub aſpectum cadenti antecellere queat? Quapropter ille veritatis præco, clara voce ſic quodãmodo clamat: Dei ſermo, qui eſt ante omnia, ſolus omnium hominum ſeruator eſt. Deus autem generationis author, qui dicendo exprimi nequit, cum ſolus omnium cauſa ſit, ipſius ſermonis, vtpote vnigeniti filij propriè pater dici poteſt: qui nullam cauſam ſeipſo ſuperiorem agnoſcit. Quare ſolus ille Deus eſt: vnigenitúſq; eius filius omnium ſeruator ex eo editus, vnicus Dei ſermo, qui per omnia permeat. Quemadmodũ lyra ex multis chordis conſtat, eiſdemq́; diſsimilibus, quarum hæ acutæ ſunt, illæ graues, & hæ cõtentæ, remiſſæ illæ, aliæ aũt intermediæ, omnéſq; ad artẽ muſicã aptè admodũ & cõcinnè directæ: ſic mundus iſte ſub ſenſum cadens, ex multis partibus cõficitur, coagmẽtatúrque, quarũ natura partim frigida eſt, partim calida: humida partim, partim ſicca, quæ inter ſe pugnant maximè: ex quarum æquali temperatione, cum mundus affabrè conſtructus ſit, fit quaſi inſtrumẽtum & opus præpotente Deo digniſsimũ. At diuinus ſermo neque ex partibus conſtat, neque ex rebus contrariis cõcretus eſt: quippe qui & partibus caret, & à coagmẽtatione alienus, quíq; ſcienter & peritè hoc vniuerſitatis, vt ita dicam, inſtrumẽtum pulſans, tum ſuo patri, moderatori omnium, conuenientem concentum, tum ſibi decorũ fundit. Sicut in vnum corpus multa membra, viſcera & inteſtina ferè infinita compacta ſunt, vnúſque ſolũ animus qui per omnia diffunditur, ménsq; vna partibus & corpore vacans: ſicque in hac vniuerſitate mundus vnus, ex multis partibus cõſtans, ſermóque Dei itidem vnus qui non multa ſolum, ſed omnia poteſt, pérque omnia pertinet, & reuera dimanat, omniũ denique author & cauſa eſt. Cũ oculos ad vniuerſum mũdum intuendum adiicis, an non vides vnum cœlum infinitas aſtrorum multitudines, quæ in orbem torquentur, in ſe complecti? Et rurſus vnum eſſe ſolem, qui alia

Deorum multitudo perperam instituta.

Coloſ. 1.

Non citat locum Pauli ad verbum, ſed attingit ſolum.

ſidera, eorúmque omnium ſplendores ſua larga immenſáque luce obſcurat obtegitque? Eodem modo vnius patris vnum eſſe verbū, benigniq́ue patris benignum filium neceſſe eſt. Quod ſi quis queratur quòd plures non ſint: talis etiam queri poterit, quòd non ſint plures ſoles, plures lunæ, plures mundi, & de aliis rebus infinitis eodem modo: idq; inſanientis more, qui res rectè præclaréq; natura conſtitutas conatur peruertere. Quinetiam vt in rebus ſub aſpectum cadentibus, ſol vnus vniuerſum mundum ſenſibus comprehenſum colluſtrat: ſic in rebus mente & intelligentia perceptis vnus Dei ſermo, qui oculis neutiquam aſpici poteſt, quiq; omnipotens eſt, res illuminat vniuerſas. Quippe in homine etiam vnus animus, & vna eius facultas particeps rationis, multarum quidem rerum artifex eſt. nam is multiplici cognitione imbutus, & agrum colere, & fabricari nauem, & eandem gubernare, & ædificare domum aggreditur. Vnáq; in homine mēs & ratio infinitas propè ſcientias capit. Etenim & geometriam & aſtronomiam tenet, & grammaticæ, rhetoricæ & medicinæ præcepta tradit: inq; illis artibus quoque, quæ manuum opera perficiuntur, verſatur. Atque nemo hactenus plures animos in vno corpore ineſſe aliquando exiſtimauit: neque multas in homine eſſentias propterea inſitas eſſe cenſuit, quòd multarum ſcientiarum capax ſit. Si quiſquam fortè maſſam luti reperit, inque ea deinde manu mollita & ſubiecta animalis effigiem imprimit, & caput alia figura, alia autem manus & pedes, oculos rurſus alia, & genas ſimiliter alia, alia etiam aures, os, nares, pectus & humeros fingendi arte exprimat, formétq;, tametſi multæ figuræ, partes, membraq; in vno corpore artificioſe fabricata ſint: non tamen propterea totidem effectores, quot ſunt figuræ, extitiſſe cenſere, ſed vnum omnino totius operis artificem agnoſcere, eumq; laude & prædicatione neceſſariò efferre debemus, qui vnius rationis vi, vnáque facultate opus vniuerſum conſtruxerit. Idem etiam de toto mundo dici poteſt, qui cum vnus ſit, licet ex multis conſtet partibus, non tamen multas habuiſſe facultates, à quibus ſit architectatus, putandus eſt: neque multi dij nominandi, ſed vna ſolertiſsima Dei potentia, vnáque Dei ſapientia qua cuncta coagmentantur, continentúrque, quæque vna vi ac virtute per omnes res peruadit, per mundum vniuerſum tranat, cūcta procreat, eis vitam largitur, vniuerſis denique ac ſingulis corporibus elementiſque varia ſubſidia adiumentáque ex ſeipſa ſuppeditat, exiſtimenda. Pari ratione vna etiam eadémque lucis ac ſolis impreſsio cenſenda eſt, quæ ſimul & aerem illuſtrat, & lumen porrigit oculis, & tactionem calefacit, & terram fertilem feracémque reddit, & affert plantis incrementum, & temporis efficit viciſsitudines, & ſiderum curſus regit, & cœlum in gyrum torquet, & ſplendore exornat mundum, & immenſam denique Dei potentiam omnibus planam facit. Iſta omnia vna naturæ vi perficit.

Ignis natura. Quinetiam natura ignis eandem habet rationem, nam eius ardore aurū purgatur, liquefit plumbū, cera mollitur, dureſcit lutum, humida areſcit materia: tot tamque diuerſæ res vi ignea conficiuntur. *Sermonis Dei vis.* Eodem modo de Dei ſermone rectore omnium dicere poſſumus. Ille namque per omnia permeat, in omnibus ineſt, per res cunctas, tam cœleſtes quàm terreſtres peruagatur, res abſtruſas & à ſenſu oculorum remotas gubernat, ipſum ſolem, cœlum, mundum vniuerſum, arcana quadam & inexplicabili vi regit, facultatéq; efficaci omnibus præſtò adeſt, per omnia denique incedit. Quinetiam ſolem, lunam & ſtellas, luce ex ſuo æterni luminis fonte hauſta colluſtrat. Cœlum velut effigiem ſuæ ipſius magnitudini ſimilimā maximéque cohęrētem formauit, idémque in perpetuum moderatur. Porro angelorū, ſpirituum, eſſentiarum mente & ratione ſola perceptarū, vitæ & lucis, ſapientiæ & omnis virtutis, honeſti & boni cuiuſque poteſtates, ſupra cœli & mundi faſtigium ſitas, ſuis ipſius ſapientiæ & diuitiarum theſauris complet. Itémque vna eadémque quaſi architectandi arte, tum elementis eſſentias ſuas, tum cæteris corporibus mixtiones temperationéſque ſuppeditare nunquam deſinit. Iam verò formas, figuras, qualitatéſque, tum in animalibus, tum in plātis: tum in animabus ipſis, ſiue rationis participes ſunt illæ quidem, ſiue expertes, alias alio modo infinita varietate diſtinguit, omnibúſque omnia vna vi ſubminiſtrat, & perſpicue ante oculos cuiuſque proponit, vnum hunc mundum tam aptè & concinnè compactum cōſtructúmque opus

eſſe

eſſe ſermonis Dei, qui mundi opifex dicitur: non autem lyram, quæ vel ex ſeptem chordis, vel ex pluribus conſtat.

Sermo Dei cur ad homines deſcenderit.

Deinceps cauſam, cur Dei ſermo qui tam potens eſt ad homines deſcenderit, oratione explicare aggrediamur. Humanum genus quoniam præ mentis inſcitia minimè ſecum conſiderabat, iſtum Dei ſermonem cœlo & terræ præſidere, cũ ex ipſa patris diuinitate tanquam ex fonte editum eſſe, huic mundo præſtò adeſſe, ínque eo verſari, claráq; ſuæ prouidẽtiæ & curæ erga homines indicia præbere: idcirco venerandũ Dei nomẽ ſoli, lunæ, cœlo, & ſideribus tribuerũt. Neque hic gradum ſiſtebant, ſed terram etiam, fructus ex ea editos, alimenta corporum cuiuſque modi in deorũ numero habuerunt: quippe Cereri, Proſerpinæ, Baccho, & aliis his ſimilibus ſimulachra fabricabant. Neque porrò his contenti acquieuere, ſed ſuæ ipſorum mentis cogitationes, & ipſam adeò iſtarum interpretem orationem, deos appellare non ſunt veriti: ac mentem Mineruam, orationem autem Mercuriũ vocarunt: eiúſque facultates, quibus ſciẽtiæ percipiuntur, Mnemoſynem, & cæterarum muſarum nominibus nuncuparũt. Neque hic certè finem ſuæ ſtultitiæ ſtatuerunt, ſed extra modum impietate progreſſi, abſurdè ipſorum peruerſitati in dies quaſi acceſſionem adiungere, & ſuas animorum perturbationes (quas auerſari rectáque ratione ſanare oportuerat) in deos reponere: ac non cupiditatem ſolum, & grauem illum intemperantémque animorũ morbum, ſed partes & membra corporis, quæ homines ad turpia flagitia pertrahũt, nimirũ Amorẽ, Priapũ, & Venerem, qui ſunt ad obſcœnas voluptates effuſè procliues, res deniq; alias de genere eodẽ, deos dicere cœperũt. Neque hic ſanè ab illis deſitum eſt, ſed ad corporum ortus, & ad hanc fragilẽ, mortalémque vitã prolapſi, homines mortales conſecrare, eos poſt mortem hanc vſitatam & communem Heroas & deos nominare: quippe immortalem diuinámque eſſentiam, ac vim, circiter eorũ monumenta atque ſepulchra obſeruari ſuſpicati ſunt. Neque adhuc eorum amentia exitum habuit: ſed procedens longius, tum alia genera animalium ratione carentium cuiuſque modi, tum ſerpẽtes maximè venenatos, ſancta dei appellatione honorare. Neque hic ceſſatum eſt, ſed excifis arboribus, & lapidibus è terra effoſſis, metallis etiã, vt ære, ferro, aliáque eius generis materia conquiſitis, primùm effigies fœminarum, maſculorum figuras, ferarum etiam & ſerpentium ſpecies formare & effingere, deinde his honores adhibere. Neque in hoc nequitiæ gradu conſtiterunt, ſed ſimulachris in occulto deliteſcentibus, receſſibus quoque obſcuris, malignis dæmonibus viſcera animantium ſubeuntibus, qui victimarum libamenta & nidores vorant, deorum nomina tribuere. Progredi præterea vlterius, & præſtigiarum infandarum quaſi vinculis, execrandiſque & violẽtis cantibus incãtationibúſque poteſtates ab oculis ſecluſas, pérque aerẽ volitãtes, ſibi velut aſſeſſores attrahere. Itémque alij alios mortales in deos referre. Nam Græci Bacchum, Herculem, Æſculapium, Apollinem, nõnullóſque alios homines Heroum & deorum nominibus donauerunt. Ægyptij, Horum, Iſidem, Oſyrim, & homines hiſce ſimiles, deos arbitrati ſunt: qui quidem etſi propter eximiam & ſingularem ſuam ſapientiam, Geometriæ, Aſtronomiæ, & Arithmeticæ inuentionem ſibi vendicabant: non tamen, licet eſſent ſapientes, nouerunt intellexerúntve vel diuinæ potentiæ menſuram, vel quantum inter illam & naturam mortalem rationíſque expertem interſit, expendere ratioñeque luſtrare. Quapropter omnes beſtiarum deformium ſpecies, omnia animalium genera, ſerpentes etiam venenatos, & feras agreſtes, deos appellare non ſunt veriti. Phœnices, Melcantharum & Vſorum, & alios nonnullos mortales homines, eóſque ignobiles & abiectos, deos vocauerunt. Arabes itidem, Duſarim quendam, & Obdum: Getæ Zamolxin: Mopſion, Cilices: Thebani Amphiaraum pro deo colebant. In aliis locis alij rurſus alios, qui à natura mortali nihil differunt, ſed reuera homines ſunt, venerabantur. Ad ſummam igitur, Aegyptij, Phœnices, Græci, & vniuerſum mortalium genus quod ſolis radiis colluſtratur, tametſi partes mundi, elementa, fructus qui è terra efferuntur, ſuas ipſorum perturbationes, furores dæmoniacos, viſa, & quæ his multo flagitioſiora ſunt, deorum adulteria, nefandos cum maſculis concubitus, mulierum raptiones ſatis agnoſcebant: nihilominus

Deorum multitudo apud Gẽtiles vnde.

Minerua. Mercurius. Mnemoſyna. Muſæ.

Amor. Priapus. Venus.

gum & rerumpub.formas inter ipſos ad diſſenſionem inflammati:quinetiã immanitate efferati,crebris inter ipſos ſeditionibus exarſerunt:ſic vt perpetuò per totum vitæ ſpacium mutuas pugñas & bella exercerent:nequo cuiquã integrum ac tutũ eſſet iter aliquò ſuſcipere,niſi armis,ſicut inter hoſtes euenire ſolet,ſe firma obtexiſſet. Nã agricolæ in agris & vicis gladiis cincti incedere, & arma potius quibus munirent ſeſe,quàm inſtrumenta quibus terrã colerent,poſsidere conſueuerunt:præterea prædas agere,& vicinos ſubiugare,virtutis loco ducere. Porrò autem fabulis,quas de ſuis diis confinxerant,tanquam anſam ad vitam flagitioſe & nefariè degendam,ſibi arreptis omnibus intemperantiæ generibus, non corpora modò, ſed etiam animos infecerũt labefactarúntque. Neque ſatis habebant hæc admiſiſſe,ſed extra naturæ fines egreſſi,lõgius procedere, infandáque ſcelera atque adeò auditu incredibilia inter ipſos mutuò,temulentorum more, patrare cœperunt. Maſculi enim in maſculos(vti Sacræ loquuntur literæ)turpitudinem operati ſunt, & mercedem quam oportuit,erroris ſui in ſemetipſis receperũt. Neque ita finem nequitiæ impoſuerunt,ſed notiones etiam de Deo naturaliter in animis inſitas peruertentes,omnia in huius vniuerſitatis complexu contenta,nec prouidentia,nec vllius moderatoris nutu regi cenſuerunt:ſed vniuerſi coagmentationem conſtructionémque naturæ cuidã temerariæ & fortuitu agitatæ, atque adeò fatali neceſſitati attribuerunt. His accedit, quòd animus vnà cum corporibus flagitiorum maculis inficiendos dedentes,vitam feram,agreſtem,& haud vitalem degerunt. Nam nec animi naturam perſcrutari,nec diuini iudicij ſententiã expectare, nec præmia virtutis,nec iniuſtæ vitæ ſupplicia animo complecti aliquando aggreſſi ſunt. Iam verò & integræ nationes multiplicibus vitiorum generibus contaminata,vita belluarum more acta contabuerunt. In quibus nonnulli complexus nefandos ac ſceleratos cum matribus commiſcere ſolent,alij ſorores in matrimoniũ ducere, multi ſuas ipſorum filias violare:non pauci peregrinos,qui ad ipſos aduentauerant, obtrũcare:quidam humanas carnes comedere:complures eos qui exacta ætate erãt primùm laqueo ſtrãgulare, deinde eorũ carnibus veſci:alij denique ſuos adhuc viuos canibus laniandos obiicere. Tempus quidem certè me deficeret, ſi omnia mala veteris & grauis illius erroris,quo vniuerſum humanum genus implicatum tenebatur,percenſere conárer:quippe cũ ſint alia infinita his planè ſimilia. Quibus benignus Dei ſermo commotus,gregis rationis participis, qui ex hominibus cõſtat, miſericordiam capere cœpit:& iam olim per prophetas ſuos, & longè ante eorum ætatem per alios pios viros,& pòſt etiam per nonnullos qui præ cæteris illuſtres erant,eos qui deſperati fuerunt,ad animi ſanitatẽ reſtituendos curauit:ac partim legibus,partim variis hortationibus,partim doctrina cuiuſque generis,pietatis principia & ſemina in animis hominum inſeuit. Verùm,cum mortale genus ita errore huc illúcque vagaretur,& ſic crudeliter eſſet non à lupis & feris immanibus, ſed à dæmonibus & diris ſpiritibus,qui animum labefactant, diſcerptum, vt non humana ope & facultate curari poſſet,ſed adiutore qui longè ſupra hominem putandus eſt,egere videretur:deinceps ille Dei ſermo clementiſſ. patris voluntati obſequens,lubens admodum in mundũ venit, & in noſtræ naturæ quaſi caſtra ingreſſus eſt. Cauſa autem cur in orbem terrarum deſcenderit,fuere res illæ ſupra demõſtratæ:ob quas quidem cum mortalibus in colloquium & congreſſum venire non eſt dedignatus. Neque profectò hoc præſtitit,quòd ei illud facere in more poſitum fuerat(quippe qui & corpore vacet,& per vniuerſum mundum occulta quadam vi peruadat) ſed vt non modò operibus cœleſtibus, verumetiam miraculis in terra editis ſuam eximiam poteſtatem patefaceret,& communem naturæ cõſuetudinem noua quadam & inuſitata immutaret. Nam per corpus mortale ſermones cũ mortalibus & vſum vitæ habuit:eo planè conſilio, vt quod erat mortale, per ſuum ſimile ſaluum poſſet efficere.

Gentium varia ſcelera.

Rom. 1.

Chriſti in carnem aduentus neceſſitas.

Chriſti in terram deſcenſus cauſa.

Verùm deinceps quid cauſæ fuerit,cur Dei ſermo,qui expers corporis eſt,corpore velut inſtrumento vſus,ad congreſſus & colloquia cum hominibus facienda venerit,explanare aggrediamur. Atq; quia alia ratione diuina eſſentia,quæ ex nulla materia concreta eſt,neque ſub tangendi cernendiue ſenſum cadit,his qui Deũ

Sermo Dei cur incarnatus.

in rebus quæ ortum habent,quǽque in terra gignũtur,conquirunt , ſe ipſa poterat oſtẽdere:præſertim cũ aut noluerint,aut nõ potuerint omniũ rerũ parentẽ & effectorẽ aliter quàm humana figura ac ſpecie præditũ intueri.Quocirca corpore mortali tanquam inſtrumento aſſumpto,eóque ad eam rem valde accommodato , cũ mortalibus in cõgreſſum venit.Et quoniam iſtud illis gratum iucundúmque fuit, (ſimilia enim,quod aiunt,ſimilibus gaudent) qui videlicet aſpectu rerum ſub ſenſu ſubiectarum delectantur,quique in ſimulachris & inanimarum ſtatuarũ cœlaturis deos perſcrutantur,ínque concreta materia & corporibus diuinum numẽ ineſſe cogitatione informant,atque adeò homines mortales deorũ appellant nominibus: idcirco Dei ſermo in eiuſmodi forma ſe hominibus oſtendit. Quare corpus velut templum ſanctiſſimũ ſibi cõparauit,quod quidẽ & domicilium eſt ſenſibus præditum,in quo ratio inhabitat:& auguſtum & ſacroſanctum ſimulachrum eſt omni ſtatua inanimata longè præſtabilius.Nam hæc effigies eſt ex materia inanima conflata,ſordidorúmque artificũ manu in ſpeciem quæ ex ære,ferro, aut ex auro eboréue,aut ex lapide aut ligno conſtat,fabricata,éſtque domiciliũ dæmonibus planè aptiſſimum.Illud autem diuinum ſimulachrum, eximia diuinæ ſapientiæ facultate artificioſe conſtructum,variíſque diſtinctum ornamentis , cum vitæ,tum eſſentiæ mente ſola comprehenſæ particeps eſt : ſimulachrum , inquam , omni virtute præditum:ſimulachrum,in quo Dei ſermo domicilium ſuum collocauit : ſanctum denique ſancti Dei templũ , in quo Dei ſermo inhabitans , cum mortalibus per inſtrumentum ipſis cognatũ & verſatus eſt,& ſe notũ reddidit. Neque animi corporíſue affectionibus ab illis diſcrepauit : neque cum corpore eo modo quo animus humanus,colligatus fuit:neque ipſe ſeipſo factus deterior,diuinitatẽ ſuam immutauit.Nam vt ſolis radij,qui omnia ſua luce complent,quíque corpora mortua impuráque cõtingunt,nihil inde capiũt incõmodi:ſic Dei ſermonis vis multo magis, quæ corpore caret,ſua eſſentia nihil patitur,nihil ſentit dãni, imò ne tum quidẽ cũ corpus attingat (quippe quæ corporis expers ſit) vlla ex parte aliquando imminuitur.Ad hunc modum itaque communis omnium Seruator per inſtrumentum humani corporis,quo ſe circumdedit,ſe beneficũ omnibus præſtitit,& ſalutarẽ : non aliter ſanè quàm muſicus,qui ſuam in arte peritiam per lyram declarat. Orpheus, vt in fabulis Græcorum eſt , omnia ferarum genera cantu permulcere , & inſtrumenti fidibus plectro percuſſis , belluarum immanium furores mitigare potuit. Quæ res à Græcis & paſſim decãtatur,& vera eſſe creditur:quod ſcilicet lyræ inanimæ concentu tum feras manſueſcere, tum arbores (quæ fagi vocantur) muſicæ ſuauitate delinitæ ſitus ſuos mutare ſolent.Eodem modo igitur ſapientiſsimus Dei ſermo,cuius vi ac poteſtate omnia cõtinẽtur,cohærẽntque, animis hominũ,omnibus vitiorum generibus oppreſsis,varias curationes adhibere, ἀνθρωπον & humana natura,tanquam inſtrumento muſico à ſua ipſius ſapiẽtia fabricato,in manus arrepta, cantilenas & quaſi incantationes animantibus non expertibus rationis, ſed eiuſdem participibus occinere cœpit:omnéſque feros mores tam Græcorum quàm Barbarorum, omnes etiam agreſtes & immanes animorum perturbationes , ſalutaribus cœleſtis doctrinæ medicamentis ſanauit : ægríſque animis , qui diuinum numen in ortu rerum & corporibus perueſtigabant, Deus humano corpore concluſus,velut medicus facilè præſtantiſsimus , congruenti & appoſito remedio opem tulit.Deinde etiam non minus corporum quàm animorum ſaluti proſpiciẽs, miracula omniũ opinione maiora,& virtutes diuinas portẽtíque ſimiles, quæ oculis corporeis cerni poterant,edidit:doctrinam quoque & præcepta quæ & ore protulit,& ipſe in corpore ſedulò excoluit,hominum inculcauit auribus.Omnia denique ſumpta humana natura hominũ cauſa executus eſt,qui non alia ratione quàm ea ſola eius diuinitatem percipere intelligeréque potuerunt: ínque omnibus hiſce patris voluntati & conſilio inſeruiuit,& nihilominus tamen ſecretus ab omni materia cõcretionéque mortali manſit,ſicut iam antè apud patrem fuerat.Neque eius eſſentia vlla ex parte commutata,neque obſcurata natura fuit,neque corporis vinculis conſtrictus tenebatur : neque ibi ſolum verſabatur , vbi corpus humanum, quod ſumpſerat,adfuit,ſed eo ipſo tempore,quo inter homines vitam degebat, res

vniuerſas

Corporis humanũ templũ, diuinum ſimulachrum.

Chriſtus per incarnationem ſuam omnibus ſe beneficum exhibet. Orpheus.

vniuerſas compleuit,& cum patre præſtò fuit,& in illo fuit:atque adeò rerum omnium,tum quæ in cœlo, tum quæ in terra ſunt, omnino tum curam geſſit: neque quicquam ei obſtabat,quod quidem noſtræ naturæ accidit, quo minus tū vbique præſens adeſſet:neque à diuinis muneribus,quæ obire ſolebat,fuit auocatꝰ:ſed quędam humanæ naturæ quam induerat,exequenda tradidit:alia ipſe ex ſe nullo viciſſim mortalis naturæ ſubſidio vſus,perfecit, & licet diuinam facultatē & vim mortali corpori impertiit,ipſe tamen ex eo participando nihil cōtra accepit.Nā neque cum corpus,quod aſſumpſit,editum eſſet,quicquā contraxit labis:neque rurſus cū quod mortale erat,eſſet ab eo diremptū,quicquā eſſentia ſua(erat enim nō patibilis)perpeſſus eſt:quādoquidē neque lyra forte fortunā percuſſa,ſi chordæ,quæ fragiles ſunt,rumpātur,eū qui illā pulſarit,quicquā pati probabile eſt:neque cū ſapiētis alicuius corpus cruciatum ſubeat,ſapiētiam quæ in ipſo eſt, aut animum qui in corpore habitat,vel ſecari,vel vri quiſquā profectò dixerit: eodem modo de virtute ac potentia ſermonis Dei dici conſentaneum eſt, imò verò multo magis certè, quòd ex corporis affectionibus nihil planè damni cœpit.Neque enim(exempli gratia)lucis quæ apud nos eſt,ſplendeſcentes radios, cū de cœlo in terrā demiſſi ſunt, & lutum,cœnum ac ſordes cuiuſque generis cōtingant,vlla labe infici accidit. Nā tametſi nihil prohibet,quo minus has res lucis ſplēdore illuſtrari verè dicamus:tamen lucem ipſam,viciſsim ab illis contaminari,aut ſolem ex corporum admiſtione maculam vllam cōtrahere non dicimus. Et tamen ſi in his rebus illud eueniret,nō videretur à natura alienū.Verum quācunque rē Seruator & Dei ſermo, qui corpore vacat,qui ipſa vita eſt, qui ipſa lux eſt ſola mente percepta, ſua diuina potentia, quæ eſt corporis expers,attigerit:eam viuere,&luce illa quæ eſt rationis particeps, ætatē degere neceſſe eſt.Itaque quodcūque ab incorporeo Dei ſermone tactū ſit, illud ipſum ſanctimonia lucéque completur, atque adeò omni morbo, ægrotatione & perturbatione penitùs liberatur. Rurſus ea quæ priuantia dicuntur, eius diuina vi itidem complentur. Quocirca vniuerſum ſuæ vitæ curſum ad hunc modū confectum conſtat, nonnunquam in corpore ſe pari ratione nobiſcum affectum oſtendendo: ſæpe etiam ſe Deum verbum euidenter declarando, dum magna & incredibilia opera edebat, vt Deus réſque futuras prædicabat: & ſermonem Dei, qui à multis non cernebatur, reuera per mirabiles res geſtas, per miracula & ſigna, per virtutes quæ omnem opinionem longè ſuperabant, per diuinam ſuam doctrinam, quæ animos hominum impulit, vti ſe ad domicilium cœleſte incolendum pararent, manifeſtò commonſtrabat.

Quid iam reſtat,niſi vt cauſam illius quod caput eſt omnium, qualíſnam fuerit,finem dico vitæ illius,qui eſt tam crebris hominum ſermonibus celebratus, & paſsionis præterea modū,ingens etiā illud poſt mortē reſurrectionis illius miraculum,deinceps oratione proſequamur?Quibus expoſitis, omnia euidētiſsimis teſtimoniis certa veráque eſſe cōfirmabimus.Mortalis quidē corporis inſtrumento,ob eas cauſas quas antè cōmemorauimus,tanquā diuino ſimulachro vſus, eo ipſo humanæ vitæ rationem,non aliter quàm præpotens rex ſua ſenſa per interpretem explicare ſolet,euidenter expreſsit: omniáque prout diuinæ ſuæ potentiæ decus poſtulabat,tranſegit. Quòd ſi poſt vitam inter homines traductā,ex occulto & derepētè ſe hinc ſubduxiſſet,ſuumq́; interpretē(corpus dico)clàm è medio remouiſſet, atque adeò dediſſet operam, vt ſimulachrum ſuum fuga mortem effugere potuiſſet:poſtremò mortale illud quod ſuſceperat,ipſe per ſe, & quaſi ſua ipſius ſententia,internecioni & morti addixiſſet,ſpectrum omnibus certè viſus fuiſſet,etiam tū, cùm ea quæ eſſent ſibi cōgruentia & accommodata,peregiſſet. Quinetiam ſi,cùm ipſa vita eſſet,cum Dei ſermo ac potentia eſſet,ſuum ipſe interpretē è medio penitùs ſuſtuliſſet:neque res ab eo per dimicationem cum morte ſuſceptam contra dæmones geſtæ eum exitum,quem meruerant,habuiſſent: neque exploratæ cognitū fuiſſet,quò ſe recepiſſet: neque ipſe apud illos qui eum minimè oculis aſpexiſſent, fidem habuiſſet:neque natura ſua mortē ſuperaſſe viſus fuiſſet:neque quod mortale erat,à ſua in aliā naturā vindicaſſet: neque per vniuerſum orbem terrarū ſermo de eo percrebuiſſet,neque ſuos docuiſſet diſcipulos mortē contēnere:neque illorū *Vita Christi finis, eiusque causa.*

animis, qui eius doctrinam conſectantur, ſpem vitæ poſt mortem apud Deum futuræ infeciſſet: neque promiſſa quæ in verbo ſuo continentur, perfeciſſet: neque ea quæ erant à prophetis de eo prædicta, ſicut conſentaneum erat, expleuiſſet, neque nouiſſimum denique omnium certamen, quod contra mortem ſuſceptum erat, confeciſſet. His igitur de cauſis quia oportet mortale corpus poſt miniſterium cumulatè expletum, quod in verbo diuino prædicando obierat, exitum in primis habere glorioſum, mortis perpeſſio ad hunc modum proinde ab eo adminiſtrata fuit. Nam cum duæ rationes exeundi è vita ſibi reliquæ eſſent, vt vel totum quod in eo mortale erat, internecione & exitio penitùs traderet, & ita turpiſſimum vitæ tanquam totius fabulæ exitum conficeret: vel vt ſe mortis victorem, eo ipſo quod erat mortale, diuina vi ac virtute in immortale cõmutato, planè oſtenderet: prior quidem certè ab eius promiſſione fuit omnino aliena. Etenim vti neque ignis proprium eſt refrigerare, neque obſcurare lucis: ita neque vitæ mortem inferre, neque verbi diuini aliquid abſurdè & contra rationem efficere. Itaque abſurdũ planè fuiſſet, vt qui eſſet laiis vitam pollicitus, ſuum ipſius corpus in nihilum reiicere fineret, ſuúmque ſimulachrum ad interitum daret. & qui his qui ad ipſum confugiunt, immortalitatem promiſiſſet, ſuæ diuinitatis interpretẽ morte deleri pateretur. Quare ratio poſterior fuit omnino neceſſaria: nimirum vt ſe mortis victorem oſtenderet. Atqui quo pacto tandem erat iſtud præſtandum? Clámne, & ex occulto, an vt omnibus euidenter admodum & maniféſtò patêret? Quod autem ab eo præclarè geſtum fuit, quemadmodũ ſi in occulto ac tenebris latuiſſet, neminíque fuiſſet cognitum, nihil certè profuiſſet cuiquam: ſic palàm quaſi conclamatum, & omnium inculcatum auribus, omnibus propter eius admirabilitatem, multum vtilitatis ac commodi apportauit. Proinde quoniam neceſſariũ erat, vt corpore ſuo mors euinceretur, ídque non abſconditè, ſed in hominũ oculis fieret: idcirco meritò mortem neutiquam vitauit ille quidem (reuerà enim ſi vitaſſet, timidus habitus fuiſſet, & à morte deuictus) ſed per conflictionem cum morte velut cum aduerſario ſuſceptã, quod erat mortale, immortale reddidit: hócque certamen pro omniũ vita, immortalitate & ſalute ſubiit. Quemadmodum ſi quis vas eſſe quoddam, quod neque incendio cremari, neque igni abſumi poſsit, demonſtrare vellet, nõ aliter eo hominibus excitaret admirationem, quàm vt illud ipſum primùm in ignem cõiiceret, deinde vt idem ipſum inde eximeret ſaluum & integrum. Sic omnium rerum conſeruator, Dei ſermo, cum corpus mortale, quod ad hominum ſalutem ſumpſerat, & morte valentius eſſe oſtendere, & ſuæ vitæ atque immortalitatis particeps vellet efficere, prouida quadam & percõmoda in ea re ſolertia & ratione vſus eſt: ac primum illud ad exiguũ tempus deſeruit, tradiditque morti interimendum, quò eius natura ſatis perſpecta & explorata eſſet. deinde neque id ita multo pòſt, illud ipſum à morte eripuit: quò diuinam ſuam potentiam, qua æternam vitam ab ipſo annunciatam omne mortis genus poſſe vincere mõſtrarat, omnium oculis ſubiiceret ad contuendum. Quæ quidem cauſa tam perſpicua eſt, vt neminem poſsit latere. Nã cum neceſſarium eſſet, vt diſcipuli manifeſtam vitæ poſt mortem regenerationem oculis cernerent (in ea enim ſpem ſuam firmè reponere docuit, quò eos mortis efficeret victores) hanc rem non ſine cauſa ante illorum oculos ſtatuit ad contemplãdum. Nam cum aliis qui ſunt vitam piam traducturi, hoc regenerationis ſpecimen primùm omnium quaſi ſub aſpectũ cadere debebat neceſſariò, tum iſtis maximè, qui eſſent quamprimùm eum in vniuerſo orbe terrarum prædicaturi: Deíque cognitionem, quam ipſe antè in gentes ſparſiſſet, omnibus hominibus annunciaturi: quibus de vita poſt mortem futura debebat eſſe perſuaſiſsimum, vt metu ac formidine mortis prorſus ex animis eiecta, dimicationem contra Gentilium errorem in multis diis colendis poſitum, alacri ac prompto animo ſuſciperent. Nam niſi mortem contemnere ſecum fuiſſent antea commentati, nunquam ad tã graues cruciatus ſubeundos parati inſtructíque fuiſſent. Quocirca eos cõtra mortis vim ac potẽtiam non præcepto ſolum verbis ac vocibus tradito armauit, neque vt humana dicendi ratio fert, ſermonem de animi immortalitate ex probabilibus veriſimilibúſque compoſitum inſtituit: ſed trophæa contra mortem erecta illis reipſa commonſtrauit.

Chriſtus quomodo ſe mortis victorem neceſſariò oſtenderit.

ſtrauit. Iſta igitur præcipua cauſa fuit dimicationis à Seruatore noſtro contra mortem ſuſceptæ. Nam mortem, quæ omnibus terrorem ſolet incutere, diſcipulis ſuis oſtendit nullo loco numerandam eſſe: atque vitam, quam promiſerat, illuſtri quodam & euidenti viſo ante eorum oculos propoſuit: quam quidem quaſi primitias effecit tum communis noſtræ ſpei, tum vitæ quæ nobis apud Deum recondita eſt, tum denique immortalitatis. Altera autem cauſa à mortuis reſurgendi fuit, vt diuina vis, quæ in eius corpore erat concluſa, perſpicuè declararetur. Nam quoniam homines, eos qui erant mortales & à morte deuicti, antea in deorum numerum retulerant, & illos quos morte ſuperatos conſtabat, heroas & deos appellauerant: ob eam cauſam benignus Dei ſermo etiam in ea re ſe quinam eſſet, oſtendit, hominibúſque patefecit ſuam naturam morte longè potentiorem eſſe. Atque non modò poſt diſſolutionem animi à corpore, quod mortale erat, ad alteram traduxit vitam, ſed trophæum immortalitatis contra mortem cunctis ad aſpiciendum propoſuit: eúmque ſolum ac verum Deum docuit agnoſcendum, qui per mortem præmia victoriæ etiam contra mortē reportauit. Quinetiam tertia cauſa de morte Seruatoris adiungi poterit. Hoſtia quidem fuit, pro vniuerſo hominum genere Deo patri omnium moderatori oblata: hoſtia pro grege rationis participe immolata: hoſtia, quæ omnem errorem in dæmonibus colendis conſtitutum profligauit. Nam vna illa hoſtia, & egregia victima ſacroſancti corporis Seruatoris noſtri pro humano genere mactata, & redemptione pro animis omnium Gentium quæ antè errore colendorum dæmonum districtæ tenebantur perſoluta, omnis in poſterum impurorum & ſceleratorum dæmonum vis ac potentia prorſus deleta fuit: omníſque veteratoria fraus, quæ in terris oberrabat, vi valentiore fracta ac debilitata concidit. Itaque iſtud ſalutare miraculum in hominum conſpectu editum fuit: hoc eſt, verbi diuini corpus pro vniuerſo grege rationis compote oblatum, hęcque victima morti obiecta, de qua Sacræ literæ memorant vno in loco his ferè verbis: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. in alio autem ſic loquuntur: Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt. & ſicut agnus coram tondente ſe, ſine voce. Quinetiam cauſam ad hunc modum docet: Hic peccata noſtra tulit, & pro nobis dolores perpeſſus eſt: & nos reputauimus eum eſſe in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipſe autem vulneratus eſt propter peccata noſtra, & attritus eſt propter ſcelera noſtra. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes quaſi oues errauimus: vnuſquiſque in viam ſuam errauit, & Dominus tradidit eum peccatis noſtris. Mortale igitur diuini verbi corpus his de cauſis immolatum conſtat. Iſte magnus pontifex, Deo patri omnium duci & imperatori conſecratus: qui præterquam quòd hoſtia fuit, Dei pręterea ſermo, Dei virtus, Deíque ſapiētia fuit: quod in eo mortale erat, à morte breui reuocauit: idémque ipſum patri, tanquam primitias communis omnium ſalutis obtulit: idem trophæum etiam vere triumphale contra mortem, & dæmonum impetum ſtatuit: eodémque vetera ſacrificia, quæ ab hominibus offerri ſolebant, profligauit: idem denique omnium hominum cauſa excitauit à mortuis. Verùm cum hæc ita ſe habeant, tempus eò nos vocat, vt deinceps eadem certis argumentis confirmemus. Quod ſi iſtarum rerum veritas demonſtratione egeat, & teſtimonia quæ pro illis allata ſunt, argumentis etiam euidentibus roboranda ſint, ſic accipite, orationíque benignam facite audientiam. Priſcæ gentes vniuerſæ, quæ ætatem degebant in terris, erant diuiſæ: atque adeò vniuerſum humanum genus in prouincias, in nationum & locorum præfecturas, in tyrannides, & multiplices principatus diſtributum. Vnde pugnæ & bella continua, vnde depopulatio & ſeruitus tam in agris quàm in vrbibus, nunquam eos affligere deſierunt. Vnde infinita ad hiſtorias ſcribendas argumenta, vnde adulteria & raptiones mulierum, vnde clades Ilij, vnde denique veterum tragœdiæ quæ omnium celebrantur ſermonibus? Quarum rerum cauſas ſi quis errori illi in multis diis colendis poſito aſcribat, non planè aberrauerit. At poſteaquam ſalutare inſtrumentum, hoc eſt ſanctiſſ. Chriſti corpus, quo viſo omnis error in colendis dæmonibus, omníſque eorum vis & poteſtas proſtrata iacuit: quod etiam ab omni vitioſitate, quæ vel in factis, vel in verbis cernitur, vacuum fuit & liberum: & quo victoria & trophæum contra vetera

Chriſti à mortuis reſurrectionis cauſa.

Chriſti mortis cauſa alia.

Ioan. 1.
Iſai. 53.

mala reportatum, tanquam propugnaculum aduerſus dæmones erectum fuit, confeſtim non modo omnes dæmonum molitiones & conatus penitùs compreſſi, verumetiam locorum præfecturæ, multiplices principatus, tyrannides, & populares poteſtates, depopulationes præterea & obſidiones tam in ciuitatibus quàm in agris inde ortæ, nõ amplius dominatæ ſunt: ſed tum Deus vnus inter omnes prędicatus, tum imperium vnum, Romanorum dico, apud omnes viguit. Atque ſubito crudele gentium inter ipſas odium, quod à multis ſeculis durauerat, neque vnquam placari potuerat, ſublatum fuit. Et ſicut vnius Dei cognitio, vnus piæ religionis modus, vnáque ſalutaris Chriſti doctrina omnibus tradebatur hominibus: ſic cum vnus imperator vniuerſæ Romanorum ditioni vno eodémque tempore eſſet præfectus, tranquilla pax vbique regnauit. Neque id ſolum, verumetiam vno temporis momento, velut vno diuino mandato, duo bonorum quaſi germina ad hominum vtilitatem pullularunt, Imperium Romanum, & doctrina pia. Nam ante illud tempus, alij regnum Syriæ ſeparatim occupabant: alij Aſiæ potiebantur imperio: alij Macedoniis præerant: Ægypti alij ſeorſum tenebant gubernacula: Arabiam itidẽ alij regebant: Palæſtina in Iudæorum ditione & poteſtate fuit. In ſingulis pagis, ciuitatibus & locis homines furore perciti, cædes mutuas facere, alius in alium reuera inſanire, bella & pugnas aſſiduè exercere ſoliti fuerant. Verùm omnes iſtæ contentiones duabus eximiis poteſtatibus, tanquam ex vnis eiſdémque carceribus in certamen egreſſis, pacatæ, & ad concordiam adductæ fuere: quarum altera fuit imperium Romanum vnius nutu gubernatum, & ex illo cœptum: altera Chriſti doctrina, quæ duæ eodem temporis momento vnà efflореſcere cœperunt.

Cur imperium Romanum & doctrina Chriſti eodem tempore florere debuerant.

Atque vt Seruatoris noſtri poteſtas multiplices dæmonum principatus, & cultus multorum deorum è medio ſuſtulit, vnúmque Dei regnum Græcis, Barbaris, aliiſque omnibus ad extremas vſque terræ oras palàm denunciauit: ita imperium Romanum, cauſis multiplicis principatus iam antè ſublatis, ea dominia quæ oculis cerni poterant, ſuæ ditioni ſubegit: ſedulóque dedit operam, vt vniuerſum hominum genus conſenſionis & concordiæ vinculis in vnum colligaret. Ac ſicut iam permultas ſanè gentes ac varias in vnum cõciliauit: ſic non ita multo pòſt, reliquas ad vltimos vſque orbis terrarum fines illis adiunxit. quippe doctrina ſalutaris, diuina ope & potentia, omnes illas iam antè manſuefecerat, & præclarè admodum earum animos ad eam rem præparauerat. Iſtud certè ab iis qui mentem ad ſtudium veritatis adiecerint, non autem vt rebus honeſtis inuideant, illuſtre miraculum exiſtimabitur. Nam non ſolùm dæmonum verſutia refutata & repreſſa eſt, verumetiã inimicitiæ & pugnæ quæ inter gentes à multis ſeculis exercebantur, prorſus reſtinctæ. Et rurſus tum vnus Deus, & vna eius cognitio omnibus prædicata, tum vnum imperium inter homines ſtabilitum, tum denique vniuerſum humanum genus ad pacem & concordiam traductum: adeò vt omnes inter ipſos ſe fratres eſſe faterentur, ſuámque ipſorum naturam mutuò agnoſcerent. Etenim tanquam liberi ex vno patre, hoc eſt, ex vno Deo: & ex vna matre, hoc eſt, ex vera pietate ſati: ſtatim pacẽ inter ſe amplexati ſunt, retinuerúntque, vt ex illo tempore orbis terrarum vniuerſus nihil à familia & cognatione optimis legibus & inſtitutis temperata differret: atque adeò liceret cuique pro arbitratu iter paſſim facere, & quò libitum erat animo ſuo abſque difficultate & periculo migrare: & tum eos qui ad Occidentem habitabant, tutò inde ad Orientem contendere: tum contrà, eos qui verſus Orientem accolebant, inde ad Occidentem, tanquam ad patriam ſuam proficiſci, ita vt cùm alia veterum oraculorum reſponſa, prophetarum vaticinationes ferè infinitæ, ad quas hoc loco recenſendas non ſatis ſuppetit ocij, tum iſtæ vel maximè de ſalutari
Pſal.71. Dei verbo expletæ ſint, quæ ſic de illo prædicant: Dominabitur à mari vſque ad
» mare, & à fluminibus vſque ad terminos orbis terrarum. & rurſus: Orietur in die-
Iſai.2. bus eius iuſticia, & abundantia pacis. Et iterum: Conflabunt gladios ſuos in vome-
» res, & lanceas ſuas in falces: non leuabit gens contra gentem gladium, nec exerce-
» buntur vltra ad prælium. Iſta quidem ſicut olim prædicebantur de Seruatore, & Hebræorum vocibus ante multa ſecula prædicabantur: ſic noſtris iam temporibus re ipſa expleta cernuntur, veterúmque vaticiniorum teſtimonia confirmãt. Quod

ſi alia plura argumenta certiora de illis rebus deſideres,ea non verbis,ſed rebus ipſis confirmata accípito.Mentis tuæ oculos aperi, rationes quaſi fores patefacito: ipſe tuum ipſius aſſenſum admodum ſuſtinẽs,tecum ratiocinare:tu teipſum interroga,& rerum naturam animo accuratè perueſtigans,tanquam ab altero ita ſciſcitare:Quis vnquam ab omni ſeculorũ memoria aut rex, aut princeps, aut philoſophus,aut legiſlator,aut propheta,ſeu Gręcus,ſeu Barbarus ille fuerit,tantũ virtutis decus eſt conſecutus,non dicã poſt mortẽ, ſed dum adhuc viueret, ſpiritumq; duceret, multúmque valeret potentia:vt ipſius nomen ad omnium hominum aures, qui in terris degebant ætatem,permanaret,inque omnium ore ac ſermone verſaretur?Nemo certè iſtud,niſi vnus & ſolus Seruator noſter poſt victoriam à morte reportatam præſtitit: qui quidem & diſcipulis ſuis hoc verbum dixerat, & idem reuera expleuit:nimirum, Euntes docete omnes gentes in nomine meo. quíque etiam prædixerat,próque certo præſtituerat,ſuum Euangelium prædicandum fore in vniuerſo mundo,in teſtimonium omnibus gentibus: quod vt verbis prædixerat,ſic reipſa perfecit. Nam haud ita multo pòſt, totius orbis terrarum eius verbo & doctrina completus fuit. Quid igitur habes tu, qui in initio orationis nos inſectari videbaris,quod huic reſpõdeas?præſertim cum teſtimonium quod oculis cernitur,omni alia ratione,quæ poterit afferri,facilè præponderet?Verùm à priore argumento ad poſterius te transferas velim,& tecum ipſe conſideres,quis poſt homines natos noxium & pernicioſum dæmonum genus, quod vniuerſam humanam olim depaſcebatur naturam, & quadam commotione quæ in ſtatuis cernebatur, multas inter homines edebat præſtigias,manu potenti, quæ ſub oculorum aſpectũ non cadebat, velut immanes feras ex hominum grege fugarit auerterítque: quiſúe alius præter noſtrum ſolum Seruatorem, dum inuocaretur, ſanctiſſimis precibus per ipſum Deo patri omnium gubernatori oblatis, his qui vitam integrè ſinceréque ad pietatis regulam ab ipſo traditam ſectantur, malignorum ſpirituum reliquias ab hominibus arcendi repellendíque poteſtatem dederit:aut quis alius, ſolo noſtro Seruatore excepto,ſacrificia rationalia, ſanguiníſque expertia, precibus & arcana quadam diuinæ laudis celebrandæ ratione, ſuis diſcipulis obeunda tradiderit?Qua de cauſa tum altaria in toto orbe terrarum conſtructa ſunt,tum auguſtæ ſanctæq; eccleſiæ ædificatæ,tum diuina ſacrificiorum ſola mente & ratione perceptorum miniſteria ſoli Deo omnium moderatori ab omnibus gentibus deſtinata, tributáque.Sacrificia autem ſanguine,cruore & fumo peracta, crudeles etiam illas & furioſas hominum cædes,victimáſque quis vi ac virtute abſtruſa illa quidem & ab oculorum ſenſu remota extinguere,adeóque funditùs delere potuit, vt gentiliũ etiam hiſtoriis confirmatum ſit,omnem vbique hominum ſacrificandorum cõſuetudinem non ante,ſed poſt diuinam Seruatoris noſtri doctrinam in orbe terrarum diuulgatam,ipſis Adriani temporibus penitùs profligatam fuiſſe. Itaq; cum virtus ac potentia Seruatoris noſtri poſt eius mortem oſtentata,tam certis & euidentibus argumentis confirmata ſit,quis adeò ferreo animo eſt, qui non veritati tribuat teſtimonium,diuinámque ac cœleſtem Seruatoris vitam ingenuè fateatur? Nam rectè & præclarè facta non mortuorum,ſed viuentium ſunt:& res incertæ obſcuræq; ex euentis percipi & cognoſci ſolent.Nã heri propè & nudius tertius, genus,quoddam tyrannorum bellum cum Deo gerentium orbem terrarum grauiter conturbauit,omnia pro arbitratu fixit refixitque,multum opibus valuit & potentia: at ſimul vt ex hac luce exceſſerat,deinceps terra obrutum iacuit, ipſis ruderibus abiectius,ſpiritu,motu & voce carens:nulla illius habita ratio,nulla mentio facta. Ea enim eſt verè mortuorum natura:& qui amplius non eſt, nullus eſt: qui autem nullus eſt,ecquid poteſt agere?Qui autem in moliendo agendóque verſatur, & plura poteſt efficere quàm illi quibus adhuc vita ſuppeditat,quamuis ſit ab oculorũ corporeorum obtutu diſcluſus,quid eſt cur eum eſſe deſiiſſe exiſtimemus?At neque eã iudicandi vim quæ in ſenſibus inſidet,neque rationes arte conſtructas, neque ſciẽtiarum præceptiones ſenſibus corporis percipimus.Neque mentem quæ in hominibus ineſt,nedum Dei virtutem ac potentiam quiſquam aliquãdo oculis aſpexit: ſed res eiuſmodi ex ipſarum effectibus ſolent intelligi.Quapropter vim illam & fa-

Math.28.

Chriſti virtus & potẽtia poſt eius mortem oſtentata.

cultatem abſtruſam quæ in ſeruatore noſtro eſt, ex rebus inde effectis conſideranda expendendáque: & vtrum ea præclarè facta, quæ etiam adhuc ab illo geruntur, viuentis eſſe confitendum ſit: an dicendum illius eſſe, qui non eſt: an ſtulta omnino & temeraria hæc quæſtio habenda? Nam ei qui non ſit, quî poſſunt conuenienter & cum ratione attribui? Quandoquidem omnium conſenſu & ſententiis conſtat, illud quod non ſit, nihil ſit, nihil poſſe moliri, agereue. Ea enim natura penitùs extinctorum eſt, viuentem contraria.

Cæterùm hoc loco tempus opportunum ſe offert, eas res perſequendi, quæ noſtris temporibus à Seruatore noſtro geſtæ ſunt: Deique viuentis facta, quæ propter recentem ipſorum memoriam quodammodo viuunt, accuratè cognoſcendi. Nunquid non viuẽtis ea eſſe ſtatuemus? At talia támque egregia facta, & ipſa viua ſunt: & Dei, qui reuera vita viuit, exiſtimanda. Verùm rogas fortaſſe, quænã iſta ſint? Sic igitur accipito.

Chriſti res mirabiles. Conſtãtini & Euſebij tempore geſtæ.

Tyranni quidam cum Deo bellum ſuſcipere minimè veriti, non ita pridem templa precibus dicata, impetu animi ardentiſſimo, maximis viribus & copiis, concuſſis illorum fundamentis, diruerunt: eccleſiáſque prorſus delere cogitantes, omnibus machinis Deum qui oculis cerni nequit, oppugnare, infinitáque verba plena blaſphemiæ in eum iacere intorqueréque cœperunt. Verùm ille qui in occulto latet, occulta quadam vi & recondita, eorũ conatus vindicauit.

Tyrannorum & Chriſti aduerſariorũ interitus.

Nam nonnulli qui antè delicatè ac molliter vixerant, putabantúrque beatiſſimi, quíque ſemidei omnium ſermone & prædicatione celebrabantur, ſolo Dei nutu & potentia extincti fuerunt. Alij, qui multis annorum conuerſionibus præclarè omnia & ex animi ſententia propterea geſſerant, quòd erga Deum, contra quem poſtea dimicabant, amicitiam & pacem colebant: poſtquam mutata ſententia cum Deo bellum gerere temerè aggreſſi ſunt, ſuóſque deos propugnatores & defenſores noſtro Deo ex aduerſo oppoſuerunt, extemplò vno temporis momento, Dei nutu ac potentia, qui cum prælium iniuerant, omnes ſcelerum ſuorum pœnas debitas perſoluerunt: adeò vt inuiti ei cogerentur, quem oppugnauerant, cedere, terga dare, diuinam eius virtutem agnoſcere, & admodum maturare, vt ipſorum permiſſu contraria illis, quæ antè admiſerant, decernerentur. Seruator igitur confeſtim trophęa victoriæ vbique terrarum erigenda, mundum vniuerſum ſacroſanctis templis, auguſtiſque eccleſiarum ædificiis adornandum in ſingulis vrbibus, pagis, regionibúſque omnibus, atque adeò in deſertis Barbarorum locis, ædes ſacras & templa vni omnium Deo, atque vniuerſarum rerum Domino dedicanda conſecrãdáque curauit.

Templa Chriſtianorum cur Dominica ſiue κυριακὰ dicta.

Vnde etiam templa quæ erant ei conſecrata, Domini nomen obtinuerunt: quod nomen non ex hominibus, ſed ex ipſo omnium Domino illis fuit impoſitũ, & propterea Dominica ſunt appellata. Iam verò aliquis prodeat in medium, atque nos doceat, quis poſt tantam ruinam vaſtationémque, ſacra ædificia à ſolo in ſublime erexerit: aut quis templa, quorum reficiendorum nulla ſpes reliqua fuit, poſteriore ſtructura multo illuſtriora magnificentioráque, quàm antea fuiſſent, reddiderit, eáque denuò ædificauerit, non poſt mortem tyrãnorum illorum qui cum Deo bellum fecerant, ſed quod dictu propè incredibile eſt, dum adhuc illis ſuppetebat vita, qui eadem ipſa diruiſſent: adeò vt ijdem tyranni tum ſermone coràm habito, tum ſcriptis facinorum tam impiè ab ipſis admiſſorum palinodiam canerent: idq; adeò præſtarent, non cùm lætitia fruerentur, & voluptate animorum (ſic namque fortaſſe aliquis exiſtimare poſſet, eos benignitate & clemẽtia inductos illud ipſum feciſſe) ſed cùm plagis & cruciatibus cœlitùs inflictis ad id faciendum cogerentur. Aut quis poſt tantas & tam graues perſecutionis procellas, atque adeò in maximis turbulentarum tempeſtatum fluctibus effecerit, vt in toto orbe terrarum non viri ſolum ferè infiniti ſe totos in ſtudio pietatis ponerent, diuinóque numini aſſiduè inſeruirent: ſed etiam ſacræ mulierũ, quæ virgines permanebant perpetuò, frequentię, choriq; totum vitæ ſuæ tempus perfectiſsimæ caſtitati dicarent, ipſiúſque diuinæ doctrinæ præceptis inſtitutæ, à cibis & à vino abſtinentiam atque adeò inediã ad multos dies lubentiſſimis animis tolerarent: temperantiæq; diſciplina inſtructę, continenti, ſeuero, & aſpero vitæ genere corpus ſuum coercerent? Aut quis mulieres, & innumerabiles virorum multitudines impulerit, vti corporis alimenta cum

rationalibus

rationalibus alimentis,quæ ex Sacris literis perlegendis deprompta animis rationis participibus admodum conueniunt, commutarent: quiſue viros barbaros & planè agreſtes,mulieres quoque,pueros,& ſeruorum genera,infinitas etiam infinitarũ gentiũ multitudines docuerit,vt non modò mortẽ contẽnerent, verumetiam animum immortalem eſſe crederent: vnúmque qui res humanas quaſi oculorum obtutu contempletur exiſtere,Dei iudicium,in quo de piis & impiis lata erit ſententia,expectandum,& propterea vitam iuſtè & temperatè traducendam eſſe. Nam qui aliter animo affecti ſint,non poſſe vlla ratione pietatis iugum ſubire: quæ res à nemine hactenus,præterquàm à ſolo Seruatore noſtro plenè cumulatéque expleta eſt.Cæterùm iſta miſſa faciamus.

Veritas Chriſtianæ religionis, certis argumentis contra eiuſdem aduerſarios aſſerta.

Sequitur,vt cum cuius mens contra veritatem obduruerit, etiam eiuſmodi interrogationibus ad eam agnoſcẽdam adducamus,ſicq; ab illo ſciſcitemur. Age tu, vocem ratione & prudentia formatam profer, ſententiáſque fructuoſas non ex corde ſtolido ac ſtupido,ſed ex animo mentis & rationis compote promens dicito,ſicq; tecum iterum atque iterum cogitans loquere.Quis alius vnquam ex numero ſapientum,qui ab omnibus ſeculorum ætatibus in crebro hominum ſermone verſati fuerint,pari ratione cum Seruatore noſtro, prophetarum vocibus iam ab initio ante innumerabilia temporum ſpacia apud veteres Hebręos celebratus,prędicatúſque fuit?Qui quidem & locum quo naſceretur, tempora aduentus, piam viuendi rationem,virtutes,doctrinam,res præclarè ab eo geſtas Sacrorum librorũ monumentis complexi,poſteritati tradiderunt?Aut quis ſcelera contra ſe admiſſa, tam celeriter,quàm ille,vltus eſt?Nam non multo poſt impium illud facinus in ipſum patratum,vniuerſa Iudæorum gens vi quadam & potentia occulta grauiter exagitata fuit:regalis & magnifica eorum ciuitas deturbata,exciſáque:& ipſum tẽplum cum omnibus illius ornamentis dirutum,ſolóque æquatum.Qui præter Seruatorem noſtrum de his rebus,de hominum impiorum exitio, de eccleſia ab ipſo in vniuerſo terræ orbe fundata,verè appoſitéque rerum euentis vaticinationes edidit,eáſque re ipſa confirmauit?Qui quidem primùm de impiorum Iudæorum tẽplo ita locutus eſt:Relinquetur vobis domus veſtra deſerta, & non relinquetur lapis ſuper lapidẽ in loco iſto qui non deſtruatur.Deinde de Eccleſia ſua: Super hãc petram ædificabo eccleſiam meam,& portæ inferi non præualebunt aduerſus eã.

Chriſti prædictiones.
Matth. 23.
Luc. 13.
Matth. 16.

Apoſtoli, eorumque docendi vis,& ſcripta.

Quid tam mirandum tibi videri poterit, quàm viros abiectos & imperitos, in initio à piſcatu abducere,eóſque legumlatores doctoréſque vniuerſi orbis terrarum efficere?Quid tam eximium ad eius diuinitatem euidenter declarandam,quàm nõ ſolum promittere ſe eos facturos piſcatores hominum, quod vti verbo protulerat, ſic re ipſa præſtitit:verumetiam tantam virtutem, tantámque facultatem illis tribuere,vt monumenta ſcriptis mandarent, libróſque ederent: iique tam magnam apud omnes haberent & authoritatem & exiſtimationem,vt in omnes tam Barbarorum quam Græcorum linguas,quæ in toto orbe terrarum exiſtunt, conuerterẽtur,omnéſque gentes,in illis perdiſcendis ſtudium & operam ponerẽt,próque certo crederent,diuina eloquia in illis eſſe tradita, comprehenſáque? Quid tam diuinum,quàm quod eſſet futurum prædixiſſe,diſcipuliſque præſignificaſſe, eos in cõſpectum regum & præſidum deductos fore,graues cruciatus perpeſſuros, acerbiſſima ſubituros ſupplicia:idq; non propter aliquod turpe & flagitioſum facinus, ſed ſolum propter ipſius fidei & nominis confeſſionem? Quid tam incredibile dictu, quàm vt illi ad has res perferendas ſumma animorum alacritate ſe præpararent: ſicq; armis pietatis ſe ſepirent,vt in certaminibus contra aduerſarios initis, animos ipſo adamante duriores robuſtioréſque oſtenderent?Quid tam admirabile, quàm vt non modò illi qui eum comitabantur in vita,ſed etiam hi qui eorum erant ſucceſſores;& rurſus qui iſtorum ætati ſuccreſcebant, quiq; etiam noſtris vixere temporibus,ita vires obfirmarẽt animorum,vt licet nihil dignum morte commiſiſſent, tamen propter egregiam ſuam erga Deum vniuerſitatis moderatorem pietatem, omnia ſuppliciorum tormentorúmque genera libentiſſimè ſuſtinerent? Quis vnquam regum tam diuturno temporis ſpacio cum imperio fuit? Quis poſt mortem tam egregiè bellum geſſit,tam illuſtria trophæa contra hoſtes ſtatuit,omnem locũ,

regionem & ciuitatem tam Græcam quàm Barbaram ſubiugauit, omnes denique aduerſarios manu & vi quadam occulta, atque adeò ab aſpectu ſecluſa, in poteſtatem ſuam redegit? Et quod caput eſt eorum omnium quæ iam ſumus oratione proſecuti, cui ex calumniatorum numero pax illa, quæ per eius potentiam vbique terrarum dominata eſt (de qua, quæ nobis videbantur neceſſaria, ſuprà diſſeruimus) os non penitùs obturare poſſit? Quippe cùm eo pacto concordia & conſenſus animorum inter omnes gentes vnà cum doctrina Seruatoris noſtri, & prædicatione per illum in toto mundo diſſeminata, concurreret, & pax quæ inter gentes per vniuerſum orbem terræ olim à Dei prophetis prædicebatur regnatura, & verbum ab eo gentibus diuulgatum pariter vigeret. Dies me planè deficeret, Imperator illuſtriſſime, ſi euidentia diuinæ virtutis & potentiæ argumenta, quæ ex rebus geſtis, quæ etiam adhuc cernuntur, intelligi poterunt, in vnum colligere conarer. Nam nemo homo ex omni ſeculorum memoria, vel apud Græcos vel apud Barbaros, tantam diuinæ virtutis vim, quantam Seruator noſter, vnquam declarauit. At quid hominem dico? cum nullum omnino, ne illorum quidem qui apud omnes gentes pro diis habebantur, talem vim & naturam habuiſſe conſtet: aut ſi conſtiterit, aliquis quæſo nobis oſtendat. Prodeant in medium omnes philoſophi, nobiſque dicant, quis vnquam de Deo aliquo, aut heroe ex omni ætate audiuerit, qui vitæ æternæ & cœleſtis regni doctrinam hominibus tradiderit, ſicut de Seruatore noſtro exploratum eſt? qui quidem effecit, vt infinitæ hominum multitudines per totum orbem terrarum piis ſapientiæ præceptis inſtitutæ, ſeueram viuendi diſciplinam excolerent: illiſque perſuaſit, vt res cœleſtes cõſectarentur, & manſiones in cœlo diuinis animis reſeruatas ſperarent. Quiſue Deus aut heros extiterit, qui vniuerſum mundum ab ipſo ſolis ortu ad occaſum vſque peragrans, imò vero parem & æqualem ferè cum ſole curſum conficiens, ſplendidiſſimis ſuæ doctrinæ radiis ſic eundem colluſtrarit, illuminaritque, vt omnes gentes vbique terrarum vni Deo, vnum eundémque cultum tribuerent. Aut quis Deus heróſve fuerit, qui omnes deos & heroas, tam Græcos quàm Barbaros, profligarit, legéſque ſanciuerit neminem eorum Deum exiſtimandum eſſe: & ſancitum populo perſuaſerit. deinde cum vnus ab omnibus oppugnaretur, omnes hoſtium copias deleuerit: effeceritque vt ipſe ſolus ex omnibus diis & inclytis heroibus, qui à primis iactis mundi fundamentis extiterint, paſſim ab vltimis totius orbis terræ oris Dei filius ab omnibus gentibus appellaretur? Aut quis cunctis totius orbis terrarum incolis, ſeu terra ſeu mari illi ſint, præſcripſerit, vt ſingulis ſeptimanis in vnum conuenientes, diem Dominicum feſtum celebrarent: inſtitueritque, vt ſicut corpora paſcerent cibariis, ſic animos diuinis diſciplinis reficerent? Aut quis Deus, ſiue heros tam vehementer oppugnatus, quàm Seruator noſter, tam egregia victoriæ trophæa contra hoſtes conſtituerit? Nam & hi nullum tempus intermiſerunt eius tum doctrinam, tum populum impugnandi: & ille ſuos familiares afflictatos, ipſáque pariter templa ſacroſancta ab hoſtibus expugnata, ad maximum gloriæ ſplendorem perducere non deſiit. Sed quid attinet diuinas Seruatoris noſtri virtutes, quas nullo dicendi genere quiſquam conſequi poterit, oratione perſequi contendere: præſertim cum res inde effectæ, etiam tacentibus nobis, in intimas hominum cogitationes quaſi voce emiſſa ſe infundant? Atque hoc profectò peregrinum, inauditum, & admirabile eſt, & vnum quod ſemel ſolum inter mortales extiterit, vt homo tam egregia facinora ederet: & qui eſt reuera Dei filius, quique fuit ab omni æternitate, in terris cerneretur. Verùm iſta quæ à nobis explicantur, tibi Imperator inuictiſſime, ad audiendum ſunt minimè neceſſaria: qui quidem diuinam Seruatoris vim ac potentiam adeò ſæpe expertus es, téque ipſe non verbis, ſed rebus ipſis veritatis præconem omnibus præbuiſti. Tu igitur, cum ocium tibi datum fuerit, ſi placet, nobis quæſo commemores infinitas eaſque diuinas Seruatoris, vt ita dicam, apparitiones, infinitas etiam ſecundum quietem viſiones, non myſteria illa dico quæ ſunt arcana & à noſtra intelligentia remota, ſed ea ſolum quæ ſunt in tuam cogitationem illapſa diuinitus, quæque vtilem illam & omnibus fructuoſam de prouidentia Dei, qua reguntur

guntur

guntur vniuerſa, doctrinam complectuntur. Neque certè fuerit à tua dignitate alienum, oratione perſequi præclara illa & eximia ſubſidia tibi in bello à propugnatore & defenſore tuo Deo ſuppeditata, hoſtium & inſidiatorum exitia ab eo facta, grata in periculis ſolatia, in negociis arduis & multis obſtructis difficultatibus facilem expeditionem, benigna cum eſſes ab amicis deſertus auxilia, præſentia in rebus impeditis & perplexis conſilia, rerum futurarum præſcientiã, prouidam ad vniuerſi Imperij moderationem ſolertiam, prudentem de rebus incertis & obſcuris deliberationem, rerum magnarum arduarúmque ſuſceptionem, ciuiles adminiſtrationes, ſapientem exercituum gubernationem, conſultas rerum ſingularum emendationes, rectas vniuerſarum inſtitutiones, perutiles denique hominum vitæ legum ſanctiones. Enumeres etiam continenti oratione eorum ſingula, quæ nobis obſcura, tibi autem vni cognita ſunt & explorata: eáque in tua verè regia memoria, tanquam in abdito theſauro cuſtodita: quibus reuera impulſus iſtiſque teſtatis & illuſtribus potentiæ Seruatoris indiciis perſuaſus, templum velut trophæum victoriæ ab illo contra mortem partæ erexiſti, omnibus hominibus tam fidelibus quàm infidelibus ad intuendum propoſuiſti: auguſtúmque in ea ſancti Dei ſanctuarium, ſplendida etiam egregia & magnifica vitæ immortalis cœleſtiſque regni monumenta, eáque Imperatoris dignitati admodum conuenientia & conſentanea: quinetiam præclara victoriæ ſummi omnium Imperatoris, Seruatoris noſtri inſignia fabricanda curaſti: quæ omnia in illud templum & monumentum reſurrectioni Chriſti, per quam certam vitæ immortalis ſpem animis concipimus, dedicatum, concluſiſti: eo planè conſilio, vt tum cœleſtem Dei ſermonem, victorem & triumphatorem regalibus & eximiis formis quodammodo deſignatum expreſſúmque, omnibus gentibus oſtenderet: tum vocibus clarè & apertè tam verbo quàm re ipſa editis clatiſque, piam & diuinam eius fidei ac nominis confeſſionem paſſim prædicaret.

ORATIONIS DE LAVDIBVS CONSTANTINI

Finis.

SOCRATIS SCHOLASTICI

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

LIBER PRIMVS.

Libri Procemium, & quomodo Conſtantinus Imperator ad Chriſtianam fidem ſe contulerit. Cap. I.

RES in Eccleſia geſtas, Euſebius cognomento Pamphilus decem omnino libris complexus, hiſtoriam ad tempora ſolum Conſtantini Imperatoris deduxit: quibus quidem temporibus [c] perſecutionis flamma,] quam Diocletianus contra Chriſtianos incenderat, reſtincta eſt. Vitam etiam Conſtantini idem author literis mandans, Arij facta leuiter admodum perſtrinxit: quandoquidem Imperatoris illius virtutes prædicare, atque adeò orationẽ qua illum egregiè laudaret, maieſtate verborum exquiſitè illuſtratam, componere [c] magis] animo cõnitebatur, [c] quàm] res geſtas accuratè explicare. Nos igitur, quoniam apud animum propoſuimus ſcriptis prodere ea quæ ab illo tempore hactenus in Eccleſia geſta accepimus, ex illis rebus, à quibus ab eo deſitum eſt ſcribere, noſtri operis exordium capiemus: neque genus dicendi inſolens altiúſve exageratum conſectari, ſed ſolum ea quæ vel inuenimus literarum monumentis tradita, vel ab illis qui eadem ipſa oculis viderint audiuimus, perſpicuè exponere animus eſt. Ac quoniam ad id quod eſt nobis propoſitum, nõ parum adiumenti afferre videtur, ſi qua ratione Conſtantinus Im-

c. διωγμὸς

c. ἤπερ

Euſebij hiſtoria quid complexa.

Eiuſdem de vita Conſtantini quales libri.

Socratis in ſcribenda hiſtoria propoſitum.

Breuis repetitio à Diocletiano ad Constantinum vſque.

perator ad fidem Chriſtianam ſe cõtulerit, commemoremus: de eo pro virili parte pauca dicemus, indéque ſermonis noſtri ſumemus initium. Cum Diocletianus & Maximianus cognomento Herculius, cõſenſu quodam animorũ inter ipſos, depoſuiſſent Imperium, priuatúmque viuendi genus ſibi delegiſſent: & † Maximianus, qui Galerius etiam dictus eſt, vnáque cum illis regnauerat, profectus in Italiã, duos deſignaſſet Cæſares, Maximinum, quem Orienti, & Seuerum, quem Italiæ præfecit: Conſtantinus, vt patri Conſtantio (qui primo anno ducenteſimæ ſeptuageſimæ primæ Olympiadis, octauo Calend. Auguſti mortem obiit) ſuccederet, Imperator in Britannia eſt palàm declaratus. Romæ autem militum prætorianorum ſuffragiis Maxentius filius Maximiani Herculij, non ad gerendum imperium, ſed ad tyrãnidem potius exercendam elatus eſt. His rebus ita comparatis, Herculius dominãdi libidine denuò inflammatus, filium Maxentium è medio tollere aggreditur. Cæterùm milites, quo minus hoc efficeret, illi fuere impedimẽto. Poſtea verò Tarſi, quæ eſt vrbs Ciliciæ, è vita migrauit. Cæſar autem Seuerus, qui Romam ad capiendum Maxentium erat à Galerio Maximiano miſſus, proditus à militibus, interfectus eſt. Ad extremum Maximianus Galerius ſummam rerum iam adminiſtrans, vt primũ Liciniũ, (qui è Dacia oriundus, & ſocietate militari iampridem, & magna neceſſitudine fuerat cum eo coniunctus, Imperatorem creauiſſet, morte occubuit. Maxẽtius interea Romanos miſerè affligit, opprimítque: ſe tyrannum, non Imperatorem erga illos declarat: longè extra verecundiæ fines egrediens, hominum ingenuorum vxoribus ſtuprum infert: multos neci dat: alia denique flagitia his ſimilia deſignat. De quibus rebus Conſtantinus Imperator certior factus, omni cura & cogitatione ſibi incumbendum ſtatuit, vti Romanos ſeruitutis iugo oppreſſos in libertatem vindicaret: ac ſtatim ſecum conſilium inire cœpit, quo pacto tyranno vitam adimeret. Et dum in iſta cogitatione verſabatur, conſiderauit diligenter, quem Deum ſibi adiutorẽ ad bellũ gerendũ inuocaret. Venit namque illi in mentẽ, Diocletianum, qui toto pectore, vt dicitur, in deorum gentilium cultum incubuerat, nihil inde commodi cepiſſe: proq; certo comperit, ſuum ipſius patrem Cõſtantium, qui ſe ab illorum deorum veneratione auocauerat, vitam multo beatiorẽ traduxiſſe. Illi igitur in tam ancipiti deliberatione poſito, & fortè vnà cum militibus iter neſcio quò facienti, viſio quædam, vt admirabilis ſpectatu, ita dictu planè incredibilis, ſeſe obtulit. Nam circiter meridiem, die aliquantulum iam in pomeridianum tẽpus inclinante, columnã lucis in cœlo effigiem Crucis radiis mirè exprimẽtem vidit: in qua literæ inerant iſta verba complectentes, IN HOC VINCE. Quod quidem ſignũ iam viſum ſic Imperatorẽ obſtupefecit, vt ſuis ipſius oculis propemodum diffidẽs, ab illis qui vnà aderant, ſciſcitatus ſit, num ipſi etiam fuiſſent eiuſdem viſionis facti participes. Quod cùm vno ore omnes ad vnum affirmaſſent, fluctuans Imperatoris mens diuino illo & admirabili viſo fuit admodum confirmata. Nocte verò ſequenti, ſecundum quietem videt Chriſtum, qui ſic illum affatur: Crucis effigiem ad exẽplar illius ſigni quod tibi apparuerit, fabricare: eáque tanquam inſigni quodam ad victoriam valde accõmodato, cõtra hoſtes vtere. Huic ergo Chriſti oraculo obſequens, inſigne crucis, quod adhuc cuſtoditur in palatio, conſtruendum curat: quo fretus, maiore cum animi alacritate ad res gerendas ſe confert. Ante portas vrbis Romæ circiter pontem Miluium cum hoſte confligens, victoriam (Maxẽtius enim in flumen demerſus interiit) perfacilè cõſequitur. Septimus iam imperij ſui agebatur annus, cum à Maxentio victoriam reportauit. His cõfectis rebus, dum Licinius, qui cum illo in imperij adminiſtratione coniunctus fuit, & vir ſororis ſuæ Conſtantiæ factus, in Oriente degeret, Conſtantinus tam ampla beneficia à Deo adeptus, ea officia, quibus ei qui tã benignus in ipſum extiterat, gratias ageret, ſedulò obire cœpit. Quæ huius generis fuere: Liberare à perſecutione Chriſtianos: eos qui patria exulauerant, domum reuocare: occluſos in carcere dimittere liberos: his, quorum bona publicata erant, fortunas reſtituere: dirutas eccleſias denuò erigere, quæ quidẽ omnia valde propenſo ſtudio & voluntate tranſegit. Interea tẽporis Diocletianus, qui imperio ſe abdicauerat, Saloni, quæ eſt ciuitas Dalmatiæ, decedit de vita.

† Frequentius dicitur hic Maximinus. Vide annotationem quã 8. libro hiſtoriæ Euſebij præfixa eſt.

CONSTANTINVS.

Seueri cædes.

Conſtantini de Maxentio delendo conſiliũ.

Crucis effigies Cõſtãtino in aëre oblata.

Crucis inſigne Chriſti præcepto ab Imper. factum.

Vincitur Maxentius.

Quæ pro victo Maxen. Deo gratias retulerit Cõſt.

Diocletiani mors.

Quomodo

Quomodo Chriſtianorum res cum Conſtantinus amplificaret, Licinius, qui in Imperio conſors erat, Chriſtianos inſectatus eſt: atque hinc ortum eſſe inter illos bellum. Cap. II.

CONſtãtinus verò Imperator, qui ſuas cogitationes in illis rebus quæ ad Chriſti gloriam ſpectabant, penitùs defixerat, omnia Chriſtiani hominis officia exequi cœpit: ædificare de integro eccleſias, eas magnificis & illuſtribus monumentis exornare: gentilium delubra occludere, eáque demoliri: ſtatuas in illis erectas publicare. Verùm Licinius, qui conſors eius in imperio erat, gentiliúmque opinione, quod ad religionem attinebat, imbutus, graue odiũ in Chriſtianos exercebat: qui tametſi verebatur eos palàm perſequi, (metuebat enim Imperatorem Conſtantinum) tamen ex occulto complures adortus eſt. Tempore autem progrediente, illos apertè vexare aggreditur: quæ perſecutionis procella quibuſdam in locis (vbi enim commorabatur Licinius, ibi ſolum ingruebat) duntaxat excitata eſt. Cæterùm cum non in his ſolùm, ſed in aliis ſuis facinoribus tyranni partes ageret Licinius, eáque Conſtantinum cùm reſciuiſſe, tum propterea grauiter ſuccenſere intelligeret, ſe de eiſdem ei purgare maturat: aſſentari illi: amicitiam ſimulatè cum eo iungere: ſe aſtringere iureiurando, nunquam quicquam ſe moliturum, in quo aliqua tyrannidis ſignificatio exiſteret. Atque certè non iurauit ſolum, verùm etiam peierauit. nam neque animum depoſuit exercendæ tyrannidis, neque in Chriſtianos perſecutionis tempeſtates concitare deſtitit. Lege enim interdixit epiſcopis, ne in congreſſum colloquiúmque cum gẽtilibus aliquando venirent: eo videlicet conſilio, vt religio Chriſtiana inter eos nulla ex parte propagaretur. Eodem temporis momento de perſecutione & creber hominum ſermo fuit quodammodo, & mirũ ſilentiũ. Nam tacita erat verbis, reipſa tamen omnibus patefacta: quandoquidem qui eius impetum ſubierant, tum corpore cruciatus intolerabilés, tum fortunis iniuriam non ferendam perpeſſi ſunt. Vnde Conſtantino Imperatori bilem commouit non mediocrem. Itaque rupto ſimulatæ inter ipſos amicitiæ vinculo, capitali odio inter ſe diſſiderunt. Non longo tempore pòſt, bellum mutuò inter ipſos concitatur: atque multis prœliis terra marique commiſſis, tandem apud Chryſopolim vrbem Bithyniæ (id eſt nauale Chalcedonis) Licinius deuictus, Conſtantino ſe dedidit. Eum igitur viuum capit, tractat humanitùs, tantúmque aberat vt illum trucidaret, vt etiam iuberet vrbem incolere Theſſalonicam, ſeque ibi quietè & tranquillè gerere. Qui quanquam ad aliquod temporis ſpacium conquieſcit, tamen non multo pòſt Barbaris quibuſdam hominibus coactis, inflictam ſibi cladem iterata pugna ſarcire cõtendit. Conſtãtinus vbi illud intellexit, eum occidi iubet. Cuius mãdato homo è medio tollitur. Itaque rerum potitus Conſtantinus, Imperatórque & rex declaratus, ad religionem Chriſtianam deinceps amplificandam, omnem curam & ſtudiũ contulit. Neque illud vno modo laborauit, ſed varia ac multiplici ratione præſtare: cuius opera, rebus Chriſtianorum tranquilla pax allata eſt. Verùm pacẽ illam bellũ inteſtinum inter ipſos Chriſtianos ſuſceptum, extemplò ſubſequitur. At quale illud fuerit, vndéque ortum, pro viribus deinceps explicabo.

Perſecutio in Oriente Licinio autore.

Licinij ſimulatus in Conſtantinum & Chriſtianos animus.

Conſtantini in victũ Licinium humanitas.

Licinius tandẽ occiſus.

Ceſſat in Eccleſia perſecutio.

De Arij contra Alexandrum epiſcopum contentione, & quòd ex ea Eccleſiæ diſſenſio nata ſit: quódque Alexander Alexandriæ epiſcopus, Arium cum ſuis presbyterij gradu abdicauerit. Cap. III.

ALexandriæ, poſt Petrũ illius eccleſiæ epiſcopũ, qui Diocletiano regnante martyrio occubuerat: Achillas capeſſit epiſcopatũ. Quo mortuo, Alexãder tẽpore pacis ſuprà cõmemoratæ, epiſcop⁹ delectus eſt: q animo ſecuro & trãquillo vitã degens, eccleſiã in vnum conuocat. Et quodã tẽpore præſentibus presbyteris qui ſub ipſo erant, reliquóque clero, curioſius aliquanto diſſerit & ſubtilius de ſancta Trinitate, vnitatémque in Trinitate eſſe diuinitùs philoſophatur. Arius autem vnus ex presbyterorum numero, qui erant ſub Alexandro in eo gradu locati, vir dialecticarum argutiarum minimè ignarus, quoniam epiſcopum ſuſpicabatur errorem Sabellij Afri voluiſſe de integro in Eccleſiam in-

Vbi, quando, & qua occaſione cœperit Arianiſmus.

troducere, contentionis ſtudio incenſus, ad opinionem quæ Afri opinioni penitùs erat contraria, deflectit: acerbè aſperéque, vt videbatur, illis quæ ab epiſcopo dicta erant, occurrit: affirmátque, ſi pater genuit filium, eum qui genitus erat, ſuæ eſſentiæ habuiſſe principium: indéque perſpicuum eſſe, tempus fuiſſe quando non erat filius: neceſſarióque ſequi, eum ex nihilo eſſentiam habuiſſe. Cùm iſta noua quadam & inaudita ratione concluſiſſet, complures ad quærendum de eiſdem incitauit: & ex ſcintilla perexigua ingens flamma incenſa eſt. Nam peſtifera iſta labes ab eccleſia Alexandrina exorſa, per vniuerſam Ægyptum, Lybiam, & ſuperiorem Thebaidem peruaſit: quinetiam per reliquas prouincias & ciuitates eſt paſſim peruagata. Et quanquam multi alij peruerſa Arij opinione & errore implicati tenebantur: Euſebius tamen (non Cæſarienſis ille, ſed alter, qui antea fuerat eccleſiæ [c] Berytienſis epiſcopus:] id temporis autem ad epiſcopatum Nicomediæ, vrbis Bithyniæ callidè arrepſerat) illi cum primis mordicùs adhæſit. Quæ cum accepiſſet Alexander, réſque geſtas oculis cerneret, iracundia cœpit exardeſcere: ac cõcilio multorum epiſcoporum conuocato, Arium, & eius opinionis fautores, preſbyterij gradu abdicat: qua de re ad epiſcopos cuiuſque ciuitatis ſcripſit ad hunc modum.

Euſebij duo. Euſebius Nicomedienſis Arianiſmi fautor.

c βηρυτίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Epiſtola Alexandri epiſcopi Alexandriæ.

CHARISSIMIS HONORATISSIMISQVE FRATRIBVS, *qui vbique gentium ſunt nobiſcum in Eccleſiæ miniſterio coniuncti, S.*

Alexandri epiſcopi ad Eccleſiæ miniſtros, de Ario & Euſebio, &c. epiſtola.

Defectio in Eccleſia Antichriſti prænuncia.

“Cùm in Sacris literis ſit vnum corpus Eccleſiæ catholicæ nobis traditũ, & præceptum, vt concordiæ ac pacis vinculum firmum teneamus: conſentaneum eſt, vti per literas colloquamur inter nos, aliiq; alios mutuò de rebus quæ apud ſingulos geruntur, certiores faciamus, quò, ſiue vnum ex membris patitur, ſiuè lætatur, nos inter nos vel patiamur vnà, vel vnà lætemur. In noſtra quidẽ prouincia prodierunt iam viri, qui leges reſcindunt, Chriſtum ipſum impugnant, animos hominum ad defectionem (quæ quidem prænuncia & quaſi præcurſor Antichriſti nõ ſine cauſa & exiſtimari, & appellari poſſit) docere nituntur. Ac mihi certè in animo erat de illo facinore penitùs reticuiſſe, vt eius labes, ſi quomodo fieri potuiſſet, inter illos ſolũ qui ab Eccleſia deſciuerant, deleri quiuiſſet: ne in alia loca [a] euagata] ſimpliciũ quorundam aures ſuis ſordibus inficeret. Verùm quoniam Euſebius, [c] qui nũc Nicomediæ epiſcopus eſt,] quique totum Eccleſiæ ſtatum in ſua manu poſitum arbitratur, cum à nemine quòd eccleſiã Beryti deſeruerit, quódque oculos cupiditatis atque ambitionis ſuæ ad epiſcopatum eccleſiæ Nicomedenſis obtinẽdũ adiecerit, in ſe animaduerſum eſſe videat, iſtorum etiam qui ab Eccleſia defecerunt, patrocinium ſuſcipit: & ad omnes qui ſunt vbique gentium literas ſcribere conatur, eoſq; in eiſdem commendat plurimùm, quò imperitos quoſdam in grauiſſimam hæreſin, Chriſtoq; penitùs aduerſariam rapiat: neceſſe habeo, idq; ſententia quadã quæ in lege ſcripta eſt inductus, ſilentiũ rumpere, remq; vobis omnibus indicare, quò non modò eos qui defecerunt à Chriſto, execrabiliaq; verba, quæ illorum hæreſis vſurpat, cognoſcatis: verumetiam, ſi fortè Euſebius literas ſcripſerit, ad eas animos minimè attendatis. Nam inueteratam ſuam maleuolẽtiam, ſilentio ad tempus obrutam, iam per iſtos renouare ſtudet: & licet ſimulatione quadam præ ſe ferat eorum cauſa literas ſcribere, re tamẽ ipſa declarat perſpicuè, ſe in rem ſuã ſeriò iſtud ipſum agere. Qui autem defecerunt ab Eccleſia, ſunt: Arius, Achillas, Aeithales, Carpones, Arius alter, Sarmates, Euzoius, Lucius, Iulianus, Menas, Helladius, Gaius, Secundus item, & Theonas, qui dicti ſunt olim epiſcopi. Quænam verò iſti cõtra Scripturas excogitarint, temeréque effutiuerint, ſic accipitote: Deum nõ ſemper patrem fuiſſe: ſed tempus aliquando extitiſſe, cum Deus non eſſet pater: non ab æterno Dei verbum fuiſſe, ſed ex nihilo ortum eſſe. nam Deum qui eſt, eum cum non erat, ex eo quod non eſt, procreaſſe: & propterea tempus fuiſſe aliquando, cum non eſſet. Creatum enim & factum eſſe filium: neque eſſentia patri ſimilem

a διελθὸν

c. ὁ νῦν ἐν τῇ Νικομηδίᾳ

Arianiſmi aſſertores.

Impia Arij dogmata.

c. ὅμοιος [c] ſimilem] neque natura verum patris ſermonem, neque veram eius ſapiẽtiam eſſe,
» ſed per abuſionem verbum & ſapientiam dici. Ipſum factum eſſe proprio Dei ver-
» bo, & ſapientia quæ in Deo eſt, per quàm cùm cætera omnia, tũ illum ipſum fecit
» Deus. Et ob eam cauſam natura ſua poſſe cõuerti & mutari, ſicut animãtia omnia
c. ἀπεξενω- ratione vtentia: Verbum eſſe peregrinum, alienum & [c] ſeiunctum] à ſapientia Dei.
μένος Patrem à filio minimè explicari poſſe. nam filium neque patrem plenè & accuratè
» cognoſcere, neque exquiſitè cernere poſſe. Etenim ſuam ipſius eſſentiam, vt eſt, fi-
» lium non percipere: quippe filium noſtra cauſa factum eſſe, vt Deus per ipſum,
» tanquam per inſtrumentum nos crearet: neque extitiſſe aliquando, niſi Deus nos
» creare in animum induxiſſet. Quæſitum eſt igitur ab illis, vtrum Dei ſermo
» poſſet mutari, quemadmodum diabolus mutatus eſt? & non veriti ſunt reſpon-
» dere: Certè poteſt. Cum enim & gigni & mutari poſſit, eius naturam poſſe mu- *Anathema*
» tari. Ario igitur & eius fautoribus, qui iſta aſſerunt, & de eiſdem [c] tam impuden- *in Arianos*
c. ἀναισχυ- ti ore loquuntur,] vnà cum illis qui eius opinioni aſſentiuntur, nos cum aliis ferè *ex Ægypti*
ντοῦντες » centum Ægypti & Lybiæ epiſcopi in vnum conuenientes, anathema denun- *& Lybiæ epiſcoporum decreto.*
» ciauimus. Cæterùm Euſebius eos ad ſe admittit, operámque ſedulò dat, vt men-
» dacium cum veritate, & cum pietate impietatem commiſceat. Verùm ad hoc præ- *Euſebius A-*
» ſtandum non ſatis habet virium. Nam vincit veritas: & nulla eſt ſocietas luci cum *rianorum fautor.*
» tenebris, nulla conſenſio Chriſti cum Belial. Quis enim vnquam talia audiuit? aut
» quis eſt, qui ſi iam audiret, non ea tanquam inſolita & peregrina obſtupeſceret, au-
» réſque obturaret, ne eiuſmodi verborum ſordes in audiendi ſenſum illaberentur?
Cap. 1. Aut quis eſt, qui, cum Ioannẽ audiat dicentem, IN PRINCIPIO ERAT VER-
» BVM: non iſtos condemnauerit dicentes, Erat tempus aliquando cum non eſſet? *Arianiſmi*
» Aut quis eſt, qui, cum audiat in Euangelio, Vnigenitus filius, &c, Per ipſum facta *refutatio.*
c. μισοίη ſunt omnia: non iſtos [c] odio habuerit,] affirmantes filium vnã eſſe ex creaturis? Aut
c. ἴσος qui poterit ipſe eſſe [c] ſimilis] illarum rerum quæ per ipſum factæ ſunt? Aut quẽad-
» modum vnigenitus, ſi (vt illorum fert opinio) cum aliis rebus vniuerſis numere-
Pſal. 44. tur? Aut quomodo ex nihilo factus eſt, cum pater dicat: Eructauit cor meum ver-
Pſal. 109. bum bonum: &, Ex vtero ante luciferum genui te? Aut qua ratione eſſentia patri
Ioan. 14. diſpar ac diſſimilis, cum ſit perfecta imago & ſplẽdor patris, cúmq; ipſe dicat: Qui
» vidit me, vidit & patrem? Aut quo pacto, ſi verbum & ſapientia ſit Dei filius, erat
» tempus aliquando cum non eſſet? Nam perinde eſt ac ſi diceret, Deum aliquando
» & ſermone & ſapientia caruiſſe. Aut quo pacto conuerti mutarive poteſt, cum ita
Ioan. 14. loquatur ipſe de ſe: Ego in patre, & pater in me eſt: &, Ego & pater vnum ſumus.
Ioan. 10. Malach. 3. & per prophetam etiam: Videte me, quòd ego ſum Deus, & non mutor? Et quan-
» quam hoc dictum ad ipſum patrem referri poteſt, tamen aptius & magis propriè
» de filio verbo iam dicitur, quòd, cum ſit homo factus, non mutatus eſt: ſed, vt Apo-
Heb. 13. ſtolus ait, IESVS Chriſtus heri & hodie idem ipſe & in ſecula. Quid igitur illos
1. Cor. 8. in hanc perduxit ſententiam, eum ſcilicet propter nos factum eſſe: cum tamen Pau
» lus ſcribat, Propter quem omnia, & per quem omnia? Quòd autem falſò calum-
» niati ſunt, filium non plenè & perfectè patrem nouiſſe, nemini mirum videri de-
» bet. Nam cum ſemel ſtatuiſſent contra Chriſtum bellum gerere, reiecerũt penitùs
Ioan. 10. voces ipſius Domini dicentis: Sicut cognoſcit me pater, & ego cognoſco patrem.
» Quòd ſi ex parte pater cognoſcit filium, perſpicuum eſt, filium etiam ex parte pa-
» trem cognoſcere. Verùm ſi hoc dictu nefas eſt, & pater plenè filium cognoſcit: con-
» ſtat, quòd ſicut pater cognoſcit ſuum ipſius verbum, ſic & verbum ſuum ipſius pa-
» trem cognoſcit, cuius eſt verbum. Cæterùm quanquam iſta recẽſendo, atque adeò *Hæreticorum*
» ſacras & diuinas Scripturas apertè explanando, eos ſæpenumero conuicimus: ta- *mos familiaris*
Prouer. 18. men illi rurſus, velut chameleõtes, [c] ſeſe mutabant:] dictúmque illud Sapiẽtis in ſua
c. μετεβάλ- ipſorum capita torquere magnopere cõtendebant, videlicet Impium, cum in pro-
λοντο fundum malorum venerit, contemnere. Ac tametſi complures certè hæreſes ante
» illorum ætatem exortæ erant, quæ quidẽ extra modum audacia euagatæ, ad extre-
» mam dementiam ſunt tandem prolapſæ: iſti tamen, qui omni ſuo ſermone verbi
» diuinitatem tollere nituntur, vtpote ad Antichriſti tempora propius accedentes,
» illas hæreſes præ ſuorum errorum impietate iuſtas eſſe quodammodo declarant.

ac poſtea denuò in Alexandrum, qui mortuo Achilla eum dignitatis gradum adeptus eſt. Ac dum in hoc diſſidio & diſſenſione verſabantur, interea quæſtio de Ario habetur: Meletius cum ſuis Ario ſubſidio fuit, cúmque illo vnà contra epiſcopum [c] conſpirauit. Cæterùm quibus Arij opinio abſurda videbatur, hi iudicium Alexandri de Ario datum approbarunt, rectámque & æquã ſententiam cõtra eos qui ſic ſentiebant, eſſe pronunciatam exiſtimarunt. At Euſebius Nicomedenſis, & quotquot Arij opinionem amplexabantur, ſcripſerunt ad Alexandrum, vt abdicationem quæ erat antegreſſa, abrogaret: eóſque quibus erat communione fidelium interdictum, in eccleſiam denuò admitteret: ipſos namque nullam peruerſam malámue opinionem tenere. Sic igitur cum literæ aduerſariæ ad Alexandrum Alexãdriæ epiſcopum miſſæ eſſent, vtriuſque partis literæ in vnum collectæ ſunt. Nam Arius eas quæ pro ſe faciebant, Alexander autẽ contrarias ſimul congeſſit. Ex quibus Arianorum, Eunomianorum & Macedonianorum ſectæ, quæ hoc tempore vigere videntur, anſam ad ſuam doctrinam tuendam arripiũt. Etenim ſinguli propriæ ac ſuæ ſectæ epiſtolas, teſtium loco vſurpant.

c. συμφερεῖν

Quòd Imperator Conſtantinus propter Eccleſiarum perturbationem ſolicitus, Oſium Hiſpanum Alexandriam miſerit, epiſcopum & Arium ad concordiam inuitans. Cap. IIII.

DE his rebus cum certior factus eſſet Imperator, incredibilem animo hauſit dolorem: perturbationémque illam, ſuam ipſius calamitatem eſſe cenſuit. Extemplò illud diſcordiæ incendium, quo inter ipſos exardeſcebant, reſtinguere ſeriò aggreditur: literáſque per virum ſpectatum & fidelem Oſium nomine, epiſcopum Cordubæ, quæ eſt ciuitas Hiſpaniæ (hunc enim Imperator ſingulari amore complexus eſt, & honore ſummo proſecutus) ad Alexandrum & Arium mittit. Quarum literarum partem aliquam (ſunt namque integræ in libros Euſebij de vita Conſtantini illigatæ) hoc loco citare non incommodum exiſtimaui.

Oſius Hiſpanus epiſcopus ad Alexand. & Arium miſſus.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS, *Auguſt. Alexandro, & Ario, S.*

Vide cap. 67. lib. 2. De vita Conſtantini.

Inde præſentis controuerſiæ fundamentũ iactum intelligo, quòd tu Alexander, à presbyteris de loco quodam in Sacris literis ſcripto quærebas, imò verò de inani » quadam quæſtionis porticula ſciſcitabaris, quid quiſque illorũ ſentiret: túque Ari, » iſtud quod neque initiò animo complecti, aut cum fuiſſes complexus, ſilentio præ» teriiſſe debebas, inconſideratè effutiuiſti. Vnde diſcordia inter vos concitata, tum » conuentus qui in eccleſia fieri ſolet impeditus, tum populus ſanctiſsimus variè in » vtráque partem diſtractus, & ex conſentiente totius corporis Eccleſiæ quaſi com» page diuulſus eſt. Proinde vterque veſtrûm viciſsim veniam alteri tribuẽs, illud ap» probet, ad quod veſter conſeruus vos nõ ſine cauſa cohortatur. At quid iſtud eſt? » Vt de rebus eiuſmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum reſpondeatis. Tales e» nim quæſtiones, quales nulla lex canónve Eccleſiaſticus neceſſariò præſcribit, ſed » inanis diſſoluti ocij certatio proponit, licet ad ingenij acumen exercendum inſti» tuantur, tamen interiore mentis cogitatione cõtinere debemus, & neque in publi» cos populi conuentus temerè efferre, neque vulgi auribus inconſultò concredere. » Quotus enim quiſque eſt, qui rerum tam grauium, tantáque obſcuritate inuolута» rum vim vel ſatis accuratè peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod ſi » quiſquam ſit qui iſtud ſe facilè efficere & conſequi poſſe confidat, quota quæſo eſt » illa multitudinis pars, quam poſsit efficere vt idem ipſum intelligat? Aut quis tan» dem eſt, qui in curioſa quæſtionum eiuſmodi perueſtigatione, extra prolapſionis » periculum poſsit conſiſtere? Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda eſt, » ne vel cùm nos præ noſtri ingenij imbecillitate, quod propoſitum eſt, explanare » non poſsimus, vel cum auditores inter docendũ præ intelligẽtiæ tarditate ad accu» ratam ſermonis inſtituti comprehenſionem peruenire non queant, ex re alterutra » populus aut in blaſphemiæ, aut in diſſenſionis neceſsitatem incurrat. Quare & in-

Ex Conſtantini ad Alexandrum & Arium epiſtola.

Non neceſſaria de religione quæſtiones minimè mouenda aut publicãda.

Hortatur ad reconciliationẽ à facili, honeſto & vtili Conſtantinum.

terrogatio temeraria,& inconſulta reſponſio,† veniam vtrique veſtrûm ab altero vicisſim impetrare debet. Neque enim de ſummo in Sacris literis præcepto vobis anſa ad digladiandum oblata eſt, neque nouus vllus de religione diuina introductus error: ſed vnam eandémque de fide tenetis ſententiam, ita vt ad ipſum communionis conſenſum facilè poſsitis venire. Nam non eſt profectò conſentaneum, vt propter veſtram mutuò de adeò paruis exiguiſque rebus concertationem, tanta populi Dei multitudo veſtra inſcitia ad diſſenſionem rapiatur. Imò verò non modò non eſt conſentaneũ, ſed omnino nefas eſſe exiſtimatur. Verùm, vt rem breuiter exemplo quodam animis veſtris mecum recognoſcatis, dicam. Non vos præterit, opinor, philoſophos ipſos vnius quidem diſciplinæ profeſsione omnes inter ſe cōſentire: ſæpe tamen in aliqua parte opinionum, quas aſſeueratione affirmãt, diſcrepare ſolere: qui licet diſciplinæ cauſa, quã quiſque illorum tuetur, diſſentiant, tamẽ ob ʳ profeſsionem qua conſpirare viderentur,] denuò inter ipſos in gratiam redeũt. Quod ſi ita ſe res habet, quid eſt cur non ſit multo conuenientius, vt nos qui famuli præpotentis Dei conſtituti ſumus, propter ipſum religionis inſtitutũ, quod profitemur, conſentientibus animis inter nos ipſos concordemus? Cæterùm accuratiore cogitatione conſideremus, & mẽte attentiore, hoc quod iam à me dicetur, circumſpiciamus, num rectè ſe habeat, vt propter leues & inanes verborum cõtẽtiones fratres fratribus reluctentur: & eximia concordia, impia ſimultate per nos, qui de rebus tã exiguis, miniméque neceſſariis inter nos cõfligimus, miſerè diſcerpatur. Popularia quidem ſunt iſta, & puerili inſcitiæ magis quàm ſacerdotum & prudentium hominum ſapientiæ congruentia. Noſtra ſponte igitur tentationes diabolicas euitemus. Et quoniam Deus noſter optimus maximus, conſeruator omnium, communem ſuæ gratiæ lucem omnibus porrexit: idcirco mihi eius famulo, quæſo, per vos liceat, vt illius prouidentiæ ſubſidio adiutus, meum conatum feliciter ad exitum perducam: atque etiã vt ipſius populum tum verbis compellãdo, tum miniſterium diligenter erga eum præſtando, tum acriter admonendo, ad mutuam concordiam traducam. Et cum, vti dixi, vna ſit vobis fides, vna profeſſionis conſenſio, vnum denique legis ac diſciplinæ inſtitutum, quod quidem cũ ſuis partibus vniuerſum Eccleſiæ corpus, conſentiente animorum concordia & propoſito, deuincit: iſtud, quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit, quoniam nullam rem grauem in totius noſtræ religionis quaſi ambitu comprehenſam attingit, non eſt cur diſiunctionem aliquam animorum, aut diſcordiam inter vos pariat. Atque hæc dico, non vt cogam vos in hac leuicula & ſtulta quæſtione qualiſcunque tandem illa fuerit, penitùs eandem ſententiã ſequi. Ac tametſi vos inter vos viciſſim de re quapiam minimi momenti diſſentitis, (ſiquidẽ neque omnes de omnibus rebus idẽ ſentimus, neque vna eadémque in nobis indoles aut mẽs verſatur) nihilominus tamẽ fieri poterit, vt eximia cõcordia ſincerè inter vos integréque ſeruetur, & vna inter omnes communio & conſociatio cuſtodiatur. Verùm de diuina prouidẽtia vna ſit vobis omnino fides, vnus animorũ conſenſus, vna de Deo ſententia. At quæ de leuiſſimis iſtis quæſtionibus inter vos argutè & ſubtiliter exquiritis, licet non in eandem ſententiam tanquam pedibus eatis, ea tamen intra cogitationis veſtræ quaſi fines continere debetis, intimo mẽtis domicilio recondita. Communis autem amicitiæ bonum, vera fides, reuerentia erga Deum, & legis obſeruationem, ſtabilis firmáque apud vos maneat. Redite in gratiam, & mutuã inter vos neceſsitudinẽ colite, vniuerſóque populo ſuos mutuos complexus reddite: atq; veſtris ipſorum animis contentionis labe purgatis, iterum amicè ac beneuolè ipſi alter alterũ excipite. Nam ſæpenumero poſt inimicitias depoſitas, amicitia iterum reconciliata plus ſolet habere iucunditatis. Date igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac moleſtiarum expertes, vt voluptas quæ ex ſincera cõcordiæ luce & vita quieta capi ſolet, mihi integra in poſterũ conſeruetur. Quod quidem ſi minus contingat, neceſſe eſt ingemiſcere, lachrymis & mœrore omnino cõfici: nec fieri certè poteſt, vt vitæ curſum de reliquo tranquillè & ſedatè trãſigam. Nam quamdiu Dei populus (cum dico, qui communi mecum erga Deum obſequio fungitur) tam iniqua pernicioſáque contentione ab ſe mutuò diſidet, quomodo fieri poteſt vt ipſe deinceps

† τῶν νῦν ἐπιπολαζόντων ἄκριτον ἐρωτημάτων, αὐτομάτων, καὶ ὅσα τινῶν, hæc omiſit quæ non habet Euſeb. In vita Cõſt. cap 67. lib. 2.

A ſimili.

ʳ τῇ θυμῷ ἑνώσει.

A ſua perſona.

Poſſe inter diſſentientes etiã in religionis aliquot capitibus ſeruari cõcordiam.

Quantopere angat Imperatorem inter epiſcopos diſſenſio.

deinceps animo tranquillo conſiſtam? Atque vt incredibilem huius doloris morſum intelligatis, ſic accipite. Non ita pridem ad Nicomedenſium ciuitatem aduentans, extemplò iter verſus Orientē maturè facere cōſtituebam. Ac me quidē ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confeciſſem, vt iam propè vobiſcum eſſe viderer: huius rei nuncius in contrariam cogitationem compulit, ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidē tolerare me poſſe planè exiſtimabam. De reliquo igitur veſtra concordia patefacite mihi ad Orientem aditū, quem vos veſtris diſſidiis vltrò citróque feruentibus interclusiſtis: & efficite breui, vt cùm vos pariter, tum reliquum vniuerſum populum lætitia geſtiētem cernam, & omnes vna pro communi omnium concordia & libertate conſentientibus laudis præconiis debitas gratias Deo opt. max. agamus.

De Synodo in Bithynia apud Nicæam habita, ac de fide quæ ibidem edita erat.
Cap. V.

Quid ad Alexād & Arium Imperatoris profuerit legatio.

QVanquam Imperatoris epiſtola ad res cùm admirationis, tū ſapientiæ plenas eos adhortata eſt: tamē diſcordiæ malū adeò ſe firmauerat, vt nec Imperatoris ſolicitudine, nec authoritate illi⁹ qui literas attulerat, vlla ex parte frāgi reprimiq́; poſſet. Nā præterquàm quòd literæ Imperatoris neque Alexādri neque Arij animū mitigare ac mollire poterant, in ipſo populo præterea ingēs cōtentio & tumultus erat, quem quidem alia diſſidij lues in certa ſolum loca euagata anteceſſerat, quæ ſanè tranquillum Eccleſiarū ſtatum magnopere perturbauit: diſſenſio videlicet de tempore feſti Paſchatis celebrandi exorta. quæ per Oriētis partes ſolummodo peruadebat, dum alij ibi feſtum illud more Iudæorum celebrandum eſſe contendebāt: alij autem, Chriſtianorum vbique per orbem terrarum diffuſorum conſuetudinem in ea re prorſus imitandam cēſebant. Et dum ita de feſto digladiantur, licet communione inter ipſos vti minimè recuſarent, feſtum tamen acerba animorum diſſenſione peragunt. Cum igitur Imperator videret his duabus contentionis tempeſtatibus Eccleſiam vehementer iactari, generale Concilium conuocat, atque epiſcopos vndique per literas accerſit, vt Nicæam vrbem Bithyniæ ſe conferant. Itaque permulti certè epiſcopi ex multis prouinciis & ciuitatibus eò aduentant, de quibus Euſebius cognomento Pamphilus in tertio libro de Vita Conſtantini, iſta ad verbum ſcribit: Ex omnibus eccleſiis, quæ frequentes vniuerſam Europam, Libyam & Aſiam occupabant, Dei miniſtri, qui facilè primas ferre putabantur, in vnum conuocantur: vna etiam ædes ſacra, velut Dei nutu adaucta, intra parietes ſuos Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes & Palæſtinos, Aegyptios porrò, Thebanos, Afros, alióſque ex Meſopotamia profectos recipit. Adeſt item in conuentu, Perſidis epiſcopus: nec ab hoc choro abfuit Scytha. Pontus item, Galatia, Pāphilia, Cappadocia, Aſia & Phrygia, viros apud ſe lectiſſimos ſuppeditarunt. Quinetiam Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorum domicilia longiſsimo inde locorum interuallo aberant, eò aduentarunt. Ex ipſis Hiſpanis, vnus nominis & famæ celebritate inſignis, cum aliis multis in conſeſſu illo adfuit. Vrbis verò illius, penes quam Imperium eſt, epiſcopus, ingraueſcente ætate præpeditus, abfuit: ſed eius presbyteri, qui aderant, eius locū ſuppleuēre. Talem coronam ſolum, ex omni præteritæ ætatis memoria vnus Imperator Conſtantinus, pacis vinculo ad Chriſti gloriam colligauit: & quò Seruatori ſuo gratias ageret, iſtud eximium pro victoria ab hoſtibus parta trophæum obtulit, effigie chori Apoſtolici pulchrè in hoc noſtro conuentu expreſſa. Nam dicitur in Sacris literis, illorum temporibus viros pios ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, in vnum conueniſſe: inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolunt Meſopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygiam & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Lybiæ quæ eſt circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi & proſelyti, Cretes & Arabes. Verùm illis hoc defuit, quòd omnes qui eò conuenerant, ex Dei ſacerdotum & miniſtrorum numero nō erant: ſed in hoc præſenti choro [fuit] epiſcoporum multitudo ad numerum trecentorum & amplius: presbyterorum autem, diaconorum, accoluthorum, & aliorum qui iſtos comitabantur, turba ne

Diſſenſio de feſto Paſchatis celebrando tēpore.

De Nicæna ſynodo ex Euſebio.

cap. 7.

Act. 2. c.

enumerari quidem poteſt. Atque ex his Dei miniſtris alij prudẽter & diſertè dicẽ- «
do, alij vitæ grauitate, & conſtanti rerum arduarum perpeſſione, nonnulli quaſi «
media inter iſtos interiecta viuendi ratione eximij, præclara laudis inſignia adepti «
ſunt. Erant inter hos etiam non pauci, qui propter longinquum temporis ſpatium «
quo vixerant, multum honoris & gloriæ collegerunt: alij qui in ipſo ætatis flore «
propter ingeniorum acumen ſunt magnum ſplẽdorem conſecuti: quidam modò «
in miniſterij quaſi curſum ingreſſi ſunt. Quibus quidẽ vniuerſis cibaria in ſingu- «
los dies Imperator largè & liberaliter ſuppeditari præcepit. Atque Euſebius de il- «
lis qui ibi in vnum conuenerant, hæc hactenus. Imperator feſto, quod ob victori- «
am contra Licinium partam celebrabat, peracto, Nicæã conceſſit. Inter epiſcopos

Paphnutius. Spyridion.

qui aderant, Paphnutius ſuperioris Thebaidis epiſcopus, & Spyridion epiſcopus Cypri, plurimùm excelluere. Verùm cur iſtorum mẽtionem fecerim, dicam equidem poſtea. Aderant etiam vnà laici complures, diſſerendi ſcientia valde periti: qui erant ad patrocinium alterutrius partis ſuſcipiendum parati. Cæterùm Arij opinionem Euſebius Nicomedenſis, vt ſuprà dixi, & Theognis & Maris propugnarunt: quorum Theognis Nicææ epiſcopus fuit, Maris autem Chalcedonis, vrbis

Athanaſius.

Bithyniæ. Contra iſtos Athanaſius, diaconus eccleſiæ Alexandrinæ, ſtrenuè pugnauit. Iſtum Alexander epiſcopus in magno admodum honore habuit: & proptere a (ſicut pòſt à me dicetur) grauis inuidia contra illum conflata eſt. Paulo antè quàm epiſcopi in vnum locum conuenerant, dialectici in quibuſdam diſputandi tanquam proluſionibus aduerſus pleroſque ſe exercuerunt. Ac cũ nonnulli quaſi illecebris ad diſſerendum traherentur, laicus quidam ex confeſſorum numero, ſimplici ac ſincero animo præditus, cum dialecticis illis congreditur, ſicque cõtra illos

Nota laici in dialecticas fraudes & argutias dictum.

verba facit: Chriſtum certè & Apoſtolos artem diſſerendi neutiquam nobis tradidiſſe, neque inanes fallacias, ſed mentem apertam & ſimplicem, quæ fide & bonis operibus integra ſeruari ſolet. Quæ cum dixiſſet, cùm alij omnes qui aderant, & eum admirati ſunt, & illius approbauêre ſententiam: tum dialectici, vt primùm ſincerum veritatis ſermonem audiuerant, æquo animo ac placido conquieuêre. Sic igitur tumultus ille ex diſſerendi facultate concitatus, tandem penitùs repreſſus eſt. Poſtridie epiſcopi omnes in vnum locum conueniunt: poſt illos accedit Imperator. Simulatque aduentauit, in media turba erectus conſtitit: nec prius aſſidere

Conſtantini erga epiſcopos reuerentia.

voluit, quàm epiſcopi, vt ita faceret, innuiſſent. tanta enim reuerẽtia & pudor Imperatoris animo erga illos viros inſedit. Sed poſtquam ab omnibus, vt temporis opportunitas poſtulabat, factum erat ſilentium, Imperator ibi ex ſella orationem hortatoriam habere cœpit, qua illos ad conſenſionem animorum & concordiam commoueret: inque ea conſilium dedit, vt quicquid offenſionis menti cuiuſquam priuatim contra alterum reſideret, prorſus deponeretur. Etenim complures eorum, alter alterum accuſauerant: multóſque ſimplices libellos, pro ſe ſinguli, pridie eius diei Imperatori obtulerant. Ipſe autem vt ad propoſitum negocium, ᶜ quo de] conuocati erant, ſe totos conuerterent, ſedulò hortatus eſt, & libellos illos cõburi iuſſit: iſtámque ſolum adiecit ſententiam, Chriſtum præcepiſſe, vt qui veniam impetrare contendat, fratri ipſe veniam det. De concordia demum & pace vbi vberius diſſeruerat, deinceps de religionis noſtræ dogmatis accuratius diſquirendi, illorum arbitrio permiſit poteſtatem: quemadmodum ab eodem Euſebio in tertio libro de Vita Cõſtantini commemoratum eſt, cuius verba audire non erit nobis incommodum. ſic ergo ſe habent:

c. [illegible]

Diſsidentes epiſcopos ſtudet conciliare Conſtantinus.

cap. 13.

Cum multa eſſent ex vtraque parte propoſi- «
ta, magnáque controuerſia in ipſo diſputationis ingreſſu cõcitata, Imperator tole- «
ranter ac placidè omnibus animum attendit: ſtudio acri prolatas ſententias ſenſim «
excepit: viciſsim vtrique diſceptantium parti opem tulit: eos magna cum contẽtio- «
neᶜ digladiantes] paulatim reconciliauit: cum ſingulis comiter & benignè ſermo- *c. [illegible]*
nem cõtulit: Græcè (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) ſenſa ſua dicendo «
expreſsit. ſuauis erat & dulcis, dum aliis perſuadere, alios ſermone lenire, alios qui «
diſertè dixiſſent, collaudare inſtituebat: omnes denique ad cõcordiam eatenus re- «
ducere contendit, ᴬ quoad] eos in omnibus rebus quæ in quæſtionẽ aliquando ve- *A. [illegible]*
niſſent, tum conſpirantes animis, tum opinionibus conſentientes reddidiſſet: ita «

Græcæ linguæ peritus Conſtantinus.

vt non

c. ὁμόφωνον

vt non modò[c] concors] fides inter eos vigeret, ſed etiam idem tempus ſalutaris feſti Paſchatis celebrandi ab omnibus cōcederetur. Iam verò, quæ communi omnium ſententia decreta erant, cū cuiuſque manu ſcripta eſſent, ſub rata habebantur, & in commentarios referebantur. itaque ſicut de his rebus iſta commemorauit Euſebius, ſcriptiſque prodita poſteritati reliquit: ſic nos hoc loco non incōmodè eadem citauimus, imo verò eius verbis pro teſtibus vſi ſumus, huicque attexuimus hiſtoriæ: vt cum quidam fortè Concilium in Nicæa habitū, perinde ac ſi in fide lapſum fuiſſet, condemnauerint, ne illis animum attendamus: néue Sabino Macedoniano credamus, qui viros ibi congregatos, imperitos & rudes appellat. Nam iſte Sabinus Macedonianorum, qui Heracleam ciuitatē Thraciæ incolunt, epiſcopus, dum ea quæ varia epiſcoporum Concilia ſcriptis ediderant, in vnum volumen colligit, epiſcopos, qui Nicææ in vnum conuenerant, velut indoctos & ignaros rerum omnium, probris afficit: oblitus credo, ſe ipſi Euſebio, qui ſua probatione eandem fidem admodum confirmaſſet, tanquam illiterato[c] obtrectauiſſe.] Quinetiam nonnulla, dedita opera prætermittit: quædam etiam peruertit: quæ autem ad eum exitum, quem ſibi propoſuerat, facere videbantur, omnia diligenter excerpit. Et quāquam Euſebium Pamphilum, tanquam teſtem cui meritò habeatur fides, laudat: præconiiſque effert Imperatorem, vtpote qui in inſtitutis religionis Chriſtianæ ſtabiliendis multum præſtitiſſet: fidem tamen expoſitam in concilio Nicæno, perinde atque ab imperitis & omnino inſciis traditam, [c] grauiter reprehendit: & quem ſapientem nuncupat, & teſtem veracem, eiuſdem teſtimonia de induſtria reiicit. Nam eſt apud Euſebium, ex Dei miniſtris qui aderant, alios prudenter & diſertè dicendo, alios vitæ grauitate excelluiſſe: quinetiam Imperatorem coràm ad concordiam omnes reduxiſſe, effeciſſéque, vt non modò animorum, ſed etiam opinionum conſenſione conſpirarent. Verùm de Sabino, ſi quod tempus ad eam rem opportunum inciderit, plura dicemus. Conſentiens autem de fide doctrina, quæ Nicææ ab ampliſſimo Concilio quaſi[c] clara omnium voce] diuulgata erat, hæc eſt:

Sabinus epiſcopus Nicænam ſynodum ſtudens improbare.

c. διαβάλλω,

c. μέμφεται δὲ

c. μεγαλοφώνως

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium[c] creatorem: & in vnū Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei genitum, ex patre vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verū de Deo vero: genitum, non factum, cōſubſtantialem patri, per quē omnia facta ſunt, & quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra. qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutē deſcendit, incarnatus eſt, homo factus eſt, paſſus eſt: reſurrexit tertia die: aſcendit ad cœlos, vēturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Qui verò dicunt, quòd erat aliquando tempus cū non eſſet, antequam genitus erat, vel quòd ex nihilo ortus ſit, vel quòd ex altera eſſentia quàm ex patris ſubſtātia genitus, vel quòd filius Dei creatus ſit, quódque cōuerti & mutari poſsit, iſtis Catholica & Apoſtolica Dei Eccleſia anathema denunciat. Hanc fidem approbarunt trecēti decem & octo epiſcopi, eique omnes aſſenſi ſunt: & vti ſcriptum eſt apud Euſebium, conſentientibus animis opinionibúſque eidem ſubſcripſerunt: quinque ſolum exceptis, qui hanc vocem ὁμοούσιον, id eſt, conſubſtantiale, repudiarunt: Euſebio videlicet Nicomediæ epiſcopo, Theognide Nicææ, Mari Chalcedonis, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolemaidis. Nam ὁμοούσιον, id eſt conſubſtantiale, eſſe illud affirmarunt, quod eſt ex aliqua re ortum vel partitione, vel deriuatione, vel productione: productione, vt ex radicibus germen: deriuatione, vt liberi ex parentibus: partitione, vt duo aut tria auri ramenta ex maſſa aurea. At filium Dei ad nullum iſtorū poſſe referri: & propterea ſe minimè fidei illi in concilio Nicæno confirmatæ velle aſſentiri, dixerunt. Proinde & vocem illam ὁμοούσιον, id eſt conſubſtantiale, [c] vehementer irriſerunt,] & abdicationi Arij ſubſcribere noluerunt. Ob quam cauſam Concilium non ſolum Ario & omnibus eius opinionis fautoribus anathema denunciauit, verumetiam vetuit, ne Alexandriam ipſe Arius omnino aduentaret. Edictum porrò Imperatoris Arium, Euſebium[A] & Theognidem in exilium ire mādauit. Vnde Euſebius] & Theognis paulo pòſt, quàm exilio erant multati, libellum quo ſe facti pœnituiſſe declararēt, ediderunt: fideique de hac voce ὁμοουσίῳ, id eſt conſubſtantiali, conſtabilitæ conſenſerūt:

Nicæni cōcilij doctrina.

c. Hæc quanquam ex Euſebij epiſtola mox ſequātur, tamen non immerito videtur hic addidiſſe nouus interpres.

Vocē ὁμοούσιον qui epiſcopi repudiarint.

c. σκώψαντες,

Arius eiuſque fautores epiſcopi exilio damnati.

A. καὶ θέογνιν εἰς ἐξορίαν ἀπέστειλεν εὐσέβιος

Euſeb. Nicomed. Theognis arianiſmum abiurant.

ſicut deinceps in ſermone ſequenti oſtendemus. Per idem tempus Euſebius cognomento Pamphilus, epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ, in illo Concilio, cum pauliſper hæſitauiſſet, ſecúmque attenta cogitatione expendiſſet, num illam de fide deciſionem deberet admittere, ſic tandem vnà cum reliquis vniuerſis eam & approbauit, & ſubſcriptione ratam fecit: & populo, cui ipſe præerat, eandem ſcriptis proditam miſit, vocémque Conſubſtātiale illi interpretatus eſt, ne cuiuſquam animo de ipſo iniiceretur ſuſpicio, quod in eo aliquantum hæſitauiſſet. Iſta igitur ad verbum ſcripſit ad hunc modum: Etſi veriſimile eſt, fratres chariſſimi, ea quæ de fide eccleſiaſtica in amplo & frequenti concilio Nicææ coacto tractata ſunt, ad vos antehac prolata eſſe, præſertim cùm fama ipſa accuratam rerum geſtarum narrationem ſua celeritate ſuperare ſoleat: tamen ne veritas, ſi auditione ſolum ea acceperitis cōtrà ac ſe habeat vobis nuncietur: primùm eam fidei formulā, quæ à nobis cōcilio propoſita eſt: deinde alteram, quam epiſcopi, vbi noſtris verbis pauca adiecerant, ediderunt, ad vos mittere neceſſe putauimus. Noſtra verò formula, quæ tum coram Imperatore noſtro ſanctiſſimo perlecta eſt, tum rectè ſe habere pro certo explorata, ad hunc modum ſe habet. Sicut ab epiſcopis qui nos antegreſſi ſunt, accepimus: ſicut cùm fidei fundamenta in noſtris animis primùm iacta eſſent, cúmque lauacro baptiſmatis abluti eſſemus, audiuimus: ſicut à diuinis Scripturis didicimus: & ſicut, cum fungeremur presbyterio, & cum epiſcopatum obtineremus, credidimus & docuimus: ſic etiā iam credētes, noſtram fidē vobis patefacimus, quæ eiuſmodi eſt.

Euſebius Pāphili ad populum ſuum de Nicæna ſynodo ſcripſit.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotētem, viſibilium omnium & inuiſibilium creatorem: & in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, Dei verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, filium vnigenitum, primogenitū omnis creaturæ, ante omnia ſecula ex Deo patre genitū, per quē omnia facta ſunt: qui propter noſtram ſalutem incarnatus eſt, & inter homines verſatus: qui paſſus eſt, & reſurrexit tertia die: aſcendit ad patrem, & iterum venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum ſanctum. Et iſtorum quemque eſſe, & exiſtere credimus: Patrem verè patrem eſſe, Filium verè filium, & Spiritum ſanctum verè Spiritum ſanctum: ſicut Dominus noſter, cū diſcipulos ſuos ad prædicandum mitteret, locutus eſt: Euntes, docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. De quibus confirmamus, nos hoc animo eſſe, ſicque ſentire, & ſic etiam ſenſiſſe, & ad mortē vſque ſic ſenſuros eſſe, in hac perſeueraturos fide, anathemate impiæ hæreſis cuique denūciato. Atque de iſtis rebus omnibus nos ſincerè & ex animo ita ſenſiſſe, ex quo noſmet noſcere poteramus, & iam etiam verè tum ſentire, tum dicere, Deum omnipotentē, & Dominū noſtrum IESVM CHRISTVM coràm teſtamur: certáque demōſtratione oſtendere poſſumus, vobiſque ratione perſuadere, nos temporibus præteritis ita crediddiſſe: & huic fidei à nobis expoſitæ congruētia prædicaſſe, [neminemq; poſſe nobis in hac re cōtradicere.] Quinetiam Imperator noſter ſanctiſſimus hanc noſtrā fidem, veritatem in ſe complecti primus omniū teſtificatus eſt: ſeque eodem animo eſſe cōſtanter aſſeruit: præcepitque, vt omnes eidem aſſentirētur, decretis eiuſdē ſubſcriberent, cōgruerēt cum eiſdem, dummodo vna vox, Conſubſtantiale videlicet, aſcriberetur: quam quidem ille ipſe explicauit ad hunc modum. Conſubſtantiale de corporis affectionibus non poſſe intelligi: neque filium Dei vel diuiſione, vel deſectione, vt ita dicam, ex patre conſtare. Nam non poſſe fieri vt natura, quæ materiæ expers eſt, quæ ſola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affectionem in ſe excipiat: ſed eiuſmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti. Sapientiſſimus quidem & pius noſter Imperator de his iſto modo philoſophatus eſt. Epiſcopi autem propter hanc vocem Conſubſtantiale, iſtam fidei formulam ediderunt.

Fidei formula ab Euſeb. Pāphil. conſcripta.

Matth. 28.

c. καὶ οὐδενὶ παρ᾽ ἡμῖν ἀντιλογίας οὔσης.

Conſubſtantiale à Conſtātino explicatū.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium creatorem: & in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei genitum, ex patre vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, conſubſtantialem patri: per quē omnia facta ſunt, & quæ in cœlo, & quæ in terra ſunt, qui propter nos homines,

Symbolum fidei Nicænum.

mines,& propter noſtram ſalutem deſcendit:incarnatus eſt: homo factus eſt: paſſus eſt:reſurrexit tertia die:ᶜ aſcendit]ad cœlos:venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Qui verò dicunt, quòd erat aliquando tempus cum non eſſet, antequàm genitus erat, vel quòd ex nihilo ortus eſt: vel quòd ex altera eſſentia ſubſtantiáue,quàm ex patris,genitus:vel quòd filius Dei creatus,quodque conuerti & mutari poteſt:iſtis Catholica & Apoſtolica Dei Eccleſia anathema denunciat. Cùm iſta formula ab illis præſcripta eſſet, illud, Ex ſubſtantia patris eſſe: & illud, Patri conſubſtantialem eſſe, quo modo eſſent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpimus. Vnde quæſtiones & reſponſa nata ſunt: rationéque accuratè perueſtigatum, quæ illis verbis ſubiecta eſſet ſententia. Fatebantur illi, ex ſubſtantia eſſe, idem ſignificare quod, ex patre eſſe, non tamen partem patris eſſe. Iſta ſanè nobis videbantur pulchrè conſentire cum piæ illius doctrinæ ſententia, quæ docet filium ex patre eſſe, non tamen partem ſubſtantiæ illius eſſe. Quapropter huic ſententiæ etiam à nobis aſſenſum eſt:neque vocẽ Conſubſtantiale reiecimus, propterea quòd pax, tanquam ſcopus ad intuendum, ante oculos noſtros verſabatur:& cautio erat à nobis adhibita;ne recta fidei ſententia excideremus. Pari ratione, genitum, non factum, approbauimus. Nam FACTVM, verbum, cum cæteris creaturis quæ per filium factæ ſunt, commune eſſe dixerunt: nec filium earum ſimile quicquã habere:ac propterea eum non eſſe creaturã illarum ſimilem,quę ab ipſo factæ ſunt, ſed præſtantioris eſſe ſubſtantiæ, quàm qua vlla creatura prædita ſit, quam quidem ex patre genitam eſſe, Sacræ literæ perdocent: quippe cum modus eius generationis à nulla mortali natura, vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi poſsit. Eodem modo etiam illud, Filium patri cõſubſtantialem eſſe, ratione & exquiſitum eſt,& probatum, nõ more corporeo debere intelligi, neque quicquam habere ſimile cum mortalibus animantibus. Nam neque diuiſione ſubſtantiæ, neque deſectione, neque mutatione paternæ eſſentiæ & facultatis poſſe conſtare. Ingenitam enim patris naturam, ab his omnibus prorſus alienam eſſe: & hoc: Patri conſubſtantialem eſſe, nihil aliud oſtendere, quàm filiũ Dei ad reliquas creaturas nullam habere ſimilitudinem:ſed vnius patris, qui illum genuit, omnino ſimilem eſſe:neque ex alia, quàm ex patris ſubſtãtia & eſſentia genitum. Quod quidem ſic expoſitum, rectum videbatur aſſenſione approbare. Nam nonnullos veteres epiſcopos & ſcriptores, viros ſanè diſertos atque illuſtres, in patris & filij diuinitate explicanda hoc verbo Conſubſtantiali vſos fuiſſe cognouimus. Sed de fide in concilio Nicęno expoſita & diuulgata, hæc hactenus. Cuiᴬ quidẽ omnes ad vnum aſſenſi ſumus, nõ temerè & inconſultò,] ſed ſecundum ſentẽtias coram ipſo ſanctiſsimo Imperatore propoſitas, diſcuſſaſq;,& cõmuni omnium conſenſu, propter cauſas, quę ſuprà commemoratæ ſunt, approbatas. Quinetiam anathematis formulam, quæ poſt fidem explanatam ab illis propoſita eſt, †approbandam quoq; putauimus: propterea quòd vetet, ne quiſquam vocibus à Scriptura abhorrentibus(ex quibus in Eccleſias omnis ferè cõfuſio & diſcordia inuecta eſt)omnino vtatur. Etenim cùm nulla ſcriptura diuinitùs inſpirata his vocibus vſa ſit, filium Dei ex nihilo ortum eſſe,& tempus fuiſſe aliquando cum non eſſet, & quæ ſequũtur in eandem ſententiam:minimè conſentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere. Cui ſententiæ tam præclarè contra ipſas decretæ, conſtitutæque, nos conſenſimus: quãdoquidem nunquã antehac eiuſmodi verba vſurpare conſueuimus. Iſta ad vos, fratres charisſimi, neceſsitate coacti miſimus, non ſolũ vti vobis decretum, quod noſtrã diſquiſitionẽ & aſſenſionẽ ſecutum eſt, planũ faceremus:verumetiam vt intelligeretis, quòd primò, dũ ea quæ aliter ab alijs ſcripta erant, animũ noſtrum offendere videbantur, in vna eademq; ſententia(ſicut ratio poſtulabat)ad extremã vſque horã perſtitimus. Verũ poſtea, facilè ſanè,& ſine vlla contẽtione, ea quæ nullam habebant offenſionẽ, tum demũ amplexati ſumus, cùm nobis verborũ ſenſum & ſententiam æquis animis diſquirentibus, illa quæ expoſita erant, cõſentire viderentur cũ his quæ in fidei formula antè propoſita, à nobis conceſſa & probata fuerant. Iſta Euſebius Pamphilus ad Cæſaream, quod eſt oppidum Palęſtinæ, miſit.

C. ἀνελθόντα

τὸ Ex ſubſtãtia patris, quid.

τὸ Genitũ, non factum.

τὸ Conſubſtantialem patri.

Nicæna ſynodus vſa eſt patrum teſtimonio.

A [illegible] ἡσάμεθα οἱ πάντες οὐκ ἀνεξετάστως

† ἄλυπτον εἶναι ἡγησάμεθα quod videtur corruptũ.

Anathema cur Nicænæ ſynodo additum.

Epiſtola Synodi, de rebus quas ipſa ſtatuerat, & de Arij & [c] eorum qui eandem cum eo tuebantur opinionem,] abdicatione.

Caput VI.

[c] οὐ δὲ ὁμοφρονοῦντες αὐτῷ.

IPſum verò Concilium, communi conſenſu ad eccleſiam Alexandrinam, & ad Ægypti, Libyæ & Pentapolis incolas, hæc quæ ſequuntur conſcripſit.

SANCTAE EXIMIAE'QVE DEI GRATIA ECCLESIAE ALEXANDRI*næ & dilectis fratribus Aegyptum, Lybiam & pentapolim incolentibus, epiſcopi Nicææ coacti, & ad amplum ſanctúmque Concilium conuocati, in Domino Salutem.*

Synodi epiſtola ad Alexandrinos et, Aegyptios, Aphricanos, & Pentapolitanos de damnato Ario eiuſque ſectatoribus.

Quoniam Dei gratia, & mandato ſanctiſsimi Imperatoris Conſtantini, qui nos ex variis ciuitatibus & prouinciis in vnum congregauit, magnum & ſanctum concilium Nicænum coactum eſt: neceſſarium videtur, vt à toto ſacro Concilio literæ ad vos mittantur, ex quibus poſsitis intelligere cùm ea quæ in controuerſiam adducta & exquiſitè diſceptata ſunt, tum quæ decreta & conſtabilita. Primū impia & peruerſa dogmata Arij, eorumque qui eius ſectam ſequuntur, coram ſanctiſsimo Imperatore Conſtantino perquiſita ſunt: vnde placuit Concilio, communibus ſuffragiis anathema denunciare eius nefariæ opinioni, & verbis ſententiiſque execrabilibus, [A] quibus vſus eſt ad filium Dei blaſphemiis afficiēdum:]nimirum, cum ex nihilo ortum eſſe, nec fuiſſe antequàm natus eſſet: fuiſſe tempus aliquando, cum non eſſet: filium Dei libera voluntate & arbitrio, vitii & virtutis capacem eſſe: creaturam eſſe: factum eſſe. Quibus omnibus ſanctum Cōcilium indicit anathema: imò verò ne pati quidem poteſt, vt vel impia eius opinio, vel inſolens amentia, vel verba plena blaſphemiæ, ad aures ipſius perueniant. Quinetiam ea quæ ad iſtum pertinent, quem exitum ſint cōſecuta, omnino vos vel audiuiſtis, vel ſaltem à nobis audietis: ne nos hominem, qui debitam mercedē ſuæ culpæ acceperit, temerè & ſine cauſa inſectari videamur. Eò vſque certè eius prorupit impietas, vt Theonam Marmaricæ epiſcopum, & Secūdum Ptolemaidis, ad exitium ſecum perduceret. nam eaſdē cum illo pœnas ipſi luebant. Verùm cum Aegyptus, non modò illa opinionis peruerſitate, nequitia & blaſphemia, ſed etiam certis hominibus, qui in populo, vitam ante illud tempus pacatè & tranquillè degente, ſeditionem & diſcordiam concitare non veriti eſſent, Dei gratia penitùs liberata eſſet, tamen adhuc pertinax inſcitia tum Melitij, tum eorum quibus honores eccleſiaſticos detulerat, reſtabat. de qua re quid Concilium decreuerit, Fratres chariſsimi, ſic habetote. Concilium clementius aliquanto in Melitium animatum (nam ſi accuratè in eum inquiſitū fuiſſet, nihil certè cōmeruiſſet veniæ) decernit, vt in propria ac ſua ciuitate remaneat, nullámq; habeat poteſtatē vel cuiquam manus imponendi, vel quenquā ad aliquod munus Eccleſiaſticū deligēdi, vel in aliena regione ciuitatéue eius rei gratia cōmorandi, ſed vt ſolū dignitatis & officij nomen retineat: illi autem qui ab eo presbyteri deſignati ſunt, ſimulatque ſanctiore ordinatione confirmati fuerint, hac conditione in Eccleſiæ communionem admittantur, nimirum vt Eccleſiaſticæ dignitatis & miniſterij gradum habeant illi quidem: ſed tamē omnibus presbyteris in ſingulis prouinciis & Eccleſiis verſantibus, qui ſunt ab honoratiſsimo viro & collega noſtro Alexandro ordinati, ſint omnino inferiores. Quinetiam vt nulla illis poteſtas ſit eos miniſtros Eccleſiæ deſignandi, qui ipſorum probentur arbitrio: neque nominationem penes ſe habeant eorum qui ſint ad Eccleſiæ munera obeunda deligendi, neque quicquam abſque conſenſu epiſcoporum catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, qui ſub ipſo Alexandro ſunt, omnino tranſigant. Hi autem, qui Dei gratia, & veſtris precibus adiuti, ad nullum ſchiſma deflexiſſe comperti ſint, ſed ſe intra catholicæ & apoſtolicæ Eccleſiæ fines ab erroris labe vacuos continuerint, authoritatem habeant tum miniſtros ordinādi, tum eos qui clero digni fuerint nominandi, tum denique omnia ex lege & inſtituto Eccleſiaſtico liberè exequendi. Quòd ſi quiſpiam fortè eorum qui Eccleſiæ funguntur muneribus, diem ſuum obierit, tum vnus ex illis qui nuper in Eccleſiam aſciti ſunt, modò idoneus videatur, & populus illum eligat, epiſcopuſque Alexandriæ ei

[A] ἀσεβείᾳ χρησάμενος τὸ βλασφημῶν,

De Melitio hæreſiarcha eiuſque ſectatoribus quid decretum.

Canō pro ſufficiēdis in mortuorum locum viris eccleſiaſticis.

» driæ ei ſuffragetur, atque adeò populi electionem confirmet, in locum ſuccedat » demortui. Atque ſit illud aliis quidem omnibus conceſſum. De Meletio autem » nominatim aliter deciſum eſt, vt videlicet cùm propter inſolentem audaciam, qua » antea Eccleſiæ ſtatum perturbauerit: tum propter temeritatem, & mentis inſci- » tiam, quam palam oſtenderit, nulla poteſtas, authoritáſue ei tribuatur: quippe cum » homo is ſit, qui eandem perturbationem in Eccleſiam denuò poſsit inducere. At- » que iſta decreta ad Aegyptum, & ſanctiſsimam eccleſiam Alexandrinam propriè » & ſeparatim referuntur. Quod ſi aliud præterea quippiam, dum honoratiſsimus » dominus & collega & frater noſter Alexāder vnà adeſt, ſancitum & ſtatutum fue- » rit, ipſe (vtpote qui rebus deciſis cùm præfuerit, tum communicarit) vobis coràm » accuratius renunciabit. Quod autem ad omnium conſenſum de ſacratiſsimo fe- » ſto Paſchatis celebrando attinet, ſcitote, quòd veſtris precibus controuerſia de re » ſuſcepta, prudenter & commodè ſedata eſt, ita vt omnes fratres qui Orientem in- » colunt, quíque Iudæorum conſuetudinem antè in eo feſto ſeruando imitari ſolent, » iam Romanos, nos & omnes vos qui eundem morem quem nos in illo recolendo » à primis temporibus tenuiſtis, ſunt conſentientibus animis in eodem celebrando » deinceps ſedulò ſecuturi. Quocirca vos cùm ex his rebus tam proſperè geſtis, tum » ex pace & concordia communiter inter omnes conſtituta, tum denique quòd om- » nes hæreſes quaſi fibræ penitùs exciſæ ſunt, lęticiam capientes, maiore honore & » amore ardentiore Alexandrum collegam noſtrum, & veſtrum epiſcopum com- » plectimini: qui dum aderat, nobis permagnæ voluptati fuit, permultúmque la- » boris vt in ea ætate ſuſcepit, quo Eccleſiæ veſtræ ſtatum ad tranquillitatem tradu- » ceret. Pro nobis omnibus etiam preces ad Deum fundite, vt quæ ritè conſtitu- » ta & decreta ſint, ea rata ſtabiliáque permaneant, Dei patris omnipotentis & Do- » mini noſtri IESV CHRISTI auxilio, vnà cum Spiritus ſancti gratia: cui gloria in » ſecula ſeculorum, Amen.

De ſtato paſcha die.

C. φανερὸν καθίσταται

Ex hac Concilij epiſtola [c] planum fit,] eos non ſolùm Ario, & eius ſectæ fautoribus, verumetiam verbis ipſius peruerſæ opinionis anathema denunciauiſſe: quinetiam de Paſchate inter ipſos conſenſiſſe: Melitium hæreſis cuiuſdam principem recepiſſe quidem, eique dignitatis epiſcopalis retinendæ copiā dediſſe: poteſtatem tamen illius muneris exequendi, (vt epiſcopus ſolet) prorſus ademiſſe. Qua de cauſa arbitror, Melitianos in Aegypto ad hoc vſque tempus ab Eccleſia propterea ſeparatos fuiſſe, quòd Concilium omnem Melitio authoritatem abſtulit. Intelligendum eſt præterea, Arium, librum de ſua ipſius opinione confeciſſe, quem Thaliam inſcripſit. Eſt autem libri ſtylus & forma dicendi laſciuior paulo, & diſſolutior, Sotadeis cantilenis [a] ſeu carminibus] perſimilis, quem librum id temporis Concilium etiam condemnauit. Neque Concilium ſolùm de pace facta, iſta ſcribenda curauit: verumetiam Imperator ipſe per literas ſuas eadem Eccleſiæ Alexandrinæ ſignificauit.

A. ᾄσματι μέτροις

CONSTANTINVS AVGVSTVS CATHOLICAE
Alexandrinorum Eccleſiæ.

Conſtantini de damnata Niceno concilio Arij doctrina ad Alexandrinam Eccleſiam epiſtola.

» Saluete plurimum fratres chariſsimi. Permagnum certè & ſingulare bene- » ficium à diuina prouidentia in nos collatum eſt, quòd omni errore liberati, vnam » eandémque fidem agnoſcamus. Non eſt profectò diaboli inſidiis contra nos inten- » tatis de cætero quicquā loci relictum, nam quicquid eſt per fraudem in nos moli- » tus, illud funditus ſublatum eſt. Diſſenſiones autem animorum, ſchiſmata, tumul- » tus illos, [c] & lethalia diſcordiarum] (vt ita dicam) venena, veritatis ſplendor (iuxta Chriſti monitum) penitùs obruit, deleuitque. Vnum igitur Deum omnes, & no- » mine veneramur, & eſſe credimus. Vt autē iſtud Dei admonitione ad exitum per- » duceretur, magnam epiſcoporum turbam ad vrbem Nicæam acceríiui: quibus » cum ego (qui vnus ex veſtrum numero ſum, quiq; eidem obſequio vnà vobiſcum » libentiſsimè meipſum totum addico) operam dedi, vt veritas diligenter inueſti- » garetur. Proinde omnia quæ aut controuerſiæ aut diſſenſionis materiam præbere » videbantur, accuratè excuſſa & exagitata ſunt. Quanta & quàm execrabilia probra » (ô bone Deus, ſis nobis clemens & miſericors) nonnulli in venerandum noſtrum

C. καὶ τὰ τῶν διαφωνιῶν

Patrum cõſenſus cõtra Arij hæreſin.

Seruatorem, in ſpem & vitam noſtrã ſcelerate nefarieq; iecerunt, & Scripturis diuinitùs inſpiratis fideiq; ſacroſanctæ contraria non modò impudenter effutiuerũt, ſed ſe ita credere palàm cõfeſsi ſunt? Nam cum amplius trecenti epiſcopi viri propter animi modeſtiam & ſolertiam admirabiles, vnam eandemq; fidẽ(ᶜ quæ] & veritate, & exquiſitis legis diuinę teſtimoniis vera ᶜ fides] eſſe confirmatur) conſtabiliuiſſent, ſolus Arius inuentus eſt, qui vi ac fraude diabolica victus, ab ea penitùs deſciuerit: quique impia animi impulſione incitatus, hanc erroris labem primùm apud vos, deinde apud alios ſparſerit. Quocirca eam quam Omnipotens pater nobis tradidit doctrinam, amplexemur: ad fratres noſtros chariſsimos, à quibus nequam & impudens diaboli miniſter nos ſegregauit, redeamus: ad commune corpus Eccleſiæ, & ingenua noſtra membra toto pectore (vt dicitur) reuertamur. Iſtud enim veſtræ prudentiæ, fidei & ſanctitati in primis conſentaneum eſt, vt errore illius, qui ſe hoſtem veritatis conſtituerit, penitùs depulſo, ad Dei gratiam & voluntatem ᶜ vos denuò recipiatis.] Nam quod trecentis epiſcopis viſum eſt, non eſt aliud putandũ quàm Dei ſententia: præſertim cum in taliũ, & tam præclarorũ virorum mentibus ſacer inſideret Spiritus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo veſtrûm hæſitet, nemo morã interponat: ſed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite, vt ſimulatque ipſe ad vos aduentauero, debitas gratias Deo, qui omnia luſtrat, vnà vobiſcum agam: quòd non modò fidem ſinceram nobis patefecerit, verumetiam charitatem, quæ omnibus optanda erat, benignè largitus ſit. Deus vos fratres chariſsimi, diu ſeruet incolumes.

C. β. — C. τινος? — C. ἐνεκάλει το? (margin variants)

Iſta Imperator ᶜ ad populum Alexãdrinum] perſcripſit, planéq; ſignificauit, illã de fide deciſionẽ non temerè & fortuitò factã eſſe: ſed permagna diligẽtia in veritate indagãda expendendaq; adhibita, Cõciliũ eã edidiſſe: neq; quędã oratione explicata eſſe, alia ſilentio præterita: ſed quæcunq; ad doctrinam fidei confirmandam dictu videbantur neceſſaria, omnia fuiſſe in medium adducta: neq; inconſultò eſſe antè definita, quàm accurata inquiſitione excuſſa fuiſſent: vſque adeò, vti omnia quæ vel controuerſiæ, vel diſcordiæ materiã ſuppeditare putabantur, prorſus è medio tollerentur. Verùm vt ſummatim dicam, omniũ qui ibi cõuenerant voluntatẽ, Dei volũtatem appellat: nec dubitat, quin tanta epiſcoporũ multitudo, diuino Spiritus ſancti afflatu, in eadem mente & ſententia conſenſerit. At Sabinus, qui hæreſis Macedonianæ princeps eſt, dedita opera his refragatur: imò verò, eos qui Nicææ coacti erant, imperitos & inſcios vocat: neq; veretur ipſi Euſebio Cæſarieñſi ignorationis vitiũ falſò obiicere, neque illud ſecũ cogitat, eos qui aderãt in Concilio, licet fuiſſent imperiti (vt ipſe prædicat) animis tamen à Deo illuſtratos, & Spiritus ſancti gratia imbutos, nullo modo à veritate aberrare potuiſſe. Verũ audiamus, quid Imperator per alteras literas contra Arij dogmata, & eos qui opinione cum eo cõſpirabant, ſtatuerit, atque ad Epiſcopos populúmque cuiuſque loci miſerit.

C. τοῦ ἀλεξανδρέων δήμῳ? — *Sup. cap. 5.*

Aduerſus Sabinum impugnantem Nicænam ſynodum.

Alia Epiſtola Conſtantini.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVſtus, *Epiſcopis & populo S.*

Arius Porphyrio ſimilis in oppugnanda pietate.

ᶜ Cum Arius] ſceleſtorum & impiorum hominum cõſuetudinem ᶜ imitetur,] eãdem cum illis ignominiæ & turpitudinis notam meritò ſubire debet. Quemadmodum Porphyrius capitalis pietatis hoſtis, qui nefarios libros cõtra religionẽ Chriſtianam nuper edebat, mercedem dignam laboribus recepit, & eiuſmodi quidem, vt apud poſteriora ſecula nõ ipſe ſolum maximis probris vexatus fuerit, & turpiſsima infamiæ labe aſperſus, verumetiam impia eius ſcripta deleta penitùs & extincta: ſic iam viſum eſt, Arium & eius ſectatores, Porphyrianos nuncupare, vt quorum ſecuti ſint mores, eorum etiam nomen habeant, quinetiam ſi quod opus ab Ario conſcriptum reperiatur, illud cremandum eſſe, vti non modò execrabilis eius doctrina funditùs tollatur, ſed etiam nullum monimentum eiuſdem omnino relinquatur ad poſteritatem. Illud etiam mandamus, vt ſi quis librum ab Ario compoſitum occultaſſe deprehenſus ſit, & eum non ſtatim in medium adductum igne combuſſerit, morte mulctetur, nam mox vt comprehenſus fuerit, plectatur capite. Deus vos ſeruet incolumes.

C. μιμούμενος ἄρειος?

Arij ſcripta cremanda.

CONSTANTINVS

CONSTANTINVS AVGVSTVS ECCLESIIS S.

De vita Cōſt. 3. cap. 16. Cum ex florenti & proſpero Reip. ſtatu, quanta ſit diuinæ virtutis erga nos be- *Alia ad Eccleſias Imp. litera de Nicæna ſynodo.*
nignitas, compertum haberē: iſtud omnium maximè mihi propoſitum putaui, vt
in ſanctiſſima catholicæ Eccleſiæ multitudine vna fides, ſincera charitas, & cōſen-
tiens erga Deum omnipotentem religionis cultus ſeruaretur. Verùm quoniam
iſtud non poterit aliter in loco tuto firmóq; collocari, niſi vel omnes epiſcopi, vel
maxima eorum pars in vnum conueniſſet, ſinguliq; ſuum iudicium de rebus ad ſa-
cratiſsimam religionem pertinentibus interpoſuiſſent: eam ob cauſam cum cœtus
(quantum fieri poterat) maximus coactus eſſet, ipſe tanquam vnus è veſtrū nume- *Conſtantini modeſtia.*
ro, vnà adfui. Neque enim recuſabam (ex qua re iam maximam capio lætitiam)
me vobiſcum in eo miniſterio coniungere. Atque eò vſque de omnibus rebus ac-
curatè quæſitum eſt, quoad ſententia Deo omniū cōtemplatori grata acceptáque,
propter concordiam & animorum conſenſum palàm pronunciata eſſet: ſicut nihil
quod vel ad diſcordiam, vel fidei controuerſiam ſpectaret, omnino in poſterum re-
liquum fieret. Ibi cum de ſanctiſsimo feſto die Paſchatis diſceptaretur, communi
omnium ſententia rectum eſſe videbatur, vt omnes vbique vno eodemque die il-
lud celebrarent. Quid enim præſtabilius, quidúe auguſtius eſſe poterat, quàm vt *Meritò nunc ſtatus & certus omnib' paſcha dies.*
C. τάξις hoc feſtum, [c] per quod] ſpem immortalitatis nobis oſtentatam habemus, vno
modo & ratione apud omnes continenter obſeruaretur? Ac primùm omnium
indignum planè videbatur, vt ſacratiſsimum iſtud feſtum, Iudæorum ritum & cō-
ſuetudinem imitantes ageremus: qui quidem, quoniam ſuas ipſorum manus dete-
ſtabili ſcelere polluerunt, meritò, vt ſceleſtos decet, cæco animorum errore irretiti
tenētur. In noſtra enim ſitum eſt poteſtate, vt illorum more reiecto, veriore & ma-
gis ſincero inſtituto (quod quidem vſque à prima paſsionis die hactenus recolui-
mus) huius feſti celebrationem ad poſterorū ſeculorū memoriā propagemus. Ni- *Cum Iudæis nihil communicandum.*
hil igitur ſit nobis cōmune cum Iudæorum turba, omnium odioſa maximè, aliam
enim viā, quā inſiſtamus, à Seruatore didicimus. Proponitur namq; ſanctiſsimæ no-
C. ὃν ſtræ religioni curſus quidam & legitimus, & decorus. [c] Hūc] igitur conſentientibus
animis mordicus tenentes, fratres honoratiſsimi, ab illa [c] nefaria] Iudæorū opinio-
C. αἰσχρᾶς ne nos ipſos remoueamus. Eſt enim reuera abſurdiſsimum, vt illi inſolenter ſe ia-
ctent, nos abſque ipſorum diſciplinæ ſubſidio iſtas res nullo modo poſſe obſerua-
A. ἐκεῖνοι re. Quid tandem eſt, de quo [a] illi] rectè ſentire queāt, qui poſt necem Domino illa-
tam, poſt parricidium illud nefandum, ex mentis ſtatu deturbati, non ratione vlla, *Iudæorum error in paſcha feſto celebrãdo.*
ſed intolerabili animorum impetu, quocunque inſita ipſis & innata inſania rapiat,
feruntur? Hinc etiam exiſtit, quòd ne in hac quidem parte veritatem perſpiciant:
quippe præ errore, extra exquiſitam temporis in hoc feſto celebrando obſeruatio-
nem longiſsimè euagati, eodem anno alterum Paſcha celebrant. Proinde quid eſt
cur iſtos imitemur, quos graui erroris morbo laborare conſtat? Eodem namque
anno idem feſtum denuò recolendo renouari non permittemus. Verùm, quam-
uis iſta non à me fuiſſent propoſita, tamen veſtræ ſolertiæ eſſet, tum diligentiam
adhibere, tum precibus ſemper optare, vt nulla de cauſa veſtrorum animorum
integritatem nequam hominum moribus admiſcere cogamini. Porrò illud etiam
facilè poteſt intelligi, maximum nefas eſſe, vti in tanto & tam ſolenni religionis
noſtræ feſto regnet diſſentio. Vnum enim libertatis noſtræ diem feſtum, hoc eſt,
ſanctiſsimæ paſsionis, Seruator noſter nobis tradidit, vnamq; Eccleſiā catholicam
eſſe voluit, cuius quidem membra, tametſi in multa & varia loca diſperſa ſint: ta-
men vno ſpiritu, hoc eſt, diuina voluntate & nutu coaleſcunt. Veſtræ igitur ſancti- *Ieiunia ante paſcha ferias.*
tatis prudentia accuratè ſecum cōſideret, quàm graue, imò verò quàm indecorum
ſit, vt iiſdem diebus alij ieiuniis vacent, alij agitent conuiuia: ac poſt dies Paſchatis,
alij in feſtis & animorū remiſsione verſentur, alij præſcriptis ieiuniis ſe dedāt. Qua-
propter iſtud rectius inſtituendū eſt, & ad vnam formā ac modum redigendū, hoc
enim (ſicut omnes vos ſatis animaduertere exiſtimo) diuina prouidētia vult. Et quo-
niam iſtud ita via & ratione gerendum erat, vt nihil nobis cum cōſuetudine parri-
cidarum, & eorum qui necis Domini authores extiterunt, eſſet cōmune: & modus
C. μὴ ille eximius decorusque eſſet ſeruandus, [c] quē] omnes eccleſiæ, totius orbis partes,

vel ad Occidentem, vel ad Meridiem, vel ad Septentrionem incolentes ſeruant, ac nonnullæ quoque quæ in ſocis ad Orientē ſpectantibus habitāt: idcirco omnes in præſentia hoc rectè ſe habere arbitrati ſunt. Ipſéque etiā in me recepi veſtrā ſapiētiam facilè aſſenſurā, vt quod in vrbe Roma, Italia, in Africa, in tota Ægypto, Hiſpania, Gallia & Britannia, in Lybia & vniuerſa Græcia, in diœceſi Aſiatica & Pōtica, in Cilicia denique, vna & conſentiente ſententia conſeruatur, hoc etiam à vobis quoque lubentibus animis approbaretur: illud ſedulò reputantibus, non ſolum in locis quæ modò citaui, maiorem eccleſiarum numerum exiſtere, ſed etiam ſanctiſſimum inſtitutum eſſe, vt omnes communi conſilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio poſtulare videtur, quódque nihil cum Iudæorū periurio habet commercij. Verùm vt ſummam rei breuiter complectar, viſum eſt communi omnium iudicio, ſacratiſſimum Paſchatis feſtum vno eodémque die celebrandum eſſe. Neque enim in re tam ſancta & ſolēni vlla diſſenſio debet exiſtere: imò hāc ſequi ſententiam, cui nullus à fide alienus error, nullúmve vitium omnino admiſtum ſit, multò maximam habet commendationem. Quæ cum ita ſe habeant, lubentes hoc decretum, tanquam donum Dei, & mandatum reuera cœlitùs demiſſum amplexamini. Nam quicquid in ſanctis epiſcoporum Conciliis decernitur, id vniuerſum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrē vos, vbi omnibus dilectis noſtris fratribus, res in hoc concilio geſtas, ſententiā iam decretam, & ſanctiſſimi feſti obſeruandi modum denūciaueritis, eadem ipſi approbare, ritéque diſponere debetis, vt ſimulatque veſtrā rectam omniū rerum diſpenſationē, iampridem à me deſideratā, me planè perſpicere contigerit, vno eodémque die vobiſcum vnà ſacroſanctū feſtum recolere poſſim, & ſimul omnium cauſa permagnam animo capiam voluptatem: quod quidem fiet, cum intellexero, nō ſolum diabolicam crudelitatē per veſtra rectè facta, diuina virtute opem ferēte, penitùs profligatā eſſe: verùm etiam fidem noſtram, pace & concordia conciliata, vbique egregiè florere. Deus vos, fratres chariſſimi, ſeruet incolumes.

Concilij decretum Dei mandatum vocat.

Alia Epiſtola ad Euſebium.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVſtus, *Euſebio S.*

Conſtantini ad Euſebium literæ pro eccleſiis conſtruendis & augendis.

De vita Cōſt. 2. cap. 45.

Quemadmodum ad hoc vſque tempus, ob impiæ voluntatis inſtitutū, & grauem tyrannidem ſeruos Dei ac ſeruatoris perſequentem, pro certò cognoui, & mihi ipſi ſatis perſuaſum habeo, omnium eccleſiarum ædificia vel negligentia corruiſſe, vel impendentis periculi metu multo minus quàm debuerant refecta fuiſſe, frater chariſſime: ſic nunc, cū libertas omnibus reſtituta ſit, & draco ille, Dei opt. max. prouidentia, noſtróque miniſterio de cōmuni Reip. adminiſtratione depulſus, virtutem ac potentiam diuinam omnibus ſatis conſtare arbitror: & eos qui vel timore, vel infidelitate, vel aliis quibuſdam peccatis lapſi ſunt, cum illū qui reuera Deus eſt, iam agnoſcant, in veram & rectā viuendi viam redituros. Quibuſcunque igitur eccleſiis vel ipſe præſis, vel aliis in locis alij epiſcopi, presbyteri & diaconi, quos noſti, præficiantur, omnibus per te admoneantur, vt earū ædificia ſedulò accurentur: quo vel ea quæ remanēt reficiantur, laxioráque fiāt: vel vbi neceſſitas poſtulauerit, noua de integro extruātur. Quæ verò res ad ædificationē neceſſariò requirūtur, eas quidem cùm ipſe, tum alij tuo nomine, à præfectis & rectoribus prouinciarum petent. His enim per literas à me ſignificatum eſt, vt omni ſtudio & propenſione animi, ea quæ fuerint à ſanctitate tua præſcripta, ſubminiſtrent. Deus te, frater chariſſime, diu florentem ſeruet. Iſta de eccleſiis ædificandis, ad epiſcopos cuiuſque prouinciæ perſcripſit Imperator: quæ autē de libris Sacris parandis ſeparatim ad Euſebium Palæſtinæ Cæſareæ epiſcopum ſcripſerit, ex his literis quæ ſequuntur, facilè poteſt intelligi.

VICTOR CONSTANTINVS, MAX. AVGVST. EVSEBIO *Cæſareæ epiſcopo, S.*

Eiuſd. ad eundem pro comparandis in eccleſia vſum libris.

De vita Cōſt. 4. cap. 36. c. ΚΤῇ ἐπώνυμος ἡμῶν

Cum in vrbe quæ nomen ſuum ex noſtro nomine traxit,] Dei patris ac ſeruatoris noſtri prouidentia iuuante, maxima ſit hominum multitudo, quæ ſe ſanctiſſimæ Eccleſiæ adiunxerit, quo omnia quæ ad religionem pertinent, indies in eo lo-

» eo magis magiſque creſcant: videtur admodum operæprecium, vt plures eccleſiæ
» ibi extruantur. Proinde tu, quod noſtræ voluntati viſum eſt, alacri animo capeſſe.
» Tuæ enim prudentiæ ſignificare conſentaneum duximus, vt quinquaginta volu-
» mina in membranis parares, quæ ſint tum ad legendum facilia, tum idonea ad vtē-
» dum, tum denique ad portandum accommodata: eáque à librariis, qui & ſcitè no-
» rint ſcribere, & eam artem accuratè teneāt, deſcribi præcipias. Atque eos libros ſa-
» cræ ſcripturæ complectantur, quorum præparationem & vſum ad eccleſiam eru-
» diendam maximè neceſſarium eſſe ſcis. Literæ verò à noſtra Clementia ad genera-
» lem quæſtorem datæ ſunt, vt omnia quæ ad iſtos libros parandos requiruntur, ſup-
» peditanda curet. Vt autem quamprimùm hæc deſcripta volumina comparentur,
» tuarum partium erit ſedulò prouidere. Etenim duos publicos currus accipiendi,
» quibus eò conuehantur, ex iſtarum noſtrarum literarum authoritate, tibi vt par e-
a. καλῶς rat, poteſtatem fecimus. Nam ita illa quæ [a] cōcinnè] deſcripta ſunt maximè, ad nos
» facillimè cōportabuntur: & eo certè facilius cōmodiúſque, ſi vnus ex eccleſiæ tuæ
» diaconis iſtud munus exequatur. Qui vbi ad nos acceſſerit, noſtram benignitatem
» probè experietur. Deus te, frater chariſſime, ſeruet incolumem.

Alia Epiſtola ad Macarium.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, AVGVST.

Macario Hieroſolymorum epiſcopo, S.

De vita Cōſt. 3. cap. 29. Tanta ſeruatoris noſtri erga nos benignitas declarata eſt, vt nulla tam accu- *Imp. ad Macarium litera pro baſilica extruēda vbi repertum Chriſti ſepulchrum.*
rata dicendi ratio & vis ſit, quæ præſens miraculum pro dignitate explicare poſſe
» videatur. Nam vt inſigne illud ſanctiſſimæ illius paſſionis monimentum, quod
» terrę viſceribus iam pridem abditum, tot támque multis annorum conuerſionibus
» delituiſſet, tum illuceſceret ſeruis Dei, cum illi communi omnium hoſte deuictò, in
» libertatem eſſent vindicati, omnem profectò hominum admirationem longè ſu-
» perat. Etenim ſi omnes qui in vniuerſi orbis terrarum ambitu ſapientes videantur,
» in vnum locum cōgregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederentur, ne mini-
» mæ eius parti oratione ex æquo ſatisfacere poſſent. Miraculi nāque fides tāto plus
» res vniuerſum humanæ rationis & naturæ captum vincit, quanto res cœleſtes &
» diuinæ humanis ſunt valentiores. Quapropter hoc vnum mihi ſemper in primis
» propoſitum ſit ad dicendum, quòd ſicut vera fides ſeipſa quotidie nouis miraculis
» patefacit: ſic noſtri omnium animi, omni modeſtia & cōcordi alacritate, ad ſanctas
» Euangelij leges colendas attentiores fieri debent. Præterea illud (quod cuique
» perſpicuū eſſe arbitror) pro certo tibi cum optimis perſuaſum velimus, hoc nobis
» præ cæteris rebus omnibus maximè curæ eſſe, vt locus ille ſacer, quē Dei iuſſu tur-
» piſſima ſimulachrorum mole, tāquam graui quodam onere impoſito, purgauimus:
» quémque & primis mundi temporibus ipſius Dei iudicio ſanctum habitum eſſe, &
» poſtea etiam, quia fidem paſſionis Seruatoris tanquam è tenebris in lucem euoca-
» rit, multo clariorem ſuæ ſanctitatis ſignificationem dediſſe cognouimus, magnifica
» ædificiorum ſtructura exornetur. Par eſt igitur, vt tua prudentia ita opus diſpo- *Quantam templi velit eſſe magnificentiā Imperator, & vnde ſumptum peti.*
» nat, & res quaſque neceſſarias prouidè accuret, quo non modò ſanctuarium templi
» reliquis omnibus quæ vbique ſunt, pulchritudine antecellat: ſed etiam cæteræ eius
» partes tales ſint, vt omnia templa quæ in ſingulis ciuitatibus primas tenent, huius
» ædificij dignitate lōgè ſuperentur. Ac de erigendis parietibus, exquiſitoq́; artificio
» perpoliendis, tum Draciliano amico noſtro, qui nonnullas aliarum prouinciarum
» partes adminiſtrat, tum veſtræ etiam prouinciæ præfecto, ſcito curam à nobis eſſe
» impoſitam. A noſtra enim benignitate illis imperatum eſt, vt qui artifices, qui ope-
» rarij, quæúe res aliæ fuerint ad illud ædificium neceſſariæ, à tua prudentia diſcant,
» ac ſtatim eorum prouiſione eò mittantur. Quod autem attinet ad columnas cæte-
» ráſue partes ex marmore conficiēdas, quas ipſe exiſtimaueris vel ad decus illuſtrio-
» res, [A] vel accommodatiores ad diuturnitatem] fore: cum eas ſummatim tecum cōſi-
» deraueris, fac ad nos diligenter perſcribas: vt cum ex literis tuis, quibus rebus [c] opus
A. τὰ ἢ χρησιμώτερα fuerit] intellexerimus, vndique eædem illò comportari poſſint. Nam locus ille qui
c. χρῆναι εἶναι totius orbis terrarum facilè primas tenet, omnibus ornamentis meritò illuſtrādus
eſt. Teſtudinem verò ſanctuarij laqueatámne facere, an alio quodā fabricæ gene-

re extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quod ſi laqueata fiat, ſcitè quoque inaurari poterit. Reſtat igitur, vt tua ſanctitas illis, quorum iudicio, vt ſuprà dictum eſt, rem permiſimus, quibus operariis, quibus artificibus, quibus denique ſumptibus opus fuerit, quàm celerrimè ſignificet: quinetiam nos non ſolum de columnis, aliiſque partibus ex marmore conficiendis, verumetiam de teſtudinis laquearibus (ſi modò illud fabricæ genus pulchrius eſſe cenſeas) quamprimùm certiores facias. Deus te, frater chariſsime, diu ſeruet incolumem.

Euſebius Nicomedenſis aduerſatus Conſtantino cum Licinio.

Alias quoque epiſtolas Imperator contra Arium, & eius opinionis fautores, magis populari ac fuſa ſcribendi ratione compoſuit: quas quidem, quò eius amentiam ſalſius morderet, & lepida diſsimulationis ſpecie acrius pungeret, in ſingulis ciuitatibus paſsim diuulgandas curauit. Literas præterea ſcripſit ad Nicomedenſes, quibus in Euſebium & Theognidem grauiter inuectus eſt. Euſebium autem propter verſutiam & improbitatem vehementer reprehendit, nimirum quòd non ſolum Arianiſmi ſordibus ſe infeciſſet: verùm etiam, tum partibus Licinij tyranni antea fauiſſet, tum ſuis conatibus per inſidias reſtitiſſet. Eos igitur hortabatur, vt alium epiſcopū pro eo deligerēt. Verùm epiſtolas eius de hiſce perſcriptas, quoniam prolixiores ſunt, hoc loco ponere ſuperuacaneum eſſe iudicaui: præſertim cùm illis qui earum deſiderio teneantur, pro arbitratu eas tum conquirendi, tum perlegendi copia ſit. Atque hæc quidem hactenus.

Quòd Aceſium Nouatianorum epiſcopum Imperator ad concilium vocauerat.

Caput VII.

Imperatoris cū Aceſio Nouatiano diſputatio ab Euſebio prætermiſſa.

Imperatoris verò ſtudium, quo ad pacem tuendam tantopere incumbebat, me mouet, vt rei alterius, eius Concilio geſtæ, mentionem faciam. Quoniam concordiæ Eccleſiæ permagnam curam habebat, Aceſium ſectæ Nouatianorum epiſcopum, ad Concilium accerſiuit. Ac poſtquā deciſio de fide à Concilio, cùm in commentarios relata, tum ſubſcriptionibus confirmata erat: Imperator ſciſcitatur ab Aceſio, vtrum ipſe & eidem fidei, & decreto quoque de feſti Paſchatis obſeruatione conſtituto aſſentiretur. Tum ille: Nihil noui, inquit, ô Imperator, Concilium decreuit, ſtatuitque. Nam antiquitùs à primis Eccleſiæ iactis fundamentis, & ab Apoſtolorum temporibus, eandem fidei deciſionem deriuatam fuiſſe, & idem tempus feſti Pachatis celebrādi obſeruatam, accepi. Rurſus cum Imperator quæreret, quid cauſæ eſſet, cur ſe à communione ſegregaſſet: [a] Ille] res regnante Decio geſtas, [c] & quæ perſecutione ingruente acciderant,] pro ſe citauit, exquiſitamque ſeueri cuiuſdam Canonis obſeruationem in medium adduxit: nimirum, Eos qui poſt baptiſmum in illud peccati genus, quod ſacroſanctæ Scripturæ peccatum ad mortem appellāt, delapſi fuiſſent, non debere diuinorum myſteriorum fieri participes: ſed ad pœnitentiam cohortantos, & [c] remiſsionis ſpem non à ſacerdotibus,] ſed à Deo, qui & poteſt, & authoritatem habet peccata remittendi, expectandam. Quæ cum dixiſſet Aceſius, Imperator ſic illum denuò affatus eſt: Erigito tibi ſcalam [c] Aceſi,] & ad cœlum ſolus aſcendito. Iſtud factum neque Euſebius cognomento Pamphilus, neque quiſquā alius ſcriptor aliquando literis prodidit: ſed ipſe à viro minimè vano, qui ætate admodum prouecta erat, eáque quæ in Concilio geſta ipſe viderat, commemorabat, equidem accepi. Vnde etiam coniecturam facio, idem illis contigiſſe qui hoc ſilentio prætermiſerunt, quod aliis pleriſque qui ad hiſtoriam ſcribendam omne ſuum ſtudium & operam conferunt. Nam iſti non pauca miſſa faciunt, vel ſtudio partium quibus nimium fauent, adducti: vel, vt certis hominibus gratificentur. Sed de Aceſio ſatis multa.

Cauſa de relapſis in peccatū ad mortem.

Hiſtoricorum quorundam vitium.

A. ἐκεῖνος

C. περὶ τὰ κατὰ τὸν διωγμόν

C. ἐλπίδα δὲ τῆς ἀφέσεως μὴ παρὰ τῶν ἱερέων.

C. Ἀκέσιε

De Paphnutio epiſcopo, & Spyridione Cypriorum epiſcopo.

Caput VIII.

Quoniam

QVoniam antea ſum pollicitus, me Paphnutij & Spyridionis mentionem facturum: hoc loco tempus opportunum ſe offert de illis pauca dicendi. Paphnutius, ciuitatis cuiuſdam in ſuperiore Thebaide ſitæ epiſcopus fuit: vir ſanè adeò ſanctus ac pius, vt eximia cũ primis miracula ab eo ederentur. Huic quidem, perſecutionis tempore, oculus effoſus eſt. Imperator igitur hominem in magno honore habuit: ſæpiſsimè illum ad regiam ſuam accerſiuit: oculum erutum exoſculatus eſt, tanta enim pietas & reuerẽtia aduerſus ſanctos viros in animo imperatoris Conſtantini inſidebat. Verùm de vna re à Paphnutio geſta hactenus. Alteram etiam narrabo eius conſilio confectam, quæ & Eccleſiæ vtilitati, & omnibus qui ſacris ſunt initiati, ornamento eſſe poſsit. Viſum erat epiſcopis legem nouam in Eccleſiam introducere: vt qui eſſent ſacris initiati (ſicut epiſcopi, presbyteri & diaconi) cum vxoribus, quas, cum erãt laici, in matrimonium duxiſſent, minimè dormirent. Et quoniam illis erat propoſitum hac de re cõcilium inire, in medio eorum conſeſſu ſurrexit Paphnutius: ac vehementer vociferatus eſt, non graue iugum ceruicibus illorum imponendum eſſe, qui erant ſacris initiati: honorabile eſſe coniugium inter omnes, & thorum immaculatum: videndum, ne nimis exquiſita præſcriptione Eccleſiam graui incommodo afficerent. Omnes enim non poſſe ferre tam auſteram diſciplinam, tamq; ab omni animi perturbatione vacuam: neq; [a] à] ſingulorum vxoribus fortaſſe eam caſtimoniæ normam poſſe ſeruari. Viri autẽ cum vxore legitima concubitum, caſtimoniam appellauit: illud ſatis eſſe, vt qui in clerum antè aſcripti erant, quàm duxiſſent vxores, hi ſecundum veterem Eccleſiæ traditionem, deinceps à nuptiis ſe abſtinerent: non tamen quenquam ab illa quam iam pridem, cũ laicus erat, vxorem duxiſſet, ſeiungi debere. Iſtam in epiſcoporum conuentu orationẽ habuit Paphnutius, cum ipſe non modò nuptias non expertus eſſet, ſed etiam (verè dixerim) mulierem non aliquando attigiſſet. Nam à puero, in monaſterio ſeipſum ſeuero vitæ diſciplinæq; generi totum dediderat: qui quidem propter ſingularem caſtimoniam, præ cæteris planè in magna famæ celebritate vixit. Itaq; cum totus epiſcoporum, presbyterorum & diaconorum cõuentus verbis Paphnutij aſſenſiſſet, controuerſia de hac re exorta, penitùs ſedata eſt, poteſtaſque [a] permiſſa] cuiq; pro arbitratu ab vxorum conſuetudine abſtinendi. Sed abeamus à Paphnutio, & ad Spyridionem veniamus: qui tam ſanctus erat, & religioſus paſtor, vt dignus videretur, qui hominum paſtor exiſteret. Hic ciuitatis cuiuſdam in Cypro, nomine Trimithuntis, epiſcopus fuit: qui quidẽ cùm epiſcopatus munere fungeretur, propter ſingularem animi modeſtiam oues etiam pauit. Et quanquam multa eius facta commemorata ſunt, nos tamen vnum ſolum & alterum, ne ab eo quod propoſitum eſt, longius aberret oratio, in medio ponemus. Fures quodam tempore, nocte concubia, clàm in ouilia eius irruunt: ouesq; inde ſurripere moliuntur. Sed Deus, qui paſtorem ſeruauerat, ſeruabat & oues, nam fures vi quadã, quæ oculis cerni nõ poterat, ad ouilia tenebantur aſtricti. Cum autem dies illuceſceret, Spyridion ad oues venit. Vbi manus furum à tergo colligatas animaduertit, quod factum erat, cognouit: Deumq; precatus, eorum manus ſoluit: ac magnopere hortatur, admonetq;, vt non ex iniquis, ſed ex iuſtis laboribus victum quærere cõtenderent, arietem illis dat: & cum hoc facetè dicto (Vobis iſtum dono, ne fruſtra vigilaſſe videamini) liberos dimiſit. Sed de vno Spyridionis miraculo dictum ſit. Alterum iam accipite. Filiam habuit virginem, paterna pietate & ſanctimonia [a] præditam,] cui nomẽ erat Irene: apud quam familiaris quidam & neceſſarius ornamẽtum valde precioſum deponit. Illa depoſitum quo magis in tuto collocaret, in terram abdidit. paulo pòſt excedit è vita. Poſtea autem venit qui illud depoſuerat: & cum virginem mortuam offenderet, † patrem illius eo cœpit implicare negocio: atque interdum eum inſimulat, nõnunquam precibus cauſam agit. Senex, quoniã damnum illius qui hoc depoſuerat, ſuum ipſius damnum dicebat, ad filiæ ſepulchrum ſe confert: Deum obteſtatur, vt reſurrectionem promiſſam iam ipſi ante tempus oſtendat. Quæ quidem ſpes illum neutiquam fruſtrata eſt, nam virgo reuiuiſcit, inq; patris conſpectum venit: quæ ſimulac locum indicaſſet, vbi ornamentum illud erat occultatum, rurſus è vita migrauit. Eius generis homines, tempori-

Margin notes:

Paphnutius Conſtantino gratus.

Paphnutius & iugatorum ſacerdotum patronus.

ἀ. ἴσω

Sacerdotes vxores ducere nõ debere.

ἀ. καταλείπεσθαι

Spyridion opilio & epiſcopus, eiuſque ſanctitas.

Clementia in fures.

ἀ. μετέχουσαν

Irene Spyridionis filia ad patris preces è tumulo excitatur.

† ἐμπλέκεσθαι τῷ πατρί.

bus Conſtantini Imperatoris, in variis eccleſiis floruerunt. Iſta cùm à multis Cypriis ipſe auribus accepi, tum in quodam libro Ruffini presbyteri Latino ſermone conſcripto legi: ex quo quidem hæc ipſa, aliáque nonnulla, quæ pòſt à me commemorabuntur, deprompſi.

De Eutychiano monacho. *Caput* IX.

Eutychiani pietas.

EVtychianum etiam, virũ in primis pietatis ſtudioſum, mihi narratum eſt, iiſdem temporibus cum magna laude vixiſſe: qui tametſi de Nouatianorũ eccleſia fuit, multas tamen res, his quas recenſuimus perſimiles, non ſine omnium admiratione geſsit. Quis'nam autem mihi eius facta memorarit, dicam accuratè: neque illud, quanquã in nonnullorum offenſionem videbor incurrere, omnino occultabo. Auxanon quidam eccleſiæ Nouationę presbyter, qui vitam lõgiſsimè propagauit, ad conſilium Nicænum, cum admodum adoleſcens eſſet, acceſsit vnà cum Aceſio: eáq; quæ de Aceſio ſuprà expoſui, mihi narrauit, qui vitã ex illis temporibus ad imperiũ vſque Theodoſij iunioris produxit: reſq; ab Eutychiano geſtas mihi iam valde adoleſcenti percenſuit. Et quamuis multa ſanè de diuina gratia, quæ in illius mente penitùs inſederat, percurreret: vnum tamen memorabile, quod Imperatore Conſtantino regnante accidiſſet, narrauit, quod ita ſe habet. Quidam è numero ſatellitum, quos Imperator domeſticos vocat, ſimulac in ſuſpicionem vocatus erat, ſcelera quædam tyrannica fuiſſe molitum, fugę ſe mandauit. Imperator ira in illum inflammatus, præcepit, vt vbicunque reperiretur terrarum, neci daretur. Qui circiter Bithynũ Olympum inuentus, in partibus Olympi grauiſsimis acerbiſsimiſq; vinculis conſtrictus, carcere concluditur. In illis locis Eutychianus vitam exegit ſolitariam, multorumq; corporibus animiſq; medicinam fecit. Verſabatur cum eo iſte Auxanon, adhuc admodum adoleſcẽs, qui vitã ad longiſsimum temporis ſpacium protraxit, monaſticamq; viuendi rationem ſub illo didicit. Ad Eutychianum veniũt multi oratum, vt [c] vinctum] liberet, Imperatoremq; (nam fama miraculorum ab Eutychiano editorum ad aures Imperatoris permanauerat) pro eo deprecetur, qui prompto & parato animo pollicitus eſt ſe ad Imperatorem profecturum. Verùm cum captiuus ille intolerabiles cruciatus ex vinculis ſibi impactis perpeteretur, eius deprecatores Eutychiano dixêre, mortem propter vinculorum acerbitatem imminentem, cùm ſupplicium ab Imperatore irrogandum, tum deprecationes pro illo faciendas præoccupaturam. Eutychianus igitur ad carceris cuſtodes mittit: orat vt hominem dimittant. Sed vbi reſponderant, captiui illius liberationem ſibi vitæ periculum creaturam: Eutychianus ſimul cum Auxanôte ad carcerem rectà ſe cõfert. Et cum cuſtodes carcerem aperire nollent, gratia quæ in animũ Eutychiani incluſa erat, multo clariora ſui ipſius indicia oſtẽdit, nam fores carceris ſua ſponte patuerunt: idq;, cum claues apud cuſtodes firmè tenerentur. Cum autẽ Eutychianus vnà cum Auxanonte ingreſſus eſſet, & omnes qui tum aderant, incredibilis admiratio cepiſſet, vincula captiuo ſua ſpõte ceciderunt. Poſt iſta Eutychianus & Auxanon vnà ad vrbem quæ olim Byzantium, poſtea Conſtantinopolis appellata eſt, iter capiunt. Eutychianus in aulam Imperatoris recipitur: hominem morte liberat. nam Imperator, quoniam Eutychianũ in magno honore habebat, eius poſtulatũ alacri & prompto animo conceſsit. Iſtud paulo pòſt factum eſt. Id temporis epiſcopi, qui in Concilio aderant, vt primùm cũ alia nonnulla, tum ea quæ decreta ſiue Canones appellare ſolent, in commentarios retulerant, ſinguli ad ſuas ipſorum ciuitates [c] reuerterunt.] Verùm arbitror operæprecium, non ſolum nomina Epiſcoporum Nicææ cogregatorum, qui præter cæteros excellebant (ea dico, quæ inueſtigando reperire poteramus) ſed etiam cuius quiſq; prouinciæ & ciuitatis fuerit, tẽpus quoq; in quo cõuenerant, hoc loco commemorare. Aderat in hoc concilio Oſius epiſcopus Cordubæ: Vito & Vincentius, presbyteri: Alexander, epiſcopus Aegypti: Euſtathius, magnæ Antiochiæ: Ieroſolymorum, Macarius: Harpocration, Cynon, & alij: quorum nomina in libello Athanaſij epiſcopi Alexandriæ, qui Synodicus inſcribitur, ſingillatim & accuratè citantur. Quod autem ad tempus Concilij attinet, coactum quidem fuit, ſicut ex Annalium

Auxanon presbyter.

c. δέσμιον,

Patrato miraculo vinculis ereptum morte liberat Eutychianus.

Nomina epiſcoporum Concilij Nicæni.

C. ἀνεχώρησαν.

Annalium commentariis conſtat, Paulino & Iuliano Coſs. vndecimo Calend. Iunij, anno ſexcenteſimo trigeſimoſexto poſt regnum Alexandri regis Macedonum. Iſto modo concilium ad exitum perductum accepimus: quo confecto, intelligendum eſt, Imperatorem ad partes verſus Orientem perrexiſſe. *Tēpus eiuſdē.*

Quòd Euſebius Nicomedienſis, & Theognis Nicæus, qui in exilium, propterea quòd in Arij ſententiam diſceſſerant, acti erant, cum tandem libello pœnitentiæ exhibito expoſitioni fidei aſſenſiſſent, ad priſtinas eorum ſedes reſtituti ſunt. Caput X.

EVſebius verò, & Theognis, libellum, quo ſe facti pœnituiſſe oſtenderent, præcipuis epiſcopis miſerunt: & propterea Imperatoris mandato non modò ab exilio reuocati ſunt, ſed etiam ad eccleſiarum ſuarum adminiſtrationem reſtituti, iique qui in ipſorum loca ſuffecti erant, ab illo dignitatis gradu dimoti. Amphion ſcilicet ab Euſebio, & Chreſtus à Theognide, cuius libelli exemplar hîc ſubiunximus. *Euſebius Nicomed. & Theognis cātata palinodia ab exilio reuocati.*

Tametſi, cum antea à veſtra ſanctitate eſſemus condemnati, noſtrum fuiſſet, ea quæ erant à vobis ſanctè & religioſè iudicata, tacitè & cū ſilentio tuliſſe: tamē quoniam abſurdum erat, vt nos ſilentio noſtro cōtra nos opinionem aliis afferremus, nos planè calumniatores eſſe: idcirco vobis ſignificauimus, nos fidei deciſionī conſenſiſſe: atq; vi & notione verbi Cōſubſtantialis diligenter pōderata, paci nos totos addixiſſe, atq; nullum errorem ſecutos eſſe: ſed tum quò eccleſiarū ſecuritati prouinde conſuleretur, ea quæ in noſtram cogitationē venerant, vobis ſuggeſſiſſe: tum quo illos qui noſtro conſilio & ſententia acquieſcere deberent, certa perſuaſione confirmaremus, fidei illi ſubſcripſiſſe. Anathemati autem Ario à concilio denunciato, non ob eam cauſam non ſubſcripſiſſe, quòd fidē illam incuſaremus: ſed quòd minimè crederemus, cum qui erat accuſatus, hominē eius generis fuiſſe: præſertim cum ex illis quæ priuatim ad nos ab eo tum per epiſtolas relata erant, tum per eius ſermonem coràm habitum declarata, pro certo eſſemus perſuaſi, ipſum lōgè alium eſſe. Quod ſi ſanctum veſtrum conciliū noſtris verbis voluerit fidem adhibere, illa quæ veſtro iudicio decreta ſunt, non cōtradicendo impugnare, ſed conſentiētibus animis confirmare decreuimus, & hoc libello conſenſum illū roboramus: non huc inducti, quòd exiliū grauiter & iniquo animo ferimus: ſed, quòd libenter cupimus hæreſis vitare ſuſpicionem. Nam ſi nos iam in veſtrum conſpectum venire permiſeritis, comperietis nos veſtris decretis omnino ſuffragaturos. Et quoniam veſtræ reuerentiæ viſum eſt, illum qui rerum iſtarum reus agitur, humanitùs excipere, & ad vos accerſere: eſt planè à ratione alienum, vt cum is qui crimine tenetur implicatus, accerſitus ſit, illiſq; quæ ipſi obiiciuntur reſpōderit, nos reticendo noſmetipſos culpæ conuincere videamur. Ne grauemini igitur, ſicut veſtram benignam decet reuerentiam, ſanctiſsimum noſtrum Imperatorem de nobis in memoriā redigere, noſtra poſtulata illi exponere, & maturè ea quæ ſunt prudentiæ veſtræ cōſentanea, de nobis ſtatuere. Iſte libellus fuit palinodiæ ſiue retractationis Euſebij & Theognidis. Ex cuius libelli verbis coniecturam facio, tum iſtos, quanquā fidei in concilio decretæ ſubſcribebant, abdicationi Arij ſuffragari noluiſſe: tū Arium, ante iſtos accerſitum fuiſſe. Verùm licet hoc ita ſe habere videatur, tamen Ario interdictum eſſe, ne Alexandriam accederet. Quod planè conſtat ex illis rebus, quas poſtea excogitauit: vt per falſam & commenticiam pœnitentiæ ſpeciem (ſicut loco à nobis dicetur idoneo) reditum ſibi ad eccleſiam & vrbem Alexandriam patefaceret.

Quòd finita Synodo, cum Alexander mortuus eſſet, Athanaſius delectus eſt epiſcopus. Caput XI.

NOn multo pòſt, Alexādro Alexādriæ epiſcopo mortuo, illi eccleſiæ præficitur Athanaſius. Ruffinus quidē narrat, iſtum, cū adhuc puer eſſet, ſacrum quendam ludū cum aliis æqualibus luſiſſe. Qui eiuſmodi fuit. In ipſo ludo pueri ſacerdotij effigiem exprimere, & delectum eorum quæ ad ſacra obeunda aſſumuntur, adumbrare conantur: in quo quidem Athanaſius, epiſcopatus *Athanaſius Alexandri ſucceſſor. Ludus ſacer.*

gradum ac ſedem ſortitò capit:ex cæteris autem pueris ſinguli agunt vel presbyteri partes,vel diaconi.Atque ad hũc modum à pueris luſum eſt,eo ipſo die quo memoria Petri epiſcopi & martyris celebrari ſolet. Eodem tempore Alexander Alexandriæ epiſcopus fortè prætergrediens,vniuerſum ludendi modum contemplatur.Pueros accerſit ad ſe:rogat,quem quiſque locum in eo ludo obtinuiſſet: ratus, ex eo quod geſtum erat,aliquid ſingulis præſignificatum eſſe.Quo facto,eos in eccleſia educari iubet,ſtudiiſque doctrinæ erudiri:& maximè omnium Athanaſium. Quem quidem,cum iam adoleuiſſet,diaconum ordinauit: ſecum duxit Nicæam, vt cum Concilium in vnum cogeretur,ſibi eſſet in diſputando ſubſidio. Iſta Ruffinus de Athanaſio in libris ſuis commemorat. Neque certè incredibile eſt ita accidiſſe,nam multa ſępenumero eius generis contigiſſe,liquidò conſtat.Sed de Athanaſio obiter iſta diſſeruimus.

Athanaſius ab Alexandro magna cura educatur.

Quòd Conſtantinus Imperator ciuitatem quæ antiquitùs Byzantium vocabatur,amplians,eam nomine ſuo inſigniuit.

Caput XII.

Conſtantinus ad eccleſias extruendas omne ſtudium cõuertit.

IMperator poſt confectum Concilium, in magna lætitia ætatem degit. Et ſimul vt feſtum ſolenne ad vigeſimum annum imperij ſui (vt aſſolet)celebrauerat,nulla interpoſita mora, ad eccleſias extruendas omne ſuum ſtudium contulit:iſtudque præſtitit cùm in aliis vrbibus, tum ea cui nomen ſuum impoſuerat, quam quidem ſuperioribus temporibus Byzantium appellatam conſtat. Hanc vehementer auxit, amplis circundedit mœnibus,præclaris ædificiis exornauit:parem & æqualem Romæ,ciuitati omnium facilè principi,effecit:Cõſtantinopolin nuncupauit:lege denique ſanciuit,vt ſecũda Roma vocaretur,quæ lex eſt in columna lapidea inciſa,atque adeò publicè apud prætorium propter ipſius Imperatoris ſtatuam equeſtram collocata. In iſta vrbe binas eccleſias ędificauit:alteram Pacis,alteram Apoſtolorum nomine appellatam.Et non modò,vt antè dixi, religionem auxit Chriſtianam , ſed omnes gentilium ritus penitùs deleuit.nam idolorum ſtatuas ex delubris abripuit, & vt vrbi Conſtantinopoli ornamento eſſe poſſent, ſub dio in loco publico conſtituit: tripodas Delphicos in circo palàm locauit. Verùm iſta fortaſſe videntur parum neceſſaria ad commemorandum, præſertim cum ante hoc tempus ab omnibus vel oculis viſa, vel auribus percepta ſint.Id temporis religio Chriſtiana maximas ſanè fecit progreſsiones. Etenim temporibus Conſtantini Imperatoris, cùm aliis rebus quamplurimis, tum fidei in primis amplificandæ, diuina prouidentia proſpectum eſt.Et quanquam eadem de huius Imperatoris laudibus, amplo & graui dicendi genere, ab Euſebio cognomento Pamphilo pertractata ſunt:non incommodum tamen eſt,mea quidem ſententia,ſi nos etiam pro virili noſtra parte de eiſdem pauca dixerimus,ac primùm de eius matre.

Conſtantinopolis, noua Roma.

Duæ eccleſiæ Conſtantinop. extructæ.

Chriſtianæ religionis progreſſus.

Quomodo mater Imperatoris Helena,Hieroſolyma concedens,poſtquam perquiſitam Chriſti crucem inuenerat,templum conſtruxit.

Caput XIII.

Helenopolis olim Drepane.

HElena Imperatoris mater(cuius nomine Drepane, Helenopolis vocatur, olim vicus,iam ciuitas ab Imperatore facta) in ſomniis diuinitùs admonita, Hieroſolymam iter capit. Et cum veterem illam Ieruſalem ^ deſer- A. ἔρημον tam,]tanquam pomorum cuſtodiam(vt eſt apud prophetam) offenderet Eſa. 1. Chriſti monumentum,in quo ſepultus eſt,& ex quo reſurrexit,diligenter peruestigat:ac tandem,licet valde ægrè,Deo tamen illi opem ferente,reperit. Cauſam autem quæ ei quærenti tantum attulerit difficultatis , breuiter exponam. Quemadmodum illi qui Chriſti fidem amplexarentur,poſt tempus illius paſsionis illud monumentum in magno honore habuerunt:ſic qui ab eius religione abhorrerent, loco illo aggere & ingenti terræ mole obruto,delubrum Veneris in eo extruxerunt: & loci illius memoria ſuppreſſa,idoli ſimulachrum erexerũt.At iſtud quidem iam olim ad hunc modum proceſsiſſe accepimus.

Helena mater Conſtant. ſeruatoris crucem vt inuenit.

Verùm

Verùm cum Imperatoris mater de eo certior facta eſſet, ſimulachrũ deturbat: locum effodit, colluuie purgat ac ſordibus: tres cruces in monumento offendit: vnam, beatam illam quidẽ, in qua Chriſtus expaſſus fuit: alteras duas, quibus duo latrones ſuffixi occubuerunt. cum quibus vnà reperta eſt tabula Pilati: in qua variis variarum linguarum characteribus ſcripſerat, palámque declarauerat Chriſtũ crucifixum, regem fuiſſe Iudæorũ. Sed quoniam incertum erat, quænã eſſet crux quam quærebant, mater Imperatoris non mediocri dolore affecta eſt. Quem quidem non longo tempore pòſt, Hieroſolymorũ epiſcopus nomine Macarius ſedauit: & quod erat anceps & ambiguũ, fidei vi & virtute diſſoluit. nam petiit ſignum à Deo, cuius compos factus eſt. Signum autem eiuſmodi fuit: Mulieri cuidam indigenæ, quam diuturnus morbus oppreſſerat, iam imminebat mors. Illi animã agenti ſingulas cruces apponit, pro certo perſuaſus eam ad integram valetudinem reſtitutam fore, ſi venerandam Seruatoris crucem attingeret. quæ ſpes illũ minimè fefellit. Nam cum duæ illæ cruces quæ Domini erant, eſſent mulieri admotæ, illa nihilominus in mortis articulo cõſtitit. [a] verùm vt primùm tertia, quæ fuit vera Domini crux, adhibita erat, illa iam fermè moriẽs,] extẽplò conualuit, & è morbo penitùs euaſit. Ad hunc modum lignum crucis Chriſti inuentum eſt. Mater Imperatoris ad locum monumenti magnificum & egregium templum, quod nouam Hieruſalem nuncupabat, è regione veteris illius & deſertæ Hieruſalẽ exædificat. Vnam crucis partem in theca argẽtea occluſam, pro monimẽto iis qui illius ſpectandi cupiditate ducerentur, ibi relinquit: alterã mittit Imperatori. Quam vbi is receperat, ratus ciuitatem in qua illa ſeruaretur, omnino ſaluam & incolumem fore, in ſuam ipſius incluſit ſtatuam, quæ Conſtantinopoli in foro, quod à Conſtantino nomen traxit, ſupra columnã ingentem ex lapide porphyrite cõfectam collocata eſt. Iſtud, quanquam ipſe auditione ſolum accipiens, ſcriptis mando: tamen omnes ferè qui Conſtantinopolim incolunt, verum eſſe affirmant. Quinetiam clauos, quibus Chriſti manus cruci affixæ erant, Conſtantinus aſſecutus (iſtos enim mater in Seruatoris monumento reperiens, ad eum miſerat) in frena curat & galeam fabricandos, illiſque in bello gerendo vtitur. Imperator porrò omnem materiẽ quæ erat ad eccleſias extruẽdas neceſſaria, ſuppeditat: ſcribítque ad Macariũ epiſcopũ, vt ædificia maturet. Mater Imperatoris ſimulac templum, quod nouam Hieruſalem appellauerat, abſoluiſſet, apud Bethlehem, in antro illo vbi Chriſtus natus erat ſecũdum carnem, alteram eccleſiam illo non inferiorem extruit: quinetiam alteram in mõte, vnde Chriſtus aſcẽderat. Præterea adeò pia fuit ac modeſta, vt in media plebeiarum mulierum turba precaretur: virgines etiam, quæ eccleſiaſticæ viuendi regulæ ſe conſecrauerant, ad epulas inuitaret, ipſa illis miniſtraret, obſonia mẽſæ apponeret. Multa item eccleſiis & pauperibus donauit: omnem viæ curſum ſanctè & religioſè cõfecit: octogeſimo ſuæ ætatis anno mortẽ obiit. Corpus eius ad Cõſtantinopolim, quæ noua Roma appellata erat, deportatũ, regali ſepulchro conditũ eſt.

Vt agnita Chriſti crux inter reliquas latronum.

Templum ab Helena excitatum vbi ſepulcrũ Chriſti, quod noua Hieruſalem appellatum.

Claui Chriſti.

Alia duo templa ab Helena extructa, eiúſque pietas & obitus.

a. Ἡ δὲ οὐδὲν ἧττον ἐν ἐσχάτοις ἦν. ὁ γνήσιος προσενεχθῆ, ὁ ἀποθνήσκουσα

Quónam pacto Imperator Conſtantinus vaſtatis gentilium delubris, multas multis in locis eccleſias erexerit. Cap. XIIII.

POſtea Imperator ad religionẽ Chriſtianã maiore cura ac ſtudio cœpit incũbere: gentiliũ ritus & ceremonias profligare: gladiatorum pugnas comprimere: ſuas ipſius imagines in idolorũ tẽplis ſtatuere. Et cũ gentiles affirmarent, Serapidem eſſe, qui Nilũ ad agros Aegypti irrigandos introduceret, propterea quòd vlna quædam, id eſt menſura aquæ inundantis (quam πῆχυν vocant) in templum Serapidis [b] eſſet deportata, Imperator vlnã illam ad eccleſiam Alexandrinam transferri iubet. Cum autem ſermo percrebreſceret, Nilum præ Serapidis ira deinceps minimè inundaturum: non modò flumẽ anno ſequenti extra ripas (vt ſolet) diffluit, ínque poſterũ diffluxit, verumetiam inde reipſa planũ factum eſt, Nilum non propter huiuſmodi ſuperſtitioſam religionem, ſed propter diuinæ prouidentiæ decreta inundare conſueuiſſe. [c] Eiſdem temporibus,] tametſi Sarmatæ, Barbari & Gotthi in agros Romanos irruptionem facerent: tamen Imperatoris inſtitutum in eccleſiis conſtruendis neutiquam propterea præpeditum eſt ſed vtrique

Tollit Conſtãtinus falſos deorum cultus.

Serapidis vlna.

Nili inundatio cui tribuẽda.

Barbarorum impetus à religionis cura Imperatorem non auocauit.

b. φορεῖσθαι

c. ὑπὸ δὲ τὰς αὐτὰς χρόνους

negocio diligẽter ac prouidè ab eo proſpectum. Nam iſtos crucis vexillo, quod eſt Chriſtianorum proprium, in prælio fretus, tam fortiter deuicit, vt non ſolùm tributum quod ab antiquis imperatoribus dari ſolet barbaris, ipſe illis penitùs ademerit: ſed illi etiam præ incredibili victoria obſtupefacti, tunc primùm Chriſtianæ religioni colendæ, [c] cuius præſidio] Conſtantinus incolumis euaſerat, ſe totos traderent. Conſtantinus verò denuò ad alias Eccleſias ædificandas ſe cõuertit, atque vnam propter quercum Mambre (ſubter quam, ſacra oſtendunt eloquia, angelos ab Abrahamo hoſpitio exceptos) [c] fabricauit.] Nã cũ certior factus eſſet, aras apud illam quercum erectas eſſe, gentilia ſacrificia ibi peragi: per literas Euſebiũ Cæſareæ epiſcopum, quòd eam rem neglexerat, grauiter reprehendit. Iubet igitur aras diſturbari, & templum prope quercum conſtrui. Alteram verò eccleſiam in Heliopoli Phœniciæ ædificari mandat, ídque tali cauſa adductus. Heliopolitani quẽ olim habuerint legiſlatorem, nõ habeo quidem dicere: ſed quomodo moratus ille fuerit, ipſi mores ciuitatis apertè declarant. Nam vxores apud illos communes eſſe, lex patria iubet: & propterea de liberis nihil certi poſſe ſciri. etenim parentum ac liberorum nulla diſtinctio eſt. Virgines etiam peregrinis, qui eò aduentant, conſtuprandas tradunt. Iſtud inſtitutum iam apud illos inueteratum, Imperator penitùs abrogare laborauit. nam ſublato illo turpitudinis flagitio, lege quadam ſacra & ſeuera ſanciuit, vt genera ac familiæ ſe inter ipſas agnoſcerẽt. Eccleſiis denique extructis, epiſcopum deſignandum, & ſacrum clerum conſtituendum accurat. Sic ergo Heliopolitanorum ſtatus, malis illis perpurgatis, ad modeſtiam ab eo traductus eſt. Pari ratione templum Veneris in Aphacis, ad montem Libanum ſitum, demolitus eſt: nefandos ritus, qui illic tam impudenter & inuerecundè gerebantur, radicitùs extirpauit. Quid commemorem, quemadmodum dæmonem Pythonicum in Cilicia deturbarit, & delubrũ, in cuius receſſus ſe latenter abdidiſſet, funditùs euerti præceperit. Porrò tanto deſiderio ac ſtudio erga religionem Chriſtianam inflammatus erat, vt cum eſſet bellum contra Perſas geſturus, tabernaculum quod Eccleſiæ formam & effigiem exprimeret, ſicut Moyſes in deſerto fecerat, ex velamine variato confecerit: illúdque ſecum portandum curârit, quò in locis etiam deſertiſſimis ædem ſacram ad orandum decorè paratam haberet. Verùm id temporis bellum non vlterius proceſſit. nam quia Perſæ Imperatorem extimeſcerent, antè fuit extinctum. Quòd autem Imperator in condendis vrbibus multum ſtudij poſuerit, quòd ex nonnullis vicis ciuitates effecerit, vt Drepanem matris nomine appellarit, vt Cõſtãtiam ſororis Conſtantiæ nomine nuncupatam in Palæſtina ædificarit, literis in præſentia mandare minimè opportunũ arbitror. nam nõ eſt nobis propoſitum, alias Imperatoris res geſtas enumerare, præterquam eas quæ ad Chriſtianam religionem, imò verò quæ ad eccleſias ſolum [c] ſpectare videantur.] Quapropter cũ præclarè facta Imperatoris ſint alterius inſtituti, propriáque ac ſeparata tractatione egeant, aliis qui de rebus eiuſmodi ritè ſcribere norint, omnino perſequenda relinquo. Equidẽ ipſe quoque, ſi Eccleſiæ cõcordia firma ſtabiliſque manſiſſet, penitùs conticuiſſem. Nam vbi nullum argumentum ſuppetit ad dicendum, inanis ſolet eſſe & ſuperuacanea dicentis oratio. Cæterùm quoniam diſſerẽdi ſubtilitas, & vanæ fallaciarum argutiæ Apoſtolicam Chriſtianæ religionis fidem eodem tempore perturbarunt, & quaſi membratim diſcerpſerunt: de illis aliquid ſcriptis prodendum putaui, quò res in eccleſiis geſtæ ab obliuione vindicarentur. Nam earum noticia cùm apud alios pleroſque in magna laude ponitur, tum illum qui eam habet, multo planè efficit cautiorem. etenim cum inanis aliqua de verbi ſignificatione inciderit controuerſia, docet eum firmè animo conſiſtere.

Eccleſia ab Imper. ad quercum Mambre extruota.

Alia item Heliopoli, & ciuitatis leges emendata.

In libano Veneris templum euerſum.

Python deturbatus in Cilicia.

Quatenus de Conſtantino ſibi putet dicendum.

Qua occaſione hiſtoriam aggreſſus Socrates.

c. δι᾽ ἧς

c. κατεσκεύα-σε.

c. ἀφορῶντα.

Quomodo Conſtantini temporibus, interiores Indorum gentes Chriſtianam fidem amplexatæ ſunt. Cap. XV.

DEinceps, qua ratione Chriſtiana religio tẽporibus huius Imperatoris creuerit, latiúſq; propagata ſit, à nobis cõmemorandũ eſt. Nã gentes quæ interiorem Indiam & Iberiã incolebãt, [c] tunc primùm] Chriſti fidem receperunt. Quid verò cauſæ ſit, cur interiorem Indiam adiunxerim, paucis explicabo. Cum Apoſtoli

Religionis propagatio ſub Conſtantino.

c. τὸ πρῶτον

Apoſtoli ſortitò iter ad gẽtes ſuſcepiſſent, Thomas Parthiam, in qua munere Apoſtolico perfungeretur, obtinuit: Matthæus Aethiopiã: Bartholomæus Indiã, quæ huic finitima eſt, ſortitione cœpit. India autẽ interior, quam permultæ gentes barbaræ accolunt, linguis inter ipſas diſcrepantes, non ante tẽpora Cõſtantini verbo Chriſti, & eius religione illuſtrata eſt. Quæ verò cauſa eos ad Chriſti fidem amplectendam impulerit, iam dicturus venio. Meropius quidem philoſophus, genere Tyrius, ſtudio Indorum regionem peruidendi incenſus fuit: exemplo credo Metrodori philoſophi ad eam rem prouocatus, qui eandem regionẽ antè luſtrauerat. Meropius igitur duobus pueris conſanguineis ſecum deductis, qui linguæ Græcę neutiquã ignari erant, cõſcenſa naue, in eam regionẽ traiicit. Et cùm ea quæ videre deſiderabat, eſſet contemplatus, domúmque redire cuperet, rerũ ad victũ neceſſariarum inopia adductus, ad locum in quo portus tutus & tranquillus erat, appulit. accidit autem, vt eo ferè momento fœdera inter Romanos & Indos rumperentur. Indi igitur philoſophum, & eos qui cum eo nauigârant, comprehendunt: omnes, duobus illis pueris eius cõſanguineis exceptis, interficiunt. Pueros autem propter ætatem commiſerati, ſeruant incolumes: regi Indorum adductos, ei dono dant. Ille puerorum aſpectu oblectatus, alterum nomine Aedeſium, pincernã, qui ſuæ ipſius menſæ pocula miniſtraret, conſtituit: alteri, qui Frumentius appellatus eſt, regiorũ ſcriniorum curam commiſit. Non longo tempore pòſt, rex excedit è vita: filio admodum tenero & vxori regni hæreditatem relinquit: Aedeſium & Frumẽtium libertate donat. Regina, cum filium valde paruulum ſibi relictũ haberet, poſtulat ab his duobus, vt vſque eò curam eius ſuſciperẽt, quoad vir factus eſſet. Cui morẽ gerentes adoleſcentuli, regis fortunis ſedulò proſpiciunt: & quidem Frumentius vel maximè, qui ſummam rerum adminiſtrauit. Iſte magna cura ac ſtudio à Romanis mercatoribus, qui ad eam regionem commeabant, quæſiuit, num quis Chriſtianus inter eos eſſet. Cúmq; aliquot reperiſſet, ipſiúſq; & collegæ ſtatũ eos docuiſſet, orabat, vt loca ſeparatim ſibi ſumerẽt, in quibus Chriſtianorũ more preces Deo funderent. Tempore pedetentim progrediente, templum ad orandum exædificat Frumentius. Et Chriſtiani illi quoſdã ex Indis fidei principiis inſtituentes, ſibi adiungunt. Vbi autem filius regis ad perfectam ætatem peruenerat, Frumẽtius & Aedeſius fortunas regni à ſe ͨprobè] adminiſtratas ei tradunt: petunt poteſtatẽ in patriam reuertendi. Cum autem rex & mater enixè obſecrarent eos, vt manerent, & neutiquã perſuaderi poſſent: illi patriæ reuiſendæ cupiditate incenſi redierunt. Aedeſius Tyrũ contendit, vt parentes & cognatos viſeret: Frumentius Alexandriam aduentans, Athanaſio epiſcopo, qui nuper eum dignitatis gradum acquiſiuerat, omnem rem ͨnarrat] docet ſuæ profectionis euẽtum: ſpem bonã eſſe, Indos religionẽ Chriſtianam recepturos oſtendit: orat, vt epiſcopum & clerum vnà eò mittat, & minimè eos qui ad viam ſalutis deduci poſſent, negligat. Athanaſius id quod ad hoc negocium maximè accommodatũ videretur, animo complexus, ipſum Frumentium epiſcopum deſignauit: dixitque ſe neminem habere ad illud munus eo aptiorem. Res ergo ſic confecta eſt. Frumentius epiſcopatus honorem adeptus, ad Indorum regionem reuertitur, Chriſti fidem prædicat, multas eccleſias extruit: atque diuina gratia donatus, multa miracula edit: multis hominum cùm corporibus medetur, tum animis. Iſta Ruffinus ab ipſo Aedeſio, qui etiam poſtea ͨTyri] ſacerdotij dignitatem obtinuit, ſe audiuiſſe narrat.

Indiæ interior qua occaſione Chriſtianiſmũ amplexa.

Meropius philoſophus profectionem ſuſcipit in Indiam.

Aedeſius, & Frumentius, Meropy comites.

c. καλῶς

c. [illegible]

Frumentius ab Athanaſio primus Indorũ factus epiſcopus.

c. ἐν τῷ Τύρῳ

Quomodo Iberes ad Chriſti fidem conuerſi ſunt. Cap. XVI.

IAm tẽpus eò me vocat, vt quemadmodũ Iberes eodem tẽpore Chriſti fidẽ amplexari cœperint, cõmemorem. Mulier quædã, quæ pium & caſtũ viuẽdi genus excolebat, diuina prouidẽtia ab Iberibus capta eſt. Iberes iſti prope pontũ Euxinũ habitant: ͨſuntque colonia deducta] ab Iberibus, qui Hiſpaniã incolũt. Mulier iſta captiua cũ inter barbaros verſaretur, pietatis ſtudio ſe totã dicauit. nã multa erat in caſtimoniæ diſciplina exercenda: ſeueriſſime ieiunãdi ratione vſa eſt: ardentibus precibus ſe totam addixit. Quod cum barbari animaduerterẽt, peregrinum & nouum rei geſtæ modum admirantur. Accidit fortè fortuna, vt re-

Iberes qua ratione Chriſti fidem ſint amplexi.

c. ἄποικοι δὲ εἰσι

gis filius,ætate admodum tenera,in grauem morbum delaberetur. Vxor autẽ regis, ad alias mulieres,vt patrius mos illic fert,puerum curandum mittit,ſi quid fortè remedij experientia perdoctæ ad morbum ſanandũm ſcirent. Vbi autem puer à nutrice circumlatus,à nulla muliere ſanari poterat,tãdem ad captiuam deducitur. Illa multis mulieribus præſentibus,quanquam nullum remedium ex materia cõ-

Iberi regis filius inuocato nomine Chriſti ſanatur per captiuam.

fectum adhibebat (nullum enim didicerat)puerum tamen capit, cilicio ſuo ſuperponit:hæc ſolum profert verba : Chriſtus,qui multos ſanauit , etiam hunc ſanabit infantem.Poſt hæc verba,vbi precata eſſet,Deique opẽ implorasſet, cõfeſtim conualuit puer,rectéque deinceps ſe habuit. Fama rei geſtæ inde ad omnes mulieres barbaras, atque adeò ad ipſam reginã permanat:nomẽq; etiã captiuæ fit illuſtrius. Non longo tempore pòſt,etiam regina ipſa in morbum incidit : mulier captiua acceſsitur.illa ire recuſat,ne quid amplius,quàm ſexus ſineret,inſolenter aggrederetur.Regina igitur ad eã defertur.Eadem facit,quæ in puero antea fecerat. Extẽplò

Sanatur & regina ipſa.

Sic Ruffinus. vnde Socrates ſumpſit hiſtoriam.

regina morbo liberata eſt:gratias agit mulieri.at illa : Non eſt,inquit, hoc meũ factum,ſed Chriſti,qui eſt filius Dei,huius mundi fabricatoris. hortatur vt eum inuocet,eum verum Deum agnoſcat. Iberus rex morbum tam celeriter curatum eſſe miratus,percunctatúſque quis vxorẽ ſanauiſſet, captiuã donis remunerari iubet.At illa,ſe diuitiarũ minimè indigere reſpondit : pietatẽ namque ſe habere pro diuitiis aſſerit:regémque munus ampliſſimum recepturum,ſi Deũ,quem illa agnouit,vellet cognoſcere. Hæc locuta,dona remittit.Rex iſta verba in animo recõdit.

Poſtero autem die illi ad venandum egredienti tale quiddam obtigit. Montium iuga & ſaltus,vbi venabatur,obſcura nebula & craſſa caligine circumfundũtur:venatio incerta & perplexa fit,via obſtructa & impedita. Rex cum incertus eſ-

Pulſæ tenebræ inuocato quoque per regem ipſum Chriſti nomine.

ſet animi quid ageret,deorum auxilium, quos colebat, obnixè implorat. Verùm vbi nihil profecit,captiuæ mulieris Deus illi in mentem venit:eum adiutorem inuocat.Ac ſimulatque erat precatus,nebula caligoq; penitùs diſcuſſa &diſſipata eſt. Factum admiratus,domum lætus redit:quod acciderat, vxori exponit. Ilico captiuam acceſſit. illa in eius conſpectum venit : ſciſcitatur ab illa, quis ille Deus eſſet, quem coleret?Illa ſic regem Iberum erudit,vt Chriſti præconem efficiat.Nam huius piæ mulieris hortatu Chriſti fidem amplexus, omnes Iberes qui ipſius parebãt imperio,in vnum conuocat:illis verò ea quæ de filij curatione, quæ de vxoris, quæ denique inter venandum illi ipſi acciderant,commemorat.Illos hortabatur, vt ca-

ſic Ruffinus.

Iberus rex chriſtianiſmũ amplexus, eccleſiam excitat.

ptiuæ Deum colerent.Vtrique Chriſtum prædicant : rex viris, regina mulieribus. Vt primùm formam & effigiem eccleſiarum, quæ apud Romanos ſunt, à captiua didicerat,templum conſtrui mandat:actutùm ea præparari iubet,quæ ad eius ædificationem ſpectabant. Domus orationis erigitur. Simulatque columnas etiam erigere conabantur, in eo opere diuina prouidentia animas incolarum in fide ædificat,eóſque ad Chriſtum attrahit. Vna ex columnis fortè manſit immobilis, nec vlla machina poterat commoueri : rumpuntur funiculi , & machinamenta franguntur.Animum igitur deſpondentes operarij,diſcedunt. Tunc captiuæ fides ſeſe palàm oſtendit. Nam noctu, cum nemo animaduerteret, illa ad locum aduen-

Precibus captiuæ columna erigitur, quæ nulla vi anteà aut arte poterat moueri.

tat:tota nocte in precibus defixa,aduigilat : diuina prouidentia columna erigitur, in aere ſublimis ſupra baſim, nullo ſuppoſito fundamento , quo niteretur , libratè ſuſpenſa hæret.dies illuceſſit:rex,qui homo attentus & diligens erat,ad ædificium venit: columnam propria baſi libratam,ínque ſublimi pendentem,cernit.Factum attonitus miratur : omnes qui aderant, obſtupeſcunt. Paulo pòſt, illis inſpectantibus, columna ſua ſponte deſcendit, & in propria baſi ſe firmat. Inde clamor ab hominibus excitatur : regis fides vera eſſe prædicatur : captiuæ Deus laudibus effertur.De cætero verò non hæſitant,ſed alacri ac prompto animo reliquas columnas erigunt : exiguo temporis ſpacio opus abſoluunt. Poſtea ad Conſtantinum mittuntur legati : poſtulant ab eo, vt de reliquo fœdera cum Romanis iungant, epiſcopum & ſacrũ clerũ accipiant. in Chriſtum enim ſe ſincerè & ex animo cre-

Bacurius, Iberorum regulus.

dere affirmarunt,Hæc Ruffinus à [c] Bacurio]ſe didiciſſe ait,qui primùm Iberum regulus fuit:deinde ad Romanos aduentans,tribunus militum, quos habebãt in Palæſtina,conſtituitur : poſtea Imperatori Theodoſio, in bello contra Maximum tyrannum

c. Badugio

rannum ſuſcepto, maximo ſubſidio fuit. Ad hunc modum, temporibus Conſtantini, Iberes Chriſtianam religionem receperunt.

De ſancto & magno Antonio monacho, & Manete Manichæorum ſectæ anteſignano, & vnde originem traxerit. Cap. XVII.

c. ἐν τῇ ἐρήμῳ

Antonius monachus eremita.

EIſdem temporibus Antonius monachus [c] in ſolitudine] Aegypti vixit: vita ac moribus qualis ille fuerit, quomodo cum dæmonibus palàm & apertè dimicarit, illorum aſtutias & callidas pugnas deprehenderit, multa prodigia & miracula ediderit, quoniam ab Athanaſio Alexandriæ epiſcopo, in libro ſeparato de eius vita conſcripto, iampridem expoſitum eſt, nobis planè ſuperuacaneum videtur ad commemorandum. Tempora regni Conſtantini permagnam copiam virorum ſic præclarè ad virtutem inſtitutorum effuderunt: ſed in bono tritico zizania etiam naſci ſolent, & ſatanæ inuidia inſidias bonis rebus tendere conſueuit. Nam paulò ante tempora Conſtantini, veræ religioni Chriſtianæ, religio commenticia, gentilium ritus adumbrans, admixta eſt: non aliter atque inter Prophetas pſeudoprophetæ, inter Apoſtolos pſeudoapoſtoli exoriuntur. Id temporis enim Manichæus, Empedoclis gentilis philoſophi dogma in Chriſtianam religionem ficta ſimulationis ſpecie voluit introducere: de quo quidem Euſebius cognomento Pamphilus, in ſeptimo libro hiſtoriæ Eccleſiaſticæ mentionem facit ille quidem, ſed tamen non ſatis accuratè eius res geſtas perſequitur: quocirca quod ab eo prætermiſſum eſt, à nobis explendum arbitror neceſſariò. ita enim tum qui fuerit Manichæus, tũ qua ratione adductus res eiuſmodi tam temerè aggredi non dubitarit, facillimè intelligetur.

De Manichæis Empedoclis & Pythagoræ dogmata docentibus, ante Conſtantini tempora.

Cap. 15.

Scythianus quidam Saracenus vxorẽ habuit captiuam, ex ſuperiore Thebaide oriũdam, cuius gratia domicilium rerum ſuarum in Aegypto collocauit: vbi autem diſciplina Aegyptiorum erat inſtitutus, Empedoclis & Pythagoræ opinionẽ in Chriſtianam religionem [c] introducere] contendit. Duas eſſe naturas, vt Empedocles, alteram bonam, alteram improbam aſſeruit: improbam quidem, Diſcordiam: bonã autem, Amicitiam nominauit. Iſtius Scythiani diſcipulus fuit Buddas, qui antè [c] Terebynthus] appellatus eſt: qui ad Babylonicã regionem, à Perſis habitatã, profectus, multa prodigia de ſeipſo falsò commentus eſt: nimirum quòd ex virgine natus eſſet, quódque in montibus educatus. Poſt iſta quatuor libros conſcripſit: quorũ primum, De myſteriis: ſecundum, Euangelium: Theſaurum, tertium: quartum denique, Capita rerum inſcripſit. qui quidem cùm ſe quoſdam ritus ſacros exequi ſimularet, à maligno ſpiritu è ſublimi in præceps deiect[us] eſt, ſícque miſerè periit. Mulier quædã, in cuius ædibus diuerſabatur, illũ ſepeliuit: facultates eius apud ſe retinuit, quibus puerũ natũ annos ſeptẽ, nomine * Cubricũ, coemit. Illa, vbi iſtũ in libertatẽ vindicaſſet, & literis inſtituiſſet, nõ multo pòſt è vita migrauit: eique cùm omnes Terebynthi fortunas, tum libros quoque, quos à Scythiano edoctus compoſuerat, poſt mortem reliquit.

Scythianus Saracenus.

c. παρεισάγειν

c. τέρβινθος

Buddas, primo Terebynthus, eiuſque prodigia, libri, interitus.

** Al. Vrbicũ.*

Quas res cum acquiſiuiſſet libertus Cubricus, rectà in Perſidem ſe confert: nomen commutat, & pro Cubrico Manetem ſe vocat: libros Buddæ ſiue Terebynthi, tanquam à ſe editos, illis quos errore implicauerat, proponit. Ac librorum argumenta verbo Chriſtianam religionem complecti præ ſe ferunt, ipſa tamen diſciplina omnino olent gentilitatem. Etenim Manes, vtpote impius, homines ad multos deos colendos hortatur: ſolem adorandum docet: fatum introducit: quod in noſtra ſitum eſt poteſtate, tollit. Animorum ex vno corpore in aliud migrationem manifeſtò tradit, Empedoclis, Pythagoræ & Aegyptiorum ſecutus opiniones. Chriſtum [a] natum eſſe] non vult: illum ſpectrum fuiſſe dicit: legẽ & prophetas abrogat: ſeipſum nuncupat paracletum. quæ quidem omnia ab orthodoxa Eccleſiæ fide ſunt penitùs aliena. In epiſtolis ſuis ſe Apoſtolũ appellare non veretur. Sed tam impudentis mendacij debitas pœnas luit, ídque talem ob cauſam. Filio regis Perſarum inĩ morbũ delapſo, pater omnem (vt dicitur) mouebat lapidem, quò filius è morbo recrearetur. Ac de Manete certior factus, & eius præſtigias minimè fucatas eſſe ratus, tanquã Apoſtolum accerſit, ſpem animo concipiens, filium morbo per eum leuatum fore. Accedit ille bonus vir: commenticiis præſtigiis filiũ

Cubricus primo vocatus Manes, eiuſque dogmata.

a. ἐν σαρκὶ

Manetis interitus. regis aggreditur, Rex vt viderat puerum in manibus eius occubuiſſe, hominem in carcerem concludere conatur: debito ſupplicio afficere parat. Iſte fugit in Meſopotamiam: ſicque vitæ conſulit, Cum regi Perſarum nunciatũ eſſet, illum in illis partibus verſari, inde abripiendũ curat: iubet viuum excoriari, pellem eius palea conferciri, ante portas ciuitatis appẽdi. Atque iſta quidem nos neutiquã confinximus, *Archelaus episcopus à quo Manetis interitum didicit Socrates.* ſed ex libro diſputationis cuiuſdam Archelai, Caſcharum, vrbis Meſopotamiæ epiſcopi à nobis perlecta, excerpſimus. Ipſe autem Archelaus, ait ſe cum eo coràm diſputaſſe: atque ea quæ erãt antea de eius vita ſcriptis prodita, narrat. Bonis igitur rebus proſperè ſuccedentibus, ſatanæ inuidia (vt dixi) inſidias parare ſolet. Sed quid ſit cauſæ, cur benignus noſter Deus iſtud fieri permittat, vtrum vt probam ſpectatámque Eccleſiæ doctrinam excutiat, & inanem oſtentationem, quæ de fide in nõnullorum hominũ animis ingenerari ſolet, penitùs amputet: vel alia de cauſa, quæcunque tandem illa fuerit, accidat: ſicut perdifficile eſt ad explicandũ, ſic certè pau*Hæreſes in eccleſia quare.*cis expediri non poteſt: atque tempus opportunum ad illud indagandum nobis in præſentia nõ ſuppetit. Neque profectò eſt nobis propoſitũ, varias doctrinæ & opinionum ſententias exquiſitè exagitare, neque abſtruſam & reconditã de prouidẽtia & iudicio Dei ſcientiam elicere: ſed hiſtoriam rerum in Eccleſia geſtarum pro virili noſtra parte explicare. Quoniam autem à nobis commemoratum eſt, qua ratione execrabilis Manichæorum religio paulo ante Cõſtantini tempora exorta ſit, deinceps ad temporum ordinem huic hiſtoriæ inſtitutæ propoſitum redeamus.

Quòd Euſebius Nicomedenſis & Theognis Nicæus, reſumptis animis, omne ſtudium ſuum ad euertendam fidem quæ Nicææ confirmata erat, conuertebant, excogitato in Athanaſium dolo: & de coacta Antiochiæ Synodo, quæ Euſtathium Antiochiæ epiſcopum depoſuit, propter quem exorta ſeditio ferè ciuitatem deleuit. Cap. XVIII.

Reuerſi ab exilio Nicomedenſis Euſebius & Theognis Arianiſmi aſſertores exercent odia in Athanaſium. EVſebius & Theognis ab exilio reuerſi, eccleſiarũ ſuarum adminiſtrationẽ denuò capeſſunt, illis (vt dixi) expulſis, qui erant in eorũ loca ſuffecti: atque adeò ab Imperatore, qui illos propterea in magno honore habebat, [a]quòd] ſe à deprauata & peruerſa opinione ad rectã ſincerámque recepiſſent, libertatẽ nõ vulgarem illam quidem conſequuntur. Iſti verò data ipſis libertate abutentes, maiorem tumultũ orbi terrarũ, quàm qui antè excitatus fuerat, cõmouerunt, duobus nominibus ad eam rem impulſi: improba videlicet Arij opinione, quæ eorum animos antè implicatos tenuerat, & capitali odio, quo aduerſus Athanaſiũ flagrabant. Nam quoniam ille in Concilio, dum erat de controuerſiis diſceptatum, ſtrenuè ac fortiter iſtis reſtiterat: primùm ordinationem eius quaſi ad epiſcopatum gerendum parum idonei, & à viris minimè probatis delecti, inuidioſe criminantur. Verùm vbi ille crimen ſibi illatum penitùs ab ſe depulerat (eius nãque ſpectata virtus eum in eccleſiæ Alexandrinæ epiſcopatu firmè continuit) & pro fide in cõcilio Nicæno confirmata acriter decertabat, Euſebius tum toto pectore (vt dicitur) incubuit, vt Athanaſium per inſidias de eo dignitatis gradu dimoueret, & Arium Alexandriam reduceret. nam eo pacto ſolum ratam de ὁμοουσίῳ, id eſt Conſubſtantiali fidem ſe poſſe ab Eccleſia exturbare, & peſtiferam Arij doctrinam introducere pu*Hæreticorum ingenium.*tauit. Euſebius igitur ſcripſit ad Athanaſium, vt Arium & eius fautores in eccleſiam admitteret. Et ſicut per literas eum obſecrauit, ſic minis aliunde oppoſitis perterrefacere ſtuduit. Ac cum Athanaſius nullo modo ad id faciendũ adduci poſſet, Imperatori perſuadere conatur, vt Arium in eius conſpectum venire permitteret, illíque faceret poteſtatem Alexandriam reuertendi. Sed quibus modis [c]hanc rem valeret efficere,] dicam equidem alio loco. Antequàm iſtæ res gerebantur, alius in Eccleſia tumultus ortus eſt. nam tranquillum Eccleſiæ ſtatum ſua ipſius membra *Perſtringitur Euſebius Pamphili à Socrate.* perturbarunt. Itaque Euſebius cognomento Pamphilus ait, ſtatim poſt cõfectum concilium, Ægyptum ſeditionem inteſtinam conflaſſe: cauſam tamen non adiungit, vnde in bilinguis opinionẽ apud pleroſque venit. Nam cauſas reticere propterea putabatur, quòd ſecũ decreuerat, ea quæ in concilio Nicæno conſtabilita erãt, ſua ſententia neutiquam confirmare. Verùm ſicut nos ex variis epiſtolis, quas poſt Concilium

a. ὡς

c. ἴσχυσε κατεργάσασθαι

Conſilium epiſcopi alter ad alterum ſcripſerunt, perſpicuè deprehendimus, verbū Conſubſtantiale nonnullorum animos vehementer conturbauit: in quo quidem excutiendo, dum multum temporis ac ſtudij conſumebant, eiúſque vim tanquam ad viuum reſecare curioſè nimium moliebantur, inteſtinum bellum inter ipſos excitarunt: atque ea quæ gerebantur, nihil à pugna nocturna diſcreparunt. Nam minimè omnino ab ſe mutuò videbatur intelligi, cur ſe inter ipſos maledictis concidere occœpiſſent. Etenim qui vocem Conſubſtantiale repudiabant, illos qui eandem receperant, Sabellij & Montani opinionem de integro introducere conſuerunt, & ob eam cauſam eos blaſphematores nuncuparunt, tanquam filij Dei eſſentiam tollere molientes. Qui autem contra, fidei Conſubſtantialis firmè adhæreſcebāt, alios multos deos inuehere arbitrati ſunt, eóſque tanquā gentilitatem inferentes aduerſati. Quinetiam Euſtathius Antiochiæ epiſcopus, acriter perſtringit Euſebiū Pamphilum, vtpote fidem in concilio Nicæno roboratā deprauantem. Euſebius Pamphilus tum ſe fidem illam non omnino violare aſſerit: [c] tum Euſtathiū,] vt Sabellij opinionem inducētem, grauiter [c] inſimulat.] Et propterea ſinguli epiſcopi, velut in aduerſarios, ſcriptis orationibus grauiter inuecti ſunt. Cum autem vterque diceret filium Dei cum patre ſubſiſtere, & in patre eſſe, & in tribus perſonis vnum Deum confiteretur, inter ipſos (qua de cauſa haud equidem ſcio) nequaquam conſentire, & propterea nullo modo animis acquieſcere potuerunt. Concilium igitur Antiochiæ cogitur: Euſtathius, vtpote errori Sabellij magis quàm decretis concilij Nicæni aſſentiens, epiſcopatu abdicatur. Verùm quidam prædicant, alias cauſas parum honeſtas eius abdicationis extitiſſe: non tamen eas palàm percenſent. Eſt enim hoc epiſcopis in more poſitum, vt eos qui abdicantur accuſent, impios pronuncient, cauſas tamen impietatis minimè adiungant. Quòd autem epiſcopi Euſtathium, vt improbæ Sabellij doctrinę deditum, dignitatis gradu dimouerant, Cyro Berrœenſi epiſcopo eum in crimen illud vocante, Georgius Laodiceæ quæ eſt in Syria epiſcopus, vnus ex eorum numero qui Conſubſtantiale deteſtantur, ſe in laudatione Euſebij Emiſeni dixiſſe ſcribit. De iſto Euſebio Emiſeno alius erit mihi locus commemorandi. Georgius ſcribit, Euſtathium, vtpote Sabellij ſectæ addictum, à Cyro accuſatum: & rurſus, Cyrum eiuſdem erroris conuictum, de gradu deiectum, narrat. At quî fieri poteſt, vt Cyrus, cùm labe erroris Sabelliani ipſe aſperſus eſſet, Euſtathium, vtpote eadem infectum, in iudicium adduceret? Proinde Euſtathius, vt videtur, aliis de cauſis epiſcopatu abdicatus eſt. Eodem tempore Antiochiæ grauis ſeditio de eius abdicatione orta. Ac poſtea ſæpe de epiſcopo deligendo tanta contentionis flamma incendebatur, vt parum abeſſet, quin vniuerſam ciuitatem euertiſſet, populo in duas factiones diuiſo: quarum altera, Euſebium cognomento Pamphilum Cæſarea Palæſtinæ Antiochiam transferre obnixè contendit: altera, Euſtathium [c] denuò reducere] magnopere laborauit. Commune ciuitatis conciliū partim huic, partim illi factioni ſubſidio fuit. Militum præſidiariorum turba, ipſa contra ſe, tanquam contra hoſtes concitata eſt, adeò vt gladios in ſe mutuò diſtrinxiſſent, niſi Deus, & metus ab Imperatore illis iniectus, multitudinis impetum repreſſiſſet. nam Imperator per literas tumultum exortum, & conflatas ſeditiones penitus ſedauit. Euſebius autem eorum epiſcopus fieri renuit: ac propterea Imperator illum magnopere commendauit. Qua de re [c] literas ad illum ſcripſit, in quibus eius inſtitutum admodum laudauit: beatum appellat, quòd illum non vnius ciuitatis, ſed totius ferè orbis terrarum [c] epiſcopatu dignū, omnes vno ore prædicarāt.] Octo igitur annos continuos ſedes Antiochena dicitur epiſcopo caruiſſe. Serò tandem, eorum ſtudio & labore qui fidem in concilio Nicæno confirmatam euertere nitebantur, Euphronius epiſcopus deſignatus eſt. Sed de Concilio Antiochiæ propter Euſtathium conuocato, ſatis multa diximus.

Cōſubſtantiale verbum quomodo diſſidij materia inter epiſcopos.

Euſebij Pāph. & Euſtathij mutua criminatio.

c. διαβάλλει ὡς ἀσέβιον

Euſtathius Epiſcopatu motus, Antiochena ſynodo.

Seditio Antiochiæ pro reſtituendo Euſtathio, Euſebióque inducendo.

c. ἐπαναγαγεῖν

De vita Cōſt. 3. cap. 57.

c. χαίρειν αὐτῷ,

c. ἄξιος εἶναι ἐκείνου

Euphronius epiſcopus.

De presbytero qui Arium reuocare curauit: & quomodo Arius Imperatori libello pœnitentiæ oblato, fidem Nicæni concilij per ſimulationem calculo ſuo comprobauerit. Cap. XIX.

Euſebius Nicomed. ſtudet Ariū reſtituere.

STatim pòſt Euſebius, qui iampridem [c. τὴν Βηρυτῷ] epiſcopatum Beryti] reliquerat, & id temporis eccleſiæ Nicomedenſi præerat, vnà cum ſuis fautoribus pro viribus laborauit, vt Arium Alexandriam reduceret. Verùm qua ratione iſtud effecerint, & quo pacto Imperator perſuaſus ſit, vt Arium & Euzoium pariter in ipſius conſpectum venire pateretur, hoc loco dicendum arbitror. Imperator ſororem habuit nomine Conſtantiam. iſta vxor fuit Licinij, qui primùm cum Conſtantino Imperij particeps fuit: deinde tyrannidem exercuit, qua de cauſa ad extremum trucidatus eſt. Huic Conſtantiæ cum presbytero quodam ſectæ Arianæ dedito magna intercedebat familiaritas: eum ſibi intimum habuit. Ille tum Euſebij & neceſſariorum eius impulſu, ſermonem cum muliere de Ario habuit: ei à Synodo iniuriam factam eſſe dicit: illum non ita ſentire, ſicut fama de eo loquebatur. Quæ cum audiuiſſet Conſtantia, presbytero fidem adhibuit illa quidem, ſed Imperatori dicere neutiquam auſa eſt. Conſtantia fortè fortunà in grauem morbum delabitur. Imperator percrebrò eam ægrotantem inuiſit. Cùm autem mulier morbo tam acerbè affligeretur, vt nihil præter mortem expectaret, Imperatori commendat presbyterum: eius ſtudium, pietatem & beneuolentiam erga Imperium prædicat. Illam paulo pòſt mors occupat. Presbyter in intimis Imperatoris habetur. Ac pedetentim plus authoritatis conſecutus, eundem ſermonem de Ario refert ad Imperatorem, [c. οἷς] quem] cum eius ſorore antea contulerat: Arium ſcilicet non in alia ſententia eſſe, quàm quæ fuiſſet à Concilio confirmata: & ſi in eius conſpectum venire permitteretur, concilij decretis planè aſſenſurum, [c. ἢ, ἀλλ᾽ ἔγνω συκοφαντᾶσθαι] atque eum ſine cauſa inſimulatum fuiſſe.] Noua admodum & peregrina videbantur Imperatori, quæ erant à presbytero commemorata. Ille igitur. Si (inquit) Arius cum Concilio conſentiat, & in eadem ſententia ſit, non modò eum in conſpectum meū venire patiar, verùm etiam honorificè Alexandriam dimittam. Hæc locutus, confeſtim ad illum ſcripſit his verbis.

Conſtantia, Imp. ſoror, Arianiſmo infecta per ſacerdotem.

Sacerdos Imperatori à Conſtantia moritura commendatus, autor Arij reuocandi.

VICTOR CONSTANTINVS, MAXIMVS, *Auguſtus.*

Conſtātini ad Ariū litera.

Iamdudum tuæ grauitati ſignificatum eſt, vt ad mea caſtra venires, quò poſſes noſtro aſpectu frui, vnde vix ſatis mirari poſſumus, cur hoc abs te non ex tēplo factum fuerit. Iam igitur publico curru cōſcenſo, noſtra caſtra adire propera, vt noſtram benignitatem & ſtudium erga te expertus, in patriam redire queas. Deus te conſeruet, chariſſime. Data ad quintum Calend. Decembris. Iſtam quidem Imperator ad Arium ſcripſit epiſtolam. Me proinde incredibile ſtudium & amorem, quo aduerſus pietatem flagrabat Imperator, intuentem, permagna certè capit admiratio. Nam ex epiſtola videtur conſtare, Arium ab Imperatore ſæpiſſimè admonitū, vti reſipiſceret: & propterea ab illo iam reprehenſum, quod crebrò per eius literas prouocatus, ad veritatem ilico non rediiſſet. Arius igitur paulo pòſt quàm literas Imperatoris acceperat, Conſtantinopolim aduentat. Illum Euzoius (quem Alexander, cum eſſet diaconus, eodem tempore quo cæteros Arianos abdicauerat, gradu deiiciebat) eò comitatus eſt. Imperator illos ſuo dignatur aſpectu: rogat, vtrum fidei concilij Nicæni aſſentirent. Cui cum ab ſe aſſenſum eſſe reſponderent, Imperator iubet, vt abſque mora fidem ſuam ſcriptis mandarent. Illi libellum conficiunt, afferunt Imperatori: qui quidem ſcriptus erat ad hunc modum.

Vt excepti à Conſtantino Arius & Euzoius.

Religioſiſſimo, ſanctiſſimóque Domino noſtro Imperatori Conſtantino, Arius & Euzoius. Nos quidem, ſicut tua ſingularis erga Deum pietas, Domine Imperator, in mandatis dedit, fidē noſtrā ſcriptis prodidimus: & de Deo cùm ipſi, tum cæteri qui nobiſcum ſunt, ita credere confitemur, vt ſequitur.

Arij & Euzoij confeſſio Imperatori oblata.

Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem: & in Dominum IESVM CHRISTVM, filium eius, ex ipſo ante omnia ſecula genitum, Deum verbum, per quem omnia facta ſunt, cùm quæ in cœlis, tum quæ in terris: qui deſcendit, & incarnatus eſt, & paſſus eſt, & reſurrexit, & aſcendit ad cœlos, & iterum venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum, in carnis reſurrectionem, in vitam futuri ſeculi, in regnum cœlorum, in vnam catholicam Eccleſiā Dei, ab vna

orbis

» orbis terrarum ora ad alteram vſque ſe porrigentem. Hanc fidem à ſacroſanctis E-
» uangeliis accepimus, ipſo Domino ſuis diſcipulis dicente: Euntes, docete omnes
Matth. 28. gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & ſpiritus ſancti: ſicut vniuerſa ca-
» tholica Eccleſia & Scripturæ docent, quibus quidem omnino fidem adhibemus.
» Iudex noſter Deus eſt, & in præſentia, & in futuro iudicio. Quapropter tuam pie-
» tatem obſecramus, Imperator ſanctiſſime, vt quum viri Eccleſiaſtici ſimus, & fidē,
» & ſenſum cùm Eccleſiæ, tum ſacrarum Scripturarum teneamus, nos pro tua ſan-
» ctimonia, quæ & paci ſedulò ſtudere, & Deum auguſtè venerari ſolet, omnibus cō
» trouerſiis & inanibus argutiis ſublatis, matri noſtræ, Eccleſiæ ſcilicet, adiungas: vti
» & nos & Eccleſia tranquillè vitam degentes inter nos mutuò, pro pacato & pio re-
» gni tui ſtatu, & pro vniuerſo hominum genere, omnes communiter conſuetas pre-
» ces pergamus.

Arius Imperatoris mandato Alexandriam reuertitur: qui cum ab Athanaſio non eſſet admiſſus, Euſebius, eiúſque complices, varia contra eum crimina apud Imperatorem contexuerunt: propter quæ, Tyri epiſcoporum Synodum iuſſit conuocari. Cap. XX.

AD eum modum, quem diximus, cum Arius Imperatori perſuaſiſſet, Alexandriam reuertitur: ſed tamen hoc commento veritatem, quam tacitus occultauerat, minimè poterat obruere. Nam Athanaſius eum Alexandriam reuerſum, in Eccleſiam recipere noluit: illum enim, vt ſcelus deteſtatus eſt. Arius nihilominus errorem ſuum ex occulto diſſeminās, Alexandriā ad ſeditionē concitare molitur. Quo quidē tēpore Euſebius, cùm ipſe ad Athanaſium ſcripſit, tum Imperatorem ad ſcribendū impulit, vt Arius cum ſuis reciperetur. Athanaſius tamen eos in eccleſiam admittere omnino recuſauit: Imperatorémque per literas docuit, fieri non poſſe, vt illi qui fidem irritam feciſſent, quibúſque anathema eſſet ab Eccleſia denunciatum, tanquam poſtliminiò redeuntes, gradum ſuum recuperent. Imperator rem iniquo animo & grauiter ferens, per literas Athanaſio interminatus eſt his verbis.

Athanaſius Ariū in eccleſiam admittere recuſat.

» Cum Concilij & voluntatis meæ rationem acceperis, fac omnibus in eccleſiā
» ingredi cupientibus liberum aditum præbeas. Nam ſi intellexero quenquam, qui
» Eccleſiæ particeps fieri cupiat, vel impeditum abs te eſſe, vel introitu prohibitum,
» mittam illico aliquem è meis, qui mandato meo te de gradu dimoueat, locúmque
» tuum alteri tribuat.

Litera Conſtātini ad Athanaſium pro admittendis Arianis.

Iſta ſcripſit Imperator, cùm vt Eccleſiæ commodo inſeruiret, tum vt Concilio prouideret, ne eius concordia dirimeretur. Proinde iam tum Euſebius graui odio aduerſus Athanaſium inflammatus, valde oportunum tempus ſibi ad id quod conabatur, oblatum putabat (habuit enim offenſum Imperatoris animum, eius inſtituto admodum inſeruientem) & propterea tumultuoſè laborabat, vt Athanaſiū de epiſcopatus dignitate deturbaret. Sic enim ſperabat fore, ſi Athanaſius de medio remoueretur, vt Arij regnaret opinio. Quare contra illum pariter quaſi aciem inſtruūt: Euſebius, epiſcopus Nicomediæ, [a] Theognis, Nicææ:] Maris Chalcedonis: Vrſacius, Singidonis, vrbis ſuperioris Pannoniæ: & Valens Murſorum, ciuitatis etiam Pannoniæ. Iſti quoſdam è ſecta Melitiana mercede conducūt, & varia crimina Athanaſio obiicienda curant. Ac primùm per Euſionē, Eudęmonem & Callinicum, Melitianos, criminationem confingunt, quòd Athanaſius prędcepiſſet Ægyptiis, vt veſtem lineam eccleſiæ Alexandrinæ pro tributo penſitarent. Sed hoc falſum crimen in Athanaſium coniectum, Alypius & Macarius presbyteri eccleſiæ Alexandrinæ, qui tum fortè fortuna Nicomediæ erant, prorſus reſtinxerunt, Imperatorémque docuerunt, ea quæ contra Athanaſium allata fuiſſent, perſpicuè falſa eſſe. Quapropter Imperator per literas, eius accuſatores grauiter reprehendit: rogat Athanaſium, vt ad ſe veniat. Verùm Euſebius cum ſuis, [c] prius quam aduētarat,] alterum crimen priori attexit, idq; priore multo grauius: Athanaſium ſcilicet Imperatoris edictis per inſidias obſiſtere molientem, Philumeno cuidam ſcrinium auro refertum miſiſſe. Sed cum Imperator Pſamathiæ (eſt quidem hoc ſuburbium Nicomediæ) de iſto crimine cognouiſſet, Athanaſiumq; innocen-

a. Θέογνις νικαίας.

Procurante Euſebio qui in Athanaſium cōiurarunt, falſo ad Imp. deferentes.

Prima in Athanaſium calumnia.

Altera in Athan. calūnia.

c. πρὶν ἢ ἀφικέσθαι

cerant (ad illum namque ſcripſerat, ſi non ſua ſponte vellet accedere, vi eò deductum iri) ad Concilium aduentat neceſſariò. *Athanaſius, cur inuitus ad concilium accedat.*

De Arſenio, & brachio eius, quod amputatum ferebatur: & quòd, cum poſt accuſationem Athanaſius innocens inueniretur, accuſatores eius in fugam ſe coniecerunt: quódque in ſecunda Athanaſii criminatione, cum defenſionem eius epiſcopi non admitterent, ipſe ad Imperatorem recurrebat, cum tamen Synodus nihilominus de deponendo illo ſententiam tulerat.

Cap. XXI.

FActum eſt diuina prouidentia, vt Arſenius etiam Tyrum aduentaret. Nam neglectis mandatis, quæ calumniatores, qui ei pecunias largiti fuerant, dediſſent, ex occulto ad res quæ ibi gererentur cognoſcendas accedit. Euenit, vt famuli Archelai, viri conſularis, in taberna ex quorundam ſermone intelligerent, Arſenium, quem rumor erat interfectum fuiſſe, illic [c] in hominis cuiuſdam ædibus] clàm deliteſcere. Quæ cum accepiſſent, eóſque qui narrabant, diligenter notaſſent, ea quæ audiuerant, ad dominum ſuum referũt. Ille extemplò, omni abiecta cunctatione, hominem conquirit, conquiſitum inuenit, inuentum in loco tuto concludit: Athanaſio ſignificat, vt bono animo ſit. Viuum enim Arſenium eò aduentaſſe. Arſenius igitur comprehẽſus, negat ſe eſſe, qui erat. Verùm Paulus Tyri epiſcopus qui eum iam olim cognouerat, perſpicuè Arſenium eſſe conuincit. His rebus diuina prouidentia ritè commodéque conſtitutis, Athanaſius non multo pòſt à Concilio accerſitur. Quo præſente, calumniatores manum in medium afferunt: crimen illi obiectant. Ille cauſam ſuam agit ſapienter. nam tum alios, qui aderant, tum ipſos accuſatores rogat, ſi qui eorum fortè Arſenium noſcerent. Cum plerique ſe eum noſcere reſponderent, Arſenium manibus ſubter pallium occultatis introducendum curat. Tum ab illis denuò ſciſcitatur: Eſt'ne hic Arſenius, qui manum amiſerit? vnde ex illis qui aderant, ſolum exceptis iis qui norant vnde manus eſſet amputata, alij † propter incredibilem rei euentum obſtupuerunt: alij manum Arſenio reuera deeſſe putauerunt, expectarúntque [c] aliam rationem] ab Athanaſio allatum iri, qua ſe defenderet. At ille pallio Arſenij retrò paululum depulſo, ex altero latere hominis manum oſtendit. Rurſus, cum quidam adhuc ſuſpicarentur, eũ altera manu [c] orbatũ:] primò Athanaſius aliquantulũſe retrahens, illorũ animos ſuſpenſos reddidit: deinde abſque mora, altera pallij parte retro depulſa, alteram Arſenij manum oſtendit: ſicq; eos qui aderant, affatur: Arſenius, vt videtis, duas manus habere cernitur: locum autem vnde tertia amputata ſit, accuſatores nobis quæſo commonſtrent. His rebus hoc modo de Arſenio confectis, qui dolum contexuerant, non habebant quò ſe verterent. Achaab, qui alio nomine Iannes appellatus erat, accuſator Athanaſij foro iudiciali elapſus, in ipſo tumultu clàm ſe fugæ mandauit. Hoc pacto Athanaſius iſtam accuſationem nulla exceptione vſus, euitauit. Nam non dubitauit, quin ſola Arſenij vita, ita ſtupore eſſet calumniatores oppreſſura, vt prorſus ſuccumberent. [c] Verùm in] calumniis cõtra Macarium illatis diluendis, exceptionibus quas leges præſcribunt vſus eſt. Ac primùm, Euſebium cum ſuis vt hoſtes reiicit: non debere iudicium ab aduerſariis exerceri ait. Deinde oſtendi poſtulat, vtrum Iſchyras accuſator, presbyteri gradum ac dignitatem (nam ita in accuſatione ſcriptum erat) verè obtinuiſſet. At à iudicibus iſtarum rerum nulla cura ducitur: lis intenditur Macario. Verùm cum accuſatorem vires verè langueſcerent, cauſæ cognitio differtur: eo quidem conſilio, vt certi homines in Mareotem proficiſcerentur, inq; eo loco de rebus cõtrouerſis diſceptarent. Athanaſius autem, vt primùm eos quos reiecerat miſſos vidit (mittebantur quidem Theognis, Maris. Theodorus: Macedonius, Valens, Vrſacius) clamat, cauſam fallaciis & dolo malo agi. iniquum enim eſſe, vt Macarius presbyter in vinculis teneretur conſtrictus, eius autem accuſator cum iudicibus illi omnino infeſtis verſaretur: idque non alia de cauſa, quàm vt ex vna parte ſolum rerum in iudicio agendarum commentarij conficerentur. Cùm iſta vociferatus fuiſſet Athanaſius, & tum Concilium conuocatum, tum Dionyſium conſularem

Producto in medium Arſenio calũnia de eius ne[c]e [in] Athanaſium patefiunt.

Achaab qui & Iannes, Athanaſij accuſator.

Exceptiones Athanaſij pro Macarij cauſa.

c. ἔν τινος οἰκίᾳ

† διὰ τὸ παράδοξον. c. ἴσως ἑτέρας ἀπολογίας

c. ἀφῃρῆσθαι

c. ἐπεὶ δὲ

» manifeſtò declaraſſent. Ego tamen id temporis neque ſum cum illo locutus, neque » ſermonem contuli. Et cum ille rogaret vt à me audiretur, egóque non modò re- » cuſarem, ſed etiam parum aberat quin eum acerbius tractatum omnino abigen- » dum præcepiſſem: ille vehementius à nobis nihil poſtulabat, quàm vt vos eò acce- » deretis, quo nobis præſentibus de iniuria, quam paſſus fuerat, neceſſitate coactus » poſſet expoſtulare. Quod quidem cum & mihi conſentaneum rationi videretur, » & tempora idem ipſum poſtularent: non inuitus equidem iſta ad vos perſcriben- » da curaui, vt omnes qui ad concilium Tyri coactum conueniſtis, eueſtigiò ad ca- » ſtra noſtra maturaretis, réque ipſa veſtrum iudicium æquum ſyncerúmque com- » monſtraretis, me audiente: quem ingenuum Dei famulum eſſe, vos ipſi non infi- » cias iueritis. Nam mea religioſa erga Deum obſeruantia pax vbique viget: & no- » men Dei ab ipſis barbaris, qui ad hoc tempus vſque veritatem ignorarunt, ſanctè » ingenuéque extollitur. Ac conſtat inter omnes, eum qui veritatem ignorat, ipſum » Deum quoque ignorare. Attamen barbari mea opera, qui ingenus ſcilicet Dei fa- » mulus ſum, ſicut antè dictum eſt, ad Dei noticiam venerunt, eúmque ſanctè colere » didicerunt: quem quidem me in omnibus locis defendere, réque vera mihi beni- » gnè prouidere animaduertunt. Qua de cauſa in primis Deum cognoſcere cœpe- runt: quem etiam, noſtri Imperij metu inducti, religioſè colunt illi quidẽ ſed † nos qui ſancta Eccleſiæ illius myſteria propugnare videri volumus (non enim dicã ob- ſeruare) † nos inquam, nullas alias res † molimur, quàm eas quę diſcordiam & odiũ pariant: & in ſumma, quæ ad exitium humani generis ſpectent. Sed facite ad nos celerrimè, vt dixi, accedatis: hoc pro certo perſuaſum habentes, nos omnibus viri- bus laboraturos, vt quæ ſacro Dei eloquio contineantur, ea in primis integrè incor ruptéque conſeruentur, quibus quidem nulla ignominiæ infamiæúe nota omnino iniuri poſſit: diſſipatis, protritis, ac penitus extinctis religionis Chriſtianæ hoſtibus, qui ſimulatione ſacroſancti Chriſti nominis, varias ac diuerſas blaſphemias in Ec- cleſiam inuexerunt.

††† rectius his locis legas vos, pro nos & molimini, pro molimur. Item Græcè ὑμᾶς, pro ἡμᾶς: & πράττετε pro πράττομεν.

Rixantes inter ſe epiſcopos grauiter accuſat Conſtantinus.

Quòd cum Synodus ad Imperatorem non veniſſet, Euſebius ac reliqui eiuſdem farinæ calumniam Athanaſio intentarint: quòd ipſe frumentum, quod ex vrbe Alexandrina Conſtantinopoli ſuppeditari conſueuerat, auerſurum ſe interminatus ſit: hinc ira percitus Imperator, eiectum in exilium Athanaſium, Gallias habitare mandauit. *Cap. XXIII.*

ISTæ literæ eos qui aderant in concilio, in graue certamen coniecerunt. Qua de re complureis ad ſuas ipſorum ciuitates reuerterunt. ſed Euſe- bius, Theognis, Maris, Patrophilus, Vrſacius, Valens, Conſtantino- polim veniunt, neque de poculo confracto, aut de menſa auerſa, aut de Arſenio interfecto amplius queri permittunt, ſed ad aliud crimen confugiunt. Imperatorem docent, Athanaſium minatum ſe vetiturum, quo minus frumen- tum, vt ſolet, Alexandria Conſtantinopolim vſque aduheretur: iſtáque Adamã- tium, Annubionem, Arbathionem & Petrum epiſcopos, ex ipſo Athanaſio audi- uiſſe. Verùm tum certè accuſatio valere ſolet, cum accuſator talis ſit, quali meritò fides tribuatur. Imperator igitur hac re vehementer incitatus, & quaſi graui iracun diæ flamma incenſus, Athanaſium eiicit in exilium: Galliam incolere iubet. Fertur à quibuſdam, Imperatorem iſtud eo concilio effeciſſe, vti Eccleſia ad concordiam reduceretur: quandoquidem Athanaſius cum Arianis communicare omnino recu ſauit, qui exilio multatus, Treueri, vrbe Galliæ, ætatem ad tempus degit.

Recens in Athanaſium calumnia Arianorum.

Athanaſius Treueris exulat.

De Marcello Ancyræ epiſcopo, & Aſterio ſophiſta. *Cap. XXIIII.*

EPiſcopi qui id temporis Cõſtantinopoli congregati erant, Marcellum etiam, epiſcopum Ancyræ, vrbis quæ eſt in parua Galatia, tali de cauſa epiſcopatu abdicarũt. Aſterius quidam, qui in Cappadocia literas hu- maniores docuiſſet, illis derelictis, Chriſti fidẽ profiteri cœpit: & libros ſcribere aggreſſus eſt, qui ad hodiernum diem hominum habentur in manibus.

Aſterius ſophiſta Arianus, eiuſque ſcripta.

ſatus eſt. Nam à Deo opem poſtulauit: poſtulationis compos factus eſt. Poſtulatio autem talis fuit: O Deus (inquit) largire, vt ſi Arij opinio vera eſt, ipſe diem diſceptationi præſtitutam neutiquam videam: ſin autem fides, quam ego teneo, vera eſt, † Arius omnium iſtorum malorum author, debitas ſuæ impietatis pœnas luat. Hoc modo precatus eſt Alexander. Imperator autem opinionis Arij periculum facere cupiens, illum ad palatium ſuum accerſit: rogat, vtrùm concilij Nicæni decretis conſentiret. Ille [c ſine morale alacri & prompto animo] coram Imperatore ſubſcribit: cũ tamen ea quæ in Concilio de fide deciſa erãt, aſtutè & veteratoriè ludificatus ſit. Imperator hoc admiratus, illum etiam ad iuſiurandum adigit. Ille ſimulatè & fallaciter iſtud quoque præſtitit. Fucata verò ratio, qua ad fraudem in ſubſcribendo vſus ſit, ſicut ipſe audiui, eiuſmodi fuit. Arius ſuam ipſius opinionem in charta, quam habebat, conſcribit: eam ſub ala geſtat. Iurat ſe verè & ex animo ſentire, queadmodum ſcripſerat. Iſtud ita factum eſſe, fama ſolum & auditione accipiens, literis mando. Verùm quod iuſiurandum ſubſcriptioni adiiciebat, perſpicuè ex Imperatoris literis colligo. Imperator illi fidem adhibens, dat mandatum Alexandro epiſcopo Conſtantinopolis, vt in communionem recipiatur. Erat tum dies ſabbati: poſtridie eius diei expectabat Arius ſe in Eccleſiæ conuentum & communionem receptum iri: cęterùm in eius audaces & perditos conatus eſt illico vindicatum. Poſtquam enim aula Imperatoris egreſſus eſt, Euſebij fautoribus ſtipatus, magna cum celebritate & pompa per mediam vrbem incedit. Simulatque forum Conſtantini (ſic enim eſt appellatum) appropinquauerat, in quo columna ex porphyrite locata eſt, timor ex conſcientia ſceleris exortus Arium opprimit. cuius vi laxatur aluus: rogat, vtrũ latrinæ eſſent in proximo, cùm ponè forum Conſtantini vnas eſſe didiciſſet, rectà eò ſe confert. Hominem igitur animi defectio occupat: ac ſimul cum excrementis anus ſubitò delabitur: magna ſanguinis copia ſequitur: [c viſcera tenuia pariter] effluunt, ſanguis, cum ipſo ſplene & iecore effunditur: mortẽ continuò oppetit. Latrinæ illæ ad hoc vſque tempus Conſtantinopoli, ponè forum (vt dixi) Conſtantini, & macellum in porticu, cernuntur: omnéſque qui illac tranſeunt, digitum ad locum intendunt, quò commemorabilem mortis rationem, qua Arius ibi occubuerit, demonſtrent. Hac re geſta, ingens terror & exanimatio Euſebianæ factioni incuſſa eſt: fama rei non ſolum per totam ciuitatem, ſed etiam per vniuerſum propè dixerim orbem terrarum permanauit. Imperator verò hac ratione fidei Chriſtianæ firmius adhæſit: fidem concilij Nicæni autoritate & nutu diuino reuerà confirmatam aſſeruit: & propterea illo exitu Arij magnopere lætatus eſt.

Porrò autem, ex tribus filiis ſummam animo percepit voluptatem, quos ſingulos ad decimum quemque Imperij ſui annum Cæſares [c renunciauit.] Ad maximum natu, quem ſuo ipſius nomine nuncupauerat Conſtantinũ, decimo anno regni ſui, partibus Imperij in Occidente ſitis præfecit: ſecundum, quem aui nomine Conſtãtium appellauerat, vigeſimo anno partium Imperij ad Orientem ſpectantium Cæſarem declarauit: tertium, qui minimus natu erat, nomine Conſtantem, trigeſimo anno Cæſarem creauit.

Alexandri precatio in Arium.

† dele ex Græco texto ὁ ἀρεῖος δίξαιεν τὴν ὑπὲρ ... ἀσέβειαν ... μεγάλως

Doloſa Arij Nicænæ ſynodi approbatio.

Conſtantini forum.

Arij interitus homine dignus.

c καὶ τὰ λεπτὰ τῶν ἐντέρων.

Conſtantini filij tres.

c ἀναγορεῦσαι.

Conſtantinus.

Conſtantius. Conſtans.

De Imperatoris Conſtantini funere. *Cap.* XXVI.

ANno pòſt, Imperator Conſtãtinus ſexageſimum quintum ætatis ſuæ annũ ingreſſus, in morbũ incidit: ac Cõſtantinopoli decedẽs, Helenopolim traiicit, balneis aquarum natura calidarũ, quæ ibi ſunt in proximo, vſurus. Vbi verò morbo grauius affligebatur, lauationem balnearum diſtulit. Helenopoli autem abſcedens, Nicomediam rectà proficiſcitur. Illic in ſuburbio commoratus, lauacro baptiſmatis, quod eſt Chriſtianorum proprium, tingitur, quo vehementer exhilaratus, teſtamentum facit: in quo tres filios, hæredes Imperij inſtituit: & illis hæreditates ſicut cùm integra eſſet valetudine, diſtribuit. multa præclara monimenta cùm Romæ, tum Conſtantinopoli legat, Presbytero illi, per quem Arius erat reuocatus (cuius paulo antè fecimus mentionem) teſtamentum concredit: cui mandat, vt nulli alij quàm filio ſuo Conſtantio, quem Orienti præfecerat, illud in manus daret. Teſtamẽto autem compoſito, & vita ad aliquot dies propagata, mor-

Conſtantini morbus.

Baptiſmus, & teſtamentum.

Obitus.

tem oppetit. Nemo ex filiis eius morti interfuit. Proinde nuncius in Orientē, Cōſtantio patris mortem ſignificaturus, mittitur. Corpus Imperatoris, neceſſarij ac familiares in loculo aureo condunt: ad Conſtantinopolim deportant: ibi in palatio altius à terra collocant: magno proſequuntur honore, vſque eò, quoad vnus ex filiis *Sepulchrum.* aduentaret. Poſt Conſtantij ab Oriente aduentum, regio decoratur funere, ínque eccleſia Apoſtolorum (ſic enim vocabatur) reponitur: quam quidem eccleſiam ob eã ipſam cauſam Conſtantinus ædificauerat, ne Imperatores & ſacerdotes Apoſtolorum reliquiis aliquando deſtituerentur. Vixit Imperator Conſtantinus annos ſexaginta quinque: triginta vnum regnauit: mortē obiit, Feliciano & Tatiano Coſſ. ad vndecimum Calend. Iunij, anno ſecundo ducenteſimæ ſeptuageſimæ octauæ Olympiadis. Iſte liber ſpacium annorum triginta vnius complectitur.

SOCRATIS SCHOLASTICI

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ,

LIBER SECVNDVS.

Proœmium, in quo declarat, quare quæ in primo & ſecundo libro tractantur, altius repetiuerit. *Cap. I.*

Ruffini error. QVanquam Ruffinus, qui hiſtoriam Eccleſiæ Latinis literis mandabat, in temporũ propterea aberrauit ordine, ꝙ diſcrimina, in quæ deuenerat Athanaſius, poſt mortem Imperatoris Conſtantini accidiſſe arbitratur: ignarus nimirũ cùm aliarũ rerum complutiũ quas pertuliſſet, tum exilij quod in Gallia perpeſſus eſſet: tamē nos eius opinionem & ſententiã, quod ad rerum geſtarum attinet narrationem, antea ſecuti, primum & ſecundum hiſtoriæ noſtræ librum conſcripſimus. A *Quos in hac hiſtoria ſecutus, & quatenus.* tertio autem ad ſeptimum vſque, nonnulla ex eiuſdem Ruffini libris petendo, alia ex aliis diuerſis ſcriptoribus excerpendo, quædã denique ex ipſis hominibus, quibus adhuc vita ſuppetit, audiendo, hiſtoriam omnibus ſuis partibus expleuimus. Poſtea tamen cum fortè fortuna incideremus in eos Athanaſij libros, in quibus tum de ſuis ipſe miſeriis conqueritur, tum qua ratione Euſebianæ factionis calũnia in exilium miſſus fuiſſet, exponit, nobis pro certo perſuaſum videbatur, ei qui iſtis afflictatus fuiſſet, aliíſq; qui res geſtas ipſi corã aſpexiſſent, multo potius fidem adhibendam, quàm his qui nitebãtur cõiectura, & ob eam cauſam in errorem incurrebant. Quinetiam varias nõnullorum epiſtolas, qui id temporis vixerunt, ſedulò perlegendo, veritatē (quantũ fieri poterat) inueſtigamus. Quapropter & res geſtas in primo & ſecundo noſtræ hiſtorię libro cõmemoratas, altius coacti ſumus repetere: & eas, in quibus Ruffinus neutiquam à veritate deflexerit, adiecimus. Porrò autē illud intelligendũ eſt, nos in priore iſtorũ librorũ editione, neq; abdicationem Arij, neque Imperatoris epiſtolas poſuiſſe: ſed ne [c] hiſtoriæ longitudo] legentium *c. πολυστιχῷ ὑπομήκης ἱστορίας* ſtudia vlla ex parte retardaret, res breuiter nullis orationis ornamētis adhibitis explicaſſe. Verùm quoniam hoc ob eam cauſam faciendum fuit, Theodore ſacerdos Dei ſanctiſſime, vt videlicet cognoſci poſſent tum epiſtolæ, quæ ab Imperatoribus *c. αὐταῖς λέξεσι* [c] totidem verbis] perſcriptæ ſunt: tum ea quæ epiſcopi in variis Conciliis, dum perfectiora de religione decreta pedetentim ſancire laborabant, in lucem ediderunt: idcirco in hanc poſteriorem noſtram editionem, ea quæ ad illud inſtitutum accõmodata putabamus, ſtudioſè coniecimus. Atque iſtud quidem & in primo Libro præſtitimus: & in ſecundo, quem iam habemus in manibus, ſedulò præſtare enitemur. Sed iam ad hiſtoriam ingrediamur.

Quòd Euſebius Nicomedienſis cum ſuis denuò Arij dogma reſuſcitare adnixus eſt, vnde motus in Eccleſia nati ſint: & quomodo Athanaſius literis Conſtantini iunioris communitus Alexandriam redierit. *Cap. II.*

Mortuo

Cõſtãtini FF. Conſtantinus. Conſtantius. Conſtans.

Euſeb. Nicomed. & Theognis Arianiſmum conantur aſſerere, ope presbyteri.

MOrtuo Imperatore Conſtantino, Euſebius Nicomedienſis & Theognis Nicææ epiſcopus, tempus opportunum ſe nactos arbitrati, omnes ſuos neruos contenderunt, vt fidem de Conſubſtantiali confirmatam exturbarent ab Eccleſia, Ariíque opinionem in eius locum introducerent. Verùm hoc ſe minimè conſequi & efficere poſſe intellexerũt, [c] ſi Athanaſius rediret Alexandriam.] Iſta quidem callidè aggreſſi ſunt ſubſidiis illius presbyteri, quem cauſam fuiſſe antè diximus, cur Arius eſſet reuocatus, adiuti: ſed quemadmodum res confecta ſit, dicendum arbitror. Presbyter iſte teſtamentũ & mandata quæ ab Imperatore iam mortuo acceperat, Conſtantio Imperatoris filio [c] defert.] Ille, vt intellexerat, hoc ipſum in teſtamento ſcriptum eſſe, quod ſibi erat maximè in optatis (teſtamento enim partium Imperij ad Orientem ſpectantiũ hæres inſtitutus fuit) presbyterum in magno honore habere, multum illi tribuere cœpit libertatis: liberè & audacter in regiam ingredi iubet. Quæ quidem libertas illi ab Imperatore conceſſa, tum ad vxoris Imperatoris, tum ad eunuchorum eius familiaritatem aditum citò patefecit. Eodem tempore eunuchus quidam, cui nomen erat Euſebius, primarius fuit Imperatoris cubicularius. Hic presbyteri [c] ſuaſu peruerſæ Arij opinioni aſſenſit, reliquóſque eunuchos in eandem induxit ſententiam. Quinetiam Imperatoris coniunx eunuchorum & presbyteri hortatu & conſilio, in Arij errorem prolapſa eſt. Paulo pòſt Imperator ipſe rem in quæſtionem vocauit: pedetentim paſſim vagari cœpit. Ac primùm inter ſatellites, qui palatium frequentabant: deinde per multitudinis animos, quæ vrbem incolebat, peruadere. De opinione illa in ipſa regia, cubicularij Imperatoris cum mulierculis digladiantur: in ſingulis vrbis familiis litigioſa diſſerendi pugna fuit. Mali igitur illius contagio ad alias prouincias & ciuitates celeriter permanauit: & controuerſia, velut ſcintilla, ex paruis admodum initiis exorta, audientium animos ad diſcordiam concitauit. Nam cuique cauſam tumultus ſciſcitanti, anſa ſtatim diſceptandi oblata eſt: & quiſque non modò de ea rogare, verumetiam [c] pugnaciter diſſere] voluit. Ita cõtentionis procella tranquillus rerum ſtatus peniùs labefactatus eſt, & euerſus. Atque iſtæ quidem concertationes, vrbes ſolum ad Orientem vergentes iſto modo exagitarunt. Nam Illyrium & aliæ regiones verſus Occidentem, interea temporis pacatæ & quietæ fuerunt: quippe quæ concilij Nicæni decreta nullo modo perfringere voluerint. Poſtquam igitur contentionis flamma erat accenſa, & indies magis magíſque exardeſcebat, factio Euſebiana multitudinis tumultum in lucro deputauit. Sic enim poſſe fieri ſperabat, vt aliquis Alexandriæ epiſcopus deligeretur, qui eandem tueretur opinionem. Verùm eodem temporis momento Athanaſius literis Cæſaris Conſtantini, iunioris ſcilicet, patris nomine nuncupati, quaſi communitus Alexandriam reuertitur. Eas quidem literas Imperator ipſe ad populum Alexandrinum ab vrbe Treueri, quæ eſt in Gallia, miſerat: quarum exemplar infrà ſcriptum eſt.

c. τὸν ὁμοουσίου ἀθανάσιος.

c. προσφέρει

Conſtantini uxor regiáque eunuchi Arianiſmo per presbyterum infecti.

c. πειθοῖ τῇ ... ἐπιτείνων

Arianiſmo turbatur Orientis eccleſia.

c. ἐρίζειν

Conſtantini iunioris literis adiutus Athanaſius Alexandriam reuertitur.

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO ECCLESIÆ *catholicæ Alexandrinæ.*

» Veſtræ prudentiæ minimè obſcurum arbitror, quid cauſæ fuerit, cur ſacroſanctæ [c] legis] & doctrinæ Euangelicæ interpres Athanaſius, à patre meo in Galliã ad
» tempus relegatus ſit: ne ſcilicet per nefariam improborum quorundam peruerſi-
» tatem (nam agreſtis infeſtorum & crudelium hoſtium immanitas eius capiti pe-
» riculum intenderat) vulnera planè inſanabilia ſuſtinere coactus fuiſſet. Quocirca
» vt hanc nequam hominũ maliciam effugeret, ex illorũ quaſi faucibus, qui ei ſtrue-
» bant inſidias, ereptus eſt, iuſſúſque vt ſub mea ditione vitam degat; quò non aliter
» ac ſi in ea ciuitate verſaretur, in qua antehac vixerit, omnibus rebus ad vitã neceſſa-
» riis (licet eius eximia virtus diuina ope freta, graues aſperioris fortunæ ærumnas
» pro nihilo putet) abundare circumfluere que poſſit. Quamobrem cum Dominus
» noſter felicis memoriæ Conſtantinus Auguſtus, pater meus, haberet in animo e-
» piſcopum illum ad propriam ſedem locúmque, quem apud vos, viros gratiſſima er-
» ga Deum pietate præſtantes occupauerat, reſtituere: & morte (vt ſors humana fert)

c. νόμου

antè occupatus occumberet, quàm id quod erat ſibi in optatis, explere poſſet: conſentaneum certè exiſtimaui, vt ipſe inſtitutum tam pij Imperatoris mihi exequendum ſuſciperem. Quanta autem obſeruantia & honore hominem complexus fuerim, ab eo ipſo, ſimulatq; in veſtrum cōſpectum venerit, facilè intelligetis. Nec mirum ſanè, me iſtud humanitatis officium erga illum declaraſſe. Nam cùm quædam veſtri deſiderij quaſi effigies, tum grauis hominis perſona ante oculos mentis obuerſata, animum meum ad hoc ipſum commouit, vehementérque cohortata eſt. Deus vos, fratres mei chariſſimi, ſua prouidentia diu ſeruet incolumes.

Athanaſius Alexandriã reuerſus, rurſùmque pulſus.

Iſtis literis confiſus Athanaſius Alexandriam reuertitur: quem populus Alexandrinus animis lubentiſſimis recepit. Verùm qui in ea vrbe labe opinionis Arianæ erant aſperſi, contra illum [c] conſpirarunt.] Inde crebræ ſeditiones ortæ, quæ factioni Euſebianæ anſam ad Athanaſium apud Imperatorem falſò accuſandum præbuerunt: eíque crimini datum eſt, quòd ſuo ipſius arbitrio (cum communis epiſcoporum conuentus illud minimè decidiſſet) eccleſiæ illius adminiſtrationem denuò occupaſſet. Adeò verò creuit calumnia, vt Imperator ira admodum accenſus, eum Alexandria exturbaret. Sed qua ratione hoc factitatum ſit, dicam equidem paulo pòſt.

c. φρατρίας συνίσατο

Quòd Euſebio Pamphili mortuo, Acacius Cæſareæ epiſcopus creatus eſt: & de Conſtantini iunioris morte. Cap. III.

Acacius Euſeby Cæſ. diſcipulus in præceptoris locum electus.

EOdem tempore Euſebius cognomento Pāphilus, Cæſareæ Paleſtinæ epiſcopus, mortem obiit: & Acacius, eius diſcipulus, in illum ſucceſſit epiſcopatū: qui quidē cùm alios cōplures libros, tum librū de vita præceptoris ſui Euſebij conſcripſit. Non longo tempore pòſt, Conſtātinus iunior, qui nomen à patre traxerat, frater Imperatoris Conſtantij, in fines Imperij Conſtantis fratris ſui natu minoris irruptionem faciens, cum eius militibus manu confligit, ab eiſdémque interficitur, Acindyno & Proclo Coſſ.

Cōſtantini iunioris interitus.

Quòd Alexander cum è vita decederet, duos in epiſcopatum ipſius delegendos propoſuit, Paulum & Macedonium. Cap. IIII.

Alexander epiſcopus Conſtantinop. moritur nullo relicto ſucceſſore.

PER idem tempus in vrbe Conſtantinopoli alius tumultus, eas ſeditiones quas antè poſuimus, eſt continuò inſecutus: qui quidem eiuſmodi de cauſa excitatus eſt. Alexāder illius eccleſiæ epiſcopus, qui ſtrenuè contra Ariū dimicauerat, cū viginti tres annos in epiſcopatus adminiſtratione contriuiſſet, annoſq; vixiſſet nonaginta octo, exceſſit è vita. & quanquā neminē qui in eius locum cederet, renunciauerat: illis tamen penes quos erat epiſcopi deligendi poteſtas, in mandatis dedit, vt alterū è duobus, quos ille nominaret, deligerent. Atque ſi vellēt hominem cùm ad populum docendum aptum, tum vitæ & morū integritate probatum, ad illud munus aſſumere, Paulo, quem ipſe presbyterū ordinauerat, ſuffragarentur: qui vt ætate admodum iuuenis, ita prudentia & cōſilio planè ſenexerat: Sin eum, quē illuſtris pietatis ſignificatio ſolum commendabat, ſibi dari optarent, Macedonio eum honoris gradum deferrēt: qui & diaconus illius eccleſię iampridē fuiſſet, & nunc ætate valde prouectus. Vnde in epiſcopo delegendo maior cōtra cōtentio, eccleſiaq; grauius exagitata eſt. Nam populus fuit in duas factiones diuiſus: quarum altera dogmati Ariano adhæſit mordicùs, altera cum deciſione cōcilij Nicæni penitùs conſenſit. Ac dū Alexādro vita ſuppetebat, illi qui fidem de Cōſubſtātiali confirmatā amplexi ſunt, ab Arianis, qui pro ſuo ipſorum dogmate pertinaciter diſceptabant, & in dies ſingulos acriter digladiabātur, ſuperiores partes tulerūt. Verùm vt primùm ille ex hac luce migrauerat, populi dimicatio valde anceps fuit. Ob quam cauſam, qui fidem Conſubſtantialis tutabantur, Paulum creauerūt epiſcopum: qui autem fauebant Arianiſmo, ad Macedonium deligendum omni ſtudio incubuerūt. Atque in eccleſia quæ Pacis nomen habet, quæq; in proximo ſita eſt illi, quę magna Eccleſia dicitur, Sapientiæq; nomine nuncupatur, Paulus deligitur epiſcopus: inq; eo deligendo demortui ſuffragium videbatur primas tuliſſe.

Paulus et Macedonius electoribus ab Alexandro commēdati.

Motus in epiſcopo deligendo.

Paulus tādem creatus epiſcopus Conſtantinop.

Quòd Conſtantius Imperator Paulum iam ordinatum epiſcopum extrudit: ac Euſebio, quem Nicomedia reuocandum curauit, Conſtantinopolis epiſcopatum tradit. & quòd Euſebius alteram Synodum Antiochiæ vrbis Syriæ congregari fecit, ac inibi aliam fidei expoſitionem pronunciari.

Cap. V.

NOn multò pòſt Imperatori Cõſtãtinopolim aduẽtanti, electio Pauli epiſcopi nõ mediocrẽ bilem mouit. Atque cõcilio epiſcoporũ improbæ Arij opinioni deditorum in vnum conuocato, Paulum epiſcopatu abdicandũ curat: Euſebiúmque Nicomedia eò traductum, Conſtantinopolis epiſcopũ renũciat. Quibus rebus confectis, Imperator Antiochiam iter capit. Euſebius autẽ acquieſcere nõ potuit, ſed omnem lapidẽ (vt in prouerbio eſt) mouit, vti quod animo instituiſſet, ad exitum perduceret. Concilium igitur Antiochiæ quæ eſt in Syria, cogit, eccleſiæ ſcilicet dedicandæ nomine, quam Conſtantinus, iſtorum imperatorum Auguſtorum pater, ibi ædificare cœperat. Poſt cuius mortem filius eius Conſtantius, decimo anno poſt iacta illius fundamenta, eam abſoluit: idque, ſi verũ dicere volumus, vt fidem Conſubſtantialis prorſus labefactaret, euerteretque. In iſto concilio epiſcopi nonaginta ex diuerſis ciuitatibus conuenerunt. Verùm Maximus Hieroſolymorum epiſcopus, qui Macario ſucceſſerat, ad illud neutiquam acceſſit: ratus, ſi acceſſiſſet ſe cõpulſum iri Athanaſij abdicationi ſubſcribere. Quinetiam Iulius Romanus epiſcopus, neutiquã aderat: neque quenquam, qui eius locum ſuppleret, eò miſit: idque cũ Canon eccleſiaſticus iubeat, nõ oportere abſque ſentẽtia epiſcopi Romani, decreta eccleſiis ſancire. Cogitur itaque conciliũ Antiochiæ, præſente Imperatore Conſtantio, Marcello & Probino Coſſ. Quintus iam annus agebatur à morte Conſtantini, iſtorũ Cæſarũ Auguſtorum patris. Id temporis eccleſiæ Antiochenæ præfuit [Placitus,] qui Euphronio ſucceſſerat. Factio verò Euſebiana, ad Athanaſium falſò accuſandum operam ſuam ac ſtudium potiſſimùm contulit: ac primùm, quòd decretum, ab illis tum ſtatutum violaſſet, ſcilicet quòd abſque conſenſu & ſententia communis concilij epiſcoporum gradum ſacerdotij denuò ſuſcepiſſet. nam illum ab exilio redeuntem, ſuo ipſius arbitrio ad eccleſiam regendam præcipitem ruiſſe querebantur. Deinde, quòd in eius reditu, tumultu oborto, multi in ſeditione interiiſſent: quódque illius opera alij plagis cæſi, alij in iudicium adducti fuiſſent: quinetiam ea quæ Tyri contra Athanaſium acta fuêre, in medium proferunt.

Euſeb. Nicomedẽſis deturbato per Imperat. Paulo fit epiſcopus Conſtantinop.

Antiochena ſynodus aduerſus Nicanam.

Autoritas Romani epiſcopi in conciliis.

c. πλάκιδος

Placitus Antioch. epiſcop. Euphronij ſucceſſor.

Antiochena ſynodi decreta in Athanaſium.

De Euſebio Emiſeno. *Cap. VI.*

INterea loci, dum iſta falſa criminatio Athanaſio illata eſt, Euſebium illũ cognomento Emiſenum, epiſcopum Alexandriæ deligunt. Quiſnam iſte fuerit, docet Georgius Laodicææ epiſcopus, qui tum in illo ipſo concilio aderat. Etenim in libro illo quẽ de eius vita ediderat, narrat primùm, Euſebium ex viris primariis Edeſſæ, quæ eſt in Meſopotamia, oriundum, & ab ineunte ætate Sacris literis inſtitutum: deinde humaniori literatura liberaliter à doctore, qui id temporis Edeſſæ habitabat, inſtructum. poſtremò, ſacri eloquij intelligentiam ex Patrophilo & Euſebio, qui illud ei interpretabantur, didiciſſe: quorum hic Eccleſiæ Cæſarienſis, ille Scythopolitanæ epiſcopus fuit. poſthæc Antiochiam, vbi Euſtathium à Cyro Berœenſi forte fortunà erroris Sabelliani accuſatum, gradu deiectum eſſe contigerat, demigraſſe. Deinceps cum Euphronio, qui Euſtathio ſucceſſerat, vnà verſatum: & quò ſacerdotij munus vitaret, Alexandriam perrexiſſe: illic philoſophiæ operam dediſſe. poſtea Antiochiam reuerſum, Placiti, qui ſucceſſerat Euphronio, familiaritate vſum fuiſſe. Inde ab Euſebio Conſtantinopolis epiſcopo ad Alexandriæ epiſcopatum gerendum accerſitum: verùm propterea quòd Athanaſius à populo Alexãdrino plurimum diligeretur, non eò profectum, ſed miſſum ad vrbem Emiſenorum. vbi de eius electione magna apud populum Emiſenum excitata diſcordia (inſimulabatur enim, diſciplinam Mathematicã exercuiſſe) fugam cœpiſſe: Laodicæam ad Georgium, qui de eo multa prædicarat, ſe cõtuliſſe. Georgius verò illum Antiochiam deduxit, & per Placitum & Narciſſum

De Euſebio Emiſeno, qui Alexandriæ epiſcopatum renuit, ex Georgij ſcripto.

Duo in Euſeb. Emiſſeno reprehenſa.

Emiſam reducendum curauit: eum denuò in crimen erroris Sabelliani vocatum. atque iſta de eius electione Georgius fuſius diſſeruit. Ad extremum adiungit, tum Imperatorem ad Barbaros fortè profectum, Euſebium inde abduxiſſe: tum pro certo compertum eſſe, portentoſas quaſdam præſtigias ab eo editas fuiſſe: ſed de illis quæ ſunt à Georgio de Euſebio Emiſeno commemorata, hactenus.

Quòd, qui conuenerant Antiochiæ epiſcopi, cum Euſebius Emiſenus Alexandriam recuſaret, Gregorio pro eo ſuffecto, fidei Nicææ confirmatæ mutationem fieri curabant. *Cap. VII.*

Gregorio epiſcopatus Alexandriæ defertur.

EOdem tempore, cum Euſebius Antiochiæ eſſet epiſcopus Alexandriæ delectus, [a] & eò proficiſci extimeſceret, Gregorio illum epiſcopatus gradū deferunt. Qua re confecta, fidem cōmutare laborant: qui tametſi nihil eorū quæ in concilio Nicæno acta ſunt, reprehendere volebant: reuera tamē fidem Cōſubſtantialis per crebra concilia labefactare & euertere, & aliàs aliter de fide decidere aggreſſi ſunt, vti paulatim homines ad Arij opinionem impellerent. Cæterùm qua ratione iſta acta ſint, ſequenti ſermone oſtendemus. Epiſtola ab illis de fide literis prodita, hæc quidem eſt. A. καὶ

Prima Antiochena ſynodi confeſſio per epiſtolam ab Arianis ſignificata.

Nos neque ſumus Arij ſectatores (quî namque fieri poteſt vt cum ſimus epiſcopi, Ario presbytero auſcultemus?) neque aliā fidem quàm quæ ab initio diuulgata ſit, recipimus: ſed, cùm in fidem eius ſtudioſè inquirere, eámque accuratè expēdere niteremur, Arium potius ad nos reuertentem admiſimus, quàm eius opinioni ſumus ipſi obſecuti: idque ex iis quæ dicentur, facilè cognoſcetis. Nā nos ab initio didicimus, in vnum Deum totius vniuerſitatis, omnium rerum quæ tum mente tum ſenſu percipiuntur, opificem & curatorem credere: & in vnum filium Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia ſecula, & vnà cum patre, qui eum genuerat, extitit: per quem omnia viſibilia & inuiſibilia facta ſunt. Qui in nouiſſimis diebus ſecundum patris beneplacitum deſcēdit, & carnem de ſancta virgine aſſumpſit. Qui omnem patris ſui voluntatem expleuit: qui paſſus eſt, reſurrexit, & ad cœlos aſcendit, & ad dexteram patris ſedet. Et venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & rex ac Deus in ſecula permanſurus. Credimus etiam in Spiritum ſanctum. Et ſi quid amplius adiungendum eſt: Credimus carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Iſta cum in prima epiſtola ſcripſiſſent, Eccleſiæ miniſtris cuiuſque ciuitatis miſerunt. At vbi paulò amplius Antiochiæ fuerāt commorati, hanc fidei formulam quodammodo condemnantes, aliam de integro conſcribendam curarunt, his ferè verbis.

Altera fidei confeſſio ex Antiochena ſynodo.

" Credimus, ſecundum Euangelicam & Apoſtolicam traditionem, in vnum Deum patrem omnipotentem, rerum vniuerſarum opificem & fabricatorem. Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium eius vnigenitum, Deum, per quem omnia facta ſunt: genitum ante omnia ſecula ex patre, Deum de Deo, totū ex toto, ſolum ex ſolo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, dominū ex domino, verbum viuum, ſapientiam, vitam, lucem veram, viam veritatis, reſurrectionē, paſtorem, oſtium: eúmque nec cōuerti, nec mutari poſſe: expreſſam diuinitatis, eſſentiæ, virtutis, conſilij, gloriæ patris imaginem, primogenitum omnis creaturæ: qui fuit in initio apud Deum, Deus verbum (ſicut in Euangelio dictum eſt: Et Deus erat verbum) per quem omnia facta ſunt, & in quo omnia cōſiſtunt. Qui in nouiſſimis diebus deſcendit de cœlis, & natus eſt ex virgine ſecūdum Scripturas, & homo factus, mediatórque Dei & hominum, apoſtolus fidei noſtræ, dux vitæ. & ſicut ait ipſe de ſe: Deſcendi de cœlo, non vt facerem voluntatem meam, ſed volūtatem eius qui miſit me. Qui paſſus eſt pro nobis, & reſurrexit pro nobis tertia die, & aſcēdit ad cœlos, & ſedet ad dexteram patris: & iterum venturus eſt cum gloria & virtute, iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum, qui credentibus ad cōſolationem, ſanctificationem, & perfectionē donatus eſt. Sicut etiam Dominus noſter IESVS CHRISTVS præceperat diſcipulis ſuis, dicens: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: hoc eſt, Patris, qui verè pater eſt: & Filij, qui verè filius eſt: & Spiritus ſancti, qui [c] verè] Spiritus ſanctus eſt quæ nomina nō ſunt temerè aut [c] otioſè] poſita: ſed accuratè exprimūt pro- " *Ioan 6.* *Matth. 28.* c ἀληθῶς c. ἀργῶς

priam

» priam perſonam, ordinem & gloriam cuiuſque eorũ qui nominantur, vt ſint perſonis tres, conſenſu autem vnus. Iſtam igitur fidem coram Deo patre, & filio ſuo IESV CHRISTO tenentes, omni hæreticæ prauitati anathema denunciamus. Et ſi quis contra rectam ac ſanam Scripturarum fidem docuerit, vel tempus vel ſeculum eſſe vel fuiſſe, & antè filium Dei factũ eſſe, anathema eſto. Si quis dixerit filiũ creaturam, tanquam vnam ex creaturis, aut germen, tanquam vnũ ex germinibus, & non ſicut ſacræ Scripturæ ſingula eorum quæ ſuprà diximus, tradiderunt: aut ſi quis aliud aut docuerit aut euangelizauerit, præter id quod accepimus, anathema eſto. Nos enim omnibus quæ à Scripturis diuinis, à Prophetis & Apoſtolis tradita ſunt, verè & ingenuè credimus, eáque diligenter ſequimur. Eiuſmodi fuêre fidei formulæ epiſcoporum qui tum Antiochiæ conuenerant: quibus Gregorius, quanquam nondum Alexandriam aduentarat, vt Alexandriæ tamen epiſcopus ſubſcripſit. Concilium autẽ iam tum ibi congregatum cum iſtas res tranſegiſſet, aliáſque nonnullas ſanxiſſet, dimiſſum eſt. Eodem tempore Rerumpub. ſtatus fortè fortuna magnopere perturbatus fuit. Nam gens Francorũ (ſic enim appellantur) in Romanorum fines, qui Galliæ finitimi ſunt, incurſionem fecit. Per idem tempus etiam in Oriente terræ motus grauiſſimi facti ſunt, ídque Antiochiæ vel maximè, vbi ad annum integrum terra concuſſa & exagitata fuit.

Reipub. ſtatus perturbatio. Terræmotus.

Quomodo, cum Gregorius deducentibus eum militibus Alexandriam veniret, Athanaſius ſalutem ſibi fuga quæſierit.
Cap. VIII.

HIs rebus conſtitutis, Syrianus dux & milites armati vnà ad quinqe milia, Gregorium Alexandriam deduxêre. Ariani autẽ ibi illis venêre ſubſidio. At qua ratione Athanaſius eccleſia exturbatus, eorũ manus effugerit, dicendũ arbitror. Iam adueſperaſcebat: populus per totam noctem, quia communio futura erat, aduigilat. Accedit dux, militibus per phalanges diſpoſitis, eccleſiam circundat. Quæ cum animaduertiſſet Athanaſius, omnem ſuam curam & cogitationem eò cõtulit, vt populus nihil damni ipſius cauſa caperet. Dat mandatũ diacono [c]vt preces populo prædicaret.] Pſalmũ recitare iubet. Cũ pſalmus ſuauiter & cum cõcentu decantaretur, vniuerſus populus [c]per vnã portam] eccleſiæ egreditur. Dũ iſtud gerebatur, milites abſque tumultu acquieſcunt: Athanaſius autẽ in media canentium turba euadit incolumis. Iſto pacto, è periculo ereptus, Romam properè contendit. Tum Gregorius eccleſiam illam occupat. Populus Alexandrinus, quod factum erat iniquo animo ferens, eccleſiam quæ eſt Dionyſij nomine appellata, incendit. Sed de his ſatis multa.

Armata manu Gregorio Alexandriã deducto, vt effugerit Athanaſius Románque petierit.

c. κηρύξαι εὐχὴν. c. διὰ μιᾶς τῶν πυλῶν

Incenditur à populo Eccleſia Alexandriæ, Dionyſii nomĩne appellata.

Quomodo poſt mortem Euſebij populus Conſtantinopolitanus Paulum rurſus in epiſcopali ſede locauerit, & Ariani contrà Macedonium delegerint. Cap. IX.

EVſebius ſimulatq; ea quæ volebat confecerat, legatum ad Iulium epiſcopũ Romanũ oratũ miſit, vt ipſe in cauſa Athanaſij iudex eſſe vellet, litiſq; diiudicationem ad ſe trãsferret. Verùm ea quæ erãt à Iulio de Athanaſio iudicata, ad aures Euſebij neutiquam peruenerũt. nam paulo poſt dimiſſum Conciliũ, exiuit è vita. Quapropter populus Cõſtãtinopolitanus Paulũ in eccleſiam denuò introducunt. Eodem tẽporis momento Ariani in eccleſia diuo Paulo dicata, Macedonium delegunt epiſcopum. Iſtud quidem ab illis actum eſt, qui iampridem Euſebio, vniuerſum Eccleſiæ ſtatum perturbanti opem tulerant. Qui autem id temporis authoritate multũ valebant, fuêre iſti: Theognis Nicææ epiſcopus, Maris Chalcedonis, Theodorus Heracleæ, quæ eſt in Thracia, Vrſacius Singidonis ſuperioris Myſiæ, Valens Murſorum ſuperioris Pannoniæ. Verùm Vrſacius & Valens poſtea reſipiſcere, libellóq; pœnitentiæ Iulio epiſcopo donato, fidei Conſubſtantiali aſſentiri, cúmque Eccleſia communicare cœperunt. Per idem tempus, qui ſectam Arianam ardenter tuebantur, bella valde grauia contra eccleſias commouent: ex quibus vnum Cõſtãtinopoli per Macedonij fautores excitatur. Atque ex iſto in-

Euſebio mortuo Paulus rurſus & Macedonius de epiſcopatu Conſtantinop. contendunt.

Bella inter Chriſtianos propter Arianiſmum.

teſtino bello Chriſtianorum, crebræ in ea ciuitate ſeditiones conflantur, multíque earum violentia protriti intereunt.

De Hermogenis ductoris exercitus nece, & quomodo ſecundò ob hanc cauſam Paulus eccleſia pulſus ſit: & quòd Ariani tranſlato Alexandria Gregorio, Georgium pro illo ſubſtituerint. Cap. X.

FAma iſtarum rerum ad aures Imperatoris Conſtantij, qui tum Antiochiæ cõmorabatur, permanauit. Mandatũ igitur dat Hermogeni duci, qui erat in partes Thraciæ miſſus, vt ab inſtituto itinere paululum digreſſus, Paulũ eccleſia expelleret. Ille Conſtantinopolim profectus, vniuerſam vrbẽ, dum epiſcopũ vi conatur eiicere, vehemẽter conturbat. Statim nãque populi tumultus inſecutus eſt, paratíque erant epiſcopũ defendere: vt verò inſtabat Hermogenes, copiiſq; militaribus Paulũ exigere acriter nitebatur, multitudo bile percita, temerè & incõſultò (vt in huiuſmodi ſeditionibus fieri ſolet) impetũ in illum facit: ædes, in quibus erat, ᶜincendit:] illum ipſum inde extractũ interimit. Iſta acta ſunt duobus Auguſtis Coſſ. ad tertium ſcilicet conſulatum Conſtantij, ad ſecundum Conſtantis. Quo quidem tempore Conſtans gentem deuicit Francorũ, eóſque fœderatos ac ſocios Romanis fecit. Conſtantius autem Imperator de cæde Hermogenis certior factus, equo conſcenſo Antiochia decedens, Conſtantinopolim rectà iter capit: Paulum eiicit è ciuitate: ipſam ciuitatem, ablato frumenti congiario ſuper quadragies centena millia medimnorum, quod illi ab eius patre in dies ſingulos donatũ erat, multauit. Nam ante illud tempus circiter octuagies centena millia medimnorum frumenti, quod Alexandria eò aduehi ſolet, illi vrbi erant ſuppeditata. Macedonium verò Imperator epiſcopum eius ciuitatis renunciare diſtulit. Etenim in illum non ſolum quòd de eius ſententia & conſilio neutiquam delectus fuiſſet, verùm etiam quòd propter graues tumultus inter ipſum & Paulum excitatos, cùm alij multi, tum dux eius Hermogenes trucidatus fuiſſet, ᶜ iracundia admodũ exarſit.] Itaque poteſtate Macedonio cõuentus in ea ſolum eccleſia celebrandi, in qua electus erat epiſcopus, permiſſa, Antiochiam reuertit. Interea temporis Ariani Gregorium, vtpote à populo magnopere inuiſum, Alexandria trãſferunt: idque non ea de cauſa ſolum, ſed etiam cùm propter templi incendium, tum propterea quòd non ſatis videbatur ipſorum opinioni patrocinari. Georgiũ igitur acceſſunt, qui & ex Cappadocia oriundus, & opinione de religione, quam illi tuebantur, imbutus fuit.

Hermogenes dux à Conſtãtinopolitanis ciuib. interfectus.

Conſtantius Paulum epiſcopatu mouet, & Conſtantinopolitanos multat.

Moto Alexandria Gregorio Georgius epiſcopus creatur.

c ἐμπίπρη- σι μὲν

Vide Niceph. li. 9. c. 7.

c. ἀγριῶν

Quòd Athanaſius & Paulus Romam profecti, ac Iulij pontificis literis nixi, proprias ſedes rurſus conſequuti ſunt. Cap. XI.

ATHanaſius verò vixdum in Italiam traiecerat. Id temporis Conſtans, qui inter Cæſares minimus natu fuit, fratre ſuo Conſtantino (ſicut iam antea diximus) à militibus interfecto, imperij partibus verſus Occidentẽ præfuit. Eodem tẽpore Paulus epiſcopus Conſtantinopolis, Aſclepas Gazæ, Marcellus Ancyræ, vrbis minoris Galatiæ, & Lucius Adrianopolis, alius ob aliã cauſam, accuſati, & eccleſiis ſuis eiecti, Romæ omnium ciuitatũ facilè principis verſantes, Iuliũ epiſcopum Romanũ de ſuo ipſorum ſtatu certiorem faciunt. Ille verò, quoniam eccleſia Romana priuilegium præter cæteras obtinebat, literis ſuis ad epiſcopos Orientis liberius perſcriptis, illorum partes tueri ſtudet: in Orientem literas mittit, quò & ſuus cuique locus reſtitueretur, & eos qui illos temerè abdicauerãt, grauiter reprehẽderet. Illi decedunt Roma: literiſq; Iulij epiſcopi confiſi, ad ſuas ipſorũ eccleſias redeunt: literas, ad quos ſcriptæ erant, mittunt. Hi, vbi eas acceperunt, Iulij reprehenſionem contumeliæ loco ducunt: Concilium Antiochiæ cõuocant. Ibi, ſimulatque conuenerant, de cõmuni omnium ſententia epiſtolam conſcribunt, per quam Iulium contrà acrius inſimulant: oſtẽdúntque, ſi qui eorum arbitrio Eccleſia fortè exacti eſſent, † rem ab eo nõ debere decerni. nam quando ille Nouatũ Eccleſia exturbat,] ipſos minimè contradixiſſe. Iſta epiſcopi Orientis Iulio epiſcopo Romano per literas ſignificarunt. Cæterùm quoniam Athanaſio Alexandriam ingreſſo, tumultus à Georgio Ariano excitatus eſt (fertur enim, iſtius conatu turbas cædéſque

Supra cap. 5.

In Orientalem Romana eccleſia priuilegiũ.

Opponunt ſe Romano in Imperium ſibi arrogãnti Orientales epiſcopi.

† μὴ δεῖν καὶ τοιίζεσθαι παρ' αὐτοῦ. c. ἤλαυνε

cædéſque hominũ factas)& Ariani cùm iſtos tumultus, tum eorũ cauſas in Athanaſium, tanquam earum authorem tranſtulêre, propterea pauca mihi hoc loco de eiſdem rebus dicenda ſunt. Veras earum cauſas, etſi Deus, qui eſt veritatis iudex, ſolus quidem intelligit: tamen quòd eiuſmodi res, cùm multitudo inteſtina ſeditione digladiatur, maxima ex parte accidere ſoleant, prudentibus viris minimè obſcurum eſt. Quare Athanaſij accuſatores temerè & ſine cauſa culpam in eũ conferunt: & Sabinus vel maximè, erroris Macedoniani patronus: qui ſi, vel quanta & quàm grauia mala Ariani contra Athanaſiũ, alióſque qui fidei Conſubſtantialis firmè adhæreſcebant, machinati fuiſſent, vel quas expoſtulationes concilia Athanaſij cauſa coacta de illo feciſſent, vel quæ facinora hæreticorum princeps Macedonius contra omnes eccleſias molitus eſſet, ſecũ diligenter conſideraſſet, aut certè conticuiſſet: aut ſi cœpiſſet loqui, ea loqui debuiſſet, quæ ad iſtarum rerum vituperationem ſpectaſſent. Iam verò iſta omnia ſilentio præterit: res autem ab Athanaſio geſtas falsò criminatur. At de Macedonio hæreticorum coryphæo, dum audaces & perditos eius conatus, quos tam tragicè parauerat, penitus occultare ſtudet, nullam omnino facit mentionem. Et quod multo plus habet admirationis, de Arianis, quos ipſe vitabat, non malè loquitur. Quinetiam de electione Macedonij, quem ſecutus eſt, planè reticuit. Nam ſi illius mentionem feciſſet, mentionem etiã ſuorum ipſius ſcelerum (ſicut ea quæ in illa ipſa electione acta ſunt, ſatis perſpicuè declarant) omnino facere neceſſe fuiſſet. Verùm de illo hactenus.

Sabinus & Ariani ſeditionum Alexandrinæ cauſam malè ad Athanaſium referunt.

In Sabinum Macedonianũ hæreticum, qui ſynodi hiſtoriã falsò ſcripſit.

Quòd Imperator Paulum per Philippum præfectum exturbari, atque in exilium mitti, ac Macedonium in ſede eius collocari præceperit.

Cap. XII.

Conſtantius Imperator Antiochiæ cõmoratus, ſimulatque acceperat Paulum epiſcopatus Conſtãtinopolitani ſedem denuò occupaſſe, rem acerbè & grauiter tulit. Philippo igitur præfecto, vtpote maiorem cæteris prouinciarum præſidibus poteſtatẽ conſecuto (ſecundus nãque ab Imperatore nuncupatus eſt) mandatũ ſcriptis proditum mittit, vt Paulũ eiiceret eccleſia, Macedoniũque in eius locũ introduceret. Præfectus verò Philippus populi tumultũ veritus, Paulum aſtutè admodum aggreditur: Imperatoris voluntatẽ tacitus occultat. Atque ſimulata ſpecie publicis ciuitatis rebus diligenter prouidendi, ad balneum publicũ, quod Zeuxippus dicitur, rectà pergit: mittitque inde quendã, qui Paulũ honorificè accerſeret, diceréetque illũ ad præfectũ venire debere neceſſariò. Poſtquã ille accitus venerat, præfectus abſque mora Imperatoris mandatũ oſtẽdit. Epiſcopus ſententiã, licet iniquè contra eum pronunciatã, æquo animo fert. Præfectus autem tum eos qui circumſiſtebant, tum multitudinis impetum admodum reformidans (multi nãque rumoris ſuſpicione commoti, ad publicum illud balneũ concurſarant) vnam feneſtram balnei aperire[c] iubet. Paulus per eam in nauigium ad eam rem paratum demiſſus, cum feſtinatione in exilium mittitur. Cui in mandatis dedit præfectus, vt Theſſalonicam, primariam Macedoniæ ciuitatem, (in ea verò à maioribus ſuis oriũdus erat) proficiſceretur: inque illa vitã degeret, liberéque & ſecuro animo ciuitates etiam adiret Illyrij: verùm ad partes verſus Orientem reuertendi nullam omnino ei facere voluit poteſtatem. Paulus igitur præter expectationem & Eccleſia pariter & ciuitate eiectus, cum celeritate abducitur. Imperatoris præfectus Philippus, ex balneo publico ad eccleſiam maturat. Cum illo, quaſi compoſitò factum fuiſſet, aderat Macedonius: inque rheda pariter aſſidens, omniũ vndique oculis oſtenditur. Militum manus cũ gladiis eos ſtipat. Inde multitudinis animis terror iniectus eſt. Omnes itaque ad eccleſias confluunt, & tam illi qui fidẽ Conſubſtantialis, quàm qui Arij dogma tutabantur, ad eccleſiam ire contendunt. Simulac præfectus vnà cum Macedonio eccleſiæ appropinquabat, ingens certè metus tum multitudinem, tum milites etiam ipſos perculit. Nam quoniam tanta aderat turba, vt nullus tranſitus præfecto Macedonium deducenti pateret, milites multitudinem violenter trudere cœperunt: atque cum multitudo ita coarcta eſſet, vt præ loci anguſtia ſecedere non poſſet, milites illam ex aduerſo ſe illis oppoſuiſſe,

Conſtantij mãdato aſtutè per præfectum mouetur epiſcopatu Paulus, & in exiliũ mittitur.

c. ἐχάλασαν, ἐμβληθέντα εἰς πλοῖον ἐπὶ τούτῳ ἠυτρεπισμένον,

Macedonius vi & multa cæde eccleſiam occupat Conſtantinopolitanam.

lix, Theodorus Thrax, Maris Chalcedonius, & Marcus Syrus. Qui, vt acceſſerant, cum Athanaſio noluerũt in colloquium venire: quinetiam ᴬ fidei deciſionem] Antiochiæ editam occultantes, aliam quàm epiſcopi contexuerant, Imperatori expoſuerunt, his ferè verbis:

A. πίστιν

Conſtans à fratre deiecti.rum Athanaſij & Pauli rationẽ expoſcit.

ᶜ Credimus] in vnum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificem omnium, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius Dominum noſtrum IESVM Chriſtum, qui ante omnia ſecula ex patre genitus eſt: Deum de Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta ſunt, & quę in cœlis, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia: qui eſt verbum, ſapientia, virtus, vita, lux vera. Qui in nouiſsimis diebus propter nos incarnatus eſt, ex ſancta virgine natus, crucifixus, mortuus, & ſepultus. Qui reſurrexit à mortuis tertia die, aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram patris: & venturus eſt in fine ſeculorum iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuiq; ſecundum opera ſua: cuius regni nõ erit finis, ſed manebit in ſecula ſeculorum, nam ſedebit ad dexteram patris, non ſolum dum hoc ſeculum manet, ſed etiam in futuro. Et in Spiritum ſanctum, hoc eſt paracletum, quẽ promiſerat Apoſtolis, & poſt aſcenſum in cœlos miſit, vt doceret & ſuggereret illis omnia: per quem ſanctificabuntur animæ illorum, qui verè in eum credunt. Eos autem qui dicunt, filium ex nihilo conſtare, aut ex alia ſubſtantia quàm ex Dei patris, aut tempus fuiſſe cum non eſſet, Eccleſia catholica à ſe alienos decernit. Vbi iſta Imperatori & multis aliis expoſuerant, abſque vlla de aliis rebus reddita ratione abſcedunt. Porrò autem, dum adhuc tum qui Orientem verſus, tum qui ad Occidentem incolebant, abſque diſcrimine ipſi inter ſe communicant, Sirmij, quæ eſt ciuitas Illyrij, noua hæreſis exoritur, nam Photinus, qui eccleſiis ibi præfuit, ex parua Galatia ortus, Marcelli, qui epiſcopatu abdicatus erat, diſcipulus, præceptoris veſtigiis inſiſtens, filium Dei, ſolum hominem eſſe affirmauit. Verùm de iis dicam alio loco.

C. πιστεύομεν

Fidei formula à 4. epiſcopis Conſtanti oblata.

Photini hæreſis.

De fidei expoſitione, longa verborum ambage contexta.

Caput XV.

TRiennij ſpacio interiecto, epiſcopi verſus Orientem concilium denuò conuocant: aliam fidei formulam componunt: epiſcopis Italiæ per Eudoxium tum Germaniciæ epiſcopum, Martyrium, & Macedonium Mopſieſtiæ vrbis Ciliciæ epiſcopum mittunt. Iſta fidei formula pluribus verbis conſcripta, multas appendices, præter ea quæ in aliis fidei formulis antea comprehenſa erant, continuit: hiſque verbis explicata eſt. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, conditorem & opificẽ omnium, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Et in vnigenitum filium eius, Ieſum Chriſtũ, Dominũ noſtrũ, qui ante omnia ſecula ex patre genitus eſt: Deum de Deo, lumen de lumine: per quem omnia facta ſunt, & quæ in cœlis, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia: qui eſt verbum, ſapiẽtia, virtus, vita, lux vera: qui in nouiſsimis diebus propter nos homo factus eſt, ex ſancta virgine natus, crucifixus, mortuus & ſepultus. Et qui reſurrexit à mortuis tertia die, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram patris: qui venturus eſt in fine ſeculorum iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique iuxta opera ſua. Cuius regni non erit finis, ſed manebit in infinita ſecula. Sedebit enim ad dexteram patris, nõ ſolum dum hoc manet ſeculum, ſed etiam in futuro. Credimus etiam in Spiritum ſanctum, hoc eſt, in paracletum, quem Chriſtus promiſerat Apoſtolis poſt aſcenſum ſuum in cœlum, & quem miſit vt doceret & ſuggereret illis omnia: per quem animæ eorum qui in eum verè credunt, ſanctificantur. Eos autem qui aſſerunt, filium ex nihilo ortum, aut ex alia ſubſtantia quã ex Dei patris, aut tẽpus ſeculúmue fuiſſe cũ nõ eſſet, ſancta & catholica Eccleſia alienos à ſe decernit. Pari ratione & iis qui tres deos eſſe dicũt, vel Chriſtũ non eſſe Deum ante ſecula, vel eum neque Chriſtũ neq; filium Dei eſſe, vel Patrẽ & Filium & Spiritum ſanctum eundem eſſe, vel Filium ingenitum eſſe, vel Patrem non propoſito & voluntate ſua filium genuiſſe, ſancta & catholica Eccleſia anathema denunciat. Neque enim ſine errore dici poteſt, Filium ex nihilo conſtare:

Diffuſior orientaliũ epiſcoporum ad occidentales fidei confeſsio.

Sic leg. Niceph. lib. 9. cap. 11.

„ buentes, ſicut Filium inuitus genuerit, execrabiles in primis, & à veritate alieniſsimos iudicamus: tum quòd contra communes quæ de Deo extant notiones, tum quòd contra ſententiā ac ſenſum Scripturæ diuinitùs inſpiratæ, eiuſmodi dogmata de illo audeant ſtatuere. Nos autem, Deum & ſuiipſius iuris & arbitrij eſſe cognoſcimus: & ſanctè religioſeq́; exiſtimamus, illum ſponte & voluntate ſua Filium genuiſſe. Credimus etiā, idq; piè, illud quod de eo dicitur: Dominus creauit me initio viarum ſuarum, ad opera ſua: nō tamē ita creatum eſſe, vt alias creaturas, & res ab eo fabricatas, intelligimus. Nam iſtud impium eſt, & à fide Eccleſiaſtica penitùs auerſum, conditorem operibus ab eo conditis aſsimilare: & illum eundē generandi modum habuiſſe, quem res ab eius natura prorſus diuerſæ habuerunt, arbitrari. Etenim ſacræ Scripturæ, vnum & ſolum filium vnigenitum, ingenuè & verè genitum nos docent. Quinetiam cum filium per ſe eſſe, & viuere & exiſtere ſimili ratione cum patre dicamus: non tamen propterea illum à patre ſeparamus, & locos quoſdam interualláq; inter illorum coniunctionē & cohærentiam corporeo more cogitatione informamus, nam credimus, eos nulla intercapedine aut ſpacio interpoſito cohærere, & à ſe neutiquam poſſe ſeparari: ita vt pater totū filium ſuo [c] quaſi ſinu complectatur,]& filius toti patri annectatur, omninoq́; adhæreat, inq́; ſolo paterno gremio perpetuò conquieſcat. Credimus ergo in Trinitatem perfectam, ſanctiſsimamq́,: ac cum patrem Deum, & filium Deū dicimus, non tamen duos deos, ſed vnum eſſe confitemur, pari diuinitatis amplitudine, & vna perfecta regni coniunctione: & ſicut Pater principatū cùm in res vniuerſas, tum in ipſum Filium obtinet: ita Filium Patri ſubiici, & extra ipſum Patrem omnia à ſe fabricata proximè & ſecundum illum gubernare: quinetiam Spiritus ſancti gratiam patris voluntate affatim ſanctis tribui. Hoc modo namque eloquia ſacra nobis tradiderunt, de monarchia quæ eſt in Chriſto, orationem inſtituēdam eſſe. Poſt breuem illam & compēdiariam fidei formulam, iſta vberius diffuſiuſq́; explanare coacti ſumus, non vt inani & arroganti contentione digladiaremur: ſed vt omnem ſuſpicionem de noſtro iudicio & opinione animis hominum qui nos penitùs ignorant iniectam, tanquam alienam à nobis remoueremus: quinetiam vt omnes qui verſus Occidentem habitant, non ſolum impudentes eorum calumnias qui contrariam opinionem tuentur, verùm etiam Eccleſiaſticam & Chriſtianam epiſcoporum Orientem incolentium doctrinam, ex ſacris diuinitúſque inſpiratis Scripturis, quas ipſi peruerſè interpretantur, ratione facili & minimè contorta confirmatam pro certo intelligant.

Prouerb. 8.

C. ἐκτεταμένου (margin note)

Iſta epiſcopi qui partes verſus Occidētem accolebant, tum quòd linguæ Græcæ ignari erant, [a] tum quòd ea propter eandem cauſam non intelligebant,] neutiquam recipere: ſed fidem in concilio Nicæno ſtabilitam ſatis eſſe, nihilq́ue vlterius curioſè veſtigandum, dixere.

A. καὶ διὰ τὸ μὴ συνιέναι — *Occidentales epiſcopi orientalium confeſſioni reſpuunt.*

De Sardicenſi concilio. *Caput XVI.*

Cum Imperator denuò ſcripſiſſet, vt Paulo & Athanaſio ſua ipſorū loca ac ſedes reſtituerentur, nihilq́; proficeret (inteſtina namque ſeditio multitudinē ſine intermiſsione implicatam tenuit) Paulus & Athanaſius aliud cōcilium cogi poſtulant: vt cùm de eorū rebus, tum de fide in Cōcilio generali cognoſceretur: docentq́;, ſe abdicatos fuiſſe, quo ipſa penitùs labefactaretur fides. Edicitur ergo concilium generale, vt omnes Sardicam cōmeēt(eſt autem hæc ciuitas Illyrij) idq; de ſentētia duorum Imperatorū, alterius per literas illud flagitātis, alterius qui in Oriente regnabat, alacri & parato animo eiſdem obtemperantis. Vndecimo anno poſt mortē patris duorū Auguſtorum, Ruffino & Euſebio Coſs. conciliū Sardicenſe coactū eſt. Epiſcopi circiter trecenti, qui verſus Occidentem habitabant, vt ait Athanaſius, eò conueniunt. Ex epiſcopis autē qui Orientem incolebant ([c] vt] Sabinus narrat) ſolum ſeptuaginta ſex (in quorū numero fuit Iſchyras Mareotis epiſcopus: quem illi qui Athanaſium abdicabant, ad epiſcopatum illius loci delegerant) Sardicam aduentant. Nam alij corporis infirmitatem cauſantur: alij de tēporis præſtituti queruntur anguſtia, culpamq́; illius rei in Iulium epi-

Imperatorum & epiſcopi Romani decreto Sardicæ cogitur ſynodus.

C. ὡς

Iſchyras epiſcopus.

ſcopum Romanorum conferunt: cum tamen ex eo tempore quo tum Concilium editum fuerat, tum Athanaſius concilium expectans Romæ commoratus erat, annus & ſex menſes iam præteriiſſent. Poſtquam igitur Sardicæ cōuenerant epiſcopi Orientis, in conſpectū epiſcoporum Occidentē incolentium venire noluerunt: dixeruntq́; ſe non alia conditione in colloquiū cum illis venturos, niſi Athanaſiū & Paulum è conuentu expellerent. Verùm vbi Protogenes Sardicenſis epiſcopus, & Oſius epiſcopus Cordubæ (eſt hæc quidem, vt ſupra dixi, ciuitas Hiſpaniæ) minimè ferebant vt Paulus & Athanaſius abeſſent, epiſcopi Orientales confeſtim decedunt: cumq́; ventum eſſet ad vrbem Philippi, quæ eſt in Thracia, priuatim inter ipſos concilium conſtituêre: de cętero apertè verbum Conſubſtātiale anathemate damnare: opinionem quòd Filius Patri diſsimilis eſſet, per literas ſcriptas vbique diſſeminare cœperunt. Epiſcopi autem Sardicæ coacti, primùm iſtos indicta & deſerta cauſa condemnare: deinde Athanaſij accuſatores dignitatis gradu dimouere: tum fidei Nicænæ deciſionem conſtabilire: opinionemq́ue, quòd Filius eſſet Patri diſsimilis, prorſus explodere: poſtremò, verbum Conſubſtantiale multo notius & illuſtrius efficere, nam literas ſcribunt illi quoq; de ea re, & paſsim ad omnes mittunt. Quare vtrique ſe rectè feciſſe arbitrati ſunt, epiſcopi Oriētis, propterea quòd Occidentis epiſcopi eos recepiſſent, qui ab illis erāt abdicati: Occidentis autē epiſcopi, tum quia illi qui eos abdicauerant, ante cauſę cognitionem abſceſſerāt: tum quia ipſi fidem Nicænam tenebant, illi verò euertere non dubitarant. Sedes igitur Paulo & Athanaſio reddunt: itemq́ue Marcello, epiſcopo Ancyræ vrbis paruæ Galatiæ, qui quidem iampridē (vti in primo libro cōmemorauimus) abdicatus fuerat, tum autem ſententiam contra ſe antè pronunciatam pro viribus impugnare laborauit: docuitq́ue, ſermonis & loquendi modum, quo liber ſcriptus erat, non intellectum eſſe, & propterea ſe in ſuſpicionem opinionis Pauli Samoſateni vocatum. Sed tamen illud à nobis minimè ignorari debet, Marcelli librum ab Euſebio Pamphilo, qui contra illum diſſerebat, tribus libris quos contra Marcellum inſcripſit, refutatum eſſe, verbáque ipſius Marcelli ab eo citata: quæ quidem & oppugnare contendit, & docet Marcellum non aliter quàm Sabellium Afrum, & Paulum Samoſatenum, Dominum Ieſum ſolum hominem induxiſſe.

Orientis epiſcopi nolunt inire colloquium, niſi Athanaſio & Paulo reiectis.

Paulo, Athanaſio, & Marcello ſedes reddita.

Cap. 14.

Euſebij lib. 3. contra Marcellum.

Pro Euſebio Pamphili apologia. Caput XVII.

QVoniam autem nōnulli ipſum Euſebium Pamphilum, in libris quos edidit, tanquā Arij errori fauentem, contumeliis vexare aggreſsi ſunt: non incommodum arbitror, pauca de illo diſſerere. Primùm enim, cōcilio Nicæno de Conſubſtantiali decidenti & interfuit, & aſſenſus eſt. In tertio verò libro quem de vita Conſtantini conſcripſit, iſta de illo Concilio his ferè verbis ipſe commemorat: Imperator omnes ad cōcordiam eatenus reducere contendit, quoad eos in omnibus rebus, quæ in quæſtionem aliquando veniſſent; tum conſpirantes animis, tum opinionibus conſentientes reddidiſſet, ita vt concors fides inter eos vigeret. Quod ſi igitur Euſebius, dum concilij Niceni coacti mētionem facit, omnia quæ in controuerſiam venerant, ſoluta eſſe dicat, omnéſque in eadem ſententia & opinione fuiſſe: quid eſt, cur quidā illum in Arij hæreſin propendiſſe exiſtiment? Quinetiam Ariani ipſi falluntur opinione, dum eum cum ipſis ſentire arbitrantur. At dixerit quiſpiam, illum in libris ſuis, partibus Arij propterea videri fauere, quòd percrebrò in eiſdem hoc modo loquatur, PER CHRISTVM. Cui reſpondemus, quòd hoc loquendi modo, aliiſque item nonnullis, qui œconomiam humanitatis Ṣeruatoris noſtri exprimunt, ſæpenumero tum alij ſcriptores Eccleſiaſtici vſi ſunt: tum Apoſtolus ipſe, qui nunquam peruerſæ cuiuſquam opinionis magiſter exiſtimatus eſt, ante iſtos omnes eadem verba vſurpauit. Porrò autem quæ fuerit Euſębij ſententia opinióq́; cum Arius filium creaturam, tanquam vnum ex aliarum creaturarū numero, eſſe diceret, hoc loco accipito, qui in primo libro cōtra Marcellū ſic loquitur: Vnigenitus Dei filius ſolus ille, & nō alius, & prædicatur, & eſt. Vnde meritò reprehendendi ſunt hi, quos non pudet eū creaturam aſſerere, & pari ratione cū aliis creaturis ex nihilo ortum eſſe. Quo modo enim filius erit, aut qua rationē vnigenitus

Tutor Euſeb. Cæſarienſem adverſus eos qui Arianum fuiſſe dicunt.

Contra Arium ex lib. 1. Euſebij aduerſus Marcellum.

genitus

genitus Dei, cum eandẽ cũ cæteris creaturis habeat naturã, vnusq́; ſit ex plebeiorum mortaliũ numero: vtpote qui ſimiliter cum illis ortus ſit, & creationis quæ ex his quæ nõ ſunt, particeps factus? Verùm nõ ita de illo ſacra tradũt eloquia. Paulo pòſt etiam adiungit: Quiſquis igitur filium ex nihilo genitum, & præcipuam creaturam ex nihilo ortam eum ſtatuit: nomen ſolum Filij ille quidem imprudens ei largitur, ſed filium reuera eſſe denegat. *Dei filius creatura non eſt.* Nam qui ex his quæ non ſunt, genitus ſit, verè filius Dei eſſe non poterit: quãdoquidem neque aliud quicquam, quod ſit generatum. Verè autem filius Dei ex ipſo patre genitus, reuera vnigenitus & dilectus patris appellandus eſt. Sic quoque Deus erit. Quid enim eſt aliud Dei germen, quàm id quod genitori ſimile ſit. Condit quidem rex vrbem, ſed vrbem non gignit: atqui filium gignere, non condere dicitur. Quinetiam operis quod ab eo fabricatur, non pater, ſed artificioſus opifex: filij autem ab eo geniti non opifex, ſed pater dicetur. Atqui ille qui vniuerſitatis Deus eſt, filij quidem pater, ſed mundi conditor & effector meritò dicetur. Ac licet ſemel in quodam Scripturæ loco reperiatur dictum eſſe, Dominus creauit me initio viarum ſuarum ad opera ſua: *Prouerb. 8.* ſermonis tamen illius ſenſum (quem quidem paulo pòſt explanabo) debemus accuratè expendere, & non (vt Marcello placet) vno verbo præcipuum Eccleſiæ dogma conquaſſare. Iſta, aliáque eius generis complura, ab Euſebio in primo libro contra Marcellum diſputata ſunt. In tertio autem, quo pacto hæc vox CREATVRA ſit intelligenda, docet his verbis: *Creatura verbum quomodo de Chriſto capiendum.* Iſtis quidem hoc modo conſtitutis, ſequitur etiam hanc ſententiam, DOMINVS CREAVIT ME INITIO VIARVM SVARVM AD OPERA SVA, non aliter capiendam eſſe, atque ea omnia quæ antè expoſuimus. Quòd ſi dicat, ſeipſum creatũ eſſe: non iſta dicit perinde ac ſi ex eo quod non eſt, ad id quod eſt tranſierit: ipſéque ſimili ratione cum reliquis creaturis, ex eo quod nõ eſt, factus ſit (ſicut quidam peruerſè exiſtimarunt) ſed quòd ſubſtantiam habuerit, vixerit, & ante mũdi fabricationem fuerit & extiterit, atq; adeò à patre ſuo omnium Domino huius vniuerſitatis princeps conſtitutus ſit: vti hoc verbum CREAVIT, hoc loco pro Conſtituit, vel ordinauit, capiatur. *Creare pro Conſtituere vel ordinare.* Quin apoſtolus Petrus, principes ac duces qui hominibus præſunt, creaturam planè nominat, his verbis: *1. Petr. 2.* Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Dominum, ſiue regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus tanquam per eum miſſis. Et propheta etiam: Paratus, inquit, eſto ad inuocandum Deum tuum Hieruſalem, propterea quòd ecce firmans tonitruum, & creans ſpiritum, annunciat hominibus Chriſtum ſuum, hoc verbum CREANS non accepit, perinde ac ſi ſpiritus ex eo quod non eſt, factus ſit. non enim tum creauit Deus ſpiritum, quando Chriſtum ſuum per illum omnibus hominibus annunciauit (non enim tum recens ſub ſole edebatur, ſed antè fuerat, extiteratque) verùm ipſum miſit, *Act. 2.* quo tempore Apoſtoli erant in vnum congregati: quando ſonus inſtar tonitrui de cœlo factus eſt, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleti ſunt Spiritu ſancto: atque hoc pacto omnibus hominibus Chriſtum Dei annunciauit, iuxta prophetiam quæ dixerat, Propterea quòd firmans tonitruum, & creans ſpiritum, annunciat hominibus Chriſtum ſuũ: hac voce Creãs, *Creare pro Mittere aut Conſtituere.* pro hoc verbo Mittens, vel cõſtituens, poſita, vox autem Tonitruum, alia quadam ratione prædicationem Euangelij ſignificat. *Pſalm. 50.* Dauid item, cum ſic loquitur, Cor mundum crea in me Deus: non hoc dixit quaſi corde carens, ſed puram mentem in ſe ingenerari perficíque optat. Eadem ratione dicitur etiam illud, Vt duos in vnum nouum hominem crearet: id eſt, [c] coniungeret.] *C. συναγάγῃ* *Contingere.* Vide item illud, num ſit eiuſdem generis: Induere nouum hominem, qui eſt ſecundum Deum creatus & illud, Si qua igitur in Chriſto noua creatura: & ſi qua alia in Scripturis diuinitùs inſpiratis diligenter perueſtigandis, de genere eodem reperire poterimus. Ne mireris igitur, ſi per tranſlationem in hac ſententia loquatur Scriptura, Dominus creauit me initio viarum ſuarum: creauit, hoc eſt, conſtituit, vel ordinauit.

Iſta Euſebius in libris contra Marcellum diſſeruit: nos autem eadem citauimus, vt illis qui ei temerè obtrectare, contumelioſéq; [c] detrahere] *C. βλασφημεῖν* laborarint, reſponſum ſit. Nam non poſſunt oſtendere, Euſebium, licet vocabula Diſpenſationis in eius libris vſurpata reperiant, filio Dei initium eſſentiæ tribuiſſe: præſertim cum ſcri-

PP iij

Euſebius Origenis æmulus.

ptorum Origenis & æmulus & admirator extiterit, in quibus illi qui abſtruſum & reconditum librorum Origenis ſenſum eruere potuerint, paſsim ſcriptum inuenient, filium à patre genitum fuiſſe. Atque ad iſta quidem, noſtra deflexit oratio, quò Euſebij obtrectatoribus reſponderemus.

Quòd concilium Sardicenſe, cum thronum ſuum Athanaſio, itémque Paulo reddidiſſet, ac Orientalis partis Imperator Conſtantius eos non admitteret, Imperator Occidētis bellum illi interminatus eſt: quod metuens Conſtantius, accerſitum per Epiſtolas Athanaſium Alexandriam miſit. Caput XVIII.

Diuiſio orientalis & occidētalis eccleſiæ.

EPiſcopi tum qui Sardicæ, tum qui Philippis, vrbe Thraciæ cōuenerāt, conciliis ſeparatim conuocatis, rebuſq; quæ vtriſq; videbantur conſtitutis, ad ſuas ipſorum ciuitates reuerterunt. Eccleſia igitur verſus Occidentē, ab eccleſia quæ erat in Oriēte, diſſenſione diſtracta fuit. Terminus autem quo illorū erat diſtincta cōmunio, mons inter Illyrium & Thraciā interiectus, qui Tiſucis dicitur, conſtitutus eſt: ad quem quidē vſque, omnes inter ipſos, licet fide diſſentientes, diſcrimine penitùs remoto, cōmunicarūt: vlterius verò nulla inter eos fuit communio. Talis quidem perturbatio atque cōfuſio ſtatum Eccleſiæ id temporis occupauit. Statim verò pòſt, Imperator qui partium ad Occidentē vergentium dominabatur, ea quæ in concilio Sardicenſi acta erant, fratri ſuo Conſtantio ſignificat: hortatúrque, vt Paulum & Athanaſium ad proprias ſedes reſtituendos curet. Vbi autem Conſtantius fratris poſtulata de die in diem differebat, ille (Imperatorem dico Occidentis) optionē fratri dat, vel Paulum & Athanaſium ad ſuas ipſorum ſedes eccleſiáſque reſtituendi, [c] vel ſi hoc minus præſtaret,] ipſum ſibi hoſtem reddendi, nihilque aliud quàm bellum expectandi. Literæ autem quas ad fratrem ſcripſit, ita ſe habent.

Suſacis apud Niceph. dicitur lib. 9. c. 13.

Conſtās fratri bellum denunciat, niſi epiſcopatum Paulo & Athanaſio reſtituat.

C. ἢ μὴ ποιήσαντα τοῦτο

Sunt hic apud me Athanaſius & Paulus: quos auditione accepi, pietatis cauſa perſecutionem paſſos eſſe. Quod ſi pollicearete illis ſuas ipſorum ſedes redditurū, [c] inq, eos] quibus ſine cauſa iniuria affecti ſunt, animaduerſurum, viros ipſos ad te mittam: ſin autē recuſes iſta hoc modo perficere, pro certo velim cognoſcas, me eò venturum, & te inuito illis ſuas ipſorum ſedes reſtituturum. Quæ cum intellexiſſet Orientis Imperator, non mediocrem animo cœpit ægritudinem. Accerſitis igitur non paucis Orientis epiſcopis, optionem ſibi datam illis exponit: rogat, quid faciēdum ſit. Illi melius eſſe reſpondent, vt Athanaſio eccleſiæ ſuæ concederet adminiſtrationem, quàm vt bellum inteſtinum ſuſciperet. Vnde Imperator neceſsitate adductus, Athanaſium ad ſe accerſit. Interea temporis Conſtans Occidentis Imperator, Paulū cum duobus epiſcopis, cum literis ſuis, cumq; literis etiā Concilij, quò tutior eſſet, honorificè Conſtantinopolim mittit. Cū Athanaſius adhuc extimeſceret, animóque ad Conſtantium nécne proficiſceretur hæſitaret (metuebat namque falſas calumniatorū criminationes) Conſtantius Orientis Imperator illum nō ſemel modo, verùm etiam iterum ac tertiò ad ſe acciuit: quemadmodum literæ eius quas ex Latino ſermonne in Græcum conuertimus, ſatis declarāt, ad hūc modum

C. αὐτοῖς

Reſtituuntur Paulus & Athanaſius.

Epiſtola Conſtantij ad Athanaſium.

CONSTANTIVS, VICTOR, AVGVST.

Athanaſio epiſcopo S.

Tribus Conſtātij literis ad reditum prouocatur Athanaſius.

Diutius te tanquam turbulentis ac ſæuis maris fluctibus iactari agitaríque ſingularis noſtra clementia non patitur. Te patrio lare orbatum, ſpoliatum fortunis, per deuia itinera & periculoſa oberrare, pietas, quam nos perpetuò colimus, non ſinit. Quamuis ſenſa mētis meæ diu admodum ad te propterea ſcribere diſtulerim, quòd expectabam te tua ſponte ad nos aduenturum, & rerum aduerſarum quibus affligtabaris, remedium petiturum: tamē cum metus fortaſſe tuum inſtitutū remoraretur, ob eam cauſam literas benigniſsimas ad tuam grauitatē miſimus, vt quam primùm in noſtrum conſpectum venire contenderes: [c] quo] tum tuum ipſius deſiderium expleres, tum noſtram expertus clementiam, tuis ſedibus ac fortunis reſtituereris. Nam huius rei gratia dominum & fratrem meum Cōſtantem Victorem Auguſtum pro te rogaui, vti poteſtatem tibi faceret ad me accedendi, [c] quo] vtriuſque no-

C. ἵνα

C. ἵν' ἐφ' ᾧ

» que noſtro ſubſidio patriam recuperare, hocque tanquam pignus noſtræ in te beneficientiæ habere poſſes.

Alia Epiſtola ad ipſum magnum Athanaſium.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVST.

Athanaſio Epiſcopo S.

» Quanquam per ſuperiores literas tibi apertiſsimè ſignificauimus, vt animo ſecuro ad noſtrum comitatum accederes, propterea quòd in animo erat te ad tuam ſedem mittere: tamen has literas etiam tuæ grauitati dedimus, vti publico vehiculo conſcenſo, ad nos abſque omni diffidentia ac timore aduentare properes, quò rebus, quarum cupiditate duceris, maturè potiri queas.

Alia Epiſtola ad eundem magnum Athanaſium.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVST.

Athanaſio epiſcopo. S.

» Dum Edeſſæ verſabamur, præſentibus tuis presbyteris, viſum eſt vnum presbyterum ad te mittere, vt ad noſtrum comitatũ accedere maturares, quò ſimulac venires in noſtrum conſpectum, abſque mora Alexandriam rectà pergeres. Verùm quoniam multum iam temporis præteriit, ex quo noſtras accepiſti literas, ad nos tamen venire diſtuliſti: propterea te etiam nunc denuò in memoriam redigere decreuimus, vt abſque cunctatione ad nos accedere feſtines, ſicq; & patriæ reſtitui, & quòd tibi in optatis eſt, aſſequi poſsis. Et quò pleniſsimè de omnibus rebus certior fias, Achetam diaconum ad te miſimus, a quo poteris diſcere, & quid nos animo inſtituerimus: & quòd tu ea quæ [c] expetis,]ex animi ſententia conſecuturus ſis. *C. ἰυχγ*

C. ἰκυλιίᾳ Iſtas epiſtolas vbi Athanaſius in [c] Aquileia (Sardica enim digreſſus, ibi commorabatur) acceperat, Romam cum feſtinatione contendit: literas oſtendit Iulio epiſcopo: Romanam eccleſiam maxima afficit lætitia. Nam Conſtantius Oriẽtis Imperator propterea videbatur illorum de fide opinioni aſſenſurus, quòd Athanaſiũ ad ſe accerſiuerat: Iulius verò clero & populo Alexandrino hæc de Athanaſio per epiſtolãm ſignificauit.

Gaudet Iulius epiſ. Rom. propter miſſas ad Athanaſium ab Imp. literas.

Iulij epiſcopi Romani ad clerum & populum Alexandrinum Epiſtola.

IVLIVS EPISCOPVS, PRESBYTERIS, DIACONIS,

& populo Alexandriam incolenti, dilectis fratribus, in Domino ſalutem.

» Vobis equidem vehementer gratulor, fratres chariſsimi, quòd fructum fidei veſtræ iam deinceps oculis cernere poſsitis. Iſtud enim in fratre & collega meo Athanaſio verè perſpici queat: quẽ cùm ob ſynceram & piam viuendi rationem, tum ob veſtras preces, Deus vobis reſtituit. Ex hac re etiam poterit intelligi, quàm puras preces, quamq; plenas charitatis, ſemper ad Deum fuderitis. Nam cum promiſsionum cœleſtium, & amoris erga illas ipſas, quem à fratre meo prędicto didiceratis, vobis in mentem veniret: verè intellexiſtis, & per fidem illam rectã quæ in veſtris mẽtibus penitùs inſederat, exploratè cognitum habuiſtis, Athanaſium, quem in veſtris piis animis tanquam præſentem ſemper continuiſtis, non in perpetuum à vobis ſeiunctum iri. Quare mihi ad vos literas perſcribenti multis verbis non eſt opus, Nam quæcunquæ à me dicuntur, ea veſtra fides quaſi præoccupauit: & quæ communiter à vobis omnibus optata erãt, per Chriſti gratiam accumulatè expleta ſunt. Vobis idcirco gratulor (vt ſecundò idem repetam) quòd animos veſtros adeò firmè in fide cõtinuiſtis, vti ab ea nullo modo deturbari potueritis. Quinetiam fratri meo Athanaſio non minus gratulor, quòd, quamuis multas res aſperas perpeſſus ſit, veſtræ tamen charitatis & deſiderij nihilominus horas ferè ſingulas recordatus eſt. Nam quanquam corpore ad tempus videbatur à vobis abſtractus, ſpiritu tamen ſemper tãquam vnà vobiſcum ætatem degit. Atque omnes res aduerſas quas expertus eſt, fratres chariſsimi, ſua laude minimè carere arbitror. Etenim hoc modo cùm veſtra, tum ipſius fides apud omnes plenè perſpecta, exploratáque eſt. Nam ſi tam grauis caſus illum non afflixiſſet, quis vnquam credidiſſet, vel tam ſtabile iudicium in veſtris animis inſediſſe, tãtumq; charitatis ardorem erga tam egregium epiſcopum incenſum eſſe: vel illum tam præclaris virtutibus præditum, ob

Iulij epiſcopi Rom. epiſtola ad Alexandrinos in Athanaſij commendationem.

Gratulatur Alexandrinis, Ipſique Athanaſio.

quas ſpei quæ eſt nobis in cœlis repoſita, particeps fiet. Quamobrẽ cùm in præſenti, tum in futuro ſeculo, eximium confeſsionis teſtimonium omnino eſt cõſecutus. Nã multas calamitates, variis modis terra mariq; expertus, omnes Arianæ factionis inſidias quaſi pedibus conculcauit. Ac ſæpenumero inuidiæ cauſa in vitæ periculum per aduerſarios inſidioſè coniectus, mortem contempſit ille quidem: ſed tamen Dei omnipotentis, & Domini noſtri Ieſu Chriſti auxilio euaſit incolumis: vnde ſpem animo cõcepit, ſe tum hoſtium inſidias deuitaturum, tum vobis ad veſtrorum animorum ſolatium tandem fore reſtitutum, quo ex veſtra rectè factorum cõſcientia vnà vobiſcum illuſtriſsima trophæa reportaret, quibus ſanè ad extremas vniuerſæ terræ oras eximiè nobilitatus eſt, certiſsimaq; vitæ præclarè actæ indicia omnium oculis ſubiecit: quippe qui nõ modò fidei ſuæ profeſsionem & doctrinam cœleſtem ſit liberè tutatus, verùm etiam iudicio certo & quaſi immortali veſtrum ſingularem erga ipſum amorem perſpicuè declarauit. Quocirca maiore ſplẽdore, quàm cùm à vobis deceſsit, illuſtratus ad vos reuertitur. Quòd ſi eximiæ & precioſæ materiæ puritatẽ, vt auri argenti'ue, ignis exquiſitè explorat, quid de tã excellẽti viro pro dignitate dici poterit, qui poſt tam ardẽtia afflictationum incendia reſtincta, poſt tam grauia pericula [a] ſuperata, iam vobis reſtitutus ſit, innocenſq; nõ à nobis ſolum, ſed ab vniuerſo concilio] declaratus? Athanaſium igitur veſtrum epiſcopum, fratres chariſsimi, vnà cum iſtis qui earundem cum eo calamitatum participes fuere, cum omni diuino honore & lætitia excipite. Lętamini votorum facti cõpotes, qui veſtrum paſtorem, veſtræ pietatis eſurientem ſitientemq;, veſtris literis ſalutaribus, dum aberat, nutriuiſtis, & quaſi potaſtis. Nam eo pacto, dum in exteris & peregrinis regionibus verſabatur, ei permagno fuiſtis ſolatio: & dum perſecutionis procellis iactatus, inſidiiſque appetitus erat, fideliſsimis veſtris aduerſus illum animis ſtudiiſque, eius dolorem magnopere leniuiſtis. Mihi autem iam cogitanti, menteq; percipienti tum cuiuſq; veſtrum de eius reditu lætitiam, tum multitudinis occurſationes pietatis pleniſsimas, tum honorificum hominum confluentium quaſi feſtum: tum quis & qualis'nam ille dies, quo frater meus ad vos reuertetur, futurus ſit, maxima ſanè ſe offert oblectatio. Pręſertim cum & diſſenſiones quę antè extitère conquieuerint, & honorificus eius ex animi ſententia reditus omnes credibili quadam lætitia affecerit: quæ quidem lætitia propter ſuam ipſius magnitudinem ad nos etiam, quibus cœlitùs donatum eſt, vt in huiuſmodi viri notiam veniremus, permanauit. Rectum igitur videtur, vt cum precatione fidem epiſtolæ faciamus. Deus omnipotens, & eius filius Dominus & ſeruator noſter Ieſus Chriſtus perpetuam ſuam gratiam vobis ſuppeditet, præmiumque veſtræ eximiæ fidei, quam tam illuſtri teſtimonio aduerſus epiſcopum [c] veſtrum] declaraſtis, benignus largiatur: vt cùm vos, tum poſteros veſtros, tum hic, tum in futuro ſeculo multo præſtabiliora præmia maneant, quę nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnipotenti Deo gloria in omnem æternitatem, Amen. Vos, fratres chariſsimi, opto valere pluimum. His literis fretus Athanaſius, in Orientem proficiſcitur. Conſtantius Imperator quanquam illum tum quidem non inuito animo excepit: tamen callidè ab Arianis ſubmonitus, eum fallaciter ludificari aggreditur. Sic illum affatur: Etſi ſedem epiſcopatus tui, tum Cõcilij decreto, tum noſtra approbatione, recuperaſti: tamẽ quoniam ſunt Alexãdriæ nonnulli è populo, qui à tua communione diſiuncti ſunt, vnam eccleſiam in ciuitate illos retinere permittas velim. Ad quod poſtulatum Athanaſius acutè reſpondet: O Imperator, inquit, in tua ſitum eſt poteſtate, vti ea quæ lubitum fuerit, cùm imperes, tum exequare. Ipſe etiam aliud beneficij loco abs te peto, poſtulóq; quod mihi largiaris velim. Quod vbi Imperator alacri & prompto animo ſe daturum promiſerat, adiũgit illico Athanaſius: Peto, inquit, vt illud ipſum abs tę impetrem, quod tu à me impetrare voluiſti: nimirum, vt in ſingulis ciuitatibus his, qui à communione Arianorum ſe ipſi ſecreuerunt, vna eccleſia tribuatur. Ariani igitur, vt Athanaſij ſentenam [c] non incommodam] eſſe intellexerant, tametſi eam rem in aliud tempus differendam dicebant: Imperatori tamen, quo minus ea quæ ſibi videbantur

Margin notes:

Commendat Athanaſium.

A. ... ἀπολέλυται τῶν ὑμῖν ... οὐ παρ᾽ ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάσης τῆς συνόδου

Bene precatur Alexandrinis in fine epiſtola.

C. ὑμῶν

1. Cor. 2.

Athanaſij in Orientem reditus.

Conſtantij cum Athanaſio colloquium.

C. ἀλυσιτελῆ

bantur abiret, neutiquam fuere impedimẽto. Quapropter Imperator Athanaſio, Paulo & Marcello, quinetiam Aſclepæ Gazæ epiſcopo, & Lucio epiſcopo Adrianopolis, proprias ipſorum ſedes reſtituit. Iſti duo poſteriores, etiam à concilio Sardicenſi admiſsi erant: Aſclepas quidem, quòd commentarios oſtenderat, ex quibus conſtabat, Euſebium Pamphilum cùm aliis nonnullis, eius cauſam diligenter cognouiſſe, tum ei proprium dignitatis gradum reddidiſſe: Lucius autem, quòd eius accuſatores aufugerant. Mandata igitur Imperatoris ad proprias cuiuſque illorum ciuitates [c] exiuerunt,] quibus erat imperatum, vt illos prompto ac parato animo reciperent. Ancyræ igitur, quoniam Baſilius erat exturbatus, Marcelluſque in eius locum venerat, non exiguus tumultus concitatus eſt: qui quidem illis qui aduerſariam opinionem tuebantur, anſam præbuit ad Marcello obtrectandum. Ciues Gazæ Aſclepam libenter exceperunt. Conſtantinopoli autem, Macedonius Paulo ad tempus locum conceſsit, & in eccleſia quadam ciuitatis ſeparatim conuentus fecit. Pro Athanaſio verò imperator ad epiſcopos, clericos, & populum Alexandrinum ſcripſit literas, vt illum lubentibus animis reciperent. Quinetiam per alias literas iuſsit, vt ea quæ in iudiciis contra eum acta fuiſſent, penitus delerentur. Literæ de vtraque re perſcriptæ, ſunt hæ.

Athanaſio, Paulo, Marcello, Aſclepa & Lucio, ſedes ſua reſtitutæ.

C. ἐξῆλθε

Ancyræ tumultus in Marcello reſtituendo.

Conſtantij Epiſtola pro Athanaſio epiſcopo.

VICTOR CONSTANTIVS MAX. AVGVST.

epiſcopis & presbyteris Eccleſiæ catholicæ S.

Athanaſium, epiſcopum cum primis venerandum, gratia & benignitate Chriſti neutiquam certè deſtitutum fuiſſe conſtat. ſed quanquam ad exiguum temporis ſpacium hominum iudicia, quibus in eum iniquè inquiſitũ erat, ſubiit: tamen à diuina prouidentia, omnium rerum contemplatrice, iuſtam debitamq́; [c] reportauit] ſententiam, Deique voluntate & noſtro iudicio cùm patriam, tum eccleſiam, cui nutu diuino præfectus fuiſſet, recuperauit. Cui quidem à noſtra clementia, quæ rationi ſunt conuenientia, ſuppeditari debent, vſque adeò, vti omnia quæ antehac [c] contra eos qui cum illo communicarint,] decreta deciſáque ſint, iam obliuione penitus obruantur: omniſque ſuſpicio, quæ in eum commota ſit, deinceps tollatur: & clericis eius, vt par eſt, confirmetur immunitas, qua iam olim donati fuerint. Quinetiam noſtro in illum collato beneficio illud adiungendum putauimus, nimirum vt omnes qui in ſacrum cleri numerum cœtumq́; aſcripti ſunt, intelligant, ſecuritatem omnibus qui illi adhæreſcunt, ſiue epiſcopi ſiue clerici illi fuerint, eſſe donatam. Atque ſatis magnum rectæ cuiuſque voluntatis & inſtituti indicium fuerit, firma cum iſto conſenſio. A nobis igitur imperatum eſt, vt qui meliori iudicio & opinioni addicti, iſtius communionem amplexantur, omnes eodem modo iam per noſtram voluntatem, quo antea per diuinam prouidentiam, Dei beneficentia illis delata perfruantur.

Conſtantij ad eccleſ. Alexandrinam litera pro Athanaſio recipiendo.

C. ἀπηνέγκατο

C. κατὰ τῶν αὐτῷ κεκοινωνηκότων

Alia Epiſtola miſſa ad Alexandrinos.

VICTOR CONSTANTIVS MAX. AVGVST.

populo catholicæ Eccleſiæ Alexandrinæ, S.

Quoniam rectam veſtri gubernationem, nobis tanquam ſcopum ad intuendum, ſemper proponimus, exploratecq́; perſpectum habemus, vos Athanaſio epiſcopo viro cùm propter rectum animi ſui iudicium, tum propter ſpectatos & commodos mores eximio, diu iam deſtitutos fuiſſe, idcirco eum ad vos denuò mittere decreuimus. Iſtum igitur pro veſtro cõſueto more honorificè excipite, inque veſtris ad Deum precibus fundendis, eum tanquam adiutorem adiungite: concordiam & pacem tum accommodatam vobis ipſis, tum nobis gratam exceptamque, perpetuò, ſicut ſacroſancta Eccleſiæ inſtituta poſtulant, conſeruare laborate. Nam non eſt cõſentaneum, vt vlla diſcordia ſeditióve inter vos concitata, proſperum rerum ſtatũ, qui noſtris iam viget temporibus, aliqua ex parte perturbet. Iſtud malum à vobis omnino abeſſe cupimus: hortamurque vos, chariſsimi Alexandrini, vt Athanaſio in precationibus veſtris, quibus diuini numinis opem (vt veſtri moris eſt) imploratis, ſemper vt antiſtite, & (vti ſuprà diximus) adiutore vtamini, quò illo veſtro inſtituto ex omnium voto & ſententia ſuccedẽte, gentes, quæ

Alia Conſtantij Imp. ad Alexandrinos pro Athanaſio reſtituendo litera.

ſimulachrorum colendorum errore adhuc tenētur irretitæ, ad ſacroſanctæ noſtræ religionis profeſsionem propēſa admodum animorum voluntate cōtendāt. Quinetiā illud vobis ſuademus, vt in his quæ antè cōmemorauimus, perſeueretis, & epiſcopum Dei decreto & noſtra ſententia ad vos miſſum libenter excipiatis, omniq; animi cogitatione ſtudioq; cōplectendum exiſtimetis. Nam certum eſt, hoc & vobis aptum, & noſtræ benignitati conſentaneūm eſſe. Atque vt illis quorum animi ſunt maleuolentia ſuffuſi, omnis tergiuerſationis & cōtentionis materia ſublata ſit, iudicibus qui apud vos ſunt mandauimus, vt omnes quos ſeditioſos eſſe animaduerterint, graui ſupplicio coerceant. Quocirca cum hæc vtraq; perſpiciatis, & noſtram ſententiam cum Dei voluntate conſentientem, & curam de vobis veſtráque concordia ſuſceptam, quinetiam ſupplicium contra turbulentos homines ſtatutū, vos ea quæ ſacroſanctæ religionis inſtituto conſentanea coueniĕtiaq; ſunt, ſedulò obſeruantes, hunc quem diximus Athanaſium cum omni reuerentia & honore complectimini, & preces vnà cum illo tum pro vobis ipſis, tum pro [A] totius] orbis terrarum concordia, Deo patri omnium moderatori fundere laborate. A. παντὸς

Epiſtola, de iis quæ contra Athanaſium acta erant, penitùs delendis.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVST. NESTORIO S. Sic legit Niceph. li. 9. c. 25.

Eſt etiam epiſtola eadem formula præfectis Auguſtonicæ, Thebaidis & Libyæ perſcripta.

Alia rurſus pro Athāſij & ſuorum immunitate.

Si quid ad incommodum iniuriamq; eorum qui cum Athanaſio epiſcopo communicant, antehac aliquando actum reperiatur, [C] iſtud] iam volumus omnino abrogari tolliq́ue. Quinetiam volumus, vt clerici eius eandem denuò immunitatem obtineant, quam prius habuerunt: iſtudq; mandatum noſtrum obſeruari volumus, vt Athanaſio epiſcopo eccleſiæ ſuæ reſtituto, omnes clerici qui cum illo communicant, eandem quam cæteri clerici, habeant immunitatem, eáque perfruentes, vitam læti tranſigant. C. τοῦτο

Quòd Athanaſius, cum Alexandriam per Hieroſolymam proficiſceretur, à Maximo in communionem receptus, epiſcoporum Synodum coegit, quæ ea quæ Nicææ decreta erant, confirmauit. Caput XIX.

Hiſce epiſtolis confiſus epiſcopus Athanaſius, per Syriā iter faciens, in Palęſtinā proficiſcitur. Ac Hieroſolymā aduĕtans, vbi epiſcopo Maximo cū ea quæ in cōcilio Sardicēſi decreta erant, tum quomodo Imperator Cōſtantius illorū epiſcoporum deciſioni conſenſiſſet, perſpicuè ſignificauerat, efficit vt conſiliū epiſcoporū ibi etiā conuocaretur. Nam Maximus [C] abiecta omni cunctatione,] quoſdā epiſcopos è Syria & Palæſtina accerſit. Conuentu autē coacto, Athanaſio & communionem defert, & dignitatem tribuit. Illud etiā concilium Alexandrinis, & omnibus Ægypti & Libyę epiſcopis, ea quæ erant de Athanaſio deciſa ſtatutáq; perſcribit. [A] Qua de cauſa omnes qui in Athanaſiū odiū conceperant, vehementer contra Maximū vociferabātur,] quòd antea Athanaſiū ſuo ſuffragio abdicauerat: denuò autē pœnitentia adductus, quaſi non rectè feciſſet, illi iam erat ſuffragatus, & communionem dignitatemq; ſimul detulerat. Quæ cum Vrſacius & Valens, qui [A] antea] permagno deſiderio erga Arij dogma exarſerāt, intellexiſſent, priore ſuo ſtudio ab ſe ipſis condemnato, Romam veniunt: pœnitentiæ [C] libello] epiſcopo Iulio tradito, Conſubſtantiali aſſentiūtur: ac literis ad Athanaſiū miſsis, de cætero cum illo ſe cōmunicaturos fatētur. Ad hunc modum igitur Vrſacius & Valens rebus Athanaſij tam proſperè cadentibus deuicti, Conſubſtantiali, vti dixi, aſſenſi ſunt. Athanaſius autem per Peluſium rectà Alexandriam iter capit: & in ſingulis ciuitatibus, ad quas aduentabat, docuit: hortatusq́ue eſt, vt Arianos deuitarent, eoſque amplexarentur qui fidem confiterentur Conſubſtantialis. In quibuſdam eccleſiis miniſtros etiam creat. Atque iſta origo erat alterius illi obiectæ criminationis, quòd in alienis eccleſiis miniſtros ordinauerat. Verùm de iis quæ id temporis Athanaſio acciderunt, iſta hactenus.

Athanaſi⁹ etiā à Maximo receptus Hieroſolymis.

C. μηδὲν μελλήσας.

A. ἐφ' ᾧ σφόδρα κατεγνώσαντο τὸν μάξιμον οἱ ἀπεχθῶς ἔχοντες πρὸς ἀθανάσιον.

Arianiſmo abiurato Vrſacius & Valens Conſubſtantiali aſſentiuntur.

A. πρότερον

C. βιβλίον

Noua in Athanaſium calumniæ cauſſa.

De Magnentio & Britanione tyrannis, & cæde Conſtantis. Caput XX.

Interea

Cap. 15.

INterea Reip. ſtatum non leuis exiguuſ've tumultus occupauit: de quo quæ ſummatim percurrenda duximus, complectar breui. Cõſtantino, qui Conſtãtinopolim condiderat, morte extincto, tres eius filij (ſicut in primo libro cõmemoratum eſt) in imperiũ ſuccedunt. Ex quorum numero Conſtantinum, qui à patre nomen accepit, vnũ fuiſſe, vnáque regnaſſe intelligendum eſt. Quem, vbi ad exiguum tempus regnauerat, milites interfecerũt. Atque vt Cõſtantius eum trucidare non iuſſerat, ſic cædem certè nõ vetuit. Quòd autem illic Conſtantinus iunior, dum in fines Imperij fratris ſui irruptionem faceret, dumque ipſe cum militibus manu confligeret, interemptus ſit, ſæpius iam antè dictum eſt. Poſt cuius interitum, bellum à Perſis contra Romanos eſt excitatum: in quo Conſtantius nihil feliciter proſperéue geſsit. Nam noctu prælio circiter terminos inter Romanorum & Perſarum imperium interiectos commiſſo, Perſarum copiæ tum videbantur ad tempus ſuperiores fuiſſe. Eodem tempore res Chriſtianorum neutiquam erant pacatæ & tranquillæ: ſed propter Athanaſium, & verbum Conſubſtantiale, acris fuit in eccleſiis dimicatio. Quibus ad hunc modum conſtitutis, Magnentius in partibus verſus Occidentem tyrannus exoritur, hic Conſtantem partium ad Occidentem ſpectantium imperatorem, iam tum in Gallia commorantem, per inſidias è medio ſuſtulit. Qua re geſta, bellum inteſtinum grauiſsimum concitatur. Magnentius tyrannus tota Italia potitur: Africam & Lybiam ſuo imperio ſubiicit: ipſam Galliam occupat. Porrò autem Sirmij vrbis Illirij alter tyrannus à militibus excitatur, cui nomen erat Britanio. Quinetiam Romæ ſimiliter tumultus cietur. nam Nepotianus, ſororis Conſtantij filius, gladiatorum manu ſtipatus Imperium affectat. Hunc Magnentij duces trucidãt. Magnentius incurſione facta, omnes Occidentis partes ſubegit.

Conſtãtini iunioris facta cædes à militibus.

Perſarum contra Romanos bellum.

Magnentius Conſtãte interfecto, eius Imperium occupat.

Britanio.

Nepotianus.

CONSTANTIUS ſolus Imperat.

Quòd, vbi partium Occidentalium Imperator vita functus eſſet, iterum ſedibus ſuis Paulus & Athanaſius exturbantur: ille in exilium eiectus, è medio ſublatus eſt: hic verò fuga ſibi conſulit Caput XXI.

ISto rũ malorũ omniũ concurſatio, exiguo tẽporis momẽto facta eſt. quarto nàque anno poſt conciliũ Sardicenſe acciderunt, Sergio & Nigriano Coſſ. Quibus Cõſtantio nũciatis, toti' Imperij gubernacula putauit ad ſe perueniſſe. Imperator igitur in partibus Oriẽtis declaratus, bellũ contra tyrãnos cũ omni apparatu mouere inſtituit. Athanaſij autem aduerſarij tempus opportunum ſibi oblatum arbitrati, contra illum, cum nondum Alexandriã aduẽtauerat, grauiſsima crimina de integro confingunt: Imperatoremq; Conſtantium docẽt, eum vniuerſam Ægyptum & Libyam peruertiſſe. Delectus miniſtrorum, quem in alienis eccleſiis fecerat, calumniam aduerſus eum maximè auxit. Athanaſius interea Alexãdriam reuerſus, varia epiſcoporum Aegypti concilia congregauit. Illi tum decretis epiſcoporũ qui Sardicæ conuenerant, tum concilio Hieroſolymis à Maximo coacto, congruentia ſanciunt. Imperator verò, qui iampridem Ariano errore implicatus tenebatur, omnia quæ antea decreuerat, in contrariã partem detorſit. Ac primùm, Paulum epiſcopum Conſtantinopolitanũ in exilium eiici iubet: quem quidem illi qui eum abducebant, Cucuſi, vrbe Cappadociæ, nequiter † ſtrangularunt. Marcello etiam Ancyra expulſo, Baſilius ruſum illi eccleſiæ præficitur. Lucius item epiſcopus Adrianopolis, in vincula cõiectus, carceris cruciatu interiit. Quinetiam ea quæ de Athanaſio erant ad Imperatorem relata, tam ingenti iracundiæ æſtu illum incenderunt, vt è medio tolli, vbicunque terrarum reperiretur, mandaret. Porrò autem Theodulũ & Olympium eccleſiarum Thraciæ præſules, similiter neci dare iubet. Verùm quæ Imperator ſtatuerat, non clam Athanaſio fuẽre: ſed maturè præſentiẽs, capeſsit fugam: ſicq; Imperatoris minas deuitat. Huic eius obtrectant Ariani: & maximè Narciſſus Neroniadis, ciuitatis Ciliciæ, epiſcopus, Georgius Laodiceæ, & Leontius, qui tum eccleſiæ Antiochenæ præfuit. Qui cum eſſet presbyter, eo dignitatis gradu propterea deiectus eſt, quòd mulieris nomine Euſtoliæ conſuetudine vtens, & turpem ſuſpicionem, in quam eius cauſa venerat, occultare laborans, membra genitalia ſibi execuiſſet, vti deinceps liberius cum

Noua rurſus in Athanaſium calũnia.

Conſtantij ſæuitia in Paulum.

† Huius corpus Conſtantinopolim trãſferri curauit Theodoſius Imp. Vide lib. 5 cap. 9.

Marcellum, Lucium.

Theodulum.

Athanaſiũ.

Athanaſij calumniatores.

Leontius presbyter cur gradu deiectus.

tuere:eas vt fidem Arianã profiteri ſe dicerent, cogere cœpit. Vbi eas victrices eſſe, igniſque flammas prorſus contemnere, animaduertit, detractis veſtibus, ſic eas in ora ac vultus verberare, vt diu pòſt ægrè à ſuis noſcerentur. Quinetiam viros quadraginta prehendere:eos nouo more ac modo verberibus cædere. Nam palmarũ viminibus recens ex arboribus exciſis, quæ ſuos adhuc habebant aculeos, ita terga illorum dilacerauit, vt nonnulli propter aculeos in ipſorum dorſa penitus infixos, ſæpius chirurgos adire cogerentur:alij, qui tam acerba cruciamenta ferre nequibant, mortem oppeterent. Omnes autem viri, quibus adhuc ſuppetebat vita, ᶜvnà cum virginibus ad magnam Oaſim à militibus relegati: corpora mortuorum facinore iam recens edito, ſuis reddi minimè permiſſa, ſed proiecta inhumatáque (ſic enim ipſis libitum eſt) occultabant iidem ipſi milites, quo populo afferrẽt opinionẽ, ſe tam crudelis facinoris minimè conſcios fuiſſe. Illud illi inſani errore mentis obcæcati patrarunt. Ac cum mortuorum neceſſarij & familiares propter cõfeſſionem quidem ſuorum lætitiam animis caperent, propter corpora tamen inſepulta in mœrore & luctu verſarentur, iſtorum militum impietas crudelitáſque maiore cum infamia & turpitudine patefacta eſt. Porrò autem epiſcopos Ægypti & Libyæ, Ammonium videlicet, Thmuim, Caium, Philonem, Hermem, Plinium, Pſenoſirim, Nilammonem, *Agathonem, Anagamphum, Marcũ, Dracõtium, Adelphium, Ammonium alterum, alterum etiam Marcum, Athenodorum: presbyteros autem Hieracem & Dioſcorum, actutùm ᶜin exilium miſere.] Atque iſtos è patriis ſedibus exturbatos, adeò acerbè & crudeliter tractauêre, vt nonnulli eorũ inter vias, alij in exilio, morte occumberent. Epiſcopos amplius triginta trucidârũt. Nam exemplum Achaab imitati, ad veritatem è medio tollendam ᵃ omni cura & cogitatione] incubuerunt. De rebus à Georgio Alexandriæ geſtis iſta Athanaſius totidem verbis diſſeruit. Imperator exercitum deducit in Illyrium: nam eò illum ire compulit neceſſariò, cùm Reip. ſtatus, tum Britanionis imperatoris à militibus declaratio. Qui vt Sirmium aduentauerat, pactis induciis, cum Britanione in colloquiũ venit. Interea militũ animos, qui eum Imperatorem renunciauerãt, ab eo ad ſe traducendos curat. Qui cũ eſſent traducti, Conſtantiũ ſolum Auguſtum, regem atque Imperatorem prædicant. Dum ita ab illis proclamatum eſt, Britanionis nulla fit mentio:qui, vbi ſe proditũ intellexerat, ad pedes Imperatoris ſupplex ſe prouoluit. Conſtantius, regio ei diademate & purpura detractis, humanitùs & benignè excipit:hortatur vt more priuati, vitam quietè & trãquillè exigeret. Nam homini ſeni multo commodius eſſe, viuendi genus negocij & moleſtiarum expers ſuſcipere, quàm inane nomen dignitatis, plenum curarum & ſollicitudinis retinere. Res Britanionis hanc habuêre exitum. Imperator omnes eius ſumptus ex tributis publicis illi ſuppeditari mandat. Poſtea verò ad eum Prouſæ, vrbe Bithiniæ ætatem degentem literas ſæpenumero ſcribit:oſtenditque, tum ſe, quòd curis & angoribus illum liberarat, maximorum bonorum ei authorem fuiſſe, tum quibus miſeriis regnum diſtrictum teneretur: ſéque parum conſideratè feciſſe, quòd bonis quæ illi conceſſiſſet, ille ipſe non frueretur. Verùm de his hactenus dictum ſit.

ᶜ μετὰ τῶν παρθένων

* Agapitum.

ᶜ ἐξώρισαν

ᵃ πάσῃ δυνάμει

Britanio antea Imperator ſalutatus proditus à ſuis militibus.

Conſtantij in Britanionem clementia.

De Photino hæreſiarcha. *Cap.* XXIIII.

IMmperator nunc Gallum, cõſobrinum ſuum, Cæſarem conſtituit, & ſuo ipſius nomine illi impoſito, Antiochiam, quæ eſt in Syria, miſit, vt partes Imperij ad Orientẽ iacentes per illum defenderentur. Vbi Antiochiã aduentauerat, ſignũ Seruatoris in Oriente apparuit:nã columna crucis effigiẽ exprimens in cœlo viſa, maximã intuentibus excitauit admirationẽ. Alios ſuos duces cũ maximis copiis contra Magnentium dimicaturos mittit. Ipſe Sirmij commoratur, rerum euentum expectaturus. Interea temporis Photinus illius eccleſiæ antiſtes, dogma quoddã, quod ille ipſe ſeparatim excogitauerat, palàm diuulgare conatur. & quoniam tumultus ex hoc oriebatur, Imperator cõcilium epiſcoporum Sirmij conuocari iubet. Eò igitur conuenêre ex epiſcopis Orientis, Marcus Arethuſius: Georgius epiſcopus Alexandriæ, quem Ariani, Gregorio ſede illa epiſcopali (vti antè dixi) deturbato, illuc miſerant: Baſilius, qui eccleſiæ Ancyræ, Marcello ex-

Gallus Cæſar conſtituitur.

Seruatoris ſignum in Oriente apparet.

Concilium Sirmianum, in quo damnata Photini hæreſis.

pulſo, præfuit: Pancratius Peluſij, Hypatianus Heracleæ: ex epiſcopis autem Occidentis, Valens Murſorum: & Oſius epiſcopus Cordubæ, quæ eſt vrbs Hiſpaniæ, qui id temporis permagna famæ celebritate fuit, inuitus acceſſit. Iſti poſt conſulatum Sergij & Nigriani, quo anno propter belli tumultus & ſeditiones nullus conſul conſueta conſulatus munera obire poterat, Sirmij congregantur: Photinum dogma Sabellij Afri & Pauli Samoſateni tueri deprehenſum, illico epiſcopatu abdicant. Quod quidem omnes & iam tum, & poſtea vt probè rectéque factum, magnopere approbarunt.

De fidei formulis Sirmij expoſitis, Imperatore Conſtantio præſente.
Cap. XXV.

Sirmiani concilij acta.

ISti epiſcopi Sirmij ad tempus cōmorati, alia acta ſanciuêre. Nam vetera ſua de fide decreta cōdemnare, nouáſque fidei formulas cōdere cœperūt: vnā, quam Marcus Arethuſæ epiſcopus Græco ſermone conſcripſit: duas autem alias, Latino ſermone, quæ nec verbis, nec compoſitione ac ſenſu vel ipſæ ſecum, vel cum illa, quā epiſcopus Arethuſius Græcè ſcripſerat, congruerunt. Alteram tamen earū, quæ Latinè conſcriptæ erant formulæ, illi à Marco Græcè editæ, hoc loco ſubiungam: alterā, quam poſtea Sirmij etiā recitarant, ſuo loco, cùm ea quæ Arimini geſta ſunt, à nobis exponentur, intexam. Intelligendū eſt vtrâque in Græcū ſermonem conuerſam fuiſſe. Fidei formula à Marco cōſcripta, iſta quidem eſt.

Fidei formula Sirmij à Marco græcè ſcripta.

Conferantur hæc cum cap. 31 lib. 9. Niceph.

Credimus in vnū Deum, patrem omnipotētem, cōditorem & fabricatorē omniū: ex quo omnis paternitas in cœlis & in terris nominatur. Et in vnigenitū filiū eius, Dominum noſtrum IESVM Chriſtū, ante omnia ſecula ex patre genitum, Deum de Deo, lumen de lumine: per quē omnia facta ſunt, & quæ in cœlis, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia: qui eſt verbum, ſapientia, lux vera, & vita: qui in nouiſſimis diebus propter nos homo factus eſt, natus ex ſancta virgine, crucifix⁹, mortuus: & ſepultus qui reſurrexit à mortuis tertia die, aſcendit in cœlū, ſedet ad dexterā patris, & venturus eſt in fine ſeculi iudicare viuos & mortuos, & reddere cuique ſecundum opera ſua: cuius regni non eſt finis, ſed manet in infinita ſecula. Erit enim ſedens ad dexteram patris, nō ſolum dum hoc ſeculum manet, ſed etiam in futuro: Et in Spiritum ſanctum, hoc eſt paracletum: quem Dominus pollicitus eſt ſe poſt aſcenſionem ſuā diſcipulis miſſurum, vt illos doceret & ſuggereret omnia, eúmque miſit: per quē ſanctificantur animæ eorum qui verè ſinceréque in eū credunt. Eos autem qui dicant, filium ex his quæ non ſunt conſtare, aut ex alia quàm ex Dei patris ſubſtantia, aut tempus ſeculumve fuiſſe cum nō eſſet, ſancta & catholica Eccleſia tanquā alienos à ſe execratur. Rurſus verò dicimus: Si quis patrem & filium duos deos dixerit, anathema eſto. Si quis, cum dicat Chriſtum deum fuiſſe ante ſecula, non ſimul confiteatur filium Dei patri ad vniuerſarum rerum fabricationem inſeruiſſe, anathema eſto. Si quis eum ingenitum, aut partem ipſius ex Maria genitam dicere audeat, anathema eſto. Si quis filium ſecundum præſciētiam ex Maria natum & nō ante ſecula ex patre genitum apud Deum fuiſſe, & per ipſum omnia facta eſſe, anathema eſto. Si quis ſubſtantiā Dei poſſe dilatari, aut contrahi aſſeruerit, anathema eſto. Si quis eſſentiam Dei dilatatam filium dixerit effeciſſe, aut eius eſſentiæ dilatationem, vt ita dicam, filium nominauerit, anathemo eſto. Si quis filiū Dei verbū in mente patris quaſi inſitū, aut verbū prolatum dixerit, anathema eſto. Si quis filium ex Maria natū hominem ſolum dixerit, anathema eſto. Si quis, cum Deum & hominē ex Maria natum dicat, Deum ingenitū ipſum intelligat, anathema eſto. Si quis hoc, Ego Deus primus, & ego poſtea, & præter me non eſt Deus (quod quidem ad ſimulachra tollenda, & eos qui dij nō ſunt, dictum eſt) ad vnigenitum tollendum, qui Deus eſt ante ſecula, more Iudaico intelligendū putet, anathema eſto. Si quis, cum audiat iſtud, Verbum caro factum eſt, verbum in carnem mutatum exiſtimet, aut cōuerſionem ſubeundo carnem ſumpſiſſe, anathema eſto. Si quis, cum audiat vnigenitum Dei filium crucifixum, dixerit eum interitum, aut paſſionē, aut mutationem, aut diminutionem, aut internecionē ſubiiſſe, anathema eſto. Si quis hoc, Faciamus hominem, non patrem ad filium dixiſſe, ſed ipſum Deū

A.h. [illegible]

patrem

patrem ad ſe ipſum locutũ cenſeat, anathema eſto. Si quis cum Iacob non filium tanquam hominẽ luctatum eſſe, ſed Deum ingenitum, aut patrem ipſius affirmarit, anathema eſto. Si quis illud, Pluit Dominus, à Domino, nõ de patre & filio accipiat, ſed ipſum patrẽ à ſe pluiſſe dicat, anathema eſto. Pluit nãque Dominus filius à Domino patre. Si quis cũ audiat, Dominũ patrem, & Dominum filiũ, & Dominũ patrem, & Dominũ & filium dixerit: & cũ dicat Dominus ex Domino, duos deos aſſeruerit, anathema eſto. Non enim filium in eodem gradu cũ patre locamus, ſed patri ſubiectũ facimus. Neque deſcẽdit in corpus abſque patris cõſilio: neq; pluit ipſe ex ſe, ſed ex Domino, qui à ſeipſo habet autoritatem, videlicet ex patre: neque ſedet à dextris ex ſe, ſed audit patrem] dicentem, Sede à dextris meis. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, vnam perſonam dixerit, anathema eſto. Si quis, cum Spiritum ſanctum paracletum dicat, Deum ingenitũ dixerit, anathema eſto. Si quis nõ alium paracletum præter filium dixerit, ſicut ipſe filius nos docuit (dixerat enim: Alium paracletum mittet vobis pater, quem ego rogabo) anathema eſto. Si quis Spiritum ſanctum patrem dixerit patris & filij, anathema eſto. Si quis Patrem, & Filiũ, & Spiritum ſanctũ tres deos eſſe affirmauerit, anathema eſto. Si quis filiũ Dei tãquã vnũ ex creaturis volũtate patris factũ dixerit, anathema eſto. Si quis filiũ inuito patre genitũ dixerit, anathema eſto. Nã pater nõ cõtra ſuã ipſius volũtatẽ, naturali neceſſitate coactus, perinde ac ſi ipſe noluiſſet, filiũ genuit: ſed cũ voluit, tum ſine tẽpore, ſine paſſione ex ſe illũ genuit. Si quis filiũ ingenitũ & ſine principio dixerit, & ita duo principio carẽtia, duóque ingenita dicat, & duos deos cõſtituat, anathema eſto: Caput.n. & principiũ omniũ creaturarum filius eſt: caput autẽ Chriſti, Deus. Sic enim ad vnum vniuerſi principium principio vacans, omnia per filium piè referimus. Rurſum veram illam Chriſtianæ profeſſionis notionem accuratè expendentes dicimus: Quòd ſi quis Chriſtum Ieſum, Dei filium qui patri ad vniuerſarum rerum fabricationem inſeruiuit, non ante ſecula fuiſſe dixerit: ſed ab eo tempore ſolum, quo ex Maria natus fuit, filiũ & Chriſtum fuiſſe, & tum incœpiſſe Deum eſſe, ſicut Paulus Samoſatenus aſſerebat, anathema eſto.

A. οὔτε καθέζεται ἐκ δεξιῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀκούει τοῦ πατρὸς

Alia fidei formula, Latino ſermone primùm ſcripta, pòſt in Græcum conuerſa.

Quoniam viſum erat, vt accurata aliqua de fide haberetur cõſideratio: omnia quæ ad eam rem pertinent, Sirmij exquiſitè indagata explicatáque fuẽre: & Valẽte, Vrſacio, Germanio, & cæteris epiſcopis præſentibus, conſenſum eſt, vnum Deum eſſe, patrem omnipotentem, ſicut in toto orbe terrarum prædicatur: & vnum vnigenitum eius filium, Ieſum Chriſtum, & ſeruatorem noſtrum ex eo ante ſecula genitum. Duos deos non oportere dicere, quandoquidem ipſe Dominus dixit: Vado ad patrem meum, & patrem veſtrum, & Deum meum, & Deum veſtrum. Propter hoc & omnium Deus eſt, ſicut Apoſtolus docuit: Nunquid Iudæorum Deus ſolum? ánnon etiam & gentium? imò & gentium, quoniam vnus eſt Deus, qui iuſtificabit circuncìſionẽ ex fide, & cætera omnia cõſentiunt nullámque habent dubitationem. Et quoniam de hac voce, quæ à Latinis ſubſtantia dicitur, à Græcis οὐσία, à multis grauiter certatum eſt: hoc eſt, vt accuratius intelligatur, de æquiſubſtantiali, vel potius (quod dicitur) conſubſtantiale à nemine deinceps mẽtionem de illis faciẽdam eſſe, neque de his rebus vllam in Eccleſia explicationẽ inſtituendã: id adeò ob hãc cauſam rationemq;, quòd de iis in Sacris literis nihil ſcriptum extat, quódque humanam intelligẽtiam mentémque lõgè ſuperãt: & quòd generationem Filij nemo poteſt explanare, ſicut in Sacris literis proditum eſt, Generationem eius quis enarrabit? Nam conſtat, patrem ſolum ſcire, quomodo genuerit filium: & rurſus filium ſolum ſcire, quomodo à patre genitus ſit. Nemini autem dubium eſſe, patrem maiorẽ eſſe honore, dignitate & diuinitate, & ipſo nomine paterno etiam maiorem eſſe: idque filij ipſius teſtimonio dicentis. Qui me miſit pater, maior me eſt. Quinetiam iſtud catholicum eſſe, nemini eſſe obſcurũ: duas ſcilicet perſonas eſſe, patris & filij: & patrem maiorem, filiũ ſubiectum cum cæteris omnibus quæ pater illi ſubiecerit: Patrem principium non habere, inuiſibilẽ

Alia fidei formula, latinè primum edita.

Rom. 3.

c. τὸ ὁμοιούσιον, ubi ὁμοούσιον. ſic legit Niceph. lib. 9. cap. 31.

Quare patet ὁμοιούσιον & ὁμοούσιον verba repudianda.

& immortalem eſſe nõ poſſe pati: Filium genitum à patre Deum de Deo, lumẽ de lumine: & huius generationem (ſicut antè dictum eſt) neminem niſi ſolum patrem cognoſcere. Ipſum filium Dominum & Deum noſtrum, carnem ſeu corpus, hoc eſt hominẽ ſumpſiſſe: quẽadmodum tum angelis nunciauit, tum omnes Scripturæ docent, & maximè Apoſtolus ipſe, doctor gentium: Chriſtum ex Maria virgine hominem ſumpſiſſe, per quem paſſus eſt. Caput autẽ eſſe & firmamentũ totius fidei, vt Trinitas ſemper cõſeruetur, ſicut in Euãgelio legimus: Eũtes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus ſancti. Simplex verò & perfectus eſt Trinitatis numerus. Paracletus, Spiritus ſanctus per filiũ miſſus, venit ſecundum promiſſionem, vt Apoſtolus & omnes credentes ſanctificaret & doceret. Photino perſuadere nitũtur, poſt eius abdicationẽ, vt iſtis rebus aſſentiret, ſubſcriberétque: & polliciti ſunt epiſcopatũ ſe illi reddituros, ſi modò reſipiſceret, dogmáque ſeorſum ab ipſo excogitatum dãnaret anathemate, atque adeò ipſorum opinioni accederet. Ille repudiat conditionem, eóſque ad diſputandum prouocat. Ac die ad eam rem præſtituta, de ſententia Imperatoris conueniunt, tum epiſcopi qui ibi aderant, tum non pauci ſenatores, quos Imperator rogauerat vt diſputationi vellent intereſſe. In quorum conſeſſu Baſilius, qui tum Ancyræ epiſcopus fuit, ſe Photino oppoſuit: notarij, qui ſcribendi celeritate multum valebant, eorum verba exceperunt. Dum inter ſe acriter diſſerunt, maxima oritur concertatio. In qua diſputatione Photinus euictus, condemnatur. De reliquo vitã in exilio degens, librum tum Græca, tum Latina lingua (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) compoſuit. Scripſit autem contra omnes hæreſes, dum ſuum ipſius dogma diuulgare laborauit. Verùm de Photino ſit dictum ſatis. Intelligendum eſt autem epiſcopos qui Sirmij conuenerant, ſe illius fidei formulæ Latino ſermone conſcriptæ pœnituiſſe. Nam poſtquam edita fuit, viſa eſt illis pugnãtia complecti. Ob quam cauſam dederunt operã, vt ex illorũ manibus qui eam deſcripſerant eximeretur: vbi autem à multis occultabatur, Imperator per edictum mãdauit, vt eius quæ exiuerant exemplaria conquirerentur: ſuppliciúmque eſt cuique minatus, qui illa occultaſſe deprehẽderetur. At nullæ minæ ea, cum ſemel edita eſſent, delere poterant, propterea, quòd in tam multorum manus incidiſſent. Verùm hæc quidem hactenus.

Matth. 28.

Photinus confeſſioni non vult ſubſcribere ſed ad diſputationem prouocat.

Baſilius cum Photino congreditur.

Photinus hæreticus ſcripſit contra omnes hæreſes.

Victus Photinus exilio dãnatur.

Editã in Sirmio latinè confeſſionem autores cur reuocare ſtudeant.

De Hoſio Cordubenſi. *Cap.* XXVI.

QVoniam autem de Hoſio Cordubæ epiſcopo, quòd animo inuito ad concilium Sirmij habitum acceſſerit, mentionem fecimus, de hac re pauca iam dicemus. Quanquam iſte [ibe] paulo antè per fraudulẽtum Arianorum conatum erat in exilium miſſus: id temporis tamen ſtudio & labore epiſcoporum, qui Sirmij cõuenerant, factũ eſt, vt Imperator illũ accerſeret, habens in animo vel perſuadendo, vel cogẽdo eum inducere, vt cum epiſcopis ibi coactis cõſentiret. Nam ſi iſtud factum eſſet, illorum fides perilluſtri teſtimonio confirmata videretur. Hac de cauſa inuitus, vt dixi, acceſſit ad concilium. Simulatque verò ſenex ille eorum fidei aſſentire abnuebat, plagæ illi erant inflictæ, membráque machinis diſtorta. Quapropter fidei formulis eo tempore editis, vi & neceſſitate compulſus conſenſit, ſubſcripſítque. Atque res tum Sirmij geſtæ hunc exitum habuere.

c. ibe

Hoſius vi cogitur concilio Sirmienſi ſubſcribere.

De Magnentio tyranno deuicto, & Iudæis qui Diocæſaream vrbem Paleſtinæ incolebant, & Gallo Cæſare. *Cap.* XXVII.

IMperator Conſtantius Sirmij commoratur, expectãns euẽtum belli cõtra Magnentium ſuſcepti. Magentius autem, ſimul vt Romã, vrbem omnium facilè principem, occupauit, trucidat ex ordine ſenatorio cõplures: nõ paucos etiã ex populi multitudine è medio tollit. Verùm vbi duces Conſtantij, Romanorũ copiis collectis, contra illum ire contendunt: Roma decedens, in Galliã proficiſcitur. Ibi crebra prælia fiunt: & modò hæc, modò illa pars ſuperior fuit. Tandẽ apud Murſam (eſt autem hoc caſtellum Galliæ) Magnẽtius deuictus, ſe in illud caſtellum concluſit: in quo quidem tale miraculũ fertur editum eſſe. Magnẽtius animos

Magnentij in Romanos ſæuitia.

Murſa caſtellum.

moſ ſuorum militū præ clade accepta fractos debilitatóſque recreare laborans, altum ſuggeſtum conſcendit. Illi, quòd de more Imperatoribus fieri ſolet, Magnentio fauſtè acclamare cupientes, quaſi præter animi voluntatem, acclamationem ad Conſtantium transferunt. Nam non Magnentium, ſed Conſtantium omnes vno ore Auguſtum prædicant. Quod quidem velut omen infortunij Magnentius arbitratus, confeſtim ſe ex illo caſtello ſubducit, ad vlteriores Galliæ partes trāsfugit. Conſtantij duces acriter inſequuntur. Denuò pugnatum eſt in loco quodam qui Miltoſeleucus dicitur, in quo Magnentius vi ſuperatus, fugam ſolus capeſſit, Lugdunum vrbem Galliæ contendit, quæ Murſa caſtello abeſt trium dierum iter. Magnentius vt Lugdunum venit, primùm matrem ſuam interemit: deinde fratrem, quem Cæſarem cōſtituerat, trucidat: ad extremum ſibiipſi necem conſciſcit. Hæc res geſta eſt ad ſextum conſulatum Conſtantij: ſecundum autem Conſtantij Galli, decimo octauo Calend. Septembris. Non longo tempore pòſt, Decennius, alter frater Magnentij, vitam ſibiipſi laqueo eripuit. Et quanquam hoc modo Magnētij tyrannis ad exitum venit, Reſp. tamen non adhuc ſatis tranquilla & quieta fuit. Nam ſtatim pòſt alter tyrannus, Syluanus nomine, exoritur: verùm hunc ſtatum Reip. in Gallia turbantem, duces Conſtantij actutum profligarunt. His rebus confectis, mox aliud bellū inteſtinum in Oriente excitatur. Nam Iudæi, qui Diocæſaream Palæſtinæ incolebant, arma contra Romanos ſumere, in loca finitima incurſionem facere cœperunt. Verùm Gallus, qui & Conſtantius vocabatur quem imperator Conſtantius Cæſarem conſtituerat, ínque Oriētem miſerat, copiis eò traductis, illos bello ſubegit: ciuitatem Diocæſaream ſolo æquari mandauit. Vbi iſtas res geſſerat Gallus, ſecundum fortunæ flatum moderatè ferre non potuit: ſed ſtatim contra ipſum Conſtantium, qui eum Cæſarem creauerat, nouas res moliri aggreditur, ſtudio tyrannidis occupandæ inflammatus: adeò vt non multo pòſt à Conſtantio, quid apud animum propoſuiſſet, perſpicuè deprehenſus ſit. Domitianum namque tum Orientis præfectum, & magnum quæſtorem de ſua ipſius occidit authoritate: nec Imperatori quid animo inſtituerat ſignificauit. Qua de cauſa Conſtantius grauiter commotus, Gallum ad ſe acceſit. Ille metu ſupra modum perculſus, inuitus ad eum perrexit. Quem quidem, vbi partes verſus Occidentem occupauerat, & iam in inſula Flauone verſabatur, Conſtantius è medio tolli iuſſit. Poſt exiguum temporis ſpacium, Iulianum Galli fratrem Cæſarem conſtituit, inque Galliam contra Barbaros miſit. Gallus, qui etiam Conſtantius appellabatur, ad ſeptimum Conſulatum Conſtantij: ad tertium autem ſuiipſius, interfectus eſt. Iulianus verò ſequenti anno, Arbitione & Lolliano Coſſ. Cæſar creatur: ſept. Id. Nouembris. Cæterùm de Iuliano proximo Libro diſſeremus. Conſtantius his præſentibus malis liberatus, ad bellum cum Eccleſia gerendum animum ſuum conuertit. Nam Sirmio Romam, vrbem primariam, profectus, concilium epiſcoporum de integro conuocat: & quoſdam ex epiſcopis Orientis in Italiam maturè contendere, eò etiam accedere epiſcopos Occidētis iubet. Interea temporis, dum hi in Italiam iter parant, accidit vt Iulius epiſcopus Romanus, qui quindecim annos ibi Eccleſiam rexerat, è vita migraret: Liberiúſque in illius epiſcopatus adminiſtrationem ſuccederet.

Magnentius vi victus Lugduni tandem matre & fratre à ſe interfectis, ſibi mortem affert.

Decennij & Syluani interitus.

Iudæi rebelles Gallo duce victi.

Gallus Conſtantij iuſſu interfectus.

Iulianus Galli frater Cæſar conſtituitur.

Conſtantius Eccleſiæ bellū molitur conciliumque Romæ cogit.

Liberius Iul. ſucceſſor.

De Aetio Syro, Eunomij præceptore. Cap. XXVIII.

Antiochiæ, quæ eſt in Syria, Aetius cognomento Atheus, aliûs hæreſis author exoritur. Iſte, quāuis eadem cum Ario ſentiret, eandémque tueretur opinionem, tamen ab Arianis, quòd Ariū in communionem receperāt, ſe ſegregauit. Nam Arius (vti antè dixi) alia complexus animo, alia ore cōfeſſus, cum eſſet Nicææ, fidei formulam ibi in concilio editā admiſit, eique ſubſcripſit: & Imperatorem, qui tum regnabat, per fraudem ludificatus eſt. Ob quam Cauſam Aetius ſe ab Arianis penitus ſeiunxit. Etiam ante illud tempus Aetius fuerat hæreticus, & Arij dogmati patrocinari ardenti ſtudio contenderat. Nam cum Alexandriæ aliquantum profeciſſet in literis, deceſſit: Antiochiam autem Syriæ profectus (in ea namque ciuitate natus fuit) à Leontio, qui tum epiſcopus erat Antio-

Aetij hæreſis quo ab Ariana differat.

chiæ, diaconus conſtitutus eſt. Paulo pòſt, eos qui fortè in eius venêre colloquium, ſuis obſtupefecit argutiis. Iſtud autem effecit, fretus [c. σοφιστικοῖς ἐλέγχοις] elenchis ſophiſticis] Ariſtotelicis (ſic enim liber eſt ab authore inſcriptus) quorum ſubſidio cum diſſereret, captioſas ratiocinationes, quas ipſe non poterat diſſoluere, imprudens contexuit: quippe Ariſtotelis inſtitutum à peritis minimè didicerat. Nam Ariſtoteles propter ſophiſtas, qui tũ philoſophiã irriſere, hanc diſſerendi rationẽ pro adoleſcentibus cõſcripſit, & ita ſophiſticis & fallacibus quibuſdã argutiis, ſophiſtis reſtitit. Itaque Academici, qui Platonis & Plotini ſcripta explanant, ea quæ ſunt tã argutè & ſubtiliter ab Ariſtotele diſputata, admodum reprehendunt. At Aetius, vt pote magiſtrum Academicum minimè conſecutus, in captioſis reprehenſionum inhæſit fallaciis. Quapropter mente haud poterat comprehẽdere, quomodo ſit generatio ingenita: & qua ratione, quod genitum eſt, coæternum ſit, cum eo quod illud genuerit: adeò autem doctrinæ inops, adeóque Sacrarũ literarũ rudis & ignarus fuit: ac fallax duntaxat ratiocinandi genus, & certandi ſtudio comparatum (quod quidẽ ab agreſti & indocto facilè fieri poſſit) ſibi acquiſiuerat: ſicut in veteribus ſcriptoribus, qui ſacra eloquia ad fidem Chriſtianam ſpectantia interpretati fuiſſent, non modò non eſſet exercitatus, ſed Clementem, Aphricanum & Origenem, viros omni doctrinæ ſapientiæq; genere literatè peritos, prorſus reiiceret: atque adeò epiſtolas, quas nugis litigioſis fallacibúſque concluſiunculis dedita opera referſerat, ad Imperatorem Conſtantium & alios nonnullos conſcriberet. Ob quam cauſam Atheus nuncupatus eſt. Et quanquam eadem cum Arianis aſſerebat, tamen à ſuis qui inuolutam & captioſam ratiocinandi viam ab eo traditam, minimè intelligere poterant, pro hæretico, vtpote cum Arianis conſentiente, eſt habitus. Quare cum eſſet eorum eccleſia exturbatus: voluit tamen videri, quòd ſe ſua ſponte ab illorum communione ſeiunxiſſet. Ab illo autem qui erroris ſui initium duxiſſent, id temporis Aetiani, iam verò Eunomiani appellantur. Nam paulò poſt Eunomiús, qui eius ſcriba fuit, & ab eo peruerſam deprauatámque doctrinam didicerat, huic hæreticorum ſectæ præfuit. Sed de Eunomio, ſuo loco dicemus.

Ex Ariſtotelis elenchis quàm malè errorus argumentum ſumpſit Aetius.

Aetius minime exercitatus in priſcis eccleſiæ ſcriptorib⁹.

Aetius Atheus cur dictus.

Aetiani, qui & Eunomiani, ab Eunomio Aetij ſcriba.

De Mediolanenſi ſynodo, & Ariminenſi, & fide quæ illic expoſita eſt. Cap. XXIX.

PEr id tempus in Italia non multi ex epiſcopis Orientis conuenerunt: quando quidem pleriſque illorum ingraueſcens ætas, & itineris longitudo impedimẽto fuit, quo minus illò aduentarẽt: ex epiſcopis verò Occidẽtis amplius trecẽti acceſſere. Exibat edictũ Imperatoris, vt conciliũ Mediolani cogeretur. Quò cũ epiſcopi Oriẽtis veniſſent, primùm omniũ poſtulabant, vti contra Athanaſium communis pronunciaretur ſententia: quo quidem confecto, putabant fore, vt reditus Alexandriam illi penitùs precluderetur. Poſtquam intellexêre Paulinus Treueris, quæ eſt in Gallia, epiſcopus, Dionyſius & Euſebius (quorum ille Albæ primariæ vrbis Italiæ epiſcopus fuit, hic Vercellarum ciuitatis Liguriæ) epiſcopos Orientis omnes neruos contendere ad decretum contra Athanaſium faciendum, non alia de cauſa quàm vt fides labefactaretur: conſurgentes grauiter vociferabãtur, religionem Chriſtianam per doloſos & fraudulentos illorum conatus expugnatam fore: dicebántque criminationem Athanaſio obiectam perſpicuè falſam eſſe: illóſque eas res excogitaſſe, vti fidem prorſus euerterent. Dum hæc iſti vociferabantur, epiſcoporum concilium dimiſſum eſt. Quod vbi intellexit Imperator, illos actutum in exilium ire mandat: generaléque concilium conuocare in animo habet, vt cunctis epiſcopis Orientis in partes Occidentis accerſitis, omnes (ſi fieri poſſit) ad concordiam reducat. Ei verò iſtam rem animo agitanti, videbatur perdifficilis ad præſtandum, propter itineris longitudinem: & ob eam cauſam Concilium in duas partes diuidi iubet: atque epiſcopos qui tum aderant, Arimini, quæ eſt vrbs Italiæ, conuenire: epiſcopos autem Orientis, Nicomediam vrbem Bithyniæ petere, per literas imperat. Verùm eius inſtitutum non ſucceſſit proſperè. nam neutrum Concilium ſecum conſenſit, ſed vtrumque fuit in varias partes diſtractum. Etenim neque epiſcopi qui Arimini conuenerant, concordare

Mediolanenſe concilium propter Athanaſii cauſam diſſolutum.

Fruſtra ſtudet Imp. græcam & latinam eccleſiam conciliare, coactis Arimini & Seleuciæ eod. tempore conciliis.

concordare poterant:& qui in Oriente coacti erant, Seleuciæ vrbis Iſauriæ nouũ ſchiſma conflarunt. Qua ratione autem ſingula iſtorum acta fuerint, deinceps in ſermonis noſtri progreſſione exponemus, ſi modò de Eudoxio prius pauca dixerimus. Eodem ferè tempore Leontio, qui Aëtium hæreticum ad gradum diaconatus extulerat, morte extincto: Eudoxius Germaniciæ, vrbis Syriæ epiſcopus, qui tum Romæ aderat, maturè ſibi in Orientem reuertendum putat: agitque veteratoriè cum Imperatore, vt ſibi poteſtas ocyus redeũdi propterea fieret, quòd Germanicia ciuitas ipſius conſolatione & ſubſidio magnopere egere videtur. Imperator verò, qui minus, quid eſſet illi in animo, præuiderat, hominem dimittit. Iſte cubiculariorum Imperatoris operam & auxilium nactus, ſua ipſius ciuitate derelicta, per dolum ad epiſcopatum Antiochiæ ſubrepſit: molitúrque, vt Aëtium in eccleſiam denuò reducat: contendítque, vt Concilio epiſcoporum conuocato, illum ad diaconatus gradum reſtituat. Verùm iſtud propterea neutiquàm confici poterat, quòd odium contra Aëtium conceptum, plus ad illum repellendum, quàm ſtudium Eudoxij ad reſtituendũ valeret. Sed de iis rebus non opus eſt pluribus. Ex illis qui erãt Arimini congregati, epiſcopi quidem Orientis, cauſa Athanaſij ſilentio prætermiſſa, dixerunt ſe aliis de cauſis conueniſſe. Quorum opera ac ſtudio Vrſacius & Valens (qui initio Arij dogma propugnauerant: poſtea tamen ob libellum quem epiſcopo Romano obtulerant, fidei conſubſtantialis, ſicut antè dixi, aſſentiebantur) magno fuêre adiumento. Nam iſti duo ad nutum eorum qui plus valebant, ſe ſemper accommodabant. His etiam venêre ſubſidio, Germanius, Auxentius, Demophilus, & Caius. In conuentu igitur, vbi epiſcoporum qui aderant, alius aliud ſtatuendum cenſeret, Vrſacius & Valens, omnia quæ erant olim de fide tradita, dixerunt irrita debere eſſe: & nouam fidei formulam, quam epiſcopi Sirmij coacti paulo antè ediderant, approbari. Quæ cum dixiſſent, ſchedam, quam habebant in manibus, legendam curauêre. Aliam autem fidei formulam quam Sirmij antea cõ ſcripſerant, ibíque (vti ſuprà commemoraui) ſuppreſſerant, tum Arimini in mediũ protulerunt: [A] quæ etiam erat ex Latino ſermone in Græcum cõuerſa, híſque ferè verbis explicata fuit. Fides iſta catholica coram domino noſtro Conſtantio, Flauio Euſebio, & Hypatio Coſſ. Sirmij ad 11. Cal. Iun. edita fuit.

Leontij obitus. *Eudoxius Germanicia epiſcopus ſtudet Aëtium reducere.* *Vrſacius & Valens polypi.*

A. ὕστερ δὲ ῥωμαϊκῶν μὲν ἑρμηνευθὲν, ἐπὶ δ' αὐ τοῖσδε τοῖς ῥήμασιν.

Fidei formula ab Vrſacio & Valente exhibita Arimini.

Credimus in vnum ſolum & verum Deum, patrem omnipotentem, conditorẽ
» & opificem omnium: Et in vnum vnigenitum filium Dei, qui fuit ante ſecula, ante
» omne principium, & ante omne tempus, quod mente percipi poteſt, & ante omnẽ
» notionem comprehenſibilem à Deo patre ſine paſſione vlla genitus: per quem tum
» ſecula condita, tum omnia facta ſunt: vnigenitum ſolum, ex ſolo patre genitũ, Deũ
» de Deo, ſimilem patri qui illum genuit, ſecundum Scripturas. cuius generationem
» nemo nouit, niſi ſolus pater, qui genuit illum. Hunc ſcimus, vnigenitum eius filiũ,
» nutu paterno de cœlis ad delendum peccatum deſcendiſſe: natum eſſe ex Maria
» virgine, verſatum cum diſcipulis, paterna voluntate omnem œconomiam expleuiſ
» ſe: crucifixum, paſſum, mortuum, deſcendiſſe ad inferos, omnia illic diſpẽſaſſe: quẽ
» inferorum ianitores intuentes cohorruerunt: tertia die reſurrexiſſe: iterum cum di-
» ſcipulis verſatum: & quadraginta diebus expletis, aſcendiſſe ad cœlos: ſedere ad
» dexteram patris: & venturum in nouiſſimo die cum gloria paterna, vt reddat vni-
Ioa. 14. & 20. cuique iuxta opera ſua: Et in Spiritum S. quem ipſe vnigenitus Dei filius Ieſus Chri
» ſtus promiſit ſe miſſurum generi humano, paracletum, ſicut ſcriptum eſt: Vado ad
» patrem meum: &, Orabo patrem meum, & alium paracletum mittet vobis, ſpiritũ
» veritatis: ille à me ſumet, & docebit & ſuggeret vobis omnia. Nomen Subſtantiæ
» quoniam à patribus ſimpliciter poſitum, à populo autem ignoratum, offenſionem
» propterea multis concitat, quòd Scripturis minimè ſit comprehenſum, viſum eſt
» ipſum tollere, & omnino nullam mentionem huius verbi, Subſtantia, cum de Deo
» loquimur, de reliquo fieri: quia literæ Sacræ omnino ſubſtantiæ vel filij vel ſpiritus
c. τὸν υἱὸν S. neutiquam meminerint. [c] Filium] tamen patri per omnia ſimilem dicimus: quip-
» pe cum ſacræ Scripturæ illud aſſerant, doceantque. Iſtis perlectis, illi, quibus parum
» videbantur arridere, conſurgentes dixerunt: Nos minimè huc propterea conueni-
mus, quòd eſſemus fide deſtituti (nam eam integram ſeruamus, quam ab initio

Quare ſubſtantiæ vocabulum huic confeſſioni non addatur. *Relicitur oblata fidei confeſſio.*

accepimus)ſed vti,ſi quid noui quiſquam de ea moliretur,ei obſiſteremus.Quòd ſi igitur iſta quæ perlecta ſunt, non ad res nouandas omnino ſpectent: vos iam errori Ariano,eo modo quo vetus Eccleſiæ canon alios errores tanquam blaſphemiā referros reiecit,anathema denunciate. Quòd autem Arij dogma tam plenum blaſphemiæ, tumultus & turbas in Eccleſia ad hoc vſque tempus excitarit, vniuerſo orbi terrarum palàm eſt.Quod quidem propoſitum cum ab Vrſacio, Valēte, Germanio, Auxentio, Demophilo & Caio non reciperetur, Eccleſiæ concordiam planè diremit.Nam iſti,illis quæ in concilio Arimini habito perlecta erant,adhæſerūt: alij fidem concilij Nicæni de integro ratam fecēre: irriſeréque fidei formulam, in illis quæ erant perlecta comprehenſam:& maximè Athanaſius: qua quidem inductus,literas ad ſuos ſcripſit,his ferè verbis.

Ex Athanaſii epiſtola de ſynodis Arimini & Seleuciæ de confeſſione Arimini, argutè & eleganter.

Pag. 475. editione latina Athanaſii.

Quid,quæſo,deſiderabatur Eccleſiæ catholicæ ad pietatis doctrinam, vt iam de fide quærant:& Conſules,qui in hoc præſenti tempore fuerint, verbis, quæ de fide ſcilicet ipſi poſuerint,nominatim præfigant? Nam Vrſacius, Valens, Germanius fecerunt,quod nunquam vel factum vel auditum, apud Chriſtianos fuit. Etenim vbi ea ſcripſerant,quæ ipſi credenda putauēre:Conſules,menſem, diem denique præſcipſerunt: vt omnibus prudentibus viris conſtaret, eorum fidem non ante regnum Conſtantij initium habuiſſe. Quinetiam omnes illi ad propriam hæreſim reſpicientes,ſententiam ſuam ſcriptis mandarunt.Porrò autē cum de Domino ſcribere præ ſe ferrent,alium quidem ſuum Dominum nominauēre,nempe Conſtantium. Iſte enim feneſtram illis ad impietatē aperuerat. Atque dum filium Dei æternum denegabant(adeò namque illi hoſtes Chriſti erant ad nequitiam proiecti)Imperatorem æternum dixerunt.Sed fortaſſis ex ſanctis prophetis,qui tempora, quibus vixerint,tradunt, anſam ad Conſules notandos arripuēre. Verùm ſi illud audeant affirmare, ſuam ipſorum valde produnt inſcitiam. Nam quanquam in ſanctorum propheciis temporum facta eſt mentio, vt in Eſaiæ, qui in diebus Oziæ & Ioathan, & Achaz & Ezechiæ fuerunt? vt in Hieremiæ, qui vixit in diebus Ioſiæ: vt in Ezechielis & Danielis, qui regnante Cyro & Dario floruerunt: vt in aliorum denique prophetiis, qui aliis temporibus prophetarunt: non tamen illi primùm fundamenta iecēre pietatis,& religionis diuinæ.Nam ante illorum tempora,& ſemper,& ante mundi fabricationem fuit:quam quidem Deus per Chriſtū nobis præparauit. Atque tempora quibus illorum fides inchoata fuerit (ante illa namque tempora fuēre illi ipſi fideles)minimè deſignarunt:ſed tempora erant illa quidem promiſſionis per illos prænunciatæ. [c] Ac promiſſio quidem, incarnationē, Seruatoris noſtri potiſſimùm attigit:] quod autem ei erat adiunctum, ea quæ cùm Iudæis,tum gentibus obuenirent,perſpicuè commōſtrauit. Quinetiam in temporibus illis notatis,fides quidem)vti ſuprà dixi)non habuit originem,ſed ipſi prophetæ in quibus quidem cum viuerent,iſtas res vaticinati ſunt. Et iſti noſtri ſapientes, cum nec res geſtas literis produnt,nec futura prædicunt,ſed ſcribunt, *Edita eſt fides Catholica*:ſtatim attexunt & Coſſ.& menſem,& diem. Quemadmodum ſancti viri, tempora cùm rerum geſtarum,tum ſui ipſorum miniſterij perſcribunt: ſic iſti temtempus,quo cœpta ſit ipſorum fides, annotant. Atque vtinam certè ſuam ipſorum fidem ſolum ſcriptis mandaſſent: † iam verò fidei initium faciunt,& non quaſi antè extiterit,de ea diſputare aggrediuntur.Non enim ſcribūt,Sic credimus: ſed hoc modo,Edita eſt fides catholica.Itaque audax inſtituti huius ſuſceptio illorum [a] inſciciam]arguit manifeſtò:atque recens illius conſcriptæ formulæ inſtituta ratio, Ariani hæreſin planè exæquat.Sic namque ſcriptis docuerant,tum cœperunt ipſi credere,deinceps illorum fidem annunciare conſtituunt:non aliter atque apud Lucā [a] euangeliſtam eſt, Editum eſt edictum de cenſu.Iſtud edictū antè quidem non erat, ſed ab illis diebus cœpit eſſe:& ab eo qui illud ſcripſerat,editum fuit. Ita, cum iſti ſcribunt,Edita eſt iam fides:oſtendunt,errorem ſuum nuper excogitatum eſſe, & antea non extitiſſe.Quod ſi verbum, CATHOLICA, addant,in impiam Cataphrygum peruerſitatem imprudentes ruunt:vt illorum more ipſi etiam dicant, Nobis reuelata eſt fides Chriſtiana,& à nobis incœpta. Et vt illi Maximillam & Montanum,ſic iſti pro Chriſto Conſtantium Dominum nuncupant. Quod ſi illorum tēporibus,

c ἦν δὲ ἐπαγγελία προκαταγγελίας μάλιστα τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

† Locus hic Græcè [illegible] dubius [illegible] an ſenſum hūc [illegible] apud Athanaſii codicem latinum.

a ἀμαθίαν

Luc. 2.

» poribus, atque illis Coſſ. fides habuerit initium, quid de patribus & beatis martyri-
» bus fiet? quid de illis, quos iſti ipſi in fide inſtituerãt, & ante iſtos Coſſ. mortui ſunt?
» Qua ratione illos à mortuis excitabunt, vt quæ tum illos docuiſſent, penitùs ex illo-
» rum animis euellant: & quæ iam excogitarint, ſcripſerintque, inſerant? Adeò ſunt
» inſulſi, vt ſimulatas cauſas ſolum confingere norint: quæ vt ineptæ ſunt & impro-
» babiles, ita facilè coargui & refelli poterunt. Iſtas res Athanaſij epiſtola miſſa ad
ſuos familiares complexa eſt, quam quidem ſtudioſi pro arbitratu poſſunt perueſti-
gare, eáque quæ ſunt in illa ipſa acutè & grauiter diſputata, penitùs cognoſcere.
Nos enim partem dũtaxat eiuſdem hoc loco poſuimus, quo breues eſſe poſſemus.
Eſt porrò intelligendum, Valentem, Vrſacium, Auxentium, Germanium, Caium, *Anathematizati Valens, Vrſatius, Auxentius, Germanius, Caius, Demophilus.*
Demophilum, à concilio propterea abdicatos fuiſſe, quòd recuſabant, quo minus
opinioni Arianæ indiceretur anathema. Ob quam cauſam, cum iſti ſuam abdica-
tionem iniquo ferrent animo, ad Imperatorem properè contendere cœperunt, &
fidei formulam in Concilio perlectam ad eum deferre. Concilium ſua decreta Im-
peratori per epiſtolam exponit, ex Latino ſermone in Græcum conuerſam: cuius
hæc quidem eſt ſententia.

Concilij Arimini habiti ad Imperatorem Epiſtola.

» Quoniam tum mandatum Dei, tum tuæ pietatis edictum ita poſtulat: idcirco ea *Concilij Arimini ad Imperatorem epiſtola.*
» quæ olim de fide fuère decreta, noſtris ſuffragiis ſtabilienda iudicamus. Nam cun-
» cti epiſcopi ex omnibus ciuitatibus ad Occidentem ſitis, Arimini in vnum conue-
» nimus, vt & fides eccleſiæ catholicæ fieret illuſtrior, & illius aduerſarij perſpicuè
» deprehenderentur. Poſtquam igitur diu deliberatum eſt, placuit eam fidem, quæ
» ex antiquis ducta temporibus hactenus permanſit, quæq; à Prophetis, ab Auange-
» liſtis, ab Apoſtolis denique per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, tui imperij de-
» fenſoris, conſeruatoríſque valetudinis tuæ, prædicata eſt, firmè retinere, retentám-
» que perpetuò conſeruare. Abſurdum enim, imò nefas certè videbatur, quicquam
» commutare in illis quæ rectè veréque definita eſſent, quæq; fuiſſent ab omnibus in
» concilio Nicæno, tui patris Conſtantini Imperatoris illuſtriſſimi ſubſidio accuratè
» exquiſita, excuſſáque: quorum doctrina & ſententia per omnium hominum aures
» mentéſque peruaſiſſet, palámque eſſet prædicata: cuius vnius vi Arij hæreſis expu-
» gnata eſt, prorſúſq; extincta: cuius etiam adiumento non hæc ſolum, ſed aliæ quo-
» que hæreſes ſunt extirpatæ. Cui profectò aliquid adiicere, tutum non eſt: & ab ea
» quicquam detrahere, periculoſum. Quod ſi alterutrum iſtorum eueniat, erit tanta
» aduerſariis impunitas propoſita, vt quod libeat, licenter exequantur. Itaque Vrſa-
» cius & Valens, quoniam iampridem animos ſuos Ariano dogmate implicauerant,
» & noſtra erant propterea communione ſegregati, non modò illos, vt eiuſdem com
» munionis denuò fierent participes, pœnituit delictorum, quæ ſe admiſiſſe ſua ipſo-
» rum conſcientia planè arguebat: verum etiam vt ipſorum ſcripta teſtantur, veniam
» obnixè poſtulauère. Quibus de cauſis omnia eis crimina remiſſa, cõdonatáque fue-
» runt. Iſta quidem eo tempore gerebantur, quo concilium Mediolani habitum eſt,
» præſentibus eccleſiæ Romanæ presbyteris. Cum igitur intelligamus, Conſtanti-
» num, principem omnium poſterorum memoria poſt mortem celebrãdum, diligẽ-
» ter elaboraſſe, vt fides illa Nicææ literis prodita, accuratiſſimè perquiſita explora-
» táque eſſet: abſurdum planè videretur, eo iam poſt acceptum baptiſmum vita de-
» functo, & ad tranquillitatem ſibi debitam profecto, aliquid in ea nouare: & tot ſan-
» ctos confeſſores & martyres, qui huius doctrinæ authores inuentoréſque fuerunt,
» quique vt vetus Eccleſiæ catholicæ inſtitutum poſcebat, omnino ſenſerunt, inque
» eo perſtiterunt perpetuò, prorſus contemnere. Quorum fidem ad tui imperij tem-
» pora Deus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum perduxit: cuius auxilio ſic tuũ
» creuit Imperium, vt vniuerſa noſtri orbis gubernacula teneas. At contrà, miſerabi-
» les illi, & animo deplorato prædití, nefario impetu incitati, ſe impiæ doctrinæ præ-
» cones denunciare, & totum veritatis inſtitutum euertere ſtuduerunt. Nam vt pri-
» mum concilium ex tuo edicto in vnum coiuerat, ij ſuæ fraudis inuolucrum aperue-
» runt: & ſimulatque Germanium, Auxẽtium & Caium, qui ſeditionem & diſcordiã

in Eccleſiá induxiſſent, pari ab Eccleſia doctrinæ diſſenſione irretitos animaduertebant, tentauerunt per dolum & tumultum aliquid noui decidere. Quorum doctrina, quanquam vna erat, tamen omnem blaſphemiarum aceruum longè ſuperauit. Verùm vbi intellexêre eos neque eiuſdem opinionis eſſe, neque in perditis ipſorum conatibus cum illis conſpirare: ad noſtrum conceſſum ſe tranſtulerunt, perinde ac ſi iam contrarium dogma ſcriptis mandare in animo haberent. At non longo tempore pòſt, eorum mẽtes ſunt facilè patefactæ. Quocirca vt ſtatus Eccleſiæ non eiuſmodi iactaretur fluctibus, & omnia turba ac tumultu volutata miſcerẽtur, percommodum videbatur, vt tum vetera decreta firma ſtabiliáque conſeruarent, tum iſti à noſtra communione excluderentur. Atque ob hanc cauſam legatos ad tuam humanitatem cum literis miſimus, qui te doceant mentem & ſententiam Concilij. quibus mandatum dedimus, vt in primis authoritate teſtimonióque legum olim rectè ſancitarum veritatem confirmarẽt: atque adeò tuæ ſignificarent æquitati, non vt Vrſacius & Valens dixerint, pacem futuram eſſe, [c] ſi inſtituta ritè & legitimè facta] euertantur (quî enim fieri poteſt, vt pacis authores ſint hi, qui pacis vincula ruperint? ſed diſſidium & ſeditionem inde cùm in aliis ciuitatibus, tum in ipſa eccleſia Romana excitatam fore. Quamobrem tuam clementiam obteſtamur, vt benignis auribus & vultu placido noſtram legationem excipias, neque permittas quicquam nouari ad eorum contumeliam, qui vita exceſſerint: ſed nobis facias poteſtatem in his quæ ſunt à maioribus (quos quidem ingenioſè & prudenter, Spiritu ſancto illis opem ferente omnia tranſegiſſe conſtat) decreta ſancitáque firmè perſeuerandi. Nam ea quæ ab iſtis nouata ſunt, in animis fidelium incredulitatem inſerunt: in infidelium autem, crudelitatem. Obſecramus etiam, vt epiſcopis qui in exteris regionibus vitam degunt, quíque & ætatis ingraueſcẽtis moleſtia, & paupertatis onere grauiter affligantur, tuo mandato copia fiat domum tutò reuertendi, quo eccleſiæ epiſcopis ſuis ab ipſis diſiunctis minimè deſtitutæ maneant. Porrò autem iſtud præter cætera flagitamus, ne quid veteribus decretis vel detrahatur, vel adiiciatur omnino: ſed omnia quæ patris tui pietate vſque ad hoc tempus obſeruata fuerunt, rata firmáque permaneãt. neque de cæterò nobis quicquam de iis rebus faceſſas moleſtiæ, aut à noſtris ipſorum eccleſiis nos abeſſe ſinas: ſed epiſcopi verſentur cum ſuis ipſorum gregibus vti precibus & Deo ſanctè colendo tranquillis animis vacent, oréntque ſedulò pro tua ſalute, regno & pace quam Deus tibi benignus ſempiternam largiatur. Legati noſtri cùm ſubſcriptiones, tum nomina epiſcoporum ad te deferunt: qui etiam Sacrarum literarum teſtimoniis tuã benignitatem, ea quæ ad decreta pertinent, ſatis accuratè docere poſſint.

Petunt à Cõſtantio patres vt fidei Nicænæ, patrúmque decreta immota maneant.

Rectus hæreticorũ doctrinã quod operetur.

Petunt & ſe ad ſuas eccleſias dimitti.

c ἀνείς τι τοῦ δικαίου

Iſta à Concilio conſcripta fuêre, & per epiſcopos miſſa. Verùm Vrſacius & Valens, qui illorum aduentum præuerterant, Concilio apud Imperatorem obtrectare, & fidei formulam, quam illi ſecum adduxerant, oſtendere: Imperator verò, quoniam eius animus antè Ariana opinione fuerat occupatus, contra Concilium ira exardeſcere, Vrſacium & Valentem permagno in honore habere cœpit. Quapropter epiſcopi à concilio miſſi, diu quidem apud illum commorati, nullum reſponſum auferre poterant. Tandem per alios qui aderant, ad Conciliũ ſcripſit Imperator, ad hunc modum.

Cõſtantius Arianizãs infenſus eſt Ariminæ ſynodo.

Epiſtola Conſtantij ad Concilium.

CONSTANTINVS VICTOR ET TRIVMphator *Auguſtus, omnibus epiſcopis qui ſunt Arimini coacti,* S.

Conſtantij ad epiſcopos Arimini congregatos, epiſtola.

Quanquam veſtræ ſanctitati minimè obſcurum eſt, nos maximam curam diuinę & venerandæ religionis Chriſti ſemper habuiſſe: tamen viginti epiſcopos, quos veſtra prudentia ad legationem veſtram obeũdam miſiſtis, hoc tempore ad noſtrum conſpectum admittendi ocium non erat. nam expeditio quam contra Barbaros in præſentia ſuſcipimus, nos diſtrictos tenet. Et par eſt, vti noſtis, vt ei qui ſit ſacro ſanctæ religionis negocia tractaturus, animus ab omni cura & perturbatione liber ſit.

Proinde

» Proinde epiſcopis mandauimus, vt Adrianopoli noſtrum reditum expectent, vti
» cum ea quæ ad Remp. pertinent, ritè procurata fuerint: illa quæ deinceps ſint
» nobis propoſituri, diligenter audire expenderéque poſſimus. Veſtræ autem graui-
» tati interea ne moleſtum ſit eorum reuerſionem expectare, vt cum redierint, no-
» ſtráque retulerint ad vos reſponſa, illa quæ ſint ex vſu Eccleſiæ catholicæ futura,
poſſitis ad exitum perducere. Has literas vbi epiſcopi acceperant, hoc modo ad Imperatorem reſcripſere.

» Tuæ Clementiæ literas accepimus, Imperator ſanctiſſime: ex quibus didicimus, *Epiſcoporum ad Imperatorē reſcriptum.*
» tibi propter neceſſaria Reip. negocia, eo tēpore non ſatis ſuppetiuiſſe ocij, legatos
» noſtros in conſpectum tuum admittendi: nobíſque in mandatis dare, vt illorū redi-
» tum vſque eò expectemus, quoad tua prudentia intellexerit ea, quæ ſunt à nobis
» cōuenienter maiorum noſtrorū inſtitutis deciſa, decretáque. Cæterùm iam per ha-
» ſce literas confitemur, tibiq́; confirmamus, nos à noſtro propoſito & ſententia ne-
» quaquam diſceſſuros. Legatis etiam noſtris idem imperauimus. Quamobrem ro-
» gamus te, vt placido vultu literas haſce à noſtra modeſtia ad te perſcriptas, legen-
» das cures: quinetiā ea quę noſtris legatis obeunda impoſuimus, æqui boniq́; conſu-
las. Illud præterea tua benignitas iuxtà nobiſcum [c] intelligit,]quàm triſtis & acerba *Petunt ſe ad eccleſias ſuas dimitti.* (c. συνορᾷ)
» res ſit, tot eccleſias in tuis iſtis beatiſſimis tēporibus epiſcopis ſuis deſtitutas eſſe. Et
» propterea tuam clementiam iterum atque iterū obteſtamur, Imperator Auguſtiſſi-
» me, vt ante hyemis aſperitatem (modò tuæ pietati ita viſum fuerit) nobis ad noſtras
» eccleſias reuertendi facias poteſtatem, quo poſſimus Deo patri omnipotenti, &
» Domino ac ſeruatori noſtro Chriſto, filio eius vnigenito, pro tuo regno conſuetas
» preces cum populo fundere: ſicut & antè ſemper fecimus, & adhuc facere non de-
ſiſtimus. Iſta vbi ſcripſiſſent, & paululum temporis eſſent cōmemorati, cū Imperator illis reſpondere dedignaretur, ſinguli ad ſuas ipſorum ciuitates reuerterūt. Imperator verò, quoniā iam antea in animo habebat Arianam opinionē per ſingulas eccleſias diſſeminare, & toto animo connitebatur, vt illa paſſim dominaretur, epiſcoporum reuerſionē tanquam anſam ad hoc facinus obeūdum arripuit: dixitq́; ſe ab illis propterea penitùs contēptum, quòd cōtra eius voluntatē Concilium dimiſerant. Quocirca Vrſacio poteſtatē permiſit, liberè contra eccleſias omnia pro arbitratu admittendi: præcepitq́;, vt fidei formula quæ in concilio Ariminenſi perlegebatur, ad eccleſias Italiæ mitteretur: & illi qui ei ſubſcribere nollent, expellerentur ab eccleſiis, aliique in eorum loca ſufficerētur. Principiò igitur Liberius epiſcopus Romanus, ſimulac ſe illi fidei aſſentiri denegauerat, ab Vrſacio in exilium eiectus eſt: & Felix eccleſiæ Romanæ diaconus, Arianæq́; ſectæ [a] addictus, per vim & violentiā ab eodem Vrſacio ad eū dignitatis gradū delectus. Proinde omnes partes verſus Occidentem, propter nouas res quæ ibi gerebantur, permagna perturbatione redundarunt, dum alij vi exturbati ſunt, miſſique in exilium: alij in eorum loca ſurrogati. Atque iſta quidem edictorum Imperatoris vi, quæ in partes Occidentis miſerat, confecta ſunt. Liberius autem non multo pòſt ab exilio reuocatus, ſedem epiſcopatus propterea recuperauit, quòd populus Romanus ſeditione conflata, Felicem eccleſia illa eiecerat, Imperatórque ipſe etiam inuito animo illis conſenſerat. Vrſacius Italia relicta, iter in partes Orientis capit, & Nicam vrbem Thraciæ contendit. Ac longo tempore ibi commoratus, aliud concilium in ea vrbe conuocat: fideique formulam, quę Arimini prælecta erat, in Græcum ſermonem (ſicuti antè ſcripſimus) conuerſam, cœpit ratam facere, publicare, tāquam ex concilio generali editam præconiis celebrare, & fidem Nicæ ſtabilitā appellare, eo planè animo, vt homines imperitos ac ſimplices nominis ſimilitudine in errorem raperet. Nam illi eam putabāt fidem fuiſſe, quæ Nicææ vrbis Bithyniæ erat olim cōfirmata. Verùm iſtud commentum illis non magno adiumento fuit. Nam non longo pòſt tempore patefactum eſt, illique ipſi ludibrio habiti. Sed de rebus in partibus Occidentis geſtis, hactenus diſſeruimus.

Arianiſmum promouere ſtudens Imp. iubet Ariminianā Confeſſionem fidei vbique excipi.

Liberius Romano epiſcopatu motus, mox que reſtitutus.

(a. προσθὰς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν βίᾳ ἢ)

Arianorum concil. in Nicea facto, Ariminianā fidem pro Nicæa ſtudent introducere.

De Macedonij ſæuitia, & tumultibus ab eo concitatis.

Cap. XXX.

Turba Orientalis eccleſiæ.

V[c] Eniamus] iam ad eas res explicandas, quæ fuerunt eodem tempore in Oriente confectæ, hincq; noſtri ſermonis capiamus exordium. Epiſcopi factionis Arianæ edictis Imperatoris elati, multo audacius res moliri cœpêre. Qua autem ratione cõcilium cogere [c] aggreſſi ſint,] dicã equidẽ paulo pòſt, vbi illa quæ ſunt ante Concilium ab illis actitata, à me percurſa fuerint. Acacius & Patrophilus, ſimulatque Maximum epiſcopum Hieroſolymitanum exturbarunt, Cyrillum in eius locum ſubſtituerunt. Macedonius autem prouincias & vrbes Constãtinopoli finitimas, miniſtris ſui inſtituti cõtra eccleſias ſuffectis, prorſus euertere conatus eſt. Nam eccleſiæ Cyzicẽſis Eleuſium creauit epiſcopum: Nicomedenſis Marathonium, qui antea diaconus ſub ipſo Macedonio conſtitutus, [c] multum operæ ac ſtudij] in rebus ad virorum & mulierum monaſteria ſpectantibus, ſedulò procurandis collocauerat. Ceterùm quo pacto Macedonius prouincias & vrbes Conſtantinopoli vicinas euertere ſtuduerit, iam dicemus. Iſte, vt ſuprà dixi, cum epiſcopatum acquiſiuiſſet, eos qui ipſius opinionem ſequi non in animum inducerent, infinitis ferè effecit incommodis. Et non ſolum eos qui in Concilio ab eo diſſentire exiſtimabantur, expulit: verùm etiam Nouatianos (hos namque fidem Conſubſtantialis amplexari, pro certo cognouit) eiecit, cruciatúſque illis inflixit intolerabiles. Agelius autem illorum epiſcopus, ſalutem fuga quæſiuit. Multi præterea viri pietate eximij prehenſi, tormẽtiſque propterea grauiter afflicti, quòd cum illo communicare recuſauerant: quinetiam iſti poſtquam tormenta illis inflixerant, per vim myſteria cum ipſis participare coegerunt. Nam illorum [c] ora] ligno diſtendunt, myſteriáque ingerunt: qui autem hunc cruciatum ſubibant, ipſum aliis [c] tormentis] multo putauerunt acerbiorem. Mulieres porrò & pueros abripiunt, myſteriorúmque cum illis participes fieri compellunt. Quod ſi renueret quiſquam, aut illis contradiceret, ſtatim verberibus cæſus fuit, & poſt verbera in vincula & carcerem coniectus, coactúſque alia acerba cruciamentorum genera ſuſtinere. Ex quibus vnũ & alterũ, quo ſæuitia & crudelitas tum Macedonij tum aliorum qui id temporis fuerunt propter eam rem nobilitati, apud omnes liquidò conſtet, in medio ponam. Vbera mulierum, myſteria cum illis participare renuẽtium, inter arcularum labra intruſa ſerris abſciderunt. Eaſdem item partes aliis mulieribus partim ferro cadente, partim ouis in igne quàm maximè fieri poterat calefactis exuſſerunt. Nouum hoc quidem cruciatus genus, etiam apud ipſos gentiles non aliquando auditum, iſti qui ſe Chriſtianos profitebantur excogitarunt. Iſta ab Auxanonte (cuius etiam in primo libro à me facta eſt mentio) vitam ad longiſſimum tempus protrahente, ipſe equidem audiui: qui quanquam presbyter Nouatianæ erat eccleſiæ, tamen non exigua mala ab Arianis: cum nondum ad gradum preſbyteri aſcendiſſe, ſe perpeſſum memorauit. Nam vnà cum Alexandro Paphlagone, qui religioſum & ſeuerum vitæ genus cum eo exercebat, in carcerem coniectum eſſe, multas plagas ſuſtinuiſſe, tormenta toleraſſe: Alexandrum autem propter plagarum acerbitatem in carcere occubuiſſe, qui quidem ad dextram homini iam in ſinum Byzantium (quod Ceras, id eſt Cornu vocatur) nauiganti, prope fluminum ripas ſepultus eſt, vbi etiam eccleſia eſt Nouatianorũ, Alexandri nomine nuncupata. Diruerunt autẽ, Macedonij mãdato, cum alias eccleſias in aliis ciuitatibus tum eam etiam Nouatianorũ in vrbe Conſtantinopoli ſitam, quæ non multũ abeſt Pelargo. At cur iſtius ſeparatim mentionem fecerim, iam, ſicut ab Auxanonte, viro qui vitam longiſſimè propagauit, ipſe accepi, dicturus venio. Lege Imperatoris, & Macedonij violentia, mandatum eſt, vt eccleſiæ illorum, qui fidem complectebantur Conſubſtantialis, prorſus vaſtarentur. Iſta lex vnà cum violentia Macedonij iũcta, etiã ad iſtius eccleſiæ euerſionẽ impellebat. Qui autẽ ad hoc facinus obeũdũ erant comparati, illud properè aggrediuntur. Atq; me quidẽ de populo Nouatianorum cogitantẽ, quantam animi propenſionẽ ac ſtudium erga ſuam ipſorum eccleſiam declararint, quantam etiam beneuolentiam illi qui tum Arianorũ maleuolentia erant eccleſiis exturbati, iamq; eaſdem cum pace occupant, aduerſum eos oſtenderint, [c] permagna certè inceſsit admiratio.] Nam vt primùm illi quibus datũ erat eccleſiæ demoliendæ negocium, facinus aggrediuntur, ingens turba Nouatianorum,

Cyrillus pulſo Maximo Hieroſolym. epiſcopus.

Eleuſius Cyzici.

Marathonius Nicomed.

Macedonij Ariani in bene ſentientes, atque adeo Nouatianos ſæuitia.

Auxanõ Nouatianæ eccleſiæ presbyter, à quo iſta audiuit Socrates.

Ariani cur eccleſias Nouatianorum, vt catholicorum euerterent.

c. μετίον

c. παρεσκευάζοντο

c. σπουδαῖος

c. στόματα

c. τιμωριῶν

c. θαυμάσαι σύμπαν ἐπεισι

tianorum, aliorúmque nonnullorum qui doctrinam Conſubſtantialis cum illis tenebant, eam eccleſiam diruit, ínque alium locum ędificium transfert. Locus autem eregionè ciuitatis iacet, Sycæque dicitur: atque XIII. regio eſt vrbis Conſtantinopolis. Exiguo admodum temporis ſpacio eccleſia tranſlata fuit: quippe cum tam frequens populi multitudo maxima cum animorum alacritate ad eam transferendam ſe contuliſſet. Nam vnus tegulas, lapides alter, tertius ligna, alius aliam materiam Sycas deportauit. Mulieres quoque & pueri operi illi ſubſidio fuére: vtpote qui ſe precandi munere ritè perfuncturos, magnúmque facturos lucrum propterea arbitrabantur, quòd ad ædificia Deo conſecrata ſuam operam & laborem aſſiduè conferrent. Eo pacto igitur Nouatianorum eccleſia tum Sycas tranſlata fuit. Poſtea verò, mortuo Conſtãtio, Iulianus imperator, locum vbi primùm fuerat extructa, Nouatianis dari iuſſit. Populus autem in eccleſia de integro ædificanda, eodem modo quo prius, laborare, materiam transferre, in loco quo initiò ſteterat, conſtruere aggreditur. Et cum eam multo illuſtriorem quàm antea effeciſſet, Anaſtaſiæ, id eſt reſurrectionis donauit nomine. Illa igitur eccleſia pòſt, regnante Iuliano (vt modò dixi) denuò erecta eſt. Per id tempus: cum qui Eccleſiæ catholicæ fidem tuebantur, tum Nouatiani, erant pariter exacti. Et quoniam Catholici in tẽplis, in quibus coibant Arriani, verſari abhorrebant: idcirco in tribus aliis (totidem enim Nouatiani in illa vrbe habebant eccleſias) [c] vnà] cum Nouatianis conuenientes, mutuò inter ipſos preces peragunt: parúmque aberat quin fuiſſent vnitatis concordiæq; vinculo inter ſe colligati, ſi Nouatiani, quò vetus ſuum inſtitutum ſeruarent, non penitùs recuſaſſent. Sed tamen in aliis rebus tam ſingulari beneuolentia & amore ſe inter ipſos complectebantur, vt alter pro altero lubẽs mortem vellet oppetere. Exagitabantur igitur pariter non Conſtantinopoli ſolum, ſed in aliis etiam prouinciis & ciuitatibus. Etenim paulo pòſt Cyzici Eleuſius, qui erat illius eccleſiæ epiſcopus, Macedonij exemplum imitatus, ſe contra Chriſtianos armare, eos vbique affligere, tormentis vexare cœpit: eccleſiamque Nouatianorum, quæ erat Cyzici, ſolo æquare: Macedonius autẽ ſceleribus ab eo patratis colophonẽ, vt aiũt, addidit. Nã vbi auditione accepit, cùm apud Paphlagones, tum Mantinij in primis, multos eſſe ſectæ Nouatianæ deditos, intellexitque tantam hominum multitudinem per viros eccleſiaſticos non poſſe commodè ſedibus ſuis expelli: de ſententia Imperatoris † quatuor militum cohortes in] Paphlagoniam mittendas curauit, quo illi armatis hominibus perterrẽ facti, opinionem Arianam admitterent. Qui verò Mantinium incolebant, ardenti religionis ſuæ ſtudio incitati, fidenter & animo cõtumaci contra milites gradi, & ingenti agmine coacto, pars falces longas prendere, pars aſcias arripere, pars arma quæ erant fortuitu oblata ſumere, omnes pariter in aciem procedere cœperunt. Cum ad manus ventum eſſet, Paphlagonum complures cadunt milites, paucis exceptis, omnes intereunt. Quanquam multi ſunt Paphlagones, qui iſta commemorant: tamen ab ruſtico Paphlagone, qui ſe prælio illi interfuiſſe dicebat, ipſe equidem accepi. Ac tametſi multæ fuére res eiuſmodi à Macedonio Chriſtianæ religionis ergò præclarè geſtæ, in quibus cædes, pugnæ, ſeruitus, bella denique inteſtina acciderant: iſtud tamen facinus non ſolum apud eos qui erant ab eo læſi, verùm etiam apud ſuos ingentem odij flammam meritiſſimò contra ipſum incendit, Imperatoríſque animus partim hac de re ab eo fuit abalienatus, partim alia de cauſa, quæ eius generis fuit. Templum vbi loculus in quo corpus Imperatoris Conſtantini erat conditũ, ruinã minari: populus, qui intus verſabatur, ſeq; precibus dicauerat, [a] propterea] in magno metu eſſe cœpit. Macedonius igitur habebat in animo Imperatoris oſſa transferre, ne templi ruina loculus ille penitùs obrueretur. Populus re intellecta, eius conatum prohibere aggreditur: inquiens, nefas eſſe Imperatoris oſſa transferre. Nam perinde eſſe, ac ſi è ſepulchro effoderentur. Populus in duas diſpertitur factiones: quarum altera corpus mortuum tranſlatione illa minimè læſum iri: altera facinus impium factu affirmabat. Qui autem Conſubſtantialis fidem amplexabantur, communi conſenſu facto reſtiterunt. At Macedonius, eos qui reluctabantur parui ducens, corpus in eccleſiam, in qua corpus Acacij martyris erat repoſitum, transfert.

RR

Margin notes:
Sycæ. Nouatianorũ in reſtauranda eccleſia ſtudiũ.
Anaſtaſia templum.
c. ὁμοίως
Nouatianorũ & Catholicorum concordia in Arianorũ odium.
Eleuſius, Macedonij exemplo, furit in Nouatianos & Catholicos.
† πλῆθος ἀριθμὸν στρατιωτῶν
Macedonij in Mãtinios Nouatianos ſæuitia.
a. διὰ τοῦ
Quare Macedonius in odiũ apud Imperatorem venerit.

Cædes ingens Catholicorũ & Arianorum ob tranſlata Conſtantini oſſa.

Quo facto, à multitudine diſſentiente properè in eam eccleſiam concurritur. Factio aduerſatur factioni, & abſque mora manu grauiter confligitur. Tanta hominum cædes facta eſt, vt tota eccleſiæ pars inferior ſanguine redundaret. Idémque ab ipſa porticu eccleſiæ adiuncta, ad ipſam plateam, factum eſſe cernebatur. Quod facinus miſerabile & calamitoſum, vbi ad aures Imperatoris peruenit, illum contra Macedonium ad iracundiam prouocauit: tum quòd tanta hominum occidiſſet multitudo, tum quòd patris corpus abſque ipſius conſilio transferre auſus eſſet. Adminiſtratione igitur partium imperij verſus Occidentem Iuliano Cæſari tradita, in Orientem ipſe proficiſcitur. Sed quomodo Macedonius poſtea breui epiſcopatu abdicatus ſit, támque exiguas pœnas pro tantis ſceleribus dederit, dicam equidem paulo poſt.

De concilio Seleuciæ vrbis Cæſareæ coacto. Cap. XXXI.

Nicomedia terra motu euerſa.

DE altero Concilio quod effigiẽ concilij Ariminenſis pulchrè expreſſit: quodque Imperatoris edicto fuit in Oriente conuocatum, iam narraturus accedo. Tametſi illi antè viſum erat, vt epiſcopi Nicomediæ vrbis Bithyniæ cogerentur: tamen terræmotus maximus qui illic accidebat (cuius impetu Nicomedia corruit) impedimento fuit, quo minus in eo loco conuenirent. Iſtud factum eſt Tatiano & Cerealio [A] Coſſ.] quinto Calend. Septembris. Conſilium igitur inibant de Concilio ad vrbem Nicæam, quæ finitima eſt, transferendo. At mutata ſententia, conſtituerunt Tarſi, ciuitatis Ciliciæ, conuenire. Verùm neque iſtud omnibus placuit: & propterea Seleuciæ, vrbis Iſauriæ quæ Aſpera dicitur, conueniunt. Iſta vno eodémque anno, Euſebio & Hypatio Coſſ. confecta ſunt. Epiſcopi, qui ibi conuenerunt, erant numero centum & ſexaginta. Aderat vnà cum illis Leonas, vir in aula Imperatoris perquàm illuſtris: quo præſente, erat Imperatoris edicto mandatum, vt de fide quæreretur. [c] Lauricio] etiam, militum qui in Iſauria verſabantur, duci erat imperatum, vt epiſcopis, ſi quid opus eſſet, ſuppeditaret. † In eo loco igitur ad quintum Cal. Octobris congregati, diſputauêre: réſque diſputatæ per ſcribas in publicos commentarios relatæ fuêre. Nam aderant ſcribæ manu celeri & exercitata, qui ea quæ dicebantur notarent. Quæ quidem in libro Sabini, qui collectio rerum in conciliis geſtarum inſcribitur, vberius fuſiúſque explanata, ſtudioſus quiſque poterit pro arbitratu euoluere: nos autem capita rerum duntaxat breuiter perſtringemus. Primo die, quo conueniebant, Leonas iuſſit, vt quod cuique videretur, id liberè quiſque proponeret. Verùm qui aderant, dicebant non prius debere quicquam in quæſtionem vocari, quàm illi qui in Concilio deſiderabantur, aduentarent. Deſiderabantur enim Macedonius epiſcopus Conſtantinopolis, Baſilius Ancyræ, & alij nonnulli: qui [c] ſuſpicantes] ſe in crimen adductum iri, dedita opera abfuerunt. Macedonius autem morbum cauſam abſentiæ ſuæ attulit: Patrophilus lippitudinem. Et ob hanc cauſam ſibi in ſuburbiis Seleuciæ [c] neceſſariò commorandum] dixerunt. Singuli alij alias cauſas, cur abeſſent, afferunt. Cum verò Leonas diceret, etiam illis abſentibus quæſtiones [c] oportere] poni: reſponderunt epiſcopi, nihil antè in diſputationem vocandum, quàm in eorum vitam & mores, qui accuſabantur, eſſet diligenter inquiſitum. Fuerant enim iam antè in crimen vocati, Cyrillus Hieroſolymorum epiſcopus, Euſtathius Sebaſtiæ vrbis Armeniæ, & quidam alij. Ex qua re grauis contentio inter eos qui aderant, orta eſt, dum pars vitam eorũ qui inſimulabantur, antè excutiendam eſſe dicebat: pars, nihil prius quærendum, quàm de fide diſceptaretur. Contentionem illam anceps & ambigua Imperatoris ſententia excitauit. Nã literæ ab eo ad Concilium afferebantur, quæ nũc hoc, nunc illud primùm quærendum præceperunt. De qua re contentio exorta, eos qui aderant, variè diſtraxit: quæ res origo & cauſa fuit, vt illud cõcilium Seuleuciæ in duas partes diuideretur: quarũ alteri Acacius Cæſareæ Paleſtinæ epiſcopus, Georgius Alexandriæ, Vrſacius Tyri, & Eudoxius Antiochiæ, cum quibus triginta alij ſolùm conſpirabant, præfuêre: alteri Georgius Laodicææ vrbis Syriæ epiſcopus, Sophronius

Seleuciæ tandẽ coit ſynodus.

Leonas et Lauricius quo fine ſynodo interſunt.

Sabinus conciliorũ collector.

Macedonio & & ſimilibus excuſationes ad conciliũ nõ adeundi quærentibus, reliqui de rebus diſſerere recuſant.

Synodi factiones duæ.

A. ὑπατευόντων

C. Λαυρίκιος

† ἐπὶ τούτῳ *forſ. melius,* ἐπὶ ταυτὸν. *In unum.*

C ὑφορώμενοι

C ἀνάγκην ἔχειν διάγειν.

C. δεῖν

phronius Pompeiopolis, quæ eſt in Paphlagonia, & Eleuſius Cyzici: cum quibus alij etiam cõplures conſentiebant. Poſtquam illa vicerat ſententiã, quæ primùm de fide quæri voluit: qui à partibus Acacij ſtabant, [c] fidem Nicænam] planè abrogandam, aliam nouam deſcribendam ſignificarunt: qui autem alteri parti adhæreſcebant (ac plures hi quidem numero fuêre) alia omnia in concilio Niceno confirmata approbarunt, verbo Conſubſtantiali ſolo reiecto. Quare cum multum ipſi inter ſe vſque ad veſperum digladiati fuiſſent, tandem Syluanus eccleſiæ Tarſenſis antiſtes magnopere vociferabatur, nullam nouã fidei formulam deſcribendam eſſe: ſed eam quæ Antiochiæ in dedicatione eccleſiæ deſcripta erat, debere integram ſeruari. Quod cum dixiſſet, qui partibus fauebant Acacij, ſe inde ſubducunt: [c] qui autem in alteram partem] propendebant, fidei formulam Antiochiæ editam in medium proferunt: atque illa perlecta, Concilium illo die dimiſſum eſt. Poſtridie verò in eccleſiam quæ eſt Seleuciæ conuenientes, foribus occluſis, fidei formulam perlectam ſubſcriptionibus ſuis ratam fecêre. Pro illis autem qui deſiderabantur, eorum lectores & diaconi ibi tum præſentes (nam qui aberant, per illos ſe fidei deciſionem approbaturos ſignificauerant) illi formulæ ſubſcripſerunt.

Contentio de fidei formula

c. τὴν ἐν νικαίᾳ πίστιν

c. οἱ δὲ τῆς ἑτέρας μερίδος

Quòd in Seleucenſi concilio Acacius Cæſarienſis alium fidei libellum recitauit: quódque Acacius & illius ſententiæ ſectatores, vbi ab Occidente redierat Imperator, Conſtantinopoli coëuntes, concilium Ariminenſe ratum habuerunt, atque illi addiderunt nonnulla. Cap. XXXII.

Ab Acacio autẽ, & eius factione, ea quæ in illo Cõcilio cõfecta erãt, propterea admodũ reprehendebantur, quòd occluſis eccleſiæ ianuis, illis ſubſcripſerant. Nã ea (inquit Acacius) quæ in occulto gerũtur, vt neutiquam probari debent, ita ſunt plena admodum ſuſpicionis. Iſta verò dicebat, quòd eſſet illi in animo alteram fidei formulam, quã habebat ibi paratã, introducere. Eam igitur coram principibus Lauricio & Leona perlegit: ad quam ſolam ſtabiliendam omni cura & cogitatione incubuit. Secundo die Concilij hæc acta ſunt, præterea nihil. Tertio autem, Leonas dedit operam, vt pars vtraque in vnum conueniret: quo quidem die tum Macedonius epiſcopus Conſtantinopolis, tum Baſilius Ancyræ aderat. Et cum vtrique iſti in vnam eandemq́; partem, Acacio videlicet aduerſariam, conueniſſent, Acaciana factio ad concilium [c] accedere] noluit: oportere, inquiens, eos antè è conuentu eiici, qui & iamdudum abdicati fuerant, & in præſentia erant inſimulati. Vbi verò poſt multã cõtentionem hæc pars fuit ſuperior, decedunt è concilio hi qui erant accuſati: in quorũ locum Acacius cum ſuis ſuccedit. Tum Leonas ait, libellum quidem ſibi ab Acacio datũ: ſed quòd fidei formula eſſet, quæ eorum ſententiã qui partes cõtrarias tuebantur, partim clàm, partim palàm & apertè oppugnabat, eos prorſus celauit. Poſtquam illi qui aderant conquieuêre, pro certo perſuaſi, libellum nihil minus quàm fidei formulam in ſe complecti: tandem fidei formula ab Acacio compoſita, cum prooemio perlecta eſt, quæ ſe habet ad hunc modum: A nobis quidem, qui heri, hoc eſt ad quintum Calend. Octobris, ex Imperatoris edicto Seleuciæ vrbis [c] Iſauriæ] conuenimus, ſummo ſtudio laboratum eſt, vt pax in Eccleſia ritè cõſeruaretur: deq́; fide, ſicut Propheticæ Euangelicæque voces nos docent (ita enim à ſanctiſſimo Imperatore Conſtantio imperatum eſt) tranquillis ſedatiſque animis diſceptaretur: atque adeò nihil contra ſacras Scripturas in fidem induceretur eccleſiaſticam. Verùm cum eſſent in Concilio nonnulli, qui hos contumeliis vexare, illis ora obturare, loquique prohibere, alios inuitos excludere: quoſdam ex varijs prouinciis, qui erant abdicati, ſibi abiungere, eóſque contra veterem Eccleſiæ canonem ſecum habere cœperint: ipſum Concilium (ſicut Lauricius illuſtriſſimus prouinciæ præfectus ſuis ipſius oculis coràm aſpexit) grauiſſimo tumultu ſanè redundauit. Sed quorſum iſta? vt intelligatis, nos fidem in dedicatione eccleſiæ Antiochiæ celebrata expoſitam, confirmatámque, minimè reiicere: ſed eam hic in medium adducere: quandoquidem conſtat, patres noſtros id temporis in hac propoſita de fide controuerſia inter ipſos conſenſiſſe. Verùm quoniam hæ voces, † Conſubſtantiale & Æqui-

Quæ fine Acacius ſuperius propoſitã fidei formulam improbet.

Macedonius et Baſilius ab Acacianis in cõcilio nõ admiſſi.

c. ἀπαντᾶν

Acacij noua & ſubreptitia fidei formula.

c. τῆς ἰσαυρίας

† τὸ ὁμοούσιον, καὶ τὸ ὁμοιούσιον. alij ὁμοιοούσιον

Cur reiiciat τὸ Conſubſtantiale, & τὸ Æquiconſubſtantiale.

conſubſtantiale, cùm ſuperioribus temporibus, tum adhuc nonnullorum animos magnopere conturbant, atque adeò fides à quibuſdam qui Filium patri diſſimilem aſſerunt, nouari dicitur: idcirco tum Conſubſtantiale, tum Æquiconſubſtantiale, tanquam verba à Scripturis abhorrentia reiicimus: tum verbum Diſſimile, anathema iudicamus: omnéſque qui illius verbi patrocinium ſuſcipiunt, ab eccleſia ducimus penitus alienos. Similitudinem autem filij cum patre fatemur manifeſtò, Apoſtolum ſecuti, de filio ſic loquentem: Qui eſt imago Dei inuiſibilis. Confitemur igitur, & credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, effectorem cœlorum & terræ, viſibilium, & inuiſibilium. Credimus quoque in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium eius, ab eo ſine affectione ante omnia ſecula genitum, Deum verbum, de Deo vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, ſapientiam: per quem omnia facta ſunt, tum quæ in cœlis, tum quæ in terris, ſiue viſibilia illa ſunt, ſiue inuiſibilia. Hunc credimus in fine ſeculorum carnem ex ſancta virgine Maria ſumpſiſſe, quò peccata deleret: hominem factum, paſſum pro peccatis noſtris: reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cœlos, ſedere ad dextram patris: & iterum venturum cum gloria, iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in Spiritum ſanctũ, quem & paracletum nominauit Seruator & Dominus noſter, promittens ſe eum poſt diſceſſum ſuum diſcipulis ſuis miſſurum, quem quidem miſit: per quem credentes in Eccleſia & baptizatos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti ſanctificat. Eos autem qui prętet hanc fidem, aliam vllam prædicauerint, alienos ab Eccleſia catholica decernimus. Iſta quidem fidei formula fuit ab Acacio edita. Cui tum Acacius, tum eius factionis fautores, qui totidem erant numero quot paulo antè commemoraui, ſubſcripſere. Contra quam, cum erat perlecta, Sophronius Pompeiopolis, quæ eſt in Paphlagonia, epiſcopus, ad hunc modum (eius enim verbis vtar) vociferatus

Sophronij dictum aduerſus Acacij confeſſionem.

eſt: Si noua in dies ſingulos noſtræ ipſorum voluntatis & ſententiæ prolatio, ſit formula fidei: fieri non poteſt, quin accuratam veritatis perceptionem ſimus breui prorſus amiſſuri. Sic Sophronium locutum accepimus. Ac meo quidem iudicio, [c] ſi qui [c] eum ætate anteirent,] quiq; eodem tempore cũ illo viuerẽt, eâdem ſemper de fide concilij Nicæni in animos induxiſſent, omnis ſeditioſa & turbulenta concertatio prorſus extincta fuiſſet, hícque temerarius & inconſultus in eccleſiis tumultus minimè dominatus eſſet. Verùm quemadmodum iſtæ res ſe habeant, viderint illi qui plus intelligẽtia pollent, & ſolertia. Vbi multa de hac re, deq; illis qui eſſent in crimen vocati, [c] ipſi inter ſe vltrò citroq; agitaſſent,] tandem conciliũ dimiſſum eſt. Quarto die in vnum conueniunt omnes: iterum verbis digladiantur. Inter quos Acacius talem profert ſententiam: Si [c] fides] Nicæna erat olim ſemel mutata, & poſtea ſæpius, quid obſtat, quo minus iam etiam noua fidei formula deſcribatur?

Item Eleuſij aduerſus eundem.

Ad quæ reſpondet Eleuſius: Concilium [c] in præſentia] conuocatum, non vt diſcat quæ didicerit: neque vt fidem accipiat, quam non habuerit: ſed vt fide patrum incedens, ab ea ad extremum vitæ diem non aliquando deflectat. Eiuſmodi verbis Acacij ſententiæ occurrit Eleuſius, fidem patrum, fidem Antiochiæ expoſitam appellans. At huic etiam poterit occurri: Quo modo, Eleuſi, eos qui Antiochiæ

Acuta patrũ eccleſiæ defenſio, quisque hoc nomine cẽſendi.

conuenerunt, patres nominas: illorum autem maiores, patres eſſe inficiaris? Nam qui fuêre Nicææ coacti, fideique Conſubſtantialis conſenſerunt, magis propriè Patres vocari poterunt, tum quòd tempore anteceſſerint: tum quòd qui conuenerunt Antiochiæ, ab illis fuerint ad ſacerdotij dignitatem delecti. Quod ſi qui Antiochiæ erant congregati, ſuos ipſorum patres è medio ſuſtulerunt, iſti illorum poſteri parricidas imprudentes ſequuntur. [c] Et qua ratione,] amabò, eorum delectum & ordinationem tanquam probam & ſpectatam amplectuntur, fidem autem tanquam parum ſynceram & exploratam irritam faciunt? Nam ſi illi Spiritum ſanctum non habebant, qui per ordinationem in quemque deſcendit: iſti ſacerdotij functionem non acceperunt. Quî enim accipere potuerunt, cum daretur ab iis qui eum non habuêre? Iſta certè contra Eleuſij ſententiam non inſcitè dici poſſunt. Rurſus alia inter ipſos orta eſt quæſtio. Cùm enim factio Acaciana

Quæſtio ex Acacij formula, quomodo ſimilis patri filius.

in fidei formula perlecta, filium Dei patri ſimilem aſſereret: quæſitum eſt qua in re filius ſimilis eſſet patri? Reſpondet Acacius: Filium non ſubſtantia, ſed ſola voluntate

c. ὡς ἂν
c. ὅσοι πρὸ αὐτοῦ
c. ἀντιτείναντες, ἀγωνίσαντες
c. πίστις
c. ἐπὶ τῷ μαθεῖν
c. πῶς δὲ καὶ

voluntate patri ſimilem eſſe. At pars aduerſaria, cum ſubſtantia patri ſimilem conſtanter affirmauit. De hac controuerſia toto illo die certatum eſt. Acaciuſq; probè refutatus, cum quæreretur ab illo qua ratione in libris, quos ediderat, filium omnibus in rebus patri ſimilẽ affirmaſſet: iam tamen ſimilitudinẽ quæ eſt filij cum patre, per ſubſtantiam omnino denegaret? Tum ille: Nemo, inquit, vel qui olim, vel qui recentiore memoria fuit, ex libris quos ſcripſerit, diiudicari ſolet. Cũ multa eſſent de hac controuerſia in vtramque partem accuratè diſputata, nec tamen poſſet de illa inter eos conuenire, Leonas conſurgens concilium dimiſit. Hunc igitur exitum habuit concilium Seleuciæ congregatum. Poſtridie eius diei, cum de eo continuãdo rogaretur, noluit denuò cum illis in vnum locum conuenire. ſed dixit, ſe ab Imperatore miſſum, vt Concilio concordi intereſſet: verùm cum nonnulli inter ſe diſſentiant, non poſſum, inquit, adeſſe. Abite ergo, & in Eccleſia nugas agite. Qua re confecta, Acaciana factio occaſionem, quam optabat, ſibi oblatam exiſtimans, ad Concilium denuò accedere recuſauit. Qui autem alterius partis erant, in eccleſiã conuenientes, accerſunt Acacium cum ſuis, quò de Cyrillo Hieroſolymorum epiſcopo decideretur. Hoc loco intelligamus oportet, Cyrillum iam antea accuſatum fuiſſe (qua de re certè non habeo dicere) & ab epiſcopatu ſummotum, quod ſæpenumero, vt de eo decerneretur, accerſitus, iam per duos annos continuos, vti eo pacto criminatione elaberetur, non omnino comparuerit. Qui ſimulatque de gradu eſſet deiectus, appellationis libello ad eos qui eum deiecerant miſſo, ad maiores iudices prouocauit. Cui quidem appellationi Conſtantius Imperator ſuffragatus eſt. Atque à Cyrillo ſolo ac primo, perinde ac ſi res apud laicos iudices ageretur, contra canonis Eccleſiaſtici conſuetudinem prouocatum eſt. Tandem Seleuciam, vti de eo iudicium fieret, aduẽtauit: & ob eam cauſam epiſcopi Acacium cum ſuis, vt paulo antè dixi, accerſiuêre: quo non ſolum de Cyrillo, verumetiam de illis reis, qui ad partes Acacij confugiſſent, decideretur. At vbi ſæpius accerſiti non venerũt, illum ipſum Acacium, Georgium etiam epiſcopum Alexandriæ, Vrſacium Tyri, Theodorum Chæretaporum vrbis Phrygiæ, Theodoſium Philadelphiæ quæ eſt in Lydia, Euagrium Mitylenes inſulæ, Leontium Tripolis Lydiæ: & Eudoxium, qui primùm Germaniciæ epiſcopus fuit, poſtea epiſcopatum Antiochiæ quæ eſt in Syria, callidè adeptus eſt, abdicarunt: quinetiam Patrophilum, quòd à Dorotheo presbytero accuſatus, & ab ipſis accerſitus, non morem geſſiſſet. Atque iſtos ſolum abdicarunt. Aſterium autem, Euſebium, Abgarum, Baſilicum, Philum, Philedium, Eutychium, Magnum, & Euſtathium excommunicarunt: decreuérũtque vt vſque eò in illo manerent ſtatu, quoad ipſi pro ſe reſpondentes ſua crimina diluerent. Quibus rebus confectis, literiſque ad abdicatorum eccleſias, quæ illas de ipſis certiores facerent, datis, Anianum loco Eudoxij epiſcopum Antiochiæ conſtituunt: quem factio Acaciana cõprehẽdens, Leonę & Lauricio tradit. Illi eum in exilium eiiciunt. Quo facto, epiſcopi qui Anianum ordinauerant, [c] conteſtatione apud Leonam & Lauricium contra factionem Acacianam vſi ſunt:] qua ſignificabant, iudicium Concilij violatum eſſe. Cæterùm vbi nihil profécere, Conſtantinopolim, quò de rebus à ſe in Concilio iudicatis Imperatorem docerent, rectà contẽdunt. Imperator enim à partibus ad Occidentem ſpectantibus eò reuerterat: & per idem tempus proconſulum magiſtratu penitùs ſublato, Honoratum pręfectũ Conſtantinopolis creauerat: at Acacius eos pręuertens, calumniari apud Imperatorem: eumque docere cœpit, fidei formulam ab illis editam non admittendam eſſe. Itaque Imperator rem indignè & grauiter ferens, conſtituit eorum ſocietatem diuellere: legéque ſanciuit, eos qui publica munera obirent (etenim nõnulli eorum ad publicam adminiſtrationem acciti, pars ex ſenatorũ numero fuerunt, pars magiſtratus geſſerunt in prouinciis) ad priuatam vitæ conditionem redigerentur. Dum ita turbatum eſt, Acacius & eius fautores manſere Conſtantinopoli, & epiſcopis Bithyniæ accerſitis aliud concilium conſtituêre. Erant omnes numero quinquaginta (quibus acceſſit Maris epiſcopus Chalcedonis) fidei formulam Arimini perlectam, ante cuius initium Conſules ſcripti erant, confirmant. Quam quidem hoc loco citare eſſet ſuperuacaneum, ſi modò illi ipſi nihil [a] adieciſſent: ſed quoniã

Soluitur Eleuſina Synodus.

Cyrillus Synodi & Imperatoris ſententia condemnatur.

Acaciani partim dignitatibus moti, partim cõmunione priuati concilij autoritate.

Conſtantinop. profecti apud Imp. de iniuria queruntur.

Concilium ibi ex ſuis cogunt, in quo cõfirmatur Ariminẽſis cõfeſſio quæ ſequitur paucis additis.

c. διαμαρτυρίαις ἐχρῶντο κατὰ τὴν πρὸς ἀκάκιον πρὸς τὸν λεωνᾶν καὶ λαυρίκιον

A. προστεθείκασι ἐπιεικῶς δέ τινα αὐτῇ προστεθείκασι ῥήματα,

quædam verba ſunt ab illis adiuncta, neceſſum eſt denuò eandem hic aſcribere, quæ ita ſe habet.

Credimus in vnum Deum,patrem omnipotentem, ex quo omnia. Et in vnigenitum filium Dei, ante omnia ſecula,& ante omne principium ex Deo genitum: per quem omnia facta ſunt, viſibilia & inuiſibilia: vnigenitum ſolum,ex ſolo patre genitum: Deum de Deo,ſimilem patri qui eum genuit, ſecundum Scripturas: cuius generationem, vt literæ Sacræ teſtantur, nemo nouit niſi ſolus pater,qui genuit illum. Hunc nouimus vnigenitum Dei filium à patre miſſum, deſcendiſſe de cœlis, ſicut ſcriptum eſt: † & cum diſcipulis verſatum eſſe: & vniuerſa œconomia plenè iuxta patris voluntatem expleta,crucifixum,mortuum,& ſepultum: deſcendiſſe ad inferos,quem infernus ipſe exhorruit: reſurrexiſſe à mortuis tertia die,verſatum denuò cum diſcipulis: & diebus quadraginta completis, aſſumptum ad cœlos,ſedere ad dextram patris: venturum in extremo reſurrectionis die, cum gloria patris, vt reddat vnicuique iuxta opera ſua. Et in ſpiritum ſanctum, quem ipſe vnigenitus Dei filius,Chriſtus Dominus & Deus noſter promiſit ſe miſſurum generi humano paracletum, ſicut ſcriptum eſt, Spiritum veritatis: quem ipſe miſit, quando aſſumptus erat ad cœlos. Nomen autem Subſtantiæ,quod à pluribus ſimpliciter ponebatur,quia erat ignoratum à populo,offendiculum peperit. Viſum eſt igitur,quoniam in Scripturis nuſquam reperitur,illud omnino tollere: & quia diuina eloquia de patris & filij ſubſtantia non meminerunt, nullam deinceps illius facere mentionem. Nam ſubſiſtentia Patris,& Filij,& Spiritus ſancti, ne nominari quidem debet. Nos ergo,ſicut literæ Sacræ nos docent, filium ſimilem patri dicimus. Omnes autem hæreſes, & quæ iam antea condemnatæ ſunt, & quæ nuper exortæ,ſi huic fidei formulæ modò expoſitæ repugnent, anathema ſunto. Iſta Cõſtantinopoli eo tempore fuêre perlecta. Nos verò tanquam labyrintho formularũ tandem aliquando percurſo,earum numerum iam breuiter colligamus. Poſt fidei formulam in concilio Nicæno editam, duas alias Antiochiæ tempore dedicationis eccleſiæ deſcripſerunt epiſcopi: tertia ab epiſcopis qui cum Narciſſo erant, in Gallia facta eſt,imperatoriq; Conſtantino donata: quarta, per Eudoxium epiſcopis Italiæ miſſa. Tres item Sirmij ſcriptis proditæ: quarum vna cum Coſſ. aſcriptis Arimini perlecta eſt. Octaua Seleuciæ diuulgata,quam factio Acaciana legendam curauerat. Nona & vltima, Conſtantinopoli cum acceſſione expoſita. erat namque huic adiunctum,vt nulla mentio vel ſubſtantiæ, vel ſubſiſtentiæ diuinæ fieret. Cui Vlphilas Gotthorum epiſcopus tum primùm aſſentiebatur. Nam ante illud tempus Theophili veſtigia, qui epiſcopus Gotthorum erat, quique cum concilio Nicæno [c interreſſet, ei ſubſcripſerat] ſedulò perſecutus, fidem Nicææ ſtabilitam amplexatus eſt. Sed de iſtis hoc modo.

† Hæc alij habent amplius, quæ etiã agnoſcit Niceph. ἐπὶ καταλύσει τῆς ἁμαρτίας καὶ θανάτου, καὶ γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας παρθένου κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται: ad abolendum peccatum & mortem & natum eſſe de ſpiritu ſancto, ex Maria virgine ſecundum carnem, ſicut ſcriptum eſt.

Subſtantiæ nomen cur omittendum.

Arianorum, vt noſtri temporis hæreticorum, variæ & crebræ fidei formulæ.

Quid poſtremæ nonæ ſcilicet additum.

c. παρὼν καὶ ὑπέγραψε

Quòd abdicato Macedonio, Eudoxius epiſcopatum Conſtantinopolitanum capeſſebat: & de Euſtathio Sebaſtiæ epiſcopo.

Cap. XXXIIII.

Rixæ ſuperiorum epiſcoporũ non religionis nomine motæ.

AB Acacio etiã, Eudoxio,& illorum fautoribus, Conſtantinopoli maximo ſtudio & cõtentione animi laboratũ eſt, vt per ipſos viciſſim aliquot partiũ aduerſariarum gradu epiſcopali mouerẽtur. Atque illud nos minimè prętetire debet, vtramque partẽ non propter religionẽ, ſed propter alias cauſas, iſtas abdicationes decreuiſſe. Nam tametſi fide diſſentiebant, tamen in ſe ipſis mutuò abdicandis,fidem alter alterius neutiquã inſimularunt: ſed qui ſtabant ab Acacio, iram Imperatoris,quam cùm contra alios,tum contra Macedonium in primis animo conceptam explere nitebatur,tanquam anſam opportunè arripientes,primum Macedonium epiſcopatus dignitate deiiciunt, tum quòd multiplicis cædis author fuiſſet: tũ,quòd diaconũ in ſtupro deprehenſum,recepiſſet in cõmunionem. Eleuſium deinde,Cizyci epiſcopum,quòd Heraclium quendam,Herculis Tyrij ſacerdotem,in præſtigiis magicis cõpertũ baptizauerat, & ad gradum diaconatus extulerat. tum Baſilium,qui & Baſilas nominabatur,quíque Marcelli loco ad epiſcopatũ Ancyræ delectus erat,quòd certum hominem tormẽtis vexauerat, vinculíſque conſtrictum

Acacianorũ artibus epiſcopatu moti.

Macedonius.

Eleuſius.

Baſilius.

conſtrictum in carcerē concluſerat, quòd calumnias quibuſdam cōtexuerat: deni-
que quòd per epiſtolas Africæ eccleſias perturbauerat: deinceps Dracontium,
quòd relicta Galatia in Pergamū ſeceſſerat. Abdicarunt præterea Neonam epi-
ſcopum Seleuciæ, vbi concilium habitū fuerat: Sophronium etiam Pompeiopo-
lis, quæ eſt in Paphlagonia, epiſcopum: Elpidium, Satalorum vrbis Macedoniæ e-
piſcopum: Cyrillum, Hieroſolymorū: & alios denique ob alias cauſas. Euſtathio au-
tem epiſcopo Sebaſtiæ, quæ eſt in Armenia, ne ſui quidem purgandi dabatur pote-
ſtas, quòd ab Eulalio, ſuo ipſius patre, & epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ, iam pri-
dem propterea abdicatus fuerat, quòd ſe habitu ſacerdotij dignitati parū decoro
congruentéque veſtiuerat. In locū verò Euſtathij, Meletium epiſcopū, de quo di-
cam paulo pòſt, ſuffectum, intelligendum eſt. Euſtathius porrò in concilio Gan-
grenſi, propter illum conuocato, poſtea etiam condemnatus eſt: quòd poſt abdica-
tionem ſuam in cōcilio Cæſareæ habito factam, præter ritus & cōſuetudines eccle-
ſiaſticas multa tentaſſet. Nam nuptias fieri prohibuit: à [c]cibis] abſtinendum docuit.
Vnde nōnullos qui nuptias cōtraxerant, à connubio ſegregauit: & illis qui eccleſias
deteſtabantur, perſuaſit, vt in ædibus ſuis cōmunionem facerēt. Seruos ſimulatio-
ne pietatis dominis abſtraxit: ipſe philoſophi habitum geſtauit, ſuóſque ſectatores
peregrino veſtitus genere vti cōpulit: mulieres tondendas curauit: ieiunia præſcri-
pta auerſanda, Dominicíſq; diebus ieiunandū docuit: in ædibus coniugatorū pre-
cationes fieri vetuit: benedictionē & cōmunionē presbyteri habentis vxorē, quam
lege, cū eſſet laicus, duxiſſet, tanquā ſcelus declinandam præcepit. Quem quidem,
cūm alia complura his ſimilia feciſſet, docuiſſétque, cōcilium (vt dixi) Gāgris in Pa-
phlagonia coactū, gradu epiſcopali dimouit, eiúſque dogmata anathemate dam-
nauit. Verùm hæc poſtea geſta ſunt. Id temporis verò exturbato Macedonio, Eu-
doxius ſedem Antiochiæ: Conſtantinopolis ſede poſteriorē ducens, epiſcopus Cō-
ſtantinopolis per Acacium & eius familiares renunciatus eſt: qui quidem contra-
ria ſuis ipſorum decretis imprudentes ſanciebant. Nam Dracontio abdicato, Eu-
doxium, qui iam ſecundò ab vno ad alterum epiſcopatum ſe tranſtulerat, in ſede
epiſcopali Conſtantinopolis collocauerunt, ínque ea re ſuis ipſorum dogmatis
ſunt magnopere aduerſati. His rebus confectis, fidei formulam Arimini perlectam
cum ſua acceſſione tanquam ritè deſcriptam ſtabiliuerunt, & palàm emiſerunt: de-
derúntque in mandatis, vt qui illi ſubſcribere renuerent, per Imperatoris edictum
exilio multarentur. Et cùm multis aliis in Oriente, qui eandem cum illis tueban-
tur opinionem: tum Patrophilo, epiſcopo Scythopolis (hic namque Seleucia ad
ſuam ipſius ciuitatem rectà contenderat) res à ſe, [c] conſtitutas ſignificarunt.] Vbi
Eudoxius eximiæ vrbis Conſtantinopolis epiſcopus erat declaratus, ampla illa ec-
cleſia [A]quæ Sapientiæ nomine nūcupatur,] dedicata fuit, ad decimū cōſulatū Cō-
ſtantij, ad tertiū autem Iuliani Cæſaris, quinto Cal. Martij. Eudoxius in illius e-
piſcopatus ſede collocatus, hanc primam emiſit ſententiam, quæ eſt multis in ore,
Patrem impium eſſe, Filium autem pium. [c]Vnde] cū tumultus & ſeditio orta eſſet: Nihil,
inquit, hoc veſtros animos cōturbet. Nam Pater impius eſt, quia colit neminem:
Filius verò pius, quia patrē colit. Quæ cum dixiſſet Eudoxius, tumultus repreſſus
eſt: ingénſque riſus, tumultus loco, eccleſiæ obortus. Atq; hoc eius dictū ad hodier-
num diem habetur pro ridiculo. Eiuſmodi igitur nugas errorum authores aſtutè
commenti, ínque verbis tam friuolis occupati, Eccleſiæ concordiam diremerunt.
Concilium autem Conſtantinopoli cogregātum, ad hunc exitum venit.

Dracontius. *Sophronius.* *Elpidius.* *Euſtathij impia dogmata damnata Gāgrenſi concilio.* *Eudoxius relicta Antiochia Conſtantinopolitanus fit epiſcopus.* *Acacianorū tyrannis.* *Impia Eudoxij ſales affectantis vox.*

c. βρωμάτων — c. γνώρισμα δὲ καθιστῶσι — A ὀνομαζομένη σοφία — c. ἐπὶ τούτῳ

De Meletio Antiochiæ epiſcopo. Cap. XXXIIII.

SEquitur iam vt de Meletio dicamus. Hic namque Euſtathio abdicato, vti
paulo antè dixi, primum epiſcopus Sebaſtiæ, quæ eſt in Armenia, dele-
ctus eſt: deinde Sebaſtia ad epiſcopatum Berœæ vrbis Syriæ tranſlatus.
Qui cum concilio Seleuciæ habito interfuiſſet, fideique formulæ à factione Aca-
ciana compoſitæ ſubſcripſiſſet, extemplò Berœam repetiit. Mox concilio Con-
ſtantinopoli conuocato, Antiocheni, [c]cum pro certo intellexiſſent] Eudoxium ip-
ſorum eccleſiam contempſiſſe, [c] & Cōſtantinopolim diuitiarū cauſa ſe contuliſſe,

Meletius Arianus Berœa euocatus Antiochiam ὁμοούσιον tandem amplectitur & docet.

c. πυθόμενοι — c. ἐπὶ δὲ τὸν πλοῦτον κατ- σπεύσαντα πό- λιος ἀποκε- κλήκεναι

Meletium Berœa accerſitum, in ſede epiſcopali eccleſiæ Antiochenæ collocant. Ille quanquam primò de fidei dogmatis concionari ſuperſedit, ſuiſque auditoribus ea ſolum quæ ad mores rectè informandos ſpectabant [c] propoſuit:] tamen tempore progrediente, fidem illis explanauit, verbúmque Conſubſtantiale [c] docuit.] Quæ cum accepiſſet Imperator, eum iubet exterminári: Euzoiúmque, qui antea ſimul cum Ario fuiſſet abdicatus, epiſcopum Antiochiæ deſignari mandat. Verùm qui erant probè erga Meletium affecti, derelicta prorſus Ariana factione, conuentus ſeparatim facere cœperunt: cum illi qui fidei Conſubſtantialis perpetuò adhæſiſſent, duplici nomine cum illis communicare recuſarent, tum quòd Meletius ipſe Arianorum ſuffragiis fuiſſet ad ſacerdotij functionem delectus, tum quòd eius ſectatores ab illis baptiſmi lauacrum recepiſſent. Itaque eccleſia etiam Antiochena ad eam partem quæ ſecum ipſa conſentiebat, ad hunc modum deflexit. Imperator verò vt intellexerat, [c] Perſas] contra Romanos bellum de integro commouiſſe, Antiochiam properè contendit.

Pulſo Meletio ab imp. Antiochiæ fit epiſcopus Euzoi⁹.

c. προσῆγε

c. ἐδίδαξε

c. τὸ περσῶν ἔθνος

De hæreſi Macedonij. Cap. XXXV.

Macedonius verò cum eſſet vrbe Conſtantinopoli eiectus, ſententiam contra ipſum pronunciatam iniquo ferens, acquieſcere nullo modo potuit: ſed ad eos qui alterius partis erant, quíque Seleuciæ Acacium cum ſuis fautoribus abdicauerant, ſe tranſtulit: egítque cum Sophronio & Eleuſio per internuncios, vt fidei formulæ primùm Antiochiæ editę, deinde Seleuciæ confirmatæ firmè adhæreſcerent: ſedulóque eſt hortatus, vt eam fidem † Conſubſtantialis,] inſigni illo & præclaro nomine appellarent. Itaque ad eum frequentes confluxerunt cum nō pauci ex ipſius familiaribus qui iam ex eius nomine Macedoniani dicuntur: tum alij cōplures, qui in concilio Seleucienſi à factione Acaciana diſſentiebant, quíque in initio quidē fidē Conſubſtātialis perſpicuè palámque profitebātur, nūc tamē illā ſupprimūt. Iſte Macedonius, tametſi filiū Deū eſſe, & cum aliis rebus omnibus tū ſubſtātia patri ſimilē aſſerebat: tamen Spiritū ſanctū iſtis honoris quaſi inſignibus carere affirmauit, eūq; miniſtrū illis inſeruiētē vocauit. Fama autē apud multos percrebreſcit, hūc errorē nō à Macedonio, ſed à Marathonio potius, qui antea Nicomediæ delectus fuit epiſcopus, primùm excogitatū eſſe: & propterea eos qui hunc tuētur errorē, Marathonianos nūcupatos. Ad iſtorū ſocietatē Euſtathius etiā, qui Sebaſtia erat eā ob cauſam, quā paulo antè poſui, [c] extruſus,] ſe adiunxit. Vbi verò à Macedonio denegatum erat, Spiritum ſanctum diuinitatis, quæ eſt in trinitate, participem eſſe: tum Euſtathius, Ego (inquit) Spiritum ſanctum neque Deum nominare in animum induco, neque creaturā appellare audeo. Quamobrē, qui fidem Conſubſtantialis tenent, illos πνευματομάχους, id eſt, Spiritus ſancti oppugnatores vocant. Quid verò cauſæ ſit, cur Helleſpontus Macedonianis abundet, dicam idoneo loco. Factio autem Acacianorum ſtudium & operam nauauit, vt rurſus concilium Antiochiæ cogeretur: nam eos pœnituerat, Filium Patri omnino ſimilē affirmaſſe. Quapropter anno ſequenti, Tauro & Florentino Coſſ. [c] Antiochiæ quæ eſt in Syria,] conueniunt: id temporis & Euzoio illam gubernante eccleſiam, & Imperatore ibi commorante. Nonnulli illorum, ea quæ ab ipſis fuiſſent antè decreta, in quæſtionē denuò vocant: aiunt hoc verbum, Simile, ex fidei formula tum Arimini, tum Conſtantinopoli edita prorſus eximendum eſſe: neque amplius ſuam ipſorum occultant opinionē, ſed palàm aſſerunt filium omnino patri [c] diſſimilē eſſe:] neque id ſubſtantia ſolum, ſed etiam voluntate: ex his itē quæ nō ſunt, ſicut Ario videbatur, eum conſtare affirmāt. Hoc errore irretiebantur etiam illi, qui Antiochiæ tum ſectam Aëtianā ſecuti ſunt. Quocirca prǽterquam quòd Ariani vocabantur, Anomœani prǽterea, hoc eſt, qui filium patri diſſimilem putant: & Exoucōtiani, id eſt, qui filium ex his quæ non ſunt conſtare dicunt, ab Antiochenis, qui Conſubſtantiale defendebant, quíque eodem tempore ob Meletij cauſam (vt ſuprà docui) diuiſi erant, appellabantur. Ac cum ab illis quæreretur, quid eſſet, cur cum in ſua ipſorum fidei formula aſſeuerāter dixiſſent, filium Deū ex Deo eſſe, iam patri diſſimilem vocare, & ex his quæ non ſunt, cōſtare auderent aſſerere:

Macedonius à quo Macedoniani heretici, qui & Marathoniani.

Marathoniani cur πνευματομάχοι dicti.

Antiochena ſynodus Arianorū, a qua dicti Anomei, & Exoucontij, id eſt, inæquales & non exiſtentiales.

† ὁμοούσιον ſed Nicephor⁹ ὁμοιούσιον

c. ἐκβληθεὶς

c. ἐν τῇ συρίας ἀντιοχείᾳ

c. ἀνόμοιον

» aſſerere:eiuſmodi captioſa fallacia,quod obiectũ erat, eludere conabãtur. Quod » autẽ dictum eſt,inquiunt,Deum ex Deo,perinde dictum eſt, atque apud Apoſto- » lum, Omnia ex Deo eſſe. Proinde filius ex Deo eſt,quia in hac voce Omnia,com- » prehenditur. Itaque in formulis noſtris adiecta eſt illa particula, Secũdum ſcripturas. Huius commenti author erat Gregorius Laodiceæ epiſcopus, qui quidem cùm huiuſmodi loquendi modorum imperitus fuit & rudis: tum prorſus ignorauit,qua ratione Origenes ſuperioribus temporibus tales ſermonis proprietates, quæ ſunt apud Apoſtolum, vberius fuſiúſque explanauiſſet. Acacij autem ſectatores, quamuis fallaces captiones conſectari manifeſtò arguerentur:tamen tum probra, tum ſententiam cõtra eos pronunciatã pro nihilo ducentes, eam fidei formulam quam Conſtantinopoli recitauerant, ibi etiam perlegerunt: quo facto, ſinguli ad ſuas ipſorum ciuitates ſe receperunt. Georgius itaque Alexandriam contendens (illi namque eccleſiæ, Athanaſio interea in obſcuro deliteſcente, adhuc præfuit) omnes qui ab eius opinione & ſententia diſſentiebant, grauiter afflixit, populúmque Alexandrinum (erat enim multis odioſus & inuiſus) grauibus affecit moleſtiis. Hieroſolymis verò Cyrilli loco Erenius epiſcopus deſignatus eſt. Cui Heraclium ſucceſſiſſe conſtat: huic rurſus Hilarium: poſtea Cyrillus reuertitur Hieroſolymam, illiúſque eccleſiæ epiſcopatum recuperauit.

Abſurda & impia Arianorum reſponſio, autore Gregorio Laod. epiſc.

Furit Alexãdriæ Georgius abſente Athanaſio.

Erenius, Heraclius, Hilarius, pulſo Cyrillo, Hieroſ. epiſcopi.

De Apollinariſtis, & eorum hæreſi. Cap. XXXVI.

SVb idem tempus nouus quidã error ex tali ortus eſt cauſa. Laodiceæ, quæ eſt vrbs Syriæ, duo erant viri, pater & filius, eodẽ nomine nuncupati (vterque enim Apollinarius eſt appellatus) quorũ alter, patrem dico presbyterij gradum in ea eccleſia acquiſiuerat: alter, nẽpe filius, lectoris fungebatur munere. Ambo humanioris literaturæ doctores erant: Grammaticæ pater, filius autem Rhetoricæ. Pater Alexandrinus genere, primùm Beryti ludum aperuit: deinde Laodiceam commigrans, ibi duxit vxorem, ex qua Apollinarium ſuſcepit. Vterque eodem tempore Laodiceæ floruit, quo Epiphanius ſophiſta. In cuius amicitiam vbi penitùs intrauerat, cum eo multum verſari cœperunt. Theodotus autem, epiſcopus illius eccleſiæ, veritus admodum ne crebra eius conſuetudine ad gentilitatem deflecterent, vetuit ne illum adirent. Illi ſpreto epiſcopi conſilio, Epiphanij amicitiam aſſiduè amplexabantur. Poſtea Georgius ſucceſſor Theodoti, cum eos ab Epiphanij conſuetudine auocare obnixè contenderet, & nullo modo poſſet illis perſuadere, vtrumque à communione quò eos coerceret, ſegregauit. Adoleſcens Apollinarius factum illud contumeliæ loco ducens, [c] & dicendi facultate (quæ ſophiſtæ propria eſt) admodum confiſus,] nouam hæreſim excogitat, quæ hoc tempore etiam ab inuentoris nomine hæreſis Apollinariana dicitur. Sunt quidam qui affirmant, illos non tãtum ob cauſam quam modò citauimus, à Georgio diſſenſiſſe: ſed quòd animaduerterent, illum peregrina, eáque inter ſe pugnantia docentem: & interdum aſſerentem filium patri ſimilem eſſe, ſicut in Seleuciano concilio conuentum eſt, interdum ad Arij hæreſim deflectentem. Quocirca illos leui arrepta occaſione ab eccleſia receſſiſſe. Vbi verò nemo illis animum attendit, nouam religionis formam inducere moliebantur: ac primùm dicebant hominem à Deo verbo aſſumptum in ipſa incarnationis œconomia, ſine anima. Deinde tanquam pœnitentia adducti, illum animam ſuſcepiſſe concedunt illi quidem: eam tamen non eſſe mente præditam: ſed Deum verbum in hominem, quem ſumpſerat, mẽtis loco incluſum. In hac re ſolum ab Eccleſiæ fide diſſidere ſe aiunt, qui ab illis nomen duxerunt: quippe trinitatem ὁμοούσιον, id eſt, Conſubſtantialem eſſe aſſeuerant. Verùm de Apollinariis alius mihi deinceps plura dicendi locus erit.

Apollinarij duo, pater & F. filius.

Theodotus Laod. epiſc. ab Epiphanij ſophiſtæ commercio Apollinarios ſtudet reuocare.

Apollinarij à Georgio epiſc. excommunicati, vnde ſiunt hæretici.

c. καὶ τῇ ἐννοίᾳ τῶ σοφιςικοῦ λόγου θαῤῥῶν

Apollinariorum dogmata.

De Conſtantij Cæſaris morte. Cap. XXXVII.

DVm Imperator Conſtantius Antiochiæ verſabatur, Iulianus Cæſar [A] in Gallia] cum multis barbaris hominibus confligit. Quibus deuictis, militibus propterea adeò charus habebatur, vt ab illis Imperator renũciaretur. Quo audito, Conſtantius in grauem mentis angorem & ægritudinem conіectus eſt.

A. ἐν ταῖς γαλλίαις

Iulianus à militibus Imp. appellatus.

Conſtantij in Iulianum arma parantis mors.

Itaque baptiſmo ab Euzoio accepto, ad bellum cum eo gerendum rectà proficiſcitur. Qui cum ad Mopſi fontes, qui ſunt inter Cappadociā & Ciliciam, perueniſſet præ nimia ſollicitudine in apoplexiam delapſus, mortem oppetiit, [c] Tauro] & Florentio Coſſ. tertio Nonas Nouembris, anno primo ducenteſimæ octuageſimæ quintæ Olympiadis. Vixit Conſtantius annos 45. Regnauit annos 38. 13. videlicet vnà cum patre: poſt patris mortem, 25. Totidem annos hic Liber comprehendit.

c. ταύρῳ

FINIS SECVNDI LIBRI.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER TERTIVS.

De Iuliano, & genere eius, & eruditione: & quòd, poſtquam ad imperium peruenit, ad gentilium religionem ſe conuerterit. Cap. I.

Quatenus, & quo ſtilo de Iuliano diſſeratur.

CVM Imperator Conſtantius ad tertium Non. Nouemb. Tauro & Florentino Coſſ. in Ciliciæ confiniis extremum vitæ diem obiiſſet, Iulianus, iiſdem Coſſ. III. Idus Decemb. de partibus verſus Occidentem decedens, Conſtantinopolim aduentauit, ínque ea ciuitate imperator declaratus eſt. Iam verò, quoniam mihi propoſitum eſt de Imperatore Iuliano, viro cum primis diſerto, pauca diſſerere, nemo ex eius familiaribus altū & exaggeratum dicendi genus à me poſtulet: perinde ac ſi oratio eius, de quo inſtituitur, præſtantiam exæquare debeat. Sed cum Chriſtianorum res geſtæ nobis ſcriptis mandandæ ſunt, ſummiſſam & humilem dicendi rationem (vti initio polliciti ſumus) ſequemur, quo facilius res quæ narrātur, ſub cuiuſque cadant intelligentiam. Hoc modo igitur de illo aggrediamur dicere: eiúſque genus, educationem, & qua ratione ad Imperium peruenerit, perſequamur, exordio ſermonis noſtri paulo altius repetito. Conſtantinus Imperator, qui Byzantium ſuo ipſius appellauit nomine, duos fratres habuit ex patre eodem, non autem ex eadem matre editos: quorum alteri Dalmatius, alteri Conſtantius nomen fuit. Dalmatius filium habuit ſuo ipſius nomine nuncupatum. Conſtantio autem nati filij duo, Gallus & Iulianus. Itaque cum poſt mortem conditoris vrbis Conſtantinopolis Dalmatius iunior à militibus interemptus eſſet: eodem tempore iſti patre ſuo orbati, parum aberat quin in idem diſcrimen, in quod Dalmatius, deueniſſent: niſi Gallum grauis quidam morbus, quo pro certo expectabatur, illum fore confectum è periculo eripuiſſet: Iulianum autem, tenera ætas (octo enim annos ſolum compleuerat) omnino ſeruaſſet incolumem. Atvbi Imperatoris ira cōtra eos deferbuerat, [c] Gallus Epheſi, quæ eſt in Ionia,] à præceptoribus inſtitutus eſt: vbi opes permagnæ erant vtrique à maioribus ſuis relictæ. Iulianus autem, vbi adoleuit, Conſtantinopoli in Baſilica (ibi enim tum ludus erat literarius) honeſtis diſciplinis ſe excolendum tradidit: ac veſtitu tenui inopíque incedens, à Mardonio eunucho eruditus fuit. Grammaticæ præcepta à Nicocle Lacone didicit: Rhetoricam autem ab Ecebolio ſophiſta, qui tum Chriſtianus fuit. Prudenter quidem præcauebat Imperator Conſtantius, ne ſi doctorem audiret gentilem (Chriſtianus namque ab ineunte ætate erat Iulianus) ad gentilium ſuperſtitionem deflecteret. Cùm verò in bonis literis permagnos faceret progreſſus, fama apud populum percrebuit, eum ad Rempub. Romanam gubernandam idoneum habilémque eſſe. Quod quidem deinceps, vbi in omnium ore verſabatur, animū Imperatoris vehementer cōturbauit. Quapropter illum Conſtantinopoli, vrbe primaria, Nicomediā transferendū curauit, prçcepitque ne ſcholā Libanij Syri ſophiſtæ aliquādo adiret. Libanius enim id tēporis, à pædagogis Conſtantinopoli eiectus, Nicomediæ ludū aperuerat:

Iulianus Conſtantini magni ex Conſtantio fratre nepos.

Galli & Iuliani fratrum educatio.

Iuliani pedagogus artiúmque præceptores.

Cur Nicomediam tranſlatus, Libanium qui audiret vetitus.

c. γάλλος μὲν ἐν ἰωνίᾳ κατὰ τὴν ἔφεσον

aperuerat:qui quidem virus acerbitatis ſuæ contra pædagogos conceptæ, in librũ quendam aduerſum illos editum effudit. Et quanquam Iulianus propterea erat prohibitus Libanium adire,quòd gentilium religionem profitetur: tamen tanto erga eius ſcripta flagrauit amore,vti ea conquiſita comparatáque,ex occulto,ſummo ſtudio diligentiáque,euolueret. Vbi in rhetorica permultum profeciſſet, fortè fortuna Maximus philoſophus non Byzantius ille, Euclidis pater,ſed Epheſius Nicomediam aduentat:quem Imperator Valentinianus magicas præſtigias exercentem,poſtea è medio tolli mandauit. Verùm iſtud poſtea, vti dixi, contigit. Id temporis verò nulla alia re quàm Iuliani fama impulſus, eò iter fecit. Apud hunc Iulianus primùm philoſophiæ præcepta deguſtare:mox religionem præceptoris, qui dominandi cupiditatem [c] eius animo iniiciebat,] imitari cœpit. Poſtquam iſta ad aures peruenêre Imperatoris,Iulianus quaſi inter ſpem & metum poſitus, quò ſuſpicionem vitaret,qui iamdudum verè Chriſtianus erat, tum ſpecie quam adeſſe præ ſe tulit:abraſáque cute, vitam monaſticam ſimulauit. Ac clàm quidem diſciplinas philoſophorum excoluit: palàm autem ſacra Chriſtianorũ perlegit eloquia, atque adeò in eccleſia Nicomedenſi lector deſignatus eſt. Tali igitur ſimulatione, Imperatoris [a] animum contra illum incenſum] callidus placauit. Iſta tametſi metu adductus obiit, tamẽ de ſpe minimè deiectus eſt:ſed apud complures ex familiaribus prædicare non dubitauit tempora fore beata,ſi ipſe rerum potiretur. Cùm res illius eſſent hoc loco conſtitutæ, Gallus eius frater Cæſar declaratus, cum iter in Orientem ſuſciperet,illius viſendi gratia venit Nicomediam. Vbi autem Gallus paulo pòſt interfectus eſt,inde Iulianus illico in grauem ſuſpicionẽ apud Imperatorem vocatur:& propterea illum cuſtodiri iubet. Ille cum ſe poſſe à ſuis cuſtodibus aufugere videret,locum ſubinde commutans,euaſit incolumis. Demum verò Euſebia Imperatoris coniunx,vbi illum in loco quodam deliteſcentem fortè offendebat,perſuadet Imperatori,vt non modò nullo malo illum afficeret: ſed poteſtatem concederet Athenas aduentandi,quo philoſophiæ ſtudio operam daret. Illum igitur,vt complectar breui,accerſit,Cæſarem renunciat: dat illi vxorem, ſororem ſuam Helenam:in Galliam contra barbaros dimicaturum mittit. Nam barbari, quos Imperator Conſtantius paulo antè ad auxilia contra Magnentium ferenda conduxerat,cum nihil contra tyrannum proficerent, Romanorum vrbes depopulati ſunt:& quoniam Iulianus iuuenis [c] erat] dedit illi in mandatis Imperator, vt nihil ſine ducum conſilio moliretur. Poſtquam illi hanc conſequuti authoritatem, negligentius rem agere cœperunt,& propterea barbari fuêre ſuperiores: Iulianus deliciis & compotationibus indulgendi, ducibus permiſit poteſtatem:militum autem animos,certa mercede cuique barbarum interficienti propoſita, multo reddidit alacriores. Hinc cœperunt & barbarorum copiæ debilitari,& ipſe à ſuis militibus amari plurimùm. Fertur etiam,cum oppidum quoddam ingrederetur, vnam ex coronis,quibus ciuitates ornari ad aſpectum ſolent, inter columnas ſuſpenſam [a] funiculo,] in eius caput delapſam eſſe,eíque aptè inſediſſe:omnéſque qui aderant, ea de re clamorem edidiſſe. Nam putabatur eo oſtento imperium illi præſignificatum. Dicitur à nonnullis,Conſtantium illum contra barbaros hac de re miſiſſe, vt cum illis confligens,ibi interiret. Sed verum ne dixerint, qui ita prædicant,haud equidem ſcio. Nã ſorore illi in matrimoniũ collocata, dum ei parabat inſidias, nihil aliud egit,quàm vt cõtra ſeipſum periculum crearet. At vtrum hoc,an illo modo ſe res habeat,ſinguli pro arbitratu viderint. Vbi Iulianus ducũ inertiam & negligentiam apud Imperatorem incuſauerat,miſſus eſt alius dux,qui erat ad promptum & alacrem Iuliani animum valde accommodatus. Hunc nactus Iulianus, magna cũ confidentia contra barbaros dimicauit. Illi legatum ad eum mittere: literas Imperatoris,quæ eos in fines Romanorum ire iuſſerant, oſtendere cœperunt. Iulianus legatum vinculis colligare,cum multitudine bellum gerere, & hoſtibus vi manúque profligatis,regẽ barbarorum captiuum ad Conſtantiũ mittere. His rebus proſperè & feliciter geſtis, Imperator à militibus declaratur. Corona Imperatoria non illis tum ſuppetebat: ſed tamen unus ex ſtipatorum numero torquem, quem circa ipſius collum habebat, coronæ loco [c] capiti] circundedit. Iulianus itaque ad hunc

Margin notes (left): c. ἐμβάλλοντος αὐτῷ — a. ὁρμὴν — c. ἦν — a. ἐκ καλωδίου — c. τῇ κεφαλῇ

Margin notes (right):
A Maximo Philoſophiam & paganiſmum ſimul hauſit.
Vitam monaſticã ſimulat.
Fit lector Nicomediæ.
Poſt Galli interitum Conſtantio ſuſpectus.
Athenis Euſebiæ ſuaſu philoſophiæ incũbit.
Ducta Conſtantij ſorore in Galliam contra barbaros mittitur.
Prodigio ei præſignificatur imperium.
Superatis barbaris à militibus Imperator ſalutatur.

modum regnare cœpit. Quæ autem deinceps geſſerit, philoſophúmne dicerent, aliorum, ad quorum aures peruenerint, ſit iudiciũ. Nam neque legatos ad Conſtãtium mittere, neque vt patronum & beneficũ colere: ſed omnia pro ſuo ipſius arbitrio agere in animũ induxit. Magiſtratus in ſingulis prouinciis cõmutare: Conſtantiũ in quaq; ciuitate, lectis palam eius ad barbaros literis, infamia notare conatur. Quocirca illi omnes ſe dedere, à Conſtantio deficere cœperunt. Tandem ſimulationem profeſſionis Chriſtianæ penitùs depoſuit. Etenim ſingulas ciuitates peragrans delubra aperire, offerre ſimulachris, ſe pontificem appellare cœpit: Gentiles autem feſta gentilitia celebrare. His rebus confectis, bellum inteſtinum occaſione arrepta, contra Conſtãtium mouet: omniáque mala quæ bellum ſolet ſecum afferre, quoad eius fieri poterat, patranda curat. Neque profectò abſque multorum cæde & ſanguine huius philoſophi animus internoſci potuiſſet, ſi Deus, qui ſui ipſius conſilij ſolus iudex eſt, non alterum aduerſarium, ſine aliorum calamitate ab inſtituto repreſſiſſet. Nam Iuliano apud Thraces verſanti nunciatum eſt, Conſtantium è vita exiuiſſe. Sic igitur imperium Romanum id temporis ciuili bello liberatum fuit. Iulianus Conſtantinopolim contendit: & ſtatim quo pacto populum ſibi deuincere, eiúſque conciliare beneuolentiam poſſet, cogitat: ad quam rem tali vſus eſt aſtutia. Nouerat pro certo, Conſtantium vniuerſæ illi populi multitudini, quæ fidem Conſubſtantialis amplexabatur, maximè inuiſum eſſe, tum quòd illos eccleſiis ipſorum [c] exturbauerat:] tum quòd epiſcopos, qui ad illos ſpectabant, proſcriptos, in exilium eiecerat. Exploratum etiam habebat, gentiles animis contra illum exulceratis eſſe, quòd erant per illum à ſacrificando prohibiti: optaréque tempus ſibi dari, in quo liceret ipſis delubra ſua aperire, victimáſque ſimulachris offerre. Sic ergo vtrumque populi genus ſeparatim contra mortuum Conſtantiũ inimicitias exercere manifeſtò cognouit. Denique omnes omnino contra eunuchos, contráque notabiles Euſebij rapinas grauiter offenſos comperit: ad omnium igitur voluntatem ſe callidè format, fingitque, atque nonnullis diſſimulanter aſſentatur: alios, dum inanem gloriam conſectarentur, beneficiis allicit. Omnibus paſſim, quo erga ſuperſtitionem animo eſſet, perſpicuè declarat. Ac primùm Conſtantij erga ſuos crudelitatem grauiter perſtringere: deinde, quo eum apud multitudinem in reprehenſionem vocaret, epiſcõpos relegatos per mãdatum reuocare, tum bona publicata illis reſtituere cœpit. Deinceps gentilium templa abſque mora ſuis aperire mandauit: lege ſanciuit, vt illis quibus ab eunuchis facta fuiſſet iniuria, facultates iniquè abreptæ redderentur. Euſebium porrò, ſummum Imperatoris cubicularium, morte mulctauit, non ſolum quòd multos ab eo iniuria affectos fuiſſe: verùm etiam quòd ſuum ipſius fratrem Gallum per eius calumniam è medio ſublatum acceperat. Tandem corpus Conſtantij honorificè ſepeliendum curauit. Quo facto eunuchos, tonſores & coquos eiecit è palatio: eunuchos, quòd per eos factum fuiſſet, vt Conſtantius repudiata vxore, non aliam poſtea duceret: coquos, quòd perparca victus ratione vſus fuiſſet: [c] tonſores denique, quòd vnus (ita enim aiebat) ſufficeret pluribus.] Has ob cauſas hoc hominum genus è regia exturbauit. Ex ſcribis autem complures priſtinæ reſtituit conditioni, aliis mercedem ſcribis debitam dari iuſſit. Quinetiam vecturam publicam ad neceſſarios vſus accommodatam, non amplius per mulos, boues & aſinos fieri permiſit: ſed in publicis eius generis negociis obeundis, equis ſolum vtendi conceſſit facultatem. Iſta eius acta qui laudant pauci ſunt, plureis autem qui vituperãt: quòd ſublata illa regiarum opum & magnificentiæ admiratione, quæ multorum animos tenuerat, Imperium abiectũ contemptúmque reddidiſſet. Porrò autem noctu conſcripſit orationes, eáſque progreſſus in Senatum oſtendit: [A] ac ſolus ille inter omnes imperatores, qui à Iulio Cæſare ad ipſius ætatem regnauerant, orationes in Senatu oſtendit.] Et cùm omnes qui literarum ſtudiis ſe dediderant, magnopere coluit: tum illos potiſſimùm, qui philoſophiam profitebantur. Quapropter fama eius rei omnes id genus homines, qui ſe inſolenter efferebant, vndique ad Imperatoris palatium attraxit: quorum non pauci pallia geſtantes, habitu magis quàm doctrina probabantur. Quippe omnes cùm Chriſtianis permoleſti, tum præterea veteratores

Poſito Chriſtianiſmi fuco Æthnicorum pontificem ſe profitetur.

Malis artibus populi animos ſibi ſtudet conciliare.

Aperit idolorum delubra.

Euſebio cubiculario morte multato, domo pellit eunuchos, coquos.

Publicam vecturam equis tantùm fieri ſtatuit.

Literis incumbit, ſtilúmque & linguam exercet in ſuperiores Cæſares Chriſtianos.

c. ἐλάσαντι.

c. κουρέας δὲ, ὅτι εἷς πολλοῖς ἀρκέσειεν.

A. μόνος γὰρ βασιλέων ἀπὸ Ἰουλίου Καίσαρος εἰς τὴν σύγκλητον βουλὴν λόγους ἐπεδείκνυτο.

tores fuerunt:tum deniq; religionẽ,cui fauebat Imperator, ſemper amplexati ſunt. Imperator item,cum ſupra modum inanis gloriæ cupiditate flagraret, omnes Imperatores qui eſſent illum antegreſsi,libro quodam quem inſcripſit Cęſares,grauiter & contumelioſè perſtrinxit.Non diſsimili quidem indolis prauitate commotus, orationes etiam compoſuit contra Chriſtianos. Quòd verò coquos & tonſores è regia expulit,philoſophi,non Imperatoris factum putãdum eſt:quòd maiores ſuos petulanter & maledicè eſt inſectatus, neque philoſophi, neque imperatoris, nam vtriuſque perſona cùm ab obtrectatione,tum ab inuidia alieniſsima eſt.Etenim vt Imperatori ea ſola philoſophiæ præcepta perdiſcenda ſunt,quæ ad moderationem animi & modeſtiam ſpectãt:ſic philoſophus,ſi omnia quæ ſunt Imperatorum officia imitetur,ab inſtituto ſuo omnino aberrabit.Sed de Iuliano Imperatore,de eius genere,de educatione & natura,denique quo pacto ad Imperium aſpirauerit, hactenus quaſi curſim.Iam verò ad eas res commemorandas, quæ per idem tempus in eccleſiis geſtæ ſunt,redeamus.

Quid de Iuliani philoſophandi frugaliſque vita ratione ſentiẽdũ.

De commotione Alexandriæ orta,& quomodo Georgius fuerit interfectus Caput II.

ALexandriæ forte fortunà ex eiuſmodi principio tumultus exortus eſt. Locus erat in ea ciuitate iam ab antiquis temporibus deſertus & neglectus, multáque ſordium colluuione redundans: in quo ritibus & ceremoniis in honorem [c] Mithræ] celebratis, homines pro victimis ſacrificare gentilibus mos erat.Iſtum,vtpote iam antea nulli vſui inſeruientem, eccleſiæ Alexandrinæ addixit Conſtantius.Georgius autem habens in animo eccleſiam ibi exædificare,locum purgari iubet.Quo purgato, [c] adytum] repertum eſt ingentis altitudinis,in quo gentilium myſteria recondebantur. Vbi etiam erant multæ hominum caluæ,cùm adoleſcentum,tum ſenum:quos fama eſt olim,cum gentiles diuinationibus quæ per exta inteſtináque fiebant, vtebantur, magicáſque obirent victimas, quo hominibus aciem animorum præſtingerent, mactatos fuiſſe. Quibus rebus in adytis Mithræ repertis, à Chriſtianis laboratum eſt, vt gentilium myſteria palàm haberentur ludibrio. Nudas igitur mortuorum caluas quàm mox in apertum proferunt,quo populo exhiberent ad intuendum.Quæ cum gentiles qui Alexandriæ habitabant, conſpicarentur, facinoriſque admiſsi contumeliam iniquo animo ferrent,graui iracundiæ æſtu exardeſcere,& armis quæ fortuitu illis obueniebant in manus arreptis, impetum in Chriſtianos facere cœperunt, & complures ex illis nullo non mortis genere afficere. Nam hos [c] gladiis,] illos fuſtibus alios lapidibus vſque ad necem cædere:alios funibus ſtrangulare,quoſdã cruci ſuffigere,hocq; necis genus ad probrum crucis illis inferre:plurimos ſauciare. Tandem,ſicut in eiuſmodi tumultu euenire ſolet, ne ab amiciſsimis manus abſtinere: ſed amicus amicum verberare,frater fratrem,parentes liberos:denique alter alteri ad cædem vim afferre.Proinde Chriſtiani, à Mithreio adyto perpurgando deſtitere:gentiles autem Georgium ab eccleſia raptatum,ad camelum alligare, diſcerpere,& ipſum vnà cum beſtia comburere.

Mithra adyta, vulgò à Chriſtianis ridẽda propoſita.

C. τοῦ μίθρου

C. ἄδυτον

C. ξίφεσι

Tumultu Alexandriæ excitato, in Chriſtianos acerbiſſime ſæuiunt ethnici.

Georgium epiſcopum crudeliter necant.

Quòd Imperator grauiter ferens Georgij cædem,populum Alexandrinum per epiſtolam perſtrinxerit. Caput III.

IMperator Georgij necem acerbè & grauiter ferens,populum Alexandrinum per epiſtolam acriter coarguit.Fama autem peruagatur, iſta in Georgium ab illis admiſſa eſſe,qui Athanaſij cauſa graue [c] odium contra illum conceperant.] Verùm mea quidem ſententia, etiam qui ſimultatem inter ipſos gerant,in ſeditionibus ad nequam & perditorum hominum vires oppugnandas ipſi inter ſe conſpirare volunt.Atque Imperatoris epiſtola non Chriſtianos ſeparatim,ſed populum vniuerſum incuſat. [c] Georgius verò, vt videtur,]ſemper omnibus multum acerbitatis exhibuerat & moleſtiæ,& propterea populus ad ſeditionem incenſus eſt.Quòd autem Imperator populum vniuerſum inſimularit,ex eius epiſtola cognoſcite.

C. ἀπεχθῶς ἔχοντες πρὸς αὐτόν.

C. φαίνεται δὲ γεώργιος

Imperator Cæſar Iulianus, Max. Aug. populo Alexandrino. S.

Iuliani ad Alexandrinos de Georgij nece, ob quam in eos ſucceſſit, litera.

† Quòd ſi ita ſit, vt nulla reuerentia vel erga Alexandrum veſtræ vrbis conditorem, vel (quod maius eſt) erga Deum illum magnum ſanctiſsimum Serapidem, in veſtris animis reſideat: tamẽ miror vos nullã rationẽ habuiſſe cõmunis naturæ, humanitatis, decori, addo etiã noſtræ perſonæ, cui cùm alij omnes dij, tũ magnus ille Serapis in primis orbis terrarum imperium largiri dignatus eſt: ad quam quidem veſtrarum partium fuiſſet, iniuriarum quibus improbi vos aliquando affeciſſent, cognitionem ac iudicium reſeruaſſe. At iracundia fortaſsis & feruor mentis, rationis cæcauit oculos: qui quidem cum animum de ſtatu ſuo dimouerit, crudelia facinora edere ſolet. Et quamuis perturbationis impetus, qui ſubitò perperam adhibitus erat, paululum repreſſus fuerit: poſtea tamen in legum cõtemptum irrupit. Vos igitur, cum in numero populi habeamini, nullus pudor reprimere poterat, quo minus ea tentaretis, de quibus iuſtum odium contra illos animis concepiſſetis. Verùm dicite mihi per Serapidem, quæ'nam fuerint illæ iniuriæ, quæ vos ad iracundiam contra Georgium prouocarunt? Dixeritis fortaſſe quòd Conſtantium, beatiſsimum Imperatorem, aduerſum vos concitauerat: quòd exercitum ad ſacram veſtram vrbem deducendum curauerat: quòd [c] præfectus] Aegypti ſanctiſsimum Dei delubrum occupauerat: quod imagines, monumenta, & ornatum ad ſacra ſpectantem, inde abripuerat: quódque, cum vos iſtud facinus ægrè ferretis, Deúmque veſtrum propugnare, imò Dei ornamenta cuſtodire, non ſine cauſa niteremini, idem præfectus iniuſtè, iniquè, impiéque armatos in vos immiſerat: qui ſanè Georgium magis, quàm Conſtantium veritus, eo pacto ſeipſum conſeruare volebat. Nam iam olim non tyrannico, ſed modeſto admodum & facili animo erga vos ſe geſſerat. Quibus de cauſis in Georgium, deorum inimicum, iracũdię incendio inflammati, veſtram ſacram ciuitatem ſcelere contaminaſtis: id adeò, cum liceret illum in iudicium adduxiſſe. Nam ea ratione facinus neq; ad cædem, neque ad iniquitatem prorupiſſet: ſed fuiſſet ſumma tranſactum æquitate, quæ vos planè inſontes ſeruaſſet: quæ eum, qui ſcelera intoleranda nequiter conſciuiſſet, multaſſet ſupplicio: quæ denique repreſsiſſet alios omnes, qui non ſolum deos contemnunt, verùm etiam eiuſmodi ciuitates & populos tam florentes in nullo numero ducunt, ſed crudelitatem aduerſum illos vſurpatam quaſi acceſsionem ſuæ poteſtati adiungunt. [c] Conferte] igitur hanc meam epiſtolam cum illa, quam ad vos iamdudum miſi: & quantum inter eas interſit, diligenter conſiderate. In illa enim priore plurimum laudis vobis tribui: in hac autem, per deos immortales, cum vos laudare (vti debeo) aggredior, ſcelus admiſſum mihi eſt planè impedimento. Audétne populus, inſtar canum, hominem diſcerpere? an'non eum pudet tam indigni facinoris? Eſt'ne hoc, manus adeò puras & integras ſeruare, vt eas nulla cruoris labe pollutas ad deos ſupplices tendatis? At Georgius iſta pati commeruerat. Ipſe etiam fortaſſe dicerem, eum iſtis longè grauiora acerbioráque ſubire debuiſſe. At etiam propter vos, dixeritis: & illud vobis aſſentior. Sed ſi dicatur, quòd à vobis pœnas luere debuiſſet, hoc nullo modo poſſum concedere. Sunt enim vobis leges, quæ [c] ſanctè coli,] & ab omnibus tum priuatim tum publicè amari debent. Verùm enimuero, quanquam vſuuenit, vt nonnulli ſigillatim delinquant: tamen communem reipublicæ ſtatum ritè temperare, legibus morem gerere, & ea quæ ab initio præclaré ſancita fuerint, minimè violare conſentaneum eſt. Illud putatote, ô Alexandrini, proſperè & feciliter cecidiſſe, quòd me regnante, tale facinus à vobis commiſſum ſit: quippe qui tum ob reuerentiam erga Deum, tum ob pietatem erga † auum meum & gentilem ([c] qui] Ægypto & veſtræ ciuitati [c] præfuit]) vos fraterna quadam beneuolentia cõplecti non deſino. Nam princeps qui ſe contẽni non vult, & magiſtratus etiã ſeuerus accuratuſq;, non debet eiuſmodi facinus à populo admiſſum negligere, ne tanquam morbum grauem difficiliore acerbioréque medicina curare opus fuerit. Verũ ergo ob eas cauſas, quas modò citaui, curationem facilimã mitiſsimámque, nempe admonitionem, verbáque benigna vobis ſanandis adhibeo: quibus, certò equidem ſcio [c], ſi modò ſitis,] vti audio, ex vetere Græcorũ ſtirpe oriundi, & adhuc eximia

Vide quibus rationibus Iulianus epiſcopi cædẽ improbat.

† Auunculũ legit Niceph. lib. 10. cap. 8.

† εἰ μὴ

C. ϛρατηγὸς

C. παραβάλλετε

C. [illegible]

C. ὃς ἦρχε

C. εἴπερ ἐστὲ

eximia illa & egregia nobilitatis nota in veſtris mentibus (in veſtris inquam , qui eſtis Alexandrini ciues mei)inque omnibus vitæ officiis impreſſa appareat , perfacile eſtis obtemperaturi. Iſta Imperator ſcripſit ad hunc modum.

Quòd interfecto Georgio,reuerſus Athanaſius,eccleſiæ Alexandrinæ gubernacula capeſſebat:déque Lucifero & Euſebio: & quòd Lucifer Antiochiam profectus,Paulinum ordinarit epiſcopum. Caput IIII.

NOn lõgo tẽpore pòſt,Athanaſiũ ab exilio reuerſum populus Alexandrinus lubẽtibus animis excepit:quo quidẽ tempore dogmatis Ariani fautores erant ab eccleſiis exturbati, ædeſq; ſacræ Athanaſij gubernationi redditę. Ariani autẽ in domibus quibuſdã obſcuris coacti, Luciũ in locũ Georgij ſuffecerũt. Id tẽporis hoc in loco res fuêre Alexãdrinæ. Interea Lucifer & Euſebius Imperatoris mandato ab exilio reuocati ſunt. Lucifer [c] Caralorum, vrbis Sardiniæ, fuit epiſcopus: Euſebius autẽ Vercellarũ, quæ eſt ciuitas(vt antè dixi) Liguriæ in Italia. Ambo igitur ex ſuperioribus Thebis ab exilio reuerſi, cœpêre conſilium, qua ratione Eccleſiæ canonem violatum, non neglectum cernerent. Itaq; viſum eſt, vt alter eorum, Luciferum dico, Antiochiam Syriæ contenderet: alter, nimirum Euſebius, peteret Alexandriam, vti Concilio ſubſidio Athanaſij conuocato, Eccleſiæ dogmata conſtabiliri poſſent. Lucifer verò eò mittit diaconum , per quem ſignificat, ſe rebus quas Cõcilium decerneret, aſſenſurum. Ipſe Antiochiam profectus, ſtatum illius eccleſiæ vehementer perturbatum offendit. Nam multitudo inuicem diſsidebat, quando quidem non hæreſis ſolum ab Euzoio excogitata eccleſiã diremerat: verùm etiam([a] ſicut)ſuprà memoraui) ſectatores Meletij, qui ſtudio ſingulari erga doctorem ſuum affecti erant, ipſi cum ſuis diſſentiebant. Lucifer igitur, Paulino epiſcopo ibi conſtituto, inde decedit.

Reuocatur ab exilio Athanaſius.

C. καράλων

Lucifer. Euſebius.

Antiochena eccleſia perturbatio.

A. ὡς

Paulinus Antiochiæ fit epiſcopus.

Quòd Euſebius ſeſe Athanaſio iungens, concilium epiſcoporum Alexandriæ conuocauit, qui Trinitatem conſubſtantialem liquidò pronunciauerunt. Caput V.

EVſebius vbi venit Alexandriam, diligẽter agit cum Athanaſio de cogendo cõcilio. Cõuenire epiſcopi ex variis ciuitatibus cœperũt, deq; multis rebus apprimè neceſſariis diſſerere: Spirituſſancti diuinitatẽ ſtabilire, eumq; in trinitate conſubſtantiali comprehendere: & filium hominem factum, non tamen ſolum, ſed etiam animam ſumpſiſſe affirmare, ſicut antiquis viris eccleſiaſticis viſum fuit. Non enim nouam aliquam religionem excogitare, inq; eccleſiam introducere: ſed quæ ab initio traditio Eccleſiaſtica præſcripſerat, & ſapiẽtes Chriſtiani certis rationibus conquiſiuerant, confirmare voluerunt. Atque ad hunc modum veteres omnes de hac re diſputarunt, ſcripſiſque prodiderunt ad poſteritatem. Nam Irenæus , Clemens Hieratopolitanus , Apollinarius, Serapion Antiochiæ epicopus, filium hominem factum anima præditum fuiſſe , in omnibus libris ab ipſis editis, velut communi conſenſu ſtabilitum tradunt. Quinetiam concilium propter Cyrillum, epiſcopum Philadelphiæ, vrbis Arbiæ, coactum, eadem per literas Cyrillo oſtendit. Origenes item , tametſi paſsim in omnibus libris ſuis filium hominem factum , anima præditum eſſe docet : tamen in Tomo nono commentariorum in Geneſim conſcriptorum , huius rei myſterium apertè declarat , vbi Adamum Chriſti, Euam autem eccleſiæ effigiem gerere , pluribus verbis diſcernit. Iſtarum rerum etiam teſtes locupletes ſunt , ſanctus Pamphilus , & Euſebius qui ab eo nomen traxit. Nam ambo(qui mutuas tradentes operas , vitam Origenis literis conſecrare, & velut per anticipationem illius aduerſariis occurrere, atq; adeò defenſionem eius conficere laborabant) aſſerunt , Origenem non primum huius rei tractationem aggreſſum fuiſſe, ſed myſticam Eccleſiæ de ea traditionem interpretatum. Porrò autem epiſcopi qui in concilio Alexandrino aderant, hanc de οὐσίας, id eſt eſſentia, & ὑποςάσεως, id eſt ſubſtantia ſeu perſona controuerſiã excuſſe-

Concilium Alexandria coactum.

Epiph. Byrillum.

Patrum autoritas in conciliis.

Eccleſia myſtica traditio à patribus obſeruata.

perſequitur alterum, cum neci dare contendit. Atque vt fugiamus, ſacra docet Scriptura: at qui alterum quærat interficere, legem violat, ipſéque multo magis author & cauſa eſt fugæ. Quòd ſi fugam cuiquam crimini dent, multo plus ipſi erubeſcere debent. Nam deſiſtant illi qui homines perſequuntur, ab inſidiis faciendis: & illi qui fugiunt, ſtatim à fugiendo deſiſtent. Verùm ſuæ ipſorum nequitię nullum finem faciunt, ſed omnes (vt dicitur) lapidem mouent, quò aliis afferant exitium: idque adeò, cum exploratum habeant, fugam eorum qui perſecutionem ſufferunt, ad grauem perſequentium reprehenſionem redundare. Nemo enim hominem manſuetum & mitem fugit, ſed agreſtem potius, & moribus nequam. Nam quicunque animo ægro afflictóque fuit, aut grande æs alienum conflauerat, is à Saule aufugere, [c] & ad Dauidem] confugere. Qua de re iſti eos qui ab illis ſe occultauerunt, trucidare nituntur, ne epiſcoporum perſpicuè conuincatur improbitas. Cæterùm in hac re permagno videntur errore cæcati. Nam quo magis fuga in aperto ſit, eo tum cædes quæ ab ipſis per inſidias fit, tum exilium quo homines multant, euidentius omnibus conſtabit. Etenim ſi homines occidunt, mors tanquam voce emiſſa, magis ad illorum crudelitatem ſignificandam perſonat: ſin in exilium denuò eiiciunt, vbique ſceleris & nequitiæ quaſi monimenta contra ſe ipſi ſtatuunt. Quòd ſi integra & ſana mẽte fuiſſent, ſe his rebus implicatos teneri ſuiſq; ipſorum conſiliis lapſos eſſe, facilè videre potuiſſent. Verùm quoniã animi ſanitatem & modeſtiam perdiderunt, ob eam cauſam ad alios perſequendos incitantur: & dum necem aliis moliuntur inferre, ſuam ipſi impietatem non animaduertunt. † Quod ſi eos qui ſe ab illis qui vitam eripere quærunt, abdidêre, contumelioſè reprehendant, & qui perſequentes fugerunt inſimulent: quid quęſo ſunt facturi, cum intellexerint [c] Iacob à fratre ſuo Ezau fugiſſe,] & Moyſen ob metum Pharaonis in Madian ſeceſsiſſe? Sed qui hoc modo cauillantur, quid habent quod reſpondeant Dauidi, Saulem, qui ſatellites ex ædibus ſuis ad illum interficiendum miſerat, fugienti, ſéque in ſpeluncam abdenti, & perſonam alienam vſque eò ſumenti, quoad Abimelech ſacerdotem callidè præteriiſſet, inſidiáſque ſibi paratas vitaſſet? Quid eſt quod iſti qui omnia adeò temerè effutiunt, dicere poſsint, cum magnum illum Eliam, qui Dei nomen tam ſanctè inuocabat, excitabatque mortuum, perſpicuè videant tum ſe propter odium [c] Achaab] occultaſſe, tum propter minas Iezabel fugam feciſſe? Nam id temporis, filios prophetarum, dum conquirerentur, ſe abſcondiſſe, inque ſpeluncas Abdiæ ſubſidio latitaſſe, ſcriptis proditum eſt. An iſta potius, vtpote vetera, non legerunt? Quid? eáne quæ in Euangelio tradita ſunt, etiam illis penitùs exciderunt? Etenim diſcipuli à Iudæis metuentes, clàm è medio receſſere. Quinetiam Paulus Damaſci à præſide illius regionis quæſitus, de muro in ſporta demiſſus eſt, ſicque ex quærentis manibus euaſit. Idcirco cum ſacra Scriptura de ſanctis viris iſta commemoret, quam tandem ſimulationis latebram, qua ſuam temeritatem obtegant, iſti reperire poterunt? Nam ſi timiditatem illis obiiciunt, facinus in ipſorum caput velut inſaniẽtium recidit: ſin eos contra voluntatem Dei iſtud [c] feciſſe] calumniantur, ſeipſos Sacrarum literarum prorſus ignaros oſtendunt. Nam in lege preceptum eſt, vt illis qui ad mortem ſubeundam quærerentur ciuitates conſtituerentur perfugij: [c] ad quas quidem aliquando confugientes, vitam in tuto collocarẽt.] Porrò autem ipſe ſermo patris, qui Moyſi olim locutus eſt, extremis ſeculorum temporibus iſtud mãdatum dedit: Cùm perſecuti fuerint vos in hac ciuitate, fugite in aliam. Et paulò pòſt: Cùm videritis, inquit, abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non deſcendat aliquid tollere de domo ſua: & qui in agro, non reuertatur tollere veſtimenta ſua. Quæ cum viri ſancti intelligerent, ſuam vitæ rationem ad ea tanquam ad normam inſtituerunt. Nam quæ Dominus iam tum præcipiebat, eadẽ ipſa ante incarnationem ſuam in ſanctis viris locutus fuerat. Atque hæc eſt [a] hominibus] quaſi regula ad perfectionem ducens, vt quod Deus præceperit, illud ipſum faciamus. Qua de cauſa etiam ipſe Dei ſermo propter nos homo factus, cum quæreretur, ſe noſtro more occultare: & rurſus, cum illum Phariſæi perſequerentur, fu-

Left margin: c. πρὸς δὲ τὸν δαβὶδ. — † Hic lineas ferè 30. vel deſiderari, vel de induſtria prætermitti reperias ex collatione loci apud Athanaſium interprete Nãnio pagina 324. & 325. — c. τὸν μὲν ἰακὼβ φυγόντα τὸν ἀδελφὸν ἡσαῦ. — c ἀχαὰβ — Exodo 2. — 1. Reg. 22. — 1. Reg. 21. — 3. Reg 17. — 3. Reg. 19. — Matth. 26. — Act. 9. — c. ποιῆσαι — Num. 35. — Deut. 4. — c. ἵνα οἱ διωκόμενοι διασώζωνται. — Matth. 10. — Matth. 24. — a. ἀνθρώποις

Right margin: Non vituperãdi qui ad necem petiti ſe occultant, exemplo. — Iacobi, — Moſis, — Dauidis, — Eliæ, — Prophetarum, — Diſcipulorum, — Pauli, — Chriſti, qui in lege ciuitates refugij eſſe voluit, & incarnatus fugit nõ ſolum, ſed fugere docuit.

gere inſidiaſq; ſibi collocatas declinare non dedignatus eſt. Nam ſicut eſuriendo, ſitiẽdo,& id generis moleſtias perpetiendo: ſic ab aduerſariis fugiendo, ſe hominẽ factũ oſtẽdere voluit. Ex ipſis præterea incunabulis,ſimulatq; homo factus erat,ipſe cum adhuc puer eſſet,per angelum mandauit Ioſeph,dicens:Surgens accipe puerũ, & matrem eius,& fuge in Aegyptum:Herodes enim eſt animam pueri quæſiturus. *Matth. 2.* Quinetiã Herode mortuo,viſum eſt illi per Archelaũ, filium Herodis,ſecedere in Nazareth. Ad hoc cũ poſtea ſe Deum declararet,& aridam manũ ſanaſſet, Phariſæi *Matth. 12.* egreſsi,conſilium contra illum inierunt,vt vitam ei adimerẽt. Qua re cognita,Ieſus ſe inde ſubduxit. Itemq́, cum Lazarum excitaret à mortuis: Ab illa(inquit) die cõſilium cœperunt,vt illum occiderent. *Ioan. 11.* Ieſus igitur deinceps nõ inter Iudæos propalã ac liberè verſatus eſt,ſed inde in locum ſolitudini finitimũ abſceſsit. *Ioan. 8.* Porrò autem cum Seruator diceret, Antequam Abrahã fieret,ego ſum:Iudæi ſumpſere lapides, vt in illum conijcerent:Dominus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo: & pertranſiens per medium illorum abiit,ſicq; euaſit. An'non iſti,cum hæc exempla videant,imò potius cogitatione complectantur(nam videntes,ſicut ſcriptum eſt, nõ vident)præ angore quodammodo animis exardeſcent, quòd contrà quàm Dominus & fecerit,& docuerit,tum conſilium capere,tum verba inconſideratè fundere, non dubitarũt? Accedit eòdem,quòd Ieſus,cum de Ioãnis baptiſtæ martyrio, déq; corpore eius à diſcipulis ſepulto accepiſſet,inde conſcẽſo nauigio, in deſertum locum ſeorſum deceſſerit. *Matth. 13.* Ac Dominus quidem certè cùm iſta fecit,tũ ita docuit. Vtinam igitur iſti ſic tandem erubeſcerent, aduerſumq; homines tãtummodo vellent *Matth. 13.* eſſe temerarij:& nõ longius inſania progreſsi, ipſi etiam Seruatori timiditatem obiectarent,atque adeò in illum blaſphemias intorquere toto animo conniterentur. Verùm eos tam ad omnem amentiam proiectos,nemo tolerare poterit. Imò perſpicuè conuincentur, Euangeliorum ignaros eſſe,& minimè intelligentes. Etenim cauſa eiuſmodi deceſsionis & fugæ,quam in Seruatore extitiſſe memorãt Euangeliſtæ,non rationi ſolum conſentanea, ſed vera etiam fuit:nos propterea eandem fuiſſe in omnibus ſanctis viris exiſtimare debemus. Nam quæ in Seruatore, humano modo & more accidiſſe literis proditum eſt,ea ad commune hominum genus referenda ſunt:quippe noſtram naturam ille accepit, & noſtræ infirmitatis affectationes in ſe ipſe declarauit: quemadmodum apud Ioannem eſt, Quærebant *Cap. 7.* eum apprehendere, & nemo miſit in illum manus,quia nondum venerat hora eius. Quinetiam prius quàm iſta venerat,dixit matri: Nondum venit hora mea. *Ioan. 2.* Illos etiam qui fratres eius appellabantur, ſic affatus eſt: Tempus meum nondum *Ioan. 7.* aduenit. *Matth. 26.* Rurſus: Cum tempus aderat,dixit diſcipulis: Dormite iam, & requieſcite. Ecce enim appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Quocirca neq; antè quàm tempus venerat, permiſit ſe comprehendi: neque cum tempus aderat,ſe occultauit:ſed ſemetipſum illis qui ei inſidias parauerãt, expoſuit.† Eodem modo beati martyres in perſecutionum procellis, quæ variis temporibus ingruebant,ſicut cum homines eos perſequebantur, fugam cœperunt, & in locis abditis opertiſq; delituerunt,ſic,cum erant reperti, certamen martyrij libenter obierunt. Hæc ab Athanaſio in oratione Apologetica, quam in fugæ ſuæ defenſionem conſcripſit,diſputata ſunt.

Chriſti exemplo perſecutiones fugerunt martyres.

† Aduerte rurſus multa hic vt ſuperius vel prætermitti de induſtria, vel deſiderari. pag. 326.327.

Euſebius poſt concilium epiſcoporum qui Alexandriæ conuenerant,& qui Conſubſtantiale propugnauerant, Antiochiam reuerſus,ac plebem diſſidentem propter Paulini ordinationem comperiens,cum illam ad mutuam concordiam traducere non potuit,inde domum regreſſus eſt. Caput VII.

Euſeb. vercellenſis eccleſiæ antiochenæ diſſidia fruſtra ſtudet componere.

EVſebius verò Vercellarũ epiſcopus,ſtatim poſt conciliũ Alexandria decedens, Antiochiam contendit. Ac cum Paulinum à Lucifero epiſcopũ deſignatum,populumq; in duas factiones partitum offenderet(nam Meletij fautores ſeparatim conuentus fecẽre) vehementer propterea animo cõturbatus fuit, quòd electioni Paulini ab omnibus minimè eſſet aſſenſum. Nam intra ſuã ipſius cogitationem factũ illud dãnauit ille quidẽ,ſed[c] præ reuerentia]aduerſus *C. αἰδῶς* Luciferũ rem tacitã habuit:& vt primùm promiſerat,ſe epiſcoporũ concilio cõuocato

cato, illis rebus rectè proſpecturum, inde receſsit. Poſtea verò, quanquam admodũ laborabat vt partes diſſentientes ad concordiam adduceret, tamẽ illud nullo modo poterat efficere. Nam Meletius ab exilio reuerſus, vbi eos qui cũ illo conſentiebant, cõuentus ſeorſum agere reperiebat, ſe illis ipſe præfecit. Quin omnibus ferè eccleſiis quæ ibi erant, Euzoius Arianæ ſectæ patronus præfuit. Paulinus autem vnam ſolam obtinuit eccleſiarum paruarum, quæ erant intra vrbem: ex qua quidẽ ipſum Euzoius propter reuerentiam, quam verſus illum habuit, non eiecerat. Meletius autem extra portas ciuitatis conuentus celebrauit. Id temporis ad hunc modum Antiochia diſcedit Euſebius. Lucifer verò, vbi acceperat ſuam electionem ab Euſebio improbari, contumeliæ duxit loco, iniquoq́; admodum animo paſſus eſt. Proinde recuſauit cum Euſebio communicare: ſtudioq́; contentionis inductus, cõcilij decreta reiecit. Iſta quidem triſtibus & afflictis eccleſiæ tẽporibus obuenientia, multos ad deficiendum ab Eccleſia impulêre: vnde noua ſecta, quæ Luciferiana dicebatur, nata eſt. Cæterùm Lucifer ſuam iracundiam propterea ſaturare non poterat: quia ſuis ipſius reſponſis, quibus per diaconum miſsis pollicitus fuerat, ſe decretis Concilij contentum fore, omnino tenebatur aſtrictus. Quapropter fidei & ſententiæ Eccleſiæ aſſentiens, in Sardiniam ad propriam ſedem ſe recepit. Quorum autem animi non minus quàm illius erãt exulcerati, hi adhuc etiam ab Eccleſia ſegregati manent. Euſebius verò partes Orientis peragrans, infirmos fide, inſtar præſtantis medici, ad integram valetudinem reſtituit, doctrina eccleſiaſtica inſtruxit, erudiuitq́;. Inde regreſſus, in Illyriam proficiſcitur: & cum intraret in Italiã, idem ipſum docendi munus diligenter obiit.

Meletius & Euzoius Ariani reuocati Antiochia docent.

Luciferianorũ hæreſis.

Lucifer cantata palinodia Sardiniæ Epiſcopatui reſtitutus.

De Hilario Pictauorum epiſcopo. Caput VIII.

Hilarius [c] Pictauorum] epiſcopus (eſt autẽ hæc ciuitas Aquitaniæ vlterioris) ante Euſebiũ, [A] epiſcopos tum in Italia, tũ in Gallia, Catholicæ fidei dogmatis] diligẽter erudiuit. [A] Etenim prius ab exilio reuerſus,] ante illum ad ea aduentauit loca. Vterq; verò fidẽ ſtrenuè propugnauit. Hilarius, vtpote diſertus, libris Latino ſermone conſcriptis, Conſubſtantialis dogma explanauit: iiſdemq́; tum illud ipſum confirmauit abundè ſatis, tum opiniones Arianorum penitùs labefactauit. Verum iſta paulò pòſt quam exules erant in patriam reuocati, cõtigerũt. Iam verò illud minimè nos præterire debet, ſectatores Macedonij, Eleuſij, Euſtachij & Sophronij (omnes hi vno nomine Macedoniani appellabãtur) eodẽ tempore crebros conuentus in variis locis egiſſe: & conuocatis illis qui in Seleucia ipſorum fauebant ſententiæ, alterius partis fautoribus, Acacianis videlicet, anathema denunciaſſe, fideq́; Arimini expoſita prorſus reiecta, eam quæ in Seleucia recitata erat, ratam feciſſe. Illa autẽ eadem ipſa erat, quæ Antiochiæ, ſicut in ſecundo libro commemoratum eſt, fuiſſet iam pridem conſtabilita. Iſti cum à quibuſdam hoc modo rogarentur, [c] Vos] qui Macedoniani] nominati eſtis, ſi diuerſa ſit veſtra ab Acacianorum opinio, quid eſt quamobrem ad hunc vſque diem cum illis, tanquam vobiſcum in eadem opinione conſentientibus, communicetis? iſta per Sophronium Põpeiopolis vrbis Paphlagoniæ epiſcopum reſpõderunt: epiſcopos verſus Occidentem [c] in opinione Conſubſtantialis propè deliraſſe: Aetium autem in Oriente veritatis doctrinam deprauare conatum, diſsimilitudinem ſubſtantiæ in
» patre & filio introduxiſſe: vtriuſque partis ſententiam peruerſam eſſe. Illos enim te-
» mere & abſque iudicio diſtinctas ſeparataſq́; patris & filij eſſentias in vnum con-
» iunxiſſe, nominéque Conſubſtantialis tanquam prauitatis vinculo colligaſſe: hunc
» autem proprietatem naturæ, quæ eſt filij cum patre, diſsimilitudinis ſubſtantiæ
» nomine diſiunxiſſe. Et quoniam vtrique in contrarias ſententias, eaſque extre-
» mas inciderunt, nobis conſultum viſum eſſe, mediam viam inter vtroſque inſiſte-
» re, veram piámque doctrinam tenere, filiúmque patri eſſentia ſimilem affirmare.
» Iſta ſunt quæ Macedoniani (ſicut Sabinus narrat, in libro quem de collectione rerum in Conciliis geſtarum inſcripſit) ad rogatum per Sophronium reſponderunt. Atque in eo quod Aëtium, tanquam diſsimilitudinis patris & filij authorem accuſant, & non Acacianos, videntur veritatis lucem fallaciter & captioſè obſcurare: &

c. [illegible] A. τοῖς ἐν ἰταλίᾳ καὶ γαλλίᾳ ἐπισκόποις

A. καὶ γὰρ πρότερον τῆς ἐξορίας ἐπανιών.

c. ὑμεῖς οἱ μακεδονιανοὶ

c. ἐν δόξῃ τοῦ ὁμοουσίου.

Hilarij & Euſebij diligẽtia in promouẽda religione.

Hilarij ſcripta.

Macedoniani in Acacianos inſurgunt.

Macedoniani medij inter cõſubſtãtiales & Acacianos.

Sabini liber, de conciliis.

partim Arianorum opinioni, partim eorum ſententiæ qui fidem Conſubſtantialis tuentur, aduerſari. Verùm ſuis ipſorum verbis planè coarguuntur, nimirum quòd obiecta vtriuſque partis opinione, ipſi ſibi nouam doctrinam confinxêre. Sed de his ſatis multa.

Quod Imperator Iulianus Chriſtianos omnes odio perſequutus ſit, ac in primis Eleuſium Nouatianorum epiſcopum.

Caput XI.

Iulianus Chriſtianos odit.

IVlianus Imperator, tametſi fuit in initio Imperij erga omnes facilis & perhumanus, tempore tamen progrediente non ſimilem ſe omnibus oſtendit: ſed vbi criminatio vlla contra Conſtantium allata erat, ibi Chriſtianorum poſtulata libentiſsimo animo conceſsit: vbi autem nihil eiuſmodi incidebat, priuatum odium quod contra omnes omnino Chriſtianos animo concepiſſet, palàm omnibus declarare cœpit. Nam Nouatianorum eccleſiam, quæ erat Cyzici, ab Eleuſio epiſcopo ſolo æquatam, de integro extrui mandat: grauiſsimamque multam Eleuſio illius vrbis epiſcopo ſe irrogaturum minatur, ſi non intra duorum menſium ſpacium ſuis ipſius impenſis eam exædificandam curaret. Porrò autem gentilium ritus renouare, templa eorum (vt dixi) aperire, victimas Fortunæ † populari, Conſtantinopoli in ipſa regia, vbi illius deæ ſtatua erat locata, immolare cœpit

Curat Nouatianorum eccleſiam reſtaurari. — *Vide lib. 2. cap. 30.*

Fortunæ ſacra facit. — † δημοσίᾳ

De Mari Chalcedonenſi epiſcopo.

Caput X.

Maris epiſcopi cæci in Iulianum libertas.

SVb idem tempus Maris Chalcedonis, vrbis Bithyniæ, epiſcopus, manu ad Imperatorem Iulianum deductus (nam cum iam eſſet valde exacta ætate, oculorum ſuffuſione afflictabatur) illum grauiter reprehendere, impium, deſertorem eccleſiæ, Dei hoſtem appellare cœpit. Ille verba contumelioſa contrà elocutus, epiſcopo par pari referre, cæcum vocare, has voces fundere: Deus tuus Galilæus non eſt te curaturus. Iulianus enim Chriſtum Galilæum, & omnes Chriſtianos [c] eodem nomine] nũcupauit. Magis igitur paulo liberius Imperatoris maledictis occurrere: Gratias, inquiens, ago Deo, qui me orbauit luminibus, ne tuum vultum, qui tam ad omnem impietatẽ proiectus es, aliquando aſpicerem. Ad quæ quidem verba nihil omnino reſpondit Imperator, ſed epiſcopũ acerbè perſecutus eſt. Cum videret præterea Chriſtianos magno honore illos proſequi, qui regnãte Diocletiano, martyrio occubuiſſent: cumq; pro certo cognoſceret, complureis prõpto & alacri animo [a] ad martyriũ] velle contendere: ille perinde quaſi Chriſtianos eſſet ab hoc beneficio repulſurus, alia via ad eos affligendos aggreditur. Et quanquã inſatiabilem crudelitatem Diocletiani tẽporibus vſurpatam miſſam faciebat, non tamen à perſequendo penitùs ſe cõtinuit. Eſt enim, mea quidem ſententia, perſecutionis genus, homines qui quietè & tranquillè ſe gerunt, [A] vlla ratione] conturbare. Iulianus verò Chriſtianis hoc pacto non parum faceſſebat moleſtiæ, lege enim ſanciuit, ne Chriſtiani literis humanioribus inſtituerentur. Nam cum ſint (inquit) lingua ad dicendum exercitata, facilè dialecticorum, qui ſunt apud gentiles, argutiis occurrere poterunt.

c. γαλιλαίους

Quomodo perſecutus eccleſiã Iulianus. — *c.* ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι

Vetat Chriſtianos literis græcis erudiri. — *A'* ὁπωσοῦν

De motu quem contra Chriſtianos Iulianus Imperator ciebat, & quòd à Chriſtianis pecuniam exigebat.

Caput XI.

Vetat & militare magiſtratumque gerere.

POrrò ab Imperatore Iuliano mandatũ eſt, vt qui nollent Chriſtianam religionem deſerere, in palatio militũ prætorianorum munere minimè fungerentur: itemq;, Vt omnes ſimulachris ſacrificare properarent: Chriſtiani in prouinciis nullos magiſtratus gererent. Nam lex illorum (inquit) vetat gladio vtẽdum cõtra eos qui ſcelera [c] digna morte] admiſerint: & propterea nõ ſunt ad regẽdum idonei. Nonnullos autem aſſentatione & muneribus ad immolãdum allexit. Extemplò igitur tum qui verè erant Chriſtiani, tum qui ſpeciem Chriſtianorũ præſe ferebant, tanquam † in theatro locati, ſe palàm omnibus patefecerunt. Nam qui recta

c. ἄξια θανάτου

Prouocat ad Idolorũ ſacrificia. — † ἐν χορηστηρίῳ, ſed puto legendũ potius, χορηγηστηρίῳ.

recta voluntate Chriſtianam fidem profitebantur, propenſo animo baltheum pro fidei defenſione deponere, omniáque cruciamentorum genera ſubire maluerunt, quàm Chriſtum ſeruatorem denegare. In quorum numero fuit Ioannes, Valentinianus & Valens, qui poſtea ſunt Imperij gubernaculis potiti. Alij, qui animo parum ſyncero Chriſtianam amplexabantur religionem, quíque diuitias & honorem apud homines veræ beatitudini anteferebant, abiecta cunctatione, ad immolandum ſe dederunt. Ex quibus vnus erat [c] Ecebolius] ſophiſta Conſtantinopolitanus: qui quidem ſe ad Imperatorum ingenia ac naturam conformans, dum Conſtantius regnabat, ſe ardenter fidem Chriſtianam amplecti ſimulauit: dum Iulianus potiebatur imperio, gentilitatem magnopere colere præ ſe tulit: Iulianóque mortuo, religionem Chriſtianam denuò profiteri in animum induxit. Nam ante portam eccleſiæ ſe pronum abiiciens, ſic vociferatus eſt: Me quaſi ſalem inſipidum pedibus conculcate. Ecebolius, ſicut antea leuis & inconſtans fuit, ſic quoque poſtea permanſit. Per id temporis Imperator, habens in animo Perſas, pro iniuriis quas in agro Romano depopulando feciſſent, vlciſci, per fines Aſiæ ad partes Orientis properè ire perrexit. Et cum exploratum haberet, quot mala bellum ſecum apportare ſoleat, quàm ingenti pecuniæ vi ad illud adminiſtrandum opus eſſet, & abſque ea non poſſe rectè geri, pecuniam à Chriſtianis veteratoriè extorquere cogitauit. Nam illis qui ſacrificare renuebant, mulctam impoſuit pecuniariam, ipſaque exactio in verè Chriſtianos ſeuera & exquiſita fuit. Nam quiſque pro facultatum porportione tributa penſitauit, & Imperator ex iniuſta iniuſtè exactæ pecuniæ collectione breui admodum locupletatus eſt. Iſta autem vtebatur lege, non ſolum in locis quæ ipſe peragrauit, ſed in illis etiam ad quæ minimè acceſſerat. Eodē tēpore gentiles in Chriſtianos violenter inſultare, qui ſe philoſophos prædicabant, frequentes concurſare, nefanda quædam myſteria obire: pueros qui nondum ex ephebis exceſſerant, tum maſculos, tum fœminas, quo exta eorum inſpicerent, mactare, illorum carnes deguſtare cœperunt. Atque hæc ſcelera cùm aliis in vrbibus, tum Athenis & Alexandriæ fuére edita

Renuunt conſtanter Valentinianus, Valens, Conſtans, contra Hecebolius.

c. ἐκηβόλιος in Iuliani epiſtolis ἐκήβολος

Ecebolij pœnitentia.

A Chriſtianis exiguntur pecunia.

Ethnicorũ humana hoſtia.

De Athanaſij fuga. *Caput* XII.

IBi tum contra Athanaſium falſum crimen comminiſcuntur: ſignificantque Imperatori, eum cùm Ægyptum, tum vniuerſam ciuitatem Alexandriam prorſus labefactaſſe: oportereque illum à ciuitate amandare. Contra quem etiam Alexandriæ præfectus Imperatoris iuſſu concitatus eſt. Athanaſius hæc verba apud neceſſarios locutus (Secedamus ad tempus, amici: eſt enim nubecula, quæ citò euaneſcit) illico fugam fecit: † atque conſcenſa naue actutum traiicit in Ægyptum. Aduerſarij illum à tergo inſequi, [c] comprehenderéque] properant. Vbi autem nunciatum erat, eos qui illum perſequebantur, non longè abeſſe, comites itineris illum hortabantur, vt in ſolitudinem fugeret. Ille prouido vſus conſilio, perſequentium manus effugit. Nam perſuaſit illis, vt retro conuerſi perſequentibus obuiam procederent. Quod abſque mora illi faciunt. Simulatque illi qui paulò antè fugam ceperant, perſequentibus appropinquarent: hi qui Athanaſium quærebant, nihil præterea ab eius comitibus ſciſcitabantur, quàm, vtrum Athanaſium vidiſſent, illi, eum in quodam loco qui non multum inde aberat, latitare ſignificabant: & ſi properè contenderent, breui illum comprehenſuros. Ita iſti ab Athanaſio auerſi, cito & contento gradu perſequuntur: ſed fruſtra. Ille enim ex eorum manibus elapſus, clàm ſe Alexandriam recepit: ibique in occulto vitã vſque eò tranſegit, quoad perſecutionis incendium penitus eſſet reſtinctum. Eiuſmodi tempeſtates poſt crebras Chriſtianorum perſecutiones, poſtque ærumnas à gentilibus illis inflictas, in caput epiſcopi Alexandrini redundarunt. Porrò prouinciarum præſides rati, ex Imperatoris religione illis tempus opportunum oblatum, quo quæſtum facerent: vltra quam Imperatoris edicta poſtulabant, Chriſtianos vexare: maiorem pecuniæ ſum-

Calumniis delatus ad Iulianum Athanaſius in Ægyptum fugit.

† αὐθὺς ὡς ἄχρι πλοίῳ, διὰ τοῦ πλοίου &c. Niceph. rectè διὰ τὸ ναῦλον, quod omiſit interpres.

Quo aſtu inſequentes effugerit Athanaſius.

c ἂν συλλαβεῖν

mam, quàm oportebat, exigere, interdũ eorum corporibus ſupplicia infligere cœperunt. Quæ cum intellexiſſet [c] Imperator,] neglexit: & Chriſtianis, qui de iſtis iniuriis expoſtulaturi ad eum veniſſent, ita reſpondit: Veſtrum eſt, cum eſtis afflictati, æquo animo tolerare: quippe iſtud à veſtro Deo præceptum accepiſtis.

Iuliani ſcommma in Chriſtianos de iniuriis ſibi illatis conquerentes.

De iis qui regnante Iuliano, Meri ciuitatis Phrygiæ vitam martyrio conſummarunt.

Caput XIII.

Meri idolorũ templum aperitur.

ERat quidam Meri vrbis Phrygiæ prouinciæ præfectus, nomine Amachius, qui delubrum in ea ciuitate extructum aperire, ſordes iam longo tempore in eo coaceruatas expurgari mandauit, ſimulachráque in eo cultu & obſeruãtia proſecutus eſt. Quod illius factum Chriſtianorum animis acerbum incuſsit dolorem. Idcirco Macedonius, Theodulus, Tatianus, zelo pietatis Chriſtianæ inflammati, iſtam ægritudinem ferre non poterant: ſed flagranti erga virtutem ſtudio præditi, noctu in delubrum irruunt, ſimulachra confringunt. Quo quidem facinore cum præſes grauiter animo eſſet commotus, & propterea complures in ciuitate, qui criminis omnino erant expertes, neci dare contenderet, authores facinoris vltrò illi ſe obtulêre: próque veritate ipſi mortem multò maluêre oppetere, quàm ferre, vt alij ipſorum cauſa vitam amitterent. Quibus comprehenſis, præſes mandatum dat, vt pro facinore ab ipſis admiſſo, ſe ſimulachris immolando purgarent: minaturque ſe illos, ſi iſtud facere recuſarent, acerbo mulctaturum ſupplicio. Illi, vtpote excelſo & magno animo præditi, neglectis eius minis, ad omnem cruciatum ſufferendum ſe paratos oſtenderunt: maluerúntque multò vitam deſerere, quàm ſe ſacrificiorum labe ipſi polluere. Præſes igitur, vbi aliis omnibus tormentorum generibus eos exercuerat, ad extremum craticulis imponit, ignémq; ſubdi iubet: quo quidẽ cruciatu oppreſsi è vita migrauêre. Et quo rebus tam fortiter pro veritate ab ſe geſtis inſigne quaſi faſtigium imponerent, hæc ſunt verba ad præſidem elocuti: Si cupiditate duceris, Amachie, carnes aſſas deguſtandi: verte nos in altera latera, ne in ipſo guſtu ibi ſemiaſsi videamur. Hunc iſti vitæ habuêre exitum.

Macedonius, Theodulus, & Tatianus confractis noctu idolis martyriũ conſtantiſsime patiuntur.

Quo pacto, cum Imperator interdixiſſet Chriſtianis humanioris literaturæ lectionem, Apollinarij adſcribendum animos applicuerunt.

Caput XIIII.

Apollinarius pater Moſis libros, veterisque inſtrumenti hiſtoriã carmine heroico expreſſit.

LEx ab Imperatore promulgata, quæ vetabat Chriſtianos humaniore literatura imbui, duos illos Apollinarios, quorum ſupra à nobis facta eſt mentio, multo celebriores reddit. Vterque enim artium illarum quæ ad ſermonem formãdum pertinent, admodũ peritus, pater grãmaticæ, †filius autẽ illius quæ eſt ſophiſtarũ propria,] ea tempeſtate Chriſtianis non parũ attulere adiumenti. Nam pater, vtpote exquiſitus gãmaticus, artem grammaticã ad Chriſtianæ religionis formã cõtexuit, Moyſiſq; libros carmine heroico expreſsit: [c] quinetiã alios] veteris Teſtamenti libros, qui hiſtorico more & modo [c] conſcripti ſunt,] partim [c] heroicis numeris,] partim tragœdiæ forma, perſonis adhibitis, compoſuit: omniq́ue numerorum genere vſus eſt, vt nulla gentilis eloquentiæ forma Chriſtianis inſueta & noua videretur. Filius autem, qui dicẽdi facultãte erat exquiſitè eruditus, Euangelia & Apoſtolorum ſcripta in formam Dialogorum, Platonis more apud gentiles, redegit. Verùm quamuis religioni Chriſtianæ hoc pacto vtilitati eſſe viderentur, quòd veteratorius Imperatoris conatus eorum laboribus quodammodo eſſet retardatus: tamen Dei prouidentia tum iſtorum vigilias multis partibus ſuperauit, tum conatum penitùs retudit Imperatoriũ. Nam & lex Imperatoris non multo pòſt, vti deinceps dicemus, prorſus [c] reſtincta fuit:] & illorum labores perinde ſe habuêre, ac ſi nunquam fuiſſent ſcriptis mandati. At aliquis nobis acriter argutéq; occurrens dixerit: Quid eſt cur iſta vtraq; diuinæ prouidentiæ attribuas? [c] Quod ad celerem Imperatoris interitum attinet,] eum fidei Chriſtianę multum

Apollinarius filius euangelia, & apoſtolica ſcripta in dialogorum formam redegit.

Lib. 2. ca. 36.

† Sic lego ex lib. 2. fol. 215. b. Græci vo. ὁ δὲ υἱὸς ῥητορικῶν.

C. καὶ ὅσα

C. συγγέγραπται

C. τῷ ἡρωϊκῷ μέτρῳ

C. ἀπέσβη

C. τὸν ὀλεθρὸν τοῦ βασιλέως ταχέως τελευτήν

multum profuiſſe conſtat: at vt Chriſtiana Apollinariorum poemata reiicerentur, Chriſtianiq́; de integro gentilium diſciplinam imbiberent, nemo eſt qui Chriſtianæ religioni prodeſſe concesſerit. Nam non eſt extra periculum, Chriſtianos gentilium eruditione inſtitui: quippe quæ docet multos eſſe deos. Ad iſta quæ nobis fortè obiici poſſunt, pro virili reſpondebimus: Doctrina gentilium neque à Chriſto, neque ab eius diſcipulis vel approbatur vt inſpirata diuinitùs, vel vt periculoſa prorſus reiicitur. Atque iſtud, ſi quid ego iudico, non abſque diuina prouidentia factitatum eſt. Etenim complures apud gentiles philoſophi non multum à Dei cognitione abfuêre: quippe qui Epicureis, ˘aliiſque] ſophiſtis certādi ſtudio delectatis, qui quidem prouidentiam Dei penitùs tollebant, diſſerendi ſcientia ſtrenuè reſtiterunt, illorúmque prorſus refutarunt inſcitiam. At licet hiſce ipſorum libris veræ pietatis fautoribus non parum apportarent commodi, tamen quod caput eſt religionis & doctrinæ non ſunt conſecuti: quippe cum myſterium Chriſti à generationibus & ſeculis abſconditum omnino ignorarent. Quod quidem ita eſſe, Apoſtolus in epiſtola ad Romanos manifeſtè declarat, his ferè verbis: Reuelatur ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſticiam hominum, eorum qui veritatem Dei in iniuſticia detinent: quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis: Deus enim illis reuelauit. Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles. Quia cum cognouiſſent Deum, non vt Deum glorificauerunt. Quibus de cauſis cognitionem veritatis tenentes, quam Deus illis patefecit, rei facti ſunt: quòd cum Deum cognouiſſent, non vt Deum glorificauerunt. Quocirca in eo quòd Apoſtolus, gentilium diſciplinas perdiſcere non vetuerit, cuiuſque iudicio (modò ipſe voluerit) eas imbibendi integram liberamq́ue permiſit poteſtatem. Sit itaque hæc vna ratio, ad id quod nobis propoſitum eſt, explicata. Alteram accipito te, quæ ita ſe habet. Scripturæ diuinitùs inſpiratæ admirabilia doctrinæ præcepta, veréque diuina docent: eximiam pietatem, rectámque viuendi rationem in auditorum animis inſerunt: Sacroſanctam fidem ſtudioſis proponunt, artem autem diſſerendi non tradunt, qua illis qui veritatem oppugnare moliuntur, poſsimus reſiſtere: quandoquidem tum facilimè expugnantur aduerſarij, cum ipſorum armis contra illos vtimur. Verùm hæc facultas ex Apollinariorum ſcriptis, hominibus Chriſtianis minimè ſuppetebat. Atque Iulianus Imperator in hanc rem aciem animi intendens, lege prohibuit, ne Chriſtiani gentium doctrina erudirentur. Nam pro certo ſciebat, fabulas quæ apud gentiles ſcriptores ſunt, eius quam tenebat opinionem reprehenſioni facilè expoſituras: quas quidem Socrates, philoſophorum apud illos facilè princeps, improbans, perinde ac ſi dæmonia ipſorum delere laboraſſet, à iudicibus condemnatus eſt. ˘Adde huc, quòd tum Chriſtus, tum eius Apoſtolus præcipit,] vt exquiſiti numularij ſimus, quo omnia exploremus: quod autē bonū ſit retineamus: attēdamuſq́;, ne quis nos per philoſophiam & inanem fallaciam decipiat. Iſtud autem nobis neutiquam continget, niſi hoſtium arma poſsideamus: inq́, poſsidendo, nō eodem modo quo hoſtes ſimus affecti: ſed reiiciamus quod malum eſt, quod autem bonum verúmque teneamus, nihilq́ue admittamus quod non ſit exploratum. Nam honeſtum, quocunque fuerit loco, eſt veritatis proprium. Quòd ſi quis nos iſta vehementius vrgere cenſeat, conſideret, Apoſtolum non modò non vetuiſſe, ne quis gentilium diſcat literas: ſed illum ipſum videri non eas neglexiſſe, quo multa quæ à gentilibus dicta ſunt cognoſceret. Nam vnde quæſo hoc ſumpſit: Cretenſes ſemper mēdaces malæ beſtiæ, ventres pigri: niſi ex Epimenide poëta Cretenſi? Aut vnde illud nouerat, Huius genus ſumus: niſi Arati aſtronomi Phænomena perlegiſſet? Quinetiam illud, Corrumpunt bonos mores colloquia praua: oſtendit, illum tragœdiarum Euripidis non ignarum fuiſſe. Sed quid attinet de his ſermonem longius producere? Nam conſtat doctores Eccleſiæ, velut ex conſuetudine quadā minimè prohibita, ab ineunte adoleſcentia ad extremam vſq; ſenectutem in gētilium diſciplinis ſe exercuiſſe: idque partim diſerti ſermonis & mentis exercendæ cauſa: partim vt eos ipſos ſcriptores doctrinæ in qua tradenda errore lapſi ſunt, penitùs con-

Non arcendi ab humanioribus literis Chriſtiani primùm, quod illis prophana opiniones continentur.

C. ἄλλως legerem, ſed forſan melius ἄλλοις.

Cap. 1.

Altera ratio de differentia & vſu ſacrarū humanarumq́; literarum.

C. ἄλλως καὶ παρεγγυῶσιν ἡμῖν ὅτι χριστὸς καὶ ὁ τούτου ἀπόστολος

1 Theſſ. 5.

Col. 2.

Gentium ſcripta non damnat Paulus qui eis vtitur.

In ſcholis Chriſtianorum ſemper viguit vſus literarum humaniorum.

uincerent. Iſta quidem propter Appollinarios hoc loco pro noſtra facultate diſſeruimus.

Quo pacto, cum Imperator facturus contra Perſas expeditionem, Antiochiam veniſſet, ac à populo ludibrio haberetur, orationem quæ Miſopogon inſcribitur, ad illos miſerit. Caput XV.

Imperator, vbi ingentem pecuniæ ſummam à Chriſtianis collegiſſet, contra Perſas expeditionem maturans, Antiochiam, quæ in Syria eſt, properè contendit. Quò cum veniſſet, honoris ſtudium, cuius æſtu exardeſcebat, Antiochenis palàm facere cupiens, precia rerum venalium plus æquo imminuit, neque temporis vllam duxit rationem: neque animo complexus eſt, ingentem exercitum, vbicunque adſit, cùm prouincialibus damnum neceſſariò afferre, tum rerum ad vitam neceſſariarum abundantiam omnino abſumere ſolere. Quamobrem propolæ & cauponæ, qui res vendebant ad victum neceſſarias, cum damnum quod illis ex edicto Imperatoris contingebat, tolerare non poſſent, à mercatura facienda deſtiterunt: vnde res ad vitam ſuſtentandam accommodatæ vrbem defecêre. Itaque Antiocheni hanc ipſis inflictam plagam minimè ferentes (ſunt enim homines ad contumeliam faciendam valdè proiecti) [c] nulla interpoſita mora,] aduerſus Imperatorem obuiam ire, contra eum grauiter vociferari, in eius barbam (erat enim barba ſpiſſa, promiſſáque) falsè illudere cœperunt: dixeruntque eum ipſam debere tondere, & funes ex eadem conficere: quinetiam nomiſma eius taurum continere, qui mundum cornibus expugnarit. Imperatorem enim, vtpote ſuperſtitione admodum obligatum, tauros ad ſimulachrorum aras creberrimè exacrificaſſe cõſtat: & ob eam ipſam cauſam iuſiſſe, vt ara & taurus in ipſius nomiſmate inciderentur. His dicteriis Imperator ad iram concitatus, minabatur ſe vrbem Antiochiam grauiſsimis affecturum incommodis. Inde Tarſum Ciliciæ ſe recipit, Vt verò primum, quæ erant neceſſaria, ibi parari iuſſerat, ex ea ciuitate properè decedit. [c] Ex qua re Libanius ſophiſta anſam ad ſcribendum arripiens,] tum orationem illam quæ πρεσβευτικὸς inſcribitur, id eſt, qua Imperatorem pro Antiochenis exorauit: tum eam quæ Oratio ad Antiochenos de ira Imperatoris aduerſum illos dicitur, compoſuit. Fertur, Sophiſtam illum has quidem confeciſſe orationes, in vulgus tamen minimè protuliſſe: Imperatorem autem non reipſa in eos qui contumeliis ipſum affecerant vindicando, ſed dicteria ſolum retorquendo, iram ſuam poſuiſſe. Nam oratione illa quæ Antiochia, ſiue Miſopogõ, id eſt, odium barbæ inſcribitur, ab ipſo compoſita, [a] ciuitati Antiochiæ contumeliæ notas iuſſit ad perpetuitatem. Sed de his hactenus.]

Antiochiæ Iulianus rerũ venalium precia imminuit.

Exercitu præſente rerũ precia augeri.

Antiochenorum in Iulianum ſtõmata.

Iuliani barba & nomiſma.

Libanij ſophiſtæ orationes duæ

Iulianij Miſopogon in Antiochenos.

C. μὴ μελλήσαντες

c. ἀφ᾽ ὧν ὑπόθεσιν ἔσχεν ὁ σοφιστὴς Λιβάνιος γράψαι,

A. στίγματα αἰώνια τῇ ἀντιοχέων πόλει κατέλιπεν. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα ἐάσαντες ἰτέον.

Quomodo Imperator cum oraculum accipere voluiſſet, dæmónium, Babylam martyrem veneritum, nihil reſponderit: & de Imperatoris ira, & Theodoro confeſſore. Caput XVI.

Deinceps de iniuriis, quibus Imperator id temporis Chriſtianos Antiochiæ afficeret, dicamus. Vbi templa gentilium, quæ erant Antiochiæ, aperiri mandauerat, oraculum ab Apolline qui in † Daphne colebatur, accipere maturauit. Verùm cum dæmon qui in eo delubro habitabat, vicinum ſuum, Babylam martyrem videlicet, reformidans, nullum Imperatori reſponſum daret (loculus enim, quo corpus martyris tegebatur, erat in proximo) Imperator cauſa intellecta, loculum martyris quàm celerrimè inde transferri iubet. De qua re Chriſtiani Antiochiæ certiores facti, vnà cnm mulieribus & pueris exultantes gaudio, pſalmoſque canentes, loculum ex Daphne in vrbem Antiochiam transferunt. Pſalmi autem quos cecinêre, reprehenſionem deorum gentilium, & eorũ qui in idola credebant, cõplexi ſunt. Tum quidem malum Imperatoris ingenium, quod antea tanquam in abſtruſo delituerat, omnibus patefactum eſt. Nam qui dudum philoſophiæ ſtudium profeſſus fuerat, amplius ſe continere non poterat: ſed ſpalmis ad gentilium probrum decantatis ad iracũdiam facilè prouocatus, conſtituit

Babylæ martyris metu non reſpondet oraculum Apollinis.

Iulianus poſt perſicam expeditionẽ ſtatuit perſecutionem in Chriſtianos mouere.

† *Locus erat in antiochiæ ſuburbiis. vide Niceph. cap. 28. lib. 10.*

conſtituit eadem tormentorum genera Chriſtianis infligere, quæ iampridem [c]Diocletianus]illis inflixiſſet. Verùm cum ob expeditionem contra Perſas ſuſceptã tempus ad illud inſtitutum minimè ipſi ſuppeteret, dat mandatum [c] Salluſtio prouinciæ præfecto,]vt eos qui illorum pſalmorum canendorum authores fuiſſent, ad ſupplicia rapiendos curaret. Præfectus verò tametſi erat religione gentilis, mandatum tamen illud exequendũ inuito animo ſuſcepit. Verùm cum refragari non poſſet, complureis Chriſtianos comprehendi, ac nonnullos eorum in carcerem concludi iubet. Vnum autem adoleſcentulum, Theodorum nomine, ad eum à gentibus adductum, variis tormentis ſuppliciiſque cruciari, totúmque illius corpus dilacerari mandat: illúmque iam tum tormentis eximi, cũ non amplius in vita manſurum arbitraretur. Verùm Deus illum in integrum reſtituit. nam poſt illam fidei in tormẽtis confeſsionem, ad longinquum tẽporis ſpaciũ vitã propagauit. Ruffinus, qui Latino ſermone Eccleſiaſticã ſcripſit hiſtoriam, memorat ſe cũ hoc Theodoro longo tẽpore pòſt collocutũ eſſe, eúmque rogaſſe, ánnõ cùm verberibus cæſus, tormentiſque afflictatus eſſet, maximum ſenſiſſet dolorem? Illum reſpondiſſe, non multum acerbitatis ex tormentis ſibi accidiſſe: quendámque ei aſtitiſſe adoleſcẽtulum, & ſudorem qui ex ea conflictatione exoriebatur, abſterſiſſe: animum confirmaſſe: ipſúmque tẽpus quo cruciabatur, voluptati potius quàm angori fuiſſe. Atque de Theodoro, adoleſcente cum primis admirando, iſta dicta ſint. Per idem tempus Perſarum legati ad Imperatorem aduentauerũt, poſtulatum vt bellum palàm indiceret, denũciarétque. Ille eos remiſit, hæc ſolum locutus: Me ipſum breui videbitis, & propterea legatos hac de re ad vos mittere non eſt opus.

c. ὅς περὶ Διοκλητιανὸν — *c. σαλουστίῳ τῷ ὑπάρχῳ.*

Salluſtius præfectus.

Theodori adoleſcentis martyrium.

Ruffini de Theodoro teſtimonium.

Perſarum legatio ad Iulianum, eiúſque reſponſio.

Quòd Iudæos Imperator ad ſacrificandum hortabatur, & de extremo Hieroſolymorum excidio. *Cap. XVII.*

POrrò autem, dum Chriſtianos alio quodam modo diuexare contẽderet, ſuam ipſius ſuperſtitionem quaſi in oculis omnium ad intuendum defixit. Nam cum ſacrificiis mactandis admodum delectaretur, nõ ſolum ipſe ex eiuſmodi ſanguinis effuſione cepit voluptatem: [c] ſed aliis, ſi idem ipſum nõ efficerẽt,] mulctam irrogauit. At quoniam paucos admodum id genus homines reperiebat, Iudæos accerſere, eóſque ſciſcitari cœpit, Quid eſſet cauſæ, cur cũ lex Moſaica eos ſacrificare iuberet, à ſacrificiis mactandis abſtinerent? Cúmque illi reſpondiſſent, non illis integram eſſe poteſtatem huius obeundi muneris alio loco quàm Hieroſolymis: præcepit, vt abſque mora templum Salomonis de integro conſtrueretur. Qua re confecta, ad Perſas ipſe profectus. Iudæi autem, qui opportunũ tempus ſibi dari iam diu exoptaſſent, in quo templum ipſis ad ſacrificandum ædificaretur, tum ad illud opus maturandum omni cura & cogitatione incumbere, tũ Chriſtianis terrorem incutere tum contra illos ſe inſolenter efferre: tum denique minari cœperunt, ſe non minora illis incommoda illaturos, quàm quæ ipſis olim à Romanis accidiſſent. Vbi verò Imperatoris mandato impenſæ ad ea erant à publico ærario ſuppeditatæ, omnia parabantur: vt ligna, lapides, lateres cocti, argilla, calx, aliáque ad ædificium neceſſaria. Quo quidem tempore Cyrillo Hieroſolymorum epiſcopo, illud Danielis prophetæ, quod etiam Chriſtus in ſanctis Euangeliis conconfirmaſſet, multiſque prædixiſſet, venit in mentem, Iam tempus aduentaſſe, quo lapis ſuper lapidẽ non maneret, in templo, ſed oraculũ Seruatoris penitùs expleretur. Quæ cũ epiſcopus dixiſſet, noctu ingens terræmotus excitatus, lapides veterũ templi fundamentorũ concuſsit, omnéſque vnà cũ ædificiis in proximo ſitis diſturbauit. Ex qua re horror & formido Iudæos occupauit: famáque eius etiã illos, quorũ domicilia inde longo interuallo diſtabãt, ad locũ cõtemplandũ attraxit. Itaq; cũ quãplurimi adeſſent, aliud prodigium contigit. Ignis nãque cœlitùs demiſſus, omnia opificum inſtrumenta abſumpſit. Etenim licebat videre malleos, ſcalpra, ſerras, ſecures, aſcias, denique omnia quæ opifices habebãt ad opus perficiẽdum idonea, flammæ incendio vaſtata. Totum diem ignis iſtas res depaſtus eſt. Iudæi igitur grauiſsimo timore perculſi, etiam inuiti Chriſtum Deum confeſsi ſunt: non tamen eius voluntati geſſerunt morem, ſed opinione Iudaiſmi mentibus antecepta

c. ἀλλὰ καὶ τοῖς μὴ τοῦτο ποιοῦσιν.

Iulianus Iudæos ad ſacrificia prouocat, permiſſa templi reſtauratione.

Iudæi in Chriſtianos inſultant.

Matth. 24.

Poſtrema templi Hieroſol. euerſio à Cyrillo præuiſa.

Omnis generis inſtrumenta fabrorum cœlitus igne demiſſo conſumpta.

omnino tenebantur aſtricti. Nam tertium miraculum, quod pòſt editum fuit, neutiquam illos ad fidem veritatis adduxit.[c] Nocte enim ſequẽti] effigies crucis radiorum lumine figuratæ, illorum veſtimentis tanquam impreſſæ videbantur: quas cũ dies illuceſceret contemplantes, & eluere deleréque cupientes, nullo modo poterant. Quare obcæcati (vt eſt apud Apoſtolum) bonum quod erat illis in manibus, abieccêre. Proinde templum eo tempore, pro ædificatione, maximam ruinam paſſum eſt.

Crucis ſigna Iudæorum veſtibus impreſſa.

c. καὶ γὰρ τῇ ἑσπερίᾳ νυκτί

De Imperatoris in Perſidem profectione, & eiuſdem cæde.

Cap. XVIII.

Imperator quoniã acceperat, Perſarum gentem tempore hyberno tũ corporis viribus maximè imbecillam, tùm animo abiectiſſimo eſſe (nam quia frigoris impatientes ſint, eo tempore à bello abſtinent. Imò Medus (vt eſt in prouerbio) hyeme ne manum quidem extra pallium ponere audet) cum etiam exploratũ haberet, Romanos hyeme in bello gerendo plurimum poſſe: paulò ante ver in Perſidem inuadere, ínque eam regionem exercitũ ducere cœpit. Itaque primùm agros, vicos, caſtelláque populari: deinde vrbes occupare.[c] Ac Cteſiphontẽ vrbem Perſidis potentiſſimã obſidione cingens, adeò vehementer regem[A] Perſarũ] in ea oppugnare, vt crebros ad ipſum mitteret legatos, eíque ſupplicaret, vti eũ parte aliqua patriæ mulctaret, bellóque reſtincto diſcederet. Iulianus neque cõmotus eſt animo, neque ſupplices miſeratus: imò ne illud quidem quod in prouerbij abiit conſuetudinẽ (Vincere præclarũ eſſe, ac ſupra modum vincere inuidioſum) in memoriam reuocare voluit: ſed diuinationũ cõiecturis, quas Maximus philoſophus, qui cum eo verſabatur, illi ſuggeſſiſſet, confiſus, & inanibus ſomniorum viſis perſuaſus, ſe Alexandri gloriam ſuis rebus geſtis vel exæquaturum, vel potius ſuperaturum, ſupplicum Perſarũ poſtulata reiecit: putauítque ſecundũ Pythagoræ Platoníſque opinionem, ex migratione animorum ab vno corpore in alterũ, animum Alexandri in ipſius corpus immigraſſe: imò verò, ſe in altero corpore ipſum Alexandrum eſſe. Quæ quidem opinio illum in grauem induxit errorẽ, effecítque vt regis Perſarum petitionem repudiaret. Rex igitur cum intelligeret, legationem illam fruſtra ſuſceptam, in permagnam adductus neceſſitatem, poſtridie eius diei quo legatio erat confecta, omnes ſuas copias cogere, contra exercitum Romanum in aciem prodire cœpit. Romani autem tametſi Imperatorem accuſabãt, quòd nõ cum lucro à prælio abſtinuiſſet: tamen cum Perſis, qui iam ſe ex aduerſo oppoſuerant, confligere nõ recuſarunt: hoſtes in fugam vertunt. Imperator equo inſidens, prælio interfuit ille quidem, quo militum animos confirmaret: ſed felicitatis ſuæ ſpe nimium fretus, inermis in aciem proceſsit. Idcirco telum ex improuiſo in eum coniectum, brachium traiiciens, in latus infigitur: cuius ictu mortem obiit, cædis authore incognito. Nam alij memorant, eum ex Perſa transfuga percuſſum: nonnulli, à milite quodam ſuiipſius exercitus: quæ fama multis in ore eſt. Verùm Calliſtus, ſatelles Imperatoris, qui eius res geſtas carmine Heroico cõſcribit, bellúmque id temporis confectum narrat, illum à dæmone transfixũ interiiſſe commemorat. Quod quidem fortaſſe poëtarum more confictum eſt: fortaſſe autem ita ſe habet: nam furias in nonnullos vindicaſſe conſtat. Verùm vtcunque exitus eius fuit, illud certè nemini obſcurum eſt, eum propter impetum animi, quo præceps ferebatur, periculis expoſitum: propter doctrinæ elegantiã, qua imbutus erat, inanis gloriæ ſectatorem: propter animi modeſtiam, quã falsò præ ſe ferebat, ludibrio habitum. Hoc modo ad quartum eius conſulatum, quem cum Salluſtio geſsit, ſexto Calẽd. Iulij, in Perſide, vt dixi occubuit: tertio anno ſui imperij: ſeptimo autem, poſteaquam à Conſtantio Cæſar renunciatus fuiſſet: ætatis ſuæ trigeſimo primo.

Perſæ & Medi hyeme imbelles, Romani contra.

c. περιστοιχίσας δὲ κτησιφῶντα τὴν μεγάλην πόλιν,

Δ. ἐχθρὸν

Obſeſſa à Iuliano Cteſiphõte fruſtra perſæ legati pacem petunt.

Iulianus ſe Alexandrum M. eſſe putat.

Iulianus ſagitta confoſſus.

Iouiani Imperatoris creatio, & Libanij rhetoris refutatio.

Cap. XIX.

IOVIANVS

Iouianus quibus conditionibus delatum ad ſe imperium admiſerit.

MIlites verò, vtpote in dubiis reb. & valde perplexis cōſtituti, poſtridie nulla interpoſita mora Iouianum virū magno & excelſo animo prædítū, Imperatorem declarant. Iſte, cum eſſet tribunus militū, cúmque Iulianus militibus lege lata opinionem daret, vel idolis ſacrificandi, vel deſerendi militiam: ᶜbalteum] deponere maluit, quàm impium & nefandum Imperatoris edictum exequi. Attamen Iulianus belli impendentis neceſſitate compulſus, eū in ducum numero retinuit. Iam verò Iouianus ad imperium delectus, illud repudiauit. Et cum à militibus inuitus raperetur, clamauit, ſe, qui Chriſtianus erat, nolle omnino hominum gentilitatē profitentium imperium ſuſcipere. At vbi omnes vna voce confeſſi ſunt, ſe eſſe Chriſtianos, capeſſit Imperium. Et cum in Perſide derepētè in magnas eſſet adductus anguſtias, militéſque fame conficerentur: pactis cum rege Perſarū induciis, belli finem fecit. Iuduciæ verò, vt Romani quidē putabant, inhoneſtæ (nam Syrorum dominatu multatus, ᶜNiſibíque ciuitate] Meſopotamiæ Perſis tradita, inde deceſſit) vt temporis autem poſtulabat opportunitas, neceſſariæ fuerūt. † Quibus rebus nunciatis, ſicut Chriſtianorū animi Iuliani morte erant recreati: ſic exercitus vniuerſus improuidā eius & ardētem ferociā grauiter incuſauit: cauſámque multæ, qua fines imperij coarctabantur, illi acceptā retulit. Nam à Perſa quodam perfuga in fraudem inductus, nauigia, quibus per flumina frumentū aduehi ſolebat, exuſſerat, & propterea fames oppreſſit exercitum. Eodem tempore Libanius ſophiſta orationem, qua mortem defleuit Iuliani, cōpoſuit: eámque Iulianum, ſiue funebrem inſcripſit. In qua non modò omnes eius res geſtas illo dicendi genere quo hominum laudes celebrantur, perſecutus eſt: ſed librorum etiam, quos cōtra Chriſtianos ediderat, & quòd in illis Chriſtianorum ſcripta ridicula, nugiſque referta demonſtrauerat, mentionem fecit. Quòd ſi hic ſophiſta alia Imperatoris acta duntaxat laudibus extuliſſet, tacitus ad reliquam hiſtoriā perrexiſſem: ſed quoniam, dum librorum à Iuliano confectorum facit mentionem, vtpote diſertus & grauis orator, ᶜin religionem Chriſtianam] acerbè inuehitur: ob eam cauſam de his rebus nos pauca dicere inſtituimus, ac primùm eius ipſius verba ponemus in medio. Hyeme, inquit, cum noctes ſunt paulo lōgiores Imperator libros illos, qui hominem à Palæſtina oriundum, Deum & Dei filium eſſe confirmant, diligenter euoluens, longa diſputatione & firmis argumentis conuincebat eſſe ridiculos: religionémque ab illis excultam, & magno in honore habitam, nugis redundare: & ſe in illis Tyrio illo ſene ſapientiorē oſtendit. Igitur Tyrius ille ſit animo placato, & dicendi facultate ſuperatus, æquo animo ferat, quod ſit in eū dictū à filio. Iſta ſunt verba ipſius ſophiſtæ Libanij. Equidē ᴬeum] ſophiſtam facilè præſtantiſſimum dico: certóque ſcio, ſi nō cū Imperatore in religione cōſenſiſſet, omnia dicturū fuiſſe, quę Chriſtiani dicunt: & quæ ab illis dicūtur (vti veriſimile eſt) ſummis præconiis, vtpote ſophiſtā, illuſtraturum. ᶜNam Conſtantiū, dum vixit, ſuis ſcriptis laudauit:] cum autē mortem oppetiuiſſet, in eum cōtumelias, eáſque crimínoſas iecit. Quare ſi Porphyrius Imperator fuiſſet, ᶜcū eius libros Iuliani libris antepoſuiſſe:] & ſi Iulianus fuiſſet ſophiſta, malum ſophiſtā (ſicut de † Ecebolo ſcripſit in oratione funebri, quā in Iulianum compoſuit) appellaſſe. Itaque cum ille, vt eiuſdem religionis cū Imperatore, vt ſophiſta, vt eius amicus, quæ ei videbātur, proſecutus ſit: nos etiam ad ea quæ ab illo ſcriptis prodita ſunt, pro virili reſpondeamus. Primùm ait, illum hyeme, cum noctes eſſent paulò prolixiores, operā in libris Chriſtianorum euoluendis poſuiſſe. Operam poſuiſſe hoc loco ſignificat, laborem in ſcribendo ad hominum vituperationem ſuſcepiſſe: ſicut ſophiſtis in more poſitum eſt, cum adoleſcentulos ad ſuam artem perdiſcendam alliciūt. Nam olim libros illos legerat ille quidē, ſed tum in ipſos acriter incubuit, & longa diſputatione laborauit, non (vt ait Libanius) firmis argumentis, ſed infirmis (quippe quæ eſſent à veritate aliena) ea quæ ſua ipſorum vi ſatis munita erant, tanquam ſcurra refellere. Nā quiſque cum altero in certamen deſcendens, interdum veritatem peruertendo, interdum eandē occultando, eum contra quē dimicatio ſuſcipitur, fallere contendit. Et quicūque odiū cōtra alterū conceperit, omnia inſtar hoſtis non facere ſolum, ſed etiam dicere ſumma ope nititur: atque adeò ea mala, quibus cum ipſe conflictatur, in illum contra quē exer-

c ζώνην cap. 12.

Pax cum Perſis.

c. νισίβιν πόλιν,

† Locus hic græcè mutilus. ſicque ex veterum exemplarium fide reſtitutū. τούτων ἀπαγγελθέντων, χριστιανοὶ μὲν ἐφαιδρύνοντο, οἱ δὲ τῆς τρεφούσης Ἕλληνες αὖθις ἐπεσιώπων τὸν ἀθλίως τελευτῆσαντα. Quibus nunciatis, Chriſtianorum recreati ſunt animi: contra græci religione Iuliani morte perturbati. vniuerſus autem exercitus. κατὰ χειμῶνα μὲν

Libanij de Iuliano eiuſque præcipuè in Chriſtianos ſcriptis, oratio.

Ex Libanij oratione de Iuliani funere.

A. ἐκεῖνον

Libanij ſophiſtæ leuitas & vanitas.

c. ἐγκωμίοις ζῶντα μὲν ἐπαίνοις ἐκόσμησε, τελευτήσαντος δὲ ὕβρεις &c.

c. προκρίνειν ἂν τὰ ἐκείνου βιβλία τῶν Ἰουλιανοῦ

† Ita in Iuliani epiſtolis ſcribitur vt iam notatum eſt.

Refutantur Libanij verba.

Bene Porphyrius Iuliani pater, qui in Socratem, vt Iulianus in praecedentes imperatores ſic inuectus grauiter.

cet inimicitias, deriuare ſtudet. Vtrumque verò tū Iulianum, tum Porphyriū (quē ſenem Tyrium vocat) ſcurram fuiſſe, ſui ipſorum libri conuincunt. Nam Porphyrius vitam Socratis, philoſophorum facilè principis, in libro quem de Rebus geſtis philoſophorum compoſuit, grauiter perſtringit, taliáque conuicia in eum literarū monumentis mandauit ad poſteritatem, qualia nec Melitus nec Anytus, qui eundem olim accuſauerant, vnquam contra illum dicere aggreſſi ſunt. Illum autem Socratem intelligo, quem gentiles propter temperantiam, iuſtitiam, aliáſque virtutes ſummè admirantur: quem Plato excellentiſſimus apud illos philoſophus, quē Xenophon, quem reliquus denique philoſophorum cœtus, non ſolum vt pium, ſed vt vnum qui ſupra hominem putandus eſt, ſuſpicit ac veneratur. Iulianus verò †patris veſtigiis ſedulò inſiſtens, vitioſam illam animi ſui, qua laborabat, perturbationem (dum omnes Imperatores ac Cæſares qui eius ætatē antegrediebantur, maledictis figere non dubitaret) omnibus patefecit: adeò, vt ne Marco quidem philoſopho omnino pepercerit. Cæterùm vtrumque, & Porphyrium, & Iulianum ſcurram fuiſſe, ſua ipſorum ſcripta indicio ſunt. Nec mihi ad hanc rem confirmandam multis aut grauibus argumentis opus eſt: ſed iſta ſatis eſſe poterunt, ad eorum ingenia omnium oculis ſubiicienda, quæ quidem coniecturis nixus, literis prodere inſtituo. At quæ Gregorius Nazianzenus de Iuliano memorauit, iam ex ipſius verbis perdiſcamus. In ſecunda nāque oratione†contra Gentiles, ſic ferè ſcribit: Iſtarū quidē rerum tametſi cùm experientia, tum principatus authoritatem nactus, aliis fidē fecit: mihi tamen iam olim quodammodo ex eo tempore præuidebantur, quo cū homine Athenis verſatus ſum. Nam Imperatore de ipſius profectione exorato, eò tū venit, cum iam [c]frater eius] Gallus nouas res contra Imperatorem molitus fuerat. Duæ cauſæ eius Athenas profectionis fuêre: altera multo honeſtior: vti Græciam, & ſcholas quæ ibi erant, peruideret. altera, quæ magis in occulto erat, & perpaucis cognita fuit: nimirū, vt cum ſacrificis & deceptoribus ſermones de rebus ſuis conferret: quippe cum eiuſmodi impietatis palàm exercendæ nondum libera eſſet poteſtas conceſſa. Atqui tum ipſe equidem in coniectura de illo facienda (tametſi in eorum numero nō] ſum, qui in hoc genere plurimum poſſunt) non multum planè aberraui: ſed indolis eius inconſtantia, & nimia mentis alienatio, me vatem ſat bonum reddidit. Nā vt quiſque [c]rectiſſimè] cōiicit, ita optimus vates haberi ſolet. Nullum in eo indicium boni viri mihi videbar videre. Nam ceruix inſtabilis fuit: † humeri vibrantes & prærupti: oculi volubiles, vagíque: obtutus inſanus: pedes lubrici, & claudicantis ſimiles: nares contumeliam & contemptum [c]ſpirantes: habitūs oris, vultúſque ridiculus: idem ipſum indicarunt riſus profuſi, & cachinnus, redundantes: annuendi renuendíque abſque vlla ratione conſuetudo: ſermo incitatus, & ſpiritu interruptus: rogata temeraria, & inſulſa: reſponſa his nihilo meliora, quæ ipſa ſe crebra inſequebantur, quæque vt parum ſibi conſtantia, ſic nullo doctrinæ ordine fuêre propoſita. Sed quid attinet ſingula ſcribendo perſequi? Talem profectò eum ante rerum gerendarum ſuſceptionem perſpexi fore, qualem in eiſdem gerendis poſtea cognoui. Atque ſi aliqui eorum qui tum mecum verſabantur, eadémque me loquentem audiebant, iam adeſſent, non muiti quidem mihi teſtes huius rei eſſe vellent: quibus certè, cùm iſta præuiderem, ſtatim hæc proferebam verba: O qualé malum Romanum alit imperium. Quæ cum prædixiſſem, optabam me falſum de eo vatem [c]cōperiri.] Nam longè melius fuiſſet, quàm vt orbis terrarum tot tantíſque malis abundaret, taléque monſtrum inter homines appareret, qualē nunquam antea extitiſſet: idque, cum multæ aquarū inundationes, quæ ſunt crebro hominum ſermone vſurpatæ, multáque incendia, terræ item conquaſſationes & hiatus acciderent: † quinetiam cum homines ipſa forma ab aliis hominibus penitùs diſpari, belluina & ex uariis naturis compoſita naſcerentur. Verùm eum habuit exitum, quem eius amentia meritò poſtulauit. Iſta à Gregorio, de Iuliano ſunt commemorata. Quoniam autem multis verbis contra Chriſtianos temere profuſis, Porphyrius & Iulianus, tum nonnulla Sacrarum literarum loca peruertendo, tum alia inter ſe conciliando, [a]tum omnia ad ſuū inſtitutum accōmodando, vim veritati facere conati ſunt: quamquam non pauci ſe illis ex aduerſo oppoſuerunt,

Iulianus Nazianzeni Athenis condiſcipulus.

Duæ Athenas petendi Iuliano cauſſæ.

Quid Nazianzeno ſignificarent Iuliani Collum, Humeri, Oculi, Pedes, Nares, Vultus, Riſus, &c.

Porphyrius, Iulianus, reliquique prophani, cur in Chriſtianos ſcribere auſi.

† Nazanzeni cod. græcus ita inſcribit. κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικὸς δεύτερος. reperiuntur autē hæc, pag. 306. lib 8. In Billij verſione pag. 645. quod ideo notaui, vt indices quid interpres ab interprete differat.

c. κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ

c. [illegible]

c. καλῶς. eſt autem ſenarius Iambicus.

† Nazanzenus ſic ὤμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι humeri alterius ſubſultantes, forſan non malè dixeris. Billius verbi græci metaphoram exprimere [illegible] luit.

c. πνέων

c. γελῶσαι

† Sic hanc periodum ex græco Nazanz. [illegible] [illegible]

a. Sublatis [illegible] [illegible]

oppoſuerunt, fallacéſque eorũ concluſiunculas euertere refutaréque laborarunt: præter cæteros tamen Origenes, qui Iuliani ætatem longo tempore anteiuit, ſacræ Scripturæ loca, quæ legentium animos videbantur multum conturbare, ſibi ipſe obiicere, eáque explicare contendit, & captioſas improborum ineptias inanitatéſque diluere. Quæ quidem ſi Iulianus & Porphyrius diligenter perlegiſſent, non modò libentibus animis ea approbaſſent: verùm etiam omnem ſuam dicendi facultatem omnino ad alias res conuertiſſent, [c] & nunquã animos ad fallaces] captiones blaſphemiis contra Deum refertas, conſcribendas appuliſſent. Imperatorem verò apud rudes & imperitos rerũ, non autem apud eos qui expreſſam veritatis effigiem ex ſacris Scripturis arripuiſſent, hoc modo cauillatum eſſe, hinc perſpicuum eſt. Nam cum multa verba, quæ in Deiœconomia explananda, communi loquendi conſuetudine, & populari, neceſſariò ponuntur, ex Sacris excerpſiſſet literis, eáque in vnum collegiſſet, ad extremum adiecit iſta: Certè locorum iſtorum ſingula, niſi ſermo ipſe arcanam quandam intelligentiam (quod equidem facilè exiſtimare poſſum) complectantur, quod ad ipſa verba attinet, multas contra Deum blaſphemias continent. Hæc quidem ſunt ab eo in tertio libro Operis ſui quod contra Chriſtianos edidit, totidem verbis diſputata. In illo autem libro quem Cyniſmũ inſcripſit, dum docere inſtituit, quatenus fabulæ ſacræ ſint effingendæ, ait, veritatem in eiuſmodi rebus occultandã eſſe, híſque vtitur verbis: Natura auet in abſtruſo latêre, occultáque deorum eſſentia non patitur ſe planis & apertis verbis, impuris hominũ auribus inculcari. Quare Imperator, vti ex his cõſtare poterit, videtur eam de ſacris diuiniſque Scripturis habere opinionem: ille quidem, quòd illarum ſermones myſtici ſint, quódque arcanã quãdam intelligẽtiam cõplectantur: ſed ægrè propterea fert, quòd non omnes eandem de illis opinionem concipiãt: inque eos Chriſtianos inſultat, qui [c] ſimpliciter] earũ oracula accipiunt. At verò, neque vulgi ſimplicitatẽ tantopere inſectari debuiſſet, neq; illius gratia in Sacras literas tanta inſolẽtia inuehi: †neque propterea eas odiſſe, atque adeò ſenſus ſentẽtiáſque præclaras in illis cõprehẽſas deteſtari, quòd non omnes eas pro eius arbitrio intelligant. Iã verò, vt videtur, idem illi accidit, quod Porphyrio. Nam iſte Cæſareæ Palæſtinæ à quibuſdã Chriſtianis †reprehenſus, cum præ graui, qua ardebat, iracundia illud ferre non poſſet, religionem Chriſtianam deſeruit: & præ odio †illorum qui ipſum coarguerant, ad libros conſcribendos, quibus Chriſtianos maledicè & contumelioſè perſtringeret, præceps ruit: ſicut ex illis Euſebij Pamphili ſcriptis conſtat, quibus eius libros penitùs refutauit. Imperator verò, apud imperitos inſolenter contra Chriſtianos ſe iactans, eadem animi perturbatione incitatus, ad Porphyrij blaſphemiam deflexit. Quocirca vterque ſua ſpõte ad impietatem prolapſus, & ſibi ſui erroris cõſcius, debitas pœnas perſoluit. Porrò autem, cum Libanius ſophiſta Chriſtianos falsè irrideat his verbis (Hominem ex Palæſtina oriundum Deum, Deíque filium faciunt) mihi videtur penitùs oblitus, ſe in extrema oratione ſua, Iulianum in deos retuliſſe, ad hunc modum: Primum, inquit, mortis illius nuncium, parum aberat quin lapidibus obruiſſent, tãquam contra Deum mẽtitum. Deinde paulo longius progreſſus: O` dæmonum (inquit) alumne, dæmonum diſcipule, dæmonũ denique aſſeſſor. Quanquam ille [c] aliter] iſta intelligebat, tamen cum nomẽ ambiguum, quo etiã diabolus ſignificatur, non vitaret, eadẽ viſus eſt dicere, quæ Chriſtiani in probris obiectandis dicere conſueuerunt. Quare ſi ad quenquam laudibus ornandum omni ſtudio incubuiſſet, nomen ambigunm vitare eo modo debuiſſet, quo aliam vitauit vocem: quam quidem, cum eſſet ob eam reprehenſus, à ſuis libris prorſus deleuit. Quo modo autem homo in Chriſto Deus ſit, quo modo cum homo in aperto ſit, tũ Deus in obſcuro, quo modo denique hæc vtraque vera ſint, diuini Chriſtianorũ libri oſtendunt: Gentiles verò, antequam credant, intelligere non poſſunt. Nã verum eſt illud prophetæ oraculũ: Si non credideritis, nõ intelligetis. Quocirca illos nõ pudet, homines cõpluresis in deorũ numerũ referre. Atq; vtinã eos ſolũ qui morũ probitate præſtãt, qui iuſti, qui tẽperati ſunt: ac nõ illos potius qui impuri, qui iniuſti ſunt, quiq; ebrietati ſe totos dedũt: Hercules illos dico, Bacchos, Aeſculapios: per quos Libanius in ſuis libris creberrimè iurare nõ erubeſcit: quorũ amores ma-

Margin notes (left): c. [Greek illegible] — c. [Greek illegible] — † Sic locum hunc puto legẽdum & reddendum. [Greek illegible] neque propterea eas odiſſe ac deteſtari, quòd quas male intellexiſſet, non omnes pari cũ eo ſenſu accepiſſent. — † Ante [Greek illegible]: puto deeſſe aliquid. Ex Nicephoro forſan cõuiciis deſideratur [Greek illegible], habet enim, à Chriſtianis namque verberatus. — † Græcè reſtẽ [Greek illegible] quo cõfirmatur ſuperior lectio. — c. ἄλλως — c. [Greek illegible]

Margin notes (right): Apud quos, & quid in Chriſtiana religione reprehendere ſolitus Iulianus. — Iuliani Cyniſmus liber. — Iuliani opinio de ſcriptu diuinis. — Porphyrius profeſſus Chriſtianiſmũ, qua occaſione reſilierit, & cõtra ſcripſerit. — Libanij accuſat qui hominem dei filium negãs, Iulianum deum tamen facit. — Diuina myſteria non priùs intelligi quam credi.

ſculos & fœmineos, ſi enumerare conarer,ᶜ lõgè ab inſtituto eſſet mihi digrediẽdũ. Verùm his qui ſtudio iſtarũ rerum cognoſcendarũ ducuntur, ſatisfaciet Ariſtotelis peplus, Dionyſij corona, Rhegini polymnemon, & turba poëtarum: qui quidem dum de iſtis ſcribunt, ineptias planè ridiculas & inanitatẽ theologiæ gentilis omnibus proponunt ad contemplandum. De illo autem quod gentilium propriũ ſit, homines facilè in deos reponere, libet paucis diſſerere. Rhodiis, cùm in calamitatẽ fortè inciderent, datũ eſt oraculum, vt Attin Phrygiũ ſacerdotẽ, veſanorũᶜ in Phrygia myſteriorũ cultu & veneratione proſequerentur. Quod quidem ita in ſe habet:

Gentilium proprium, Homines in deos referre, vt;

c τῆς μανιώδους φρικτῆς τελετῆς θεραπεύειν.

† *Vuifero Baccho, puróque æquatus Adoni,*
Inclytus æternos ſibi vendicet Attis honores.

Oraculorum iſtorum triũ carmina ſic diſtingue & corrige. Ἄττιν ἱλάσκεσθε θεὸν μέγαν, ἁγνὸν Ἄδωνιν, εὔιον, ὀλβιόδωρον, ἐϋπλόκαμον Διόνυσον, ὃ μὲν δὲ χρησμὸς ἦν τῆς μανίας ἱερατικῆς, &c. Secundi, Ζῆνα θεῶν ὕπατον, καὶ ἀτρυτώνην Τριτογένειαν τιμᾶτε, βροτὸν ἐν σώμασι κρυπτὸν ἄνακτα, ὃν Ζεὺς ἀρίστῳ γονῇ ἐσπείρατο δῆμον ὁμοῦ θεσμοῖς ἀλέξανδρον βασιλῆα. Tertij, ὕστατον ἡρώων Κλεομήδεα Ἀστυπαλαιέα θυσίαις τιμᾶθ', ὡς μηκέτι θνητὸν ἐόντα.

Attin.

Oraculum verò Attin, qui præ amore inſano] ſe ipſe execuerat, Adonin & Bacchum vocat. Porrò Alexandro Macedonum regi in Aſiam proficiſcenti, Amphyctiones dona attulerunt, déque illo Pythia iſtud edidit oraculum:

Alexandrũ.

† *Thure Iouem placate, ſacris ornate Mineruam,*
Atque potens fragili tectum ſub imagine numen:
Numen Alexandrum, tremulis qui miſſus ab aſtris
Huc venit, effrenem compeſcere legibus orbem.

Iſta verba dæmon, qui in Pythiæ pectore habitabat, de Alexandro fudit. Idẽ oraculum, quò viris præpotentibus aſſentaretur, eos retulit in deos: & fortaſſe hoc etiam de Alexandro adulandi gratia reſponſum dedit. Quid Cleomedem pugilem commemorem? de quo, vti Deus conſecraretur, iſtud oraculum edidit:

Cleomedem.

† *Fama Cleomedis viuat, Cleomede ſepulto*
Illi thuricremis fument altaria donis.

Adrianum.

Ob quod oraculum Diogenes Cynicus, & Oenomaus philoſophus, Pythium Apollinem condemnarunt. Cyziceni etiam, Adrianum decimumtertium deum appellarunt: Adrianúſque ipſe Antinoũ, ſuas delicias, in deos repoſuit. Atque iſtas ridiculas ineptias, & meras nugas, ne nominare quidem voluit Libanius. Quinetiam, quamuis cùm oracula, tum ſeparatum libellum, quem † Adrias de vita Alexãdri conſcripſit, euoluiſſet: tamen nihil illum pudebat, ipſum etiam Porphyrium in deorum numerum aſcribere. Sit enim, inquit, Tyrius ille ſenex propitius mihi, qui libros Imperatoris, eius librisᶜ antepono.] Verùm hæc quidem, quo ſophiſtæ conuiciis reſponderemus, ſatis prolixo ſermone præter inſtitutum ſumus proſecuti: quæ quoniam ſeparata tractatione egent, miſſa facienda ducimus. Nos igitur ad reliquam pergamus hiſtoriam

Antinoum.

Porphyrius à libanio tanquam deus inuocatus.

† Vide Niceph. cap. 36. lib. 10.

c. προτιμῶν

Quòd ad Iouianum vndique epiſcopi concurrebant, ſinguli ſperantes eum ad fidem ſuam ſe traducturos. Cap. XX.

Iouianus tuetur fidem Nicenam de Conſubſt.

IMperatore Iouiano ex Perſide reuerſo, tumultus in eccleſiis deintegrò excitatus eſt. Epiſcopi autem, dum ſinguli Imperatorem ſuæ ipſorum fideiᶜ aſſenſurum] expectarent, alius alium præuertere contenderunt. Imperator, quoniã perpetuò fidei Conſubſtantialis adhæſerat, omnibus reſpondet, ſe eam prælaturum pérque literas Athanaſium Alexandriæ epiſcopum bono animo eſſe iubet.ᶜ Qui] ſtatim poſt occaſum Iuliani, eccleſia Alexandriæ denuò potitus eſt. Porrò Imperator epiſcopos à Conſtantio relegatos, & à Iuliano nondum ſuis ipſorum ſedibus reſtitutos, reuocauit. Sub idem tempus omnia gentilium delubra occluſa fuêre; gentiles ipſi alij aliis in locis ſe occultare: qui autem pallia geſtabant, pallia deponere, & communi vſitatóque habitu vti cœperunt. Cruenta illa & ſcelerata ſacrificia, quorum labe ſe palàm contaminabant, & quibus regnante Iuliano ſe exaturauerant, omnino fuêre ſublata.

c. προσθήσεσθαι

Reuocatur Athanaſius epiſcopique reliqui.

c. ὃς

Clauſa idolorũ templa ſublataque ſacrificia.

Quòd qui Macedonij ſententiam propugnabant, & qui Antiochiæ conuenerant Acacij fautores, Nicænam fidem corroborauerunt.

Cap. XXI.

Verùm

VErùm Chriſtianorum res non adhuc pacatæ tranquillæque fuerunt. Nã qui diuerſæ religionis factionibus præerant, Imperatorem adeunt, rati ſibi liberam ab eo poteſtatem permitti, contra aduerſarios pro arbitratu dimicandi. Ac primùm qui Macedoniani appellabantur, libellum illi offerunt, poſtulántque, vt qui filium patri diſſimilem aſſeuerabant, ij ab Eccleſia eiicerentur, ipſique in eorum ſufficerentur loca. Huius verò ſupplicis libelli authores fuêre, Baſilius, Ancyræ epiſcopus: Siluanus, Tarſi: Sophronius, Pompeiopolis: Paſinicus, Zenorum: Comanorum Leontius: Callicrates Claudiopolis: Caſtabalorum denique Theophilus. Imperator accepto eorum libello, ipſos abſque reſponſo dimiſit, hæc verba duntaxat locutus: Ego contentionem odio proſequor: eos qui concordiæ dediti ſunt, complector amore, veneróque. Quæ cum ad aures aliorũ peruenirent, ferociam illorum qui contendendi ſtudio flagrabãt, permulſere. Quæ res Imperatoris ceſſit ex ſententia. Præterea eodem tempore cùm Acacianorum mores, qui ad contentionem erant valde procliues, patefacti fuerunt: tum quàm illud ipſum hominum genus ad Imperatorum voluntatibus ſatisfaciendum ſe ſemper comparaſſet, ſatis perſpicuè intellectum. Nam hi Antiochię, quę eſt in Syria, in vnũ coacti, cum Meletio, qui paulo antè ſe ab eorum communione ſegregauerat, fideíque aſſenſerat Conſubſtantialis, in colloquium veniunt. Quod propterea ab illis factum fuit, quia eum in magno honore eſſe apud Imperatorem, qui tum ibi erat, animaduerterent. Illi igitur communi conſenſu libellum componere: Conſubſtantiali aſſentiri: fidem concilij Nicæni ratam facere: libellum denique Imperatori offerre inſtituunt, qui his verbis perſcriptus fuit.

Epiſcoporũ factiones ſtudent Imperatorem in ſuam ſententiam pellicere.

Elegãs Imperatoris reſponſum ad Macedonianorũ libellum ſupplicem.

Acaciani & Macedoniani fidem Nicenã, de Conſubſtantiali cur amplectantur.

SANCTISSIMO, DEÓQVE CHARISSIMO DOMINO
noſtro Ioniano victori, Auguſto, Concilium epiſcoporum Antiochiæ, in vnum ex varijs prouincijs conuocatorum, S.

» Tuam pietatem, Imperator ſanctiſſime, cum primis laborare, vt Eccleſiæ pax &
» concordia ſtabiliatur, nobis exploratum eſt. Neque ſumus neſcij, te ſapienter con-
» ſideraſſe, formam veræ & orthodoxæ fidei ad hanc concordiam confirmandam
» valere maximè. Idcirco, ne in eorum numero qui doctrinam veritatis adulterare
» ſtudent, habeamur: viſum eſt tuæ prudentiæ ſignificare, quòd fidem ſancti Conci-
» lij iam olim Nicææ congregati & approbemus, & teneamus: quandoquidem vo-
» cabulum Conſubſtantialis, quod quibuſdam videtur parum rectè in ea poſitum,
» eſt probè à patribus, commodáque interpretatione explanatum: quę quidem inter-
» pretatio oſtendit, filium ex patris ſubſtantia genitum, patri ſecundum ſubſtantiam
» ſimilem: & neque affectionem vllam in eius inexplicabili generatione debere in-
» telligi: neque vocabulum Subſtantiæ apud ſanctos patres ad conſuetudinem Græci ſermonis capi, ‹ ſed ab illis poni ad euertendum] illud peſtiferum dogma, Chriſtum ſcilicet ex nihilo ortum eſſe, ab Ario impiè introductum: quod etiam iſti † Anomiani, id eſt qui filium patri diſſimilem ſtatuunt, nuper exorti, multo audacius impudentiúſque ad Eccleſiæ concordiam labefactandam aſſeuerant. Quamobrẽ exemplar fidei ab epiſcopis Nicææ coacti expoſitæ (quam ſanè vehementer amplectimur) his literis, quibus animorum noſtrorum ſententiam tibi declarauimus, ſubiungere placuit. Eſt enim plenum eruditionis & doctrinæ, ſéque habet ad hũc modum: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, & quæ ſequuntur.

Acacianorũ epiſtola, ex ſynodo Antiochena ad Iouianum.

Conſubſtantialis vox approbata, & explicata.

c. ἐπ' ἀνατροπῇ δὲ τοῦ
† ἀν.' ὁμοιοι. quod malim retinere ne videatur à proprio nomine deduci.

Ego Meletius epiſcopus Antiochiæ, ea quæ ſuprà ſcripta ſunt, fateor me approbare. Ego Euſebius Samoſatæ epiſcopus, eodem modo. Euagrius item, † Siculus: Vranius, Apameæ: Larizeorum, Zoilus: Acacius, Cæſareæ: Antipater, Roſſi: Abramius, Vrimorum: Ariſtonicus, Seleucobeli: Barlamenus, Pergami: Vranius, Melitinæ: Magnus, Chalcedonis: Eutychius, Eleutezopolis: Iſacocis, Armeniæ maioris: Titus, Boſtrorum: Sipporum, Petrus: Pelagius, Laodiceæ: Arabianus, Antri: Piſo, Adanorum, per Lamydrionem presbyterum: Sabinianus, Zeugmatis: Athanaſius, Ancyræ, per Orphitum & Aetium presbyteros: Irenio, Gazæ: Piſo, Auguſtæ: Patricius, Palti, per Lamyrionem presbyterum: Anatolius, Berœenſium: Theotimus, Arabum: Lucianus denique, Arcorum epiſcopus. Hunc libellum in Sabini libro

Epiſcoporum qui ſubſcripſerunt nomina.

† σικιλὸς ſed melius forſ. σικιλῶν. Siculorum.

Ex Sabini collectione ſuperior confeſſio deſumpta.

qui Collectio rerum in conciliis actarum inſcribitur, inuenimus. Imperator verò, qui apud animum ſuum propoſuerat blanditiis & perſuaſionibus diſſentientium lites dirimere reſpondit, ſe nemini quidem, qualemcunque fidem amplexanti, moleſtiam exhibiturum: ſed eos præter cæteros beneuolētia & honore proſecuturum, qui Eccleſiæ ad concordiam adducendæ authores ſe oſtenderent. Hæcq; ab eo ad hunc modum geſta eſſe, Themiſtius philoſophus commemorat. Nam in ea oratione quæ † Conſularis inſcribitur, quam de eo conſcripſit, eum propterea magnis ornat laudibus, quòd poteſtate [c] cuique pro arbitratu] hanc vel illam religionē profitendi permiſſa, † aſſentatorum mores prorſus refutaſſet. Quod hominum genus admodum facetè perſtringens, dixit, nemini obſcurum eſſe, eos non Deū, ſed purpuram coluiſſe: euripóque admodum ſimiles eſſe, qui modò in hāc, modò in illam partem præcipitatur.

Themiſtij conſularis oratio in Iouiani laudem.

† Prodiit in lucem ſuperioribus annis ex Henrici Stephani officina, cum aliis eiuſdē autoris nōnullis, antea non editis: & iſta leges pag. 144.

c. ὡς ἕκαστοι βούλονται

† νικήσαντα τῶν ἐγκωμίων τοὺς πρόσω

De Iouiani Imperatoris morte. *Cap.* XXII.

Imperator autem, vbi hoc pacto impetum eorum qui tum contentionis ſtudio incendebantur, penitùs repreſſerat, ocyus Antiochia decedens, Tharſum Ciliciæ petit: ibique corpus Iuliani, cum eius funeri iuſta ſoluiſſet, ſepulchro condit. Quo facto, ipſe conſul renunciatur. Tum Conſtantinopolim ire properans, ad locum quendam qui Dadaſtana nuncupatur, quíque inter Galatiam & Bithyniam medius interiectus eſt, aduentat. Ibi Themiſtius philoſophus, cum aliis ordinis ſenatorii viris illi obuiam factus, orationem ſuam Conſularem coram illo recitauit. Quam quidem poſtea etiam Conſtantinopoli pronunciauit coram populi multitudine. Certè proſperè & feliciter cum imperio Romano actum fuiſſet, ſtatúſque cùm populi, tum eccleſiarum propter tam bonū principem admodum floruiſſet, ſi non repentina mors illum à Republica gerenda abſtuliſſet. Nam in loco quem diximus, tempore hyberno, obſtructione quadam lethali oppreſſus exiuit è vita, illo ipſo & Varoniano filio ſuo Coſſ. decimotertio Calend. Martij. Septem menſes regnauit: vixit autem annos triginta tres. Liber hic complectitur ſpacium duorum annorum: menſium verò quinque.

Iouianus Iulianum Tharſi ſepelit.

Dadaſtana.

Themiſtij oratio conſularis vbi habita.

Iouiani obitus.

TERTII LIBRI FINIS.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER QVARTVS.

Quòd mortuo Iouiano, Valentinianus Imperator eligitur: qui in Imperij partem, Valentem fratrem aſſumit: & quòd Valentinianus recta ſanáque fide præditus erat, Valens autem Ariana labe infectus.

Cap. I.

Cvm Imperator Iouianus in Dadaſtanis, vti diximus, ad ſuū ipſius & Varoniani filij ſui cōſulatum, decimotertio Calend. Martij è vita migraſſet: milites ex Galatia decedentes, ſeptimo pòſt die Nicæam Bithyniæ veniunt: omnéſque vna voce Valentinianum, ad 5. Calend. Martij, illo ipſo Coſ. Imperatorem declarant. Hic genere Pannonius fuit, [c] è ciuitate Cibale ortus.] Qui rem tractare aggreſſus militarem, ſe in ea facilè peritiſſimum oſtendit. Vir magno & excelſo animo præditus fuit: ampliorémque dignitatis gradum, quàm in quo erat locatus, ſemper promereri viſus eſt. Qui, ſimulatque fuit Imperator creatus, Conſtantinopolim abſque mora contendit: ac triginta diebus poſt ſuam creationem, fratrem Valentem ſociū ſibi adiungit Imperij. Et quanquam ambo erant Chriſtiani, de fide [c] tamen] religionis Chriſtianæ inter ipſos diſſenſere. Nam Valentinianus fidem concilij Nicæni

Iouiano defuncto Imperator factus Valentinianus.

Collegam fratrem adſciſcit.

VALENTINIANVS ET VALENS.

c. πόλεως κιβαλίας

c. Μέντοι γε

eſt amplexatus: Valens autem opinione quadam animo præcepta inductus, dogmati Ariano mordicùs adhæſit. Quæ quidem opinio propterea eius animum præoccupauerat, quòd fuerat ab Eudoxio Conſtantinopoli Arianæ ſectę epiſcopo baptizatus. Vterque fidei, quam coluit, permagno ſtudio exarſit: ſed tamen cum Imperatores eſſent iam creati, moribus & vitæ conſuetudine valde fuère diſſimiles. Nam tametſi antea, regnante Iuliano, cum alter tribunus militum eſſet, Valentinianum dico: alter ex numero ſatellitum, qui Imperatori domeſtici erant, & familiares, nēpe Valens, perſpicuè declarabant, quàm ardenti religionis ſtudio vterque illorum inflammaretur (cùm enim ad ſacrificandum impellerentur, balteos militares deponere maluerunt, quàm fidem Chriſtianam deſerere: quorum neutrum Imperator Iulianus, quoniam eos tales homines eſſe intelligeret, quales Reipub. plurimùm poſſent commodare, de militaris honoris gradu deiecit: quemadmodum neq; Iouianum, qui illi ſucceſſit in Imperio) tamen poſtea Imperij gubernacula adepti, licet in initio regni ſui in Reipub. commodis diligenter proſpiciēdo ſimiles ac pares inter ſe eſſent, in religione Chriſtiana (vt dixi) admodum diſcordare, & diſparem modum aduerſum Chriſtianos exercere cœperunt. Valētinianus enim vt ſuæ fidei & opinionis fautores amplexabatur, ſic Arianis nihil faceſſebat moleſtiæ: Valens autem, non modò Arianorum numerum augere laborauit, verùm etiam doctrinā contrariam amplectentes (ſicut poſtea à nobis dicetur apertius) grauibus affecit ſupplicijs. Per idem tempus, eccleſiæ Romanæ Liberius fuit epiſcopus. Alexādriæ quidem Athanaſius, illi eccleſiæ parti quæ fidem tenebat Conſubſtantialis, præfuit: alteri autem, quæ doctrinæ Arianæ addicta fuit, Lucius, quem poſt Georgium Ariani ſuum conſtituerant epiſcopum. Arianorum qui Antiochiæ erant, epiſcopus fuit Euzoius. Qui autem fidem Conſubſtantialis tuebantur, erant in duas partes diuiſi: quarum alteri Paulinus, Meletius alteri præficiebatur. Hieroſolymorum Cyrillus fuit epiſcopus: Conſtantinopoli Eudoxius eccleſiarum gubernatione potiebatur, Ariique docebat opinionem. Qui autem fidem Conſubſtantialis propugnabant, in ædicula quadam intra ciuitatem conuentus celebrarunt. Qui verò ſectam Macedonianā ſequebantur, & in Seleucia cum Acacianis diſſentiebant,] eccleſias ſuas in ſingulis ciuitatibus tenuerunt. Hoc in loco res Eccleſiæ id temporis fuère.

Lib. 3. cap. 11.

Valentin. catholicus, Valens Arianus, ſuæ quiſque fauet religioni.

Liberius Ro. epiſc. Athanaſius Alexād. catholici, Lucius, Euzoius, Ariani. Conſubſtātiales diuiſi.

Ariani plus catholicis Conſtantinopoli poſſunt. Macedoniani in Seleucia

c. ἐν σελευκίᾳ διακριθέντες δὶς πρὸς ἀκακίους.

Quòd, dum in Occidente ageret Valentinianus, adeunt Conſtantinopoli Valentem Macedoniani: quibus, vti concilium fieret, ab eo contendentibus annuit: & quòd Conſubſtantiale Valens impugnarit. Cap. II.

IMperator Valentinianus ad partes verſus Occidentem (cura enim de rebus ibi gerendis ſuſcepta illum eò pertraxit) proficiſci maturat. Valentem autem Conſtantinopoli ad tempus commorantem, epiſcopi complures ſectæ Macedonianæ adeunt, [c] poſtulántque] vt alterū concilium ad rectam de fide deciſionem faciendam conuocaretur. Imperator, quoniam illos cum Acacio & Eudoxio de religione conſentire putabat, concilij cogendi illis fecit poteſtatem. Illi Lampſaci concilium congregare properant. Valens omni feſtinatione Antiochiam Syriæ contendit: veritus ne Perſæ ruptis triginta annorum fœderibus, quæ regnante Iouiano pacti fuerant, in fines Romanorum irruptionem facerent. Verùm à Perſis nihil turbatum eſt. Imperator igitur in ocio & tranquillitate conſtitutus, in eos qui fidei Conſubſtantialis adhæreſcebant, grauiſſimam perſecutionis procellam excitauit. Et quanquam Paulinum epiſcopum, propter eximiam eius pietatem, nullo affecit incommodo, Meletium tamen exilio multauit. Alios verò, qui cum Euzoio communicare renuebant, eccleſiis quæ erant Antiochiæ, exegit: mulctis, ſuppliciiſque variis afflictauit. Fertur etiam, illum complures in Orontem fluuium, qui vrbem illam præterlabitur, demerſiſſe.

c. ἀξιοῦντες

Valens Orientem regit, Valētinianus Occidentem.

Macedonianis cogendi ſynodum cur data poteſtas. Valens Conſubſtantiales perſequitur.

Quòd, cùm Valens eos qui Conſubſtantiale tuebantur, in Oriente perſequeretur, Conſtantinopoli Procopius tyrannus exortus eſt: eodémque tempore terræmotus ac maris inundatio ſuperuenerint, quæ multis ciuitatibus magnam cladem intulerunt. Cap. III.

Procopius tyrannus.

DVm iſta à Valente in Syria geruntur, tyrannus cius nomen erat Procopius, exoritur Conſtãtinopoli. Hic magnis copiis in exiguo tẽporis ſpacio coactis, contra Imperatorem ire maturat. Quod cùm Valenti eſſet nunciatum, illum in maximum coniicit angorem: qui quidem eius ferocitatem in illos quos perſequebatur, ad tempus repreſſit. Interea verò dum hic belli tumultus exardeſceret, terræmotus de repentè irruens, multas ciuitates conquaſſauit. Quinetiam mare terminos, quibus circũcludebatur, commutauit. Nam in quibuſdam locis tantopere inundauit, vt vbi dudum homines pedibus iter facere poſſent, ibi iam eſſet nauigio traiiciendum: ab aliis autem locis tam longè abſceſſit, vt arida ſiccáque remanerent. Atque iſta euenêre ad primum duorum iſtorum Imperatorum conſulatum.

Terræmotus. Maris inundatio.

Quòd, cùm ſtatus tum Reip. tum etiam Eccleſiæ perturbaretur, Macedoniani, qui Lampſaci concilium conuenire fecerant, fide quæ Antiochiæ expoſita fuit, iterum corroborata, fidei Ariminenſis concilij anathema indixerunt, ac rurſus Acacij & Eudoxij abdicationem confirmarunt. Cap. IIII.

Reipub. & eccleſiæ ſtatus turbatus.

HIs rebus ita cõparatis, neque Reip. neque Eccleſiæ ſtatus pacatus tranquillúſque fuit. Nam qui ab Imperatore concilij cogendi poſtulauerãt poteſtatem, hi ſub eundem conſulatum, anno videlicet ſeptimo poſt concilium Seleuciæ habitum, Lampſaci in vnum conuenientes, ibi ſimulac fidei formulam Antiochiæ olim editam, de integro iam confirmauerant (eidem etiam Seleuciæ dudum ſubſcripſerant) illam quæ Arimini iampridem ab epiſcopis qui conſentientem de religione habebant opinionem, expoſita fuit, anathemate condemnarunt. Rurſúſque contra Acacium & Eudoxium, vtpote iure abdicatos,[c] tulêre ſententias. His rebus Eudoxius Conſtantinopolis epiſcopus nullo modo refragari potuit. Nam bellum quod à populo, duce Procopio, iam concitatum erat, impedimento fuit, quo minus ſe de illis vlciſceretur. Quapropter Eleuſius Cyzici epiſcopus, vnà cum ſuis tum ſuperiores partes adeptus, ad aliquod temporis ſpacium dogma illud, quod à Macedonio eius authore nomen inuenit, quódque nunc paulo antè in concilio Lampſaceno multo euidentius omnibus patefactum fuit, propugnauêre. Iſtud concilium, cauſam equidem fuiſſe[a] arbitror, cur Helleſpontus (eſt enim Lampſacus in anguſto Helleſponti ſinu poſita) tanta Macedonianorum frequẽtia abundaret. Hoc quidem cõcilium talem habuit exitum.

lib. 2. cap. 31. *lib. 3. cap. 21.*

Acta Lampſacenæ Synodi Arianis cõtraria.

c καταψηφίζοντας

Macedonij opinio rurſus aſſeritur.

a νομίζω

Lampſacus vrbs.

Quòd Imperator & tyrannus Procopius, cum propter quandam Phrygiæ ciuitatem prælium commiſiſſent, Imperator tyrannum ducum ſuorum proditione capiens, cùm ipſum, tum ipſius duces, ſuppliciis inuſitatis traditos trucidauit. Cap. V.

Procopius in pugna cõtra Valentem victor.

ANno ſequenti, Gratiano & Dagalepho Coſſ. bellum geri cœptum eſt. Nam tyrannus Procopius Conſtantinopoli egreſſus, parat cum Imperatore dimicare: quo audito, Valens relicta Antiochia, Procopio obuiã ire contendit: cum illo ad Nacoleam, vrbem Phrygiæ, conſerit manus: primo prælio inferior fuit. Paulo pòſt Procopium à ducibus ſuis Angelone & Gomario proditum, viuum cepit: quos quidem peregrinis ac nouis affecit ſuppliciis. Nam proditores, neglecto iureiurando quo ſe illis aſtrinxerat, ſerris diſſectos è medio ſuſtulit. Tyranni autem crura duabus arboribus, quæ non longo interuallo inter ſe diſtabant, ad terram inflexis, alligauit, deinde arbores in ſublime denuò ſe tolli permiſit: quæ in altum ſublatæ, Procopium diſcerpſerunt. Tyrannus igitur eo modo in duas partes diremptus, miſerè interiit.

Idem cum ſuis proditoribus ducibus, nouis afficitur ſuppliciis.

Quòd poſt interfectum tyrannum, rurſus Imperator eos qui in Concilio coacti fuerunt, ad Arij opinionem adegerit, itémque Chriſtianos omnes. Cap. VI.

Imperator

IMperator rebus tũ proſperè & feliciter geſtis elatus, rurſus in Chriſtianos tumultus propterea ciere cœpit, quòd omnes ad ſectam Arianam traducere cupiebat. Atque concilium Lampſaci habitum illi in primis bilem mouerat, non modò quòd epiſcopos Arianos interdixerat Eccleſia, ſed quòd fidei formulę Arimini editæ anathema denunciauerat. Itaque cum Nicomediam Bithynię veniſſet, Eleuſium Cyzici epiſcopum ad ſe accerſit. Hic opinioni Macedonianæ (vt ſupra dixi) maximè deditus fuit. Quare Imperator concilio epiſcoporum Arianorũ conuocato, Eleuſium illorum fidei aſſentiri coegit. Qui quanquam antea illud ſe facturum omnino denegauerat, poſtea tamẽ exilio & publicatione bonorum, quæ ipſi interminatus fuerat Imperator, ſupra modum exterritus, opinioni Arianæ aſſenſit, ſtatim vt aſſenſerat, in magno dolore fuit:[a] &] Cyzicum reuerſus, coram vniuerſo populo de vi ipſi ab Imperatore illata grauiter conqueſtus eſt: docétque vi ſe coactum, non ſua adductum voluntate, doctrinæ Arianæ aſſenſiſſe: illiſque aliũ cõquirẽdum epiſcopum, propterea quòd ipſe neceſſitate compulſus, ſuum ipſius dogma denegaſſet. Cyziceni tamen præ incredibili amore, quo illum complectebãtur, neque alteri epiſcopo ſe ſubiicere voluerunt, neque eccleſiæ ſuæ adminiſtrationẽ concedere. Quare cùm eius ſemper paruêre gubernationi, tum ſuam ipſorum hæreſim minimè depoſuêre.

Valens Arianiſmi aſſertor Nicomediæ coactã Synodo Lampſacenam euertere conatur.

Eleuſii pœnitẽtia, qui etiam coactus arianæ opinioni ſubſcripſerat.

a. καὶ

Quòd Eunomius, Eleuſio Macedoniano eiecto, Cyzici epiſcopus inſtitutus eſt, & vnde prodierit: & quòd Aetij cognomento Athei, ſcriba cum eſſet, illum ſibi ad imitandum propoſuit. Cap. VII.

HIs rebus auditis, epiſcopus Conſtantinopolitanus Eunomium, vtpote qui dicendi vi, qua præditus erat, poſſet multitudinis animos in ſuam ſententiam facilè pertrahere, epiſcopum Cyzici deſignauit. Quò cum aduentaſſet Eunomius, ab Imperatore mandatum fuit, vt Eleuſio exturbato, Eunomius in ſede epiſcopali collocaretur.[a] Vnde qui Eleuſij fauebãt opinioni, extra vrbis mœnia] extruxerunt eccleſiã, conuentuſq; ſeparatim egerunt. Sed de[c] Eleuſio] hæc quidem hactenus: de Eunomio autẽ iam pauca dicamus. Eunomius Aetij cognomẽto Athei, cuius ſuprà † mentionem fecimus, ſcriba fuit. Qui cum eo vitam degens, fallaces ratiocinandi concludendiq; modos, qui ſunt ſophiſtarũ proprij, ab illo didicit, eoſq; ſedulò imitatus eſt. Quinetiam inanibus ineptiſq; vocibus operã dare, ſophiſmataq; quibus ipſe irretiretur, contexere, imprudens aggreſſus, illiſq; arrogãter inflatus, ad blaſphemiam præceps ruit. Arij etiam opinionem ſectari, veritatis dogmata variis rationibus impugnare cœpit. At tametſi Sacrarum literarum propè ignarus imperituſq; fuit, neque potuit eas omnino intelligere: † tamẽ verba variare, eadémque ſemper aliter atque aliter dicere potuit, at quod ſibi ad dicendum proponebatur, nũquam attigit: ſicut ſeptem tomi ab illo in Apoſtoli ad Romanos epiſtolam tam ineptè compoſiti, ſatis perſpicuè declarant. Nam cum multa verba inaniter de ea epiſtola profuderit, inſtitutum tamen Apoſtoli animo capere nullo modo valet. Extant alij eius libri his conſimiles: de quibus ſi cui in animo ſit periculum facere, in magna verborum copia miram ſententiarum inopiam reperiet. Atqui iſtum Eunomium Eudoxius ad epiſcopatus Cyzicenſis dignitatẽ extulit. Cùm verò, vt ipſius mos ferebat, pro concione dialecticis argutiis vteretur, auditores admodum reddidit attonitos: vnde Cyzici tumultus exortus eſt. Nam cum Cyziceni arrogantem illius in dicendo inſolentiam ferre nullo modo poſſent, è ciuitate exturbarunt. Ille Conſtantinopolim ſe recipit, ibi cum Eudoxio ætatem degit:[c] ab epiſcopatus adminiſtratione vacat.]. Verùm ne iſta ſolum obtrectandi cauſa dixiſſe videamur, ipſius Eunomij verba, quæ ſophiſtæ more fallaciter & veteratoriè de Deo nõ veretur dicere, audiamus. ſic enim loquitur:
" Deus de ſua ipſius eſſentia nihilo plus intelligit,[c] quàm nos:] neq; ea ipſi magis eſt perſpecta & cognita, q̃ nobis,
" ſed quod nos de ea ſcimus, idem omnino & ipſe ſcit: ac rurſus quod ille nouit, idem
" in nobis viciſſim reperies. Iſtas aliáſque complures commenticias fallacias imprudẽs contexuit Eunomius. At qua ratione ſe ab Arianis paulo pòſt ſegregarit, dicemus ſuo loco.

Eleuſius Cyzico pulſus catholicorũ eccleſiã extra vrbem cogit.

De Eunomio, qui pulſo Eleuſio Cyzicenus ſit epiſcopus.

Eius ſcripta à pietate & eruditione longè remota.

Eunomius Cyzico pellitur.

Eiuſdẽ impia de Deo battologia.

a. ἀλλ᾽ οἱ τούτῳ γνωσθέν, οἱ δὲ ἐκκλησίαν ἔξω τῆς πόλεως

c. ἐλευσίου

† lib. 2. ca. 28.

† fortaſſe πολλαχῶς δὲ τὴν λέξιν legendum, itaque tollendus aſteriſcus.

† σχολάζει δὲ ἐπισκοπῆς

c. ἡμῶν

De inuento oraculo in lapide inciſo, quando propter Valentis Imperatoris iracundiam Chalcedonis murus diruebatur. *Cap. VIII.*

Valentis iuſſu Calcedonis muri diruti.

IMperator muros vrbis Chalcedonis, quæ e regione Byzantij ſita eſt, demoliri iubet. Nam iurauerat, ſe profligato tyráno Procopio, propterea facturũ, quòd Chalcedonij Procopij partibus fauentes, ipſum turpibus & maledicis conuiciis vexaſſent, † vrbemq́; prætergredie̅ti portas occluſiſſent. Itaque vrbis mœnia mandato Imperatoris diruũtur. Lapides eorum ad balneas publicas Conſtantinopolis, quæ dicũtur Conſtantianæ, tráſportantur. In vno autem ex lapidibus oraculum inciſum repertum eſt: quod antiquitùs quidem ibi abſtruſum fuiſſet, atque tũ primũ in lucem elatũ. Ex quo cõſtabat, muros tũc balneis inſeruituros, cum magna aquæ copia vrbi ſuppeteret: cumq́; infinitæ barbaræ gentes in fines Romanos incurſionem facerent, Romanos multis afficerent incommodis, ipſæq́; ad extremum interirent. Verùm nihil obſtat, quo minus ſtudioſorum cauſa illud ipſum oraculum hoc loco ponamus:

† λ. τὰς πύλας τ̃ πόλεως προϊόντος ἀπέκλεισαν. ſed forſan melius προϊόντος. accedenti.

Oraculum in Chalcedonis murorũ ruinis repertum.

Laurigeram nymphæ dum miſcent cantibus vrbem,
Raucáque multigemens defendis balnea murus,
Gens fera, gens numerum ſuperans, ſuperabit & Iſtrum,
Quæ Scythicas franget glacies,[c] *Myſóſque rebelles*
Conteret: hoſtili penetrans ſed cuſpide Thraces,
Prælia committet, ſed committendo peribit.

c. λ. μοιῖδα γαίας.

Oraculum ita ſe habet. Non longo temporis ſpacio interpoſito, aquæductus à Valente exædificatus, permagnam aquę abundantiam vbi Conſtantinopoli ſuppeditauit: eodémque tempore gentes barbaræ contra Romanos, vti dicemus poſtea, [a] bellum concitauêre.] Cæterum oraculum alio etiam modo intelligi poterit. Nam aquæductu in ciuitatem deriuato, Clearchus vrbis [a] præfectus] ὑδρεῖον, id eſt tubum ampliſſimũ in foro Theodoſiano cõſtruxit: quod δαψιλὲς ὕδωρ, id eſt aqua copioſa appellabatur: vbi lætũ feſtũ agitauit ciuitas. Atq; hoc eſt quod in oraculo dictũ fuit:

A. ἐκινήθη
A. ἔπαρχος

Duplex oraculi interpretatio.

Laurigeram nymphæ dum miſcent cantibus vrbem,
Raucáque multigemens defendit balnea murus.

Verùm iſta de Oraculo paulo pòſt euenêre. Id temporis verò, cum murus Chalcedonis diruendus eſſet, Conſtantinopolitani orabant Imperatorem, vt ab illo demoliendo abſtineret. Idem à ciuibus Bithyniæ, Nicomediæ & Niceæ, qui tum fortè Conſtantinopoli aderant, rogatum eſt. At ille ira ſupra modum accenſus, ſupplicãtium poſtulationem ægrè admodum tulit: & quo iuriſiurandi fidem ſeruaret, nõ modò murum diſturbari, verumetiam ruinas illius aliis [c] minutis] lapidibus oppleri iubet: atque adhuc etiam in quibuſdam muri partibus licet videre, quo pacto maximis & eximiis fundamentorum muri veteris lapidibus ſtructura pertenuis & nullius ferè precij tum impoſita fuerit. Sed de muro vrbis Chalcedonis ſatis multa.

Quorum preci bus Chalced. muri reſtaurati.

c. μικροῖς.

Quòd Imperator Valens, Nouatianos, qui non minori ſtudio quàm Orthodoxi, Conſubſtantiale aſſeuerabant, infeſtarit: quódque Imperator Valentinianus filium, quem ſuo vocauit nomine, genuerit. Nam Gratianus ante aditum Imperium natus fuit. *Cap. IX.*

Orthodoxi, Macedoniani, & Nouatiani pelluntur Conſtantinopoli. Agelius epiſc.

POrrò Imperator ab illis perſequendis qui fidem Conſubſtantialis tuebantur, non deſtitit, ſed eos expulit è Conſtantinopoli: & cum illis vnà Nouatianos, tanquã eidem opinioni addictos, eorúmque eccleſias occludi iuſſit: epiſcopum autem Agelium, qui illis præerat, virum qui iam olim à Conſtantini temporibus rexerat eccleſiã, vitáq; plane Apoſtolicã traduxerat exilio multari. Iſte per vniuerſum vitæ tempus nudis pedibus inceſſerat, vnáque tunica (præceptum Euangelij obſeruans) vſus fuerat. Per idem tempus Martianus, qui olim in palatio ſatellitis munere perfunctus fuiſſet, vir valde pius & eloquentia inſignis, Imperatoris iram contra Nouatianos inflammatam reſtinxit. Qui tum preſbyter eccleſiæ Nouatianæ factus, Anaſtaſiam & Caroſim Imperatoris filias, grammaticæ præceptis inſtituit: quarum nomine balneæ publicè Conſtantinopoli à Valente extructæ fuêre, & ibi adhuc cernuntur. Itaque præ reuerentia, qua

Martiani opera reuocantur Nouatiani.

illum Imperator obſervabat,Nouatianorum eccleſiæ ad tempus occluſæ, denuò aperiuntur.Non tamen moleſtiis,quas illis faceſſebant Ariani,penitùs liberati fuerunt. Erant enim illis propterea inuiſi,quòd eos qui fidem tenebant Conſubſtãtialis,amore & beneuolentia amplexabantur. Atque illo quidem tempore hic rerum ſtatus fuit. Iſtud nos minimè præterire debet,bellum contra tyrannum Procopium ſuſceptum, ſub fine menſis Maij adminiſtratum fuiſſe, Gratiano & Dagalepho Coſſ. Paulo poſt illud bellum, eiſdem Coſſ. Valentiniano Imperatori in partibus verſus Occidentem natus eſt filius,ipſius nomine nuncupatus. Nam Gratianum filium antè ſuſceperat,quàm Imperij adiret gubernacula. *Valentinianus & Gratianus Valentiniani FF.*

De grandine inuſitatæ magnitudinis,quæ de cœlo decidit:& terræmotibus qui in Bithynia & Helleſponto acciderunt. Cap. X.

† alij λουκινίου καὶ ἰοβίνου ſeu ἰοβιανοῦ.

ANno ſequẽti † Lucino & Iouiano Coſſ. ſexto Non. Iulij, grãdo magnitudine inuſitata,lapidibus ſimilis, Conſtantinopoli decidit. Eſt quidẽ multis in ore, illam grãdinem, Deo irato, quòd multi ſacerdotes,qui cum Eudoxio communicare recuſauerant,eſſent ab Imperatore relegati,delapſam fuiſſe. Nõ multo pòſt eiſdem Coſſ. Valentinianus filium ſuum Gratianum Imperatorẽ creat, IX. Calend. Septembris. Anno proximo, Valentiniano & Valente ſecundùm Coſſ. quinto Idus Octobris,terræmotus in Bithynia factus, Nicæam vrbem deturbauit. Iſte duodecimus annus fuit poſt ruinam Nicomediæ. Pòſt paulò, multæ partes Germæ, vrbis Helleſponti,altero terræmotu conquaſſatæ ceciderunt. Verùm, quamuis iſta hoc modo euenirent, nihilo magis tamen Eudoxij epiſcopi Arianorum & Valentis Imperatoris animi ad pietatem & rectam de religione opinionem commoti fuerunt. Nam crudeliter in eos ſæuiẽdi, qui ab ipſis in fide diſſentiebant, nullũ aliquando finẽ fecêre. Iſti terræmotus videbantur tumultus in Eccleſia certa fuiſſe indicia. At quanquam complures ſacerdotes(vt dixi)erant in exilium eiecti:tamen Baſilius & Gregorius ſoli (quorum ille Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus fuit: hic Nazianzi, vrbis obſcuræ & pertenuis, Cæſareæ finitimæ) diuina prouidentia propter eximiam pietatem patriis ſedibus minimè pulſi fuêre. De quibus poſtea mihi vberius dicendum eſt.

Grando inuſitata magnitudinis. *Gratianus Cæſar creatur.* *Nicæa terræmotu concuſſa, item Germa.* *Baſilius & Gregorius ſoli exortes exilij.*

Quòd qui Macedonij ſententiæ ſuffragabantur,cum propter Imperatoris violentiam in anguſtias veniſſent,miſſa ad Liberium pontificem Romanum legatione,ſubſcriptione ſua Conſubſtantiale ratum fecerunt. Cap. XI.

EOdem tẽpore illis qui fidem Conſubſtãtialis conſtanter ſeruabant,grauiter & acerbè exagitatis:deinceps improbi illi qui eos fuerãt perſecuti,cõtra Macedonianos graſſari cœperũt. Hi metu imò potius vi in anguſtias adducti,de ciuitatibus ſuis alter ad alterũ legatos mittere,ſignificareq́; ſibi neceſſariò cõfugiendum tum ad fratrem Imperatoris,tum ad Liberium epiſcopum Romanũ:illorumq́; fidem potius amplexandam,quàm vt cum Eudoxio communicarent. Itaque Euſtathium Sebaſtiæ epiſcopũ, [c] qui ſæpenumero abdicatus fuiſſet,] Siluanum Tarſi Ciliciæ,& Theophilum Caſtabalorum vrbis Ciliciæ,mittunt:illiſque in mandatis dant,vt cum Liberio neutiquam de fide diſſentiant,ſed communicent cũ eccleſia Romana,fidemq́; Conſubſtantialis ratam faciãt. [c] Iſti cum literis eorum] qui Seleuciæ de fide diſſenſerant,ad veterem vrbem Romam ſe conferunt. Cum Imperatore minimè colloquuntur(erat enim in Gallia,bello contra Sauromatas gerẽdo occupatus)ſed Liberio literas offerunt. Ille eas recipere noluit. Nam eos ſectæ Arianæ fautores eſſe dixit:& propterea ab Eccleſia non poſſe recipi,vtpote qui fidẽ concilij Nicæni abrogaſſent. Cui illi reſpondent, ſe pœnitentia inductos veritatem agnouiſſe:fidem eorum qui filium patri diſſimilem eſſe docent, iam pridem reieciſſe:filium in omnibus patri ſimilem confiteri;atque illam vocem Similem,nihil à voce Conſubſtantiali diſcrepare. Quæ cum dixiſſent, Liberius poſtulat ab illis, vt opinionis ſuæ declarationem ſcriptis mandarent. Illi libellum ei obtulêre:in quo verba in fidei formula Nicææ edita comprehenſa fuêre perſcripta. Epiſtolas, quas factis conuentibus,ab vrbe Smyrna quæ eſt in Aſia,à Piſidia, Iſauria, Pamphylia &

c. ὃς πολλάκις καθῃρέθη.

c. οὗτοι ἃ γράμματα τ͂

A catholicis ad Macedonianos tranſit Valentis perſecutio. *Macedonianorum ad Valentinianum & Liberium pontificem Rom. legatio.* *Macedoniani vix tandem à Liberio admiſſi.*

λῳ, νέωνι, εὐγενίῳ, καλλικράτι, ἀρσενίῳ, εὐγενίῳ, μαρτυρίῳ, ἱερακίῳ, λεοντίῳ, λουκίῳ, καὶ πᾶσι

c. ἀδελφῶν καὶ ἐπισκόπων

leſio, Patricio, Seueriano, Euſebio, Eumolpio, Athanaſio, Diophanto, Menodoro, Diocli, Chryſampelo, Neoni, Eugenio, Euſtathio, Callicrati, Arſenio, Eugenio, Martyrio, Hieracio, Leontio, Philagrio, Lucio,& omnibus] in Oriente orthodoxis epiſcopis: Liberius epiſcopus Italiæ, & alij Occidentis epiſcopi in Domino ſẽper S.

Veſtræ literæ, Fratres dilecti, luminéque fidei illuſtrati, de pace & concordia Eccleſiæ per honoratiſſimos [c] fratres & epiſcopos,] Euſtathium, Siluanum & Theophilum ad nos perlatæ, nobis maximam maximéque optatam lætitiam attulerunt: id adeò in primis, quòd veſtras ſententias & opiniones tum cùm mea, qui infimus omniũ ſum, tum cum aliorum epiſcoporum Italiæ, cæterarúmque omnium regionum verſus Occidentem, ſententiis conſentire concordaréque oſtenderunt, atque adeò confirmarunt. Hanc autem Catholicam & Apoſtolicam fidem agnoſcimus, quæ vſque à concilio Nicæno hactenus, integra ſtabiliſque permanſit. Hanc illi ipſi » patres ſe habuiſſe confeſſi ſunt: atque adeò mira alacritate & gaudio completi, om- » nia abſurdæ opinionis veſtigia, omnéſque eius quaſi ſcintillas relictas ſuſtulerunt. » Hancque fidem non ſolum apud populum concionando, verùm etiam ſedulò ſcri- » bendo omnibus propoſuerunt. Cuius quidem exemplar his literis neceſſariò ſub- » iungendum duximus, ne qua hæreticis ad inſidias tendendas relicta ſit occaſio: quã » quidem nacti, de integro faces ſuæ maleuolentiæ in Eccleſiam intentẽt, magnáque » diſſidiorum incendia (vt illis in more poſitum eſt) exuſcitent. Nam & hoc ipſum » confitentur honoratiſſimi fratres noſtri, Euſtathius, Siluanus & Theophilus, nimi- » rum & ſeipſos & veſtram charitatem ſemper hanc fidẽ ſeruaſſe, & ad extremũ vitę » diẽ ſeruaturos eſſe: videlicet quæ fuerit à trecẽtis decẽ & octo epiſcopis orthodoxis » in vrbe Nicæa probata, quæq́; & perfectam complectatur veritatem, & hęreticorũ » multitudini ora obturet, eorumq́; doctrinam penitus euertat. Neque enim tã ingẽs » epiſcoporum numerus fortuitu, ſed Dei nutu & voluntate, ad furorem Arij cõpri- » mendum coacta eſt. Imò verò eodem numero beatus Abraham, tot hominũ milia » per fidem profligauit. Quæ quidem fides vi & nomine Conſubſtantialis cõprehen- » ſa, tanquam propugnaculum firmum & inexpugnabile, omnes impetus & nefarias » peſtiferæ opinionis Arij machinas [A] retũdit, reprimitq́;.] Et quanquam nequam & ſcelerati Ariani effecere, vt omnes epiſcopi Occidentis Arimini in vnum cogerentur, quo ibi vel perſuaſione, vel (vti verius dicã) Imperatoris, authoritate illud quod erat ad ſummam cautionem in fidei formula poſitum, aut tollerẽt, aut peruerſe in- » ficiarentur: nihil hac fraudulenta molitione omnino profecerunt. Nam omnes illi » ferè epiſcopi qui Arimini conuenerant, quíque vel fallacibus ineſcati illecebris, vel » vi compulſi, à fide tum quidem deſciuerant: nunc tamen ad ſanam mentem reuerſi, » fidei formulæ ab epiſcopis Arimini conuocatis editæ anathema denunciarunt, & » fidei catholicæ & apoſtolicæ Nicææ confirmatæ ſubſcripſerunt, & nobiſcum iam » vnà communicant: omnes illi inquam, in præſentia maximo iracundiæ æſtu con- » tra dogma Arij, eiúſque diſcipulos exardeſcunt. Quam rem veſtræ charitatis legati » cum exploratè cognitam, planeq́; perſpectam haberent, ſuæ ipſorum ſubſcriptioni » veſtra etiã nomina adiunxẽre: Ario autem & decretis Arimini cõtra fidem Nicææ » ſtabilitam ſancitis (quibus item vos per verſutias blanditias in fraudem inducti, cum » iureiurãdo adhibito ſubſcripſiſtis) anathema edixẽre. Quapropter nobis videbatur » conſentaneum, literas ad veſtram charitatem perſcribere, vobiſque iuſta æquá- » que petentibus opem ferre: præſertim, cum per confeſſionem veſtrorum legatorum » perſpicuè intelligeremus, epiſcopos Orientis ad ſanam ſyncerámque mẽtem reuer- » ſos, cum orthodoxis Occidentis epiſcopis in fide concordare. Neque vos ignora- » re volumus, & blaſphemias Arimini contra filium Dei diuulgatas, iam etiam ab » illis qui tum videbantur fraudulenter & repentino impetu à veritate tanquam ab- » repti, anathemate damnari: & fidei concilij Nicæni concordi animorum volunta- » te ab omnibus aſſenſum eſſe. Quinetiam per veſtras literas omnes certiores fieri » debent, vt qui per fraudem à recta fide abducti fuerint, iam tandem ex cæca hære- » ſis caligine ad clarum diuinúmque lumen libertatis Catholicæ regrediantur. Qui » quidem, ſi poſt hoc Concilium lethale peſtilentis doctrinæ venenum euomere vo- » luerint, omnéſque Arij blaſphemias ex animis ſuis radicitus euellere, atq; adeò illis

Gratulatur, quòd ſidẽ Nicænam amplectantur.

A. καθαιρεῖται καὶ ἀποτρέπεται.

Execratur ſynodum Ariminenſem.

Scribendi occaſio.

Hæreticorum excommunicatio.

anathema indicere: ſciēt ſe pariter cū Ario & eius diſcipulis, cū aliis ſerpentibus, vt-pote Sabellianis, Patropaſſianis, & alterius hæreticæ prauitatis cuiuſcunque modi ſectatoribus, [c] à communione Eccleſiæ,] quæ filios adulteros non recipit, tanquam fœderis & ſocietatis expertes omnino excluſos eſſe. Deus vos, fratres chariſſimi, diu ſeruet incolumes. His acceptis literis, legati Euſtathij in Siciliam proficiſcūtur. Vbi concilio epiſcoporum Siculorum conuocato, coram illis ſimiliter fidem Conſubſtantialis ſe ſeruare confitentur: fideique formulam in concilio Nicæno confirmatam, ratam faciunt. A quibus cum literas in eandem cum epiſtola Liberij ſententiā perſcriptas, ad epiſcopos qui eos miſerant, accepiſſent, rectà reuerterunt. Illi epiſtola Liberij accepta, legatos ad epiſcopos cuiuſque ciuitatis, qui fidem Conſubſtantialis defendebant, oratum mittunt, vt omnes ex vno animorum conſenſu Tarſum Ciliciæ, tum ad fidem concilij Nicæni confirmandam, tum ad omnem contentionem quæ poſt illud in Eccleſia oriebatur, dirimendam commearent. Quod quidē fortaſſis factum fuiſſet, niſi Eudoxius ſectæ Arianæ epiſcopus, qui tum gratia apud Imperatorem plurimùm poterat, obſtitiſſet: qui propter Concilium edictum permagna iracundiæ flamma incenſus, illos grauiſſimis affecit incommodis. Macedonianos verò per legatos, quos miſerunt, cum Liberio communicaſſe, fidémque cōcilij Nicæni ratam feciſſe, Sabinus etiam in libro ſuo de collectione rerum in Conciliis geſtarum, perſpicuè declarat.

Legati redeuntes in Concilia ſidem Nicenā profitentur.

Eudoxius impedit ne Tarſi conueniāt orientales Catholici.

c. τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως.

Quòd Eunomius ſe ab Eudoxio ſeparauerit, propterea quòd ipſe Aetij opinioni acceſſit, & quòd Alexandriæ, procuratione Eudoxij perturbatione concitata, Athanaſius iterum fugit: & cum ea de cauſa motus in populo cierentur, metuens id Imperator, animis populi Alexandrini per epiſtolas lenitis, rurſus Athanaſium tranquillè eccleſiam obtinere præcepit.

Cap. XII.

EIſdem temporibus Eunomius ab Eudoxio ſeiunctus, conuetus propterea ſeparatim egit, quòd Eudoxius ipſi ſæpenumero illum deprecanti, vt præceptorem ſuum Aetium in eccleſiam reciperet, non obtemperauerat. Neque tamen Eudoxius iſtud ſua ſponte præſtitit: (Aetij enim opinionem, [A] quæ à ſua nihil omnino diſcrepabat, neutiquam reiecit) ſed quòd omnes qui cum Eudoxio conſentiebant, Aetium,] vtpote diuerſam ab eo doctrinam tenentem, abhorruerunt. Hanc verò cauſam fuiſſe, cur Eunomius ab Eudoxio ſe ſegregauerit, ſatis conſtat. Has etiam res Conſtantinopoli ad hunc modum geſtas accepimus. Alexandriæ autem, edictum opera ac ſtudio Eudoxij à præfectis eò miſſum, eccleſiam magnopere conturbauit. Athanaſius igitur temerarium & veſanum multitudinis impetum verens, extimeſcénſque ne, [c] ſi quid ab illa ederetur abſurdi, in ipſum tanquam authorem illius conferretur: quatuor menſes continuos in paterno monumento latitauit. Sed cum populus propter illius abſentiam [c] & deſiderium,] quo tenebatur, ſeditionē conflaret, Imperator certior factus contra Alexandrinos grauiter commotus eſt: pérque literas illis ſignificauit, vt liceret Athanaſio eccleſiarum adminiſtratione animo ſecuro & tranquillo potiri. Vnde factum eſt, vti eccleſia Alexandrina ad mortem vſque Athanaſij, quieta pacatáque conſiſteret. Quam quidem poſt eius mortem Arianos denuò occupaſſe, docebimus paulo pòſt.

Eunomius cur ſe ab Eudoxio ſeparatis.

Perturbata Eudoxij ope Alexandriæ eccleſia menſes 4. in patris ſepulchro latet Athanaſius.

Alexādrina eccleſia quiet ad Athanaſij vſque mortem.

A. τὴν αὐτὴν οὖσαν τῇ ἑαυτοῦ, ἀλλ᾽ ὅτι πάντες οἱ ὁμόφρονες

c. μὴ τῆς γενομένης ἀτοπίας

c. πόθῳ τῷ πρὸς αὐτὸν

Quòd Eudoxius, cum vita functus eſſet Conſtantinopoli, Ariani Demophilum, Orthodoxi verò Euagrium, Euſtathio Antiochiæ epiſcopo ordinante, pro eo ſufficiunt: quódque Euagrius & Euſtathius, cum extorres Imperatore iubente profugiſſent, Arij ſectatores, illos qui Conſubſtantiale propugnabant, admodum multis incommodis affecerunt: ac præterea de ſanctis presbyteris, qui iuſſu Valentis in nauigio cremati fuerunt: & de fame, quæ Dei indignatione in Phrygia accidit.

Cap. XIII.

Imperator

Eudoxij obitus.

Demophilus ab Arianis eius in locum ſuffectus.

IMperator Valens denuò Antiochiam ire maturans, Cõſtantinopoli deceſſit. Qui cum veniſſet Nicomediam Bithyniæ, ibi ad tẽpus cõmoratus eſt, ob hanc cauſam. Eudoxius eccleſiæ Arianæ epiſcopus, ſtatim poſt Imperatoris diſceſſum, cum eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ſedem ad decẽ & nouẽ annos occupaſſet, abiit è vita, Valentiniano iam & Valẽte tertiùm Coſſ. Quamobrẽ Ariani in locum illius, Demophilum ſufficiunt. Sed qui fidei Conſubſtantialis fauebãt, ſe tempus opportunum nactos arbitrati, Euagrium quendam ſuæ ipſorum fidei fautorem deſignant. Quem quidem epiſcopũ creat Euſtathius ille, qui olim Antiochię fuiſſet epiſcopus, quique & iamdudum à Iouiano ab exilio eſſet reuocatus, & tum fortè Conſtãtinopoli verſaretur, fidei Conſubſtantialis fautores confirmãdi [A] gratia,] ibique in occulto deliteſceret. Quo facto, alia arrepta occaſione Ariani, illos deintegrò acerbè perſequi cœperunt: quæ res ad aures Imperatoris celerrimè peruenit. Ille igitur admodum veritus, [c] ne ex populi contentione ſeditio conflata, ciuitatem labefactaret,] copias militares ex Nicomedia Conſtãtinopolim miſit: præcepitque, vt vterque, tum qui creauerat, tum qui creatus fuerat, alter in alterum locum relegaretur. Quocirca Euſtathius Byzam vrbem Thraciæ amandatus eſt, Euagrius aliò abductus. His rebus ita confectis, Ariani maiores ſpiritus ſumere, & eos qui de eccleſia erant, verberando, contumeliis afficiendo, in carcerem coniiciendo, pecunia multando, omnia denique incommodorum genera, quæ erant planè intolerabilia illis imponendo, grauiſſimè diuexare cœperunt. Illi, cum hæc ferre nõ poſſent, Imperatorem deprecatum adeunt, vt ſi non omnino, aliqua ex parte tamẽ Arianorum violentia liberarentur. Verùm iſtud animo agitantes, longè opinione aberrarunt: præſertim cum ab eo ius ſuum obtinere ſperarent, qui iniuriarum ipſis illatarum author fuiſſet. Nam cum viri pij ordinis eccleſiaſtici, octoginta numero, ad eam rem delecti (inter quos principem locum obtinebant Vrbanus, Theodorus & [c] Menedemus)] Nicomediam aduentarent, Imperatorem ſupplices orarẽt, vim ſibi illatam docerent, & incommoda quæ ab Arianis accepiſſent, ei proponerent: ille, quanquam iracundia erat ſupra modum in eos inflammatus, eatenus tamen eã occultauit, quoad Modeſto præfecto clam dediſſet, mandatum, vt illos comprehẽſos morte multaret. Mortis genus, quoniam nouum & peregrinum fuit, operæprecium arbitror literis ad poſterorum memoriam commendare. Præfectus admodũ extimeſcẽs, ne ſi illos palàm & in oculis omnium trucidaret, multitudo impetu temerario incitata, ipſum ſeditioſe adoriretur, ſimulat ſe [c] in exilium] eos miſſurum. Illi rem excelſo & erecto animo ferunt. Præfectus itaque iubet eos in nauigium imponi, perinde ac ſi in exilium rectà abducerentur: nautis tamen in mandatis dat, vt cum ad medium pelagus peruentum foret, nauigium ſuccenderent: vti hoc modo è vita migrantes, non haberent qui eos ſepulturæ mandarent. Sic igitur factum eſt. Nam nautæ ad medium pelagus Aſtacenum peruecti, imperata faciunt: ipſiq; ſuccenſo nauigio ſcapham quæ ſequebatur conſcendentes reuertuntur. Forte fortunà ventus Subſolanus grauiter ſpirat, nauigiũq; ſuccenſum tã vehementer pellit, vt celerrimo curſu per mare prolaberetur: & vſq; eò duraret, quoad in nauale quod Dacidizus vocatur, appelleret: vbi pariter cum ipſis piis viris tandem penitus abſumptum eſt. Creber quidem ſermo apud multos vſurpatur hoc crudele & impium facinus minimè inultum fuiſſe. Nam ſtatim pòſt fames acerbiſſima per vniuerſam Phrygiam peruaſit, ita vt complures incolæ illius regionis exiguo temporis ſpacio neceſſitate adducti, tam Conſtantinopolim quàm ad alias prouincias confugerent. Conſtantinopolis enim, quamuis infinitam hominum multitudinem alat, ſuſtẽtétque: tamen partim propter rerum ad uitam neceſſariarũ inuectionem quæ per mare fit, partim propter pontum Euxinum qui ei finitimus eſt, quíque frumentum cũ opus ſit, abundè ſuppeditat, maxima omnium rerum copia circumfluit.

Releg ati Eudgrius & Euſtathius.

Catholici ab Arianis vexati fruſtra apud Valentem conqueruntur.

Valentis iuſſu 80. catholicorũ legati per Modeſtum naui impoſiti, medio mari vruntur & ſubmergũtur.

Fames ingens in Phrygia, diuinitus immiſſa.

Conſtantinopolis opulentiſſima.

A. συγκροτῶν

c. μή πως ἐκ τῆς φιλονεικίας τοῦ ὄχλου γενομένης στάσεως ἀνατρέψῃ τὴν πόλιν.

c. Μενέδημος

c. εἰς ἐξορίαν

Quòd Imperator Antiochiam profectus, eos qui Conſubſtantiale aſtruebant inſectatus eſt: & de iis quæ Edeſſæ geſta fuerunt, & præfecto contumelia affecto: ac ciuium fide & animi præſtantia. & de pia quadam mulierculа. Cap. XIIII.

Antiochiam profectus in catholicos graſſatur Valens.

VAlens imperator hanc famis aſperitatem paruifaciens, Antiochiam petit: ibique commoratus, omnes qui Arianam deteſtabantur doctrinam, hoſtiliter expugnare cœpit. Nam eos, vtpote cõtra Arij opinionem, fidei Conſubſtantialis firmè adhæreſcentes, non ſolum per omnes ferè Oriẽtis ciuitates ab eccleſiis expulit: verumetiam hoc ſupplicio de illis ſumpto minimè ſaturatus, varia cruciatus genera illis irrogauit: ac multo maiorem numerum, quàm qui ſuprà citatus ſit, cùm aliis diuerſis mortis generibus, tum potiſſimùm in flumina demergendo, è medio ſuſtulit. Porrò, de facinore ab eo Edeſſæ Meſopotamiæ edito, hoc loco dicamus. In ea ciuitate egregium & magnificum templum eſt diuo Thomæ apoſtolo dicatum, crebráque hominum multitudo eò propter loci ſanctitatem confluit. Quod quidem Valens videre cupiens, cum pro certo cognoſceret, ipſius hæreſim vniuerſæ hominum multitudini, qui ibi conueniebant, inuiſam eſſe: fertur manu præfectum propterea percùſſiſſe, quòd illos inde non ante abigendos curaſſet. Vbi vero præfectus hac inſigni affectus contumelia, ſe paraſſet animo valde inuito (noluit enim tantæ hominum frequentiæ cædem inferre) ad Imperatoris iræ obſequendum, clam illis ſignificat, vt nemo in eo templo offenderetur: verùm nemo erat qui eius vel conſilio, vel minis animum aduerteret. Nam poſtridie omnes gregatim ad illud templum conuolant. Ac dum præfectus cum ingenti militum manu ad templum, quo Imperatoris animum bile accẽſum ſatiaret, ire maturat: mulier quędam inops cum filio ſuo manu ſecum attracto, eò accurrẽs, turmam ſtipatorum media perrumpit. Quam rem præfectus grauiter & indignè ferens, mulierem ad ſe adduci iubet, eámque ſic compellat: ô infœlix mulier, quò tam temerè properas? tum illa: Quò alij, inquit, etiam properãt. Et ille: An non (inquit) audiuiſti, præfectum omnes quos ibi repererit, interfecturum? Audiui equidẽ, inquit, & propterea propero, vt ibi ipſa reperiar. Quæ cum præfectus audiuiſſet, inde de reliquorum ad eum locum concurſantium confidentia coniecturam fecit. Idcirco Imperatorem adit, illúmque docet, omnes ad mortem pro fide ſuâ oppetẽdam eſſe paratos: adiecitque, facinus temerarium & indignum eſſe, tantam multitudinem tam exiguo temporis momento neci dare: atque adeò Imperatori perſuaſit, vt iracundiæ ſuæ flammam extingueret. Ad hunc modum itaque Edeſſeni effugerunt, ne ab Imperatore prorſus expugnarentur.

Adi. Thomæ templum Edeſſæ frequents cõuentus, quem deleri iubet Valens.

Mulieris orthodoxa conſtantia.

Quî ſeruata Edeſſena eccleſia.

Quòd Imperator Valens multos qui, TH primùm nominis ſui elementum habuerunt, iugulauit, propter necromantiam quandam, quam fama ad aures eius transmiſerit. Cap. XV.

Oraculum de Valentis ſucceſſore.

SVb idem tempus peſſimus quidam dæmon, Imperatoris crudelitate ad ſuam abutebatur libidinem. Nam quorundam hominum curioſorum animos induxit, vt per νεκρομαντείαν, id eſt diuinationẽ quæ fit per mortuorum vmbras excitatas, perſcrutarentur, quis poſt Valentem Imperij gubernacula obtineret. Quibus quidem magicas præſtigias exercẽtibus, dæmon, vti ſolet, non perſpicuum, ſed obſcurum reſponſum dat: nimirum literas quatuor eſſe. TH. E. O. D. ex quibus eius nomen, qui eſſet poſt Valentem regnaturus, inciperet: noménque ei compoſitum fore. Cuius rei fama ad aures permanat Imperatoris. Ille igitur, neque rerum futurarum ſcientiam, neque poteſtatem res pro arbitratu gerendi, [Deo,] cuius nutu omnia præclarè adminiſtrantur, permittere voluit: ſed religionis Chriſtianæ præceptis (quorum ſtudio magnopere flagrare præ ſe tulit) penitùs derelictis, complures, quos imperio ſuſpicabatur potituros, trucidat. Itaque omnes qui erant vel Theodori, vel Theodoſij, vel Theoduli nomine, vel aliis conſimilibus nominibus appellati, interficit. In quorum numero fuit Theodoſiolus, vir nobilis, ex genere patricio: qui ab Hiſpania ad Valentem adductus, morte multatus eſt. Multi igitur præ metu ipſorum animis iniecto, ſua commutarunt nomina: eáque quæ parentes illis in lucem editis impoſuerant, tanquam plena periculi denegarunt. Sed de his ſatis multa dixiſſe videor.

Oraculo ãdmonitus Valens, quos interfici curat. c. θεῷ.

De

De morte Athanaſii, & Petro eius ſucceſſore: & quòd poſt mortem Athanaſii, Ariani mandato Imperatoris Lucium eccleſiæ Alexandrinæ, coniecto in carcerem Petro, præfecerunt.

Cap. XVI.

Quare Athanaſio ſuperſtite nihil in Alexandria à Valente tentatum.

HOc loco intelligamus oportet, Imperatorē, dum vixit Athanaſius epiſcopus Alexandrinus, diuina quadam prouidentia Alexandriæ & Aegypto perturbandæ temperaſſe: quippe qui intelligeret, ingentem ibi multitudinem eſſe Athanaſio penitùs addictā: & propterea formidaret, ne ſi ſeditio Alexandriæ excitaretur (eſt enim populus ille natura ſua paulò feruĕtior) Reſp. inde admodum læderetur. Athanaſius verò poſt multa pro Eccleſia confecta certamina, cum epiſcopatum quadraginta ſex annos, non abſque multis grauibúſque periculis adminiſtraſſet, deceſſit è vita, Gratiano ſecundùm & Probo conſulibus: Petrúmque, virum valde pium & eximium, reliquit ſucceſſorē. Confeſtim igitur Ariani magnos animos ſumere cœperunt, de Imperatoris religione gloriari: & abſque mora Athanaſij mortem Imperatori, qui tum Antiochiæ commorabatur, ſignificare. Itémque Euzoius, qui Antiochiæ ſectæ Arianæ epiſcopus fuit, tum etiam occaſionem temporis tam commodè oblatam arripiens, iter Alexandriam parare, vti rectionem eccleſiarum quæ ibi ſunt, Lucio Ariano impertiret: idem quoque Imperatori viſum eſt. Quare Alexandriam cum poteſtate Imperatoria quàm celerrimè proficiſci maturat. Quinetiam Magnus quæſtor Imperatoris, illum eò comitatur. Addebatur etiā mandatum, perſcriptum ad Palladium præfectū Alexandriæ, vt copiis militaribus Euzoij inſtituto inſeruiretur. Quocirca & Petrum comprehenſum, in cuſtodiam tradunt: & aliis clericis, alio in alium locum amandatis, Lucium in ſede epiſcopali collocant.

Athanaſii obitus relicto ſucceſſore Petro.

Petro in carcerem coniecto, fugatiſque catholicis clericis, vt Alexandriæ eccleſiis præficitur, Lucium Arianum.

Quòd malorum illorum, quæ dum Lucius in ſolio ſuo collocaretur euenerunt (quæ ſanè quàm multa fuere) Sabinus Macedonianus nullam in hiſtoria ſua mentionem facit: ſed Petrus, qui ad Damaſum epiſcopum Romanum fugiens, incolumis ſeruatus eſt, in Commentariis à ſe relictis ea commemorat: & quòd Ariani & Lucius ſummam in monachos qui in ſolitudine vitam agebant, crudelitatem exercuerint.

Cap. XVII

ETſi eorum facinorum, quæ in initio epiſcopatus Lucij, cōtra eos qui extra vrbē Alexandriæ in reliquis Ægypti partibus habitabāt, partim in carceribus, partim extra carceres crudeliter patrata fuerunt, & qua ratione alij variis tormentis excruciati, alij præter ea, exilio præterea multati eſſent, Sabinus nullam omnino fecit mentionem (quippe qui cum † Semiarianus eſſet, amicorum ſcelera occultauit) tamen Petrus per literas ſuas, quas poſteaquam fuerat ex vinculis elapſus, ad omnes vbique miſit eccleſias, eadem omnibus patefecit. Qui vt ex carcere effugerat, ad Damaſum pontificem Romanū aduolauit. Proinde Ariani, licet numero pauci, eccleſiis tamen Alexandrinis de integro potiuntur. Nō longo temporis interuallo interiecto, ex edicto Imperatoris mandatum eſt, vt omnes qui fidem Conſubſtantialis tenebant, non Alexandria ſolum, ſed ex vniuerſa etiam Ægypto penitùs expellerentur. Quinetiam præfecto imperatum, vt cum ingentibus copiis omnes vbique perſequeretur, quos Lucius indicaret. Eodem tempore monaſteria in ſolitudine direpta, diuexata, & crudeliter expugnata fuerē. Nā inermes, qui ne manum quidem ad ictum repellendum extendere volebant, viri armati aggreſſi, adeò miſerandum in modum enecarunt, vt ſcelera in eos admiſſa, nullo dicendi genere explicari poſſint.

† quia Macedonianus lib. 2. cap. 11 & 13.

Sabinus conciliorum ſcriptor fauet Arianis.

Petrus carcere erumpens Romam fugit ad Damaſum.

Ariani ſæuiunt in orthodoxos & Monachos per totam Aegyptum.

De ſancto Ammone monacho, & aliis viris ſanctis, ex Euagrij hiſtoria. *Cap. XVIII.*

Monachorum in Aegypto initia & incrementa.

SEd quoniam in monaſteriorū, quæ in Aegypto erant, incidimus mentionē nihil obſtat quo minus de eiſdē pauca diſſeramus. Ea loca quæ dicuntur ἀσκητήρια, (id eſt, in quibus monaſtica viuēdi diſciplina excolitur,) quāquā

fortaſſe in Aegypto ante longum temporis ſpacium initium ſumpſere: tamen ab Ammone, viro ſanctiſſimo, fuêre multo magis aucta, amplificatáque. Qui cùm adoleſcens eſſet, à nuptiis abhorruit ille quidem: ſed tamen cum nonnulli amicorum cum hortarentur, vt non ita contumelioſe nuptias inſectaretur, ſed vxorem duceret, illis morem geſſit, venitque ad nuptias. Ac ſtatim vt virginem è thalamo exemerat, & conſueta cum pompa in interius deduxerat cubiculum: tandem vbi neceſſarij illius deceſſiſſent, arrepto in manum libro epiſtolas Pauli complectenti, primùm epiſtolam illius Apoſtoli ad Corinth. cœpit legere, præceptáque illius de nuptiis coniugi exponere: deinde multa aliunde adiicere: docere nuptiarũ incommoda, quàm triſtis ſit inter virum & mulierem vitæ conſociatio, quàm acerbi dolores mulierem grauidam pungant. Addere etiam moleſtias, quæ in liberorum educatione ineſſe ſolent: poſtremo virginitatis commoda percenſere, & quatenus vita pura, inuiolata, & ab omni labe vacua, ſit libera: & quòd virginitas nos ad Deum quàm proximè faciat accedere. Hæc aliáque multa apud vxorem virginem elocutus, perſuaſit illi, vt priuſquam congrederentur, eam vitæ rationem, quam humana conſuetudo poſtulat, [c] prorſus abiicerent.] Ambo igitur, quaſi fœdere de ea re pacto, ad montem, qui Nitria vocatur, rectà ſe conferunt: ibíque ad exiguum tempus in tugurio ætatem degentes, communem vitæ monaſticæ diſciplinam exercuerunt, nullo virilis aut muliebris ſexus diſcrimine habito: ſed vnum corpus, vt eſt apud Apoſtolum, fuerunt in Chriſto. Non longo pòſt tempore, [c] noua ſponſa] & virgo incorrupta Ammonem ſic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & caſtitati colendæ te totum dediſti, fœminam in tantillo domicilio conſpicari. Quare, ſi videtur, quiſque noſtrûm ſeparatim in monaſtico vitæ genere exercendo ſe ponat. Hoc itaque de vtriuſque ſententia pactum eſt: atque alter ab altera ſegregatus, quod reliquum erat vitæ, eo pacto contriuit. A' vino & oleo vterque abſtinet, & panem ſiccum aridúmque comedit: ídque interdum poſt vnum integrum diem, nonnunquam poſt duos, aliquando poſt plures. Huius Ammonis animam poſt mortem ab angelis in cœlum ſublatam, Antonius, qui eiſdem vixit temporibus, vidit: quemadmodum ab Athanaſio Alexandriæ epiſcopo in eius vita commemoratum eſt. Quapropter permulti Ammonis viuendi modum ſtudioſè imitari cœperunt: ac mõs Nitriæ & Scitis, paſſim monachorum multitudine refertus eſt: quorum omnium vitas ſigillatim perſequi, ſeparatam tractationem poſtulat. Verùm quoniam inter eos viri pij, qui cùm propter diſciplinam monaſticam, tum propter Apoſtolicam viuendi rationem, quam colebant, valde fuêre eximij, res nonnullas perutiles & memoratu dignas tum geſſerunt, tum locuti ſunt: non incommodum erit, mea quidem ſententia, ſi ad vtilitatem legentium ex multis pauca in hanc noſtram hiſtoriam includamus. Fertur, hunc Ammonem nunquam ſeipſum nudum aſpexiſſe: dicere̓que conſueuiſſe, Turpe eſſe monacho ſuum ipſius corpus nudum contemplari. Eundémque, cum eſſet fortè flumen trãſiturus, [c] veſtes exuere magnoperè reuerentẽ,] Deum precatũ eſſe, vt ei à propoſito quod inſtituerat neutiquam repulſo, tranſitus fieret. Quo facto angelum in vlteriorẽ fluminis ripam [A] eum] tranſportaſſe. Didymus, qui etiã monachus fuit, nonagintáque confecit annos, per totum vitæ ſpacium nullius vnquam hominis ſocietate & conſuetudine vſus eſt. Arſenius ex eodem numero, adoleſcentulos, qui deliquerant, à cõmunione non ſegregauit, ſed eos qui in diſciplina monaſtica profecerant. nam adoleſcentulus, inquit, ſi ſegregetur, cõtemnit: qui autem profecerit, dolorem, quem ex ſegregatione capit, citò perſentiſcit. Pior inter ambulandum ſolebat comedere: atque cuidam interroganti, Cur ita faceret? reſpõdit: Se in cibo ſumendo nõ quaſi opus facere, ſed quaſi ſuperuacaneũ quiddam. Alteri item [c] de eadẽ re] ſciſcitãti, dixit: Ne animus, dũ comedo, voluptate afficiatur corporea. Iſidorus dicebat, quadraginta annos, ex quo peccatum in animo ſenſerat, iam præteriiſſe, ac nunquam vel cupiditati vel iræ conſenſiſſe. Pambo, vir literarum omnino ignarus & rudis, ad quendam accedebat, vt [c] pſalmum] diſceret: & cum primũ verſum pſalmi trigeſimioctaui audiuiſſet, qui ita ſe habet, Dixi cuſtodiã vias meas, vt nõ delinquam in lingua mea: ſecundum audire noluit, ſed decedens dixit: Vnus hic

Ammonis eiuſque ſponſæ perpetuus in coniugio cælibatus.

Ammon in Nitria monte cum ſponſa, vitam agunt monaſticam.

Ammonis anima ab angelis in cœlum ſublata.

Parecuaſi tangit Monachorum aliquot hiſtoriam.

Ammonis.

Didymi.

Pioris.

Iſidori.

Pambonis.

c. ἀποτίξασθαι

c. ἡ νεόνυμφος

c. ὄκνῳ ἀποδύσασθαι

A. αὐτὸν

c. περὶ τοῦ αὐτοῦ

c. ψαλμὸν

Pſal. 38.

hic verſus ſat eſt, ſi modò eum re ipſa & opere diſcere potuero. Atque illi qui verſum docuiſſet, ei vitio vertenti, quòd ſex menſes continuos illum non vidiſſet: reſpondit, Se verſum pſalmi nondum reipſa didiciſſe. Poſtea longo ætatis ſpacio percurſo, cuidam ex notis quærenti, Vtrum verſum didiciſſet? reſpondit, Se decem & nouem annis integris vix didiciſſe eum opere explere. Idem ipſe, cuidam aureũ ad pauperes alendos ei largienti, dicentique, numera quod dedi: reſpondit, non eſſe opus numero, ſed animo ᵃſano, rectéque compoſito.] Eundem ferunt, Athanaſij epiſcopi accerſitu ex ſolitudine Alexandriã profectum: & cum ibi videret mulierẽ in pompa ſumptuoſius exquiſitiúſque ornatam, quo homines ad ſe ſpectãdam inuitaret, lachrymas profudiſſe. Atque quibuſdam ex illis qui aderãt, rogantibus, Quid eſſet cauſæ, cur lachrymaret? reſpondiſſe, ᶜſe duabus rebus fuiſſe commotum] vna, quòd mulierem videret ſibi exitium parare: altera, quòd ipſe non tãta cura ac ſtudio ad placẽdum Deo, ᶜquanto] illa ad hominibus flagitioſis blandiendum, incumberet. Alius quidam dixit: Monachum, ſi non laboret, pro fraudatore habendum eſſe. Petirus, qui in cognitione contemplationéque naturæ plurimum poterat, ad eos qui in colloquium cũ eo venirent, ᶜaliud atque aliud] ſemper dicebat: qui inter ſingula quæ illis tradebat præcepta, preces ad Deum fundere conſueuit. In numero monachorũ, qui eo tempore vixerũt, duo viri erant pietate & ſanctimonia eximij, qui eodem nomine (vterque enim vocabatur Macarius) nũcupati fuerunt: quorum alter ex ſuperiore Aegypto, alter ex vrbe Alexandria oriundus: vterque multarum rerum cauſa, vt diſciplinæ monaſticæ, vitæ piè inſtitutæ, morum præſtabilium, & miraculorum denique ab ipſis editorum, percelebris & illuſtris. Aegyptius Macarius morbis tam multos liberauit, tot dæmones ex hominibus, qui eiſdem agitabantur, eiecit, vt res ab eo per Dei gratiam geſtæ, opus ſeparatum deſiderent. Erga illos qui in ipſius congreſſum venirent, ſeueritate cum reuerentia temperata vſus eſt. Alexandrinus autem, etſi in aliis rebus omnibus ei ſimilis fuit: in hac tamen diſpar, quòd aduerſus eos qui cum ipſo colloquebantur, ſe hilarem & iucundum oſtendit: atque adeò vrbanitate & facetiis adoleſcentulos ad monaſticam viuendi diſciplinam allexit. Iſtorum diſcipulus fuit Euagrius: qui ſtudium ſapientiæ in initio quidem verbis duntaxat, poſtea autem factis diligentiſſimè excoluit. Hic primùm Conſtantinopoli à Gregorio Nazianzeno eſt ordinem diaconi conſecutus: deinde vnà cum illo in Aegyptum profectus, ibíque cum illis piis viris, quos ſuprà dixi, collocutus, illorum viuendi genus ardenti ſtudio imitari cœpit: tótque miracula ab eo edita, quot à Macariis præceptoribus ſuis. Itémque libri ab illo accuratè conſcripti: quorum vnus Monachus, ſiue de viuendi ratione quæ in agendo cernitur: alter Gnoſticus, ſiue ſcientia præditus, dicendus ſit, in quo ſunt capita quinquaginta: alter Antirrheticus, id eſt aduerſus dæmones tentantes confutatio, ex Sacris literis collecta, ínque octo partes diuiſa, numero octo cogitationum mentis noſtræ aptè reſpondentia. Sexcenta præterea problemata de rerum præſenſione futurarum. His accedunt duo carminum libri: vnus ad monachos, qui in cœnobiis & conuentibus ætatem degunt: alter ad virginem: qui quidem quàm eximij ſint, facilè intelligent hi qui ſunt eos perlecturi. Verùm opportunum tempus, mea quidem ſententia, hoc loco ſe offert, pauca ex illis quæ ſunt ab eo de monachis commemorata, huic ſermoni attexendi. ſic enim loquitur: Viæ illæ quas monachi ante nos inſtiterunt, ſunt nobis neceſſariò indagandæ, noſtráque vitæ ratio ad illas dirigenda. nam multa ab illis ſunt & prudenter dicta, & acta præclarè. Ex quorum numero vnus dicebat, aridiorem tenuiorémque victus rationẽ, eámque ſemper æquabiliter obſeruatam, modò cum charitate iungeretur, monachũ breui ad portum ἀπαθείας, id eſt vacuitatis ab omnibus animi perturbationibus, perducturam. Idem ipſe quendã fratrẽ noctu ſpectris grauiter turbatũ liberauit, quòd illi in mandatis dederat, vt ægrotis ieiunãs inſeruiret. Cauſam verò rogatus: Nulla, inquit, re eiuſmodi perturbationes tã facilè ſedantur, ᶜquàm miſericordia.] Cuidã ex eorũ numero qui id tẽporis ſapientes ſunt habiti, ad Antoniũ illum iuſtũ accedenti, quærẽtique quo pacto vitam poſſet ſuſtentare, ſolatio illo quod ex libris capi ſolet orbatus: reſpondit,

Left-margin notes: a. ὑγιοῦς — c. δύο μεγίστα ἐκίνησεν, c. ὅσον — c. ἄλλοτε ἄλλα — c. ὡς ἔλεος

Right-margin notes: *Petiri.* — *Macarij Aegyptij. Macarij Alexandrini.* — *Euagrij, vtriuſque diſcipuli.* — *Eiuſdem ſcripta: Monachus ſiue practicus. Gnoſticus. Antirrheticus. Prognoſtica problemata.* — *Carmina ad monachos, & ad virginem.* — *Ex Euagrij practico apophthegmata quædam aſcetarum patrũ.*

Antonij liber natura.

Meus liber, ô philoſophe, eſt natura rerum à Deo conditarũ: quæ, quotienſcunque animo lubitum ſit meo, libros ipſius Dei ad legendum ſuppeditat. Aegyptius ille ſenex Macarius, electionis vas, interrogauit me, quid eſſet, cur, cum iniuriarum nobis ab hominibus illatarũ recordamur, memoriæ vim & facultatem in animo inſitã labefactemus: cum autẽ earum quas dæmones nobis faciũt, tenemus memoriã, eã integrã illæſámque ſeruemus: ac mihi quid eſſet reſpõdendum hæſitãti, obſecrãtique, vt eius rei cauſam ab eo cognoſcerẽ, dixit: priorẽ perturbationẽ cõtra naturã eſſe, poſteriorẽ autẽ iræ naturaliter cõgruere. Porrò autẽ cũ ipſe ad ſanctum patrẽ Macariũ in ipſo meridiei articulo accederẽ, & ſiti vehementer oppreſſus, aquã ad bibendũ poſtularẽ: Vmbra, inquit, cõtentus eſto. Nã multi qui vel terra iam iter faciunt, vel nauigio mare tranſmittunt, ſunt iſta quidem penitus deſtituti. Tũ mihi cũ illo de continentia ſermonẽ conferẽti, Bono animo eſto, inquit, ô fili: viginti equidem iã annis cõtinuis nec panẽ, nec aquam, nec ſomnũ cœpi ad ſatietatẽ. Nam panem comedi pondere, aquã menſura bibi: parieti inclinatus, paululũ ſomni ſurripui. Monachus quidam, cum patris mors ei ſignificaretur, illum qui ſignificabat, ſic allocutus eſt: Deſine loqui blaſphemias. nam pater meus immortalis eſt. Frater quidam, librum Euangelij, quem ſolum habebat, vendidit, pecuniamque ad pauperes ſuſtentandos contulit, dictum memoria digniſſimum ſimul elocutus: Eum ipſum librum vendidi, qui dicit: Vende quæ habes, & da pauperibus. Eſt quædam inſula prope Alexandriam, ad Boream vergens, quæ trans lacum Mariam ſita eſt: in ea monachus ex ſecta Gnoſticorum, vir ſpectatiſſimus habitauit. hic omnia quæ aguntur à monachis, propter quinque cauſas agi aſſeruit: propter Deum, propter naturam, propter conſuetudinem, propter neceſſitatem, & propter manuum officium. Idem aliàs dicebat, vnam eſſe natura virtutem: ſed pro animæ facultatibus in quibus inſit, varias in ſpecies diſtribui. nam ſolis lumen, inquit, ſpecie & figura caret illud quidem: ſed ob feneſtras, per quas penetrat, figurari ſolet. Alium quendam monachum fertur dixiſſe: Ob hanc cauſam voluptatum illecebras amputo, vt materiam etiam præcidam iracundiæ. Etenim hanc noui pro voluptatibus perpetuò decertare, tranquillum mentis meæ ſtatum perturbare, intelligentiæ vim afferre. Alter quidem ſenex dixit, Charitatem depoſita vel cibi vel pecuniæ non poſſe ſeruare. qui item dixit, Se non bis in eadem re, quantum ſciebat, à dæmonibus aliquando fuiſſe deceptum. Iſta ſunt ab Euagrio, in libro qui de vita in actione poſita inſcribitur, totidem verbis commemorata. In libro autem qui Gnoſticus dicitur, ſic loquitur. Quatuor virtutes, & totidem earum præceptiones à Gregorio iuſto didicimus: Prudentiam, fortitudinem, temperantiam & iuſtitiam. Ac prudentiæ munus eſſe ſanctas illas facultates, quæ ſunt mentis propriæ, nullis adhibitis verbis (has enim à ſapientia tradi affirmauit) contemplari: Fortitudinis, in veris firmè perſiſtere: & quamuis ſis propterea grauiter oppugnatus, falſa tamen nunquam deflectere. Temperantiæ ſemina à primo ac ſummo agricola accipere: eum autem qui alia ſemina porrigit, repellere. Denique Iuſtitiæ rationem cuiuſque rei pro dignitate reddere: hàncque virtutem alia obſcurè innuere, nonnulla per ænigmata ſignificare, quædam ad imperitiorum vtilitatem apertius explanare. Veritatis columna Baſilius Cappadox ait, cognitionem quæ ab hominibus capitur, crebro vſu & exercitatione fieri [c] perfectiorem:] eam autem quæ per Dei gratiam animis noſtris ingeneratur, iuſtitia, placabilitate & miſericordia. Ac prioris eos qui perturbationibus obnoxij ſunt, poſſe fieri participes: poſterioris autem illos ſolos, qui ſunt ab omni animi perturbatione liberi, vacuíque: qui que, dum in precibus defixi ſunt, propriam mentis lucem, quæ ipſos illuminat, contemplantur. Itémque ſanctus Athanaſius, Aegyptiorum luminare, ait Moyſi præceptum eſſe, vt menſam verſus Aquilonem ſtatueret: illi igitur qui ſunt in contemplatione poſiti, animaduertant ſedulò, quis ſit ille aduerſarius, qui contra eos ſpiret, omniáque tentationis genera virili & excelſo animo tolerent: & illos qui ipſos adeant, propenſo ac parato animo alant, ſuſtẽtẽtque. Serapion etiam Thmuitenſis eccleſiæ velut angelus, dicebat, Mentem quæ cognitionem ſpiritualem imbiberit, plenè cumulatéque purgari: partes animæ iracundia exardeſcentes, charitate

Matth. 19. Vide Euſebiũ lib. 2. cap. 16. ex Philone.

A monachis quæ aguntur, propter quinque cauſas agi.

Ex Euagrij Gnoſtico apophthegmata alia.

Gregorij.

Baſilij.

c: κρέιττονα

Serapionis.

» charitate ſanari: prauas cupiditates, quæ in animi domicilium illabuntur, coerceri
» continentia. Didymus, ille doctor maximus, & in rerum diuinarum contempla- *Didymi.*
» tione ſummus, dicere conſueuit: Documenta de prouidentia & iudicio diuino aſ-
» ſiduè tecum recolito, eorúmque ſummam (omnes enim ferè in illis labuntur) me-
» moria cuſtodire laborato: quorum altera, de iudicio ſcilicet, in corporum diffe-
» rentia, ínque ea quæ eſt mundi, mutatione facile diſcernes: altera, de prouiden-
» tia, in modis illis, quibus à vitioſitate & inſcitia ad virtutem & cognitionem duci-
» mur, facilè animaduertes. Iſta ex Euagrij libris deprompta, in hunc locum contulimus. Alius quidam monachus erat, vir planè admirabilis, qui Ammonius vocabatur: iſte adeò parum curioſus fuit, vt cum Romæ vnà cum Athanaſio fortè verſaretur, nihil ex magnificis vrbis operibus, præter templum Petro & Paulo dicatum, videre omnino deſideraret. Idem cum ad epiſcopatum gerendum impelleretur, clàm aufugit: dextrámque ſibi præcidit auriculam, vt corporis deformitas impedimento eſſet, quo minus ad illud munus deligeretur. Poſtea cum Euagrius ad epiſcopatum à Theophilo epiſcopo Alexandrino delectus, ex occulto aufugeret, nullo corporis membro amputato: Ammonióque fortè fortuna occurreret, & facetè illum propterea perſtringeret, quòd auriculam præcidendo, facinus feciſſet, ſéque coram Deo reum ipſe peregiſſet: Ammonius illi reſpondit, At tu, inquit, Euagri, non putas te pœnas daturum, quòd lingua propter nimium tui ipſius amorem exciſa, gratia, quæ donata eſt tibi, minimè vſus ſis. Erant eodem tempore etiam alij plurimi viri in monaſteriis virtute & pietate præſtantiſſimi, quos quidem in hoc præſenti opere commemorare] nimis longum eſſet: præſertim cum nobis, ſi illorum vitas & miracula ab ipſis propter ſingularem, quæ in eorum animis inſita fuit, ſanctimoniam edita, ſingillatim perſequeremur, à propoſito admodum digrediendum eſſet. Quapropter, ſi quis ſtudio ducitur accuratè cognoſcendi, quas res geſſerint, quo pacto ſe in vita exercuerint, quæ ad audientium vtilitatem locuti fuerint, quo modo beſtiæ illis obtemperarint: legat librum à Palladio monacho (qui Euagrij fuit diſcipulus) ſeparatim de illis editum. Nam omnia quæ ad eos ſpectant, in eo ſunt accuratè explicata: in quo etiam de mulieribus quæ parem viuendi rationem cum viris ſuprà dictis excolebant, ſermo ſuſceptus eſt. Euagrius verò & Palladius paulò poſt mortem Valentis floruerunt. Sed iam redeamus, vnde digreſſi ſumus.

Ammonij qui auriculam ſibi amputauit, ne eligeretur epiſcopus.

Euagrij, qui alia ratione epiſcopatum à ſe repulit.

A. ὀλίγον. quod malè in ſuperiore linea, ante ἄλλον habetur.

Remittit ad Palladium qui amplè de monachorum vita ſcripſit.

De ſanctis monachis in exilium eiectis: & quomodo Deus, editis per illos miraculis omnes ad ſe attraxerit. Cap. XIX.

CVm igitur imperator Valens lege ſanciuiſſet, vt in eos tum qui Alexandriam, tum qui Aegyptum incolebant, perſecutio cōcitaretur: omnia vaſtata euerſáque fuêre, dum alij in iudicium adducti, alij in carcerem coniecti, alij aliis tormentis diuexati. nam varia cruciatus genera illis qui ſe quietè gerebant, inflicta. Vbi iſta Alexandriæ erant pro libidine Lucij confecta, Euzoiúſque Antiochiam reuerterat, dux cum ingentibus copiis, & Lucius Arianus vnà (nam ne ille quidem ei inſtituto defuit, ſed multitudinem ſanctorū virorum, quos neutiquam commiſeratus eſt, multo acerbiùs quàm milites ipſi, afflictauit) ad Aegypti monaſteria contendunt. Poſteaquam ad locum ventum eſt, viros conſueta obeuntes munera, preces ſcilicet fundentes, morbis medicantes, eiicientes dæmonia, comprehendunt. Iſti, vtpote quibus miracula per Dei gratiam factitata non magno æſtimarentur, ſolita precationum officia in locis ad orandum ipſis deſtinatis exequendi nullam voluerunt omnino illis facere poteſtatem, ſed inde eos] exturbarunt. Neque his ſolum acquieuerunt, ſed in amentia longius progreſſi, temerarias populi turbas in eos incitarunt. Hæc Ruffinus ſe aſpexiſſe, ínque calamitatis ſocietatem cum illis veniſſe ſe narrat. Tum certè ea quæ ab Apoſtolo dicta ſunt, videbantur in illis renouari. nam multi ludibrio habiti, flagris cæſi, veſtibus ſpoliati, vinculis conſtricti, lapidibus obruti, cruentis gladiis obtruncati fuerunt: alij in ſolitudinem concluſi, ouillis capriniſque pellibus operti, auxilio deſtituti, grauiter afflictati, rebus aſperis incōmodiſque acerbè admodum vexati, quos mundus ſuo

Afflictio catholicorum in Aegypto.

c. αὐτὸς

Furor Arianorum in monachos per totam Aegyptum.

complexu continere minimè fuerat promeritus: non pauci per varia loca deſerta oberrantes, in mõtes, ſpeluncas, terræq́ue cauernas ſe abdiderũt. Atque iſta afflictationũ genera, propter fidem, propter opera, propter curationes denique, quas diuina gratia adiuti feciſſent, perpeſſi ſunt. Verùm diuina prouidentia, vti veriſimile fuit, permiſſum eſt, vt iſta ſubirent incommoda, quo per illorum ærumnas aliis ad ſalutem, quæ in Deo eſt, patefieret aditus. Quod quidem ita eſſe, exitus rerum perſpicuè declarauit. Poſtquã igitur eximij illi viri, haſce rerũ aſperarum inflictas plagas tolerantia repreſſiſſent, Lucius de ſpe deiectus, perſuadet militum præfecto, vt patres monachorũ in exilium mitteret. Patres autem erant, Macarius Aegyptius & Macarius Alexandrinus. Iſti igitur in inſulam quandam, quæ nullum incolam habebat Chriſtianum, relegati fuêre. In qua inſula erat delubrum, & ſacerdos quem omnes incolæ pro Deo venerabantur. Cum iſti ſancti viri in eam eſſent ingreſſi, omnia dæmonia quæ ibi verſabantur, præ metu & terrore cœpêre exhorreſcere. Eodem tempore tale quoddam miraculum dicitur eueniſſe. Sacerdotis filia à dæmonio ex improuiſo occupata, ſupra modum furere, réſque omnes diſturbare cœpit, neque eius rabies vlla ratione cõprimi ſedaríue potuit, ſed cõtra eos pios viros grauiter vociferata eſt ad hunc modũ: [Cur huc veniſtis ad nos abigẽdos?] Itaque ſancti illi, munus quòd diuina gratia ipſis [largita fuerat,] palàm ibi de integro oſtenderũt: [nã dæmonẽ ex virgine eiiciũt, eam patri tradunt ſanam & valentẽ, ſacerdotẽ] & omnes inſulæ habitatores ad fidem Chriſtianã traducũt.† Extemplò igitur cõmutata religionis forma, omnes baptizati ſunt, & doctrinã Chriſtianam lubentibus animis didicerunt. Quare diuini illi viri propter fidem Conſubſtantialis grauiter & acerbè exagitati, cùm illi ipſi magis probati facti ſunt, tum aliis ſalutem dederunt, tum denique fidem illam [effecerunt multo firmiorem.]

Cur ſanctos viros affligi ſinit Deus.

Autore Lucio exulant in deſerta quadã inſula Macarii duo.

Liberata dæmone ſacerdotis filia, Chriſtianiſmũ amplectuntur inſulani.

[illegible] † Poſt [illegible] debet eſſe punct°, vt legit interpres. ſed poſt [illegible], alij præterea habẽt, [illegible]. Erit ergo hic ſenſus. Extemplo igitur deiectu idolo, templóque in eccleſiam typum commutata forma, [illegible]

De Didymo cæco. Cap. XX.

EIſdem temporibus alium virũ valde fidelem Deus extulit in lucẽ, per quẽ ſuã fidem vehemẽter teſtatam & illuſtrem reddidit. nam Didymus, vir planè admirabilis & inſignis, omníque literarũ genere excellens, per id tẽpus floruit. Qui cũ adhuc admodũ adoleſcens eſſet, & prima literarũ elemẽta ſolum didiciſſet, in grauem morbum oculorũ incidit: quo quidem grauiter afflictatus, lumina penitùs amiſit. At Deus pro oculorũ ſenſu, intelligentiæ aciem illi clemens impertiit. nam quæ oculorũ obtutu capere non poterat, ea per ſenſum audiendi perdidicit: quippe à puero, præclara indole & ingenio valde bono præditus, omnes ingenioſos, etiam acutiſſimè cernentes, longè ſuperauit. Nam Grammaticæ præcepta celeriter combibit: Rhetoricæ autem multo celerius: ad ſtudium philoſophiæ ingreſſus, mirum quantum breui profecerit. ac primùm Dialecticam, deinde Arithmeticam, tum Muſicam didicit: poſtremò reliquis diſciplinis, quæ philoſophiæ finibus continentur, ita animum ſuum imbuit, vt cum illis qui oculorũ ſubſidio maximas in eiſdem progreſſiones feciſſent, congredi potuerit. Quinetiam ſacroſancta tum veteris, tum noui Teſtamenti eloquia adeò accuratè tenuit, vt multos in eadem conficeret commẽtarios. Itémque de trinitate tres libros edidit. Libros porrò Origenis de principiis interpretatus eſt, ínque eoſdem compoſuit commentarios, quibus probauit eos optimè perſcriptos: illóſque inaniter nugari, qui cum Origenis libros non poſſent intelligere, & hominem incuſare, & libros reprehendere laborarent. Quocirca ſi quis multiplicem doctrinam, & ardens animi ſtudium Didymi cognoſcere deſiderat, libros ab eo editos euoluendo facilè, quod volet, conſequetur. Fertur præterea, Antonium iampridem Valentis temporibus, cum propter Arianos ex ſolitudine Alexandriam accederet, cum hoc Didymo in colloquium veniſſe: eiúſque doctrinam & intelligentiam cum perſpexiſſet, ei dixiſſe: nihil te conturbet, Didyme, quòd ſenſu oculorum corporeorum orbatus ſis. Nam quamuis tales oculi, quales muſcis & culicibus tribuuntur ad ſeruandum, tibi prorſus deſint: tamen lætari plurimm debes, quòd illos habeas oculos quibus angeli aſpiciunt, quibus Deus ipſe cernitur, quibus denique clariſſimum eius lumen comprehenditur. Hæc iampridem ſanctum Antonium

ad Didymum

Didymus lumine oculorum à puero priuatus.

Didymi eruditio.

Eiuſd. ſcripta. De Trinit. lib. 3.

Commentarius in Origenem περὶ ἀρχῶν

Antonii cum Didymo colloquium.

ad Didymum dixiſſe ferunt. Didymus eodem tempore maximus ſynceræ fidei patronus contra Arianos fuit: illis ſe oppoſuit, eorum fallaces captiones diſſoluit, denique rationes adulterinas & veteratorias coarguit.

Didymus ſynceræ fidei contra Arianos patronus.

De Baſilio Cæſarienſi, & Gregorio Nazianzeno. *Caput XXI.*

c. ἀρκέσαντα ἐν τῇ ἀντιτάξασθαι πόλει.

Qvemadmodum Alexandriæ Didymus [c] diuina prouidentia Arianis oppoſitus fuit] ita in aliis ciuitatibus Baſilius Cæſarienſis, & Gregorius Nazianzenus: de quibus tempus videtur opportunum iam pauca diſſerendi. Quanquam illorum memoria apud omnes ſine intermiſsione vſurpata, & doctrinæ fructus ex eorum libris perceptus, ſatis valere poſſunt ad vtriuſque commendationem: tamen cum per id tempus multa eccleſiis afferent adiumenta, & tanquam duæ faces ad fidem accendendam à Deo conſeruarentur: noſtrũ inſtitutum videtur poſtulare, vt de illis cum primis pauca commemoremus. Quòd ſi quis Baſilium & Gregorium inter ipſos cõparare, vitámque mores & virtutes, quibus vterque præſtabat, oratione proſequi voluerit, hærebit admodum, quem illorum alteri prætulerit. Nam & recta vitæ inſtitutione, & vtroque genere literarum, tam gentilium quàm ſacrarum, alter alteri par. Qui cum adoleſcentes eſſent, Athenis Himerij & Proæreſij, ſophiſtarum eius ætatis perquàm celebrium, auditores fuêre: poſtea Antiochiæ Syriæ à Libanio inſtituti, in dicendi facultate venêre ad ſummum. † Ac cum ad philoſophiæ præcepta tradenda iudicarentur idonei, rogarentúrque propterea à permultis vt ad docendi munus totos ſe trãsferrent, cúmque etiam alij eos hortarentur vt rebus forenſibus ſe dederent, vtroque illo vitæ genere contempto, abiectáque etiam ſophiſtarum diſciplina, ſolitariam viuendi rationem ſibi delegerunt. Itaque ſimulac philoſophiæ præceptiones ſub doctore, qui tum philoſophiam Antiochiæ docebat, attigiſſent, non multo pòſt libros † Origenis (qui tum per vniuerſum orbem terrarum in magna gloria fuit) ſibi colligere, ex illiſque ſacrarum literarum interpretationem perdiſcere cœperunt. Quibus admodum exercitati, contra Arianos ſtrenuè dimicauêre. Cumque Ariani Origenis libros ad ipſorum dogma confirmandum [c] adducerent,] illi eorum coarguerunt inſcitiam: perſpicuéque oſtenderunt, eos Origenis mentem & ſententiam neutiquam intellexiſſe. Eunomius enim, eiuſdem ſectæ fautor, & quotquot ex Arianorum numero qui tum diſerti ſunt habiti, quando cum Gregorio & Baſilio congrediebantur, ſeipſos imperitos & planè indoctos prodiderunt. Baſilius primùm à Meletio Antiochiæ epiſcopo diaconus ordinatus, poſtea epiſcopus ſuæ ipſius patriæ, Cæſareę videlicet Cappadociæ, delectus, ad eccleſiarum procurationem omnem ſuam curam ac ſtudium contulit. Nam cum magnopere extimeſceret, ne noua Arianorum doctrina per prouincias Ponti ſerperet, ſumma cum celeritate ad eas partes proficiſcitur: ibíque loca ad monaſticam diſciplinam exercendam conſtituere, homines ſuæ doctrinæ præceptis informare, animos in fide vacillantium corroborare cœpit. Gregorius autem Nazianzi, vrbis Cappadociæ perexiguæ (in qua pater eius antè rexerat eccleſiam) epiſcopus creatus, idem quod Baſilius præſtare. Vrbes quippe perluſtrans, languentes in fide confirmauit: Conſtantinopolim verò ſæpiſsimè iter faciens, animos eorum qui vno conſenſu fidem Conſubſtantialis tutabantur, ſua doctrina inſtitutiſque erigere. Quapropter breui tempore pòſt, multorum epiſcoporum ſuffragiis epiſcopus Chriſtantinopolis conſtitutus fuit. Poſteaquã igitur res ab vtroque geſtæ ad aures peruenerunt Imperatoris Valentis, ſine mora Baſilium Cæſarea Antiochiam adduci iubet. Itaque quàm primum eò adducitur, & de Imperatoris ſententia ad præſidis tribunal deducitur. Ac cum præſes ab eo ſciſcitaretur, quid cauſæ eſſet, cur Imperatoris de religione opinionem nõ [c] amplexaretur?] Baſilius ingenuè & liberè admodum Imperatoris inſimulauit opinionem, fidemq; Conſubſtantialis commendauit. Cúmque præſes illi mortem minaretur: Vtinam, inquit Baſilius, hoc mihi verè accidat, vt pro veritate ex his corporis vinculis eripiar. Vbi iterum atque iterum repetebat præſes, vt rem ſecum accuratè conſideraret, fertur dixiſſe Baſilium: Ego quidem hodie & cras idem ſum: atque vtinam tu

Baſilij & Nazianzeni comparatio.

Inſtitutio pueris, et preceptores.

Himerius.

Proæreſius.

Libanius.

Vitæ inſtitutum.

† ἄξιοι τοῦ φιλοσοφεῖν κριθέντες. Alij σοφιστεύειν, quod rhetoricam profiteri, vel docere ſignificat.

† Niceph. lib. 11. cap. 17. habet: Ex Origenis, & aliorum qui illum vel præceſſerãt, vel conſecuti erant, libris, ſacrarũ literarũ ſententiam addidicerunt.

Origenis libri ab iis lecti.

c. καλούντων

Baſilius Cæſareæ epiſcopus vbi primũ monaſticam diſci plinã inſtituit.

Gregorius Nazianzi epiſcopus, mox Conſtantinopolis.

c. ἀσπάζοιτο

Conſtans Baſilij apud Antioch. præſidem profeſsio.

XX

non mutes ſententiam. Tunc itaque Baſilius ad diem illum integrum tenebatur in cuſtodia. Non diu pòſt, filius Valentis nomine Galates, qui tenera admodum ætate fuit, fortè adeò grauiter ægrotare cœpit, vt medici de eius vita penitùs deſperarent. Cuius mater Dominica Imperatrix, retulit ad Imperatorem, ſe per quietem ab horrendis viſis valde diuexatam fuiſſe: puerumque propter cõtumeliam, quam Baſilius epiſcopus fuiſſet ab eo perpeſſus, morbo afflictari. Quæ Imperator animo diligenter complectens, accerſit Baſilium: & quo illius faceret periculum, ſic illum alloquitur: Si vera ſunt tua de fide dogmata, precare vt filius meus non moriatur. Tum Baſilius: Si, inquit, credes, ô Imperator, quemadmodum ego, & efficies vt eccleſia ad concordiam reducatur, viuet puer. Cui cum Imperator minimè conſentiret: Idcirco, inquit Baſilius, de puero fiat voluntas Dei. Baſilium, cum hæc dixiſſet, dimitti iubet. Puer ſtatim pòſt exit è vita. Sed de his duobus viris hæc quidem ſummatim percurſa ſint. Libros autem vterque permultos eximioſque conſcripſit atque edidit: è quibus nonnullos Ruffinus in Latinum ſermonem ſe conuertiſſe memorat. Baſilius duos habuit fratres, Petrum & Gregorium. Petrus, ſolitarium vitæ genus Baſilij ſecutus eſt: Gregorius autem, docendi rationem: qui librum à Baſilio in Hexaemeron editum, vtpote imperfectum, poſt mortem fratris cumulatè expleuit. Idem funebrem orationem in Meletium epiſcopum Antiochiæ, Conſtantinopoli recitauit. Extant quoque aliæ diuerſæ orationes ab eo conſcriptæ.

Galates Valẽtis F.

Dominica Imperatrix.

Valentis cum Baſilio de filio ſuo ægrotante colloquium.

Galata mori.

Baſilij fratres Petrus, Gregorius, huiuſque ſcripta.

De Gregorio Neocæſarienſi. *Caput* XXII.

Gregorius Neocæſarienſis reiecto legum ſtudio fit Origenis auditor.

SEd quoniam non pauci partim ex nominis ſimilitudine, partim ex libris qui Gregorio tribuuntur, in errorem incidunt, intelligendum eſt, alium fuiſſe Gregoriũ Ponticum, qui ex Neocæſarea ciuitate Ponti ortus, illos quos ſuprà citaui (Origenis enim fuit diſcipulus) ætate longè anteiuit. Iſte Gregorius crebrò hominum celebratur ſermone, non Athenis ſolùm & Beryti, verumetiam per totam regionem Ponti, atque adeò per vniuerſum (propè dixerim) orbem terrarum. Qui vt primùm à ſchola Athenienſi deceſſerat, Beryti legibus perdiſcendis operam dedit: ac cum accepiſſet Origenem ſacras literas Cæſareæ interpretari, Cæſaream proficiſci maturat. Cumque ſublimem & admirabilem Sacrarum literarum ſcientiam audiuiſſet, leges Romanorum miſſas fecit, illique deinceps perpetuò adhæſit. Idcirco cum veram philoſophiam ab illo didiciſſet, parentum accerſitu reuertit in patriam. Vbi primùm, dum adhuc laicus erat, multa edidit miracula: ægrotos curauit: per epiſtolas fugauit dæmones: gentiles non verbis ſolum, ſed factis multò magis ad fidem attraxit. Illius facit mentionem Pamphilus martyr, in libris quos pro Origene confecit: in quibus poſita ſua eſt oratio Gregorij, in Origenis commendationem conſcripta. Quare vt complectar breui, Gregorij quatuor fuere: vetus iſte, qui Origenis fuit diſcipulus: Gregorius Nazianzenus: Gregorius frater Baſilij: & Gregorius Alexandrinus, quem Ariani, dum exularet Athanaſius, epiſcopum deſignarunt. Sed de his iſta quidem hactenus.

Eius miracula.

Scripta.

Gregorij quatuor.

De Nouato, & ortis ab eo Nouatianis: & quòd, qui ex illis Phrygiam incolebant, feſtum Paſchatis ad Iudæorum ritum tranſtulerunt. *Caput* XXIII.

PEr idem tẽpus Nouatiani, qui Phrygiam incolebãt, tempus feſti Paſchatis celebrandi cõmutauere. Verũ qua ratione iſtud factum ſit, pòſt commemorabo: vbi prius dixero, qua de cauſa iſte nimis exquiſitus & ſeuerus eccleſię Nouatianæ canon, apud Phrygum & Paphlagonum gentem potiſsimùm dominetur. † Nouatus presbyter proptérea ab Romana ſe ſegregauit eccleſia, quòd Cornelius epiſcopus eos fideles, qui tempore perſecutionis, quam Decius Imperator contra eccleſiam excitauerat, idolis ſacrificauerant, in communionem recepit. Ob quam cauſam cũ ſe ab illa eccleſia ſeiunxiſſet, primùm ab epiſcopis idem cum illo ſentientibus epiſcopatum adeptus eſt: deinde omnibus vbique eccleſiis ſcripſit

Nouatiana Hæreſeos origo.

† Vide Euſeb. hiſtoria lib. 6. cap. 35. & 7. cap 7. ſcribit autem νουάτον non ναυάτον. Vide & Socratem lib. 5. cap. 10.

ſcripſit literas, vti eos qui ſimulachris immolaſſent, minimè ad myſteria admitterent, ſed hortarentur ad pœnitentiam: remiſsionemq́ permitterent Deo, qui poteſt & habet authoritatem peccata remittendi. Quibus literis ad prouincias perlatis, ſinguli pro ſuopte ingenio de rebus in illis ſignificatis iudicium fecerunt. Nam quia erat à Nouato ſignificatum, eos qui poſt baptiſma peccatum ad mortem cōmiſerant, ad myſteria non eſſe recipiendos: eiuſmodi Canonis promulgatio quibuſdam acerba & ſeuera nimis viſa eſt: à nonnullis probata, vtpote æqua, & ad vitam rectè inſtituendam multum adferens adiumenti. Dum hæc inter eos agitatur controuerſia, literæ Cornelij epiſcopi allatæ ſunt, quæ ſignificabant, ſpem veniæ etiam illis eſſe reliquam, qui poſt baptiſmum deliquiſſent. [c] Ab vtroque igitur literæ contrariæ miſſæ fuerunt.] Ac cum vterque ſuam ſententiam Sacrarum literarum teſtimoniis confirmare videretur, ad quam quiſque opinionem erat propēſior, ad eam (vt moris eſt) ſe potiſsimùm tranſtulit. † Nam qui peccando delectabātur, indulgentiam, quæ tū erat conceſſa, arripientes, in poſterū tempus ea ad omne peccati genus abuſi ſunt. Phrygum quidem gens aliis gentibus videtur multò eſſe temperantior: etenim perrarò iurant. Scythæ & Thraces ſunt ad iracundiam procliuiores. Qui propius accolunt ad ſolem orientem, concupiſcentiæ multo magis ſeruiunt. Paphlagones & Phryges ad neutram iſtarum perturbationum propendent, nam hoc tempore neque equeſtribus certaminibus, neq; ſpectaculis edendis operam dant. Quocircà hi qui hoc animo ſunt, mihi videntur magis ad ſententiam literarum à Nouato perſcriptarum inclinare. Stuprum enim apud illos pro ſcelere habetur deteſtabili. Conſtat namq;, Phrygum & Paphlagonum vitæ rationem alis cuiuſcunq; modi hæreſis ſectatoribus modeſtiorem, caſtioremq; eſſe. Eandem cauſam modeſtè vitam inſtituendi, ſuſpicior fuiſſe illis qui partes incolebant verſus Occidentem, quiq; Nouati doctrinæ morem gerebant. Nouatus ipſe, etſi de ſeuero viuendi modo ab eccleſia Romana diſſentiebat, tempus tamen feſti Paſchatis celebrandi nō omnino mutauit. Perpetuò enim illud feſtum, de more illorum qui in partibus ad Occidentē ſpectantibus habitabant, obſeruauit [c] eodemq́; celebrauit modo.] Qui autē ibi vitam degunt, à primo tempore quo fidem Chriſtianā cœpêre profiteri, ſemper poſt æquinoctium, feſtum illud celebrarunt. Et quanquam ipſe Nouatus, pòſt regnante Valeriano, qui Chriſtianos perſequebatur, martyrio occubuit: illis tamen qui in Phrygia nomen ab eo ducebant, licet à fide Eccleſiæ auerſis, eius communione vti permiſſum eſt. Quo quidem tempore diem feſti Paſchatis celebrandi commutarunt, nam in Pazo vico, vbi fōntes ſunt Sangarij fluminis, cōcilio coacto, pauci quidam epiſcopi Nouatianorum in Phrygia, iiq́ue obſcuri, decidunt, morē Iudæorum qui azyma faciunt, obſeruandum: feſtumq́ue eodem tempore, quo ab illis agitur, eſſe celebrandum. Iſta fuère nobis à viro quodam ætate admodum ingraueſcēte nunciata: qui quidem ſe filium presbyteri eſſe dixit, ſimulq́; cum patre illi concilio interfuiſſe: in quo neque Agelius Nouatianorum Conſtantinopoli epiſcopus, neque Maximus Niceæ, neque epiſcopus Nouatianorum Nicomediæ, neque eiuſdem ſectæ epiſcopus Cotuaij aderat: cum tamen ab illis potiſsimùm Nouatianæ religionis Canones ſanciti ſint. Atque iſtas res ita iam olim geſtas eſſe accepimus. Paulo pòſt, propter illud concilium (ſicut alio loco dicemus) Nouatianorum eccleſia intra ſe ipſa diuiſa eſt.

Nouati canō.

Cornelius pōt. Roman.

Impugnat Nouati canonem.

c ἔστω δι' ἀμφοτέρων ἐπισταλέντων τὰ ἐναντία.

† ὅσοι γὰρ φιλαμαρτήμονες

Phrygum & Paphlagonum temperātia.

Nouatus Paſcha diem non mutauit.

c. καὶ ὁμοίως ἐπετέλεσεν.

Nouati Hereſiarcha martyrium.

Nouati ſectatores diem paſcha mutarūt.

Nouatianorū ſecta vnde diuiſa.

De Damaſo Romano pontifice, & Vrſino: & quomodo eorum cauſa perturbatione Romæ exorta, ac ſeditione, multa inde ſtrages ſubſequuta ſit.

Caput XXIIII

IAm verò ad res eodem tēpore in occidente geſtas veniamus. Cum Imperator Valentinianus tranquillè placidéq; vitā traduceret, nullámque ſectæ vlli exhiberet moleſtiā, Damaſus Liberio in epiſcopatus Romani adminiſtratione ſucceſsit. Vnde eccleſiæ Romanæ ſtatus fortè fortuna magnoperè conturbatus fuit: cuius rei cauſam, talem fuiſſe accepimus. † Vrſinus eccleſiæ illius diaconus, cum [c] delectus] haberetur epiſcopi, ipſe Damaſi cōpetitor fuit. Qui cum videret Damaſum ſibi prælatū, iniquo animo ferens, ſe de ſpe deci-

Damaſus in eccleſia Rom. Liberij ſucceſſor.

† *Nicephorus vrſicinum nominat cap. 30. lib. 11.*

c. ἐκλογὴ

Seditio populi, autore Vrſino Damaſi in pontificatu competitore.

diſſe, ſeparatim ab Eccleſia conuentus agere laborauit: perſuaſitq́; quibuſdam obſcuris & abiectis epiſcopis, vt in occulto ipſum crearent epiſcopum. Idcirco creatus eſt non in eccleſia, ſed in loco operto baſilicæ, quæ Sicona dicitur. Qua re confecta, populus diſcordare cœpit. Mutua igitur non de fide, aut hæreſi aliqua, ſed ſolum vter iſtorum ſedem epiſcopalem obtinere deberet, ſeditio conflata eſt. Hinc tam graues erant multitudinis concurſationes contentioneſque excitatæ, vt præ tumultu inde exorto permulti interirent. Quam ob cauſam complures tam laici quàm clerici à Maximino, qui tum præfectus fuit, acerbis afficiebantur ſuppliciis: ad eumque modum & Vrſini conatus cohibitus eſt: & qui illi morem gerere in animum induxerant, penitùs compreſsi.

Vrſini factio compreſſa.

Quòd, poſtquam Auxentius Mediolanenſis epiſcopus de hac vita migraſſet, & ſeditio propter futuri præſulis electionem exardeſceret, Ambroſius prouinciæ præfectus, cum illam militari manu reſtinxiſſet, communi omnium ſuffragio, & ipſius Imperatoris Valentiniani conſenſu, ad præſidendum Eccleſiæ aſcitus eſt.

Caput XXV.

Auxentij epiſcopi mediolanenſis obitus.

SVb idem tempus altera res planè memorabilis Mediolani fortè geſta fuit. Cùm Auxentius illius vrbis epiſcopus, qui ab Arianis fuerat deſignatus, è vita ceſſerat, ibi rurſus magnopere de epiſcopo deligẽdo turbatũ fuit: magnaq́; apud illos excitata contentio, dum alij alium ad eum dignitatis gradum extollere laborarẽt. Vbi de hac re facta erat ſeditio, Ambroſius prouinciæ præfectus, dignitateq́; ornatus conſulari, veritus admodum ne ex illo tumultu aliquid ſceleris in ciuitate ederetur, hoc animo procurrit in eccleſiam, vt ſeditionem cõpeſceret. Poſtquam populus eius aduentu conquieuerat, ipſeque populum de multis rebus vtilibus hortatus, temerarios multitudinis impetus compreſſerat, derepentè vno omnium conſenſu & clamore Ambroſius epiſcopatu dignus exiſtimatus eſt, omniumq́; deſignatus ſuffragiis. Nam eo pacto ſolum ſpes erat & concordiam inter ipſos conciliatam fore, & omnes eandem de fide ſententiam amplexaturos. Nam epiſcopis qui aderant, videbatur hæc conſentiens populi vox diuinitùs ſanè emiſſa. Idcirco ſine mora Ambroſium comprehendunt, lauacro baptiſmatis (erat enim catechumenus) tingunt, ad epiſcopatus procurationem deligũt. Verùm cum Ambroſius baptiſma libenter reciperet ille quidem, epiſcopatus tamen dignitatem [A] prorſus repudiaret, Valentinianũ de re geſta faciunt certiorem. Qui populi admiratus conſenſum, opuſq́; Dei ratus, quod factum erat, ſignificat epiſcopis, vt voluntati Dei inſeruirent, qui iuſſerat vt illum crearent epiſcopum. Nam Deum potius quàm homines ei ad hunc honoris gradum ſuffragatum fuiſſe. Ambroſio itaque ad hunc modum epiſcopo deſignato, Mediolani, qui ante inter ipſos diſcordarant, tum ad pacem & concordiam fuère reducti.

Ambroſius qui ex prouinciæ præfecto epiſcopus mediolanenſis.

Valentiniani auctoritate probata Ambroſij diuina electio.

A. [illegible]

De morte Valentiniani. *Caput* XXVI.

Valentiniani congreſſus cum Sarmatarum legatis.

POſt hæc, cum Sauromatæ in Romanorũ fines incurſiones facerẽt, Imperator cum ingentibus copiis & apparatu contra eos ire maturat. Barbari cum iſta accepiſſent, ſeq́; tantas copias tantumq́; apparatum ferre non poſſe animaduerterent, legatos miſerunt, qui pacto fœdere pacem ab eo poſtularent. Simulatq; igitur legati aduenerant, eiq́; viſi ſunt abiecti admodum & ſordidi, ſciſcitabatur, ecquid omnes Sauromatæ eſſent eiuſmodi? Cumq́; legati reſpondiſſent, Sauromatũ facilè optimos ad illum aduentaſſe: Valentinianus iracundia ſupra modum inflammatus eſt, ingentiq́; clamore ſublato dixit: Malè actum eſſe cũ Imperio Romano, quòd eius adminiſtratio ad ipſum deueniſſet, quo regnante tam egens ac ſordidum barbarorũ genus nõ erat contentum ſe ſuis finibus cum ſalute cõtinere, ſed arma ſumere, Romanorũ fines populari, ad bellum animo confidenti proficiſci maturabat. Atque tantopere ſuos neruos vociferando diſtendit, vt omnes venas aperiret, omneſq́; arterias diſrumperet. Vnde tanta ſanguinis copia effuſa eſt, vt in caſtello quod Bergition appellatur, extremum vitæ diem obiret: Gratiano iam tertium, &

Valentiniani obitus.

Bergition caſtellum.

tiùm, & Ecætio conſulibus: xv. Cal. Decemb. Vixit annos quinquaginta quatuor, regnauit tredecim. Mortuo igitur Valentiniano, milites qui erant in Italia, ſexto die poſt eius mortem, Valentinianum iuniorem, qui nomen à patre habuit, cũ eſſet ætate admodum tenera, † Aconci vrbis Italiæ Imperatorẽ declararunt. Quod cũ cæteris imperatoribus eſſet nunciatum, ægrè admodum tulerunt, non quòd Valẽtinianus, qui alterius frater, alterius filius, fratris fuit, Imperator erat deſignatus: ſed quòd abſque illorum conſenſu & ſentẽtia deſignatus erat, cum illi ipſi eſſent ipſum deſignaturi. Attamen vt Imperator eſſet, vterque illi ſuffragatus eſt: itaque Valentinianus iunior ad hunc modum fuit in ſede imperij paterni collocatus. Hunc Valentinianum intelligamus oportet ex Iuſtina natũ fuiſſe, quam pater eius priore cõiuge Seuera adhuc viuente, duxerat, idq́ue tali de cauſa. Iuſtus pater Iuſtinæ, qui iampridem temporibus ſcilicet Conſtantij Imperatoris, Picenæ prouinciæ fuit præfectus, in quiete per viſum videbatur ſibi videre, ſe purpuram imperatoriam è dextro latere, tanquam partum edidiſſe. Quod quidem viſum cùm aliis pleriſque narratum fuit, tum ad aures perlatum Conſtantij. Ille ex viſo ducebatur ad augurandum, Imperatorem ex Iuſto ſatum fore: & propterea miſit aliquot, qui Iuſtũ è medio tollerent. Itaque Iuſtina patre orbata, virgo permanſit. Poſtea tempore progrediente, Seueræ, Imperatoris Valentiniani coniugi, nota eſſe cœpit: crebroq́; cum illa venit in colloquium. Poſtquam verò creuit inter eas conſuetudo & familiaritas, iiſdem balneis pariter lauabãt. Idcirco Seuera, vbi Iuſtinam in balneis lautam vidiſſet, virginis pulchritudine mirè capiebatur, cœpitq́ue de ea apud Imperatorem verba facere: Iuſti filiã, virginẽ eſſe pulchritudine planè admirabili: ſéque licet eſſet mulier, eius forma adeò venuſta vehementer oblectari. Imperator vxoris verba mente interiori recordens, conſilium de Iuſtina in vxorem ducenda iniit: Seuera, de qua Gratianum, quem paulo antè Imperatorem declarauerat, ſuſcepit, neutiquam repudiata. Quare legem tulit, vt cuique volenti liceret duas vxores habere legitimas: eamq́ue in ſingulis ciuitatibus diuulgauit. Lege itaque diuulgata, ipſe Iuſtinam duxit vxorem: ex qua Valentinianum iuniorem, & tres filias Iuſtam, Gratam & Gallam procreauit. Quarum duæ vitam in virginitate traduxerunt: Galla autem poſtea Theodoſio Magno in matrimonium collocata fuit: ex qua Placidia filia ei nata eſt, nam Arcadium & Honorium ex Placida priore ſuſcepit coniuge. Verùm de Theodoſio, & liberis, ſuo loco dicetur.

† Niceph. cap. 33. li. 11. in oppido Italiæ Aquinate, dicit.

Valentinianus F. ex Iuſtina, Imp. declaratus.

Valentiniani vxores duæ Seuera & Iuſtina.

Iuſti ſomniũ, quo Conſtantio patefacto, eiuſdem iuſſu necatur.

Gratianus Valentiniani F. ex Seuera Imp. factus.

Valentiniani lex de duabus vxoribus ducendis, vt Iuſtinam duceret.

De Themiſtio philoſopho: & quòd poſt habitam ab eo coram Valente orationem, aliquanto moderatius Chriſtianos inſectatus eſt: & ex qua occaſione Gotthi temporibus Valentis, Chriſtianam fidem ſuſceperint. Caput XXVII.

VAlens, qui Antiochiæ ætatem degebat quanquã [c] à bello gerendo cum exteris] acquieuit) barbari enim vbique ſe ſuarum regionum finibus continebant) in eos tamen quos videret in fide Conſubſtantialis conſtanter perſeuerare, impetum fecit: inq́ue dies ſingulos grauiora contra eos vſque eò excogitare ſupplicia non deſtitit, quoad ferox eius animus † oratione Themiſtij philoſophi, quam apud illum habuit, manſuetior placabiliórque factus eſſet: in quà Themiſtius Imperatorem admonebat, ne qua ipſum caperet admiratio de Chriſtianorum in religione diſſenſione: eam enim perexiguam eſſe, ſi cum multitudine ac turba opinionum quæ ſunt apud gentiles philoſophos (ſunt enim amplius trecentæ: & diſſenſio inter eos permagna eſt propter decreta, quibus quæque ſecta quaſi neceſſariò tenetur aſtricta) comparetur: Deumq́ue velle tam diuerſa ac diſpari opinionum ratione ſuam gloriam illuſtrare, quo ſinguli eius maieſtatem propterea magis reuereantur, quòd non ſit cuiquam in promptu eum accuratè cognoſcere. His verbis, & aliis eius generis à Philoſopho apud illum vſurpatis, quanquam cœpit eſſe paulò mitior, comiorq́ue, tamen non omnem iracundiæ æſtum omnino ſedauit: ſed viros ſacris initiatos loco mortis vſque eò multauit exilio, quoad iſte eius conatus tali caſu eſſet fortè compreſſus. Barbari trans Iſtrum incolentes, qui appellantur Gotthi, bello inteſtino inter ipſos concitato, in duas factiones diuiſi fuerunt:

c. ἀπὸ πολέμων τῶν ἔξω ἡσύχαζεν,

† Inter Themiſtij orationes duæ ad Valẽtem habentur, in quarum neutra iſta reperias. Ergo alia illa fuit, quæ excidit.

Valentis in orthodoxos crudelitas.

Reſedatur oratione Themiſtij, ſedibus tantum in exilia mutatis.

Gotthorũ ciuile inteſtinũ bellũ, ducibus,

quarum alteri Phritigernes, alteri Athanarichus præfuit. Cum autẽ Athanarichus videretur ſuperiores partes obtinere, Phritigernes ad Romanos auxilij contra aduerſarium petendi gratia profugit. De quibus rebus Valens certior factus, dat mãdatum militibus qui verſabantur in Thracia, vt barbaris contra barbaros dimicantibus ſubſidio eſſent. Illi itaque hoſtibus in fugam conuerſis, trans Iſtrum contra Athanarichum ſunt victoriam conſecuti. Quæ cauſa fuit permultis barbaris, fidem Chriſtianam recipiendi. Nam Phritigernes, quò pro beneficio accepto Imperatori gratiam referre poſſet, eius religionem amplexari cœpit, ſuóſque ad idem faciendum hortari. Atque eam ob cauſam complures Gotthi, qui tum, quo Imperatoris voluntati obſecundarent, ſe ſectæ Arianæ addixerant, ad hoc vſque tempus eidem adhæreſcunt. Eodem tempore Vlphilas Gotthorum epiſcopus, literas Gotthicas inuenit: atque vt primum ſacram Scripturam in eorum linguam conuerterat, inſtituit animo, vti barbari illi ſancta Dei eloquia perdiſcerent. Simulatque verò Vlphilas eos non ſolum qui Phritigerni, verùm etiam qui Athanarico parebant, religionem Chriſtianam docuerat: Athanaricus permultos qui fidem Chriſti profitebantur, perinde ac ſi patria ſua religionis inſtituta per eos fuiſſent adulterata, grauibus affecit ſuppliciis: ita vt barbari nonnulli ex ſecta Ariana tum martyres fierent. Verùm Arius cum Sabellij errori non poſſet reſiſtere, ex recta fide lapſus excidit, & filium Dei nuper genitum eſſe tradidit: at barbari animo ſimplici religionem Chriſtianam amplexi, pro fide Chriſti vitam, qua hic fruebantur, profundere non dubitarunt. Sed de Gotthis ad fidem Chriſti conuerſis, hæc quidem ad hunc modum.

Phritigerne et Athanaricho.

Qua occaſione Gotthi primũ facti Chriſtiani, & Ariani.

Vlphilas epiſcopus Gotthicarum literarũ inuentor.

Ariani martyres ſub Athanaricho.

Quòd Gotthi ab aliis barbaris ſedibus ſuis eiecti, ad Romanorum fines confugerunt: qui ab Imperatore ſuſcepti, poſtea ſubuerſionis Romani imperij, & ipſius Imperatoris cauſa extiterunt: & quòd Imperator, dum totus in cogitatione belli contra Gotthos foret, bellum contra Chriſtianos remiſſiore animo gerebat. Caput XXVIII.

BReui tempore pòſt barbari illi, amicitia inter ipſos mutuò conciliata, ab aliis barbaris, vicinis ſuis, qui Hunni vocabantur, expugnati, ſuęque regionis finibus exturbati, ad Romanorum ditionem confugere, Imperatori Romano ſua ſponte inſeruire, eius mandata exequi ſtatuerũt. Quæ cum Valenti erant nunciata, ille minimè quid inde futurum videretur animo proſpiciens, iubet ſupplices miſericordia complecti: inque hac re vna ſe clementem oſtendit. Itaque quaſdam partes Thraciæ illis præſcribit ad incolendum, ſéque ea de re fortunatum eſſe cenſet. Sic enim cogitabat, ſe ex illis exercitum [c] paratum inſtructúmque] contra hoſtes habiturum: quinetiam barbaros cuſtodes multo plus terroris, quàm Romanos, hoſtibus incuſſuros. Et ob eam cauſam de cætero in milite Romano augendo cœpit eſſe negligentior: atque adeò veteranos milites, qui in bello viriliter & magno animo dimicare norant, penitùs cõtempſit: pro militibus autem qui ex prouinciis vicatim colligi ſolent, pecuniam exegit, iuſsitque vt pro ſingulis militibus octoginta aurei exigerẽtur: idque, cum illos antea tributo leuaſſet. Hæc quidem origo & cauſa fuit [c] cur res Imperij Romani ad aliquod temporis ſpacium parum proſperè ſuccederent.] Nam barbari occupata Thracia, & prouincia Romanorum cum ſecuritate poſſeſſa, res adeò ſecundas ferre neſciuère: ſed contra Romanos, qui tanta beneficia in eos contulerant, arma capere, omniáque loca ad Thraciam ſpectantia vaſtare cœpere. Quibus rebus ad hũc modum confectis, Valentiq; nunciatis, deſtitit ab illis in exilium mittendis, qui fidẽ Conſubſtantialis amplexabantur. Nam in rebus dubiis perplexiſq; conſtitutus, cõfeſtim Antiochia relicta, Conſtantinopolim ire perrexit. Ob quam cauſam perſecutionis incendium contra Chriſtianos ibi excitatum, penitùs reſtinctum eſt. Eodẽ tempore Euzoius, qui ſectæ Arianæ Antiochiæ epiſcopus fuit, extremum vitæ diẽ confecit, ad quintum conſulatum Valentis, Valentiniani autem iunioris primum: in cuius locum Dorotheus ſuffectus eſt.

Gotthi ab Hunnis pulſi qua conditione in Romani Imperij fines à Valẽte admiſſi.

Vnde Romani Imperij cœpit exitium à Gotthis.

Bellicis occupationibus Chriſtianorum perſecutio remiſſior facta.

Euzoij Ariani obitus. Dorotheus in eius locum ſuffectus.

c. ἕτοιμον καὶ ἀπηρτισμένον

c. τοῦ δυστυχῆσαι δ᾽ ἔτι πρὸς ὀλίγον τὴν ῥωμαίων ἀρχήν.

Quòd Saraceni ſub Mauiæ reginæ ipſorum imperio, Moſen quendam monachum, tum pietatis tum fidei ſingularis hominem, ſortiti epiſcopum, ſe Chriſtianæ fidei addixerunt. *Caput XXIX.*

Pax Valenti cũ Mauia Saracenorum regina.

Mauia regina.

VBi Imperator Antiochia deceſſerat, Saraceni, qui erant antea pop. Romani ſocij & fœderati, iam tum deficere: & muliere quadam, nomine Mauia, duce (cuius vir iam è vita diſceſſerat) bellum contra eos gerere cœperunt. Itaque omnes Romanorum prouinciæ verſus Orientem, illo tempore fuiſſent à Saracenis penitùs vaſtatæ, niſi illorum conatus diuina quadã prouidentia compreſsi fuiſſent. Cauſa autem talis fuit. Moſes quidam genere Saracenus, qui in ſolitudine monaſticum viuendi genus traducebat, propter eximiam pietatem, conſtantem fidem, & miracula ab eo edita, fama atque omnium ſermone celebratus fuit. Iſtum Mauia Saracenorum regina ſuæ gentis epiſcopum deſignari à Romanis poſtulauit: atque ea lege bellum reſtinguere: fœderáque cum illis facere pollicita eſt. Quibus auditis, duces Romani bene ſecum agi putabant, ſi ea cõditione pax cõſtitueretur: abiecta igitur omni cũctatione, illud cõfici pręcipiunt. Moſes itaque eductus è ſolitudine, Alexandriam, vti illic ſacerdotij dignitatem capeſſeret, deductus eſt. Vbi verò Moſes ad Lucium, qui ibi tum præfuit eccleſiis, aduentauit, illius repudiauit deſignationem, ſicque illum eſt allocutus: Ego quidem meipſum ſacerdotij dignitate indignum exiſtimo: ſed tamen ſi hæc res videatur ex vſu Reipub. fore, tu Luci, manus mihi nequaquam impones. Tua namque dextera cæde & ſanguine redundat. Ac Lucio ad illum viciſsim dicenti, non oportere ita contumeliis ipſum afficere, ſed diſcere potius ab ipſo religionis dogmata, reſpondet Moſes: At iam non dogmatum ratio quæritur, ſed facinora tua contra fratres edita, quæ planè conuincunt te vera Chriſtianæ fidei dogmata omnino ᴬ non] habere. Nam Chriſtianus non percutit, non obtrectat cuiquam, non pugnat: quippe ſeruus Domini pugnare non debet. At tua facta per eos, quos in exilium expuleris, quos beſtiis obieceris, quos igni cremandos tradideris, tanquam voce emiſſa contra te loquuntur: certioráque habent indicia quæ oculis cernuntur, quàm quæ accipiuntur auribus. Iſta aliáque id genus cum Moſes dixiſſet, eius neceſſarij illum ad montem quendam deducunt, vt ab illis qui ibi exulabant, crearetur epiſcopus. Moſe itaque hoc modo tum deſignato epiſcopo, bellum Saracenorum extinctum eſt. Mauia autem ſic deinceps pacem cum Romanis ſeruauit, vt filiam ſuam duci Victori deſponderet. Sed de Saracenis hactenus.

Moſes Monachus, Saracenus genere, cur recuſat ſibi à Lucio Alexandriæ epiſcopo manus imponi.

Mauiæ filia Victori Romano duci deſponſata.

A. ὥ

Quòd Valente Antiochia digreſſo, qui in Oriente degebant orthodoxi, & præcipuè Alexandriæ, animis recreati, Lucio reiecto, Petro qui Damaſi epiſcopi Romani literis communitus erat, rurſus eccleſias reddiderunt. *Caput XXX.*

PEr idem tempus, ſimulatque Valens Imperator Antiochia deceſſerat, omnes qui vbique perſecutionis tẽpeſtate iactabantur, & Alexandrię potiſsimùm, magnopere recreati fuerunt: propterea quòd Petrus Roma cum literis Damaſi epiſcopi Romani eò reuerſus erat. quæ quidem & † Moſis fidem confirmabant, & Petri creationem. Populus igitur illis confiſus, expellit Lucium: Petrum autem in eius locum introducit. Lucius itaque ſine mora Conſtantinopolim traiicit. Petrus ad exiguum tempus vitam protrahens, ᶜ moritur:]ſucceſſorem fratrem ſuum Timotheum relinquit.

Lucio Ariano pulſo Alexãdriã redit Petrus.

Moritur, eiq; ſuccedit Timotheus frater.

† Legerim ὁμοούσιος, id eſt, Conſubſtãtialis. Quanquam enim de Moſe monacho Superiore cap. ſermo fuerit, tamẽ ſatius eſt ad fidẽ nicenam iſta referri, cuius oppugnator fuerat Lucius, quia Arianus, quam aſſerit Damaſus Romanus Epiſcopus, & in Petro commẽdat.

c. τελευτᾷ

Quòd Imperator Valens Conſtantinopolim reuerſus, cum populi conuiciis propter Gothos laceſſitus eſſet, de ciuitate contra Barbaros proficiſcitur: confligénſque cum illis Adrianopoli, quæ eſt vrbs Macedoniæ, interfectus eſt, expletis ætatis ſuæ annis quinquaginta, regni ſedecim.

Caput XXXI.

Populi Cōſtantinopolitani in Valentem voces contumelioſæ.

IMperator Valens ad ſextum ſuum conſulatum, Valentiniani † autem ſecundum, 3. Calend. Iunij aduentans Conſtantinopolim, populum in magno mœrore cōſtitutum offendit. Nam barbari, qui Thraciam iam populati fuerant, ſuburbia etiam Conſtantinopolis vaſtare propterea aggreſsi ſunt, quòd nullæ eſſent tum copiæ, quæ illorū impetum propulſarent. ᶜ At cum] barbari mœnibus appropinquare cœperunt, ciuitas eum caſum ægrè & grauiter ferre: contra Imperatorem obſtrepere, quòd hoſtes in eorum fines introduxerat, ᶜ & iam illis nolebat quàm primum reſiſtere] ſed bellum contra barbaros ducere. Itaque cum equeſtria agerentur certamina, omnes vno conſenſu contra Imperatorem, qui eas res negligebat, vociferati ſunt, contentéque clamarunt: Da arma, & nos ipſi hoc bellum geremus. Dum iſta vociferantur, Imperator iracundiæ flamma incendi, tertióque Idus Iunij, ex vrbe egredi cœpit: interminatus, ſe, ſi rediret incolumis, ſupplicium de Conſtantinopolitanis ſumpturum, cùm pro contumeliis quibus tum eum vexaſſent, tum pro illis rebus quas iam antea ſub tyranno Procopio contra imperium admiſiſſent. Ac cum dixiſſet ſe vrbem vaſtaturum penitùs, & ita ſolo æquaturum, vt aratro proſcinderetur, contra barbaros ire maturat: illos longè ex ciuitate repellit: perſequitur ad Adrianopolim vſque, vrbē Thraciæ, in confiniis Macedoniæ ſitam. Ibique cum illis confligens, moritur 3. Idus Auguſti, iiſdem Coſſ. quos ſuprà diximus: quarto anno ᶜ ducenteſimæ] octuageſimæ nonæ Olympiadis. Atque nonnulli aiunt, illum, cum in pagum quendam incurſione barbarorum incenſum confugeret, igne ambuſtum interiiſſe. Alij autem dicunt, eum Imperatoris habitu mutato, in medium agmen peditum irruiſſe: deinde cum equites ſe non commiſſo prælio dedidiſſent, pedites omnes fuſos aceruatim ᴬ occidiſſe, illumq; habitu Imperatorio (qui quis'nā eſſet indicare potuiſſet) depoſito, inter eos iacuiſſe incognitum. Abiit è vita, cum annos quinquaginta vixiſſet, regnaſſétque cum fratre annos tredecim: poſt fratris autem mortem, tres. Liber verò ſpacium ſedecim annorum continet.

† Alij amplius habent τοῦ νέου, Id eſt Iunioris.
c. ἐπεὶ δὲ ἤδη
Valens contra barbaros proficiſcens minatur Conſtātinopoli.
c. καὶ ὅτι μὴ ἀντεπεξῄει εὐθύς.
Valentis interitus, deque eo varia ſententia.
c. διακοσιοστῆς
A. πολλῶν. ἔνθα δὴ καὶ

FINIS QVARTI LIBRI.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER QVINTVS.

PROOEMIVM.

ANtequam ad res geſtas narrandas, quas ſumus quinto Libro proſecuturi ingrediamur, eos qui hoc Opus fortè perlegerint, admonitos volumus, ne nobis vitio vertant, quòd cum ſit ſolum propoſitum hiſtoriam Eccleſiaſticam literis mandare, bella etiam variis adminiſtrata temporibus (quantum nobis data eſt facultas res in illis geſtas verè cognoſcendi) eidē admiſcuimus. Iſtud enim à nobis multis de cauſis factitatū eſt. Primū, vt res in bellis confectæ, ad poſteritatis notitiā veniant: deinde ne Lectores, ſi eorū animi inter legendū ſemper in epiſcoporū cōtentione conſiderāda, & incommodis quæ vltrò citroque alius contra alium moliti ſunt, occupati teneantur, faſtidium capiant: maximè autem omnium, vt intelligatur, qua ratione cùm Reſpublica turbulentis motibus iactaretur, Eccleſiæ etiam ſtatus eiuſdem quaſi morbi contagione infectus, vehementer conturbatus fuerit. Nam ſi quis diligenter obſeruare notaréque voluerit, eiſdem temporum articulis & Rempublicam fluctibus calamitatum, & Eccleſiam rerum aduerſarum procellis agitatam pro certo comperiet. Aut enim eodem momento vtramque rebus incommodis perturbatam fuiſſe inuenerit: aut miſerias alterius, alterius infortunia proximè inſecutas: & nonnunquam tumultus Eccleſiarum antegreſſos, Reip.

Cur bellicas etiam res Eccleſiaſtica hiſtoria miſceat.
Eccleſiarum et Reip. calamitatum communio, & viciſſitudo.

Reip.autem commotiones conſecutas,interdum omnino econtrariò: adeò vt facilè adducar ad credendum, iſtarum rerum viciſsitudinem non ex aliquo caſu fortuito, ſed ex noſtris peccatis initia cœpiſſe, nobiſque ſupplicij cauſa tanta incommoda inflicta eſſe:ſiue vt eſt apud Apoſtolum, vti quorundam hominum peccata manifeſta ſint, præcedentia ad iudicium, quoſdam autem & ſubſequantur. His de cauſis in hanc hiſtoriam Eccleſiaſticam nonnullas res etiam in Rep. procuranda geſtas incluſimus. Et quanquam res Conſtantini temporibus in bello adminiſtratas, propter longinquum præteriti temporis ſpacium inuenire non poteramus: tamen eas quas poſtea iam ab his qui ad hoc vſque tempus vitam propagarint accepimus, in tranſcurſu noſtri ſermonis ſumus complexi. Paſsimque in hiſtoria Imperatorum mentionem propterea fecimus, quòd ex illo tempore quo Chriſtiani eſſe cœperunt, Eccleſiæ negocia ex illorum nutu pendêre viſa ſunt: atque adeò maxima Concilia de eorumdem ſententia & conuocata fuerunt, & adhuc conuocantur. Quinetiam † gentilis cultus ſuperſtitioniſque propterea meminimus, quòd tranquillum Eccleſiæ ſtatum magnopere perturbauit. Atque hæc quidem [c] procœmij loco] dixiſſe ſat eſt. Iam verò hiſtoriam aggrediamur.

1. Timot. 5.

Qualem ſe in hiſtoria reliqua geſturus.

Quòd poſt Valentis interitum, cum Gotti contra Conſtantinopolim arma ferrent, ciuitas obuiam exiuit: paucis Saracenis fœderatis à Mauia miſsis, ſuppetias illis ferentibus.

Caput I.

VBi Imperator Valens mortem (qua ratione, omnino incertum eſt) oppetierat, barbari denuò ad mœnia Conſtantinopolis aduentare, illiúſque ſuburbia vaſtare cœperunt. Vnde populus grauiter commotus, ſua ſponte barbaris reſiſtere: ſinguli, quod obuium erat, armorum loco arripere. Imperatoris coniunx Dominica, omnibus qui ad bellum egrediebantur, mercedem ex ærario Imperatorio, ſicut militibus decretum fuit, ſuppeditare. Aliquot etiam è Saracenis fœderatis à Mauia, cuius ſuprà fecimus mentionem, miſsi, opem illis ferre. Ad hunc modum itaque cum populus prælium commiſiſſet, barbari longè ab vrbe pedem retulêre.

† Mendoſè græcè legitur [illegible]. Interpres videtur legiſſe [illegible], aut quid ſimile. Alij habent etiam [illegible], fortaſſe non malè. c. [illegible]

Barbari rurſus Conſtantinopolin aduentantur.

Repelluntur Saracenorũ ope.

GRATIANVS ET THEODOSIVS.

Quòd Gratianus Imperator Orthodoxis epiſcopis ab exilio reuocatis, hæreticos ab eccleſijs exegit: ac eodem tempore Theodoſium ſocium Imperij cooptauit.

Caput II.

GRatianus [c] ſimul cum] Valentiniano iuniore gubernaculis potitus imperij, crudelitatem Valentis auunculi in Chriſtianos vſurpatam damnauit: illoſque qui ab eo erant relegati, reuocauit in patriam: atq; adeò lege ſanciuit, vt quæque ſecta (ſolis Eunomianis Photinianis & Manichæis exceptis) liberè & audacter, nullo habito diſcrimine, in eccleſiis conuentus ageret. Ac cum imperiũ Romanũ languens ægrũque eſſe, & barbarorum vires in dies creſcere, & ad remp. gubernandam viro nobili excelſóque animo prædito opus habere animaduerteret: Theodoſium ex patriciis Hiſpaniæ ortum in bello adminiſtrando admodum exercitatum, propterea iampridem ad imperium capeſſendum valde idoneum, atque etiam ante ipſius Gratiani creationem, omnium ſuffragiis ad imperij adminiſtrationem delectum, ſocium imperij ſibi adiungit. Illum igitur Sirmij (eſt hæc quidem ciuitas Illyriæ) declarat imperatorem, Auſonio & Olybrio Coſſ. XVII. Calend Februarij: cúmque eo certamina belli contra Barbaros gerendi diſpartit.

c. [illegible]

Gratianus Imp. exules Chriſtianos reuocat, eccleſiaſque reſtituit, à quibus ſolos arcet Eunomianos, Photinianos, Manichæos.

Gratiano aſcitus Theodoſius.

Quinam illo tempore epiſcopi eccleſiarum gubernationi præfuerint.

Caput III.

Præcipuarum eccleſiarum & ſectarum epiſcopi, Antiochia.

EOdem tempore eccleſiæ Romanæ Damaſus, qui Liberio ſuccedebat, præfuit: Hieroſolymitanæ autem Cyrillus. Eccleſia Antiochena in tres factiones, vti dixi, diuiſa fuit, nam quaſdam eccleſias Dorotheus Arianus poſt Euzoium rexit: alias partim Meletius ab exilio reuocatus, gubernauit. *Alexandria.* Alexandriæ, eccleſias Arianorum Lucius, qui iam exulabat: eccleſias autem eorum qui fidem Conſubſtantialis tenebant, Timotheus poſt Petrum adminiſtrauit. *Conſtantinop.* Conſtantinopoli eccleſiarum obtinuit procurationem Demophilus, qui poſt Eudoxium ſectæ præfuit Arianæ. Qui verò eius deteſtabantur doctrinam, ſeparatim inter ſe conuentus celebrarunt.

Quòd Macedoniani, qui dudum ad Damaſum epiſcopum Romanum de conſubſtantiali ſtabiliendo legatos miſerunt, rurſus in priſtinum errorem reciderunt. Caput IIII.

MAcedoniani, quanquam poſt legationem ad Liberium miſſam, aliquãdiu cum illis qui fidem in concilio Nicæno decretam perpetuò amplexati fuiſſent, in eccleſiis cuiuſque ciuitatis abſque diſcrimine cõmuuicabant: tamen vbi Gratiani Imperatoris lex libertatem ſingulis ſectis conuentus agendi largita fuerat, ſe ab eccleſia rurſus ſeparare conſtituerunt. Idcirco Antiochiæ, quæ eſt in Syria, in vnum coacti, de integro decreuêre, vocem illam Conſubſtantiale auerſandam eſſe: cum illis qui fidem concilij Nicæni amplexabantur, non omnino communicandum. Verùm eorum conatus minimè ipſis ſucceſſit ex ſententia, nam plerique eos, tanquam aliàs alia decernentes, condemnare cœperunt, ab illis deſciſcere penitùs, & fidei Conſubſtantialis fautoribus firmè adhæreſcere.

Vide lib. 4. cap. 10.

Macedonianorum inconſtantia atque peruerſitas.

De iis, quæ tum temporis Antiochiæ propter Paulinum & Meletium obtigerunt: & quòd Gregorius Nazianzenus communi Orthodoxorum decreto, eccleſiæ Conſtantinopolitanæ præſes inſtitutus eſt. Caput V.

Antiochenorum cõtentio de admittẽdo Meletio cum Paulino.

PEr idem tempus Antiochiæ Syriæ, propter Meletium grauis contentionis flamma incenſa eſt: quæ quidem eius generis fuit. Diximus antea Paulinum Antiochiæ epiſcopum, propter eximiam pietatem in exilium minimè eiectum fuiſſe: Meletium primum à Iuliano in patriã acceſſitum: deinde cum à Valente denuò eſſet relegatus, regnãte Gratiano reuocatum. Qui cum rediret Antiochiam, Paulinum reperit iam ſenio propè confectum. Confeſtim itaque omnes qui fauebant Meletio, operam dederunt, vt cum Paulino ſedis epiſcopalis particeps fieret. Cùm autem Paulinus diceret contra Eccleſiæ canones eſſe, vt quiſquam ab Arianis epiſcopis deſignatus, ad ſedem epiſcopalem participandam admitteretur: populus vi rem conficere ſtatuit. Atque in eccleſia quadam in ſuburbiis ſita, illum in ſede epiſcopali collocare parant. Quo facto, permagna excitabatur contentio. Poſtea verò populus ſub eiuſmodi conditionibus ad concordiam reductus fuit. *Quib. conditionibus ceſſat contentio.* Cum omnes qui epiſcopatum petere videbantur, in vnum coegiſſent, reperiunt eos eſſe numero ſex, inter quos erat Flauianus. Iſtos iureiurendo aſtringunt, vt nemo illorum tum epiſcopatus adminiſtrationem capeſſeret, cum alteruter ex his duobus Epiſcopis, Paulinum & Meletium dico, è vita exiret: ſed ei ſoli qui ſupereſſet, demortui locum obtinendi facerent poteſtatem. *Gregorius à Nazianzo trãſit ad epiſcopatum Conſtantinopolitanũ.* Quare iureiurando ad hunc modum dato, populus pacato & tranquillo animo, vnus erga alium eſſe cœpit, nec deinceps mutuò diſcordare. Ob quam cauſam qui à Lucifero ſtabant, ab Eccleſia receſſere, quòd Meletius ab Arianis deſignatus, ad epiſcopatus illius dignitatem admiſſus erat. Eodem tempore, quo & res Antiochenæ in tanta perturbatione verſabantur, & Gregorius communi multorum epiſcoporum conſenſu ab vrbis Nazianzi epiſcopatu, ad epiſcopatum Conſtantinopolis tranſlatus fuit, Meletius Conſtantinopoli neceſſario contendit. Atque iſta quidem hoc modo.

Quòd Theodoſius Imperator poſt fuſos Theſſalonicæ barbaros, Cum in aduerſam valetudinem incidiſſet, ab Aſcholio epiſcopo baptiſmi lauacro tinctus eſt. Caput VI.

PEr illud tempus, vbi Gratianus & Theodoſius victoriam contra barbaros reportauerãt, Gratianus extemplò propterea in Galliam profectus eſt, quòd Germani fuerant eius regionis agros depopulati: Theodoſius autem poſt erecta trophęa, Conſtantinopolim ire maturans, Theſſalonicam peruenit. Ibi in morbum incidens, cupiebat baptiſmo donari: quippe ex maioribus religionem iam olim didicerat Chriſtianam, fideique Conſubſtantialis ſe totum addixerat. Et cum propter morbi grauitatem baptizari properaret, [a] & epiſcopum Theſſalonicenſium ad iſtud munus obeundum requireret,] primùm ſciſcitabatur ab epiſcopo, quam fidem amplexaretur? Ac cum epiſcopus reſpondiſſet, opinionem Arij minimè per Illyrium perua ſiſſe, neque nouã illius doctrinam eius regionis eccleſias potuiſſe occupare, ſed omnes qui in illis verſabantur, antiquam illam & vetuſtam fidem ab Apoſtolis traditam, inque concilio Nicæno confirmatam ſemper obſeruaſſe: Imperator ab Aſcholio (ita enim vocabatur epiſcopus) libentiſsimo animo baptiſmum recepit. Paucis igitur pòſt diebus à morbo recreatus, Conſtantinopolim contendit, 8. Calend. Decembris, Gratiano iam quintùm Conſule, eóque ipſo Theodoſio primùm.

Theodoſij baptiſmus.

a. ἱκετεύοντι τὸν Θεσσαλονικέων ἐπίσκοπον,

Theodoſij morbus.

Quòd, cum Gregorius Conſtantinopolim, epiſcopis aliquot ſtomachantibus ingreſſus eſſet, ipſe Eccleſiæ gubernationem repudiauit. Imperator autem Demophilo Arianorum epiſcopo ſignificat, vt aut Conſubſtantiali aſſentiretur, aut ciuitati cederet: quod ille melius cenſuit.

Caput VII.

EOdem tempore Gregorius ab vrbe Nazianzo trãslatus, intra mœnia Cõſtantinopolis in quadã eccleſia perexigua conuentus fecit. Ad quam quidem eccleſiam, Imperatores poſtea templum ampliſsimum adiunxêre, vocaueréque Anaſtaſiam. Gregorius vir illuſtris, & homines ætate coniunctos pietate facilè ſuperans, cum intelligeret quoſdam ipſi obſtrepere, quòd homo exterus & peregrinus eſſet, lætus admodum de Imperatoris aduentu, Conſtãtinopoli amplius ætatem degere recuſauit. Imperator verò, cum eccleſiam admodum conturbatam offenderet, omni cura & cogitatione incubuit, vti pacem faceret, concordiam conſtitueret, & eccleſias amplificaret. Itaque ſine mora Demophilo, qui ſectæ Arianæ epiſcopus fuit, conſilium ſuum aperit: quærítque ab eo, vtrum concilio Nicæno fidem vellet adhibere, populum ad concordiam traducere, & pacem amplecti. Quo quidem eius poſtulatum abnuente: Idcirco, inquit Imperator, ſi pacem & concordiam fugis, te ab eccleſiis fugere mando. Quæ cum audiuiſſet Demophilus, & ſecum conſideraſſet, quàm difficile eſſet potentioribus reſiſtere, conuocata in eccleſia multitudine, ipſe in medio ſurrexit, verbáque eiuſmodi apud ſuos locutus eſt: Fratres, ſcriptum eſt in Euangelio: Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Igitur quoniam Imperator nos ab eccleſiis ſegregat, ſciatis velim, vobis cras extra ciuitatem conuentus agendos eſſe. Hæc locutus, egreditur. Neque illud intellexit, quòd qui ex ea vitæ ratione, quam mundus poſtulat, fugiũt (ſic enim dictum Euangelij capiendum eſt) hi quærunt ſupernam Hieruſalem, ſed ipſe alium ſenſum ſecutus, de cætero extra portas conuentus fecit. Exiit etiam vna cum illo Lucius, qui Alexandria (vti prius dixi) eiectus, multatúſque exilio, Conſtantinopoli ætatem egit. Quocirca Ariani, qui annos quadraginta eccleſiarum adminiſtratione potiti fuiſſent, cum concordiam, ad quam Imperator Theodoſius illos hortabatur, fugerent, ſe ex vrbe ſubduxerunt, ad quintum conſulatum Gratiani, Theodoſij autem Auguſti primum: ſexto Cal. Decembris. Qui autem fidem ſeruabant Conſubſtantialis, hi in eorum venêre loca, eccleſiáſque occupauêre.

Sozom. lib. 7. cap. 5. Et Niceph. lib. 12. cap. 7.

Anaſtaſiæ templum.

Greg. Nazanzenus Cõſtantinopoli cedit.

Propoſito Cõſtãtinop. epiſcopatu Demophilum ab Arianiſmo reuocare ſtudet Imp.

Matth. 10.

Demophilus vrbe pulſus cogit ſuos in ſuburbiis.

Lib. 4. cap. 1. & 39. 40.

Ariani eccleſiis pulſi.

De centum quinquaginta epiſcopis, qui Conſtantinopol. conuenerant: & quas ſanxerint res, Nectario illic creato epiſcopo.

Caput VIII.

Theodoſius cõcilium cogit Conſtantinop.

IMperator, nulla mora interpoſita, concilium epiſcoporum, ipſius fidem amplectentium, conuocat: [c] quo tum fides concilij Nicæni corroboraretur,] tum Conſtantinopoli deſignaretur epiſcopus. Ac quoniam in ſpem venerat, ſe poſſe Macedonianos ad concordiam cum illis epiſcopis, qui erant eiuſdem cum illo fidei reducere, epiſcopos ſectæ Macedonianæ accerſiuit. Itaque in vnum conueniunt, qui fidem tenebant Conſubſtantialis: Timotheus, Alexandriæ epiſcopus: Hieroſolymorum Cyrillus, qui id temporis pœnitentia adductus, fidei Conſubſtantialis ſe totum addixerat: Meletius autem iampridem aderat, eo ſcilicet tempore quo erat propter deſignationem Gregorij illò accerſitus: Aſcholius etiam Theſſalonicæ epiſcopus, & alij complures: erant omnes numero centum quinquaginta. Partis Macedonianæ primas obtinuerunt Eleuſius epiſcopus Cyzici, & Marcianus Lampſaci: Omnes illius ſectę erant ad numerum triginta ſex: quorum maior pars ex ciuitatibus Helleſponti fuit. Ad concilium igitur conueniunt: Eucharide & Euagrio Coſſ. menſe Maio. Ab Imperatore itaque & epiſcopis, qui eandem cum eo fidem amplexabantur, modis omnibus laboratum fuit, vt Eleuſium cum ſuis ad concordiam fidei adducerent, eúmque non ſolum legationis, [c] quam Euſtathius & alij cum illo,] eorum nomine apud Liberium iamdudum Romanum epiſcopum obierant, in memoriam redegerunt: verum etiam, quòd nõ multo antè, nullo habito diſcrimine, ſua ſponte cum illis qui fidem Conſubſtantialis tuebantur, communicarant: eoſque nequaquam piè & religioſè facturos, ſi, cum antea conſentientem cum illis de fide opionẽ agnouiſſent, iam rurſus ea quæ præclarè decreuerant, penitùs euertere molirentur. Verùm apud illos nec admonitioni, nec reprehenſioni locus relictus fuit. Nam ſe malle opinionem Arianam aſſeuerare, quàm fidei Conſubſtantialis aſſentiri, dixerunt. Quæ cum reſpondiſſent, Conſtantinopoli abſceſſerunt: pérque literas populo cuiuſque ciuitatis ſignificarunt, vt fidei concilij Nicæni minimè conſentirent. Alterius autem partis epiſcopi, Conſtantinopoli commorati, de epiſcopo deſignando conſilium iniuerunt. Nam Gregorius, vt paulò antè demõſtraui, epiſcopatu illo repudiato, [c] ad vrbem Nazianzũ] ſe recepit. Erat fortè Nectarius quidam, ex genere ſenatorio, vir moribus admodum modeſtus, & tota vitæ ratione conſpicuus: qui quanquam prætoris fungebatur officio, à populo tamen inde abreptus, ad Epiſcopatus honorem delatus fuit: & à centum quinquaginta epiſcopis, qui tum aderant, ordinatus. Eodem tempore decretum fuit, vt epiſcõpus Conſtantinopolitanus proximè & ſecundum epiſcopum Romanum primas propterea obtineret, quòd illa ciuitas noua Roma eſſet appellata. De integro etiam fidem concilij Nicæni ſtabiliunt: & diſpartitis prouinciis, patriarchas conſtituunt: deciduntque, vt nullus epiſcopus, relicta ſua diœceſi, ad exteras eccleſias demigraret, nam antea, propter perſecutionum tempeſtates, iſtud facere cuique liberum erat. Nectario igitur ampla illa ciuitas Conſtantinopolis, & tota Thracia ſorte obuenit: Ponticæ autem diœceſis patriarchatus Helladio, Cæſareæ Cappadociæ poſt Baſilium epiſcopo Gregorio Nyſſæ (hæc eſt vrbs etiam Cappadociæ) fratri Baſilij: & Otreio Melitinæ, quæ eſt in Armenia, contigit. Patriarchatum item Aſianum Amphilochius epiſcopus Iconij, & Optimus Antiochiæ Piſidiæ ſortitò capiunt. Ægypti diœceſis Timotheo Alexandriæ ępiſcopo tribuitur. Eccleſiarum denique verſus Orientem diœceſim iidem epiſcopi qui antea, Pelagius ſcilicet epiſcopus Laodiceæ, & Diodorus Tarſi, obtinent: honoris prærogatiua eccleſiæ Antiochenæ reſeruata, quam Meletio tum præſenti tribuerunt. Itémque ſtatuèrunt, vti ſi vſus poſtularet, res cuiuſque prouinciæ concilium prouinciale diſpenſaret. His etiam Imperator ſuffragatus eſt. Iſtud itaque concilium talem exitum eſt conſecutum.

Fruſtra conãtur Synodus & Theod. ad fidem nicenã Macedonianos reuocare.

Nectarius ex prophano prætore epiſcopus efficitur.

Epiſcopi Conſtantinopolitani altera à Romano autoritas.

Patriarchiarũ vnde & quãdo cœpit inſtitutio.

Synodorũ prouincialium origo & autoritas.

c. ἐπὶ τῷ κρατῦναι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν.

c. διὰ τὴν πρὶν ἄφιξιν

c. ἐπὶ τὴν Ναζιανζόν

Quòd

Quod Imperator Theodoſius Pauli Conſtantinopolitani epiſcopi corpus magno cum honore ab exilio reportauit: quo tempore Meletius Antiochenus epiſcopus ab hac vita migrauerat.

Cap. IX.

lib. 2. cap. 21. 22.

PEr id temporis corpus Pauli epiſcopi (quem Philippus præfectus Imperatorius propter Macedonium, vti ſuprà commemoraui in exilium eiecit, Cucuſíque, quæ eſt vrbs Armeniæ, ſtrangulãdum curauit) Imperator Ancyra Conſtantinopolim tranſtulit: ibíque cũ magno honore & reuerentia excipiẽs, in eccleſia, quæ eius nomine nuncupata eſt, repoſuit: quam Eccleſiã antea quidem Macedoniani, ab Arianis ſegregati, tenuerant: ſed tum tamen ab Imperatore propterea expulſi erant, quòd eius fidem amplexari recuſauerant. Eodem tempore Meletius epiſcopus Antiochiæ, in morbum delapſus, deceſſit de vita. Quo quidem tempore Gregorius frater Baſilij funebrem orationem in eius mortem recitauit. Corpus autem Meletij, eius neceſſarij Antiochiam tranſportarunt. Rurſus qui Meletio erant addicti, à Paulino gubernari noluerunt, ſed in locum Meletij Flauianum ſufficere conſtituerunt. Vnde populus de integro diſſidere cœpit. Et propterea eccleſia Antiochena denuò non propter fidem, ſed propter epiſcoporũ delectum, diuiſa fuit.

Pauli epiſcopi corpus per Theodoſium Conſtantinopolim translatum.

Meletij obitus, cuiúſque corpus Antiochiam translatum.

Antiochena eccleſia diuiſio ex variis in epiſcopo creando ſuffragiis.

Quòd Imperator, cum eodem tempore quo filius eius Arcadius Auguſtus declaratus eſt, omnium ſectarum concilium indici præceperat: ſolis Nouatianis, vt qui fidei Conſubſtantialis aſtipulabantur, intra ciuitatem conuentus agere permiſit, reliqui autem hæretici abigebantur.

Cap. X.

ITémque in aliis vrbibus, dũ Ariani ab eccleſiis exturbabantur, tumultus exorti ſunt. In qua re me quidẽ imprudentiã Imperatoris intuentẽ, permagna capit admiratio. Nam nõ diu paſſus eſt ciuitates his tumultuũ procellis agitari: ſed quantum in ipſo ſitum erat, breui tẽporis curriculo concilium omnium ſectarum cogere laborauit: ratus ex mutuo epiſcoporum inter ipſos colloquio & congreſſu, vnam omnibus conſentientem de fide opinionem conſtabilitam fore. Quod quidem Imperatoris inſtitutum cauſam fuiſſe arbitror, cur res tam proſperè illi eueniret. Nam eiſdem temporibus, diuina quadam prouidentia barbaræ gentes ſe eius ditioni ſubiecerunt: inter quas Athanarichus dux Gotthorum ſe cum omnibus ſuis copiis ei dedidit, ac breui pòſt Conſtantinopoli ſupremum vitæ diem egit. Imperator filium Arcadium tum Auguſtum declarauit, ad ſecundum conſulatum Merogandi, Saturnini autem primum decimo quarto Calend. Februarij. Haud diu pòſt vndique cuiuſque ſectæ epiſcopi eò aduentarunt, eiſdem Coſſ. menſe Iunio. Imperator igitur epiſcopo Nectario accerſito, ſermonem cum eo contulit, qua tandem ratione Chriſtiana religio poſſet liberari diſcordiis, & Eccleſia ad concordiam reduci: dixítque, controuerſiam quæ eccleſias diremerat, debere accuratè excuti, vt diſſenſione penitùs ſublata, concordia in eccleſiis conſtitueretur. Quod cum Nectarius audiuiſſet, anxio & perplexo animo fuit: atque Agelio, qui tum Nouatianorum epiſcopus fuit, vtpote fide cum ipſo conſentienti, accito, Imperatoris mentem aperuit. Ille quidem, licet vir in aliis rebus admodum prudens fuerit: tamen quoniam in diſceptandis diſcutiendíſque de religione controuerſiis non multum potuit, lectorem ſuæ eccleſiæ Siſinnium nomine, ad diſſerendi munus deſignauit. Siſinnius ergo, vir in primis diſertus, rerum vſu peritus, in literis Sacris explicandis accuratè eruditus, & diſciplinis philoſophorũ eximius, [c] quoniam exploratum habebat,] diſceptationes non ſolum non reconciliare ſchiſmata, ſed hæreticos præterea ad cõtentionẽ multo magis accẽdere: idcirco tale conſiliũ (nouerat enim pro certo, veteres præcauiſſe, ne principium eſſentiæ filio Dei attribuerent, quippe qui eum patri coæternum eſſe exiſtimarent) Nectario dedit, vt cõcertationes dialecticas vitaret, teſtéſque adhiberet formulas fidei à veteribus editas: efficerétque vt hæreticorum principes ab Imperatore rogarentur, [c] vtrum aliquam rationem ducerent] illorum

Concilium omnium hæreſeon quo ſint conuocare meditatur Theodoſius.

Arcadius Imp. à patre declaratus.

Hæreſes diſputationibus non tolli docet Siſinnius.

Quo pacto conuincendi aut conciliandi hæretici ex ſed. Siſinio.

c συνῄδει ὡς αἱ διαλέξεις

c. πότερον λόγον τινὰ ποιοῦνται

Iſdem temporibus, quibus concilium Conſtantinopoli habitũ fuit, has res in partibus verſus Occidentem confectas accepimus. Maximus, ex partibus Britanniæ oriundus, arma contra imperium Romanũ ferre, & Gratiano in bello contra Germanos valde debilitato, inſidias tendere parat. In Italia autem, quia Valentinianus admodũ erat adoleſcens, Probus, vir conſularis, ſummam præfecturam gerens, Reip. curam ſuſcepit. Iuſtina Imperatoris Valentiniani mater Arianæ prauitatis labe infecta: etſi, dum vir eius vixit, eos qui fidei Conſubſtantialis dediti erant, nullo incommodo poterat afficere: tamen cũ filius eius eſſet adhuc ætate tenera, Mediolanum proficiſcens, grauiſſimos tumultus contra Ambroſiũ epiſcopum concitauit, eúmque in exiliũ mitti iuſſit. Vbi autẽ populus propter incredibilem amorem, quo Ambroſium cõplectebatur, reſtitit: eorúmque retardauit conatum, qui illum in exilium abripere laborabant: interea nunciatum eſt, Gratianũ dolo & inſidiis tyrãni Maximi interfectum. Nam in rheda, quæ lecticæ ſpeciem præ ſe ferebat, quæque à mulis geſtabatur, Andragathius [Maximi] dux occultatus, præcepit, vti ſatellitibus Imperatoriis denunciaretur, Imperatoris Gratiani coniugem in ea vectam eſſe: Imperatoríque fluuium Rhodanum, qui Lugdunum vrbem Galliæ præterfluit, traiicienti obuiam procedere. Imperator itaque coniugem eſſe ratus, inſidias haudquaquam euitauit: ſed in hoſtis manus, tanquam cæcus in foſſam, imprudens incidit. nam Andragathius è rheda deſiliens, Gratianum interfecit. Moritur igitur, [Merogaudo] & Saturnino Coſſ. cum annos regnaſſet quindecim, vixiſſet autem viginti quatuor. Quod factum, iram matris Imperatoris contra Ambroſium inflammatam reſtinxit. Quare Valentinianus temporis neceſſitati inſeruiens, Maximum animo perinuito ad Imperij ſocietatem admittit. Probus verò Maximi potentiam veritus, ad partes verſus Orientem tum proficiſci cõſtituit. Abſque mora igitur decedit ex Italia: atque in Illyriam contendens, Theſſalonicæ, quæ eſt in Macedonia, commoratus eſt.

Maximi tyrãni in Gratianũ inſidiæ.

Iuſtina Ambroſio epiſcopo negotium faceſſit.

Gratiani cædes per Andragathium percuſſorem.

c. μαξίμου

c. μερογαύδου,

Valentinianus iunior Imp.

Probus fugit Maximum.

Quòd Imperator Theodoſius, conſcriptis maximis contra Maximum copiis, eodem tempore quo natus eſt illi ex Placilla Honorius, Arcadium Conſtantinopoli reliquit, ipſe Mediolani cum tyranno conflixit. *Cap. XII.*

THeodoſius Imperator ob hãc cauſam in magnam ſollicitudinẽ cõiectus, quàm maximas copias contra tyrannũ conficit: admodum veritus, ne cædem etiam Valentiniano iuniori moliretur. Eodem momento legati Perſarũ aduentant, pacem ab Imperatore petituri. Etiam tum filius Honorius Imperatori ex Placilla coniuge natus eſt, Rhycomeliano & Clearcho Coſſ. quinto Id. Septembris. Eiſdem quoque Coſſ. Agelius Nouatianorum epiſcopus, paulo ante natũ Honorium è vita migrauerat. Anno ſequenti, ad primum conſulatum Arcadij Augusti, & Vadonis, cum Timotheus epiſcopus Alexandriæ extremum diem obierat, Theophilus eum capeſſit epiſcopatum. Anno pòſt, vbi Demophilus ſectæ Arianæ epiſcopus ſupremum vitæ diem confecerat, Ariani Marino ſuæ ipſorum ſectæ epiſcopo ex Thracia accerſito, epiſcopatum eius impartiunt. Marinus autem, cuius temporibus ſecta Ariana, ſicut à me dicetur poſtea, diuiſa erat, non diu vitam propagauit. Dorotheum igitur ex Antiochia Syriæ accitum, ſuum epiſcopum deſignant. Imperator ad bellum cõtra Maximum gerendum ire pergit, Arcadio filio ſuo Cõſtantinopoli Imperatore relicto. Qui vbi Theſſalonicã venit, offendit milites Valentiniani ægritudine fractos: quòd neceſſitate inducti, tyrannũ Imperatoris loco admiſiſſent. [Theodoſius autẽ, ſe neque in hanc] neque in illã partem propẽdere propalàm declarauit. Nã legatos Maximi ad ſe miſſos, neque reiecit, neque admiſit: & tamen Imperiũ Romanum nominis Imperatorij ſimulatione, tyrannide oppreſſum iri, videre iniquo animo tulit. Proinde collecta militum manu, Mediolanum proficiſci maturat. nam illò aduentarat Maximus.

Theodoſii contra Maximũ expeditio.

Honorius F. Imp. natus.

Agelij obitus.

Id. Timothei.

Marinus epiſco. Arianus.

Dorotheus Antioch. Syriæ epiſc.

c. θεοδόσιος δὲ ἐν μὲν τῷ φανερῷ

Theodoſius mouet in Maximum.

De tumultu Conſtantinopoli ab Arianis concitato. *Cap. XIII.*

Conſtantinopoli ab Arianis tumultus abſente Theodoſio quibus artibus excitatur.

EOdem temporis momẽto, quo Imperator ad hoc bellum faciẽdum omni ſtudio incumbebat, Conſtantinopoli ab Arianis tumultus tali de cauſa commotus eſt. Solent homines de rebus quas non norũt, ſermones nonnunquam confingere: & ſi quando fuerint occaſionem nacti, rumores de rebus, quarum cupiditate ducuntur, multo maximos excitant, vtpote perpetuò rerum nouarum appetentes. Quod quidem in ea ciuitate tum vſu venit. nam de bello quod longè ab illis gerebatur, alius aliud commentus, rumorem de eo diſſipauit: ſpem ſcilicet animo concipiens, belli euentum Imperatori indies minus proſpere ſucceſſurum. Etenim quamuis in bello adhuc nihil eſſet confectum, tamen illi res quas non norunt, iuxtà ac ſi eaſdem oculis aſpexiſſent, narrarunt: dixerúntque, tyrannum copias Imperatoris profligaſſe, hunc & illum militum numerum in pugna cecidiſſe, atque adeò ipſum Imperatorem à tyranno propemodum captum fuiſſe. Ariani itaque graui tum animi perturbatione commoti (diſcruciabantur enim, eccleſias intra vrbem ab illis quos ipſi antea perſecuti fuerant, occupatas) varios rumores diſſeminarunt. Et quoniam alia quædam diuerſa ab illis quæ narrabantur, eos etiam qui rumorum erant authores, ad credendum ita induxerunt, vt ea quæ ipſi confinxerant, non conficta, ſed vera eſſe putarent (nam alij qui ea auditione acceperant, ipſis rumorum authoribus confirmabant, non aliter habere, atque ab illis audiuerant) Ariani idcirco animis de integro confidere, facinus aggredi, Nectarij epiſcopi domum iniectis facibus, incendio vaſtare cœperunt. Hæc geſta ſunt ad ſecundum conſulatum Theodoſij, Cynegij autem primum.

Ariani falſis de bello in Maximum rumoribus excitati, Nectarij domũ incendunt.

De Imperatoris Theodoſii victoria, & proſtrato tyranno. *Cap. XIIII.*

Maximi à ſuis dediti cædes.

CVm milites Maximi tyranni de Imperatoris aduentu, déque eius apparatu bellico audiuiſſent, ne rumoris quidem auram ferre potuerunt: ſed graui metu perculſi, tyrannum vinctum in manus Imperatoris tradunt: qui quidem occiſus eſt, ſub eiſdem Coſſ. ſexto Calend. Septembris. Andragathius autem, qui Gratianũ Imperatorem interemerat, Maximi clade intellecta, ſe in proximum flumen præcipitans ſubmerſus eſt. Quamobrem Imperatores victoriam cõſecuti, Romam iter capiunt. Cúmque illis vnà erat Honorius, admodum adoleſcens. nam poſt euictum Maximum, pater illum Conſtantinopoli accerſiuerat. Romæ igitur feſta celebrauêre triumphalia. Quo quidem tempore Theodoſius Imperator, ſuæ ſingularis clementiæ in cauſa Symmachi, ᶜ viri conſularis,] illuſtrem dedit ſignificationem. Iſte namque Symmachus, & inter viros ordinis ſenatorij Romæ principem locũ obtinuit, & propter excellentem eius in Latinis literis eruditionem in ſumma admiratione fuit. nam multos libros Latino ſermone cõſcripſit: inter quos liber de Laudibus Maximi tyranni, dum adhuc viuebat, editus, & coram eo recitatus, eum poſtea læſæ maieſtatis reum fecit. Quapropter mortem veritus, ad eccleſiã confugit. Imperator verò, qui adeò pio & religioſo animo erga fidem Chriſtianam affectus erat, vt non ſacerdotes modò, qui in eadem cũ illo fide cõſentiebant, ſupra modum coleret: ſed Nouatianos etiam, qui in fide Conſubſtantialis cum eo conſpirabant, amplecteretur humanitùs, quo Leontio Romæ eccleſiæ Nouationæ epiſcopo pro Symmacho deprecanti gratificaretur, Symmachum abſoluit crimine. Qui veniam conſecutus, Apologeticum ad Imperatorem Theodoſium ſcripſit. Bellum itaque quod in initio maximam minari videbatur calamitatem, celeriter extinctum fuit.

Andragathij Gratiani percuſſoris interitus.

Theodoſius Romæ cum Honorio F. triumphales ferias agit.

Theodoſii in Symmachum & Nouatianos humanitas.

Symmachi apologeticus ad Theodoſ.

c τοῦ ἀπὸ ὑπάτων.

De Flauiano Antiocheno epiſcopo. *Cap. XV.*

Flauianus Antiochia pulſus, tandem que reſtitutus.

EOdem ferè tempore, Antiochiæ Syriæ hæc etiam geſta fuiſſe accepimus. Cum Paulinus morte occubuerat, populus illius eccleſiæ Flauianum deteſtatus eſt: & propterea Euagrium ſuæ ipſius factionis epiſcopum deſignari conſtituit. Quo non longo tempore vitam protrahente, nemo alius in eius locum delectus fuit: ſic enim erat res à Flauiano comparata. Quotquot igitur Flauianum ᶜ propter iuſiurandum violatum auerſabantur,] ſeparatim conuentus fecerunt. Flauianus autem, omnem (vt dicitur) mouebat lapidem, vt eos

c. διὰ τὴν παράβασιν [illegible] τοῦ ὅρκου.

vt eos ſibi ſubiiceret.:quod quidem haud diu pòſt perfecit, odio Theophili epiſcopi Alexandriæ, tum verſus ipſum placato: cuius ſubſidiis Damaſum etiam, epiſcopum Romanum, ſibi reconciliauit. Nam vterque erga Flauianum offenſiore animo fuit, non ſolum, quòd peierauerat: ſed etiam quòd author fuerat eorum conſenſum dirimendi, qui erant antè concordes. Quare Theophilus odio in illum reſtincto, Iſidorum presbyterum miſit, vti Damaſi animum in Flauianum exulceratum mitigaret: doceretque ex vſu Eccleſiæ eſſe, ſi propter populi concordiam peccatum à Flauiano commiſſum remitteret. Quocirca communione Flauiano ad hunc modum reddita, populus Antiochenus pedetentim tempore progrediente ad concordiam reducitur. Atque res Antiochiæ adminiſtratæ hunc habuere exitũ. Ariani verò ab eccleſiis[c] expulſi, in ſuburbiis conuentus celebrarunt. Interea temporis Cyrillo Hieroſolymorum epiſcopo mortuo, Ioannes ſuccedit.

Damaſus Flauiano infenſus per Theophilũ placatur, miſſo Iſidoro presb.

Ariani Antiochia pulſi.

Ioannes Cyrilli ſucceſſor.

c. ἐξελαθέντες

De idolorum delubris Alexandriæ dirutis, & inde commiſſa à gentilibus & Chriſtianis pugna. Cap. XVI.

PER id temporis Alexandriæ grauiſſima clades facta eſt: quæ eius generis fuit. Factum eſt ſtudio & labore epiſcopi Theophili, vt edicto Imperator iuberet, omnia gentilium delubra Alexandriæ dirui, illúdque opera Theophili tranſigi. Quam authoritatem nactus Theophilus, nihil prætermiſit, quod ad gentilium myſteria contumelia & dedecore afficienda ſpectaret: ſed delubrum † Mithræ gentilis ſuperſtitionis ſordibus perpurgare, Serapidis demoliri, cruenta Mithræ myſteria palàm ludibrio exponere, & quàm ridicula eſſent tum Serapidis tum aliorum, oſtendere aggreditur: phallos per medium forum geſtari mandat. Quæ cum gentiles qui Alexandriæ habitabant, & maximè illi qui inter eos philoſophiã profitebantur, factitata cernerent, præ angore ſe continere non potuerunt: ſed ſceleribus quæ olim tam tragicè & crudeliter conſciuerant, noua, eáque multo grauiora accumularunt. Nam ex communi conſenſu omnes vno impetu in Chriſtianos ruere, cædẽ cuiuſque modi illis inferre cœperunt: Chriſtiani ſe defendere: malũ malo additum: pugna vſque eò creuit, quoad cædis faciendæ ſatietate tumultus ſedaretur. interierũt in ea dimicatione pauci gentilium, Chriſtianorum permulti: ex vtraque parte ſauciati propè innumerabiles. Quibus rebus confectis, terror inuadit gẽtiles: metuũt Imperatoris iram. Idcirco cũ res quas libido iuſſerat patraſſent, iráque ſuæ flammã cruenta cæde reſtinxiſſent, ſe, alius in aliũ locũ, abdiderũt. Multi Alexandria euolant, per variáſque ciuitates diſperſi vitam degũt: ex quorum numero fuêre Helladius & Ammonius, grammatici duo: apud quos ipſe equidem, cũ eſſem admodum adoleſcens, Cõſtantinopoli operam literis dedi: Helladius ſacerdos Iouis eſſe dicebatur: Ammonius Simiæ. Itaque cum clades ad hunc modũ eſſet repreſſa, præfectus Alexãdriæ, & dux exercitus, Theophilo ad delubra gentiliũ vaſtanda ſubſidio fuêre. Delubra idcirco euerſa: ſimulachra deorũ in lebetes, & res alias ad vitæ vſum accõmodatas conflata. Nam Imperator deorũ imagines eccleſiæ Alexandrinæ, vti ad pauperes ſubleuãdos impẽderentur, donauerat. Itaque Theophilus, cum omnes deorũ ſtatuas confringere aggrederetur, vnã certi alicuius Dei integram ſeruari iuſſit, eámque in loco erexit publice: vti gentiles, tempore progrediente, non inficias irent, ſe eiuſmodi deos coluiſſe. [Hac de re] noui equidẽ Ammonium grammaticum valde animi diſcruciatum fuiſſe, dixiſſéque religioni Græcorum grauem inflictam plagam,[c] quòd illa vna ſtatua cõflata nõ eſſet, ſed de induſtria ad ipſorum religionis irriſionem reſeruata. Helladius apud quoſdã gloriatus eſt, ſe in tumultuoſa illa pugna nouem homines trucidaſſe. Iſta quidem illo tempore Alexandriæ geſta cognouimus.

Edicit Imp. Idolorũ euerti delubra.

† Vide lib. 3. c. 2. eadẽ ferè ſub Iuliano autore Georgio Alexandriæ epiſcopo. At ſi plura de Mithra quæris, lege Gyraldum hiſtoriæ Deorum ſyntagmate ſeptimo.

Theophilus epiſcop. curat Mithræ & Serapidis delubra deiici, publicè deluſis idolis.

Hinc in Chriſtianos Gentilium impetus, cadeſque variæ.

Fuga ſeditioſorum, inter quos Helladius & Ammonius grammatici, quos audiuit Socrates.

Niceph. lib. 12. cap. 25.

Pergit Theophilus delubra deiicere, idolãque (vnico certa de cauſſa excepto) in eccleſiæ & pauperum vſum conflare.

c. ὑπὲρ τούτου

c. ὅτι

De erutis in Serapidis templo literis. Cap. XVII.

IN delubro Serapidis iam diruto, & fundamentis conuulſo, literæ repertæ fuerunt lapidibus inciſæ, quas Hieroglyphicas appellant. Erant formæ inſculptæ, quæ crucis habebant effigiem. Quas & Chriſtiani & gentiles oculis intuentes, vtrique eas ad ſuam ipſorum religionem accommodarunt.

Hieroglyphicas literas in Serapidis tẽplo repertas Chriſtiani & pagani in rem ſuam interpretãtur.

Nam Chriſtiani crucem ^c^ ſalutaris Chriſti paſſionis] ſignũ eſſe dixerunt, propriámque ſuæ religionis notam cenſuerunt: gentiles aliquid in ea commune eſſe Chriſto & ^c^ Serapidi affirmarunt.] nam effigiem crucis aliud gentilibus, Chriſtianis aliud ſignificare. Dum iſti inter ſe de hac re digladiantur, gentiles quidam ad fidem Chriſtianam conuerſi, qui literas Hieroglyphicas accuratè nouerant, formam crucis quid ſibi vellet interpretantur: vitam venturam ſignificare docent. Quod quidem Chriſtiani, vtpote pro ſua religione maximè faciẽs, cupidè arripere, & de eo animos efferre cœperũt. Poſteaquam etiã per alias literas Hieroglyphicas ſignificatũ erat, Serapidis delubrũ tum dirutum fore, cũ crucis effigies appareret (id enim eſſe vitam venturã) multò plures ad religionem Chriſtianã ſe tranſtulerũt, peccatáque confitẽtes, baptizati ſunt. Hæc de crucis effigie ipſe equidem accepi. Cæterùm nõ ſum in ea opinione, vt exiſtimem, Aegyptiorum ſacerdotes ea quæ erant de Chriſto futura præſentientes, hanc crucis ſpeciem lapidibus incidiſſe (nam ſi myſterium aduẽtus Chriſti in mundum erat à ſeculis & generationibus abſconditũ, vt ait Apoſtolus, & à principe nequitiæ diabolo occultatum: multo magis idem ipſum eius miniſtros ſacerdotes Aegyptiorum præteriit) ſed in effigiei illius ſignificatione elicienda, diuina prouidentia idem factum eſſe, quod per apoſtolum Paulum antè factum fuit. Nam ille ſacroſancti Spiritus iuſtinctu ſapientiam conſecutus, ſimili via Athenienſes aggreſſus eſt, multóſque illorum tum ad fidem attraxit, cum ea quæ erant in ara ſcripta perlegeret, & ad ſuum inſtitutũ ſermonem accommodaret: ^c^ niſi quis fortaſſe] dixerit, verbum Dei vim ſuam in Aegyptiorum ſacerdotibus exercuiſſe, ſicut ^c^ Balaam] & Caipha. etenim illi etiam inuiti de rebus bonis vaticinati ſunt. Verùm de his iſta quidem hactenus.

Crucis ſymbolum Hieroglyphice quid ſignificet. — *Serapidis templi euerſio hieroglyphicis literis ſignificata.* — *An crucis myſterium nouerint Aegypty ſacerdotes.*

c. τῆς χριστοῦ σωτηρίας — *c σαράπιδι ἔλεγον* — *Coloſſ. 1.* — *Act. 17.* — *c. εἰ μὴ ἄρα* — *c. βαλαὰμ*

Quòd Imperator Theodoſius, dum Romæ ageret, per quàm multum commodi vrbi attulerit, ſublatis, quæ mancipes tenuerunt, furum latibulis: & infamibus, quæ in luſtris habebantur, tintinnabulis.

Cap. XVIII.

THeodoſius Imperator quãquam ad exiguum tempus in Italia cõmoratus eſt, vrbi tamen Romæ plurimum apportauit cõmodi, partim dando, partim auferendo. Nam ſicut multa magnificè & liberaliter in eam contulit: ſic duo quæ illi magno dedecori fuerunt, ademit. quorũ alterũ fuit huiuſmodi. Erãt Romæ ædes peramplæ & vaſtæ antiquitùs extructæ, in quibus panis, qui ſuppeditabatur ciuitati, confectus fuit. His præfuerunt, quos Romani patrio ſermone Mancipes appellant: qui tempore progrediente, ædes illas furum latibula effecerunt. Nam quia piſtrina ad ædes ſpectantia in profundo ſita eſſent, & ad latera ſingularum ædium ædificatæ cauponæ, ínque illis meretrices habitarent: complures idcirco, cùm qui cibi capiendi neceſſitate adducti, tum qui obſcœnæ libidinis ^c^ intẽperantia] inflammati, eò veniebant, per inſidias diſpoliati fuerunt. Nam machina quadam factum eſt, vt ex caupona in piſtrinum præcipitarentur. His dolis deluſi erant in primis peregrini, qui Romam incolebant. Qui cum irretiti tenerentur, coacti fuerunt in piſtrinis molere: ac cõplures non exire permiſſi, ibi vitam ad ſummam ſenectutem traduxerũt: ſuíſque attulerunt opinionem, quòd mortem oppetiuiſſent. In hunc laqueum vnus ex Imperatoris Theodoſij militibus fortè incurrit: qui cum in piſtrinum concluſus, exeundi poteſtatem non haberet, diſtricto, quem habebat, pugione, eos qui eum egredi prohibebant, trucidauit: reliqui rei geſtæ metu perterriti, militem dimiſerunt. Imperator igitur re intellecta, mancipes graui ſupplicio afficit: ædes, quæ latronum erant perfugia, penitùs diſturbari iubet. Atque hoc vno dedecore Romam, ciuitatum omnium facilè principem, ad iſtum modum liberauit. Alterum tale fuit: Si qua mulier in adulterio eſſet deprehenſa, eam, cum deliquerat, ſupplicij genere, non ad tollendum peccatum, ſed ad augendum coercere ſolent Romani. Nam illã in anguſtum lupanar concluſam, turpiter impudentérque ſcortari coegerunt: quippe effecerunt, vti eo tempore, quo obſcœnũ illud flagitium admitteret, pulſarẽtur tintinnabula, vt † eos qui adeſſent in proximo facinus minimè lateret: ímò verò ex tintinnabulorũ ſonitu, illud turpe & ignominioſum

Duo probra Romæ ſuſtulit Theodoſius. — *Mancipium in piſtrino ſubterraneo latrocinia.* — *Turpem adulterarum pœnam, quam in melius mutauit.*

c. δι' ἀκρασίαν — *† παρόντας. ſed alij παριόντας, tranſeuntes.*

nioſum ſupplicij genus omnibus liquidò conſtaret. De qua flagitioſa conſuetudine Imperator certior factus, eam omnino non ferendam putauit: ſed ſeſtra (ſic enim lupanaria illa nuncupabantur) demoliri iubet: aliáſque leges, quibus mulieres in adulterio deprehenſæ coercerentur, ſancit. Quapropter Roma Theodoſij Imperatoris opera his duobus turpiſſimis impuriſſimiſque flagitiis liberata eſt. Qui cū cæteras etiam res præclarè diſpenſaſſet, illius vrbis gubernationem Valentiniano reliquit: ille cum filio † Conſtantinopolim iter capit, eóque aduentat, Tatiano & Symmacho Coſſ. quarto Id. Nouembris.

Seſtra.

Relicta Valentiniano Roma Conſtātinopolim cum filio repetit Theodoſius.

† alij addunt ὀνορίῳ: Honorio.

De presbyteris qui pœnitentiis præerant, & quam ob cauſam amoti fuerint. Cap. XIX.

c. ἀπὸ δὲ τ αὐτὸν χρόνον

P[c]Er id tempus] viſum fuit Eccleſiæ, vt presbyteri, qui in ſingulis eccleſiis pœnitentiæ præerant, tollerentur: idq; hac de cauſa. Ab illo tēpore, quo Nouatiani ſe ab Eccleſia ſeiunxerant, recuſauerántque cum his qui tempore perſecutionis regnante Decio concitatæ lapſi erant, communicare, Eccleſiarum epiſcopi Canoni adiunxerunt, vt in ſingulis eccleſiis presbyter quidam pœnitentiæ præeſſet: quò, qui poſt baptiſmum lapſi fuiſſent, coram presbytero ad eam rem deſignato peccata ſua confiterentur. Iſte canon adhuc apud alias ſectas ratus firmúſque manet: ſoli autem qui fidem Conſubſtantialis tenent, cum Nouatianis, qui cum illis in ea fide conſentiunt, presbyterum pœnitētiarium reiecerunt. Nouatiani verò, ne initio quidem iſtam quaſi appendicem admiſerunt: epiſcopi, qui iam præſunt eccleſiis, quamuis ad longinquum temporis ſpacium hoc tenerent inſtitutum, tamen temporibus Nectarij epiſcopi immutarunt, propter eiuſmodi facinus, quod tum forte fortunà in Eccleſia admiſſum fuit. Mulier quædam nobilis ad presbyterum pœnitētiariū accedit: peccata quæ poſt baptiſmum cōmiſerat, particulatim confitetur. Presbyter mulieri mandatum dat, vt ieiuniis & continuis precibus ſe dederet, quo vnà cum peccatorum confeſſione opus dignum pœnitentia oſtēderet. Mulier longius in cōfitendo progreſſa alterius culpæ ſe ipſa inſimulat: docet diaconum eccleſiæ cum ipſa dormiuiſſe. Ob quod facinus hoc modo patefactum, diaconus ab eccleſia eiectus eſt: tumultus inde in populi multitudine excitatus. Nam indignabantur non ſolum de admiſſo flagitio, verumetiam q̄ inde grauis infamiæ & cōtumeliæ nota eccleſiæ inuſta eſſet. Itaque cum ſacerdotibus [c]ob hanc cauſam] eſſet vehementer obtrectatum, Eudęmon quidam eccleſiæ presbyter, genere Alexandrinus, epiſcopo Nectario [c]dedit conſilium,] vt presbyterum pœnitentiarium tolleret: & liberam daret poteſtatem, vti pro ſua quiſque conſciētia ad myſteria participanda accederet. [c]Nam eo pacto ſolum] futurum eſſe, vt eccleſia omni macula careret infamiæ. Iſta quoniam ab Eudæmone ego ipſe accepi, huic noſtræ hiſtoriæ mandare neutiquam planè dubitabam. Etenim, vt ſæpius iam dixi, omne meum ſtudium & operam eò conferebam, vti res geſtas ab illis qui eaſdem habebant penitùs perſpectas, intelligerem, accuratéque eas conquirerem, ne inter ſcribendum extra veritatis quaſi terminos aliquando egrederer. Ego Eudęmonem ſic iampridem compellabam: Conſilium tuum, ô presbyter, [c]Eccleſiæ'ne profuerit] an ſecus, Deus viderit: illud tamen planè animaduerto, te anſam dediſſe, vt alter alterius peccata minimè coarguat, nec obſeruet illud præceptum Apoſtoli: Nolite communicare operibus infructuoſis tenebrarum, magis autem redarguite. Sed de his ſatis ſupérque dictum eſt.

Cauſſa inſtituēdi pœnitentiarij.

Quamdiu & apud quos mā ſit pœnitētiarius.

Qua occaſione ſublatus.

c. ὡς τοῦτο

Eudæmonis cōſilium de eo tollendo.

c. γνώμην δίδωσι

c. ὅτω γὰρ ἂν μόνως

Socratis fides in hiſtoria & diligentia.

c. συνήνεγκε τῇ ἐκκλησίᾳ

Socrates improbat Eudæmonis conſiliū.

Quòd tum inter Arianos, tum alios etiam hæreticos, multæ erant diuiſiones: & quòd Nouatiani quoque mutuò diſſidebant. Cap. XX.

E As porrò res quæ etiam apud alios, Arianos dico, Nouatianos, Macedonianos, Eunomianóſque geſtæ ſunt, commemorare operæpretium arbitror. Nam Eccleſia cum ſemel eſſet diuiſa, non vna diuiſione acquieuit: [c]ſed homines ab ſe mutuò auerſi,] alter ab altero denuò ſeceſſerunt: atque adeò exiguam leuiculámque occaſionem nacti, mutuæ communionis conſociationiſque vincula diſruperūt. Proinde qua ratione, quādo,

Hæreticorum ſecta leui occaſione in ſe mutuo ſolent diuidi, & agere.

c. ἀλλὰ σφέτερος καθ' ἑαυτῶν

& quibus de cauſis [c] ipſi inter ſe diſſenſerint,] conſequenti ſermone oſtendemus. Illud interea intelligamus oportet, Theodoſium neminem iſtorum exagitaſſe præter Eunomium: quem quoniam Conſtantinopoli domi ſuæ conuentus egerat, libros ab ſe editos palàm [c] oſtenderat,] multos denique ſuæ doctrinæ labe infecerat, in exilium mitti iuſſit. Reliquis neque moleſtiæ quicquam exhibuit, neque ſecum communicare coegit: ſed ſingulis copiam fecit, in locis ſeparatis conuentus agendi, & ita de religione Chriſtiana ſentiendi, vt quiſque de ea opinionem conceperat. Atque vt aliis omnibus ſectis poteſtatem permiſit, eccleſias ſibi extra ciuitates conſtruendi: ſic Nouatianis, vtpote in fide Conſubſtantialis cum eo conſentientibus, dedit mandatum, vt eccleſias ſuas (ſicut à me ſuprà commemoratum eſt) intra vrbes audacter & liberè retinerent. De quibus pauca diſſerendi iam opportunum tempus ſe obtulit: comprehendam igitur breui. Conſtantinopoli Nouatianorum eccleſiæ Agelius ad annos quadraginta præfuit: hoc eſt, à Conſtantini temporibus (vt ante declaraui) ad ſextum annum imperij Theodoſij. Ad extremum, Syſininum, ſuæ ipſius eccleſię presbyterum, virum cùm in aliis diſciplinis diſertum, tum in philoſophia pariter cum Iuliano Imperatore præclarè inſtitutum, in ipſius locum epiſcopum deſignat. Cúmque Nouatiani Agelium propterea incuſarent, quòd Syſinnium, & non Marcianum potius, virum pietate eximium (cuius opera illi, regnante Valente, omni tumultu ac perturbatione caruiſſent) deſignauerat: ille offenſum populi animum lenire cupiens, Marcianum etiam deſignat. Ac paulò infirmiore affectus valetudine, in eccleſiam progreditur, populúmque ſic [c] affatur: Proximum poſt me, Marcianum epiſcopum habetote: poſt Marcianum autem, Syſinniũ. Hæc elocutus, decedit: ac non diu pòſt, moritur. Atqui cùm Marcianus epiſcopus Nouatianorum eſſet creatus, eccleſia illorũ tali de cauſa diuiſa eſt. Sabbatius quidam ex Iudæo factus Chriſtianus, & à Marciano ad presbyterij dignitatem euectus, nihilominus Iudaicæ religioni, qua animus erat antè occupatus, ſeruire laborauit. Quin etiã ſimul epiſcopatus adipiſcendi cupiditate incẽſus fuit. Itaque nactus duos presbyteros, Theoctiſtum & Macarium, ſuæ cupiditatis adiutores, tempus & morem feſti Paſchatis celebrandi, qui in Pazo vico Phrygiæ, regnante Valente (ſicut antè dixi) à Nouatianis decerni tentatus erat, renouare cogitauit. Ac quanquam primùm ſimulatione monaſticæ vitæ excolẽdæ, ab Eccleſia receſſit, ſibíque nõnullos quos myſteriorum communione indignos cenſebat, permagnæ offenſioni fuiſſe docuit: tamen haud ita multo pòſt, dum conuentus ſeparatim agere inſtitueret, ſe manifeſtò aperuit. De quibus rebus certior factus Marcianus, ſuum ipſius in preſbyteris ordinandis errorem & inſcitiam propterea magnopere accuſauit, quòd homines tam inanis gloriæ appetentes ad munus presbyterij extulerat: [c] atque grauiter ſibi ſuccẽnſens,] dixit, Multo fuiſſe ſatius [c] manus ſuas] in ſpinas impoſuiſſe, quàm earum impoſitione Sabbatium ad gradum deſignaſſe presbyterij. Idcirco Angari (eſt hoc emporium Bithyniæ, prope Helenopolim ſitum) concilium epiſcoporum Nouatianorum conuocat. Qui cum eſſent in vnum coacti, accerſunt Sabbatium: cúmque cauſas animi ſui offẽnſi coram concilio proponere iubent. Ac ſimulatque ille diſſenſionem de feſto Paſchatis celebrando, cauſam attulerat, cur animo eſſet offenſo [c] illud enim tum ad conſuetudinem] à Iudæis in eo ſeruatam, ad præſcriptum normámque eorum qui in Pazo conuenerant, celebrandum eſſe dicebat) epiſcopi in concilio congregati, ſuſpicantes illum ſedis epiſcopalis deſiderio eam rem cauſatum eſſe, [c] iureiurando hominem obſtringunt,] vt epiſcopatum nunquam capeſſeret. Iſte ea de re iuſiurandum dat: illi tum canonẽ edunt, de feſto Paſchatis: quem canonem ἀδιάφορον, id eſt indifferentem vocabant: docebántque diſſenſionem de feſto Paſchatis non ſatis iuſtam cauſam eſſe, cur Eccleſia dirimeretur: neque eos qui in Pazo coacti fuiſſent, præiudicium generali canoni feciſſe. Nam veteres, qui proximè à temporibus Apoſtolorum aberant, quanquam de hoc feſto inter ſe diſſidebant: tamen inter ipſos mutuò communicaſſe, nec aliquando vincula rupiſſe concordiæ. Quin etiam Nouatianos, qui Romæ, quæ eſt ciuitas primaria, vitam degebant, tametſi nunquam in eo feſto morem Iudæorum ſequerentur, ſed ſemper poſt æquinoctium Paſcha celebrarent: tamen cum illis qui eiuſdem

Eunomius ſolus ex hæreticis à Theodoſio in exiliũ miſſus.

Sectæ omnes ſuos cogunt extra vrbem, ſoli Nouatiani intra.

Repetit altius de Nouatianis.

Agelius. Syſinnius.

Marcianus, ſub quo diuiſa ſecta Nouatianorum.

Sabbatius ex Iudæo Nouatianus autor diuidendæ ſectæ.

Pazus.

Marcianus Sabbatio ſuccenſet.

Super Paſcha in dies Angari conciliũ Nouatianorũ conuocatur.

Nouatianorũ de Paſchate canon ἀδιάφορος.

Diſſidium de Paſchate die inter Nouatianos concordiã non ſuſtulit.

c. δι᾽ ἃς αἰτίας διαφέρονται

c. ἐπιδεικνύων

lib. 4. cap. 9.

c. προσφωνεῖ

lib. 4. cap. 23.

c. καὶ ἀγανακτῶν

c. τὰς χεῖρας τὰς ἑαυτοῦ

c. διότι καὶ ἐν πλάσει μᾶλλον

c. ὅρκῳ αὐτὸν καταφαλίζοντες

erant fidei,quiſque alium morem in feſto illo agendo ſeruabant, minimè diſcordiã exercuiſſe. Vbi hæc aliáque permulta eiuſdem generis diſſeruerant,canonem illum de Paſchate(vt dixi)indifferentem ſanciuerunt:quo tum cuique licitum erat, eam conſuetudinem in hoc feſto celebrando pro arbitratu ſequi, quam iampridem ſequi animo inſtituiſſet:tum cautum,ne vlla in communione eſſet diſſenſio: ſed licet nonnulli in varia feſti illius celebratione diſcreparẽt,in Eccleſiæ tamen concordia denuò inter ipſos conſentirent.Iſta igitur de feſti Paſchatis deciſione iam tum ab illis ſtabilita.Sabbatius iureiurando aſtrictus,quoniam varia & diſcrepans erat feſti illius celebrandi ratio,per ſe ſolus ieiunia & vigilias peragendo aliis anteuertit, & die Sabbati feſtum illud celebrauit. Quinetiam poſtridie eius diei cum cæteris omnibus in eccleſia conuenit,& myſteria vna participat.Iſtud ab eo ad multos annos factitatum fuit:& propterea tantam hominum multitudinem idem ipſum celare non potuit.Vnde nonnulli ſimplices imperitíque rerum,& potiſſimum in Phrygia & Galatia,rati ſe ex eo facto iuſtificatos fore,eum æmulari, Paſcha de illius more in occulto celebrare cœperunt.Sabbatius poſtea conuentus ſeparatim egit: & neglecto iureiurando,eorum qui eius diſciplinæ ſe dediderant, epiſcopus, vti pòſt oſtendam,conſtitutus eſt.

Sabbatij paſcha, quod infirmi multi ſunt imitati.

Sabbatius tandem epiſcopus.

De diſſenſionibus,quæ quibuſdam in locis(vt hic ſcriptor tradit)habentur,quemadmodum de Paſchate,ieiuniis,nuptiis,conuentibus & aliis Eccleſiaſticis obſeruationibus. Cap. XXI.

c. ἐπικαίρως

Diſputatio de Paſchatis die.

HOc loco,mea quidem ſentẽtia, opportunum tempus ſe c offert,]pauca de Paſchate diſſerẽdi.Neque veteres certè, neque recentes, hi qui Iudæorum conſuetudinem imitari contendunt, ſatis iuſtam cauſam, ſi quid ego iudico, habuerunt,cur tantopere de hoc feſto digladiarẽtur: neque præterea illud cum animis conſiderarunt, quando religio Iudaica erat in Chriſtanam commutata,accuratas illas Moſaicæ legis obſeruationes, & rerum futurarum figuras penitùs euanuiſſe.Cuius rei argumentum certiſſimum inde capi poteſt,quòd nulla lex à Chriſto condita, Chriſtianis fecit poteſtatem ritus Iudaicos obſeruandi:imò verò contrà Apoſtolus illud planè vetuit, dum non modò circumciſionem abrogabat:verùm etiam hortabatur, vti de feſtis nulla fieret diſſenſio.Quapropter ad Galatas ſcribens,ſic ait:Dicite mihi,qui ſub lege vultis eſſe,legem non auditis?Ac cum pauca de hac re diſſeruerit, populum Iudaicũ ſeruum eſſe oſtendit:eóſque in libertatem vocatos,qui ad Chriſtum acceſſerant: admonétque,vt dies,menſes & anni minimè obſeruentur. Quinetiam ad Coloſſenſes clara voce pronunciat,Obſeruationes eorum vmbram eſſe, & propterea dicit: Nemo vos iudicet in cibo,aut in potu,aut in parte feſti,aut neomeniæ,aut ſabbati, quæ ſunt vmbra futurorum. Itémque in epiſtola ad Hebræos eadem confirmat, dicens:Tranſlato ſacerdotio,neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. Itaque neque Apoſtolus,neque Euangelia ipſa iugum ſeruitutis,his qui ad doctrinam Chriſti ſe contulerint,omnino imponunt: ſed feſtum Paſchatis, aliáque feſta a libero æquóque iudicio eorum qui in illis diebus beneficia acceperant,recolenda reliquerunt. Vnde,quoniam homines feſta amplectuntur,] quo ſe à laborum contentione relaxẽt, idcirco illis diebus ſinguli in ſingulis locis pro arbitratu memoriam ſalutaris paſſionis ex quadam cõſuetudine celebrant.Nam neque Seruator, neque Apoſtoli iſtud obſeruandum lege aliqua præceperunt:neque mulctã, aut ſuppliciũ, ſicut lex Moſaica Iudæis,vel Euangelia,vel Apoſtoli nobis minati ſunt:† ſed ſolum, quo res geſtæ tum ad grauem reprehenſionem Iudæorum, quòd in diebus feſtis ſe cæde & ſanguine polluerent, tum ad declarandum quòd Seruator tempore c azymorum] paſſus ſit,verè narrentur,in Euangeliis de hoc feſto mentio facta eſt.Atque Apoſtolis propoſitum fuit,non vt leges de feſtis diebus celebrandis ſancirent:ſed vt rectæ viuendi rationis & pietatis nobis authores eſſent.Mihi quidem certè videtur, ſicut aliæ res multæ in locis quibuſque ex more quodam introductæ fuerunt: ita feſtum Paſchatis ex quadam conſuetudine apud ſingulos populos obſeruationem priuatã habuiſſe,propterea quòd nemo ex Apoſtolis legem de eo,vt dixi, cuiquam edidit.

cap.4. *cap.2.* *cap.7.*

a. τιμῶσι τῆ ἀγνωμόνων τῶν ἀπεχθανομένων· ὅθεν ἐπειδὴ φιλοῦσιν τὰς ἑορτὰς ἄνθρωποι

Apoſtoli & Euãgeliſtæ nihil præcipientes de Paſchatis die, liberum eſſe voluerunt.

† ἱστορικῶς δὲ μόνον

c τῶν ἀζύμων

Matth.26. Marc.14. Luc.22.

Paſchatis dies ſingulis populis ex conſuetudine tantùm obſeruatus, id probantibus.

Et quòd ex conſuetudine potius, quàm ex lege ab antiquis temporibus obſeruari cœptum ſit, rerum euenta perſpicuè declarant. Plerique nanque in Aſia minore antiquitùs decimo quarto die menſis, nulla ratione diei ſabbati habita, hoc feſtum obſeruarunt. Quod dum faciebant, cum aliis qui aliam rationem in eodem feſto agendo ſequebantur, vſque eò nequaquam diſſenſerunt, quoad Victor epiſcopus Romanus ſupra modum iracundia inflammatus, [c] omnes in Aſia, qui erant πασσαρεσκαιδεκατῖται appellati, id eſt qui decimoquarto die menſis Paſcha celebrabât, excommunicauerit. Ob quod factum Irenæus epiſcopus Lugduni, vrbis Galliæ, in Victorem per epiſtolam grauiter inuectus eſt, tum æſtum iracundiæ illius incuſando: tum docendo, quòd veteres, qui in illius feſti obſeruatione inter ipſos diſcrepabant, minimè fuêre communione ſeiuncti: quódque etiam Polycarpus, epiſcopus Smyrnæ, qui pòſt regnante Gordiano, martyrio occumbebat, cum Aniceto epiſcopo Romano communicauit: miniméque cum illo, licet [c] ex patria conſuetudine Smyrnæ ſeruata,] feſtum illud 14. die obſeruaret (ſicut ab † Euſebio in quinto libro Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cõmemoratum eſt) omnino diſſenſit. Nonnulli, vt dixi, in Aſia minore, decimoquarto die menſis feſtum iſtud peragũt: quidam, qui partes propius ad Orientem ſitas incolunt, ſabbato illud celebrant illi quidem, ſed de menſe diſcrepant. Atque illi Iudæos, quamuis tempus feſti non adeò accuratè obſeruantes, imitandos aſſerebant: hi poſt æquinoctium celebrant, eodémque tempore cum Iudæis feſtum agere abhorrent: quippe Paſcha ſemper celebrandum eſſe, cum ſol ſit Ariete, docent, menſe (vt Antiocheni vocant) Xanthico: vt Romani, Aprili. Atque illos iſtud feciſſe, non Iudæis recentioribus qui omnino in magno errore verſabantur, ſed veteribus, vt Ioſepho (ſicut in tertio libro de antiquitate Iudaica præſcribit) obſecutos. Atqui vt iſti ad hunc modum inter ſe de Paſchate diſſederunt: ſic cæteros vniuerſos, qui partes verſus Occaſum ſolis & Oceanum accolebant, ex veteris traditionis perſcripto, poſt æquinoctium idem ipſum celebrauiſſe conſtat. At tametſi omnes hi, iſto pacto in eodẽ feſto obſeruando diſcreparunt: nunquã tamẽ cõmunionẽ Eccleſię, quę inter ipſos intercedebat, diſſociarũt. Neq; illud eſt verũ, quod nõnullis frequẽs in ore eſt, conciliũ Conſtantini tẽporibus habitũ, morem huius feſti celebrandi penitùs peruertiſſe. Nã Cõſtãtinus ipſe, eos qui de hoc feſto ab aliis diſſentiebãt, per epiſtolam hortabatur, vt cũ pauciores eſſent, eorũ cõſuetudinem imitarẽtur, qui erant numero plures: quã quidẽ Imperatoris epiſtolam in tertio libro Euſebij de Vita Conſtantini integram reperies. Pars autem illius quæ eſt de feſto Paſchatis conſcripta, ita ſe hábet: Eſt modus ille eximius, quem omnes eccleſiæ ſeruant, quæ orbis partes vel verſus Occidentem, vel verſus Meridiem, vel verſus Boream ſitas incolunt: ac nonnullæ quoque, quæ in locis ad Orientem ſpectantibus habitant: & ob eam cauſam omnes in præſentia hũc rectè ſe habere arbitrantur. Ipſéque etiam veſtræ ſapientiæ illud probatum iri in me recepi, nimirum vt quod in vrbe Roma, in Italia, in Africa, in tota Ægypto, Hiſpania, Gallia, Britãnia, Libya, & vniuerſa Græcia, in diœceſi Aſiatica & Põtica, in Cilicia denique, vna & conſentiẽnte ſententia conſeruatur, hoc etiam veſtra prudentia lubenter approbaretis: illud ſedulò reputantes, non ſolùm quòd in locis quæ modò citaui maior eccleſiarum numerus exiſtat, ſed etiam quòd ſanctiſſimum inſtitutum ſit, vt omnes communi conſilio id ratum cupiant, quod recta ratio poſtulare videtur, quódque nihil cum Iudæorũ periurio [c] habet cõmercij.] Talis fuit Imperatoris epiſtola. Qui quartodecimo die menſis Paſcha celebrant, cum morem obſeruandi a Ioanne apoſtolo ipſis traditum dicunt: qui autẽ Romam & alias partes Occidentis incolũt, Petrum & Paulum apoſtolos, conſuetudinem, quam illi tenent, ipſis reliquiſſe affirmant. Verùm nemo iſtorum omnium, teſtimonium de his rebus ſcriptis proditum proferre poteſt. Et quòd ex conſuetudine potius in ſingulis locis, quàm ex vlla alia cauſa cœpta ſit feſti Paſchatis celebratio, hinc facio cõiecturam. Cuiuſque religionis & ſectæ varij ſunt ritus, licet eadem de illis ipſis habeatur opinio. Etenim qui in eadem fide conſentiunt, iidem in ritibus & cæremoniis inter ipſos diſcrepant. Proinde pauca de variis eccleſiarum ritibus hoc loco diſſerere non erit incommodum. Ieiuniorum rationem, quæ ante Paſcha fiunt, aliter ab aliis obſeruatam

Irenæo.

Polycarpo.

Iudæis, & eccleſiis Orientibus.

Occidentalibus.

Conſtantini ſententia de Paſchatis die per anticipationem.

Concluditur Paſchatis obſeruatio ex conſuetudine, quã ſinguli ad auctores apoſtolos referunt.

Alia probatio, ex eccleſiarum variis ritibus.

c. διέρρηξε

c. ἐξ ἐγχωρίου

† ἐν πέμπτῳ

† capitib. 22. 23. 24.

cap 8.

c. ἔχει κοινωνίαν.

uatam eſſe,facile eſt reperire.Nã qui ſunt Romæ,tres ſeptimanas ante Paſcha,Sabbato & Dominico exceptis,ſimul ieiunant:qui autem in Illyria,& tota Grçcia,quique Alexandriæ habitant,ante ſex ſeptimanas ieiunia, quæ ante Paſcha fiunt, ordiuntur,illúdque tempus Quadrageſimam nuncupant.Alij præter horum conſuetudinẽ,ſeptem ſeptimanas ante illud feſtum initium ieiunandi facientes, quamuis quindecim dies ſolum, quibuſdam interuallis interpoſitis, ieiunant: nihilominus tamen tempus illud Qnadrageſimam vocant. Vnde non mediocris me capit admiratio,qua ratione iſti,licet de numero dierum diſſentiant, omnes eodem nomine Quadrageſimam appellent.Alij aliam cauſam huius nominis, [c] ſuopte ingenio excogitatam tradunt.] Quinetiam non de numero dierum ſolùm diſcrepant, verumetiam de abſtinentia à cibis variam ſequuntur rationem. Nam alij omnino ab omni animantium genere abſtinent:alij inter animantia piſces ſolos comedũt: alij cum piſcibus volucres etiam manducant,eáſque ex aqua(vt eſt apud Moyſen) naſci aſſerunt.Alij à fructibus duris integumentis inuolutis,& ab ouis temperant:alij arido pane ſolo veſcuntur:alij ne illo quidem.Sunt,qui cum ad horam nonam ieiunauerint,variis ciborum generibus vtuntur. Alia ratione apud alias gentes ieiunatur:cuius rei ſunt cauſæ propè infinitæ.Ac quoniam nemo de ea præceptum literarum monumentis proditum poteſt oſtendere,perſpicuum eſt, Apoſtolos liberam poteſtatem in eadẽ cuiuſque menti & arbitrio permiſiſſe, vt quiſq; nec metu, nec neceſſitate inductus, quod bonum ſit ageret. Hanc diſparem ieiuniorum rationem in eccleſiis eſſe cognoſcimus.Porrò de Synaxi variæ conſuetudines ſunt. Nam quanquam omnes vbique in orbe terrarum eccleſiæ,ſingulis ſeptimanis vertentibus,die ſabbati myſteria celebrant:Alexandrini tamen & Romani ex antiqua traditione iſtud facere renuunt.At Ægyptij,qui Alexandrinis finitimi ſunt, & illi qui Thebaidem incolunt,ſabbato Synaxin exequuntur illi quidem:ſed non vt mos fert Chriſtianorum,myſteria participant.Nam vbi epulati ſunt, & variis cibariis ſe ſaturarunt, ſub veſperum oblatione facta, myſteriis communicant. Rurſus Alexandriæ,quarta feria,& ea quæ dicitur Paraſceue,& leguntur Scripturæ,& doctores eas interpretantur: omniáque quæ ad Synaxim pertinent adminiſtrantur,præter * [c] myſteriorum celebrationem.] Atque hæc quidem eſt vetus apud Alexandrinos conſuetudo. Etenim illis diebus conſtat Origenem potiſſimùm in eccleſia docuiſſe:qui,vtpote doctor valde ſapiens,cum animaduerteret legis Moſaicæ præcepta non poſſe ad literam intelligi, præceptum de Paſchate ad altiorem diuiniorémque ſenſum traduxit:vnúmque ſolum verum Paſcha fuiſſe, quòd Seruator efficaciter celebrauit contra poteſtates aduerſarias,quando cruci affixus contra diabolum victoriæ trophæa reportauit.Itémque Alexandriæ lectores & † interpretes, ſiue catechumeni ſunt,ſiue baptizati,nullo diſcrimine fiunt: cum aliæ omnes vbique eccleſiæ baptizatos ſolum ad hoc munus deligant. Ipſe porrò in Theſſalia aliã conſuetudinem inualuiſſe noui,vt ibi qui clericus ſit, ſi cum vxore, quam cum eſſet laicus ducebat,poſtquam clericus factus ſit,dormierit,clericatu abdicatus ſit:id adeò cum omnes illuſtres presbyteri in Oriente, & epiſcopi etiam, modò ipſi voluerint, ^ nulla lege coacti]ab vxoribus abſtineant.Nam non pauci illorũ,dum epiſcopatum gerunt,etiam liberos ex vxore legitima procreãt. Conſuetudinis autem in Theſſalia obſeruatæ [c] author fuit Heliodorus Triccę,]quæ eſt vrbs illius regionis: cuius feruntur libri amatorij, ^ quos] cum eſſet adoleſcens [c] compoſuit,] eóſque Aethiopica inſcripſit.Eadem conſuetudo etiam Theſſalonicæ, & in Macedonia,& in Hellade ſeruatur.Aliam præterea conſuetudinem in Theſſalia eſſe cognoui:nimirum vt diebus feſti Paſchatis duntaxat baptizent.Ob quam cauſam omnes,paucis admodum exceptis, abſque baptiſmate moriuntur. Eccleſia Antiochiæ Syriæ cõtrariũ ab aliis eccleſiis ſitum habet.Nam altare non ad Orientẽ,ſed ad Occaſum ſpectat. In Hellade,Hieroſolymis,& in Theſſalia preces, dum accenduntur lucernæ,fiunt ad conſuetudinem Nouatianorum,qui ſunt Conſtantinopoli.Pari ratione & Cæſareæ Cappadociæ,& in Cypro,die ſabbati,& Dominico, ſemper ſub veveſperum,accenſis lucernis,presbyteri & epiſcopi Scripturas interpretantur. Nouatiani qui ſunt in Helleſponto,non eundem penitùs morem in precationibus fa-

Ieiuniorum.

Quadrageſima.

c ἀφ' οἰκειο- γνώμης ἀπο- δίδόασιν.

Synaxium, et Eucharistia percipienda.

* obſecrationẽ. vide Auguſt. c. δίχα τῆς τῶν μυστηρίων τελετῆς.

† Græcè eſt ἀναβολεῖς. ſed συμβολαιόγραφοι habet Nicephorus lib. 12. cap. 32. & interpres Notarij reddit.

Clericorum coniugatorum & epiſcoporum.

^ γνώμῃ

c ἡλιόδωρος κληρικοῖς τρίκκης

^ ἃ.

c συνέταξε.

Temporis in baptiſmo.

Situs altarium in eccleſiis

Nocturnarum precum.

ciendis obſeruant, quem Nouatiani, qui ſunt Conſtantinopoli: ſed tamen ex multo maiore parte, primariæ apud illos eccleſiæ conſuetudinem ſequũtur. Ad ſummam, apud omnes religionum & ſectarum formas nuſquàm reperire poteris duas, quæ in precandi more ᴬ inter ſe] conſentiant. Quinetiam Alexandriæ non concionatur presbyter: qui mos eo tempore initium habuit, quo Arius perturbauit eccleſiam. Romæ ſingulis ſabbatis ieiunant. Cæſareæ Cappadociæ, eos qui poſt baptiſmum peccauerint, eiiciunt à communione, more Nouatianorum. Idē faciunt & in Helleſponto Macedoniani, & in Aſia qui quartodecimo die menſis Paſcha celebrant. Nouatiani, qui ſunt in Phrygia, ſecundas nuptias non recipiunt: ᴬ qui Cōſtantinopoli habitant, neque recipiunt omnino, neque omnino reiiciunt: qui partes in Occidente ſitas incolunt, omnino recipiũt. Cauſæ] quidem & autoris eiuſmodi diſcrepantiæ fuerunt epiſcopi, qui variis temporibus eccleſiis præerant. Qui autem iſtos ritus accipiũt, eos tanquā legem ad poſteros ᶜ tranſmittũt.] Verùm omnes eccleſiarum ritus, qui in ſingulis vrbibus regionibúſque vſurpantur, ſcriptis mandare, vt valde laborioſum eſt, ita vix, aut ne vix quidem fieri poteſt. Satis quidem multi ſunt ᶜ hi quos citauimus] ad declarandum, feſtū Paſchatis ex conſuetudine quadā in ſingulis locis variè celebratum eſſe. Quocirca inanis eſt illorum oratio, qui prędicant, concilium Nicænum huius feſti celebrandi morē penitùs peruertiſſe. Nam epiſcopi qui ibi conuenêre, populos pauciores, qui antea à multo pluribus numero diſſenſerant, ad concordiam reducere laborarunt. Quod autem multæ diſſenſiones ipſis Apoſtolorum temporibus ob eiuſmodi res oriebantur, ne ipſos quidem latuit Apoſtolos: ſicut ex libro qui Acta Apoſtolorum inſcribitur, ſatis conſtat. Nam cum Apoſtoli eſſent de tumultu, ex gentium diſſenſione fidelibus concitato, certiores facti, omnes in vnum conuenerunt: ᴬ diuinámque legem quandam] in modum epiſtolæ ſcriptam, per quam fideles grauiſſima iſtarum rerum ſeruitute, & inani de eiſdem contentione liberabant, diuinitùs promulgarunt. Certam denique vitæ rectè inſtituendæ normam, eámque ad veram pietatem rectâ ducentem docuerunt, dum ea ſolum quæ ſunt neceſſariò ſeruanda, illis præſcriberēt. At licet epiſtola illa in Actis Apoſtolorum literis conſignata ſit: nihil tamen obſtat, quo minus eandem etiā hoc loco proponamus. Apoſtoli & presbyteri & fratres, his qui ſunt Antiochiæ & Syrię & Ciliciæ fratribus ex gentibus, ſalutem. Quoniam audiuimus, quòd quidam ᶜ ex nobis] exeuntes, turbauerunt vos verbis, euertentes animas veſtras, iubētes vos circuncidi, & obſeruare legem, quibus non mandauimus: viſum eſt nobis collectis vnanimiter, eligere viros, & mittere ad vos, cum chariſſimis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderũt animas ſuas pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Miſimus ergo Iudam & Silam, qui & ipſi vobis verbis referent eadem. Viſum enim eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hęc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab his quæ immolantur ſimulachris, & à ſanguine & ſuffocato, & ſcortatione: à quibus cuſtodientes vos, bene agetis. Valete. Iſta viſa fuerunt Deo. Nam ſic loquitur epiſtola: Viſum eſt Spiritui ſancto, nihil vltra imponere oneris, præter ea quæ neceſſariò obſeruari debent. Cæterùm nonnulli iſtis neglectis, omnem ſcortationem, rem quidem indifferentem arbitrantur: ſed tamen de diebus feſtis, tanquam de vita decertant: Dei præcepta euertunt, ipſique ſibi leges ſanciũt: legis promulgationem ab Apoſtolis traditam contemnunt, & pro nihilo putāt: ſicque ᶜ contraria] illis quæ viſa ſunt Deo, imprudentes exequuntur. Porrò, quamuis poſſemus ſermonem de Paſchate ſuſceptum multo longius producere: & tum Iudæos ipſos, neque tempora illius celebrandi, neque modum accuratè obſeruare: tū qua ratione Samaritani, qui ſunt ſecta Iudæorum, ſemper poſt æquinoctium hoc feſtum peragant, planè oſtēdere: tamen eiuſmodi opus & ſeparatam, & longè prolixiorem tractationem deſiderat. Iſtud igitur ſolum dico, quòd qui tanto ſtudio ducuntur Iudæos imitandi, & ſunt in figuris rerum obſeruandis tam curioſi, non debeant vel tranſuerſum (quod aiunt) digitum ab illis diſcedere. Nam omnino ſi tam accuratè omnia obſeruare in animum inducant, non dies ſolum & menſes obſeruare debent: verùm etiam, alia, quæcunque Chriſtus factus ſub lege, Iudæorū more obierit, aut quæ à Iudæis iniuſtè perpeſſus ſit, aut quæ in figuris ad omnibus gra-

parari

Marginalia (left): Perſonarum ſacras ſcripturas exponentium. — Ergo paſchatis diei obſeruatio ex conſuetudine tantum. — Niceni concilij ſenſus de paſchate. — Diſſenſiones ob rituū diuerſitatem etiam apoſtolorum tempore. — Exemplū politia in eccleſia ex Actis Apoſtolorum. — In eos qui neceſſariis rebus neglectis de ſuperuacuis diſputant. — Samaritani & Iudæi in paſchatis die diſſentiunt. — In eos qui Iudaico more paſcha celebrant.

Marginalia (right): A. ἀλλήλοις post συμφωνοῦσι. — A. οἱ δὲ ἐν κωνσταντίνου πόλει, οὔτε φανερῶς ἐνδέχονται, οὔτε φανερῶς ἀποβάλλουσιν. ἐν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι φανερῶς δέχονται. αἴτιοι καὶ — C. παρέπεμψαν — C. παρατεθέντα — A. θεῖον νόμον — C. ἐξ ἡμῶν — C. ἐναντία

tificãdum expreſſerit. verbi gratia: in nauem ingreſſus docuit, Paſcha in cœnaculo parari iuſſit, aſinam alligatam ſolui mandauit: hominem geſtantem lagenam aquę, ſignum dedit diſcipulis, qui ad Paſcha parandum maturabãt, aliaq́; pręterea infinita in Euangeliis, eius generis ſcripta ſunt. Atqui nullum iſtorum omnium, externo & corporeo more, vt litera poſtulat, obſeruare nituntur hi, qui propter feſti celebrationẽ ſe iuſtificatos eſſe putant. Nam nemo illorũ è naui aliquãdo apud populũ cõcionatur: nemo omnino in cœnaculo Paſcha celebrare aggreditur: [c] nemo cũ aſinam ligauerit,] eam denuò diſſoluit: nemo deniq; cuiquam negotium dat lagenã aquæ geſtandæ, vt ea quæ ſunt rerum ſymbola expleat. Etenim hęc aliaq́; id genus, Iudæorum potius quàm Chriſtianorum propria exiſtimant. Nam Iudæi, eiuſmodi inſtituta corporea potius obſeruantia, quàm interioris mentis cultu obſeruare cõtendunt. Quam ob cauſam ſunt execrationi obnoxij, quòd legem Moſaicã in vmbris ac figuris potius quàm in rebus ipſis & veritate poſitam intelligunt. [c] Qui autẽ Iudæorum fautores ſunt,] tametſi has res ad altiorem diuiniorémque ſenſum trãſferunt, tamen de diebus & menſibus bellum excitant grauiſſimum: interiorémque & ſublimem, quæ in illis eſt, notionem quaſi pedibus proterunt: & propterea hac in parte pari ratione cum Iudæis neceſſariò condemnantur, ſentẽtiámque execrationis ſibi ipſi aſciſcunt. Verùm de his ſatis ſupérque me dixiſſe cenſeo.

c. [illegible]

c. οἱ δὲ φίλοι ἰουδαίοις.

Iudaica legis obſeruatio.

De Arianis Conſtantinopoli, qui & Pſathyriani denominabantur. *Cap.* XXII.

REdeamus iam ad illud propoſitũ, de quo paulo antè mentionẽ fecimus: nimirum quòd Eccleſia ſemel diuiſa, non in prima illa diuiſione conſtitit: ſed illi qui erant in ſectas diuiſi, rurſum ſinguli à ſua ipſorum ſecta ſepararũt, leuiq́; & pertenui occaſione arrepta, ſe ab ſe mutuò abiũxerũt. Nam Nouatiani, vti dixi, propter feſtum Paſchatis diuiſi fuerũt, atque adèò de hãc re non eſt vna ſolum inter illos diuiſo. Nam in variis prouinciis non modò de menſe, in quo illud feſtum celebrari debet: ſed etiam de diebus ſeptimanæ illius, in qua celebratur, & de aliis rebus non magni momenti diſſentientes, partim ab ſe ipſi ſegregantur, partim cohæreſcunt. Quinetiam Ariani inter ipſos diuiſi ſunt, ob hanc cauſam. Quæſtiones controuerſæ captioſæque inter eos quotidie agitatæ, illorum diſputationes ad abſurdas quaſdam ſententias & opiniones prouexerunt. Nam quoniam in eccleſia creditur, Deum eſſe patrem filij verbi: quæſtio inter eos oborta eſt, utrum Deus ante, quàm filius exiſteret, pater dici poſſet. Et quia Dei verbum non ex patre generãtum, ſed ex non eſſentiis extitiſſe opinabantur: in primo & ſummo quæſtionis capite lapſi, non ſine cauſa in abſurdam contentionem inciderunt. Dorotheus igitur ab illis Antiochia accerſitus, dixit, non poſſe patrem aut eſſe, aut vocari, ſi non exiſtat filius. Marinus, quem è Thracia ante Dorotheum, euocauerãt, tempus opportunum nactus (ægrè enim ferebat Dorotheum ſibi prælatum) cõtrariæ ſententiæ patrocinium ſuſcepit. Qua de cauſa ipſi inter ſe diuiſi fuère: ac cum propter inanem illam voculam, quæ erat antè prolata: eſſent ſeiuncti, ſeparatim alter ab altero conuentus fecerunt: & qui parebãt Dorotheo, in propriis ac ſuis locis manſerunt: qui autem Marini ſententiam ſequebantur, extruxerunt ſibi eccleſias, conuentus ſeorſum egerunt: denique docuerunt, patrem ſemper patrem fuiſſe, etiã cum filius non exiſteret. Appellabantur iſti Pſathyriani, propterea quòd Theoctiſtus quidam pſathyropola, id eſt, placentarum venditor, genere Syrus, ardenti ſtudio huic opinioni patrocinatus eſt. Cuius ſententiam ſecutus eſt Selenas Gotthorũ epiſcopus, vir genere permixto ortus. Nam pater eius Gotthus fuit, mater autem Phryx: & ob eam cauſam vtroque ſermone expeditè in eccleſia docuit. Hæc ſecta haud diu pòſt etiã diuiſa fuit: quippe Marinus cum Agapio, quẽ ipſe ad epiſcopatũ Epheſi extulerat, cœpit contendere. Atque iſti duo non de religione, ſed de primatu, propter nimium honoris ſtudium, quo animi illorum tenebãtur occupati, inter ſe decertarunt. Gotthi ab Agapio potius ſteterunt. Quamobrem multi clerici, qui erant de iſtorum epiſcoporum eccleſiis, odio contra eos ob concertationem illam ex inanis gloriæ cupiditate ortam concepto, ab illis deſciuerunt, ſéque totos addi-

Nouatianorũ diuiſio propter Paſcha.

Ariani inter ſe diuiſi.

Dorotheus & Marinus arianæ diuiſionis authores.

Pſathyrianorum origo.

Selenas Gothorum epiſc. Pſathyrianus.

Pſathyrianorum rurſus diuiſio ex Marini & Agapij diſcordia.

ZZ

xerunt fidei Conſubſtantialis. Ariani igitur ad triginta quinque annos inter ipſos diuiſi, pòſt, Theodoſio iuniore & prætore Plintho Coſſ. quotquot Pſathyrianorum hæreſi faucbant, quorundam hortatu inducti, finem contendendi fecerunt. A quibus, poſt reconciliationem factam, tanquam lege ſancitum fuit, vt quæſtionis, quæ fuerat quaſi contentionis caput, nunquam deinceps fieret mẽtio. Atque iſtud nuſquam niſi Conſtantinopoli præſtare potuerunt. Nam in aliis ciuitatibus, in quibus fortè ſunt Ariani, eadem inter ipſos manet contentio. Verùm [c] de Arianorum diuiſione,]hactenus ſermonem produximus.

Arianorum ſectarum inter ſe reconciliatio, ſed nõ omniũ.

c. ἀλλ' ἡ περὶ τῶν Ἀρειανῶν.

Quòd Eunomiani quoque inter ſe diſcordarunt, varijs nominibus ex ſectarum authoribus appellati. Cap. XXIII.

PORrò Eunomiani inter ipſos fuêre ſeparati. Nã Eunomius ipſe ab Eudoxio, qui illum iampridem epiſcopum Cyzici deſignauerat, arrepta occaſione, q̃ Aëtiũ magiſtrum ſuum ab eccleſia eiectũ nollet admittere, diſſidere cœpit. Quinetiã alij qui ab eo nomen habuerunt, in varias ſectas diſpertiti ſunt. Nam primũ Theophronius quidam Cappadox, qui captioſas argutias certandi ſtudio accõmodatas ab Eunomio didicerat, & pingui Minerua (vt aiunt) Ariſtotelis tum Categorias, tum librum de interpretatione animo cõplexus erat, libros compoſuit, eoſq; De mentis exercitatione inſcripſit. Vnde in odium apud ſuæ religionis fautores incurrens, ab illis, tanquã ſectæ ſuæ deſertor, eiectus fuit: qui conuentus ſeparatim ab illis faciens, hæreſim ſuo ipſius nomine nuncupatam reliquit. Deinde conſtantinopoli Eutychius quidam, leui frigidáque controuerſia commotus, ſe ab Eunomianis ſeiunxit: ac iam conuentus ſeorſum agit. Itaque qui Theophronium ſequebantur, Eunomotheophroniani: qui autem Eutychium, Eunomieutychiani appellati ſunt. Quàm inanes verò ineptæq; res ſint, de quibus diſſentiunt, non putaui operęprečiũ huic noſtræ hiſtoriæ mandare, ne ſermonem ad res ab inſtituto alienas transferre. Attamen quòd baptiſmum deprauarunt, non prætermittendum cenſui. Nam non in Trinitatem, ſed in Chriſti mortẽ baptizant. Inter Macedonianos præterea quodam tempore diſſenſio orta eſt. quippe Eutropius presbyter Macedonianorum, cõuentus egit ſeparatim: à quo Carterius eiuſdem ſectæ diſſenſit. quinetiam aliæ ſectę in aliis ciuitatibus fortè ex his ortæ. Verùm ego, quoniam ætatem dego Conſtantinopoli, in qua natus educatúſque fui, vberius fuſiúſque res in hac vrbe geſtas narro: quandoquidem & nonnullas earum ipſe oculis vidi, & quæ in ea geſtæ fuerint, illuſtriores videntur, hominúmque memoria digniores. Iſtæ ſectarum diuiſiones, non vno eodémque, ſed variis fortè temporibus factitatæ ſunt. Quòd ſi placet nomina variarum ſectarum cognoſcere, euolue librum Epiphanij epiſcopi Cypri, qui Ancyrotus inſcribitur. Sed de his ſatis multa.

Eunomianorũ inter ſe diuiſiones, earumque cauſa, & autores.

Theophronij libri.

Eunomotheophroniani & Eunomeutychiani baptiſmi corruptores.

Macedonianorum diuiſio.

Socratis patria, & fides in hiſtoria.

Epiphanij Ancyrotus.

De Eugenij tyrannide, & Valentiniani paruuli nece: & de tyranno à Theodoſio Imperatore ſuperato. XXIIII.

REipublicę [c] etiã] ſtatus tali de cauſa admodũ perturbatus fuit. In partibus verſus occidẽtem, grãmaticus quidã Eugenius nomine, qui Latinas literas docebat, ludo relicto, primùm in regia ſatellitẽ agere cœpit: deinde † quæſtor Imperatoris factus eſt. Et quia valde erat diſertus, & honorẽ propterea præ cæteris conſequebatur, ſecundum fortunæ flatum moderatè ferre non potuit: ſed Arbogaſtem, † virum ex parua Galatia ortũ, præfectum exercitus, moribus barbarum, & in primis crudelem, conſilij ſui ſocium & adiutorem nactus, tyrannidem occupare molitus eſt. Ambo igitur Valentiniano Imperatori cædem machinari, eunuchóſque Imperatoris cubicularios de ea re ſollicitare aggrediuntur. Hi promiſſis maioris honoris & dignitatis inducti, Imperatorem dormientem opprimentes, ſtrangulant. Eugenius itaque in partibus Occidentis rerum potitus, ea geſſit, quæ à tyranno

Eugenij & Arbogaſtæ conuratione ſtrangulatus Valẽtinianus.

c. πάλιν.

† ἀντιγραφεὺς ſonat autem gallicè, Controlleur.

† In græco eſt ἐκ τῆς μικρᾶς Γαλατίας ὁρμώμενον: Vbi quòd interpres pro γαλλίαν, legit γαλατίαν, probo id quidem, modo Galatiã celticam, ſiue Europaam ſiue Occidentalem cum Stephano, Suida. & Euſtathio intelligat, vtráque idem ſignificãte appellatione. Sed pro μικρᾶς, omnino ſcribẽdum erat μακρᾶς, id eſt magnæ, ad differentiam alterius qua eſt in Aſia minore, quam paruam diſertè appellat lib. 6. cap. 16. & 20. Leontium Ancyræ epiſcopũ nominans. At quòd Arbogaſtem ex Galatia ortum facit, nec cum hiſtoricis conſentit, qui genere quidem Gotthum ſed gallici exercitus præfectum extitiſſe ſcribunt: nec vocabuli ὁρμώμενον ſenſum exhibet.

à tyranno geri erat veriſimile. De quibus rebus Theodoſius Imperator certior factus, in maximam curam & ſollicitudinem deintegrò coniectus eſt: hócque ſecundum certamen, poſt dimicationem cum maximo tyranno commiſſam, ſibi propoſitum ad ingrediendum putauit. Collectis igitur copiis, & filio Honorio Imperatore ad tertium ſui ipſius conſulatum, & primum Abundantij, 4. Idus Ianuarij Imperatore declarato, rurſus ad partes verſus Occidentem properè contendit, duóſque filios Imperatores Conſtantinopoli reliquit. Eum, ad bellum contra Eugenium abeuntem, plurimi barbari trans Iſtrum incolentes, ſua ſponte ad auxilium ei cōtra tyrannum ferendum ſecuti ſunt. Non multo tempore interiecto, in Galliam proficiſcitur, cum ingenti exercitu. Nam ibi tyrannus infinitas copias inſtructas paratáſque habuit. Prælium ergo committitur ad fluuiū qui [c] Phrigidus] vocatur. * Atque vt in ea parte qua Romani cum Romanis manus conſeruerant, ancipiti pugna certatum erat: ſic in illa qua barbari, Imperatori Theodoſio auxilia ferētes, dimicabāt, Eugenius tulit ſuperiores. Imperator cum videret barbaros profligatos, in maximo animi angore poſitus, humi ſe proſtrauit: Dei implorauit opem: fit voti compos. Nam [c] Bacurius] dux illius [c] tantum animorum & roboris ſumpſit,] vt cum primipilis in ea parte qua barbari fundebantur, incurſionem faceret, phalāgéſque diſrumperet. Eos igitur qui alios paulo antè fugauerant, ipſe in fugam vertit. Alia etiam res digna admiratione conſecuta eſt. Ventus enim grauiter ſpirās, tela ab Eugenij militibus coniecta, in eos denuò retorſit: quinetiam aduerſariorum tela, multo vehementiore impetu in eos detulit. Tantum momenti & ponderis Imperatoris preces habuerunt. Quare cum belli fortuna hoc modo eſſet commutata, tyrannus ad pedes Imperatoris accurere, ſalutémque petere cœpit. Verùm illi, ad pedes Theodoſij prouoluto, caput à militibus amputatum eſt. Iſta geſta fuêre 8. Idus Septembris, ad tertium conſulatum Arcadij, Honorij autem ſecundum. Arbogaſtus, tantæ cladis author, biduo poſt prælium fugiens, vbi nullam vitæ ſpem ſibi reliquam intellexerat, proprio enſe ſe ipſe obtruncauit.

[Margin: *Aduerſus Eugenium tyrannū cū exercitu tendit Imperator.* — c. φρίγιδος — * *Hic verba quædam deſiderantur in Græco.* — *Pugna Theodoſij cum Eugenio, in qua non ſine numine vincit Imperator.* — c. βακούριος — c. δοῦδι ἰσχύσατο. — *Bacurij Imperatoris ducis ſtrenuitas.* — *Eugenio ſupplici caput amputatum.* — *Arbogaſtus ſibi manus adfert.*]

Quòd poſt victoriam, cum Imperator ægrotare cœpiſſet, filium Honorium Mediolanum accerſiuit: & cum paululum à morbo conualuiſſe exiſtimaretur, equeſtre certamen inſtituit: eadémque die è vita migrauit.

Cap. XXV.

THeodoſius Imperator ex labore in eo prælio ſuſcepto, corpore malè ſe habere cœpit. Quem cum ex morbo, qui tum illum occupauerat, finem vitæ ſibi impendere expectaret, maior cura Reip. quàm mortis afflictauit: idque, cum ſecum conſideraret, quanta mala, Imperatore extincto, homines exagitare ſoleāt. Quocirca filium ſuum Honorium quamprimùm Conſtantinopoli accerſit, eo conſilio, vti per illum partibus ad Occidentem ſpectantibus pacem & tranquillitatem ſtabiliret. Illo igitur Mediolanum aduentāte, pater morbo recreatus eſt, equeſtriáque certamina ob victoriam partam à tyranno inſtituit. Atque ante prandium ita morbo releuatus fuit, vt equeſtria certamina ſpectare poſſet. poſt prandium derepentè cœpit adeò grauiter ægrotare, vt ad ſpectacula accedere nequiret. Filio igitur mandatum dedit, vti certamina illa perficienda curaret: noctéque ſequenti ipſe abiit è vita, Olybrio & Probino Coſſ. decimo ſexto Calend. Februarij: anno primo [c] ducenteſimæ] nonageſimæ quartæ Olympiadis. Vixit hic Imperator Theodoſius annos ſexaginta: regnauit annos ſedecim. Totidem Liber iſte complectitur, & menſes octo.

[Margin: *Theodoſij morbus.* — *Euocatur Mediolanum Honorius à patre.* — *Theodoſij obitus.* — c. ἐνενηκοστῆς]

FINIS QVINTI LIBRI.

SOCRATIS SCHOLASTICI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ, LIBER SEXTVS.

PROEMIVM.

PRouinciam Eccleſiaſticæ hiſtoriæ vſque à temporibus Cõſtantini, pro virili parte accuratè conſcribendæ, abs te nobis impoſitã, Theodore ſanctiſſime, in quinque ſuperioribus libris cumulatè expleuimus. Ceterùm hoc intelligas velim, nos in ſermone limatius perpoliẽdo non adeò elaboraſſe: quippe illud mẽte complectebamur, quòd quamuis in verborũ elegantia à nobis multum operæ poſitum eſſet, fortaſſe tamen id quod animo inſtitueramus, minimè fuiſſemus conſecuti. Quod ſi cõſecuti fuiſſemus, non tamẽ illud ſcribendi genus, à veteribus vſurpatum, quo quidem res pro arbitratu vel amplificare vel diminuere exiſtimantur, omnino cõſequi poteramus. Eodẽ accedit, quòd talis oratio vulgo & imperitis hominibus, qui non verba concinnè & eleganter constructa collocatáque admirari ſolent, ſed rerum ſolum cognoſcendarum auiditate ducuntur, nihil apportat commodi. ' Proinde ne opus à nobis ſuſceptum vtriſque incommodum videretur] hoc eſt, & peritis, quòd cum eleganti veterum ſcriptorum ſermone nulla ex parte poſſet comparari: & imperitis, quòd res nimis exquiſito orationis artificio inuolutas, penéque obrutas, animo aſſequi non queant: eam ſcribendi rationem ſecuti ſumus, quæ quamuis demiſſior humiliórque videatur, eſt tamen ad intelligendum multo facilior. Porrò nobis in ſextum Librum iam ingreſſuris, illud primùm dicendum videtur, quòd res noſtra memoria geſtas tractaturi, nonnihil pertimeſcimus, ne ea ſcriptis prodere videamur, quæ ſint nonnullorum animos offenſura: vel quia veritas, vt in prouerbio eſt, hominibus permoleſta eſt, cùm eorum nomina quos diligunt, laude & prædicatione minimè efferamus, vel quia illorum res geſtas magnis præconiis neutiquam extollimus. Nam qui perſonas eccleſiaſticas in ſummo habent honore, nobis crimini dabunt, quòd epiſcopos non vocamus Deo chariſſimos, aut ſanctiſſimos, aut aliis id genus nominibus. Alij, qui ſunt paulo curioſores, interdum vertent vitio, quòd Imperatores non diuiniſſimos, aut dominos, aut aliis titulis, quos homines illis tribuere ſolent, appellamus. Verùm quoniam veterum ſcriptorum teſtimoniis perſpicuè probare, oſtenderéque poſſum, ſeruum in eorum libris dominum ſuum proprio nomine cõpellaſſe: ego quo rerum veritati, vti debeo, inſeruiam, iſtos dignitatis titulos penitùs contemnam: ' & legibus obſequens hiſtoriæ,] quæ ſimplicem ſyncerámque rerum geſtarum narrationẽ, eámque omni fuco carentem poſtulant, deinceps ad ipſam hiſtoriam aggrediar: & ea ſcribam, quæ partim ipſe vidi, partim ab his qui illa conſpexerunt, perdidici: quæ quidem vera eſſe inde exploratũ habeo, quòd qui eadem mihi narrabant, ipſi narrando minimè inter ſe diſcreparunt. Veritatem certè dicere, erat mihi propterea valde laborioſum, quòd tam multi homines, támque varij, res mihi ſignificauerant: quorum alij ſeipſis rebus geſtis interfuiſſe dicebant, alij eaſdem cognoſcere, vel maximè quæſiuerant.

Cur hic eloquẽtiam non affectarit Socrates.

c. ἵνα μὴ οὖν ἀμφοτέροις ἀτόπως ἡ πραγματεία γένηται,

Sui temporis hiſtoriam aggreſſurus veniã deprecatur, inſtitutúmque proponit.

Hiſtoriæ leges.

c. καὶ διὰ τῆς ἱστορίας νόμοις πειθόμενος.

Hiſtoricæ veritatis ſigna.

Quòd mortuo Theodoſio Imperatore, cum liberi eius Imperium partirentur: ac redeunti ab Italia paulo pòſt exercitui Arcadius obuiam veniret, Ruffinus præfectus ad pedes Imperatoris occiſus eſt. *Cap. I.*

ARCADIVS ORIENTIS IMP. HONORIVS OCCIDENTIS.

THeodoſio Imperatore mortuo, Olybrio & Probino Coſſ. ad decimũ ſextũ Calẽd. Februarij, eius filij gubernacula imperij Romani ſuſceperunt: atq; Arcadius partiũ ad Orientẽ ſitarum, Honorius autem earum quæ ſpectãt ad Occidentem, principatũ obtinuit. Eiſdem temporibus eccleſiæ quæ eſt Romæ, vrbis primariæ, præfuit Damaſus: Alexandrinæ Theophilus, Hieroſolymitanæ Ioannes, Flauianus Antiochenæ: Conſtãtinopoli autem, quæ eſt noua Roma, Nectarius,

Damaſus epſc. Rom. Theophilus Alex. Nectarius Conſtãt.

ctarius, ſicut in Libro ſuperiore à nobis commemoratum eſt, epiſcopalem ſedē occupauit. Sexto Idus Nouembris, † in ipſius conſulatu corpus Theodoſij effertur ad ſepulturam, & ab ᶜ Arcadio] filio conſuetū funus honorificè celebratur. Haud multo pòſt, ad quintum Calend. Decembris, exercitus, qui cum Imperatore Theodoſio contra tyrannum Eugenium dimicauerat, eò aduentauit. Vbi igitur Imperator Arcadius (vt moris eſt) ad portas ciuitatis exercitui obuiam proceſſit, ibi tum Ruffinum legatum Imperatoris obtruncant. Nam & in ſuſpicionem venerat occupandæ tyrannidis: & opinio de eo erat concepta, quòd ᶜ Hunnos gentem barbaram] in agrum Romanum aduocauerat. Etenim eodem tēpore & Armeniam, & alias quaſdam partes Orientis vaſtauerant. Eodem die, quo Ruffinus erat interfectus, Marcianus Nouatianorum epiſcopus exceſſit è vita: in cuius epiſcopatum Siſinnius, de quo ſuprà fecimus mentionem, ſucceſſit.

† malim αὐτῷ, eodem, vt habent nonnulli. c. Ἀρκάδιος. c. ὄντας τὸ βάρβαρον ἔθνος lib. 5. cap. 10.

Theodoſii funus per Arcadium filium. Ruffini Imperium affectantis cædes. Siſinnius Nouatianus Marciani ſucceſſor.

De Nectarij morte, & Ioannis creatione. *Cap. II.*

NOn longo temporis ſpacio interpoſito, Nectarius epiſcopus Conſtantinopolitanus obiit mortē, Cęſareo & Attico Coſſ. quinto Calēd. Octob. Itaq; ſtatim de epiſcopo deligendo vehementer laboratum eſt. Et cum alij aliū ad id muneris quærerent, deq; ea re ſæpe conſilium iniretur, tandē viſum eſt, Ioannem Antiochiæ presbyterum, Antiochia acceſſere. Nam de eo fama percrebuit, quòd & ad docendum aptus, & in dicendi facultate valde peritus erat. Quãobrem haud diu pòſt, Imperator Arcadius communibus omnium ſuffragiis, id eſt cleri & populi, illum accerſit. Et quo eius ordinatio plus haberet authoritatis, aderant de Imperatoris mandato cùm alij complures epiſcopi, tum Theophilus epiſcopus Alexandriæ: qui omni ſtudio eò incubuit, vt Ioannis famam læderet, & Iſidorum ſuæ ipſius eccleſiæ presbyterum, ad illum epiſcopatum eueheret. Hunc Iſidorū Theophilus propterea charum habuit: quòd ipſius cauſa prouinciam valde periculoſam aliquando ſuſcepiſſet. Quę nam illa fuerit, iam dicemus. Cùm Imperator Theodoſius contra Maximum tyrannum prælio decertaret, Theophilus per Iſidorum munera ad Imperatorem cum binis literis miſit, præcepítque vt victori & munera, & alteras literas offerret. Iſidorus, quo hoc negocium obiret, Romam contendit, victoriámque ſedulò obſeruat. Verùm illud factum non diu in abſtruſo latuit. Nā lector illius, qui vna cum illo aderat, literas clàm ſurripuit. Vnde Iſidorus metu perculſus, abſque mora Alexandriam profugit. Hæc quidem cauſa fuit, cur tantopere à Theophilo eſſet pro Iſidoro laboratum. Verùm qui erant ex aula Imperatoris, Ioannem prætulerunt. Ac poſteaquam multi crimina Theophilo intentabant, & libellos contra illum, alius ob aliam cauſam, epiſcopis, qui tum aderant, offerebant: Eutropius, qui cubiculo Imperatoris præfuit, criminationes aduerſus Theophilum illatas, ſcriptiſque proditas nactus, Theophilo oſtendit: docuítque liberam optionē illi datam eſſe, vel Ioannem epiſcopum ordinandi, vel iudicium de criminibus ei obiectis ſubeundi. Quibus perterritus Theophilus, Ioannem deſignat epiſcopum. Proinde cum eſſet ad ſacrum epiſcopatus gradū deſignatus, in ſede epiſcopali collocatus fuit, quarto Calend. Martij, proximis Coſſ. quibus Imperator Honorius Romæ, Conſtantinopoli autem Eutychianus tum Imperatorum præfectus rempublicam adminiſtrauit.

Nectario mortuo, ad epiſcopatum magno cleri populiq; & Arcadij aſſenſu euocatur Ioannes Antioch. presbyter. Theophilus cur Ioanni detrahens Iſidori partibus faueret. Epiſcoporum in Theophilū criminationes, vnde cogitur Ioannem epiſcopū deligere.

De Ioannis Conſtantinopolitani epiſcopi genere & educatione. *Cap. III.*

VErùm quoniā Ioannes vir percelebris fuit, tum propter libros quos reliquit poſteritati, tum propter grauia pericula & tēpeſtates, in quas incidit: operęprecium viſum eſt, eius res geſtas non ſilentio præterire, ſed ea quæ de eo pluribus dici poſſent, ſummatim cōprehendere, narrareq; vnde ſit ortus, ex quibus parētibus, quomodo ad ſacerdotij dignitatem vocatus, qua ratione illa abdicatus: denique quo pacto poſt mortē plus conſecutus honoris, quàm cum viueret. Ioannes oriundus fuit ab Antiochia, quæ eſt vrbs Cœloſyriæ: patre Secūdo, matre Anthuſa, ex genere patritio: diſcipulus Libanij ſophiſtæ, auditor ᶜ etiam] Andragathij philoſophi. Qui cum ad res forenſes animum adiicere inſtitueret, ſimúlque conſi-

c. καὶ

Ioannes Chryſoſt. patria. Parentes. Præceptores.

deraret eorum vitæ genus, qui in illis rebus verſantur, quam improbum eſſet, &
Vitæ inſtitutũ iniquum, ad viuendi rationem magis pacatam & tranquillam ſe tranſtulit. Quod
quidem fecit, exemplo Euagrij inductus: qui ab eiſdem cum illo præceptoribus &
magiſtris inſtitutus, iampridem quietam viuendi viam ingreſſus fuerat. Confe-
ſtim itaque & habitu mutato, & inceſſu, ad Sacras literas perlegẽdas omnem ſuam
curam & cogitationem conuertit: operámque nauauit aſſiduè, vt Eccleſiæ Chriſti
Condiſcipuli. prodeſſet: ſuadet Theodoro & Maximo condiſcipulis ſuis, qui pariter cum ipſo
Libanium ſophiſtam audiuerant, vt eo vitæ genere, quod in pecunia facienda ver-
ſatur, derelicto, hoc quod paucis contentum eſt, ſequantur. [ex quibus duobus,] c. ὧν
Theodorus Mopſieſtiæ vrbis Ciliciæ poſtea epiſcopus fuit: Maximus Seleuciæ,
quæ eſt in Iſauria. Iſti igitur id temporis permagno virtutis ſtudio inflammati, mo-
naſticam diſciplinam didicerunt à Diodoro & Carterio, qui tum quidem mona-
Diodorus Tarſi epiſc. eiuſque ſcripta. ſterio præfuerunt: poſtea alter illorum, nempe Diodorus epiſcopus Tarſi conſti-
tutus, multos libros conſcripſit: & dum nudæ ſacrarum Scripturarum literæ ſolum
attenderet, à ſenſu & intelligentia abſtruſiore illarum penitùs deflexit. Sed de his
ſatis. Ioannem, qui cum Baſilio primùm diacono à Meletio deſignato, poſtea epi-
ſcopo Cæſareæ Cappadociæ ordinato, multũ diúque verſabatur, Zeno epiſcopus
Ioannes Antiochianæ eccleſiæ lector. Hieroſolymis reuerſus, lectorem eccleſiæ Antiochenæ conſtituit. Qui dum lecto-
ris occupabat gradum, librum illum qui contra Iudæos inſcribitur, compoſuit. Poſt
paulò, diaconatus dignitatem aſſecutus à Meletio, libros de ſacerdotio contexuit:
Diaconus. itémque eos, quos [cõtra Stagirium] ſcripſit. Quinetiam quos de incõprehenſibili, c. πρὸς σαγείριον
quóſque † de mulieribus aſciticiis inſcripſit. Poſtea vbi Meletius Conſtantinopoli
(ibi enim aderat propter Gregorij Nazianzeni ad epiſcopatũ ordinationem) deceſ- † πρὸς συνεισάκτους
ſit è vita, Ioannes relictis Meletianis, & communione cum Paulino repudiata, tres
Presbyter. annos continuos vitam quaſi ſolitariam, & à negociis vacuam degit. Pòſt, Paulino
mortuo, ab Euagrio, qui Paulino ſucceſſit, presbyter deſignatus eſt. Eius vitæ con-
ſuetudo, antequam epiſcopus erat delectus, vt paucis cõplectar, hæc fuit. Erat ho-
mo, vt fertur, propter incredibile temperantiæ ſtudium moribus aliquãto ſeuerior:
& vt quidam dixit, qui illo ab ineunte adoleſcentia familiariſſimè vſus fuerat, ira-
Eiuſdem mores, & oris libertas. cundiæ potius, quàm obſeruantiæ indulgens. Ac propter exquiſitam vitæ inſtitu-
tionem, rerum futurarum non ſatis prouidus, ſed præ ſimplici & ſyncero animo fa-
cilis ad decipiendum. Quinetiam libertate loquendi aduerſum eos qui cum eo in
colloquium veniebant, extra modum vſus eſt. Atque vt in docendo multum operę
poſuit, uti audientium mores emendaret: ſic in colloquiis illis qui eius mores igno-
rabant, paulo habebatur inſolentior.

De Serapione diacono, quo incitante, inimicus & hoſtis clero effectus eſt Ioannes. Cap. IIII.

Quæ occaſione ſit clero inuiſus IOannes his moribus imbutus, & ad epiſcopatũs honorẽ ſublatus, dũ cõſti-
tueret (ſic enim putabat) clericorũ ſuorũ viuendi rationem corrigere, maio-
rẽ ſeueritatẽ, quàm par erat, in eos declarauit. Itaque ſtatim in initio epiſco
patus: cum aduerſus clerum paulo videretur acerbior, ab illo propterea odio habi-
tus eſt: ac complures erga eum animo offenſiore eſſe, & tanquam nimis iracundum
vitare cœperunt. Serapion illius eccleſiæ diaconus, cur in omnium offenſionem
incurreret, author profectò fuit. Qui præſente vniuerſo clero contenta voce ſic il-
Serapionis diaconi, totiúſque cleri in eum exacerbatio & calumnia. lum affatus eſt: Nunquam, ô epiſcope, iſtos pro arbitrio regere poteris, niſi vna ea-
démque virga omnes coerceas. Quod eius dictum, grauem odij flammam contra
epiſcopum incendit. Epiſcopus non multo pòſt, complures ab eccleſia, alium ob a-
liam cauſam, eiecit. Illi, vti in tam violento dominantium impetu vſu ſolet venire,
contra eum conſpirare, & apud populum falſo criminari cœperunt. Hæc quæ de
illo vulgò dicebantur, nimirum quòd cum nemine cibum capere, & ad conuiuiũ
inuitatus neutiquam accedere volebat, fidem audientibus fecerunt. Vnde calum-
nia in eum concitata, magis magíſque creuit. Qua ratione fuerit inductus, vti cum
nullo cibum capeſſeret, nemo pro certò dicere potuit. Nam alij qui illud eius factũ
defendere voluerunt, aiunt illum propterea ſeorſum per ſe cibum ſumpſiſſe, quòd
valetudine

valetudine erat imbecilla,& ægrè cibaria appoſita admittebat. Alij propter nimis auſteram viuendi diſciplinam, cum hoc feciſſe aſſerunt. At vtcunque ſe res habebat, non parum ad probandum crimen illi ab accuſatoribus obiectatum valere videbatur. Sed tamen populus propter conciones ab illo in eccleſia habitas,] ſpretis neglectíſque accuſatorũ eius calumniis, permagno erga illum ſtudio affectus fuit, hominémque dilexit plurimum. Cõciones verò cùm ab eo ipſo]in lucem editæ, tũ à ſcribis cleri & exercitata manu, illo eas è ſuggeſtu recitante,]exceptæ, qualéſnam fuerint, quàm illuſtres, quámque ad perſuadendum accommodatæ, nõ eſt neceſſe in præſentia diſſerere, præſertim cũ omnibus copia ſit eas pro arbitratu euoluendi, multúmque fructus & vtilitatis ab eiſdem percipiendi.

Cur ſeorſum cibum capere ſoliton.

c. διὰ τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λεγομένας ὑπ' αὐτοῦ λόγους. A. παρ'

c. ἀ[...]ταῖς ἀ[...]τοῦ

Conciones ad populum quales.

Quòd non modò illis qui in cleri numero cenſebantur, aduerſabatur, ſed optimatibus quoque ipſis: & de Eutropio eunucho. Cap. V.

QVamdiu Ioannes in clerum ſolùm inuectus eſt, inſidiæ contra illum paratæ non multum habuêre ponderis: ſed cũ magiſtratus extra modum reprehendere aggrediebatur, tum maiore inuidiæ incendio cõflagrare cœpit. Et primùm contra eum multa dicebantur: deinde cum eadem eſſent indies amplificata, tandem auditoribus fidem fecerunt: quinetiam concio in Eutropij reprehenſionem ab eo habita, calumniã adauxit. Nam Eutropius eunuchus, qui Imperatoris cubiculo præfuit, & primus ex eunuchis dignitatem conſularem] ab Imperatore obtinuerat, ſedulò dabat operã, vt lex ab Imperatoribus promulgaretur, ne quiſquam ad eccleſias tanquã ad aſylum profugeret: ſed vt hi qui eò profugerant, inde abriperentur. Qua lege confeſtim ille ipſe pœnas dedit. Nam ſimulátque promulgata fuit, Eutropius in offenſionem apud Imperatorem incurrens, confugit ad eccleſiam. Ioãnes itaque epiſcopus, cum Eutropius ad baſim altaris procumberet, & præ metu cõſternatus eſſet, aſſidens in ſuggeſtu,]vnde antea, quo facilius audiretur, concionari ſolebat, orationem in reprehenſionem eius habuit. Qua de cauſa nonnullorum animos admodum videbatur offendere: quòd hominem acerbè afflictum non modò non commiſeratus eſt, ſed cõtrà vehementer redarguit. Eutropium igitur conſulari dignitate exornatum, Imperator ob delicta quædam ab illo admiſſa, ſecuri percuti mandauit: & propterea eius nomen ex Conſulum albo deletum fuit, & dignitatis illius titulus ſoli Theodoro collegæ ſuo aſſcriptus. Fertur præterea, epiſcopum Ioannem, etiam Gainam tum præconem liberè, vt ſolebat, & grauiter perſtrinxiſſe: quòd non dubitârat ab Imperatore petere, vti vna ex illis eccleſiis, quæ intra vrbẽ erant, Arianis eiuſdem cum illo religionis fautoribus, tribueretur. Porrò alios qui in Repub. magiſtratus gerebãt, aliis de cauſis cum magna loquendi libertate, †quæ illi multorũ peperit inimicitias, reprehẽdit. Vnde Theophilus Alexandriæ epiſcopus, ſtatim vt illum ordinauerat epiſcopum, cœpit animo ſedulò agitare, quo pacto inſidias illi machinaretur. Atque vt cũ nonnullis coràm de hac re ex occulto egit: ſic pleriſq; qui longo locorum interuallo ab eo aberant, per literas conſiliũ & voluntatẽ ſuam ſignificauit. Nã non modò incredibilis Ioãnis loquẽdi libertas illi permultũ attulit moleſtiæ: verùm etiã quod efficere nõ poterat, vt epiſcopatus Cõſtãtinopolis Iſidoro ipſius eccleſiæ presbytero tribueretur] Hoc in loco res fuêre Ioannis epiſcopi: contra quem hominum maleuolẽtia ab ipſo primo epiſcopatus ſui tempore quodammodo parturire cœpit. Sed de illo plura dicemus poſtea.

Chryſoſtomo auxit inuidiã nimia oratio-nis in proceres libertas.

E. τὴν τοῦ ὑπάτου ἀξίαν

Eutropius nephariæ legis autor, eam patitur.

In eundem altari ſupplicem acerba nimis Chryſoſtomi reprehenſio.

c. καθεζόμενος τοῦ ἄμβωνος,

Eutropio caput amputatur.

Acerbior cenſura Chryſoſt. in Gainam reprehenſio.

† ſic legerim, εἰ ἐν πολλοῖς ἀπεχθείας ἦν, nõ διάφορος vt eſt in impreſſa.

Theophilus male ſtudet Chryſoſtomo.

c. προβάλλεσθαι

De Gainæ Gotthi tyrannide, & mota ab eo Conſtantinopoli ſeditione, & eiuſdem interitu. Cap. VI.

IAm verò rem planè memorabilem illis ipſis temporibus geſtam commemorabo: oſtendámque, quemadmodum & ipſa ciuitas Conſtantinopolis, & Romanorum fortuna, admirabili diuinæ prouidentiæ ſubſidio ex maximo periculo ereptæ fuerint. Sic igitur habetote. Gainas quidam genere barbarus, Romanorúmque ditioni ſubiectus, & militiæ inter illos aſſuefactus, ita creuit pedetentim, vti tandem apud Romanos & equitum & peditum dux declararetur.

Gainas gotthus affectat Imperium.

Qui cum tantũ principatus eſſet conſecutus, nec ſeipſum noſcere, nec inſolentiam animi ſui moderari potuit: ſed omnem (vt dicitur) lapidem mouit, vt Romanos ſuæ poteſtati ſubiiceret. Idcirco omnem Gotthorum gentem ex ipſorum regione accerſit, eóſque qui ad numerum militum augendum erant idonei, retinere apud ſe conſtituit. Et quoniam Tribigildus, communione ſanguinis cum eo coniunctus, militum qui verſabantur in Phrygia tribunus erat, & de ſententia Gainæ nouis rebus ſtudebat, vniuerſam præterea Phrygum gentem ſubiugauerat: Gainas operam dedit, vt rerum Phrygiarum adminiſtrandarum poteſtas ab Imperatore ei permitteretur. quam rem Arcadius Imperator, nihil animo proſpiciens, prompto & alacri

Trigibaldus cum Gaina facit.

animo illi conceſſit. Ille igitur extemplò ad bellum, vt ferebatur, contra Tribigildum gerendum, ſed, vt res erat, ad occupandam tyrannidem iter capeſſit: duxit ſecum Gotthorum barbarorum millia non pauca. Qui in Phrygiam ingreſſus, eam vniuerſam ſubegit. Itaque Romani magna tempeſtate iacti fuerunt, non modò quòd tanta barbarorum multitudo ſe Gainæ adiũxerat: ſed etiam quòd partes Imperij ad Orientem ſpectantes, erant tanto periculo expoſitæ. Tum Imperator pru-

Prudens Arcadij de eneruando Gainæ conſilium.

dens conſilium pro temporis ratione ſecutus, aſtutia barbarum aggreſſus eſt. Nam miſſis ad illum legatis, modis omnibus eum placare ſtuduit. Ac cum poſtularet, vt Imperator Saturninum &[c] Aurelianum,] duos Cõſulares viros, ordinis ſenatorij facilè principes, quos ipſius conatus retardaturos ſuſpicabatur, ad eum mitteret: Imperator etſi animo inuito, neceſſitati tamen parens temporis, conceſſit. Illi vtpote pro Repub. mortem oppetere admodum cupientes, excelſo & erecto animo Imperatoris mandato obtemperarunt. Proinde in planicie, in qua equos ad curſum exercere ſolent, longè à Chalcedone, barbaro obuiã facti ſunt, ad quæcunque crucia-

Arcadij & Gainæ fœdus.

tum ſubeundũ parati. Verùm iſti ab illo nihil perpeſſi ſunt mali: atque ille [*] rem cupitã diſſimulans,] Chalcedonẽ contendit. Ibi Arcadius ei fit obuiã. Ac cum Imperator & barbarus ſimul in tẽplo eſſent, in quo corpus Ephemiæ martyris conditũ & ſepultũ eſt: iuſiurandũ mutuò dãt, ſe[c] reuera alterũ alteri nõ facturos aliquãdo inſidias.] Cæterùm quãuis Imperator, vir qui iuriſiurandi religionẽ, vtpote pius, per-

Gainæ perfidia, Conſtantinopolim vrbem, ipſumque Imperium molientis.

magno æſtimabat, iuſiurandũ firmè ſeruauit: tamẽ Gainas, & fœdera rupit, & ab eo quod apud animũ ſuum propoſuerat, minimè deſtitit: ſed in vrbe Conſtantinopoli, & in vniuerſo Imperio Romano, ſi modò poſſet, incendia facere, prædáſque agere cogitauit. Itaque Conſtantinopolis propter infinitas barbarorum copias, quæ illã occupabant, barbara ferè facta eſt: ciúſque ciues & incolæ captiuorũ loco habiti. Tam graue etiã imminebat periculum ciuitati, vt cometa maximus à cœlo ad terrã vſque peruadens (ſimilem verò antea nemo aliquando aſpexerat) illud ipſum portenderet. Gainas primùm omni exuto pudore, argentariorum officinas, in quibus

Cometes miræ magnitudinis.

argentum publicè vendi ſolet, [c] diripere] in animo habuit. Sed cum fama conatum eius antè patefeciſſet, quàm rem aggreſſus ſit: & argentarij propterea cauerent, ne argentum in menſis numulariis exponeretur, ille deinde aliud facinus tentare cõſtituit: & cum iam nox eſſet, barbarorum multitudinem ad palatium incẽdendum mittit. Quo quidem tempore planè conſtabat, quàm illa ciuitas Deo curæ eſſet.

Angelorũ auxilio ſeruata Conſtantinopolis contra Gainam.

Nam multitudo angelorum, qui ſpeciem hominum armatorum, corpora immani magnitudine habentiũ, præ ſe ferebãt, illis qui inſidias vaſtando palatio parauerãt, viſa fuit: quos barbari ingentem reuera exercitum & ſtrenuum eſſe ſuſpicati, obſtupefacti ſunt, indéque ſe ſubduxerunt. Quod, poſtquam Gainæ nunciatum fuit, incredibile videbatur. Nam certò ſciebat, tantas copias armatas Romanorum (in ſingulis enim ciuitatibus ſeparatim collocatæ erant) ibi adeſſe non potuiſſe. Nocte igitur ſequenti, & pòſt etiam non ſemel, alios miſit. Vbi verò ad eum ſæpius milites eò mittentem, eadem fuêre relata (angeli enim Dei idem viſum ſemper oculis inſidiantium ſubiecerunt) tandem ille ipſe cum ingenti manu illò profectus, de miraculo periculum facere voluit. Ac cum pro certo intelligeret, militum multitudinem eſſe, eámque interdiu delitescere, noctu autẽ eius conatui reſiſtere: callidũ admodum cepit conſiliũ, quod vt ipſe putabat, Romanis magnopere incõmodaret: at[c] vt rei declarabat euentus,] vehementer cõmodauit. Simulat ſe dæmonio agitari, & ob eam cauſam ad templum D. Ioãnis baptiſtæ (aberat quidem illud à ciuitate ad

Right-margin notes: c. [illegible] (beside "ordinis ſenatorij fa-"); c. [illegible] (beside "rem cu-"); c. [illegible] (beside "aliquãdo in-", "per-", "ab eo", "Conſtantinopo-"); c. [illegible] (beside "conatum"); c. [illegible] (beside "agita-").

te ad ſeptimum lapidem) quaſi preces ibi facturus, contendit. Proficiſcuntur vnà cum illo barbari, qui arma ſecum clàm ex vrbe partim doliis occultata, partim aliis quibuſdam machinis contecta extulerant. Ac cum portarum cuſtodes, dolo depre-henſo, tela exportari prohiberent: barbari, ſtrictis gladiis, eos interemerunt. Inde grauis tumultus ciuitatē occupat: ^c omnibus mors impēdere videbatur. Verùtamen ciuitas, portis illius vndiq; firmè occluſis, cōmunitiſque, in tuto fuit. Imperator autē prudēti conſilio in tēpore vſus, Gainā palàm hoſtē pronunciat:] barbaros, qui in vrbe remanebāt, trucidari iubet: vniúſque diei ſpacio poſt portarū cuſtodes occiſos interpoſito, milites cū barbaris intra portas, prope eccleſiā Gotthorū (ibi enim barbari, qui in vrbe remanſerant, erant in vnum collecti) manu confligunt, eccleſiam incendunt, permultos illorum trucidant. Gainas, vbi eos qui nondum erant è portis egreſſi, interfectos accepit, animaduertítque fraudulentos ipſius conatus minimè ex ſententia procedere, decedens è templo, in partes Thraciæ contendit. Et cū Cherroneſum aduentaret, inde traiicere, & Lampſacum proficiſci maturat: vt partes verſus Orientē vſque, ex eo loco ſuæ ditioni ſubiiceret. Vbi verò Imperator copias per terram pérque mare ante eius aduentum illò miſerat, miraculū planè inſigne diuina prouidentia illic denuò editum fuit. Nam cum barbari nauigiis carerent, rates fabricari, inque illis tranſmittere cœperunt: Romanorum claſſis eodem ferè momento adnauigarē, zephyrus grauiter aſpirare. Et vt Romani ^c nauibus] facilè traiecerunt: ſic barbarorum maxima pars pariter cum equis in ratibus, tempeſtatis violētia huc illúcque agitata, ab ſe mutuò diſiecta fuit, maríſque fluctibus ^c obruta periit:] nonnulli autem à Romanis demerſi interierunt. Ad hunc modum itaque ingēs barbarorū multitudo illo tempore è medio ſublata eſt. Gainas verò inde digreſſus, & per Thraciam fugam faciens, in alias Romanorum copias fortè incidit, à quibus ipſe ſimul cum barbaris, qui cum eo erant, interemptus eſt. Atque iſta quidem obiter de Gaina ſint à nobis commemorata. Quòd ſi cuiquam placet res in eo bello geſtas accuratè cognoſcere, legat Gainiam Euſebij ſcholaſtici: qui eodem tēpore Troili ſophiſtæ diſcipulus fuit. Iſte, illius belli ſpectator factus, res in eo geſtas quatuor libris heroico carmine conſcriptis narrauit. Et quoniam recēs erat rerum geſtarum memoria, ideo ob illud poëma magno in honore habitus fuit. Nuper etiam Ammonius poëta, idem argumentum carmine contexit: & ad vndecimum cōſulatum Theodoſij iunioris, quem cum Fauſto geſſit, coram illo ipſo Imperatore recitauit, indéque ſummam laudem eſt conſecutus. Bellum hoc finē habuit, Stilicone & Aureliano Coſſ. Proximo anno cōſulatum geſſit Phraitus, Gotthus quidem genere, ſed cum populo Romano magna beneuolentia cōiūnctus: qui in hoc eodem bello adeò ſtrenuè & fortiter dimicauerit, vt propterea cōſulatus dignitatem ſit aſſecutus. quo quidem Coſſ. Imperatori Arcadio filius natus fuit, Theodoſius ille bonus, quarto Idus Aprilis. Sed de his ſatis ſupérque videmur dixiſſe.

c. καὶ πᾶσιν θάνατος παρῆν ἰδέσθαι. A. κηρύξας — *c. ναυσὶ* — *c. διαφθαρέντα*

Gainæ conatus alius retectus, & magna barbarorum cæde repreſſus. — *Gainas retectis fraudibus apertè in Thraciam contendit, Cherſoneſo occupata.* — *Gainas, non ſine numine vincitur, & necatur.* — *Euſebij ſcholaſtici Gainia.* — *Ammonius poëta, eiuſque poema de Gaina.* — *Arcadio naſcitur F. Theodoſius.*

De ſchiſmate inter Theophilum Alexandriæ epiſcopum, & qui degebant in ſolitudine monachos: & quòd Theophilus Origenis libros anathemate damnauit. Cap. VII.

DVm his qui procellis iactantur res Romanorū, illi quibus ſacerdotij dignitas tributa fuit, dolos cōtra ſeipſos mutuò cōmoliri, ad inſigne religionis Chriſtianæ dedecus aggreſſi ſunt. Etenim eodem tēpore alij eorū aduerſus alios tumultus cōcitare cœperunt: quæ peſtis ab Aegyptiis ſumpſit initiū. Cauſa autem talis fuit. Erat paulo antè quæſtio poſita, Verū Deus ſit corpus, humanáque ſit præditus figura: an corpore vacet, ^c & non humana ſolùm, ſed omni] (vt complectar breui) ſpecie careat corporea? Ex hac quæſtione cōtentiones & diſcordiæ apud complures ortæ ſunt, dum alij huius opinionis, alij illius patrocinium ſuſcipiebant. Ex monachis verò imperitioribus non pauci in primis, Deum corporeum eſſe, & humana figura imbutū voluerūt: ſed maxima pars iſtos condēnare cœpit, Deúmque corporis expertem eſſe, & omni ſpecie corporea carere aſſeruit. Quorum ſententiæ aſſenſit Theophilus, Alexandriæ epiſcopus: adeò vt in eccleſia coram populo eos qui Deo humanam formam tribuebant, grauiter inſectaretur, eúmque

c. καὶ ἁπλῶς ἀνειδέου καὶ τοῦ παντός.

Mutuæ inter eccleſiaſticos inſidiæ, quarū ab Aegyptiis initium. — *Aſcetis Aegyptiis Deum Anthropomorphum putantibus repugnat Theophilus.*

corpore omnino carere doceret. Quæ cum Aegyptij monachi intellexiſſent, relictis monaſteriis, Alexandriam veniunt, contra Theophilū tumultuantur: cōdemnant vt impium, è medio tollere cupiunt. Qua re cognita, Theophilus animo anxio & perplexo eſſe cœpit rationem, qua mortem, quam illi minabantur, effugeret, excogitauit. Illis in cōſpectum veniens, blando ſermone compellat, hoc modo apud illos verba facit: Vos cum intueor, ipſius Dei vultum mihi videor intueri. Quibus verbis concitatos monachorum animos mitigauit. Tum illi: Si vera dicis, inquiunt, Dei ipſius vultum perinde ſe habere, vt noſtrum, Origenis libros anathemate damnato. Nam nonnulli ex illis noſtram impugnant opinionem. Quod ſi iſtud facere recuſaueris, pœnas impiis & Dei hoſtibus debitas, nobis profectò dabis. Imò ego, inquit Theophilus, quod vobis viſum ſit, faciam. Ne igitur mihi ſuccenſeatis: ego enim Origenis odi libros: & qui eos probant, illos graui reprehenſione dignos cenſeo. Itaque ad hūc modum monachorum ira repreſſa, eos ab ſe cum pace dimiſit. Ac fortaſſe quæſtio de hac re agitata, ad hodiernum diem cōſopita iacuiſſet, niſi alia de cauſa deintegrò fuiſſet excitata: quæ eiuſmodi fuit. Monaſteriis, quæ erant in Aegypto ſita, quatuor pij & religioſi viri præfuêre, Dioſcorus, Ammonius, Euſebius, & Euthymius. Iſti fratres germani erant, atque ex procera corporum ſtatura Longi appellabantur. Erant & ob ſingularem doctrinam, & ob piam viuendi rationem valde eximij: ac propterea Alexandriæ crebrò hominum ſermone celebrati. Theophilus Alexandriæ epiſcopus, eos amauit plurimum, miréque coluit. Proinde vnum illorum, nempe Dioſcorum, quaſi vi à monaſterio abſtrahens, epiſcopum Hermopolis deſignauit: alios duos obſecrauit, vt ætatem ſimul cum ipſo agerent. Et cum verbis ægrè illis perſuadere poſſet, authoritate tamen, vtpote epiſcopus, illud facere compulit: [A] ac primùm dignitate clericorum eos cohoneſtare, deinde adminiſtrationem eccleſiæ illis cōcredere cœpit. Hi tametſi neceſſitati parebant, eccleſiæqúe munera ſedulò procurabant: tamen graui premebantur ægritudine, quòd non in monaſtica vitæ diſciplina defixi, vt volebant, in veræ ſapientiæ ſtudium incumbere poterant. Poſteaquam tempore progrediente animos ſuos lædi putabant, animaduertebántque epiſcopum vitam in pecunia facienda conterere, & toto pectore (vt dicitur) in ea quæ tenda laborare, noluerunt amplius cum eo verſari: ſed ſe ſolitudinem amplecti, eámque vitæ vrbanæ longè anteferre dixerunt. Theophilus, quamdiu cauſæ ignarus fuit, cur reuerà diſcedere cuperent, eos vti cum ipſo manerent vehementer orauit: ſed vt primùm ipſius vitæ modum ab illis condemnatum intellexit, graui ira accenſus, ſe illos maximis affecturum incommodis minatus eſt. Vbi illi eius minas contemnebant, & ſe in ſolitudinem receperant, Theophilus natura, vt videbatur, feruentior, non exiguum tumultum contra illos concitauit: imò verò, modis omnibus operam dedit, vt illis inſidias tenderet. Quinetiam illorum fratrem Dioſcorum, epiſcopum Hermopolis, odio habere cœpit. Nam erat illi permoleſtum, monachos tantoperè Dioſcoro fauere, tantáque illum reuerentia obſeruare. Et quoniam intelligebat ſe non poſſe illos pios viros vllâ ratione lædere, niſi monachorum animos, quibus præerant, ab illis abalienaret: hac via eos aggreſſus eſt. Pro certo nouit, eos perſæpe cum illo verba facientes aſſeruiſſe, Deum corporis expertem eſſe, miniméque figura humana præditum. Nam ſi eſſet humana ſpecie imbutus, neceſſariò ſequi, eum poſſe humano more & modo pati: illúdque cùm ab aliis veteribus ſcriptoribus, tum ab Origene in primis accuratè diſputatum eſſe. At Theophilus, quanquam eam de Deo opinionem ipſe tenebat: tamen, quo inimicos vlciſceretur, ſynceram ſanámque eorum doctrinam oppugnare non dubitauit: imò verò complures monachorum, homines ſimplices & ſynceros quidem, ſed in doctrina rudes, multos etiam literarum omnino expertes in ſuam ſententiam rapuit. Miſit enim ad monaſteria in ſolitudine ſita quoſdam, qui monachos docerent, non parendum eſſe nec Dioſcoro, nec eius fratribus, qui tradebant Deum corpore vacare. Nam Deus, inquit, vti ex Sacris literis conſtat, oculos, aures, manus & pedes habet, ſicut homines. Dioſcorus autem, eiúſque ſectatores, qui Originē ſequuntur, nephariū dogma inducunt, negāt enim Deū oculos, aures, pedes & manus habere.

Hac

Eorum impetū vt repreſsit.

Ab eiſdem Origenis libros damnare cogitur.

Dioſcorus, Ammonius, Euſebius, Euthymius fratres, monachi Longi dicti, Theophilo chari.

Theophili auaritia, odiúmque, & inſidiæ in eoſdem vide.

Theophili mala mens, malus animus.

A. καὶ τῇ τῶν κληρικῶν ἀξίᾳ τιμήσας, τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῖς ἐνεχείρισεν.

Hac callida & fallaci captione permultos monachos in ſuam pertraxit ſentẽtiam: & ardens ſeditionis flamma inter eos incenſa eſt. Nam qui mentem habebant ſatis exercitatam, illi ea fallacia minimè à veritate abrepti fuerunt, ſed Dioſcori & Origenis ſententiæ aſſenſi ſunt: qui autem erant ſimpliciores (atque hi quidem numero fuêre plures) æmulationis æſtu in fratres inflammati, ab illorum opinione protinus deſciuerunt. Itaque diuiſio inter eos facta eſt: & alij alios tanquam impiè ſentientes, [c] contumelioſè vexarunt.] Et qui Theophilo adhæreſcebant, fratres ſuos [c] Origeniſtas,] impióſque vocare: alij contrà, eos qui ſentẽtiæ obſequebãtur Theophili, Anthropomorphianos, id eſt qui Deo humanam figuram attribuunt, nuncupare cœperunt. Vnde inter Monachos & diſſenſio non parua, & quaſi bellum peſtiferum ortum eſt: Theophilus autem, vbi intellexit id quod apud animum propoſuerat, ex ſententia procedere, cum hominum manu Nitriam, vbi monaſteria ſunt, contendit, monachóſque tum contra Dioſcorum, tum contra eius fratres armat. Illi in graue vitæ diſcrimen vocati, vix effugerunt incolumes.

c. [illegible]
c. ὠριγενιστὰς

Aſcetarum factiones duæ, & mutua probra.

Theophilus monachos contra Dioſcorum armat.

De conuentibus & nocturnis Arianorum, & Conſubſtantiale profitentium hymnis, & mutuo illorum conflictu: & quòd Antiphonarum concentus à diuo Ignatio inſtitutus fuerit. Cap. VIII.

ISTarum rerum in Aegypto geſtarum Ioannes epiſcopus Conſtantinopolis omnino ignarus fuit: qui id tẽporis & doctrina multũ excelluit, & ob eam in magna apud omnes gloria fuit: † Ille ipſe precationes, quæ noctu fieri conſueuerant, primus amplificauit, tali cauſa inductus. Ariani extra vrbem, vti diximus, conuentus fecerunt. Itaque cũ feſta cuiuſque ſeptimanæ occurrebant, videlicet Sabbatum, & dies Dominicus, in quibus conuentus in eccleſiis fieri ſolent, illi intra portas ciuitatis circiter porticus in vnum congregati, cantus aptè ad opinionem Arianam reſpondentes, quos ipſi compoſuerint, alternatim canunt: hócque per maiorem noctis partem faciunt. Primo diluculo, tales cantilenas alternis per mediam vrbem recitantes, è portis egrediuntur: & ad loca vbi agunt conuentus, contendunt. Verùm quia aduerſus fidei Conſubſtantialis fautores, verba contumelioſa, quibus eorum animos irritarent, dicere non deſinebant (nam ſæpe hanc quaſi cantilenam in eos cecinêre: Vbi ſunt hi qui tria vnam dicant eſſe potentiam?) Ioannes veritus ne aliquis ex ſimplicioribus, eiuſmodi cantibus ab Eccleſia abduceretur, quoſdam ex ſuo populo illis contrà comparauit, qui nocturnis hymnis decantandis ſimiliter operam darent, Arianorúmque in ea re ſtudium eo pacto [c] reprimerent,] denique ſuos in ipſorum fide admodum confirmarent. At quamuis hoc Ioannis inſtitutũ valde commodum videretur, tamen illius euentus tumultu, atque etiam periculo non caruit. Nam vbi hymni in Conſubſtantialis laudẽ decantati, propter concentum illum nocturnũ multò plus dignitatis ſunt conſecuti (erãt enim cruces argẽteæ excogitatæ, quibus lucernæ cereæ imponebãtur, ſumptu Eudoxiæ Imperatricis ſuppeditatæ) turba Arianorum coacta, & æmulationis ardore incenſa, ſe vlciſci, & cum aduerſariis confligere inſtituit. Etenim principatu illo, quem iampridem obtinuerant, elati, erant ad pugnam multo ardentiores: defenſoréſque fidei Conſubſtantialis prorſus cõtemnebant. Quare nulla interpoſita mora, nocte quadam tumultum faciunt. [c] Briſo] Imperatricis eunuchus, qui partes canentium hymnos ad commendationem fidei Conſubſtantialis tuebatur, lapide in fronte percutitur. Interierunt etiam vtriuſque partis nonnulli de populo. Quibus rebus Imperator admodum cõmotus, Arianis interdixit, ne hymnos in publico cãtarent. Atque hæc quidem hoc modo geſta ſunt. Iam verò dicamus, vnde conſuetudo hymnorũ, qui in Eccleſia alternis decantantur, initium cœperit. Ignatius Antiochiæ, quæ eſt in Syria, tertius à Petro apoſtolo epiſcopus, qui cum Apoſtolis ipſis multũ verſatus eſt, viſionem vidit angelorũ ſanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium: & formam canendi in ea viſione expreſſam eccleſiæ Antiochenæ tradidit. Vnde illa traditio in omnibus eccleſiis recepta eſt. At de hymnis alterna vice cantatis, iſta hactenus.

† locum hunc, qui græcè corruptus eſt, lubẽs ſic legerim. ηὔξησε δὲ πρῶτος ἢ, τὰς κατὰ τὰς νυκτερινὰς εὐχὰς ὑμνῳδί. hymnos qui nocturnis precationibus canebantur, amplificauit.

Arianorum nocturni cantus.

Eorundem petulantia.

c. ἀμαυρώσωσι

Catholicorum hymni & proceſſiones nocturnæ authore Chryſoſtomo ampliores & auguſtiores.

Arianæ proceſſiones qua occaſione ſublatæ.

c. βρίσων

Antiphona carmina in eccleſia ab Ignatio inſtituta.

De monachis qui Longi nominabantur: & quòd propter eos odio implacabili Theophilus in Ioannem exardeſcebat, illúmque abdicare conatus eſt: & quòd Epiphanius Cypri epiſcopus Theophili dolis circumuentus, congregato Cypri concilio, ac libris Origenis ibi condemnatis, Ioannem propter vſum librorum Origenis reprehendit. Cap. IX.

Dioſcorus cum reliquis fratribus aliiſque monachis, Iſidoroque presbytero Conſtantinopolim profecti.

NOn longo temporis ſpacio interpoſito, monachi vnà cũ Dioſcoro, & eius fratribus, ex ſolitudine Conſtantinopolim aduenerant. Quibus cũ acceſſit etiam Iſidorus, Theophilo iam olim amiciſſimus, tunc tamẽ inimiciſſimus factus, idque ob hanc cauſam. Theophilus, aduerſus Petrum quendam, primariũ eccleſiæ Alexandrinæ presbyterum, grauiſſimo odio inflammatus, eum eccleſia expellere cogitauit: eique iſtud obiectauit crimen, quòd mulierẽ ſectæ Manichææ antè ad ſacra myſteria admiſerat, quàm illam ab errore Manichæorum auertiſſet. Verùm vbi Petrus docuerat, ſe mulierẽ ab illa ſecta traduxiſſe, [c]eámque de ſentẽtia] Theophili in eccleſiam recepiſſe: Theophilus iniquo animo tulit, [c]perinde] ac ſi calumniis à Petro fuiſſet appetitus. Nam dixit, ſe facti illius omnino fuiſſe ignarum. Idcirco Petrus Iſidorum teſtem aduocauit, epiſcopum Theophilum non ignoraſſe, quòd de muliere factum eſſet. Eodem tempore Iſidorus Romæ vrbis primariæ verſabatur, à Theophilo ad Damaſum epiſcopum Romanum miſſus, vt Flauianum epiſcopum Antiochiæ cum illo in gratiam reduceret. Nam omnes qui fauebant Meletio, cum Flauiano propter iuſiurandum, vt à me ſuprà declaratum eſt, diſcordarunt. Iſidorus igitur Roma reuerſus, & à Petro ad teſtimonium dicendum vocatus, affirmauit mulierem ſectæ Manichææ de ſententia epiſcopi Theophili in eccleſiam receptam fuiſſe, eúmque ipſum myſteria ei impertiuiſſe. Itaque Theophilus iracundia exardeſcẽs, præ væſania vtrumque ab eccleſia exturbauit. Atque hæc cauſa fuit, cur Iſidorus cum Dioſcoro Conſtantinopolim acceſſerit: vti nimirum coram Imperatore & Ioanne epiſcopo, inſidiæ cõtra illos à Theophilo paratę, perſpicuè aperirentur. De quibus Ioãnes certior factus, viros illos honorificè excepit, precúmque participes eſſe permiſit: ſed communionem myſteriorum illis ſe minimè prius cõceſſurũ dixit, quã eorũ cauſa cognita & accuratè diſceptata eſſet. Cùm res in hunc locum erat deducta, falſus rumor ad aures Theophili perlatus eſt, Ioãnem eos ad myſteria admiſiſſe, illiſque auxilium ferre paratum eſſe. Quapropter Theophilus omnibus, vt dicitur, opibus viribúſque conniti cœpit, vt non modò Dioſcorum & Iſidorum vlciſceretur, verùm etiam Ioannem de ſede epiſcopali deiiceret: & propterea literas ad epiſcopos cuiuſque ciuitatis mittit: atque illo, quod animo intendebat, occultato, Origenis libros, quorum teſtimoniis Athanaſius ante eius ætatem in orationibus ſuis contra Arianos ſæpenumero vſus fuerat, ſolum arguere videri voluit. Quinetiam cùm Epiphanio † Conſtantiæ vrbis Cypri epiſcopo à quo antè diſſenſerat, amicitiæ fœdera iunxit. Nam illum, vtpote nimis humiliter & abiectè de Deo ſentientem, humanámque figuram ei tribuentem, Theophilus iampridem accuſauerat. Et quanquam Theophilus hanc de Deo tenebat opinionem, & eos qui Deum humana forma indutum cenſebant, inſimulabat: tamen propter odium, quod in alios conceperat, palàm quæ ſentiebat, verbis denegauit: Epiphaniúmque, à quo antè diſſenſerat, tum, perinde ac ſi pænitentia adductus, idem cum illo de Deo ſentiret, amicum ſibi reddidit, conciliúmque eius ſubſidio epiſcoporum in Cypro ad Origenis libros refellendos explodendóſque cogere inſtituit. Epiphanius verò propter pietatem eximiam, & ſynceram ac ſimplicem morum ingenuitatem, Theophili literis facilè ad id faciendum inductus fuit. Concilio igitur epiſcoporum illius inſulæ conuocàto, ſancit, ne quis Origenis libros legat: quinetiam literas ad Ioannem epiſcopum Conſtantinopolitanum dat, quibus eum hortatur, vti à libris Origenis perlegendis abſtineat: congregetque concilium, & eam rem communibus ſuffragiis confirmet. Itaque Theophilus, vt primùm Epiphanium, virum ob pietatem percelebrem, in ſuam ſententiam rapuerat, intellexerátque inſtitutum ſuum & conatum ex ſententia procedere, animo confidenti ipſe etiam multos epiſcopos in vnum cogit: ſimili ratione cum Epiphanio libros Origenis, qui ante annos circiter ducentos mortuus erat condemnat:

c. καὶ μὴν πρὸς γνώμην

c ὡς συκοφαντηθεὶς

Lib. 5. cap. 15.

Theophili vnde in Iſidorum odium, & cur Conſtantinop. adiit.

Theophili malus in Chryſoſtomum animus.

Theophilus quo fine init cum Epiphanio amicitiam.

† Conſtantia, ipſa eſt in Cypro Salamis, aut Stephanus:

Epiphanius & Theophilus literis ad Chryſoſtomum Origenis ſcripta damnant ex ſynodorum à ſe coactarum ſententia.

nat:non quòd hoc potiſsimè ſibi erat propoſitum, ſed quòd Dioſcorum & fratres eius vlciſci contendebat. Ioannes autem de illis quæ erant ipſi ab Epiphanio & Theophilo per literas ſignificata, parum laborans, ad eccleſias doctrina inſtituendas omnes ſuas cogitationes conuertit, inque ea re admodum excelluit: inſidias verò contra ipſum paratas penitùs contempſit. Simulatque verò vulgò perſpectum & cognitum erat, Theophilum omnes neruos contendere, vt Ioannem de epiſcopatus gradu deturbaret, nonnulli quibus Ioannes erat inuiſus, illi inſidiari, falſáque crimina contra eum confingere aggreſsi ſunt. Ac multi ex clero, complures etiam ex magiſtratuum numero, qui apud Imperatorem gratia plurimum poterant, ratiſe iam tempus idoneum nactos, quo ſe de Ioanne vindicarent, Conſtantinopoli maximum concilium epiſcopis, partim per literas, partim per internuncios accerſitis, congregare inſtituerunt.

Eorum conſilia non curat Chryſoſtomus.

Maleuolorum factione cogitur in Chryſoſtomum Synodus.

De Seueriano & Antiocho Syris, & quo pacto quibúſque de cauſis à Ioanne diſceſſerint.

Caput X.

ODij porrò flammam contra Ioannem incenſam, alius quidam caſus vehementer auxit: is fuit eiuſmodi. Duo epiſcopi, genere Syri, Seuerianus ſcilicet & Antiochus, eodem tempore floruerunt: quorum ille eccleſiæ Gabalorum, [c] quæ eſt vrbis Syriæ:] hic eccleſiæ Ptolemaidis, quæ eſt in Phœnicia, præfuit, ambo quidem in dicendi facultate bene educati inſtructíque: at Seuerianus, etſi doctus videbatur, tamen linguam Græcam non adeò ſcitè diſtinctéque pronunciauit: ſed Græcè locutus eſt vt Græcus, vt Syrus autem pronunciauit. Antiochus primùm Ptolemaide Conſtantinopolim accedens, ibi ad tempus ſumma cum diligentia in eccleſiis docuit: atque vbi multum quæſtus inde feciſſet, ad ſuam ipſius reuertit eccleſiam. Seuerianus, poſteaquam audiuerat Antiochum Conſtantinopoli in eccleſiis docendo magnam pecuniæ vim collegiſſe, permagno eiuſdem rei faciendæ ſtudio incendi cœpit. Itaque cum ſe ſedulò exercuerat, multáſque contexuerat conciones, Conſtantinopolim ipſe etiam contendit. Ibi à Ioanne amicè & beneuolè exceptus, ad aliquod temporis ſpacium ſe ad voluntatem Ioannis aſtutè accommodauit, eíque aſſentatus eſt. Qui & amari plurimum, & [c] in magno honore haberi cœpit,] atque vt in docẽdo multum laudis acquiſiuit, ſic & apud optimatum pleroſque, & apud ipſum Imperatorem in magna gratia fuit. Interea temporis quoniam epiſcopus Epheſi fortè è vita migrauerat, Ioannes Epheſum proficiſci ad epiſcopum ibi deſignandum neceſſariò coactus fuit. Qui cùm eò aduentaret, & alij alium ad illum dignitatis gradum euehere laborarent, acritérque & acerbè inter ipſos contenderent, dum ſinguli ei cui fauebant, ſuffragari nitebantur, vtramque partem graui contentionis ardore accenſam, eiuſque hortatione minimè velle obſequi animaduertens, operam dedit, vti contentionem ſine vtriuſque partis offenſione ſedaret. Itaque Heraclidem quendam, ſuiipſius diaconum, genere Cyprium, ad epiſcopatus illius dignitatem extulit. Sic vtraque pars placata, à mutua contentione deſtitit. Ob hanc cauſam Ioannes Epheſi diu neceſſariò commoratus eſt. Dum ille ibi moram faciebat, Seuerianus Conſtantinopoli auditorum animos ad maiorem erga ipſum beneuolentiam allexit. Iſtarum rerum Ioannes haud ignarus fuit, quippe illi actutùm denunciatæ fuerunt. Cum autem Serapion, cuius antè feci mentionem, Ioanni ſuggereret, ſignificarétque eccleſiam à Seueriano admodum perturbari, ille æmulationis æſtu flagrare cœpit. Itaque vbi quaſi ab eo quod inſtituerat, paululum digreſſus, tum Nouatianis, tum illis qui feſtum Paſchatis decimoquarto die menſis primi celebrandum cenſebant, multas eccleſias ademerat, Conſtantinopolim reuertit: ſeſéque ad eccleſiarum procurationem, ſicut eius munus poſtulabat, retulit. Cumq́; inſolens Serapionis faſtidium & arrogantiam nemo ferre poſſet (Ioannis namque epiſcopi gratia fretus, adeò magnos animos ſumpſit, vt extra modum omnes contumelioſè inſectaretur) ob eam cauſam odium contra epiſcopũ inflãmatum magis magiſque exarſit. Quinetiam cum Seuerianus quodam tempore ad locum, vbi Se-

Antiochi & Seueriani epiſcoporum eloquentia.

c. πόλεως δὲ ἐν τῇ Συρ-γίας.

Antiochus docens in Eccleſia Conſtantinop. quæſtum facit.

Hac ſpe Seuerianus eò profectus arte ſe Chryſoſtomo, optimatibuſque charus.

c. ἀγαπώμενος

Chryſoſtomo Epheſum profecto, docens Conſtãtinopoli Seuerianus auditorum animos ad ſe allicit.

Cap. 4.

Serapion monet Chryſoſtomum eccleſiam à Seueriano turbari.

Serapionis arrogantia.

Seueriani in Serapionē vehementius dictum.

rapion erat, accederet, Serapion honorem epiſcopo debitum illi non tribuit, neque ei aſſurrexit. vnde Seueriani præſentiam ſe parui facere declarauit. Hunc Serapionis contemptum Seuerianus non tulit: imò verò etiam vehementer in eum vociferatus eſt, his ferè verbis: Si Serapion moriatur Chriſtianus, Chriſtus certè nunquam homo factus eſt. Serapion hac arrepta occaſione, Seuerianum Ioanni apertè fecit inimicum, dum prius ſententiæ membrum ſuppримeret, nimirum, Si Serapion moriatur Chriſtianus: & poſterius, nempe Chriſtus certè non homo factus eſt, Seuerianum dixiſſe affirmaret. Itaque ſui loci atque ordinis homines teſtes adducit, illud à Seueriano dictum eſſe. Quapropter Ioannes abiecta omni cunctatione, Seuerianum è ciuitate exigit. De quibus rebus Eudoxia Auguſta certior facta, & Ioannem incuſat, & Seuerianum Chalcedone Bithyniæ properè accerſendū curat. Ille quàm primū redit. Ioãnes ſe ab eius amicitia remouet: nec cuiquã illum, vt cum Seueriano rediret in gratiam, cohortãti morem gerere voluit. Tandem vbi Imperatrix Eudoxia in eccleſia, quæ Apoſtolorum nomine nuncupata eſt, filium ſuum Theodoſium iam tum Imperij ſtatum, quanquam admodū adoleſcens erat, proſperè & feliciter gubernãtem, ad genua Ioãnis abiecit, & ſanctè illum obteſtata eſt: vix adduci poterat, vt Seueriani amicitiam amplexaretur. Verùm tametſi hoc pacto amicitia inter eos ſpecie quadam externa videbatur reconciliata: nihilominus tamen animum alter verſus alterum exulceratum retinuerūt. Cauſa itaque cur Ioannes Seueriano ſuccenſeret, eius generis fuit.

Serapionis artibus Seuerianus vrbe à Chryſoſtomo pellitur.

Eudoxia & Theodoſij precibus in gratiã cum Seueriano vix tãdem redit Chryſoſtomus.

Quòd Conſtantinopolim cum veniſſet Epiphanius, conuentus & ordinationes (vt apud Theophilum gratiam iniret) præter Ioannis voluntatem inſtituit. *Caput XI.*

NOn lōgo tēpore pòſt, Epiphanius epiſcopus, Theophili ſuaſu ex Cypro Conſtãtinopolim venit, eóq; ſecum attulit decretū epiſcoporum, quod non ipſum excōmunicauit Origenē, ſed libros eius duntaxat condēnauit. Itaque vbi † ad templū diui Ioannis, quòd extra ciuitatē ad ſeptimū lapidē ſitum eſt, acceſſit, Synaxi celebratã, & ordinato diacono, exit è templo, & ciuitatē ingreditur. Cumq; a Ioanne inuitaretur, vti ad ſe diuerteret: ille, quo gratificaretur Theophilo, recuſauit, & in ſeparato quodã hoſpitio diuerſatus eſt. Epiſcopis autem, qui ibi fortè tum verſabantur, conuocatis, decretum, quod libros condemnabat Origenis, legit. De illis nihil equidem habeo dicere, ſed hoc dico, viſum fuiſſe Epiphanio & Theophilo eos condemnare. Ex epiſcopis nōnulli qui Epiphanium reuerebantur, illi decreto ſubſcripſerunt: complures verò illud facere renuerunt. Ex quorum numero fuit Theotimus, epiſcopus Scythiæ, qui Epiphanio ita reſpondit: Ego, Epiphani, neq; hominem iam olim mortuum contumelia afficere volo: neque facinus tam nefandum aggredi audeo, vt eos cōdemnem libros, quos maiores noſtri neutiquam condemnarint, præſertim cum nullam doctrinam in illis comprehenſam intelligam. Itaq; libro quodam Origenis allato, eum legit, Scripturæ'que interpretationes fidei Eccleſiæ congruentes, quæ in eo continebantur, oſtendit. Deinde adiunxit hæc verba: Qui iſta contumeliis afficiunt, illi eas res contumeliis imprudentes afficiunt, de quibus libri ipſi conſcripti ſunt. Hæc quidem Theotimus, vir ob pietatem & rectam viuendi rationem multorum ſermonibus celebratus, Epiphanio reſpondit.

Epiphanius Conſtãtinopolim proficiſcitur, vt Origenis libros damnet Theophilo gratificaturus.

† [illegible] Et videtur ſolùm ſignificare tēplū illud ſub Ioannis Chryſoſtomi fuiſſe poteſtate, nō diuo Ioãni ſacrum. vt patet cap. 14.

Theotimi verba in Epiphanium Origenis ſcripta damnantem.

Cuiuſmodi ſcriptor hic pro defenſione Origenis commemoret. *Caput XII.*

QVoniam quidē complures obtrectatorū impulſu, tanquã vento repentino ad Origenem contumeliis vexandum præcipites feruntur, nō incommodum erit, pauca de illis diſſerere. Homines obſcuri abiectíq;, qui nihil ex ſe habent, quo nomen ſuū illuſtrare poſſint, ex virorū ipſis longè præſtantiorum vituperatione, ſe nobilitare contendunt. Iſtud primum Methodio, epiſcopo Olympi, vrbis Lyciæ, accidit: deinde Euſtathio, qui ad tēpus eccleſiæ præfuit Antiochenæ, Apollinario

Defenſio Origenis cõtra ſui primos accuſatores: Methodium, Euſtathium.

Apollinario poſtea: ad extremum Theophilo. Hic maledicorum, vt ita dicam, quaternio, Origenem falſò accuſare cœpit, nō eadem cauſa omnes impulſi. Nam alius alia de re crimē illi intendit: vnde ſinguli ſeparatim omnibus perſpicuè declararūt, ſe illa omnia omnino in eo approbare, quæ ipſi nō nominatim coarguiſſent. Nam quoniam alius aliud dogma ſigillatim reprehendebat, perſpicuum eſt, ſingulos illud tacitos ſecū omnino habuiſſe pro vero, quod minimè inſectati ſunt: & id ipſum re ipſa approbaſſe, quod non verbis exagitaſſent. Methodius, etſi ſæpe multúmque initiò in Origenem inuectus erat: poſtea tamen quaſi ad palinodiam ſe reuocans, illum in dialogo [c] quem Zenonem inſcripſit,] ſummis laudibus extulit. Illorū verò vituperatio, mea quidem ſentētia, Origenis commendationem magnopere amplificauit. Nam qui ei, ſicut ipſi putabant, crimina digna reprehenſione inferebant: hi quidem cum eum quaſi malè de ſancta Trinitate ſentiētem minimè accuſent, euidenter ſuis ipſorum teſtimoniis [c] oſtēdunt,] eum rectam ſynceramque fidē habuiſſe. Atque vt iſti, quòd eum hac in re accuſare non poſſunt, integræ eius fidei teſtimonium impertiunt: ſic Athanaſius, acerrimus Conſubſtantialis fidei propugnator, in orationibus ſuis, quas contra Arianos cōſcripſit, illum ſuæ fidei teſtem citat, eius verba in ſua ipſius ſcripta inſerit, ſicq; de eo loquitur: Admirabilis ille, & ſummæ induſtriæ vir Origenes, [c] noſtram] de filio Dei opinionem ſuo teſtimonio confirmat: quippe illum patri coæternum eſſe aſſerit. Quocirca qui Origenem maledictis figere ſtudent Athanaſium etiam, eius laudatorem, imprudentes contumelioſè inſectantur. Sed de Origene hæc quidem hoc loco commemorata ſint: deinceps ad hiſtoriam redeamus.

Apollinariꝰ. *Theophilus.*

c. ὃν ἐπέγραψε Ζήνωνα.

c. ἀποδείκνυνται

c. τὴν ἡμετέραν

Athanaſij de Origene teſtimonium.

Quòd Ioannes ad ſe Epiphanium vocauit: qui cum non obſequeretur, imò potius in eccleſia Apoſtolorum conuenticula celebraret, per iurgium illi ſignificat, multa ab eo contra canones facta eſſe: vnde Epiphanium metuens ſibi, in patriam reuerſus eſt. Caput XIII.

IOannes minimè iniquo animo tulit, Epiphanium contra canonem in eius eccleſia diaconum ordinaſſe: ſed obſecrauit, vt cum illo in ædibus epiſcopi diuerſari vellet. At ille: Nec tecum, inquit, diuerſari, nec ſimul preces facere volo, niſi Dioſcorum cum fratribus è ciuitate expellas: túque ipſe decreto, quo Origenis libri condemnantur ſubſcribas. Cum Ioannes iſta facere tardaret, diceretque, nō oportere ante generalem de ea re diſceptationē inquiſitionemq; habitā, quicquā temerè & inconſultò ſtatuere: Ioannis aduerſarij Epiphanium ad aliud inſtitutū aggrediendum impellunt. Nam cum Synaxis in eccleſia Apoſtolorum nomine nūcupata celebraretur, Epiphanium in medium prodire faciūt, Origenis libros coram vniuerſo populo damnare, Dioſcorum cum fratribus excommunicare: Ioannem denique, quòd ex illis ſtabat, grauiter perſtringere. Ioannes, cum hæc illi nunciata eſſent, poſtero die Epiphanio in eccleſia iam verſanti, iſta per Serapionem ſignificat: Multa contra canones agis Epiphani: [c] primùm, quòd miniſtros Eccleſiæ ordinas] in eccleſiis quæ ſunt in mea diœceſi: deinde, quod † ante quàm erat tibi à me poteſtas permiſſa, tua ipſius authoritate ſacra myſteria celebraſti: contrà, cum eras à me ad ea inuitatus, renuiſti, ac rurſus iam tibi ipſe facis poteſtatem. Vide igitur, ne ſi tumultus ob eam cauſam in populo oboriatur, periculū inde in tuum ipſius caput redundet. Quæ cum Epiphanius audiuiſſet, perculſus metu, decedit ab eccleſia. Vbi Ioannem grauiter incuſauerat, Cyprum nauigare maturauit. Tradunt quidam illum, cum nauem eſſet iam conſcenſurus, iſta Ioanni prædixiſſe: Spero te minimè moriturum epiſcopum: Ioannem illi contrà ſic reſpondiſſe: Spero te in patriam minimè peruenturum. Iſta vtrum verè [c] dixerint,] qui ea mihi narrarunt, non habeo quidem dicere: ſed tamen vtrique euenit, ſicut alter alteri prædixerat. Nam neque Epiphanius ad Cyprum peruenit (in nauigio enim eò proficiſcens mortem obiit) & Ioannes paulò pòſt de ſede epiſcopali, vti deinceps docebimus, deiectus eſt.

Epiphanius in Ioannem, & Origenis libros paulò iniquior.

Epiphanius modeſtè à Ioāne reprehenſus.

Epiphanius Ioanni exiliū, Ioannes Epiphanio mortē prænuntiat.

c. πρῶτον μὲν χειροτονίαν

† Poſt ὅτι. lubens addiderim in Græco, particulam ὅ, quæ deeſſe videtur.

c. εἴπαιεν

Quòd poſt abnauigationem Epiphanij, cum Ioannes orationem aduerſus mulieres habuiſſet, ob quam contra illum in vrbe Chalcedonenſi, opera tum Imperatoris, tum Imperatricis concilium celebrabatur, eccleſia expellitur: & quòd populus cum tumultuaretur propter Ioannis diſceſſum, Briſo Imperatoris eunuchus mittitur, illum rurſus Conſtantinopolim reducturus. *Caput* XIIII.

Chryſoſtomi concione in mulieres offenditur Eudoxia.

VT primùm Epiphanius abnauigauerat, Ioāni nunciatū fuit, Imperatricem Eudoxiam Epiphanium contra illum armaſſe. Ille, vtpote natura paulò ardentior, & in dicendo exercitatus promptuſq́; ſine mora apud populū concionē, qua omnes mulieres acerbè exagitabat, pro ſuggeſto habuit. Multitudo eam rapit in deteriorē partem, tanquā ænigma contra Imperatricem elatū. Cōcio igitur à maleuolis arrepta, ad Imperatorē defertur: de qua Auguſta quoque certior facta, cœpit apud Imperatorē conqueri, ſe contumelia affectam, quam cōtumeliam ad eius etiam ignominiam recaſuram dixit. Proinde per Theophilum parat, vt cōcilium contra Ioannem cogatur. Idem etiam molitur Seuerianus. adhuc enim verſus Ioannem in eius animo reſedit offenſio. Non longo temporis ſpacio interpoſito, eò aduentat Theophilus: multos ex variis ciuitatibus epiſcopos accerſit, idq́; ex Imperatoris mandato. Itaque illi eò potiſsimū cōfluxêre, qui contra Ioannem, alius alia de cauſa ſimultatem gerebant. Aduentarunt etiam, quos Ioannes epiſcopatus gradu & honore abdicauerat. Permultos enim epiſcopos, quando Epheſum ad Heraclidem epiſcopum ibi ordinādum proficiſcebatur, in Aſia abdicauerat. Quare omnes vno conſenſu Chalcedonem, vrbem Bithyniæ, commeant. Id temporis Cyrinus Ægyptius genere, Chalcedonis epiſcopus, Ioannem apud epiſcopos maledicè inſectatus eſt, cumque impium, arrogantem & cōtumacem appellauit. Ex quibus verbis epiſcopi non parum percepere voluptatis. Maruthas verò epiſcopus Meſopotamiæ, ^ inuito ſanè animo, pedem Cyrini preſſo fortè veſtigio oblæſit. Vnde Cyrinus acerbè excruciatus, cum cæteris epiſcopis] Conſtantinopolim proficiſci non potuit, ſed manſit Chalcedoni: alij Conſtantinopolim traiecerunt. Cùm Theophilo nemo ex clero Conſtantinopoli obuiam procederet, neque honorem conſuetum deferret (decæterò enim omnibus cœpit inuiſus eſſe (turba nautarum Alexandrinorum) ibi namque nauigia eorum quæ eò aduexerant frumentum, tum fortè fortuna aderant) illi fit obuiam, cumque lætis acclamationibus excipit. Ille in eccleſiam ingredi noluit, ſed ad ædes Imperatricis, quæ Placidianæ vocantur, diuertit. Tum quidem Ioannis aduerſarij eum multis criminibus circumuenire cœperunt: déque Origenis libris nullam amplius faciunt mentionem, ſed ad alias abſurdas calumnias ſe conuertunt. His rebus ita cōparatis, epiſcopi in ſuburbio Chalcedonis, quod Quercus dicitur, in vnum conueniunt: illò confeſtim Ioannem, vt criminibus ſibi obiectis reſponderet, accerſunt. Serapionem præterea, Tigrim eunuchum presbyterum, & Paulum lectorem (iſti enim ſimul cum eo erant in crimen vocati) vnà accedere iubent. Vbi verò Ioannes eos qui eum accerſiuerant, tanquam inimicos à ſuæ cauſæ diſceptatione exceperat, & ad generale concilium prouocarat, illi abſque mora quater illum accerſiuerunt. Quem quidem cum accedere nollet, idémque ſemper reſponſum daret, communibus ſuffragiis condemnarunt, abdicarúntque epiſcopatu: idque, cum nullum aliud crimen illi obiectare poſſent, præterquam quòd accerſitus non obtemperauerat. Quæ res Conſtantinopoli ſub veſperum nunciata, multitudinem ad maximam ſeditionem concitauit. Atque tota nocte excubātes, illum ab eccleſia abſtrahi neutiquam paſsi ſunt: ſed ſublata voce clamarunt, eius cauſam debere in maiore epiſcopotum concilio diſceptari. Verùm Imperatoris mandato edictum fuit, vt quamprimùm exturbaretur, abduceretúrque in exilium. Qua re cognita, Ioannes triduo poſt eius abdicationem, circiter meridiem, aduerſariorum manibus clam multitudine (cauebat enim, ne propter ipſum tumultus concitaretur) ſe ipſum vltrò obtulit: ſic igitur abducitur. In populo autem immenſa ſeditionis flamma incenditur: atque (vt in eiuſmodi tumultibus vſuuenire ſolet) complures qui erga illum antè infenſo & inimico animo fuerant, tum quaſi mutata ſententia, eum commiſerari cœperunt: & qui paulò antè eum abdicatum videre cupiebant, tum falſis

Concilium in Chryſoſtomū cogitur.

Cyrinus Ioannem apud epiſcopos inſectatur.

A. ἄκων τὸν πόδα τοῦ Κυρίνου ἐπάτησεν. ὁ δὲ ὀδυνηρῶς ἐκ τούτου διατεθεὶς συνδιαβῆναι τοῖς ἐπισκόποις

Relictis Origenis libris, alia criminatio inſtituitur, in Chryſoſtomū.

Exceptione prouocat ad generale cōcilium Chryſoſtomus.

Damnatus agitur in exiliū reclamante & tumultuante populo.

falſis criminibus circumuentum prædicarunt. Itaque complures tum contra Imperatorem, tum contra concilium epiſcoporum vociferati ſunt: contráque Theophilum potiſsimùm, quem criminationis in Ioannem confictæ authorem exiſtimarunt. Nam inſidiæ, quas Ioanni parauerat, amplius in obſcuro latere non poterant. Et quanquam multis aliis argumentis perſpicuè deprehendebantur, tamen vel maximè ex eo, quòd cum Dioſcoro, & eius fratribus, qui Lōgi dicebantur, ſtatim poſt Ioannis addicationem communicauit. Tum Seuerianus in eccleſia docens, tempus ſibi oblatum putauit, quo in Ioannem opportunè inueheretur: & ob eam cauſam palàm dixit, illum, licet nullius alterius criminis eſſet conuictus, iure propter inſolētes & ſuperbos mores abdicatum eſſe: omnia enim peccata hominibus condonari, ſed Deum, vt Sacræ literæ docent, ſuperbis reſiſtere. Quæ cum dixiſſet, multitudo fuit ad grauiorem ſeditionem incitata. Qua de cauſa ſine mora Imperator Ioannem Conſtantinopolim reuocandum curauit. Idcirco Briſo Imperatricis eunuchus eam ob cauſam miſſus, in Preteno (eſt hoc quidem emporiū e regionē Nicomediæ ſitum) eum offendit, reducitque Conſtantinopolim. Verum quamuis hoc modo eſſet reuocatus, non tamen prius in vrbem ingredi, quàm coram maioribus iudicibus [c] innocens probatus eſſet: ſed in ſuburbio, quòd Marianæ dicitur, ad tempus permanere conſtituit. Cùm autem moram faceret, nec ad ciuitatem vellet redire, multitudo indignè & grauiter ferens, protinus eos penes quos imperium erat, maledictis vexauit. Quapropter neceſsitate adductus, ad vrbem reuertitur. Multitudo prodit illi obuiam: cumque ſumma reuerentia ad eccleſiam rectà deducit: orat, vt ſedem epiſcopalem capeſſat, moréque conſueto pacem populo precetur. Cum ille recuſaret, diceretque hoc non antè faciendum eſſe, quàm tum cauſa eius iudicio eſſet diſceptata, tum hi qui ipſum condemnarāt, mutata ſententia abſoluerent, magis incendi cœpit: tanta enim cupiditas, eum cùm in ſede collocatum videndi, tum de integro concionantem audiendi, illam inceſſerat. Itaque populi impulſu res ſic confecta eſt. Cùm Ioannes eſſet in ſede epiſcopali locatus, & de more pacem populo precatus fuiſſet, coactus neceſsitate, etiam concionatus eſt. Quæ res aduerſariis alterius criminationis materiam ſuppeditauit: verùm ad tempus illam conſopitam iacere paſsi ſunt.

Populo nota Theophili, reliquorumq; in eundem inſidia.

Idem magno ciuiū applauſu ab exilio reuocatur.

c. Mutilatum.

Alia rurſum in eum criminationis cauſa.

Quòd Theophilus, cum abſentis Heraclidis cauſam examinari Ioanne reclamante voluiſſet, concurrentibus ad arma mutuò ciuibus Conſtantinopolitanis, Alexandrinísque, plures vtrinque ceciderunt: hinc Theophilus, & epiſcoporum plerique alij timore perculſi, relicta ciuitate aufugerunt.

Caput XV.

INterim Theophilus callidè molitus eſt, vt de Heraclidis ordinatione primū quereretur: quò anſam arriperet ad Ioannē denuò, ſi fieri poſſet, abdicandū. Heraclides igitur, tametſi non aderat, in iudiciū tamen adducitur: quoſdā iniuſtè verberaſſe, conſtrinxiſſe vinculis, deniq; per mediā vrbem Epheſiorum ad ignominiā ducendos curaſſe accuſatur. Cùm igitur Ioānes reſponderet, nō oportere de abſentibus iudicium fieri: Alexandrini pertinaciter inſtabant, accuſatores Heraclidis † recipiendos eſſe, etiamſi illum abſentem accuſārēt. Vnde grauis ſeditio concertatióque inter Conſtantinopolitanos & Alexandrinos conflata eſt. Ac dum manu confligitur, multi ſauciati, nonnulli etiam interfecti fuēre. Quibus rebus cognitis, Theophilus abſque mora Alexandriam profugit. Idem etiam alij epiſcopi fecerunt, paucis exceptis, qui Ioannis partes tuebantur: omnes ad ſuas ipſorum ſedes ſe properè receperunt. His rebus geſtis, Theophilus in omnium offenſionem incurrit. Odium contra illum inde etiam creuit, quòd libros Origenis ſtudioſè legere non vereretur. Rogatus igitur à quodam, cur libros, quos condemnauerat, de integro amplexaretur? reſpondit, libros Origenis ſimiles eſſe prato omnibus florum generibus referto. Idcirco, inquit, ſi quid reperio in illis boni, illud decerpo: ſin ſpinoſi quicquam, hoc, vtpote aculeis pungens, miſſum facio. Hæc reſpondit Theophilus, non complexus animo illud Salomonis: quòd verba

Odio Chryſoſtomi Heraclidem abſentem accuſat Theophilus.

† Ante ſūt tolle pl.

Seditione orta fugit Theophilus cum ſuæ factionis epiſcopis.

Theophili de Origenis libris iudicium.

Eccle. 12.

ſapientum ſunt tanquam ſtimuli, & qui præceptis in illis comprehenſis punguntur, non debent ex aduerſo calcitrare. His de cauſis Theophilus omnibus inuiſus & odioſus fuit. Dioſcorus Hermopolis epiſcopus, vnus è numero monachorum qui Longi vocabantur, breui, poſtquam Theophilus Alexandriam profugerat, abiit è vita: ſepulchróque honorifico in templo quod eſt apud Quercum, vbi concilium propter Ioannem coactum erat, potitus eſt. Ioannes in docendo ſe totum defixit: Serapionémque cuius cauſa odium in ipſum fuerat antè incenſum, epiſcopum Heracleæ, vrbis Thraciæ, deſignauit.

Dioſcori obitus.

Serapiõ epiſc.

De argentea Eudoxiæ columna: & quòd propter hanc Ioannes rurſus eccleſia eiectus, in exilium abductus eſt. Caput XVI.

Eudoxia ſtatua, et populares ludi.

Haud diu pòſt, iſta etiam ſunt conſecuta. Statua argẽtea, læna circumiecta, Eudoxiæ Auguſtæ, ſuper columnam ex porphyrite factam, erecta fuit. Hæc in edita baſi neque valde prope eccleſiam quæ [c] Sapientia dicitur,] neque longè admodum collocata, ſed inter eccleſiam & ſtatuam platea ſolũ media interiecta fuit. Ibi ludi populares, vt moris eſt, celebrari cœpti ſunt. Ioannes igitur has res ad Eccleſiæ dedecus redũdare arbitratus, [c] priſtina ſua loquẽdi libertate recuperata,] linguam contra eos qui earum authores erant, exacuit: & pro hortatione, qua ad principum animos flectẽdos vti debuiſſet, ſalſè eos qui eas res fieri mandauerant, cauillatus eſt. Imperatrix rurſus hæc in ſeipſam transfert, & illius verba quaſi ad eius ignominiam elata exiſtimans, aliud concilium epiſcoporum contra eum cogendum curat. Qua re intellecta, Ioannes percelebrem illam concionem in eccleſia recitauit, cuius exordium eſt: Herodias denuò inſanire, denuò commoueri, denuò ſaltare pergit: denuò caput Ioannis in diſco accipere quęrit. Hæc cõcio Imperatricis iram contra eum multo magis inflãmauit. Poſt paulò Epiſcopi aduentarunt, Leontius epiſcopus Ancyræ, quæ eſt in † parua Galatia: Ammonius Laodiceæ, quæ eſt in Piſidia: Briſo Philippi, quæ eſt in Thracia: Acacius Berœæ, quæ eſt in Syria, & alij nonnulli. Coram iſtis accuſatores, qui dudum Ioãnem in iudicium vocauerant, de integro producuntur. Ioannes iſtorum epiſcoporum æquitate fretus, poſtulat, vt de criminibus quæratur. Cùm iam natalis dies Seruatoris celebraretur, Imperator ad eccleſiam, vt aſſolet, non acceſſit: ſed Ioanni ſignificauit, ſe non prius cum eo communicaturũ, quàm crimina ei illata diluiſſet. Cumque accuſatores propter Ioannis confidentiam, animis cadere viderentur, epiſcopi qui aderant, non de alio crimine quæri, ſed hoc ſolum in iudicium adduci oportere dixerunt, nimirum quòd poſt abdicationem, abſque concilij ſententia, ſe ipſe in ſede epiſcopali collocauerat. Vbi Ioannes reſpondit, quinquaginta epiſcopos, qui cum ipſo communicauerant, ei in ea re ſuffragatos fuiſſe, Leontius contrà: At plures, inquit, tibi in concilio refragati ſunt. Rurſus cum Ioannes [c] diceret,] Hunc canonem non ad illorum eccleſiam, ſed ad eccleſiam Arianorum pertinere (nam qui Antiochiæ ad fidem Conſubſtantialis tollendam conuenerant, pro odio verſus Athanaſium concepto, hunc canonem ediderant) reiecto illius reſponſo, contra eum ſententiam pronunciarunt: illud [c] neutiquam animis complexi,] quòd qui hoc canone vſi fuiſſent, etiam Athanaſium abdicauerant. Hæ res geſtæ ſunt iam feſto Paſchatis appropinquante. Imperator igitur Ioanni ſignificat, ei non eſſe iam poteſtatem in eccleſiam ingrediendi, quòd duobus conciliis erat condemnatus. Proinde Ioannes ab eccleſiaſtico munere deinceps vacauit, neque eccleſiam adiit. Quam ob cauſam omnes qui illi fauebant, actutùm ab eccleſia egreſſi, feſtum Paſcatis in balneis publicis, quæ Conſtantianæ nuncupantur, celebrant: atque vnà cum illis multi epiſcopi, presbyteri, aliique ſacris ordinibus initiati. Qui ex illo tempore, quoniam ſeparatim in variis locis conuentus agebant, Ioãnitæ appellati ſunt. Ioannes ad ſpacium duorum menſium non vnquam prodiit in publicum, donec Imperatoris mandato eſſet in exilium abductus. Tum ab eccleſia abſtractus, patrię finibus pulſus eſt. Eodem die quidam ex Ioannitis eccleſiam incenderũt. Qua quidem incenſa, ventus ſubſolanus grauiter ſpirans, flammam præcipitauit in curiam, ſicque

c. ἐπώνυμος σοφία.

c. τὴν συνήθη παῤῥησίαν ἀναλαβόμενος

EudoxiaChryſoſtomi concione incitata, concilij in eum cogendi autor eſt.

† Vide cap. 24. libri 5.

Ioannes rurſum accuſatus, & damnatus.

Imperatoris iuſſu ab eccleſia cedit Chryſoſtomus.

c. λέγων

c. μὴ νοήσαντες

Conſtantianæ balneæ.

Ioannitæ qui.

Ioãnis exiliũ.

ſicque ea quoque conflagrauit. Hoc factum eſt, 12. Calend. Iulij, ad ſextum conſulatum Honorij, quem cum Ariſtæneto geſsit. Quibus autem incommodis Optatus vrbis Conſtantinopolis præfectus, religionis profeſsione gẽtilis, & propterea Chriſtianis infeſtus, Ioannis amicos affecerit, & quàm grauia ſupplicia compluribus illorum irrogarit, ſilentio prætereundum cenſeo. *Eccleſia & curia conflagratio.* *Optatus præfectus.*

De Arſacij poſt Ioannem ordinatione, & Cyrino Chalcedonenſi epiſcopo. *Caput XVII.*

Paucis interpoſitis diebus, Arſacius, frater Nectarij, qui ante Ioannẽ præclarè admodũ epiſcopatũ Cõſtãtinopolis adminiſtrauerat, iam ætate valde ingraueſcente (amplius enim octoginta annos confecerat) illius vrbis epiſcopus ordinatus eſt. Quo quidẽ propter incredibilem ſuã manſuetudinem epiſcopatum pacatè tranquilleq; procurante, Cyrinus epiſcopus Chalcedonis, cuius pedem Maruthas Meſopotamiæ epiſcopus premẽdo veſtigio inuitus læſerat, adeò malè eo infortunio affectus afflictusq; fuit, vt pes eius putreſceret: & propterea neceſsitate adductus, eum à corpore abſcinderet. Neq; ſectionẽ ſemel paſſus eſt, ſed ſæpius. Nam mali contagio per vniuerſum corpus ſerpſit, adeò vt alter pes ea infectus, ſimiliter amputaretur. Huius rei propterea feci mentionem, quòd erat multis in ore, Cyrinum iſta perpeſſum, quòd Ioannem conuiciis exagitauerat, quodque cum contumacẽ (vt à me dictũ eſt antè) ſæpius vocauerat. Porrò cum grando magnitudine inuſitata in ſuburbiis Cõſtãtinopolis fortè decideret (accidit hoc quidẽ prid. Calẽd. Octobris, eiſdem Coſſ. quos paulò antè citaui) percrebuit ſermo, iſtud Deo irato, propter Ioannem indicta cauſa abdicatũ, contigiſſe. Hũc ſermonẽ Imperatricis mors, quæ illico inſecuta eſt, vehementer auxit. nam quatriduo poſt delapſam grandinem, è vita deceſsit. Erant alij qui dicebant, Ioannẽ meritò propterea abdicatũ: quòd quando Epheſum, quo Heraclidem epiſcopum deſignaret, iter faciebat, tum Nouatianis, tum illis qui Paſcha ad decimumquarum diem menſis primi celebrant, tum aliis nonnullis in Aſia & Lydia, multas eccleſias † ademerat. Verùm vtrum iuſta fuerit Ioannis abdicatio, vt illi prædicabant, quorum animos offendiſſet: vtrum Cyrinus debitas conuiciorum pœnas dederit: vtrum deniq; propter Ioannem tum grando deciderit, tum Imperatrix morte occubuerit: an hæc non iſtas, ſed alias ob cauſas, an ob vtraſque: ᶜ Deus ipſe viderit,] qui occulta intelligit, quiq; de ipſa veritate iuſtus iudex eſt. Ego ea quæ tum crebro hominum ſermone ferebantur, literis prodidi.

Cap. 15. *Pulſo Chryſoſtomo, Arſacius Nectarij frater, epiſcopus fit Conſtãtinopol.* *Cyrino epiſcopo pes amputatus.* *Grando maxima Conſtãtinopoli.* *Eudoxiæ mors.* *† Gracè eſt ἔλαβεν ſed fortaſſe melius ἀφεῖλεν.* *Variæ de Chryſoſtomi exilio ſententiæ.* *c. θεὸς ἂν ἰδάη.*

Quòd poſt Arſacium, Atticus in Conſtantinopolitano throno collocatur. Caput XVIII.

Arſacius non diu illũ geſsit epiſcopatum. nam ſequenti anno, ad ſecundũ cõſulatum Stiliconis, Anthenij autẽ primum, tertio Idus Nouemb. mortem obiit. Cum autẽ de epiſcopo deligẽdo à multis vehementer laboratũ eſſet, & ob eam cauſam multũ tẽporis prætẽriret, proximo anno, Arcadio iam ſextũ Coſ. & Probo primùm, Atticus, vir pietate eximius, ex Sebaſtia Armeniæ oriundus, monaſticũ vitæ genus ab ineunte adoleſcentia excolens, doctrina ſanè mediocri, ſed prudendia naturaliter inſita magis valens, epiſcopus Conſtantinopolitanus creatus eſt. Sed de eo plura commemorabo paulo pòſt.

Arſacij obitus. *Atticus epiſ. Conſtantinopoli creatus.* *Lib. 7. cap. 2.*

De Ioannis, dum in exilio ageret ad Dominum migratione. *Caput XIX.*

Ioannes pulſus in exilium, Comanis ad Pontum Euxinũ ſitis exiuit è vita, decimooctauo Calẽd. Decẽbris, ad ſeptimũ conſulatũ Honorij, & Theodoſij ſecundũ: vir, vt antè docui, propter incredibile temperantiæ ſtudium iracundiæ potius quàm obſeruantiæ indulgens: qui cum adeò acriter tẽperantiam conſectaretur, per omnem vitæ ſuæ curſum ore liberiore fuit. Equidem demiror, quid cauſæ eſſet, cur cũ tam ardenti ſtudio duceretur temperantiæ, in quibuſdam concionibus doceret temperantiam quodammodo contemnendã eſſe. Nam cum

Ioannis Chryſoſt. in exilio obitus. *Eius temperãtia & libertas.*

à conſilio epiſcoporum, illis qui ſemel duntaxat poſt baptiſmum lapſi fuerant, locus pœnitentiæ concederetur: ille non dubitauit dicere, Si millies lapſus pœnitentiam egeris, in eccleſiam ingredere. Ob quam doctrinam, etſi in aliorum multorum, etiam qui ei familiares erant, offenſionem incurrit: tamē à Siſinnio in primis, Nouatianorum epiſcopo, qui librum contra hoc eius dictum conſcripſit, grauiter exagitatus eſt. Cæterùm iſta iam pridem acciderant.

Siſinnij contra Chryſoſt. liber.

De Siſinnio Nouationorum epiſcopo, & verbis inter ipſum & Ioannem vltro citróque habitis.

Caput XX.

Siſinnij nouatiani epiſcopi eruditio.

c. περὶ δὲ Σισιννίου

HOc loco tempus opportunum ſe offert, pauca [c] de Siſinnio] diſſerendi. Vir erat, vt ſæpe iam dixi, admodū diſertus, inq́; cognitione Philoſophiæ venerat ad ſummum: atque cum in diſſerendi ſcientia permultum poſuerat operæ, tum in Sacris literis explicādis erat apprimè eruditus, adeò vt Eunomius hæreticus propter eius in diſſerendo acumen cū eo congredi ſæpenumèro recuſaſſet. In victus ratione non adeò parcus: ſed in ea quidē, licet ſumma vitæ moderatione & tēperantia eſſet, paulò fuit liberalior, ſumptuoſiorq́;. Deliciis & mollicie diffluere viſus eſt, tum quòd albo veſtitu vteretur, tum quòd bis in dies ſingulos in balneis publicis ſe lauaret. Qui cum quodam tempore rogaretur, cur, cum eſſet epiſcopus, bis quotidie ſe lauaret? reſpondit: Quoniam tertiò nō poſſum. Alias cum epiſcopum Arſacium honoris cauſa inuiſeret, cuidam ex neceſſariis Acacij ſciſcitanti, cur veſte epiſcopo inſueta indueretur? & vbi ſcriptum reperiret, presbyterum debere alba veſte indui? Tu, inquit, prius dic mihi, vbi ſit ſcriptum, epiſcopum debere nigra veſte vti. Ac cum qui rogauerat, hæreret, Siſinnius reſponſo hæc præterea adiecit: Tu quidem non poteris mihi oſtendere, quòd epiſcopum oportet nigra veſte indui: at me Salomon ſic cohortatus eſt, Sint tibi veſtimenta alba. Itemque Seruator, vt ex Euangeliis conſtat, alba veſte vti viſus eſt: quinetiam Moyſen & Eliam albis veſtibus indutos, Apoſtolis demonſtrauit. His aliiſque permultis acutè dictis, eos qui aderant, in maximam traduxit admirationem.

Victus & veſtitus mollis, quem tuetur ſcriptura abuſus ſcurriliter.

Eccleſ. 9. Luca. 9.

Cum Leontius, etiam epiſcopus Ancyræ, quæ eſt in parua Galatia, eccleſiam Nouatianis abſtuliſſet, & iam fortè Conſtantinopoli verſaretur, Siſinnius ad eum accedit, orat vt eccleſiam illis reddat. Tum Leontius excandeſcens, illi reſpōdit: Vos Nouatiani, non debetis eccleſias habere, qui pœnitentiam tollitis, & benignitatem Dei ab hominibus clauditis. Iſta aliaq́; id genus complura Leontio ad Nouatianorum reprehenſionem dicenti, Siſinnius reſpondit: At neminem adeò pœnitet, vt me. Cui rurſus Leontius: Quomodo, inquit, te pœnitet? Reſpondet Siſinnius, Quòd te vidi. Porrò autem, cum epiſcopus Ioannes illum argueret ac diceret, vnam ciuitatem non poſſe duos epiſcopos habere: reſpondit Siſinnius, Nec habet. Cúmque Ioannes reſponſum ægrè ferret, diceretque: Video igitur, quòd ſolus vis eſſe epiſcopus: tum Siſinnius, Neque hoc dico, inquit: ſed quòd apud te ſolum non ſum epiſcopus, qui aliis tamen ſum epiſcopus. Ioannes, reſponſo grauiter commotus: At ego, inquit, [A] te] à concionando reprimam, nam hæreticus es. Huic facetè reſpondit Siſinnius: At ego, inquit, tum tibi [c] mercedem dabo,] ſi me tanto labore liberaueris. Quo reſponſo Ioannes mitigatus: At ego, inquit, minimè à concionando te reprimam, ſi te illud munus afficiat moleſtia. Adeò quidem in reſpondendo acutus, adeóque facetus erat Siſinnius. At longum eſſet ſcriptis perſequi, memorareque omnia quæ ſunt ab eo commodè dicta. Quapropter contentus ſum paucis, qualis fuerit, declaraſſe. Illud tamen dico, eum ob doctrinam omniū ſermone fuiſſe celebratum ab omnibus epiſcopis, qui eius ætate ordine alter alteri ibi ſuccedebāt, eaq́; de re & amatum plurimùm, & in ſummo honore habitum: quinetiā cūcti primarij viri ordinis Senatorij eum amplexati ſunt, atq; adeò admirati. Ac tametſi libri complures ab eo conſcripti ſunt, inq́; illis ſermonis elegantiā conſectatus eſt, multaq; verba poëtica intexuit: dicēdo tamen, quàm ſcribēdo, plus laudis eſt conſecutus. Nam in eius vultu, voce, habitu, obtutu, & toto corporis geſtu multus lepos

Dialogiſmus cum Leontio.

Cum Chryſoſtomo.

A. σὲ

c. μισθὸν παρέξω,

Siſinni⁹ multis nomine eruditionis gratus.

Eiuſdem ſcripta, dicendique facundia.

pos inerat. Ob quas res vehementer cùm ab omnibus religionis ſectis, tum ab Attico epiſcopo vel maximè diligebatur. Atque de Siſinnio iſta quidem hoc modo.

De Arcadij Imperatoris ab hac vita deceſſu. *Caput* XXI.

Deo charus cur fuit creditus Arcadius.

NOn longo tempore poſt mortẽ Ioannis, Imperator Arcadius exceſsit è vita, vir manſuetus & pacificus: qui extremo ætatis tẽpore † pietatis opinionem adeptus, idq; ob hãc cauſam. Eſt quidẽ Conſtantinopoli domus amplisſima, ᶜ quæ Carya dicitur] in cuius atrio eſt caſtanea arbor: in qua fertur Acacium martyrẽ ſuſpẽſum occubuiſſe. Qua de cauſa parua eccleſia apud illam arborem ædificata fuit: quã Imperator Arcadius videre cupiens, in eam ingreditur: cumq; preces ibi peregiſſet, deceſsit. Omnes, qui circiter illã eccleſiam habitabant, ad Imperatorem conſpiciendum confluunt: ac nonnulli extra ædes egreſsi, tranſitus platearum ante occupare contenderunt, vnde putabant ſe & Imperatoris vultum, & totam ſtipatorum turbam planiùs videre poſſe. Alij Imperatorẽ ab eccleſia vſque eò ſequebantur, quoad omnes viri cum mulieribus & pueris extra illam domum exiuiſſent. Quo facto, ilico domus illa, quæ eccleſiæ adiũcta erat, corruit. Vnde fama cum ſumma omnium admiratione inſecuta eſt, Imperatoris precibus tantam hominum multitudinem ab internecione fuiſſe liberatam. Atque huius rei geſtæ hic exitus fuit. Arcadius, filio Theodoſio octauum annum ætatis agente, poſt ſe relicto, moritur, Baſſo & Philippo coſſ. Calend. Maij. Anno ducenteſimæ nonageſimæ ſeptimæ Olympiadis. Regnauit vnà cum patre Theodoſio annos tredecim: & cum trigeſimumprimum ætatis annum compleuiſſet poſt mortem patris, quatuordecim annos regnauit. Liber continet ſpacium duodecim annorum, & ſex menſium.

† θεοφιλοῦς δόξαν κληρωσάμενος

C. καρύαν ἔχων ἐπώνυμον.

Arcadius obit, Theodoſio filio ſucceſſore relicto.

Iſta quæ ſequuntur, quoniam in aliis exemplaribus reperta ſunt, non quaſi deſiderata, ſed alia quadam ratione conſcripta: idcirco non incommodum viſum eſt, hoc loco ponere. Eandem hiſtoriam continent, quæ de Ioannis itinere Epheſum ad Heraclidem deſignandum epiſcopum ſuſcepto, ſuprà decimo capite perſcripta eſt. *Caput* XXII.

Chryſoſtomus in Cyprũ quo fine profectus.

INterea temporis, cũ epiſcopus Epheſi fortè è vita migraſſet, Ioãnes Epheſum ᶜ ad epiſcopũ ordinandũ] neceſſariò profectus eſt. Qui cum illò aduenerat, & alij alium ad epiſcopatus dignitatẽ efferre laborabant, Heraclidẽ diaconũ ſuum genere Cypriũ, epiſcopum deſignauit. Hac de cauſa cũ Epheſi ſeditio oriretur, propterea quòd Heraclides indignus epiſcopatu habitus fuit: Ioannes neceſsitate adductus, ibi diu cõmoratus eſt. Itaque dum illic morã faceret, Seuerianus Conſtãtinopoli auditorũ animos maiore beneuolẽtia ſibi deuinxit. Quæ res Ioanni minimè obſcura & incognita fuit: quippe à Serapione, quem ſummo amore complectebatur, & cui totam curam epiſcopatus procurãdi, tum quòd pius & omnino fidelis erat, tum quòd ſobrius in primis, & in partibus epiſcopi tuẽdis diligens & perſtudioſus, indicata. Proinde Ioannes nõ diu pòſt redit Conſtantinopolim, & eccleſiarum adminiſtrationem, ſicut eius officium poſtulabat, denuò capeſsit. Inter Serapionem diaconũ & epiſcopũ Seuerianum, magna interceſsit æmulatio, dum ille huic propterea aduerſari cœpit, quòd ei erat in animo omnem in concionando laudem Ioãni penitùs præripere: hic contrà illi inuidere, quòd apud Ioannem in maxima gratia erat, totaq; prouincia epiſcopatus adminiſtrandi ei cõcredita. Dum ita animis alter aduerſus alterum affecti erãt, odij flamma forte fortunà multo magis exardeſcere cœpit. Cauſa autem eiuſmodi fuit. Cum Seuerianus quodam tempore ad locum vbi Serapiõ erat, accederet, Serapiõ honorem epiſcopo debitũ minimè illi impertiit, neq; ei aſſurrexit: ſiue quòd illũ nõ videbat, vti poſtea in Cõcilio epiſcoporum cum iureiurando affirmauit: ſiue quòd epiſcopi præſentiam parui æſtimabat (ſicut Seuerianus aſſeruit) nõ equidem habeo dicere: Deus ſolus viderit. Tum Seuerianus, cum Serapionis contemptum ferre non poſſet, eum, antequam cauſa in concilio diſceptata cognitáque erat, condemnat: & non modò dignitate diaconi abdicat, verùm etiã expellit eccleſia. De qua re Ioannes certior factus, ini-

c. ἐπὶ τῷ χειροτονῆσαι ἐπίσκοπον.

Seuerianus abſente Chryſoſtomo populum ad ſe allicit.

Aemulatio et odiũ inter Serapionem & Seuerianum.

IMperatore Theodoſio octauum iam ætatis ſuæ annum agente, Atticus triennio epiſcopatum Conſtantinopolitanum cum maxima laude procurauerat: vir, vt ſuprà demonſtrauimus, doctrina mediocri, ſed pietate & prudentia eximius. quamobrem eccleſiæ eius temporibus magnopere fuerunt amplificatæ. Nam non modò ſuæ ipſius fidei fautores concordia deuinxit, verùm etiam hæreticos ſua obſtupefecit prudentia: quibus certè nihil voluit exhibere moleſtiæ ille quidem, ſed vbi eos perterrefecerat, rurſus ſe erga illos manſuetum & facilem declarauit. Quinetiam neque doctrinæ ſtudia neglexit: quippe in veterum ſcriptorum monumentis euoluendis multum operæ poſuit, inque eiſdem magnam noctis partem cõtriuit, & propterea neque philoſophorum neque ſophiſtarum argutiis capi & obſtupefieri potuit. His qui cum eo in colloquium veniebant, vrbanus & blandus: qui autem erant affecti mœſticia, cum illis condoleſcere viſus eſt. Ne multis, omnia (vt eſt apud Apoſtolum) omnibus factus. Primùm, cum presbyterij gradum obtinuiſſet, conciones, quas ſummo ſtudio cõfeceraat, ad verbum ediſcens, in eccleſia recitauit. Poſtea crebro vſu & diligentia maiorem audaciam adeptus, ex tempore concionari cœpit, rationemque docendi magis popularem ſecutus eſt. Verùm eius conciones non eius generis fuére, vt meritò vel ab auditoribus ſtudioſè perdiſcerentur, vel monumentis mandarentur literarum ad poſteritatem. Sed de eius natura, moribus, doctrina denique, ſatis ſuperque videmur diſſeruiſſe. Iam verò ad res eius temporibus geſtas, quæ ſunt dignæ hominum memoria, explicandas veniamus.

Lib. 6. ca. 18. — *1. Cor. 9.* — *Attici Conſtantinopolitani epiſcopi in augenda eccleſia dexteritas, & eruditio.* — *Attici dictio-nes.*

De Theodoſio & Agapeto, qui Synadis epiſcopatum gerebant. Caput III.

THeodoſius quidã ᶜ Synadorũ,] vrbis Phrygiæ Pacatianæ epiſcopus, hæreticos (in ea namq; vrbe cõplures erant ex ſecta Macedonianorum) grauiter perſecutus eſt, eoſq; nõ modò è ciuitate, verùm etiã ex agris relegauit. † Atq; iſtud aggreſſus eſt nõ de more Orthodoxæ eccleſiæ, quæ homines perſequi non ſolet: neque ſtudio rectæ ſyncerǽq; fidei incitatus: ſed turpis quæſtus auiditati inſeruiens, vt ex hæreticis pecuniam cogeret. Itaque nihil reliquum fecit, quod ad Macedonianos vexandos pertineret: manuſque clericorum, qui de eius erant eccleſia, contra eos armare, ac infinitis ferè machinis, quibus illos cõturbaret, vti cœpit: in iudicio vinctos ſiſtere nõ deſiit: maximè omnium Agapetum, illorum epiſcopum, variis incommodis & moleſtiis affecit. Ac cum primarij prouinciæ viri non ſatis habere virium & authoritatis ei viderentur ad ſupplicium de Macedonianis ſumendum, Conſtantinopolim celeriter contendit, mandatumque præfecti prouinciæ poſtulat. Dum Theodoſius epiſcopus his de rebus Conſtantinopoli moram facit, Agapetus, quem ſectæ Macedonianæ præeſſe docui, ad rectam ſanãque de fide opinionẽ redit. Nam conſilio cum vniuerſo clero inito, & populo eccleſiæ ſuæ conuocato, perſuadet, vt fidem Conſubſtantialis recipiant. Quo facto, cum ingẽti multitudine, imò verò cum populo vniuerſo ad eccleſiam ire maturat. Ac precibus peractis, ſedem, in qua Theodoſius conſidere conſueuerat, capeſsit. Simulatque populum concordiæ vinculis in vnum colligauerat, de reliquo fidem Conſubſtantialis docuit, vnde eccleſiarum adminiſtratione ad vrbem Synada ſpectantiũ potitus eſt. His rebus ita cõſtitutis, pòſt paulo Theodoſius Synada reuertitur, præfecti mandato fretus, quod ſecum attulerat. Atque ignarus rerum quæ ipſo abſente acciderãt, extemplò ad eccleſiam pergit. Inde ab omnibus qui ibi aderant expulſus, Conſtantinopolim denuò proficiſcitur. Qui, ſimulatque eò aduentabat, grauiter ſuum ſtatũ coram Attico epiſcopo deplorare, ſe ᶜ inique] epiſcopatu eiectum docere cœpit. Atticus autem, vt intellexerat rem ᶜ feliciter] ad eccleſiæ cõmodum cecidiſſe, verbis Theodoſium lenire: ſuadere, vti genus vitæ quietum & vacuum à moleſtiis conſectaretur, communémque omnium vtilitatem ſuis priuatis commodis anteferret. Scribit præterea Agapeto, vt epiſcopatum teneat, nihilque moleſtiæ ſibi ex offenſo Theodoſij animo ſuſpicetur euenturum.

C. ἐν συνάδων πόλει. — † καὶ τοῦτο ἐποίει, οὐκ ὡς ἔθος διώκειν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ, ὑπὸ φιλαργυρίας. — C. παραλόγως — C. λυσιτελῶς

Theodoſius Synadorum epiſ. Macedonianos perſequitur, ſed auaritiæ motus. — *Agapetus Macedonian. epiſcopus hæreſi abiurata, cũ populo fit Catholicus.* — *Theodoſius epiſcopatu pulſus, quietè cum Attico agit Conſtantinopoli.*

De Iudæo, qui per Atticum epiſcopum in diuino baptiſmate neruorum reſolutione liberatus erat.

Caput IIII.

ATque vt hæc vna res, quam temporibus Attici accidiſſe modò commemoraui, permultum profuit eccleſiæ: ſic eadem tempora & miraculis & donis ſanationum nobilitata fuerunt. Nam Iudæus, qui à multis iam annis paralyſi conflictatus, in lecto decubuerat, cum omnia curationum & medendi genera, omneſque Iudaicas preces ac vota expertus, nihil planè inueniret remedij, tandem ad baptiſmum Chriſtianorum confugit: pro certo perſuaſus, huius tanquam veri medici adiumento ſe ad integram valetudinem reſtitutum fore. Quæ res erat quam primùm Attico ſignificata. Ille igitur Iudæũ articulis inſtituens, & ſpem in Chriſtum ei annuncians, iubet ad baptiſterium in lecto apportari. Iudæus paralyſi oppreſſus, ſimulac baptiſmum ſyncera fide receperat, & ex lauacro baptiſmatis erat elatus, confeſtim morbo liberatus eſt, & ad ſanitatem reſtitutus. Hæc curatio diuina Chriſti virtute, noſtris temporibus, hominibus declarata fuit. Qua quidem re ex gentilibus complures ad credẽdum inducti, baptiſmum receperunt. Iudæi autem, quamuis ſigna & miracula quærerent, ſignis tamen ad credendum induci non poterant.

Iudæus paralyticus per baptiſmum ſanitati reſtituitur.

Miraculo perſuaſi alij Iudæi, fiũt Chriſtiani.

Quónam pacto à Iudæis oriundus Sabbatius, Nouatianorum presbyter opinionis ſuæ ſocios deſeruerit.

Caput V.

QVanquam eiuſmodi beneficia erant à Chriſto in homines collata, plerique tamen illa pro nihilo ducentes, ſuæ ipſorum improbitati ſedulò deſeruierunt. Neque enim Iudæi ſolum miraculis & prodigiis editis minus obſecundarunt: ſed alij etiam, qui eorum ſolum ritus imitari gaudent, idem cum illis de religione ſentire conuincuntur. Sabbatius enim, de quo paulo antè mentionem feci, cum non poſſet in animum inducere, vti presbyterij [c] gradu] contentus acquieſceret, ſed ſtudio ſemper arderet ad epiſcopatus honorem aſcendendi: eiſdem temporibus, occaſione ex feſti Paſchatis Iudaici obſeruatione arrepta, ab eccleſia Nouatianorum ſe ſeparauit. Itaque cum in loco quodam ciuitatis, qui† Collis aridus dicitur, vbi nunc eſt forum Arcadij, *ſeparatim ab epiſcopo ſuo Siſinio conuentus fortè ageret, facinus facere aggreſſus eſt omni ſuppliciorum genere vindicãdũ. Nam ipſo die quo ſacra Synaxis celebrabatur, cum particulam quandam Euangelij legeret, in qua inſunt iſta verba, Appropinquabat dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha: addebat de ſuo, quæ neque vſpiam ſcripta, neque vnquam audita ſunt, iſta ſcilicet: Execrabilis quiſque, qui abſque azymis Paſcha celebrat. Quæ cum eſſent audita, per multorum animos [c] peruaſerunt:] vſque adeò, vt qui ex laicis Nouatianis eſſent ſimpliciores, illi quaſi à fide abrepti ad eum eiuſque doctrinam ſe contulerint. Verùm callidum hoc commentum minimè ceſſit illi ex ſententia: [c] quãdoquidem adulterandi verbi Dei audacia exitum habuit planè infelicem.] Nam haud ita multo pòſt, cum feſtum Paſchatis ſecundum anteceptam animo de eius obſeruatione opinionem celebraret, multíque ad eum de more confluerent, & conſuetas vigilias per totam noctem agerent, tumultus furioſus & planè dæmoniacus illos occupauit. Videbantur enim ſibi videre Siſinium, ſuum ipſorum epiſcopum, cum ingenti hominum multitudine in ipſos impetum facere. Vnde cum maxima turba fieret, illi (vt veriſimile erat) noctu præſertim, atque adeò in anguſtum locum concluſi, ſe mutuò obtriuerunt: in quo tumultu ex illis amplius ſeptuaginta homines periere. Quo facto, complures defecerunt à Sabbatio: nonnulli autem ſtultæ illi & ineptæ opinioni de Paſchatis obſeruatione animis anteceptæ mordicus adhæſerunt. Quemadmodum autem Sabbatius iureiurando, quo ſe iampridem aſtrinxerat, violato ad epiſcopatum aſcenderit, dicemus paulo pòſt.

Sabbatius epiſcopus ſtudio à Nouatianis defecit.

Sabbatij facinus.

Panicus terror Sabbatij facinus vlciſcitur.

Lib. 5. ca. 21.

C. τάγματι

† ξηρόλοφος

Luc. 22.

C. ἀνεδόθη

C. εἰς κακὸν καὶ τέλος τὰ τῆς ῥᾳδιουργίας κατέστρεψε.

De iis qui tunc temporis opinionis Arianæ anteſignani fuerunt.
Cap. VI.

Lib 5 cap. 12. & 22.

DOrotheus ſectæ Arianæ epiſcopus, quem Antiochia Conſtātinopolim ab Arianis tranſlatum ſuprà memorauimus, cum ad centū decem & nouem annos vitā protraxiſſet, mortuus eſt, Honorio ſeptimùm cōſule & Theodoſio Auguſto ſecundùm, 8. Idus Nouembris. Poſt cuius mortem ſectæ Arianæ epiſcopatū obtinuit Barbas: cuius tēporibus illa ſecta duos præſtātes viros aſſecuta eſt, quorum adiumentis denuò florere cœpit, alterum Timotheum, Georgium alterum appellatum, vtrumque presbyteri dignitate exornatum. Georgius in humanioribus literis plurimùm excelluit, Timotheus contrà totum in Sacris Dei ſe defixit eloquiis. Ariſtotelis & Platonis libros ſemper habuit in manibus Georgius, Timotheus totus fuit in Origene: qui cū Sacras literas publicè interpretabatur, ſe linguæ Hebraicæ non ignarum eſſe declarauit. Timotheus iam antea ſectam Pſathyrianorum ſecutus fuit: Georgius à Barba presbyter deſignatus erat. Ipſe equidē cum Timotheo in colloquium veni: vnde ſatis intelligebam, quā paratus eſſet ad quibuſque aliquid cum rogantibus reſpondendum, & ad loca quæ in Sacris literis reperiuntur obſcura, perſpicuè aperienda: ſemper Origenem, tanquā locupletem & verum teſtē [2] eorum quæ dixerat,] citauit. Quam ob cauſam mirari ſatis vix poſſum, cur iſti duo viri in Ariana ſecta perſeuerarent, cum alter perpetuò tereret Platonem, alter Origeni euoluendo ſe totum dicaret. Nam neque Plato ſecundam & tertiam cauſam (ſic eas appellare ſolet) principium eſſentiæ habuiſſe affirmat: & Origenes filium patri coæternū vbique fatetur. At quanquam in ſua ipſorum permanſerunt eccleſia, tamen ſectæ Arianæ opinionem pedetētim & ex occulto correxerunt: quippe eam ſua doctrina multis Arij blaſphemiis perpurgarunt. Verùm de his hactenus. Non longo tempore pòſt, Siſinnio Nouationorum epiſcopo mortuo, eiſdem Coſſ. quos ſuprà poſuimus, Chryſanthus, de quo plura poſtea commemorabo, eorum epiſcopus ordinatus eſt.

Dorotheo Ariano epiſcop. mortuo ſuccedit Barbas.

Timotheus & Gregorius Ariani presbyteri eruditione inſignes.

2. τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων.

Siſinnio nouatiano epiſc. mortuo ſuccedit Chryſanthus.

Quòd Theophilo Alexandriæ epiſcopo Cyrillus ſucceſſit. *Cap. VII.*

BReui tempore pòſt, Theophilus Alexādriæ epiſcopus in veternum delapſus, abiit è vita, ad nonum conſulatum Honorij, Theodoſij autem quintum, 15. Calend. Nouemb. Ibi tum de epiſcopo deligendo orta eſt controuerſia. Alij enim Timotheum archidiaconum: alij Cyrillum, filium fratris Theophili, ad epiſcopatus illius ſedem efferre laborarunt. Qua de re cum à populo certatum eſſet, quanquam † Abudatius præſidiariorum militum præfectus partibus Timothei ſubſidio fuit, tamen triduo poſt mortem Theophili Cyrillus in ſede epiſcopali collocatus, epiſcopatu potitus eſt: † maiorémque principatum, quàm vnquam Theophilus habuiſſet, pariter ſibi aſſumpſit. Etenim ex illo tempore epiſcopus Alexadrinus præter ſacri cleri dominatum, rerum præterea ſecularium principatum acquiſiuit. Quapropter Cyrillus ſtatim cùm Nouatianorū eccleſias, quæ erant Alexandriæ, occluſiſſet, nō modò omnē ſacrum theſaurū, qui in illis fuit, penitùs abſtulit, verùm etiā Theopemptum, illorum epiſcopū, omnibus ſuis fortunis priuauit.

Theophilo Alexand. epiſc. mortuo ſuccedit Cyrillus ex fratre nepos.

† *Alij abundantius.*

† καὶ τὴν ἱερατικὴν ἐς χειρωτέραν δυνάμιν παρήγαγε, *Vide Niceph. lib 14. c. 14.*

A Cyrillo Alexād. epiſcopi ſecularia tractare cœperunt.

Cyrillus nouatianos abigit Alexādria.

De Marutha Meſopotamiæ epiſcopo, & quod ab eo Chriſtiana fides in Perſide propagata eſt. *Cap. VIII.*

EOdem tempore Chriſtiana religio fortè in Perſide vehementer amplificata eſt: idque tali de cauſa. Inter Romanos & Perſas crebri legati mittuntur, variæquè incidunt cauſæ, cur tam frequentes alteri ad alteros obeant legationes. Itaque id tēporis neceſſitas poſtulabat, vt Maruthas epiſcopus Meſopotamiæ, de quo paulo antè facta eſt mentio, ab Imperatore Romano ad regem Perſarum mitteretur. Rex, quoniam eū virum pietate ſingulari præditum eſſe animaduertebat, in magno honore habuit, & tanquā homini reuera † diuino animū cœpit attendere. Quæ res animos magorū, qui apud regem Perſarum multum valere ſolent, admodum irritauit. Nam metuerunt nonnihil, ne Maruthæ ſuaſu, rex Chri-

Chriſtianiſmus in Perſide propagatus, Maruthæ epiſcopi opera.

† θεοφιλῆ

ſti fidẽ reciperet. Etenim diuturnum capitis illius dolorem, quem magi curare non poterant, Maruthas precum ſubſidio curauit. Proinde magi fallaciam, qua regem ludificentur, excogitant. Ac quoniam Perſæ ignem pro Deo colunt, & rex quidem ipſe ignem perpetuò ardẽtem in domo quadam venerari ſolet: ſubter terram hominem abdunt, cumque ᵃtẽpore, quo rex preces facere cõſueuerat, has voces emittere faciunt: Regem è regno exturbandum eſſe: impiè enimᵃ propterea] agere, quòd ſacerdotẽ Chriſtianorum † diuinũ ᶜexiſtimabat.] Quæ cũ Iſdigerdes audiuiſſet (hoc enim regi nomen fuit) tametſi Marutham reuerebatur, tamen ob eam cauſam ab ſe amandare conſtituit. Tum Maruthas homo verè diuinus, in precibus ſe penitùs defixit: vnde fallaciã ac dolum magorũ planè deprehendit. Itaque ſic regẽ alloquitur: Ne illudaris, ô rex, ſed domum ingredere: ac cũ vocem audieris, terra defoſſa dolum facilè deprehendes. Nã ignis non loquitur, ſed hoc fit machina quadam ab hominibus ad eam rẽ comparata. Maruthæ rex morẽ gerit: in domum, vbi ignis perpetuò ardebat, denuò ingreditur. Simulac vocẽ iterum audit, terram iubet defodi. Ita qui vocẽ illam quæ à Deo edi putabatur, emiſerat, deprehẽſus eſt. Quocirca rex ira admodum excandeſcens, decimũ quemque ex genere magorũ capite obtruncare mandat. Quo facto, dixit Maruthæ, vt vbi vellet, eccleſias ædificandas curaret. Hac de cauſa religio Chriſtiana apud Perſas vehemẽter creuit. Tum Maruthas decedens ex Perſide, Conſtantinopolim aduentat. Exiguo tempore pòſt, in Perſidem legationis obeũdæ cauſa reuertitur. Magi alias de integro fallacias excogitant, quibus regis animũ ab eo amplexando auerterent. Malũ quendam odorem dedita opera comparatum in loco quodã, ad quem rex ſolet accedere, diffundi curant: eúmque diffuſum eſſe à Chriſtianis falsò criminantur. Verùm rex, qui magos iamdudũ habuerat ſuſpectos, vbi illius facinoris authores diligẽter perueſtigaſſet, perſpicuè deprehendit, eos ipſos magos ᶜillum] malum odorem de induſtria rurſus effeciſſe, quapropter complures illorũ rurſus graui multauit ſupplicio: Marutham permagna obſeruãtia coluit. Ac Romanos amare plurimũ, eorúmque amicitiã magnopere amplecti cœpit: parũq; abfuit, quin cũ Maruthas† vnà cũ Ablato] Perſidis epiſcopo, aliud etiã ſpecimẽ fidei Chriſtianæ palàm edidiſſet (vigiliis enim & precibus ambo ſedulò vacantes, dæmonem, quo regis filius agitabatur, expulerũt) Chriſtianus factus fuiſſet. Verùm mors antè eũ oppreſſit, quàm plenè Chriſtianus euaderet: quo mortuo, filius eius† Bararanes (cuius temporibus, ſicut à me dicetur paulò inferius, fœdera inter Romanos & Perſas violata fuère) regno potitus eſt.

Maruthæ opera ſanatur Perſarum rex.

Magorũ impoſtura, ab eodem retecta.

Magorũ ſupplicium.

Magorum alia item impoſtura retecta ab eodem.

Dæmon Marutha & Abda precibus fugatur.

A ἀσέβεια κατ- ςὸν ὁ βασι- λεὺς ἐγχει- ρεῖται, παρα- σκευάσαι ἀ- ναφθέγγε- σθαι ἐκβάλ- λεσθαι

A ὅτι

† θεοφιλῆ

c. νομίζει

c. τοῦτο

Niceph. legit σὺν Ἀβδᾷ τῷ ἐπισκόπῳ περσίδος.

† Vide & cap. 18. Nicephorus legit Vranem cap. 19. lib. 14.

Qui temporibus illis Antiochiæ ac Romæ epiſcopatum gerebant. Cap. IX.

Iiſdem ferè temporibus, Antiochiæ mortuo Flauiano, Porphyrius in illum ſucceſſit epiſcopatũ. Poſt Porphyrium Alexander illi eccleſiæ præfuit. Romanæ eccleſiæ epiſcopatũ, vbi Damaſus decem & octo annos procuraſſet, Siricius in eius locum ſuffectus eſt. Cum Siricius ad annos quindecim eam rexiſſet eccleſiam, Anaſtaſius poſtea triennio eandem gubernauit. Quo mortuo, Innocentius, qui primus Nouatianos Roma eiicere cœpit, multáſque eccleſias eis adimere, illius eccleſiæ ſuſcepit adminiſtrationem.

Antiochiæ epiſcopi Porphyrius, Alexander.

Romani epiſcop. Siricius, Anaſtaſius, Innocentius.

Quòd Roma hoc tempore ab Alaricho deuaſtata, in barbarorum poteſtatem venerit. Cap. X.

Svb idem tempus Roma fortefortunà à barbaris capta fuit. Nã Alarichus quidam barbarus, fœdere cũ Romanis iunctus, qui Theodoſio Imperatori in bello cõtra tyrannũ Eugenium adminiſtrato ſubſidio venerat, & propterea præclaris honoris inſignibus à Romanis exornatus erat, cũ ſecundum hunc & proſperum fortunæ flatum moderatè ferre non poſſet: tametſi ad Imperij gubernacula non aſpirare contenderet, relicta tamen Conſtantinopoli, ad partes verſus Occidentem proficiſci maturat. Vbi venit in Illyricum, confeſtim vniuerſum ſibi ſubegit. Ei verò iter longius facienti, Theſſali circiter oſtia Penei fluminis, vnde Nicopolim, vrbem Epiri, per montem Pindum iter eſt, reſtiterunt: factóque prælio, Theſſali circiter tria hominum milia trucidarunt. Poſtea barbari qui erant cum Alaricho

Alarichus rupto cum Imperatore fœdere, Illyricum vaſtat.

Theſſali Alaricho reſiſtunt.

laricho agris vrbibúſque, in quas fortè incidebant, vaſtatis, tandem Romam occuparunt. Quam etiam populati, multa inſignia monumẽta ſpectatu digniſſima incendere, pecuniam ciuium vi rapere, complures ordinis Senatorij viros varíis ſupplicij generibus cruciatos interficere cœperunt. Alarichus autem, quo Imperij decus ludibrio exponeret, Imperatorem nomine Attalum declarauit: hunc ad vnum diẽ, velut Imperatorẽ ſatellitibus ſtipatũ incedere, poſtridie ſerui habitu in publicum prodire iubet. His rebus cõfectis, Alarichus ilico propterea fugã cepit, quòd fama de copiis Imperatoris Theodoſij ad ipſum bello profligãdũ miſſis diſſipata, terrorẽ eius animo incuſſerat. Neque certè fama illa falſa cõmẽtitiáue fuit: ſed reuera exercitus Imperatoris ad bellum contra eum gerendum maturauit. Ille igitur cum famam illam ferre non poſſet, ſe vt dixi, in fugam coniecit. Fertur monachum quendam, virum pietate præſtantem, ei Romam proficiſcenti obuiam factum, admonuiſſe, Ne ex tam atrocibus maleficiis, néue ex cæde & ſanguine lætitiã caperet. Cui reſpondet Alarichus: Ego inuito planè animo eò proficiſcor. Sed eſt quidã, qui mihi quotidie exhibet moleſtiam, imò verò vi impellit, ſícque me alloquitur: Iter capeſſito, vrbem Romam vaſtato. Hactenus de Alaricho dictum ſit.

Romam diripit.

Fugit aduentantis Theodoſii rumore territus.

Roma non ſine numine direpta.

De epiſcopis qui tum temporis Romæ præſidebant. Cap. XI.

Ecclesiæ Romanæ, poſt Innocentium, Zoſimus ad biennium præfuit. Quo vita functo, Bonifacius tribus annis illam rexit eccleſiam: cui Cæleſtinus ſucceſsit. Hic Nouatianis qui erant Romæ, eccleſias abſtulit, & Ruſticulã [c illorum] epiſcopũ clàm in ædibus conuentus agere coegit. Nam ad illud tempus Nouatiani Romæ admodum floruerant, plurimáſque ibi habuerant eccleſias, & ingentem populi multitudinem coegerant. Verùm grauis tum inuidiæ flamma cõtra eos incẽſa fuit, cum epiſcopatus Romanus nõ aliter atque Alexandrinus, quaſi extra ſacerdotij fines egreſſus, ad ſecularẽ principatum erat iam antè delapſus. Ac propterea epiſcopi illi, his qui in fide Conſubſtantialis cum ipſis conſentiebant cõuentus ſecurè celebrandi poteſtatẽ minimè fecerunt: ſed tametſi eos propter conſenſum fidei laudabant, tamen omnes ſuas fortunas illis abſtulerũt. At Nouatianis qui Conſtantinopoli habitabant, iſtud minimè contigit. Quippe epiſcopi Conſtãtinopolitani, præterquam quòd eos amplexabantur, in ciuitate præterea, ſicut † antè [c pluribus] declaraui, poteſtatem conuentus agendi permiſerunt.

c αὐτῶν

Rom. põtifices Zoſimus, Bonifacius, Cæleſtinus, qui Nouatianos Roma expulit. Ruſticula.

Epiſcopatus Rom. ad ſecularem principatum delapſus.

Nouatianorũ libertas Conſtantinopoli.

† *Lib. 5. cap. 11. ex quo loco & huius lib. ca. 7. itémque vndecimo iſto, nonnullíſque aliis locis conjicias non fruſtra Nouatianũ à Niceph. dici Socratem.*

De Chryſantho Conſtantinopoli in Nouatianorum eccleſiæ epiſcopo]. Cap. XII.

Vbi Siſinius mortem obierat, Chryſanthus, filius Marciani, qui ante Siſiniũ epiſcopus Nouatianorum fuit, ad epiſcopatum illum capeſſendũm vi quodammodo attractus eſt. Hic ab ineunte ferè ætate, in regia Imperatoris, ſatellitis munus obiit: deinde Theodoſio magno regnante, præfectus Italiæ deſignatus: poſtea vicarius Imperatoris in inſulis Britãnicis conſtitutus, in illarũ adminiſtratione permagnam laudem cõſecutus eſt. Atque cum eſſet ætate paulo prouectior, Conſtantinopolim contendens, illiúſque vrbis præfectus fieri laborans, inuitus ad epiſcopatus honorẽ elatus eſt. Nam quoniam Siſinius in ipſo mortis articulo, illius, vtpote ad epiſcopatum gerẽdum idonei, mentionẽ fecerat, populus Nouatianorũ vocem Siſinij pro lege ducens, inuitũ illum epiſcopũ deligere aggrediũtur. Verùm vbi Chryſanthus, ne illo munere fungeretur, ſe inde ſubduxiſſet: Sabbatius tempus opportunũ, in quo eccleſiarũ rectione potiretur, ſe reperiſſe arbitratus, † iureiurando, quo ſe aſtrinxerat, penitùs neglecto, quoſdã obſcuros epiſcopos, qui ipſi manus imponerẽt, cõparauit: [c Ex quorũ numero fuit] Hermogenes: qui ob libros ſuos plenos blaſphemiæ, ab eodem Sabbatio antè excommunicatus fuerat. Veruntamen Sabbatij inſtitutum nõ ſucceſsit proſperè. Etenim populus, quoniam vitioſam & turpem eius ambitionem odio habebat (nam nullam nõ rationem indagaſſet, qua ad epiſcopatum poſſet arrepere) omni ſtudio curáque ad Chryſanthum inueſtigãdum incubuit: quẽ cum in Bithynia latitantem offendiſſet, vi inde abripuit, ínque epiſcopatus gradu collocauit. Vir erat non prudentia ſolum, ſed modeſtia præ cæteris eximius: eius opera, eccleſiæ Nouatianorum Conſtantinopoli cõfirmatæ am-

c ἰκανῶς

c ἀνιόντο

† *Vide lib. 5. cap. 20.*

c ἐν δὲ τοῖς χειροτονήσασιν αὐτὸν ἦν

Chryſanthus Nouatianus epiſcopatũ fuga à ſe auertit.

Sabbatius periurus malis artibus eo potitus, ſtatim pellitur.

Chryſanthus tandem repertus, epiſcopatũ vi gerit.

plificatæque fuerunt. Ille primus pauperibus de ſuis ipſius fortunis aurum diſtribuit. Ab eccleſiis nihil omnino accepit, præter duos panes benedictionis, ſingulis Dominicis diebus. Adeò in eccleſia ſua adminiſtranda diligens fuit, vt tum Ablabium rhetorem, inter Nouatianos, qui de eius eccleſia erant, facilè diſertiſſimum, ex ſchola Troili ſophiſtæ prehenderet, presbyteriique gradu & ordine donaret. Huius Chryſanthi conciones extant & elegantes, & acutæ. Ablabius poſtea eccleſiæ Nouatianorum, quæ eſt Nicææ, epiſcopus fuit creatus, ibique pariter Rhetoricam docuit.

Ablabius rhetor presbyter tandemque epiſcopus factus.

De pugna quæ Alexandriæ inter Chriſtianos & Iudæos ſuſcepta eſt, & Cyrilli epiſcopi contra præfectum Oreſtem altercatione. Cap. XIII.

EOdem tempore Iudæorum gens, à Cyrillo epiſcopo Alexandria hanc ob cauſam eiecta eſt. Populus Alexãdrinus, præter cæteros, ſeditionibus delectatur: in quibus, ſi quando ſit oblata illarum conflandarum occaſio ſcelera eduntur propè intolerabilia: quippe ſine ſanguine nunquã populi impetus ſedatur. Id temporis [tumultus,] non de cauſa aliqua neceſſaria, ſed de ſtudio ſaltatores ſpectãdi (quod malum per omnes ciuitates ſerpit) in ipſa multitudine fortè ciebatur. Nam die ſabbati ingens turba ad quendam ſaltatorem ſpectandum confluxit. Et quoniã Iudæi, qui illo die feriantur, non legi audiendæ, ſed ſpectaculis & ludis ſcenicis contemplandis totos ſe dedebant, dies ille populi factionibus inter ſe mutuò dimicãdi cauſa extitit. Ac quanquam populi diſcordia à præfecto Alexandriæ quodammodo tum pacificata fuit: nihilominus tamen Iudæi, alteri populi factioni aduerſarij eſſe non deſtiterũt. Atque tametſi Iudæi Chriſtianis erant ſemper infeſti, tum tamen propter ſaltatores multo in eos infenſiores facti ſunt. Itaque cũ Oreſtes præfectus Alexandriæ † πολιτείαν (ſic enim publica præfecti edicta appellãt Alexandrini) in theatro proponendam curaret, aderant etiam Cyrilli epiſcopi neceſſarij, vt edicta à præfecta publicata conſiderarẽt. Inter quos erat vir quidam nomine Hierax, humilioris literaturæ magiſter: qui attẽtiſſimus auditor epiſcopi Cyrilli fuit, & in concionibus eius plauſum diligẽtiſſimè excitare cõſueuit. Hũc igitur Hieracẽ, vt primùm Iudæorũ multitudo in theatro conſpicata eſt, extẽplò vociferari cœpit, eum ob nullam aliam cauſam ad theatrum acceſſiſſe, quàm vt populum ad ſeditionem concitaret. Oreſtes autem, etſi antè epiſcoporum poteſtas illi odio propterea fuerat, quòd per eos nonnihil de authoritate eorum qui ab Imperatore ad magiſtratus gerendos deſignati erant, admodum detractum fuit: tamen tum vel maximè, quod Cyrillus videbatur in eius edicta curioſè inquirere. Proinde Hieracem palàm in theatro comprehenſum, grauibus diuexauit ſuppliciis. Qua re intellecta, Cyrillus Iudæorum primarios accerſit: illis, ſi non contra Chriſtianos tumultus ciere deſiſtant, debitas pœnas ſe irrogaturum minatur. At multitudo Iudæorum, cognitis epiſcopi minis, multo maiore iracundiæ æſtu exardeſcere, machináſque ad Chriſtianis nocendum excogitare cœpit: quas quidem præcipuam cauſam Iudæos Alexandria exturbandi fuiſſe, iam oſtendam. Iudæi cum teſſeram ipſi ſibi dediſſent, nimirum vt quiſque annulum ex cortice palmæ confectum geſtaret, nocturnam pugnam contra Chriſtianos inſtituunt. Itaque nocte quadam per vniuerſas vrbis regiones à quibuſdam conclamandum curant, totam eccleſiã, Alexandri nomine nuncupatam, igne conflagrare. Quo audito, Chriſtiani, alius aliunde, concurrunt, vt eccleſiam ab incendio liberent. Tum Iudæi protinus impetu in Chriſtianos facto, eos trucidant. Atque vt à ſuis annulis demonſtratis, manus abſtinebant: ſic Chriſtianos, qui ipſis fortè obuiam facti erant, è medio tollebãt. Vbi autem illuxit dies, ſceleris authores minimè obſcuri & incogniti fuerunt. Qua de re Cyrillus grauiter commotus, cum ingenti manu ad Iudæorum ſynagogas (ſic enim eorum templa vocantur) rectà pergit: & ex Iudæis nonnullos neci dat: alios expellit è ciuitate, corúmque fortunas à multitudine diripi permittit. Itaque Iudæi, qui vſque ab Alexandri Macedonis temporibus illam vrbem incoluerant, tum vniuerſi inde eiecti, alij in alia loca diſperſi vixerunt. Adamantius ex numero Iudæorum, qui medicinam docebat, Conſtantinopolim profectus, ad Atticum

Alexandrini ſeditionibus deditì.

A. ποριάζω

Oreſtes præfectus Alexã.

† Niceph. lib. 14. cap. 14.

Cyrilli verbis facti acerbiores Iudæi, in Chriſtianos nocturnam cædem moliuntur.

Iudæi Alexandria pulſi, direptis eorum bonis.

Adamantius medicus ex Iudæo Chriſtianus.

cum epiſcopum ſe contulit. Qui poſteaquam Chriſtianam religionem profeſſus erat, Alexandriæ denuò habitauit. Oreſtes, illius vrbis præfectus, illud Cyrilli factum valde iniquo animo tulit: magnúmque cepit dolorem, tam præclaram ciuitatem tanta hominum multitudine prorſus orbatam eſſe. Quamobrem ad Imperatorem de rebus ibi geſtis refert. Cyrillus etiam Imperatori Iudæorum ſcelera per literas ſignificat: & nihilominus tamen de amicitia concilianda (ad illud namque faciendum populus Alexandrinus illum impulerat) cum Oreſte agit. Verùm vbi Oreſtes de amicitia ne audire quidem voluit, Cyrillus librum Euangeliorum (hũc enim illum reueriturum putauit) ei manu porrexit. At cum Oreſtis animus ne hoc modo quidem deliniri poſſet, ſed inter eum & Cyrillum capitales inimicitiæ ſemper intercederent, hæc clades, quam deinceps commemorabo, inde conſecuta eſt. *Fruſtra Cyrillus præfecti Oreſtis in ſe odium placare ſtudet.*

Quòd monachi qui Nytræ conueniebant, Alexandriam Cyrilli cauſa deſcendentes, turbas contra præfectum Oreſtem concitarunt. *Cap. XIIII*

† lib. 6. cap. 7.

NOnnulli ex Monachis qui Nytram montem accolebant, ingenio feruentiore præditi, † ſicut iampridem idem ipſum declararunt, exorſi, à Theophili temporibus, quando erant ab illo contra Dioſcorum & eius fratres iniquè armati: ſic id temporis quoque æmulationis ardore inflammati, prompto & alacri animo pro Cyrillo dimicare conſtituerunt. Itaque viri ad quingentos numero ex monaſteriis egreſſi, vrbem Alexandriam contendere, præfectum rheda circumuectum obſeruare, eum adire, ſacrificum, gentilem, & aliis compluribus contumelioſis nominibus appellare cœperunt. Ille ſuſpicatus ſibi à Cyrillo inſidias collocatas eſſe, exclamare ſe Chriſtianum eſſe, & ab Attico epiſcopo Conſtantinopoli baptizatum. Verùm vbi monachi eius verba videbantur cõtemnere, vnus fortè ex illorum numero, nomine Ammonius, caput præfecti lapide percutere. Præfectus illo vulnere inflicto totus ſanguine manare. quapropter præfecti apparitores, exceptis paucis, omnes ſe clàm inde ſubducere, alius aliò ſe in multitudinem abdere, præcauentes ne lapidum iactu interimantur. Interim populus Alexandrinus frequens eò cõfluere, monachos præfecti cauſa animo prompto vlciſci: quos omnes præter Ammonium in fugam vertunt. Illum ad præfectum deducere. Præfectus palàm, vti leges poſtulant, de eo quæſtionem exercere, tormentis tantiſper afflictare, dum extremum ſpiritum edit. Quæ res non diu pòſt ad Imperatorum aures perlata eſt. Quinetiam Cyrillus eandem rem illis, ſed ſecus expoſitam omnino per literas ſignificauit. Corpus quoque Ammonij capit, ínque eccleſia quadam recondit: at nõ Ammonij, ſed Thamnaſij nomine nuncupauit. Et cum in eccleſia magnitudinem animi illius, vtpote graue certamen pro pietate perpeſſi, laude & prædicatione extuliſſet, iuſſit martyrem appellari. Verùm qui modeſtiores erant, etiam ex ipſis Chriſtianis, Cyrilli ſtudium erga Ammonium minimè approbarunt. Nam exploratum habebant Ammonium non in tormentis interiiſſe, ne Chriſtum denegare cogeretur: ſed temeritatis ſuæ pœnas dediſſe. Quocirca Cyrillus ipſe illud ipſius facinus ſilentio in obliuionem pedetentim venire paſſus eſt. At ne adhuc quidem acerba illa inter Cyrillum & Oreſtem ſuſcepta contentio ſedata eſt: quippe alia clades huic nõ diſſimilis, quã ſum iã narraturus, eã renouauit.

Monachi Cyrilli nomine Oreſtem aggrediuntur.

Oreſtes lapide ab Ammonio petitur.

Ammonius legum autoritate necatus, an bene à Cyrillo inter martyres relatus.

De Hypatia, eminentiſſima in philoſophia fœmina. *Cap. XV.*

MVlier quædã erat Alexandriæ Hypatia vocata, filia Theonis philoſophi. Hæc tantos in literis fecit progreſſus, vt omnes philoſophos ſui temporis longè ſuperaret: ac non modo in ſcholam Platonicam à Plotino deductam ſuccederet, verumetiam omnes philoſophorum omnium præceptiones & diſciplinas, omnibus qui eam audire volebant explicaret. Quapropter quotquot philoſophiæ ſtudio incẽdebantur, vndique ad illã confluebant. Quinetiã propter [grauẽ animi fidentiam, quam ex doctrinæ fontibus hauſerat, etiam in conſpectum principũ, ſumma cum modeſtia[c] venire nõ dubitauit.] Neque illam pudebat, in mediã hominũ frequentiã prodire. Omnes enim eã, ob ſingularẽ animi moderatiõnẽ, cũ reuerentia quadã & venerabãtur, & ſuſpiciebant. Itaque inuidiæ flãma tũ con-

c. ηχ3.

Hypatia doctiſſima & honeſtiſſima fœmina cædes miſeranda.

ſit fidei articulis inſtitutus, diéſque complures ieiuniis vacauerit. Iudæus contra voluntatem ieiunare coactus, acriter inſtare, vti baptiſmo donetur. Paulus quoniam illum tam obnixè baptiſmum petentem mora nolebat offendere, parat res ad baptiſmum neceſſarias. Cúmque veſtem ſplendidam pro illo emiſſet, & alueum baptiſterij aqua impleri iuſſiſſet, Iudæum eò deduxit, vt illi baptiſmũ impertiret. Verùm aqua vniuerſa, diuina quadam virtute, quæ oculis cerni pręcipue non poterat, ſubitò exhauſta eſt. Ac cum neque epiſcopus, neque alij qui aderant, accuratè conſiderarent qua ratione id accidiſſet: ſed aquam per foramen quod in imo alueo fuit (per quod etiam aliàs aquam ſolebant educere) effluxiſſe exiſtimarent, alueum baptiſterij de integro foraminibus vndique in eo firmè obturatis, diligenter implent. Ac cum Iudæus eſſet ſecundò ad alueum baptiſterij deductus, aqua rurſus penitùs euanuit. Itaque tum Paulus, O homo, inquit, aut veteratoris partes agis, aut baptiſmum ignorans recepiſti. Quare vbi ob miraculum à multis eò concurſum erat, fortè quidam Iudæum de facie nouit, eúmq; ab Attico epiſcopo baptizatum viderat. Hoc miraculum per Paulum Nouatianorum epiſcopum editum fuit.

Catecheſis & ieiunium ante baptiſmum.

Quòd Iſdigerde Perſarum rege defuncto, fœdera inter Romanos & Perſas rupta fuerunt, & ciuitas Perſis ſuperatu effecta fortis.

Cap. XVIII.

† Vide cap. 8.

ISdigerde rege Perſarum, qui Chriſtianos Perſidem incolentes minimè fuerat perſecutus, mortuo, † Bararanes eius filius, ſuſceptis regni gubernaculis, à magis ad eam rem impulſus, Chriſtianos acerbè exagitare, cruciatus & tormenta varia Perſarum more illis infligere cœpit. Itaque Chriſtiani, qui inter Perſas habitabant, neceſſitate coacti, ad Romanos confugere: [c] orare, ne illos tam miſerè opprimi patiantur, Atticus epiſcopus, illos] ſupplices benignè excipere: omnem ſuam curam & cogitationem ad opem illis ferendam conuertere: Imperatori Theodoſio [c] rem] palàm facere. Eodem tempore aliam etiam ob cauſam Romani fortè aduerſus Perſas animo infenſo fuerunt. Nam Perſæ quidem, & foſſores quos à Romanis ad auri venas excidendas mercede conduxerant, noluerunt illis reddere, & merces Romanis mercatoribus abſtulerunt. Quam offenſionem vehementer auxit Chriſtianorum ad Romanos profugium. Nam rex Perſarum ilico mittit legatos, qui illos vt fugitiuos repetant. Romani autem eos qui auxilij cauſa ad ipſos confugerant, nequaquam reddiderunt: imò verò nõ ſolum eos vt ſupplices conſeruare [c] animo inſtituerunt, verùm etiam omnibus opibus viribúſque ad religionem Chriſtianam propugnandã eniti parati fuerunt. Quapropter cum Perſis bellum gerere, quàm pati Chriſtianos tam miſerè perire maluerunt. Ruptis igitur fœderibus bellum grauiſſimum inter eos cietur: de quo non erit (mea quidem ſententia) incommodum, pauca obiter diſſerere. Imperator Romanus primus exercitum, quem Ardaburius ductabat, cõtra Perſas ſeorſum mittit: qui per Armeniam in Perſidem [c] irruptione facta,]prouinciam quæ Azazena dicitur, vaſtat. Narſæus regis Perſarũ dux, illi [c] cum copiis Perſicis] prodit obuiam: prælium committitur: victus Narſæus, fugam capeſſit. Poſtea vbi commodum ſibi putauit, per Meſopotamiam in fines Romanorum, nullis tum præſidiis munitos, de improuiſo incurſionem facere, atque eo pacto Romanos vlciſci. Conſilium Narſæi, duci Romani exercitus minimè obſcurum fuit: & propterea Azazena ocyus direpta, ille etiam in Meſopotamiam ire maturat. Quare Narſæus, etſi ingentem exercitum collegerat, non tamen in fines Romanorum potuit inuadere. Vbi autem Nizibim venit (eſt hæc quidem ſita inter fines Romanorum & Perſarum, ditioni tamen Perſarum ſubiecta) inde Ardaburio ſignificat, ſe velle cum eo de bello gerendo conuenire, locúmque & tempus prælio præſtituere. Ardaburius illis qui ad hæc ſignificanda venerant, reſpondit: Hæc meis verbis nunciate Narſæo: Non quando tu voles, Imperatores Romani ſunt bellum geſturi. Itaque ſimulatque Imperator Romanus intellexerat, Perſam maximas copias contra ipſum comparaſſe: ſpe tota belli adminiſtrandi in Deo collocata, maximum exercitum ex aduerſo miſit. Imperatorem autem ſummum protinus à Deo beneficium

Excitata in Perſide perſecutione, Chriſtiani à Romanis opem petũt.

c. δεόμενοι μὴ περιορᾷν αὐτοὺς φθειρομένους.

ἀττικὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀσμένως μὲν αὐτοὺς ἱκέτας

c. τὰ γινόμενα

Perſici in Romanos belli cauſſa.

c. ἐθέλοντες.

Ardaburius Romani exercitus Imp. Azazenẽ Armeniæ regionem vaſtat, fugato Narſæo.

c. ἐμβάλλων

c. σὺν δυνάμει περσικῇ.

Narſæus Niſibim occupat.

Ardaburij cautum reſponſum.

Angeli futurām de Perſis victoriam prenunciant Conſtantinopolitanis.

Niſibis à Romanis obſeſſa.

accepiſſe, quòd eius ope confidebat, ex hoc perſpicuum eſſe poterit. Cum enim Conſtantinopolitani anxio & ſolicito animo eſſent, & propter incertam belli fortunam ancipiti cura diſtracti: angeli Dei in Bithynia nonnullis, quos negocia neceſſaria Conſtantinopolim ire cogebant, apparentes, iubent renunciare Conſtantinopolitanis, vt bono animo ſint, precibus ſe dedant, & firmam in Deo ſpem ponant, Romanos victores fore: ſe enim adminiſtratores belli à Deo miſſos dicebant. Quo audito, non ſolum ciuitas confirmata fuit, verùm etiam militum animi multo ad bellum facti alacriores. Vbi bellum, vti docuimus, erat ex Armenia in Meſopotamiam tranſlatum, Romani Perſas in vrbem Niſebenorum concluſos obſidione cingunt: turréſque ex ligno fabricatas, quæ machina quadam voluebãtur, mœnibus admouent: multos qui ex mœnibus pugnare, eáque defendere nitebantur, trucidant. Bararanes igitur rex Perſarum certior factus, tum regionem Azazenorũ vaſtatam, tum ſuos milites qui erant in vrbe [c] Niſebenorum] concluſi, à Romanis obſeſſos, ipſe cum omnibus ſuis copiis contra Romanos ire conſtituit. At quoniam Romanorum exercitum vehementer formidabat, auxilium poſtulat à Saracenis: quibus id temporis præfuit Alamundarus, vir excelſo animo & bellicoſo: qui infinita Saracenorum manu ſecum adducta, regem Perſarum confidere iubet. Quinetiam pollicetur, neque id adeò multo pòſt, illi non ſolum [a] ſubacturum] Romanos, ſed Antiochiam, quæ eſt in Syria, traditurum. Verùm eius promiſſio non ſucceſſit ex ſententia. Nam Deus adeò ingentem Saracenis [c] incuſſit] terrorem, vt Romanorum copias in ipſos derepentè irruiſſe exiſtimarent: atque cum inter ipſos tumultuarentur, & non haberent quò aufugerent, ipſi ſe armatos præcipitarunt in fluuiũ Euphratem, in quo homines circiter centum milia ſubmerſi perierũt. Sic cum Saracenorum copiis actum eſt. Romani, qui Niſibim obſidebant, vbi acceperant, regem Perſarum ingentem numerum elephantorum contra ipſos ducere, ea re ſupra modum exterriti, omnibus machinis, quibus in obſidione illa vſi fuiſſent, incenſis, in ipſorum fines regreſſi ſunt. Quæ autem prælia poſtea commiſſa: & quemadmodum Areobindus, alter Romanorum dux, Perſam quẽdam longè fortiſſimum ſingulari certamine interemerit: & qua ratione Ardaburius ſeptem nobiles Perſarum duces per inſidias occiderit) & quo pacto Vitianus alius etiam dux Romanorum, reliquas Saracenorum copias profligarit: à me certè, ne nimis lõgè ab inſtituto deflectere videar, ſilentio debere præteriri cenſeo.

c. [illegible]

a [illegible]

c [illegible]

Saracenorum, qui in Perſarũ auxilium venerant, miſerabilis interitum.

Soluitur Niſibis obſeſſio,

Quære belli huius in Perſas reliqua prætereas.

De Palladio curſore, & eius celeritate. Cap. XIX.

Palladij curſoris celeritas.

HÆ res geſtæ Imperatori Theodoſio fuerunt celeriter nunciatæ. Cæterùm, qua ratione res in locis tam longinquis geſtas tam citò intellexerit, hoc loco explicabo. Virum quendam habuit nomine Palladium, & animi viribus multum pollentem, & corporis. Hic celeriter equitando tantum poterat, vt ad loca, quibus fines imperij Romanorum & Perſarum terminabantur, tridui ſpacio contenderet, & rurſus diebus totidem Conſtãtinopolim reuerteretur. Quinetiam iſte vniuerſas orbis partes, ad quas Imperator illum aliquando mittebat, celerrimè peragrauit: adeò vt aliquando diſertus quidã vir de eo ſic prædicaret: Hic vir Romanum imperium, quod latiſſimè patet, perangustum eſſe ſua celeritate demonſtrat. Quæ cum rex Perſarum de eo audiuiſſet, præ admiratione propè obſtupuit. At de Palladio hæc dixiſſe ſat eſt.

Quomodo rurſus Perſæ à Romanis penitùs protriti fuerunt. Cap. XX.

Theodoſii ad Perſarum regem pro pace legatio.

IMperator Romanus Conſtantinopoli commoratus, certiórque de victoria tam manifeſtò ſibi oblata factus, adeò bonitate prẽſtabat, vt quãuis ipſius milites tam proſperè ac feliciter rem geſſiſſent, tamen pacem lubens amplexatus eſt. Itaque Helione, quem plurimi faciebat, ad Perſas miſſo, cum illis pacem conſtituere mandat. Helion cum veniſſet in Meſopotamiam ad eum locum, vbi Romani foſſam qua ſeipſos munirent, [c] feciſſent: Maximum, virum illuſtrem, ducis Ardaburij collegam, legatum de pace facienda miſit. Qui

c [illegible]

Qui cum ad regem Perſarum veniret, dixit ſe non ab imperatore Romano, ſed ab illius ducibus, de pacis fœderibus feriendis miſſum eſſe. Imperatorem enim illius belli ignarum eſſe: quod quidem ſi fortè illi nunciatum eſſet, parui momenti æſtimaturum. Cum Perſa autem illam legationem lubens accipere conſtituiſſet (eius namque exercitus erat fame propè confectus) milites, qui apud illos Immortales vocantur (numerus iſtorum ad decem milia hominum fortiſſimorum fuit) ſuadent regi, vt non prius pacem amplecteretur, quàm ipſi impetum in Romanos, [a] iam] quaſi imparatos, feciſſent. Quorum conſilio rex morem gerit, legatúmque interim tradit in cuſtodiam: Immortales illos, ad inſidias Romanis faciẽdas mittit. Illi iter capiunt, atque in duo agmina partiti, partem aliquam Romanorũ circũfundere ſtatuunt. Romani vnum agmen ſolum Perſarũ conſpicientes, eos adoriri parant: alterum nondum illis comparuit, quippe ex improuiſo in Romanos irruptionem fecit. Verùm cum prælio iam certandum eſſet, dux quidam Romanus à Procopio duce ad eam rem deſignatus, diuina prouidentia ex colle deſpiciens, cum videret ſocios in graue diſcrimen venturos, Perſas à tergo adoritur: & qui paulo antè Romanos circumſederant, illi ipſi iam circumſeſſi tenebantur. Itaque Romani [c] vt] primùm iſtos omnes exiguo temporis ſpacio proſtrauerant, ſe conuerterunt ad eos qui ex inſidiis ipſos inuaſiſſent, vniuerſóſque ſimiliter telis confecerunt. Quocirca, qui apud Perſas appellantur Immortales, ad hunc modum mortales ſunt declarati: Chriſtúſque debitum de Perſis propterea ſumpſit ſupplicium, quòd multos pios viros, qui eum ſanctè coluerant, è medio ſuſtuliſſent. Rex Perſarum hac clade cognita, ſimulat ſe rerum geſtarum omnino ignarum eſſe: legationem recipit, legatumq́; ſic affatur: Non Romanis cedens, pacem iam amplector: ſed quo tibi, quem omniũ Romanorum facilè prudentiſſimum comperi, rem gratam faciam. Quocirca, hoc pacto nõ modò bellum, quòd propter Chriſtianos in Perſide geſtum erat duobus Auguſtis, Honorio decimumtertium, & Theodoſio decimùm Coſſ. anno quarto [c] trecenteſimæ Olympiadis reſtinctum: verumetiam perſecutionis procella contra Chriſtianos ibidem concitata, penitùs repreſſa, tranquillatáque fuit.

a. ταῦτ

c. ὁμοίως

c. τριακοσιοστῆς.

Perſarum dolus in legatos Imperatoris de pace.

Immortalibus, qui apud Perſas dicuntur, militibus à Romanis cæſis, pacem barbari ampleċtuntur.

Acacij Amidæ epiſcopi, in Perſarum captiuos benignitas.

Cap. XXI.

Acacius Amidæ epiſcopus, ob facinus quoddam præclarum, per id tẽpus ab ipſo geſtum, vehementer ab omnibus celebratus fuit. Cum Romani milites illos Perſas [c] quos] in depopulanda Azazena captiuos ceperant, nullo modo regi Perſarum reddere in animum inducerent: captiui, qui erant numero circiter ſeptem milia (quæ res animũ regis Perſarum non parum diuexauit) fame propemodum abſumpti ſunt. Acacius igitur, hanc militum miſeriam minimè neglexit: ſed conuocatis ſuis clericis, ſic eos alloquitur: Deus noſter neque lancibus neque poculis eget. Nam nec comedit, nec bibit, quippe qui his rebus minimè opus habeat. Quare cum eccleſia multa monumenta aurea argẽteáque ex propenſa fidelium in eam benignitate poſſideat: cõſentaneum eſt, hiſce rebus milites captiuos & è cuſtodia liberare, & fame propè enectos reficere, ſuſtentaréque. Vbi hæc aliáque id genus oratione percurrerat, monumenta eccleſiæ conflanda curauit, vendidit, preciáque partim militibus pro captiuis redimendis dedit, partim ad eorum famem ſubleuandam impendit. Poſtremò viatico illis ſuppeditato, ad ſuum ipſorum regem remiſit. Hæc res ab eximio illo viro Acacio geſta, regi Perſarum maximam fecit mirationem, quòd Romani his rebus vtriſque & bello & beneficiis hoſtes vincere laborabant. Fertur præterea, tũ regem Perſarum magno deſiderio Acacij videndi [c] flagraſſe,] quo hominis aſpectu frueretur: tum Theodoſium Imperatorem Acacio præcepiſſe, vt regis deſiderio ſatisfaceret. Cùm igitur tam præclara victoria diuinitùs eſſet donata, multi ſcriptores admodum eloquentes, laudes Imperatoris, quo eius nomen illuſtrarent, ſcriptis mandarunt, & in vulgus [c] eaſdem] ediderunt. Quinetiam ipſa Imperatrix mulier diſerta, filia Leontij ſophiſtæ Athenienſis, à patre erudita, & in omni literarum genere probè inſtituta, poema de eodem argumento Heroico carmine conſcripſit.

c. οὓς

c. ἱμειρόμενον

c. τάδε

Acacij de Perſarum captiuos Chriſtiani benignitas.

Eudocia Imperatricis de eadem poema.

Hanc cum Imperator vxorem duceret, Atticus epiſcopus, qui eam Chriſtianam efficiebat, inter baptizandum pro Athenaide Eudociam nominauit.

De Theodoſii iunioris virtutibus. *Cap.* XXII.

QVanquã multi ſcriptores, vti dixi, Imperatoris laudes orationibus prędicarunt, quorum alij eo pacto in eius noticiam venire ſtudebant: alij cupiebãt ſuam in dicẽdo facultatem inde vulgo perſpectã & cognitam, atque adeò doctrinam, quam multis vigiliis conſecuti fuerant, in obſcuro latère nolebant: ego tamen, qui neque Imperatori notus eſſe laboro, neque doctrinæ meæ ſpecimen vulgo dare cupio, virtutes Imperatoris, omnibus orationis ornamẽtis detractis, verè commemorare in animum induxi. Nam eas ſilentio præterire, cum tam eximia, támque fructuoſa ad vitam rectè degẽdam exẽpla contineãt, non parũ, mea quidẽ ſententia, poſteritati incommodaret. Primùm, tametſi in ipſa regia natus educatúſque erat, nihil tamen ex illa educatione omnino cõtraxit molliciæ tarditatíſve: ſed adeò ſolers & prudens fuit, vt illis qui cum eo ſermones conferebãt, multarum rerum [c] experientiam] conſecutus videretur. Deinde tanta [c] corporis & animi tolerãtia fuit,] vt tum algorem æſtumq́; forti & virili animo ſuſtineret, tum crebrò ieiunaret, & maximè diebus Mercurij & Veneris, [A] quas] Græci τετράδας καὶ παρασκευὰς ἡμέρας [A] vocant. Atque hoc ab eo factitatum fuit, dum Chriſtianam viuẽdi rationẽ cumulatiſſimè explere contenderet. Eius regia non diſſimilis fuit monaſterio. Nam primo diluculo ille ipſe cum ſororibus ſuis hymnos alternatim decãtatos recitauit. Quinetiam Sacras literas memoriter pronunciauit. Nam cum epiſcopis, perinde ac ſi ſacerdos iam olim deſignatus fuiſſet, de eiſdem diſſeruit. Libros etiã, tum, qui ſacra Dei eloquia complectebantur, tum qui ab eorundem interpretibus cõſcripti erant, multo diligentius quàm Ptolomeus Philadelphus olim in vnum colligendos curauit. Porrò autem patientia & manſuetudine omnes longè ſuperauit. Nam Imperator Iulianus, quanquam ſtudium philoſophiæ profitebatur, tamen odiũ quod contra eos qui Antiochiæ eius nomen perſtrinxerãt, minimè compreſſit: ſed Theodoro vno ex illorum numero grauiſsima tormenta impoſuit. At Theodoſius ſubtilitate ratiocinationum Ariſtotelicarum penitùs derelicta, philoſophię ſtudium [c] rectis vitæ officiis] ſedulò excoluit. Iram cohibere didicit, dolorem toleranter ferre, neminem qui illum iniuria affecerat vlciſci: imò verò nemo vnquã illum ira incẽſum aſpexit. Itémque cuidam ex neceſſariis aliquãdo ſciſcitanti, cur neminem, qui intuliſſet iniuriam, morte aliquando multaſſet? ſic reſpondit: Vtinam potius mihi poteſtas eſſet, eos qui mortui ſunt, ad vitam denuò reuocandi. Alteri etiam de eadem re interroganti, dixit: Non magna res eſt, neque ardua, vt qui homo ſit, mortẽ oppetat: ſed eum qui ſemel obierit, nemo omnino, licet ſe de eius morte maximè pœniteat, niſi ſolus Deus poſsit ad vitam reuocare. Adeò firmè iſtud ipſum ab eo obſeruatum fuit, vt ſi quiſquam crimen, quod eſſet capitis ſupplicio multandum, aliquando commiſiſſet, ne ad portas vſque ciuitatis, verſus locum vbi mortis ſubiret ſupplicium, abduci paſſus eſt, quin miſericordia cõmotus illum reuocarit. Accedit eò, quòd cum Conſtantinopoli in amphitheatro pugnas cum beſtiis quodam tempore pro ſpectaculo ederet, populuſque ſublato clamore poſtularet, vt aliquis ex eorum numero, quorum inſigniter eminebat audacia, cum fera beſtia decertaret: reſpondit, An non exploratè cognitum habetis, nos ita aſſuefactos eſſe, vt nulla crudelia ſpectacula contemplari poſsimus? Quæ cum populus ex eius ore audiuiſſet, de reliquo à crudelibus ſpectaculis abſtinere didicit. Quinetiam adeò [c] pius] fuit, vt omnes Dei ſacerdotes honorificè coleret: eóſq; potiſsimùm, quos intellexerat pietate in primis excellere. Fertur præterea ſaccum, quo epiſcopus Chebrorum, qui Conſtantinopoli mortem obiit, indutus erat, quæſiuiſſe, cúmque quantumuis ſordidatum induiſſe: perſuaſum nimirũ, ſe aliquid ex mortui ſanctimonia inde percepturum. Quodam anni tempore procelloſo admodum & turbido, conſueta ſtatutáque ſpectacula, [c] populo ea flagitante,] in circo edidit. Vbi autem circus hominibus refertus fuit, tempeſtas cœpit eſſe vehementior. Ac cum magna vis niuis præceps delaberetur, tũ Imperator perſpicuè declarauit, quo animo erga Deum affectus

Excurrit in Theodoſii laudes.

Theodoſii regia monaſterio ſimilis.

Theodoſii manſuetudo.

Theodoſii pietas.

c. διὰ πεῖραν

A. καρτερικῶς δὲ οὕτως ἦν,

A. post τὰς adde καλουμένας

c. δι' ἔργων

c εὐσεβής.

c. διὰ τὸν δῆμον ταῦτα ἐπιζητοῦντα.

ctus eſſet. ſic enim populum per præcones compellauit: Quin multo ſatius eſt, vt neglecto ſpectaculo omnes vno ore Deum precemur, vti [c] ab imminente procella] cõſeruemur incolumes. Vix hæc verba protulerat, cũ omnes in circo vno animorũ conſenſu, ſummáque cum alacritate Deo preces fundere cœperunt: totáque ciuitas quaſi vna eccleſia fuit. Tum Imperator in media populi frequentia, priuati hominis habitu incedens, hymnos recitare exorditur: nec ſpes certè illũ fruſtrata eſt. [c] Nam aer ſerenus factus eſt:] & annonæ charitas, Dei benignitate in omnium rerum affluentiam commutata. Si quando bellum concitabatur, Dauidis exemplũ imitatus, ad Deum confugit: pro certo perſuaſus, eum bellorum adminiſtratorem eſſe: precúmque ſubſidio auditus, ea proſperè & feliciter geſſit.

c. χειμερίου
c. ὁ ἀὴρ δὲ ἐν αἰθρίᾳ μετεβάλλετο.

De Ioanne, qui mortuo Imperatore Honorio, tyrannidem Romæ exercuit: & quo pacto Deus precibus Theodoſii inclinatus, illum in exercitus Romani manus tradiderit. *Cap. XXIII.*

HOc loco igitur, qua ratione paulo pòſt bellũ cum Perſis geſtum, Honorio mortuo, Aſclepiodoto & Mariano coſſ. ad decimũoctauum Calẽd. Septẽbris, ope diuina nixus Ioannem tyrãnum profligarit, commemorabo. Res namque id temporis geſtæ ſunt dignę (meo quidem iudicio) quę memorię poſterorum commendentur. Nam quæ res Hebræis, Moyſe duce, mare rubrum traiicientibus: eædem etiam Imperatoris ducibus, cum eos contra tyrannum mitteret, acciderunt, quarum quidem ſummam ego paucis complectar: vberiorem autem earum explicationem, quoniam ſeparata tractatione eget, aliis perſequendam relinquam. Quanquam Theodoſius Imperator de morte Imperatoris Honorij certior factus erat, eam tamen alios celauit: aliaq; cauſa [c] aliàs] commemorata, de ea re complures fefellit. Mittit etiam clàm militem Salonas, vrbem Dalmatiæ, vt ſi quis in partibus verſus Occidentem fortè nouis rebus ſtuderet, præſtò eſſent qui eius conatus reprimerent: Quibus rebus ita comparatis, tandem mortem auunculi omnibus planam facit [c] interea temporis] Ioannes, qui inter ſcribas Imperatoris principẽ locum obtinuit, cum proſperum ſuæ fortunæ curſum moderatè ferre non poſſet, Imperium arripit: legatóſque ad imperatorem Theodoſium mittit, per quos poſtulat, vt Imperator declaretur. Theodoſius legatis eius in cuſtodiam traditis, ducem Ardaburiũ, qui in bello Perſico res planè maximas confeciſſet, ad Ioannem mittit. Ille cum Salonas veniſſet, inde tranſmittit in [c] Aquileiam:] caſuq; aduerſo, vti putabatur, vſus eſt. Caſus autem hic fuit, qui deinceps ſequitur. Dum nauigabat, vento aduerſo flante, in manus tyrãni delatus eſt: qui illo comprehenſo, ſpem concepit, Theodoſium neceſsitate compulſum fore, modò ducem ſuum Ardaburium ſaluum vellet, vti ipſum crearet declararétq; Imperatorẽ. His auditis, & Theodoſius ipſe, & exercitus etiã contra tyrãnũ miſſus, anxio & ſollicito animo fuit, ne quid mali Ardaburius à tyranno perpetretur. Aſpar igitur filius Ardaburij, cum & patrem à tyranno cõprehenſum, & infinitas barbarorum copias ad auxilia tyranno ferenda acceſsiſſe certior factus eſſet, omnino incertus animi erat, quid ageret. Itaque preces pij Imperatoris illo tempore rurſus plurimum momenti habuiſſe conſtabat. Nam angelus Dei in habitu & forma paſtoris, ducem itineris Aſpari ſe præbuit: & per ſtagnum Rauennæ adiacens (in ea namque ciuitate tyrannus commoratus, ducem Ardaburium tenuit) copias eius deduxit: qua via nemo vnquam iter feciſſe commemoratur. Deus igitur, quà tranſiri non poterat, tranſitum Aſpari patefecit. Ille tum copiis per ſtagnum, cuius aqua diuina ope penitùs exhauſta fuit, traductis, portas ciuitatis, quas apertas offendit, ingreſſus, tyrannum opprimit. Quo tempore etiam Imperator ſanctiſſimus (cui ludos Circenſes peragenti ſignificatum eſt, tyrannum è medio ſublatum eſſe) ſuam eximiam erga Deum pietatem perſpicuè declarauit. Sic enim populum affatur: Relictis his oblectamentis, huc potius, [a] ſi videtur, nos referamus: ad eccleſiam profecti, preces Deo, quibus illi pro tyranno ipſius manu occiſo agamus gratias, piè fundamus. Quæ cum dixiſſet, non modò ſpectaculis finis impoſitus fuit: verum etiam omnes, illis neglectis, per medium circũ vna voce gratiarum actionem pariter cum Imperatore decantantes iuerunt, rectáque

Honorij mort.
Theodoſii prouidentia.
Ioannes imperium affectat.
Ardaburius contra Ioannẽ miſſus ab eo capitur.
Aſpar Ardaburij F. patre recuperato, Ioannem miro Dei auxilio interficit.
Deo gratiæ propter interfectum tyrannũ à Theodo. actæ.

c. ἄλλως
c. ἐν τοσούτῳ
c. Ἀκυληΐαν

cum ad eam rem fœdo nomine nuncupatum præſcriberet. Quinetiam ſuburbium quoddam Conſtantinopolis Argyropolim nominauit, tali cauſa adductus: Chryſopolis eſt vetus ſtatio in ipſo capite Boſphori. Huius mentionem faciunt complures veteres ſcriptores: vt Strabo, Nicolaus Damaſcenus, & admirabilis ille ac diſertus Xenophon, qui tum in ſexto libro de Aſcenſu Cyri, tum in primo de Rebus geſtis Græcorum, de eo memorat, quòd ab Alcibiade muro circumdata fuit: & δεκατευτήριον, id eſt locus ad decimas exigendas, in illa conſtructum. Nam qui à Ponto naue conſcenſa ſoluunt, ibi decimas penſitant. Itaque Atticus cum intelligeret locum è regione ſitum tam ſplendido nomine donatum, hunc etiam Argyropolim nominandum eſſe dixit. Quod ſimul atque protulerat, locus illico illud nomen obtinuit. Præterea cum quidam ei dicerent, Nouatianos non debere intra ciuitates conuentus agere: reſpondit, Non noſtis quanta ſint incommoda perpeſſi, dum nos, regnantibus Conſtantio & Valente, graui perſecutionis procella iactaremur: & quòd aliis quoque temporibus ſe teſtes fidei noſtræ præbuerint. Quinetiam iam olim ab eccleſia ſeparati, nihil de fide nouare aggreſſi ſunt. Adde his, quòd cum Nicææ eſſet epiſcopi ordinandi gratia, ibique Aſclepiadem Nouatianorum epiſcoporum ætate admodum ingraueſcente cerneret, rogauit, quot annos fuiſſet epiſcopus? Cui, quinquaginta, reſpondenti: Beatus, inquit, es reuera, qui tanto temporis ſpacio tam præclarum munus adminiſtraueris. Ad eundem porrò Aſclepiadem dixit: Nouatum equidem laudo, Nouatianos autem neutiquam probare poſſum. Hoc eius dictum tanquam inſolens, & valde peregrinum, admiratus Aſclepiades: Quomodo, inquit, iſtud dicis epiſcope? Tum Atticus: Ego, inquit, illum laudo, quòd cum illis qui idolis ſacrificaſſent, communicare recuſauit. Nam iſtud ipſum ipſe equidem feciſſem. At Nouatianos minimè probo, quòd laicos, qui leuiter deliquerint, communione excludant. Ad hæc reſpondet Aſclepiades: Præter idolis ſacrificandi peccatum, ſunt alia multa peccata ad mortem, vti ex Sacris literis perſpicuum eſt: ob quæ vos ſolum clericos, nos laicos etiam communione excludimus, poteſtate ſoli Deo illis ignoſcendi permiſſa. Idémque Atticus ſuam ipſius mortem præſciuit. Quippe Nicæa decedens, dixit Calliopio, illius eccleſiæ presbytero: Matura Conſtantinopolim ante autumnum accedere, vt me viuum denuò cernas: quòd ſi moram feceris, non me vita fruentem reperies. Neque cum iſtud diceret, aberrauit à vero: quippe vigeſimoprimo anno, quo epiſcopatum geſſerat, ſexto Idus Octobris morte occubuit, ad vndecimum conſulatum Theodoſij & Cæſaris Valentiniani primùm. Imperator Theodoſius Theſſalonica reuertens, ad funus eius efferendum non peruenit. Nam pridiè quàm Imperator Conſtantinopolim ingrederetur, Atticus ſepulchro conditus fuit. Haud diu pòſt ad decimũ Cal. Nouemb. renunciatio Valentiniani iunioris indicta eſt.

Chryſopolis.

Δεκατευτήριον.

Argyropolis.

Non ſine Nouatianiſmi ſuſpicione, Nouatianos laudantem Atticum inducit Socrates.

Attico propriæ mortis tempus notum.

De Siſinio qui Attico in Conſtantinopolitano epiſcopatu ſucceſſit.
Cap. XXVI.

POſt mortem Attici, de epiſcopo deligendo vehementer certatum eſt, dum alij alium in eo honoris gradu collocare laborarent. Nam Philippum preſbyterũ nonnulli, alij Proclum, qui etiam presbyter fuit, cupiebãt: ſed populus vniuerſus, communi conſenſu Siſinium deſignari deſiderabat. Qui quidem presbyter quoque fuit, non tamen in vlla eccleſia intra vrbem Conſtantinopolim ordinatus: ſed in Elæa ſuburbio eiuſdem ciuitatis, quod eregionè illius ſitum eſt (in quo quidem loco dies feſtus aſcenſionis Seruatoris ab vniuerſo populo Conſtantinopolitano celebrari ſolet) ſacerdotij dignitatem ſortitus. Omnes laici deſiderio illius ad epiſcopatus honorem efferendi tenebantur, tum quòd ob ſingularem pietatem percelebris fuit: tum potiſſimùm, quòd pauperes ſuprà quàm facultates eius ferebant, fouere ſuſtentaréque laborauit. Itaque laicorum ſtudium tulit ſuperiores, Siſiniúſque ordinatus eſt, pridie Calend. Martij, Theodoſio duodecimùm conſule, & Valentiniano iuniore, Auguſto ſecundum. Poſtea Philippus presbyter, quoniam Siſinium ſibi prælatum videbat, illius ordinationem

Siſinius Attici ſucceſſor.

Philippi Chriſtiani hiſtoria in qua male Siſinium vituperat.

POſt mortẽ Siſinij, viſum eſt Imperatori, propter homines inanium rerũ appetentes, neminem ex illa eccleſia (licet multi Philippum, cõplures Proclum deſignatum cuperent) ad epiſcopatum illum eligere: ſed aduenam Antiochia accerſere conſtituit. Erat nãque illic Neſtorius ex Germanica oriundus, voce cum primis ſonora, linguáque diſerta: & ob eam cauſam tãquam ad docendum populum admodum accommodatus, de illorum ſententia accerſitur. Trimeſtri igitur ſpacio percurſo, Antiochia Conſtantinopolim deducitur Neſtorius: qui quanquam à pleriſque ob temperãtiam laude & prædicatione efferebatur, tamen quales præterea eius mores fuerint, primus illius doctrinæ exorſus prudentibus viris ſatis demonſtrauit. Nam ſimulac epiſcopus quarto Idus Aprilis ordinatus fuit, Felice & Tauro coſſ. extemplò, cum orationem apud Imperatorem haberet, hanc ſententiam, quæ multis in ore eſt, coram vniuerſo populo protulit: Mihi, ô Imperator, terram hæreticis tu purgatam tribue, & ego tibi cœlum retribuam: tu mihi in profligandis hæreticis ſubueni, & ego tibi in profligandis Perſis ſubueniam. Hæc verba quamuis illi quibus odio habebantur hæretici, lubentes audiuerint: tamen his qui ex oratione nouerunt[c] de interiore mentis cogitatione] coniecturam facere, neque eius animi leuitas, neque iracundia, neque prçterea inanis gloriæ auiditas (præſertim cum ne minima quidem mora interpoſita, eiuſmodi voces tam temerè profunderet) obſcura eſſe potuit. Imò verò etiam, ſi illud in prouerbij conſuetudinem abiit, dicere liceat, neque aquam ciuitas iam degustauerat, cum homines acerbè & grauiter perſequi aggreſſus eſt. Nam quinto die, poſtquam erat epiſcopus deſignatus, dum eccleſiam Arianorum, in qua clàm & ex occulto [c] preces faciebant,] demoliri inſtitueret: eos ad tantam adegit væcordiam, vt cum eccleſiæ vaſtationem cernerent, ipſi etiam facibus iniectis eandem ſuccenderent. Quod quidem incendium ædes vicinas depaſcens, penitùs abſumpſit. Ex qua re tumultus in ciuitate concitatus eſt, Arianiq; ad vlciſcendum parati. Verùm Deus, vrbis conſeruator, non paſſus eſt malum longius ſerpere. De cætero verò non hæretici modò, verùm etiam eiuſmodi cum eo fidei fautores, Neſtorium incendium vocauerunt. Nec hoc pacto acquieuit, ſed dum contra hæreticos machinas ſtruebat, ciuitatem, quantum in eo erat, prorſus euertit. Quinetiam Nouatianos diuexare aggreditur, inde impulſus, quòd Paulus eorum epiſcopus ob pietatem tanta famæ celebritate fuit. Verùm Imperator admonitionibus conatum eius repreſſit. Quibus autem incommodis eos qui feſtum Paſchatis ad decimum quartum diem menſis celebrant, in Aſia, Lydia, & Caria effecerit, & quàm multi Mileti & Sardis ſeditione propter eum conflata interierint, mihi omittendum arbitror. At verò quas pœnas cùm ob has cauſas, tum ob linguam petulantiſſimam dederit, dicam equidem paulo pòſt.

Neſtorius Antiochia Conſtãtinopolim ad epiſcopatum inuocatus.

Neſtorij vox immodeſtior. Prima ſtatim ad populum cõcione notum Neſtorij ingenium.

Arianorum eccleſiam deiicit, & incendit.

Nouatianos reliquaſque ſectas inſectatur.

c. δ[illegible]ανοίας

c. εὔχοντο.

Quomodo Theodoſio iuniore regnante, Burgundiones in Chriſtum crediderunt. *Cap.* XXX.

REm planè memorabilem, eodẽ ferè tẽpore geſtã, hoc loco cõmemorabo. Eſt gens quædam barbara, locum trans Rhenũ fluuium incolẽs, quos vulgo [c] Burgundiones] vocant. Iſti vitam à Repub. gerenda remotam perpetuò degunt. Sunt enim fabri lignarij omnes: & ex ea arte mercedem, [c] qua ſuſtẽtãt, vitam,] acquirunt. Hunnorum gens crebrò in eorum fines incurſionem faciens, agros depopulata eſt, & complures illorum non rarò trucidauit. Itaque illi non ad hominem vllum auxilij petendi cauſa confugiunt, ſed Dei alicuius poteſtati ſe totos permittere in animos inducunt. Ac cum mente cõplecterẽtur, Romanorum deum illis qui eum metuunt & reuerentur, firmum afferre præſidium, omnes communi conſenſu ad credendum in Chriſtum ſe contulerunt: atque ad ciuitatẽ quãdam Galliæ profecti, poſtulant ab epiſcopo, vt Chriſtianorum baptiſmo donentur. Is, cum illis ſeptem dies præſcripſiſſet ad ieiunandum, eóſque in fide erudiuiſſet, octauo die lauacro baptiſmatis tinxit, & cum pace dimiſit. Illi animo fidenti contra tyrannos gradiuntur: nec ſpes eos fefellit. Quippe Vptaro Hunnorum rege nocte, cum ſe cibo nimio ingurgitaſſet, medio diſrupto, [c] Burgundiones] Hun-

Burgundiones Chriſtum amplexi baptizãtur.

Burgundionũ de Hunnis victoria.

c. Βουργουζίωνες

c. ἀνατρέφονται

c. Βουργουζίωνες

nos duce carentes adorti, pauci cum permultis (tria enim millia contra decem impetum faciunt) commiſſo prælio victoriam conſequuntur. Ex illo tempore gens ea religionem Chriſtianam ardenti ſtudio excoluit. Sub idem tempus Barbas Arianorum epiſcopus moritur, ad decimum tertium Conſulatum Theodoſij & Valentiniani tertium, octauo Cal. Iulij, in cuius locum ſuccedit Sabbatius. Verùm de his ſatis multa.

Barbas epiſc. Arianus moritur.

Quomodo Macedonianos Neſtorius afflixerit. Cap. XXXI.

Antonius Germæ epiſc. Macedonianos perſequens à Nouatianis necatur.

NEſtorius autem, quoniã multa contra Eccleſiæ conſuetudinẽ moliebatur, ſibi propterea grauiſſimum odium peperit: ſicut euentus rerũ ab eo geſtarum ſatis declarat. Germæ vrbis Helleſponti, epiſcopus Antonius, Neſtorij ferocitati in hæreticis profligandis obſecutus, Macedonianos grauiter exagitare conabatur: & quo ſe excuſaret, mãdatum à patriarcha, epiſcopo ſcilicet Conſtantinopolitano, ſe de ea re accepiſſe ſimulabat. Itaque Macedoniani, etſi ad tempus ſe vexari paſſi ſunt, poſtea tamen, vbi Antonius eos acerbius inſectabatur, non amplius illam iniuriarum molem tolerare potuerunt: ſed tam cæco animorum impetu ferebantur, vt libidine vlciſcendi æquo & bono prælata, per viros ad eam rem miſſos Antonium occidendum curarent. Hoc ſcelus à Macedonianis patratum, tanquam materia ad ferociam Neſtorij incendendam fuit: qui perſuaſit Imperatori, vt eccleſiæ illis adimerentur. Quare Macedonianis vna eccleſia Conſtantinopoli extra vetera vrbis mœnia ſita, altera Cyzici, alij præterea complures quas in agris Helleſponti tenebant, ablatæ fuerunt. Vnde nonnulli eorum ad Eccleſiam reuerſi, fidei Conſubſtantialis aſſenſerunt.

Neſtorij opera Macedonianis eccleſiæ ablatæ.

De Anaſtaſio presbytero, cuius impulſu Neſtorius ad impietatem deductus erat. Cap. XXXII.

Impia Anaſtaſij presbyteri in Deiparã verba.

AT verò temulentis, vt in prouerbio eſt, vinum non deeſt, neque ſeditioſo pugna: & propterea Neſtorius, qui alios eccleſiis ſuis pellere obnixè contendebat, ipſe fortè eccleſia pulſus eſt. Cauſa autem eius generis fuit. Anaſtaſius presbyter, qui vnà cum eo Antiochia illuc venerat, eiúſque conſuetudine ſemper vſus erat, & in magno honore ab illo habitus, eíque in rebus gerendis conſiliarius quodam tempore in eccleſia docuit, Mariam à nemine Deiparã vocari debere: eam enim hominem eſſe, & ab homine Deum non poſſe naſci. Hęc verba omnium animos, tam clericorum quàm laicorum, magnopere conturbauit. [c] Nam iam olim didicerant, Chriſtum verè Deum eſſe,] & nequaquam propter incarnationis myſterium tanquam ſolum hominem à diuinitate ſeparatũ. idque, obſecuti ſententiæ Apoſtoli, dicentis: Etſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc non amplius cognoſcimus. Atque ob hanc cauſam deſignamus de Chriſto diſputare, & ad perfectionem, quæ eſt in illo, contendamus. Cum igitur tumultus hac de re, vti dixi, in eccleſia ortus eſſet, Neſtorius ſententiam Anaſtaſij confirmare ſtudens (nam eum quem tanti faciebat, non vt blaſphemias in Chriſtum iacientem coargui voluit) ſæpiſſimè de ea controuerſia in eccleſia pro concione diſſeruit: déque eadem pugnaciter quæſtiones poſuit, & vocem Deiparam omnino reiecit. Ac quoniam diſceptatio de iſta controuerſia aliter ab aliis inſtituta fuit, diuiſio in eccleſia facta eſt. Nam non aliter atque homines in nocturno prælio conſtituti, incerto impetu ferebantur, & nunc hæc illa aſſeuerabant: neque quod modò aſſenſi fuerant, id ipſum eodem ferè momento denegarunt. Neſtorius autem apud complures venit in opinionem, quòd Dominum hominem ſolum eſſe aſſereret, quódque Pauli Samoſateni & Photini opinionem in eccleſiam introducere niteretur. Atqui de hac re tanta certatio ac tumultus ciebatur, vt generali Concilio ad eum ſedandum opus eſſe videretur. Ego verò dum libros à Neſtorio [c] editos] lego hominem reperio imperitum, & doctrinæ penitus expertem, hócque verè & ex animo dico. Nam neque odio in illum incenſus, eius vitia recordatione renouare: neque vt quibuſdam gratificer, pauciora quàm reperi commemorare decreui. Neſtorius, meo quidem

Aduerſus populum tumultuantem Anaſtaſij dictũ tuetur Neſtorius.

c. ἤσαν δεδιδάχαι θεολογεῖν τὸν χριστὸν, 2. Cor. 5.

Socratis de Neſtorio eiuſque ſcriptis & dogmatibus iudicium.

c. ἐκδοθεῖσι

quidem iudicio, neque Paulum Samoſatenum, neque Photinũ imitatur, neq; denique Dominum hominem ſolum eſſe dicit: ſed vocem duntaxat Deiparam, tanquam laruam reformidans, declinat. Hócque illi præ inſigni inſcitia & ignoratione contigit.[c] Nam tametſi natura lingua erat diſerta,] & proptereà doctus putabatur; tamen reuera imperitus fuit. Quinetiam veterum[c] interpretum] ſcripta perdiſcere dedignatus eſt. Linguæ enim volubilitate & elegantia inſolenter ſe efferẽs, cùm veteres propè neglexit, tum ſe ipſum omnibus antecellere exiſtimauit. Porrò autem ignorauit, quòd ſcriptum ſit in vetuſtis exẽplaribus epiſtolæ Catholicæ diui Ioannis: Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Quippe hanc ſententiam, omnes qui diuinitatem ab humanitate Chriſti ſeiungere ſtudebant, ex vetuſtis exemplaribus delere, tolleréque non dubitarunt. Quapropter veteres interpretes idem ipſum ſignificarẽt, quoſdam videlicet eſſe qui illam epiſtolam deprauaſſent, quo in Chriſto hominem à Deo ſepararent. Eſt quidem eius humanitas cum diuinitate coniuncta: & non ſunt duo, ſed vnum. Qua ratione nixi veteres, Mariam Deiparã appellare nõ ſunt veriti. Ita etiam Euſebius Pamphilus in tertio libro † de vita Cõſtantini loquitur: Nobiſcum Deus, pro nobis naſci ſuſtinuit, & locus illius natiuitatis proprio nomine apud Hebræos Bethleem appellatur. Quocirca Imperatrix ſanctiſſima Helena, Deiparæ partum eximiis monumentis decorauit, ſacrúmque illud antrum variis cuiuſque generis illuſtrauit inſignibus. Quinetiam Origenes[c] in primo tomo] Commentariorum in epiſtolam Pauli ad Romanos conſcriptorum, hãc rem pluribus diſcutit, dum explicat cauſam, cur Maria Deipara dicta ſit. Itaque Neſtorius videtur veterum lucubrationes penitùs ignorare: & ob eam cauſam hãc vocem Deiparam, vti dixi, duntaxat inſectatur. Nam quòd non dicit, Chriſtum hominem ſolum eſſe, ſicut Photinus & Paulus Samoſatenus; quódque non ſubſiſtentem Dei verbi perſonam tollit, ſed eum in Trinitate ſubſiſtere, & in eius eſſentia ineſſe confitetur: quòd denique ei eſſentiam non adimit, ſicut Photinus & Samoſatenus (idem etiam Manichæi & Montaniſtæ aſſerere non dubitabant) ex concionibus ab ipſo editis ſatis conſtare poterit. Verùm quanquam Neſtorium partim ex libris eius quos legerim, partim ex neceſſariorum illius ſermone ita ſenſiſſe comperio: tamen inanis eius & ſtulta doctrina, non parum vniuerſum orbem terrarũ cõturbauit.

c φυσικῶς ἦν εὔλαλος ὤν, c. ἑρμηνέων

1. Ioan. 4.

† cap. 42.

c. ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ

Neſtorius veterum interpretũ contemptor.

Deipara nomẽ à veteribus vſurpatum: Euſebio Pamph. Origene.

Neſtorius ad Manichæos & Montaniſtas ſententia potius quam Paulo & Photino accedit.

De horrendo facinore, à quibuſdam ſeruis fugitiuis ad ipſum magnæ Eccleſiæ altare ſuſcepto, & priore congregato contra Neſtorium Epheſi concilio. *Cap. XXXIII.*

HIs rebus confectis, ſcelus quoddam nefandum forte fortunà in eccleſia editum eſt. Nam cuiuſdam præpotentis viri ſerui, genere barbari, cum immanem heri ſui feritatem experti, eam ferre non poſſent, ad eccleſiam confugerunt: atque gladiis cincti, ad altare proſiliunt. Rogati igitur vt abirent, nullo modo obſequi volebant, ſed ſacris miniſteriis obeundis erant impedimento. Quinetiam dies complures ſtrictos tenebant gladios: paratique erant ad quemque obtruncandum, qui illos adiret. Itaque vno clerico interfecto, altero vulnerato, ad extremum ſibi ipſi necem conſciuerunt. Vnde quidam eorum qui aderat, dixit, templi profanationem aliquid mali portendere: duóſque Poetæ cuiuſdam veteris ſenarios in eandem citauit ſententiam,

Sic legi debent verſus Græci.

σημεῖα γὰρ τοιαῦτα γίνεσθαι φιλεῖ,
ὅταν τι ναοῖς ἐγκατασκήψη μύσος
Nam ſæpe ſigna talia dari ſolent,
Cum ſacra fœdum templa polluit ſcelus.

Atque eum qui iſta dixerat, minimè fefellit opinio. Quippe & diuiſionem populi, vt videtur, & authoris diuiſionis abdicationem ſignificauit. Nam non lõgo tẽpore interiecto, Imperatoris mandato epiſcopi ex locis omnibus Epheſum conueniunt: quò etiam Neſtorius, ſtatim poſt diem feſtum Paſchatis cum magna populi

Seruorum nefandum ſcelus.

Epheſinũ concilium.

multitudine contendit, multóſque epiſcopos ibi coactos reperit. Cyrillus autem epiſcopus Alexandriæ, paulo pòſt, circiter feſtum Pentecoſtes aduenerat. Quinto die poſt Pentecoſten, Iuuenalis etiam Hieroſolymorum epiſcopus eò accedit. Ac cum Ioannes epiſcopus Antiochiæ videretur moram facere, ab epiſcopis, qui iam aderant, controuerſia in diſputationem vocatur. Cyrillus Alexandrinus, quo Neſtorij animum perturbaret (in eum namque infenſo animo fuit) quibuſdam differendi proluſionibus vſus eſt. Cùm autem multi Chriſtum Deum eſſe confirmabant, tum Neſtorius: Ego, inquit, eum qui menſtruis ſpaciis, hoc eſt bimeſtri & trimeſtri, & ita deinceps humano more adoleuerit, Deum certè non appellauero: atque ob hāc cauſam mundus ſum à ſanguine veſtro, & poſthac ad vos profectò non veniam. Quæ cum dixiſſet, cum reliquis epiſcopis qui illius aſſentiebantur ſententiæ, ſe coniunxit. Itaque epiſcopi qui aderant, in duas factiones diuidebātur. Qui autem cum Cyrillo in concilio erant, accerſunt Neſtorium. Ille non obtemperat, ſed ad Ioannis epiſcopi Antiochiæ aduentum cauſæ ſuæ diſceptationem differt. Quare Cyrillus & alij epiſcopi qui aderant, cum eo in concilio, vbi conciones Neſtorij, quas de ea controuerſia apud populum recitauerat, ſæpius perlegiſſent, ex illíſque iudicarent eum contra filium Dei impias [c] blaſphemias ſeriò dixiſſe,] epiſcopatu abdicarunt. Quo facto, epiſcopi qui a Neſtorio ſtabant, alio concilio ſeparatim coacto, Cyrillum & Memnonem Epheſi epiſcopum ſimul abdicant. Haud diu pòſt, Ioannes epiſcopus Antiochiæ aduenerat. Qui de rebus ibi geſtis certior factus, Cyrillo, vtpote tumultus illius authori, quod ardore quodam animi incitatus, Neſtorium tam citò abdicauerat, grauiter ſuccenſuit. Cyrillus verò adiuncto ſibi Iuuenali, quo Ioannem vlſciſcatur, eum quoque abdicat. His rebus ſic tum perturbatis & confuſis, Neſtorius cum cōtentionis peſtem latius in vulgus emanare intelligeret, pœnitentia adductus, Mariā Deiparam vocauit, ſic elocutus: Dicatur Maria Deipara, & offenſiones animorum ſedentur. Verùm nemo illum pœnitentia adductū, hæc dixiſſe exiſtimauit: & propterea adhuc etiam Oaſin incolit, tum epiſcopatu priuatus, tum multatus exilio. Atque concilij id temporis Epheſi cōuocati, hic exitus fuit. Hæ res geſtæ ſunt Baſſo & Antiocho coſſ. quarto Cal. Iulij. Ioannes Antiochiam reuerſus, multis epiſcopis in vnum congregatis, Cyrillum, qui iam Alexandriam rediit, abdicat. Paulo pòſt, depoſitis inimicitiis, & amicitia reconciliata, ſedes epiſcopales, alter alteri reſtituerunt. Poſt abdicatum Neſtorium, grauis tumultus in eccleſia Conſtantinopolitana excitatus fuit: quippe populus propter inanem & ſtultam, vt ſuprà dixi, Neſtorij doctrinam diuiſus eſt. Clerici autem communibus ſuffragiis illi anathema (ſic enim nos Chriſtiani ſententiam contra alicuius blaſphemiæ authorem pronunciatam ſolemus appellare, quando eam perinde notam omnibus facimus, ac ſi in columella inciſa in loco publico collocaretur) palàm denunciarunt.

Impia Neſtorij de Chriſto verba.

Factiones duæ epiſcoporum, altera Cyrillū, Altera Neſtorium tuentiū.

c. βλασφημή- σαντα

Neſtorij palinodia, & exilium.

Cyrilli & Ioānis Antioch. reconciliatio.

Anathema, vocabulum Chriſtianis vſitatum, quid.

Quòd poſt amotum Neſtorium, cum Proclum ad epiſcopatum eius quidam prouehere voluiſſent, nonnulli epiſcoporum Maximianum Conſtantinopolis epiſcopum deligendum proponebant. *Cap. XXXIIII.*

CONſtantinopoli alia etiā de epiſcopo deligendo orta eſt cōtrouerſia. Nam multi Philippo, cuius iamdudū mentionem fecimus, plures autem Proclo ſuffragati ſunt. Atque Proclus certè priores tuliſſet, ſi non quidā, qui multum authoritate valerent, illi obſtitiſſent: docuiſſéntque, canonem eccleſiæ vetare, epiſcopum alicuius ciuitatis nominatum, ad alteram ciuitatem trāſferri. Quæ quidem ſententia in medium prolata, itaq; ſe habere credita, populi animos pacatos tranquillóſque reddidit. Idcirco trimeſtri ſpacio poſt abdicationem Neſtorij percurſo, Maximianus epiſcopus deſignatur, vir monaſticum vitæ genus excolens, dignitatis gradu presbyter: opinionem pietatis iampridem propterea conſecutus, quòd monumenta, in quibus pij viri ex hac vita migrantes ſepelirentur, ſuis impenſis cōſtruenda curauerat. Literarum ignarus & expers fuit: [c] vitámque quietam, aliíſque minimè moleſtam,] ſibi propoſuit ad traducendum.

Proclum vetat canon epiſcopum conſtantinopoli tantū peti.

Maximianus conſtantinop. epiſ.

c ἀπραγμονέστερον ζῆν

Exempla

Exempla, quibus Author hic, vt videtur, confirmat, minimè prohibitum eſſe, quin à ſede ad ſedem quis transferri poſſit.

Cap. XXXV.

IAm verò, quoniam quidem propter eccleſiæ canonem, quem pro ſe afferebant, Proclum epiſcopum Cyzici iam tum nominatũ, in ſede epiſcopali Conſtantinopolis collocari prohibuerũt, de ea re pauca dicere ſtatui. Qui tum iſta aſſerere aggreſſi ſunt, videntur mihi certè minimè vera dixiſſe: ſed vel inuidia aduerſus Proclum eadem cõfinxiſſe: vel tum Canones, tum alias res ad eccleſiarum vtilitatem non rarò geſtas penitùs ignoraſſe. Nam Euſebius Pamphilus in ſexto lib. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, Alexandrum ciuitatis cuiuſdã Cappadociæ epiſcopum, Hieroſolymã voti cauſa contendentẽ, à Hieroſolymitanis detineri, Narciſſi loco in epiſcopatus gradu collocari, & reliquum vitæ tempus in illa eccleſia contriuiſſe memorat. Itaque res erat planè indifferens apud veteres, quoties eccleſiarum vſus poſcebat, epiſcopum ab vna ciuitate ad alteram transferre. Quòd ſi quicquam interſit, canonem de hac re ſancitum huic hiſtoriæ adnectere: inde planè conſtabit, quàm perſpicuè eum ementiti ſint hi qui Proclum propterea in ſede epiſcopali collocari vetuerint. Canon ita ſe habet: Si quis epiſcopus ad aliquam eccleſiam regendam deſignatus, ad eam non iuerit, cum illud non ob ſuam ipſius culpam, ſed vel quòd populus illum reiecerit, vel aliam ob cauſam quæ ſit neceſſaria, factum ſit: ei licebit honoris & miniſterij eccleſiaſtici compotem eſſe, modò nihil faceſſat moleſtiarum eccleſiæ, in qua ipſe conuentus agit: ſed lubens approbet, quod Concilium prouinciæ de re in controuerſiam adducta ſtatuerit. Canonis hæc quidem ſententia eſt. Verùm quo magis conſtet, multos epiſcopos ab aliis ad alias ciuitates propter opportunos & neceſſarios eccleſiæ vſus fuiſſe translatos, nomina eorum qui tranſlati fuerint, hoc loco citabo. Perigenes, eccleſiæ Patrenſis deſignatus fuit epiſcopus: quem, vbi populus illius vrbis eum repudiauerat, epiſcopus Romanus mandauit, vt epiſcopo Corinthi metropolis iam mortuo, in ſede epiſcopali illius vrbis collocaretur: cui eccleſiæ reliquo vitæ ſpacio præfuit. Gregorius etiam Nazianzenus primùm Saſimorum vrbis Cappadociæ epiſcopatum geſſit, deinde eccleſiæ Nazianzenæ epiſcopus factus eſt. Meletius porrò primùm eccleſiæ Sebaſtienſis epiſcopatu fungebatur, poſtea epiſcopatum Antiochiæ procurauit. Adde his Doſitheum Seleuciæ epiſcopum, quem Alexander Antiochiæ epiſcopus Tarſum Ciliciæ traduxit.] Quid Berentium commemorem, qui primùm Arcorum vrbis Phœniciæ epiſcopatum adminiſtrauit, pòſt illud Tyrum tranſlatus eſt. Quid dicam de Ioanne, qui Gordo ciuitate Lydiæ Proconeſum tranſlatus, ibi rexit eccleſiam. His accedit Palladius, qui Helenopoli Aſpunem: & Alexander, qui ab Helenopoli quoque ad Adrianos: & Theophilus Apamea vrbe Aſiæ Eudoxopolim, quæ olim Salabria dicebatur, tranſlatus fuit. Polycarpus præterea his annumeretur, qui Sexantapriſtis ciuitate Myſiæ, Nicopolim vrbem Thraciæ: & Hierophilus, qui Trapezupoli Phrygiæ, Plotinopolim Thraciæ: & Optimus, qui Agdamia Phrygiæ Antiochiam Piſidiæ: & Siluanus, qui Philippopoli Thraciæ Troadem traductus fuit. Sed ſatis multos hoc loco recenſuimus, qui à ſuis ipſorum ciuitatibus ad alias tranſlati fuerunt.

Licere epiſcopũ ab vno ad alium epiſcopatum tranſire, exemplo.
Cap 9.
Alexandri.
Canon, eiuſque interpretatio.
Alia epiſcoporum, qui ab vno ad alium epiſcopatum tranſierunt nomina.
Perigenes.
Grego. Nazianzenus.
Meletius.
Doſitheus.
C. περὶ ἔγγχα
Berentius.
Ioannes.
Palladius.
Alexander.
Theophilus.
Polycarpus.
Hierophilus.
Optimus.
Siluanus.

De Siluano epiſcopo, qui Philippopoli Troadem tranſlatus erat.

Cap. XXXVI.

IAm verò de Siluano, quẽ Philippopoli vrbe Thraciæ Troadem tranſlatũ dixi, non incommodum arbitror pauca commemorare. Siluanus, primùm in Troili ſophiſtæ ſchola Rhetoricam didicit. Qui quoniam religionem Chriſtianam diligenter excolere, & monaſticum vitæ genus exercere nitebatur, pallium philoſophicum geſtare noluit. Poſtea Atticus epiſcopus eum accerſiuit ad ſe, & epiſcopatu Philippopolis donauit. Qui triennio in Thracia ætatem degens, cum frigus tolerare non poſſet (corpus enim habuit exile admodum, & imbecillum) obſecrauit Atticum, vt in eius locum alterum ſubrogaret epiſcopum:

Siluanus è rhetore epiſcopus Philippopoleos à qua propter frigus ad Atticum ſe recipit.

ſéque non aliam ob cauſam quàm ob frigus, recuſare vitam in Thracia traducere docuit. Siluanus igitur altero hac de re in eius locum ſuffecto, Conſtantinopoli commoratus eſt, monaſticámque viuendi diſciplinam ſummopere excoluit. Adeò etiam ab omni faſtu alienus fuit, vt ſæpenumero in frequenti multitudine ciuitatis, quæ tam celebris erat, ſandaliis indutus ex fœno confectis incederet. Non longo tempore interpoſito, epiſcopus Troiadis moritur. Qua de cauſa Troes veniunt Conſtantinopolim, quæſitum epiſcopum. Ac dum Atticus ſecum conſilium inibat, quem ad illud munus deſignaret, fortè Siluanus in eius conſpectum venit.

Idem ab Attico in Troadē epiſcopus mittitur.

Quem vt vidit Atticus, confeſtim curam cogitandi depoſuit, & ita Siluanum allocutus eſt: Non eſt vlla tibi amplius excuſatio, quo minus eccleſiæ adminiſtrandæ curam ſuſcipias. nam Troas nihil habet algoris. Ecce tibi locum amœnum, quem Deus corporis tui imbecillitati parauerit. Ne cuncteris igitur, ſed Troadem ire matures. Quapropter Siluanus eò migrauit. Hoc loco miraculum ab eo editum percenſere animus eſt. Nauis oneraria planè maxima (quæ vulgo πλατὴς ob latitudinem vocabatur) in qua ingentes vehebantur columnæ, nuper in littore Troadis fabricata fuit, hæc cum in mare traducenda eſſet, & magna hominū multitudo cum multis funibus eam trahere conaretur, ne commoueri quidem poterat. Vbi iſtud dies complures factum fuit, putabatur nauis à dæmone detineri. Itaque Siluanum epiſcopum adeunt, rogant vt preces in eo loco faciat: Nam eo pacto ſolum nauem poſſe in mare protrahi credebant. At ille modeſtè de ſeipſo prædicans, ſe peccatorem appellauit: dixitque illud non ſuum, ſed iuſti alicuius opus eſſe. Verùm vbi acrius inſtabant, venit ad littus, preces ibi Deo fundit: funem vnum manu prehendit, iubétque alios opus [c] aggredi.] Nauis igitur leui pulſu agitata in mare raptim fertur. Hoc miraculum à Siluano editum, omnes illius prouinciæ incolas magnopere ad pietatem incitauit. Siluanus in aliis etiam vitæ officiis magna ſuæ bonitatis oſtendit indicia. Nam cum clericos ex litigantium controuerſiis quæſtum facere videret, deinceps neminem ex clero iudicem eſſe permiſit: ſed acceptis ſupplicantium libellis, vnum ex fidelibus laicis, quem æquo & bono fauere pro certo cognoſceret, ei cauſarum cognitioni præfecit, ſícque litigantes contentione & controuerſia liberauit. His de cauſis Siluanus maximam gloriam apud omnes conciliauit. Hæc de Siluano, [c] quanquam ab inſtituto] videntur fortaſſe aliena, non tamen ſine vtilitate legentium ſunt à nobis commemorata. Sed iam redeamus, vnde ſumus digreſſi. Maximiano igitur ad epiſcopatum Conſtantinopolitanum delecto, Baſſo & Antiochio coſſ. ad octauum Cal. Nouemb. Eccleſiæ ſtatus pacatus & tranquillus fuit.

Eiuſdem modeſtia.

Miraculum.

Maximianus Conſtantinop. epiſcopus.

c. ἴχιας

c. εἰ ϗ ἐν [illegible]

cap 33.

De Iudæis qui in Creta fuerunt, quomodo illis temporibus multi fidem Chriſtianam ſuſceperunt. Cap. XXXVII.

Podem ferè tempore multi Iudæi in Creta, Chriſti fidem receperunt, tali calamitate ad eam rem inducti. Iudæus quidam veterator, ſe Moyſen eſſe ſimulauit: déque cœlo demiſſum dixit, vti Iudæos, qui illam inſulam incolebant, per mare in continentem traduceret. Se namque eundem eſſe, qui olim Iſraelem per mare rubrum ducens, conſeruaſſet. Ad annum verò integrum nihil aliud moliebatur, quàm vt ſingulas ciuitates totius inſulæ peragraret, Iudæos in illis habitantes ad illud credendum impelleret, hortaretúrque vti omnes ſuas diuitias & poſſeſſiones relinquerent. Nam eos per mare aqua exiccatum, in terram promiſſionis ſe traiecturum pollicitus eſt. Illi igitur eiuſmodi vana & falſa ſpe in fraudem illecti, omnia opera quibus vti ſolebant, depoſuerunt, facultates ac fortunas neglexerunt, eaúmque poteſtatem illis qui eas accipere vellent, permiſerunt. Vbi dies profectioni ab illo veteratore præſtituta aduenit, ille præcedere, ſubſequi omnes cum mulieribus & pueris cœperunt. Eos ergo ad promontorium mari imminens deducit: ex eo ſe in mare præcipitare iubet. Proinde, qui primi ad præcipitium acceſſerant, ita faciunt: ac pars præcipitio obtriti, pars aqua demerſi ſtatim perierunt: & niſi diuina prouidentia illis proſpectum fuiſſet, multo plures interiiſſent. Nam forte fortunà aderant Chriſtiani, quorum alij piſcatores, alij

Pſeudomoſes cretenſis Iudæis multis autor interitus.

alij mercatores fuerunt: hi nonnullos eorum aqua propè ſuffocatos (qui iamtum in calamitate conſtituti, ſuam amentiam agnoſcere cœperunt) extrahentes conſeruarent: alios ne ſe in mare deiicerent, prohibuerunt, exitio eorum qui ante ſe præcipites dediſſent commonſtrato. Iudæi tum fraude patefacta, cum temerariã ipſorum credulitatem incuſarunt, tum Pſeudomoyſen illum occidere contenderunt. At eum nullo modo comprehendere poterant: quippe clàm ſe ex eorum conſpectu ſubduxerat. Vnde nonnullorum animis inſedit opinio, eum exitialem dæmonem fuiſſe, qui ad ipſorum gentis perniciem, hominis ſpeciem induiſſet. Quocirca multi Iudæi in Creta ea clade impulſi, Iudaiſmo derelicto, ad fidem Christi ſe tranſtulerunt.

De eccleſiæ Nouatianorum conflagratione. *Cap.* XXXVIII.

a. Βραχὺ

BReui tempore pòſt, Paulus Nouatianorum epiſcopus, etſi vir [c] reuera] pius antè habebatur: tamen iam tum de eius ſanctimonia multo maior opinio animis hominum concepta fuit. Conſtantinopoli fortè tale accidit incendium, quale nunquam antea accidiſſet. Nam magna pars vrbis igni ita conflagrauit,] vt † fortiſſima eius munimenta, & locus quidam publicus (qui Achilles dicitur) penitùs vaſtarentur. Poſtremò ignis in eccleſiam Nouatianorum prope Pelargum ſitam irrupit. Itaque Paulus, ſimulac eccleſiam in periculum venire cerneret, ad altare proſiliens, Deo eccleſiæ conſeruationem precibus commendauit, neque pro ciuitate & eccleſia illa precari deſtitit. Deus igitur, ſicut rei euentus ſatis declarabat, eius preces audiuit. Nam quanquam ignis in eccleſiam tum per ianuas, tum per feneſtras irruebat, nihil tamen damni illi omnino attulit: quinetiam, tametſi loca vicina flamma vndique vaſtauit, illam tamen eccleſiam igni circumcirca quaſi obſeſſam cernere licuit, eámque [c] incendij furorem] diuinitùs euiciſſe. Incendium vbi duos dies noctéſque totidem vrbem occupauerat, tandem omnino reſtinctum fuit: à quo licet multæ partes ciuitatis abſumptæ eſſent, eccleſia, quam dixi, illæſa permanſit. Et quod magis mirandum videtur, nullum fumi veſtigium, vel trabibus eius aliiſque partibus ex ligno fabricatis, vel parietibus impreſſum vſquam cernebatur. Hoc factum eſt 16. Cal. Septembris, ad XIIII. conſulatum Theodoſij & Maximi primum. Nouatiani ex eo tempore diem feſtum eccleſiæ ab incendio conſeruatæ quotannis, XVI. Calend. Septembris, quo Deo pro eius liberatione gratias agerent, celebrarũt: omnéſque ferè illam propter miraculum, quod in ea editum fuit, in magno honore habuerunt: & illum locum non Chriſtiani ſolum, verùm etiam gentiles, tanquam verè ſanctum colunt. Sed hæc quidem hactenus.

c. τὸ πῦρ κατεπάλαισεν, † μεγίστα τῶν ὡρείων ſcribendum cum Niceph. lib 14. cap. 41. vſurpauitque vocem latinam, granaria ſignificans, quæ & horrea dicuntur.

c. ἰχνεύειν.

Incendium Conſtantinopolitanum.

Pauli epiſcopi Nouatianorũ precibus eorũdem ab incendio ſeruata eccleſia.

Eccleſiæ ab incendio ſeruatæ feſtum.

Quòd Maximiano epiſcopo Proclus ſucceſſit. *Cap.* XXXIX.

MAximianus cum duos annos & menſes quinque eccleſiæ quietè præfuiſſet, exiit è vita, Areobindo & Aſpare coſſ. pridie Idus Aprilis. Tunc erat fortè ſeptimana ieiuniorum, quæ proximè feſtum Paſchatis antegreditur diéſque eiuſdem qui vulgò dicitur Quintus. Quo quidem tempore ab Imperatore Theodoſio res prudenter tractata fuit. Nam ne controuerſia & tumultus in eccleſia denuò cieretur, abiecta cunctatione, dum adhuc Maximiani corpus inſepultum iaceret, per epiſcopos qui ibi aderant, Proclum in ſede epiſcopali collocãdum curauit. [c] Huic etiam negotio ſuffragabantur epiſtolæ Cæleſtini, epiſcopi Romani, quas ad Cyrillum epiſcopum Alexandriæ, & ad Ioannem epiſcopũ Antiochiæ, & Rufum Theſſalonicæ epiſcopum miſit: quo eos doceret, nihil obſtare, quo minus [c] qui vnius ciuitatis] vel nominatus fuiſſet epiſcopus, vel iam eſſet epiſcopus, ad alteram ciuitatem transferretur. Proclus igitur in ſede epiſcopali locatus, corpus Maximiani effert ad ſepulchrum, funúſque celebrat.

c. πάντη

c. τὸν τῆς ἑτέρας

Proclus in Maximiani mortui epiſcopatũ ſuffectus.

Literæ ab vno epiſcopatu ad alium trãſire.

De Proclo epiſcopo, qualiſnam fuerit. *Cap.* XL.

Attico gratus, cuiuſque ſcriba.

IAm verò tempus ſe offert, pauca de Proclo commemorandi. Proclus ab ineunte adoleſcentia lector fuit: ſcholas frequẽtauit, Rhetoricæque ſtudioſe operã nauauit. Qui cum ad ætatem virilem perueniret, multum cum epiſcopo Attico verſatus eſt, illiúſque ſcriba fuit. Quem in literis & virtute admodum proficientẽ, Atticus ad gradum diaconatus euexit. Ac cũ presbyterij honore dignus putaretur, à Siſinnio, vt ſuprà demõſtraui, ad epiſcopatum Cyzici deſignatus eſt. Sed hæc iam antè factitata erant. Id tẽporis vero ſedem epiſcopalem eccleſiæ Conſtantinopolitanæ obtinuit. Vir erat morum probitate præter cæteros eximius. Quippe inſtitutus ab Attico, omnes eius virtutes ſedulò imitatus eſt. Tolerãtiam, qua etiam Atticus præditus fuit, multo magis quàm Atticus excoluit. Nam Atticus cum tempus poſtularet, hæreticis terrorem incuſſit: Proclus omnibus ſe manſuetum & facilem præbuit, hácque ratione multo citius quàm vi eos ad eccleſiam traductos fore præuidit. Nam nullam ſectam vexare inſtituit: ſed illuſtre manſuetudinis decus, quod Eccleſiæ conuenit, integrum ſeruauit, eíque reddidit. In qua re Imperatoris Theodoſij exemplum ſecutus eſt. Nam vt illi viſum fuit, contra eos qui rei agebantur, minimè authoritatem Imperatoriam exercere: ita Proclo, eorum nullam propè rationem ducere, qui ab eo diuerſam de Deo doctrinam amplectebantur.

Cyzici primũ epiſcop. tandẽ Conſtantinop.

Eiuſd. morum clementia.

Pluribus verbis ſcriptor hic Theodoſii iunioris manſuetudinem extollit. *Cap.* *XLI.*

Extollit Theodoſii manſuetudinem.

POrrò autem Theodoſius Imperator Proclum ob hanc cauſam, quam dixi multum probauit. Nam eos qui ſunt verè ſacerdotes, patiẽtia exæquauit: nec illos qui perſequendi ſtudio ducebantur, vllo modo probare potuit: immo verò dicã audacius, omnes qui verè ſacerdotes ſunt, manſuetudine ſuperauit, ſicut libro Numerorum de Moyſe loquitur: Erat Moyſes vir [c] mitiſſimus,] ſuper omnes homines qui morantur in terra. Idem ipſum de Theodoſio Imperatore iam dici poteſt, quòd ſuper omnes homines, qui morantur in terra, ſit mitiſſimus. Propter quam quidem manſuetudinem Deus hoſtes illius ſine præliorũ certaminibus ei ſubiugauit: ſicut tum trophæa contra Ioannem tyrannum ſtatuta, tum clades barbarorũ quæ pòſt conſecuta eſt, euidenter oſtendit. Nam Deus talia beneficia in hunc ſanctiſſimũ Imperatorem contulit, [c] qualia in eos qui olim iuſtitiam in vita diligẽter colebant contulerat.] Atque certè non aſſentandi ſtudio impulſus hæc ſcribo, ſed reuera ita ſe habere omnibus deinceps perſpicuè declarabo.

c. πρᾷος

c. οἷα δὴ τοῖς πάλαι δικαίοις ἐπήγαγε παρὰ θεοῦ.

Quas clades barbari ſuſtinuerint, qui Ioanni tyranno opitulati ſunt. *Cap.* *XLII.*

Barbari Imperatoris precibus potius quã armis profligati.

† De hoc ſupra cap. 23.

POſt tyranni necem, † barbari, quos ille ad auxilium ſibi contra Romanos ferendum accerſiuerat, in fines imperij Romani incurſionem facere conſtituerunt. Quo audito Imperator, vti ſolebat, iſtarum rerum curam Deo commendauit: atque precibus ſe totũ dedens, breui, quod in optatis erat, eſt conſecutus. Quibus autem cladibus barbari opprimerentur, nõ incommodum eſt hoc loco recẽſere. Primùm illorum dux, nomine Cugas, fulminis iactu interiit. Deinde peſtis ſubſecuta, maximã partem hominum qui ei parebant, è medio ſuſtulit. Neque hoc ſatis eſſe videbatur, ſed ignis etiam de cœlo delapſus complures eorum qui ſupererant, abſumpſit. Quæ res barbarorum animis maximũ iniecit timorem, non tam propterea quòd contra bellicoſam Romanorũ gentem arma ferre auſi fuiſſent, quàm quòd Romanos à Deo præpotenti adiutos animaduerterẽt. Eodem tempore Proclus epiſcopus, prophetiam quandam ex Ezechiele petitam, in eccleſia docuit, eámque præclarè ad ſalutem iam tum Romanis à Deo datam non ſine maxima omnium commendatione accõmodauit. Prophetia autem hæc eſt: Tu fili hominis, vaticinare ſuper Gog principem Rhos, Miſoch, & Thobel. Iudicabo eum morte & ſanguine, & pluuia inundanti, & lapidibus grandinis: & ignem & ſulphur pluam ſuper eum, & ſuper omnes qui ſunt cum eo, & in gentes multas cum eo: & magnificabor, & glorificabor, & notus ero in oculis multarum

Locus Ezechielis à Proclo ad ſua tempora tractus magna omniũ admiratione.

Ezech. 38.

" rum gentium: & ſcient quia ego ſum Dominus. Hac de cauſa Proclus maximam,
" vt dixi, laudem conſecutus eſt.

Quòd Imperator Valentinianus iunior, Eudoxiam Theodoſii filiam duxit vxorem. Cap. XLIII.

IMperator verò Theodoſius, ob ſuã ipſius manſuetudinẽ cùm alia multa beneficia, tum illud vnũ in primis diuina prouidentia recepit. Filiã habuit ex cõiuge Eudocia, cui Eudoxia nomẽ erat. Hãc Valentinianus eius cõſobrinus, quẽ partiũ Occidentalium Imperatorẽ creauerat, ſibi in matrimoniũ dari poſtulauit. Theodoſius Imperator eius poſtulationi morẽ geſſit. Ac cũ eſſet de loco aliquo intermedio, inter Romã & Conſtantinopolim interiecto ad celebrandas nuptias deliberatũ, viſúmque Theſſalonicæ, itinere quaſi dimidiato, illud negocij obire: Valẽtinianus Theodoſio per literas ſignificauit, vt nihil ipſe ſibi de ea re exhiberet moleſtiæ: ſe enim Cõſtantinopolim vẽturũ dixit. Itaque cũ res partiũ Occidẽtaliũ in tuto collocauiſſet, nuptiarũ cauſa Cõſtãtinopolim proficiſcitur quibus cõfectis, Iſidoro & Sinatore coſſ. capit coniugẽ, & ad partes verſus Occidentẽ maturè reuertitur. Theodoſius Dei beneficio hoc proſpero & fœlici caſu potitus eſt.

Eudoxia Theodoſii filia Valentiniano nubit.

Quòd Imperator ab epiſcopo Proclo perſuaſus, Ioannis corpus ab exilio Conſtantinopolim transferendum, ac in Apoſtolorum eccleſia reponendum curauit. Cap. XLIIII.

EXiguo tempore pòſt, Proclus epiſcopus, eos qui propter Ioãnis abdicationem ſeparatim cõuentus peragebant, cũ cæteris in concordiã reduxit, & prudentia eorũ animos offenſos permulſit. Sed qua ratione iſtud effecerit, dicã. Corpus Ioannis Comanis ſepultũ, vbi Imperatori eã rem perſuaſerat, trigeſimoquinto anno poſt eius abdicationẽ Conſtantinopolim trãsferendum curauit: quod cũ multo honore & ſplendida pompa publicè celebrata, in eccleſia Apoſtolorũ condidit. Hac re igitur, qui propter Ioannem cõuentus ſeorſum faciebant, ad eccleſiæ concordiam recõciliati fuerunt. Quod factum eſt ad decimũ ſextum conſulatum Imperatoris Theodoſij, ſexto Cal. Februarij. Vnde demiror equidem quid cauſæ fuerit, cur tanta inuidiæ flamma cõtra Origenẽ mortuũ incenſa ſit (ducentis enim annis poſt mortem à Theophilo excõmunicatus fuit) cũ Ioannes trigeſimoquinto anno, poſtquam è vita exceſſerat, ſit à Proclo receptus in communionem. Verùm Proclus Theophilo tantũ facilitate morũ antecelluit. Iſta autẽ qua ratione & acciderint, & quotidie accidant, prudentibus viris minimè obſcurum eſt.

Opera Procli Ioan. Chryſoſtomi corpus quo fine Conſtantinopolim translatum.

Origenes cc annis poſt mortem à Theophilo excommunicatus.

De Morte Pauli Nouatianorum epiſcopi, & Martiano, qui in eius locum ſurrogatus erat. Cap. XLV.

NOn multo pòſt corpus Ioannis in eccleſia Apoſtolorũ repoſitum, Paulus eccleſiæ Nouatianorũ epiſcopus obiit mortẽ, eodem conſulatu, ad XII. Calend. Auguſt. qui ſuo funere omnes diſcrepãtes diſſentiẽtéſque ſectas vnã quodammodo effecit eccleſiã. nã omnes ei⁹ corpus ad ſepulchrũ cum pſalmis decantatis pariter deduxerũt. Quippe dum vixit, omnibus[c] propter rectã ſynceràmque vitæ rationẽ] perquàm charus fuit. Quoniam autẽ Paulus mortẽ iam oppeciturus, rem planè memorabilem geſſerit, eam, vtpote huic hiſtoriæ admodũ accommodatã, ad legentium vtilitatẽ hoc loco ponẽdam cẽſui. Quòd autẽ, dum ægrotabat, conſueta ſuæ monaſticæ diſciplinæ diæta vſus ſit, neque eam vllo modo violauerit, quódque etiam preces aſſiduè facere non intermiſerit, mihi ſilentio prætereundum puto: ne dum in illis commemorandis inſiſto, rem geſtã ab eo vti dixi, planè memorabilem & valde vtilem, aliqua ex parte obſcurare videar. Quænam igitur ea ſit, iam dicere aggredior. Paulus è vita migraturus, omnes ſacerdotes Eccleſiarum quæ ſub eo erant, acceerſitos ſic allocutus eſt: Prouidete, vt dum ego adhuc ſpiritum duco, epiſcopus vobis deſignetur, ne poſtea eccleſiæ tumultu perturbentur. Cum reſponderent, non ipſis poteſtatem epiſcopi deligendi permittendam eſſe (cum enim, inquiunt, alius noſtrûm aliud habeat iudicium,

c. διὰ βίου ὀρθότητα.

Pauli Nouat. epiſcopi obitus, & Pſalmi in eius funere.

Pauli è vita migraturi cura de ſucceſſore relinquendo.

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBRI QVINQVE.

Liber Primus.

Hiſtoriæ ſcopus. *Caput* I.

CONSTANTINVS.

QVANQVAM pictores, qui veteres hiſtorias in tabulis & parietibus deſcribunt, cùm intuentiũ magnopere oblectant oculos, tum rerũ prçteritarũ recordationẽ ad prolixũ tẽporis ſpaciũ florẽtem ſeruãt: tamen ſcriptores, qui pro tabulis, monimentis librorum, & pro colorum varietate, orationis floſculis vtũtur, memoriam rerũ geſtarũ (ſiquidem res pictorũ artificio deſcriptas, temporis conſumit conficitq; longinquitas) multo diuturniorem ſtabilioremque efficiunt. Qua ratione ipſe equidem adductus ſum, vt ea quæ in Eccleſiaſtica hiſtoria deſunt, ſcriptis mãdare aggrediar. Nam vt gloria rerum præclariſsimè geſtarum, quarum commemoratio multum ſit hominibus adiumenti allatura, obliuione contereretur, haud ſine ſcelere fieri poſſe exiſtimaui. Qua de cauſa nõnulli, quibus cum mihi magnus vſus & familiaritas intercedit, ſępenumero me vehementer cohortati ſunt, vt hunc hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcribendi laborem in manus ſumerem. Verùm cùm difficultatem operis mearum virium imbecillitate metiri incipio, eius ſuſceptionem non mediocriter equidem pertimeſco: attamen fretus benignitate Dei, boni cuiuſque largitoris munifici, rem magis arduam, quàm quæ mea doctrinæ tenuitate perfici poſsit, ſuſcipio. Atque vt Euſebius genere Palæſtinus, à ſanctorum Apoſtolorum temporibus exorſus, res in Eccleſia inde vſque ad tempora Conſtantini Imperatoris ſanctiſsimi geſtas conſcripſit: ſic ego ex illo ipſo tempore, quo ab eo deſitum eſt ſcribere, initium hiſtoriæ ducere ſtatuo.

Iuſtã ſibi ſcribendi cauſam fuiſſe comparatione probat.

Hiſtoria picturis diuturnior.

Rerũ præclariſsimarũ memoriam elabi non ſinendam.

Modeſtia & pietatis ſtudiũ

Vnde initium ducat.

Vnde cœperit Arianorum hæreſis. *Caput* II.

CVm nefarij illi & impij tyranni extincti eſſent, Maxentius videlicet, Maximinus & Licinius, grauis perſecutionis procella, quam furiæ illæ, non aliter atque turbines quidam in eccleſia Dei concitauerãt, ſedatur: & ſæua ventorum violentia compreſſa, ſtabilis & diuturna Chriſti gregi tranquillitas affertur. Nam Conſtantinus omni genere laudis florentiſsimus, qui nõ ab hominibus, neque per hominem, ſed cœlitùs à Deo, more ſancti Apoſtoli, ad illius muneris admniſtrationem vocatus erat, huius pacis eccleſiis author fuit. Siquidem leges conſcipſit, quibus & hoſtias ſimulachris vetuit immolari, & ædes ſacras extruendas ſanciuit. Quinetiam præſides, quorum mentes fides Chriſtiana imbuerat, gentibus ac prouinciis præfecit, deditque illis mandatum, vt ſacerdotes honore afficerent: illis autem, qui eoſdem contumelioſè inſectari aggrederentur, exitium minatus eſt. Quo quidem tempore, alij eccleſias dirutas de integro erexêre: alias ampliores ſplẽdidioreſq; exædificauêre. His rebus hoc loco cõſtitutis, noſtri animi gaudio perfuſi & voluptate, aduerſariorum autem triſticia & mœrore confecti fuerunt: quandoquidem ſimulachrorum delubra occluſa, in eccleſiis Chriſtianorum dies feſti, & crebri conuentus celebrati. Verùm nequam & inuidus dæmon, generis humani pernicies, cum ſtatum eccleſiæ Dei tam ſecundo ac proſpero flatu ferri cerneret, nullo modo pati potuit: ſed ſubdola ac peſtifera conſilia excogitare cœpit, omneſq; ſedulò peruestigauit modos, quibus eam tam præclarè ab vniuerſitatis opifice & moderatore gubernatam penitùs euerteret. Nam cum animaduerteret gentilium errorem ſuis integumentis euolutum, & varias ac multiplices dæmonum fraudes perſpicuè deprehenſas, & creaturam à quàm plurimis nulla amplius dignatam veneratione, ſed pro illa creatorem laude & præconiis celebratum: id-

Galat. 1.

Conſtantini laus à meritis in eccleſiam.

Conſtantinus eccleſiis author pacis.

Diabolũ perſecutionis eccleſiæ loco hæreſes introduxiſſe.

circo deinceps non apertè contra Deum ac Seruatorem noſtrum bellum ciere, ſed cum homines quoſdam nomine quidem Chriſtianos, re tamen ipſa ambitionis & inanis gloriæ ſeruos reperiſſet, his tanquam inſtrumētis ad ſuos veteratorios conatus perficiendos valde idoneis vti cœpit. Atque iſtorum opera complures in veterem induxit errorem, non quòd creaturam denuò coli efficiebat: ſed quòd ita comparauit, vt Creator & opifex mundi in eodem cum creaturæ ordine conſtitueretur. Verùm quo in loco huius erroris primùm iecerit fundamenta, & quomodo peruerſæ doctrinæ zizania proſeminauerat, iam explicaturus venio. Alexandria ciuitas eſt ampliſsima, & maxima hominum multitudine frequentata, quæ non Ægypti ſolum, verùm etiam Thebaidis & Lybiæ, quæ AEgypto adiacent, principatum obtinet. Cuius epiſcopatum, poſt Petrum illum in fidei certamine victorem & athletam egregium, qui impiis tyrannis, quos ſuprà poſui, regnantibus eſt martyrij coronam conſecutus: Achillas ad exiguum tempus adminiſtrauit, eiuſque eccleſiæ clauum tenuit. Huic ſucceſsit Alexander, doctrinæ euangelicæ propugnator acerrimus. Per idem tempus, Arius, qui in numerum presbyterorum aſcriptus erat, cuique Sacrarum literarum interpretatio concredita, cum videret Alexandrum ad epiſcopatus gubernacula deſignatum, inuidiæ flammam, qua incendebatur, minimè reprimere, ſed ea vehementius inflammatus, materiam contentionis & diſcordiæ indies aucupari laborauit: ac tametſi in præſtabilem eximiámque Alexandri viuendi rationem aciem acriter intendendo, nihil ad falſam criminationem contra eum confingendam potuit omnino reperire, tamen æſtus inuidiæ eum quieſcere non ſinit. Iſtum igitur cum hoſtis veritatis diabolus nactus eſſet, eius conatibus Eccleſiā procellis miſcere, exagitaréque inſtituit. Nam perſuaſit illi, vt Apoſtolicæ Alexandri doctrinæ apertè reſiſteret. Itaque vt Alexander Sacrarum literarum diſciplinæ obſecutus, filium patri honore parem, eandémque habere cum Genitore ſubſtantiam docuit: ſic Arius palàm contra veritatem pugnans, eum creatum & factum affirmauit. Quin etiam adiecit, tempus aliquando fuiſſe, cum non erat: & alia nonnulla, quæ ex eius libris multò apertius poſſunt intelligi. Atque iſta non in Eccleſia ſolum, verùm etiam extrà in circulis & congreſsibus hominum diſſerere cœpit. Per ædes quoque circum circa graſſari, vt quos poſſet, in iſtorum errorum laqueos induceret. Alexander igitur doctrinæ Apoſtolicæ patronus, primùm hortatione & conſilio eum à ſententia deducere tentat. Cæterùm vbi Corybantum more inſanire vidit, & impiam doctrinam palàm prædicare, de dignitate ſacerdotali dimouet, euangelij præcepto obſecutus, Si oculus tuus dexter ſcandalizet te, erue eum, & proiice abs te.

Alexandria. Arianæ hæreſis origo. Petrus & Achillas epiſcopi. Alexander epiſcopus. Quid Arium in hæreſim impulerit. Ariani pſeudodogmata. Arius dignitate ſacerdotali priuatus. *Matth. 5.*

Primariorum epiſcoporum enumeratio.

Caput III.

EOdem tempore Syluester Romanæ eccleſiæ gubernaculū tenuit: ſucceſſorq; fuit Miltiadis illius, qui poſt Marcellinum, virum perſecutionis tēporibus magna gloria planè nobilitatum, ad eiuſdem eccleſiæ epiſcopatum gerendum delectus fuit. Antiochiæ autem epiſcopatū, mortuo Tyrāno, cum pax iam in eccleſiis vigere inciperet, obtinuit Vitalius: qui eccleſiam ibi à tyrannis dirutam, in Palæa, ædificauit. Huic ſucceſsit Philogonius, qui & temporibus Licinij ſingulare ſtudium in veræ pietatis defenſione declarauit: & quæ videbantur eccleſiæ illius ædificio deeſſe, ſua opera adiiciendā curauit. Epiſcopatus verò Hieroſolymorum, poſt Hermonam delatus fuit Macario: qui ob beatam viuendi rationem, & multiplicia bona, quibus exornatus fuit, verè nomini ſuo reſpondit. Per idem tempus epiſcopatus Conſtantinopolitani miniſterium obtinuit Alexander, vir donis planè Apoſtolicis decoratus. Quo quidem tempore Alexander Alexandriæ epiſcopus, cum videret Arium ambitionis æſtu incenſum furere, & eos quos peſtifera in Deum blaſphemia irretierat, in vnum cogere, conuentus præterea ſeparatim celebrare, eius impiam blaſphemiam eccleſiarum præſidibus per epiſtolas ſignificauit. Quarum vnam ad gentilem ſuum perſcriptam, qua pernicioſi Arij conatus perſpicuè explanantur, primùm in hiſtoria ponam, quò

Sylueſter Ro. epiſcopus. Vitalius. Palæa, locus quidam ſic dictus, vide poſt li. 2 cap. 31. & li. 3 ca. 4. Philogonius. Hermonas. Macarius. Alexandri duo.

nemo ſuſpicetur me has res quas de eo ſcriptis perſequor, meopte ingenio confinxiſſe. Deinde epiſtolam Arij, poſt illam alias quoque, inſeram, quæ ſunt ad hanc hiſtoriam propterea pernęceſſariæ, quòd & eius veritati teſtimonio eſſe poſſint, & res geſtas multo planius edocere. Alexander autem epiſcopus Alexandriæ, iſta quæ ſequuntur, ad gentilem ſuum ſcribit.

Alexandri, epiſcopi Alexandrini, ad Alexandrum epiſcopum Conſtantinopolitanum, gentilem ſuum, Epiſtola

Caput IIII.

Ambitio & auaritia hæreſes excitant.

EST quidem propoſitum hominibus improbis, in quorum animis inexplebilis honoris & pecuniæ cupiditas inſita eſt, vt eccleſiis, quæ videntur plus habere dignitatis, ex occulto inſidietur: qui per varias ac multiplices vias, ſynceram eccleſiæ pietatem oppugnare non ceſſant. Nam impulſu diaboli, qui vim ſuam in eorum animis exercet, in furorē acti, ad voluptates, quæ fortè ſe offerunt, feruntur præcipites: atque ab omni pietate refugientes, timorem diuini iudicij proterunt. De quibus ego qui inde non parum acceperim incommodi, neceſſe habui veſtræ pietati ſignificare, vt id generis homines ſedulò deuitetis, ne forte quiſquam illorum audacia fretus, vel per ſe ipſum (præſtigiatoribus enim nunquam deeſt ad fraudem faciēdam ſimulatio) vel per literas, quæ erūt mendaciis ita lepidè & eleganter aſperſæ, vt hominē, qui ſimplici ac ſynceræ fidei ſe addixerit à veritate abſtrahant, in veſtras eccleſias erroris ſui imprimant veſtigia. Nam Arius & Achillas nuper facta coniuratione, dum Colluti ambitionem imitari ſtudebant, eum in eo vitioſitatis genere longè ſuperarunt. Ille enim, quanquam eas ipſas res, quas iſti, coarguere conabatur: tamen improbi ſui inſtituti cauſam ſaltem ſimulatam habuiſſe viſus eſt. Hi autem, cum illius nundinationem, qua Chriſtum ipſum vendidit, animaduerterent, non amplius Eccleſiæ legibus ſubiecti eſſe ſuſtinuerunt: ſed ſpeluncis latronum ſibi conſtructis, conuentus in illis ſine intermiſſione agere, noctes dieſque Chriſto & nobis maledicè obtrectare, omnem Apoſtolicam & piam doctrinam criminari, ſimulatione Iudaica officinam ad Chriſtum oppugnandum inſtruere, diuinitatem Seruatoris noſtri inficiari, eum cæteris hominibus nihilo præſtantiorem prædicare: vocibuſque omnibus quæ pro eius ſalutari in carne œconomia, & abiectione ſui noſtra cauſa ſuſcepta, ex ſacris literis ſelectis, eiuſdem impiam ſuam prædicationem corroborare: & verba, quibus æterna eius diuinitas & gloria vnà cum patre ineffabilis confirmatur, aduerſari nituntur. Quippe impiam gentilium & Iudæorum de Chriſto opinionem defendentes, ſuam ipſorum laudem (quantum fieri poteſt) venari: & in quibus eis ludibrio ſumus, omnia enixè conſectari ſtudent. Seditiones porrò in nos quotidie concitare, graues ciere perſecutiones, & interdum lites per mulierculärum impurarum ſermones, quas ipſi in fraudem impulerunt, intendere: nonnunquam religionem Chriſtianam, ſuas tenellas meretriculas per ſingulas plateas turpiter circumducendo, grauiſsimis contumeliis afficere: quinetiam inconſutam & indiſſolubilem Chriſti tunicam quam tortores noluerunt diſcindere, hi diſcerpere non dubitarunt. Nos igitur, ſicut ſcelerata eorum vita & conatus execrabilis poſtulat, ſuffragiis omnium tandem, licet ſerò propter rei ignorationem iſtud ſimus aggreſsi, Eccleſia, quæ Chriſti diuinitatem ſanctè adorat, eiecimus. Itaque hi circumcurſare hac illac, quo nobis obtrectent, deflectere ad collegas nobiſcum in eadem fide conſentientes, ſpecie quidem pacis & concordiæ ſimulata veniam petere præ ſe ferre: ſed reuera moliri, vt per ſermonis lenocinia nonnullos eorum in ſui morbi contagionem pertrahant: literas quoque ab illis blandiores petere, vt coram iis quos errore implicarint, eas deprauatè legentes, ſuæ prolapſionis impœnitentes reddant, iam ad impietatem aſſuefactos quaſi epiſcopos ſuæ ſententiæ & opinioni conſentientes haberent. Nam non illis confiteri volunt ea quæ tam nefariè impiéque apud nos cùm docuerunt, tum fecerunt, quorum gratia eccleſia ex-

Heretici audaces, ſimulatores & elegātium mendaciorum artifices.

Arij & Achillæ conſpiratio.

Colluthi ambitio.

Arianorum nefarij conuentus.

Arianorum artes quibus catholicos oppugnabant.

Chriſti tunica inconſuta.

Quibus fraudibus Ariani epiſcopos captare conarentur.

pulſi ſunt: ſed vel ſilentio tegere, vel partim ſermonibus commenticiis, literis partim veteratoriè ſcriptis obſcurare nituntur, quo eos dolo deludant. Quapropter colloquiis tum probabilitate, tum facetiis dicacibus refertis, pernicioſam ſuam doctrinam, tanquam velis obtendentes, hominem ſimplicem & fraudi expoſitum in ſuum errorem rapiunt: quinetiam à noſtræ ſanctæ piæque religioni apud omnes obtrectando, haudquaquam ſe abſtinent. Vnde fit, vt nonnulli qui eorum literis ſubſcribunt, in eccleſiam recipiantur: quod factum, mea quidem ſententia, maximam infamiæ notam collegis noſtris, qui illud auſi ſunt, inuſsit, qui non modò id quod canon Apoſtolicus permiſit non faciunt, ſed conatum eorum contra Chriſtum planè diabolicum, qui illis ineſt, vehementiorem efficiunt. Quocirca fratres chariſsimi, abiecta cunctatione, ingenij mei vires, quo iſtorum infidelitatem vobis ſignificarem, excitaui: qui aſſerunt, tempus aliquando fuiſſe, cum non eſſet filius Dei: poſtea factum, cum non antè extiterit, talem fuiſſe tum, cum factus erat, qualis quiſque homo eſt. Omnia enim Deum ex nihilo feciſſe. Qua ſententia etiam filium Dei comprehendunt, eumque in creatione omnium rerum, ſiue rationis ſunt illæ participes, ſiue expertes, concludunt. Quibus etiam conſequenter addunt, eum natura poſſe mutari, virtutis & vitij capacem eſſe. Itaque hoc poſito, eum ex nihilo factum, literarum Sacrarum, quæ verbi Dei æternitatem, immutabilitem, eius ſapientiæ diuinitatem (atque iſta ſunt Chriſtus) docent, prorſus labefactatur authoritas. Eſt enim in noſtra quoque ſitum poteſtate, vti iſtæ eccleſiæ peſtes prædicant, filios Dei fieri, non aliter atque ille factus eſt. Scriptum namque eſſe, Filios genui & exaltaui. Ac cum illis obiicitur ſententia, quæ deinceps ſequitur, Et ipſi ſpreuerunt me: quod planè naturæ Seruatoris, qui eſt natura immutabili, repugnat: tum omni exuta erga Deum pietate & reuerentia, aiunt Deum cum eum præſcientia & præſenſione prænouiſſet, neutiquam ipſum aſpernaturum, idcirco ex omnibus elegiſſe. Non enim natura, aut quicquam præter cæteros filios habuiſſe prærogatiuæ (nullum namque natura filium Dei eſſe affirmant, neque quenquam eſſe qui vlla cum eo proprietate coniunctus ſit) ſed cum eſſet natura mutabili, & propter ſingularem in vita & moribus ritè inſtituendis diligentiam ac ſtudium non ad vitia deflecteret, Deum eum elegiſſe: adeò vt ſi vel Paulus vel Petrus in hac obnixè incubuiſſet, eodem modo fuiſſe filios Dei, quo ille fuit. Ac quò inſaniam & peſtiferam ſuam doctrinam confirment, etiam in ipſas Scripturas vim faciunt, & ſententiam in Pſalmis de Chriſto traditam, quæ ita ſe habet (Dilexiſti iuſtitiam, odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ participibus tuis) ad ſuum inſtitutum detorquent. Verùm quòd filius Dei non creatus fuit ex nihilo, neque tempus fuiſſe cum non erat, Ioannes Euangeliſta abundè ſatis docet. ſic enim de illo ſcribit: Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Cum enim diuinus ille magiſter docere inſtitueret, patrem & filium duas res eſſe, quæ ſeparari nequeunt, filium in ſinu patris eſſe dixit. Quinetiam quòd filius Dei non ſit rebus ex nihilo creatis annumerandus, idem Ioannes oſtendit, cum dicat, Omnia per ipſum facta eſſe. Nam proprium eius ſubſiſtentiæ modum declarauit his verbis: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quòd ſi omnia per ipſum facta ſunt, qui fieri poteſt, vt is qui rebus creatis eſſentiam indulſerit, quodam tempore non fuerit? Nulla enim ratio vult, vt quod creat, eiuſdem ſit cum creatis naturæ. Quòd ſi ipſe fuit in principio, & omnia per ipſum facta ſunt, creatáque ex nihilo (nam quod eſt ſubſiſtitque, illis quæ fiunt ex nihilo, contrarium eſt, vehementerque repugnat) nam cum alterum nullum eſſe interuallum inter patrem & filium, neque illud vlla animi cogitatione poſſe informari, alterum mundum ex nihilo conditum, oſtendit: perſpicuum eſt, mundum recentiorem, quàm eſſentiam filij Dei, habuiſſe generationem, quippe cum omnia à patre per filium talem ſint eſſentiæ originem conſecuta. Itaque ſanctiſsimus Ioannes cum illud ERAT, quod eſt verbi Dei proprium, immenſum eſſe, & longè ſupra mortalium captum & cogitationem

Ariani dicaces & contumelioſi.

Hæretici in eccleſiam nullo pacto recipiendi.

Aeternitatẽ filij negabant Ariani.

Vitio & mutationi Dei filium ſubiiciebant Ariani.

Iſa. 1.

Chriſtum non natura ſed adoptione ſola filium dei eſſe docebant.

Pſalm. 44.

Chriſtũ æternum eſſe.

Ioan. 1.

Filius Dei in ſinu patris.

Ioan. 1.

ERAT.

Verbum Dei non ingenitũ.

Eccleſ. 3.

In rebus diuinis nil nimis audendum.

1. Cor. 2.

Filij ſubſiſtentiam non poſſe capi à mente probat.

Verbi Dei ſubſiſtentia nõ curioſè inquirenda.

Iſa. 53.

Apoſtoli.

tationem poſitum animaduerteret: eius generationem creationemque eloqui noluit, imò verò ne auſus quidem eſt verbis, literis eiſdem ac ſyllabis compoſitis gignens & genita nominare: non quòd verbum Dei ingenitum eſt (nam ſolus pater eſt ingenitus) ſed quòd ineffabilis vnigeniti filij Dei ſubſiſtentia non modò ſolertem intelligentiam Euangeliſtarum, verùm fortaſſe etiam angelorum comprehenſionem longè ſuperat. Itaque, meo quidem iudicio, ne in piis quidem numerandi ſunt, qui in iſtarum rerum inquiſitionem intrare non dubitant, ſpreta reiectaque illa ſententia: Altiora te ne quæras, & ſublimiora te ne ſcruteris. Quòd ſi cognitio multarum aliarum rerum, quæ ſunt ſine dubio his longè imperfectiores, comprehenſionem fugiat humanam (quales ſunt illæ, de quibus Paulus ſic loquitur: Quæ oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, ea quæ præparauit Deus diligentibus ſe: quales ſunt præterea ſtellæ, quas Deus Abrahamo negauit poſſe numerari: qualis denique eſt arena maris, & ſtillæ pluuiæ: quas res, inquit Scriptura, quis enumerare poterit?) quid eſt ergo, cur quiſquam, niſi inſanus & planè mente captus ſit, verbi Dei ſubſiſtentiam curioſe perueſtigare moliatur? De qua ita ſpiritus loquitur propheticus: Generationem eius quis enarrabit? Per quam quidẽ ſententiam, ab animis eorum qui erant velut columnæ & principes omnium qui in toto orbe vixerint, Seruator noſter, quo illis gratificaretur, iſtarum rerum noticiam tanquam onus amouere laborauit: contraque naturam eſſe docuit, vt quiſquam eas cogitatione reprehenderet. nam ſoli patri, diuiniſsimi illius myſterij cognitionem reſeruatam eſſe: Sic enim locutus eſt: Nemo nouit quis ſit filius, niſi pater: & patrem nemo nouit, niſi filius. De qua re arbitror patrem hoc quoque dixiſſe: Secretum meum mihi & meis. Quòd autem extrema dementia eſt, filium ex his quæ non ſunt ortum, inque tempore productum exiſtimare, eædem ipſæ voces, nimirũ EX HIS QVAE NON SVNT, ſatis declarant, licet iſti ſtupidi ſuarum vocum inſaniam non intelligant. Nam id quod dicitur, NON ERAT, aut in tempore fuiſſe neceſſe eſt, aut in aliquo ſeculi interuallo. Proinde ſi verum eſt, omnia per ipſum facta eſſe: conſtat etiam, omne ſeculum, tempus, interualla temporis, & illud quando, in quibus reperitur id quod dicitur, NON ERAT, per ipſum facta eſſe. Et quid eſt quamobrem non ſit abſurdum, eum qui tempora, opportunitates temporum, quibus cum illud quo dicitur, NON ERAT, confuſum eſt, progenuit, quodam tempore non fuiſſe aſſerere? quippe cum inſulſum ſit, & plenum cuiuſque inſcitiæ, eum qui alicuius rei procreator extiterit, poſt rei illius procreationem, ipſum procreatum eſſe. Nam vt iſtorum fert opinio, non ſolum illud interuallum temporis, in quo filium à patre generatum aſſeuerant, tempore prius erat, quàm Dei ſapientia, quæ hanc vniuerſitatem conſtruxit: verum etiam Scriptura, quæ illum primogenitum omnis creaturæ nuncupat, mentita eſt. Accedit eòdem Paulus, qui de eo his congruentia voce clariſsima fundauit. ſic enim ait: Quem poſuit hæredem omnium, per quem ſecula condidit. Quinetiam in eo condita ſunt omnia, & quæ in cœlis, & quæ in terra, viſibilia, & inuiſibilia, ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue dominationes, ſiue throni. Omnia per ipſum & in ipſum condita ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Quocirca cũ illud, EX NIHILO, ſeu EX HIS, QVAE NON SVNT, non ſine ſummo ſcelere & impietate poſitum ſit: neceſſariò ſequitur, patrem ſẽper patrẽ fuiſſe. Atque eſt pater ſemper, cum habeat filium, ob quem vocatur pater: & cum ſit ſemper ei filius, & ſemper pater, perfectus: atque in ipſo, quod verè bonum eſt, expletus omnibus ſuis partibus qui filium vnigenitum, neque in tempore, neque ex interuallo temporis, neque ex nihilo genuit. Quî igitur fieri poteſt, vt non ſit impium dicere, quodam tempore ſapientiam Dei non fuiſſe, cum ipſa loquatur de ſe: Ego eram apud illum componens, ego eram cui adgaudebat? aut virtutem Dei aliquando non fuiſſe, aut verbum eius mancum fuiſſe aliquando, aut alia negare, ex quibus & filius cognoſcitur, & pater velut notis quibuſdam diſcernitur. Nam cum quis ſplendorem gloriæ neget eſſe, tollit ſimul & primariam lucem, cuius eſt ſplendor. Quod ſi porrò imago Dei non erat ſemper, liquet neque illum cuius imago eſt, ſemper fuiſſe. Quinetiam cum dicitur, formam ſubſi-

Matt. 11.

Eſa. 24.

Quàm ineptũ ſit filium ex iis quæ non ſunt ortum aſſerere.

Christus primogenitus omnis creaturæ.

Heb. 1.

Col. 1.

Relatorũ loco filiũ deo patri coæuum oſtendit.

Christus æterna dei ſapientia.

Prouerb. 8.

» velut facibus nouis admotis magis incendiſſe: in quos quidem accuratè in-
» quirendi poteſtas veſtro iudicio permiſſa eſt. Atque hi, quemadmodum voces
» de Seruatoris paſsione, de abiectione & exinanitione ſui ipſius, de eius pauper-
» tate, aliáſque, quibus tanquam aduenticiis ſe in Sacris literis noſtra cauſa de-
» ſcribi paſſus eſt, memoria ideo tenent, vt eas citando, ſummam eius & ſempiter-
» nam diuinitatem deprauent: ſic verba, quæ naturalem eius gloriam, nobilita-
» tem, & æternam cum patre manſionem ſignificanter exprimunt penitùs eorum *Loci ſcripturæ arianos infeſti.*
Ioan.10. animis exciderunt. cuius generis ſunt illa, Ego & pater vnum ſumus. Quam
» ſententiam dum protulit Dominus, non ſe patrem appellauit, neque duas dua-
» rum perſonarum naturas vnam eſſe oſtendit: ſed quòd patris filius paternam ef-
» figiem accuratè ſeruare ſolet, quippe cum eius ſimilitudinem in ſe à natura
» impreſſam habeat, & perfecta ſit patris imago, & expreſſa figura exemplaris
» primarij. Vnde Dominus Philippo quodam tempore patrem eius videre cu-
» pienti, dicentíque, Oſtende nobis patrem: apertè commonſtrat, Qui vidit me, vi- *Filius patris*
» dit & patrem: quandoquidem pater per ipſum velut per ſpeculum puriſsimum, *character.*
» idemque animatum, in quo Dei exprimitur imago, manifeſtò cernitur. Filium por- *Filius patri*
» rò patri ſimilem, in Pſalmis pronunciatum memorant ſanctiſsimi viri, in quibus *ſimilis.*
» ſcriptum eſt: In lumine tuo videbimus lumen. Quapropter, qui honorat filium,
» honorat & patrem: idque planè meritò. Nam omnis vox impia, quæ temerè con-
» tra filium profertur, in patrem quoque recidit. Atque nemini mirum debet vide-
» ri, fratres chariſsimi (hoc enim quoque perſequi animus eſt) ſi falſas confictaſque
» tum contra me, tum contra populum noſtrum ſanctiſsimum criminationes de-
» inceps expoſuero. Nam qui aciem ad diuinitatem filij Dei oppugnandam inſtru-
» xerint, non mirum ſi nos contumelioſis maledictis lacerare non vereantur. Qui *Hæreticorum*
» etiam neminem volunt ex antiquis patribus ſibi comparari, neque illis quibus nos *communis ar-*
» ab ineunte ætate vſi ſumus præceptoribus, ſe pares exiſtimari ſinunt, imò verò *rogantia, qua*
» ne vnum quidem collegarum noſtrorum vel ad mediocrem ſapientiam perue- *antiquitatem*
» niſſe cenſent: ſed ſe ſolos ſapientes, ſolos egeſtatem voluntariam ſectantes, ſolos *omnem cæte-*
» dogmatum inuentores, & ſibi ſolis ea doctrinæ patefacta eſſe myſteria, quæ in *róſque morta-*
» nullius vnquam ſub ſole cogitationem ac mentem venerint, arbitrantur. O' *les præ ſe con-*
» impiam arrogantiam, ô inſaniam immenſam, ô inanem gloriam cum furore *temnere in mo-*
» coniunctam: ô ſpiritus planè ſatanicos, qui impiis eorum animis velut callum *re poſitum ha-*
» maliciæ obduxére. Non diuina veterum ſcripturarum claritas vllum ipſis iniuſsit *bent.*
» pudorem, non conſentiens collegarum & pia de Chriſto doctrina eorum auda- *Dæmones ipſi*
» ciam repreſsit: quorum ſcelus nefarium ne dæmones quidem, quippe qui ſedu- *Chriſto detra-*
» lò caueant, ne vllam omnino maledicam & contumelioſam vocem contra filium *here nõ audẽt.*
» Dei eloquantur, omnino ferre videntur. Iſta à nobis pro virili noſtra parte in
» præſentia allata ſunt, ad eos coarguendos, qui in tam inepta contra Chriſtum
» diſputandi materia, tanquam in puluere ſe exercent, & noſtræ erga illum pie- *Arianorum*
» tati falſo obtrectare nituntur. Nam iſti ridicularum fabularum inuentores aſſe- *argumentum.*
» runt, nos, dum blaſphemiam illam impiam, & à nemine vnquam literis prodi-
» tam, nimirum quæ Chriſtum filium Dei ex nihilo ortum docet, auerſamur, duo
» ingenita tradere: atque quæ eſt eorum inſcitia, dicunt neceſſe eſſe alterum è
» duobus hiſce ſtatuere, nempe vel eum ex nihilo creatum, vel omnino duo eſſe in-
» genita: ſiquidem propter inertiam ignorant prorſus, quantum interſit inter pa-
» trem, qui ingenitus eſt, & res ab eo conditas ex nihilo, ſiue rationis ſunt par-
» ticipes illæ quidem, ſiue expertes. Inter quæ duo, natura vnigenita media in-
» terpoſita, per quam pater Dei verbi hanc vniuerſitatem ex nihilo fabricauit,
» ex ipſo qui pater eſt, genita fuit: ſicut ipſe Dominus quodam in loco teſtatur
» his uerbis: Qui diligit patrem, diligit quoque filium, qui ex eo genitus eſt. De *Fidei aſſertio.*
1.Ioan.5. quibus nos ſic credimus, vti Apoſtolicæ placet eccleſiæ: In vnum nempe inge-
» nitum patrem, qui nullam habet cauſam ſuæ eſſentiæ, qui nec conuerti nec mu-
» tari poteſt, qui ſemper ſimiliter & eodem modo ſe habet, qui neque acceſsionis
» neque deceſsionis capax eſt, qui leges, prophetas & euangelia nobis tradidit, qui *Pater ingeni-*
» denique patriarcharum, apoſtolorum & omnium ſanctorum dominus eſt. Et in *tus, filius vni-* *genitus.*

vnum Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei vnigenitum, genitum quidem non ex eo quod non eſt, ſed ex eo qui pater eſt: neque id quidem more corporeo, per inciſionem, aut diuiſionem, fluxiones (vti Sabellio & Valentino viſum eſt) ſed modo quodam qui verbis explicari exprimíue omnino non poteſt, ſecundum illam prophetæ vocem, quam ſuprà poſuimus, Generationem eius quis enarrabit? cum eius ſubſiſtentia à nulla natura mortali perueſtigari queat: *Iſa. 53.* quemadmodum neque ipſe pater à quoquam indagari, propterea quòd natura humana rationiſque particeps cognitionem diuinæ à patre generationis comprehendere nequit. Quas res non par eſt, vt viri ſpiritu veritatis incitati, à me perdiſcant, præſertim cum vox Chriſti de hac re veſtris auribus circumſonet & doceat, nimirum, quòd nemo nouit quis ſit pater, niſi filius: & nemo nouit quis ſit filius, niſi pater. *Luc. 10.* Hunc præterea agnoſcimus, perinde atque patrem, nec conuerti, nec mutari poſſe, nullius rei indigentem, perfectum filium ſimilem patri: & ab eo ſolum, quia ingenitus ſit, diſcrepantem. Nam eſt accurata & expreſſa patris imago.

Quo filius à patre differat.

Atque conſtat, imaginem plenè complecti debere eas omnes res, quibus exemplar ipſum, quod maius eſt, perfectius exprimatur. Sicut ipſe Dominus docuit: Pater maior me eſt.

Filium è patre ſemper exiſtere.

Atque hac ratione inducti, filium è patre ſemper exiſtere credimus. Eſt enim ſplendor gloriæ, & character paternæ eſſentiæ. At nemo hanc vocem (ſemper) ſic intelligat, vt per eam filius ingenitus exiſtimetur, ſicut iſti putant, qui ſenſus animorum habent planè occæcatos. *Ioan. 14. Heb. 1.* Nam neque cum dicitur, ERAT SEMPER, ET ANTE SECVLA, idem eſt quod ingenitum. Immò verò neque vlla vox, quam humana mens conetur effingere, exprimere poteſt illud Ingenitum: adeò vt vos quoque ipſe fretus veſtro recto de omnibus rebus iudicio, eodem modo illud ipſum accipere confidam: quandoquidem hæ voces, vim huius verbi Ingeniti nullo modo exprimunt.

Semper eſſe, nō idem quod ingenitum.

Nam hæ tanquam temporum quidem productionem videntur in ſe complecti, diuinitatem autem vnigeniti, &, vt ita dicam, antiquitatem pro dignitate explanare nequeunt. Vnde euenit vt ſancti viri cum hoc myſterium explicare ſinguli pro viribus enixè contendant, veniam petant ab auditoribus, & apud illos non ſine cauſa ſe excuſare conentur his ferè verbis: *Eatenus de his rebus inſtituimus, quatenus mentis noſtræ vis conſequi poteſt.*

Excuſatio bonorum myſterium trinitatis capere non valentium.

Si qui ſunt, qui expectent vocem vllam perfectiorem ore humano efferri, quàm captus fert humanus, dicántque ea quæ fuerant ipſis ex parte cognita iam obſcurari: eſt ſanè perſpicuum, quòd illud (Erat ſemper & ante ſecula) longè abeſt ab eo quod illi expectant: quæ quidem cuiuſcunque generis ſint, non ſunt idem cum ingenito. Ac propterea & dignitas, quæ eſt ingeniti propria, ei ſeruanda eſt: dicendúmque, nullam ipſi eſſe eius eſſentiæ cauſam: & honor filio debitus, ei tribuendus, aſsignandáque illi generatio à patre initio carens.

Ingeniti dignitas ſoli patri propria.

Et cum hunc illi honorem, quantum in nobis eſt, tribuimus, has voces, ERAT SEMPER ET ANTE SECVLA piè & ſanctè, cum de eo loquimur, proferimus: non tamen vt quicquam de eius diuinitate detrahamus, ſed vt exquiſitam omnino imagini & figuræ patris attribuamus ſimilitudinem: & Ingeniti vocabulum patri, vtpote eius ſolum proprium aſcribendum propterea exiſtimemus, quòd Seruator ipſe dicit, Pater maior me eſt. Ac præter iſtam piam de patre & filio ſententiam, vnum præterea Spiritū ſanctum, ſicut nos docent Sacræ literæ, confitemur, quòd non modò ſanctos homines veteris Teſtamenti, ſed etiam diuinos noui Teſtamenti doctores innouauit.

Spiritus S. vnus.

Eccleſiam porrò vnam ſolam catholicam & apoſtolicam agnoſcimus, quæ ſicut nunquam expugnari poteſt, etiamſi totus mundus eam oppugnare inſtituat: ſic omnem impiam hæreticorum incurſionem euincit ac profligat, quandoquidem eius Dominus nos efficit ſatis animoſos, dum clamat, Confidite, ego vici mundū.

Eccleſia catholica vna, inexpugnabilis & hæreſiū victrix.

Quinetiam credimus, ex mortuis reſurrectionem, cuius primitiæ fuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui corpus nō ſpecie adumbratum, ſed verū ex Deipara Maria ſumpſit: qui in fine ſeculorū inter homines, ad delenda peccata, verſatus eſt: *Ioan. 16.* qui crucifixus eſt, & mortuus ſine vlla ipſius diuinitatis imminutione: qui reſurrexit à mortuis, aſcendit ad cœlos, & ſedet ad dexteram maieſtatis Dei. Iſta quidem ex aliqua parte epiſtola complexus ſum, quandoquidem

quandoquidem ſingula accuratè literis perſequi abſurdum, vt dixi, ideo ſum arbitratus, quòd eædem res veſtras pias ac ſtudioſas mentes minimè fugiant. Iſta docemus, iſta prædicamus, iſta ſunt Apoſtolica Eccleſiæ dogmata, pro quibus mortem oppetere non dubitamus: neque quicquam moramur de illis qui nos ad hæc eiuranda compellere ſtudent: & licet nos tormentis cogere aggrediantur, non tamen ſpem, quæ animis noſtris inſita eſt, abiiciemus. Cui doctrinæ Arius, Achillas, & reliqui pariter veritatis hoſtes refragati, eccleſia exturbati ſunt, quippe cum ſint à pia noſtra doctrina prorſus auerſi, iuxta illam beati Pauli ſententiam: Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema eſto, licet angelum è cœlo ſe eſſe ſimulet. Quinetiam ſi quis aliud doceat, & non accedat ſanis ſermonibus Domini noſtri IESV CHRISTI, & doctrinæ quæ ſecundum pietatem eſt, is inflatur, nihil ſciens: & quæ ſequuntur. Iſtos verò à fratribus anathemati addictos nemo veſtrûm excipiat, neque eorum verba vel ſcripta audire ſuſtineat. Omnia enim non aliter atque præſtigiatores ementiuntur: veritatem loqui nolunt. Nam per vrbes circumcurſant, non alio quidem ſtudio adducti, quàm vt amicitiæ & pacis nomine literas per ſimulationẽ aſſentationemque dent accipiantque, quo per illas in errorem mulierculas paucas peccatis onuſtas, quas dolo deceperint, facilius inducant: & quę ſequuntur. Quapropter iſtos qui tot ſcelera contra Chriſtum edere auſi ſunt, qui religionem Chriſtianam partim maledictis palàm concidere, partim in iudiciis contumelię exponere, qui tempore pacis, quantum in illis eſt, perſecutionem contra nos concitare, qui denique arcanum Chriſti generationis myſterium eneruare impenſe laborarunt: iſtos inquam fratres chariſsimi, & fide nobiſcum conſentientes, auuerſati, vnà nobiſcum contra inſanam eorum temeritatem ferte ſuffragia, non aliter atque alij collegæ noſtri, qui rem ægrè ferunt, qui epiſtolas contra iſtos ſcriptas ad me miſerunt, qui libello aduerſum eos edito ſubſcripſerunt: quæ omnia per filium meum Apionem diaconum ad vos miſi. atque primùm epiſtolas collegarum, qui ſunt in Ægypto & Thebaide: deinde eorum qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphiliam, Aſiam, Cappadociam, & alias regiones hiſce finitimas incolunt: quorum exemplum vos imitantes perſuaſum habeo ad nos itidem daturos literas. Et cum multæ aliæ curationes ad eos ſanandos, qui hoc errore vulnerati ſunt, ſuppetebant: tum iſtud etiam remedium ad medicinam populo ab iſtis decepto faciendam inuentum eſt, ſi modò obtemperare voluerint: & cum conſenſum collegarum noſtrorum intelligant, eorum hortatu ad pœnitentiam ſe ſeriò recipere. Salutate vos ipſos mutuò vnà cũ fratribus, qui vobiſcum ſunt. Opto vos, fratres chariſsimi, tum in Domino valere plurimum, tum fructum ex veſtro pio in Chriſtum animo percipere. Sunt autem hæretici anathemate damnati, ex numero presbyterorum Arius: ex diaconorum autem, Achillas, Euzoius, Aethales, Lucius, Sarmates, Iulius, Menas, Arius alter, & Helladius. Literas etiam in eandem ſententiam ſcripſit idem Alexander ad Philogonium Antiochenæ eccleſiæ antiſtitem, ad Euſtachium qui id temporis Berœæ rexit eccleſiam, & ad alios qui erant dogmatum Apoſtolicorum patroni. Quin Arius ne ſe continere quidem potuit, ſed ſcripſit etiam ipſe ad eos, quos ſuæ opinioni ſe cenſuit habere conſentientes. Quòd verò nihil falſi contra eum diuinus ſcripſerit Alexander, Arius ipſe literis, quas dedit ad Euſebium Nicomediæ epiſcopum, locuples teſtis eſt. Itaque ponam hoc in loco eius epiſtolam, vt impietatis eius ſocios velut ante oculos corũ quibus ſunt ignoti, ſtatuam.

Anaphora ſubſtãtiæ & animi plena. — *Gala. 1.* — *1. Tim. 6.* — *Hæretici ab eccleſia eiecti neque accipiẽdi ſunt nec eorũ libri legendi.* — *2. Tim. 3.* — *Apion diaconus.* — *Hæretici anathemate damnati qui.* — *Arij dam.*

Arij epiſtola ad Euſebium Nicomedienſem epiſcopum.

Caput. V.

Hæreticorum ſpecioſa verba.

Euſebio, domino ſuo amantiſſimo, homini Dei, fideli, orthodoxo: Arius, quem Alexander Papa iniuſte inſectatur ob veritatem, quæ vincit omnia, & quam tu ſtrenuè propugnas, in Domino S.

Arij epiſtola.

CVm pater meus Ammonius Nicomediā iter faceret, officij mei ratio poſtulare videbatur, vt te per eum cōpellarem: ſimulq; etiā amorem tibi inſitum & beneuolū animū, quo fratres propter Deū & Chriſtum eius cōplecti ſoles, tibi in memoriā propterea reuocarē, quòd epiſcopus Alexander grauiter nos oppugnare, perſequi, & omnē (vt dicitur) rudētem contra nos mouere cœperit: eo quidē animo, vt nos velut homines impios è ciuitate ideo expellat, quòd ei minimè aſſentimur, publicè prædicāti in hunc modū: Sēper Deus, ſemper filius: ſimul pater, ſimul filius: ſimul cū Deo patre ingenito filius eſt, ſemper genitus eſt, ab ingenito genitus eſt: & tamen neq; cogitatione, neq; indiuiduo aliquo temporis puncto Deus pater filiū antegreſſus eſt: ſed ſemper Deus pater, ſemper filius: ex ipſo Deo patre exiſtit filius. Ac quoniā Euſebius frater tuus, epiſcopus Cæſareæ, Theodotus, Paulinus, Athanaſius, Gregorius, Aetius, & omnes denique Orientales affirmant Deū patrem filiū ſine principio antegreſſum, anathema illis denunciatum eſt: exceptis ſolū Philogonio, Hellanico & Macario hæreticis, qui de fide minus rectè inſtituti ſunt: quorū vnus filium eructationem, alter productionem, tertius eum vnà cum patre ingenitum aſſerit. Quas impietates ne audire quidem poſſumus, etiam ſi hæretici mille mortes nobis minarentur. Nos autem quæ ſit noſtra ſententia ſenſuſque, & docuimus, & docemus: filium nimirum neque ingenitum eſſe, neque patrē ingeniti vllo modo: neque ex vllo ſubiecto, ſed voluntate & conſilio ante tēpora, & ante ſecula plenū Deum extitiſſe, vnigenitū, immutabilem & antè quàm gigneretur aut conderetur, aut præfiniretur, aut fundaretur, non fuiſſe. Nam ingenitus non erat. Exagitamur igitur, quòd filium principiū habere, Deū patrem carere principio dicimus. Atque tum hac de cauſa, tum quòd dicimus eum ex nihilo cōſtare, nos perſequuntur aduerſarij. Iſtud verò ſic ideo aſſeruimus, quòd non ſit pars Dei patris, neque ex vllo ſubiecto exiſtat. Hac de re nos inſectantur: noſti tu ipſe cætera. Te Euſebi, qui nō immemores noſtrarum afflictationum, quiq; verè Collucianiſta es, opto in Domino valere plurimum. In numero eorum, quos iſte recenſuit, erat Euſebius epiſcopus Cæſareæ, Laodiceæ Theodotus, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanaſius, Gregorius Beryti, & Aetius Lyddæ epiſcopus. Eſt autem Lydda ciuitas, quæ iam vocatur Dioſpolis. Iſtos quidem ſolos ſe ſuo errori habere aſſentientes, admodum gloriabatur Arius, aduerſarios autem vocauit Philogonium Antiochiæ præſidem, & Hellanicum Tripolis, & Hieroſolymorum Macarium: hoſque falſò in crimē adducere propterea laborauit: quòd filium Dei cùm æternum & ante ſecula eſſe dixerunt, tum eiuſdem cum patre honoris participem, & ei conſubſtantialem eſſe. Hanc eius epiſtolam cum accepiſſet Euſebius, cœpit ipſe quoque virus ſuæ impietatis euomere. Itaque ad Paulinū Tyri antiſtitem ſcribit ad hunc modum.

Prouerbium ſumptum à re nautica ſummum conatum exprimens.

Varij orientis hæretici.

Arij ſententia.

Lydda.

Ario qui præcipue aduerſarentur.

Euſebij epiſcopi Nicomedienſis ad Paulum epiſcopum Tyri epiſtola. *Caput VI.*

Domino ſuo Paulino Euſebius in Domino S.

Euſebij laudat generoſitatem.

NEque ſtudiū domini mei Euſebij pro veritatis defenſione ſuſceptū, neque tua de eadē re, domine mi Pauline, reticentia, in ſilentio quidem iacet, ſed ad noſtras vſq; aures vtrunq; perlatū eſt. Atq; vti erat planè conſentaneū, de Euſebio quidem domino meo, magnā lætitiā: de te autē dolorem non mediocrem cæpimus, præſertim cum coniectura auguraremur eiuſmodi viri ſilentio nos prorſus cauſa caſuros eſſe. Quapropter obſecro te, vt cum ſcias, quàm virum prudentē dedeceat, ea quæ ſunt a veritate aliena tueri: quæ autem vera, ea reticere: ad ſcribendum, vbi rationem ſpiritu diuino ad eam rem præparaueris, te ponas de hac quidem materia, quæ & tibi poſſit eſſe & tuis auditoribus emolumento: præſertim ſi ſacram Sripturam, & verborum illius & ſententiarum quaſi veſtigia ſedulò ſequens, ad ſcribendum animum induxeris. Neque enim de duobus ingenitis nos audiuimus, neq; vnū in duo diuiſum, neq; illud vllam corpoream affectionem ſubiiſſe didicimus, credidimúsve, domine mi Pauline: ſed vnū ingenitum, vnum ex eo verè, ſed non ex ſubſtantia eius genitum, naturæ ingeniti omnino & eius eſſentiæ

Expoſtulat cū Paulino de prodita veritate modo hæreticis admodum familiari, qui omnia phātaſmata ſua ipſiſſimæ veritatis nomine impudēter inſigniūt.

tiæ expers:atque quod genitum erat, natura & facultate prorſus diuerſum,factum
tamen ad perfectam affectionis & facultatis procreatoris ſimilitudinē : cuius prin-
cipium non modò non poſſe verbis exprimi, ſed ne cogitatione quidem non dicā
humana,ſed ne corū quidem omniū qui longè ſupra hominem putādi ſunt , com-
prehendi credimus. Atque iſta ſanè non è noſtris rationibus deprompta eſſe,ſed ex *Hæretici ſcri-*
Sacris literis nos didiciſſe affirmamus:indéque cognouiſſe filium eſſentia ſua con- *pturam ſubuer-*
dirum, fundatum,genitum, natura eſſe immutabili inexplicabiliq; , & ſimilitudine *ſe iactant.*
procreatoris ſui,vt ipſe Dominus ait:Deus cōdidit me in initio viarum ſuarum , &
ante ſecula fundauit me , & ante omnes colles genuit me. Quod ſi filius ex patre
Prou.8. eſt,hoc eſt, vel vt pars ipſius,vel vt ex fluxione eſſentiæ:quòd ſi ita eſſet,neque con-
ditus neque fundatus amplius diceretur, quod te reuerà domine Pauline minimè
fugit. Nam illud quod exiſtit ab ingenito , non amplius vel ab alio , vel ab eodem
condi aut fundari poteſt,cum ſit ab initio ingenitum.Quod ſi,quia genitus dicitur
indicio vlli ſit,quòd ex paterna eſſentia genitus eſt:& quòd ex eo habet eandē cum
eo naturā:pro certò ſcimus,Scripturā non de eo ſolo,ſed de aliis rebus omnino na-
Iſa.1. tura diſparibus hanc vocē Genitum vſurpare ſolere. Nam de hominibus quoq; ſic
Deut 32. loquitur:Filios genui & exaltaui,& ipſi ſpreuerūt me & rurſum:Deū,qui te genuit,
Iob 38. dereliquiſti. Alio item in loco ſic ait:Quis eſt,qui genuit ſtillas roris? quibus in locis
nō naturā ex natura procreatā oſtēdit,ſed ſingulas res genitas ex volūtate illius or-
tū habuiſſe:Nam nihil ex eius ſubſtātia gignitur:ſed vnūquodq; voluntate eius ge-
nitum, ſicut genitum eſt,exiſtit.Ipſe enim Deus eſt : illa autem quæ ſunt ad ſimili-
tudinem eius creata,verbo illius ſimilia futura ſunt:& ipſius voluntate genita,om-
niáque per ipſum à Deo patre facta ſunt, omnia denique ex Deo. Quas rationes
cum acceperis,eaſque pro gratia,quæ tibi diuinitùs ſuppetit,expolиueris, fac vt do-
mino meo Alexandro ſcribas.Nam perſuaſum habeo, ſi ad illum ſcripſeris,te eum
de ſententia deducturum.Saluta omnes fratres in Domino.Diuina gratia te, vt pro
nobis ores, Domine mi, diu valentem ſeruet. Literis eiuſmodi vltro citróque datis *Ariani ad*
acceptiſque,iſti ſe ad bellum contra veritatē armarunt. Proinde cum ſemina blaſ- *bellum contra*
phemiæ in eccleſiis Ægypti & Orientis ad hunc modum ſparſa eſſent , in ſingulis *veritatē ſe ar-*
quoque vrbibus & pagis diſcordiæ & pugnæ de ſacris ac diuinis dogmatibus exci- *mant.*
tatæ. Imperita autem multitudo tum ſpectatrix factorum , tum verborum iudex
fuit. Ac pars horum, pars illorum approbauêre ſententiam. Res autem geſtæ non *Hæreſes ciui-*
tragœdia ſolū,ſed lugubri etiā fletu dignæ viſæ ſunt. Nam non peregrini & hoſtes, *lium bellorum*
ſicut olim , eccleſias oppugnare : ſed eiuſdem tribus homines , eiuſdem recti,atq; *matrices.*
adeò eiuſdem mēſæ participes contra ſe ipſi linguas, haſtarum loco,exacuêre:imò
vero etiam cum membra eſſent in vnum corpus coagmentata , arma aduerſum ſe
mutuò ferre cœperunt.

Quæ res in celebri Nicæno concilio gerebantur. *Caput* VII.

QVibus rebus cognitis , Imperator ſapientiſsimus primum ipſum malorum *Conſtantinus*
fontem obſtruere laborat:& ob eam cauſam mittit quendam hominem in- *fruſtra religio-*
genio præſtantē cum literis Alexandriam: atque eo pacto tum cōtentionis *nis diſsidium*
incendium extinguere nititur,tum ſpem animo capit, ſe fratres ſeditione exæſtuā- *literis compo-*
tes ad concordiam poſſe reducere. Verùm vbi ſpes eum fefellerat , celebre illud *nere conatur.*
Nicænum concilium cogit, & publicos aſinos, mulas & mulos,quinetiam equos
epiſcopis & comitibus ſuis ad iter faciendum vtendos dat. Simulatq; autē in vnum
fuêre congregati omnes qui itineris moleſtias ferre poterant , Imperator quoque
venit Nicæam,tum quòd epiſcoporum cupiebat videre multitudinem, tum quòd
inter eos concordiam conſtituere deſiderabat:atq; ſtatim res omnes neceſſarias il-
lis ſuppeditari iubet. Trecenti decem & octo epiſcopi ibi in vnum conuenerant.e- *317. Epiſcopi*
piſcopus autē Romanus propter ætatem admodum ingraueſcentē abfuit. Verùm *ad Nicænum*
duos illò miſit presbyteros,poteſtate illis conceſſa , actis illius concilij aſſentiendi. *Concilium cō-*
gregati.
Erant eo tempore multi viri, quos dona planè Apoſtolica magnopere commen- *Epiſcopus Ro-*
dabant:multi etiam qui ſtigmata Domini IESV(vt diuus ait Apoſtolus) in corpo- *manus Nicæ-*
Galat 6. re geſtabant.nam Iacobus epiſcopus Antiochiæ , vrbis Mygdoniæ (hanc autem *no concilio per*
ſolos procura-
tores aduſuit.

Niſibis, Antiochia Mygdonia. *Philotheus Theodoriti.* *Paulus Neocæſareæ epiſc.* *Naeocaſarea.*

Syri & Aſſyrij Niſibin appellant) vixit id temporis: qui & excitauit mortuos, inque numerum viuorum reſtituit, & infinita alia edidit miracula, quæ in hoc rurſus Opere inſerere ſuperuacaneum arbitror, præſertim cum ſint à me in hiſtoria quæ Philotheus inſcribitur, commemorata. Paulum præterea epiſcopum Neocæſareæ (eſt hoc quidem caſtellum ad Euphratis littora ſitum) Licinij rabies tunc acerbè torſerat. Nam primum ambæ manus ei colligatæ erant: deinde ferrum candens illis admotum, quo nerui, quibus articuli commoueri ſolent, contracti labefactatiq; fuerunt. Alij erant, quibus oculi dextri fuêre effoſsi: alij, quibus dextrorum pedum flexiones debilitatæ, ex quorum numero fuit Paphnutius Ægyptius. Ad ſummam, ibi videre licebat multitudinem martyrum in vnum coactam. Neque tamen diuinus iſte & venerandus cœtus hoſtibus Dei caruit: ſed aderant quidam, licet pauci numero, ijéque veteratores, qui † maris breuia imitati, calliditatem ſuam occultarunt: & Arij blaſphemiis, quamuis non palàm & apertè, occultè tamen patrocinati ſunt. Itaque cum omnes Nicææ conueniſſent, Imperator aulam illis in palatio præparauit maximam, iuſsitque tot ſcamna atque ſedes in ea locari, quod epiſcoporum conuentui ſatis eſſe poſſent. Loco igitur ad hunc modum ipſis honorificè parato, intrare permiſit, & de rebus propoſitis conſultare. Illò ipſe Imperator poſtremus cum paucis ſe comitantibus ingreſſus eſt: cuius corporis proceritas ſummè laudanda fuit, cuius pulchritudo excellens maximè, cuius pudor, qui in vultu inſidebat, planè admirabilis. Deinde ſella parua in medio poſita (iſtud enim ſibi permitti ab Epiſcopis poſtulauerat) conſedit: & omnis diuinus ille cœtus ſe pariter in ſedibus collocauit. Statim vt ſeſſum eſt, Euſtathius ille magnus (qui Philogonio, cuius ſuprà mentionem feci, ex hac vita ad aliam meliorem tranſlato, epiſcopatum eccleſiæ Antiochenæ obtinuit: quippe hũc epiſcopi & ſacerdotes & vniuerſus populus Chriſto deditus, cõmunibus ſuffragiis inuitum eccleſiã illam pro Philogonio paſcere coegerunt) ille inquã Euſtathius Imperatorẽ laudis inſignibus ornare, & ei pro ſingulari ſuo ſtudio erga res ſacras eximia gloriæ præconia tribuere cœpit. A quo cũ eſſet peroratum, Imperator omni genere laudis illuſtriſsimus, verba facere de concordia & conſenſu animorũ: in memoriã eos redigere tum crudelitatis tyrãnorum, tum præclariſsimæ pacis ſuis tẽporibus diuinitùs eccleſiæ donatæ: oſtẽdere etiam, quã graue eſſet, imò verò quàm acerbũ, hoſtibus iam profligatis, & nemine ex aduerſo ſe opponere audente, vt ipſi ſe oppugnarent mutuò, & lætitiã inimicis, atque adeò riſum prẹberent: præſertim cũ de rebus diuinis diſputarent, haberentq; doctrinam ſacratiſsimi Spiritus literarum monumẽtis proditam. Nam libri, inquit, Euangeliſtarum & Apoſtolorum, quin etiam veterum Prophetarum oracula, nos euidenter docent, quid de diuino numine ſentiendum ſit. Omni igitur ſeditioſa contentione depulſa, literarum diuinitùs inſpiratarum teſtimoniis res in quęſtionẽ adductas diſſoluamus. Iſta, aliáque de genere eodem, dum doctrinæ Apoſtolicæ conſenſum ſtabilire moliretur, tanquam filius patris amantiſsimus, epiſcopis, & ſacerdotibus velut patribus propoſuit. At quanquam maxima pars Concilij verbis eius obtemperauit, & mutuam concordiam doctrinámque ſanam amplexata eſt: tamen pauci quidam, quorum ſuprà feci mentionem, & præter eos Menophantus Epheſius, Patrophilus Scythopolitanus, Theogonius ipſius Nicææ epiſcopus, Narciſcus epiſcopus Neroniadis (eſt autem Neronias minoris Ciliciæ vrbs, quam Irenopolim iam vocamus) & cum his vnà Theonas Marmaritanus, & Ptolemaidis Ægyptiorum ſecundus, Arij patrocinio ſuſcepto doctrinæ Apoſtolicæ contradixerunt. Quinetiam fidei formulam, quam compoſuerant, concilio propoſuerunt: quæ, vt primùm perlecta fuit, quoniam omnes eam adulterinã & cõmẽtitiam eſſe vociferabantur, illico diſcerpta eſt. Ac cum ingens tumultus eſſet contra eos concitatus, & omnes eos vt pietatis proditores inſimularent, metu perculſi exurrexêre: atque ipſi primi omnes vnà, ſolis Secundo & Theona exceptis, ſentẽtiam excommunicationis contra Arium pronunciauêre. Quocirca impio illo eccleſia exturbato, fidei formula, quæ adhuc in eccleſiis ſeruatur, communi conſenſu compoſita, & ſubſcriptionibus omnium confirmata, Concilium dimiſſum eſt.

Paphnutius.

† Vel rancedinem ſimulatione imitãtes. Nam quædam exemplaria habent βράγχον.

Conſtantinus Imp. in concilio Nicæno præſens.

Conſtantinus forma præſtãs.

Euſtachi⁹ magnus Antioc. epiſc. inuitus creatus.

Conſtantini Imp. in epiſcoporum conſeſſu oratio.

Arij pátrocinatores.

Neronias, Irenopolis.

Arianorum fidei formula diſcerpta.

Arius Nicæni concilij ſententia excommunicatus.

Eorum

Eorum qui Ario fauebant, ex Euſtathij & Athanaſii commentariis reprehenſio. Cap. VIII.

VErùm enimuero epiſcopi, quorum nomina ſuprà citauimus, veteratoriè & parum ſyncerè huic fidei formulæ conſenſerunt. Quod quidem ita ſe habere, teſtimonio eſſe poſſunt cùm inſidiæ, quas ipſi poſtea contra pietatis propugnatores ſtruebant: tum libri, quos hi contra eos ipſos ediderunt. Nam Euſtathius ille eccleſiæ Antiochenæ epiſcopus, cuius antè facta eſt mentio, vbi res ab illis geſtas docuit, & blaſphemiam in Deum refutauit, & interpretatus eſt denique ſententiam illam Prouerbiorum, quæ ita habet: Dominus condidit me in initio viarum ſuarum ad opera ſua, iſta quæ ſequuntur ſcribit. Ab eo, inquit, ab his, & ad acta Concilij venio. Quid ergo? Vbi his de cauſis Nicæam aduentauit maximus epiſcoporum cœtus, numero ducentorum & ſeptuaginta minimum in vnum coactorum (nam propter ingentem eorum multitudinem nihil certi de numero ſcribere poſſum, quandoquidem in eo curioſe veſtigando minimè laboraui) vbi etiam de fidei modo quæri cœptum eſt, Euſebij blaſphemia per ſuas ipſius literas ſatis perſpicua deprehenſa fuit: quæ quidem literæ vbi fuere perlectæ, ſicut auditoribus immenſum dolorem propter eius de eccleſia deceſſionem, ſic earum authori inſanabile dedecoris vulnus intulerunt. Ac tametſi iam impia Euſebij officina patefacta erat, & nefariæ eius literæ in omnium conſpectu diſcerptæ: tamē quidam fraudulenter nomine pacis ſimulato, omnes qui præclariſſimè concionari ſolebant, ſilere compulerunt. Qui autem apertè Arij inſaniam ſectabantur, ij veriti ne authoritate tanti Concilij in vnum coacti in exilium eiicerentur procedentes in medium, ipſi veritum Arij dogma damnant anathemate, & literis de fide omnium conſenſu compoſitis ſua manu ſubſcribunt. Verùm vbi epiſcopatus huc illúcque, quantum fieri poterat, circumcurſando adepti ſunt, cum iam ob errorem ſuum ſe acerbè affligtare, & humi abiicere debuiſſent: opiniones quas damnauerant, primùm ex occulto, deinde palàm propugnare, variiſque argumentis eas fallaciter roborare cœperunt. At verò licet conſtituerent zizaniorum plantas altius in animis hominum, & firmius inſerere: tamen metuebant exploratores, & eos, à quibus ſuum errorem deprehendi poſſe putauerant, ſedulò vitabant. Qua cauſa inducti, pietatis præcones expugnare conabantur. Cæterum nos longè ab eo abſumus, vt credamus diuinum numen ab impiis hominibus poſſe ſuperari. Nam vt denuò vires recuperent, denuò tamen profligabuntur: vt præclarè apud Eſaiam prophetam ſcriptum legimus. Hactenus magnus ille & illuſtris Euſtathius. Athanaſius autem, eiuſdem cum eo certaminis particeps, & ſtrenuus veritatis propugnator, qui Alexandro illi nunquam ſatis laudato in epiſcopatu Alexandrino ſucceſſit, in literis, quas ſcripſit ad Afros, iſta memorat.

Prouerb. 8.

Euſtathij Antioch. de concilio Nicæno narratio.

Euſebij blaſphemia per literas deprehenſa.

Hæreticorum perfidia, qui quod præ timore damnauerant, licentiam nullis repetere nō verentur.

Deus impiis inſuperabilis.

Cum epiſcopi qui in vnum conuenerant, haberent in animo, impias voces ab Arianis inuentas tollere, nimirum, filium Dei ex nihilo genitum, creatum eſſe, factum eſſe, & tempus fuiſſe quando non erat, & natura eſſe mutabili: & voces Scripturarum omnium conſenſu approbatas in earum locum reponere, nempe filium ex Deo natura vnigenitum eſſe, verbum, virtutem, ſapientiam ſolam patris, Deum verum (vti loquitur Ioannes) & ſicut Paulus ſcribit, ſplendorem gloriæ, & formam paternæ eſſentiæ: Euſebius eiúſque fautores peruerſa ſua opinione à vero abducti, dixere inter ſe: Hiſce conſentianus. etenim nos quoque ex Deo ſumus. Vnus namque Deus, ex quo omnia. & rurſus: Vetera præterierunt, ecce noua facta ſunt omnia: Omnia autem ex Deo. Quinetiam pro ſe citarunt ſententiam libri qui Paſtor inſcribitur, quæ ita ſe habet: Primùm omnium credito, vnum eſſe Deum, qui omnia condidit, & abſoluit, & ex eo quod non eſt, effecit vt eſſent. At verò alij epiſcopi, aſtutia eorum, & perdito impietatis ac fraudulento conatu exploratè cognito, planius explicarunt illud, EX DEO ESSE: ſcripſerúntque, filium ex Dei eſſentia eſſe: vt tum creaturæ, propterea quòd non ipſæ ex ſe, aut ſine cauſa ortæ ſint, ſed principium ortus ſui habeant, ex Deo eſſe dicantur, tum filius ſolus exiſtimetur* propriè ex patris eſſentia conſtare,

Heb. 1.

2. Cor. 5.

Paſtoris libri ſententia.

** ἰδίως, pro idios, æternus, pro propriè legit Niceph. lib. 8. cap. 21.*

Hoc enim vnigeniti & veri verbi Dei patris proprium eſt. Quod autē ab epiſcopis ſcriptum eſt, EX PATRIS ESSENTIA, hæc cauſa fuit. Rurſus cum pauci, qui Ariani putabantur, rogarentur ab epiſcopis, vtrum dicerent filium non creaturam eſſe, ſed virtutem, ſapientiamque ſolam patris, & æternam atque adeò cumulatè perfectam patris imaginem, & Deum verum: manifeſtò tenebantur Euſebiani, nutu ſibi inuicem ſignificaſſe, hæc etiam in nos cadere. Etenim nos imago & gloria Dei dicimur. Et de nobis dictum eſſe, Semper & nos qui viuimus: &, Multæ virtutes ſunt. Quinetiam illud: Exiit omnis virtus Dei è terra Aegypti. itémque brucus & locuſta, dicitur potentia magna. Alio quoque in loco: Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob. Quinetiam nos propriè ex Deo eſſe non poſſumus (inquiunt) ſimpliciter dicere: ſed, quòd fratres etiam vocauit. Quod ſi filium verum Deum dicant, illud nos minimè conturbat. Nam qui verè factus ſit, verus eſt. Atque iſta quidem eſt deprauata Arianorum ſententia. Verùm epiſcopi, cum eorum fraudes perſpectas haberent, has voces, SPLENDOR, FONS, FLVVIVS, FORMA ESSENTIAE, & IN LVMINE TVO VIDEBIMVS LVMEN, & EGO ET PATER VNVM SVMVS, ex Scripturis collegere: atque de reliquo ſcripſere apertius & breuius, filium patri conſubſtantialem eſſe. Nam voces ſuprà poſitæ, hanc eandem habent vim. Quòd autem obſtrepunt, has voces in Scripturis non reperiri, fruſtrà ſanè ac temerè obſtrepunt. Nam illi ipſi ex vocibus non ſcriptis in impietatem delapſi, voces quoque non ſcriptas, nimirum FILIVM EX NIHILO CREATVM, &, TEMPVS FVISSE QVANDO NON ERAT, ad ſuum errorem confirmandum afferunt. Quapropter ex non ſcriptis vocibus, piè tamen excogitatis condemnati ſunt. Ipſi enim voces ſui erroris ex ſtercore eruentes, vti verè terrenos decebat, locuti ſunt: epiſcopi autem non ſuopte ingenio verba excogitantes, ſed à patribus petentes teſtimonia, ſic ſcripſerunt. Nam erant epiſcopi veteres ante annos ferè centum & triginta tum Romæ vrbis præpotentis, tum in noſtra ciuitate, qui criminabantur eos à quibus filius factus dicebatur, & non conſubſtantialis patri. Quod quidem intellexerat Euſebius epiſcopus Cæſareæ: qui quanquam antè deflexerat ad hæreſin Arianam, poſtea tamen concilio Nicæno ſubſcripſit: atque adeò ſuæ eccleſiæ per literas confirmauit, ſe planè animaduertiſſe, hoc verbum ὁμοούσιον, id eſt conſubſtantiale, à veteribus epiſcopis & ſcriptoribus, iiſque diſertis & illuſtribus in diuinitate patris & filij explicanda vſurpatum eſſe. Hæc Athanaſius. At verò iſti, erroris ſui morbo occultato (epiſcoporum namque multitudinem extimeſcebant) decretis in concilio editis aſſenſi ſunt: ſicque reprehenſionem prophetæ in ſe ipſi deriuarunt. ita namque contra eos auctor rerum vniuerſarum Deus vociferatur: Populus iſte labiis me honorat, cor eorum longè eſt à me. Theonas autem & Secundus, quoniam illud ipſum facere recuſabant, communi omnium conſenſu abdicati ſunt, vtpote Arij blaſphemiam Euangelicæ doctrinæ præferentes. Epiſcopi rurſus in concilium conuenientes, de adminiſtratione eccleſiaſtica leges ſeu Canones viginti conſcripſere.

Pſal. 45.

Pſal. 35. Ioan. 10.

Conſubſtantialitas filij cū patre concilio Nicæno aſſerta.

Voces in libris ſacris non ſcriptæ, piè tamen excogitatæ non reiici debent.

Euſebius Cæſarien. epiſcop. Nicæno concilio ſubſcribit. ὁμοούσιον.

Matt 7. Iſa. 29.

Theonas & Secundus omnium conſenſu abdicantur.

Quæ contra Meletium Aegyptium acta fuerunt, à quo Meletiani ſchiſmatici, qui ad hunc vſque diem permanent, emanarunt: & ſynodica de illo epiſtola. Cap. IX.

Meletius nonæ turbæ autor.

QVoniam autem Meletius, qui non multò ante tempus quo inſanus Arij error cœptus eſt, Epiſcopus delectus fuerat: quíque poſtea ob quaſdam nefarias opiniones à ſanctiſſimo Petro epiſcopo Alexandrino, cui corona fuit donata martyrij, refutatus erat, & epiſcopatu abdicatus: Quoniam, inquam abdicationis non acquieuit ſententiæ, ſed Thebaidem & Aegyptum ei finitimam tumultu ac procellis contentionis referſit, & tyrannidem contra primatem Alexandrinum exercuit, idcirco Epiſcopi ſcripſere epiſtolam ad Eccleſiam Alexandrinam, quâ planè quid de iſto Meletio nouas res moliente ſtatuiſſent, ſignificarunt: cuius exemplar infrà poſuimus.

Epiſtola

Epiſtola Concilij Nicæni.

Sanctæ eximiæque Dei gratia eccleſiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus Aegyptum, Lybiam & Pentapolim incolentibus, epiſcopi Nicææ coacti, & ad amplum ſanctúmque Concilium conuocati, in Domino ſalutem.

QVoniam Dei gratia, & mandato ſanctiſsimi Imperatoris Conſtantini, qui nos ex variis prouinciis & ciuitatibus in vnum congregauit, magnum & ſanctum concilium Nicænum coactum eſt: neceſſarium videtur, vt à toto ſacro concilio literæ ad vos mittantur, ex quibus poſsitis intelligere cùm ea quæ in controuerſiam adducta, & exquiſitè diſceptata ſunt, tum quæ decreta & conſtabilita. Primùm impia & peruerſa dogmata Arij, eorúmque qui eius ſectam ſequuntur, coram ſanctiſsimo Imperatore Conſtantino perquiſita ſunt vnde placuit Concilio, communibus ſuffragiis anathema denunciare eius nefariæ opinioni, & verbis ſententiiſque execrabilibus, quibus vſus eſt ad filium Dei blaſphemiis afficiendum: nimirum, cum ex nihilo ortum eſſe, nec fuiſſe antequam natus eſſet: fuiſſe tempus aliquando, cum non eſſet: filium Dei libera voluntate & arbitrio, vitij & virtutis capacem eſſe, creaturam eſſe, factum eſſe. Quibus omnibus ſanctum Concilium indicit anathema: imò verò ne pati quidem poteſt, vt vel impia eius opinio, vel inſolens ipſius amentia, vel verba plena blaſphemiæ ad aures perueniant. Quinetiam ea quæ ad iſtum pertinent, quem ſint exitum conſecuta, omnino vos vel audiuiſtis, vel ſaltem à nobis audietis, ne nos hominem, qui debitam mercedem ſuæ culpæ acceperit, temerè & ſine cauſa inſectari videamur. Eò vſque certè eius prorupit impietas, vt Theonam Marmaricæ epiſcopum, & Secundum Ptolemaidis ad exitium ſecum perduceret. Nam eaſdem cum illo pœnas ipſi luebant. Verùm cum Aegyptus non modò illa opinionis peruerſitate, impietate & blaſphemia, ſed etiam certis hominibus, qui in populo vitam ante illud tempus pacatè & tranquillè degēte ſeditionem & diſcordiam concitare non veriti eſſent, Dei gratia penitùs liberata eſſet: tamen adhuc pertinax inſcitia tum Meletij, tum eorum quibus honores eccleſiaſticos detulerat, reſtabat. de qua re quid Concilium decreuerit, fratres chariſſimi, ſic habetote. Concilium clementius aliquanto in Meletium animatum (nam ſi accuratè in eum inquiſitum fuiſſet, nihil certè commeruiſſet veniæ) decernit, vt in propria ac ſua ciuitate remaneat, nullámque habeat poteſtatem vel cuiquam manus imponendi, vel quenquam ad aliquod munus eccleſiaſticum deligendi, vel in alienam regionem ciuitatémve eius rei gratia commeandi: ſed vt ſolum dignitatis & officij nomen retineat: illi autem qui ab eo presbyteri deſignati ſunt, ſimulatque ſanctiore ordinatione confirmati fuerint, hac conditione in eccleſiæ communionem admittantur: nimirum, vt Eccleſiaſticæ dignitatis & miniſterij gradum habeant illi quidem, ſed tamen omnibus presbyteris in ſingulis prouinciis & eccleſiis verſantibus, qui ſunt ab honoratiſſimo viro & collega noſtro Alexandro ordinati, ſint omnino inferiores. Quinetiam vt nulla illis poteſtas ſit, eos miniſtros eccleſiæ deſignandi, qui ipſorum probentur arbitrio: neque nominationem penes ſe habeant eorum, qui ſint ad Eccleſiæ munera obeunda deligendi: neque quicquam abſque conſenſu epiſcoporum catholicæ & apoſtolicæ eccleſiæ qui ſub ipſo Alexandro ſunt, omnino tranſigant. Hi autem qui Dei gratia & veſtris precibus adiuti, ad nullum ſchiſma deflexiſſe comperti ſint, ſed ſe intra catholicæ & apoſtolicæ Eccleſiæ fines ab erroris labe vacuos continuerint, authoritatem habeant tum miniſtros ordinandi, tum eos qui clero digni fuerint nominandi, tum denique omnia ex lege & inſtituto eccleſiaſtico liberè exequendi. Quod ſi qui fortè eorum qui eccleſiæ fungantur muneribus, diem ſuum obibit, tum vnus ex illis qui nuper in eccleſiam aſciti ſunt, modò idoneus videatur, & populus illum eligat, epiſcopúſque Alexandriæ ei ſuffragetur, atque adeò populi electionem confirmet, in locum ſuccedat demortui. Atque ſit iſtud aliis quidem omnibus conceſſum. De Meletio autem nominatim aliter deciſum eſt, vt videlicet cùm propter inſolentem audaciam, qua antea eccleſiæ ſtatum perturbauerit, tum pro-

Epiſcoporum Concilij Nicæni Epiſtola.

Arij blaſphemia.

Multa à concilio Nicæno Meletio inflicta.

De eligendo epiſcopo.

Rurſum de Meletio.

per quod ſpem immortalitatis nobis oſtentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes continenter obſeruaretur? Ac primum omnium indignum planè videbatur, vt ſacratiſſimum iſtud feſtum, Iudæorum ritum & conſuetudinem imitantes, ageremus: qui quidem quoniam ſuas ipſorum manus deteſtabili ſcelere polluerunt, cæco animorum errore irretiti meritò tenentur.

Paſcha ritu Iudæorum minimè celebrandum.

In noſtra enim ſitum eſt poteſtate, vt illorum more reiecto, veriore ac magis ſyncero inſtituto (quod quidem vſque à prima paſſionis die hactenus recoluimus) huius feſti celebrationem ad poſteriorum ſeculorum memoriam propagemus. Nihil igitur ſit nobis commune cum Iudæorum turba omnium odioſa maximè.

Iudæi omnibus inuiſi.

Aliam enim viam, quam inſiſtamus, à Seruatore didicimus. Proponitur namque ſanctiſſimæ noſtræ religioni curſus quidam & legitimus & decorus. Hunc igitur conſentientibus animis mordicùs tenentes, fratres honoratiſſimi, ab illa nefaria Iudæorum opinione nos ipſos remoueamus. Eſt enim reuera abſurdiſsimum, vt illi inſolenter ſe iactent, nos abſque ipſorum diſciplinæ ſubſidio, iſtas res nullo modo poſſe obſeruare. Quid tandem eſt, de quo illi rectè ſentire queant, qui poſt necem Domino illatam, poſt parricidium illud nefandum, ex mentis ſtatu deturbati, non ratione vlla, ſed temerario animorum impetu, quocunque inſita ipſis & innata inſania rapiat, feruntur?

Iudæorum cæcitas, bis Paſcha eodem anno celebrantiũ.

Hinc etiam exiſtit, quòd ne in hac quidem parte veritatem perſpiciant: quippe cum præ errore longiſsimè euagantur, pro conuenienti emendatione eodem anno alterum Paſcha celebrant. Proinde quid eſt cur iſtos imitemur, quos graui erroris morbo laborare conſtat? Eodem namque anno idem feſtum denuo recolendo renouari non permittemus. Verùm quamuis iſta non à me fuiſſent propoſita, tamen veſtræ ſolertiæ eſſet, cùm diligentiam adhibere: tum precibus ſemper optare, vt nulla de cauſa veſtrorum animorum integritatem nequam hominum moribus admiſcere cogamini. Porrò illud etiam facilè poteſt intelligi, maximum nefas eſſe, vti in tanto & tam ſolenni religionis noſtræ feſto regnet diſſenſio. Vnum enim libertatis noſtræ diem feſtum, hoc eſt ſanctiſsimæ paſsionis, Seruator noſter nobis tradidit, vnámque Eccleſiam catholicam eſſe voluit: cuius quidem membra, tametſi in multa & varia loca diſperſa ſint, tamen vno ſpiritu, hoc eſt diuina voluntate & nutu coaleſcunt.

Vnica eſt eccleſia catholica, cuius membra per orbem diſperſa vno ſpiritu ſouentur.

Veſtræ igitur ſanctitatis prudentia accuratè ſecum conſideret, quàm graue, immò verò quàm indecorum ſit, vt iiſdem diebus alij ieiuniis vacent, alij agitent conuiuia: ac poſt dies Paſchatis, alij in feſtis & animorum remiſsione verſentur, alij præſcriptis ieiuniis ſe dedant. Quapropter iſtud rectius inſtituendum eſt, & ad vnam formam ac modum redigendum. Hoc enim (ſicut omnes non ſatis animaduertere exiſtimo) diuina prouidentia vult. Et quoniam iſtud ita via & ratione gerendum erat, vt nihil nobis cum conſuetudine parricidarum, & illorum qui necis Domini authores extiterunt, eſſet commune: & modus ille eximius decorúſque ſeruandus eſſet, quem omnes Eccleſiæ totius orbis partes vel verſus Occidentem, vel verſus Meridiem, vel verſus Septentriones incolentes ſeruant, ac nonnullæ quoque quæ in locis ad Orientem ſpectantibus habitant: idcirco omnes in præſentia hoc rectè ſe habere arbitrati ſunt. Ipſéque etiam in me recepi, veſtram ſapientiam facilè aſſenſurã, vt quod in vrbe Roma, in Italia, in tota Africa, in Ægypto, Hiſpania, Gallia & Britannia, in Lybia & vniuerſa Græcia, in diœceſi Aſiatica & Pontica, in Cilicia denique vna & conſentiente ſententia conſeruatur, hoc à vobis quoque lubentibus animis approbaretur: illud ſedulò reputantibus, non ſolum in locis quæ modò citaui, maiorem eccleſiarum numerum exiſtere: ſed etiam ſanctiſsimum inſtitutum eſſe, vt omnes communi conſilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio poſtulare videtur, quódque nihil cum Iudæorum periurio habet commercij. Verùm vt ſummam rei breuiter complectar, viſum eſt communi omnium iudicio ſacratiſsimum Paſchatis feſtum vno eodémque die celebrandum eſſe.

Paſchatis feſtum vno eodémque die celebrandum.

Neque enim in re tam ſancta ac ſolenni vlla diſſenſio debet exiſtere: imò verò hanc ſequi ſententiam, cui nullus à fide alienus error, nullum vitium admiſtum ſit, multò maximam habet commendationem. Quæ cum ita habeant, lubentes hoc decretum, tanquam donum Dei, & mandatum reuera cœlitùs demiſſum amplexami-

ni. Nam quicquid in ſanctis epiſcoporum Conciliis decernitur, id vniuerſum di-

Conciliorum authoritas.

uinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis noſtris fratribus res in hoc Concilio geſtas, ſententiam iam decretam, & ſanctiſſimi feſti obſeruandi modum denunciaueritis: eadem ipſi approbare, ritéque diſponere debetis, vt ſimulatque veſtram rectam omnium rerum diſpenſationem iampridem à me deſideratam, me planè perſpicere contigerit, vno eodémque die vobiſcum vnà ſacroſanctum feſtum recolere poſsim, & ſimul omnium cauſa permagnam animo capiam voluptatem: quod quidem fiet, cum intellexero non ſolum diabolicam crudelitatem, per veſtra rectè facta diuina virtute opem ferente penitùs profligatam eſſe: verùm etiam fidem noſtram, pace & concordia conciliata, vbique egregiè florere. Deus vos, fratres chariſsimi, ſeruet incolumes.

De Annona, quæ illis qui eccleſiis inſeruiebant, ſuppeditabatur: & cæteris Imperatoris virtutibus. Cap. XI.

ISta quidem ad eos qui aberant à Concilio, ſcripſit Imperator. Epiſcopos autem, qui ibi in vnum conuenerant (erant, vt ſuprà dixi, numero trecenti decem & octo) permultis tum ſermonibus benignis, tum amplis muneribus perhumanitùs excepit: iuſsítque vt ſedes multæ pararentur, quò illis pariter omnibus epulum daret. Qui autem erant illuſtriores, eos ſuæ ipſius menſæ fecit participes: alios verò ad alias dimiſit menſas. Ac cum videret dextros oculos quibuſdam effoſſos, intellexiſſétque, quòd conſtantia pro pietate eam cladem illis attuliſſet: labra vulneribus admouit, pro certo perſuaſus, oſculo ſe benedictionem inde hauſturum eſſe. Conuiuio tandem peracto, alia dona rurſus illis diſtribuit: quinetiam literas ad prouinciarum præfectos dedit, mandauítque, vt certus frumenti numerus viduis, & his quæ perpetuam ſeruant virginitatem, quinetiam illis qui diuinis miniſteriis obeundis conſecrati ſunt, in ſingulis ciuitatibus quotannis ſuppeditaretur: cúmque non tam egentium neceſſitate, quàm ſua ipſius magnificentia menſus eſt. Huius congiarij tertia pars adhuc ſuppeditatur: quippe impius tyrannus Iulianus: totum penitùs abſtulerat ille quidem: ſed qui ei ſucceſsit in imperio, hoc quod iam ſuppeditatur, donari mandauit. Fames enim, quæ tum graſſabatur, ſubſidia, quæ talibus tribui conſueuerant, exigua admodum effecerat. Quòd ſi congiarium, quod id temporis à Conſtantino donatum erat, triplo maius fuit, quàm quod iam datur: facile inde quiſque, ſi modò voluerit, Imperatoris magnificentiam poterit perſpicere. Porrò autem illud minimè ſilentio prætermittendum arbitror. Erant quidam calumniandi ſtudio flagrãtes, qui quoſdam epiſcopos accuſabant, & criminationis libellos Imperatori offerebant. Ille iſtis ante concordiam conſtitutam acceptis, primùm cum eos vinculo conſtrinxiſſet, annulóque ſuo obſignaſſet, ſeruari iuſsit. Deinde cum concordiam inter eos conciliaſſet, libellos in medium adductos, illis ipſis præſentibus, igne abſumendos curauit: iureiurando adiecto, ſe ne verbum quidem in illis ſcriptum perlegiſſe. Nam ſacerdotum, inquit, vitia non ſunt populo aperienda: ne ille inde cauſa offendiculi arrepta, licenter peccare aggrediatur. Quinetiam eum hoc quoque adieciſſe memorant: Si ſuis oculis epiſcopum alienæ vxori ſtuprum inferre fortè videret, facinus illud nefandum ſuo paludamento ſe obtecturum, ne facinoris aſpectus, eos qui idem ipſum cernerent, vlla ex parte læderet. Cum igitur epiſcopos ad hunc modum hortatus eſſet, & ſacerdotes Dei tam amplo affeciſſet honore, ſingulos ad ſuum gregem redire mandauit.

Conſtantinus pontifices illuſtriores menſa excipit.

Conſtãt. effoſſos epiſcoporum oculos deoſculatur.

Conſtantini munificentia.

Iulianus Conſtantini liberalitatem abſtulit.

Libelli accuſatory à Conſtãtino combuſti.

Sacerdotum vitia cur populo non aperienda.

Euſebij Cæſarienſis, de fide Nicææ expoſita, epiſtola. Cap. XII.

HOc loco equidem propter deteſtabilem nequitiam Arianorum, qui non modò communes partes aſpernantur, ſed ſuos ipſorum pernegant, Epiſtolam Euſebij Cæſarienſis, quam de fide conſcripſit, in hiſtoria ponere decreui: vtpote qua eorum rabies perſpicuè refutatur. Nam quanqnam iſtum velut eiuſdem cum ipſis doctrinæ fautorem venerantur, tamen eius ſcriptis manifeſtò contradicunt. Scripſit quidem hanc epiſtolam ad Arianos quoſdam, qui

Hæretici non minus ſuorum quàm aduerſariorum libris authoritatem abrogant.

qui proditionem ſuæ doctrinæ, vti eſt veriſimile, ei obiectauerāt. Cæterùm ipſa epiſtola multò melius ſcriptoris inſtitutum declarabit.

Euſebij epiſcopi Cæſareæ Paleſtinæ epiſtola, quam ab Vrbe Nicæa id temporis ad ſuos miſit, cum magnum & celebre illud concilium Nicænum habitum fuit.

Etſi veriſimile eſt, fratres chariſſimi, ea quæ de fide eccleſiaſtica in amplo & frequenti concilio Nicææ coacto tractata ſunt, ad vos antehac perlata eſſe, præſertim cum fama ipſa accuratam rerum geſtarum narrationem ſua celeritate ſuperare ſoleat: tamen ne veritas, ſi auditione ſolum ea acceperitis, contrà ac ſe habeat, vobis nuncietur, primùm eam fidei formulam, quæ à vobis concilio propoſita eſt: deinde alteram, quam epiſcopi, vbi noſtris verbis pauca adiecerant, ediderunt, ad vos mittere neceſſe putauimus. Noſtra verò formula, quæ tum coram Imperatore noſtro ſanctiſſimo perlecta eſt, tum rectè ſe habere pro certo explorata, ad hunc modum ſe habet: FIDES A NOBIS EXPOSITA. Sicut ab epiſcopis qui nos antegreſſi ſunt accepimus: ſicut cum fidei fundamenta in noſtris animis primùm iacta eſſent, cúmque lauacro baptiſmatis abluti eſſemus, audiuimus: ſicut à diuinis Scripturis didicimus: & ſicut cum fungeremur presbyterio, & cum epiſcopatū obtineremus, credidimus & docuimus: ſic etiam iam credentes, noſtram fidem vobis patefacimus. Ea eſt talis. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, viſibilium omnium & inuiſibilium creatorem: & in vnum dominum Ieſum Chriſtū, Dei verbū, Deū de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, filium vnigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia ſecula ex Deo patre genitum, per quem etiam omnia facta ſunt: qui propter noſtram ſalutem incarnatus eſt, & inter homines verſatus: qui paſſus eſt, & reſurrexit tertia die: & aſcendit ad patrem, & iterum venturus eſt in gloria iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum ſanctum. Et iſtorum quemque eſſe, & exiſtere credimus: patrem verè patrem eſſe, filium verè filium, & Spiritum ſanctum verè Spiritum ſanctum: ſicut Dominus noſter, cum diſcipulos ſuos ad prædicandum mitteret, locutus eſt: Euntes, docete omnes gētes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. De quibus cōfirmamus nos hoc animo eſſe, ſicque ſentire, & ſic etiam ſenſiſſe, & ad mortem vſque ſic ſenſuros eſſe, in hac perſeueraturos fide, anathemate impiæ cuique hæreſi denunciato. Atque de iſtis rebus omnibus nos ſyncerè & ex animo ita ſenſiſſe, ex quo noſmet noſcere poteramus, & iam etiam verè tum ſentire, tum dicere, Deum omnipotentem, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum coràm teſtamur: certáque demonſtratione oſtendere poſſumus, vobíſque ratione perſuadere, nos temporibus præteritis ita credidiſſe: & huic fidei à nobis expoſitæ congruentia prædicaſſe, cum hāc fidem expoſuiſſemus, nullus erat contradicendi locus. Quinetiam Imperator ipſe noſter ſanctiſſimus, hanc noſtram fidem, veritatem in ſe complecti primus omniū teſtificatus eſt, ſéque eodem animo eſſe conſtanter aſſeruit: præcepítque, vt omnes eidem aſſentirentur, decretis eiuſdem ſubſcriberent, congruerent cū eiſdem, dummodo vna vox, Conſubſtantiale videlicet, aſcriberetur. quam quidem ille ipſe explicauit ad hunc modum: Conſubſtantiale de corporis affectionibus non poſſe intelligi: neq; filium Dei vel diuiſione, vel deſectione, vt ita dicam, ex patre ſubſiſtere. Nam non poſſe fieri, vt natura quæ materiæ expers eſt, quæ ſola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affectionē in ſe excipiat: ſed eiuſmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti. Sapientiſſimus quidem & pius noſter Imperator de his iſto modo philoſophatus eſt. Epiſcopi autem propter hanc vocem Conſubſtātiale iſtam fidei formulam ediderunt. FIDEI FORMVLA IN CONCILIO EDITA. Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium creatorem: & in vnum Dominum Ieſum Chriſtū, filium Dei, genitum ex patre vnigenitū, hoc eſt ex ſubſtantia patris: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, & quæ in cœlo & quæ in terra ſunt: qui propter nos, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt: homo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit tertia die: aſcendit ad cœlos, venturus eſt iudicare viuos &

Euſebij epiſtola.

Fidei formula, ab Euſebio propoſita.

Matth. 28.

Conſubſtātiale quomodo ab Imperatore expoſitum.

Fidei formula in concilio edita.

& mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Qui verò dicunt, quòd erat aliquando tẽpus cum non eſſet, & antequam genitus erat non eſſet, vel quòd ex nihilo ortus eſt: vel quòd ex altera ſubſiſtẽtia ſubſtantiáue quàm ex patris genitus, vel quòd conuerti & mutari poteſt: iſtis catholica & apoſtolica Dei eccleſia anathema denunciat. Cum iſta formula ab illis præſcripta eſſet, illud Ex ſubſtantia patris eſſe: & illud, Patri conſubſtantialem eſſe, quomodo eſſent intelligenda, ab eis diligẽter quęrere cœpimus. Vnde quæſtiones & reſponſa nata ſunt, rationéque accuratè perueſtigatum, quæ illis verbis ſubiecta eſſet ſententia.

Ex ſubſtantia eſſe.

Fatebantur illi, Ex ſubſtantia eſſe, idẽ ſignificare, quod ex patre eſſe, non tamen partem patris eſſe. Nobis ſanè videbatur pulchrum, conſentire cum piæ illius doctrinæ ſententia, quæ docet, filium ex patre eſſe, non tamen partem ſubſtantiæ illius eſſe. Quapropter huic ſententiæ etiam à nobis aſſenſum eſt: neque vocem Conſubſtantiale reiecimus, propterea quòd pax tanquam ſcopus ad intuendum, ante oculos noſtros verſabatur: & cautio erat à nobis adhibita, ne recta fidei ſentẽtia excideremus.

Conſubſtantiale.

Genitum, non factum.

Pari ratione, Genitum non factũ, approbauimus. Nam Factum, verbum cum cæteris creaturis, quæ per filium factæ ſunt, commune eſſe dixerunt: nec filium earum ſimile quicquam habere, ac propterea eum non eſſe creaturam illarum ſimilem quæ ab ipſo factæ ſunt: ſed præſtantioris eſſe ſubſtantiæ, quàm qua vlla creatura prædita ſit. quam quidem ex patre genitã eſſe, Sacræ literæ perdocent: quippe cum modus eius generationis à nulla mortali natura vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi poſſit. Eodem modo etiam illud, Filium patri conſubſtantialem eſſe, ratione & exquiſitum eſt, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque quicquam habere ſimile cum mortalibus animantibus.

Filius patri cõſubſtantialis.

Nam neque diuiſione ſubſtantiæ, neque deſectione, ſed nec affectione vlla mutationéve paternæ eſſentiæ & facultatis poſſe conſtare. Ingenitam enim patris naturam, ab his omnibus prorſus alienam eſſe: & hoc, Patri conſubſtantialẽ eſſe, nihil aliud oſtendere, quàm filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere ſimilitudinem: ſed patri ſolum qui eum genuit, omnino ſimilem eſſe: neque ex alia, quàm ex patris ſubſiſtentia & eſſentia genitum.

Conſubſtantiale non primum à Nicæna ſynodo inuentum.

Quod quidem ſic expoſitum, rectum videbatur aſſenſione approbare. Nam nullos veteres epiſcopos ſcriptores, viros ſanè diſertos & illuſtres, in patris & filij diuinitate explicanda hoc verbo Conſubſtantiali vſos fuiſſe cognouimus. Sed de fide in concilio Nicæno expoſita diuulgatáque hæc hactenus: cui quidem omnes ad vnum aſſenſi ſumus non temerè & inconſultò, ſed ſecundum ſententias coram ipſo ſanctiſſimo Imperatore propoſitas diſcuſſáſque, & communi omnium conſenſu propter cauſas quæ ſuprà commemoratæ ſunt approbatas.

Anathematis formulæ approbatio.

Voces in Scriptura abhorrẽtes, omnis in Eccleſia confuſionis cauſa.

Quinetiam anathematis formulam, quę poſt fidẽ explanatam ab illis propoſita eſt, approbãdam quoque putauimus, propterea quòd vetet, ne quiſquam vocibus à Scripturis abhorrentibus (ex quibus in eccleſias omnis ferè confuſio & diſcordia inuecta eſt) omnino vtatur. Etenim cum nulla Scriptura diuinitus inſpirata his vocibus vſa ſit, Filium Dei ex nihilo ortum eſſe, & tempus fuiſſe aliquando cum non eſſet, & quæ ſequuntur in eandem ſententiam, minimè conſentaneum videbatur eas vel proferre, vel docere. Cui ſententiæ tam præclarè decretæ conſtitutæque nos conſenſimus: quandoquidem nunquam ante hac eiuſmodi verba vſurpare conſueuimus. Iſta ad vos, fratres chariſſimi, neceſſitate coacti miſimus, non ſolum vti vobis decretum, quod noſtram diſquiſitionem & aſſenſionem ſecutum eſt, planum feceremus: verùm etiam vt intelligeretis, quòd primò, dũ ea quæ aliter ab aliis ſcripta erant, animum noſtrum offendere videbantur, in vna eadémque ſententia (ſicut ratio poſtulabat) ad extremam vſque horam perſtitimus. Verùm poſtea facilè ſanè & ſine vlla contentione, ea quæ nullam habebant offenſionem, tum demum amplexati ſumus, cum nobis, verborum ſenſum & ſententiã æquis animis diſquirentibus, illa quæ expoſita erant, conſentire viderentur cum his quæ in fidei formula antè propoſita à nobis conceſſa & probata fuerant.

Præſentis Arianorum maledicentiæ, ex Euſebij Cæſarienſis epiſcopi libris increpatio. *Cap. XIII.*

Quòd

Conſubſtātiale vox à maioribus ad poſteros deducta.

QVòd autem vox Conſubſtantiale non ſit noua, neque à patribus id tē-
poris Nicææ congregatis inuenta, ſed antiquitus à maioribus ad poſte-
ros deducta, Euſebius locuples teſtis eſt. Quinetiam, quòd omnes tum
in vnum coacti communi conſenſu fidem illic expoſitam approbarint,
idem author non in eadem ſolum Epiſtola, verùm etiam alio in Opere, in quo
» vitam Conſtantini magni ſummis laudibus effert, manifeſtò oſtendit. Sic enim ſcri
» bit: Hic iſta Latino ſermone, altero eadem interpretāte, locutus, ſermonem omnē
» deinceps concilij præſidibus tradidit. Ibi tum alij vicinos accuſare cœperunt, alij &
» pro ſe reſpondere, & crimen in aduerſarios deriuare. Cum igitur multa eſſent ex
» vtraque parte propoſita, magnáque controuerſia in ipſo diſputationis ingreſſu con
» citata: Imperator toleranter ac placidè omnibus animum attēdere, ſtudio acſi pro-
» latas ſententias ſenſim excipere: viciſſim ferre opem vtrique diſceptantium parti:
» eos magna cum contentione digladiantes, paulatim reconciliare: conferre cum ſin-
» gulis comiter & benignè ſermonem: Græcóque vtens ſermone (nam ne huius qui-
» dem linguę ignarus fuit) ſuauis & dulcis erat: aliis perſuadere, alios ſermone lenire:
» alios qui diſertè dixiſſent, collaudare, omnes denique ad concordiam reducere cō-
» tendebat: vſque eò, vti tandem eos in omnibus rebus quę in quæſtionem aliquan-
» do veniſſent, tum conſpirantes animis, tum opinionibus adeò conſentientes red-
» deret, vt non modò concors fides inter eos vigeret, ſed etiam vnum idémque tem-
» pus in ſalutari feſto Paſchatis celebrando obſeruandum ab omnibus cōcederetur.
» Iam verò, quæ erant communi omnium ſententia decreta, cuiuſque manu ſubſcri-
» pta fuerunt, & in commentarios relata. Ac paulo infrà, iſta quoque addit: Cum hęc
» ad hunc modum eſſent conſtituta, omnibus fecit poteſtatem ad ſua domicilia re-
» uertēdi. Illi lætitia geſtientes, redierunt. Cum illi hoc modo, qui propter diſſentiē-
» tes opiniones longo quaſi interuallo ab ſe mutuò diuulſi erant, tanquam in vnum
» corpus eſſent denuò coagmentati: deinceps vna apud omnes viguit ſentētia, ipſius
» Imperatoris conſenſu confirmata. Proinde Imperator de proſpero rei euētu lætus,
» illis qui concilio neutiquam interfuiſſent, per literas fructum eiuſdem vberem prę-
» buit: populóque vniuerſo cùm per agros, tum per ciuitates diſperſo, ingentem pe-
» cuniæ vim diſtribui mandauit: ſic feſtum diem ad recolendam vigeſimi anni regni
» ſui memoriam celebrandum cohoneſtauit. Quocirca Ariani, quamuis aliis patri-
bus contradicere haud impium eſſe cenſeant: huic tamen, quem admirari ac ſuſpi-
cere ſolent, cum fidem Nicææ expoſitam omnium conſenſu approbatam doceat,
fidem adhibere debent. Quinetiam cum ſuorum ipſorum patrum quoque opinio-
nes impugnent, deberent tamen, vbi turpiſſimam Arij mortem & planè horribilē
intellexerint, omnibus viribus, vt dicitur, impiam doctrinam ab eo in lucem editā
fugere. Verùm quoniam veriſimile eſt, modum eius mortis non omnibus cognitū
eſſe, idcirco ipſe equidem, qualis fuerit, explicabo.

Conſtantini in concilio Nicæno opera & pia diligentia.

Conſtantinus Græcæ linguæ non ignarus.

Conſtantinus feſtum diē inſtituit propter concilium feliciter expeditū.

Arij mors horribilis.

De Arij morte, ex Athanaſij epiſtola. *Cap.* XIIII.

Arius ſimulat ſe concilio aquieſcere.

ISte Arius diu Alexandriæ cōmoratus tametſi denuò cōuentus Eccleſiaſti-
cos petulanter inſectari ſtuduit: tamen ſimulauit ſe impiam ſuā doctrinā
abiicere, & fidei formulam à patribus editā amplexaturū pollicitus eſt. Ve-
rùm vbi neq; à diuino illo Alexādro, neq; Athanaſio (qui eiuſdē cùm in epiſcopatu,
tum in officiis pietatis exequendis ſucceſſor fuit) perſuaderi potuit: rurſus opera ac
ſtudio Euſebij Nicomedenſis adiutus, Conſtantinopolim properè contendit. Quas
autem res, cum eò veniſſet, molitus fuerit, & quam ſententiam à Deo iuſto iudice
exceperit, illuſtriſſimus Athanaſius in literis quas ſcripſit ad Apionem, diſertè ex-
ponit: quarum literarum eam partem, quæ ad has res pertinet, in hiſtoriam inclu-
» dam, quæ ita habet: Quanquam ipſe non eram tum Conſtantinopoli, cum Arius
» mortem oppetebat: Macarius tamen presbyter, rem, vt geſta eſt, mihi accuratè
» narrauit. Arius Euſebianæ factionis labore à Conſtantino Imperatore acceſſitur
» Conſtantinopolim. Qui cum eò veniſſet, rogatus ab Imperatore, vtrum fidem ca-
» tholicæ Eccleſiæ teneret: iurat ſe rectè credere, libellúmque ſcriptum de ſua fide ei
» dat. Cauſas autem, pro quibus ab epiſcopo Alexādro eiectus fuerat, occultat: ſimu-

Arius Euſebij Nicomedienſis opera adiutus.

Arij periuriū.

Arius iuratus liber ab Imp. dimittitur.

lat tamen, ſe propter voces quaſdam ab ipſis Sacris literis depromptas Eccleſia exturbatum. Eum igitur Imperator, cum iuraſſet ſe illas non tutatum opiniones, pro quibus Alexander eum eccleſia expulerat, liberũ dimiſit, cum his ferè verbis: Si recta eſt fides tua, bene iuraſti: ſin autem impia eſt fides tua, & tamen iuraſti, Deus de cœlo de te ferat iudicium. Quapropter cum ab Imperatore ſic dimiſſus eſſet, factio Euſebiana per vim, qua vti conſueuerat, cum in eccleſiam voluit introducere. Verùm beatæ memoriæ Alexander epiſcopus Conſtantinopolitanus ei reſtitit, dixitque, nullum hæreſeos inuentorem in communionem recipiendum eſſe. De reliquo autem Euſebiani minari. Quemadmodum, inquiunt, contra tuam voluntatem Arium curauimus ab Imperatore accerſendum: ſic, te inuito (erat tum quidem dies ſabbati) cras in hac ipſa eccleſia conuentus nobiſcum aget. Quibus auditis, epiſcopus Alexander dolore ingenti cruciatus, ingreditur in eccleſiam: & manibus ad Deum ſublatis, lamentari, conqueri, & in ſanctuario in faciem procidere, & humi proſtratus preces fundere cœpit. Aderat vnà Macarius, & cum eo ſimul orauit: eiúſque precantis vocem audiuit. Iſta duo à Deo poſtulauit, ſic locutus: Si Arius cras in eccleſia conuentus aget, dimitte me ſeruum tuum, & ne ſimul perdas pium cum impio: ſin clemens parces eccleſiæ tuæ (te quidem ei velle parcere, certò ſcio) conſidera verba Euſebianorum, & ne des in ruinam & contumeliam hæreditatem tuam. Tolle Arium è medio, ne illo in eccleſiam ingreſſo, tum hæreſis vnà cum eo ingreſſa videatur, tum deinceps impietas pietatis locum occupet. Hæc precatus epiſcopus, deceſſit, valde anxius. Deinde res accidit horrenda, & planè incredibilis. Nam poſt minas Euſebianorum, epiſcopus Alexander ſe defixit in precibus: Arius autem fretus præſidio Euſebianorum, petulanter admodum ſe geſſit: & ingreſſus latrinas, illud ipſum ventris poſcente neceſſitate, derepentè pronus (vt ſcriptum eſt) factus, crepuit medius: atque collapſus ilico animam efflauit, non modò communione, ſed etiam vita priuatus. Talem igitur fuiſſe Arij mortem conſtat. Euſebiani autem, etſi caſum eum vehementer erubuerunt: tamen Arium, vtpote ſuæ ſectæ fautorem tumulo condiderunt. Beatæ verò memoriæ Alexander, eccleſia lætante, conuentum, vt pietas & ſacra doctrina poſtulat, cum omnibus fratribus celebrare, preces fundere, & Deũ gloria vehementer efferre cœpit: non quòd ex morte Arij lætitiã capiebat: abſit illud quidẽ (extat namque mortali cuique ſancita lex, vt ſemel moriatur) ſed quòd hoc mortis genus non hominum iudiciis cõſtitutum fuit, ſed Dominus ipſe (vbi inter minas Euſebianorum, & Alexandri preces diiudicarat) Arianam hæreſim prorſus condemnauit, oſtendítque eam communione indignã eſſe eccleſiaſtica: atque adeò omnibus planũ fecit, quòd quamuis tum Imperatoris, tum omnium hominum teſtimonio & approbatione confirmata fuiſſet, tamen erat ab ipſa veritate penitùs condemnata. Tales manipulos ex pernicioſis ac peſtiferis ſeminibus collegit Arius, inque hac vita pœnarum ſibi in futura infligendarum vidit quaſi præludia: & ſupplicio iſto præſenti, quod ſubibat, ſuam ipſius perſpicuè coarguit impietatem. Verùm iam ad pietatem Imperatoris explicandam ſermonẽ transferam. Nam ad omnes populos imperio Romano ſubiectos dedit literas, quibus tum eos hortabatur, vt priorem errorem deponerent: tum ſuadebat, vt Seruatoris noſtri doctrinam perdiſcerent: tum denique omnes ad hãc veritatem amplexandam inuitabat. Quinetiam epiſcopos cuiuſque ciuitatis exuſcitabat ad eccleſias ædificandas, non literis ſolum impellendo, verùmetiam pecuniam prolixè & liberaliter largiendo, & impenſas ad earum ædificationem ſuppeditando. Sed literæ ipſæ melius rem declarabunt, quæ ſe habent ad hunc modum.

Hæreticũ violentia.

Alexandri epiſcopi & Macarij contra Arium precatio.

Arij mors horrenda, atque inde piorũ lætitia.

Conſtantini Imp. pietas.

Imperatoris Conſtantini de eccleſiarum ædificatione Epiſtola. *Cap. XV.*

Victor Conſtantinus, Max. Auguſtus, Euſebio, S.

QVemadmodum ad hoc vſque tempus ob impię voluntatis inſtitutũ, & grauem tyrannidem, ſeruos Dei ac Seruatoris perſequentem, pro certo cognoui, & ſatis perſuaſum habui, omnium eccleſiarum ædificia vel negligentia corruiſſe, vel impendentis periculi metu, multo minus quàm debuerant, refecta fuiſſe,

» fuiſſe,frater chariſſime:ſic nũc,cum libertas omnibus reſtituta ſit, & draco ille Dei
» opt.max.prouidentia, noſtróque miniſterio de communi Reip. adminiſtratione
» depulſus:arbitror equidem & virtutem ac potentiam diuinam omnibus ſatis con-
» ſtare:& eos qui vel timore,vel infidelitate, vel aliis quibuſdam peccatis lapſi ſunt,
» cum illum qui reuera Deus eſt,iam agnoſcant, in veram & rectam viuendi viam
» redituros,Quibuſcunque igitur eccleſiis vel ipſe præſis,vel aliis in locis alij epiſco- *Eccleſiarũ ædificatio ab Imp. mandata.*
» pi,presbyteri & diaconi,quos noſti,præficiantur, per te admoneantur, vt earum
» ædificia ſedulò accurentur:quò vel ea quæ remanent reficiantur, laxioráque fiant:
» vel vbi neceſſitas poſtulauerit,noua deintegrò extruantur. Quæ vero res ad ædifi-
» cationem neceſſariò requiruntur,eas quidem cùm ipſe,tum alij tuo nomine à præ-
» fectis & rectoribus prouinciarum petent. Hiſce enim per literas à me ſignificatum
» eſt,vt omni ſtudio & propenſione animi ea quæ fuerint à tua ſanctitate præſcripta,
» ſubminiſtrent.Deus te,frater chariſſime, diuflorentem ſeruet.Iſta de eccleſiis ædi-
ficandis, epiſcopis cuiuſque prouinciæ per literas ſignificauit. Quæ autem de ſacris
libris comparandis ſcripſerit ad Euſebium Palæſtinum,ex ipſis literis facilè eſt co-
gnoſcere.

Altera eiuſdem epiſtola,de ſacris codicibus parandis. *Cap. XVI.*

Victor Conſtantinus Maximus,Auguſtus,Euſebio S.

» CVm in vrbe quæ nomẽ ſuũ ex noſtro nomine traxit,Dei patris ac Seruato-
» ris noſtri prouidẽtia iuuãte,maxima ſit hominũ multitudo, quæ ſe ſanctiſ-
» ſimæ Eccleſiæ adiunxerit,quò omnia quæ ad religionem pertinent,indies
» in eo loco magis magiſq; creſcãt:videtur operæpreciũ,vt plures ibi eccleſię extruã-
» tur.Proinde tu,quod noſtræ voluntati viſum eſt,alacri animo capeſſe. Tuæ enim *Bibliotheca ſacrorũ librorũ parandæ cura Euſebio commiſſa.*
» prudentiæ ſignificare conſentaneum duximus,vt quinquaginta volumina in mem
» branis parares,quæ ſint tum ad legendum facilia,tum idonea ad vtẽdum, tum de-
» nique ad portandum accõmodata:eaq; à librariis,qui & ſcitè norint ſcribere, & eã
» artem accuratè teneant,deſcribi pręcipias.Atque eos ſacræ Scripturæ libros cõple-
» ctantur,quorum pręparationem & vſum ad eccleſiã erudiendam maximè neceſſa-
» riũ eſſe ſcis.Literæ verò à noſtra clemẽtia ad generalem Quæſtorem datæ ſunt, vti
» omnia quæ ad iſtos libros parandos requirũtur,ſuppeditanda curet.Vt autẽ quam-
» primùm hæc deſcripta volumina comparentur,tuarũ partium erit ſedulò prouide-
» re.Etenim duos publicos currus accipiendi,quibus eò conuehãtur, ex iſtarum no- *Publici currus*
» ſtrarum literarum authoritate,tibi,vt par erat,poteſtatem fecimus. Ita enim & ea
» quæ concinnè deſcripta ſunt maximè, ad nos faciliìnè cõportabuntur: & eò certè
» facilius cõmodiuſq;, ſi vnus ex eccleſiæ tuæ diaconis iſtud munus exequatur.Qui,
» vbi ad nos acceſſerit,noſtram benignitatem probè experietur. Deus te, frater cha-
» riſsime,ſeruet incolumẽ.Tãetſi quidẽ ex his literis ſatis magnam cõiecturã capere,
imò verò ſatis manifeſtò intelligere poſſumus, omni laude cumulatũ Imperatorẽ,
totũ ſuum ſtudium ad ſacroſanctum Dei cultum amplificandum conuertiſſe:tamẽ *Conſtãtini opera in ſeruatoris ſepulchro exornãdo ſuſcepta.*
præter ea quæ ſuprà dicta ſunt,ponam in medio pręclaram eius operã in ſepulchro
Seruatoris ædificiis exornando ſuſceptam. Cum enim certior factus eſſet,eos qui
in ſimulachris colendis more Corybantum inſanirent & bacharẽtur,ſepulchrum
Domini mole terræ obruiſſe,eo quidem conſilio,vt memoriam ſalutis noſtræ obli-
uione delerent(quippe ſupra illum locum,fanũ laſciuæ deæ Veneris, quo virgina- *Veneris fanũ in ſepulchri Seruatoris loco extructum.*
lem diuæ Mariæ partum ludibrio exponerent,extruxerant) mandauit, vt primùm
execrabile illud ædificium dirueretur:deinde vt deturbaretur agger ille impuris &
ſceleratis victimis contaminatus,& longè extra vrbem eiiceretur: tum vt templum
ampliſsimũ pulcherrimumq; ibi fabricaretur. Verùm ex epiſtola Imperatoris, quã
ad eccleſię Hieroſolymitanæ præſulem ſcripſit,hæc res multo euidentius cognoſci
poterit.Præſul autem illius eccleſiæ fuit Macarius,cuius ſuprà mẽtionem fecimus:
qui & magno concilio Nicæno interfuerat,& vnà cum aliis epiſcopis contra nefa-
riam Arij blaſphemiam ſtrenuè decertauerat. Epiſtola hæc quidem eſt.

locum illum, qui particeps fuit afflictationum pro communi omnium ſalute ſuſceptarum: confeſtim execrabile illud Veneris fanum deturbari, & aggerem ex vrbe exportari iuſſit. Qua re confecta, ſepulchrum, quod diu abſtruſum iacuiſſet, emerſit: & ſimul tres cruces, quæ prope illud Domini monumentum erant reconditæ, repertæ ſunt. Quod autem vna ex his, Domini noſtri & ſeruatoris Ieſu Chriſti crux fuit, reliquæ verò duæ latronum, qui pariter cum eo crucibus ſuffixi fuerant, extiterunt, ad vnum omnes ſine controuerſia crediderunt: ſed tamen ignorarunt prorſus, quæ illarum corpus Domini ſuſtinuiſſet, & guttis precioſi eius ſanguinis aſperſa fuiſſet. Cæterùm ſapiētiſſimus ille & planè diuinus Macarius, vrbis illius antiſtes, tali via illorum animos dubitatione liberare aggreſſus eſt. Mulieri cuidam nobili, morbo diuturno oppreſſæ, vnamquanque crucem ſigillatim, precibus ad Deum ſimul ardēter fuſis, admouens, crucis Seruatoris virtutem facilè perſpexit. Nam vt primùm ea mulieri adhibita fuit, ilico grauis ille morbus depulſus eſt, & homo ipſa ad integram valetudinē reſtituta. Itaque Imperatoris mater, cum id quod erat in optatis, ad hunc modū, didiciſſet, clauorū partem in Imperatoris galeā artificioſè includendam curauit, quò capiti filij cōſuleret, & hoſtiū tela depellerentur: partem equi illius freno admiſcuit, quo tum Imperatorē tutum ac ſecurum redderet, tum veterem prophetiam explere poſſet. Nam olim prædixerat Zacharias propheta: Quod eſt in freno equi, erit ſanctum Domino omnipotenti. Quod autem ad crucem Seruatoris attinet, partem illius in Imperatoris palatio locandā, reliquum autem in capſa argentea reponēdum curauit, illudq; dedit epiſcopo illius ciuitatis: hortatáque illum eſt, vt ad poſteritatem velut monimentum ſalutis noſtræ reſeruaretur. His rebus cōſtitutis, artifices materię cuiuſq; generis vndique cogere, tēplaq; & ob magnitudinem ampliſſima, & illuſtriſſima ob ſplendorem extruere cœpit: quorum pulchritudinē amplitudinemq; oratione deſcribere, valde ſuperuacaneū arbitror, præſertim cum omnes pij propè dixerim, illò procurrant, operúmque magnificentiam ſuis ipſorum oculis aſpiciāt. Porrò autem illuſtriſſima illa, & maxima digna admiratione imperatrix, aliud facinus, quod poſterorum memoriæ meritò commendari debet, obiit. Nam mulieres, quæ toto vitæ tēpore virginitatem excolebant, primū omnes in vnum congregari, & ſedibus præparatis accumbere iuſſit: deinde illa ipſa ancillæ munus exequi, apponere cibaria, pocula illis porrigere, fundere vinum, & gutturnium cum malluuio afferre, aquam denique earū manibus, dum lauant, miniſtrare non dedignata eſt. Quas res atque alias ſimiles hiſce cū cōfeciſſet, rediit ad filiū. Atque non multo pòſt, læto animo ac tranquillo, vbi filio de pia viuendi ratione plurima præceperat, & cum benedictionibus, quæ ab exeuntibus è vita dari ſolent, muniuerat, hinc ad alteram vitam demigrauit. Cui poſt mortem talis tributus eſt honos, qualis ei, quæ Deum omnium moderatorem tam aſſiduo atque adeò ardenti ſtudio coluerat, meritò tribuendus erat.

Cruces tres repertæ.

Macarius Chriſti crucem explorat.

Clauorum Domini ratio quæ ab Helena habita: item Crucis.

Cap. 14.

Prophetia de clauo Crucis dominicæ freno adhibendo.

Helenæ pietas ſingularis.

Helenæ obitus

De Euſebij Nicomedenſis iniqua, ac præter eccleſiæ leges, ad ſedem Conſtantinopolitanam tranſlatione. Cap. XIX.

INterea tēporis factio Ariana à ſuis perditis nō deſtitit cōſiliis. Nam hāc ob cauſam ſuarū manuū ſubſcriptionibus formulā fidei, cōmuni totius cōcilij Nicæni conſenſu editā, approbauere, ad eum planè finem, vt ouiū pellibus induti, rapacium agerent partes luporum. Simulatq; enim diuinus ille Alexander, epiſcopum dico Byzantij (ſic namque Conſtantinopolis id temporis appellabatur) qui precibus, tanquam telis quibuſdam Arium confoderat, ex hoc corporis ergaſtulo ad præclarius vitæ domicilium migrauerat, Euſebius propugnator impietatis, parua habita ratione deciſionum earum, quarum conſcribendarum paulo antè vna cum aliis epiſcopis author fuerat, confeſtim relicta Nicomedia, ad ſedem epiſcopatus Conſtantinopolitani per ambitum arrepſit, ídque contra eccleſiæ canonem, qui vetat tum epiſcopos, tum etiam presbyteros de vnius ciuitatis ſede, ad alterius ſe ſedem transferre. At mirum non eſt, eos qui velut furiarum tædis agitati, diuinitatem vnigeniti filij inſectari non ſunt veriti, etiam audacter liberéque alias leges violaſſe. Neque Euſebius iſtud facinus nunc primò tentare, ſed idem ipſum

Arianorum perfidia.

Euſebius canonum trāſgreſſor.

Euſebij Nicomedenſis ad epiſcopatū Cōſtātinopolitanum trāſlatio.

iampridem admittere non dubitauerat. Nam cum eccleſiæ Berytenſis adminiſtratio ei eſſet concredita, inde ad epiſcopatum Nicomediæ gerendum ſe transtulit. Ex quo epiſcopatu etiam poſt Concilium, ob impietatem quam palàm cõmiſerat, & Theognis epiſcopus Nicææ vnà exturbatus eſt. Quam rem planam facit Imperatoris Conſtantini epiſtola, quam ſecundo ſcripſit ad Nicomedenſes: cuius epiſtolæ finem in hiſtoriam noſtram includam. Sic enim ſcribit ad Nicomedenſes:

Imperatoris Conſtantini, aduerſus Euſebium Nicomedenſem & Theognim, ad Nicomedenſes epiſtola. Cap. XX.

Euſebiũ tyranni partibus adhæſiſſe.

QVis innocentẽ multitudinẽ iſta docuit? Euſebius videlicet, tyrannicæ crudelitatis adminiſter. Nam quòd tyranni partibus penitùs adhæſerat, ex multis illius rebus geſtis facilè poteſt intelligi. Siquidem iſtud partim epiſcoporũ, eorumq́; verè epiſcoporum cædes teſtantur, partim crudeliſsima Chriſtianorũ perſecutio palàm clamat. Neque certè de iniuriis illius quibus me affecerit, hoc loco verba faciam: per quem aduerſariorum contra me concurſus, quãtum fieri poterat maximè procurabantur, qui & oculis tãquam ſpeculatoribus me obſeruauit: quinetiam miniſterio propè militari, quò tyranno opem ferret, perfunctus eſt. Ac nemo exiſtimet, me imparatum minúſque inſtructum eſſe, etiam ad iſtas res, ſi opus fuerit, certiſſimis argumentis confirmandas. Veriſsimè enim oſtendi poteſt, tum presbyteros, tum diaconos à me manifeſtò deprehenſos, qui Euſebium aſsiduè ſtipabant. Sed hæc miſſa facio, quæ non dicuntur à me, quòd ipſe ea grauiter & iniquo animo feram: ſed quò eos ſuæ ipſorum pudeat inſcitiæ. Illud ſolum metuo, illúdq́; animum cura implicatum tenet, quòd vos video in huius criminis ſocietatẽ vocari. Nam improba Euſebij inſtitutione, & peruerſa doctrina, conſcientia veſtra à veritate deflexit. Verùm huius rei expedita eſt & facilis curatio, ſi modò epiſcopũ fidelem & animo ſimplici ac ſyncero nacti, oculos ad Deum denuò cõuertere volueritis. Quod quidem in præſentia eſt in veſtra ſitum poteſtate, quodq́; etiam dudum penes veſtrum iudicium fuerat: niſi aut Euſebius ipſe, de quo dixi, aut alius quidam eorum quibus cum conuentus agere ſolet, huc præceps ruiſſet, & rectum eligendi ordinem impudenter conturbaſſet. Sed quoniam mihi de hoc ipſo Euſebio pauca ad vos dicenda ſunt, non vos præterit, concilium Nicææ celebrãtum, cui ipſe, ſicut conſcientiæ meæ munus poſtulabat, interfui: non alio ſanè animo, quàm vt tum concordiam inter omnes cõſtituerem: tum maximè omnium eam eccleſiæ perturbationẽ, quæ ex Arij Alexandrini amentia orta eſt, reprimerem, penitúſque inde ſummouerem. Quæ quidẽ perturbatio ilico ex abſurdo & pernicioſo conatu Euſebij vires collegit. Nam quanta concurſione, amantiſs. honoratiſsimiq́; fratres, iſte Euſebius, vtpote ipſa conſcientia conuictus, quanta cum ignominia, mendaciis vndique deprehẽſis aggreſſus eſt, primùm certos quoſdam homines ſubornare, qui pro eo deprecarentur: deinde à me auxilium petere, ne tanti ſceleris damnatus, honoris ſui gradu deiiceretur? Huius rei teſtis eſt mihi Deus, qui tum mihi tum vobis benignus perpetuò adſit, quòd & meum peruertit iudicium, & turpiter à veritate abduxit: quod vobis etiam planum faciam. Nam tum omnia ideo geſta ſunt ex eius ſententia, qui perniciem planè peſtiferam adhuc intra cogitationis ſuæ domicilium occultam tenuit. Ac primùm vt cętera illius nequitiæ facinora taceam, audite quęſo, quid ſceleris cum Theognide, quem ſuæ ſocium habebat amicitiæ, conſciuerit. Ipſe fortè quoſdam Alexandrinos, qui à fide noſtra defecerant, huc mitti iuſſeram: quandoquidem eorum opera diſsidij flamma incenſa erat. Sed iſti honeſti boniq́; ſcilicet epiſcopi, qui vera Concilij diiudicatione ad pœnitentiam agẽdam reſeruati ſunt, non ſolum eos admiſerunt ad ſe, & ſecum in tuto collocarunt: verùm etiam illorum deprauatis moribus communicarunt. Quamobrem erga iſtos ingratos aliquod ſupplicium cenſui ſtatuendum: & propterea mandatum dedi, vt à ſuis abrepti ſedibus, quàm longiſſimè relegarentur. Iam veſtrum eſt, ea fide in Deum aciem mentis veſtræ intendere, in qua vos ſemper manſiſſe conſtat: & in qua manere, omniáque pietatis officia exequi cõſentaneum eſt. Quod ſi ita fiat, vt epiſcopos tum vitæ integritate, tum ſana doctrina, tum benignitate in omnes eximios habeamus,

Concilij Nicæni à Conſtantino coacti inſtitutum.

Euſebius eccleſiæ perturbationis author.

Theognis Euſebij ſocius.

Boni epiſcopi virtutes.

» mus,iure lætari debemus.Sin autem quiſquam temeritate & audacia accenſus,eas
» eccleſiæ peſtes vel memoria,vel laudibus celebrare aggrediatur: confeſtim opera
» ac diligentia famuli Dei(meipſum dico)pœnas ſuæ inſcitiæ dabit. Deus vos,fratres
» chariſs.incolumes ſeruet.Iſti igitur,quanquam tum & honorum gradibus abdicati,& ciuitatibus eiecti erant,& Nicomediæ epiſcopatum Amphion, Nicææ autem Chreſtus obtinuit:tamen rurſus machinis,quibus antè vti conſueuerant,vſi & Imperatoris facilitatem velut ſubſidium ad fraudem faciendam nacti, certamine redintegrato,priorem ſuam recuperauere poteſtatem.

Imperatoris facilitas hæreticos recreauit.

De veteratoria fraude ab Euſebio & complicibus ſuis contra ſanctum Euſtathium Antiochenum epiſcopum excogitata. Cap. XXI.

EVſebius,poſtquã(vt dixi modò)ad epiſcopatus Conſtantinopolitani hono rem per vim planè tyrannicã aſcendit, maiore cõparata potẽtia,tum quòd Imperatori in proximo habitãs,eum frequenter adiret:tũ ꝙ ex crebra eius cõſuetudine authoritatẽ nactus eſſet, inſidias iam veritatis propugnatoribus ſtruere cœpit. Ac primùm ſe magno flagrare deſiderio viſendi Hieroſolymam ſimulauit:& cum Imperatorẽ hoc pacto fefelliſſet(prætexuerat enim, ſe templum ab Imperatore ibi extructum,quod omnium ſermone celebratum fuit, velle viſere) cum maximo honore Conſtantinopoli deceſſit:quippe Imperator ei rhedas, & alias res quibus eum ornaret,ſuppeditauit. Eum comitatus eſt Theognis epiſcopus Nicææ, ſuorum perditorum conſiliorum,vt ſuprà dictum eſt,particeps ac ſocius. Qui cum aduentarent Antiochiam,amicitia erga Euſtathium vultu ac frõte ſimulata,honorificentiſſimè excepti ſunt. Nam magnus ille Euſtathius, defenſor veritatis, fraternam planè illis præſtitit beneuolentiam. Illi autem, vbi venere ad ſacra Hieroſolymorum loca, & Euſebium epiſcopum cæſareæ, Patrophilum Scythopolitanum, Aëtium Lyddæ epiſcopum,& Laodiceæ Theodotum,ſuæ opinionis fautores,alióſque,quos labes Ariana infecerat,viderunt:facinus, quod per inſidias molirentur, illis aperuerunt:quibus comitati,,rediere Antiochiam. Quòd autem cæteri epiſcopi,quos modò nominaui,eò vna aduentarunt, honoris maioris cauſa factum eſſe prætendebatur illud quidem,ſed reipſa fraus ad veram pietatem oppugnãdam parabatur. Nam cum meretricẽ,cuius formæ pulchritudo venalis erat,mercede conduxiſſent,& linguæ ſuæ operam vt ipſis locaret,ei perſuaſiſſent, primùm ad Concilium vnà veniunt:deinde aliis omnibus inde exire iuſſis, miſellam illam introducunt mulierculam. Illa puero,qui etiamnum eius ſugebat vbera, oſtenſo,dixit ſe ex concubitu Euſtathij eum concepiſſe & peperiſſe:& ore impudẽti vociferata eſt, illum pueri patrem eſſe. Itaque Euſtathius,cum criminationem iſtam perſpicuè falſam eſſe pro certo cognoſceret,iubet mulierculam, ſi quem huius facinoris conſciũ haberet,in medium adducere. Quæ cum reſponderet, ſe nullum obiecti criminis
» habere teſtem:æquiſſimi illi iudices poſtulant ab ea iuſiurandum. Et quanquam lex palàm clamat,In ore duorum aut trium teſtium ratum ſit omne verbum: & Apoſtolus manifeſtò præcipit, nullum crimen presbytero illatum ſine duobus aut tri-
» bus teſtibus admittendum:iſti tamen ſpretis diuinis legibus, accuſationem contra
» tam illuſtrem epiſcopum,nullo omnino teſte adducto, admittere non dubitarunt. Simulatque igitur muliercula, ea quæ dixerat antea, iureiurando confirmauerat, impudentérque clamarat, puerum reuera Euſtathij eſſe:ilico iudices illi, veritatis ſcilicet fautores,ſententiam contra eum tanquam adulterum pronunciauẽre. Cum autem alij epiſcopi(aderant enim non pauci,doctrinæ Apoſtolicæ propugnatores, quibus fraudulenti Euſebij conatus non erant omnino incogniti)apertè contradicerent,obſtarẽntque quò minus magnus Euſtathius iniquam illam ſententiam exciperet,facinoris authores maxima cum celeritate ad Imperatorem contendunt. Cui cum perſuaſiſſent crimen Euſtathio intentatum verum eſſe, & æquam abdicationis ſententiam:perfecerunt, vt Euſtathius pietatis & caſtitatis athleta, velut adulter ſimul & tyrannus in exilium pelleretur. Ille igitur per Thraciam profectus, vrbem quandam Illyriæ petiuit.

Euſebij inſidiæ,& Hieroſolymam profectio.

Euſtathius Antiochiæ epiſc. Euſebij calumniis & inſidiis circumuentus.

Matth. 18. 2. Cor. 13. 1. Tim. 6.

Euſtathius pro adultero damnatus.

Euſtathij exilium.

De epiſcopis hæreticis Antiochiæ, poſt ſancti Euſtathij mortem conſtitutis. *Cap.* XXII.

Eulalius epiſcopus. POſt diſceſſum Euſtathij, Eulalius epiſcopus Antiochiæ pro illo deligitur. Quo paulo pòſt mortuo, Antiocheni habebant in animo Euſebiū epiſcopum Cæſareæ ad ſe transferre. Verùm cum & Euſebius ab vno epiſcopatu ad alterum transferri recuſaſſet, & Imperator illud ipſum *Euphronius.* fieri vetuiſſet, Euphroniū elegerunt. Quo etiam vita defuncto (annū enim & mēſes *Placentius.* aliquot, poſtquam electus erat, vixit) eccleſiæ illius epiſcopatus Placētio delatus eſt. In horum omnium animis ſimiliter delituit Ariana labes. Quapropter quàm plurimi tum ex clero, tum ex populo, quibus propoſitum erat Deum ſanctè & ſyncerè colere, relictis publicis Eccleſiæ conuentibus, ſeparatim per ſe conuentus agere *Euſtathiani conuentus.* cœperunt. Quos quidem Euſtathianos omnes propterea nuncupauere, quòd poſt obitum Euſtathij, in vnum coiuiſſent. Sed vt ad miſeram illam meretricem redeam, ea in morbum grauiſsimum maximéque diuturnum delapſa, inſidias atque atque adeò tragœdiam factionis Euſebianæ aperuit: & non duos tréſve ſacerdotes, ſed quàm plurimos de fraudulentis Euſebij conatibus certiores fecit: ſéque mercede conductam, illud fictum crimen Euſtathio intendiſſe: & tamen iuſiurandū, quo *Euſtathius faber ærarius.* ſe obſtrinxerat, non prorſus falſum eſſe. Nam Euſtathium quendam fabrum ærarium, pueri patrem fuiſſe. Atque hæc quidem ab optima illa ſcilicet factione Euſebiana, Antiochiæ patrata ſunt.

De Indorum fide. *Cap.* XXIII.

Apud Indos lux diuinæ cognitionis orta. PEr idem tempus diuinæ cognitionis lux apud Indos orta eſt. Nam cum eximia Imperatoris Conſtantini fortitudo & pietas ſingularis per omnium ora volitaret, & barbari vndique vſu experientiáque didiciſſent, pacem bello longè anteponendam eſſe, liberè ac fidenter omnes mutuam inter ipſos ſocietatem inierunt. Ac multi viſendi cauſa, non pauci mercaturæ faciendæ, perlonga ſuſceperunt itinera. Quo quidem tempore *Tyrius Philoſophus.* Tyrius quidam philoſophiæ peritus, deſiderio extremæ Indiæ viſendæ incenſus, duobus comitatus adoleſcentibus, fratris ſui filiis, eò profectus eſt. Qui ſimulatque animi ſui deſiderium expleuerat, conſcenſa naue in patriam redire maturat. Inter vias naui aquationis gratia ad litt⁹ appulſa, barbari fortè in eos incurſione facta, nonnullos demerſere, alios abduxêre captiuos. Ille autem Tyrius in mortuorū numerum aſcriptus eſt, adoleſcentes verò ad regem Indorum deducti: quorum al- *Aedeſii & Frumentij hiſtoria.* teri Aedeſius, Frumentius alteri nomē fuit. Cum longo tempore iam illius regionis rex periculum iſtorum feciſſet, & ingenioſos eſſe perſpiceret, ſuæ ipſius familiæ curam illis impoſuit. Quod ſi quiſquam ſit qui verbis meis minimè fidem adhibeat, ſecum conſideret res à Ioſepho geſtas, & regnum Ægypti ab eo adminiſtra- *Ioſephus Ægypti regno præfectus. Daniel cum tribus pueris,* tum. Reuocet porrò in memoriam prophetam Danielem, & tres illos athletas, qui *Daniel.5.* tam ſtrenuè pro pietate decertarunt. Etenim illi in bello capti, regni Babyloniorum adminiſtrationem obtinuêre. Mortuo autem Indorum rege, vixêre cum filio ſuo, permagno honore affecti. Ac quoniam in vero Dei cultu educati erant, mercatores qui eò commeabant, cohortati ſunt, vt in vnum congregati (vt fert mos Romanorum) diuina miniſteria obirent. Longo verò iam tempore dilapſo, veniunt ad regem, & mercedem ſuæ erga illum beneuolentiæ poſtulāt non aliam quidē, quàm vt ipſis faciat poteſtatem in patriam reuertendi. Qua re impetrata, in fines Romanorum aduentant, atque Aedeſius rectà Tyrum proficiſcitur. Frumentius autem ſtudium erga pietatem pluris faciens, quàm aſpectum parentum, Alexandriam cōtendit: docétque illius eccleſiæ epiſcopum, Indos maxima duci cupiditate luminis diuinæ cognitionis percipiendi. Tenuit quidem id temporis eccleſiæ illius guber- *Athanaſius Frumentio epiſcopatus munus imponit.* nacula Athanaſius. Qui cū has res audiuiſſet, Quis, inquit, melius quàm tu, vel ignorantiæ caliginem ab oculis animorum huius gentis diſpellere, vel ſplendorem diuinæ prædicationis illis porrigere poterit? Quæ cum dixiſſet, ei ſacroſanctum epiſcopatus munus impertit: mittitque ad animos illius gētis pietatis doctrina excolēdos. Ille igitur tum patria relicta, tum longiſſimi pelagi traiectu neglecto, ad gentē contendit

contẽdit culturæ diuinæ penitùs expertem. Quam quidem, diuina gratia iuuante, ſumma cum animi alacritate excoluit. Nam miraculis, quæ more Apoſtolorum edebat, eos qui verbis & doctrinæ ſuæ contradicere conabantur, in ſuam pertraxit ſententiam: & prodigiis, quæ faciebat, ſua dicta confirmans, quàm plurimos in dies ſingulos fidei Chriſti adiunxit:

Indi ad fidem Chriſtianam conuerſi.

De Iberorum ad pietatem traductione. *Cap.* XXIIII.

QVemadmodũ Frumentius viam Indis ad Dei monſtrauit cognitionem: ſic eodem tẽpore mulier quædam capta in bello, Iberes, ad veritatẽ traduxit. Hęc enim aſſiduis in precibus ſe defixit: ei lectus fuit & molle ſtragulũ, ſaccus humi explicatus: ieiuniũ ſummarũ deliciarũ numerauit loco: hac laborioſa viuendi ratione dona aſſecuta eſt planè Apoſtolica. Nam quoniam barbaris propter artis medendi inopiam in more poſitum erat, vt ſi quando in morbum inciderent, alius alium adiret, & ab iis qui modò ægrotauerant, atque ad integrã erant reſtituti valetudinem, diligenter perdiſceret curationis modum: mulier quædã ad hominẽ illã, quam dixi modò, ſumma laude ornandam, cum puero morbo vexato rectà accedit: orat vt quid agendum ſit, ab ea doceatur. Illa acceptum puerum in lecto ſuo collocat: Deum vniuerſitatis architectum ſupplex precatur, vt benignus puerum morbo liberet. Qui eius precem amplexus, puerum ſanauit. Inde admirabilis illa mulier in omniũ ore ac ſermone verſari cœpit. Quod eius factum etiam ad reginæ aures perlatum eſt. Itaq; ſtatim illam accerſit ad ſe: nam ipſa fortè graui morbo afflictata iacuit. Mulier, ne quid ſuprà quam ſexus muliebris fert, tentare videretur, reginæ poſtulatum denegauit. At regina neceſſitate compulſa, minimè quid regia ſua dignitas poſtularet, animo complexa eſt, ſed properè ad captiuam ipſa contendit. Mulier eam itidẽ in ſuo abiecto ac vili reponit lecto, preceſq; medicamentum planè ſalutare, morbo adhibet. Regina igitur è morbo recreata, mercedem curationis longè ampliſsimam, aurum nempe, argẽtum, induſia, pallas, & id genus alia dona, quæ regalis poſcit magnificentia, mulieri apportat. Sancta autem & diuina planè mulier dixit, his ſibi minimè opus eſſe: ſéque veri Dei cultus cognitionem magnæ mercedis loco ducere. Et quoad eius fieri poterat, diuinis præceptis reginam erudiuit: hortatur vt ſacroſanctũ templum ad honorẽ Chriſti, qui eam morbo eripuerat, exædificaret. His rebus auditis, regina rediit ad palatium. Quam tam breui curatã eſſe, ſupra modum admiratur rex. Deinde potentiam Dei, quem captiua colebat, ei aperit: orat, vt eum ſolum Deum agnoſcat, templum ei extruat, & vniuerſam ſuam gentem ad eius cultum traducat. Rex autem miraculum in ſananda coniuge editum laudat ille quidem plurimùm, ſed tamen templum fabricare noluit. Aliquanto igitur temporis ſpacio interpoſito, ipſe fortè cõfert ſe venatũ: quẽ benignus Dominus non aliter atque olim Paulũ, inter venandũ cepit. Nam caligo ei derepentè offuſa, impedimento fuit, quo minus longius progrederetur. Atque cæteri venatores claris lucis radiis, vt aſſolet, vſi ſunt: iſte autem ſolus relictus, cęcitatis vinculis tenebatur irretitus. Qui licet in tam ancipiti loco vita eius poſita eſſet, viam tamẽ ſalutis citò inuenit. Nam ſimul vt incredulitatem ſuam in memoriã redegerat, & Deũ captiuæ ſibi inuocârat adiutorem, caligo ab oculis depulſa eſt. Itaque profectus ad captiuam illam, mulierem ſanè admirabilem, rogat, vt templi extruendi modũ ipſi oſtendat. Eam autem ille, qui Beſilielem ſingulari architectandi peritia imbuebat, tanta gratia donauit, vt ſacroſancti templi formam exquiſitè deſcriberet. Quam cum Iberes ab ea haberent deſcriptam, fodere & exædificare cœperunt. Poſtquam ædificium perfectum abſolutúmque fuit, & tectum ei impoſitum, & ſoli ſacerdotes deſiderabantur, præſtabilis illa mulier hanc rem facilè expediuit. Nam perſuaſit regi vt legatos ad Imperatorem Romanum mitteret, poſtularétque vt ſibi doctor aliquis veræ in Deum pietatis mitteretur. Rex igitur conſilium eius amplexatus, legatos mittit. Imperator Conſtantinus, amator pietatis ardentiſsimus, petitionis cauſa intellecta, cùm legatos ſumma humanitate & beneuolẽtia complexus eſt: tũ virũ fidei, doctrinæ & piæ vitæ ornamentis eximiè decoratũ, atque adeò ad epiſcopatus gradum euectum, præconem diuinæ cognitionis Iberum genti cum donis

Iberes quomodo ad veritatẽ traducti.

Iberes medicis deſtituti.

Mulier Chriſtiana apud Iberes puerum ſanat.

Vide Ruff. & nota.

Mulier eadem Iberum reginam morbo liberat.

Templum ad Chriſti honorẽ extrui iuſſum.

Act. 9.

Iberum rex quomodo viam ſalutis inuenerit.

Beſilel.

Conſtantinus Iberum gẽti epiſcopum mittit.

quàm plurimis miſit. Atque ſicut iſtorum poſtulationi ab eo benignè proſpectum eſt: ſic illorum qui in Perſide pietatis alumni erant, ſua ſponte curam ſuſcepit ac prouidentiam. Nam cum certior factus eſſet, eos ab impiis exagitari, & eorum regem errori deditum, varios inſidiarum modos contra eos moliri: literas ad eum ſcripſit, quibus & ad pietatem ſectandam eum cohortatus eſt, & vt pij homines ſuũ honorem retinerent, poſtulauit. Verùm ipſa epiſtola ſingulare ſcriptoris ſtudium multo commodius declarabit.

Imperatoris Conſtantini ad Saporem Perſarum regem pro Chriſtianis epiſtola. Cap. XXV.

Epiſtola Conſtantini Imperatoris ad Saporem Perſarum regem, de prouidentia Dei, qua populi ſui ſaluti conſulit.

Conſtantini Imp. ad Saporem Perſ. regẽ epiſtola.

QVemadmodum fidem ſacratã conſeruando, lucis veritatis particeps fio: ſic lucẽ veritatis, tanquam ducem ſequendo, ad ſacratæ fidei cognitionẽ rectà peruenio. Idcirco per iſta (ſicut rerum euentus confirmant) ſanctiſſimã religionẽ agnoſco: hunc* cultum, magiſtrũ cognitionis illius, qua Deus opt. max. intelligitur me habere profiteor. Atque huius Dei virtutem adiutricem aſſecutus, ab extremis Oceani oris exorſus, vniuerſum inde orbem terrarum ad firmam ſalutis ſpem excitaui. Nam regiones, quotquot erant crudelibus admodum tyrannis redactæ in ſeruitutem, atque adeò quotidianis calamitatibus oppreſſæ, propeq; labefactatæ, omnes mea opera ac ſubſidio meliorem vitæ conditionem recipiẽtes, quaſi curatione quadam refocillatę ſunt. Hunc ergo Deum veneror, cuius ſignum exercitus meus Deo dicatus, ſuis humeris portans, eò quò æqui iuſtiq; ratio vocat, rectà proficiſcitur, nobíſque per illorũ clariſſimos triumphos continuò gratia rependitur. Hunc Deum memoria ſempiterna me recolere confiteor: in hunc altiſſima loca incolẽtem, pura & ſyncera mente aſſiduè contemplor: hũc genibus flexis inuoco: omnem deteſtabilem cruorem ac cædem victimarum fugio: odores in eiſdem nefarios & execrandos vito: omnem terreſtrem declino ſplendorem. Quibus rebus omnibus ſceleratus & infandus error gentilium cõtaminatus, complures nationes, atque adeò vniuerſa ferè hominum genera deiecit de ſublimi, ínque ima barathri loca detruſit. Quæ enim Deus, rerum omnium moderator, quo hominibus prouideat, propter clemẽtiã ſuã in lucem ad vſum vitæ neceſſariũ protulerit, ea ad cuiuſque libidinem rapi conuertíque neutiquam permittit: ſed puram ſolum mentem, & animum labe vacuum ab hominibus requirit, hiſque virtutis & pietatis actiones ponderat. Nam modeſtiæ & manſuetudinis lætatur officiis: mites diligit, authores ſeditionis odit: fidem amat, infidelitatem coercet ſupplicio: omnem potentiam ſuperbia inflatam perfringit, pœna mulctat inſolentium contumeliam: faſtu elatos radicitùs extirpat: humilibus & patientibus iniuriarũ, ea quæ ad dignitatem pertinent, tribuit. Sic etiam imperium iuſtum magno æſtimat, & auxilio ſuo confirmat: conſcientiamq; verè regiam trãquilla pace munit. Neque ſanè videor mihi errare, frater mi, dum iſtum vnum ſolumq; Deum eſſe, qui eſt omnium dux & parens, ingenuè confiteor: quem plerique eorum qui huius imperij clauum tenuerunt, inſano errore & amentia adducti, dedita opera penitùs pernegarunt. Verùm illos omnes eiuſmodi exitus, velut ſcelerum vindex, oppreſſit, vt vniuerſum poſterorum hominum genus eorum calamitates exempli loco, his qui ſimilia cum illis facta imitari voluerint, ante oculos ad contemplandum proponat. Ex quorum numero illum quem ira Dei, tanquam fulmen quoddam, è noſtris finibus extruſerit, ínque veſtros tranſportarit, vnum fuiſſe arbitror: qui quidem turpitudinis ſuæ quaſi trophæum apud nos multorum ſermone nobilitatum, apud vos in omnium conſpectu ſtatuit. Quinetiam illud præclarè cecidit, vt noſtra ætate ſupplicium de eiuſmodi hominibus ſumptum ob oculos omnium euidenter poneretur. Nam quibuſdam illorum, qui nuper populum Deo conſecratum nefariis edictis exagitauiſſent, ipſe equidem oculis aſpexi pœnas inflictas eſſe. Quapropter magna Deo habeatur gratia, quòd ſumma illius prouidentia factum eſt, vt vniuerſum hominũ genus, quod legi diuinæ colẽdę ſe addixerit, pace ipſi reddita reſtitutáque ex-

Conſtantinus Dei ope orbem impietate & tyrannide purgauit.

Deus quid ab hominibus requirat.

Imperatores qui Chriſtum dedita opera pernegarunt infelices exitus naċti ſunt.

" exultet & glorietur. Hinc perſuaſum habeo, res tum ſingulas, tum vniuerſas, in
" optimo & tranquilliſſimo ſtatu locatas eſſe: quòd Deus omnes homines per ſynce-
" ram & ſpectatam ipſorum religionem ex concordi conſenſu in ſacro eius numine
" venerando natam, ad ſe aggregare dignatus ſit. Iſto verò hominum genere, Chri-
" ſtianos dico (de his enim omnis mihi ſermo inſtitutus eſt) cum audio prouincias
" eáſque in Perſide facilè primas tenent, quàm maximè, ſicut mihi in optatis erat, re-
" fertas, quanta me voluptate affectum eſſe exiſtimas? Sicut igitur tibi pulcherrimè,
" ſic illis non minus præclare contingit, quod propterea Deum patrem, omnium re-
" rum dominum, ita tum tibi ipſi, tum illis clementem ac propitium habiturus es.
" Quocirca quoniam tantus es, & tam eximius princeps, iſtos ipſos tibi cõmendo: &
" quoniã pietate tam inſignis es, tuæ cõcredo fidei: iſtos, amabo te, vti tuam benigni-
tatem decet, amplectere. Nam per fidem & tibi ipſi es, & nobis immenſum quod-
dam beneficium præſtaturus. Tantam curam Imperator facilè præſtantiſſimus de
viris pietate eximiis ſuſcepit: atque non ſuis ſolum ſubiectis ſtudioſè proſpexit, ve-
rumetiam illis qui alienæ parebant ditioni, pro virili conſuluit. Quam ob cauſam
Deo ipſe curæ fuit: vnde & Europæ totius, & Africæ, quinetiam maximæ partis
Aſiæ imperio potitus eſt, & ſuos ſubiectos ſibi beneuolos habuit, & freno guberna-
tionis ſuæ libentibus animis obſequentes. Porrò autem barbarorum alij ſua ſpon-
te ei inſeruire, in animum induxerunt: alij idem præſtiterunt bello deuicti. Vbique
trophæa ab eo erecta: vbique ille ipſe victor Imperator declaratus. Sed quoniã hæ
res ab aliis pluribus verbis prædicatæ ſunt, idcirco illis relictis, ad hiſtoriam venia-
mus. Quemadmodum omnium ore celebratus Imperator curas ac ſtudia planè
Apoſtolica verſabat animo: ſic ſacerdotes, non modò non in eccleſia ædificãda, ſed
in eius fundamentis penitùs diſturbandis operam ſuam poſuerunt. Nam qui iſtis
ſtabiliendis per doctrinam Apoſtolicam animum adiiciebant, hos falſis cuiuſque
generis calumniis confictis, ſuis honorum gradibus abdicarunt. Etenim qui faci-
nus illud memorabile contra magnum illum Euſtathium conſciuiſſent, horum in-
uidia hactenus minimè exaturata fuit: ſed in alia firmiſſima pietatis arce cuniculis
oppugnanda magnopere laborare, variáſque machinas ei admouere aggreſſi ſunt.
Quam quidem tragœdiam, quantũ fieri poteſt, breuiſſimè hoc loc loco explicabo.

Imperatoris de viris pietate eximiis cura.

Constantini felicitas.

De paratis contra ſanctum Athanaſium inſidiis. *Cap.* XXVI.

CVm epiſcopus ille egregius Alexander, qui tam ſtrenuè contra Arij blaſphemiam decertauerat, quinque menſes poſt concilium Nicææ celebratum finem viuendi feciſſet, eccleſiæ Alexandrinæ epiſcopatum capeſſit Athanaſius: vir à puero diuinis & ſacris literis inſtitutus, & ſingulis ordinum eccleſiaſticorum muneribus cum ſumma omnium admiratione perfunctus. Iſte in magno illo ac celebri concilio Nicæno egregiè ac virili animo pro doctrina Apoſtolica luctatus, quemadmodum à veritatis defenſoribus magnam laudem adeptus eſt: ſic apud eius oppugnatores, velut aduerſarius, in graue odium & planè capitale incurrit. Qui cum adoleſcens eſſet, conſuetudine illius excellentis Alexandri aſſiduè vſus eſt, choróque diaconorum præfuit. Vbi verò Ariani, qui vnigenitum Dei filium oppugnare ſecum decreuerãt, experientia docti: intellexerere propenſum atque alacre eius in tuenda veritate ſtudiũ, & iam ad eccleſiæ Alexãdrinæ gubernacula ſuſcipienda deſignatũ cognouere, eius adminiſtratione ſuam potentiã labefactatum iri exiſtimarũt. Qua de cauſa tale quoddam facinus moliri cœperunt. Cum Meletius ille, quẽ concilium Nicænũ abdicauerat, tumultus ac turbas tum in Thebaide, tũ in Aegypto, quæ ei finitima eſt, ciere non deſiſteret: Ariani militibus quibuſdam mercede conductis (ſic enim fore putabant, vt crimen ſimulatũ cõfictũmque ſuſpicione careret) perſuadent, vt properè cõtenderent ad Imperatorẽ, Athanaſium per calumniã inſimularẽt, quòd tributa Aegypto impoſuerat, & aurũ inde collectũ homini tyrãnidẽ exercere molièti ſuppeditarat. Qui cũ Imperatorẽ hoc modo eſſent ludificati, effecerũt vt Athanaſius Cõſtãtinopolim duceretur. Ille vt primùm eò venit, tum falſam accuſatorũ criminationẽ refutauit, tũ ad eccleſiæ adminiſtrationẽ, quæ ei diuinitùs delata erat, reſtitutus eſt.

Athanaſius epiſcopus Alexandri ſucceſſor.

Athanaſius calumnia ab Arianis circumuentus.

Athanaſius ad eccleſiæ adminiſtrationẽ reſtituitur.

Imperatoris Conſtantini ad Alexandrinos epiſtola. *Cap.* XXVII.

Iſtas quidem res apertè declarat Imperatoris epiſtola, quam ſcripſit ad eccleſiam Alexandrinam: cuius partem extremam in hanc noſtram Hiſtoriam includere non incommodum exiſtimaui. Improborum hominum maleuolentia veſtro epiſcopo, mihi credite fratres, nihil omnino nocere potuit: quorum ſtudium huc ſolum ſpectabat, toto vt ætatis tempore in eiuſmodi maleficiis conſumpto contritoque, nullus ipſis in hac vita relinqueretur pœnitentiæ locus. Itaque vobis ipſi ſitis adiumento: illud amplexamini, quod amorem poſsit inter vos conciliare: omnibus viribus eos inſectamini, quibus in optatis eſt mutuam inter vos concordiam extinguere. Atque ad Deum oculis mẽtis veſtræ coniectis, vos veſtrámque ſalutem amate. Ipſe equidem veſtrum epiſcopum Athanaſium lubens ad me admiſi: ſícque eum affatus ſum, vt hominem (quemadmodum mihi perſuadeo) qui Deum ſanctè religioſéque colit.

Altera aduerſus Athanaſium ſtructa fraus. *Cap.* XXVIII.

Arianorum fabula.

At ne ſic quidem impios Arianos puduit, ſed aliam talem deintegro texere fabulam aggreſſi ſunt, qualem nemo veterum tragicorum comicorúmve aliquando effinxerit. Nam accuſatoribus ex ſua ipſorum factione conductis, eos deducunt ad Imperatorem. Illi clamant, Athanaſium virtutis athletam multa infanda ſcelera conſciuiſſe. Horum cauſam tutatus eſt Euſebius, Theognis & Theodorus Perinthius (Perinthus autem hoc tempore Heraclea nominatur) dicunt iſtas res adeò indignas intolerabiléſque, vt hominum aures eas audire refugiant. Proinde perſuadẽt Imperatori, vt Cæſareæ Palæſtinæ (ibi enim complures erant Athanaſio infeſti) concilium conuocetur, iubeétque in ea vrbe iudicium de Athanaſio exerceri. Imperator autem illis, vtpote ſacerdotibus, obſecutus (ſiquidem ignorabat penitùs fraudulentos eorum conatus) quod poſtulauerant, fieri mandauit. Verùm ſanctus Athanaſius, intellecto iudicum odio, ad concilium non venit. Ariani igitur, anſa inde ad calumniandum arrepta, & bello contra veritatem ſuſcepto, præter alia nefanda facinora, tyrannidis prætere a & contumaciæ eum corã Imperatore inſimulant. Neque certè ſpes eos fruſtrata eſt. Nam Imperator alioqui manſuetiſſimus, eorum verbis ad iracundiam prouocatus, ſcripſit ad Athanaſiũ epiſtolam, qua & bilem ſuam aperuit: & ei, vt Tyrum peteret, mandauit. Etenim quoniam ſuſpicabatur (quemadmodum ego cenſeo) Athanaſiũ Cæſareæ, propter illius vrbis antiſtitem, minimè velle comparere: idcirco iuſsit, vt concilium Tyri cogeretur. Itaque ſcripſit ad concilium epiſtolam, dignam ſanè homine pietatis inſignibus eximiè decorato, quæ ſe habet ad hunc modum:

Perinthus, Heraclea.

Athanaſius iniquos ſubire iudices recuſat.

Imperatoris Conſtantini ad concilium epiſtola. *Cap.* XXIX.

Conſtantinus Auguſtus Sancto concilio Tyri conuocato.

Conſtantini ad concilium Tyri epiſtola.

Fuiſſet planè conſentaneum, & his tam proſperis temporibus maximè accommodatum, vt Eccleſia catholica à ſeditionibus libera & vacua fuiſſet, & famuli Chriſti omni nota iam penitùs caruiſſent infamiæ. Sed quoniam quidam, velut inſanæ contentionis furore agitati (tantum enim abeſt, vt eos vitam ipſis dignam traducere dicam) omnia perturbare permiſceréque nituntur (quæ res ſanè omnem calamitatem videtur longè ſuperare) propterea vos veſtra ſponte, vt dicitur, cũrrentes hortor, vt abiecta omni cunctatione in vnum conueniatis, ad Concilium frequentes accedatis: his qui auxilij indigent, ſubſidio ſitis: fratres in periculo verſantes liberetis, membra ſeditione diſtracta reducatis ad concordiam: ea denique in quibus erratum eſt, dum tempus ad eam rem fert, corrigatis: vt tot tantiſque prouinciis animorum conſenſum, quem (proh nefas) paucisſimorum hominum inſolentia diſsipauerit, de integro reſtituatis. Atque quòd iſta res Deo omnium rectori pergrata, quódque & nobis optatiſsima, & vobis ipſis, ſi pacem inter eos concilietis, non adumbratæ, ſed veræ gloriæ materia futura ſit, arbitror omnes iuxtà mecum velle libenter confiteri. Nolite igitur moram facere: ſed omnes animi neruos huc intendentes, de propoſitis controuerſiis ritè & conuenienter

Ad pacem eccleſiæ conſtituendam adhortatur.

» ter decidere laborate:& cum omni videlicet alacritate ac fide vndique conuenite:
» quam Seruator ille, quem nos ſanctè colimus, propè voce emiſſa, à nobis maximè
» ſemper flagitat. Nec quicquam eorum quæ ad meam diligētem curam pertinent,
» deſiderabitur. Quæ autem per literas mihi ſignificaſtis, omnia à me confecta ſunt.
» Miſi igitur ad eos quos volebatis epiſcopos, vt ad vos aduentantes, vobiſcum ſua
» ſenſa & cogitationes communicent. Miſi etiam Dionyſium, virum conſularem, *Dionyſius conſularis.*
» qui eos quos ad Concilium oportet vobis vnà accedere, admoneat:& tum quæ ge-
» rātur, tum maximè vt omnia ordine & ratione fiant, accuratè videat. Quòd ſi quis
» (ſicut minimè ſuſpicor) noſtrum mandatum etiam iam callidè reiicere ſtudens, re-
» cuſet ad Concilium aduentare:hinc à nobis aliquis mittetur, qui eum regio māda-
» to de dignitate ſua deiiciat, doceátque non decere quenquā deciſionibus Impera-
» toris pro veritate editis aduerſari. Erit igitur veſtræ ſanctitatis officiū, vt decætero
» ſummo animorum cōſenſu & iudicio his in quibus vel dedita opera peccatum eſt,
» vel per errorem delictum, conuenientem curationem non ad odiū alicuius, vel ad *Concilia non ad gratiam aut odium alicuius fieri debent.*
» gratiam, ſed vt canō Eccleſiaſticus Apoſtolicúſque flagitat, excogitetis: vti tum ec-
» cleſiam omni liberetis blaſphemia, tum meas curas ac ſollicitudines releuetis, tum
» denique pacis beneficium his qui iam ſeditionibus perturbantur, præſtātes, maxi-
» mum gloriæ decus vobis ipſis colligatis. Deus vos, fratres chariſſimi, ſeruet incolu-
mes. Quare cum ipſi hac de cauſa Tyri eſſent congregati, aduentarūt eò etiam alij
nonnulli, qui ob doctrinæ prauitatem accuſabantur: in quorū numero fuit Aſcle- *Aſclepas.*
pas epiſcopus Gazæ. Illò quoque aduētauit Athanaſius. Sed primùm accuſationis
Athanaſio intentatæ velut tragœdiam exponere, deinde ea quæ ad iudicium de eo
latum, quod tam multis in ore eſt, attinent, literis perſequi conſtitui.

De Concilio Tyri celebrato. *Cap.* XXX.

ARſenium quendam cōmunionis Meletianæ epiſcopum, quidam ex eius factione eo quidem conſilio occultant, vt diu ab hominum oculis remotus latitet. Interea temporis manu cuiuſdam hominis mortui abſciſſa, cā ſale conditā, in capſa lignea reponunt, circumferunt vndique, manū eſſe prędicant Arſenij, eámque ab Athanaſio exciſam prædicant:& propterea illū vocant homicidam. Verùm ſummi numinis oculus, qui omnia contemplatur, non diu Arſeniū latitare paſſus eſt:ſed primùm in Aegypto Thebaide compertum eſt, eum adhuc viuere:deinde Tyrū vſque diuina prouidentia deductus eſt. Ibi tū manus illa ad hanc tragœdiam cōparata, coram iudicibus proferebatur. Iſtum Arſeniū Athanaſij neceſſarij cōquirunt, adducunt, cogūt in diuerſorio parumper latēre. Interim illuſtris ille Athanaſius primo mane venit ad Conciliū. Ad quem accuſandum introducta eſt muliercula libidinoſa ac petulans:clamat impudenter, ſe profeſſam eſſe virginitatē:ſed ab Athanaſio, quem hoſpitio exceperat, per vim compreſſam, & inuitam ſtupratā fuiſſe. Quæ cū dixiſſet, ingreditur Athanaſius, quē accuſauerat, presbytero perquā laudato, cui Timotheus nomē erat, comitatus. Vbi verò à iudicibus imperatum Athanaſio fuit, vt crimini reſpōderet: ipſe obticuit, perinde ac ſi Athanaſius nō eſſet, atque Timotheus ſic mulierculā alloquitur: Egóne tecū aliquādo rem habui? egóne in tuas ædes ingreſſus ſum? Tum illa impudētius petulātiúſque clamare, digladiari cū Timotheo: manū educere, oſtendere annulū, ac dicere: Tu mihi abſtuliſti virginitatē: tu caſtitate me ſpoliaſti: aliáque, quæ impudētes meretrices propter intemperantiæ exuberantiā loqui ſolent. Ad hunc modum igitur tū his qui fabulā texuerant, ignominiæ: tum iudicibus, qui facinoris conſcij erāt pudoris inuſta nota, muliercula educta eſt è concilio. Tum magnus ille Athanaſius: Non eſt dimittenda mulier, ſed inquirendū in eam, cognoſcēdúmque quis hæc crimina cōfinxerit. At Ariani vociferari, alia contra eum multò grauiora reſtare crimina, quæ nulla dicendi arte acuminéve dilui poſſent: de quibus cum proferrentur, non audiendi, ſed cernēdi ſenſus iudiciū faceret. Quæ cum dixiſſent, capſam, de qua tam creber ſermo fuit, oſtendunt, & manum ſale cōditam detegunt. Tum ſinguli qui eam cōſpicabantur, clamorem tollere: ac pars eorum ſcelus verè admiſſum eſſe putabant, pars rem fictam falſámque eſſe ſciebāt, & Arſenium adhuc occultatū latitare arbi-

Arſenius epiſcop. eiuſque manus abſciſſa inſimulatus Athanaſius.

Athanaſij accuſatio.

Timotheus pro Athanaſio à muliercula accuſatus.

Arſenij manus abſciſſa inſimulatus Athanaſius.

trabātur. Atque vix momento temporis ſilentium fuit, cũ Athanaſius, cui crimē intendebatur, ſciſcitatus eſt à iudicibus, Ecquis inter eos Arſenium noſceret? Cum à multis reſponſum eſſet, ſe accuratè hominem noſcere, eũ introduci iubet: ac rurſus ſic percontatur, Hiccine eſt Arſenius, à me quidem interfectus, ab iſtis autem quæſitus, poſt cædē affectus contumelia, & dextra manu priuatus? Vbi verò aſſenſum eſt, illum ipſum eſſe, Athanaſius exuit eũ pallio, & vtrâque manum tum dextrā, tũ ſiniſtrā oſtendit, aitque: Aliam manũ nemo, opinor, quæret. nā amplius quam duas manus ab vniuerſitatis cōditore accepit nemo. Quibus rebus ad hunc modũ patefactis, cũ oporteret & accuſatores & iudices, qui facinoris erant conſcij, præ pudore ſe in latebras abdere, optaréque vt tellus ſibi dehiſceret, conciliũ tumultu ac ſeditione cōplere, veneficum appellare Athanaſiũ, eum hominum oculos præſtigiis fefelliſſe affirmare cœperunt: quinetiam, qui eum paulò antè cædis reum egerāt, iidē ipſi hominē diſcerpere mactaréque aggrediũtur. Verùm quibus negociũ ab Imperatore dabatur, vt paci ac tranquillitati prouiderent, cædem prohibuerũt. Nam Athanaſiũ, qui in cauſæ diſceptatione ſuperior diſceſſerat, hoſtiũ manibus ereptum, in ſcapham curauerunt imponendum, ſicque eius ſaluti conſuluerũt. Qui rectà ad Imperatorem profectus, totam tragœdiam, vt geſta eſt, ei narrat. Aduerſarij autem quoſdam ſuæ opinionis epiſcopos, Theognidē dico epiſcopum Nicææ, Theodorum Perinthium, Marim Chalcedonium, Narciſſum Cilicem, & alios eiuſdem doctrinæ fautores ad Marcotem, quæ eſt regio Alexandriæ ditioni ſubiecta, quæque nomen ex lacu Mario inuenit, miſerũt. Qui cum in eo loco mendacia quædam cōtra Athanaſium confinxiſſent, quoſdámque commentarios de eiſdem falsò compoſuiſſent, & calumnias antè patefactas tanquam veras criminationes cōtexiſſent, ad Imperatorem hæc omnia deferenda curauerunt.

Athanaſii defenſio.

Arianorum putida impudentia.

Marcotis.

De eccleſiæ dedicatione Hieroſolymis, ac ſancti Athanaſii proſcriptione. Cap. XXXI.

His rebus geſtis, illi Hieroſolymam proficiſcuntur. nam eò totum conciliũ Tyri conuocatum petere mandauerat Imperator. Quinetiam alios omnes epiſcopos vndique ad eam ciuitatem commeare iuſſerat, quò templa ab ipſo ædificata conſecrarent. Miſit etiam illò vnà nonnullos principes viros, ſibi familiaritate & beneuolentia coniunctiſſimos, pietatis & fidei ornamentis eximiè decoratos: quibus mandatũ dedit, vt nō epiſcopis ſolum, & eorum comitibus, verùm etiā omnibus egentibus, qui illuc confluerēt, omnia neceſſaria largè & liberaliter ſuppeditarēt. Porrò ſacroſanctum altare aulæis planè regalibus, & monimētis lapidibus precioſis auróque colluſtratis, adornabatur. Ad hunc modum igitur feſto ſplendidiſſimo celebrato, epiſcoporum ſinguli domũ rediêre: Imperator autē, cũ de celebris feſti ſplendore & magnificētia certior factus eſſet, incredibilē animo cepit lætitiam, & omniũ bonorum largitorem Deum propterea laudibus extulit, quòd iſtud poſtulatum benignus ipſi conceſſerat. Poſtquam verò Athanaſius ad eũ venit de iniquo iudicio cōqueſturus, epiſcopos quos ea de re accuſabat, ad ſe aduentare iubet Imperator. Qui ſimul vt acceſſerunt, calũniáſque ſuas manifeſtò deprehenſas animaduerterunt, illis quas iam antè confinxerant relictis, referũt Imperatori: Athanaſium minatũ eſſe, ſe prohibiturum, quo minus frumentum, vt ſolet, Alexandria Conſtantinopolim adueheretur. Quibus verbis fidem adiungens Imperator, Athanaſium mittit in exilium, iubétque vt Treuerim vrbem Galliæ ſe cōferat. Iam trigeſimus regni ſui annus agebatur.

Templum ab epiſcopis conſecrari vult Cōſtantinus.

Alia in Athanaſium calumnia.

Athanaſius Treuerim relegatus in exilium.

De beati Conſtantini Imperatoris teſtamento. Cap. XXXII.

Anno & paucis menſibus dilapſis, cum Imperator eſſet Nicomediæ, grauiter ægrotare cœpit. Cúmque ſecum conſideraret, quàm incertus ſit humanæ vitæ exitus, donum ſacroſancti baptiſmatis accepit. Ad hoc nāque tempus iſtud ideo diſtulerat, quòd magno tenebatur deſiderio, hoc ſalutare lauacrum in Iordane fluuio percipiendi. Tres filios imperij reliquit hæredes, Conſtantinum, Conſtantium, & Conſtantem, natu omnium minimum.

Conſtantinus cur baptiſmum diſtulerit.

Athanaſium verò magnum Alexandriam redire iuſſit, idque præſente Euſebio epiſcopo Nicomediæ, & contraria ei ſuadere laborante. *Athanaſius reuocatus.*

Pro eodem Imperatore defenſio. *Cap.* XXXIII.

NEmini certè mirum videri debet, quòd Imperator in fraudem illectus, tam illuſtres viros ſolum vertere coegit. Nam fidem adhibuit epiſcopis, qui occultare ſtudebant veritatem, illuſtrem quandam vitæ ſpeciem præ ſe ferentes, qua Imperatorem dolo deluſerunt. Neque ſanè eos fugit, qui ſunt in Sacris *2. Reg. ca. 16.* literis eruditi, Dauidem prophetam reuera deceptũ fuiſſe. Quem nõ pontifex, ſed verna & verbero (Sibam dico, qui falſum crimen contra Miphiboſeth detulit ad *David à Siba deceptus.* regem, illiúſque agrum, ſuum ita reddidit) veteratoriè circumuenit. Atque iſta quidem dico, non quò prophetam inſimulem: ſed quò pro Imperatore reſpondeam, oſtẽdámque humanæ naturæ imbecillitatem: & doceã ſimul, non ſolis accuſatoribus credendum, quamuis digni videantur quibus ſit habenda fides, ſed alterã aurem integram ſeruandam reo. *Accuſatoribus non ſolis credendum.*

De ſancti Conſtantini Imperatoris obitu. *Cap.* XXXIIII.

POſtea verò quàm Imperator ex hoc terreſtri regno ad alterum multo præſtabilius tranſlatus fuit, præfecti, duces, & reliqui omnes illuſtres viri, eius corpus in loculo aureo repoſitum Conſtantinopolim deportant: quod quidem milites omnes comitantur, partim antecedentes, partim ſubſequentes, ſéque tam præclaro Imperatore orbatos grauiter lamentãtur. nam cum ſibi patris beni- *Conſtantini Imp. obitus & luctus.* gniſſimi loco fuiſſe, pro certo compererant. Quod autẽ ad corpus eius attinet, quãtum honoris interim illi delatum ſit, quanto temporis ſpacio, dum principes viri filij reditum expectarent, in palatio manſerit, literis perſequi non neceſſe arbitror, præſertim cum alij eadem ſcriptis mandarint: quorum libros quiſque pro arbitratu legere poterit: indéque cognoſcere, quibus præmiis, quámque honorificis, rerũ vniuerſarũ moderator Deus famulos ſibi beneuolos remuneretur. Quibus ſi quiſquam minimè fidem habeat, cum magnifica illa opera, quæ circa eius ſepulchrum *1. Reg. cap. 2.* & ſtatuam hodie cernũtur, oculis aſpexerit: credat ſaltem ſacris literis, & Domino dicenti, Glorificantes me glorifico: & qui me ſpernunt, ipſi quoque ſpernentur.

FINIS PRIMI LIBRI.

THEODORITI EPISCOPI
CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
LIBER SECVNDVS.

De ſancti Athanaſii reditu. *Cap.* I.

CONSTANTINVS, CONSTANTIVS, CONSTANS.

DIVINVS ille Athanaſius biennio integro & menſibus quatuor Treueri commoratus, reuertit Alexandriam. Quo quidem tempore Conſtantinus, filius Conſtantini Magni natu maximus, qui Galliæ verſus *Athanaſii ab exilio reditus.* Occidentem imperium obtinuit, literas ad eccleſiam ſcripſit Alexandrinam, quæ ita ſe habent:

Imperatoris Conſtantini, Conſtantini filij, ad Alexandrinos epiſtola. *Cap.* II.

Conſtantinus Cæſar populo catholicæ eccleſiæ, quæ eſt Alexandriæ, S.

VEſtræ prudentiæ minimè obſcurum eſſe arbitror, quid cauſæ fuerit, cur ſacroſanctæ legis & doctrinæ euangelicæ interpres Athanaſius à patre meo *Athanaſius cur in Galliã relegatus.* in Galliam relegatus ſit: ne ſcilicet per nefariam improborum quorundam peruerſitatem (nam agreſtis infeſtorum & crudelium hoſtium immanitas eius

capiti periculum intenderat) vulnera planè inſanabilia ſuſtinere coactus fuiſſet. « Quocirca vt hanc nequam hominum maliciam effugeret, ex illorum quaſi faucibus, qui ei ſtruebant inſidias, ereptus eſt: iuſſúſque vt ſub mea ditione vitam degat, « quo non aliter ac ſi in ea ciuitate verſaretur, in qua antehac vixerit, omnibus rebus « ad vitã neceſſariis (licet eius eximia virtus diuina ope freta, graues aſperioris fortunæ ærumnas pro nihilo putet) abundare circumfluéréque poſſit. Quamobrem cum « pater meus Conſtantinus Auguſtus, dignus ſanè ob res præclarè geſtas qui ſempiternæ memoriæ commendetur, haberet in animo, epiſcopũ illum ad propriam ſedem locúmque veſtræ cũprimis ſanctimoniæ gratia reſtituere: & morte, vt ſors humana fert, antè occupatus occumberet, quàm id quod erat ſibi in optatis, explere « poſſet: conſentaneũ certè exiſtimaui, vt ipſe inſtitutum tam pij Imperatoris mihi « exequendum ſuſciperẽ. Quanta autem obſeruantia & honore hominem cõplexus « fuerim, ab eo ipſo, ſimulatque in veſtrũ conſpectum venerit, facilè intelligetis. Nec « mirũ ſanè, me iſtud humanitatis officium erga illum declaraſſe. Nam tũ quædam « veſtri deſiderij quaſi effigies, tũ grauis hominis perſona ante oculos mentis obuerſata, animum meum ad hoc ipſum cõmouit, vehementérque cohortata eſt. Deus « vos, fratres mei chariſſimi, ſua prouidentia diu ſeruet incolumes. Cũ iſtis Conſtantini literis ſanctus Athanaſius redit Alexandriã. Quem omnes tum ciues tum ruſtici, tum nobiles tum plebeij, cupidè libentérque excipiunt: exceptis ſolum Arianis, quibus eius reditus moleſtiæ & angori fuit. Quapropter Euſebius, Theognis, & quotquot eorum factioni adhærebant, ſuas machinas ad Athanaſium oppugnandum de integro admouere, & calumnias in aures Conſtantij Imperatoris, qui filius Conſtantini minor natu fuit, contra eum callidè infundere cœperunt. Sed qua ratione hoc factum ſit & quemadmodum iſte Imperator à vera doctrinæ Apoſtolicæ regula deflexerit, deinceps commemorabo.

Athanaſii reditus quibus gratus.

Conſtantius Conſtantini F. Arianus.

Quomodo Conſtantius Imperator à recta fide abductus fuerit. Cap. III.

Conſtantia Conſtantini M. ſoror.

Conſtantiæ Licinij coniugi, & ſorori Conſtantini, magna interceſſit familiaritas cũ presbytero quodã Ariana labe infecto: qui tametſi erroris morbũ, quo laborabat, non palàm oſtendit: tamen aſſiduè dum cũ illa ſermonẽ conferebat, dixit, Arium falsò accuſatum eſſe. Huic Cõſtantiæ, frater eius Conſtãtinus Imperator multo omniũ illuſtriſſimus, poſt mortẽ Licinij, viri ſui impij, omni cura ac ſtudio proſpexit, eámque ex viduitate nihil incommodi capere paſſus eſt. Quinetiã cum mortẽ iam eſſet obitura, ei præſtò fuit: neque vllũ officij genus, quod ad eam curandam ſpectabat, prætermiſit. Quo quidem tempore illa presbyterum illum accerſi iubet, Imperatorémque ſupplex orat, vt ei prouidere velit. Quod Cõſtantinus & tum ſe facturum pollicitus eſt, & poſtea promiſſum re ipſa præſtitit: quippe conceſſit presbytero, vt eius conſuetudine atque adeò ope pro arbitratu ſuo vteretur. At presbyter, licet in maximo honore apud Imperatorem eſſet, tamẽ cum videret Imperatoris animum de religionis doctrina confirmatum, ſuæ prauitatis morbum neutiquam ei aperire auſus eſt. Sed poſtquam Conſtantinus ad regnum immortale migrarat, & regnum imperiúmque hoc caducum filiis teſtamento diſtribuerat, cum nemo illorum ei morienti adeſſet, iſti ſoli presbytero teſtamentum concredidit, iuſsítque vt illud Conſtantio traderetur. Nam veriſimile erat, hunc, quoniam propius aberat Nicomedia, citius quàm reliquos duos eò peruenturum. Hac de cauſa igitur presbyter & notus Conſtãtio (dedit nãque ei teſtamentum, ſicut Conſtantinus imperauerat) & perfamiliaris factus eſt: iuſſúſque vt crebrò ipſum adiret. Qui vbi inconſtantem Conſtantij mentẽ, eámque non aliter atque arundinẽ à contrariis ventis huc illúcque agitatã facilè flecti vidit, confidenti animo bellum contra doctrinã Euangelicam ciere cœpit. Atque tempeſtatẽ, qua eccleſiæ iactabantur, ſimulatè lamentatus, illius authores eſſe dixit eos, qui vocem ὁμοούσιον, id eſt Conſubſtãtiale, minimè in Scripturis repertam, doctrinæ fidei adiecisſent: hãncque rem vnà tum inter ſacerdotes, tum inter laicos non parum diſcordiæ proſeminaſſe. Deinde Athanaſium & eius doctrinæ fautores inſimulare, paratéque cõtra eos inſidias aggreditur. Hoc adiutore vſi Euſebius, Theognis & Theodorus

Conſtantij in vera religione amplectenda, inconſtantia.

dorus Perinthius (erat quidem Theodorus vir doctrina præter cæteros exquiſita, ſcripſitque commentarios in ſacra Euangelia: vulgò Heracleotes nominatur) frequenter admodum, quoniam habitabant in proximo, in Imperatoris venêre conſpectum, reditumque Athanaſij ab exilio multorum malorum cauſam extitiſſe dixere: & non Ægyptum ſolum, verùm etiam Palæſtinam, Phœniciam, & alias finitimas gentes turbulentis illorum fluctibus grauiter agitari.

Theodorus Heracleotes & eiuſdem Commentaria in Euangelia.

De ſecunda beati Athanaſij relegatione: & Gregorij tum ordinatione, tum morte.
Caput IIII.

His & ſimilibus rationibus cum leuem in primis & flexibilem Conſtantij animum oppugnaſſent, perſuaſere vt Athanaſius eccleſia pelleretur. Athanaſius autem, intellectis eorum inſidiis, clàm ſe ſubduxit Alexandria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium epiſcopum, qui tum Romanam rexit eccleſiam, Euſebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanaſium confinxerât, per literas certiorem fecerant. Ille eccleſiæ canonem ſecutus, & eos iuſsit Romam uenire: & diuinum Athanáſium, quò pro ſe in iudicio ipſe reſponderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accerſitus, eò maturè contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideo non ſunt profecti, quòd intellexerunt ſua mendacia manifeſtò fore deprehenſa. Qui vbi oues gregis Alexandrini paſtore deſtitutas vident, quendam nomine Gregorium, lupum videlicet in locum paſtoris, ſubſtituunt. Qui ad ſex annos multo maiore crudelitate, quàm agreſtes belluæ, in gregem vſus: tandem à ſuis ipſius ouibus miſerè extinctus fuit, debitáſque ſuæ improbitatis pœnas perſoluit.

Athanaſius iterum calumniis Alexandria pulſus.

Ariani Romanæ eccleſiæ iudicium ſubire non audēt.

Gregorius Athanaſij ſucceſſor ſuæ improbitatis pœnas perſoluit.

De Paulo Conſtantinopolitano epiſcopo.
Caput V.

Athanaſius verò ad Conſtantē accedens (Cōſtantinus enim, filius Conſtantini natu maximus, in bello interemptus erat) de factionis Arianæ inſidiis conqueri, bellum contra fidem Apoſtolicam excitatum lamētari: & tum patris, tum magni concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriam reducere cœpit: quinetiam decreta patrum, quibus ille vnà interfuerat, ab eo lege confirmata fuiſſe. Talia cum gemitu & lachrymis apud Cōſtantem Imperatorem elocutus, eum ad patrem æmulandum excitauit. Nam ſimulatque iſta audiuit, literas ſcripſit ad fratrem, quibus eum hortabatur, vti hæreditatem pietatis paternæ integram inuiolatamque ſeruaret. Illum enim imperium pietate ſtabiliuiſſe: tyrannos, qui Romanos oppreſſerant, profligaſſe, & barbaros vndique in ſuam poteſtatem redegiſſe. Quibus literis perſuaſus Conſtantius, mandatum dedit, vt epiſcopi tum Orientis, tum Occidentis Sardicam, quæ eſt in Illyria vrbs, gentis Daciæ primaria, aduentarent. Nam aliis multis morbis vexabatur eccleſia, ad quos curandos Concilium neceſſariò requirebatur. Etenim Paulum epiſcopum Conſtantinopolitanum, qui pro ſana doctrina ſe periculis offerebat, Ariani, tanquam ſeditionis authorem ac ducem accuſabant: aliaque nonnulla ei obiectabant crimina, quæ per calumniam pietatis præconibus inferre ſolebant. Verùm populus veritus aduerſariorum inſidias, hunc Paulum Sardicam id temporis proficiſci non ſinit. Paulò autem pòſt Conſtantius Imperator, cuius animus facilimè huc illuc impellebatur, Arianorum ſuaſu Paulum Conſtantinopoli exturbauit: & ad Cucuſum, (paruum oppidum olim ditioni gentis Cappadociæ ſubiectum, nunc autem Armeniæ minori adiunctum) relegandum curauit. At ne hac quidem Pauli in ſolitudine commoratione contenti erant rerum omnium perturbatores Ariani: ſed miſsis eò quibuſdam ſuæ cruentæ voluntatis adminiſtris, eum violenta morte affecerunt. Quod etiam diuus Athanaſius in Apologia, quam pro ſuæ fugæ defenſione conſcripſit, docet his ferè verbis: Ariani, vbi Paulum epiſcopum Conſtantinopolitanum perſecuti, in oppido Cucuſo Cappadociæ repererunt, palàm curauere ſtrangulandum: Philippo præfecto, qui illorum hæreſeos

Athanaſius apud Imp. de Arianorum inſidiis cōqueritur.

Cōſtantij mādatum.

Paulus Cōſtātinop. epiſc. ab Arianis accuſatus.

Pauli relegatio, & interitus.

Cucuſum.

Verba Athanaſij ex eius Apologia.

Philipp⁹ præfectus Arianus

præſes fuit, & perditorum conſiliorum miniſter, carnifice ad eam rem vſi. Eiuſmodi cædibus nobilitata eſt Ariana blaſphemia. Nam talia ſcelera contra Dei famulos admiſſa, furori eorum aduerſus vnigenitum Dei filium accenſo pulchrè reſponderunt.

De Macedonio, & hæreſi ab eo introducta. Caput VI.

Macedonius episcopatu depulſus.

VBi autem Paulum hoc modo ad mortem, imò verò ad regnum cœlorum miſerant, Macedonium in eius locum ſufficiunt: quem, quoniam pari ratione cum ipſis blaſphemiam contra Spiritum ſanctum vſurpabat, ſuæ opinionis & doctrinæ fautorem exiſtimarunt. Verùm non ita multo pòſt, iſtum quoque de epiſcopatus illius gradu propterea deiecerunt, quòd quem ſacra Scriptura filium Dei nominat, creaturam vocare recuſauit. Qua de cauſa hic ab Arianis ſegregatus, propriæ cuiuſdam ac ſeparatæ ſectæ author & patronus factus eſt: quippe filium patri conſubſtantialem dicere noluit, Sed docuit, eum genitori in omnibus ſimilem eſſe, & Spiritum ſanctum creatum apertè aſſeruit. Atque has quidem res non longo tempore pòſt, ita vt diximus, geſtas eſſe conſtat.

Macedonius propriæ ſectæ author.

De Sardicenſi concilio. Caput VII.

Sardicenſe concilium.

DVcenti & quinquaginta epiſcopi, ſicut eſt à veteribus memoriæ proditum, Sardicę in vnum conuenere: quò etiam acceſsit magnus ille Athanaſius, Aſclepas epiſcopus Gazæ, cuius ſuprà facta eſt mentio, & Marcellus Ancyræ, quæ eſt vrbs Galatiæ primaria, qui tempore magni concilij Nicæni epiſcopus fuerat. Aduentarunt illò prætereà horum accuſatores, & pręfecti phalangis hæreticorum, qui dudū de Athanaſio iudicium exercuerant. Verùm quoniam concilij conſtantiam, & ſanam de decretis diuinis ſententiam exploratè cognitam habebant, cum eſſent vocati, minimè ingredi voluerunt: ſed accuſatores, vnà cum iniquis Athanaſij iudicibus, ſe inde ſubduxerunt. Quam rem commodius docebit Concilij epiſtola: eamque, quo eorum facta euidentius appareant, in hiſtoria intexere conſtitui.

Literæ Synodicæ, ab epiſcopis qui illic conuenerant, ad vniuerſos orbis epiſcopos conſcriptæ. Caput VIII.

S*Anctum Concilium ab epiſcopis Romæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Aphricæ, Sardiniæ, Pannoniæ, Myſiæ, Daciæ, Dardaniæ, & Daciæ inferioris, Macedoniæ, Theſſaliæ, Achaiæ, Epiri, Thraciæ, Rhodopæ, Aſiæ, Cariæ, Bithyniæ, Helleſponti, Phrygiæ, Piſidiæ, Cappadociæ, Ponti, Phrygiæ minoris, Ciliciæ, Pamphyliæ, Lydiæ, inſularum Cycladum, Aegypti, Thebaidis, Libyæ, Galatiæ, Palæſtinæ, Arabiæ, per Dei gratiam Sardicæ celebratum, omnibus vbique epiſcopis & miniſtris catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, dilectis fratribus in Domino S.*

Concilium iuſſu imperatorū congregatum.

ETſi ab Arianis multa ſcelera, idque non rarò, contra Dei ſeruos rectam fidem conſeruantes iampridem edita ſunt (nam adulterina & falſa doctrina ſuppoſita veræ ſynceræque doctrinæ patronos de ſuis honoris gradibus deturbare moliebantur) tamen nuper tantus impetus ab illis aduerſus fidem factus eſt, vt fama eius ad aures vſque ſanctiſsimorum Imperatorum permanarit. Quocirca diuiniſsimi illi Imperatores, iuuante Dei gratia, nos ex variis prouinciis & ciuitatibus congregarunt, & hoc ſanctum concilium Sardicæ cogi ſtatuerunt, vt non modò omnis tolleretur diſſenſio: verum etiam deprauata de fide doctrina reiecta, vera pietas in Chriſtum ſola apud omnes cōſeruaretur. Venere enim epiſcopi de Oriente Imperatorum religioſiſsimorum impulſu, potiſſimum quidem propter crebros rumores de chariſsimis fratribus & collegis noſtris, Athanaſio epiſcopo Alexandrino, Marcello epiſcopo Ancyræ, quæ eſt in Galatia, & Aſclepa Gazæ epiſcopo diſsipatos. Fortaſsis etiam tales de illis calumniæ ad vos perlatæ ſunt, quòd veſtras quoq; aures eiſdem conturbare inſtituebant: eo quidem

» quidem conſilio, vt tum criminibus ab ipſis aduerſum innocentes confictis habe-
» retur fides, tum improba ipſorum hæreſis in nullam omnino ſupicionem vocare-
» tur. Cæterùm non diu permiſſa fuit illis poteſtas talia ſcelera admittendi. Domi-
» nus enim eſt qui eccleſiis præeſt, quíque pro his & pro nobis omnibus mortem op-
» petiit, & per eaſdem nobis omnibus in cœlum aditum patefecit. Nam quemadmo- *Ariani epiſco-*
» dum Euſebius, Maris, Theodorus, Theognis, Vrſacius, Valens, Menophantus & *pi.*
» Stephanus literas cõtra collegas noſtros, de quibus modò dictum eſt, Athanaſium
» nempe epiſcopum Alexandrinum, Marcellum epiſcopum Ancyræ vrbis Galatiæ,
» & Aſclepã epiſcopũ Gazæ ad collegam noſtrũ Iulium, eccleſiæ Romanæ epiſcopũ *Iulius romanus*
» ſcripſere: ſic ſcripſere quoq; aduerſarum partium epiſcopi, quò tum integritatem & *epiſcopus.*
» innocẽtiam Athanaſij collegæ noſtri verè teſtificarẽtur, tum Euſebianorũ facta ni-
» hil aliud in ſe complecti quàm mendacia & calumnias penè innumerabiles oſten-
» derẽt. Et quãuis falſę eorũ criminationes tum eo in primis: quòd accerſiti à chariſ-
» ſimo fratre & collega noſtro Iulio non aduentarũt, tũ ex literis ab eodem ipſo Iulio
» ſcriptis, omnibus cõſtare poſsint (nã veniſſent certè, ſi modò ea facinora, quę cõtra
» collegas noſtros commiſerant, ſe Iulio poſſe probare non dubitaſſent) tamen ſuos
» fraudulẽtos conatus ex rebus, quas in hoc ſancto ac celebri cõſilio geſſerunt, mul-
» to clarius apertiuſq; patefecerũt. Vbi enim venêre Sardicã, & fratres noſtros, Atha- *Ariani con-*
» naſiũ. Marcellũ, Aſclepã & alios adeſſe vidêre, in iudiciũ venire metuebãt. Ac licet *ciliũ refugiũt.*
» ſemel, iterũ ac ſæpius eſſent vocati, minimè tamen morẽ geſſerunt. Et tametſi cùm *Oſius epiſcop.*
» alij epiſcopi, qui in vnum conuenerant, tũ Oſius in primis, ſenex certè admodũ ve-
» nerandus (qui propter prolixum ætatis tempus, propter fidei confeſsionẽ, propter
» grauiſsimos denique exantlatos labores ſummo honore & reuerẽtia proſequẽdus
» erat) expectarent eos, rogarentq; vt venirent in iudiciũ, quo quæ de collegis abſen-
» tibus diuulgauerant, & aduerſus illos ſcripſerant, ea pręſentes ipſi vera eſſe conuin-
» cere poſſent: tamen vocati, vti diximus, nõ venerũt. Vnde ſanè declararũt manife- *Accuſatores*
» ſtò ſuas ipſorum calũnias, & tergiuerſatione velut voce emiſſa, ſuas inſidias & mo- *non compare-*
» litiones veteratorias palàm prædicarũt. Nam qui ſuis dictis confidunt, ij ea coràm *re, ſuſpicionem*
» aſſeuerare nõ recuſant. Sed quoniam iſti in iudicio cõparere nolebant, arbitramur *ferre calũnia.*
» profectò iam nemini obſcurũ eſſe (quamuis illi rurſus omnia per dolum eludere in
» animum induxerint) quòd cũ nihil habeant quo de collegas noſtros planè conuin-
» cãt: illis tamẽ & obtrectare abſentibus, & pręſentes vitare ſtudẽt. Siquidem, fratres
» chariſsimi, iudicio intereſſe detrectabãt, nõ ſolum propter calũnias, quas ipſi cõtra
» iſtos excogitarint: ſed etiã, quòd videbãt ibi pręſtò futuros alios, qui eos erant variis
» de criminibus accuſaturi. Nã proferebantur in mediũ vincula, ferrum, homines ab *Arianorum*
» exilio reuerſi: venerũt etiã in iudiciũ collegæ noſtri, qui ab aliis in exilio detẽtis re- *ſcelera.*
» dierant: adfuerunt præterea cognati & neceſſarij eorũ, qui iſtorũ maleficiis interiiſ-
» ſent. Et quod omnium maximum eſt, præſtò erant epiſcopi, quorum vnus vincula
» & catenas, quibus iſtorum opera conſtrictus fuiſſet, protulit: alij mortem, ab eiſ-
» dem non paucis per calumniam illatam, teſtabantur. Etenim vſque eò iſtorum
» prorumpebat amentia, vt epiſcopum trucidare aggrederentur: & certè eum truci- *Theodulus.*
» daſſent, niſi ex eorum manibus elapſus fuiſſet. Porrò comparuit in Concilio beatę
» memoriæ Theodulus, collega noſter, quî eorundem effugiſſet calumnias: ſiqui-
» dem per calumniam eorum mors ei decreta fuit, Quinetiam alij oſtendere plagas
» gladiis inflictas, alij fame ab illis ſe penè extinctos conqueri cœperunt. Atque hæc
» teſtimoniis confirmare non plebeij homines, ſed integræ eccleſiæ: quarum gratia
» qui eò venerant, & earum legatione fungebantur, docebãt, milites gladiis cinctos,
» & turbas hominum clauis inſtructas ab iſtis comparatas eſſe: iudicum item minas,
» literas fictas ab eiſdem ſuppoſitas oſtendebant. Nam perlegebantur in Concilio li- *Theognidis li-*
» teræ Theognidis, quas cõtra collegas noſtros Athanaſium & Aſclepam, quò Im- *teræ calumnio-*
» peratoris animum aduerſum eos incẽderet, cõſcripſit. Quæ literæ, fuere diaconorũ *trices.*
» Theognidis indicio deprehenſæ. Adde his virgines nudatas ſtatutaſq; in publico,
» incendia eccleſiarum, collegas denique in cuſtodia incluſos. Quæ mala omnia non
» aliã ob cauſam, quàm ob impiã Arianorũ hæreſim factitata ſunt. Nã quicũque eo-
» rum doctrinæ conſentire renuebant, hi eiuſmodi cruciatus effugere nullo modo

potuerũt. Ariani igitur cum iſta animis antè agitaſſent, videbantur ſibi in eiuſmodi adducti anguſtias, vt quid liberè agerẽt non haberent. Nam cum puderet eos propterea facinorum ſuorum, quòd ea amplius tegere non poterant: veniunt Sardicã, vti opinionem hominibus afferrent, ſe nihil omnino deliquiſſe. Verùm vbi vident, eos quos falſo inſimulaſſent, quos ſuppliciis affeciſſent, adeſſe: quinetiã vbi tum accuſatores, tum iudices ſuorum ſcelerum ante oculos poſitos cernunt: in concilium etiam vocati, intrare noluerũt. Porrò autem cum collegæ noſtri Athanaſius, Marcellus & Aſclepas magna libertate contra eos loquendi vterentur, grauiter cõquererentur, poſtularent, vti adeſſe vellẽt: pollicerentur denique ſe non ſolum calumniã eorum refutaturos, verumetiam planè demõſtraturos, quæ ſcelera cõtra eccleſias edidiſſent, iſti ſuorum improbè factorum conſcientia erant tantopere perterriti, vt tum inde aufugerent, tum per fugã calumniã ſuam aperirẽt, tum clam ſe ſubducẽdo maleficia ab ſe commiſſa manifeſtò fateri viderentur. Et quãquam eorum improbitas & calumnia non ex rebus ſolum antè ab ipſis geſtis, verumetiam ex his vel maximè oculis cuiuſque ſubiicitur: tamen ne ex fuga ſua velut anſam ad noua maleficia arripiant, conſultũ ducebamus facinora ab illis deſignata, verbo veritatis accuratè expendere. Qua re quidem ita conſtituta, cõfectaq́;, comperimus ex ipſorum factis, eos verè calumniatores eſſe, & nihil aliud molitos, quàm vt inſidias collegis noſtris tenderent. Nam Arſenius, quem ab Athanaſio interfectum prædicabant, adhuc ſuperſtes eſt, & in numero viuẽtium cernitur. Ex qua re vna certè, cõmẽta de criminibus, quæ paſsim contra pios diuulgaſſent, per ſpicuè deprehendũtur. Quinetiam cum rumorẽ de calice, tãquam à Macario presbytero Athanaſij cõfracto ſparſiſſent, nonnulli qui Alexandria, Mareote, & ab aliis locis Sardicam venerant, apertè teſtabantur, nihil eiuſmodi à Macario admiſſum eſſe. Epiſcopo item Ægypti per literas ſcriptas ad Iulium collegam noſtrum ſatis confirmabãt, nullam omnino fuiſſe de ea re ſuſpicionem. At prædicant porrò, ſe commentarios contra eum ſcriptos habere: quos profectò licet ex vna parte confectos conſtet, tamẽ cum per eoſdẽ & de gẽtilibus, & de catechumenis haberetur quæſtio, vnus ex catechumenis interrogatus, reſpondebat ſe intus fuiſſe, cum Macarius in eo loco præſto eſſet. Alius quoq; de eiſdem rogatus, dixit, Iſchyram, de quo tam crebros rumores iſti diſsipaſſent, morbo vexatum in cellula decubuiſſe. Ex quo perſpicuum eſt, tum nulla prorſus myſteria id tẽporis ideo celebrata fuiſſe, quòd catechumeni intus erant: tum Iſchyram non adfuiſſe ſed iacuiſſe in cellula morbo oppreſſum. Etenim idem ipſe Iſchyras totus ex nequitia & fraude factus, tametſi falsò mentitus eſſet, affirmando Athanaſium librum quẽdam ex ſacra Scriptura cremaſſe: tamen ſe eodem tempore, quo Macarius ibi adfuerat, confeſſus eſt, in lecto ægrotum decubuiſſe: adeò vt inde ſe calumniatorẽ eſſe planè proderet. Denique calumniæ merces Iſchyræ data eſt, nimirum vt epiſcopus nuncuparetur, cum nondum presbyter factus erat. Nam venẽre ad Concilium duo presbyteri, qui antè cum Meletio communicarãt, poſtea autẽ à beato Alexandro epiſcopo Alexãdriæ in eccleſiã recepti erãt: hiq; præſentes cũ Athanaſio teſtimoniũ dixẽre, Iſchyrã nunquã fuiſſe ordinatũ presbyterũ, neque Meletiũ in Mareote vel eccleſiã omnino habuiſſe, vel miniſtrũ. Et tamen iſti eũ qui nunquam fuiſſet presbyter, iam tamen eſt factus epiſcopus, pro ſe teſtem adducunt, quo poſsint, dum ſtruunt calumnias, hoc epiſcopi nomine auditores obſtupefacere. His accedit, quòd liber collegæ noſtri Marcelli legebatur, indeq́; Euſebianorum fraus erat manifeſtò deprehẽſa. Nam quæ ille quærendo diſceptãdoq́; poſuerat, iſti ex eis, vtpote cõceſsis & affirmatis anſam calumniãdi cœperũt. Itaq; legebantur & ea ipſa, & alia quæ deinceps ſequebãtur, quæq́; ante eaſdem quæſtiones poſita erant: ex quibus cõpertũ eſt, fidẽ Marcelli ſanã ſynceramq́; eſſe. Neq; enim Deum verbum ex ſancta Maria initium cepiſſe, ſicut iſti affirmant: neq; regnum eius finem habiturum: ſed ipſum tum principij, tum finis penitùs expers eſſe ſcripſit. Aſclepas quoq; collega noſter cõmẽtarios proferebat, qui Antiochiæ præſentibus ſuis accuſatoribus, & Euſebio epiſcopo Cæſareæ confecti erant. atque ex iudicum ſententiis in eiſdem contentis, ſe inſontem declarauit. Non ſine cauſa igitur, fratres chariſsimi, iſti accerſiti ad cõciliũ, non obtemperarunt: non ſine

cauſa

ἀπεσίγησαν.

Ariani ſcelerum conſciẽtia perterriti.

Arianorum calumnia vnde comperta.

Arſenij cædis falsò inſimulatus Athanaſius.

Iſchyræ nequitia.

Ariani reprehenduntur qui epiſcopum non presbyterũ creaſſent.

Marcelli fides ſyncera.

Deum verbum princip. & finis expers.

Aſclepas.

cauſa iudicium effugerunt. Nam ſcelerum conſcientia exagitati, fuga ſuas calũnias cõfirmarũt: perfeceruntq́;, vt criminibus, quæ accuſatores coram aduerſum eos citabant, oſtendebantq́;, fides adhiberetur. Quibus omnibus illud præterea adiungendũ eſt, quòd eos qui ob Arij hæreſim in crimen vocati, & ab eccleſia eiecti erãt, non modò ad ſe receperunt, verumetiam ad altiorem dignitatis gradũ extulerunt. Nam & diaconos ad presbyterij honorẽ, & presbyteros ad epiſcopatũ euexêre, nõ aliam ob cauſam, quàm vt tum impiã doctrinam diſpergerent, lateq́; propagarent: tum piam ac ſynceram fidem funditùs delerent, labefactarentq́;. Iſtorum autẽ, proximè & ſecundum Euſebianos principẽ locũ obtinent, Theodorus Heracleę, Narciſſus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Laodiceæ Georgius, Acacius Cæſareæ Palæſtinæ, Epheſi(quæ eſt vrbs Aſiæ) Menophantus, Vrſacius Singidonis Myſiæ, Valens denique Myrſi Pannoniæ epiſcopus. Etenim iſti illis qui ſecum ex Oriente venerant, nõ dedêre poteſtatẽ vel veniẽdi in ſanctũ Conciliũ, vel eccleſiam Dei omnino adeundi. Qui dũ iter faciunt verſus Sardicam, cogunt inter ipſos ſeparatim conciliũ, atq; paciſcuntur cũ minis adiectis, ſe cum venirent Sardicã, nequaquam vel ad iudiciũ acceſſuros, vel intraturos in ſanctũ ac celebre Cõciliũ: ſed ſimul vt eò peruenirent, & ſe accedendo ad eam vrbẽ, ſuo perfunctos officio oſtẽderent, quamprimũ inde fugituros. Quas res poſſumus cognoſcere ex collegis noſtris, Macario Palæſtinæ, & Aſterio Arabiæ: qui tametſi cũ eis vnà venerant, iam tamen ab eorum infidelitate ſe ſeparatunt. Iſti enim ad ſanctũ Cõcilium aduentãtes, aiebant ſe omnia quę geſsiſſent, per vim ſibi illatã coactos geſsiſſe: adiungebantq́; etiam illud, nempe quòd rectæ veræq; fidei cupiditate incenſi, huc venire ab illis fuiſſent prohibiti: quandoquidem aduerſum ipſos ab eorum opinione diſcedere cupientes, minas iactare, multaq; imperare cœpiſſe. Quam ob cauſam omnes in vnis ædibus manere volebant: neq; ſibi ipſi fecêre poteſtatem, vt vnus ab alio vel ad minimum temporis ſpacium ſe ſepararet. Sed vt ſummatim dicamus, ſicut minimè conſentaneum erat calumnias ab iſtis excogitatas, vincula, cædes, verbera, literas fraudulentas falſóq; confictas, virgines nudatas ſtaturasq; in publico, eccleſiarum euerſiones, incẽdia, deceſsiones à minorum ciuitatũ & eccleſiarum gubernatione ad maiorũ, & quod eſt omnium maximũ, impiã Arij hęreſim per eos contra veram fidẽ excitatã ſilẽtio præterire, in obſcuroq; relinquere: ſic æquum videbatur, vt chariſsimos fratres noſtros & collegas, Athanaſiũ epiſcopũ Alexãdriæ, Marcellum Ancyræ Galatiæ, & Aſclepã Gazæ epiſcopũ, & cæteros qui cũ illis Domino miniſtrãt, innocẽtes & ſceleris puros declararemus: ſcriberemusq́; ad cuiuſq; eorum diœceſin, quo populus eccleſiæ, quæ eſt ipſorum cuiuſq; propria, de ſui epiſcopi integritate certior fiat, huncq; habeat pro epiſcopo eius aduentum expectet: eos autẽ, qui inſtar luporum in eccleſias ipſorũ irruiſſent, Gregoriũ dico, qui in Alexandrinam eccleſiam: Baſiliũ, qui in Ancyram: & Quintianum, qui in eccleſiam Gazæ irrupit: neq; nominet epiſcopos, neq; Chriſtianos putet, neq; vllam cũ illis omnino habeat communionẽ, neque vllas ab iis recipiat literas, neque ad eos ſcribat. Quod verò attinet ad Theodorũ epiſcopum Heracleæ, quæ eſt ciuitas Europæ, ad Narciſſum Neroniadis Ciliciæ, ad Acacium Cæſareæ Palæſtinæ, ad Stephanum Antiochiæ, ad Vrſacium Singidonis Myſiæ, ad Valentem Myrſorum Pannoniæ, ad Menophãtum Epheſi, & ad Georgium Laodiceæ epiſcopũ, quanquã metu perculſi, ab Oriẽte Sardicam non aduentarunt: tamen quia ſunt non ſolum à beato Alexandro epiſcopo Alexandriæ abdicati, verùm etiam non minus quàm ij quos ſuprà poſui, dementi Arij hæreſi infecti, & in grauia etiam crimina vocati, eos ſacroſanctum concilium communibus ſuffragiis de epiſcopatus gradu dimouit: & nõ modò non eſſe epiſcopos, ſed ne cõmunione fidelium dignos iudicauit. Nam qui filium à patris ſubſtantia & diuinitate ſeparant, qui verbum à patre alienum arbitrantur, hi meritò & excludendi ſunt eccleſia catholica, & Chriſtianorum nomine penitùs priuandi. Itaq; vobis omnibus anathema ſunto, propterea quòd ſunt verbũ veritatis cauponati. Nã idẽ ipſum pręcipit Apoſtolus: Si quis vobis Euangelizauerit, præterquã quod accepiſtis, anathema ſit. Iubere igitur vt nemo cũ his cõmunicet. Nõ eſt enim cõmerciũ vllum luci cum tenebris. Hos omnes à vobis quàm longiſsimè ablegate.

Ariani epiſcopos à concilio adeundo reuocare conantur.

Qui in Eccleſiam luporum inſtar irruperunt.

Ariani epiſcopi de gradu deiecti.

Gal. 1.

Neque enim eſt vlla cõſenſio Chriſto cum Belial. Cauete, fratres chariſsimi, ne vel ſcribatis ad eos, vel literas ab eis recipiatis. Vobis enitendũ eſt, fratres & collegæ, vt ſpiritu pręſentes, cõcilio noſtro conſentiatis, eiq́; veſtra ſubſcriptione ſuffragemini, quo concordia ab omnibus collegis noſtris vbiq; integra cõſeruetur. Illos autẽ tum excludimus cõmunione, tum eccleſiæ catholicæ finibus expellimus, qui aſſerunt, Chriſtũ Deum quidẽ eſſe, ſed non verũ Deum: filiũ eſſe, ſed nõ verum filium: genitum eſſe ſimul, & ingenitũ. Ita ſe Genitũ, intelligere fatentur (his enim verbis vtũtur) quod genitũ eſt, exiſtit. Quinetiã Chriſto, qui eſt ante ſecula, finem tribuunt, & initiũ: qui non in tempore, ſed ante omne tempus generationem habet. Itemq́; nuper duę viperæ ex aſpide Ariana editæ ſunt, Valens & Vrſacius: qui quidem inſolẽter ſe efferunt, nec dubitant ſe Chriſtianos dicere, cum tamen & verbum Dei, & Spiritum ſanctum, crucifixum eſſe, occiſum, mortuum, & à mortuis excitatum, cõſtanter aſſeuerent. Porrò iſta coniurata hæreticorum turba contendit varias patris & filij & Spiritus ſancti ſubſiſtẽtias eſſe, eaſq́; ſeparatas. Nos autem hãc accepimus doctrinam, ſic didicimus, hanc habemus catholicam traditionem, fidem, cõfeſsionem, videlicet quòd vna ſit hypoſtaſis (quam vocem hęretici vſurpant pro ſubſtantia) patris, filij, & Spiritus ſancti. Quod ſi percontentur à nobis quæ ſit filij (vt ipſi intelligunt) ſubſtantia: reſpondemus, eam vnam eandemq́; eſſe cum ea quæ eſt verè patris ſubſtantia, neque patrem vnquam ſine filio fuiſſe, neque filium ſine patre, neque poſſe eſſe verbum quod ſpiritu caret. Eſt enim abſurdiſsimum, affirmare patrem aliquando fuiſſe ſine filio, imò verò nec patrem nominandum, nec poſſe eſſe abſque filio, ipſe filius locuples teſtis eſt, cum dicat: Ego in patre, & pater in me eſt. & rurſus: Ego & pater vnũ ſumus. Neque quiſquam noſtrum negat, eum genitum eſſe: ſed genitum ante omnia dicimus, quæ viſibilia inuiſibiliaq́; vocant: fabricatorem & opificem archangelorum, angelorum, mũdi & humani generis. Nã ait Scriptura: Sapientia omnium artifex me docuit. Et alio in loco: Omnia per ipſum facta ſunt. Quod ſi initium habuerit, ſemper eſſe non poterat, quandoquidem verbum Dei, cum ſemper extiterit, principium non habebat, neque Deus finẽ habiturus eſt. Porrò non dicimus patrem filium eſſe, neque rurſus filium patrem eſſe: ſed pater, pater eſt: & filius, patris filius eſt. Confitemur item, filium potentiam patris eſſe: confitemur verbũ Dei patris eſſe, præter quod nõ eſt aliud. Quinetiam verbũ, verum Deum eſſe, ſapientiam, potẽtiam, & verum filium eſſe affirmamus. Sed non ſicut cæteri filij appellantur, filium dicimus: ſiquidem illi, aut propter hunc dij ſunt per regerationem: aut propterea quòd digni habiti ſunt, filij appellantur: nõ autem propter vnam cum Deo ſubſtantiã, quæ eſt patris & filij. Confitemur etiam eum & vnigenitum eſſe, & primogenitum: ſed vnigenitum verbum, quod ſemper erat, & eſt in patre: primogenitũ autẽ, propter naturam, quã habet cum homine communem. Differt tamẽ à creatura communi, propterea quòd eſt primogenitus ex mortuis. Confitemur pręterea, illum Deum eſſe: confitemur vnam eſſe patris & filij diuinitatem. Neque tamen quiſquam eſt qui aliquando neget patrem filio maiorem, non quòd aliam habet eſſentiam, aut quòd ab eo differt: ſed quia ipſum nomẽ patris maius eſt quàm filij. Et propterea deprauata & execrabilis eſt Arianorum interpretatio, qui contendunt Seruatorem ideo dixiſſe, Ego & pater vnum ſumus: quòd ſit inter eos conſenſus & concordia. Porrò autem omnes ad vnum qui ſumus catholici, ſtultam atque adeò deplorandam eorum ſententiam condemnauimus, qui dicunt, quòd quemadmodum mortales homines, vbi diſsidere cœperint, mutuis iurgiis odium contrahunt, & tamen poſtea redeunt in gratiam: eodem modo Deus omnipotens pater & filius inter ſe diſſentire diſcordareq́; poſſunt: quod quidem nedum ad cogitandum, verùm etiam ad exiſtimandum eſt omnium ſceleſtiſsimum. Nos verò & credimus, & affirmamus, & intelligimus ſacram illam Seruatoris ſententiam, quæ ita ſe habet, Ego & pater vnum ſumus: de vnitate eſſentiæ, quæ eſt vna eademque in patre & in filio, capiendam eſſe. Itemq́; illud perpetuò credimus, hunc ſine principio & ſine fine cum patre regnare: & eius regnum nec tempus habere, quo terminetur: nec qua conſumatur, defectionem. Nam quod ſemper eſt, nunquam cœpit eſſe, nec aliquando deficere poteſt. Poſtremò credimus,

Marginal notes: *1. Cor. 6.* — *Fides concilij Sardicenſis.* — *Valẽs & Vrſacius duæ viperæ.* — *Sardicenſis cõcilij confeſsio.* — *Hypoſtaſis.* — *Ioan. 14.* — *Ioan. 10.* — *Sap. 7.* — *Ioan. 1.* — *Filius quomodo & vnigenitus, & primogenitus.* — *Cur pater filio maior aliquãdo dicatur.* — *Chriſti regnũ æternum.*

» mus,& mente complectimur,eſſe paracletum Spiritum ſanctum, quem nobis ipſe
» Dominus & pollicitus eſt,& miſit:atque hunc miſſum nō autem paſſum credimus: *Spiritus ſanctus miſſus, nō paſſus.*
» ſed hominem,quem filius induit,quē aſſumpſit ex Maria virgine, paſſum eſſe,quia
» homo pati poteſt.eſt enim homo mortalis,Deus autē immortalis. Credimus quo-
» que,quòd reſurrexit tertia die:non tamē quòd Deus in homine, ſed homo in Deo
» excitatus eſt, quem patri ſuo obtulit pro dono, quemq; à peccato & internecione
» liberauit.Credimus deniq;, quòd opportuno præfinitoq; tempore ſit omnes & de
» omnibus iudicaturus.At verò tanta eſt Arianorum inſcitia, & tam craſſa caligine *Arianorū inſcitia, vtique vnitas apoſtolorum in deo ſit intelligēda.*
» cæcata eſt eorū mens,vt lucem veritatis videre nequeant, neq; intelligant ſenſum
» huius ſententiæ: Vt & illi in nobis vnum ſint, Planum certè eſt, cur vnum dixerit:
Ioan.17. quòd ſcilicet Apoſtoli,tametſi Spiritū ſanctum Dei acciperent,tamen non idcirco
» ſpiritus erant,neq; quiſquā eorum vel verbū,vel ſapientia,vel potētia Dei, vel vni-
» genitus erat(ſic autē loquitur Scriptura:Quemadmodū ego & tu vnum ſumus, ſic
» & iſti in nobis vnum ſint)ſed hæc Domini ſententia has res accuratè diſtinxit.Non
» enim in eo ſenſu dixit,In nobis vnū ſint,quo dixit,Sicut nos vnū ſumus, ego & pa-
» ter:ſed vt diſcipuli inter ſe coniuncti copulatiq; vnum eſſent fide & confeſsione, &
» per gratiā ac verum cultū Dei patris, quinetiā per Domini Seruatoris noſtri beni-
» gnitatem & amorē vnum eſſe poſſent. Ex hac Epiſtola & accuſatorū calumnia, &
iniquitas eorum qui iampridē de Athanaſio & reliquis epiſcopis iudicarant,& ſyncera ac ſana patrum in hoc Cōcilio doctrina manifeſtò poteſt intelligi. Nam beati illi patres non ſolum nos ea docuerūt,quæ ad diuinam trinitatis naturam pertinēt verumetiā quid de myſterio incarnationis Dominicæ ſentiēdum ſit,enucleatè tradiderunt. De quibus rebus cum Conſtās Imperator certior factus eſſet, videretque fratris ſui Conſtantij lenitatem,ægrè admodum tulit.Succēſuit etiam grauiter illis, qui iſta tam ſubdolè moliti fuiſſent,quiq; flexibilem Imperatoris animū illexiſſent in fraudem.Itaque duos epiſcopos,quos ex eorum numero qui Sardicæ conuenerant,ad eam rem delegerat,cum literis ad fratrem,vnà cum Saliano * prætore, viro & pietatis & iuſticiæ inſignibus eximiè ornato,miſit. Quæ literæ non hortationem ſolum & conſilium, verum etiam minas dignas ſanè pio Imperatore complexæ ſunt. Nam ſcripſit primum, vt duobus illis epiſcopis aures attentas prǽberet, & iniqua facinora à Stephano & aliis admiſſa diligenter cognoſceret: deinde gregi ſuo reſtitueret Athanaſium, quippe cum & calumnia accuſatorum, & iniqua eorum qui dudum de eo iudicarant,ſententia,atque adeò acerbum in eum odium perſpicuè deprehenſum eſſet. Poſtremò iſta adiecit, Se niſi his conditionibus obtemperaret, & quod æquitas poſtulat exequeretur, Alexandriam profecturum, & ouibus à quibus tantopere expetebatur,reſtituturum Athanaſium,& hoſtium turbam inde exturbaturum.Conſtantius igitur his literis Antiochię,vbi tum commorabatur,acceptis,pollicetur ſe facturum,quod ſocius Imperij & communis de Repub.curæ particeps ipſi per literas ſignificarat.

στρατηγόν.

Cōſtātis Imp. ad Conſtantiū litera.

De Euphrate & Vincentio epiſcopis,& dolis qui in illos intendebantur. *Caput IX.*

VErùm Ariani, veritatis oppugnatores,his rebus grauiter cōmoti, perditum atque impiū planè facinus edere moliuntur. Interim duo illi epiſcopi ad domū quandā in cliuo poſitā diuertunt:prætor autē aliud capeſsit diuerſoriū.Stephanus,qui id tēporis ſuſceptis eccleſiæ Antiochenæ gubernaculis, naufragium in ea facere conſtituebat, cum alios habuit ſuorum tyrannicorum ſcelerum adiutores, quorum vſus opera, veræ doctrinæ patronos variis affecit incommodis:tum iuuenem quendam,animo ad audaciam proiecto, vita impia ac ſcelerata, qui iſtorum dux fuit:quique non homines ſolum è foro abducere, contumeliis vexare,verberibus cædere: verùm etiam facta in ædes irruptione, tum homines,tū mulieres grauitate inſignes impudēter extrahere nō veritus eſt. Sed ne longus ſim in iſtius nequitia deſcribenda,vnū ſolum facinus ab eo contra viros facilè præſtantiſsimos admiſſum exponam, ex quo de reliquis eius nephariis maleficiis

Arianorum facinus impiū.

Stephanus epiſc veræ doctrinæ patronos variis incommodis afficit.

aduerſus optimos viros paratis,ſatis coniecturę capere poterimus. Iſte primùm ad quandam meretricẽ accedens, dixit peregrinos quoſdam nuper veniſſe, qui noctu eius operã requirebant: deinde quindecim hominibus ſeditioſis collectis,hos circa ſepes cliuum ambientes occultat: venit eò cũ meretrice, & ſigno ſeditioſis, quod pręſcripſerat,dato, vbi intellexit facinoris cõſcios adeſſe,pergit ad atrienſem ianuã diuerſorij,in quo duo epiſcopi pernoctabãt. Quam apertam offendens(vnũ namq; è ſeruis ad id faciendum pecunia conduxerat)introducit meretricẽ: cui oſtio oſtẽſo cubiculi,in quo alter epiſcopus fortè dormiebat,ingredi iubet: ipſe it interea ſeditioſos ſuos accerſitum. Euphrates verò(hoc enim epiſcopo ætate prouectiori nomen fuit)in cubiculo exteriore dormiuit. Vincentius autem (ſic namque alter appellabatur)in interiore cubiculo quieti ſe dederat. Dum meretrix intrat cubiculi limẽ, Euphrates ſentiẽs pedũ ſtrepitũ,percunctatur quis ſit qui introiret? Reſpondẽte autẽ meretrice, Euphrates grauiter animo cõturbatur, ratus ſanè dęmonem eſſe, qui vocẽ muliebrẽ effinxerat. Ac ſtatim Chriſti ſeruatoris implorat auxilium. Onager verò(ita enim dux illius improbæ & ſeditioſæ turbæ vocabatur)qui præter manuum pedumque vim,armis præterea ad pios oppugnandos vſus eſt,cum factioſorum turba in domum ingreditur: epiſcopos iniquos appellat,propterea quòd ipſis in animo eſſet iniquum exercere iudicium. Multo igitur ſublato clamore ſerui accurrunt: ſurgit è lecto Vincentius,atque occluſa atrij ianua ſeptem ex ſeditioſis illis prehenduntur. Onager cum reliquis aufugiebat. Cum illis autem vnà,qui prehenſi erant,cuſtoditur meretrix. vbi illuxit dies,epiſcopi prætorẽ, qui cum ipſis venerat, excitant: vnà adeunt palatium, grauiter contra audacia Stephani facinora vociferantur: dicunt iſtius ſcelera non iudicium neque quæſtionem requirere. Prętor autem maximè omnium cœpit aduerſus Stephanum clamare: orare Imperatorem, vt de iniquo indignoque eius facinore non in epiſcoporum concilio,ſed pro tribunali iudicium quæratur: ſéque pollicetur primùm epiſcoporum clericos, qui facinoris conſcij erant,ſupplicio coercendos traditurum. Stephani quoque miniſtros ait eodem modo puniendos eſſe. At cum Stephanus petulanti ore illis contradiceret,affirmaretque plagas clericis non infligendas eſſe: placuit Imperatori & magiſtratibus vt quæſtio de facto in regia haberetur. Itaque primùm interrogatur meretrix,quis eam ad epiſcoporum diuerſorium deduxiſſet? Tum illa: Iuuenis quidam, inquit,ad me accedens,dixit,& peregrinos veniſſe in vrbem,& meam operam poſtulare. Sub veſperum igitur redit ad me, & ad diuerſorium rectà deducit: deinde cum turba hominum,quam quæſiuerat,paratam offendiſſet, eam per ianuam atrij in ædes introducit,& in cubiculum exterius intrare iubet. Narrabat præterea meretrix,quid epiſcopus rogaſſet: quo pacto metu perculſus, Dei opem precibus imploraſſet: & quemadmodum denique ſeditioſi illi in ædes irruiſſent.

Euphrati & Vincentio calumnia per meretricem ſtructa.

Onager nebulo cõductitius.

Plagæ clericis non infligendæ.

De Stephani abdicatione. *Caput X.*

HIs rebus cognitis,iudices minimum natu eorum qui comprehenſi erant,in medium adduci iubent, qui non vſque eò expectabat, quoad verberibus rem fateri cogeretur: ſed facinus factum ilico aperit, & Onagrum illius authorem fuiſſe planè fatetur: qui coràm adductus, impellente atque adeò iubẽte Stephano illud ipſum ſeſe aggreſſum fuiſſe affirmat. Ad hũc modum ergo intellecta Stephani improbitate,primùm epiſcopis qui tum aderant,mandatum dant,vt hominem abdicent epiſcopatu: deinde illi ipſi eum Eccleſia penitùs expellant. Non tamen propterea eccleſia labe Ariana omnino liberata eſt. nam ei ſucceſsit in epiſcopatus illius adminiſtrationem Leontius,genere Phryx,animo verſutus,& ſaxis in vndis maris latentibus ſimilis. Sed de iſto quidem paulo pòſt dicam plura. Per id temporis Conſtantius, cum pro certo comperiſſet fraudulentos aduerſum epiſcopos conatus,ſcripſit ad magnum Athanaſium ſemel, iterum ac tertiò, quo illum, vt de Occidente reuerteretur Alexandriam,impelleret. Vnam autem eius epiſtolam, breuem illam quidem, hiſtoriæ hoc loco adnectam.

Stephanus epiſcopatu abdicatur.

Leontius Stephani ſucceſſor.

Conſtantij

Conſtantij ad Athanaſium epiſtola. *Caput* XI.

Conſtantius Victor, Auguſtus, Athanaſio S.

Vanquam per ſuperiores literas tibi apertiſsimè ſignificabamus, vt animo ſecuro ad noſtram aulam accederes, propterea quòd in animo erat te ad tuam ſedem mittere: tamen has literas etiam tuæ grauitati dedimus, vti publico vehiculo conſcenſo, ad nos abſque omni diffidentia ac timore aduentare properes, quò rebus, quarum cupiditate duceris, maturè potiri queas.

Athanaſius benignè à Conſtantio excipitur.

Sancti Athanaſij reditus ſecundus. *Caput* XII.

Iſtarum literarum impulſione redeuntem Athanaſium benignè excepit Conſtantius, & eccleſiā Alexandrinam denuò capere iuſsit. Verùm qui tum apud Imperatorem authoritate & gratia plurimum poterant, iiq; erroris Ariani contagione infecti, aiebant Athanaſium debere vnam præbere eccleſiam illis qui cum eo communicare nollent. Quæ cum dixiſſent Imperatori, & Imperator Athanaſio: reſpondet Athanaſius, ſe debere quidem Imperatoris mandatis obſequi: ſe tamen velle alia quædam ad eum referre, eáque poſtulare ſibi itidem concedi. Imperatori autem pollicenti liberè ei conceſſurum, quicquid peteret: ait, eos qui Antiochiæ communicare recuſarent cum his qui obtinent eccleſias, opus habere eccleſia, & propterea vnam ædem ſacram illis ſimiliter iure tribuendam eſſe. Vbi verò annuit Imperator, & poſtulationem, vtpote rectam æquamque, approbauit, hæreticæ phalangis præfecti neutri parti eccleſias tribuendas eſſe cenſebant Ob hanc cauſam Conſtantius admiratus Athanaſium, Alexandriam dimiſit. Iam tum occubuerat Gregorius, ab ipſis Alexandrinis cæſus. Quocirca Alexandrini ſuo viſo paſtore, publica conuiuia celebrare, feſtos dies agere ſplendidiſsimos, cum magno honore afficere, & Deum denique laudibus extollere cœperunt.

Ariani eccleſiam poſtulāt.

Gregorius ab Alexandrinis cæſus.

De tertio eiuſdem exilio & fuga. *Caput* XIII.

Verùm non longo temporis ſpacio interpoſito, vbi Conſtans extremum vitæ diē obiit, rurſus hi qui Conſtantij animum, quò volebāt, impellere potuerunt: reuocant eum in memoriam tum diſſenſionis cū fratre propter Athanaſiū ſuſceptæ, tum quòd parū aberat quin ruptis naturæ vinculis bellū inter ipſos mutuò ea de re cōcitaſſent. Quibus rationibus impulſus Cōſtantius, iubet D. Athanaſiū non exilio ſolū, ſed morte mulctari. Itaque Sebaſtiano quodam duce cum ingentibus copiis ad eam rem miſſo, dat mandatum, vt Athanaſium, velut ſceleratum & impium, è medio tollat. Cæterùm quo pacto & dux Athanaſium adortus ſit, & ille eius manus effugerit, nemo melius, quàm ille ipſe qui in hoc diſcrimen venerit, & mirandum in modū inde ereptus ſit, explicare poterit. Sic enim in Apologia, quā ſcripſit pro fugæ ſuæ defenſione, narrat. Exquirāt ſedulò modū deceſsionis meæ, eamq; à ſuis cognoſcant. Quippe erant quidam Ariani, qui comitabantur milites, quò tum eorum incitarent animos, tum nos illis, vtpote ignotos, oſtenderēt. Quod ſi hoc modo eorum animi minimè omnino cōmouean-tur: tamen vbi quod deinceps dicam audiuerint, pudore affecti, conquieſcant. Iam quidem nox aduentarat, & nonnulli è populo totam noctem in vigiliis contriuerant, propterea quòd ſequēti die ſacra expectabatur communio. Dux autem repētè cum militibus amplius quinq; millibus, qui tum aliis armis, tum ſtrictis gladiis, arcubus, telis & clauis inſtructi erāt, vti antè dictū eſt accedit. Atq; militibus in proximo collocatis circundat eccleſiam, ne vlli inde egreſsi, eorum manus effugerent. Ego verò, quoniam neutiquam conſentaneum exiſtimaui populū in tanta perturbatione deſerere, ſed potius eorum ſalutis cauſa ſubeundum eſſe periculū, aſsidens in ſolio, diacono mandaui: vt Pſalmum legeret, populuſq; attentè auſcultaret, cum recitaret hanc particulam, Quoniā in ſeculum miſericordia eius: ſicq; omnes pariter de eccleſia decederent, domumq; abirent. Verum cum dux deinceps vi irrupiſſet in templum, & milites vt nos comprehenderent, ſanctuarium circumſediſſent:

Conſtantij inconſtans ingenium.

Conſtantius Athanaſium morte mulctari iubet.

Athanaſij Apologia.

Athanaſius [illegible] Dei ope inſidiatorū manus euaſerit.

non clerici ſolum, verùm etiam nonnulli è populo, qui in eo loco erant, vociferari cœperunt, oraréque vt nos iam diſcederemus. At ego acrius negare, me non antè diſceſſurum, quàm omnes ſigillatim egreſsi eſſent. Itaq; conſurgēs, orationem fieri imperaui: omneſq;, dum fieret, abire rogaui. Nam ſatius eſſe dicebam, vt ipſe in periculum venirem, quàm vt vlli è noſtris aliquid acciperent incōmmodi Proinde egreſsis quàm plurimis, & cæteris ſubſequentibus, monachi quidam & clerici, qui vnà nobiſcum erant, pariter ad ſolium noſtrū accedentes, nos extraxere è ſanctuario. Ad hunc modum igitur (veritatem teſtem cito) cum militum pars obſiderent ſanctuarium, pars eccleſiam circuibant, Domino duce itineris & conſeruatore, per mediam turbam tranſiuimus, & clam illis deceſsimus: Deum magnis efferentes laudibus, quòd nō populū prodideramus: ſed illo ſaluo præmiſſo, nos etiam euaſeramus incolumes, & inſidiatorum manus effugeramus.

De Georgio, ac nephariis eius Alexandriæ facinoribus.
Caput XIIII.

Georgij epiſc. crudelitas.

VBi Athanaſius ex cruentis eorum manibus hoc modo elapſus eſſet, Georgio lupo alteri illarū ouium grex commiſſus eſt: qui maiorē in eas crudelitatē quàm quiſquam lupus, aut vrſus, aut pardus in oues exercere ſolet, exercuit. Nam virgines, qui perpetuæ caſtitati ſe addixiſſent, coëgit non modò Athanaſij denegare communionem, verū etiam fidei patrū anathema denunciare. Suæ verò crudelitatis ſocium atque adiutorem habuit Sebaſtianum quendā, ordinum militariū præfectum: qui in media vrbe, accenſo rogo, virginibusq; nudis propter eū collocatis, fidem negare iubet. Quæ ſanè ſpectaculum acerbū & miſerum fidelibus pariter & infidelibus conſtitutæ, ignominiā illam pro magno honore duxere, & verbera cupidè ac libenter pro fide ſuſtinuere. Sed audiamus iſtarum paſtorem Athanaſiū, à quo iſta multo apertius ac planius exponuntur. Sic enim ſcribit: Tum Georgius, qui ab illis ex Cappadocia miſſus erat, tēpore Quadrageſimæ accedens, perditos illos conatus, quos ab eis didicerat, ipſe adauxit. Nam poſt ſeptimanā Paſcatis tranſactam, virgines in carcerem coniici cœptæ ſunt: epiſcopi conſtricti vinculis, à militibus abduci, ædes à viduis & orphanis abripi: direptiones fieri, in familias irrumpi: noctu ex ædibus vi deportari Chriſtiani: ædes obſignari: fratres clericorum, pro clericis in vitæ periculum vocari. Permultum acerbitatis habuere iſta quidem, ſed multò plus ea quæ ſunt poſtea tentata. Septimana namque ſacroſanctam Pētecoſten ſubſequenti, populus, vbi ieiunauerat, in cœmiterium propterea ad orationem egreditur, quòd omnes Georgij deteſtarentur communionem. Verùm vt primùm ille inſignitè improbus hoc intellexit, præfectum ordinum militarium Sebaſtianum, qui Manichæus fuit, contra illos incitat. Ille deinceps cum militum turba, qui arma, gladios, diſtrictos, arcus & tela geſtabant, ipſo die Dominico in populum impetum facit. Cum verò paucos admodum orantes offenderet (nam maxima pars, quia hora præteriſſet, deceſſerat) talia admiſit facinora, qualia ab illo admitti conſentaneum erat. Rogum enim incendere: virgines propter ignē ſtatuere: eas vt fidem Arianam profiteri ſe dicerent, cogere cœpit. Vbi eas non poſſe vinci animaduertit, ignisq; flammas prorſus contemnere, detractis veſtibus, ſic eas in ora ac vultus verberare, vt diu pòſt ægrè à ſuis noſcerentur. Quinetiam viros quadraginta prehēdere, eos nouo more ac modo verberibus cædere. Nam palmarum viminibus recens ex arboribus exciſis, quæ ſuos adhuc habebant aculeos, ita terga illorum dilacerauit, vt nonnulli propter aculeos in ipſorum dorſa penitùs infixos, ſæpius chirurgos adire cogerētur: alij, qui tam acerba cruciamenta ferre nequibāt, mortem oppeterent. Omnes autem viri, quibus adhuc ſuppetebat vita, vnà cū virginibus, ad magnam Oaſin à militibus relegati. Corpora mortuorum, facinore iam recens edito, ſuis reddi minimè permiſſa: ſed illa proiecta, inhumataq; (ſic ipſis libitum eſt) occultabant iidem ipſi milites, quò populo afferrent opinionem, ſe tā crudelis facinoris minimè conſcios fuiſſe (iſtud inſani illi errore mētis occæcati patrarunt.) Sed cum mortuorum neceſſarij & familiares propter confeſsionem ſuorum lætitiam animis caperent, propter corpora autem in mœrore & luctu verſarentur,

Sebaſtianus Georgij adiutor.

Athanaſij de Georgij epiſcopi ſceleribus narratio.

Sebaſtiani in populum impetus.

Item in virgines, & XL. viros tyrannis.

eorum

» eorum impietas crudelitasq́; maiore cum infamia & turpitudine patefacta eſt. Por-
» rò autem epiſcopos Aegypti & Libyæ, Ammonium videlicet, Muiũ, Caium, Phi-
» lonem, Hermẽ, Plenium, Pſenoſirin, Nilammonem, Agathonam, Anagamphum,
» Marcum, Dracontium, Adelphium, Ammonium alterum, alterum etiam Marcũ,
» Athenodorum: presbyteros autem Hieracem & Dioſcorum, actutum in exilium
» miſere. Atque iſtos è patriis ſedibus exturbantes, adeò acerbè & crudeliter tracta-
» uere, vt nonnulli eorum inter vias, alij in exilio morte occumberent. Nam triginta
» & amplius epiſcopos interfecerunt: & exemplum Achaab imitati, ad veritatem è
» medio tollẽdam omni cura & cogitatione incubuerunt. Idem Athanaſius ad vir-
» gines illas, quid acerbos illos cruciatus pertuliſſent, orationes, quibus eas cõſolare-
» tur, ſcripſit, in quibus quidem inſeruit iſta: Ob hãc cauſam nulla veſtrûm in mœſti-
» ſticia ſit. Quamuis iſti impij vobis inuideãt ſepulturam, & funera ducere prohibeãt
» (nam hactenus quidem Arianæ tragœdiæ exitus) & portas occludunt, & propter
» monumenta tanquam laruæ aſsideant, obſeruantes ne mortuorum quiſquam tu-
» mulo condatur. Iſta quidem facinora, aliaq́; his ſimilia, à Georgio fuere Alexãdriæ
patrata. Diuus autem Athanaſius nullum locum tam munitum eſſe cenſuit, vti in eo tutus eſſe poſſet: præſertim cum Imperator mandatum dediſſet, vt vel viuus adduceretur ad ſe, vel caput illius mortui apportaretur: eſſetq́; pollicitus ampliſsimã mercedem ei, qui hoc præſtare vellet.

Epiſcoporum Aegypti & Libyæ exiliũ, & interitus.

Athanaſij ad virgines oratio.

Imperatoris in Athanaſium furor.

De concilio Mediolanenſi. *Caput* XV.

QVanquam autem ipſe Conſtantius, cum Magnentius poſt Conſtantis mortem imperio verſus Occidentem potius eſſet, ad iſtius tyrannidẽ expugnandam in Europam cum exercitu profectus eſt: tamẽ ne iſtud quidem graue bellum, quod contra eccleſias ſuſceptum erat, ſedauit. Nam Ariani Conſtãtio, cuius animus tum facilè ad omnia impelli poterat, tum erroris Ariani contagione infectus erat, perſuadent, vt Mediolani, quod eſt oppidum Italiæ, concilium conuocaret: ac primùm omnes qui eò conuenirent, abdicationi, quæ Tyri ab iniquis illis iudicibus ſigillatim aduerſus epiſcopos facta eſt, aſſentiri cogeret: deinde vt Athanaſio eccleſiis eiecto, aliam fidei doctrinam componerent. Itaque epiſcopi literis Imperatoris acceptis, eò conuenerunt quidem, ſed tamen neutram earum rerum fieri permiſerunt: imò verò coràm ipſum apertè coarguerũt Imperatorem, vtpote iniqua & planè impia iubẽtem: & propterea fuerunt tum eccleſiis expulſi, tum ad vltimas orbis terræ oras incolendas condemnati. De qua re
» etiam diuinus ille & admirabilis vir Athanaſius ſcribit in Apologia ſua, his ferè ver-
» bis: Quis tantum ſceleris dicendo poterit exprimere, quantũ iſti conſciuerũt? Nam
» nuper cum eccleſiæ pace fruerentur tranquilla, & populus in conuentibus preces
» faceret, epiſcopus Romæ Liberius, & Paulinus primariæ vrbis Galliarũ, & Diony-
» ſius primariæ vrbis Italiæ, & Lucifer primariæ vrbis inſulæ Sardiniæ epiſcopus, &
» Euſebius epiſcopus etiam Italiæ: qui omnes, quoniã boni epiſcopi erant, & verita-
» tis præcones, ſedibus patriis abrepti ſunt, inq́; exilium acti, nulla alia cauſa culpáve
» cõtra illos allata, quàm quòd hæreſi Arianæ cõſentire, & calumniis eorum ac falſis
» criminibus, quæ contra nos cõfinxerant, ſubſcribere noluerũt. Quòd autem ad ma-
» gnũ Oſium, ſenẽ in primis venerandũ, & verè confeſſorem attinet, de eò certè ora-
» tionem inſtituere ſuperuacaneum arbitror. Nam neminem fortaſſe præterit, hunc
» quoq́; ab iſtis exilio mulctatũ: qui profectò ſenex eſt non obſcurus, ſed omniũ facilè
» illuſtriſsimus. Nam in quo conſilio non ille primas tulit? Cui nõ perſuaſit eius de re-
» cta fide inſtituta oratio? In qua eccleſia non præclariſsima extãt illius gubernatio-
» nis monimenta? Quis mœrore afflictus acceſsit vnquam ad eum, qui non lætus ab
» eo diſceſſerit? Quis egens ab eo opem petiit, qui non voti compos abierit? Et ta-
» men in hunc ſuam exercere maleuolentiam non dubitarunt, propterea quòd cum
» calumnias, quas impietate adducti contexuerant, exploratè cognitas haberet, cri-
» minibus cõtra nos doloſè comparatis ſubſcribere recuſauit. Quocirca quæ ſcelera
» aduerſus illos ſanctos viros edita fuerint, ex his quæ citauimus, facilè cognoſci
» poteſt. Quæ autem contra alios etiam quàm plurimos Arianæ phalangis præfecti

Magnentius Occidẽtis Imperio potitus.

Mediolani concilium ab Arianis inſtitutum.

Athanaſij apologia.

Oſij Cordubẽſis epiſcopi laus

per inſidias machinati fuerint, idem vir diuinus in eodem Opere itidem perſequitur: Quem, inquit, Ariani inſectati ſunt, cui comprehenſo non pro arbitratu contumelias impoſuerint? Quis ab illis conquiſitus, quem cum inuenerint, non ita tractarint, vt vel mortem miſerandum in modum oppeteret, vel membra corporis cruciamentis haberet prorſus labefactata? Nam quæcunque iudices ſtatuunt, ea iſtorum impulſione ſtatuunt: imò verò iſti eorum voluntatis & nefarij conatus adminiſtri ſunt. In quo tandem loco non exiſtit aliquod eorum improbitatis monimentum? In quem ſuæ ſectæ & opinionis aduerſariorum falſas criminationes veteratoriè, more Iezabel, non confinxerunt? Cui eccleſiæ luctum illorum non attulerunt inſidiæ? Nam in magno mœrore eſt Antiochena propter Euſtachium confeſſorem, & verè orthodoxum: Balanæenſis pro Euphratione lamentatur: eccleſiæ Ponti & Antaradi ob Quintianũ & Caterium lugent: Adrianopolitana flet ſe orbatum pio Eutropio, & Lucio eius ſucceſſore: quem iſti vinculis & catenis ſic excruciarunt, vt mortem inde obiret. Ancyrenſi porrò eccleſiæ priuari Marcello, Berœenſi Cyro, & Gazenſi Aſclepa, maximo planè dolore fuit. Hos namque iampridem contumelia affectos, iſti veteratores exilio multandos curauerant. At Theodulum & Olympium epiſcopos Thraciæ, nos præterea, & presbyteros noſtros, propterea vndique conquiri effecerunt, vt ſi eſſemus vſquam reperti, capitis ſupplicio afficeremur. Itaque ſic fortaſſe morte occubuiſſemus, niſi præter eorum voluntatem etiam tum ipſorum manus effugiſſemus. Nam literas ea de re, contra Olympium quidem ad Donatum proconſulem, contra nos autem ad Philagrium dederant. Eiuſmodi fuere ſcelera, quæ iſta impia factio contra ſanctos viros admiſit. Oſius, de quo dixi, Cordubæ fuit epiſcopus: qui, ſicut in celebri illo concilio Nicæno, magnam laudem adeptus eſt, ſic in Sardicenſi omnium qui eò conueniebant facilè primas obtinuit. Porrò Liberij epiſcopi longè excellentiſsimi, liberam pro veritate diſputationem, & ſermonem planè admirabilem, quem habuit cum Conſtantino Imperatore, hoc in loco ponere conſilium eſt. Nam hæc à piis viris, qui id temporis vixerunt, ſunt propterea ſcriptis prodita, quòd ad acuendum excitandumque rerum diuinarum ſtudioſos plurimum momenti habere putabantur. Iſte Liberius, Iulio Sylueſtri ſucceſſore mortuo, Romanam gubernauit eccleſiam.

Arianorum in pios crudelitas. — *Oſius.* — *Liberij epiſc. Rom. diſputatio.*

Liberij epiſcopi Romani & Conſtantij Imperatoris Dialogus. Caput XVI.

Dialogus Conſtantij Imperatoris & Liberij papæ Romæ.

IMPERATOR CONST. Nos, quoniam Chriſtianus es, & noſtræ ciuitatis epiſcopus, idcirco duximus operæprecium te accerſere, hortariq; vt communionem nefariæ impij Athanaſij demẽtiæ repudies. nam hoc rectè ſe habere cenſet totius terrarum orbis, & cum ſententia Concilij ab eccleſiaſtica communione ſegregandum iudicauit. LIBERIVS EPISC. Iudicia quidem eccleſiaſtica, ô Imperator, ſumma cum æquitate fieri debent. Quapropter, ſi tuæ clementiæ ita viſum ſit, iudicium haberi iubeto. Et ſi Athanaſius videatur damnationem commeruiſſe, tum ſententia, prout ordinis eccleſiaſtici formula poſtulat, contra eum pronunciabitur. Nam fieri non poteſt, vt quenquam condemnemus, de quo non factum ſit iudicium. Conſt. Totus terrarum orbis non de eius impietate ſolum, verùm etiam quòd ſemper tempus ludere conatus eſt, ſententiam tulit. Lib. Epiſc. Qui eius damnationi ſubſcripſerunt, non res geſtas ipſi oculis aſpexerant: ſed hoc eſt ab illis factitatum, vel quòd gloriam abs te aſſequi, vel quòd metu perculſi, vel deniq; quòd infamiã extimeſcere viderentur. Conſt. Quid eſt, quæſo, gloria, quid metus, quid infamia? Liber. Qui gloriã Dei nõ amplexantur, ſed tua munera ei prætulerũt, hi hominẽ abſque iudicio condẽnabant, quem nunquam oculis vidiſſent: quod eſt à Chriſtianorum officio planè alieniſsimum. Conſt. Atque in concilio Tyri celebrato de Athanaſio, cum ipſe præſtò adeſſet, iudicium factum eſt: & omnes orbis terrarum epiſcopi, qui in eo concilio aderant, eum condemnarunt

Athanaſius à Liberio defenditur.

» demnarunt. Liber. Epiſc. Nunquam ſanè de eo præſente iudicium exercebatur.
» Nam epiſcopi, qui ibi conuenerant, illum tum condemnabant, cum è conſeſſu e- *De Athanaſio præſente nõ quicquã iudiciũ exercitum.*
» greſſus fuerat: & certè temere atque inconſultò condemnabant. Hoc loco Euſe-
» bius eunuchus: Athanaſius, inquit, alienus à fide catholica in concilio Nicæno de-
» claratus eſt. Lib. Quinque tantummodo, qui cum eo vnà nauigarãt, in Mariote iu- *Euſebius eunuchus.*
» dicium de eo fecerunt: quos quidẽ aduerſarij eius eò miſerant, vt cõtra eum, reum
» factum, cõmentarios contexerent. Atque ex iſtis qui miſſi erant, duo exierũt è vita,
» Theognis nimirũ, & Theodorus: reliqui tres, hoc eſt Mares, Valens & Vrſacius, e-
» tiamnum ſuperſunt. A quibus ad eam rem miſſis, in concilio Sardicenſi ſententia
» de hac controuerſia lata eſt: qui etiam in eodem concilio libellos ſupplices dede-
» runt, poſtularúntque veniam pro eo, quòd commentarios, vnius partis ſuffragiis
» per calumniam contra Athanaſium in Marcote confecerant: quos libellos iam ha-
» bemus in manibus. Vtris iſtorum, Imperator, nobis credendum communicãdúm-
» que eſt? Illiſne qui primò eos condemnarint, ſecundò autẽ veniam petierint: an his
» quorum iam ſint condemnati ſententiis? Hic tum Epictetus epiſcopus: Non fidei, *Epictetus epiſcopus.*
» inquit, cauſa, Imperator, hodie, neque iudiciorum eccleſiaſticorum faciendorum
» ſtudio adductus Liberius, hunc inſtituit ſermonem: ſed quo poſſit apud ſenatores
» Romanos gloriari, ſe rationibus Imperatorem ſuperaſſe. Conſt. Tantáne orbis ter-
» ræ pars, Liberi, in te reſidet, vt tu ſolus homini impio ſubſidio venire, & pacem or-
» bis ac mundi totius dirimere audeas? Lib. Eſto quòd ego ſolus ſim, non tamen pro-
» pterea cauſa fidei ſit inferior. Nam olim tres ſolũ erant reperti, qui regis mãdato re-
» ſiſterent. Tum Euſebius eunuchus: Tu, inquit, Imperatorem noſtrum facis alterum
» Nabuchodonozor? Lib. Minimè ſanè: ſed non minus temere tu hominem cõdem-
» nas, de quo nullum factum ſit iudicium, quàm ille olim. At ego æquum cenſeo, vt
» primùm generalis proponatur epiſcoporum ſubſcriptio, qua fides in concilo Ni-
» cæno expoſita confirmatur: deinde vt fratribus noſtris ab exilio reuocatis, & ad
» ſuas ipſorum ſedes reſtitutis, ſi iſti qui nunc tumultus cient, fidei Apoſtolicæ aſſen-
» tire comperiantur, tunc omnes contendamus Alexandriam, vbi reus, vbi accuſato-
» res & cauſæ eorum patronus ſunt: atque litigantium cauſa diligenter cognita, ſen-
» tentiã de ea pariter feramus. Epict. At ad epiſcopos eò conuehendos equi, iumenta
» & rhedæ, quibus curſus publicus confici ſolet, non ſatis erunt. Liber. Negocia ec-
» cleſiaſtica publicam vecturam non deſiderant: quandoquidem eccleſiæ ad epiſco- *Vide Epiph. interp. & lib. de imag. Magiſtratuum Rom.*
» pos ſuos ad mare vſque deducendos ſatis habent facultatum. Conſt. Imp. Res, de
» quibus conſtituta eſt formula, refringi nequeunt: ſiquidem plurium epiſcoporum
» rata debet eſſe ſentẽtia. Tu ſolus impij illius amicitiam amplexaris. Liber Nunquã
» auditum eſt, Imperator, reo abſente, iudicem de impietate ac ſcelere ſententiã pro-
» nunciaſſe, quaſi priuatum odium in hominem exerceat. Conſt. Etſi omnes cõmu-
» niter, me tamen maiori quàm cæteros affecit iniuria. Nam non contentus eſt poſt *Imperatoris de Athanaſio querela.*
» fratris noſtri maioris natu Conſtantini internecionem, ſed beatæ memoriæ Con-
» ſtantem minorem natu fratrem nunquã ceſſauit ad inimicitias nobiſcum ſuſcipiẽ-
» das incitare: quod ſanè factum fuiſſet, niſi nos æquiore animo & incitãtis bilem tu-
» liſſemus. Quare præclaram illam victoriam à Magnentio & Siluano partam, non
» tanti facerem, quãti iſtius ab eccleſiaſticarum rerum adminiſtratione abdicationẽ.
» Liber. Noli per epiſcopos tuas vlciſci inimicitias. Nam virorum eccleſiaſticorũ ma-
» nus ſanctificationi vacare debẽt. Quapropter, ſi placet, iube epiſcopos ad proprias
» ſedes reſtitui. Atque ſi videantur cum eo qui etiam iam rectam verámque fidem in
» concilio Nicæno expoſitam tuetur, conſentire, tum in vnum conuenientes, paci
» orbis terræ prouideant: perficiánt que vt non compertũ ſit aliquando hominẽ, qui
» non deliquerit, damnatum eſſe. Conſt. Vnum eſt quod quæritur. Volo, vt tu eccle-
» ſiarum communionem amplectaris, & deinde Romam redeas. Proinde cõſule pa-
» ci, ſubſcribe, vt Romã reuertaris. Lib. Iam fratres, qui ſunt Romæ, valere iuſſi. Nam
» leges eccleſiaſticas obſeruare, pluris faciendum cenſeo, quàm habere Romæ domi-
» cilium. Conſt. Itaque trium dierum ſpacium tibi concedimus ad deliberandum, v-
» trum ſubſcribere volueris, & ita Romam redire: an tecum conſtitueris, quẽ ad lo-
» cum transferri placeat. Lib. Spacium trium dierum aut menſiũ rationẽ non mutat.

Liberius exul munera recuſat.

Quare mitte me, quò lubet. Conſt. Poſt biduum cum iudicium habitum fuerit de Liberio, ſi conſilium non mutet, exulet velim vſque Berœam Thraciæ. Liberio inde decedenti Imperator miſit in ſumptum quingentos aureos. Liberius autem ei qui attulerat, dixit: Abi domum, & iſtos ipſos aureos redde Imperatori. Siquidem eis opus habet ad militum ſtipendia. Imperatrix itidem miſit ei totidem. Quos eũ qui apportauerat, iubet quoque Imperatori tribuere. Sunt enim, inquit, illi ad militarem expeditionem neceſſarij. Quod ſi is eorum nòn indigeat, det Auxentio & Epicteto. nam illi eiſdem egent. Poſtea verò quàm iſtos recuſauerat aureos accipere, Euſebius eunuchus alios ei affert. Ad quem Liberius: Tu, inquit, eccleſias orbis terræ expilaſti: & iam mihi, vt damnato, egentique, affers eleemoſynam: Abi primùm, & Chriſtianus ipſe fias. Ac triduo confecto, Liberius nulla accepta pecunia, in exilium mittitur.

De exilio & reditu ſancti Liberij, Cap. XVII.

Nobiles matronæ Romanorum Liberij exiliũ impatienter ferunt.

ISTE ſtrenuus veritatis propugnator & victor illuſtris Liberius, Thraciam, ſicut erat ei imperatum, rectà contendit. Biennio dilapſo, Conſtãtius proficiſcitur Romam. Magiſtratuum autem & nobilium coniuges, orant maritos, vt à Conſtãtio ſupplices petant, vti paſtor Liberius ſuo gregi reddatur: ſeque niſi eum exorarent, deſerturas eos, & ad egregium illum paſtorem conuolaturas. Quibus reſponderunt mariti, ſe non parum Imperatoris iram extimeſcere: & cum viri ſint, nullam fortaſſe veniam ab eo impetraturos. Quòd ſi vos ipſæ Imperatorem pro Liberio deprecari volueritis, eſt vobis planè cõdonaturus. atque è duobus alterum eueniet: vt vel veſtram vobis ſit conceſſurus poſtulationem: vel ſi minus ad id faciendum adduci poſſit, vos illæſas dimiſſurus. Quo conſilio audito præſtantes illæ fœminæ, ſplendidè, vt ſolent, & magnificè amictæ, accedunt ad Imperatorem, vt eas ex veſtitus ſplendore nobiles illuſtréſque eſſe arbitratus, tum reuerentia erga ipſas, tum clementia vtendum exiſtimaret. Quæ cum hoc modo ornatæ ad eum aduentaſſent, orant, vt vrbis paſtore orbatæ, & luporum expoſitæ inſidiis miſereatur. Quibus reſpondet Imperator: altero paſtore ciuitati non opus eſſe, quippe cum haberet vnum qui ei poſſet prouidere. Etenim ſucceſſum eſt Liberio à fideli quodam illius diacono, nomine Felice: qui tametſi fidem in concilio Nicæno expoſitam ipſe ſeruauit integram: tamen cum illis qui eandem labefactare ſtudebant, liberè communicauit. Ac proptetea nemo ex Romæ habitatoribus in eccleſiam, dum ille intus erat, ingredi voluit. Quam rem etiam mulieres Imperatori ſignificarunt. Qua cauſa ſic inflectebatur Imperatoris animus, vt paſtorem illum longè præſtantiſſimum Romã redire, & vtroſque communiter inter ſe eccleſiam illam regere iuberet. Itaque lectis Imperatoris in circo literis, plebs clamat, æquam eſſe Imperatoris ſententiã. Nam bifariam diuiſos eſſe ſpectatores, quibus nomen impoſitum eſt ex colorum varietate: & propterea alterum epiſcopum his, illis alterum præeſſe debere. Itaque cum hoc modo Imperatoris literas irriſione luſiſſent, omnes vno ore vociferantur: Vnus Deus, vnus Chriſtus, vnus epiſcopus. Has enim voces emittere rectum eſſe cenſebant. Quibus vocibus cum pietate & iuſtitia à pia plebe profuſis, rediit epiſcopus Liberius. Felix autem clàm Roma ſe ſubducens, ad aliam vrbẽ migrauit. Iſta quidem hiſtoriæ de concilio epiſcoporũ Mediolani celebrato, narrãdi ſerie ſeruata, attexui. Iam igitur ad rerum geſtarum ordinẽ reuertor.

Romanorum mulierum pro Liberio deprecatio.

Felix diaconus.

Liberij reditus.

De Ariminenſi concilo. Cap. XVIII.

FIdei igitur propugnatoribus expulſis, illi qui Imperatoris animum, quò vellent, impellere potuerunt, quoniam fidem ſibi ſuæque ſectæ aduerſariam ſe perfacilè labefactare poſſe cenſebant, & doctrinam Arij confirmare: perſuadent Conſtancio, vt concilium epiſcoporum tum Orientis tum Occidentis, Arimini cogeret: mandaretque, vt hæ voces, SVBSTANTIA & CONSVBSTANTIALIS (quæ tanquam machinæ quædam ad pernicioſam Arij & fraudulentam ſectam expugnandam à patribus erant excogitatæ) ex fidei formula tollerentur. Ex his enim diſſenſionẽ in eccleſias inuectam dicebant. Poſteaquam autẽ epiſcopi

epiſcopi Arimini conuenerunt, illi qui macula Ariani erroris erant aſperſi, reliquã epiſcoporum in vnum coactorum multitudinem ſuis præſtigiis in fraudem inducere moliebantur: & maximè epiſcopos Occidentis, quorum mores ſimplices erãt, & ſinceri. Dicunt enim, corpus eccleſiæ minimè diſtrahi debere ob duas voculas, eáſque in Sacris literis neutiquam ſcriptas: ſed dicendum eſſe, filium patri per omnia ſimilem: vocem autem SVBSTANTIAM, vtpote in Scriptura non repertã miſſam faciendam eſſe. Verùm epiſcopi, fraude iſtorum intellecta, eis qui hæc dicebant, interdixerunt eccleſia, ſuámque mentem per literas Imperatori ſignificarunt: dixerúntque, ſe patrum, qui in concilio Nicæno conuenerant, filios & hæredes eſſe. Quòd ſi quicquam eorum decretis præclariſſimè conſtitutis vel adiiciant, vel detrahant, ſe ipſos planè ſpurios declaraturos, quippe cum patres ſuos inſimulare viderentur. Verùm epiſtola ab ipſis ad Conſtantium ſcripta, exquiſitã eorum fidei regulam apertius planiúſque explicabit.

Ariminenſe concil um. *Epiſcopi occidentu quales*

Epiſtola Synodica, ab epiſcopis qui eò conuenerant, ad Imperatorem Conſtantium conſcripta. Cap. XIX.

Concilij Arimini congregati epiſtola, ad Conſtantium Imperatorem conſcripta

Ariminenſis cõcilij epiſtola.

„ QVoniam tum mandatum Dei, tum tuæ pietatis edictum ita poſtulat: id-
„ circo ea quæ olim de fide fuerint decreta, noſtris ſuffragiis ſtabilienda iu-
„ dicamus. Nam cuncti epiſcopi ex omnibus ciuitatibus ad Occidentem ſi-
„ tis, Arimini in vnum conuenimus, vt & fides eccleſiæ catholicæ fieret illuſtrior, &
„ illius aduerſarij perſpicuè deprehenderẽtur. Poſtquam igitur diu deliberatum eſt,
„ placuit eam fidem, quæ ex antiquis ducta temporibus hactenus permanſerit, quæ-
„ que à Prophetis, ab Euangeliſtis, ab Apoſtolis denique per gratiam Domini noſtri
„ IESV Chriſti, tui imperij defenſoris, conſeruatoríſque valetudinis, prædicata ſit,
„ firmè retinere, retentam perpetuò defendere. Abſurdum enim, imò nefas certè vi-
„ debatur, quicquam commutare in illis quæ rectè veréque definita eſſent, quæque
„ fuiſſent ab omnibus in concilio Nicæno coactis, tui patris Conſtantini Imperatoris
„ illuſtriſſimi ſubſidio accuratè exquiſita, excuſſáque: quorum denique doctrina &
„ ſententia per omniũ hominum aures mentéſque peruaſiſſet, palámque eſſet præ-
„ dicata. Cuius vnius doctrinæ vi Arij hæreſis expugnata, prorſúſque extincta: cuius
„ etiam adiumento non ea ſolum, ſed aliæ quoque hæreſes extirpatæ. Cui profectò
„ aliquid adiicere, tutum non eſt: & ab ea quicquam detrahere, periculoſum. Quòd
„ ſi alterutrum iſtorum eueniat, erit tãta aduerſariis impunitas propoſita, vt quod li-
„ beat, licenter exequantur. Itaque Vrſacius & Valens, quoniam iampridem animos
„ ſuos Ariano dogmate implicauerant, & noſtra erant propterea cõmunione ſegre-
„ gati: non modò illos, vt eiuſdem communionis denuò fierent participes, pœnituit
„ delictorum, quæ ſe admiſiſſe ſua ipſorum conſciẽtia planè arguebat: verùm etiam,
„ vt ipſorum ſcripta teſtantur, veniam obnixè poſtulauêre. Quibus de cauſis omnia
„ eis crimina remiſſa fuerunt, atque condonata. Iſta quidem eo tempore gereban-
„ tur, quo concilium Mediolani habitum eſt, præſentibus eccleſiæ Romanæ presby-
„ teris. Cum igitur intelligamus Conſtantinum, principem certè omnium poſtero-
„ rum memoria poſt mortem celebrandum, diligenter elaboraſſe, vt fides illa Nicææ
„ literis prodita, accuratiſſimè perquiſita explorataque eſſet: abſurdum ſanè videre-
„ tur eo iam poſt acceptum baptiſmum vita defuncto, & ad tranquillitatem ſibi de-
„ bitam profecto, aliquid in ea nouare, & tot ſanctos confeſſores ac martyres, qui hu-
„ ius doctrinæ authores inuentoréſque fuerunt, quique vt vetus Eccleſiæ catholicæ
„ poſcebat inſtitutum, omnino ſenſerunt, ínque eo perſtiterunt perpetuò, prorſus
„ contemnere. Quorum fidem ad tui Imperij tempora Deus per Dominum no-
„ ſtrum IESVM Chriſtum perduxit: cuius auxilio ſic tuum creuit Imperium, vt
„ vniuerſi orbis terrarum gubernacula teneas. At contrà, miſerabiles illi & ani-
„ mo præditi planè deplorato, nefario impetu incitati, ſe impiæ doctrinæ præcones
„ denunciare, & totum veritatis inſtitutum euertere ſtuduerunt. Nam vt primum
„ Concilium ex tuo edicto in vnum coibat, ij ſuæ fraudis inuolucrum retexerunt:

Concilij Nicæni quanta ſemper fuerit authoritas.

Vrſacio & Valenti crimina remiſſa.

» imperauimus. Quamobrem rogamus te, vt placido vultu literas haſce à noſtra mo-
» deſtia ad te perſcriptas, legendas cures: quinetiam ea quæ noſtris legatis obeunda
» impoſuimus, æqui bonique conſulas. Illud præterea tua benignitas iuxta nobiſcum
» intelligit, quàm triſtis & acerba res ſit, tot eccleſias in tuis iſtis beatiſſimis tempori-
» bus epiſcopis ſuis deſtitutas eſſe. Et propterea tuam clementiam iterum atque ite-
» rum obteſtamur, Imperator auguſtiſſime, vt ante hyemis aſperitatem, modò tuæ
» pietati ita viſum fuerit, nobis ad noſtras eccleſias reuertendi facias poteſtatem, quó
» poſſimus Deo patri omnipotenti, & Domino ac Seruatori noſtro Chriſto, filio eius
» vnigenito, pro tuo regno conſuetas preces cum populo fundere, ſicut & antè ſem-
» per fecimus, & adhuc facere non deſiſtimus.

De concilio apud Nicæam vrbem Thraciæ habito, & fidei expoſitione ab illo deſcripta. Cap. XXI.

HAc epiſtola ad Imperatorem allata, Ariani cum eius animum ad iracundiam incitaſſent, perficiunt, vt plurimi epiſcopi Nicæam vrbem Thraciæ inuiti traducerentur. Quorum partem propter animorum ſimplicitatem callidè circumueniendo, partem minis perterrendo impellunt, vt eadem machina ad pietatem oppugnandam vtantur, quam ipſi iampridem excogitarant: nimirum vt has voces, SVBSTANTIA & CONSVBSTANTIALIS, ex fidei formula eximant, ínque earum loco SIMILIS ponant. Fidei autem formulam ab iſtis factam, non vt quæ rectè ſe habeat, ſed vt quæ factionem Arianam manifeſtò coarguat, hoc loco citare eſt animus. Qua tamen impij huius noſtræ ætatis hæretici non contenti ſunt, ſed pro hac voce SIMILIS, vocem DISSIMILIS vſurpare non verentur.

Similis pro Conſubſtantialis in Symbolo poſitum.

Peruerſa fidei formula Nicææ Thraciæ edita.

Symbolum Arianorum.

» Credimus in vnum & ſolum verum Deum, patrem omnipotentem, ex quo o-
» mnia. Et in vnigenitum filium Dei, ante omnia ſecula, & ante omne principiũ ex
» Deo genitum: per quem omnia facta ſunt, viſibilia & inuiſibilia: vnigenitum ſolum
» ex ſolo patre, Deum de Deo, ſimilem patri qui eum genuit, ſecundum Scripturas:
» cuius generationem nemo nouit, niſi ſolus pater, qui genuit illum. Hunc nouimus
» vnigenitum Dei filium à patre miſſum, deſcendiſſe de cœlis, ſicut ſcriptũ eſt, in de-
» ſtructionem peccati & mortis: & genitum ex Spiritu ſancto ex Maria virgine ſecũ-
» dum carnem, ſicut ſcriptum eſt: & cum diſcipulis verſatum eſſe: & vniuerſa œco-
» nomia plenè iuxta patris voluntatem expleta, crucifixum, mortuum & ſepultum:
» deſcendiſſe ad inferos, quem infernus ipſe exhorruit: reſurrexiſſe à mortuis tertia
» die, verſatum denuò cum diſcipulis: & diebus quadraginta completis, aſſumptum
» ad cœlos, ſedere ad dexteram patris: venturum in extremo reſurrectionis die cum
» gloria patris, vt reddat vnicuique iuxta opera ſua. Et in Spiritum ſanctum, quẽ ipſe
» vnigenitus Dei filius, Chriſtus, Dominus & Deus noſter, promiſit ſe miſſurum ge-
» neri humano paracletum, ſicut ſcriptum eſt: ſpiritum veritatis, quẽ ipſe miſit, quan-
» do aſſumptus erat ad cœlos, & ſedebat ad dexteram patris, vnde venturus eſt iudi-
» care viuos & mortuos. Nomen autem Subſtantiæ, quod à patribus ſimpliciter po-
» nebatur, quódque ignoratum à populo offendiculum peperit, viſum eſt, quoniam
» in Scripturis nuſquam profertur, illud omnino tollere: & quia diuina eloquia de
» patris & filij ſubſtantia non meminerunt, nullã prorſus deinceps illius facere men-
» tionem. Atque certè in perſona patris & filij & Spiritus ſancti vna ſubſiſtẽtia, id eſt
» ſubſtantia, ne nominari quidem debet. Nos ergo, ſicut literæ ſacræ nos docent, fi-
» lium ſimilem patri dicimus. Omnes autem hæreſes, & quæ iam antea condemna-
» tæ ſunt, & quæ nuper exortæ, ſi huic fidei formulæ modò expoſitæ repugnent, ana-
thema ſunto. Huic formulæ nonnulli metu perterriti, alij dolo deluſi ſubſcripſerunt. Qui autẽ ei conſentire noluerunt, hi erãt ad vltimas orbis terræ oras relegati.

Commentarius ſynodicus ad Illyricos epiſcopos, de concilio Ariminenſi, à Damaſo & Occidentalibus epiſcopis ſcriptus Cap. XXII.

QVòd autem iſta fidei formula ab omnibus veritatis athletis, & ab his potiſſimùm qui verſus Occidentem habitabant, reprehenſa ſit, ex literis ab eiſdem ad Illyrios conſcriptis, ſatis cõſtare poteſt. Inter eos verò qui iſtarum literarum authores erant, principem locum obtinuit Damaſus, in Eccleſiæ Romanæ primatu ſucceſſor Liberij, vir plurimis virtutis inſignibus eximiè ornatus. Nonaginta habuit epiſcopos, ex Italia & Gallia Romæ in vnum coactos, qui his literis conſenſerunt: quorum nomina hoc loco citarem, niſi quòd ſuperuacaneum eſſe arbitror. Eorum literæ ſcriptæ ſunt ad hunc modum:

Damaſus Liberij ſucceſſor.

Epiſcopi ad ſanctum concilium Romæ conuocati, Damaſus, Valerianus & cæteri, dilectis fratribus, Epiſcopis qui ſunt in Illyrico, in domino Salutem.

Concilij Romæ congregati ad Illyricos epiſc. Epiſtola.

ETſi nobis pro certo perſuaſum eſt, ſacerdotes Dei ſanctiſſimi, vos ſacroſanctam fidem noſtram, quæ doctrina Apoſtolorum fundata eſt, firmè retinere, eámque populo prædicare: quæ certè à decretis patrum, à quibus par eſt reliquos erudiri, nulla ex parte diſcrepat: tamen ſignificatum eſt nobis à fratribus, qui in Gallia & in agro Venetorum habitant, nonnullos ad hæreſin amplexandam omni ſtudio incumbere. Quod quidem malum ne exiſtat, non modò præcauere debent epiſcopi: verumetiam, quicunque errores vel quorundam inſcitia, vel ſimplicitate eorum qui peruerſas interpretationes ſecuti ſunt, in Eccleſiam inuecti videntur, his ſe opponere: conciliόque prouidere, ne deinceps in varias diſcrepantéſque doctrinas denuò prolabantur imperiti: ſed quoties diſſentientes opiniones ipſorum auribus inculcatæ fuerint, firmè patrum ſententiis adhæreſcant. Hac de cauſa nobis deciſum eſt, vt Auxentius nominatim condemnetur. Quare omnes legis diuinæ doctores, qui ditioni Romanæ ſubiiciuntur, ea quæ legis ſunt ſapere, & fidem variis doctrinis nequaquam contaminare debent. Etenim vbi primùm vitioſa Arianorum doctrina & blaſphemia vigere inciperet (quæ etiam hoc tempore latiſſimè ſerpit) trecenti decem & octo Epiſcopi, patres noſtri, habito Nicææ concilio, hoc muro ad arma diaboli arcenda fidem noſtram cinxere, & hoc antitodo venena depulere mortifera, ſicut crederetur vnam eſſe patris & filij ſubſtantiam, vnam deitatem, virtutem vnam, vnam potentiam, vnam figuram, quinetiam ſpiritum ſanctum vnam eandémque cum illis ſubſtantiam habere & ſubſiſtentiam. Eum autem qui aliter ſentiret, à noſtra communione iudicarunt alienum. Quam ſalutarem deciſionem, & decretum planè venerandum, nonnulli poſtea aliis nouis decretis violare labefactaréque ſtuduerunt. At verò initio (quod peccatum erat ab illis qui Arimini formulam fidei concilij Nicæni nouare retractaréve coacti ſunt) aliqua ex parte propterea ſarciebatur, quòd ſe diſputatione alio tempore habita fatebantur à veritate abductos, quòdque ſuam fidei formulam nequaquã ſententiæ concilij Nicæni aduerſari cogitabant. Siquidem numerus epiſcoporum qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet, præſertim cùm formula illa compoſita ſit neque epiſcopo Romano, cuius ſentẽtia præ cæteris omnibus expectãda erat: neque Vincentio, qui tot annis epiſcopatũ integrè geſſerat: neque aliis eidem conſentientibus: eúmque etiam (quod eſt omnium maximum) illi ipſi, vti antè diximus, qui in fraudem illecti, à veritate deflexiſſe viſi ſunt, & pòſt ad meliorem mentẽ denuò traducti planè teſtentur, hanc formulam ſibi magnopere diſplicere. Itaque veſtra integritas manifeſtò videt, hãc fidem ſolam, quæ authoritate apoſtolica Nicææ ſtabilita eſt, firmè perpetuo tenendam eſſe. Atque de hac ipſa fide tum epiſcopos Oriẽtis, qui ſe de eccleſia catholica eſſe profitentur, tum Occidentis etiam epiſcopos, nobiſcum vnà gloriari cõſtat. Porrò autem pro certo credimus, eos qui alia opinione tenentur irretiti, propter ſuum conatum breui fore & à noſtra ſegregatos communione, & nomine epiſcoporum priuatos, vt tandem populo errore ipſorum liberato detur reſpirandi locus. Nam multitudinis error tamdiu nullo modo corrigi poterit, quandiu epiſcopi eodem tenentur implicati. Quocirca facite, vt veſtræ reuerentiæ iudicium cum omnium Dei ſacerdotum iudicio, cui vos firmè & cõſtanter adhærere credimus, omnino conſentiat. Quod ſi fiat, eandem vobiſcum rectã credendi

Auxentij condemnatio.

Concilij Nicæni ſemper allegatur authoritas.

Concilium Ariminenſe notatur.

Epiſcopi Romani authoritas præcipua.

Fides Nicææ ſtabilita, ſola perpetuo tenenda.

dendi viam nos quoque debemus inſiſtere. Veſtra charitas, quęſo, ad nos reſcribat, vt inde lætitiam capiamus. Valete fratres honoratiſſimi.

Athanaſij Alexandrini epiſcopi de eodem concilio epiſtola. *Cap. XXIII.*

QVin etiam magnus ille Athanaſius, in epiſtola ſcripta ad Afros, eadem ferè de concilio Arimini habito commemorat. Quas res, inquit, cum ita ſe habere conſtet, quis eſt eorum approbaturus ſententiam, qui vel de concilio Ariminenſi, vel vllum aliud præter Nicænum, allegant? Imò verò quis non oderit eos, qui patrum abrogant decreta, & quæ recentiore memoria Arimini per contentionem & vim conſtituta ſunt, illis præferunt? Quis porrò iſtorum ſententiæ velit accedere, qui ne ſua quidem inſtituta ipſi approbant? Nam qui, vti ſuprà diximus, amplius decem fidei formulas (alio namque tempore aliam ac nouam ſemper componebant) in ſuis conciliis cõſcripſerunt, apertè demonſtrant, ſeipſos ſingula ſua reprehendere concilia: idémq; iſtis, quod olim Iudæis proditoribus, accidit. Vt enim illi ſolo fonte aquæ viuentis relicto, vti ſcribit Hieremias propheta, lacus ſibi foderunt, qui non poſſunt aquam continere: ita iſti pugna contra generale concilium ſuſcepta, ſibi multa conſtituerunt concilia, omniáque inania, atque adeò fabulis ſimilia. Itaque ne aures quidẽ patefaciamus his, qui vel Ariminenſe, vel vllum aliud concilium allegant, quàm Nicænum. Qui enim Ariminenſe laudant, videntur ſanè rerum in eo geſtarum penitùs ignari eſſe. Siquidem ſi eas cognoſcerent, non dubium eſt, quin de ipſo concilio ne verbum quidem facerent. Nam vos non prægerit, Fratres, certiores videlicet factos ab his qui à vobis profecti ſunt Ariminum, Vrſacium, Valentem, Eudoxium & Auxentium, quibus cum vnà erat etiam Demophilus, propterea in eo abdicatos eſſe, quòd alia decreta, præter ea quæ fuerant in concilio Nicæno ſancita, conſcribere voluerunt. Et cum eſſet ab illis poſtulatum, vt hæreſi Arianæ anathema denunciarent, non ſolũ illud facere renuerunt, verùm etiã eam vehementius acriúſque propugnare ſtuduerunt. Attamen ab epiſcopis, qui veri ſerui Domini erant, rectámque fidem amplexabantur, ad ducentos ferè numero, deciſum eſt, vt omnes concilio Nicæno acquieſcerẽt: ac præter illud, amplius nihil vel quærendũ, vel ſentiendum. Quod quidem Conſtantio, qui concilium illud cogi mandauerat, etiam per literas ſignificarunt. Verùm qui Arimini erant abdicati, rectà profecti ad Conſtantium, perfecerunt, vt qui contra eos ſententiam abdicationis pronunciauerant, tum afficerentur contumeliis, tum minis deterrerentur, ne ad ſuas ipſorum eccleſias redirent: ſed hyemis aſperitate in Thracia affligerentur, quo rebus ab iſtis nouatis conſentirent. Quòd ſi qui ſunt, qui concilium Ariminenſe prædicatione efferant, primùm oſtendant abdicationem eorum quos ſupra diximus: deinde, quæ deciderunt Epiſcopi: videlicet, præter ea quæ patres in concilio Nicæno ſuis ſentẽtiis confirmauerãt, nihil omnino quærendũ, neque vllum aliud concilium ei anteponendum eſſe. Cæterùm de his quidem rebus apud eos ſilentium eſt: illas autem pro ſe afferunt, quæ in Thracia per vim geſta ſunt. Ex quibus perſpicuè declarant, ſeſe tum fautores eſſe ſectæ Arianæ, tum à ſana ſynceráque fide prorſus alienos. Quòd ſi quis voluerit celebre iſtud concilium epiſcoporum Nicææ coactorum, cũ iſtorum conciliis accuratè comparare: vt ſynceram pietatem illorum, ita iſtorum ſtultam temeritatem facilè animaduertet. Nam qui Nicææ in vnum conuenerunt, non vt abdicati, illic conuenerunt: ſed vt hi, qui Filium Dei eandem habere cum Patre ſubſtantiam confeſſi ſunt. At iſti ſemel & iterum antea, atque in ipſo concilio Ariminenſi iam tertiò abdicati, non dubitarunt etiam ſcriptis ſtatuere, neminẽ debere dicere Deum vel ſubſtantiam habere, vel ſubſiſtentiam. Hactenus Athanaſius. Eiuſmodi ſunt fraudes & machinæ, quas Arianiſmi profeſſores in Occidente contra veritatis dogmata comparauere.

Ariminenſi concilio patrem abrogat.

Nicænum concilium ſolũ eſſe ratum debere.

Ariminenſe cõcilium, quatenus approbandum.

De Leontij Antiocheni epiſcopi verſutia, & quomodo eum liberè Flauianus & Diodorus reprehenderint. *Cap. XXIIII.*

** Lacitum vocat Epiphanius.*

ANtiochiæ verò poſt Stephanum, qui in * Placidi locum ſuffectus, cõuentibus eccleſiaſticis eiectus fuit, Leontius primatū capeſſit: quē dignitatis gradū cõtra cõcilij Nicæni decreta adeptus eſt. Nā ſua ipſius manu ſibi excuerat teſticulos. Cuius facinoris cauſa etiam à B. Athanaſio tradita eſt.

Leōtius puellæ gratia ſeipſum caſtrat.

Leontius, inquit, cum crimini ei daretur, quòd cum muliere adoleſcentula, nomine Euſtolia, verſabatur, prohiberetúrque illius vti cõſuetudine: ſibi ob eam cauſam excidit teſticulos, vti cū ea liberè verſari poſſet. Verùm ſuſpicionem in quam vocatus erat, eo pacto ab ſe minimè amouit. Sed hoc factum, quoniam presbyter erat, grauiorem cauſam, cur abdicaretur, attulit. Porrò de reliqua eius vitæ inſtitutione, iſta etiam ſcribit.

Gloria Patri & Filio.

Quòd, inquit, ad improbos eius mores & aſtutiam attinet, breuiter quoque perſtringam. Primùm, tametſi ſordibus erat Arianæ blaſphemiæ inquinatus, tamē eas callidè admodum occultare ſtuduit. Etenim cum clerum & laicam etiam multitudinem in duas partes diuiſam cerneret: & alteram, quo laudes Filij magis celebrarent, hanc coniunctionem (ET) adhibere: alteram autem, hanc præpoſitionem (PER) in eodem ponere: & cum ad Spiritum ſanctum ventum eſſet, præpoſitionem (IN) adiicere: ipſe totam glorificationem tacitus ſecum recitauit, adeò vt qui prope eum erant, ſolum hanc particulam, IN SECVLA SECVLORVM, audirent.

Gloria patri per Filium, in Spiritu ſancto.

Quod ſi non alia eius facinora extarent, quæ poſſent ſceleratam animi eius nequitiam in oculis omnium collocare, nō ſine cauſa diceret aliquis, hæc ab eo excogitata eſſe, quo populi concordiæ prouideret.

Leontij ſcelera alia.

Verùm cum multa & grauia ſcelera contra Eccleſiæ patronos machinatus ſit, & homines impietate refertos ſumma cura ac ſtudio complectendos cenſuerit, apertè declarauit, ſe labem illam Arianam occultaſſe, tum quòd extimeſceret multitudinem: tum quòd graues minas Conſtantij, contra eos qui audebant filium patri diſſimilem dicere, iactatas formidaret. Quem eius animum, rerum geſtarum euentus planè aperuerunt. Nam qui doctrinam ſequebantur Apoſtolicam, illis iſte neque proſpexit, neque vllum omnino honorem detulit eccleſiaſticum. At qui inſano Arij cæcati erant errore, eius opera maximam ſunt authoritatem conſecuti, & ad ſacroſanctos Eccleſiæ ordines elati.

Aetius in diaconorū numerū aſcriptus.

Per idem tempus Aetius magiſter Eunomij, qui ſuis conatibus blaſphemiam Arianam auxerat, in numerum diaconorum aſcriptus eſt. Itaque Flauianus & Diodorus, qui tum ſeuerum viuendi genus pietatis ergò excolebant, tum apertè doctrinam propugnabant Apoſtolicam, inſidias Leontij contra pietatem comparatas palàm coarguerunt: dixerúntque, Aetium malis viuendi inſtitutis educatum, qui nihil aliud moliebatur, quàm vt ex impietate viam ſibi ad honorem muniret, & per Eccleſiæ perniciem diaconi nomine dignaretur. Ob quam cauſam minantur, ſe tum eccleſiæ illius communionem derelicturos: tū profecturos in occidentem, vti fraudulentos eius conatus ibi declararent.

Aetius iterū abdicatus.

Flauiani & Diodori ſtudium pietatis.

Pſallentiū chori in duas partes diuiſio.

Quibus rebus perterritus Leontius, eo quidem miniſterio abdicauit Aetium: interim tamē reuerebatur. Iſti duo admirabiles viri, Flauianus & Diodorus, quanquam ſacerdotij adminiſtrationem nondum ſunt conſecuti, ſed annuumerati laicis, tamen noctu & interdiu ad pietatis ſtudium omnes ſedulò excitarunt. Hi primi, pſallentium choro in duas partes diuiſo, hymnos Dauidicos alternis canendos tradiderunt. Quę res primùm incepta Antiochiæ, vbique peruaſit, & ad vltimas orbis terræ oras peruagata eſt. Hi etiam, rerum diuinarum ſtudioſis ad martyrum monimenta in vnam congregatis, totam noctem vnà cum illis Deum hymnis celebrando contriuerunt. Quas res cum videret Leontius, eos prohibere non propterea cenſuit tutū eſſe, quòd animaduertebat multitudinem illos optimos viros ſumma cõplecti beneuolentia: ſed oratione, lenitate quadam & blandiloquentia colorata, poſtulat ab illis, vt hoc miniſterium in eccleſiis obire vellent. Hi igitur, licet eius nequitiam exploratè cognitam haberent, nihilominus tamen eius poſtulationi morem gerunt, & omnes conſueti ſui miniſterij participes alacri admodum animo in eccleſias cõuocant: hortantúrque vt ibi ſanctiſſimum Dominum noſtrum hymnis celebrent.

Stephanus & Placitus in presbyteros aſcis.

Attamen Leontius haudquaquam inde adduci poterat, vt ſuam coerceret improbitatem: ſed modeſtiæ ſuſcepta perſona, deteſtabilia Stephani & Placiti ſcelera occultauit. Nam iſtos peruerſa & peſtifera doctrina infectos, licet vitam libidinoſam

» & intemperantem conſectarentur, in numerum tamen presbyterorum atque dia-
» conorum aſciuit. At, qui omnibus virtutum generibus erant exornati, quíque firmę
» doctrinæ Apoſtolicæ adhæreſcebant, eos permiſit honoris penitùs expertes eſſe.
» Ob quam cauſam clerus complures habuit hæretica labe contaminatos, ſed tamen
» maxima pars populi veram ſanámque doctrinam tuebatur: & propterea doctrinæ
» deprauatæ authores, ſuam blaſphemiam palàm proferre non audebant. Verùm im-
» pia & conſcelerata facinora à Placito & Stephano Antiochiæ deſignata, propter
» multitudinem ſeparata tractatione, propter magnitudinem autem lugubri illa Da-
Pſal. 82. uidis querela egent. Etenim de his non inſcitè dici poteſt, quòd: Ecce inimici tui
» ſonuerunt, & qui oderunt te extulerunt caput: In populum tuum malitioſo animo
» egerunt, & conſilium inierunt contra ſanctos tuos: Dixerũt, venite, & diſperdamus
» eos de gente, & non memoretur nomen Iſraël vltrà. Sed nos iam, quod reliquum
» eſt hiſtoriæ, ſcribere ipſi aggrediamur.

Stephani & Placiti facinora.

De iis quæ Eudoxius Germanicenſis nouabat, & de Baſilij Ancyræ epiſcopi, & Euſtathij Sebaſtiæ, contra illum dimicatione.

Cap. XXV.

Germanicia eſt vrbs in loco, quo Cilicum, Syrorum & Cappadocum fines terminantur, ſita: ſubiecta autem ditioni Euphrateſiæ prouinciæ. Cuius eccleſiæ antiſtes Eudoxius, ſimul vt Leontium mortuum intellexit, contendit Antiochiam, illiúſque vrbis epiſcopatum per ambitũ arripit, vineámque Domini tanquam aper ſylueſtris vaſtat. Nam non ſuam improbitatem, more Leontij, velut inuolucris obtexit: ſed palàm contra doctrinam Apoſtolicam rabiem ſuam exercuit, eóſque qui ei contradicere audebant, incommodis cuiuſque generis implicauit. Eodem tempore Baſilius poſt Marcellũ eccleſiæ Ancyræ, vrbis primariæ Galatiæ, ſuſcepit gubernacula: Sebaſtiæ autem, primarię vrbis Armeniæ, antiſtes fuit Euſtathius. Iſti iniquitate & rabie Eudoxij intellecta, audacia eius facinora Imperatori Conſtantio per literas ſignificarunt. Id temporis Conſtantius, quò vulnera à tyrannis Reip. inflicta, illis iam è medio ſublatis, ſanaret, in Occidente commorabatur. Hi duo epiſcopi, magna cum Imperatore familiaritate iuncti, propter præſtabilem viuendi rationem, ſummam apud eum authoritatem conſecuti ſunt.

Germanicia.

Eudoxius velut aper ſylueſtris vineam Domini vaſtat.

Baſilius Ancyræ, Euſtathius Sebaſtiæ epiſcopi.

De concilio rurſus Nicææ coacto. *Cap.* XXVI.

His rebus cognitis, Conſtantius ſcripſit literas ad Antiochenos, nunquam Eudoxio factam à ſe poteſtatem illius eccleſiæ epiſcopatũ obtinendi (iſtud enim idem ille Eudoxius prædicauerat:) & propterea mãdauit, vti tum vrbe expelleretur: tum pro rebus Nicææ, vrbis Bithyniæ geſtis concilióque illuc conuocato pœnas daret. Siquidem idem ipſe Eudoxius perfecerat per illos quibus rerum in palatio adminiſtrandarum cura erat impoſita, vt Nicæa concilio celebrando aſſignaretur. Cæterùm huius vniuerſitatis moderator Deus, qui res futuras perinde atque præteritas intelligit, admirabili quodam terræmotu concilium impediuit. Nam maximam vrbis partem deturbauit terræmotus ille, & quàm plurimos eius habitatores è medio ſuſtulit. Qua re intellecta, epiſcopi, qui ibi in vnum conuenerant, maximo timore perculſi, ad ſuas eccleſias reuerterunt. Quod quidem factum diuinæ planè ſapientiæ adſcribendum arbitror. Nam cum in illa vrbe fidei Apoſtolicæ doctrina à ſanctis patribus deſcripta eſſet, & alij poſtea ibi congregati, contrariam doctrinam deſcribere in animo haberent: Deus, qui eccleſiis prouidere non deſinit, cõcilium illud propterea prohibuit, ne ex ſimilitudine nominis anſam Ariani arriperent ad fraudem: néue concilium illud, Nicænum quoque appellando, ſimplicium animos circumuenirent.

Concilium rurſus Nicææ inſtitutum, diuinitus impeditur.

De concilio Seleuciæ, quæ eſt vrbs Thraciæ, habito: & quæ res orthodoxis epiſcopis Conſtantinopoli contigerunt. *Cap.* XXVII.

Seleuciæ, ibique coactum concilium. ALiquanto temporis ſpacio interiecto, Conſtantius ab Eudoxij accuſatoribus impulſus, Seleuciæ conciliũ conuocari mãdat. Eſt quidẽ Seleucia, vrbs Iſauriæ ad mare ſita, quæ inter vrbes illius gentis facilè primas tenet. Ad hanc vrbem epiſcopos Orientis, quinetiam Ponticos & Aſianos frequentes accedere iubet. *Acacius Cæſareæ epiſc.* Per id tempus Acacius Cęſareæ, vrbis primariæ Palæſtinæ, Euſebio mortuo, epiſcopatum geſſit, quem quidem concilium Sardicenſe abdicauerat: ſed ille contempta tanta epiſcoporum multitudine, ſententiæ contra ſe latæ reſtitit. Primatum autem Hieroſolymorum, poſt Macarium illum, cuius ſæpe à me facta eſt mentio, obtinuit Maximus: *Maximus Hieroſo. epiſc.* vir ob certamina pro pietate ſuſcepta egregiè nobilitatus. Cuius & oculus dexter erutus fuit, & dextri pedis flexus prorſus labefactatus. *Cyrillus epiſc.* Iſto ad vitam immortalem tranſlato, Cyrillus, alacris & promptus doctrinæ Apoſtolicæ propugnator, in epiſcopatus gradu locatur. Iſti duo, Cyrillum dico & Acacium, inter ſe de primatu digladiantes, populum ſuarum eccleſiarum grauiſſimis affecerunt incommodis. Nam Acacius leui arrepta occaſione, abdicauit Cyrillum, Hieroſolymíſque expulit. Cyrillus autem proficiſcitur Antiochiam, *Syluanus epiſc.* quam paſtore orbatam reperit. Inde Tarſum petens, cum Siluano, viro planè admirabili, & Eccleſiæ illius id temporis antiſtite, ætatem degit. Quam rẽ vt accepit Acacius, literas dedit ad Siluanum, eúmque de Cyrilli abdicatione certiorem fecit. At Siluanus, quoniam & reuerebatur Cyrillum: & multitudinem, quæ Cyrilli doctrinam cupidiſſimè amplexata eſt, nonnihil pertimeſcebat, à miniſterio eccleſiaſtico illum minimè prohibuit. Vbi epiſcopi conuenerunt Seleuciam, Cyrillus cum Baſilio, Euſtathio, Siluano, & reliquis fit concilij particeps. Accedit etiam Acacius ad conuentum epiſcoporum, qui erant centum quinquaginta numero: dicítque, ſe non prius cum illis de rebus in deliberationem vocatis communicaturũ, quàm Cyrillus, vtpote epiſcopatu abdicatus, è Concilio excluderetur. Itaque nonnulli pacis ſtudioſi orant Cyrillum, vt è Concilio egrediatur: pollicentúrque, poſt factam de doctrina fidei diiudicationem, de eius cauſa diſceptatum iri. Quorum conſilio cum minimè obtemperaret Cyrillus, Acacius illis relictis abiit: atque profectus ad Eudoxium, eum metu liberauit, animúmque reddidit, propterea quòd *Eudoxio Acacius patrocinium ſuum pollicetur.* Eudoxio promiſit ſe tum patronum cauſæ ſuæ, tum adiutorem fore. Atque cum vetuiſſet illum in Concilium intrare, cum eo vnà petit Conſtantinopolim. Nam Conſtantius ab Occidente reuerſus, ibi tum commorabatur. *Acacij apud Imp. contra Cyrillum & alios epiſc. calumnia.* Acacius Imperatoris animum, cum conuentum epiſcoporum coram Imperatore accuſaſſet, vocaſſétque illum cœtum perditorum hominum, ad perniciẽ & exitium eccleſiarum collectum, magnopere ad iracundiam incendit: præcipuè tamen criminibus quæ aduerſus Cyrillum cõtexuerat, bilem ei commouit. Nam aiebat, ſacram ſtolam ex aureis filis contextam, quam excellentiſſimus Imperator Conſtantinus ad eccleſiam Hieroſolymitanam cohoneſtandam Macario illius vrbis epiſcopo donauerat, vt ea amictus ſacroſancti Baptiſmatis miniſterium obiret, Cyrillum vendidiſſe: hancq́; mercatum eſſe quendam eorum qui in pulpito ſcenæ cantare ſolent, eam induiſſe, inter ſaltandum lapſum eſſe, & caſu obtritum interiiſſe. hunc epiſcopos habentes Concilij ſocium, de rebus controuerſis iudicare, & de aliorum cauſis diſceptare aggreſſos. Iſta arrepta occaſione, qui primas in palatio obtinuerunt, perſuadẽt Imperatori, vt non vniuerſum epiſcoporũ cœtum (multitudinis enim conſenſum admodũ extimeſcebant) ſed decem primarios ſolũ ad ſe conuocaret. atq; in iſtorũ numero fuere Euſtathius Armenius, Baſilius Ancyræ Galatiæ, Tarſi Siluanus, & Eleuſius Cyzici epiſcopus. Hi accedentes ad Imperatorem obſecrabant, vti Eudoxij blaſphemia & nequitia coerceretur. At Imperator doctus ex aduerſariæ factionis ſectatoribus, dicebat, de illis rebus primùm diſceptãdum, quæ fidẽ attingũt: deinde eius cauſam accuratè cognoſcendam eſſe. Cum autem Baſilius ſuperiore ſua cõſue- *Baſilij in Imperatorem libertas.* tudine confidens, Conſtantium Imperatorẽ, vtpote doctrinæ Apoſtolicæ inſidias tendentem, liberè coargueret, Conſtantius iniquo tulit animo: & Baſilium, tanquã procellæ in eccleſiis obortæ autorẽ, tacere mandauit. Vbi verò Baſilius dicẽdi finẽ fecerat, Euſtathius, ô Imperator, inquit, quoniã placet de rebus fidei diſceptari, conſidera quæſo, blaſphemias ab Eudoxio in vnigenitũ Dei filiũ impudenter iactatas,

Ac

Ac ſtatim vt iſta dixerat, formulã fidei ab Eudoxio ſcriptam tradidit Imperatori: in
qua, præter alia multa impia verba, hæc præterea fuere poſita: Quæ diſſimili ratio-
Eudoxij impium dogma.
ne proferuntur, ea ſunt eſſentia diſſimilia: At vnus Deus pater ex quo omnia, & v-
nus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, diſſimilẽ habent prolationem, nimi
rum Ex quo, & Per quem: proinde filius patri diſſimilis eſt. Quam fidei formulam
cum recitari iuſſiſſet Conſtantius, & impietate in ea comprehenſa grauiter com-
motus eſſet, percõtatur ab Eudoxio, vtrum ipſe illam ſcripſiſſet? Qui extemplò ne-
Aetij formula fidei impia.
gauit ſe eam ſcripſiſſe: nam Aetius, inquit, ſcripſit. Hic eſt idem ipſe Aetius, quem
Leontius olim, veritus accuſationem Flauiani & Diodori, abdicauit diaconatu:
quemq; Georgius, qui Alexandrinis tẽdebat inſidias, & ſocium impiè dictorum, &
ſceleratè factorum adiutorem habuit: qui tamen id temporis apud Eudoxium, vnà
cum Eunomio, ætatem degit. Nam mortuo Leontio, & Eudoxio eccleſiæ Antio-
Aetius cum Eunomio Eudoxio adhæret.
chenæ præſulatũ per ambitum nacto, rediit Aetius ab Aegypto, ſecumq; Eunomiũ
deduxit. Ac cum doctrina ſecum conſentientem reperiret Eudoxium, & præter
impietatem, Sibariticam etiam mollitiem ac delicias conſectantem, nullum locum
Antiochia ſibi commodiorem ad habitandum exiſtimauit. Itaque ſimul cum Eu-
nomio, Eudoxij toris velut clauo affixus adhæreſcens, vitæ modum, qui eſt aſſenta-
rum proprius, ſtudioſè excolere, & modò huius, modò illius conſuetudine vti,
ventri denique & abdomini ſedulò inſeruire cœpit. Tùm Imperator, hac re co-
gnita iubet Aetium introduci. Cui ingreſſo, illam fidei formulam oſtendit: ſciſcita-
tur, num ipſe eſſet eiuſmodi verborum parens? Aetius, rerum quæ gerebãtur pror-
ſus inſcius, & quorſum eius rogatum ſpectaret ignarus, ratus tamen ſe ex confeſ-
ſione non parum laudis adepturum, ſe illorum verborum parentem eſſe dixit. Im-
Aetij exiliũ.
perator igitur, immani eius impietate perſpecta, confeſtim mittit in exilium, & ad
locum quendam Phrygiæ duci iubet. Atque iſte quidem ignominiam, fructum ſuæ
blaſphemiæ accipiẽs, regia exturbatus eſt. Euſtathius autẽ, Eudoxium quoque ea-
dem ſentire affirmat. Nam Aetium, eiuſdem cum eo & domus & menſæ fuiſſe par-
ticipem, & quo eius inſeruiret voluntati, blaſphemiæ ſcribendæ ſe ſocium prębuiſ-
ſe: ſatiſque argumenti eſſe, cum illius formulæ perſcriptæ conſcium eſſe, quòd
Aetium dixerat eius authorem fuiſſe. Tum Imperator: At in iudicando, inquit, nõ
eſt nitendum coniecturis, ſed res geſtæ ſunt accuratè peruestigandæ. Cui Euſta-
thius: Proinde, inquit, fac Eudoxius nobis omnibus perſuadeat, ſe non opinione
cum Aetio conſentire, ſed formulæ ab eo ſcriptæ anathema indicere. Quam po-
ſtulationem Imperator lubens amplexatus, ita fieri mandat. At Eudoxius tergiuer-
Eudoxij tergiuerſatio.
ſari, multas etiam quærere vias, quibus poſtulatum illud effugeret. Vbi verò Impe-
ratorem illud grauiter ferentem, & minantem ſe eum, vtpote impię opinionis cum
Aetio participem, in exilium itidem eiecturum videt, ſuam doctrinam, quam nec-
dum id temporis, verùm etiam poſtea defendebat, omnino inficiatus eſt. Atqui
contra vrgebat, Euſtathium cum ſuis debere verbo ὁμουσίῳ, quia in Scriptu-
ra minimè extaret, anathema denunciare. Imò verò inquit Siluanus, voces (Ex ni-
Voces à Scriptura ſacra aliena reiecta.
hilo) & (Creatura) & (ἑτερούσιον, id eſt, Alterius Subſtantiæ) quæ neque in Sacris lite-
ris repertæ ſunt, neque oraculis Prophetarum, neq; Apoſtolorum doctrinæ cõſen-
tientes, reiiciendæ ſunt, & ex omnibus diuinis conuentibus excludẽdæ. Cui aſſen-
ſit Imperator: & illos his vocibus anathema indicere iuſſit. Illi etſi primò cõtradice-
re inſtituerunt, poſtea tamen perſpecta Imperatoris ira, eas ipſas voces quas Silua-
nus ipſis propoſuerat, licet ægrè, penitùs eiurarũt. Ac deinceps acrius inſtare cœpe-
runt, vt verbum quoque ὁμούσιον anathemate damnaretur. Cæterùm Siluanus ra-
ὁμουσίου defenſio.
tiocinatione ritè vereque concluſa, cùm illis, tum Imperatori reſpondit: Si Deus Fi-
lius neque ex nihilo, neque creatura, neque ex vlla alia eſſentia exiſtat, idcirco Deo
Patri conſubſtantialis eſt, & Deus de Deo, & lumen de lumine, & eandem habet
cum genitore naturam. At verò, quanquam iſta & firma ratione, & vera conclu-
cludebat: tamen nemo eorum qui aderãt, ei obtemperauit: imò verò factio Acacia-
na Eudoxianáque contra Siluanum crebros clamores tollere: Imperator etiã adeò
ira exardeſcere cœpit, vt eum cum ſuis fautoribus in exiliũ pellere minaretur. Tum
Eleuſius & Siluanus cum aliis nonnullis, dicunt, in eius ſitum poteſtate ſupplicium
Eleuſius et Siluanus ab Imp. eccleſiis eiecti.

de ipſis ſumere:ſed pietatem ſectari, vel impietatem, penes ſe ipſos eſſe, & propterea nunquam patrum doctrinam proditturos. Ibi Conſtātius, qui eorū ſapientiam, fortitudinem, & in tuenda doctrina Apoſtolica loquendi libertatem admirari debuerat, eos eiecit Eccleſiis, & alios in eorum loca ſubſtitui mandauit. Eo tempore Eudoxius ſedem eccleſiæ Conſtantinop. per tyrannidem occupauit. Eleuſio etiam epiſcopatu Cyzici exturbato, eius locum obtinuit Eunomius. His rebus ad hūc modum geſtis, Imp. per literas iubet Aetium abdicari, Vnde ipſi Aetij impietatis conſortes inducti: ſuæ ipſorum doctrinæ ſectatorem abdicarunt: ſcripſerúntque etiam ad Georgium eccleſiæ Alexandrinæ antiſtitem epiſtolam, qua quid Aetio factum eſſet, ſignificarunt. Quam quidem epiſtolam ideo hiſtoriȩ adnectam, vt eorum improbitas (quippe & fautores ſuæ doctrinæ, & eiuſdem aduerſarios, eodem ferè modo tractarunt) omnium oculis manifeſtò ſubiiciatur.

Eudoxius ſedē eccl. ſ. Conſtantinop. vi occupat.

Eunomius Eleuſij ſucceſſor.

Aetij abdicatio.

Epiſtola Synodica contra Aetium ſcripta. *Cap. XXVIII.*

Sanctū conciliū Conſtantinopoli conuocatū, Dño honoratiſſimo, Epiſcopo Alexandriæ Georgio. S.

Exemplar Epiſtolæ à toto Cōcilio ad Georgiū, cōtra Aetium ipſius diaconum, ob nefariā ſuā blaſphemiam ſcripta.

QVòd Aetius ob nefaria ſua ſcripta, eaq́; σκανδάλων, id eſt offendiculis referta, à Concilio condēnatus ſit: in eo certè epiſcopi aliud nihil, q̄ quod canones eccleſiæ poſtulabāt, effecerūt. Nam primùm abdicatus eſt diaconatu, deinde eccleſia excluſus: poſtremò hortationes adhibitæ, ne quiſquam ſceleratas eius legeret epiſtolas: ſed ab omnibus propterea abiicerentur, quòd inanitatis nonnihil & damni complexæ ſunt. His accedit, quòd illi, & iis qui in eadem opinione ac ſententia cum eo perſeuerent, anathema denunciauimus. Atque conſentaneū ſanè erat, vt omnes epiſcopi qui in hoc Concilio conuenerāt, communi conſenſu eum vt autorē offendiculorum, turbarum, ſchiſmatum tumultuoſi ſermonis per orbem terræ graſſantis, & mutuæ denique in eccleſiis ſeditionis execrarentur, vnoque ore de ſententia contra eum pronūciata cōcordarent. Attamen cōtra vota noſtra, cōtraq́; omnē expectationē, Seras, Stephanus, Heliodorus, Theophilus, & eorū ſocij, neque ſunt noſtris ſuffragati ſentētiis, neque ſuffragiis de eo latis ſubſcribere voluerunt: idque cum Seras ipſe aliud etiam arrogās facinus, & plenum inſaniæ prædicto Aetio criminis loco obiectaret: eum nimirum temeraria audacia elatum affirmaſſe, Deum ſibi reuelaſſe ea, quæ vſque ab Apoſtolorū tēporibus hactenus occultauerat. Poſt quæ inſana & inſolētia verba, à Sera de Aetio pro teſtimonio citata, illi, quos ſupra poſuimus, ne precibus quidem adduci perſuaderíque poterant, vt in iudicio de illo ferendo nobis ſuffragarentur. Nos tamen patiētibus animis eorum cauſa ad prolixum tēporis ſpacium ferre ſententiā diſtulimus, nunc indignando, nunc adhortando, increpando interdum, aliquando obnixè orādo, vt nobiſcum conuenirent, conſentientemq́; toti concilio ſententiā pronunciarent. Itaque expectamus diu, ſi fortè nos audire, ſi intelligere, ſi denique cedere vellent. Verùm vbi longo tēpore expectando, nullo modo eos ad noſtris de Aetio ſententiis obſequendum inducere poteramus, canonē Eccleſiæ eorum amicitiæ anteponendū arbitrati, eos à cōmunione Eccleſiæ excludēdos decernimus: dato illis ad ſententiā mutandā, ad reſipiſcendū, & ad alacri animo cū concilio concordandum conſentiendūq́; ſex integrorum menſiū ſpacio. Quòd ſi intra præſtitutū diem, mutato conſilio, amplecterentur cum fratribus concordiā, & decretis ab illis de Aetio ſententiis aſſentirentur, tum non ſolum vt reciperētur in eccleſiā: verùm etiā vt ſuā in conciliis loquendi libertatem, & mutuā nobiſcum charitatem recuperarent, ſtatuimus. Sin autē in propoſito ſuſceptoq́; conſilio per hominū facilitatē pertinaciter manerent, & canones eccleſiaſticos contemnerent, epiſcopatus dignitate dimouēdos eſſe: quòd ſi depoſitionem expectauerint, alios in eorum loca epiſcopos ſubſtituendos, vti ſacroſancta Eccleſia ad ordinem ſibi conuenientem redacta, ſecū ipſa conſentiat, vinculo charitatis ab omnibus omnium gentium epiſcopis eadem dicēdo, eadémque mente & ſententia in unum cohæreſcendo, firmè conſeruato. Quare iſta ad tuam reuerentiam ſcripſimus, vt intelligas decreta concilij: quæ te obſeruantem optamus, per gratiā Chriſti tuas eccleſias tranquillè legitimeq́; moderari.

Aetij conſtātes fautores.

Quæ cauſa Eunomianos & Arianos diremerit. *Cap. XXIX.*

EVnomius verò, tametſi in ſuis libris iſtum Actium extollit, hominem Dei vocat, & multis variiſque laudibus exornat: tamen in eo Concilio, eorum ſententiis qui eum abdicabant, aſſenſit, & ab eiſdem epiſcopus ordinatus eſt. Eudoxius autem, Acacius, & eorum ſocij decretis Nicææ Thraciæ editis, quorum ſuprà mentionem fecimus, aſſenſi, eccleſiis Baſilij & Eleuſij regendis alios delegerunt. De quibus ſingillatim diſſerere, ſuperuacaneum arbitror. Itaque res duntaxat ab Eunomio geſtas explanabo. Vbi Eunomius, Eleuſio adhuc viuente, eccleſiæ Cyzicenſis moderationẽ nactus eſt, Eudoxius, ſana & ſyncera fide plebis perſpecta intellectóque Imperatoris odio contra eos qui dicebant vnigenitum Dei filium conditum eſſe, admonuit Eunomium, vt ſuam occultaret opinionem: eámque minimè aperiret illis, qui cauſam ad eum accuſandum ſedulò aucupabantur. Nam tempus, inquit, opportunum nacti, prædicabimus ea quæ nũc ſilentio tegimus, eorúmque ignaros docebimus: & cõtradicentes aut oratione perſuadendo, aut cogendo vi, aut ſuppliciis afficiendo, in noſtram ſententiam pertrahemus. Cui admonitioni morem gerẽs Eunomius, ſuam ex occulto promit impietatem. At vero qui Sacris literis educati inſtitutíque erant, cum animaduerterent latentem iſtorum fraudem, iniquo animo tulerunt illi quidem: ſed tamen palam illis contradicere, temeritatis potius quàm prudentiæ exiſtimarunt. Itaque perſona hæreticæ prauitatis induta, domum ad eos veniunt, orántque vt verè ſuam doctrinam ipſis exponere velint, & non permittant eos variis doctrinis huc illúcque ferri. Tum demum Eunomius fidenti animo aperuit ſuam, quam celauerat, opinionem. Addunt porrò illi, iniquè, imò verò impiè ab eo factum fore, ſi non omnes eius moderationi commiſſi, veritatis fierent participes. Iſte hiſce rationibus & aliis eiuſmodi adductus, in publicis eccleſiæ conuentibus deinceps ſuam blaſphemiam patefecit. Illi igitur ſtudio ardenti incitati, Conſtantinopolim properè contendunt. Ac primùm nomen Eunomij deferunt apud Eudoxium. A quo reiecti, veniunt ad Imperatorẽ, apud eum de pernicioſa Eunomij doctrina conqueſturi: eius dicta, Arij blaſphemiam impietate longè ſuperare prædicant. Vnde Imperator ira accenſus: mãdatũ dat Eudoxio, vt curet Eunomium adducẽdum: & ſi criminis conuictus foret, ſacerdotij dignitate priuet. At cum ſæpenumero accuſatores Eudoxium ad id impellerent, ipſéq; tergiuerſaretur: accedunt denuò ad Imperatorem, queruntur, clamant nihil factum ab Eudoxio, quod erat imperatum: ſed permiſſum ab eo, vt illuſtris ciuitas impiis Eunomij blaſphemiis expoſita labefactetur. Tandẽ Conſtantius minatur, ſe Eudoxium in exilium eiecturũ, niſi acceſſat ad ſe Eunomium: vt de criminibus ei intentatis conuictum, ſupplicio coerceret. His minis perterritus Eudoxius, ſignificat per literas Eunomio, vt fugiat Cyzico: eiq; crimini dat, quòd ſuæ admonitioni & conſilio non paruiſſet. Eunomius igitur metu perculſus, ſe inde ſubduxit ille quidẽ: ſed hãc ignominiæ notam non tacitus ferens, proditionis accuſat Eudoxium, & tum ſibi tum Aetio factam ab eo iniuriam dicit. Decæterò igitur conuentum ſeparatum ſibi cõſtituit. Nam quicunque conſcij erant eorũ in doctrina conſenſionis, ab Eudoxio, vt proditionis conuicto, deficiunt: ſéque coniungũt cum Eunomio, noménque ab eo ſumptum ad hodiernum diẽ retinent. Inde Eunomius ſectæ cuiuſdam princeps factus, Arij blaſphemiam acceſſione quadam impietatis adauxit. Quòd autem ambitioni inſeruiens, ſeparatum conuẽtum conſtituit, rerum euentus loquitur. Etenim cum Aetius abdicatus eccleſia pelleretur, non vnà cum eo abiit, licet magiſtrum eum & hominem Dei nuncupet: ſed manſit firmè, Eudoxio coniunctus. Vbi autem impietatis pœnas luiſſet, non concilij acquieuit ſententiæ: ſed iam epiſcopali dignitate ſpoliatus, epiſcopos & presbyteros ordinauit. Atque hæc geſta ſunt Conſtantinopoli.

Margin notes:
- Beside the first lines of the chapter: *Eunomius epiſc. ordinatus, cuiuſque res geſtæ.*
- Beside "cum animaduerterent latentem iſtorum fraudem": *Qua arte Eunomius deprehenſus ſit.*
- Beside "Inde Eunomius ſectæ cuiuſdam princeps": *Eunomiani vnde.*

De vrbis Niſibis obſidione, & Apoſtolica Iacobi epiſcopi vita. *Cap. XXX.*

CVm Sapores rex Perſarum contra Romanos bellum gereret, Conſtantius, collecto exercitu, venit Antiochiã. Quo quidẽ tẽpore hoſtes erant profligati non exercitus Romani viribus, ſed virtute Dei, quem pij viri inter

Niſibis quæ et Antiochia Mygdoniæ, obſeſſa. Iacobus Niſibis epiſcopus, eiuſque miracula.

Romanos ſanctè coluerunt. Victoriæ autem rationem ac modum hoc loco exponere decreui. Niſibis vrbs, quam nonnulli Antiochiam Mygdoniæ appellant, in finibus, quibus Romanorum & Perſarum terminatur imperium, poſita eſt: cuius epiſcopus, moderator & dux fuit Iacobus, de quo ſupra mẽtio facta eſt. In iſto clari gratiæ Apoſtolicæ radij elucebant. Cuius mirabilia & multorum celebrata ſermonibus miracula, quoniam in hiſtoria quæ inſcribitur Philotheus, complexus ſum, ea rurſus enumerare, vt ſuperuacaneum, ſic alienum ab inſtituto arbitror. Itaque vnum duntaxat narrationis propoſitæ cauſa commemorabo. Vrbem cui iſte epiſcopus præfuit, Romanorum ditioni ſubiectam, fortè Perſarum exercitus obſidebat. Quam ad ſeptuaginta dies obſeſſam, tametſi multas machinas mœnibus admouebat, & ea vndique variis bellicis tentabat inſtrumentis, atque adeò vallo & foſſa circundabat, capere tamen omnino non potuit. Poſtea alueo fluuij per mediam vrbem labentis, qui Mygdonius vocatur, ſatis longo interuallo ſupra vrbem obſtructo, & ripis ad ingentem altitudinem, vti impetum aquæ inhiberent, exaggeratis: vbi videt tantam aquæ copiam, ut decæterò aggerem inundaret, ſubitò eam, velut machinam, in murum præcipiti curſu ferri permittit. Cuius impetus tam vehemens fuit, vt murus eum non potuerit ſuſtinere: ſed in alteram partẽ inclinatus, ad terram ruerit. Eãdem calamitatem altera muri pars, per quam erumpebat fluuius, etiam paſſa eſt: quandoquidem, cum aquæ violentiam non poſſet ferre, diſturbata concidit. Quod vbi vidit Sapores, ſpem concepit animo, ſe nullo negocio reliquam vrbem expugnaturum. Atque ille quidem ideo quieſcit, vt cœnoſa aquæ inundatio areſceret, & flumen vado tranſiri poſſet. Poſtridie autem, vbi cum omnibus copiis vrbi appropinquabat, expectabátque per diſiectas muri partes in eam ingredi, tum murum vtrinque de integro ædificatum, tum laborem à ſe fruſtra ſuſceptum videt. Nam diuinus ille vir Iacobus, ſuæ precationis virtute non ſolum militum, aliorùmque incolarum confirmauit animos: verum etiam murum denuò extruxit, & machinis oppoſitis hoſtes irruentes repulit. Quas res perfecit non accedendo ad mœnia, ſed intus in ſacro ſancto templo Deum precibus enixè ſollicitando. Sapores autem non modò ædificandi celeritate obſtupefactus eſt, verumetiam viſione quadam perterritus. Etenim vidit in ipſo muro quendam regali planè veſtitu amictum, cuius purpura & diadema mirè reſplendeſcebant. Quem Imperatorem Romanum eſſe ſuſpicatus, minabatur illis mortem, qui nunciarant eum minimè adeſſe. Qui cum conſtanter affirmarent, vera eſſe quæ dixerant, & Conſtãtium Imperatorem eſſe Antiochiæ: intellexit cùm viſionis ſignificationem, tum Deum pro Romanis (ſic enim aiebat) bellum gerere. Itaque miſer rem indignatus, telum coniecit in aërem, non quòd putabat Deum ſe poſſe ferire, quem ſciebat corporis expertem, ſed quòd impetum inſaniæ ſuæ ſuſtinere non potuit. Eodem tempore Ephraim, vir ſanè admirabilis, & ſcriptor inter Syros facilè excellentiſsimus, orat Iacobum vt conſcendat mœnia, barbaros conſpicetur, & execrationis tela in eos coniiciat. Cuius poſtulationi obſecutus ſanctus vir, in quandam turrim aſcendit. Ac cum videret ingentem eorum multitudinem, non aliud eſt illis imprecatus, quàm vt cyniphes ac culices in eos immitterentur: vti minutarum beſtiolarum morſu potentiam eius, qui ipſis Romanis auxilium tulerat, agnoſcerent. Qua re à Deo poſtulata, ſtatim cyniphum & culicum examina, tanquam nubes, Perſarum copiis circumfunduntur: atque tum elephantorum proboſcidas, quæ ſunt inſtar fiſtulæ, tum equorum & aliorum iumentorum aures naréſque compleuerunt. Qui cum beſtiolarum morſum ferre non poſſent, frena rumpere, ſeſſores deiicere, & aciem diſturbare cœperunt: ac tandem relicto exercitu fugiunt, quantum poſſunt. Itaque miſerrimus ille rex cum ex hac leui & clementi caſtigatione potẽtiam Dei, curam piorum gerentis, perſpexiſſet, inde domum reuertitur, ex ea obſidione non victoriam, ſed ignominiam conſecutus.

Mygdonius fl. · *Murus Iacobi epiſcopi precibus reædificatus.* · *Saporis Perſarũ regis viſio.* · *Ephraim Syrus.* · *Miraculum aliud.*

De Antiocheno concilio, & quæ illic contra ſanctum Meletium ſtatuta fuerunt. Cap. XXXI.

Per

PEr idem tempus Conſtantius Antiochiæ commoratus, cum iam pax eſſet
& tranquillitas reipub. allata, & bellum Perſicum confectũ, epiſcopós de-
nuò in vnum conuocat: cogitq́; eos omnes & vocem ὁμοούσιον, id eſt eiuſdẽ
ſubſtantiæ, & vocem etiam ἑτερούσιον, id eſt diuerſæ vel alterius ſubſtantiæ, penitùs
negare. Id temporis eccleſia Antiochena propterea erat paſtore deſtituta, quòd *Cõcilium Antiochiæ coactum.*
Eudoxius, qui poſt Leontium illam ſedem per vim occupauerat, ex ea expulſus
fuit: & poſt multa concilia celebrata, Conſtantinopolitanam eccleſiam contra le-
ges & æquitatẽ obtinuit. Quare ipſi tum in vnum coacti (ſiquidẽ permulti erant, &
ab omnibus locis collecti) dixerunt, paſtorem gregi aſſignandum: deinde, commu-
niter cum eo de doctrina fidei veniendum in deliberationem. Illo ipſo tẽpore Me-
letius, vir planè diuinus, vrbis eiuſdem Armeniæ antiſtes, quoniam difficiles & per-
tinaces ſui gregis mores ferre non poterat, alium ad locum ſe tranſtulit, ad vitam
quietè tranquilléque degendam. Iſtum Ariani fautorem eſſe ſuæ ſectæ, & doctrinæ *Meletius falſo Arianorũ fautor creditus.*
ſocium ſuſpicati, poſtulant à Conſtantio, vt ei committatur eccleſiæ Antiochenæ
moderatio. Nam nullam non legem audacter & liberè perfringebãt, dum ſuam im-
pietatem ſtabilire molirentur. Atque fundamentũ, quo eorum nitebatur blaſphe-
mia, erat ſanctarum legum violatio. Siquidem multas eiuſmodi res in multis locis
nouabant. Qui autem doctrinæ adhæreſcebant Apoſtolicæ, quoniam ſanam illu-
ſtris illius Meletij doctrinam, & præſtabilem vitæ rationem, & virtutis denique di-
uitias pro certo cognoſcebant, ei deligẽdo ipſi quoque ſuffragãtur: & decretum de
ea re edendũ, & ei ab omnibus ſubſcribendum, ſtudio quantum fieri poteſt maxi-
mo curant. Quod quidem decretum, tanquam commune quoddam pactum, Eu-
ſebio epiſcopo Samoſateno, egregio ſanè & generoſo veritatis athletæ, ab vtriſque *Euſebius Samoſatenus epiſc.*
traditur aſſeruandum. Vbi verò magnus ille Meletius erat ab Imperatore accer-
ſitus, ilico venit Antiochiam. Cui procedunt obuiam omnes ſacerdotes, & cætera
etiam miniſtrorum eccleſiaſticorum caterua, & tota denique ciuiũ multitudo. Ade-
rant etiam Iudæi & gentiles, cupiditate celebrem illum Meletium viſendi inflam-
mati. Imperator autem dat mandatum tum illi, tũ cæteris, qui dicendi facultate va-
Prouerb. 8. lebant, vt hanc ſententiam, Dominus condidit me initio viarum ſuarum ad opera
ſua populo explicarent: iubétque notariis, qui ad celeriter ſcribendum erant exerci-
tati, vt verba cuiuſque exciperent, ratus ſanè eo pacto doctrinã eorum multo accu-
ratiorẽ fore. Itaque primus Georgius epiſcopus Laodiceæ, inſuaue erroris ſui vi-
rus euomuit. Secundo loco Acacius epiſcopus Cæſareæ, doctrinam quaſi me- *Georgius Laodiceæ epiſc.*
diam interiectam: quippe quæ ſicut ab illorum blaſphemia abfuit longiſſimè, ſic *Acacij doctrina.*
non integram & ſynceram doctrinæ Apoſtolicæ formam habuit. Tertius ſurre-
xit magnus ille Meletius, qui quæ ſit recta verbi Dei prædicandi regula oſtendit.
Nam ad veritatem, velut ad amuſſim omnia dirigens, nimium & parum facilè de- *Meletij de Trinitate doctrina.*
uitauit. Quare cum ei à multitudine tribueretur permagna laus, & omnes illum o-
rarent, vt breuem quandam & compendiariã de fide doctrinam ipſis traderet, pri-
mùm tres oſtendit digitos. deinde duobus compreſſis, & vno extenſo relicto, iſtam
inſignem protulit ſententiam: Tria quidem ſunt, quæ intelliguntur, ſed tanquam
de vno loquimur. Aduerſus hanc doctrinam, illi quorum animos morbi Ariani
contagio infecerat, cœperunt acuere linguas, calumniam cõtexere, dicere diuinum
Meletium Sabellianum eſſe. Proinde ſuadent Cõſtantio, qui non aliter atque euri-
pus facilè huc illucq́; ferebatur, vt Meletium patriis ſedibus expelleret. Quod qui- *Conſtantij inconſtantia.*
dem perficiunt: atque ad eius locũ capeſſendum deligunt Euzoium, egregium do- *Euzoius Arianus Meletij ſucceſſor.*
ctrinæ Arianæ patronum. Nam iſtum ipſum magnus ille Alexander, epiſcopus Ale-
xandriæ, vnà cum Ario diaconatu abdicauerat. Populi autem pars quę ſanã ample-
xabatur doctrinam, quæq́; ab Ariana factione ſe ſeparauerat, ad eccleſiam Apoſto-
lorum in Palæa (ſic enim locus ille dicitur) ſitam, frequens confluit. Nam triginta
annos poſt inſidias Euſtathio, viro ſanè omni genere laudis excellenti, collocatas,
doctrinæ Arianæ impietatem pertulerant, ſpe temporum ſuſtentati meliorum.
Verùm vbi apud ipſos impietatem inualeſcere vident, & doctrinæ Apoſtolicæ fau-
tores tum palàm bello oppugnatos, clam appetitos inſidiis, & diuinum Meletium
patrio ſolo eiectum, & Euzoium hæreſis patronum pro eo in epiſcopatus gradu lo-

catum: venit illis in mentem non verborum ſolum, quæ olim dicebantur ad Loth, nempe, Saluans ſalua animam tuam: ſed etiam legum Euangelicarum, quæ manifeſtò ſic præcipiunt, Si oculus tuus dexter ſcandalizet te, erue eum, & proiice abs te. Eadem quoque Dominus de manu & pede ſanciuit, adiecitque: Bonum eſt tibi vt pereat vnum ex membris tuis & non totum corpus tuum mittatur in gehennã. Ad hunc modum igitur conſtat Eccleſiam diſſenſione diuiſam eſſe. *Matth. 5.*

De Euſebio epiſcopo Samoſatenſi. *Cap. XXXII.*

EVſebius verò ille admirabilis, cuius ſuprà feci mentionem, cuíque commune de Meletio decretum commiſſum fuit, cum videret pacta violata, ad vrbem ſibi concreditam abiit. Ariani autem veriti, ne decreti illius conſcripti teſtimonio planè coarguerentur, perſuadent Cõſtantio, vt nuncium mitteret decretum ab Euſebio petiturum. Imperator ergo eorum impulſu mittit nuncium, qui equis in itinere crebrò mutatis, quàm celerrimè tum aliquò proficiſci, tum reſponſa referre conſueuerat. Vbi venit ad Euſebium, & mandata Imperatoris ei exponit: Euſebius, vir ſanè nunquam ſatis laudatus, Non poſſum (inquit) commune decretum apud me depoſitum reddere, niſi omnes qui meæ fidei illud commiſerunt, in vnum conueniant. Quod reſponſum nuncius refert ad Imperatorem. Ille ardens iracundia, nuncium mittit denuò, iubet decretum reddi: additque in literis, ſe mandaſſe nuncio, vt niſi redderet illud, dexteram eius amputaret. cum tamen hæc ad eum perterrefaciẽdum ſolum ſcripſiſſet: ſiquidem vetuerat tabellarium illud facere, quod per literas Euſebio minatus fuerat. Simulatque verò diuinus ille vir, reſignatis literis, intellexit ſupplicium, quod Imperator ei minatus fuerat: non dexteram modò, ſed læuam etiam extendit, iubétque vtranque abſcindere. Nam decretum, inquit, non reddam, quod Arianæ improbitatis tam clarum indicium dat. Itaque Imperator, intellecta eius animi magnitudine & conſtantia, & tum eum plurimum admiratus eſt, & poſtea laudibus efferre nõ deſtitit. Etenim inimici, præſtantes aduerſariorum virtutes, magnitudine rerum geſtarum ad id compulſi, etiam admirari ſolent. Per id temporis Conſtantius cum accepiſſet, Iulianum, quem Cæſarem totius Europæ declarauerat, res magnas per ſeditionem moliri, & contra eum qui illi tantum honoris detulerat, exercitum cogere: decedit de Syria, & in Cilicia ſupremũ vitæ diem obiit. Nam quoniam paternæ pietatis hæreditatem neutiquam ſeruabat integram, idcirco adiutore, quem pater ei reliquerat, omnino deſtitutus fuit: & ob eam cauſam ſe fidem mutaſſe, grauiter & acerbè lamentatus eſt.

Euſebij Samoſatẽſis libertas aduerſus Imp. Conſtantium.

Iulianus à Cõſtantio Europæ præfectus.
Cõſtãtij mors.

SECVNDI LIBRI FINIS.

THEODORITI EPISCOPI
CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ
LIBER TERTIVS.

De Iuliani Imperio. *Cap. I.*

COnſtantius quidem, quoniam à fide paterna deflexerat, triſticia & mœrore oppreſſus, abiit è vita. Iulianus autem ex Europa traiiciens in Aſiã, certior & morte Conſtantij factus eſt: & propterea fidenti animo, vtpote qui nullum iam haberet aduerſarium, Imperium capeſſit. IVLIANVS.

Iulianus Imperator.

Quòd à puero in pietate educatus, poſtea in impietatem deuenit. *Cap. II.*

Iuliani prima & iecũda ætas qualis.

ISte Iulianus, cũ adhuc tenera eſſet ætate, nec dum ex pueris exceſſiſſet, lac ſuxit piæ ſyncereæq; doctrinæ. Quinetiam cum pubeſceret, & ipſam attingeret adoleſcentiã, eandẽ doctrinã tenuit. Nam veritus Cõſtantiũ, qui dum extimeſceret tyrãnidẽ, cognatos è medio ſuſtulerat, in lectorũ

numerum

numerum aſcriptus eſt,& ſacros libros in Eccleſiaſticis conuentibus perlegit. Sacram item ædem Martyrum conſtruxit ille quidem: ſed martyres eam non æqui boniq́ue conſuluerunt, propterea quòd præuiderant illum à vero Dei cultu ad impietatem deflexurum. Nam fundamentis eius, ad ſimilitudinem inconſtantis & leuis mentis Iuliani agitatis, ædes prius quàm conſecraretur diſiecta corruit. Itaque hic primæ & ſecundæ ætatis Iuliani modus fuit.

Iulianus primum lector in eccleſia.

Templum à Iuliano fruſtrà extructum.

Quomodo primùm impietatem ſupprimens, eam poſtea patefecerit.

Cap. III.

POſtea verò quam Conſtantius venit in Occidentem, quò bellum aduerſus Magnentium gerendum eum pertraxerat, & Gallum Cęſarem Orientis renunciauit, qui & vir pius fuit, & ad extremum vitæ diem pietatem excolere non deſtitit: Iulianus metum, qui ei perutilis & neceſſarius fuerat, eiecit ex animo: & iam armare ſe audacia, & contra quàm debuerat Imperij cupiditate exardeſcere cœpit. Proinde perluſtrare Græciã, conquirere vates & ariolos, ſciſcitaturus ab illis, votine compos futurus eſſet? Atq; incidit fortè in hominẽ, qui hoc ei prædicere pollicitus ſit: qui quidẽ deducto eo in fanum ſimulachrorum, & intra eius adyta collocato, fraudulentos dæmones inuocat. Quibus ſpecie, qua ſolent, apparentibus, metus coegit Iulianum ſigno Crucis frontem ſuam ſignare. Dæmones igitur Dominici trophæi conſpicati figuram, & ſuæ ipſorum cladis recordati, confeſtim euanuerunt. Tum præſtigiator, cauſa cur fugerent intellecta, Iulianum obiurgat: qui tum timorem, in quo erat, declarauit, & ſe virtutem Crucis vehementer admirari dixit. Nam dæmones, quoniam eius figuram ferre non poterant, aufugiſſe. Cui præſtigiator, Ne (inquit) amabo te, ſic exiſtimes. Siquidem non ob eam cauſam, quam tu affers, formidabant: ſed tuum factum deteſtati, ſe ab oculis noſtris remouerunt. Ita miſer ab eo in fraudem impulſus, tum impiis initiatur myſteriis, tum pectus eius ſcelere completur, & infelix propter Imperij cupiditatem pietate omnino ſpoliatur. Attamẽ Imperium nactus, diu ſuam occultat impietatem. Nam milites diſciplina veræ pietatis imbutos, præter cæteros extimuit. Siquidem primùm nunquam ſatis laudatus ille Conſtantinus & eorum animos vetere liberauerat errore, & doctrina veritatis accuratè erudierat: deinde eius filij diſciplinam quam pater in eorum animis inſeuerat, multo magis confirmabant. Etenim tametſi Conſtantius quorundam ſuaſu in fraudem inductus, verbum ὁμοούσιον non approbauit: tamẽ ipſam rem, quæ verbo ſignificabatur, ſynceré & ex animo confeſſus eſt. Quippe ingenuè filium ante ſecula à patre genitum, Deum verbum nominauit: eóſque honore penitùs abdicauit eccleſiaſtico, qui auderent eum creaturam nuncupare: cultúmque ſimulachrorum prorſus vetuit. Aliam præterea rem ab eo geſtam digna ſanè prædicatione commemorabo, ex qua vna eius erga pietatem ſtudium ſatis cognoſci poterit. In bello namque contra Magnentium ſuſcepto, toto ſuo exercitu coacto in vnum, omnes cohortatus eſt, vt diuina percipiant myſteria. quippe exitum vitæ tum aliàs ſemper, tum in bello potiſſimùm incertum eſſe, præſertim cùm in eo infinita tela, iacula, haſtæ vtrinque mittantur: quinetiã intententur gladij, ſicæ, & alia inſtrumenta bellica, quibus violenta infertur mors. Proinde oportere ſingulos ſtolam illam precioſam inducere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cùm primis neceſſaria eſt. Quòd ſi quiſquam eam veſtem accipere recuſet, eum inde iam domum abire iubet. Nam ſe nolle cum hominibus myſteriis minimè initiatis bellum gerere.

Gallus Orientis Cæſar.

Crucis ſigno dæmones fugati.

Iulianus impiis myſteriis initiatus.

Conſtantij de religione ſententia.

Conſtãtius milites à ſacra ſynaxi abhorrentes exauctorat.

De epiſcoporum reditu. *Cap. IIII.*

IVlianus autẽ, quoniã has res pro certo cognoſcebat, idcirco impietatẽ, quã continebat animo, neutiquã patefecit: ſed quo omniũ ſibi cõciliaret beneuolentiã, epiſcopos à Cõſtãtio eccleſiis eiectos, & ad vltimas orbis terrę oras relegatos, ad ſuas eccleſias redire iuſſit. Itaq; hoc edicto promulgato, Antiochiã diuinus reuertit Meletius: Athanaſius, multorũ ſermone celebratus Alexãdriã rediit: Euſebius itẽ & Hilarius epiſc. Italiæ,

Epiſcoporum ab exilio reditus.

& Lucifer Sardiniæ inſulę paſtor, qui in Thebaide Aegypto finitima (illò enim Cõſtãtius eos relegauerat) vitam degerant, domũ reuenere. Iſti duo, cum aliis nonnullis eiuſdem doctrinæ fautoribus in vnum coacti, dixere eccleſias ad concordiam reducendas eſſe. Nam conſtabat, non ſolum aduerſariæ doctrinæ patronos eos oppugnare, ſed ipſas mutua inter ſe diſſenſione diſtrahi. Etenim Antiochiæ, corpus eccleſiæ, quod ſanam ſectabatur doctrinam, in duas partes dirempta fuit: quandoquidem omnes qui propter excellentiſſimum virum Euſtathium, ab aliiș ſe ſeparauerant, ſeorſum perpetuò conuentus agebant: qui autem ſtabant à Meletio illo admirabili, hi à factione Ariana ſegregati, in Palæa (ſic enim locus dicebatur) ſacroſancta myſteria celebrabant. Et tamen tum horum, tum illorum vna erat eademq́; fidei confeſſio. Nam cœtus vterque doctrinam fidei in concilio Nicæno editam propugnauit: ſoláque contentione de alia re ſuſcepta, & amore quo ſuos complectebantur antiſtites, diſſenſere. Neque alterius mors diſcordiam dirimere poterat. Siquidẽ ante electionem Meletij, mortuo iam Euſtathio, cum veræ pietatis fautores poſt Meletij exilium, & ordinationem Euzoij, ſe ab impiorum communione ſeiunxiſſent, ſeparatimque conuentus facerent, nullo modo induci poterant Euſtathiani, vt cum illis concordia colligarentur. Attamẽ Euſebius & Lucifer viam ſedulò perquirebant, qua eos ad concordiam adducerent. Atque Euſebius orabat Luciferũ, vti Alexandriam peteret, vt cum magno Athanaſio de hac re communicaret: pollicebatúrque, ſe laborem de illis reconciliandis ſuſcepturum.

Eccleſiarum Antiochiæ diſſenſio.

Palæa.

De Paulini ordinatione. *Cap. V.*

AT Lucifer non eſt Alexandriam profectus, ſed rectà contẽdit Antiochiam. Ac multis verbis tum apud hos, tum apud illos de concordia habitis, cum Euſtathianam factionem, cuius princeps ac dux fuit Paulinus presbyter, ei rei contradicere animaduerteret, inconſideratè ſanè Paulinum eorum creauit epiſcopum. Quæ res diſſenſionem illam multo diuturniorem reddidit. Nam durauit octoginta quinque annos, ad præſulatum videlicet Alexandri, omnibus laudis inſignibus meritò exornandi: qui eccleſiæ Antiochenæ clauum obtinens, omnes indagare vias, & omne ſtudium alacritatémque animi conferre non deſtitit, quo concordiam conſtitueret, & membrum ſegregatum cum reliquo eccleſiæ corpore conglutinaret. Lucifer igitur diu Antiochiæ commoratus, diſcordiam adauxit. Euſebius autem aduentans Antiochiam, ſimul ac morbum, mala iam adhibita curatione, vix aut ne vix quidem poſſe ſanari intellexit, conſcenſa naue, in Occidentem reuertitur. Lucifer quoque redit Sardiniam: cœpítque nouam quandam doctrinam doctrinæ eccleſiaſticæ adiicere. Vnde qui eam ſint amplexati, ex eius nomine nomen traxerunt, ſúntque ad longinquũ temporis ſpacium Luciferiani appellati. Verùm extincta eſt pòſt hæc doctrina, & obliuione penitús deleta. Iſta poſt reditum epiſcoporum geſta accepimus.

Paulinus Antioch. epiſcopus.

Lucifer diſcordiam eccleſ. auget.

Luciferiana hæreſis.

Quot & quàm nefanda gentiles, impetrata ab eo poteſtate, in Chriſtianos auſi fuerint. *Cap. VI.*

POrrò dum Iulianus ſuam obtexit impietatem, vrbes ſeditionibus redũdare cœperunt. Nam gentiles errori colendorũ ſimulachrorũ addicti, magna cũ cõfidentia aperire illorũ fana, celebrare nefanda & obliuione cõterẽda myſteria, in aris ignem accendere, contaminare terram victimarum cruore, aërem nidore & fumo inficere aggrediuntur: & à dæmonibus, quos colebant, ad inſaniam adacti, circumcurſitare per plateas, ſcurrarum more petulanter & cõtumelioſè ſanctos inſectari, nullũ denique genus conuicij & probri prætermittere. Quare veræ pietatis profeſſores, cum iſtorum blaſphemiam ferre nullo modo poſſent, viciſſim conuicia in eos intorquere, & errorem ab illis defenſum acriter refutare. Vnde impietatis architecti iracundia exardeſcere, & licentiam ab Imperatore cõceſſam, velut ſubſidium ad audaciam nacti, plagas illis planè inſanabiles infligere. Nam Imperator ſceleſtiſſimus, cum illius partes fuiſſent, paci ſubiectorum prouidere: ipſe populum, ad mutuò inter ſe diſſidendum odio, incitauit. Nam in audaciſſimorum

Religionis ſub Iuliano rurſum mutatio.

Iuliani in orthodoxos rabies.

morum ſceleribus contra modeſtiſſimos viros editis conueniebat, & vrbanos militaréſque magiſtratus hominibus crudeliſſimis & maximè impiis (qui tametſi verę pietatis amatores palā hoſtias ſimulachris immolare minimè cogebant, tamē omni genere cōtumeliæ eos affecerūt) cōcredebat. Abſtulit præterea cōgiaria, ſacerdotibus à Conſtantino magno donata. Quæ autē maleficia hi qui falſo ſimulachrorum cultu tenebātur obſtricti, id temporis admiſerint, quanquam permulta ſunt, & opus ſeparatum poſtulant: ego tamen ex multis pauca ſumam mihi ad commemorandum. Aſcaloni & Gazæ, quæ ſunt vrbes Palæſtinæ, primùm virorum ſacerdotij dignitate exornatorum, & mulierum perpetuam virginitatem profeſſarum ventres diſcindunt: deinde farciunt hordeo: ad extremum eos porcis deuorandos obiiciunt. Sebaſtæ item, quæ eſt vrbs ditioni gentis, de qua ſuprà dixi, ſubiecta, Ioannis Baptiſtæ tumulum aperiunt: oſſa tradunt igni abſumenda, & eorum cineres paſſim diſpergunt. Scelus autem ab illis in Phœnicia patratum, quis eſt quæſo qui ſine lachrymis poſſit commemorare? Nam Heliopoli, quæ eſt vrbs Libano finitima, execrabiles iſti gentiles recordati facinoris Cyrilli diaconi, qui regnante Cōſtantino, diuino quodam zelo accēſus, multa ſimulachra, quæ in ea vrbe colebantur, confregerat, non modò eum interfecerunt, verum etiam diſſecto ventre iecur eius deguſtare non ſunt veriti. Verùm, Deum omnia contemplantē hoc celare nō poterant, ſed debitas ſui maleficij pœnas ei dederunt. Nam quotquot illius ſceleris labe inquinati ſunt, primùm amiſerunt dentes, qui pariter omnes ad vnum excidebant: deinde linguas perdiderunt, quæ putredine tabefactæ, ex ore effluebant: poſtremò oculis orbati ſunt. quorum calamitatibus veræ pietatis vis clarè prædicata eſt. Emeſæ item, vrbis vicinæ, Baccho mulieroſo eccleſiam à Chriſtianis nuper ædificatam dedicauerunt: ſtatuámque planè ridiculam, ſexū vtrunque. virilem ſcilicet & muliebrem, repræſentantem, in ea collocarūt. Præterea* Doryſtoli, quæ eſt inſignis vrbs Thraciæ, Aemilianus, inuictus Chriſti athleta, à Capitolino totius Thraciæ præfecto in rogum coniectus eſt. Adde his facinus planè tragicum, contra Marcum epiſcopum Arethuſæ geſtum, quod profectò Aeſchyli & Sophoclis in oratione maieſtatem requirit, vti immanis illius crudelitas tragicè explicetur. Iſte temporibus Conſtantini delubro ſimulachrorum diſiecto, eccleſiam Chriſti in eius loco extruxit. Arethuſij igitur intellecto Iuliani propoſito, odium quod aduerſus eum conceperant, expromunt. Qua re cognita, Marcus primùm legi Euangelicæ obſecutus, fuga ſalutem petere conatur. Verùm vbi certior factus eſt, quoſdam ex ſuis pro ſe comprehenſos, redit domum, & ſe genti crudeli tradit. Itaque Arethuſij cum eum cepiſſent, non miſerati vt ſenem, non vt virtutis cultorem reueriti ſunt: ſed virum eximiæ vitæ & ſingularis doctrinæ ornamentis decoratum, torquere aggrediuntur. Ac primùm corpus exutum veſtibus, verberibus cædere, & membris omnibus infligere plagas: tum in fœtidas cloacas coniicere: inde rurſus eductum, gregi adoleſcentulorum tradere, quibus dant mandatum, vt eum ſtilis confodiant. Deinceps inuoluere reti, & oleo piſcium & melle vngentes, ſublimem in æſtu ardentiſſimo ſub dio ſuſpendere, quo veſpas & apes ad epulandum inuitarent. Quibus rebus confectis, ad alterum è duobus faciendum compellere: vel vt delubrum, quod diruerat, denuò extruat: vel vt ſumptum ad illud extruendū ſuppeditet. At ille cruciatus illos toleranter ac placidè perpeſſus, negat ſe quicquā eorum quæ propoſuerant, facturum. Iſti verò, quoniam arbitrabantur eum præ inopia tantam pecuniæ vim non poſſe numerare, dimidiam ſummā ei condonare, iubeŕeque reliquam diſſoluere. Ille ſuſpenſus in ſublimi, & ſtilis confoſſus, à veſpis & apibus ambeſus, non modò nullam dedit doloris ſignificationem: verùm etiam impios lepidè irriſit, dixitque Eos abiectos eſſe, & humi repere, ſe autem erectū & in ſublimi poſitum. Ad extremùm, iſti exiguam pecuniæ portionē petere. Quibus ille, Perinde impium eſſe obolum in impium opus impendere, atque ſummam pecuniæ vniuerſam. Proinde ſic tandem euicti, eum dimittunt, cùm eius admirati fortitudinem & conſtantiam: tum mutata ſententia, ad rationem vitæ penitùs contrariam traducti. ſiquidem ex eius ore veram pietatem poſtea didicerunt.

Gentilium in Chriſtianos crudelitas.

Cyrilli iecur ethnici furentes dentibus appetunt.

Eccleſia Chriſtianorū Baccho dedicata.

Aemiliani martyrium.

**Doryſtoli. lege Cam. & Epiphan.*

Marci Arethuſij epiſcop. certamen mirabile, & inſigni conſtantia.

Arethuſij epiſcopi ſui conſtantia ab errore reuocati.

Quas aduerſus Chriſtianos leges tulerit. Cap. VII.

Galilæi. Iuliani contra Chriſtianos leges.

ALia præterea infinita maleficia, illo tempore terra marique ab impiis contra pios fuêre commiſſa. Etenim Deo infeſtus tyrannus Iulianus, de reliquo leges aduerſus verum Dei cultum apertè promulgare cœpit. Ac primùm vetuit, ne Galilæi (ſic enim fidei Seruatoris noſtri conſecratos nuncupabat) poeticam, rhetoricam, aut philoſophiam diſcerent. Nam noſtris ipſorum, inquit, pennis (vt eſt in prouerbio) percellimur: ſiquidem noſtrorum ſcriptorum præſidiis muniti, contra nos bellum ſuſcipiunt. Poſtea etiam aliam tulit legem, qua mandauit: vt omnes Galilæi, id eſt Chriſtiani, è militia pellerentur.

De ſancti Athanaſii relegatione & fuga. Cap. VIII.

PEr idem tempus Athanaſius, athleta veritatis in omni certaminum genere exercitatus, in aliud rurſus diſcrimen adducitur. Nam dæmones, eius tum in concionando, tum in precando vim non ferentes, ſuos miniſtros ad eum conuiciis lacerandum armant. Qui vt alias multas voces, dum ab impietatis patrono contendebant, vt Athanaſium in exilium eiicerét, ſic hanc appoſuerunt: Si Athanaſius Alexandriæ maneat, neminem gentilem mãſurum. eum enim omnes ad ſuum cœtum ſuaſu adducturum. Cui poſtulationi aſſenſus Iulianus, dedit mandatum, vt Athanaſius non patria ſolum, verùm etiam vita ſpoliaretur. Cum autem diſcipuli eius ei metuerent, eum prædixiſſe fertur. Tumultum eum breui compreſſum fore. nam nubem appellauit, quæ celerrimè diſſiparetur. Veruntamen vbi intellexit quoſdam ad ſe conquirendum miſſos, ſe clàm inde ſubduxit: & reperto ad ripam fluminis nauigio, rectà in Thebaidẽ traiecit. Qui autem iuſſus erat vt eum occideret, factus de eius fuga certior, quãtum poteſt perſequitur. Ac cũ quidam ex familiaribus Athanaſij anteuertiſſet, diceretque hominem eum properè perſequi, nonnulli qui comitabantur Athanaſium, orabant, vt de via in ſolitudinem deflecteret. At ipſe dat mandatum gubernatori, vt nauigium verſus Alexandriam dirigat. Sic igitur illis, ei qui perſequebatur, obuiam factis, venit homo ille, qui mandatum de Athanaſio interficiendo acceperat: ſciſcitaturque, quantum inde abeſſet Athanaſius: cui Athanaſius reſpondet, Eum non longè abeſſe, ſícque dimittit: ipſe autem redit Alexandriam, atque reliquo tẽpore, quo vixit Iulianus, ibi delituit,

Iuliani contra Athanaſium decretum.

Athanaſius miro aſtu inſidias elapſus.

De Apolline Daphnæo, & ſancto Babyla. Cap. IX.

IVlianus, cum in animo haberet bellum contra Perſas gerere, ad omnia oracula quæ erant intra fines imperij Romani, conſulenda, homines è ſuis ſumma beneuolentia ſibi coniunctos miſit. Ille ipſe verò ſupplex orat Apollinem Daphneum, vti quæ ſibi eſſent euentura, oſtenderet. Reſpondet Apollo, mortuos quoſdam in proximo humatos impedimento eſſe, quo minus daret vaticinia. Eos igitur primùm inde transferendos eſſe: deinde, quid futurum ſit, ſe prædicturum pollicetur. nam ſe, niſi purgato luco, nihil poſſe dicere. Eodem tempore in eo loco reliquiæ inuicti martyris Babylæ, & adoleſcentum qui vnà cum eo pro fide decertarant, repoſitæ iacuerunt. Atque falſus vates apertè monſtrauit, ſe gratia illius martyris à conſuetis & commenticiis oraculis edendis prohibitum. Quod vbi intellexit Iulianus (non enim ignarus fuit virtutis, quæ in vetere pietate martyrum reſidebat) nullum quidem corpus mortuum inde deportandum curauit: ſed imperauit Chriſtianis, vt reliquias duntaxat inuictorum martyrum ex eo loco transferrent. Qui ad lucum lubentibus animis profecti, loculum in bigis collocant, omnéſque ad vnum antecedentes ſaltare, pſalmóſque Dauidicos canere cœperunt: & inter ſingula verſuum membra hæc verba interponere: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. Nam martyris tranſlatione dæmonem euictum exiſtimarunt.

Apollinis Daphnæi oraculum Iuliano editum.

Martyrum etiam defunctorum virtus. Babylæ, & aliorum martyrum reliquiæ tranſlatæ.

De Theodoro confeſſore. Cap. X.

Iulianus

IVlianus autem dedecoris notam ex ea re ſibi inuſtam non ferens, poſtridie eius diei principes illius ſolennis pompæ comprehendi iubet. Saluſtius, qui tum præfectus erat, impietati deditus, tametſi tyranno perſuadere conatur, ne Chriſtianis gloriæ appetentibus illud præſtet, quod ipſis in optatis ſit: tamen cum videret eum minimè poſſe ſuam iram cohibere, primùm adoleſcentem quendam diuino amore inflammatum, qui in foro fortè ambulabat, arripi: deinde in patibulo palàm ſuſpendi: tum loris eius tergum lacerari, lateráque teſtis acutis perfodi iubet. Quo cruciatus genere eum à primo diluculo ad veſperum vſque torquere non deſtitit: poſtea catenis ferreis vinctum in cuſtodia aſſeruari imperat. Poſtridie mane de his rebus certiorem facit Iulianum, adoleſcentis fortitudinem exponit: ac talibus factis & ſe profligatos fore, & Chriſtianorum gloriam multò fieri illuſtriorem, ait. Qua ratione adductus Deo odioſus tyrannus, alios deinceps tormentis affligi non permiſit: imò verò etiam Theodorum (hoc enim adoleſcenti illi, & generoſo veritatis athletæ nomen fuit) carcere liberari iubet. Qui rogatus à quibuſdam, Ecquid doloris, acerba illa & crudelia tormenta paſſus, ſenſiſſet? reſpondet, ſe initio aliquantum doloris ſenſiſſe: at poſtea ei apparuiſſe quendam, qui linteo molli & frigido faciem ſudore manantem continenter tergebat, iubebátque bono animo eſſe. Et propterea, cum carnifices ab eo cruciando ceſſarent, ſe non voluptatem, ſed afflictionem ideo ſenſiſſe, quod is qui eius leuaſſet cruciatum, vnà diſceſſerat. Itaque dæmon ille falſus vates, tum martyris auxit gloriam, tum ſua mendacia patefecit. Nam fulmen de cœlo delapſum, vniuerſum incendit delubrum, & ipſam Apollinis ſtatuam in cineres redegit: quæ intus lignea quidem erat, ſed extrà auro obducta. Qua re cognita, Iulianus, auunculus Iuliani, Orientis præfectus, properè Daphnen contendit, quò Deo, quem colebat, maturè ſubſidio veniret. Sed vbi vidit, eum qui nomine duntaxat deus erat, in cineres redactum, verberibus cædit æditu os: ſuſpicatur tamen delubrum ab aliquo Chriſtiano incenſum fuiſſe. Aeditui etiam dum vapulabant, nihil falſi dicere voluerunt: ſed incendium dixerunt non humi habuiſſe initium, ſed cœlitùs demiſſum eſſe. Et ruſtici quidam, qui in proximo habitabant, eò aduentantes, fulmen ſe vidiſſe è cœlo delatum affirmarunt.

Saluſtij præfecti in Theodorum adoleſcentem rabies.

Theodorus adoleſcens mirabiliter in tormentis confirmatus.

Apollinis oraculum fulmine ſublatū.

Quomodo vaſa ſacra confiſcauerit. Cap. XI.

VErùm impij Gentiles, quanquam hæc ita accidiſſe pro certo cognoſcebant, tamen contra Deum vniuerſarum rerum moderatorem ſe armare cœperunt. Tyrannus item ſacra vaſa in ærarium regium inferri: & portas eccleſiæ, quam Conſtantinus ædificarat, obſerari mandat, quo nullus aditus illis qui in eo conuentus agere ſolerent, omnino pateret. Hanc eccleſiam id temporis occupabant Ariani. In ſacroſanctum autem templum ad vaſa ſacra auferenda ſimul ingrediuntur, Iulianus præfectus Orientis, Felix regij theſauri quæſtor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum imperatoris procurator, quem Romani Comitem priuatum appellare conſueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cum eſſent Chriſtiani, quo impio imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate deſciuiſſe ferunt. Iulianus autem, cum eſſet in templò, aduerſus ſacram menſam minxiſſe dicitur: atque Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregiſſe, dixiſſéque, Res Chriſtianorum diuina cura ac prouidentia prorſus deſtitutas eſſe. Felix ſacrorum vaſorum magnificentiam conſpicatus (Conſtantinus enim & Conſtantius ſplendidè & amplè ea conficienda curauerant) Ecce inquit, quàm ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtretur.

Vaſorum ſacrorum direptio.

Comes priuatus.

Felix et Elpidius à pietate deficiunt.

Felicis calumnia.

Quas impietatis ſuæ pœnas dederit, tum Iulianus Imperatoris auunculs, tum impij item alij. Cap, XII.

SEd iſti tyranni pro his impiis & inſanis facinoribus non diu pòſt pœnas perſoluerunt. Nam Iulianus confeſtim in grauem morbum delapſus, viſceribus putredine exeſis, interiit. atque ſtercus non amplius per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri ſolet, emiſit: ſed ſceleratum eius os,

Iuliani auunculi pœna, ſtercus per os egerentis.

inſtrumentum blaſphemiæ, partis illius ad ſtercus eiiciendum natæ locũ obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præſtantiam egregiè nobilitatam, hæc ad maritum dixiſſe: Debes meritò, mi vir, Chriſtũ ſeruatorem laude prædicare, quòd tibi hac caſtigatione ſuam potentiam oſtenderit. Nam quem oppugnaſſes, planè te præteriiſſet, niſi conſueta ſua lenitate vſus, has plagas diuinitùs tibi inflixiſſet. Miſer igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu ſibi impoſito morbi cauſam perſpiciens, orat Imperatorem, vt eccleſiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc perſuaſit: & ipſe extemplò migrauit è vita. Felix autem derepentè flagello etiam cœlitùs impacto oppreſſus, ſanguinem dies noctéſque ex ore fudit: quippe ſanguis ex omnibus vndique corporis (vt ita dicam) vaſis, quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerſo eius ſanguine ad hunc modũ exhauſto, ſtatim extinctus eſt, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas iſti pro ſua impietate dederunt.

Felicis interitus ex ſanguinis horribili fluxu.

De filio ſacerdotis. *Cap. XIII.*

Sacerdotis gentilis filius ad religionem cõuerſus.

PEr id temporis adoleſcens quidam, filius ſacerdotis, in impia educatus religione, ſe in numerum piorum aggregauit. Nam mulier quædam illuſtris ob pietatem, & diaconatus munere dignata, matri huius adoleſcentis perfamiliaris, eum cum matre aduenientem (adhuc quidem valde adoleſcens erat) fortè ſalutans, magnopere eſt ad veram pietatem cohortata. Mortua verò matre, venit ad eam adoleſcens, & conſuetam ab ea diſciplinam perdiſcit: atque firmè in animo defigens eius conſilia, percontatur magiſtram, qua via poſſit ſuperſtitionem patris deuitare, & veritatis, quam illa prædicabat, compotem fieri? Cui illa: Oportet, inquit, patrem deſerere, & illi tuum & illius fabricatorem præponere: & alteram petere ciuitatem, in qua potes latitare, & impij tyranni manus effugere. pollicebatúrque ſe ei rei proſpecturam. Tum adoleſcens: At, inquit, deinceps veniam ad te, & tibi meam animam committam. Paucis interpoſitis diebus, Iulianus Daphnen contendit, publicum epulum celebraturus. cúmque eò vnà proficiſcitur ſacerdos, adoleſcentis pater, qui Imperatorem comitari conſueuerat. Adoleſcens erat cum patre, & frater vnà. iſti namque in cibo Imperatoris aqua luſtrali expiando, ædituorum munere fungebantur. Septem dies feſtum Daphne agi ſolet. Primo die adoleſcens, vbi toro aſtans Imperatoris, obſonia aqua luſtrali expiauerat, conſuetóque ſcelere polluerat, curriculo currit Antiochiam: & ad eximiam illam mulierem rectà profectus, Ego, inquit, venio ad te, vti á me promiſſum eſt. tu ergo ſaluti tam corporis quàm animæ conſulito, promiſſúmque præſtato. Quamobrem illa ſurgens extemplò, adoleſcentem deducit ad Meletium: qui eum in ſuperiore parte ædium, in quibus habitabat, commorari iuſſit. Pater autem quærere adoleſcentem, perluſtrare vndique Daphnen: atque ad vrbem contendens, circuire plateas & angiportus, circumferre in omnes partes oculos non ceſſat. Quod quidem fecit, magno illius inueniendi deſiderio incenſus. Vbi ventum eſt ad eum locum in quo erant ædes Meletij, oculis ſublatis, videt eum ex tabulato deſpicientem: ad quem accurrens, inde abſtraxit, abduxítque. Atque ei domum reducto, primùm permulta inflixit verbera: deinde verucula candentia manibus, pedibus, & dorſo impegit: poſtremò concluſit in cubiculo, oſtio foris obſerato, ipſéque Daphnen reuertit. Iſta ille ipſe, cum ætate iam admodum exacta erat, mihi narrauit: addiditque etiam, ſe numine afflatum, & diuina repletum gratia, omnia patris ſimulachra confregiſſe, eorúmque irriſiſſe imbecillitatem.

Daphne feſtũ ſeptem dierum celebrari ſolitum.

Crudelitas patris gentilis in filium Chriſtianum.

Puer diuinitus cuſtodia liberatus.

Poſtea verò complexum animo facinus, quod conſciuerat, cœpit patris aduentum pertimeſcere: oraſſéque Chriſtum dominum, vt ipſi ferret auxilium, ſeras perrumperet, & oſtia patefaceret. Nam tua cauſa, inquit, hæc & perpeſſus ſum, & admiſi. Quæ cum dixiſſet, excidiſſe ſeras, & oſtia aperta eſſe. Inde igitur recurriſſe ad magiſtram: quæ eum veſte induit muliebri: & poſtquam in camera collocaſſet, iterum ad Meletium deduxit. Meletium verò Cyrillo, qui tum Hieroſolymorum fuit epiſcopus ipſum commiſiſſe, & ita noctu iuiſſe in Palæſtinam.

Poſt

Poſt mortem autem Iuliani, iſte adoleſcēs patrem ad veram traduxit religionem. Etenim cùm iſtud, tum alia nonnulla nobis ipſe narrauit. Quare iſti hoc modo ad Dei cognitionem adducti, veram ſalutem conſecuti ſunt. *Filius pius, patrem etiam impium conuertit.*

De Iuuentino & Maximiano Romanis. *Cap. XIIII.*

IVlianus verò liberius, imò verò impudentius aduerſus verum Dei cultum arma ferre: & quanquam perſonam induebat modeſtiæ, tamen retia parare atque tendere plagas cœpit, quæ homines errore deceptos in impietatis perniciem inducerent. Nam primùm fontes tum qui in vrbe erant, tum qui Daphnæ, ſceleratis victimis contaminare, quò ſinguli, qui aquam guſtarent, tetra nequitiæ labe inficerentur. Deinde quæ in foro exponebantur, eadem ſceleris macula inquinare. nam panes, carnes, fructus, olera, & alia omnia eſculenta, aqua luſtrali aſpergebantur. Quæ cum viderent Chriſtiani, etſi non poterant non gemere, lamentari, & ſcelera illa impenſè deteſtari: tamen eiſdem veſcuntur, legi Apoſtoli obſecuti, ita iubenti: Quicquid in macello vēditur, comedite, nihil diiudicantes propter conſcientiam. At duo tamen viri re militari præſtantes (erant nanque ſcutati milites, & ſatellites Imperatoris) in quodam conuiuio acerbius & maiore cum animorum ardore horrenda illa ſcelera deplorant: verbiſque trium puerorum planè admirabilium, qui Babyloni olim ſe tam præclarè geſſerant, vtuntur, nam inquiunt: Tradidiſti nos regi iniquo, qui te deſeruit ſupra omnes gentes terræ. Quæ verba vnus ex conuiuarum numero indicauit Imperatori. Ille confeſtim optimos illos viros ad ſe adduci iubet: percunctatur, quid dixerint? Illi tum occaſionem ex Imperatoris rogatu ſibi oblatam arbitrati, liberè quid ſentirent eloquendi, inſigni quodam zelo incitati, dixerunt iſta: Nos in vera educati religione, ô Imperator, & legibus in primis præclaris, quas Conſtantinus & eius filij tulerunt, obſecuti, non poſſumus non grauiter & acerbè iam lamentari, cum videamus omnia impio ſcelere referta, & tum eſculenta tum poculenta nefandis & execrabilibus victimis contaminata. Iſta nos & domi ingentem vim lachrymarum profundere, & coram te iam flebiliter conqueri coegerunt. Iſta ſolum in tuo imperio nos malè habent. Quæ cum audiuiſſet manſuetiſſimus ille ſcilicet, & ſapientiæ ſtudio deditiſſimus (ita enim à ſui ſimilibus appellabatur) exuit perſonam modeſtiæ, & ſe impium atque ſceleſtum prodidit, iuſſitque graues & acerbas plagas illis imponi, atque ſic hac vita priuauit: imò vero iniquo illo & calamitoſo tempore eripuit, & coronas victoriæ eis conciliauit. Cauſam autem cur eos ſupplicio affeciſſet, non in veram pietatem, pro qua erant è medio ſublati: ſed in petulantiam tranſtulit. Siquidem eos propterea multatos dixit, quò ipſum contumeliis vexarant. Atque iſta idcirco diuulgari mandauit, quòd veritatis athletis & nomen martyrum, & honorem inuideret. Iſtorum alter Iuuentinus, Maximianus alter appellatus eſt. Iſtos Antiochia velut ſtrenuos pietatis athletas venerata, magnifico tumulo mandauit, & ad hodiernum vſque diem quotannis feſto publico eos honorificè celebrat.

Margin notes: *Iulianus omnia ad vitam neceſſaria aqua luſtrali gentilium infecit, vt Chriſtianos in communionem ſcelerū ſuorum pertraheret.* — 1. Cor. 10. — Daniel. 3. — *Militum Romanorum in Iuliani ſcelera libertas.* — *Iulianus diſſimulatam diu impietatem prodit.* — *Iuuentini & Maximiani martyrium. Vide homil. Chryſoſtomi de his martyribus.*

De Valentiniano, qui poſtea imperio potitus. *Cap. XV.*

ALij præterea, qui in altis honoris gradibus collocati erant, ſimili in Iulianum loquendi libertate vſi, ſimiles quoque victoriæ coronas conſecuti ſunt. Etenim Valentinianus, qui pòſt obtinebat imperium, id temporis militum haſtatorum in palatio merentium tribunus, ſingulare ſtudium quo erga pietatis defenſionem flagrabat, manifeſtò declarauit. Nam cum amens ille ac ſtupidus tyrannus Iulianus in fanum Fortunæ choreas ducens ingrederetur, & æditui vtrinque ad ianuas conſiſterent, vti introeuntes aqua luſtrali, vt ipſi opinabantur, expiarent: tribunus Valentinianus imperatorem præcedens, qui huius rei gratia vtrunque imperium conſecutus eſt, vbi videt guttam aquæ ſuæ leuæ aſperſam, pugnis cædit æditum: ſeque inde non expiatum, ſed turpi labe pollutum ait. Quod factum execrabilis tyrannus conſpicatus, eum ad caſtellum in ſolitudine ſitum relegauit, ibique vitam degere iuſſit. At Valentinianus anno & pau-

Margin notes: *Valentinianus militum tribunus poſt Imperator.* — *Valentiniani relegatio.*

cis menſibus interiectis, imperium tanquam mercedem ſuæ confeſſionis obtinet. Nam Deus, iuſtus iudex, pietatis ſtudioſos non in illa vita beata ſolum honore & gloria afficit: verùm etiam ſpem de præclaris illis præclarorum laborum remunerationibus, quæ in cœlo expectantur, conceptam, etiam donis in hac vita ſuppeditatis planè confirmat. Erat porro alia machina ad pietatem oppugnandam à tyranno excogitata. Nam cum aurum, vt vetus mos ferebat, militum ordinibus diſtribueret, primùm ipſe ſolio regali conſedit: propéque locari iuſſit aram plenam carbonum, & thus in quadam menſa poni. Deinde mandatum dedit, vt ſinguli qui aurum eſſent accepturi, primùm thus iniicerent aræ, tum ab ipſius dextera aurum ſumerent. Iſtum erroris laqueum plurimi ignorabant penitus: atqui antè, quiſnam eſſet, didiciſſent, morbo ſimulato, ne illò irretirentur, effugiebant. Nonnulli pecuniæ inducti cupiditate, ſuam neglexerunt ſalutem: alij metu fracti, veram pietatem prodiderunt.

Iuliani pernicioſa pecunia inter milites diſtributio.

De confeſſoribus aliis. *Cap. XVI.*

Crucis ſignum poculo Chriſtianus adhibet.

POſt iſtam pernicioſam pecuniæ diſtributionem, nonnulli qui aurum acceperant, in conuiuio quodam fortè vnà epulantur. Quorum vnus, ſumpto in manum poculo, non antè bibebat, quàm ſalutare Crucis ſignum adhibuiſſet. Atque cum quidam è conuiuis eum increparet, dicerétque, illud rei paulo antè ab eo geſtæ prorſus repugnare: ſciſcitatur, quid ſit, quod in factis ſuis repugnantiam habere aſſerat? Ille tum aræ, thuris, & negatæ fidei eum in memoriam redigit: aitque iſta confeſſioni Chriſtianæ prorſus aduerſari. Quibus auditis, complures ex conuiuis flebiliter eiulare, lamentis ſe dedere, & capillum lacerare cœperunt: ſurgentéſque de conuiuio, per forum curſitare, ſe Chriſtianos eſſe clara voce profiteri, imperatoris artibus impulſos eſſe in fraudem, palinodiam canere: & cladem inſcitia fortè acceptã, pugna renouata ſarcire velle. Cum eiuſmodi querela & clamore contendunt ad regiam: contra tyranni fallacias vociferantur: poſtulant in ignem coniici: vti igne inquinati, igne denuò expientur. Hæc & alia his ſimilia locuti, ſcelerati tyranni animum ad inſaniam adegerunt. Itaque primum capita ceruicibus abſcindi iubet. Quos ad ſupplicium extra vrbem ſubeundum abductos, permagna populi multitudo ſecuta eſt: quæ quidem & magnitudinem animorum, & loquendi in pietate tuenda libertatem, quæ in illis elucebat, ſuſpexit atque admirata eſt. Vbi autem ventum eſt ad locum, in quo malefici puniri ſolent: qui erat inter eos natu maximus, orat carnificem, vt primum minimum natu ſecuri percutiat, ne ille aliorum cædem intuens, præ timiditate ſuccumbat. At ſimul vt iſte humi poſuerat genua, & carnifex enſem vagina eduxerat, nuncius quidam accurrit, illis veniam indicaturus: qui cum longo interuallo à loco abeſſet, clamore vetuit cædem fieri. Tum ille natu minimus moleſtè ferens, ſe à cæde liberatum: Romanus inquit (ſic enim vocabatur) nequaquám dignus erat, qui martyr Chriſti appellaretur. Atqui malitioſus ille tyrannus tametſi cædem athletis illis inferri idcirco prohibuit, quòd inuidia inflámmatus, illos voluit martyrij gloria priuare: tamen non ſiuit eos ſuas ipſorum incolere ciuitates, ſed ad extremas imperij Romani oras relegauit.

Chriſtiani vltrò ſe martyrio offerunt.

Romani iuuenis ad martyrium ſubeundum alacritas. Iulianus martyribus coronam etiam inuidet.

De Artemio duce, & Publia diaconiſſa, & diuina eius in loquendo libertate: & Iudæis templum ædificare conantibus, & inflictis illis diuinitùs plagis. *Cap. XVII.*

Artemij martyrium.

IDem porrò tyrannus Artemium, militum in Aegypto merentium ducem, propterea quòd, cum illum magiſtratum Conſtantij temporibus nactus plurima ſimulachra confregerat, nõ ſolum exuit bonis, verùm etiam obtruncauit. Hæc ſunt manſuetiſſimi illius & iræ temperãtiſſimi (ab impiis enim his nominibus appellatur) egregia facinora. Hoc loco præterea hiſtoriam de fœmina quadam præſtantiſſima, planè memorabilem narrabo. Nam fœminæ etiam diuino pietatis amore ac ſtudio armatæ, huius tyranni rabiem prorſus contempſerunt. Publia fœmina illis temporibus nobiliſſima, & propter

virtutis

virtutis ſuæ præſtantiam plurimorum celebrata ſermonibus, matrimonij iugo aliquandiu copulata, fructum Deo dignum ſanè admiratione obtulit. Nam Ioannes, qui longo tempore presbyteris Antiochiæ præfuit, & ſæpe ad primatum apoſtolicum ſuffragiis delectus, ſemper illum honoris gradum recuſauit, ex eius ventre, tãquam ex admirabili ſolo editus eſt. Hæc mulier chorum virginum perpetuam caſtimoniam profeſſarum ſecum habens, Deum omnium opificem ac ſeruatorem hymnis aſsiduè celebrare ſolebat. Ac cum imperator illac prætergrederetur, virgines inter ſe multo clariore voce canunt: ratæ illum conſceleratum tyrannum contemnendum eſſe, & omnium irriſione ludendum. Canebant autem illos potiſsimum Pſalmos, quibus debilitas ſimulachrorum ſcitè deridetur, & cum Dauide dicebant: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Ac poſtquã verſus, qui illa ſenſus omnis expertia eſſe pronunciant, recitauerant, iſtum

Publia, nobilis matrona, Ioãnis Antiocheni matris, in profitenda fide conſtantia.

Pſalm. 113. adiungebant: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. His Iulianus cum maxima animi ægritudine auditis, iuſsit vt eo prætergrediente conticeſcerent. At Publia eius leges paruo æſtimans, maiore cum alacritate chorum vir-

Pſal. 67. ginum in vnum coegit: & illo pretereunte, denuò cantare mãdauit: Exurgat Deus, & diſsipentur inimici eius. Itaque tyrannus grauiter commotus, iubet magiſtram chori ad ſe adduci. Quam cum anum, propter ætatem ingraueſcentem cum primis venerandam cerneret: tamen neque canicie corporis ad miſericordiam illius capiendam, neque animi virtute ad honorem ei tribuendum inducitur: ſed ſatelliti cuidam dat mandatum, vt vtranque malam verberet, & genas cruentet manibus. Illa hanc contumeliam pro ſummo honore ducens, domum reuertitur, & tyrannum (vt ſolebat) ſpiritualibus cantilenis perſtringit: non aliter quàm ipſe cantilenarum ſcriptor, & magiſter Dauid, qui malignum ſpiritum quo Saul agitabatur, compreſsit. Etenim iſte tyrannus, vbi ſceleratos dæmones ſibi familiares reddiderat,

1. Reg. 16. Corybantum more furere, & contra verum Dei cultum rabiem exercere non deſtitit. Nam ea ratione adductus, Iudæos contra verè Chriſtianos armauit. Ac primùm eos in vnum coactos interrogat, Quid ſit cauſæ, cur, cum lex hoſtias immolare præcipiat, illi non immolent? Atque vt primùm reſponderunt, vnum locum ad cultum præſcriptum eſſe: illicò ipſe Dei hoſtis Iulianus, iubet templum dirutum deintegrò extrui: qui dum exiſtimabat (quæ eius fuit inſcitia) prædictionem Domini ſe poſſe eludere, eius veritatem magis confirmauit. Quæ verba cum Iudæi cupidè audiuiſſent, omnibus ſuis tribubus per totum orbem terrarum diſperſis mandata eius ſignificarunt. Qui eò vndique confluentes, tum pecuniam, tum propenſum ſtudium ad templi ædificationem conferunt. Ad quod quidem opus tyrannus ipſe, qui mandatum dederat, quàm plurima ſuppeditat, non magnificentiæ ſuæ declarandæ, ſed oppugnandæ, veritatis cupiditate inflammatus. Mittit etiam vnà cum illis præfectum operis, idoneum ſanè impiorum mandatorum adminiſtrum. Ferunt autem Iudæos, ligones ex materia argentea, palas etiam & ſportas confeciſſe. Ac cum fodere inciperent, & aggerem exportare, tametſi multa milia hominum in hoc opere faciendo interdiu laborem ſuum collocabant, tamen noctu aggerem ſua ſponte in foſſam denuò tranſlatum fuiſſe. Diruiſſe præterea veteris ædificij reliquias, dum in ſpem veniunt omnia de integro conſtruendi. Verum poſtquam infinitos gypſi & calcis modios in vnum cõgeſſerant, ex improuiſo ventos vehementes cœpiſſe ſpirare, turbines ingruere, tempeſtates ac procellæ oriri, qui totam illam materiam penitus diſsipauerunt. Ac cum pergerent porrò inſanire, nec diuinæ benignitatis indulgentia ſapere vellent, primùm terræ motum maximum factum eſſe: & eos qui diuinis Chriſti myſteriis minimè initiati erant, ſupra modum obſtupefeciſſe. Sed vbi metum depoſuerant, ex defoſsis fundamentis erupiſſe ignem, combuſiſſe foſſorum quam plurimos, alios in fugam vertiſſe. Noctu item permultis in porticu quadam vicina dormientibus, ſubito ædificium cum tecto diiectum eſſe, oppreſsiſſeq́; omnes qui ibi ſe quieti dederant. Eadem quoque nocte, & poſtridie rurſus, fulgentem crucis ſalutaris formam in cœlo viſam eſſe, ipſáque Iudæorum veſtimenta crucis figuris, non fulgentibus illis quidem, ſed ex nigro colore confectis ſignata. Quas res, illos Dei aduerſarios cõſpicatos, & plagas

Iudæi contra Chriſtianos à Iuliano armati.

Templum Iudæi re ædificare fruſtra conati.

Diſsipatur materia à Iudæis conuecta.

Crucis forma in cœlo, & Iudæorum veſtimentis viſa.

cœlitus inflictas admodum veritos, aufugiſſe inde, & rectà domum ſe recepiſſe: planè confeſſos eſſe eum verè Deum, quem maiores ſui cruci affixiſſent. Quæ tametſi ad aures Iuliani permanabant (in omnium namque ore verſabantur) tamen illius cor, non aliter atque Pharaonis olim, prorſus occalluit.

De expeditione eius contra Perſas: & oris in loquendo libertate nobilis ciuis Berœenſis: & pædagogi prædictione.

Caput XVIII.

Iuliani contra Perſas expeditio.

POſtea verò quàm Perſæ de morte Conſtantij facti certiores, animos collegerant: & bello antè denunciato, in fines Romanorum inuadebant: viſum eſt Iuliano, quanquam propugnatore Deo carebat, exercitum cogere. Sed antequã arma ſumeret, miſit nuncios ad Delphos, ad Delum ac Dodonem, ad alia denique oraculorum loca ſciſcitatum vates, vtrum bellum ei gerendum ſit. Illi autem bellum ſuſcipere iubent, pollicentúrque victoriam. Vnum verò ex oraculis, quo eorum mendacia perſpicuè coarguantur, hoc loco citabo, quod ita ſe habet:

Oraculum.

Ibimus in Tharem, Superi, victoria certa eſt.
Mars ego ductor ero, diuum inuictiſſimus armis.

Tigris fl.

Quemadmodum hi qui Apollinem deum diſertum, & Muſarum principem vocant, ridiculos iſtorum carminum numeros lepidè vt irrideant licet: ſic ego comperto huius dei mendacio, vicem Iuliani in errorem inducti meritò deplorare poſſum. Iſte deus Tigrim Therem fluuium nuncupauit, propterea quòd eſt θηρίον, id eſt beſtia eodem nomine appellata. Hic fluuius è montibus Armeniæ erumpens, labitur per Aſſyriam, & tandem in ſinum Perſicum influit. His igitur oraculis deceptus miſer, & ſomniabat victoriam, & poſt bellum Perſicum Galilæos adoriri cogitabat. Nam Chriſtianos vocauit Galilæos, ratus quidem ex eo nomine notam ignominiæ illis impreſſurum. At debuerat, præſertim cum eſſet in literis educatus, ſecum conſideraſſe, nominis mutationem ad alicuius famam lædendam momentum habere planè minimum. Nam neque Socrati, ſi Critias nominatus fuiſſet, neque Pythagoræ, ſi Phalaris, labes vlla ex nominum mutatione aſperſa fuiſſet infamiæ: neque Nireus, Therſites vocatus, pulchritudinem ſibi datam à natura amiſiſſet. Sed iſtorum nihil Iulianus, tametſi eorum cognitionem accuratè tenebat, mente complexus eſt: ſed putauit, ex nomine haudquaquam nobis conueniente, noſtram ſe poſſe exiſtimationem violare. Atque oraculorum commentis fidem adiungens, minabatur ſe in eccleſiis Chriſtianorum laſciuæ deæ ſimulachrum collocaturum. Etſi cum his minis proficiſcebatur, tamen Berrœæ ab vno viro deuictus eſt. Is tametſi ob alias res illuſtris fuit (quippe in Berœenſi rep. gerenda principem locum obtinuit) tamen ſingularis pietatis amor, quo flagrabat, eum multo reddidit illuſtriorem. Nam cum ad impietatem id temporis regnantem filium delapſum cerneret, expulit domo, & palàm abdicauit. Qui ad imperatorem in diuerſorio vrbi vicino commorantem accedens, ei tum quid ipſe ſentiret, tum quo pacto pater ipſum abdicaſſet, exponit. Tyrannus autem iubet adoleſcentem animo eſſe tranquillo, pollicitus ſe eum in gratiam cum patre reducturum. Itaque vbi venit Berœam, principes viros ciuitatis vocat ad conuiuium: in quorum numero erat adoleſcentis pater. Quem cum filio ſuæ ipſius accumbere menſæ imperat, atque circiter medium epulum ſic patrem adoleſcentis alloquitur: Eſt iniquum planè, mea quidem ſententia, alicuius animum, qui ad alteram religionem deflexit, vi cogere, & inuitum ad contrariam traducere. Quapropter ne cogas filium, etiam nolentem, tuæ aſſentiri opinioni: quandoquidem neque ego tibi vim affero, licet perfacile te poſsim compellere, vti meæ ſententiæ obſequaris. Tum pater adoleſcentis, fide in Deum animum exacuens: De iſtoccine (inquit) ſcelerato, ô imperator, verba facis, qui & Deo odioſus eſt, & mendacium veritati anteponit? Rurſus Iulianus perſonam induens manſuetudinis: Heus tu (inquit) deſine maledicere. Atque ore ad adoleſcentem conuerſo: Mihi, inquit, tuæ res curæ erunt: quandoquidẽ patri,

Galilæi dicti à Iuliano Christiani.

Nominis mutationem parũ habere momẽti ad famam alicuius lædẽdam.

Ciuis Berræẽſis filium abdicat propter impietatem.

Ad diuerſam religionem nemo cogendus inuitus.

patri, vt iſtud agat, perſuadere non queo. Iſta quidem narratio non eſt fruſtra à me inſtituta: quippe ex ea planè oſtendere volui, non modò admirabilem diuini hominis in loquendo libertatem: verùm etiam, quòd erant quàm plurimi, qui tyranni illius potentiam penitùs contemnerent. Etenim Antiochiæ itidem vir quidam facilè optimus, qui adoleſcentibus doctrina inſtituendis operam dabat, magnam familiaritatem (vtpote multo literatior quàm vulgus præceptorum ſolet) conflauit cum eo qui id temporis inter doctores primas tenebat, Libanium dico, tam crebris ſermonibus apud ſophiſtas celebratum. Qui cum impius eſſet, expectarétque victoriam, & minas Iuliani ante oculos mentis ſtatueret, à ludi magiſtro, quò noſtræ religioni quaſi per iocum irrideret, ſciſcitatur, quid rerum gerat fabri filius? Qui diuina completus gratia, prædixit, quod erat paulo pòſt euenturum. Nam huius, inquit, vniuerſitatis opifex Deus, quem tu per riſum fabri filium nominas, loculum fabricatur. Neque certè multi dies præterierant, cum nuncius allatus eſt de ſcelerati illius morte, qui in loculo reconditus, & ad ſepulchrum elatus, ſe fruſtra minas, iactaſſe declarauit: ex qua vna re Dei gloria fuit magnopere illuſtrata.

Libanij in Christum ſcōma pulchrè à ludi magiſtro repulſum.

De ſancti Iuliani monachi prophetia.
Caput XIX.

POrrò autem Iulianus cognomento Sabba (ſic nanq; lingua Syriaca vocabatur) cuius vitam in hiſtoria noſtra, qui Philotheus inſcribitur, literis mandauimus, eorum viuendi genus, qui ſunt expertes corporis, in corpore imitatus, cum eſſet de Iuliani minis certior factus, longè attētius preces Deo omnium moderatori adhibuit. Atque eodem ipſo die quo Iulianus interfectus eſt, quanquam iter viginti dierum & amplius aberat ab exercitu, cædem eius inter precandum cognouit. Nam ferunt, eum, dum Dominum clemētem & benigum ſupplex oraret, derepentè fletum repreſsiſſe, & effuſum in lætitiā exultaſſe gaudio, hilaríque vultu cœpiſſe intueri: qua re voluptas quam capiebat animo, manifeſtò declarata eſt. Quem familiares eius cum ita mutatum cernerēt, oraſſe vt cauſſam lætitiæ ipſis indicaret: eum autem reſpondiſſe, aprum ſylueſtrem, hoſtem vineæ Domini, debitas ſcelerum in Chriſtum admiſſorum pendiſſe pœnas, & mortuum iacere, ne amplius Chriſtianis inſidias ſtruat. Quibus cognitis, omnes triumphare gaudio: & hymnum, quo Deo gratias agerent, cantare cœperunt. Poſtea autem facti erant certiores ab illis qui mortem eius nunciabant, ſceleratum illum tyrannum extinctum eadem die ac hora, qua diuinus ille ſenex Iulianus eum cecidiſſe & cognouerat, & prædixerat.

Iulianus Sabba.

Iuliani cædes à Iuliano monacho prædicta.

De Iuliani Imperatoris in Perſia cæde.
Caput XX.

EStius tyranni temeritatem mors eius apertiſsimè declarauit. Nam tranſmiſſo flumine, quod Romanorum à Perſarum diuidit imperium, & exercitu traducto, confeſtim incendit naues, quò milites ad bellum gerēdum non perſuadendo impelleret, ſed neceſsitate cogeret. Verùm optimus quiſque dux milites ſuos animorum alacritate cōplere, & ſi eos animis cadere fortè viderit, verbis confirmare, & ad ſpem erigere ſolet. At iſte contrà, nauibus quibus in reditu flumen tranſirent, incenſis, ſpem illico ſalutis præcidit. Quinetiam cum cōmeatus militibus neceſſarius vndique conquiri, & ad exercitum comportari debuiſſet, ſapiens iſte neque domo ſecum aduehi iuſſerat: neque hoſtium agris depopulatis, ſatis magnam alimenti copiam illis ſuppeditauit. Nam relicto ſolo culto & habitato, per incultum & deſertum copias traduxit. Ibi milites non modò potione & cibo, verum etiam ducibus itineris deſtituti, atque in loco etiam ſolitario oberrantes, cœpère tandem ſui imperatoris inſcitiam perſpicere. Deinde cum quererentur & ingemiſcerent, ex improuiſo eum vulneratum offendunt, rabie contra conditorem ſuum furentem: Martem bellicoſum ipſi, vti promiſerat,

Iulianus incēdit temere naues quibus Euphratem traiecerat.

Iuliani imperitia rei militaris.

auxilium minimè tuliſſe: Apollinem falſa vaticinatum eſſe: Iouem denique fulminantem non in ſuum interfectorem fulmen torſiſſe. Itaque qui antè minas inſolenter iactauerat, iam miſerè humi proiectus iacuit. Attamē qui debitam illam plagam ei impoſuerit, ad hodiernum vſque diem à nemine pro certo cognitum eſt. Nam alij à quodam ſenſum oculorum effugiente incuſſam: alij quendam ex Iſmaelitis, qui Nomades appellantur, eam inflixiſſe: alij à milite, qui famis & ſolitudinis moleſtias ægrè ferebat, illatam dicunt. Verùm ſiue homo, ſiue angelus enſem in eo infixerit, conſtat ſanè eum, qui facinus commiſit, diuinæ voluntatis adminiſtrum fuiſſe. Ferunt porrò, ipſum tyrannum, ſimulac plagam acceperat, manum protinus ſanguine impleuiſſe, illumque proieciſſe in aerem, ac dixiſſe: Viciſti Galilæe, & ſimul tum confeſſum eſſe victoriam, & blaſphemiam (adeò enim à mente abalienatus erat) in Deum impudenter locutum.

Iuliani interitus.

De præſtigiis apud Caras poſt interitum eius reprehenſis.

Caput XXI.

POſt huius tyranni cædem, fraudulētæ præſtigiarum ſuarum machinæ manifeſtò deprehenſæ ſunt. Nam cum ſtolidus ille per Caras vrbem, quæ etiā adhuc multas impietatis reliquias retinet, iter faceret, relicta ad læuam Edeſſa, vtpote pietate & vero Dei cultu præclarè ornata: ingreſſus in delubrum, quod apud impios in maximo honore erat, iubet portas, poſtquam in eo nefanda quædam myſteria cum ſceleris ſui ſociis obiiſſet, non obſerari ſolum, verum etiam obſignari: & milites quoſdam eas aſsiduè obſeruare, ne quiſquam, donec ipſe reuerteretur, intraret. At poſtquam nunciatum erat, eum eſſe mortuum, & pium imperatorem impio ſucceſsiſſe, quidam in illud delubrum introeuntes, admirabilem ſcilicet huius imperatoris fortitudinem, ſapientiam, addo etiam pietatem, perſpicuè deprehendunt. Nam vident mulierculam capillo ſuſpenſam, manibus extenſis, cuius ventre diſſecto, ſceleratus iſte, forſitan ex eius iecore diuinauit, ſe victoriā à Perſis reportaturum. Atque hoc quidem ſcelus Caris deprehenſum eſt.

De capitibus in Antiochiæ palatio inuentis, & publicis Antiochiæ choreis ac tripudiis.

Caput XXII.

POrrò Antiochiæ dicitur multas capſas in palatio refertas hominum capitibus, multóſque puteos cadaueribus humanis repletos. Eiuſmodi namque facinora execrabilium deorum poſcebat diſciplina. Vrbs verò Antiochia, vt primùm tyrannum trucidatum intellexit, epulas publicas crebróſque conuentus celebrare: & non in eccleſiis ſolùm & martyrum monumentis tripudiare, verum etiam in theatris crucis prædicare victoriam, & tyranni vaticinia irriſioni & ludibrio habere cœpit. Voces autem Antiochenorum contra eum emiſſas, ponam equidem hoc loco, quò earum memoria poſsit ad poſteritatem remanere. Nam vno ore conclamarunt omnes: Vbi tua ô Maxime, ô ſtolide, vaticinia: Vicit Deus, & Chriſtus eius. Per id enim tēporis erat vir quidam nomine Maximus, qui tametſi philoſophum ſe eſſe profitebatur, erat tamen reuera magus, futuráque ſe poſſe prædicere iactabat. Antiochenos autem, duorum maximorum apoſtolorum Petri & Pauli doctrina imbutos, & ardenti amore omnium Dominum ac ſeruatorem complexos, Iulianum perpetuò, cuius memoria hominum animis meritò excidere debebat, deteſtatos eſſe, Iulianus ipſe locuples teſtis eſt: qui ob eam cauſam librum aduerſum eos edidit, μισοπώγωνα, id eſt, Barbæ odium, inſcripſit. Sed cum iſto Antiochenorum tripudio, pro morte Iuliani tyranni facto finem huic libro imponam. Nam nefas planè puto, impium tyrannum in eundem ſermonem cum pio imperatore concludere.

Voces Antiochenorum in Iulianū mortuum.

Maximus.

Iuliani μισοπώγων.

TERTII LIBRI FINIS.

THEODORITI

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

LIBER QVARTVS.

De Iouiani imperio & pietate. Caput I.

IOVIANVS.

POST interfectum Iulianum, duces vnà cum præfectis in vnum coacti, iniuère conſilium, quis ad regendum imperium deligendus eſſet: & quis tum ad militum ſaluti in hoſtili ſolo ſapientia & conſilio prouidendũ, tum ad recreãdum ſtatum reip. Rom. in acie nouaculæ (vt dicitur) ob Iuliani iam mortui temeritatẽ poſitum, maximè idoneus videretur. A quibus dum de hac re deliberatũ erat, exercitus in vnum congregatus, Iouinianũ poſtulat imperatorem, qui neque dux, neque ex eorum numero qui ſecundas poſt duces obtinebant, fuerat: ſed tamen vir apprimè nobilis, illuſtris, & multarum rerum cauſa inſignis. Nam corpore robuſtiſsimo fuit, animóque excelſo: quinetiam in bello gerendo ſolebat & in acrioribus certaminibus facilè primas ferre. Porrò contra impietatem liberè loquebatur, tyranni potentiam contemnebat, animi propenſione cum Seruatoris martyribus coniungebatur. Itaque duces conſenſum exercitus velut ſuffragationem diuinam arbitrati, producunt in medium præſtãtiſsimum illum virum: ac celerimè primum ſuggeſto conſtructo, in eo collocant. Deinde cum omnes nomina quæ ſunt imperatorum propria, ei tribuiſſent, & Auguſtum ac Cæſarem appellaſſent, vir ille admirabilis ſua conſueta loquendi vſus libertate, & neque magiſtratus, neque milites vt ad deteriorem partem deflecterent, omnino veritus: Non poſſum (inquit) cum ſim Chriſtianus, eiuſmodi hominibus imperare, neque regere Iuliani exercitum, qui tam peſtiferæ doctrinæ præceptis imbutus ſit. Nam qui ſunt ita inſtituti, hi diuina deſtituti prouidentia, tum ab hoſtibus facilè expugnari, tum eiſdem materiam ad læticiam præbere ſolent. Quibus verbis auditis, milites conclamare vno ore, ac dicere: Ne animus tibi, ô imperator, vlla æſtuet dubitatione, neque noſtri imperium tanquam improbum deuites. Nam & Chriſtianis hominibus, & diſciplina veræ pietatis educatis imperabis: ſiquidem, qui ſunt inter nos ætate prouectiore, hi à Conſtantino eruditi erant: qui autem adoleſcentiores, illi præceptis Conſtantij inſtruebantur. Tempus certè imperij Iuliani, qui iam morte occubuerit, vt perexiguum, ita non ſatis ad erroris perniciem in animis eorum qui eadem infecti erant, altius infigendam, fuit.

Iouinian' imperator delectus.

Iouinian' imperium detrectat.

De ſancti Athanaſij reditu. Caput II.

HAc militum oratione vehementer delectatus Imperator, conſilium deinceps init de ſalute reip. & quo modo exercitum hoſtili è regione poſsit incolumem reducere. Verùm non tam multo egebat conſilio: quippe cum fructus ex pietatis ſeminibus perceptus, ei ſubſidio eſſet. Nam extemplò rerum vniuerſarum gubernator Deus, ſe illius curam ſuſcepiſſe declarauit: & dubitationem, in qua verſari videbatur, penitus ei ſuſtulit. Etenim rex Perſarum, ſimul vt intellexit eum creatum imperatorem, primùm legatos de pace ad illum mittit: deinde imperat cibaria militibus eius deferri, & res ad victum neceſſarias venales in ſolitudine exponi. Itaque pacto ad triginta annorum ſpacium fœdere, Iouianus exercitum iam confirmatum & robuſtum hoſtili è regione eduxit. Vt primùm autem in ſui imperij fines ingreſſus eſt, primùm ſanciuit legem, quæ iubebat omnes epiſcopos ab exilio reuerti: & eccleſias illis qui fidei formulam in concilio Nicæno editam inuiolatam ſeruauerant, reſtitui. Scripſit porrò literas ad Athanaſium, illum egregium huius doctrinæ propugnatorem, ab eóque flagitauit, vt accuratam de ſacroſancta fide doctrinam ſibi conſcriberet. Ille igitur illuſtrioribus epiſcopis in vnum conuocatis, reſcripſit ad Iouinianum: hortatuſque eſt, vt formulam fidei in concilio Nicæno factam ſeruet, vtpote quæ doctrinæ Apoſtolicæ penitus conſentiret. Athanaſij autem & reliquorum epiſco-

Cum Perſarũ rege pax & fœdus.

Epiſcopi ab exilio reuocati.

porum epiſtolam ad legentium vtilitatem hoc in loco inſerere operæ precium putaui.

Epiſtola Synodica de fide, à ſancto Athanaſio ad Iouianum Imperatorem ſcripta. Caput III.

Religioſiſsimo & clementiſsimo victori, Auguſt. Iouiano, Athanaſius & reliqui epiſcopi, qui nomine omnium Aegypti, Thebaidis & Libyæ epiſcoporum in vnum conuenerunt, S.

Athanaſij et reliquorũ epiſcoporũ ad Iouianum Imp. Epiſtola.

Niceni concilij fides.

Arij hæreſis.

RErum cœleſtium teneri deſiderio, & earum perdiſcẽdarum ſtudio duci pium Imperatorẽ cũ primis decet. Nam eo pacto cor habebis reuera in manu Dei poſitum, & imperium pacatè ac tranquillè ad multorum annorum curricula adminiſtrabis. Et quoniam tua pietas fidem Eccleſiæ catholicæ à nobis cupit diſcere, Domino ea de re gratiis actis, nihil conſultius nobis viſum eſt, quàm vt te de fide in concilio Nicæno communi patrum conſenſu confirmata, in memoriam redigeremus. Nam nonnulli iſta reiecta, tum nobis, quòd ſectam Arianam ſequi nolebamus, varias ſtruxerunt inſidias: tum hæreſes & ſchiſmata in eccleſiam catholicam inuexerunt. Cæterùm vera ac pia in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, fides omnibus patefacta eſt, atque ex ſacris literis ſatis cognita, recognitáque. Nam in iſta ſancti martyres mortem oppetiuêre, & iam cum Domino domicilium habent. Quæ quidem fides perpetuò manſiſſet inuiolata, niſi quorundam hæreticorum nequitia eam peruertere temerè laboraſſet. Nam Arius, & eius fautores hanc labefactare, & impietatem in eius locum introducere ſtuduerũt, dixeruntque, filium Dei ex nihilo ortum eſſe, creaturam eſſe, factum eſſe, mutabilem eſſe, atque multos hoc errore cæcarunt: adeò vt hi etiam qui in aliquo numero habendi videbantur, eorum blaſphemia à veritate pariter abducerentur. Itaque ſancti patres noſtri, quo huic malo obſiſterent, ad concilium Nicænum, vti ſuprà diximus, conuenientes, hæreſi Arianæ anathema denunciarunt: fidemque Eccleſiæ catholicæ ſcriptis ratam fecerunt, ad eum planè finem, vti hac vbique diuulgata, erroris incendium ab hæreticis excitatum prorſus extingueretur. Itaque hæc fides paſsim in omnibus eccleſiis ſyncerè & lecta & prædicata fuit. Verùm nonnulli, quoniam habebant in animo hæreſim Arianam reuocare, hanc fidem à patribus in concilio Nicæno confirmatam antiquare non ſunt veriti: alij verò ſimulant ſe eidem aſſentiri illi quidem, ſed re ipſa pernegant, dum hanc vocem ὁμοούσιον peruerſè interpretantur: iidémque iſti in Spiritum ſanctum loquuntur blaſphemiam. Nam eum creatum eſſe, & factum per filium, aſſerunt. Nos igitur cum ex tali blaſphemia non exiguam perniciem populo allatam fore, videremus, dabamus operam neceſſariò, vti fides in concilio Niceno roborata, tuæ pietati traderetur: quò ipſe intelligas tum quàm accuratè ea deſcripta ſit, tum quanto in errore verſentur hi qui fidem contrariam doceant. Nam pro certo ſcias velimus, Auguſte ſanctiſsime, hanc ipſam ab omni ſeculorum memoria prædicatam fuiſſe. Hanc confirmarunt ſancti patres Nicææ coacti: huic omnes vbique eccleſiæ aſſenſæ ſunt, vt Hiſpaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ totius, Dalmatiæ, Myſiæ, Macedoniæ, & cunctæ Græciæ, & omnes eccleſiæ Africæ, Sardiniæ, Cypri, Cretæ, Pamphyliæ, Lyciæ, Iſauriæ, & eccleſię Ægypti, Lybię, Ponti Cappadociæ, & regionum finitimarum eccleſiæ, Orientis denique eccleſiæ, exceptis paucis quæ ſectæ fauent Arianæ. Nam iſtarum omnium reipſa exploratè cognitam habemus ſententiam, literáſque ab illis accepimus, próque certo ſcimus, Auguſte ſanctiſsime, quòd quamuis pauci huic fidei contradicant, non tamen præiucium inde poteſt orbi terræ fieri vniuerſo. Nam iſti diu contagione hæreſis Arianæ infecti, ſtudio iam acriore veritati reſiſtunt. Atque tametſi tua pietas fidem à trecentis decem & octo epiſcopis in concilio Nicæno confirmatam noſcat: nos tamen dedimus operam, vt à nobis eam accuratè intelligat, & propterea infrà ſubiunximus, quæ ita ſe habet. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inuiſibilium effectorem. Et in vnum Dominum

Blaſphemia in Spiritum ſanctum.

Niceni ſymboli vetuſtas et certitudo.

Symbolũ Nicænum quale.

Dominum IESVM CHRISTVM, filium Dei, genitum à patre vnigenitum, hoc eſt ex patris ſubſtantia, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, conſubſtantialem patri: per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo & quæ in terra: qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlo, incarnatus eſt, homo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit tertia die, aſcendit ad cœlos, venturus eſt iudicare viuos & mortuos: Et in Spiritum ſanctum. Illis autem qui dicunt, tempus fuiſſe cum filius Dei non erat, & non ante fuiſſe quàm naſceretur, & ex nihilo ortum eſſe, & ex alia ſubſiſtentia vel ſubſtantia quàm patris conſtare, vel creatum eſſe, vel poſſe, conuerti mutaríue: ſancta catholica, & apoſtolica Eccleſia indicit anathema. In hac fide, ſanctiſs. Auguſte, tãquam diuina & Apoſtolica, perſeuerandum eſt neceſſariò, neque probabilitate ſermonis, pugnaciue oratione eam inuertere cuiquam tentandum, quod amẽtes Ariani ſemper factitarunt: dixeruntque, filium Dei ex nihilo ortum eſſe, tempus fuiſſe cum non erat, conditum eſſe, factum eſſe, mutabilem eſſe. Nam ob hanc cauſam, vti antè dictum eſt, concilium Nicænum eiuſmodi errori denunciauit anathema, & veram fidem communi conſenſu confirmauit. Non enim ſimpliciter patres illi filium dixêre patri ſimilem, ne ſimpliciter ſimilis Deo, non autem de Deo Deus verus crederetur: ſed ſcriptis aſſeuerarunt, conſubſtantialem eſſe patri: quod eſt proprium ingenui & veri filij, ex vero & natura patre geniti. Quinetiam neque Spiritum ſanctum à patre & filio ſepararunt: ſed ei vnà cum patre & filio in vna ſanctæ trinitatis fide, propterea quòd vna eſt in ſancta trinitate diuinitas, gloriam tribuerunt.

Arianorum hæreſis.

Filius patri nõ tantum ſimilis, ſed & conſubſtantialis.

De reſtituta Eccleſijs annona, & Imperatoris morte.
Caput IIII.

HAc perlecta epiſtola, tum cognitio Imperatoris, quam de rebus diuinis imbiberat, confirmata eſt: tum amor eius erga eaſdem magis cœpit exardeſcere. Itaque conſcripſit legem, quę iubebat frumenti congiarium, quod Conſtantinus magnus eccleſiis donauerat, eiſdem reddi. Nam Iulianus, qui contra Deum ac ſeruatorem noſtrum bellum ſuſcepit, illud vetuerat dari. At quoniam fames ex Iuliana impietate in temp. illata, obſtabat, quo minus totum congiarium, quod Conſtantinus largitus fuerat, in eccleſias conferretur, idcirco Iouianus tertiam partem ſolum id temporis præberi mandat: pollicetúrque, fame ſedata, integrum congiarium donatum iri. Atque primordiis imperij ſui eiuſmodi legibus illuſtratis, decedit Antiochia, & ad Boſphorum contendit. Dadaſtanæ verò (is pagus eſt in finibus Bithyniæ & Galatiæ ſitus) è vita migrauit: qui tametſi ipſe maximo pręclariſsimóque viatico inſtructus, iter ad cœlum ingreſſus eſt: tamen illis qui ſuaues eius mores, dignos planè imperatore, deguſtauerant, non exiguum mœrorem reliquit. Arbitror equidem huius vniuerſitatis moderatorem Deum, quo noſtram improbitatem acrius coerceat, primùm nobis ſuppeditare bona, deinde nos eiſdem denuò ſpoliare: atque altero quidem docere, quàm facilè poſsit ea quę vult prębere: altero autem nos coarguere, velut eiuſmodi beneficia parùm promerentes, & eo pacto ad vitam rectius honeſtiuſque traducendam ſiue inſtituendam impellere.

Eccleſiis reſtitutum ab Imp. frumenti congiarium.

Dadaſtanæ mortuus Iouianus imp.

Cur deus bonis nos ornet & deinde ſpoliet.

De Valentiniani imperio, & quomodo fratrem ſuum Valentem in imperij ſocietatem adſciuerit.
Caput V.

QVo quidem tempore milites, repentina morte Imperatoris cognita, eum vita defunctum, vt patrem luxerunt: atque Valentinianum illum, qui manu ędituum percuſſerat, fuerátque in caſtellum amandatus, crearunt imperatorem: virum non fortitudine ſolùm, verumetiam prudentia, temperantia, iuſticia, & corporis proceritate pręſtantem. Qui animo adeò excelſo fuit, & verè regio, vti cum exercitus conſortem imperij ei conaretur adiungere, illud quod omnibus in ore eſt, feratur dixiſſe: In veſtra manu poſitum erat, milites, cum impe-

Valentinianus Imp. creatus.

rator non eram, mihi imperij gubernacula tribuere: verùm cum iam ea ſuſcepe-ſim, non veſtrarum partium, ſed mearum ſolùm eſt, de cætero communi reip. adminiſtrationi conſilio & ſapientia prouidere. Quæ eius verba tum admirati milites, tum amplexati, ſe ad eius nutum & voluntatem accommodarunt. Ille, fratre de Pœonia accerſito, qui nōdum opinionum & doctrinæ varietate ab eo diſcrepabat, cōſortē imperij (quod vtinā nunquā feciſſet) deſignauit. Cui Aſiæ & Ægypti tradidit dominatum, ſibique Europæ adminiſtrationem reſeruauit. Atque in Occidentem profectus, illius regionē præclaris inſtruxit legibus, exordiumque à veræ pietatis prædicatione cœpit. Nam cum Auxentius, eccleſiæ Mediolanenſis epiſcopus, labe Ariana infectus, & in multis conciliis abdicatus, è vita exiuiſſet: Imperator iſte, accerſitis ad ſe epiſcopis, ſic apud eos verba facit. Eſt vobis, vtpote ſacris & diuinis literis inſtitutis, exploratè cognitum, qualis debeat eſſe is qui ſit ad epiſcopatum gerendum delectus: & quòd neceſſe ſit gregem ſuum non doctrina « ſolùm, verum etiam præclara viuendi ratione moderari, & ſe cuiuſque virtutis « exemplar ei præbere, ſuæque diſciplinæ rectam vitæ & morum inſtitutionem te- « ſtem habere. Quare hominem ita inſtructum in ſede & gradu epiſcopali iam col- « locate, vti & nos, à quibus hoc gubernatur imperium, ei verè & ex animo capita in- « clinemus, & illius reprehenſionem (nam cum ſimus homines, errore labi neceſſe « eſt) velut medicinam animorum cupidè amplexemur.

Valentiniani magnanimitas. *Valentinianus fratrē ſibi imperij conſortem adiungit.* *Auxentius Arianus.* *Qualis eſſe debeat epiſcopus.*

De Ambroſij Mediolanenſis epiſcopi ordinatione. *Caput VI.*

HAc oratione ab Imperatore habita, concilium epiſcoporum contendit ab eo, vti ipſe, vtpote ſapientiæ & pietatis inſignibus præclarè exornatus, epiſcopum deligat. At ille: Maior eſt (inquit) hæc prouincia, quàm quæ viribus noſtris ſuſtineri poſsit. Proinde vos diuina repleti gratia, & illius ſplendore illuminati, multo melius hoc epiſcopi deligendi negocium tranſigetis. Illi igitur egreſsi, ſeparatim per ſe de eo deliberare cœperunt. Ciuitatis autem habitatores inter ipſos diſsidere, quorum alij hunc, illum alij deligere contendebant. Nam qui errore Auxentij erant imbuti, hi ſuæ opinionis fautoribus ſuffragati ſunt: qui autem à partibus ſanæ & ſynceræ doctrinæ ſtabant, illi rurſus epiſcopum ſecum de fide conſentientem habere laborarunt. Hac diſſenſione cognita, Ambroſius vrbis præfectus, veritus ne quid nouarum rerum molirentur, properè ad eccleſiam contendit. Illi, ſeditione compreſſa, vno ore omnes poſtulant, vti Ambroſius, qui adhuc ſacris baptiſmi myſteriis non erat initiatus, ipſis deſignetur epiſcopus. Qua re audita, Imperator iubet illum egregium virum extemplò & initiari myſteriis, & epiſcopum ordinari. Nouerat enim mentem eius omni perpendiculo rectiorem eſſe, & ſententias eius quaque regula exquiſitiores. Atque coniectura ex conſenſu eorum qui diſſentientem ſectabantur doctrinam ducta, ſuffragationem illam diuinitùs factitatam arbitratus eſt. Poſtea verò quàm Ambroſius diuinum ſacroſancti baptiſmatis munus adeptus erat, & gratiam epiſcopalem receperat, dicitur Imperator longè præſtantiſsimus (nam rebus his geſtis intererat) hymnum ad gratias Seruatori ac Domino agendas recitaſſe, his ferè verbis: Gratia ſit tibi Domine omnipotens, & ſeruator noſter, quòd cum ipſe corpora huic viro commiſiſſem, tu etiam animas ei commendaſti: indeque declaraſti, meam iuſtam fuiſſe ſententiam. Paucis pòſt diebus, cum Diuus Ambroſius valde liberè apud Imperatorem verba faceret, reſque nonnullas tanquam minus rectè à magiſtratibus adminiſtratas coargueret, reſpondit Imperator: Noui iampridem tuam in loquendo libertatem. Qua exploratè cognita, non modò non tuæ in epiſcopum ordinationi reſtiti, verùm etiam ſuffragatus ſum. Quare ſicut diuina præſcribit lex, noſtrorum animorum erratis medicinam facito. Iſta ſunt ab Imperatore & dicta Mediolani, & factitata. Porrò autem cum accepiſſet quoſdam in Aſia & Phrygia doctrinam fidei in controuerſiam vocaſſe, Concilium in Illyrico cogi mandat: atque res decretas ſtabilitáſque ab epiſcopis, qui ibi in vnum conuocati, fidē concilij Nicæni confirmauerant, ad eos qui de fide inter

Valentinianus electionē epiſcopi recuſat. *Ambroſius ex præfecto vrbis fit epiſcopus ante baptiſmū.* *Ambroſius baptizatus.* *Hymnus ab Imp. dictus.* *Concilium in Illyrico coactum.*

inter ſe contendebant, miſit: ſcripſitque ad illos quoque literas, quarum fratrem ſuum participem fieri voluit, eumque vti epiſcoporum decretis adhæreſceret cohortatus eſt. Citabo quoque legem, quæ & pietatem perſpicuè oſtendit Valentiniani: & ſanam itidem Valentis de religione doctrinam, quam eo tempore amplectebatur, manifeſtò declarat.

Imperatoris Valentiniani & Valentis, de conſubſtantiali, ad Aſianam diœceſim Epiſtola.

Caput VII.

Imperatores Max. ſemper Auguſt. Victores, Auguſt. Valens & Valentinianus, Epiſcopis diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacatianæ, in Domino S.

VBi frequenti in concilio in Illyrico coacto multum in vtranque partem de ſalutari Dei verbo diſceptatum erat, beatiſsimi epiſcopi, trinitatem conſubſtantialem eſſe, hoc eſt, patrem & filium & Spiritum ſanctum, certis rationibus oſtenderunt. À qua fide ne digitum quidem, vt aiunt, deflectentes, debito cultu religionem præpotentis regis proſequuntur. Quam etiã noſtra Celſitudo paſsim prædicari mandauit. Attamen non eſt hæc cauſa, cur quidam dicant ſe religionem ſequi imperatoris, qui hunc mundum gubernat: neglecto ſcilicet illius mandato, qui nobis de ſalute noſtra præcepta dat. Eſt enim præceptum Euangelij Dei noſtri, qui hanc habet velut ratam definitámque ſententiam: Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Quid ergo vos dicitis, epiſcopi, & verbi ſalutaris antiſtites? Quòd ſi vos eadem decernatis, tum certè vos mutuò ipſi complectimini: & imperatoria celſitudine nolite abuti. Nolite perſequi veros Dei miniſtros, quorum precibus & bella ſedantur in terra: & incurſiones angelorum qui à Deo deſciuerunt, arcentur. Qui etiam orando peſtiferos dæmones repellere nituntur: qui vectigalia, vti leges poſtulant, penſitare nõ recuſant: qui poteſtati imperatoriæ non refragantur: ſed ſanctè & ſyncere tum mandatum præpotentis regis Dei obſeruant, tum noſtris legibus obſequuntur. At conſtat vos obſtinatè his rebus reſtitiſſe. Nos patientia ſemper à principio vſque ad finem uſi ſumus: vos contrà animi veſtri impotentiæ obſecuti eſtis. Sed nos à veſtra culpa volumus eſſe vacui & puri, non aliter atque Pilatus, qui cum de Chriſto iam tum inter nos vitam agente haberetur quæſtio, noluit eum interficere: & rogatus à Iudæis vt cruci affigeretur, ſe conuertere ad Orientem, petere aquam manibus, eaſq́; lauare cœpit, ſimul hæc locutus, Innocens ſum à ſanguine iuſti huius. Ob quam cauſam noſtra Celſitudo ſemper iſtud imperauit, ne quis quem perſequatur, ne quis quem ſubmergat, vocétve in inuidiam Chriſti agricolas, néve procuratores ſummi regis exagitet: ne regnantibus nunc nobis nihil hinc emolumenti cõſecuti, poſtea vnà cum ſceleris exhortatore in ea quæ teſtamenti ipſius ſunt damna incurratis, id quod in Zachariæ ſanguine eueniebat. Nam funeſti illi, perinde ac peſtifer dæmon, qui cædis illis ſocius erat, mortis ſupplicio traditi, adueniente cœlitùs rege noſtro Ieſu Chriſto diſrupti perierunt. Iſtud mandatum dedimus præſentibus, audientibuſque ea quæ facta ſunt, Amegetio, Ceronio, Damaſo, Lampone, & Brinteſio. Porrò ipſa acta ad vos miſimus, vt intelligatis, quæ hoc præclarum concilium decreuerit. Nam his literis attexuimus decreta concilij, quæ ſummatim complectuntur iſta. Sententiam magni & orthodoxi concilij Nicæni ſequentes, cõfitemur filium patri conſubſtantialem eſſe. Neque certè ita intelligimus conſubſtantialem, vti quidam olim exponebant, qui non ſyncerè & ex animo concilio Nicæno ſubſcripſerunt: neque vt alij, qui hoc tempore illos appellant patres, & vim huius verbi Conſubſtantialis tollunt, ſequûturque opinionem eorum qui tradiderunt, per hãc vocem Conſubſtantialem nihil aliud ſignificari, quàm Similem: per quam vocem filius nulli creaturæ per ipſum conditæ, ſed ſoli patri ſimilis oſtenditur. Qui iſta tradunt, filium Dei nihil aliud quàm creaturam eximiam eſſe, impiè planè definiunt.

Iam tum qui ad nutũ principum [illegible] erant.

Matt. 22. Luc. 20.

Hæretici principibus refractarij.

Mat. 27.

Pilati exemplum.

Zachariæ prophetæ cædes.

Filius quomodo patri conſubſtantialis.

Symbolū Nicænæ confeſſio.

Nos autem non aliter ſentimus atque duo Concilia, quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia: nimirum vnam eandemque eſſentiam eſſe patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in tribus perſonis, hoc eſt in tribus perfectis, vt Græci loquuntur, ὑποςάσεσι. Confitemur item, vt eſt in fidei formula Nicææ edita, conſubſtantialem Dei patris filium carnem ſumpſiſſe ex ſancta virgine, inter homines habitaſſe, impleuiſſe omnem pro nobis œconomiam, naſcendo, patiendo, reſurgendo, & in cœlos aſcendendo: venturum quoque denuò, vt in die iudicij, prout quiſque ſe geſsit in vita, reddat cuique: carni vniuerſæ viſum fore, diuinam ſuam demonſtraturum potentiam, Deum carne indutum, non hominem indutum diuinitate. Illis autem qui contraria ſentiunt, anathema denunciamus. Pari ratione his, qui non ingenuè dicunt anathema, ei qui aſſerit filium non ante fuiſſe quàm naſceretur, ſed tradit eum vi & facultate prius in patre fuiſſe, quàm re ipſa genitus eſſet, anathema denunciamus. nam iſtud dici poteſt de omnibus creaturis, quæ non ſemper cum Deo ſunt: ſicut filius ſemper cum patre eſt, æterna generatione genitus. Iſta de actis Concilij ſummatim complexus eſt Imperator. Ego verò ipſas concilij literas hiſtoriæ adiungam.

Deus filius nunquam fuit in potentia.

Illyrici Concilij libellus Synodicus de fide.
Caput VIII.
Epiſcopi Illyrici, eccleſiis Dei, & epiſcopis diœceſeos Aſianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, & Pacacianæ, in Domino S.

Trinitas conſubſtantialis.

CVm in vnum eſſemus coacti, & diu multumque de ſalutari verbo diſceptatum eſſet, tandem confirmauimus, Trinitatem conſubſtantialem eſſe, patrem, filium & ſpiritum ſanctum. De qua re conſentaneum videbatur, literas ad vos perſcribere, non captioſè & vafrè ea quæ ad cultum trinitatis pertinent tradendo, ſed cum humilitate animi de illis decernendo. Has noſtras literas miſimus per dilectum fratrem noſtrum & collegam Elpidium presbyterum. Eſt quidem literis proditum, non in epiſtola noſtra manu ſcripta, ſed in libris Seruatoris noſtri IESV CHRISTI: Ego ſum Pauli, ego verò Apollo, ego Cephæ, ego Chriſti. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Atque noſtra modeſtia his potuiſſet eſſe contenta, vt nullas omnino literas ad vos ſcriberet: quippe cum veſtra prædicatione, qua Spiritum ſanctum à patre & filio ſeparatis, tantus terror omnibus prouinciis, quæ à vobis adminiſtrantur, iniectus ſit. Itaque coacti ſumus dominum & collegam noſtrum Elpidium, cum literis Roma, quæ eſt caput imperij, ad vos mittere: vt diſcat, vtrum veſtra prædicatio ita ſe habeat, an nō. Nam qui opinantur trinitatē non eſſe conſubſtantialem, anathema ſunto. Et ſi quis cum huiuſmodi communicare deprehenſus ſit, anathema eſto. His autem qui prædicant, Trinitatem conſubſtantialem eſſe, regnum cœlorum paratum eſt. Quare obſecramus vos, fratres, ne aliud doceatis, neue aliud opinemini, ſed prædicetis perpetuò Trinitatem conſubſtantialem eſſe, quò poſsitis hæredes regni Dei fieri. Dum hac de re ſcriberemus ad vos, commonefacti ſumus, vt in his noſtris literis ſcriberemus etiam de epiſcoporum, collegarum ſcilicet noſtrorum, inſtitutione, vt ſiquo modo fieri queat, è magiſtratibus qui epiſcopatu functi, probata ſpectatáque fide fuerunt, cooptentur: ſin autem tales non reperiantur, è ſacerdotum collegio. Ad eundem modum tum presbyteri, tum diaconi de ordine ſacerdotali ſumantur, vt omni ex parte inculpati ſint: minimè verò de curia, aut militum ductoribus. Atque propterea non erat animus ad vos pluribus ſcribere, quòd vnum omnium nomine ad vos miſimus, dominum & collegam noſtrum Elpidium, vt accuratè diſcat, vtrum veſtra prædicatio ita ſe habeat, vti à domino & collega noſtro Euſtathio accepimus. De cætero, fratres, tametſi dudū in errore verſati eſtis: tamen vetere homine depoſito, nouum induite. Atque idem ipſe frater & collega noſter Elpidius, docebit vos veræ fidei prædicationem: nimirum quòd ſancta illa Trinitas conſubſtantialis eſt, & Deus pater cum filio & Spiritu ſancto ſanctificatur & glorificatur: & quòd

Elpidius presbyter. — *1. Cor. 1.*

Epiſcopi qualiter inſtituendi: item presbyteri & diaconi.

» quòd pater in filio exiſtit,& filius in patre, vnà cum Spiritu ſancto in omnem æter-
» nitatem. Quare perſpicuè declarata, poterimus verè confiteri, ſanctam Trinita-
» tem conſubſtantialem eſſe: vti formula fidei olim in concilio Nicæno edita vult,
» quam etiam patres noſtri confirmarunt. Itaque hac fide prædicata, poterimus ſce-
» leſti dæmonis retia euitare. Quo repreſſo, copia erit cùm nos per literas ad pacem
» conciliandam mutuò ſalutandi, tum vitam quietè tranquilléque degendi. Proinde *Arianorum nota.*
» ſcripſimus ad vos, vt Arianos, qui ſunt concilij ſententia abdicati, poſsitis cogno-
» ſcere: qui quidem neque filium ex patris eſſentia conſtare, neque Spiritum ſanctum
» confiteri volunt, quorum nomina ſubiunximus: Polychronius, Telemachus, Fau-
» ſtus, Aſclepiades, Amantius, Cleopater. Atque hæc quidem ad hunc modum acta
» ſunt, ad gloriam patris & filij & ſpiritus ſancti, in ſecula ſeculorum, Amen. Vos ad
» multorum annorũ curricula optamus in Deo patre & filio ſeruatore noſtro Chri-
» ſto, cum ſancto ſpiritu, valere plurimùm.

De Audæanorum hæreſi.
Caput IX.

ISta cura ab imperatore longè illuſtriſsimo de doctrina Apoſtolica ſuſcepta fuit. Eodem tempore Audæus quidam, tum genere tum lingua Syrus, nouorum dogmatum inuentor vixit. qui iamdudum nefaria ſcelera parere cœperat ille quidem, ſed tum oculis omnium ea ſubiecit. Nam primùm ſtultè & inconſideratè intellexit illud, Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: quippe Deũ formam habere humanã exiſtimauit, & membris corporis circundatum ſuſpicatus eſt, neque ſenſum ac ſententiam ſacræ Scripturæ omnino percepit, quæ non rarò Dei actionibus nomina humanorum membrorum tribuit. Et propterea, quorum ingenia res paulo ſubtiliores non capiunt, ad hoc modo de diuina prouidentia ſentiendum perfacilè inducuntur. Huic impietati alias non diſsimiles opiniones adiunxit. nam ex Manetis errore aliquid decerpens, Deum omnium rerum moderatorem, neque ignis neque tenebrarum opificem eſſe aſſeruit. Verùm qui eius ſectam ſequuntur, iſta, aliaque quæ ſunt de genere eodem, occultant: quos fertur ab eccleſiaſticis conuentibus propterea ſegregatos eſſe, quòd pars illorum execrabile exercent fœnus: pars mulierum conſuetudine, non vt lex poſtulat coniugij, ſed nefariè impiéque vtuntur. Cæterùm ſi qui ab iſtis vitiis ſunt vacui, hi cum illis liberè communicant: & ob eam cauſam prædicant ſe ſeparatim vitam degere, ſicque ſuorum dogmatum celant blaſphemiam. Eſt tamen hæc ſimulatio plena arrogantiæ, & ex doctrina phariſaica planè nata. Nam accuſant illi quidem ipſum animorum & corporum medicum, & quodammodo ſic cum ſanctis Apoſtolis verba faciunt: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? Etiam per prophetam de huiuſmodi Deus ſic loquitur: Qui dicunt, mundus ſum, ne me tangas: hic eſt fumus iræ meæ. Sed iſtorum refutare dementiam, non eſt huius quidem temporis. Ad ea igitur quæ ſequuntur, percurramus.

Audæi dogmata & hæreſis. *Audæani ab Eccleſia excluſi cur.* *Audæanorũ arrogantia.* *Matt. 2.*

De Meſſalianorum hæreſi. *Caput* X.

PEr idem tempus Meſſalianorum hæreſis cœpit pullulaſcere. Hos, qui nomen eorum in Græcum vertunt, εὐχήτας, id eſt precatores vocant. Habent etiam aliam appellationem ex rei effectu ductam, nũcupantur enim ἐνθουσιασταί, id eſt, ſpiritu aliquo afflati: propterea quòd vim dæmonis cuiuſdam in animos ſuos admittunt, eamque Spiritus ſancti præſentiam eſſe arbitrantur. Quorum autem mentes hæc contagio penitùs infecerit, hi laborem manuum, velut vitioſum & improbum, auerſantur: atque quieti ſe dedentes, viſa ſomniorum prophetias nominant. Huius hæreſis principes ſunt, Dadoes, Sabbas, Adelphius, Hermas, Symeones, & alij præterea, qui à communione eccleſiaſtica minime ſe ſeparant: propterea quòd diuinam eſcam, de qua Chriſtus Dominus ſic loquitur (Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, viuet in æternum) neque prodeſſe cuiquam, neque obeſſe affirmant.

Meſſalianorũ hæreſis. *Εὐχῆται.* *ἐνθουσιασταί.* *Meſſaliani laborem fugitiui.*

Meſſalinorum ſimulatio mira

Letoius epiſc.

Amphilochius.

Flauianus.

Porrò erroris morbum occultare nituntur,& poſt reprehenſiones impudenter negāt ſe eo laborare:& illis qui in eadem ſunt opinione, quam ipſi animo complectūtur,eccleſia interdicunt.Ob hanc cauſam Letoius eccleſię Melitinenſis epiſcopus, vir ſingulari ſtudio erga pietatem exardeſcens,cum videret multa monaſteria, imò verò ſpeluncas latronum,hunc contraxiſſe morbum,ea incendit, & lupos à grege abegit. Eodem modo præſtantiſsimus ille Amphilochius,vrbis primarię Lycaoniæ paſtor,& moderator totius nationis,cū intellexiſſet eam perniciē illa in loca inuaſiſſe,denuò repulit:& greges,quos ipſe verbo pauit,illa labe eripuit. Quinetiā Flauianus Antiochiæ epiſc opus,vir multorum ſermone celebratus, cū accepiſſet hos Edeſſæ ætatem agere,& ſuum venenum in vicinorum animos infundere, miſſa ad eos monachorum turba,deduxit Antiochiam:& morbum,quem pernegabant,extorſit ad hunc modum.Primùm dixit,accuſatores calumniari,& mentiri teſtes:deinde Adelphium admodū ſenem,benignè vocat ad ſe,propè aſsidere iubet. Tum, Quoniam(inquit)ô ſenex,ad longinquum temporis ſpaciumvitam propagauimus, idcirco & natura humana,& fraudulenti dæmonum aduerſariorum conatus nobis accuratius perſpecti ſunt,& cogniti.Multóque etiam vſu,quæ & quanta ſint dona gratiæ,edocti ſumus. Iſti cum ſint iuuenes,& nihil iſtarum rerum exquiſitè norint, ſermones ſpirituales audire vix,aut ne vix quidem ferunt.Itaq; tu,quęſo, dic mihi, qua ratione affirmetis, & ſpiritum contrarium recedere à vobis, & Sancti ſpiritus gratiam aduentare.His verbis ſenex ille delinitus,venenum occultatum exprompſit vniuerſum,dixitque,Diuini baptiſmatis lauacrum,his qui eo tincti erant, nihil omnino prodeſſe,ſed ſolas preces ardentes dęmonem in animis habitātem expellere.Nam ſingulos qui eduntur in lucem,ex primo parente,vt naturam,ita dæmonum ſeruitutem traxiſſe. Quibus ex animis oratione expulſis, Spiritum ſanctum deinceps accedere,ſuamque præſentiam tum ſenſibus tum viſui oſtendere: & non corpus ſolum perturbationum motibus liberare,verùm etiam animum inclinatione ad deteriora prorſus eripere:adeò vt de cætero neque ieiunio opus ſit ad corpus coercendum,neque doctrina ad refrenandā eius libidinem,& ad danda præcepta, quibus recta viuendi via incedere diſcat.Et qui ſit huius rei compos factus,nō modo à laſciuis corporis concitationibus liberum fore:verùm etiam præuidere futura, & ſanctam trinitatē oculis cernere.Itaque diuinus ille Flauianus, fœtido iſto fonte effoſſo,& impiis eius riuulis patefactis,miſerum ſenem ſic affatur:O' malis diebus onuſte & inueterate,tuum ipſius os te coarguit,haud ego:tua labia contra te teſtimonium dicunt.Itaque erroris morbo retecto,Syria exacti erant illi quidem: ſed in Pamphiliam profecti,eam eadem pernicie referſerunt.

**Adelphius quomodo à Flauiano deprehenſus.*

Baptiſmū negant valere Meſſaliani.

Flauiani ad Adelphium increpatio.

Quónam pacto Valens in hæreſim deflexerit. Caput XI.

Valens à vera fide deductus vxoris lenocinio.

IAm verò ad reliquam hiſtoriam veniam: & tempeſtatem, quæ multos fluctus,eóſque turbulētiſsimos in eccleſiis excitauit, primùm explanabo.Nam Valens potitus imperio, quanquam primò doctrinæ Apoſtolicæ ornamentis decoratus, cum Gotthi Iſtrum traieciſſent, & Thraciam popularentur, conſilio inito de colligendo exercitu, & bello contra eos ſuſcipiendo,non putauit ſibi conſentaneum, vt nudus diuina gratia expeditionem faceret:ſed ſe perfecta ſacroſancti baptiſmatis armatura tegeret, idque præclarè ſapienter admodum:poſtea tamen & nimia animi mollitie diffluere,& veritatem apertè prodere cœpit:idémque ei accidit miſero, quod primo noſtro parenti Adam.Nam verborum lenociniis coniugis ſuæ delinitus,in ſeruitutem datus eſt,& factus non captiuus ſolum,ſed etiam muliebrium verborum fallaciis obſequens. Siquidem illa erroris Ariani laqueis antè irretita, maritum in eoſdem inducere laborauit : cuius hortatu in horrendum blaſphemiæ barathrum præceps cum ea deiectus eſt. Eudoxius autem, qui adhuc eccleſiæ Conſtantinopolitanæ clauum tenebat, non vt eam ritè gubernaret,ſed tanquam nauem vndis obrueret, hos non modò in hunc induxit errorem, verùm etiam eidem conſecrauit.

Quomodo epiſcopos, qui virtute maximè pollebant, extorres fecerit.

Cap. XII.

EOdem tempore igitur, dum Valens ſacro baptiſmatis initiatur myſterio, Eudoxius eum miſerum obſtringit iureiurando, vt in eo impio dogmate perſeueret: & omnes qui contrariæ doctrinæ adhæreſcunt, vbique eccleſiis exigat. Itaque Valens relicta doctrina Apoſtolica, hoc pacto ad partem aduerſariam traductus eſt. Atque nō longo temporis ſpacio interpoſito, cætera quæ iuſiurādum poſtulabat, executus eſt. Nam Antiochena eccleſia magnum eiecit Meletium, Samoſatena diuum Euſebium, Laodicenſem autem Pelagio paſtore ſanè egregio orbauit. Qui cum adoleſcens eſſet, duxit vxorem. Primóque nuptiarum die, in ipſo nuptiali thalamo, ſponſæ perſuaſit, vt caſtitatem pluris quàm concubitum æſtimaret, & vt amorem fraternum pro coniunctione iugali teneret edocuit. Verùm quanquam temperantiæ munus hoc pacto probè adminiſtrauit, & alias quoque habuit virtutes huic perſimiles, quæ pariter cum ea velut choros ducebant, ac propterea communi omnium conſenſu ad præſulatum illum aſcenderat: tamen ſplendores illos vitæ præclarè inſtitutæ hoſtis veritatis minimè reueritus eſt, ſed tum iſtum in Arabiam, diuum Meletium in Armeniam: in Thraciam autem Euſebium, qui doctrina Apoſtolica diuulganda permultos labores collocaſſet, relegauit. Iſte Euſebius cum multas eccleſias paſtoribus orbatas intellexiſſet, habitu militari indutus, & capite tiara operto Syriam, Phœniciam & Palæſtinam peragrauit, quò tum presbyteros & diaconos crearet, tum alia eccleſiaſtica obiret officia. Quòd ſi quando in epiſcopos ſecum doctrina conſentientes incidebat, eos eccleſiis, quæ carebant paſtoribus, præfecit.

Eudoxius Valentem Arianiſmo imbuit.

Epiſcopi orthodoxi rurſum eccleſiis pulſi. Pelagij caſtitas.

Euſebij Samoſatenſis erga eccleſias paſtoribus destitutas ſtudium.

De Euſebio epiſcopo Samoſatenſi. Cap. XIII.

IAm verò quantam animi magnitudinem, quantámque ſapiētiam idem Euſebius demonſtrarit, cum edictum Imperatorium, quo iubebatur in Thraciā proficiſci, ad eum eſſet perlatū, arbitror his qui eius rei ignari ſunt, pernéceſſariū ad cognoſcendum. Sub crepuſculū enim venit nuncius, qui hoc edictum afferebat: quem Euſebius tacere, & cauſam aduentus occultare iubet. Nam ſi plebs, inquit, ſtudio pietatis educata intellexerit, te demerget in flumen, & à me certè pœnæ tuæ mortis expetentur. Hæc locutus, & veſpertino-precum miniſterio de more perfunctus, tempore, quo ſomnus ſolet obrepere, ſenex ſolus, fide vnius famuli fretus, ex vrbe egreditur. Sequitur famulus, ceruical tantum & librum ſecum deportans. Cum autem ventum eſt ad ripas fluminis (nam muros vrbis præterlabebatur Euphrates) conſcenſa naue, iubet remiges rectà traiicere Zeugma. Vbi illuxit dies, iſte Zeugma appulit: Samoſata querelis & luctu redundarunt. Nam eius diſceſſu per famulum illum, qui neceſſariis Euſebij quædam expoſuerat mandata, & quinam eſſent eum comitaturi, qui etiam libri vnà exportandi, indicauerat, patefacto, omnes ſe paſtore orbatum lamentabantur. Itaque frequentes per flumen nauigare, quò eum quærant cœperunt. Atque vt primùm ad eum veniunt, vidéntque paſtorem ſuum deſideratum, conqueri, gemere, & ingentem vim lachrymarum fundere: quò perſuadeant ei, vt apud ipſos maneat, & minimè ſinat oues lupis tradi. Verùm cum perſuadere non poſſent, audiuiſſéntque eum recitantem præceptum Apoſtoli, quò perſpicuè iubemur magiſtratibus & poteſtatibus obtemperare: pars aurum, pars argentum, veſtem alij, alij famulos ei offerunt, vtpote in regionem peregrinam & longè illinc ſitam profecturo. Iſte autem paucis quibuſdam rebus ab his qui erant familiaritate coniunctiores acceptis, vbi omnes tum doctrinæ, tum precationis armis communiuerat, & magnopere cohortatus fuerat, vti dogmata Apoſtolica viriliter propugnarent, ad Iſtrum contendit. Illi ad vrbem ſuam reuerſi, ſe ipſi mutuò excitare, & luporum incurſiones fortiter depellere nituntur.

Euſebij Samoſatenſis in exilio ſubeundo magnanimitas.

Principibus etiam iniquis obediendum.

De ſancto Barſa Edeſſæ epiſcopo, & clericis qui cum eo vnà relegati erant. Cap. XV.

BArſem præterea, cuius gloria etiam hoc tempore perilluſtris eſt, non Edeſſæ ſolum, quam gubernabat, & in ciuitatibus ei finitimis: verùm etiam in Phœnicia, Aegypto, & Thebaide (per has nanque nationes vniuerſas fama eius propter virtutis ſplendorem permanauerat) primùm Valens Aradum inſulam incolere mandauit. At vbi intellexit infinitas hominum multitudines ad eum confluere (etenim Apoſtolica repletus gratia, morbos verbo depulit) Oxyrinchum, quod eſt oppidum Aegypti relegauit. Rurſus, poſtquam eius gloria omnes etiam cò frequentes pertraxit, ad caſtellum miſit in extremis oris illius regionis poſitum, vicinúmque barbaris qui illic habitant, cuius nomen Pheno eſt. Valens ſenem illum, idoneum ſanè regno cœlorum incolam, abducendum curauit. Ferunt eius lectum in Arado inſula ad hodiernum diem remanere, multo ſanè honore decoratum. nam multi morbis vexati, vbi in eo decubuerint, ad integram valetudinem per fidem reſtituuntur.

Barſa epiſc. exilium.
Oxyrinchus opp.
Pheno caſtellum.
Barſa lectus in Arado morbos ſanabat.

De perſequutione quæ Edeſſæ ſæuiebat, & Eulogio & Protogene Edeſſenis presbyteris. Cap. XVI.

VAlens autem, grege paſtore orbato, Lupum in paſtoris locũ ſubſtituit. Et quoniam omnes, vrbe relicta, extra mœnia conuentus agebant, ipſe Edeſſam proficiſcitur. Ac modeſto, qui id temporis præfectus erat, imperat, ſuos milites, qui tributa ſolebant exigere in vnum cogat, & reliquas copias, quæ aderant, aſſumat, quò multitudinem congregatam diſſipẽt, virgis fuſtibúſque cædant: & aliis inſtrumẽtis bellicis, ſi opus ſit, caſtigẽt. Itaque præfectus prima luce imperatum facit. Qui dum per forum tranſibat, mulierculam, infantem geſtantem manibus, & admodum properantem, videt. Nam militibus omnibus contemptis, primum eorum perrupit agmen: quandoquidem animus eius diuino amore accenſus, hominum violentiam nihil extimuit, ſed eiuſmodi terrores pro riſu habuit, & ludibrio. Quam tum conſpicatus præfectus, cum quid factum eſſet intelligeret, eam iubet ad ſe adduci: rogat, quò ſe conferre velit? Tum illa: Cognoui, inquit, inſidias contra famulos Dei paratas: & in animo eſt, ad fratres fide mecum conſentientes contendere, magno flagrans deſiderio cædem à vobis intentatam vnà cum illis ſubeundi. At infantem, inquit præfectus, quorſum tandem tecum fers? Vt mecum, inquit, mortis optatiſſimæ particeps fiat. Quæ cum præfectus à muliere accepiſſet, & ex eius animo aliorum omnium alacritatem perſpiceret, refert ad imperatorem, & cædem illis fruſtra illatam fore docet. Nam & ipſi, inquit, nihil præter dedecus inde conſequemur, & eorum tamen propenſum ac paratum ſtudium haudquaquam extinguemus. Quæ cum dixiſſet, tametſi perfecit vt multitudo cruciatus expectatos minimè ſubiret: tamen eius præſides (presbyteros dico, & diaconos) iubentur abduci, & alterum è duobus præſtare: nẽpe vel communicare cum Lupo, vel in vltimas imperij oras relegari. Itaque vt primùm omnes in vnum coegerat, leni & blanda oratione conatur perſuadere, vti legibus imperatoris morem gerant. Nam eſt, inquit, extremæ dementiæ, vt pauci homines Imperatori, tam multis támque præpotentibus viris moderanti, reſiſtant. Ac quoniam omnes taciti conſtitêre, præfectus Eulogium, eorum presbyterum primarium, virum ſanè magna laude prædicandum, ſic alloquitur: Cur tandem non reſpondes ad ea quæ dixi modò? Sanè inquit, nõ putabam me, minimè rogatũ, quicquam debere reſpondere. Atqui, præfectus, Multa, inquit, verba feci, quò vos ad ea quæ ſint vobis emolumento futura cohortarer. Tum Eulogius: Eſt, inquit, tua ad omnes habita oratio: & propterea abſurdum certè putaui, vt ipſe aliis à reſpondendo excluſis, ſolus reſponderem. Verùm ſi à me libet quicquam ſciſcitari, non te celabo, quid ſentiam. Cui rurſus præfectus: Proinde, inquit, communica cum Imperatore. Ad quem Eulogius, diſſimulanter quidem, ſed valde facetè, reſpondet: Nunquid cum imperio eſt etiam ſacerdotij dignitatem conſecutus? Præfectus igitur, intellecta ironia cœpit grauiter ſuccenſere, conuicia in presbyterum iacere,

Lupus epiſc.
Modeſtus præfectus.
Mulier cum puero vltrò ad martyrium properat.
Eulogij epiſc. cum Modeſto colloquium

& hæc quoque verba addere: Non iſtud dixi, ô ſtupide: ſed vos, vti, quibuſcum communicet imperator, cum eiſdem communicetis, adhortatus ſum. Atque ſimul vt ſenex dixerat ſe habere paſtorem, cuius nutum ſequeretur: præfectus octoginta pariter comprehenſos in Thraciam amandauit. Qui dum abducebantur in exilium, cultu & obſeruantia ſumma dignati ſunt. nam ciuitates & pagi proceſſere illis obuiam: & maximum honorem, vtpote inuictis Chriſti athletis, deferunt. Sed aduerſarij inuidia armati, referunt ad imperatorem, idem ipſum, quod hiſce hominibus dedecori fore putabatur, ſummum honorem attuliſſe. Qua re cognita, Valens dat mandatum vt bini duntaxat ſimul eant, & pars in Thraciam, pars ad extremos Arabiæ fines, alij in quædam Thebaidis oppidula diſpergantur. Ferunt autem crudeliſſimorum quorundam opera tum eos quos natura coniunxerat, diſtractos fuiſſe: tum qui fratres erant, ab ſe mutuò ſegregatos: Eulogium verò, qui aliis præfuit presbyteris, & Protogenem ſecundum, ab eo in Antinonen, quæ eſt in Thebaide, relegatum. quorum virtutem obliuione obrui non ſinam. Poſtquam enim compererunt epiſcopum illius vrbis eandem ſecum fidem amplexantem, eccleſiaſticis conuentibus communicarunt illi quidem: ſed cum viderent paucos admodum in vnum coeuntes, & ciuitatis habitatores gentiles eſſe accepiſſent, doluerunt certè plurimum, vt par erat, & eorum infidelitatem grauiter lamentati ſunt. Attamen non ſatis eſſe cenſuerunt dolore propterea tangi: ſed quoad poterant, eorum animos ſanare laborarunt. Nam diuus Eulogius in cella concluſus, dies noctéſque totas vniuerſitatis gubernatorem Deum orauit. Protogenes autem, vir apprimè admirabilis, in literis educatus ab Eunomio, & in celeriter ſcribendo exercitatus, cum locum reperiſſet idoneum, ludum aperuit, & pueris docendis operam dedit: atque eos non modò exercuit ad celeri manu ſcribendum, verùm etiam ſacra Dei eloquia edocuit. Nam hymnos Dauidis tanquam dictata illis propoſuit: & eas Apoſtolicæ doctrinæ ſententias, quas eorum ingeniis accommodatas putabat, ediſcendas tradidit. Ac cum vnus ex pueris in morbum eſſet delapſus, venit ad domum eius: & dexteram ægrotantis tangens, precibus morbum depulit. Qua re intellecta, aliorum puerorum patres eum ad ſuas quoque ædes deducunt, orántque vt liberis morbo vexatis opem ferat. At ille reſpondit, ſe non prius Deum precaturum vti morbum depellat, quàm qui ægrotaret, baptiſmi lauacro tinctus eſſet. Cui rei à patribus libenter aſſenſum eſt. nam ſanitatis deſideriũ eos ad iſtud faciendum impulit: & ſimul tũ animo, tum corpore ſanati ſunt. Verùm ſi quãdo quenquam ex numero ægrotãtium ad diuinam Spiritus ſancti gratiã recipiendam induxiſſet, eum ad Eulogium deducit, pulſat oſtium, orat vti tum aperiat, tum ſigillum Dominicum ei, quem verbo Dei ad fidem traxiſſet, imponat. At cum Eulogius ægrè ferret, velut precibus interruptis: tum Protogenes, Eſt, inquit, errantium ſalus magis neceſſaria. Itaque mirari omnes Protogenem, cum eum eiuſmodi miracula edere, & tam multis lucem diuinæ cognitionis impartire cernerent, primas Eulogio conceſſiſſe: & eos, quos verbo Dei cœperat, ad illum deduxiſſe. Meritò igitur multo maiorem præſtantiorémque virtutem in eo eſſe ſuſpicati ſunt. Poſtea verò quàm tempeſtas perſecutionis ſedata fuit, & eccleſiis allata tranquillitas, iſtique duo iuſſi domum reuerterunt, omnes eos producere, lamentari eorum diſceſſum, lachrymas fundere cœperunt: & maximè omnium eccleſiæ illius antiſtes, quippe qui illis in agro Dominico colendo deinceps careret. Vbi in patriam veniunt, diuus Eulogius, Barſe illo magno ad vitam nullis aſperſam moleſtiis trãſlato, eccleſiæ ab eo gubernatæ clauum obtinet. Protogeni autem illi admirabili dabatur in mandatis, vti Carras coleret, vrbem ſanè iuculentam, & ſpinis Gentiliũ refertam, multóſque & graues requirentem labores. Atque hæc quidem, pace in eccleſiis conſtituta, acciderunt.

Octoginta ſex orthodoxis ſimul in exiliũ acti.

Eulogij & Protogenis relegatio.

Protogenes ſcriba.

Protogenis miracula.

Errantium ſalus precibus anteferenda.

Eulogius Barſæ ſucceſſor. Protogenes Carris præfectus.

De ſancto Baſilio Cæſarienſi epiſcopo, & quæ contra ipſum à Valente & Modeſto præfecto intentata ſunt. Cap. XVII.

Valens

Valens autem, tota propè dixerim Chriſti eccleſia paſtoribus nudata, Cæſaream, quam Cappadoces accolunt, proficiſcitur. Quo quidem tempore Baſilius, præclarum orbis terrarum luminare, illius eccleſiæ antiſtes fuit.

Baſilius Cæſareæ Cappad. epiſcopus.

Ad quem Valens mittit præfectum, iubétque, vti vel ei perſuadeat communionem Eudoxij amplexari: vel ſi minus illud poſſet efficere, eccleſia illum eijcere. Nam celebris viri illius fama, quæ ad eius aures permanarat, impedimento fuit, quo minus illum primum adoriretur: ne generoſo animo impetum excipiens, eumque repellens, exemplum aliis præberet fortitudinis. Attamen quod moliebatur, ſimile viſum eſt aranearum telæ. Nam alij epiſcopi, cùm veteribus de religione acquieuêre deciſionibus, tum velut quædam turres fidei murum firmum tenuêre. Cum autem præfectus Cæſaream veniſſet, Baſilium Magnum accerſitum honorificè excipit, leni & blanda oratione compellat: hortatur vt cedat tempori: & ne propter nimis curioſam dogmatum obſeruationem, eámque parua æſtimandam, tot tantáſque eccleſias prodat.

Modeſti cum Baſilio M. colloquium politicum.

Pollicetur ſe imperatoris amicitiam ei conciliaturum, beneficiáque multis aliis inde euentura prædicat. Cui diuinus ille vir, Pueris, inquit, hæc quidem oratio conuenit, ſiquidem illi ac ſui ſimiles eiuſmodi verba auidè arripiunt: at qui ſunt in Sacris literis educati, ne vnam quidem ſyllabam diuinorum dogmatum prodi ſinunt: ſed pro iſtorum defenſione, ſi opus ſit, nullum non mortis genus libenter amplectuntur.

Baſilij constantia.

Quod autem ad imperatoris amicitiam attinet, eam cum pietate iunctam magni æſtimo: ſed ſi ea careat, pernicioſam eſſe dico. Ac cum præfectus grauiter commotus eſſet, dicerétque eum amentem eſſe: tum diuus Baſilius, Me (inquit) hanc ſemper amétiam opto habere.

Nullius amicitia à pietate ſeiuncta eſt colenda.

Poſtea verò quàm egredi iuſſus erat, & quid ſibi agendum ſit ſecum deliberare, poſteróque die ſuam declarare ſententiam, & huic orationi etiam minæ adiunctæ: fertur vir ille omni laude cumulandus reſpondiſſe: Ego quidem certè, idem qui iam ſum, cras ad te redibo: tu verò ne mutes ſententiam, ſed minis vtaris velim. Iſto cum illo habito ſermone, præfectus factus obuiam imperatori, nunciat ei quæ dixerat Baſilius, docet eius virtutem: & quàm virili & excelſo animo ſit, exponit. Quo quidem tempore imperator tacitus in palatium ingreditur. Vbi autem vidit in familiam ſuam plagas cœlitùs demiſſas (nam & filius graui morbo afflictatus, iamiam erat è vita migraturus, & coniunx variis calamitatibus oppugnata fuit) iſtarúmque miſeriarum cauſam agnouit, diuinum hominem, quem minatus fuerat ſe ſupplicio affecturum, orat, vt domum ad ſe veniat: duces autem imperatoris mandata conficiunt. Magnus igitur Baſilius tum profectus ad regiam, & filium imperatoris morti vicinum conſpicatus, pollicetur eum ad vitam reuerſurum, modò ſacroſancto baptiſmate à piis hominibus donaretur. Quæ cum dixiſſet, exiuit.

Valentis filius ab Arianis baptiſatus moritur.

Imperator verò iureiurando, more dementis Herodis, obſtrictus, quibuſdam ſectæ Arianæ, qui aderant, pueri baptizandi negocium dat. Puer extéplò obiit mortem. Itaque Valentem pœnitebat: qui mente complexus, quantum ex iureiurando ſuo verè obſeruato accepiſſet incommodi, rectà ad templum ſanctum ſe confert: fitque doctrinæ Baſilij magni auditor, & conſueta dona altari offert.

Valentis pœnitentia, & ad veram fidem conuerſio.

Baſilius autem eum intra ſacra aulæa, vbi ipſe ſedebat, venire iubet: ad quem longam orationem de dogmatis diuinis inſtituit, eíque dicenti Valens auſcultauit. Aderat etiam quidam nomine Demoſthenes, culinæ imperatoriæ præfectus, qui more planè barbaro orbis terræ magiſtrum Baſilium reprehendit. At diuus Baſilius ſubridens: Demoſthenem, inquit, illiteratum vidimus.

Demoſthenes culinæ Imp. præfectus illiteratus.

Vbi verò ille maiore exardeſcens iracundia, minari cœpit: Tuum eſt, inquit Baſilius ille magnus, iuſculorum curare condimenta. Nam cum aures habeas oppletas ſordibus, ſacroſancta dogmata audire non potes. Atque ita ei à Baſilio reſponſum eſt. Imperator autem ſic Baſilium admirari cœpit, vti agros, quos ibi habuit pulcherrimos, pauperibus, quorum curam ſuſceperat, quíque corpore toto labefactati maxima egebant curatione, donaret. Itaque ad hunc modum Magnus Baſilius primum Valentis impetum deuitauit. Secundò autem cum eò accederet, rerum ante geſtarum oblitus (quippe eius mens à quibuſdam veteratoribus expugnata fuit) hortatur Baſilium, vt ad partem aduerſariam ſe transferat. Deinde cum ei perſuadere non poſſet,

Valens à vera fide rurſum deficit.

iubet edictum de illo in exilium mittendo conſcribi. Quod cum ſua manu ratum facere conaretur, ne apicem quidem vnum alicuius literæ facere potuit. ſiquidem ruptus eſt calamus: neque id ſemel, ſed iterum ac tertiò accidit. Ac cum impium illud edictum confirmare impenſius laboraret, concuſſa eſt dextera, tremórque eam occupauit. Atque cum animo eſſet præ metu propè attonito, chartam manibus dilacerauit. Vnde rerum omnium moderator Deus ſatis perſpicuè oſtendit, tum quòd aliis eius permiſſu eadem ipſa obtigerunt, tum quòd Baſilius ope illius inſidiis ereptus fuit. Atque vt in iſto Baſilij negocio potentiam ſuam monſtrauit, ſic in illo altero ſuæ prouidentiæ genere fortitudinem præſtantiſſimorum hominũ curauit palàm prædicandam. Valentem igitur, in hunc impetum facientem, ſpes fruſtrata eſt.

Valentis manus edictum contra Baſiliũ ſcriptum, afflicta.

De ſancti Athanaſii morte, & Petri ſucceſſione. Cap. XVIII.

ALexandriæ porrò cum victor Athanaſius, poſt multa confecta certamina, poſt totidem etiam reportatas coronas, ex huius vitæ laboribus ereptus eſſet, & ad vitam vacuam à moleſtiis tranſlatus: Petrus, vir facilè optimus, præſulatum illum obtinuit: quem primum B. Athanaſius ſuo ſuffragio deſignarat, eiúſque electioni ab omnibus tam ſacerdotibus quàm magiſtratibus aſſenſum eſt. Populus quoque vniuerſus acclamationibus, quantum lætitiæ percepiſſet, demonſtrauit. Nam laborum ab Athanaſio ſuſceptorum ſocius & particeps fuit, & cum eo tum ibi vitam degente, tum peregrinante ſemper verſatus eſt, & varios labores cum illo vnà exantlauit. Quapropter epiſcopi vicini eò ſimul ire maturant: & qui vitam ſeuera diſciplina exigebant, ij ea relicta, ad Petrum in ſede Athanaſij collocandum ſe conferunt.

Petrus Athanaſii ſucceſſor.

De exturbatione Petri, & Lucij Ariani inductione. Cap. XIX.

POſtea verò quàm in ſede epiſcopali locatus erat, præfectus illius prouinciæ collecta Gentilium & Iudæorum multitudine, eccleſiæ parietes circumſedit, dedítque Petro mandatum vt exiret: atque adeò minatus eſt, ſe eum, niſi exiret, inuitum inde exturbaturum. Atque iſta egit, ſimulans quidem ſe velle imperatori gratificari, & contrariam doctrinam tuentes grauibus afficere incommodis: ſed reuera, vt impiæ iræ, qua exardeſcebat, indulgeret. Nam colendis ſimulachris penitùs addictus erat: & feſti ſplendidiſſimi loco habuit, turbulentam Eccleſiæ iactationem. Proinde Petrus ille admirabilis, cum bellum ex inopinato ortum videret, clàm eccleſia egreditur: & conſcenſa naue, Romam contendit. Paucis intermiſsis diebus, Euzoius Antiochia Lucium ſecum ducẽs, Alexandriam aduentat, eíque tradit eccleſias: de cuius impietate ac ſcelere Samoſata ſatis feciſſet periculi. Populus autem doctrina Athanaſij educatus, cum contrarium alimentũ ſibi præberi cerneret, conuentus eccleſiaſticos deſeruit. Quapropter Lucius ſubſidio ſatellitum, qui ſimulachra colebant, vſus, alios verberibus cædere, includere in carcerem, alios, nonnullos per vim in fugam vertere, quorundam ædes inſtar barbarorum vaſtare cœpit. Cæterùm à Petro illo admirabili hæc res ſunt multo accuratius in epiſtola explanatæ: quam epiſtolam ipſe equidem, vbi vnum ſcelus à Lucio editum expoſuero, in hiſtoriam inſeram. Erant in Aegypto homines, qui angelicã planè viuẽdi rationem ſummo ſtudio excolentes, à tumultu ac ſtrepitu ciuili ſe remouerent, vitámque in ſolitudine degere inſtituerẽt, & loca arenoſa planéque ſterilia redderẽt frugifera: & ex virtute, quam velut legem viuendi ſibi propoſuiſſent, fructum Deo gratiſsimum pulcherrimúmque efferrent. Quod vitæ genus tametſi alij complures colere inceperant, tamen Antonius ille multorum ore ac ſermone celebratus, ſe ordinum illorũ qui ſeueram hanc & monaſticam viuendi diſciplinã ſectati ſunt, magiſtrũ longè præſtantiſsimum præbuit: atque ſolitudinẽ, palæſtram virtutis monachis effecit Cuius diſcipulos (nam ille ipſe cum maximo & præclariſsimo viatico iam ad portũ tranquillitatis appulerat) infelix ille & planè miſer Lucius perſecutus eſt. Nam principes ſacroſancti illius chori, Macariũ dico, illum celebrem,

Petri eccleſia Lucio Ariano tradita ab Euzoio.

Lucij epiſcopi Ariani crudelitas.

Eremitæ Aegypti.

Antonius eremita.

Macarij & Iſidori relegatio.

lebrem,& gentilem eius,quinetiam Iſidorum,& alios præterea è ſpeluncis educẽs, quandam in inſulam ab impiis hominibus habitatam,quæ nullum vnquam pietatis magiſtrum admiſerat, relegauit. At cum nauigium ad littus inſulæ appropinquaret,dæmon,quẽ inſulani colebant:relicto ſimulachro ſibi dedicato,in quo iam diu ſuum domicilium habuerat,filiam ſacerdotis in furorem compulit: & bacchãtem ad idem ipſum littus,ad quod remiges nauem appulerant, deduxit: cuius lingua pro inſtrumento vſus,eadem per eam contenta voce effudit verba,quæ mulier olim Philippis habens ſpiritum Pythonis. Omnéſque tum viri tum mulieres audiuere dæmonem illum dicentem, O veſtram potentiam,ô famuli Chriſti, vbique à vobis abigimur, ex ciuitatibus & pagis, ex montibus & collibus ex ſolitudine ab incolis deſerta. Sperabamus quidem in hac inſula ętatem agentes,veſtris telis fuiſſe liberatos:de qua iam ſpe decidimus. Nam perſecutores vos iſtuc amandarunt, non vt vos afficerent moleſtia,ſed vti nos veſtro aduentu hinc expellerent. De inſula igitur decedimus:veſtræ namque virtutis radiis,tanquam telis percellimur. Hæc & his ſimilia locuti,puellam proſtrauere ad terram,ipſiq́; prorſus euanuere. Diuinus autem ille ſanctorum chorus puellam precibus excitauit, & ſobriam ac ſanam genitori reddidit. Huius miraculi ſpectatores ad ſanctorum illorum pedes prouoluti, orant vti per eos ſalutis viaticum aſſequantur: delubrum ſimulachrorum diruunt: atque piæ doctrinæ ſplẽdore illuminati,ſacroſancti baptiſmatis gratia donati ſunt. Quibus rebus in vrbe Alexandria palàm cognitis,omnes pariter cœperunt Luciũ conuiciis lacerare,atque adeò dicere,iram Dei ipſos oppreſſuram, niſi diuinus ſanctorum illorum cœtus dimiſſus eſſet. Itaque Lucius veritus tumultum ciuium, fecit copiam ſanctis viris ad ſpeluncas ſuas reuertendi. Quanquam verò ex his deteſtabilis eius nequitia & impietas ſatis cognoſci poteſt, tamen Petri illius admirabilis epiſtola multò accuratius ſcelera ab eo admiſſa explanabit. Sed ne nimis lõgus ſim, ea duntaxat quæ ſunt in media epiſtola poſita,citabo.

Sacerdotis gentilis filia dæmonio obſeſſa teſtimonium.

Miraculum.

De iis quæ Lucij impulſu Alexandriæ contigerunt narratio, ex Petri Alexandrini epiſcopi epiſtola. Cap. XX.

» PRouinciæ illius præfectus Palladius, profeſſione Gentilis, & ſimula-
» chris colendis ſemper deditus,quoniam ſæpe animo inſtituerat bel-
» lum contra Chriſtum gerere: tandem copiis,quas ſuprà dixi,in vnum
» coactis,Eccleſiam nõ aliter atque barbaros ſubiugare maturat. Tum
» verò,tum inquam,facinora longè improbiſſima admiſſa fuere. Quæ
» dum volebam ſolum commemorare,eorum memoria tantum mihi attulit doloris,
» vti immenſam vim lachrymarum profuderim. Quæ ſanè ægritudo me diu admo-
» dum oppreſſiſſet,niſi diuina quadã cogitatione eam lenire aggreſſus fuiſſem. Nam
» copiæ in eccleſiam Theonæ (ſic enim vocabatur) ingreſſæ, pro verbis grauibus &
» eccleſia dignis ſimulachrorum laudes decantare,pro diuinarum literarum lectione
» plauſus indecoros edere,fractáſque voces cum obſcœnitate fundere & contume-
» lias in Chriſti virgines iacere non ſunt veriti. Quales quidem contumelias lingua
» proferre reformidat,quippe cum dictu turpes ſint. Nam quiſnam bene ſanus, cum
» eas tantummodo audiret,non aures penitùs obſtrueret? imò verò optaret ſe potius
» ſurdum eſſe,quàm vt tantam obſcœnitatem auribus acciperet? Sed vtinam verbo-
» rum turpitudine contenti,in ea re ſolum deliquiſſent:& non improbitate factorũ,
» verborum petulantiam longè ſuperaſſent. Nam conuicium,qualecúnque illud ſit,
» eſt quidem tolerabile,præſertim his in quorum animis Chriſti prudentia & doctri-
» na diuina habitat. At iſti,vaſa iræ aptata ad interitum,naſuti,qui ſtrepitum laſciuũ,
» ſonorum,& velut ex aquæ ductu(vt ita dicam)erumpentem,per nares effundebãt:
» veſtes ſanctarum Chriſti virginum,quarum pius vitæ cultus exemplar viuendi ſan-
» ctorum angelorum expreſſit,dilacerare,eáſque nudas,vti in lucem editæ erant, per
» vrbem triumphi loco ducere, & pro ſua libidine petulanter & obſcœnè irridere
» cœperunt:denique quæ perpetrata ſunt,tum crudelia erant,tum peregrina. Quod
» ſi quis his rebus ad miſericordiam inductus,eos vel vi prohibere,vel hortando à ta-
» libus facinoribus diſſuadere conaretur, non ſine vulneribus diſceſſit. Verùm,

Petri Alexandrini epiſc. epiſtola.

Palladius præfectus idololatra.

Conuiciũ Chriſtianis tolerabile.

Virginum ſacrarum violatio & cædes.

proh dolor, multæ virgines per vim ſtupratæ, complures etiam fuſtibus in capitê cæſæ, mutæ iacuerunt: quarum corpora tumulis mandandi nulla omnino permiſſa poteſtas eſt. Et propterea complura earum corpora, quæ ſunt ab illarum parẽtibus cum multo gemitu quæſita, nondum reperiuntur.

Sed quid inter res magnas, eas quæ ſunt exigui momenti, perſequor? Aut quid in his immoror, & non ad eas quæ propter acerbitatem me ad ſe rapiunt, properè ſermonem transfero? Quarum, certò ſcio, vos magna capiet admiratio, & velut attoniti iuxtà nobiſcum conſiſtetis, obſtupeſcentes admodum, quòd Dominus tanta clementia vſus ſit, ac non funditùs hanc vniuerſitatem deleuerit. Nam quæ neque facta ſunt, vti ſcriptum eſt, neque audita in diebus patrum noſtrorum, hæc impij in ipſo altari deſignarunt. Nam velut in proſcenio, in quo turpis aliqua ageretur fabula, puerum maſculum, qui ſexum denegauerat virilem, & muliebrẽ ſibi affinxerat, quique tum oculos habebat (vt ſcriptis proditum eſt) ſtibio oblitos, & vultum ſimulachrorum more fuco rubentem, habitu muliebri in ipſo ſancto altari, vbi pro Spiritus ſancti deſcenſu inuocari ſolet, corpore in orbem acto, & manibus huc illúcque cum geſtu iactatis, ſaltare compulerunt: atque in riſum immoderatum effuſi, nefarias voces ore extulerunt.

Altaris profanatio.

Rurſus, cum iſtud quoque ad rectum ordinem ſpectare, & præterita facinora decora potius quàm nefaria exiſtimarent, vnum ex ſuis turpitudine inſigniter nobilitatum, & vt pudore, ita veſtibus, ſicut natus erat, nudatũ in ſummo Eccleſiæ ſolio collocant, turpémque contra Chriſtum concionatorem appellant. Nam pro verbis diuinis turpitudinem, pro graui oratione petulantiam, pro pietate impietatem, pro continentia ſtuprum, adulterium, concubitum cum maſculis prædicauit: docuítque cùm alia, tum furtum, cibum & potionem, vitæ hominum vtilia eſſe.

Concio execrãda in Chriſti contemptum habita.

Quæ cum ita ſe haberent, & ipſe de Eccleſia deceſſiſſem (qui enim ibi manere poteram, vbi incurſiones à militibus factæ, vbi multitudo argento conducta ad ſeditionem, vbi nimia pecuniæ cupiditas, vbi turbæ gentilium ampliſſimis promiſſis ad maleficia inuitatæ?) noſter ſcilicet ſucceſſor Lucius, qui partes lupi nequitia & improbè factis agere impenſè ſtudebat, quique epiſcopatum non conſenſu epiſcoporum orthodoxorum in vnum conuenientium, non ſuffragiis verè clericorum non poſtulatione populi, vti ſacri eccleſiæ canones præſcribunt, ſed pecunia tanquam dignitatem quandam, vt ita dicam, ſecularem emerat, illò cum mandato aduenit.

Quæ ad ordinationem epiſcopi requirantur.
Lucij cum Euzoio in eccleſiam irruptio.

Iſtum autem comitati ſunt (ſolus enim in vrbem ingredi non poterat) non epiſcopi vlli, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non monachi hymnos ex ſacris literis depromptos cantantes: ſed Euzoius, qui iampridem in ſancto & celebri concilio Nicæno, cum diaconus eſſet in vrbe noſtra Alexandria, vnà cum Ario abdicatus fuerat: nũc autem præſul eccleſiæ Antiochenæ, quam velut peſtis labefactat: & Magnus quidem, Comes prouincialium largitionum, cum ingenti militum manu, vir nullo non impietatis genere ſemper nobilitatus: qui Iuliani temporibus eccleſiam Beryti (ea autem eſt vrbs Phœniciæ perilluſtris) incenderat: ſed Iouiano piæ memoriæ Imperatore regnante, eandem ſuis ipſius impenſis erat denuò ædificare coactus: parúmque aberat quin ſecuri fuiſſet percuſſus, niſi multis pro eo deprecantibus, veniam ab imperatore impetrauiſſet.

Magnus Comes.
Berytus.

Itaque vos, qui incredibili pietatis ſtudio flagratis, quorum opem ad hæc ſcelera vindicanda imploro, hinc conſiderare debetis, quæ & quanta maleficia ab iſto, quem dixi, tyranno Lucio, qui in nos impetum fecerit, contra eccleſiam Dei deſignata ſint. Nam non à veſtra pietate ſolum, verùm etiam ab epiſcopis omnibus orthodoxis ſæpenumero abdicatus, ciuitatem ei iuſtis de cauſis admodum infenſam occupauit. Quinetiam non modò, vti inſipiẽs ille blaſphemus in Pſalmis loquitur, quòd Chriſtus non eſt verè Deus: ſed etiam vitæ inſtitutis & ipſe corruptus eſt, & alios corrumpit, inque maledictis contra Seruatorem ab his qui creaturam creatoris loco colunt, iactatis plurimùm delectatur.

Lucij in Eccleſiam Dei maleficia.

Et quid quæſo cauſæ eſt, cur, cum ſimili cum Gentilibus opinione imbutus ſit, non noua quadam & inaudita impudẽtia ſceleratus Deum colere audeat? In cuius conſpectu, Gentiles has laudes prædicarunt: Gratus eſt nobis tuus, ô epiſcope, aduentus, qui filium Dei negas. Serapis te amplectitur, húcque adduxit. Atque iſti quidẽ in eo excipiendo, nomen ſimulachri ſui

Lucius epiſc. à Gentilibus quomodo exceptus.

ſui patrij recitarunt. Porrò autem vix momentum temporis iam prætererat, cum Magnus, quem ſuprà nominaui, indiuiduus impietatis iſtius comes, ſatelles truculentus, ſatrapa crudeliſſimus, copiis commiſſis ſuæ curæ in vnum collectis, presbyteros & diaconos numero decem & nouem, quorum nonnulli octogeſimum ætatis annum præteriiſſent, comprehendit: & de illis, velut in aliquo ſcelere, eóque Romanorum legibus contrario deprehenſis, iudicium publicum exercere, & ignarus legum, quæ ſunt pro Chriſtianæ pietatis defenſione ſancitæ, eos compellere cœpit, vti auitam fidem ab Apoſtolis per patrum ſucceſſionem nobis traditam proderent: affirmauítque, Valentem Auguſtum Imperatorem clementiſſimum, hac re vehementer delectatum iri. Poſtremò cum maxima contentione vocis hæc verba protulit. O miſeri, obſequimini, Arianæ opinioni aſſentite. Nam diuinum numen, licet illa quam colitis religio vera ſit, ſi non veſtra ſponte, ſed neceſſitate adducti, ab ea diſcedatis, veniam vobis daturum eſt. Etenim in his quæ neceſſitate peccantur, relinquitur excuſationi locus: ſed cum ſua ſponte quiſquam deliquerit, carere reprehenſione non poteſt. Quocirca iis rationibus ante oculos mentis poſitis, abiecta omni cunctatione, alacri animo noſtræ accedite ſententiæ, & dogmati Ariano, quod iam Lucius (eum namque nominauit) palàm prædicat, ſubſcribite: pro certo perſuaſi, quòd ſi iſtius doctrinæ obtemperaueritis, ſitis pecuniam, opes, & honores ab Imperatoribus conſecuturi: ſin autem reſtiteritis, tum carceres, tormenta, quæſtiones, flagella, & carnificinæ vobis ſubeundæ ſunt: tum pecuniis vnà cum poſſeſſionibus orbati eritis: tum deniq; eiecti è patria, ad loca moleſtiſsima incolēda cōdemnabimini. Ad hunc modum igitur generoſus iſte dux, minis cum fraude temperatis, omnes à pia doctrina & ſententia partim cohortando, partim cogendo deducere ſtuduit. At verò illi, quoniam pietatis proditionem plus habere acerbitatis (vti reuera habet) quàm vllum cruciatus genus, exiſtimabant, demum neceſsitate compulſi, his verbis ei reſponderunt, virtutéque & virili animorū celſitate fraudē eius pariter & minas profligarūt: Deſine poſthac, deſine his vocib⁹ nos perterrere: à verbis inanibus proferēdis tu te cohibe. Nam nos neq; nouitiū, neque recentē colimus Deum. Ac tametſi tu velut fluctibus iactaris, ſpumam ore temere fundis, & tanquam ventus violentus in nos cum impetu ruis: tamen nos ad extremum vſque ſpiritum, ſumus doctrinæ pietatis firmè adhæſuri. Neque certè vnquam ſenſimus Deum potentiæ, ſapiētiæ, aut veritatis expertem eſſe: neque patrem interdum exiſtere, interdum non exiſtere, vti impia Arianorum opinio fert: neque filium in tempore ortum, aut momentaneum eſſe opinati ſumus. Nam ſi filius (ſicut Ariani ſomniant) creatura ſit, & non ſit patri conſubſtantialis: inde efficeretur, vt pater quoque non ſit: quippe ſi, vt illi ſentiunt, quodam tempore non extabat filius, pater etiam quodam tempore non fuit. Verùm ſi pater ſemper exiſtit, filio videlicet, vero germine, & non ex ſeminis profluuio enaſcentis exiſtente (Deus enim impatibilis) quid eſt cur non demens & inſanus exiſtimetur ille, qui filium, per cuius gratiam factum eſt vt ſint omnia, quodam tempore nō fuiſſe ſentiat? Nam patres noſtri per vniuerſum orbem terrarum diffuſi, ex quorum fide iſti excidentes, meritò ſanè patre carere dicantur, Nicææ in vnum conuocati, peruerſæ Arij opinioni, cuius patrocinium iſte nouitius ſuſceperit, anathema denunciarūt: & filium non ex alia eſſentia quàm patris, quod tu nos iam dicere vrges, ſed ex eadem ipſa conſtare aſſeruerunt. Quod quidem præclarè & cum pia cogitatione complexi, filium & crebra vocum è ſacris literis petitarum collocatione patri conſubſtantialem ingenuè cōfeſſi ſunt. Itaque cum hæc & alia iis ſimilia dixiſſent, ad multorum dierum ſpacium in carcerem eos concluſit Magnus, ratus ſe eo pacto illos à pia ſententia deducturum. Verùm illi non aliter atque fortiſſimi in ſtadio athletæ, omni metu penitùs depoſito, ſe rebus præclarè à patribus diuina mente & cogitatione geſtis quaſi perungentes, multo excelſiores animos ad pietatem propugnandam habuerunt, tormenta nihil aliud quàm virtutis gymnaſium arbitrati. Sic igitur cum decertarent, & ſpectaculum (vti ſcribit beatus Paulus) tum angelis tum hominibus fierent, accurrit tota ciuitas, viſura Chriſti athletas, verbera iudicis eos torquentis tolerantia vincentes, & contra impietatem per patientiam erigentes trophæa, & triumphos aduerſum Arianos

Magni Comitis in Chriſtianos crudelitas.

Ad Arianiſmum amplectendum exhortatio.

Pietatis proditio omni cruciatu acerbior.

Piorum libera confeſſio.

Abſurdiſs. quod ex Ariana ſequitur hæreſi.

Filius patri conſubſtantialis.

Tormenta piorum virtutis gymnaſium.

agentes: quos quidem per minas ac fraudem oppreſſos, dirus iſte hoſtis libidini eorum, qui impietatem contra Chriſtum exercebant, ſe dediturum cenſuit. Cum igitur tormentis crudeliter eis infligendis fatigatus eſſet, populúſque vniuerſus variis querelæ generibus & multo luctu vteretur, truculentus ille dux, qui omnem exuerat humanitatem, conſuetis ſuis copiis denuò ad tumultum ciendum collectis, Chriſti athletas ad iudicium, imò verò ad iniuſtam condemnationem vocat, eóſque ad littus maris ſiſti iubet: in quo loco cum ſimulachrorum cultores, & Iudæi mercede conducti, more ſuo contra eos vociferarentur, & illi manifeſtæ inſanorũ Arianorum impietati cedere nollent, ſententiam de illis, populo vniuerſo ante tribunal grauiter lamentante, pronunciat Magnus, vt Alexandria exacti, ad incolendam Heliopolim, vrbem Phœniciæ, transportarentur: in qua quidem vrbe ne vnus quidem habitabat, qui Chriſti nomen audire (omnes enim ſimulachra colebant) omnino ſuſtineret. Itaque iuſſis illis actutum nauem conſcendere, ille ipſe in littore ſtans (nam in balneis publicis, quæ propè inde aberant, eos condemnauerat) enſem diſtrictum illis oſtendit, ratus quidem ſe terrorem iniecturum eis, qui ancipiti gladio Spiritus, infeſtos dæmones ſæpenumero vulneraſſent. Dat igitur mandatum, vt iam, cum neque commeatum vllum in nauem impoſuiſſent, neque quicquam omnino haberent, quo exilij moleſtias ſubleuarent, inde ſoluant. Quo quidem tẽpore ipſum mare (quod planè mirandum eſt, & propè incredibile) vndis agitatum ſpumare cœpit, rei indignitatem, credo, ægrè ferens: & penitùs, vt ita dicam, recuſans eos viros excipere, ne eo pacto iniqui mandati exequendi particeps fieret. Quippe his qui ignari erant, barbaram & immanem iudicis voluntatem perſpicuè patefecit: adeò vt verè dici poſſit, hac re cœlum ipſum obſtupuiſſe. Quinetiam tota ingemuit ciuitas, & adhuc lugere non deſinit. Nam pars alternis manuum ictibus pectora tundendo ingentem ſtrepitum edere: pars manus ſimul & oculos ad cœlũ tollere, quò Deum de vi ſibi illata teſtarentur, & ita ferè loqui: Audi cœlum, & auribus percipe terra, quàm iniqua atque adeò indigna edita ſint facinora. Denique omnia luctu redundare, planctus & eiulatus per vniuerſam vrbem peruadere, flumenque tantum lachrymarum derepentè manare, vti ipſum mare ſua inundatione obruere videretur. Cum autem dux iam ad littus aſtans, imperaret remigibus, vt vela erigant: tum fiebat fletus promiſcuus virginum, feminarum, ſenum & iuuenum, tum lamenta cum amaris lachrymis permiſta, tum clamores ab omnibus tam ingentes editi, vt maris vndoſi murmur, quod tumidi fluctus mutuò colliſi excitare ſolent, propemodum obſcurarent. Vt primùm verò athletæ Chriſti, quos diximus, appulere Heliopolim, vbi omnes erant ſuperſtitioni dediti, vbi inſtituta diaboli ad voluptatem explendam comparata, vbi horrenda ferarum latibula (nam montes vndique cœlum propter altitudinem penè attingentes, vrbem illam obuallabant) & omnes deinceps in media vrbe communiter, & ſinguli priuatim lamentari, & lugubres voces fundere inceperunt: dabatur mandatum à Palladio, vrbis illius præfecto, homine ſuperſtitioni deditiſſimo, vt omnino lachrymari deſinerent. Vnde multi qui plorabant, híque præ diuino zelo ſtrenui eccleſiæ propugnatores arrepti, primùm in cuſtodiam coniiciebantur: deinde verberibus cæſi, lacerati, & tormentis affecti, ad metalla quæ ſunt in Phenneſo & Proconneſo, amandabantur. Inter quos complures erant monachi, ad numerum viginti trium, qui quò ſeueram diſciplinã excolerent, in ſolitudine habitarunt: quibus cum vnà diaconus, qui literas tum cõſolationis, tum communionis à Damaſo epiſcopo Romano ad nos attulerat, manibus à tergo colligatis, à lictoribus palàm tanquam maleficus inſigniter improbus trahebatur. Qui acerbioribus tormẽtis, q̃ quiſquã homicida, excruciatus fuit: cuius ceruices lapidibus & plumbo crudeliter verberatæ erant. Poſtremò naue ad traiiciendum conſcenſa, eodem modo cum eo atque cum cęteris actum eſt. Nam omni ope ac ſubſidio deſtitutus erat, & propterea frontem ſigno ſanctæ crucis conſignauit: ſicque metallis æneis, quæ ſunt in Phenneſo, traditus eſt. Porrò autem, cum iudex tenera puerorum corpora torqueret, quidam eorum poſt cruciatus remanſere iure ſepulturæ defraudati: idque cum parentes, fratres, cognati, & tota penè dixerim ciuitas poſtularet, vt vnum hoc, atque adeò vltimum vitæ ſolatium illis tribueretur:

Magni ſententia, pij in exilium acti.

Heliopolis.

Maris miraculum.

Luctus incomparabilis ob piorum relegationem.

Palladius præfectus impius.

Monachi ad metalla damnati.

Phenneſi & Proconneſi metalla.

» retur:(ſed ô ſæuam iudicantis, imò verò condemnantis crudelitatem) Nam qui pro
» pietate decertarint, idem cum homicidis iudicium ſubeunt, corporáque eorum
» manent inſepulta: & qui pro fide ſtrenuè dimicarint, beſtiis & volucribus obiiciun-
» tur ad vorandum: qui denique patres cæſorum conſciētiæ cauſa commiſerati ſint,
» tanquam impij facinoris autores ſecuri feriuntur. Quæ Romanorum lex, quæ bar-
» barorum ſententia vindicauit in eos, qui patribus cęſorum condoluerunt? Vbinam
» tale ſcelus à quoquam veterum fuit vnquam patratum? Olim Pharao iuſſerat He-
» bræorum maſculos trucidari: verùm inuidia & metu adductus hoc mandatum de-
» dit. At quæ tum gerebantur, quanto ſunt his quæ modò deſignata ſunt, mitiora?
» quanto optabiliora, ſi in iniuria optio vlla ſit? quãto tolerabiliora (ſi ſcelus cum ſce-
» lere aliud ab alio ſeiungi nequeat) velimus comparare? Sunt iſta quæ commemo-
» ro, incredibilia quidem, immania, dira, crudelia & barbara, ſine miſericordia, ama-
» ra: ſed tamen amentes Ariani, in illis inſolenter gloriati ſunt, atque adeò tripudia-
» runt. Cum enim tota ciuitas in luctu & mœrore eſſet (nulla enim domus erat, in
» qua, vti in Exodo ſcriptis proditum eſt, non iaceret mortuus) hi, quorum crudeles
» animi nullo modo exaturari poterant, non conquieuerunt, ſed ſcelus de integro
» exercere aggreſſi ſunt. Nam voluntatem ſuam, quæ ad deteriora inclinabat, pa-
» tefacientes, ſuæ maleuolentiæ virus in illius prouinciæ epiſcopos effundere cœpe-
» rũt. Siquidem opera Magni, quem diximus, Comitis largitionum, ſatellitis ad iniu-
» riam ſatis inſtructi, nonnullos eorum in iudicium adducere: aliis, quo libitum erat
» modo inſidias parare, eo conſilio, vti omnes vbique impietatis laqueis irretirent,
» nihil intentatum relinquentes. Quinetiam omnia loca circuire, non aliter atque
» diabolus ipſorum hæreſeos parens, quærentes quem deuorent. Atqui cùm in eo
» quod conabantur, ab omnibus ſe deſtitutos viderent, vndecim tamen epiſcopos
» Ægypti, viros qui ab ineunte ætate ad ſummam vſque ſenectutem ſolitudinem ſe-
» ueræ diſciplinæ cauſa incoluerãt, qui ſanctam ac ſynceram fidem audacter & liberè
» prædicarant, qui pietatis dogmata vnà cum lacte nutricis ſuxerant, qui victoriam
» contra dæmones reportarant, qui virtute aduerſarium repreſſerant, qui Arianam
» hæreſim ſuis (vt aiunt coloribus depinxerant, Magno illo, quem ſuprà nominaui-
» mus, velut inſtrumento crudelitatis vſi, in exilium eiecerunt: oppidúmque nomine
» Diocæſaream, à Iudæis, qui Dominum interfecerant habitatam, incolere compu-
» lerunt. Et tamẽ non aliter quàm Orcus, morte fratrum minimè ſatiati, vbique ter-
» rarum velut amentes ac ſtupidi, ſuæ crudelitatis monumenta relinquere non verẽ-
» tur, atque adeò maleficiis ſe nobilitare ſtudent. Ecce enim rurſus Eccleſiæ catholi-
» cæ clericos, qui Antiochiæ commorabantur, quíque cum quibuſdam monaſticæ
» vitæ ſpectatis, tragica eorum ſcelera teſtata apud omnes relinquere conſtituerant,
» iſti vocibus maledicis contra eos in aures Imperatoris infuſis, Neocæſaream vrbem
» Ponti relegandos curauerunt: qui quidem propter locorum aſperitatem, vita quo-
» que breui ſpoliati ſunt.

Ariani Chriſtianorum vexatione lætantur.

Epiſcopi miſere tractati.

Ægyptij epiſcopi XI. in exilium acti.

Diocæſarea.

Neocæſarea.

Tales quidem tempora illa tulere tragœdias: quæ tametſi ſilentio & obliuione obruendæ ſunt, tamen literarum monumentis produntur: ad eos coarguendos, qui linguis petulantibus Dominum ſunt inſectati: qui quidem morbo blaſphemiæ infecti, non modò in totius vniuerſitatis Dominum & moderatorem Deum conuicia iacere, verùm etiam contra pios eius famulos bellum exitiale ſuſcipere non dubitarunt.

De Mauia Saracenorum regina, & Moſis monachi ordinatione.

Cap. XXI.

PEr idem tempus Iſmaelitę agros imperio Romano finitimos populati ſunt, quorum dux fuit Mauia: quæ non complexa mẽte eam quã habuit naturã, animos viriles ſibi ſumpſit. Eadẽq; poſt multa cõmiſſa prælia, primũ fœdus cum Romanis ferit: deinde luce diuinæ cognitionis accepta, poſtulat epiſcopum gẽti ſuæ deſignari Moſen quendam, qui in finibus Ægypti & Palæſtinæ habitabat. Cuius poſtulationi aſſenſus Valens, diuinum illum hominem Moſen Alexandriã adduci iubet, ibíque gratia epiſcopali donari. Vbi verò adductus eſt, viditque Lu-

Mauia Saracen. regina fit Chriſtiana.

Moſes monachus epiſcopus factus.

Lucius epiſc. à Moſe reprehenſus.

cium ſibi manum imponere velle, Abſit (inquit) vt tua manus me conſecret: nã tua inuocatione Spiritus ſancti gratia in neminem deſcẽdit. Cui Lucius: Vnde, inquit, iſta coniicis? Non coniicio, inquit, ſed certò equidẽ ſcio. Etenim pugnas contra doctrinã Apoſtolicam, & contrariam ipſe doces: atque cum verbis blaſphemiæ impiè facta cõiungis. Quis nãque impius non tua cauſa cõuentus eccleſiaſticos petulãter inſectatus eſt? Quis è laudatorũ virorum numero nõ per te exulauit? Quã immanitatẽ barbarã maleficia abs te in dies ſingulos admiſſa nõ longè ſuperarunt? Quæ cũ animo valde fidẽti dixiſſet, Lucius eius verbis attẽtè auditis, cũ interficere magnopere cupiebat ille quidem: ſed tamen metuebat, ne bellum extinctũ de integro accenderet. Quamobrem ad alios epiſcopos, quos ille ipſe poſtulauerat, deduci iuſſit. Poſtremò Moſes, vbi cum fide admirabili gratiam epiſcopalem receperat, ad illos qui eum requirebant profectus eſt, & partim doctrina Apoſtolica, partim miraculis eos ad veritatem traduxit. Atque Alexandriæ quidem eiuſmodi ſcelera à Lucio admiſſa, & diuina prouidentia mirè compreſſa cognouimus.

De rebus truculenter Conſtantinopoli geſtis. Cap. XXII.

Nauis presbyterorum orthodoxorum referta ab Arrianis incẽſa perit.

Conſtantinopoli autem, Arriani nauem piis presbyteris refertã, ſine armamentariis in altũ propellunt. Deinde quibuſdam ſuæ ſectæ fautoribus in aliud nauigium impoſitis, mandatum dant, vt nauem presbyteris refertã incendant. Qua re confecta, presbyteri cum igne & mari pauliſper cõflictantes, tandem in profundum demerguntur, coronamq́; martyrij recipiunt. Valẽs verò longiſſimo temporis ſpacio Antiochiæ vitam degens, impunitatem conceſſit gentilibus, Iudæis, & aliis quibuſque, qui nomen Chriſtianorum ſibi aſſumentes, doctrinam Euangelio repugnantem prædicabant. Etenim qui ſuperſtitioſo errore obſtricti tenebantur, myſteria gentilia obierũt: & cæca opinio à Iouiano poſt mortem Iuliani extincta, iſtius Imperatoris permiſſu reuireſcere cœpit. Atque Dialia, Dionyſia, & Cereris feſta non in occulto peragebant Gentiles, vti regnãte pio Imperatore aſſolebant: ſed per medium forũ bacchantes curſitabant. Solis autem Apoſtolicæ doctrinæ propugnatoribus tyrannus iſte ſe hoſtem præbuit. Nam primum illos ſacris ædibus (Iouinianus enim nunquam ſatis laudatus Imperator, eis eccleſiam recens ædificatam dederat) exturbauit: qui ſimulatque ad montis radicem in vnum conuenerunt, hymnis Dominum celebrare, diuináque recitare eloquia cœperunt: infeſtos autem aeris turbulenti impetus toleranter perpeſſi ſunt: interdum pluuia, nonnunquam niue & frigore, aliquando vehementiſſimo ſolis ardore afflicti. Verum Imperator ne hac quidem commoditate, licet valde laborioſa, fruendi permiſit illis poteſtatem: ſed miſſis ad eam rem militibus, eorum conuentum diſſipauit.

Valens gentiliſmũ reducit.

Valens orthodoxis infeſtus.

Quod Flauianus & Diodorus orthodoxorum conuentum Antiochiæ congregabant. Cap. XXIII.

Flauiani & Diodori in fouẽdis orthodoxis ſtudium.

At Flauianus & Diodorus, tanquam rupes quædam fluctus irruentes fregerunt. Nam Meletio longè à ſuo grege vitam degere coacto, hi duo curã gregis ſuſcipiunt: & tum lupis ſua fortitudine & ſapientia reſiſtũt, tum ouibus conuenientẽ curationem adhibent. Itaque à radicibus mõtis depulſi, oues ad ripas vicini fluminis paſcebant. Non enim more eorum qui Babylone olim captiui tenebantur, organa ſuſpenderunt: ſed conditorem & patronum ſuum in omni loco dominationis eius hymnis celebrarunt. Cæterùm ne iſto quidem in loco conuentum piorum paſtorum, Chriſtum dominum diuinis laudibus efferentium, agi hoſtis ille paſſus eſt. Proinde duo illi paſtores admirabiles, diuinis ouibus velut in gymnaſium bellicum coactis, ſpirituales herbas eis demonſtrant. Atque Diodorus, vir ſapientiſſimus fortiſſimusq́;, tanquam fluuius limpidus & ingens, tum ſuorum animos fortitudinis riuulis irrigauit, tum aduerſariorum blaſphemias ſynceræ doctrinæ vndis penitùs obruit. Qui vt generis ſplendorem pro nihilo putauit: ſic ærumnas pro fidei defenſione lubens perpeſſus eſt. Flauianus autem optimus vir, etſi ex patriciis ortus, tamen ſolam pietatem nobilitatis loco numerauit: & tãquam palæſtræ

Diodori epiſc. virtus.

Flauianus Chriſtianæ palæſtra magiſter.

palæſtræ magiſter, magnum Diodorum velut athletam in omni certaminis genere exercitatiſſimum perunxit. Nam id temporis, quanquam ipſe in conuẽtibus eccleſiaſticis minimè concionatus eſt, illis tamẽ qui illud munus obibant, magnã copiã argumentorum & ſententiarum è ſacris literis petitarũ ſuppeditauit. Atque vt illi arcus contra Arianam blaſphemiam tendebant, ita hic ex mente tanquam ex pharetra tela eis ſubminiſtrabat. Quinetiam hæreticorum retia priuatim & publicè diſputando facilè diſrupit, & argumenta ab illis propoſita aranearum telis ſimilia eſſe demonſtrauit. Iſtis duobus ſe in prælio ſocium prębuit Aphraates: cuius vitam in hiſtoria noſtra, quæ inſcribitur Philotheus, conſcripſimus. Nam ſalutem ouium ſuæ ipſius tranquillitati anteponens, gurguſtio, in quo vitam monaſticam excoluerat, relicto, labores paſcendi gregis Dominici ſibi impoſuit. At licet ſuperuacaneũ putẽ hoc loco commemorare, quantas virtutis opes collegerit, præſertim cum in alio opere illud ipſum literis conſignarim: vnam tamen rem ab eo geſtã, huic peraccommodatam hiſtoriæ percenſebo. *Aphraates monachus. Theodoriti Philotheus.*

De ſancto Aphraate monacho. Cap. XXIIII.

ORontes fluuius palatium à Septẽtrionibus præterfluit. A meridie autẽ, ampliſſima duarũ contignationũ porticus, turres vtrinque habens excelſas, in ipſo vrbis muro ædificata eſt. Inter palatium & fluuiũ eſt via publica, quæ eos qui per portas ſuas ex vrbe egrediuntur, excipit, rectáque ad agros ſuburbanos ducit. Hac fortè tranſiens diuinus ille Aphraates ſe ad bellicum gymnaſiũ, quo ſanctis omnibus conueniẽtem curationem adhiberet, cõtulit. Hunc Imperator, oculis de ſublimi ex porticu regia deiectis, vidit, pallio vili ac ſordido indutũ: & cito gradu, licet confectum penè ætate incedentem. Ac cum quidam dixiſſet, Hic eſt ille Aphraates, ex cuius nutu pendet ciuitas vniuerſa: ibi tum Imperator, Cedò, inquit, quo te conferas? Ille tum ſapienter ſanè & appoſitè: Pro tuo, inquit, regno precaturus. Tum Imperator: At domi, inquit, tibi manendũ eſt, & intra cellã, vti lex monaſtica poſtulat, orandũ. Cui diuinus ille vir, Præclarè admodum, inquit, dicis, ô Imperator: iſtud ſanè mihi faciendũ eſt, & hactenus feci, dum oues Seruatoris pace fruerentur. Verùm quoniam iam magnopere conturbantur, & multum illis impendet periculi, neceſſe eſt omnes vias perſequi, non modò ne à feris capiãtur, ſed etiam vt conſeruẽtur incolumes. Nam dicito mihi, quæſo, ô Imperator: Si filia alicuius eſſẽ, & ſederem in conclaui, uti ædes curarem, atque deinde cernerem flammam in eas incidiſſe, ædéſque paternas iam conflagrare: dicito mihi, inquam, quid me facere oporteret: intúſne manere, & ædes incenſas negligere, expectaréque donec flammæ impetus longius peruaderet: an relicto conclaui, ſurſum, deorſúmque curſitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certè te reſponſurum conſtat. Nã hæ ſunt partes filiæ prudentis & prouidæ. Atque hoc ipſum nos agimus ô Imperator. Etenim cum tu iam in patris noſtri ædes flammam inieceris, nos circumcurſitamus, quò eam maturè poſſimus extinguere. Quæ cum locutus eſſet Aphraates, Imperator ei interminatus, conticuit. Verùm vnus ex eius cubiculariis, grauiores cõtra hominem diuinum iactauit minas, & propterea talem plagam accepit. Fortè ei cura balnei cõmiſſa fuit. qui ſimul vt Aphraatẽ verbis cõtumelioſis inſectatus fuerat: ad balneum Imperatori parandum ſe contulit. Cúmque ingreſſus eſſet, repentè de poteſtate mentis deturbatus, in aquam calidiſſimã miniméque temperatam ſe præcipitauit, ilicóque obiit mortem. Imperator autem ſedens illum expectat, vti indicet, quando in balneum intrandum ſit. Vbi verò multum tẽporis præterierat, alios mittit, qui moræ cauſam ei ſignificẽt. Hi ingreſſi in balneum, cum omnia intus loca oculis luſtraſſent, tandem offendunt hominem in aqua feruente miniméque tẽporata mortuũ, corpúſque eius ardore diſſolutum. Qua re Imperatori nũciata, didicere omnes, quantum ponderis Aphraatis haberet oratio. Attamen de impia ſua doctrina minimè deſtiterunt, ſed more Pharaonis cor ſuum indurarunt: ipſéque ille Imperator, quamuis cognito ſancti viri miraculo obſtupeſceret, non tamen eius furor contra pietatem incitatus conſedit.

Orontes fl.

Aphraatis cũ Valente colloquium.

Quandiu monachus ſe cella dimouere non debet.

Filiæ prudentis munus.

Calũnia pœna diuinitus inflicta.

Valẽtis impietas indurata.

De ſancto Iuliano, & Antonio magno. Cap. XXV.

Iulianus deſerta eremo, Antiochiã venire coactus.

EOdem tempore ille famæ celebritate inſignis Iulianus, cuius ſuprà mẽtionem feci, & relinquere ſolitudinem, & Antiochiam venire coactus eſt. Nam cum Ariani, educati mendaciis, & ad calumnias contexendas valde parati, magnum illum virum ſuæ ſectæ fauere conſtanter affirmarent, tria veritatis luminaria, Flauianus, Diodorus, & Aphraates, Acacium ſtrenuum virtutis athletam, qui poſtea eccleſiam Berœenſem valde ſapienter gubernabat, mittunt ad Iulianum, virum omni genere laudis præſtantem, oratum, vti in infinitam hominum multitudinem miſericordem ſe præbeat, aduerſariorum de ſe confictum mendacium coarguat, doctrinam denique veritatis confirmet. Huius quidem miracula, quæ tum abeundo, tum reuertendo, tum denique in ampliſſima illa vrbe edidit, ſunt à nobis in hiſtoria noſtra, quæ Philotheos dicitur, literarum monumentis mandata: quam hiſtoriam, qui has res accuratè cognoſcere deſiderant, poterunt pro arbitratu perlegere. Quòd autem totam ciuitatis multitudinem ad conuentus nobiſcum agendos conciliarit, neminem arbitror in dubium vocaturum, ſi modò humanam naturam diligenter conſideret. Nam res admirabiles, & præter omnium opinionem, omnes ad ſe pertrahere ſolent. Atque quòd iſte miracula planè eximia edidit, teſtes ſunt illi ipſi veritatis aduerſarij. Idem ipſum iampridem temporibus Conſtantij, ab Antonio magno Alexandriæ factitatum eſt. Nam relicta ſolitudine, totam illam circuibat vrbem, quò omnes doceret, tum Athanaſium præconem veritatis, tum Arianos veritatis hoſtes eſſe. Itaque non ignorabant illi ſancti viri, quæ res cuique tempori eſſent accommodatæ, & quãdo ſolitudinis ocium eſſet amplectendum, quando rurſus vrbana negocia quieti ſolitariæ præferenda.

Acacius. — Philotheos Theodoriti. — Iuliani miracula. — Antonius M. eremita.

Quinam alij monachi hoc tempore celebres extiterint. Cap. XXVI.

Abitus, Martianus, Abraames, monachi. Agapetus. Symeones. Paulus. Publius. Acepſemas. Zeugmatius.

ERant etiam eodem tempore alij vitæ monaſticæ diſciplina valde præſtabiles. Nam in ſolitudine Chalcidenſi Abitus, Martianus, Abraames, & alij præterea nõ pauci, in corporibus perturbationibus obnoxiis vitã ab omni perturbatione vacuam traduxerunt. In Apamea item Agapetus, Simeones, Paulus, & alij in eo vitæ genere facilè primas tulerunt. In ſolitudine porrò Zeugmatenſi, Publius & Paulus. In Cyreſtenſi quoque vir ab omnibus laudatus Acepſemas, ſe concluſit in cellulam, & eum vitæ modum ſexaginta annos cõtinuos tranſegit, neque viſus à quoquam, neque cuiquam locutus. Adde his Zeugmatium, virum cumprimis admirabilem: qui tametſi luminibus orbatus erat, tamen circuibat ſedulò, quòd tum confirmaret oues, tum lupos dimicando profligaret: ob quam cauſam cellula eius monaſtica incenſa fuit: alteram tamen Traianus, dux fideliſsimus, ei ædificauit, aliáſque res ad cultum vitæ neceſſarias impertiit. In ſolitudine etiam Antiochena, Marianus, Euſebius, Ammianus, Palladius, Simeones, Abraames, & alij quoque, qui imaginem Dei, ad cuius ſimilitudinem conditi erant, integram conſeruarunt. Atque tum horum, tum illorum vitam ſcriptis prodidimus. Itémque mons, qui vrbi illi ampliſsimæ imminet, huiuſmodi floribus pratenſibus pulchrè veſtitus eſt. Nam in eo cum magna nominis celebritate vixit Petrus Galata, & eius gentilis Ægyptius: quinetiam Romanus, Seuerus, Zeno, Moſes, Malchus, & alij quam plurimi, vulgo quidem ignoti, Deo autem penitus perſpecti & cogniti.

Traianus dux pius. — Marianus. Euſebius. Ammianus. Palladius. Petrus Galata. Romanus. Seuerus. Zeno. Moſes. Malchus.

De Didymo Alexandrino, & Ephraim Syro. Cap. XXVII.

Ephraim Syrus. Didymus Alexandrinus.

PEr idem tempus Edeſſæ vixit, vir planè diuinus, Ephraim: Alexãdriæ verò Didymus cum laude floruit. Quorũ vterque cõtra doctrinã veritati aduerſariam libros edidit. Atque Ephraim lingua vſus Syriaca, ea eximium ſpiritalis gratiæ ſplendorem effudit. Nam etſi doctrinam Gentilium non deguſtauerat, multiplices tamen ac varios eorum errores refutauit, & cuiuſque fraudis hæreticæ imbecillitatem ſub omniũ aſpectum ſubiecit ad cõtemplandum. Quinetiã cũ Harmonius Bardeſanis filius, cãtilenas quaſdam iam olim compoſuiſſet, & impie-

Harmonij cantilena.

tate cum ſuaui earum concentu permiſta aures permulſiſſet audientium, eóſque in laqueos exitij induxiſſet: iſte, arrepto inde eodem concentus genere, pietatem cum eo miſcuit, atque audiētibus medicinam tum iucundiſſimam, tum vtiliſſimam adhibuit. Iſtis cantilenis celebria martyrum inuictorum feſta multo ſplēdidiora fiūt. Didymus autem à puero ſenſu orbatus oculorum, Poeticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Aſtronomiam, Ariſtotelis ratiocinandi modos, & eloquētiam Platonis, aurium adiumento didicit: quibus artibus vſus eſt, non vt veritatem inde hauriret, ſed vt eam illis tanquam armis contra mendacia defenderet. Porrò ſacræ Scripturę non literam ſolùm, ſed ſenſus ac ſententias accuratè perdidicit: Atque inter eos qui monaſticæ & ſeueræ viuendi diſciplinæ, ſtudióque virtutis operā nauarent, iſti, quos diximus, id temporis præ cæteris excelluerunt.

Didymus Chriſtianus philoſophiæ profeſſor.

Quinam hoc tempore in Ponto & Aſia epiſcopi claruerint: & de iis quæ à Valente, de bello ad Valentinianum magnum ſcripta ſunt, & eius reſponſo: & de Terentij comitis pietate. Cap. XXVIII.

EX eorum autem numero Gregorius vterque, Nazianzenus, & Nyſſenus, tulere principatum: quorum hic frater Baſilij magni fuit, ille ſocius ſtudiorum eius & adiutor fuit. Iſti in Cappadocia pro pietate dimicantes, facilè primas obtinuerunt. In eiuſdem cum illis laudis ſocietatem venit Petrus, qui Baſilij & Gregorij frater Germanus fuit: quíque tametſi humaniore literatura non perinde vt illi inſtructus erat, pio tamen viuendi genere admodum excelluit. Porrò in Piſidia, Optimus & Amphilochius, in Lycaonia pro auita fide ſtrenuè decertantes, aduerſariorum impetus repulerunt. In Occidēte item Damaſus epiſcopus Romanus, & Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus, eos qui tela in eccleſiam longo interuallo interiecto coniecerant, contrà feriebāt. Quibus cum vnà alij, extremas orbis terræ oras incolere coacti, ſcriptis tum ſuorum confirmauere animos, tum hoſtes profligauere. Nam rerum omnium gubernator Deus, gubernatores tempeſtatis magnitudini pares dedit: & acerbæ hoſtium incurſioni virtutem Ducum oppoſuit: & medicamenta temporis iniquitati accōmodata, & valde ſalubria tribuit. Atque non ſolum ad hunc modum eccleſiis prouidit benignus Dominus, verùm etiam aliis quibuſdam rationibus eas diligenter accurauit. Nam gentem Gothicam excitauit ad bellum, eo quidem conſilio, vti Valentem, qui contra pios ſolum prælio decertare didicerat, in Boſphorum pertraheret. Itaque ſtultus ille tandem ſua ipſius intellecta imbecillitate, literas ſcripſit ad fratrem, quibus exercitum ab eo poſtulauit. Ad quem reſcripſit frater, nefas eſſe, homini bellum gerenti cum Deo opem ferre, cuius temeritas meritò coercenda eſſet. Quo reſponſo etſi miſer ille grauiter diuexatus erat, non tamen deſtitit ab audacia, ſed perrexit ad aciem cōtra veritatem inſtruendam toto animo incumbere. Nam cum Terentius, dux longè præſtantiſſimus, & pietatis inſignibus egregiè exornatus, ab Armenia, erectis victoriæ trophæis, reuertiſſet: Valénſque ei imperaſſet, vti donum aliquod pro laboribus peteret: ipſéque donum quod cupiebat, dignum homine pietatis inſtitutis educato Valenti indicaſſet (petebat enim non aurum, non argentum, non agros, non domum: ſed, vt vna eccleſia illis qui pro doctrina Apoſtolica ſe in diſcrimen obtuliſſent, concederetur) Valens accepto libello ſupplici, & cognitis rebus quæ in eo continebantur, admodum ſtomachatus, illum dilacerauit, iuſſitque vt alias res peteret. Terentius verò, collectis laceris libelli particulis: Accepi, inquit, iam abs te, ô Imperator, donum, habeóque, neque aliud petam. Nam quid ego animo inſtituerim, iudicet ille, qui huius vniuerſitatis iudex eſt.

Gregorij duo, Nazianzenus & Nyſſenus.

Petrus Baſilij & Gregorij frater.

Optimus.
Amphilochius.
Damaſus.
Ambroſius.

Gothicum bellum diuinitus excitatum, vt piis pax eſſet.

Terentij ducis pietas.

De Traiani ductoris exercitus linguæ libertate. Cap. XXIX.

VAlens, vbi traiecto Boſphoro venit in Thraciam, primùm quoniam bellū vehemēter extimeſcebat, lōgo tēpore Conſtātinopoli ipſe cōmoratus eſt: Traianumq; ducem cōtra barbaros miſit cum exercitu. At poſtquā Traianus ab hoſtibus ſuperatus reuertit, Valens illum conuiciis valde lacerare, & mollitiem ignauiámque ei obiicere cœpit. At ille liberè, vti virum generoſum decebat,

Traianus dux, eiuſque in Valentem audacia.

Non ego,inquit,ô Imperator victus ſum : ſed tu ipſe prodidiſti victoriã, qui contra
Victoria perpetuo Deum ſequitur. Deum aciem inſtruere non deſinis,& ita eius auxilium barbaris cõcilias. Nam abs te oppugnatus,ſe illis adiungit. Atque Deum ſemper ſequitur victoria:& ad eos accedit,quibus Deus ſe ducem præbet. Non noſti, inquit, quos viros eccleſiis ex-
Arintheus. victor. puleris,& quibus eas tradideris? Iſta quidem ita ſe habere, & Arintheus, & Victor, qui duces quoque erant,ingenuè confeſſi ſunt: Imperatorémque hortati,ne reprehenſiones cum veritate coniunctas iniquo animo ferret.

De Iſaacio monacho Conſtantinopolitano,& Bretannionis Scythiæ epiſcopi in coarguendo auſteritate. Cap. XXX.

Iſaacii in Valentem parrheſia. FErunt Iſaacem,qui in eo loco cellam habebat monaſticã, vbi vidit Valentem cum exercitu egredi,cõtenta voce ei dixiſſe: Quò proficiſceris, ô Imperator,qui auxilio Dei,quem contra bellum geſſeris, prorſus deſtitutus es? Nam quoniam tu multorum linguas ad blaſphemias aduerſus eum loquendas acuiſti, & pios laudibus illum celebrantes eccleſiis exturbaſti, idcirco ille barbaros aduerſus te concitauit. Deſine igitur tu bellum contra eum facere,& ipſe bellum contra te commotum ſedabit. Redde gregibus optimos paſtores,& victoriam facilè reportabis. Quod ſi his omnibus neglectis, bellum ſuſcipias: rerum euentu experiere,quàm durum ſit contra ſtimulos calcitrare. Nam neque ipſe reuertèris,& exercitum præterea amittes. Cui admodum iratus Imperator: Reuertar,inquit,& te interficiam,falſæque prædictionis pœnas abs te repetã. Tum ille minas neutiquam veritus,clara voce: Eneca,inquit, ſi quid falſi me dixiſſe de-
Bretannionis parrheſia. prehenderis. Bretennion quoque omni genere virtutis inſigniter decoratus, totius Scythiæ epiſcopus,animo diuino pietatis amore accenſo, peſtiferam dogmatum Arianorum corruptelam,& iniqua facinora Valentis cõtra ſanctos edita coarguit, & cum ſanctiſſimo Dauide clamauit: Loquebar in teſtimoniis tuis in conſpectu re- *Pſal. 118.* gum,& non confundebar.

De Valentis exercitu contra Gothos miſſo,ac quomodo Valens impietatis pœnas perſoluerit. Cap. XXXI.

AT Valens, optimis illis conſiliariis ſpretis,exercitum in expeditionem præmiſit:illéque ipſe in pago quodam commoratus, victoriam expectauit. Cæterùm milites eius barbarorum impetum haudquaquam ſuſtinentes,terga dant,inque fuga trucidantur. Nam barbari eos cum celeritate fugientes,quantũ poterant,perſequebantur. Atq; ad pagũ,
Valentis interitus. in quo Valens de clade ſuorum certior factus,latitare conabatur, accedentes, igni iniecto illum ipſum pietatis aduerſarium vnà cum pago cremarunt. Hoc modo igitur impius ille tyrannus,etiam in hac vita pœnas pro ſceleribus luit.

Quid cauſæ fuerit,quòd Gothi in Arianorum errorem inciderint Cap. XXXII.

HOc loco,quemadmodum barbari peſtifera erroris Ariani pernicie infecti fuerint,arbitror operæprecium,his qui eius rei ignari ſunt, enucleatè explanare. Vbi Iſtro tranſmiſſo cum Valente pacis fœdera iunxerãt, eodem
Eudoxius Valenti perſuadet vt Gothos Ariana imbuat hæreſi. momento Eudoxius ille infamia notatus perſuadet Imperatori, vt Gothos, qui olim,cum diuinæ cognitionis luce primùm illuminati eſſent, doctrina Apoſtolica fuerãt inſtituti,ad ſuã traducat cõmunionẽ. Nã opinionis coniunctione & cõſenſu pacem firmiorem fore dixit. Qua approbata ſententia, Valens eorum ducibus hanc de doctrinæ conſenſione conditionem proponit. Qui reſponderunt,ſe nullo mo-
Vlphilas epiſc. do velle auitam doctrinam deſerere. Eodem tempore Vlphilas eorum fuit epiſcopus,cui facilè obſequebantur,eiúſque verba pro ratis legibus habebant. Quem cum Eudoxius & verborũ lenociniis deleniuiſſet, & pecuniæ ineſcaſſet illecebris,
Gothi ad Arianiſmũ adducti perfecit, vt Barbaros illos ad communionem Imperatoris amplectendam induceret. Adiecit præterea,quò facilius ei perſuaderet, contentionem illam ex ambitione ſolum ortam,nullamq; omnino doctrinæ eſſe differentiam. Itaque ad hodiernũ diem

diem Gothi patrem maiorem eſſe filio dicunt illi quidem:ſed filium creaturam appellari, licet cum his qui illud dicant communicent, nequaquam ferre poſſunt. Quinetiam ab auita doctrina non penitùs deſtiterunt. Etenim Vlphilas, cùm eis communionem Eudoxij & Valentis perſuadere conaretur, dixit nullam eſſe in doctrina diſcrepantiam, ſed ex inani & leui contentione eam in eccleſiam diſcordiam inuectam fuiſſe.

QVARTI LIBRI FINIS.

THEODORITI EPISCOPI CYRI ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER QVINTVS.

De Gratiani Imperatoris pietate. *Cap. I.*

GRATIANVS.

QVàm diuturnam impunitatem omnium moderator Deus his concedere, qui contra ipſum audacia furunt: & quàm grauibus ſuppliciis eos qui longinqua eius patientia abutuntur, afficere ſoleat: res geſtæ à Valente, & pœnæ ei irrogatæ, ſatis illuſtri poſteris ac teſtato documento eſſe poterunt. Nam clemens ille & benignus Dominus, miſericordia & iuſtitia velut libra & lancibus hominum facta ponderans, cum videat aliquem magnitudine ſcelerum benignitatis ſuæ modum ſuperaſſe, debito eum coercet ſupplicio, ne longius ad perniciem prolabatur. Mortuo Valente, Gratianus, qui patrem quidem Valentinianum, patruum autem Valẽtem habebat, toto imperio Romano potius eſt. Nam iampridem, poſt mortem patris, Europæ ſuſceperat gubernacula: illóque etiamnum ſuperſtite, conſors imperij fuerat. Quare Valente mortuo abſque liberis, tum Aſiam, tum partes Libyæ quæ ditioni Romanorum parebant, obtinuit.

Dei clementia & iuſtitia.

Gratianus imperio præfectus

De epiſcoporum reditu. *Cap. II.*

ISte Imperator, ſtatim vt declaratus erat, pietatem, quam animo tenebat, multo reddidit illuſtriorem: & Imperij quaſi primitias omnium gubernatori Deo obtulit. Nam conſcripſit legẽ, qua iubebat, tũ paſtores eiectos in exilium, redire, ſuiſque gregibus reſtitui: tũ ſanctas eccleſias tradi his, qui Damaſi cõmunionem amplexarẽtur. Hic Damaſus epiſcopus Romanus fuit, in illius eccleſiæ adminiſtratione ſucceſſor Liberij, vir ſanè propter vitæ præſtabilis ornamenta inſignis: qui, quo ad eius fieri poterat, doctrinam Apoſtolicam aſſiduè tutatus eſt. Vt autem lex, quam dixi modò, maiorem haberet authoritatem, miſit cum ea ducem Saporem, virum id temporis, propter nominis & famæ celebritatem, facilè præſtãtiſſimum. Cui dedit in mandatis, vt tum Arianę blaſphemiæ præcones, tãquam feras quaſdam agreſtes ex ſacroſanctis templis exigeret, tum optimos paſtores ſanctis eorum gregibus reſtitueret.

Gratiani pietas.

Damaſus Ro. epiſc.

Sapor dux.

De contentione Paulini, & Apollinaris Laodicenſis nouatione: & Meletij philoſophia, & pia in Deum affectione. *Cap. III.*

QVanquam verò iſtud mandatũ apud ſingulas gentes ſine cõtentione conficiebatur: tamẽ Antiochiæ, vrbis totius Orientis primariæ, diſcordiæ flãma de eo incenſa fuit, quæ ita ſe habet. Doctrinæ Apoſtolicæ propugnatores, vti antè dictum eſt, erant in duas partes diuiſi: quarum vna ſtatim poſt inſidias contra Euſtathium magnum comparatas, Arianam nequitiam deteſtata, cõuentus ſeparatim egit, Paulinumq; habuit antiſtitem: altera, poſt Euzoium ordinatum epiſcopum, ab impiis Arianis ſe vnà cum Meletio viro inſigni ſegregans, & pericula illa quæ recenſuimus ſubiens, ſapientiſſima Meletij doctrina gubernata eſt. Porrò

Antiochia ſchiſma.

Paulinus.

Meletius.

Apollinaris, eiusque dogmata. autem Apolinaris Laodicenſis, alteri iam parti ſe ducem præbuit: qui tametſi pietatis perſonam induebat, & doctrinæ Apoſtolicæ patrocinium ſuſcipere videbatur, paulò pòſt tamē ſe eiuſdem aduerſarium eſſe palàm prodidit. Etenim de natura diuina diſſerens, oratione planè adulterina vſus eſt: quippe in ea dignitatum gradus conſtituere, & œconomiæ Christi myſterium imperfectū affirmare: & animam *Vide Theod. ebi. heref. lib. 4. & Epiphanium.* rationis participem, cui corporis moderatio commiſſa eſt, ſalute, quæ per Chriſtum nobis parta eſt, priuatam dicere non dubitauit. Nam hāc animam, vti eius ferebat opinio, Dei verbum nō ſumpſit, neque ei vel medicari, vel vllum honorem tribuere dignatum eſt: ſed corpus terrenum à poteſtatibus, quæ ſenſum oculorum effugiunt, veneratione affici: animam autem, quæ eſt ad imaginē Dei creata, infrà manere, labe peccati aſperſam, aſſeruit. Multas item alias peſtiferas opiniones, propter mentem errore & ignoratione cæcatam, docuit. Nam interdū carnem Chriſti à ſancta virgine ſumptam eſſe, nonnunq̃ eam ſimul cum Deo verbo ē cœlo deſcēdiſſe: aliquando ipſum verbum Dei carnem factum eſſe illud quidē, ſed à nobis nihil accepiſſe, confeſſus eſt. Alias quoque fabulas & nugas diuinis adiunxit promiſſionibus, quas in præſentia percēſere ſuperuacaneū arbitror. Iſte dum eiuſmodi opiniones docebat, non ſuos ſolum illarum contagione cōtaminauit: verùm etiam earundem labem in nonnullos è noſtris transfudit. Qui tamen poſtea cum ſuam ipſorum tenuitatem perſpicerent, oculoſq; ad eccleſiæ ſplendorem conuerterēt, omnes, paucis quibuſdam exceptis, ad Eccleſiæ quidem communionem ſe receperūt: ſed morbum, quo antè erāt infecti, non depulerunt à ſe: ſed eūdē in animos nonnullorum, qui dudum fide robuſti ac valentes erāt, infuderunt. Ex hac radice lethalis illa pernicies enaſcebatur, quæ aſſeuerauit, vnam carnis & diuinitatis Chriſti naturam eſſe quæq; diuinitatē vnigeniti Dei filij paſſam eſſe docuit: & alia quoque nōnulla, quæ cùm in populo, tum in ſacerdotibus magnam diſcordiam concitauit. Sed iſta quidē poſtea acciderunt. Id temporis autem aduentante Antiochiam Sapore duce, cum legem Gratiani oſtendiſſet, Paulinus ſe à partibus Damaſi ſtare conſtāter affirmat. Idem quoq; affirmat morbo erroris ſui occultato, Apollinaris. At diuinus ille Meletius, ſe & quietè geſſit, & ab eorum contentione continuit. Flauianus verò, vir ſapientiſsimus, qui adhuc fuit ex numero presbyterorum, ad Paulinum, duce audiēte, ſic verba facit: Si Damaſi cōmunionem, ô amice, amplecteris, nobis tuæ & illius doctrinæ conſenſum cognationémque manifeſtò commonſtra. Nam ille vnā Trinitatis eſſentiam confitetur, treſq; perſonas palàm prædicat: at tu contrà, perſonarū trinitatem penitùs tollis. Quare oſtende doctrinæ conſenſum, & eccleſias capeſſe, vti lex iubet.

Flauianus à Paulino & Apollinare fidei profeſſionem poſtulat.

Qui cum illi os hac refutatione obturaſſet, ita Apollinarem alloquitur: Demiror, ô amice, te non ſolum tam impudenter velle veritati repugnare, cum certò ſcias, Damaſum, virum ſanè admirabilem, affirmare, perfectā noſtram naturā à Deo Verbo ſumptam eſſe: verùm etiam cōtrariam opinionē docere. Nā mentem noſtrā ſalute priuas tu quidē. Quòd ſi nos hæc tibi obiectando falſa dicimus, iā ergo tutè nouam doctrinam a te primùm in lucē editam denega: Damaſi doctrinā amplectere, & ſacroſanctas eccleſias capeſſe. Cum autem ſapientiſsimus Flauianus certis veriſque rationibus eorum cōpreſsiſſet audaciam, Meletius, vir omnium manſuetiſsimus, comiter admodum & benignè Paulinum cōpellat his verbis: Quoniam & mihi iſtarum ouium procurationem commiſit Dominus, & tu aliarum curam ſuſcepiſti, ipſæq; oues inter ipſas veræ pietatis cōmunione conſentiūt, greges, ô amice, concordiæ vinculis cōiungamus, & contentionē de primatu dirimamus. Et cū oues cōmuniter paſcamus, cōmunē illis ritè moderādis curā adhibeamus. Quòd ſi ſedes cōtentionem gignit, ego hāc contentionē à nobis repellere conabor. Nā ponamus, quæſo, in ea librum Euangelij, & vtrinque nos ſedeamus. Quòd ſi ipſe prius è vita abiero, tu ſolus, amice, gregē moderaberis: ſin autem tibi illud cōtigerit, ego rurſus curam ouium pro virili geram. Verùm tametſi iſta placidè & leniter à Meletio dicebantur, Paulinus tamen illis minimè acquieuit. Itaque dux Sapores, eorum quæ vtrinque dicta erāt, iudex conſtitutus, magno Meletio eccleſias tradidit: Paulinus autem ouium, quas ab initio à reliquis ſegregauerat, antiſtes permanſit.

Meletij manſuetudo.

De primatu contentio.

De

De Euſebio epiſcopo Samoſatenſi. Cap. IIII.

APolinaris verò ab eccleſiarum gubernatione repulſus, deinceps doctrinam quam ipſe recens excogitarat, palàm prædicare, & ſe principem ſectæ profiteri cœpit. Eſt quidem ex multo maxima parte Laodiceæ commoratus. Antiochiæ autem iam pridem Vitali manus impoſuerat, viro ob ſingulare & eximium viuendi genus magnopere nobilitato, & doctrina quidem inſtituto Apoſtolica, poſtea tamen erroris labe inquinato. Diuinus verò Meletius, Diodorum illum, cuius antè mentionem feci, qui nauem eccleſiæ in grauiſſima tempeſtate incolumẽ ſeruauerat, Tarſi paſtorem deſignauit, Cilicúmque gẽtem ei concredidit. Epiſcopum autem Apameæ Ioannem creauit, qui illuſtri genere ortus quidem fuit: ſed ſuis ipſius rectè factis multo maiorem ſplendorẽ, quàm ex maiorum rebus præclarè geſtis eſt conſecutus. nam non doctrinæ ſolum, ſed præſtabilis vitæ ornamentis inſigniter decoratus erat. Hic turbulentis procellæ temporibus conuentum eorum qui fide ſecum conſentiebant, gubernauit: ſociúmque habuit & adiutorem Stephanum, virum cum primis laudatum. Verùm iſtum diuinus Meletius ad alia tranſtulit certamina. Nã vbi intellexit, Germaniciam labe Eudoxij infectam, eum velut medicũ (nam & humaniore literatura, & ſacris Scripturæ doctrinis ab ineunte ætate inſtructus fuerat) ad morbũ curandum miſit. Neque certè ſpes eum fruſtrata eſt. Siquidem ſpiritalis doctrinæ ſubſidio lupos in oues mutauit. Porrò Magnus Euſebius ab exilio reuerſus, Acaciũ, qui in magna gloria apud omnes fuit, Berœæ epiſcopũ ordinauit: Theodotum autem Hierapolis, cuius ſeuera viuendi diſciplina ad hodiernum diem ab omnibus celebrata eſt. Euſebium Chalcedonis, & Cyri noſtræ Iſidorum antiſtitem conſtituit: vtrumque admirabilẽ, & diuino pietatis ſtudio egregiè exornatũ. Ferunt quoque eundem, Eulogium illũ, qui pro doctrina Apoſtolica ſtrenuè decertauerat, quíque in Antinonem vnà cum Protogene relegatus erat, paſtorẽ Edeſſæ (iam enim diuinus Barſes è vita exceſſerat) creauiſſe: Protogenem autẽ certaminum eorundem ſocium, Carris, vrbi haud ſana doctrina imbutæ, tanquã medicũ ad eius errores curandos, præfeciſſe poſtremum autem epiſcopũ ab eodem diuino viro ordinatum, fuiſſe Marin, quẽ Dolichę paruo oppido, & per id tẽporis morbi Ariani contagione admodum infecto, præpoſuit. Quem quidem Marin, virũ ſanè præſtantem, & omni virtutum genere eximiè illuſtratũ, cum Euſebius ille magnus in ſede epiſcopali collocare vellet, Dolicham contendit. In quẽ oppidum ingredientem mulier quædã, peruerſæ Arij doctrinæ peſte admodũ laborans, tegulã è ſuperiore loco deiecit, qua caput eius dimi nutũ fuit: quo quidẽ vulnere paulò pòſt ex hac ad alterã longè præſtabiliorem vitam migrauit. Qui cũ iam eſſet moriturus, eos qui aderant, iureiurando obſtrinxit, ne vllũ ſupplicium de ea quæ facinus fecerat, omnino ſumerent. Etenim in ea imitatus eſt tum ſuũ Dominum, qui pro his qui eum cruci affixerant, ſic orauit: Pater, dimitte illis, quia neſciunt quid faciũt. tum conſeruum Stephanũ, qui poſt crebros lapidũ ictus, quibus obrutus erat, clamauit: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Tali mortis genere Euſebius ille magnus, poſt multa pro fide confecta certamina, occubuit: qui licet barbarorum in Thracia effugiſſet crudelitatem: impiorum tamẽ hæreticorũ manus haudquaquã effugit, ſed per eos coronam martyrij cõſequutus eſt. Iſta poſt reditũ epiſcoporũ fuere factitata. Gratianus autẽ de Thracia à barbaris, qui Valẽtẽ cõbuſſerãt, vaſtata certior factus: relicta Italia, in Pãnoniã proficiſcitur.

Apolinaris ab eccleſiarum gubernatione repulſus. Vitalis. Diodorus Tarſo præfectus. Ioannes Apameæ epiſc. Acacius Berœæ epiſc. Theodotus Hierapolis epiſcop. Euſebius Chalcedonis. Iſidorus Cyri. Eulogius Edeſſa. Protogenes Carris. Maris Dolicha. Euſebius magnus ab Ariana muliere interfectus. Gratianus in Pannoniam.

Lucæ 23. *Act. 7.*

De Theodoſio militum duce. Cap. V.

PEr idem tempus Theodoſius, vir cum ob maiorum ſplendorem, tum ob ſuam ipſius fortitudinem perceiebris, & propterea in inuidiam non ab illis modò qui pares erant dignitate, verùm etiam à tribulibus ſuis vocatus, in Hiſpania, vbi & natus fuerat, & educatus, ætatẽ degit. Itaque Imperator incertus animi quid ageret (quippe Barbaros adeò inſolẽtes effecerat victoria, vti difficiles admodum expugnatu eſſe, tum viderentur) tandem ſibi perſuaſit, ſi Theodoſiũ ducem belli gerẽdi cõſtitueret, imperium malis, in quibus verſabatur, penitùs liberatum iri. Quare confeſtim Theodoſium euocat ex Hi-

Theodoſius dux.

ſpania, ducem creat: & cum exercitu, quem in vnum collegerat, mittit. Qui fide cõ munitus, alacri animo & erecto iter ſuſcipit: & ingreſſus in Thraciam, Barbaróſque ex aduerſo venientes conſpicatus, aciem, velut prælium facturus, inſtruit. Facta autem leui pugna, cum Barbari Romanorum impetum ſuſtinere non poſſent, aciem deſerunt, atque terga dantes fugæ ſe mandant: quos Romani, quantum poterant, perſequuntur: magnáque Barbarorum fit cædes. nam non à Romanis ſolũ, ſed ab ſe mutuò interfecti conciderunt. Quare cum quàm plurimi eſſent ad hunc modum trucidati, & pauci qui latère poterant, Iſtrum traieciſſent, dux ille longè præſtantiſſimus Theodoſius, copiis ſuis in vrbes vicinas diſtributis, ad Imperatorẽ Gratianum celerrimè, quò ſuæ victoriæ ipſe nuncius eſſet, proficiſcitur. Atque cũ Imperator, quæ narrabat, ne credibilia quidem putaret, & factum ſupra modum miraretur, illi quos ſtimuli pungebant inuidiæ, aiunt eum & fugæ ſe dediſſe, & exercitum amiſiſſe. Theodoſius igitur poſtulat ab illis qui contradicerent, vti mittant nuncios, pérque eos multitudinem Barbarorum interfectorum diligenter cognoſcant: facilè namque eſſe ex ſpoliis numerum perdiſcere. Cui orationi aſſenſus Imperator, miſit nuncios, qui res geſtas explorarent, eíque poſtea referrent.

Expeditio in Barbaros.

Barbarorum fuga, & cædes.

De illius imperio, & quas res per quietem viderit. Cap. VI.

DVci autem optimo Theodoſio interim apud Gratianum commoranti, diuina quædam viſio ab ipſo omnium rectore Deo obiecta eſt. Videbatur enim videre, diuinum Meletium eccleſiæ Antiochenæ præſulẽ, lænam ſibi imperatoriam iniicere, & coronam illi honori conuenientem capiti imponere. Quæ cum noctu ſecundum quietem vidiſſet, prima luce cuidam ex familiaribus indicauit. Ille ſomnium manifeſtum eſſe, & nihil obſcuri ambiguiue in ſe complecti dixit. Ac perpauci dies iam interceſſerant, cum redierunt nuncij, qui ad res à Theodoſio geſtas exploratè cognoſcendas profecti fuiſſent: retulerúntque, permulta Barbarorum millia trucidata eſſe. Itaque Imperator iam pro certo perſuaſum habens, ſe non ſine ſummo imperij commodo eum ducem delegiſſe, imperatorem quoque deſignauit: & illis imperij partibus, quas Valens rexerat, ei commiſſis, ipſe in Italiam contendit, Theodoſiúmque in imperij partes ei traditas dimittit. Qui vt primum imperium obtinuit, eccleſiis præ cæteris rebus diligenter proſpicere cœpit: & vt epiſcopi ſuæ ditionis Conſtantinopolim ire maturent, imperat. nam ſola ea imperij pars Ariana labe paſſim commaculata fuit: pars autem verſus Occidentem, ab ea libera vacuáque permanſit. Siquidem Conſtantinus filius Conſtantini natu maximus, & Conſtans minimus natu, paternam fidẽ integram conſeruabant: quinetiam Valentinianus imperator Occidentis, veram pietatem ſynceram & incorruptam cuſtodiebat.

Theodoſii viſio diuinitus obiecta.

Theodoſius imperator deſignatus.

Quinam inſignes fuerint Arianæ factionis antiſtites. Cap. VII.

IMperij verò pars quæ ſpectat ad Orientem, ex multorum nequitia hãc erroris labem contraxit. Nam Arius presbyter Alexandriæ, vrbis Aegypti, iſtam contra filium Dei blaſphemiam primus omnium in lucem edidit. Deinde Euſebius, Patrophilus & Aetius, Palæſtini: Paulinus & Gregorius, Phœnices: Laodiceæ, Theodotus, & eius ſucceſſor Georgius: poſt hos Athanaſius & Narciſcus, Cilices ſemina ab Ario per nequitiam iacta nutriuerunt. Tum Euſebius & Theognis, Bithyni: Menophantus Epheſius, Theodorus Perinthius, Maris Chalcedonius, & alij quidam ex Thracia, ſola improbitate nobilitati, diu iſta, zizaniorum ſemina & rigarunt & fouerunt.

Arianæ ſectæ antiſtites præcipui qui.

His malis agricolis ſubſidio fuit cùm nimia Conſtantij facilitas, tum improba Valentis nequitia. Ob hanc cauſam ſolum Theodoſius epiſcopos Conſtantinopoli in vnũ conuenire mandauerat. Qui cum omnes ad centũ quinquaginta numero eò aduenisſent, vetuit, ne quiſquã ei indicaret, quis eſſet magnus ille Meletius. Volebat enim ex viſione, quæ ei in ſomnio apparuiſſet, illum agnoſcere. Vbi autẽ in palatiũ ingreſſus eſt, totus epiſcoporum cœtus ad magnum Meletiũ, cæteris omnibus relictis, accurrit: & veluti filius patris amantiſſimus, diu admodum paterno aſpectu frui cupit: eum complecti, oculos, labra, pectus, caput, & dexteram quæ coronã ei impoſuerat,

Conſtantij facilitas.
Valentis nequitia.

impoſuerat, oſculari cœpit: quinetiam, viſionem quæ ſe ei obtulerat, exponere. Poſtremò cæteros omnes humanitùs excipere, & vt de rebus propoſitis conſilium ineant, tanquam patres benignè orare.

De coacto Conſtantinopoli concilio. *Cap. VIII.*

Gregorius Nazianzenus Cõſtantinopol. antiſtes declaratus.

EOdem tempore Gregorius, qui nouiſſimè iam eccleſiam Nazianzenam rexerat, Conſtantinopoli vitam egit: & partim Arianæ blaſphemiæ ſe fortiter opponendo, partim ſancti populi animos aqua doctrinæ Euangelicæ rigando, partim oues à grege aberrantes conquirendo, partim denique eas ab herba lethali liberando, gregem ex paruo magnum effecit. Hunc cum vidiſſet diuinus Meletius, & propoſitum eorum qui canonem conſcripſerunt, conſideraſſet (nam quò ambitionis materiam præciderent, vetuerunt epiſcopum de vna ſede ad alteram transferri) ratum fecit, vti diuiniſſimus ille Gregorius Conſtantinopolitanum præſulatum teneret: ipſéque non longo tempore interpoſito, ad vitam doloris & ægritudinis expertem migrauit: quem omnes qui dicendo aliquid poterant, funebribus orationibus egregiè laudare aggreſſi ſunt.

Meletij mors.

At Timotheus epiſcopus Alexandriæ, ſucceſſor Petri illius qui Athanaſij in eo præſulatu velut hæres fuit, Maximũ quendam Cynicum, ſtatim vt pilos Cynicos ei iam abraſerat, epiſcopum Conſtantinopolis pro Gregorio illo admirabili ordinauit. Iſte Maximus erat etiam peruerſæ doctrinæ Apolinaris præſtigiis admodum cæcatus. Cæterùm epiſcopi id temporis Conſtantinopoli in vnum coacti, facinus tam abſurdum non tulere. Erant enim viri planè admirabiles, & diuinæ pietatis ac ſapientiæ ſtudio accenſi. Ex quorum numero fuit Helladius, Baſilij Magni in epiſcopatu ſucceſſor: Gregorius item & Petrus, fratres Baſilij: Amphilochius etiam Lycaoniæ antiſtes, ex optimis Piſidarum & Cilicum. Aderant præterea Diodorus Pelagius epiſcopus Laodicenſis, & Eulogius Edeſſæ, Acacius quoque & Iſidorus noſtræ eccleſiæ epiſcopus: Cyrillus Hieroſolymorum, & Gelaſius Cæſareæ Palæſtinæ, vir & doctrina & moribus inſignis, & alij denique plurimi virtutis athletæ. Omnes hi tunc ab epiſcopis Aegypti ſe ſegregantes, diuinos conuentus cum Gregorio Magno celebrarunt.

Maximus Cynicus Conſtantinopol. epiſc.
Conſtantinopolitanum cõcilium.
Helladius.
Greg. & Petrus Baſilij F.
Amphilochius.
Pelagius.
Eulogius.
Acacius.
Iſidorus.
Cyrillus.
Gelaſius.

At diuinus ille Gregorius orat illos, vt cum iam de concordia conſtituenda conueniſſent, ea quæ ad concordiam mutuam ſpectent, vnius hominis iniuriæ præferre velint. Nã ego, inquit, multis curis liberatus, ad tranquillitatem quæ mihi pergrata eſt, memet recipiam: & vos itidem poſt longum illud & graue bellum pace optatiſſima fruimini. Valde enim abſurdum eſſet, vt iam è telis hoſtium erepti, mutuò alius alium ferire, & noſtras ipſorum vires conterere aggrederemur: quandoquidem eo pacto hoſtibus non parum daremus lætitiæ. Quare virum conquirite præſtabilem & ſapientem, qui prouinciam tam plenam curarum tum capeſſere, tum probè adminiſtrare poſſit, eúmque epiſcopum deſignate.

Ad Concordiam eccleſiaſticam hortatio.

Quibus rationibus perſuaſi præſtantiſſimi illi paſtores, Nectarium, virum patricium, generis ſplendore eximium, & virtutibus cuiuſque modi exornatum, illius vrbis ampliſſimæ epiſcopum crearunt: Maximum autem vtpote Apolinaris amentia imbutum, epiſcopali dignitate ſpoliarunt, eique eccleſia interdixerunt. Porrò autem cum canones pro recta eccleſiæ adminiſtratione conſcripſiſſent, ſtatuiſſéntque vt fidei formula in cõcilio Nicæno edita, firma ac ſtabilis maneret, ſinguli domum reuerterunt.

Nectarius Cõſtantinopol. epiſc. deſignatus.
Maximus epiſcopatu depulſus.

Sequenti æſtate quàm plurimi eorum ad eandem vrbem denuò regreſſi (neceſſaria enim eccleſiæ negocia eos illò reuocauerant) epiſtolam à concilio epiſcoporum in Occidente coactorum accepere: quæ illos hortabatur, vt Romam, vbi iam maximus epiſcoporum cœtus congregatus erat, accederent. At tam longum iter ſuſcipere, cũ nihil inde lucri ſe facturos putarent, omnino recuſarunt illi quidem: ſed tamen ſcripſerunt epiſtolam, qua tum tempeſtatem contra eccleſias excitatam eis ſignificabant, tum illorum ſubnotabant in ea re negligentiam, tum denique doctrinam Apoſtolicam ſummatim perſtringebant. Verùm ea ipſa epiſtola, eorum qui ipſam ſcripſerunt, fortitudinem & ſapientiam multò apertius declarabit.

Romæ concilium.

Libellus Synodicus à concilio Conſtantinopolitano ad epiſcopos miſſus. *Cap. IX.*

Dominis honoratiſsimis, & cùm primis reuerendis fratribus ac collegis, Damaſo, Ambroſio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Auemio, Baſilio, & cæteris ſanctis epiſcopis in celebri vrbe Roma conuocatis, ſanctum Concilium orthodoxorum epiſcoporum in ampla vrbe Conſtantinopoli coactorum in Domino Salutem.

MVltitudinem calamitatum nobis à dementis ſectæ Arianæ principibus inflictarū, veſtræ reuerentiæ tanquam earundem ignaræ exponere, narraréque erit fortaſſe ſuperuacaneum. Nam neque veſtram pietatem res noſtras tam paruo æſtimare arbitramur, vt de his docendi ſitis, pro quibus deberetis nobiſcum vnà condoleſcere: neque eiuſmodi ſunt tempeſtates illæ, quibus vndique iactamur, vti propter earum paruitatem vos latere queant. Quinetiam tempus perſecutionis adeò nuper præteriit, vt non illi ſolum qui in eo afflictati erant, verùm etiam eorum amici, qui propter amorem in doloris cum illis venerant ſocietatem, recentem eius memoriam teneāt.

Arianorum in orthodoxos rabies.

Nam heri, propè dixerim, & nudiustertius, nonnulli exilij vinculis liberati, & infinita ferè afflictationum genera perpeſsi, ad eccleſias ſuas redierunt. Aliorum autem exilij cruciatibus extinctorum reliquiæ dūtaxat in patriam ſunt reportatæ. Quidā poſt reditum ab exilio, in furorem hæreticorum adhuc ſęuiētem incidentes, grauiora tormēta in ſua ipſorum, quàm in aliena regione tolerarūt: & more beati Stephani, lapidibus obruti occubuerunt. Alij variis cruciamentis dilacerati, ſtigmata Chriſti & vibices in corpore adhuc circumferunt. Porrò pecuniæ iacturam, amiſsiones ciuitatum, quas incolebant, proſcriptiones, ſingulorum inſidias, cōtumelias, carceres, quis poterit enumerare?

Cur fidelibus afflictiones immittantur.

Nam afflictationum genera nobis impactarū, vix numero cōprehendi poſſunt, propterea fortaſſe q; pœnæ peccatis debitæ nobis perſoluendæ erant: fortaſſe autem, quòd benignus Deus per ingentem rerum aduerſarum multitudinem nos exercere volebat. Pro quibus Deo certè agēdæ ſunt gratię, qui per tot cruciatus ſuos ſeruos erudiuit, & ſecundum multitudinem miſerationū ſuarum rurſus eduxit nos in refrigerium. Nobis quidem diuturno otio, & multo tū tempore, tum labore ad eccleſiarum emendationem opus eſt, vti corpus earum tāquā diuturno morbo vexatum, curationibus pedetentim adhibitis recreantès, tandem ad priſtinam pietatis ſanitatem reducamus.

Arianorum pertinacia.

Nam etſi videmur perſecutionis aſperitate penitùs liberati, & eccleſias diu ab hæreticis occupatas modò recuperaſſe, tamē lupi nobis permultū faceſſunt moleſtiæ: atque licet ab ouilibus abacti ſint, in ſyluis tamen greges diripere, conuentus contrarios nobis audacter opponere, populi ſeditiones concitare nō ceſſant: denique nihil omnino prætermittūt, quod eccleſiis quicquam adferre poſsit incōmodi. Itaque erat, vt diximus, perneceſſariū, vt in his rebus ritè conſtituendis plus temporis collocaremus.

Cauſſam afferunt cur ad Romanum concilium non accedant.

Iam verò, quoniam vos, quo fraternam veſtram erga nos charitatem declararetis, concilio Dei voluntate ac nutu Romæ coacto, nos velut mēbra propria per Imperatoris ſanctiſsimi literas acceſsiuiſtis: ne cum nos ſoli iam antea res acerbas ſubire coacti eſſemus, nūc Imperatoribus de pietate conſentientibus ſine nobis vos regnaretis: ſed potius, vti loquitur Apoſtolus, vt nos vobiſcum conregnaremus: eſt certè nobis in optatis, ſi poſſet fieri, eccleſiis penitùs relictis, veſtro deſyderio, aut neceſſario potius eccleſię negocio inſeruire. Quis enim nobis dabit pennas, vt columbæ, & volabimus, & requieſcemus apud vos? Verùm quoniam hoc modo eccleſiæ nuper renouatæ nudarentur, & res à pleriſque fieri omnino non queat, propterea quòd Conſtantinopoli mādato literarum, ſuperiore anno à veſtra reuerētia poſt cōciliū Aquileiēſe ad ſanctiſsimum imperatorē Theodoſium miſſarum: ad iter duntaxat Conſtātinopolim vſque faciendū nos præparauimus, atque de hoc vno cōcilio celebrādo conſenſum epiſcoporum, qui in prouinciis manſerant, vnà vobiſcum attulimus: idcirco neque lōgiore itinere opus eſſe expectabamus, neque de vllo alio omnino antè acceperamus, quàm Conſtantinopoli in vnum conuentum eſſet. Huc accedit, quòd tēporis præſtituti anguſtia neque ad longius iter parādum, neque ad epiſcopos in ſingulis prouinciis, qui ſunt eiuſdem nobiſcum cōmunionis, de hac re cōmonefaciendos, neque ad eorum conſenſus obtinendos ſatis ſpacij dedit. Itaque cum & hæ res, & aliæ præterea complures maiori parti epiſcoporū impedimento ſint, quò minus ad

1. Cor. 4.

Pſal. 54.

vos

» veniant:idcircò,quod ſecũdo in loco faciendum erat,tum ad ſtatum rerũ eccleſia-
» ſticarum ritè ordinandum,tum ad oſtendendũ quanti veſtrã erga nos charitatem
» æſtimemus,illud certè fecimus:quippe orauimus reuerẽdiſſ.honoratiſsimóſq; fra- *Legati concilij Conſtantinopolitani ad Romanum.*
» tres & collegas noſtros epiſcopos,Cyriacum,Euſebiũ & Priſcianum, vti laborẽ ad
» vos proficiſcendi ſuſcipere non grauarentur. Qui quidem non ſolum vobis expo-
» nent,quã noſtra voluntas pacis ſtudioſa ſit,& quo pacto nihil aliud quam Eccleſiæ
» concordiã ſibi præponat:verùm etiam,quàm ardẽti ſtudio ad ſanam fidẽ tuendam
» accenſi ſimus,perſpicuè ſignificabũt.Nam perſecutionum procellas,cruciatus,mi-
» nas imperatorias,crudelem magiſtratuum violentiam,aliarúmque rerũ incõmoda
» rum tentationes,quas ab hæreticis ſuſtinuimus,pro fide euangelica à CCCXVIII.
» ſanctis patribus Nicææ vrbis Bithyniæ cõfirmata ſuſtinuimus. Etenim iſta fides tũ à *Nicæna fides.*
» nobis,tũ à vobis,tum ab omnibus qui nõ verbum veræ fidei peruertunt, approbari
» debet:quippe cum & antiquiſsima ſit,& lauacro baptiſmatis,quo tincti ſumus, cõ-
» ſentanea:& nos doceat credere in nomine patris & filij & Spiritus ſancti:hoc eſt in
» diuinitatem,potẽtiam & ſubſtantiam vnam patris & filij & Spiritus ſancti, æqualẽ
» dignitatem,& coæternũ regnum in tribus perfectis ὑποςάσεσιν, id eſt,in tribus per- *Sabellij hæreſis.*
» ſonis:adeò vt neque quicquã loci detur peſtiferæ Sabellij hæreſi, qua confundun-
» tur perſonæ,hoc eſt,proprietates earum tolluntur: neque blaſphemia Eunomia-
» norum,Arianorum,aut eorum qui Spiritum ſanctum oppugnant, quicquam ha-
» beat ponderis:quæ quidem eſſentiam,naturam & diuinitatem trinitatis diſcindit,
» & ei quæ nec creata eſt,& conſubſtantialis eſt,& coæterna eſt,naturã poſterius ge-
» nitam,aut creatã,aut quæ ſit alterius eſſẽtiæ,tribuit. Nos autẽ doctrinam Domi-
» nicæ incarnationis integrã & perfectam tenemus:& neque œconomiã carnis Chri
» ſti vel animæ vel mentis expertẽ, vel imperfectam eſſe aſſerimus: ſed agnoſcimus
» verbum Dei ante ſecula omnino perfectum eſſe,& perfectum hominem in nouiſ-
» ſimis diebus pro noſtra ſalute factũ eſſe. Atque iſta de fide à nobis liberè ingenuéque
» que prædicata ſummatim diſſeruims: de quibus pleniorem cognitionem animis
» poteritis percipere,ſi libellum concilio Antiochiæ conuocato de fidei deciſione e-
» ditum,& eum etiam qui ſuperiore anno à concilio generali compoſitus eſt, legere
» placuerit:in quibus tum fidem noſtram vberius expoſuimus, tum hæreſibus nu-
» per excogitatis anathema ſcriptis proditum denunciauimus. De adminiſtrationi-
» bus autem quæ ſunt cuiuſque eccleſiæ propriæ, cum vetus, vti noſtis, lex eſt, tum *De adminiſtrationibus cuique eccleſiæ propriis lex.*
» ſanctorum patrum in concilio Nicæno deciſio:vt videlicet ſingularum prouincia-
» rum antiſtites,vnà cum finitimis,modò ipſis ita viſum fuerit epiſcopis,miniſtros ad
» eccleſiarum commodum in ſuis ipſorum prouinciis ordinent. Ex cuius legis & de-
» ciſionis præſcripto ſcitote,tum alias quoque eccleſias apud nos adminiſtratas eſſe:
» tum illuſtriſsimarum eccleſiarum ſacerdotes delectos. Vnde eccleſiæ Conſtãtino- *Nectarius epiſcop. cõſtituitur.*
» politanæ,recens, vt ita dicam, ædificatæ, quámque ex hæreticorum blaſphemia,
» tanquam ex ore leonis per miſericordiam Dei nuper eripuimus: reuerendiſsimum
» ſanctiſsimúmque Nectarium in concilio generali,cõmuni omnium conſenſu præ-
» ſente Theodoſio Imperatore religioſiſsimo,totius denique cleri,totiúſque ciuita-
» tis ſuffragiis epiſcopum conſtituimus. Eccleſiæ autem vetuſtiſsimę & veræ apoſto-
» licæ Antiochiæ vrbis Syriæ,in qua primò venerandum Chriſtianorũ nomen audi-
» tum eſt,reuerendiſſ.& ſanctiſsimum Flauianum, epiſcopi illius prouinciæ & diœ- *Flauianus epiſcopus deſignatus.*
» ceſeos Orientalis in vnum conuenientes,tota illa eccleſia, vti canon poſtulat, ſuf-
» fragante,& velut vno ore virum illum honorificè collaudante,epiſcopum ordina-
» runt:quæ quidem ordinatio vti legitima, cõmuni Concilij cõſenſu approbata eſt.
» Porrò eccleſiæ Hieroſolymitanæ,quæ eſt aliarum omnium mater, reuerendiſſ.& *Hieroſol eccleſia aliarum mater.*
» ſanctiſsimum Cyrillum epiſcopum vobis oſtendimus,tum ab epiſcopis prouinciæ,
» vti canon vult,iam pridem creatum eſſe,tum plurima prælia aduerſus Arianos va- *Cyrillus Hieroſol. epiſcopus.*
» riis in locis confeciſſe. Quibus rebus tanquam legitimè & ſecundum eccleſiæ ca-
» nones conſtitutis obſecramus veſtram reuerentiã, vti congratuletur: ſpiritali cha-
» ritate nos mutuo deuincente,& timore Domini, qui omnem humanam affectio-
» nem reprimit,eccleſiarúmque ædificationem amori illi & beneuolẽtiæ,qua ſingu- *Concordia eccleſiarum maximè decet.*
» li ſingulos complectuntur, longè anteponit. Quod ſi doctrina fidei ad hunc mo-

dum communi conſenſu ſtabilita ſit,& charitas Chriſtiana in nobis cõfirmata:poſt hac deſinemus dicere illud quod ab Apoſtolis condemnatum eſt, nimirum , Ego quidem ſum Pauli , ego autem Apollo, ego verò Cephæ:atque omnes cum ſimus Chriſti,qui in nobis non eſt diuiſus,corpus eccleſiæ, Dei largiente gratia integrum conſeruabimus,& ad tribunal domini fidenti animo noſmet ſiſtemus. Iſti contra Arij, Aetij & Eunomij inſaniam,quinetiam contra Sabellij,Photini,Marcelli,Pauli Samoſateni & Macedonij amentiam ſcripſerunt.Simili ratione & nouæ Apolinaris doctrinæ palàm anathema indixerunt:quandoquidem nos,inquiunt,doctrinam incarnationis Dominicæ integram tenemus,& neque carnis eius œconomiã animæ mentíſve expertem aut imperfectam aſſerimus. 1.Cor.1.

Synodicus libellus aduerſus Apolinarem & Timotheum, à Damaſo epiſcopo Romano conſcriptus. Cap. X.

DAmaſus item vir omni genere laudis florentiſſimus , ſimul vt hanc ſectam exortam accepit,non Apolinarem ſolum , verùm etiam Timotheum eius diſcipulum abdicauit:quam rem epiſcopis etiam Orientales eccleſias gubernantibus ſignificauit per literas,quas literas in hiſtoriam illigare non incommodum exiſtimaui.

Damaſi Papæ epiſtola ad Orientales epiſcopos contra Apolinarem Antiochenum & Timotheum eius diſcipulum hæreticos.

Primæ partes Romanæ eccleſiæ tributæ.

Vide Concil. general. tomo 1.fol.408.

Timotheus Apolinaris diſcipulus abdicatus.

Quòd veſtra charitas debitam ſedi Apoſtolicæ reuerentiã tribuit,filij honoratiſſimi,vobis ipſis quoque maximo ſanè honori eſt. Nam tametſi ſancta Eccleſia , in qua ſanctus Apoſtolus ſedẽs nos docuit,quo pacto illius gubernacula,quæ ſuſcepimus,tractanda ſint,nobis primæ partes deferuntur:tamen confitemur , nos illo dignitatis gradu longè inferiores eſſe.Verùm ob hanc cauſam omnibus modis laboramus,vti ad gloriam beatitudinis eius,ſi qua ratione poſſimus,tandem aliquando perueniamus.Sciatis velim,fratres,nos Timotheum illum profanum , Apolinaris hæretici diſcipulum,cum impio ſuo dogmate iampridem abdicaſſe: & ob eam cauſam credimus,reliquias eius nihil in poſterum momenti habituras . Quòd ſi antiquus ille ſerpens,ſemel atque iterum ictus,ad ſuam ipſius pœnam augendam reuixerit:& extra eccleſiam eiectus,nonnullos etiamnum fideles ſuis mortiferis venenis,quibus eos tentare aggreditur,ad exitium trahere non ceſſet , vos hanc eius aſtutiam velut peſtem quandam declinate , & recordamini ſedulò tum fidei ab Apoſtolis traditæ,tum huius vel maximè quæ eſt à ſanctis patribus in concilio Nicæno ſcriptis prodita:ínque ea gradum firmè defigentes , immobiles perſtate : & ne poſthac ſuſtinete,vt vel clerici veſtri,vel laici inanes ſermones , quæſtionéſue obſcuras audiant.Iam enim ſemel formulam edidimus , vt qui ſe Chriſtianum profiteatur , illud teneat quod ab Apoſtolis traditum eſt. quippe diuinus Paulus ſic loquitur:Si quis vobis euangelizauerit,præter id quòd accepiſtis,anathema ſit. Nam Chriſtus filius Dei,Dominus noſter,generi humano per paſſionem ſuam pleniſſimam ſalutem reddidit,vt totum hominem peccatis implicatum, ab omni peccato liberaret.Hunc ſi quis aut imperfectam humanitatem,aut imperfectam diuinitatem habuiſſe dixerit,ſpiritu diaboli completus , ſe filium gehennæ oſtendit . Itaque quid eſt cur abdicationem Timothei à me rurſus requiratis, qui etiam hic iudicio ſedis Apoſtolicæ, Petro quoque epiſcopo Alexãdriæ præſente, abdicatus eſt, vnà cum magiſtro ſuo Apolinare,qui item in die iudicij debitas pœnas & ſupplicia perſoluet?Quod ſi ille qui veram ſpem in Chriſtum vnà cum fidei confeſsione mutarit,velut ſpem quandam ſalutis retinens,alios quoſdam qui ſunt leuiores, ad ſuã perducat ſententiam:ſciant illi,ſe propterea cum eo ſimiliter perituros , quòd animum aliquando induxerint Eccleſiæ canoni repugnare.Deus vos,filij honoratiſſ. ſeruet incolumes.Alia item nonnulla epiſcopi in ampliſsima vrbe Roma coacti, contra varias hæreſes conſcripſerunt,quæ neceſſe putaui huic hiſtoriæ attexere. Gala.1.

Apolinaris abdicatus.

Alter eiuſdem Synodicus contra diuerſas ſectas libellus. Cap. XI.

Confeſsio

Confeſſio fidei Catholicæ, quam Damaſus Papa miſit ad Paulinum epiſcopum Theſſalonicæ, vrbis Macidiæ.

QVoniam poſt concilium Nicænum eiuſmodi error emerſit, vt quidam profano ore dicere audeant, Spiritum ſanctum per filium factum eſſe: anathema denunciamus omnibus, qui non liberè prædicant Spiritum ſanctum vnius & eiuſdem tum eſſentiæ, tum poteſtatis cum patre & filio. Pari ratione anathema indicimus Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt patrem & filium eundem eſſe. Anathemate item damnamus Arium & Eunomium, qui pari impietate, licet verbis diſcrepent, tum filium, tum Spiritum ſanctũ creaturam eſſe aſſerunt. Sint porrò Macedoniani mulctati anathemate, qui ex radice Ariana exorti, non impietatem, ſed nomen ſolum commutarunt. Photino quoque ſit pœna anathematis irrogata, qui hæreſin Ebionis renouans, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex Maria ſolum editum aſſeuerat. Illi præterea anathemati addicantur, qui duos filios eſſe affirmant, vnum ante ſecula, & alterum poſt carnem ex Maria ſumptam. Anathema etiam illis adiudicauimus, qui aſſerunt, quòd in carne humana verbum Dei loco animæ rationis participis habitauit. Nam idem ipſum Dei verbum non animæ rationis & mentis compotis locum in corpore quod ſibi ſumpſerat, obtinuit: ſed noſtram animam, hoc eſt ratione & mente præditam, expertem tamen peccati, accepit, ſeruauitque. Denique ſit illis inflictum anathema, qui dicunt verbum Dei productione & contractione à patre ſecerni, ipſumque eſſentiæ expertem eſſe, aut morte interiturum ſceleratè impieque prædicãt. Eos autem qui ab Eccleſiis, in quibus vixerunt, ad alias ſe tranſtulerint, vſque eò ſint à noſtra communione alieni, quoad ipſas ad vrbes redierint, in quibus erant primùm ad aliquem honoris eccleſiaſtici gradum elati. Quòd ſi quis in alterius locum, qui ſedem mutauit, cooptatus ſit, tantiſper à dignitate ſacerdotali vacet ille, qui ciuitatem propriam deſeruerit, dum qui ei ſucceſſerit, obdormierit in Domino. Si quis nõ dixerit patrem ſemper eſſe, ſemper eſſe filium, & ſemper Spiritũ ſanctũ anathema eſto. Si quis negauerit filium genitum à patre, hoc eſt, ex diuina eius eſſentia, anathema eſt. Si quis negauerit filium Dei perinde verum Deum, vt pater verus Deus eſt, & omnia poſſe, omnia ſcire, patrique æqualem eſſe, anathema eſto. Si quis dixerit, filium Dei, cum in carne viueret, inque terris degeret ætatem, non in cœlis etiam cum patre fuiſſe, anathema eſto. Si quis dixerit, filium Dei, cum paſſus ſit in cruce, & non in carne ſolum & anima rationis participi, quam accepit in forma ſerui, vti Sacris literis proditum eſt, ſed in ſua etiam diuinitate dolorem ſuſtinuiſſe, anathema eſto. Si quis negauerit verbum Dei paſſum in carne, crucifixum in carne, mortem guſtaſſe in carne & primogenitum ex mortuis fuiſſe, quatenus vita eſt, & Deus author vitæ, anathema eſto. Si quis negauerit eum in carne, quam ſumpſit, ſedere ad dexteram patris, in qua etiam venturus eſt ad iudicium de viuis & mortuis exercendum, anathema eſto. Si quis negauerit Spiritum ſanctum verè & propriè ex patre eſſe, perinde atque filium ex diuina eſſentia, & Deum Dei verbum, anathema eſto. Si quis dixerit Spiritum ſanctum non perinde omnia poſſe, omnia ſcire, & vbique terrarum adeſſe, vt patrem & filium, anathema eſto. Si quis dixerit Spiritum ſanctum creaturam eſſe, aut per filium factum eſſe, anathema eſto. Si quis negauerit patrem omnia per filium incarnatum, & Spiritum ſanctum condidiſſe, hoc eſt, viſibilia & inuiſibilia, anathema eſt. Si quis negauerit vnam patris & filij & Spiritus ſancti diuinitatem, authoritatem, poteſtatem, gloriam vnam, dominatum vnum, vnum regnum, voluntatem, & veritatem, anathema eſto. Si quis negauerit tres veras perſonas eſſe, patris, filij, & Spiritus ſancti, ſemper viuere, omnia continere viſibilia & inuiſibilia, omnia poſſe, omnia iudicare, omnibus vitam tribuere, omnia fabricare, omnia conſeruare, anathema eſto. Si quis negauerit Spiritum ſanctum ab omni creatura perinde adorandum, vt patrem & filium, anathema eſto. Si quis de patre & filio rectè ſentiat, de Spiritu ſancto autem non item, hæreticus eſt: quãdoquidem omnes hæretici, qui de filio Dei & de Spiritu ſancto prauè ſentiunt, in Iudæorum & Gentilium infidelitate verſari deprehenduntur. Si quis

Varijs hæreſibus anathema dictum.

Chriſtus animam rationalem aſſumpſit.

Ab eccleſia in aliam migrare vetat.

Deitatem diuiſerit, dixeritque patrem Deum, filium Deum, & Spiritum ſanctum Deum ſeparatim: affirmaueritque etiam deos dici, & non Deum, propter vnam diuinitatem & potentiam, quam credimus, & agnoſcimus, patris & filij & Spiritus ſancti, cum ſit vnus Deus in tribus perſonis: aut rurſus ita exceperit filium & Spiritum ſanctum, vti patrem ſolum Deum dici, aut vnum credi Deum exiſtimet, anathema eſto. Nam nomen deorum & angelis, & omnibus ſanctis à deo donatum eſt. In patre & filio & Spiritu ſancto propter vnam æqualemque diuinitatem non nomina deorum, ſed nomen Dei noſtri offertur & ſignificatur: vt credamus, quòd in patrem, & filium, & Spiritum ſanctum baptizati ſumus: & non in nomina archangelorum, aut angelorum: ſicut hæretici, Iudæi, & Gentiles delirant. Hæc igitur Chriſtianorum ſalus eſt, vt credentes in trinitatem, id eſt, in patrem & filium & Spiritum ſanctum, & baptizati in eandem, credamus quoque vnam in ea deitatem eſſe, vnam potentiam, vnam diuinitatem, & eſſentiam denique vnam.

Deorũ nomen & angelis & omnibus ſanctis donatum.

De morte Gratiani, & Maximi tyrannide.

Caput XII.

Gratiani mors.

ISta quidem, dum vita adhuc Gratiano ſuppeteret, geſta ſunt. Vbi autem is poſt res in bello præclarè geſtas, poſt ciuitates modeſtia & æquitate temperatas, ex inſidiis interiit, nullo filio hærede imperij relicto, ſed fratre ſolum, admodum adoleſcente, qui patris nomine appellabatur: Maximus quidam, adoleſcentia Valentiniani (ſic enim vocabatur) contempta, dominatum Occidentis per vim arripuit.

Valentinianus Gratiani frater.

De Iuſtina Valentiniani coniuge, & tenſis contra Ambroſium inſidiis.

Caput XIII.

Iuſtina Ariana.

PEr idem tempus Iuſtina Valentiniani Magni coniunx, & mater adoleſcentis Arianæ doctrinæ ſemina, quæ olim exceperat, filio expromit. Nam fidei ardore mariti cognito, toto quo ille vixit, tempore hæc occultare ſtuduit. Verùm cum filij ſui animum mollem & flexibilem cerneret, errorem in mente ſua deliteſcentem profert audacius. Adoleſcens autem matris monita vſui ſibi fore arbitratus (nam ad eſcam illecebris ſuis naturam delinientem, oculis mentis adiectis, lethalem hamum minimè perſpexit) primùm cum Ambroſio hac de re communicat: ratus, ſi hunc ad ſuam perduceret ſententiam, ſe alios perfacilè ſuperaturum. At verò Ambroſius reuocat eum in memoriam pietatis paternæ: & vt hæreditatem, quam ab eo acceperat integram ſeruet, cohortatur. Exponit ei præterea doctrinarum differentiam: & quomodo hæc cum doctrina Domini & Apoſtolorum prædicatione conſentiant, illæ legibus Eccleſiæ Spiritus ſancti inſtinctu ſancitis perſpicuè repugnent. Adoleſcens verò, vtpote adoleſcens, & à matre errore cæcata incitatus, tantum aberat vt Ambroſij aſſentiretur orationi, vt etiam iracundia inflammatus, eccleſię parietes turmis peditum, tum graui tum leui armatura tectorum, circumſideret. Vbi autem fortiſsimum illum Chriſti bellatorem his rebus minimè perterrefactũ videt (eas enim pro laruis, quæ ad terrendos adoleſcentulos obiici ſolent, habebat Ambroſius) tandem bile commotus, palàm dat ei mandatum, vt è ſacris templi veſtibulis egrediatur. Tum Ambroſius: Non ſum iſtud, inquit, volens facturus, neque ouile ouium proditurus lupis, neque blaſphemiæ authoribus ſacroſanctum Dei templum traditurus: ſed ſi libet me interficere, hic intus vel gladio, vel cuſpide haſtæ confodito: ſum enim cupidè & libenter hanc cædem excepturus.

Ambroſius Valentiniano iuniori Arianizanti reſiſtit.

Ambroſius occidi maluit quàm gregem deſerere.

De iis quæ Maximus tyrannus Valentiniano Iuniori ſignificauit.

Caput XIIII.

LOngo autem tempore pòſt, vbi Maximus de facinore contra præclariſſimum veritatis præconem Ambroſium per Valentinianũ admiſſo certior factus eſt, ſcribit ad Valentinianũ literas: hortaturq́;, vti tum à bello contra pietatem faciendo deſiſtat, tum ne paternam pietatem prodere moliatur. Poſtremò minatur, bellum, ſi non obtemperet, ſe contra eum ſuſcepturũ. Atque quod literis ſignificauerat, factis certè præſtitit. Nam collecto exercitu, Mediolanum, vbi ætatẽ agebat Valentinianus, maturè contendit. Cuius aduentu cognito, Valẽtinianus fugit in Illyricum: iam edoctus experientia, quid commodi ſibi maternum attuliſſet conſilium. *Maxi. contra Valentinianũ expeditio.*

De iis quæ eadem de re à Theodoſio Imp. ſcripta fuerint. Caput XV.

THeodoſius autẽ omni laude cumulatus Imperator, cũ certior factus eſſet tam de rebus adoleſcente Valentiniano Imperatore geſtis, quàm de Tyranni Maximi literis, ſcribit ad Valentinianum, qui in Illyricum profugerat: Non debere eum mirari, quòd ſibi Imperatori terror incuſſus fuerat, & robur tyranno adiunctum. Nam Imperatorem, pietatem armis oppugnaſſe: tyrannum autem, eandem defendiſſe. Atque illum hac prodita, inermem in fugam coniectum: hunc ea velut armis munitum, eum illa nudatum deuiciſſe. pietati enim eius legiſlatorem fauere. Iſta quidem, cum longè à Valentiniano abeſſet, ſcripſit Theodoſius. Atque ſimul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei ſubſidio: illumq́; iam è proprio imperio eiectum, & ad ſuam ditionem accedentem conſpicatus, primùm animo eius adhibet curationem, impietatis morbum altius inſitum euellit, & ad pietatem paternam reducit. Deinde iubet bono animo eſſe: contra tyrannum bellum gerit: ſine ſanguinis effuſione adoleſcenti reſtituit imperium, & tyrannum interficit. Nam rem iniuſtam ſe facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturum, ſi non pœnas de interfectoribus eius expeteret. *Impietas principes euertit contra pietatẽ pugnantes.* *Maximi tyranni cædes.*

De Amphilochio Iconij epiſcopo. Caput XVI.

POſt Theodoſij illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis, cuius ſæpius à me iam facta eſt mẽtio, acceſſit oraturus Imperatorẽ, vti ex vrbibus Arianorum conuentus eiiciat. At Imperator poſtulationẽ illam nimis ſeuerã & inhumanã arbitratus reiicit. Sapiẽtiſsimus igitur Amphilochius, re ad tempus tacita, aliã rationem ad id quod volebat obtinendũ, eamque planè memorabilẽ excogitauit. Nam cùm alio tẽpore fortè intra palatiũ eſſet, videretq; aſtantẽ Imperatori filium ſuũ Arcadium, qui nuper Imperator creatus fuerat, ipſum Imperatorẽ Theodoſiũ (vt mos eſt) ſalutauit ille quidẽ, ſed filium ſine honore dimiſit. Imperator autẽ ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumq́; oſculari. At Amphilochius reſpondit, Satis eſſe quòd ei honorem habuerat. Itaque Theodoſius rem acerbè & grauiter ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco ſibiipſi illatæ numerauit. Tum ſapientiſsimus Amphilochius, declarãs Imperatori quod animo inſtituebat, contenta voce: Vides, inquit, ô Imperator, quã ægrè ignominiam filij tui patiare: imò verò illis qui in eum inſultant, vehementer ſuccenſes. Credas igitur mihi velim, huius vniuerſitatis rectorem Deum, eos qui contra filium ſuum vnigenitum loquuntur blaſphemias, itidem deteſtari, & tanquam ingratos erga ſeruatorem & patronum ſuum odio proſequi. Cuius inſtitutũ cum hoc pacto intellexiſſet Imperator, facta eius dictaque ſimul admiratus, legem protinus conſcripſit, quæ vetabat conuentus ab hæreticis agi. Verùm omnes communis humani generis aduerſarij tẽdiculas vitare, nõ adeò facilè eſt. Nam qui morbum intemperantiæ effugerit, idem auaritiæ laqueo irretitus tenetur. Quod ſi ab illo etiã vitio ſit victoriam cõſecutus, ex altera parte patet inuidiæ vorago, ad eum abſorbendũ parata: ſin autẽ hãc quoq; tranſilierit, reperiet rete ſibi obiectũ iracundiæ. Alias deniq; pedicas tendit diabolus hominibus propè infinitas, quibus eos illaqueatos ad exitiũ perducat. Habet quoque corporis perturbationes, inſeruientes machinis quas contra animos hominum fabricatus eſt. Sola autem mens, ſua vigilantia reportat victoriam: & inclinatione, qua in rerum diuinarum amorẽ propen- *Arcadius Imp. creatus.* *Amphilochij ſtrategema erga Theodoſiũ Imp.* *Diaboli retia varia.* *Machinas diaboli ſola mente vinci.*

det, impetum machinarum diabolicarum frāgit. Quapropter admirabilis iſte Imperator, humanæ naturæ particeps, à perturbationibus minimè vacuus fuit: quippe immoderata animi concitatione cum iuſta iracundia coniuncta impulſus, facinus crudele & nefarium commiſit: quod quidem ad legentiū vtilitatem hoc loco commemorabo. Nam eiuſmodi profectò eſt, vt Imperator iſte admirabilis ob id tum in crimen meritò vocari, tum contrà ſumma laude ac prædicatione efferri debeat.

De cæde Theſſalonicæ facta, & Ambroſij epiſcopi in iurgando libertate, & Imperatoris pietate. Caput XVII.

Theſſalonica.

THeſſalonica vrbs eſt ampliſsima illa quidem, & multis hominibus frequentata: quæ tametſi ſubiecta eſt ditioni Macedonū, præ cunctis tamē vrbibus Theſſaliæ, Achaiæ, & aliarum gentium plurimarum, quas præfectus Illyriæ moderatur, primas obtinet. In hac, cum fortè ſeditio concitata eſſet, magiſtratus aliquot obruti lapidibus fuere, & grauibus contumeliis vexati. Quibus rebus nunciatis, Imperator bile accēſus, flammā neutiquam repreſsit iracundiæ, neque freno rationis eius impetum cohibuit: ſed illius arbitrio permiſit, pronunciandæ ſententiæ de ſupplicio Theſſalonicenſibus irrogādo poteſtatē. Iracundia igitur hanc authoritatē nacta, velut tyrānus omnia ſuo nutu gubernans, ruptis habenis, & iugo rationis excuſſo, gladios iniquè contra omnes diſtrinxit, & inſontes pariter cum ſontibus trucidauit. Nam ſeptem hominum millia, vti ferunt, interfecta fuere: in qua occiſione non iudicium anteceſſerat, neque authores tam horrendi facinoris iuſta & legitima ſententia condemnati: ſed omnes ſimul, veluti ſpicæ in meſſe deſectæ, conciſi fuerunt. Hac miſerāda ac lugubri calamitate cognita, Ambroſius ille, de quo ſuprà diximus, Imperatori Mediolanum aduentanti, & in ſacrum templum ingredi cupiēti, extra ſacra veſtibula obuiam procedit, vetatq́; in templum intrare, & his ferè verbis eum affatur: Eſt veriſimile, ô Imperator, te ignorare cædis abs te perpetratæ magnitudinem: neque poſt ſedatam iracundiam, ratione admiſſum facinus peruidere. Nam Imperatorius fortaſſe principatus peccatum agnoſcere non ſinit, ſed poteſtas offundit rationi caliginem. Verùm quæ ſit natura noſtra, & quàm fragilis ac fluxa, cōſiderandū eſt: & in auitum puluerem, ex quo orti ſumus, & in quem recaſuri, acies mentis intendenda: neque ipſe, ſplendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatē ignorare debes. Quin etiā illis imperas, qui & eiuſdē ſunt naturæ participes, atque adeò conſerui. Vnus enim Dominus omniū & Rex, huius vniuerſitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intuebere templū illius, qui eſt omnium dominus, quibus pedibus ſanctū illud ſolum calcabis? Qui, quæſo, manus iniuſta cæde & ſanguine reſperſas extendere audes, & eiſdem ſacroſanctū corpus Domini accipere? Aut quomodo venerandum eius ſanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubēte, tantum ſanguinis tam iniquè effudiſti? Recede igitur, & ne conare nouo ſcelere ſcelus antè editum augere: ſed capeſſe vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium cœlitùs ſententiam dat. Quod quidem vinculum vim habet & morbum animi depellendi, & te ad ſanitatem reſtituendi. Huic orationi obſecutus Imperator (nam diuinis educatus eloquiis, accuratè norat tum quæ eſſent officia ſacerdotum, tum quæ regum propria) cum gemitu & lachrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis ſpacio dilapſo, (octo enim menſes iam præterierant) Seruatoris natalicia fuere celebrata. Imperator autem conſidet in palatio, lamentis ſe dedens, & magnam vim profundens lachymarum. Quod cum animaduertiſſet Ruffinus, qui tum magiſter aulæ fuit, magnáque apud Imperatorem authoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior, ad illum accedit, rogat cauſam fletus. Tum Imperator lugens acerbius, & maiorem in modum flens: Tu, inquit, Ruffine ludis? Nam quantis ipſe in malis verſer, non ſentis. Ego verò gemo, & meam ipſius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad ſacrum templum ſeruis & mendicis pateat, liberq́ue illis ad Dominum ſuum deprecandum detur introitus: mihi autem non modo ad illum locum, verùm etiam ad cœlum ipſum acceſſus præcluſus ſit. Nam venit mihi in mentem ſententiæ à Domino prolatæ, quæ palàm dicit: Quemcunque ligaueritis ſuper terram,

Seditio Theſſalonicæ concitata, grauiter à Theodoſio punita.

Ambroſij in Theodoſium Imp. libertas.

Ambroſius Euchariſtiam ſanctum Dei corpus appellat & ſanguinis vocabulum vſurpat.

Ruffinus. Vide poſt cap. 19. eiuſdē lib. quis ſit magiſter.

Matth. 6.

terram, erit ligatus & in cœlis. Cui Ruffinus: Curram, inquit, ſi placet, ad epiſcopum, ei ſupplicabo, perſuadebóque vt tua ſoluat vincula. At non eſt, inquit Imperator, tibi morem geſturus. Noui enim adeò iuſtam æquamque Ambroſij eſſe ſententiam: vt non metu poteſtatis Imperatoriæ ſit legem diuinam violaturus. Verùm cum inſtaret Ruffinus, polliceretúrque ſe Ambroſio perſuaſurum, Imperator iubet properè abire: ipſeque falſa ſpe inductus, & Ruffini cõfiſus promiſsis, paulo pòſt ſequitur. Vt primum autem Ruffinum diuus vidit Ambroſius: Videris mihi, inquit, Ruffine canum impudentiam imitari. Nam tametſi tuo ſuaſu tam crudelis facta eſt cædes, tu tamen ita perfricuiſti os, vt nec pudeat, nec pigeat tãta rabie contra imaginem Dei inſaniuiſſe. Vbi verò Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratq; Imperatorem breui eò venturum: ſanctus Ambroſius diuino zelo accenſus, Ego (inquit) Ruffine, prædico, me illum ab introitu ſacri veſtibuli prohibiturum. Quòd ſi Imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem excipiam. Quibus auditis, Ruffinus Imperatori per internuncium ſignificat, hortaturq; vt maneat in palatio. Quæ cum Imperator in medio foro accepiſſet: Eo, inquit, illuc nihilominus, quo iuſtas debitaſque contumelias ſubeam. Vbi verò ad ſacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem: ſed ad epiſcopum, qui in ædicula ſalutatoria ſedebat, accedens, obſecrat vt vincula ſibi ſoluat. At Ambroſius, eius aduentum dixit eſſe tyrannicum: eumq; ipſum contra Deum inſanire, & illius leges proterere. Tum Imperator: Non obſtinato animo, inquit, leges ſancitas impugno, neq; ſacra veſtibula per nefas introire cupio: ſed oro, vt mihi ſoluas vincula, & proponas tibi ante oculos clemẽtiam illius qui eſt dominus omnium: & ne mihi occludas ianuã, quam ille omnibus, quos peccatorum ſuorum pœniteat, patefecit. Cui Ambroſius: Quam tu, inquit, pœnitentiam, poſt tam graue ſcelus admiſſum, oſtẽdis? Quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu ſananda adhibuiſti? Tuum eſt, inquit Imperator, medicamenta oſtendere, eaq; temperare: & vulnera, quæ ægrius curantur, obligare: meũ autẽ, quæ ſunt adhibita, accipere. Tum diuus Ambroſius: Quoniam, inquit, iracundiæ permiſiſti iudicium, & non rectæ rationi, ſed animo irato obſecutus, ſententiam pronunciaſti: conſcribe legem, qua deinceps ſententiæ per iracundiam pronunciatæ, irritæ ſint, & nullius momenti: cognitioneſque cauſarum de cæde, & publicatione bonorum, ad triginta dies ſcriptis proditæ maneãt, vti rectà ratione de illis iudicium des. Atque diebus illis cõfectis, qui decreta illa ſcripſerint, mandata tua tibi oſtendant. Ac tum quidem compreſſa iracundia, ratione ſola cauſam expẽdens, inquires in decreta: & ita perſpicies iniquáne ſint, an æqua. Quod ſi iniqua deprehenderis, certum eſt ea decreta ſcriptis mandata te dilaceraturũ: ſin æqua, confirmaturũ: ſicque manifeſtò intellecturum, numero dierum interiectorũ, nihil de authoritate decretorum rectè ſancitorum omnino detractum eſſe. Iſtud conſilium Imperator, quoniam prudentiſsimum eſſe cenſebat, libenter amplexatus, iubet extemplò legem conſcribi, ſuaq; ſubſcriptione confirmat. Qua re confecta, diuus Ambroſius eius vincula ſoluit. Itaque Imperator fideliſsimus in ſanctum templum ingreſſus, nõ ſtans Dominum precatus eſt, neque genibus flexis, ſed pronus humi abiectus, verſum illũ Dauidis recitauit: Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum: atque capillum manibus lacerans, frontem ferire, lachrymarum guttis ſolum rigare, veniamque ſupplex petere cœpit. vbi autem tempus poſtulauit, vt dona ſacræ menſæ offerret, ſurgit: atque non minorem lachrymarum vim, quàm antea, effundens, in ſanctuarium ingreſſus eſt. Cum verò dona, vti ſolebat, obtuliſſet, intus prope cancellos manſit. At rurſus magnus ille Ambroſius non conticuit quidem, ſed locorum differentiam eum docuit. Ac primùm ſciſcitatur, Ecqua re egeret? Et cum reſpõdiſſet Imperator, Se expectare diuinorum myſteriorum perceptionem: ſignificauit illi per primarium diaconum, qui ei miniſtrabat, ad loca interiora ſolis ſacerdotibus aditum patere, eademque aliis omnibus inacceſſa eſſe, nec debere tãgi. Iubet igitur vt exeat, & cum reliquis laicis conſiſtat. Nam purpura, inquit, Imperatores, non ſacerdotes efficit. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fideliſsimus: reſponditque, ſe non animi confidentia inductum, manſiſſe intra cancellos, ſed hanc conſuetudinem Con-

Theodoſij de Ambroſij æqua iuſtáque ſententia teſtimonium.

Theodoſij epiſcopo ſeſe ſubmittentis humilitas.

Epiſcoporũ eſt animas ſanare.

Cauſarum de cæde cognitiones ad 30. diẽ protrahendæ.

Pſalm. 118.

Vide legem in Epiphan. & in iure ciuili.

Theodoſij pœnitentia.

Purpuram Imperatores, non ſacerdotes efficere.

ſtantinopoli didiciſſe. Quare habeo, inquit, etiam pro hac medicina gratiam. Tantis & tam eximiis virtutis ornamentis enituit tum epiſcopus, tum Imperator. Vtrũque enim admiror: alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem, hunc autem propter ſynceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illuſtri illo epiſcopo didicerat, etiam cum reuertiſſet Conſtantinopolim, obſeruauit. Nam cum diuino quodam feſto ad templum denuò veniret, ſtatim vt dona ſacræ menſæ obtulerat, exiuit. Atq; cum Nectarius, qui id temporis illius eccleſiæ antiſtes fuit, rogaret, Cur non maneret intus? gemens inquit: Aegrè tandem didici, quid inter Imperatorem interſit, & epiſcopum: ægrè tandem reperi veritatis magiſtrum. Nam ſolum Ambroſium noui epiſcopum, dignum eo nomine. Tãtum commodi reprehenſio, à viro virtute prçſtanti adhibita, ſecum apportare ſolet.

Ambroſij & Theodoſij virtutum collatio.

De Placilla Imperatrice. *Caput XVIII.*

ALia porrò cauſa ſuppetebat huic Imperatori, ex qua ſimiliter vtilitatis percepit non parum. Nam coniunx eius nunquam deſtitit diuinas leges ei in memoriam redigere, ſeque primùm eiſdem accuratè ipſa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu ſe inſolenter extulit: ſed diuinum, quo flagrabat, deſiderium augere ſtuduit. Quippe beneficij magnitudo, amorem erga dominum multò reddidit ardentiorem. Itaque ad eos ſubleuandos, qui mutilata corpora, membráque omnia labefactata haberent, nihil non diligentiæ & curæ adhibuit: atque ad eam rem nõ ſeruorum, ſeu ſtipatorum opera vſa eſt, ſed illa ipſa hoc fungi miniſterio, adire eorũ hoſpitia, & ſingulis neceſſaria ſuppeditare voluit. Simili quoque ratione eccleſiarum hoſpitia viſere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iuſculum guſtare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quæ ſerui & ancillæ exequi ſolent. Atque illis qui eam ab hoc genere miniſterij auocare ſtuderent, reſpondit: Aurum diſtribuere, decere Imperatorem: ſe autem, pro ipſo imperio, ei qui idipſum dederat, illam operam offerre debere. Quinetiam percrebrò ſolebat marito dicere: Semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam ſis. Iſta aſsiduè animo complectens, non te ingratum oſtendes erga patronum: ſed imperium, quod ſuſcepiſti, iuſtè & legitimè gubernabis: atque eo ritè adminiſtrando, eum qui ipſum donauerit, auguſtè ſanctéque coles. Eiuſmodi ſermonibus ſemper cum viro habitis, ſemina virtutum animo eius mandata, prçclariſsimè commodiſsiméque rigauit.

Placilla Imp. pietas.

Imperatrix ipſamet pauperibus miniſtrat.

Placilla apophthegma.

De ſeditione Antiochiæ ſuſcitata. *Caput XIX.*

ISta quidem ante virum migrauit è vita: poſt cuius mortẽ nõ ita diu, facinus quoddã forte fortunà cõmiſſum accepimus, quod incredibilem amorem Imperatoris, quo eam cõplexus eſt, perſpicuè patefecit. Imperator crebritate bellorum coactus, nouũ, quoddam & peregrinum tributi genus ciuitatibus impoſuit: quod quidem Antiochia non tulit, ſed plebs, cum videret eos, à quibus exigebatur tributum, propter inficiationem ſuſpẽdi, cum alia patrat maleficia, quæ multitudo imperita occaſionẽ ſeditionis nacta patrare ſolet: tum ſtatuam æneam, omni genere laudis exornandæ Placillæ (id enim nomen Imperatrici fuit) erectam deturbat, & per magnam vrbis partem trahit. Quibus auditis Imperator, vt par erat, grauiter cõmotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit, & principatum Laodiceæ vicinæ ciuitati tribuit. Quippe iſtud Antiochenos ægerrimè laturos (nam Laodicenſes, ab antiquis iam temporibus aduerſus Antiochenos graui inuidia exarſerant) exiſtimauit. Poſtremò ſe vrbem incenſurum, penituſq; vaſtaturũ minatur, atq; adeò in pagum redacturũ. Porrò magiſtratus quoſdã in illo audaci facinore deprehenſos, prius interfecerũt, quàm de ipſa tragica clade Imperator certior factus eſſet. Imperator autem, quãquam omnia quæ fuerat minatus, imperauit fieri: tamen lex, quæ hortatu magni illius Ambroſij lata erat, obſtabat, quo minus fierẽt. Vbi verò nũcij, qui vrbi Imperatoris minas exponerẽt, eò aduenĩut: nẽpe Elebechus,

Placilla ſtatua Antiochiæ à plebe ſublata.

bechus, id temporis dux exercitus: & Cæſarius præfectus palatij, quẽ Romani Magiſtrum aulæ vocant: omnes minis illis perterriti, in magno metu erant. At virtutis athletæ, qui ad montis radices habitabant, quiq; permulti erant, & viri optimi, hos duos & monere & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit ſanctiſsimus Macedonius, vir tum rerũ quæ in communi vita gerũtur inſcius, tum literarum ſacrarum prorſus ignarus. Iſte in montiũ verticibus vitam agens, noctes dieſq; omnium Seruatori ſynceras preces offerre ſolebat: qui neq; Imperatoris violentiã pertimeſcere, neq; de poteſtate eorũ qui miſsi erant laborare viſus eſt: ſed in media vrbe, prehenſo alterius pallio, ambos ex equis deſcẽdere iubet. Illi verò cum viderẽt ſenem ſtatura exigua, pannis ſordidis amictũ, primò indignari quidem: ſed vt primùm à quibuſdam eorum qui antecedebant, viri illius virtutem didicerant, deſilire de equis, illius genua amplecti, veniam deniq; petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus ſapiẽtia, tali oratione eos compellat: Dicite, viri chariſsimi, Imperatori hæc verba: Non ſolum Imperatorem eum eſſe, verùm etiã hominem. Itaque ne oculos tantummodo ad imperium adiiciat, ſed ſuam ipſius naturam mente complectatur. Nam cum homo ſit, illis imperat, qui ſunt eiuſdem naturæ participes. Humanam autem naturam ad imaginem & ſimilitudinem Dei fabricatam eſſe. Quare ne tam crudeliter & inhumanè, imaginem Dei è medio tolli iubeat. Nam bilem mouet opifici, cum eius imaginem contumelioſè tractet. Cõſideret enim, quàm iniquo animo tulerit ipſe æneam coniugis imaginem contumelia affectam eſſe: ſe tamen in imaginem Dei contumelioſum eſſe non dubitare. Ac quantum interſit inter imaginem inanimam & animatã, viuam & rationis compotem, omnibus qui ſunt mẽte præditi perſpicuum eſt. Illud pręterea ſecum cogitet, nobis perfacilè eſſe, pro vna ænea imagine multas fabricare: ſed cum non poſſe omnino facere vel pilum vnum illorum, qui interfecti ſunt. Hac audita oratione, viri illi admirabiles eam ad Imperatorem retulerunt: qua cum eius iracundię flamma reſtincta eſſet, pro minis, quas iactauerat, ſcripſit literas, quibus ſe purgaret, iræque cauſam in illis expoſuit. Non oportebat, inquit, ſi quid à me peccatum eſſet, coniugem, mulierem, ſummis laudibus meritò decorandam, poſt mortem tantam contumeliam ſubire: ſed ſi qui mihi ſuccenſuiſſent, in me furentis animi impetus conuertiſſe debuerant. Adiunxit etiã, ſe acerbè tuliſſe, & valde animi diſcruciatum eſſe, cum intellexiſſet quoſdam à magiſtratibus trucidatos fuiſſe. Iſta quidem à me ſunt propterea commemorata, quòd tum iniquum putabam, vt libertas loquendi à Macedonio monacho longè præſtãtiſsimo vſurpata, obliuione deleretur: tum perutilem illam legem, magni Ambroſij ſuaſu conſcriptam, omnium oculis ſubiicere cupiebam.

Elebechus. Caſarius.

Macedonius monachus.

Macedonij ad Imp. legatos oratio.

Theodoſij excuſatio.

De Idolorum delubris vndequaque dirutis.
Caput XX.

HIs confectis rebus, Imperator fideliſsimus omne ſuum ſtudium ad errorem Gentilium euertendum tranſtulit: legeſq; promulgauit, quibus imperatum erat, vt ſimulachrorum fana diruerẽtur. Nam Cõſtantinus Magnus, omnibus laudis pręconiis meritò efferendus, qui primus Imperium verò Dei cultu exornare ſtudebat, videns adhuc orbem terrarũ cæco errore furentem, tametſi vetuit omnino dæmonibus immolare hoſtias, non tamen eorum delubra demolitus eſt: ſed mãdatum ſolum dedit, ne quiſquam ad ea accederet. Quinetiam iſtius filij, ſunt paterna diligenter perſecuti veſtigia. Iulianus autem impietatẽ renouare, & flãmam veteris fraudis iampridẽ extinctã de integro accẽdere laborauit. At contrà Iouinianus imperio potitus, ſimulachrorũ cultum omnino vetuit. Valentinianus quoq; ille magnus, eiſdem legibus Europam præclarè gubernauit. Cæterùm Valẽs, ſicut aliis omnibus permiſit poteſtatem, eam quam vellent religionem amplectendi, & eos colẽdi deos, quos ipſi pro deis haberẽt: ita aduerſus ſolos doctrinæ Apoſtolicæ propugnatores bellum continenter geſsit. itaque toto tempore quo ille regnabat, ignẽ in aris accendere, libamenta & hoſtias ſimulachris immolare, celebrare quoque in foro epula, Gentiles nõ deſtiterunt: quinetiam myſteriis Bacchi initiati, cum ſcutis curſitare, dilacerare carnes, furere, bacchari: alia deniq; agere quæ magiſtri ſui im-

Theodoſij in euertẽdis ſimulacrorum fanis ſtudium.

Conſtantinus Magnus.

Iulianus Imp.

Iouinianus.

Valẽtinianus.

Valẽs conſciẽtiæ licentiam cuique permiſit.

probitatem ſatis apertè declarabant. Quæ omnia cum fideliſsimus Imperator pro certo comperiſſet, extirpauit radicitùs, & ſempiterna obliuione obruenda curauit.

De Marcello Apameorum epiſcopo, & fano Iouis ab eo deiecto. *Caput XXI.*

Marcellus epiſcopus. ATque ex epiſcoporũ numero Marcellus, vir in rebus omnibus longè præſtantiſsimus, lege, tanquã machina bellica, omnia delubra vrbis, cuius epiſcopatũ ipſe adminiſtrabat, prorſus expugnauit. Qua in re gerẽda, fiducia in Deũ potius, quàm multorũ hominũ manu adiutus eſt. Atq; hoc loco facinus in primis memorabile ab eo factũ narrabo. Vbi Ioannes epiſcopus Apameæ, cuius antè feci mentionem, mortẽ obierat, in eius locũ diuinus Marcellus, vir ſpiritu, vt Apoſtoli præceptio vult, efferueſcẽs, ſubſtitutus eſt. Venit fortè Apameã præfectus Oriẽtis, duobus ducibus cũ duobus hominũ millibus comitatus. Qui quidẽ, plebe propter metũ ſibi à militibus iniectũ quieſcente, delubrũ Iouis, quod ampliſſimũ fuit, & multis ac variis ornamentis illuſtratũ, deturbare aggreditur. Verùm cũ ſtructurã eius valde ſolidã & firmè cõpactã cerneret, exiſtimauit lapidũ coagmentationẽ nullo modo poſſe diſſolui. nam lapides erant grandiſsimi, arctè inter ſe iuncti, & ferro præterea ac plumbo colligati. Qua re præfectum deterritum cum videret diuus Marcellus, eum ad alias vrbes amandauit: ipſeq; Deum impenſè precatus eſt, vt viam ſibi ad illius delubri euerſionẽ aperiret. Itaq; primo mane, vir quidam qui neq; architectus neq; lapidarius fuit, neque vllã aliam artem nouit, ſed lapides & ligna humeris portare aſſueuerat, ſua ſponte eò venit. Qui vt acceſsit, pollicitus eſt ſe delubrum facillimè demolliturum: ſolumq; mercedem poſtulauit, qua duos opifices conduceret. Quam ſimulatque ſanctus epiſcopus ei daturum promiſerat, eiuſmodi quiddam excogitauit homo ille. Delubrum habebat porticum quadratam, erectam in ſublime, ſibique adiunctam. Hanc ſuſtentabant columnæ, maximè pares proportione ipſi templo: ambitus autem cuiuſque ſedecim cubitorũ fuit. Lapis ex quo erant fabricatæ, natura duriſsimus, nec facilè lapidariorum inſtrumentis cedens. Quarum ſingulas cum vndique ſuffodiſſet iſte, & ædificia illis innixa tignis oleagineis ſuffulſiſſet, ad aliud eodem modo tranſiit. Nam tribus columnis ad hunc modum ſuffoſsis, iniicit tignis flammam. Verùm dæmon quidam ater apparens, tigna, vt eorum fert natura, igne abſumi non patitur, ſed impetum flammæ cohibet. Vbi verò iſtud ſæpius egerãt, videbantque machinam illam fruſtra admotam, epiſcopo ſub meridiẽ fortè dormiẽti rem indicant. Ille confeſtim ad ſanctum Dei templum properè contendit, aquam in vaſe afferri iubet, quam ſub ſacroſancto altari ponit. Ipſe autem humi in faciem proſtratus, Dominum benignum & clementem precatur, ne tyrannidem dæmonis longius ſerpere permittat: ſed tum eius patefaciat imbecillitatem, tum ſuam ipſius potentiam oſtendat, ad eum finem, vt infidelibus nulla maioris cæcitatis inde detur occaſio. Hæc & alia his ſimilia locutus, cum aquam ſigno crucis ſignaſſet, Equitium, vnum ex diaconis, fide & pietatis ſtudio egregiè munitum, aquam iubet accipere, ocyus ad delebrum currere, & cum fide eam ſpargere, tigniſque flammam adhibere. Qua re confecta, dæmon aquæ aſperſæ vim non ferens, penitùs aufugit. Ignis autem aqua, ſuæ naturæ maximè aduerſaria, velut oleo fotus, tigna occupat, eáque momẽto temporis prorſus abſumit. Itaque columnæ baſi ſublata corruunt, aliáſque duodecim ſecum deiiciunt. Ipſum præterea templi latus columnis cohærens, violento illarum caſu pariter deturbatum eſt. Cuius ingenti fragore tota adeò perſonabat ciuitas, vt omnes ad ipſum illud delubrum ſpectandum cõcurrerent. Atq; ſimul vt intellexere dæmonem infeſtum fugatũ eſſe, hymnorum concentu vno ore omnes celebrarunt. Eodẽ modo ſanctus ille epiſcopus, alia quoq; ſimulachrorũ fana demolitus eſt. Quanquã alias res ab iſto viro cum maxima omnium admiratione geſtas narrare poſsim (etenim literis tum ad inuictos Chriſti martyres dedit, tũ recepit ab illis viciſsim, tum denique corona martyrum ipſe donatus eſt) tamen has in præſentia narrare ſuperſedeo, ne cum nimis ſim longus, afferam lectoribus faſtidium. Quare ad aliam rem geſtam commemorandam ſermonem conuertam.

Rom. 12.

Iouis delubrũ quomodo dirutum.

Porticus præclara.

Dæmon templũ ſuũ tueri conatur.

Signo crucis aqua ſanctificatur.

Equitius diaconus.

De Theophilo Alexandrino epiſcopo, & quæ illic in idolorum demolitione geſta fuerunt. *Caput* XXII.

AThanaſio illi multorum celebrato ſermonibus Petrus, vir planè admirabilis, ſucceſsit. Petro autem Timothæus, Timotheo Theophilus, vir cùm ſumma prudentia, tum animo valde excelſo præditus, cuius opera vrbs Alexandria errore in ſimulachris colendis liberata eſt. Nam non modò ſimulachrorum delubra, concuſsis eorũ fundamentis, diruit: verùm etiam ſubdolas ſacerdotum veteratorum machinationes, eorum oculis quos in fraudem deduxerant, ſubiecit ad contemplãdum. Etenim ſacerdotes iſti ſtatuas, quarum pars æneæ, pars ligneæ fuerunt, cauas introrſus effecerant, tergaq́; earum parietibus affigentes, vias quaſdam latentes & obſcuras per ipſos parietes ad illas diduxerãt. Deinde per adyta fanorum in eas ingreſsi vias, ſe in ſtatuas ipſi abdiderant: indéque, velut ex ſtatuarum ore, quæ libitum ipſis erat, imperarunt: quibus auditores circumuenti, imperata fecerunt. Has igitur ſapiẽtiſsimus epiſcopus demolitus, ſacerdotum præſtigias populo ab illis decepto aperuit. Porrò autem in fanum Serapidis, quod omnium quæ erant in toto orbe terrarum ampliſsimum, vt fertur, & pulcherrimum fuit, ingreſſus, vidit ſtatuam adeò immani magnitudine, vt ſpectatores ea vehemẽter perterrerentur. Et præter magnitudinem, falſus quidam rumor affictus fuit: terræ motum, ſi quis ad eam propius accederet, ſuboriturum, exitiumq́; omnibus inde allatum iri. At verò epiſcopus hunc rumorem nihil aliud eſſe quàm anicularum ebriarum delirationem arbitratus, ſpreta magnitudine ſtatuæ, vtpote inanimæ, dat mandatum cuidam qui ſecurim habebat, vt alacri ac prõpto animo Serapidem feriat. Qui cum ſtatuam percuſsiſſet, conclamare omnes, veriti nimirũ rumorem vulgò iactatum. At Serapis, accepta plaga neque dolere, quia ligneus, neque vocem emittere, quia inanimus fuit. Poſtea verò quàm caput illi abſciſſum eſt, mures ex interiore corporis parte gregatim excurrere: quippe Ægyptiorum deus murium domicilium fuit. Trunco autem ſtatuæ in minutas particulas diſſecto, hæ in rogum coniiciuntur. At caput, inſpectantibus illis qui ſtatuam illam coluerant, imbecillitatemque dei ſui deridentibus, per vniuerſam vrbem raptatur. Hoc modo igitur dæmonum delubra terra marique ſolo fuêre æquata.

Petrus Athanaſij ſucceſſor. Timotheus. Theophilus.

Alexandrinorum ſtatuarum illuſiones & præſtigia.

Serapidis ſtatua euerſa.

Mures à Serapidis ſtatua.

De Flauiano Antiocheno epiſcopo, & Occidentalium partium propter Paulinum ſeditione. *Caput* XXIII.

FLauianus verò, qui vnà cum Diodoro in multa atque ardua certamina pro ouium Chriſti ſalute deſcenderat, in præſulatu Antiocheno Magni Meletij ſucceſſor fuit. Atq; cum Paulinus eccleſiæ adminiſtrationẽ capeſſere vellet, cœtus ſacerdotũ reſtitit: dixitq́;, eum qui cõſilium Meletij repudiauerat, poſt mortẽ eius nõ debere illius ſedẽ occupare: imò verò qui multis ac præclaris nobilitatus erat laboribus, & quàm plurimis periculis ſe pro ouibus obtulerat, eum paſtorem creandum eſſe. Quæ res Orienti tum à Romanis, tum ab Ægyptiis odium valde diuturnum peperit. Nam ne Paulino quidẽ iam mortuo, ſimultas cõpreſſa eſt: ſed cum Euagrius eius ſedẽ poſt illum obtinuiſſet, nõ deſtiterũt inimicitias cum Magno Flauiano exercere, idq́; cum Euagrius cõtra legem eccleſiæ deſignatus eſſet. Quippe ſolus Paulinus eum ordinauerat: in qua re cõplures ſimul canones violauit. Siquidẽ canones neque faciũt poteſtatem cuiquã, iam mortẽ oppetituro, quẽquam in locum ſuũ ſufficere: atq; omnes prouinciæ epiſcopos iubẽt in vnum ad eam rem conuocari. Quinetiã vetant rurſus, quenquam abſque tribus epiſcopis, epiſcopum conſtitui. Attamen horum nihil ſcire cupientes, Euagrij communionem ſunt illi quidem amplexati, Imperatoriſque animum cõtra Flauianum incitare obnixè ſtuduerunt. Nam cum Imperatori nimis acriter inſtando multum ſæpe exhibuiſſent moleſtiæ, accerſit eum Conſtantinopolim, & Romam proficiſci iubet. At Flauianus reſpondet, hyemem iam eſſe. Itaque pollicitus ſe ineunte vere imperata facturum, in patriam reuertit. Sed cum epiſcopi Romani, non Damaſus ſolum ille admirabilis, verumetiam poſt illum Syricius, & Anaſtaſius Syricij ſucceſſor, vehementius in Imperatorem inuecti eſſent: dixiſſentque, eum

Flauianus Paulini ſucceſſor. Paulinus repulſus.

Euagrius contra legem epiſc. creatus. Canones de epiſcoporum deſignatione.

Damaſus, Syricius, Anaſtaſius epiſcopi Rom.

illos qui tyrannidem contra ſe exercere molirentur, opprimere: ſed his qui per tyrannidem Chriſti leges euertere ſtuderent, impunitatem concedere: eum accerſit denuò Imperator, Romamq́, vt contendat, cogere laborat. Tum ſapientiſsimus Flauianus liberè ei, non ſine maxima omnium laude, reſpondet: Si qui me, ô Imperator, vt fidem minimè ſynceram ac ſanam profitẽtem inſimulent, dicántve vitam me traducere indignam ſacerdotio, cùm illis ipſis iudicibus vtar, tum pronunciatã ab eis lubens ſubibo ſentẽtiam: ſin autem de ſede & præſulatu digladientur, neque agam cum illis iudicio, neque his quos eam dignitatem adipiſcendi ſtudium tenet, aduerſabor: ſed cedam equidem volens, meque ipſe præſulatu abdicabo. Quare tu, cui libitum eſt, ſedem Antiochenam tribuito. At verò Imperator hanc eius animi magnitudinem & ſapientiã magnopere admiratus, in patriam reuerti, & eccleſiam ſibi cõmiſſam ſedulò paſcere iubet. Longo verò iam tempore intermiſſo, Imperator Romam denuò aduentans, in idem crimen rurſus ab epiſcopis vocatus eſt, quòd ſcilicet tyrannidem Flauiani non repreſſerat. Tum Imperator eos dicere iubet, quod ſit tyrãnidis genus. Nam ipſe, inquit, Flauiniani partes ſuſcipiam, & cauſam eius agam in iudicio. Cum autem illi reſponderent, ſe non poſſe cum Imperatore iudicio diſceptare, hortatur, vti deinceps concordiam in eccleſia conſtituant, dirimant lites, & inanis cõtentionis flammam extinguant. Nam Paulinum iampridem è vita exceſsiſſe, & Euagrium contra leges Eccleſiæ deſignatum fuiſſe epiſcopum: quinetiam omnes eccleſias Orientis Flauiano præſuli adhæreſcere. Atque præter eas, Aſianam præterea diœceſim, Ponticam & Threiiciam, cum eo communicare, eíque ſe addixiſſe. Illyriam porrò vniuerſam, agnoſcere eum inter epiſcopos Orientis principatum obtinere. Huic hortationi obſecuti epiſcopi Occidentis, promittunt ſe ſimultatem depoſituros: & legatos, qui à Flauiano mitterẽtur, admiſſuros. Qua re intellecta, diuus Flauianus epiſcopos quoſdam illuſtriſsimos, presbyteros etiam Antiochiæ, & diaconos Romam miſit. in qua legatione principem locum tenebat Acacius epiſcopus Berrœæ oppidi Syriæ, vir omnium ore ac ſermone paſsim celebratus. Qui vnà cùm cæteris Romam aduentans, inimicitias ad decem & ſeptem annos continuatas extinxit, eccleſiiſque pacem reſtituit. Qua re audita, Ægyptij quoque odio ſedato, ſunt concordiam amplexati. Id temporis Innocentius, ſucceſſor Anaſtaſij, eccleſiæ Romanæ antiſtes fuit, vir ingenij & prudentiæ ornamentis egregiè inſtructus: Alexandriæ autem Theophilus, de quo ſuprà meminimus.

Flauiani in Imp. libertas.

Theodoſius Flauiano patrocinatur.

Acacius epiſ.

Innocentius Rom. epiſc.

De Eugenij tyrannide, & Theodoſij Imperatoris ob fidei ipſius meritum victoria. *Caput* XXIIII.

AD hunc modum, fideliſsimi Imperatoris opera, pax in eccleſiis cõſtituta eſt. Ante quod tempus idem Imp. cognita morte Valentiniani, & Eugenij tyrannide, in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monaſticum vitæ genus excolens, vixit in Ægypto: qui gratia Spiritus ſancti imbutus, ſciſcitãtibus multas res futuras prædixit. Ad iſtũ miſit Imperator nuncium, quæſitum, an bello (auebat enim de eo fieri certior) cum tyrãnis decertaret. Qui, vti prædixerat eum in priore bello victoriam ſine ſanguine potiturum: ſic in poſteriore, poſt multam hominũ cædem ſuperiores laturum præſignificauit. Qua ſpe inductus Imperator, complures ex hoſtibus acie inſtructa telis confixit: multóſque ex Barbaris, qui ei auxilio venerãt, amiſit. Ibi cum duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum ſupereſſe: hortarenturq́; vt bellum aliquandiu intermitteret, quò ineunte vere, exercitu collecto, hoſtes multitudine deuincerent: Imperator fideliſsimus eorum conſilium repudiauit. Nam non committendum eſt, inquit, vt ſalutaris Crux tantæ arguatur imbecillitatis, Herculiſq́; ſtatuę tantũ virtutis noſtro teſtimonio tribuatur. Quippe vt crux noſtrũ exercitũ, ita illa hoſtiũ antecedit. Qua oratione cũ tãta in Deo fiducia habita, cũ copię relictę & paucę admodũ eſſent, & animis fractę, ſacra æde in vertice mõtis, vbi caſtra fecerat, reperta, totã noctẽ huius vniuerſitatis gubernatorẽ precibus ſolicitauit. Sub tẽpus autẽ noctis quo galli cantare ſolent, ſomnus eum oppreſsit. Qui humi ſtratus, videre

Ioannis Aegyptij monachi prædictiones.

videre ſibi viſus eſt duos viros, candido veſtitu amictos, equis albis vehi: qui ipſum bono animo eſſe, timorē abiicere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubēt. nam ſe auxiliares, & velut anteſignanos ad eum miſſos eſſe: & alterū eſſe Ioannē euangeliſtam, Philippum apoſtolū alterum. Hac oblata viſione, Imperator preces fundere non deſiſtit, ſed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadē quoq; viſio militi ſecundū quietē apparuit, qui præfecto ſuo eā narrauit: ille eū deducit ad tribunū militū, tribunus autē ad ducem: dux noui aliquid inde portēdi ratus, Imperatori ſignificat. Tum imperator: Nō mea, inquit, cauſa hæc oblata eſt viſio (ipſe nanq; illis qui victoriam promiſerant, fidē habui) ſed ne quiſpiā exiſtimaret, me, vtpote prælij faciendi cupidū, eam confinxiſſe. Huic igitur militi Deus, mei imperij propugnator, hanc obtulit viſionē, vt mihi eandē narranti certum teſtimoniū daret. nam mihi primùm cōmunis omniū Dominus illam oſtenderat. Quare omni metu prorſus amoto, anteſignanos noſtros & principes belli gerēdi ſequamur, atq; nemo bellantiū multitudine metiatur victoriā: ſed eorum potentiam, qui ſe duces nobis præbent, quiſque conſideret. Hac oratione militū animis valde confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autē, cum videret milites procul à ſe ad prælium ineundū paratos, ornat exercitū, & aciem inſtruit. Ipſe vero colle quodam occupato, ait militibus ſuis: Imperatorē iam quaſi mori cupientem, & deſiderio ex hac vita abeundi flagrantē, prælio decertare. Dat igitur mandatum ducibus, vt eum viuum ad ſe, & vinculis conſtrictū adducerent. Poſtea verò quàm phalanges ordine locatæ erāt, ſatis animaduerti poterat, tum quàm ingentes hoſtiū copiæ eſſent, tum quàm paucæ cū Imperatore in acie iungerētur. Cum autē tela vtrinq; cōiici cœpta ſunt, tum anteſignani Imperatoris verè promiſſa præſtitere. Nam ventus violentus e regionē hoſtibus irruens, illorū ſagittas, iacula ſpiculaq; in ipſos retorquet, adeò vt nullum teli genus eis adiumēto fuerit: neq; miles grauis armaturæ, neq; ſagittarius, neque iaculator, Imperatoris exercitum lædere potuerit. Quinetiam tanta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vt grauiter oppugnatas tegere ac tueri eos coegerit. Imperatoris autē exercitus nullo damno incōmodóve ex illo turbine accepto, fidentibus animis hoſtes trucidant. Qui quidem his rebus perſpectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copiis allatū erat, cognito, abiectis armis, veniā ab Imperatore ſupplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorū miſericodiam capit: iubet deniq; tyrannum celeriter ad ſe adduci. Illi igitur properè collem aſcendunt, in quo tyrannus ignarus rerum iam geſtarum conſidebat. Qui cum eos anhelantes videret, ipſaque anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem, victoriæ nuncios eſſe ſuſpicatus eſt: rogatque, num Theodoſium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent? Cui illi: Nō eum, inquiunt, adducimus ad te, ſed te hinc ad eum abducimus. Hoc namq; in mandatis dedit ſummus huius vniuerſitatis moderator Deus. Quæ cū dixiſſent, ei è ſolio erepto vincula iniiciūt, adducūt vinctum: & qui paulo antè inſolēter gloriatus fuerat, captiuū ad Theodoſiū deducunt. Imperator autem primùm iniuriarū in Valentinianum, & impiè occupatæ tyrannidis eum in memoriā reuocat. Deinde bellorum contra imperium legitimum ſuſceptorum cauſa, cum irriſione reprehēdit. Reprehendit etiam ſtatuam Herculis, qua fretus, tam audax temerariumque facinus admiſerat. Poſtremò, iuſtam æquamq; de ſupplicio illi irrogando ſentētiam pronunciat. Talem ſe Theodoſius tum in pace, tum in bello præſtitit: quippe ſemper diuinum implorauit auxilium, ſemperque illud conſecutus eſt.

Theodoſij ſomnium diuinitus oblatum.

Theodoſij cum Eugenio tyrāno pugna.

Eugenius victus & vinctus ad Theodoſium adducitur.

Theodoſij pietas.

De Theodoſij Imperatoris morte. *Caput XXV.*

HAc parta victoria, Theodoſius in morbum delapſus, filiis imperium diſtribuit: ac maiori natu eam partem quam ipſe rexerat, minori autem Europę tradit gubernacula. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim & pacem conſeruari, bellum extingui, hoſtes in fugam verti, trophęa erigi, & victoriam denique conſtare. Hac hortatione filiis adhibita, obiit mortem: cuius gloria ſempiternæ memoriæ commendata eſt.

Theodoſij mors.

De Honorio Imperatore, & Telemacho monacho.
Caput XXVI.

Honorius Im. — HONORIVS. ARCADIVS.

Filij iſtius Imperatoris, ſicut ſucceſſores paterni imperij, ita pietatis illius hæredes extiterunt. Nam Honorius Europæ potitus imperio, pugnas gladiatorias, quæ Romæ olim fieri conſueuerant, tali inductus occaſione ſuſtulit. Telemachus quidam vitam excolens monaſticam, profectus ex Oriente, hac de cauſa Romam contendit. Ac dum ſceleratum illud edebatur ſpectaculum, in ſtadium ipſe ingreditur, atque ad gladiatores deſcēdens, mutuam inter eos dimicationem ſedare nititur. Itaque crudelis cædis ſpectatores accenſi iracundia, & à dæmone, qui ex illa ſanguinis effuſione voluptatem capiebat, ad furorem impulſi, pacis authorem lapidibus obruerunt. Qua re cognita, Imperator admirabilis Telemachum in martyrum inuictorum numerum aſcripſit, crudele autem illud ſpectaculi genus penitùs ſuſtulit.

Telemachi monachi martyrium. *Gladiatoriæ pugnæ ſublatæ.*

De Arcadij Imperatoris pietate, & Ioannis Chryſoſtomi ordinatione. *Caput* XXVII.

Arcadius Imp. *Ioannes Antiochiæ presb.*

Conſtantinopoli autem mortuo Nectario, qui illam gubernarat eccleſiam, Arcadius, cui illa imperij pars obuenerat, cum Ioannem, eximij orbis terrarum luminare Antiochiæ in cœtum presbyterorum aſcitum intellexiſſet, accerſit ad ſe: & ab epiſcopis in vnum conuocatis contendit, vt eum cōſecrent epiſcopum, & præclaræ illius vrbis paſtorem conſtituant. Hoc vno argumento Imperatoris erga res diuinas ſtudium ſatis declarari poteſt. Per idem tempus Antiochiæ antiſtes fuit Flauianus: Laodiceæ autem Elpidius, qui vixerat vnà cum magno Meletio, eiuſque vitæ rationem accuratius repræſentauit, quàm cera formas ab annulis in ea impreſſas ſolet. Iſte magno Pelagio ſucceſſit: diuo autem Marcello ſucceſſit Agapetus, vir cum primis excellens, quem tempore quo hæreticæ ingruebant procellæ, in paleſtra monaſtica magnam laudem adeptum ſuprà demonſtraui. Seleuciæ autem, ad radices mōtis Tauri ſitæ, epiſcopus Maximus fuit, Ioannis illius illuſtris condiſcipulus: Mopſueſtiæ Theodorus. Ambo doctores erant inſignes. Diuus porrò Acacius cùm prudentia, tum vitæ ratione clarus, eccleſiam Berœæ rexit. Galatiæ paſtor fuit Leontius, vir multis virtutis generibus inſigniter exornatus.

Flauianus epiſc. *Elpidius.* *Agapetus.* *Maximus.* *Theodorus.* *Acacius.* *Leontius.*

De diuina huius epiſcopi in loquendo libertate.
Caput XXVIII.

Ioā. Chryſoſt. Conſtantinopol. epiſco.

Magnus ille Ioannes, ſuſceptis eccleſiæ Conſtantinopolitanæ gubernaculis, cœpit iniqua quorundam facinora grauiter coarguere, Imperatorem eiuſque coniugem ſalutariter admonere, orare ſacerdotes, vt ex præſcripto legum ab Eccleſia ſancitarum vitam inſtituant: eos autem qui iſtas temerè violare aggrediebantur, aditu ſanctuarij prohibere. Nam nō eſt æquum, inquit, vt ſacerdotali honore fruantur hi, qui vitam eorū qui ſunt verè ſacerdotes, non ſtudioſè imitentur. Atque hoc modo proſpexit non illi ſolum ciuitati, verùm etiam toti Thraciæ, quæ eſt in ſex epiſcopatus diuiſa: & cunctæ etiam Aſiæ, quę vndecim habet antiſtites. Ponticam pręterea eccleſiam, quę eundem habet epiſcoporum numerum, quem Aſia, eiſdem legibus adornauit.

De fanis idolorum in Phœnicia ab eo deiectis.

Caput XXIX.

Idolorum delubra diruta.

Porrò cum certior factus eſſet, Phœniciam etiamnum ad nefaria dęmonum myſteria celebranda cęco furore ferri, monachos diuino pięṭatis ſtudio inflammatos in vnum cogit: eoſque cum edictis Imperatoriis ad ſimulachrorum fana demolienda, mittit. Opificibus autem & eorum miniſtris, qui iſta deturbarent, mercedem non ex Imperatoris prōpſit ærario: ſed fœminas cùm diuitiis circūfluentes, tum fide pręclarè inſtructas induxit,

induxit, vti ſumptus in eam rem (docuit namque, quanta laus ex tali largitione colligi ſoleat) affatim & liberaliter ſuppeditarent. Itaque reliqua dæmonum delubra hoc pacto ſolo æquanda curauit.

De Gothrum eccleſia. Cap. XXX.

CVm videret præterea gentem Scythicam doctrinæ Arianæ laqueis irretitam teneri, molitus eſt ſedulò inde eam eripere: ad quam prædam capiendam hanc viam excogitauit. Complures qui eadem lingua loquebantur, presbyteros, diaconos & lectores ordinauit, illiſque vnam tribuit eccleſiam: quorum opera multos errore lapſos, Eccleſiæ reconciliauit. Nam ille ipſe plerunque ad eam eccleſiam profectus, cum illis locutus eſt, interprete vtriuſque linguæ perito vſus: alióſque dicendi facultate inſtructos, ad idem ipſum faciendum induxit. Iſta quidem in vrbe illa præſtitit, compluréſque errore imbutos, veritate doctrinæ Apoſtolicæ explanata, ad viam ſalutis reduxit. *Scythæ ab Arianiſmo liberati.*

De prouidentia quàm pro Scythis habuerat: & quo pacto Marcioniſtas inſectatus fuerit. Cap. XXXI.

ITémque cum accepiſſet Scythas, qui Nomadæ vocantur, quíque propter Iſtrum accolebant, ſitienter quidem ſalutem appetere, ſed habere neminem, qui ſitim ſuam ſalutaris doctrinæ fluentis reſtingueret: viros laborum Apoſtolicorum imitatores conquiſiuit, eóſque illis erudiendis præfecit: literas autem eius ad Leontium epiſcopum Ancyræ perſcriptas, quibus tum Scythas ad fidem conuerſos eſſe ſignificabat, tum orabat vt viros idoneos ad rectam ſalutis viam illis monſtrandam mitteret, ipſe equidem perlegi. Porrò autem vbi intellexit, peſtiferam Marcionis hæreſin nonnullos in noſtra regione pagos occupaſſe, ſcripſit ad eum qui id temporis epiſcopus illius eccleſiæ fuit, hortatus vt hæreſim illam inde expelleret: atque quò ei in eo negocio exequēdo adiumento eſſet, edicta Imperatoris ad illum mittēda curauit. Sed de eccleſiis, more diui Pauli apoſtoli, quàm animo ſollicito eſſet, ex his rebus geſtis ſatis cōſtare poterit. *Scythæ Nomades.* *Marcionis hæreſis.*

De Gainæ poſtulatione, & Ioannis Chryſoſtomi reſponſione. Cap. XXXII.

SVNT autem alia ipſius facta, quæ eius loquendi libertatem perſpicuè declarare queant. Exempli gratia: Gainas quidam genere Scytha, animo barbaro, inſolentia planè tyrannica, per id temporis dux fuit: & non modò exercitui ex ſua gente collecto, verùm etiam vnà Romanis tum equeſtribus tum pedeſtribus copiis præfuit. Quem quidem non ſolum alij omnes, ſed etiam Imperator ipſe (quippe cum tyrannidem moliri ſuſpicabatur) magnopere extimuit. Iſte labe aſperſus Ariana, poſtulat ab Imperatore vnum ex ſacris templis ſibi dari. Imperator autem reſpondet, ſe de ea re capturum conſilium, & vnum ei curaturum promittit. Itaque diuino illo Ioanne accerſito, ei poſtulatum Gainæ exponit, commemorat eius potentiam, moliri tyrannidem indicat: orat, vt templo donato, furentem eius animum placet. Cui nobilis ille vir: Ne, inquit, iſtud ei pollicearе, neque ſanctū dare canibus mandes. Nam nunquam equidem patiar, vt qui Deum verbum ſanctè & auguſtè laudibus & hymnis celebrant, expellantur è ſacro templo, idémque tribuatur his qui contra eum loquuntur blaſphemias. Atque ne barbarum illum omnino metuas, Imperator, ſed me & illum in vnum locū conuoca, túque ſilētio vtriúſque noſtrum ſermoni auſculta. Ego certè me hominis linguam refrenaturum, ſpero: perſuaſurúmque, ne poſtulet, quod ei concedi non debeat. Quibus auditis, Imperator vehementer lætatur: & poſtridie eius diei vtrūque accerſit. Gainas quidem promiſſum expoſcit: magnus autem Ioannes reſpondet illi ex aduerſo: Non licere Imperatori, qui pietatem colere inſtituat, aliquid cōtra res ſacras temere moliri. Cui quidē dicenti, templū ſibi dari oportere: reſpōdet Ioannes, Templū ſacrū apertum eſſe, neminémque eū prohibere quo minus in eo, *Ioan. Chryſoſtomi oppoſitio.* *Gainas dux Arianus.* *Chryſoſtomus templum hæreticis denegat.* *Gainæ cum Ioan. Chryſoſt. colloquium.*

ſi libeat, preces Deo fundat. Tum Gainas: At ego, inquit, alterius ſectæ ſum, & cum hominibus eius ſectæ vnum ſanctum templum habere poſtulo. Atque iſtud quidẽ non immeritò peto, quippe qui multa bellica certamina pro Romanis cõfecerim. At præmia, inquit Ioãnes tibi propterea tributa, labores tuos lõgè ſuperãt. Nã dux es, & honore conſulari dignatus: quinetiam tecum debes conſiderare, quis fueris olim, & quis iam ſis: quæ etiam præterita tua inopia, & in qua iam abundantia vitam degas. Quibus quoque veſtimẽtis prius indutus eſſes, quàm Iſtrum traieceris, & quibus iam opertus. Cõplectere igitur animo, quàm pauci ſint labores, & quàm ampla præmia: atque noli erga eos qui tibi honorem hũc detulerint, ingratus eſſe. Hac oratione habita, Ioannes celebris totius orbis terrarum doctor, os obturauit Gainæ, atque adeò obmuteſcere coegit. Temporis autem interuallo interiecto, Gainas tyrannidem, quam molitus fuerat, manifeſtò patefecit: atque collecto in Thracia exercitu, prædas agere, & multa loca vaſtare cœpit. Quibus rebus cognitis, omnes cùm magiſtratus, tũ ſubiecti, metu exhorreſcere: atque nemo erat qui vel cum eo in acie confligere animum induxerit, vel legationem apud eũ obire ſe tutò poſſe exiſtimarit. Nam barbarũ eius & crudelem animũ quiſque ſuſpectũ habuit.

Gaina tyrannus.

De Chryſoſtomi ad Gainam legatione. Cap. XXXIII.

Io. Chryſoſtomi ad Gainã legatio.

ID temporis aliis omnibus, velut metu perculſis, relictis, itum eſt ad Ioannem, inuictiſſimum illum Chriſti bellatorem: ſuadetur ei, vt legatus ad Gainam proficiſcatur. Ille verò nulla habita ratione vel diſceptationis contra Gainam antè ſuſceptæ, vel ſimultatis inde ortæ, prompto animo in Thraciã contendit. Quare Gainas cognito legati aduentu, & animi eius alacritate pro pietatis defenſione cõſiderata, longo interuallo ei lubẽs procedit obuiã: atque prehenſam illius dexterã oculis ſuis apponit, liberóſque ſacra eius genua complecti cogit. Sic quidem virtus vel infeſtiſſimos afficere pudore & obſtupefacere ſolet.

Virtus etiam hoſti admirãda.

De iis quæ propter Chryſoſtomum euenerunt. Cap. XXXIIII.

VErùm inuidia illuſtrem ſapientiæ Ioannis ſplendorem non tulit: ſed ſuis machinis admotis, non vrbem Conſtantinopolim ſolum, verùm etiam vniuerſum orbem terrarum cùm eloquentia illius, tum ſapientia orbauit. Ipſe equidem ad hanc hiſtoriæ partem iam oratione prouectus, neſcio quo animo affectus ſim Nam dum iniurias ei illatas narrare inſtituo, virtutem eorum qui illarum iniuriarum authores erant, nonnihil revereor. Qua de cauſa eorum nomina ſilentio prætermittere animus eſt.

Ioan. Chryſoſtomus aliorum inuidia infeſtatus.

Iſti, quoniam varias cauſas habere videbantur, cur cum eo ſimultatem gererẽt, eximiam eius virtutem videre noluerunt: ſed miſeris quibuſdam accuſatoribus cõquiſitis, tametſi crimen perſpicuè falſum eſſe intellexerunt, tamen concilio longè extra vrbem conuocato, ſententiam aduerſus eum pronunciauerunt. Itaque Imperator ſacerdotibus fidem adhibens, illum longè ab vrbe relegari mandat. Ioãnes autem, cum neque accuſationẽ audiuiſſet, neque ei reſpondiſſet, velut criminũ ſibi illatorum cõuictus, vrbem deſerere cogitur, & Hierõ oppidum (ſic enim nauale illud nominatur) in oſtio Ponti ſitum, contendere. Cum verò noctu terræ motus factus eſſet, & terror inde Imperatrici incuſſus, Conſtantinopoli vrbi mariæ præmittuntur prima luce legati ad Ioannem exulẽ, oratum vt quãprimùm ad vrbem redeat, periculúmque ei impẽdens depellat. Poſt quos alij mittũtur legati: poſt illos etiã alij, adeò vt Boſphorus refertus eſſet legatorũ turba. Vbi verò fideliſſimus populus iſtud intellexit, oſtium Propontidis nauigiis operuere: omnes nanque cũ cereis accenſis ei obuiam fiunt. Atque pro eo quidem tempore hoſtium illius cõiurata manus diſſipata eſt. Sed pauci iam interceſſerant menſes, cum deintegrò in vnũ coiuere: pœnáſque ab eo expetiuere, nõ criminum ſolum, quæ ei falsò obiecerãt, verùm etiam miniſterij in eccleſia, quod poſt abdicationem obierat. Ad quos reſpõdet, ſe neq; in iudicio egiſſe cauſam, neque crimina obiecta audiuiſſe, neq; dediſſe pro ſua

Relegatus.

Hieron oppid.

ipſius defenſione reſponſum:neque præſentem condamnatum,ſed abſentē in exilium ab Imperatore eiectum,& denuò ad ſedem epiſcopalem reuocatum. Attamē aduerſarij eius,altero concilio non ad cauſam cognoſcendam coacto,ſed vt Imperatori perſuaderent,iuſtam & legitimam ipſorum eſſe ſententiam,non ſolum eum ciuitate expellunt:verùm etiam ad paruum & deſertum quoddā Armeniæ oppidum,quod Cucuſus dicitur,amandauit. Inde rurſus educentes,ad Pityuntem trāſferunt. Id oppidum eſt velut terminus,quo Pontus,& imperium Romanum diſtinguuntur, Barbaris crudeliſſimis finitimum. Sed clemens Dominus non permiſit egregium ſuum athletam ad eiuſmodi hominū cœtum deduci. Nam vbi venit Comana,ad vitam immortalem,& cuiuſque expertem moleſtiæ migrauit. Corpus autem,quod tot præclara certamina confecerat,propter buſtum Baſiliſci martyris(id enim ſanctus martyr per ſomnium mandauerat)conditum eſt. Quot quidem epiſcopi illius cauſa ſuis exturbati fuerīt eccleſiis,& ad extremas orbis terræ oras relegati:quot etiā monachi ſimili ſupplicij genere mulctati:hoc loco percenſere ſuperuacaneum arbitror,eóque pacto lōgius hiſtoriam prouehere , præſertim cum mea quidem ſententia,ea quæ triſtitiam afferant,contrahenda ſint in anguſtum , & errata eorum qui ſunt fidei ſocietate nobiſcum cōiuncti,ſilentio tegenda. Atqui cōplures eorū qui erant iniuriarum authores, pœnas perſoluerunt,quorum ſupplicia aliis non parum attulere commodi. Iſtud iniquum facinus contra Ioannem admiſſum,epiſcopi Europæ præter cæteros deteſtati ſunt. Nam ſe à communione illorū qui illud conſciuerant,ſeparauere:quibus totius Illyriæ cuncti ſe adiunxere epiſcopi. Porrò autem,quàm plurimi epiſcopi ciuitatum verſus orientem ſolem ſitarum,à facinoris communione ſe ſeiunxerunt quidem,ſed corpus eccleſiæ minimè diſtraxerunt. Quinetiam iſto excellenti totius orbis terræ doctore mortuo,epiſcopi Occidentis non prius cum epiſcopis Aegypti & Orientis,& Boſphori & Thraciæ, cōmunicare voluerunt,quàm nomen illius ſanctiſſimi viri in tabulas , quibus nomina epiſcoporum mortuorum continebantur,retuliſſent. Atque Arſacium eius ſucceſſorem ne ſalutare quidem dignati ſunt . Atticum autem , qui ſuccedebat Arſacio, quique ſæpe legatos ad eos miſerat,ſæpéque pacem poſtulauerat , poſtea tandem, cum Ioannis nomen in tabulis inſcripſiſſet,receperunt.

Cucuſum & Pityuntem relegatus Ioan. Chryſoſtomus. Vide Strab. vtrum oppid. an inſul.

Ioan. Chryſoſtomi exilium & mors.

Baſiliſcus martyr.

Arſacius Ioan. Chryſoſtomi ſucceſſor.

De Epiſcoporum ſucceſſione , & Alexandro Antiocheno epiſcopo.

Cap. XXXV.

EOdem tempore Cyrillus,filius ſororis Theophili, Alexādriæ epiſcopus fuit,auunculi in eo præſulatu ſucceſſor. Eccleſiæ Hieroſolymitanæ epiſcopatum tunc geſſit Ioannes, vir planè inſignis : ſucceſsítque Cyrillo , de quo ſuprà facta eſt mentio. Eccleſiam verò Antiochenam adminiſtrauit Alexander , cuius pia vitæ ratio pulchrè cum epiſcopatu conſentiebat. Nam toto vitæ tempore ante ſuſceptum epiſcopatum in palæſtra monaſtica contrito,cum plurimùm ſe exercuiſſet,generoſum athletam ſe planè declarauit: quippe tum oratione docuit alios,tum vitæ conſuetudine orationem confirmauit . Iſte ſucceſsit Porphyrio:qui poſt Flauianum illius eccleſiæ clauum tenens , multa ſuæ benignitatis monimenta poſt ſe reliquit. Cui quidem ſumma etiam animi prudentia non parum attulit ſplendoris. Diuinus autem Alexander, ſeuera vitæ diſciplina, ſtudio ſapientiæ,egeſtate voluntaria,eloquentia , aliis denique Spiritus ſancti donis admodum excelluit . Idémque factionem magni Euſtathij cauſa inchoatam (quæ quo minus iampridem eſſet cum reliqua eccleſia denuò ſociata, Paulinus impedimento fuit,& poſt eum Euagrius)ſua perſuaſione & conſilio , cætero Eccleſiæ corpori adiunxit:& talem diem feſtum , qualem nemo aliquando viderat , ex inſperato celebrandum curauit. Nam omnibus eadem fide conſentientibus in vnum collectis,tam ſacris initiatis quàm laicis,ad illorum conuentum accedit. Atque aſſumptis ſibi qui cantare nouerant,vnóque hymnorum concentu contexto, à porta quadam paruula ad Occidentem ſpectante , vſque ad maximum templum totā plateam compleuit hominibus:& fluuium rationis participem , ſimilitudinem fluuij præterlabentis mirè adumbrantem,effecit. Quæ cum Iudæi, Ariani,& Gentiliū

Cyrillus.

Ioannes Hieroſolym. epiſc.

Alexander.

Porphyrius.

Flauianus.

Euſtathiana factio ſedata.

reliquiæ, quæ perpaucæ erant, viderent, gemere & lamentari cœperunt, quòd alios iam fluuios in ipſum eccleſiæ quaſi mare illabi cernebant. Iſte præterea primū Magni Ioannis nomen in tabulis eccleſiæ inſcribendum curauit.

Ioan. Chryſoſtomi nomen in eccleſiæ tabulas relatum.

De reliquiarum Ioannis quæ poſtea facta fuit, importatione: & Theodoſii iunioris ac fratrum eius fide. Cap. XXXVI.

Ioan. Chryſoſtomi reliquiæ Conſtantinopolim tranſlatæ.

POſtea verò ipſæ etiam Ioannis doctoris præſtantiſsimi reliquiæ fuere Conſtantinopolim, vrbem primariam, traductæ. Itaque fidelis hominum cœtus, pelagus, nauigiornm multitudine velut continentem efficiens, Boſphori oſtium ad Propontidem ſitum luminaribus cooperuere. Hunc theſaurum is qui iam imperiū adminiſtrat (qui vt aui nomen fert, ita ſynceram eius pietatem ſeruat) in illam vrbem importandum curauit. Idémque vultu & oculis in ſancti illius viri loculo defixis, pro parentibus preces fudit, orauítque vt iniuriarum per ignorationem factarum veniā illis tribueret. Iampridem autem eius parentes mortem obierant, illo iam tum valde adoleſcēte orbo relicto. Sed vt orbitatis moleſtias experiretur, parentum & maiorum ſuorum Deus neutiquam paſſus eſt. Nam & cum ipſum pietatis educauit alimentis, & imperium vacuum à ſeditionibus conſeruauit: & animo, ſi qui ad tyrannidem propenderēt, compreſsit. Quorum beneficiorum ſemper memor, patronum ſuum laudibus & hymnis celebrare non ceſſat. Atque huius hymnorum concentu Dei laudandi cōſuetudinis ſocias habet ſorores ſuas, toto vitæ tempore virginitatem excolentes: quæ & pro ſummis deliciis habent literarum commendationem ſacrarum, & pro certo ſolidóque theſauro rerum egentibus neceſſariarū ſuppeditationem. Et quāquam iſte Imperator multis aliis virtutibus eximiè decoratus erat: clementia tamē vel maximè, manſuetudine, animi tranquillitate, quæ nullis procellis agitari poterat, fide denique ſincera & ſpectata excelluit. Cuius rei certiſsimum argumentum oſtendam. Vir quidam vitam excolens monaſticam, animo paulo audaciore præditus, ad Imperatorem rei cuiuſdam petendæ gratia accedit. Quod cum ſæpius fruſtra feciſſet, Imperatori eccleſiaſtica interdicit communione, vinculóque Eccleſiæ ei iniecto decedit. Imperator autem fide cumprimis excellens, ad palatium, cum tempus inſtaret conuiuij, & omnes conuiuæ adeſſent, dixit ſe non prius capturum cibum, quàm Eccleſiæ vinculo ſolueretur. Proinde vnum ex familiariſsimis ad epiſcopum mittit, oratum, vt poteſtatem faciat ei qui ipſum ligauerat, vinculo ſoluēdi. Cum autem epiſcopus reſpondiſſet, non debere cuiuſque vinculum admittere, ſignificaſſétque cum ſolutum eſſe: non tamen ſolutione illa contentus eſt, donec ille qui eum ligauerat, magno cum labore conquiſitus, communioni illum reſtituiſſet. Eiuſmodi namque erat Imperatoris erga leges diuinas fides: qua etiam inductus, ſimulachrorum delubra, quæ etiamnum reliqua erant, adeò funditus deturbari euertíque mandauit, vt ne veſtigium quidem veteris gentilium erroris (iſtam namque ſententiam in edicto de illis demoliendis conſcripto inſeruit) poſteris reſtaret ad intuendum. Atque ex his pietatis ſeminibus fructum continuum percepit. Nam hac de cauſa omnium moderator Deus eius ſaluti ſedulò proſpexit. Etenim cum Rhoilus dux Scytharum, qui Nomadæ dicuntur, traiecto Iſtro cum ingentibus copiis Thraciam populari, & prædas agere inciperet: Conſtantinopolim vrbem primariam obſeſſurum, momentóque temporis capturum, atque adeò ſolo æquaturum minaretur: Deus, fulminum iactu & facibus cœlitùs demiſsis cùm illum combuſsit, tum vniuerſum eius exercitū penitùs abſumpſit. Non diſsimile quiddam etiam in bello Perſico Deus eius cauſa præſtitit. Nam cum Perſæ, negociis Romanorum, quibus diſtricti tenebantur, cognitis, contra vicinos ſuos ruptis fœderibus bellum facerent, neque quiſquam illis, tum ab hoſtibus oppugnatis, ſubſidio veniret (Imperator enim pace iamdudum facta cōfiſus, duces ſuos & milites ad alia bella gerenda miſerat) Deus immenſo imbre & maxima copia grandinis in eorum exercitum demiſſa, tum eos prohibuit ab itinere vlterius faciendo, tum equorum curſum impediuit: adeò vt viginti diebus viginti ſtadia vſque eò conficere non poſſent, quoad duces Romani collectis ſuis in vnum militibus aduentarent. Porrò autem

Imperator ſanctum mortuum pro mortuis orat.

Theodoſii iunioris Imp. pietas & virtutes aliæ.

Theodoſius iunior excommunicatus.

Theodoſii iun. in demoliendis ſimulachrorum fanis ſtudium.

Rhoili Scyth. ducis interitus.

Perſæ ab in... ...buis ... ...tus prapediti.

autem altero prælio antè commiſſo, iſtos ipſos, cum iam vrbē Imperatoris nomine nuncupatam* obſidione cinxiſſent, ludibrio Deus expoſuit. Nam cum Gororanes amplius triginta dies cum omnibus copiis vrbem hanc circunſediſſet, & multa inſtrumenta bellica ad vrbes capiendas accommodata ad murum applicaſſet, & infinitas tentaſſet machinas, & alias turres extra mœnia extruxiſſet: ſolus diuinus Eunomius illius vrbis epiſcopus ei reſtitit, & machinationum adiectarum impetum penitùs repreſſit. Ac cum duces noſtri contra hoſtes præliari renuerent, & obſeſſis opem ferre non auderent: iſte epiſcopus ſe hoſtibus opponendo, vrbem ſeruauit incolumē. Nam cum vnus ex regulis barbaris conſuetam blaſphemiam in Deum iaceret, & in morem Rhabſacis & Sennacherib verba execrabilia funderet, furoréque incitatus minaretur ſe ſacroſanctum Dei templum incendio vaſtaturum: ſanctus iſte vir rabiem eius non ferens, baliſtam Thomæ apoſtoli nomine inſcriptam ad pinnas muri ſtatui, & ingentem lapidem in ea imponi, nominéque illius in quem barbari blaſphemias coniecerant, eum emitti iubet. Qui directò in illum regulum delatus, & in nefarium eius os impactus, vultum deformauit, caput comminuit, & cerebro diſperſit humum. Quod cum vidiſſet dux Gororanes, qui ſpe vrbis capiendæ exercitum collegerat, inde deceſſit, ipſóque rerum euentu ſe victum planè declarauit. Atque ob hanc cauſam metu perculſus fœdera cum Romanis percuſſit. Ad hunc modum ſummus omnium rector Deus, fideliſſimi Imperatoris ſaluti conſuluit: qui quidem & ſe famulum eius eſſe ingenuè agnoſcit, & debitum Domino præſtat obſequium.

** Theo'oſiam. Vide Sozom. & Procop. de bell Perſ*

Gororanes dux.

Eunomius epiſcop.

2. Paral. 32.

Baliſta S. Thomæ.

De Theodoto Antiocheno epiſcopo. *Cap.* XXXVII.

ISte Imperator reliquias, vt dixi, præclari illius mundi luminaris Ioannis Conſtantinopolitani, illarum admodum appetenti reddidit. Sed iſtud poſtea factum eſt. Innocentio illi epiſcopo Romano, viro longè præſtantiſſimo, ſucceſſit Bonifacius, Bonifacio Zoſimus, Zoſimo Celeſtinus. Hieroſolymis autem, poſt Ioannem illum admirabilem mortuum, Praylius vir qui nomini ſuo pulchrè reſpondebat, illius eccleſiæ rectionem capeſſit. Antiochiæ verò diuo Alexandro vita defuncto, Theodotus, continentiæ velut margarita, Eccleſiæ præſulatum obtinuit: vir manſuetudine inſignis, & accurata vitæ inſtitutione egregiè exornatus. Qui ſectam Apolinarem oratam vt ſe cū reliquo Chriſti grege iungeret, cæteris Eccleſiæ ouibus aggregauit. Multi tamen eorum, inſignem erroris labem, qua antè erant inquinati, minimè eluerunt.

Rom. epiſcopi, Innocentius, Bonifacius, Zoſimus. Celeſtinus. Praylius. Theodotus.

Apolinaris ſecta Eccleſiæ aggregata.

De perſecutione in Perſia excitata, & qui illic martyrium perpeſſi ſint. *Cap.* XXXVIII.

PEr idem tempus, Iſdigerdes rex Perſarum perſecutionem contra eccleſias concitauit, occaſione ex re geſta, quam ſum deinceps narraturus, arrepta. Audas epiſcopus, vir multis virtutis generibus ornatus, zelo nō opportuno illo quidem accenſus, Pyreum (templa enim in quibus πῦρ, id eſt ignis, eorum deus, colitur, Pyrea vocant Perſæ) demolitus eſt. De qua re rex per magos certior factus, Audam accerſit. Ac primùm placidè cum coarguit, & Pyreum denuò ædificare iubet. Qui cum ei contradiceret, negarétque ſe illud facturum: rex omnes eccleſias Chriſtianorum ſe diruturum minatur. Atque certè quod verbis minabatur, re ipſa perfecit. Nam vt primū Audam, diuinum illum virum, trucidari mandauerat, eccleſias deturbari iuſſit. Quòd autem ad Pyrei euerſionem attinet, haud opportunè equidem illud factum fuiſſe exiſtimo. Nam ſanctus Apoſtolus Athenas aduentans, & ciuitatem ſuperſtitioſo ſimulachrorum cultu cæcatam videns, aram quandam ab illis honoratam minimè diruit: ſed verbo eorum ignorationem redarguit, & veritatem illis patefecit. Attamen quòd Audas templum ſimulachri deturbatum extruere rurſus noluit, ſed interfici potius quàm illud efficere: eum magnopere admiror, & corona dignum iudico. Nam par impietas eſt, mea quidem ſententia, ignem adorare, atque ei ædificare delubrum. Hinc igitur perſecutionis tempeſtas orta, grauiſsimos & turbulentiſsimos fluctus con-

Iſdigerdis Perſarum regis perſecutio.

Pyrea, Perſarum templa.

Audas epiſc. zelus, & martyrium.

Priuato non licet publicis ſuperſtitionibus vim afferre.

tra pietatis alumnos concitauit: quæ procella triginta annos continuos à magis

Magi Perſarum qui.

velut à quibuſdam turbinibus agitata, durauit. Magos autem vocant Perſæ, qui elementa in Deos referunt. De quorum commentitiis fabulis alio in opere, in quo

Gororanes Iſdigerdis F.

eorum quæſtiones diſſoluebamus, ſatis enucleatè diſſeruimus. Porrò Gororanes, filius Iſdigerdis, poſt mortem patris, vt regni paterni, ſic belli contra pietatem à patre commoti ſucceſſor extitit. quippe pater moriens, hæc duo coniuncta filio reliquit. Tormentorum autem genera, & noua cruciamenta piis hominibus ab illis inflicta, vix dicendo explicari poterunt. Nam quorundam manibus, aliorum autem

Tormentorum exquiſitis generibus Chriſtiani afflicti.

tergis corium detrahunt: aliorum capita, à fronte exorſi ad barbam vſque, cute exuunt. Nonnullos primum cœperunt arundinibus ſemiſectis circumdare, & inciſiones corporibus applicare, deinde robuſtis vinculis à capite ad pedes vſque circumligare, & ſingulos calamos vi arctè conſtringere, vt partem cutis ad quam admotæ erant arundines, eo pacto grauiter lacerantes, acriores doloris morſus efficerent. Quinetiam lacus effodere, eos ſumma cum diligentia inungere: deinde ingẽ-

Soricibus rodendos Chriſtianos obiiciunt.

tem ſoricum numerum in eos concludere: poſtremò pietatis athletas, eorum manibus pedibúſque conſtrictis, ne beſtias abigant, ſoricibus velut alimentum obiiciunt. Sorices autem fame oppreſſi, ſenſim carnes ſanctorum abſumũt, ſicque diuturnum & acerbum cruciatum illis afferunt. Itemque carnifices iſti à conſcelerato illo naturæ noſtræ inimico & veritatis hoſte edocti, tormenta alia his quidem multo aſperiora excogitare: ſed tamen ne eo quidem modo athletarum fortitudinem & conſtantiam retundere potuerunt. Nam ſua ſponte accurrebant, magno deſiderio mortis oppetendæ, per quam aditus ad vitam immortalem patefit, inflammati. Quorum duos tréſve in memoriam reuocabo, quò per hos etiam aliorũ fortitudo cognoſci queat. Hormiſdam quendam, virum in Perſis apprimè nobilem, ex genere Achemenidarum oriundum, patre præfecto, cum rex eum Chriſtianum eſſe accepiſſet, ad ſe adduci, & Deum ſeruatorem pernegare iubet. At

Ex Dei contemptu regis contemptus oritur.

Hormiſda: Quod imperas, ô rex, neque iuſtum eſt, inquit, neque vtile. Nam quicunque didicerit Deum omnium gubernatorem facilè contemnere, eúmque denegare: multo facilius regem, quippe cum homo ſit, mortalis naturæ particeps cõtempturus eſt. Quod ſi qui tuum imperium pernegauerit, ô rex, grauiſſimo dignus ſit ſupplicio: quanto grauius meretur ille quidem, qui omnium rerum effectorem pernegat? Rex autem, quem oportuerat ſapientiſſimam eius orationem admiratum eſſe, athletam generoſum, diuitiis & honore ſpoliauit: deditque ei mandatum, vt omnibus veſtibus, ſolo ſubligaculo excepto, exutus, camelos, qui erant in exercitu, duceret. Cum verò dies complures iam præteriiſſent, réxque è tabulato deſpiciens, videret optimum illum virum & radiis ſolis exuſtum, & cõſperſum vndique puluere, nobilitate ac ſplendore patris illius in memoriam reuocato, primũ iubet eum adduci ad ſe, & induſio linteo veſtiri: deinde arbitratus eius animum partim cruciatu præterito, partim humanitate erga eum iam declarata mollitum eſſe, Nunc demum (inquit) obſtinatione depoſita, filium fabri negato. At ille diuino zelo accenſus, induſium dilacerauit: eóque ad regem proiecto, ſic eum affatur: Si me huius cauſa pietatem deſerturum putas, habeas tibi donum cum impietate. Hac eius fortitudine perſpecta, rex eum è palatio nudum exturbauit. Porrò idem

† Sannem vocat Epiph.

rex † Suenem mille ſeruorum dominum, qui ei contradicebat, quíque fabricatorem huius vniuerſitatis pernegari haudquaquam ſuſtinebat, primum percontatur quis ex eius ſeruis improbiſſimus eſſet? deinde ei tradit reliquorum dominatum, ipſumque dominum Suenẽ illi inſeruire iubet. Quinetiam domini ſui coniugẽ ei in matrimonium dat, ratus eo pacto ſe veritatis propugnatorem Suenem de ſententia deducturum. Verùm ſpes eum fruſtrata eſt: nam Suenes domum ſupra petram

Suenis conſtãtia.

Beniamin diaconus, eiuſque martyrium.

ædificatam habuit. Poſt hos Beniamin diaconum comprehendi, & in carcerem coniici mandat. Biennio verò pòſt, legatus Romanus venit ad regem, de aliis rebus cum eo acturus. Qui de diacono certior factus, impetrat ei à rege liberationem. Rex autem iubet Beniamin polliceri, ſe doctrinam Chriſtianam cum nullo mago communicaturum. Legatus quidem recipit, Beniamin regis mandata effecturum. At Beniamin, cum legatum hac de re ipſum admonentem audiuiſſet, reſpondit:

ſpondit: Non poſſe fieri, vt doctrinam lucis, quam à Deo acceperat, non aliis impertiret. Nam abſcondere talentum, quantum mereatur ſupplicij, hiſtoriam Euangeliorum apertè docere. Verùm rex id temporis huius reſponſi ignarus, iubet illum è vinculis eximi. Qui quidem, vt ſolebat, homines ignorationis tenebris obcæcatos, inde eripere, & ad lucem, quæ ſola intelligentia percipitur, adducere non ceſſauit. Anno autem pòſt, res ab eo geſtæ regi indicantur. Qui iubet eũ adduci, & Deũ, quem colebat, denegare. Tum ille ſciſcitatur à rege, quo ſupplicio mulctandus ſit is qui eius regnum deſerat, & alterius ditioni ſe ſubiicere animum inducat: Morte, inquit rex, & pœna grauiſſima. Cui rurſus ſapientiſſimus vir: Quo pacto igitur, inquit, coercendus eſt homo ille, qui effectorem & opificem omnium derelinquat, & vnum è conſeruis Deum conſecret, eique cultum vero Deo debitum tribuat? Quibus verbis rex grauiter commotus, viginti arundines præacutas per vngues manuũ ac pedum traiici iubet. Vbi autem videt eum hunc cruciatum habere pro ludo, aliam rurſus arundinem in membrum genitale intrudi mandat: quæ ſępius extracta, inſertáque dolores ei incuſſit planè inexplicabiles. Poſt illud inflictum ſupplicium, impius ille & immanitate efferatus tyrannus, virgam robuſtam, craſſam, & propter ramos vndique eminẽtes valde aſperam, in imam alui ſedem infigi iubet. Quo cruciatus genere generoſus Chriſti athleta oppreſſus, extremum ſpiritum edidit. Infinita ferè id genus ſcelera ab illis impiis fuère admiſſa. Neque cuiquam mirum videri debet, omnium rerum adminiſtratorem Deum, eorum feritatem impietatémque tolerâſſe. Etenim quotquot imperatores ante imperium Conſtantini Magni regnarunt, contra veritatis profeſſores inſana rabie furere non deſierunt. Atque Diocletianus, ipſo ſalutaris paſſionis die, cunctas eccleſias, quæ in toto Romano erant imperio, demolitus eſt. Verùm vix nouem iam anni interceſſerant, cum & illę ipſæ denuò florere, atque multò maiore amplitudine & ſplendore quàm antea enitere cœperunt: & tyrannus ille vnà cum impietate extinctus eſt. Atque dominus tũ hæc bella contra Chriſtianos excitata fore, tum eccleſiam inuictum iri prædixerat. Quinetiam ipſi rerum euentus nos docent, bellum plus commodi quam pacẽ nobis ſolere apportare. Nam hæc nos molles, moroſos & timidos reddit: illud autem animos acuit, & res præſentis vitæ tanquam fluxas cõtemnere facit. Verùm de his, aliis in rebus ſæpe diſſeruimus.

Diocletianus omnes eccleſias vno die demolitur.

Perſecutionibus eccleſia creſcit.

De Theodoro Mopſueſtiæ epiſcopo. *Cap. XXXIX.*

PEr id temporis, quo diuinus Theodotus Antiochenam rexit eccleſiã, Theodorus epiſcopus Mopſueſtiæ, qui totam Chriſti eccleſiam ſua doctrina erudierat, & contra vniuerſas hæreticorum phalãges victoriam reportauerat, obiit mortem. Iſte & Diodori, viri excellentiſsimi, doctrinæ particeps factus eſt, & ſanctiſsimi Ioannis ſocius & adiutor. Nam communiter inter ipſos ſapientiæ præcepta ex ſpiritualibus Diodori fluentis hauſerunt. Triginta ſex annos præſulatum geſsit Theodorus, neque vnquam ceſſauit eum contra Arianam & Eunomianam ſectam velut in acie dimicare, tum clãdeſtinum Apollinaris manipulum impugnare, tum optimam herbam ſanctis Chriſti ouibus ſuppeditare. Cuius frater Polychronius eccleſiam Apameenſem, tum propter præſtantiam doctrinæ, tum propter piæ vitę ſplendorem præclariſsimè gubernauit. Iſto quidem in loco finem hiſtoriæ facere animus eſt. Atque omnes, qui ſint eam aliquando perlecturi, vehementer oratos volo, vt precibus ſuis meos labores compenſare non grauentur. Spacium quidem cẽtum & quinque annorum iſta complectitur hiſtoria, quæ initium habet ex rabie Ariana: exitum autem, à morte hominum præſtantiſsimorum, Theodori & Theodoti.

Theodori Mopſueſtiæ epiſc. mors.

Polychronius Theodori frater.

FINIS.

Sit Deo gloria.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII AD IMPERATOREM THEODOSIVM PRÆFATIO, ET ECCLEſiaſticæ hiſtoriæ ab eodem conſcriptæ argumentum.

Theodoſium Iuniorem alloquitur, cui etiam hiſtoriam nuncupat, cúmque laudibus extollit non mediocribus, ac rerum in præſenti opere diſſerendarum facit expoſitionem.

Imperatores pro cuiuſque ſtudiorum varietate, demereri ſemper aliquo conati ſunt

IMPERATORVM veterum ſingulos ſingulis ferè ſtudiis delectatos memorant. Nam quos exquiſita capiebat mundicia, his purpuram, coronam, & alia id genus curæ fuiſſe: qui autem doctrinæ operam nauabant, illos vel poema fabulis commentitiis refertum, vel aliud genus ſcripti quod animos poſſet permulcere, permagni feciſſe: qui denique exercebant militarem, hos telum directè coniiciendo, beſtias feriendo, vibrando haſtam, [c] ſtrenuè in equum inſiliendo] ſeſe oblectaſſe. Atque in iſtorum gratiam omnes qui eorum imperio ſubiicebãtur, ſe inſinuare magnopere laborauerunt: & propterea quiſque quod gratum Imperatori eſſe animaduertebat, illud ſtudioſè conſectatus eſt. Alius enim lapidẽ precioſum, comparatúque difficilem ei offerre: purpuram alius ſplẽdidius tinctam donare, hic vel poema, vel librum alterius generis dedicare, ille genus armaturæ peregrinum, & ad vſum rei militaris aptum adducere ſolet. Atque in hoc popularis virtutis genere, ſummum planè & maximè regale putabatur, conciliare imperatoris gratiã. De pietate autem, qui eſt verus Imperatoris ornatus, à nemine tantopere laboratum eſt. At verò, tu Imperator inuictiſſime Theodoſi, Dei iuuante gratia, nullum non virtutis genus (vt cõplectar breui) ſedulò excoluiſti: qui vt purpura & corona, quæ dignitatis tuæ effigiem oculis intuentium ſubiiciunt, corpus induis: ſic animũ pietate & clementia, quæ verè Imperatorem exornant, præclarè veſtitum habes. Quinetiam tum poetæ, tum alij ſcriptores, tum complures ex præfectorum & cæterorum ſubiectorum tuorum numero, ad te tuáſque res geſtas prædicandas laborem ſuum conferunt. Ipſe autem, veluti certaminum magiſter, & orationum iudex conſtitutus, non ſcito quidem ſermone, aut exornatione aliqua veritatem [c] obſcurari permittis:] ſed quæ ſint verba propria, exquiſitè ponderas: & cum orationis argumento, dictionis figuram, partes, ordinem, concinnitatem, elocutionem, compoſitionem, argumentationes, ſententiam & narrationem accuratè expendis. Ipſos verò orationum authores, cùm tui iudicij approbatione, tum plauſu, tum aureis imaginibus, tum ſtatuis erectis, tum donis, tum honoribus cuiuſque generis remuneraris. Atque talem erga tuos laudatores teipſum oſtẽdis, quales [c] neque Cretenſes erga celebrem illum poetam Homerum,] neque Aleuadæ erga Simonidem, neque Dionyſius Siciliæ tyrannus erga Platonem Socratis [c] familiarem] neque Philippus Macedo erga ſcriptorem Theopompum, [c] neque Cæſar Seuerus] erga Oppianũ (qui piſcium genera, naturam, & quo pacto capiẽdi ſint, numeris deſcripſit) ſe præbuit. Nam Cretenſes, cùm Homerum mille numiſmatis ob egregium ſuum poema donauiſſent, quo ſe de ſua magnificentia inſolenter efferrent, donum in columna publico in loco erecta incidendum curarunt. Aleuadæ autem, Dionyſius & Philippus non magis quàm Cretenſes, qui quidem de repub. modeſtè & ſapienter tẽperata gloriari ſolent, de ſua largitione conticuiſſent: ſed eſſent certè eos, niſi dono ab illis ſuperati fuiſſent, in erigẽda columna imitati. Seuerus verò, cum Oppiano pro ſingulis verſibus ſui poematis ſingulos aureos donauiſſet, illa ſua magnificẽtia tantã hominibus excitauit admirationẽ, vt Oppiani carmina ad hodiernũ diẽ à pleriſque aurea nominentur. Atque hæc quidem munera à veteribus, qui ſcientiarum & eloquentiæ ſtudio delectabantur, earum rerum profeſſoribus donata conſtat. Tu vero, ó Imperator, nemini qui poſt homines natos vixerit, in doctrinæ ſtudioſis

Theodoſii inuicti ſummã pietas, clementia, omnis ſtudiũ. [partly illegible]

Theodoſii imperatoris virtutes.

[illegible] in doctos liberalitas [illegible].

Cretenſium.

Aleuadarum. Dionyſii. Philippi.

Seueri.

c. ἐπὶ ἵππον ἅλλεσθαι.

c. [illegible]

c. [illegible]

c. ἑταῖρον

c. [illegible]

dioſis remunerandis ſecundus es: quod quidem non ſine cauſa, meo quidem iudicio, abs te factum eſt. Nam dum omnes ſtudes virtutum ſplendore ſuperare, tuarũ rerum ſtatum magnopere adauges: ob quam cauſam etiam hiſtoriam de rebus præclarè tum à Græcis, tum à Romanis geſtis conſcriptam accuratè euoluiſti. Fertur etiam, te interdiu rem militarẽ & corpus exercere, & cauſas ſubiectorum ritè tractare, tum de eiſdem exquiſitè diſceptando, tum quæ æqua ſunt decidendo, tum denique quæ priuatim ac publicè agenda, ratione & conſilio ponderando: noctu autem in libros incumbere, atque in illis perlegendis candelabrum tibi ſuppetere fama eſt, tali artificio conſtructum, vt oleum ſua ſponte lucernæ infundat: adeò vti nemo ex aulicis ob labores quos tu capis, quicquam ſubire moleſtiæ, & cõtra ſomnum pugnando naturæ [c] vim inferre cogatur. Quinetiam ea eſt tua clementia & manſuetudo cùm erga vicinos, tum erga omnes alios, vt regem cœleſtem, patronũ ac defenſorem tuum, qui non grauatè pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolem oriri facit, & res alias affatim illis ſuppeditat, ſedulò imitari videaris. Porrò autem tam multiplici cognitione te imbutum audio, vt lapidum naturas, vires radicũ, & medendi facultatem non minus quàm Salomon, aut ſapientiſſimus Dauid, tenere, imò verò Salomonem virtute antecellere exiſtimeris. Nam ille voluptatum blanditiis inſeruiens, pietatem, quæ cùm aliorum bonorum, tum ſapientiæ ei donatæ cauſa fuit, ad finem vitæ minimè cuſtodiuit. At tu, Theodoſi potentiſſime, continentiam modeſtam libidinoſæ licentiæ opponens, non hominum ſolum, verùm etiam perturbationum tam animi quàm corporis imperator meritò iudicaris. Accepi præterea, te (ſiquidem hæc dicenda ſunt) cibi cuiuſque & potionis cupiditatem vincere, & neque dulces ficus (vt poeticè loquar) neque vllum aliud fructus tẽpeſtiui genus poſſe capere, niſi vt tractes ſolum manibus, aut ore, vbi primùm vniuerſitatis opifici Deo benedixeris, paulum eius ſaporem deguſtes. Itémque ad ſitim, æſtum & frigus patiendum ita aſſuefactus es, in exercitationibus quæ de die fiunt, vt tolerantiam velut alteram naturam induiſſe videare. Nam iamdudum, cum ad viſendam Heracleam, oppidum Ponti, contendebas, quò eam temporis diuturnitate collapſam reficeres, in ipſa æſtate per Bithyniam iter feciſti: cúmque ſol iam in ipſa meridie vehementer ardebat, vnus ex ſatellitum numero te [c] ſudore] multo & puluere conſperſum videns, tanquam tibi rem gratam facturus, poculum verſus ſolis radios ſplendidè admodum coruſcãs, & dulci potione cum aqua frigida infuſa impletum, tibi apportauit. Tu verò, Imperator inuictiſsime, propenſum viri illius erga te ſtudium amplexatus, manifeſtò declaraſti, te haud multò pòſt eum regia tua magnificentia amplè remuneraturum. Cum autem omnes milites poculo inhiarent: beatúmque ducerent eum, qui ex illo bibiturus eſſet, potũ ei à quo eum acceperas [c] reddidiſti:] iuſsiſtíque, vt illo, [c] quo] ſibi libitum eſſet modo, vteretur. Quare virtutibus tuis mihi profectò videris viciſſe ipſum Alexãdrum Philippi filium: quem à ſuis laudatoribus memoratum eſt, cum per locum aridum vnà cum Macedonibus tranſiret, & miles quidam diligens & officioſus de aqua, quam fortè offenderat, hauſiſſet, neutiquam bibiſſe, ſed eam in terram effudiſſe. Itaque vt comprehendam breui, te magis propriè principem, quàm omnes principes qui ante te regnarint, more Homeri, appellare licet. Nam in quibuſdam eorum nihil, quod ſit admiratione dignum, ineſſe cognouimus: alios vix vna, ad ſummum duabus rebus præclarè geſtis, ſua regna illuſtraſſe. [c] Verùm tu, Theodoſi nobiliſſime, omnes pariter virtutes animo complexus,] omnes pietate, fortitudine, temperantia, iuſticia, magnificentia, animi celſitate planè regia, imperióque digna ſuperas. Quinetiam de tuo imperio, vtpote a ſanguine & cæde vacuo, integróque, præter imperia omnium qui vnquam regnauerint, omnis ætas glorioſè prædicabit. Poſtremò ſubiectos tum ad res ſerias cum delectatione imbibendas, tum ad [c] ſtudium tam erga te,] quàm erga rempublicam beneuolè & reuerenter declarandum, inſtruis. Quapropter mihi hiſtoriam eccleſiaſticam ſcribenti neceſſarium videbatur, tibi his omnibus de cauſis eam dedicare. Nam cui iſtud opus, in quo ſum perſecuturus, tum piorum virorum virtutem, tum res quæ in Eccleſia vniuerſa obtigerint: tum, in quot hoſtium manus incidens, ad te & maiores tuos, tanquam ad portum confugerit, rectius offerre queam? Agito

Hiſtoria, rei bellicæ, equitatiſque ſtudium.

c. βιάζονται

Clementia.

Matth. 5.

Varia eruditio.

Continentia.

Famis, laborũ, ſitiſque tolerantia.

c. ἱδρῶτι

c. ἀποδοῦναι
c. ὅτῳ

Alexandri & Theodoſii tolerata ſitis exemplum, per comparationem.

c. σὺ δὲ ἀθρόως ἁπάσας ... τὰς ἀρετὰς

In vno Theodoſio ſingulorũ omnes ſimul relucent virtutes.

c. τὴν πρὸς σὲ εὔνοιαν.

Operis dedicatio.

igitur, Imperator literatiſſime, & cum aliis omnibus prædite virtutibus, tum pietate vel maximè, quam initium eſſe ſapientiæ ſacræ perhibent literæ, accipe à me hãc hiſtoriam: eámque tum expende, tum tuis vigiliis accuratóque iudicio vel addendo aliquid, vel auferendo, perpurga. Omnino enim quod tibi arriſerit, illud lectoribus & vtile & præclarum [c] videbitur.] Neque quiſquam eſt, qui ſit poſt tuam cenſuram ei vel digitum admoturus. Sum autem hiſtoriam exorſus à Criſpo & Conſtantino Cæſaribus, iam tertium Coſſ. eámque ad decimum ſeptimum Conſulatũ tuum perduxi. Atque præclarè me facturum videbar, ſi totũ opus in nouem libros diſtribuerem. Primus igitur & Secundus res in eccleſiis regnante Conſtantino geſtas continent. Tertius & Quartus, quæ in eiſdem, regnantibus Conſtantini filiis, acciderint, complectuntur. Quintus & Sextus, habent ea quæ temporibus tum Iuliani, conſobrini filiorum Conſtantini, tum Iouiani, tum Valentiniani & Valẽtis. In Septimo & Octauo, commemorantur illa quæ ſunt ſub imperio Gratiani & Valentiniani fratrum, vſque ad diuinum Theodoſium auum tuum Imperatorem declaratum, & vſque ad regnum etiam Arcadij patris tui omnium ore celebrati: qui cum ſanctiſſimo auo tuo Honorio, in paternum imperium & in ditionis Romanæ gubernationem ſucceſſit, adminiſtrata. Nonus liber, verſatur in rebus geſtis à tua diuiniſſima ſanctiſsimáque celſitudine narrandis: cui Deus non ſolum perpetuã animi tranquillitatem, expertémque cuiuſque moleſtiæ concedat: verùm etiam, vt hoſtes ſuperet, omnes ſibi ſubiiciat, imperiúmque pium nepotibus tranſmittat, largiatur, annuente Chriſto: per quem, & cum quo, ſit Deo patri, vna cum Spiritu ſancto, gloria in omnem æternitatem: Amen.

Nouem librorum argumentum, ſeruata temporum, & librorũ diſtinctione.

c pariora

HERMIAE SOZOMENI
SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER PRIMVS.

Libri proœmium, in quo de gente Iudaica dubitationem mouet. Deinde commemorat, qui ab initio de iſtiuſmodi argumento primùm ſcribere cœperint, & quomodo ac ex quibus ſcriptoribus hiſtoriam hanc deprompſerit: & quòd veritatis eruendæ ſtudio, nonnulla quoque alia præſenti hiſtoriæ attexuerit. Cap. I.

Miratur, quî cum tam multæ gentes Chriſti fidem ſint amplexæ, ſoli Iudæi, qui ducibus ad eam rẽ abũdauere, illã reſpuerint.

IAmpridem cœpi mecum cogitare quid cauſæ eſſet, cur alij homines tam prompto ac parato animo fidem in Deum Verbũ, Iudæi autem tam ægrè & difficulter amplexarentur, præſertim cum hi ab initio diuina eloquia ſumma obſeruantia colere didiciſſent, & Chriſtum antè, quam aduenirct, pro certo aducnturum per prophetas cognouiſſent. Nam Abram cùm generis illorum, tum circuncíſionis author, filium Dei ſuis ipſius oculis aſpexit, eumq; Gen. 18.
excepit conuiuio. Iſaac etiam, eius filius, cum vinctus ad altare à patre deduceretur, Gen. 22.
figuram hoſtiæ quæ in cruce oblata eſt, expreſſit: quippe eodem modo Chriſtum paſſum eſſe, memorant hi qui Sacras literas accuratè perueſtigarint. Iacob porrò, tum Gentium expectationem, quæ eſt iam in Chriſto, tum tempus quo eſſet Seruator venturus, præſignificauit his ferè verbis: Deficient principes Iudæorum de genere Iudæ, principis tribus illius. Quibus verbis, Herodis indicauit principatum: qui patre Idumæo, matre autem Arabe natus, à Senatu Romano & Auguſto Cæſare Iudæorum genti præfectus eſt. Quinetiam reliquorum prophetarum alij Chriſti procreationem, ineffabilem eius conceptionem, matrem poſt partum virginem manſuram, genus & patriam illius prædixerũt: alij diuinas eius & admirabiles res geſtas: paſsionem alij, à mortuis reſurrectionem, aſcenſum in cœlos, & quæ deniq; res in ſingulis iſtorum acciderent, antè vaticinati ſunt. Verùm ſi quis iſtarum rerum ignarus ſit, eas cognoſcere non erit magni negocij, modò ſanctæ Scripturæ libros

perlegere

perlegere voluerit. Porrò autem Ioſephus Mathathiæ filius, vir cùm apud Iudæos, tum apud Romanos maxima nominis celebritate florēs, teſtis eſt de vero Deo verbo locupletiſſimus. Nam non grauatur illum appellare effectorem operum admirabilium, & veræ doctrinæ magiſtrum: quinetiam Chriſtum perſpicuè nominat, neq; ignorat eum morti in cruce oppetendæ addictum fuiſſe, ᶜ tertióque die reuixiſſe,] & alia infinita miracula de eo à diuinis prophetis prædicta eſſe. Teſtatur præterea, multos tum Gentiles, tum Iudæos, quos ad ſuam doctrinam perduxerat, eum amare non deſiiſſe, & gentem ab eo nomen adeptam, perpetuò remanſiſſe. Atque dum iſta narrat, videtur mihi clara voce propemodum pronunciare, idque eius rebus geſtis valde apposìtè, Chriſtum eſſe Deum: quinetiam rei admirabilitate obſtupefactus, ita ſe medium interiicit, vt credentes in eum neutiquam inſectetur ille quidem, ſed illis potius conſentiat. Itaque mihi de his rebus cogitanti permirum ſanè videtur, Iudæos non aliis hominibus anteuertiſſe, ſeq; ad fidem Chriſtianam prius tranſtuliſſe. Neque profectò omnes Gentiles, quamuis quædam de Chriſto futura, à Sibylla, & à quibuſdam oraculis præſignificata ſint, propterea in crimen, quòd fidem ægrius & difficilius admiſerint, vocandi ſunt: quippe pauci admodum, iique doctrina præſtantes, eiuſmodi prophetias numeris ex maxima parte conſcriptas, ᶜ & verbis obſcurioribus quàm quæ à plebe percipi poſſent] editas, intelligere potuerunt. ᶜ Quare cœlitùs, mea quidem ſententia, à Deo prouiſum erat,] ad poſterorum hominum conſenſionem, vt res futuras non modò ſuorum prophetarū, verùm ex aliqua parte etiam peregrinorum animis iniiceret, ad prædicendum: idque in morem muſici, qui dum cantilenam peregrinam canere inſtituit, neceſſitate adductus, aut chordas ſuperuacaneas plectro percurrit, aut alias nouas his quas ipſum inſtrumentum iam habet, adnectit. Verùm quòd Iudæi ſerius tardiúſque ᶜ fidem Chriſti] receperunt quàm Gentiles, cum tamen pluribus manifeſtioribúſque prophetiis de aduentu Chriſti inſtructi eſſent, iſta diſſeruiſſe ſat eſt. Neque cuiquam certè mirum debet videri, Eccleſiam Dei per alias gentes maximè creuiſſe: primùm, quòd Deus in rebus diuinis grauiſsimiſque, mutationes contra omnium opinionem facere conſueuit: deinde quòd conſtat, diuinam religionem non vulgaribus virtutibus, eorum qui ab initio ei præfuerint, adminiſtratam eſſe. Nam tàetſi linguam diſertam, & ad eleganter loquendum exercitatam non habuerunt, neque verborum concinnitate, aut certis demonſtrationibus lectores ad ſuam ſententiam perducere potuerunt: non tamen propterea conatus eorum peius ſucceſsit. ſed abiiciendo opes, ſua bona contemnendo, patibuli cruciatum ſubeundo, multa & acerba tormenta, velut alienis circundati corporibus, fortiter tolerando: & neque blanditiis vel plebis vel magiſtratuum vllius ciuitatis obſequendo, neque eorum minas extimeſcendo, planum omnibus fecerunt, ſe eiuſmodi certamina ampliſsimorum præmiorum ſpe inductos obiiſſe. Quocirca oratione ad perſuadendum non erat opus, præſertim cum res in ſingulis familiis & ciuitatibus geſtæ, homines nullo penè negocio ad ea credenda impellerent, quæ nunquam antea audiuiſſent. Cum igitur tam diuina ſit & tam admirabilis in orbe terrarum facta mutatio, vt homines priſtinam ſuam religionem, legéſque patrias aſpernentur: perquàm abſurdum ſanè videretur, vt cum caper Calydonius, Marathonius taurus, & aliæ eiuſmodi res quæ in ſingulis regionibus vrbibúſque vel reuerà acciderint, vel à poetis confictæ fuerint, tam magno æſtimatæ ſint, vti Gentiles ſcriptores facilè præſtantiſſimi iique natura ad res literis prodendas aptiſſimi, in illis deſcribendis operam & laborem ponerent: ipſe non omnes ingenij neruos contenderem, vt res in Eccleſia adminiſtratæ, mea opera ſcriptis mandarentur ad poſteritatem. Perſuaſum namque habeo, cum argumentum non hominum ingeniis excogitatum ſit: futurum eſſe, vt præter omnium opinionem me ſcriptorem diuina ope adiutum oſtendam. Atque animus quidem erat, hoc opus iam à Chriſto nato repetiuiſſe: ſed cum animaduerterem alios ſcriptores, Clementem dico, Hegeſippum, viros ſapientiſſimos, qui Apoſtolorum temporibus proximè ſuccedebant, Aphricanum præterea, & Euſebium cognomento Pamphilum (virum tum in Sacris literis, tum in Poetis aliiſque ſcriptoribus gentilibus peritiſſimum) idem ipſum ad ſua ipſorum

Ioſephi hiſtorici de Chriſto teſtimonium. lib. 8. Antiq. cap. 4.

An vitio gētibus dandum quod nō omnes ſtatim Chriſti fidem propter Sibylla carmīna amplexa.

Mira Dei prouidentia propter gētes miſſa Sibylla.

Quibus rationibus creuerit eccleſia.

Augetur autori ſcribendæ hiſtoriæ ſtudiū ex rebus ſubiectis per comparationem.

Sozomeni libri duo de rebus à Chriſti in cælos aſcēſu ad Licinij vſque mortē.

c. καὶ τριταῖον ζῶντα φανῆναι

c. σκοτεινοτέραις ἢ κατὰ δῆμον λέξεσι

c. ὡς δὲ ἄρα, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ τῆς ἄνωθεν προμηθείας

c. τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν,

tempora ſcribere aggreſſos, eas ſolum res quæ poſt Chriſti ad cœlos aſcenſum vſq; ad necem Licinij in eccleſiis geſtæ ſunt,& ad noſtram venère noticiam, in duobus libris ſummatim perſecutus ſum. At iam, Deo iuuante, quæ deinceps ſecutæ ſunt, commemorare conabor: atque mẽtionem faciam cùm rerum quibus ipſe interfui, tum earum quæ non hac noſtra ætate ſolũ, verùm etiam ante nos natos factæ ſunt: quas quidem ab illis qui vel eas ab aliis didicerant, vel ipſi oculis viderant, ipſe equidem accepi. Quę autem ante illud tempus obtigerint, earum cognitionem partim ex legibus religionis ergô ſancitis, partim ex Conciliis variis temporibus celebratis, partim ex rerum innouationibus proditam, partim denique ex imperatorũ & ſacerdotum [c] epiſtolis] collegi, quarum epiſtolarum aliæ etiamnum in palatiis imperatorum, & in eccleſiis ſeruantur, aliæ diſperſæ in manibus [c] literatorum hominum] reperiuntur. Quas cum ad verbum in hanc hiſtoriam conîicere inſtituiſſem, commodius putaui propter operis molem, earum ſententias breui percenſere: niſi in res ambiguas, de quibus variæ & diſcrepantes multorum extarent opiniones, aliquando fortè inciderem. Nam tum, [c] ſi quod ſcriptum mihi ſuppetet,] illud ad veritatem declarandam citabo. Verùm ne quis rerum ipſarum ignarus, noſtrum opus, cum contraria ſcripta legerit, condemnet mendacij: intelligendum eſt, eccleſiarum præſides, propter dogmata Ariana, aliáque quæ pòſt nata ſunt, inter ſe diſſentientes, ſingulos pro defenſione opinionum quibus ipſi fauebant, literas ad eos qui eandem cum ipſis doctrinam amplexabantur, ſcripſiſſe. Qui quidem in conſiliis conſentientes, quæ ipſis placebant, ea ſanciuerunt: & non raró contrariarum opinionum fautores, indicta cauſa, condemnarunt: atque imperatores ſuæ ætatis, hominéſque potentes ſumma obſeruantia proſecuti, quantum in ipſis ſitum erat, illos in ſuam opinionem adducere ſtuduerunt. Quos quidem ſibi conciliari ideo laborarunt, vt hominibus afferrent opinionem, ſe verum Dei cultum conſectari. Porrò autem alij horum, illorum alij addicti ſententiis, epiſtolas quæ pro ſuâ ſecta faciebant, ſtudioſè in vnum collegerunt: miſſas verò fecere contrarias. Quæ res vna effecit, vt quæ in his obtigerint, ægregius & maiore cum difficultate erueremus. Verùm cum in hiſtoria nihil ponendum ſit, quod non ſit ſyncerum maximè, & veritatis propterea maximè in ea ratio habenda: idcirco videbatur per mihi neceſſarium, vt quoad poſſem, eiuſmodi literas diligenter perueſtigarem. Præterea ſi [c] virorum eccleſiaſticorum] inter ipſos ſeditiones vel de ſua ſecta aliis præferenda excitatas perſequar: ne quiſquam exiſtimet velim, hoc importunè à me factum eſſe, aut iſtarum rerum commemorationem maleuolentiæ attribuat. Nam primum, vti dictum eſt, veritatem omnibus rebus anteponere ſcriptorem decet: Deinde, doctrina Eccleſiæ catholicæ maximè tum ingenua ac ſincera videbitur, cum tametſi ſit contraria ſentientium inſidiis exploratè probata, tamen victoria veluti diuinitus donata potiatur: & viribus recuperatis, omnes eccleſias & hominum multitudines ad ſuam veritatem amplectendam pertrahat. Atque conſideranti mihi, vtrum res Eccleſiæ, quas in imperio Romano geſtas cognoui, ſolum literis mandare deberem: rectum videbatur, etiam eas quæ apud Perſas & alios barbaros in religione contigerint, pro virili commemorare. Neque certè alienum erit ab hiſtoria eccleſiaſtica, in hoc opere item narrare, tum quinam tanquam patres & principes eorum qui monachi vocantur, olim extiterint: tum etiam, qui illis ſucceſſerint: quos vel ipſi nouimus, vel accepimus ab aliis, ob pietatem ſuam permagnam laudem conſecutos. Nam neque eorum virtutem in obliuione iacere permittendo ingrati erga illos, neque inſcij [c] rerum ab illis geſtarum] videri volumus: præſertim cum tam præclarum viuendi exemplar, his qui huic pio vitæ generi ſe dicare inſtituant, poſt ſe reliquerint. [c] quo] quidem ſi qui vti voluerint, nõ dubium quin beatiſſimum ſint & feliciſſimum vitæ exitum habituri. Verùm de his in ſequenti ſermone pro virili diſſeremus: nunc autem inuocato Dei propitij auxilio, ad res geſtas narrandas veniemus. Hinc igitur præſentis hiſtoriæ ducetur exordium.

Hiſtoriæ huius inſtitutum, & vnde petita eius materia.

Diſſentientibus ſtudio partium hiſtoriæ tanquam argumentum, quid agendum.

Quibus præcipue de rebus agat hæc hiſtoria.

c. ἱερατικῶν

c. φιλολόγων

c. ἢ ζητούμενον ... γραφῆς

c. ἐκκλησιαστικῶν.

c. τῶν κατ' αὐτοὺς ἱστορίας.

c. ᾧ

Quinam vrbium primariarum, cum Conſtantinus rerum potiretur, epiſcopi fuerint: & quòd Orientis partes, Libyam vſque, timidius propter Licinium Chriſti nomen confeſſæ ſunt: contrà verò Occidentales, Conſtantino freti, propalàm Chriſti fidem profitebantur. Cap. II.

CRiſpo & Conſtantino Cæſaribus Coſſ. Romanæ eccleſiæ antiſtes fuit Sylueſter: Alexandrinæ autem Alexander, Macarius verò Hieroſolymitanæ. Epiſcopatum eccleſiæ vrbis Antiochiæ ad Orontem fluuium ſitæ, Romano iam mortuo, nemo adhuc obtinuerat: propterea quòd perſecutio, vt eſt veriſimile, fuerat electioni epiſcopi impedimẽto. Verùm non ita multò pòſt epiſcopi Nicææ coacti, Euſtathium, propter cùm vitæ tum doctrinæ præſtantiam admirati, dignum iudicarunt, [a] qui ſedem Apoſtolicam caperet:] & ob eam cauſam, cum eſſet epiſcopus Berœæ vrbis finitimæ, illum inde Antiochiam tranſtulerunt. Per id temporis Chriſtiani qui verſus Orientem ad Libyes vſque, qui ſunt confines Ægyptiis, habitabant, conuentus palàm agere propterea non auſi ſunt, quòd Licinius beneuolum ſuum erga illos animum mutauerat. At Græci, Macedones & Illyrici, qui verſus Occidentem ſuarum rerum domicilia habebant, Conſtantini opera, qui illi imperij Romani parti præfuit, liberè & animo ſecuro Deum coluerunt.

Epiſcopi. Sylueſter Romæ. Alexander Alexand. Macarius Hieroſ. Euſtathius Antioch.

a. τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἠξιῶσθαι.

Licinius oppreſſor eccleſiæ, aſſertor Conſtantinus.

Quòd propter crucis viſionem, & Chriſti apparitionem, Conſtantinus ad Chriſti religionem venerat, interim tamen à noſtris pietatem edoctus: vbi etiam de pœnitentia diſſeritur. Cap. III.

HVic imperatori Conſtantino quanquam multas alias res accidiſſe, quibus inductus religionem Chriſtianam colere cœpit: maximè tamen viſionem diuinitus ei obiectã, cum ad eam rem impuliſſe accepimus. Nam cum animo inſtitueret bellum contra Maxentium gerere, ſecum (vt veriſimile eſt) dubitare cœpit, quis euentus belli futurus eſſet, & quem ſibi adiutorem aſciſceret. Qui in tali cogitatione poſitus, per viſionem ſignum crucis in cœlo ſplendeſcens conſpicatus eſt. Atque ei iam viſione obſtupefacto, ſancti angeli aſtantes dixerunt: IN HOC, ô Conſtantine, vinces. Fertur quoque, ipſum Chriſtum ei apparuiſſe, oſtendiſſéque figuram crucis: ac iuſſiſſe, vt ſimilem ei fabricandam curaret: eáque tum velut ſubſidio in bello adminiſtrando, tum tanquam inſtrumento ad victoriam conſequendam apto vteretur. Quam rem † Euſebius cognomento Pamphilus aſſeuerat, ſe ab ipſo ore Imperatoris, iureiurando eam confirmantis, audiuiſſe: nimirum, circiter meridiem, [c] ſole iam paululum declinante,] crucis ſignum ex lucis ſplendore figuratum, in quo inerat hæc inſcriptio, IN HOC VINCE, in ipſo cœlo apparens, tum imperatorem ipſum, tum milites qui cum eo erant, vidiſſe. Nam ei quopiam cum exercitu iter facienti, inter vias hanc admirabilem viſionem oblatam eſſe: atque dum verſaret animo quid ſibi vellet, noctem illum oppreſſiſſe. Qui ſecundum quietem Chriſtum viſum eſſe, cum eo ipſo ſigno quod in cœlo apparuerat: iuſſiſſéque, vt aliud ſignum ad eius exemplar conſtrueret, eoque veluti præſidio in præliis contra hoſtes committendis vteretur. Et quoniam Imperator non amplius iam vllo egeret interprete, ſed manifeſtò eſſet ei declaratum: quomodo de Deo ſentiret: primo mane conuocatis Chriſti ſacerdotibus, de religione Chriſtiana eos percunctatur. Qui libris ſacræ Scripturæ prolatis, ea quæ ad Chriſtum ſpectabant, illi exponunt: quæ quidem antè, quàm facta fuiſſent, à prophetis prædicta eſſe demonſtrarunt. Signum autem quod apparuerat, indicium eſſe dixerunt victoriæ contra inferos: quam quidem victoriam cum ad homines deſcendiſſet, crucis tormenta ſubeundo, oppetendo mortem, & tertia die ad vitam reſurgendo, reportaſſet. Adiecerúntque, ſperandum cuique eſſe, poſt diſceſſum ex hac vita, omnes homines ad finem præſentis ſeculi eodem modo reſurrecturos, & immortalitatis fore participes: alios quidem vt præmiis pro rectè factis, quæ in hac vita geſſerint, donentur: alios autẽ, vt pro ſceleribus, quæ admiſerint, debitas pœnas luant. Eſſe tamen his qui in hac vita deliquerint, oblatam ſalutis occaſionem, & expiationem à peccatorum labe.

Crucis ſignum per viſionem Conſtantino oblatum.

† De vita Conſt. lib. 1. cap. 21.

c. ὡς ἀμφὶ μεσημβρίαν ἤδη τοῦ ἡλίου ἀποκλίναντος.

Chriſtus per quietem Conſtantino viſus.

Conſtantinus per vocatos ad ſe ſacerdotes Chriſtianæ religionis fundamenta docetur.

Nam qui nondum ſunt myſteriis initiati, illos ſi ſecundum legem Eccleſiæ initientur, ſalutem conſecuturos: qui autem initiati ſunt, ſi non interim delinquant. Sed quia iſtud a paucis viris, iiſque planè diuinis præſtari poſſit, alteram expiationẽ quæ fieret per pœnitentiam, inſtitutam docuerunt. Nam Deum miſericordem eſſe, veniàmque tribuere lapſis per peccatum, ſi modò eos pœniteat, & pœnitẽtiam bonis operibus confirment.

Quòd crucis vexillum in bello antecedere ſanciuit: & narratio quædam admirabilis, de iis qui crucis vexillum geſtabant.
Cap. IIII.

HIs rebus à ſacerdotibus expoſitis, Imperator prophetias de Chriſto admiratus, mandatum viris arte peritis dat, vt ſignum, quod à Romanis [c] Labarum] vocatur, in effigiẽ crucis, auro & lapidibus precioſis colluſtratam, mutarent. Hoc ſignum bellicum in multo maiore honore, quàm alia, propterea fuit, quòd ſemper Imperatorem antecedere, & à militibus adorari conſueuit: quod quidem cum ſignum eſſet imperij Romani omnium præſtantiſſimum, arbitror à Conſtantino ob hanc cauſam in primis ſignum crucis mutatum, vti aſſiduo eius aſpectu & cultu ſubiectos ſuos pedetentim à patriis ritibus deſueſaceret: cúmque ſolum Deum exiſtimarẽt, quem coleret Imperator, atque illo duce & adiutore in bello contra hoſtes gerendo vterentur. Nam iſtud veluti propugnaculum ante copias ſuas ſemper geſtandum curauit: & ſi qua cohors laboraret, illud ei admouere iuſſit: atque lectiſſimos ſatellites ad illud negocium obeundum conſtituit, quibus onus impoſitum erat, vt ſinguli viciſsim ſignum humeris ferrent, & acies hoſtium circuirent. Fertur autem, eum qui illud quodam tempore geſtaret, repentina hoſtium incurſione perterritum, idem ipſum tradidiſſe alteri, & ſe à prælio ſubduxiſſe. [c] Ac cum iam extra telorum iactum conſiſteret,] ex improuiſo lethali vulnere ſauciatum concidiſſe: eum autem qui diuinum crucis ſignum ab illo acceperat, ſine vulnere perſtitiſſe, ídque cum multi tela in ipſum conijcerent. Nam tela coniecta ab hoſtibus, mirandum in modum diuina virtute directa, in ipſo ſigno infiguntur: ab eo autem qui illud ferebat, quíque in mediis periculis verſabatur auolant. Dicitur porrò, nullum vnquam militem, qui munere ſigni huius geſtandi fungebatur, in bello (quod ſanè credibile eſt) in grauem aliquam calamitatem incidiſſe, aut vulnus accepiſſe, aut captiuum abductum eſſe.

Crux pro Labaro à Conſtãtino vſurpata.

Miraculum in Cruciferu prælij tempore.

c. λάβαρον

c. ἐν δὲ τῷ βελῶν ἐξωτερομένον.

Confutatio eorum, qui Conſtantinum, propter Criſpi filij cædem, ad Chriſti fidem veniſſe contendunt.
Cap. V.

NOn ſum equidem neſcius, memoratum à Gentilibus, Conſtantinũ tum quoſdam genere ſibi coniunctiſsimos trucidaſſe, tum ad necem filio ſuo Criſpo inferendam operam contuliſſe. Quorum facinorũ cum eum poſtea pœniteret, cum Sopatro philoſopho, qui id temporis in ſcholã philoſophiæ, cui antè præfuerat Plotinus, magiſter ſucceſſerat, de eorum expiatione communicaſſe: eum autem reſpondiſſe, nullam eſſe eiuſmodi delictorum expiationem. Qua inficiatione Imperatorem valde conturbatum, fortè incidiſſe in epiſcopos, qui pœnitentia & lauacro baptiſmatis ſe eum omni peccato expiaturos pollicentur. Quos cum ex animi ſui ſententia dixiſſe intelligeret, eorum reſponſo magnopere delectatum, cœpiſſe illorum religionem habere in admiratione, Chriſtianum fieri, & ſuos ſubiectos ad eandem religionem pellicere. At mihi ſanè iſta, ab illis qui ſtudio ducuntur Chriſtianæ religioni obtrectandi, videntur eſſe conficta. Nam Criſpus, propter quem memorant Conſtantinum expiationem quæſiuiſſe, vigeſimo anno imperij paterni mortem obiit: qui dum viueret, multas leges cum patre vnà, vtpote qui ſecundas imperij partes (Cæſar enim erat) obtinuiſſet, pro Chriſtianorum libertate ſanciuit: cui rei etiamnum teſtimonio eſſe poterunt, tum tempora quæ ipſis legibus ſubſcripta ſunt, tum legumlatorum nomina. Quod autem ad Sopatrum attinet, primùm non eſt veriſimile, eum in colloquium veniſſe

Refutatur de filij cæde, ob quã falſa prophanorũ, Conſtantinus, opinio, à rerũ geſtarum tempore.

A probabili.

veniſſe Conſtantini, qui ſoli illi imperij parti quæ eſt verſus Oceanum, & ad Rhenum pertinet, præfuit. Nam propter diſſidium cum Maxentio, ætatem in Italia degente, imperium Romanum ſeditionibus exarſit: neque facile erat cuiquam illo tẽpore ad Gallos, Britannos, & reliquos illius orbis partis incolas (apud quos, liquidò conſtat inter omnes, Conſtantinum primùm religione Chriſtiana imbutum eſſe) antè iter facere, quàm Conſtantinus aduerſus Maxentium bellum geſſiſſet, peragraſſet Italiam, & Romam vſque veniſſet. Cuius rei teſtes denuò ſunt, tum tempora, tum leges pro pia religione promulgatæ. Quòd ſi demus etiam, vti facilè poſſumus, imperatorem cum Sopatro coràm collocutum, vel per literas, quę volebat, ab eo didiciſſe: non tamen probabile eſt, philoſophum ignoraſſe, quomodo Hercules Alcmenæ filius, tum poſt trucidatos liberos, tum poſt cædem Iphiti, quem (vtpote hoſpitem atque amicum) iniuſtè peremerat, Cereris ſit expiatus myſteriis. Verùm ſint hæc quæ diximus, ſatis: tum ad oſtendendum, quòd Gentiles eiuſmodi delictorum expiationem profiterentur: tum ad eos mendacij conuincendos, qui Sopatrũ ei rei contradixiſſe commenti ſunt. Nam non equidem affirmarim, philoſophum, qui apud Gentiles ob exquiſitam doctrinam id temporis facilè præclariſſimus habitus eſt, illum expiandi modum ignoraſſe.

A gręcarum rerum ignoratione in Sopatro abſurda.

Expiãdi ritus apud Gentiles receptus.

Quòd Conſtantini pater Chriſti nomen propagari permittebat: Conſtantinus autem magnus, vt vbique floreret, author fuit.

Cap. VI.

Eccleſiæ verò, quæ erant in ea imperij parte quę Cõſtantino parebat, in ſumma lætitia vitam egerunt, creuerúntque indies magis magíſque, tam beneuoli támque pacis & concordiæ ſtudioſi beneficiis ornatæ: quas quidem etiam ante eius regnum, diuinum numen à perſecutionis & turbarum procellis liberas, vacuáſque conſeruauerat. Nam cum eccleſiæ in aliis orbis partibus perſecutionum fluctibus iactarentur, ſolus Conſtantius, Conſtantini pater, permiſit Chriſtianis poteſtatem liberè ſuam religionem excolendi. Quin rem ab eo geſtam reuerà cognoui cùm admirabilem, tum dignam ſanè quæ literis prodatur: quæ ita ſe habet. Cum in animo haberet accuratè explorare, quinam ex numero Chriſtianorum in palatio ſuo ætatem degentium viri boni & perfecti eſſent, conuocatis omnibus palàm edixit, vt ſi vellent ſimulachris immolare, & deos ſimiliter cum ipſo colere, in ſuo manerent palatio, eundémque quem prius dignitatis gradum tenerent: ſin autem recuſarẽt, exirent è palatio, gratiáſque agerent quòd non ſupplicio etiã affecti fuiſſent: vbi in duas partes diuiſos vidit, & qui religionem prodebant, in vnam, qui autem diuinas res præſentibus bonis anteferebant, in alteram ſegregatos: decreuit ſecum, his qui ſe fideles erga Deum opt. max. declaraſſent, in amicorum, atque adeò conſiliariorum numero habere: reliquos autem tanquam ignauos & veteratores auerſatus eſt, & à ſua prorſus conſuetudine excluſit: ratus, eos nunquam erga Imperatorem beneuolos fore, qui tam prompto & parato animo Deum prodiderant. Quamobrem hinc capere coniecturam licet, neque Gallis, neque Britannis, [c] qui longè vltra fines Italiæ habitant,] neque aliis qui circiter montes Pyrenæos ad Oceanum occidentalem vſque incolunt, contra leges viſum eſſe, Chriſtianam religionem, dum adhuc vita ſuppeditabat Conſtantio, profiteri. Cæterùm, ſimul vt Conſtantinus ſucceſſit in imperium, ſtatus Eccleſiæ multo magis florere cœpit. Nam Maxentio Herculij filio interfecto, & illa parte imperij ad Conſtantinum delata, Chriſtianam religionem liberè coluêre omnes qui vel circa Tyberim fluuium, vel circa Eridanum, quem indigenæ Padum nuncupant, vel circa Aquilam denique habitabant: in quem Argo nauem vi pertractam, in mare Tyrrhenum incolumem delatam eſſe fertur. Nam Argonautas, quò Æetem declinarent, non eũdẽ in reditu curſum tenuiſſe: ſed trãſmiſſo mari Scythico, per flumina quæ per illas partes perlabuntur, in fines Italorum perueniſſe: atque illic hybernantes, vrbem quam [c] Emonem] vocant, condidiſſe memoriæ proditum eſt. Sequenti autem ęſtate opera indigenarum adiutos, Argo nauem circiter quadringentis ſtadiis per ter-

Conſtantij pietas.

Conſtantij in explorandis aula ſua Chriſtianis ſolertia.

Chriſtianiſmi ſtatus ſub Conſtantio.

Item, ſub Conſtantino, poſt deletum Maxentium.

Fabula de Argonautarum reditu.

C. [illegible]

C. Ἥμονα.

ram machina quadam traxiſſe, deduxiſſéque in Aquilam fluuium, qui in Eridanum influit. Eridanus verò tandem in mare ſuperum delabitur.

Eridanus fl.

De iniuriis inter Conſtantinum & Licinium, ſororis eius maritum, Chriſtianorum cauſa ſuſceptis: & quòd Licinius prorſus à Conſtantino ſuperatus, paulo poſt Theſſalonicæ interfectus erat. Cap. VII.

POſt prælium circa Cibales commiſſum, Dardanij, Macedones, & quotquot circiter Iſtrum accolunt, Hellas quoque, & tota Illyria, ditioni Conſtantini ſubiugata eſt. Licinius autem ea in pugna in fugam verſus, etſi antea religionem Chriſtianam tutatus fuiſſet, tunc tamen mutata ſententia, tum complures ex ſacerdotum numero qui in eius ditione vixerũt, tum non paucos ex laicis, & maximè eos qui rem exercebãt militarem, grauiter afflictauit. Nam propter inimicitias quas cum Conſtantino geſſit, graue contra Chriſtianos odium exercere cœpit: ratus ſanè, ſe Conſtantinum magna affecturũ moleſtia, ſi Chriſtianam religionẽ acerbè exagitaret: ſimúlq; perſuaſum habuit, eccleſias pro Conſtantino ſolo preces fundere, próque viribus contendere vt ab eo vno gubernarentur. Porrò autem, cum prælio rurſus eſſet cum Cõſtantino decertaturus, victimis & vaticinationibus (vt fieri ſolet) vſus eſt, quò belli expectati adminiſtrationi melius proſpiceret. Atque quorundam ſuaſu, qui eum victorem fore pollicerentur, inductus, ad Gentilitatem ſe transtulit. Quare Gentiles etiam ipſi memorant, reuerà eum tum feciſſe periculum oraculi Apollinis Dindymæi, quod Mileti edi ſolet. Cui de belli euentu ſciſcitanti, reſpondiſſe dæmonium his duobus Homeri verſibus:

Liciniȷ in Chriſtianos rabies.

Editum Licinio petenti Apollinis oraculum.

Te Iuuenes (grandæue pater) vexare feroces
Certum eſt, te infirmum manet ærumnoſa ſenectus.

Quare tametſi religio Chriſtiana diuina prouidentia ex multis aliis rebus videtur mihi tum ſtabilita eſſe, tum tantam feciſſe progreſsionem: tamẽ ex illis quę tum geſtæ erant, multò maximè creuiſſe cenſeo. Nam cum Licinius iam conſtitueret, omnes in ſua ditione eccleſias grauiter perſequi: bellum illud ſuſcipitur in Bithynia, quod ipſe & Conſtantinus poſtremò inter ſe geſſerunt. In quo Conſtantinus diuina ope tantopere adiutus eſt, vt hoſtes terra maríque ſuperaret. Licinius igitur pedeſtribus copiis & naualibus amiſsis, ſe Nicomediam recepit: & poſtea vitã priuatam Theſſalonicæ ad tempus degens, ibi è medio ſublatus eſt: vir ſanè initio quidem imperij tum ob res bellicas, tum ob alias quoque, ſumma laude celebratus, & nuptiis ſororis Conſtantini magnopere cohoneſtatus, ad extremum tamen hunc vitæ exitum conſecutus eſt.

Aucta Liciniȷ improbitate eccleſia.

Liciniȷ interitus.

Enumeratio præclarorum Conſtantini facinorum, tum in libertate Chriſtianorum aſſerenda, tum in templorum fabricatione, & rebus aliis reip. vtilibus. Cap. VIII.

COnſtantinus autẽ, cum iam ſolus vniuerſo imperio Romano potitus eſſet, ſubditis ſuis verſus Orientẽ habitantibus edicto publico mandauit, vti religionem Chriſtianam colerent, & diuinum numen ſtudioſe venerarẽtur: illudque ſolum numen diuinum cenſerent, quod reuera ſit, quódque omni tempore ſatis in ſe virium & potentiæ habeat. Nam qui in eo diligenter colendo ſtudium ſuum ponerent, his omnia bona affluenter ſuppetere ſolere: & quæcumque cum ſpe bona molirentur, ex ſententia ſuccedere. at qui in Deo opt. max. adorando delinquerent, res omnes publicè & priuatim, in bello & pace infeliciter euenire. Porrò autem, non quò inſolenter gloriaretur, ſed quò Deo gratias ageret, ſe dicere affirmauit, Deum cum ipſum idoneum ſuæ voluntatis adminiſtrum eſſe iudicaret, à mari Britannico ad regiones vſque in Oriente ſitas deduxiſſe, quò tum Chriſtiana augeretur religio: tum qui diuini cultus gratia vel fidem conſtanter in tormentis confeſsi fuiſſent, vel martyria toleranter perpeſſi, illuſtrioribus honoris inſignibus ornarentur. Cum hæc edicto expoſuiſſet, aliáque infinita, quibus putaret ſubiectos ſuos ad veram religionem impelli: omnia decreta actáque tempo-

Actis de victoria Deo gratiis Conſtantinus, omnes ad Chriſtianã religionem hortatur.

temporibus tyrannorum, qui Eccleſiam perſecuti fuiſſent, abrogare cœpit: libertatemque lege concedere iis, qui propter Chriſti nominis confeſſionem vel ad inſulas, vel ad alia loca contra voluntatem incolenda, vel ad effodienda metalla, vel ad opera publica obeunda, vel ad inſeruiendum gynæceis, textrinisve, vel ad miniſtrandum curiis, cum antea conſiliarij non fuiſſent, condemnati eſſent: itémque ignominia affectos, ignominia liberare: qui autem exercitu eiecti eſſent, optionem facere, vel priſtinum gradum obtinendi, vel cum libertate honorificæ libero ocio perfruendi. Poſtea verò quam omnes ad priorem ſuam libertatem, & ad conſuetos honores reuocaſſet, fortunas etiam quibus exuti fuerant, eis reddidit. Quòd ſi qui morte condemnati bonis ſpoliati eſſent, eorum hæreditates ad genere proximos deferre: ſin nemo ex cognatis ſupereſſet, Eccleſiam cuiuſque loci propriam hæredem fieri, & ſeu priuatus quiſpiam, ſeu magiſtratus vllam partem poſſideret, reſtituere iuſſit. Atque illis qui vel ea bona coemiſſent ab ærario, vel gratis accepiſſent, ſe, quoad fieri poſſet, honeſta ratione & modo prouiſurum pollicitus eſt. Iſta quidem, vt primùm ab Imperatore (vti demonſtratum eſt) decreta fuêre, legéque confirmata, abſque mora ſunt ad exitum decorum conſentaneúmque perducta. Nã Chriſtiani, [c] omnes fere Romani imperij magiſtratus gerere cœperunt:] interdixerúntque omnibus, ne de cætero vel ſimulachris immolare, vel diuinationibus nefandiſve myſteriis vti, vel ſtatuas erigere, vel feſta gẽtilitia celebrare aggrederentur. Multa præterea vetera ciuitatum inſtituta fuere mutata. Poſtremò, ſicut apud Ægyptios cubitus ille, quo inundatio Nili notari ſolet, non amplius, vt moris erat, ad fana Gentilium, ſed ex illo tempore ad Chriſtianorum eccleſias delatus eſt: ſic apud Romanos tunc primum ſpectaculum [e] gladiatorum] vetitum eſt: & apud Phœnices deinceps interdictum his qui Libanum & Heliopolim incolebant, ne virgines (vt ſolebant) antè ſtuprari permitterent, quàm cum viris, quibus dabantur in matrimonium concumberent. Nam illis in more poſitum erat, vt poſt primum illum nefarium concubitum admiſſum, cum maritis, quibus legitimo iungebantur connubio, vnà in vnis ædibus vitam degerent. Quod autem ad ſacra templa attinet, quæ ſatis haberent laxitatis, reficiebantur: alia altius erigebantur, latioráque non ſine ſplendoris acceſſione fiebant. Noua etiam, vbi nulla antè fuiſſent, ab ipſis fundamentis extruebantur. Pecuniam autem ad hanc rẽ ex ærario regio ſuppeditauit Imperator: ſcripſitque tum ad epiſcopos, tum ad præſides cuiuſque prouinciæ: ad illos quidem, vt quæ vellent, imperarent: ad hos autem, vt morem gererent epiſcopis, eorúmque imperata ſtudioſè facerent.

Chriſtianis libertatem, facultates dignitateſque adẽptas reſtituit.

c. ὡς ἰσίσαν τὰς ῥωμαίων ἀρχὰς ἐπιτρέπειν.

Paganos religionis ritum gladiatorumque ſpectacula, & prænuptiarum virginum ſtupra ſuſtulit.

e. μονομάχων

Templa inſtaurauit, amplificauit, & noua excitauit, vt eroſque eccleſiaſticos coluit.

Itaque vnà cum proſpero imperij ſtatu, magnopere creuit religio. Porrò imperator poſt bellum cum Licinio geſtum, tam ſecundo fortunæ ſtatu in prælijs contra alienas exteráſque gentes faciendis vſus eſt, vt tum Sauromatas, tum Gotthos ſubiugaret: & ad extremum, quò eis aliquid deferre beneficij videretur, fœdera cum illis percuſſit. Iſta quidem gens id temporis trans Iſtrum fluuium habitauit: quæ cum eſſet tũ propter multitudinem, tum propter corporum magnitudinem bellicoſiſſima, & in re militari aſsiduè exercitata, alios quidem Barbaros deuicit: Romanos autem habuit ſolos, qui ipſam bello æquarent, ſtrenuéque reſiſterent. Dicitur præterea Conſtantino in hoc bello vel maximè per ſigna ac ſomnia declaratum, quàm ſedulò Deus ſua prouidentia ipſi proſpexiſſet. Quare cum in omnibus bellis ſuo tempore geſtis victoriam eſſet conſecutus, velut gratiam Chriſto redditurus, veram religionem cum ſummo ſtudio excolere, ſubiectóſque ad eam ſolam ſanctè obſeruandam, & ſalutarem ducendam, hortari cœpit. Quinetiam ex terra, quæ in ſingulis ciuitatibus vectigalis erat, certum vectigal, quod ærario penſitari ſolet, accepit, & eccleſiis ac clero diſtribuit: quam quidem largitionem in omne tempus ratam eſſe lege ſanciuit. Porrò quò milites iuxtà ſecum ad Deum colendum aſſuefaceret, arma eorum effigie crucis ſignãda curauit. In palatio item extruxit eccleſiam: & tabernaculum eccleſiæ figuram exprimens, cum contra hoſtes prælio contenderet, ſecum circumferre conſueuit, ad eum finem, vti neque ſibi in ſolitudine vitam agenti, neque exercitui deeſſet ædes ſacra, in qua quidem deberent Deum laudibus efferre, precibus ſolicitare,

Sauromatas & Gotthos vicit.

Vectigalia perpetua clero & eccleſiis addidit.

Vectilitã belli tempore eccleſiam, ſequenteſque ſacerdotes, habuit, militũque ſingulos ordines habere iuſſit.

ad epiſcoporum iudicium prouocandi: atque eorum ſententiam ratam eſſe, & aliorum iudicium ſententiis plus habere authoritatis, tanquam ab ipſo Imperatore prolatam, ſtatuit. Quinetiam iuſſit, vt magiſtratus res iudicatas re ipſa exequerentur, militéſque eorum voluntati inſeruirent: præterea, vt conciliorum deciſiones firmæ & immutabiles exiſterent. Atque mihi in hunc ſermonem ingreſſo, operæprecium videtur, eas quoque leges hoc loco recenſere, quæ ad vtilitatem eorum qui ſunt in eccleſiis libertate donati, conſtitutæ ſunt. Nam cum partim præ exquiſita quadam legum obſeruatione, partim præ poſſeſſoribus, qui inuiti eos dimiſerunt, permagna eſſet difficultas in maiore libertate acquirenda, quam Romani Ciuitate donari appellant: tres tulit leges, quibus decreuit, vt omnes qui in eccleſiis eſſent teſtimonio ſacerdotum libertate donati, in rempublicam Romanam aſcriberentur. Huius pij inſtituti ſatis clara etiam hac noſtra ætate extant indicia: quippe conſuetudo adhuc tenetur, vt leges de eo ſancitæ, in principio tabularum de manumiſſionibus ſcribantur. Atque hæ ſunt leges à Conſtantino promulgatæ: qui quidem omnem curam & cogitationem ad Chriſtianam religionem ornandam contulit.

Ius ciuitatis, ſiue libertatis, authoritate eccleſiaſtica tributum.

De eximiis qui adhuc in vita manebant confeſſoribus. Cap. X.

ERat porrò hæc religio tum ſua ipſius vi, tum propter virtutem eorum qui id temporis eam excolebant, ſatis glorioſa. Nam cum alij multi boni Chriſtiani tunc quidem [c]vixere] tum quàm plurimi Confeſſores, perſecutionis tempeſtatibus iam nuper ſedatis, fuere ſuperſtites, eccleſiiſque permultum ornamenti attulere: vt Oſius, epiſcopus Cordubæ: vt Amphio Epiphaniæ, vrbis Ciliciæ, epiſcopus: vt Maximus, qui poſt Macarium, Hieroſolymitanam rexit eccleſiam: vt Paphnutius Aegyptius, per quem fertur Deum quàm plurima edidiſſe miracula, profligaſſe dæmones, eíque variorum morborum ſanãdorum facultatẽ dediſſe. Iſte Paphnutius, & Maximus ille, de quo dixi modò, erant ex illorum Confeſſorum numero, quos Tyrãnus Maximinus ad metalla, cũ oculos eorum dextros effodiſſet, ſiniſtrorúmque pedum flexus eneruaſſet, condemnauit.

c τῷ βίῳ ἀφίοντες.

Superſtites eo tempore Confeſſores. Oſius. Amphio. Maximus. Paphnutius.

De ſancto Spiridione, & eius modeſtia & tranquillitate. Cap. XI.

IIſdem temporibus vixiſſe accepimus Spiridionem quoque, Trimythũtis oppidi Cypri epiſcopum. Ad cuius virtutem prædicandam, ipſam famam etiamnum de eo percrebreſcentẽ arbitror ſatis habere virium. Miraculorũ verò diuina ope ab eo editorũ licet quàm plurima, vt ſimile veri eſt, norint indigenæ, ipſe tamen ſolum ea quæ ad nos ſermone hominum perlata ſunt, percenſebo. Erat iſte vir ſanè agreſtis: qui tametſi vxorem habebat, & liberos, non tamen propterea res diuinas negligentius obiit. Ferunt quidem viros quoſdam maleficos ad ouile eius de nocte veniſſe: atque oues furari aggreſſos, derepentè vinculis conſtrictos teneri, cum nemo omnino eos colligauerit. Vt autem dies illuxit, veniſſe eò Spiridionem, illos vinctos offendiſſe, ſoluiſſe vinculis, quæ certè oculis cerni non poterant, Increpaſſe, quòd cùm rogando potuiſſent rem cupitam aſſequi, clàm tamen ſurripere maluiſſent, & noctu ſibi ipſis tantum moleſtiarum faceſſere. Attamen eorum miſertum, & vt ſe ad melius vitæ genus transferrent hortatum, dixiſſe: Abite, húncque arietem accipite. Nam cum totam noctem vigilando vos afflictaueritis, non eſt ſanè conſentaneum, vt de veſtris ſuſceptis laboribus conquerentes, à meo ouili diſcedatis. Atque vt iſtud meritò planè mirandum eſt, ſic illud quoque non minus. Huius filiæ virgini, cui nomen erat Irene, vnus ex familiaribus Spiridionis depoſitum ſeruandum dedit. Illa cum accepiſſet, domi defodit in terram, [a] quò accuratius cuſtodiretur. Cumque forte fortunà filia ſine vlla mentione depoſiti facta cuiquam, mortem oppetiuiſſet:] venit homo ille, depoſitum repetiturus. Spiridion autem, quamuis quid diceret, prorſus ignoraſſet, ædes tamen [c] perſcrutatur.] Ac cum inuenire depoſitum non poſſet, homo lugere grauiter, capillum lacerare, & velut iamiam mori-

Spiridionis tria miracula.

Primum, in furibus noctu[r]nis.

Secundum, in Irene filia.

A. poſt ὅπως, ἐπιμελῶς φυλάττοιτο. συμβὰν δὲ τὴν παῖδα τελευτῆσαι, deinde pro ἐλθὼν, ſcribe ἐπανελθὼν. c. ἀναζητήσαντος

turus præ ſe ferre cœpit. Spiridion verò ad miſericordiam inductus, venit ad ſepulchrum filiæ, eámque nomine compellat: à qua ſibi reſpondente, percunctatur de depoſito. De quo certior factus, reuertitur domum: & inuentum in loco, quem filia ei ſignificauerat, homini reddit. Verùm cum in hunc ſermonem ſim delapſus, non erit alienum, illud quoque adiungere. Conſueuerat ille Spiridion fructus, qui ei ſuppetebant, [c] partim] pauperibus diſtribuere, [c] partim] aliis qui cupiebant, gratis mutuò dare: ita tamen, vt ipſe ſua manu neque traderet, neque reciperet, ſed monſtrata illis accedentibus cella penaria, faceret poteſtatem tantum ſecum [c] auferendi, quantum ipſis opus eſſet.] Quidam igitur hoc modo fruges à Spiridione mutuatus, venit vt eas redderet. Qui nactus poteſtatem, vt moris erat, fruges mutuò acceptas in cellam penariam reducendi, ad fraudem faciendam ſe cõuertit: atque ratus clàm fore, debitas fruges nõ reddidit, ſed fraudauit Spiridionẽ earũ redditione, & perinde quaſi reddidiſſet abiit. Verùm iſtud eius facinus non ita diu latuit. Nam aliquanto pòſt, cum opus haberet fruges rurſus mutuari, & Spiridion eum ad cellam penariam miſiſſet, facta poteſtate, vt ſibi quantum vellet metiretur, † cella vacua reperta, Spiridioni rem indicauit. Cui Spiridion: Permirum ſanè eſt, inquit, mi homo, quî poſſit fieri, vt tibi ſoli cella res non ſuppeditet neceſſarias. Quare tecum cogita, nunquid aliàs mutuatus ſis, quæ nondum reddideris. Nam ſi iſtud non obſtetiſſet, certum eſt te voti fuiſſe compotem. Cæterùm ito rurſus eò, confidens te fruges inuenturum. Qui ad hunc modum manifeſtò deprehẽſus, culpam indicauit. Porrò operæprecium fuerit huius diuini viri grauitatem, & accuratum in eccleſiaſtica adminiſtratione ſtudium, cum admiratione conſiderare. Dicitur enim epiſcopos Cypri, neque id adeò multo pòſt, quadam cauſa neceſſaria adductos, in vnum conueniſſe, adfuiſſéque vnà cum illis in concilio Spiridionem, & Triphyllium Ledrenſem epiſcopum, virum ſanè diſertum, qui diu admodum, quò legum cognitionem exquiſitè perdiſceret, [c] Beryti] commoratus fuerat. Iſte Tryphyllius, conuentu celebrato rogatus, vt apud populum concionaretur, [c] cum] neceſſum haberet illud dictum Seruatoris in medium adducere, Tolle Grabatum, & ambula: mutato vocabulo, pro grabato ſcimpodem, id eſt, lectum humilem dixit. Quod quidem Spiridion iniquo animo ferens: Túne, inquit, melior es illo qui dixit, grabatum, quòd eius verbis vti pudeat? Quod cum dixiſſet, exiliit è ſede ſacerdotali, populo inſpectante: atque hoc modo Tryphillium eloquentia ſe arroganter efferentem, ad modeſtiam erudiuit. Nam ſatis in ſe habuit authoritatis, ad pudorem alteri incutiendum: quippe cum & veneratione dignus eſſet, & rerum admirabiliter geſtarum gloria maximè nobilitatus: quinetiam cum eum & ætate anteiret, & dignitate ſacerdotij. Præterea quàm humanitùs & benignè hoſpites excipere ſoleret, hinc cognoſcere poterimus. Cum iam inſtaret Quadrageſima, ex itinere quidam fortè ad eum venit illis ipſis diebus, in quibus vnà cum ſuis ieiunia peragere conſueuerat, & ad ſtatutum diem cibum deguſtare, cum diebus interpoſitis ſine cibo omnino remanſiſſet. Cúmque Spiridion videret hoſpitem valde de via feſſum: Age, inquit, ô filia, primum viri huius pedes laua, deinde cibum ei appone. Vbi verò reſpondit virgo, neque panem in ædibus eſſe, neque polentam (ſuperuacanea nanque fuiſſet iſtarum rerum apparitio, propter ieiunium) Spiridion cùm precibus Deum inuocaſſet, veniámque petiuiſſet, dedit mandatum filiæ, vt carnes ſuillas, quas fortè in ædibus habebat ſale conditas, coqueret. Quibus coctis, hoſpitem facit ſecum accumbere, déque carnibus appoſitis comedere cœpit: hortatur hoſpitem, vt ipſum imitetur. Qui cum illud facere recuſaret, diceretque ſe Chriſtianum eſſe: Hanc ob cauſam, inquit Spiridion, minus recuſare deberes: Nam omnia munda mundis, Sacræ literæ pronunciant. Atque de Spiridione hæc quidem hactenus. Tit. 1.

Tertium, in eo qui mutuum reddidiſſe videri volebat.

Spiridionis in Tryphyllium epiſcopum grauis animaduerſio.

Eiuſd. in hoſpites & egenos humanitas.

c. τοῖς μὲν

c. τοῖς δὲ

c. ὅσον ἂν ἱκανῶς ἑαυτοῖς νομίσωσι

† ἔρημον. quidã κενόν.

c. ἐν τῇ Βηρυτίων πόλει

c. ἐπεὶ

De monachorum viuendi ratione, vnde cœperint, atque quos duces habuerint. *Cap. XII.*

PEr id temporis qui monaſticum vitæ genus excolebant, cum eccleſiam maximè omnium illuſtrare, tum religionem Chriſtianam ſuis piis viuendi inſtitutis magnopere dilatare viſi ſunt. Nam talis & tam ſapiens vitæ ratio, ad homines à Deo tãquam res planè vtiliſſima delata, multiplicem ſcientiarum cognitionem & argutam diſſerendi ſubtilitatem, veluti rem ſuperuacaneam, & ocium, quod in præſtantioribus ſtudiis ponendum eſt, ſibi ſurripientem, & ad vitam rectè inſtituendam nihil afferentem adiumenti, penitùs cõtemnit: ſoláque hæc naturali quodam & minimè curioſo prudentiæ genere docet ea, quæ vitioſitatem vel omnino tollunt, vel vehementer diminuunt. In nullo bonorum numero ducit ea, quæ inter vitioſitatem & virtutem media interiecta ſunt: ſed his ſolum quæ ſunt verè bona lætatur, atque eum qui à malo quidem abſtinet, ſed bonum non facit, improbum putat. Nam non virtutem oſtentat, ſed eam exercet ſedulò: próque nihilo ducit illam gloriam, quæ ab hominibus colligi ſolet. Animi quoque perturbationibus viriliter reſiſtit & neque naturæ cedit neceſſitatibus, neque corporis imbecillitati ſuccumbit: ſed diuinæ mentis nacta virtutem, ad omnium rerum opificem Deum ſemper aciem intendit, eum noctes diéſque ſanctè colere, & precibus atque orationibus placare non ceſſat. Atque animi puritate, & piis vitæ actionibus Deum religioſe colere exorſa, expiationes [c] aſperſionéſque] & id genus alia aſpernatur. Nam peccata ſolum habet pro inquinamentis. Quinetiam caſus extrinſecus inuectos euincit, & omnibus (verè dixerim) dominatur: atque neque perturbatione vlla, qua vita ſolet implicari, neceſsitate à propoſito depellitur: neque onerata contumeliis diſcruciatur, neque incommodis affecta ſe vlciſcitur, neque morbo aut inopia rerum neceſſariarum preſſa animo caditimò verò de his omnibus gloriatur, & per totam vitam nihil aliud meditatur, quàm vt res aduerſas toleranter ferat, manſuetudinem colat, paucis contenta ſit: & quantum in humana natura ſitum eſt, quàm proximè ad Deum accedat. Præſentis autem vitæ bonis tanquam in tranſitu vtens, neque ſolicito rerum acquirendarum ſtudio angitur: neque vltra quàm neceſſitas poſtulat, commoda præſentia prouidet: [c] ſed vitam ſimplicem,] tenuem, & à cura harum rerum parandarum liberam & expeditam laudat, animóque ſolicito expectat beatitudinem, & ad ſedem illam felicem proficiſci omni tempore parata eſt. Ac dum pietatẽ erga Deum cupidè ſemper conſectatur, turpium verborum obſcœnitatem fugit: & ne vocem quidem ferre poteſt eorum, quorum facta à ſuo vitæ inſtituto aliena cenſeat. Itémque res quas natura poſtulat neceſſariò, in anguſtum contrahens, corpúſque paucis contentum eſſe cogens, temperantia vincit libidinem, iuſtitia iniuſtitiam coërcet, & mendacium veritate: denique ordinis conſeruatione, modum in omnibus rebus [c] aſſequitur.] In concordia autem & communione erga proximos tuenda adeò piè ſe gerit, vt vtilitatibus tum amicorum, tum peregrinorum ſedulò prouideat, ſuas fortunas faciat egentium communes, quæ ſunt ſingulis accommodata ſuppeditet: & neque lætantibus exhibeat moleſtiam, & dolore oppreſſos conſoletur. Ad ſummam, omni ſtudio & induſtria incumbit ad id proſequendum, quod eſt reuera bonum: verbis moleſtis & ſapientibus ſententiis eos qui ſunt nimis exquiſitæ elegantiæ & inanis orationis expertes, inſtruit, & tanquam medicamentis quibuſdam auditorum animos ſanat: & honore ac reuerentia adhibita, verba facit: éſtque à contentione, conuicio & ira, prorſus vacua, liberáque. Nam cum ſit rationis particeps, omnem motum rationi contrarium auerſatur, & perturbationes tam corporis quàm animi omnino euincit. Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, inſtituit propheta Helias & Ioannes Baptiſta. Philo porrò Pythagoreus tradit, Hebræorum facilè præſtantiſſimos vndique [c] in locum] ad lacum Mariam in colle ſitum coactos, ſe pio & ſeuero vitæ generi dicaſſe. Quorum domicilia, victus rationem, & inſtitutionem vitæ talem perhibet, qualem nos etiam hoc tempore à monachis in Aegypto obſeruatam videmus. Scribit enim eos, cum in hoc ſanctum & ſeuerum vitæ genus primùm ingrediũtur ſua bona cognatis concedere: & quò commercia cum hominibus, aut conſuetudinem habere deuitent, extra muros vrbium in agris ſolitariis & hortis ætatem de-

Monaſtica vitæ inſtitutũ & præſtantia.

c. καὶ περιῤῥαντηρίων

c. ἐπὶ βραχύντα

c. μεταλαγχάνει.

Monaſtica vita primi autores, Helias & Ioannes.

c. εἰς τὸ χωρίον

Ex Philone de vita contemplatiua, quo in libro non putat Chriſtianos ſignificare.

gere:ſacras ædes illis,quæ vocantur monaſteria:[A] in quibus ab aliis ſeparati, ſanctæ & ſeueræ vitæ myſteria] obeunt: Deum præterea pſalmis & hymnis aſſiduè colere, & ante ſolis occaſum nullum guſtare cibum. Nonnullos eorum toto triduo aut amplius nihil comedere:ſtatis diebus humi cubare:à vino prorſus,& carnibus animalium quæ ſanguinem habent,abſtinere. Obſonia illis eſſe, panem, ſalem & hyſopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò [c] cum illis] viuere, quæ virgines manent ad extremam vſque ſenectutem: eáſque propter amorem pietatis & ſapientiæ,ſua ſponte vitam cœlibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo,videtur eos ſignificare Hebræos,qui ſua ætate religionem quidem Chriſtianam profeſſi fuerant, adhuc tamen morem Iudæorum aliquantulum in vita ſequebantur,& eorum inſtituta ſeruabant. Nam apud alios hoc genus vitæ non reperitur. Vnde coniicio,apud Aegyptios ex eo tempore hoc ipſum floruiſſe.

A. ἢ οὐκ ἀλλα- μάτων τῆς σε- μνῆς βίου μυστή- ρια

c. σὺν αὐτοῖς

De magno Antonio & ſancto Paulo,illo videlicet ſimplici.

Cap. XIII.

Aliorum opinio de monaſtica vita origine.

MEmorant porrò alij perſecutionum procellas,quibus religio Chriſtiana variis iactabatur temporibus, homines ad hoc vitæ genus ſuſcipiendum impuliſſe. Nam cum fuga facta,in montibus, ſolitudinibus & ſyluis ætatem agerent,huic viuendi rationi paulatim aſſuefactos eſſe. Verùm ſiue Aegyptij,ſiue alij huius piæ vitæ authores fuerunt, illud certè conſtat inter omnes, quòd Antonius, magnus ille monachus, perfectis pietatis inſtitutis,& exercitationibus ad eam rem accommodatis, hoc vitæ genus ad ſummum perduxit. Quem id temporis in ſolitudinibus Aegypti magna cũ nominis & famæ celebritate vitam degentem,Conſtantinus Imperator propter eius virtutis ſplendorem ſibi amicum fecit,literas honorificè ſcriptas ad eum miſit:magnoperéque hortatus eſt,vti pro rebus,quarum indigeret,ad ipſum ſcriberet. Erat hic quidem ortus ex genere patriciorum, qui † Comam(eſt is quidem pagus prope Heracleam, apud † Arcades Aegyptiis † finitimos) incolebant. Qui cum adoſcentulus eſſet, omnibus relictis, agros paternos pagi illius incolis donauit: reliquiſque facultatibus diuenditis,precium pauperibus diſtribuit. Nam hominis veræ ſapientiæ & pietatis ſtudio dediti officium eſſe dixit,ſic prouidere, vt non modò ſe ipſe bonis exueret,verùm etiam eadem in vſus opportunos inſumeret. Quinetiam cum his qui id temporis pietatem ſedulò colebant, vitam degens omnium virtutes ſtudioſe imitatus eſt. Vitam autem honeſtam, licet initio acerbam, conſuetudine tamen iucundam fore putauit. Modos diſciplinæ ſeuerioris excogitans, magnas indies fecit in continentia progreſſiones: & velut de integro ſemper incipiens, alacritatem animi renouauit. Atque vt voluptates corporis quibuſdam coercuit afflictationibus: ſic voluntate diuinæ ſapientiæ præceptis informata, animæ perturbationibus reſtitit. Erat ei cibus, panis ſolum, & ſal: potus autem, aqua: tempus prandij, ſolis occaſus. Sæpenumero ad biduum & amplius cibo abſtinuit. Vigilabat ſemper ferè integras noctes: & vſque dum luceſceret, precari non deſtitit. Quòd ſi quando ſomnum capiebat, illum ſuper paruam ſtoream cepit. non rarò autem humi iacens, ipſa terra [c] pro cubili] vſus eſt. Oleo vngi, balneis & ſimilibus rebus vti recuſauit. quippe corporis firmitudinem, eiuſmodi rebus humidis in mollitiem mutari ſolere cenſuit. Ferunt præterea, illum nunquam [c] ſe ipſum] nudum aſpexiſſe. Literas neque nouit, neque magni æſtimauit: ſed puram mentem, vtpote literis antiquiorem, & earum inuentricem, laudauit plurimùm. Erat omnium manſuetiſſimus, humaniſſimúſque: prudentia quoque & animi magnitudine excellit: iucundus his qui in eius venére colloquium: illis, quibuſcum diſſerebat, etiamſi cum contentione diſputarent, non moleſtus. Nam ſua conſuetudine ac more, aliqua etiam ſcientia adhibita,auctam concertationem ſedauit,traduxit ad modum, contentionem cum eo colloquentium temperauit, mores denique compoſuit. Et quanquam tantarum virtutum ſubſidio diuinam conſecutus fuerat præſcientiam, tamen res futuras

Antonij magni,monachi celeberrimi, patria genus, vitæ inſtitutum, mores factaq; & dicta egregia.

††† Niceph. lib. 8. c. 4. Comã nominat. In reliquis,eius ſententiam & verba ſequutus eſt interpres non Sozomeni.

c. ψιάθῳ

Antonius literarũ ignarus & contemptor.

c. ἑαυτὸν

Antonio rerum futurarũ praſcientia quanti facta.

præcoſcere non in numero virtutum duxit: & propterea dedit conſilium, ne in ea re temerè quiſquam operam & laborem collocaret. Nam neque res futuras ignorantem, quia eas ignoraret, quenquam daturum pœnas: neque qui eas præſciret, ideo beatum, aut [c] afficiendum admiratione cenſuit.] Siquidem veram beatitudinem in Deo ſanctè colendo, & eius ſeruandis legibus, poſitam eſſe. Quod ſi huius rei (dicere ſolitus eſt) cura cuiquam ſit, animum omni labe purget. nam illud ſolum poſſe eum perſpicacem efficere, & rerum futurarum ſcientem: Deo videlicet, quod futurum ſit, præſignificante. Et neque ipſe ociari aliquando animum induxit: & qui præclarè vitam eſſet acturus, tum ad laborandum hortatus eſt, tum ad ſecum conſiderandum, rationémque ſedulò ineundam, quid noctu, quídque interdiu egerit. Quòd ſi quicquam contrà quàm debuerat commiſerit, vti illud ſcriberet in tabulis, quò de reliquo tum à peccatis ſe temperaret: tum ipſum puderet ſui, ſi multa delicta in tabulis ſcripta offenderet: ſimúlque vereretur, ne tabulis eius fortè repertis, improbus ab aliis planè deprehenderetur. Porrò autem in defenſionibus eorum qui erãt iniuria affecti, nemo plus operæ ſtudiíve poſuit: adeò eorum cauſa ſæpe ad vrbes ſe contulerit. Nam multi grauiter apud eum conqueſti, coegerunt illum legationem pro ſe ad magiſtratus & primarios viros obire. Permagni enim quiſque æſtimauit videre illum, loquentem audire, eiúſque imperata facere. Qui tametſi talis erat, ſtudebat tamen ignotus eſſe, & in ſolitudine deliteſcere. Quod ſi quando ad opem egentibus ferendam in vrbem venire compulſus eſſet, negocio propter quod venerat confecto, quamprimum ad ſolitudinem ſe recepit. Dicere namque ſolebat, aquam piſcibus alimento eſſe, ſolitudinem autem monachis afferre ornamentum: atque illos cum continentem attingant, vitam amittere: hos autem ſimiliter cum vrbes adeant, monaſticam grauitatem perdere ſolere. Poſtremò, illis qui oculos in eum conuertebant, ſe perfacilem & benignum præbuit: dedítque operam, vt natura inſolenti neque eſſet, neque videretur. Atque ad hæc pauca de Antonij vitæ inſtitutis dicenda adductus ſum, [c] vt] iis velut exemplis vtentes, accuratius de reliqua ſeuera ac ſapienti vitæ illius diſciplina conſiderare poſſimus. Quamplurimos autem habuit diſcipulos, viros certè ſpectatiſſimos: quorum alij in Aegypto & Lybia, alij in Palæſtina, Syria & Arabia magna gloria fuêre. Singulíque eorum, non minus quàm illorum magiſter apud quos ætatem agebant, vitam ſanctè ſeueréque inſtituere, multos erudire, & virtutem cum ſtudio ſapientiæ coniungere ſedulò conati ſunt: adeò vt, ſi qui vrbes & regiones diligenter peragrare voluiſſent, perdifficile fuiſſet vel Antonij ſodales, vel eorum ſucceſſores reperire. Nam quomodo facilè reperiri poſſent hi, qui in vita multo magis ſtuduere latitare, quàm multi hoc tempore ambitione inflati ſe ipſos oſtentare, & in oculis omnium ſtatuere? Erant quidem eorum quos Antonij diſcipulos fuiſſe accepimus, viri ſanè ſpectatiſſimi cùm alij multi (quorum vitæ ſingillatim ſuis locis [c] à me deſcriptæ ſunt] cum Paulus cognomento Simplex: quem ferunt hominem fuiſſe ruſticum, vxorémque habuiſſe forma perliberali & honeſta. Quam cum in adulterio deprehendiſſet, placidè riſiſſe: iuréque iurando ſe tum obſtrinxiſſe, ſe non amplius vitam cum ea acturum. Ac cum ei qui ſtuprum vxori intulerat, dixiſſet, Habeto illam tibi: rectà in ſolitudinem ad Antonium ſe contuliſſe. Dicitur prætereа manſuetiſſimus fuiſſe, & omnium moleſtiarum patientiſsimus. De quo iam ætate reuerà prouecto, & ad vitæ monaſticæ aſperitatem tolerandam minus aſſuefacto (nuper enim in eam erat ingreſſus) variis modis periculum fecit Antonius, cúmque in re nulla ignauum comperit. Cui perfectæ vitæ teſtimonio tributo, vtpote nullo iam præceptore egenti, vitam ſeparatim degendi fecit poteſtatem. Quod quidem Antonij teſtimonium Deus ipſe confirmauit,] Paulúmque virum effecit planè illuſtriſsimum, atque in affligendis expellendíſque dæmonibus magiſtro ſuo multò ſuperiorem.

Salaberrimũ Chriſtiano homini præceptũ.

Oppreſſorum apud Magnates patronus Antonius.

Antonij diſcipuli.

De Paulo ſimplice Antonij diſcipulo.

Pauli miracula.

c. ζηλωτὸν ἐπὶ τῷδε ἀποφαίνεσθαι.

c. ὑποδείγμασιν

c. ἀναγράφεται

c. ἐπεσφράγιζε δὲ καὶ ὁ θεὸς τῷ ἀντωνίου μαρτυρίῳ

De ſancto Ammone, & qui in Olympo ætatem agebat Eutychiano: & Arij hæreſi, vnde initium habuerit, quóſque arripuerit: & de orta inter epiſcopos diſſenſione. Cap. XIIII.

Ammō Aegyptius monachus, qui in coniugio cum vxore virginitatem perpetuā coluit.

PEr idem ferè tempus Ammon Aegyptius monaſticum vitæ genus excoluit. Quem fama eſt, ſuorum impulſione vxorem quidem duxiſſe: cum ea tamen, vti viris licitum eſt, nunquam rem habuiſſe. [c] Nam initiò vbi nuptiæ factæ ſunt,] & vt ſponſus ſponſam acceptam in thalamum ſolus introduxerat, A nobis (inquit) ô mulier, nuptiæ iam ſunt celebratæ, & hucuſque perductæ. Deinde, quàm eximium bonum ſit poſſe virginem manere, ſacrarum literarum teſtimoniis in medium adductis, exponit, ad eum finem, vt ſolus poſſet habitare. At cum mulier orationem de virginitate ſeruanda laudaret, ægrè tamen ferret ab ipſo ſeiungi: Ammon in ſeparato lecto dormiens, cum ea quidem vixit vnà] ad decem & octo annos, non ita tamen vt diſciplinam monaſticam negligeret. Interea temporis mulier eius virtutem adeò cœpit & æmulari, & admirari, vti putaret non modò iniquum eſſe, tam egregium virum ſua cauſa intra parietes domeſticos occultari, verùm etiam oportere vtrunque eorum in ſeparatis domiciliis ſtudio pietatis & ſapientiæ ſe penitùs dicare. Atque vt iſtud fieret, à viro contendit. Ille autem cum gratias egiſſet Deo, quòd hoc conſilium mulieris animo iniecerat: Tu ergo, inquit, has ædes teneto: ego alteras mihi extruam. Itaque verſus meridiem ad locum deſertum, lacum Maream tangentem, & circa Sceten & montem qui Netria dicitur ſitum profectus, viginti duos annos ibi monaſticum vitæ genus exercuit, biſque duntaxat in annos ſingulos vxorem vidit. Huius diuini monaſteriorum in illis locis poſitorum præſidis, multi ac memorabiles fuere diſcipuli, vti eorum ſucceſſiones à nobis expoſitæ declarabunt. Multæ ac diuinæ res eius cauſa à Deo editæ ſunt, quæ à monachis Aegypti accuratè tenentur: quippe qui virtutes veterum monachorum, per traditionem non ſcriptam, eámque ſucceſsione à maioribus ſuis deſcendentem, commemorando renouare permagni æſtimarint. A me verò illa duntaxat dicentur, quæ ad noſtram notitiam peruenere. Is quidem, & Theodorus ſuus diſcipulus quopiam fortè proficiſcentes, foſſam quandam quam Lycum appellant, tranſire coacti ſunt neceſſariò. Ac ne nudum alter alterum aſpiceret, Ammō dat mandatum Theodoro, vt ſe inde paulùlum ſubduceret. Verùm vbi ſe quoque nudum conſpicari erubuiſſet, ſubitò diuina virtute ac potentia in ſublime ſublatus, in aduerſam foſſæ ripam tranſportatus eſt. Theodorus verò cum aquam traieciſſet, & Ammonis veſtem ac pedes minimè aqua madefactos cerneret, impenſè orauit ſenem, vt cauſam ei indicaret. Ac cum Ammon cauſam illi dicere recuſaret, Theodorus conſtanter affirmauit, ſe non alia conditione à rogando deſiturum, niſi de ea certior fieret: pollicitúſque eſt, ſe, dum viueret, nulli vnquam dicturum. Quibus verbis inductus Ammon, quod acciderat, verè confeſſus eſt. Illud præterea, quod iam narrabo, non minus certè habet admirationis, quàm quod modò dictum eſt. Iniuſti quidam parentes filium à cane rabido morſum, qui quàm primum vulnere periturus expectabatur, adducunt ad Ammonem: & cum querela ac lachrymis orant eum, vt filio curationem adhibeat. Quibus ille: Non eget, inquit, mea curatione. Nam ſi vos bouem, quem furati eſtis, dominis volueritis reddere, extemplò filius veſter conualeſcet. Quod quidem, vt dixerat, euenit. Nam ſimul vt bos erat redditus, vulnus adoleſcentis ſanatum eſt. Fertur porrò, cum Ammon iſte mortem obiret, Antonium vidiſſe animam eius, diuinis poteſtatibus cum pſalmis & hymnis præeuntibus, in cœlum ſublatam eſſe. Ac quibuſdam è familiaribus cauſam, cur tanta eum inceſsiſſet admiratio, ſciſcitantibus (videbatur namque intentis oculis aerem intueri, & inſignis miraculi [c] viſione] obſtupefactus eſſe) rem, vt geſta erat, explanauit. Poſtea verò quàm ex Scete quidam aduentantes, nunciarunt ipſam horam qua mortuus eſt Ammon, prædictio Antonij vera eſſe planè oſtenditur, adeò vt omnes vtrumque beatum prædicarent: alterum, quòd ex hac vita, ad ea quæ conſtat inter omnes verè bona eſſe, migrarat: alterum autem, quòd tam præclaro dignatus erat ſpectaculo, eóque ex tanto loci interuallo ſibi à Deo oſtentato. Nam inter loca in quibus

Theodorus monachus vnus ex Ammonis diſcipulis.

Bina Ammonis miracula.

Ammonis defuncti anima ab Antonio in cœlū ferri viſa.

c. ὡς γὰρ ἀρχὴν εἶχεν αὐτοῖς ὁ γάμος.

c. συνῴκει αὐτῇ.

c. θεάματος.

quibus vterque ætatem degebat,intercedit multorum dierum via. Atque hæc quidem ſint de Antonio & Ammone, vti narratum eſt ab his qui cum illis vixerunt, à nobis commemorata. Porrò auditione equidem accepi, Eutychianum quoque, regnante Conſtantino, ſanctum & ſeuerum vitæ genus non ſine magna laude coluiſſe, qui quidem circa Olympum in Bithynia domicilium ſuum habuit: quique, tametſi ſectam Nouatianorum tuebatur, tamen diuinæ gratiæ factus eſt particeps. Quippe & ſanauit morbos, & facta adeò mirabilia edidit, vt virtute quæ in vita eius elucebat, Conſtantinum familiarem ſibi & amicum effecerit. Nam cum quidam ex ſatellitum numero id temporis teneretur in vinculis (ſuſpectus enim de tyrannide, aufugerat ille quidem: ſed conquiſitus, circa Olympum comprehenſus erat) & Eutychiani neceſſarij rogarent eum, vt pro vincto ad imperatorem legatus quidem ire vellet, ſed primùm omnium prouideret, vt homo ſolueretur è vinculis, ne grauiter & acerbè conſtrictus, morte præoccuparetur: fama eſt, eum à cuſtodibus ad ſe accerſitis contendiſſe, vt vinculis ſatellitem laxarent. Quod cum illi negaſſent, Eutychianum ad carcerem veniſſe, fores occluſas ſua ſponte ei, " patuiſſe,] vincto denique excidiſſe vincula: poſtea autem imperatorem, qui tum erat Conſtantinopoli, adiuiſſe, facilèque ab eo ſatelliti impetrauiſſe veniam. Nam ſolebat Conſtantinus res ab Eutychiano poſtulatas non illibenter concedere: quandoquidem hominem in magno ſanè honore habuit. At de monachis qui eo tempore egregiè præter cæteros pietatis & ſapientiæ ſtudium excolebãt, ſint hæc à nobis breuiter diſputata. Quòd ſi cuiquam ſit curæ, res ab iſtis [c]] geſtas accuratè cognoſcere, vitas complurium eorum literis mandatas, ſi modò perquiſiuerit, reperiet. Iam verò " quanquam] religio Chriſtiana in cæteris omnibus rebus florebat, tamen diſputationes quædam litigioſæ, quæ ſimulatione ſcilicet pietatis, & veræ Dei cognitionis eliciendæ, res antè minimè exagitatas in controuerſiam rurſus deducebant, eccleſias vehementer perturbarunt. Harum diſputationum author fuit Arius, eccleſiæ Alexandrinæ, quæ eſt in Ægypto, presbyter: qui licet initio doctrinæ Chriſtianæ videretur perſtudioſus eſſe, Meletio tamen res nouas molienti adiumento fuit. Cuius partes cum deſeruiſſet, à Petro epiſcopo Alexandrino diaconus ordinatus eſt: & rurſus ab eodem eccleſia eiectus, quandoquidem cum Petrus fautores abdicaſſet Meletij, & eius baptiſma improbaſſet, hic Arius in res à Petro geſtas grauiter inuectus eſt, & quieſcere nullo modo potuit. Vbi verò Petrus martyrio occubuerat, Arius, venia ab Achilla petita, non ſolum permiſſus eſt diaconatu fungi, verùm etiã ad presbyterij gradum elatus eſt. Poſtea verò Alexander eum permagni eſtimare cœpit. Iſte ſubtilitate differendi cum primis excellens (dicebatur enim eiuſmodi artibus imbutus eſſe) ad opiniones tam abſurdas delapſus eſt, vtí quod nunquam ante à quoquam dictum fuerat, non vereretur in eccleſia palàm efferre: nimirum, Filiũ Dei ex nihilo ortũ eſſe, tempus fuiſſe quãdo non erat, ſuo libero arbitrio vitij & virtutis capacẽ eſſe, conditum eſſe, factũ eſſe: & alia multa, quæ eum, qui quò his ſentẽtiis patrocinetur, ad diſputandũ, & ad quærẽdum de ſingulis accedat, dicere veriſimile eſt. Nonnulli autem occaſione ex his verbis arrepta, accuſabant Alexandrum, quòd has nouas aduerſus Chriſtianam religionem opiniones contrà quàm debuerat, pertuliſſet. At ille, ratus multo ſatius eſſe, vt rationes de rebus ambiguis ab vtraque parte proponerentur, quò videretur aduerſarios non neceſsitate coegiſſe, ſed perſuadendo ad deſiſtendum à contentione induxiſſe: ipſe cum quibuſdã ex clero ſedens vt iudex [a] vtramque partem in certamen adducit: & vti in diſceptationibus litigioſis vſu venire ſolet, vtraque] vincere conatur. Nam Arius opiniones quas protulerat, acriter defendere laborat: alij autem, filium conſubſtantialem eſſe patri, & coæternum, aſſerunt. Conuocato rurſus concilio, [c] tanta cum contentione [c] diſceptatum eſt,] vt nullo modo conſentire inter ipſos poſſent. Itaque cum adhuc quæſtio anceps & controuerſa videretur, ita primò quidem Alexander animo affectus erat, vt modò hos, modò illos laudaret. Ad extremum tamen, his qui filium conſubſtantialem patri, & coæternum aſſeuerabant, aſſenſus eſt: iuſsítque Ario, vt contrariis rationibus reiectis, eandem cum eo ſententiam ſequeretur. Verùm cum ei perſuadere non poſſet, & complures tum epiſcopi tum clerici eius diœceſeos

[Margin: Eutychianus, licet Nouatianus, miraculis clarus.]

[Margin: C. ἀναπεπτάσθαι]

[Margin: C. περὶ πάντων]

[Margin: C. ὅθι περ]

[Margin: Religio Chriſtiana alioqui florens, litigioſis diſputationibus perturbata.]

[Margin: Arius primũ Meletij dogma ſecutus.]

[Margin: Arij dogmata, toleratis ab Alexandro diſputationib. aucta.]

[Margin: A. poſt ἐκάλει adde, ἀμφοτέρους ἐγγύς]

[Margin: ὡς δὲ συμβαίνειν φιλεῖ περὶ τὰς ἔριδας τῶν λόγων, ἑκάτεροι C. ἀντιλέγοντες]

[Margin: Arius, eiuſque aſſectores tandem per Alexandrum damnati.]

Arium verè dicere cenſerent, illi, cum cæteris clericis eiuſdem opinionis fautoribus, interdixit eccleſia. Ab eius partibus ſtabant, ex Alexandrina eccleſia presbyteri quidem, Æthalas, Achillas, Carpones, Sarmates, & Arius alter: diaconi autem, Euzoius, [c] Macarius,] Iulius, Menas & Helladius. Hinc etiam factum eſt, vt c. μακάριος
non exigua populi pars ad eorum factionem ſe transferret: quippe nonnulli ita de Deo ſentiendum arbitrati ſunt: alij, quod quidem vulgo euenire ſolet, eos tãquam affectos iniuria, & indicta cauſa eccleſia eiectos commiſerati. Vbi verò res Alexandriæ eſſent hoc loco conſtitutæ, Ariani beneuolentiam epiſcoporum ſingulas ciuitates adminiſtrantium ſibi neceſſariò antè colligendam arbitrati, mittunt legatos ad eos cum literis de fide ſua, contenduntq́; ab illis, vt ſi rectũ ipſis videretur ita de Deo ſentiendum, ſignificarent Alexandro, vti minimè ipſis ſuccenſeret: ſin minus, docerent eos, quemadmodum ſentiendum eſſet. Qui quidem conatus non parum c. διασπαρέντος
eorum cauſam adiuuit. Nam hac illorum opinione in omnes ferè [a] diſperſa] ab omnibus paſsim epiſcopis de ea diſputari cœptum eſt: quorum pars ſcripſère ad Alexandrum, ne admitteret Arianos in eccleſiam, niſi ſuam de fide opinionem abiicerent: pars autem orauit, ne iſtud faceret. Quare cum Alexander quàm plurimos videret tum ſpecie bonæ vitæ graues, cum probabiliter dicendo [c] perdiſertos], Arianis ſubſidio venire, & maximè omnium Euſebium eo tempore Nicomediæ epiſcopum, virum illuſtrem, & in aula imperatoris magno in honore habitum, ſcripſit ad omnes vbique epiſcopos, ne cum illis communicarent. Vnde ardor vtriuſque partis multo magis accenſus eſt, & acrior, vt aſſolet, excitata contentio. Nam vbi fautores Euſebij Alexandrum ſæpius orantes, minimè exorare poſſent: veluti affecti contumelia, iniquo animo ferre, & opinionem Arij longè maiore animorum contentione defendere cœperunt. Atque concilio in Bithynia coacto, ſcribere ad omnes epiſcopos, vt Arianis, tanquam cum rectè de fide ſentientibus communicarent: efficerentque vt Alexander quoque [c] ipſorũ amplecteretur communionem. Cæterùm vbi conatus eorum parum ſucceſsit ex ſententia, propterea quòd Alexander haudquaquam ipſis cederet: Arius mittit legatos ad Paulinum epiſcopum Cyri, & Euſebium cognomento Pamphilum, eccleſiam Cæſareæ Palæſtinæ gubernantem, & Patrophilum epiſcopum Scythopolis, petitque vt poteſtas ſibi, vtpote gradum presbyterij antè adepto, vnà cum ſuis permittatur, populum ſibi fauentem ad conuentus vocandi. Nam conſuetudinem fuiſſe Alexandriæ, ſicuti nunc eſt, vt licet vnus omnibus præeſſet epiſcopus, presbyteri tamen ſeparatim eccleſias retinerent, populúmque ſibi commiſſum ad conuentus cogerent. Iſti cum aliis etiam epiſcopis in Palæſtina in vnum congregati, poſtulationi Arij ſuffragati ſunt: iuſſeruntque vt primùm ipſi inter ſe conuentus quidem agerent, ſed tamen ſe ſubiicerent Alexandro, & vt de pace cum eo facienda, déque communione mutua agere non deſiſterent.

Ariani quibus rationibus epiſcopos multos ſibi cõcilia-runt.

c. δεινούς

Euſebij Nicomed. opera creuit Arianiſmus.

c. κοινωνοῦσι αὐτοῖς.

Alexandri ad epiſcopos cõtra Arium literis etiam auctus Arianiſmus.

Venia impetrata habet cõuentus Alexandria Arius.

Quòd Conſtantinus, vbi reſciuit inter epiſcopos contentionem, & diſparem Paſchatis celebrationem, admodum id dolenter ferens, Oſium Hiſpanum Cordubæ epiſcopum, qui illorum controuerſiam dirimeret, & litem de obſeruando paſchate componeret, Alexandriam miſerit. Caput XV.

AT verò cum multa concilia de hac re in Ægypto celebrata fuiſſent, & ita exardeſceret contentio, [a] vt] ad ipſam imperatoris aulam peruaderet, Imperator Conſtantinus nõ mediocriter animo commotus eſt, propterea quòd cum religio Chriſtiana iam recens creſcere incœpiſſet, opinionum diſſenſio multos à fidei Chriſtianæ profeſsione penitùs auertit. Qua de re Arium & Alexandrum in crimen manifeſtò vocauit: & per literas illos eò redarguit, quòd cõtrouerſiam, quæ cęteroquin † occultari potuerat, in apertum protuliſſent: & contrariis ſtudiis inflammati, tanta cum contentione mouiſſent ea quæ neque omnino quęrenda, neque complectenda animo: & ſi fortè complexi fuiſſent, ſilentiò tamen tegenda erant. Fieri enim poteſt, vt homines, tametſi in quadam

A. ὡς

Dolet Conſtãtinus Alexãdri & Arij diſputationibus eccleſiæ vnitatẽ ſolui.

† Aufer μὲν ante διωνεκῶν.

A. μέρος C. διαφέρωνται C. συμφέρωνται

dam religionis [a] parte] diſſentiant] non mutuam tamen inter ipſos concordiam dirimant. At de diuina prouidentia vnam eandemque fidem tenere neceſſe eſt. Quod autem ad eiuſmodi ſubtiles & argutas quæſtiones attinet, etiamſi non in vna [c] conſentiant] opinione, tamen conſentaneum eſt eam in interiore cogitatione continere. Iuſsit igitur, vt inani de his rebus diſceptatione depoſita, concordiam inter ipſos ſeruarent. Dolere enim ſe non mediocriter, quòd cum magno ſtudio flagaret vrbes in Oriente ſitas inuiſendi, eorum contentione aditus ſibi præcluſus fuiſſet. Atque hæc quidem Alexandro & Ario ſcripſit Conſtantinus, partim quò eos incuſaret, partim quò ad pacem cohortaretur. Porrò autem cum certior factus eſſet, quoſdam eſſe qui diem feſtum Paſchæ alio penitùs more ac modo, quàm cæteros omnes, celebrarent, acerbè quoque tulit. Nam nonnulli vrbes verſus Orientem incolentes, illo tempore ab aliis de hoc feſto agendo diſſenſere: qui etſi à communione mutua minimè temperarunt, iſtud tamen feſtum, propius ad Iudæorum conſuetudinem accedentes, celebrare ſoliti ſunt: qua quidem diſſenſione ſplendorem feſti magnopere obſcurarunt. Itaque à Conſtantino vehementer laboratum eſt, vt diſſenſione [c] de vtraque re] ſuſcepta Eccleſiam prorſus liberaret. Ac quoniam hoc malum, ſi modò antè quàm ad plures manaret, coerceretur, ſanari poſſe exiſtimabat, idcirco miſit virum, quem circa ſe habebat fide & vitæ integritate præſtantem, & ſuperioribus temporibus ob varias religionis Chriſtianæ confeſsiones admodum nobilitatum, [a] Oſium] dico, epiſcopum Cordubæ, quò illos qui in Ægypto de fide digladiabantur, tum hos qui in Oriente de feſto Paſchatis diſſentiebant, ad concordiam reduceret.

Fruſtra ad C. componendas inter Ariũ & Alexandrũ, item de paſchatis die quæſtiones miſſus ab Imperatore Oſius.

C. καὶ' ἀμφότερα

A. Poſt ὅσιος, adde ὄνομα.

De concilio Nicææ propter Arium coacto. Caput XVI.

VErùm vbi contrà, quàm expectabat, res ſuccederet, & contentio reconciliationem concordiæ impediret: [c] Oſiuſq; ad pacem faciendam miſſus, re infecta reuerteretur:] Conſtantinus indicit concilium Nicææ, vrbis Bithyniæ: ſcribitq; ad omnes eccleſiarum præſides, vt ad diem præſtitutum adſint. Huic concilio interfuere ex epiſcopis, qui ſedes tenebant apoſtolicas, Macarius Hieroſolymorum antiſtes, Euſtathius epiſcopus Antiochiæ, Orontem fluuium tangentis, & Alexander [a] Alexandriæ] propter lacum Maream ſitæ. Iulius autem epiſcopus Romanus, ætate quidem ingraueſcente præpeditus, abfuit: ſed [c] Vitus] & Vincentius, eiuſdem eccleſiæ presbyteri, pro illo adfuere. His acceſſere alij quam plurimi honeſti & boni viri, ex variis nationibus collecti: quorum alij non modò intelligendo prudenter, & disertè dicendo pollebant, verùm etiam tum ſacrarum literarum cognitione, alioq; doctrinæ genere præſtabant, tum pia viuendi ratione admodum excellebant: alij autem, qui ob vtranque rem ſunt magnam laudem conſecuti, aderant epiſcopi, numero circiter trecenti & viginti: aderat quoque presbyterorum & diaconorum, qui eos (vt eſt veriſimile) comitabantur, multitudo non exigua. Aderant etiam vnà viri diſſerendi periti, qui illis inter diſputandum ſubſidio eſſent. Multi autem ex numero ſacerdotum, qui (vti euenire ſolet) tanquam ad cauſas ſuas ac priuatas diſceptandas in vnum conuenerant, tempus opportunum ſibi iam oblatum putarunt, ad res eas corrigendas, quæ ipſorum animos offendiſſent. Itaque ſinguli libellum de criminibus quæ aliis obiicerent, Imperatori offerre, & peccata in ſe admiſſa iam ante exponere cœperunt. Cum autem iſtud in dies ferè ſingulos accideret, dat mandatum Imperator, vt ſinguli crimina, quę aliis obiicere conſtituerant, ad certum diem proponerent. Vbi dictus dies venit, Imperator oblatis ſibi libellis acceptis: Iſtæ, [a] inquit,] criminationes tempus quidem ſibi pręſtitutum habent, diem videlicet magni iudicij: iudicem autem, qui ſit tum de omnibus ſententiam pronunciaturus. mihi verò non eſt fas, cum homo ſim, eiuſmodi cauſarum cognitionem arrogare: pręſertim cum & qui accuſant, & qui accuſantur, ſacerdotes ſint. Nam non deberent ſe tales prębere, vt ab altero iudicentur. Age igitur deletis criminibus, exemplum diuinæ clementiæ in danda mutuò venia imitati, iungamus amicitiæ fœdera: & fidei negocia, [c] quæ nos] in hunc locum conuenire compulerunt, ſerio pertractemus.

Cogitur Nicæna Synodus.

C. Σφαρεντός τε 'ίωσίου ὁ τῶν ἀρχῶν πράξειν ἐπὶ ἀπεσταλμένος.

A. ὁ ἀλεξανδρείας

C. Βίτος

Patrum qui ad fuerunt celebritas, et numerus.

Conſtantini in ſedandis epiſcoporum criminationib' mutuis prudentia, & modeſtia.

A. Poſt μὲν ad de ἔφη.

C. ἕν ἑνεκεν

Criminationũ libelli à Cõſtãtino combuſti.

Hac habita oratione, Imperator iubet tum criminationes illatas nullius momenti eſſe, tum libellos comburi: diémque præſtituit, ad quem de rebus fidei vocatis in controuerſiam decideretur. [c] Interea temporis] epiſcopi in vnum conuenientes, accerſunt Arium: & opinionibus ſuis in medio poſitis, inter ſe diſſerere cœperunt. Atque cum diſputatio, vt erat veriſimile, in varias diſtraheretur quæſtiones: alij eorum, iíque potiſsimum quos morum ſimplicitas induxit, ad fidem in Deum ſine curioſa inquiſitione amplexandum, nihil noui contra fidem, initio temporis Apoſtolorum traditam, moliendum cenſuerunt: [c] alij] affirmarunt, opiniones veterum, nullo iudicio exploratas, neutiquam ſequendas eſſe. Complures autem tum epiſcoporum qui tunc in vnum conuenerant, tum clericorum qui eos comitabantur, propter diſſerendi acumen, & vſum in eiuſmodi orationis generibus, non imperatori ſolum, ſed illis etiam quos familiares circa ſe habebat, noti eſſe cœperunt. Ex quorum numero fuit Athanaſius, qui id temporis diaconus eccleſię Alexandrinæ, & cum epiſcopo Alexandro conſuetudine coniunctus, maximam partem conſilij de his rebus ſuſcepti ſuſtinere viſus eſt.

Congreſſus epiſcoporum cum Ario ante cõcilium, in quo variæ eorum ſuper eius dogmatibus refutandis ſententiæ.

Athanaſius Alexãdrinæ eccleſiæ diaconus clarus cõcilio Niceno.

c. πρὸ δὲ τῆς προθεσμίας

c. οἱ δὲ

De duobus philoſophis, qui duorum ſenum ſimplicitate cum illis diſſerentium, ad fidem conuerſi ſunt.

Caput XVII.

Græcorũ philoſophi nõnulli cur Nicænã Synodum adiere.

QVidam præterea qui apud Gentiles pro ſapientibus habiti erant, diſputationibus in hoc concilio agitatis dedita opera interfuerunt: quorum nonnulli, quæ'nam tandem Chriſtiana eſſet doctrina, admodum ſcire auebant: alij odio in Chriſtianos propterea inflammati, quòd ſuperſtitioſa Gentilium religio nuper antiquari cœpta erat, [A] quæſtionem] de fide Chriſtiana propoſitam ad inanem quandam verborum concertationẽ deduxerunt: adeò vt ipſi inter ſe digladiari, & ſecum pugnare viderentur. Fertur, igitur quòd cum quidã illorum præ inſolenti dicendi arrogantia ſe inaniter iactaret, & ſacerdotes petulanter irrideret: ſenex quidam ſimplex, ex illuſtrium confeſſorum numero, ſuperbiam eius non tulit. Qui tametſi ineptæ ſubtilitatis & præſtigiarum penitùs expers erat, tamen cum eo diſputare cœpit. Ac cum hæc res petulantibus, qui confeſſorem hominem ſimplicem eſſe cognoſcebant, riſum moueret quidem: at modeſtis iniiceret timorem, qui veriti ſunt, ne cum viro dicendi perito congreſſus, haberetur pro ludibrio: tamen cum facultas illi (cui, cum talis & tam prouectæ ætatis eſſet, pudor erat reſiſtere) data eſſet liberè, quæ vellet, eloquendi: In nomine IESV Chriſti, inquit, philoſophe audito. Vnus eſt Deus, cœli, terræ, & omnium rerum tam oculis ſubiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex: qui hæc omnia & virtute Verbi fabricatus eſt, & ſacrato ſpiritus ſancti afflatu ſtabiliuit. Quare † hic ſermo, inquit, quem nos filium Dei nuncupamus, miſertus humani erroris, & belluinæ viuendi rationis, ex virgine naſci, cum hominibus vnà verſari, proque eiſdem mortem oppetere voluit. Eſt quoque iterum venturus, de iis rebus quas quiſque geſſerit in vita, dicturus ſententiam. Iſta ita ſe habere, ſine vlla alia curioſa indagatione pro certo credimus. Noli ergo in his quæ fide duntaxat rectè intelliguntur, curioſè refutandis laborem, fruſtra conſumere, quærerév e quî iſta fieri aut non fieri poſsint. Quod ſi credis, mihi quædam ſciſcitanti reſponde. Quibus obſtupefactus philoſophus, Credo, inquit. Et gratiis illi actis, quòd ipſum deuiciſſet, non ſolum eadem cum ſene ipſe ſentire, verùmetiam conſilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Chriſtianam, atque ipſe antè affecti erant, vt iam doctrinæ Chriſtianæ aſſentirentur: atque iuſiurandum adiecit, ſe non modò non ſine numine diuino mutatum eſſe, ſed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad religionem Chriſtianam conuerſum. Fertur item miraculum huic non diſsimile, ab Alexandro eccleſiæ Conſtantinopolitanæ epiſcopo editum. Nam cum Conſtantinus fortè Byzantium aduenit, acceſſere ad eum quidam philoſophi, criminiq́ue illi dedêre, quòd haud rectam religionem coleret: quodq́ue res diuinas mutare, nouumq́ue cultum contra inſtituta cùm maiorum ſuorum, tum principum omnium qui vel Græcis uel Romanis omni ſeculorum memoria præfuiſſent, in

Senis Idiotæ confeſsione ad fidem tractus argutus philoſophus in Nicæna ſynodo, magna omniũ admiratione.

A. Poſt νόμιμον. adde ζήτησιν.

† Malim hoc verbum, vt ſuperius.

rempublicam introducere ſtuderet. Rogauere item, vt cum Alexandro epiſcopo
de doctrina Chriſtiana diſputarent. [c] Alexander igitur in eo exercitationis gene-
re haudquaquam exquiſitè verſatus,] fortaſſe etiam vitæ bonitate fretus (erat enim
vir perhoneſta & ſpectata vita) Imperatoris iuſſu in diſſerendi certamen cum illis
deſcendit. Philoſophis autem in vnum coactis, cum omnes diſputare cuperent,
poſtulauit Alexander, vt vnum, quem vellent, ad diſputandum deligerent, cæteri-
que præſentes audirent cum ſilentio. Itaque cum vnus diſputandi onus ſuſcepiſſet,
tum Alexander: In nomine IESV Chriſti, inquit, præcipio tibi, ne loquare. Quòd
vt primùm dixerat homo e veſtigiò obſtricto ore conticuit. An non igitur maius
miraculum meritò cenſendum eſt, loquelam homini, eique philoſopho, tam facilè
adimere, atque lapidem manu per verbum quoddam prolatum diuidere? quod
à quibuſdam de Iuliano Chaldæo glorioſè iactatum audiui. Sed de his quidem
hoc modo.

c. ἐδὲ καίπερ τοιαύτης γυμνασίας λόγων ἀκριβῶς,

Congreſſus Alexandri epiſcopi Conſtantinop. cum philoſophis, non ſine miraculo.

Imperatoris ad Concilium coactum oratio. *Caput XVIII.*

EPiſcopi autem, qui intelligendi prudentia multum valebant, Ario in
medium adducto, accuratè in ea quæ erant ab eo propoſita, inquirere
cœperunt: caueruntque ſedulò, ne in alterutram partem temerè ſentē-
tiam pronunciarent. Vbi autem venit præſtituta dies, in qua conſtitu-
tum erat de rebus controuerſis decidere, epiſcopi in palatium conueniunt, vti de-
creuerat Imperator, vti conſilium vnà cum illis de rebus iniret. Ac cum ad locum
in quo ſacerdotes erant veniſſet, tranſiens ad ſupremam partem conuentus, in ſella
quadam [c] ſibi apparata] aſſedit: omnibuſque qui aderant in concilio dedit manda-
tum, vt conſiderent. Nam ſcamna parata erant quàm plurima, longo ordine per
parietes aulæ palatij collocata. Erat hæc quidem aula omnium ampliſsima, & præ-
ter cæteras excellens. Cum verò omnes conſediſſent, ſurrexit Euſebius cogno-
mento Pamphilus, ac Imperatorem oratione compellauit, hymnumque recitauit,
» quò eius cauſa Deo gratias ageret. Cum autē dicendi finē feciſſet, tum Imperator:
» Et ſi, (inquit) pro aliis rebus omnibus Deo gratiam habeo: pro eo tamen maximè,
» quòd veſtrum hunc conuentum cerno: quandoquidem ſupra quàm ſperabam ac-
» cidit, vt tantus numerus ſacerdotum Chriſti in vnum cogeretur. Eſt mihi quidem
» in optatis, vos omnes eadem ſentientes, eandemque amplexantes ſententiam vi-
» dere. Nam eccleſiæ Dei diſſenſionem quouis malo grauiorem cenſeo. Itaque cum
» mihi nunciata eſſent ea, quæ vtinam non audiuiſſem, vehementer animi diſcru-
» ciabar: cumque certior factus eſſem vos diſcordare mutuò, quos neutiquam de-
» ceret, præſertim cum miniſtri Dei & pacis procuratores ſitis, ob eam cauſam
» hoc ſacrum Concilium conuocandum curaui. Ac cum imperator ſim, & veſter
» conſeruus, munus hoc à vobis poſtulo, Deo communi omnium moderatori gra-
» tum, & cùm mihi ad accipiendum, tum vobis ad dandum accommodatum: quod
» quidem non aliud eſt, quàm vt cauſas controuerſiæ in medium proferatis, eiſ-
demque fidem imponatis [c] concordem] & tranquillum: vti exteris hoſtibus &
» tyrannis è medio ſublatis, ipſe vobiſcum vnà iſtud trophæum contra inuidum dę-
» monem erigamus. Nam ille veſtra bona vobis inuidens, hanc inteſtinam ſeditio-
nē inuexit. Quæ cum Imperator Latino ſermone dixiſſet, vnus qui aſtabat, eadem
Græco interpretatus eſt.

Epiſcoporū in concilio cum Ario contendentium prudentia.

c. ἕδραν αὐτῷ κατεσκευάσατο,

Euſebij oratio in Conſtantinum.

Verba Conſtantini ad epiſcopos pro pace inter ipſos concilianda.

c. ὁμόφρον

Quomodo Imperator, poſtquam ambas partes audiuiſſet, Arium, eiúsque ſectatores condemnatos exterminauerit. *Caput XIX.*

QVa re confecta, à ſacerdotibus de fide diſputari cœptum eſt. Imperator
autem vtriuſque partis rationibus non attentas ſolum, verùm etiam pa-
tientes aures præbuit, atque vt his qui bene dixerant, aſſenſus eſt: ſic illos
qui certandi ſtudio ducebantur, à contentione auocauit: cum ſingulis be-
nigne, quatenus eorum ſermonē aſſequi & intelligere poterat (nam ne Græcæ qui-
dem linguæ ignarus fuit) eatenus benignè ac placidè diſſeruit. Ad extremum om-
nes ſacerdotes [A] inter ſe ipſi conſenſere, filiumq; patri conſubſtātialem eſſe ſuffra-

Conſtantini opera compoſita epiſcoporū diſſentientes de dogmate ſententia.

A. ἀπέλαυσ. post συνέβησαν.

giis confirmauêre. Soli autem decem & ſeptem dicuntur primò quidem Arij approbaſſe opinionem: ſtatim tamen pòſt, complures quoque iſtorum ad communem omnium fidem ac ſententiam ſe tranſtuliſſe. Cui etiam Imperator, quia hanc concilij conſenſionem à Deo approbatam opinatus ſit, lubens [c] ſuffragatus eſt.] Eũ autem qui concilij decretis [a] contraueniret,] vtpote diuinas deciſiones labefactantem, edixit exilio mulctandum eſſe. Cæterùm quanquam neceſſum putaui, quo Symbolum fidei tum approbatæ, decætero poſteritati cùm ratum maneret, tum explorate cognitum eſſet, ipſam illius formulam ad veritatem planius declarandam hoc loco citare: tamen cum pij viri, iiq; amici, & rerum eius generis periti me docerent, res eiuſmodi à ſacerdotibus ſolùm & epiſcopis debere tum dici, tum audiri, eorum ſanè approbaui conſilium, Nam veriſimile eſt, nonnullos, qui non ſunt initiati myſteriis, hunc librum perlecturos.

Damnata Arianorũ opinio, additis exilij pœnis.

Symboli nicæni formulã cur non addat Sozom.

c. ἐπεψηφίσατο.

De iis quæ Concilium ſtatuerit: & quòd damnato Ario, libros eius igni tradidit: ac de iis qui concilio aſſentiri renuerunt, & Paſchatis conſtitutione.

Caput XX.

VErùm ne, dum arcana (quæ reticenda ſunt, quoad fieri poteſt) occultantur, omnia concilij decreta incognita videantur: intelligendum eſt, Concilium, filium patri conſubſtantialem definiuiſſe: eos autem qui dicebant, tempus fuiſſe, quando non erat, [A] & antè quàm naſceretur non extitiſſe,] aut ex alia ſubſtantia vel eſſentia quàm patris conſtare, aut conuerti mutarive poſſe, abdicaſſe penitùs, & eccleſia Catholica alienos pronunciaſſe. Quã fidei formulam etiam approbauere Euſebius epiſcopus Nicomediæ, Theognis Nicææ epiſcopus, Maris Chalcedonis, Scythopolis Patrophilus, & Secundus epiſcopus Ptolemaidis, vrbis Libyæ. At Euſebius cognomento Pamphilus, primo paululum hæſitauit: poſtea tamen, cum formulam accuratius expendiſſet, eam ſua quoq; approbauit ſententia. Concilium autem tum Ariũ, tum ſuæ opinionis fautores pariter abdicauit, decreuitque ne veniret Alexandriam. Quinetiam & verba quibus eius explicabatur opinio, & librum quẽ [a] de eadem] ediderat, inſcripſeratque Thaliam, legi vetuit. cuius libri ſtylus, vti audiui (nunquam enim illum legere contigit) ita diſſolutus eſt, vt præ mollitia qua diffluit, Sotadæis cantibus ſimilis videatur. Eſt porrò intelligendum, Euſebium epiſcopum Nicomediæ, & Theognidem Nicææ epiſcopum, quamuis fidei formulæ conſentirent, minimè tamen Arij approbaſſe abdicationem, neque ei ſubſcripſiſſe. At verò imperator non ſolum Arium mulctauit exilio: [A] verùm etiam epiſcopis omnibus & populis edictum ſcriptum miſit, vt tum illum,] tum eius opinionis fautores, impiorum numero ducerent: & ſi qui liber reperiretur ab illis ſcriptus, in ignem coniicerent: quo neque ipſius, neq; opinionis cuius author fuerat, vllum monimentum extaret. Quòd ſi quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non illicò in publicum productum incenderet, vt capitis mulctaretur ſupplicio. Quinetiam epiſtolas ad ciuitates ſingulatim ſcriptas, quibus Arium & eius fautores damnabat, miſit. Euſebium porrò & Theognidem ciuitatibus, quarum erant epiſcopi, exulare mandauit: [A] ſcripſitque] eccleſiæ Nicomedẽſi, vt fidei, quam concilium tradiderat, adhæreſceret, & orthodoxos eligeret epiſcopos, illique obtemperaret: memoriam autem Arianorum obliuione obruere conaretur. Nam ſi qui eos vel laudare, vel eorum doctrinam [c] amplecti aggrederetur,] minatus eſt ſe illum ſupplicio affecturum. In quibus literis declarauit præterea, ſe Euſebio valde infenſum eſſe, vtpote qui antea tyranni partes egiſſet, & [A] ipſi] ſtruxiſſet inſidias. Quare iſtarum literarum ab imperatore ſcriptarum authoritate, Euſebius & Theognis eccleſiis, quibus præerant, eiecti ſunt. Atque Nicomedenſis eccleſię gubernationẽ capeſsit [c] Amphion, Nicenę autem Chreſtus.] Itaque controuerſia de fide iam ſublata, Concilio viſum eſt, vt omnes diem feſtum Paſchatis vno eodémque tempore celebrarent.

Summa decretorum Concilij Nicæni

Euſebius Pamphilus non ſtatim aſſenſus.

Damnato Arij dogmate, eius cremata ſcripta.

Euſebius Nicom. et Theognis in exilium miſsi, Amphione & Chreſto in eorũ epiſcopatum ſuffectis.

Concilij authoritate certus & ſtatus omnibus paſcha dies

A. καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν.

c. περὶ τούτου

A. καὶ τοῖς πανταχοῦ ἐπισκόποις καὶ λαοῖς νομοθετῶν ἔγραψε, ἀσεβεῖς ἡγεῖσθαι αὐτόν τε.

A. Post ἐκκλησίαις, adde ἔγραψε.

c. φρονεῖν ἐπιχειροῦντα.

A. αὐτῷ.

c. Ἀμφίων, Χρῆστος δὲ τὴν Νικαέων.

Quòd Aceſium, Nouatianorum epiſcopum, in concilium Imperator accerſit. Caput XXI.

c. ἀκέσιον
FErtur item, Imperatorem, quò omnium Chriſtianorum prouideret cõcordiæ, c Aceſium] epiſcopum eccleſiæ Nouatianorum ad concilium vocaſſe: oſtendiſſéque ei concilij de fide & de feſto Paſchæ deciſionem, quæ iam tum epiſcoporum ſubſcriptionibus confirmata fuerat: percũctatumq́; eſſe, c vtrum ille eorũ approbaret ſententiam? Reſpondiſſe autẽ Aceſiũ, c Nihil noui deciſum eſſe,] conciliique decretum laudaſſe. Sic namque ſe ab ineũte ætate didiciſſe tum credendum, tum feſtum agendum eſſe. Cui imperator: Cur ergo, inquit, cum eadem ſentias quæ cæteri, te ab eorum communione c ſegregas?] Cum verò in medium proferret Aceſius diſſenſionem, quæ regnãte Decio inter Nouatũ & Cornelium interceſſerat, & quomodo qui poſt baptiſma peccato illo quod peccatum ad mortẽ ſanctæ Scripturæ vocant, ſe obſtringerẽt, c myſteriorum communione indigni eſſent] (nam non in ſacerdotũ, ſed in Dei ſolius ſitũ eſſe poteſtate, illud peccati genus ignoſcere) Imperator accepto ſermone, dixit: Erigito tibi ſcalam, Aceſi, & ſolus in cœlum aſcendito. Quæ quidem arbitror imperatorem Aceſio dixiſſe, non quò eum laudaret: ſed quò homines exiſtimarent, ſe minimè à peccati labe vacuos eſſe.

[Left margin: c. εἰ καὶ αὐτὸς πίστεως συναινεῖ. — c. μηδὲν ὁρίζειν καινόν. — c. χωρίζῃ — c. κοινωνίας οὐκ ἀξίους μυστηρίων]

[Right margin: Aceſius Nouat. epiſc. ad concilium ab Imper. accerſitus, quid de eo ſentiat. — Conſtantini in Aceſium ſcõmma.]

De canonibus quos Concilium poſuit: & quòd, cum canonem ſtatuere vellet, vt quicunque ad ſacerdotij dignitatem euecti eſſent, cum vxoribus, quas antequam ſacris initiati erant duxerant, non dormirent: in medium prodiens Paphnutius quidem confeſſor, intercedebat.

Caput XXII.

COncilium verò, ad mores eorum qui in eccleſiis ætatem degunt, ritè inſtruendos omni cura & cogitatione incumbens, leges, quas vocant Canones, ſanciuit. Ac dum eſt de hac re deliberatum, aliis viſum eſt legẽ introducere, quæ iuberet, vt epiſcopi, presbyteri, diaconi & ſubdiaconi, cum vxoribus quas antè duxiſſent quàm eſſent ſacris initiati, neutiquam dormirent. At Paphnutius confeſſor in medio conſeſſus ſurgens, ille legi contradixit: nuptiasq́; honorabiles, & conſuetudinem virorum cum ſuis vxoribus continẽtiam vocauit. Poſtremò conciliũ hortatus eſt, vt talem legẽ minimè promulgaret. Nam rem eſſe ad ferendũ difficilem: & fortaſſe cauſam illorum vxoribus fore, vt nõ ſatis caſtè vitam traducant. Ac veterem Eccleſiæ traditionem eſſe, vt qui cœlibes gradum ſacerdotalem conſecuti fuiſſent, poſtea minimè vxores ducerẽt: qui autem poſt nuptias ad eum ordinem vocati eſſent, hi ab vxoribus, quas habebant, minimè ſepararentur. Atq; iſta quidẽ, licet coniugij expers, ſuaſit Paphnutius. Cuius ſententiam approbauit concilium, & de hac re nullam legem tulit: ſed eam in cuiuſque arbitrio, non in neceſsitate poni voluit. De aliis autem rebus, vti ſibi rectum videbatur, leges, quibus Eccleſię ſtatus gubernaretur, conſcripſit. Verùm has, cum apud multos extent, facile eſt cuique pro arbitratu perlegere.

[Right margin: Paphnutius confeſſor cælebs, cõiugatorum ſacerdotum patronus.]

De Meletio, & quomodo ſanctum Concilium pulcherrimè, quæ ad cauſæ eius cognitionem ſpectabant, diſpoſuerit.

Caput XXIII.

c. αὐτοῦ
HIs accedit, quòd cum in res à Meletio in Ægypto fortè geſtas accuratè inquiſitum eſſet, concilium contra c eum] pronunciauit ſententiam, vt videlicet Lycum incoleret, nomenq́ue ſolum retineret epiſcopi: atque de reliquo neque in vrbe, neque in pago vllum eccleſiæ miniſtrum ordinaret. Qui autem eſſent iam ab eo conſtituti, illi neque à communione quidem, neque à miniſterio excluderentur: ſed tamen cæteris clericis in ſingulis eccleſiis ac prouinciis conſtitutis, eſſent honore inferiores. Quinetiam vt in loca demortuorum ſuccederent, c ſi modò tum ſuffragio] populi idonei viderentur, tum epiſcopus eccleſiæ Alexandrinæ eos deſignaret: ſed minimè liceret, quos vellent, ſuo ipſorum arbitrio deligere. Iſtud quidem concilio æquum putabatur, cum ſecum conſideraret, quàm temerario & præcipiti impetu ad miniſtros Eccleſiæ creãdos, tum Meletius ipſe, tum

[Left margin: c. χειροτονεῖσθαι]

[Right margin: Concilij Nicæni in Meletiũ & ſocios ſententia.]

ſuæ opinionis fautores ferri cõſueuiſſent. Nam Meletius, cum Petrus qui poſt martyrio occubuit, eo tempore quo Alexandrinam regebat eccleſiam, propter perſecutionem tum ingraueſcentem fugam cepiſſet, miniſtrorum ordinationes ad Petrum ſolum pertinentes [c] ſibi arripuit.]

c. ἱερέων

Quòd Imperator, vbi eos qui concilio interfuère, Conſtantinopolim conuocaſſet, epulum publicum illis exhibuit: magnificéque donatos, ad concordiam omnes hortatus eſt: ac quæ à Concilio diuino decreta fuerunt, Alexandriam & in omnes partes perferri curauit.

Caput XXIIII.

His rebus à Concilio ad hunc modum decretis, accidit, vt dies feſtus iam anno vigeſimo [c] imperij Conſtantini] vertente ageretur. Erat enim Romanis in more poſitum, vt decimo quoque anno imperij cuiuſque Imperatoris diem feſtum celeberrimo hominum conuentu agitarent. Quapropter Imperator opportunum ſibi tempus ad id quod inſtituerat oblatum arbitratus, totum concilium ad epulum inuitauit: omneſque donis, prout cuiuſque dignitas poſcebat, honorificè remuneratus eſt. Vbi verò domum iam redire conſtituerant, Imperator [c] cõuocatis in vnum omnibus,]eos cohortari cœpit, vt tum in fidem concordarent, tum pacem inter ipſos mutuò amplexarentur, quò in poſterum vitam tranquillam, & ab omni contentione vacuam degerent. Atque longa oratione in hanc ſententiam habita, ad extremum iuſſit, vt preces pro ſe, pro liberis, pro imperio denique attentis animis funderent, & Deum aſsiduè precarentur. Quæ cum illis qui tum Nicæam venerant [A] dixiſſet, & eiuſmodi oratione inſtruxiſſet, literas quoque ad ſingulos cuiuſque ciuitatis ſcripſit eccleſias,] eo conſilio, vt eos qui abfuiſſent à concilio de rebus in eo tam præclarè adminiſtratis certiores faceret. Alias præterea literas ſeparatim ad Alexandrinam ſcripſit eccleſiam, hortatus, vti omni diſsidio ac ſimulate depoſita, [c] in fide à Concilio edita] conſentirent. Eam enim nihil aliud eſſe quàm Dei ſententiam, conſenſu tot tantorumque epiſcoporum per Spiritum ſanctum ſtabilitam: & poſt accuratam inquiſitionem, atque adeò exploratam diſceptationem rerum omnium in controuerſia poſitarum, comprobatam.

Imperatoris ad epiſcopos diſceſſuros oratio, in eoſque liberalitas.

Eiuſdem ad eccleſias, præcipuè Alexãdrinã, pro colenda pace litera.

c. τῆς κωνσταντίνου βασιλείας.

c. συγκαλέσας ἅπαντας.

A. poſt παῦλας, adde εἰπὼν ...ιάξατο. ...ἄλλα ... καὶ τοῖς ... παροῦσιν τῇ συνόδῳ κατορθώθη.

c. περὶ τὴν ἐκτεθεῖσαν παρὰ τῆς συνόδου πίστιν.

PRIMI LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER SECVNDVS.

De ſalutiferæ crucis inuentione, & clauis ſanctis, & quod Helena Imperatoris mater, Hieroſolymam profecta templa exædificauit, aliáque ibidem nonnulla Deo grata effecit, & de eius ab hac vita migratione. *Caput I.*

CVM iam concilium Nicænum veniſſet ad exitum, & ſacerdotes omnes domum reuertiſſent, Imperator ſupra modum ideo lætatus eſt, quòd Eccleſiam vniuerſam de doctrina fidei conſentientem videret. Atque vbi pro epiſcoporum concordia pro ſe, pro liberis, pro imperio denique Deo gratias egiſſet, templum Hieroſolymis circiter locum qui dicitur Caluariæ, ad honorem Dei illuſtrandum ædificare inſtituit. Per idem ferè tempus Helena imperatoris mater venit Hieroſolymã, cùm precandi cauſa, tum ſancta illa loca viſendi. Quæ quoniam pio animo erga religionem Chriſtianã erat affecta, viſa eſt ſibi operæprecium

Templum à Conſtantino in Caluaria loco excitatum.

Helena Conſtantini mater Hieroſolymã profecta.

ræprecium factura, ſi lignum crucis venerandæ inuenire poſſet. Verùm neque illa, neque diuinum Domini ſepulchrum tam facilè repertu erat. Nam veteres Gentiles, qui eccleſiam perſecuti fuerant, quoniam Chriſtianam religionem recens iam ortam concidere comprimeréque omnibus opibus viribuſque laborabant, idcirco eum locum ingenti aggere ſuprà iniecto obruerunt, inque maiorem altitudinem, vti etiamnum apparet, erexerunt. Quinetiam vniuerſo loco tum ſepulchri vnde Chriſtus reſurrexit, tum Caluariæ, muro vndique circundato, eum pro ſuo arbitratu exornare cœperunt. Nam primùm ſternunt lapidibus, deinde fanum Veneris ſuprà extruunt, poſtremò ſimulachrum in eo ſtatuunt: ad eum ſanè finem, vt & qui Chriſtum in eo loco adorarent, Venerem viderentur colere: & temporis diuturnitate vera cauſa, cur homines eum locum venerarentur, [c] veniret in obliuionē:] quippe cum Chriſtiani neque eò tutò ipſi accedere poſſent, neque aliis indicare auderent, ſed contrà omnibus pro certo confirmaretur in eo loco aliud eſſe nihil præter [A] fanum] Gentilium, & Veneris ſtatuam. At verò tandem locus erutus eſt, & error, in quo ſtabiliendo tantopere laboratum fuerat, manifeſtò deprehenſus: indicio, vti quidam memorant, Hebræi cuiuſdam verſus Orientem habitantis, qui auito quodam ſcripto admonitus, locum commonſtrauit: ſed, quæ verior eſt opinio, [c] monſtratione Dei opt. max.] qui ſignis quibuſdam & ſomniis homines ad loci memoriam excitauit. Nam res diuinæ, mea quidem ſententia, humano indicio non egent, cum Deo viſum ſit eas patefacere. Itaque vt primùm locus ille imperatoris mandato fuit perpurgatus, [A] in profundo] quadam in parte illius antrum, vnde Chriſtus reſurrexit, emerſit: in altera autem parte eiuſdem loci, tres inuentæ ſunt cruces: † & aliud ligniculum ſeparatim, quod tabulæ geſſit ſimilitudinem, verbis & literis non Hebraicis ſolùm, verùm etiam Græcis & Latinis inſcriptum, quæ verba ac literæ [c] non aliud complectebantur] quàm, IESVM NAZARENVM REGEM IVDAEORVM. Hæc ipſa verba ſicut in ſacro Euangeliorum libro commemoratum eſt, mandato Pilati præſidis Iudææ, ſupra caput Chriſti ſcripta fuerunt. [c] Cæterùm adhuc erat perdifficile] crucem Domini à reliquis duabus internoſcere, diſcernereque, præſertim cum non illius modò inſcriptio ab ea diuulſa diſtractáque eſſet, verùm etiam ipſæ tres cruces promiſcuè proiectæ, ordine earum (vt eſt veriſimile) eo tempore quo corpora illis ſuffixa ablata erant, penitùs confuſo & perturbato. Nam cum milites IESVM in cruce mortuum reperiſſent, eum inde ſublatum, primùm (vti literis ſacris proditum eſt) ſepeliendum tradiderunt: deinde quò latronibus vtrinque ſuſpenſis mortem maturarent, eorum crura confregerunt: poſtremò cruces nullo ordine, aliam alio in loco, proiecerunt. Nam quid curæ putes illis fuiſſe de crucibus ordine, quo prius erant, [c] reponendis:] præſertim cum ſinguli feſtinarent domum antè redire quàm adueſperaſceret, & [c] non ducerent] operæprecium in crucibus hominum per vim interfectorum ordine collocandis aliquid temporis conſumere? Quare cum diuinum crucis Dominicæ lignum hac de cauſa adhuc etiam ignotum eſſet, & diuiniore quodam, quàm quod ſit in humana ſitum poteſtate, egeret indicio, eiuſmodi quiddam accidiſſe conſtat. Nobilis quædam mulier Hieroſolymis in morbum grauiſsimum, eumque planè inſanabilem fortè inciderat: ad quam in lecto decumbentem Macarius epiſcopus Hieroſolymorum, ſibi Imperatoris matre, & aliis quos ipſe circum ſe habebat, aſſumptis, venit: atque vt primùm precatus eſt, dederatq; inſpectātibus iſtud ſignum, nimirum eam eſſe Domini crucem, quæ mulieri adhibita morbo illam liberaret, ſingulas cruces allatas, mulieri admouit. Verùm duabus illarum appoſitis, factum quidem ineptum & planè ridiculum viſum eſt: quippe mors nihilominus mulierem erat iamiam occupatura. Sed ſimul vt tertia itidem fuit ei adhibita, derepentè aperuit oculos, & collectis viribus, extemplò è cubili [c] ſana] exiliit. Fertur item, mortuum crucis virtute ſimili ratione ad vitam reuocatum. Huius autem crucis ſalutaris iam tum inuentę, maxima pars adhuc etiam Hieroſolymis in capſa argentea cuſtoditur: reliqua verò ab imperatrice ad filium Conſtantinum deportata eſt. [c] Quod ad clauos attinet,] quibus corpus Chriſti cōfixum erat, memorant Im-

Veneris fano fruſtra dominicum ſepulchrum oblitterare ſtuduerunt gentes.

Sepulchri Dominici locus quomodo repertus.

Crux & titulus Chriſti vt reperti.

Chriſti crux miraculis à reliquis diſtincta.

Claui Domini à Conſt. in galeam & frenū equi conuerſi.

c. εἰς λήθην ἐλθεῖν

A. ἱεροῦ

c. τοῦ θεοῦ ἐνδείξαντος

A. poſt καλαρθέντος, adde εἰς βάθος

† Forſan ita eſt corrigendus græcus codex et replendus. καὶ χωρὶς ἄλλο ξυλάριον ἐν τάξει λευκώματος τοῖς ῥήμασι.

c. ταῦτα δυσχερῶς.

c. ἐργῶδες ἦν ἐξευρεῖν

c. ἰδεῖν.

c. ἐγνωμόνουν.

c. ὑγιὴς

c. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥλους

vrbis formam & magnitudinem deſcripſit,inque præcelſo & edito loco portas extruit,quæ ad huc etiam à mari illac nauigantibus cernuntur. Ei verò iſta molienti Deus noctu viſus, alium locum quærere iubet: atque cum Byzantium, oppidum Thraciæ vltra Chalcedonem vrbem Bithyniæ ſitum, in memoriam ei redegiſſet, eam vt habitatoribus complendam,quippe quæ nomen Conſtantini c curaret] admonuit.Itaque Dei verbis obſecutus, oppidum quod Byzantium vocabatur, dilatare,& maximis ampliſsimiſque mœnibus cingere cœpit.Ac cum ciues, qui erant indigenæ,non ſatis multos eſſe cenſeret ad vrbis magnitudinem, ampliſsimas ædes † in plateis diſperſè ædificare, viros hominum ſermone celebratos cum familia ſua dominos illarum & habitatores conſtituere cœpit: quorum partem ex antiqua Roma,partem autem ex aliis nationibus accerſiuit.Porrò autem veſtigalia inſtituit, partim in ædificia & pulchritudinem vrbis, partim in alimentum ciuium inſumenda: quinetiam quò vrbem aliis omnibus rebus inſtrueret, circo, puteis, porticibus,& cæteris id genus ædificiis magnificè ornauit: Nouam Romam appellauit, primariam vrbem omnium gentium quæ verſus Septentrionem, Auſtrum,ſolem orientem,& mare mediterraneum, à ciuitatibus propter Iſtrum poſitis,& Epidamno,& aliis ad ſinum Ionium locatis vſque ad Cyrenen, & Libyes illius incolas,prope locum qui Borium vocatur,habitant,imperiumque Romanum agnoſcunt. Curiam item magnam, quam Senatum nominant, in ea conſtituit: eiuſque ſenatoribus eoſdem honores, eoſdem dies ſacros, qui Romanis veteribus tribui ſolent,aſsignauit. Denique in omnibus rebus vrbem illam ſuo nomine nuncupatam, Romæ, quæ eſt in Italia,parem ſtuduit efficere: neque certè ſuus ſe fefellit conatus.nam virgula diuina (quod aiunt) tantum creuit, vt tum frequentia hominum, tum pecuniæ & diuitiarum abundantia Romam omnium conſenſu longè ſuperaret. Cuius rei cauſam fuiſſe arbitror, partim pietatem tum conditoris, tum ciuitatis, partim incolarum erga egentes miſericordiam & benignitatem. Etenim fides in Chriſtum vſque adeò in ea ciuitate prouecta eſt, vt complures Iudæi,Græci verò ferè omnes, ibi ad religionem Chriſtianam conuerſi fuerint. Huc accedit, c quòd principatum imperij adepta]eo tempore quo Chriſti religio longè latéq; manare cœpit,poſtea neq; aris,neq; delubris Gentiliũ ſe cõtaminauit,neque neq; præterquã ſolũ dum regnaret Iulianus: quó quidē tempore,licet ad exiguum tempus error Gentilium renouatus fuerit, ſtatim tamen pòſt reſtinctus eſt. c Hanc igitur] ciuitatem Conſtantinus ſuo appellatam nomine, & velut recens ad Chriſti honorem extructam, multis maximíſque eccleſiis exornauit. Cuius propenſo ſtudio Deus ipſe opem tulit: & viſionibus quibuſdam c confirmauit,]eccleſias in ea vrbe ædificatas,ſanctas & ſalutares eſſe. Ex quibus eam quæ eſt in loco qui ἑςία, id eſt Veſtæ ſacer,olim dicebatur, ſita, in maximo honore tum à peregrinis, tum à ciuibus ex illo tempore habitam fuiſſe c conſtat. Idem tamen locus iam Michaelium nominatur,eſtque nauiganti ex Ponto Conſtantinopolim ad dexteram poſitus:atque abeſt ab vrbe, ſi naue traiicias,circiter triginta quinque ſtadia: ſin autem ſinum qui interiacet, pedibus aut equo vndique circuire velis, ſeptuaginta. Loco verò iſtud nomen eò impoſitum eſt, quòd pro certo creditur, diuum Michaelem archangelum ibi apparuiſſe, Quod etiam ipſe equidem, non paruum in eodem loco beneficium adeptus, veriſsimum eſſe confiteor. Atque id ita ſe habere, argumento præterea eſſe poſſunt multæ aliæ res, quas compertum eſt ibidem geſtas eſſe. Nam nonnulli in graues caſus & pericula, è quibus nullo modo poſſent emergere, alij in morbos aut perturbationes corporis incognitas delapſi, ſimulac in eo loco Deum precati eſſent, calamitatibus, quibus premebantur, penitùs liberati ſunt. Verùm quo pacto iſta, & quibus hominibus euenerint, ſingillatim A perſequi longum eſſet] Attamen quid Aquilino nobiſcum etiamnum ætatem degenti, & in eodem foro cauſas agenti, eodem in loco acciderit, partim vt ab eo audiui, partim vt ipſe conſpicatus ſum,c iam opportunè]commemorabo. Cum enim vehemens febris,eáque paulò ardentior ex flaua bile orta,eũ occupaſſet:medici dedēre illi bibere medicamẽtum ad aluum purgandã, quod quidē euomit. Atq; ſimul cũ vomitione bilis in omnes corporis partes diffuſa, cutis extremi-

Margin notes (left): c. ἀξιοῦν. — † ἀνὰ τὰς ἀγορὰς καὶ ἀγυιάς. — c. ἀξιωθεῖσα — c. ταύτην μὲν οὖν — c. ἐπιστοῦτο — c. συνωμολόγηται. — A. μακρὸν ἂν λέγειν. — c. ἀναγκαῖον

Margin notes (right): Byzantium, nunc Conſtantinopolis, & Noua Roma, Imperatorum regia. — Veſtigalia quæ ſine impetras Conſtant. — Conſtantinopolitanæ vrbis amplitudo & celebritas vnde. — Gentium templa Conſtantinopoli, Maleſa. — Michaelium olim Veſtæ templum, miraculis multis clarum. — Ibidem Aquilinus à febri & ictero curatus.

tatem coloris ſpecie ſibi ſimili [a] tinxit] Ex quo factum eſt, vt omnem cibum ac potum euomeret. Vbi autem longo temporis ſpacio iſtud perpeſſus fuerat, [c] & nihil alimenti in ſtomacho conquieſcebat] de morbo curando medici deſperare cœperunt. Ac cum iam ſemimortuus eſſet, dat ſuis mandatum, vt eum in eccleſiam deportent: affirmatque ſe [c] ibi] aut mortem obiturum, aut morbo liberatum iri. Cui in eccleſia iacenti, de nocte viſio quædam diuina obiecta, iubet, vt cibum potione quæ ex melle, vino & pipere pariter miſtis conficeretur, tingeret. Quæ quidem potio, cum eſſet calidiſsima, quamuis medicis ex artis ratione eam conſiderantibus, morbis à flaua bile contractis contraria videretur, hominem tamen morbo recreauit. Accepi porrò, Probianum, vnum ex ſatellitibus, qui imperatorem in palatio ſtipabant, cum dolore pedum grauiter affligeretur, in eo loco etiam cruciatu leuatum, & admirabili quadam ac diuina viſione dignatum fuiſſe. Nam iſte cum in initio gentilis eſſet, poſtea tamen factus Chriſtianus: quanquam omnia alia religionis noſtræ inſtituta probabilia putabat, ſanctam tamen crucem ſalutis omnium cauſam extitiſſe neutiquam admittere voluit. Cui ſic animo affecto, viſio diuinitùs oblata, quandam crucis effigiem, quæ in altari illius eccleſiæ ſtatui ſolet, ante oculos propoſuit: declarauitque manifeſtò, res, quæcunque à tempore quo Chriſtus in crucem actus erat, vel ad vtilitatem humani generis communem, vel ad priuatam quorundam, ſeu à diuinis angelis ſeu à piis & perfectis hominibus geſtæ fuerunt, non ſine virtute crucis ſalutaris rectè geſtas eſſe. Sed quoniam tempus opportunum minimè ſuppetebat ad ea omnia recenſenda, quæ in hoc templo accidiſſe cognoui, iſta ſolum commemorare conſilium fuit.

c. ἔδεσθαι
c. μὴ ἐρεμοῦντος τι ἐν αὐτῷ τῆς τροφῆς.
c. αὐτίκα

Ibidem. Probianus pedum dolore liberatus.

De iis quæ circa quercum Mambre à Conſtantino magno facta ſunt: & templo quod illic poſuit.

Caput III.

Quercus Mambre, qui & Terebinthi locus.

NEceſſe porrò arbitror, res quoque à Conſtantino imperatore circiter quercum Mambre inſtitutas perſequi. Eſt idem locus quem nunc Terebinthum appellant, abeſtque ab Hebron, quæ eſt ei ad meridiem finitima, ſtadia quindecim: ab Hieroſolymis autem, circiter ducenta & quinquaginta. Quo in loco verus Dei ſermo memorat, filium Dei vnà cum duobus angelis ad Sodomorum euerſionem miſsis Abrahamo viſum eſſe, prædixiſſeque illi, filium natum fore. Ibi tum indigenæ, tum Palæſtini qui longius abſunt, tum Phœnices & Arabes, quotannis æſtate ſplendidum conuentum ad hoc vſque tempus maxima frequentia celebrant. Eóque commeant ad merces tum vendendas, tum emendas, mercatores quàm plurimi. nam ab omnibus feſtum in eo loco maximo ſtudio agitur: à Iudæis quidem, quòd de patriarcha Abrahamo gloriantur: à Gentilibus autem, quòd angeli illic apparebant Abrahamo: à Chriſtianis denique, quòd pio viro idem ille olim ibidem viſus eſt, qui poſteris temporibus propter ſalutem humani generis natus ex virgine ſe mundo palàm oſtendit. Omnes igitur hunc locum, pro vt ſingulorum poſcit religio, colunt: quippe pars in eo preces Deo omnium moderatori fundunt: pars ibi angelos inuocant, libant vinum, thus denique, aut bouem, aut hircum, aut ouem, aut gallum ſacrificant. Singuli enim, quod ſibi charum & pulchrum ducunt, cum toto anni tempore ſedulò nutriuerint, illud ex voto tum pro ſe, tum pro ſuis nuncupato, ad feſti illius celebrationem reſeruant. Omnes autem locum auguſtè venerantur, quo calamitates, quæ ira Dei inferri ſolent, effugiant: neque rem habent illic cum vxoribus, vtpote quæ in feſto illo pulchritudinis & maioris ornatus, ſi fortè ſpectari, aut aliquo exire ipſis contigerit, curam gerere conſueuerint, neque vlli intemperantiæ generi ſe dedunt: idque, cum omnes tabernacula habeant pariter locata, [a] & ſomnum ac quietem promiſcuè capiant.] Eſt enim locus apricus, arabilis, & nullis veſtitus ædificiis, præter ea duntaxat quæ olim circa quercum fuêre ab Abrahamo fabricata, & præter buſtum ab eodem conſtructum. Tempore verò, quo feſtum & conuentus celebratur, nemo ex illo puteo aquam haurit. Siquidem gentili quodam ritu alij lucernas accenſas

Gen. 18.

Ibi ſolennes conuentus Iudæorum, Græcorũ, & Chriſtianorum, varia eorum religione promiſcue celebrato.

A. καὶ ἀναμὶξ καθευδόντων.

accenſas in eum imponere, vinum infundere alij, alij placentulas, alij nummos, multi vnguenta, aut [c] incenſos odores iniicere ſolent.] Itaque aqua, vt veriſimile eſt, propter rerum iniectarum admiſtionem corrumpitur. Dum hæc iſto modo à Gentilibus pro more, non ſine voluptate geruntur: mater coniugis Conſtantini, quæ eò voti cauſa fortè conceſſerat, imperatori nunciat. Qui vt audiuit, epiſcopos Palæſtinæ non mediocriter incuſauit, tum quòd neglexerant officium, tum quòd locum verè ſanctum libamentis & victimis impuris inquinari permiſerant. Quàm piè autem eos increparit, declarant literæ ab eo ad Macarium epiſcopum Hieroſolymorum, & Euſebium cognomento Pamphilum, & alios Palæſtinæ epiſcopos de hac re conſcriptæ. Quinetiam imperat epiſcopis Phœniciæ, vt conueniant in vnū, atque ara, quæ ibi antè ſteterat, [c] funditùs exciſa, & ſtatuis in ignem coniectis,] eccleſiam dignam loci tum antiquitate, tum amplitudine exædificent: inque poſterū prouideant, vt locus à libamentis ac [c] victimis] vacuus & purus ſeruetur, quo nihil aliud in eo quàm Dei cultus ſecundum Eccleſiæ normam peragatur. Quod ſi quiſpiam veterem ritum ibi renouare aggrediatur, vt epiſcopi ipſi indicarent, vti grauiſſimo eum coerceat ſupplicio. Præſides igitur Eccleſiæ, & Chriſti ſacerdotes his imperatoris literis de officio admoniti, mandata eius re ipſa conficiunt.

c. θυμιάματα

Euſebius in vita Conſt. lib. 3. c. 51.

Sublatis impiis ritibus ſancta loca purgari & conſecrari iubet Conſtantinus.

c. ἐκ βάθρων ἀνῃρημένων ... παραδοθέντων.

c. θυμάτων

Quomodo idolorum delubra euerterit, ac inde populorum animos magis ad colendum Chriſtum impulerit. Cap. IIII.

Voniam autem multi populi & vrbes in toto imperio adhuc inane illud in ſtatuis colendis inſtitutum reueriti veneratíque, fidem Chriſtianam auerſabantur, atque antiquitatis, conſuetudinis patriæ, & veterum feſtorum magnam [c] curam habebant:] idcirco neceſſe Imperatori videbatur, ſubditos ſuos ita inſtruere, vt deos, quos antè coluerant, contemnerent: idque perfacile eſſe ſi modò primùm omnium eos ad delubra & ſimulachra in eiſdem locata, aſpernanda aſſuefaceret. Ei autem iſta inſtituenti, militum manu non erat opus: ſiquidem Chriſtiani in palatio educati, cum literis Imperatoris vrbes peragrantes, eius decreta perfecerunt. Nam populi, ſibi, liberis & vxoribus metuentes, ne quid incommodi, ſi reſiſterent, acciperent, ſe quietè geſſerunt. Aeditui verò & ſacerdotes populi ſubſidio nudati, monimenta quæ in maximo precio habebant, & ſimulachra quæ vocantur διοπετῆ, id eſt, à Ioue delapſa, protulêre: ſuáque ſponte ex adytis & occultis fanorum receſſibus ea produxêre: adeò vt ad ea loca quæ inacceſſa & ſolis ſacerdotibus nota erant, iam de reliquo omnibus patêret aditus. Rurſus ſtatuæ quæ ex precioſa materia conſtabant, réſque aliæ, ſi modò aliquid in illis reſideret, quod vſui eſſe poſſet, igni probatæ ſunt, pecuniæque inde cōfectæ in commune collatæ. Simulachra autem ex ære mirandum in modum fabricata, vndique Conſtantinopolim ad eam ornādam comportata, quæ adhuc etiam partim in plateis, partim in circo partim in regia ſtant: ex quorum numero ſunt Pythiæ Apollinis vatis ſimulachra, & ea quæ muſas Heliconiades repræſentent, tripodes quoque qui in Delphis erant: & Pan ille multorum ore celebratus, quem Pauſanias Lacedæmonius, & ciuitates Græciæ poſt bellum contra Medos geſtum dedicarunt. [c] Quod ad delubra attinet,] nonnulla eorum ianuis, alia tectis nudata: quædam quæ fortè neglecta erant, ſua ſponte ruerunt, & ſolo æquata ſunt. Per id temporis etiam fanum Aeſculapij, quod Aegis (id eſt oppidum Siliciæ) & fanum Veneris in Aphacis [c] circa montem Libanum] & Adonim fluuium ſitum, diruta & funditùs deleta. Erant ambo quidem fana illuſtriſſima, & magna veneratione à veteribus dignata: quandoquidem Aegeatæ gloriabantur, hominum corpora apud ſe, vi & poteſtate dæmonis noctu ibi apparentis, medicinámque illis facientis, morbis liberata eſſe. In Aphacis autem memorant ignem per quandam inuocationem certo die, tanquam ſtellam [c] à ſummo vertice Libani] percurrentem, in vicinum fluuium ſe immerſiſſe: quem ignem Vraniam (iſto enim nomine nuncupabant Venerem) eſſe dixerunt. Quibus rebus ad hūc modum confectis, inſtitutum quod Imperator moliebatur, proceſſit ex ſenten-

c. ἱεροπρεπῶν.

Magna Conſtantini prouidentia & diligentia: reiecta etiam a ſuis idola, ipſaque templa, diruta.

Apollinis Pythy.

Muſarum Heliconiadum.

Tripodum delphicorum panos.

c. νῦν δὲ

Aeſculapij.

Veneris.

c. περὶ τὸν λίβανον τὸ ὄρος

tia. Nam Gentiles,cum ſimulachra quæ antè & venerari & reuereri conſueuerant, iam per contemptum hic illic proiecta,& ſtipula[c] ac ſordium congerie] farcita viderent, cœperunt veteres ſuos deos deſpicatui ducere, & maiorum ſuorum errorem magnopere incuſare. Quapropter alij, qui Chriſtianos honoris cauſa ſibi ab Imperatore tributi beatos putabant, ritum Imperatoris ſibi neceſſariò ſequendum exiſtimarunt:alij,qui ſe in deliberando de religione Chriſtiana attentius defixerant,vel ſignis vel ſomniis,vel epiſcoporum aut monachorum congreſſu inducti,fidem Chriſtianam recipere commodiſſimum ſibi cenſuerunt. Ex quo quidem tempore populi ac ciuitates ſua ſponte à vetere ſuo inſtituto deſciuere. Nam nauale vrbis Gazæ,quod Maiman appellant, quódque[c] valde] ſuperſtitioni deditum eſſe, & antè veteres ritus in diis colendis cum primis[c] admirari conſueuerat,] ſubitò vniuerſum ad religionem Chriſtianam conuerſum eſt. Cuius habitatores, quò eos pietatis cauſa remuneraretur, magno honore affecit:[c] & locum illum,qui ciuitas non erat, ciuitatem effecit,] & nomine filij, qui ſummum inter filios honoris gradum obtinuit, Conſtantiam nuncupauit, illámque dignitatem propter religionem ei tribuit. Simili etiam de cauſa Conſtantinam, vrbem Phœniciæ, imperatoris nomine appellatam cognoui. Sed ſingula literis perſequi, magni laboris eſſet. Nam aliæ vrbes quàm plurimæ eodem tempore ſua ſponte ad religionem Chriſtianã[c] ſe tranſtulere:] & ſuapte voluntate,abſque vllo imperatoris mandato, fana quæ erant apud ſe, & ſimulachra deturbauere, ſacráſque extruxere eccleſias.

Quibus rationibus ſub Conſtantino creuerit Chriſtianiſmus.

Conſtantia Gazæorum antea portus tantùm.

Conſtantina in Phœnicia.

c. φρυγ[illegible] | c. ὡς ἄγαν | c. θαυμάζειν | c. καὶ πόλιν ἀπέφηνε τὸ πρὶν χωρίον ὄν[illegible] | c. [illegible]

Qua occaſione Chriſti nomen, Conſtantino rerum potiente, in orbem vniuerſum propagatum ſit. Cap. V.

CVm verò ad hunc modum per vniuerſum imperium Romanum ſe dilataret Eccleſia, Chriſtiana religio[A] etiam] ad ipſos Barbaros peruaſit. Nam gentes circa Rhenum accolentes,fidei Chriſtianæ ſe dediderũt. [c] Celtæ]item,& populi Galliæ vltimi,qui proximè ad Oceanum habitant, Gotthi etiam,& gentes illis finitimæ,quæ antè ad ripas Iſtri habitauerant,iãpridem fide in Chriſtum recepta, ſe ad cultum & humanitatem ciuiliorem conuerterant. Cauſa autem,cur omnes ferè Barbari Chriſtianam religionem amplecti cœperint,fuere,[A] bella variis temporibus,vtpote regnante Galieno, & imperatoribus à quibus ei ſucceſſum eſt,à Romanis & exteris hominibus adminiſtrata. Nam cum infinita ferè & promiſcua multitudo gentium ex Thracia in Aſiam traieciſſet,eámque incurſionibus factis occupaſſet, aliíque Barbari in aliis locis Romanis ſibi finitimis idem] præſtitiſſent,multi ſacerdotes Chriſti pariter captiui à Barbaris abducebantur. Qui quidem cum homines in illis locis morbis afflictatos ſanarent, & dæmonibus occupatos ſolo nomine Chriſti filij Dei inuocato liberarent, & ſincerum præterea ac pium vitæ genus colere, & virtutum præſtantia obtrectatorum ora penitùs obturare viderentur: Barbari eos,cùm vitæ,tum factorum admirabiliũ cauſam magnopere admirati,& eos valde prudentes eſſe,& ſe,[c] ſi tam præſtabiles] hominum mores imitarentur,numénque diuinum ad eorum exemplum colerent, Deum ſibi propitium habituros. Itaque ab illis, quid ſibi agendum ſit, doceri conſtituunt: diſcunt fidei noſtræ præcepta, baptiſmum recipiunt, & conuentus more Chriſtianorum celebrant.

Barbari qua occaſione paſſim Chriſtianã religionem amplexi.

A. poſt ἐκκλησίας, adde καὶ | c. κελτοὶ | A. poſt χριστιανῶν, adde οἱ γενόμενοι [illegible] [illegible] [illegible] ἐπὶ τῶν γαλλιῶν [illegible]. ſed poſt [illegible], tolle τῶν. | c. [illegible] | c. [illegible]

Quomodo Iberi in Chriſtum crediderint. Cap. VI.

EOdem Imperatore regnante,fertur Iberes ad Chriſti fidem deductos eſſe. Eſt hæc quidem gens Barbara,robuſta,& bellicoſiſſima: Armeniam interiorẽ incolit,verſus Septentriones. Hanc,fama eſt, ſuaſu mulieris Chriſtianæ captiuæ patriã & auitam religionem deſeruiſſe: quæ mulier,quoniam fidei & pietatis pleniſſima erat,idcirco cũ apud exteros ætatem ageret, nihil de conſueto vitæ genere remiſit:ſed ieiunare,noctes diéſque precari, Deo cum laudibus gratias agere continuò ſolita eſt. Barbaris autem ſciſcitãtibus ab illa quorſum eiuſmodi ſubiret moleſtias: reſpondet verè & ex animo, Chriſtum filium Dei ita coli debere.

Iberes ad fidẽ conuerſi.

bere. At illis & nomen illius quem colebat, & cultus ac religionis modus valde peregrinus viſus eſt. Forte fortunà adoleſcentulus ibi grauiter ægrotare cœpit: quem mater per ſingulas ædes circumferens, oſtendit. Nam iſtud facere, in more poſitum erat Iberibus, ad eum finem, vt ſi quis fortè reperiretur, qui morbum aliquem curauiſſet, eius opera alij eodem morbo laborantes facilè ſanarentur. Vbi verò adoleſcentulus à nemine poſſet curari, defertur ad captiuam. At illa medicamenta, inquit, vel ex vnguentis, vel ex emplaſtris confecta, neque ſcio, neque eorum vſum experientiámve teneo: ſed credo, ô mulier, Chriſtum, quem colo, verum illum & præpotentem Deum, filium tuum ſanaturum. Statímque vt eſt pro adoleſcentulo precata, cum iamiam mori expectaretur, morbo liberatus eſt. Haud longo pòſt tempore, regis illius gentis coniugem, quæ iam erat morbo inſanabili interitura, ſimili ratione ad integram valetudinem reſtituit, Chriſtum cognoſcere docuit, eũ largitorem ſanitatis, vitæ, & regni, omnium denique dominum eſſe declarauit. Regina igitur, ea re quæ ſibi accidiſſet, inducta, verba captiuæ vera eſſe credidit, éſtque religionem Chriſtianam amplexata, & magno in honore mulierẽ habuit. Rex autem & valetudinẽ tam citò reſtitutam, & miraculũ fidei ſimul admiratus, rogat cauſam à coniuge: quã cum didiciſſet, iubet captiuam donis remunerari. At horũ, inquit regina, ei, licet valde precioſa ſint, nulla cura eſt. nã ſolum Dei ſui cultũ magno æſtimat. Quòd ſi igitur illi volumus gratificari, & tutò atque adeò præclarè ætatem degendi ſtudio ducimur, age nos quoque Deum illum præpotentem veneremur, qui & ſeruator eſt: & reges, ſi ei libitum ſit, in eo honorũ gradu, in quo ſunt, manere facit: & rurſus poteſt perfacilè ex magnis viris abiectos, & ex ingloriis illuſtres efficere, & eos qui rebus aſperis affligũtur, eripere. Quæ cũ ſæpiˢ præclarè apud regem cõmemoraſſet, rex tametſi ancipiti diſtrahebatur cogitatione, non tamẽ induci potuit ad credendum: quandoquidem & rei nouitatem ſuſpectam habuit, & auitam religionem admodum reueritus eſt. Non ita diu pòſt, in ſyluam vnà cũ ſuis ad venandum proficiſcitur. vbi de improuiſo caligo denſiſſima, & craſſus aer illis vndique circumfuſus, cœlum ſolémque obſcurauit. Ibi tum ſinguli^c ſibi] metuẽtes, ab ſe inuicem diſſipati ſunt. Rex autem ſolus oberrans, quemadmodum ſolet euenire hominibus, quorum animi in rebus arduis perplexi hærent, de Chriſto cogitare, cúmque Deum eſſe exiſtimare cœpit: & in poſterum illum colere prorſus animum induxit, ſi modò ex periculo, in quo conſtitutus erat, euaderet. Dum iſta animo agitat, caligo ſubitò diſcuſſa eſt, & aer in ſerenitatẽ mutatus. Itaque ſolis radiis per ſyluam diffuſis, inde emerſit. Ac cum id quod ſibi obtigerat, cum cõiuge communicaſſet, accerſit ad ſe captiuam: quóque modo Chriſtus ſit colendus, docere iubet. Quæ cum regi expoſuiſſet ea quæ mulieri fas erat vel dicere, vel facere: ille cõuocatis ſubditis, diuina beneficia, quæ tum ſibi, tum coniugi accidiſſent, palàm cõmemorat.^c Et quanquam myſteriis religionis Chriſtianæ nondum erat initiatus,] Chriſti tamen doctrinam ſubiectis impertit, & omnibus communiter Chriſtum colere perſuadet: ipſe quidem viris, coniunx autem vnà cum captiua mulieribus. Ac breui pòſt, communi totius ſuæ gentis conſenſu eccleſiam ædificare parat. Vbi verò parietes templi vndique erecti ſunt, ſuppoſitis machinis, columnæ etiam tolluntur in ſublime, & in baſibus firmè locantur. Fertur tamen, prima & ſecunda erecta, tertiam columnam perdifficilem fuiſſe, ad loco ſuo ſtatuendum: neque peritorum artificum opera rectè locari, neque hominũ viribus, quamuis multi in ea in altum ſubuehenda laborarent, in ſuum locum induci potuiſſe. At cum nox aduenraſſet, & captiua ſola (nam tum cæteri omnes, tum rex inprimis, inde animo anxio & conturbato deceſſerat) ibi totam noctem vigilans, Deum enixè precata eſſet, columnas facilè erectas fuiſſe. Nam quæ ad mediam altitudinem erecta erat, obliquè ſuſpenſa hærebat, pedéque in ſolo fixo manebat immobilis: idque nõ alia de cauſa, quàm vt Iberũ in Deũ fides multò magis inde, quàm ex antegreſſis miraculis confirmaretur. Nam cùm prima luce ad eccleſiam accederent, columna, quæ^A pridie eius diei ſteterat immobilis (res planè admirabilis, & ſomnio ſimilis) erecta quidem iam videbatur,] ſed exiguo tamen interuallo interiecto ſupra baſim ſuſpenſa manebat. Quam rem omnibus cum ſtupore admirantibus, & Chriſtum verum

Iberorum mos, ægrotos circumferendi.

Miracula duo in Iberia per captiuam Chriſtianam.

Morbo leuata Iberorum regina, regem ipſum ad Chriſtianiſmum prouocat.

Rex Iberorum Chriſtianam religionem amplectitur & ſubditis proponit, templúque erigit.

Aliud ad captiuæ preces miraculum.

C. περὶ ἑαυτῶν

C. μύστης δὲ γενόμενος τῶν

A. τῇ προτεραίᾳ ἀκίνητος.

Deum confitentibus, columna in conſpectu eorum ſuopte nutu pedetentim delapſa, in baſi, perinde ac ſi arte factum fuiſſet, ſe ipſam defigebat. His confectis rebus, reliquæ columnæ facilè erectæ ſunt: Iberéſque quod reſtabat operis, alacrioribus animis abſoluerunt. Itaque eccleſia ſtudio accurato ædificata, captiuæ admonitu, mittuntur legati ad Conſtantinum Imperatorem Romanum, ſocietatem & fœdera cum eo facturi: petiturique pro his rebus ſacerdotes, qui ad ſuam gentem docendam mittantur. Cum autē Imperatori expoſuiſſent, & quæ apud ipſos accidiſſent, & quo pacto vniuerſa gens ſedulò admodum Chriſtum [c]coleret,] eorum legatione vehementer delectatus eſt. Qui cum omnia quæ volebant perfeciſſet, [c]eos dimiſit.] [E] Ad hunc modum] Iberes fuere ad fidem in Chriſtum inducti, & eum adhuc permagno ſtudio colunt.

Iberorum ad Conſtantinū legatio.

c. σέβει
c. προπέμψαντας τοὺς πρέσβεις
c. ὧδε μὲν

Quomodo Armenij & Perſæ Chriſtianæ religioni ſeſe dediderint. Cap. VII.

Deinceps autem religio Chriſtiana ad gentes finitimas permanauit, & in multos [c]diffuſa eſt.] Armenios autem iam antea ſe ad fidem Chriſti recepiſſe accepi. Nam fertur Teridatem, qui tum huic gēti præerat admirabili quadam & diuina viſione, quæ circa illius ædes fortè apparuerat, non modò ad Chriſtianam religionem vocatum eſſe: verùm etiam edicto omnibus ſubiectis imperaſſe, vt fidei Chriſti ſe addicerent. Poſtea verò ad vicinas gentes eadem peruaſit religio, & ad multos vagata eſt. Quod ad Perſas ſpectat, ex illis initiò Chriſtianos arbitror factos fuiſſe nonnullos, qui propter conſuetudinem, quam habebant cum Oſroenis & Armeniis, in colloquium, vt veriſimile eſt, cum diuinis viris qui ibi erant, venerant, & virtutis eorum periculum fecerant.

Chriſtianiſmū amplexi. Armenij.

c. ἐχώρησεν.

Perſæ.

De Sapore Perſarum rege, quanto contra Chriſtianos odio exarſerit: & Simeone Perſidis epiſcopo: & Vſthazane eunucho, quàm ſtrenuè martyrij certamen peregerit. Cap. VIII.

Cvm autem tempore progrediente numerus eorum vehementer creſceret, adeò vt conuentus agere, & ſacerdotes ac diaconos habere cœperint: hæc res non mediocriter offendebat [c]animos magorum,] qui velut tribus aliqua aut ſacerdotalis ſtirps ſucceſſione quadam religionem Perſarum inde ferè ab initio adminiſtrauerāt. Iudæos quoque permagna affecit moleſtia, qui præ inuidia naturaliter quodammodo ipſis inſita, religioni Chriſtianæ ſemper infenſi eſſe ſolent: & ob eam cauſam Simeonem id temporis Seleuciæ, & Cteſiphontis, vrbis in Perſide primariæ, archiepiſcopum, cœperunt apud [c]Saporem] tum regem Perſarum accuſare, quòd Imperatori amicus eſſet, quodque ei res Perſarum proderet. Quorum calumniis perſuaſus Sapores, primò omnium, tributis immoderatis eò affligit Chriſtianos, quòd ipſorum quàm plurimos voluntariam egeſtatem excolere norat. [c A] Deinde viris difficilibus & inhumanis illorum tributorum exigendorum poteſtatem dat.] quò & inopia pecuniæ, & [E]exactorum] feritate coacti, ſuam religionem aſpernari inciperent. De qua vna re ſummopere ab eo laboratum eſt. Poſt hæc ſacerdotes & miniſtros Dei gladio trucidari, eccleſias dirui, earum theſauros ac monimenta in publicum proferri, & Simeonem, vt regni Perſarum & religionis proditorem adduci iubet. Itaque magi ope Iudæorum, qui in ea re eos alacri animo iuuabant, eccleſias demoliuntur: Simeonem comprehenſum, & catenis ferreis vinctum ad regem deducunt. Qui ſe ibi & ſpectatum & ſtrenuum virum præſtitit. Nam cum Sapores eūm, [c]vt daretur in quæſtionem,] introduci iuſſiſſet, neque veritus eſt quicquam, neque regem adorauit. Quare grauiter commotus rex, ſciſcitatur quid ſit cauſæ, cur iam neutiquam ipſum adoret, cum antè id feciſſet? Cui Simeones, Non antè, inquit, deductus eram ad verum Deum prodendum, & propterea non recuſabam debitos honores regi præſtare: at iam idem ipſum facere fas non eſt. Nam iam pro pietate & noſtra religione decertaturus venio. Quæ cum dixiſſet, iubet rex, vt ſolem adoret. Quod quidem ſi facere velit, pollicetur ſe ei multa daturum munera, & in magno honore habiturum: ſin autē detrectet, & illum & vniuerſum Chriſtianorum genus è medio ſublaturum minatur.

Magorum & Iudæorum opera Chriſtianos perſequitur Sapores.

Nec prece, nec pretio, nec minis Saporæ à Chriſtiana fide Simeones auocatur.

c. τοὺς μάγους
c. Σαπώρῃ
A. c. corrige & adde. καὶ χαλεποῖς ἀνδράσιν ἐπιτρέψαι τὴν ἀπαίτησιν.
c. τῶν ἀπαραιτήτων
c. βασανίσων

Vbi

Vbi verò Simeonem neque minis terrere, neque promiſſis flectere poſſet, ſed virili & conſtanti animo affirmantem ſe nunquam vel Solem adoraturum, vel ſuam ipſius religionem proditurum audiret: iubet in vinculis aliquãdiu teneri, ratus (vt videtur) eum velle reſipiſcere. Quem in carcerem deductum conſpicatus Vſthazanes ſenex, eunuchus, educator Saporis, & in familia regia principem locum obtinens, conſurgens (ſedebat fortè pro foribus palatij) eum honorificè ſalutat. At Symeones verbis illum contumelioſis increpare, & bile incenſus vociferari cœpit: atque auerſo vultu ideo præteriit, quod cum eſſet Chriſtianus, paulò antè vi coactus, Solem adorauerat. Quare Vſthazanes enuchus fundere lachrymas, ingemiſcere, veſtem ſplendidã, qua erat indutus, exuere, & tanquam homo in luctu conſtitutus, nigram circumiicere cœpit: pro portis regiæ ſedet, lamẽtatur, plorat cum gemitu, ſicque ait: Heu me miſerum, qualem erga me Deũ fore debeo expectare, quẽ iamdudum denegauerim? Nam ob hanc cauſam Symeones ne verbũ mihi loqui dignatus, ſic ore auerſo properè prætergreſſus eſt. Vbi iſta reſciuit Sapores, illum accerſit, rogat cauſam luctus, & ecqua illi in ædibus obtigiſſet calamitas? Cui Vſthazanes: In hiſce ædibus, inquit, ô rex, nihil mihi accidit infortunij. Vtinã enim pro eo quod mihi cõtigit, in omnia alia calamitatũ genera incidiſſem: quippe id quidem certè fuiſſet toleratu multò facilius. Iam verò lugeo, quòd maneam in vita: quódq; cum dudum mori debuiſſem, adhuc tamen ſolem videam, quem, quò tibi gratificarer, non reuera ex animo, ſed ſpecie ſolũ ſimulata adorauerim: adeò vt vtraque de cauſa mortem meritus ſim, tum quòd Chriſti proditorem, tum quòd veteratorem erga te meipſum, oſtenderim. Quæ cum dixiſſet, cœli & terræ opificem Deum cum iureiurando teſtatur, ſe in poſterum de ea ſententia nunquam deſtiturum. Sapores autem incredibilem eunuchi mutationem vehementer admiratus, grauiore quidem iracundia [A. post τῆς adde χριστιανῆς] [in Chriſtianos] exarſit, perinde quaſi illi præſtigiis hanc rẽ confeciſſent: ſed tamen miſericordia erga ſenem commotus, modò manſuetum, modo ferum ſe in illum oſtendit: atque omnibus viribus laborauit, [c] vt de ſententia deduceret.] [c. μεταπείθειν] Vbi nihil profecit, conſtanter aſſeuerante Vſthazane, Se nunquam tam ſtultum fore, vt pro omnium conditore Deo res ab eo conditas colat, tum ira inflãmatus, mandat caput enſe ceruicibus abſcindi. Ad quod ſupplicium à lictoribus deductus Vſthazanes, orat eos, vt pauliſper expectent: [c] rem enim ſe animo tenere, quam regi ſignificare velit.] [c. ὅπερ ᾗ τῷ βασιλεῖ δηλῶσαι] Vocato igitur ad ſe eunucho ſibi fideliſſimo, iubet iſta Sapori nunciare: Quam tandem beneuolentiam ab ineunte adoleſcentia ad hoc vſque tẽpus, ô rex erga tuam familiam præſtiterim, & quanto ſtudio cùm patri tuo, tum tibi inſeruierim, nullis videor egere teſtibus: apud te præſertim, qui hæc ſatis exploratè cognita habeas. Quare pro omnibus officiis quæ in vos aliquando tam beneuolè cõtulerim, hoc mihi vnum, velut remunerationis loco concede, vt his qui me ignorant, non videar tanquam infidus erga regnum tuum, aut in aliquo maleficij genere deprehenſus, iſtud ſupplicium ſubire. Et quò hoc pateat omnibus, fac præco palàm prædicet, caput Vſthazani amputatum eſſe, non quòd improbitatis cuiuſquam in palatio ab ipſo admiſſæ conuictus ſit, ſed quòd ſit Chriſtianus: & Deũ ſuum, quo regis voluntati morem gereret, negare noluerit. Atque iſta quidem regi [c] nunciauit] [c. ἤγγειλε] eunuchus. Sapores autem eadem, ſicut Vſthazanes poſtulauerat, præconem prædicare iubet. Nam ratus eſt, alios prompto ac parato animo de religione Chriſtiana deſcituros, ſi certiores fierent, nemini Chriſtiano miſericordiam tributam fore: quippe cum Vſthazanes ſenex, educator regis, ei familiaris & beneuolus, etiam eſſet interfectus. At Vſthazanes ad alium finem ſupplicij ſui cauſam prædicari tam impenſè deſiderauit. ſiquidem cogitauit, quòd ſicut, quando timore perterritus Solem adorabat, multis Chriſtianis metum iniecerat: ſic iam non pauciores ad ſuam animi magnitudinem & conſtantiam imitandam incitaret, ſi modò intelligerent, eum pro religione Chriſtiana trucidatum fuiſſe.

Vſthazanis eunuchi Chriſtiani lapſi matura pœnitentia, & fides apud Saporem profeſſio.

Vſthazanis imminente martyrio ad Saporem preces.

Cur mortis cauſam a tortore palam efferri poſtularit Vſthazanes.

De Chriſtianis in Perſia à Sapore neci datis, ac primùm Vſthazane, Abedechalaa, & Anania. Cap. IX.

Memoria ſexta feriæ ante reſurrectionis diem culta in vetere eccleſia.

HOc modo Vſthazanes vitam, quam hic in maxima gloria traduxerat, deſeruit. Simeones autem de eius morte in carcere certior factus, Deo gratias pro illo egit. Poſtridie eius diei, qui erat ſextus dies hebdomadæ, in quo ante celebrẽ diem feſtum reſurrectionis, memoria ſalutaris Chriſti paſſionis quotannis recoli ſolet, decernit rex, vt Simeones gladio feriatur. Nam antè denuò è carcere deductus ad regem, forti & magno animo cũ Sapore de fide Chriſtiana diſſeruit: & neque illum, neque Solem adorare voluit. Eodem die centum alios quoque, qui erant in carcere, rex itidem obtruncari iubet. Ad extremum Simeonem, cum cæterorum omnium mortem oculis aſpexiſſet, trucidari. Horum pars epiſcopi, pars presbyteri, pars ex alio clericorum ordine fuerunt. Cum omnes ad locum in quo erant necis ſupplicium ſubituri, deducerẽtur, [c] princeps] Magorum percunctatur ab illis, vtrũ velint viuere, & eandem cum rege religionem colere, Solémque venerari? At vbi nemo eorum his conditionibus vellet in vita manere, rectà ad locũ in quo erant ſecuri feriendi, deducũtur. Ac dum lictores in opus incumbunt, & in cæde martyrum occupantur, Simeones aſtans illis, dum interficiũtur, iubet bono animo eſſe, verbáque apud eos facit de morte, de reſurrectione, de pietate: & teſtimoniis ex ſacris literis depromptis confirmat, ita mori, eſſe verè viuere: atque præ ignauia Deũ prodere, eſſe verè mori. Eos enim etiamſi nemo ipſis necem afferret, breui morituros: quandoquidem à nemine in hanc lucem edito hic finis vitari poteſt. Poſt mortem verò, ea quæ ſunt æterna, non eodẽ modo omnibus euẽtura: ſed ſingulos [c] velut trutina] quadam examinatos, accuratam vitæ antè actæ rationem reddituros: & hos pro rectè factis præmia percepturos immortalia, illos pro maleficiis pœnas ſempiternas luituros, denique, pro Deo velle mori, eſſe in bonis ſummum, & rem multo beatiſſimam. Dum iſta Simeones dicendo percurreret, & tanquam magiſter gymnaſij præciperet quomodo in certaminibus ſe gererent, ſinguli aures attentas ei præbentes, ad necem [c] cupidè] gradiebãtur. Lictor autem, poſtquã centum illos interemit, poſtremo in loco Simeonem obtruncauit: atque Abdechalaam, & Ananiam vnà, ambos ſenes, presbyteros eccleſiæ, cuius Simeones erat epiſcopus, pariter cum illo & comprehenſos, & in vincula coniectos.

Centum Chriſtiani ſimul cæſi, & vna etiam Simeones.

c. μέγας

Quibus argumentis ad martyrium ſocios hortatus Simeones.

c. ὡς ἀπὸ σταθμῆς

Abedechalaa & Ananias, martyres.

A. προθύμως

De Puſice opificum Saporis præfecto, & filia eius, & Azade, martyribus. Cap. X.

EOdem temporis momento Puſices, præfectus omnium regis artificũ ibi fortè ſtans, cum videret Ananiam, cui iam cædes parabatur, contremiſcentem, Pauliſper, inquit, ô ſenex, oculos occludito, & bono animo eſto. nam ſtatim lumen Dei videbis. Vix eſt hæc locutus, cum comprehenſus eſt, & ad regem deductus. Atque cum eſſet ſe Chriſtianum confeſſus, quoniam libero ore apud regem pro religione Chriſtiana & pro martyribus verba fecerat: idcirco quaſi aliquid nefas dixiſſe, dabatur lictoribus mandatum, vt admodum peregrino & crudeli in primis mortis genere afficeretur. Lictores igitur collo eius circa tendinem perforato, illac linguam extrahunt. Porrò autem eius filia virgo, falsò à quibuſdam in crimen vocata, comprehenditur, eodémque temporis articulo occiditur. Sequenti anno, eo ipſo die quo memoria paſſionis Chriſti recoli ſolet, cum iam celebris dies feſtus reſurrectionis expectaretur, exiit edictũ Saporis crudeliſsimum in vniuerſam Perſidem, quod iubebat, vt omnes qui ſe cõfiterentur Chriſtianos, morti addicerẽtur. Quo quidem tempore multitudo Chriſtianorum, quæ ne numerari quidem poteſt, ſecuri percuſſa eſt. Siquidem magi eos ex vrbibus & vicis [c] in quibus latitabant] ſumma cum diligentia eruerunt. Nonnulli autem ſui inducta voluntate, nemine eos ducente, ſe ipſi ideo indicarunt, ne ſilentio Chriſtum denegare viderentur. Ac dum omnes qui erãt Chriſtiani, morte mulctarentur, plurimi etiam qui in ipſo palatio ætatem egiſſent, mactati ſunt: in quorum numero erat Azades eunuchus regi longè chariſsimus. Quem cum Sapores interfectum accepiſſet, incredibilem animo dolorem hauſit: háncque communem cædem ſedauit, atque ſolos religionis noſtræ doctores trucidari iuſsit.

Puſices & filia eius martyrium.

Ad Saporis edictum in Perſia ſæuit in Chriſtianos perſecutio.

c. τοὺς λαθόντας.

Propter Azadis martyrium tranſlata in ſolos doctores perſecutio.

De Tarbu-

De Tarbula Symeonis ſorore, & eius ac aliarum duarum martyrio.

Cap. XI.

* Tarbula al.

PEr idem tempus regina in morbum delapſa, * Tarbula, ſoror Symeonis epiſcopi, ſancta virgo, ſimul cum ancilla idem vitæ genus colente, & ſorore eius, quæ poſt viri mortem abſtinuit à nuptiis, & eandem viuendi rationem tenuit, comprehenditur. Cauſa autem, cur hæ mulieres fuerint comprehenſæ, fuit, falſa criminatio à Iudæis in eas confiсta, quòd videlicet ob mortem Symeonis iratæ, venena reginæ inſidioſè paraſſent. Regina verò (ſolent enim ægrotantes malis ominibus facilè aures accommodare) calumniã veram eſſe, & maximè quidem quòd erat à Iudæis obiecta, exiſtimauit. Nam eiuſdem erat cum Iudæis opinionis, ad eorum morem vitam inſtituebat, & veraces illos, ſibíque maximè beneuolos putabat. Magi igitur Tarbulam & reliquas duas arreptas, morte condemnant. Ac cum ſerra diſſectas patibulis ſuffixiſſent, [c] effecerũt,] vti regina ſpacium inter patibula intermiſſum tranſiret, perinde quaſi morbus eo pacto depelleretur. Fertur hanc Tarbulam forma valde liberali & honeſta fuiſſe, magum quendam eam deperiſſe, mercedémque, vti cum illa rem haberet, [c] clàm miſiſſe:] promiſiſſe denique, ſi vellet ipſius parêre libidini, tum eam, tum ſocias ſaluas fore. At illam hanc turpitudinem ne audire quidem voluiſſe: ſed nuncios [c] verbis contumelioſis excepiſſe,] intemperantiæ crimen cum probro illis obiectaſſe: ſe multo libentius velle mori, quàm virginitatem prodere, reſpondiſſe. Porrò cum edicto Saporis ratum eſſet, vti ſuprà demonſtratum eſt, vt ſoli ſacerdotes & doctores fidei Chriſtianæ comprehenderentur: Magi & eorum principes totam Perſidem obeũtes, epiſcopos & ſacerdotes grauibus afficiunt incommodis, cùm in aliis locis, tum maximè omnium [a] in Adiabenorum regione,] quæ eſt pars Perſidis, tota fidei Chriſtianæ dicata.

[Margin, left: c. ἐπείσαν. — c. λάθρα προσεπέμψατο — c. ὑβρίσαι — c. κατὰ τὴν Ἀδιαβηνῶν χώραν.]

[Margin, right: Tarbulæ Symeonis ſororis, & aliarũ duarum martyriũ. — Integra virginitatis exẽplũ. — Furit apud Perſas, in epiſcopos & ſacerdotes perſecutio.]

De ſancti Acepſimæ martyrio, & aliis qui cum eo mortem oppetebant.

Cap. XII.

SVb idem tempus magi Accepſimam quoque epiſcopum, & complures ex eius clericis vna quidem comprehendunt: ſed cum antiſtitem, velut prædam per inſidias cepiſſent, [c] eo contenti,] cæteros, direptis illorum bonis, dimiſerunt. At verò Iacobus quidam presbyter Accepſimam ſua ſponte ſequitur: & poteſtate à magis poſtulata, in eundem carcerem cum eo concluditur: eíque, vtpote ætate valde prouecto, lubens inſeruit, ſubleuat quantum poteſt [c] eius calamitates,] & plagarum vibices ſanat. Nam paulo pòſt erat comprehenſus, magi [c] loris crudis,] quò Solem adorare cogerent eum accerbè verberarant: ſed vbi non ceſſiſſet, rurſum coniiciebant in vincula. Per idem tempus Acithalas etiam & Iacobus presbyteri, Azadanes & Abdieſus diaconi, ob Chriſtianam religionem [a] in carcere iacuerunt] crudeliſsimè à magis cæſi. Multo autem iã dilapſo tempore, princeps magorum cum rege de illis communicat: atque nactus poteſtatem eos [c] pro arbitrio ſuo] torquendi, niſi Solem adorarent, mandatum Saporis illis qui in carcere tenebantur ſignificauit. Atque ſimul vt reſpondiſſent, ſe nunquam prodituros Chriſtum, neque Solem adoraturos, adeò crudelibus tormentis illos cruciauit, vt Acepſimas in fidei confeſsione fortiter perſtans, mortem obierit. Cuius reliquias quidam ex Armenia, [c] qui obſides erant apud Perſas, tumulo condidere. Alij autem, licet non minus acerbè quàm ille verberati, præter omnium opinionem in vita manſerunt: qui cum in eadem perſeuerarent ſententia, in carcerem denuò cõpinguntur. Quorum de numero fuit Acithales, cuius brachia inter vapulandum ſic vſque ab humeris violenta extenſione diuulſa & eneruata fuere, vt manus tanquã mortuæ inde penderent: [c] quo factum eſt, vt alij] cibum illius ori admouerent. Iſto Sapore regnante, infinita multitudo presbyterorum, diaconorum, monachorũm, ſanctarum virginum, & aliorum qui in eccleſiarum miniſterio verſabantur, & erga religionem præclarè animo affecti erant, egregia piæ vitæ teſtimonia dedit. Epiſcopi autem, quos accepi mortem in hac perſecutione oppetiuiſſe, ſunt, Barbaſymes, Paulus, Gaddiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Ioãnes, Hormiſdas, Papas, Iacobus,

[Margin, left: c. ἠγαπήσαντες — c. συμφορὰς αὐτοῦ — c. ἱμᾶσιν ὠμοῖς — c. δεσμωτήριον ᾤκησαν — c. ὡς ἐβούλοντο — c. τῶν ὁμήρων — c. ἄλλοι]

[Margin, right: Martyria Acepſimæ epiſcopi. — Acithalæ & Iacobi presbyterorum. — Azadanæ et Abdieſi diaconorum. — Martyria infinita ſub Sapore.]

Romas, Maares, Agas, Bochres, Abdas, Abdieſus, Ioannes Abramius, Agdelas, Sabores, Iſaac, & Dauſas: qui à loco quodam, qui Zaudæus dicitur, à Perſis captiuus abductus fuerat, & illo tempore pro fide Chriſtiana morte mulctatus, vnà cum Mauream de Chorepiſcopo & clericis, qui in eius diœceſi erant, numero plus minus ducentis quinquaginta, qui comprehenſi à Perſis & captiui abducti fuerant.

De Millis epiſcopi martyrio, & eius vita: & quòd Sapores ſedecim hominum milia, qui nominatim recenſebantur, præter aliorum innumeram multitudinem, martyrio tradidit. Cap. XIII.

Milles ex milite epiſcopus.

PEr id temporis etiam Milles martyrio occubuit, qui primùm apud Perſas militauerat: poſtea autem relicta militia, vitæ genus planè Apoſtolicum excolere cœpit. Fertur illum, cum eſſet epiſcopus vrbis cuiuſdam in Perſide creatus, multos ſæpenumero cruciatus perpeſſum eſſe, verbera etiam & diſtractiones membrorum pertuliſſe. Ac tum neminem in ea ciuitate poſſet ad fidem Chriſtianam traducere, ægrè & iniquo animo ferentem, ciuitatem execratum eſſe, indéque deceſſiſſe. Non longo pòſt tempore, cum primarij viri illius vrbis in regem peccaſſent, exercitum cum trecentis elephãtis eò profectum, vrbem euertiſſe: ͨ & velut agrum] colentes, in ea ſemẽtem feciſſe. ͨ Millem verò] peram ſolum, in qua ſacratum Euãgeliorum librum habebat, ſecum geſtantem, Hieroſolymam precatum ſe contuliſſe: indéque in Ægyptum ad viſendos monachos, qui ibi ætatem degebant, conceſſiſſe. Quæ autem quámque admirabilia & quam diuina facinora ab iſto Mille edita fuerint, teſtes ſunt Syri, qui eius res geſtas & vitam literis prodiderunt. Mihi certè ſatis viſum eſt, hæc de eo, & de his qui in Perſide, regnante Sapore, martyrio obierunt, hactenus diſſeruiſſe. Nam tormenta illis inflicta, aut quinam fuerint, ex quóue loco, aut quo genere cruciamẽtorum martyrio defuncti ſint, aut quibus ſuppliciis affecti, vix à quoquam percenſeri poteſt: quippe cum tam varij cruciandi modi à Perſis, tanto cum ſtudio ad crudelitatem inuenti fuerint. Verùm, vt ſummatim dicam, fertur viros ac mulieres, quorum nomina recenſebantur, martyrium id temporis pertuliſſe ad numerum ſedecim milium: at multitudinem eorum qui præter hos trucidati ſunt, ne numero quidem comprehendi poſſe: & propterea perdifficilè viſum eſſe Perſis, Syris, & incolis Edeſſæ, qui multum de hac re laborabant, illorum nomina percenſere.

c. ἐξ ὧν ἀγροί per

c. μόνην δὲ

Eius miracula

Innumera Chriſtianorũ multitudo in Perſide martyrio affecta.

Quomodo Conſtantinus Sapori ſcripſerit, vt à Chriſtianorum cæde temperaret. Cap. XIIII.

POſtea verò quàm erat Conſtantino nũciatum, Chriſtianos in Perſide tam acerbè afflictatos, dolebat admodum, & vehemẽter angebatur: atque cùm illis opem ferre niteretur, non tamen habebat quid ageret, quò vitam ſecuram & tranquillam degerent. Accidit fortè, vt eodem tempore legati à rege Perſarum ad ipſum accederẽt: quibus poſtulata conceſſit, & voti compotes dimiſit. Iam verò ſibi opportunum tempus oblatum arbitratus, Chriſtianos in Perſide Sapori cõmendandi: ſcripſit ad eum, ſe gratiam ingentem immenſámque illi habiturum, ſi erga illos qui in ipſius ditione fidẽ Chriſtianam profiteantur, ſe benignum velit oſtendere. Nam religionis modum minimè culpandum eſſe: ſi quidem ſolis incruentis votis contenti ſint ad placandũ Deum, cui effuſio ſanguinis neutiquam grata acceptáue eſt, cum ſolo puro animo, cuius acies in virtutem & pietatem intenditur, delectari ſoleat. Ac propterea eos qui ita crederent, iure laudandos eſſe. Pollicetur præterea, ſi huic religioni prouidere velit, Deum ei propitium fore: próque argumento vtitur rebus, quę tum Valeriano, tum ſibiipſi obtigiſſent. Se nanque propter fidem in Chriſtũ diuina ope roboratum, vniuerſum imperium Romanum, exorſum ab Oceano ad ſolis occaſum vergente, in ſuam poteſtatem redegiſſe: multa bella cõtra exteros proſperè geſſiſſe, tyrannos profligaſſe: atque ad eam rem neque victimas, neque diuinationes requiſiuiſſe: ſed ad victoriam conſequendam ſignum crucis, quod ſuas copias antecedebat, & vota ſanguinis ac ſordiũ expertia, ſatis ſibi attuliſſe ſubſidij. Valerianum autẽ

Literarum Conſtantini ad Saporem pro Chriſtianis ſumma capita.

tantiſper

tantiſper imperium feliciter adminiſtraſſe, dum eccleſias nullis afficiebat incommodis. Verùm ſimul vt conſtituerat Chriſtianos perſequi, ira diuina exagitatum eſſe,& à Perſis ſubiugatum:captiuum denique ab eiſdem abductum, miſerandum in modum interiiſſe. Hæc ſcripſit ad Saporem Conſtantinus,quò eius animum beneuolum erga religionem Chriſtianam redderet. Nam ſummæ ei curæ fuit, vt ſaluti Chriſtianorum vbique,ſeu Romani illi,ſeu exteri fuerint, ſedulò prouideret.

Quòd Euſebius & Theognis, Arij fautores, exhibito libello quòd Niceno concilio aſſentirentur, ſuas vterque ſedes recuperarunt. Cap. XV.

Arius ab exilio reuocatus.

HAud ita diu poſt concilium Nicenum, Arius, qui eiectus fuerat in exilium, reuocatus eſt:ſed tamen Alexandriam ingredi adhuc prohibitus : at pòſt, vti ſuo dicetur loco,reditus in Ægyptum ei quorundam laborē ac ſtudio patefactus. Nec multum iam temporis interceſſerat, cum Euſebius epiſcopus Nicomediæ, Amphione qui in eius locū ſuffectus fuerat, eiecto, & Theognis Nicææ epiſcopus,cuius ſedem Chreſtus obtinuerat,ſuas eccleſias recuperarūt. Nam reuocati ſunt,oblato epiſcopis pœnitentiæ libello,qui ſe habet ad hunc modum.

Vide Socrat. lib.1.cap.10.

Euſebij Nicomed. & Theognidis pœnitētiæ libellus.

Tametſi,cum antea à veſtra ſanctitate eſſemus condemnati, nòſtrum fuiſſet,ea quæ fuerant à vobis iudicata,tacitè & cum ſilentio tuliſſe:tamen quoniam abſurdū erat,vt quæ eſſent nobis à calumniatoribus obiectata,iacere in ſilentio pateremur: idcirco vobis ſignificauimus,nos fidei deciſioni conſenſiſſe:atque vi & notione verbi ὁμοουσίου diligenter pōderata,paci nos totos addixiſſe, & nullum errorem ſecutos eſſe:ſed tum,quò eccleſiarum ſecuritati prouidè conſuleretur, ea quæ in noſtram cogitationem venerant,vobis ſuggeſſiſſe : tum quò illos qui noſtro conſilio & ſententia acquieſcere deberent,certa perſuaſione confirmaremus,fidei illi ſubſcripſiſſe.Anathemati autem Ario à concilio denunciato, non ob eam cauſam non ſubſcripſiſſe,quòd fidem illam incuſaremus, ſed quòd diffideremus,eum eius generis hominem fuiſſe,qui erat accuſatus : præſertim cum ex illis quæ priuatim ad nos ab eo tum per epiſtolas relata erant,tum per eius conciones coràm habitas declarata, pro certo eſſemus perſuaſi,ipſum longè alium eſſe. [c] Quòd ſi ſanctum cōcilium noſtris verbis voluerit fidem adhibere,] illa quæ veſtro iudicio decreta ſunt,non contradicendo impugnare,ſed conſentientibus animis confirmare decreuimus,& hoc libello cōſenſum illum roboramus:non huc inducti,quòd exilium grauiter & iniquo animo ferimus,ſed quòd libenter cupimus erroris vitare ſuſpicionem. Nam ſi nos in veſtrum cōſpectum venire permittatis,comperietis nos veſtris decretis omnino ſuffragaturos.Et quoniam veſtræ reuerentiæ viſum eſt, illum qui iſtarum rerū reus agitur,humanitùs excipere,ad vos acceſſere : eſt planè à ratione alienū, vt qui crimine tenetur implicatus acceſſatur, illiſque quæ ei obiiciuntur reſpondeat, nos autem reticendo noſmetipſos culpæ conuincere videamur. Ne grauemini igitur,ſicut veſtram decet reuerentiam,quæ tam propenſa ſemper ad miſericordiam eſſe ſolet,ſanctiſſimum noſtrum imperatorem de nobis in memoriam redigere,noſtra poſtulata illi exponere,& maturè ea quæ ſunt prudentiæ veſtræ conſentanea, de nobis ſtatuere.Hoc igitur conſtat, Euſebium & Theognidem tum reſipuiſſe, tū ſuas ipſorum eccleſias recuperaſſe.

c. εἰ δὲ ἱκανὴ ἡ ἁγία σύνοδος. Et vide num ſenſum aſſequatur interpres quod eſt etiam in Socrate obſeruandū.

Fidem eccleſiis ſuis reſtituti.

Quòd Alexandro Alexandriæ epiſcopo extremum diem oppetente, Athanaſius impulſu illius epiſcopatū eius aſſumit: & narratio de eodem ab ineunte eius ætate, & quòd Antonio magno charus fuerit. Cap. XVI.

EOdem tempore Alexander epiſcopus Alexandriæ, cum iam de vita deceſſurus eſſet,ſuum in epiſcopatu ſucceſſorē Athanaſium reliquit, diuina quadam impulſione,mea quidem ſententia, [c] ad ei ſuffragandum inductus:]ſiquidem ferunt illum,cum conatus fuerat aufugere, inuitum ab Alexandro ad epiſcopatum illum capeſſendum compulſum fuiſſe. Cuius rei teſtis eſt Apollinarius [A] Syrus,] qui ſic ſcribit : Neque poſtea à bello deſtitere [c] impij,ſed vti in initio aduerſus beatum huius viri magiſtrum arma

c. εἰς αὐτὸν ἀγαγὼν τὴν ψῆφον

Apollinarij verba de Athanaſio Alexandri ſucceſſore.

A. ὁ Σύρος

c. οἱ δυσσεβεῖς.

ſumſerant,& iſte non aliter atque filius patri, ei aduocatus aderat:ita pòſt in hunc ipſum,vt primùm in epiſcopatum ſucceſſerat,impetum fecere. Qui tametſi aufugerat, ne in illo gradu locaretur, diuinitùs tamen denuò repertus eſt: quandoquidem diuinis quibuſdam indiciis præſignificatum fuerat beato illi viro, qui epiſcopatum adminiſtrauerat, non alium quàm hunc eius ſucceſſorem fore. Nam cum ex hac vita vocaretur, eſſétque iam morti vicinus: Athanaſium, qui neutiquam aderat,nominatim appellat. Atque vbi eius gentilis, qui fortè aderat, cum nomen illud audiret,reſpondiſſet:obticuit ille,quaſi cum non vocaſſet. Rurſus vocat Athanaſium:& quia hoc ſæpius feciſſet,ille alter Athanaſius, qui aderat, deinceps ſilentio vſus eſt.Siquidem ille qui aberat,ſignificabatur. Quod etiam beatus ipſe Alexander [c] more prophetæ apertè indicauit,cum diceret:] Athanaſi, putas te poſſe effugere, [c] non tamen effugies.]Quibus verbis oſtendit, cum ad certamē vocatum eſſe. Hæc de Athanaſio ſcribit Apolinarius. Cæterùm Ariani dicunt, quòd Alexandro mortuo,quinquagintaquatuor epiſcopi,qui partibus Alexandri & Meletij fauebant,ex Thebaide & reliqua Ægypto in vnum coacti,communicarunt inter ſe de epiſcopo creãdo:& dato iureiurãdo,communibus ſuffragiis conſenſerunt de vno eligendo,qui eccleſiæ Alexandrinæ gubernacula ſuſciperet:ſed ſeptem eorum,violato iureiurando,contra omnium voluntatem clàm Athanaſium epiſcopũ ordinaſſe:& propter eam cauſam multos tum ex populo, tum ex clericis Ægypti, eius vitaſſe communionem. Attamē ipſe equidem credo,hunc virum non ſine prouidentia diuina ad epiſcopatum aſcendiſſe:quippe tum qui ad dicendum, tum ad intelligendum,tum ad reſiſtẽdum inſidiis aduerſariorum admodum idoneus eſſet, qualem certè eius tempora in primis requirebant. [A] Erat quidem ad eccleſiæ negocia obeunda,& ad res ſacras tractãdas aptiſſimus.]Atque ab ineunte ferè ætate eius generis fuit, vt ſuopte ingenio ac natura doctrina imbutus videretur. Cui quidem, cum nondum pubeſceret,iſtud eueniſſe memorant. Diem feſtum popularem [c] & valde ſplendidum,] maximo hominum cœtu quotannis Alexandrini eo die, quo Petrus ipſorum epiſcopus martyrio occubuit, adhuc etiam agũt. Quem diem cum Alexander quoque eorum antiſtes vnà celebraret, iámq; ſacra peregiſſet myſteria, fortè expectauit conuiuas,qui ſecum prãderent.Cum ſolus eſſet,oculóſque ad mare conuertiſſet, vidit longè ab ſe pueros in littore colludẽtes, & conſuetudinē quodãmodo epiſcoporum & eccleſiæ ritus imitatione exprimẽtes. Vbi autē in illo imitationis genere nihil ineſſe animaduertit periculi, lætatus eſt ſpectaculo, & ex rebus in ludo geſtis voluptatem cepit. At tandem cum arcana myſteria imitando adumbrare inciperent,animo conturbatus eſt. Atque accerſitis quibuſdam principibus ex clero viris,pueros digito demonſtrat:pueros cõprehendi,& ad ſe adduci iubet. Percõtatur ab illis de genere ludi, quibus verbis, quibúſue actionibus in eo vſi ſint. Illi primò metu perterriti, dicere noluerunt. At cum quærendo inſtaret Alexãder,indicarũt, Athanaſium epiſcopũ & principē ludi fuiſſe:puerośq; quoſdam nondum initiatos myſteriis, ab illo baptizatos eſſe. à quibus Alexander accuratè ſciſcitatur, quid ſacerdos & epiſcopus ludi ipſis dixerit, feceritue, & quid ipſi vel reſpondiſſent, vel ab eo didiciſſent. Poſtremò, vbi Alexander comperit, vniuerſum ordinem ac ritum eccleſiaſticum ab illis exquiſitè ſeruatum, conſilio ſacerdotum,quos circa ſe habebat,approbauit baptiſmum: & pueros ſemel in animorum ſimplicitate diuina gratia imbutos,rebaptizandos non cenſuit, ſed cæteris myſteriis, quæ ſolis ſacerdotibus fas erat obire,in illis expleuit. Athanaſiũ autē & cæteros pueros, qui partes presbyterorum & diaconorum inter ludendum egiſſent, parentibus tradiderunt, Deo teſte ad Eccleſiæ miniſteria educandos, vti in eo munere vitam tranſigerent,quod imitatione adumbraſſent. Haud ita diu pòſt, Alexander Athanaſium & conuictorem ſuum & ſcribam conſtituit. Itaque præclarè educatus,& cùm in grammaticorũ, tum in rhetorum ſcholis accuratè inſtitutus, cum iam vir eſſe inciperet, antequam erat creatus epiſcopus, his qui cum ipſo in colloquium fortè venirent,ſe ſapiẽtem & diſertum virum probauit. Vt autem Alexãder obiit mortem, Athanaſius, quem ſuum reliquerat ſucceſſorē, indies in maiore gloria eſſe cœpit:quæ cùm ſuis ipſius virtutibus,tum teſtimonio Magni Antonij mona chi

Arianorum ſententia de Athanaſii electione.

Athanaſius non abſque prouidentia diuina ad epiſcopatum vocatur.

Petri martyris feſtum annuũ, & miſſæ ſacrificium Alexandriæ.

Athanaſius puer adhuc per ludum factus epiſcopus pueros alios baptizat: qui poſtea non iterum baptizati, ſed ſola prætermiſſa ceremonia adiecta ſunt.

Antonij eremitæ de Athanaſio teſtimonium.

c. καὶ προφητικῶς [illegible]
c. οὐκ ἐκφεύξῃ δέ.

A. ἐγένετο δὲ ἐκκλησιαστικὸς ὅτι μάλιστα καὶ [illegible] ἱερ[illegible] διάφορος.

c. καὶ σφόδρα λαμπρὰν

c. ἐς τὰς πόλεις ἐπανῆλθε. chi confirmata eſt. Nam cum Antonius eius cauſa acceſſitus eſſet, [c] venit in vrbes: & ad eccleſias accedens, his quæ Athanaſius de Deo ſentiebat, ſuffragatus eſt: denique in omnibus rebus ſibi amicū habuit, & eius aduerſarios atque inimicos deteſtatus eſt.

Quòd Ariani & Meletiani Athanaſium celebrem fecerunt: & de Euſebij apud Athanaſium ſolicitatione, vt Arium ſuſciperet: & quòd præ cæteris omnibus, Euſebius Pamphili & Euſtathius Antiochiæ epiſcopus, de voce Conſubſtantialis ſummum inter ſe certamen inierunt. Cap. XVII.

Porrò Ariani & Meletiani nomen Athanaſij maximè illuſtre reddiderunt: qui tametſi inſidias illi tendere nunquam deſiſtebant, tamen nullam aliquando cauſam ad eum capiendum reperire viſi ſunt. Primùm igitur Euſebius per literas illius animum tentare aggreditur, velítne Arianos in eccleſiam recipere. Quòd ſi renueret, verbis grauiter minatur, ſe illum malè mulctaturum. Vbi verò Athanaſius eius neutiquam ceſſit ſententiæ, ſed conſtanter aſſeuerauit, eos qui res nouas contra veritatem inueniſſent, & ob eā cauſam eſſent à concilio Nicæno abdicati, minimè recipiendos eſſe: Euſebius toto animo connitebatur, vt Imperator ipſe Arium recipiendum curaret, & ei reuertēdi poteſtatem faceret. Verùm quemadmodum hæ res confectæ ſint, dicam equidē haud ita multò pòſt. Illo tempore epiſcopi de integro cœpere inter ſe, dum verbum ὁμοούσιον nimis curioſè expendere laborāt, magnopere diſcordare. Nā pars, illos qui hoc verbum approbarent, loqui blaſphemiam putauerunt, vtpote filiū eſſentiæ expertem opinantes, & cum Montano & Sabellio ſentientes: pars rurſus, eos qui contra ſentirent, velut Gentiles auerſantes, criminati ſunt, quòd cultū multorum deorum introducere ſtudebant. [a] In quibus rebus excutiendis Euſebius cognomento Pamphilus, & Euſtathius Antiochenus, maximè omnium ſua ingenia exercuere. Nam etſi vterque filio propriam tribuit eſſentiam, tamen alter alterum tanquā diuerſa ſententem inſimulauit.] Euſtathius quidem accuſat Euſebium, vti concilij Niceni de fide decreta innouantem: reſpondet autem Euſebius, ſe ea quidem approbare, ſed Euſtathiū reprehendere, velut Sabellij opinioni deditum.

Athanaſius aduerſariorum ſuorum contētionibus & inſidiis illuſtrior factus.

Epiſcoporum ſuper ὁμοούσιος verbo diſcordia.

Euſebij & Euſtathij parum modeſtæ diſputationes.

A. ante καὶ ἐν ταῖς ζητήσεσιν, adde: κατωπτεύοντο δὲ μάλιστα περὶ τὰ τοιαῦτα ἀμφότεροι ... [illegible]

De Antiocheno concilio: & quòd præter æquum & iuſtum Euſtathius abdicatus eſt, cooptato in eius ſede Euphronio: & quid Conſtantinus magnus concilio & Euſebio Pamphili, qui Antiochiæ thronum recuſabat, ſcripſerit. Cap. XVIII.

Itaque concilio Antiochiæ cōuocato, Euſtathius epiſcopatu eccleſiæ Antiochenæ abdicatur. Cuius rei veram cauſam fuiſſe crebro hominum ſermone celebratur, quòd fidem concilij Nicæni approbabat, quódque Euſebium cum ſuis, Paulinum Tyri, & Patrophilū Scythopolis epiſcopum (quorum ſententiā Orientis ſequebantur ſacerdotes) vti ſectæ Arianæ addictos deteſtatus eſt, eóſque palàm incuſauit: ſimulatam autem quod ſacerdotij dignitati impuris factis dedecori fuiſſe deprehenſus eſt. Propter cuius abdicationē maxima Antiochiæ ſeditio conflata eſt: adeò vt parū abeſſet, quin multitudo gladios ſtrinxiſſet, & tota ciuitas in graue periculum deueniſſet.

Seditio Antiochia propter Euſtathij abdicationem.

Quæ res vna eius cauſæ apud Imperatorem non mediocriter obfuit. Nā vt primùm nunciatū eſt Imperatori, has res accidiſſe, & populum in duas partes diuiſum eſſe, acerbè tulit: & Euſtathium, velut authorem ſeditionis, ſuſpectū habere cœpit. Quamobrem vnū ex primariis ſatellibus ſuis mittit cum mandato, vt plebi terrorē iniiciat, & ſeditionem ſine tumultu & detrimento cuiuſquam reſtinguat. Qui autē Euſtathiū abdicauerāt, atque Antiochiā ea de cauſa cōuenerāt, quoniam induxere animū, ſi vnū qui ſuæ faueret opinioni, eſſetq́; [c] Imperatori notus,] & literarū cognitione egregiè ornatus, illius eccleſię crearēt antiſtitē, ſe alios ſibi facilè obſequētes habituros: idcircò rectū ſtatuerunt, ſedem Antiochenam Euſebio cognomento Pāphilo deferre. De qua re ſcribunt ad Imperatorem literas, quibus ſignificant, hanc rem populo valde gratam eſſe. [c] Ita enim poſtulatum erat] ab omnibus, tam clericis quàm laicis, quorum animi Euſtathio infenſi fuerunt. At Euſebius ſcripſit Impera-

c. βασιλεῖ γνώριμος

c. δοκεῖ γὰρ ἐζήτουν

Euſebius Pamphilus ablatū Euſtathio antiochiæ epiſcopatum reſpuit, vnde à Conſtātino laudatus.

tori, ſe nolle cū epiſcopatum capeſſere. Quem Imperator, quòd illum honoris gradum repudiauerat, laudauit plurimum. Legem ꝑanque eſſe Eccleſia ſancitam, ne qui vnius eccleſiæ antiſtes creatus eſſet, ad alteram transferretur. Scripſit etiam literas cùm ad populū, tum ad Euſebium, eiuſq; vehementer probauit ſententiam beatumq; vocauit, quòd non ad vnius ciuitatis, ſed ad totius orbis terræ epiſcopatū adminiſtrandum idoneus iudicatus eſſet. Scripſit autem ad populum eccleſiæ Antiochenæ de concordia, & quòd alterius eccleſiæ epiſcopum non deberent appetere: & quòd malum eſſet, rerum cupiditate duci alienarum. Aliam præterea epiſtolam ſeparatim concilio dedit, in qua & Euſebium itidem, quòd epiſcopatum illum recuſauerat, laudauit: & perſuaſum habens, Euphronium Cappadocem presbyterū, & Georgium Arethuſium, viros eſſe ſpectatę fidei, iuſſit, vt vel alterum iſtorum pro ſuo arbitrio, vel alium qui ipſis videretur idoneus, eccleſiæ Antiochenæ antiſtitem deligerent. Quare vt primùm literas accepere Imperatoris, Euphroniū cōſtituerunt epiſcopum. Euſtathius autem, vti accepi, falſam ſibi obiectam criminationem animo quieto & tranquillo ideo tulit, quòd illud ſibi commodius fore putauit: vir quidem cùm in aliis rebus præſtabilis & ſpectatus, tum in eloquentia [c] iurè] admirandus: quemadmodum ex libris eius qui extant, cognoſci poteſt, in quibus & vetus loquendi ratio, ſapientes ſententiæ, verborum elegantia, [c] & lepos in rebus explicandis] non ſine magna omnium commendatione elucet.

Euphronius Antiochiæ epiſc creatus.

Euſtathij ſcripta.

c. δικαίως

c. καὶ χάριν ἀστειότητος

De Maximo, qui poſt Macarium Hieroſolymorum ſedem obtinuit. Cap. XIX.

Sylueſter, Marcus, Iulius Rom. epiſc.

PEr id tempus, cum Marcus poſt Sylueſtrum ad exiguum tempus epiſcopatum Romanum geſſiſſet, Iulius in illam ſedem ſucceſſit: in ſedem autem Hieroſolymorum poſt Macarium, ſucceſſit Maximus. Quem fama eſt epiſcopum eccleſiæ Dioſpolitanæ à Macario ordinatum fuiſſe: ſed à populo Hieroſolymitano, ne eam ſedem capeſſeret, impeditum. Nam quia confeſſor erat, & vir alioqui ſpectatus, populi ſuffragiis decretum fuit, vt poſt mortem Macarij in illius vrbis epiſcopatū ſuccederet. Itaque cum multitudo ægrè ferret, ſe eo priuatam fore, cuius virtutem exploratè cognitā haberet, & ſeditio ex ea re oriri videretur: viſum eſt Dioſpolitanis, alium epiſcopum deligere, vti Maximus maneret Hieroſolymis, & ſacro epiſcopatus munere vnà cum Macario fungeretur, & poſt eius mortem eccleſiam illam ſolus gubernaret. Attamen intelligēdum eſt, quòd hi qui in hac re cognoſcenda accuratius laborarint, affirmant, plebē iſtam omnia de ſententia Macarij & feciſſe, & ſummo ſtudio conatam eſſe. Nam cum omni cura incubuiſſe, vt Maximus poſt ſe cōſtitueretur epiſcopus, memorāt: propterea quòd mente complectebatur, illum, cùm rectam verámque de Deo opinionem teneret & ob fidei confeſſionem populo percharus eſſet neceſſariò ad ſibi ſuccedendum reſeruandum eſſe. Siquidem veritus eſt, ne ſe mortuo, Euſebius & Patrophilus, ſectæ Arianæ fautores, tempus idoneum nacti, illam epiſcopalem ſedē alicui ſuæ opinioni dedito tribuerent. quandoquidem, dum Macarius maneret in vita, nouis rebus ſtudere cœperunt illi quidem: ſed cum ab eo eſſent ea de cauſa ab eccleſia ſegregati, conquieuerunt.

Macarius,

Maximus Hieroſol.

Sancta Macarij cura de ſucceſſore.

De Meletianis & Arianis, quo pacto in vnum coaluerint: & Euſebio & Theognide, quomodo peſtem Arianam deintegro ſuſcitare connixi ſint. Cap. XX.

DVm hæc geruntur, contētio inter Ægyptios ab initio concitata, longius manare cœpit. Nam quanquā in cōcilio Nicæno Ariana hæreſis prorſus condēnata fuit: & Meletiani cōditionibus illis, quas ſuprà cōmemorauimus, in eccleſiā recepti: & Meletius Alexādro in Ægyptū reuerſo eccleſias, quas iniquè occupaſſet, reddidit, ipſeq; in Lyco iam ætatem degit: tamen non multo pòſt, cum erat è vita migraturus, Ioannem, vnum ex familiaribus ſuis, contra decretum Nicæni concilij in ſuum locum ſuffecit, ſicque eccleſias denuò conturbandi author & cauſa extitit. Ariani autem cum Meletianos nouas res moliri cernerent, ipſi quoque eccleſias

Meletius nouæ turbæ author.

Arianorum cum Meletianis ſocietas, in oppugnanda catholica eccleſia.

eccleſias turbare cœperunt. Nam vti in eiuſmodi tumultibus ſolet euenire, alij Arij laudabant opinionẽ, alij ſacerdotes à Meletio ordinatos debere eccleſiis præeſſe æquum iudicabant eorumq́; partibus ſe addicebant. Et quanquam Ariani & Meletiani antè inter ſe diſſentiebãt, tamen cum viderent multitudinem ad partes ſacerdotum eccleſiæ catholicæ deflectere, eam rapere in inuidiam, fœdera amicitiæ inter ſe ipſi iungere, commune odium inter clerum alexandrinum ſuſcipere, promiſcuè illis cõtra quos diſceptabãt crimina inferre, & ſe mutuò defendere ſtuduerunt: vſque eò, vti progrediente tempore Ariani, licet cum Meletianis de eccleſiarum primatu decertarent, à pleriſque Meletiani nominarentur: ſed tamẽ eandem, quam Arius, de Deo opinionem tenere non deſiſterent. Ac quamuis vterique ſuam controuerſiam ab ſe mutuo diſceptari diiudicariq́; recuſarint, tamen contra omnium opinionem in communis ſimultatis aduerſus orthodoxos ſocietate non inuiti conſenſerunt:] ſinguliſque eorum expectarunt, ſe facilè, quæ ſibi in optatis erãt, conſecuturos. Tempore autem procedente, habitum dogmatum Arianorum ex diſputationibus de illis habitis nacti, eadem cum Arianis de Deo ſentire cœperunt. Hincq́ res Arianæ ad priorem denuò tumultum reuolutæ ſunt: atque populus & clerus à mutua inter ſe communione ſeparati. Quinetiam cùm in aliis vrbibus, tum maximè in Bithyniæ & Helleſponti ciuitatibus, cum Conſtantinopoli quoque, dogmata Arij de integro accenſa. Denique fertur, Euſebium epiſcopum Nicomediæ, & Theognidem Nicææ, cum falſa perſuaſione, eum cui Imperator libellum de Actis concilij Nicæni cuſtodiendum commiſerat, circumueniſſent, ſuas in eo ſubſcriptiones deleuiſſe: iámque conatos palàm docere, non exiſtimandum filium patri conſubſtantialem eſſe. De qua re Euſebium, cum eſſet accuſatus, apertè ac liberè reſpondiſſe Imperatori: atque veſte quadam, qua induebatur, demonſtrata dixiſſe, ᶜ Si veſtis illa] ſe inſpectante diuideretur, ſe tamen nunquã affirmaturum vtranque eius partem vnam eandemq́; eſſentiam habere. Quibus verbis valde grauiter cõmotus eſt Imperator. Nam cum perſuaſum haberet, tales quęſtiones poſt cõcilium Nicænum penitus cõpreſſas fore, præter ſpem eas denuò excitatas vidit. Maximè autẽ omniũ eius animum offenderãt Euſebius & Theognis, quòd cum quibuſdam Alexandrinis, quos vt parum rectè de fide ſentientes ad pœnitentiam agendam concilium reſeruauerat, communicaſſent. Ob quam cauſam eos, velut diſſidij authores, exilij cauſa ſolum vertere imperauit. A nonnullis enim Imperatorem hac de re iracundia accenſum, Euſebium & Theognidem exilio addixiſſe memoratum eſt. Verùm ea quæ de hac cauſa acceperam, ab illis qui eam accuratè tenebant, ſuprà explanaui.

c. ϗ συμφερόντων

c. ὅτι εἰ τοῦτο τὸ ἱμάτιον

Arianorum opiniones tandem imbuerũt Meletiani.

Euſebius Nicom. ὁμοούσιον impugnat aperte, id valde ægre ferente Imperatore, qui cõcilio Nicæno omnia ſedata putabat.

Euſeb. et Theognis exilio mulctati.

Quas res contra Athanaſium Ariani & Meletiani nequicquam commenti ſint. Cap. XXI.

Porrò autẽ iſti duo rerũ incõmodarũ, quę deinceps Athanaſio accidebant, authores fuere. Nam cũ multum authoritate & potentia apud Imperatorẽ poſtea valerẽt, Ariũ, vt eadẽ ſecũ opinione & amicitia quoq; cõiũctũ, Alexandriam reducere: Athanaſium autẽ, vt aduerſarium, eccleſia eiicere ſtuduerunt. Quare cum apud Cõſtantinũ, vt ſeditionis & tumultus † in eccleſia authorẽ, falſò inſimulãt: & quòd pleroſq; in eccleſiã ingredi cupiẽtes prohiberet, ᶜcum liceret cõcordiam inter omnes cõſtitui, ſi iſtud vnũ permitteretur. Quas criminationes contra eũ cõfictas, multi epiſcopi & clerici q cũ Ioãne cõſpirabãt, quiq; cõtinẽter ferè ad Imperatorem accedebãt, veras eſſe cõfirmauere: atq; adeò dixere ſe orthodoxos eſſe, & tũ eũ, tũ epiſcopos ſibi ſubiectos cędis, vinculorũ, plagarũ iniuſtè inflictarũ, vulnerum & incendij eccleſiarum accuſauere. Vbi verò Athanaſius etiam ſignificaſſet Imperatori iniquas Ioannis & epiſcoporum ſibi fauentium ordinationes, & non eas ſolum, verùm etiam innouationẽ decretorum concilij Nicæni, fidẽ corruptã, ſeditiones, & contumelias orthodoxis impoſitas, criminis loco illis obiectaſſet, Imperator deinceps non habebat cui crederet. Ac cũ eiuſmodi crimina ipſi ſibi mutuo intenderent, & ſæpe accuſatores multi vtrinque multũ exhiberẽt moleſtiæ, ſcribit Athanaſio (multitudinis enim cõſenſus imprimis ſibi curæ fuit) vt nemo a-

† alij ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, quod magis probo.

Quibus autoribus & cauſis agitata in Athanaſium inſidia.

ditu eccleſiæ prohibeatur. Quòd ſi ſibi poſt illud tẽpus id factum eſſe indicaretur, ſe ſine mora miſſurum aliquem, qui illum Alexandria exturbaret. Cuius rei cognoſcẽdæ ſi quis cupiditate vlla ducatur, legat Imperatoris epiſtolam, cuius partem hic poſui, quæ ita ſe habet: Cum conſilij & voluntatis meæ rationem acceperis, fac omnibus in eccleſiam ingredi cupientibus liberum aditum præbeas. Nam ſi intellexero quenquam, qui eccleſiæ particeps fieri cupiat, vel impeditum abs te eſſe, vel introitu prohibitum, mittam aliquem è meis, qui mandato meo te de gradu dimoueat, locúmque tuum alteri tribuat. At verò vbi reſcripſit Athanaſius, & Imperatori perſuaſit non dandam eſſe Ario poteſtatem cum eccleſia catholica communicandi: Euſebius animaduertens ſe, Athanaſio tam acriter contra nitente, non poſſe conſequi quod animo inſtituerat, omnibus viribus laborandúm cenſuit, vt Athanaſius è medio remoueretur. Sed cum non ſatis cauſæ haberet ad conatum tam inſidioſum ſuſcipiendum, pollicetur Meletianis, ſe eorum cauſam cùm apud Imperatorem, tum apud eos qui apud illum multum poſſent, adiuturum, ſi modò Athanaſiũ accuſare velint. Quamobrem Athanaſius primùm in crimen vocatur, quòd [c] tributum] veſtium linearum Ægyptiis impoſuerat: quòd tributum cum etiam exegiſſe accuſatores affirmarunt. Verùm Alypius & Macarius presbyteri eccleſiæ Alexandrinæ, qui ibi forte fortuna aderant, hoc [c] falſum] crimen diluerunt. At Athanaſium hac de cauſa accerſitũ denuò accuſant, quòd capſam auri, quò Imperatori pararet inſidias, cuidam Philumeno miſerat. Cæterùm vbi intellexit Imperator accuſatorũ calumniam, facit poteſtatem Athanaſio domum reuertendi. Quinetiam ſcripſit ad populum Alexandrinum, Athanaſiiq́; ſingularem modeſtiã ei & fidem ſanam [c] teſtificatur,]& quòd cum illo lubens in congreſſum & colloquium venerit, quódque perſuaſum habuerit eum virum planè diuinum eſſe: eúmque, cum inuidię cauſa accuſatus eſſet, ſuperiores partes ab aduerſariis cõſecutum. Porrò, Imperator cum accepiſſet complures Ægyptiorum adhuc propter Arium & Meletium inter ſe digladiari, per epiſtolam eos hortatus eſt, vt Deum ante oculos ſtatuerẽt, ciúſque iudicium mente complecterentur, & mutuam inter ipſos beneuolentiam ſeruarent: denique eos qui ipſorum concordiã per inſidias dirimere conarentur, pro virili exagitarent. Qua quidem epiſtola ſcripta in hanc ſententiã Imperator tum eos omnes communiter ad concordiam incitauit: tum laborauit ſedulo, ne conſenſus Eccleſię diſtraheretur.

Arianorum factione impulſus Imp. Athanaſio exilium minatur.

Placato Athanaſio iterum Imperatore, alia item calumnia impetitur ab Euſebio.

Magno Conſtantini teſtimonio probatus Alexandriam redit Athanaſius.

c. δασμὸς

c. ψευδῆ.

c. μαρτυρεῖται

De intentata in Athanaſium propter Arſenij brachium calumnia.

Cap. XXII.

Meletiani autem, quoniam prior conatus ipſos fruſtratus fuerat, alia duo crimina aduerſus Athanaſiũ cõtexuerunt: alterũ, ꝙ ſacrũ calicem cõfregerit: alterum, quòd Arſenio quodã interfecto, brachium eius amputauerit, & apud ſe ad magicam exercendam retinuerit. Iſte Arſenius (erat autem clericus) cum in quoddam graue peccatum delapſus eſſet, dicitur ſe occultaſſe. verebatur enim, ne apud epiſcopum in iudicium vocatus, pœnas daturus eſſet. Quod cum ita accidiſſet, illi qui Athanaſio machinabantur inſidias, grauiſſimum inde crimen in eum confingere cœperunt: & propterea Arſenium diligenter conquirere. quem cũ repperiſſent, benignè complecti, polliceri ſe ei omnem præſtaturos beneuolentiam, in tutoq́; collocaturos: clàm deducere ad quendam familiarẽ & ſuarum partiũ fautorem, nomine Prinem, monaſterij cuiuſdam presbyterum. Arſenio igitur ibi occultato, ſedulo per publicas plateas & per magiſtratum conuentus circuire, diſſipare rumorem, Arſenium ab Athanaſio interemptum. Poſtremo, ad hoc crimen Athanaſio obiiciendum, Ioannem quendam monachum ſubornare. Cuius facinoris indigni, atque adeò turpis cum fama vſque eò in vulgus emanaret, vt ad aures etiam Imperatoris perueniret, Athanaſius videns, quòd quamuis fieri poſſet vt eiuſmodi criminis inſimulatus ſe ſuſtineret, difficile eſſet apud iudices, quorum animi talibus rumoribus antè occupati tenebantur, pro ſe reſpõdere, fraudibus aduerſariorum ſe ſtrenuè oppoſuit: & quoad eius fieri poterat, omnibus fidem faciẽdo prouidit, ne veritas in occulto lateret. Erat tamen perdifficile hanc rem vulgo perſuadere,

Noua in Athanaſium calumnia de Arſenij brachio.

al. Patrinem.

dere, præſertim cum Arſenius nuſquam compareret. Itaque cum ſecum cōſideraſſet, nulla alia ratione ſe ipſum poſſe ſuſpicione liberare, niſi cum viuere monſtraret, qui mortuus eſſe dicebatur: quendam ex ſuis diaconis, virum fideliſſimum, Arſenium quæſitum mittit. Qui in Thebaidem profectus, quorundam monachorum indicio fit certior de loco, vbi Arſenius iam ætatem degebat. Verùm ſimul vt venit ad Prinem,[c] apud quem latitabat.] Arſenius, ibi Arſenium neutiquam offendit (nam aduentu diaconi antè cognito, illum in inferiorem Ægyptum tranſtulerant) ſed Prinem comprehenſum deducit Alexandriam: & vnà cum illo Heliam, vnum ex eius familiaribus, qui dicebatur Arſenium aliò tranſtuliſſe. Qui duo ad præfectum præſidiatiorum militum in Ægyptum verſantium adducti, confeſſi ſunt, Arſenium viuere, & apud ipſos antè delituiſſe, at iam in Ægypto commorari. De quibus rebus, vt acciderant, Imperatorem certiorem fieri cupiebat Athanaſius. Ad quem reſcripſit Imperator, vt in ſacerdotio diligenter fungendo perſtaret: & ea quę ad populum ritè gubernandum, & ad colendam pietatem pertinerent, ſedulò prouideret: & Meletianorum inſidias pro nihilo duceret. Se namque exploratum habere[c] eos] inuidia inflammatos eiuſmodi falſa & cōmentitia crimina confinxiſſe, atq; tumultus contra eccleſiā excitaſſe: & ſe de cætero minimè[c] permiſſurū,] vt talia facinora admittantur: ſed ſecundum leges ciuiles iudicium, niſi quieſcant, exerciturū, & ſumpturum de illis ſupplicium, vtpote qui non modò innocentibus iniuſtè tendere inſidias, verùm etiam rectum Eccleſiæ ordinem perturbare, & veram pietatē labefactare niterentur. Hæc ſcripſit Imperator ad Athanaſium, iuſſitque epiſtolam in communi populi conuentu legi, quò omnes ipſius voluntatem cognoſcerent. Ex quo tempore Meletiani metu adducti,[c] quietè ſe geſſerunt:] ſiquidem Imperatoris minas non parū ſunt veriti. Itaque eccleſia per vniuerſam Ægyptum pacata, & à tam egregio epiſcopo adminiſtrata, indies magis magiſque creuit: quandoquidem tum ex Gentilibus, tum ex aliis ſectis, non pauci ei adiecti fuerunt.

c. παρ' ᾧ ἐκρύπτετο — *c. αὐτὰς* — *c. χωρήσειν* — *c. ἠρέμησαν*

Conſtantini ad Athanaſium literæ, poſt recitas in eum calumnias.

Quòd eo tempore interiores Indorum gentes, Frumentij & Aedeſij captiuorum ſtudio, Chriſtianam fidem amplexati ſunt. Cap. XXIII.

SVb idē tēpus accepimus, Indos interiores (ſic enim noſtra memoria appellantur) ad quos doctrina & prædicatio Bartholomæi minimè peruenerat, à Frumētio ſacerdote & doctore ſacræ diſciplinę, qua imbuātur, fidē Chriſtianā didiciſſe. Verùm vt in hoc miraculo, quod Indis accidit, intelligamus religionē Chriſtianā nō ex hominū ingeniis initiū cepiſſe,[a] vti quidam monſtroſè fabulātur, cauſa cur Frumentius ſit ſacerdos inſtitutus, explicanda eſt neceſſariò. Veteres philoſophi Gentiles facilè præſtantiſſimi, vrbes & loca ignota perluſtrare magno ęſtimarunt. Nam ſic Plato Socratis amicus & familiaris feciſſe dicitur, & in Ægyptū contendiſſe, quò eorum vrbes, inſtituta & mores cognoſceret. Nauigaſſe etiam in Ciliciam,[c] vt crateres qui illic erāt, viſeret,] in quibus ignis[c] velut ex fōte] ſine intermiſſione profuſus, ſua ſponte erumpere cernitur. nō raro autem ita redundat, vt inſtar fluminis dilabatur, atque adeò terrā depaſcatur vicinam, vti ad hoc tēpus agri complures exuſti videātur, & neque ſementē recipiāt, neque arborum conſitionē, ſicut de terra Sodomorū[c] memoratur.] Ad hos crateres viſendos Empedocles quoque acceſſit, vir apud Gentiles propter philoſophiæ ſcientiā admodum celebris: qui quidem rerum cognitionem, quā animo tenebat, heroico carmine perſecutus eſt. Hic cum de ignis eruptione hæſitaret, ſeu quòd hoc modo mori ſatius putauit: ſeu iſtud verius dici poteſt, quòd ipſe fortaſſe non nouit cur hoc immaturo mortis genere in eo loco occubuerit, inſiliit in ignem, ſicque interiit. Porrò autem Democritus[c] Cous] plurimas peruidiſſe vrbes, cœlum mutaſſe, peragraſſe regiones, gētes varias cognouiſſe, vitam in exteris nationibus ad annos octoginta traduxiſſe. Idē ſtudium fuit in aliis præterea ferè infinitis ſapientibus Gētilibus, tum qui quondam, tum qui recentiore memoria vixerunt. Quorum exemplum imitatus Meropius philoſophus quidam Tyrius ex Phœnicia, ad Indos profectus eſt. Quem comitati ſunt duo pueri, quorum alter Frumentius, Aedeſius alter appellatus eſt. Ambo illius conſanguinei, & literis ab eo liberaliter inſtituti. Vbi autem eas vrbes & loca

A quibus primum Indi interiores chriſtianiſmum edocti.

A. δοκεῖ poſt τερατολογοῦσι — *c. ἐπὶ θέᾳ τῶν αὐτόθι κρατήρων* — *c. ὡς ἀπὸ πηγῆς* — *c. κατεπηίλαυσι* — *c. ὁ κῷος*

Democriti peregrinatio.

Indiæ, quæ cõmodè poterat, obiiſſet, [a] reuerti conſtituit.] Atq; nauẽ quæ traiecit in Ægyptum, fortè nactus, cum in portum quendam ſeu aquæ ſeu aliarũ rerũ neceſſariarum cauſa appuliſſent, Indi, qui illic habitabant, accurrẽtes, cùm cæteros omnes, tum ipſum philoſophum Meropium, rupto, quod percuſſerant cum Romanis fœdere, trucidarunt. Pueros autẽ, vtpote ætate tenera miſerati, viuos ad regem ſuũ deduxerunt. Quorum minorem natu pincernam ſuum fecit: maiorem nomine Frumentium familiæ & pecuniarum adminiſtratorem: quippe eum & prudẽtem, & ad illud munus obeundum valde idoneum eſſe perſpexit. Cum verò ſe ad prolixum temporis ſpacium tum vtiles regi, tum fideles præſtitiſſent: rex iam moriens relicta filio paruulo & coniugi regni hæreditate, eos beneuolentię cauſa libertate donauit, copiamq; fecit, ætatem, quo in loco vellent, tranſigendi. Itaque illi Tyrũ ad ſuos reuerti [b] maturarunt.] At regina, quoniam filius adhuc admodum adoleſcens erat, cõtendit ab illis, vti vſque eò regnum adminiſtrẽt, quoad filius ad robuſtã ætatẽ perueniat. Qui reginã iſtud efflagitantem reueriti, tũ palatiũ regis, tũ regnũ gubernandũ ſuſcipiunt. Frumentius autem ſeu diuinis fortaſſe incitatus viſionibus, ſeu ſua ſponte, non tamen ſine Dei impulſione, percõtatur, Ecqui eſſent apud Indos Chriſtiani aut mercatores Romani, qui eò commearent. Atque cum diligenter conquirẽdo, quoſdam ibi eſſe comperiſſet, accerſit ad ſe. Quos beneuolentia & humanitate ſumma complectẽs, fecit vt precationis cauſa in vnum coirẽt, & more Romano cõuentus agerent: templiſq; extructis, hortatus eſt, vt Deum aſſiduè colerent. Iam verò vbi filius regis pubeſceret, eum & reginam, qui ægerrimè eorum diſceſſum ferebant, orant abeundi copiam: qua impetrata, decedentes inde cum gratia, ad ditionẽ Romanam reuerterunt. Aedeſius cupidus viſendi ſuos, Tyrũ redit: vbi pòſt presbyterij gradum obtinuit. Frumentius autem itinere in Phœniciam in aliud tempus dilato, rectà Alexandriam proficiſcitur. Nam minimè ſibi rectum videbatur, patriam & genus rerum diuinarum ſtudio anteponere. Veniens igitur cum Athanaſio eccleſiæ Alexandrinæ præſule in colloquium, res apud Indos geſtas exponit: docẽtque, Chriſtianos qui ibi ſunt, opus habere epiſcopo, [c] qui ipſis præeſſet.] Athanaſius cõuocatis ſacerdotibus Alexandriam incolẽtibus, cum illis ſuper hac re init conſiliũ, ordinatq; Frumentium Indiæ epiſcopum: ratus eum tũ maximè idoneum eſſe, tum poſſe religionem Chriſtianam vehementer propagare, apud eos præſertim, inter quos & nomen Chriſtianorum primus prædicaſſet, & in quorum animis fidei Chriſti ſemina inſeuiſſet. Itaque Frumẽtius reuerſus ad Indos, dicitur tam inſigniter ſacerdotio perfunctus eſſe, vt [c] eius conata] omnes laudarent, non minus illum quàm Apoſtolos admirati: quandoquidem Deus per eum multos mirandum in modum ſanando, ſigna & prodigia edendo, eum reddidit planè illuſtriſſimum. Sed qui fuerit apud Indos ſacerdotij Chriſtianæ religionis exorſus, ex his ſatis cognoſci poteſt.

Meropij philoſophi ſuſcepta in Indiam peregrinatio, eiuſque comites tũ adoleſcentes, Frumentius, Aedeſius, ibidem Chriſtianiſmũ profitentur.

Reuerſus Aedeſius fit ſacerdos.

Reuerſus Alexandriam Frumentius Indiæ epiſc. ordinatur.

a. τῶν ἰνδικῶν ἔχεται, poſt ἰσχύειν

c. ἀντιβολεῖν

c. ἱερωμένων

c. τὸν αὐτοῦ ἐπιρρωννύμενον

De concilio Tyrio, & temeraria ſancti Athanaſij abdicatione.

Cap. XXIIII.

Athanaſio autẽ aduerſarij per inſidias de integro faceſſere moleſtiã, odiũ apud Imperatorem ei ſtruere, & magnũ accuſatorum numerũ contra eũ cõparare cœperũt. Quorũ importuno rogatu impulſus Imperator, concilium Cæſareæ Palæſtinæ cogi mandauit. Ad quod vocatus Athanaſius, propterea non obtemperauit, quòd fraudulentũ iudiciũ tum Euſebij illius vrbis epiſcopi, tum alterius Euſebij epiſcopi Nicomediæ, tum aliorum, quos circa ſe habebant, veritus eſt. Quare licet grauiter vrgeretur, vt id temporis eò accederet, tamen circiter menſes triginta profectionem diſtulit. Poſtea autem, cum vehementius impelleretur, venit Tyrum. In qua vrbe multi epiſcopi Orientis in vnum congregati, iubent eum criminibus obiectis reſpondere. Nam Callinicus epiſcopus & Iſchyrion quidam ex factione Ioannis eum accuſauerant, quòd calicem myſticum cõfregerat, quodq; ſolium epiſcopale deturbarat: & ipſum Iſchyrionem, qui erat presbyter, ſæpe in carcerem concluſerat. Quinetiam quòd nomine ipſius ad Hyginum Ægypti præfectum falsò delato, quòd videlicet in imagines Imperatoris lapides cõiecerat, vinculis

Tyri cogitur in Athanaſium Synodus opera aduerſariorũ.

Noua ab accuſatoribus nomine Athanaſium calumnia veteribus adiiciuntur.

culis conſtringendum curauerat. Itémque quòd Callinicum, epiſcoporum eccleſię catholicæ, quæ eſt in Peluſio, & conuentum cum Alexandro agentē, propterea abdicauerat, quòd noluit alia conditione cum eo communicare, niſi de calicis myſtici fractura, de qua erat in ſuſpicione vocatus, verum pro certo cognoſceret. Præter ea, quòd Marco cuidam, qui fuerat presbyterio abdicatus, eccleſiæ Peluſianæ gubernationem commiſerat, ipſúmque Callinicum à militibus cuſtodiri, verberibus cædi, & [c] in iudicium adduci effecerat.] Porrò Euplus, Pachomius, Iſaac, Achilles, & Hermæon epiſcopi, factionis Ioannis illum inſimularunt, quòd ab eo vapularant. Denique omnes communiter ei obiectabant, [c] quòd quorundam periurio] ad epiſcopatum aſcenderat: ídque cum omnes epiſcopi aſſeuerasſent, neminē debere prius ordinari, quàm crimina ſibi illata diluerit: ſeq; ita in fraudē inductos propterea ab illius communione abſtinuiſſe. Eum autem dedignatum eſſe cauſam ſuam perſuadendo obtinere: ſed vi cogendo homines, & in vincula cōiiciendo, ſuā in ſententiam perducere laboraſſe. Ad hęc, crimen de Arſenio renouatum eſt: & vti vſuuenire ſolet in inſidiis, quæ de induſtria tenduntur hominibus, illi qui putabantur eius amici eſſe, ex improuiſo accuſatores extiterūt: quinetiam tabulæ legebantur, in quibus ſcriptæ fuerunt populi contra eum vociferationes, [c] perinde quaſi plebs Alexandrina propter eum] ad conuentus in eccleſia agendos venire renuiſſet. Athanaſius autem iuſſus pro ſe reſpondere, ſæpe in iudicium ingreſſus, criminum ſibi obiectorum alia diluit, de aliis diem ad deliberandum poſtulauit. Pendebat animi magnopere, cum videret & accuſatores ad iudicum nutum & voluntatē ſe accōmodare, & multos cōtra ſe teſtes partim ex Arianis, ex Meletianis partī cōparatos eſſe: & calūniatores, licet crimina falſa, quæ ipſe facilè refutauerat, intuliſſent, veniā tamen impetraſſe: idque maximè in cauſa tū Arſenij, in qua obiectū erat ipſum magicæ exercendæ gratia brachium Arſenij excidiſſe: [A] tum mulieris etiam] cuiuſdam, in qua accuſabatur munera mulieri, quò ſuā cum ea expleret libidinem, dediſſe, & noctu prætereà inuitam compreſſiſſe. Quæ vtraque accuſatio ridicula planè deprehenſa eſt, & plena calumniæ. Nam vbi mulier coram epiſcopis in vnum conuocatis hæc obiiceret, Timotheus presbyter Alexandrinus, qui aſtabat Athanaſio (ſic enim inter eos antè clàm conuenerat) ita affatur mulierem: Egóne te per vim compreſſi? Tum illa, An nō tu quæſo, inquit? tempuſq; & locum, in quo compreſſa fuerat, oſtendit. Arſenium autem in medium adduxit Athanaſius, ambáſque eius manus integras iudicibus mōſtrauit: atque contendit ab illis, vti accuſatores de brachio, quod in iudicium intulerant, in quæſtionem darentur. Nam Arſenius iſte ſeu diuina impulſione motus, ſeu (vt fertur) ab Athanaſij inſidiatoribus occultatus, forte fortunà, cum quidam ei nunciaſſet, [c] [A] epiſcopum eius cauſa in periculum incidiſſe, [de nocte inde deceſſit, & pridie quàm iudicium de Athanaſio exerceretur, [c] [A] Tyrum appulit. Itaque cum vtrunque crimen ita eſſet dilutū] vt purgatione non egeret, prius eorum credo in Actis concilij ideo [A] non erat,] quòd res tam turpis támque ridicula non eſſet in tabulas Concilij referenda. Quod autem ad poſterius attinet, accuſatores pro ſuis partibus defendendis ſatis putabant dicere, Pluſianum, vnum ex epiſcopis qui Athanaſio parebant, mandato eius Arſenij domum incendiſſe, ipſum alligaſſe ad columnam, loris verberaſſe, in ædiculam denique compegiſſe: at Arſenium per feneſtram inde aufugiſſe. Ac cum eſſet conquirendus, aliquandiu abditum delituiſſe: & quia non comparebat, hominibus opinionem fuiſſe non ſine cauſa allatam, eum mortem obiiſſe. Ob quam cauſam epiſcopis, qui partibus Ioannis fauebant, illum vt virum illuſtrem & confeſſorem queſiuiſſe, rem detuliſſe ad magiſtratus. Athanaſius igitur iſta animo agitans, cœpit vehemēter pertimeſcere: ſimúlque vereri, ne ſui inſidiatores occaſionem nacti, ſe ex occulto interficerent. Vbi vero ſæpius de hac cauſa conuentum eſt, & conſeſſus epiſcoporum tumultu ac turba refertus, & tum accuſatores, tum multitudo, quæ iudicio interfuit, vociferari cœpit, Athanaſium velut præſtigiatorem, hominem violentum, indignum ſacerdotio, penitus è medio tollendum: illi, quibus mandatum ab Imperatore datum fuerat, vt concilio, quò omnia melius tranquilliuſq; gererētur, intereſſent, admodum veriti, ne in ſeditione (vti erat veriſimile) impetu facto

Margin notes (left): C. τῷ δικαστηρίῳ ... ποιῆσαι. — C. ὡς δι' ἐπιορκίας τινῶν. — C. ὡς τῶν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας λαῶν δι' αὐτόν. — A. τῷ τῆς ante γυναικός. — C. A. δι' αὐτὸν κινδυνεύειν τὸν ἐπίσκοπον. C. A. εἰς Τύρον. ἑκατέρου δὲ τῶν ἐγκλημάτων ὧδε λυθέντος. A. οὐκ ἐμφέρεται. post ἀναγράφεσθαι.

Margin notes (right): *Athanaſius quo modo crimina ſibi obiecta diluerit.* — *De muliere & preſſ., calumnia detecta.* — *De Arſenio.* — *Pluſianus epiſcop.* — *Vulgus in Athanaſium ab aduerſariis concitatus.*

manus violentas illi afferrent, clàm eum è foro iudiciali ſubduxerunt. Ille autem cũ perſuaſum haberet, ſe non poſſe ſine periculo Tyri commorari, neque tutũ ſibi eſſe ᶜ contra tantum accuſatorum numerum apud inimicos iudices] cauſam diſceptare, Conſtantinopolim profugit. Concilium verò eum indicta cauſa condemnat, abdicat epiſcopatu: decernit denique, ne poſtea Alexãdriæ habitet. Ne, inquit, tumultus & ſeditiones, ſi adſit, concitare aggrediatur. Ioannẽ autẽ, & omnes qui ab eo ſtabãt, vti incommodis per iniuriam affectos, in communionem recipit: & quam illorum quiſque dignitatem in clero obtinuerat, cuique reddit. Epiſcopi porrò in eodẽ cõcilio coacti, acta cõcilij Imperatori ſignificarũt: ſcripſerũtq; ad alios omnes ᶜ vbiq;] epiſcopos, vt minimè cum Athanaſio cõmunicent, ne ve ad eum ſcribant, neu ab illo literas accipiant: quãdoquidem & criminum, de quibus certiores facti fuiſſent, cõuictus erat: & partim fuga, partim quòd cauſam ſuã in iudicio agere recuſauerat, reus deprehenſus. Præterea per literas oſtenderunt, ſe ad eiuſmodi ſententiã contra eum pronunciandum ideo impulſos, primùm quòd ægrè admodum ferebant, quòd cum Imperator anno præterito dediſſet mandatum, vt epiſcopi Oriẽtis, eius cauſa Cæſareæ in vnum conuenirent, ipſe non eò acceſſerat: idque, cum videret cõcilium longo tempore ipſum expectando fatigatum, quodq; etiam Imperatoris mãdata contempſerat. Deinde, quòd cum permulti epiſcopi Tyrum conueniſſent, hominum multitudine ſtipatus eò venerat, & turbas ac tumultus in concilio excitarat, modò pro ſe reſpondere tergiuerſando, modò epiſcopos ſigillatim contumeliis onerando: interdum, cum vocaretur ab illis, dicto ipſorum minimè audiendo, aliquando iudicium ſubire indignè & grauiter ferendo. Quinetiam planè compertum eſſe, quòd calicem myſticum fregerat, declararunt: teſteſq; ad eam rem adduxerunt, Theognidem Nicææ epiſcopum, Marin Chalcedonis, Theodorum Heracleæ epiſcopum, Valentem item, Vrſacium & Macedonium: quos quidem ſe miſiſſe in Ægyptum dixerunt, eo conſilio, vt cum in pagum venirent, vbi calix fuerat cõfractus, verũ elicerẽt. Hæc ſcripſere epiſcopi, ſingulaq; crimina (vt mos forẽſis fert) perſtrinxere: dederéque operam, vt calumniam Athanaſio velut arte quadam contexerent. Verùm complures ſacerdotes qui aderãt in concilio, hoc iudicium minimè ſyncerum eſſe exiſtimarunt. Et ob eam cauſam dicitur, Paphnutium confeſſorem, qui concilio interfuit, prehẽdiſſe manum Maximi epiſcopi Hieroſolymitani, ac monuiſſe vt ſurgeret. Nam non oportere ſe, cum eſſent confeſſores, & pro pietate tum oculos effoſſos, tum pedum flexus debilitatos haberent, concilio hominum perditorum communicare.

Athanaſius Tyro relicta Conſtantinop. ad Imperatorẽ fugit.

Abdicationẽ eiuſdem literis ad Imp. & epiſcopos miſſis probare ſtudẽt aduerſarij.

Paphnutij & Maximi ſententia damnata Tyria in Athanaſium Synodus.

c. πρὸς πλῆθος κατηγόρων ἐν ταῖς δίκαις ἐχθροῖς.

c. πανταχοῦ

De templo quod magnus Conſtantinus Hieroſolymis in Golgatha condidit, & eiuſdem dedicatione. *Cap. XXV.*

DVm hæc geruntur, circiter trigeſimum annum imperij Conſtantini, cũ templum Hieroſolymis quod magnum vocabatur, in Caluariæ loco extructum eſſet: Marianus, vir nobilis, & ſcriba Imperatoris, accedẽs Tyrum, concilio tradidit literas, quibus erat mandatum, vt epiſcopi quam maturrimè Hieroſolymam peterent, nouúmque templum conſecrarent. Quinetiã iſtud quoq; (ſic enim ſecũ antè deliberauerat) neceſſariũ putauit, vt epiſcopi q. Tyri in vnum conuenerant, lites inter ipſos ſuſceptas primò omnium dirimerent: ſicq; deinde à diſcordia & offenſione animorum purgati, ad templũ dedicandum ſe cõferrent. Nam concordiam ſacerdotum tali feſto peraccommodatam eſſe. Itaque epiſcopi contendunt Hieroſolymam, & non templum ſolum, verùm etiam theſauros & monimenta ab Imperatore illuc ᶜ miſſa] conſecrant: quę ad hoc tempus in eo templo manent repoſita, multúmque admirationis propter ſuam magnificentiam & amplitudinem ſpectatoribus excitant. Ex quo tempore eccleſia Hieroſolymitana quotannis diem feſtum ſplendidè admodum celebrat: adeò vt in eo initiationes ſacrorum peragantur, ᶜ & dies octo deinceps] conuentus fiant: compluréſque ex omnibus totius orbis terræ partibus, qui vndique ad ſacra loca viſenda confluerẽt, tempore, quo hic dies feſtus celebrabatur, eò conuenirent.

Templi in Caluaria conditi conſecratio.

c. ἀποσταλέντα quanquam poterat non adici, cum abſque eo ſtet græca lectio.

c. ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας ἐφεξῆς

De

De preſbytero qui in animum induxit Conſtantino, vt Arium & Euzoium ab exilio reuocaret: & libello de illorum fide: & quomodo Arius à concilio quod Hieroſolymis coiuerat, rurſus in communionem acceptus fuerit. Cap. XXVI.

EOdem tempore Ariani tempus idoneum nacti, laborabant vt conciliũ epiſcoporum Hieroſolymis cogeretur, & Arius atque Euzoius in communionem reciperentur. Ad quam rem audacius ſuſcipiendam tali cauſa fuere inducti. Presbyter quidam erat ſorori Imperatoris perfamiliaris, doctrinæ Arianæ laudator: verùm quòd illi ſectæ fauebat, primò omnes celare nitebatur: ſed longo temporis ſpacio dilapſo, cum maiorem neceſſitudinem cum Conſtantia (hoc enim ſorori Imperatoris nomen fuit) conflaſſet, nactus animi fidentiam, liberè cum ea colloquitur: queritur Arium patria iniuſtè pulſum eſſe, & inuidiæ priuatarúmque inimicitiarum cauſa eccleſia eiectum ab Alexandro, qui eccleſiam adminiſtrabat Alexandrinam. Nam Alexander, inquit, cum videret illũ à plebe magni fieri, cœpit graui in eum inuidia inflammari. [c] Conſtantia autem tametſi iſta vera eſſe credebat:] tamen dum vixit, nihil noui contra concilij Nicæni decreta molita eſt. At vbi in morbum incidit, & ſe iam mortem obituram ſuſpicata eſt; fratrem, cum ad ipſam accederet, orauit beneficium, quod iam poſtremum peteret, ſibi tribui. Petiit, vt presbyterũ, quem dixi, in numero familiarium haberet: eique, vtpote rectè de Deo ſentienti, fidem adiungeret. Se namque mox moriturã eſſe, & de cætero uitam hanc ſibi minimè curæ fore: ſed ei metuere, ne ipſe, Deo irato, vel calamitatis aliquid acciperet, vel imperium turpiter amitteret. Nam quorundam ſuaſu, iuſtos & bonos viros perpetuò exilio iniuſtè mulctatos eſſe. Qua de cauſa Imperator deinceps presbyterũ ſibi habuit coniunctiſſimũ, authoritatem libertatémque loquendi conceſſit, cõmunicauit cum eo de ſororis poſtulatis, cẽſuit denique cauſam Arij denuò [c] diſceptandam eſſe.] atque, ſeu quòd hæſitaret, verénc eſſent calumniæ Ario obiectæ: ſeu quòd ſorori gratificari cuperet, haud ita multò poſt, Ariũ reuocauit ab exilio, & formulam de ſua in Deum fide edere mandauit. Ille igitur nouitate verborum quæ antè excogitauerat, declinata, aliam fidei formulam contexuit: verbiſque ſimplicibus, quæ ſunt in ſanctis literis vſitatæ, vſus eſt: atque ſe obſtrinxit iureiurando, ita reuera ſe credere, ita ex animo ſentire, & aliud præterea nihil cogitatione complecti. Sic ergo ſe habet formula fidei ab ipſo edita.

c. ἄλλως δὲ ταῦτα οἰηθεῖσα κατ' ἀλήθειαν.

Constantia Imper. ſoror Arianiſmo per ſacerdotem imbuitur.

Eadem moriẽs ſacerdotem Imperatori commendat.

c. ἐξετασθῆναι

Sacerdotis ſuaſu Arianus ab exilio reuocatur.

Religioſiſſimo ſanctiſſimóque [c] Domino] noſtro Imperatori Conſtantino, Arius & Euzoius.

c. δεσπότῃ

Nos quidem, ſicut tua ſingularis erga Deũ pietas, Domine Imperator, in mãdatis dedit, fidẽ noſtram ſcriptis prodidimus, & de Deo cùm ipſi, [a] tum] cæteri qui nobiſcum ſunt, ita credere confitemur, vt ſequitur. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem: & in Dominum Ieſum Chriſtum filium eius, ex ipſo ante omnia ſecula genitum deum ſermonem, per quem omnia facta ſunt cùm quæ in cœlis, tũ quæ in terris: qui deſcendit, & incarnatus eſt, & paſſus eſt, & reſurrexit, & aſcendit ad cœlos, & iterum venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctũ, in carnis reſurrectionem, in vitam futuri ſeculi, in regnum cœlorum, in vnã catholicam eccleſiam Dei, ab vna orbis terrarum ora ad alteram vſque ſe porrigentem. [c] Hanc fidem] à ſacroſanctis Euangeliis accepimus, ipſo Domino ſuis diſcipulis dicẽte: Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris & filij, & Spiritus ſancti. Si verò iſta non credimus ſicut vniuerſa catholica Eccleſia, & Scripturæ docent, quibus quidẽ omnino fidem adhibemus: [c] iudex noſter Deus ſit] & in præſentia & in futuro iudicio. Qua propter tuã pietatẽ obſecramꝰ, Imperator ſanctiſsime, vt quoniã viri eccleſiaſtici ſumus, & ſenſum cùm Eccleſiæ, tum ſacrarũ literarum tenemus, nos pro tua ſanctimonia, quæ & pacem conciliat, & Deum auguſtè veneratur, omnibus controuerſiis [c] & inanibus argutiis ſublatis,] matri noſtræ Eccleſiæ ſcilicet, adiungas: vti & nos & eccleſia tranquillè vitam degentes, inter nos mutuò pro pacato & pio regni tui ſtatu, & pro vniuerſo hominum genere omnes communiter conſuetas preces peragamus. [c] Hanc fidei formulam] nonnulli ita callidè compoſitam eſſe dicebant, vt verbis ſolum ab Ariana doctrina diſcrepare, re ipſa cum

A. ἢ

Formula fidei per Arianũ imperatori oblata.

c. ταύτην δὲ τὴν πίστιν Matth. 28.

c. κριτὴς ἡμῶν ἔσται ὁ θεὸς

c. καὶ τῶν ἐκτὸς φιλολογιῶν

c. ταύτην τὴν πίστεως γραφὴν

eadem conſentire videretur: quandoquidem voces in ea poſitæ talem facultatem dabant in vtranque partem ambigendi, vt ſenſus vterque tum orthodoxorum, tum Arianorum ex illis colligi poſſet. Verùm Imperator Arium & Euzoium eadem cum epiſcopis in concilio Nicæno coactis ſentire arbitratus, re admodum delectabatur: attamen ſibi non tantum ſumpſit authoritatis, vt eos antè in communionem reciperet, quàm cauſa [c] ab illis, penes quos erat poteſtas,] ſicut Eccleſiæ norma poſtulat, & diiudicaretur, & diligenter examinaretur. Itaque illos mittit ad epiſcopos Hieroſolymis id temporis conuocatos, ſcripſítque vt formulam fidei ab iſtis editam accuratè expenderent: atque vt concilium benignam de illis pronunciaret ſententiam, ſi vel rectè de religione ſentire videantur, pérque inuidiam ſtructæ ſint inſidiæ: vel cum nihil cauſæ habeant, cur factum iam de ſe iudicium incuſent, reſipiſcere velint. Ex quibus literis illi qui iſtorum cauſæ ſtudebant, occaſionem denuò nacti, eos in communionem receperunt. Atque cùm hoc feciſſent, literas dedere Imperatori: ſcripſeréque tum ad eccleſiam Alexandrinam, tum ad epiſcopos & clericos Aegypti, Thebaidis & Libyæ, eos hortati admodum vt Ariũ & Euzoium lubentibus animis reciperent: quippe tum eorum fidem veram eſſe, teſtimonio Imperatoris confirmatam fuiſſe (quam quidem fidem ſuis literis ſubiunxerunt) tum concilium iudicio Imperatoris ſuffragatum eſſe. Atque hæc quidem ad hunc modum Hieroſolymis Arianorum ſtudio facta eſſe cognouimus.

Quid ſenſerint de ea Conſtantinus & Catholici.

Iudicium de Ario & eius confeſſione ad epiſcopos remittit Conſtantinus.

Arius qua occaſione reſtitutus.

C. τῶν τότε κυρίων

Imperatoris Conſtantini ad concilium Tyri conuocatum epiſtola, & ſancti Athanaſii Arianorum impulſu proſcriptio. Cap. XXVII.

Athanaſius autem Tyro fugiens, venit Conſtantinopolim: atque accedens ad Imperatorem, coram epiſcopis, qui ipſum condemnauerant, de iniuriis acceptis conqueritur: orat Imperatorem, vt res Tyri iudicatæ, ipſo audiente examinentur. Itaque Conſtantinus eius poſtulationem æquam arbitratus, epiſtolam ad epiſcopos, qui Tyri in vnum conuenerant, ſcripſit ad hunc modum:

Conſtantini imp. ad epiſc. Tyri congregatos epiſtola.

Victor Conſtantinus, Max Auguſt. epiſcopis qui Tyri conuenerunt, S.

Quanquam haud equidem ſcio cuius generis ſint ea quæ à veſtro concilio non ſine tumultu & magna contentionum procella decreta ſunt: videtur tamen ipſa veritas, turbulẽta quadam animorũ veſtrorum concitatione penitùs labefactata. Nã vos dum ſimultatem, quam nullo modo vultis deponere, mutuo inter vos exercetis: ea quæ veritatẽ attingunt, quæque Deo grata acceptáque ſunt, omnino negligitis. Verùm diuina prouidentia perfectum iri ſpero, vt tum huius contentionis lues perſpicuè deprehenſa, prorſus diſſipetur: tum nobis planum fiat, vóſne, qui ibi in vnum cõueniſtis, vllam veritatis curam duxeritis: [c] déque rebus in diſceptationẽ vocatis,] neque gratia alicuius, neque odio adducti, ſententiã pronunciaueritis. Quapropter opus eſt vt [A] omnes] vos ad meam pietatẽ properè accedatis, quo ratio rerũ à vobis geſtarũ [c] per vos] accuratè reddatur. Quid vero cauſæ ſit, cur hæc ad vos ſcribẽda putarim, vóſq; ad me per literas acceſſiuerim, ex illis quæ ſequũtur ĩtelligetis. Mihi quidẽ ad locum quendã vrbis Conſtantinopolis, quæ à meo nomine nomen accepit, quæq; noſtra beatiſſima patria eſt, proficiſcenti (cõtigerat quidẽ id tẽporis in equo vehi) Athanaſius [c] in media platea,] cũ quibuſdã aliis quos circa ſe habebat, adeò ſubitò & præter omnem expectationẽ fit obuiam, adeò vt me profectò in permagnam traduxerit admirationem. Ac Deum teſtor, qui res contuetur vniuerſas, me primo aſpectu, quíſnam eſſet, neutiquam potuiſſe cognoſcere: niſi quidam ex noſtro comitatu, tum quis eſſet, tum quam iniuriam accepiſſet, nobis (vt par erat) de illis rebus quas retulerunt percontantibus, manifeſtò declaraſſent. Ego tamẽ id temporis neque ſum cum illo locutus, neque ſermonem contuli. Et quãquam ille rogabat vt à me audiretur, ego tamen planè recuſabam: & parum aberat quin eum acerbius tractatũ, omnino abigẽdum præcepiſſem. Ille verò aliud nihil poſtulabat, quam vt nobis præſentibus, de iniuria, quam paſſus fuerat, opportunè poſſet expoſtulare. Quod quidem cum & mihi conſentaneum rationi videretur, & tempora idem

Conſtantini literis Athanaſii nomine Conſtantinopolim euocantur Tyriæ ſynodi patres, imperatori eius cõdemnationem probaturi.

C. τοῖς κρινομένοις

A. πάντας

C. ἐφ' ὑμῶν αὐτῶν

C. ἐν μέσῃ τῇ λεωφόρῳ

idem ipſum poſtularent, non inuitus equidem iſta ad vos perſcribenda curaui, vt omnes qui ad concilium Tyri coactum[c] conueniſtis,] e ueſtigiò ad caſtra noſtra maturaretis, réque ipſa veſtrum iudicium æquum ſincerúmque commonſtraretis, me audiente: quem ingenuum Dei famulum eſſe, vos ipſi non inficias iueritis. Nam mea religioſa erga Deum obſeruantia, pax vbique viget: & nomen Dei ab ipſis Barbaris, qui ad hoc tempus vſque veritatem ignorarunt, ſanctè ingenuéque extollitur. Ac conſtat inter omnes, eum qui veritatem ignorant, ipſum Deum quoque ignorare. Attamen Barbari mea opera, qui ingenuus ſcilicet Dei famulus ſum (ſicut antè dictum eſt) ad Dei notitiam venerunt, eúmque ſanctè colere didicerunt: quem quidem me in omnibus locis defendere, réque vera mihi benignè prouidere animaduertunt. Qua de cauſa in primis Deum cognoſcere cœperunt: quem etiam noſtri imperij metu inducti, religioſè colunt illi quidem: ſed nos, qui ſancta Eccleſiæ illius myſteria propugnare videri volumus (non enim dicam, obſeruare) nos inquam, nullas alias res molimur, quàm eas quæ diſcordiam & odium pariant: & in ſumma, quæ ad exitium humani generis ſpectent. Sed facite, ad nos celerrimè, vt dixi, accedatis: hoc pro certo perſuaſum habentes, nos omnibus viribus laboraturos, vt quæ ſacro Dei eloquio contineantur,[c] ea integrè incorruptéque] conſeruentur: quibus quidem, cum hoſtes religionis Chriſtianæ, qui ſimulatione ſacroſancti Chriſti nominis varias ac diuerſas blaſphemias in Eccleſiam inuexerunt, iam diſſipati, protriti & extincti videantur, nulla ignominiæ infamiæve nota omnino inuri poſſit. Quæ cum ſcripſiſſet Imperator, alij metu perculſi domum reuerterũt. At Euſebius & ſui fautores ad Imperatorem profecti, concilium Tyri habitum iuſta æquáque de Athanaſio decreuiſſe conſtanter affirmarunt: teſtéſque adduxerũt in medium Theognidem, Marin Theodorum, Valẽtem & [c] Vrſacium,] atque perſuaſerunt ei, quòd Athanaſius calicem myſticum confregerat: multáque alia falsò in eum commenti, calumniis, quod volebant, conſecuti ſunt. Nam Imperator, ſeu quòd iſta vera eſſe credebat: ſeu quòd epiſcopos inter ſe de cætero, ſi Athanaſius è medio remoueretur, concordaturos exiſtimabat, dedit mãdatum, vt ad Treuerim incolendam (quod eſt oppidum Galliæ ad occaſum ſolis ſpectantis) migraret. Cui obſecutus Athanaſius eò rectà ſe contulit.

c. [illegible] — c. [illegible] — c. [illegible]

Athanaſius productis ab aduerſariis in eum teſtibus ſententia Imperatoris Treueri exulat.

Quòd Alexander epiſcopus Conſtantinopolitanus, Arium in communionem accipere recuſauit: & quomodo Arius ad exonerandum aluum extimulatus, diruptus fuerit: & quid de Arij diruptione magnus Athanaſius memoriæ prodiderit.

Cap. XXVIII.

POſt concilium Hieroſolymis celebratum, venit in Aegyptum Arius. Ac cum eccleſia Alexandrina cum eo communicare recuſaret, rediit denuò Conſtantinopolim. Cum autem ſuæ doctrinæ fautores & quotquot Euſebij epiſcopi Nicomedenſis parebant ſententiæ, ſeparatim de induſtria conueniſſent, & concilium habere molirentur: Alexander, qui tum epiſcopalem ſedem Conſtantinopolitanam obtinuit, intellecto eorum conatu, concilium impedire laborauit. Sed cum iſtud minimè ſucceſſerit,[c] palàm renuit] fœdera amicitiæ cum Ario iungere: dixítque nefas eſſe, nec Eccleſiæ inſtituta illud pati, vt ſua atque aliorum omnium epiſcoporum, qui ex vniuerſo ferè terrarum orbe Nicæam conuenerant, deciſio irrita fieret. Euſebius igitur cum ſuis, vbi initiò Alexandro verbis perſuadere non poſſent, contumelioſè in eum inſultare: & minis adiectis conteſtari, niſi ad certum diem Arium reciperet, eum ipſum eiectum eccleſia, in exilium miſſum fore, eiúſque ſucceſſorem cum Ario communicaturum. Ad hunc modum id temporis diſceditur: atque Euſebius eiúſque fautores diem præſtitutum expectant, quò ea quæ fuerant minati, perficerent. Alexander autem Deum precatur, ne quæ dixerat Euſebius reipſa euenirent. Imperator quoque ab illis quodammodo perſuaſus, vt ipſorum cederet ſententiæ, Alexandro grauiſſimum metũ iniecerat. Pridie ergo ante diem dictum Alexander ad baſin altaris procidens, totam noctẽ pronus humi iacebat, Deum enixè precatus, vt obſtaret, quo minus conatus aduerſariorum cõtra ſe comparati, ad exitum perducerent-

c. [illegible]

Alexander nec prece nec minis adducitur, vt cum Ario communicet.

Alexandri preces in Ariũ

tur. Eodem die Arius ſub crepuſculum,cum ſe neſcio quo conferret, derepentè aluo laxata compulſus,ad locum publicum ei rei deſtinatum pergit. Cum autem iam longo temporis ſpacio intermiſſo non exiret,quidam, qui foris illum præſtolabantur,ingreſſi,eum mortuum in latrinis iacentem offendunt. Vt primùm verò hoc palàm factum eſt,de eius morte non eadem omnium fuit opinio. Nam nõnulli,vel morbum repentinum eius cor oppreſſiſſe:vel eum præ nimia voluptate, quã à rebus ex ſententia ſibi ſucceſſuris capiebat, animo defeciſſe, eodémque momẽto occubuiſſe: alij autem illum,vt impium in Deum,pœnas debitas perſoluiſſe arbitrati ſunt:alij verò,qui eius ſectam ſequebantur, præſtigiis magicis eum interfectum fuiſſe, [c] rumorem diſſiparunt] Verùm non fuerit abſurdum verba † Athanaſij epiſcopi Alexandrini de eius morte in medio ponere, quæ ita ſe habent: Ille ipſe Arius,ſectæ huius author & princeps,ſocius Euſebij,opera factionis Euſebianæ à Conſtantino Auguſto,Imperatore beatiſſimæ memoriæ, accerſitus, rogatúſque vt fidem ſuam ſcriptis proderet, ſcripſit quidem veterator ille:ſed impudentes ſuæ impietatis voces occultare,diſſimulátérque [c] more diaboli] ſacræ ſcripturæ verba nuda,& vt ſcripta ſunt,citate laborauit. Deinde cum beatus Conſtantinus vrgeret,vt ſi nullam aliam præterea opinionem teneret animo cõcluſam; ipſam veritatem teſtaretur(nam Dominus,inquit,ſi peieraueris,eſt te reuerà vlturus)iuſiurandum dedit miſer,ſe nullam aliam habere, neque contrà quàm ſcripſerat ſentire, licet aliquando aliter dixiſſet. Quare extemplò inde,velut daturus pœnas,egreſſus, occubuit: atque pronus decumbens, crepuit medius. At tametſi mors eſt exitus vitæ omnibus hominibus communis, & nemo contumelioſè inſectandus eſt, etiãſi hoſtis ſit, qui obierit: præſertim cum cuique ſit incertum, ipſúmne ante veſperum ſit mors occupatura:tamen mors Arij, quoniam non, vt communis naturæ conſuetudo fert, accidit, ob hanc cauſam meritò à nobis explicanda eſt. Cum Euſebius & eius fautores minarentur ſe Arium in eccleſiam introducturos: Alexander epiſcopus Conſtantinopolitanus, illis reſtitit. At Arius tamen vi & minis Euſebij confidere cœpit. Iam dies ſabbati erat,& poſtridie eius diei conuentus in Eccleſia fieri expectatum eſt. Graue certamen erat inter eos qui minas iactabant, & Alexandrum,qui precibus opem à Deo poſtulauit. Sed Dominus iudex conſtitutus,ſententiam contra eos qui iniuriam fecerant, tulit. Nam nondum ſol occiderat,cum Arius ad locum in quo occubuit,neceſsitate naturæ attractus eſt,& re vtraque nimirum & comunione & vita, eueſtigiò orbatus. Qua re audita, beatus Conſtantinus admiratus eſt, próque certo nouit, Arium peieraſſe. Quocirca omnibus tum planum factum eſt,& Euſebianæ factionis minas in nihilum recidiſſe, & ſpe Arium fruſtratum eſſe. Rurſus demonſtratum eſt, etiam inſanam Arij doctrinam à Seruatore tum in hac eccleſia, tum in eccleſia primogenitorum Dei excommunicatam eſſe. Itaque quem non magna inceſſet admiratio, cum videat iſtos obnixè contendere,vt eum iuſtum declarent, quem Dominus condemnarit: & cum animaduertat,ab hæreſi eos vindicare,quos Dominus communione fidelium excluſerit, neque permiſerit illius hæreſis authorem in eccleſiam introire. Hoc modo Arium mortẽ obiiſſe accepimus. Et ob eam cauſam fama eſt,neminem eas latrinas,in quibus moriebatur,longo tempore pòſt frequentaſſe: ſed cum iam ad eum locum viſendum,vtpote vſu publicum,homines confertim, vt in multitudine fieri ſolet,ruerent, cúmque introeuntes ſe mutuò cohortarentur,vt ab illis latrinis cauerent:locus poſteris deteſtabilis factus eſt,propterea quòd in eo Arius debitas impietatis ſuæ pœnas perſoluiſſet. Verùm vbi multum iam temporis præterierat,vir quidam locuples & potens,ſectæ Arianæ fautor,dedit operam ſedulò, vt locum illum à rep. emeret. Quem cum emiſſet,priore eius forma delata,ædes in illo extruxit,eo conſilio,vti apud populum veniret in obliuionem & Arij mors neutiquam loci recordatione deinceps carperetur.

Arij interitus.

Athanaſij de Arij morte narratio.

c. ἐξεφοίτησε

† Oratione prima in Arianos.

† ὡς ὁ διάβολος

Latrinæ in quibus Arius mortuus eſt, deteſtabiles habitæ.

Quæ res conſopito Ario Alexandriæ obuenerint,& quid Conſtantinus magnus ad eos ſcripſerit. Cap. XXIX.

Verùm

VErùm quanquam iam Arius è vita exceſſerat, non tamen controuerſia de doctrina, quam ipſe excogitarat, ſuſcepta ad exitum venit: neque eius doctrinæ fautores, illis qui contrariam tuebantur, ᶜ inſidias tendere] deſtiterunt. Quinetiam cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, & precibus Deum ſolicitaret pro Athanaſij reditu, & magnus ille Antonius monachus de eo perſæpe ad Imperatorem ſcriberet, obſecrarétque eum vt Meletianorum ſententiæ minimè aſſentiretur, ſed eorum criminationes calumniarum loco duceret: Imperator tamen neutiquam perſuaderi potuit, ſed ſcripſit ad Alexandrinos literas, eíſque criminis loco pertinaciam & turbulentum animorum motum obiectauit: deditque etiam mandatum clericis & ſanctis virginibus, vt quietè ſe gererent: quinetiam conſtanter aſſeruit, ſe neque deſtiturum de ſentẽtia: neque Athanaſium, vtpote ſeditioſum & iudicio eccleſiaſtico condemnatum, reuocaturum. Reſcripſit præterea Antonio, ſe non poſſe ſententiam Concilij contemnere. Nam etſi pauci vel ad odium, vel ad gratiam iudicare ſolent: tamen non eſſe probabile, vt tanta illuſtrium & ſpectatorum epiſcoporum multitudo in ſimili errore verſaretur. Athanaſium autem contumelioſum eſſe, arrogantem, diſſidij & ſeditionis authorem. Etenim qui animo erant erga Athanaſium abalienato, hæc vitia potiſſimùm ei falsò obiecerant: propterea quòd ſatis certò ſciebant, Imperatorem eius generis homines ſupra modum deteſtari. Porrò cum accepiſſet Imperator eccleſiam in duas partes diremptam, atque alteram Athanaſium, Ioannem alteram cum admiratione colere: iniquo animo tulit, & Ioannem mulctauit exilio. Hic Ioannes Meletij ſucceſſor fuit: iuſſúſque à concilio Tyri habito Eccleſiæ communicare, & vt tum ipſe, tum omnes eiuſdem cum eo ſententiæ fautores, honores ſuos in clero capeſſerent. at quamuis iſtud minimè ex ſententia aduerſariorum Athanaſij euenerit, tamen factum eſt. Verùm decreta epiſcoporum Tyri conuocatorum nihil omnino Ioanni profuere. Nam Imperator neque precibus, neque vllo poſtulationis genere induci poterat, vt beneuolo erga eũ animo eſſet, quem ſuſpicaretur multitudines populi Chriſtiani ad tumultum & diſcordiam excitaturum.

C. ἐπιβουλεύον-τες.

Fruſtra Conſtantinum pro Athanaſii reditu rogant Alexandrini & Antonius monachus.

Ioannes Alexandriæ ſola Conſtantini autoritate ex pulſus.

Quòd ſancita contra hæreſes omnes lege, Conſtantinus, ne alibi quàm in eccleſia conuentus agerentur mandauerit: atque hinc effectum eſſe, vt complures hæreſes exoleuerint: & quòd Euſebius Nicomedenſis, & Ariani, Conſubſtantiale ſubruere veteratoriè conati ſint. Cap. XXX.

DOgma autem Arij, quamuis illud quidem per diſceptationes à pleríſque laboratum eſſet, nondum tamen peculiari alicui populo ſeparatim attributum eſt, aut nomine Inuentoris appellatum: ſed omnes ſimul conuentus egerunt, & communicarunt inter ſe, exceptis ſolum Nouatianis, ᶜ Cataphrygibus,] Valentinianis, ᴬ Marcioniſtis,] Paulianis, & ſi qui alij alias iam inuentas hæreſes conſectarentur. Nam contra iſtos omnes legem tulit Imperator, mandauítque vt templa ipſis adimerentur, eccleſiíſque adiungerentur: & neque in ædibus priuatorum, neque in loco publico conuentus haberent. Quinetiam illis expoſuit, quòd præſtaret cum Eccleſia catholica communicare, atque ad eam accedere hortatus eſt. Hac lege promulgata, ᴬ iſtarum ſectarum] memoria magna ex parte deleta eſt. Nam dum ſuperiores regnarent Imperatores, omnes qui Chriſtum colebant, tametſi opinionibus diſſentirent, tamen eodem in numero ac loco habebantur à Gentilibus, & pari ratione torquebantur: nec poterant præ communibus calamitatibus curioſè in ſe ipſi inquirere. Et propterea ſinguli ſeorſum per ſe facilè in vnum conuenire, conuentus agere, crebro in mutuum venire colloquium ſolebant: & licet eſſent numero pauci, non tamen diſiuncti ſunt. At hac lege ſancita, hæretici, propter epiſcopos & clericos qui eos aſsiduè obſeruabant, facultatem minimè habuerunt vel palàm vel in occulto conuentus peragendi. Quia de cauſa ᶜ complures] eorũ admodum perterriti, ſe Eccleſiæ catholicæ addixerunt. Alij autem, qui in eadem perſtabant ſentẽtia, quò, ᴬ ᶜ quoniam neque in vnum conuenire permiſsi erant,] neque poterant ſine metu ſuæ opinionis fautores docere: idcirco nullis ſuæ ſectæ ſucceſſoribus poſt ſe relictis, è vita exiue-

C. καταφρυγῶν. A. μαρκιωνιστῶν

A. τῶν

Conſtantini lex contra hæreſes.

C. οἱ πλεῖνς A. C. ὡς τοῦ μὴ συνιέναι συγχωρούμενοι,

runt. Siquidem aliæ omnes ferè ſectæ in initio perpaucos habebant æmulos, vel propter peruerſitatem dogmatum, vel propter inuentorum & authorum ſuorum improbitatem. At Nouatiani, tum quòd duces ſuæ opinionis viros bonos ſunt cõſecuti, tum quòd eandem quam Eccleſia catholica de Deo doctrinam tuebantur,

Cur Nouatiani hac lege minus quàm cæteri, læſi.

ab initio permulti extiterunt, & manſerunt hactenus, nec multum incommodi ex hac lege acceperunt. Nam Imperator, mea quidem ſententia, dum inſtitueret ſubditis ſuis non exitio eſſe, ſed terrori ſolum, de legis ſeueritate ſua ſponte nõnihil remiſit.

Aceſius Nouatianus Conſtãtino gratus.

Quinetiam Aceſius, qui id temporis Conſtantinopoli ſectæ Nouatianæ epiſcopus fuit, quoniam propter vitæ integritatem Imperatori charus erat, non parum (vt eſt veriſimile) ſuæ eccleſiæ attulit præſidij. Cataphryges autem eadem afficiebantur pœna, qua cæteri hæretici imperio ſubiecti: exceptis ſolum illis qui Phrygiam incolebant, & in reliquis gentibus illis finitimis ætatem degebant. In quibus

Cataphryges.

locis permulti Cataphryges & à temporibus Montani extiterunt, & adhuc ſunt. Sub idem tempus Euſebius epiſcopus Nicomediæ, & Theognis Nicææ epiſcopus, ſcriptis cœperunt formulam fidei à concilio Nicæno editam innouare: ac tametſi non auderent palàm denegare filium patri conſubſtantialem eſſe (pro certo enim ſciebant Imperatorem ita ſentire) aliam tamen formulam compoſuerũt, verbáque

Theognis & Euſebius obliquè nunc fidei Nicænæ formulã impugnant.

fidei in concilio Nicæno editæ ab epiſcopis Orientis, interpretationibus quibuſdã additis, recepta eſſe, omnibus [c] indicarunt.] Quæ quidem formula & ſenſus eiuſdẽ effecerunt, vt ſuperior controuerſia in diſceptationem rurſus vocaretur: & [c] cum iam videretur ſedata eſſe,] de integro agitaretur.

c. ἐμήνυσαν
c. ἢ δόξαν αὖθις

De Marcello Ancyrano epiſcopo, & eius hæreſi & abdicatione. Cap. XXXI.

Marcellus Ancyræ epiſcopatu pulſus, eiuſque ſcripta igne damnata, Baſilio in eius locũ aſſumpto.

DVm hæc geruntur, epiſcopi Conſtantinopoli conuocati Marcellum epiſcopum Ancyræ, quod eſt oppidum Galatiæ, vt nouæ doctrinæ authorem (nam filium Dei principium ex Maria habuiſſe, & regnũm eius finem habiturum aſſeruit, & librum quendam de hac re compoſuit) gradu epiſcopali abdicarunt, eccleſia expulerunt: & Baſilio, qui tum in dicendo tũ in docendo diſertus putabatur, eccleſiæ Galatarum epiſcopatum detulerunt. Scripſerunt item ad eccleſias in illis locis ſitas, vt Marcelli librum conquirerent, cúmque cremandum curarent: & ſi quos reperirent eius opinionis fautores eos ad fidẽ catholicam traducerent. Significarunt porrò, ſe non totum librum, [c] quippe qui pluribus ſcriptus eſſet,] ſubiunxiſſe ſuis literis: ſed certas ſolum ſententias in illis inſeruiſſe, quæ oſtenderent Marcellum hæc, quæ modò diximus, ſenſiſſe. A nonnullis tamen dicebatur, iſta à Marcello dicta eſſe, velut de eiſdem ſolùm quærente: & ab Euſebio & ſuis ſectatoribus ad Imperatorem per calumniam delata, perinde ac ſi Marcellus eadem conſtanter aſſeueraſſet. Nam hos ei grauiter ſuccenſuiſſe, quòd neque in concilio Tyri vrbis Phœniciæ habito, ipſorum decretis conſentiret, neque Hieroſolymis de Ario in eccleſiam admittendo concederet, neque conſecrationi magni templi ibi à Conſtantino ædificati intereſſe vellet: idque non alia de cauſa, quàm vt ipſorum vitaret communionem. Denique ſcripſere iſti ad Imperatorem, hæcque ad calumniam probandam ei detulere, quòd ipſum quoque Marcellus ideo contumelia affecerit, quòd dedignatus eſſet conſecrationem templi Hieroſolymis extructi ſua præſentia honorare. Cauſa autem cur Marcellus accuſatus ſit, fuit Aſterius quidam ſophiſta Cappadociæ, qui cum libros de religione Chriſtiana, opinioni Arij conſentientes ſcripſiſſet, per oppida circumcurſare, eóſque epiſcopis demonſtrare cœpit: conciliis denique vbique conuocatis interfuit. Cui Marcellus contradicens, in opinionem Pauli Samoſateni, ſeu ſponte, ſeu imprudens, neſcio, delapſus eſt. Verùm poſtea, cum in concilio Sardicenſi ratione oſtendiſſet, ſe haudquaquam ita ſenſiſſe, ad epiſcopatum denuò reſtitutus eſt.

c. διὰ τὸ πολύστιχον τῆς γραφῆς

Vera accuſationis Marcelli cauſſa.

Marcellus epiſcopatui ſuo reſtitutus.

Quòd Conſtantinus magnus paulo poſt quàm ſacroſancto baptiſmate initiatus erat, excedens è vita in ſanctorum Apoſtolorum templo conditus eſt. Cap. XXXII.

Imperator

IMperator autem, cum iam antea imperium filiis ſuis Cæſaribus diſtribuiſſet, & partem illius quæ vergit ad occaſum ſolis Conſtantino & Conſtanti, partem autem ad Orientem ſpectantem Conſtantio aſsignaſſet, quoniam corpore ægro iam & languenti fuit, ideo Helenopolim aduenit, balneis ſua natura calidis vſurus. Ac cum morbo vehementius vrgeretur, Nicomediam deportatus eſt. Ibi autem cum in ſuburbiis commoraretur, ſacroſancto baptiſmatis myſterio initiatus eſt. Qua re magnopere delectatus, gratias egit Deo. Factóque teſtamento, imperium filiis, vt ſuprà demonſtratum eſt, diſpertiuit. Romæ autem antiquæ, & Conſtantinopoli, priuilegia quædam præ cæteris eximia reliquit: teſtamentum commiſit presbytero illi, quem tametſi Arij fautor fuit, tamen ob vitæ integritatem Conſtantia ſoror eius iam moriens commendaúerat. Cui iureiurando aſtricto mandauit, vt Conſtantio, ſimul vt accederet, illud daret. nam neque iſte, neque alius ex Cæſaribus patri morienti prę̀ſtò aderat. Quæ cùm imperaſſet Conſtantinus, ad paucos dies vitam propagans, circiter quintum & ſexageſimum ætatis ſuæ annum moritur. Ex quorum annorum numero triginta & vnum regnauit: Chriſtianæ religionis fautor maximus, quippe qui primus Imperatorum ad eccleſiam amplificandam acri ſtudio incubuerit, & eius ſplendorem ad ſummũ perducere laborarit. In rebus item quas inſtituebat, haud ſcio an quiſquam fuerit fortunatior. Nam abſque diuina ope, vt mihi quidem videtur, nihil aggreſſus eſt: qui in bellis ab ſe contra Gothos & [c] Sauromatas] geſtis victor fuit, & formam reipub. ad ſuum arbitrium tam facilè commutauit, vt alium Senatum conſtitueret: aliam vrbem ſuo nomine appellatam, imperij primariam efficeret: atque religionem Gentilium, quam tum magiſtratus imperij, tum ſubditi tam diu coluerant, ſimul vt aggreſſus eſt, exiguo temporis ſpacio deleuit. Vbi verò de vita deceſſerat, corpus eius in loculo aureo conditum, Conſtantinopolim tranſportatum eſt, & ſuper feretrum quoddam in palatio poſitum. Cui idem honos, idemque obſeruantiæ modus ab aulicis tributus eſt, ac ſi vixiſſet. Vt primùm autem [c] Conſtãtius] qui in Oriente verſabatur, de patris morte certior factus eſt, properè Conſtantinopolim contendit, atque funere & exequiis regalibus factis, eum in eccleſia nomine Apoſtolorum nuncupata ſepeliuit: in qua quidem eccleſia Conſtãtinus, dum vixit, ſepulchrum ſibi conſtruendum curauerat. Ab eo igitur, tanquam ex eius rei authore [c] conſuetudine ducta] Imperatores Chriſtiani poſt mortem Conſtantinopoli ſepeliuntur, atque epiſcopi etiam: quippe cum dignitas ſacerdotalis, [c] Imperii dignitati] par ſit, imò verò in locis ſacris primas partes obtineat.

Imperij in filios partitio per Conſtãtinum. — *Conſtantini.* — *Baptiſmus.* — *Teſtamentum.* — *Mors.* — *Anni vitæ & Imperij.* — *Religio, & res geſtæ.* — *Sepultura.* — *Imperatorum Chriſt. ſepultura Conſtantinopo.*

c. σαυρομάτας — c. κωνστάντιος — c. ἔθους γενομένου — c. τῇ βασιλείᾳ ἴσον.

SECVNDI LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI

SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER TERTIVS.

CONSTANTINI FILII.

Quòd poſt Conſtantini magni obitum, Euſebius & Theognis denuò fidem Nicænam vellicare cœperunt.

Caput I.

RES, regnante Conſtantino, in Eccleſia geſtæ, ad hunc modum ſe habuere. Quo quidem mortuo, doctrina fidei à concilio Nicæno ſtabilita, in controuerſiam denuò vocatur. Nam hãc licet non omnes approbaſſent, tamen dum vixit Cõſtantinus, nemo eam [c] apertè] reiicere auſus eſt. At vt primùm exceſsit è vita, complures [c] qui etiam antea de hac fide prodenda] in ſuſpicionem venerant, ab ea penitùs deſciuerunt. Omnium autem maximè Euſebius & Theognis, epiſcopi Bi-

c. περιφανῶς — c. οἱ καὶ πρὶν ἐπὶ προδοσίᾳ

TT t

thyniæ,ſummopere laborarunt,vt Arij regnaret opinio. [c] Quam rem facilè perfectum iri arbitrati ſunt, ſi modò] Athanaſium reditu ab exilio interclùderent,alterumq; ſuæ opinionis fautorem eccleſiis Aegypti epiſcopum præficerent. Atque iſta animo inſtituebant,adminiſtrũ ſui conatus adepti presbyterum illum,qui temporibus Conſtantini author fuerat Arij ab exilio reuocandi. Nam erat quoque Conſtantio Imperatori percharus,propterea quòd ei patris teſtamentum ſaluum tradiderat:quinetiam authoritatem ob ſuam in rebus gerendis fidelitatem nactus,in familiaritatem tum imperatricis,tum eunuchorum,qui Imperatoris cubicularij erãt, quique multum apud eum gratia valebant, ſeſe immerſit. Eodẽ tempore Euſebius Imperatoris familiæ pręfuit:qui cum eſſet opinionis Arianæ approbator, nõ imperatricem ſolum,ſed etiam aulicos permultos ad ſuam perduxit ſententiã.Hinc rurſus crebræ de fide diſceptationes priuatim & publicè ſuſceptę: ſimulq; contumeliæ & ſimulates ortæ:denique res Theognidi & ſuis proceſſit ex ſententia.

Mortuo Conſtantino à Nicæna fide reſiliunt, & Athanaſij reditũ impedire conantur. — *Euſebius.* — *Theognis.*

c. ὅπερ δὴ τῶν κατορθῶσαι ῥᾳδίως ᾤοντο

De magni Athanaſij ex Galliis reuerſione:& Conſtantini Cæſaris,Conſtantini magni filij, epiſtola:& tenſis rurſus ab Arianis contra Athanaſium inſidiis,& Acacio Birrhœenſi epiſcopo,ac bello inter Conſtantem & Conſtantinum ſuſcepto. Caput II.

DVm hæc geruntur, Athanaſius ex Gallia ad ſolem occidentem vergente Alexandriam reuertitur. Quem Cõſtantinus,dum adhuc maneret in vita, reuocari in patriam iuſſerat. Fertur etiam,eum hoc idem in teſtamẽto ſuo pręcepiſſe. At verò quoniam mors illum antè occupauerat,quàm res perfecta ſit,idcirco filius eius Cõſtantinus,qui Gallis verſus ſolis occaſum prǫfuit, fecit Athanaſio poteſtatem Alexandriam reuertendi,literasq; eius cauſa ad populũ Alexandrinum dedit. Quas literas hoc loco ponere ſtatui,quæ ſunt ſcriptæ his verbis:

Conſtãtini literæ ad Alexãdrinos pro Athanaſio reſtituendo literæ.

Conſtantinus Cæſar populo eccleſiæ catholicæ Alexandrinæ S.

Veſtræ [c] prudentiæ] minimè obſcurum arbitror, quid cauſæ fuerit, cur ſacroſanctæ legis & doctrinæ euangelicæ interpres Athanaſius à patre meo in Galliam ad tempus relegatus ſit:ne ſcilicet per nefariam improborum quorundam peruerſitatem(nam agreſtis infeſtorum & [c] crudelium hoſtium immanitas, eius capiti periculum intenderat)vulnera planè inſanabilia ſuſtinere coactus fuiſſet. Quocirca,vt hanc nequam hominum malitiam effugeret,ex illorum quaſi [c] faucibus,] qui ei ſtruebant inſidias,erepus eſt:iuſſusq; vt ſub mea ditione vitam degat: quo [c] nõ aliter, ac ſi in ea ciuitate verſaretur,in qua antehac vixerat,omnibus rebus ad vitam neceſſariis(licet eius eximia virtus diuina ope freta, graues aſperioris fortunæ ærumnas pro nihilo putet) abundare circunfluereq; poſsit. Quamobrem cum pater meus Conſtantinus Auguſt. dignus ſanè ob res præclarè geſtas qui ſempiternæ memoriæ commendetur, haberet in animo, epiſcopum illum ad propriã ſedem locumq; veſtræ cum primis ſanctimoniæ gratia,reſtituere,& morte(vt ſors humana fert)antè occupatus occũberet,quàm id quod erat ſibi in optatis,explere poſſet:cõſentaneum certè exiſtimaui, vt ipſe inſtitutum tam pij Imperatoris mihi exequendum ſuſciperem, Quanta autem obſeruãtia & honore hominem cõplexus fuerim, ab eo ipſo,ſimulatq; in veſtrum conſpectum venerit,facilè intelligetis. Nec mirum ſanè,me iſtud humanitatis officium erga illum declaraſſe. Nam cùm quædam veſtri deſiderij quaſi effigies,tum grauis hominis perſona ante oculos mentis obſeruata, animum meum ad hoc ipſum commouit,vehementerque cohortata eſt. Deus vos, fratres mei chariſsimi,ſua prouidentia diu ſeruet incolumes. Iſtarum literarum ſubſidio Athanaſius reditum conſecutus, eccleſias Aegypti denuò adminiſtrauit. At Ariani iſtud grauiter tulere,neque [A] [c] animo tranquillo potuere conſiſtere: hincq; crebræ]ſeditiones concitatę. Quæ res cauſa fuit,cur nouæ inſidiæ Athanaſio denuò tenderentur. Nam Euſebiani cum apud Imperatorem magnopere inſimulabant, quòd homo ſeditioſus eſſet:quodque contra leges eccleſiaſticas,nõ iudicio epiſcoporum, ſed ſuo ipſius arbitrio reuertiſſet. Verùm quemadmodum iſtorum inſidiis Alexandria rurſus expulſus ſit, mox idoneo loco dicetur. Per idem ferè tempus, Euſebio

c. ἐννοίας — *Socr. lib. 2. c. 3.* — *c. αἱμοβόρων* — *c. τῶν φαρύγγων* — *c. ὥσπερ, ὡς* — *A. c. καὶ ἠρεμεῖν οὐκ ἠνείχοντο, ἐντεῦθέν τε συνεχεῖς*

Noua inſidiæ Athanaſio intenta.

Euſebio cognomento Pamphilo mortuo, Acacius epiſcopatum Cæſareæ Palæſtinæ capeſsit. Qui ſtudioſus Euſebij imitator factus, & ab eo in Sacris literis inſtitutus, cùm ad inueniendum quid diceret, tum ad inuenta oratione explicanda adeò aptus fuit, vt perdiſertus euaderet, multoſque libros memorabiles poſt ſe relinqueret. Non ita diu pòſt Conſtantinus Imperator, in bello contra Conſtantem fratrem ſuũ illato, in Aquilia à ducibus Conſtantis interficitur. Quare imperij Romani pars quæ ad ſolis occaſum ſpectat, Conſtanti: pars autem quæ vergit ad ſolem orientem, Conſtantio ceſsit.

Euſebij Pamphili mors. Acacius, eius ſucceſſor.

Conſtãtini iunioris cædes.

De Paulo Conſtantinopolitano epiſcopo, & Spiritus ſancti oppugnatore Macedonio. Caput III.

INterea temporis moritur Alexander, inq; epiſcopatum Conſtãtinopolitanum Paulus poſt eum ſuccedit: quem epiſcopatum, vt Ariani & Macedoniani memorant, contra ſententiam Euſebij epiſcopi Nicomediæ, & Theodori Heracleæ, vrbis Thraciæ epiſcopi (penes quos, vt epiſcopos finitimos, electio epiſcopi Conſtantinopolitani erat) ipſe ſibi per ambitum acquiſiuerat: ſed, vt multis in ore eſt, ob teſtimonium Alexandri, cui ſuccedebat, ab epiſcopis, qui tum fortè in vrbe cõmorabantur, ordinatus eſt. Nam Alexander, cum annos iam nonaginta octo natus eſſet, quorum viginti tres in epiſcopatu præclarè ac fortiter gerendo contriuiſſet, cùmque eſſet de vita deceſſurus, ſciſcitantibus ſuis clericis, cui eccleſiæ adminiſtratio deferenda eſſet: Si virum, inquit, pietate ſpectatum, aptúmque ſimul ad docendum quęritis, Paulum eligite: ſin hominem ad res ciuiles gerendas, & conſuetudinem cum principibus habendam idoneum deſideratis, Macedonius priores obtinet. Quinetiam fautores Macedonij, vtrique quidem teſtimonium ab Alexandro tributum [c] confitentur] ſed teſtimonium de rebus ciuilibus procurandis, & de eloquentiæ pręſtantia Paulo, teſtimonium autem piæ vitæ Macedonio datũm pręidcant., nam Paulum vitam delicatam & diſſolutam conſectatum calumniabantur. Ex quorum confeſsione conſtat, Paulum diſertum virum fuiſſe, & ad docendas eccleſias pręſtabilem. Quem rerum euentus teſtificantur, neque vitam effuſam egiſſe, & intemperantem, neque [c] ad conſuetudinem] principum aptum fuiſſe. Nam inſidias aduerſariorum (quales veriſimile eſt viros in eiuſmodi rebus ſolertes machinari) ab ſe minimè depulit: imò verò etiam cùm multitudini percharus eſſet, malitia eorum qui id temporis doctrinam fidei in concilio Nicæno confirmatam reiiciebant, non parum accepit incommodi. Ac primùm in crimen, quòd vitam neutiquam piè egerat, vocatus, Eccleſia Conſtantinopolitana eiicitur. Ad extremum, addicitur exilio: [c] vbi] per inſidias eorum qui cædem illi machinabantur, miſerandum in modum ſtrangulatum occubuiſſe ferunt. Cæterùm iſta quidem pòſt acciderunt.

Paulus Conſtãt. epiſcopus, Alexandri ſucceſſor.

c. ευμπολογοῦσι

Cõfirtur Pauli & Macedonij Ingenium.

c. πρὸς τὰς ὁμιλίας

c. ἵ

Pauli exilium & mors.

De tumultu propter Pauli ordinationem exorto. Caput IIII.

PEr id temporis autem maximus tumultus eccleſiam Conſtãtinopolitanam, propter electionẽ epiſcopi occupauit. Nam dum vita ſuppeditabat Alexãdro, Arianorum libertas in anguſtum coacta eſt: & populus, oculis in illum coniectis, eius nutum ſecuti ſunt, & Deum laudibus extulerunt: idq; maximè poſt calamitatem adeò ex inopinato Ario illatam, quem diuina vltione, [c] precibus ac votis] Alexandri inuecta, ad eũ modum, quẽ diximus, extinctum eſſe credebant. Quare ſimulatque Alexander obiit mortem, populus in duas factiones diuiſus, contentionibus opinionum & pugna palàm cœpit exardeſcere. Atq; ab Arianis laboratum eſt, vt Macedonius, ab illis autem qui filium patri conſubſtantialẽ credebãt, vt Paulus crearetur epiſcopus: quorum quidem certè vicit ſentẽtia. Poſt Pauli electionem, reuerſus eò Imperator (nam illo tempore fortè aberat) rem iniquo animo tulit, perinde ac ſi epiſcopatus homini indigno tributus fuiſſet. Itaque fraudulento impulſu aduerſariorum Pauli concilium conuocans, Paulum exturbauit eccleſia, & Euſebio epiſcopo Nicomediæ ſedem Conſtantinopolitanam tradidit.

Seditio inter Catholicos & Arianos propter Pauli ordinationem.

c. εὐχαῖς

Euſeb. Nicomed. in Pauli exulis locum ſuffectus.

De prouinciali concilio Antiochiæ celebrato, quod abdicato Athanaſio, Gregorium in eius locum ſubrogauit: & de duabus fidei expoſitionibus, & quinam illis conſenſerint: & de Euſebio Emiſeno: & quòd Gregorio Alexandriam ingreſſo, Athanaſius fugiens Romam ſaluus peruenit.

Caput V.

HIs confectis rebus, Conſtantius Antiochiam, quod eſt oppidum Syriç, contendit. Iam verò cùm eccleſia, quam tum amplitudine tum pulchritudine præ cæteris eximiam Conſtantinus adhuc in vita manens, Conſtantio filio adminiſtro ad eam rem vſus, ædificare cœperat, ibi tum ad exitum perducta eſſet: opportunum tempus Euſebianis, qui illud † ſedulò moliebantur, videbatur ad Concilium cogendum oblatum. Quare iſti cum aliis eiuſdem opinionis & doctrinæ fautoribus, qui huic concilio tum intererant, numerum nonaginta nouem epiſcoporum conficientes, conuenerunt ex multis locis Antiochiā, ſimulatione quidem, vt nouam eccleſiam conſecrarent: ſed reuera, ſicut euentus declarauit, vt decreta concilij Nicæni abrogarēt. Eo tempore Placitus, Euphronio mortuo, Eccleſiæ Antiochenæ prçfuit, & iam quinq; annos poſt mortem Cōſtantini in eo munere obeundo contriuerat. Vbi vero omnes epiſcopi in vnum conuenere, & Conſtātius etiam adfuit, cōplures eorum indignari, & grauiter Athanaſium accuſare cœperunt: quòd ſcilicet legem de ſacerdotio ſancitam, quam ipſi tulerant, contempſerat: quodq; prius eccleſiæ Alexādrinę adminiſtrationem occuparat, quàm poteſtas eſſet ei à concilio permiſſa. Adiecerunt præterea, eum ciuibus cauſam mortis extitiſſe, propterea quòd cum in ciuitatem intraret, ſeditione excitata, multi occiſi, non pauci in iudicium adducti eſſent. Itaque grauiſsima calumnia his rationibus cōtra Athanaſium contexta, decernunt, vti Gregorius eccleſiæ Alexandrinæ antiſtes cōſtituatur. Quo facto, ad quærendum de fide ſe transferunt: & quamuis decreta concilij Nicæni minimè arguerent, tamen mittunt ad epiſcopos cuiuſque ciuitatis literas, quibus docent, ſe, cum ſint epiſcopi, Arium minimè ſecutos eſſe (quî enim fieri poteſt, inquiunt, vt eum ſequantur, cum ſit ſolum presbyter?) ſed cognitores eius fidei factos, ipſum potius admiſiſſe: ſe autem non aliter credere, quàm fides ab initio tradita præſcriberet: eam verò eſſe, quam Epiſtolæ ſuæ ſubiunxerant, in qua de nomine Eſſentiæ patris aut filij, vel verbi Conſubſtantialis, nulla omnino mentio facta erat: ſed ſenſu adeò anceps & ambigua fuit, vt neque ᵃ Ariani, neque concilij Nicæni fautores compoſitionem verborum, quòd ſacræ literæ eiuſmodi minimè complecterētur, inſectari poſſent. Nam omiſsis illis nominibus quæ vtraque pars haud probabat, ea in formula fidei poſuerunt, quæ erant tum ab Arianis, tum ab orthodoxis cōceſſa. Siquidem filium ſimul cum patre eſſe, vnigenitum eſſe, Deum eſſe, ante omnia extitiſſe, carnem aſſumpſiſſe, paternam expleuiſſe voluntatem, & alia itidem confeſsi ſunt. Verùm vtrum coæternus ſit, & conſubſtantialis patri, an contrà, neutiquā in formula inſeruerunt. At verò cum eos iſtius formulæ poſtea, vt eſt veriſimile, pœniteret, aliam præterea rurſus ediderunt, quæ in aliis quidem rebus, mea quidem ſententia, fidei concilij Nicæni (niſi quidam fortè ſenſus à me minimè intellectus, in verbis obſcurè incluſus ſit) penitùs conſentit: ſed his verbis, Filium patri conſubſtantialem eſſe, reiectis: pro illis, Eius diuinitatem nec conuerti poſſe, nec mutari, dixerunt: eumq; eſſentiæ, conſilij, potentiæ & gloriæ patris conformē imaginem eſſe, & primogenitum omnis creaturæ. Hanc fidei formulam, his verbis ſcriptam, dixerunt ſe comperiſſe Luciani fuiſſe formulam, viri ſpectatiſsimi, & in ſanctis literis ſummè eruditi, qui Nicomediæ martyrio occubuit. Veráne iſta ſint, an propriam ac ſuam fidei formulam titulo martyris inſignire laborarint, non habeo equidem dicere. Huic concilio interfuerunt, non Euſebius ſolum, qui poſt Paulum eiectum Nicomedia tranſlatus, ſedem Conſtantinopolitanam occupauit: verùm etiam Acacius, Euſebij cognomēto Pamphili ſucceſſor: & Patrophilus, epiſcopus Scythopolis: & Theodorus Heracleæ, quæ antè Perinthus appellata fuerat, epiſcopus: Eudoxius item epiſcopus Germanicię, cui poſt mortē Macedonij eccleſiæ Conſtantinopolitanæ gubernatio delata erat: & Gregorius, ad epiſcopatū eccleſiæ Alexandrinæ delectus: qui eadem inter ipſos ſentire id temporis omnes cōfeſsi ſunt.

Cōcilium Antiochenum aduerſus Nicenā fidem.

Placitus Antiochiæ epiſcopus.

Ibi damnatur Athanaſius: deſignato in eius locum Gregorio.

Arianorum noua & ambigua fides formula.

Alia rurſus, quam ad Lucianum martyrem referūt.

Qui Antiochenæ huic ſynodo interfuerunt epiſcopi.

† Alij habent πάλαι, nō πάλιν, id eſt dudum, quod videtur melius.

ᵃ τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων, μήτε τῶν ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ

ſunt. Quinetiam Dianæus Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus, & Georgius epiſcopus Laodiceæ, quæ eſt vrbs Syriæ, alij denique complures, qui eccleſias primarias eáſque illuſtres adminiſtrabant. Quibuſcum vnà adfuit quoque Euſebius cognomento Emiſenus, genere oriundus ex Edeſſa nobili ciuitate Oſroenorum, ab ineunte ætate (vt mos patrius fert) ſacris in literis educatus, deinde diſciplinis humanioris literaturæ inſtitutus, idque à magiſtris qui illo tempore ibi ætatem degebant. Poſtea autem ab Euſebio cognomento Pamphilo, & Patrophilo Scythopolis antiſtite, [c interpretibus & magiſtris ſuis] ſanctos ſcripturæ libros exquiſitius perdidicit. Qui profectus Antiochiam, ſimul vt Euſtathius forte, propter criminationem à Syro ſibi illatam abdicatus erat, conſuetudine Euphronij, Euſtachij ſucceſſoris, multùm vſus eſt. Inde etiam quoniam ſacris initiari renuebat, Alexandriam conceſsit, ſcholáſque philoſophorum ibi frequentauit. Quorum diſciplinis accuratè inſtitutus, rediit Antiochiam, & cum Placito, qui Euphronio ſuccedebat, commoratus eſt. Poſtea verò quàm in ea vrbe forte fortunà concilium erat conuocatum, ab Euſebio epiſcopo Conſtantinopolitano ad ſedem eccleſiæ Alexandrinæ capeſſendam deſignatus eſt. Nam putabat illum tum propter piam vitæ inſtitutionem, tum propter ſingularem in dicendo facultatem, animos Ægyptiorum à beneuolentia, qua Athanaſium complectebantur, facilè auocaturum. At vbi hunc epiſcopatum capeſſere recuſauit, ratione ſecum inita, quàm paratum in odium apud Alexandrinos incurreret, qui videre non poterant alterum in locum Athanaſij ſurrogatum: eccleſiæ Alexandrinæ epiſcopatus Gregorio, Emiſſenæ autem ei tributus eſt. Ibi tumultu oborto, cum eſſet ideo accuſatus, quòd eam partem aſtronomiæ, quæ rerum euentus prædicit, profiteretur, inde fugit, venítque Laodiceam, ad Georgium illius eccleſiæ epiſcopum, neceſſarium & familiarem ſuum. Qui cum eo profectus Antiochiam ad Placitum & Narciſſum epiſcopos, perfecit vt Emeſam reuerteretur. Plurimi illum fecit Conſtantius imperator, ſecúmque, cùm bellum contra Perſas geſturus eſſet, deduxit. Fertur item, Deum multa per eum edidiſſe miracula, vti Georgius Laodicenſis teſtatur, qui cùm iſta, tum alia præterea de eo commemorat. Verùm iſte, [c licet vir tam inſignis eſſet,] non tamen eorum effugit inuidiam, quorum animos alienæ virtutes vehementer excruciare ſolent. Nam in crimen adductus eſt, [c quòd Sabellij tueretur opinionem:] cum tamen iam tum decretis concilij Antiocheni ſuffragaretur. At verò Maximum Hieroſolymorum epiſcopum, dedita opera ab hoc concilio abfuiſſe ferunt: eumque pœnituiſſe, quòd in fraudem impulſus, ſententiæ fuiſſet eorum qui Athanaſium abdicauerant, ſuffragatus. Porrò autem, neque epiſcopus Romanus, neque alius quiſpiam vel ex epicopis Italiæ, vel ex illis qui longè vltra Romam habitabant, ad iſtud concilium conuenit. Dum hæc adminiſtrantur, ac Franci Romanorum agros in finibus Galliæ ſitos populantur: parſque imperij ad ſolem orientem ſpectans maximis terræmotibus concutitur, & maximè omnium Antiochia: hoc concilio ibidem confecto, Gregorius proficiſcitur Alexandriam, ingenti militum manu ſtipatus: quibus erat imperatum, vt pacatum ei & tutum in vrbem introitum prouiderent. His ſubſidio etiam fuere Ariani, qui non de hac re ſolum, verùm etiam vt Athanaſium è ciuitate pellerent, magnopere laborarunt. Quare Athanaſius non parum veritus, ne populus ipſius cauſa aliquid acciperet incommodi, nocte ſubſequenti conuentum in eccleſia egit. Atque cum iam milites ad eccleſiam veniſſent precibus quibuſdam peractis, primò pſalmum recitari iubet Athanaſius. dum concentu quodam pſalmus cantatur, milites acquieſcunt, illud tempus ad inuadendum Athanaſium parum idoneum arbitrati. Athanaſius per mediam canentium turbam clàm egreditur, & Romam contendit: Gregorius verò ſedem Alexandrinam occupat. Ob quam cauſam populus grauiter commotus, eccleſiam nomine Dionyſij, qui ibi fuerat epiſcopus, nuncupatam incendunt.

De Euſebio Emiſeno.

Aſtronomiæ iudiciariæ ſtudiums damnatum.

A quibus Antiochenũ improbatum concilium.

Gregorio armata manu Alexãdriam ingrediẽte Romam fugit Athanaſius.

c. ἐξηγηταῖς

c. ἀνδρὶ τοιούτῳ ὄντι.

c. ὡς τὰ Σαβελλίου φρονῶν.

De Paulo qui mortuo Euſebio ad epiſcopatum reſtitutus eſt: & de Hermogene, ductore exercitus trucidato: & quòd Conſtantius ab vrbe Antiochena Conſtantinopolim profectus, tum Paulum exturbat, tum contra ciuitatem ira commotus eſt: deinde Macedonio in ancipiti relicto, Antiochiam reuertitur. Caput VI.

HOc modo conata eorum qui hæreſim fidei catholicæ aduerſariam tuebantur, proſperè ſucceſſerunt: quippe cum & hi qui doctrinam in cõcilio Nicæno confirmatam ſtudioſè defendebãt, abdicati eſſent: & epiſcopales ſedes primariæ, nẽpe Alexandriæ vrbis Aegypti, & Antiochiæ quod eſt oppidum Syriæ, & Conſtantinopolis etiam, ciuitatis c ad] Helleſpontum ſitæ ab Arianis occupatæ: quibus epiſcopi eam imperij partem incolentes morem geſſerunt. At ecclesiæ Romanæ præſul, & epiſcopi ac ſacerdotes verſus occidentem ſolem habitãtes, hanc iniuriam & cõtumeliã eccleſiæ factam ſuã ac propriã duxerunt. Nam cum ſemper inde vſque ab initio cõcilij Nicæni ſententiã approbaſſent, idem ſentire eodemq́; animo eſſe hactenus non deſtiterunt. Itaque Athanaſium ad ſe accedentem beneuolè exceperũt, & criminationem illi obiectã in ſe ſeruarunt. Quibus de cauſis grauiter cõmotus Euſebius, ſcripſit ad Iulium, vt ipſe decretorum Tyri de Athanaſio ſancitorum iudex eſſet. Attamen non ita diu poſt concilium Antiochiæ celebratum, antè quàm de Iulij ſententia certior factus eſſet, de vita deceſsit. Quare hi qui Conſtantinopoli fidem cõcilij Nicæni ſummo ſtudio amplecterentur, Paulum in eccleſiam deduxerunt. Eodem tempore Theognis Nicææ epiſcopus, Theodorus epiſcopus Heracleæ, & alij eiuſdem ſectæ epiſcopi, qui tum fortè Cõſtãtinopoli aderãt, ſubſidio eorum qui erant ex multitudine aduerſaria adiuti, in altera eccleſia cõuenere, & Macedonium eccleſiæ Cõſtantinopolitanæ deſignauere epiſcopum. Hinc crebri in vrbe concitati tumultus, bellis nõ diſsimiles. Nã multitudine vtrinq; confligente, quàm plurimi perierunt. Atq; ciuitas tãta ſeditione redundauit, vt res ad Imperatorem, qui tum erat Antiochiæ, perferretur: qui inflammatus iracundia, iuſsit vt Paulus vrbe denuò eijceretur. Imperatoris autẽ mãdata executus eſt Hermogenes, dux equitatus: qui in Thraciam miſſus, itinere per Conſtantinopolim facto, vi militum perfecit, vt Paulus eccleſia expelleretur. Verùm cum multitudo minimè iſtud fieri permitteret, imò verò Paulũ aliqua ex parte defendere niteretur, & milites violentius, quod imperatum erat, perficere laborarent † vrbis illius milites] ad domũ Hermogenis profecti, eam c incendunt] Hermogenem trucidant, & fune ligatũ per ciuitatis plateas trahunt. Qua re audita, Imperator conſcenſo equo, perrexit Cõſtãtinopolim, eo animo, vt plebẽ graui aliquo afficeret incommodo. Sed cum eos ſibi obuiam factos lachrymis & precibus veniam petere cerneret, illis quidem pepercit. ſed tamen dimidiatã partem frumenti, quod pater eius Cõſtantinus congiarij loco quotannis ex veſtigalibus Aegyptiis ciuibus in cõmune tribuerat, ademit: ratus fortaſſe cõplures, delicijs & nimia affluentia languẽtes, ad ſeditionem eſſe paratos. Iræ autem impetũ in Paulũ trãſtulit, iuſsitq́; illum è ciuitate pelli. Porrò autem Macedonio ſuccenſuit, tum quòd author putaretur cædis ducis Hermogenis, & aliorũ compluriũ: tum quòd antè epiſcopus crearetur, quàm ipſe conſenſiſſet. Verũ re illa in medio relicta, cũ iam neq; eius electioni ſuffragatus eſſet, neque refragatus, Antiochiã reuertit. Dum hæc aguntur, Ariani Gregorium, vtpote in ſua ipſorũ doctrina ſtabilienda tardũ & negligentẽ, & Alexandrinis cũ propter graues caſus qui eius in vrbẽ introitu ibi accidiſſent, tum propter eccleſiæ incendiũ c valde odioſum,] inde tranſtulerunt: inque eius locum ſubſtituerũt Georgium genere Cappadocem, qui ab illis maximi æſtimabatur, tum quòd in rebus agendis promptus ac diligens, tum quòd eiuſdem cum ipſis opinionis perſtudioſus eſſet.

Occidentis epiſcopi dolent ab Orientalibus fidem Nicenã oppugnari.

Catholicis Paulum reſtituentibus: Arianis autem Macedonium inducẽtibus, magna Conſtantinopoli orta ſeditio.

Propter Hermogenis ducis cædẽ Conſtantinopolitanos mulctat Imp.

Paulum expellit. Macedonio ſuccenſet.

Gregorio a ſuis Alexandria pulſo, ſubſtituitur Georgius.

c. ad

† [illegible] ſed quod ſi [illegible] cũ Socrat. li. 2. ca. 10. habent [illegible]

c. incendunt

c. admodum

De archiepiſcopis qui à partibus orientalibus pulſi, Romam confugerunt: & quid pro illis Iulius Romanus pontifex ſcripſerit: & quòd eius literis Paulus & Athanaſius ſedes ſuas rurſum receperunt, tum etiam quid orientales archiepiſcopi Iulio reſponderunt. Caput VII.

Athanaſius

Thanaſius autem fugiens Alexandria, Romam aduentauit. Eodem tempore Paulus etiam Cōſtātinopolitanus epiſcopus fortè illò acceſsit, & Marcellus quoque epiſcopus Ancyræ, & Aſclepas Gazæ epiſcopus: qui cū doctrinæ Arianæ aduerſaretur, in crimen vocatus eſt ab Arianis quibuſdam, quòd altare euerterit, & fuerit propterea abdicatus. Cuius locū in eccleſia Gazæ adminiſtranda obtinuit Quintinianus. Itemq́; Lucius epiſcopus [c] Adrianopolis, ab aliis accuſatus, ſua quā regebat eccleſia ſpoliatus, Romæ ætatē degit. Quorum criminationes cū epiſcopus Romanus intellexiſſet, & omnes fidei concilij Nicæni conſentientes reperiſſet, in communionem recepit. Ac cum propter ſedis dignitatem cura omniū ad ipſum ſpectaret, ſingulis ſuā eccleſiam reſtituit: ſcripſitq́; ad epiſcopos Orientis, eoſq́; incuſauit, quòd incōſultò de hiſce viris iudicaſſent, eccleſiaſque perturbaſſent, cùm decretis concilij Nicæni ſtare nollent. Deditq́; mandatum, vt quidam illorū omnium nomine ad diem conſtitutum accederēt, perſpicuè declaraturi ſententiam, quam de his tulerant, æquam iuſtamq; eſſe. Quinetiam minatus eſt, ſe de reliquo nō paſſurū eos inultos eſſe, niſi nouis rebus ſtudere deſiſterēt. Iſta quidē ſcripſit Iulius. Athanaſius autē & Paulus ad ſuas ſedes reuertūtur: literaſq́; Iulij epiſcopis Oriētis mittunt. Quibus illi grauiter commoti, conueniunt Antiochiæ in vnū, & epiſtolam verbis elegantibus ornatam, & diſertè, vt rhetorum mos fert, compoſitam ad Iulium ſcribunt, eamq́; plenam ironiæ, & minarum non expertem grauiſsimarum. Nam quanquam literis ſuis fatebantur eccleſiam Romanam primas apud omnes ferre, vtpote quæ Apoſtolorum ſchola & pietatis metropolis (licet authores religionis Chriſtianæ primùm ex Oriente eò veniſſent) iam ab initio fuiſſet: tamen indignati ſunt, ſe poſteriores ideo ferre, quòd magnitudine eccleſiæ ſuperarentur: idq́;, cùm virtute & pio viuendi inſtituto lōgè ſuperiores eſſent. Quinetiam criminis loco Iulio obiiciebāt, quòd cum Athanaſio & reliquis cum eo epiſcopis cōmunicauerat: & ægrè admodum ferebant, perinde ac ſi tum concilium fuiſſet, tum ipſorum ſententia abrogata. Quod factū, vt iniquum, & à lege eccleſiaſtica diſcrepās inſimularunt. His de cauſis cum eū ad hunc modū criminati eſſent, & ſibi factam iniuriam teſtati, Iulio pacem & cōmunionem pollicebantur, ſi modò abdicationem eorum qui ad ipſum profugerāt, approbaret: ſin autē reſiſteret ipſorum decretis, contraria ſe facturos prædicebant. Nam epiſcopos & ſacerdotes Orientis, qui ipſos antegreſsi fuerant, minimè refragatos eſſe epiſcopo Romano, cum [c] Nouatus] erat eccleſia ab eo eiectus. De rebus autem quas [c] contra] concilij decreta geſſerant, nihil ei reſcripſerunt: cum tamen ſignificarēt ſe multas habere cauſas, quibus commodè facta ſua excuſare poſſent. Verùm dixerunt ſuperuacaneum eſſe, de his in præſentia ſe purgare, præſertim cum in omnibus ſuis actis omnino iuſticiam violaſſe ſuſpecti eſſent. Iulio quidem iſta eos ſcripſiſſe conſtat.

Orientales epiſcopi eccleſiis pulſi ad Iuliū Romanū pontificem confugiunt.

c. ἀδριανουπόλεως

Iulij literæ pro eis reſtituendis.

Athanaſius & Paulus reuerſi.

Quod Orientales epiſcopi ad Iulij literas reſponderint.

c. ναυάτος
c. παρά

Quomodo deiecto Paulo, vicißim in epiſcopatum Conſtantinopolitanum Macedonius ſuffectus eſt. Caput VIII.

EPiſcopos autem quos abdicauerant, rurſus apud Conſtantium Imperatorem accuſant. Hic illo tempore Antiochiæ ætatē degens, ſcribit Philippo præfecto Cōſtantinopolitano, vt eccleſiam illam denuò Macedonio reddat: Paulum autē vrbe expellat. Præfectus verò ſeditionem populi veritus, antè quàm mandatum Imperatoris palàm factū eſt, ad balneum publicū, cui nomē erat [c] Zeuxippus] illuſtre illud quidem atq; ampliſsimū, proficiſcitur: eóq; accerſit: Paulum, quaſi de negociis publicis cum eo communicaturus. Cui, ſtatim vt venerat, literas oſtendit Imperatoris: atque clàm per regiam, quæ balneum attingebat, eum ad mare deduci, collocari in nauigio, Theſſalonicam ſubuehi, vnde maiores eius oriundos ferunt, iuſsit: denique ſententiam contra illum tulit, vt omnino extra eam imperij partem quæ ad orientem ſolem vergit, ſe teneret: Illyricū & vlteriores regiones ingredi nō vetuit. Egreſſus demum è tribunali, in quo iudicium aduerſus Paulum dederat, ſecum in curru habēs Macedonium, ad eccleſiā perrexit. Populi autem multitudo ([c] nam his rebus geſtis] infinitus numerus in vnū collectus eſt) ec-

Imperatoris iuſſu rurſum exulat Paulus.

c. ζευξίππου

Reſtituitur Macedonius magna cum cæde facta.

c. εἰδὼς ἄρ τούτων γινομένων

anathema indixere. Quam formulam ab Eudoxio epiſcopo iam tum [c] Germaniciæ, & Martyrio & Macedonio ad ſe perlatam, epiſcopi Occidentis non receperũt. Nam reſponderunt, ſe [c] decretis concilij Nicæni] velle acquieſcere, & præter iſta nihil amplius] curioſè exquirendum putauerunt. Cum autem Conſtans Imperator poſtularet à fratre beneficij loco, vt Athanaſius & reliqui, qui in eadem cauſa erãt, ad ſedes proprias reſtituerentur: & propter Arianos, qui contrà nitebantur, literis nihil profecit: & Athanaſius ac Paulus ad eum accedentes peterent, vti concilium cogeretur, propterea quòd ipſis, quò vera ſanáque doctrina tolleretur, paratæ fuiſſent inſidiæ: ſentẽtia vtriuſq; Imperatoris decretum eſt, vt epiſcopi partis vtriuſque ad ſtatum diem [c] Sardicen,] vrbem Illyrij, conuenirent. Epiſcopi autem Orientis Philippopoli, quæ eſt vrbs Thraciæ, coacti, ſcribunt epiſcopis Occidentis iam Sardicæ congregatis, vt pellant è concilio Athanaſium & Paulum, vtpote abdicatos: ſe alioqui ad concilium minimè venturos dixerunt. Poſtea Sardicen profecti, conſtãter affirmarunt, ſe minimè in eam ingreſſuros eccleſiam, in qua ſimul conuenirent illi quos ipſi abdicauerant. Ad quæ reſcripſerunt epiſcopi Occidentis, ſe nunquam ab eorum cõmunione refugiſſe: neque iam velle ab ea refugere, præſertim cum Iulius epiſcopus Romanus, [c] cauſa eorum accuratè cognita], illos neutiquam condemnaſſet. Eos autem adeſſe, atque tum ad cauſam ſuam diſceptãdam, tum ad crimina ſibi illata rurſus diluenda paratos eſſe. Verùm poſtquam his rebus per literas ſignificatis nihil profecerũt, & iam dies præſtituta præterierat, in qua de cauſis, ob quas in vnum conuenerant, iudicandum erat, ad extremum ea mutuo conſenſu ad illos ſcripſerunt, ex quibus maior iam odij flamma, quàm anteà, in eorum animis accenſa eſt: quinetiam ſeparatim per ſe in vnum coacti, acta contraria ſanciuerunt. Quare epiſcopi Oriẽtis, decretis ſuis, quæ de Athanaſio, Paulo, Marcello & Aſclepa ędiderant, ſtabilitis, primum Iulium epiſcopum Romanum, quòd primus omnium cum iſtis communicarat: deinde Oſium confeſſorem, cùm propter eandem cauſam, tum, propterea quòd amicus fuerat Paulino & Euſtathio, qui Eccleſiæ Antiochenæ antiſtites fuiſſent: deinceps Maximum Treuiris epiſcopum, [A] quòd primus cum Paulo communicarat, [c] & eius] Conſtantinopolim reuerſionis author extiterat, & epiſcopis ex Oriente in Galliam profectis eccleſiæ communione interdixerat, abdicarunt. Præter iſtos abdicarunt etiam Protogenem epiſcopum Sardicæ, & Gaudentium: alterũ quidem, [c] quòd] Marcelli ſuſceperat patrociniũ, quem antè ſuffragio condẽnauerat: Gaudentiũ autem, quòd contrario ſtudio ducebatur quàm Cyriacus, cui ſucceſſerat, & magnifaciebat eos quos [c] ille] abddicauerat. Hęc cum decreuiſſent, omnibus epiſcopis per literas ſignificarunt, ad eum finẽ, vt iſtos neque in communionem admitterent, neq; ſcriberent ad eos, neque literas ab illis ſcriptas reciperent. De Deo autẽ eo modo ſentire iubebant, quo formula fidei epiſtolæ ſubiuncta præſcriberet: quæ vt nullam verbi Conſubſtantialis fecit mentionem, ſic illis communione eccleſię interdixit, qui dicerent tres eſſe deos, aut Chriſtum non eſſe Deum, aut patrem & filium & Spiritum ſanctum eundem eſſe, aut filium ingenitum, aut tempus ſeculúmve fuiſſe quando non erat.

c. γερμανικείας | A. ὅτι ἐν νικαίᾳ δόξασι, καὶ μὴ παρὰ ταῦτα | c. σαρδικῶν | c. ἐξετάσαντες | A. ὡς | c. καὶ αἴτιον αὐτῷ | c. ὡς | c. ἀφ' αὐτοῦ

Conſtantij ad Conſtantium pro Athanaſij & reliquorum reſtitutione preces irrita.

Orientalium & Occidentalium epiſcoporum ſuper Athanaſij & aliorum cauſa rixa primo Sardicenſis cõcilij congreſſu.

Oriẽtis epiſcopi Occidentales excommunicant.

Eorundem de dogmate ſententia.

Quòd contrà Oſius, & ij quidem cũ eo ſentiebant, Orientales archiepiſcopos in alio conſeſſu, gradu priuabant, & aliam fidei expoſitionem proferebant.

Caput XI.

Ex altera parte autem Oſius, & qui cum eo in vnum conuenerãt, culpa vacuos eſſe declararunt tum Athanaſiũ, [c] cui epiſcopi Tyri] coacti iniuriam per inſidias feciſſent: tum Marcellum, qui ingenuè, fatebatur, ſe nunquam ea ſenſiſſe, quæ falſo ſibi obiecta eſſent: tum Aſclepam, qui Euſebij cognomento Pamphili, & aliorum iudicum ſententia ad epiſcopatum reſtitutus fuiſſet. Quòd autem iſta vera eſſent, oſtenderunt ex commẽtario quodam, in quem iſtorum iudicium relatum erat. Tum Lucium denique, quòd accuſatores eius non comparerẽt: [c] atq; ad] ſingulorũ eccleſias ſcripſerunt, vt eos pro ſuis haberent epiſcopis eorũque reditum expectarent. Gregorium autem epiſcopum Alexãdriæ, & Baſilium Ancyræ, & Quintianum Gazæ, neque nominarent epiſcopos, neque cum illis vllã habe-

c. παρὰ τῶν ἐν τύρῳ | c. καὶ πρὸς

Poſt aſſertam Athanaſij et ſimilium innocentiam etiam Orientales epiſcopi ab Occidentalibus excommunicãtur.

rent communionem, neque pro Chriſtianis quidem ducerent. Porrò Theodorum Thracem, Narciſſum Irenopolis epiſcopum, Acaciū epiſcopum Cæſareæ Palæſtinæ, Menophantum Epheſi, Vrſacium [c] Singidonis,] quæ eſt vrbs Myſiæ, Valentem Murſorum, quod eſt oppidum Pānoniæ, & Georgium Laodiceæ epiſcopum (licet ad hoc conciliū cum epiſcopis Orientis non veniſſet) gradu epiſcopali abdicarunt. Iſtos propterea ſacerdotio priuarunt, & cōmunione, quòd filium à patris eſſentia ſeparatarant: quodq́; eos qui iampridem propter hęreſim Arianā fuerant abdicati, ad ſe receperant, & [A] ad altiores] diuini miniſterij gradus extulerant. Poſtremò, cum illis his de cauſis denūciaſſent anathema, & alienos ab eccleſia pronūciaſſent, ſcripſerunt ad omnes epiſcopos literas, vt rebus ab ipſis iudicatis ſuffragarentur, & ſecum de fide conſentirent. Eodem tempore quoque aliam fidei formulā ediderunt, pluribus quidem verbis ſcriptā, quàm quæ in concilio Nicæno edita fuiſſet: ſed tamen eandem complectentem ſententiā, & verbis non multum ab illa diſcrepantē. Ad extremum, Oſius & Protogenes, qui principem locū inter epiſcopos Occidentis, qui Sardicæ conuenerant, obtinebant, veriti ne quibuſdam viderentur decreta concilij Nicæni innouare, ſcripſere ad Iuliū, & teſtati ſunt, ſe illa quidem rata habere: ſed quò facilius intelligerentur, eadem pluribus verbis explicaſſe, eo concilio, ne Arianis, [c] qui breuitate formulæ fidei in eo cōcilio editæ abutebantur,] facultas ex verbis daretur imperitos in abſurdam aliquā opinionē rapiendi. His rebus ex vtraq; parte cōfectis, concilium dimiſſum eſt, & ad ſuam quiſque ſedem reuertit. Eſt quidem hoc cōcilium celebratum, Ruffino & Euſebio Coſſ. anno decimo poſt mortē Conſtantini. Eò conuenere ex vrbibus verſus ſolem Occidentē ſitis, epiſcopi numero circiter trecenti: ex Oriente autem, ſeptuaginta ſex. Cum quibus vnà aderat Iſchyrion, cui aduerſarij Athanaſij epiſcopatum Mareotis detuliſſent.

Editur amplior fidei formula, ad Nicenā explicationem.

Sardicenſe concilium quo tēpore habitum.

C. ἐργισϑεὶς — *A. εἰς ἀξιώματα* — *C. ἀποχρωμένοις τῇ συντομίᾳ τῆς γραφῆς*

Quòd poſt concilium Orientales & Occidentales epiſcopi inuicem diſcordabant: & Occidentales quidem Nicænam fidem probè tenebant, Orientales verò propter dogma tuendum in pleriſque turbas concitarunt.

Caput XII.

POſt iſtud concilium epiſcopi Occidentis & Orientis neque conſuetudine deinceps vti mutua, vt hi ſolent qui ſunt eiuſdem opinionis, neque communicare inter ſe voluere: ſed epiſcopi Occidentis ad Thraciam vſque ſe ab alteris ſeiunxere, Orientis autem vſque ad Illyrium. Eccleſiarū verò ſtatus, vt eſt veriſimile, diſſenſionibus magnopere conturbatus fuit, & obtrectationum aculeis obiectus. Nam tametſi antè de doctrina fidei diſsidebāt, tamen mutuò inter ipſos communicantibus, non tantum mali inde accidit: quādoquidem ſimilem tenere de fide ſententiam putabantur. Eccleſia autē verſus ſolem obeūtem ſita, quoniam patrum decretis ritè gubernata erat, omnino à cōtentione, & captioſis verborum argutiis, quæ inde naſci ſolēt, libera & vacua fuit. Nam quāuis Auxentius epiſcopus Mediolani, & Valens & Vrſacius ex Pānonia oriundi, impensè laborarēt opinionem Arij in illam imperij partem traducere, tamen eorum conatus haudquaquam ſucceſsit ex ſententia: quandoquidem ſedis Romanæ antiſtes, & alij epiſcopi ac ſacerdotes ſtudioſè præcauerunt, & illius hæreſis germina amputarunt. [A] Pars verò Imperij ad ſolem Orientem vergens, etſi poſt concilium Antiochenum diſsidere, & à fide concilij Nicęni palàm iam diſſentire cœpit: tamē, meo quidem iudicio, ſi complurimum mētem ſpectes, in eandem reuera ſententiā quaſi pedibus itum eſt, conceſſumq́;, filium ex patris eſſentia conſtare. At verò quidam contentionis ſtudio adducti, contra verbū Cōſubſtantiale pugnarūt. Nam alij in initio huic voci, vti mea fert opinio, [c] aduerſati,] videri ſuperatos eſſe (quod [c] pleriſque] ſolet accidere) turpe duxerunt. Alij autem, [c] propter habitum] ex crebris de eiſdem rebus diſputationibus acquiſitū, ad ſic de Deo ſentiendū inducti, poſtea de ſententia deduci non poterunt. Alij verò, quibus erat ſatis exploratè cognitum, nō contendendū eſſe, vt alterutri parti gratificarentur, vel propter potentiam, vel propter familiaritatē, vel ꝓpter alias cauſas, quibus homines adduci cōſueuerūt ad largienda ea quæ parū ſunt cōſentanea, vel vt liberè illis rebus indulgeāt ob quas merito

Vnde cœpit Epiſcoporum Orientis & Occidentis diſcordium.

Eccleſia Occidētalis concordia.

Conſubſtantiale verbum oppugnatum partiū autor diſſidiū in eccleſia fuit.

A. ἅπαντα ἐξ. — *C. ἡττωμένους* — *C. πολλοῖς. quā quam poteſt fieri πολλάκις.* — *C. ὡς ἀπὸ ἕξεως*

ritò reprehendi deberent, de veritate deflexerunt. Multi, qui ridiculum putarent in eiuſmodi verborum concertationibus tempus terere, in ſententia concilij Nicæni acquieuerunt. At præter cæteros omnes qui in Oriente ætatem degebant, viſi ſunt decretis concilij Nicæni mordicùs adhæreſcere, Paulus epiſcopus Conſtantinopolitanus, Athanaſius Alexandriæ, & tota monachorum multitudo: quinetiam Antonius magnus, qui adhuc in vita manebat, & qui cum eo verſabantur omnes: alij denique quàm plurimi cùm in Aegypto, tum in aliis Romanorum prouinciis. Ac quoniam in iſtorum mentionem incidi, percurram oratione eos, quos in illo imperio illuſtres fuiſſe accepi.

Cum occidentalibus omnibus qui ex oriente Nicæni ſymboli aſſertores præcipui.

Sanctorum virorum qui illa tempeſtate in Aegypto illuſtres fuerunt, enumeratio: puta Antonij, duorum Macariorum, Heraclidis, Cronij, Paphnutij, Pontubaſtis, Arſiſij, Serapionis, Pityrionis, Pachomij, Apollonij, Acuph, Hilarionis, & complurium id genus.

Caput XIII.

EXordium verò capiam ex Aegypto, & duobus monachis qui Macarij nominabantur, quiq; cum ſumma laude monaſteriis in ſolitudine Sceti, & monte qui ibi eſt, poſitis pręerãt. Quorum alter in agris Aegypti, alter in vrbe natus (erat enim Alexãdrinus genere) & ita inſtitutis ciuilibus educatus, vt ἀςικὸς, id eſt, vrbanus appellaretur. Ambo autem viri ſanctiſsimi, diuina præſcientia & ſapiẽtia eximia imbuti, dęmonibus terribiles, rerum denique admirabilium & ſanationum effectores. Aegyptium verò, fama eſt mortuum ad vitam reuocaſſe, quò homini, qui contrà ſentiret, poſſet perſuadere, mortuorum fore reſurrectionem. Vixit annos circiter nonaginta quorum ſexaginta in ſolitudine cõtriuit. Qui ſimul vt ſtudio monaſticæ & ſeueræ diſciplinæ, cum adhuc adoleſcens eſſet, ſe dedidit, ſic in eo excelluit, vt à monachis παιδαριογέρων, hoc eſt, adoleſcens ſenis mores & grauitatem præ ſe ferens, nuncuparetur. Vbi autem annum iam ætatis egit quadrageſimum, presbyter ordinatus eſt. Alter verò diu pòſt presbyter inſtitutus, qui nullum non ferè [c] ſeueræ vitæ ac diſciplinæ] modum expertus eſt, atque quædam inſtituta viuendi ipſe excogitauit: & quæ [c] ab aliis] acceperat, ea omnino exquiſitè excoluit: [c] adeò vt præ cutis duritie] pili barbæ non enaſcerentur. Eodem tempore, eodemq; in loco, monaſticam degebant vitam Pambo, Heraclides, Cronius, Paphnutius, Pontubaſtes, Arſiſius, magnus Serapion, Pityrion, qui Athenis vixerat, & Pachomius, qui pręſes fuit eorum qui vocantur † Tabiniſiotę. Quibus quidem habitus erat & vitæ inſtitutio, à reliquorum monachorum diſciplina in quibuſdam rebus diſcrepans, in virtutis contemplatione aciem mentis defigens: animum ſic tum ad rerum terrenarum deſpicientiam, tum ad cœleſtium indagationem excitans, vt cum è corporis cuſtodia migraret, aditum ad cœlum haberet perfacilem. Iſti ad exemplum Heliæ Thesbitis, pellibus ſe induebant, vt ſinguli ex pelle corpori circuniecta (ſicut mihi quidem videtur) virtutem prophetę ſemper in memoriam reuocantes, ſtrenuè contra cupiditates venereas confligerent: atque ſtudio, quo ad eius vitam imitandã incendebantur, & ſpe ſimilium pręmiorum cõſequendorum inducti, multò alacriore animo ſe à voluptate temperarent. Fertur item, eos indumẽta alia, quàm quibus monachi Aegypti vti ſolebant, ſibi comparaſſe, quò ſpecimen darent ſeuerioris cuiuſdam viuendi diſciplinę: neque tamen temerè & inconſultò à cęterorum monachorum habitu variaſſe. Nam tunicis ſe induebant manicis carentibus, quo docerent ſe manus habere ab iniuria & contumelia facienda penitùs alienas: caput integumento quod cucullum appellare ſolent, operiebant: quò oſtenderent, ſe vitam perinde ſimplicem, atque ſinceram degere, atq; pueros lacte nutritos, quorum caput, quod in membris obtinet principatum, eiuſmodi tiaris obuoluitur, vti tum tegatur ab æſtu & frigore, tum vndique foueatur. Habebant præterea cingulum, & humerale, quorum altero lumbos circundantes, humeros & brachia altero amicientes, ſignificarunt, ſe ad Deo ſeruiendum, & ad ea opera exequenda quæ ab eo præcipiuntur, paratos eſſe. Non ſum equidem neſcius, de his aliter ab aliis, idq; pluribus verbis, cõmemoratũ eſſe: ſed tamen mihi

Aegyptij monachi. *Macarij duo.* *Pambo.* *Heraclides.* *Cronius.* *Paphnutius.* *Pontubaſtes* *Arſiſius.* *Serapion magnus.* *Pityrion.* *Pachomius.* *Veſtitus et victus ratio.*

c. ἀσκήσεως
c. παρ' ἄλλοις
c. ὡς ὑπὸ τῦ ἄγαν κατεσκληκέναι

† Niceph. lib. 9. cap 14. Tabenniſios vocat. pag. ſeq. dicũtur Tabẽniſiota.

hæc ſolum dixiſſe c ſat eſt.] Pachomium verò aiunt primùm in ſpelunca vitam monaſticam coluiſſe:eíque ſanctum angelum viſum eſſe, præcepiſſéque vt adoleſcentes monachos in vnum cogeret, atque vnà cum illis ætatem ageret. Nam eum in monaſtico viuendi genere præclarè exercitatum:& ob eam cauſam debere præeſſe monachorum conuentibus, vt multis prodeſſet:eoſque educaret legibus, quas eſſet ipſe daturus. Dediſſe autem illi tabulam, quam monachi adhuc ſeruant: c in qua inerat ſcriptum] quoddam quod copiam faciebat ſingulis, tantum comedendi, operandi, ieiunandi, vel ſecus, quantum natura ferret. His verò qui largius poſſent comedere, opera laborioſiora impoſuit: faciliora autem & minus moleſtia, his qui corpora ieiuniis & abſtinentia caſtigarent. Præſcripſit præterea, vt multas ædiculas extruendas curaret, & in ſingulis vt tres monachi habitarent: in vna tamen domo vt omnes cibum caperent, veſcerentur cum ſilentio, & c ad menſas] ſederent vultu operto, ad eum finem, vti nec videre vel ſe ipſos mutuò, vel aliud quicquam c preter menſas] & appoſita cibaria: vt nullus peregrinus vnà cum illis epularetur, niſi duntaxat illac iter faciens exciperetur hoſpitio. Si quis cum ipſis habitare cuperet, vt primò omnium ad triennium grauioribus laboribus exerceretur, & ita eorum conuictus particeps fieret: vt veſtiretur pellibus, & caput tiaris laneis tegeret: has autem tiaras tanquàm c punctis purpureis] notari iuſsit. Quinetiã vt tunicis lineis, & zonis vterentur, mandauit: vt item cincti, in tunicis ſimul & pellibus dormirent: idque ſedendo in ſellis ita conſtructis, vt vtrinque circunſeptæ, ſtratum cuiuſque in ſe continerent. Vt præterea primo hebdomadæ, & vltimo die, ad diuinorum myſteriorum communionem altari accedentes, ſoluerent zonas, & pelles deponerent: vt † duodecies in ſingulos dies orarent, & ſub veſperum itidem: toties etiam noctu: hora nona, ternis vicibus. Cum cibum caperent, vt ante ſingulas preces pſalmum cantarent. Poſtremò, vt totus conuentus in quatuor & viginti claſſes diſtribueretur, & ſingulæ ſingulis literis Græcis vocarentur. verbi gratia, c vt ſimpliciores nuncuparentur iota:] vt vafri ζ, vel ξ: vt alij aliarum literarum nominibus appellarentur, quemadmodũ forma literæ rationẽ vitæ claſsis cuiusq; c aptè] videretur exprimere. His legibus ſuos diſcipulos inſtituit Pachomius, vir cum primis benignus, & Deo valdè charus, adeò vt prænoſceret futura, & perſæpe cum ſanctis angelis in colloquium & congreſſum veniret. Degit autem ætatem in Tabenna inſula Thebaidis: vnde Tabenneſiotæ ad hoc tempus vſque nominãtur. His legibus vitam inſtituentes, ſunt maximam famæ celebritatem conſecuti: eorumque ita creuit multitudo, vt viri ad ſeptem milia vnà ætatem traducerent. Nam conuentus eorum qui inſulam Tabennam incolebant, quibus cum vixit Pachomius, circiter mille & trecentos numero habebat. Cæteri autem in Thebaide & Ægypto habitabant. Vna eſt viuendi ratio ac diſciplina omnibus, & omnia omnium communia. Conuentum autem qui eſt in Tabenna inſula, matris loco ducunt, & qui illi præſunt, patres & principes arbitrantur. Per idem tempus Apollonius quoque ob monaſticam viuendi diſciplinam in magna laude fuit: quem ferunt quindecim annos natum, in ſolitudine vitam coluiſſe monaſticam: at cum annum iam ætatis quadrageſimum ageret, diuino iuſſu ad loca ab hominibus habitata ſe recepiſſe. Habuit hic etiam in Thebaide conuentum monachorum. Erat quidem Deo ſummè charus, admirabilium tum curationum, tum ſignorum quaſi architectus & effector. Erat præterea eorum qui ſe vitæ monaſticæ A dedebant,] magiſter bonus & perhumanus. Eius item preces ita exaudiebantur à Deo, vt nihil non eorum quæ ab eo petebat, effectum redderet. nam cum perfectè ſapiens eſſet, ſapienter poſtulabat ea quæ diuinum numen lubens ſolet concedere. Eiſdem temporibus etiam ſanctum † Acuph vixiſſe coniicio: quem audiui, ex eo tempore quo primùm Chriſtum in perſecutionis tempeſtatibus pro Chriſtiana religione excitatis, ingenuè confeſſus eſt, neque falſi quicquam dixiſſe, neque vllam rem terrenam concupiuiſſe: ſed tamen quæ à Deo poſceret, conſecutum omnia, & à ſancto angelo magiſtro omne virtutis genus didiciſſe. Sed de monachis Ægypti ſint hæc quidem hactenus à nobis commemorata. Iam verò etiam Palæſtina ab Ægyptiis edocta, par vitæ monaſticæ genus ingreſſa fuerat. Quo quidem tempore ſanctus Hilarion ibi

perceIebris

De Pachomio & monaſtica eius Tebennſiotarum inſtitutione diuinitus imperata.

Tabenna inſula, à qua monachi Tabenneſiotæ nominati.

Apollonius

Anub.

c. ἀπέχρη

c. ἐνῆν ἐγγεγραμμένον

c. ἐπὶ τὰς τραπέζας

c. πλὴν τραπέζης

c. πορφυροῖς

† δωδεκάκις τῆς ἡμέρας sed forſan δωδεκάκις, quod undecies ſequens tenet.

c. ἀπλουστέρους

c. ἐπιτηδείως

A. ἀσκοῦντας

† Niceph. Anub. & eſt in Græco ἀνῦβ.

percelebris fuit. huic patria erat † ᶜpagus nomine Thanatha,] ab auſtrali parte Gazæ ſitus, ᶜprope torrentẽ] quem indigenæ pagi nomine nuncupant, in mare illabentẽ. Is grãmatici cuiuſdam ſcholã Alexandriæ frequentans, in ſolitudinem, quò videret Antonium, profectus eſt. In cuius colloquium & congreſſum cum veniſſet, decreuit monaſtico viuendi generi ſe ſimiliter dicare. Cum autẽ eſſet aliquantiſper ibi cõmoratus, in patriam reuertit. nam nõ dabatur ei facultas illic ex animi ſentẽtia acquieſcendi, propterea quòd multi indies ad Antonium accederent. Vbi verò parẽtes reperit mortuos, fortunas ſuas fratribus & viris opis indigentibus diſtribuit. Ac cum nihil ſibi omnino reliquiſſet, propter mare, in loco deſerto (qui aberat à pago, in quo natus erat, circiter viginti ſtadia) tempus ætatis degit. Habitauit autem in parua quadam domo, ex latere, ſtorea & confractis regulis conſtructa: cuius latitudo, altitudo, & longitudo ea fuit, vt cum ſtaret, caput inclinare, cũ iaceret, pedes contrahere cogeretur. Omnino enim ſe ad ærumnarum tolerantiam, & ad mollitiem vincendã aſſuefecit. Denique cõtinentia modeſta ac ſeuera, ᶜeorum quos nos norimus,] nemini ſecundus: quippe contra inediam, ſitim, frigus, æſtum, contra alias etiam perturbationes, cõtra illecebras quaſque corpus & animũ titillantes, animo virili certauit. Erat ſpectatus moribus, oratione grauis, & † in ſacris literis exquiſitè eruditus. Poſtremò, adeò Deo charus, vti ad ſepulchrum eius etiamnum cõplures tum morbis vexati, tum exagitati dæmonibus curentur: atque id fit nõ apud Palæſtinos modò, vbi iam ſepultus eſt, ᶜverùm etiam] (quod ſummè mirandũ videtur) ᶜapud Cyprios,] vbi antè ſepultus fuerat. Nam dũ in Cypro verſabatur, fortè obiit mortem: à cuius inſulæ indigenis tumulo conditus eſt, & magno in honore & veneratione habitus. Poſtea verò Heſychas, diſcipulus eius facilè illuſtriſſimus, reliquias illius clàm abreptas deportauit in Palæſtinã, ínque ſuo monaſterio ſepeliuit. ex quo tempore ᴬ dies feſtus,] maxima hominum frequentia & ſummo ſplendore quotannis ab indigenis celebratus eſt. Nam Palæſtinis in more poſitum eſt, bonos ac pios viros, qui apud ipſos vixerint, eo honoris genere afficere: quod quidem erga Abrilium, Anthedonium, Alexionem ex Bethagathone, & ex Aſalea Alaphionẽ (viros eodem tempore, eodémque regnante Imperatore, monaſticũ viuendi genus tam piè, tantáque animi magnitudine excolẽtes, vt in vrbibus & pagis illius regionis, ſuperſtitioni Gentilium admodum deditis, Chriſtianam religionem magnopere amplificarent) declararunt. Per idem tempus circiter Edeſſam Iulianus ᶜ exquiſitiſſimum genus diſciplinæ monaſticæ exercuit: qui velut corporis expers,] talem vitæ inſtitutionem ac modum ſecutus eſt, vt carne carere, & ex oſſibus atque cute ſolum conſtare videretur. quæ cauſa fuit, cur Ephraim ſcriptor Syrus opus de eius vita contexuerit. ᶜ Quinetiam Deus ipſe, hominum de illo cõfirmauit opinionem:] quandoquidem dedit ei facultatem tum eiiciẽdi dæmones, tum morbos cuiuſque generis ſanandi: quod quidem non medicamentis, ſed precibus ab eo factitatum eſt. ᶜ Eodem tempore] illa ᶜ imperij pars,] multis aliis quoque viris eccleſiaſticis, qui ſe totos in ſeuera viuendi diſciplina ponebant, admodum floruit: vtpote in agro Edeſſenorum, in Abidenorum oppido, quod circa montem Gangalium ſitũ eſt: ex quorum numero fuere Daniel & Simeon. Verùm de monachis Syriæ hæc quidem in præſentia dicta ſint. Poſtea autem, diuina largiente gratia, de illis accuratius diſſeremus. Apud Armenios verò, Paphlagones, & Ponti incolas, fertur Euſtathium eccleſiæ Sebaſtiæ, quæ eſt vrbs Armeniæ, epiſcopum, primùm cœpiſſe vitam monaſticam & auſteram illius inſtitutionem colere: à cibis ad viuẽdum neceſſariis, & à veſtibus, quibus vtendum eſt, abſtinere: morum & vitæ accuratè traductæ authorem extitiſſe: adeò vt nonnulli conſtanter affirment, librum Baſilij magni Cappadocis, qui ἀσκητικὸς, id eſt, de vita ac diſciplina monaſtica, inſcribitur, ab eo editum fuiſſe. Dicitur porrò, præ nimis exquiſita diſciplinæ norma ad abſurdas obſeruationes delapſus eſſe, eáſque à legibus eccleſiaſticis penitùs diſcrepantes. Attamẽ ſunt quidam, qui illum crimine eripiãt: incuſéntque nonnullos ex eius diſcipulis, quòd nuptias reprehendant: quòd in ædibus eorum qui matrimoniũ contraxerint, orare renuant: quòd presbyteros qui habent vxores, contemnant: quòd diebus Dominicis ieiunent: quòd in ædibus agant cõuentus: quòd diuites omnino

Θαβαθά Niceph. Thebaſa

C. παρὰ τὸν χειμάῤῥουν

C. ὧν ἴσμεν ἠκάλλετο.

† quidam addunt, μνήμης, id eſt, memoria felicis &.

C. παρὰ τοῖς κυπρίοις,

A. ἑορτὴ post ἔπεσεν.

c. ἀκριβεστάτης καὶ οἷα ἀσωμάτῳ ἀγωγῆς φιλοσοφίας.

c. ἐπεσφράγισε δὲ καὶ ὁ θεὸς

c. ἐπὶ τούτῳ δὲ

c. περὶ ὃν ὑπάρχει

Hilarion.

Heſychas Hilarionis diſcipulus eius reliquias in Palæſtinam ex Cypro tranſtulit.

Palæſtinorum mos.

Abrilius.

Alexio.

Alaphio.

Iulianus cuius vitam ſcripſit Ephram.

Daniel.

Symeon.

Armeniæ, Ponti & Cappadociæ monachorum primũ inſtitutor Euſtathius.

Baſilij aſcetica eid. attributa.

à regno Dei excluſos pronuncient: quòd deteſtentur eos qui carnibus veſcuntur: quòd tunicas & ſtolas communiter quidẽ ᴬvſitatas induere nullo modo velint, ſed peregrino & inſueto veſtitu vtãtur:] quòd denique alia quàm plurima innouare ſtudeant. Vnde mulieres non paucæ adductæ in fraudem, primùm viros deſeruerunt: deinde cum non poſſent ſe temperare à ſtupro, grauiter peccarunt. Nonnullæ autem pietatis ſimulatione caput tondere, & contrà quàm deceret ſexum muliebrem virilem habitum induere. His de cauſis epiſcopi finitimi Gangris, quæ eſt vrbs primaria Paphlagonum, in vnum conuenerunt, & iſtis eccleſia catholica interdicunt, niſi ſingula dogmata, quæ modò recenſuimus, ſecũdum decreta concilij reiiciant. In quo concilio fama eſt, Euſtathiũ declaraſſe ſe non pertinaciæ, ſed piæ & ſeueræ diſciplinæ cauſa hæc introduxiſſe, &ᶜ docuiſſe ſuos mutare] habitũ, & non aliter atque reliquos ſacerdotes ᴬᶜ paſſim incedere.] Qui quidẽ cùm vitã ita inſtitueret, inter concionandum magnam hominibus excitauit admirationem. Et tamen, ſi verũ dicere volumus, in dicendo neutiquam diſertus erat (ᶜnam] dicẽdi artem neutiquam exercuerat) ſed ingenio ᶜplanè admirabilis,] & tam aptus ad perſuadendum, vt multos tum viros tum mulieres, ᶜqui in ſtuprum ſe totos effuderant,] ad temperantem & moderatam vitam traduxerit. Porrò commemorant illum operam ſedulò dediſſe, vt virum ac mulierem, qui ſecundum inſtitutum eccleſiæ virginitatẽ profeſſi fuerant, & tamen erãt de congreſſu inter ipſos accuſati, à mutua cõſuetudine auocaret. At cum fruſtra laborem ſuſcepiſſet, vehemẽter ingemuiſſe, dixiſſéque: mulierẽ quandam, quæ legitimo matrimonio viro copulata erat, cũ ſuas de caſtitate cõciones audiuiſſet, à conſuetudine, qua cõiugibus cum propriis viris vti liceat, ſe abſtinuiſſe: at hos nefaria inter ſe vſos cõiunctione, ſua oratione nequaquã à turpitudine abduci potuiſſe. Quare in ea orbis terræ parte exquiſitũ monaſticæ diſciplinæ genus talẽ habuiſſe authorẽ, memoriæ proditum eſt. Thraces autem, Illyrici, & cæteri Europæ incolæ, tametſi conuentus monachorum adhuc non haberent, tamen viris qui illud ſeuerum viuendi genus excolebant, non penitùs caruerunt. Apud quos id temporis percelebris fuit Martinus, Sabariæ, quod eſt oppidum Pãnoniæ illuſtri genere natus: in armis & re militari cũ magna gloria verſatus, denique præfectus cohortis erat. Qui cum Dei cultum omnibus rebus præponeret, ſeueram & monaſticam vitæ rationem conſectatus eſt. Primùm apud Illyricos ætatem degit: ac cum veram fidem tueri prompto animo contenderet, & quoſdam illius regionis epiſcopos Arij doctrinam olere deprehendiſſet, inſidiis appetitus, & ſæpe palàm verberibus cæſus, demum in exilium pulſus eſt. Qui cum Mediolanum veniſſet, ſolus vitam egit. Inde etiam, cũ Auxentius illius vrbis epiſcopus, qui erga fidem cõcilij Nicæni parum ſano ac ſyncero animo affectus erat, ei paraſſet inſidias, ſe clàm ſubduxit. Atque ad aliquod temporis ſpacium radicibus herbarũ contentus, inſulã, quam ᶜGallinariã] vocãt, incoluit. eſt illa quidẽ inſula parua, & ædificiorũ expers, in Tyrrheno mari poſita. Poſtea verò epiſcopus eccleſiæ †Tarraconẽſis cõſtitutus eſt. Vſque eò item in miraculis edendis ᴬproceſſit,] vt ᴬmortuum] excitaſſe credatur, aliáque ſigna edidiſſe, Apoſtolorum ſignis non inferiora. ᶜIn eadem imperij parte] Hilarium per idem tempus vixiſſe accepimus, virum & vitæ inſtitutione & doctrinæ præſtantia planè diuinum: qui exilij Martini propter veræ religionis ſtudium ſe participem, & velut ſocium effecit. Sed de viris, qui illo tempore pietatis & eccleſiæ inſtitutis obſecuti, ſanctum & ſeuerum vitæ genus colebant, ᴬᶜiſta, vti à me literis prodita ſunt, accepi.] Erant tamen permulti alij, iique valde illuſtres, qui eodem tempore in eccleſiis magna cum laude vixerunt: in quorum numero facilè primas tulêre, Euſebius epiſcopus Emeſæ, ᶜTitus Boſtræ,] Serapion Thmuætenſis epiſcopus, Baſilius ᶜAncyræ,] Eudoxius Germaniciæ, Cæſareæ Acacius, & Cyrillus, qui ſedem Hieroſolymitanam adminiſtrauit. Monimenta autem doctrinæ ſuæ, quæ tum ſcripſere, tum poſt ſe reliquêre, ſunt multa ſanè, & admodum memorabilia.

Marginal notes (left): *Gangrenſe cõcilium in Euſtathium.* — *Euſtathius artis dicendi imperitus, perſuadendi tamen vi praditus.* — *Monaſtica diſciplina mundũ in Europa.* — *Martinus generis rãnonius.* — *Gallinaria inſ.* — *Hilarius.* — *Doctores eius ætatis celebriores qui.*

Marginal notes (right): A. συνηθεῖς στολὰς μὴ ἀνεχομένους ἀμφιέννυσθαι. ξένῃ δὲ καὶ ἀσυνήθει χρωμένους poſt μὴ. — A·C. ἀφελῶς συνέσταλ. τούτοις δὲ τοῖς ἀεὶ βίου ἱεράρχοις poſt ... — C. οὐδὲ γάρ — C. θαυμάσιος — C. τῶν σωφρονουμένων — C. Γαλλιναρίαν — †. Turonẽſis, & verè legit Niceph. — A. προελθεῖν — A. ὡς, poſt ὡς — C. κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπήκοον — A.C. ταῦτα ὡς ἔγνων συνέγραψα. — C. καὶ Τίτος ὁ Βόστρων — C. Ἀγκύρας

De Didymo cæco, & Aetio hæretico. Cap. XIIII.

Sub

Dydimi caeci portentoſa in omni diſcipli-narum genere eruditio, & morum probitas.

SVb idem tempus Didymus etiam ſcriptor eccleſiaſticus, magna gloria fuit, ſacræ ſcholæ Alexandrinæ in qua ſanctæ literæ ac diſciplinæ docebantur, præfectus: in cuius animo [c ſapiĕtia cuiuſque modi habitauit,] adeò vt non poëtas ſolum & oratores, ſed Aſtronomiam etiã, Geometriam, Arithmeticam, & philoſophorum opiniones accuratè percalluerit, quarum rerum omnium cognitionem ſola mente, & ſenſu audiendi conſecutus eſt. Nam cum adhuc adoleſcentulus, elementa primũ diſcere aggrederetur, lumina amiſit. Iam verò vt primùm pubeſcere cœpit, literarum & doctrinæ cupiditate inflammatus, eos qui hæc docebant, adiit, ſolóque aurium ſubſidio illorum diſciplinam cõbibit. Verùm tantas in ſapientiæ ſtudio fecit progreſſiones, vt etiam obſcuras Mathematicorum præceptiones aſſecutus ſit. Dicitur porrò linearum formas in tabula altius aliquãto inciſas digitis attingendo: quinetiam ſyllabas voces, & quæ deinceps doceri ſolent, comprehenſione mentis, crebráque auditione, & rerum quas acceperat recordatione perdidiciſſe. Atque iſtud ſanè non vulgare erat miraculum Quinetiam multi fama illius commoti, Alexandriã aduentarunt, partim eum audituri, partim duntaxat viſuri. Arianis autẽ, dum doctrinam concilij Nicæni conſtanter tueretur, non parum exhibuit moleſtiæ. nam facilè auditores in ſuam perduxit ſententiam: quod quidem nõ vi verborum perficere viſus eſt, ſed mira perſuadendi ratione, dum vnumquémque in rebus quæ erant vocatæ in controuerſiã, velut ſui iudicem conſtitueret. Qui autẽ eccleſiæ erant catholicæ, eum ſummo ſtudio & beneuolentia proſequebantur. nam conuentus monachorum in Aegypto vitam degentium, eum admodum commendarunt: & Antonius quoque ille magnus, quem ferunt, eodem tempore, ad fidem Athanaſij ſuo teſtimonio confirmandam è ſolitudine Alexandriam profectum, iſta Didymo dixiſſe: Non graue tibi, neque moleſtum debet eſſe, Didyme, illis carere oculis, quorũ lacertæ, mures, & alia minuta, abiectaq; animalia participia ſunt: Sed beatũ & iucundũ potius, ꝙ oculos habes ſimiles angelorum, quibus verè Deum contemplaris, & veram cognitionẽ exquiſitè perſpicis. Porrò autẽ apud Italos, & illius partis Imperij incolas, Euſebius & Hilarius, de quo ſuprà dixi, propter ſingularẽ patrij ſermonis & eloquentiæ præſtantiam magna in laude fuerũt. Hilarij autẽ libros de fide, [c etiam ab his qui cõtrariam tuebantur fidei catholicæ opinionẽ,] admodum cõmendatos eſſe prædicant. In eodẽ numero fuit Lucifer, quẽ hæreſis cuiuſdam ſuo nomine nuncupatæ inuẽtorem fuiſſe fama eſt. Eodem tempore Aetius quoque, magnopere etiã ab illis qui fidei Catholicæ aduerſabantur, laudatus eſt: vir dialecticæ peritus, valdéque ad ratiocinandum idoneus: in pugnis verborum ſatis exercitatus, eíque vni rei operam reuera nauans. Tandem verò velut temerè & inconſultò de Deo diſſerens, ἄθεος, id eſt impius, vel ſine Deo nominatus eſt. Ferunt præterea eum cum medicinam Antiochiæ, quæ eſt vrbs Syriæ, primùm exerceret, ſtudioſéque eccleſias frequentaret, & de ſacris Scripturis diſſereret, veniſſe in familiaritatẽ Galli Cæſaris: qui tum magnam ducebat rationem veræ religionis, & eos quibus pietas curæ fuit, amicè admodum & beneuolè complectebatur. Itaque veriſimile eſt, Aetiũ, cum ob tales diſputationes in amicitiam Galli intraſſet, iſtud genus diſſerendi diligenter excoluiſſe, quo maiore in gratia apud eũ ſe poneret. Etenim dicitur Ariſtotelicam etiam diſciplinam percurriſſe, & magiſtros eiuſdẽ Alexandriæ crebrò adiiſſe. Itémque præter iſtos, erant alij numero complures in eccleſiis, qui cùm ad docendum, tum ad diſſerendum de ſanctis literis idonei fuerunt. Verum omnes enumerare, magni laboris eſt. Neque cuiquam moleſtum videatur, quòd quoſdam eorum quos percẽſui, cum errorum & ſectarum vel authores fuerĩt, vel fautores, laudibus extulerim. Nam eos propter eloquentiam & dicendi facultatem planè admirabiles fuiſſe, equidem fateor: de [c doctrina autem] viderint illi, penes quos eſt poteſtas de ea iudicandi. Nam illa neque ſcribere inſtitui, neque ſunt accommodata hiſtoriæ: cuius munus eſt, vera narrare, nihilque adiicere de ſuo. Quare quicunque eo tempore, [c vti ad nos perlatum eſt,] vel Latini, vel Græci ſermonis periti, ob doctrinam & eloquentiam ſunt maximam laudem & famæ celebritatem conſecuti, in eorum numerum, quos commemorauimus, ſint à nobis relati.

Antonij monachi ad Didymum verba.

Hilarij ſcripta.

Lucifer hereticus.

Aetius ex medico hereticus, ἄθεος dictus Gallo Cæſari gratus.

Qualiter accipi velit quæ de hæreticis a ſe dicta ſunt.

De ſancto Ephraim. Cap. XV.

PEr idem tempus, præter cæteros in magna laude vixiſſe, & eccleſiam catholicam cùm primis exornaſſe viſus eſt Ephraim Syrus: qui Niſibæ natus, genus ex illius vrbis indigenis duxit. Hic diſciplina monaſtica vitam inſtituens, cum neque à quoque didiciſſet, neque expectaret ſe talem euaſurum, derepentè in linguæ Syriacæ peritia tantum profecit, vt ſummarum philoſophiæ præceptionum intelligentiam adeptus ſit: & non ſolum facilitate ac ſplendore orationis, ſed etiam ſententiarum crebritate atque ſapientia Græcos ſcriptores facilè præſtantiſſimos ſuperarit. Nam iſtorum ſcripta ſi quis vel in Syriacam velit, vel in aliam linguam cõuertere, & condimenta (vt ita dicã) Græcarum argutiarum adimere, ſtatim deprehendetur priorem venuſtatem [c] amiſiſſe.] At verò in libris Ephraim idem minimè accidit. nam non modò cum ei adhuc vita ſuppeditaret, verùm hoc tempore etiam, eius ſcripta in Græcum ſermonem vertuntur: atque orationis vis & elegantia non multo inferior eſt ea in qua primùm edita ſunt: ſed cum Græcus etiã illa Græcè legat, perinde ea admiratur, atque ſi Syrus eſſet, & Syriacè legeret. Quinetiam Baſilius qui Cæſareæ, vrbis primariæ Cappadociæ poſtea epiſcopus fuit, hunc hominem eruditionis cauſa in primis admiratus eſt, & ſummè laudauit. Quapropter Ephraim iure optimo mihi videtur hoc laudis [c] teſtimonium,] prolatum ore Baſilij (quem omniũ ſui temporis eloquentiſſimum fuiſſe inter omnes cõſtat) ab omnibus Græcis, qui tum propter doctrinam in magna admiratione fuerunt, conſecutus. Dicitur porrò tricies centenas myriades carminum, ſi omnia ſimul numerare velis, conſcripſiſſe: eáque haberi in manibus multorum, qui fuerunt eius diſcipuli, quíſque ſtudiosè illius doctrinam imitati ſunt: quorũ illuſtriſſimi fuerũt Abbas, Zenobius, Abrahã, Meras, & Symeõ: de quibus tũ Syri, tum quotquot doctrinæ Syriacæ diligenter operam nauant, [c] magnopere gloriantur.] Pari ratione etiam Paulonam, Aranad, propter eloquentiam laudant illi quidem: tamen eos [c] à pia doctrina] per errorem deſciuiſſe memorant. Neque equidẽ ignoro, olim quoque ſimiliter apud Oſroenos fuiſſe viros eloquentiſſimos, Bardeſanem, authorem ſectæ cuiuſdam ipſius nomine appellatæ, & Harmonium eius filium: quem dicunt Græcorum diſciplinis educatum fuiſſe, ac primùm patriũ ſermonem aſtrinxiſſe numeris, & modis muſicis cantorúmque cœtibus tradidiſſe, ad quem modum etiam hoc tẽpore canunt Syri: non quòd carminibus ab Harmonio ſcriptis, ſed quòd eodem genere concentus & numerorũ vtantur. Nam cũ Harmonius neque à paterna hæreſi, neque ab opinionibus quas philoſophi Gẽtiles de animo, de ortu corporis & interitu, & de regeneratione tenent, omnino vacuus eſſet, cúmque ea quæ ſcripſerat, ad lyrã compoſuiſſet, & eaſdẽ opiniones ſuis ſcriptis admiſcuiſſet: Ephraim videns Syros & verborũ elegantia, & numeroſis modis cõcentus mirè delinitos, atque eo pacto ad ſimiliter cũ Harmonio ſentiendũ aſſuefactos, [c] quãuis] Græcæ literaturæ eſſet expers, tamen in numeris verſuum Harmonij cõprehendendis ſe attentè defixit, & ad modos carminum eius, alia carmina doctrinę eccleſiaſticæ conſentientia compoſuit: cuius generis ſunt ea quidem, quæ hymnos diuinos, & laudes virorum qui vitam à perturbationibus animi vacuã degebãt, cõplectuntur. Ex quo quidẽ tempore Syri modos ab Ephraim fuſos, iuxta concentũ Harmonij obſeruãtes canunt. Quantũ igitur ingenio excelluerit, hinc facilè coniectura capi poteſt. Quod autem attinet ad inſtitutionem vitæ, ſe bonis operibus & exquiſita viuendi diſciplina nobilitauit, quietémque & tranquillitatem vehementer amplexatus eſt. Grauis præterea erat, & ſibi vſque eò ab hominũ calũniis cauebat, vt etiam aſpectũ cuiuſque mulieris ſedulò vitarit. Nam fama eſt, mulierẽ quandam vita diſſolutam & moribus planè impudentẽ, ſeu vt hominem tẽtaret ipſa, ſeu ab aliis mercede cõducta iſtud conaretur, quodam tẽpore dedita opera ei ex aduerſo obuiã in angiporto prodiiſſe, illúmque intentis oculis aſpexiſſe. Eum autẽ acriter increpaſſe mulierem, iuſſiſſéque vt terrã intueretur. Mulierem verò reſpondiſſe: Quî poſſum ipſa iſtud facere, quæ nõ ex terra, ſed ex te edita ſum? eſt enim æquiꝰ, vt tu terram aſpicias, ex qua ortum habes: ipſa autẽ vt te intuear, vnde procreata ſum. Itaq; Ephraim mulierẽ valde admiratus, quod inter eos acciderat, libro quodã accuratè

Ephraim Syrus.

Eiuſdem ſcripta qualia.

Baſilij teſtimonium de Ephram.

Ephraimi diſcipuli.

A ſcriptis impiis Bardeſanis & Harmonij qua arte Syros reuocarit Ephram.

Hymni Ephram numeris Harmonij cãtati.

Eiuſd. vita & morum integritas.

c. ἀποῤῥεῖν

c. μαρτυρίαν

c. ἐφ' οἷς μέγα καυχῶνται σύμπαντες, ἢ καὶ νῦν

c. τῶν ὑγιῶν δογμάτων

c. καίπερ

curatè deſcripſit: quem librum, qui ſunt inter Syros diſerti, in numerũ librorum illorum qui ſunt accuratè ab eo elaborati, referunt. Eſt[a] etiam] memoriæ proditum illum, quanquam antea iræ moderari non poterat: tamẽ ex eo tempore quo vitam monaſticam excolere cœperat, nunquam viſum eſſe à quoquam ira incenſum. Itaque cùm multis diebus, vti ſolebat, ieiunaſſet: miniſter, qui obſonium ei deferebat, ollam fregit. Quem cum Ephraim videret pudore & metu perculſum: quin bono animo es, inquit, atque eamus ad obſonium, quoniam illud ad nos non venit. Quare circiter ollæ fragmẽta accũbens, cœnauit. Porrò autem quàm ſtrenuè inanẽ gloriam repreſſerit, ex eo quod modò dicetur ſatis poteſt intelligi. Quodam tempore quidam ei ad epiſcopatum gerendum ſuffragati, comprehendere hominem conantur, vti ad locum in quo crearetur epiſcopus, deducerent. Quod ſimul vt intellexit, in forum curſitat: atque incompoſite incedendo, veſtem lacerando, & cibum palàm capiendo, ſe furere monſtrat. Vbi verò hi qui eum comprehenderant, illum è mentis poteſtate exiuiſſe arbitrarẽtur, & appetitio qua ad eum conſtituendũ epiſcopum ferebantur, reſtincta eſſet, ille idoneum tempus nactus, clàm aufugit: & tãtiſper latitauit, dum alter eius loco creatus eſſet epiſcopus. Verùm iſta de Ephraim dixiſſe cõtentus ero. De quo tametſi eiuſdem loci indigenæ & norũt multò plura, & cõmemorant: tamen vnũ ſolum præterea, quod ab eo[c] nõ longè ante mortẽ] geſtum eſt, quoniam mihi quidem videtur admodũ memorabile, hoc loco literis mãdabo. Cũ fames vrbem Edeſſenorum iam longo tempore antè occupaſſet, Ephraim è domo, in qua monaſticã degebat vitam, egreſſus, eos quibus ſuppetebant facultates, grauiter incuſauit: quòd videlicet cùm minimè oporteret, tribules inopia rerum neceſſariarũ confectos negligerent, diuitias ſuas ſtudioſè ſeruarẽt, ídque ad ſuum ipſorum damnũ, & cruciatum animæ ſuæ: quam nõ modo diuitiis cuiuſque generis, verùm etiã ipſi corpori, & aliis rebus omnibus præponendã ſapienter demonſtrabat. quã quidem illos pro nihilo ducere, re ipſa planè oſtendit. Illi igitur hominem & eius verba reueriti, dixere ad hunc modum: Nobis quidem opes minimè curæ ſunt, ſed cui eas diſtribuendas committamus, admodum incerti ſumus: præſertim cum omnes ferè lucri cupiditate ardeant, & hanc rem velut mercaturã ad quæſtum faciant. Tum Ephraim ſciſcitatur ab illis: Qualis quæſo ipſe vobis videor? Qui cum fidelem, ſpectatum admodum & bonum virum, & talem eſſe, qualem opinio de eo habita oſtendebat, confiterentur: Veſtrum, inquit, cauſa, hoc quicquid eſt negocij mihi mea ſponte ſumo. Atque argento ab illis accepto, circiter lectulos trecentos in publicis porticibus conſtituit: & non eorum ſolum quos fames in morbum coniecerat, curam ſuſcepit, verùm etiam peregrinos, & eos qui egeſtate rerum ad vitã neceſſariarum coacti, ex agris eò venerãt, benignè tractauit. Vbi autem fames extincta eſt, rediit in domum, in qua antea ætatem degerat. Paucis verò poſt interpoſitis diebus, obiit mortem: qui quanquam in ordine clericali ad diaconatum ſolùm elatus erat, tamen nõ minus omnium ſermone ob virtutem celebratus eſt, quàm hi qui propter ſacerdotij dignitatem, inſtitutionem bonæ vitæ, & excellentem doctrinam in magna admiratione fuerunt. Quare ſint iſta quidem tãquam indicia quædam virtutis illius, quæ in Ephraim elucebat. Nam de eo pro dignitate dicere, atque omnino quo pacto ille, & alij ſinguli qui per idem tempus monaſticæ diſciplinæ ſe dedebant, vitam & mores inſtituerint, & apud quos ætatem degerint, accuratè diſſerere, ſcriptorem ſanè requirat qualis ille ipſe fuit. A me quidem certè tum propter doctrinæ tenuitatem, tum propter ignorationem & virorum ipſorum, & rerum præclarè ab illis geſtarum, haud fieri poſſe video. Nam nonnulli in ſolitudine delituerunt: alij in turba ciuitatum vitam degentes, ſe opinione hominum abiectos, & nihil à vulgo differre oſtenderunt: qui quamuis virtutem ſedulò excolerent, tamen veram ſunt de ſe ementiti opinionem, quo minimè ab aliis laudarentur. Nam dum ad bona futura, quibus rectè facta remunerantur, aciem mentis acriter intenderent, teſtem ſuorum operum Deum ſolum effecerunt: gloriam autem, quæ ab hominibus virtuti tribui ſolet, omnino pro nihilo putarunt.

Margin notes: A ἢ — *Ira moderatio.* — *Inanis gloriæ contemptus.* — C. ὡς πρὸ πολλοῦ τῆς τελευτῆς — *Edeſſenorum famis quomodo occurrerit.* — *Ephraimi mors.* — *Aſcetarum alij ſolitudines, alij hominum cœtus colebãt.*

De ſtatu rerum tunc temporis: & quòd Imperatorum & Archiepiſcoporum mutuo conſenſu Chriſti dogma amplificatum ſit. *Caput XVI.*

Paſtorum vitæ ſanctitate tantum creuit eccleſia.

PОrrò cum præſides etiam eccleſiarum eo tempore vitam accuratè trãſigerent, & populi ab eiuſmodi paſtoribus inſtituti non ſine cauſa ſe ad Chriſtum ſanctè colendum ſtudioſè compararent, religio Chriſtiana in dies ſingulos creuit: & propter ardens pietatis ac virtutis ſtudium, atque adeo facta admirabilia eccleſiaſticorum virorum ſanctorum & piè vitam degentiũ, Gentiles ſuperſtitionis præſtigiis obcæcatos attraxit ad ſe, atque traduxit. Iſtas res quoque auxêre Imperatores, qui non minus ſtudij in eccleſiis amplificandis, quàm pater, poſuerunt: clericis, liberis eorum, & familiæ, eximios honores & immunitatem quoque tribuerunt: atque non modò paternis ſuffragati ſunt legibus, ſed proprias etiam ac ſuas contra eos qui ſimulachris immolare, eadem colere, aut vllum alium ritum Gentilis religionis obſeruare aggrederentur. Delubra item ‘ vbique] vel in vrbibus, vel in agris poſita, occludi mandarunt: quæ quidẽ diſtribuebant eccleſiis, quæ vel locis ipſis, vel eorum materia egere viderentur. Nam maxima ab illis ſuſcepta cura eſt, vt eccleſias, quæ temporis diuturnitate ruinoſæ eſſent, reficerentur, aliæ autem è primis iactis fundamentis magnificè ædificarentur: ex quarũ numero fuit eccleſia Emeſæ, illuſtriſſima illa quidem, & pulchritudine planè inſignis. Quinetiam lege ſanciuerunt, vt nullus Iudæus ſeruum ex alia ſecta emeret. Quod ſi ſecus faceret, ſeruum publicum eſſe. Porrò ſi quiſquam circumcideretur, vt lex Iudæorum poſtulat, capitis ſupplicio & bonorum amiſſione mulctari. Nam cùm omnibus modis religionem augere ſtuderent, huic rei etiam prouiderunt, vt nemo impunè eos qui ex eo genere non eſſent, ad ritum Iudæorum attraherent: ſed vt hi qui ſpem in religione Chriſtiana poſuerant, in eccleſia continerentur. Nam religio Chriſtiana maximè ex populo gentili creuit.

Imperatorum erga eccleſiam ſtudium & liberalitas. — c. ἁπανταχοῦ

Leges in prophanos & Iudæos.

De opinione liberorum Conſtantini: & Homouſii & Homiouſii differentia, & vnde effectum ſit, vt Conſtantius à recta fide diuerterit. *Cap. XVII.*

Conſtantius: quomodo & quatenus ab Homouſio deſecerit.

QVinetiam iſti Imperatores de ipſa religione primò opinionem paternam tenuere. nam ambo fidem concilij Nicæni approbarunt: in qua Conſtans quidem ad extremum vitæ diem perſeuerauit. Conſtantius autem, etſi aliquandiu in ea perſtitit opinione: poſtea tamen voce Conſubſtantiali reprehenſa, de priore ſententia depulſus eſt, verùm filium patri ſubſtantia ſimilem confiteri non omnino recuſauit.

Euſebius autem, & alij nonnulli epiſcopi, qui id temporis in Oriente propter doctrinæ & vitæ piè inſtitutæ præſtantiam in magno honore habebantur, filium patri conſubſtantialem dicere: & filium patri ſubſtantia ſimilem inter ſe, vt ſcimus, differre voluerunt. Nam hanc vocem ὁμοούσιον, id eſt, conſubſtantiale in corporibus propriè intelligi: velut hominum, & cæterorum animalium, arborum, & plãtarum, quæ ex ſimili ſubſtantia conſtant, ſimilémque ortum habent. At verò ὁμοιούσιον, id eſt ſubſtantia ſimile, in rebus corporis expertibus, vt in Deo & angelis, cerni: cum alterutra res per ſe,] ſecundum propriam ſubſtantiam ac ſuam intelligatur. Eiuſmodi rationibus etiam imperator Conſtantius de priore ſententia deductus eſt. Et cùm in eadem opinione, vt ipſe coniicio (ſi modò ſenſum ſolum ſpectemus) cum patre & fratre eſſet, verbum tamen cum verbo commutans, pro Conſubſtantiali, Simile ſubſtantia dixit. Nam hoc quidem harum rerum interpretibus viſum eſt, qui conſtanter affirmarent, iſtud nomen ad rem ſignificandam multò exquiſitius eſſe. quòd ſi quis aliter diceret, eum viſum iri rem corpore vacantem pro corpore intelligere: quod quidem plerique ſtultum exiſtimarunt. Dixerunt enim, ex rebus quæ oculis cernuntur, nomina ad res mente ſola perceptas exprimendas ſumenda eſſe: nihilque eſſe in verbo periculi, ſi non in ſenſu erratum eſſet.

Callida ὁμουσίου, & ὁμοιουσίου diſtinctione deceptus ab Euſebianis Conſtantius. — c. ἀφ᾽ ἑαυτοῦ

Rurſus de Homouſio, & Ariminenſi concilio, quomodo, vnde, & qua de cauſa conuocatum eſt. *Cap. XVIII.*

Nec

NEc mirum ſanè, Imperatori iſtud contigiſſe: cum permulti etiam epiſcopi, qui fidei concilij Nicæni conſentiebant, hoc nomen ſine cõtẽtione admiſiſſent: qui quidem vtroque verbo, diſcrimine omni remoto, ad vnã eandémque rem ſignificandam vſi ſunt. Quare mihi quidem videtur illa oratio, quæ tam inſolenter ab Arianis iactata eſt, multum à veritate diſcrepare. [c] aiunt enim, poſt] concilium Nicænum complures epiſcopos, ex quorum numero fuere Euſebius & Theognis, renuiſſe deinceps, filium patri conſubſtantialem dicere: Conſtantinúmque ea re grauiter commotum, exilio eos addixiſſe. At cum ſomnium, aut (vti ipſi prædicant) vera viſio ſorori Imperatoris diuinitus oblata eſſet, quòd iſti epiſcopi rectè de Deo ſentirent, quódque iniuſtè in exilium miſſi eſſent, Imperatorem inde eos reuocaſſe: ſciſcitatúmque ab illis eſſe, quid cauſæ eſſet, cur à decretis concilij Nicæni diſſentirent, idque, cum ipſi formulæ fidei in eo concilio editæ eſſent facti participes: eos autem reſpõdiſſe, quòd neutiquam ex animo ei aſſenſi fuiſſent: ſed quòd vererentur, ne ille (vt erat veriſimile) contentionem [c] de hac re] ſuſceptam improbans, à religione Chriſtiana, velut ambigua & plena cõtrouerſiæ, ad Gentilium ſuperſtitionem [c] ſe transferret,] & eccleſiam, quoniam nuper fidem Chriſti receperat, & adhuc lauacro minimè tinctus erat baptiſmatis, perſequi inciperet. Qua audita ſatisfactione, ferunt Cõſtantinum veniam illis tribuiſſe: prouidiſſeque vt aliud rurſus concilium cogeretur. [c] At verò dum iſta inſtitueret,] morte antè occupatum, quàm poſſet ea perficere: ac propterea filio Conſtantio, vtpote maiori natu quàm Conſtans erat dediſſe in mandatis, vt hanc rem perficiendam curaret: quippe imperium ei nihil profuturum, niſi diuinum numen primò omniũ fide conſentiente ac concordi coleretur. Itaque Conſtantium patris voluntati obſequentem, concilium Arimini conuocaſſe: ex qua vna re maximè eorum mendacium perſpicuè deprehenditur. Nam Arimini conuenere ad concilium epiſcopi Hypatio & Euſebio Coſſ. cum iam Conſtantius poſt mortem patris in imperij adminiſtratione circiter viginti duos annos confeciſſet: multáque interea temporis concilia celebrata eſſent, in quibus de his vocibus Conſubſtantiali & Subſtantia ſimili, diſceptatum fuiſſet. Omnino autem nemo filium patri ſubſtantia ſimilem opinari voluit, quoad Aetius grauiter de hac re diſſeruiſſet. Ad quam doctrinam tollẽdam, Imperatoris mandato epiſcopi tum Arimini, tum in Seleucia, eodem tempore in vnum conuenerunt. Quare conſtat, non mandatum Conſtantini, ſed Aetij diſputationem, cauſam concilij Ariminenſis verè fuiſſe. Atque quòd iſta quidem ita ſe habeant, in ſequenti quoque ſermone oſtendemus.

Eadem diſtinctione decepti & patrũ nonnulli catholici.

c. λέγουσι δὲ ὅτι μετὰ

c. ἐπὶ τούτῳ

c. τραπείη

c. πρὶν τὰ δόξαντα τελειῶσαι

Improbatur iactata ab Euſebianis ſeu Arianis quadã hiſtoria de Arimino cõcilio.

Ariminenſe concilium, eiúſque cauſa.

Quòd epiſtolis Conſtantij reuerſus Athanaſius, ſedem ſuam capeſſit: & de epiſcopis Antiochenis, & alterna Conſtantij & Athanaſij petitione, & numinis in hymnis celebratione. Cap. XIX.

COnſtans autem rebus geſtis in concilio Sardicenſi cognitis, ſcripſit ad fratrem Conſtantium literas, vti Athanaſio & Paulo eccleſias ſuas redderet. Vbi verò intellexit fratrem diem de die ducere, ſcripſit denuò, vt vel viros iſtos reciperet, vel ſe ad bellum gerendum pararet. Cõſtãtius igitur cum de hac re cum epiſcopis Orientis communicaſſet, ſtultum putauit ob eam cauſam bellum ciuile & inteſtinum ſuſcipere. Quo quidem conſilio inductus, Athanaſium ex Italia acceſſit: dátque illi poteſtatem publicos currus, quibus rediret, capiendi, atque crebris literis ad ocyus reuertendum hortatur. Athanaſius autem eo tempore in Aquileia vitam agens, acceptis Conſtantij literis, venit Romam, cum Iulio, quid ſibi agendum ſit, conſtituturus, qui cum perhumanitùs dimiſit, deditque eius cauſa ad clerum & populum Alexandrinum literas, quibus tum eum, vtpote multis periculis nobilitatum, magnopere (vti par erat) laudaret: tũ eccleſiæ Alexandrinæ reditum tam præclari epiſcopi gratularetur: tum denique, vt eadem cum illo ſentiret, hortaretur. Inde verò Antiochiam, vrbem Syriæ, in qua iam tum commorabatur Imperator, rectà contendit: cuius vrbis eccleſias iam adminiſtrabat Leontius. Nam poſt exilium Euſtathij, fautores ſectæ Arianæ Antiochiæ ſedem obtinebãt: primum Euphronius, deinde Placitus, tum Stephanus: quo,

Conſtantis precibus Athanaſius à Conſtantio reuocatur.

Iulij Rom põtificis ad Alexandrinos pro Athanaſio literæ.

Athanaſius Antiochiam appulſus Arianos deuitat.

velut epiſcopatu indigno, inde dimoto, ad extremum Leontius epiſcopatum illum geſſit: quem quidẽ, vt à fide catholica auerſum, deuitauit Athanaſius. Atque cũ illis qui Euſtathiani vocabantur, cõmunicauit, cõuentu in ædibus priuatis peracto. Vbi autem Conſtantium beneuolum erga ſe, & facilem expertus eſt, & putauit ſuam ſibi eccleſiam reſtitutam fore: Imperator admonitus ab Arianæ ſectæ præſidibus, Sum equidem, inquit, paratus ad promiſſa præſtanda, quibus impulſus te accerſiui. Quare ipſe beneficium, quod ego abs te petam, iure debes mihi concedere. Id quidem eſt, vt ex multis eccleſiis, quæ tuæ ditioni ſubiiciuntur, vnam habeant illi, qui tecum cõmunicare detrectent. Cui Athanaſius: Maximè, inquit, ô Imperator: quãdoquidem æquum, imò verò neceſſe eſt, tuis mandatis obtemperare: neque profectò tibi equidem contradicam. Verùm cum Antiochiæ quoque ſint, qui communionem eorum qui aliter atque nos de religione ſentiunt, omnino refugiant, idcirco ſimile beneficium abs te mihi tribui poſtulo: vt videlicet iſti itidem in hac vrbe vnam habeant eccleſiam, in qua liberè ac ſine metu in vnum conueniant. Poſtulatione igitur Athanaſij ab Imperatore, velut æqua approbata, commodum viſum eſt Arianis rem ſilentio præterire: quippe exiſtimarunt, ſuam opinionem propter Athanaſium nullam omnino apud Alexandrinos progreſſionem facturam, præſertim cum ille non modò ad ſuæ doctrinæ fautores in eadem firmè continendos, verùm etiam ad pelliciendos aduerſarios ſatis haberet virium & facultatis. Apud Antiochenos autem, ſi iſtud fieret, primùm Euſtathianos, qui multi erant numero, conuẽtus facturos: deinde, vti ſimile veri erat, nouas res molituros, cum impunè ſuos in vnum cogere poſſent. Quandoquidem Arianis etiam eccleſias occupantibus, totus clerus ac populus Antiochenus eorum opinionibus non penitùs obſequeretur: ſed in cœtus pro more, dum Deum hymnis collaudabãt, diſtributi, ſub finem hymnorum ſinguli ſuam opinionem declararent, & alij non patrem modò, ſed filium etiã, vtpote patri honore æqualem, gloria efferrent, alij patrem in filio eſſe dicerent, atq; per hanc præpoſitionem, In, filium patre inferiorem oſtendere conarentur. Tandẽ, his rebus ita comparatis, Leontius, qui ſectæ Arianæ deditus, illo tempore ſedem epiſcopalem Antiochenam gubernaret, incertus animi quid ageret, tametſi non aggrederetur eos, qui hymnis fidei concilij Niceni conſentientibus Deum laudarent, prohibere (metuebat enim, ne populus ſeditionem conflaret) tamen manu ad caput, quod iam valde caneſcebat, admota, dixiſſe fertur: Hac niue liquefacta, multũ erit luti. Quo ſignificare voluit, ſe mortuo, diſpares illos hymnorum modos tandem in populi ſeditionem recaſuros, quando epiſcopi, qui ei ſuccederent, nullo modo [c] paſſuri eſſent,] itidem ſe populi arbitrio in omnes partes circumferri.

Conſtantius petitionem altera petitione repreſsit.

Antiochia catholicorũ & Arianorum in hymnis finium diuerſitas.

Leontij Ariani epiſc. præſagium.

c. ἀνεχομένων

Quid Conſtantius pro Athanaſio Aegyptiis ſcripſerit, & de hieroſolymitano concilio. *Cap.* XX.

Conſtãtij pro reſtitutione Athanaſio literæ.

IMperator autem dimittit Athanaſium in Ægyptum, ſcripſitque pro eo literas cùm ad epiſcopos & presbyteros cuiuſq; ciuitatis, tũ ad populum eccleſiæ Alexandrinæ: quibus & vitam eius piè actam, & probitatem morum commendauit: eóſque cohortatus eſt, vti ei, vtpote ſuo antiſtiti, parentes precibus & orationibus Deum religioſè colerẽt. Quòd ſi qui maleuolentia ſuffuſi, ſe ſeditioſos oſtenderent, eos ſecundum leges de eiuſmodi hominibus ſancitas, pœnas daturos. Dedit præterea mandatum, vt literæ contra Athanaſium & eius communionis participes ſcriptæ, è tabulis publicis [c] eximerent:] atque vt clerici quoque illius priſtina immunitate, quæ ipſorum miniſteriis tributa fuerat, fruerentur. De qua re ſcripſit etiam ad Ægypti & Libyæ præſides. Athanaſius autem cum veniſſet in ægyptum, quotquot ſectæ Arianæ deditos cognoſcebat, eos abdicauit: quorum verò fidem habebat exploratè cognitam & probatam, illis eccleſiarum concredidit adminiſtrationem, fidémque concilij Nicæni tenere, eíque ſtudioſè adhærere iuſſit. Dicitur porrò per alias quoque nationes eodem tempore iter faciens, ſi quas fortè eccleſias ab Arianis occupatas offenderet, eodem modo cum illis egiſſe. Itaque iſtud demum ei criminis loco obiecerũt: quòd ſcilicet in vrbibus nihil ad ſe pertinentibus miniſtros eccleſiæ inſtituere auderet.

c. ἀποσμήξωσι

Reſtituti Athanaſij ſtudium in eccleſiis per Aegyptum repurgandis.

Verùm

Verùm cum inuitis etiam aduerſariis res propter reditum ei proſperè ſuccedere, & propter amicitiam Conſtantis Imperatoris à nemine contẽni, ſed in maiore quàm antè honore haberi videretur: coplures etiam epiſcopi inimicitiis erga illum depoſitis, cum eo communicarunt, in quorum numero fuere epiſcopi Palæſtini. Nam cum id temporis per Palæſtinam tranſiret, eum beneuolè & humanitùs exceperunt: atque concilio Hieroſolymis coacto, Maximus & alij epiſcopi pro eo ſcripſere iſta.

Concilij Hieroſolymitani ad Aegyptios pro Athanaſio epiſtola. Cap. XXI.

Sanctum concilium Hieroſolymis coactum, epiſcopis Aegypti & Libyæ, & presbyteris quoque & diaconis, & populo Alexandriæ, chariſſimis & cùm primis deſideratis fratribus in Chriſto, S.

Hieroſolymitani concilij pro Athanaſio litera.

DEo vniuerſarum rerũ moderatori, fratres chariſſ. pro admirabilibus beneficiis, cùm quæ omni tempore in nos, tum quæ modò in veſtram eccleſiam contulerit, Athanaſium paſtorem veſtrum, & dominum ac collegam noſtrum vobis reddendo, nullo modo dignas gratias agere poſſumus. Nam quis aliquando ſperare poterat, ſe oculis iſta aſpecturum, quæ vos iam eſtis re ipſa conſecuti? Sed veſtræ preces ſine dubio ſunt exauditæ ab omnium rerũ gubernatore Deo, qui [c] veſtræ curam gerit eccleſiæ,] qui veſtras lachrymas & lamẽta intuitus eſt: ac propterea veſtris orationibus aures clemens adhibuit. Eratis enim tanquam oues abiectæ, malè vexatæ, non habentes paſtorem. Et ob hanc cauſam, qui verus paſtor eſt, & ſuarum ouium diligens curator, in vos de cœlo reſpexit: & quem deſiderabatis, vobis benignè reſtituit. Quinetiam nos omnia quæ ad pacem Eccleſiæ faciant molientes, & veſtrę aſpirantes charitati, eum antè amicè amplexati ſumus, quam ad vos venerit. Atque cum eo communicantes, has ſalutationes ad vos, & vota noſtra gratulandi cauſa per illum miſimus ad eum finem, vt intelligatis tum nos vinculo charitatis cum eo colligatos eſſe, tum vos debere pro religioſiſſimis ſanctiſſimiſque Imperatoribus Deum ſedulò precari, qui veſtro perſpecto deſiderio, & eius ſyncera pietate cognita, illum vobis honorificentiſſimè reſtituere dignati ſunt. Quare obuiis (vt aiunt) vlnis eum complexi, debitas preces cum gratiarum actione Deo, qui hoc beneficium vobis tribuerit, pro eo adhibere laborate: quò vos perpetuo, Dei largiente gratia, lætemini: & Dominum Deum laudibus efferatis in Chriſto Ieſu, Domino noſtro, per quem patri ſit gloria in perpetuum: Amen.

c. τῆς ὑμετέρας ἐκκλησίας

Valentis & Vrſacij Arianorum ad epiſcopum Romanum confeſſio: quòd falſa confictáque fuerint, quæ contra Athanaſium loquuti ſunt. Cap. XXII.

ATque hæc quidem concilium Hieroſolymis conuocatum, ex Palæſtina ſcripſit ad hunc modum. Vnde certiſſimum extabat argumentum, epiſcopos Tyri congregatos iniuſtè Athanaſium condemnaſſe. Nam Valẽs & Vrſacius, qui cum Theognide, vt ſupra dictum eſt, in Mareotẽ proficiſcebantur, quæſitum, vtrum ſacrum calicem, ſicut ab Iſchyrione accuſatus fuerat, confregiſſet, nec ne: pœnitentia inducti, hæc ad Iulium epiſcopũ Romanum ſcripſere:

Domino beatiſſimo Papæ Iulio, Vrſacius & Valens, S.

Valentis & Vrſacij Arianorum pro Athanaſii innocentia teſtimonium.

Quoniam nemini obſcurum eſt, nos per literas noſtras, quibus tuæ ſanctitatis literis reſpondimus, iam pridẽ Athanaſio grauiter obtrectaſſe: & ea de cauſa, quam ſignificabamus, in fraudem deductos, non potuiſſe rationem facti noſtri reddere: idcirco apud tuam pietatem præſentibus omnibus presbyteris, fratribus noſtris, ingenuè confitemur, omnia quæ ante hoc tempus ad aures [c] noſtras] de prædicto Athanaſio peruenerunt, falſa eſſe, commẽtitia, & ab eo reuera omnino aliena. Quãobrem cum illo deinceps communicãdi magna cupiditate ducimur: idq; maximè, quòd tua pietas propter inſitam ſibi bonitatem noſtro errori ignoſcere dignata eſt.

c. ἡμῶν

quinetiam hoc quoque confitemur, ſi quando nos epiſcopi Orietis, vel Athanaſius ipſe, præ malitia in iudicium de hac re vocare voluerint, nos ab eo quod tu ſtatueris, minimè deſcituros. Ario autem, & eius propugnatoribus, qui non modò dicunt tempus fuiſſe quando filius Dei non erat, & Christum ex nihilo conſtare, verùm etiam negant Chriſtum Deum eſſe, & filium Dei ante ſecula extitiſſe, (ſicut in ſuperiore noſtro libello Mediolani edito oſtendimus) & hoc tēpore & aliàs ſemper anathema denunciamus. His literis noſtra ipſorum manu ſcriptis confitemur rurſum, nos hæreſim Arianam, vti antè dictum eſt, & eius defenſores perpetuò condēnaſſe.

Eorundem Arianiſmi recātatio.

Ego Vrſacius huic meæ confeſſioni coràm ſubſcripſi:
Similiter etiam & ego Valens.

Quare quæ Iulio confitebantur, ſunt iſta quidem: quę autem ſcripſere ad Athanaſium, hoc in loco quoque à me ſunt ponenda neceſſario. Sic enim ſe habent:

Eorundem ad magnum Athanaſium pro ineunda cum eo concordia, Epiſtola: & quomodo reliquis Orientalibus epiſcopis ſuæ cuique ſedes redditæ fuerint: quódque rurſus eiecto Macedonio, Paulus epiſcopatum recuperauit. *Cap.* XXIII.

Domino ac fratri Athanaſio epiſcopo, Vrſacius & Valens epiſcopi, S.

Eorundem ad Athanaſium epiſtola.

OCcaſionem quidem nacti, frater chariſſime, per fratrem & compresbyterum noſtrum Muſæum, qui ad te venit, literas dandi, [c] per hunc] ad te ex Aquileia ſalutem mittimus: petimúſque abs te, vt ſano ac ſyncero animo noſtras literas legas. Atque ſi per literas nobis reſponſum dederis, efficies profecto, vt nos de tua nobiſcum reconciliata gratia admodum confidamus. Nam te ſcire volumus, nos tecum & pacem habere, & communionem eccleſiaſticam. Has quidem res ita ſe habere, ſalutatio à nobis per iſtas literas ad te miſſa, ſatis magno indicio eſt.

c. διὰ τούτου ἢ αὐτοῦ

Epiſcopis Orientalibus ſedes ſuæ reſtitutæ.

Athanaſius igitur ab ea imperij parte quæ vergit ad ſolis occaſum, in Ægyptum reuertit. Paulus item, Marcellus, Aſclepas, & Lucius, ſuas epiſcopales ſedes recuperarunt: quandoquidem ex literis Imperatoris, hiſce quoque facta eſt poteſtas ad ſua redeundi. Quinetiam [A] Paulo] Conſtantinopolim ingreſſo, ceſſit Macedonius, & ſeparatim per ſe conuentus egit. Ancyræ autem, cum Marcellus in eam intraret, Baſilio ex illa Eccleſia depulſo, maximus tumultus fortè ortus eſt. Cæteris verò epiſcopis ad ſuas ſedes non ita difficilis patebat aditus.

A. [illegible]

TERTII LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI
SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER QVARTVS.

De Conſtantis Auguſti cæde, & rebus quæ Romæ euenerint. *Caput* I.

Conſtantis & Nepotiani cædes autore Magnentio.
Bretannio Imperium inuadit.

ATque iſta quidem ita accidiſſe cognouimus. Quarto autē anno poſt concilium Sardicenſe, Conſtans in Gallia verſus ſolem occidentem ſita, interficitur: Magnentius verò, qui cædem ei per inſidias parauerat, omnem eius ditionem in ſuam poteſtatem redegit. Porrò Bretannio quidam Sirmij à militibus Illyricis Imperator declaratus eſt. Maxima autem pars iſtarum calamitatum in damnum antiquæ Romæ propterea [c] recidit,] quòd Nepotianus, filius ſororis Conſtantini Imperatoris, cum multos gladiatores ſibi aſciuiſſet, de imperio decertare cœpit. Verùm iſte quidem à militibus Magnentij trucidatus eſt. Conſtantius verò, vbi ſumma imperij ad ipſum ſolū rediit,

c. μᾶλλον

Conſtantius ſolus Imp. CONSTANTIVS.

rediit, Imperator renunciatus ad tyrannos è medio tollendos omni cura & cogitatione incubuit. interim Athanaſius conceſſit Alexandriam, conciliúmque epiſcoporum Ægypti cogendum curauit, quò decreta tum Sardicæ de ipſo, tum in Palæſtina ſancita, ſuffragiis ſuis quoque confirmarent.

Quòd Conſtantius Athanaſium rurſus abigit: & qui Conſubſtantiale propugnabant, exilio mulctati: & de Pauli Conſtantinopolitani morte: & quòd Macedonius iterum ad ſedem reſtitutus, multa nepharia deſignauit: & de Martyrio & Marciano martyribus. Cap. II.

IMperator autem Conſtantius calumniis Arianorum inductus, non in eadem quidem perſtabat ſententia: ſed contra acta concilij Sardicenſis iamdudum promulgata, iubebat eos qui ab ipſo poteſtatem ad ſuas ſedes reuertendi nacti fuiſſent, denuò in exilium pelli. Quo quidem tēpore Marcello rurſus eiecto, Baſilius eccleſiam Ancyræ occupauit: Lucius autem coniectus in vincula, interiit: Paulus perpetuò addictus exilio, Cucuſum, oppidum Armeniæ, abductus eſt: in quo quidem oppido obiit mortem, morbóne an vi extinctus, pro certo equidem dicere non queo. Percrebeſcit tamen adhuc fama, eum laqueo à Macedonianis ſtrangulatum. Vbi verò in exilium miſſus eſt, Macedonius eccleſia Conſtantinopolitana occupata, præſidiis monaſteriorum complurium, quæ ipſe Conſtantinopoli extruenda curauerat, & fœderibus cum finitimis epiſcopis percuſſis ſe ipſum muniens, dicitur Pauli fautores variis affeciſſe incommodis, ac primùm eccleſiis eos exturbaſſe: deinde vim illis ideo attuliſſe, vti cum ipſo cōmunicarent, vnde factum eſt vt multi verberibus grauiter cæſi perirent: poſtremò alios fortunis, vrbe alios priuaſſe: alios in fronte notis ab illo compunctos fuiſſe, vt præ cæteris inſignes eſſent. Qua re intellecta, Imperatorem factum condemnaſſe, [c in crimē vocaſſe] Macedonium. Eodem tempore igitur cùm Macedonius ob hāc cauſam eſſet epiſcopatu [c eccleſiæ Conſtantinopolitanæ] abdicatus, malum ad cædem prorupit. Nam cùm alij nonnulli, tum Martyrius & Marcianus obtrūcati ſunt, quos, vtpote Pauli conuictores, à Macedonio fertur præfecto traditos eſſe: & cum accuſarentur tanquam authores necis Hermogenis, & ſeditionis contra eum conflatæ, fortiter mortem oppetiuiſſe. Quorum alter ſubdiaconus erat: alter, videlicet Marcianus, cantor, & ſanctarum Scripturarum lector. Horum quidem inſigne ſepulchrum eſt, pro mœnibus Conſtantinopolis extructum, & velut monumentum martyrum, templo circundatum: quod templum ædificare cœpit quidem Ioannes, Siſinius autem abſoluit, perfecitque: qui duo poſtea eccleſiæ Conſtantinopolitanæ fuere antiſtites. Nam indignum cenſuerunt, eos honore martyrij carere, quos Deus ipſe honore affecerat: quandoquidem locus, ad quem abducti ſecuri percuſſi ſunt, cum antè inacceſſus eſſet, à ſpectris purgatus eſt, ínque eo homines dæmoniis agitati morbo liberati, atque multa alia præterea miracula ad eorum ſepulchrum edita. Sed de Martyrio & Marciano hæc hactenus. Quòd ſi eadem cuiquam minimè credibilia videantur, nullius penè negocij erit, ab illis qui ea ipſa exploratè cognita habent, accuratius perdiſcere. etenim iſtis multo ſunt fortaſſe admirabiliora narraturi.

Conſtātio iuſſu rurſus pelluntur, Athanaſius, Marcellus, Paulus.

Macedonius reſtitutus ſæuit in orthodoxos, vnde poſtea autore Imp. pellitur.

c. ἐν αἰτίᾳ ἐποιήσατο

c. τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίας

Ad Martyrij & Marciani ſepulchra, templum excitatū, Ibique miracula varia.

Quòd Conſtantius ducto in Illyrios exercitu, Sirmium venit: & de Bretannione & Magnentio, & quòd Conſtantius, vbi Gallum Cæſarem renunciauerat, illum ad populos Orientales amandauit. Cap. III.

[c PEr idē ferè tēpus,] cum Athanaſius fuga ſalutē quæſiuiſſet, Georgius eos qui in Ægypto eius opinioni aſſētire, renuebāt, grauiter vexauit. Imperator autē bello contra Illyrios ſuſcepto, venit Sirmiū: quo in oppido pactis quibuſdam cōditionibus, Bretannio illi fit obuiā. Nam militibus, qui eum Imperatorē declarauerāt, in alterā partem traductis, & ſolum iam Conſtantium Imperatorem & Auguſtū eſſe vociferantibus (vt enim iſta fierent, tum ab ipſo Conſtantio, tum à ſuis impenſè antè laboratum fuerat) Bretannio, vt intellexit proditionem, pronum ſe abiecit ad pedes Conſtantij, ab eoq; ſupplex veniam poſtulauit. Conſtātius

c. ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον

Georgius pulſo Athanaſ. catholicos vexat.

Conſtantij in ſupplicem Bretanionem humanitas.

igitur, ablato ei ornatu imperatorio, & purpura, hominis miſertus eſt, vitæque priuatæ degendæ fecit poteſtatem, & omnia ad victum & cultum neceſſaria ei ex publico ſubminiſtrari mandauit: dixitque rem multò accommodatiſſimã eſſe ei, vtpote ætate prouectiore, vt decætero cura imperatoria liberatus, ætatem in ocio & trãquillitate ageret. Vbi autem res contra Bretannionem geſtæ hunc habuere exitũ, Conſtantius ingentem exercitum aduerſus Magnentium in Italiam miſit. Gallum autem conſobrinum, cum Cæſarem eum deſignaſſet, amãdauit in Syriam, vti partes Imperij verſus Orientem [c] defenderet.

Gallus Cæſar deſignatus, & in orientẽ miſſus.

c. τὰ φυλάσσῃ

Quòd poſtquam Cyrillus eccleſiæ Hieroſolymitanæ gubernacula poſt Maximum ſuſceperat, rurſus maxima Crucis figura pluribus diebus conſpecta eſt, quæ ſolem ipſum ſplendore ſuperabat. Cap. IIII.

EOdem tempore Cyrillo poſt Maximum eccleſiam Hieroſolymitanam adminiſtrante, ſignum Crucis in cœlo viſum eſt: quod clarè admodum reſplenduit, non vt cometes ſolet, diffuſis radiis, ſed luce multa in vnum conferta, valde denſo iubare & perlucido emicuit. Tantum pertinebat in longitudinem, quantum eſt interualli inter Caluariæ locum, & montem Oliuarum. [c] Quindecim autem ſtadia] ſupra locum in cœlo ſuſpenſum hæſit. Latitudo verò longitudini proportione reſpõdit. Quo quidem, velut inſigni miraculo, [c] omnes obſtupuerunt: ita vt ſinguli ædibus, foro & opere, quod quiſque fortè habebat in manibus, relicto, pariter cum liberis & vxoribus in eccleſiam conuenerint, & vno ore Chriſtum laudibus celebrarint, & Deum lætis animis confeſſi ſint. Quæ res ad noſtram regionem quoque perlata, non mediocriter omnes obſtupefecit. Nam quanquam viſio ipſa non admodum diu continuata eſt, tamen quia ex omnibus (propè dixerim) terræ oris, vti fieri ſolet, homines vel precandi, vel loca illa viſendi cauſa Hieroſolymam aduenisſent, res, quas id temporis aſpexiſſent, ſuis indicarunt. Erat etiam Imperator de hoc viſu certior factus, cùm per alios complures nuncios, tum per literas Cyrilli. Dicebatur autem à viris rerum eius generis peritis, hanc viſionem diuina quadam prophetia in ſanctis literis quoque præſignificatam fuiſſe. Quod quidem certè cum ita accidiſſet, multos cùm gentiles, tum Iudæos ad fidem Chriſtianam deduxit.

Crucis ſignum in cœlo conſpectum magno omnium ſtupore.

Viſitata veteribus Hieroſolymitana profectio, precũ & ſacrorum locorum viſendi gratia.

c. ἀμφὶ δὲ ἱκανὰ τοῖς σώματα ... c. ἴσως ... ἔχει.

Vide Socr. lib. 7 cap. 47.

De Photino Sirmij epiſcopo, & eius hæreſi: & concilio contra eum Sirmij coacto, & tribus fidei libellis: & quòd Photinus poſt abdicationem renuit venire vocatus: vtque à Baſilio Ancyræ epiſcopo inanis oſtentator ſui conuictus ſit. Cap. V.

SVb idem tẽpus Photinus eccleſiæ Sirmij antiſtes, qui iã antè [c] hęreſis cuiuſdã] author fuerat, cũ Imperator ibi præſto eſſet, palã [c] ſuã doctrinã aſſerere nõ dubitauit.] Et quoniã ingenio tũ ad bene dicendũ, tũ ad perſuadendũ multum valebat: idcirco multos ad ſuam opinionem traduxit. Qui tametſi affirmauit vnum Deum omnipotentem eſſe, qui proprio verbo condidit vniuerſa: tamen quòd filius Dei ante ſecula generatus ſit, & extiterit, nullo modo cõcedere voluit, ſed Chriſtum ex Maria genitum docuit. Quod quidem dogma, cum apud multos vulgatum eſſet, magnopere offendit animos: epiſcoporum tum Occidentis, tum Orientis: quandoquidem hoc contra cuiuſque opinionem nouatum eſſe arbitrati ſunt. Etenim à ſententia tum eorum qui fidem in concilio Nicæno traditam cum admiratione amplexabantur, tum eorum qui approbabant Arij doctrinam, omnino diſcrepare comperiebatur. Imperatori præterea bilem mouit: qui eodem tempore Sirmij vitam agens, concilium ideo conuocauit. Ad quod conuenere ex Orientis epiſcopis cùm alij, tum Georgius eccleſiæ Alexandrinæ antiſtes, Baſilius Ancyræ epiſcopus, & Marcus epiſcopus Arethuſæ: ex epiſcopis autem Occidentis, Valens Murſorum epiſcopus, & Oſius confeſſor, qui quoniam concilio Nicæno interfuiſſet, inuitus huic concilio præſto fuit. Nam quanquam haud longè antè Arianorum inſidiis exilio condemnatus fuerat, ab Imperatore tamen, qui opera ac ſtudio eorum qui Sirmij in vnũ conuenerant, ad eam rem impulſus erat, ad concilium acceſſitus eſt. Siquidem arbitrabantur, ſi vel perſuaſione, vel vi, eum qui vir tam

Photinus & eius hæreſis.

Sirmienſe concilium.

Oſius cur inuitus eidem adfuerit.

c. αὐτῆς ἀρχηγός ... c. τὸ ἑαυτοῦ φρονεῖν ἐθάρρησε.

tam illuſtris erat,& ab omnibus mirificè laudatus,ad ſuæ ſententiæ ſuffragandum poſſent inducere,fore vt ipſorum dogma teſtem locupletem haberet. Vt primum igitur Sirmij coacti ſunt (proximus hic quidem annus erat poſt conſulatum Sergij & Nigriani,in quo nullus conſul,vel ex Oriente,vel ex Occidente,propter ſtatum reip.à tyrannis tum fortè perturbatum, deſignatus eſt) primùm Photinum abdicarunt,vtpote opinioni Sabellij & Pauli Samoſateni fauentem. Deinde,contra ea quæ antè in conciliis fuerant decreta,tres fidei formulas ediderunt,quarum vnam Græcè,reliquas duas Latinè conſcribebant:quæ in multis [c neque ipſæ ſibi,] neque formulis antè compoſitis, vel verbis vel ſenſu conſentiebant. Atque eſt illud quidẽ intelligendum,formulam Græcè ſcriptam,filium patri neque cõſubſtantialẽ,neque ſubſtantia ſimilem aſſeruiſſe:ſed illis qui dicerent eum ſine principio eſſe,aut eſſentiam Dei velut dilatatam illum procreaſſe,aut eum patri honore parem & non inferiorem ſentirent,anathema indixiſſe. Alteram autem,quæ Latino ſermone ſcripta erat,tum de οὐσίᾳ quam Latini ſubſtantiam vocant,tum vtrum filius patri conſubſtantialis,aut ſubſtantia ſimilis ſit,vetuiſſe differere: propterea quòd voces illæ neque in ſanctis reperiuntur Scripturis, neque hominũ cogitatione aut intelligentia facilè comprehendi poſſunt. Quinetiam præcepiſſe,vt omnes confiterentur patrem filio honore,dignitate,deitate,& ipſo nomine paterno maiorẽ eſſe: atque putarent filium cum cæteris omnibus creaturis patri ſubiectum eſſe: & patrem nullum habere principium: filiique generationem omnibus, præterquam patri ſoli,incognitam eſſe. Fertur verò,cum hæc formula iam edita eſſet, epiſcopos laboraſſe, vti eam tanquam temerè & impudenter compoſitam reuocarent,eo cõſilio vt corrigerent: Imperatorémque idem ipſum mandaſſe,atque ſupplicium minatum eſſe illis ſe inflicturum,qui eam occultarent. Verùm cum ſemel edita eſſet,in occulto latêre non potuit. Tertiam verò formulam ſenſu cum aliis formulis iam olim editis penitùs conſenſiſſe,præterquam quòd Subſtantiæ nomen ſuſtulit: háncque cauſam,cur id fecerit,attuliſſe,quæ eſt his ferè verbis explicata. Quoniam nomẽ Subſtantiæ,quod à patribus ſimplici animo in formula fidei poſitum eſt, à vulgo autem incognitum,non parum propterea attulit offendiculi,quòd in literis Sacris non extat: idcirco placuit concilio,vt tolleretur,& nulla omnino mentio fieret illius, præſertim cum ſanctæ Scripturæ ſubſtantiæ patris aut filij,nuſquam meminerint. Subſtantia enim aut [c patris, aut filij, aut Spiritus ſancti, ne nominari quidem debet. Itaque nos,] ſicut literæ ſanctæ loquuntur,filium patri ſimilem dicimus. Atque hæc quidem de fide,præſente ipſo Imperatore,decreta fuere. Oſius verò initio quidem iſtis conſentire renuit: at pòſt vi compulſus, & verberibus, vt fama eſt, licet ſenex, grauiter cæſus,conſenſit,eiſdémque ſubſcripſit. Placuit præterea concilio, poſtquam Photinum abdicauerat,eius animum tẽtare,ſi quo modo poſſet à priore ſententia deduci. At ille,tametſi epiſcopi eum ad hoc cohortabantur, & epiſcopatum, ſi propriam ac ſuam reiiceret opinionẽ,atque ipſorum formulis fidei ſuffragaretur, ei reddituros promittebant,tamen induci non potuit, ſed ad diſputationẽ eos prouocauit. Quare cum epiſcopi ad certum & ſtatutum diem in vnum conueniſſent, & iudices quidam,qui & doctrina & authoritate eo tempore primas in palatio obtinere viderentur,ex mandato Imperatoris cõcilio præſiderent, Baſilius epiſcopus Ancyræ partes ſuſcipit contra Photinum diſputandi. Ac cum differendi certamen propter multa ac varia vtriúſque tum interrogata,tum reſpõſa longius procederet, & celeres ſcribæ rationes vtrinque allatas exciperẽt, Baſilius ſuperior diſceſſit. Photinus autem condemnatus exilio,ne ſic quidem ſuam defendere opinionem deſtitit: ſed libros tum Latino tum Græco ſermone cõſcriptos edidit, quibus non ſuam modò,verùm etiam falſas aliorum opiniones probare oſtenderéque laborauit. De Photino & eius hæreſi hæc hactenus dicta ſint.

Margin notes (right): *Annus conſulatu carens.* — *Sirmienſis concilij acta.* — *Tres fidei formulæ diuerſæ.* 1 — 2 — 3 — *Subſtãtiæ nomen ſublatum.* — *Oſius vi adactus ſubſcribit.* — *Baſilij Ancyræ epiſc. cum Photino diſputatio.* — *Photini exilium & ſcripta.*

Margin notes (left): c. ἀλλήλαις, — c. τῆς πατρὸς, ἢ υἱοῦ, ἢ ἁγίου πνεύματος οὐσίας μνημονεύειν ἐξεῖναι δεῖ λέγομεν

De Magnentij & Siluani tyrannorum interitu, & Iudæorum in Paleſtina tumultu: & quod Gallus Cæſar,dum res nouas moliri putaretur, interfectus eſt. Cap. VI.

Magnentius tyrannus ſæuit Romæ.

DVm hæc geruntur, Magnentius antiqua Roma occupata, multos tum ex ordine ſenatorio, tum ex plebe trucidauit. Qui cùm accepiſſet duces Conſtantij iam propius ad bellum cum ipſo gerendum accedere, ſeceſſit in Galliam verſus ſolis occaſum ſitam. Quo in loco, multis prælijs inter vtrumque exercitum commiſſis, nunc hi, nunc illi vſque eò fuere ſuperiores, quoad Magnentius ad extremum deuictus, Murſam, quod eſt caſtellum Galliæ, profugit. Qui cùm videret milites ſuos, vtpote victos, animis cadere, in loco edito conſiſtens, eos confirmare conatus eſt. Illi autem, cùm, ſicut aliis imperatoribus acclamare conſueuerant, [A] Magnentio quoque illuſtre laudis teſtimonium tribuere in animis haberent, imprudentes atque adeò inuiti Conſtantium] pro Magnentio Auguſtum eſſe clamarunt. Vnde Magnentius coniecturam faciẽs, imperium ſibi à Deo minimè donatum eſſe, illo caſtello relicto, vlterius progredi conſtituit. Verùm cum exercitus Conſtantij perſequeretur, prælio circa Montioſeleucum facto, ſolus fugam capeſſens, Lugdunum ſalutis cauſa confugit. In qua vrbe & matrem interfecit, & fratrem quoque, quem Cæſarem creauerat: ad extremum manus graues ipſe ſibi attulit. Neque ita multò poſt [C] Decennius, alter eius frater, laqueo ſibi necem conſciuit. At tumultus reip. ne ſic quidem compreſſi ac ſedati ſunt. Nam haud ita diu pòſt, Siluanus quidam in Gallia ad ſolem occidentem vergente tyrannidem exercere cœpit: quem breui pòſt duces Conſtantij è medio ſuſtulere. Porrò Iudæi Diocæſareæ cùm Palæſtinam, tum cæteras gentes finitimas occupauere: ſumptiſque armis, amplius Romanis parere renuere. Quibus rebus cognitis, Gallus Cæſar ætatem iam tum Antiochiæ degens, miſſo exercitu, eos ſubiugauit, & Diocæſaream euertit. Qui cum rem præclarè geſſiſſe viſus eſſet, proſperitatem haudquaquam ferre potuit: ſed inſtituit animo, occupare tyrannidẽ. Cuius conatus nouus ex cæde tum Magni Quæſtoris, tum Domitiani præfecti Orientis, quos interfecerat, imperatori Conſtantio † patefactus eſt. Qua re Conſtantius grauiter commotus, eum accerſit ad ſe. Qui cùm aufugere [C] non poſſet] (erat enim metu perculſus) iter facere perrexit. iam verò cum non longè à Plabone inſula abeſſet, iuſſu Imperatoris interfectus eſt, ad tertium ſuum conſulatum, Conſtantij autem ſeptimum.

Murſa.

Victus ſe matremque, & fratrem interimit.

Idẽ facit Decennius eius frater.

Syluani tyrannus interitus.

Iudæi rebelles victi à Gallo.

Diocæſarea euerſa.

Galli Cæſaris interitus.

A. ἐπὶ μαγνεντίῳ φανέντα αὐτοῖς προθυμηθέντες, ἐθελοντὶ οὐχ ἑκόντες κωνστάντιον *ante*

ἀπὶ. *& aufer ſequentem aſteriſcum.*

C. δεκέντιος

† *Alij legunt* καταμηνύσαντας: *& eris ſenſus, ideo à Gallo eſſe interfectos, quia Conſtantium monuiſſent, Imperium eum affectare.*

C. οὐκ οἷός τε ὤν.

De Conſtantij ad vrbem Romam profectione, & concilio in Italia collecto: & quid Arianorum inſidiis Athanaſio magno obtigerit. Cap. VII.

VBi verò Cõſtãtius, tyrãnis occiſis, ſe malis quæ caſu inuecta fuerãt, penitùs liberatũ exiſtimauit: decedens Sirmio, Romã antiquã conceſſit. Nã ibi triũphũ de victoria [A] contra tyrãnos parta agere cõſtituit. Et quoniam arbitrabatur ſe poſſe epiſcopos primarios vtriuſque partis ad eadem de fide ſentiendum inducere, eodem tempore cõcilium in Italia cogi mãdauit. Interim Iulius, cum eccleſiæ Romanæ epiſcopatũ ad annos vigintiquinque adminiſtraſſet, moritur: cui ſuccedit Liberius. Iam verò hi qui fidem concilij Nicæni reiiciebant, tempus opportunum ad calũnias orthodoxis contexendas ſe nactos arbitrati, impenſè admodum apud Imperatorem laborarunt, vti omnes, quos antè ipſi abdicauerant, eccleſiis eiicerent: tum quod doctrinam ipſorum opinioni repugnantem tuerentur: tum quòd dediſſent operã dũ adhuc viueret Conſtans, vti inimicitię inter eum & fratrẽ Conſtantium, penes quos imperium erat, ſuſciperentur. Conſtantem enim fratri, vti antè demonſtratum eſt, denunciaſſe, ſe bellum contra eum facturum, niſi Athanaſium & alios epiſcopos reciperet. Maximè autem omnium Athanaſium inſimularunt: qui præ nimio odio, quod aduerſus eum conceperant, neque dum Conſtanti vita ſuppeteret, neque dum Conſtantius illum beneuolentia complecti ſimularet, ſimultatem in eum exercere deſierunt: ſed Narciſſus [C] Cilix,] Theodorus Thrax, Eugenius Nicẽſis, Patrophilus Scythopolitanus, Menophantus Epheſius, & alij epiſcopi numero circiter triginta Antiochię in vnum congregati, aliis omnibus ſcripſere epiſcopis, illum contra eccleſiæ leges Alexandriam reuertiſſe: & non concilij ſententia, ſed contentione eorum, qui eiuſdem erãt cum eo opinionis, culpæ expertem declaratum eſſe: & propterea iuſſerũt, vt neque cum eo communicarent,

Conſtantius Romam profectus triũphi cauſa.

Liberius epiſc. Rom.

Athanaſius Arianorum odio rurſum vexatur.

A. τῶν κτ' *ante* τυράννων

C. κίλιξ

rent, neque ad eum ſcriberent: ſed cum Georgio, quem ipſi epiſcopum ordinauerant. Verùm Athanaſius iſta crimina pro nihilo tum putauit: quippe qui res multo grauiores eſſet poſtea [c] ſubiturus.] Nam ſimul vt interiit Magnentius, Conſtantius, qui ſolus iam imperio Romano potitus eſt, eo omne ſuum ſtudium contulit, vt epiſcopos Occidentis, ad eorum opinioni conſentiendum qui filium patri conſubſtantialem [c] eſſe denegarent,] induceret. At verò iſtud primò non aperta vi efficere, ſed eis duntaxat perſuadere conatus eſt, vt rebus contra Athanaſium ab epiſcopis Orientis iudicatis ſuffragarentur. Nam ſic cogitabat, [a] ſi] Athanaſius cõmuni omnium ſententia è medio remoueretur, ſe res ad religionem pertinentes facilè ex ſententia confecturum.

c. ὑπομένειν · *c. οὐκ εἶναι.* · *A. μὴ post εἰ.*

Conſtantÿ in Athanaſium & ὁμοούσιον odium.

De Mediolanenſi concilio, & Athanaſij fuga. Cap. VIII.

Concilio igitur impulſu imperatoris Conſtantij Mediolani conuocato, ex Oriente pauci epiſcopi illò aduentarunt: [c] propterea quòd alij morbo, vt eſt veriſimile, præpediti, alij itineris longitudine deterriti, eò accedere recuſabant. [c] At epiſcoporum Occidentis] ibi congregati ſunt trecenti & amplius. [c] Cum autem epiſcopi Orientis poſtularent] vt Athanaſius condemnaretur, atque adeò omnino pelleretur Alexandria: alij quidem vel metu, vel fraude, vel ignoratione rerum geſtarum inducti, [c] aſſenſerunt:] ſoli autem Dionyſius epiſcopus Albæ, quæ eſt vrbs primaria Italiæ, & Euſebius Vercellorum, quod eſt oppidum Liguriæ, epiſcopus, & Paulinus epiſcopus Treueris, & Rhodanus, & Lucifer contra vociferati ſunt: teſtatíque, non oportere Athanaſium tam temerè condemnare. Nam ſi illud fieret, malum non eo in loco acquieturum, ſed ad inſidias decretis rectè veréque de Deo ſancitis ſtruendas, & ad fidem concilij Nicæni euertendam progreſſurum: atque ad has res perficiendas tum Imperatoré, tum Arianos, omni cura & cogitatione incumbere. Atque iſti, quia tam liberè in concilio locuti eſſent, addicebãtur exilio, & Hilarius vnà. Cauſam autẽ concilij Mediolani cogẽdi, quam ipſi memorarant, veram fuiſſe, euentus rerum cõprobauit. Nam haud ita diu pòſt conciliũ Arimini, & alterũ Seleuciæ conuocatũ eſt: quod vtrũque res nouas moliri [a] contra] decreta cõcilij Nicæni aggreſſum eſt, quẽadmodũ mox demonſtrabo. Athanaſius verò quoniam perſuaſum habebat, ſibi in palatio Imperatoris paratas inſidias, ipſe neque ad Imperatorẽ venire auſus eſt, neq; in rẽ ſuã eſſe exiſtimauit. Itaque quinq; epiſcopis Ægypti ad eam rem delectis (ex quorum numero fuit Serapion [c] Thmuitenſis,] vir tum vitæ inſtitutione ſanctiſſimus, tum oratione diſertus) eos ad Imperatorem, iam tum in ea imperij parte quæ ad ſolem occidentem ſpectat, ętatem degentem, mittit. Quibus cum vnà mittit quoque tres ſuæ eccleſiæ presbyteros, qui tũ Imperatoris gratiam ſibi reconcilient: tum ad calumnias aduerſariorum, ſi opus ſit reſpondeant: tum denique alias res obeant, quas eccleſiæ & ipſi cõmodiſſimas fore animaduerterent. Nõ multò autẽ pòſt, quàm illi Alexandria ſoluiſſent, recepit Imperatoris literas, quę eũ ad aulã vocabant. Quare & ipſe Athanaſius, & populus Eccleſiæ grauiter conturbati ſunt, & ancipiti cura ac dubia diſtracti. Nam neque Imperatori, qui opinionem à fide alienam tueretur, morem gerere tutum: neque ei reſiſtere, extra periculũ eſſe exiſtimarunt. Attamen Athanaſius manſit Alexandriæ: & qui literas attulerat, re infecta reuertit. Sequenti autem æſtate alter Imperatoris mandato cum magiſtratibus eiuſdem gentis accedens ad Athanaſium, coegit eum ex vrbe exire, clerúmque illius eccleſiæ grauiter exagitauit. At cũ primùm populum Eccleſiæ cauſa magnos ſumere ſpiritus, & ad bellum ſe inſtruere videret: iſte quoque labore fruſtra ſuſcepto, inde deceſſit. Non longo verò temporis ſpacio intermiſſo, copiæ, quas Latini legiones vocant, ex reliqua Ægypto & [a] Libya] illò accerſuntur. Atq; ſimul vt nunciatum eſt, Athanaſiũ in eccleſia nomine Theonæ nũcupata occultatum eſſe, præfectus ordinum militarium acceptis militibus, & Hilarius (qui Imperatoris iuſſu iam ſecundo venerat, vt has res maturaret) ex inopinato & tempore iam importuno, ruptis feneſtris ingrediuntur in eccleſiam: & cum [c] vndique] conquiſiuiſſent, Athanaſium intus non offenderũt. Nam fertur, [c] quòd ſicut diuinis indiciis admonitus, multa alia quoque pericula ſæpe effugerat, ſic hanc co-

c. τῶν ἄλλων, ὡς εἰκός, · *c. τῶν δὲ πρὸς δύσιν* · *c. ἀξιούντων δὲ τῶν ἀπὸ τῆς ἕω* · *c. συνῄνεσαν* · *A. ἐξ ante τ.* · *c. Θμούεως* · *c. Λιβύης* · *c. πανταχοῦ* · *c. ὡς φασιν*

Mediolanenſe concilium. · *Athanaſius ab occidentis epiſcopis defenditur.* · *Quo fine Arimini & Seleuciæ concilium coactum.* · *Serapio epiſc. ad Imp. pro ſe ab Athanaſio miſſus.* · *Athanaſius ab Imp. per literas vocatus non paret.* · *Idem poſtea ad necem Imperatoris iuſſu petitus, euadit incolumis.*

tum irruptionem à Deo ſibi præſignificatam habuit:& propterea illico eccleſia egreſſus eſt:milites autem veniſſe ad fores eccleſiæ:& perexiguo temporis momento poſt eius abitum iam dilapſo,factum eſt, vt eum comprehendere non poſſent.

Quòd multis modis ab Arianis cum eſſet petitus inſidiis Athanaſius, varia pericula ſibi à Deo, vtpote homini diuino, patefacta vitauerit:& quàm grauiter poſt eius diſceſſum à Gregorio afflicti fuerint Aegyptij. Cap. IX.

Athanaſius Deo monſtrãte multa pericula euaſit.

NEque profectò cuiquam dubitandum eſt, quin iſte vir planè diuinus fuerit, vereq; quod eſſet futurum præuiderit. Nam res multò ſanè admirabiliores, quàm quæ ſint à nobis iam cõmemoratæ, de eo accepimus: quæ perſpicuè teſtificantur, eum rerum futurarum habuiſſe ſcientiam longè exquiſitiſſimã. Nam eo pacto primo anno, cum Conſtans adhuc in vita maneret, quando Imperator Conſtantius cogitabat eum graui aliquo malo afficere, fuga capta, apud familiarẽ quendam latitauit:& longo tempore intra terræ receſſum, in quodam obſcuro domicilio, quod aquæ antè fuerat receptaculum, vitam egit. Quæ res omnibus incognita fuit, præterquam iis apud quos deliteſcebat:& ancillæ, quæ tam fidelis videbatur, vt ſibi negocium ei miniſtrandi concreditum haberet. Cæterùm cum vehementer laboraretur ab Arianis, vti hominem viuum caperent, ancilla donis & pollicitationibus, vt eſt credibile, impulſa, eum iam indicatura erat. Verùm inſidiis eorum à Deo illi præſignificatis, aliò antè demigrauit, quàm eum poſſent comprehẽdere. Ancilla autem pœnas dedit, vtpote quæ contra dominos ſuos mentita fuiſſet: qui etiam ea de re fugæ ſe mandaſſent. Nam non leue crimen illis qui vel exciperẽt hoſpitio Athanaſium, vel occultarent, obiectabant quidem Ariani: ſed tanquam edictis Imperatoris aduerſantes, & delinquentes quoque in remp. in iudicium vocabant. Aliud præterea huic non diſſimile Athanaſio alio quoque tempore accidiſſe, auditione accepi. Etenim cum tali de cauſa fugiens in Aegyptum, aduerſo flumine Nilo nauigio ſubueheretur, & quidam de eius profectione per indices certiores facti perſequerentur, eo conſilio vti eum comprehenderent: diuinitùs de illis qui perſequebantur præmonitus, his qui vnà ſecum nauigabant ennunciauit, iuſſitq; verſus Alexandriam reuerti. Ac dum ſecũdo iam flumine nauigat, inſidiatores aduerſo flumine ſubuectos prætergreſſus, ad vrbem Alexandriã confugit, ibiq; propter populi frequentiam & multitudinẽ ædium tutius latitauit. Itaque his de rebus, & aliis permultis, quæ ſimiliter ab eo præſignificabantur, ex Gentilibus aduerſariis ſuis, & Arianis, in crimen falſò vocatus eſt, quòd eas per præſtigias magicas conficeret. Nã fama eſt, quodã tempore, cum per plateas ciuitatis incederet, fortè fortuna coruum verſus eum volitantẽ crocitaſſe: turbamq; Gentilium caſu aſtantem, eum tanquam præſtigiatorem irriſiſſe: atque adeò ab illo poſtulaſſe, vt quid dixiſſet coruus, ipſis memoraret. Illum autem leniter ſubridentem, reſpondiſſe, Cras: quod Latino ſermone diem proximè ſequentem ſignificat. Quare cum iſtam vocem emiſerit, obnunciat vobis, diem craſtinum vobis peracerbum futurum. præmonſtrat enim, vobis mandato Imperatoris prohibitum fore, ne veſtrum diem feſtum, qui proximè ſequitur, celebretis. Quæ Athanaſij prædictio, licet ipſis videretur ridicula, vera tamen extitit. Nam die craſtino literæ Imperatoris ſunt magiſtratibus ciuitatis redditæ, quæ iubebant, ne Gentilibus amplius poteſtas permitteretur vel ad fana ſua accedendi, vel conſuetos ritus & conuentus celebrandi. Itaque feſtus dies, qui tum fortè incidit, iſq; Gentilibus venerandus ac magnificus, ſublatus eſt. Verùm quòd Athanaſius dono prophetiæ imbutus fuerit, iſta quidem dixiſſe ſat eſt. Vbi verò, vti antè dictum eſt, manus eorum ' qui ad ipſum cõprehendendum] veniſſent, effugerat, clerus eius & populus eccleſias aliquandiu tenuerũt: vſque eò nimirum, quoad præſes Aegypti, & præfectus militum eiuſdem regionis, omnes qui ei obtemperabãt, inde eiicerent: eáſque, illis qui Georgium cupidè expectabant, traderent. Haud ita multò pòſt venit Georgius ipſe, & eccleſias ſibi ſubiecit: quippe qui multo violentius, quàm modus ſacerdotum & conſuetudo poſtulat, regere inſtituerit, atque cùm aliis omnibus ſe terribilem præbere, tum erga Athanaſij fautores crudelem ſe oſtendere ſtuduerit: adeò vt tum viri, tum mulieres, vincula & plagas eius opera ſubirent:

Diu in ciſterna latuit.

Pœna in fautores Athanaſij.

Athanaſius ſtructas ſibi inſidias effugit.

Cur tanquam magus accuſatus.

Athanaſii prædictio vera.

c. τοὺς βια- λαβεῖν αὐτ

Georgius Athanaſii ſucceſſor violentus.

ſubirent:vnde factum eſt,vti eum tyranni loco ducerent. Qui cum hac de cauſa odio omnibus eſſe cœperit,plebs ad iram incitata, cum in eccleſia fortè verſantem adorta eſt,atque parum aberat,quin illum confeciſſet. Itaque quoniam in tantum diſcriminis adductus, ægrè euaſerat incolumis, maturè ad Imperatorem profugit. Qua re confecta, Athanaſij fautores eccleſias denuò occuparunt:ſed tamen non ita longo tempore eas tenere permiſſi ſunt. Nam præfectus militum Ægypti, his qui à Georgio ſtarent,illas iterum reddidit. Secundum ea,ſcriba Imperatoris,qui ex numero notariorum fuit,miſſus Alexandriam,ad ſupplicium de Alexandrinis ſumēdum,multos torſit grauiter,& verberibus cruciauit. Breui pòſt, Georgius quoque eò reuertitur:& ob eas cauſas quæ ſunt modò commemoratæ, vti credibile eſt, illis multò maiori terrori fuit:& ideo in grauius odium, quam antea,vocatus,tum quòd Imperatorem ad complures acerbè affligendos incitaſſet, tum quòd à monachis Ægypti (quorum opinionem populus ſequebatur:& eorum teſtimonia propterea vera ducebat,quòd virtutem aſſiduè excolerent,& piè viuendi diſciplinæ ſe totos traderent)propter peruerſam fidem & intolerandam arrogantiam admodum inſimulatus fuiſſet.

De Liberio pontifice Romano,quas ob cauſas à Conſtantio in exilium eiectus ſit:& Felice,qui illum ſubſequutus eſt. *Cap.* X.

IStæ quidem res etſi non eodem tempore,tamen aliæ deinceps ex aliis Athanaſio & eccleſiæ Alexandrinæ poſt Conſtantis mortem obtigerunt:ſuntque à me hoc loco,quò hiſtoria magis perſpicua ſit,commemoratæ. Concilio verò quod Mediolani celebratum erat , iam nulla re in eo confecta,dimiſſo: Imperator omnes [c] qui aduerſariis Athanaſij contradicerent] de medio remouit,exilióque condemnauit. Qui cum plurimū laboraret,vt eccleſia vbique de doctrina fidei ſecum conſentiret, & epiſcopi de eadem inter ipſos concordarent,conſtituit omnes epiſcopos in Occidentem acceſſere. Verùm cum cerneret animo , hoc propter longinquitatem locorum & maris interiecti,perdifficile factu eſſe,incertus erat animi quid ageret,non tamen à ſuſcepto conſilio penitùs deſtitit:ſed in eadem perſtans ſententia , prius quàm venit Romam,& pompam triumphi(ſicut Romanis in more poſitum erat) contra victos celebrauit, Liberio epiſcopo Romano ad ſe accerſito perſuadere conatur , vt ſententiæ epiſcoporum,quos circa ſe habebat(ex quorum numero fuit Eudoxius) aſſentiretur. Quem ipſi refragantem,conſtantérque affirmantem , ſe nunquam illud facturum:iuſſit Berœam vſque,quod eſt oppidum Thraciæ relegari. Dicitur autem, præter hanc,aliam quoque fuiſſe cauſam,cur Liberius exularit : nempe quòd cum Athanaſio communicare nō recuſauit,ſed audacter & liberè in eius defenſione cōtradixit Imperatori:qui nō ſolū eū accuſabat,quòd eccleſias affeciſſet iniuria, quòd ex duobus fratribus ſuis alterum, videlicet maiorem natu,peremiſſet : alterum autem, [c] Conſtantē]nempe,quoad eius fieri poterat,ipſi inimicum reddidiſſet:verùm etiam iudicium cùm aliorum omnium epiſcoporum,tum eorum maximè, qui Tyri ad eum condemnandum in vnum conuenerant, aduerſus illum protulit. Quibus quidem epiſcopis,vtpote vel odio , vel gratia ad ſententiam de eo ferēdam adductis,neutiquam fidem adhibendam eſſe,dixit Liberius : poſtulauitq; ab Imperatore,vt fides in concilio Nicæno tradita ſubſcriptionibus omnium vbique epiſcoporum confirmaretur:& illi qui propter eius defenſionem in exilio ætatem degerent,domum reuocarentur. Quibus rebus ritè conſtitutis, requirebat præterea, vt neque publici currus,neque pecunia cuiquā epiſcoporum tribueretur, ne vel moleſtiæ quicquam,vel damni aliis afferre viderētur , ſed omnes propriis ac ſuis ſumptibus Alexandriam conuenirent,in qua vrbe tam de eo qui fecerat iniuriā, quàm de his qui eandem acceperant, diligenter cognoſceretur , in crimina inquireretur, & accurata [A] de eorum veritate] haberetur quæſtio. Quinetiam teſtimonium Valētis & Vrſacij de Athanaſio(quod quidem literis mandatum Iulio,qui ſedem eccleſiæ Romanæ ante eum rexerat,vti tum veniam peterent:tum acta ab ſe in Mareote ſancita,falſa eſſe declararent)cum ei oſtendiſſet,contendit ab illo,vt Athanaſiū ab-

c. τοὺς μὲν ἀντιπίπτοντας

Athanaſij fautores exilio damnantur.

Liberius Ro. epiſc. ab Imp. relegatus.

Athanaſius ab Imp. accuſatus à Liberio defenditur.

c. Κώνσταντα

A. ἀληθείας ante βάσανος.

ſentem minimè condemnaret:neque rebus id temporis decretis fidem adiūgeret, quippe cum fraus & inſidiæ quæ in illis verſarentur, iam perſpicuè deprehenſæ eſſent. Neque fratrum cauſa expectaret vltionem fieri per manum epiſcopi, quam Deus non ad hanc rem,ſed ad myſteriorum ſanctificationem,& ad omnem iuſtam bonamque actionem exequendam paratam eſſe voluit. Quapropter, Imperator cũ Liberius eius imperatis hoc modo reſtitiſſet,dedit mandatum , vt in Thraciam,niſi intra biduum ſententiam mutaret,relegaretur. Cui Liberius: Mihi,inquit, ô Imperator,dies ad deliberandum non eſt opus. Iam olim enim iſta & deliberata ſunt à me,& decreta. Itaque iam ad hinc diſcedendum paratus ſum. Fertur item, Imperatorem ei iam,cum in Thraciam abduceretur,quingentos aureos miſiſſe : illum autem eos minimè recepiſſe,ſed dixiſſe ei qui attulerat: Abi,& nũcia illi qui hoc aurũ miſit,vt ipſum det ſuis aſſentatoribus & hiſtrionibus,quos continua egeſtas præ inſatiabili cupiditate in dies ſingulos grauiter premit: quippe qui perpetuò appetant diuitias,nec vnquam ſatiari poſſint. Nos autem Chriſtus , qui patri in omnibus rebus ſimilis eſt, nutrit,& omnia bona nobis ſuppeditat. Itaque hac de cauſa Liberius eccleſiæ Romanæ epiſcopatu priuatus eſt. Cui præficitur Felix, illius cleri diaconus:quem aiunt fidei concilij Nicæni ſemper conſenſiſſe: & omnino , quantum pertinebat ad religionem,reprehenſione caruiſſe:atque ob id ſolum in crimen vocatum eſſe , quòd non modo Arianos miniſtros eccleſiæ ordinaret , verùm etiam quòd eorum communione vteretur. Imperator verò,vt primùm Romam ingreſſus eſt,& ingens ibi populi multitudo pro Liberio clamorem edidit, eúmque denuo habere poſtulauit:conſilio cum epiſcopis qui ſecum erant inito , decreuit eum reuocare,& populo petenti reddere,ſi modò epiſcopis,quos ſecum haberet , conſentire in animum induceret.

Liberius aurũ à Conſtantio miſſum repudiat.

De Aetio Syro,& Eudoxio,cui poſt Leontium Antiochiæ epiſcopatus obtigit: & de Conſubſtantiali. Cap. XI.

Aetij ingeniũ & hereſis Arianæ non diſſimile.

SVb idem ferè tẽpus palàm,quam de Deo habebat opinionem , docuit Aetius, diaconus eo tẽpore eccleſiæ Antiochenæ à Leontio inſtitutus: qui eiuſdem cum Ario opinionis fuit. Nã filium Dei creatum eſſe,ex nihilo ortum,& patri diſſimilem aſſeruit:uir valde litigioſus,& in diſputationibus de Deo ſuſceptis adeò audax, vti ab illis doctrina diſcrepare , quibus cum opinione conſentiret, videretur. Et propterea eiectus ex eorum eccleſia, prætexuit ideo ſe illorum vitare communionem,quòd contrà quàm deberent, cum Ario cõmunicaſſent. Nam Arius,inquit,cùm pœnitentia adductus,iuſiurandum daret Cõſtantino imperatori,ſe cum epiſcopis,qui ad concilium Nicænum conuenerant,de doctrina fidei penitùs conſentire,planè peierauit. Atque iſta quidem hoc modo commemorantur. Porrò dum Imperator adhuc in ea imperij parte quæ ſpectat ad ſolis occaſum,ætatem degeret,nunciatum eſt,Leontium epiſcopum Antiochiæ, è vita abiiſſe. Itaque Eudoxius orat Imperatorem , quoniã illi eccleſiæ opus eſſet cuſtode,vt ipſe ea de re in Syriam redire poſſit. Quo impetrato, properè contendit Antiochiam,illiúſque eccleſiæ ſibi ipſe epiſcopatum aſſumit : idque ſine conſenſu tum Georgij epiſcopi Laodiceæ,tum Marci Arethuſæ epiſcopi (qui duo id temporis inter epiſcopos Syriæ perilluſtres fuere) tum denique aliorũ, penes quos electio erat. At verò multis in ore eſt,eũ iſtud egiſſe de ſententia Imperatoris: quicũ eunuchi in palatio vitam degentes eadem de re diligenter egiſſent , quidem pariter cum Eudoxio dogma Aetij [c] defenderunt,] filiúmque patri diſſimilem aſſeuerarunt. c. ἰσχυρίσαντο
Quapropter Eudoxius,ſimulac epiſcopatu eccleſiæ Antiochenæ potitus eſt, parta «
iam liberè & audacter loquendi poteſtate,palàm hanc hæreſim defendere non du- «
bitauit. Atque Antiochiæ veniens in congreſſum cum illis qui hanc opinionem «
tuerentur(ex quorũ numero erant , Acacius Cæſareæ Palæſtinæ epiſcopus,& Vra- «
nius epiſcopus Tyri, [c] qui cum verbo Cõſubſtantiali,etiã Subſtantia ſimile abroga- c. οἳ μετὰ τοῦ ὁμοουσίου καὶ τὸ
uerat)]cauſam ſimulauit ſuæ doctrinæ,quòd videlicet epiſcopi Occidẽtis eidẽ ſuffraga ὁμοιούσιον ὄνομα
ti eſſent. Oſius enim cum quibuſdã aliis ibi epiſcopis,quo Valentis,Vrſacij & Ger- [illegible]
manij pertinax cõtẽtio tolleretur, vi quidem compulſus, Sirmij, vti antè diximus, conceſſit,

Eudoxius Antiochiæ epiſcopatum Leõtio mortuo occupat.

Oppugnat vafre τὸ ὁμοούσιον, & τὸ ὁμοιούσιον.

conceſſit, vt voces Conſubſtantialis, & Subſtantia ſimilis, minimè à quoquam proferrentur, cum quòd in ſanctis literis neutiquam reperirentur: tum quòd ſubſtantiam Dei curioſè indagare, hominum captum longè ſuperaret. Poſtquam autem literas Oſij hac de re ſcriptas, vti volebant, conſecuti ſunt, epiſtolam Valenti, Vrſacio & Germanio [c] miſerunt,] illiſque egerunt gratias: atque cauſam, cur epiſcopi Occidentis ad rectè de fide ſentiendum deducti eſſent, ipſis attribuerunt.

c. ἀναίμψαν

Eudoxio res nouas moliente, literæ ad epiſcopos, vt eum reprimerent, à Georgio Laodicenſi epiſcopo ſcriptæ ſunt: & de miſſis Ancyra ad Conſtantium legatis. Cap. XII.

VBi verò Eudoxius res nouas ad hunc modum moliri cœpit, complures eccleſiæ Antiochenæ, qui aduerſarentur, inde eiecti ſunt: qui cum literis Georgij epiſcopi Laodiceæ, Ancyram, quod eſt oppidum Galatiæ, rectà conceſſerunt. Nam Baſilius forte fortunà eodem tempore ad eccleſiam, quam ædificauerat, conſecrandam, complures epiſcopos ſuæ eccleſiæ finitimos conuocauerat, quibus literas Georgij tradidit, quæ ita ſe habent:

Dominis Honoratiſſimis, Macedonio, Baſilio, & Cecropio, Georgius in Domino S.

NAufragium fidei quod ab Aetio factum eſt, vniuerſam penè Antiochiam occupauit. Nam Eudoxius diſcipulos execrabilis Aetij, qui ſunt à vobis honoris eccleſiaſtici gradibus dimoti, ad ſe aſcitos, in clerum aſcribit: & ipſum Aetium hæreticum habet in eorum numero, quos ſummo honore proſequitur. Quare ſubuenite huic tam illuſtri ciuitati, ne eius naufragio totus orbis terrarũ etiam euertatur. Atque vos, [A] qui iam ſitis in vnũ coacti,] vnà cum cæteris qui ad vos fortè ſint cõuenturi, ſubſcriptiones ab aliis quoque epiſcopis exigite, ad cũ finem, vti Eudoxius tum ipſum Aetiũ eiiciat eccleſia Antiochena, & diſcipulos eius in clerũ delectos inde amandet. Quòd ſi pergat cum Aetio filium patri diſſimilem vocare, & hos qui iſtud dicere audeant, illis qui contradicant, anteponere, actum eſt penitùs, vt antè dixi, de eccleſia Antiochena. Iſta quidem literæ Georgij complexæ ſunt. Epiſcopi autem Ancyræ congregati, ſimul vt Eudoxij fidei innouandæ ſtudium exploratè perſpectum erat, ex decretis de doctrina fidei literis proditis, quæ vnà cum epiſcopis, in quorum congreſſum & colloquium Antiochiæ venerat, ſanciuiſſet, rem Imperatori ſignificant: poſtulántque aliquam fieri prouidentiã, vt quæ eſſent in Sardicẽſi, Sirmiano, aliiſque conciliis deciſa, rata ſtabiliáque manerẽt: in quibus quidem conciliis conſenſum eſt, filium ſubſtãtia patri ſimilẽ eſſe. Deliguntur autem ad legationem apud Imperatorem obeundã, Baſilius ipſe epiſcopus Ancyræ, Euſtathius epiſcopus Sebaſtiæ, Leontius, Cizyci epiſcopus, & Leontius preſbyter ex Thalamepoli Regia. Vt primùm veniunt ad aulã Imperatoris, offendunt ibi Aſphalium, presbyterum Antiochiæ, hæreſis Aetij fautorem maximũ, qui iam res pro quibus venerat confeciſſet: eſſétque modò cum literis, quas ab Imperatore accepiſſet, inde deceſſurus. Cæterùm hæreſi per legatos qui Ancyra venerant, indicata, Conſtantius Eudoxium condemnat: recipit denuò ab Aſphalio ſuam, quã ei dederat, epiſtolam, hæcque ſcribit:

Georgij litera ad epiſcopos Ancyra congregatos pro tollendo Eudoxio, qui Antiochiæ eccleſiam occuparat.

A. ἐγχωρῆ post χειάς

Epiſcoporum ad Imp. legatio.

Aſphalius presbyter pro Eudoxio quid apud Imp. profecerit.

Conſtantij Imperatoris epiſtola, vt Eudoxius, & qui illum ſequebantur, expellerentur. Cap. XIII.

Victor Conſtantius Max. Auguſt. Sanctæ eccleſiæ Antiochenæ S.

Eudoxius, non à nobis miſſus, ad vos venit: neque quiſquam ſic putet. Ab eo enim longè abſumus, vt eiuſmodi hominibus fauere velimus. Quòd ſi præter cætera, iſtud præterea comminiſcuntur: certè perſpicuum eſt, eos in Deum opt. max. falsò ementitos eſſe. At ecquæ res ſunt, à quibus ſe ſua ſponte abſtineant illi, qui dominandi libidine accenſi, ciuitates inuadere, & velut transfugæ, ex vna & alia deuolare, omnes denique receſſus ac latebras potentiæ & facultatum augẽdarum ſtudio rimari non ceſſant? Fama eſt præterea, apud hos eſſe præſtigiatores quoſ-

Conſtantij Imp ad Antiochenos epiſtola contra Eudoxium. In ambitioſos & rerum nouarũ cupidos epiſcopos.

dam & ſophiſtas, quos ne nominare quidem fas eſt: [c A] officinam planè maleficam, & maximè impiam. Omnino certè & vos ipſi horum conſpirationem perſpicitis: omnino etiam ex verbis ipſius hæreſis, tum eius authorem agnoſcitis, tum cæteros qui ad eandem hæreſim propagandam operam ac ſtudiũ conferunt: à quibus hoc vnum duntaxat laboratur, vt populum ſui erroris contagione inficiant. Cæterùm veteratores iſti, & audacia ad omnia proiecti, iam tale quiddam apud quoſdam iuueniliter iactitarunt: quod nos ſimus eorum ordinatione, qua ipſi ſe miniſtros eccleſiæ ordinarint, lætati. Iſta quidem ab illis decantãtur, qui talia paſſim iactare ſolent. Verùm res neque omnino ita ſe habet, neque propè ad id quidem accedit. Quin reuocate quæſo in memoriam verba prima, quæ tum habebãtur, cum de fide deliberatum eſt: quibus quidem demonſtrabatur, Seruatorem noſtrum filium Dei, ſubſtantia patri ſimilem eſſe. At verò generoſi iſti, ea quæ temerè ſibi ſuccurrunt, de Deo effutientes, eò impietatis proceſſerunt, vti cùm res à veritate alienas ipſi aſſerant, tum eaſdem alios docere moliantur. In quorum caput licet hanc impietatem tandem recaſuram credamus: tamen interim placet eos à conuentibus eccleſiaſticis, & communi populi congreſſu prohibere. Etenim in præſentia illis ea prædicere cogor, quæ breui pòſt, niſi à rabie iſta ſe temperent, ſunt profectò ſubituri. Qui quidem (nam quid eſt quod non tenent, quò malum hoc adaugeant?) improbiſſimos homines tanquam ex mandato in vnum cogunt, hóſque, errorum ſcilicet duces, qui venerandum ſacerdotum habitum adulterant, in clerum aſcribunt: perinde ac ſi ipſis liceret agere & ferre omnia. Atqui quis eſt inter viuos numeratus, qui iſtos poſſit ferre? qui quidem vrbes [c] impietate] referciunt, ſuam ſuperbiam vi occultare ſtudent: atque hoc vnum opus ipſis voluptati eſt, nimirum vt bonis perpetuò inuideant. Ac deſinat tandem malitioſa hæreticorum conſpiratio diuinis epiſcoporum ſedibus inſidias tendere. Iam tempus eſt, vt veritatis alumni in lucem prodeant: híque veniant in medium, qui domiciliis ac ſedibus relictis aufugerunt, metúque iampridem implicati fuerunt. Nam & horum ſapientia [c] explorate perſpecta eſt:] & nulla [c] noua] machinationis ratio excogitari poteſt, quæ illos impietate queat eximere. Bonorum officium eſt, fide patrum viuere, háncque, vt dictum eſt, adaugere, neque vltrà curioſè inquirere. Cohortarer autẽ eos, qui licet ſerò ex hoc erroris barathro ſe exemerint, vti aſſentiantur huic deciſioni, quam epiſcopi literarum ſanctarum valde periti de Deo opt. max. aptè & conuenienter ſanciuerint. Ex illo quidem tempore hæreſis Anomianorum, id eſt eorum qui filium patri diſſimilem aſſererent, inualuiſſet, † niſi Imperator ipſe epiſcoporum opera & diligentia interceſſiſſet.

A, C. ἐργαστήριον πονηρὸν καὶ δυσσεβέστατον

C. μιασμάτων

C. ἐξήλεγκται. C. καινός

† Sequitur Niceph. lib. 9. cap. 36. non græca Euſebij verba.

Quòd Sirmium cum veniſſet Conſtantius, reuocatum denuò Liberium Romæ reſtituit: ac Felici, vt ſimul cum eo ſacerdotio fungeretur, permittit. Cap. XIIII.

Reuocatum ad ſe Liberium fruſtra tentat Imp. in ſuam ſententiam pertrahere.

Haud longo tempore pòſt, Imperator Roma Sirmium reuerſus, rogatu legatorum, quos epiſcopi Occidentis ad ipſum miſerant, Liberium Berœa reuocauit. Atque præſentibus legatis epiſcoporum Orientis, & quibuſdã ſacerdotibus, qui erant fortè in exercitu, in vnũ coactis, compellere tentauit eum fateri, filium patri non eſſe conſubſtantialem. Inſtabant porro, & Imperatorem ad hanc rem incitabant, Baſilius, Euſtathius, & Eleuſius: qui apud eum authoritate & gratia plurimum poterant. Híque id temporis, cum decreta de Paulo Samoſateno, & Photino Sirmiano, quinetiam formulam fidei in eccleſiæ Antiochenæ conſecratione editam in vnum libellum congeſſiſſent, cauſa conficta, nimirum quòd quidam ſimulatione huius verbi Conſubſtantialis, hæreſim priuatim ſtabilire molirentur, conantur, vt Liberius & * Athanaſius quoque, Alexander, Seuerianus & Creſcens, qui in Aphrica ſacerdotij munere fungerentur, huic [c] conſentiant.] Conſentiunt itidem Vrſacius, Germanius epiſcopus Sirmij, Valens Murſorum epiſcopus, & quotquot Orientis epiſcopi ibi fortè aderant. Viciſsim autem confeſsionis fidei formulam † à Liberio adduxerunt, quæ [c] illis qui] filium patri non ſubſtantia & cæteris rebus omnibus ſimilem aſſeuerarent, interdixit eccleſia. Nam cum Eudoxius, & cæteri cum eo Antiochiæ hæreſis Aetianæ fautores, epiſtolam

** non Athanaſius ille Alexandrinus, ſed alter eodem nomine appellatus.*

Aetiani falſo prædicant Liberium cum illis ſentire.

C. συναινῶσι

† ἐκ παρέντων παρὰ Λιβερίου. C. ἀποφαίνοντας.

ſtolam Oſij nacti fuiſſent, rumorem diſſiparunt, Liberium quoque verbum Conſubſtantiale reieciſſe, aſſeruiſſéque filium patri diſſimilem eſſe. Vbi verò hæ res legatis epiſcoporum Occidentis hoc pacto ſucceſſere, Imperator dat Liberio poteſtatem Romam reuertendi. Atque epiſcopi Sirmij congregati, ſcribunt literas Felici tum Romanæ eccleſiæ antiſtiti, & clero eiuſdem eccleſiæ, vti Liberium recipiant: & ambo pariter ſedem Apoſtolicam adminiſtrent, communíque conſenſu & concordia ſacerdotio illo fungantur: atque tum caſum acerbum, qui in electione Felicis obtigiſſet, tum exilium Liberij obliuione deleant. Nam populus Romanus Liberium, tum quòd in aliis rebus vir excellens & ſpectatus erat, tum quòd Imperatori animo adeò excelſo & conſtanti in fide defendenda contradixerat, tam eximiè charum habuit, vt ſeditionem planè maximam eius exilij cauſa conflaret, réſque ad cædem prorumperet. Haud ita diu poſt moritur Felix ſolúſque deinceps Liberius eccleſiæ illi præeſt.[c] Quod quidem non ſine diuina prouidentia factum eſt,] ne ſedes Petri à duobus præſulibus gubernata, (quæ eſt planè nota diſſidij) & à ſacroſanctis eccleſiæ legibus aliena, vlla infamiæ macula aſpergeretur.

Romæ reſtitutus Liberius, cum Felice eccleſiam regit.

c. [illegible]

Felicis Rom. epiſc. mort. Felice mortuo Liberius ſolus Rom. epiſc.

Quòd propter Aetij hæreſim & res Antiochiæ nouatas, decreuit Imperator, vt Nicomediæ concilium ageretur. Sed cum terræmotus & pleráque interim alia interueniſſent, primùm id Nicææ, deinde verò Arimini & Seleuciæ celebratum eſt: pòſt de Arſacio confeſſore pauca referuntur. Cap. XV.

Atque Sirmij quidem hæc geſta ſunt, quo quidem tempore propter metum Imperatoris eccleſia Orientis & Occidentis, in doctrina fidei conſentire viſa eſt. De rebus autem Antiochiæ nouatis, & de hæreſi Aetij, Imperator conſtituit concilium Nicææ cogere. At cum Baſilius eiúſque fautores propterea renuerent, quòd olim in ea vrbe de fide inquiſitum fuiſſet: placuit idem Nicomediæ, quæ eſt vrbs Bythyniæ, conuocare: & epiſcopos cuiuſque gentis, qui tum maximè idonei viderentur ad res prudenter conſiderandas, tum ad intelligendum, acutè diſertéque dicendum cum primis valerent, ad certum diē eò diligenter accerſere, vti ſinguli pro omnibus ſuæ gentis ſacerdotibus concilij fierent participes, rebúſque iudicatis intereſſent. Iam verò cum multi epiſcopi eſſent in itinere, nūciatum eſt, grauem calamitatem Nicomediam occupaſſe, Deúmque uniuerſam vrbem terræmotu concuſsiſſe. Poſtquam autem fama vbique percrebuit, ciuitatē funditùs euerſam eſſe: impedimento fuit, quo minus epiſcopi longius in itinere progrederentur. Nam fama, quod quidem ſolet efficere, his qui longè aberant, nunciauit, hanc cladem non modò eos afflictaſſe, quos reuera afflictauerat: verùm etiam Nicæam, Perinthum, & alias vrbes finitimas, quinetiam Conſtantinopolim in eiuſdē calamitatis ſocietatem veniſſe promulgauit. Qui quidem caſus non mediocri dolore affecit epiſcopos, qui ſanæ doctrinæ fauebant, propterea quòd eccleſia, quæ tam magnificè in ea vrbe extructa fuerat, terræmotu cōquaſſata corruit. Vnde homines noſtræ religioni infenſi, arripuere occaſionem Imperatori nunciandi, quòd multitudo epiſcoporum, & aliorum virorum, puerorum & mulierum, qui ſpe inducti ſe in ea eccleſia fore incolumes, eò profugerant, ibi oppreſſa periiſſet. Quod quidem minimè verum fuit. Nam hora ſecūda diei, quo die nullus in eccleſia ageretur conuentus, terræmotus vrbem inuaſit. Atque ex epiſcopis ſolus Cecropius epiſcopus ipſius vrbis Nicomediæ, & alius ex Boſphoro extra eccleſiam oppreſsi interierunt. Quinetiam ciuitas tam exiguo temporis momento terræmotu concuſſa eſt, vt qui cuperent aliò confugere, nō poſſent: ſed prima periculi aggreſsione, quo quiſque ſtetit loco, in eo magna ex parte aut ſeruatus eſt, aut periit. Eſt præterea multis in ore, Arſacium hanc antè vidiſſe calamitatem, quàm acciderit: qui genere Perſa fuit, & ex milite, qui Imperatoris leones nutriebat, inſignis cōfeſſor regnante Licinio factus, relictáque militia in arce Nicomediæ intra murum monaſticam diſciplinam exercens habitauit. Quo in loco diuina viſio ei oblata, iuſsit ex vrbe egredi, quò vitaret cladem, quæ eſſet eam poſtea occupatura. Qua re confecta, maturè ad eccleſiam profectus, dat mandatū clericis, vt Deo

Impiorum in Christianos calumnia.

Arſacius fruſtra de præmiſſo à ſe terræ motu monuit.

preces ſupplices ſedulò adhibeant, vt orationes ad eum placandum faciant, quò clades, quam vrbi [c minatus fuerat,] ab ea depelli poſſet. Vbi autē illis fruſtrà perſua- c. ἀπειλήσας.
dere conatus eſt, & pro ludibrio habitus, ſimul vt calamitatē eos nec opinantes oppreſſuram præſignificauerat, ad arcē reuertitur, & humi in faciē proiectus, Deum precatus eſt. Interea temporis vrbe terræmotu concuſſa, complures obtriti perierunt: qui autem ſupererant, in agros & ſolitudinem profugerunt. Siquidem, velut
Nicomedia terræmotu euerſa deſcriptio. in ciuitate opulenta & ampla, ſingulis in ædibus ignis accenſus fuit: in focis, furnis & caminis balneorum, & eorum qui eas exercent artes quibus ignis opus ſit, adeò vt tectis ædiū terræmotu diſturbatis, flamma eorū materiem occuparet, ligníſque aridis (vt eſt veriſimile) admixtis, & rebus oleo & pinguedine perfuſis, quæ facilè incendi ſolent, affatim nutrita creſceret: atque in omnes partes ſerpens, ac tandem velut in vnum confluens, efficeret, vt tota vrbs inſtar vnius (penè dixerim) rogi videretur. Et quoniam in hac clade ad ædes accedi non poſſet, qui incolumes ex terræmotu euaſerāt, ad arcem procurrerunt. Arſacius autem in turri, quæ ſteterat inconcuſſa, pronus decumbens, ſicut ſe, cum orare cœpiſſet, extenderat, mortuus re-
Arſacij mors. pertus eſt. Fama verò eſt, cum à Deo precibus contendiſſe, vt ante cladem mortem oppeteret: moríque maluiſſe, quàm calamitatem oculis cernere vrbis illius, in qua primùm Chriſtum cognouerat, & eccleſiaſtica diſciplina imbutus fuerat. Sed quoniam ad hunc virum noſtra delapſa eſt oratio, intelligendum eſt, cum præ a-
Miracula. more, quo Deus illum complexus eſt, potuiſſe dæmones abigere, & homines [c eiſdem] agitatos, illis purgare. Nam cum quidam vexatus dæmonio per forum gladio c. ὑπ' αὐτῶν
ſtricto curreret, omnéſque fugerent ab eo, & tumultus vrbem occuparet: Arſacius factus illi obuiam, Chriſtum nominauit, verbo hominem deiecit, eum extemplò dæmone purgauit, & ad ſanam mentem reduxit. Edita ſunt etiam ab illo multa alia opera, quæ ſupra facultatem humanam artémque putanda ſunt. Quorum hoc vnū fuit: Erat fortè draco, vel aliud ſerpentis genus, quòd viatores qui illac tranſirent, antè flatu ſuo peremit, quàm oculis eorum cerneretur. nam in quodam ſpecu propter viam [c oblituit.] Ad quem locum accedens Arſacius, orauit: ſerpens autem ſua c. ἐφώλευεν.
ſponte egreditur è ſpecu, & capite bis ad terram alliſo, ſe ipſe interfecit. Atque iſta commemorarunt hi, qui dicebant ſe ea [c ab illis] audiuiſſe, qui ipſum Arſacium ocu- c. οἱ παρὰ τῶν
lis aſpexiſſent. Epiſcoporum verò, ſua ad concilium profectione propter calamitatem Nicomediæ cœlitus illatam impedita, pars noua Imperatoris decreta expectarunt: pars, quam habebant de fide opinionem, ſcriptis declararunt. Imperator autem, quoniam incertus erat quid ageret, ſcripſit ad Baſilium literas, à quo ſciſcitatus eſt, quid de concilio fieret. Qui cum eum ob pietatem, vt videtur, per epiſtolam laudaſſet, & de clade Nicomediæ inuecta exemplis è ſacris hiſtoriis petitis conſolatus eſſet: hortatur, vt concilium maturet, & ne deſiſtat à propoſito, præſertim cū ſtudium pro pietate ſuſceptum ſit: neque epiſcopos ad hanc rem conuocatos, cum iam domo exierint, ſintque in itinere, re infecta, dimittat. Locum autem concilio
Placet Conſtantio Nicæā concilium trāſferri. deſignauit, pro Nicomedia Nicæam vrbem, vt ibi de fide ritè decideretur, vbi iampridem de eadem quæri cœptum eſt. Atque hæc quidem reſcripſit Baſilius Imperatori, ratus ita ſe illi rem gratam ſignificaturum, propterea quòd ipſe initio concilium Nicææ congregari ſtatuerat. His literis Baſilij acceptis, Imperator primùm dat mandatum, vt ineunte æſtate, epiſcopi omnes Nicæam conueniant, exceptis illis, quibus inualetudo eſſet impedimento: híque ſuo loco presbyteros, vel diaconos, quos vellent, eò mitterent, qui ipſorum declararent ſententiam, & de rebus controuerſis conſilium inirent, vt communiter omnes de omnibus inter ſe concordarent. Deinde, vt decem epiſcopi ex partibus Occidentis, & totidem Orientis, quos concilium communi ſententia deligeret, ad palatium ſuum vnà venirent, ſibique quæ decreta eſſent, exponerent: ad eum finem, vt ipſe quoque non cognoſceret ſolum, verū conuenienter Scripturæ ſacræ inter ſe conſenſiſſent: verùm etiā, quid optimum factu videretur, decerneret. At verò his confectis rebus, inito rurſus conſilio, iuſſit vt omnes aut vbi iam eſſent, aut in propriis eccleſiis vſque eò manerent, quoad locus concilio præſcriberetur: ſignificaretúrque ipſis, vt illò accederent. Poſtremò ſcribit Baſilio, vt per literas ſciſcitetur ab omnibus Orientis epi-

ſcopis,quo in loco concilium commodè celebrari poſſet:vti ſub initium veris iſtud omnibus conſtaret. Nam Nicæam locum concilio habendo minimè iam opportunum cenſuit,propterea quòd gens illius vrbis terræmotibus afflictata in mœrore eſſet. Baſilius autem literis Imperatoris præpoſitis ſuis literis, epiſcopis cuiuſque gentis ſignificat, vti maturè conſilium de re capiant: & quàm primùm locum, qui ipſis opportunus videretur,indicarent. At cum,vt in eiuſmodi rebus euenire ſolet, non omnes vnum eundémque locum delegiſſent,iter ſuſcipit Baſilius ad Imperatorem,qui tum Sirmij commorabatur: & cùm alios quoſdam ibi offendit epiſcopos priuatis ac ſuis negociis occupatos,tum Marcum Arethuſium & Georgium epiſcopum Alexandriæ. Vbi verò iam viſum eſt concilium Seleuciæ, quæ eſt vrbs Iſauriæ,cogendum:Valens cum ſuis(hic enim iam Sirmij fortè aderat)Anomianorum hæreſi delectatus,laborat,vt epiſcopi qui erant in caſtris, formulæ fidei quam habebat in promptu,ſubſcribant: in qua formula nomen Subſtantiæ minimè poſitum fuit. Interea dum de concilio habendo ſeriò laboratum eſt, Eudoxius, Acacius, Vrſacius & Valens,quoniam inducebant in animum,quòd epiſcoporum omnium,alij formulæ fidei in concilio Nicæno,alij fidei in conſecratione eccleſiæ Antiochenæ editæ fauerent: atque quòd vtraque fidei formula nomen Subſtantiæ contineret,& filium patri in omnibus rebus ſimilem aſſereret: quinetiam quòd ſi in vnum omnes conuenirent,fore vt reuera Aëtij condemnarent opinionem: quã ipſi,licet ab vtraque formula diſcrepantem, laudabant. idcirco perficiunt, vt epiſcopi Occidentis Arimini,epiſcopi autem Orientis Seleuciæ,vrbis Iſauriæ, in vnũ conueniant,eo conſilio, quòd putabant facilius eſſe paucis quàm omnibus perſuadere:& ſi quidam ipſorum ad hoc,quidam ad illud concilium profecti, efficerent, vt vtrumque concilium ſuæ ſuffragaretur ſententiæ, rectè eſſet:ſin minus, vt alterum ſaltem,quò hæreſis Aëtij non omnium ſuffragiis reiiceretur. Atque in iis rebus illis fuere ſubſidio,tum Euſebius primarius eunuchus familiæ Imperatoris, qui & neceſſitudine cum Eudoxio, & opinione etiam coniunctus fuit, tum complures alij potentes viri,qui Euſebio gratificari ſtudebant.

Mutata ſententia magno hæreticorum aſtu quæritur concilij ſedes.

Seleucia & Ariminum concilij in duas partes diſtincti ſedes.

De rebus geſtis in Ariminenſi concilio. *Cap.* *XVI.*

IMperator verò quoniam perſuaſum habuit, neque ex vſu eſſe vel reip. propter impenſas,vel epiſcoporum propter longa itinera, vt in vnum locum omnes conuenirent,concilium in duas partes diſtribuit:ſcribítque epiſcopis,qui id temporis tum Arimini, tum Seleuciæ conuenerant,vt primùm de his quæ in fide ambigua viderentur,deciderent. Ad extremũ, vti lex eccleſiæ poſtulat, cauſas etiam epiſcoporum qui quererentur ſe vel iniuſtè abdicatos eſſe,vel in exilium miſſos(quorum vnus erat Cyrillus epiſcopus Hieroſolymorum)diſceptarent, déque criminibus quibuſdam epiſcopis illatis accuratè iudicarent. Nam alij alios accuſauerant:Aegyptij autem Georgium rapinæ & cõtumeliarum inſimulabant. Rebúſque omnibus diiudicatis, decem vtriuſque partis ad aulam accederent,qui quæ acta eſſent,ipſi renunciarent. His mandatis impulſi, ſinguli cum ad locum conueniunt,ad quem conuenire imperatum erat:atque concilium Arimini prius coactum eſt: ad quod concilium congregati ſunt amplius quadringenti epiſcopi. De Athanaſio quidem hi,qui infenſo animo atque inimico erga eum affecti erant, commodiſſimum duxerunt, vti nulla omnino inſtitueretur actio. Cum autem quæri cœptum eſt de fide, Valens & Vrſacius in medium ſimul prodeuntes (quibus ſubſidio fuere Germanius, Auxentius, Caius & Demophilus) poſtulant, vt formulæ fidei iam antè editæ, antiquentur: teneatúrque ea, quam dudum Sirmij Latino ſermone compoſuerant, quæ filium patri ſimilem ſecundum Scripturas docuit:atque ut nulla fieret in Deo mentio ſubſtantiæ. Quam formulam etiam Imperatorem approbaſſe dicebant: cámque à concilio recipiendam eſſe neceſſariò: atque concilium decæterò non debere curioſè [c] quid quiſque ſentiret] inquirere, ne diſſidia & contentiones inde naſcerentur, cum verba in diſceptationem accuratámque diſquiſitionem vocarentur. [A] Nam præſtare imperitius diſſerere,modò rectè de Deo ſentiant, quàm inanes verborum argutias] in-

Arimini cõcilij acta.

c. τὴν ἑκάστου ἔννοιαν, A. ἄμεινον γὰρ εἶναι ἀμαθέστερον διαλεγομένους ὀρθῶς τὸ θεῖον δοξάζειν ἢ κατατεχνάζοντας ῥήματα ante εἰσάγειν.

troducere, quæ ſunt cũ captioſis dialecticorũ præſtigiis cognatione quadam coniunctæ. Significabant autem obſcurè, imò verò apertè arguebant verbum Conſubſtantialis, vtpote nec in ſanctis literis repertum, & multis obſcurum & ignotũ: volebántque vt pro eo diceretur, filium patri rebus in omnibus ſimilem ſecundum Scripturas. Vbi verò formulam iſta complectentem, quam ipſi ſecum eo antè attulerant, perlegerunt, complures nihil opus eſſe noua fidei formula conſtanter affirmabant: ſed acquieſcendum decretis, quæ ante ſuam ætatem erant de fide ſancita. Se iam in vnum conueniſſe, vt ſi quid contra iſta nouaretur, prohiberent. Poſtulant item ab iſtius formulæ authoribus, vt ſi ea quæ lecta erant, nihil noui contra ea decreta continerent, vt palàm ipſi dogma Arij reiiciant: quod quidem dogma ab ipſius Arij ætate hactenus omnibus eccleſiis cauſa tumultus extitiſſet. Hoc poſtulatum cum Vrſacius, Valens, Germanius, Auxentius, Demophilus & Caius facere recuſarent, concilium iubet, formulam fidei tum aliarum ſectarum, tum epiſcoporum qui Nicææ olim conuenerant, legi: vti ſectæ reiicerentur, decretáque concilij Nicæni omnium confirmarentur ſuffragiis: atque in poſterum nemo ea argueret, aut concilium cogi de illis poſtularet, ſed eiſdem iam olim editis contentus acquieſceret. Nam abſurdum eſſe, quòd quaſi iam credere inciperẽt, eiuſmodi nouas fidei formulas conſcriberent, & temporis antegreſſi traditionẽ reprehenderent: quam traditionẽ non modò ipſi obſeruaſſent, verùm etiam qui ante ſe rexiſſent eccleſias, tenuiſſent: quorum complures per fidei in tormentis confeſſionem, & martyrium è vita migrauerant. Atque hi, iſtis rationibus adductis, poſtulant, ne quid nouarum rerum in concilio tentaretur: Valentem autem & Vrſacium, qui huic poſtulationi morem gerere nollent, ſed inſtarent vt formula fidei, quam ipſi protulerant, confirmaretur, abdicant, & formulam quæ modò in concilio perlecta fuerat, irritam eſſe decernunt. Quinetiam abſurdum putãt vt huic formulæ talis præponeretur titulus, qualem habuit, cũ Syrmij edita eſt: nempe, Præſente Conſtãtio, æterno, magno, Auguſto, Euſebio & Hypatio Coſs. quemadmodum Athanaſius quoque ad ſuos ſcribit neceſſarios, his verbis: Ridiculũ planè eſſe, Conſtantium Imperatorem æternum nominare, filium autem Dei negare æternum eſſe: & certum tempus huic formulæ præponere, non alio cõſilio quàm vt fides veterum patrum & ſacerdotum, qui ante hoc tempus vixerint, coargueretur. His rebus Arimini geſtis, Valens & Vrſacius iniquo ferentes animo ſe abdicatos eſſe, properè ad Imperatorem contendunt.

Conſubſtantialis verbum impugnatum ab Arianiſmi fautoribus.

Ariminenſis concilij ſanctio.

Valens & Vrſacius abdicati.

Ariminenſis Concilij ad Imperatorem Conſtantium epiſtola. Cap. XVII.

Concilium autem, viginti epiſcopos ad eam rem delectos, mittit legatos ad Imperatorem, atque hæc ad eum Latino ſermone ſcribit:

Concilij Arimini congregati epiſtola ad Conſtantium Imperatorem conſcripta.

Quoniam tum mandatum Dei, tum tuæ pietatis edictum ita poſtulat, idcirco ea quæ olim de fide fuerunt decreta, noſtris ſuffragiis ſtabilienda iudicamus. Nam cuncti epiſcopi ex omnibus ciuitatibus ad Occidẽtem ſitis, Arimini in vnum conuenimus, vt fides Eccleſiæ catholicæ fieret illuſtrior, & illius aduerſarij perſpicuè deprehenderẽtur. Poſtquam igitur diu deliberatum eſt, placuit, eam fidem quæ ex antiquis ducta temporibus hactenus permanſit, quæque à prophetis ab Euangeliſtis, ab Apoſtolis denique per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, tui imperij defenſoris, conſeruatoríſque valetudinis, prædicata ſit, firmè retinere, retentámque perpetuò defendere. Abſurdum enim, imò nefas certè videbatur, quicquam commutare in illis quæ rectè veréque definita eſſent, quæqúe fuiſſent ab omnibus in cõcilio Nicæno coactis, tui patris Conſtantini, Imperatoris illuſtriſſimi ſubſidio accuratè exquiſita, excuſſáque: quorum denique doctrina & ſententia per omniũ hominum aures mẽtéſque peruaſiſſet, palámque eſſet prædicata. Cuius vnius doctrinæ vi Arij hæreſis expugnata, prorſúſque extincta: cuius etiam adiumento, nõ ea ſolum, ſed aliæ quoque hæreſes extirpatæ. Cui profectò aliquid adiicere, tutũ nõ eſt: & ab ea quicquã detrahere, periculoſum. Quòd ſi alterutrũ iſtorũ eueniat, erit tanta ad-

Ariminenſis concilij acta.

Nicæna fidei nihil addendũ aut detrahendum.

ta aduerſariis impunitas propoſita, vt quod libeat, licenter exequãtur. [c] Itaq;] Vrſacius & Valens, quoniam iampridem animos ſuos Ariano dogmate implicauerãt, & noſtra erant propterea communione ſegregati, non modò illos, vt eiuſdẽ communionis denuò fierent participes, pœnituit delictorũ, quæ ſe admiſiſſe ſua ipſorũ conſcientia planè arguebat: verùm etiam, vt ipſorum ſcripta teſtãtur, veniã obnixè poſtulauêre. Quibus de cauſis omnia eis crimina remiſſa fuerunt, atq; condonata. Iſta quidem eo tempore gerebantur, quo concilium Mediolani habitũ eſt, præſentibus eccleſiæ Romanæ presbyteris. Cũ igitur intelligamus Conſtantinum, principẽ certè omnium poſterorũ memoria poſt mortẽ celebrandũ, diligenter elaboraſſe, vt fides illa Nicææ literis prodita, accuratiſsimè perquiſita exploratáque eſſet: abſurdũ ſanè videretur, eo iam poſt acceptũ baptiſmũ vita defuncto, & ad tranquillitatẽ ſibi debitã profecto, aliquid in ea nouare: & tot ſanctos cõfeſſores ac martyres, qui huius authores inuentoreſq; fuerunt, quodq;, vt vetus Eccleſiæ catholicę poſcebat inſtitutũ, [c] omnino ſenſerunt], inque eo perſtiterunt perpetuò, prorſus contemnere. Quorum fidem ad tui imperij tempora Deus per Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtum perduxit: cuius auxilio ſic tuum creuit imperiũ, vt vniuerſi orbis terrarum gubernacula teneas. At contrà miſerabiles illi, & animo præditi planè deplorato, nefario impetu incitati, ſe impiæ doctrinæ præcones denunciare, & totum veritatis inſtitutum euertere ſtuduerunt. Nam vt primũ cõcilium ex tuo edicto in vnum coibat, ij ſuæ fraudis inuolucrum retexerunt: & ſimulatq; Germaniũ, Auxentiũ [A] & Caium,] qui ſeditionem ac diſcordiam induxiſſent, pari opinionum varietate irretitos animaduertebant, tentauerũt per dolũ & tumultum aliquid noui decidere. Quorũ doctrina incõſtans & incerta, blaſphemiarum turbam longè ſuperauit. Verùm vbi intellexere, eos neque eiuſdẽ opinionis eſſe, neque in perditis eorum conatubus cum illis conſpirare, ad noſtrum conſeſſum ſe tranſtulerunt, perinde ac ſi iam contrariã doctrinã ſcriptis mandare in animo haberent. At non longo tẽpore pòſt, eorũ mentes ſunt facilè patefactæ. Quocirca vt ſtatus Eccleſiæ non eiuſmodi iactaretur fluctibus, & omnia turba ac tumultu volutata miſcerẽtur, percommodum videbatur, vt tum vetera decreta firma ſtabiliáque manerẽt, tum iſti à noſtra cõmunione excluderentur. Atq; ob hãc cauſam legatos ad tuã clementiã cum literis miſimus, qui te doceant mentẽ ac ſententiã concilij: quibus quoq; dedimus mãdatũ, vt authoritate in primis teſtimonióque legũ olim rectè ſancitarũ veritatẽ confirmarent: atque adeò tuæ ſignificarent æquitati, non vt Vrſacius & Valens dixerũt, pacem futuram eſſe, ſi inſtituta ritè & legitimè facta euertãtur (quî enim fieri poteſt, vt pacis authores ſint hi qui pacis vincula ruperint?) ſed diſsidium & ſeditionem inde cum in aliis ciuitatibus, tum in ipſa eccleſia Romana excitatã fore. Quamobrẽ tuam clementiã obteſtamur, vt benignis auribus ac vultu placido noſtram legationem excipias, neque permittas quicquam nouari ad contumeliã eorũ qui vita exceſſerint: ſed nobis facias poteſtatem in his quæ ſunt à maioribus (quos quidem ingenioſè & prudenter Spiritu ſancto illis opẽ ferente, omnia tranſegiſſe cõſtat) decreta ſancitáque, firmè perſeuerandi. Nam ea quæ ab iſtis nouata ſunt, in credentiũ animis incredulitatẽ inſerunt: in infideliũ autẽ, credulitatem. Obſecramus etiam, vt epiſcopis, qui in exteris regionibus vitã degũt, quique & ętatis ingraueſcẽtis moleſtia & paupertatis onere grauiter afflictãtur, tuo mãdato copia fiat domũ tutò reuertẽdi, quò eccleſiæ epiſcopis ſuis minimè deſtitutæ maneãt. Porrò autẽ iſtud præter cætera flagitamus, ne quid vel detrahatur veteribus decretis, vel omnino adiiciatur: ſed omnia, tum quod patris tui pietas idẽ poſtulabat, tum quòd vſq; ad hoc tẽpus obſeruata fuerũt, rata firmáque permaneãt: neque decæterò nobis quicquam de iis rebus faceſſas negocij, aut à noſtris ipſorũ eccleſiis nos abeſſe ſinas: ſed epiſcopi verſentur cum ſuis ipſorum gregibus, vti precibus, & Deo ſanctè colendo tranquillis animis vacent, orentq; ſedulò pro tua ſalute, imperio & pace: quam Deus tibi ſempiternam benignus largiatur. Legati noſtri tum ſubſcriptiones, tum nomina epiſcoporum ad te perferunt. qui etiam ſacrarum literarum teſtimoniis tuam benignitatem, ea quæ ad decreta pertinent, ſatis accuratè docere poſſint.

Vrſacij & Valentis pœnitentia.

Eorundem ad priſtinum errorem relapſus.

Quid tandem epiſcopi ab Imper. poſtulant.

c. [Greek marginal variant]

A. [Greek marginal variant]

De concilij legatis, & Imperatoris epiſtola: & quomodo prolatæ ab Vrſacio & Valente formulæ, concilium poſtea conſenſerit: & de conciliabulo Nicææ habito, & quamobrem legatos Nicææ detinuerint.

Caput XVIII.

Vrſacius & Valens legatos Synodi præueniunt apud Imp.

EPiſtola quidem concilij Ariminenſis, ita ſe habet. Vrſacius autẽ & Valens legatos á concilio miſſos præuertentes, formulam fidei, quã in cõcilio perlegerant, Imperatori oſtendére, conciliumq; falſò inſimulare cœperunt. Imperator verò grauiter propterea fortaſſe commotus, quòd formulã fidei, quæ ſe præſente Sirmij cõfirmata fuiſſet, reieciſſent, hos duos in magno honore habere, legatos autẽ concilij contẽnere, eoſq; longa mora fatigatos negligere. Tandẽ verò, licet ſerius, ſcripſit ad conciliũ, excuſatione pro ſe allata, quòd iter quoddã neceſſariũ, quod quidem eſſet iam ad Barbaros ſuſcepturus, ipſum diſtrictum teneret, & propterea ſe [c] non potuiſſe] legatos illius videre. Itaque dediſſe eis mandatũ, vt Adrianopoli ad ſuum reditũ expectarent, vti cũ reip. negocia rectè conſtituta eſſent, animo à curis vacuo illorũ legationem audiret, diligẽterq; cognoſceret. Nam oportere eum qui de rebus diuinis diſceptaret, animũ ab aliis rebus penitùs habere liberũ. Hæc ferè ad cõcilium ſcripſit Imperator. Quibus reſcripſit conciliũ, conſtanter affirmando, ſe neutiquã à decretis, quæ ſtatuerat, velle diſcedere: idemq; legatis ſuis tum ſcripſiſſe, tum præcepiſſe. Itaque orat, vt eos cum beneuolentia aſpicere, mandata, [c] quæ ipſis dederat audire,]& literas perlegere dignetur. Nã rem ei permoleſtã debere videri, vt tot eccleſiæ, eo regnante, epiſcopis ſuis carerẽt. Oportere igitur ipſos, ſi modò ita illi viſum eſſet, ad ſuas eccleſias ante hyemem redire. Quæ cũ ſcripſiſſent, & epiſtolã tum cõpoſitione, tum verbis ad deprecandũ aptam contexuiſſent, aliquandiu quidẽ præſtolati ſunt. Sed cũ nihil ab legatis ſuis acciperẽt, ad ſuam quiſque ciuitatẽ reuertitur. Quare quòd epiſcopi Arimini congregati, initiò decretis cõcilij Nicæni ſuffragati ſunt, ex his quæ diximus, ſatis conſtare poterit. Iam verò, quẽadmodum poſtea formulæ [c] à Valente] & Vrſacio allatæ aſſenſerint, dicẽdum arbitror. Eſt quidẽ varius de hac re ſermo ad me perlatus. Nã nonnulli prædicant Imperatorẽ, quoniã epiſcoporũ Arimino [c] cõtra ſuam voluntatẽ] deceſsionẽ contumeliæ loco ducebat, dediſſe facultatẽ [c] Valenti ac ſuis fautoribus, primũ eccleſias Occidẽtis pro ipſorũ arbitrio adminiſtrãdi: deinde formulã fidei Arimini perlectã diuulgandi: tum eiiciendi eos eccleſiis, qui huic ſubſcribere recuſarent: poſtremò, alios in eorũ loca ſufficiendi. Iſtos verò [c] hinc] licẽtiam nactos, [A] vi cõpuliſſe epiſcopos huic fidei formulæ ſubſcribere: cõplures autem, qui reſiſterẽt,] eccleſiis exturbaſſe, & primũ omniũ Liberiũ epiſcopum Romanũ. Quibus rebus contra epiſcopos Italiæ confectis, conſiliũ de eccleſiis Orientis [c] eodem modo tractandis] cepiſſe. Atque peragrantes Thraciã, veniſſe Nicæã, vrbem eiuſdẽ regionis: cõcilioq; [c] ibi coacto,]formulam Arimini perlectã in Græcũ vertiſſe ſermonẽ, eam diuulgaſſe, ratam feciſſe: diſsipaſſe deniq; rumorẽ, fidei formulã Nicææ compoſitã, à concilij generalis ſentẽtia ſtabilitam cõprobatámq; eſſe. Iſtas verò res dedita opera Nicææ Thraciæ tranſegiſſe, atq; ſermonẽ ad hunc modũ diſperſiſſe, quò ſimpliciores homines nominis ſimilitudine deceptos, & hãc formulã eſſe quæ olim Nicææ vrbis Bithyniæ cõfirmata fuiſſet arbitrãtes, facilius ad eidem formulæ aſſentiendũ inducerent. Atque hi quidẽ iſta hoc modo cõmemorãt. Alij dicunt, cũ epiſcopi in concilio Ariminenſi congregati, lõga expectatione fatigati eſſent, propterea quòd Imperator ipſis reſpõdere haud dignatus eſt, neque eos ad ſua reuerti permiſit: fautores ſectæ Arianæ subornaſſe quoſdã, qui cæteros epiſcopos commonefacerent, rem planè indignam eſſe, vt omnes epiſcopi ac ſacerdotes propter Subſtantiæ nomen inter ſe diſsiderent, præſertim cũ liceret filium patri ſimilem dicere, cauſaſque contentionis tollere: atque epiſcopos Oriẽtis nunquã acquieturos, [A] niſi] Subſtantiæ nomen ex fidei formula eximeretur. Cùm autẽ iſti partiũ diſſentiẽtium conciliatores eiuſmodi rationes veteratoriè confinxiſſent, concilium inde inductũ, formulæ ab Vrſacio cõpoſitæ conſenſiſſe. Vrſaciũ autem cum ſuis veritos, ne legati ex concilio ad Imperatorem miſsi, redeuntes cùm inficiationem, quam epiſcopi Occidentis initio fecerant, tum cauſam, cur vox Conſubſtantialis ſublata ſit, planã facerent:

Conſtantij ad concilium reſcriptum.

Legati concilij ab Imp. neglecti.

Altera concilij ad Imp. epiſtola.

Prima opinio de formula ab Vrſacio & Valente prolata probatione Ariminenſi concilio.

Altera opinio.

c. ἐν Ἀδριανουπόλει.

c. ἃς ἐνετείλαντο

c. παρὰ τῶν ἀμφὶ Οὐάλεντα

c. παρὰ γνώμην

c. Οὐάλεντι καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ

c. ἐντεῦθεν

A. βιάσασθαι πάντας τῇ συνυπογράφειν, πολλοὺς δὲ μὴ πειθομένους

c. τὸν ἴσον τρόπον

c. ἐνθάδε καθίσαντας

A. μὴ πρόσθεν

facerent:non modò legatos Nicææ Thraciæ continuiſſe,cauſis allatis, iter fore difficile,tum propter hyemem,tum propter inopiam iumentorum, quæ ad publicos curſus ſumi ſolent:verùm etiam perſuaſiſſe,vt formulam ab ipſis Arimini lectam, in Græcum ſermonem ex Latino conuerterent, ipſiq; mitterent epiſcopis Oriẽtis: ita enim futurum eſſe,vt per hanc formulam,quam ad eum finem confecerant,ſuũ conatum ex ſententia ad exitum perducerent:& tamen dolum minimè deprehenſum iri ab his,qui probare niterentur, quòd epiſcopi Arimini conuocati, non ſua ſponte nomen Subſtantiæ,ſed cauſa epiſcoporum Orientis, qui illud nomen auerſabatur,reieciſſent. Quod quidem perſpicuè falſum eſt. Nam omnes, paucis exceptis, filium patri ſubſtantia ſimilem aſſeuerarunt:inque eo vno diſsederunt, quòd † pars filium patri conſubſtantialem, pars autem ſubſtantia ſimilem eſſe dicerent. Atque de hac re hi quidem hoc modo, [c] illi illo] commemorant.

Vnius literulæ diſcrimine diuiſum Ariminum concilium ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον.

† οἱ μὲν ὁμοούσιον, οἱ δὲ ὁμοιούσιον
c. ἐκεῖνοι ἐκείνως.

De iis quæ Orientalibus eccleſiis contigerunt:quodque Marathonius, & Eleuſius Cyzici epiſcopus, & Macedonius eos,qui Conſubſtantiale profitebantur,exagitabant: & quòd Nouatianorum eccleſia tranſlata eſt,& ipſi cum orthodoxis communionem habuerunt.

Caput XXI.

DVm iſta,vt dictũ eſt,in Italia gerũtur,tumultus maximi in Oriente,antè quàm concilium Seleuciæ eſſet coactum,fortè excitati ſunt. Nam Acacius & Patrophilus,Maximo abdicato, rectionem eccleſiæ Hieroſolymitanæ Cyrillo deferunt. Macedonius autem tum Conſtantinopoli, tum in finitimis vrbibus propterea turbas ciebat,quod Macarius miniſtros eccleſiæ ordinare cœperat:habebatq; adiutores ad eam rem, Eleuſium & Marathonium: quorum alterum,qui iam antea diaconus ſuæ eccleſiæ fuerat, & diligens procurator cœnobiorum monaſticorũ,quæ erãt in egeſtate, & in quibus & viri & mulieres ætatem degebant,epiſcopum Nicomediæ creauit:alterum, nempe Eleuſium, epiſcopum Cyzici, qui nõ ſine magna laude ac ſplendore in aula Imperatoris antè ſatellitem egerat. Ambos quidem vita ſatis ſpectata & integra fuiſſe prędicant;ſed tamen ſtudioſe laboraſſe, vt eos qui filiũ patri conſubſtantialem aſſererent, grauiter diuexarent:verùm non ea acerbitate, qua Macedonius, in illos vſi ſunt. Iſte enim, eos qui ſecum communicare renuebant,non modò exagitauit, verùm etiam in catenas coniecit,tradiditq; iudicibus:nonnullos vi ſecũ communicare cõpulit. Quinetiam pueros & mulieres nondũ ſacris initiatos myſteriis,violẽter rapuit, ipſeq; eos inuitos myſteriis initiauit. Porrò autẽ multas multis in locis diruit eccleſias, cauſa eiuſmodi pro ſe allata,quòd Imperator mandatum dederat, vt templa eorum qui filium patri conſubſtantialẽ affirmarent,diſturbarentur. Quã etiam ob cauſam eccleſia Nouatianorum Conſtãtinopoli, [c] propter Pelargum poſita,deiecta eſt. Quo quidem tẽpore ferunt Nouatianos ſtrenuũ facinus ediſiſſe:quibus fortaſſe, vtpote de verbo Cõſubſtantiali ſecum conſentientibus,catholici ſubſidio venerunt. Nam cum hi quibus impoſitũ erat negocium huius eccleſiæ demoliendæ, Nouatiani,ad vnũ omnes ſimul coacti,pars materiem eccleſiæ deiicere,pars eandẽ ad Sycas,quæ ſunt in vlteriore cõtinenti eregionè Conſtantinopolis ſitæ,tranſportare cœpit:eorũ molitio & conatus celeriter ad exitum perductus eſt,nam in opere illo faciendo nõ viri ſolùm,verum etiam mulieres & pueri ſocios ſe adiũxêre. Singuli enim illud opus,velut munus Deo offerre ſupra modum lætabantur. Eodem ſtudio & ratione eadem eccleſia iſta denuò ædificata eſt: & poſt illud tempus quo hoc factum eſt, Anaſtaſia nuncupata. Nam Conſtantio mortuo, Iulianus in imperium ſuccedens, reddit Nouatianis locum,& ibi deintegrò extruẽdæ eccleſiæ poteſtatẽ facit. Quod quidem factum eſt non ſine propenſo populi ſtudio,qui ad illud opus operam ſuam lubens contulit,& materiam ex Sycis denuò tranſtulit. Sed hæc poſtea geſta ſunt. Illo autem tempore parum aberat,quin Nouatiani & catholici penitùs conſpiraſſent. Nam eadem de Deo ſentientes,communiter ab Arianis exagitati,in ſimilibus calamitatibus conſtituti,ſe mutua complecti beneuolentia,in vnum conuenire,pariter orare cœperũt(catholicis enim nulla quidem fuit eccleſia relicta, [c] ſed omnes

Cyrillus Hieroſol. epiſc. Macarius. Eleuſius. Marathonius.

Macedonij in eccleſiã furor.

Nouatianorũ eccleſia Conſtãtinopoli deiecta, & trãſlata.

Anaſtaſia, eccleſia Nouatianorum.

c. πρὸς τῷ καλουμένῳ Πελάργῳ

c. ἀλλὰ πάσας τὰς ἐκκλησίας

Catholicorum & Nouatianorum concordia quomodo diſſoluta.

ipſis erant ab Arianis]ablatæ)atque quoniam(vt eſt credibile) ex aſsidua conſuetudine ſe ſine cauſa inter ipſos diſſenſiſſe arbitrabantur,decreuerũt inter ſe deinceps communicare.Quod planè factum fuiſſet,ſi non inuidia,credo,paucorum , qui affirmabant cauſam veterem extare , cur hoc facere recuſarent, propenſum ad eam rem multitudinis ſtudium retardaſſet.

De iis quæ Mantinæi à Macedonio geſta ſunt:& quòd ob tranſlatum Conſtantini Magni ſepulchrum,ſede ſua eiectus eſt:& de Iuliani Cæſaris creatione. Caput XX.

Nouatianorũ eccleſia Cyzici diruta.

PEr idem tempus Eleuſius quoque eccleſiam Nouatianorum,quæ erat Cyzici , funditùs diruebat. Iſtis verò malis vexabantur Nouatiani illi potiſsimùm,qui [a] Mantinæum]& reliquam Paphlagoniã incolebant. Nam Macedonius,vbi intellexit cõplures eſſe in illis locis Nouatianos , & eccleſiaſticos viros qui ibi erant,non ſatis habere virium ad eos inde expellendos : perſuaſit Imperatori,vt quatuor militum cohortes eius rei gratia illò mitteret.Sic enim fore putabat,vt homines armorũ inſueti,cum armatos viderent , ſtatim præ metu ad ipſius opinionem ſe transferrent. Quod quidẽ ſecus omnino accidit. Nam multitudo ex Mãtinęo effuſa,pars falcibus,pars ſecuribus,pars aliis inſtrumentis, in quæ fortè incidebat,ſe armare,& cum militibus congredi cœperunt.Grauique prælio commiſſo,Paphlagones quàm plurimi,milites ferè omnes ceciderunt. Vnde factum eſt, vt Macedoniũ,velut tam grauis calamitatis authorem, pleriq; eius neceſſariorum inſimularent.Imperator quoque ab eo alienatus,deinceps odio habere cœpit. Acceſſit etiam alia maior ſimultatis cauſa,quæ fuit eiuſmodi.Macedonius [c] loculũ]imperatoris Conſtantini aliò transferre conſtituit. nam eccleſia in qua erat poſitus , viſa eſt ruinam minari. Atque è populo alij illud fieri facilè paſsi ſunt, alij reſtiterunt: quandoquidem arbitrabantur rem planè impiam eſſe, & perinde ſe habere, ac ſi è tumulo corpus denuò effoderetur.Quibus fuere auxilio hi qui doctrinam concilij Nicæni propugnabant:qui neque corpus Conſtantini, [c] vtpote eiuſdem doctrinæ fautoris,] contumelia affici ſinebant:& Macedonij conatibus omni cura,credo, & cogitatione aduerſabantur. At verò iſte nihil de illis moratus , [c] loculum] tranſtulit ad eccleſiam,in qua eſt ſepulchrum Acacij martyris.E' multitudine autem hi factum laudare,illi arguere,adeò vt in ipſa eccleſia alij in alios impetum facere cœperint:& ad extremum eccleſia & locus vndique ſitus,ſanguine & cæde redundarit.Imperator,qui adhuc in imperij parte verſus Occidentem commorabatur, his rebus nunciatis,grauiter commotus eſt.Accuſat Macedonium tum contumeliæ in patrem factæ,tum caſus infelicis quo populus afflictus erat : atque graue odium in eum concepit. Qui cum in Orientem proficiſci conſtituiſſet , eſſetque iam iter ingreſſus,Iulianum conſobrinum ad ſe accerſit,Cæſarem eum creat,& in Galliam ad ſolis occaſum vergentem mittit.

c. μαντίναιον
c. θήκην
c. ὡς ὁμόδοξον
c. θήκην

Paphlagonum clades, Autore Macedonio.

Macedonius Imperatori inuiſus.

Conſtantini Imp. corpus à Maced. trãſlatũ magna populi cade,

Iulianus Caſar creatus.

De Seleucenſi concilio. Caput XXI.

Seleucenſe concilium.

Leonas.

Lauritius.

Primus concilij congreſſus.

DVm hæc geruntur,epiſcopi Orientis numero circiter centum & ſexaginta,Seleuciam,quod eſt oppidum Iſauriæ,conueniunt, [c] Euſebio & Hypatio Coſs. Eò etiam acceſsit Leonas,ſatelles aulæ imperatoriæ , propter dignitatis ſplendorem clarus:qui de mandato Conſtantij concilio interfuit, vt eo præſente de fide accuratè inquireretur. Adfuit etiam Lauritius, præfectus militum Iſauriæ,vt ſi qua re opus eſſet,præſtò foret.nam id negocij Imperatoris literæ ei impoſuerãt.In primo congreſſu aberãt,cùm alij nõnulli epiſcopi,tum Patrophilus epiſcopus Scythopolis,& Macedonius Cõſtantinopolitanus epiſcopus,& Baſilius Ancyræ.Cauſa quidẽ abſentiæ alia aliis extitit,Patrophilo autẽ lippitudo:morbus verò Macedonio.At non deerat ſuſpicio,quòd crimina,quorum accuſati erãt, admodum veriti,eo tempore aberant.Cum autem alij propter iſtorum abſentiam nollent de rebus cõtrouerſis haberi diſceptationem,Leonas tamẽ iuſsit diſceptari. Vnde alij primũ de fide diſſerendũ eſſe,alij in vitas eorũ,qui erant inter ipſos accuſati,neceſſariò inquirendũ aſſerebant:ex quorum numero fuit Cyrillus Hieroſolymorum,

c. ὕπατοι δὲ ἦσαν

morũ,& Euſtathius Sebaſtiæ epiſcopus. Cauſa autem huius contentionis inter eos fuerunt Imperatoris literæ,quæ partim hoc,partim illud ſignificarunt. Ex qua contentione factum eſt,vt alij alios deinceps æquo animo ferre non poſſent,ſed in duas factiones diuiderentur. Eorum tamen vicit ſententia,qui voluerũt primũ omnium de fide quæri. Vbi vero ad diſceptationem ventũ eſt,placuit quibuſdam, vt nomen Subſtantiæ omnino tolleretur:iique proponunt formulã fidei, quã non ita pridem Marcus Sirmij compoſuerat. Hanc approbauerãt cùm epiſcopi alij qui fortè in caſtris aderant,tum Baſilius epiſcopus Ancyræ. At à maiore parte laboratum eſt,vt fidei formula in dedicatione eccleſiæ Antiochenæ edita,rata haberetur. Prioris ſententiæ patrocinium ſuſcepere in primis Eudoxius Acacius, Patrophilus, Georgius epiſcopus Alexandriæ, Vranius Tyri epiſcopus,& alij triginta duo:poſterioris autẽ, Georgius epiſcopus Laodiceæ,quæ eſt vrbs Syriæ, Eleuſius Cyzici,& Sophronius epiſcopus Pompeiopolis, quod eſt oppidum Paphlagoniæ: quibus alij complures aſſenſi ſunt. Acacius autem & eius fautores, idoneum tempus ſibi oblatum [c] arbitrantes,]ab aliis de doctrina fidei diſſentiẽdi:& iſta ſimulata cauſa, crimina ſibi illata diluendi,quãquam antè ſuis ipſorum literis, quas Macedonio epiſcopo Conſtãtinopolitano ſcripſerant,confeſſi erãt, filium cùm aliis rebus omnibus,tum ipſa ſubſtantia patri ſimilem eſſe,tamen iam priori ſuæ cõfeſsioni impudenter repugnarũt. Ac cum vtrinque magna contentione diſceptatũ eſſet,clamare Syluanus epiſcopus Tarſi, Non ferendum eſſe, vt vlla alia noua fidei formula,præter eam quæ erat Antiochiæ probata,introduceretur:ſed eam ſolam tenendã eſſe. Qua re grauiter commoti Acaciani,ſurgẽtes è concilio egrediuntur. Reliqui tũ ea quæ erant Antiochiæ decreta,perlegebant:poſtridieq; eius diei in eccleſiã conueniẽtes, foribus occluſis, cum iam ſoli eſſent,ea decreta ſuis ſuffragiis confirmabant. Quas res ita cõſtitutas admodum incuſauit Acacius:atque formulam fidei, quã ipſe compoſuerat, Leonæ & [c] Lauritio]mõſtrauit. Tertio pòſt die,cũ alij nõnulli,tum Macedonius & Baſilius, qui ſuperioribus diebus abfuerant, ad Cõciliũ conueniunt, Acacius, & eius ſectatores,nulla alia cõditione in cõſeſſum epiſcoporum venire volebant, niſi [c] hi quòs abdicauerant ipſi,]& in iudicium adduxerant,inde prius exirẽt. Quod quidem factum eſt. Nam qui partes aduerſarias tuebantur,hoc propterea concedebant,quòd ſuſpicabãtur Acacium hanc occaſionem [c] concilij diſſoluendi]captare,quòd tum hæreſis Aetiana in diſquiſitionem hoc tempore neutiquam veniret,tum ipſe eiuſq; fautores iudicium de criminibus ſibi obiectis effugerent. Vbi autem omnes præſtò adfuere, Leonas dixit, ſe libellum habere ſibi ab Acacianis traditum. Hic libellus non alius erat,quàm formula fidei cum procemio quodam:quod quidem alios penitùs latebat. Nam leonas,vtpote fautor Acacianę factionis,dedita opera iſtud epiſcopos cęlauerat: vt primùm verò perlectus eſt hic libellus, concilium admodum tumultuari. Declarabat enim idem libellus,quamuis Imperator mandatum dediſſet,nihil ad fidem ſtabiliendam adducendum præter ſanctas literas:quoſdam tamẽ epiſcopos,quorum alij erant variarum gentium ſententiis abdicati, alij contra leges Eccleſiæ inſtituti, alias res adduxiſſe,ſicque concilium grauiter conturbaſſe: quinetiam quoſdam ipſorum contumeliis afficere, alios loqui prohibere cœpiſſe: denique affirmaſſe,ſe à fide Antiochiæ ſtabilita haud quaquam deſcituros, etiamſi illi qui ibi inquiſitioni de fide tum ſuſceptæ vnà aderant, iſtius formulæ authores fuiſſent. Porrò autem,quoniam voces hæ, Conſubſtantialis, & Subſtantia ſimilis, etiamnum complurium animos perturbant, & nonnulli iam [c] nouam vocem excogitare,& filium patri diſsimilem dicere inſtituunt, idcirco voces] Conſubſtantialis, & Subſtantia ſimilis, reiiciendas eſſe, vtpote à ſacris literis alienas: reiiciendam quoque Diſsimilis, [c] atque filium patri ſimilem planè fatendum. Eſt enim, vt quodam in loco ait Paulus,imago inuiſibilis Dei. Hæc quidem Acaciani in ſuo libello præfati,deinceps ſubiunxerunt fidei formulam, quæ neque concilij Niceni, neque concilij Antiocheni decretis conſenſit:ſed ita omnino fuit compoſita,vt nec Ariani,nec Acaciani quicquam delinquere viderentur,ſi ſuo ipſorum more credere pergerent Nam verbis, pro quibus opinio Arij à concilio Nicæno reiecta erat, penitùs prætermiſsis,hiſque vocibus ſilentio præteritis,nimirum: Quòd filius quã-

Factiones duæ.

De fidei formula diſſenſio.

Congreſſus ſecundus.

Congreſſus tertius.

Acacij libellus concilium perturbat.

Noua fidei formula ex Acacij libello, miro ad fraudem aſtu compoſita.

c. [illegible]

c. λαυρικίῳ

c. οἱ πρὸς αὐτῶν καθῃρημένοι

c. τοῦ διαλῦσαι τὴν σύνοδον

c. καινοτομοῦντες ἐπιχειροῦσι τὸ ἀνόμοιον τοῦ υἱοῦ πρὸς πατέρα διὰ τοῦτο μὲν τὸ ὁμοούσιον

c. τὸ δὲ ὅμοιον υἱοῦ πρὸς πατέρα

tum ad deitatem ſpectat mutari non poſsit, quodq́; ſubſtantiæ, conſilij, potentiæ & gloriæ patris expreſſa imago ſit, vti in concilio Antiocheno dictum eſt: confitebantur ſe credere in patrem, filium, & Spiritum ſanctum: nominibúſque communibus ad ſingulas perſonas ſignificandas adiunctis vtebantur, quæ neque ſuæ, [c] neque contraria ſentientium doctrinæ repugnabant: & qui aliter credebant, eccleſia catholica [A] alienos pronunciabant.] Atque libellus à Leona adductus, hæc ferè complexus eſt: cui Acacius ipſe & eius ſectatores ſubſcripſerant. Quo quidem perlecto, Sophronius Paphlagon vociferatus, Si (inquit) in dies ſingulos propriã ac ſuam voluntatem exponere, ſit idem ipſum quod fidei formulam edere, accurata veritatis cognitio nos planè deficiet. [c] Ac cum Acacius aſſereret,] nihil obſtare quo minus noua fidei formula ederetur: quandoquidem formula fidei in concilio Nicæno compoſita, etiam ſemel mutata fuerat: Eleuſius, qui deinceps ſæpius ei reſpondebat, At concilium iam (inquit) congregatum eſt, [A] non] vt diſcat ea quæ didicerit, neque vt aliam fidem recipiat quàm quæ à concilio Antiocheno ſit approbata: ſed vt ei, ſiue viuat, ſiue mortem obeat, firmè adhęreſcat. Cum igitur diſceptatio hoc pacto progrederetur, ad alteram quæſtionem delapſi ſunt: rogaruntque Acacianos, qua in re filium patri ſimilem faterentur. A' quibus cum reſponſum eſſet, volũtate ſolum, non ſubſtantia ſimilem eſſe: alij omnes Subſtantia ſimilem aſſerebant: grauiterque Acacium ob librum quem conſcripſerat, ediderat que, quíque ſatis declarabat, eum antè in eadem cum illis opinione fuiſſe, redarguebant. [c] Vbi verò Acacius] diceret, non de libris quenquam in crimen vocandum, & diſputatio ad maiorem contentionem prolaberetur: ad extremum Eleuſius Cyzicenus, Vtrum (inquit) vel Baſilius, vel Marcus ſeorſum res vllas tranſegerit, vel iſti, vel Acaciani ſe [c] de rebus vllis] mutuò inſimularit, nihil profectò concilij intereſt. Neque præterea, vtrum fidei formula ab ipſis edita rectè an ſecus ſe habeat, curioſe inquirere neceſſe eſſe: [c] ſed eã quæ eſt à nonaginta ſeptẽ veteribus patribus epiſcopis Antiochiæ ſtabilita, ſequi oportere. Quod ſi quis aliam præterea introducat, eum cùm à pietate, tum ab eccleſia alienum eſſe. Vt verò omnes qui vnà aderant, iſta approbauerant, concilium dimiſſum eſt. Poſtero autem die Acacius & Georgius in vnum conuenire recuſarunt. Quinetiam Leonas, qui planè iam ab eorum partibus ſtabat, vocatus ad concilium, non acceſsit. Atque illi qui ad eum accerſendum ibant, Acacianos in eius ædibus offenderunt. Cúmque contenderent ab eo orarẽtque, vt veniret ad concilium, dixit ſe nolle, propterea quòd concilium inter ſe diſsideret: ſibi autem ab Imperatore mandatum eſſe, vt ea conditione cum illis præſtò adeſſet, ſi modò in vnum coacti inter ipſos conſentirent. Vbi verò tempus hoc pacto terebatur, reliqui epiſcopi qui Acacianos crebrò accerſebant, & Acaciani modò poſtulauerant, vt certi epiſcopi ad ædes Leonæ conuenirent: modò affirmauerãt ſibi negocium ab Imperatore datum, vt de cæteris iudicarẽt, & neque eandem fidẽ cõfiteri, neq; criminibus ſibi obiectis reſpõdere, neque diſceptationi cauſæ Cyrilli, quem ipſi abdicauerant, intereſſe volebant, & non erat qui eos cogeret: cùm alios nonnullos, tum Georgium epiſcopum Alexandriæ, Acacium Cęſareæ epiſcopum, Vranium Tyri, Patrophilum Scythopolis, & Eudoxium epiſcopum Antiochiæ abdicant. Compluribus item aliis communione eccleſiæ vſque eo interdicunt, quoad criminibus ſibi illatis reſpondeant. Quæ autem in concilio geſta erant, ad cuiuſque epiſcopi eccleſiam ſcribunt. Pro Eudoxio verò epiſcopum Antiochiæ deſignant Auianum, presbyterum eiuſdem cleri. Quem comprehenſum Acaciani Leonæ & Lauritio tradunt. Hi cum à militibus tum cuſtodiri iubent: poſtea autem addicunt exilio. Hunc exitum, vt complectar breui, habuit cõcilium Seleuciæ conuocatum. Quòd ſi quis teneatur deſiderio ſingula accuratè cognoſcendi, ex commentariis de his editis, quos notarij in ipſo concilio conſcripſerunt, facilè perdiſcet.

Sophronij in crebras fidei formulas dictum.

Acacianorum impia ſententia reprehenſa.

Eleuſij Cyziceni ſententia. Cõcilij diſſeßio.

Epiſcopi aliquot abdicati.

Auianus pro Eudoxio epiſcopo exilio mulctatus.

C.A. μόνῃ τῇ ἐναντίᾳ δοξάζουσι ἐμάχοντο· τοὺς ἄλλως φρονοῦντας ἀλλοτρίους ὄντας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐψηφίσαντο.

C. ἰσχυριζομένου δὲ Ἀκακίου

A. μὴ poſt ἃ

C. τοῦ δὲ μὴ δεῖν

C. αὐτῶν

C. τῇ μὲν παρὰ τῶν

De Acacio & Aetio: & quòd Imperator cum duorum conciliorum legatis, Ariminenſis ſcilicet & Seleucenſis, vt idem ambo ſentirent, ſedulò agebat. Caput XXII.

HIs

Epiſcopi vtriuſque concilij Conſtantinopolim miſſi.

Acacius aulicos in ſuam ſententiam trahit.

Acacij eloquentia.

c. αὐτὸς ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ.

HIs rebus ita cōfectis, Acaciani maturè ad aulam Imperatoris contendunt: alij autem ſinguli domum reuertuntur. Decem verò qui ad Imperatorem proficiſcantur, deſignati, ſicut erat imperatum, cōmuni omniū ſentētia deſignati, ibi decem illos quos concilium Ariminenſe itidem miſerat, reperiunt. Reperiunt etiā Acacianos, qui quidem iam eos qui multū authoritate & gratia in aula poterāt, ad ſuā ſententiam perduxerant, eoq́; pacto ſibi Imperatoris conciliauerant beneuolentiam. Nam ferebatur, ex aulicis alios eiuſdem fuiſſe cum ipſis opinionis, alios eccleſiæ opibus corruptos, alios orationis lenociniis & perſuadentis authoritate dignitatéque in fraudem inductos. Nam Acacius neutiquam videbatur vnus è multis, ſed natura diſertus tum ad intelligendū, tum ad dicēdū, tum ad eas res, quas apud animum propoſuerat, re ipſa perficiendas: quinetiā illuſtri præfuit eccleſiæ: & Euſebium cognomento Pamphilum, cuius epiſcopatum [c] eo mortuo] adminiſtrauit, præceptorem ſe habuiſſe iactauit: cuius etiam libros conſecutus, opinione eorū aliis doctrina antecellere videri voluit. Qui cū talis eſſet, facilius ea quæ inſtituebat confecit.

Honoratus præfectus.

De Aetij errore diſceptatur Conſtantinopoli.

c. ἑτοίμως τε ἔχειν

Dum iſti viginti epiſcopi ex vtroq; concilio miſſi, verſabantur Conſtantinopoli, & alij nonnulli, qui ibi tum fortè aderant: primùm Honorato, quem Imperator, ab Imperij partibus verſus occidentem ſolem poſitis non ita pridem reuerſus, ſummū præfectū Conſtantinopolis deſignauerat, dabatur poteſtas, de cauſa Aetij, præſentibus magni conſilij principibus, cognoſcendi. Poſtea verò, cum Cōſtantius ipſe vnà cum magiſtratibus in eandem inquireret, deprehenditur Aetius malè & peruerſè de fide ſentire: adeò vt tum Imperator, tum alij, verbis eius, vtpote blaſphemia refertis, grauiter cōmouerentur. Dicitur porrò, Acacianos prætexuiſſe, hāc ſuam hæreſim ex ignoratione ortam eſſe: deditaq; opera laboraſſe, vt Imperator & eius proceres de cauſa Aetij (eum enim oratione inexpugnabilem fore putabant) coràm diſceptarent: qui ſi ab Aetio victi eſſent, futurum eſſe, vt auditores ipſa perſuaſionis vi & facultate neceſſariò caperentur, & ita ſine vllo negocio hæreſis illa prævaleſceret. Verū vbi iſtud contrà quàm ſperabant euenit, formulam fidei Arimino deportatam protuliſſe: & qui à concilio Seleuciæ habito miſſi erant, cenſuiſſe, vt eam reciperent: affirmaſſe itē, ſe à nomine Subſtātiæ nullo modo velle diſcedere: ac iureiurādo adhibito aſſeueraſſe, ſe nunquā filiū patri diſsimilē ſenſiſse: [c] paratos denique eſſe], hęreſim illā prorſus reiicere. Cęterū cū pręter ipſorū opinionē epiſcopi Occidētis Arimini nomē Subſtātiæ pręterminiſſent, tū cōſtanter aſſeruiſſe, eiuſmodi formulā ſibi optatiſsimā eſſe. Nam ſi efficeretur vt nomen Subſtātiæ tacitū eſſet, tacitū quoq; fore nomen Conſubſtantialis: quā ſcilicet epiſcopi Occidētis, propter reuerentiam aduerſus conciliū Nicęnū, plurimi faciebant.

Imperator diſſidentes inter ſe epiſcopos, cōponere ſtudet.

c. ὑπογράψαι

Porrò autem Imperator ad hanc formulā approbandā ideo inductus eſt, quòd rationem duceret multitudinis epiſcoporum qui Arimini conuenerant: quodq́; confitendo filium vel ſimilē patri, vel conſubſtantialem eſſe, nihil eſſet errati, nihilq́; ſua (vt ſibi quidem videbatur) intereſſet, ſi nominibus, quæ literæ ſacræ non norant, minimè vteretur: fatereturq́; eandem ſignificationem ineſſe nomini Simili, quod quidem & par erat Conſubſtantiali, & omnis controuerſiæ expers. Itaque cum in hac eſſet ſententia, dat mandatum epiſcopis, vt fidei formulæ in concilio Ariminenſi editæ conſentiant. Et quamuis ſe pararet poſtridie ad pompam, quæ more Romano, Calend. Ianuariis in creandis conſulibus fieri ſolet, celebrandam, tamen totum illum diem & magnā partem noctis ſequentis conſumere decreuit, quoad epiſcopi, qui Seleucia illò venerant, formulæ fidei ex concilio Ariminenſi allatæ [c] ſubſcriberent.

Quòd Acacius ac ſui, concilium Ariminenſe comprobarunt: & abdicatorum epiſcoporum recenſio, & crimina propter quæ amoti ſunt.

Caput XXIII.

Maris & Vlphilas epiſcopi.

ACaciani autē aliquandiu Conſtantinopoli cōmorati accerſiuerunt epiſcopos ex Bithynia: in quibus erat Maris epiſcopus Chalcedonis, & Vlphilas Gothorum epiſcopus. Qui cum eſſent ad numerū quinquaginta in vnum coacti, formulam fidei Arimini perlectam ſtabiliuerunt: hoc quidem adiecto, vt in poſterum nemo eſſentiam in Deo, aut ſubſtantiam omnino nominaret: &

alia quæque formula, vel quæ facta eſſet, vel quæ poſtea fieret, hac ſola excepta, penitùs reiiceretur. His rebus geſtis, Aetium diaconatu abdicāt, propterea quòd non modò libros conſcripſerat plenos contentionis, & ad oſtentationē ſolum ſapientiæ cuiuſdam ab Eccleſiæ inſtituto prorſus diſcrepantis accommodatos: c verū etiam disputationes] blaſphemia refertas habuerat, & tumultus ac ſeditionis eccleſiis author extiterat. A' nonnullis autem commemoratur, quòd non ex animo, ſed quo opinione de ſe ab Imperatore concepta (accuſabantur enim Aetij doctrinæ fauere) ſe penitùs liberarent, iſtum abdicabāt: quinetiam occaſione arrepta ex ira Imperatoris, qua contra Macedonium ob eas cauſas quas antè citauimus exardeſcebat, eum Eleuſium epiſcopum Cyzici, Baſilium epiſcopum Ancyrę, Eortaſium Sardenſium, & Dracontium Pergami epiſcopum, de gradu dimouēt. Et quāuis de doctrina fidei ab iſtis diſſentirent, tamen in illis abdicandis non fidem inſimulabant: ſed communiter quidem omnes criminabantur, quòd eccleſias cōturbarant, & decreta eccleſiaſtica violauerant. Priuatim autē ſingulis ſingula obiectabant crimina: Baſilio, quòd Diogeni presbytero Alexandria Ancyrā aduentanti, chartas abſtuliſſet, eumq́, verberaſſet: quinetiā, quòd mandaſſet magiſtratibus, vt clericos Antiochiæ, vt Cilices, etiam Galatas, & Aſianos propter fluuium Euphratem accolētes, indicta cauſa exilio & aliis ſuppliciorum generibus mulctarēt. Vnde factum eſt, vt tum cōiicerentur in vincula: tum præterea in milites, qui eos abducebāt, bona ſua, ne qua ipſos afficerent contumelia, conſumerent. Eum porrò accuſabāt, quòd cum Imperator iuſſiſſet Aetium & quoſdā eius fautores Cecropiū vſq; abduci, quo criminibus ipſis illatis reſpōderent, perſuaſiſſet ei, cui hāc rem mandaſſet Imperator, vt quæ ipſi placerent, ea exequeretur. Itemq́;, quòd Hermogeni pręfecto & principi Syriæ per literas ſignificaſſet, tum quinam, tum quem in locū eſſent relegandi: quod etiā cum Imperator hos ab exilio c reuocaret,] eos redire non permiſiſſe: ſed tum c principibus, tum] ſacerdotibus reſtitiſſet. adiungebant præterea, quòd clericos Sirmij ad ſeditionem contra Germanium conflandā incitaſſet: & per literas eos apud epiſcopos Africæ inſimulaſſet, quòd cum Vrſacio & Valente communicarant. His accedit, quòd in crimen adductus, crimen negaſſet, deq; eo peieraſſet: & perſpicuè deprehenſus, periurium per cauillationē eludere conatus eſſet: & non Illyricis modò, Italis & Afris, diſcordiæ & ſeditionis, verùm etiam calamitatū, quæ in eccleſia Romana accidiſſent, author & cauſa fuiſſet. Adhæc, quòd cùm ancillam in vincula coniiciendā curaſſet, eam falſum teſtimoniū contra heram dicere coegiſſet. Adde his, quòd virum, qui turpem vitā & flagitioſam degebat, & non, vt lex poſtulat matrimonij, c cū muliere rem habebat,] tum ſancto baptiſmatis tinxiſſet lauacro, tum miniſterio diuino pręfeciſſet: quodq; circulatorem, qui cædem patrarat, non ab eccleſia ſegregaſſet. Poſtremò, quòd ad ſacram menſam coniurationes feciſſet, & tum iureiurando ipſe ſe obſtrinxiſſet, tum clericos ad iurandum quoque impuliſſet, vt ſe mutuò non accuſarēt: & quòd hoc callidè excogitaſſet ille ipſe, qui clero pręerat, quò accuſatorum criminationes effugeret. Atque hæc quidem ſunt crimina, vt comprehendam breui, pro quibus Baſilius abdicatus fuit. Euſtathius autem accuſabatur, primū quòd cum eſſet presbyter, à patre Eulalio epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ condemnatus fuiſſet, & à precum cōmunione ſeparatus. Deinde quòd Neocæſareæ, quod eſt oppidum Ponti, à concilio communione Eccleſiæ interdictus: & ab Euſebio epiſcopo Conſtantinopolitano, propterea quòd quarūdam rerum malè adminiſtratarum, quas habebat ſibi commiſſas, condemnatus fuerat, abdicatus. Tum, quòd à cōcilio Gangrēſi propterea epiſcopatus gradu deiectus erat, quòd cōtrà quàm debuerat, docuiſſet, feciſſet, ſenſiſſet: quòd etiam in concilio Antiocheno periurij conuictus eſſet: quodq; decreta cōcilij Melitinæ coacti euertere aggreſſus fuiſſet, & cū multis criminibus teneretur implicatus, iudicis partes ſuſcipere, & eos qui alterius erant opinionis incuſare non dubitaſſet. Eleuſiū verò abdicabant, quòd Heraclium quendam genere Tyriū, ſacerdotem Herculis, qui ibi colebatur, pręſtigiarum magicarum inſimulatum (qui, cum de ipſo eſſet habenda quæſtio, ſe ea de re fugæ mandauerat, ætatemq́ue degebat Cyzici) inconſideratè diaconum, quòd ſe ſimularet fidem Chriſti amplecti, deſignarat: & cum poſtea intellexiſſet eum talem eſſe, non

Ariminenſis fidei formula recepta.

Aetij abdicatio.

Alij etiam epiſcopi cur ab Acacianis ſede moti.

Baſilius Ancyræ epiſcopus.

Euſtathius.

Eleuſius.

c. ἐν ταῖς διαλέξεσι

c. μεθ' καλουμένων

c. ἄρχουσι τε καὶ ἱερεῦσι.

c. γυναικὶ συνοικοῦντα

eſſe,non ab eccleſia ſegregaſſet. Denique quòd viros ab Eccleſia condemnatos,qui Cyzicum venerant(qualis fuit Maris,epiſcopus Chalcedonis, qui huic concilio interer at)temere & ſine iudicio miniſtros Eccleſiæ inſtituiſſet. Eortaſium gradu mouebant,quòd ſine conſenſu & approbatione epiſcoporum Lydiæ, Sardéſis creatus fuiſſet epiſcopus. Dracontio denique Pergami adimebant epiſcopatum,quòd primùm in Galatia,deinde Pergami epiſcopus contra leges eccleſiæ conſtitutus eſſet. [a] His cõfectis rebus,denuo in vnum coacti,abdicant Syluanum epiſcopum Tarſi,] Sophronium Pompeiopolis,quæ eſt vrbs Paphlagoniæ, epiſcopum: Elpidium Satalorum,& Neonem Seleuciæ vrbis Iſauriæ epiſcopum. Abdicant autem Siluanum, quòd non modò aliis tum Seleuciæ,tum Conſtantinopoli,contumaciæ author extitiſſet: verum etiam Theophilum ante ab epiſcopis Paleſtinæ epiſcopum Eleutheropolis ordinatum,& contra voluntatem iureiurando aſtrictum, ſe non alium epiſcopatum ſuſcepturum, Eccleſiæ Caſtabalenſi antiſtitem præfeciſſet. Abdicant Sophronium,quòd eccleſiam rebus ei oblatis defraudaſſet, eaſque ad ſuum quæſtum vendidiſſet,quinetiam quòd ſemel atque iterum ad concilium vocatus, vix aut ne vix quidem acceſsiſſet: quippe qui induxiſſet animum,criminibus ſibi intentatis apud ipſos minimè reſpondere,ſed exteros iudices ad ſuam cauſam cognoſcẽdam deligere. Abdicant Neonem,quòd dediſſet operam, vt priuatim in ſua eccleſia Anianis crearetur Antiochiæ epiſcopus: quodque nonnullos Sacrarum literarũ legúmque eccleſiæ ignaros,& vitam inconſideratè diſſolutéque inſtituẽtes, epiſcopos deſignaſſet: qui quidem poſtea poſſeſsionem pecuniæ ſacerdotij adminiſtrationi anteponebant,& ſcriptis planè teſtabantur,ſe malle cum opibus vllo eccleſiaſtico miniſterio fungi,quàm ſine illis epiſcopatum gerere. Denique Elpidiũ abdicant, primùm quòd ſe ſocium Baſilio,quo tumultus cieretur,adiunxiſſet, & author extitiſſet ſeditionis: deinde quòd Euſebium gradu dimotum, contra decreta concilij [c] Melitinenſis ad dignitatem presbyterij reſtituiſſet: poſtremò, quòd [c] Nectarium] quendam,cui propter pactum & iuſiurandum violatum eccleſiæ communione interdictum eſſet, [c] miniſterio eccleſiæ præfeciſſet,] idque cum per leges eccleſiæ ei nullam † dignitatem eccleſiaſticam deferre liceret..

a. ἐπὶ τούτοις δ᾽ αὖθις συναχθέντες καθαιροῦσι συλβανὸν τὸν ταρσοῦ ἐπίσκοπον, ante καὶ σωφρόνιον

c. ἐν μελιτινῇ συνόδῳ
c. νεκτάριον,
c διακονίας ἀξιώσαντα
†. Hæc lacuna à nobis non potuit repleri in græco cod. vide Niceph. lib. 9. cap. 45. qui paulo aliter eſt interpretatus.

Eortaſius. Dracontius. Syluanus.
Sophronius.
Neon.
Elpidius.

Cur Cyrillus Hieroſolymitanus epiſcopus abdicatus ſit,& mutuæ epiſcoporum tunc temporis diſſenſiones,& quòd Meletius ab Arianis ordinatus ad Sebaſtiæ epiſcopatum, pulſo Euſtathio euectus eſt. Caput XXIIII.

Porrò vnà cũ iſtis Cyrillus epiſcopus Hieroſolymitanus abdicatur,propterea quòd cũ Euſtathio & Elpidio,qui concilio Melitinenſi(cui etiã ipſe interfuiſſet)obnixè aduerſabantur,cõmunicaſſet,quodq; poſt abdicationem in Paleſtina factam,veniret cum Baſilio & Georgio epiſcopo Laodiceæ in cõmunionem: atque quòd cùm epiſcopus Hieroſolymorum conſtitutus eſſet,velut ſedis iam apoſtolicæ antiſtes,cum Acacio epiſcopo Cæſareæ de iure Metropolitano diſſenſiſſet. Vnde factũ eſt,vt inimicitias inter ſe ſuſciperent,& alter alterũ, vtpote non verè ſyncereq; de Deo ſentientem,criminaretur. Etenim vterque antè in ſuſpicionem venerat: alter,quòd doctrinæ Arij faueret: alter, Cyrillus ſcilicet,quòd eos qui filium patri conſubſtantialem aſſererent,ſequeretur. Itaque Acacius, cùm hoc animo eſset,reliquis epiſcopis eius gentis,eiuſque opinionis fautoribus in vnum conuocatis,ipſe prius Cyrillum tali de cauſa abdicat. Cum fames agrum Hieroſolymitanum occuparet,multitudo rebus ad victum neceſſariis deſtituta, ad Cyrillum, vtpote epiſcopum,opis implorandæ cauſa cõfugit. Cui [c] cum]pecuniæ ad eam ſubleuandã non ſuppeterent,theſaurum eccleſiæ & ſacra aulæa vendidit. Qua re cõfecta,fama eſt quendam animaduertiſſe mulierem ſcenicam monimẽto precioſo, quod ipſe Eccleſię donauerat,amictam eſſe: curioſè ab ea quæſiuiſſe, vnde illud haberet? comperiſſe mercatorem ei vendidiſſe, mercatori autem epiſcopũ. Acacium verò,hac cauſa allata,Cyrillum abdicaſſe. Quã rem ita ſe habere,auditione equidẽ accepi. Epiſcopos autẽ,quos abdicatos eſſe ſuprà demõſtrauimus, Acaciani Cõſtãtinopoli expulerunt. Aliis verò,qui vnà cum illis adhuc erant, ad decẽ numero, qui abdicationi iſtorum epiſcoporũ ſubſcribere nolebant, mandatum dederunt, vt ſe-

c. ἐπειδὴ

Cyrilli abdicatio.
Et falſo ei obiecta crimina.
Eccleſia bona à Cyrillo vendita pro ſubleuandis pauperibus.
Epiſcopi orthodoxi ab Acacianis pulſi

paratim ab aliis ad tempus ætatem degerent,& neque diuino fungerentur miniſterio,neq; eccleſias vſque eò adminiſtrarēt,quoad abdicationi illi ſubſcriberēt.Quod ſi nō intra ſex menſes reſipiſcerent,& omnibus huius concilij decretis actiſq; aſſentirentur,futurum eſſe,vt illi quoq; abdicarentur:& epiſcopi cuiuſq; gentis in vnum conuenientes,alios in eorum loca ſufficerēt.Vbi verò hæ res ab illis nō ᶜ deliberatæ]ſolùm,verumetiam re ipſa perfectæ ſunt,ſcribunt ad omnes ᶜ omnium gētium] epiſcopos,clericóſque,vt has obſeruent,atque adeò exequantur. Non multò verò pòſt,ab Eudoxianis alij in aliorum loca ſubſtituti ſunt.Nam Eudoxius ipſum in locum Macedonij,Athanaſius in locum Baſilij,& Eunomius (qui author poſtea fuit hæreſis cuiuſdam ſuo nomine appellatæ) in locum Eleuſij ſurrogatus eſt. Denique pro Euſtathio Meletius eccleſiæ Sebaſtiæ conſtituitur epiſcopus.

Alij in poſſeſſorum locum ſuffecti.

c. ἐσκέφθησαν

c. τῶν πανταχοῦ ἐθνῶν

Macedonij epiſcopi Conſtantinopolitani mors, & quid inter docendum dixerit Eudoxius: & quòd Eudoxius & Acacius ſummopere contendebant, vt tum Nicænam, tum Ariminenſem fidem è medio tollerent, & quantus hinc tumultus eccleſiis euenerit. Caput XXV.

Macedonij abdicati mors. Eudoxius ſuccedit.

Macedonius verò eccleſiæ Cōſtantinopolitanæ epiſcopatu abdicatus,quodam in loco circa portas vrbis reliquum tempus ętatis degit,ibiq; mortem oppetit.Eudoxius autē illius Eccleſiæ capeſſit gubernacula.Ad decimum vero conſulatum Conſtantij,Iuliani verò Cæſaris tertium, ᶜ primo tempore quo conuentus]in dedicatione magnæ illius eccleſiæ, quam Sapientiæ nomine nuncupāt,agebantur,fertur,Eudoxium cōſcenſo epiſcopi ſolio,quo populū doceret, in ipſo concionis exordio dixiſſe:Patrem impium eſſe,filium autem pium.Quo dicto cum populus tumultuari inciperet, Conquieſcite, inquit, Patrem impium dico, quia neminem colit:filium verò pium, quia patrem colit. Quod cum dixiſſet, riſus auditoribus excitatus eſt.Eſt porrò ab iſto & Acacio communi conſenſu maximè laboratum, vt omnes in obliuionem decretorum concilij Nicæni adducerentur: quinetiam formulam fidei Arimini perlectā,cum appendiculis,quas ipſi,quaſi eam meliorem effecturi,adieciſſent,paſsim in vniuerſum imperium miſerunt:iuſſerúntidq; de Imperatoris mādato,omnes qui ei ſubſcribere recuſarent, ᶜ exilio]mulctari.Nam ferunt hoc ſtudium ab illis ſuſceptum eſſe,quòd putabant ᶜ facilè ſe ac ſine negocio]conatum ſuum ad exitum perducturos.Quod quidem calamitatum initiū erat planè maximarum. Siquidem perturbatio non diſsimilis his quas commemorauimus,per totum Imperium peruaſit:itemq; perſecutio par ferè illis, quas Gentiles Imperatores iam olim excitauerant,omnes omniū eccleſias occupauit.ᶜ Nam licet] quibuſdam, quantum ad cruciatus corporis attinebat, remiſsior videretur: prudentibus tamen, propter dedecus, multo reuerà acerbior. Nam vtrique, & qui perſecutionem ciebant,& qui erant eadem afflictati, de eccleſia fuerūt. Itaque ᶜ eo turpior]clades erat,quod quę hoſtes facere ſolent,eadem in tribules facta ſunt. Atqui ſacra lex vetat,tales nos oſtendere etiam aduerſus exteros & peregrinos.

Eudoxij abſurda concio.

Nicænam fidē è medio tollere conati Acacius & Eudoxius.

c. τὸ πρῶτον ἐγκαινίζεσθαι

c. ὑπερορίῳ φυγῇ

c. ἀπονητὶ

c. εἰ γὰρ καὶ

c. τοῦτο αἴσχιον

Quòd poſtquam ab epiſcopatu exciderat Macedonius, contra Spiritum ſanctum linguam exacuit: & quòd Marathonius cum aliis, eius hæreſim auxit. Caput XXVI.

Iſta quidē nouitas]à multis approbata,indies magis magiſq; creuit,& ad aliarū rerum nouandarū ſtudiū ſerpſit. Atq; arrogantia elata, patria & auita inſtituta cœpit cōntēnere,leges proprias ac ſuas condere. Eadē enim ᶜ cū veteribus]de Deo ſentire noluit:ſed peregrina dogmata excogitās, nō ceſſauit noua nouis ſedulò accumulare:quemadmodum etiam hoc tempore accidit. Nam ſimul vt Macedonius epiſcopatu eccleſiæ Conſtantinopolitanæ abdicatus fuit, deinceps ab Acacio & Eudoxio opinione diſſentire cœpit.Siquidem filium Deum eſſe, & cùm aliis rebus omnibus,tum ſubſtantia patri ſimilē aſſeruit. At Spiritum ſanctū nō eiuſdem cum patre ac filio honoris participem eſſe docuit,ſed miniſtrum eū & famulum vocauit:eademq; de illo quæ de angelis verè dici poſsint,diſſeruit. In cuius opinionis cum eo ſocietatem venere Eleuſius & Euſtathius,& quotquot eo tēpore

Macedonius ab Acacio deficiens nouam hæreſim amplectitur.

c. ἡ δὲ καινότης

c. τοῖς ἀρχαιοτέροις

pore ab illis qui contrariã ſectam ſequebantur, abdicati fuerant: quorũ quidem doctrinæ nõ exigua populi multitudo, tum Cõſtãtinopoli, tum in Bithynia, Thracia, Helleſpõto, tum denique in alijs nationibus finitimis paruit. Etenim vitam, cui populus maximè ſolet animũ attendere, nõ malè inſtituebãt. Nam inceſſus grauis illis, & viuendi ratio ſimilis monachorum fuit: oratio non indiſerta, indoles ad perſuadendũ apta, qualem etiam eo tempore Maratoniũ fuiſſe tradunt: qui cum quæſtor publicus eſſet militũ præfectis inſeruientiũ, multas collegit diuitias: & vt primũ militiam deſeruit, ad conuentus ægrorũ & pauperũ cura ac ſtudio ſubleuandos ſe totũ cõtulit. Poſtea verò ſuaſu Euſtathij epiſcopi Sebaſtiæ vitam monaſticam amplexatus eſt, & conuentũ monachorũ Conſtantinopoli coegit, qui etiam ad hoc tempus ſucceſsionis ſerie continuatus manet. Hanc hæreſim partim ſtudio, partim pecunia adeò auxit Marathonius, vti nõ ſine cauſa, vt mihi quidem videtur, Macedoniani à nõnullis Marathoniani vocarẽtur. Nam ſolus iſte cum collegis ſuis monachis cauſa extitit, quò minus hæc hæreſis Cõſtãtinopoli penitùs extincta eſſet. Etenim ex eo tempore quo Macedonius abdicatus erat, ad imperiũ vſque Arcadij, Macedoniani neque eccleſiam neque epiſcopos habebant. Nam illud minimè ab Arianis permiſſum eſt, qui omnes ſecum doctrina & opinione diſſentientes eccleſiis eiecere, grauibúſque affecere ſuppliciis. Itaq; perdifficile eſſet omnes epiſcopos & ſacerdotes, qui tum è ſuis ciuitatibus pulſi erant, enumerare. Nulla enim gẽs Romano ſubiecta imperio ab hac calamitate, credo, vacua liberáque fuit.

Eius ſectatores, vita, & mores.

Marathonius, à quo Macedoniani Marathoniani dicti.

Ariani verò potiti eccleſiis ſibi repugnantes pellebant.

Quòd Ariani, cum ſuæ opinionis eſſe diuinum Meletium exiſtimaſſent, Sebaſtia accerſitum eccleſiæ Antiochenæ præficiunt. Sed vbi ille orthodoxũ eſſe ſe indicauiſſet, pudore ſuffuſi, moto eo, Euzoium in eius locum ſufficiunt. Meletius autem, cum illum auerſarentur qui Conſubſtantiale propugnabant, eo quod ab Arianis ordinatus erat, ſeorſum conuentus agebat. Caput XXVII.

EOdem tempore, Eudoxio eccleſiam Conſtantinopolitanam gubernante, multi ſedem Antiochenam magno ſtudio ambire cœperunt, & contentiones ac ſeditiones variæ (quod credibile erat in rebus eiuſmodi euenire) tum in clero, tum in populo fortè ortæ ſunt. Nam ſinguli [c] eum, quem ſperabant ſecum fide conſenſurũ, ad eccleſiam regendam [c] delegerunt.] Nondum enim deſierãt de doctrina fidei diſsidere, neque adhuc in pſalmorum hymnorúmque cantu conſenſerant: ſed quod canebatur, ſinguli ad ſuam opinionem, vt antè dictum eſt, accommodabant. Cùm igitur hic eſſet Antiochenæ ſtatus eccleſię, percommodum viſum eſt Eudoxianis, Meletium Sebaſtia Antiochiam transferre, virum tum ad dicendum, tum ad perſuadendum valde idoneum: ipſa quoque vitæ ratione ſpectatum, & cum ipſis iam antè etiam opinione coniunctum. Nam fama & exiſtimatione eius futurum putabant, vt non modò incolas Antiochiæ, verùm etiam vrbes finitimas, & maximè olim Euſtathianos, qui ita de Deo, ſicut concilium Nicęnũ tradiderat, ſentiebãt, omnino ad ſuam ſectam attracturos. Sed lõgè ipſos ſua fefellit opinio. Nam vt venit Antiochiã, dicitur magnã populi multitudinem tum Arianorũ, tum cõmunionis Paulini in vnũ conueniſſe, partim quò eum, de quo tã celebris fama [c] ante eius aduẽtũ eò permanauerat, oculis viderẽt: partim quò, quid dicturus, & quibus partibus eſſet ſuffragaturus, intelligerent. Etenim fama iam illò peruaſerat, eum doctrinæ cõcilij Nicæni approbatorẽ eſſe. Quod quidem euentus rei planè declarauit. Nam tametſi principiò eo genere concionum, quod ad mores informandos pertinet, publicè vtebatur, ad extremum tamen filiũ eiuſdem cum patre ſubſtantiæ eſſe palàm aſſeruit. Dicitur porrò, [A] archidiaconum illius cleri, dum adhuc cõcionaretur, ad eũ accurriſſe, & manu admota, eius os obturaſſe: cum autem manu multò euidentius, quàm voce, ſententiam ſuam populo indicaſſe. Nã primũ tres tãtùm digitos palàm, vt omnes viderent extendiſſe: deinde eoſdem rurſus compreſsiſſe, vno ſolo porrecto. Qua quidem manus ſuæ figura, tanquã effigie quadam populo expreſsit, tum quæ ſentiret, tum quæ dicere inſtituiſſet. Cum autẽ hic conatus archidianonum fruſtratus eſſet, & ore dimiſſo manum

c. τὸν ὁμόφρονα ἐπὶ τῶν ἰδίων αἰτεῖν

c. ψῆφον

Meletius Sebaſtia Antiochiam quaſi ſpe ab Arianis tranſlatus.

c. πρὸ τῆς παρουσίας

A. ὕστερον δὲ

Meletij orthodoxa concio, Arianis os obſtruẽtis, etiã digitis expreſſa.

Meletij prehendiſſet, Meletius cum linguam haberet liberã, clariore voce & oratione planiore ſuam declarauit opinionem, populúmque cohortatus eſt decretis concilij Nicæni adhæreſcere: ingenuéque apud auditores teſtificatus, [c] eos qui aliter ſentirent,]à veritate penitus aberrare. Vbi verò non intermiſit eadem ipſa quantum poterat aduerſus archidiaconum, ipſum impedire conantem, modò ore efferre, modò manu viciſsim demonſtrare, & in vtraque re enixè præſtanda homini in omni genere certaminis exercitato ſe ſimilem præbere: Euſtathiani exclamare, geſtire, & præ gaudio tripudiare: Ariani autem animos demittere cœperunt. Qua re audita, Eudoxiani grauiter ſuccenſere, ſedulò operam dare, vt Meletius vrbe illa pellatur. Eum denuò accerſere ad ſe, quò pœnitentia adductus, tum opinionem mutaret, tum ea quæ dixerat, corrigeret. At cum de ſententia minimè deſiſteret, Imperatoris mandato & exturbatus eccleſia eſt, & in exilium eiectus. Quo facto, ſedes eccleſiæ Antiochenæ Euzoio delata eſt: qui quidẽ iam antea ſimul cum Ario abdicatus fuerat. Meletij autem fautores, ſe ab Arianis ſegregantes, conuentus ſeparatim egerunt. Nam qui ab initio filium patri conſubſtantialem aſſeuerabant, hi cum illis communicare propterea detrectarunt, tum quòd Meletius ab epiſcopis Arianis creatus fuerat epiſcopus: tum quòd hi qui eum ſequebantur, à ſacerdotibus quoque Arianis baptizati. Atque iſti quidem, licet doctrina fidei conſentientes, ob hanc cauſam diuiſi ſunt. Imperator autem, ſimul vt accepit Perſas res nouas moliri, venit Antiochiam.

Meletio eccleſia pulſo ſuffe ctus Euzoius.

c. τὰς ἄλλως φρονοῦντας

Quòd Acacius, & reſidui ſectæ eius homines, haud quaquam conquieuerunt: ſed & Conſubſtantiale ſubuertere, & Arij hæreſim ſtatuere laborarunt.

Caput XXVIIII.

Acaciani verò adhuc quieſcere non poterant: ſed Antiochiæ rurſus in vnum cum paucis quibuſdam congregati, decreta, quæ ipſi ſanciuerant, inſimulabant: ſtatuebantque nomẽ SIMILE, ex formula fidei Arimini & Conſtantinopoli perlecta eximendum eſſe: & filium patri tum ſubſtantia, tum voluntate diſsimilem eſſe, & ex nihilo ortum, ſicut Ario iam ab initio placuerat, docebant. Quibus fuêre ſubſidio ſectatores Aetij, qui primus poſt Arium his nominibus palàm auſus eſt vti, vnde factum eſt, vt tum ipſe ἄθεος, id eſt, auerſus à Deo, tum eius doctrinæ approbatores Anomiani, & Exucontij: id eſt, filium patri diſsimilem, & ex nihilo ortum ſtatuentes. Ac cum [c] fautores] decretorum concilij Nicæni ſciſcitarentur ab illis, quemadmodum, cum filium Deum de Deo confiterentur, eum diſsimilem patri, ex nihilo ortum, idque contra ſuam ipſorum fidei formulam, aſſerere auderent: reſpondebant, Paulum apoſtolum dixiſſe, Omnia ex Deo eſſe: & filium in hac voce, OMNIA, includi: hacque ratione ſcriptum à ſe propoſitum, in quo fidem ſecundum diuinas Scripturas expoſuerant, intelligendum eſſe. Atque iſtud quidem [c] hoc modo] inuertere, captioſéque eludere conati ſunt. Ad extremum, cum non poſſent his qui eos accuſarent, arguerentque, ſatis plenè reſpondere: lecta denuò fidei formula Conſtantinopoli approbata, decedunt, & ad ſuas ipſorum ciuitates reuertuntur.

Acaciani aperte iam Arianiſmum aſſerunt.

Eorund. ſocij Aetiani eorque dicti Athei. Anomiani. Exucontij.

c. τῶν ἑταιρῶν

Rom. 11.

c. ὧδε

De Georgio Alexandrino epiſcopo, & Hieroſolymorum archiepiſcopis: & quòd poſt Cyrillum, cum Epiſcopi tres illic præfuiſſent, tandem Cyrillus in Hieroſolymorum ſedem denuò reuerſus ſit.

Caput XXIX.

Eodem tempore Athanaſio adhuc in occulto latitante, Georgius Alexandriam reuerſus, cùm Gentiles, tum Chriſtianos, qui opinione ab ipſo diſcrepabant, grauibus affecit incommodis. Vtroſque ad ſuam religionem per vim traducere conatus eſt: & ſi qui renuerent, eos acerbè exagitauit. Habebatur odio tum à viris principibus, propterea quòd ipſos contemnere, & magiſtratibus imperare: tum etiam plebi, quòd tyranni partes agere, & omnes potentia

Georgij Alexandrini epiſcopi rabies in Catholicos & Gentiles. Cur idem pulſus.

potentia ſuperare viſus eſt. Sed maximè omnium Gentilibus inuiſus erat, & quòd immolare idolis ipſos, & quòd dies feſtos patrios agere prohibuerat: & quòd militibus ac duce Aegypti cum armis in vrbem introductis, ſtatuas monimenta, & omnia fanorum ornamenta abſtulerat. Quæ res cauſa extitit, cur ſit poſtea interfectus, vti mox dicã. Porrò Cyrillo abdicato, vt diximus, eccleſiæ Hieroſolymitanæ epiſcopatum capeſſit Herennius: cui ſucceſſit Heraclius: ei autem deinceps Hilarius. Nam hos eo tempore illam rexiſſe eccleſiam, ad imperium vſque Theodoſij accepimus: cuius temporibus, Cyrillus ad eam dignitatis ſedem reuertit.

Cur idem pulſus.

Cyrillus tandẽ ſuæ eccleſiæ reſtitutus.

QVARTI LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI

SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER QVINTVS.

De Iuliani præuaricatoris defectione, & morte Imperatoris Conſtantij. Cap. I.

DVM in eccleſia verſus Orientem hæc res hoc modo geſtæ ſunt, Iulianus Cæſar, Barbaris, qui prope Rhenum incolunt, prælio deuictis, multos eorum interfecit, alios viuos cæpit. Qui cum id tẽporis perilluſtris videretur, & propter modeſtiam & ſuauitatem morum militibus admodum charus eſſet, ab illis Auguſtus declaratus eſt. Atque nulla, vt eſt veriſimile, [c] de hac re] excuſatione purgationéve apud Conſtantium vſus, magiſtratus ab eo conſtitutos mutauit: literáſque illius, quibus Barbaros Romam ad bellum contra Magnentium gerendum vocauerat, dedita opera eis oſtendit. Porrò autem, cum iam antea fidem Chriſtianam profeſſus fuiſſet, ſubitò mutata religione, ſe pontificem nominauit: Gentiliũ delubra adire, immolare ſimulachris, ſuos ſubditos ad id genus religionis impellere cœpit. Atque cum à Perſis in Romanos irruptionem factum iri expectaretur, & Conſtantius ob hanc cauſam commoraretur in Syria, iſte ratus ſe ſine vllo prælio facto Illyrios in ſuam poteſtatem redacturum, iter ad eos capeſſit: cauſam ſimulát ſuæ profectionis, quòd rectà ad Conſtantium ſui purgandi cauſa iret, ne ſcilicet videretur ſua ſponte contra eius voluntatem imperij inſignia à militibus ſuſcepiſſe. Fertur autem, cùm primùm fines Illyrij ingrederetur, vites poſt vindemiam circiter Vergiliarum occaſum vuis acerbis miniméque maturis onuſtas viſas eſſe: rorémque tum in eius, tum in comitum ſuorum veſtes ex aere delapſum, ſingulis guttis ſignum crucis in eas impreſſiſſe. Quæ res cum viſæ fuiſſent, non ipſe ſolum, verùm etiam alij, qui eum comitabantur, vuas haud maturas intempeſtiuè apparentes, aliquid boni portendere: rorem autem demiſſum, veſtem cuiuſque, in quam fortè cadebat, tali nota caſu ac fortuitò ſignaſſe exiſtimarunt. At verò ab aliis dicebatur, oſtentorum alterum ſignificare, Imperatorem immaturo ætatis ſuæ tempore, non aliter atque vuas immaturas periturum, & imperium ad exiguum tempus duraturum: alterum indicare, religionem Chriſtianam cœleſtem eſſe, & omnes figura crucis ſignari oportere. Quæ coniecturæ fuêre eorum, qui doctrina & religione ab Imperatore diſſentiebant: neque certè, vt videtur, à veritate aberrauêre. nam temporis progreſsio vtrunque verè dictum eſſe demonſtrauit. Vbi verò Conſtantius † in animum induxerat,] contra Iulianum bellum gerere, relicta expeditione aduerſus Perſas inſtituta, properè Conſtantinopolim contendit. Quo quidem in itinere ad fontes Mopſi inter Cilices & Cappadoces, qui prope Taurum incolunt, mortem o-

Iulianus Auguſt. declaratus.

Iuliani à vera fide defectio.

Ad Iuliani in Illyricum aduentum prodigia.

Oſtentorum interpretatio.

† [illegible]

Conſtantij mors.

bijt: annos natus circiter quadraginta quinque, quorũ [c] viginti vnà] cũ patre: viginti autẽ alios, & præterea quinque poſt patris mortẽ imperauit. Quo mortuo, Iulianus iam Thraciam obtinuit: non diu pòſt Conſtantinopolim profectus, imperator declaratus eſt. Gentiles autẽ rumorem diſſipabant, cũ à vatibus ac dæmonibus, qui mortẽ Conſtantij, & rerum cõmutationem illi præſignificabant, antequã è Gallia diſcederet, fuiſſe ad hanc expeditionem ſuſcipiendam excitatum. Sanè fuiſſet probabile, iſtarum rerum ſcientiam prænotionem vocaſſe, niſi ipſum, qui imperij iam dulcedinẽ velut in ſomnio ſolũ deguſtaſſet, quamprimùm vitæ exitus occupaſſet. Nam ſtultum arbitror affirmare, quòd is cum naturalem Conſtantij mortem, & ſuam ipſius cædem à Perſis faciendam præuidiſſet, ſe ſua voluntate morti ante oculos propoſitæ obiiceret: quæ quidem mors ei apud vulgus hominum nihil aliud conciliaret, quàm notam inſcitiæ, & rei militaris ignorationis opinionem: populo autem Romano tantum apportaret periculi, vt parum abeſſet, quin aut totum, aut maxima eius pars in diſcrimen [c] adduceretur,] in ditionem ac poteſtatem Perſarũ veniendi. Atque iſta quidem, ne prætermiſſa viderentur, ſunt ad hunc modum [a] à nobis commemorata: de quibus, vt quiſque volet, ita exiſtimet.]

Iuliani Imperium.

Iulianus Conſtãtij mortem, non ſuam magicis artibus præuidit.

c. ἔχουσι μὴν σὺν [partly illegible]

IVLIANVS.

c. [illegible] a. ἡμῖν ἢ ὅσηπερ ἕκαστα βούλεται ταύτῃ ἡγείσθω.

De educatione, & viuendi conſuetudine Iuliani, & de eiuſdem ad imperium acceſſione. Cap. II.

Metus eccleſiæ poſt Conſtantij mortem.

MOrtuo verò Conſtantio, grauis perſecutionis terror Eccleſiæ iniectus eſt: atque partim tempus diuturnum interiectum, quo eiuſmodi periculorum fuerant inſueti: partim ueterum cruciamentorum recordatio, partim imperatòris in religionem Chriſtianam odium effecit, vt Chriſtiani acerbius in expectanda perſecutione affligerentur, quàm in eadem perferenda. Nam fertur, Iulianum ſtatim ab initio imperij ſui, omni exuto pudore, adeò apertè fidem in Chriſtum denegaſſe, vt hoſtiis, dæmonum inuocationibus, quas Gentiles ἀποτροπαίους, id eſt propulſatrices malorum vocant, & [c] ſanguine victimarum mactatarum] lauacrum baptiſmatis, quo nos expiari ſolemus, deleuiſſe, initiationem eccleſiæ abiecisſe: & ex eo tempore tempus ætatis priuatim & publicè [c] in animalium inciſionibus,] in victimis & aliis nefandis ritibus peragendis, quos Gentilium mos fert, contriuiſſe. Atque fama eſt, quodam tempore † ei viſcera animalis inſpectanti, ſignum crucis in eiſdem apparuiſſe corona circundatum, & nonnullos, qui eius diuinationis erant participes, in metum coniectos eſſe: quippe qui inde coniicerent, religionem Chriſtianam deinceps vires acquiſituram, & doctrinam Chriſti perpetuò duraturam. Coronam enim crucis ſigno circumiectam, tum victoriæ indicium eſſe, tum æternitatis: propterea quòd in rotundum ambitum ducta, omni ex parte initium habet, & in ſe ipſa deſinit. At principem artis diuinandi, Imperatorem bono animo eſſe iuſſiſſe. nam victimas mactatas res proſperas [c] illi,] & ex animi ſententia fluentes portendere: quippe cum notam religionis Chriſtianæ circuncludere, & in vnum coarctare viderentur, ne latiùs propagetur, néue liberè quò velit peruadat, præſertim cum circulo velut termino quodam circumſcribatnr. Nunciatum eſt mihi præterea, quòd cùm fortè in adyta quædam celeberrima, eáque terribilia maximè, ſeu myſterij cuiuſdam obeundi, ſeu oraculi conſulendi cauſa deſcendiſſet, & ſpectra, quæ machinationibus quibuſdam vatum, & magicis præſtigiis apparere conſueuerant, ei ex improuiſo obiecta eſſent, præ terrore ac metu earum rerum quæ agebantur, oblitus (nam ætate paulò prouectiore ad hanc diſciplinam ſe tranſtulerat) conſueto more, quo cum eſſet Chriſtianus, & in grauibus periculis conſtitutus, vti ſolebat, ſe ipſum ſigno Chriſti conſignauit: quo facto, ſpectra eueſtigiò euanuerunt, & conatus vatis impeditus eſt. At princeps ſacrorum qui de hac re itidem hæreret, ſimul vt intellexit cauſam cur dæmones fugiſſent, factum Iuliani ſcelus appellauit: iuſſitque, tum vt animo excelſo eſſet ac virili, tum vt poſtea nihil quod ad Chriſtianorum profeſſionem ſpectaret, vel faceret, uel cogitaret. Qua re confecta, cum denuò [c] ad myſteria peragenda deduxit. Itaque Chriſtianis ex ſtudio imperatoris

Iuliani à vera fide defectio & ſuperſtitio.

Crucis ſignum corona circundatum Iuliano apparet in victima præcordiis.

Iulianus crucis ſigno aduerſus ſpectra vſus.

c. [illegible]

c. ἐν τομαῖς

† θυομένῳ legunt θυσίαν ſacrificanti.

c. αὐτῷ

c. [illegible] αὐτὸν ἦγεν.

peratoris in his rebus poſito, vt dolor non mediocris, ita metus longè grauiſſimus incuſſus eſt:& maximè omnium, quòd antea Chriſtianus extitiſſet. Nam ex piis & religioſis parentibus ortus, & ab ineunte ætate, vt ritus eccleſiæ poſtulat, initiatus, ſanctas literas didicit, & in eiſdem ab epiſcopis & aliis viris eccleſiaſticis educatus fuit. Siquidem pater ei, & Gallo etiam, fuit Conſtantius, germanus frater Conſtantini imperatoris & Dalmatij: cuius filius eodem nomine appellatus, qui Cæſar declaratus fuerat, à militibus poſt mortem Conſtantini interfectus eſt. Quare Iulianus & Gallus patre orbati, etiam cum Dalmatio in periculum necis inciderunt. Verùm Gallum morbus, quo fortè vexabatur, inſidiis eripuit, propterea quòd quàm primum morte naturali [A] occaſurum] expectaretur. Iulianum autem ætas tenera liberauit: quippe qui octauum ætatis ſuæ annum nondum confeciſſet. Quibus ita præter omnium opinionem conſeruatis dabatur mandatum, vt ætatem degerent in Macello: qui eſt locus planè regius, ad Argeum montem, non longè à Cæſarea ſitus: in quo [c] eſt magnificum palatium,] balnea, horti, & fontes perennes. Ibi igitur & cultu & educatione digna principibus dignati ſunt: ibi diſciplinis & exercitationibus illi ætati accommodatis inſtructi: ibi denique ab artis dicendi magiſtris, & à ſanctarum literarum doctoribus ita inſtituti, vt in numerum cleri aſcriberentur, & libros eccleſiaſticos ac diuinos populo perlegerent. Porrò autem & moribus & factis euidentem pietatis ſignificationem dederunt: quippe ſacerdotes, & alios bonos viros religioniſque Chriſtianæ ſtudioſos plurimi facere, templa frequentare, debito honore ſepulchra martyrum colere viſi ſunt. Nam ferunt eos illo tempore valde laboraſſe, vt ſepulchrum Maniæ martyris ampliſſimo templo circundarent, opúſque inter ipſos diſpertiuiſſe. [c] ac dum alter alterum] ſumptu & magnificentia ſuperare contenderent, rem planè admirabilem accidiſſe, omninóque incredibilem niſi quòd multi, qui eandem ab iis qui oculis illam aſpexiſſent, ſe audiuiſſe memorarent, ad noſtram vſque ætatem in vita manſiſſent. Siquidem partem operis à Gallo ſuſceptam pulchrè progreſſam eſſe, & ex animi proceſſiſſe ſententia: [c] ſed opus Iuliani] partim corruiſſe, partim ex ipſis fundamentis è terra euulſum eſſe: partim non ſuſtinuiſſe ad ſolum coagmentari, ſed extemplò, velut vi quadam ex aduerſo vrgente, & infrà trudente, inde repulſum fuiſſe. Rem omnibus viſam eſſe reuera prodigij ſimilem: & à multis ex euentu ſolum iudicatam: nonnullos tamen ex ea coniecíſſe, eum non ſyncero ac ſano animo erga religionem noſtram affectum fuiſſe: ſed quia Imperator [c] qui tum regnabat, erat Chriſtianus, ſimulatione quadam pietatem colere præ ſe tuliſſe. Dicunt præterea, illum principio congreſſu frequenti & colloquio vatum inductum, paternam prodidiſſe religionem. Nam aliquantò pòſt ira Conſtantij placata, cum Gallus in Aſiam profectus, Epheſi, in qua vrbe magnam facultatum vim habuit, commoraretur, Iulianum Conſtantinopolim reuerſum, in diſciplinam magiſtrorum qui ibi fortè docebant, ſe tradidiſſe. Ac cum ingenij bonitate præſtaret, & doctrina facilè creſceret, non in obſcuro latuiſſe. Nam habitu hominis priuati incedens, cum multis (vt fit in magna hominum frequentia, & in vrbe regia) in colloquium veniſſe: & quoniam frater erat imperatoris, & ad res adminiſtrandas admodum idoneus videbatur, pleróſque omnes eum imperio potiturum arbitratos eſſe. Itaque cum talis ſermo de eo multis eſſet in ore, ei datum fuiſſe in mandatis, vt Nicomediæ ætatem ageret. Qua in vrbe Maximus Epheſius philoſophus in eius conſuetudinem fortè incidens, illum & philoſophiam docuit, & odium religionis Chriſtianæ in eius animo inſeuit: & tanquam vates, illud quod vulgò de eo ferebatur, verum eſſe affirmauit. Ille autem, quod multis ſolet accidere, cum metu rerum incommodarum grauiter affligeretur, in ſpem bonam per fraudem à Maximo inductus, eum charum habere cœpit. Quibus rebus Imperatori nunciatis, timore perculſus, cutem abraſit, & vitam monaſticam ſimulauit, ſecretò tamen aduerſam religionem amplexatus eſt. Vbi autem ætate robuſta eſſe cœpit, paratiore animo cũ ad has res inductus eſt, † tum eaſdem executus. Artem, ſi qua res futuras prædicere profiteretur, admirari, & [c] eius] cognitionem (quam qui-

Marginal notes:
Iulianus initio Christianus. — *Iuliani genus. Galli.* — *Dalmatius.* — A. τεθνήξεσθαι — c. βασίλεια ἔχων — *Macelli locus, in quo Iulianus & Gallus pie & diligenter educati instituuntque.* — *Manias martyr.* — c. ἁμιλλωμένων δὲ — c. τῶν δὲ Ἰουλιανοῦ πονουμένων — *Galli & Iuliani fratrum dispar religio prodigio declarata.* — c. πλάττεσθαι πρὸς χριστιανὸν ὄντα τὸν — *Iulianus Maximi Ephesii discipulus.* — † ἐξιστάντων αὐτῶν. *sed aly legunt forsan melius* ἐπιτηδεύειν. — c. ταύτης — *Iulianus monasticam vitã simulat.*

Magicis artibus eſt deditus.

dem exercere, Chriſtianis nefas eſt) neceſſariam ducere cœpit, déque ea periculum facere animum induxit: atque ex eo tempore cum his, qui eiuſmodi rerum periti erant, amicitiam iunxit. Qui cum hoc animo eſſet, Nicomedia in Aſiam conceſſit. Et cum viris eius profeſſionis ibi in congreſſum veniens, multò acriore ſtudio in eas res accenſus incubuit. Cum autem Gallus eius frater, qui Cæſar fuerat creatus, & rebus nouis ſtudere per iudices declaratus: interfectus eſſet: Conſtantius eum quoque imperij cupiditate flagrare ſuſpicatus, cuſtodes ei appoſuit.] Sed cum Euſebia, vxor Conſtantij, veniam pro eo petiuiſſet: ille cum ſe purgaſſet Conſtantio, Athenas profectus eſt, [c] cauſa quidem ſimulata,] vt prædicant, quòd ibi doctrinæ ſcriptorum Gentilium operã nauare, & ſcholas frequentare vellet: [c] ſed reuera,] vt cum vatibus illam vrbem incolentibus, de rebus ſuis cõmunicaret. Quem inde reuocatum Conſtantius Cæſarem conſtituit. Atque ſua ei ſorore deſponſa in Galliam verſus Occidentem ſitam miſit. Nam Barbari, quos [c] antè] ad auxilium ſibi cõtra Magnentium ferendum mercede conduxerat, cum nullo vſui ad eam rem fuiſſent, Galliam populari cœperunt. Iulianus igitur, quoniam adhuc erat adoleſcẽs, ducibus, qui ipſum comitabantur, curam rerum agendarum impoſuit. Qui cum tardius rem gerere viderentur, ille ipſe iam Cæſar declaratus, quantum in ipſo ſitum erat, belli adminiſtrationi prouidere, militum animos ad pugnam alacriores efficere, vt periculis ſe audacter offerrent hortari, & cuique eorum Barbarum interficienti, certam mercedem proponere cœpit. [c] Vnde] gratus acceptúſque militibus factus, ſegnitiam ducum Conſtantio ſignificauit: vt primum verò alter dux miſſus eſt, congreſſus cum Barbaris, proſperè rem geſſit. Qui cum legatos de fœderibus ad eum miſiſſent, Conſtantiíque pro ſe adducerent literas, quibus in ditionem Romanorum accerſiti fuiſſent: is legatum, qui ea de re venerat, dedita opera dimittere cunctatus, magnum hoſtium numerum nec opinãtem adortus, deuicit. Dicitur præterea Conſtãtium, quo eius vitæ pararet inſidias, eum huic bello [c] præfeciſſe.] Verùm mihi quidem haud ſanè iſtud videtur probabile. Nam in cuius ſitum erat poteſtate eum in initio minimè Cæſarem creare: quid cauſæ eſt cur hoc fecerit, ſororem ei in matrimonium collocarit, cur denique illi de ſegnitie ducum querenti auſcultauerit: ínque eorum locum, alium induſtrium virum, [c] quò bellum rectius adminiſtraretur,] miſerit, niſi eum charum habuiſſet? Verùm quantum ipſe coniectura aſſequor, Conſtantius, quoniam in initio eum beneuolentia complectebatur, idcirco Cæſarem deſignauit. At vbi cõtra ſuam voluntatem Auguſtus declaratus eſt, vel metu, quòd eum & fratrem, cum eſſent adoleſcentes, iniurioſè tractauerat: vel inuidia, vt eſt veriſimile, quòd parem honorem adeptus erat, impulſus, per Barbaros, qui ad fluuium Rhenum habitabant, inſidias eius vitæ parandas curauit. Sed de his rebus aliter ab aliis commemoratum eſt.

Galli cædes iuſſu Conſtantij: Iuliano cuſtodes additi à Conſtantio.

Iulianus à Conſtantio Cæſar creatus, & in Gallias miſſus.

Iuliani de barbaris victoria.

Iulianus cur à Conſtantio cõtra barbaros miſſus.

C. ὑπὸ φυλακὴν ἦγε · C. προφάσει μὲν · C. κοινωνήσων δὲ τοῖς · C. πρώην · C. ἐπιδιδοὺς · ἐπιτρέψας · C. ὅπως κατορθώσῃ τὸν πόλεμον

Quòd Imperator renunciatus Iulianus, Chriſtianam religionem labefactare, & Paganiſmum callidè inducere conatus eſt. Cap. III.

Quanto ſtudio paganam religionem ſtudet Iulianus reſtaurare & Chriſtianam euertere.

VBi ſolus eſt imperio potitus, in Oriente Gentilium [A] delubra] aperire, & quæ eorum neglecta corruerant, reficere: quæ autem deturbata fuerãt, denuò, ædificare, quinetiã aras erigere mandauit, atque ad has res perficiendas multa tributa excogitauit. Vetera præterea & patria ciuitatũ inſtituta, atque ſacrificia renouare, ipſéque [c] palàm in loco publico] idolis immolare, offerre illis libamenta: & eos qui harum rerum ſtudioſi erant, magno in honore habere cœpit. Horum autem ſacrorum profeſſoribus, ſacerdotibus, interpretibus, & ſtatuarum cultoribus priſtinos honorum gradus reddere, rata facere ea quæ veteres imperatores de his ſanciuerant: decernere illis immunitatem miniſteriorum, & rerum quoque aliarum, ſicut antè habuerant: frumenti congiaria æditujs ablata reſtituere: iubere, vt à profanis eſculentis ſe puros conſeruent, & abſtineant ab illis, quatenus conuenit iis qui ad prædicta myſteria iure ſuo, vt Gentiles loquuntur, [c] accedere] poſſunt. Dat porrò mandatum, vt tum cubitus, quo Nili inundationem metiri ſolent, tum monimenta vetera auitáque ad Serapidem pertinentia reſtituantur. Ea nanque iuſſu Conſtantini eccleſiæ allata fuerunt.

A. ναοὺς · C. δημοσίᾳ · C. ἀρχιερεῖον

fuerunt. Itémque ad commune conſilium perſæpe ſcripſit ciuitatum illarum, quas ad Gentilium religionem conuerſas intellexerat: hortatus, vt quæcunque vellent dona abs ſe peterent. At vrbes quæ in fide Chriſtiana perſeuerabant, [c] ei admodum inuiſæ fuerunt] adeò, vt neque eas adire ipſe, neque legatos illarum, cum de eis, qui ipſis grauiter incommodaſſent, conqueſtum veniſſent, [c] admittere voluerit.] Verbi gratia: cum Perſæ eo tempore in fines imperij Romani irruptionem facturi expectarentur, Niſibenis, qui legatos ad eum de hac re miſerant, quoniam fidei Chriſtianæ omnino adhæreſcebant, & neque delubra aperire, neque ſacra idolorum frequentare volebant, idcirco minatus eſt, ſe neque ſubſidio illis venturum, neque excepturum legatos eorum, neque in ipſorum vrbem, vtpote ſcelere contaminatam, prius ingreſſurum, † quàm illi ſuo hortatu perſuaſi, ſe ad Gentilium religionem transferrent. Porrò ciuibus Conſtantiæ, quæ eſt vrbs Paleſtinæ, non diſſimilia obiectabat crimina, eorúmque ciuitatem ciuibus Gazæ tribuit. Iſtam nanque vrbem Conſtantiam, ſicut ex ſuperiore ſermone didicimus, cum eſſet nauale Gazæ ciuitatis, & Maiuma vocaretur, Conſtantinus, ſimul vt intellexit eam religioni Chriſtianæ in primis deditam eſſe, ciuitatis honore decorauit, filijque Conſtantij appellauit nomine: atque dedit mandatum, vt ſui iuris eſſet, ſuiſque legibus ipſa ſe gubernaret: arbitratus ſanè iniquum eſſe, vt ditioni Gazæ vrbis ſuperſtitioni Gentilium ſupra modum addictæ, pareret. Verùm vt primum Iulianus ad Imperium regendum acceſſit, ciues Gazæ, Conſtantiæ ciuibus litem intendebant. Atque Iulianus conſtitutus iudex, Conſtantiam, quæ Gaza abeſt circiter viginti ſtadia, Gazæ adiudicauit. Quæ ex eo tempore ſuo priore nomine orbata pars vrbis Gazæ maritima nūcupatur. Magiſtratus autē ciuiles, belli duces, & reſp. vtriuſque communis eſt: ſolóque Eccleſiæ ſtatu & gubernatione duæ videntur hoc tempore ciuitates diſtinctæ. Nam vtraque ſeorſum ſuum habet epiſcopum, ſuum clerum, celebres quoque dies feſtos martyrum, memorias epiſcoporum, qui in ipſis eccleſiam rexerint, diſtinctos denique agrorum vndique iacentiū fines, quibus etiam altaria ad vtrunque epiſcopatum [c] ſpectantia] diſtinguuntur. Itaque quidam epiſcopus Gazæ, qui hac noſtra vixit ætate, epiſcopo mortuo, qui antè eccleſiam Maiumatenſem adminiſtrauerat, laborauit, vt vterque clerus ſibi ſubiiceretur. Nō enim fas eſt, inquit, vt vni vrbi duo præficiantur epiſcopi. At cum Maiumatenſes huic rei refragarentur, concilium gentis illius in vnum locum coactum, cauſam cognouit: alterúmque creauit epiſcopum. Nam iniquum omninò exiſtimauit, vt qui ob pietatem priuilegia ciuitatis recepiſſent, ij tametſi iudicio Gentilis imperatoris ſtatum ſacerdotij mutatum haberent, ordine eccleſiaſtico & honoribus ſibi olim tributis penitùs ſpoliarentur. Cæterùm iſta pòſt, hoc modo accidiſſe accepimus.

Margin: c. ἐκκρατοῦν ἀπεχθάνετο c. διχόμενος — † εἰ μὴ ἀνθεῖεν. ſed melius alij αὐθεῖεν, audeat. — c. τὰ ἀνήκοντα — *Chriſtiana fidei vrbes Iuliano exoſæ.* — *Niſibis.* — *Conſtantia Paleſtina.* — *Conſtantia Gazæ adiudicata.*

Quibus malis Iulianus Cæſarienſes affecerit: & de Maris Chalcedonenſis epiſcopi linguæ in loquendo libertate. Cap. IIII.

SVb idem tempus imperator iſte Cæſaream ad montem Argium ſitam, vrbem amplam, locupletem, & regionis Cappadociæ primariam, ex numero ciuitatum deleuit, & Cæſaris priuauit nomine: quod quidem nomen regnante Claudio, cum Maza iam antè appellata fuiſſet, obtinuerat. Nam contra ciues eius ciuitatis dudum grauiſſimum odium conceperat, tum quòd omnes fidem Chriſtianam profiterentur, tum quòd olim fana Iouis, vrbis patroni, & patrij Apollinis diruiſſent. Quin etiā vniuerſæ ciuitati grauiter ſuccenſuit, iratúſque eſt, quòd templum Fortunæ, quod ſolum eo regnante ſupererat, à Chriſtianis euerſum eſſet: atque Gentiles, qui in ea vrbe pauci numero erant, valde incuſauit, quòd non illud facinus vlti fuiſſent: & ſi fortè calamitatis aliquid ideo ſubeundum eſſet, quod non libentibus animis pro Fortuna ſubiiſſent. Omnes præterea opes, omnémque pecuniam eccleſiarum tum in Cæſarea tum in confiniis eius poſitarum, diligenter veſtigari, ínque medium afferri, atque ſtatim trecentas libras auri ærario publico ſolui: & clericos omnes in numerū militum, qui præfecto illius regionis parebant, [c] aſſcribi] iuſſit: quæ res & plurimum ſumptus requirit,

Margin: *Cæſarea Cappadociæ, quæ Maza prius, quomodo a Iuliano afflicta.* — *Clerici in militum numerū ignominiosè adſcripti.* — c. ἐγγράφεσθαι

& in [c] exercitibus] Romanis maximo probro ducitur. Itémque multitudinē Chriſtianorum vnà cum vxoribus & liberis cenſeri, & non aliter atque in pagis fieri ſolet, tributa penſitare mandauit. Atque cum iureiurando minatus eſt, neque ab ira ſe, neque ab affligenda ciuitate temperaturum, neque permiſſurum Galilæis (ſic enim Chriſtianos per contumeliam appellare ſolebat) capita ſua ceruicibus retinere, niſi delubra idolorum quàmprimùm de integro extruerent. Cuius minæ fortaſſe re ipſa expletæ fuiſſent, niſi celerius ipſe è vita migraſſet. Siquidem [c] initio] non propterea miſertus eſt Chriſtianorum, quòd clementior fuit iis, qui iam antè eccleſiam perſecuti fuiſſent: ſed quòd ex præteritis rebus comperit, ſupplicia Chriſtianis irrogata nihil ad confirmandam Gentilium religionem attuliſſe adiumenti, ſed eo pacto fidem Chriſtianam maximè auctam eſſe, & fortitudinem eorum qui pro illa mortem ſua ſponte oppetiuerant, multo plus ſplendoris & gloriæ conſecutam. Vnde non quòd illis parcebat, ſed quòd gloriam hanc eis inuidebat, haud neceſſe cenſuit ad eos de ſententia deducendos, vel igni, vel ferro, vel verberatione corporum [A] vti,] [u] vel in mare demergere, vel viuos in terram defodere, quæ antea ſtudiosè ab aliis tyrannis facta fuiſſent: ſed ratione & hortationibus populos perſuadendos eſſe putauit, vt ad religionem Gentilium ſe reciperent: & ita ſe, quod inſtituerat, facilè perfecturum, ſi non vi illos cogere conaretur, ſed præter omnium opinionem clemens erga eos & humanus videretur. Nam ferunt Marin Chalcedonis epiſcopum ei [c] Conſtantinopoli Fortunæ [c] ſacrificanti] acceſſiſſe, palàm vt impium contumeliis affeciſſe: ἄθεον, id eſt, auerſum à Deo, & deſertorem fidei appellaſſe: Iulianum autem ei ſolam cæcitatem (uenerat enim, vtpote ſenex, & ſuffuſione oculorum laborans, alterius manu ductus) probri loco obieciſſe. Sed vbi irridere etiam, & in Chriſtum, vt ſolet, blaſphemiam loqui cœpit, dicerẽque. Non te Galilæus, Deus tuus, ſanabit: Marin reſpondiſſe, At ego gratiam Deo meo habeo, quòd cæcus ſum, ne te, qui à pietate excideris, oculis aſpiciam. Imperatorem igitur, nullo dato reſponſo, eum præteriiſſe. Putaſſe enim, eo pacto religionem Gẽtilium multò magis roboraturum, ſi ſe populo Chriſtiano, præter omnium expectationem, patientem & manſuetum oſtenderet.

Galilæi, à Iuliano vocati Chriſtiani.

Creſcētem propter perſecutionem Chriſtianiſmum, alia adgreditur via Iulianus.

Maris epiſcopi in Iulianum παῤῥησία.

c. στρατιῶν

c. ἐπὶ τῶν ἀρχῶν

A. χρῆσθαι ἢ σιδήρῳ

c. ἐν τῷ καταποντῶσαι

c. ζωορυχεῖν

c. ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ Τύχῃ

Quòd in exilium pulſos Chriſtianos reuocauit, vt hoc pacto eccleſiam magis diuexaret: & quæ mala contra Chriſtianos excogitarit.

Cap. V.

DVm hæc acri ſtudio molitur, omnes qui propter religionem, regnante Conſtantio, in exilium pulſi fuerant, reuocauit, & proſcriptis bona ſua lege reſtituit. Quinetiam populo præcepit, ne quis quenquam Chriſtianum vel iniuria afficeret, vel contumelia, néue ad immolandum eos inuitos traheret. Qui autem eorum ſua ſponte ad aras fortè accederẽt, vt hi primùm dæmones quos Gentiles ἀποτροπαίους, id eſt depulſores malorum vocãt, placarent, iuſſit: & expiationibus, quibus ipſi vti ſolent, purgarentur. At clericis omnem immunitatem, honorem, & frumenti congiaria ipſis à † Conſtantio donata, ademit: legéſque eorum cauſa conditas abrogauit, & eos denuò curiis addixit. Porrò à virginibus & viduis, quæ in clerum erant propter egeſtatem aſcriptæ, ea exigi mandauit, quæ ante ab ærario publico acceperant. Nam cum Conſtantinus [c] res Eccleſiæ] ritè diſpoſuiſſet, ex vectigalibus cuiuſque ciuitatis, ea quæ erant ſatis ad res comparandas neceſſaria, [u] clero cuiuſque Eccleſiæ] erogauit, illúdque lege ſtabiliuit: [c] quæ lex ex eo tempore] quo moriebatur Iulianus, hactenus diligenter obſeruata fuit. Hanc exactionem multò crudeliſſimam fuiſſe & acerbiſſimam prædicant. Atque tabulæ à patribus confectæ ad eum finem, vt res quas [c] ex lege Conſtantini] acceperant, ita demonſtratæ reſtituerentur, de his quæ erant à Iuliano exacta, planè teſtificari poſſunt. Verùm imperator odium aduerſus religionem Chriſtianam conceptum, non his rebus exaturauit: ſed flamma iræ contra fidem incenſus, nullum perditi conatus genus prætermiſit, quò Eccleſiam Dei euerteret. Nam pecuniam, monimenta, vaſa ſacra ex ea abſtulit: delubra, regnante Conſtantino, & filio etiam Conſtantio diruta, eos qui ea demoliti

Chriſtianos proſcriptos Iulianus cur reuocat.

Aufert reditus eccleſiis à Conſtantino aſſignatos.

† alij Κωνσταντίνου

c. τὰ τῶν ἐκκλησιῶν.

c. τοῖς ἑκασταχοῦ κλήροις

c. ὃς καὶ νῦν κρατεῖ, ἐξ οὗ τέθνηκεν Ἰουλιανός

c. κατὰ τὸν Κωνσταντίνου νόμον

demoliti fuerant, aut denuò ædificare, aut pecuniæ ſummam, quæ ad illud præſtandum ſatis æſtimaretur, perſoluere coegit. Atque non modò hi, qui neutram harum rerum præſtare poterant, verùm etiam ſacerdotes, clerici, & alij multi Chriſtiani, dum de pecuniis quæ ſacræ erant, & eccleſiarum propriæ, inquiſitio fieret, grauiter torquebantur, & in carceres etiam coniiciebantur. Quare ex his omnibus coniectura capi poteſt, eum, quanquam in cædibus faciendis, & ſuppliciis, ad corpus cruciandum excogitandis, paulò moderatior fuit his qui ante Eccleſiam fuerant perſecuti, in aliis tamen rebus longè fuiſſe crudeliorem. Nam cõſtat illum in omnibus acerbè & grauiter eam afflictaſſe, præterquam quòd epiſcopos & ſacerdotes temporibus Conſtantij exilio addictos reuocauit. Ac fama eſt, cum non miſericordia adductum, iſtud de illis mandatum dediſſe: [c] ſed vt] vel ipſi ob mutuam inter ſe ſuſceptam contentionem, bello inteſtino oppugnarent Eccleſiam, & à ſuis ipſorum legibus inſtitutiſque deſciſcerent: vel vt ille ipſe Conſtantij exiſtimationem maleuola obtrectatione læderet. Nam ei iam mortuo odium per vniuerſum imperium ſe concitaturum putabat, ſi tum Gentiles, vt ſuæ religionis fautores, obſeruãtia coleret: tum his, qui eo regnante, propter Chriſtum grauiter cruciabantur, tanquam iniuria affectis, miſericordem ſe præberet. Quinetiam eunuchos, velut in eum beneuolos, è palatio exegit. Euſebium item, qui in eius aula principem locum tenuerat, morte mulctauit. Etenim cum iſto priuatim ſibi intercedebant inimicitiæ, propterea quòd Gallum fratrem inſidiis ab eo paratis interfectum ſuſpicabatur. Aetiũ porrò hæreſis Eunomianæ authorem, exilio à Conſtantio condemnatum, & ſuſpectum præterea ob conſuetudinem quam cum Gallo habuerat, literis perhumanitùs ſcriptis: factáque ei poteſtate quoque iumentorum, quæ ad curſum publicum ſubminiſtrari ſolent, ad ſe accerſiuit. Adde his Eleuſium epiſcopum Cyzici, cui ſimili de cauſa tum in mandatis dedit, grauiſſima mulcta ei præſcripta, vt ſuis ſumptibus intra bimeſtre ſpacium eccleſiam Nouatianorum, quam imperante Conſtantio diruerat, denuò ædificaret. Denique alia etiam complura reperire licet, quæ propter odium imperatoris Conſtantij ipſe partim fecerat, partim ab aliis fieri permiſerat.

Comparatur Iuliani perſecutio cum præcedentibus.

c. ἀλλ' ὅτι

Euſebius Eunuchus cur à Iuliano necatus.

Aetius & Eleuſius Iuliano grati.

Eius iuſſu reſtaurata Nouatianorum eccleſia Conſtantinop.

Quòd Athanaſius apud virginem quandam pudicam & formoſam delite-ſcens, poſt ſeptem annos exactos comparuit, & Alexandriam ingreſſus eſt. *Cap. VI.*

EOdem tempore Athanaſius, qui hactenus eodem in loco delituerat, in quo ætatem antè degerat, nunciata Conſtantij morte, noctu in Alexãdrina eccleſia viſus eſt. Quæ res omnibus permagnam ideo admirationem excitabat, quod adeò repentè præter expectationem omnium acciderat. Nam cum fraudulento impulſu neceſſariorum Georgij, & Imperatoris mandato, præfectus ordinum militarium Ægypti ſedulò conatus eum comprehẽdere, vti ſupra demonſtratum eſt, minimè quod volebat conſecutus eſſet: Athanaſius fuga ex eius manibus elapſus ad imperium Iuliani, quo de nunc agitur, apud quandam ſacratam virginem in ipſa vrbe Alexandria latitauit: quam quidem virginem pulchritudine [c] tantum] omnibus illius temporis mulieribus antecelluiſſe accepimus, vt ſicut omnibus in eam intuentibus miraculũ putabatur, ſic viris modeſtiam & continentiam profitentibus fugienda videretur, ne ex ſuſpicione labes aliqua ipſis aſpergeretur infamiæ. Erat enim, in ipſo etiam ætatis flore, pudica cum primis & caſta: quæ res, etiam ſi naturæ adiumentum ei non accedat, afferre tamen ad inſignem corporis pulchitudinem ſolet non parum ornamenti. Nam vt verum dicamus, non vt quibuſdam placet, qualia ſunt corpora, talem conſueuiſſe eſſe animum, ſed ex animi inſtitutis mores corporis effingi ſolere: & qualem rem quiſque fortè animo inſtituat, talem ipſum quoque videri eo tempore, quo eam inſtituat. Cui quidem ſententiæ, nemo certè credo, ſi modò in eam accuratè inquirat, omnino contradicturus eſt. Athanaſium autem ferunt diuina viſione, quæ eum ita ſaluũ fore ſubmonuerat, impulſum, ad hãc virginem [c] profugiſſe:] ac mihi profecto in rei euentum intuenti, iſta non ſine diuina prouidentia adminiſtrata videtur: vt ſcilicet

Athanaſius cum per VII. annos Alexãdria delituiſſet, repentè apparet.

c. [illegible]

Forma coniũcta caſtitas, inſigne virginũ decus.

Corporis mores ex animi inſtitutu fingi.

c. καταφυγεῖν

tum Athanaſij neceſſariis, ſi quis ab eis curioſè de eo quærere aggrederetur, vel iurare cogeret, nihil exhiberetur negocij: tum ille ipſe apud hanc occultatus, tutò poſſet deliteſcere. quæ quanquam ob pulchritudinem non ſatis integrum putauit, vt ſacerdos ſecum ætatem degeret, ne inde in ſuſpicionem vocaretur: tamen propter animi magnitudinem eum in ſuas ædes excepit, & ſumma prudentia ac cautione adhibita ſeruauit incolumem: & tam fidam cuſtodem, miniſtrámque tam ſedulam ei ſe præbuit, vt pedes eius lauaret, & res ad victum neceſſarias, aliáſque etiam omnes quas natura, dum vrget neceſſitas, nos ſubire cogit, ipſa ſola subminiſtraret: quinetiam libros, quibus opus habebat, ab aliis pro eo mutuò acciperet: & tametſi iſta ad prolixum temporis ſpacium facta eſſent, tamen ne vnus quidem ex ciuibus Alexandrinis omnino ea cognoſceret.

Virginis ſacræ in Athanaſiū apud ſe latitātem officia.

De Georgij epiſcopi Alexandrini, propter ea quæ in Mithrio acciderunt, interfectione: & quòd interfectus camelo impoſitus, contumeliæ cauſa populo ſpectandus circumducebatur: & quid ea de re ſcripſerit Iulianus. De Theodorito ſacrorum Antiochiæ vaſorum cuſtode: & quòd propterea Iulianus præuaricatoris auunculus, genitalibus eius à vermibus exeſis, interiit.

Cap. VII.

ATHanaſius igitur ad hunc modum conſeruatus, & præter omnium expectationem in eccleſia viſus, vndè veniſſet, ne vnus quidē intellexit. Populus autem Alexandrinus maximo ob hanc rem exultans gaudio, eccleſias illi reddidit. Quare Ariani inde eiecti, priuatis in ędibus ſeparatim cōuentus egerunt: atque Lucium pro Georgio, ſuæ hæreſis epiſcopum deſignarunt. Siquidem Georgius iam caſu fuerat interfectus. Nam ſimul ac magiſtratus palàm prædicarunt Conſtantium de vita deceſſiſſe, & Iulianum Imperatorem declaratum eſſe, multitudo Gentilium Alexandriam incolentium ſeditionem conflauit. Atque clamore edito, & conuiciis iactatis, impetum in eum faciunt, velut iamiam interfecturi. Verùm impetu in præſentia repreſſo, illo quidem tempore eum in vinculis ſolum tenebant: ſed non ita diu pòſt, prima luce properè ad carcerem concurrentes, illum trucidabant. Quem deinde camelo imponunt, totúmque diem contumeliis lacerant, poſtremò ſub crepuſculum igni cremandum tradunt. Neque tamen me fugit Arianos prædicare, hanc cladem à fautoribus Athanaſij Georgio inflictam eſſe. Verùm facilius adducor vt credam, facinus Gentilium fuiſſe, cum conſidero multò plures odij in eum cauſas illis ſuppetiuiſſe: maximè autem omnium, quòd ipſorum ſtatuas & delubra contumelioſè deformaſſet, & ſacrificia ac ritus patrios prohibuiſſet. Auxit item in eum odium potentia, [c] quam in aula] conſecutus fuerat. Siquidem populus erga eum, non aliter ac ſolet erga homines qui potentia & authoritate multum valent, animo affectus, eum planè intolerandum putauit. His accedit facinus quoddam id temporis forteſortunà in loco quem illi Mithrium appellant, admiſſum, quem quidem locum olim ab hominibus deſertum, Conſtantius eccleſiæ Alexandrinæ donauerat. Georgio autem eum perpurgare aggredienti, quò eccleſiam ibi extrueret, abditus quidam receſſus extitit: in quo ſtatuæ fortaſſe, & inſtrumenta quædam eorum qui vel alios myſteriis dæmonum quondam ibi initiare, vel ab aliis initiari ſolent, reperta ſunt: quæ inſpectātibus ridicula certè, & admodum peregrina videbantur. Quæ Chriſtiani in loco publico propoſita habere ludibrio, & Gentiles irridere cœperunt. Gētiles igitur in vnum locum frequentes congregati, pars gladiis, pars lapidibus, pars aliis inſtrumētis, in quæ fortè incidebant, ſe armantes, Chriſtianos adoriri, ac multis occiſis, alios ad religionis noſtræ contumeliam cruci ſuffigere, plurimis grauia imponere vulnera. Itaque Chriſtiani opus, quod incœperant, inchoatum reliquerunt: Gentiles verò, Iuliano imperatore iam declarato, Georgio necem attulerunt. Atque iſtud quidem ita ſe habere, teſtis locuples eſt Imperator ipſe: quod ſanè minimè confeſſus fuiſſet, niſi eſſet à veritate compulſus. Maluit enim mea quidem ſententia, Chriſtianos, quàm Gentiles, Georgij fuiſſe interfectores. Sed tamen facinus minimè occultabat. Nam videtur in epiſtola ad Alexandrinos de hac re conſcripta, grauiter illis ſuccenſere:

Athanaſius eccleſiis reſtitutus.

Georgij epiſcopi cædes, & in mortuum ludibria.

Quibus rationibus Georgiū à gentibus non catholicis putet interfectum.

[c] c. ἣν ἐν αὐλῇ

Mithriū locus à Conſtantio Eccleſiæ donatus.

Mithrij purgatio magnæ cladis cauſa Chriſtianis.

Iuliani ad Alexandrinos epiſtola de nece Georgij.

cenſere: ſed literis ſolum eos coarguit, ſupplicium condonauit: reuerentia, vt ipſe ait, adductus cùm erga Serapidem eorum conſeruatorem, tum erga Alexandrum conditorem vrbis, tum denique erga Iulianum ſuum auũculum, qui antea Ægypto & Alexandriæ præfuerat: vir Gentiliũ ſuperſtitioni [a] cum primis deditus, & in Chriſtianos grauiſſimo odio incenſus, adeò vt quantum in ipſo ſitum erat, contra imperatoris voluntatem Chriſtianos ad cędem vſque & ſanguinis effuſionem afflictarit. Nam memoriæ proditum eſt, cum id temporis ſeriò moliretur precioſiſſima monimenta eccleſiæ Antiochenæ in Syria poſitæ, quæ quidem plurima erant numero, in imperatoris æraria transferre, [c] & eccleſias quoque] occludere, omnes illius clericos fugæ ſe mandaſſe: ſolúmque Theodoritum presbyterum minimè ab vrbe ſeceſſiſſe. quem, quoniam theſaurum iſtum, vtpote eius cuſtos, indicare poterat, Iulianus primùm comprehendit: deinde verberibus grauiter cædit: poſtremò cum quæſtione de illo omni tormenti genere habita, forti animo & virili reſpondiſſet, ſéque in confeſſione fidei præclarum virum oſtendiſſet, ſecuri feriri mandauit. Vbi verò vaſa ſacra abripuerat, proiectis illis in terram, cœpit petulanter in Chriſtum illudere, blaſphemias pro ſua libidine iacere, ad extremum ſuper vaſa ſedere, ſicque factam iam contumeliam adaugere. At illico pòſt, membrum genitale, & meatus illi, quos natura ad neceſſitatem circa illud locauit, ei contabeſcunt: & carnes illis corporis partibus circundatæ, putreſcentes, in vermes conuertuntur: morbus denique ita creuit, vt artem medicorum longè ſuperaret. Nihilominus tamen medici partim reuerentia erga imperatorem, partim metu adducti, nullum non medicamenti genus in eo experti ſunt. Et quanquam complures aues magno precio cõparatas mactantes, pinguedinem earum ad partes putredine exeſas applicabant, & vermes ad cutis euocabãt extremitatem, nihil tamen profecerunt. Nam in intimis partibus abditi, ad carnes viuas integráſque ſerpſere, & nunquam à rodendo deſtitere, donec hominem enecaſſent. Itaque hanc cladem, vt videretur, ira diuina ei inflixit. Quod etiam accidit tum theſauri regij cuſtodi, tum aliis nõnullis ad amplos dignitatis gradus in aula imperatoris elatis: qui contra eccleſiam iuueniliter inſultantes, velut ab ira diuina condemnati, exitum vitæ vt mirãdum, ita planè miſerabilem conſecuti ſunt.

c. ἀνὴρ ἐς τὰ μάλιστα

c. καὶ τὰς ἐκκλησίας πάσας

Iulianus Imperatoris auunculus etiam Chriſtianos afflixit, & eccleſias ſpoliauit.

Theodoritus presbyt. necatur.

Iuliani auunculi ſacrilegi mors non ſine numinis vindicta.

Eccleſiæ inſultantiũ aliquot miſera mors.

De ſanctorum Euſebij, Neſtabi & Zenonis, in ciuitate Gaza martyrio. Cap. VIII.

SEd quoniã huc noſtra prouecta oratio eſt, & de Georgij & Theodoriti nece diſſeruimus, tẽpus iam videtur poſtulare, vt de Euſebio, † Neſtabo & Zenone fratribus mentionẽ faciamus. Quos populus Gazæ eodẽ tẽpore odio proſecutus, domi occultatos comprehendit: ac primùm conijcit in carcerem, flagríſque cædit. Deinde omnes ad theatrum conuenire, & contra eos grauiter propterea vociferari cœperunt, quòd ſacra ipſorum profanaſſent, eiſdémque ad religionem Gentilium delendam, afficiendámque contumelia ſuperioribus temporibus abuſi fuiſſent. Qui partim clamando, partim ſe inuicem incitando ira accenſi, in eorum necem auidè ferũtur. Atque ipſi ſe mutuò inſtigantes, [c] quod à populo in ſeditione fieri ſolet,] ad carcerem concurſare: eóſque inde deductos, modò pronos, modò ſupinos trahere, interdum ad terram allidere, iam cædere, alij ſaxis, lignis alij, alij aliis rebus fortuitu oblatis, ſicque crudeliſſimè interfecerunt. Accepi etiam, mulieres è textrinis egreſſas, radiis illos confodiſſe. Quinetiam coqui in foro pars lebetes aqua feruenti ebullientes à focis arripere, ínque illos effundere, pars verubus transfigere. Vt verò eos diſcerpſerant, & capita ita confregerant, vt cerebrum in terram efflueret: extra vrbem deducunt ad locum, in quo animalia expertia rationis mortua proiici ſolent. Atque accenſo rogo, eorum corpora comburunt: reliqua autẽ oſſa, quæ ignis neutiquam abſumpſerat, oſſibus camelorum & aſinorum, quæ ibi proiecta erant, admiſcent: adeò vt perdifficilè eſſet ea inter tot oſſa reperire. Attamen non diu ſic latuerunt. Siquidem mulier quædam Chriſtiana, quæ non ex vrbe Gaza orta fuerat, ſed ibi ſuum domiciliũ collocauerat, iuſſu diuino ea noctu ex aliis oſſibus ſelegit: atque in ollam in-

† Neſtare, al. *Euſebij, Neſtabi & Zenonis fratrum martyrium.*

Gazæſis populi crudelitas in martyres, Euſebium Neſtabum Zenonem.

c. οἷα ὁ δῆμος στασιάζων εἴωθε

Martyrũ oſſa noctu collecta.

iecta, Zenoni eorũ conſobrino ſeruanda dedit. Nam ita Deus ei mandarat in ſomniis: & virum [c] etiam mulieri indicarat,] quo in loco ætatem degeret: & antè, quàm eum videret, oſtendebat. quandoquidem & ei ignotus erat, & propter perſecutionẽ quæ recens concitata fuerat, in occulto latitabat. Nam parũ aberat, quin ipſe quoque à Gazæ ciuibus comprehenſus, trucidatus fuiſſet. Qui dum populus in conſobrinis eius necandis occupatus teneretur, nactus tempus idoneum profugit Anthedonem, vrbem maritimam, quæ Gaza aberat circiter viginti ſtadia: quæque id temporis ſimiliter ſuperſtitioni Gentili dedita erat, & cultu ac veneratione ſtatuarum cæcata. Vbi verò per iudices ibi [c] Chriſtianus] cognoſcitur, grauiter virgis ab Anthedoniis tergo cæſus, eiicitur vrbe: & ad nauale Gazæ profectus, ibi abſconditus delituit. Quo in oppido mulier in illum fortè incidens, reliquias dedit: qui ad tempus eas domi ſeruauit. At vbi epiſcopatum illius eccleſiæ ſortitò cœpit (quod quidem accidit regnante Theodoſio) extra vrbem extruxit eccleſiam, & altare in ea erexit, martyrúmque reliquias ibi repoſuit, propter reliquias Neſtoris confeſſoris: qui cum iſtis Zenonis conſobrinis, dum viuerent, vnà verſatus fuerat, atque ſimul cum illis à populo comprehenſus, vinculorum factus erat & plagarum ſocius. Quem cum inter trahendum, qui eum trahebant, pulchrum habere corpus viderent, eius miſerti ſunt, & [A] ante] portas vrbis adhuc ſpirantem quidem, expectantem tamen breui moriturum, proiecerunt. Quem quidam inde ſublatum ad Zenonem deportabant: apud quem, dum vlceribus eius & plagis adhibitæ ſunt curationes, è vita migrauit. Ciues autem Gazæ, dum facinoris à ſe admiſſi conſiderant magnitudinem, ſupra modum extimeſcere incipiunt, ne Imperator ipſos inultos minimè relinquat. Iam enim fama emanauerat, quòd ægrè admodum ferebat, & decimum quenque è populo necare conſtituerat. Sed hoc perſpicuè falſum erat, & rumor ſolum, vt credibile eſt, popularis: qui multorum animos conſcientia maleficiorum exterritos occupauerat. Nam imperator hoc facinus a ciuibus Gazæ perpetratum (quemadmodum pro ſcelere, quod contra Alexandrinos à gentilibus in Georgium commiſſum eſt, fecerat) ne literis quidem coarguit: ſed ſolùm eum qui illius gentis tum præfectus erat, magiſtratu abdicauit, habuítque pro ſuſpecto: & in iudicium adducens, humanitatis officium eſſe duxit, eum morte neutiquam condemnare. Eum tamen vehementer incuſabat, quòd quoſdam ex ciuibus Gazæ, qui ſeditionis & cædis [c] authores dicebantur,] in vinculis tenuerat eo conſilio, vt ſecundum leges pœnas perſoluerent. Nam quid cauſæ erat, inquit, cur ad ſupplicium abducerentur hi, [c] qui paucos Galilæos] pro iniuriis, quas ipſis ſæpe ac deis ſuis intulerant, probè vlti fuiſſent? Atque hæc quidem à multis ſunt hoc modo cõmemorata.

[Margin: c. τῇ γυναικὶ καταμένων — c. ὡς χριστιανὸς — A. πρὸ ante τῶν — *Iulianus Gazenſis in martyres ſæuitia delectatur.* — c. ἄρξαι ἐλ-γονο — c. οἱ γαλιλαίους ὀλίγους]

De ſancto Hilarione, & virginibus Heliopoli à ſuibus interemptis: & de inaudito Marci Arethuſiorum epiſcopi martyrio Cap. IX.

PEr idem tẽpus Hilariõ etiã monachus à populo Gazæ quæſitus, profugit in Siciliam. Ibi ligna ex deſertis mõtibus colligẽs, & humeris portãs, quadam in vrbe ea vendidit: eoq; pacto, quantũ ſat erat ad quotidianũ victum, ſibi comparauit. Verùm tandem à viro quodam nobili dęmone agitato, quo ipſum liberauerat, quíſnam & qualis eſſet indicatus, conceſſit in Dalmatiam. Qua in regione quoque cum maxima miracula diuina virtute edidiſſet, adeò vt mare eius precibus receſſu prohibitum, aridum vndique inundatione obruiſſet, inde denuò ſeceſſit. Nam ei haud volupe erat, apud eos qui ipſum laudarent, commorari. Itaque loca ſubinde commutando, obſcurus eſſe, & celebrem famam de eo peruagatam crebris migrationibus delere laborauit. Poſtremò Cyprum præteruectus, Paphum appulit: atque rogatu illius qui tum Cypri erat epiſcopus, ibi commorari contentus eſt: ínque loco qui Charbyris dicitur, monaſticum vitæ genus excoluit. Quòd autem martyrio iſte non occubuerit, fuga in cauſa fuit. Atque fugiebat propterea, quòd ſanctum Euangelij præceptum eſt, vt perſequentes nos nõ expectemus. Quòd ſi qui comprehenſi fuerint, vt [c] animo

[Margin: *Hilarion monachus.* — *Eiuſdem miracula, & migrationes.* — *Chriſtianorũ fuga licita.* — c. ἀνδρείως γενέσθαι]

mo excelſo] ſint & robuſto, vímque & violentiam à perſecutoribus illatam ſtrenuè euincant. Neque hæc ſcelera, quæ ſuprà nobis ſunt narrata, apud ciues Gazæ ſolum, & Alexandrinos, contra Chriſtianos admiſſa erant: ſed qui Heliopolim ad Libanum ſitam, & Arethuſam Syriæ incolunt, hos crudelitate longè ſuperaſſe videntur. Nam iſti virgines ſacras (incredibile quidem dictu, niſi quidam eorum qui eodem tempore vixerunt, idem ipſum narraſſent) quæ à populo conſpici minimè ſolent, in loco publico veſte nudatas, tum ad commune omnium qui eas intueri volebant, ſpectaculum, tum ad ipſarum contumeliam conſiſtere cogebant: atque vt primùm eo quo libitum erat modo in eas inſultarant, ad extremum illarum capillum tondebant. Quinetiam eas diſſecabant bifariam, & ad illarum inteſtina deuoranda porcos prouocabant, viſcerum extremitate conſueto illis alimento operta, quò porci non tam facilè ea internoſcerent, ſed conſuetum alimentum neceſſariò appetentes, carnes etiam humanas diſcerperent. Ad hanc quidem contra ſacratas virgines crudelitatem, vti coniicio, Heliopolitani adacti ſunt ex eo, quòd vetitum ipſis fuerat, ne virgines ſuas, ſicut patrius mos ante tulerat, homini fortuitu occurrenti prius ſtuprandras traderent, quàm cum viris, quibus deſponſæ erant, congrederentur. Nam Conſtantinus fano Veneris Heliopoli diruto, primus apud eos eccleſiam ædificauerat: legéque prohibuerat, ne conſueta ſtupra admitterent. Porrò autem Arethuſij Marcum, ſuum epiſcopum, iam admodum ſenem, canicie & vita piè acta venerandum, miſerabiliter occiderunt. Quippe contra eum iampridem odium conceperant, tum quòd Gentiles eius impulſu multo alacrius, quàm ſuaſu imperatoris Conſtantij, ſe ad fidem Chriſti tranſtulerant: tum quòd [c] delubrum] apud ipſos longè auguſtiſſimũ, magnificentiſſiméque extructum, ab illo deturbatum fuerat. Vbi verò imperium Iuliano delatum eſt, videns populum in ſe concitatum, ſimúlque, Imperatoris edicto vel vt pecuniæ ſummam, quæ ſatis æſtimaretur ad delubrum de integro extruendum, perſolueret, [c] vel ipſe idem denuò ædificaret, condemnatum: animóque complexus neutrum à ſe poſſe fieri, atque præſertim poſterius, quod ne Chriſtiano quidem fas erat, nedum epiſcopo, primo tempore fuga ſuæ vitæ cõſuluit. Verùm vt intellexit multos propter ſe in diſcrimen venire, tum diſtractionem membrorum, tum iudicia, tum tormenta cum cum his coniuncta ſubeundi, rediit Arethuſam, & ſua ſponte ſe populo tradidit, vt quod libitum erat, in ipſum ederẽt. Illi autem ob idem ipſum factum, quod vt homine verè pio & ſapiente dignum laudare debuerant, ab eo ſe contẽni arbitrati, omnes gregatim in eum irruere, raptare per plateas, trudere, vellere, ſinguli denique membra promiſcuè ferire cœperunt. In hoc facinus non viri ſolum, ſed mulieres etiam, & alij omnes cuiuſcunque eſſent ætatis, ſtudio alacri & ira quoque incenſi, acriter incumbebant: adeò vt etiam aures eius tenuibus quibuſdam funiculis auellerent. Pueri præterea, qui ſcholas frequentabant, factum hoc pro ludo habere. Quinetiam eum in ſublime elatum, inſtar globi inter ſe voluere vltrò citróque, tum ab ſe proiicere, tum denuò excipere ſtylis, quibus eum acerbè & crudeliter pupugerunt. Vbi verò corpus vulneribus vbique deformatum erat, & ipſe nihilominus adhuc ſpiritum ducebat, illum melle & liquamine vngunt, imponunt in ſportulam, quæ tota ex iuncis contexta erat, in ſublimi denique ſuſpendunt. Quo quidem tempore cum veſpæ & apes [c] ad eum aduolarent, carnémque eius exederent, ferunt eum Arethuſiis dixiſſe, Se in ſublimi poſitum eſſe, videréque eos infra humi repentes: quare, ea quæ tum ſibi, tum eis pòſt euentura eſſent, præſignificaſſe dicunt. Traditum eſt præterea, eum qui tum illius loci præfectus erat, virum licet ſuperſtitioni Gentilium in primis deditum, moribus tamen alioqui adeò præſtabilem, vt etiam adhuc celebris fama de eo percrebeſceret, Marci conſtantiam & patientiam admiratum, liberè imperatorem tum admonuiſſe, tum incuſaſſe, propterea quòd ipſis ab vno ſene, qui tot & tam grauibus tormentis adeò magno ac forti animo ſe oppoſuerat, deuictis, turpis meritò nota inureretur dedecoris: & tum ipſi omnibus ridiculi, tum illi, contra quos eiuſmodi facinora ediderant, illuſtres & glorioſi viderentur. Itaque beatus iſte Marcus tam generoſa mente Arethu-

Heliopolitarũ in ſacratas virgines crudelitas.

Heliopolitarũ turpis mos à Conſtantino ſublatus.

Marci Arethuſii epiſc. martyrium.

c. ναὸν

c. ὃ ναὸν ἀνοικοδομῆσαι

Arethuſiorũ in Marcum epiſc. rabies.

c. ἐντιθέμενον αὐτῷ

Marci in Arethuſios ſtomma.

Laudata etiã ab ethnicis Marci conſtantia in martyrio.

varíis temporibus martyriũ ſubirent, vno tamen in loco, quo planior fieret hiſtoria, pariter diſſeruimus.

De Lucifero & Euſebio Occidentalibus epiſcopis: & quòd Euſebius, ſimul cum magno Athanaſio reliquíſque epiſcopis, concilio Alexandriæ conuocato, Nicænam fidem corroborarunt: Spiritum ſanctum eiuſdem eſſe cum patre & filio naturæ decernentes: & quid de ſubſtantia & ſubſiſtentia conſtituerint. Cap. XI.

POſt reditum Athanaſij, Lucifer Carallorũ, quod eſt oppidum Sardiniæ, epiſcopus, & Euſebius Vercellarum, [c] quæ eſt vrbs Liguriæ in Italia,] ex Thebis ſuperioribus reuerterũt. Nam ibi, regnante Conſtãtio, in perpetuo exilio ætatem degere iuſſi fuerant. Euſebius autem, quò res eccleſiæ communi conſenſu corrigerentur, conceſſit Alexandriam, vt concilium vnà cum Athanaſio ad decreta concilij Nicæni ſtabiliẽda cogeret. Lucifer verò, diacono vnà cum Euſebio, qui pro ſe concilio intereſſet, miſſo, Antiochiam, quoniam eccleſia illa iam tumultibus perturbata erat (nam & Ariani, quorũ antiſtes fuit Euzoius, inter ſe diuiſi ſunt: & fautores quoque Meletij, vt antè diſſeruimus, à ſuæ opinionis & doctrinæ hominibus diſſenſerunt) rectà proficiſcitur: ibíque, cum Meletius nondum reuertiſſet ab exilio, Paulinum deſignauit epiſcopum. Interim multi multarũ ciuitatum epiſcopi Alexandriæ vnà cum Athanaſio & Euſebio congregati, decreta concilij Nicæni confirmant. Spiritum ſanctum patri & filio conſubſtantialem confitentur, & trinitatem nominant: quinetiam docent omnibus credendum eſſe, hominem, quem Deus verbum aſſumpſit, & corpore & animo perfectum eſſe: quemadmodum veteribus eccleſiæ & ſapientibus patribus ita placuit. Ac quoniam controuerſia de ſubſtantia & ſubſiſtentia eccleſias turbabat, crebræ de his vocibus contentiones diſputationéſque oriebantur. Idcirco valde ſapienter, mea quidem ſententia, decretum eſt, vt ſtatim ab initio, cum de Deo eſſent ſermo, [c] hiſce] vocabulis minimè quiſquam vteretur, niſi cum Sabellij opinionem fortè conaretur refellere, ne inopia verborum eandem perſonam videretur tribus nominibus appellare: ſed triplici facta diſtinctione, vnamquanque ſeparatim cogitatione complecteretur. Atque hæc quidem iſto modo ab epiſcopis Alexandriæ coactis decreta ſunt. [c] Apud quos] quidem epiſcopos Athanaſius, quò ſe de fuga purgaret, librum, quem de ea re ſcripſerat, recitauit:

Margin: c. τῶν ἐν ἰταλίᾳ λεγομένων. — Luciferi & Euſebij ab exilio reditus. — Arianorum & Meletianorum diſſenſio. — Trinitatis aſſertio, in Alexandrina ſynodo. — c. τέως κεχρῆσθαι — Subſtantia & ſubſiſtentia vocibus quatenus vti ab eadem permiſſum. — c. τούτοις

De Paulino & Meletio Antiochenis epiſcopis: & quòd Euſebius & Lucifer inuicem diſſidebant, & quòd Euſebius & Hilarius Nicænam fidem propugnabant. Cap. XII.

HOc dimiſſo cõcilio, Euſebius profectus Antiochiã, populũ diſſenſione diſtractũ reperit. Nam qui fauebant Meletio, in vnũ cũ Paulino cõuenire noluere, ſed ſeparatim egere conuentus. Et quanquam Euſebius grauiter & iniquo animo patiebatur, q̃ Paulinus contra quàm oporteret, abſque omnium conſenſu creatus fuerat epiſcopus: nequaquã tamẽ [c] Luciferum] apertè incuſauit, ne quid de eius fama detraheret: ſed ſe ab vtriuſque partis communione temperans, pollicitus eſt ea ſe in concilio correcturũ, quæ vtriuſque offenſioni eſſe viderentur. Ac dum populum ad concordiam adducere ſtudebat, Meletius ab exilio reuerſus, cum ſuæ opinionis fautores] ab aliis ſegregatos offendiſſet, ſeorſum cum his extra vrbem; Paulinus autem cum ſuis intra vrbem conuentus egit. Nam hunc, vtpote manſuetum, & ob piam vitæ inſtitutionem, ætatémque prouectam planè venerandum, Euzoius ſectæ Arianæ antiſtes minimè ex vrbe reiecerat, ſed vnam ei tribuerat eccleſiam. Euſebius autem, cum quod animo inſtituerat, neutiquam conſecutus ſit, deceſſit Antiochia. Lucifer verò ſe ab eo propterea contumelia affectum ratus, quòd Pauli ordinationem minimè approbauerat, grauiter ſuccenſuit, & cum eo communicare recuſauit: & decreta concilij Alexandrini, velut ex contentione nata, inſimulare aggreditur: quæ res vna cauſa & origo fuit ſectæ eorum, qui ab eius nomine Luciteria-

Margin: Euſebij erga Luciferũ obſeruantia. — Paulinus epiſc. creatus. — c. ἐκεῖνον — Meletij ab exilio reditus. — Luciferi cum Euſebio diſſenſio. — Luciferiani hæret.

ni vocabantur. Nam qui vna cum illo his de rebus grauiter offendebantur, ſe ab eccleſia ſepararũt. At ille ipſe, licet animo alienato & cum primis offenſo eſſet: tamen cum per diaconum, quem vnà cum Euſebio miſerat, confeſſus fuiſſet ſe decretis concilij Alexandrini editis ſtaturum, Eccleſiæ catholicæ conſentiens, Sardiniam reuertitur. Euſebius autem regiones Orientis peragrans, eos qui fidem contempſerant, in rectam viam reducere ſtuduit: & quemadmodum de Deo ſentiendum eſſet, docuit. Dein Illyriam properè pertranſiens, venit in Italiam. Ibi Hilarium epiſcopum Pictauorum, quod eſt oppidum Aquitaniæ, qui in eiſdem rebus corrigendis ante eius aduentum laborauerat, reperit. Nam Hilarius iamdudum ab exilio reuerſus, Italos & Gallos docuerat, quæ dogmata eſſent amplectenda: & contrà, quæ fugienda. Etenim vir erat lingua Latina diſertus, libróſque ſanè valentes, vt antè dixi, ad dogmata Arij oppugnanda, ſcripſit. Ad hunc modum igitur doctrinam cõcilij Nicæni in ea imperij parte, quæ ad ſolem occidentem vergit, ab Hilario & Euſebio defenſam & propugnatam accepimus.

Euſebij in catholicam Eccleſiam ſtudium & opera.

Pictauorum epiſc. Hilarius, Nicænæ fidei aſſertor.

Quòd Macedonius, & qui illi addicti erant, cum Acacianis diſcordabant: & quid pro ſe reſponderint. Cap. XIII.

Macedoniani ab Acacianis deficiunt.

DVm hæc geruntur, Macedonij ſectatores, quorum è numero fuit Eleuſius, Euſtathius, & Sophronius, iam tum palàm Macedoniani appellari cœpti, & velut in ſeparatum cœtum ſegregati, atque morte Conſtantij impunitatem nacti, conuocant in vnum Seleuciæ ſuæ opinionis fautores, & concilia quædam habent: in quibus & abdicant Acacianos, & fidem Arimini ſtabilitam reiiciunt: formulæque fidei Antiochiæ editæ, & pòſt à concilio Seleuciæ congregato confirmatæ, ſuffragantur. Ac cum criminis loco illis eſſet obiectũ, quòd cum Acacianis diſſiderent, quippe cùm antè cum eiſdem tanquam eiuſdem opinionis communicaſſent: per Sophronium Paphlagonem reſpondebant, quòd quoniam epiſcopi Occidentis filiũm patri conſubſtantialem aſſeruerant, Aetius autem eum ſubſtantia patri diſſimilem docuerat: & illi ſeparatas patris & filij ſubſtantias vocabulo CONSVBSTANTIALIS in vnam confuſe colligauerant, hic autem proprietatem naturæ filij à patris natura admodum disiunxerat: idcirco ipſi piè feciſſent, quòd filium patri ſubſtantia ſimilem dixerant: & mediam hanc viam, quoniam vtrique illi ad contraria extrema deflexiſſent, ſibi delegerant ad inſiſtendum. Atque hi quidem illis à quibus erant accuſati, hoc modo ſe purgare conabantur.

Defectionis cauſa.

Quòd rurſus Athanaſius exularit: & de Eleuſio Cyziceno epiſcopo, & Tito Boſtrorum: & familiæ vnde ſcriptor hic prognatus ſit, commemoratio. Cap. XIIII.

IMperator verò, cum accepiſſet Athanaſium conuẽtus in eccleſia Alexandrina agere, & liberè populum docere, & multos Gẽtilẽs eius ſuaſu ad fidem Chriſti traductos: dat mandatum, vt exeat Alexãdria. Quòd ſi ibi maneret, grauiſſima ei ſupplicia irrogata fore. Cauſam autẽ ad eum incuſandum ſimulauerat, quòd cum ab imperatoribus, qui ipſum antegreſſi fuerant, eſſet exilio condemnatus, poteſtate à nullo accepta, ipſe ſuopte nutu ſedem epiſcopatus denuò occupaſſet. Nam ſe non feciſſẽ poteſtatem his quos Conſtantius in exilium miſerat, ad eccleſias ſuas regendas, ſed in patriam ſolum reuertendi, dicebat. Cum verò Athanaſius propter hoc imperatoris edictum eſſet fugam facturus, videretque multitudinem Chriſtianorum circa ſe lachrymas profundentem: Bono animo, inquit, eſtote. nebula enim eſt, & breui euaneſcet. Quæ cum dixiſſet, ad iter ſe parat: & eccleſia amicis, quibus cum arctiore amoris vinculo colligatus erat, commendata, ex vrbe egreditur. Dum hæc geruntur, ciues Cyzici de rebus ſuis, & de reficiendis Gentilium delubris legatos ad imperatorem mittunt: quorum curam ac ſtudium in rebus ſacris poſitum laudat ille quidem, & ſua ipſis poſtulata concedit omnia. Eleuſium autem illius vrbis epiſcopum in carcerem concludit, vtpote qui illorum fana vaſtaſſet, delubra affeciſſet contumelia,

Athanaſius denuo Alexãdria in exiliũ pulſus.

Athanaſii apophthegma.

Eleuſius epiſc. carceri inclus.

paraſſet

paraſſet ædes ad viduas alendas, monaſteria ſacris virginibus extruxiſſet, & Gentiles ad ritus patrios contemnendos induxiſſet. Interdixit præterea Chriſtianis peregrinis, qui cum eo erant, vrbis Cyzici introitu: cauſámque attulit, quòd eſſet veriſimile eos religionis ergô ſeditionem concitaturos: quippe cum Chriſtiani, qui in ciuitate habitabant, quíque idẽ de Deo ſentiebant, ſubſidio eſſent illis futuri: quorum nonnulli lanificio publico operam dabant, alij cudendæ monetæ artem exercebant. Qui cum eſſent quàm plurimi, in duas numeroſas claſſes diuiſi erant, & ex veterum imperatorum mandato vnà cum liberis & vxoribus domicilia ſua Cyzici collocabant: atque certum tributum quotannis ærario publico penſitabant, alij chlamydes militares, nouam ac recentem monetam alij. Quanquam autem omnino ſecum ſtatuerat Iulianus, religionem Gentilium ſtabilire: tamen inſcitiæ putauit eſſe, populum qui victimas immolare nollet, vel cogere vi, vel ſupplicio afficere. Tanta enim erat eorum multitudo, vt magiſtratus cuiuſque ciuitatis ægrè illorum numerum ſubducere, & in tabulas referre potuerint. Porrò eos neque in vnum conuenire, neque pro arbitrio preces facere vetuit. Certò enim nouerat, res, in quibus conficiendis libera voluntate opus eſt, " per vim nunquam poſſe rectè geri. At verò clericos & eccleſiarum antiſtites vrbibus exigere maturauit. Quorum ab eccleſiis abſentia (dicam equidem quod verum eſt) moliebatur populi conuentus dirimere: ita vt neque conuenirent in vnum, neque doctores haberent, neque ſacra perciperent myſteria, denique vt temporis diuturnitate in ſuæ ipſorum religionis obliuionem venirent. Illud quẽ ſimul conſiderabat, quòd clerici populum ad diſſidium inter ſe inducere poterãt. Itaq; cum ad hunc modum perfeciſſet, vt neque ſeditio facta eſſet, neque vlla fieri expectaretur: Eleuſium, & eos qui cum illo erant, Cyzico exire iuſsit. Itemque ciuibus Boſtri per præconem publicum mandauit, vt Titum illius tum eccleſiæ epiſcopum ſua ciuitate pellerent. Ac poſtquam minatus fuerat, tum eum, tum clericos eius in crimen vocaturum, ſi à populo vlla conflaretur ſeditio: Titus libellum ad eum miſit, eſtque teſtatus, quòd quamuis Chriſtiani Gentilibus aduerſarij eſſent, tamen quietè & tranquillè ſe gererent, & ſuis hortationibus inducti, nihil omnino ſeditioſum cogitarent. Quibus ex verbis cum Titum plebi inuiſum & odioſum reddere pararet, ſcripſit ad ciues Boſtri literas, eumque vt populi accuſatorem apud illos inſimulauit: nimirum quòd dixerat, populum non ſua ſponte, ſed ſuis hortationibus ſe à ſeditione temperaſſe. Itaque populum incitauit, vt illum velut ſibi infenſum è ciuitate exturbaret. Eiuſmodi ſcelera permulta etiam in aliis locis, vt eſt credibile, partim imperatoris mandato, partim furore & temerario populi impetu fortè edita ſunt: quorum cauſa imperatori attribui poterit, hoc pacto. Nam eos qui maleficia tam nefaria admittebant, legibus neutiquam coercuit: ſed propter odium quo religionem noſtram proſequebatur, licet verbis eos increpare videretur, re ipſa tamen ad ſimilia patranda adhortatus eſt. Vnde Chriſtiani in ſingulis ciuitatibus & pagis, etiam illo neutiquam perſequente, fugam ceperunt. Cuius fugæ cùm alij complures meorum maiorum, tum auus meus particeps fuit: propterea quòd cum patre Gentili natus eſſet, & ipſe cum vniuerſa familia, & hi qui erant genere Alaphionis orti, primi in Bethelia pago, ditioni Gazenſium ſubiecto, multis hominibus frequentato, & delubra habente, tum ob vetuſtatem, tum ob ſtructuram ab habitatoribus magno in honore habita: & maximè omnium illud, quod Pantheon vocabatur, ſupra cliuum quendam hominum manu factum, velut ſupra arcem poſitum, & toti pago vndique eminens. Et quantum coniectura aſſequor, locus inde nomen traxit, & ex Syriaca lingua in Græcam tranſlatum, domicilium deorum propter illud delubrum Pantheon appellatum eſt. Ferunt autem illis qui qui ex horum familiis ſati ſunt, Hilarionem monachũ religionis Chriſtianæ recipiendę cauſam & authorem extitiſſe. Nam cũ Alaphion iſte dæmonio agitaretur, & quidã tum Gẽtiles tũ Iudæi incãtationibus ad dæmonẽ eiiciendũ, & aliis quibuſdam ſuperſtitioſis ineptiis crebrò multũq; vſi, nihil proficerẽt, Hilarionẽ, " inuocato] nomine Chriſti, dæmoniũ expuliſſe, & hominẽ ad fidem Chriſti deduxiſſe. Meus autem auus in ſacris

Cyzici introitu ſunt prohibiti Chriſtiani.

c. ᾔδει γὰρ ὡς ἐξ ἀνάγκης ποτὲ

Quo conſilio miniſtros eccleſiarũ vrbibus pellit Iulian.

Eleuſius Cyzicenus.

Titus Boſtrẽſis.

Iulianus iniuriarum Chriſtianis paſſim illatarum autor.

Chriſtianorũ fuga.

Sozomeni parentes Gentiles.

Pantheon delubrum.

Alaphiõ Sozomeni auus per Hilarionẽ monachum à dæmonio liberatus.

c. [illegible]

literis interpretandis magnam laudem eſt adeptus: vir erat ingenioſus, & talis, qualis non in obſcuro latêre debeat: humaniore etiam literatura mediocriter inſtitutus, ita vt Arithmeticæ expers non eſſet. Quamobrem Chriſtianis, qui Aſcalonem, Gazam, & loca finitima incolebant, perquàm charus erat: propterea quòd ambiguas ſanctarum literarum ſententias, & ad religionem aptè & apertè ac facilè ad omnium intelligentiam diſſoluere poterat. Virtus autem eorum qui alterò ex genere orti ſunt, vix à quoquam oratione explicari poteſt. Nam hi primi hoc in loco eccleſias & monaſteria fundarunt, eáque tum vitæ integritate tum benignitate in peregrinis & egentibus excipiendis ipſi exornarunt. Qua ex familia boni viri, qui ad noſtram vixere ætatem, nati ſunt: quibus cum iam ætate valde prouectis ipſe, cum eſſem adoleſcens, verſatus ſum. Sed de his poſtea plura diſſerentur.

De ſtudio quod Iulianus in ſtabilienda gentilium religione, & noſtra euertenda, poſuerit: & epiſtola, quam ad quendam gentilium archiepiſcopum miſerit. Cap. XV.

Iuliani in Chriſtianiſmo premendo, & promouendo Gentiliſmo ſtudium.

IMperator cum iampridem ſtuderet, vt religio Gentilis per vniuerſum imperium peruaderet: iniquo animo tulit, cum videret eam religione Chriſtiana, laude & hominum approbatione inferiorem eſſe. Nam tametſi delubra patefacta fuere, & ſacrificia, atque dies feſti patrij Gẽtilium in ſingulis vrbibus ſibi ex ſententia [c] procedere] videbantur: tamen diſcruciabatur animi, cum ſecum cogitaret, quòd ſi eius conatus nudarentur, foret vt iſta omnia breui commutarentur. Maximè autem omnium eum angebat, quòd audiret, vxores etiam, liberos & ſeruos multorum ſacerdotum fidem Chriſti profiteri. At verò cum exiſtimaret, religionem Chriſtianam maximam ex vita & moribus eorum qui eam ſequebantur, commendationem conſecutam: [c] inſtituit animo,] delubra Gentilium tum apparatu, tum ordine religionis Chriſtianæ adornare: ſubſelliis præterea & primariis ſedibus, doctoribus lectoribúſque gentilis doctrinæ & exhortationum, quinetiam precibus in certas horas diéſque præſcriptis, monaſteriis item virorum & mulierum, qui ſapientiæ ſtudio ſe dicauerant, collegiis etiam peregrinorum & pauperum, reliqua denique in egentes benignitate religione in Gentilem nobilitare: porrò peccatis voluntariis & non voluntariis, ſecundum Chriſtianorum traditionem, poſt pœnitentiam, caſtigationem ex æquo reſpondentem conſtituere. Dicitur præterea imitatus eſſe in primis formulas literarum epiſcopalium, quibus ſolebant ſe inter ipſos certiores facere de peregrinis, quò proficiſcerentur, & vnde veniſſent, vt tanquam noti atque adeò amici propter ſigni teſtimonium hoſpitio exciperentur, diligentérque curarentur. Quæ cum inſtituiſſet, ſeriò laborabat, vt Gentiles his Chriſtianorum inſtitutis aſſueſcerent. Sed quoniam iſtud fortaſſe multis videtur incredibile, idcirco non aliunde quam ex ipſis imperatoris literis, idem ipſum quod iam dixi, verum eſſe oſtendam. Sic enim ſcribit.

c. [illegible]

Pagana religionis politia ad Chriſtianũ exemplar a Iuliano inſtituta.

c. [illegible]

Etiam epiſcopalium literarum formulas imitatus Iulianus.

Vide eam. epiſtol.

Iuliani imperatoris epiſtola ad Arſacium pontificem Galatiæ ſcripta.

" Quòd quidem nondum religio Gentilium ex noſtra procedat ſententia, impedimento ſunt hi qui eam profitentur. Quæ autem à diis nobis donata ſunt, ea ſplendida ſunt, magna ſunt, excellentiora ſunt quàm quæ omnino vel optari, vel ſperari poterant. Nam in tam exiguo temporis ſpacio (ſit quidem Nemeſis noſtris verbis propitia) tantam ac talem rerum mutationem paulò [A] antè ne optare quidem quiſquam] audebat. Sed quid eſt cauſæ, cur in hiſce, perinde ac ſi nihil amplius opus eſſet, conquieſcamus, ac non potius conuertamus oculos ad ea quibus impia Chriſtianorum religio creuerit: id eſt, ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuis ſepeliendis poſitam, & ad ſanctimoniam vitæ, quam ſimulant? Quorum ſingula à nobis verè exequenda eſſe cenſeo. Neque ſatis eſt, iſtud ſolum inſtitutum ſanctè obſeruari: ſed velim omnes noſtros ſacerdotes omnino, qui Galatiam incolunt, vel minis impellas, vel ratione perſuadeas, vt ſint honeſti: vel ſacerdotali miniſterio abdices, ſi non vnà cum

Præſcribit hac epiſtola ſuis pōtificibus & ſacerdotibus leges Iulianus, noſtras aſtutè imitatus, quod faciunt etiam noſtri temporis heretici.

A. [illegible]

vxoribus,

vxoribus liberis & famulis, diis colendis ſedulò animos attendant: & ne patiantur ſeruos, aut filios, aut coniuges Galilæorum impiè in deos ſe gerere, & impietatem pietati præponere. Deinde ſacerdotem quemque hortare, ne accedat ad ſpectacula, neve in taberna bibat, neu artem aliquam aut [c] opificium turpe infameve exerceat. Et qui tibi in his rebus morem gerunt, eis honorem tribuito: qui autem reſiſtũt, expellito. Porrò xenodochia multa in ſingulis ciuitatibus extruito, vt peregrini noſtra benignitate fruantur: neque ſolum hi qui noſtram colant religionem, ſed alij quoque, ſi qui pecuniarum indigeant. At ratio, qua res ibi ad hoc inſtitutum neceſſariæ abundè ſuppetant, à me interim excogitata eſt. Nam triginta milia modiorum tritici in tota Galatia, [a] & ſexaginta millia ſextariorum vini in ſingulos annos dari iuſſi: quorum quintam partem in pauperes, qui] ſacerdotibus inſeruiunt, inſumendam eſſe mando: quod reliquum eſt, peregrinis & mendicantibus ſubleuandis diſtribuendum. Nam turpe profectò eſt, [c] cum nemo ex Iudæis] mendicet: & impij Galilæi non ſuos modò, ſed noſtros quoque alant: vt noſtri auxilio, quod à nobis ferri ipſis debeat, deſtituti videantur. Quare doceto Gentiles in [c] eiuſmodi miniſteria] pecuniam conferre, & pagos Gentilium ex fructibus diis offerre primitias, & eiuſmodi beneficentiæ officiis aſſuefacito, planúmque illis facito hoc noſtrum olim munus fuiſſe. Nam Homerus Eumæum ſic loquentem facit:

Hoſpes ſi noſtris ſuccederet aduena tectis
Vilior, acciperem placidè. Sum diues, egénſque,
A Ioue: parua mea eſt (fateor) ſed grata facultas.

Neque igitur permittamus, alios noſtrorum imitatione bonorum nobis laudem præripere, vt ipſi propter ſocordiã turpitudine & infamia afficiamur: immò potius, ne pietatem erga deos penitùs prodere videamur. Quòd ſi te iſta ſedulò obire accepero, maxima ſanè lætitia geſtiam. Præſides domi rarò inuiſas, ſed ſcribas ad eos literas ſæpiſſimè. Ingredientibus illis in vrbem, nemo ſacerdos obuiam prodeat: niſi quando ad templa deorum accedunt, ſolum intra veſtibula. Eos intrantes nullus miles præcedat: ſequatur autem, qui vult. Nam ſimul vt ingreditur limen delubri, priuati perſonam induit: ſiquidem ipſe, vt noſti, his qui intus ſunt, præes, propterea quòd diuina lex iſtud poſtulat. Et qui tibi parent, ſunt reuera pij: qui autem præ arrogantia reſiſtunt, oſtentatores ſunt, & inanis gloriæ appetentes. Peſſinunti opem ferre paratus ſum, dummodo matrem deorum ſibi propitiam reddant. At ſi eam contemnant, non modò culpæ affines erũt, verùm etiam, quod dictu acerbius eſt, in grauiſsimam apud nos offenſionem incurrunt.

Nam ſcelus infandum eſt, dextram præſtare benignam,
Illis, qui ſuperis indicunt bella beatis.

Perſuade igitur illis, vt ſi à me curam de ſe ſuſcipi cupiant, omnes vnà ſe deorum matri ſupplices præbeant.

c. ἐργασίας ἀσχημόνως ἐπονειδίστου

a. καὶ ἑξάκις μυρίους ὁμοῦ ξέστας, ὧν τὸ μὲν πέμπτον εἰς τοὺς πένητας τοὺς τοῖς ἱερεῦσι.

c. ἐν τῶν ἰουδαίων οὐδεὶς

c. ἐν τὰς τοιαύτας λειτουργίας

Quod Iulianus Chriſtianos, vt tyranni ſuſpicionem euitaret, aſtutè circumueniendo, ſuppliciis afficiebat: & quòd crucis inſigne deleuit, militéſque vt inuitè ſacrificarent induxit. Cap. XVI.

AT tametſi imperator, dum iſta ageret, ſciberétq;, putauit facilè ſubiectos ſua ſponte à fide Chriſtiana deſcituros, & omnia quæ ad religionẽ Chriſtianam delendam facerent, ſedulò molitus eſt: neminem tamen inducere potuit, atque eos aperta vi cogere planè diſpudebat, ne tyranni partes agere videretur. Attamen de ſuo ſtudio nihil remiſit, ſed omnia quæ ad religionẽ Gentilium facere viderentur, machinatus eſt: atque ſubiectos, & maximè omnium copias militares, has quidem ſua ipſius, illos autem magiſtratuum opera, ad eam deducere laborauit. Omnes autem omnino ad illam profitendam cum reuera aſſuefacere conaretur, illud quod in ſignis militaribus Romanorum principem locum obtinebat, quódque Conſtantinus diuino mandato, vti ſupra commemoratum eſt, in inſignẽ crucis commutauerat, ad veterem effigiem & figuram traducere decreuit. Nam dedit operam, vt in publicis imaginibus iuxta [c] i-

Iuliani aſtutia in Chriſtianiſmo deſtruendo.

Antiquato crucis labaro priſtinum reuocatum.

c. παραβάλλων αὐτῷ Δία μὲν

Quòd Iulianus Chriſtianis forum, iudicia, & gentilium literarum cognitionem interdixit: & de Baſilio magno, Gregorio Theologo, & Apolinario, qui Iuliano reſtiterunt, & ad gentilium formam ſacras literas conuerterunt: ac præcipuè Apolinarius, & Gregorius Nazianzenus, quorum alter admodum Rhetoricè pleraque conſcripſit, alter carmine heroico præſtantiſsimos quoſ- poetarum imitando expreſsit.

Cap. XVII.

HOc animo fuit etiam aduerſus omnes Chriſtianos imperator. ſiquidem cum nihil haberet criminis, quod illis poſſet obiicere: arrepta tamen ex eo occaſione, quòd idolis immolare recuſarent, ius reipublicæ eis denegauit: & neque in communes hominum congreſſus, neque in forum venire, neque iudicium exercere, neque gerere magiſtratum, neque vllum dignitatis gradum obtinere permiſit. Porrò autem vetuit, ne Chriſtianorum liberi poetas & alios ſcriptores Gentiles perdiſcerent, néve horum doctores adirent. Nam non mediocriter eius animum offendebat, non ſolum Apolinarius Syrus, vir omni doctrinæ genere & orationis formis inſtructus, verùm Baſilius quoque & Gregorius Cappadoces, qui omnibus illius ætatis rhetoribus laudem præripiebāt, atque alij eodem tempore quam plurimi diſerti viri: quorum alij ſunt decreta concilij Nicæni, alij hæreſim Arianam amplexati. Hinc igitur ſolum, quoniam magnam ad perſuadendum facultatem poſſe parari cenſebat, vetuit ne Chriſtiani Gentilium diſciplinis inſtruerentur. Quo quidem tempore Apolinarius, quem dixi, quò ſua multiplici doctrina & bonitate ingenij opportunè multis prodeſſet, ad exemplar poëmatis Homeri, veterem Hebræorum hiſtoriam vſque ad regnum Saulis carmine heroico conſcripſit, & totum opus in viginti quatuor libros diſtribuit, ſingulíſque ſingularum literarum Græcarum nomen impoſuit numero earundem & ordine omnino ſeruato. Comœdias quoque compoſuit fabulis Menandri ſimiles: itémque Tragœdias Euripidis, & [Lyricos Pindari verſus] imitatione adumbrauit. Ad ſummam, argumentis è ſanctis literis depromptis, de illis ad ſimilitudinem earum diſciplinarum quæ ἐγκύκλιαι appellantur, ſcripſit: breuíque temporis ſpacio opera edidit, quæ numero, dicendi vi, ipſo orationis habitu, ſermonis proprietate, forma denique & diſpoſitione ſcripta Gentilium, qui in his rebus cum primis excellebant, exæquarunt: adeò vt niſi antiquitatem admirarentur homines, & quibus aſſueti fuerint, ea chara haberent, lucubrationes Apolinarij non minoris quàm veterum ſcriptorum æſtimarent, eáſque itidem docerent: eiúſque ingenium eo magis ſuſpicerent, quod veterum ſinguli in vno genere ſeparatim elaborarunt: iſte autem ad omne genus ſcripti animum applicans, vim & virtutem cuiuſque, cum vſus poſtularet, accuratè expreſſit. Non obſcurus eſt ille quidem liber, quem aduerſus imperatorem Iulianum, ſiue aduerſus philoſophos Gentiles pro veritate inſcripſit: in quo ſine vllis ſacrarum literarum teſtimoniis planè oſtendit, eos in illo quod de Deo ſentiendum eſt, per errorem vehementer lapſos eſſe. Quæ irridens imperator, epiſcopis eius temporis facilè præſtantiſſimis ſcripſit hæc verba: *Legi, intellexi, improbaui.* Ad quæ reſcripſere epiſcopi: *Legiſti quidem, ſed non intellexiſti, nam ſi intellexiſſes, non improbaſſes.* Sunt qui hanc epiſtolam Baſilio [ecclesiæ Cappadociæ] antiſtiti attribuant: neque id ſanè immeritò. [Sed ſiue eius ſit, ſiue alterius:] qui eam ſcripſit, quiſquis fuerit, iure tum propter magnitudinem animi, tum propter eruditionem debet laudari plurimùm.]

Iulianus Chriſtianos arcet à publicis muneribus.

A ſcholis publicis.

Apolinarij poemata, epica, Comica, Tragica, Lyrica, qua occaſione & fine ſcripta.

Eiuſd. liber contra Philoſophos.

Iuliani vox Chriſtianorū libros damnantis repreſſa.

c. ἐν τῷ ... λύραν

c. τῷ ἐν καππαδοκίᾳ ἐκκλησίας ... c. c. ἀλλ' ὅτι αὐτοῦ, εἴτε ἄλλου ... ἀποδέχομαι ...

De Iuliani oratione cui titulus eſt Miſopogon, & Daphne apud Antiochiam, & eius deſcriptione, & reliquiarum ſanctæ Martyris Babylæ tranſlatione. Cap. XVIII.

IMperator verò cum bellum contra Perſas gerere moliretur, venit Antiochiam, quæ eſt vrbs Syriæ. Cum autē plebs vociferaretur, quod rerum ad victum neceſſariarum permagna eſſet copia, percarè tamen venderentur: imperator, credo quò populum alliceret, mandauit vt res in foro venales minori precio, quàm quo æſtimari deberent, venderentur.

Iulianus rerum venalium precium Antiochiæ imminuit.

Scommata in eius barbã, & numiſmat.

Cúmque ea de re cupedinarij inde aufugerent, factum eſt vt res neceſſariæ plebem deficerent. Antiocheni igitur hanc rem grauiter & iniquo animo ferentes, imperatorem contumeliis afficere, & in barbam eius, quòd paulo prolixior erat, illudere: illiúſque monetam, quæ tauri effigie ſignata erat, irridere cœperunt. Nam ei per conuicium obiiciebant, mundum, ab eo imperium adminiſtrante, † non aliter atque à tauris ferocibus, qui cornua in ſublime iaciunt,] labefactatum euerſúmque eſſe. Ille autem primò ardens iracundia, minatus eſt ſe Antiochenos malè habiturum, Tarſúmque transferre conſtituit. At poſtea, ira mirandum in modum mitigata, verbis duntaxat contumeliam illam vltus eſt: pulcherrimo elegantiſſimóque libro, quem μισοπώγωνα, id eſt, odium barbæ inſcripſit, aduerſus Antiochenos edito. Quinetiam Chriſtianis qui in ea vrbe erant, non diſſimilem ſe præbuit, ſuperſtitionémque Gentilium roborare contendit. Sed quæ res id temporis ad Babylæ martyris tumulum, & ad fanum Apollinis quod erat in Daphne acciderũt operæ precium profectò eſt commemorare. Atque hinc initium narrandi faciam.

Græcè legitur. † ὑπτίους τῶν ταύρων id eſt, ſupinorum taurorũ in morem euerſum eſſe. Vnde omnibus apparet interpretis ſupinitas.

Miſopogon Iuliani liber.

Daphne ſuburbium Antiochiæ amœniſſimum & paganis gratiſſimum.

Daphne eſt ſuburbium Antiochiæ percelebre, nemore multis cupreſſis veſtito cinctum, aliíſque arboribus cupreſſis admixtis variatum. Subter arbores autem terra, pro temporum viciſſitudine, alios alijs ſuccedentes flores benè olentes cuiuſque generis producit. Locus autem vndique ramorum & foliorum denſitate, quæ ſolis radios ad ſolum vſque terræ haud penetrare ſinit, velut tecto, vel vmbra potius, circumfuſus eſt. Eſt etiam, tum propter abundantiam & pulchritudinem aquarum, tum propter temporum æquabilitatem, tum denique propter placidorum ventorum flatum peramœnus, & ad oblectationem valde accommodatus. Itaque apud Gentiles in fabulis eſt, Daphnen filiam Ladonis fluminis Arcadiæ, cum Apollinem amatorem fugeret, in arborem ſuo nomine appellatam, conuerſam fuiſſe. Apollinem autem ne ſic quidem perturbatione illa animi liberatum, ramis arboris, quam amabat, ſe coronaſſe, ipſam arborem complexum eſſe: & locum ſibi, ſi quiſquam alius, charum, prærogatiua præ cæteris honoraſſe. In Daphnen igitur ſuburbium ingredi, cum eius generis eſſet, turpe modeſtis viris exiſtimabatur. Nam & ſitus loci, & natura erat ad laſciuiam accommodata: & materia fabulæ, quæ fuit planè amatoria, leui arrepta occaſione, in animis corruptorum adoleſcentium duplo maiorem amorem inſeuit. [c] Nam res] in fabulis deſcriptas, velut cauſam ad ſe excuſandos afferentes, vehementius incendebantur: & omni exuto pudore, ad facta libidinoſa cupidè ferebantur: nec poterant vel ſeipſos temperare, vel temperantes homines eo in loco ſecum videre. Nam ſi quiſquam eorum abſque amica fortè in Daphne verſaretur, ſtupidus planè, inhumanus, & tanquam ſcelus quoddam, aut peſtis deteſtabilis fugiendus videbatur. Erat hic locus reuera in magna veneratione [c] apud Gentiles, & magno æſtimatus. Nam eximia Daphnæi Apollinis ſtatua in eo fuit, & delubrum magnifica opera & ſumptuoſa conſtructum: quod fama eſt à Seleucio patre Antiochi, à quo Antiochia nomen accepit, ædificatum eſſe. Credebatur etiam ab his qui iſtas res colere ſolent, aquam in eum locum ex fonte Caſtalio influere, quæ facultatem diuinandi hominibus tribuebat, parémque vim & idem nomen cum ea quæ eſt in Delphis obtinebat. Quinetiam iactitant, Adriano priuatam etiamnum vitam degenti, imperium ei obuenturum, in eo loco prænunciatum fuiſſe. Nam dicunt eum, cum folium fonte Daphnes tinxiſſet, hauſiſſe inde rerum futurarum cognitionem in folio planè deſcriptam: ac cum ad imperium gubernandum perueniſſet, fontem aggere obruiſſe, eo conſilio, vt aliis non liceret ex eo diſcere futurarum rerum ſcientiam. Sed hæc quidem narrantur accuratè ab iis, qui curam ac ſtudium in fabulis contexendis poſuerunt. Vbi verò Gallus, frater Iuliani, Cæſar à Conſtantio deſignatus, Antiochiæ ætatem degit, quoniam Chriſtianus erat, quia in primis eos qui pro religione Chriſtiana martyrium obierant, colebat, conſtituit hunc locum purgare tum ſuperſtitione Gentilium, tum intemperantium hominũ contumelia. Atque cum perſuaſum haberet ſe facile hoc perfecturum, ſi modò eccleſiam ibi in delubri loco extrueret: tranſtulit in Daphnen loculum Babylæ martyris, qui eccleſiam Antiochenam præclarè admodum rexiſſet, martyrióque

Daphne Ladonis F. in arborem.

c. οἱ ταραττόμενοι διὰ τῶν μύθων. (margin note, partly illegible)

c. καὶ ἰνδοξότατος (margin note, partly illegible)

Apollo Daphnæus, eiuſque templũ a quo conditũ.

occubuiſſet. Ex quo quidem tempore dicitur dæmonium nullum oraculum, vti conſueuerat, edidiſſe. Videbatur quidem primò iſtud propterea accidiſſe, quòd victimis iam carebat, & cultu illo quo antè dignatus fuerat. Sed poſtea tamen ab eo ipſo patefactum eſt, quòd martyr, cuius corpus in proximo repoſitum erat, impedimento fuit, quò minus iſtud, vt ſolet, præſtaret. Etenim quanquam Iuliano ſolo imperium Romanum gubernante, libamentis, nidore & copia hoſtiarum abundabat: nihilominus tamen conticuit, ad extremúmque reſponſo dato, perſpicuè cauſam ſuperioris ſilentij per ſe declarauit. Nam cum imperator animo inſtituiſſet de rebus, de quibus ei libitum erat, oraculum, quod in eo loco fuit, tentare, accedens ad delubrum, dæmonium monimentis & victimis magnificis honorat: orátque vt res, quas moliebatur, non negligeret. Dæmonium igitur etſi non planè & apertis verbis ita ſignificabat, ſe nimirum propter Babylam martyrem, cuius buſtum vicinum erat, oracula dare non potuiſſe: tamen reſpondit, locum refertũ eſſe cadaueribus mortuorum, ídque obſtare quo minus oracula ederet. Quo audito, imperator licet multa eſſent cadauera in Daphne condita: tamen quoniam cõiiciebat martyrem ſolum eſſe oraculis impedimento, dat mandatum, vt buſtum martyris inde in alium locum transferretur. Itaque Chriſtiani in vnum congregati, buſtum circiter quadraginta ſtadia in vrbem trahunt: vbi iam martyr, in loco, qui ab eo nomen accepit, repoſitus iacet. Ferunt eo tempore viros & mulieres, iuuenes & virgines, ſenes & pueros, mutua ipſorum cohortatione incitatos, per totum iter pſalmos cantaſſe. qui quamuis ſimularent ſe, quò [a] labores] itineris leuarent, ceciniſſe: tamen canebãt reuera ardenti ſtudio & propenſa erga pietatẽ voluntate incenſi, propterea quòd imperator aliter omnino atque ipſi de Deo ſentiebat. Pſalmos autem ordiebantur hi, qui eos canere accuratè norant: multitudo autem [b] ſimul voces fudit cum concentu,] húncque verſum addidit: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulachris ſuis.

Babylæ martyris loculus in Daphnem per Gallum translatus.

Oraculum Daphnei cur obmutuerit.

Babylæ reliquiæ magno comitatu Chriſtianorum cum canticis Antiochiam relatæ.

a. τοὺς ἱδρῶτας

b. ξυνεῖχη

Quòd propter reliquiarum eius tranſlationem, multas Chriſtianis clades Iulianus inſlixit: & de ſancto confeſſore Theodoro: & quòd delapſo cœlitùs igne, Daphnæi Apollinis templum conflagrauit.

Cap. XIX.

OB hanc cauſam imperator, perinde quaſi contumelia affectus fuiſſet, ira exardeſcere cœpit: & propterea conſtituit ſupplicia Chriſtianis irrogare. Verùm Saluſtius eius præfectus, licet profeſſione Gentilis, illud quidem conſilium non probauit: ſed tamen cum reſiſtere non poſſet, mandatum imperatoris re ipſa exequitur: & poſtridie multos comprehendit Chriſtianos, & in vincula coniicit. Ac primùm omnium adoleſcentem quendam, cui nomen erat Theodorus, in medium productum, ad equuleum applicat. Ille diu acutis teſtis ſuffoſſus, neque tormentis ſuccubuit, neque præfecto ſupplicem ſe præbuit: ſed ita ſe geſſit, vt nihil videretur ſentire doloris. quinetiam velut ſpectator cruciamentorum ſibi inflictorum, toleranter ac placidè plagas excepit, pſalmúmque cecinit rurſus eundem, quem pridie cecinerat: atque ita planè oſtendit, quàm [c] non curaret] ea, pro quibus in iudicium adductus fuiſſet. Præfectus autem conſtantiam adoleſcentis admiratus, cum veniſſet ad imperatorem, res ab eo geſtas illi expoſuit: dixítque niſi celerius ab inſtituto deſiſteret fore, vt & ipſi omnibus haberentur ludibrio, & Chriſtiani plus inde laudis & gloriæ colligerent: quod conſilium cum magis approbaretur, qui erant comprehenſi, vinculis liberabantur. Dicitur porrò, Theodorum, cum à quibuſdam rogatus eſſet, num dolorem ſenſiſſet tormentorum? reſpondiſſe, ſe non omnino omni ſenſu doloris caruiſſe: verùm adoleſcentem ſibi aſtitiſſe, qui doloris morſus ſedaſſet: tenuiſſimo linteo abſterſiſſe ſudores, aqua frigidiſſima corpus perfudiſſe, qua & ardores reſtinxit, & ærumnas ſubleuauit. Videtur quidem certè mihi hoc non ſolius eſſe hominis quantumuis generoſi, vt corporis afflictationem adeò contemnat, niſi qui fortè robore & vi diuina adiutus fuerit. Itaque Babylas martyr ob eam cauſam, quam ſuprà de-

Saluſtij præfecti de non perſequendis Chriſtianis conſilium.

Theodori conſtans martyrium.

Diuina ope in tormentis ſubleuatus Theodorus.

c. μὴ μέλειν

Daphnæi Apollinis incendium.

monſtrauimus,& in Daphne conditus eſt, & inde ruiſus tranſlatus. Qua re confecta, haud ita diu pòſt ignis ex improuiſo in delubrum Apollinis Daphnæi irruens, totum tectum & ipſam ſtatuam flamma penitus abſumpſit: atque parietes ſolùm,quibus delubrum erat circundatum, columnas præterea quæ tum veſtibula tum poſteriorem partem ædificij ſuffulciebant,nudatas reliquit. Atque vt Chriſtiani putabant ignem illum cœlitùs in dæmonem delapſum eſſe: ſic Gentiles rumorem diſſiparunt, illud facinus à Chriſtianis dedita opera perpetratum. Quæ opinio cum ſuperior eſſet, ſacerdos Apollinis adducitur in iudicium, vti quis incẽdij author fuiſſet indicaret. Atque licet multis verberibus cæſus,grauitérque cruciatus,neminem tamen omnino indicauit.[c] Qua re potiſſimum inducti Chriſtiani,conſtanter affirmarunt,ignem non ab hominibus per inſidias iniectum,] ſed diuina vltione è cœlo demiſſum,in delubrum irruiſſe. Atque iſta hoc modo accidiſſe accepimus. His rebus in Daphne propter Babylam martyrem à Deo confectis, imperator,credo,cum certior factus eſſet,eccleſias quaſdam in honorem martyrum eſſe prope Apollinis Didymæi fanum, quod eſt pro Mileto ſitum, ædificatas:ſcripſit ad præſidem Cariæ, vt ſi tectum iam & menſam ſacram haberent, eas incenderet:ſin earum ædificia ex dimidia parte duntaxat perfecta eſſent, fundamentis diſturbatis ſolo æquaret.

Iubet Imp. Martyrum ædes propè Didymæum Apollinem conſtructas deleri.

c. [illegible]

De Chriſti ſtatua, quæ Paneadi habebatur: quam cum diruiſſet, deſtruxiſſétque Iulianus, ſuam ibidem erexit: & quomodo ea icta fulmine, collapſa ſit. Et de fonte Emaus, in quo pedes ſuos lauit Chriſtus: & Perſide arbore, quæ Chriſtum in Aegypto adorauit, & miraculis per eam editis. Cap. XX.

Iuliani ſtatua fulmine deiecta quam in locum illius ab hæmorroiſſa Chriſto dicatæ, erexerat.

ILlud porrò dicetur à me,quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidem vt Chriſti potentiam planè indicat, ita iram diuinam aduerſus Imperatorem accenſam euidenter oſtendit. Cum certior factus eſſet Cæſareæ Philippi (eſt ea quidem[c] vrbs Phœniciæ,]quam Paneadem vocant) præclaram eſſe Chriſti ſtatuam, quam mulier quæ ſanguinis profluuio laborabat, cum eſſet morbo liberata, ibi collocauerat: eam deturbauit, ſuámque in eius loco poſuit. Quo facto, ignis violẽtus de cœlo delapſus ſtatuam illam circiter pectus perſecuit,capútque vnà cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit,quæ fuerat à pectore diuulſa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra, tanquam fulminis ictu ambuſta, manet. Id tempore igitur Gentiles ſtatuam Chriſti tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent. At Chriſtiani poſtea eius fragmenta cum collegiſſent, in eccleſia poſuerunt,vbi etiam adhuc cuſtoditur. Ex baſi, ſupra quã hæc ſtatua locata erat, herba quædam,vti narrat Euſebius,quæ morbis cuiuſque generis mederi ſolet,enaſcebatur:quæ quidem cuius generis eſſet,nemo noſtrorum medicorum, qui vel ſcientia valebant medendi,vel experiẽtia,omnino nouit.Neque certè mihi mirũ videtur,à Deo,cum ad carnem humanam ſumẽdam ipſe veniſſet,beneficia adeò noua & peregrina hominibus delata eſſe.Nam cùm alia quàm plurima miracula in quibuſdã ciuitatibus & pagis edita ſunt,quæ ſolis indigenis fuerunt per traditionem à temporibus Chriſti & Apoſtolorum ductam cognita: tum iſtud etiam reuera, quod modò hoc in loco commemorabo. Eſt vrbs Palæſtinæ,quæ iam Nicopolis dicitur, cuius quidem vt pagi (ſic enim iam tum fuit) diuinus Euangeliorum liber facit mẽtionem,eámque[c] Emaus] appellat. At Romani,capta Hieroſolyma,& parta contra Iudæos victoria,eam Nicopolim nuncupabant: nomine ex euentu belli impoſito. Ante hanc vrbem, propter triuium (in quo Chriſtus poſt reſurrectionem à mortuis cum Cleopha incedẽs, ſimulabat ſe ad alterum pagum properè contendere) eſt fons quidam ſalutaris,in quo non homines modò qui ægrotant, loti curantur:verùm etiam alia animalia,quæ variis morbis laborant. Nam ferunt Chriſtum vnà cum diſcipulis,quodam tempore è via ad fontem illum diuertiſſe, ínque eo lauiſſe pedes,& aquam ex eo tempore vim morbis medendi habuiſſe. Memorant præterea,arborem eſſe,quæ Perſis dicitur, Hermopoli, quod eſt oppidũ Thebaidis,cuius fructus aut foliũ, aut particula aliqua corticis ægrotis admota, morbos à compluribus

Herba ad baſim ſtatuæ Chriſti.

Nicopolis quæ prius Emaus.

Emauntis fons ſalutaris.

Perſis arbor Hermopoli.

c. φοίνικης

c. [illegible]

compluribus depulerit. Nam traditum eſt, Ioſeph, cum propter Herodem, aſſumptis ſecum Chriſto & Maria ſancta Deipara, fugiſſet, veniſſe Hermopolim. Atque ſimul vt portæ appropinquauit, iſtam arborem, licet planè maximam, [c]aduentu] Chriſti turbatam eſſe, atque ad ſolum vſque ſe inflexiſſe, & Chriſtum adoraſſe. Atque hæc quidem de hac arbore, ſicut à multis audiui, à me commemorata ſunt.

c. τῇ ἐπιδημίᾳ

Quæ quidem, ſi quid ego iudico, vel ſignificabat Chriſtũ iam in vrbe adeſſe: vel (vt veriſimile eſt) non modò arborem, quam incolæ propter magnitudinem & pulchritudinẽ lege Gentilitia venerabãtur, dæmone iam, qui ibi colebatur, ob Chriſtum talium rerum euerſorem, qui eo in loco comparebat, perhorreſcente, ſua ſponte commotam eſſe: verùm etiam omnes Aegyptiorum ſtatuas, aduentante tũ Chriſto, iuxta prophetiam Eſaiæ, concuſſas. Itaque dæmone inde abacto, arbor, quò rei geſtæ teſtimonio eſſet, remanſit ibi, fideleſque morbis liberauit. Atque vt Aegyptij & Palæſtini iſtarum rerum, ſic alij ſinguli aliarum, quæ apud ipſos geſtæ ſunt, teſtes locupletes exiſtunt.

Quòd Chriſtianis infenſus Iulianus, Iudæis templum Hieroſolymis reſtaurandi facultatem dedit: quorum plures ſumma ope rem aggreſſos, flamma erumpens abſumpſit: & de crucis figuris quæ in eorum veſtibus qui operi inſiſtebant, apparuerunt. Cap. XXI.

ETſi verò Imperator odio habuit Chriſtianos, & infenſo animo in eos atque inimico fuit: tamen aduerſus Iudæos eorúmque patriarchas & duces beneuolum ſe & manſuetum declarauit: ſcripſítque ad populum, vt pro ſe ſuóque regno preces funderent. Verùm hoc ab eo factum eſt, quantum ego coniectura aſſequi poſſum, nõ quòd eorum approbaret religionẽ, [a] quam norat velut matrẽ fuiſſe] religionis Chriſtianæ:[c] Quippe quæ eoſdem habeat & prophetas & patriarchas: ſed quòd Iudæi capitali odio Chriſtianos proſequerentur. & propterea laboratũ eſt ab eo, vt cultu atque obſeruãtia, qua erga illos vſus eſt, hos, quos odio proſequebatur, grauiter angeret. Fortaſſe etiam eo pacto illos facilius ad cultũ gentilem & ſacrificia adduci poſſe putabat, quippe cum ſanctos Scripturæ libros, non ſenſu ſpiritali, vt Chriſtiani, & [c] etiam ipſi ſapientiores Hebræi,] ſed literali ſolum (vt ita dicam) interpretarentur. Atque eum hoc animo fuiſſe, conatus eius planè declararunt. Nam accerſitis gentis illius principibus, cohortatus eſt eos, vt legem Moyſis andirẽt: & patria inſtituta ipſis in memoriã redegit. A quibus cum eſſet reſpõſum, templo Hieroſolymitano iam diruto, nec fas ſibi eſſe, nec morem patrium ferre, vt cum iam è ſua vrbe primaria eſſent eiecti, alibi iſtud præſtarent: ſuppeditat illis ex communi pecuniam, qua templum de integro extruant, eo conſilio, vt eandem cum maioribus religionis formam obſeruent, eodémque modo ſacrificẽt. Illi igitur non complexi animo, illud ſecundum ſacras prophetarum vaticinationes minimè poſſe fieri: omni cura ac ſtudio in opus incumbere, & peritis architectis in vnum coactis, materiam ad ædificium parare, locum denique perpurgare cœperunt. Quinetiam tanta animorum alacritate laborem in has res conferre, vt etiam eorum vxores rudera è loco gremiis exportarent, monilia & reliquum mundum muliebrem libentibus animis in opus impenderent. Alias res omnes huic ſuſcepto operi tum Imperator, tum alij Gentiles, tum cuncti deníque Iudæi poſtpoſuerũt. Nam Gentiles, [c] licet Iudæis infenſi,] in huius laboris ſocietatem cum illis venere: propterea quòd hoc perſuaſum habebant, ſe ſuum conatũ poſſe perficere, & Chriſti prædictiones perſpicuè falſas oſtendere. Iudæi autem & idem ipſum cogitabãt, & tempus ſe idoneum ad templum denuò ædificandum nactos arbitrabantur. Itaque ſimulac veteris ædificij reliquias è loco ſuſtulerant, effoderant, & ſolũ purgauerant: dicitur poſtero die, quo primum iam eſſent fundamẽtum iacturi, terræmotus ingens factus eſſe, & lapides terræ conquaſſatione è ſolo eiecti: & ex Iudæis periiſſe, hi, tum qui operis curam ſuſceperant, tum qui ad illud ſpectandum venerant. Etenim ædes templo vicinæ & porticus publicæ in quibus verſabantur, derepentè corruerunt. Atque eorum qui his ruinis oppreſſi erant, numero quidem complures, alij extemplò interierunt, alij ſemimortui inuenti ſunt, quorum & cru-

a. μητέρα ποθ' ἦν
c. ἐκ προφήτεις ἐκ πατριάρχαις τοῖς αὐτοῖς χρωμένω.
c. ἐκ αὐτῶν ἑβραίων οἱ σοφώτεροι.
c. ὅτι Ιουδαίοις ἐχθραίνοντες

Iulianus cur Iudæis fauerit.
Iudæi ſcripturã literã, Chriſtiani ſenſum ſectantur.
Iulianus Iudæos ad tuendam religionẽ ſuam hortatus, in templi reſtaurationem largitor.
Iudæorum & Paganorum in templo reſtaurando commune ſtudium.

Terra motu primùm quaſſata templi fundamenta, deiectaque vicina porticus, multa operarũ & aliorum nece.

ra fuerunt & manus mutilatæ: alij alias corporis partes labefactatas habuerũt. Poſtea verò quàm Deus terram concutere deſiit, rurſus Iudæi, qui ſupererant, opus aggrediuntur, perinde ac ſi propter Imperatoris mandatum neceſſariò ſuſcipiendum eſſet: quinetiam, quòd ipſi magno illius abſoluendi deſiderio tenerentur. Nam natura humana in his rebus quæ ad voluptatẽ pertinẽt, ad id ſæpius inclinatur, quod ſibi detrimento eſſe ſolet: atque id vnum profuturum putat, quod ipſa cupit perficere: hincque reuera in fraudẽ inducta, neque quid cõducat, ſolertia perſpicere: neque periculis admonita, vel modeſtiã animi diſcere, vel ad id quod decet redire poteſt. Quod quidem certè Iudæis id temporis accidiſſe cenſeo. Nam cum prioris incepti fruſtratione diuinum numen illorum conatum damnaſſe euidentiſſimè demonſtrauit: idem tamen, quanquam fruſtra, totis viribus tentare conabantur. [c] Fertur enim,] vt ſecundò opus aggreſſi ſunt, ignem ſubitò è fundamentis templi erupiſſe, multóſque abſumpſiſſe. Atque iſtud ab omnibus & liberè dicitur, & pro certo creditur, & à nemine vocatur in dubium: præterquàm quòd quidam prædicãt, flammam in ipſos vi ad templum accedere cupientes ex aduerſo irruiſſe, illúdque feciſſe, quòd modò commemoratum eſt: alij autem id ipſum contigiſſe, ſimul vt rudera exportare cœperunt. Cæterùm ſiue hoc verum eſſe quis, ſiue ſuperius aſſentiatur, alterutrum parem videtur admirationem excitare. Aliud item [c] accidit,] priore illo & euidentius ſanè, & multo admirabilius. Nam omnium Iudæorum amictus ſigno crucis notatus fuit, & veſtimenta habuerũt ſtellis quodam modo variata, perinde quaſi textorum artificio maculis diſtincta fuiſſent. Quo factum eſt, vt alij eorum continuò Chriſtum DEUM eſſe exiſtimarent: iniquóque animo tuliſſe, quòd templum de integro ædificare conſtituerant, alij paulo pòſt ad eccleſiam ſe transferrent, initiarẽtur myſterijs, hymnis & precibus Chriſtum pro ſuis improbè factis placarent. Iſtis rebus ſi quis fidem minimè adhibendam putet, ſit perſuaſus ſaltem ab his qui eas ab earũ ſpectatoribus acceperunt, quíque adhuc in vita manent: ſit etiam perſuaſus cùm à Iudæis ipſis, tum à Gentilibus, qui opus inchoatum reliquerunt, imò verò ne inchoare quidem potuerunt.

Iudæi igne è fundamentis templi erumpente ſublati.

c. λέγεται οὖν ἄρξαντα

Tandem veſtibus eorum crucis ſigno notatis à templi reſtauratione abſtinent Iudæi & Pagani.

c. ξυνηνέχθη

QVINTI LIBRI FINIS.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER SEXTVS.

De Iuliani in Perſas expeditione: & quod ibi deuictis, lethale vulnus accepit, ac quid Libanius de eius interfectore prodiderit.

Caput I.

Iuliani in Perſas expeditio.

SVnt iam ſuprà à me commemorata ea omnia, quæ eccleſiis accidiſſe, regnante Iuliano, cognoui. Cui ineunte vere cum viſum eſſet prælio contra Perſas decertare, properè fluuium Euphratem traiicit. Atque prætergreſſus Edeſſam, propter odium fortaſſe incolarum (quippe ciuitas illa iam vſque ab Apoſtolorum temporibus vniuerſa Chriſtianam religionem profeſſa fuerat) ad [a] Carras venit.] Quo in loco cum delubrum Iouis offendiſſet, hoſtias immolauit, & ſuo more precatus eſt. Qua re confecta, ex copiíſque quæ ipſum comitabantur, armatos homines ad viginti milia miſit ad fluuium Tigrim, partim vti locis eum fluuium tangentibus præſidio eſſent: partim vt ſibi, cum eos fortè accerſeret, opportuno tempore adeſſe poſſent. Porrò literas ad Arſacium præſidem Armeniæ, & Romanorum ſocium ſcripſit, vt in hac expeditione ſubſidio ſibi veniret: quibus quidem in literis de ſe [c] extra modum] glorioſè prædicare, ſe vt

c ἕως ἐπὶ Κάρρας

Eiuſd. ad Arſacium Armeniæ ducem inſolentes literæ.

c. ὑπὲρ τὸ μέτρον

ſe vt valde ad imperium gerendum idoneum inſolenter extollere, & vt amicum illis quos ipſe pro deis habuit, arroganter efferre: Conſtantium autem, cui ſucceſſerat, velut ignauum & impium conuiciis lacerare. ipſi denique Arſacio verbis admodum contumelioſis minitari non veritus eſt. Et quoniam eum Chriſtianum eſſe acceperat, quò ſuam in eum augeret contumeliam, etiam nefandas in Chriſtum blaſphemias loqui (iſtud enim nuſquam non audacter agere conſueuerat) cum ſuperba quadam iactatione contendit: cui etiam ſignificauit, Deum, quem coleret, nequaquam eum defenſurum, ſi imperata negligeret. Quibus rebus ritè, vt ipſe putabat, conſtitutis, acceptis ſecum copiis Romanorum, eas per Aſſyriam ducit: atque vbibus quibuſdam & caſtellis partim proditione, partim bello captis, ſine vlla conſideratione aut conſilio, ad ea ſolum quæ ante pedes erant, nullam eorum quæ à tergo reliquit, rationem ducens, neque quòd ſibi [c] eadem via reuertendum eſſet,] animo complectens, oculos adiecit: & [c] quemcunque locum cepit,] eum miſerandum in modum populatus eſt: cellas penarias, & alia id genus ædificia partim ſubruit, partim incendit. Dum autem proficiſcebatur ad Euphratem, non longè abfuit Cteſiphonte. Eſt ea quidem vrbs magna: & iam, loco Babylonis, ſedes regia eſt Perſarum, à qua non longè fluit Tigris. Ac cùm nauibus propter terram interiectã Cteſiphontem appellere non poſſet, cumque [c] neceſſariò] cogi videretur aut vrbem illã præterire, aut nauigia relinquere: tandem quibuſdam captiuis de ea re rogatis, foſſam reperit temporis longinquitate obſtructam, oppletamque, [c] qua naues tranſmitti poſſent]. Itaque effoſſa inde egeſtáque colluuie, quæ nauibus poſſet eſſe impedimento, Euphratem per eam in Tigrim deriuauit. Atque hac nauibus cũ exercitu traductis, ad vrbem venit. Verùm cum Perſæ magno apparatu equitum armatorum, & elephantum inſtructi, [c] ad ripas] Tigris apparerent, & Iulianus videret exercitum ſuum in terra hoſtili inter duos maximos fluuios obſeſſum, & ſiue ibi maneret, [c] ſiue eadem via] reuerteretur, in periculo verſari fame intereundi, præſertim vrbibus & pagis per quos venerat vaſtatis, & nullas iam res ad commeatum neceſſarias habentibus: præmiis celeribus propoſitis, milites in ludis Circenſibus ſpectandis occupatos tenuit. Interim verò nauiculariis mandatum dederat, vt nauium onera & commeatum exercitus abiicerent, eo conſilio, vt milites (ſic equidem audiui) cum viderent ſe propter rerum ad victum neceſſariarũ penuriam in periculo vitæ conſtitutos, maiores animos ſumerent, & alacrius cum hoſtibus pugnarent. His rebus ita comparatis, Imperator vocatis ad ſe poſt cœnam ducibus ac centurionibus, milites nauibus imponendos curat. Illi, Tigri noctu traiecto, vbi iam ad vlteriores fluminis ripas appulſum eſt, nauibus egrediũtur. Ex Perſis autem qui eorum aduentum ſentiebant, defendere ſe, & mutuò cohortari cœperunt: alij adhuc dormientes, à Romanis oppreſsi ſunt: die verò illuceſcente, committitur prælium. Romani multis & ex ſuis amiſsis, & ex hoſtium copiis interfectis, primùm fluuium traiiciunt: deinde caſtra ante Cteſiphontem ponunt. At quoniam placuit Imperatori non vlterius progredi, ſed in ſui imperij fines redire, nauibus propterea ſuccenſis, quod propter earum cuſtodiam multi milites cauſarij eſſent, ad reuertendum ſe parant, fluuio Tigri ad læuam relicto. Atque primùm, captiuorum ductu, in regionem fertilem & omnibus abundantem rebus ad vitam neceſſariis veniunt. At poſtea ſenex quidam, qui pro omnium Perſarum libertate mortem oppetere cupiebat, primum à Romanis dedita opera ſe capi permiſit: cum tamen præ ſe ferret, inuitum ſe captum eſſe. Deinde ad Imperatorem deducitur. Tum rogatus de via, & vera dicere viſus, perſuaſit Romanis, fore, vt ſi ipſum ſequerentur, celerrimè cum exercitu ſuo ad ſuos ipſorum fines peruenirẽt: & quòd iter ſolùm triduo, ad ſummum quadriduo moleſtum & difficilè eſſet: & quòd pro eo tempore commeatum ſecum ferre deberent, propterea quòd terra deſerta erat, & inculta. Imperator igitur aſtuti ſenis verbis inductus, conſtituit illac proficiſci. Vbi verò aliquantò longius proceſſerunt, & confecto iam tridui itinere, in locis eiſdem impediti hæſerunt: ſenex captiuus vocatus in quæſtionem, confitetur, ſe pro ſalute ſuorum vltrò ad mortem gradi, & paratum eſſe omnia cruciamentorum genera lubenter ſubire. Cum autem copiæ Romanæ partim itineris longitudine, partim inopia rerum ad

BBbb

Margin notes (left): c. τὴν αὐτὴν πάλιν ἐπανελθεῖν — c. ἀλλ' ὅσην ᾕρηκε — c. ἀναγκαίως — c. διώρυχα πλεύσιμον — c. ἐπὶ ταῖς ὄχθαις — c. ἐν τῇ τὴν αὐτὴν ὁδὸν

Margin notes (right): *Cteſiphõ vrbs.* — *Euphrates in Tigrim deriuatus.* — *Commeatus militibus à Iuliano ſublatus.* — *Prælio Iuliani cum Perſis prælium.* — *Senis Perſæ dolo Iulianus deceptus.* — *Pugna.*

greſſos illos, qui ſuperiore nocte ad Iulianum expugnandum abierant, cæteriſque nunciaſſe eum occiſum eſſe. Eodem die Didymus, vir eccleſiaſticus, & diuinæ ſapientiæ ac pietatis perſtudioſus, Alexandriæ ætatem degens, ſupra modum dolebat, non modò [c] ob Imperatoris ſcelera contra Chriſtianam religionem admiſſa: ſed etiam, quòd cæco errore vagabatur, & eccleſias contemnebat. Itaque ieiunare, & Deum hac de re ſupplex orare cœpit. Qui cum ob hanc cauſam animo adeò ſollicito ac mœſto eſſet, vti ſequenti nocte nihil comederet, fortè in ſolio aſsidens, ſomno oppreſſus eſt: atq; velut extra ſe poſitus, videbatur ſibi videre equos albos in aere curſare: & qui in eis vehebãtur, eos ita prædicare: Nũciate Didymo, hodie Iulianũ hac ipſa hora interfectũ eſſe, ipſeq; idem illud Athanaſio epiſcopo ſignificet. Didymus igitur illico ſomno ſolutus, ſurrexit, cibumq; cepit. Ac de viſione tũ [c] familiaris Iuliani, tum Didymi iſta equidem accepi: & neuter eorũ in his, quæ fuerat contemplatus, à veritate aberrauit, ſicut poſtea indicatum eſt. Quòd ſi cuipiam hęc non ſatis videantur ad oſtendendum eum, Dei nutu, cuius eccleſias vaſtabat, trucidatum eſſe: [c] is reuocet etiam in memoriam] vaticinationem, quam vir quidam eccleſiaſticus prædicebat. Nam cum Iulianus bellum eſſet contra Perſas facturus, & minatus fuiſſet ſe poſt bellum eccleſias grauiter afflicturum, & petulanter inſultaret, filium fabri nihil illis afferre poſſe ſubſidij: vir quem dixi modò, hanc de eo pronunciauit ſententiam: Iſte fabri filius arcam ei ligneam ad mortem parat. Porrò autem ille ipſe Iulianus, poſt plagam acceptam ex aliqua parte intellexit, à quo læſus fuiſſet, neque calamitatis ſuæ cauſam omnino ignorauit. Dicitur enim, cum erat ſauciatus, ſanguinem è vulnere expreſſum, in aerẽ proieciſſe, & velut in Chriſtum ſibi apparentem intuitus, eum ſuæ necis inſimulaſſe. Alij autem memorant, eum, cum ſanguinem manu oſtendiſſet, illum in aerem ieciſſe, perinde atque ſoli iratum, quòd Perſis veniſſet ſubſidio, & ſe non ſeruaſſet incolumem: pręſertim cum ſuæ natiuitatis, ſicut aſtronomorum ſcientia indicabat, velut dominus eſſet & moderator. At cum eſſet reuera moriturus, vtrum Chriſtum viderit nec ne (vti ſolet accidere, quando anima è corporis cuſtodia egreditur, & res diuiniores, quàm quę ab homine conſpici poſsint, videt) haud equidem habeo dicere. Neque enim iſtud ab adeò multis dicitur: veruntamen, vt planè falſum reiicere non audeo: quippe cum credibile ſit, alia etiam his multo admirabiliora contigiſſe: non alia de cauſa, quàm vt conſtare poſsit, religionem Chriſtianam non hominum ſtudio & induſtria conſtitutam ſtabilitamque eſſe. Denique toto tempore quo iſte regnauit Imperator, Deus viſus eſt grauiter commotus eſſe: & propterea imperium Romanum permultis, in nationibus ei ſubiectis, variis calamitatum generibus affligi permiſit. Nam terra grauiſsimis motibus continenter concuſſa: & ædificiis ruentibus, neque domi cuiquam, neque ſub dio verſari tutum erat. Atque vti ex his, quæ mihi narrata fuerunt, coniecturam facio, vel eo ipſo imperante, vel ſecundum ſaltem gradum poſt Imperatorem obtinente, clades Alexandriæ vrbi Ægypti inflicta accidit. Quo quidem tempore mare cum in ſuum locum receſsiſſet, denuò impetu repentino æſtuans, extra ſuos terminos erupit, & longè latéque aridum vndis obruit: adeò vt cum aqua receſsiſſet, ſcaphę marinæ in domorũ regulis repertæ ſint. Atque eo die quo iſta acciderunt (quem *γενέσια*, id eſt natalitia terræmotus vocant) feſtum quotannis Alexandrini etiamnum agunt: in quo quamplurimis per totam vrbem lucernis accenſis, & precibus ad gratias Deo agendas fuſis, cum magno ſplendore hunc diem feſtum, & non minore cum reuerentia celebrant. His accedunt diutinæ ſiccitates, quæ eiuſdem Imperatoris temporibus, & fructus & aeris ſalubritatem labefactarunt. Hinc tanta rerum ad victum neceſſariarũ penuria orta eſt, vt homines fame compulſi, pabulo, quo animalia ratione carentia vti ſolent, veſcerentur. Quinetiam peſtis ſecuta eſt, quæ ſuos ſecum aduexit morbos, & hominum corpora extinxit. Verùm de Iuliano hæc hactenus.

Marginal notes:

c. διὰ τὸ αὐτὸν ὡς συνελαυνόμενον,

Didymo Alexandrino per viſionem interitus Iuliani diuinitus ſignificatus.

c. ἰουλιανοῦ δαίμονος

c. εἰς νοῦν λαβέτω

Chriſtus Iuliano per contumeliam filius fabri dictus.

Moritur, Iuliani in Chriſtum contumelia.

Sub Iuliani imperio crebra prodigia.

Terræ motus.

Alexandrina inundatio, cuius cauſa ſolenne ibi feſtum agitur.

Siccitas.

Fames.

Peſtis.

De Ioniniani imperio, & quòd ſuſcepto regno multa iuſtè legitiméque ſtatuerit.

Caput III.

IOVINIANVS. IMPERATOR.

Iouinianus quare & quãdiu Imperium recuſarit.
Pax cum Perſis.

POſt Iulianum, communi exercitus cõſenſu Iouinianus capeſsit imperium. Quẽ cum milites in hoſtili terra Imperatorẽ delegiſſent, ipſe ſe Chriſtianum eſſe clara voce profeſſus, imperium recuſauit: neque imperij inſignia vſque eò ſuſcipere voluit, quoad milites, cognita recuſationis cauſa, ſe itidem Chriſtianos eſſe clamaſſent. Ac cum rerum ſtatus in periculo cõſtitutus eſſet, & propter malam Iuliani gubernationem admodum perturbatus, & exercitus penuria commeatus valde laboraret, neceſſe ei videbatur, pactis quibuſdam conditionibus, pacẽ cum Perſis facere: & ob eam cauſam aliquid de tributis, quę Romanis antè penſitauerant, remittere. Cumq; præterea experientia didiciſſet, imperium propter iram diuinam in Iulianum, qui ante ipſum regnauerat, accenſam, acerbè afflictatum fuiſſe: abiecta omni cunctatione, ſcripſit ad præſides noſtrarum [c] prouinciarum, vt] in eccleſias frequentes conuenirent, & diuinum numen ſtudioſè colerent, docerentq; ſuos ſolam religionem Chriſtianam verum Dei cultum in ſe complecti. Porrò eccleſiis & clericis, viduis & virginibus immunitatem reddidit: & ſi quid aliud vel ad cõmodum, vel ad honorem religionis noſtræ à Cõſtãtino ac liberis ſuis aut donatum, aut lege ſancitum fuiſſet, poſtea autem à Iuliano illis ablatum. Miſit item ad [A] ad Secundum] præſidem generalem edictum, quod iubebat, vt qui ſacratam virginem vel ad nuptias contrahendas pellicere conaretur, vel laſciuo ſolum obtutu aſpiceret, maximè omnium ſi per vim rapere tentaret, capitis ſupplicio mulctaretur. Iſtam legem ideo tulit, quòd quidam improbi viri, regnante Iuliano, tales virgines vel vi, vel perſuaſione ad hanc corruptelam inductas, ſibi connubio iũxiſſent: quemadmodum fieri ſolet, cum religionis ſtatu perturbato, turpis libido id genus ſceleris conſciſcendi impunitatem proponit.

Eccleſiæ ſtatus reſtauratus à Iouiniano.

Edictũ de S. virginibus.

C. τῶν ἰδιῶν ἀδεῶς ἐν ταῖς [illegible]

A. [illegible] ante vgi.

Quòd denuò motus in Eccleſia exorti ſunt: & de Antiocheno concilio, quod fidem Nicænam confirmauit: & quid ad Iouianum Imperatorem ſcripſerit.

Caput IIII.

Sublatam perſecutionem ſtatim ſubſequũtur inter epiſcopos de dogmate diſſenſiones.

IAm verò quæſtiones de integro, & diſputationes de doctrina fidei ab eccleſiarũ præſidibus agitari cœptæ ſunt. Nam dum regnabat Iulianus, propterea quòd ſumma religionis Chriſtianæ omnino in diſcrimine verſabatur, à diſceptando omnes ſe temperarunt: communitérque inter ſe Deum ſupplices orabant, vt ipſis propitium ſe oſtenderet. Atque ita natura humana cõparatum eſt, vt cum ab exteris iniuriam acceperint, cum ſuis concordiam habeant & pacem: cũ autem ſint malis ab exteris importatis liberati, ipſi inter ſe ſeditionem & diſcordiã concitent. Sed quibus rebuſp. aut gentibus illud acciderit, non eſt in præſentiarum commemorandum. Per idem ferè tempus Baſilius epiſcopus Ancyræ, Syluanus Tarſi, Sophronius Pompeiopolis, & alij, qui vnà cum his ſunt hæreſim Anomianorum auerſati, & filium patri non conſubſtantialem, ſed ſubſtantia ſimilem dixerunt, libellum ad Imperatorem mittebant: in quo fatebantur, gratias Deo agendas eſſe, quòd eum imperio Romano præfecerat: Poſtulabantque, vt vel acta concilij Ariminenſis ac Seleucenſis rata manerent: & ea quæ quorundam ſtudio ac potentia decreta fuiſſent, abrogarentur: vel vt modus ille, qui ante concilia habita in eccleſiis ſeruatus fuiſſet, teneretur: dareturq; poteſtas omnibus [c] vbiq;] epiſcopis, vt quo in loco ipſi vellent, ſeparatim, nullo alio cum illis communicante, in vnum conuenirent: & vt ea quæ inſtituebantur à nõnullis, qui aliquid ſeorſum moliri, & ita homines in fraudem impellere cuperent, vti regnante Cõſtantio acciderat, neutiquam ex eorum ſententia procedere permitterentur. Significabant etiam, ſe ad caſtra nolle accedere, ne moleſtiam ei exhibere viderentur, Attamen ſi ipſe eis copiam faceret, ſe ſuis ipſorum vſos iumentis, hoc perlubenter facturos. Atque hi quidem iſta ſcripſere ad Iouianum. Eodem tempore, concilio Antiochiæ Syriæ conuocato, fides concilij Nicæni confirmata eſt: ibique omnium ſententiis decretum, vt filius patri ſine controuerſia conſubſtantialis eſſe crederetur. Huic concilio interfuere, Meletius, qui id temporis eccleſiam Antiochenam gubernabat: Euſebius epiſcopus Samoſatenus: Pelagius Laodiceæ, quæ eſt vrbs Syriæ: Acacius Cæſareæ Palæſtinæ: Irenion Gazæ: & Athanaſius Ancyræ epiſcopus. Quibus rebus confectis,

C. πανταχοῦ

Antioch. concilium, in quo Nicæna probatur fides.

ctis, concilij decreta ſignificabant Imperatori per literas ſcriptas his verbis:

Sanct. Deóque chariſſ. domino noſtro Iouiano, Victori, Auguſto, concilium epiſcoporum Antiochiæ in vnum ex variis prouinciis conuocatorum, S.

Synodi Antiochena ad Iouinianum epiſtola.

» Tuam pietatem, Imperator ſanctiſsime, cum primis laborare, vt eccleſiæ pax &
» concordia ſtabiliatur, nobis exploratum eſt. Neque ſumus neſcij, te ſapienter conſi-
» deraſſe, formam veræ & orthodoxæ fidei ad hanc concordiã confirmandam vale-
re maximè. Idcirco ne in eorum numero, qui doctrinam [c] veritatis] adulterare ſtu-
» dent, habeamur: viſum eſt tuæ prudentiæ ſignificare, quòd fidem ſancti concilij
» iam olim Nicææ congregati & approbemus, & teneamus: quandoquidem vocabu-
lum Conſubſtantialis, quod quibuſdam [c] videtur] parum rectè in ea poſitum, eſt
» proba à patribus commodaq; interpretatione explanatum: quæ quidem interpre
» tatio oſtendit, filium ex patris ſubſtantia genitum: patri ſecundum ſubſtãtiam ſimi-
» lem: & neque affectionem vllam in eius inexplicabili generatione debere intelligi,
» neque vocabulum Subſtantiæ apud ſanctos patres ad conſuetudinem Græci ſer-
» monis capi, ſed ab illis poni ad euertendum illud peſtiferum dogma, Chriſtum ſci-
» licet ex nihilo ortum eſſe, ab Ario impiè introductum: quod etiam iſti Anomiani,
» id eſt, qui filium patri diſsimilem ſtatuunt, nuper exorti, multo audacius impuden-
» tiusq; ad eccleſiæ concordiam labefactandam aſſeuerant. Quamobrem exemplar
» fidei ab epiſcopis Nicææ coactis expoſitæ (quam ſanè vehementer amplectimur)
» his literis quibus animorum noſtrorum ſententiam tibi declarauimus, ſubiungere
placuit. Atque hæc quidem decreuere epiſcopi, qui eo tempore Antiochiæ in vnũ
conuenerant, formulámque fidei à concilio Nicæno editam, eiſdem verbis, quibus
erat conſcripta, ſuis literis ſubiunxere.

c. ἀληθείας

c. φαίνεται

Conſubſtantialis vocabulum explicatum & probatum.

De magno Athanaſio, qui maiorem in modum ab Imperatore colebatur, quódque Aegypti eccleſiæ illi traditæ ſunt: & de magni Antonij viſione.

Caput V.

Dum hæc geruntur, Athanaſius etiã epiſcopus Alexãdriæ, conſilio ſuo cũ quibuſdã familiaribus ſuis [c] cõmunicato,] neceſſarium putauit Imperatorẽ, qui Chriſtianus erat, viſere. Atque profectus Antiochiã, poſtulata ſua Imperatori exponit. Sunt tamẽ qui dicũt, Imperatorẽ eum ad ſe acceſſiuiſſe, vt quid de religione & ſana doctrina agendum eſſet, ab illo cognoſceret. Vbi verò res eccleſiæ ritè, quoad eius fieri poterat, conſtituerat, de reditu cœpit cogitare. Euzoius autẽ epiſcopus ſectæ Arianæ Antiochię, * Probatiũ eunuchũ, ſectæ eiuſdem Alexandriæ anteſignanum, conſtituere laborauit. Lucius igitur genere Alexandrinus, vnus ex presbyteris, quos Georgius ordinauerat, cum Euzoius eiuſq; fautores iſtud inſtituiſſent, ad Imperatorẽ accedit: grauiter criminatur Athanaſiũ, primùm quòd toto tempore, quo epiſcopatum geſſerat, criminibus implicatus tenebatur: deinde quòd à ſuperioribus Imperatoribus ſæpe erat exilio condemnatus: poſtremò, quòd author diſcordiæ in religione, & tumultus extiterat. Itaque poſtulat, vt alter eius loco eccleſiæ Alexãdrinæ crearetur epiſcopus. At Imperator (norat enim inſidias, quæ erant tum Athanaſio paratæ) criminibus ei illatis neutiquam auſcultauit: ſed Lucio quidem, cum minis adiectis, in mandatis dedit, vt quieſceret: Probatio autẽ, & aliis eunuchis, quos circum ſe habebat, vtpote eiuſmodi tumultuum authoribus, imperauit, vt tandem modeſtiam diſcerent. Athanaſiũ verò, quẽ præſens congreſſus & colloquium ei chariſsimum reddiderat, miſit in Ægyptum, cum mãdato, vt quo, ſibi luberet, modo eccleſias & populum regeret. Nam dicitur illum tum ob virtutem, qua præditus erat, tum ob vitam piè actam, tum denique ob prudentiam, & præſtantiam doctrinæ, laudaſſe plurimum. Ad hunc modum ergo fides in concilio Nicæno ſtabilita, quanquam ad aliquod temporis ſpacium intericctum, vt ſuprà docuimus, [c] oppugnata fuerat,] tamen iſto Imperatore regnante caput denuò extulit. Verum non ita diu pòſt pari ratione agitari cœpit. Nam non in his ſolum, vt eſt veriſimile, quæ temporibus Conſtantij eccleſiæ cõtigerunt, præ-

c. κοινωσά-μενος

Athanaſius Antiochiam ad imperat. profectus.

* Probatianũ al.

Euzoius, fruſtra conatur promouere Arianiſmum.

Fruſtra item Athanaſium apud Imp. accuſat.

Athanaſius Imp. chariſſimus, eiuſque ab eod. repreſſi accuſatores.

c. σαλευθέ-ντα

dictio Antonij monachi expleta eſt,ſed reſtabant adhuc ea quæ poſtea ſub Valente facta ſunt. Traditum eſt enim, Antonium,priuſquam Ariani eſſent eccleſiarum potiti gubernaculis,regnante Conſtantio,ſecundum quietem mulos altare inſulantes calcibus & ſacram menſam euertentes vidiſſe: illicóque prædixiſſe, tumultum ex adulterinis permixtisq; doctrinis ortū,& rebellionem [c] ex illis qui] alienam ab eccleſia catholica opinionem tenerent excitatam, eccleſiam Dei poſtea occupaturam. Atque hæc quidem verè ab eo & viſa eſſe & prædicta,res cum quæ ante hoc tempus,tum quæ pòſt accidebant,manifeſtò declararunt.

Antonij monachi viſio.

c. [illegible]

Iouiniani mors: & de vita Valentiniani,& ipſius in Deum fiducia, & quomodo ad imperium peruenerit, & quòd Valentem fratrem ſuum in imperij partem aſſumpſit:& de opinionum & morum eorundem diſcrepantia.

Caput VI.

IOuianus verò [a] imperij adminiſtratione circiter octo mēſes perfunctus,] dū proficiſcitur Cōſtantinopolim,in Dadaſtanis, qui eſt locus Bithyniæ inter vias,mortem obit:vel quòd largius,vti quidam prædicant,cœnauerat:vel quòd odorem domus,in qua dormiebat,recēs calce illitæ ferre nō poterat. Nam multis carbonibus,quò locus tepeſceret, ibi accenſis (erat enim iam hyems) vaporem inde excitatum, parietes ſupra modum madefeciſſe dicunt. Vbi verò exercitus venit Nicæam,vrbem Bithyniæ; Valentinianum, virum bonum & dignum planè imperio,Imperatorē declarant.nā ibi tum fortè aderat, ab exilio reuerſus. Fertur enim, Iulianū cum ſummam imperij Romani adminiſtraret, iſtū Valentinianū,qui præfectus cohortis erat,ex albo militum qui in exercitu Iouiani vocabantur, exemiſſe,& perpetuo addixiſſe exilio: ſimulatione quidem,quòd milites ſibi ſubiectos,cum cōtra hoſtes pugnandū eſſet,parū commodè inſtruxerat, ſed reuera hinc inductus eſt. Cū Iulianus adhuc in Gallia,quæ ad occidentem ſolem vergit,ætatem ageret,ad quoddam delubrum iuit ſacrificatū: ſimulq; cum eo fuit Valentinianus. Nam Romanis vetus erat mos,vt præfecti militum,qui Iouiani & Herculiani vocabātur (ſunt hæ quidem duę cohortes ex militibus primariis conſtitutæ: quarum altera ab Hercule,ab Ioue altera nomen traxit) Imperatorem [a] proximè] à tergo præſidij cauſa ſequantur. Valentinianus autem cum eſſet limen delubri trāſgreſſurus,& ſacerdos ritu Gētilitio virides oliuæ ramuſculos madefactos manu tenēs,introeuntes illis aſpergeret,gutta in ſuam veſtem delapſa,ægrè admodum & grauiter tulit. Chriſtianus enim erat:& propterea ſacerdotem, qui ipſum aqua aſperſerat,conuiciis adoritur. Aiunt præterea eum,etiam imperatore Iuliano inſpectante,tantum veſtis ſuæ cum ipſa gutta excidiſſe,abieciſſéque,quantum gutta madefecerat. Vnde Iulianus ei admodum infenſus,iratúſque, non multo pòſt [c] condemnauit] exilio, vt nimirum Melitinā,vrbem Armeniæ,perpetuò incoleret, cauſa quidem ſimulata, quòd milites ſibi ſubiectos negligenter admodum gubernaſſet. Noluit enim videri propter religionem vllo eum afficere incommodo, ne inde aut martyris, aut confeſſoris honos illi tribueretur: ſiquidem hac de cauſa aliis etiam Chriſtianis pepercerat, quia videret eos ex periculorum ſuſceptione (vti ſuprà demonſtratum eſt) tum gloriam ſibi conſequi,tum religionem ac fidem Chriſti vehementer confirmare. Ac ſimul vt imperium Romanum Iouiano delatum eſt, iſte Valentinianus ab exilio Nicæam reuocatus, mortuo iam fortè Iouiniano, & conſilio ab exercitu & his qui tum primos magiſtratus gerebant, inito, omnium ſuffragiis Imperator deligitur. Poſtea verò quàm inſignia ſuſceperat imperij, & milites clamarant, vt alterum ſibi velut ſocium imperij adiungeret, Me, inquit, ad imperandum deligere, ô milites, penes vos erat:ſed cum iam à vobis delectus ſim, conſortem imperij, quem poſtulatis, non in veſtra, ſed in mea ſolius poteſtate deligere ſitum eſt. Quinetiam vos, qui meo iam imperio ſubiecti eſtis,conquieſcere:me autem,vtpote Imperatorem, quid agendum ſit, conſiderare conuenit. Atque hac oratione id temporis milites affatus, eorum minimè ceſsit ſententiæ. Verùm haud multo pòſt profectus Conſtantinopolim, fratrē conſortem imperij declarauit. Atque partes imperij,quæ ad ſolem orientem ſpectār,ei

Iouiani mors.

A. ἀμφὶ ὀκτὼ μῆνας ἐν τῇ βασιλείᾳ διαγενόμενος.

Valentinianus Imp. declaratus.

VALENTINIANVS.

Milites Iouiani, Herculiani.

A. [illegible]

Valentinianus vt miles Chriſtianus gentiliſmū auerſatus, à Iuliano mulctatur exilio.

c. [illegible]

Valentinianus vt milites quē ſibi ſocium eligi volebant repreſsit.

Valentem fratrem ſibi conſortem adiungit.

tradidit

c. ἀπὸ Ἰλλυρίων

tradidit: quæ autem [c] ab Illyriis] ad Oceanum occidentalem pertinent, quinetiam omnem eregionè continentem ad extremas vſque oras Libyæ, ſuæ ipſius ſubiecit ditioni. Ambo quidem profeſsione Chriſtiani erant: ſed tamen opinione diſcrepabant, & moribus. Nam Valens, quò ſalutari aqua baptiſmatis expiaretur, Eudoxio epiſcopo ad illius myſterij initiationem miniſtro vſus eſt, fidei Arianæ ſe addixit: atque iniquo animo paſſus eſt, quòd non ſibi liceret omnes vi ad eandem ſecum opinionem amplectendam cogere. Valentinianus autem fidei concilij Nicæni adhæreſcens, ſicut iis qui ei fauebant opitulatus eſt, ſic contrariam doctrinam ſequentibus nihil omnino exhibuit negocij.

Valēs Arianus.

Quòd rurſus eccleſiis perturbatis, concilium Lampſaci coactum eſt: & quòd Ariani qui Eudoxium ſequebantur, cum ſuperiores eſſent, illos qui fidem orthodoxam tenebant, vnà cum Meletio eccleſiis ſubmouebant. Caput VII.

VBi verò deceſsit Conſtantinopoli Valentinianus, perq; Thraciam Romā verſus iter fecit: epiſcopi Helleſponti & Bithyniæ, & alij omnes qui filium patri conſubſtantialem aſſerendū putabant, mittunt ad eum pro ſe legatum Hypatianum Heracleæ, quod eſt oppidum Perinthi, epiſcopum oratum, vt ſibi de doctrina fidei ritè conſtituenda in vnum conueniendi poteſtas permitteretur. Qui cū veniſſet ad Valentinianum, & epiſcoporum poſtulata ei expoſuiſſet: reſpondit ille, ſibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere, ſe eiuſmodi negociis interponere: Et ideo ſacerdotes & epiſcopi, inquit, quibus hæc curæ ſunt, ſeorſum per ſe, vbicunque ipſis lubitum fuerit, in vnum conueniant. Quo reſponſo ad legationem Hypatiani dato, Lampſaci concilium cogunt. Atque vbi ad bimeſtre ſpacium de rebus fidei deliberatum eſt, tandem decernunt, acta Conſtātinopoli, opera ac ſtudio Eudoxij & Acacij cum ſuis ſancita, abroganda eſſe: deinde formulam fidei, quā velut ab epiſcopis Occidentalibus editam, explodendam protulerant, quoſdamque ad eidem ſubſcribendum impulerant, facto promiſſo, [c] quòd opinionem eorum qui filium patri diſsimilem prædicant, penitùs reiicerent: cui promiſſo neutiquam ſteterunt. Tum doctrinam illam ratam fore, quæ filium patri ſubſtantia ſimilem aſſerit.] Nam adiectionem huius vocis, Similis, ad planam [c] perſonarum] diſtinctionem neceſſariam eſſe. Porrò formulam fidei in cōſecratione eccleſiæ Antiochenæ [c] editam,] & Seleuciæ omnium epiſcoporum conſenſu confirmatam, in omnibus eccleſiis tenendam. Quinetiam, vt qui ab his qui filium patri diſsimilem aſſeuerabant abdicati, ſuas ipſorū ſedes, vtpote eccleſiis per nefas eiecti, denuò reciperent. Quòd ſi quis eos inſimulare vellet, pari periculo obnoxium fore. Iudicesque cōſtitui epiſcopos tum illius gētis orthodoxos, tum alios, qui ex finitimis prouinciis ad eam ipſam conuenirent eccleſiam, in qua teſtes ſunt rerum à ſingulis in vita geſtarum. Quæ cum decreuiſſent, & Eudoxianos non vocaſſent ſolum, verū etiam locum illis dediſſent pœnitentiæ, hiq; tamen minimè obtemperarent, decreta omnibus vbique eccleſiis ſignificarunt. Ac quoniam ſuſpicabantur (vti erat certè veriſimile) Eudoxium aulam Imperatoris, ad ſuis partibus fauendū inductum, atque ipſis calumniam intenturum: ſtatuerunt eius conatum præuertere, & acta concilij Lāpſaceni Imperatori indicare. Quod & fecere. Siquidem Valenti è Thracia reuertenti (fratrem enim Romam antiquam proficiſcētem, aliquot dierum viam comitatus fuerat) Heracleæ obuiam fiunt. At verò Eudoxius & Imperatoris & aulicorum animos iam, vt volebat, ſibi conciliauerat. Itaque Imperator legatis, qui ex concilio Lampſaceno venerant, iuſsit, vt doctrina fidei cum Eudoxio conſentirent. Sed cum illud denegaſſent, & fraudem Conſtantinopoli factam, & conſilia cōtra decreta concilij Seleucenſis ſuſcepta Eudoxio criminis loco obieciſſent: Valēs inflammatus iracundia, iubet tum illos in exilium ire, tum eccleſias eorum aliis tradi. Interim verò ipſe in Syriam cōcedit. Nam verebatur, ne Perſæ fœdera ad triginta annorum ſpacium regnante Iouiano, facta rumperēt. Cæterū cum hi nihil nouarum rerum molirentur, Antiochiæ commoratus eſt. Quo quidem tempore Meletium epiſcopum addixit exilio: Paulino autem propterea pe-

Hypatianus Heraclea epiſcopus.

Lampſaci concilium coactū, eiuſque decreta.

c. ὃ ἀπεφήναντο κρατεῖν δεῖ τὸ ὁμοιούσιον δοξάζειν τὸν υἱὸν τῷ πατρί· καὶ ὕστερον ante εἶναι πρὸ τοῦ

c. ὑποστάσεων

c. ἐκτεθεῖσαν

Eudoxium, Catholicis in exilium actis tuetur Valens.

percit,quòd vitæ eius ſanctimoniam reuerebatur.Porrò eos qui Eudoxij communionem repudiabant,exturbari eccleſiis,pecuniis mulctari,cædi verberibus,& aliis tormentis affligi mandauit.

Meletij exilium. Paulini ſanctimonia.

De Procopij defectione,& incredibili eius exitu:& Eleuſio Cyziceno, & Eunomio hæretico:& quomodo Eleuſio ſucceſſerit.

Caput VIII.

Procopij contra Valentem expeditio.

QVo quidem tempore, vti coniectura aſſequi poſſumus,res his multò grauiores [c] ab eo perpetratæ fuiſſent,niſi bellum,quod tum à Procopio motum fuerat,obſtitiſſet.Nam iſte Conſtantinopoli,occupata tyrannide,& magno exercitu breui tempore collecto,contra Valentem ire maturat.Valẽs autem ex Syria reuerſus,circiter Nacoliam, vrbem Phrygiæ prælio cum eo congreditur. Quem quidem cùm proditione Agelonis & Gomarij,qui eius duces erant,viuum cepiſſet,non ipſum ſolum,ſed etiam proditores eius miſerandum in modum interemit. Nam hos, licet ſe illis beneuolum fore iuraſſet,ſerris medios diſſecuiſſe traditur. Procopij autem crura,cum duas arbores non longè diſtantes inflexiſſet,ſingula ad ſingulas arbores alligauit : quo facto, arbores denuò ſe in altũ attollere permiſit:quæ cũ ſe ad conſuetum locũ erigerẽt,hominem in duas partes diſtraxerunt. Hoc confecto bello, Nicæam venit. Cum autem imperij ſtatum pacatum cerneret,denuò cœpit eos exagitare, qui aliter atque ipſe de Deo ſentirent.Et maximè omnium epiſcopis, qui Lampſaci in vnum conuenerant,ſuccenſuit: propterea quòd & epiſcopos Arianos abdicauerant, & formulam fidei Arimini compoſitam reiecerant. Qui cum hoc modo ira exardeſceret, deducit Cyzico Eleuſium:atque concilio epiſcoporum eidem,cui ipſe, opinioni fauentium conuocato, cogere illum eorum fidei communicare conatus eſt. Qui primò fortiter reſtitit.verùm cum & exilium vereretur, & fortunarum amiſſionem(iſta enim,ſi non parẽret,Valens ei minatus fuerat)imperata facit. At ſtatim pòſt eum pœnituit.nam Cyzicum reuerſus,palàm in eccleſia peccatum ſuum confeſſus eſt,& alterum eius loco epiſcopũ creari iuſsit.Nam haud conſentaneum eſſe, vt ipſe,qui ſuã fidẽ ac religionẽ prodiderat,ſacerdotio amplius fungeretur.At Cyziceni ob reuerentiam quam erga piam eius vitæ inſtitutionem habebant,eum ſumma complectentes beneuolentia, alterum epiſcopum habere noluerunt. Quibus rebus cognitis,Eudoxius Conſtantinopoli opinionis Arianæ antiſtes, Eunomium Cyzici creat epiſcopum.nam cum,quoniam dicendo erat diſertus,Cyzicenos orationis vi ad ſuam doctrinam facilè perducturũ putauit. Vbi autem venit Cyzicum cum mãdato Imperatoris.† egreſſo]inde Eleuſio, Eccleſiarũ,illius vrbis capeſsit adminiſtrationem. Qui verò doctrinæ parebant Eleuſij,hi eccleſia extra mœnia vrbis ædificata,ante ciuitatem conuentus peregerũt.Verùm de Eunomio, & hæreſi eius nomine nuncupata,dicam equidem paulo pòſt.

c. γέγονεν ἂν [illegible], ὡς εὑρίσκειν ἐστί.

Procopij & proditorum eius exitus.

Valens epiſcopis Lampſaceno concilij iniquior.

Eleuſij lapſi pœnitentia & confeſſio.

Eunomius pulſo Eleuſio Cyzici epiſc.

† Alij, iſtum [illegible] pulſo.

Quòd grauiter mulctati ſint qui eo tempore fidem Nicænam profitebantur: & de Agelio Nouatianorum antiſtite.

Caput IX.

Valens cum Catholicis ſolos agitat Nouatianos.

NOn diſsimilibus porrò afficiebantur incommodis etiam illi, qui Conſtantinopoli doctrinam concilij Nicęni propugnabãt,quorum incõmodorum ſocij fuere quoq; Nouatiani.Nã Imperator cũ reliquos omnes vrbe exigi, tum eccleſias Nouatianoũ occludi mãdauit.Cæterorum autem eccleſias,non erat cauſa cur occluderet.nam iampridẽ eæ, regnãte Conſtantio,ipſis ademptæ fuerant Quinetiã Agelium,qui temporibus etiam Conſtantij eccleſiæ Nouatianorũ [A] Cõſtantinopolis præfuerat, mulctauit exilio. Is quidem dicebatur vitam cum ſumma omniũ admiratione ſecundum leges eccleſiaſticas inſtituiſſe. vixit enim (quod in pia vitæ ratione ac diſciplina facilè primas obtinet)à pecuniarum poſſeſsione liber: atque ipſa vitæ inſtitutio illud planè declarauit.nam vna ſolum vtebatur tunica, & ſine calceis ſemper incedebat.Non ita multò pòſt ab exilio reuocatur:ſuas ipſius recuperat eccleſias,& cõuentus liberè ac ſine metu agit. Quarum rerum Marcianus

A. ἐν κατρκ[illegible] [illegible], ποῖ[illegible].

Agelius & Marcian' inter Nouatianos ſoli non pulſi à Valente.

quidam cauſa extitit, vir ſanè cùm vita, tū doctrina admirabilis, qui iam olim quidē in regia ſatellitem egerat: at iam tum presbyter ſectæ Nouatianæ erat, docebátque filias Imperatoris Anaſtaſiam & Caroſam præcepta Grammaticæ: quarum nominibus ſunt balnea Conſtantinopoli etiamnum appellata. Itaque ob reuerentiam erga hunc, & gratiam, hæc quæ modò diximus, Nouatianis conceſſa ſunt. *Anaſtaſia & Caroſa Imp. F F.*

De Valentiniano iuniore, & Gratiano, & perſequutione, quam excitauit Valens: & quòd, qui Conſubſtantiale tuebantur, ab Arianis & Macedonianis diuexati, Romam legationem mittunt. Caput X.

SVb idem tempus imperatori Valentiniano in Occidēte filius natus eſt, patris nomine nuncupatus. Non multo pòſt filius eius Gratianus, quem antequam regimen ſuſcepiſſet imperij, in lucem ediderat, Imperator creatus. Eodem tempore quanquam grando inſtar lapidum, præter cōmunē naturæ conſuetudinē, præceps delabebatur in terrā, & terræmotus maximi cùm alias ciuitates, tū Nicæā Bithyniæ magnopere labefactabant: Valens tamen & Eudoxius Chriſtianos, qui doctrina fidei abs ſe diſſentirent, grauiter perſequi non deſierunt. Atque cum conatus eorum aduerſus fautores Nicæni concilij ipſis [c] ex animi ſententia iam ſucceſſiſſe] videbatur (nam hi quidem maiore in parte imperij Valentis, & maximè in Thracia, Bithynia, Helleſponto, & aliis regionibus hiſce [c] longius diſtantibus,] neque eccleſias habebant, neque ſacerdotes) tamen contra Macedonianos, qui [c] in ea orbis parte] numero multo plures erant, [c] cœpere iracūdia admodum efferri:] in quos furorem conuertentes, non mediocriter diuexarunt. Qui metu malorum impendentium perterriti, legationibus inter ipſos mutuò ad ſingulas vrbes miſſis, commodiſsimum ſibi putarunt, ad Valentinianum imperatorem & Romanum epiſcopum profugere, & communioni fidei illius potius quàm Eudoxij [c] aut Valentis ac ſuorum] aulicorum ſe adiungere. Vbi verò iſta rectè ſe habere viſa ſunt, tres ex ſuis deligunt, Euſtathium epiſcopum Sebaſtiæ; Syluanum Tarſi, & Theophilum Caſtabalorum epiſcopum, quos ad Valentinianum mittant: ſcribuntque literas tum ad Liberium epiſcopum Romanum, tum ad reliquos epiſcopos Occidentis (vtpote qui fidem ab Apoſtolis ductam ratam firmamque tenerent, & præ cæteris deberent religioni proſpicere) vti legatis ſuis, quantū in ipſis ſitū eſſet, ſubſidio eſſe, & cū illis conſiliū de rebus agendis inire vellet: exponerentq́ʒ, quid ad ſtatum Eccleſiæ ritè conſtituendum optimum factu videretur. Qui cum in Italiam veniſſent, certiores facti ſunt Imperatorem eſſe [c] in Gallia, vt contra Barbaros illi regioni finitimos, bellum faceret. Verùm cùm via in Galliam difficilis eſſet, & periculoſa propter bellum, literas dedere Liberio. Atque rebus, de quibus venerant legati, cum eo communicatis, non Arium ſolum, verùm etiam eius opinionis fautores ac doctores condemnant: reiiciunt etiam omnem hæreſim fidei concilij Nicæni aduerſantem, vocabulúmque Conſubſtantialis recipiunt, vtpote idem ſignificans quod Subſtantia ſimilis. Itaque Liberius, ſimul vt confeſsionem iſtarum rerum ab illis ſcriptis proditam accepit, cum eis communicauit: ſcripſitque ad epiſcopos Orientis, eoſq́ʒ ob concordiam & fidei conſenſum laudauit, atque quid cum legatis eorum actum ſit, ſignificauit. Confeſsio autem Euſtathij, & collegarum illius, hæc quidem.

[Margin, right: *Valentinianus Valentiniani F.* — *Gratianus Imp creatus.* — *Grando. Terræmotus.* — *Valēs & Eudoxius perſequuntur Catholicos.* — *Macedoniani.* — *Macedonianorū ad Imp. Valentinianū & Liberium Ro. epiſ. legati pro Nicæna fidei ſubſcriptione.*]

[Margin, left: c. κατηνῦσθαι — c. πορρωτέρω — c. κ τῷ πλήθει, ἐχαλέπαινον, — c. τοῖς ἀμφ' αὐτόν. — c. ἐν Γαλατίᾳ.]

Euſtachij, Syluani, & Theophili, ad Liberium Romanum epiſcopum confeſsio. Caput XI.

Domino, Fratri, & Collegæ noſtro Liberio, Euſtatius, Syluanus, & Theophilus, in Domino S.

VT omnem occaſionem inſanæ hæreticorum confidentiæ, qui Eccleſiæ catholicæ graues afferunt offenſiones, omnino adimamus: concilia epiſcoporum rectè de religione ſentiētium, quæ Lampſaci, Smyrnæ, aliiſque variis in locis aliquādo habita fuerint, noſtro approbamus conſenſu. Cuius ſynodi legationē obeuntes, literas ad tuam benignitatē, & ad alios epiſcopos Italiæ aliarúmque regionum ad ſolem occidentem vergentium attulimus: ex quibus planum fiet, *Macedonianorum epiſcoporum confeſſio ad Liberium miſſa.*

nos fidem catholicam tenere ſeruaréque, quæ in ſacroſancto cõcilio Nicæno, temporibus beati Conſtantini imperatoris, à trecentis decem & octo epiſcopis confirmata fuit, atque adeò inuiolata ſtabiliſque permanſit: in qua vox Conſubſtantialis ad peruerſam Arij doctrinam expugnandam ſanctè piéque poſita fuit. Nam propriarum manuum ſubſcriptionibus planè confitemur, nos nõ aliter atque illos patres quos diximus, ſentire, ſed eandẽ fidem cũ illis & antehac ſeruaſſe, & iam ſeruare, & ad extremum vſque ſpiritum ſeruaturos eſſe: Arium autem, impiam illius doctrinam, eius diſcipulos, omnẽſque Patropaſſianos, [c] Marcioniſtas,] Photinianos Marcellianos, & Pauli denique Samoſateni ſectatores penitùs condẽnare. Iſtorum doctrinæ, omnibus idem cum illis ſentientibus, omnibus etiam erroribus, qui ſacro ſanctæ fidei prædictæ à ſanctis patribus piè & catholicè in vrbe Nicæa expoſitæ aduerſantur, itemque fidei formulæ in concilio Ariminenſi recitatæ, vtpote fidei ſancti concilij Nicæni, quod diximus, prorſus repugnanti (cui quidem dolo & quorundam periurio, propter nomen vrbis Nicææ quæ eſt in Thracia, deluſi, Conſtantinopoli ſubſcripſimus) nominatim anathema indicimus. Portò formulam fidei in concilio Nicæno editam, ſuæ confeſsioni eiſdem verbis ſubiunxerunt. Atque literas Liberij de rebus modò geſtis cum accepiſſent, in Siciliam nauigarunt. Qua in inſula concilio celebrato, & eiſdem rebus ab epiſcopis illius loci decretis, ad extremùm cum hæc omnia confeciſſent, domum reuerterunt.

c. μαρκιανιστὰς

De concilio Tyanis celebrato: & eo quod in Cilicia expectabatur futurum, niſi id Valens ſoluiſſet: & perſecutione, quæ eo tempore feruebat, & quòd Athanaſius magnus iterum ſeſe fugæ mandans delituerit: & poſtea, datis ad eum Valentis literis in publicum prodens Aegypti eccleſias gubernarit. Caput XII.

Conciliũ Tyanis celebratũ.

EOdem tẽpore, dum Euſebius epiſcopus Cæſareæ Cappadociç, Athanaſius Ancyræ, Pelagius Laodiceæ, Zenõ Tyrini, Paulus Emeſæ, Otreus Meletinæ, Gregorius [A] Nazianzi epiſcopus,] & multi alij qui regnãte Iouiano Antiochiæ decernebant doctrinam, quòd filius ſit patri cõſubſtantialis, tenẽdam eſſe: dum inquam iſti omnes Tyanis concilium habent, literæ Liberij & aliorum epiſcoporum Occidẽtis recitantur. Ex quibus permagnam capientes lætitiam, ſcripſerũt omnibus eccleſiis, vt tum decreta epiſcoporum [c] Occidentis,] tum literas Liberij & aliorum epiſcoporũ Italiæ, Africæ, Galliæ ad occaſum ſolis ſpectantis, & Siciliæ (horum enim literas quoque legati ex concilio Lampſaceni ad eos miſsi attulerãt) diligenter perlegerent: deinde numerum omnium (concilium namque Ariminenſe multitudine longè ſuperabant) ſecum ſubducerent: tum vt doctrinæ ſe illis, & communionis ſocios adiungerent: deinceps vt in ea ſententia ſe eſſe ſuis ipſorum literis declararẽt: poſtremò, vt ad certum diem, quem præſtituerant, dum adhuc ver eſſet, Tarſi Ciliciæ in vnum conuenirent. Atque hi quidem hoc modo ad conueniendũ in vnum locum ſe mutuò ipſi cohortati ſunt. Cum autem iam concilium Tarſi cogeretur, circiter triginta quatuor epiſcopi Aſiani in Caria, quæ eſt regio Aſiæ, in vnum congregati, ſtudium in eccleſiæ concordia ſtabilienda poſitum probabãt illi quidem: ſed tamen vocabulum Conſubſtantialis, reiiciebant, cõſtantérque affirmabant formulam fidei Antiochiæ & Seleuciæ editam tenendam eſſe: quippe quæ etiam antè à Luciano martyre compoſita habebatur: & non ſine multorum tum periculorum, tum laborum ſuſceptione ab his, qui ipſos ætate anteibant, cõfirmata. Imperator verò impulſu Eudoxij concilium quod in Cilicia futurũ expectabatur, partim literis, partim minis diremit. Quinetiam ſingulis cuiuſque gentis magiſtratibus dedit mandatum, vt epiſcopi temporibus Conſtantij abdicati, & iterum regnante Iuliano ad ſacerdotia ſua reſtituti, eccleſiis expellerentur. Quo quidem mandato etiam magiſtratus Aegypti impulſi, Athanaſium eccleſiis illius regionis priuare, & vrbe Alexandria eiicere laborarunt. Nam literæ Imperatoris non leuem complectebantur pœnam: ſed omnibus ex æquo magiſtratibus, & militibus quoque illis ſubiectis, quinetiam curiis ingentis pecuniæ mulctam irrogabant, & corporis præterea cruciatum minabantur, niſi imperata facerent. Itaque multitudo Chriſtianorum

A. τῶν ναζιανζοῦ

c. τῶν ἀνὰ τὴν δύσιν

Aliud Tarſi inſtitutum, à Valente ſolutum.

Athanaſius rurſum exulare iuſſus, reſiſtente populo, tamen ſe clam ſubduxit.

Chriſtianorum in vnum coacta, poſtulabat à præſide, vt non temere & inconſultò episcopum Athanaſium vrbe [c] exturbaret:] ſed conſideraret ſecum accuratius, quid eſſet literis Imperatoris definitum. Eas enim contra illos ſolos valere, qui temporibus Conſtantij in exilium miſsi, poſtea regnante Iuliano redierant. At Athanaſium dicebant, tametſi temporibus Conſtantij exularat, ab eodem tamen reuocatum fuiſſe, & ad epiſcopatum reſtitutum. Iulianum verò cum alios omnes reduxiſſet, eum vnum in exilium ire compuliſſe: quem Iouinianus rurſus domum reuocauit. Hac oratione habita, cum ei perſuadere non poſſent, reſtiterunt eius conatibus, & vim afferri epiſcopo non permiſerunt. Quare cum populus vndique confluerct, & ingens tumultus ac turba cieretur, adeò vt omnes ſeditionem futuram expectarent: præſes de his rebus geſtis Imperatorem facit per literas certiorem, & interim Athanaſium in vrbe manere patitur. Multis verò diebus intermiſsis, cum iam tumultus videretur ſedatus eſſe, Athanaſius clam ex vrbe egreditur, & in locum quendam ſeparatim ſe abdidit. Nocte verò intempeſta præſes Ægypti, & præfectus præſidiariorum militum ad eccleſiam, in qua domicilium habebat, contendunt. Eò cum perueniſſent, [c] & illum in tabulatis] quæſiuiſſent, concilio, quod intenderant, fruſtrà ſuſcepto, inde receſſerunt. Nam putabant, cum populus iam in ſuperioris tumultus obliuionem veniſſet, & omnes ſomno ſe dediſſent, futurum eſſe, vt facilè deinceps, ſi modò aggrederentur, mandatum Imperatoris conficerent, vrbémque conſeruarent à ſeditione liberam. Sed cum Athanaſius minimè eſſet repertus, omnes [c] non ſine cauſa magna] inceſsit admiratio. Et ſiue diuina quadam vi, ſiue quorundam indicio [c] præmonitus] ſeceſſerit, vtrumque certè eòdem ſpectabat. Quinetiam, vt tam opportuno tempore, tum præcognoſceret inſidias, tum vitaret, maioris videtur eſſe [c] prouidentię,] quàm quæ homini attribui queat. Sunt tamen alij qui dicunt, eum, cum mente perciperet temerarium populi tumultum, & vereretur, ne cladis, quæ inde fortè accideret, ipſe author & cauſa videretur, toto hoc tempore in patris monumento delituiſſe. Atque hoc modo Athanaſium iſtud euitaſſe periculum accepimus. Haud diu pòſt Imperator Valens ſcripſit literas, vt rediret, eccleſiámque denuò capeſſeret. Suſpicor equidem Valentem non de ſuo ipſius conſilio [c] has literas ſcripſiſſe:] ſed vel quòd opinionem de Athanaſij virtute omnium animis inſitam non paruo æſtimabat: quodque veriſimile erat, Valentinianum, cum fidem concilij Nicæni propugnaret, ipſum hac de re incuſaturum: vel quòd metuebat, ne cum tam multos Athanaſius haberet fautores, tumultum eius cauſa cierent, & res nouas non ſine Reip. damno molirentur. Arbitror præterea, ſectæ Arianæ antiſtites (vti ſanè credibile eſt) non adeò magno ſtudio ad eum Alexandria pellendum incubuiſſe, propterea quòd complectebantur animis, ſi vrbe eiectus eſſet, denuò moleſtiam Imperatoribus exhibiturum, indéque nacturum occaſionem cum illis in colloquium veniendi, & Valentem quidem fortaſſe in ſuam ſententiam perducturum: Valentinianum autem, vtpote eiuſdem doctrinæ fautorem, ad iram contra ipſos inflammaturum. Nam eius virtutem in his quæ regnante Conſtantio acciderant, ſatis experti, maximè ab illo metuebant. Siquidem eo tempore ita omnes aduerſariorum profligabat inſidias, vt haud inuiti eccleſias Ægypti ei concederent: & tamen ipſe vix literis Cõſtantij eò adduci poſſet, vt Alexandriam reuerteretur. Cauſam igitur, cur Athanaſius non eſſet, perinde atque cæteri epiſcopatu priuatus, hanc ſanè fuiſſe coniicio. Cæteros autem perſecutio, ſimilis ferè perſecutioni Gentilium, exagitauit. Nam qui ipſorum doctrinam reſpuebant, illis non modò parabantur exilia, verùm etiam eccleſiæ auferebantur, aliiſque tradebãtur. Ægyptus interim, dum Athanaſio vita ſuppetebat, iſtarum calamitatum prorſus expers fuit.

Marginal notes: c. ἀπελάυνοι — c. καταφυγῇ δὲ ἐν τοῖς τῆς ὀροφῆς — c. εἰκότως — c. προμαθόντος — c. προμηθείας — c. ἐπὶ ταύτην τὴν γραφὴν ἐλθεῖν. — *Athanaſij ſeceſſus excuſatio.* — *Valentis literis reuocatus Athanaſius.* — *Quæritur cauſa reuocati à Valēte Athanaſij, cum in alios idem non ſit præſtitum.*

Quòd poſt Eudoxium, Ariani Demophilum ad Conſtantinopolis ſedem extulerunt: ſed qui vera pietate erant præditi, Euagrium renunciant: & de perſecutione, quæ inde ſubſequuta eſt.

Caput XIII.

Eudoxij Ariani mors. Demophilus ſuccedit. Euagrius ab orthodoxis electus.

IMperatori autem Valenti viſum eſt, Antiochiam ad ripas Orontis fluuium ſitam proficiſci. Cumq́; iam eſſet in itinere, Eudoxius, eccleſiarum Cõſtantinopolitanarum adminiſtratione ad vndecim annos perfunctus, moritur. Cui ſuccedit Demophilus, ab Arianis ad eas eccleſias regendas delectus. Interim doctrinæ concilij Nicæni propugnatores opportunum tempus ſibi ex his rebus oblatum arbitrati, Euagrium, quẽdam ſuffragiis ſuũ eligunt epiſcopum: quem creat Euſtathius, eccleſiæ Antiochiæ quæ eſt in Syria, antiſtes. Nam à Iouiano reuocatus ab exilio, Conſtantinopoli id temporis in occulto vixit, ſuæ opinionis fautores ſedulò docuit, & vt in eadem de Deo opinione ac ſententia manerent, magnopere cohortatus eſt. Hinc Ariani ad ſeditionem concitati, eos, quorum ſtudio & labore Euagrius delectus fuerat epiſcopus, acerbè perſequebantur. Quibus rebus intellectis, Imperator Nicomediæ ad tempus iter ſuum inhibuit. Ac veritus ne ciuitas Cõſtantinopolis ex ſeditione aliquid damni acciperet, tantum militum numerum eò mittere conſtituit, quantum ad ſeditionem comprimendam ſatis eſſe putabat. Quinetiam dedit in mandatis, vt tum Euſtathius Cizyam, quæ eſt vrbs Thraciæ, exilij cauſa incoleret: tum Euagrius aliò relegaretur. Atque hæc ad hunc modum geſta fuiſſe traditum eſt.

Valentis iuſſu Euſtathius & Euagrius relegati.

De piis octoginta legatis, quos Valens Nicomediæ agens, medio mari vnà cum ipſo nauigio concremandos curauit.

Caput XIIII.

Arianorũ in orthodoxos rabies.

ARiani autem (vt hominibus, quibus res proſperè & ad volũtatem fluũt, ſolet accidere) multò facti audaciores, illis qui ab ſe doctrina & opinione diſſentiebant, cruciatus penè intolerabiles per inſidias pararunt: adeò vt nonnulli corporibus contumelioſè tractati, magiſtratibus traditi, in carceres cõiecti, & damnis quæ inde eueniebant, fortunis pedetentim ſpoliati, decreuerint ab Imperatore obnixè contendere, vt malis quibus premebantur, aliqua ex parte leuarentur. [c] Ad quam rem] octoginta viros eccleſiaſticos deligunt: in quibus c. ἐπὶ τούτῳ
principem locum tenuerunt Vrbanus, Theodorus, & Menedemus. Qui vbi venere Nicomediam, libellum, in quo ſua ſcripſerant poſtulata, Valenti imperatori tradunt. Ille verò licet iracundia ea ad re vehementer arderet, nõ tamen patefecit iræ ſuæ magnitudinem: ſed clàm præfecto dedit mandatum, vt eos comprehenſos occideret. At præfectus populi ſeditionem veritus, præſertim ſi tot pij viri, qui nihil iniqui admiſerant, ſic per nefas interficerentur, ſimulat ſe eos exilio addicturũ. Itaque, perinde ac ſi in exilium mitterentur, in naue imponit: quod quidem illi forti ac generoſo animo paſſi ſunt. Cum autem eſſet ad medium ſinum qui Aſtacius dicitur, nauigatum, nautæ, naue, ſicut ipſis erat imperatum, igni ſuccenſa [c] in ſcapham] deſiliunt. Nauis autem ſecundo vento acta ad* Dacibizam, qui eſt locus partis illius Bithyniæ quæ mari adiacet, ad portum appellitur: quæ ſimul vt terram attigit, vnà cum ipſis viris flammis abſumpta periit.

Orthodoxorũ 80. legati iuſſu Valentis inciſo medio mari nauigio pereunt.

c. εἰς τὸ ἐφόλκιον

c. Δακιβύζαν. *Alij retinent Δακίβιζαν.*

De diſcordia inter Euſebium Cæſarienſem epiſcopum, & Baſilium magnum: & quòd hinc fiduciam ſumẽtes Ariani, Cæſarienſium eccleſiam adorti, profligantur.

Caput XV.

Baſilij et Euſebij diſſenſio.

VAlens autem relicta Nicomedia, iter Antiochiam verſus capeſſit. Quo quidem in itinere cum ad Cappadociam perueniſſet, orthodoxos pro more ſuo grauibus afficere incommodis, & eccleſias eorum Arianis tradere laborauit. Quod ſe facilè ex ſententia perfecturum propterea ſperabat, quòd inter Baſilium & Euſebium, qui tum Cæſarienſem gubernabat eccleſiam, ex diſſenſione quadam ſuſceptæ erant inimicitiæ. Quam etiam ob cauſam Baſilius in Pontum ſeceſſerat, & ibi cum monachis ſanctam & ſeueram viuendi diſciplinam excolẽtibus vnà viuebat. Populus autem, & maximè hi, qui & animi magnitudine præ cæteris & ſapientia excellebant, cœperunt Euſebium ſuſpectum habere: & velut cauſam, cur Baſilius, vir ob piam vitam, & eloquentiam ſingularem ab omni-

ab omnibus pleno ore laudatus, inde fugerent, penitùs deſerere, & conuentus ſeparatim agere conſtituerunt. At Baſilius non alia de cauſa in monaſteriis Ponti vitæ quietæ ſe dederat, quàm vti eccleſia, quæ cæteroqui rebellione Arianorum grauiter exagitabatur, etiam ſua cauſa aliquid damni acciperet. Itaque Baſilij abſentia, & odium populi aduerſus Euſebium conceptum effecere, vt Imperator, & epiſcopi quos circa ſe habebat (ſemper enim verſabantur cum eo Ariani) multo maiore animorum alacritate conata perficere aggrederentur. Verùm res ipſis parum ſucceſſit ex ſententia. Nam Baſilius, eorum in Cappadociam aduentu nunciato, relicto Ponto, ſua ſponte venit Cæſaream, reditque in gratiam cum Euſebio: atque opportuno tempore ſua doctrina eccleſiæ ſubſidio fuit. Valens igitur conatu depulſus, vnà cum epiſcopis inde re tum infecta deceſſit.

Baſilij in Pontum ſeceſſus.

Baſilius cum Euſebio in gratiam redit.

Valens imperator Baſilium magnum in ſuam opinionem inducere nititur, ſed fruſtra. *Cap.* XVI.

AT poſtea in Cappadociam reuerſus, Baſilium, Euſebio iam mortuo, epiſcopum illius loci conſtitutum offendit. Quem cum inde expellere animo inſtituiſſet, ab incœpto deſiſtere coactus eſt. Nam ſimul vt iſtud eſt aggreſſus, traditum eſt, nocte ſequenti eius coniugi graues terrores obiectos eſſe: & Galatem filium, quem vnicum habebat, celeri & acuto morbo oppreſſum interiiſſe. Vnde exiſtimatum eſt ab omnibus, Deum vindicem conatuum contra Baſilium ſuſceptorum, filium, quò parentes afflictaret, è medio ſuſtuliſſe. Idem quoque Valens ipſe ſuſpicatus eſt: eóque filio iam extincto, ei moleſtiam exhibere deſtitit. Atque idem, dum ſuperſtes erat filius, & morbo vexabatur ſtatim moriturus, miſit ad illum nuncium, oratum, vti pro eo ægroto precaretur. Porrò autem vbi Imperator venit Cæſaream, præfectus accerſito Baſilio, iubet opinioni Imperatoris ſe addicere, Cui contradicenti, mortem minatur. Baſilium tum dixiſſe ferunt, ſe illud facturum maximi, & ſummi beneficij loco habiturum, ſi quamprimùm ex corporis vinculis eximeretur. Vbi verò præfectus iuſſerat, vt tum eo die, tum nocte ſequenti conſilium caperet, & ne inconſideratè ſe in apertum [c] coniiceret] periculum, ſed poſtridie eius diei adeſſet denuò, ſuámque ſententiam declararet: Mihi, inquit, conſilio non eſt opus. nam idem qui iam ſum, cras etiam futurus ſum. Cũ enim ſim creatura, non queo animũ inducere, vt vel mei ſimilem adorem, Deúmque cõfitear: vel tibi & Imperatori me in religione ſocium adiungam. Etenim quanquam eſtis viri cumprimis illuſtres, & non exiguæ orbis terrarũ parti imperatis: non tamen propterea veſtræ voluntati, cũ ſitis homines, obſequi oportet, & fidem in Deũ negligere: quã nunquam vel publicatione bonorum, vel exilio, vel morte denique mulctatus, proditurus ſum. Siquidem horum nihil me excruciare poterit. Etenim opes nõ habeo, præterquã veſtem laceram, & paucos libros: ſícque terrã incolo, quaſi ſemper ex ea migraturus. Corpus autẽ præ imbecillitate, vna ſola plaga accepta, & ſenſum doloris, & tormenta ſuperabit. Quæ cũ liberè Baſilius & audacter dixiſſet, præfectus eius admiratus virtutẽ, Imperatori renunciat. Ille, cũ natalis dies feſtus Chriſti iam celebraretur, cũ principibus viris & ſtipatoribus ad eccleſiam accedens, ac munera ſacræ menſæ offerens, venit cũ Baſilio in colloquiũ: & eum tum ob ſapientiã, tum quòd tanto cum ornatu, támque decẽter ſacerdotio fungeretur, cõuentúſque ageret, laudauit. Sed tamen haud diu pòſt aduerſariorum calũnia inductus, iuſſit eum in exiliũ ire: nóxque iam aduenerat, qua iſtud perficere cõſtituit. At ex improuiſo febri occupatus eſt filius eius, indéque in morbũ repentinũ & periculoſum coniectus. Pater igitur filiũ adhuc viuentẽ lugens, ſe humi proſternit. Cumq; animo dubio eſſet & perplexo, laborarétq; omnibus modis vitæ filij conſulere, facit poteſtatẽ ſuiş familiaribus, vt Baſilium accerſant, vti filiũ decumbẽtem inuiſat. Nam quem nuper contumelia affecerat, ei præ pudore veritus eſt ipſe per ſe iſtud imperare. Simul vt aduenit Baſilius, fit puero morbus remiſſior: adeo vt multi tum affirmarent, quòd puer nõ interiiſſet, niſi Imperator Arianos pro puero vnà cũ Baſilio precaturos vocaſſet. Fama eſt præterea, præfectũ in morbum eodem tẽpore etiã incidiſſe, ſed cũ ſupplex à Baſilio petiuiſſet, vt pro ſe oraret, conualuiſſe.

Baſilius Euſebij ſucceſſor.

Valentis in Baſilium inſidia morte filij, & vxoris terroribus diuinitus repreſſa.

c. ἀϰρίτως

Baſilij libera contra Valentis præfectum, ſi 'ei ſua confeſſio.

Baſilij paupertas.

Valens ingreſſus Baſilij eccleſiam, eum laudat, eu poſt exiliũ decernit.

Baſilius accerſitus vt pro Imp. filio ægroto precaretur.

At iſta fortaſſe, dum in Baſilio conſiderantur, non tantum habere videbuntur admirationis, præſertim cum eſſet vir & ipſa viuendi diſciplina ſanctiſsimus, & propter doctrinæ præſtantiam ſummè ab omnibus prædicatus.

De Baſilij & Gregorij Theologi ſocietate: qui cum ſumma vtrique doctrina claruiſſent, Nicæni concilij decreta ſtrenuè propugnabant. Cap. XVII.

Baſilij & Gregor. Nazianz. amicitia, à pueris educatio & artium liberalium magiſtri.

EOdem tempore vixere & iſte Baſilius, & Gregorius: parique virtutis ſtudio accenſi, magna nominis celebritate fuere. Nam ambo, cum adhuc adoleſcentes eſſent, Himerio & Proæreſio, ſophiſtis id temporis facilè præſtantiſſimis, ſe in diſciplinā Athenis tradebant: poſtea autem Antiochiæ Libanio Syro. Tandem & ſophiſtarum arte, & dictione cauſarum neglecta, ſe piæ viuendi rationi, quā lex præſcribit Eccleſiæ, ſe dedebant. Porrò autem, cū aliquandiu in diſciplinis philoſophorum Gentilium verſati fuiſſent, & ſanctarum literarum explanationes ex libris tū Origenis, tum eorum qui & ante illum & pòſt in libris eccleſiaſticis interpretandis magnam ſunt laudem conſecuti, accuratè didiciſſent, in eo quidem

Studium Theologiæ & in epiſcopatu obeundo diligentia.

ipſo tempore concilij Nicæni fautoribus multum adiumenti attulerūt. Nam vterque hanc doctrinam contra Arianos ſtrenuè defendebat: perſpicuéque demonſtrabat, quòd neque de aliis rebus, neque de opinionibus Origenis, quibus in primis nitebantur, rectè veréque ſentirent. Quinetiam communi conſenſu, vel ſorte potius, vti à nōnullis accepi, pericula inter ipſos patiebantur: & Baſilius vrbes Pōti peragrans, non ſolum multos ibi monachorum conuentus conſtituebat: verùm etiam populum tum docere tum perſuadere vt eandem fidei doctrinam, quam ipſe, amplecteretur. Gregorius autem, qui [episcopatum] Nazianzi (quod eſt oppidum paruum) poſt patrem obtinuit, ea ipſa de cauſa cùm alia loca, tum Conſtantinopolim maximè omnium, vbi continenter ferè verſabatur, adiit: atque breui pòſt, multorum epiſcoporum ſuffragiis illius ciuitatis epiſcopus deſignatus eſt. Nam cū neque catholicus epiſcopus, neque eccleſia orthodoxorum in ea vrbe eſſet, periculū erat, ne decæterò doctrina concilij Nicæni ibi prorſus exploderetur. c. [illegible]

Gregorius Nazianzi epiſc.

De perſequutione Antiochiæ, quam Orontes amnis alluit, ſuſcitata: & Thomæ Apoſtoli templo apud Edeſſenos, & conuentu ibidem congregato, & Edeſſenorum confeſsione. Cap. XVIII.

VBi autem Imperator venit Antiochiam, omnes omnino qui in concilij Nicæni doctrina præſtabant, tum in ea ciuitate, tum in vrbibus finitimis grauiter exagitauit, illíſque cuiuſque modi irrogauit ſupplicia: adeò vt nonnulli affirment, complures eorum eius mandato partim aliis modis trucidatos, partim in Orontem fluuium proiectos fuiſſe. Porrò autem cū eſſet certior factus, illuſtrem eſſe Edeſſæ eccleſiam diui Thomæ nomine nuncupatam, ad eam viſendam ſe contulit. Qua in vrbe omnibus eccleſiæ orthodoxis ablatis, cum vidiſſet populum eccleſiæ catholicæ in campo ante ciuitatem conuētus egiſſe, dicitur verbis contumelioſis præſidem generalem arguiſſe, & pugnum in maxillam eius inflixiſſe, propterea quòd contra ſuum mandatum eiuſmodi conuentus fieri permiſiſſet. Modeſtus igitur (hoc enim præſidi nomen fuit) quamuis ab Edeſſenis opinione diſcreparet, clàm tamen illis ſignificauit, vt cauerēt, ne poſtridie eius diei ſolitum in locum precandi cauſa conuenirent. Nam ſibi Imperatorē in mandatis dediſſe, vt ſi qui ibi fortè cōprehenderentur, grauibus coercerentur ſuppliciis. Atque hæc quidem illis minabatur præſes, ſedulò proſpiciens, quò tum corū vel pauci, vel nemo in diſcrimē veniret, tum ille ipſe Imperatoris irā effugeret. At Edeſſeni, ſpretis penitùs eius minis, multo maiore ſtudio quàm antea, conſuetum locum compleuerunt. Qua re nunciata, Modeſtus quid ageret, omnino [non habuit.] At licet rerum præſentium ſtatus eum incertum animi reddidiſſet, tamen in campum ire perrexit. Interim mulier, filio manu ſecum tracto, & amiculo, contrà quàm ſexum muliebrem deceret, negligēter ſibi circumiecto, perinde quaſi ad rem optatā feſtinans, cohortem militum, quæ præſidem anteibat, perrupit. Quod cum vidiſſet Modeſtus, iubet eam comprehendi: accerſit ad ſe, cauſam feſtinationis rogat. Tum illa:

Nicænæ fidei aſſertores miſerè tractati.

Edeſſæ templū diui Thomæ.

Modeſtus alapa à valente percuſſus quod catholicorum cœtus Edeſſæ non diſſiparat.

Edeſſeni catholici metu mortis à cœtibus cogendis nō auocantur.

illa: Vti, inquit, ocyus ad campum, in quo populus Eccleſiæ catholicæ coactus eſt, veniam. Tunc ſola, inquit Modeſtus, neſcia es præſidem actutum eò profecturum, & quos ibi offenderit interfecturum? Imò verò, inquit, audiui: & propterea curſu celerrimo mihi opus eſt, ne poſt tempus veniam, & ita martyrio à Deo oblato deſtituar. At cur quæſo, inquit præſes, puerum tecum ducis? Vt ille quoque, inquit, communis afflictationis particeps fiat, párque præmium conſequatur. Itaque Modeſtus virilem mulieris animum admiratus, ad palatium reuertitur. Atque cum de illa cum Imperatore comunicaſſet, perſuaſit ei, vti quod inſtituerat, minimè perficere laboraret: præſertim cum & turpitudinis non parum, & non minus incômodi complecti videretur. Quare tota Edeſſenorum ciuitas ad eum modum quē diximus, doctrinam fidei ingenuè confeſſa eſt.

Vnius muliercula conſtantia ſeruati ab interitu Edeſſeni catholici.

Poſtquam magnus Athanaſius fato ſuo perfunctus eſt, Lucio Ariano ſedes eius traditur, qui multis Aegypti eccleſias incommodis afflixit: & de Petro, qui Athanaſio ſuccedens, erepta fuga Romam perrexit. Cap. XIX.

EOdem ferè tempore Athanaſius epiſcopus eccleſiæ Alexandrinæ cum eo ſacerdorio circiter annos quadraginta ſex perfunctus eſſet, exiit è vita. Itaque morte eius quàm primùm per Arianos nunciata, breui tēpore pòſt Euzoius, ſectæ Arianæ Antiochiæ antiſtes, proficiſcitur Alexandriam, & cum eò vnà etiam Magnus Quæſtor ab Imperatore miſſus. Qui duo Petrum, cui Athanaſius epiſcopatum commiſerat, comprehenſum, in carcerem concludunt: tradúntque Lucio eccleſiæ Alexandrinæ gubernacula. Hinc factum eſt, vt Aegyptij erga exteros offenſiore animo eſſent: & calamitates aliæ ex aliis ortæ, populum eccleſiæ catholicæ adhærentem magnopere premerēt. Nam ſimul vt Alexandriam venit Lucius, & eccleſias occupare aggreditur, plebe ei reſiſtente, cauſa ſeditionis clericis & ſacris virginibus falsò attributa eſt. Arianis autem hoſtilem in modum per vrbem graſſantibus, orthodoxorum alij in fuga comprehenſi ſunt, & vinculis conſtricti, in cuſtodia aſſeruati: pòſt inde educti, & grauibus affecti ſuppliciis. Nam pars vngulis acutis & flagris bubulis cæſi: pars ardentibus ignis facibus afflictati. Inſtar miraculi ſanè videbatur, ſi cui vita poſt hæc tormenta ſuppeteret. Atque antè quàm hæc ſuppliciorum genera ſubirent, mori certè, aut exilio mulctari, optabile putabatur. Sed de his hoc modo hactenus. Petrus verò epiſcopus clam è carcere elapſus conſcenſa naue, ad epiſcopum Romanum, vtpote eiuſdem ſecum fidei fautorem, traiecit. Ariani autem, licet numero pauci, eccleſiis potiti ſunt. Per id tempus ſequebatur edictum Imperatoris, vt qui concilij Nicæni doctrinam amplexarentur, omnes, de quibus Lucius mandatum daret, tum Alexandria, tum reliqua Aegypto pellerentur. Nam præſidi prouinciæ ita imperatū erat. Euzoius autem, rebus, quas moliebatur, ex ſentētia geſtis, rediit Antiochiā.

Athanaſii obitus.

Petro, quem ſucceſſorem elegerat Athanaſius, in carcerem coniecto ſufficitur Lucius Arianus.

Arrianorum in Catholicos rabies.

Petrus carcere elapſus Romā proficiſcitur.

De monachorum in Aegypto perſecutione: & ſancti Antonij diſcipulis, qui ob recta fidei dogmata in paruam quandam inſulam relegati, deportati erant: & de miraculis, quæ ab illis facta fuēre. Cap. XX.

LVcius verò, adiuncto ſibi præſidiariorum militū præfecto, cum magna hominū manu ad bellum contra monachos in ſolitudine gerendū contēdit. Nam fortaſſe perſuaſum habebat, ſi eos qui tranquillitatis ſtudio ducebātur, exagitaret, ſe illos ita in ſuam perducturum ſententiā: & Chriſtianorum voluntates, qui in vrbibus habitabant, eo pacto facilimè ad ſe conuerſurum: quandoquidem multi & diuini viri id temporis monaſteriis illius regionis præerant, & omnes opinionem Arij deteſtabantur. Quorum teſtimoniis etiam populus obſecutus, eandem quam illi doctrinam amplexatus eſt: qui de dogmatis religionis diſſerere, aut inaniter garrire neque voluit, neque nouit: ſed veritatem credidit] penes illos eſſe, qui virtutem factis declarabant: quales tum ex monachis Aegyptiis facilè principes fuiſſe accepimus duos Macarios, de quibus anteà facta eſt mentio: Pābo, & Heraclidem, & reliquos Antonij diſcipulos. Lucius igitur arbitratus non

Lucius epiſc. Arianus cum armata manu ſertur in Aegypti monachos.

κενοδοξεῖν

Macarij duo, Pambo, Heraclides, Antonij diſcipuli.

poſſe fieri, vt doctrina Ariana in animis orthodoxorum penitùs inſereretur, niſi poſſet efficere vt monachi iſti ſecum opinione conſentirent: quoniam illis perſuadere non poterat, vi cogere aggreditur. Sed tamen ne ſic quidem, quod volebat conſecutus eſt. Nam ſe ita[c] cõparauerant,] vt mortem, ſi opus eſſet, oppetere, & ceruices ſua ſponte gladiis ſubiicere mallent, quàm decreta concilij Nicæni negligere. Fertur eodem tempore, quo expectabant milites in ſe impetũ facturos, quendam, cuius membrorum articuli diuturno morbo ita debilitati erant, vt pedibus conſiſtere non valeret, ad ipſos apportatum fuiſſe. Quem vbi oleo vnxerant, iubebant in nomine Chriſti, quem Lucius perſequebatur, ſurgere, atque domum abire. Itaque homo ille derepentè ſanatus, palàm prædicauit, doctrinæ iſtorum aſſentiendum, penes quos etiam Deus ipſe veritatem eſſe ſuo teſtimonio confirmauerat: qui quoque & Lucium damnauerat, exaudiuerátque preces iſtorum, eius implorantium auxilium, & ægrotum denique ad priſtinam valetudinem reſtituerat. Attamen qui hiſce monachis tendebant inſidias, neutiquam hac re ad pœnitẽtiam impellebantur: ſed noctu eos comprehenſos, in inſulam quandam Aegypti paludibus circundatam deducebant. Hanc viri ſuperſtitioſi & religionis Chriſtianæ myſteriis haudquaquã initiati incolebant: ſiquidem[c] delubro planè vetuſtiſſimo,] quod apud ipſos erat, multũ venerationis cultúſque tribuerunt. Poſtquã verò monachi[c] eò] appulêre, memorant, illis in inſulam iam ingreſſuris filiam ſacerdotis dæmone agitatam obuiam prodiiſſe. Quæ cum curreret, clamarétque, homines inſulares re adeò improuiſa atque admirabili obſtupefactos, eam ſecutos eſſe. Vbi autem venit ad nauem, quæ ſanctos illos ſenes eò aduexerat, humi prouolutam, eos ſupplicem obteſtari, & voce magna ſic clamare cœpiſſe: Quid ad nos, ô magni Dei famuli, veniſtis? nam hæc inſula, noſtrum vetus domicilium eſt. Nemini quicquam faceſsimus negocij: ſed hîc omnibus mortalibus incogniti deliteſcimus, iſtis paludibus vndique circumcluſi. Quòd ſi vobis ita placuerit, occupate noſtram poſſeſſionem, & veſtram propriam facite: nos cedemus. Atque hæc quidem haſce profudit voces. Vt autem Macarij dæmonium increpauerant, puella ad ſanam mẽtem rediit. Qua de cauſa eius pater cum ſua familia, quinetiam omnes inſulæ habitatores, ad fidem Chriſti ſe tranſtulerunt. Poſtremò delubrum ſuum vbi diruerant, in eccleſiam commutarunt. Quæ res Alexandrinis nunciatæ, non mediocriter animum Lucij diuexabant. Nam parum aberat, quin à ſuis ipſius fautoribus in odium vocatus fuiſſet: vtpote qui non hominibus, ſed ipſi Deo bellũ apertè denunciaſſet. Itaque confeſtim mandatũ occultè dat, vt Macarij cum ſuis comitibus ad ſedes ſuas ac ſolitudinem reuertantur. Aegyptũ igitur hoc modo conturbauit Lucius. Per idem ferè tempus ea regio non ſolum Didymo, viro pia viuendi diſciplina præſtanti, qui id temporis quoque floruit, verùm etiam aliis excellentibus hominibus nobilitata fuit: in quorum virtutem, quinetiam in virtutem monachorum ibi etiam ætatem degentium intuens, Lucio cum ſuis reſtitit. Eccleſia item Aegypti catholica, licet perſecutionis procellis iactata, tamen ipſo numero & multitudine Arianos valdè obſcurauit.

Miraculo à monachorum perſecutione nõ reuocatus Lucius.

Monachi in inſulam relegati.

Abactio à puella dæmone monachorum opera, Chriſtianiſmum amplectitur inſula.

Lucius dolens monachorum ſucceſſu eos reuocat.

Didymus monachus.

c. παρεσκευασμένοι ἦσαν

c. ναὸν ἀρχαιότατον

c. ἐκεῖσε

De Scytharum fide, & gentis illius epiſcopo Bretannione: & locorum, quæ Nicæni concilij dogmata profitentur, enumeratio. Cap. XXII.

IDem porrò eodem tẽpore tum apud Oſroenos accidit, tũ etiã apud Cappadoces, qui duos viros habebãt apud ſe, & diuinos planè, & diſertiſsimos: Baſilium dico epiſcopũ Cæſareæ Cappadociæ, & Gregorium Nazianzi epiſcopũ. Syria item, & gentes finitimæ, quinetiã Antiochia omniũ maximè perturbatione ac tumultu redũdauit: quandoquidẽ cõplures ibi Ariani erãt, eccleſiáſque tenebant: non pauci autem orthodoxi, quos Euſtathianos & Paulianos vocabant, quibus quidem, vt ſuprà demonſtrauimus, Paulinus præfuerat, & Meletius. Quorum diſsidiis Antiochia, quoniam parũ aberat quin tota peſtifera doctrinæ Arianæ contagione infecta fuiſſet, ægrè admodum Imperatoris[c] & potentũ aulicorum conatibus] reſiſtere potuit. Quòd ſi conſtantes & fortes viri illas fortè rexiſſent eccleſias,

Arianorum tempeſtatibus agitati Oſroeni, Cappadoces, Syri, Antiocheni.

c. ὑπὸ τῶν ἀμφ' αὐτὸν δυναστῶν

cleſias populus, vt eſt veriſimile, à priore ſua opinione minimè deſciuiſſet. Porrò autem Scythas prædicant ſimili de cauſa in ea ipſa fide perſiſtere. Gens iſta multas quidem habet vrbes, pagos, & caſtella: ſed principatum obtinet Tomis, quæ eſt vrbs magna & opulenta, prope mare poſita, [c]ad læuam cum quis ad pontum Euxinum nauigat.] Vetus conſuetudo eſt, quæ ibi etiamnum ſeruatur, vt vnus epiſcopus totius illius gentis eccleſiis præſit. Itaque tempore, de quo iam loquimur, illas adminiſtrauit Bretannio, quãdo etiam Imperator Thomim aduenit. Poſtquã autẽ acceſſit ad eccleſiã, & pro more ſuo ei perſuadere conatus eſt, vt cum Arianis cõmunicaret: Bretannio conſtanter admodum apud Imperatorem & liberè pro doctrina concilij Nicæni locutus, receſsit ab eo, & ad alterã eccleſiã ſe cõtulit. Quem populus quoque ſecutus eſt. Ferè autem ab vniuerſa ciuitate eò cõcurſum eſt, partim quò Imperatorem viderent, partim quòd aliquid nouarum rerum cum moliturum expectarent. Valens igitur cum ſuis derelictus, illud velut contumeliæ loco factum, grauiter tulit. Atque Bretannionem comprehenſum in exilium deduci mandauit: quem non multo pòſt denuò reduci permiſit. Nam cum videret, credo, Scythas epiſcopi exilium iniquo animo pati: non parum veritus eſt, ne nouis rebus ſtuderent: quos quidem & fortes eſſe, & ipſo locorum ſitu imperio Romano neceſſarios, quippe qui impetum Barbarorum illam orbis partem incolentium propulſarent. Itaque Imperatoris conatus ſic à Bretannione compreſſus eſt, viro cum in aliis rebus ſpectato, tum ob diuinam virtutem adeò inſigni, vt etiam ipſi Scythæ laudis teſtimonium ei tribuerent. His ergo de cauſis Imperatoris ira in cũctum totius orbis terræ clerum, eccleſiis ſolum Occidẽtis exceptis, ſuam vim exercuit. Nam Romanis verſus occaſum ſolis habitantibus præfuit Valẽtinianus, qui & doctrinæ concilij Nicæni approbator fuit, & piè admodum in Deum affectus: adeò vt neque ſacerdotibus quicquam imperare, neque nouare aliquid in inſtitutis Eccleſiæ, quod ſibi deterius videretur, vel melius, omnino aggrederetur. Nam quamuis eſſet optimus ſanè Imperator, & ad res gerendas valde accommodatus, tamen hæc ſuum iudicium longè ſuperare exiſtimauit.

Scythæ ipſi.

c. ἐξ εὐωνύμων ἀναπλέοντι τὸν Εὔξεινον καλούμενον πόντον.

Bretanio Scytharum epiſc. Imperatori & Arianis reſiſtit.

Actus in exilium citò reuocatur.

Valentinianus Occidentis eccleſiam nihil turbat, ſed tuetur.

Quòd cum id temporis quæſtio de Spiritu ſancto agitaretur, eandem habere illum cum patre & filio ſubſtantiam decretum eſt. Cap. XXII.

DVm hæc geruntur, controuerſia, quæ iampridem incepta fuerat, nimirũ vtrũ Spiritus S. patri & filio conſubſtantialis cenſendus eſſet, iam magis magiſque creuit: déque ea multæ diſputationes plenæ cõtentionis, non minores illis quæ antè de Deo verbo ſuſceptæ fuiſſent, inſtitutæ. In hac re quidem & hi qui filium patri diſsimilem, & illi qui eum ſubſtantia patri ſimilem aſſerebant, inter ſe conſenſerunt. [c] Nam vtrique] Spiritum ſanctum adminiſtrũ, & tertium à patre tum ordine, tum honore, quinetiam ſubſtantia diuerſum eſſe affirmabant. At qui filium patri conſubſtantialem putabant, hi de Spiritu ſancto idem ipſum cenſebant. Quam doctrinam in Syria Apolinarius Laodicenſis, in Aegypto Athanaſius epiſcopus, in Cappadocia & eccleſiis Ponti Baſilius & Gregorius ſtrenuè propugnabant. Quæ controuerſia cum contendendi ſtudio, vti credibile eſt, in dies magis magiſque creſceret, epiſcopus Romanus de ea certior factus, ſcripſit ad eccleſias Orientis literas, vt vnà cum ſacerdotibus & epiſcopis Occidentis trinitatem & conſubſtantialem eſſe, & gloria æqualem exiſtimarent. Quo facto, ſinguli rebus ab eccleſia Romana ſemel iudicatis acquieuerunt, hæcq; controuerſia finem habere viſa eſt.

Quæſtio de Spiritu ſancto Romani pontificis autoritate & ſententia ſedata.

c. ἀμφότεροι δὲ διάκονον

De Liberij Romani pontificis obitu, & Damaſo qui poſt illum præſidebat: & quòd Occidentalis eccleſia vniuerſa rectam de fide opinionem tenebat, excepta Mediolanenſi, & Auxentio eius epiſcopo: & de concilio Romano, quod ſedem Auxentio adimebat, & eius decretis.

Cap. XXIII.

Damaſus 28 pontifex in Liberij locum ſuffectus.

PEr idem ferè tempus, mortuo Liberio, Damaſus eccleſiæ Romanæ ſedem capeſſit. In qua electione * Vrſacius diaconus cõpetitor eius fuit: qui ſuffragiis præteritus, iniquo animo tulit. Et ideo ab obſcuris quibuſdam epiſcopis ex occulto epiſcopus inſtitutus, populum diſtrahere, & conuentus ſeparatim agere laborauit. Diuiſa autem multitudine, pars iſtũ, pars Damaſum pro epiſcopo ſuo habuerũt. Itaque populus adeò magna contentione, vt veriſimile eſt, & ſeditione exarſit, vt malum ad vulnera & cædem prorũperet: vſque eò videlicet, dum præfectus vrbis Romæ multos tã ex plebe quam ex clero ſuppliciis coërcuiſſet, conatúmque Vrſacij repreſſiſſet. De doctrina autem, ſicut antea, neque Romani, neque vlli alij in Occidente inter ſe diſſentiebant, ſed omnes cõcilij Nicæni decreta approbabant, atque trinitatẽ tum honore æqualem, tum potentia cenſebant: Auxentio ſolo excepto, qui cum eſſet eo tẽpore eccleſiæ Mediolanenſis antiſtes, vnà cùm aliis quibuſdã res nouas moliri, & contra cõmunem epiſcoporum Occidẽtis conſenſum doctrinã Arianam defendere, & idem cũ his qui[a] non filium ſolum,] ſed Spiritũ ſanctum quoque patri diſſimilẽ (quæ cõtrouerſia poſteris excitata erat) exiſtimabant, ſentire in animũ induxit. Atque cum epiſcopi Galliæ, & agri Venetorum, alios etiã nõnullos apud ſe eadẽ ſeriò conati ſignificaſſent, breui tempore pòſt multi multarum gentiũ epiſcopi Romæ in vnũ congregati, cùm Auxentium, tum alios qui eidem fauebant doctrinæ, à ſua cõmunione alienos eſſe pronunciarũt, fidémque à concilio Nicæno confirmatã ratã manere ſtatuerũt: denique decreta cõcilij Ariminenſis huic repugnantia, irrita eſſe, propterea quòd neque epiſcopus Romanus, neque alij item complures illis cõſenſerant: imò verò etiam quòd à multis qui illi concilio interẽrãt, eadem ipſa decreta improbata fuerãt. Quæ ita geſta eſſe, & conſtituta teſtis eſt epiſtola Damaſi epiſcopi Romani, & cæterorum cum eo id temporis ſimul coactorum, ad epiſcopos Illyrici ſcripta, quæ ita ſe habet.

* Vrſinus in hiſt. Socr.

Vrſacius in epiſcopatu Liberio competitor, vnde populi ſeditio.

a οὐ τὸν υἱὸν μόνον

Vnus in occidẽte Auxentius Mediolanẽſis epiſcopi auſus Arianiſmum tueri.

Concilium Romanum contra Auxentium.

Epiſcopi ad ſanctum concilium Romæ conuocati, Damaſus, Valerianus, & cæteri, dilectis fratribus epiſcopis qui ſunt in[c] Illyrico,] in Domino S.

c. ἰλλυρικῷ

Etſi nobis pro certo perſuaſum eſt, ſacerdotes Dei ſanctiſſimi,[c] vos] ſacroſanctã fidem, quæ doctrina Apoſtolorum fundata eſt, firmè retinere, eámque populo prædicare, quæ certè à decretis patrum nulla ex parte diſcrepat (non enim cõuenit ſacerdotes Dei aliter ſentire, à quibus par eſt reliquos erudiri) tamen ſignificatum eſt nobis à fratribus qui in Gallia & in agro Venetorum habitant, nonnullos ad hæreſim amplexandam omni ſtudio incumbere. Quod quidem malum ne exiſtat, nõ modò præcauere debent epiſcopi: verùm etiam quicunque errore vel inſcitia, vel ſimplicitate eorum qui peruerſas interpretationes ſecuti ſunt, in eccleſiam[c] inuecti videntur,] his ſe opponere: cõſilióque prouidere, ne deinceps in varias diſcrepantéſque doctrinas denuò prolabantur imperiti, ſed quoties diſſentiẽtes opinionibus ipſorum auribus inculcatæ fuerint, firmè patrum ſententiis adhæreſcant. Hac de cauſa à nobis deciſum eſt, vt Auxentius nominatim condemnetur. Quare omnes legis diuinæ doctores, qui ditioni Romanæ ſubiiciuntur, conſentire, & fidem variis doctrinis nequaquam contaminare debent. Etenim vbi primùm vitioſa hæreticorum doctrina & blaſphemia vigere inciperet (quemadmodum hoc tempore Arianorum lues, quam Deus auertat, latiſsimè ſerpit) trecenti decem & octo epiſcopi, patres noſtri, habito Nicææ concilio, hoc muro ad arma diaboli arcenda fidem noſtram cinxêre, & hac antidoto venena depulêre mortifera, ſicut crederetur vnam eſſe patris & filij deitatem, virtutem vnam, vnam rem, quinetiam Spiritum ſanctum vnam eandémque cum illis ſubſtantiam habere. Eum autem qui aliter ſentiret, à noſtra communione alienum iudicarunt. Quam ſalutarem deciſionem & decretum planè venerandũ nonnulli poſtea violare labefactaréque ſtuduerunt. At verò initiò, quod peccatum erat ab illis qui Arimini formulam fidei concilij Nicæni nouare retractaréue coacti ſunt, aliqua ex parte propterea ſarciebatur, quòd de diſputatione alio tempore habita fatebãtur à veritate abductos, quam nequaquam ſententiæ concilij Nicæni aduerſari cogitabant. Siquidem numerus epiſcoporum qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet:

c. οἵτινες ὑμῶν ἐν διδασκαλίᾳ

Ad Illyrios de Auxentij errore Romano concilio damnato.

c. ἀπατώμενοι

Nicæni cõcilij decreta murus aheneus contra diaboli arma.

„ bet:præſertim cum formula illa compoſita ſit,neque epiſcopo Romano, cuius ſen-
c.iudicandum tentia præ cæteris omnibus [c] expectāda erat,neq; Vincētio,qui tot annis epiſcopa-
„ tum integrè geſſerat,neque aliis eidem conſentientibus: cúmque etiam, quod eſt
„ omnium maximum,illi ipſi,vti antè diximus,qui in fraudem illecti,à veritate defle-
„ xiſſe viſi ſunt,& pòſt ad meliorem mentem denuò traducti,planè teſtentur,hāc for
„ mulam ſibi magnopere diſplicere.Itaque veſtra integritas manifeſtò videt,hanc fi-
„ dem ſolam,quæ authoritate Apoſtolica Nicææ ſtabilita eſt,firmè perpetuò tenen-
„ dam eſſe.Atque de hac ipſa fide tum epiſcopos Orientis, qui ſe de Eccleſia catholi-
„ ca eſſe profitentur,tum Occidentis etiam epiſcopos nobiſcum vnà gloriari cōſtat.
„ Porrò autem breui credimus,eos qui alia opinione tenentur irretiti, ipſo conatu &
„ à noſtra communione ſegregandos,& nomine epiſcoporum priuandos:vt tandem
a. ἀυτῶν post ἀνδρῶν. populo [a] ipſorum]errore liberato, detur reſpirandi locus. Nam multitudinis error
„ tamdiu nullo modo corrigi poterit, quamdiu epiſcopi eodem tenentur implicati.
„ Quocirca facite,vt veſtræ reuerentiæ iudicium cum omnium Dei ſacerdotum iu-
„ dicio,cui vos firmè & conſtanter adhærere credimus,omnino conſentiat:quod eā-
„ dem vobiſcum rectam credendi viam nos quoque debeamus inſiſtere. Veſtra cha-
„ ritas,quæſo,ad nos reſcribat.Valete fratres honoratiſſimi.

De ſancto Ambroſio,quónam pacto ad epiſcopatum euectus ſit,& quòd populo pietatis ſuaſor extiterit:& de Nouatianis in Phrygia, & de Paſchate. *Cap. XXIIII.*

Epiſcopi igitur Occidentis ſic remedio, contra eos qui apud ſe nouis rebus ſtudebant,maturè inuento,fidem ipſis ab initio temporibus Apoſtolorum traditam ſtudioſè conſeruabant:adeò vt perpauci alienam à catholica Eccleſia doctrinam,ſolo ferè Auxentio excepto,ſectarentur.Atque non longo tempore pòſt,iſte Auxētius è medio ſublatus eſt. Quo mortuo, populus ad ſeditionem concitatur,propterea quòd non vnum omnes ad epiſcopatum Mediolanenſis eccleſiæ capeſſendum deligebant:vnde non parum ciuitati creatur periculi.Nam ſinguli,cum eum quem cupiebant,ad epiſcopatum efferre non poſſent,minas iactare,vti in eiuſmodi tumultibus vſuuenire ſolet, cœperunt. Itaque Ambroſius tum gentis illius præfectus,veritus populi motum, profectus ad eccleſiam,conſilium dedit:vt à contētione deſiſterēt:redegit quoque,eos in memoriam legum,concordiæ,& bonorum quæ pax ſecum afferre ſolet.Ac nondum de his rebus finem dicendi fecerat,cum ex improuiſo omnes ad eum,vtpote ſuaſorem concordiæ,communibus ſuffragiis epiſcopatum deferūt,iubéntque lauacro baptiſmatis tingi(adhuc enim haud fuerat noſtræ religionis initiatus myſteriis) atq; vt ſacerdotium illud capeſſat,obteſtantur.Vbi verò ille hunc dignitatis gradum repudiare, diem de die ducere,& re ipſa eum refugere conaretur, populúſq; inſtare pergeret, & non alia conditione quicquam de contentione ſua remiſſurum affirmaret, nunciata ſunt iſta principibus in palatio viris.Quæ ſimulac ad aures Valentiniani imperatoris perlata fuere,dicitur oraſſe Deum, & ei gratias egiſſe, quòd quem ipſe ad præfecturam gerendam extuliſſet, ille ad fungendum ſacerdotio delegerat.

Occidentaliū in purgandis hæreſibus diligentia.

Auxētio mortuo nō ſine numine inuitus eligitur, & ad epiſcopatū Mediolani adigitur Ambroſius.

Atque de ardenti populi ad Ambroſium deſignandum ſtudio, & de illius recuſatione certior factus, coniectura ducebatur ad ſuſpicandum, Deum iſta ad concordiam in eccleſia Mediolanenſi conciliandam prouidentia ſua adminiſtraſſe: & propterea quàm celerrimè eum epiſcopum creari mandabat. Qui ſimul vt initiatus eſt myſterio ſalutaris baptiſmatis, & ſacerdotium ſumpſit, eccleſiam ſibi commiſſam,quæ diu propter adminiſtrationem Auxentij diſſidio laborauerat, ad conſentientem de Deo ac religione doctrinam deduxit.Verùm qualem ſe Ambroſius iſte, poſtquam erat creatus epiſcopus,præſtiterit,& q̄ animo excelſo,quámque piè ſacerdotio perfunctus ſit, pòſt idoneo loco dicetur. Sub idem tempus Nouatiani in Phrygia,contra quàm antè conſueuerant,cœperunt diem feſtum Paſchatis eodem die,quo Iudæi,celebrare.Nam tametſi Nouatus,illius ſectæ author, eos quos peccatorum admiſſorum pœnitebat, in communionem haudquaquam recepit, & iſtud ſolum dogma in eccleſiā introduxit:tamen non aliter atque eccleſia Romana

Nouatiani præter vetus ſuum dogma, quæſtionem de paſchate mouerunt, cum Iudæiſque cōſentiunt.

poſt æquinoctium vernum iſtum diem feſtum tum ipſe, tum eius ſucceſſores vſque eò celebrarunt, quoad quidam in Phrygia Nouatiani epiſcopi, Imperatore regnãte, cuius tempora iam perſequimur, in vicum Gazum (qui eſt locus Phrygiæ, vnde fontes fluuij Sangarij erumpunt) profecti, quoniam ob hanc rem etiam cum illis qui doctrina ab ipſis diſſentirent, communicare renuebant, legem tulerunt, vt diẽ feſtum Azymorum & Paſchatis eodem tempore, quo Iudæi, agerent. Cuius concilij neque Agelius, Nouatianorum Conſtantinopoli epiſcopus, neque epiſcopus Nicææ, aut Nicomediæ, aut Cotylij (quæ eſt vrbs Phrygiæ non obſcura) particeps fuit: quos inter ſuæ ſectæ fautores, adminiſtratoréſq; eccleſiarum facilè principes, & velut columina Nouatiani dicunt. Qua etiam de cauſa, quomodo ipſi inter ſe diſſentire, & in varias factiones diuiſi, ſeparatim conuentus agere cœperunt, opportuno tempore dicam.

De Apolinariis patre & filio, & Vitalio presbytero: & quam ob cauſam in hæreſes prolapſi ſint. *Cap. XXV.*

Apollinarij hæreſis eiuſque aſſertor Vitalius, antea Meletij partes ſecutus.

PEr id temporis Apolinarius hæreſim ſuo nomine nũcupatam palã defendere non dubitauit: atque cum multos ab eccleſia diuiſiſſet, ſeparatim cõuentus egit. Cui ad ſuã doctrinã ſtabiliẽdam ſubſidio fuit Vitalius presbyter Antiochenus, vnus ex clero, qui Meletio parebat: vir ſanè, ſi quiſquam alius, ob piam viuendi rationem & mores ſpectatos perilluſtris, ſtudio etiã erga eos quibus præfuit ſingulari, atque propterea à populo ſumma veneratione dignatus. Aliquãto pòſt tamen à Meletij communione ſe ſeparauit, & Apolinario addixit: illiſque qui Apolinarij opinionem Antiochiæ ſectabantur, ſe ducem præbuit, atque ſua ſancta vitæ inſtitutione non exiguum numerum in ſuam perduxit ſententiam: qui nomen ab eo adepti, adhuc etiam ab Antiochenis Vitaliani appellantur. Dicitur quidem, in hunc errorem quadam animi offenſione inductum: nimirum quòd à Flauiano ſuo tum compresbytero (ad quem poſtea ſedes eccleſiæ Antiochenæ delata eſt) ſe contemptum ideo putauit, quòd prohibitus erat eum, cum eſſet epiſcopus, vti conſueuerat, viſere. Nam cum ſe deſpicatui duci arbitraretur, humano more animo perturbatur, ad Apolinarium ſe confert, cum eo communicat, & amicum ſibi facit. Cuius opera factum eſt, vt huius ſectæ fautores in aliis quoque ciuitatibus ſub ſuis & propriis epiſcopis conuentus agerent, ritibus ab inſtitutis eccleſiæ catholicæ alienis vterentur: & præter ſacros hymnos ab eccleſia inſtitutos, cantiunculas quaſdam numeris aſtrictas, quas Apolinarius excogitauerat, cantarent. Nam Apolinarius iſte, præter aliam doctrinam, poeticæ præterea & numerorum omnis generis peritus fuit: quarum rerum illecebris multos ad animos ſibi attendendos induxit. Quinetiam viri dum potabant, dum opera faciebant, mulieres autem, dum texebãt telas, eius cantilenas cecinerunt.[c] Nam carmina ſtudio relaxando,] feſtis & aliis cuiuſque temporis opportunitatibus accõmodata compoſuit, eaq; omnia ad laudes Dei prædicandas inſtituta. Quam quidẽ hæreſim ad multos ſerpere, Damaſus epiſcopus Romanus & Petrus Alexandrinus epiſcopus certiores facti, primi omnium concilio Romæ cõuocato, eam alienam eſſe ab eccleſia catholica pronũciarũt. Fertur porrò, Apolinarium præfracta quadam & nimis abiecta animi imbecillitate res fidei ac religionis noſtræ nouare cœpiſſe, idq; tali cauſa inductũ. Cum Athanaſius epiſcopus eccleſiæ Alexandrinæ, poſt exilium, quod fuerat regnante Conſtantio perpeſſus, redire in Ægyptum iuſſus eſſet, ei iter fortè per Laodiceam facienti Apolinarius familiaris & amicus imprimis factus eſt. Et quoniam communicare cum Athanaſio execrabile quiddam videbatur Arianis (è quorum numero fuit Georgius, illius vrbis epiſcopus) idcirco Apolinarius eccleſia per contumeliam expellitur, perinde ac ſi contra canones & leges ſacerdotum in congreſſum cum Athanaſio veniſſet. Atque eum Georgius non de his rebus ſolum accuſauit, verùm etiam peccata, quæ iam olim pœnitẽtia deleuerat, criminis loco obiecit. Nam dum Theodotus,[c] cui Georgius ſucceſſit.] Laodicenſem eccleſiam adhuc regebat, Epiphanius illius ætatis ſophiſta inſignis hymnum in Bacchi laudem ediderat: quo præceptore vſus Apolinarius (adhuc enim adoleſcens erat) vnà cum patre, eodem ipſo nomine

Vitaliani.

Cantilenis præter vſum eccleſiæ ab Apollinario inuentis multi in eam hæreſim adducti.

c. πονήσας δ' ἐξ ἀνέσεως

Apollinarius qua cauſa ad hæreſin, ſuam adductus.

c. τῷ πρὸ αὐτ τῶν λαοδικέων

mine vocato, Grammatico ſanè haud obſcuro, ad illum hymnum audiendum proficiſcebatur. Vbi autem hymnum recitare orſus eſt Epiphanius, eos qui myſteriis Bacchi haud initiati, quique profani erant (vti conſuetudo fert eorum qui talia dicendo ſe oſtentare ſolent) foras exire iubet. At neque Apolinarium ᵃ adoleſcētem,] neque eius patrem ſenem, neque quemquam alium Chriſtianum qui fortè aderat, ab ſe audiēdo excluſit. Qua re cognita, Theodotus epiſcopus iniquo animo & grauiter tulit: & vt laicis aliquantum obiurgatis veniam tribuit, ſic ambos Apolinarios palàm delicti criminatus, ab eccleſia ſegregauit. Erat enim vterque ex clero: pater quidem presbyter, filius autem etiamnum literarum ſanctarum lector. Quodam autem temporis ſpacio intermiſſo, Theodotus eos, cum lachrymis & ieiuniis debitam pro peccatis pœnitentiam egiſſent, in eccleſiam denuò recepit. At Georgius, vbi eum eſt conſecutus epiſcopatum, & Apolinarius in conſuetudinem & familiaritatem Athanaſij, vti dictū eſt, venerat, cum à communione excludit, & ab eccleſia alienum pronunciat. Quem dicunt ab eo ſæpe petiuiſſe, vt ſe in communionem reciperet. Verùm cum illud impetrare non poſſet, graui quadam animi offenſione pulſus, eccleſiam turbare, & ᶜ doctrinæ nouitate] hanc, quam diximus, hæreſim introducere cœpit: & quantum in ipſo ſitum erat, arte dicendi aduerſarium vlciſci, atque vehementer arguere, quòd cum doctrina ſacrarum literarum inferior eſſet, præſtantiorem ſe non vereretur abdicare. Ita ſane priuatæ inter clericos variis temporibus ſuſceptæ inimicitiæ, maximo detrimento Eccleſiæ fuerunt, & religionem in varias ſectas diſtraxerunt. Cuius rei hoc ſatis eſt argumenti. Nam ſi Georgius pari ratione, atque Theodotus Apolinarium, cum eum pœnituiſſet culpæ admiſſæ, in eccleſiam recepiſſet, non arbitror hanc hæreſim, eius nomine nuncupatam, ortā aliquando fuiſſe. Ea enim eſt humana natura, vt cum deſpecta ſit, obſtinatione inſoleſcat, & tum contentionis, tum rerum nouandarum ſtudio flagrare incipiat: at cum æquales partes ferat, ſoleat ſe moderatè gerere, & intra eoſdem rationis velut cancellos manere.

a. ὁ νέος, ante ὄντι ὁ πρίν.

c καὶ δογμάτων καινότητα

Excōmunicati Apollinarij ambo, aliique multi, quod recitari hymnū in Bacchi laudem à propha- nis audiuiſſent.

Georgius priuato odio victus Apollinarium pœnitentem nō admittit, quæ fuit eius hæreſeos cauſa.

De Eunomio, & præceptore eius Aetio, & illorum tum geſtis, tum dogmatis: quódque ij primi vnam in baptiſmo immerſionem adinuenerunt.

Cap. XXVI.

PEr idem ferè tempus, Eunomius eccleſiæ Cyzicēſis pro Eleuſio creatus epiſcopus, hæreſis Arianæ fautor, alterā prætere a hæreſim in eccleſiam inuexit, quā alij ex eius ipſius nomine appellāt: alij hæreſim vocāt Anomianorū. Quidam memorāt, iſtum Eunomiū primùm auſum eſſe aſſerere, diuinum baptiſmatis lauacrū vnica immerſione debere peragi: ſicq; traditionē ab Apoſtolorum temporibus ad hoc vſque tempus obſeruatam violaſſe: quinetiam diſciplinam viuendi diuerſam ab Eccleſiæ diſciplina inueniſſe, quæ ipſa ſeueritate & exquiſita obſeruatione nouitatem doctrinæ obtegeret. Magnus quidē erat verborum artifex, certandiq; & ratiocinandi ſtudio vehementer delectabatur: quales eſſe complures eiuſdem hæreſis ſectatores licet animaduertere. Nam neque piam alicuius vitam, neque mores, neque benignitatem in egentes tantum laudant, niſi ipſorum faueat opinioni: quantum, ſi litigioſus in diſputando, atque adeò ratiocinationibus videatur ſuperiores ferre. Talis enim, præter cæteros pius exiſtimatur. At verius credo (vti etiam aliis videtur) dicunt hi, qui tradunt, Theophroniū Cappadocem & Eutychium iſtius ſectæ fautores, cùm tēporibus Imperatoris qui proximè ſucceſſerat, ſe ab Eunomio diuiſiſſent, nonnulla cùm in aliis Eunomij decretis, tum in ſacro baptiſmate nouare cœpiſſe, nō in trinitatem, ſed in mortem Chriſti baptizādum eſſe aſſerentes: Eunomium autem nihil in hac re nouaſſe, ſed de ea idē ab initio quod Arius, ſenſiſſe: inq; illa ſentētia permāſiſſe. Qui ſimulatq; epiſcopus Cyzici factus eſt, à ſuis ipſius clericis accuſatū eſſe, ꝙ nouæ doctrinæ author extiterat. Quo quidē tēpore Eudoxiū, ſectæ Arianæ Conſtantinopoli antiſtitē ei acceſſito feciſſe poteſtatem, de religionis doctrina apud populum concionandi. Verùm cū nihil in doctrina orthodoxorum improbaſſet, Eudoxium eum hortatum eſſe, vt rediret Cyzicum: dixiſſe verò Eunomium, ſe nolle in poſterum verſari cum

Eunomiana hæreſis nouam baptiſmi formam induxit. Deſcribitur in Eunomio hæreticorum ingenium.

Alia Theophronij et Eutychij hæreſis in ſolo mortis Chriſti nomine baptizans.

» ni loco ducit, ſi non omnes in eandem ſecum perniciem rapiat. Atque iſta quidem ſunt fortaſſe aliqua ex parte ferenda. Sed inter Eccleſiæ calamitates ea omnium planè acerbiſſima eſt, Quòd Apollinariſtæ ſuã doctrinam tam liberè & audacter in vulgus efferre permittãtur. Qui quidẽ, neſcio quomodo, tuo permiſſu parẽ nobiſcũ libertatem ſibi conuentus agendi[c] compararunt.] Et quanquã tu Dei gratia adiutus, in diuinis myſteriis adeò cumulatè eruditus es, vt non ſolũ cauſam Dei verbi accuratè agere noris, verùm etiam omnia ea, quę[c] ab hæreticis] contra ſanam fidem acutè excogitata ſunt, plenè perſpexeris: tamen non fuerit fortaſſe incommodum, vt tua amplitudo[c] per meam tenuitatem] certior fiat,[c] libellum quendam] Apolinarij in meas manus veniſſe, in quo omnia quæ ad hæreticam prauitatem ſtabiliendam pertinent, breuiter percurrit. Nam in eo aſſeueranter affirmat, quòd in œconomia incarnationis vnigeniti[A] Dei] filij non eſſet caro ad noſtram naturam reparandã aliunde aſſumpta, ſed quòd ab æternitate carnea illa natura in filio Dei ineſſet. Atque quò hanc abſurdam opinionem confirmet, ſententiam quandam Euangelij, quam malè interpretatus eſt, profert, quæ ita ſe habet: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis. Sic, vt priuſquam deſcenderet, filius hominis fuerit, deſcenderítque eandem ſecum adferens carnem, quam iam in cœlo habebat, æternam ſcilicet & conſubſtantialem. Citat porrò quandã Apoſtoli ſententiam: Quòd ſecundus homo de cœlo. Deinde aſſerit, hominem illum qui de cœlo venerit, mentem non habere, ſed deitatem vnigeniti mentis naturam ſuppleuiſſe, & in hominis coagmentatione tertiam partem ad animam & corpus (quæ in eo, vt humana fert natura, inerant) adiũctam eſſe: quippe mens in illo non erat, ſed Deus verbum eius locũ ſupplebat. Neque hac abſurda doctrina contentus acquieuit: ſed quod eſt omnium maximè peſtiferum, ipſum vnigenitum Dei filium, iudicem vniuerſitatis, authorem vitæ, & mortis euerſorem, mortalem eſſe affirmauit, ínque ſua ipſius diuinitate paſſum eſſe: & triduo illo quo corpus mortuum erat, diuinitatem quoque eius pariter mortuam eſſe, & ita à patre denuò ex morte excitatam. Cætera autem quę his abſurdis opinionibus adiungit Gregorius, oratione perſequi longum eſſet. Itaque quid de Deo ſenſerint Apolinarius & Eunomius, & quo modo ſinguli, quibus iſta curæ ſunt, ex his, quæ commemorauimus conſiderent. Quòd ſi de eiuſmodi rebus accuratius erudiri ſecum inſtituerint, ex ſcriptis vel iſtorum ipſorum, vel aliorum plura de illis conquirant: quandoquidem mihi certè ea cùm ad intelligendum, tum ad oratione explicandum, non ſunt tam facilia. Quòd autem iſta dogmata non præualuerint, neque ad valde multos manarint, non modò cauſis quas ſupra percenſuimus, ſed etiam monachis eius ætatis in primis aſcribi debet. Nam quotquot in Syria, Cappadocia, & regionibus circũiacentibus vitam colebant monaſticam, doctrinæ concilij Nicæni mordicus adhęſere. Nam parum aberat quin tota illa regio à Cilicia ad Pœnices vſque ſecta Apolinarij: Eunomij autem, à Cilicibus & monte Tauro ad Helleſpontum ferè & Cõſtantinopolim, infecta fuiſſet. Vterque enim gentes, tum quibus cum verſabantur, tum vicinas, facilè ad ſuas opiniones perduxerunt. At verò idem ferè iſtis accidit, quòd antè Arianis acciderat. Nam populus in hiſce regionibus monachos, quos diximus, propter virtutem & rectè facta magnopere[c] admirata,] eos verè de fide ſentire credebat: & qui aliter ſentirẽt, illos, vtpote doctrinis adulterinis corruptos, deteſtabatur: non aliter ſanè atque Ægyptij, qui monachorum ſuorum doctrinam ſecuti, Arianis ſtrenuè reſtiterunt.

[Margin notes: c. ἀφειρημένως ἰαυτοῖς — c. παρὰ τῶν αἱρετικῶν — c. παρὰ τῆς βραχύτητος — c. ὅτι πως μοι πι… — A. τοῦ θεοῦ — Ioan. 3. — 1. Cor. 15. — Monachi Apolinarij hæreſim repreſſerunt. — c. θαυμάζων — Monachorum veterum ſancta autoritas.]

De viris ſanctis qui in Aegypto id temporis floruerunt: ſcilicet Ioanne, Or, Ammon, Beno, Theona, Copretello, Elia, Apella, Iſidoro, Serapione, Dioſcoro, & Eulogio. Cap. XXVIII.

IAm quidem ſe offert occaſio, vt eorum qui in orbe Chriſtiano ſe vitæ monaſticæ id temporis dedebant, mentionem faciã: tótque ex illorũ numero perſequar, quot pro virili mea parte potero. Nam ea ætas ſanctiſſimorum virorum copiã effudit planè maximã. In iis autem quos in Ægypto floruiſſe cognouimus, Ioãnes facilè primas tenebat: cui Deus nõ minus[c] q̃ antiquis prophetis,] res

[Margin notes: c. ἢ τοῖς πάλαι προφήταις — Monachi Aegypti celebriores.]

futuras, aliiſq; hominibus obſcuras patefecit: largituſq; eſt ei etiam facultatem medendi illis, quos perturbationes corporis & morbi inſanabiles diuexabãt. Huic addo Orem, qui ab ineunte adoleſcentia in ſolitudine ætatem degerat, aſſiduè Deum hymnis celebrãs. Vixit herbis & radicibus quibuſdam: aquam, ſicubi reperit, bibit. Vbi autem grandis natu factus eſt, iuſſu diuino in Thebaidem tranſlatus, plurimis præfuit monaſteriis. Neque etiam ipſe facultatis diuinæ edendi miracula expers fuit. Nam precibus ſolùm morbos & dęmones expulit. Qui licet literarum ignarus, libris tamen non eguit ad recordationẽ: ſed quicquid mente complectebatur, illud nulla delere poterat obliuio. In ea etiam orbis terrarum parte Ammon monaſticũ vitæ genus excolebat. Iſte [c] Tabenneſiotis] præfuit, triaq; circiter millia habuit diſcipulorum. Item Benus & Theonas conuentus rexere monachorum, viri diuina pręſcientia & prophetia repleti. Traditur quidem, Theonam doctrinæ Ægyptiorum, Græcorum & Latinorum peritum fuiſſe, & ad triginta annorum ſpacium ſilẽtium exercuiſſe: Benum autẽ à nemine vnquam viſum vel ira arſiſſe, vel iuraſſe, vel mentitum eſſe, vel temerarium, leue aut abiectum verbum dixiſſe. Eodem tẽpore fuere Copres, Helles, & Elias. Ferunt Copræ à Deo tributũ eſſe, vt ægrotationes & morbos varios ſanaret & imperaret dæmonibus: Hellen autẽ à puero ferè in diſciplina monaſtica inſtitutum, plurima edidiſſe miracula: ſic, vt ignẽ geſtaret in ſinu, & veſtẽ non vreret. [c] Qua re vna] monachos, qui vna cum eo degebant ætatem, magnopere ad illum imitandum incitatos eſſe: præſertim cum ad piam eius viuendi rationem, diuinam miraculorum edendorum vim adiunctam cernerent. Per idem tempus Elias, non longè ab Antinopoli vitam egit monaſticam, cum iam decem eſſet & centum annos natus: ante quod tempus ſolus ad ſeptuaginta annos ſolitudinem incoluiſſe dicitur. Et quanquam ætate adeò profecta erat, non tamen ieiuniis & ſeuera viuendi diſciplina ſe exercere deſtitit. Inter iſtos item Apelles tum percelebris fuit: qui in monaſteriis Ægypti circa Achorin plurima edidit miracula. Iſtum, cum in opere fabrili teneretur occupatus, [c] (hanc namque] artem profitebatur) ſpectrum dæmonis noctu, [c] habitu mulieris] formoſæ, quàm continens eſſet tentare cœpit. Qui ferro, quod iam poliebat, ex igni extracto, dæmonis faciem exuſſit: dæmon autem cum fremitu & eiulatione aufugit. Per id temporis inter monachos longè illuſtriſſimi patres erant, Iſidorus, Serapion, & Dioſcorus. Iſidorus monaſterium vndique cinxit muro: & ſedulò prouidit, ne quiſquam eorum qui intus erant, egrederetur, res tamen omnes haberet ad vitam neceſſarias. Serapion prope Arſenoiten vitam egit: & monachis circiter decem millibus præfuit: quos omnes ſic inſtituit, vt propriis laboribus res neceſſarias tum pararent ſibi, tum aliis egentibus ſuppeditarent. Tempore verò æſtatis mercede conducti, ſolebant fruges demetere, inducti ſatis frumenti & ſibi reponebant, & aliis monachis impertiebantur. Dioſcoro autẽ non plures quàm centum fuere in diſciplinam traditi. Qui cum eſſet presbyter, ſacerdotio ſumma cum diligentia perfunctus eſt: inque eos qui ad ſacra accedebant myſteria, accuratè inquiſiuit, & exquiſitum de illis exercuit iudicium: adeò vt niſi mente antè perpurgata, & nullius admiſſi ſceleris conſcia, ipſi accedere non auderent. Itémque in dandis ſacris myſteriis Eulogius presbyter eodem tempore, etiam multò accuratius in hominum vitam inquirere ſolebat: quem ferunt, cum ſacrum faciebat, mentes accedentium ad myſteria ita præſciuiſſe, vt peccata eorum palàm coargueret, & res in cuiuſque mente occultatas perſpicuè contueretur. Itaque eos qui aliquid delicti admiſerant, aut de aliquo improbo facinore conſilium iniuerãt, ad tempus arcebat ab altari, peccatúmque eorum planum omnibus fecit: quos poſtea pœnitentia purgatos, denuò ad myſteria admiſit.

Ioãnes monachus. Ores. Ammon. Benus. Theonas. Copres. Helles. Elias. Apelles. Iſidorus. Serapion. Dioſcorus. Diligenter in eorum vitam inquirendum qui ad myſteria percipiẽda accedunt. Eulogius presbyter.

c. [illegible] c. [illegible] c. [illegible] c. [illegible]

De monachis in Thebaide degentibus, Apollo, Dorotheo, Piammone, Ioanne, Marco, Macario, Apollonio, Moſe, Paulo qui vitam Pherinæ agebat, Paco, Stephano, & Pior. Cap. XXIX.

IN iſtorum numero Apollo quoq; fuit, qui vixit in Thebaide. Hic cum puberceſcere inciperet, vitę monaſticę ſe dicauit. Qui cum in ſolitudine ad quadraginta annos vixiſſet, diuino oraculo iuſſus, ſpeluncam ad radices mõtis cuiuſdam,

Monachi in Thebaide degentes, eorumq; miracula.

c. θαυματουργιῶν cuiuſdam, locis ab hominibus habitatis vicini, occupauit. Qui etiam præ [c] miraculorum] multitudine breui magnam nominis celebritatem eſt conſecutus, & quamplurimis præfuit monachis. nam tam vtilibus ad vitā diſciplinis vtebatur, vt multos alliceret. Sed quæ'nam fuerit eius diſciplinæ ratio, & quanta quamque diuina fecerit miracula, Timotheus eccleſiæ Alexandrinæ antiſtes accuratè narrat: qui nō illius modò, ſed aliorum etiam complurium, de quibus facta eſt à me mentio, vitas literis perſecutus eſt. Eodem tempore erant præterea multi pij viri, qui hoc vitæ genus ſtudioſè colebant circa Alexandriam, ad duo circiter milia: quorum alij ſolitudines accolebant, alij prope Mareotem & confines Libyes habitabant. inter quos facilè illuſtriſsimus fuit Dorotheus, genere Thebanus: cuius hæc vitæ ratio erat. Interdiu lapides ex mari, quod erat in proximo, colligere, inq; annos ſingulos paruulam domum extruere ſolebat, & eam dare his qui ſibi domum ædificare non poterant. Noctu autem folia palmarum nectebat, textura tortili, & ex illis ſportulas conficiebat, quibus victum ſibi ſuppeditaret. Cibus erat illi panis ſex vnciæ, & faſciculus minutorum olerum: potus autem aqua, Quod genus ſeueræ diſciplinæ cum ab ineunte ætate excoluiſſet, ne in ipſa quidem ſenectute remiſit. Nunquam viſus eſt vel ſuper ſtoream, vel ſuper lectum dormire: vel pedes, quò corpus relaxaret, extendere: vel ſua ſponte quieti [c] ſe tradere:] niſi quòd, dum aut opus faciebat, aut capiebat cibum, à natura coactus clauſit fortè oculos: adeò vt non rarò ei inter comedēdum dormiſcenti cibus ore excideret. Nam quodam tempore ſomno ſupra modū oppreſſus, inſcius in ſtoream delapſus eſt. Ob quod factum magno affectus dolore, ſubmiſſa voce dixit: Si angelos poteris ad dormiendum impellere, poteris etiam hominem ſeueræ diſciplinæ deditum. Seipſum quidem ſignificauit, dicto ad ſomnum fortaſſe relato: vel ad dæmonem, qui ſtudioſis actionibus impedimento eſſe ſolet. Cui quidam ita ſe affligenti accedens, Cur, inquit, ita corpus conficis? Quia illud, inquit, me conficit. Præterea Piammon & Ioannes, id temporis quoque circiter Διολκον Ægypti, celeberrimis præfuere monaſteriis. Exquiſitiſsimè autem ſacerdotio (presbyteri enim erant) & ſumma cum reuerentia perfungebantur. Traditum verò eſt, Piammonem quodam tempore cum ſacrum faciebat, vidiſſe circa ſacram menſam ſtantem angelum Dei, & monachos præſentes in libro ſcripſiſſe, abſentes verò inde deleuiſſe. Ioanni autem tantā vim contra ægrotationes & morbos donauerat, vt multos podagra laborantes, & articulos membrorum habentes reſolutos, ſanaret. Per illud idem Beniamin, ætate admodum prouectus, circa Scetin in monaſtica vitæ diſciplina tēpus ætatis ſummo cum ſplendore triuit: cui Deus largitus fuerat, vt ſola tactione manus, aut oleo, ſupra quod orabat, abſque medicamentis ægrotos omni morborum genere liberaret. Qui cum talis eſſet, dicitur in aquam intercutem delapſum, ita corpore intumuiſſe, vt per fores domus, in qua ætatem degebat, efferri non potuiſſet, niſi poſtes vnà cum foribus demoliti fuiſſent. Inter ægrotandum autem, cum in lecto iacere non poſſet, circiter octo menſes in ſella latiſsima ſediſſe: & licet alios morbis vexatos ſanare conſueuiſſet, neutiquam tamen ægrè tuliſſe, quod ſe ipſe morbo, quo laborabat, eripere non poſſet: imò verò eos qui ipſum viſebant, conſolatum eſſe, orauiſſe, vt pro anima ſua Deo preces funderent: de corpore ſe nihil laborare: Quandoquidem, inquit, cum rectè valeret, nihil me iuuit: & cum iam affligatur, nihil lædit. Eodem tempore Marcus ille multorum ſermone celebratus, Apollonius iuuenis, & Moſes Aethiops in Sceti ætatem egere. Fertur Marcum, cum adhuc adoleſcens eſſet, manſuetum in primis & temperātem fuiſſe, ſacras literas memoria tenuiſſe: adeò etiam Deo charū, vt Macarius conſtanter affirmaret, cum ipſe eſſet presbyter Cellinorum, eum nunquam à ſe ea myſteria accepiſſe, quæ fas eſt ſacerdotibus in ſacra menſa hominibus initiatis dare, ſed angelum ei illa dediſſe: cuius manum ſolùm ad iuncturam vſque brachij ſe vidiſſe dicebat. Macario autem data eſt à Deo gratia, vt dæmones prorſus contemneret. Cauſa verò cur ſe initiò vitæ monaſticæ addixerit, fuit cædes non voluntaria. Nam cum adhuc puer eſſet, & oues circa lacum Maream paſceret, quendam ex æqualibus inter ludendum fortè interemit. Itaque veritus vt daret pœnas, fugit in ſolitudinem. Poſt hæc cum triennio ſub dio vixiſſet, paruulam ſibi domum ibi

Apollo. *Timotheus Alexand. epiſc.* *Dorotheus, & ſeuerum eiuſdē vitæ genus.* c. ἑαυτὸν ἐκδοῦναι *Piammon & Ioānes monachi.* *Beniamin.* *Marcus* *Apollonius.* *Moſes Aethiops.* *Macarius ex homicida monachus.*

conſtruxit,in qua vigintiquinque annos ætatem degit. Iſtud quoque de eo memorant hi,qui idem ipſum ab illo audiuêre,quòd magnam pro calamitate illa gratiam haberet,cædémque eam non voluntariam appellaret ſalutarem, quippe quæ piæ

Apollonius, è mercatore monachus. diſciplinæ c ſibi]& beatæ vitæ cauſa extitiſſet. Apollonius verò, quamuis reliquo c. αὐτῷ vitæ tempore mercaturam exercuiſſet, tamen ætate iam ingraueſcente, ad Scetin profectus eſt. Ac cum ſecum conſideraret,ſe per ætatem nec ſcribere poſſe diſcere, neque vllam aliam artem,ſuis ipſius pecuniis omnia cùm medicamentorum, tum rerum aliarum ægrotis neceſſariarum genera coemiſſe traditur:& quotidie à primo mane vſque ad horam nonam per ſingula monachorũ oſtia perrexiſſe, quò ægrotos inuiſeret. Quod genus diſciplinæ cum neceſſarium ſibi & accommodatum comperiſſet,in eo quod reliquum erat ætatis tranſegit. Cum autem iam eſſet è vita migraturus,ea quæ poſſidebat,alteri tradidit:deditque in mandatis, vt eadem ipſe

Moſes, ex latrone monachus. pietatis officia obiret. Moſes verò,cum ſeruus eſſet, ex ædibus domini ſui propter improbitatem eiectus eſt: atque ad latrocinium conuerſus, manipulo latronum præfuit. Qui poſt multa admiſſa ſcelera, poſt multas cædes factas, repentina facta mutatione, vitæ monaſticæ ſe tradidit,atque ex inſperato ad piæ viuendi diſciplinę perfectionem venit. Nam cum præ firma corporis conſtitutione, quam ex priore vitæ ratione conſecutus fuerat, c adhuc efferueſceret],& viſis voluptatum ſibi ob- c. ξένον, καὶ iectis commoueretur, infinitis ferè exagitationis generibus corpus macerare cœpit:nunc exiguo pane ſiue obſonio vtendo, modò operis faciendo plurimum, aliquando quinquageſies orando, interdum ad ſexennium ſingulas noctes integras ad preces faciendas pedibus conſiſtendo, totòque illo ſpacio neque flectere genua,neque oculos ad ſomnum capiendum occludere voluit:non rarò etiam noctu per monachorum domicilia tranſiens,hydriam cuiuſque clàm aqua impleuit.quæ res erat ſanè valde laborioſa: nam locus vnde aquam hauriebant, ab aliis decem ſtadia,viginti ab aliis,à nonnullis amplius triginta abfuit. At tametſi ſeriò operam dabat crebris exercitationibus vires debilitare, & corpus grauibus laboribus premere:tamen magna ex parte vtraque non minus integra,quàm antè,remanſerunt. Nam traditum eſt,latrones quodam tempore c in domum, vbi]ſolus vitam cole- c. τὸν οἶκον ἐν ᾧ bat monaſticam,irruptionem feciſſe:eum illos omnes cõprehendiſſe, conſtrinxiſſe vinculis:& cum quatuor eſſent numero,humeris impoſuiſſe,deportaſſe in eccleſiã, cauſam illorum monachis collegis permiſiſſe,perinde atque ſibi licere non putaret quenquam vllo afficere incommodo.Memorant enim, c nemini tam egregiam à c. ὡς ἀρετῇ vitioſitate ad virtutem mutationem accidiſſe:] quandoquidem & in c diſciplina μεθ᾽ ἣν ποιαν ... ὑπάρξαι μεταβολήν. monaſtica]peruenit ad ſummum:& id à Deo conſecutus eſt, vt ingentem dæmonibus iniiceret terrorem,& presbyter monachorum in Sceti ætatem degentium fie- c. μοναστικῆς φιλοσοφίας ret, Qui cum talis eſſet,multos poſt ſe optimos reliquit diſcipulos: & circiter ſeptuagintaquinque annos natus, exiuit è vita. Eodem regnante Imperatore, vixere Paulus & Pachon, Stephanus & Moſes, ambo Libyes, & Pior etiam Ægyptius.

Paulus eremita. Paulus quidem domicilium habuit in Pherme,qui eſt mons in Sceti: a cui fuere] c. ἴσχεν diſcipuli non pauciores quingentis. Nullum opus faciebat:neque à quopiam quicquam ſibi accepit,præterquam id ſolum quod edebat. In precibus ſolum ſe defixit,

Preces ſingulis diebus ad calculorum numerum fuſa. & in dies ſingulos trecentas orationes Deo,velut tributum quoddam reddidit. Ac ne per imprudentiam in numero erraret,trecẽtis lapillis in ſinum coniectis, ad ſingulas preces ſingulos inde eiecit lapillos.Conſumptis igitur lapillis,conſtabat ſibi,

Pachon. oratio nes lapillis numero pares ab ſe expletas eſſe·Pachõ verò id temporis in Sceti magna cum nominis celebritate vixit:quẽ conſtat ita vitã ab ineũte ætate ad ſummã ſenectutẽ inſtituiſſe, vt quãuis corpore eſſet bene conſtituto, tamẽ neq; perturbatio animi,neq; dæmon eum ignauũ in rerum continentia,earum quas virum piæ

Stephanus. viuendi diſciplinæ dicatum reprimere decet,aliquando deprehenderit. Stephanus circiter Mareotem,nõ longè à Marmarica habitauit:quem memoriæ proditum eſt, exquiſitum in primis,& perfectiſsimum diſciplinæ genus excoluiſſe,& ad ſexaginta annorum ſpacium monachum fuiſſe ſpectatiſsimum, & Antonio magno familiarem.Manſuetus erat,& valde ſapiens:in colloquio dulcis & fructuoſus, atq; ad animos eorum qui mœrore premebantur tum permulcendos, tum ad ſolatium ac

iucunditatem

iucunditatem traducẽdos, etiamſi doloribus neceſſariis antè occupati fuiſſent, admodum habilis idoneuſque. Similem quoque ſe præbuit ſuis ipſius calamitatibus. Nam cùm graui morbo, & inſanabili illo quidem opprimeretur, adeò vt membra eo corrupta medicis excidenda traderet: tamen opus facere, foliaq; palmarũ manibus cõtexere complicareq; non deſtitit. Atq; eos qui aderant, cohortatus eſt, vt de ſuis calamitatibus non dolerent: neque aliud quicquã cogitarent, niſi quòd ea quæ à Deo fiunt, omnino ad bonum finem ſpectarẽt: & quod ſibi vtile foret, in eiuſmodi cruciatus incidiſſe: idq; pro peccatis fortaſſe, pro quibus prẹſtaret hic pœnas, quã poſt hanc vitam, perſoluere. Moſes autem, cùm ob manſuetudinem & charitatem erga omnes, tum ob morborum curationem, quam precibus ſolum efficit, magnã laudem conſecutus fuiſſe traditur. Pior, cùm ſtatuiſſet ab ineunte adoleſcentia vitæ monaſticæ ſe conſecrare, eo ipſo temporis veſtigio, quo ea de cauſa paternis ædibus egreſſus ſit, ſpopondit Deo, ſe decætero neminem ex ſuis aliquando oculis aſpecturum. Poſt annos quinquaginta, ſoror accepit eum adhuc viuere. Quæ cum præ immenſo gaudio nuncij tam inſperati eſſet penè obſtupefacta, quieſcere non potuit, niſi fratrem oculis intueretur. Quam ætate prouectam, lamentantem, & implorantem in hac re auxilium, epiſcopus illius loci ^a commiſeratus,] ſcripſit ad præſides monachorum in ſolitudine degentium, vt Piorẽ ad ſe mitterent. Qui iuſſus, eò profectus eſt: quippe cùm nõ poſſet illis cõtradicere. Nam nõ fas erat monachis Aegypti, credo item aliis, imperatis reſiſtere. Ille igitur, vno ſecum aſſumpto, venit in patriam. Atque ſtans pro foribus domus paternæ, ſignum dedit ſe veniſſe. Vbi verò fores crepare ſenſit, oculis occluſis, ſororem nomine ^c compellauit,] dixitq;, Ego Pior, frater tuus: age, me contuere, quantum lubet. Illa igitur mirè hac de re oblectata, gratias Deo egit. Is autem cùm prope fores precatus eſſet, reuertitur ad locũ in quo habitabat. Ibi puteo defoſſo, aquam reperit amaram: ^c qua quidẽ aqua potionis loco ad extremum vitæ diem vſus eſt,] Poſterum autem tẽpus, diſciplinæ ^c Illius & continentiæ ſeueritatem] euidenter declarauit. Nam eo mortuo, cum non pauci vitam monaſticam in eodem loco exigere conarentur, nemo eorum aquam ferre potuit. Equidem ipſe mihi pro certo perſuadeo, nõ fuiſſe ei difficile, ſi nõ tam auſterum diſciplinæ modum ſequi decreuiſſet, precibus aquam amaram in dulcem cõuertiſſe: præſertim cùm perfeciſſet, vt alio quodam in loco, vbi nulla aqua omnino extiterat, aqua erumperet. Nam memoratum eſt, Moſen cũ ſuis monachis quodam tempore, quando puteum defodiebãt, quoniam neq; vena, quam ſe reperturos ſperabãt, appareret, neque aqua in profundo emergeret, ab opere iam deſtitutos fuiſſe, ^c niſi Pior circiter meridiem illis fortè interueniſſet:] qui cùm eos ſalutaſſet, diffidẽtiaq; & imbecillitatis animi arguiſſet, deſcẽdit in foſſam, & orauit. Cumq; terram ^c ligone] iam tertiò percuſsiſſet, aqua confeſtim erupit, & foſſam compleuit. Pior precibus factis, diſceſsit. Qui à Moſe & monachis eius rogatus vt cibum apud ipſos caperet, noluit: ſed dixit, ſe non ea de cauſa ad eos miſſum, atque rem ob quam ipſe venerat, iam eſſe confectam.

Margin: Moſes Libys. — Pior. — a. ἐλεήσας — c. προσωνόμασεν ἐγώ. — c. ᾗ μέχρι τελευτῆς ὑπομένων ὕδωρ πικρὸν ἐχρήσατο. — c. τῆς αὐτοῦ ἐγκρατείας — Monachorum Aegypti obedientia. — c. ἐπιστάντα δὲ αὐτοῖς ἀεὶ μέσον ἡμέρας τῷ ἀόρυγι

De monachis qui in monaſteriis Scetis vixerunt, Origene, Didymo, Cronione, Arſiſio, Putabaſte, Arſione, Serapione, Ammonio, Euſebio & Dioſcoro fratribus, & iis, qui Longi nominabantur, & Euagrio philſoſopho. Caput XXX.

EOdem tempore in monaſteriis Scetis floruerunt, Origenes ſenex, vnus ex diſcipulis Antonij magni, qui adhuc ſupererat: & Didymus, & Cronion annos iam circiter decem & centum natus: & magnus Arſiſius, & Putabaſtes, & Arſion, & Serapion, qui eiſdẽ cum Antonio vixere tẽporibus: quiq; cum in diſciplina monaſtica conſenuiſſent, monaſteriis iam tum in eo loco poſitis præfuerunt. Rurſus alij complures præclari & boni viri, quorum alij erant adoleſcentes, alij ad robuſtam ætatem peruenerãt, in magna celebritate vnà cum illis vixerũt. Porrò Ammonius, Euſebius & Dioſcorus, per idem tempus magni nominis fuẽre: ^c iſti fratres erant inter ſe,] & proper corporis ſtaturam, Longi vocabãtur. Traditum eſt, iſtum Ammonium ad perfectiſsimum monaſticæ vitæ ac diſciplinæ modum veniſſe: voluptatem & mollitiam fortiter deuiciſſe: literarũ fuiſ-

Margin: Origenes anachoreta. — Didymus. — Cronion. — Arſiſius. — Putabaſtes. — Arſion. — Serapion. — Ammonius, Euſebius, Dioſcorus, fratres Longi dicti. — c. ἦσαν ἀδελφοὶ ἀλλήλων ὄντες

ſe & doctrinæ adeò ſtudioſum, vt Origenis, Didymi, & aliorum ſcriptorum eccleſiaſticorum libros diligenter euolueret: à primo tempore ætatis ad extremum vitæ diem nihil, præter panem, quod igne coqueretur, guſtaſſe. Qui cum à quibuſdam comprehenſus, epiſcopus crearetur, quoniam illis, qui ad ſe ea de re venerant, precibus perſuadere non poterat, vt abirent, præciſa auricula, dixit: Me deinceps ne volentem quidem lex ſacerdotum creari permittit. Nam neminem qui non ſit integris membris, ſacerdotem debere inſtitui. Itaque hac re audita, deceſſere illi quidem: ſed vbi intellexere hæc eſſe Iudæis ſolum obſeruanda, eccleſiæ autem Chriſti membra corporis [c] minimè curæ eſſe, ſed vt ſacerdos duntaxat] ſit integris moribus, reuerterunt denuò, virum comprehenſuri. At ille ſe obſtrinxit iureiurando, ſi vim ei afferre [c] conarentur,] linguam quoque exciſurum. Hi igitur, vt hoc faceret veriti, abierunt. Qua de cauſa Ammonius παρώτης, id eſt auricula carens, deinceps nuncupatus eſt. Qui cum non multò pòſt, temporibus ſcilicet proximi Imperatoris, Euagrius verſabatur: vir ſapiens, illuſtris, & cùm acutus ad intelligendum, tum ad dicendum diſertus: quinetiam ad rationes ac vias quæ ad virtutem ducunt, & prauitatem, diſcernendas valde perſpicax: itémque idoneus in primis ad ſuggerenda ea quæ his ſequenda, illis cauenda viderentur. Verùm quantum præſtaret doctrina, ex libris quos poſteris reliquit, ſatis cōſtare poterit. Fertur etiam ingenij modeſtia excelluiſſe, & adeò omnem arrogantiam & faſtidium repreſsiſſe, vt neque cùm iure laudaretur, populi plauſu ſe inſolenter efferret: neque cum vituperaretur iniuſtè, contumeliam ſibi factam ægrè pateretur. Genus quidem duxit ex Iberibus, qui ad pontum Euxinum accolunt: ſed in diſciplinam traditus eſt Gregorio epiſcopo Nazianzi, & ab eo in ſacris literis inſtitutus: cuius etiam archidiaconus fuit eo tempore, quo Conſtantinopolitanam rexit eccleſiam. Hunc quidem formoſum aſpectu, & veſtitu exquiſitum, cum quidam è magiſtratuum numero Zelotypia laborans, [c] notum] ſuæ coniugi ac familiarem eſſe intellexiſſet, mortem ei machinari cœpit. Atque dormienti Euagrio cum cædes per inſidias re ipſa inferretur, dicunt viſionem quandam, terribilem illam quidem, ſed tamen ſalutarem, diuinitùs oblatam eſſe. Videbatur enim videre, ſe in maleficio quodam deprehenſum eſſe, & catenas ferreas manibus ac pedibus iniectas. Cúmque iam deduceretur in iudicium, & ſupplicio afficeretur, ad ſe quendam acceſsiſſe, ac demonſtraſſe librum Euangeliorum, pollicitúmque eſſe, ſi vrbe egrederetur, ſe è vinculis eum ſoluturum: ac iuſiurādum ab illo poſtulaſſe, quòd ita faceret. Se autem manu ad librum admota, iuraſſe, ſe id ſine dubio facturum. Itaque è vinculis exemptum, & illico ſomno ſolutum eſſe. Sicque diuinæ viſioni ſibi ſecundum quietem obiectæ obſequentem, periculum euitaſſe. Poſtea autem cum animum induxiſſet, vitam colere monaſticam, [c] relicta Conſtantinopoli, Hieroſolymam conceſsit.] Aliquanto pòſt ad monachos qui in Sceti ætatem agebant, viſendos profectus, inter eos vitam traducere magnopere cupiebat.

Ammonij pertinax in Epiſcopatu reiiciēdo conſtantia.

Ammonius parotes nominatus cur.

Euagrius, Greg. Nazāzeni diſcipul⁹.

Viſione Euagrius monitus euaſit paratas in mortem inſidias.

c. μὴ μέλειν δὲ μόνον ἄμεμπτον ἢ τοῖς τρόποις

c. ἐπιχειρῶσι

c. γνώριμον εἶναι

c. καταλιπὼν δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν Ἱεροσολύμοις διέτριβε

De Nitriæ monachis, & monaſteriis quæ Cellia vocabantur: & Rhinocurura monachis, Nigro, Dionyſio, & Solone.

Caput XXXI.

ISTum locum appellant Nitriā, propterea quòd eſt pagus finitimus, in quo nitrū colligūt. Non exigua quidē hominū multitudo ibi monaſticā diſciplinā exercebat. Erāt nāque monaſteria circiter quinquaginta contigua, quorū pars conuentus, pars homines ſeparatim ab aliis vitā degentes habuere. Porro autem cum iter facias in interiorem ſolitudinem, ibi eſt alius locus, qui à Nitria abeſt ſtadia ferè ſeptuaginta, cui nomen erat Cellia. in eo ſunt cellæ monachorum permultæ ſparſim poſitæ, qua de cauſa hoc nomen habuit. Tantum inter ſe diſtant, vt qui in ipſis habitant, neque videre ſe inter ipſos, neque omnino audire poſsint. Conueniunt omnes in vnum, & primo hebdomadæ ac poſtremo die cōuentus celebrant. Quòd ſi quis fortè abſit, cum abeſſe planè inuitum conſtat, vel afflictatione aliqua, vel morbo præpeditum: ad quem viſendum curandúmque non omnes ſtatim eunt, ſed variis temporibus ſinguli, quicquid habent ad morbum leuandum

Nitria, & Cellia, monachorumque ibi degentium vitæ genus & inſtitutum.

accommodatum

accommodatum ſecum deferunt. Hac cauſa excepta, nō colloquūntur inter ſe, niſi quò ſermonem vel ad cognitionem Dei, vel ad animæ vtilitatem pertinētem conferant: idq́, cum aliquis veniat, quo aliquid ab eo qui id ipſum explicare norit, perdiſcat. Haſce quidem cellas incolūt hi qui ad id quod in diſciplina monaſtica ſummum eſt, peruenerint, ſéque ipſos ritè inſtituere, & ſoli vitā degere poſsint, propter quietem ab illis ſeiuncti. Atque hæc quidem ſint à nobis breuiter de Sceti, déque monachis ibi ſeueram ac ſanctam vitam excolentibus commemorata. Quòd ſi cuiuſque vitam ſingulatim perſequi niteremur, opus fortaſſe propter longitudinem apud nonnullos in reprehenſionem incurreret. Nam cum ſuas ac priuatas viuendi diſciplinas conſtituerent, opera, inſtituta vitæ, exercitationes, rationem victus, & tempora cuique ætati accommodata diſtribuerunt. Porrò Rhinocurura poſt illud tempus viris piis non aduenticiis, ſed ea in vrbe natis, floruit. Quorum facile optimos vitæ monaſticæ ſe dediſſe accepi: noui etiam ipſe Melanē eccleſiæ eiuſdem epiſcopum, & Dionyſium, qui à parte vrbis ad ſeptentriones vergente monaſterium habuit: noui quoque Solonem Melanis fratrem, & eius in epiſcopatu ſucceſſorem. Fertur prætèrea, eo tempore, quo erat imperatum, vt epiſcopi cuiuſque ciuitatis, qui doctrinæ Arianæ aduerſabātur, è ſedibus ſuis pellerentur, eos qui ad Melanem pellendum venerant, offendiſſe eum tanquam infimum miniſtrum, lampades eccleſiæ parantem, habentémque baltheum, quo pallium cingebatur, oleo ſordidatum: in lampades denique lychnos inſerentem. Quem cum pro epiſcopo rogaſſent, reſpondiſſe, Eum ibi eſſe, ſéque illum monſtraturum. Extemplò verò homines eos de via feſſos in ædes epiſcopi deduxiſſe, menſam apposuiſſe, epulis, quæ fortè ſuppetebant, excepiſſe. Poſtquam autem epulati ſunt, lauiſſe manus (illis enim inter epulandum miniſtrauerat) & ita ſe eis indicaſſe. Illos hominem admiratos, confeſſos eſſe cur veniſſent: reuerentia tamen erga eum inductos, conceſsiſſe ei poteſtatem aufugiendi. Eum tum dixiſſe, tantum abeſſe vt ^ idem ſupplicij genus] ſubire recuſaret, quod epiſcopi ſecum doctrina fidei conſentientes ſubirēt, vt etiam lubenti animo id ipſum amplecteretur. Eius generis igitur inſtitutis diſciplinæ à puero exercitatus, in virtute monaſtica perfectus euaſit. Solon autem factus ex mercatore monachus, non parum ipſe quoque inde percepit vtilitatis. Nam fratre ſuo Melane, & monachis qui ibi pium illud viuendi genus ſedulò colebant, præceptoribus vſus, tum ^ in Dei cultum] ſumma animi alacritate incubuit, tum erga ^ vicinos] perbenignus fuit. Quare eccleſia c Rhinocuſurenſis] eiuſmodi ab initio nacta antiſtites, ex eo tempore ad noſtram vſque ætatem eorum " inſtitutis] vti, & bonos ac pios viros efferre non deſtitit. Quinetiam clericis illius eccleſiæ ædes communes, communis menſa, alia denique omnia communia.

Rhinocurura.

Melas. Dionyſius, Fratres.

Solon, ex mercatore monachus.

A. τ' αὐτῷ τῆς ἐμοθί.

A. τὸ θεῖον ἐπιμέλ.

A. οἴκας

c. ῥινοκουρούρων

c. θεσμοῖς

De Palæſtinæ monachis, Epiphanio, poſtea Cypri epiſcopo, Ammonio, & Syluano.

Caput XXXII.

Porrò autē Palæſtina, propter viros qui ibi diſciplinā monaſticā exercebant, magnopere floruit. Nam cōplures eorū, quos dū de Conſtātij diſſerebā imperio, enumeraui, adhuc eandē cum magna gloria excolebāt diſciplinā. quorum conſuetudine alij nonnulli vtētes, ad id quod in virtute ſummum eſt, peruenere, maioremq́; gloriæ quaſi cumulum monaſteriis illius regionis adiecere. Ex quorū fuere numero, Heſychas, Hilarionis ſodalis: & Epiphanius, qui poſtea Salaminæ, quæ eſt vrbs Cypri, fuit epiſcopus. Atque Heſychas eo ipſo in loco, in quo magiſter eius, vitam egit monaſticam: Epiphanius autem circiter Beſanducem pagum, in tractu Eleutheropolitano ſitum, vnde etiam ortus fuerat, in eodem vitæ genere colendo ſe collocauit. Qui ab ineunte ætate à monachis præſtantiſsimis inſtitutus, & in Ægypto longiſsimo tempore eadem de cauſa verſatus, in diſciplina monaſtica cum apud Ægyptios, tum apud Palæſtinos illuſtriſsimus habitus eſt: poſtea quoq; apud Cyprios in nō minore gloria fuit, apud quos electus eſt primarię vrbis totius inſulæ epiſcopus. Vnde, credo, in vniuerſo propè di-

Palæſtina monachi.

Heſychas. Epiphanius.

xerim orbe terrarum, eſt maximam nominis celebritatem conſecutus. Nam cum in multitudine hominum, & in vrbe ampla, eáque maritima ſacerdotio fungeretur, ob præſtantiam virtutis, qua etiam negociis ciuilibus occupatus viſus eſt, breui cum ciuibus, tum peregrinis cuiuſque nationis notus factus eſt: illis quidem, vt qui eum coràm vidiſſent, eiúſque piæ vitæ feciſſent periculum: his autem, vt qui illis idem de eo [c] narrantibus fidem adiunxiſſent.] Qui antè quàm in Cyprum profectus eſt, etiam Imperatore cuius tempora iam perſequimur, regnante, in Palæſtina ætatem degebat. Quo quidem tempore in monaſteriis [c] percelebres erant, Salamanes,] Phyſcon, Malachion, & Criſpiō fratres. Qui circa Bethelcam pagum in tractu Gazenſi ſitum (erant enim ex patriciis illius loci oriūdi) vitam traduxêre monaſticam. Cuius quidem vitæ ac diſciplinæ præceptorem Hilarionem habuêre: à quo cū domum vnà cōcederent, fertur Malachionē è medio illorū abreptū eſſe, ex eorum conſpectu euanuiſſe: atq; ex improuiſo rurſus viſum eſſe, eandem viam cum fratribus inſiſtentem: paulo pòſt verò è vita migraſſe: qui tametſi adhuc adoleſcens erat, illis tamen qui in diſciplina monaſtica cōſenuerant, neq; pia viuēdi ratione, neque ardēti in Deū amore inferior fuit. Itemq; Ammonius decē inde circiter ſtadia prope [c] Charpharcobrā, pagum quoque Gazenſem, à quo genus duxit, habitauit: vir ſanè, qui vitam monaſticam cùm exquiſitè in primis, tum ſumma cū animi magnitudine excoluit. Syluanus etiam, cui ferūt propter eximiam virtutem angelum coràm miniſtraſſe, etſi Palæſtinus genere fuit: id temporis tamē credo, in Ægypto diſciplinam monaſticam ſectatus eſt. At poſtea in monte Sina aliquandiu cōmoratus, deinceps ad torrentem quendam in Geraris conuentum plurimorum bonorum ac piorum virorum maximum planè & celeberrimum in vnum congregauit: cui poſt eius mortem diuinus ille præfuit Zacharias.

Salamanes. Phyſcon. Malachion. Criſpion. — *Ammonius.* — *Syluanus.* — *Zacharias.*

c. συνδεομένων — c. διαπρεπεῖς σαλαμάνης τε — c. χαρφερκωβρὰν

De Syriæ monachis, Batthæo, Euſebio, Barge, Ala, Abbo, Lazaro, Abdaleo, Zenone Heliodoro, Euſebio apud Carras, Protogene, Bito, Aone.

Caput XXXIII.

SEd abeamus iam ab his, & ad monachos Syriæ ac Perſidis, quæ eſt Syriç finitima veniamus: qui ita multitudine creuerunt, vt cum monachis Ægypti numero contēdere poſſent. In quibus præter cæteros excellere tū videbantur Batthæus, Euſebius, Barges, [a] Alas,] Abbos, & Lazarus, qui pòſt creatus eſt epiſcopus: Abdaleus etiam, Zenon, & Heliodorus: qui omnes apud Niſibenos circiter montem qui dicitur Sigoron, in monaſtico diſciplinæ genere ætatē contriuerunt. Hos quidē qui tale genus diſciplinæ nuper inchoauerant, βόσκους, id eſt paſtoritios, vel ſylueſtres vocabant: quod nomen illis ideo impoſitum eſt, quòd neque ædes habent, neque panem obſoniúmve comedunt, neque vinum bibunt: ſed ſemper in montibus ætatem degentes, Deum precibus & hymnis (vt ritus poſtulat Eccleſiæ) ſine intermiſſione celebrant. Cum autem tempus venit cibi capiendi, non aliter atque palantes, ſinguli arrepta falce, montem peragrant, quò herbas ad vitam ſuſtentandam demetant. Atque hunc diſciplinæ modum iſti quidem coluiſſe traduntur. In Carris verò Euſebius, ſolus in anguſtum locum ſua ſponte concluſus, monaſticam vitam egit: Protogenes etiam, qui poſt Bitum id temporis epiſcopum, eccleſiam illam regebat, eandem viuendi viam ſecutus eſt. Bitum autem illum dico, multorum ſermone celebratum, quem prædicant Imperatorem Conſtantinum cum primò vidiſſet, confeſſum eſſe, quòd Deus iamdudum illum hominem ſibi in viſionibus oſtendiſſet, iuſſiſſetq;, vt quodcunque diceret, illi fidem adhiberet. Aones item habuit in Phadana domicilium, in quo diſciplinam monaſticam exercebat. Eſt is quidem locus, in quo Iacob nepos Abraham è Palæſtina egreſſus, cum Rebecca adhuc virgine, quam pòſt duxit vxorem, in noticiam & familiaritatem venit. Nam lapide ex fonte qui ibi erat amoto, primùm illius gregem aquauit. Commemorant hunc Aonem primum omnium apud Syros, non aliter atque Antonium apud Aegyptios, iſtam exquiſitam viuendi rationem, quæ eſt ab omnium hominum ſocietate remota, inſtituiſſe.

Syriæ & Perſidis monachi. Batthæus, Euſebius, Barges, Alas, Abbo, Lazarus, Abdaleus, Zenon, Heliodorus. Βόσκοι monachi cur ſic dicti. — *Euſebius anachoreta. Protogenes. Biti epiſ.* — *Aones Phadana locus.*

a. ἢ ἀλᾶς

De

De Edeſſæ monachis, Iuliano, Ephrem Syro, Barſe, & Eulogio: præterea verò & de iis qui Cœleſyriā incolunt, Valentino, Theodoro, Maroſa, Baſſo, Baſſone, & Paulo: ac de illis etiam qui ſunt in Galatia & Cappadocia, & aliis in locis viris ſanctis: & qua de cauſa acciderit, quòd ſancti qui olim vixerunt, longæui fuerint. Caput XXXIIII.

CVm iſto Aone Gaddanas & Azius vnà vixêre, qui pari virtutis ſtudio incē- *Gaddanas.*
c. [illegible] ταύτης debantur. Prope verò vicinā Edeſſam, & vrbes [c] illi finitimas,] eodē tem- *Azius.*
pore facilè præſtantiſsimi monachi fuere Iulianus, & Ephraim Syrus: de *Iulianus monachus.*
quibus tū diſputabamus, cùm ſumus in imperio Cōſtantij explanādo verſati. Adde *Ephraim Syrus.*
his Barſen & Eulogiū, qui ambo pòſt creabantur epiſcopi nō vrbis alicuius, ſed ho- *Barſes.*
noris cauſa, qui veluti vitæ piè ante actæ cōpenſatio in propriis monaſteriis illis de- *Eulogius.*
ferebatur. Ad quem modū Lazarus quoq;, de quo ſuprà diximus, epiſcopus fuit. At- *Lazarus epiſc.*
que hi quidē ſunt monachi, quos ipſe cùm apud Syros, tū apud Perſas etiam eorū
confines in diſciplina monaſtica eo tēpore primas obtinuiſſe accepi. Quibus omni- *Monachorum*
bus cōmunis diſciplina fuit, vt cōprehendā breui, animæ quàm maximā curam ge- *Syriæ ſtudia*
c. τ῀ν ἐνθάδε rere, eamq; conſuetudine ad res [c] huius ſeculi] relinquendas paratā efficere: in pre- *& diſcipitna.*
cibus, ieiuniis, & diuinis hymnis magnā vitæ partē cōſumere: pecuniā, ciuilium re-
c. ἀσχολίας rum [c] tractationē,] indulgentiā curámq; corporis omnino contemnere. Nonnulli
iſtorū monachorū ad perfectiſsimam continentiā peruênere: verbi gratia, Battheus *Battheus.*
tanta vſus eſt continentia, tantaq; inedia, vt vermes ex eius dentibus ſerperēt. Alam *Alas.*
quoque ferunt ad ſpacium octoginta annorum panem non guſtaſſe: Heliodorum *Heliodorus.*
etiam multas integras noctes nihil ſomni cepiſſe, & pariter integras hebdomadas
ieiunaſſe. Porrò Cœleſyria, & tota illa regio quæ ſupra eam ſita eſt, ſola Antiochia
excepta, ſeriùs eſt illa quidem ad Chriſti fidē traducta: ſed tamen ne ea quidem vi- *Cœleſyria monachi.*
ris eccleſiaſticis vitam monaſticam colentibus caruit. Qui tanto fortiores videban-
tur, quanto magis incolis eius regionis odio habiti erant, & inſidiis apperiti: quibus
magno ſanè animo & excelſo reſtiterunt, non vlciſcendo ſe ipſi, neque pœnas ab
aduerſariis ſumendo, ſed cōtumelias Gentilium & plagas ſibi inflictas magna cum
alacritate ſuſtinendo. Quales fuiſſe audiui Valētinum (quem alij ex Emeſa, ex Are- *Valentinus &*
thuſa alij genus duxiſſe prædicāt) & eius gentilem Theodorum: ambos Tittis, quod *Theodorus monachi.*
c. νόμῳ eſt oppidum in [c] tractu] Apameenſi poſitum, natos. Maroſam etiam ex Nechelis, *Titis oppid.*
& Baſſum, & Baſſonem, & Paulum ex pago Telmiſo ortum: qui cum multos mo- *Maroſas.*
nachos multis in locis in vnum congregaſſet, & ad monaſticam diſciplinam, quē- *Baſſus.*
admodum oporteat, excolendam traduxiſſet, ad extremum in loco quodam qui *Baſſo.*
Iugatus dicitur, maximum ac celeberrimum conuentum monachorum conſtituit. *Paulus.*
Quo quidem in loco etiam cum vitam ad longiſsimum tempus protraxiſſet, (ad
noſtram enim ætatem, egregiè & valde piè in diſciplina monaſtica exercitatus vi-
xit) mortuus eſt, ibiq; ſepulchro cōditus. Quinetiam cæteri monachi, quos cōme-
morauimus, omnes ferè ad prolixum temporis ſpacium vitam propagarunt. Atque
Deus certè, vt mihi quidem videtur, tam longā vitā hiſce hominibus largitus eſt, vt *Monachorum*
religio Chriſtiana per eos amplificaretur. Etenim tū Syros ferè omnes tū Perſas, tū *longæuitas.*
Saracenorum quàm plurimos à Gentilitate ad ſuum ipſorum, hoc eſt ad verum
c. ἄρξαντες Dei cultum traduxere: ipſiq; in illis regionibus diſciplinam monaſticam [c] exorſi,]
permultos ſibi ſimiles effecêre. Porrò Galatas arbitror, Cappadoces, & horum fini-
timos, atque multos alios præterea id temporis, viros habuiſſe Eccleſiaſticos, qui &
οἷα γε σώζοντες τὸ monaſticum viuendi genus exercebant, [g] & veterem Chriſti religionem] ſtudioſè *In Cappado-*
δόγμα [illegible]. excolebant. Complures autem erant, qui in vrbibus & pagis conuentus habebant. *cia cur pauciores monachi.*
Nam neque veterum monachorum traditioni erant aſſuefacti, neque præ hyemis
acerbitate, quæ ob naturam loci ſemper ibi ſolet euenire, in ſolitudine fortaſſe æta-
tem agere non poterant. Inter monachos autē, quos illic vixiſſe accepi, primas tu- *Leo monach.*
lit Leo, qui poſtea eccleſiæ Ancyræ epiſcopus creatus eſt: & Prapidius, qui iam ſicet *& epiſcopus.*
valde grandis, in multis pagis munere fungitur epiſcopali. Præeſt etiam pauperum *Prapidius.*
domicilio, cui nomen Baſilias, celeberrimo illi quidem, à Baſilio epiſcopo Cæſareæ *Baſilias ptochotrophium à*
Cappadociæ exædificato: à quo & initio nomen accepit, & adhuc retinet. *S. Baſilio extructum.*

De tripode ligneo, & Imperatoris ex elementorum connexione ſucceſſuri exploratione, & philoſophorum cæde, & aſtronomia.

Caput XXXV.

SVnt hæc quidem à me de viris eccleſiaſticis, qui tum diſciplinā colebāt monaſticam, eatenus commemorata, quatenus eadem ipſa cognoſcere potui. Quo quidem tempore omnes propè philoſophi Gentiles extincti ſunt, idque hac de cauſa. c Nonnulli eorum qui aliis in Philoſophia præſtare] putabantur, incrementum religionis Chriſtianæ ægrè admodum ferentes, iniuere conſilium c de prænoſcendo,] quis eſſet Valenti in Imperio ſucceſſurus. Qua de re cum omnia omnis generis diuinandi genera experti fuiſſent, ad extremùm tripodem ligneum è lauro fabricati, inuocationes dæmonū, & verba execrabilia pro more ſuo vſurparunt: adeò vt ex coniunctione ſingularum literarum per tripodis machinam & diuinationem ſignificatarum, A futuri] nomen extaret Imperatoris. Philoſophi igitur cum Theodorum, virum inter ſatellites Imperatoris inſignem illum quidem & illuſtrem, ſed Gentilem, Imperatorem fieri auidè expeterent, vtque ordo literarum vſque ad D huius nomini conueniret, in fraudem inducti ſunt, dum hac coniectura nixi, Theodorum imperio potiturum expectarēt. Quo illorum conatu indicato, extra modum ira exardeſcere cœpit, quaſi ſaluti ſuæ inſidias comparaſſent. Ob quam cauſam tum Theodorus, tum tripodis opifices comprehenſi ſunt: mandatúmque, vt ille igni, hi autem gladio necarentur. Pari ratione omnes illuſtriores in toto imperio philoſophi eadem ipſa de cauſa extincti. Quinetiam cum Imperatoris ira nullo modo comprimi poſſet, etiam in eos qui philoſophi non erant, ſed c illorum duntaxat veſtitu] vtebantur, inuidiæ flamma peruaſit: ſic vt qui alias artes profitebantur, neque crocotis, neque palliis philoſophorum ſe induere vellent, idque ob periculi metum, ne viderentur ex eorum numero eſſe, qui vaticinia illa & ritus ad tripodem peregiſſent. Iſtam quidem implacabilem Imperaroris iram, atque adeò crudelitatem, addo etiam philoſophorum temerarium facinus, philoſophis indignum & imprudentem conatum, à bene ſanis hominibus arbitror meritò damnandum. Nam cum hac inſcitia impulſus, animum induxiſſet eum interficere, qui eſſet ſibi in imperio ſucceſſurus, neque vitæ illorum qui diuinatione de ea re vſi fuiſſent, neque eius de quo diuinaſſent pepercit: quinetiam, vti ferunt, neque eorum quidem c qui tum eodem nomine,] ſi modò illuſtres eſſent, appellabantur, vel ſaltem ſimile nomen habebant, cuius primæ literæ à Th vſque ad D eędem eſſent. Porrò pholoſophorum huc proceſſit amentia, vti crederent in ſua ſitum poteſtate, vt tum Imperatorem è medio tollerent, tum denuò excitarent. At quamuis eiuſmodi res decretis, quæ raro aſtrorum curſu ſemel ſtatuta ſunt, aſcribi deberent: tamen oportuerat eum qui eſſet futurus Imperator, expectare. verùm ſi iſtud conſilij & voluntatis diuinę opus ſit, quid eſt cur quiſquam eas ideo curioſè perueſtiget? Nam præſenſione aut ſtudio humano, quod eſt à Deo decretum, ſciri omnino non poteſt: quòd ſi poſſet, non tamen rectum eſſet exiſtimare eos, homines cum ſint, licet omninm ſapientiſsimos, melius quàm Deū poſſe de rebus conſilium capere. At verò ſi cupiditate illius, quod erat futurum, prænoſcendi, eo imprudentiæ c ferebentur,] vt periculo velut ante oculos propoſito ſe vltrò offerrent, legéſque olim à Romanis, eo videlicet tempore cum gentilitatem profiteri, & immolare idolis periulco caruit, promulgatas contemnerent, nō eadem mente fuere & ſententia, qua Socrates: qui cum ſaluus eſſe poſſet, cumque etiam cicutam, idque contra æquum & bonum bibiturus eſſet, reuerentia tamen erga leges, in quibus natus educatúſque fuerat, è carcere, etiam cum poſſet fugere noluit.

Philoſophi illius ætatis permulti à Valēte interfecti, qui de eius ſucceſſore diuinationem inſtituiſſent.

Theodor⁹ dux Valentis iuſſu necatus.

In temerariam & abſurdam philoſophorum diuinationem.

Socratis erga leges reuerētia.

c. τοῖς δὴ τῶν ἄλλων δὲ ἐν φιλοσοφίᾳ προέχειν

c. προμαθεῖν

A. ἐσομένου

c. ἰδέαν τῷ ἱματίῳ

c. ὁμωνύμων αὐτῷ

c. ἀνῆγε

De Valentiniani Imperatoris in Sauromatas expeditione, & eius in Gallia morte, & Valentiniani Iunioris electione, ac perſequutione ſacerdotum: orationéque Themiſtij philoſophi, qua magis humanus ac facilis in illos qui ei repugnabant, effectus eſt. *Caput* XXXVI.

Sed

Valentiniani in Sarmatas expeditio, & mors.

SEd de hiſce rebus liberum ſit cuique pro arbitratu & iudicare,& dicere.Cum Sarmatæ in loca quædam imperij ad ſolem occidentem vergentis incurſionem feciſſent, Valentinianus bellum cõtra eos ſuſcepit. Illi autem de numero militum & apparatu eius certiores facti, legatos ad eum de pace mittunt.Quos cum vidiſſet,ſciſcitatur num omnes Sarmatæ tales eſſent? A' quibus cum eſſet reſponſum,Sarmatarum facilè præſtantiſsimos ad eam obeundam legationem veniſſe,ira ſupra modum incẽditur. Atque grauiter vociferatus,Quàm miſerè,inquit, actũ eſt cum ſubiectis meis, & quàm infeliciter cecidit, vt ad me Romanum imperium deferretur,cum Sarmatę,gens planè barbara,quorum iſti ſunt præſtantiſsimi, c non contenti ſint]in ſuis ipſorum finibus vitam agere:ſed in meum imperium inuadere,& contra ipſos Romanos denique bellum facere,vel ſomniare audeant.Qui cùm hoc modo æſtuaret,& contẽta voce iſta proferret,adeò extra modum eius extendebantur inteſtina, vt & venam & arteriam rumperet: magnáq; ſanguinis copia effuſa,in caſtello quodam Galliæ è vita exiret, cum iam natus quidem eſſet annos circiter quinquagintaquatuor, imperium autẽ a præclarè]admodum & cum magno ſplẽdore gubernaſſet tredecim. Sexto autem poſt eius mortem die, Valentinianus iunior eius filius eiuſdem nominis, à militibus Imperator declaratur.Cuius creationi Valens & Gratianus eius frater, quamuis primò iniquo animo paterentur,quòd milites imperij inſignia antè ei tribuerãt, quàm ipſi permiſiſſent,non multò pòſt tamen ſuffragati ſunt.Eodem tempore Valens Antiochiæ,quæ eſt in Syria,ætatem degens,maiore odio indies in ſuæ opinionis aduerſarios exardeſcere,acerbè eos affligere & exagitare cœpit. Cũ verò Themiſtius philoſophus librũ ei dedicaret,hortabatur, docebátque non oportere mirari diſſenſionem,quæ in eccleſiaſticis opinionibus verſabatur, cum multo inferior multóque minor ſit quàm quæ extaret apud Gentiles. Nam permultæ apud ipſos ſunt opiniones,& diſſenſionem ob multitudinem dogmatum ſuſceptam, complures contentiones de eiuſmodi rebus,& diſceptationes excitare neceſſum eſt.Siquidem Deo fortaſſe viſum ſit,vt ipſe non facilè noſceretur,& c variæ exiſterẽt] de eo opiniones]quo ſinguli magis eũ vererentur, cum exquiſitam eius cognitionẽ comprehendere non poſsint:ſecum reputantes, quantus ſit & cuiuſmodi ille quidem, ad cuius cognitionem venire cogitant.

c. οὐκ ἀγαπῶσιν.

a. λαμπρῶς

Valentinianus iunior Imp. electus.

Themiſtij oratione remiſsior fit in Catholicos Valens.

c. διαφόρως δοξάζοιτο

De Barbaris qui trans Iſtrum habitabant,quo pacto ab Hunnis ſedibus pulſi,ad Romanos confugerint,ac Chriſtiani facti ſint:& de Vlphila & Athalarico ,& iis, quæ inter eos acta fuerunt,& quomodo Ariana lue infecti ſunt.

Caput XXXVII.

HAc oratione à Themiſtio habita,Imperator etſi factus animo aliquantò manſuetior,nõ tam acerba aduerſariis,vt anteà,ſupplicia irrogauit: non tamen iram ſuam contra ſacerdotes accẽſam penitùs reſtinxiſſet, niſi curæ de Rep.ſibi iniectæ fuiſſent impedimẽto, quo minus ad eiuſmodi ſcelera ſuum ſtudium & operã conferret.Nam Gotthi, qui trans Iſtrum fluuium antè habitabant,& aliis imperabant Barbaris,ab Hunnis inde exacti, in fines Romanorũ venere.Hæc autem Hunnorũ gẽs Thracibus & Gotthis, qui ad Iſtrum accolunt,ante hoc tẽpus fuerat omnino incognita. Hiq; omnes minimè intelligebant ſe vicina inter ſe loca incolere,propterea quòd lacus maximus inter eos interiectus erat:ſed ſinguli terram quæ lacum attingebat, extremam oram fuiſſe illius partis orbis,in qua ipſi habitabant,& nihil deinceps eſſe præter mare & aquam arbitrabantur. Verùm fortè fortuna bos œſtro percitus,lacũ tranſmittit, ſequitur bubulcus.Qui cum terram trans lacum vidiſſet,tribulibus ſuis nunciat. Sunt alij qui dicunt,ceruũ quibuſdam Hunnis venantibus,cum per lacum ab illis fugeret, mõſtraſſe viam,cuius extrema pars aqua operta fuit. Eos autem lacu tranſmiſſo regionem tum ob cœli temperationem,tum ob bonitatem ſoli ad agriculturam idonei magnopere admiratos,reuertiſſe,& gẽtis ſuæ principi quę aſpexerant nũciaſſe.Primo igitur c exigua militũ manu]de viribus Gotthorum feciſſe periculũ,poſtea au-

Gotthi ab Hunnis pulſi.

c. δι' ὀλίγων

tem cum omnibus copiis illos aggreſſos prælio deuiciſſe, & omnem eorum regionem occupaſſe. Gotthos verò, quos perſequebantur, in Romanorum fines tranſiiſſe: & Iſtro fluuio traiecto, miſiſſe legatos ad Imperatorem: pollicitos eſſe ſe de reliquo Romanis ſocios futuros: ſibi concedi, vt quo in loco vellent, habitare poſſent, orauiſſe. Eius legationis principatum obtinuiſſe Vlphilam epiſcopum. Quæ res cùm ipſis ſucceſsiſſet ex ſententia, libera permiſſa poteſtate, Thraciam incoluiſſe. Haud adeò diu pòſt, ſeditione inteſtina inter eos conflata, bipartitò diuiſos eſſe.

In Romanorũ ditionem tranſeunt, aut ſocietatis per legationem adepti.

Bellum inter ſe gerẽtib. Phritigerne & Athalarico ducib. Gotthorũ, Imperator Phritigerni opem fert.

Atque alteri factioni Athalaricum, Phritigernem alteri præfuiſſe. Prælio igitur inter eos commiſſo, Phritigernes, re malè geſta, auxilium à Romanis petiiſſe. Quod cum imperator Valens ei conceſsiſſet, & milites Romanos qui erant in Thracia, ei ſubſidio venire permiſiſſet, prælio redintegrato, victoriam conſecutos eſſe, & Athalaricum ſuo exercitu in fugam vertiſſe. Atque quò gratiam Valenti referret, & ſe ei in omnibus rebus amicisſimum fore confirmaret, ſe eius de fide & religione ſententiæ addixiſſe: perſuaſiſſéque barbaris ſibi ſubiectis, vt eadem ſentirent. At verò non iſtam ſolum cauſam fuiſſe puto, cur vniuerſa Gotthorum gens ad hoc tempus vſque Arianis adiuncta ſit: ſed quòd Vlphilas eorum epiſcopus, licet initiò ab eccleſia catholica nihil diſſentiret: tamen pòſt, regnante Conſtantio, per inſcitiam, vnà cum Eudoxio & Acacio, vtpote ex epiſcoporum numero qui in concilio Nicæno conuenerant, concilio Conſtantinopoli habito, [a] interfuit.] Qui ſimul vt eò venit, dicitur, cùm principes ſectæ Arianæ cum eo de religione diſſeruiſſent, eſſentque polliciti legationem ei apud Imperatorem ex ſententia confectam fore, ſi modò ſe ipſorum opinioni vellet addicere, vel neceſsitate compulſus, vel quòd eam de Deo opinionem meliorem iudicaret, communioni Arianorum ſe adiunxiſſe, & totam ſuam gentem ab eccleſia catholica ſeparaſſe. Nam Gotthi ab eo doctore ad pietatem & verum Dei cultum amplectendum inſtituti, & per eum ad manſuetiores mores traducti, in omnibus rebus facilè eius conſilio paruerunt: pro certo perſuaſi nihil ab eo vel dici improbè, vel fieri, ſed omnia ad vtilitatem eorum qui ardenti pietatis ſtudio flagrabant, tranſigi. Quinetiam maximum dedit ſuæ virtutis ſpecimen, infinita pericula pro religione Chriſtiana tum [c] ſubeundo,] cum iidem ipſi Barbari Gotthi, quos diximus, adhuc religionem Gentilium coluerunt. Primus præterea fuit qui literas [c] apud eos] inuenerit, literáſque ſacras in patrium ſermonem conuerterit. Quare quòd Barbari prope Iſtrum omnino ſectam Arianam ſequebantur, hæc quidem cauſa fuit. Per idem tempus magnus numerus eorum qui Phritigerni parebant, propter Chriſtum martyrio è medio ſublati ſunt. Nam Athalaricus, cum Vlphilas multos eius ditioni ſubiectos ad religionem Chriſti deduxiſſet, iniquo animo ferens, perinde quaſi auita & patria religio nouata fuiſſet, eorum complures multis ac variis mulctauit ſuppliciis: quorum pars in iudicium adducta, cum [c] viriliter & magno animo] fidem Chriſti defendiſſet, interfecta eſt: pars nulla pro ſe habita oratione, trucidata. Siquidem fertur eos, quibus huius rei conficiendæ negocium Athalaricus impoſuerat, ſtatuam quandam [c] in curru] collocatam per ſingula Chriſtianorum tabernacula circunduxiſſe, iuſsiſſéque vt eam adorarent, eíque hoſtias immolarent. Quod cum facere recuſaſſent Chriſtiani, tabernacula cum ipſis hominibus incendio abſumſiſſe. Porrò aliam cladem hac multo miſerabiliorem eodem tẽpore quoq; accidiſſe accepi. Nam multi tum viri, tum mulieres (quarum aliæ pueros ſecũ aduexerãt, aliæ infantes recens natos, & adhuc ſugentes vbera) violentiæ eorum qui ipſos ad ſacrificandum compellebant, ſuccũbentes, ad tabernaculũ eccleſiæ, quę ibi fuit, profugerũt. Qui omnes, tabernaculo illo à Gentilibus incenſo, pariter extincti ſunt. Non longo tempore pòſt, Gotthi ad mutuam fuere inter ipſos concordiam adducti: qui inſolẽtia elati, Thraces grauibus afficere incõmodis, vrbes eorum & pagos vaſtare cœperunt. Qua re audita, Valens, experientia rei, quãtum errasſet, edoctus eſt. Nam cũ putaret Gotthos, vtpote ſemper in armis exercitatos, tum ſibi, tum ſubiectis ſuis vtiles fore, copias tum Romanas contempſit: & pro militibus, qui ex vrbibus & pagis Romanorũ conſcribi ſolebant, aurũ exegit. Verũ de ſpe depulſus, relicta Antiochia, properè Conſtantinopolim contendit. Quo quidem tempore perſecutio ab

Gotthi quaratione Arianiſmũ amplexi.

Goth. epiſcopus Arianus.

Athalarici in Chriſtianos rabies.

Gotthi inteſtinis animis Thraciam vaſtant Romanis nomini hoſtes facti.

A. μέγαν post τοῖς ἀμφὶ

c. ὑπομένων

c. αὐτοῖς

c. παῤῥησιασάμενοι ἀνδρείως

c. ἐφ' ἁμάξης

illo contra orthodoxos excitata, ſopita eſt. Mortuo autem Euzoio, Theodorus in eius locum ſuffectus, Arianis præfuit. *Theodorus Euzoÿ ſucceſſor Arianus.*

De Mauia Saracenorum regina: & quòd Moſes eorum epiſcopus, fœdera quæ inter illos & Romanos rupta fuerant, inſtitutionem à Chriſtianis accipiens, rurſus inſtaurauit: & narratio quædam de Iſmaelitis & Saracenis, & eorum dus, & quomodo à Zocomo, eorum principe, vt Chriſti fidem amplecterentur, primùm inducti ſint.

Caput XXXVIII.

PEr idem tẽpus, mortuo Saracenorum rege, rupta ſunt cũ Romanis fœdera. Nam Mauia eius coniunx imperium illius gentis adminiſtrans, Phœnicũ & Palæſtinorum urbes, vſque ad Aegyptios, qui partem illam quæ Arabiũ dicitur, incolũt, ad læuã cum Nilum aduerſo flumine nauiges, vaſtauit. Neque bellum erat leue, quale à muliere parari putaretur: ſed grauiter, vt ferunt, & inuicto animo ab ea cum Romanis pugnatum eſt: adeò vt præfectus militum in Phœnicia, à duce omnium equeſtrium & pedeſtrium copiarum in Oriente auxilium peteret: duxq́, ſe ad id vocatum rideret, & eum qui ſe vocauerat, à pugna abſtinere faceret: & tamen cum expeditionem contra Mauiam hoſtem feciſſent, in fugam verterẽtur, & ægre auxilio pręfecti militum in Palæſtina & Phœnicia ſalui euaderent. Nam ſimul vt eũ veniſſe in diſcrimen vidit, extra pugnam, id quod ille iuſſerat, in expeditione illa conſiſtere ſtultum putauit. Itaque properè occurrit Barbaris, atque ei opportunitatem fugæ totius capiendæ ſuppeditauit: illéque ipſe etiam pedem referens, inter fugiendum iaculatus eſt, & hoſtes à tergo vrgentes [c] telis] repulit. Iſta quidem cùm multi ex illius loci incolis adhuc commemorant, tum apud Saracenos in cantibus recitantur. Cum autem bellum ingraueſceret, videbatur neceſſarium legatos ad Mauiam de pace mittere. Quam quidem fama eſt legatis reſpondiſſe, ſe nullo modo fœdera cum Romanis percuſſuram, niſi Moſes, qui in ſolitudine [c] finitima] vitam agebat monaſticam, vir tum ob piam viuendi rationem, tum ob ſigna diuina & miracula ab eo edita inſignis, ſuæ gentis crearetur epiſcopus. Itaque præfecti militum, qui iſta renunciabant, Imperatoris iuſſu comprehendunt Moſem, & ad Lucium deducunt. Moſes verò, præſentibus magiſtratibus, & multitudine in vnum coacta, Noli, inquit, me creare epiſcopum: ſiquidem ne nomen quidem, nedum liquorem epiſcopalem dignè, vt meretur, viribus ſuſtinere valeo. Quòd ſi verò mihi hoc munus, cum ſim eo planè indignus, Dei voluntate deferatur, eum qui eſt cœli & terræ opifex, teſtor, quòd tuas manus ſanguine & cruore ſanctorum virorum reſperſas mihi non impones. Tum Lucius: Si adhuc, inquit, quæ ſit mea fides ignores: & tamen me antequam eam habeas perſpectam deteſteris, iniuriam facis: ſin autem de ea ab his qui me falſò inſimulant, certior factus ſis, nihilominus tamen à me de illa audito, & meorum verborum tu ipſe iudex eſto. Imo verò, inquit Moſes, quæ ſit tua fides, mihi planè minimè obſcurum eſt: atque cuiuſmodi ſit, etiam teſtes ſunt epiſcopi, presbyteri, & diaconi, qui per te in exilium pulſi ſunt, & metallorum venis effodiendis diuexati. Tu igitur has res ignotás exiſtimas, quæ ſunt omnino à Chriſto, & ab illis qui rectè de Deo ſentiunt, alienæ? Quæ cum dixiſſet, iuraſſétque ſe nunquam à Lucio velle epiſcopum creari: magiſtratus Romani reiecto Lucio, eum ad epiſcopos qui iam tum ætatem in exilio degebant, rectà deducunt. A' quibus Moſes creatus epiſcopus, ad Saracenos ſe contulit: quibus [a] cum Romanis] fœdere coniunctis, epiſcopatu ibi perfungitur: & perpaucis ibi repertis, qui religionem Chriſtianam profitebantur, multos ipſe ad eam profitendam traduxit. Hæc quidem gens ab Iſmaele filio Abrahami duxit originem, nomenq́; accepit: & propterea veteres à progenitore eos Iſmaelitas appellabant. Verùm quo ſpurij generis maculam, & ignobilitatem Agar matris Iſmaelis (ſerua enim fuit) penitùs obliterarent, ſe Saracenos, velut à Sara coniuge Abrahami prognatos nominarunt. Qui genere inde ducto, omnes more Hebræorum circunciduntur, & à carne ſuilla abſtinent, multóſque alios Iudæorum ritus obſeruant. Quòd autem omnino eiſdem legibus & viuendi inſtitutis non vtantur, vel temporis longinquitati tribuendum

Mauia regina Saracenorum cum Romanis bellum.

c. τοῖς τοξεύμασι.

Petunt pacem à Saracenorũ regina Romani.

c. ἐν τῇ [illegible]

Moſes poſtulatus à regina epiſcopus renuit à Lucio epiſ. ordinari.

Saraceni pacẽ cum Romanis & Chriſti fidem opera Moſis amplectuntur.

A. φυλάξειν post αὐτοῖς.

Saraceni, olim Iſmaelitæ, eorumque mores.

eſt, vel quòd gentibus finitimis] permixti ſunt. Nam Moyſes multis pòſt ſeculis natus, ſolis Hebræis, qui ſunt ex Ægypto egreſsi, leges dedit: & vicini eorum, qui (vt credibile eſt) valde erant ſuperſtitioſi, auitam viuendi diſciplinam ab Iſmaele deriuatam (ex cuius vnius præſcripto veteres Hebræi ante leges à Moyſe conditas vitam moderati fuerant, inſtitutiſque non ſcriptis vſi erant) prorſus corruperunt. Porrò eadẽ, quæ vicini, dæmonia colentes, eoſdem illis tribuentes & honores & nomina, cauſam, cur à patriis & auitis legibus deſciuerint, in ſimilitudinem religionis, quam cum vicinis habebant, tranſtulerunt. Eòdem accedit tempus longinquum interiectum, quod, vti aſſolet, alia obruit obliuione, alia vt colerentur perfecit. Poſtea verò nonnulli eorum cum Iudæis congreſsi, didicere, vnde originem traxerãt & ita ad cognitionem reuenere, ſéque inſtitutis addixere & legibus Hebræorum. Ex quo quidem tempore hactenus complures apud eos Iudæorum viuendi diſciplinam ſecuti ſunt. Neque certè diu ante regnum Imperatoris, quo de in præſentia agimus, fidem Chriſti receperunt. Ad quam deducti ſunt conſuetudine ſacerdotum & monachorum, ſibi genere coniunctorum, qui in ſolitudinibus vicinis monaſticam colebant diſciplinam: homines quidem & pia vita, & miraculis nobilitati. Fertur etiam, id temporis gentem quandam vniuerſam ad religionem Chriſtianam traductam, Zocomo eius principe & rectore tali de cauſa baptizato. Iſte cum ſobolis omnino expers eſſet, ad monachum fama illius adductus venit, vti cũ eo colloqueretur: apud quem de ſua calamitate grauiter conqueri cœpit. Siquidem tum Saracenis, tum omnibus aliis credo Barbaris, [c] liberos procreare] permagni æſtimari ſolet. Monachus autem iubet eum bono animo eſſe: & precibus Deo adhibitis, eum dimittit, pollicitus pro certo eum filium habiturum, ſi modò in Chriſtum crederet. Vbi verò [c] Deus promiſſum re ipſa præſtiterat,] & filius Zocomo natus erat, ipſe baptiſmatis myſterio initiatus eſt, ſuóſque ſubiectos ad idem ipſum induxit. Ex quo tempore hanc gentem & opulentam fuiſſe, & adeò numeroſam, vt tum Perſis, tum aliis Saracenis terrorem inijceret. Quomodo igitur Saraceni initio ad fidem Chriſti deducti fuerint, & quæ de primo eorum epiſcopo acceperimus, ſit à nobis ad hunc modum commemoratum.

Zocomus primus Saracenis autor Chriſtianiſmi.

C. [illegible]

C. [illegible]

Quòd Roma reuerſus Petrus, Aegypti eccleſias pulſo Lucio obtinuit: & de Valentis contra Barbaros expeditione.

Caput XXXIX.

C[A] Oncilij] Nicęni fautores, qui ciuitates incolebant, animis denuò confidere cœperunt: & maximè omniũ Alexandrini, qui ſunt in Ægypto. Nam Petro tum Roma cum literis Damaſi, quæ & decreta concilij Nicæni, & Petri creationem confirmabant, reuerſo, eccleſias tradiderunt. Lucius autem inde eiectus, Conſtantinopolim nauigauit. Valenti verò, vt eſt veriſimile, curis implicato, vim in iſtos inferẽdi otium minimè ſuppetebat. Nam ſimul vt venit Conſtantinopolim, apud populũ tum in ſuſpicionem, tum in odium vocatus eſt. Siquidem Barbari & Thraciam populati, & vſque ad ſuburbia progreſſi, iam ipſa vrbis mœnia, nemine prohibente, oppugnare aggreſsi ſunt. Quibus de rebus ciues grauiter animis commoti, imperatori, quòd non reſtitit hoſtibus, ſed bellum gerere diſtulit, crimini dabant: diſsipabantque rumorem hoſtes ab illo ad vrbem deductos fuiſſe. Tandem verò cum ludis Circenſibus intereſſe viderent, palàm contra eum, vtpote reip. ſalutem [c] contẽnentem,] vociferari, & arma poſtulare cœperunt, [A] vt] illi ipſi cum hoſte confligere poſſent. Itaque Valens his affectus contumeliis, ad bellum cum Barbaris faciendũ proficiſcitur minatúrque, ſi redeat, ſe populum tum harum contumeliarum cauſa, tum quòd antè Procopio tyranno ſe adiunxerant, probè vlturum.

Lucio eiecto Petrus ſufficitus.

Conſtantinopolis à barbaris vexata.

Valens inuitus contra barbaros profectus.

A. [illegible]

C. [illegible] A. [illegible]

De ſancto Iſaacio monacho, & eius in Valentem vaticinio: & quòd fugiens Valens, ac in domuncula quadam deliteſcens, ibidem incendio extinctus animam efflauit.

Caput XL.

Egredienti

c. ienkarus

EGredienti illi ex vrbe Cõſtantinopoli obuiam fit [r] Iſaacius] monachus, vir cum aliis in rebus ſpectatus, tum in periculis pro Deo contẽnendis egregius, ſicque eum affatur: Redde, ô Imperator, orthodoxis, qui fidem à concilio Nicæno traditã ſeruãt, eccleſias, quas illis abſtuleris, eriſq; in bello victor. Imperator autem ei vehementer ſtomachatus, iuſſit comprehendi, inq; cuſtodia teneri vſq; ad reditum, quò pœnas pro facinore admiſſo ab eo ſumeret. Cui reſpondens Iſaacius: Non es, inquit, reuerſurus, niſi eccleſias reddideris. Quod quidem ita euenit. Nam vt primùm cum exercitu egreſſus eſt, Gothi qui cum eo erãt, ab hoſtibus in fugam conuerſi, pedem retulerunt. Ille autẽ abſcedens, relicta Thracia venit Adrianopolim. Cum verò non longè abeſſet ab hoſtibus, qui in loco tuto caſtra poſuerant, celerius aliquanto, quàm debuerat, prælio cum illis congreditur, antè animo neutiquam complexus vel quo modo, vel verſus quam partem exercitum inſtrueret. Quare equitatu eius diſperſo, & armatis in fugam coniectis, hoſtes eum perſequuntur: ille inter fugiendũ de equo deſiliens, cum paucis qui eũ comitabantur, in quandã paruam domum vel turrim correpſit, ibiq; delituit. Barbari autem currunt poſt eum, quo hominem comprehendant: & paulò longius inſequentes, domum, in qua erat, prætergreſſi ſunt. Nam haud quaquam ſuſpicabãtur, eum ibi latitare. Iam verò cum maior pars Barbarorum eum locum præteriiſſet, & pauci iam à tergo reliqui eſſent, quidam eorum qui erant cum Valente, tela rurſus in eos qui fortè pertranſibant coniiciunt. Illi ea de re clamare, Hîc Valens eſt. Quod cum illi qui propius fortè aberant, audiuiſſent, clamore cum antè tum pòſt ſublato, his qui erant proximi rem ſignificabant: adeò vt breui hoſtes, qui longius abeſſent, audiuerint, in vnumq; omnes celeriter conuenerint. Domo igitur circumſeſſa, & magna lignorum ſtrue comportata, ignem iniiciunt. Flamma autem ſecundo vento fortè delata, totam materiem peruaſit, pariterq; res in domo repoſitæ flammã conceperunt: quæ & Imperatorẽ ipſum, & eius comites incendio abſumpſerunt. Mortuus eſt igitur Valens circiter quinquageſimum ætatis ſuæ annum, cum iam tredecim annos vnà cum fratre, tres autem poſteà imperium adminiſtraſſet.

Iſaacij ad Imp. pro Catholicorum nomine petitio.

Valenti interitum prædicit.

Valentis dignus homine interitus.

SEXTI LIBRI FINIS.

AMPLISSIMO VIRO, AC REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, DOMINO LAMberto Hankart, cœnobij Gemblacenſis Abbati digniſſimo, Domino ac Mœcenati ſuo vnicè colendo, S.P.D.

QVàm neceſſaria ſit omnibus Chriſtianis, in primis autem hominibus religioſis, Hiſtoriæ ſacræ cognitio, non eſt, Abbas digniſſime, cur ſcienti ibi multis declarem, cum tu, vt integritate vitæ, ita & rerum eccleſiaſticarum cognitione maioribus tuis laudatiſſimis pulcherrimè reſpondeas. Itaque cum celeberrimus typographus Arnoldus Birckmanus à me petiiſſet, vt vltimos hoſce tres libros Hermiæ Zozomeni, quos Hiſtoriæ eccleſiaſticæ recens interpres Ioannes Chriſtopherſon, reliquis omnibus iam tranſlatis morte præuentus abſoluere non potuit, ex Græco in Latinum conuerterem: dandum hoc Birckmanni erga me beneuolentiæ, dandum manibus Chriſtopherſoni, dandum denique Reipub. Eccleſiaſticæ putaui. Accepi igitur hanc prouinciam, & eo quidẽ libentius, quòd inſpecto exemplari Græco per Chriſtopherſonum emendato, intelligerem illum non æmulandi ſtudio, ſed ſyncero veritatis amore ductum, poſt ſuperiores eius interpretes hoc opus de integro transferendum ſuſcepiſſe. Nam cum tribus præſtantiſſimis manu deſcriptis exemplaribus, Vaticano dico, Veneto ac Florentino potitus eſſet, facta eorum ad exemplar vulgatum diligenti collatione, paſſim deprauata correxit, luxata reſtituit, defecta ſuppleuit. quibus remediis deſtitutas aliorum tranſlationes, multis in locis truncas ac laceras, in multis abſurdas ac falſas eſſe, nemo negare poteſt. Sed de Chriſtopherſoni laudibus plura dicent, qui in opus vniuerſum præfaturi ſunt. Ego illius induſtria magnopere adiutus, in hiſce tribus libris conuertendis præſtiti quod potui: ac ſpero meam operam ſtudioſis non ingratã fore. Cæterùm cum ignorem, quo conſilio ille in declaranda ſuæ trãſlationis præſtantia vſurus

fuerit mihi placuit exemplaris Græci diuerſitates, vt ab illo accepi, ad calcem verſionis meæ ſubiicere: partim, vt lectori fidei meæ conſtet ratio: partim, vt ex his paucis colligat ſtudioſus, quantum lucis ad veritatem toto opere Chriſtopherſonus attulerit. Hoc igitur quicquid eſt opellæ meæ, Reuerende Pater, gratitudinis ergò tibi dedicare placuit: non ſolum quòd iis te non difficilem præbueris, qui me ignotum tibi commendarunt: verùm etiam quòd inſtructiſſimæ Bibliothecæ tuæ copiam mihi tam benignè feceris. Sed te quidem ſtudioſis libenter benefacere, minus mirum eſt: cui vt natura ad humanitatem propenſa, ita etiam profeſſionis inſtitutum diligentius contigit. Fuit enim hoc veſtro ordini ab ipſo inde Benedicto quaſi patrium, vt in propaganda literarum ſtudia, velut in poſſeſſionem ſuam, aſſiduè præ cæteris incumberet. Quòd quidem ſi non aliunde, vel ex conuentus veſtri hiſtoriis abunde patet, in quo vno doctiſſimi viri penè infinite claruerunt, & ſuperſunt etiamnum hodie non pauci: inter quos eſt is, qui te proximo dignitatis gradu conſequitur, cœnobij tui Prior digniſſimus, frater Ioannes à Paſtura: cuius eruditiſſimi Commentarij in Pſalmos Dauidicos, magno pietatis fructu omnium manibus teruntur. Tu igitur, quod ad te attinet, vt monaſticam diſciplinam more maiorum ratam conſeruas: ita etiam proſpicis, vt non ſolum fratres tui ſint quàm eruditiſſimi, ſed etiam vt veterum ſcriptorum codices antiqui, quorum magna apud te eſt copia, ad promouendam Remp. literariam eruditis euoluendi cõcedantur. eáque de cauſa eruditiſſimũ pientiſſimúmque virũ Fr. Ludouicũ Sonbecũ, Bibliothecæ tuæ præfectũ conſtituiſti: qui pro ſingulari prudentia atque diligentia ſua, tum codices ipſos in ordinem redigere, tum quid cuique vel negandum vel concedendum ſit, pro cuiuſque dignitate diiudicare poteſt. Cum itaque ex vſu Bibliothecæ tuæ tantum emolumenti ad ſtudia mea redundarit, quantum fauente Deo humanioris literaturæ incrementum breui publicè declarabit: hoc meæ erga te gratitudinis qualecunque teſtimonium extare volui. Non quidem vt eo me liberatum, ſed vt ad maiora deinceps præſtanda tibi obſtrictum eſſe declararem. Cuius promiſſi mei ſponſor, vti confido, eſſe non grauabitur idem, qui me tibi commendare dignatus eſt, ampliſſimus vir ac reuerendus in Christo pater D. Philippus Hoſdenius, S. Gertrudis Abbas Louanij, & eiuſdem vniuerſitatis conſeruator digniſſimus, mihi ſuo merito ſemper obſeruandus. Ea conditione, ſi boni conſulueris id quod offero, erit cur magnoperè gaudeam. Deus Opt. Max. Amplitudinem tuam ſemper in maius ac melius augere dignetur. Louanij, pridie Calendas Iunij, Anno. 1567.

Tuæ amplitud. famulus dedititiſs. Suffridus Petrus Leouardienſis, Friſius.

HERMIAE SOZOMENI

SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER SEPTIMVS.

SVFFRIDO PETRO LEOVARDIENSI, Friſio interprete.

Quo modo Romanis, Barbarorum incurſu periclitantibus, Mauia ſuppetias miſerit: & quidam explebe victoriam reportarint: item, quomodo Gratianus iuſſerit ſuam vnicuique religionem eſſe liberam. *Cap. I.*

Barbari à Cõſtantinopolo repulſi.

VALENTINIANVS GRATIANVS.

VAlentem igitur ad hunc modũ extingui contigit. Barbari porrò victoria elati, Thraciam vniuerſam depopulati ſunt, & in ipſa demũ ſuburbia Cõſtantinopolis incurſiones fecerunt. Rebus tũ in diſcrimen adductis ingenti præſidio fuere primùm pauci quidam, ex cõfœderatis Saracenis à Mauia ſubmiſſi, deinde & ex ipſo populo q̃ plurimi. Hi enim, quia [Dominica] Valentis vxor ipſis ex ærario certum ſtipendium perſoluebat, vt quiſque poterat, armati obuiam hoſtibus iuerunt, eóſque facto impetu procul ab vrbe fugauerunt. Gratianus interim vnà cum fratre vniuerſum Romanorum imperium adeptus, cum patrui ſentẽtiam non probaret, qua ille pertinaciter iſtos erat perſecutus, qui in religione ab ipſo diſſenſerãt: omnibus iis qui illo viuente religionis ergô in exilium pulſi fuerant, reditum conceſsit:

c. Aquilina *Gratiani lege reſtituta religionis libertas, præter quam Photinianis, Manichæis, Eunomianis.*

ceſſit:legémque tulit,vt quiſque liberè quamcunque religionem, quemcũque cœtum vellet,ſectaretur:exceptis Manichæis,Photinianis,& Eunomianis.

Quomodo Gratianus Theodoſium natione Hiſpanum, Imperij conſortem ſibi adoptarit: & quomodo Orientales eccleſias vniuerſas,excepto Hieroſolymitana,hæreſis Ariana occuparit. Tum de ſynodo apud Antiochiam Cariæ congregata: & de primatus conſtitutione tunc facta. Cap. II.

DEinde cum perpendiſſet ſui eſſe officij, Barbaros Iſtri accolas,qui Thraces & Illyrios infeſtabant,vindicare: ſimúlque cogitaſſet, [c] eſſe neceſſarium,] ſubditis ſuis ac Occidentem ſitis ſubuenire,præſertim Alemanis ibi Gallos affligentibus:imperij conſortem Theodoſium Sirmij fecit,ex Iberis Pyrenæos [c] montes] accolentibus oriundum,cùm domi nobilem,tum rebus in bello ſæpius præclarè geſtis illuſtrem: adeò vt & antequàm ad imperium adſciſceretur,ſubditorum ſuffragiis idoneus principatui iudicatus fuerit. Interim verò adhuc eccleſias Orientales, Hieroſolymitana excepta, tenebant Ariani. At Macedoniani cum cæteri,tum ij maximè qui degebant Conſtantinopoli, poſt inita cum Liberio pacta,non magnopere contendebant cum his qui Nicæni concilij decreta probabant. Quinetiam oppidatim cum iis, quaſi cum eiuſdem opinionis ſectatoribus,commercia conſuetudinémque colebãt. At verò poſt legem à Gratiano promulgatam arrepta impunitatis occaſione,nonnulli epiſcopi eius ſectæ inuaſerunt eccleſias,quibus ſub Valente fuerãt excluſi. Atque apud Antiochiam Cariæ congregati decreuereut,filium non ὁμοούσιον, hoc eſt conſubſtãtialem, ſed ὁμοιούσιον, id eſt ſubſtantia conſimilem patri,ſicut antea vocarant,eſſe nuncupandum. Ex eo tempore alij ſegregati,priuata conuenticula fouebant:alij damnata iſtorum,qui id ſtatuerãt, contentione atque pugna,ab iis defecerunt, & conſtantius adhæſerunt illis,qui fidem à Nicæno concilio præſcriptam profitebantur. Cæterùm inter illos epiſcopos qui tum promulgata Gratiani lege ab exilio reuerſi ſunt, quo imperante Valente fuerant affecti,extiterunt qui primatum non affectarent,quin potius ei cõcordiam populi præferrent:& Arianæ ſectæ doctores obteſtarẽtur, ne ſe deſererẽt, néue diſſenſionibus eccleſiam diuellerent,quam vnicam à Deo & Apoſtolis traditam,pertinacia & ambitio in multas diſtraheret. Huius quidem ſtudij & Eulalius fuit, Amaſiæ in Ponto epiſcopus. Fertur enim poſt reditum offendiſſe quendam alium ex Arianis epiſcopum,præfectum eccleſiæ ſuæ:eſſe autem [c] in vniuerſum;]qui huic auſcultarent, ne quinquaginta quidem: ſollicitus tamen de ſarcienda inter omnes [c] vnione,] vltro obſecraſſe,vt is primatum obtineret,& communi opera eccleſiam gubernaret,quo primatum ipſum haberet quaſi præmium ſeruatę concordiæ. Verùm ille vt huic nõ obtemperauit,ita ne paucis quidem iſtis, quos habebat, diu præfuturus erat:vtpote quòd & hi ſe reliquis coniunxerint.

c. ἀναγκαῖον δὲ [illegible]

c. ὄρος

c. [illegible]

c. [illegible]

Theodoſius Gratiano ad Imperij cõſortium adoptatus.

Ariani & Macedoniani Gratiani lege dati.

Primatus ſtudium in pacem eccleſia ab Ariano etiam epiſcopo contemptũ.

De his qui propter ſanctum Meletium & Paulinum Antiochienſes epiſcopos, contenderunt: & de iureiurando propter epiſcopalem ſedem facto. Cap. III.

EAdem tempeſtate cum & Meletius ex dictæ legis vigore Antiochiã Syriæ reuerſus eſſet,mira quædã in populo ſuborta eſt contẽtio. Etenim ſuperſtite adhuc Paulino quẽ Valens imperator ob pietatẽ (ſicuti diximus) reuęritus,exilio mulctare nõ auſus fuerat,erãt qui Meletium illi in epiſcopali ſede vellent eſſe conſortem. His dum Paulini fautores refragãtur, & Meletij ordinationẽ, vt per epiſcopos Arianos factam,criminantur,qui pro Meletio ſtabant, vi perfecerunt id,quod ſtuduerant. Etenim cùm multitudine eſſent non contemnenda, in vna quadam eccleſia ſuburbana, in epiſcopali ſolio illum collocarunt. Tumultuantibus igitur vtrinque factionibus,cum præſens expectaretur ſeditio, admirabile quoddam concilium obtinuit,vt ad concordiam reducerentur. Sic enim hinc inde conuentum eſt,vt iureiurando illos adſtringerent,qui vel ad epiſcopatum inibi adminiſtrandum habebãtur idonei,vel in eius expectatione eſſent (qui omnes,

Meletij reditu perturbata Antiochia eccleſia, Paulinum alios,alios Meletium tuentibus.

præter [c] Flauianum,]numero quinque erant)quòd neque ambituri ſint,neque electione facta ſuſcepturi epiſcopatum iſtũ,q̃ diu vel Paulinus,vel Meletius in viuis eſſet:quinetiam conceſſuri ſint,vt alterutro eorum mortuo, alter epiſcopatum ſolus obtineat.Iureiurando igitur in has conditiones dato, vniuerſa fermè plebs ad concordiam rediit:paucis aliquot,inter quos Lucifer erat, adhuc obluctantibus,ob id quòd Meletius à diuerſæ ſectæ fautoribus ordinatus eſſet. His rebus ita peractis, Meletius Conſtantinopolim conceſſit, quo tempore & aliis epiſcopis eodem congregatis neceſſarium viſum eſt,vt Gregorius Nazianzo Conſtantinopolim traduceretur,eiúſque vrbis epiſcopatus illi committeretur.

Pacto inter epiſcopos de ſucceſſore facto ſedatur diſcordia.

[c. φλαβιανὸς]

De imperio Theodoſij magni,& quomodo per Aſcholium Theſſalonicæ epiſcopum ſacro baptiſmate tinctus ſit:& quid aduerſus illos decreuerit,qui ex præſcripto concilij Nicæni religionem non propagarent.

Cap. IIII.

SVb hoc tempus Gratianus, Alemãnis Galatas occidentales adhuc infeſtãtibus,ad paternã imperij ſortẽ reuerſus eſt, quã ipſi fratriq; ipſius gubernãdam reliquerat:cum prius Illyrios & Orientis imperiũ Theodoſio cõmiſiſſet.Res autem illi ex voto contra Alemannos,vt &Theodoſio contra Iſtrũ accolẽtes Barbaros confecta eſt.Illos enim bello ſubegit,hos in amicitiam populi Romani ſupplices recepit:à quibus acceptis obſidibus firmata pace, Theſſalonicã venit. Ibi morbo correptus,cum per Aſcholium eius vrbis epiſcopum fidei myſteria edoctus eſſet,Chriſto initiatus fuit,& conualuit. Ille enim,cui id auitum erat,vt ſecundum Nicæni concilij præſcripta Chriſtum coleret, Aſcholio delectabatur, qui hãc doctrinam tueretur:gaudebatq; tum ſibi adiutorem contigiſſe bonum, & planè(vt numero dicam)ad quamuis officij ſacerdotalis functionem accommodatum.Gaudebat etiam Illyrios vniuerſos ab Ariano dogmate eſſe ſynceros. Sciſcitatus porrò de cæteris nationibus,comperit,ad Macedoniam vſque inter ſeſe eccleſias cõſentire,& omnes ex æquo cum patre Deum verbum & Spiritum ſanctum venerari:reliquas deinceps illinc Orientem verſus omnes tumultuari, ita vt populus in varias ſectas diſtraheretur,maximè autem Conſtantinopoli.Conſiderans igitur fore conſultius,vt ipſe prius ſuam de religione confeſſionem ſubditis ſuis ederet, ne opprimere videretur eos,ſi [a] repentè] religionem ſuſcipiendam [c] præciperet,] nulla lege circunſcriptam:legẽ ex vrbe Theſſalonica populo Conſtantinopolitano irrogauit. Conſiderabat enim iſtinc,velut ex arce totius imperij, etiam reliquis vrbibus breui tempore notum fore reſcriptum ſuum. Eo autem declarabat, ſe velle, vt vniuerſi ſubditi eam religionem amplecterentur, quam Petrus Apoſtolorum princeps Romanis ab initio tradidiſſet,quámque tum temporis Damaſus Romæ,& Petrus Alexandriæ epiſcopus conſeruarent:& vt illorum duntaxat eccleſia diceretur catholica,qui Trinitatem [a] diuinam]æquali honore colerent:qui diuerſum ſentirent,eos hæreticos appellari,inteſtabiles eſſe,ac ſupplicio affici.

Theodoſii baptiſmus & in eccleſiam catholicam ſtudium.

Theodoſii lege qui catholici, quique hæretici.

[A. c. ἀθρόον ante ...]

[A. θείαν post τριάδα]

De Gregorio Theologo,& quòd illi eccleſias tradiderit Theodoſius,eiecto Demophilo,& iis,qui filium Patri conſubſtantialem non eſſe docebant. *Cap. V.*

HAc lege lata,non multò pòſt Cõſtãtinopolim venit. Tenebãt autẽ illic adhuc eccleſias Arij ſectatores,quibus præerat Demophilus:Gregorius verò [a] Naziãzenus]præſidebat iis,qui Trinitatẽ conſubſtantialẽ profitebãtur.Is in exigua quadam cellula cœtum ſuum colligebat, quæ per quoſdam ſuæ fidei homines tum ipſi, tum iis qui conſimilem religionem amplectebantur, in domum precatoriam conſtructa erat.Sed eadem poſtea templum vrbis effecta fuit præ cæteris illuſtre:eſtq; non ſolùm ſtructuræ elegantia & maieſtate, ſed & euidenti quoque diuinæ apparitionis vtilitate conſpicuum.Etenim diuina vis manifeſtè hic apparens, tum per ſe, tum per ſomnium ſæpe multis, qui & morbis & variis rerum caſibus affligebantur,opem tulit. Creditum autem eſt, hanc eſſe ſacram virginem Mariam,Chriſti matrem.in huius enim honorem templum extructum conſpicitur.Porrò hanc eccleſiam Anaſtaſiã appellant(quod nomen reſurrectionem ſignificat.)

Gregorius Nazianz. primatum Catholicus Conſtantinop. tenet,& docet.

[A. ὁ ναζιανζηνὸς]

Anaſtaſia templum,vnde dictum.

ficat:)ob id vt ego quidem puto, quòd Nicæni concilij dogma Cõſtantinopoli per diuerſa docentiũ potentiã collapſum iam,atque(vt ita dicã)intermortuũ, per Gregorij prædicationem hic reſuſcitatum ſit,ac reuixerit. Seu potius (vt à quibuſdã audiui,qui ſe rem veram referre aſſeuerabant) quòd cõgregato ad concionẽ populo, grauida mulier è ſublimi porticu delapſa hic expirarit:eademq́; factis ſuper ipſa cõmunibus omniũ precibus reuixerit,& vnà cum fœtu ſaluata ſit:ideoq́; ex miraculo diuinitùs edito deinceps iſtã appellationẽ locus ille ſortitus fuerit. Atque hac quidem de re eiuſmodi rumor etiam hactenus durat. Imperator autẽ per nunciũ Demophilo præcepit, vt aut ex Nicæni concilij decreto religionem propagaret, & populum ad cõcordiam reduceret:aut eccleſiis excederet. Ille verò cõuocato populo,mandatũ Imperatoris expoſuit,& [e] in poſterum diem] ſe extra vrbem cõcionaturũ ſignificauit:quandoquidẽ,inquit,diuina lex iubet, vt ſi vos ex hac vrbe pellant,fugiatis in aliam. Hæc cùm præfatus eſſet, deinceps extra vrbem concionatus fuit:& vnà cũ eo Lucius,qui ab Arianis quondam Alexandrinæ eccleſiæ præfectus. fuit, & qui expulſus,exul(vt dictũ eſt)Conſtãtinopolim cõceſsit, ibiq́; moratus fuit Poſtquam igitur eccleſiam Demophilus reliquiſſet,ingreſſus Imperator preces fudit:& ex eo tempore,qui conſubſtantialem trinitatem profitebantur, templa recuperarunt. Erat autem hic annus, quo Gratianus quintum, Theodoſius primũ Cõſ. fuerunt,quadrageſimus ſcilicet,ex quo Ariani eccleſias occuparant.

Theodoſii iuſſu Demophilus cum Lucio extra vrbem concionantur.

e. εἰς τὴν ἐπ-ιοῦσαν

Conſubſtantia in aſſertoribus tẽpla reſtituta.

De Arianis, & item de Eunomio tum florente: & de libertate S. Amphilochij, qua ille in oratione ad Imperatorem vſus eſt. Cap. VI.

ADhuc autẽ iſti,quia numero pollebant,Conſtãtij atq; Valentis præiudicio freti,ſecurius cõueniebãt,ac de Deo,eiuſq́; eſſentia publicè diſputabãt:& vt Imperatoris animum pertentarẽt,eos ſubornabãt, quos in aula ſuæ ſectæ fautores habebant. Rebantur enim ſe obtenturos id quod propoſuerant,cùm ea conſiderarent quæ ſub Conſtantio acciderant. Quæ quidem res & Eccleſiæ catholicæ ſectatoribus formidinem ac ſollicitudinem incuſſerat:qui tamen non minimè & hinc metuebant,quòd conſiderarent quantum eſſet Eunomij in diſputando acumen. Hic enim non multò antè ob controuerſiam quam cum clericis ſuis,imperante adhuc Valẽte,Cyzici habuerat,ab Arianis diſceſsione facta, priuatus agebat in Bithynia,e regionè Conſtantinopolis,ac frequens ad eum populus traiiciebat:multiq́; aliunde cõfluebant,partim vt illum pertentarent, partim vt eius doctrinam cognoſcerent. Huius rei fama ad Imperatorẽ quoque permanarat, qui iam conueniendi eius deſiderio tenebatur. Cæterùm imperatrix Placilla eũm ſtudioſè deprecando cohibuit. Nam cùm Nicæni concilij doctrinam ipſa fideliſsimè conſeruaret,metuebat,ne(quod conſentaneum videbatur) maritus colloquio circunuentus,in illius ſententiam deflecteret. Vigente autem adhuc vtrinque huiuſce cõtentionis ſtudio,epiſcopis iis,qui Cõſtantinopoli verſabãtur,palatiũ Imperatoris ſalutandi gratia(vt moris erat) frequentantibus, etiam ſenex quidã cum his vnà veniſſe dicitur,ignobilis oppidi ſacerdos,ſimplex,ac nullo rerũ vſu tritus,ſed in diuinis apprimè cordatus. Cùm autẽ cæteri candidè admodum ac religioſè Imperatorẽ conſalutaſſent,etiã ſacerdos ſenex ipſum cõſimiliter ſalutauit: filio verò Imperatoris qui patri aſsidebat,æqualem honorem nõ exhibuit,ſed propius accedẽs, veluti puero,Salue(inquit)fili,ſimulq́; caput illi digito demulcebat. Commotus igitur ira Imperator,& quaſi ob iniuriam filio factam indignatus,quẽ ille non æqualiter honoraſſet cum patre,foras exturbari cũ contumelia ſenem iuſsit. Ille verò,cùm raptaretur,conuerſus:Ad hunc,inquit,modum Imperator exiſtima, & cœleſtem quoque patrẽ excandeſcere in eos,qui filiũ cũ patre non æqualiter honorant,& genitore inferiorem nuncupare audent. Delectatus hoc dicto Imperator,ſenem reuocat:& veniam precatus, verè illum locutum eſſe confitetur. Firmior itaque factus, eos,qui ab hoc diuerſum ſentirent,non admiſit:contentiones etiam & conuentiones in foro habere vetuit:& vt de eſſentia ac natura Dei ſolito more diſputare tutũ deinceps non eſſet,effecit,lata in eam rem lege,& conſtituta pœna.

Eunomij in diſputando acumen.

Placilla imperatrix orthodoxa.

Amphilochij cũ Imperatore parrhesia.

Theodoſius orthodoxam fidẽ amplexus.

De ſecundo vniuerſali concilio, vnde, & quam ob cauſam conuocatum ſit: & de recuſatione Gregorij theologi. Cap. VII.

Concilium Cōſtantinopolitanum, ad quod vocantur Macedoniani.

BReui deinde concilium epiſcoporum ſibi conſentientium conuocauit, partim vt Nicæni concilij decreta confirmarentur: partim vt ordinaretur aliquis, qui Conſtantinopolitanæ ſedis epiſcopatum adminiſtraret: partim etiam, quòd exiſtimaret eos qui Macedoniani appellantur, cum Eccleſia catholica poſſe cōciliari. Nam & hos quoque, vt qui † grauiter admodum, quantum ad huius quidem doctrinæ quæſtionem attinet, à catholicis diſſiderent, conuocauit. Conuenerunt igitur ex his qui Trinitatem conſubſtantialem profitebantur, circiter centum & quinquaginta ex iis, qui Macedonij ſectabantur hæreſim, ſex ac triginta, quorum plurimi ex ciuitatibus ad Helleſpontum ſitis erant. His præerant Eleuſius Cyzici, & Marcianus Lampſaci epiſcopus: cæteris verò Timotheus Alexandrinæ ſedis antiſtes, non ita pridem defuncto fratri ſuo Petro ſuffectus: & Meletius Antiochiæ epiſcopus, qui nuper admodum Conſtantinopolim ob Gregorij ordinationem venerat: & Cyrillus epiſcopus Hieroſolymorum, ductus tum pœnitentia, quòd antea Macedonianæ opinionis ſectator extitiſſet. Cum his autem erant Aſcholius Theſſalonicenſis, & Diodorus Tarſenſis, & Acacius Berœenſis: qui quidem omnes cum decreti in Nicæno concilio confirmati approbatores eſſent, eos, qui cum Eleuſio erant obteſtabantur, vt ſuæ ſententiæ ſubſcriberent: in memoriam illis redigentes ea, quæ ad Liberium per legatos Euſtachium, Syluanum ac Theophilum ſcripſiſſent, & conteſtati eſſent, vt diximus. Cæterùm illi cùm ſe nunquam filium patri conſubſtantialem aſſerturos palàm affirmaſſent, quamuis diuerſa confeſſioni ſuæ apud Liberium factæ diceſēt, receſſerunt: & eos qui in vrbe ſecum ſentiebant, ſcripto monuerunt, ne concilij Nicæni decretis ſubſcriberent. Reliqui ergo Conſtantinopoli remanentes conſultabant, cuinam potiſſimùm iſtius vrbis cathedra committeretur. Dicitur autem Imperator Gregorium, ob vitam atque doctrinam admiratus, dignum cenſuiſſe hoc præſulatu: eiúſque iudicium concilij quoque partem maximam, quæ integritatem viri ſuſpiceret, approbaſſe. Ipſum etiam Gregorium ab initio ſtatuiſſe primatum eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ſuſcipere: [c] ſed poſtquam ſenſiſſet] quoſdā, præſertim ex Ægyptiis eſſe refragaturos, fuiſſe auerſatum. Proinde mihi cùm in omnibus aliis hunc ſapientiſſimum virum, tum in præſenti hoc negocio non minimè mirari ſubit. neque enim propter eloquentiam faſtu intumuit, neque inanis gloriæ cauſa principatum affectauit eius eccleſiæ, quam ipſe ſuſceperat tum, quum interitus periculo illa laboraret. Siquidem repoſcentibus epiſcopis depoſitum reddidit, nihil de multis laboribus ſuis, nihil de periculis cōqueſtus, quæ ſuſtinuit, dum cominus pugnaret cum ſectis. Atqui dolere nulli poterat, illum manere Conſtantinopolis epiſcopum, quia alius ibi tum non erat: præſertim cùm etiam Nazianzi alius epiſcopus ordinatus eſſet. Nihilo minus tamen ſynodus & patrias [a] leges,] & eccleſiaſticam ordinationem obſeruans, quod dederat à volente recepit, nihil reuerita viri tanti prærogatiuam. Quanquàm autem Imperatori ac ſacerdotibus iſta cōſultatio, velut ob rem maximi momenti ſuſcepta, vnicè cordi eſſet: inſupérque mādaret Imperator, vt diligens fieret inquiſitio, quo vir inueniretur quàm maximè probus & integer, cui ampliſſimæ ac regiæ vrbis ſummum ſacerdotium concredi oporteret. Synodus tamen idem propoſitum non habuit. ſinguli enim ex neceſſariis ſuis aliquem cupiebant ordinari.

Cyrillus antea Macedonianus.

Macedonianorū pertinacia.

Cōcilij & Imperatoris calculo electus Gregorius epiſcopatum Conſtātinop. recuſat.

† *Puto, quod etiam Niceph. lib. 12. cap. 10. docet, legendum hoc loco: ὡς μὴ ἐπὶ μέγα τῶν δογμ. Itaque pro Grauiter, addatur particula, non.*

lib. 6. cap. 11.

c. αἰσθόμενος

a. νόμους

De electione Nectarij in epiſcopum Conſtantinopolitanum: & cuius fuerit, & quibus moribus. Cap. VIII.

Nectarius nō ſine numine ad epiſcopatum electus.

EO tempore Nectarius quidam Tharſenſis, è Cilicia ſplēdidiſſimo ſenatorij ordinis gradu ortus, Conſtantinopoli morabatur. Is iam accinctus ad iter in patriam, Diodorum Tharſi epiſcopum cōuenit, vt literas peteret, ſi quas ille ſcribere vellet. Meditabatur autem Diodorus, tum forte ſecum, quémnam potiſſimum ipſe ad electionem tam ſeriam proponere deberet: & intuitus Nectarium, dignum epiſcopatu cenſuit: eíque ſtatim tota mente addictus

dictus fuit, cùm propter caniciem viri, & vultum ſacerdote dignum, tum propter ſuauitatem morum. Itaque velut aliud agens, cum ad Antiochiæ epiſcopum adduxit, commendauit, & vt illi ſtuderet hortatus eſt. Hic verò in negocio ſerio, ad quod multi viri ſpectatiſſimi ſuffragiis expeterentur, riſit votum Diodori: nihilominus tamen accitum ad ſe Nectarium, pauliſper adhuc manere iuſſit. Non multo pòſt, cum ſacerdotibus nomina eorum, quos ad ordinationē dignos iudicabant, chartæ inſcribere Imperator iuſsiſſet: ac ſibi ipſi ex omnibus iis, vnius electionem reſeruaſſet, alij alios in album retulerunt, quare & Antiochenæ eccleſiæ præſul inſcripſit ipſe quoque quos voluit: quibus omnibus vltimo loco & Nectarium adiecit, in gratiam Diodori. Imperator igitur perlecto inſcriptorum catalogo, ſubſtitit in Nectario: & intendens mentis aciem, ſecū tacitè conſultabat, impreſſo vltimæ nomenclaturæ digito: rurſúſque ad caput egreſſus, cunctos ordine percurrit, ac Nectarium deligit. Hoc factū admirantur omnes, ac ſciſcitantur, quiſnam eſſet iſte Nectarius, & quod ſectaretur inſtitutum vitæ, & vnde eſſet? Cognito autem, hominem ne baptizatum quidem eſſe, multo etiamnum magis admirati ſunt [A] inſolentiam] iudicij in Imperatore. Ignorabat autem id opinor etiam Diodorus: neque enim auſus fuiſſet ſciens, nondum baptizato dare ſuffragium ſacerdotij: ſed, vt conſentaneum eſt, quia canus erat, putauit eum iam olim fuiſſe baptizatum. Facta vero hæc ſunt non ſine prouidentia diuina, cùm & Imperator, poſtquam baptiſmatis expertem intellexiſſet, in eadem ſententia perſtiterit, multis ſacerdotibus reluctãtibus. Poſtquam igitur omnes ceſſerunt, & in Imperatoris calculum conſenſerunt, baptizatus fuit, & ſacri baptiſmatis conuenienti habitu etiamnum indutus, communi ſynodi ſuffragio Conſtantinopolis epiſcopus declaratus eſt. Hæc ita geſta eſſe multi crediderunt, præmonito diuinitùs Imperatore: quod quidem vtrumne verum ſit, necne, ego non excutio. mihi tamen perſuadeo, abſque nutu diuino nihil accidiſſe, quod euenit: dum & ad electionis ipſius miraculum reſpicio, & ea quæ hinc ſunt conſecuta conſidero, quo modo ad manſuetiſsimum & bonum & honeſtum virum Deus huiuſce ſacerdotij functionem tranſtulerit. Et quod quidem ad Nectarij ordinationem attinet, ita res ſe habuit, quantum ego intellexi.

A. ὡς ἀπειρόδοξοι ante τοῦτο

Nectarius nondum baptizatus, tum ad epiſcopatum euectus.

Quibus de rebus in ſecundo vniuerſali concilio ſtatutum fuerit, & de Maximo philoſopho Cynico. Cap. IX.

Poſt hæc habito conuentu, ipſe Nectarius & alij ſacerdotes, Nicæni cōcilij fidem ratam eſſe habendam, & vniuerſam hæreſim abrogandam cenſuerunt: tū [c] vt omnes vbique] eccleſiæ ſecundum veteres canones gubernarētur, vtque epiſcopi propriis eccleſiis ſuis præſiderent, neque extraneas temerè inuaderēt, neque ſe priuatorum tacitis electionibus † expectantibus committerent, ſicut antea ſæpe contigerat, dū perſecutioni ſubiaceret Eccleſia catholica: præterea quæ in vnaquaque cuiuſque nationis ſynodo conſtituerentur, vt ea quàm rectiſsima apparerent, ordinarent ac facerent. Adhæc, vt poſt Romanum epiſcopum Cōſtantinopolitanus prærogatiuam dignitatis obtineret, vtpote qui nouæ Romæ ſedem gubernet. Iam enim nō modò hanc appellationē vrbs ea adepta erat, ſenatúque & ordinibus ac magiſtratibus conſimiliter vtebatur: verùm & inſignia quoque eadem Romano ritu præferebat, & iura pariter atque honores vtrinque in omnibus congruebant. Denique Maximum neque fuiſſe, neque eſſe epiſcopum: neque clericos eos, qui ab ipſo ordinati eſſent. Inſupérque omnia quæ vel ab ipſo, vel ipſius nomine facta erant, irrita eſſe decreuerunt. Hunc enim natione Alexandrienſem, profeſsione philoſophum Cynicum, ſed doctrinæ in Nicæno concilio comprobatæ ſtudioſum, furtiua electione Conſtantinopolis epiſcopum conſtituerāt ij, qui tunc ex Aegypto conuenerant. Atque hæc quidem ad hunc modum ſynodo placuerunt: quibus ſuum ſuffragium Imperator adiecit, legémque addidit, vt rata haberetur fides concilij Nicæni, [c] vtq; Eccleſiæ vbiuis gentium collectæ,] illis committerentur, qui † in ſubſtantiis] trium perſonarum, eadem dignitate, eadémque potentia præditarum, vnam & eandem confiterentur diuinitatem patris & filij & Spiritus ſancti. Hos porrò eſſe, qui congruerent in fide cum Nectario, Conſtanti-

c. πανταχοῦ † προσηκόντων σφᾶς ἐπιβάλλειν. ex quibus verbis nullum ſenſum video: quem tamen habet apertiſſimum Niceph. lib. 12. c. 13. ſtatim initio. amplector ergo ſequētem lectionem: μήτε ἀλλοτρίαις χειροτονίαις μηδὲν αὐταῖς προσηκούσαις σφᾶς ἐπιβάλλειν, id eſt, neque ſe non vocati conſecrationibus ad ſe nihil pertinentibus immiſceant. vide Socrat. lib 5 cap. 8. vbi ait tum cœpiſſe diſtingui epiſcopatus & patriarchias.

c. τὰς πανταχοῦ ἐκκλησίας

† alij habent cum Niceph. ἐν ὑποστάσει melius.

Conſtantinopolitani concilij decreta.

Romani & Conſtantinopol. pontificis autoritas in reliquos.

Maximo philoſ. Cynico adimitur illegitime collata epiſcopalis dignitas.

Nicænæ fidei approbatores epiſcopi quâ.

nopoli:in Aegypto,cum Timotheo Alexandriæ epiſcopo:in Orientalibus eccleſiis cum Diodoro Tarſenſi,& cum Pelagio Laodicenſi in Syria epiſcopo : apud Aſianos,cum Amphilochio Iconienſis eccleſiæ præſule:in ciuitatibus verò Ponti, à Bithynia vſque ad Armeniam,cum Helladio Cæſarienſis in Cappadocia eccleſiæ epiſcopo,& cum Gregorio Nyſæ,& Otreino † Melitæ epiſcopo : in Thraciæ autem Scythiæque vrbibus cum Terentio Tomorum,& Martyrio Marcianopolis epiſcopo. Hos enim & Imperator quoque viſos , & coràm allocutus approbauit:de quibus & integra conſtabat fama,quòd ſuis eccleſiis religioſè præeſſent. Poſtquam igitur hæc ita peracta eſſent,finémque concilium cepiſſet,cæteri quidem domum quiſque reuerſi ſunt.

† ſcribe [illegible]

De Martyrio Cilice:& de tranſlatione reliquiarum ſanctorum,Pauli confeſſoris,& Meletij Antiochiæ epiſcopi. Cap. X.

Nectarius ad tempus aliquod cur Græci epiſcop. conſuetudine vtitur.

NEctarius autem præceptore Cyriaco Adanorum epiſcopo officium ſacerdotale didicit:ᶜcum hoc enim ipſo,] vt ſecum aliquandiu maneret, Diodorum Tharſenſium epiſcopum rogauerat. Inuitauerat & alios multos Cilicas,vt ſecum morarentur : ex quibus & Martyrium , quem vt medicum familiarem,ita commiſſorum in iuuentute delictorum conſcium habuerat, diaconum ordinare cogitabat : cæterum Martyrius id auerſatus eſt , indignum ſe eſſe miniſterio diuino aſſeuerans , actæque ſibi antea vitæ teſtem Nectarium ipſum citans.Cui Nectarius : Nunquid ego, inquit , idem qui nunc ſacerdos ſum,vitam meam hactenus multo magis diſſolutè traduxi,quàm tu tuam:cum vel tu ipſe id teſtari poſſis,qui frequenti intemperantiæ meæ opem perſæpe tuliſti? Tū ille viciſsim:Atqui tu,ô beate,recens baptizatus ac purificatus , & mox inſuper ſacerdotio auctus es,vtraque autem hæc peccatorum expiatoria eſſe Deus conſtituit.Ac proinde,vt mihi quidem videris, tu ab infantibus iam recens natis nihil differs:ego verò iam olim ſacri baptiſmatis factus particeps, in vſu vitæ meæ ſemper antiquum obtinui. Atque ille quidem talia cauſatus,ordinationem non admiſit:& ſanè ego quidem ob eam recuſationem hunc virum laudo, eáque de cauſa cum in partem huiuſce hiſtoriæ retuli. Porrò Imperator vbi cognouiſſet ea quæ Paulo,quondam Conſtantinopolis epiſcopo,acciderant : tranſtulit eius corpus,& in eccleſia ſepeliuit,quam Macedonius eius perſecutor extruxerat,quæqúe adhuc de ipſius nomine nomen ſeruat,auguſtiſsima exiſtens ædes,& nobiliſsima:quæ res multos veritatis ignaros,velut & mulierculas , & è plebe complures , ſuſpicari facit,Paulum apoſtolum hic eſſe conditum.Circa idem tempus & Meletij reliquiæ Antiochiam tranſlatæ,& iuxta loculum Babylæ martyris conditæ fuerunt. Fertur autem,eas regia continuè via ex Imperatoris mandato intra mœnia in ciuitates fuiſſe receptas,ᶜpræter conſuetudinem Romanis vſitatam,] & alternatis pſalmorū cantibus vnoquoque in loco honoratas,donec Antiochiā vſque tranſportarentur.

c. ποιῶν ἀρ᾽ αὐτῷ

Martyrius quibus de cauſis diaconatus dignitatem à Nectario oblatam recuſat.

Pauli epiſc. Conſtantinop. corpus translatum , euſque nominis templum.

Meletij reliquiæ Antiochiam cum hymnis & canticis tranſlatæ.

c. παρὰ τὸ νενομισμένον ῥωμαίοις.

De ordinatione Flauiani epiſcopi Antiochiæ , & iis quæ huius nomine acciderunt , propter datum olim iuſiurandum. Cap. XI.

In Meletij locum ſpreto ſuperius poſito iureiurando electus Flauianus, quod turbas in eccleſia mouit.

AC Meletius quidem ᶜtalem]ibi ſepulturam ſortitus eſt : eligitur verò in illius locum Flauianus,præter datum iuſiurandum. adhuc enim Paulinus in viuis erat.Ex eo igitur maxima rurſus perturbatio Antiochenam eccleſiam corripuit,ac plurimi ſe à Flauiani communione abſtraxerunt, & priuatim ſub Paulino conuentum egerunt. Quin & ipſi quoque ſacerdotes ob hanc rem inter ſeſe contendebant.atque Aegyptij quidem & Arabici ᴬ& Cyprij] velut ob Paulinum iniuria affectum,ſtomachabantur:Syri verò,Palæſtini & Phœnices,tum etiam ex Armeniis,ex Cappadocibus,ex Galatis, & ex Ponticis plurimi, pro Flauiano ſtabant.Non minimè autem indignatus fuit epiſcopus Romanus , & cū eo cuncti ſacerdotes Occidētales : ac Paulino quidem ceu Antiochiæ epiſcopo cōſuetas ſcribebāt epiſtolas,quas Synodales appellant:ad Flauianum verò, ſilentiū agebant.Quin & Diodorum Tharſi & Acacium Berœæ epiſcopos , qui illum ordinarent, ᶜreos agebant,] & pro excommunicatis habebant. Itaque vt de hiſce rebus

c. μιᾶς δὲ

A. ἢ κύπριοι

Romanus pontifex Paulini partes tuetur.

c. ἐν αἰτίᾳ ἐποιοῦντο.

bus cognoſceretur, ſcripſerunt tum ipſi, tum Gratianus imperator, in Occidentem conuocantes epiſcopos Orientales.

Quòd Theodoſius concilium agitauerit, vt omnes hæreſes in vnam concordiam redigeret: tum de Agelio & Syſinnio Nouatianis, quid introduxerint: & quòd concilio rurſus conuocato, Imperator ſolos eos receperit, qui Trinitatem conſubſtantialem profitebantur: qui aliter ſentirent, eccleſiis exturbarit.

Cap. XII.

HOc temporis tractu Eccleſiæ catholicæ fautoribus templa recuperantibus, in multis imperij locis tumultus oborti ſunt, quòd Ariani ſe illis opponerent. Theodoſius verò Imperator exiguo poſt priorem ſynodum intermiſſo tempore, vigentium tunc ſectarum anteſignanos rurſus conuocauit, vt[c] aut diſcerent aut docerent] eorum veritatem, de quibus inter ſeſe contendebant. Sperabat enim ſe omnes effecturum eſſe concordes, ſi communem ipſis de cõtrouerſiis doctrinæ diſputationem propoſuiſſet. Poſtquam igitur conueniſſent (erat autem hic annus, quo Merobaudes iterum, & Saturninus conſules erant, [c]& quo] Imperator Arcadium filium ſibi imperij conſortem aſſumpſit) Imperator Nectarium accerſit, & cum eo de futura ſynodo communicat: & quæſtiones eas quæ hæreſes peperiſſent, vt in diſceptationem proponeret, iniungit, quò vna fieret credentium in Chriſtum eccleſia, & doctrina conſona, qua religio conformari debeat. Nectarius igitur priuatim ſecum meditatus, Agelio Nouatianæ eccleſiæ epiſcopo, vt in fide ſecum ſentienti, voluntatem Imperatoris aperuit. Ille verò, qui vt vitæ ſanctimoniam operibus repræſentabat, ita in verborũ argutiis ac lenociniis minimè exercitatus erat, ſibi conſiderandum proponebat, ſi quid facto opus eſſet: ſin verò diſputandum foret, virum producebat ex lectoribus [c]ſuis] tunc vnum, nomine Syſinnium, ſed cui poſtea idem epiſcopatus eſt commiſſus, ratione & oratione præſtantem, qui ſacrorum librorum explicationes exactè calleret, & variam eorum cognitionem haberet, quæ tum ab Ethnicis, tum ab Eccleſiaſticis autoribus conſcripta erant. Qui quidem vir etiam hoc articulo rectiſſimè conſulere viſus, autor fuit, vt fugerent inſtitutas cum ſectariis diſputationes, vtpote rixarum atque pugnarum fomites. Sed ex ipſis quærerent, reciperéntne eos qui ante Eccleſiæ diſtractionem interpretes ac doctores fuiſſent Scripturæ ſacræ? Etenim ſi horum teſtimonia reiecerint, inquit, à ſuis ipſorum conſortibus explodentur. Sin autem ſufficere eos ad controuerſias decidendas arbitrabuntur, produci oportet illorum libros. Certò enim ſciebat, veteres, qui coæternum cum patre filium cognouerant, auſos non fuiſſe dicere, illum ex aliquo principio duxiſſe originem. Cum igitur & Nectario id ſe rectè habere videretur, & Imperator edoctus conſilium collaudaſſet, animos ſectariorum pertentabat, quidnam ipſi de veterũ interpretationibus ſentirent? Illis ea magnificè laudantibus, ipſe palàm verbis expreſſis propoſuit, nũ illorũ dictis] in finiendis quæſtionibus ſtaturi ſint? & ſatiſne locupletes doctrinæ teſtes eos eſſe iudicent? Orta & circa hanc quoque rem inter ſectarum principes diſſenſione (neque enim conſimiliter ſinguli de veterum libris ſentiebant) animaduertit Imperator, quòd nudis priuatarum opinionum altercationibus nixi, definitum aliquid pronũciare detrectarent. Quamobrem damnata hac illorum perficacia, iuſſit, vt vnaquæque ſecta doctrinæ ſuæ libellum ipſi porrigeret. Cum itaque huic negocio conficiendo præſtitutus dies adeſſet, conuenerũt in palatium, pro iis qui conſubſtantialem Trinitatem profitebantur, Nectarius & Agelius: pro Ariana hæreſi, Demophilus eius antiſtes: pro Eunomianis, ipſe Eunomius: Eleuſius autem Cyzici epiſcopus, pro iis qui vocantur Macedoniani. Acceptis autem ſingulorum libellis, ſolos eos approbauit, qui conſubſtantialem Trinitatem aſſerebant: reliquos verò, vt abſurdos diſrupit. Ac Nouatianis quidem hinc præter ſententiam nihil accidit, ſiquidem conformem cum Eccleſia catholica opinionem de Deo habent. Cæteri verò ſuis ipſorum ſacerdotibus indignabantur, quòd coram Imperatore ſibi ipſis inſcitè fuiſſent aduerſati: multique cæteris damnatis, ad ſententiam approbatam conuerſi ſunt. Imperator verò lege lata ſanxit, vt

c. ἢ [illegible]

c. [illegible] δὲ

c. [illegible]

c. [illegible]

Theodoſius rurſus conciliũ agitat, vt diſſidia eccleſiarũ componantur.

Prudens Syſinnij Nouatiani aliòquin conſilium de ineunda cum hæreticis diſputatione.

Diſputationes cum ſectariis, vt fomites rixarum fugiendæ.

Theodoſ. reliquis damnatis hæreſibus ſolos Nouatianos cur ſouet.

Theodoſii lex contra ſectarios.

ſectarij neque conuentus agerent, neque doctrinam fidei profiterentur, neque epiſcopos aut alios ordinarent: atque vt alij vrbibus agríſque expellerentur, alij notarentur infamia, & Reipub. conſimiliter ac cæteri, participes non eſſent: & graues quidem legibus adſcribebat pœnas, ſed eas non exequebatur. neque enim vt pœnas irrogaret, ſed vt metũ incuteret ſubditis ſuis, ſtudebat, vt ſibi in diuinis concordes fierent: ſiquidem & illos laudabat, qui ſua ſponte conuertebantur.

De tyranno Maximo: & quæ illo graſſante acta ſint inter Iuſtinam imperatricem & ſanctum Ambroſium: & quomodo per dolum interemptus ſit imperator Gratianus, & Valentinianus vnà cum matre Theſſalonicam ad Theodoſium confugerit. Cap. XIII.

Maximi tyrannus.

EA tempeſtate, dum Gratianus in bello contra Alemannos gerendo occupatus eſſet, bellũ mouit ex Britannia Maximus in ſuam poteſtatem Romanum imperium redigere conatus eſt. In Italia autem tunc agebat Valentinianus, adhuc iuuenis: & Remp. ibidem præfectus adminiſtrabat Probus, vir conſularis. Quo tempore Iuſtina Imperatoris mater Arianæ ſectæ fautrix, Ambroſio Mediolanenſium epiſcopo negocium faceſſebat, & eccleſias turbabat, noua tentans aduerſus decreta concilij Nicæni: & ſtudioſè id agens, vt Ariminenſis concilij fides præualeret. Cæterùm cum illi aduerſaretur Ambroſius, indignata calumniatur eum apud filium, perinde ac ſi ab eo contumeliis affecta eſſet. Valentinianus igitur calumnias eas veras eſſe ratus, [c] matris] vindicandæ titulo militum turbam Eccleſiæ immittit: qui quidem facto in templum impetu, per vim irrumpunt intrò, & Ambroſium raptant, e veſtigiò in exilium abducturi. Sed ab eccleſia circumfuſa multitudo militibus[c] reſtitit,] & vel mori citius quàm ſacerdotem deſerere ſtatuit: ex hac cauſa Iuſtina maiori etiamnum ira excanduit, & edicto roborari conatus ſuos voluit. Accito igitur ad ſe Beniuolo, qui decretorum ſcribis tunc præfectus erat, mandauit vt legem quàm ocyſſimè conderet, in confirmationem fidei per Ariminenſe concilium promulgatæ. Quod quidem negocium cum ille verecundè detrectaret, (erat enim fautor Eccleſiæ catholicæ) illa eũ precibus vrgere, & amplioris dignitatis promiſſionibus ineſcare pergit: ſed tamen non perſuaſit. Nam Beniuolus detractum ſibi baltheum ante pedes Imperatricis abiecit, ac dixit, Sibi neque præſentem hanc, neque ampliorem aliam vllam dignitatem tanti fore, quam in mercedem impietatis affectaret. Cum itaque in eo perſiſteret, quod illud nunquam facturus eſſet: alij reperti ſunt, qui ad huiuſmodi legis compoſitionem deſeruirent. Mandabat verò lex iſta, vt intrepidè conuenirent, qui eandem ſectarentur fidem, quam illi qui Arimini, & poſtea Conſtantinopoli congregati fuerant: vtque illi qui aut his ipſis obſtitiſſent, aut Imperatoris legi cõtraria tẽtaſſent, morte mulctarentur. Hæc dum ſtudet Imperatoris mater, & legem ad vſum producere feſtinat, annunciatur dolo Andragathij, qui dux erat Maximi, interemptum eſſe Gratianum. Ille enim Imperatorio curru, quo vehebatur, occultatus, iis qui præcedebant iniunxerat, vt vxorem Imperatoris in eo eſſe nunciarent. Gratianus igitur fluuium qui illic erat, inconſideratè tranſgreſſus, cum & matrimonium non ita pridem contraxiſſet, & iuuenis eſſet, ac miro coniugis amore flagraret, præ deſiderio eius vidẽdæ nihil proſpiciens, in Andragathij manus incidit: & comprehenſus, non ita multo poſt è medio ſublatus eſt, cum annos vixiſſet plus minus viginti quatuor, imperaſſet autem quindecim. Iuſtina igitur tanta accepta clade iræ aduerſus Ambroſium conceptæ oblita fuit. Interea Maximus contracto ex Britannis, & finitimis Gallis & Iberis, ac vicinis gentibus copioſiſsimo exercitu, in Italiam tendebat, eo quidem prætextu, quaſi paſſurus non eſſet, vt in fide patria & ordine eccleſiaſtico quicquam innouaretur: vero autem propoſito, vt ſe ipſum tyrannidis exiſtimatione purgaret, ad principatum reſpiciens, interim & hoc agitans, num qua ratione efficere poſſet, vt imperium Romanum non violentia ſibi, ſed iure vindicare videretur. Valentinianus ergo temporis neceſsitate coactus, imperij ſui inſignia accepit: ac veritus ne quid ſibi accideret, fugiens Theſſalonicam venit, & cum eo vna tum mater, tum Probus Hyparchus.

Iuſtina Imp. mater Ariana, Ambroſio infenſa.

Ambroſius contra militum vim a populo defenſus.

Beniuolus Iuſtinæ imperium contra fidem detrectat.

Gratiani cædes per Andragathium facta.

Maximus tuendæ religionis prætextu imperium affectat.

c. ἐπὶ δὲ προ- τύπῳ.

c ἀντιστάσα

De natiuitate Honorij: & quòd Theodoſius relicto Arcadio filio Conſtantinopoli Imperatore, in Italiam profectus ſit: & de ſucceſsione Nouatianorum, & reliquorum patriarcharum: & de audacia Arianorum: & quomodo Theodoſius ſublato tyranno, magnificum triumphum egerit.

Cap. XIIII.

INterea temporis Theodoſio ſeſe ad bellum contra Maximum præparãti, naſcitur filius Honorius. Deinde cum omnia ipſi, quæ ad expeditionem neceſſaria fuerant, ritè confecta eſſent, relicto Conſtantinopoli Imperatore Arcadio filio, Valentinianum Theſſalonicæ conuenit: Legatos autem à Maximo ad ſe miſſos, neque remittebat manifeſtè, neque admittebat, ſed aſſumpto exercitu in Italiam tendebat. Hoc tempore cum moriturus eſſet Agelius Conſtantinopoli Nouatianorum epiſcopus, ſuffragio ſuo ſuffecit ſibi ex presbyteris ſuis vnũ Syſinnium: conquerẽte autem plebe, quod non potius ordinaſſet Marcianum ſpectatæ pietatis virũ, commodius ſe acturum ratus, Marcianum ordinauit, & in eccleſia ad populum hæc verba fecit: Poſt me, inquiens, Marcianum habetis, poſt hunc verò Syſinnium. atque ille quidem non multo pòſt quàm hæc dixiſſet, mortuus eſt, cũ ſectæ ſuæ quadraginta annis cum laude præfuiſſet. Sunt etiam, qui hunc virum Græcanicarum perſecutionum temporibus confeſſorem quoque extitiſſe aſſeuerant. Non multo pòſt Timotheo & Cyrillo vita defunctis, in Alexandrinam ſedem Theophilus, in Hieroſolymitanã Ioannes ſuccedit. Apud Conſtãtinopolim item Demophilus Arianæ ſectæ præſes mortuus eſt, ac Marino quidem ex Thracia accito eius ſucceſſio committitur: ſed poſtquam Dorotheus ex Antiochia Syriæ Conſtantinopolim aduenieſſet, quia is videbatur magis idoneus, eius ſectæ primatum obtinuit. Interea temporis Theodoſio in Italiam ingreſſo, rumores de bello pro cuiuſque votis rati erant. Inter Arianos percrebuerat, quòd multis in prælio fuſis, Imperator in tyranni poteſtatem redactus eſſet: ideóque, perinde ac ſi euentu iam comprobata fuiſſent ea quæ verbis ipſi ſparſerant, criſtas erexerunt, & concurſu facto Nectarij epiſcopi domum ſuccenderunt: id indignati, quòd ille primas teneret in eccleſiis. Atqui Imperatori alea belli ex voto cecidit. etenim milites quos habebat Maximus, ſeu metu apparatus aduerſus ipſos inſtructi, ſeu proditione, tyrannum comprehenſum de medio ſuſtulerunt: Andragathius verò, qui Gratianum occiderat, vbi hoc factum cognouiſſet, vnà cum armis ipſis in præterfluẽtem fluuium inſiluit, ac periit. Bello ad hunc modum finito, vbi Gratianum deinceps, vt erat æquum, vindicaſſet, Romam venit: ac pro victoria triumphum vnà cum Valentiniano egit, & eccleſiarum ſtatum per Italiam rectè conſtituit. Contigerat enim, vt & Iuſtina moreretur.

Honorius Theodoſii F.

Theodoſii expeditio in Maximum.

Agelij Nouatiani mors eiuſque ſucceſſores.

Theophilus Alexandriæ epiſc.

Nectarij domus ab Arianis ſuccenſa.

Superato Maximo Romam aſcendit Imp.

c. Eam

De Flauiano & Euagrio Antiochienſibus, & de iis quæ Alexandriæ contigerunt in euerſione templi Serapidis: de templo Serapidis, & euerſis aliis templis idololatricis. Cap. XV.

TVnc temporis Paulino Antiochiæ mortuo, auditores eius Flauianũ, vt qui datum Meletij tempore iuſiurandum trãſgreſſus eſſet, auerſari pergebant, & quidem in dogmate nihil ab illo diſcrepantes. Conſtituitur ergo eorum epiſcopus Euagrius. Quo quidem breue admodum tempus ſuperuiuente, nemo alius hanc ſucceſsionem adimpleuit, obſtante Flauiano. Priuatos igitur conuentus agitarunt quotquot communionem illius recuſabant. Per hoc tempus Alexandriæ † epiſcopus templum Bacchi, quod apud ipſos erat, in eccleſiam transformauit: dono enim illud ab Imperatore petitum acceperat. Dum autem expurgantur ſimulachra, dum aperiuntur penetralia, cum ille opportunè deridere ſtuderet myſteria paganorum, hæc ipſa pandebat: ac Priapos, & ſi quod aliud in ſecretis penetralibus ridiculum erat, aut videbatur, publicè in conſpectum proferebat. Ibi & veritate & nouitate rei geſtæ conſternati Pagani, quieſcere non ſuſtinuerunt: ſed conſpiratione inter ſeſe facta Chriſtianos adorti ſunt, & aliis occiſis, aliis vulneratis, templum Serapidis occupant. Erat hoc templum & pulchritudine & amplitudine illuſtriſsimum, in colliculo ſitum. Hinc

Flauianus ob periurij notam à ſuis repudiatus, eique Euagrius ſuffectus.

† *Socrates lib. 5. c. 16 paulo aliter & Theophilum nominat.*

Theophilus Bacchi templum in Eccleſiam mutat calcatis idolis, eiuſque adytis, vnde in Chriſtianos impetus.

igitur velut ex arce quapiam de improuiſo irruentes ex Chriſtianis multos comprehenderunt, ac tormentis adhibitis, ſacrificare coëgerunt: quod qui tacere detrectabant, eorum alios in crucem egerunt, alios confractis cruribus, alios aliis modis ſuſtulerunt. Cum autem ad multum tempus duraſſet hæc ſeditio, accedunt eos principes, ac legum commonefaciũt, & à bello ceſſare iubent, ac Serapidis templum relinquere. Præerat autem tunc militum cohortibus per Aegyptum Romanus: cæterùm Euagrius † Hyparchus Alexandriæ præfectus erat: qui quidem cum nihil proficerent, Imperatori factum indicarunt. Illos interim qui in templo Serapidis erant, animoſiores faciebat, tum quòd eorum ſcelerum quæ hactenus perpetrarent ſibi conſcij eſſent: tum quòd Olympius quidam in habitu philoſophico cum ipſis eſſet, ac perſuaderet, non oportere negligi ritus patrios: ſed æquum eſſe vel mori pro his, ſi res poſtularet. qui quidem cũ ob eiecta ſimulachra cõſpiceret eos eſſe cõſternatos, hortatur ne à religione ſua deficerent, aſſerẽs imagines ac ſtatuas nihil aliud eſſe quàm materiam corruptibilem, ac proinde ad nihilùm potuiſſe redigi: inhabitaſſe autem his virtutes quaſdam, & eas iam in cœlum auolaſſe. Atque ille quidem talia docens, ac turbam Paganorum ſecum habens, in templo Serapidis morabatur: Imperator verò annunciatis his quæ acta erant, Chriſtianos eos qui ſublati erant, beatos pronunciauit, vt qui martyrij præmium conſecuti eſſent, pro doctrina ſua periclitati: interfectoribus autem veniam concedi iuſſit, vt accepti beneficij reuerentia promptius ad Chriſtianiſmum conuerterẽtur. Cæterùm tẽpla quæ Alexandriæ erant, quoniam ſeditionum fomites populo exiſterent, euerti voluit. Fertur itaque iis, quæ ab Imperatore de hiſce rebus reſcripta fuerant, in publico recitatis, magnos à Chriſtianis clamores fuiſſe ſublatos, propterea quòd ille ſtatim ab initio paganos culpæ argueret: & ex hinc metu correptos eos qui templum Serapidis tenebant, in fugam ſeſe conieciſſe: & ab eo tempore Chriſtianos eum locum recuperatum obtinuiſſe. Olympius denique, vt audiui non multò antea, [c] concubio] noctis eius, poſt quam ſuperueniente die hæc [c] tranſacta ſunt,] ſubaudiuit quendam in templo Serapidis Alleluia canentem: & quoniam foribus clauſis, & conſtante quiete neminem conſpiceret, ſed ſolam tantummodo vocem audiret eundem Pſalmum modulantem, præſagium intellexit: & clam omnibus templo Serapidis egreſſus eſt, & nauigium fortè nactus in Italiam traiecit. Fertur porrò, dum templum hoc expurgaretur, aliquot ex literis quas Hieroglyphicas appellant, ſigno crucis ſimiles, lapidibus inſculpas apparuiſſe: eandémque ſcripturam illam ab his qui eius periti erant, interpretatam fuiſſe, vitam ſuperuenientem. Quam quidem rem multis paganis præbuiſſe cauſam ſuſcipiendi Chriſtianiſmi, cum & alia ſcripta teſtarentur hoc templum tum finem eſſe habiturum, cum hic character apparuiſſet. Ac templum quidem Serapidis hoc modo euerſum, & non ita multò pòſt in eccleſiam Imperatori Arcadio cognominem reformatum fuit. Adhuc autem in quibuſdam ciuitatibus pro templis ſuis alacriter pagani [c] dimicabant:] velut in Arabia Petræa & Acropolitæ, in Palæſtina Raphiotæ & Gazei, in Phœnicia ij qui Heliopolin incolunt: in Syria potiſſimùm vindices templi Apameæ, quæ colitur ad Axium fluuium: quos quidem ego intellexi ad protectionem templorum ſuorum frequenter auxilijs vſos hominum Galilæorum, & collectorum ex pagis Libano vicinis: ac demum ad tantã prorupiſſe audaciã, vt etiam Marcellum, qui eius prouinciæ epiſcopus erat, interficerent. Hic enim cũ iudicaret, illos nõ alia ratione facilius à priori ſuperſtitione poſſe conuerti, templa, quæ, in vrbe & in pagis habebant, euertit: & certior factus, in Aulone (is eſt tractus Apameorum prouinciæ) templum eſſe ampliſſimum, militibus aliquot ac [c] gladiatoribus] aſſumptis, aduerſus illud contendebat. Cui cum appropinquaſſet, extra telorum iactum ipſe reſtitit: erat enim pedibus debilis, & neque pugnare, neque hoſtem vel fugare vel fugere poterat. Militibus deinde ac [c] gladiatoribus] in deſtruendo templo occupatis, ex paganis quidam, intellecto quòd ille ibi relictus eſſet ſolus, ea ex parte qua locus pugna vacabat egrediuntur, & ex improuiſo adorti eum corripiunt, & rogo iniectum interimunt. ac in præſentia quidem clàm id habuerunt. Sed poſtquam temporis progreſſu proditi ſunt, filij Marcelli

Serapidis templum, in quod ſe receperunt pagani.

Olympius paganus philoſophus ſuos ad religionẽ hortatur.

Chriſtianorũ interfectoribus cur pepercerit Theodoſ.

Alleluia in Serapidis templo auditum, nemine qui cecíniſſet, conſpecto.

Hieroglyphica litera, crucis ſigno ſimiles.

Serapidis templum in eccleſiam conuerſum: Paganorum pro templis ſuis dimicationes.

Aulonis templum in quo euertendo periit à prophanis Marcellus epiſcopus.

† *Non video quid poſſit eſſe cognomen* ὕπαρχος. *nec hoc loco aliud quàm præfectũ ſignificat.*

c. ἀωρὶ ante τῆς νυκτὸς

c. σωώζω

c. ὑπερμάχουν

c. δὲ μονομάχοι

c. μονομάχων

celli patrem vindicare ſtudebant. Quanquam ſynodus eius gentis id fieri prohibuerit: æquum non eſſe cenſens, vindictam ſumere de huiuſmodi morte, pro qua gratias agere deceret tum ipſum illum qui mortuus erat, tum cognatos & amicos eius: vtpote qui, vt pro Deo moreretur, dignus habitus eſſet. Atque hæc quidem ita ſe habuerunt.

Quomodo & quam ob cauſam exauthoratus ſit ſacerdos ille, qui pœnitentibus præeſſe ſolet: tum hiſtoria de modo pœnitentiæ.

Caput XVI.

HOc tempore presbyterum qui pœnitentibus deputatus eſſet, eſſe non amplius paſſus eſt omniū primus Nectarius ille Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopus: quem omnium fermè eccleſiarum præſules imitati ſunt. Quid autem hoc ſit, aut vnde originem ſumpſerit, aut quam ob cauſam ſublatū fuerit, alij fortaſsis aliter referūt. Ego autem quid mihi videatur, explicabo. Etenim cum prorſus non peccare, naturæ ſit humana diuinioris: pœnitentibus autem, quamuis frequenter deliquiſſent, veniam dare Deus iuſſerit, & ad impetrandam denique veniam cōfiteri peccata neceſſarium ſit: odioſum, vt credibile eſt, ſacerdotibus ab initio viſum fuit, tanquam in theatro, audiente Eccleſiæ multitudine, delicta pronunciare. Presbyterum itaque aliquem vitæ integritate quàm maximè ſpectabilem, ſecretorum etiam tenacem ac ſapientem, huic officio præfecerunt: eum accedentes qui peccarāt, acta vitæ ſuæ cōfitebantur. Ille verò pro cuiuſque delicto, quid aut facere ſingulos, aut luere oporteret, interminatus, abſoluebat, vt à ſe ipſi commiſſorum pœnas exigerēt. At Nouatianis quidem, quos pœnitentiæ nulla cura tangit, iſto nihil opus fuit: in cæteris autem ſectis, in hunc vſque diem durat. Sollicitè autem in occidentalibus eccleſiis, & maximè in Romana ſeruatur: ibi enim manifeſtus eſt pœnitentium locus. Stāt autem in eo mœſti, ac veluti lugentes: finitoq; demum Dei ſacrificio participes non facti, quorum participes fieri puros Dei cultores fas erat, cum planctu ac lamentatione ſemet ipſos in terram pronos abiiciunt. Tum ex aduerſo lamentabundus epiſcopus accurrens, conſimiliter humi cum eiulatu collabitur: ac tota denique eccleſiæ multitudo lachrymis ſuffunditur. Poſt hæc epiſcopus primus, exurgit, ac iacentes erigit: & quantum ſatis eſt, pro peccatoribus pœnitentiam agentibus precatus, eos dimittit. Priuatim deinde ſponte ſua quiſque vel ieiuniis, vel lotionum ciborúmve abſtinentia, vel aliis quibus iuſſus eſt, ſemetipſum affligens, tempus expectat, in quantum epiſcopus præſtituit. Elapſo demum præfinito die, pœna iam quaſi debito quopiam exoluta, à peccatis abſoluitur, & populo in eccleſia coniungitur. Hæc Romani ſacerdotes, ab ipſo inde exordio etiam ad noſtram vſque memoriam cuſtodiunt. In eccleſia verò Conſtantinopolitana presbyter pœnitentibus deputatus, hoc munere functus eſt, donec mulier quædam nobilis, ob peccata quæ confeſſa erat, ab hoc presbytero ieiunare ac Deo ſupplicare iuſſa, & ob eam ipſam cauſam in templo morata, ſe ab homine diacono conſtupratam prodidiſſet. Hoc enim cognito, vulgus, vt ob contumeliam Eccleſiæ illatam, indignabatur, acerbiſsimiſque calumniis premebantur ſacerdotes. Nectarius itaque perplexus, quódnam remedium huic infortunio adhiberet, ſtupratorem iſtum diaconatu priuauit: & conſulentibus quibuſdam, vt vnicuique liberum permitteret, prout ſibi ipſe conſcius eſſet & confideret, ad miniſteriorum communionem accedere, pœnitentiarium illum presbyterū exauthorauit. quod quidem ex eo tempore porrò in ritum vindicatum fuit, iam tum (vt opinor) ipſa vetuſtate, & ei coniuncta grauitate atque ſeueritate, [c] in promiſcuam] ac diſſolutam vitam paulatim delabi incipiente. Siquidem anteà, vt ego exiſtimo, minora erant peccata, tum ob verecundiam eorum qui ſua ipſorum delicta ipſi enunciabant, tum ob ſeueritatē eorum qui iudices eius rei conſtituti erant. Hac porrò de cauſa Theodoſium Imperatorem equidem coniicio, prouidentem Eccleſiæ honori ac dignitati, edicto cauiſſe, ne mulieres, niſi liberos haberēt, & annum ſexageſimum exceſsiſſent, diuinum miniſterium vllum ſuſciperent, ſecundum

Pœnitentiarius presbyter à Nectario ſublatus.

Pœnitentiarij presbyteri inſtitutio.

Nouatiani pœnitentiario nullo vſi.

Pœnitentium ritus in Occidentalibus eccleſiis.

Matrona quædam à pœnitētiario in tēplo compreſſa.

c. εἰς ἀδιάφορον.

Sublato pœnitentiæ ritu vita maior ſecuta eſt corruptela.

Theodoſij lex, de mulieribus ab eccleſiaſticis officiis arcēdis.

eſt, vel quòd gentibus finitimis] permixti ſunt. Nam Moyſes multis pòſt ſeculis natus, ſolis Hebræis, qui ſunt ex Ægypto egreſsi, leges dedit: & vicini eorum, qui (vt credibile eſt) valde erant ſuperſtitioſi, auitam viuendi diſciplinam ab Iſmaele deriuatam (ex cuius vnius præſcripto veteres Hebræi ante leges à Moyſe conditas vitam moderati fuerant, inſtitutiſque non ſcriptis vſi erant) prorſus corruperunt. Porrò eadē, quæ vicini, dæmonia colentes, eoſdem illis tribuentes & honores & nomina, cauſam, cur à patriis & auitis legibus deſciuerint, in ſimilitudinem religionis, quam cum vicinis habebant, transtulerunt. Eòdem accedit tempus longinquum interiectum, quod, vti aſſolet, alia obruit obliuione, alia vt colerentur perfecit. Poſtea verò nonnulli eorum cum Iudæis congreſsi, didicere, vnde originem traxerāt & ita ad cognitionem reuenere, ſéque inſtitutis addixere & legibus Hebræorum. Ex quo quidem tempore hactenus complures apud eos Iudæorum viuendi diſciplinam ſecuti ſunt. Neque certè diu ante regnum Imperatoris, quo de in præſentia agimus, fidem Chriſti receperunt. Ad quam deducti ſunt conſuetudine ſacerdotum & monachorum, ſibi genere coniunctorum, qui in ſolitudinibus vicinis monaſticam colebant diſciplinam: homines quidem & pia vita, & miraculis nobilitati. Fertur etiam, id temporis gentem quandam vniuerſam ad religionem Chriſtianam traductam, Zocomo eius principe & rectore tali de cauſa baptizato. Iſte cum ſobolis omnino expers eſſet, ad monachum fama illius adductus venit, vti cū eo colloqueretur: apud quem de ſua calamitate grauiter conqueri cœpit. Siquidem tum Saracenis, tum omnibus aliis credo Barbaris, [c] liberos procreare] permagni æſtimari ſolet. Monachus autem iubet eum bono animo eſſe: & precibus Deo adhibitis, eum dimittit, pollicitus pro certo eum filium habiturum, ſi modò in Chriſtum crederet. Vbi verò [c] Deus promiſſum re ipſa præſtiterat,] & filius Zocomo natus erat, ipſe baptiſmatis myſterio initiatus eſt, ſuóſque ſubiectos ad idem ipſum induxit. Ex quo tempore hanc gentem & opulentam fuiſſe, & adeò numeroſam, vt tum Perſis, tum aliis Saracenis terrorem iniiceret. Quomodo igitur Saraceni initio ad fidem Chriſti deducti fuerint, & quæ de primo eorum epiſcopo accepimus, ſit à nobis ad hunc modum commemoratum.

Zocomus primus Saracenis autor Chriſtianiſmi.

C. παιδοποιΐα

C. ἔργῳ τὴν ὑπόσχεσιν ἐβεβαίωσε.

Quòd Roma reuerſus Petrus, Aegypti eccleſias pulſo Lucio obtinuit: & de Valentis contra Barbaros expeditione.

Caput XXXIX.

C[A] Oncilij] Nicęni fautores, qui ciuitates incolebant, animis denuò confidere cœperunt: & maximè omniū Alexandrini, qui ſunt in Ægypto. Nam Petro tum Roma cum literis Damaſi, quæ & decreta concilij Nicæni, & Petri creationem confirmabant, reuerſo, eccleſias tradiderunt. Lucius autem inde eiectus, Conſtantinopolim nauigauit. Valenti verò, vt eſt veriſimile, curis implicato, vim in iſtos inferēdi otium minimè ſuppetebat. Nam ſimul vt venit Conſtantinopolim, apud populū tum in ſuſpicionem, tum in odium vocatus eſt. Siquidem Barbari & Thraciam populati, & vſque ad ſuburbia progreſſi, iam ipſa vrbis mœnia, nemine prohibente, oppugnare aggreſsi ſunt. Quibus de rebus ciues grauiter animis commoti, imperatori, quòd non reſtitit hoſtibus, ſed bellum gerere diſtulit, crimini dabant: diſsipabantque rumorem hoſtes ab illo ad vrbem deductos fuiſſe. Tandem verò cum ludis Circenſibus intereſſe viderent, palàm contra eum, vtpote reip. ſalutem [c] contēnentem,] vociferari, & arma poſtulare cœperunt, [A] vt] illi ipſi cum hoſte confligere poſſent. Itaque Valens his affectus contumeliis, ad bellum cum Barbaris faciendū proficiſcitur minatúrque, ſi redeat, ſe populum tum harum contumeliarum cauſa, tum quòd antè Procopio tyranno ſe adiunxerant, probè vlturum.

Lucio eiecto Petrus ſufficitur.

Conſtantinopolis à barbaris vexata.

Valens inuitus contra barbaros profectus.

A. συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ

C. καταφρονοῦντα

A. ὡς ἂν αὐτοί.

De ſancto Iſaacio monacho, & eius in Valentem vaticinio: & quòd fugiens Valens, ac in domuncula quadam deliteſcens, ibidem incendio extinctus animam efflauit.

Caput XL.

Egredienti

c. Ἰσάκιος

EGredienti illi ex vrbe Cõſtantinopoli obuiam fit [c] Iſaacius) monachus, vir cum aliis in rebus ſpectatus, tum in periculis pro Deo contẽnendis egregius, ſicque eum affatur: Redde, ô Imperator, orthodoxis, qui fidem à concilio Nicæno traditã ſeruãt, eccleſias, quas illis abſtuleris, eriſq; in bello victor. Imperator autem ei vehementer ſtomachatus, iuſſit comprehendi, inq; cuſtodia teneri vſq; ad reditum, quò pœnas pro facinore admiſſo ab eo ſumeret. Cui reſpondens Iſaacius: Non es, inquit, reuerſurus, niſi eccleſias reddideris. Quod quidem ita euenit. Nam vt primùm cum exercitu egreſſus eſt, Gothi qui cum eo erãt, ab hoſtibus in fugam conuerſi, pedem retulerunt. Ille autẽ abſcedens, relicta Thracia venit Adrianopolim. Cum verò non longè abeſſet ab hoſtibus, qui in loco tuto caſtra poſuerant, celerius aliquanto, quàm debuerat, prælio cum illis congreditur, antè animo neutiquam complexus vel quo modo, vel verſus quam partem exercitum inſtrueret. Quare equitatu eius diſperſo, & armatis in fugam coniectis, hoſtes eum perſequuntur: ille inter fugiendũ de equo deſiliens, cum paucis qui eũ comitabantur, in quandã paruam domum vel turrim correpſit, ibiq; delituit. Barbari autem currunt poſt eum, quo hominem comprehendant: & paulò longius inſequentes, domum, in qua erat, prætergreſſi ſunt. Nam haud quaquam ſuſpicabãtur, eum ibi latitare. Iam verò cum maior pars Barbarorum eum locum præteriiſſet, & pauci iam à tergo reliqui eſſent, quidam eorum qui erant cum Valente, tela rurſus in eos qui fortè pertranſibant coniiciunt. Illi ea de re clamare, Hic Valens eſt. Quod cum illi qui propius fortè aberant, audiuiſſent, clamore cum antè tum pòſt ſublato, his qui erant proximi rem ſignificabant: adeò vt breui hoſtes, qui longius abeſſent, audiuerint, in vnumq; omnes celeriter conuenerint. Domo igitur circumſeſſa, & magna lignorum ſtrue comportata, ignem iniiciunt. Flamma autem ſecundo vento fortè delata, totam materiem peruaſit, pariterq; res in domo repoſitæ flammã conceperunt: quæ & Imperatorẽ ipſum, & eius comites incendio abſumpſerunt. Mortuus eſt igitur Valens circiter quinquageſimum ætatis ſuæ annum, cum iam tredecim annos vnà cum fratre, tres autem poſteà imperium adminiſtraſſet.

Iſaacij ad Imp. pro Catholicorum nomine petitio.

Valenti interitum prædicit.

Valentis dignus homine interitus.

SEXTI LIBRI FINIS.

AMPLISSIMO VIRO, AC REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, DOMINO LAMberto Hankart, cœnobij Gemblacenſis Abbati digniſſimo, Domino ac Mœcenati ſuo vnicè colendo, S.P.D.

QVàm neceſſaria ſit omnibus Chriſtianis, in primis autem hominibus religioſis, Hiſtoriæ ſacræ cognitio, non eſt, Abbas digniſſime, cur ſcienti ibi multis declarem, cum tu, vt integritate vitæ, ita & rerum eccleſiaſticarum cognitione maioribus tuis laudatiſſimis pulcherrimè reſpondeas. Itaque cum celeberrimus typographus Arnoldus Birckmanus à me petiiſſet, vt vltimos hoſce tres libros Hermiæ Zozomeni, quos Hiſtoriæ eccleſiaſticæ recens interpres Ioannes Chriſtopherſon, reliquis omnibus iam tranſlatis morte præuentus abſoluere non potuit, ex Græco in Latinum conuerterem: dandum hoc Birckmanni erga me beneuolentiæ, dandum manibus Chriſtopherſoni, dandum denique Reipub. Eccleſiaſticæ putaui. Accepi igitur hanc prouinciam, & eo quidẽ libentius, quòd inſpecto exemplari Græco per Chriſtopherſonum emendato, intelligerem illum non æmulandi ſtudio, ſed ſyncero veritatis amore ductum, poſt ſuperiores eius interpretes hoc opus de integro transferendum ſuſcepiſſe. Nam cum tribus præſtantiſſimis manu deſcriptis exemplaribus, Vaticano dico, Veneto ac Florentino potitus eſſet, facta eorum ad exemplar vulgatum diligenti collatione, paſſim deprauata correxit, luxata reſtituit, defecta ſuppleuit. quibus remediis deſtitutas aliorum tranſlationes, multis in locis truncas ac laceras, in multis abſurdas ac falſas eſſe, nemo negare poteſt. Sed de Chriſtopherſoni laudibus plura dicent, qui in opus vniuerſum præfaturi ſunt. Ego illius induſtria magnopere adiutus, in hiſce tribus libris conuertendis præſtiti quod potui: ac ſpero meam operam ſtudioſis non ingratã fore. Cæterùm cum ignorem, quo conſilio ille in declaranda ſuæ trãſlationis præſtantia vſurus

fuerit mihi placuit exemplaris Græci diuerſitates, vt ab illo accepi, ad calcem verſionis meæ ſubiicere: partim, vt lectori fidei meæ conſtet ratio: partim, vt ex his paucis colligat ſtudioſus, quantum lucis ad veritatem toto opere Chriſtophorſonus attulerit. Hoc igitur quicquid eſt opellæ meæ, Reuerende Pater, gratitudinis ergò tibi dedicare placuit: non ſolum quòd iis te non difficilem præbueris, qui me ignotum tibi commendarunt: verùm etiam quòd inſtructiſſimæ Bibliothecæ tuæ copiam mihi tam benignè feceris. Sed te quidem ſtudioſis libenter benefacere, minus mirum eſt: cui vt natura ad humanitatem propenſa, ita etiam profeſſionis inſtitutum diligentius contigit. Fuit enim hoc veſtro ordini ab ipſo inde Benedicto quaſi patrium, vt in propaganda literarum ſtudia, velut in poſſeſſionem ſuam, aſſiduè præ cæteris incumberet. Quòd quidem ſi non aliunde, vel ex conuentus veſtri hiſtoriis abunde patet, in quo vno doctiſſimi viri penè infinite claruerunt, & ſuperſunt etiamnum hodie non pauci: inter quos eſt is, qui te proximo dignitatis gradu conſequitur, cœnobij tui Prior digniſſimus, frater Ioannes à Paſtura: cuius eruditiſſimi Commentarij in Pſalmos Dauidicos, magno pietatis fructu omnium manibus teruntur. Tu igitur, quod ad te attinet, vt monaſticam diſciplinam more maiorum ratam conſeruas: ita etiam proſpicis, vt non ſolum fratres tui ſint quàm eruditiſſimi, ſed etiam vt veterum ſcriptorum codices antiqui, quorum magna apud te eſt copia, ad promouendam Remp. literariam eruditis euoluendi cõcedantur. eáque de cauſa eruditiſſimũ pietiſſimúmque virũ Fr. Ludouicũ Sonbecũ, Bibliothecæ tuæ præfectũ conſtituiſti: qui pro ſingulari prudentia atque diligentia ſua, tum codices ipſos in ordinem redigere, tum quid cuique vel negandum vel concedendum ſit, pro cuiuſque dignitate diiudicare poteſt. Cum itaque ex vſu Bibliothecæ tuæ tantum emolumenti ad ſtudia mea redundarit, quantum fauente Deo humaniorũ literaturæ incrementum breui publicè declarabit: hoc meæ erga te gratitudinis qualecunque teſtimonium extare volui. Non quidem vt eo me liberatum, ſed vt ad maiora deinceps præſtanda tibi obſtrictum eſſe declararem. Cuius promiſſi mei ſponſor, vti confido, eſſe non grauabitur idem, qui me tibi commendare dignatus eſt, ampliſſimus vir ac reuerendus in Chriſto pater D. Philippus Hoſdenius, S. Gertrudis Abbas Louanij, & eiuſdem vniuerſitatis conſeruator digniſſimus, mihi ſuo merito ſemper obſeruandus. Ea conditione, ſi boni conſulueris id quod offero, erit cur magnopere gaudeam. Deus Opt. Max. Amplitudinem tuam ſemper in maius ac melius augere dignetur. Louanij, pridie Calendas Iunij, Anno. 1567.

Tuæ amplitud. famulus dedititiſs. Suffridus Petrus Leouardienſis, Friſius.

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER SEPTIMVS.

SVFFRIDO PETRO LEOVARDIENSI, Friſio interprete.

Quo modo Romanis, Barbarorum incurſu periclitantibus, Mauia ſuppetias miſerit: & quidam explebe victoriam reportarint: item, quomodo Gratianus iuſſerit ſuam vnicuique religionem eſſe liberam. Cap. I.

Barbari à Cõſtantinopoli repulſi.

VALENTINIANVS GRATIANVS.

VAlentem igitur ad hunc modũ extingui contigit. Barbari portò victoria elati, Thraciam vniuerſam depopulati ſunt, & in ipſa demũ ſuburbia Cõſtantinopolis incurſiones fecerunt. Rebus tũ in diſcrimen adductis ingenti præſidio fuere primùm pauci quidam, ex cõfœderatis Saracenis à Mauia ſubmiſſi, deinde & ex ipſo populo q̃ plurimi. Hi enim, quia [c] Dominica] Valentis vxor ipſis ex ærario certum ſtipendium perſoluebat, vt quiſque poterat, armati obuiam hoſtibus iuerunt, eóſque facto impetu procul ab vrbe fugauerunt. Gratianus interim vnà cum fratre vniuerſum Romanorum imperium adeptus, cum patrui ſentẽtiam non probaret, qua ille pertinaciter iſtos erat perſecutus, qui in religione ab ipſo diſſenſerãt: omnibus iis qui illo viuente religionis ergô in exilium pulſi fuerant, reditum conceſsit:

c. Auguſta

Gratiani lege reſtituta religionis libertas, præter quam Photinianis, Manichæis, Eunomianis.

ceſſit:legémque tulit,vt quiſque liberè quamcunque religionem, quemcūque cœtum vellet,ſectaretur:exceptis Manichæis,Photinianis,& Eunomianis.

Quomodo Gratianus Theodoſium natione Hiſpanum, Imperij conſortem ſibi adoptarit: & quo modo Orientales eccleſias vniuerſas,excepto Hieroſolymitana,hæreſis Ariana occuparit. Tum de ſynodo apud Antiochiam Cariæ congregata: & de primatus conſtitutione tunc facta. Cap. II.

DEinde cum perpendiſſet ſui eſſe officij, Barbaros Iſtri accolas, qui Thraces & Illyrios infeſtabant, vindicare: ſimúlque cogitaſſet, ᶜ eſſe neceſſarium,] ſubditis ſuis ac Occidentem ſitis ſubuenire, præſertim Alemanis ibi Gallos affligentibus: imperij conſortem Theodoſium Sirmij fecit, ex Iberis Pyrenæos ᶜ montes] accolentibus oriundum, cùm domi nobilem, tum rebus in bello ſæpius præclarè geſtis illuſtrem: adeò vt & antequàm ad imperium adſciſceretur, ſubditorum ſuffragiis idoneus principatui iudicatus fuerit. Interim verò adhuc eccleſias Orientales, Hieroſolymitana excepta, tenebant Ariani. At Macedoniani cum cæteri, tum ij maximè qui degebant Conſtantinopoli, poſt inita cum Liberio pacta, non magnopere contendebant cum his qui Nicæni concilij decreta probabant. Quinetiam oppidatim cum iis, quaſi cum eiuſdem opinionis ſectatoribus, commercia conſuetudinémque colebāt. At verò poſt legem à Gratiano promulgatam arrepta impunitatis occaſione, nonnulli epiſcopi eius ſectæ inuaſerunt eccleſias, quibus ſub Valente fuerāt excluſi. Atque apud Antiochiam Cariæ congregati decreuereut, filium non ὁμοούσιον, hoc eſt conſubſtātialem, ſed ὁμοιούσιον, id eſt ſubſtantia conſimilem patri, ſicut antea vocarant, eſſe nuncupandum. Ex eo tempore alij ſegregati, priuata conuenticula fouebant: alij damnata iſtorum, qui id ſtatuerāt, contentione atque pugna, ab iis defecerunt, & conſtantius adhæſerunt illis, qui fidem à Nicæno concilio præſcriptam profitebantur. Cæterùm inter illos epiſcopos qui tum promulgata Gratiani lege ab exilio reuerſi ſunt, quo imperante Valente fuerant affecti, extiterūt qui primatum non affectarent, quin potius ei cōcordiam populi præferrent: & Arianæ ſectæ doctores obteſtarētur, ne ſe deſererēt, néue diſſenſionibus eccleſiam diuellerent, quam vnicam à Deo & Apoſtolis traditam, pertinacia & ambitio in multas diſtraheret. Huius quidem ſtudij & Eulalius fuit, Amaſiæ in Ponto epiſcopus. Fertur enim poſt reditum offendiſſe quendam alium ex Arianis epiſcopum, præfectum eccleſiæ ſuæ: eſſe autem ᶜ in vniuerſum,] qui huic auſcultarent, ne quinquaginta quidem: ſollicitus tamen de ſarcienda inter omnes ᶜ vnione,] vltro obſecraſſe, vt is primatum obtineret, & communi opera eccleſiam gubernaret, quo primatum ipſum haberet quaſi præmium ſeruatę concordiæ. Verùm ille vt huic nō obtemperauit, ita ne paucis quidem iſtis, quos habebat, diu præfuturus erat: vtpote quòd & hi ſe reliquis coniunxerint.

c. ἀναγκαῖον ἢ ἐς τοὺς πρὸς

c. ὄρος

c. οὐδ' ὅλως

c. ἑνώσεως

Theodoſius Gratiano ad Imperij cōſortium adoptatus.

Ariani & Macedoniani Gratiano lege dati.

Primatus ſtudium in pacem eccleſiæ ab Ariano etiam epiſcopo contemptū.

De his qui propter ſanctum Meletium & Paulinum Antiochienſes epiſcopos, contenderunt: & de iureiurando propter epiſcopalem ſedem facto. Cap. III.

EAdem tempeſtate cum & Meletius ex dictæ legis vigore Antiochiā Syriæ reuerſus eſſet, mira quædā in populo ſuborta eſt contētio. Etenim ſuperſtite adhuc Paulino quē Valens imperator ob pietatē (ſicuti diximus) reuectus, exilio mulctare nō auſus fuerat, erāt qui Meletium illi in epiſcopali ſede vellent eſſe conſortem. His dum Paulini fautores refragātur, & Meletij ordinationē, vt per epiſcopos Arianos factam, criminantur, qui pro Meletio ſtabant, vi perfecerunt id, quod ſtuduerant. Etenim cùm multitudine eſſent non contemnenda, in vna quadam eccleſia ſuburbana, in epiſcopali ſolio illum collocarunt. Tumultuantibus igitur vtrinque factionibus, cum præſens expectaretur ſeditio, admirabile quoddam concilium obtinuit, vt ad concordiam reducerentur. Sic enim hinc inde conuentum eſt, vt iureiurando illos adſtringerent, qui vel ad epiſcopatum inibi adminiſtrandum habebātur idonei, vel in eius expectatione eſſent (qui omnes,

Meletij reditu perturbata Antiochia eccleſia, Paulinum alijs, alijs Meletiū tuentibus.

ficat:)ob id vt ego quidem puto, quòd Nicæni concilij dogma Cōſtantinopoli per diuerſa docentiū potentiā collapſum iam,atque(vt ita dicā)intermortuū, per Gregorij prædicationem hîc reſuſcitatum ſit,ac reuixerit. Seu potius (vt à quibuſdā audiui,qui ſe rem veram referre aſſeuerabant) quòd cōgregato ad concionē populo, grauida mulier è ſublimi porticu delapſa hîc expirarit:eademq́; factis ſuper ipſa cōmunibus omniū precibus reuixerit,& vnà cum fœtu ſaluata ſit:ideoq́; ex miraculo diuinitùs edito deinceps iſtā appellationē locus ille ſortitus fuerit. Atque hæc quidem de re eiuſmodi rumor etiam hactenus durat. Imperator autē per nunciū Demophilo præcepit, vt aut ex Nicæni concilij decreto religionem propagaret, & populum ad cōcordiam reduceret:aut eccleſiis excederet. Ille verò cōuocato populo,mandatū Imperatoris expoſuit,& [c] in poſterum diem] ſe extra vrbem cōcionaturū ſignificauit:quandoquidē,inquit,diuina lex iubet, vt ſi vos ex hac vrbe pellant,fugiatis in aliam. Hæc cùm præfatus eſſet, deinceps extra vrbem concionatus fuit:& vnà cū eo Lucius,qui ab Arianis quondam Alexandrinæ eccleſiæ præfectus. fuit, & qui expulſus,exul(vt dictū eſt)Conſtātinopolim cōceſsit, ibiq́; moratus fuit Poſtquam igitur eccleſiam Demophilus reliquiſſet,ingreſſus Imperator preces fudit:& ex eo tempore,qui conſubſtantialem trinitatem profitebantur, templa recuperarunt. Erat autem hic annus, quo Gratianus quintum, Theodoſius primū Cōſ. fuerunt,quadrageſimus ſcilicet,ex quo Ariani eccleſias occuparant.

Theodoſii iuſſu Demophilus cum Lucio extra vrbem concionantur.

c. εἰς τὴν ἐπιοῦσαν

Conſubſtantia lis aſſertoribus tēpla reſtituta.

De Arianis,& item de Eunomio tum florente:& de libertate S. Amphilochij,qua ille in oratione ad Imperatorem vſus eſt. *Cap. VI.*

ADhuc autē iſti,quia numero pollebant,Conſtātij atq; Valentis præiudicio freti,ſecurius cōueniebāt,ac de Deo,eiuſq́; eſſentia publicè diſputabāt:& vt Imperatoris animum pertentarēt,eos ſubornabāt, quos in aula ſuæ ſectæ fautores habebant. Rebantur enim ſe obtenturos id quod propoſuerant,cùm ea conſiderarent quæ ſub Conſtantio acciderant. Quæ quidem res & Eccleſiæ catholicæ ſectatoribus formidinem ac ſollicitudinem incuſſerat:qui tamen non minimè & hinc metuebant,quòd conſiderarent quantum eſſet Eunomij in diſputando acumen. Hic enim non multò antè ob controuerſiam quam cum clericis ſuis,imperante adhuc Valēte,Cyzici habuerat,ab Arianis diſceſsione facta, priuatus agebat in Bithynia,eregionè Conſtantinopolis,ac frequens ad eum populus traiiciebat:multiq́; aliunde cōfluebant,partim vt illum pertentarent, partim vt eius doctrinam cognoſcerent. Huius rei fama ad Imperatorē quoque permanarat, qui iam conueniendi eius deſiderio tenebatur. Cæterùm imperatrix Placilla eum ſtudioſè deprecando cohibuit. Nam cùm Nicæni concilij doctrinam ipſa fideliſsimè conſeruaret,metuebat,ne(quod conſentaneum videbatur) maritus colloquio circumuentus,in illius ſententiam deflecteret. Vigente autem adhuc vtrinque huiuſce cōtentionis ſtudio,epiſcopis iis,qui Cōſtantinopoli verſabātur,palatiū Imperatoris ſalutandi gratia(vt moris erat) frequentantibus, etiam ſenex quidā cum his vnà veniſſe dicitur,ignobilis oppidi ſacerdos,ſimplex,ac nullo rerū vſu tritus,ſed in diuinis apprimè cordatus. Cùm autē cæteri candidè admodum ac religioſè Imperatorē conſalutaſſent,etiā ſacerdos ſenex ipſum cōſimiliter ſalutauit: filio verò Imperatoris qui patri aſsidebat,æqualem honorem nō exhibuit,ſed propius accedēs, veluti puero,Salue(inquit)fili,ſimulq́; caput illi digito demulcebat. Commotus igitur ira Imperator,& quaſi ob iniuriam filio factam indignatus, quē ille non æqualiter honoraſſet cum patre,foras exturbari cū contumelia ſenem iuſsit. Ille verò cùm raptaretur,conuerſus: Ad hunc,inquit,modum Imperator exiſtima, & cœleſtem quoque patrē excandeſcere in eos, qui filiū cū patre non æqualiter honorant,& genitore inferiorem nuncupare audent. Delectatus hoc dicto Imperator, ſenem reuocat:& veniam precatus,verè illum locutum eſſe confitetur. Firmior itaque factus, eos,qui ab hoc diuerſum ſentirent,non admiſit:contentiones etiam & conuentiones in foro habere vetuit:& vt de eſſentia ac natura Dei ſolito more diſputare tutū deinceps non eſſet,effecit,lata in eam rem lege,& conſtituta pœna.

Eunomij in diſputando acumen.

Placilla imperatrix orthodoxa.

Amphilochij cū Imperatore audacia.

Theodoſius orthodoxam fidē amplexus.

De ſecundo vniuerſali concilio, vnde, & quam ob cauſam conuocatum ſit: & de recuſatione Gregorij theologi. Cap. VII.

Concilium Cōſtantinopolitanum, ad quod vocantur Macedoniani.

BReui deinde concilium epiſcoporum ſibi conſentientium conuocauit, partim vt Nicæni concilij decreta confirmarentur: partim vt ordinaretur aliquis, qui Conſtantinopolitanæ ſedis epiſcopatum adminiſtraret: partim etiam, quòd exiſtimaret eos qui Macedoniani appellantur, cum Eccleſia catholica poſſe cōciliari. Nam & hos quoque, vt qui † grauiter admodum, quantum ad huius quidem doctrinæ quæſtionem attinet, à catholicis diſſiderent, conuocauit. Conuenerunt igitur ex his qui Trinitatem conſubſtantialem profitebantur, circiter centum & quinquaginta ex iis, qui Macedonij ſectabantur hæreſim, ſex ac triginta, quorum plurimi ex ciuitatibus ad Helleſpontum ſitis erant. His præerant Eleuſius Cyzici, & Marcianus Lampſaci epiſcopus: cæteris verò Timotheus Alexandrinæ ſedis antiſtes, non ita pridem defuncto fratri ſuo Petro ſuffectus: & Meletius Antiochiæ epiſcopus, qui nuper admodum Conſtantinopolim ob Gregorij ordinationem venerat: & Cyrillus epiſcopus Hieroſolymorum, ductus tum pœnitentia, quòd antea Macedonianæ opinionis ſectator extitiſſet. Cum his autem erant Aſcholius Theſſalonicenſis, & Diodorus Tarſenſis, & Acacius Berœenſis: qui quidem omnes cum decreti in Nicæno concilio confirmati approbatores eſſent, eos, qui cum Eleuſio erant obteſtabantur, vt ſuæ ſententiæ ſubſcriberent: in memoriam illis redigentes ea, quæ ad Liberium per legatos Euſtachium, Syluanum ac Theophilum ſcripſiſſent, & conteſtati eſſent, vt diximus. Cæterùm illi cùm ſe nunquam filium patri conſubſtantialem aſſerturos palàm affirmaſſent, quamuis diuerſa confeſſioni ſuæ apud Liberium factæ dicerēt, receſſerunt: & eos qui in vrbe ſecum ſentiebant, ſcripto monuerunt, ne concilij Nicæni decretis ſubſcriberent. Reliqui ergo Conſtantinopoli remanentes conſultabant, cuinam potiſſimùm iſtius vrbis cathedra committeretur. Dicitur autem Imperator Gregorium, ob vitam atque doctrinam admiratus, dignum cenſuiſſe hoc præſulatu: eiúſque iudicium concilij quoque partem maximam, quæ integritatem viri ſuſpiceret, approbaſſe. Ipſum etiam Gregorium ab initio ſtatuiſſe primatum eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ſuſcipere: ᶜ ſed poſtquam ſenſiſſet.] quoſdā, præſertim ex Ægyptiis eſſe refragaturos, fuiſſe auerſatum. Proinde mihi cùm in omnibus aliis hunc ſapientiſſimum virum, tum in præſenti hoc negocio non minimè mirari ſubit. neque enim propter eloquentiam faſtu intumuit, neque inanis gloriæ cauſa principatum affectauit eius eccleſiæ, quam ipſe ſuſceperat tum, quum interitus periculo illa laboraret. Siquidem repoſcentibus epiſcopis depoſitum reddidit, nihil de multis laboribus ſuis, nihil de periculis cōqueſtus, quæ ſuſtinuit, dum cominus pugnaret cum ſectis. Atqui dolere nulli poterat, illum manere Conſtantinopolis epiſcopum, quia alius ibi tum non erat: præſertim cùm etiam Nazianzi alius epiſcopus ordinatus eſſet. Nihilo minus tamen ſynodus & patrias ᴬ leges,] & eccleſiaſticam ordinationem obſeruans, quod dederat à volente recepit, nihil reuerita viri tanti prærogatiuam. Quanquàm autem Imperatori ac ſacerdotibus iſta cōſultatio, velut ob rem maximi momenti ſuſcepta, vnicè cordi eſſet: inſupérque mādaret Imperator, vt diligens fieret inquiſitio, quo vir inueniretur quàm maximè probus & integer, cui ampliſſimæ ac regiæ vrbis ſummum ſacerdotium concredi oporteret. Synodus tamen idem propoſitum non habuit. ſinguli enim ex neceſſariis ſuis aliquem cupiebant ordinari.

Cyrillus antea Macedonianus.

Macedonianorū pertinacia.

Concilij & Imperatoris calculo electus Gregorius epiſcopatum Conſtātinop. recuſat.

† *Puto, quod etiam Niceph. lib. 12. cap. 10. docet, legendum hoc loco: ὡς μὴ [illegible] μέγα τι διαφ. Itaque pro Grauiter, addatur particula, non.*

lib. 6. cap. 11.

c. αἰσθόμενος δὲ

A. νόμους

De electione Nectarij in epiſcopum Conſtantinopolitanum: & cuias fuerit, & quibus moribus. Cap. VIII.

Nectarius nō ſine numine ad epiſcopatum euectus.

EO tempore Nectarius quidam Tharſenſis, è Cilicia ſplēdidiſſimo ſenatorij ordinis gradu ortus, Conſtantinopoli morabatur. Is iam accinctus ad iter in patriam, Diodorum Tharſi epiſcopum cōuenit, vt literas peteret, ſi quas ille ſcribere vellet. Meditabatur autem Diodorus, tum forte ſecum, quémnam potiſſimum ipſe ad electionem tam ſeriam proponere deberet: & intuitus Nectarium, dignum epiſcopatu cenſuit: eique ſtatim tota mente addictus

dictus fuit, cùm propter caniciem viri, & vultum ſacerdote dignum, tum propter ſuauitatem morum. Itaque velut aliud agens, eum ad Antiochiæ epiſcopum adduxit, commendauit, & vt illi ſtuderet hortatus eſt. Hic verò in negocio ſerio, ad quod multi viri ſpectatiſſimi ſuffragiis expeterentur, riſit votum Diodori: nihilominus tamen accitum ad ſe Nectarium, pauliſper adhuc manere iuſſit. Non multo pòſt, cum ſacerdotibus nomina eorum, quos ad ordinationē dignos iudicabant, chartæ inſcribere Imperator iuſsiſſet: ac ſibi ipſi ex omnibus iis, vnius electionem reſeruaſſet, alij alios in album retulerunt, quare & Antiochenæ eccleſiæ præſul inſcripſit ipſe quoque quos voluit: quibus omnibus vltimo loco & Nectarium adiecit, in gratiam Diodori. Imperator igitur perlecto inſcriptorum catalogo, ſubſtitit in Nectario: & intendens mentis aciem, ſecū tacitè conſultabat, impreſſo vltimæ nomenclaturæ digito: rurſúſque ad caput egreſſus, cunctos ordine percurrit, ac Nectarium deligit. Hoc factū admirantur omnes, ac ſciſcitantur, quiſnam eſſet iſte Nectarius, & quod ſectaretur inſtitutum vitæ, & vnde eſſet? Cognito autem, hominem ne baptizatum quidem eſſe, multo etiamnum magis admirati ſunt [a] inſolentiam] iudicij in Imperatore. Ignorabat autem id opinor etiam Diodorus: neque enim auſus fuiſſet ſciens, nondum baptizato dare ſuffragium ſacerdotij: ſed, vt conſentaneum eſt, quia canus erat, putauit eum iam olim fuiſſe baptizatum. Facta verò hæc ſunt non ſine prouidentia diuina, cùm & Imperator, poſtquam baptiſmatis expertem intellexiſſet, in eadem ſententia perſtiterit, multis ſacerdotibus reluctātibus. Poſtquam igitur omnes ceſſerunt, & in Imperatoris calculum conſenſerunt, baptizatus fuit, & ſacri baptiſmatis conuenienti habitu etiamnum indutus, communi ſynodi ſuffragio Conſtantinopolis epiſcopus declaratus eſt. Hæc ita geſta eſſe multi crediderunt, præmonito diuinitùs Imperatore: quod quidem vtrúmne verum ſit, necne, ego non excutio. mihi tamen perſuadeo, abſque nutu diuino nihil accidiſſe, quod euenit: dum & ad electionis ipſius miraculum reſpicio, & ea quæ hinc ſunt conſecuta conſidero, quo modo ad manſuetiſsimum & bonum & honeſtum virum Deus huiuſce ſacerdotij functionem tranſtulerit. Et quod quidem ad Nectarij ordinationem attinet, ita res ſe habuit, quantum ego intellexi.

A. τὸ παράδοξον ante τῆς τοῦ

Nectarius nondum baptizatus, cum ad epiſcopatum euectus.

Quibus de rebus in ſecundo vniuerſali concilio ſtatutum fuerit, & de Maximo philoſopho Cynico. Cap. IX.

Poſt hæc habito conuentu, ipſe Nectarius & alij ſacerdotes, Nicæni cōcilij fidem ratam eſſe habendam, & vniuerſam hæreſim abrogandam cenſuerunt: tū [c] vt omnes vbique] eccleſiæ ſecundum veteres canones gubernarētur, vtque epiſcopi propriis eccleſiis ſuis præſiderent, neque extraneas temerè inuaderēt, neque ſe priuatorum tacitis electionibus † expectantibus committerent, ſicut antea ſæpe contigerat, dū perſecutioni ſubiaceret Eccleſia catholica: præterea quæ in vnaquaque cuiuſque nationis ſynodo conſtituerentur, vt ea quàm rectiſsima apparerent, ordinarent ac facerent. Adhæc, vt poſt Romanum epiſcopum Cōſtantinopolitanus prærogatiuam dignitatis obtineret, vtpote qui nouæ Romæ ſedem gubernet. Iam enim nō modò hanc appellationē vrbs ea adepta erat, ſenatúque & ordinibus ac magiſtratibus conſimiliter vtebatur: verùm & inſignia quoque eadem Romano ritu præferebat, & iura pariter atque honores vtrinque in omnibus congruebant. Denique Maximum neque fuiſſe, neque eſſe epiſcopum: neque clericos eos, qui ab ipſo ordinati eſſent. Inſupérque omnia quæ vel ab ipſo, vel ipſius nomine facta erant, irrita eſſe decreuerunt. Hunc enim natione Alexandrienſem, profeſsione philoſophum Cynicum, ſed doctrinæ in Nicæno concilio comprobatæ ſtudioſum, furtiua electione Conſtantinopolis epiſcopum conſtituerāt ij, qui tunc ex Aegypto conuenerant. Atque hæc quidem ad hunc modum ſynodo placuerunt: quibus ſuum ſuffragium Imperator adiecit, legémque addidit, vt rata haberetur fides concilij Nicæni, [c] vtq; Eccleſiæ vbiuis gentium collectæ,] illis committerentur, qui † in ſubſtantiis] trium perſonarum, eadem dignitate, eadémque potentia præditarum, vnam & eandem confiterentur diuinitatem patris & filij & Spiritus ſancti. Hos porrò eſſe, qui congruerent in fide cum Nectario, Conſtanti-

C. πανταχοῦ
† προσκαλούσαις σφᾶς ἐπιβάλλειν. ex quibus verbis nullum ſenſum video: quem tamen habet apertiſſimum Niceph. lib. 12. c. 13. ſtatim initio. amplector ergo ſiquē et lectionem: μήτε ἀκλήτους χειροτονίαις μηδὲν αὐτοῖς προσηκούσαις σφᾶς ἐπιβάλλειν, id eſt, neque ſe non vocatis conſecrationibus ad ſe nihil pertinentibus immiſcerent. vide Socrat. lib 5 cap. 8. vbi ait tum cœpiſſe diſtingui epiſcopatus & patriarchias.
C. τὰς πανταχοῦ ἐκκλησίας
† alij habent cum Niceph. ἐν ὑποστάσει malunt.

Conſtantinopolitani concilij decreta.

Romani & Conſtantinopol. pontificu autoritas in reliquos.

Maximo philoſ. Cynico adimitur illegitime collata epiſcopalis dignitas.

Nicænæ fidei approbatores epiſcopi qui.

nopoli: in Aegypto, cum Timotheo Alexandriæ epiſcopo: in Orientalibus eccleſiis cum Diodoro Tarſenſi, & cum Pelagio Laodicenſi in Syria epiſcopo: apud Aſianos, cum Amphilochio Iconienſis eccleſiæ præſule: in ciuitatibus verò Ponti, à Bithynia vſque ad Armeniam, cum Helladio Cæſarienſis in Cappadocia eccleſiæ epiſcopo, & cum Gregorio Nyſæ, & Otreino † Melitæ epiſcopo: in Thraciæ autem Scythiæque vrbibus cum Terentio Tomorum, & Martyrio Marcianopolis epiſcopo. Hos enim & Imperator quoque viſos, & coràm allocutus approbauit: de quibus & integra conſtabat fama, quòd ſuis eccleſiis religiosè præeſſent. Poſtquam igitur hæc ita peracta eſſent, finemque concilium cepiſſet, cæteri quidem domum quiſque reuerſi ſunt.

† ſcribe μα- ξιανοῖς

De Martyrio Cilice: & de tranſlatione reliquiarum ſanctorum, Pauli confeſſoris, & Meletij Antiochiæ epiſcopi. Cap. X.

Nectarius ad tempus aliquod cur Græci epiſcop. conſuetudine vtitur.

NEctarius autem præceptore Cyriaco Adanorum epiſcopo officium ſacerdotale didicit: ⌈cum hoc enim ipſo,] vt ſecum aliquandiu maneret, Diodorum Tharſenſium epiſcopum rogauerat. Inuitauerat & alios multos Cilicas, vt ſecum morarentur: ex quibus & Martyrium, quem vt medicum familiarem, ita commiſſorum in iuuentute delictorum conſcium habuerat, diaconum ordinare cogitabat: cæterum Martyrius id auerſatus eſt, indignum ſe eſſe miniſterio diuino aſſeuerans, actæque ſibi antea vitæ teſtem Nectarium ipſum citans. Cui Nectarius: Nunquid ego, inquit, idem qui nunc ſacerdos ſum, vitam meam hactenus multo magis diſſolutè traduxi, quàm tu tuam: cum vel tu ipſe id teſtari poſſis, qui frequenti intemperantiæ meæ opem perſæpe tuliſti? Tũ ille viciſsim: Atqui tu, ô beate, recens baptizatus ac purificatus, & mox inſuper ſacerdotio auctus es, vtraque autem hæc peccatorum expiatoria eſſe Deus conſtituit. Ac proinde, vt mihi quidem videris, tu ab infantibus iam recens natis nihil differs: ego verò iam olim ſacri baptiſmatis factus particeps, in vſu vitæ meæ ſemper antiquum obtinui. Atque ille quidem talia cauſatus, ordinationem non admiſit: & ſanè ego quidem ob eam recuſationem hunc virum laudo, eáque de cauſa cum in partem huiuſce hiſtoriæ retuli. Porrò Imperator vbi cognouiſſet ea quæ Paulo, quondam Conſtantinopolis epiſcopo, acciderant: tranſtulit eius corpus, & in eccleſia ſepeliuit, quam Macedonius eius perſecutor extruxerat, quæque adhuc de ipſius nomine nomen ſeruat, auguſtiſsima exiſtens ædes, & nobiliſsima: quæ res multos veritatis ignaros, velut & mulierculas, & è plebe complures, ſuſpicari facit, Paulum apoſtolum hîc eſſe conditum. Circa idem tempus & Meletij reliquiæ Antiochiam tranſlatæ, & iuxta loculum Babylæ martyris conditæ fuerunt. Fertur autem, eas regia continuè via ex Imperatoris mandato intra mœnia in ciuitates fuiſſe receptas, ⌈præter conſuetudinem Romanis vſitatam] & alternatis pſalmorũ cantibus vnoquoque in loco honoratas, donec Antiochiã vſque tranſportarentur.

c. σὺν αὐτῷ

Martyrius quibus de cauſis diaconatus dignitatem à Nectario oblatam recuſat.

Pauli epiſc. Conſtantinop. corpus tranſlatum, eiuſque nomini ſtemplum.

Meletij reliquiæ Antiochiam cum hymnis & canticis tranſlatæ.

c. παρὰ τὸν νενομισμένον Ῥωμαίοις.

De ordinatione Flauiani epiſcopi Antiochiæ, & iis quæ huius nomine acciderunt, propter datum olim iuſiurandum. Cap. XI.

In Meletij locum ſpreto ſuperius poſito iureiurando electus Flauianus, quod turbas in eccleſia mouet.

AC Meletius quidem ⌈talem] ibi ſepulturam ſortitus eſt: eligitur verò in illius locum Flauianus, præter datum iuſiurandum. adhuc enim Paulinus in viuis erat. Ex eo igitur maxima rurſus perturbatio Antiochenam eccleſiam corripuit, ac plurimi ſe à Flauiani communione abſtraxerunt, & priuatim ſub Paulino conuentum egerunt. Quin & ipſi quoque ſacerdotes ob hanc rem inter ſeſe contendebant. atque Aegyptij quidem & Arabici ^ & Cyprij] velut ob Paulinum iniuria affectum, ſtomachabantur: Syri verò, Palæſtini & Phœnices, tum etiam ex Armeniis, ex Cappadocibus, ex Galatis, & ex Ponticis plurimi, pro Flauiano ſtabant. Non minimè autem indignatus fuit epiſcopus Romanus, & cũ eo cuncti ſacerdotes Occidẽtales: ac Paulino quidem ceu Antiochiæ epiſcopo cõſuetas ſcribebãt epiſtolas, quas Synodales appellant: ad Flauianum verò, ſilentiũ agebant. Quin & Diodorum Tharſi & Acacium Berœæ epiſcopos, qui illum ordinarent, ⌈reos agebant,] & pro excommunicatis habebant. Itaque vt de hiſce rebus

c. ζῶν δὲ

A. ἢ κύπριοι

Romanus pontifex Paulini partes tuetur.

c. ἐν αἰτίᾳ ἐποιοῦντο,

bus cognoſceretur,ſcripſerunt tum ipſi,tum Gratianus imperator, in Occidentem conuocantes epiſcopos Orientales.

Quòd Theodoſius concilium agitauerit,vt omnes hæreſes in vnam concordiam redigeret: tum de Agelio & Syſinnio Nouatianis, quid introduxerint:& quòd concilio rurſus conuocato,Imperator ſolos eos receperit,qui Trinitatem conſubſtantialem profitebantur:qui aliter ſentirent,eccleſiis exturbarit.

Cap. XII.

HOc temporis tractu Eccleſiæ catholicæ fautoribus templa recuperantibus,in multis imperij locis tumultus oborti ſunt,quòd Ariani ſe illis opponerent.Theodoſius verò Imperator exiguo poſt priorem ſynodum intermiſſo tempore,vigentium tunc ſectarum anteſignanos rurſus conuocauit,vt[c] aut diſcerent aut docerent] eorum veritatem, de quibus inter ſeſe contendebant.Sperabat enim ſe omnes effecturum eſſe concordes,ſi communem ipſis de cõtrouerſiis doctrinæ diſputationem propoſuiſſet.Poſtquam igitur conueniſſent(erat autem hic annus,quo Merobaudes iterum, & Saturninus conſules erant,[c] & quo] Imperator Arcadium filium ſibi imperij conſortem aſſumpſit)Imperator Nectarium accerſit,& cum eo de futura ſynodo communicat:& quæſtiones eas quæ hæreſes peperiſſent,vt in diſceptationem proponeret, iniungit,quò vna fieret credentium in Chriſtum eccleſia,& doctrina conſona,qua religio conformari debeat.Nectarius igitur priuatim ſecum meditatus,Agelio Nouatianæ eccleſiæ epiſcopo,vt in fide ſecum ſentienti, voluntatem Imperatoris aperuit.Ille verò,qui vt vitæ ſanctimoniam operibus repræſentabat, ita in verborũ argutiis ac lenociniis minimè exercitatus erat,ſibi conſiderandum proponebat, ſi quid facto opus eſſet:ſin verò diſputandum foret,virum producebat ex lectoribus [c] ſuis] tunc vnum,nomine Syſinnium,ſed cui poſtea idem epiſcopatus eſt commiſſus,ratione & oratione præſtantem, qui ſacrorum librorum explicationes exactè calleret,& variam eorum cognitionem haberet,quæ tum ab Ethnicis, tum ab Eccleſiaſticis autoribus conſcripta erant. Qui quidem vir etiam hoc articulo rectiſſimè conſulere viſus,autor fuit,vt fugerent inſtitutas cum ſectariis diſputationes,vtpote rixarum atque pugnarum fomites. Sed ex ipſis quærerent, reciperéntne eos qui ante Eccleſiæ diſtractionem interpretes ac doctores fuiſſent Scripturæ ſacræ? Etenim ſi horum teſtimonia reiecerint, inquit, à ſuis ipſorum conſortibus explodentur.Sin autem ſufficere eos ad controuerſias decidendas arbitrabuntur, produci oportet illorum libros.Certò enim ſciebat, veteres, qui coæternum cum patre filium cognouerant,auſos non fuiſſe dicere, illum ex aliquo principio duxiſſe originem.Cum igitur & Nectario id ſe rectè habere videretur, & Imperator edoctus conſilium collaudaſſet,animos ſectariorum pertentabat, quidnam ipſi de veterũ interpretationibus ſentirent?Illis ea magnificè laudantibus, ipſe palàm verbis expreſſis propoſuit,nũ illorũ dictis]in finiendis quæſtionibus ſtaturi ſint? & ſatiſne locupletes doctrinæ teſtes eos eſſe iudicent? Orta & circa hanc quoque rem inter ſectarum principes diſſenſione(neque enim conſimiliter ſinguli de veterum libris ſentiebant) animaduertit Imperator,quòd nudis priuatarum opinionum altercationibus nixi, definitum aliquid pronũciare detrectarent. Quamobrem damnata hac illorum perficacia, iuſſit,vt vnaquæque ſecta doctrinæ ſuæ libellum ipſi porrigeret.Cum itaque huic negocio conficiendo præſtitutus dies adeſſet, conuenerũt in palatium,pro iis qui conſubſtantialem Trinitatem profitebantur, Nectarius & Agelius:pro Ariana hæreſi, Demophilus eius antiſtes:pro Eunomianis,ipſe Eunomius:Eleuſius autem Cyzici epiſcopus,pro iis qui vocantur Macedoniani. Acceptis autem ſingulorum libellis,ſolos eos approbauit, qui conſubſtantialem Trinitatem aſſerebant:reliquos verò,vt abſurdos diſrupit. Ac Nouatianis quidem hinc præter ſententiam nihil accidit,ſiquidem conformem cum Eccleſia catholica opinionem de Deo habent. Cæteri verò ſuis ipſorum ſacerdotibus indignabantur, quòd coram Imperatore ſibi ipſis inſcitè fuiſſent aduerſati: multique cæteris damnatis,ad ſententiam approbatam conuerſi ſunt.Imperator verò lege lata ſanxit, vt

Theodoſius rurſus conciliũ agitat, vt diſſidia eccleſiarũ componantur.

Prudens Syſinnij Nouatiani aliòquin conſilium de ineunda cum hæreticis diſputatione.

Diſputationes cum ſectariis, vt fomites rixarum fugiẽda.

Theodoſ. reliquis damnatis hæreſibus ſolos Nouatianos cõſeruat.

c. [illegible]

c. [illegible]

c. [illegible]

c. [illegible]

Theodoſii lex contra ſectarios.

ſectarij neque conuentus agerent, neque doctrinam fidei profiterenrur, neque episcopos aut alios ordinarent: atque vt alij vrbibus agriſque expellerentur, alij notarentur infamia, & Reipub. conſimiliter ac cæteri, participes non eſſent: & graues quidem legibus adſcribebat pœnas, ſed eas non exequebatur. neque enim vt pœnas irrogaret, ſed vt metū incuterer ſubditis ſuis, ſtudebat, vt ſibi in diuinis concordes fierent: ſiquidem & illos laudabat, qui ſua ſponte conuertebantur.

De tyranno Maximo: & quæ illo graſſante acta ſint inter Iuſtinam imperatrice & ſanctum Ambroſium: & quomodo per dolum interemptus ſit imperator Gratianus, & Valentinianus vnà cum matre Theſſalonicam ad Theodoſium confugerit. Cap. XIII.

Maximi tyrannus.

EA tempeſtate, dum Gratianus in bello contra Alemannos gerendo occupatus eſſet, bellū mouit ex Britannia Maximus in ſuam poteſtatem Romanum imperium redigere conatus eſt. In Italia autem tunc agebat Valentinianus, adhuc iuuenis: & Remp. ibidem præfectus adminiſtrabat Probus, vir conſularis. Quo tempore Iuſtina Imperatoris mater Arianæ ſectæ fautrix, Ambroſio Mediolanenſium epiſcopo negocium faceſſebat, & eccleſias turbabat, noua tentans aduerſus decreta concilij Nicæni: & ſtudioſè id agens, vt Ariminenſis concilij fides præualeret. Cæterùm cum illi aduerſaretur Ambroſius, indignata calumniatur eum apud filium, perinde ac ſi ab eo contumeliis affecta eſſet. Valentinianus igitur calumnias eas veras eſſe ratus, [c] matris] vindicandæ titulo militum turbam Eccleſiæ immittit: qui quidem facto in templum impetu, per vim irrumpunt intrò, & Ambroſium raptant, eueſtigiò in exilium abducturi. Sed ab eccleſia circumfuſa multitudo militibus [c] reſtitit,] & vel mori citius quàm ſacerdotem deſerere ſtatuit: ex hac cauſa Iuſtina maiori etiamnum ira excanduit, & edicto roborari conatus ſuos voluit. Accito igitur ad ſe Beniuolo, qui decretorum ſcribis tunc præfectus erat, mandauit vt legem quàm ocyſſimè conderet, in confirmationem fidei per Ariminenſe concilium promulgatæ. Quod quidem negocium cum ille verecundè detrectaret, (erat enim fautor Eccleſiæ catholicæ) illa eū precibus vrgere, & amplioris dignitatis promiſſionibus ineſcare pergit: ſed tamen non perſuaſit. Nam Beniuolus detractum ſibi baltheum ante pedes Imperatricis abiecit, ac dixit, Sibi neque præſentem hanc, neque ampliorem aliam vllam dignitatem tanti fore, quam in mercedem impietatis affectaret. Cum itaque in eo perſiſteret, quod illud nunquam facturus eſſet: alij reperti ſunt, qui ad huiuſmodi legis compoſitionem deſeruirent. Mandabat verò lex iſta, vt intrepidè conuenirent, qui eandem ſectarentur fidem, quam illi qui Arimini, & poſtea Conſtantinopoli congregati fuerant: vtque illi qui aut his ipſis obſtitiſſent, aut Imperatoris legi cōtraria tētaſſent, morte mulctarentur. Hæc dum ſtudet Imperatoris mater, & legem ad vſum producere feſtinat, annunciatur dolo Andragathij, qui dux erat Maximi, interemptum eſſe Gratianum. Ille enim Imperatorio curru, quo vehebatur, occultatus, iis qui præcedebant iniunxerat, vt vxorem Imperatoris in eo eſſe nunciarent. Gratianus igitur fluuium qui illic erat, inconſideratè tranſgreſſus, cum & matrimonium non ita pridem contraxiſſet, & iuuenis eſſet, ac miro coniugis amore flagraret, præ deſiderio eius vidēdæ nihil proſpiciens, in Andragathij manus incidit: & comprehenſus, non ita multo poſt è medio ſublatus eſt, cum annos vixiſſet plus minus viginti quatuor, imperaſſet autem quindecim. Iuſtina igitur tanta accepta clade iræ aduerſus Ambroſium conceptæ oblita fuit. Interea Maximus contracto ex Britannis, & finitimis Gallis & Iberis, ac vicinis gentibus copioſiſſimo exercitu, in Italiam tendebat, eo quidem prætextu, quaſi paſſurus non eſſet, vt in fide patria & ordine eccleſiaſtico quicquam innouaretur: vero autem propoſito, vt ſe ipſum tyrannidis exiſtimatione purgaret, ad principatum reſpiciens, interim & hoc agitans, num qua ratione efficere poſſet, vt imperium Romanum non violentia ſibi, ſed iure vindicare videretur. Valentinianus ergo temporis neceſsitate coactus, imperij ſui inſignia accepit: ac veritus ne quid ſibi accideret, fugiens Theſſalonicam venit, & cum eo vna tum mater, tum Probus Hyparchus.

Iuſtina Imp. mater Ariana, Ambroſio infenſa.

Ambroſius contra militū vim a populo defenſus.

Beniuolus Iuſtinæ imperiū contra fidē detrectat.

Gratiani cædes per Andragathium facta.

Maximus tuendæ religionis ſpecie imperium affectat.

c ἀντὶ δὲ μητρός.

c ἀντέστησαν

De natiuitate Honorij: & quòd Theodoſius relicto Arcadio filio Conſtantinopoli Imperatore, in Italiam profectus ſit: & de ſucceſsione Nouatianorum, & reliquorum patriarcharum: & de audacia Arianorum: & quomodo Theodoſius ſublato tyranno, magnificum triumphum egerit.

Cap. XIIII.

INterea temporis Theodoſio ſeſe ad bellum contra Maximum præparãti, naſcitur filius Honorius. Deinde cum omnia ipſi, quæ ad expeditionem neceſſaria fuerant, ritè confecta eſſent, relicto Conſtantinopoli Imperatore Arcadio filio, Valentinianum Theſſalonicæ conuenit: Legatos autem à Maximo ad ſe miſſos, neque remittebat manifeſtè, neque admittebat, ſed aſſumpto exercitu in Italiam tendebat. Hoc tempore cum moriturus eſſet Agelius Conſtantinopoli Nouatianorum epiſcopus, ſuffragio ſuo ſuffecit ſibi ex presbyteris ſuis vnũ Syſinnium: conquerẽte autem plebe, quod non potius ordinaſſet Marcianum ſpectatæ pietatis virũ, commodius ſe acturum ratus, Marcianum ordinauit, & in eccleſia ad populum hæc verba fecit: Poſt me, inquiens, Marcianum habetis, poſt hunc verò Syſinnium. atque ille quidem non multo pòſt quàm hæc dixiſſet, mortuus eſt, cũ ſectæ ſuæ quadraginta annis cum laude præfuiſſet. Sunt etiam, qui hunc virum Græcanicarum perſecutionum temporibus confeſſorem quoque extitiſſe aſſeuerant. Non multo pòſt Timotheo & Cyrillo vita defunctis, in Alexandrinam ſedem Theophilus, in Hieroſolymitanã Ioannes ſuccedit. Apud Conſtãtinopolim item Demophilus Arianæ ſectæ præſes mortuus eſt, ac Marino quidem ex Thracia accito eius ſucceſſio committitur: ſed poſtquam Dorotheus ex Antiochia Syriæ Conſtantinopolim adueniſſet, quia is videbatur magis idoneus, eius ſectæ primatum obtinuit. Interea temporis Theodoſio in Italiam ingreſſo, rumores de bello pro cuiuſque votis rati erant. Inter Arianos percrebuerat, quòd multis in prælio fuſis, Imperator in tyranni poteſtatem redactus eſſet: ideóque, perinde ac ſi euentu iam comprobata fuiſſent ea quæ verbis ipſi ſparſerant, criſtas erexerunt, & concurſu facto Nectarij epiſcopi domum ſuccenderunt: id indignati, quòd ille primas teneret in eccleſiis. Atqui Imperatori alea belli ex voto cecidit. etenim milites quos habebat Maximus, ſeu metu apparatus aduerſus ipſos inſtructi, ſeu proditione, tyrannum comprehenſum de medio ſuſtulerunt: Andragathius verò, qui Gratianum occiderat, vbi hoc factum cognouiſſet, vnà cum armis ipſis in præterfluẽtem fluuium [inſiluit] ac periit. Bello ad hunc modum finito, vbi Gratianum deinceps, vt erat æquum, vindicaſſet, Romam venit: ac pro victoria triumphum vnà cum Valentiniano egit, & eccleſiarum ſtatum per Italiam rectè conſtituit. Contigerat enim, vt & Iuſtina moreretur.

Honorius Theodoſii F.

Theodoſii expeditio in Maximum.

Agelij Nouatiani mors eiuſque ſucceſſores.

Theophilus Alexandriæ epiſc.

Nectarij domus ab Arianis ſuccenſa.

Superato Maximo Romam cõtendit Imp.

c. [illegible]

De Flauiano & Euagrio Antiochienſibus, & de iis quæ Alexandriæ contigerunt in euerſione templi Serapidis: de templo Serapidis, & euerſis aliis templis idololatricis. *Cap. XV.*

TVnc temporis Paulino Antiochiæ mortuo, auditores eius Flauianũ, vt qui datum Meletij tempore iuſiurandum trãſgreſſus eſſet, auerſari pergebant, & quidem in dogmate nihil ab illo diſcrepantes. Conſtituitur ergo eorum epiſcopus Euagrius. Quo quidem breue admodum tempus ſuperuiuente, nemo alius hanc ſucceſsionem adimpleuit, obſtante Flauiano. Priuatos igitur conuentus agitarunt quotquot communionem illius recuſabant. Per hoc tempus Alexandriæ † epiſcopus templum Bacchi, quod apud ipſos erat, in eccleſiam transformauit: dono enim illud ab Imperatore petitum acceperat. Dum autem expurgantur ſimulachra, dum aperiuntur penetralia, cum ille opportunè deridere ſtuderet myſteria paganorum, hæc ipſa pandebat: ac Priapos, & ſi quod aliud in ſecretis penetralibus ridiculum erat, aut videbatur, publicè in conſpectum proferebat. Ibi & veritate & nouitate rei geſtæ conſternati Pagani, quieſcere non ſuſtinuerunt: ſed conſpiratione inter ſeſe facta Chriſtianos adorti ſunt, & aliis occiſis, aliis vulneratis, templum Serapidis occupant. Erat hoc templum & pulchritudine & amplitudine illuſtriſsimum, in colliculo ſitum. Hinc

Flauianus ob periury notam à ſuis repudiatus, eique Euagrius ſuffectus.

† Socrates lib. 5. c. 16 paulo aliter & Theophilum nominat.

Theophilus Bacchi templum in Eccleſiam mutat calcatis idolis, eiuſque adytis, vnde in Chriſtianos impetus.

Serapidis templum, in quod ſe receperunt pagani.

igitur velut ex arce quapiam de improuiſo irruentes ex Chriſtianis multos comprehenderunt, ac tormentis adhibitis, ſacrificare coëgerunt: quod qui facere detrectabant, eorum alios in crucem egerunt, alios confractis cruribus, alios aliis modis ſuſtulerunt. Cum autem ad multum tempus duraſſet hæc ſeditio, accedunt eos principes, ac legum commonefaciũt, & à bello ceſſare iubent, ac Serapidis templum relinquere. Præerat autem tunc militum cohortibus per Aegyptum Romanus: cæterùm Euagrius † Hyparchus Alexandriæ præfectus erat: qui quidem cum nihil proficerent, Imperatori factum indicarunt. Illos interim qui in templo Serapidis erant, animoſiores faciebat, tum quòd eorum ſcelerum quæ hactenus perpetrarent ſibi conſcij eſſent: tum quòd Olympius quidam in habitu philoſophico cum ipſis eſſet, ac perſuaderet, non oportere negligi ritus patrios: ſed æquum eſſe vel mori pro his, ſi res poſtularet. qui quidem cũ ob eiecta ſimulachra cõſpiceret eos eſſe cõſternatos, hortatur ne à religione ſua deficerent, aſſerẽs imagines ac ſtatuas nihil aliud eſſe quàm materiam corruptibilem, ac proinde ad nihilùm potuiſſe redigi: inhabitaſſe autem his virtutes quaſdam, & eas iam in cœlum auolaſſe. Atque ille quidem talia docens, ac turbam Paganorum ſecum habens, in templo Serapidis morabatur: Imperator verò annunciatis his quæ acta erant,

† Non video quid poßit eſſe cognomen ὕπαρχος. nec hoc loco aliud quàm præfectũ ſignificat.

Olympius paganus philoſophus ſuos ad religionẽ hortatur.

Chriſtianorũ interfectoribus cur pepercerit Theodoſ.

Chriſtianos eos qui ſublati erant, beatos pronunciauit, vt qui martyrij præmium conſecuti eſſent, pro doctrina ſua periclitati: interfectoribus autem veniam concedi iuſſit, vt accepti beneficij reuerentia promptius ad Chriſtianiſmum conuerterẽtur. Cæterùm tẽpla quæ Alexandriæ erant, quoniam ſeditionum fomites populo exiſterent, euerti voluit. Fertur itaque iis, quæ ab Imperatore de hiſce rebus reſcripta fuerant, in publico recitatis, magnos á Chriſtianis clamores fuiſſe ſublatos, propterea quòd ille ſtatim ab initio paganos culpæ argueret: & ex hinc metu correptos eos qui templum Serapidis tenebant, in fugam ſeſe conieciſſe: & ab eo tempore Chriſtianos eum locum recuperatum obtinuiſſe. Olympius denique, vt audiui non multò antea, ᶜ concubio] noctis eius, poſt quam ſuperueniente die hæc ᶜ tranſacta ſunt,] ſubaudiuit quendam in templo Serapidis Alleluia canentem: & quoniam foribus clauſis, & conſtante quiete neminem conſpiceret, ſed ſolam tantummodo vocem audiret eundem Pſalmum modulantem, præſagium intellexit: & clam omnibus templo Serapidis egreſſus eſt, & nauigium forte nactus in Italiam traiecit. Fertur porrò, dum templum hoc expurgaretur, aliquot ex literis quas Hieroglyphicas appellant, ſigno crucis ſimiles, lapidibus inſculpas apparuiſſe: candémque ſcripturam illam ab his qui eius periti erant, interpretatam fuiſſe, vitam ſuperuenientem. Quam quidem rem multis paganis præbuiſſe cauſam ſuſcipiendi Chriſtianiſmi, cum & alia ſcripta teſtarentur hoc templum tum finem eſſe habiturum, cum hic character apparuiſſet. Ac templum quidem Serapidis hoc modo euerſum, & non ita multò pòſt in eccleſiam Imperatori Arcadio cognominem reformatum fuit. Adhuc autem in quibuſdam ciuitatibus pro templis ſuis alacriter pagani ᶜ dimicabant:] velut in Arabia Petræa & Acropolitæ, in Palæſtina Raphiotæ & Gazei, in Phœnicia ij qui Heliopolin incolunt: in Syria potiſſimùm vindices templi Apameæ, quæ colitur ad Axium fluuium: quos quidem ego intellexi ad protectionem templorum ſuorum frequenter auxilijs vſos hominum Galilæorum, & collectorum ex pagis Libano vicinis: ac demum ad tantã prorupiſſe audaciã, vt etiam Marcellum, qui eius prouinciæ epiſcopus erat, interficerent. Hic enim cũ iudicaret, illos nõ alia ratione facilius à priori ſuperſtitione poſſe conuerti, templa, quæ, in vrbe & in pagis habebant, euertit: & certior factus, in Aulone (is eſt tractus Apameorum prouinciæ) templum eſſe ampliſſimum, militibus aliquot ac ᶜ gladiatoribus] aſſumptis, aduerſus iſtud contendebat. Cui cum appropinquaſſet, extra telorum iactum ipſe reſtitit: erat enim pedibus debilis, & neque pugnare, neque hoſtem vel fugare vel fugere poterat. Militibus deinde ac ᶜ gladiatoribus] in deſtruendo templo occupatis, ex paganis quidam, intellecto quòd ille ibi relictus eſſet ſolus, ea ex parte qua locus pugna vacabat egrediuntur, & ex improuiſo adorti eum corripiunt, & rogo iniectum interimunt. ac in præſentia quidem clàm id habuerunt. Sed poſtquam temporis progreſſu proditi ſunt, filij Marcelli

c. ἀωρὶ ante τῆς νυκτὸς

c. συνέβη

Alleluia in Serapidis templo auditum, nemine qui cecinißet, conſpecto.

Hieroglyphicæ literæ, crucis ſigno ſimiles.

Serapidis templum in eccleſiam conuerſum: Paganorum pro templis ſuis dimicationes.

c. ἐθυμομάχουν

c. ἢ μονομάχων

c. μονομάχων

Aulonis templum in quo euertendo periit à paganis Marcellus epiſcopus.

celli patrem vindicare ſtudebant. Quanquam ſynodus eius gentis id fieri prohibuerit: æquum non eſſe cenſens, vindictam ſumere de huiuſmodi morte, pro qua gratias agere deceret tum ipſum illum qui mortuus erat, tum cognatos & amicos eius: vtpote qui, vt pro Deo moreretur, dignus habitus eſſet. Atque hæc quidem ita ſe habuerunt.

Quomodo & quam ob cauſam exauthoratus ſit ſacerdos ille, qui pœnitentibus præeſſe ſolet: tum hiſtoria de modo pœnitentiæ.

Caput XVI.

HOc tempore presbyterum qui pœnitentibus deputatus eſſet, eſſe non amplius paſſus eſt omniũ primus Nectarius ille Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopus: quem omnium fermè eccleſiarum præſules imitati ſunt. Quid autem hoc ſit, aut vnde originem ſumpſerit, aut quam ob cauſam ſublatũ fuerit, alij fortaſsis aliter referũt. Ego autem quid mihi videatur, explicabo. Etenim cum prorſus non peccare, naturæ ſit humana diuinioris: pœnitentibus autem, quamuis frequenter deliquiſſent, veniam dare Deus iuſſerit, & ad impetrandam denique veniam cõfiteri peccata neceſſarium ſit: odioſum, vt credibile eſt, ſacerdotibus ab initio viſum fuit, tanquam in theatro, audiente Eccleſiæ multitudine, delicta pronunciare. Presbyterum itaque aliquem vitæ integritate quàm maximè ſpectabilem, ſecretorum etiam tenacem ac ſapientem, huic officio præfecerunt: eum accedentes qui peccarãt, acta vitæ ſuæ cõfitebantur. Ille verò pro cuiuſque delicto, quid aut facere ſingulos, aut luere oporteret, interminatus, abſoluebat, vt à ſe ipſi commiſſorum pœnas exigerẽt. At Nouatianis quidem, quos pœnitentiæ nulla cura tangit, iſto nihil opus fuit: in cæteris autem ſectis, in hunc vſque diem durat. Sollicitè autem in occidentalibus eccleſiis, & maximè in Romana ſeruatur: ibi enim manifeſtus eſt pœnitentium locus. Stãt autem in eo mœſti, ac veluti lugentes: finitoq; demum Dei ſacrificio participes non facti, quorum participes fieri puros Dei cultores fas erat, cum planctu ac lamentatione ſemet ipſos in terram pronos abiiciunt. Tum ex aduerſo lamentabundus epiſcopus accurrens, conſimiliter humi cum eiulatu collabitur: ac tota denique eccleſiæ multitudo lachrymis ſuffunditur. Poſt hæc epiſcopus primus exurgit, ac iacentes erigit: & quantum ſatis eſt, pro peccatoribus pœnitentiam agentibus precatus, eos dimittit. Priuatim deinde ſponte ſua quiſque vel ieiuniis, vel lotionum ciborúmve abſtinentia, vel aliis quibus iuſſus eſt, ſemetipſum affligens, tempus expectat, in quantum epiſcopus præſtituit. Elapſo demum præfinito die, pœna iam quaſi debito quopiam exoluta, à peccatis abſoluitur, & populo in eccleſia coniungitur. Hæc Romani ſacerdotes, ab ipſo inde exordio etiam ad noſtram vſque memoriam cuſtodiunt. In eccleſia verò Conſtantinopolitana presbyter pœnitentibus deputatus, hoc munere functus eſt, donec mulier quædam nobilis, ob peccata quæ confeſſa erat, ab hoc presbytero ieiunare ac Deo ſupplicare iuſſa, & ob eam ipſam cauſam in templo morata, ſe ab homine diacono conſtupratam prodidiſſet. Hoc enim cognito, vulgus, vt ob contumeliam Eccleſiæ illatam, indignabatur, acerbiſsimiſque calumniis premebantur ſacerdotes. Nectarius itaque perplexus, quódnam remedium huic infortunio adhiberet, ſtupratorem iſtum diaconatu priuauit: & conſulentibus quibuſdam, vt vnicuique liberum permitteret, prout ſibi ipſe conſcius eſſet & confideret, ad miniſteriorum communionem accedere, pœnitentiarium illum presbyterũ exauthorauit. quod quidem ex eo tempore porrò in ritum vindicatum fuit, iam tum (vt opinor) ipſa vetuſtate, & ei coniuncta grauitate atque ſeueritate, [c] in promiſcuam] ac diſſolutam vitam paulatim delabi incipiente. Siquidem anteà, vt ego exiſtimo, minora erant peccata, tum ob verecundiam eorum qui ſua ipſorum delicta ipſi enunciabant, tum ob ſeueritatẽ eorum qui iudices eius rei conſtituti erant. Hac porrò de cauſa Theodoſium Imperatorem equidem coniicio, prouidentem Eccleſiæ honori ac dignitati, edicto cauiſſe, ne mulieres, niſi liberos haberẽt, & annum ſexageſimum exceſsiſſent, diuinum miniſterium vllum ſuſciperent, ſecundum

Pœnitentiarius presbyter à Nectario ſublatus.

Pœnitentiarij presbyteri inſtitutio.

Nouatiani pœnitentiario nullo vſi.

Pœnitentium ritus in Occidentalibus eccleſiis.

Matrona quædam à pœnitẽtiario in tẽplo compreſſa.

c. εἰς ἀδιάφορον.

Sublato pœnitentiæ ritu vitæ maior ſecuta eſt corruptela.

Theodoſij lex, de mulieribus ab eccleſiaſticis officiis arcẽdis.

FFff

apoſtoli Pauli expreſſum mandatum. Illæ verò quæ caput ornarent, eccleſiis exturbarentur: & epiſcopi, qui has ipſas admitterent, epiſcopatibus ſuis priuarentur.

Quomodo extra imperij Romani fines exulare Theodoſius magnus Eunomium iuſſerit: & de Theophronio, eius ſucceſſore: & de Eutychio ac Dorotheo, & ſecta eorum: déque his qui appellantur Pſathyriani, & quomodo Arianorum ſecta in diuerſas factiones diſtracta ſit: & illi magis vniti ſint, qui degebant Conſtantinopoli.

Caput XVII.

Eunomij exilium & mors.

SEd hęc quidē ſuo iudicio quiſq; [c] hîc expendat.] Porrò Imperator Eunomiū extorri exilio tum condēnauit. Hactenus enim Cōſtantinopoli moratus, vel in ſuburbiis vel in domibus priuata conuenticula fouebat, & libros quos cōſcripſerat, edebat, multóſque verbis in ſententiā ſuam inducebat, ita vt intra breue tēpus frequens eorū populus eſſet, qui ſectā ab ipſo denominatā amplecterētur. Sed ille † multò poſt exiliū elapſo tēpore mortuus, in patria tandem ſepulturam ſortitus eſt. Erat ea Cappadocū [c] pagus] Dacora, eratq; adſcripta territorio Cæſareæ ad Argæū ſitæ. Theophronius autem, qui illo præceptore eiſdem opinionibus imbutus erat, & ipſe quoq; Cappadox, dogma eius tuebatur: & cum Ariſtotelica doctrina mediocriter exercitatus eſſet, accōmodata ad cognoſcendos ipſorum ſyllogiſmos rudimenta reliquit, quæ de Exercitio mentis inſcripſit. Cæterùm in abſurdas diſputationes prolapſus, vt accepi, in iiſdem cum pręceptore opinionibus permanere dignatus non fuit. Nam cum rebus nouandis ſtuderet, ex verbis Scripturæ ſacræ vſitatis contendit, quòd Deus, quia futura proſpiceret, præſentia ſciret, præterita meminiſſet, ſui ſimilis ſemper non eſſet: vtpote qui pro ratione futuri, præſentis ac præteriti ſcientiam mutaret. Ob hanc doctrinam cum ne Eunomianis quidem ferendus videretur, ab eorum eccleſia exploſus, de ſe Theophronianos appellatos peperit. Non longè autem pòſt etiam Eutychius quidam Conſtantinopoli, ſectator Eunomij, ſui nominis hęreſim reliquit. Etenim cum quæreretur, an nouiſſimam horam ſciret filius: & ad negationem huius ea, quę in Euangeliis dicuntur, nempe quòd eam ſolus pater ſciat, oppoſita eſſe videantur: cōfidenter aſſeuerabat, ne huius quidem ſcientiæ expertem eſſe filium, vt qui ſine defectu cuncta accepiſſet à patre. Hanc ſententiā cum non reciperent ij qui [c] tum ſectæ] erant antiſtites, ille ſeipſum à cōmunione ſegregauit: & ad Eunomiū, qui tum in exilio degebat, profectus eſt, cū iam diaconus & alij anteuertiſſent, ex vrbe Cōſtātinopolitana miſsi, vt illū vel accuſatione, vel (ſi opus foret) diſputatione ſubuerterent: Eunomius edoctus ad quid veniſſent, Eutychij ſententiam approbauit, & in orationis cōmunionē cum illo venit: cum quidē inter ipſos fas nō eſſet, in orationis communionem venire cum his qui aliunde adueniunt, niſi literas apportent, quæ ipſos in opinione cum hiſce conuenire declarent, per notas quaſdam epiſtolis inſcriptas, quas alij non intelligant. Non multò poſt hanc controuerſiam Eunomio defuncto, is qui apud Conſtantinopolim eius ſectæ antiſtes erat, Eutychium reiiciebat, offenſus illi ex inuidia: quòd illius, qui ne clericus quidem erat, cum ſententiam ſtudioſè oppugnaret, quæſtionem ſoluere nequiret. Exhinc ergo Eutychius, cum iis qui ſecum ſentiebant, in peculiarem ſectam ſegregatus fuit. Eius porrò cōtrouerſiæ quæ de ſacro baptiſmate mota fuit, conſtās rumor tum ipſum hunc, tum Theophronium authorem arguit. Atque hæc quidem ego ex iis quæ comperi, ad compendiariam earum cauſarum noticiam conſcripſi, ob quas diuiſi ſunt Eunomiani, omnes enim controuerſias exponere, quæ hac de re motæ ſunt, prolixum fuerit, ac mihi nequaquam facile: ſiquidem ne peritus quidem ſum eiuſmodi diſceptationum. Eadem ferè tempeſtate inter Arianos Conſtantinopolim incolentes eſt exorta quæſtio, Vtrúmne, antequam filius eſſet, (cum apud ipſos, hunc ex non exiſtentibus eſſe, in confeſſo ſit) potuerit appellari Pater Deus? Ac Dorotheus quidem, qui in locū Marini Antiochia accitus præerat huic ſectæ, quia nomen Patrium relatiuum eſſet, antequam filius exiſteret, patrem non appellari Deum pronunciauit: Marinus verò contrarium affirmabat, & etiam nòn exiſtente filio, ſemper eſſe patrē aſſeuerabat: ſeu quòd ita ſentiret, [c] ſeu quòd obniteretur Dorotheo, qui in

Theophronij Nouatians hæreſis noua.

Eutychij item Nouatiana alia hæreſis.

Deus an pater appellari potuerit ante filium natum, quæſtio inter Dorotheū & Marinū Arianos contentio.

c. ταύτῃ ἐκεῖ[illegible]

† ἐν πολλῷ ὕστερον. ſed melius ἐ πολλῷ ὕστερον. vt multò poſt. Niceph. lib 12. c. 29.

c. κώμη δὲ

A. τῆς αἱρέσεως poſt προεστῶτες

c. [illegible] διαφορὰς [illegible]

qui in gubernanda illorum eccleſia ipſi prælatus eſſet.] Ex hac igitur cauſa in duas partes plebs diuiſa fuit.& cum Dorotheus [c] vnà cum ſectatoribus ſuis],in iis tẽplis quæ tenebat,perſiſteret: Marinus extructis aliis, ſeparatim conuentus agebat. Cognominabantur autem iſti tum Pſathyriani,tum Gothici: Ac Pſathyriani quidem, propterea quòd Theoctiſtus quidam † Pſathyropola (eſt autem pſathyros tenuis cuiuſdam placentæ genus)opinionem iſtã impenſè defenderit. Gothici verò,quòd & horum epiſcopus Selinas eiuſdem opinionis fuerit.nam hunc vniuerſi propemodum barbari ſectati,illum conuentũ frequentabant:morigeri enim Selinæ erãt vt quàm maximè,cum is & amanuenſis & ſucceſſor Vlphilæ ipſorum quondam epiſcopi,& in eccleſia ad docendum [c] idoneus eſſet,]non modò patria ipſorum lingua, ſed etiam Græca. Non multo pòſt oborta de primatu controuerſia inter Marinum & Agapium,quem ſectatorum ſuorum epiſcopũ apud Epheſum crearat, modò non bellum inter ſeſe geſſerũt,defendẽtibus Agapium Gothicis. At fertur quidem hac de cauſa multos ibi clericos de præſulum ſuorum ambitione conqueſtos, ad eccleſiæ catholicæ communionem reuertiſſe. Hoc igitur modo Ariani ab initio ſegregati ſunt:atque etiam nunc,in quibus ciuitatibus ſunt, ſeparatim congregantur. Eos verò qui Conſtantinopoli degebant,triginta iam tum & quinque annis inter ſeſe rixatos,in concordiam poſtmodum redegit ipſorum ſectator Plinthas, vir conſularis,tum equeſtris tum pedeſtris exercitus præfectus,qui tum in aula Imperatoris potentiſsimus erat. Atque illi quidem,cum in vnum conueniſſent,decreuerunt, hanc quæſtionem deinceps in controuerſiam nunquam eſſe vocandam: & hæc quidem poſtea ſic acta ſunt.

c. σὺν τοῖς αὐτοῦ ὁμοδόξοις

† Id eſt, placentarum venditor.

c. ἱκανὸς

Pſathyriani ſiue Gothici hæretici.

Selenas epiſc.

Marini & Agapij Arianorum contentione de primatu creuit Catholicorum eccleſia.

Plinthæ opera Arianorum diſſenſiones cõpoſitæ.

Quòd Nouatiani aliam etiamnum hæreſim ex ſe produxerint eorum,qui appellantur Sabbatiani: item de ſynodo Sangariana. & de feſto Paſchali traditio,ſeu expoſitio hiſtorica. Caput XVIII.

DVrante eodem hoc imperio,etiam Nouatiani inter ſeſe de feſto Paſchali diſceptantes,aliam ſectam eorum,qui Sabbatiani appellantur,conſtituerunt. Sabbatius enim presbyter à Martiano ordinatus vnà cũ Theoctiſto & Macario, cum compresbyteris ſecutus eos,qui [c] Paſucomæ] concilium agitarant ſub Valente Imperatore, volebat feſtum Paſchatis more Iudæorum celebrari:& cum ab eccleſia defeciſſet,in initio quidem, partim quaſi ſui exercendi gratia ſecederet,(integerrimè enim viuebat)partim quaſi animaduerteret quoſdam myſteriorum communione indignos, excuſabatur: ſed poſtquam in rerum nouandarum ſtudio deprehenſus eſſet,tum verò de ordinatione eius plurimum conquerebatur Marcianus, & ſatius erat,inquiens,in ſpinas imponi manus, quàm in ipſum,ſæpius exclamabat:& quoniam in diuerſam multitudinem ſibi diſtrahi eccleſiam conſpiceret,ſuæ ſententiæ epiſcopos Sangarum conuocauit,(eſt is locus Bithyniæ,non procul ab Helenopoli ad mare ſitus)quò poſtquam conueniſſent,Sabbatium acceſsiuerunt:& quoniam offenſæ ſuæ cauſam reddere poſtulatus, diuerſitatem feſti cauſaretur, ſuſpicati illum hæc primatus deſiderio confingere, iuſiurandum ab eo exegerunt, quod epiſcopatum nunquam ſuſcepturus eſſet, quòd quidem cum ille cum iuramento profeſſus eſſet, illi hanc cauſam dignam non eſſe rati,ob quam communio diſtraheretur,decreuerunt,vt omnes in vna cõcordia,& in eodem cœtu ſimul perdurarent,vtque vnuſquiſque feſtum hoc vtcunque vellet celebraret. Eáque de re canonem conſcripſerunt, quem ἀδιάφορον, hoc eſt promiſcuum appellarunt. Atque hæc quidem ita Sangariano concilio placuerunt. Ex hoc autem tempore Sabbatius Iudæos ſecutus, ſi non eodem tempore cunctos hoc feſtum ſimul celebrare contigiſſet,præueniens (vti moris erat) ieiunabat,& priuatim ex legis præſcripto peragebat Paſcha. Sabbato verò à veſpera ad tempus competens in vigiliis ac dignis precationibus verſatus, die poſtero publicè cum omnibus in cœtu coniunctus, & myſteriorum particeps fuit. Ac primo quidem plebem latuit: ſed poſtquam hinc progreſſu temporis nobilitatus eſt, multos imitatores habuit,& maximè quidem Phrygas ac Galatas, quibus eſt patrium, vt feſtum hoc modo celebrent. Tandem verò cum manifeſtè defeciſſet, eorum epi-

c. παρατυχόντων

Sabbatiana hæreſis autore Sabbatio presbytero Nouatiano.

Sangarum, & ibidem ſynod⁹ Nouatianorũ.

Nouatianorũ Canon adiaphorus, de die paſcha.

Sabbatiani paſcha ampilexi, Phryges & Galatæ.

ſcopatum aſſumpſit, qui ipſum ſectabantur, ſicuti mox ſuo loco dicetur. Cæterum mihi quidem mirari ſubit, tum hunc ipſum virum, tum eos etiam qui ipſi auſcultabant, cur hanc altercationem commenti ſint: cum priſci Hebræi, ſicuti refert † Euſebius, [c] Philone] ac Ioſepho & Ariſtobulo aliiſque plurimis atteſtantibus, poſt æquinoctium vernum Paſcha immolarint, cum ſol primum duodenarium gradum peragit, quem κριὸν, hoc eſt arietem Græci vocant, ex oppoſito videlicet lunæ, decimæquartæ diei curſum perficientis. Quando quidem & Nouatiani ipſi † in euidentiæ partem] aſſeuerant, quòd neque ſibi neque ſectæ ſuæ anteſignano antea id moris fuerit, ſed à Pazucomano concilio [c] nuper introductum ſit.] Quinetiam ſectæ ſuæ fautores in hunc vſque diem apud Romam veterem cum aliis Romanis hoc feſtum celebrare, quos etiam aliter id celebraſſe ſuperiori vllo tempore deprehenſum non ſit, propterea quòd Apoſtolorum Petri ac Pauli traditione vterentur. Ad hæc etiam Samaritani, qui Moſaicæ legis æmulatores ſunt vel maximi, priuſquam noui maturentur fructus, hoc feſtum celebrare non ſuſtinent. Nouũ enim, inquiunt, ipſum hoc feſtum lex appellat, vt his nondum apparentibus feſtum celebrare fas non ſit: vnde præcedere vernum æquinoctium oportere, neceſsitas ipſa conuincat: Mirum ergo eſt, iſtos qui Iudæos in hoc imitantur, non magis probaſſe antiquitatem, ab ipſis conſeruatam. Atqui, vt videtur, præter hos ipſos, & iſtos qui per Aſiam ſunt, [c] Quartadecimanos] appellatos, conſimiliter cum Romanis & Ægyptiis, etiam ij qui aliis adhærent ſectis hoc feſtum agunt: [A] ſed hi quidem in ipſa decimaquarta die cum Iudæis feriantur,] vnde etiam huiuſmodi ſortiuntur nomen: Nouatiani verò reſurrectionis diem celebrant. Iudæos autem & ipſi ſequuntur, & in idem cum Quartadecimanis recidunt: niſi fortè in quartamdecimam diem lunæ prima dies ſabbati incidat. tanto enim Iudæis poſteriores euadũt, quot dies contigerit [c] ſequentem] diem Dominicam eſſe poſteriorem decimaquarta lunæ. Montaniſtæ autem, quos Pepuzitas & Phrygas appellant, peregrinam quandam rationem commenti ſunt, ſecundum quam Paſcha celebrant. ſiquidem eos qui in hoc negocio lunæ curſum curioſè obſeruant, reprehendunt: ac dicunt ſolos eſſe ſolares circulos iis ſequendos, qui iſta rectè ordinare volunt: & menſes quidem ſingulos eſſe triginta dierum ſtatuunt: incipere autem diem primam ab æquinoctio verno, quæ Romanorum more dicatur nona Calendas Apriles, quandoquidem, inquiunt, duo iſta luminaria tum creata ſunt, quibus & tempora & anni declarentur. Idq́; eo demonſtratur quòd luna elapſo vnoquoque octennio cum ſole coniungatur, & vtriſque eodem tempore nouilunium contingat: ſiquidem octẽnij ſpacium in curſu lunari nonaginta nouem menſibus, diebus verò bis mille nongentis viginti duobus completur: intra quos ſol octo curſus abſoluit, deſtinatis vnicuique anno diebus trecẽtis ſexaginta, cum quarta inſuper vnius diei parte. [c] Etenim à nona Calendas Aprilis, vt ab exordio creationis ſolis ac primi menſis ſupputant, memoratam in ſacris literis decimamquartam diem: & hanc eſſe dicunt octauam Idus Aprilis, in qua Paſcha perpetuò celebrant. Quod ſi cum hac die dies reſurrectionis fortè concurrat, tum proximè ſequenti Dominica ferias agunt. Scriptum eſt enim, inquiunt, A decimaquarta die, vſque ad viceſimam primam.

Hebræorum Paſcha. — *Item Nouatianorum.* — *Samaritanorum.* — *Quartadecimanorum.* — *Montaniſtarum.*

† lib.5.ca.22.23.24.
c. φίλωνι
† εἰς ἀκρίβειαν μάλα. ex quo ſenſus interpretis nullus eſſe videtur. Lege ergo: οἷς ἀκρίβειας μάλα, id eſt, quibus res exactè diſcutere cura eſt.
c. ἐνεστηκότα
c. τεσσαρεσκαιδεκατίτων
A. ἀλλ' οἱ μὲν ἐν αὐτῇ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ σὺν τοῖς Ἰουδαίοις ἑορτάζουσιν, ante illa
c. τὴν ἐχομένην
B. ἀπὸ δὲ τῆς πρὸ ἐννέα καλανδῶν

Catalogus Authoris ſcitu dignus, de conſuetudinibus apud diuerſas nationes & eccleſias vſitatis.

Caput XIX.

ATque hæ quidẽ extiterũt circa hoc feſtum diuerſitates. Sapientiſsimè autẽ arbitror ſoluiſſe ſubortam olim de eo controuerſiã, Victorem, tunc tẽporis Romæ epiſcopũ, & Polycarpũ Smyrnẽſem. Etenim cũ Occidẽtis ſacerdotes traditionẽ Petri ac Pauli non eſſe contemnendam arbitrarentur, & Aſiani ſe Ioannem euangeliſtam ſequi affirmarent, decreto in cõmunione ſancito, ſinguli [c] vt conſueuerant] feſtũ celebrantes, à mutua inter ſe cõmunione nõ receſſerunt. Friuolum enim, & quidem meritò, iudicarunt, conſuetudinis gratia à ſe mutuò ſegregari eos, qui in præcipuis religionis capitibus cõſentirent. Neq; enim eaſdem

Varij apud varias gentes ſaluis fidei capitibus ritus eccleſiarum.

c. ὡς εἰώθεσαν

dem traditiones per omnia ſimiles, in omnibus eccleſiis quamuis inter ſe conſentiant,reperire poſsis.Etenim per Scythiam cum ſint ciuitates multæ, vnum duntaxat hæ omnes epiſcopum habent:apud alias verò nationes reperias,vbi & in pagis epiſcopi ordinãtur, ſicut apud Arabes ac Cyprios ego comperi,& apud [c] Nouatianos]ac Montaniſtas eos qui degunt in Phrygia.Diaconi apud Romanos hactenus non plures ſunt,quàm ſeptem,ad ſimilitudinem eorum qui ab Apoſtolis ordinati fuerant,inter quos erat Stephanus ille, qui primus martyrium ſubiit: Apud alios verò numerus horum [c] promiſcuus eſt.] Rurſus autem ſingulis annis duntaxat ſemel Romæ Alleluia canunt,prima die Paſchalis feſti,vt à multis Romanis hic hymnus iuriſiurandi inſtar tum audiri tum cantari expetatur. Ad hæc neque epiſcopus,neque alius quiſquam hîc in eccleſia docet:apud Alexandrinos verò ſolus ciuitatis epiſcopus. Aiunt tamen hanc conſuetudinem non prius inoleuiſſe, [A] quàm] ex quo Arius presbyter de doctrina diſſerens,inſolitam introduceret. Nouum & illud apud eoſdem Alexandrinos eſt quòd epiſcopus, dum recitatur Euangelium, non aſſurgat:quod apud alios vſquam fieri,equidem [c] neque comperi, neque audiui.]Hunc etiam ſacrum codicem hîc legit [c] ſolus] archidiaconus,apud alios verò diaconi, in multis etiam eccleſiis ſoli ſacerdotes: diebus autem ſolennibus epiſcopi, vt Conſtantinopoli, prima feria reſurrectionis Dominicæ. Iam illam quæ huic præceſſit; quæque appellatur Quadrageſima, in qua populus ieiunat, alij in ſex dierum ſeptimanas computant, vt Illyrij, & qui ad Occidentem ſiti ſunt, nec non vt vniuerſa Libya & Ægyptus cum Palæſtinis:alij in ſeptem, vt Conſtantinopolitani, & nationes circumiacentes vſque ad Phœnices:alij ſparſim tres intra ſex aut ſeptem iſtas ieiunant:alij, tres Paſcha immediatè præcedentes continuant: alij duas, vt Montani ſectatores. Imò verò ne eccleſiæ quidem conuocandæ apud omnes idem tempus ac [c] modus eſt.] Siquidem alij ſabbato, conſimiliter ac poſtridie ſabbati conueniunt, vt Conſtantinopoli, & apud alios [c] ferè omnes:] Romæ autẽ & Alexandriæ non item:apud Ægyptios denique multis in ciuitatibus ac pagis,præter conſuetudinem communiter apud omnes cõſecratam,ſub veſperum ſabbato conuenientes,ac iam pranſi myſteriorum participes fiũt.Precibus quoque & cantibus & lectionibus nec iiſdem,nec eodem tempore cunctos vti,inuenire eſt. Sic enim reuelationem Petri,quam vocant,à veteribus vt adulterinam protſus reprobatam,in eccleſiis quibuſdã per Palæſtinam adhuc ſemel ſingulis annis recitari compertum habeo:nempe in die Paraſceues,quam populus admodum religioſè ieiunat in memoriam paſsionis Dominicæ. Eam etiam quam nunc circunferunt quaſi reuelationem diui Pauli Apoſtoli,quam veterum nemo vidit,monachi plurimùm commendant.Hoc autem durante imperio, nonnulli hunc librum fuiſſe repertum aſſeuerãt. Aiunt enim,ex diuina reuelatione Tharſi Ciliciæ in ædibus Pauli apoſtoli marmoream arcam ſub terra eſſe repertam, & in ea fuiſſe iſtum librum. Sed mihi ſuper hoc percontanti, mendacium eſſe dixit Cilix Tharſenſis eccleſiæ presbyter,quem quidem virum multos annos fuiſſe natum ipſa canicies arguebat. Aiebat autem ſe nihil cõperiſſe, quòd huiuſmodi quicquã apud ipſos acciderit:ac mirari ſe,ſi non id commentum ſit hæreticorum.Sed de hoc hactenus. Multas autem conſuetudines, per vrbes ac pagos reperias, quas ob reuerentiam vel eorum, qui eas ab initio introduxerunt,vel eorum qui iſtis ſucceſſerũt,præuaricari ſibi nec licitum,nec tolerandum putent eſſent eſſe ij, qui his innutriti ſunt. Quod idem & in hoc quoque feſto hominibus vſuueniſſe putandum eſt:cuius gratia in hãc de iſtis commemorationem digreſſus ſum.

In epiſcoporum & diaconorũ numero.

In hymno Alleluia.

In docendo & loquendo euãgelio.

In quadrageſima, & ieiuniorum obſeruatione.

In loquenda eccleſia.

In myſteriis percipiẽdis, & pſalmodiis.

In Paraſceues obſeruatione.

Apocalypſis Pauli liber Tarſi repertus.

Quę ratione effectũ, vt variè à variis obſeruetur paſcha dies.

c. [Greek marginal variant]; c. ἀλλήλοις; A. ἄνευ αὐτοῦ; c. [Greek]; c. μόνος; c. τρόπος; c. σχεδὸν ἁπάντων

De incremento doctrinæ catholicæ, & perpetua deſtructione templorum idolatricorum: ac de exundatione Nili fluuij. *Caput XX.*

DIuulſis ita(vti dictũ eſt)iis quia aliarum ſectarum fautores erãt, maius etiãnum incremẽtum capiebat Eccleſia catholica,cum illi accederẽt plurimi cùm ex diſcordia inter ſeſe diſsidẽtium hæreticorum, tum vel maximè ex multitudine Paganorum.Imperator enim,quia animaduertebat ſuperioris temporis conſuetudine ſubditos adhuc ad cultum patrium & religioſos ipſorum locos

Chriſtianiſmi ex gẽtibus amplificatio.

adduci, ſtatim in imperij initio vetuit, ne hos accederent: ac tandem multos etiam ſubuertit. Illi itaque templorum defectu, temporis progreſſu ad eccleſias ventitare conſuefacti ſunt. neque enim ethnico ritu clàm ſacrificare tutum erat: ſed capitis & facultatum ablationem pœnæ nomine lex continebat, aduerſus eos lata qui talia auderent. Ferunt autem AEgypti fluuium tunc ſolito tardius ad primum exundationis gradum conſtitiſſe. AEgyptij ergo indignabantur, quòd non permitterentur ſecundum leges patrias fluuio ſacrificare. Animaduertens autem gentis eius præfectus, eos ad ſeditionem adornari, Imperatori rem indicauit. Imperator re intellecta: Satius eſt, inquit, erga Deum permanere fidelem, quàm fluenta Nili, & ex iis expectatam anni fertilitatem præpoſuiſſe pietati. Vel nunquam enim fluxerit iſte fluuius, ſiquidem reuera & excantationibus pellici, & ſacrificiis delectari, & ſanguinis fluxu inquinare influentes ex diuina Paradiſo riuos poteſt. Cæterùm Nilus haud multo pòſt largiter effuſus, etiam ſublimioribus vndas immiſit: & poſtquam ad perfectiſsimam, ac rarò completam menſuram acceſsiſſet, ac nihilominus aqua intumeſceret, in contrarium timorem coniecti ſunt AEgyptij: ac metus erat, ne & Alexandropolim, quæ Libyæ portio † erat, fluuius innndaret. Fertur itaque Alexandrienſium Paganos, ob hoc ipſum ſtomachantes quod præter opinionem euenerat, ſubſannaſſe, & in theatris exclamaſſe, quòd fluuius veluti ſenex ac delirus eminxiſſet: ex eo plurimi Aegyptij patria ſuperſtitione damnata, ad Chriſtianiſmum tranſierunt. Atque hæc quidem, vt comperi, conſcrip ſi.

Sublata Idolorum templa & ſacrificia.

Nili maxima nec ſine numine inundatio.

† Suſtulerim vero: hoc ſenſu ne Alexandriam vrbem, atque adeò Libyæ partē inūdaret.

De inuentione venerabilis capitis diui Ioannis Baptiſtæ, & quæ eius nomine facta ſint.

Caput XXI.

Circa hoc tēpus ᴬ Conſtantinopolim] tranſlatū fuit Ioannis Baptiſtæ caput, quod Herodias ab Herode tetrarcha petierat. Fertur autem fuiſſe repertū apud monachos quoſdā ſectæ Macedonianæ, qui cū primū Hieroſolymis habitaſſent, poſtea migrarunt in Ciliciam. Sub eo autē imperio, quod ante præſens hoc fuit, iudicante Mardonio, qui domus Imperatoriæ maior eunuchus erat, iuſſerat Valens illud Conſtantinopolim transferri. Itaque illi qui in hoc miſsi erant, publico vehiculo impoſitum agebant. Sed vbi ad Pantichium perueniſſent (qui locus eſt Chalcedonis) non vlterius procedere voluerunt muli, qui vehiculum trahebant: & quidem comminantibus equiſonibus, & auriga flagris acriter vrgente. Cum autem nihil proficerent, videretúrque cunctis, & ipſi quoque Imperatori, res ea non ſine miraculo ac numine diuino geri: ſacrum hoc caput in ᶜ Coſilai] pago depoſuerunt. erat enim is fortè in proximo, & ad Mardonij huius ditionem pertinebat. Circa hoc autē tēpus, ſiue Deo, ſiue ipſo propheta exuſcitāte, venit in hunc pagum Theodoſius Imperator. Cui quidem, cum Baptiſtæ reliquias tollere vellet, ſolam aiunt reſtitiſſe Matronam: ea erat virgo ſacra, ſed quam ſectarentur miniſter & cuſtos. Cum autem illa cunctis viribus reſiſteret, ᶜ ratus non] eſſe cogēdam, precibus contendebat vt concederet: & poſtquam grauatè ceſsiſſet, irritum fore Imperatori quod conabatur, ex eo rata, quod tempore Valentis acciderat: purpura ſua thecam in qua iacebat, caput inuoluens, accipiebat, ac reuerſus ante vrbem Cōſtantinopolitanam condidit, in loco quem Hebdomon vocant, ædificato ibidem in honorem Dei ampliſsimo pulcherrimoq; templo: Matronam porrò quamuis frequenter ac multum precatus, & blandis pollicitationibus adortus eſſet, inducere Imperator non potuit, vt ab opinione ſua deſiſteret: erat enim ſectæ Macedonianæ. Quanquam tamen Vincentius presbyter, ᶜ eiuſdē ſectæ fautor,] qui & ipſam & prophetæ loculos ex æquo venerabatur, & ſacerdotio in hunc ipſum vſum fungebatur, ᴬ eueſtigiò] ſecutus eſt, & cum iis qui de catholica eccleſia erant, communicauit, cū quidem (vti Macedoniani dicūt) cum iureiurando ᶜ proteſtatus eſſet] ſe ab eorum opinione nunquam eſſe receſſurum. Sed ille ad extremum id hac adiecta conditione manifeſtè terminauit, vt ſi Baptiſta ſequi vellet Imperatorem, & ipſe quoq; cum eodem abſq; omni hæſitatione conſciētiæ communicaret. Fuit autem hic natione Perſa: & cum ſub imperio Conſtantij perſecutio Chriſtianos affligeret, fugiens vnà

Ioannis Baptiſtæ caput à Macedonianis repertū, & Cōſtantinopol. tranſlatum.

Pantichium locus.

Coſilai pagus.

Matrona, virgo Macedoniana.

Hebdomos, In quo repoſitū Ioan. caput, excitato ibi templo.

Vincētius presbyter.

A. εἰς Κωνσταντίνου πόλιν

C. Κωσιλάου

C. οὐχ ἑκοῦσαν

C. ὁμόδοξος αὐτῇ

A. αὐτίκα μεθ' ἑκελεύοντα.

C. συνομόσας

vnà cum Adda conſobrino ſuo, ad Romanos venit, atque ipſe quidem in clerum allectus eſt,& ad presbyterij dignitatem proceſsit. Addas autem vxore ducta, plurimum profuit Eccleſiæ:& filium reliquit Auxentium, virum erga Deum fide, [c] erga amicos] promptitudine inſignem, vita integrum, literarum amatorem, & omnigena tum gentilium tum eccleſiaſticorum ſcriptorum eruditione præditum, moribus commodis, licet Imperatori & aulicis familiaris eſſet, & in bellicis expeditionibus ſplendidè ſe geſsiſſet. Verùm illius quidem crebra mentio eſt tum apud probatiſsimos quoſque monachos, tum apud homines ſtudioſos, qui ipſum familiariter cognouerunt. Matrona verò vſque ad obitum in Coſilai pago verſata eſt, vixitque religioſè admodum & caſtè, & ſacris virginibus præfuit: quarum etiam nunc multas ſupereſſe intellexi, quæ mores diſciplina per Matronam accepta dignos repræſentent.

c. ἐς τοὺς φίλους

Addas. Auxentius Vincentij F.

De ſtrangulatione ac interitu Valentiniani adoleſcentis Imperatoris Romani: & de Tyrannide Eugenij: & de vaticinio Ioannis monachi, Thebaide morantis. Caput XXII.

HAC Theodoſius quidē cum Orientale imperium in pace gubernaret, his operam dabat,& ſtudioſè admodum diuinum numē venerabatur. Interea temporis nunciatur, Valētinianum Imperatorem ſtrāgulatione interiiſſe. Dicebatur autem, hanc mortem illi per cubicularios eunuchos, & alios quoſdam aulicos, & Arbogaſten exercitus præfectum eſſe ſtructam: ob id, quòd patriſſantem in Imperio iuuenem,& ad multa difficilem [c] reperiſſent,] quæ ipſis placuiſſent. Alij putant, cum ſibi ipſi manus intuliſſe, quòd quædam conatus quæ eius [a] ætatis feruori non conueniunt, prohibitus fuerit: ac propterea viuere dignatus non ſit, quòd Imperator cum eſſet, quod vellet facere non permitteretur. Aiunt ſanè, hunc adoleſcentulum ob generoſitatem corporis, & virtutum regalium excellentiam, impendiò dignum eſſe viſum imperio, vt qui [c] magnanimitate] ac iuſticia patrem ſuperare potuiſſet, ſi ad virilem ætatem perueniſſet. Sed is quidem tametſi talis eſſet, ita periit. Porrò Eugenius quidam, erga Chriſtianorum religionem non ſyncere affectus, principatum inuaſit, & imperij inſignia aſſumpſit. Putabat enim, ſe id quod conabatur abſque impedimento conſecuturum: inductus quorundam verbis, qui ſe futura prædicturos pollicebantur, ex victimarum immolatione, ex viſcerum inſpectione, ex obſeruatione ſiderum. Harum rerum ſtudioſi tunc erant cùm alij multi apud Romanos, in dignitate conſtituti viri: tum etiam Flauianus tūc temporis Hyparchus, vir eximius,& in rebus politicis prudens habitus, quique inſuper ex [c] omnis generis diuinationis] ſcientia exactè præſcire futura credebatur. Hac enim exiſtimatione Eugeniū potiſsimùm perpulit, vt ad bellum ſeſe pararet, cum imperium illi fato deſtinatum eſſe aſſeueraret, & victoriam ex pugna illi ceſſuram,& mutationem religionis Chriſtianæ. Atque Eugenius quidem hac ſpe inéſcatus, maximum parauit exercitum:& [c] Italiæ] portas, quas Romani Iulias alpes vocant, occupatas præſidio continuit, vt quæ per anguſtias vnum duntaxat acceſſum præbeant, cum vtrinque præruptis ſcopulis & altiſsimis montibus communitæ ſint. Theodoſius interim ſollicitus quónam exitum habiturum eſſet hoc bellum, quod contra ſe ſuſceptum erat: [c] & vtrúmne ſe ipſum] ſubducere, an verò ingruentem hoſtem ſuſtinere oporteret: conſtituit in hanc rem vti conſilio Ioannis monachi, Thebaide morantis, quem inibi ob futurorum ſcientiam celeberrimum fuiſſe ſuperius dictū eſt. Itaq;. Eutropiū, ex eunuchis aulicis vnū, qui ipſi fidus erat, in Ægyptum miſit, vt, ſi fieri poſſet, ipſum adduceret: vel ſi ſequi grauaretur, ſaltem quid facto opus eſſet, ex ipſo cognoſceret. Ille igitur [a] cum ad Ioannem perueniſſet, [c] vt ad Imperatorem veniret nō impetrauit: ſed reuerſus nunciauit illi, quòd & in illo bello victor futurus eſſet,& ſublato tyranno in Italia moriturus. Quæ vtraque fuiſſe vera, euentus docuit.

c. ζυγεν τὴν ἀρχὴν c. ἐν τῷ ζέοντι τῆς ἡλικίας

c. μεγαλοψυχίᾳ

c. παντοδαπῆς μαντείας

c. Ἰταλίας

c. καὶ εἴτε χρὴ ἑαυτὸν χωρεῖν

c. οὐκ ἰσχύσεν παραγενόμενος

Valentinianꝰ imp. ſtrangulatus.

Eugenius collecto exercitu imperiū ſtudet occupare.

Iulia alpes, ita liæ porta.

Ioannes monachus in Thebaide, à quo Theodoſius de pugna in Eugen. per internuntium quærit.

De exactione vectigalium, de Imperatoriis ſtatuis apud Antiochiam deiectis, & Flauiani epiſcopi legatione.

Caput XXIII.

Propter amplificatas vectigalium penſiones tumultuantes Antiocheni Imperatoris ſtatuas deiiciunt.

HOc tempore ob neceſsitatē belli viſum eſt præfectis, quibus id ex officio cōpetebat, vt plus ſolito tributorū à vectigalibus exigerēt: cuius rei nomine concitata ſeditione, populus Antiochenus in Syria ſtatuas Imperatoris & coniugis eius deiecit, & iniecto fune raptauit: emiſsis etiā contumelioſis vocibus, quales emitti conſentaneum eſt à multitudine graſſante. Cæterùm cum Imperator ex Antiochiēſibus multos perdere decreuiſſet, ad ſolum eius propoſiti rumorem plebs conſternata fuit, & remiſſo furore pœnitentiam egit: ac perinde vt ob præſentia mala, quæ futura nunciabantur, gemebat ac plorabat: & Deo ſupplicabat, vt Imperatoris iram mittigaret, cantilenis quibuſdam lugubribus ad eam ſupplicationem vſurpatis. Tum etiam Flauianus Antiochienſium epiſcopus

Flauiani Antiochenorū legati in Imperatore flectēdo prudentia.

pro ciuibus ſuis intercedens, offenſo etiamnum Imperatore, perſuaſit adoleſcentibus, qui ad menſam Imperatoriā canere ſolebant, vt eas pronunciarent cantilenas, quæ in Antiochienſiū ſupplicationibus erant. Quo facto, ferunt Imperatorem humanitatis affectu perfuſum, & miſericordia victum, confeſtim iram poſuiſſe, & vrbi

Spectrum mulieris per aerem diſcurrentis Antiochia viſum.

recōciliatū, lachrymis irrigaſſe phialam, quam tum fortè manu tenebat. Aiunt porrò, præcedente nocte, poſt quam ſuccedente die ſeditio mota fuit, ſpectrum mulieris fuiſſe viſum, magnitudine inuſitatū, & aſpectu horrendum: quod quidem in ſublimi per ciuitatis plateas diſcurrens, aërem diuerberaret flagello horriſono: vt quēadmodum ad iram feras incitant ij, qui ad huiuſmodi ſpectacula operam ſuam nauant, ita hanc ſeditionem dæmonum inſidiis genius aliquis malus commouerit. Ac fuiſſet ſanè cædes ingens cōſecuta, niſi iram ſuam Imperator ſacræ ſupplicationis reuerentia motus remiſiſſet.

De libertate D. Ambroſij, qua apud Imperatorem Theodoſium in loquendo vſus eſt: item de cæde Theſſalonicæ facta: denique enarratio aliquot præclarè factorum ſancti Ambroſij.

Caput XXIIII.

Arcadio & Honorio F. F. Conſtantinop. relictis contra Eugeniū mouet Theodoſius.

POſtquam igitur omnia illi inſtructa eſſent, quæ ad bellū neceſſaria erāt, Honorium iuniorem filium ſuum Cęſarem declarat: Arcadiū enim iam antea inaugurauerat. vtroque autē filio Cōſtātinopoli relicto, properè cū exercitibus ex Oriente ad Occidentales imperij regiones feſtinabat, ſequebaturq́; ipſum ingēs auxiliariū manus ex barbaris, Iſtri accolis. Fertur au-

Eiuſd. in D. Ioannis fano preces pro fœlici belli ſucceſſu.

tem, quòd cū egreſſus Conſtantinopoli ad ſeptimū c miliare] perueniſſet, Deo pre- c. μιλίῳ
ces nuncupauit in eccleſia illa, quā in honorem Ioannis Baptiſtæ conſtruxerat: ac petierit, vt expeditionis iſtius alea tum ſibi, tum exercitui ſuo, tum Romanis omnibus feliciter caderet: & auxiliarem ſibi inuocauerit, ipſum Baptiſtā. Hæc igitur pre- c. καὶ προσβαλὼν ταῖς ἄλπεσι.
catus, in Italiā contēdit: c & irruptione in Alpes facta,] primas cuſtodias occupat. Superato autē trāſitus cacumine, vbi ad deſcēſum perueniſſet, videt planiciē equitibus ac peditibus refertā: & non procul iſtinc c à tergo] multos ex hoſtibus, in ver- c. κατὰ νώτου
tice montis tum quieſcētes. Cum igitur primi tranſgreſsi cū hoſtibus in campo iam pedē contuliſſent, ac pugna acris & anceps mota eſſet, adhuc autē ſupereſſet exercitus, conſiderans (quantū quidem ad humanas vires attineret) ſuos, quātumuis cu-

Eiuſd. alia medio in conflictu preces & lachrymæ non inanes.

piant, ſaluari non poſſe, ſiquidem & illi irruerent, qui montis cacumē à c tergo] oc- c. νώτου
cuparant, pronus in terram prolapſus orabat, ac Deus eum confeſtim exaudiuit, ſicut cōprobauit euentus. Siquidē duces iſtorum qui montis verticem tenebāt, miſſis quibuſdam nunciarunt, ſe illi auxilio venturos eſſe, ſiquidem apud eum in dignitate futuri ſint. Cum igitur nec chartam nec atramentum petitum reperiret, accepta tabula, quam ex aſtantibus quidam fortè habebat, adſignauit illis præclari ac digni exercitus præfecturam, quam apud ipſum ſint conſecuturi, ſiquidem promiſſa adimpleuerint. Quocirca & illi accepta hac conditione, Imperatori iungūtur. Adhuc autem neutra parte cedente, ſed pugna in campo etiamnum vtrinque æqualiter feruente, ex aduerſo in hoſtes illapſus ventus inuſitatus, & qualem antea nunquam

quam cognouimus, aciem eorum diſrupit: tela verò & ſpicula in Romanos eiacu-
lata, velut ex ſolido repercuſſa, in eorũ corpora conuertit, qui emiſerant: & ſcuta *Victoria Theodoſio diuinitus parta.*
eorum de manibus excuſſa, cum puluere & illuuie aduerſus ipſos volutauit. Nuda-
ti itaque armis plerique eorum eueſtigiò trucidati ſunt: plerique ad exiguũ tempus
fuga ſaluati, non multo pòſt capti ſunt. Eugenius autem ad pedes Imperatoris ac- *Eugenij & Arbogaſti interitus.*
currens, vt ſeruaretur ſupplicabat: ſed interim dum ſupplicaret, à milite quopiam
capite truncatus eſt. Arbogaſtes verò fugiens, poſt pugnam ſibi ipſe manus intulit.
Fertur autem, quòd eo tempore quo pugna hæc committeretur, ex eo templo Dei,
quod erat in Hebdomo, in quo preces fuderat Imperator, egreſſus dæmon qui-
dam, ſubreptus in ſublime, Ioanni Baptiſtæ ſit conuiciatus, & capitis obtruncatio- *Portentum in D. Ioannis templo à Theodoſio excitato.*
nem exprobrarit, magnáque voce clamarit: Túne me vincis, & exercitui meo in-
ſidiaris? Huic rei qui forte præſentes aderant, cum magnum eſſet apud omnes ſtu-
dium de bello vel audire aliquid, vel dicere noui, obſtupefacti adnotarunt, eundem
c. παρὰ τῶν hunc fuiſſe diem, quo hunc euentum belli extitiſſe, non multo pòſt [c] ab iis] cogno-
uerunt, qui pugnæ interfuerant. Atque hæc quidem ſic eſſe acta dicuntur. Impera-
tor autem ſublato Eugenio, cum Mediolanum veniſſet, ad eccleſiam proceſsit, vt
oraret. Sed cum iam ad oſtium perueniſſet, occurrit ei Ambroſius eius ciuitatis epi- *Magna fiducia D. Ambroſius Imp. à templi ingreſſu arcet.*
ſcopus: & apprehenſa illius purpura, in præſentia populi, Siſte gradum, inquit, ho-
mini enim ob peccata prophano, & manus innoxio ſanguine commaculatas ha-
c. οὐ θεμιτὸν πρὸ μετανοίας béti, [c] fas non eſt, antequam pœnitentiam egerit,] vel ſacrum ingredi ſolium, vel ad
diuinorum myſteriorum communionem admitti. Imperator libertatem ſacerdo-
tis admiratus, cogitationibus conſcientiam accuſantibus regreſſus eſt, pœnitentia
compũctus. Erat autem peccati inſimulatio huiuſmodi. Botherichæ, tum temporis
apud Illyricos militum præfecti, auriga, pincernã domini impudicè intuitus, de ſtu-
pro interpellarat: eaq; de cauſa comprehenſus, in vinculis erat. Inſtante autẽ ſolen- *Addit hiſtoriam de clade Theſſalonicenſi à Theodoſio facta.*
ni equeſtri certamine, populus Theſſalonicenſis illũ, velut ad eam concertationem
neceſſarium, dimitti poſtulabat. Quod quoniam non impetrabat, in grauem ſedi-
tionem efferbuit, ac tãdem etiam Bothericham ipſum interfecit. Qua re nunciata,
Imperator præter modum excanduit: & certum eorum numerum, qui adfuerant,
interfici præcepit, ex quo ciuitas multis iniuſtis cædibus impleta fuit: Siquidem pe-
regrini, qui modò vel adnauigauerant, vel de via aduenerant, ex improuiſo appre-
hendebantur, fiebantq; miſerabiles clades, in quibus & hæc quoque. Mercator pro
filiis ſuis duobus captis ſeipſum offerens, orabat vt filiis ſeruatis, ipſe interficeretur:
& in eius facti mercedem, auri quicquid habebat, militibus pollicebatur. Illi cala- *Pater pro filiis ſe necandum offert.*
c. ὃν ἂν ἕληται mitatem hominis miſerati, pro vnò ex filiis, [c] quocunque vellet,] ſupplicationẽ ad-
mittunt: duos verò dimittere, tutum ſibi non eſſe dicunt, ob id quòd numerus defi-
ceret. Pater itaq; vtrũq; lamentabundus ac plorãs intuitus, neutrius electionẽ face-
re ſuſtinuit, ſed in cõtinua hæſitatione, donec interficerẽtur ambo, ſuſpẽſus manſit,
a. ἰσοῖς ante νενεμημένος. [a] æquali] vtriuſq; amore victus. Quin etiã frugi quendã ſeruum accepi pro domino *Seruus pro domino ſuo.*
ſuo, qui ad lanienã raptabatur, alacriter tũc oppetiiſſe mortẽ. Taliũ igitur, ac talibus
conſequentium malorũ, vt conſentaneum eſt, Ambroſius Imperatorẽ inſimulans,
ab Eccleſia arcuit, & à cõmunione ſecluſit. Imperator verò publicè coram eccleſia
a. τὸν μετὰ ταῦτα post χρόνον. peccatum cõfeſſus eſt: ac toto tempore [a] quod illi ad pœnitẽtiam præfinitũ erat,] vt
qui lugeret, Imperiali ornatu vſus nõ eſt. Quin & legem quoque illis irrogauit, qui *Theodoſij pœnitentia & lex de ſuſpendenda morte damnatorum ſententia.*
c. προστάγμασι imperialibus [c] mandatis] famulantur, vt in triceſimum vſque diem ſupplicia diffe-
rãt eorum, qui ad mortẽ condemnati ſunt: vt intermedio tempore imperatoris ira
a. γενέσθαι χώραν. mitigari, & placato eius animo miſericordiæ [a] locus eſſe poſſet.] Ab hoc Ambro-
ſio & alia multa præclarè geſta ſunt, officio ſacerdotali digna: quæ, vt cõſentaneum
eſt, indigenis ſolis conſtant. Ex præcipuis autem eius factis ego & illud quoque
cognoui. Moris erat, vt Imperatores, dum ſacris intereſſent, in ſacrario ſederent,
Maieſtatis ergò à populi conſortio ſeparati. Ambroſius autem conſiderans eam cõ- *Ambroſij præclare geſta.*
ſuetudinem vel ex aſſentatione, vel ex ordinis inſcitia eſſe natam, Imperatori in ec-
cleſia locum aſsignauit ante ſacrarij cancellos, ita vt populũ Imperator, Imperato- *Imperatoris in eccleſia locus ab Ambroſio aſſignatus.*
rem ſacerdotes ordine ſedis antecederent. Hanc autem optimam conſtitutionem
Theodoſius imperator approbauit, & ſucceſſores eius corroborauerũt, ac nos eam

ex eo vſque tempore conſeruatam cernimus. Eiuſdem viri huius & illud factum memorabile hoc libro [c] complecti] neceſſarium duxi. Paganus quidam ordine illuſtris vir, Gratianum conuiciis proſciderat, & patre indignũ appellauerat, [c] eiuſq; rei] habito iudicio, capitis damnatus erat. Cúmque iam ad ſupplicium duceretur, venit in palatium Ambroſius, pro illo ſupplicaturus. Cęterùm cum Gratianus, eorũ inſtinctu qui illi damnato inſidiabantur, diſtineretur ſpectaculis venationum(quales priuatæ delectationis, non publici commodi gratia, Principes exhibere conſueuerunt) nec atrienſium quiſquam illi rem indicaret, quaſi opportunum non eſſet, receſsit. Progreſſus autem ad illam portam, per quam feras introducebant, clanculum ſe habuit: ac ſimul cum venatoribus ingreſſus, nõ antea cauſam rei agere omiſit, neque prius Gratiani & aulicorum eius obſecrationibus ceſsit, quàm ſalutiferum ſuffragium Gratiano extorſiſſet, quo morti deſtinatum liberaret. Quinetiam circa legum eccleſiaſticarum obſeruantiam, & inſtitutionem clericorum ſibi commiſſorum, admodum ſedulus erat. Ex multis itaque [c] eius præclaris factis,] hæc à me dicta ſint: vt intelligatur, quanta apud Imperatores propter Deum loquendi libertate polluerit.

Ambroſij precibus ſeruatur mortis damnatus Ethnicus.

Ambroſij in leges eccleſiaſticas & clericos ſtudium.

c. ἀναλαβεῖν

c. ἐπὶ αὐτῷ

c. τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων

De ſancto Donato, epiſcopo Euoreæ, & Theotimo Scytharum antiſtite. Caput XXV.

Donatus Euoreæ epiſc.

HAc memoria multi, multis in locis, per orbem terrarũ inter epiſcopos præclari extiterunt: vt Donatus Euoreæ Epiri, quem & alia multa mirabilia feciſſe teſtantur indigenæ, & illud maximè, [A] quòd in] draconis interfectione præſtitit, qui in Chamægephyris, quas vocant, ad viam regiam luſtrum habebat, & oues & capras, & boues & equos, nec nõ & homines & alia rapiebat. Neque enim ille vel gladiũ vel haſtam ferens, vel aliud aliquod telum habens, hanc belluam adortus eſt: ſed cum illa eum aduentantem ſenſiſſet, & caput, velut impetũ factura, exeruiſſet, ſignum crucis aduerſus ipſam aëri digito inſcripſit, & illi in faciẽ expuit. Illa ſputo in os accepto, ſtatim concidit: ac mortua iacens, amplitudine non minor apparuit iis ſerpentibus, qui viſuntur apud Indos. Siquidem, vt ego quidem accepi, octo iugis in proximum campum extractam indigenæ combuſſerunt, ne putrefacta aërem inquinaret, & morbos peſtilentes gigneret. Donato huic ſepulchrum eſt inſigne templum, ab ipſo denominatum: prope quod etiã fons eſt aquis vberrimis ſcaturiens, quem, cum antea non eſſet, Deus illius precibus exoratus edidit. erat enim is locus prorſus aridus. Nam cum ille aliquando ex itinere huc aduenisset, fertur ſodalibus eius aquę defectu laborãtibus, effoſſa manibus terra oraſſe, & ſimul ad votum aquam vberem ſcaturiuiſſe, & ab eo tempore defeciſſe nunquã. Sed huius quidem rei teſtes ſunt, qui Iſauriam incolũt, pagum Euoreæ, in quo hæc acta ſunt. Eadẽ memoria Tomienſiũ & reliquę Scythiæ eccleſiã gubernabat Theotimus Scytha, vir in philoſophia enutritus: quem ob virtutẽ admirati Hunni Iſtri accolę, Barbari, Deum Romanorũ appellabant. nam ſanè diuinas in eo virtutes experti fuerant. Fertur enim, quòd aliquando iter per hanc Barbarorum terram faciẽti, eadem via obuiam facti ſint, qui † ad prædicationem adequitabant. Lamentantibus igitur eius ſociis, perinde vt qui iamiam eſſent perituri, ille deſcẽdens ab equo orabat: quo facto Barbari, neq; ipſo neque comitibus eius, neque equis quibus inſidebant cõſpectis, prȩterierunt. Cum autẽ crebris incurſionibus Scythas infeſtarent Hunni, quamuis natura eſſent feri, tamen ad manſuetudinem conuertit, [c] tum cõuiuiis,] tum muneribus eos liberaliter excipiẽs. Qua quidem ex re vir quidam Barbarus eum ſuſpicatus eſſe opulẽtum, dolo capere ſtatuerat. Parato igitur in hoc laqueo ad ſcutum alligato, ſicut in hoſtes conſueuerat, illi dum colloquitur, ſublata dextra funem immiſſurus erat, tanquam eum ad ſe & ad cõtribules attracturus. At verò manus in ipſo conatu eleuata, in aëre remanſit: nec antea Barbarus ex inuiſibilibus iſtis vinculis liberatus eſt, quàm aliis pro ipſo intercedẽtibus, Theotimus Deũ exoraſſet. Aiunt porrò, quòd hic in coma nutriẽda perſeuerarit, & philoſophiæ ſtudiũ, vti cœperat, proſecutus, ac tenui victu vſus ſit: ſumẽdiq; nutrimenti nõ ſemper idem,

Eiuſd. miracula & ſepulchrum.

A. τῷ ἀνελεῖν δρ.

Theotimus Scytharum epiſc.

Eiuſdem miracula.

† ἐπιτάμενοι. *Niceph. lib. 12. cap. 43. monet legend.* ἐπὶ πραξιν. *ad Tomũ urbem.*

c. ἑστιάσει τε καὶ δώροις

idem,ſed in fame atque ſiti tempus determinauerit. Philoſophi enim erat, opinor, his quoque pro neceſsitate,& non pro otio locum dare

De ſancto Epiphanio epiſcopo Cypri, & particularis quædam rerum eius expoſitio.

Caput XXVI.

c. τῶν κυπρίων ἐπισκόπων μητρόπολιν

Epiphanius Cypri epiſcopus vita & miraculis clarus.

EAdem tempeſtate [c] metropolitanæ Cypriorum eccleſiæ præerat] Epiphanius:quem non ſolum in rebus politicis ob virtutes,ſed & ob miracula illuſtrem Deus effecit,quæ in honorem eius tum viuentis,tum defuncti,peragere dignatus eſt. Defuncto enim, quod viuenti non contigerat,ad ſepulchrum eius etiam adhuc dæmones expelli, & ſanationes fieri, fama eſt. Sed & eo tempore quo viueret,multa illi admirabilia tribuuntur. Quorum vnũ, quod quidem nobis innotuit,illud eſt. Nam cum largus eſſet in pauperes,& eos qui vel naufragiis vel aliis infortuniis afflicti erant,poſtquam iam olim ſuas ipſius facultates inſumpſerat,exigente neceſsitate,etiam pecunias Eccleſiæ erogabat. Fuerant hæ ſanè multæ: vndique enim multi,quibus opes ſuas in pios vſus conuertere decretum fuerat, & viuentes illius Eccleſiæ tradiderunt, & morientes reliquerunt. Conſiderabant enim quòd ille qui & rerum diſpenſator, & numinis diuini cultor bonus erat,munera,quę contulerant,ex ipſorum ſentẽtia diſtributurus eſſet. Aiunt igitur,quodam tempore paucis admodum reliquis pecuniis, eccleſiæ diſpenſatorem indignatum fuiſſe,& quaſi nimis profuſum reprehendiſſe:ſed illum ne ſic quidem abſtinuiſſe à munificentia ſua erga egenos declaranda. Erogatis igitur cunctis,acceſsit quidem ad domunculam,in qua diſpenſator habitabat, & crumenam multis nummis aureis refertam dedit. Sed cum neque qui dederat,neque qui miſerat,manifeſtus eſſet:videreturque meritò inſolens hominem quenquam in tantarum pecuniarum largitione ſe ipſum præbere ignotum,tum verò omnes rem diuinitùs eſſe geſtam agnouerunt. Quin,quale etiam aliud de ipſo referatur, commemorare volo:quanquam & hoc ab eximio iſto Gregorio,qui Neocæſarienſem gubernauit eccleſiam,itidem geſtum eſſe accipio:quod libẽter credo,nam propterea diffidendum non eſt,id conſimiliter & ab Epiphanio eſſe actum. Siquidem nec ſolus Petrus apoſtolus mortuum ſuſcitauit,ſed & Ioannes euangeliſta Epheſi, & Philippi filiæ Hierapoli:& eadem à multis tum veteribus tum noſtri temporis piis viris eſſe geſta reperias. eſt autem huiuſmodi, quod dicere volo. Duo quidam mendici Epiphanium aliquò abeuntem aucupati, [c] hoc agebant,] vt ab eo pluſculum aliquid auferrent. itaque eorum alter,cum ſe humi extendiſſet, iacebat ſcilicet mortuus:alter aſsiſtens plorabat,qui videlicet & ſocij lugeret mortem,& ſimul paupertatem accuſaret,ob quam ne ſepelire quidem illum poſſet. Epiphanius iacenti requiem imprecatus eſt,& quæ ad funus neceſſaria forent largitus, lachrymanti, Sepulturam,inquit,procura mi fili,& plorare deſine, neque enim reſurget nunc. In hoc enim caſu, id quod eſt ineuitabile,& prorſus fatale, generoſo animo perferre oportet. Atque hic quidem his dictis tranſiit. Cum autem nemo iam in conſpectu eſſet,tum pede iacentem mouens ille qui aſtabat, ac ſimul collaudans quòd perquam euidenter mortuum expreſsiſſet, Erige te ipſum, inquit, vt ex laboribus tuis hunc lætum conſumamus diem. Cæterùm cum ille conſimiliter iaceret, & nihilo magis vel clamantem audiret, vel cunctis viribus obuoluentem ſentiret: effuſo curſu ſacerdotem aſſecutus, impoſturæ ſuæ certiorem facit, ac plorans & capillos vellicans obſecrat,vt ſocium reſuſcitet. Atqui Epiphanius hominem hortatus,ne id quod actum erat,moleſtè ferret,ab ſe dimiſit. Neque enim quoduis factum Deus ſimpliciter reſoluit:ob id,opinor, vt hominibus fidẽ faciat, quòd ipſum cuncta videntem & cuncta audientem decipiant ij,quicunque erga miniſtros eius ſeſe tales præbent.

Hanc eccleſia bonorum diſpenſationem imitentur eccleſiaſtici.

Epiphanij miraculum cuius ſimile, Gregorio Thaumaturgo tribuitur.

c. πραγματευόμενοι

Epiphanius iacenti mortuo requiem precatur.

Mendum morte ſimulata, vere mortuus.

De Acacio Berœæ epiſcopo: & de Zenone & Aiace viris illuſtribus, & ob virtutem claris.

Caput XXVII.

Acacij episc. virtutes.

HAEc ita geſta eſſe accepi. Ex eo autem tẽpore & Acacius inter epiſcopos clarus extitit, qui iam antea Berœæ in Syria epiſcopus fuerat. Huius & alia facta ſcripto digna ferri conſentaneum eſt, propterea quòd ad ſolitariã vitam à puero exercitatus, officio ſuo præclarè functus ſit. Sed tamẽ illud maximũ virtutis argumentũ dedit, quòd omni tẽpore apertũ habuerit epiſcopale habitaculũ, vt & cibi & ſomni capiendi tẽpore, tum à peregrinis, tum à ciuibus ſuis, quibuſcunque placeret, liberè conſpiceretur. id quod maximè laudo. Nam aut propterea c ſic vixit,] quòd ſui fiduciã ſemper habuerit: aut quòd hoc exercitij genere naturæ procliuitatẽ ad vitia propenſam refrenare cogitarit, vt dum perpetuò ſe deprehenſum iri ſuſpicatur ab iis, qui ex improuiſo ſuperuenirent, in cõtinuis excubiis neque ab iis deuiaret, quæ ipſum decebãt, & honeſtis negociis continuò occuparetur. Eodem tempore etiam clari erant Zenon & Aiax fratres, qui philoſophati quondã erant non in ſolitudinibus, c ſed in Gaza] maritima, quã etiam Maiumam vocant. Ambo autẽ c circa doctrinã] fideliſsimi extiterunt, ac Deũ viriliter cõfeſsi ſunt, adeò vt à paganis ſæpenumero grauiter admodũ & immaniter vexati ſint. Fertur autẽ Aiax pulcherrimã duxiſſe vxorẽ, & ter modò cum ea toto tẽpore congreſſus, tres ſuſtuliſſe proles: ac deinceps ob huiuſmodi cõſuetudinis abſtinẽtiã ab vxore ſeparatus, ſolitariã duxiſſe vitã, ac duos ex filiis ad rem diuinã & cœlibatũ, tertiũ verò ad matrimonium educaſſe, moderateq; & admodũ præclarè Botolianã eccleſiam gubernaſſe. Zenõ verò etiãnum iuuenis mundo ac matrimonio contẽpto, diligentiſsimus extitit circa miniſteriũ Dei. Aiũt eũ, imò & nos quoq; vidimus, cum Maiumanã eccleſiam gubernaret, iam ſenem, & natum plus c minus annos centũ,] nunquã vel matutinos vel veſpertinos hymnos neglexiſſe, niſi fortè morbus ipſum impediret: & cum in philoſophia monaſtica vitã traduceret, ex lino texebat veſtes vnica tela: atque hinc tum ſibi neceſſaria acquirebat, tum aliis ſuppeditabat. Atque hoc quidẽ opificiũ ille ad mortẽ vſque exercere non ceſſauit, etiamſi propter ſeniũ reliquis eius gẽtis ſacerdotibus eſſet ſuperior, ac populo & pecuniis maximè eccleſiæ prçeſſet. Horũ igitur ego mentionẽ feci, vt conſtaret, quales eo tempore ſacerdotes extiterint. omnes enim recenſere longum foret, quandoquidem plurimi ex his boni extiterunt. Siquidem Deus ipſorum vitam teſtimonio ſuo comprobauit, cum & orantes promptè exaudiuerit, & miraculis plurimis illuſtrauerit.

Cur apertum ſemper habitaculum epiſcopale habuerit.

Zenon & Aiax fratres.

Exemplum temperati coniugij in Aiace.

Exemplum ſeduli & probi epiſcopi in Zenone.

c. ὅπως ἐζῆ

c. ἀλλ' ἐν γάζῃ

c. περὶ τὸ δόγμα

c. ἀμφὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη ὄντα

De inuentione reliquiarum Abacuc & Michææ prophetarum: & de obitu Imperatoris Theodoſij magni. Caput XXVIII

Abacuc & Michea Sepulchra ſebẽno per viſionem indicata.

AB huiuſmodi viris eccleſia vbiq; gubernata, ad cõcordiam, virtutem ac zelum populum ſimul & clerum adduxit. Atqui non hæc ſola religionẽ cohoneſtabant: verùm etiam Abacuc, & poſt eum non longo interuallo Michęas, inter prophetas primi, circa hoc tempus apparuerunt. Amborũ autem corpora (vt intellexi) per diuinam in ſomnis viſionem indicata ſunt Sebenno, tum tẽporis Eleutheropolis epiſcopo. Erat autẽ nomen eius ciuitatis Cela, quæ antea Cila vocabatur, in qua repertus fuit Abacuc: ad Baratſatia locus eſt circiter decẽ ſtadiis ab ea ciuitate diſtans, in quo Michææ ſepulchrum erat. quod monumentum Fidele vocabant indigenæ, ignari quid dicerent, Nephaſa meemana lingua patria appellantes. Satis igitur opportuna & hæc ad Chriſtianæ doctrinæ celebritatem, Sub hoc imperio contigerunt. Theodoſius autem imperator poſt c victoriam de Eugenio obtentam,] dum verſaretur Mediolani, morbo correptus fuit. Recordatus itaque vaticinij Ioannis monachi, ſe moriturum ſuſpicabatur. quare filium Honorium quàm poterat ocyſsimè Conſtantinopoli c euocauit:] quem poſtquam præſentem conſpicatus eſſet, melius habere ſibi viſus eſt, adeò vt & ad equeſtris certaminis ſpectaculum ▪ vnà cum illo prodiret.] Cæterùm cum à prandio ſtatim malè affectus eſſet, iniunxit filio, vt is ſpectaculum ▪ abſolueret: ac ſequenti nocte vita defunctus eſt, Obliuerio & Flauiano fratribus Conſulibus.

Theodoſij Imp. mors.

c. κατ' Εὐγενίου νίκην

c μετεκαλέσατο

c. αὐτὸν oportebat interpres addere quia ante αὐτῷ videtur.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

HERMIAE

HERMIAE SOZOMENI SALAMINII HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIBER OCTAVVS.

De ſucceſſoribus Theodoſii magni, & quomodo ſublatus de medio ſit præfectus eius Ruffinus: & de magnarum ciuitatum epiſcopis, & hæreticorum diſſidiis: & Syſinnio Nouatianorum epiſcopo. *Cap. I.*

Impp. Arcadius Orientis. Honorius Occidentis.

AD hunc igitur modum Theodoſius, poſtquam eccleſiam plurimũ auxiſſet, vita defunctus eſt, annos natus plus minus ſexaginta: ex quibus ſexdecim imperauit. ſucceſſores imperij reliquit Arcadium filium, natu maiorem, in Oriente: Honorium verò, in Occidente: *Syrycius Epiſcopi Rom.* qui quidem vterque cum patre in religione eandem ſententiã amplectebantur. *Nectarius CP ſtant.* Præerat autem tum temporis eccleſiæ Romanæ ſucceſſor Damaſi, Syrycius: Conſtantinopolitanæ verò, Nectarius: ac Theophilus Alexandrinæ, & Flauianus Antiochenæ, & Ioannes Hieroſolymitanæ. *Theophil. Alexand.* *Flauianus Antioch.* *Ioannes Hieroſ.* Hac tempeſtate Hunni barbari Armeniam, & nonnullas alias Orientales imperij partes deuaſtarunt. Ferebatur autem, quòd eos clanculum in imperij limina introduxiſſet Ruffinus præfectus Orientis, qui & aliàs affectatæ tyrannidis ſuſpectus erat. *Hunnorum irruptio & Rufini interitus.* Sed hic quidem ob huiuſmodi ſuſpicionem non multo pòſt ſublatus fuit. Nam ſimulatque ex bello aduerſus Eugenium geſto reuerſus eſſet exercitus, & Imperator (vt moris erat) illi extra vrbem Conſtantinopolitanam occurriſſet, milites abſque mora Ruffinum interfecerunt. Ea res occaſionem præbuit, qua magis etiamnum creſceret eccleſia. Primùm enim ipſi Imperatores arbitrabantur & patrem ſuum ob pietatem ex tyrannis ᶜ reportaſſe] victoriam: & Ruffinum demum, qui ipſorum inſidiatus eſſet imperio, ita ſine negocio eſſe ſublatum: ac proinde, quæ à præcedentibus Imperatoribus ad eccleſiarum incrementum decreta fuerãt, propenſius ᶜ rata conſeruabant,] & alias donationes de ſuo adiiciebant. *c. καθῃρῆσθαι* *c. ἐφύλαττον* Deinde & ſubditi ad hos reſpicientes, qui Pagani erant, ad Chriſtianiſmum facilius conuertebantur: qui hæretici, eccleſiæ catholicæ accedebant. *Chriſtianiſmi incrementa.* Quandoquidem Ariani & Eunomiani, quoniam inter ſeſe ob cauſas prædictas diſſidebant, vbique ᶜ minuebãtur.] multi enim eos ex mutua inter ipſos diſcordia de Deo nõ rectè ſentire iudicabant: & ad eos tranſibant, qui eiuſdem opinionis cum Imperatoribus erant. *c. ἐμειοῦντο* Macedonianos autem Conſtantinopolis incolas ᶜ fregit, quòd eo tempore non haberent epiſcopum: nam ab eo tempre, quo ſub Conſtantio imperatore ab Eudoxio eiúſque fautoribus eccleſiis priuati ſunt, ſub ſolis presbyteris ad ſequens vſque imperium egerunt. *c. ἔθλασε* *Hæreticorum mutua diſſenſio auget eccleſiam.* Nouatiani verò, ᶜ tametſi quoſdam ex his] turbaret quæſtio de Paſchate, quã nuper mouerat Sabbatius, maiori tamen ex parte in eccleſia ſua cõquieuerunt. *c. εἰ δὲ καί τινας τούτων* Neque enim iiſdem pœnis ac legibus ex æquo cum ſectis reliquis obnoxij erant, vtpote qui Trinitatem conſubſtantialem aſſererent: & quod firmius erat, antiſtum præſtantia ad concordiam exuſcitarentur. *Nouatiani cur mitius habiti quam reliqui hæretici.* Nam poſt Agelij præſidentiam, Marciani viri boni præſidentiam conſecuti ſunt: & eo rurſus ᶜ per tempus iſtud] recens mortuo, in epiſcopatum ſucceſſit Syſinnius, vir egregius vt quàm maximè, & philoſophicorum dogmatum ac Scripturæ ſacræ iuxtà gnarus, & ad diſputandum promptus: adeò vt etiam Eunomius, qui ex eo celebris erat, & huic operam dabat, ſæpenumero congredi cum illo detrectarit. *c. κατὰ τὸν παρόντα χρόνον* Fuit autẽ vita continens, vt calumniis non pateret. *Qualis Syſinnius Nouatianus epiſc.* In ratione victus erat ᴬ delicatus] & exquiſitus, vt ij, quibus erat ignotus, fidem nõ haberent, cum ſibi poſſe temperare in tantis voluptatibus.] *A. ἁβρὸς* *C. πόνων τρυφῶν* Moribus erat ᴬ gratioſis,] ac iucundis in cõſuetudine, & eã ob cauſam Eccleſiæ catholicæ epiſcopis, & iis qui vel principatu vel eruditione conſpicui erant, gratus exiſtebat. ᶜ Salibus enim ludere cum gratia,] ac dicteria viciſſim excipere, & vtrũque ſine offenſa præſtare, ᶜ facetè] etiã & ex tẽpore ad obiecta reſpõdere admodũ opportunè poterat. *A. χαρίεις* *C. σκώπτειν τε σὺν χάριτι* *C. κομψῶς* Proinde interrogatus aliquãdo, Quamobrẽ, cum epiſcopus

eſſet, in die bis lauaretur? Quoniam, inquit, tertium non aſſequor. Rurſus, quoniam aſſiduè vtebatur veſte candida, ex Catholicis quiſpiã ipſum dicterio perſtrinxerat. Ad quem ille: Tu igitur, inquit, dicito, vbinam præceptum ſit, atram veſtem indui oportere? eo hæſitante, ſubiiciens: Tu quidem, inquit, iſtud oſtendere non poteris. mihi verò Solomon ille ſapientiſſimus præcepit, inquiens: Sint veſtimenta tua ſemper candida. Quin & Chriſtus ipſe in Euangeliis, cùm candida veſte apparuiſſet, etiam Moyſen & Heliam Apoſtolis in eadem oſtendit. Iam & iſtud quoque lepidè à Syſinnio dictum puto. Agebat Conſtantinopoli Leontius Ancyræ apud Galatas epiſcopus: qui quidem, quòd eccleſiæ [a Nouatianæ] primatu illic deiectus eſſet, ad hunc ſupplicaturus venerat, vt [c eum] recuperaret. Sed cum hic eum illi non redderet, ipſe Nouatianis cõuiciabatur: & indignos appellabat, quibus ius Eccleſiæ concederetur, vt quos pœnitẽtiam, & ſperatam diuinitùs humanitatem è medio tollere diceret. Tum Syſinnius: Atqui, inquit, nemo tanta pœnitentia diſcruciatur, atque ego. Interrogante ibi Leontio, Quamobrem tandem? reſpondit, Quòd te aſpexerim. Multa etiam alia ab eo [c opportunè dicta] commemorant, & circumferri multos aiunt eius libros haud inuenuſtos. Magis autem probabatur, quoties viua voce diceret, vt qui omnes actionis partes optimè tueretur, cũ & voce, oculis & vultu vrbaniſſimo auditorem abũde mouere poſſet. Sed qualis hic vir extiterit, hactenus dictum ſit: vt hinc intelligatur, qualem ille indolem, educationem, & profeſsionem ſortitus fuerit.

Syſinnij vrbanè & acutè dicta.

A. Ναυατιανῶν ante ἀφῃρημένος

c αὐτὴν

c. ἦν ἀξιό- ψυς λόγους

De educatione, ratione victus, conſuetudine vitæ, ordinatione magni illius Ioannis Chryſoſtomi: & quo modo illi obſtiterit Theophilus epiſcopus Alexandrinus. Cap. II.

DVrante hoc imperio, cum defunctus eſſet Nectarius, eſſetque congregatũ conciliũ, quémnam in eius locum ordinare conueniret: dum alij alios eligunt, nec omnibus probatur idem, tempus extrahitur. Erat autem Antiochiæ ad Orontem presbyter, cui nomen Ioannes, genere patricius, vita integer, ad dicendum ac perſuadendum potens, & inter ſui temporis oratores excellens, ſicut etiam Libanius Syrus ſophiſta teſtatus eſt: qui cũ moriturus eſſet, rogantibus amicis, quemnam ſibi vellet eſſe ſucceſſorem? Ioannem, dixiſſe fertur: niſi hunc ſacrilegio Chriſtiani ſurripuiſſent. Plurimis autem ſuis in eccleſia auditoribus ad virtutem profuit, & ſuã de Deo opinionem inſtillauit. Siquidem eo, quod ipſe vitam planè diuinam ageret, ad ſuæ virtutis æmulationem auditores excitabat. Ad eandem verò ſententiam ſecum amplectendam eos inſuper facilè inducebat, non quidem quòd arte quapiam aut orationis vehementia vrgeret, ſed quòd ſacrorum librorũ veritatem ſincerè explicaret. Oratio enim factis ornata, fide meritò videtur eſſe digna. His autem deſtituta, ſcurram, & ſuorum ipſius dictorum reprehenſorẽ eum, qui loquitur, arguit, quamuis magna diligentia doceat. In illo igitur erat, vt ex vtroque probaretur. Victus enim ratione ſobria vtebatur, & vitæ conſuetudine exquiſita, ſtilo orationis perſpicuo, cum ſplendore. Nam & natura ipſa habilis erat, & præceptores inſuper, in exercitiis oratoriis Libanium, in ſtudiis philoſophiæ Andragathium ſortitus eſt. Cum autem cauſas in foro acturus, & hoc genus vitæ ſectaturus ſperaretur: ille ſacros ſcrutari libros, & ex præſcripto Eccleſiæ philoſophari ſtatuerat. Atque huius quidem philoſophiæ magiſtros illos habuit, qui tũ temporis ibi celebribus lectoriis præſidebant, Carteriũ ſcilicet, ac Diodorum, iſtũ qui demũ Tarſenſis eccleſiæ antiſtes fuit, quem equidẽ audiui propriarũ cõmentationum multos reliquiſſe libros: direxiſſe autẽ ad literam ſacræ Scripturæ interpretationes ſuas, auerſatũ verò ſpeculationes vniuerſas. Non ſolus autem ad hoſce ventitabat: ſed in eandem ſecum ſententiam pertraxit ex Libanij ſchola ſodales ſuos, Theodorum quendam, & Maximum. Quorum Maximus poſtea Seleuciæ apud Iſauros epiſcopus factus eſt, Mopſueſtiæ verò in Cilicia Theodorus: ad quem lapſum diuinus ille Chryſoſtomus epiſtolam alterã ſcribit. [c Erat is] Scripturæ ſacræ, ac reliquæ tum Oratorum tum Philoſophorum diſciplinæ ſatis peritus: & ab initio quidem cum in ſacras leges incidiſſet, & cum ſanctis viris conuerſaretur,

Nectarij ſucceſſor. Ioannes Chryſoſtomus.

Libanij de eius eruditione teſtimonium.

Ioannis oratio moribus ſimilis.

Eiuſd. magiſtri artium liberalium.

Theologia.

Commilitones, quos ad Chriſtianiſmum traxit.

c. ἀνὴρ ὢν

ſaretur, hoc vitæ genus approbabat, ac ſeculare damnabat. Sed in eodem hoc propoſito non perſtitit: verùm pœnitentia ductus, ad aliam vitæ conſuetudinem pertractus fuit: &, quod eſt conſentaneũ, contrariis argumẽtis propoſitũ ſuum ornans ex veterum exemplis (erat enim variæ lectionis) in vrbem reuerſus eſt: cõducibilius id ſibi fore ſua opinione ſtatuens, quo ipſe potiri concupiſcebat. Ioannes igitur, intellecto quòd ille negociis mundanis iam implicaretur, & in matrimonio cõtrahendo occupatus eſſet, epiſtolam tum verbis tum ſententiis diuiniorem, quàm vt eam mens humana capiat, ad illum conſcriptam tranſmiſit. Ille verò vbi in eam incidiſſet,]pœnitentia ductus fuit: ac rurſus facultatibus relictis, ac nuptiis abdicatis, Ioannis cõſilio ſaluatus, & ad philoſophicam vitam regreſſus eſt. Proinde mihi vel hinc facile coniici poſſe videtur, quòd ſingularis quædam ſuadela in Ioannis oratione emineret. Vicit enim ipſa & eos quoque, qui pari tũ dicendi tum perſuadendi facultate pollebant. Hac ipſa vulgum cepit, ac maximè, cum freques eſſet in coarguendis peccatis, tam in eccleſia publicè, quam priuatim apud eos, qui deliquiſſent, perinde ac ſi ipſe iniuria fuiſſet affectus, cum ſumma dicendi libertate ſtomachans. Ea verò res multitudini meritò grata erat: moleſta autem diuitibus ac potentibus, penes quos delictorum pars eſt maxima. Cum igitur notis ob experientiã, ignotis ob famam tum eruditionis tum virtutis, per vniuerſum Romanorum imperium charus eſſet: dignus viſus eſt, qui Conſtantinopolitanæ eccleſiæ epiſcopus conſtitueretur. Poſtquam itaque in hoc populus & clerus ſuffragium ſuum contuliſſent, etiam Imperator aſtipulatus fuit: & qui eum adducerent, emiſit. Conuocauit etiam ſynodum, vt ea ratione fauorabiliorem redderet illius ordinationem. Non multò pòſt igitur, Aſterius [a] præfectus] Orientis, acceptis Imperatoris literis, indicauit Ioãni, vt ad ſe veniret, perinde ac ſi illũ aliquid rogare ipſe vellet. Qui vbi veniſſet, confeſtim vnà cum eo conſcenſo curru Pagras adequitat, quæ ſtatio eſt ita dicta. hic eo legatis Imperatoriis tradito, reuerſus eſt. Videbatur autem ille, quod ad hoc negocium attinet, [a] percommodè] tranſegiſſe, antequam Antiochienſes reſciſcerent, qui ad ſeditionem pertinaces erant, & propenſi: vt Ioannem ſponte ſua dimiſſuri nunquam fuerint, niſi prius aliquid vel paſſi eſſent, vel ipſi patraſſent. Poſteaquam autem Conſtantinopolim appuliſſet, & vocati ſacerdotes conueniſſent, ordinationi eius obſtabat Theophilus, qui promouebat Iſidorum. Erat hic ex presbyteris illi ſubditis vnus, idémque peregrinorum ac pauperum præfectus Alexandriæ: à puero autem apud Scetin philoſophiæ maximam nauârat operam, vt ex hominibus intellexi, qui cum ipſo verſati fuerant. Alij dicunt, Theophilo hunc fuiſſe amicum propterea, quòd & particeps & conſcius illi eſſet rei cuiuſdam periculoſæ. Aiunt eum, quòd cum bellum gereretur aduerſus Maximum, Theophilus datis huic muneribus, nec non & literis tum ad Imperatorem tum ad tyrannum, Romam proficiſci, & ibidem belli euentum præſtolari iuſſerit, vt victori cum ſuis literis munera daret: hunc verò in hoc facto deprehenſum, & quoniam ſibi metueret, fuga dilapſum, Alexandriam fuiſſe reuerſum. Ex eo denique Theophilum hunc virum inter fideliſſimos ſibi reputaſſe, & hac occaſione cogitaſſe illi in periculi ſuſcepti retributionem Conſtantinopolitanæ ſedis epiſcopatum conficere. Verùm ſiue [a] ob hanc cauſam] ſiue ob id, quòd bonum virũ iudicarit, hunc ordinare ſtuduerit Theophilus, ad extremum conſenſit tamen ſuffragiis pro Ioanne latis: quòd planè metueret huius ordinationi ſtudentẽ Eutropium, qui tum Palatij præfectus erat: quem illi in os eſſe comminatum dicunt, vt aut cæterorum calculis ſuum adiiceret: aut illis ſeſe purgaret, qui ipſum reum agere decreuerant. aderant enim tum fortè multi, qui illum coram ſynodo accuſaturi erant.

Marginal notes (left): C. πάντῃ ὑπο-χῶν. — A. ἐπάρχης — A. καλῶς πάνυ — A. ταύτης

Marginal notes (right): *Chryſoſtomi ſingularis in oratione vis & libertas ſed magnatibus ingrata.* — *Antiochia per Aſterium Conſtantinopolim deducitur Chryſoſt. ordinandus.* — *Eius ordinationi Iſidori ſtudio reluctatur Theophilus.* — *Theophili in Iſidorum ſtudium vnde.* — *Theophilus tãdem Ioannis ordinationi aſſentitur.*

Quomodo Ioannes in epiſcopatu collocatus, rem eccleſiaſticam cordi habuerit, & eccleſias vbique correxerit: & quo modo Flauiano Pontificem Romanum reconciliauerit. Cap. III.

Ioannes igitur in epiſcopatu conſtitutus, primùm clericorum ſuorum vitam emendare ſtuduit: & facta in eorum conuerſationem, in victum & in reliquã vitæ conſuetudinẽ diligenti inquiſitione, redarguebat, corrigebat,

Chryſoſtomus epiſcopatum ingreſſus a clero reformatione incipit.

& nonnullos etiã ab eccleſia ſubmouebat. nam cũ ad corripiendum natura propẽ ſũs eſſet, ac iuſtè eos obiurgaret qui deliquiſſent, in epiſcopatu etiam non plus indulſit his affectibus:] natura enim autoritate fulta, linguã ad redarguendum facilè mouebat, & iram aduerſus delinquentes promptius incitabat: neque verò ſuam duntaxat eccleſiã, ſed & [aliorum vniuerſas] ille, ceu bonus ac magnanimus epiſcopus, emendare conabatur. Quamprimùm enim ad epiſcopatũ perueniſſet, cũ Aegyptij ſacerdotes & Occidentales adhuc cũ Orientalibus diſſiderent propter Paulinum, & cõmunis quædam diſtractio ob id ipſum eccleſias per vniuerſum imperiũ detineret, Theophilum orabat, vt in hoc ſibi auxiliũ ferret, quo Flauianus in gratiã Romani epiſcopi reduci poſſet. Conſenſu igitur vtrinque facto, ad hoc negociũ eliguntur Acacius Berœenſis epiſcopus, & Iſidorus ille, cuius nomine Theophilus ordinationi Ioannis obſtiterat. Hi profecti Romam, ac legatione pro votis functi, in Aegyptum abnauigabant. Et hinc porrò in Syriam peruenit Acacius, Flauiano literas pacificas ab Aegyptiis & Occidẽtalibus ſacerdotibus adferens. Cæterùm eccleſiæ quanquam hac diſſenſione ad hunc modum liberatæ eſſent, priſtinam tamẽ concordiam inter ſeſe nunquam recuperarunt. Antiochiæ verò eorum multitudo qui Euſtachiani dicebantur, ad tempus aliquod inter ſeſe etiam ſine epiſcopo conueniebat. etenim cũ exiguum tẽpus ſuperuixiſſet, defunctus eſt, vt cognouimus, Euagrius Paulini ſucceſſor. Hinc enim, vt opinor, extiterunt epiſcopis delectus faciles, cum nemo ſeſe his opponeret. Populus igitur, prout vulgus conſueuit paulatim & identidem his acceſſit, qui ſub Flauiano conueniebant, atque ita maxima eius pars vnita fuit.

c. πόνοις ἐκδόμενον.
c. τοῦ ἀνατ- ταχῦ

Eiuſd. opera Flauianus epiſcopo Rom. reconciliatus.

Euſtachiani.

De Gaina barbaro Gotthorum duce, eiúſque flagitiis. *Cap. IIII.*

Gainas barbarus ſtudes Imperium occupare, & Phrygiam vaſtat.

HOc autem Gainas, homo barbarus, ad Romanos trãſfuga, ex gregario milite præter expectationem ad dignitatem ducum ſubuectus, ſibi vẽdicare conabatur imperium Romanũ. Hoc autem dum molitur, gentiles ſuos Gotthos ex propriis agris in Romanos euocat, & amicos ſuos ſecũ præfectos exercituum & chiliarchas conſtituit. Tumultuante itaque Tirbingilo, qui illum ſanguinis vinculo contingens, numeroſo militum exercitui præerat in Phrygia, nõ latuit quidem cordatos illum hæc machinari: ſed tamen quia ſe indignari ſedulò ſimulabat, cum ibi euerterentur vrbes, commiſſum ipſi fuit vt his ſuppetias ferret. Vt autem in Phrygiam peruenit, adducta ſecum barbarorum copia, perinde ac ſi ad bellum veniſſet, animum ſuum, quem antea celauerat, re ipſa prodidit: ac ciuitates quas defendere iuſſus erat, alias depopulatur, alias mox videbatur inuaſurus. In Bithyniam hinc progreſſus, ad Chalcedonis fines caſtrametatus, & bellum comminatus eſt. Rebus igitur in diſcrimen adductis, maximè ciuitatum earum quæ per Aſiam atque Orientem erant, quæque inter has ipſas & ad Euxinum pontum incolebantur, Imperator cum his qui ſecum erant conſiderans, non eſſe tutum imparatos in certamen deſcendere cum huiuſmodi hominibus, quibus erat iam ſua deplorata vita, miſsis literis nunciauit, vt peteret quicquid vellet: ſe enim eſſe paratum in omnibus gratificari. Ille verò Saturninum & Aurelianum, viros conſulares, quòd eos refragari ſibi arbitraretur, poſtulauit. acceptis autem pepercit: & Imperatorem cõuenit in templo quodam ante Chalcedonem, in quo Euphemiæ martyris ſepulchrum eſt: vbi dato & accepto beneuolentiæ iureiurando, arma depoſuit, & Conſtantinopolim traiecit, impetrata ab Imperatore tum peditum tum equitum præfectura. At verò præter meritã dignitatem ſibi res euenire tam ſecundas nequaquam moderatè tulit: ſed quoniã prima temeritas illi ex animi ſententia ceſſerat, etiam catholicam eccleſiam turbare conatus eſt. erat enim ille Chriſtianus quidem, ſed ex Barbarorum hæreſi, qui Ariũ ſectantur. Perſuaſus igitur ab eius ſectæ antiſtitibus, aut ſuo potius ſtudio motus, petiit ab Imperatore, vt ſuæ ſectæ homines, ex his quæ in vrbe erant, vnam eccleſiam haberent. Neque enim æquum, & alioqui abſurdum eſſe querebatur, ſe, quum dux eſſet Romanorum, extra mœnia adoratum proficiſci. His cognitis, Ioannes nõn diu acquieuit: ſed adiunctis ſibi epiſcopis his qui in vrbe erant, venit in palatium, & Imperatore

Legatio ad Gainam de pace.

Pax Gainæ cum Imperatore inita.

Gainas Arianus intra Cõſtantinopolim petit eccleſiam.

Imperatore aures præbente, ipſóque Gaina præſente, prolixè diſſeruit, ac patriam huic & fugam exprobrauit: & quòd Imperatoris patri tum [c] ſeruatus] iureiurando promiſerit, ſe beneuolentiam erga Romanos perpetuò ratam, erga ipſum denique, erga ipſius filios, erga leges eſſe conſeruaturum, quas tamen irritas iam facere conaretur. Simúlque cum hæc diceret, legem oſtendebat quã Theodoſius ſanciuerat, cum ſectarios omnes arceret, ne intra mœnia conuentus agerent. Deinde cõuerſa ad Imperatorem oratione, eum hortabatur, vt latam aduerſus cæteras hæreſes legem ratam conſeruaret. ſimúlque conſulebat, ſatius eſſe imperio cedere, quàm prodere domum Dei, & à religione deficere. Atque is quidem ad hunc modum viriliter vſus loquendi libertate, nihil innouari paſſus eſt in eccleſiis ſibi concreditis. Gainas igitur iam infringere iuſiurandum, & ciuitatem euertere cogitabat. Quo tempore & cometa has inſidias portendebat, qui ſupra ciuitatem maximus apparuit, ad ipſam vſque terram fermè pertingens, & qualis antea nunquam fuiſſe dicitur. Tentarat autem primum argentariorum tabernas inuadere, quod ſe hinc pecuniarum aceruos conuaſaturum eſſe ſperaret. Rumore ſparſo quòd iſta decreuiſſet, & argentariis proinde præſentes maximè opes abſcondentibus, neque pecuniam in menſis vt ſolebant publicè amplius proponentibus, noctu turba Barbarorum immiſſa præceperat ſuccendi palatium. Illi autem perculſi, re infecta reuerſi ſunt. Nam cum propè acceſſiſſent, videre ſibi viſi ſunt multitudinem armatorum vaſtis corporibus formidabilium. Suſpicati ergo nouitium eſſe exercitum, nunciarunt Gainæ. Ille verò (ſciebat enim nihilo plures ſolitis milites in vrbe degere) dictis fidem adhibere nolebat. Cæterùm cum & in ſequenti quoque nocte miſſi alij, idem annũciaſſent quod priores illi: ipſe progreſſus, oculatus teſtis fuit admirandi ſpectaculi. Ratus igitur ſua gratia conueniſſe ex aliis vrbibus milites, ac noctu cuſtodire vrbem atque palatium, interdiu verò latitare, ſimulat ſe dæmonio vexari, & quaſi oraturus eccleſiam occupat eam, quam in honorem Ioannis Baptiſtæ Imperatoris pater in Hebdomo conſtruxerat. Ex barbaris autem alij in ciuitate manſerunt, alij vnà cum Gaina egreſſi ſunt. Clanculum verò arma ac telorum pharetras fœmineis vehiculis impoſitas ſecum eduxerunt. At cum deprehenſi eſſent, portarum vigiles interficiunt, quòd hi armorum exportationem prohibere conarentur. Qua ex re ciuitas motu ac tumultu repleta fuit, haud ſecus ac ſi iamiam [c] capienda eſſet.] Sed præſentibus malis remedio fuit conſilium ſanum. Imperator enim [c] nihil cunctatus,] Gainam declarabat hoſtem, & relictos in vrbe barbaros interfici præcepit. Hos itaque milites adorti, pleroſque occidunt: appellatam verò Gothorum eccleſiam incendunt. hic enim velut in templo conſueto congregati erant, quibus amplius effugere non dabatur, occluſis foribus. His intellectis, Gainas per Thraciam profectus, in Cherroneſum venit, & Helleſpontum traiicere conatur. Cogitabat enim, quòd ſi transmarinam Aſiæ partem occupaſſet, facilè vniuerſas Orientalis imperij gentes in poteſtatem ſuam redacturus eſſet. Sed & hæc illi præter ſpem euenerunt, Romanis etiam hîc auxilio diuino vtentibus. Præſtò enim exercitus erat terra marique ab Imperatore miſſus, cui præfectus erat Phlaubitas, vir natione quidem barbarus, ſed & vita integer, & rei bellicæ habilis. Barbari ergo cum naues non haberent, iunctis lignorum compagibus, per Helleſpontum in oppoſitam continentem traiicere conantur. Subitò autem vehementer Zephyrus exortus, compages iſtas vi diſrupit, & contra eas ipſas Romanorum naues impulit. Itaque ex Barbaris plurimi vnà cum equis ipſis ſubmerſi, reliqui à militibus interfecti ſunt. Gainas tum quidem cum paucis ſaluatus fuit: ſed non multo pòſt, dum per Thraciam oberrat ac fugit, in alium exercitum incidit, & vnà cum barbaris ſuis ſublatus eſt. Atque hic quidẽ audaciæ pariter ac vitæ illius finis. Phlaubitas ex ea pugna clarus factus, † hyparchus conſtituitur. Tum porrò hoc ipſo & Vincentio conſulibus, Imperatori naſcitur filius, qui auum nomine referebat, qui ſequentis conſulatus initio Cæſar appellatur.

c. σωθεὶς

Chryſoſtomi cum Gaina præſente Imp. acris expoſtulatio.

Theodoſii lex cõtra ſectarios, Imperio cedere ſatius quam à Deo & religione deficere.

Cometa.

Gainas Conſtantinopolim diripere meditãs, ſpectro obiecto abſterretur.

Inſaniam ſimulat occupato extra vrbẽ D. Ioannis tẽplo.

c. ἁλωσομένη
c. μηδὲν μελλήσας

Gaina hoſte declarato cæduntur barbari, incenſa eorum eccleſia Conſtantinopoli.

Gainæ fuga.

Gainæ, Gothicique exercitus interitus, Phlauitæ ducis gothi ſtrenuitas.

† ὕπαρχος. ſed legerim ὕπατος, Conſul. Conſulem enim eo anno fuiſſe certum eſt. Flauitam alij Flauitem. Alij etiam Fabricium nominant.

Quomodo Ioannes Chryſoſtomus doctrina ſua vulgus attraxerit: ac de muliere hæreſeos Macedonianæ, cuius panis eſt in lapidem conuerſus. Cap V.

IOannes autem vt Conſtantinopolitanam eccleſiam optimè gubernabat: ita multos ex Paganis, multos ex hæreticis alliciebat. Cõfluebat ad illum quotidie multitudo, tum eorũ quos vtilitas doctrinæ, tum eorum quos tẽtandi illius cupiditas ducebat: quos quidem vniuerſos ille captiuos tenuit, & vt ſibi in religione conſentirent perſuaſit. Tanta verò frequentia eorum erat qui concionibus illius inhiabant, ac ſatiari non poterant, vt quoniam illi ex mutuo impulſu atque obtritu periclitarentur, dum ſinguli prorſum nituntur ſemper, vt propius aſtantes dicentẽ certius audiant, ipſe mediũ ſe omnibus exponens è ſuggeſtu lectorũ docuerit. Opportunè autem mihi relaturus in hanc hiſtoriã videor miraculum iſtud, quod illius memoria factũ eſt. Vir quidam ſectator hæreſeos Macedonianæ, eiuſdem ſectæ vxorem habebat. Hic cũ Ioannem de ſyncera erga Deum religione diſſerentẽ fortè audiuiſſet, doctrinã amplexus, & vxorem quoque vt ſibi cõſentiret hortatus eſt, & quoniam illa notarum mulierum ſolita conſuetudine captiua teneretur, vt maritus, quamuis admonuiſſet ſæpe, nihil tamen proficeret, Niſi, inquit, in religione mihi conſors fueris, ne in vitæ quidem communione poſthac eris. Ibi mulier data fide, ſe id facturam, cum ancilla quadam, quam fidam arbitrabatur, de hac re cõmunicat: eámque ſibi ad fraudem marito faciendam, ſociam adiungit. Itaque tempore cõmunionis (intelligunt autem, qui Chriſto ſunt initiati, quid dicam) illa, quod acceperat, continens, velut oratura procũbit: famula interim aſtans, furtim porrigit id quod manibus adueniens ferebat: quod quidem ſimul atque dẽtibus admotum eſſet, in lapidem induruit. Tum mulier timore cõſternata, ne quid ſibi grauius eueniret, ob tantum miraculum in ſe diuinitùs editum, cum feſtinatione ad epiſcopum accurrit, ſe ipſam indicat, ac lapidem oſtendit: qui manifeſta veſtigia morſus, ſed materiam ignotam, & inuſitatum quendam colorem referebat. Cúmque profuſis lachrymis veniam impetraſſet, cum marito deinceps concors vixit. Si cui autẽ hæc veriſimilia non videntur eſſe, teſtis eſt ipſe lapis, qui etiamnum hodie inter Conſtantinopolitanæ vrbis cimelia conſeruatur.

Quanto omnes ſtudio docentem Chryſoſtomum audierint.

Macedonianæ mulieris fraus in myſteriorũ participatione miraculo prodita.

Panis in lapidem verſus.

De his quæ Ioannes Chryſoſtomus per Aſiam & Phrygiam egerit: de Heraclide Epheſi, & Gerontio Nicomediæ epiſcopis. Cap. VI.

IOannes porrò certior factus, eccleſias in Aſia circumquaque ab indignis gubernari, & alios donis ac largitionibus, alios gratia motos vendere ſacerdotia, venit Epheſum: & nonnullis in Lycia, nonnullis in Phrygia, nõnullis in ipſa Aſia, in vniuerſum autem tredecim epiſcopis exauthoratis, alios in locũ ſurrogauit. Epheſinæ eccleſiæ (nam huius epiſcopus tum fortè mortuus erat) Heraclidem præfecit, hominẽ natione Cyprium, monachorum ſuorum apud Scetin diaconũ, Euagrij monachi diſcipulum. Quin imò & Gerontiũ Nicomedienſi eccleſia expulit. Hic enim cũ ſub Ambroſio Mediolanẽſi epiſcopo diaconus eſſet, haud ſcio quare motus, vtrúmne præſtigias molitus, an verò dæmonis inſtigationibus ac ſpectris agitatus, noctu indicabat ſe Onoſcelidem (eſt hoc dæmonũ genus, aſininis cruribus apparens) apprehenſum, capite raſo in piſtrinũ conieciſſe. Qua de cauſa Ambroſius eum vt indigna miniſtro Dei locutũ, præſcripto tempore manere domi, & pœnitentia[c] expiari iuſſerat.] Ille verò cũ & medicus præſtãtiſſimus, & ad dicẽdum perſuadendúmque prõptiſſimus, & ad amicos conciliandos accõmodatiſſimus eſſet, Cõſtantinopolim profectus eſt, eo propoſito,[c] vt Ambroſiũ criminaretur.] Vbi intra tempus exiguum, ex his qui in aula potentes erant, ſibi nonnullos amicos facit, ac non multo pòſt Nicomedienſis eccleſiæ epiſcopatum cõſequitur: ordinabat verò eum Helladius Cæſareæ Cappadocum epiſcopus, gratitudinis ergô, quòd ille filio ſuo ſplendidè exercitus adminiſtrationẽ in palatio interceſſor confecerat. His igitur cognitis, Ambroſius ad Nectarium Conſtantinopolis epiſcopum ſcribit, vt Gerontium ſacerdotio priuaret, nec ſe & eccleſiaſticum ordinem contumelia affectum negligeret. Cæterùm Nectario, quamuis id magno

Epiſcopos aliquos in Aſia abrogat Ioan. Chryſoſtom.

Gerontius Nicomed. epiſcop. pulſus antea ab Ambroſio etiam diaconatu priuatus.

c. καττύραξ

c. ὡς ἐγκαλῶν ἀμβροσίῳ

ſtudio

ſtudio egerit, perficere tamen fuit impoſſibile: propterea quòd Nicomedienſes paſſim ac vùlgò illi fortiter obſtiterint. Ioannes igitur illo exauthorato, Panſophium ordinauit, qui vxoris Imperatoris pædagogus fuerat: qui quidem tametſi pius, moribúſque compoſitis ac placidis eſſet, acceptus tamen Nicomedienſibus non fuit. Ac proinde mota ſæpenumero ſeditione, nõ modò beneficia tum publicè tum priuatim per Gerontium in ipſos collata, verùm etiam ex arte medica inexhauſtam vtilitatem, & erga omnes tam pauperes quàm diuites ex æquo declaratam ſynceritatem atque ſedulitatẽ eius recenſebant. His & alias virtutes accumulabant, [A] quas eos æquum erat, qui illum diligebant,] & haud ſecus atque terræmotum aut ſiccitatem, aut aliud aliquod diuinitùs exhibitum oſtentum deprecaturi, per plateas tum patriæ ſuæ, tum vrbis Conſtantinopolitanæ circumeuntes cantillabãt, ac Deo ſupplicabant, vt illum retinerent epiſcopum. Ad extremum autem vi compulſi, illum dimiſerunt cum luctu ac lamentatione, & hunc cum metu & odio receperunt. Exhinc ergo tum illi qui exauthorati erant, tum illorum amici Ioannem accuſabant, quòd is rerum nouandarum primus author extitiſſet in eccleſiis, & ordinationum conſuetudinem præter leges patrias inuertiſſet: & præ inuidia etiam illa, quæ ab illo ſecundum vulgi etiam opinionem memoria poſteritatis digna acta fuerant, calumniabantur: quemadmodum videlicet & illud ipſi vitio vertebant, quod in Eutropio contigerat.

Panſophius in Leontij locum ſuffectus reclamante populo.

A. ὅσα εἰκὸς φιλοῦντας, ante ᾗ ὡς

Odis in Chryſoſtomum & criminationes vnde.

De Eutropio Eunucho primario, de lege quam tulit, & quo modo ex templo retractus, & occiſus ſit: & de obmurmuratione hinc aduerſus Ioannem Chryſoſtomum facta. *Cap. VII.*

HIc enim, vt inter Imperatoris eunuchos pręcipuus erat: ita & primus etiã & ſolus ex his quos quidẽ nos vel cognouimus vel audiuimus, ad eam dignitatem euectus fuit, vt & conſulatum adipiſceretur, & Imperatori patris loco reputaretur: ſed quia neque pręſenti potentiæ impendentia, neque contingentes humanarum rerum viciſſitudines conſiderabat, eos extrahere tẽplis aggrediebatur, qui propter ipſum in his ad Deum confugæ ſupplices hærebãt: in primis verò Pentadiam Timagij coniugem, quem quidem potentem ac ſtrenuum ducem ille tyrannidis affectatæ condemnatum, perpetuò apud Oaſin Ægypti exilio multarat. ſed ille quidem, ſiue quòd ſiti defecerit, ſicut à quodam accepi: ſiue quòd veritus ſit, ne quid ſibi grauius accideret, arenis illic † inuolutus repertus eſt mortuus. Eutropij verò cura ſancitur lex, præcipiens ne quis omnino ad eccleſiam confugeret, & vt expellerentur etiam illi qui ad eam iam confugerãt. Non multo pòſt autem ipſe, quaſi Imperatoris coniugem contumelioſè tractaſſet, ex inſidiis impetitus primus ipſe legem ſuam præuaricatus eſt, & ex palatio profugus ad eccleſiam ſupplex accurrit. Quo quidem tẽpore ſplendidam ſanè orationem aduerſus illum, ſub menſa ſacra iacentem, Ioannes habuit: tum vt potẽtium ſupercilia retunderet: tùm vt populo declararet, quòd humarum rerum nihil in eodem ſtatu durare ſoleat. Hoc igitur factum, qui illi ſuccenſebant, calumniabantur: quòd eum, qui de [A] vita] periclitabatur, cum conſolari debuiſſet, obiurgarit, calamitatibus eius inſultans. Cæterùm Eutropius impiæ audaciæ ſuæ pœnas dedit, cum capite truncatus ſit. Et lex quæ lata fuerat, ex publicis commentariis prorſus eſt eraſa. Eccleſia porrò laudabiliter proficiebat, vtpote cum Deus ipſe iniquitatis in illam intentatæ vindex in tempore fuerit. Itaque & cultu diuino augebatur, multóque promptius ob hanc cauſam populus Conſtantinopolitanus matutinis ac veſpertinis hymnis vtebatur.

Eutropij arrogantia.

† ἐναλώμενος. ſed libenter cum Niceph. legerim ἀλώμενος: ait enim li. 13. cap. 4. Areuoſis in locis errãs mortuum eſt.

Eutropij lex, ab ipſo autore primum violata.

Paulo acrior Ioãnn in Eutropium expoſtulatio.

A. ψυχῆς

Eutropius abrogata lege ab eo lata capite plexus.

Quomodo Ioannes Chryſoſtomus, ad æmulationem Arianorum reſponſorias cantiones inſtituerit, & eius doctrina res catholicorum ſuccreuerit: item quo modo ſibi diuites inſenſos habuerit. *Cap. VIII.*

Arianorum in Cath. locos contumelioſa cantilena.

Etenim cum Ariani, Theodoſio imperante vrbanis eccleſiis Conſtãtinopoli priuati, ante mœnia conuentus agerent, noctu primùm in publicis porticibus congregabantur: & in cœtus diſtributi, alternatim & ad reſponſoriorum modum canebant, & corollaria adiiciebãt in ſectæ ſuæ gratiam compoſita. Sub auroram verò hæc publicè modulantes, in eum locum abibant, in quo conuenire ſolebant. Atque hoc quidem faciebant tum in feſtis ſolennibus, tum in prima & vltima cuiuſque ſeptimanæ die. Ad extremum denique, & litigioſas quoque cantiones adiiciebant, Vbi ſunt (inquientes) illi, qui tria numina vnam dicunt eſſe poteſtatem? & alia his conſimilia ſuis hymnis immiſcentes. Ioannes igitur veritus, ne qui fortè [c] ex ſua] eccleſia pellicerentur, populum ſuum ad conſimilem canendi modum exuſcitauit: & hi breui tempore illuſtriores facti, aduerſæ hæreſis ſectatores cùm frequentia, tum apparatu ſuperabant. Siquidem crucis argentea ſigna, facibus accenſis eos præcedebant: & eunuchus coniugis Imperatoris in hoc præfectus erat, vt [c] & ſumptus his rebus neceſſarios, & hymnos procuraret.] Hinc itaque ſiue inuidia moti, ſiue vindictæ cupidi Ariani, catholicos pugna adorti ſunt, & vtrinque nonnulli interficiuntur. Ac Briſon etiam (hoc enim nomen erat eunucho Imperatorio) in frontem lapide percutitur: Imperator ira percitus, huiuſmodi Arianorum conuentus abrogauit. Catholici verò ex huiuſmodi cauſa ad prædictum modum canere exorſi, in hunc vſque diem ita perſeuerarunt. Ioannes ergo ex his & ex concionibus eccleſiaſticis apud populum ſui amorem adaugebat: apud potentes verò & clericos, ex libertate linguæ [c] qua aduerſus eos] vtebatur, augebat odium. Hos enim quoties delinquentes cerneret, corripiebat: illos opibus, impietate, & voluptatibus inhoneſtis deprauatos, ad virtutem reducebat.

Chryſoſtomi opera oppoſita Arianis hymnodia magna philoſophi frequẽtia magnóque apparatu, vnde inter vtroſque ſeditio.

Potentiorũ & cleri in Ioannem odium.

c. τῆς ὑπ' αὐτῶν

c. τὴν ἀεὶ προσοῦσαν δαπάνην καὶ τοὺς ὕμνους παρασκευάζων.

c. τῆς κατ' αὐτῶν

De Serapione archidiacono, & ſancta Olympiade: & quo modo Ioannem Chryſoſtomum nonnulli conuiciis proſciderint ac moroſum & iracundum appellarint. Cap. IX.

Serapionis in Ioannẽ odium.

Inimicitias autem clericorum aduerſus ipſum auxit Serapion, quem ſibi archidiaconum conſtituerat, homo Ægyptius, propenſus ad iram, ad contumeliam pronus: non minimè autẽ, admonitio eius ad Olympiadem facta. Hanc enim, cum genere eſſet nobiliſſima, quamuis iuuenculam, ex quo vidua facta erat, quia ex præſcripto eccleſiæ egregiè philoſopharetur, in miniſtram Nectarius ordinarat. Animaduertens igitur Ioãnes, eam patrimonium ſuum petentibus profundere, & cæteris contemptis tãtummodo curare diuina, Laudo (inquit) propoſitum tuum. Sed bonum diſpenſatorem rerum ſuarum oportet eſſe eum, qui coram Deo ſummam virtutem conſequi ſtudet. Tu verò, dum opulentis opes accumulas, haud aliter facis ac ſi in mare profunderes tua. An ignoras, quòd ob amorem Dei ſponte tua profunderes tuas facultates tuas egentibus deuouiſti: quódque iis diſpenſatrix oppoſita ſis, qui pecuniis inhiant dominationis tuæ, & rationibus reddendis adſtricta tenearis? Si ergo mihi obtemperes, pro neceſſitate petentium in populo moderaberis largitionẽ tuam: hoc enim pacto pluribus gratificaberis, & miſericordiam ac promptiſſimam beneuolentiam coram Deo conſequêris. Fuit autem illi & cum monachis pleriſque nõnulla ſimultas, & maximè cum Iſaacio. Etenim eos, qui in monaſteriis ſuis modeſtè conquieſcerent, atque ita philoſopharentur, magnificè laudabat: vtque à nemine lęderẽtur, [c] haberẽtque] neceſſaria, ſollicitè procurabat. At ſi quando foras egrederentur, ac per vrbem conſpicerentur, tum eos quaſi philoſophiam ſuam dedecore afficerent, conuiciis proſcindebat, & ad ſua repellebat. Ex huiuſmodi igitur cauſis tum clerici tum monachi multi ab eo ſunt abalienati, ac moroſum & iracundum & ſæuum & arrogantem appellarunt: quin & vitam eius apud populum traducere occœperũt: eóque argumento ſe vera dicere illi perſuadere, quòd is neque ad menſam ſuam quenquam vocaret, neque [c] ad conuiuium] vocatus quoquam iret. Cuius quidem facti ego cauſam aliam reddere non poſſum, quàm eam, quam ſciſcitanti mihi vir quidam minimè (vt opinor) mendax expediuit: videlicet, quòd ob aſſiduum ſtudiũ ex

Olympiadem viduã in quos bona erogare debeat monet Chryſoſtomus.

Quibus monachis & quare inuiſus Chryſoſt.

Cur ſolus comederet Chryſoſt.

c. καὶ αὐτοῖς

c. μὴ τινι ἰδίαν

ex capite & ventriculi orificio plerumque laboraret, ac proinde ab huiuſmodi cōuiuiorum ſocietatibus abhorreret. Sed iſti interim hinc maximas aduerſus ipſum calumnias ſtruebant.

De Seueriano Gabalenſi, & Antiocho Ptolemaidis: & quæ inter Seuerianum ac Serapionem acta fuerint: & quo modo per Imperatricem res inter eos compoſita fuerit. *Cap. X.*

SVborta autem illi quædam odij cauſa fuit etiam apud coniugem Imperatoris, ob Seuerianum Gabalorum Syriæ epiſcopum. ᶜEtenim &] hinc ipſe, & Antiochus epiſcopus Ptolemaidis (ea ciuitas eſt Phœniciæ) eadē memoria clari, & ad docendum in eccleſia idonei extiterunt. Sed hic expeditè & perquàm clarè dicebat, ſic vt à nōnullis Chryſoſtomos, hoc eſt, aurei oris homo nominaretur. ᶜSeuerianus verò] tametſi ſententiis & Scripturarum teſtimoniis præſtantior habitus, aſperitatem tamen Syrorum lingua repræſentabat. Antiochus igitur cum prior Conſtantinopolim veniſſet, dicendo laudem conſecutus eſt: ac pecuniis collectis ad ciuitatem ſuam rediit. Ad huius imitationē & Seuerianus poſtea veniens, & beneuolum fortè Ioannem nactus, cum frequēter in eccleſia concionaretur, in admiratione & honore erat, † & authoritate pollebat, ipſique Imperatori atque Imperatrici innotuit. Itaque cum Ioannes in Aſiam proficiſceretur, eccleſiam illi commendauit: illum enim qui palpum ſibi obtruſiſſet, amicum ſyncerum eſſe arbitrabatur. Ille igitur impenſius auditoribus gratificari, & populum verbis demulcere ſtudebat: quo cognito, Ioannes ſuſpectum habuit, Serapione (vt aiunt) eū huc inſtigāte. Poſtquā enim ex Aſia reuerſus eſſet, forte fortunà prætéribat alicubi Seuerianus: cui tamen, quāuis conſpecto, Serapion nō aſſurrexit, data id declarans iis qui præſentes aderant, ſe hominē contēnere. Ille verò ob eam rem indignatus, exclamauit: Si Serapiō Chriſtianus moritur Chriſtus non eſt factus homo ob hoc dictum à Serapione accuſatus, per Ioannem vrbe quaſi contumelioſus & in Deum blaſphemus eiicitur. Nam teſtes in hanc rem ſubornati erāt, qui quidem cum Serapionis amici eſſent, integrum dictum reticentes, id ſolum dixiſſe illū teſtati ſunt, quod Chriſtus homo factus non eſſet. † Imperatoris verò coniunx, ſimulatq; hæc facta eſſent, ex fautoribus Seueriani reſciuit, ac ſtatim ipſum ex Chalcedone reuocauit: Ioannes autem quamuis multis obſecrantibus illius conſuetudinem auerſatus eſt, donec imperatrix in templo Apoſtolorum ipſius genibus impoſito Theodoſio filio, obſecrando, ac ſæpius obteſtando vix tandem amicitiam inter illum ac Seuerianum reſarciuit. Atque hæc quidem ita comperi.

Margin: c. ἦσαν τε δὴ — *Seueriani & Antiochi eloquētia & eruditio.* — c. ὁ δὲ Σευηριανὸς — † ϰ πολλὺς ἐν δυνάμει, ex quo ſenſum nullum efficit interpres. lego ergo. ϰ πολλοῖς ἦν ἐν δυνάμει. id eſt, et potētioribus multis. Socrat. lib. 6. cap. 10. ϰ πολλοῖς τῶν ἐν τέλει dixit. — *Seuerianus abſente Chryſoſtomo populum concionibus ad ſe trahit.* — † Hic nō immerito duas fere lineas reiecit. — *Seueriano vix tandem imperatoris filij precibus reconciliatus Chryſoſtomus.*

De quæſtione in Aegypto mota, an Deus humana forma præditus ſit: ac de Theophilo Alexandrino epiſcopo: & de libris Origenis. *Cap. XI.*

INterea temporis haud multo antea exorſa quæſtio per Ægyptum mouebatur, oporteátne Deum ἀνθρωπόμορφον, hoc eſt humana forma præditum credere? Huius autem ſententiæ plurimi erant ex monachis iſtic commorantibus, qui præ ſimplicitate, ſine examine Scripturam ſacram accipiebant, & in ea Dei oculos & faciem & manus, & quæcunque alia huiuſmodi audire conſueuerant. Illi verò qui reconditum in verbis ſenſum conſiderabant, diuerſum ſentiebant: eóſque qui talia dicerent, aduerſus Deum ſimpliciter blaſphemos aſſerebant. Ac Theophilus etiam in eccleſia hanc ſententiam amplectendam eſſe docebat: & in epiſtola quam ex conſuetudine de feſto Paſchali ſcripſit, & incorporeum cogitari oportere Deum admonuit, & humanę formæ exortem. Quod quidē vbi Ægyptiorum monachis innotuiſſet, Alexandriā ſeſe cōferunt, & ᶜin vnū] congregati ſeditionem mouent, & Theophilum ceu impium de medio tollere cogitant. Cæterùm ille e veſtigio etiamnum tumultuantibus apparens, Perinde, inquit, vos aſpexi, ac faciem Dei. Hoc dicto homines abunde compeſcuit, adeò ᶜvt etiam iram ponerent.] Itaque inquiunt: Si ſic reuera ſentis, etiam libros Origenis damnato, cum illi ſuos lectores in iſtam ſententiam inducant. Atqui mihi, inquit ille, iampridem illa ſententia ſtetit, ac faciam vt videtur vobis. Nam & ipſe non mi-

Margin: *Antropomorphitarum error primum apud Aegypti monachos natus.* — c. εἰς ἓν ἀθροι- — *Monachi Aegypti facto in Theophilum impetu eum errori ſuo ſubſcribere cogunt, libroſque Origenis damnare.* — c. ϰ τὴν ὀργὴν ἀφιέναι, καὶ τέως παύειν.

nus quàm vos, illis ſuccenſeo, qui Origenis opinionem ſectantur. Atque ille quidẽ fraterculos iſtos ita mitigatos dimiſit, ac ſeditionem ſoluit.

De quatuor fratribus monachis, cognomine Longis: quibus Theophilus ex amico hoſtis eſt factus. *Cap.* XII.

Priuato Theophili in fratres Longos odio creuit Anthropomorphitarũ error.

FOrtaſſis autem tunc temporis omnino ſublata fuiſſet iſta quæſtio, niſi conſopitam iam ob inimicitiam priuatam ſuſcitaſſet ipſe Theophilus, inſidiatus Ammonio & Dioſcoro & Euſebio & Euthymio, qui cognominabantur Longi: quos quidem cum fratres eſſent, celebres euaſiſſe inter eos, qui apud Scetin philoſophabantur, ex præcedẽtibus cognouimus. Atque hi quidem inter omnes Ægypti monachos illi chariſſimi erant, quos & cõgerrones plerunque ſibi & familiares adiungebat, ac Dioſcorum etiam Hermopoleos epiſcopum conſtituit. In odium autem horum venit ex inimicitia aduerſus Iſidorum ſuſcepta, quem defuncto Nectario in Conſtantinopolis epiſcopatum ſufficere ſtuduerat. Sunt enim qui dicant, mulierem quampiam ex Manichæorum ſecta ad eccleſiam catholicam fuiſſe conuerſam. Theophilus autem quaſi hanc inconſideratè myſteriis communicare paſſus eſſet, antequam priorem ſectam abnegaſſet, presbyterum accuſabat. At Petrus (hoc enim illi nomen erat) & ex Eccleſiæ præſcripto, & ex mandato Theophili ſe mulierculam in communionẽ admiſiſſe aſſeuerabat: eiúſque rei teſtem aiebat eſſe Iſidorum. Atque is quidem, vti tunc temporis Romam fortè miſſus erat: ita domum reuerſus, Petrum vera dixiſſe teſtatus eſt. Theophilus igitur indignatus, quaſi calumniis circumuentus eſſet, vtrumque Eccleſia expulit.

Odij cauſſa duæ.

Atque hæc quidem nonnulli ſic referũt. Cæterum ego ex viro fide digno, qui cum hiſce monachis conuerſatus fuerat, duplicem cognoui cauſam [c] extitiſſe Theophilo] inimicitiæ aduerſus Iſidorum ſuſceptæ: alteram communem illi cum presbytero [A] Petro,] quòd hi ipſum à ſorore ſua hæredem fuiſſe ſcriptum teſtari detrectaſſent: priuatam alteram, quòd ille Theophilo tanquam in eccleſiarum ſtructuram capere volenti inſumendas non conceſſiſſet pecunias eas, quæ ſibi vt pauperum diſpenſatori [A] multæ] adferebantur: ſed præſtabilius eſſe diceret, ægrotorum corpora, quæ verius templa Dei cogitare poſſumus, & ob quæ pecuniæ ipſæ quærebantur, conuenienti cura reſtruendis ſtudendum creare, quàm parietes ædificare. Verùm ſiue ob hãc, ſiue ob aliam cauſam à Theophilo excommunicatus Iſidorus, Scetin venit ad monachos ibi commorantes, [c] velut ad ſodales.] Aſſumptis igitur quibuſdam ſecum, Ammonius ad Theophilum profectus orabat, vt Iſidorum in communionẽ reciperet. Atq; ille tum quidẽ ſe id facturũ promptè pollicitus eſſe dicitur: ſed elapſo aliquo tẽpore, cum nihilo plus ipſis ſuccederet, ac manifeſtum iam eſſet quòd Theophilus ipſos falleret, maiori quodam cum apparatu reuerſi, poſtularũt vt promiſſa præſtaret. Ibi ille ex monachis vnũ publicæ cuſtodię tradidit, vt reliquis metũ incuteret: ſed ea ſpe fruſtratus eſt. Siquidẽ Ammonius, eiúſque ſocij, quia cuſtodiæ præfecto ad ſuppeditanda captiuis neceſſaria aduenire videbantur, facilè intromiſſi ſunt: ingreſſi autẽ, ruſſus exire non voluerũt. Qua re intellecta, Theophilus iudicat, ſe iſtos homines ad ſe vocare. Verùm illi primùm, vt ipſe eos educturus veniret, poſtularũt. Neque enim æquum eſſe eos, qui contumelia publicè affecti eſſent, clanculũ è cuſtodia emitti. Sed concedentes tandem, ad illum venerunt: quos ille tum deprecatos, quaſi non vlterius offenſurus dimittebat: ſecum interim frendens ac ſtomachans rationẽ meditabatur, qua illos poſſet lædere. Cumq; ſollicitus eſſet, quidnam his facere poſſet mali, qui poſſeſſiones nullas haberent, qui omnia præter ſapientiam contemnerent: decreuit eorum tranquillitatem perturbare. Itaque cum ex iis quæ præſentes cum ipſo diſputarant, eos his infenſos eſſe ſciret, qui Deũ humana forma præditum eſſe docent, quoniam Origenis erant ſectatores: ipſe quanquam aliter ſentiret, cum vulgo monachorum cõſpirauit. Exhinc igitur mira quædam contentio inter monachos inualuit. Neque enim diſputationibus ad formam compoſitis, ſeſe in mutuam ſententiam inducere dignati ſunt: ſed ad cõuicia ſemet conuerterunt. Atque illi eos qui Deum incorporeum eſſe ſtatuebant, Origeniſtas appellabant: hi verò Anthropomorphianos eos, qui contrarium ſentiebant.

Mala Theophili mẽs malus animus.

Origeniſtæ. Anthropomorphitæ.

c. θεοφίλῳ γενέσθαι

A. πέτρῳ

A. πολλῶν post

c. ὡς πρὸς ἑταίρους

Quomodo

Quomodo hi monachi Ioanni ſeſe adiunxerint: indéque Theophilus inſidiatus fuerit ipſi Ioanni. Cap. XIII.

AMmonius autem ac Dioſcorus intellectis inſidiis Hieroſolymam ſeceſſerunt,& inde Scythopolim venerunt, quòd eam habitationem ſibi commodatam eſſe ducerent ob frequentiam palmarum, ᶜ quarum foliis] vtebantur ad conſueta monachorũ opera. Sectabantur enim ipſos viri plus minus octuaginta. Interea temporis Theophilus quoſdam Conſtantinopolim emiſit,tum vt iam antea in tempore calumnias quaſdam ſererent aduerſus illos:tum vt obſiſterent,ſi qua in re illi Imperatoris opem implorarent. Ea re cognita, Ammonius Conſtantinopolim traiecit,& cum eo Iſidorus: qui communi ſtudio id agebant,vt coram Imperatore iudice & Ioanne epiſcopo detegerentur inſidiæ,quæ ipſis erãnt intentatæ:arbitrabantur enim, illum legitimæ libertatis in loquendo ſtudioſum,ſibi opem legitimè poſſe ferre. Ille verò iſtos viros, poſtquã veniſſent,comiter excepit,& in honore habuit, & in eccleſia preces fundere nõ prohibuit:ad myſteriorum verò communionem admittendos ᶜ non cenſuit,] quòd id ante cauſam cognitam fieri fas non eſſet. Scripſit autẽ Theophilo, vt communionis ius illis redderet,quoniam de Deo rectè ſentirent:aut ſi in iudicio putaret examinandam eorum cauſam,mitteret,quem actorem vellet. At verò ille his nihil reſcripſit. multo igitur iam elapſo tempore,progredientem Imperatoris coniugem ij, qui cum Ammonio erant, accedunt,& de his conqueruntur, quæ à Theophilo aduerſum ſe tentata erant. Illa eos inſidiis circumuentos iam antea ſenſerat, ideóque honore exhibito ſubſtitit:& ex Imperiali curru prominens, capite annuit, ac bene precemini,inquit,& orate pro Imperatore ac me,& liberis noſtris,& imperio:mihi curæ erit, vt ſynodus breui conuocetur,& Theophilus huc veniat. Atque illa quidem hæc curauit. Cæterùm cum falſus rumor apud Alexandriam inualuiſſet,quòd Ioannes Dioſcorum cum ſociis ad communionem admiſiſſet, iiſque in omnibus adeſſe ſtuderet: Theophilus meditabatur,ſi qua ratione Ioannem ipſum epiſcopatu deiicere poſſet.

c. ὧν τοῖς φύλλοις
c. οὐκ ἠξίωσε

Longi fratres Conſtantinopolim ad Chryſoſtomum confugiunt.
Qualiter ab eo excepti.
Imperatricis in Longos fratres animus.
Theophilus iã in Ioannẽ ipſũ inſidias molitur.

De peruerſitate Theophili: & de ſancto Epiphanio, quo modo is Conſtantinopolim appulerit: & populum aduerſus Ioannem concitauerit. Cap. XIIII.

HÆc dum animo continet ac verſat, oppidatim ad epiſcopos ſcribit, ac libros Origenis reprehẽdit. Conſiderans autem plurimum ſibi profuturum,ſi ſtudij ſui ſocium nactus eſſet Epiphanium ᶜ Salaminis in Cypro epiſcopum,] virum ea ætate ob integritatem vitæ clariſſimum, ſibi amicum reddidit. Hunc enim cum antea reprehendiſſet, quòd Deum humana forma præditum cenſeret:iam velut ex pœnitentia rectam ſententiam doctus,ſe cum illo conſentire ſcripſit:& aduerſus libros Origenis,qui huiuſmodi dogmatum author extitiſſet,calumniã inſtituit. Epiphanius igitur ᶜ iam olim auerſatus] Origenis ſcripta, libenter aſſentitur epiſtolæ Theophili: & conuocato Cypriorum epiſcoporum concilio,lectionem librorum Origenis damnat: & perſcripto eorum ipſorum decreto,tum aliis,tum Conſtantinopolitano epiſcopo ſuadet,vt ſynodum conuocent,& eandem decernant. Animaduertens igitur Theophilus ſe abſque periculo Epiphanium poſſe ſectari,qui laudaretur à multis, & ob vitæ præſtantiã (vtcunque de religione ᶜ ſentiret]) approbaretur, ipſe quoque vnà cum epiſcopis ſibi ſubditis conſimilia decreuit. Ioannes verò ſtudium quod his rebus impenderetur, concilio dignum non eſſe cenſebat: atque Epiphanij Theophilique literas ſuſque deque ferebat. At verò potẽtes & clerici qui illi infenſi erãt,cũ intellexiſſent Theophilum in hoc eſſe, vt Ioannem exauthoraret,ſtudioſè ſuam operam contulerunt: & vt frequentiſsima ſynodus Conſtantinopolim conuocaretur procurarunt, Hoc intellecto, Theophilus magis etiamnum vrget,& epiſcopos Ægyptios nauigio traiicere iubet:atque Epiphanio reliquiſque per Orientem epiſcopis ſcribit, vt properè conueniant,ipſe pedes iter conficit. Ac primus non multo pôſt Epiphanius ex Cypro traiiciens,in locum Conſtantinopoli vicinum appulit, quem Hebdomon

c. τὸν Σαλαμῖνος τῆς ἐν Κύπρῳ ἐπίσκοπον
c. πάλαι ἀποστραφεὶς
c. ὅπῃ ἂν φρονοῖ

Epiphanius aduerſarius Ioãnis, excitatus à Theophilo.
Potentes & clerici etiam Ioanni infenſi.

Ioannis Chryſoſtomi in Epiphanium humanitas.

appellant:& precibus in eccleſia ibi fuſis, porrò in ciuitatem venit. Ioannes ingredientem totius cleri proceſſione veneratus eſt. Cæterùm Epiphanius manifeſtè præ ſe tulit, quòd calumniis aduerſus illum ſtructis conſenſiſſet. Nam cum inuitaretur vt in domibus eccleſiaſticis diuerſaretur, non acquieuit. Et quia conſortium habere cum Ioanne fugeret, conuocatis priuatim epiſcopis iis qui Conſtantinopoli morabantur, oſtendebat ea quæ aduerſus libros Origenis decreta erãt: ac nonnullos induxit, vt his ipſis ſuum ſuffragium quoque adiicerent. Quod tamen plurimi facere detrectabant. Quin Theotimus Scythiæ epiſcopus, Epiphanium in os perſtrinxit. Aiebat enim, Nequaquam eſſe fas, eum qui iampridem eſſet mortuus, afficere contumelia: neque extra blaſphemiam eſſe, maiorum cenſuram calumniari, & quæ ab illis decreta ſint reprobare. Hæc vbi dixiſſet, librum quendam Origenis in medium profert, ac recitat: & recitata eccleſiis vtilia eſſe demonſtrans, Ineptum quiddam (inquit) his accidit, qui iſta vituperant. periculum enim eſt, ne & ea ipſa damnent, de quibus hi libri conſcripti ſunt. Porrò Ioannes etiamnum venerabatur Epiphanium: cúmque rogabat, vt & vna eccleſia & vna domo ſecũ vteretur. Sed ille neque eadem domo vſurum ſe, neque vnà precaturum eſſe cum illo, renunciabat, niſi damnaret libros Origenis, & Dioſcorum vnà cum ſociis expelleret. Verùm cum ille id ante cauſam in iudicio cognitam facere iuſtum non eſſe diceret, ac proinde differret, quoniam in templo Apoſtolorum communio celebranda inſtabat: Epiphanium ſubornant inimici Ioannis, vt is prodiret, ac publicè coram populo libros Origenis damnaret, & vnà Dioſcorum eiuſque ſocios, vt qui eandem cum Origene opinionem fouerent: & interim epiſcopum quoque ciuitatis taxaret, qui hiſce faueret. Atque hi quidem id ſtudebant. putabant enim, ſe eum hac ratione in odium populi coniecturos. Itaque poſtridie in hoc egreſſus Epiphanius, iam propè ad eccleſiam peruenerat, cum obuiam illi veniens Serapiõ ab Ioanne miſſus (perceperat enim ea quę pridie fuerant cõſtituta) proteſtabatur, eum neque æquum facere, neque quod ipſi expediret, cum quidem & ipſe in periculum venturus ſit, ſi fortè tumultus aliquis in populo aut ſeditio moueatur, cuius author ipſe extiterit. Atque ea quidem oratione ille ab impetu iſto auerſus fuit.

Theotimus Origenis ſcripta tuetur contra Epiphanium.

Epiphanij de Origenis lib. ſentẽtia, repreſſa admonitione Chryſoſtomi per Serapionẽ internuncium.

De filio Imperatricis, & de ſancto Epiphanio: & quomodo Longi in colloquium cum Epiphanio venerint: & quo modo ipſe rurſus in Cyprum abnauigauerit: ac de Epiphanio & Ioanne amplius.

Cap. XV.

INterea temporis accidit, vt morbo corriperetur filiolus Imperatoris. Mater ergo ſollicita, ne quid illi grauius accideret, miſſo nuncio Epiphanium rogabat, vt pro eo oraret. Ille pollicetur ægrotum eſſe victurum, ſi quidem illa Dioſcorum eiúſque ſocios hæreticos auerſaretur. Imperatrix verò, Atqui, inquit, meum filium ſi Deo repetere placuerit, ita fiat: Dominus enim idem qui dedit, rurſus aufert. Tu verò ſi mortuos excitare poſſes, mortuus vtique non eſſet archidiaconus tuus. Erat enim non multo antea mortuus Criſpion quem fratrem exiſtentem Phiſconis, & [c] Salamini] monachorum, quorum ſub Valenti mentionem fecimus, cum familiarem haberet, archidiaconum [c] conſtituerat. Iam verò Ammonius eiuſque ſocij ad Epiphanium veniunt (ita enim ipſi Imperatrici [a] viſum fuit)] & ſciſcitanti ei, quínam eſſent, reſpondens Ammonius: Longi, inquit, ſumus, ô pater: ac num quando vel in diſcipulos vel in libros noſtros incideris, libens equidem cognoſcerem. Illo negãte, iterum rogauit: Vnde ergo hæreticos eos eſſe cenſuiſti, qui illorum ſententiæ probationem nullam habes: Et cum ſe id ex auditu habere, ille reſpõdiſſet: Atqui nos, inquit, planè diuerſum fecimus. Nam & in diſcipulos tuos frequẽter incidimus, & in libros, ex quibus is eſt, qui [c] ex anchora titulum præfert:] & cum multi te conuiciis proſcindere, ac velut hæreticum calumniari vellent, nos vt patrem æquum erat defendimus, & reſponſo tutati ſumus. [c] Quocirca nec] tu indicta cauſa ex ſolo auditu damnare debebas, quæ certò ipſe non cognoueras, neque huiuſmodi vicem rependere illi, qui de te loquuntur bene. Epiphanius itaque deinceps moderatius locutus, viros iſtos à ſe dimiſit.

Imperatricis in Epiphanium ſcommma.

Notandum Ammonij cũ Epiphanio colloquium.

C. σαλαμῖνι

C. ἀστὴ κατέστησε.

A. ἐδόκει post βασιλίδι.

C. ἀγκύρωτος

B. οὔκουν

ſe dimiſit. ac non multo pòſt abnauigauit in Cyprum, ſiue quòd eum Conſtantinopolitanæ profectionis pœnitentia cepiſſet, ſiue quod eum oraculo admonuiſſet Deus, ac mortem ipſi (vt conſentaneum eſt) prænunciaſſet. Siquidem inter nauigandum, priuſquam in Cyprum perueniſſet, eſt mortuus. Cum autem nauem iam [c] conſcenſurus eſſet, epiſcopis illum ad mare comitantibus dixiſſe fertur:] Ego vobis relinquo vrbem & palatium & actionem: ipſe autem decedo. feſtino enim, & quidem admodum feſtino. Atque equidem ex multis cognoui, adhuc durare rumorē, quòd Ioānes Epiphanio mortem in mari futuram prædixerit, & ille viciſſim huic epiſcopatus amiſsionem. Nam quod tempore inter ſeſe litigarent, ille Ioanni proteſtatus eſt, Spero te non moriturū epiſcopum: & Ioannes illi viciſſim proteſtatus eſt. Et ego ſpero nec te quidem ingreſſurum eſſe ciuitatem tuam.

c. ἐπὶ θάλασσαν εἰσιὼν μέλλων ἐπιβαίνειν τῆς νηός

Epiphanij obitus.

De ſimultate inter Ioannem & Imperatricem, & quo modo venerit ex Aegypto Theophilus: & de Cyrino, Chalcedonis epiſcopo. *Cap. XVI.*

Poſtquam Epiphanius ita abnauigaſſet, Ioannes in concione mulieres communi oratione perſtrinxit. eam populus ita accepit, ac ſi ſub inuolucris aduerſus Imperatoris coniugem directa eſſet. Itaque hoſtes epiſcopi eam orationem exceptam ad Imperatricem detulerunt. Illa de cōtumelia apud maritum conqueſta, id vrgebat, vt Theophilus [A] quàm ocyſſimè] adueniret, & ſynodum congregaret. Ad hanc rem & ſtudium ſuum, & operam etiam [c] Seuerianus] Gabalenſis commodabat: nondum oblitus prioris offenſæ. [c] Vtrum autem] Ioannes caſu aliquo in iſtam orationem prouectus fuerit, an verò quòd (vt quidam dicunt) ſuſpicaretur Imperatricem induxiſſe Epiphanium, vt ſibi inſidiaretur, certò expedire non poſſum. Non multo pòſt autem Theophilus Chalcedonem aduenit, & vnà alij multarum ciuitatum epiſcopi, partim per Theophilum exuſcitati, partim Imperatoris edicto vocati: ſtudioſè autem conueniebant, quotquot ab Ioanne per Aſiam ſuis epiſcopatibus exuti fuerant, & quotquot alioqui alia de cauſa illi infenſi erant. Iam verò naues ex Ægypto, quas Theophilus expectabat, Chalcedonem appulerant. Cum igitur hîc † rurſus] eſſent congregati, atque id ſtuderent, vt quàm maximè ſibi ex animi ſententia ſuccederet ſuum iſtud aduerſus Ioannem inceptum: Cyrinus, qui tum Chalcedonenſi eccleſiæ præſidebat, & propter cognationem Theophilo fortè gratificabatur (erat enim Ægyptius) quanquam & alioqui Ioanni infeſtus, plurimis conuiciis eum onerabat. Sed illum velox iſtius contumeliæ vindicta corripuiſſe viſa eſt. ſiquidē Maruthas, qui ex Meſopotamia cum epiſcopis illis aderat, imprudens alterum pedem illi calcando protriuit: ex quo cum doloribus differretur, non vlterius iam cum reliquis ſacerdotibus Conſtantinopolim traiecit, quanquam ad inſidias Ioanni ſtruendas [c] perquam neceſſarius] eſſe videretur. Tandem verò, cum malè ſæpius à medicis tractatus eſſet, crus illi ſerra abſciſſum eſt, coincidens enim putrefactio totum corpus depaſcebatur, ita vt & alter pes idem pateretur ex contagione mali: itaque ille non multo pòſt in doloribus finiuit vitam.

A. τάχιστα post Θεόφιλον.
c. σευηριανὸς
c. ἀλλὰ πότερον

† πάλιν, ſed melius πάντες. omnes, teſte Niceph.

c. ἀναγκαῖος

Ioannis oratio in mulieres, in calumniam apud Imperatricem rapta.

Concilium contra Ioannem coactum.

Cyrini in Ioannem contumelia paulo pòſt vindicata.

De ſynodo per Theophilum collecta, & de accuſatione Ioannis Chryſoſtomi in Ruffinianis facta: & quomodo Ioannes, quia vocatus non comparuiſſet, vt contumax à Theophilo depoſitus ſit. *Cap. XVII.*

Theophilo autē, cum Conſtātinopolim traieciſſet, nemo ex eius vrbis clericis obuiā proceſſit. Erat enim iam deprehēſus epiſcopi hoſtis. Nautæ verò Alexandrini, qui tum Conſtantinopoli degebant, tum etiam ex aliis nauibus, & maximè frumentariis, collecti in vnum ſunt, & alacriter illum cum laudibus exceperunt. Prætερita igitur eccleſia ille in domum Imperatoriam venit, in qua ipſi diuerſoriū præparatum erat. Et cum multos eſſe animaduerteret, qui Ioannem odiſſent, & accuſare parati eſſent: reliquis prius diſpoſitis prout commodum ſibi fore videbatur, ad Quercum profectus eſt. eſt id ſuburbiū Chalcedonis, quod à Ruffino conſulari iam cognomen habet, in quo & regia eſt, & ampla eccleſia, quam ipſe Ruffinus in honorem apoſtolorum Petri ac Pauli extruxit, & Apoſtoleum ex

Theophilus Cōſtantinop. appulſus in Imperatoris ædes diuertit.

Quercus ſuburbium Calcedonenſe in quo à Theophilo cogitur Synodus.

ipſis appellauit. Monachos etiam in vicino [c] collocauit,] qui clerum eccleſię ſupplerent. Hoc loco Theophilus unà cum cæteris epiſcopis conueniens, de libris Origenis nullam quidem mentionem fecit: ſed Scetenſes iſtos monachos ad pœnitentiam inuitauit, pollicitus ſe neque iniuriç acceptæ fore memorem, neque mali quicquam eſſe facturum. [c] Cum igitur ſuis clamoribus illos] vrgerent fautores Theophili, vt veniam peterent: & interim ſimularent ſynodum pro ipſis ſupplicare: monachi perturbati, atq; hoc planè fieri [A] oportere] rati, multis epiſcopis præſidētibus, illud ſcilicet quod ipſis dicere ſolemne eſt, [c] Etiamſi iniuriam fecerimus,] ignoſce inquiunt. Theophilo igitur illos promptè in gratiam ſimul & in communionem recipiente, ſoluta eſt cognitio, quæ aduerſus Scetenſes iſtos inſtituta fuerat: quod opinor non ita ſucceſſiſſet, ſi vnà cum reliquis monachis Dioſcorus & Ammonius adfuiſſent. Nam Dioſcorus iam antea mortuus, in templo Mocij martyris eſt ſepultus. Ammonius autem modò cum ſynodus conuocaretur, corpore languere cœpit: & poſtquam ad Quercum traieciſſet, morbo grauius correptus fuit, ac non multo pòſt finiuit vitam, & apud vicinos monachos, vbi etiam iacet, ſplendidam ſepulturam ſortitus fuit. Theophilus tandem vbi id intellexiſſet, illachrymaſſe fertur, ac dixiſſe, Quòd inter vniuerſos monachos ſuos talis non eſſet, qualis fuiſſet Ammonius, etiamſi ipſi turbarum extitiſſet autor. proceſſerat interim illi & hoc ex ſententia. Synodus porrò vniuerſos Conſtantinopolis clericos conuocauit, depoſitionem illis minitata, qui non obtemperaſſent. Vocauit & Ioannem quoque, vt ſeſe defenderet. Iuſſit autem, vt cum eo adeſſet Serapion & Tigrius preſbyter, & Paulus lector. Ioannes igitur & alios quoſdam clericos familiares ſuos, & Demetrium Piſinuntis epiſcopum ad illos mittens, ait ſe non detrectare iudicium: quin paratum eſſe, [c] ſi] prius tamen accuſatores cognouerit, & obiectum crimen expenderit, coram ampliori ſynodo ſui defenſionem ſuſcipere. Neque enim ſe tam ſtultum fore, vt iudices ferat eos, qui eſſent manifeſti hoſtes. Indignantibus igitur Ioanni, tanquam non obedienti ſynodò, epiſcopis: illorum qui hæc nunciarant, nonnulli metu territi, non ſunt reuerſi amplius. Demetrius verò, & quotquot Ioannis familiaritatem præferebant, ad illum ſunt regreſſi. Eodem autem die notarius ex aula feſtinabundus adueniens, Ioãnem vrſit, vt ad epiſcopos exiret: illos autem, vt in ferenda ſententia non cunctarentur. Cum igitur quater vocatus, ad œcumenicam ſynodum prouocaſſet: illi nihil aliud cauſati, quàm quod vocatus non obtēperaſſet, eum depoſuerunt.

Ammonio & Dioſcuro mortuis, callide cū reliquis monachis reconciliatur Theophilus.

Vocatur ad Synodum Clerus Conſtantinopolitanus, ipſeque Chryſoſtomus.

Chryſoſtomus quia nō paruiſſet, exauctoratus.

c. συνῴκισεν

c. ἐπικειμένων δὲ αὐτοῖς συνέχουν

A χρῆναι ante εἰπεῖν καὶ ἠδικήκαμεν quæ tamen nō agnoſcit Niceph. lib. 13. cap. 15.

c. εἰ ante πρότερον.

Quomodo populus aduerſus Theophilum, eiuſque ſynodum tumultuatus fuerit: & Imperatoribus maledixerit: & Ioannes proinde reuocatus, epiſcopalem ſedem recuperarit. Cap. XVIII.

VVlgus autem vbi hæc ad ſeram veſperam Conſtãtinopoli reſciuiſſet, ad ſeditionē inſurrexit: & cōcurſu [A] mane] ad eccleſiã facto, clamitarunt tū alia multa, tū q; maior ſynodus de illo cognoſcere deberet. Et cū hi quibus id ab Imperatore fuerat iniūctum, eum in exilium abducere properarēt, nequaquam conceſſerunt. Cæterùm ille veritus, ne quod ſibi crimen aliud confictum impingeretur, vel quaſi aduerſus Imperatorem fuiſſet contumax, vel quaſi populum cōcitaſſet: tertio poſt depoſitionem die, plebe iã diſperſa, circa meridiem furtim relinquit eccleſiam. Iam verò abducto eo, grauem ſeditionem populus cōcitabat, atque Imperatorem ac ſynodum, & præcipuè Theophilum & Seuerianum [A] cōuiciis inceſſebat.] ambo [A] enim] inſidiarum anteſignani erant. At verò Seuerianus cum in eccleſia doceret, Ioannis depoſitionem collaudabat: vtpote in hominem arrogantem factam, [c] ſi ob nullum aliud crimen:] Nam cætera, inquit, peccata remittit hominibus Deus, ſed ſuperbis reſiſtit. His auditis, maiori odio aduerſus Seuerianum plebs inflammata fuit, iramq; renouauit, & ſine intermiſſione graſſata eſt: & neque in tēplis neque in foris quieſcere potuit, verùm cum luctu ac lamentatione ad ipſa vſque palatia prorumpens, pro Ioannis reuocatione ſupplicabat. Imperatrix igitur populi precibus victa, marito perſuadet, vt annuat: & miſſo cōfeſtim Briſſone fideli eunucho ſuo, ex Preneto Bithyniæ Ioannem reduxit, declarans ſimul ſe & earum inſidiarum

Seditio Conſtātinopoli propter depoſitum Ioannem.

In Ioānis exilium oratione ad populū inſultat Seuerianus.

Populi precibus ab exilio reuocatus Ioānnes, magno eius ſtudio in eccleſiā deducitur.

A. ἐν ἕω ante εἰς τὴν

A. ἐλοιδόρουν

A. δὴ

c. εἰ δι' ἄλλο μηδὲν ἕτερον ἔγκλημα

inſidiarum eſſe inſontem, quæ in eum eſſent intentatæ: & venerari ipſum vt ſacerdotem, ac filiorum ſuorum in religione gubernatorem. Ille itaque reuerſus, in ſuburbio Imperatricis in portu morabatur: & donec maioris ſynodi iudicio declaratũ eſſet, ipſum iniuſtè ab epiſcopatu eſſe depoſitum, vrbem ingredi vlterius detrectauit. Sed cum rurſus ſtomacharetur populus, & Imperatoribus conuiciaretur, coactus introiit. Tum verò populus cantilenis pro re nata compoſitis obuiam procedens, cum & ardentes tedas plurimi ferrent, ducunt ipſum ad eccleſiam: & quãquam reluctantem, ac ſæpenumero aſſeuerantem, oportere prius eos calculum ſuum reuocare, qui contra ipſum tulerant, vti moris eſt ſacerdotibus: compulerunt illum & populo benedictionem impertiri, & in epiſcopali ſede conſidere. Coactus itaque extemporalem quandam orationem habuit: & ex venuſtiſſima ſimilitudine argumento ſumpto, ſubindicauit Theophilum occepiſſe cõtumeliam facere eccleſiæ ſibi commiſſæ, vt & regem Ægyptium vxori Abrahami patriarchæ, quemadmodum referunt libri Hebræorum. Cúmque populum, vti par erat, ob propenſum animum, Imperatores ob beneuolentiã erga ſe, collaudaſſet, in multos applauſus ac benedictiones Imperatoris ciúſque coniugis vulgum excitauit, adeò vt ſemiplenam orationem abrumpere cogeretur.

Ioannis concio extemporalis, in ipſo reditu.

De peruerſitate Theophili: déque diſſidio inter Ægyptios & Conſtantinopolitanos: de fuga Theophili: de Nilammone monacho, & ſynodo pro Ioanne Chryſoſtomo collecta. Cap. XIX.

THeophilus interim perplexus ac ſollicitus quod remediũ rebus præſẽtibus adferret, ſibi non confidit: quamuis in hoc propenſus, vt publicè Ioannem traduceret, quod præter legem ſacerdotio poſt depoſitionem fungeretur. Nam cum ille iam apud Imperatores eum calumniaturus eſſet, ipſi metu ſeditionis popularis etiam reluctantem recedere compulerũt. Heraclidæ ergo accuſatoribus iudicium propoſuit etiam contra abſentem, ratus ſe hinc probabiliorem fortè cauſam inuenturum exauthorandi Ioannis. Sed contradicẽtibus eius amicis, & neque iuſtum neque eccleſiaſticum eſſe dicentibus, hominem abſentem iudicare: cõtraq; Theophili ſectatoribus aſſeuerantibus: ſuam deinceps eam litem faciens tum Alexandrinorum & Ægyptiorum multitudo, tum populus Conſtantinopolitanus, ad mutuam pugnam concitatus fuit, adeò vt multi vulnerarentur, nonnulli interficerentur. Quamobrem tum Seuerianus, tum reliqui epiſcopi, præter eos qui pro Ioanne ſtabant, correpti metu, Conſtantinopolim facta fuga relinquunt. Ac Theophilus etiam ſtatim nihil cunctatus, quanquam iam hyems ingrueret, fugiens vnà cum Iſaacio monacho Alexandriam abnauigauit. Sed cum tempeſtas maris vrgeret, appulit Geras: quæ ciuitas eſt puſilla, plus minus quinquaginta ſtadiis à Peluſio diſtans. Huius vrbis epiſcopo tum vita defuncto, ciues, vt accepi, elegerant eccleſiæ ſuæ antiſtitem Nilammonem, virum bonum, & qui ad monaſticæ vitæ faſtigium conſcendiſſet: is habitabat ante ciuitatem in domuncula, in quam ſe ipſe concluſerat, ianua lapidibus obturata, eo propoſito vt ſacerdotium auerſaretur. Theophilus itaque veniens hortabatur, vt ordinationem à ſe oblatam acciperet: apud quem ille quamuis frequenter ſe excuſans nihil obtinuit, tandem inſtãti, Cras (inquit) ita facias ô pater, ſi placet, vt ego hodie res meas antea diſponã. At cum Theophilus poſtridie ex cõdicto veniſſet, atque eum fores aperire iuſſiſſet, Age verò, inquit Nilammon, oremus primum. Quo laudato, Theophilus quidem orauit, ſed Nilammon inter orandum hãc vitam reliquit. Hoc autem & Theophilo primùm & iis etiam qui vnà cum illo foris ſtabant, ignotũ erat: verùm cum paulatim tereretur dies, quia ſæpenumero intentius euocantes non audiret, deiectis qui ad ianuam erãt lapidibus, reperiunt hominem mortuum. Inuolutum igitur quibus oportebat, publica ſepultura dignati ſunt: ac templum etiam ſupra illius ſepulchrum indigenæ conſtruxerunt, & ſumma cum ſolennitate adhuc diẽ mortis eius celebrant. Ac Nilammon quidem ad hunc modum mortuus eſt: ſi tamen mortẽ dicere oportet, quam ille ſubire maluit, quàm epiſcopatum ſuſcipere, quo ſe indignum eſſe ob ingenij modeſtiam cenſuit. Porro Ioannes Conſtantinopolim reuerſus, magis

Theophili peruerſitas.

Seditio inter Conſtantinopolitanos & Alexandrinos orta fugiunt Theophilus & Seuerianus.

Nilammon Gerarũ epiſc. electus, priuſquam munus ſubiret, moritur.

Conſilio bono epiſcoporũ confirmatus Ioannis reditus.

etiamnum gratus populo apparuit. Et cum eo tempore Conſtantinopolim conueniſſent circiter ſexaginta epiſcopi, decretũ per eos eſt, vt & irrita haberentur ea quę ad Quercum acta fuerant, & vt Ioannes epiſcopatum retineret. Itaque ille in officio ſacerdotali perſeuerauit, & ſacerdotes ordinauit: ac cætera, vt in eccleſiis antiſtites oportet, adminiſtrauit, quando & Serapionem Heracleæ in Thracia epiſcopũ conſtituit.

Serapion Heracleæ epiſcopus.

De ſtatua Imperatricis, & iis quæ huius nomine facta ſunt: de doctrina Ioannis: de Synodo aduerſus eum rurſus congregata, eiúſque depoſitione.

Cap. XX.

NOn multo autẽ pòſt, cum argenteũ ſimulachrum Imperatricis columnę purpureæ impoſitũ dedicaretur (quod quidẽ adhuc ſupereſt ad meridionalẽ tẽpli plagã, ante domum magni Senatus ingenti pede ſubnixum) & applauſus ob id, ac publica ſaltatorum & hiſtrionum ſpectacula ibi ederentur, ſicut tunc moris erat in regiarũ imaginũ dedicatione: Ioannes ea, quaſi ad Eccleſiæ contumeliam fierent, in concione ad populum habita reprehendit. Quocirca Imperatrix, cum recens adhuc eſſet memoria ſuperioris offenſæ, quaſi contumeliam paſſa, rurſus ira intumuit, ac ſynodum rurſus conuocari ſtudet. Ille nihil ceſſit, ſed etiamnum manifeſtius eam pro concione perſtringens, ad iram inflãmauit. Quo tempore celebrẽ illam orationẽ habuit ad hunc modum exorſus, Rurſus Herodias inſanit, rurſus ſaltat, rurſus Ioannis caput in lancem accipere geſtit. Haud multo pòſt igitur cùm alij epiſcopi, tum verò & Leontius Ancyræ, ^ & Acacius] Berœæ appulerunt. Cum autẽ Chriſti dies natalitius illuxiſſet, imperator, vt cõſueuerat, in eccleſiã non venit: ſed Ioãni indicauit, ſe non cõmunicaturũ eſſe cum ipſo, antequam de obiectis criminibus purgatus, inſons appareat. Sed quoniam is diceret, ſe libenter ſeſe defenſurũ: accuſatores eius metu territi, accuſationem proſequi auſi non fuerũt. Iudicibus autem viſum eſt, ne opus quidem eſſe, cum qui ſemel quomodocunque depoſitus eſſet, ſecundò iudicio ſiſti. Ideóque ex reliquis nihil excuſſerunt, ſed ad illud Ioannem tantum modo reſpondere voluerunt, Cur ipſe, cũ depoſitus eſſet, antequam ſynodus permitteret, iterum in epiſcopali ſede conſediſſet. Et cum ille ſuffragia eorum epiſcoporum protuliſſet, qui poſt priorem ſynodum ſecum cõmunicaſſent, qui plures extitiſſent, quàm qui ipſum depoſuerant: ac proinde Canon eccleſiaſticus depoſitionem prohibeat: illi hãc defenſionem non recipiunt, ſed eum deponunt, obiicientes iſtam ſectariorũ eſſe legem. Siquidem Ariani, poſtquam calumniis circumuentum Athanaſium Alexãdrina eccleſia eiecerũt, metu viciſſitudinis rerum Canonem iſtum condiderunt: id agentes, vt ea quæ aduerſus illum fuerant machinati, manerent indiſcuſſa.

Imperatrix Ioannis in eius ſtatuam conuitiis offenſa, rurſus in eum cogit conciliũ.

A. ἢ ἀκάκιος

Imp recuſat cum Ioanne communicare, niſi prius obiecta purget crimina.

Ioãnes rurſum depoſitus.

Quæ mala vulgò propter Ioannis eiectionem euenerint: & de inſidiis per ſicarios illi ſtructis. *Cap.* XXI.

IOannes ergo depoſitus, eccleſiaſtico munere non amplius fungitur, ſed in epiſcopali diuerſorio quieſcit. Iã autẽ finita quadrageſima, in ipſa ſacra nocte, quã anniuerſariũ feſtũ celebratur ad memoriã reſurrectionis Dominicę, qui Ioannis fautores erãt eccleſia extrudũtur, inuadẽtibus eos interim dum myſteriis adhuc occupantur, militibus, atque illius hoſtibus. Quæ quidem res cum ex improuiſo accideret, ingẽs tumultus oriebatur circa Baptiſterium, mulieribus eiulantibus ac turbatis, pueris plorantibus, ſacerdotibus verò ac miniſtris vapulantibus: & in ornatu, vt erant, per vim raptis. Cætera enim quæ in tãta confuſione fuiſſe facta conſentaneum eſt, qui Chriſto dederunt nomen, haud ignorant: ego autem neceſſariò tacebo, ne quis fortè profanus in hanc hiſtoriam incidat. Reliqua igitur multitudo vbi inſidias iſtas comperiſſet, poſtridie relicta eccleſia, in publicum Balneum, admodum amplum, Imperatoris Conſtantij nomine inſigne, congregata, Paſcha celebrauit, ſub epiſcopis & presbyteris & reliquis aliis, quibus eccleſiam gubernare fas eſt, qui tum (vt Ioannis fautores) populo aderant. Cæterum

Quadrageſima & reſurrectionis feſtum annuum.

Seditio rurſum propter Ioannem.

terùm & hinc rurſus expulſi, conuenerunt ante vrbem in quendam locum, quem Conſtantinus Imperator, nondũ ciuitatem [a] auſpicatus] in equeſtris certaminis ſpectaculum adornarat, aſſeribus conuallatum. Deinceps verò interdum hic, interdũ alibi, prout concedebatur, priuatim congregabantur, ac Ioannitæ vocabãtur. Eadẽ tempeſtate vir quidam dæmoniis agitatus, ſeu agitari creditus, gladiolum [c] habẽs,] & velut ad cædem Ioannis inſtructus, ſed facinus nondum aggreſſus, deprehenditur: & à multitudine, tanquam precio ad inſidias faciendas conductus eſſet, captus, ad Hyparchum abducitur. Quem tamen Ioannes, miſſis aliquot epiſcopis ſecum verſantibus, liberauit, antequam ſupplicio afficeretur. Poſtea verò & Elpidij preſbyteri (qui quidem diaconi manifeſtus hoſtis erat) ſeruus in epiſcopales ædes effuſo curſu irrupit. Eum agnitum quidam ex his qui fortè aderant, è curſu remoratus eſt, & cauſam curſus inquiſiuit. Ille verò nihil reſpondens, confeſtim cultello hominem pungit: & poſt eum etiam alterum, qui ad huius cædem exclamauerat: quin & præter hos, etiam tertium vulnerat. Tumultuantibus igitur cum clamore his qui aderant, conuerſus aufugit: & cum hi qui eum perſequebantur, eos qui procul erant adhortarentur, vt fugientem comprehenderent, ex balneo quidam accurrens, ex quo recẽs lotus progrediebatur, illum [c] apprehendit:] ac lethaliter ab illo percuſſus, mortuus extenditur. Tandem verò cum à multitudine vndique cinctus, ac vix demum [c] cõprehenſus eſſet,] abducunt eum ad palatium, & ibi tum hoſtium Ioannis inſidias, tum ipſum hunc homicidam, tum & huius facinoris [c] inſtinctores] conteſtati, ſupplicio afficiendos eſſe vociferantur. Itaque Hyparchus, vt iram populi mitigaret, illum tanquam ſupplicio affecturus accepit.

Ioannitæ.

Sicarius Ioanni inſidiatur, ab eodẽ à ſupplicio liberatur.

Elpidij presbyteri ſeruus ſicarius.

Sicarij ſupplicium.

Quomodo Ioannes Chryſoſtomus iniuſtè ſua ſede expulſus, & ob eam rem tumultus excitatus fuerit: & de eccleſiæ incendio, & de Ioannis apud Cucuſum exilio. *Cap.* XXII.

EX eo tẽpore Ioãnem porrò cuſtodierũt, qui in populo feruẽtiores erãt, noctu iuxtà atq; interdiu viciſſim domũ epiſcopalẽ circũſidentes. Epiſcopi verò qui aduerſus illũ conuenerant, eccleſiaſticarũ legũ confuſionem fieri conqueſti, ad ſe ipſos recipere aiebant, quòd iuſtiſſima eſſet, latam aduerſus ipſum ſententiam: atque illum vrbe excedere iubebãt, alioqui enim nec populum quidem conquieturum. Cum itaque & ab Imperatore miſſus inſuper quidam, minis adiectis id faciendum præciperet, [c] clam populi cuſtodibus egreſſus eſt:] id conqueſtus tantùm, quod præter leges ac per vim eiiceretur: quẽ ne iudicio quidem dignati eſſent, quod & homicidis & præſtigiatoribus & adulteris ex lege concederetur, & exigua nauicula ſtatim traiicit in Bithyniam, atque inde continuò iter ingreſſus eſt. Proſpicientes autem nonnulli ex inimicis eius, quòd ſi animaduertat hoc populus, ipſum conſectaturus, ac rurſum redirẽ coacturus eſſet, præueniũt, & eccleſiæ fores occludunt. Cæterùm cum illi qui in plateis verſabantur, factum intellexiſſent, alij curſu ad mare properabant, tanquam eum intercepturi alij timefacti, in fugam conuerſi ſunt, [A] perinde ac ſi] ob tantos motus atque [A] tumultus & ſeditio & Imperatoris ira expectanda eſſet. Illi verò qui in eccleſia erant, etiamnum magis obſtruxerunt exitus,] ad hos confluentes, ac ſeſe mutuò propellentes. Itaque vix tandem magna cum violentia fores aperuerunt, aliis eas lapidibus impetentibus, aliis ad ſe retrahentibus, & turbam à tergo imminentem retrorſum repellentibus. Interea temporis ignis vndique repentè eccleſiam depaſcitur, & cum vniuerſam percurriſſet, etiam vicinam illi ad Auſtrum domum ampliſſimam ſecreti concilij inuaſit. Huius rei cauſam ſibi viciſsim ac mutuò impingebant. Atque hoſtes quidem Ioannis, eius fautores inſimulabant ideo hoc feciſſe, quòd ob ſynodi ſuffragium indignarentur. Hi verò ſe calumniis illorum circumueniri aiebant: & ab illis ipſorum facta ſibi imputari, qui ſe vnà cum eccleſia ipſa exurere voluerint. Igni autem à veſpera vſque ad ſolis exortum ſemper vlterius progrediente, & ad ædificia adhuc integra ſerpente, alij Ioannem aſſecuti Cucuſum Armeniæ produxerunt, cùm reſcripto Imperatoris illic habitare iuſſus eſſet: alij epiſcopos & clericos qui cum illo conuenerant, Chalcedonem abductos in vincula coniiciunt:

Studium Conſtantinopolitanorũ in Ioannem.

Ioannes denuò vrbe excedere iuſſus.

Tumultus propter diſceſſum Ioannis exortus.

Incendium eccleſiæ & curiæ ſubſecutum.

Cucuſum relegatus Ioannes.

HHhh iij

alij circumeuntes in ciuitate, fautores eius indicatos comprehendebant, & in carcerem coniiciebant, & Ioannem execrari cogebant.

De Arſacio Ioannis ſucceſſore, & quantum malorum is Ioannis fautoribus intulerit: & de ſancta virgine Nicarete. Cap. XXIII.

Arſacius Ioãnis ſucceſſor.

HAud multo pòſt ordinatur Conſtantinopolis epiſcopus Arſacius, frater Nectarij eius, qui ante Ioannem hunc epiſcopatum adminiſtrauerat, vir manſuetus, & erga Deum pius. Labefactarunt eius exiſtimationem, quam in presbyterio habuerat, clerici quidam: qui, cum ipſi pro libito facerent quæ vellent, illi facta imputabant. Deinde & ea quoque ᶜ infamabant] vel maximè, quæ Ioannis ſectatoribus poſtea acciderunt. Etenim cùm vel cum illo, vel cum familiaribus illius communicare ac precari tutum non eſſe arbitrarentur, ob id quod his intermixti ſemper eſſent Ioãnis hoſtes, ac proinde (vti dictum eſt) ſeorſum in extremis vrbis receſſibus congregarentur, ad Imperatorem rei cognitio refertur. Iuſſus igitur cohortium dux vnà cum militibus in congregatos impetum facere, multitudinem ipſam fuſtibus ac ſaxis feriens in fugam vertit: at eos qui manifeſtius ac propenſius Ioannis partes agebant, in vincula coniicit. Hic autem (vt fieri conſueuit, vbi militibus ferocire permittitur) mulierculas ornatu ſuo per vim ſpoliant: & alij monilia, zonas aureas, collaria, ac fibulas deprædantur: alij cum ipſis auriculis inaures detrahunt. Et quanquam igitur tumultus ac luctus maximus per vrbem accidiſſet, tamen ne ſic quidem ᶜ de amore erga Ioannem] concepto remiſerunt. Itaque ad eccleſiam publicam non amplius conueniebant, ac multi ne in forum quidem, neque in balnea ventitabant. Imò quibuſdam ne domi quidem manere tutum fuit: quare & exilio ſibi ipſis iniuncto, ciuitate exceſſerunt, cum alij multi viri honeſti ac mulieres probæ, tum etiam Nicarete ᶜ Bithyna,] apud Nicomedienſes inter nobiles genere illuſtris, ac perenni virginitate præſtantiáque vitæ celebris. Modeſtiſsimam inter laudatas fœminas, quas nos meminimus, hanc cognoui, cum & moribus & verbis & vitæ genere concinna fuerit, ac res diuinas vſque ad mortem humanis prępoſuerit, ac tum fortitudine tum prudentia aduerſus impendentes aduerſarum rerum caſus ſuſtinendos ſeſe corroborarit, adeò vt neque ampliſſimis bonis iniuſtè ſpoliata ſtomacharetur: & ex paucis quæ reliqua erant, prudentiſſima diſpenſationis ratione, & quidem ad ſenium prouecta, tum ipſa cum familiaribus ea, quę neceſſaria erãt haberet, tũ aliis largiter ſuppeditaret. Quin & pro humanitatis alacritate rerum honeſtarum ſtudioſa exiſtens, & omnis generis remedia præparabat in pauperum ægrotantium vſum: quibus ex amicis ſuis ſanè multis frequenter opem tulit, nihil adiuuantibus eos medicis conſuetis. Nam diuino quodam nutu, quicquid inceperat, ad felicem exitum producebat. Atq; vt ſummatim dicam, inter noſtræ memoriæ fœminas laude dignas aliam nullam cognoui, quæ ad tantam probitatem ac grauitatem ac reliquam virtutem conſcenderit. Sed hæc quidem, tãetſi talis eſſet, vulgus tamẽ latuit. Siquidẽ ob modeſtiam ingenij, ac ſapientiæ ſtudium, perpetuò latere voluit, ita vt neque ipſa ſtuderet ad miniſtræ dignitatem aſcendere: neque, Ioanne ſæpius exhortante, vnquã virginum eccleſiaſticarum primatũ ſuſceperit. Maximo porrò metu omnibus incuſſo, poſtquam manifeſtum eſſet, multitudinem non amplius tumultuaturam: præfectus vrbis publicè circumibat, ac velut in incendium & curiam inquiſiturus multos malè mulctauit. Siquidem cum paganus eſſet, Eccleſiæ calamitatibus inſultabat: & pro delectamento habebat infortunium, quod acciderat.

In Ioãnis etiã ſectatores ſæuitum.

Nicareta Bithynæ encomium, et Chriſtianæ charitatis in fœmina exemplum.

c. [illegible]

c. [illegible]

c. [illegible]

De Eutropio Lectore, & de ſancta Olympiade, & de presbytero Tigrio, quantis calamitatibus propter Ioannem ſint afflicti, præterea de ſucceſſione præſulum Eccleſiæ. Cap. XXIIII.

Eutropius lector, tortus vt autorem incendij proderet, fortiter obit.

EOdem tempore & Eutropius quidam Lector productus, vt eos indicaret qui ignem templo inieceran, quamuis illi & loris & fuſtibus & vnguibus latera genæque diſcerperentur, quamuis inſuper faces ardentes corpore ſuſtineret, & quidem iuuenis ac tenellę cutis exiſtens, nihil tamen ſe ſcire confeſſus eſt.

eſt. qui quidem poſt ea tormenta includitur in carcerem, in quo non multo pòſt moritur. Dignum autem fuerit quod huic inſeratur hiſtoriæ, ſomnium illud, quod de illo contigit. Syſinnio enim Nouatianorũ epiſcopo dormienti, vir quidam & ſtatura & forma eminẽtiſsimus, aſtans altari eccleſiæ ipſorum, quam in honorem Stephani protomartyris ædificauerat, mœrere videbatur ob raritatem virorum bonorum: vtpote qui horum gratia totam ciuitatem peragraſſet, neque reperiſſet quenquam, præter vnum Eutropium. Hac viſione perculſus Syſinnius, cuidam ex ſuis presbyteris fideliſsimo ſomnium confeſſus, iuſsit exquirere, quiſnam vir ille ſit. Ille coniectura veritatem aſſecutus, quòd inter eos hunc eſſe, conſentaneum eſſet, qui nuper à præfecto tormentis affecti erant, carceres circumiẽs ſciſcitatur, ſitne in his aliquis Eutropius. & cum reperiſſet, alloquitur, & ſomnium epiſcopi illi refert: ac plorans, vt pro ſe oraret ſupplicat. & quod quidem ad Eutropium attinet, ita ſe habuit. Iam & Olympias illa eccleſiæ miniſtra, harum calamitatum præferendarum fortitudine ſeſe conſpicuam reddidit. Nam cum ob eandem hãc cauſam ad tribunal eſſet pertracta, quærenti præfecto, vt quid eccleſiam ſuccendiſſet? illa reſpondens, Non hoc eſt inſtitutũ vitæ meæ. Quin ego facultates meas, quæ amplæ fuerunt, in reparationem templorum Dei impendi. Illo tum, ſe vitam eius exploratam habere, dicente: ſubiecit, Itaque tu in accuſatoris locum tranſito, & alius de nobis iudicet. Et cum accuſatio teſtibus careret, Hyparchus nihil habens quod iure culparet, paulò moderatius ad aliud crimẽ ſeſe cõuertit, ac veluti conſultando tũ huic ipſi, tum cæteris mulieribus, ſtultitiam exprobrat, quòd epiſcopi communionem auerſarentur, cum reſipiſcere atque illis moleſtiis extricari poſſent. Ac cæteræ quidem Hyparcho hæc præcipienti, propter metum cedunt: Olympias verò, Non eſt æquum, inquit, me, quæ in multitudine per calumniã capta ſum, & in foro nullius obiecti criminis conuicta ſum, ad defenſionem trahi expoſtulationum eiuſmodi, quæ in iudicium non veniunt. Concede igitur mihi, vt ad priorem actionem defẽſores abhibeã. Quamuis enim præter leges illi communicare cogar, cui non oportet: non faciã tamen id, quod piis facere nefas eſt. Ille itaque cum non poſſet illam inducere, vt Arſacio cõmunicaret, in præſenti dimittit, quaſi aduocatos inſtructuram: altero verò die ruſus adductam, magna vi auri multauit. Putabat enim, ſe illam ea ratione à ſententia ſua deiecturum. Sed illa pecuniam negligẽs, nihil ceſsit: ac relicta Conſtantinopoli, Cizyci habitauit. Eadem occaſione etiam Tigrius preſbyter veſtibus exutus, flagris in tergum cæſus, manibus ac pedibus vinctus & extenſus, membris diſſolutus fuit. Erat hic natione Barbarus, & eunuchus, ſed non à natiuitate. Cum autem in familia potentis cuiuſdam ſeruiiſſet, ab hero probatus, libertatem conſecutus fuit. Deinde ad presbyterij dignitatem euectus progreſſu temporis apparuit ingenio manſueto atque miti, & erga pauperes ac peregrinos, vt ſi quis alius, beneuolentiſsimus. Atque ita quidem ſeſe res Conſtantinopoli habebant. Interea temporis cum Syricius Romanorum epiſcopatum annis quindecim, & Anaſtaſius poſt eum tribus gubernaſſet, Innocentius hanc ſucceſsionem adimpleuit. Defunctus eſt & Flauianus, qui in Ioannis depoſitionem non conſenſerat: huic in Antiochenum epiſcopatum ſuccedit Porphyrius. Et quoniam ille ſuffragatus iis erat, quæ aduerſus Ioannem decreta fuerant, multi per Syriam ab hac eccleſia ſeceſſerunt: qui quoniam ſeorſum conuentus agebant, difficultatibus ac moleſtiis multis exercitati ſunt. Siquidem propter cõmunionem tum Arſacij, tum huius Porphyrij, tum Theophili Alexandriæ epiſcopi, ſtudio magnatũ in aula lex eſt propoſita, Ne orthodoxi extra eccleſiam conuenirent, & qui in horum epiſcoporũ communionem non venirent, vt expellerentur.

De eodem Syſinnij Nouatiani epiſc. viſio. *Olympiadis conſtantia.* *Tigrij presbyteri tormenta.* *Romani epiſc. Syricius. Anaſtaſius. Innocentius.* *Antioch. Porphyrius.* *Lex contra orthodoxos lata.*

Quòd eccleſia malè affecta, etiam Reſpub. mundanæ fuerint perturbatæ: tum de Stilicone, Honorij duce. Cap. XXV.

EOdem fermè tempore, ſicuti vniuerſim accidiſſe in ſacerdotum diſsidiis inuenire eſt, ita etiam Reſpublica motibus ac turbis agitata fuit. Quandoquidem & Hunni Iſtrum tranſgreſſi, Thraciam populabantur: & in Iſauria latrones in turbam congregati ad Cariam vſque &

Hunni Thraciam vaſtant: Iſauri Phœnicen & Cariã.

Conatur Stilicho Imperatores bello inter ſe committere.

Phœniciam,ciuitates intermedias affligebant,& vicos.Ad hæc Stilico dux Honorij,vir(ſi quis alius vnquam)in magna potentia conſtitutus, Romanam Barbarámque iuuentutem ſibi obſequentem,† ducibus Arcadij infenſam reddidit,& vtrumque imperium inter ſe mutuò collidere conatus eſt. Ideóque cum Alaricho Gothorum principi,ducis exercitus dignitatem [c] apud Honorium] confeciſſet,Illyrios concitauit:ac Iouium etiam eorum conſtitutum Hyparchum præmiſit, inito pacto, vt ad Romanos duces tranſiret, vt ea ratione hanc prouinciam imperio Honorij adijceret. Alarichus igitur adſumptis ſuis militibus ex Barbaris, ad Dalmatiam & Pannoniam,vbi verſabatur, regionibus collectis, venit in mediterraneas: & cum multum temporis inibi moratus eſſet, in Italiam reuerſus eſt. nam cum ex compoſito Stiliconis iam iter ſuſceptum ingreſſurus eſſet, literis Honorij impeditus fuit. Atque hæc quidem eo in ſtatu erant.

† Puto hic deſiderari ἔχων poſt ἀνδρωμένην: quod ſuad. ε Niceph. lib. 13. cap. 35. Præterea non videtur græci ſermonis ſenſū aſſecutus interpres vtrobique ferè toto capite.

c παρὰ ὁνωρίῳ

Epiſtolæ duæ Innocentij Romani Papæ , altera ad Ioannem Chryſoſtomum, altera pro eodem ad clerum Conſtantinopolitanum. Cap. XXVI.

CErtior autem factus Innnocentius Romanorum epiſcopus eorum, quæ aduerſus Ioãnem acta erant, indignè tulit:atque vt ea damnauit, ita etiam œcumenicum concilium conuocare ſtuduit,& tum ad Ioannem tum etiam priuatim ad clericos Conſtantinopolitanos ſcripſit. vtranque autem epiſtolam ex lingua Romana verſam,vt accepi,propoſui.habet autem ſic:

Epiſtola Innocentij [c] ad Chryſoſtomum.]

Conſolatoria Innocentij epiſtola ad Chryſoſtomum.

A. πρὸς τὸν χρυσόστομον

Quanquam inſontem omnia expectare bona , & a Deo miſericordiam petere conueniat:ſunt tamen & à nobis, qui patientiã ſuademus, competentes literæ per diaconum Cyriacum miſſæ, vt contumelia plus poſſe nõ debeat in bona conſciẽtia proterenda,quàm ſpes in eadem erigenda.Neque enim tu docendus es, tot populorum doctor ac paſtor, optimos quoſque ſemper & continuè probari, velíntne in vigore tolerantiæ perſiſtere,ac nulli afflictionis moleſtiæ ſuccumbere. Etenim conſcientia bona,firmum reuera munimentum eſt aduerſus omnes caſus immeritos:quos quidem qui tolerantia non ſuperat, is verò ſiniſtræ ſuſpicionis argumentum de ſe ipſe præbet.Omnia enim ſufferre debet,quiſquis primùm Deo , deinde conſcientia ſua nititur.Siquidem ad patientiam exerceri poteſt vt quàm maximè vir bonus & honeſtus,vinci non poteſt : quandoquidem conſeruant eius animum Scripturæ diuinæ,& exemplis eundem communiunt lectiones ſacræ, quas populo proponimus:quæ quidem vniuerſos penè ſanctos variis modis & continenter exercitatos,ac velut in examine quodam exploratos fuiſſe,atque ita ad patiẽtiæ coronam perueniſſe docent.Hæc igitur ipſa conſcientia charitatem tuam cõſoletur, honorandiſſime frater:quo facto in tribulationibus ex virtute conſolationem habebis. [c] Inſpectante enim] Domino noſtro Chriſto,in tranquillitatis portum conſcientia mundata ſiſtetur.

Conſcientia bona murus aheneus.

Patientia commendatio.

c [illegible]

Altera epiſtola ad clericos.

Innocentij epiſtola ad clericos Conſtantinopolitanos.

Innocentius epiſcopus presbyteris ac diaconis,vniuerſóque clero ac populo eccleſiæ Conſtantinopolitanæ,qui ſubditi ſunt epiſcopo Ioanni, dilectis fratribus ſalutem.Ex literis charitatis veſtræ,quas per Germanum presbyterum & Caſianum diaconum miſiſtis, tragœdiam malorum,quam ob oculos poſuiſtis, anxia ſollicitudine cognoui:quantiſque miſeriis ac difficultatibus iſtic laboret fides , lectione ſæpius repetita perſpexi.quam quidem rem vnica patientiæ conſolatio ſanat. Dabit enim breui Deus noſter tantis tribulationibus finem:& hæc olim † meminiſſe iuuabit. At verò nos quidem,vti neceſſariam conſolationem iſtam, quã in exordio epiſtolæ veſtræ proponitis approbamus:ita & intelligentiam charitatis veſtræ agnouimus,quæ multa patientiæ teſtimonia complectitur.Etenim noſtram conſolationem , quam literis adferre vobis debebamus, ſcriptis veſtris vos ipſi præueniſtis. Hanc autem tolerantiam Dominus noſter laborantibus præſtare ſolet,vt etiam in ipſis tribulationibus conſtituti ſerui Chriſti,ſe ipſos conſolentur: reputãtes ſecum, & antea ſanctis accidiſſe eadem,quæ nunc patiuntur ipſi.Itaque nos iam vel ex literis veſtris depromere conſolationem poſſumus.neque enim tam alieni ſumus à vobis,

† [illegible] χίναι, ſubiiſſe.

vobis,vt non condoleamus,cum & nos in vobis cruciemur. Etenim quis ferre poterit eorum delicta,quos vel præcipuos eſſe fautores tranquillitatis ac pacis & cõcordiæ decebat: Atqui nunc præpoſtero modo, de primatu eccleſiarum ſuarum deturbãtur ſacerdotes inſontes:quo quidem primus frater noſter & in eccleſiaſtico munere ſocius Ioannes epiſcopus veſter iniuſtè oppreſſus eſt, cui ne id quidem contigit,vt ſe defenſurus audiretur:nullum crimen obiicitur,nullũ auditur. Quod igitur hoc commentum eſt tam deploratum,vt ne vel ſuppetat,vel quæratur occaſio iudicij,in locum ſacerdotum viuentium alij ſubſtituantur? quaſi illi per huiuſmodi peruerſitatem irrepũt,vel habere ipſi, vel agere quicquam recti, à quoquam iudicari poſſint. neque enim vnquam a patribus noſtris talia fuiſſe patrata cognouimus:ſed interdictum potius fuiſſe decreto,quo cauebatur,ne cui fieret copia,qua in viuentis locum inauthoraretur. Nec enim reproba ordinatio ſacerdotis dignitatem auferre poteſt:quando nec epiſcopus quidem eſſe poteſt ille,qui iniuſtè ſurrogatur. Nos enim,quantũ ad Canonum obſeruantiam attinet,illis obſequendum eſſe ſcribimus,qui Nicææ determinati ſunt:quibus ſolis obtemperare,& ſuum ſuffragium addere,eccleſia catholica debet. Si qui verò & alij quibuſdam proferuntur,qui à canonibus Nicænis diſcrepant,& ab hæreticis compoſiti deprehẽduntur, hi verò ab epiſcopis catholicis reiiciuntur. Hæreticorum enim commenta, catholicis canonibus aſſuere non licet:ſemper enim vel per contraria, vel per illicita,labefactare voluntatem ſtudent concilij Nicæni. Non ſolum igitur his non obtemperandum eſſe dicimus,ſed ipſa potius vnà cum hæreticis ac ſchiſmaticis dogmatibus eſſe condemnanda:quo modo & antea in Sardicenſi ſynodo ab epiſcopis prædeceſſoribus noſtris factum eſt. Nam ſanè longè præſtiterit, vel ea cõdemnari,fratres chariſſimi quæ [a] rectè] facta ſunt:quàm ea robur vllũ ſortiri,quæ aduerſus iſtos Canones acta ſunt. Sed quódnam remedium hiſce rebus in præſenti adferemus? Neceſſaria erit Synodalis cognitio quã etiam multo iam antea congregandam diximus. Ea quippe ſola eſt,quæ huiuſmodi procellarum impetus retundere poteſt.

Ioannis innocentiæ patrocinatur.

Canon de epiſcoporum ſucceſſione.

Nicæne ſynodi Canonibus acquieſcẽdum, reiiciendáque hæreticorum decreta.

a. καλῶς post πραχθέντα

Spem Synodi quo renocetur facit.

Quam quidem donec conſequamur, expedit medelam calamitatis huius committere volũtati magni Dei,ac Chriſti eius,domini noſtri. Illa vniuerſis quæ nũc per inuidiam diaboli ad exãmen fidelium perturbata ſunt,[c] tranquillitatem dabit. Nihil autem deſperare debemus,freti noſtra in Deum fide. Ac nos quidem multũ deliberamus,quónam modo ſynodus Oecumenica congregari poſſit, per quam diuina voluntate turbulenti iſti motus conſopiri poſſint. [c] Expectemus] itaque tãtiſper,ac vallo patientiæ communiti,ſperemus auxilio Dei cuncta nobis eſſe reſtituenda. Vniuerſa verò,quæ eis ibi ſufferre dixiſtis, iam antea à coepiſcopis veſtris, qui Romam licet diuerſis temporibus conuenerunt, Demetrio videlicet, Cyriaco, Eulyſio, & Palladio, qui nobiſcum ſunt, diligẽti inquiſitione habita cognouimus.

c. ταραχθέντα

c. ὑπομείνωμεν οὖν, ſuſtineamus itaque.

De calamitatibus quæ propter Ioannem acciderunt: & de morte Eudoxiæ imperatricis, & Arſacij, tum de patriarcha Attico, cuias fuerit, & quibus moribus. *Cap. XXVII.*

HAE ſunt igitur Innocentij literæ,ex quibus animaduertere licet,quam ille opinionem de Iohanne habuerit. Eodem temporis tractu perquam magna grãdo Conſtantinopoli & in ſuburbiis cecidit,& quarta poſt eam die Imperatoris vxor mortua eſt:quæ omnia, Deo propter Iohannem indignante fieri,vulgò credita ſunt. Nam certè Cyrinus Chalcedonenſis epiſcopus, qui illum præ cæteris calumniatus erat,non multo antea ex infortunio, quod pedi [c] illius acciderat] vtroque crure per medicos mutilatus,miſerabiliter interiit. Et Arſacius cum exiguo tempore Conſtantinopolitanæ eccleſiæ præfuiſſet,eſt mortuus. Huius ſucceſſionẽ multis ambientibus,quarto poſt obitum illius menſe ordinatur Atticus,Conſtantinopolitani cleri presbyter,vnus ex inſidiatoribus Iohannis. Hic quidem natione erat ex Sebaſtia Armeniæ:ſed à puero ad religionẽ inſtitutus, per monachos hæreſis Macedonianæ ſectatores, qui tum temporis Sebaſtiæ in huius ſapientiæ ſtudio clarebãt,ex ſchola Euſtathij progreſsi,quem epiſcopum ibi ac præſulem præſtantiſsimorum monachorum fuiſſe iam antea commemorauimus.

Ioannis exiliũ ſubſecuta grãdo.

Eudoxiæ imperatricis mors.

Cyrini epiſc. interitus.

c. διὰ τῆς συγκυρηκότος αὐτῷ συμφορᾶς

Atticus epiſc. Conſtantinop. in Arſacij locum.

Hic autem cum ad virilem ætatem perueniſſet: ad catholicam eccleſiam tranſiit. Et quoniam natura magis quàm doctrina prudens erat, † rerum agendarum inſidiator fuit,] vt qui & ad ſtruendas inſidias & ad eaſdem euitandas ſufficeret: ingenio pellaci, ita vt multis gratus eſſet. In concionibus eccleſiaſticis mediocris, vt hæ neque ſcripto dignæ viderētur auditoribus, neque eruditionis prorſus expertes. Nã cum affectatus eſſet, ſi quando occaſionem nactus erat, præcipuos quoſque Græciæ ſcriptores lectitabat: & eo ipſo quòd indoctus haberetur, dũ de hiſce diſſereret, etiam doctos ſæpenumerò latebat. Ferebatur autem erga ſuæ opinionis homines induſtrius, aduerſus diuerſa ſentientes formidabilis, & facilè his ipſis quoties vellet incutere metum, & mox mutatus apparere manſuetus. Atque hunc quidem talem fuiſſe aiunt illi, qui hominem norant. Ioannes porrò poſtquam in exilium eiectus fuit, etiamnum clarior euaſit. Nam cum pecuniarum haberet copiam, quas & alij multi afferebant, & Olympias illa miniſtra mittebat: multos captiuos ab Iſauris [c] redimebat, ac] ſuis reſtituebat, multiſque egenis neceſſaria ſuppeditabat. Quibus autem pecuniis opus non erat, eos oratione ſibi conciliabat: erátque perquam charus Armeniis, apud quos agebat, & eorum finitimis: ac multi tum Antiochia, tum ex reliqua Syria & Cilicia ad illum frequentabant.

Attici antea Macedoniani ingenium, & doctrina.
Mores fuit cõciones patrum excipere illis docentibus in eccleſia.
† τῶν πραγμάτων ἐπιβουλευτής. at melius ἐπίβολος, id eſt rei ad agendas idoneus.
Ioannes exilio clarior factus.
c. ἀνῶν ᾗ

Quòd Innocentio fuerit ſtudio, Ioannem per ſynodum reuocare. De aggrauato eius exilio ac morte. Cap. XXVIII.

INnocentius verò Romæ epiſcopus, prout antea ſcripſerat, cum reuerti ipſum cuperet, vnà cum Orientalibus epiſcopis, iis qui pro eo ſupplicabant, miſit eccleſiæ Romanæ epiſcopos quinque, & presbyteros duos, ad Honorium & Arcadium Imperatorem, vt & ſynodum, & eius definitum tempus ac locum impetrarent. At Ioannis hoſtes apud Conſtantinopolim hanc rem, quaſi in contumeliam eius imperij fieret, calumniati ſunt: & [c] vt illi tanquam tranſmarini imperij] turbatores ablegarentur, effecerunt tum etiam vt ipſe Ioannes etiamnũ vlterius Pityuntem ſcilicet exulatum transferretur, procurarunt. Quod quidem perquã celeriter aduenientes milites perfecerunt. Aiunt autem illum, dum ab his duceretur, in itinere præuidiſſe diẽ qua moriturus eſſet, apparẽte ſibi Baſilico martyre in Comanis Armeniæ: quo in loco cum ad iter vlterius nõ ſufficeret (laborabat enim dolore capitis, & ſolis radios perferrre non poterat) morbo finiuit vitam.

Innocentius Ioannis nomine ab Imperatorib. Synodũ poſtulat.
Ioannis exiliũ aggrauatum, & mors.
c. ὡς ἐπιβουλευτὰς ἀρχῶν

FINIS OCTAVI LIBRI.

HERMIAE SOZOMENI
ECCLESIASTICAE HISTORIÆ
LIBER NONVS.

SVFFRIDO PETRO LEOVARDIENSI, Friſio interprete.

De morte Arcadij imperatoris, & de imperio Theodoſii iunioris, de ſororibus eius, de pietate, virtute ac virginitate Pulcheriæ imperatricis, & de piis eiuſdem factis, tum quàm honeſtè Imperatorem educauerit. Cap. I.

AD Ioannem igitur quæ attinent, ita ſe habuerunt. Non multo autem poſt illius mortem, cum Atticus annum tertium in epiſcopatu Conſtantinopolitano ageret, Baſſo ac Philippo conſulibus, vita defungitur Arcadius: relicto imperij ſucceſſore Theodoſio, filio recens ablactato: & filiabus inſuper Pulcheria, Arcadia & Marina, etiamnum adcitum,

Arcadij mors, & eius ſucceſſor Theodoſius F. Theodoſij ſorores.
Theodoſius iunior Imp. Ori.

modum iuuenculis. Qua in re mihi vel maximè declaraſſe videtur Deus, ſolam pietatem regibus ad ſalutem ſufficere: abſque illa verò nihil eſſe vel exercitum, vel Imperatoris fortitudinem, vel apparatum reliquum. Etenim cum pientiſſimum euaſurum hunc Imperatorem prouidiſſet huius vniuerſi conditrix diuina potentia, tum ipſius Theodoſij, tum etiam imperij procuratricem conſtituit Pulcheriam ſororem: quæ quidem nondum decimumquintum agens annum, ſupra ætatem ſapientiſſimum ac diuinum ſpiritum accepit. Ac primùm Deo virginitatem ſuam deuouit, deinde & ſorores ſuas ad idem vitæ inſtitutum educauit, ne fortè virum quenquam alium imperio ſubinduceret, ſed potius omnem inuidiæ & inſidiarum occaſionem præcideret. Vt igitur ea quæ conſtituerat, conſignaret, ac Deum ipſum ac ſacerdotes omnéſque ſubditos teſtes faceret voluntatis ſuæ, ex auro gemmíſque precioſis admirabile quoddam donarium, & ſpectaculum omnium pulcherrimum pro virginitate ſua & imperio fratris, ſacram mēſam eccleſiæ Conſtantinopolitanæ dedicauit: ídque ipſum vt cunctis eſſet conſpicuum in fronte eiuſdem menſæ literis expreſſit. Poſtquam autem principatus curam ſuſcepiſſet, rectiſſimè, & magno cum decore Romanum imperium gubernauit, cum & bene conſuleret, & conſulta expeditè [A] perageret] ac ſcriberet. Diligentem enim operam impenderat, vt Romana Græcáque lingua propriè loqueretur ac ſcriberet. Rerum porrò gerendarum diſpoſitionem fratris authoritate fulciebat: atque id curabat, vt is pro ætate diſciplinis idoneis ex Imperatoriæ maieſtatis dignitate quàm maximè inſtitueretur. Itaque equeſtris quidem pugnæ, ac reliquam in armis ac literis ſcientiam ab harum rerum profeſſoribus diſcebat: vt verò in proceſſu ornatè ſe atque regaliter gereret, à ſorore erudiebatur, de qua videlicet hoc diſcebat, quid in veſtitu, quid in ſedendo, quid in ingreſſu decorum eſſet, quo modo cohibere riſum, & pro re nata tum amabilis tum formidabilis eſſe, & eos qui quid peterent, appoſitè audire deberet. Haud minimè autem eum ad pietatem inſtituebat, aſſuefaciens vt & continenter oraret, & eccleſias frequenter accederet, & donariis ac cimeliis templa honoraret, & in precio haberet ſacerdotes ac cæteros viros bonos, [c] & eos qui ſapientiam Chriſtianorum legibus approbatam ſectarentur. Quinetiam cum per doctrinas adulterinas videretur eſſe turbanda religio, ſtudioſè ac prudenter obſtitit: nam quòd noſtra memoria nouæ hæreſes non inſurrexerint, ipſam potiſſimum in cauſa fuiſſe comperiemus: ſicut in conſequentibus videbimus. Et ſanè quum magna cum reuerentia Deum coleret, dicere longum foret, apud quos, & quot templa magnificè illa conſtruxerit, quótque [A] pauperum diuerſoria] & conuentus monaſticos inſtituerit, perennes his ipſis largita ſumptus ad ſuppeditandum incolentibus alimentum. Si quis verò de harum rerum [c] veritate] experientiæ ſuæ credere malit, quàm verbis meis, comperiet me neque falsè neque ad gratiam hæc ſcribere, ſi modò apud eius curiæ præfectos conſcriptam perlegerit harum rerum hiſtoriam: & [c] ex actis publicis] æſtimet, an ſcriptis noſtris res geſtæ conſonent. Si cui verò hæc ſola ad faciendam fidem non ſufficiunt, fidem inſuper vel Deus ipſe faciat, qui illam omnibus modis ob rationem vitæ charam habet, vt quam & precantem prōptè exaudiat, ac ſæpius de rebus agendis ſua apparitione certiorem faciat. Nemo enim Dei amorem hominibus vnquam conciliari dixerit, niſi ipſi ſuis operibus ſe illo dignos præſtiterint. Cæterùm quantum quidem ad particularem demonſtrationem in ſingulis diuinitùs exhibitis attinet, vt intelligatur [c] Deo charam eſſe] Imperatoris ſororem, deinceps volens ſuperſedebo: ne quis fortè [c] calumnietur,] me, qui alia ſcribere ſuſceperim, in laudum campos expaciari. Illud autem quod mihi & eccleſiaſticæ hiſtoriæ proprium, & diuini erga illam amoris illuſtre argumētum eſſe videtur, hoc loco referam, etiamſi tempore quidem ſerius acciderit: habet autem ſe hoc modo.

Margin notes:

Pietatem ſolā regibus ad ſalutem ſufficere.

Pulcheria imperij procuratrix, & eius virtutes.

Eiuſd. donariū Conſtantinop. eccleſiæ ſacrū.

A. δημηγοροῦσα post στρατηγία

Theodoſii inſtitutio moris.

c. νόμῳ χριστιανῶν φιλοσοφοῦντας.

Pulcheria pietatis argumenta.

A. πτωχῶν καὶ ξένων post καταγώγια.

c. τῆς ἀληθείας

c. καὶ παρὰ τῶν γεγραμμένων

c. θεοφιλῆ εἶναι

c. μεμψάμενός τις

De inuentione reliquiarum ſanctorum quadraginta martyrum.

Cap. II.

Euſebia Macedoniana.

MVlier quædam Euſebia nomine, hæreſeos Macedonianæ miniſtra, domũ & hortum habebat extra mœnia ciuitatis Conſtantinopolitanæ: & ſanctas reliquias hîc aſſeruabat quadraginta militum, qui apud Sebaſtiam Armeniæ tempore Licinij martyrium fecerant. Ea cum eſſet moritura, locum hunc reliquit monachis ſibi in religione conformibus, & eos iureiurando adſtrinxit, vt ſe ibidem ſepelirent, atque vt ſupra caput in ſublimi loculum ſuum † priuatim expolirent, & ſecum vnà martyrum reliquias reconderent, ac nemini rem indicarẽt. Ac monachi quidem fecerunt ſicuti mandatum fuerat. Vt autem debitum cultũ martyres conſequerentur, & externi tamen rem neſcirent, ſecundum datũ Euſebiæ iuſiurandum, oratorium ſub terra conſtruxerunt ad illius loculum, in ædificio autem conſpicuo ſupernè coctis lateribus veſtitum pauimentum, & ex eo deſcenſum clãcularium ad martyres. Poſt hæc Cæſarius, vir ea tempeſtate cum primis potens, qui & ad conſularem & ad præfectoriam dignitatem peruenerat, defunctam vxorem ſuam iuxta loculum Euſebiæ ſepeliuit: hoc enim illis ita decretum erat, dum adhuc in viuis eſſent, cum & [A] miro amore] inter ſeſe mutuò tenerẽtur, & in religione ac doctrina concordes eſſent. Et hinc Cæſario huius loci emẽdi data occaſio fuit, vt & ipſe prope vxorem ſepeliretur. Prædicti ergo iſti monachi aliò emigrarunt; neque tamen de martyribus quicquam indicarũt. Domo poſtea collapſa, terráque ac ruderibus ingeſtis, vniuerſus ille locus exæquatus fuit, quia templum inibi magnificum Deo Cæſarius ipſe in honorem Thyrſi martyris ædificarat. Deus autem, vt apparet, hunc locum ita obſcurari, & tantum temporis elabi de induſtria voluit, vt & martyrum inuentionem & inuentricis pietatem admirabiliorẽ illuſtriorẽmque redderet. Et erat Imperatrix Pulcheria, ſoror Imperatoris. Huic enim cum tertiò apparuiſſet admirandus ille Thyrſus, eos qui ſub terra abſconditi latebãt indicauit, & ad ſe transferri iuſſit, vt & eiuſdẽ loci & eiuſdem quoque honoris ſecum participes eſſent: ſimul & ipſi quoque Quadraginta martyres, militaribus veſtimẽtis cãdidis induti, ſemetipſos illi cõſpicuos fecerũt. Hæc verò res & ſupra fidem, & prorſus inextricabilis eſſe videbatur: neque enim aut clerici, qui hoc in loco ſenioreſ erant, quãuis ſæpe rogati, aut alius quiſquam indicare martyres poterat. Ad extremum, cunctis iam deſperantibus, Polychronio cuidam presbytero, qui olim ex familiaribus Cæſarij fuerat, in mẽtem Deus redegit iſtos monachos, qui hunc locũ quondã incoluerant: qui quidem ad Macedonianorũ clericos veniens, ſciſcitatur de ipſis. Omnibus autem illis iam defunctis, cum vnum duntaxat ſuperſtitem reperiſſet, qui in hoc ipſum videbatur in vita cõſeruatus, vt quæſitos martyres indicaret: orabat, vt diceret, [A] cognouiſſétne] ſanctas reliquias ſub indicato loco recõditas? Sed cum eum propter datum Euſebiæ iuſiurãdum ſubdetrectantem videret Polychronius, diuinam illi apparitionem, & perturbationes Imperatricis, & ipſorum deſperationem commemorat. tum ille vera eſſe cõfitetur ea, quæ Deus Imperatrici reuelarat. Nam ſe, quia adoleſcẽtulus tum ibi ſub ſenibus præceptoribus ad monaſticam inſtitutus eſſet, certò ſcire, martyres iacere circa loculũ Euſebiæ: ignorare tamen, vtrúmne ſub delubro, an verò alibi defoſſi ſint: propterea quòd multũ temporis effluxerit, & prior loci facies in eam ſit mutata quæ nunc eſt. Atqui, inquit Polychronius, mihi non idem accidit. Recordor enim me fortè adfuiſſe ſepeliendæ coniugi Cæſarij, & ex vicina via publica rationem ducens, coniicio eam iacere circa ambonem, quod eſt ſuggeſtũ lectorum. Proinde, reſpondens monachus, etiam Euſebiæ loculus (inquit) prope vxorem Cæſarij quærendus eſt: quandoquidem & viuæ [A] plerumque] vnà erant, & poſt mortem ſe coniunctum ſepulchrũ habituras pactæ ſunt. Cũ itaque ſecũdum hæc quæ dicta ſunt, fodere, & ſanctas iſtas reliquias inueſtigare oporteret, Imperatrix facta certior, opus vrgeri iuſſit. Effoſſo igitur illo circa ambonẽ loco, repertus fuit loculus vxoris Cæſarij, ſicuti cõiectarat Polychronius. Paululum autem hinc diſtans ex trãſuerſo ſtratum coctis lateribus pauimentũ erat, & ad huius [B] ambitum æquali menſura] reſpondens tabula marmorea, ſub qua ipſius Euſebiæ loculus oſtendebatur, & huic imminens delubrum perquam ſcitè marmoribus leucoporphyris incruſtatum. Ipſum porrò loculi tegmen, velut in menſam ſacram fabrefactum erat. In ſummo autem, vbi martyres iacebãt, exiguum

Quadraginta militer, martyres: & eorum reliquiæ quomodo repertæ.

Cæſarius templum in Thyrſi martyris honorem excitat.

Thyrſus martyr Pulcheriæ apparens 40. martyres Pulcheriæ indicat.

Polychronius presbyter, cuius diligentia & coniectura repertus 40. martyrum loculus.

† ἰδίᾳ ξύσαι

A. ἐκφρυῶς

A. εἰδεῖη μοι λείψανα

A. θαμινὰ

B ἰσόμετρον τὸ

exiguum foramen apparebat. Aſtans igitur quidam de familia Imperatoris, tenuẽ virgulam, quam fortè habebat, per foramen immiſit, & extractam naribus admouit, & vnguentum fragrantiſsimum olfecit: ex quo ſtatim tum laborantibus, tum aſtantibus bona ſpes ſuborta fuit. Itaque cum loculum auidè aperuiſſent, Euſebiam inueniunt. Illud verò quod ad caput eius eminebat, in arcæ formam cęlatum, proprio intus tegebatur operculo: & vtrinque ei ad labra circundatum, plumbo conglutinatum ferrum, ipſum continebat. In eius medio rurſus foramen iſtud apparẽs, etiamnum manifeſtius declarabat intus haberi martyres. Hæc vbi annunciata eſſent, e veſtigiò accurrunt Imperatrix & epiſcopus ad martyrium. Tum ſolutis per artifices ferreis iſtis vinculis, confẽſtim ſine negocio operculum extractum fuit: ſub hoc autem multa vnguenta, & in his pyxides argenteæ duæ repertæ ſunt, in quibus ſanctæ reliquiæ iacebant. Tunc igitur Imperatrix Deo preces gratulatorias fundebat, tum [c] quòd ſe tanta reuelatione dignatus eſſet, tum quòd ſanctarum reliquiarum inuentionem aſſecuta eſſet. Poſt hæc precioſiſsima theca martyres honoratos, iuxta venerabilem Thyrſum compoſuit, publica feſtiuitate, vt æquum erat, cum debito [A] honore] ac pompa ac pſalmodiis celebrata. Cui & ipſe ego interfui. Atque hæc quidem ſic eſſe geſta teſtabuntur illi, qui huic feſtiuitati interfuerunt: omnes enim fermè adhuc ſuperſunt, cum multò poſtea geſta fuerint, Proclo ſcilicet eccleſiam Conſtantinopolitanam gubernante.

c. ἀξιωθεῖεν

A. τιμῆς poſt προσηκούσης.

Publica feſtiuitate reliquiarum Inuẽtio celebrata cui interfuit, Sozomenus.

De virtute Pulcheriæ ac ſororum eius, déque ſingulari beneuolentia qua Deus eas proſecutus eſt.

Caput III.

FAma autem eſt, & in aliis quoque negociis Imperatrici Deum, quæ futura erant [c] reuelaſſe]: plurimáque tum huic ipſi, tum ſororibus huius accidiſſe, quæ diuinum erga eas amorem teſtarentur. Nam & ipſæ quoque idem vitæ inſtitutum ſectabantur, erga ſacerdotes ac templa benignè affectæ, erga peregrinos indigos ac pauperes munificæ. Menſa vt plurimum erat eadẽ omnibus, idémque proceſſus, & ſimul Deum noctu iuxtà atque interdiu laudabãt: & pro honeſtarum mulierum conſuetudine, texturis & huiuſmodi operibus vacabant. Otium enim atque deſidiam, quamuis Imperatrices, & in imperio natæ atque educatæ eſſent, ſacra virginitate, quam profitebantur, indignam iudicabant, & ex vita ſua reiecerunt. Qua de cauſa cum Deus illis manifeſtè propitius eſſet, [c] earumque domum] vindicaret, Imperator ipſe tum ætatis tum imperij amplitudine profecit: & quicquid inſidiarum aut belli aduerſus ipſum cõceptum eſſet, ſua ſponte rurſus diſſoluebatur.

c. πρὸ ἀποφῆναι

Sororum Pulcheriæ virtutes.

Otium & deſidia, virginitate indigna.

c. τὸν αὐτῶν οἶκον

De fœdere Perſarum, & de Honorio ac Stilicone: & quid Romæ & in Dalmatia actum ſit.

Caput IIII.

PErſæ enim cum bellum tunc mouiſſent, centum annorum inducias cũ Romanis pepigerunt. Ac Stilico Honorij exercitus dux, quòd ſuſpectus eſſet, qui ſuum filium Eucherium Orientis imperatorem declarare vellet, à militibus Rauennæ occiditur. Hic autẽ [A] &] antea, viuente adhuc Arcadio, quia illius ducibus [A] infenſus erat, vtrunque imperium inter ſe collidere ſtuduerat: & Alarichum Gothorum ducem, cui apud Honorium Romani exercitus præfecturam confecerat, hortabatur, vt Illyrios inuaderet. Et Iouium eorum ordinatum [A] præfectum inito pacto præmiſerat, vt is ad Romanos milites quoque tranſiret, quò ea natio videlicet ad imperium Honorij transferretur. Atque Alarichus quidem ſuis militibus ex vicina Dalmatiæ ac Pannoniæ Barbarorum terra aſſumptis, in mediterraneas profectus eſt: & multum temporis ibi commoratus, re infecta rediit in Italiam. Nam cum ex compoſito Imperij Romani fines egreſſurus eſſet, Honorij literis impeditus fuit. Poſtquam verò Arcadius eſſet mor-

Perſarum induciæ cũ Rom.

Stiliconis mors.

A. καὶ ante πρότερον

A. ἀπεχθῶς

A. ἔπαρχον αὐτῶν

Honorij pia de Theodoſio ex fratre nepote cura.

tuus, Honorius commiſeratione ductus, qua fratris filium proſequebatur, Conſtãtinopolim reuerti properabat, vt [c] fidos] præfectos conſtitueret ipſius tum ſaluti, tum Imperio. Nam cum eum filij loco haberet, verebatur ne quid illi accideret, qui propter iuuentutem inſidiis eſſet expoſitus. At verò iam tum itineri accinctum Honorium Stilico hortatur, vt in Italia maneret: id planè neceſſarium eſſe aſſerens, quandoquidem iam tum Arelati Conſtantinus quidam tyrannidem inuaſiſſet. Itaque ipſe Stilico, altero ex ſceptris quod Romani Labarum vocant, & literis Imperatoriis acceptis, quibus illi profectio in Orientem committebatur, iam profecturus erat, cùm quatuor militum legiones ibi adſciuiſſet. Sed cum interea rumor increbreſceret, quod ille Imperatori inſidiaretur, & ad tyrannidem filio ſuo conficiendam pararetur, & ad eam rem vteretur auxilio potentum, milites ſeditione mota, Hyparchum Italiæ & Galatiæ, & duces, ac cæteros omnes qui præfecturas in palatio habebant, interficiunt. Interficitur autem & ipſe quoque à militibus Rauennæ: vir, ſi quis alius vnquam, ad magnam potentiam euectus, & qui vniuerſos (vt ita dicam) Romanos ac Barbaros ſibi habuerit obtemperantes. [c] Stilico itaque,] poſtquam Imperio malè velle iudicatus eſſet, ita interfectus eſt. Occiditur autem ſimul & Eucherius quoque, eius filius.

Eucherius Stiliconis F. etiam cæſus.

c. [illegible]

c. Στιλίχων μὲν οὖν

De diuerſis nationibus Romanos impugnantibus: ſed diuina prouidentia aut oppreſſis, aut fœdere adſtrictis

Caput V.

Hunnorũ violentorum fuga.

EOdem tẽpore quoq; accidit, vt & Hunni, qui in Thracia exercitũ habebant, Imperatore ipſos neq; impetente, neque perſequẽte, multis amiſſis, cum dedecore in fugam verſi ſint. Vldes enim Barbarorũ Iſtri accolarum dux copioſiſſimo exercitu inſtructus fluuiũ traiecit, & in Thracũ finibus caſtramentus eſt: & cũ Caſtra martis, Myſiæ ciuitatẽ, proditione cepiſſet, hinc in reliquã Thraciã excurſiones fecit: & inducias cum Romanis facere præ ſuperbia dedignatus eſt. Nam cũ Thraciũ exercituũ præfectus [c] cũ ipſo de pace loqueretur,] ille ſolem exorientẽ demonſtrans, Nõ difficile ſibi aiebat fore, ſi quidem vellet, vniuerſam terrã, quã hic luſtraret, ſubuertere. Huiuſmodi minas dum ille intonat, & Romanis tributũ quantum ipſe vellet, imperat, & optionẽ defert, vt aut his præſtandis pacẽ obtineant, aut negandis expectent bellũ, ac proinde res in ancipiti ſtat: declarauit Deus, quantã erga pręſens hoc Imperiũ curam gereret. Neque enim ita multò pòſt inter familiares ac ſatellites Vldæ, ſermo coortus eſt, bc Romanorũ politia, & de ipſius Imperatoris humanitate, quibúſque & quãtis præmiis ille viros ſtrenuos ac bonos proſequatur. Ea re illi non ſine diuino nutu in amorem Romanorum pellecti, ad ipſos deficiũt, & cum ipſis caſtra iungũt, vnà cũ his, qui ſibi ſubditi erant. Vldes igitur vix tãdem in vlteriorem fluuij ripam incolumis euaſit, cum ex ſuis multos amiſiſſet: omnino autem illos, quos Scirros vocant. Gens erat hæc ſatis populoſa, antequã in hanc calamitatem incidiſſet. nã cum hi in fuga poſteriores eſſent, alij ex ipſis interfecti, alij captiui ac vincti, Conſtantinopolim tranſmiſsi ſunt. Et cum præfectis conſultum videretur diſpergere iſtos, ne fortè, ſi numero valerent, aliquid tentarẽt noui: alios exiguo precio vẽdiderunt, alios in ſeruitutẽ gratuitos donarunt, ea tamen conditione, ne vnquam vel in ciuitatem Conſtantinopolitanam, vel in ipſam adeò Europam ingrederentur deinceps, ſed intermedio mari eo loco ſecluderentur, qui ipſis deputatus eſſet. Ex ea porrò multitudine quæ ex his vendi non poterat, alij alibi habitare iuſsi ſunt: multos autem in Bythinia equidem vidi, ſparſim ad montem quem Olympum vocant habitantes, & colles ibi & montium radices percolentes.

Vldes defectionibus ad Romanos ſuos ſuperatus.

c. διαλεγομένου δὲ αὐτῷ

Scirri capti, et diſperſi.

De Alaricho Gotho, & quomodo Romanos adortus bello afflixerit.

Caput VI.

Orientis

ORientis itaque imperium hoſtibus liberatum, & ſummo cum decore gubernatum fuit præter omnium expectationem: vtpote cum iuuenis adhuc eſſet Imperator. At verò Occidens in perturbatione erat, cum multi tyranni inſurgerent. Nam eodem tempore poſt Stiliconem interēptum Alarichus Gothorum dux, cum pace ab Honorio petita fruſtratus eſſet, vrbem obſidione cinctam oppugnat, multis Barbaris ad fluuium Tiberim diſpoſitis, ne fortè commeatus oppidanis importaretur ex portu. (ſic autem Latini vocant, quod Græci vocant ἐπίνειον.) Cum autem diuturna eſſet obſidio, & peſtis ſimul & fames vrbē affligeret, atq; interim ſerui multis, ac maximè quotquot natione barbari erant, ad Alarichū trāsfugerent: neceſſariū videbatur iis qui in ſenatu adhuc pagani erāt, vt & in capitolio & in reliquis tēplis ſacrificaretur. Nam Thuſci quidam ad hoc acciti ab vrbis Hyparcho, promiſerant ſe fulminibus ac tonitruis abacturos eſſe barbaros. Gloriabātur enim, ab ſe huiuſmodi quippiam [c] eſſe factum] in conſeruationem Larinæ, ciuitatis Thuſciæ, quam Alarichus, dum Romā contenderet, prætergrediens, nō cepiſſet. Cæterùm iſtarū nullū fuiſſe futurum vſum, euentus ipſe declarauit. Cordatis verò, hæc ob indignationem Dei Romanis euenire videbantur, ad eorum pœnam, quæ ipſi quōdam præ nimia proteruia ac petulantia in ipſos & pauperes inique deliquiſſent. Fertur itaque probus aliquis monachus, ex his qui in Italia erant, Romam † cum feſtinatione profectus,] Alarico conſuluiſſe, vt vrbi parceret, nec ſe tantorum malorum authorem conſtitueret. Cui & Alaricus reſpondiſſe dicitur, ſe non volentem hoc tentare: ſed eſſe quendam, qui ſe obtundendo vrgeat, ac præcipiat vt Romam euertat. quod & ille tandem fecit. Ex eo autem quòd vrbem obſidione premeret, acceptis plurimis muneribus obſidionem ad tempus ſoluit, pactis cum eo Romanis ſe imperatorem inducturos, vt ab illo in gratiam reciperetur.

Alarichus Romam obſidet.

c. ἐργῷ δ.

† σπουδῇ π. at legerim ἐσπουδακότα vt ad Alarichū referatur. Id eſt Romam properātē Alarichum, &c.

Alarichus ad Romam affligendam diuinitus miſſus.

Alarichus numine ad Romam euertendam impulſus.

De Innocentio antiquæ Romæ epiſcopo, quomodo legationem ad Alarichum miſerit: & de Iouio Italiæ hyparcho, & legatione ad Imperatorem facta: & quid cum Alaricho actum.

Caput VII.

HAnc autem ob rem legatione miſſa, qui Alarico aduerſabantur in aula, pacem impediebant. Poſtea cum legationem eius nomine miſiſſet Innocentius epiſcopus Romanus, reuocatus Imperatoris literis Alarichus Ariminum venit: quæ ciuitas ducentis ac decem ſtadiis Rauenna diſtat. Ibi ante muros ciuitatis caſtrametatum cùm allocutus eſſet Iouius Italiæ hyparchus, Imperatori exponit petitionem Alarichi: & quòd oporteret eum actis publicis declarari præfectum vtriuſque exercitus. Imperator verò pecuniæ & commeatus copiam, vti petierat, haud ſecus ac Iouio hyparcho facit: cæterùm dignitatem quam petebat, ſe illi nunquam eſſe conceſſurum reſcripſit. Imprudenter autem Iouius in tentoriis Alarichi, legatum ex aula miſſum præſtolatus, Imperatoris ſententiam Barbaris aſtantibus recitare iuſſit. Nam Alaricus ob negatam dignitatem offenſus, perinde ac ſi contumelia affectus eſſet, eadem hora ſigno tubæ dato Romam contendit. Veritus igitur Iouius, ne fortè Imperatori ſuſpectus eſſet, quaſi faueret Alarico, in temeritatem priori etiamnum grauiorem incidit: ac per ſalutem Imperatoris cùm ipſe iurauit, tum & alios quoque præfectos iurare induxit, nunquam ſe de pace cum Alaricho facienda quicquam acturos. At verò Barbarus non ita multò pòſt pœnitentia ductus, ſignificat ſe dignitatem iam nullam petere, quin ſe auxiliarem Romanis fore, ſi modò commeatum mediocrem, & habitationem donent locorum, qui à Romanis non magni fierent.

Legationis de pace cū Alaricho mittenda.

Quas tandem conditiones admittit Alarichus.

De defectione Attali, & præfecto Heracliano: & quo modo poſtea Honorio ſupplex ad pedes aduolutus, veniam conſecutus ſit.

Caput VIII.

Roma ab Alaricho obſeſſa. Attal᷑ Imp. creatus. Ataulphus præfecti᷑ equitū domeſticorum. Alarichus vtriuſque exercitus dux.

CVm autem legatione per epiſcopos quoſdam facta, huius rei petitione bis fruſtratus eſſet, Romam reuerſus, ciuitatem oppugnat: & portu ex altera parte occupato, cogit Romanos, vt Attalum vrbis tūc temporis hyparchū, crearent Imperatorem. Romanis igitur ad aliud imperium trāſlatis, cōſtituitur vtriuſq; exercitus dux Alarichus: & ſororis eius maritus Ataulphus præfectus equitū, quos domeſticos appellant. Attalus porrò ſenatu cōuocato, orationem habuit prolixā ac ſplēdidè elaboratā, qua ſenatui promittebat, ſe patria omnia illi conſeruaturū, & Ægyptum inſuper & vniuerſum Oriētis imperium Italis ſubiecturum: ſed ille vtcunque ſeſe iactitaret, ne integro quidem anno Imperator vocandus erat. Atqui tamen à vatibus quibuſdam excantatus, pollicitantibus ipſum Aphricam ſine pugna obtenturum, ne Alarico quidem obtemperabat, ſuadenti vt modicam manum Carthaginem tranſmitteret, ad interficiendos Honorij præfectos, ſi fortè hi ſe ipſi opponerent: neque Ioanni, quē ſtipatoribus ſuis præfecerat, qui monebat oportere Conſtantē, quem ipſe in Libyam mittendum decreuerat, quaſi ab Honorio miſſum, reſcripto, vt moris erat (quod edictum vocant) Heraclianum principatu deponere, cui tum temporis militum in Aphrica præfectura commiſſa erat. Fortaſsis autem & hæc ᵃ ſucceſsiſſent:] nondum enim res Attali innotuerant iis qui erāt in Libya. Cum itaque Cōſtans ex vatū ſententia Carthaginē abnauigauiſſet, Attalus vſque adeò mente captus fuit, vt ne dubitare quidē dignaretur, ſed planè ſibi perſuaderet, ſe Aphros iam ſecundū prædictiones vatum habere ſubditos. Itaque Rauennā verſus expeditionem mouet. Simulatq; igitur Ariminum vnà cum Romanorum ac barbarorum exercitu perueniſſe nūciaretur, ſcribit ad illum ceu ad Imperatorē Honorius: & legatis miſsis, iis qui ſub ipſo maximis dignitatibus fungebantur, declarat ſe illum libenter in regni conſortium eſſe recepturum. Attalus verò ſe imperij conſortem admiſſurum eſſe negat: ſed indicat Honorio, vt vel inſulam vel locum eligat, quem vellet, in quo priuatus degat, omni Imperatorio cultu depoſito. In eo cardine cū res verſarentur, vt & naues iam haberet paratas, ſi fortè neceſsitas eum abnauigare cogeret ad fratris filium: ex improuiſo ſub ſex ſignis circiter quatuor milia militū ex Oriente noctu Rauēnam appulerūt, quibus ille mœniū excubias commiſit, quòd indigenarū militum procliuitatem ad proditionem metueret. Interea temporis Heraclianus interfecto Conſtante, vigiles conſtituit in portubus & littoribus Aphricæ, & mercatorum naues Romam proficiſci vetuit. Ex quo cum fames Romanos inuaderet, illi hac de re legatos mittūt ad Attalum. Ille verò cum huic rei nullū videret remedium, Romā reuerſus eſt, quaſi cum ſenatu ſuper hac re ᵃ conſulturus.] Fame interim in tantum inualeſcente, vt & caſtaneis pro frumento vterētur, & nōnullos etiam carnes humanas guſtaſſe ſuſpicarērur, Alarichus quidem ſuadebat vt quingentos Barbaros aduerſus Heracianū mitterent: ſed ſenatui & Attalo videbatur, non oportere concredi Barbaris Aphricam. Cum igitur manifeſtum eſſet Deum aduerſari imperio Attali, animaduertens Alarichus fruſtra ſe laborare in rem, quæ ſibi in manibus non eſſet, cum Honorio promiſsis acceptis, de Attali imperio diſſoluendo paciſcitur. Omnibus itaque congregatis, ante ciuitatem Attalus imperij inſignia deponit, & ſimul etiam ſua cingula deponunt ipſius duces: cunctiſque delictorum veniam ᵃ impartitur] Honorius, vt in eo honore, eaque dignitate vnuſquiſque permaneat, quā antea ſortitus erat. Attalus tamē vnà cum filio ſuo apud Alarichum porrò manſit, vt qui ſibi deinceps apud Romanos verſari tutum non eſſe arbitraretur.

Attali ad imperij ſocietatem ab Honorio vocati inſolentiſſima reſponſio.

Conſtans ab Heracliano caſus.

Fames Romanos infeſtat.

Attalus Imperio renūciat. & Alaricho filio adhæret.

c. φρουχθῆναι

c. συμβουλευσόμενος

c. γνώμη

De motu inter Chriſtianos ac Paganos facto. De Attalo, de Saro. Quomodo Alarichus dolo Romam ceperit, & † D. Petri templum aſylum conſtituerit.

Caput IX.

HAſce res huiuſmodi euentum fuiſſe ſortitas, haud mediocriter doluerunt tum Pagani, tum illi Chriſtiani qui Arianam ſectabātur hæreſin. Iſti enim ducta coniectura ex Attali tum propoſito, & priori educatione, prorſus exiſtimabant, illum palàm paganiſmum amplexurū, & ipſis templa patria reſtituturum, &

Paganorum et Arianorum ſpes in Attalo.

† ἄσυλον φυλάξαντα τῶ ἀποστόλων οἴκω ἱερῷ: *Diui Petri templo petentes.*

rum, & ferias & victimas. Hi verò ſe primatum in Eccleſiis, ſicuti tempore Conſtantij ac Valentis, rurſus conſecuturos arbitrabantur, ſiquidem ille firmatum contineret imperium: propterea quòd à Sigeſario Gotthorum epiſcopo Baptizatus, & ob id cùm ipſis vniuerſis, tum vel maximè Alarico chariſſimus eſſet. Non multo pòſt autem Alaricus cum veniſſet ad Alpes (locus hic eſt plus minus ſexaginta ſtadiis Rauenna diſtās) cum Imperatore de pace communicat. Sarus autem quidam natione barbarus, ſed in rebus bellicis egregiè exercitatus, qui circiter trecentos ſolos, omnes tamen ſtrenuos ac fideles, ſecum habebat, cùm Alarico ob priorem ſimultatem ſuſpectus eſſet, conſiderabat ſibi nequaquam vtilia fore inter Gothos ac Romanos percuſſa fœdera. Ideóque repentè cum ſuis irruens, nõnullos ex Barbaris interficit. Hinc igitur & metu ſimul & ira percitus Alaricus, eadem via reuertitur, & Romam obſidione cinctam per proditionem capit, ac militibus ſuis vniuerſis ac ſingulis permiſit [c] Romanorum opes diripere,] vtcunque poſſent, omneſque domos eorum deprædari: niſi quòd † aſylum eſſe voluerit ob reuerentiam Apoſtoli diui Petri templum illud ampliſsimum, quod ſupra illius tumbam conſtructum eſt, & loci plurimum ambit. Ea res in cauſa fuit, quo minus Roma prorſus deleretur. Nam illi qui hic ſaluati fuerant, vrbem [c] reſtaurarunt,] cum eorum ingens eſſet multitudo.

Sari in Alarichum impetus.

Roma ab Alaricho capta & direpta, illæſo D. Petri templo.

c. τὸν ῥωμαίων πλοῦτον διαρπάζειν,

† ἄσυλον εἶναι. Aſeſum eſſe. eſt enim hoc loco ἄσυλον nomen adiectiuum.

c. ᾤκισαν

De muliere Romana, quæ caſtitatis opus perfecit. Caput X.

CVm autem, vt credibile eſt, in huiuſmodi ciuitatis expugnatione multa accidiſſent: ego, quod mihi tum eccleſiaſtica hiſtoria dignum contigiſſe viſum eſt, literis mandabo. Declarat enim viri Barbari factum pium, & fortitudinẽ mulieris Romanæ in conſeruanda caſtitate: vtriuſque autem Chriſtiani, ſed non eiuſdem ſectæ: quandoqnidem ille Arianam, hæc Nicænam doctrinam ſectabatur. Hanc igitur perquam formoſam cõſpicatus iuuenis aliquis Alarichi miles, pulchritudine captus ad concubitum trahebat: reluctantem verò, ac vi aduerſantem ne quid obſcœni pateretur, ille ſtricto gladio ſe interfecturum minabatur: & interim ſummam illi cutem in collo, quaſi qui ob amorem parceret, perſtringebat. Tum illa multo perfuſa ſanguine, collum gladio ſubiecit: optabilius ſibi rata, mori cum caſtitate, quàm viuere expertam virum alium, quàm illum cum quo legitimo matrimonio cõiuncta erat. Barbarus igitur, cum etiamnum maiore cum terrore illam adortus, nihil adhuc proficeret: [c] admiratus eam ob caſtitatem,] duxit in eccleſiam apoſtoli Petri, & traditam cuſtodibus, & expenſis in eius ſuſtentationem ſex aureis, iuſsit vt cuſtodirent marito ſuo.

Matrona Romana memorabilis caſtitas.

c. θαυμάσας αὐτὴν τῆς σωφροσύνης

De tyrannis qui illa tempeſtate aduerſus Honorium in Occidente inſurrexerunt: & quo modo omnes ſublati ſint, ob Honorij erga Deum pietatem. Caput XI.

CIrca hoc autem tẽpus, cum multi tyranni inſurgerent in imperio Occidentali, & alij ſeſe mutuò conficerent, alij præter expectationem caperentur, haud vuulgarẽ Dei erga Honorium beneuolentiã teſtabantur. Primùm enim milites in Britannia, per ſeditionem Marcum tyrannum inaugurant: & mox eo rurſus interfecto, Gratianum. Et cum is quoque non amplius quatuor menſibus elapſis per eoſdem interfectus eſſet, rurſus Conſtantinum eligunt, quòd putarent eum ex nominis ſui præſagio imperium conſtanter obtẽturum. Ex huiuſmodi enim cauſa videntur etiam reliquos ad tyrannidẽ elegiſſe. Cõſtantinus igitur vbi ex Britannia traieciſſet, in Galliæ ciuitatẽ † Burboniam ad mare ſitam, conduxit ex Gallia & Aquitania milites, qui ibi erãt: & eas prouincias ſibi ſubiiciebat, vſque ad montes eos qui Galliam ſeparant ab Italia, & à Romanis Cottiæ Alpes nominantur. Conſtantem verò filium ſuum natu maiorem, quem poſtea Imperatorio ornatu inſigniuit, tunc Cæſarem appellauit, & in Hiſpaniã miſit. Hic cùm ea gente potitus eſſet, præfectos peculiares conſtituit, ac vinctos ad ſe adduci iuſsit Didymum & † Verianum, cognatos Honorij. qui quidem cum antea inter ſe diſsiderent, poſtquam cœperunt periclitari, in mutuam concordiam redierunt.

Tyranni in occidẽte Honorij tempore, Marcus, Gratianus, Conſtantinus.

Cõſtantini F. Conſtãs, tyrãnus Cæſar dictus.

† Scribo Bononiã.

† Niceph. Veronianum.

Et collecta agricolarum & ſeruorum turba, iunctis copiis in Luſitaniam expeditionem fecerunt, multóſque trucidarunt ex his, qui à tyranno ad ipſos comprehendendos miſsi erant.

De Theodoſiolo & Lagodio, & de Vandalicis ac Sueuicis gentibus. De morte Alarichi. De fuga Conſtantini & Conſtantis tyrannorum. *Caput* XII.

POſtea verò cum hoſtes copiis auxiliaribus aucti eſſent, illi capti, & vnà cum vxoribus ſuis abducti, ac tandem interfecti ſunt. Theodoſiolus autem & Lagodius eorum fratres, qui in aliis prouinciis morabantur, ex patria diffugiũt, ac ſaluantur: ac Theodoſiolus in Italiam ad Honorium [c] Imperatorem,] Lagodius ad Theodoſium in Orientem venit. Atque Conſtans quidem his rebus geſtis ad patrem reuerſus eſt, [c] præſidio] cõſtituto ex militibus ſuis in aditu Hiſpaniæ: quem, obſecrantibus Hiſpanis, pro veteri conſuetudine cuſtodire non conceſsit. Quæ res poſtea [c] cauſa] fuit, vt omnes qui hic erant conſtituti, interficerẽtur. Nam collapſa Conſtantini potentia, recolligentes ſeſe Vandali, Sueui, Alani, gentes barbaræ, aditum iſtum occupant, & multa præſidia, multáſque vrbes tum Hiſpanorum tum Gallorum capiunt, & cum his etiam tyranni præfectos. Conſtantinus igitur, cum ſibi hactenus ex animi ſententia rem gerere videretur, Conſtantem filium [c] ex Cæſare Auguſtum] fecit: & mox ipſe Italiam inuadere cogitauit. Cum itaque Cottias Alpes ſuperaſſet, Liberonam Liguriæ ciuitatem venit: & cum iam Eridanum tranſiturus eſſet, per eandem viam reuerſus eſt, quòd [c] Alarichi] mortem intellexiſſet, qui cum dux eſſet Honorij, eo nomine ſuſpectus, quòd Conſtantino faueret, [a] vniuerſi Occidentalis Imperij præfecturam ſibi commiſſam tunc temporis habebat.] Cum autem pro conſuetudine principum, ex proceſſu quopiam tum reuerteretur Imperator, ſtatim equo deſcendens, publicè gratias Deo nuncupatis precibus egit, quòd eſſet inſidiatore manifeſto liberatus. Conſtantinus autem fugiens Arelatum ſe recepit, quo & Conſtans eius filius eodem tempore ex Hiſpania profugiens redierat. Collapſa enim Conſtantini potentia recolligentes ſeſe Vandali, Sueui & Alani, Pyrenæum montem properè occupant, cum fertilem & opulentiſsimam regionem eſſe audiſſent: & quia negligentes erant illi, quos in præſidio Conſtans ibi reliquerat, etiam in Hiſpaniam irruperunt.

Theodoſioli & Lagodij fuga.

Vandali, Sueui, & Alani Gallias et Hiſpanias vaſtant.

Alarichi mors.

c. τὸν βασιλέα

π. φρουρᾶς

c. αἴτιον

c. βασιλέα ἀντὶ καίσαρος

c. Ἀλλαρίχου

A. πᾶσαν τὴν πρὸς δύσιν ἡγεμονίαν ἀναῤῥιπίσαι συνέβη τότε πεπιστευμένον ante ὤν

De Gerontio, & Maximo. De Honorij exercitu: quo modo Gerontius obſeſſus & interfectus ſit: ac de vxore eius. *Caput* XIII.

INterea temporis Gerontius inter duces Conſtantini pręcipuus, hoſtis illi factus eſt: & Maximum, familiarem ſuum, quem ad tyrannidem accommodatum iudicabat, Imperiali ornatu induit, ac Taraconæ morari permiſit: ipſe verò aduerſus Conſtantinum exercitum eduxit, eo propoſito, vt in tranſitu Conſtantem eius filium Viennæ commorantem conficeret. Conſtantinus igitur cum intellexiſſet id quod de Maximo actum erat, Ebodichum ducem ſuum ad vlteriores Rheni partes miſit, vt Francos & Alemannos in auxilium vocaret: Conſtanti autem filio ſuo Viennæ ac cæterarum ibi ciuitatum cuſtodiam commiſit: Ac Gerontius quidem cum Arelatum caſtra mouiſſet, ciuitatẽ oppugnauit. Non multo autem pòſt exercitu Honorij aduerſus tyrannum aduentante, cui præerat Conſtantinus Imperatoris Valentiniani pater, ſtatim fugit cum paucis quibuſdam militibus, nam eorum plurimi ſe Conſtantio coniunxerant. Milites igitur in Hiſpania Gerontium ob fugam factam contemptu dignum rati, interficere ſtatuerunt, & concurſu facto domum eius circumuallant. Ille verò cum Alano, vno neceſſario ſuo, paucíſque ſeruis eiaculatis deſuper ſagittis vltra trecentos milites interficit: ſagittis tandem deficientibus ſerui aufugiunt, & clam ſeſe de domo illa demittentes euadunt. Ac Gerontius quidem, quamuis & ipſe eodem modo ſaluari potuerit, tamen Nonnichiæ vxoris amore detentus noluit. Itaque cum milites ignem [a] domo] mane immiſiſſent, nullam habens deinceps ſpem ſalutis, Alano familiari ſuo volenti caput amputat: & deinde

Gerontius Cõſtantini ex duce hoſtis.

Gerontij, Alani, & Nonnichiæ vxoris interitus.

A. ἐν οἰκίᾳ post ἐμβαλόντων

† αὐτῷ τῷ ἀνδρί: ſed lege mariti manu.

inde propriæ vxori quoque lamentanti, & ſeipſam cum lachrymis in gladium ingerenti, ac potius quàm in alterius poteſtatem perueniat, † vnà cum marito] perire cupienti, & munus hoc vltimum ab eo impetrare flagitanti. Atque hæc quidem mulier ſatis viriliter, & vt illius religione dignũ fuit, (erat enim Chriſtiana) mortua eſt: ſui memoriam ſtabiliorem poſteritati relinquens, quàm quæ obliuione obſcurari poſſet. Gerontius porrò cum ſe tertiò percuſsiſſet, nec tamen vulnus lethale accepiſſe ſenſiſſet, euaginato gladiolo, quem femori alligatum habebat, ſibi ipſi cor tranſfixit.

De Conſtantino, & exercitu Honorij: de Edobicho duce: & quo modo is ab Vlphila Conſtantij duce victus, & fuga dilapſus, ab hoſpite ingrato obtruncatus ſit.

Caput XIIII.

Conſtantinus autem, circunſidente adhuc Honorij exercitu, obſidionem tamen ſuſtinebat: quòd illi nunciatum eſſet, Ebodichum cum maximis ſuppetiis aduentùrum. quæ quidem res & Honorij quoque duces non modicè terrebat, ita vt in Italiam reuerti, & illic bellum experiri vellent. Atque hoc vbi ſtatuiſſent, quia appropinquare iam nunciabatur Ebodichus, Rodanum fluuium traiiciunt: & Conſtantius ſecum pedites retinens, aduentantem expectat hoſtem. Sed Vlphilas Conſtantij præfectus, haud procul iſtinc in inſidiis cum equitibus latitat. Poſtquam igitur hoſtes cum exercitu Vlphilam prætergreſsi, pedem iam collaturi eſſent cum militibus Conſtantij, dato ſigno repentè prorumpens Vlphilas, hoſtes à tergo inuadit. Et facta ſtatim ordinum perturbatione, alij diffugiunt, alij occiduntur: plurimi autem poſitis armis veniam precantur, & miſericordiam conſequuntur. Ebodichus autem equo conſcenſo fugit in agrum quendam ad Ecdicium, qui plurimum fuerat ab ipſo conſecutus olim, quemque Ebodichus ſibi ^ ob accepta beneficia] amicum arbitrabatur. Atqui is caput eius amputatum, ducibus Honorij attulit, ſpe magnorum munerum ac dignitatum. Conſtantius autem caput quidem accipi iuſsit, ac gratias Ecdicio agi Reipub. nomine, qui Vlphilæ officio functus eſſet. Sed cum in exercitu remanere vellet, eum excedere iuſsit, nequaquam vel ſibi vel exercitui fauſtam fore ratus hoſpitis tam ingrati præſentiam. Atque is quidem hominis amici ac hoſpitis in calamitatem delapſi impiiſsimam cædem auſus, in vanum, vti dici ſolet, hians receſsit.

Ebodichus ab Vlphila vincitur.

A. εὐεργετημένον post πρότερον

Hoſpitis & amici ingrati facinus.

Quo modo tyrannus Conſtantinus inſignia Imperij depoſuerit, ac presbyter ordinatus fuerit, ac tandem interfectus ſit: tum de reliquis tyrannis, qui aduerſus Honorium inſurrexerunt. *Caput* XV.

Poſt victoriam rurſus traiiciente Honorij exercitu ad ciuitatem, certior factus Conſtantinus Edobichum eſſe ſublatum, ipſe ſibi purpuram & Imperij inſignia detrahit: & ad eccleſiam confugiens, ordinatur presbyter: tum accepto prius iureiurando, qui intra mœnia erant, portas aperiunt, ac veniam conſequuntur omnes. Itaque ex eo tempore prouincia iſta rurſus ad Honorij Imperium reuerſa eſt, ac ducibus ab illo conſtitutis paruit. Conſtãtinus autem vnà cum Iuliano filio in Italiam tranſmiſſus, antequam eò perueniret, in itinere, occiditur. Nec multo pòſt, præter expectationem, interimuntur Iouianus & Maximus, tyranni prædicti: tum etiam Sarus, & alij plurimi cum his, qui imperio Honorij fuerant inſidiati.

Conſtantinus tyrã. ex Imp. presbyter, tandem cũ Iuliano F. caſus.

Iouiniani & Maximi tyranni cædes: itẽ Sari.

De Imperatoris Honorij pietate. De morte Conſtantij, eiúſque liberis, qui Honorio ſucceſſerunt. De pace, quæ tum per vniuerſum orbem viguit.

Caput XVI.

Sed hæc recenſere, non eſt huius temporis. Neceſſariò tamen ideo commemoraui, vt hinc ſciremus, Imperatori ad cõſeruationẽ imperij ſui ſufficere, ſi Deum ſtudioſè colat, ac ſit, qualis hic Imperator extitit. Aderat autem ipſi & Galla Placidia ſoror eius ex patre, cónſimiliter magnam gerens curam ^ pro religione & eccleſiis]. Eam in vxorem duxit Conſtantius, is qui Conſtantini

Pietate ſola ſeruatum Honorio imperiũ.

A. τῆς θρησκείας ἢ τῶν ἐκκλησιῶν

tyrannidem ſuſtulit, vir in armis ſtrenuus, & in rebus bellicis exercitatus, quem Imperator præmij loco tum ſorore, tum corona, tum purpura, tum Imperij conſortio honorauit, qui quidem cum paululum temporis ſuperuixiſſet, defunctus eſt, relictis liberis c Honorio] & Valentiniano, Honorij ſucceſſore. Interea Orientale Imperium hoſtibus liberatum fuit, eiúſque prouinciæ multo cum decore adminiſtrabantur præter omnium ſententiam. erat enim adhuc iuuenis Imperator. Sed Deus præſenti hoc Imperio manifeſtè delectari videbatur, qui non ſolum præter expectationem, quòd ad hoſtes attinet, ita diſponeret: verùm etiam multorum ſancta corpora manifeſtaret ex his, qui olim ob pietatem illuſtres extiterunt. Cuiuſmodi vtique & illud eſt, quod tunc accidit in Zacharia vetuſto propheta, & in Stephano diacono ab Apoſtolis ordinato. Vtriuſque autem inuentionis, cum miraculoſa ſit, ac diuina, modum exponere neceſſarium eſſe duxi.

Galla Placidia Conſtantio nubit, ex qua Valentinianus & Honorius.

c.ij ὀνόματι

Inuentio S. Stephani.

De inuentione prophetæ Zachariæ, & Stephani protomartyris.

Caput XVII.

EXordiar autem à propheta Zacharia. Cophar villa eſt in territorio Eleutheropolis Palæſtinæ. Huic præfectus erat, agri ipſius conſeruus, Calemerus quidam, domino quidem ſuo fidelis, ſed moroſus interim ac difficilis, & in conterminos agricolas iniquus. Quamuis autem talis eſſet, propheta tamen ei vigilanti clara luce apparens ſe ipſum reuelauit. & horto quodam demonſtrato, Age quæſo, inquit, hic fodito, ab hac ſepe in hortum menſura ducta ad cubitos duos, iuxta viam quæ ducit ad ciuitatem Betherebin: reperies enim arcam duplicatam, ligneam interiorem, in exteriori plumbea, & propter hanc arcam vitreum item vas aquis plenum, & duos etiam ſerpentes amplitudine mediocres, mites & innoxios adeò vt manſueti videri poſſint. Calemerus igitur ad locum indicatum ex prophetę mandato profectus, operi gnauiter incubuit, & cum ſecundum prædicta ſigna iam in opertum producta & recluſa eſſet arca ſacra, apparuit diuinus propheta candidam ſtolam indutus, vtpote qui (vt opinor) etiam ſacerdos fuerit: ſub pedibus autem eius extra arcam iacebat puer regali apparatu ſepultus: habebat enim in capite coronam auream, & aurea in pedibus calciamenta, & veſtem precioſam. Diſquirentibus igitur tum ſapientibus ac ſacerdotibus de iſto puero, quíſnam & vnde eſſet, & cur ſic ornatus eſſet? fertur Zachariam, qui tum in Geraris conuentui monaſtico præerat, in vetuſtũ quoddã, ſed non canonicum, Iudæorũ ſcriptũ fortè incidiſſe, quo tradebatur quod Ioas rex Iudææ, non multo pòſt quã prophetã Zachariam interfeciſſet, in domũ ſuam ingentem calamitatem acceperit. Quandoquidem ſeptimo poſt interfectum prophetam die, filius admodum ipſi charus repentè interiit. Colligens igitur, ſe propter iram diuinam in huiuſmodi calamitatem incidiſſe, ſub illius pedibus puerum ſepeliuit: quaſi hac ratione ſeſe purgaret illis, quæ aduerſus prophetam deliquerat. Atque hæc quidem ego ſic accepi. Propheta verò, tametſi ſeculis iam plurimis ſub terra iacuiſſet, viuus tamen adhuc apparebat: capite raſo, naſo oblongo, barba modicè prominenti, capite breuiuſculo: oculos habens aliquantulum profundos, ac ſuperciliis contectos.

Zacharia propheta inuẽtio.

Ad Zachariæ pedes ſepultus Ioa filius.

Zachariæ prophetæ forma.

Videtur aliquid hic deeſſe, cum argumentũ capitis eius polliceatur Stephani protomartyris inuentionem, quæ ex Niceph. ca. 9. lib. 14 petenda eſt.

FINIS LIBRI NONI.

EVAGRII SCOLASTICI,

† καὶ ἀπὸ ἐπάρχων

EPIPHANENSIS † ET EX PRÆFECTIS ORIVNDI, HISTORIAE Eccleſiaſticæ Libri ſex.

Authoris prooemium, quomodo ad ſcribendum præſentem hiſtoriam acceſſerit, & quòd poſt impij Iuliani interitum, cum hæreſes pauliſper conquieuiſſent, poſtea diaboli malignitas denuò fidem exagitauit. Caput I.

A. λόγιος post μάλιστα C. ἀκριβῶς

Euſebij, Sozomeni, Theodoreti, & Socratis hiſtoria eccleſiaſtica quouſque progreſſa.

EVSEBIVS cognomento Pamphilus, vir ſanè cùm in aliis rebus [A] diſertiſsimus, tum in ſcribēdo tantū pollens, vt poſsit Lectores ſuorū librorum, etſi non efficere [c] perfectè] Chriſtianos, ita tamen perſuadēdo impellere, vt Chriſtianā religionē lubentes colant: Euſebius, inquā, Sozomenus, Theodoritus & Socrates, de clementiſsimi noſtri Seruatoris in mundū aduētu, de eius in cœlos aſcēſione, de rebus geſtis Apoſtolorū, de certaminibus à ſanctis martyribus cōfectis, & ſi quid aliud factum ſit, dignum cōmemoratione, vel ſecus, ad aliquā partem regni Theodoſij literis accuratiſsimè prodiderunt. Et quoniā ea quæ deinceps geſta ſunt, illis vidētur non multo inferiora, atq; hactenus nullo ordine commemorata ſunt: quāuis ipſe in eiuſmodi rebus tractandis indiſertus videar, tamē arbitror laborē in illis memoriæ prodendis à me poni, hocq; opus ſuſcipi, inq; eo qui & piſcatores ſingulari imbuit ſapiētia, & linguā indiſertā ita limauit, vt voces articulatim & diſtinctè poſsit exprimere, firmā ſpē collocari debere: ad eū planè finē, vti res geſtas iam obliuione intermortuas, [c] quaſi ad vitā denuò reuocare] queā, ſicq; animare oratione, & ſēpiternæ memoriæ cōmendare: nō modò vt quiſq; tū quid factū ſit, ad noſtrā vſq; ætatē, tum quo tēpore, quóve loco, tum quo modo, tum aduerſum quos, tum demq; à quibus, verum etiā vt nihil dignū memoria, prę languida & diſſoluta inertia, obliuione, quæ illi rei finitima eſt & vicina maximè, obruatur. Ibi igitur diuino adiutus auxilio, initiū faciam ſcribendi, vbi illi ſcriptores, quos ſuprà dixi, finē Hiſtoriæ impoſuerunt.

Scribēdi occaſio.

c. ἀναβιῶσαι

c. παλαιλυθείσας

Scribendi initium.

Psalm. 44.

Aduerſarij aſsiduus conatus, & aſtus in turbanda eccleſiæ pace.

Cum iam impia Iuliani crudelitas ſanctorū martyrum ſanguine [a] ſatiata erat,] & amens Arij furor veræ doctrinæ quaſi catenis in cōcilio Nicęno fabricatis conſtrictus, & Eunomius ac Macedonius ſacroſancti ſpiritus virtute in Boſphoro acerbè exagitati, & Conſtantinopoli, vrbe in primis illuſtri, fracti debilitatique, & ſancta Eccleſia ſordes, quibus recens contaminata fuiſſet, depoſuerat, eratq; ad priſtinum decus reſtituta, & in veſtitu deaurato circūdata varietate, & amatore ac ſpōſo adornata: hoſtis probitatis dęmon, quia iſta ferre non poſſet, peregrinum quoddā & mōſtroſum belli genus contra nos excitauit. At cum videret & cultū ſimulachrorum quaſi pedibus conculcatum, & ſeruilē illam atque abiectam Arij inſaniā penitùs ab Eccleſia depulſam: quanquā verebatur fidem apertè, vt hoſtis, oppugnare, pręſertim à tot ac tam ſanctis patribus roboratā, firmeq; munitā (quippe in ea obſidenda multū amiſiſſet viriū) ex oculto tamen rem aggreditur, & rogatis quibuſdā reſponſiſq; excogitatis, errorē ad Iudaiſmū nouo more ac modo traducere ſtuduit: neque intellexit miſer inde ſe euictum & profligatum iri. Quod autē antea vnū ſibi habuit aduerſariū, iam idē ipſum reuereri & quodāmodo amplecti videbatur: quandoquidem, non verū Eccleſiā à fide vniuerſa detrudere, ſed vtrū verbum aliquod in ea deprauare poſſet, inſolens laborauit. Atque ſæpenumero ſua ipſius inuolutus malitia, etiam literam ad ipſum ſenſum & ſententiā inuertendā pertinentem [c] immutare ſubdolè] molitus eſt. Cæterū quemadmodum ſenſum à lingua diſiunxerit, quo hæ duæ res minimè velut vno conſenſu Deum & ſyncerè confiterentur, diuiniſque efferrent laudibus, quin etiam qua ratione iſtarum rerum vnaquæque geſta ſit, & quem ad exitum peruenerit, ſuo loco explicabo: attexamque prætereà, ſi quid aliud potero reperire, quod ab inſtituto videatur alienum, dignum tamen quod hi-

c. παραχαράττειν

ſtoriæ mandetur: ibique finem ſcribendi faciam, vbi Deo clementi ac propitio viſum fuerit.

Quomodo Neſtorius ex Anaſtaſij diſcipuli ſui diſſertatione, ſanctam Dei matrem, non Deiparam, ſed Chriſtiparam vocitaſſe deprehenſus ſit, qua de cauſa hæreticus habitus eſt. Caput II.

Neſtorij hæreſis Mariam quidem Chriſtiparã ſed non Deiparam aſſerentis.

QVoniam Neſtorius, qui lingua Deum oppugnauit, qui alterũ cum Caipha contra filium Dei coëgit concilium, qui blaſphemiæ officinã, in qua Chriſtus denuò c trucidatur] & diuenditur, inſtruxit, qui naturas illius (qui in ipſa cruce ne os quidẽ, vti ſcriptum eſt, omnino habuit confractum, neque veſtẽ penitùs textilem à parricidis diſciſſam) diuiſit dirimítque, vocẽ hanc Deiparã, à multis lectis ſpectatiſq; patribus fabricatam repulit, atque adeò reiecit, & vocem Chriſtiparam, ab ſe veteratoriè effictam & conflatam ei oppoſuit, ſeditionibúſque infinitis referſit Eccleſiam, atque inteſtina ac ciuili ſanguinis effuſione repleuit: arbitror orationem mihi deeſſe non poſſe, cùm ad hiſtoriam aptè appoſitéque contexendam, tum ad rationẽ ac viam ea ad finem vſque progrediẽdum, ſi Chriſto omnium gubernatore opem ferente, à nefaria iſtius impij Neſtorij blaſphemia exordiũ capiam. Concertatio in Eccleſiis ſuſcepta c hinc] habuit initiũ. Anaſtaſius quidam presbyter peruerſa imbutus opinione, Iudaicorũ dogmatũ, quæ tenebat Neſtorius, acerrimus fautor, & ei ad epiſcopatum proficiſcenti comes, vbi Neſtorius cum Theodoro in vrbe Mopſoëſtia congreſſus, audita illius doctrina à vera pietate deſciuit: Anaſtaſius (inquam) vt à Theodulo in epiſtola quadam de iis rebus ſcriptum eſt, in diſputatione apud populum Chriſtum ſanctè colentem, in eccleſia Conſtantinopolitana habita, palàm auſus eſt dicere, Nemo Mariam Deiparam vocet. Nam Maria, inquit, homo erat: atque ab homine Deus naſci non poteſt. Quæ quidem verba cum populus Chriſto conſecratus grauiter & acerbè ferret, & diſputationem illam non ſine cauſa haberet pro blaſphemia: Neſtorius iſtius blaſphemiæ author & dux, non ſolùm non prohibuit illum, neque rectam ſanamque doctrinam tutatus eſt, verùm etiam eius verba reuera in primis roborare contendit, & in eiſdem defendendis acrius inſtitit. Atque ſua ipſius opinione hiſce adiuncta atq; adeò aſcripta, venenóque animi ſui in Eccleſiam effuſo & eiecto, multò maiorem blaſphemiam docere conatus eſt, adeò vt ad ſuiipſius capitis perniciem, hanc impiam ſententiam, nimirum, *Ego* c *eum qui ſpaciis menſtruis, hoc eſt,*]*bimeſtri, & trimeſtri & ita deinceps, adoleuerit, Deum certè non appellauero,* proferre non dubitaret: ſicut tum † à Socrate, tum à priore concilio Epheſi celebrato perſpicuè narratum eſt.

c. συμφορεῖται *Ioan. 19.*

c. ἐνθένδε

Impia Anaſtaſij ad populũ verba.

Impiiſſima Neſtorij Athanaſium defendentis aſſertio.

c. τὸν γενόμενον

† Lib. 7. cap. 27. 32. 35.

Quid magnus Cyrillus ad Neſtorium ſcripſerit, & de tertio Concilio Epheſino, ad quod Ioannes Antiochenus epiſcopus & Theodoritus tardius acceſſerunt. Caput III.

Cyrillus Neſtorium per literas erroris admonuit.

HÆc nefaria Neſtorij dogmata cũ Cyrillus, epiſcopus Alexandriæ, vir ſanè ipſa famæ celebritate inſignis, ſigillatim per literas refutaſſet, Neſtoriuſq; eius A ſcriptis] reluctatus eſt, & neq; Cyrillo, neq; c Cœleſtini antiquæ Romæ c epiſcopi] conſilis obſecũdauit, ſed ſuũ ipſius virus nihil veritus euomuit in Eccleſiã, poſtulauitque vt authoritate ac nutu Theodoſij iunioris, qui tum Orientis adminiſtrauit Imperium, primum conciliũ Epheſi cogeretur. Itaque literę Imperatoris erant ad Cyrillum, & ad alios omnes vbique ſanctarum Eccleſiarum præſides miſſæ: quæ diem Pentecoſtes, quo die vitalis & ſacer Spiritus ad nos deſcẽdit, conuentui præſtituerunt. Neſtorius autem, propterea quòd Epheſus non lõge abeſt à Cõſtantinopoli, omnino anteuertit. Cyrillus verò, & qui cum eo erant, eò veniunt ante diem præſtitutum. Ioannes præſul Antiochiæ vnà cum ſuis ad diem dictum abfuit, non quidem ſua ſponte, ſicut multis videtur, qui eius factum defendere volũt: ſed quòd ſuos epiſcopos tam citò cogere non c poterat,] quippe nonnullæ è ciuitatibus quibus præerant, ab Antiochia (ſic enim olim appellabatur, at iam Theopolis dicitur, id eſt, ciuitas Dei) homini expedito ac ſtrenuo diſtãt, iter duodecim dierum, & quibuſdam amplius eo: & Epheſus abeſt Antiochia circiter

A. γραφῆναι post ἐπιστολήν. *C. καιλεστίνου* *E. ἴσχυσεν*

Indicitur Epheſinum concilium.

Ioannes Antiochenus epiſc. & Theodoritus ſerius ad concilium accedunt.

E. ἴσχυσεν

citer triginta dierum iter. Ac cum Ioánnes conſtanter affirmaret, ſe non poſſe ad ſtatutum diem, id eſt ad [a] nonum] Dominicum (ſic enim vocatur) adeſſe, ſui omnes apud ſedes proprias ac ſuas manſere.

A. νέαν ante κυριακήν

Quomodo Ioanne Antiocheno epiſcopo non præſente, Neſtorius gradu depoſitus ſit.
Caput IIII.

VIri igitur quindecim dies vltra diem præfinitam præterierunt, epiſcopi qui Epheſi conuenerant, quaſi iam epiſcopi verſus Orientem habitantes non eſſent venturi, aut ſi fortè venirent, multum dilaberetur temporis antequam in vnum cogerentur, Cyrillo locum Cœleſtini epiſcopatum antiquæ Romæ, vt ſuprà docui, gerentis obtinente, accerſunt Neſtorium, hortantúrque vt criminibus ipſi obiectis reſpondeat. Ac cum ſuperiore die polliceretur ſe uenturum, ſi ita res poſtularet, & poſtea etiam ter vocatus, promiſſa negligeret, qui conuenerant, res in quæſtionem vocare cœperunt. Atq; cum Memnon antiſtes Epheſi dies vltra diem ſtatutum præterlapſos (præterierant autē numero decem & ſeptē) percenſuiſſet, & diuini & admirabilis Cyrili epiſtolæ, quas ſcripſerat ad Neſtorium, & quas hic ad illum denuò, eſſent perlectæ, & epiſtola illa planè diuina Cœleſtini, viri cum primis illuſtris, ſcripta itidē ad Neſtorium recitata, & Theodotus epiſcopus Ancyræ, & Acacius ſedem obtinens eccleſiæ Melitinę, verba blaſphemiæ, quæ Neſtorius Epheſi profuderat, in medium pro tuliſſent, & multæ præclaræ ſententiæ à ſanctis & ſpectatis patribus ſanam & ſynceram fidem aperientibus in eo congreſſu commemoratæ, & nonnullæ etiam quæ à Neſtorio inconſideratè & cum blaſphemia prolatæ fuiſſent, inter eas interiectæ, ſanctum concilium iſta totidem verbis contra Neſtorium pronunciauit: Vt omittamus alia honoratiſsimi, ſcilicet Neſtorij ſcelera, quoniam à nobis accerſitus, obtemperare noluit, neque ſanctiſsimos religioſiſsimóſque epiſcopos à nobis ad eum miſſos recipere, inducti neceſsitate, ad impia eius dogmata [c] excutienda] aggreſsi ſumus: & cum partim ex ipſius epiſtolis & libris à nobis perlectis, partim ex verbis nuper in hac vrbe primaria recitatis ab eo, & quaſi teſtimonio confirmatis, eum impiè & ſenſiſſe & prædicaſſe deprehenderimus, tum Eccleſiæ canonibus, tum epiſtola ſanctiſsimi patris noſtri, & collegæ Cœleſtini, epiſcopi eccleſiæ Romanæ, neceſſariò cōpulſi, idq; non ſine crebris lachrymis ad hanc ſeueram ſententiam contra eum pronunciandam venimus. Itaque Dominus noſter Ieſus Chriſtus, contra quem blaſphemias loqui non dubitauit Neſtorius, per iſtud ſanctum concilium decidit ſtatuítque, eum & epiſcopatus dignitate abdicandum, & ab omni conuentu ſacerdotum penitùs excludendum eſſe.

Abſens ſed contumax iuſte damnatur Neſtorius.

Neſtorius. Concilij in Neſtorium ſententia.

c. ἐξέτασιν

Quòd Ioannes epiſcopus Antiochenus, quum quinque dies pòſt aduenißet, Cyrillum Alexandrinū epiſcopum abdicat, & Memnona Epheſinum: quos contra concilium abſoluit, & Ioannem viciſsim cum ſuis loco mouet: & quomodo Cyrillus & Ioannes ſcriptis ad vtrumque à Theodoſio Imperatore literis in gratiam redierint, & Neſtorij abdicationem approbauerint. Caput V.

POſt iſtā autē æquiſsimā iuſtiſsimamq; pronunciatā ſententiā, Ioannes Antiochię epiſcopus vnà cū ſuis [a] ſacerdotibus, quinq; dies poſt abdicationem Neſtorij venit Epheſum, & ſuis omnibus ibi in vnū conuocatis,] Cyrillū & Memnonē abdicat. Deinde poſt libellos à Cyrillo & Memnone, concilio cum his in vnum coacto (licet Socrates rem [c] aliter,] vtpote eiuſdē ignarus † cōmemoret) oblatos accerſitur Ioannes, de abdicatione ab ipſo facta reſponſurus. Qui cum iam ter accitus, minimè aduētaret, Cyrillus quidem & Memnon liberantur ab abdicatione, ipſe autem ſuiq; ſacerdotes à ſancta communione, & omni authoritate ſacerdotali amouentur: atque vbi Theodoſius (qui primò Neſtorij abdicationem minimè approbauit, pòſt tamen eius blaſphemia exploratè cognita, eidem aſſenſus eſt) literas admodum pias ad Cyrillum & Ioannem epiſcopos dederat, illi inter ipſos redeunt in gratiam, abdicationemque Neſtorij ratam faciunt.

A. ἱερέων, ἱερέας αὐτοῦ τῶν καθαιρέσεων ὑστερήσας, καὶ συναλίσας ἀθρόους τοὺς ἀμφ' αὐτὸν, ante καθαίρεσιν
c. ἑτέρως ἱστορεῖ
† Lib.7. cap. 33.

Diſſenſio inter Cyrillum & Ioannem Antioch quæ mox Imperatoris opera ſedatur.

De aduentu Pauli Emiſeni epiſcopi Alexandriam, & laude, qua Cyrillus Ioannis epiſtolam proſecutus eſt.

Caput VI.

Ioānis ad Cyrillum pro reconciliatione legatio & literæ.

Cyrilli reſponſio.

EAdem tempeſtate, cum Paulus epiſcopus Emiſæ, aduentaſſet Alexandriam, inque eccleſia concionem illam quæ illius nomine circunfertur, recitaſſet, Cyrillus epiſtolam Ioannis ad ipſum ſcriptam laudauit plurimùm, hæcque ſcripſit his ferè verbis, Lætentur cœli & exultet terra: diruta eſt enim interpoſita materia: & bilis, quæ animos vexabat, compreſſa, & omnis diſſenſionis materia ſublata. Quippe ſeruator noſter, Ieſus Chriſt⁹, pacē largitus eſt Eccleſiis, & nos ad idem ipſum impulerūt religioſiſsimi ſanctiſsimiq; Imperatores: qui quidem patriam & auitam pietatem ſummo ſtudio imitati, rectam verámque fidem firmam ac ſtabilem in ſuis ipſorum animis retinent, ſingularíque animi cura ac prouiſione ſanctis proſpiciunt Eccleſiis, vti ipſi percelebrem nominis famam in perpetuum duraturam inde conſequantur, & ſuum Imperium ad ſummam gloriam efferant. Quibus Dominus exercituum larga liberalíque manu defert beneficia: largitúrque præterea, vt non modò hoſtes profligent, verùm etiam ab eiſdem illuſtrem ſemper reportent victoriam. Neque enim Dominus mentiri poterit, qui dicit: Viuo ego, quòd glorificantes me, glorifico. Atqui cum dominus Paulus, frater & collega noſter ſanctiſsimus, veniſſet Alexandriam, maxima ſanè efferebamur lætitia, idque iure optimo: propterea quòd ille vir, planè eximius, ſe mediū interpoſuit, & grauiores quàm vires ferebant, ſuſcepit in concionando labores, quò tum diaboli ſuperaret inuidiam, tum diſtracta Eccleſiæ membra amore copularet, tum denique Eccleſiam noſtram pariter ac veſtram ad mutuam concordiam & pacem reduceret. Ac paulo pòſt addit iſta: Quòd autem contētio in Eccleſia ſuborta, leuis fuit, & leui admodum de cauſa ſuſcepta, iam pleniſsimè perſuaſum habemus, quòd dominus meus ſanctiſsimus, Paulus epiſcopus literas, in quibus ſana & ſyncera fidei elucebat confeſsio, ad me attulit: eáſque affirmauit à tua ſanctitate & epiſcopis religioſiſsimis, qui ibi ſunt, compoſitas eſſe. Literæ quidem ita ſe habent, & in epiſtola iſta Cyrilli totidem verbis inſeruntur: de Deipara quidem certè, quæ ſequuntur. Quas voces adeò pias cum legiſſemus, ᶜ voſque ipſos] ita ſentire comperiremus (Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma) totius vniuerſitatis conſeruatorem Deum laudibus extulimus: & ſumus propterea inter nos animis admodum lætati, quòd veſtræ ſimul & noſtræ Eccleſiæ partim Scripturis diuinitùs inſpiratis, partim noſtrorum ſanctorum patrum traditione impulſæ, concordem inter ipſas fidem amplectantur. Iſta quidem ei, qui res id temporis geſtas accuratè indagare voluerit, erunt facilia ad cognoſcendum.

c. ταύτας ὑμᾶς

Quænam impius Neſtorius paſſum fuiſſe ſe literis ſuis declaret, & quòd tandem lingua vermibus eroſa, apud Oaſim inſulam expirauit.

Caput VII.

Narratio de Neſtorio ex eius ſcriptis.

QVemadmodum autem Neſtorius in exilium eiectus ſit, & quid poſtea de illo factum, & quem vitæ exitum ſit cōſecutus, & quas pœnas blaſphemiæ cauſa dederit, neutiquā ab illis, qui eius res geſtas literis prodiderunt, traditum eſt: quæ omnia planè intercidiſſent, fuiſſentque temporis diuturnitate ita deleta obrutáque, vt ne de illis omnino vel ſemel audiri poſſet, niſi in librum quendam ab ipſo Neſtorio editum, in quo iſtarum rerum continetur narratio, fortè fortuna incidiſſem. Itaque blaſphemiæ parēs Neſtorius, qui non ſuper fundamentum firmè poſitum, ſed ſuper arenam ædificiū extruxerit (ᶜ quod] quidem, vt Domini loquitur parabola, citò diſſoluitur) ad eos qui illi crimini dederant, tum quòd inconſideratè res nouas molitus erat, tum quòd imprudenter popoſcerat concilium Epheſi cogi, præter alia nonnulla, quibus ſuam blaſphemiam tueri ac defendere volebat: iſta præterea ſcribit, ſe nimirum ad hoc inſtitutum ſuſcipiendum neceſsitate compulſum fuiſſe, quippe cùm Eccleſia diſtraheretur, & pars Mariam hominiparam, vt ita dicam, pars Deiparam

Matth. 7. c. ᶜ

Chriſtotocos vocabulum quâ occaſione à Neſtorio introductum.

† ὁ θάνατον συμπλακῆναι ἐνόμιζον: quod ſuſpectum eſt: nec ponitur à Nicephoro.

c. αὐτῷ τε ἂν διαλύεσθαι,

c. φασὶ δὲ καὶ τὸ ὀνομαζόμενον προσαγορεύεσθαι, ἐφ

Deiparam nominandam affirmarent: ipſe equidem, inquit, quo in neutram partem peccarem, vel Chriſtum morti minimè obnoxium eſſe aſſeuerando, vel in alteram partem inclinando, † eum immortalitate priuarem, hanc vocem Chriſtiparam, qua Maria appellaretur, excogitaui. Porrò autem in eodem libro oſtendit, Theodoſium primò propter amorem, quo eum complectebatur, eius abdicationem minimè ratam feciſſe: deinde cum quidam epiſcopi ex vtraque factione ab vrbe Epheſo ad Theodoſium ([c] idem ipſum namque Imperator poſtulauerat)] miſſi eſſent, poteſtatem ſibi datam ad ſuum monaſterium reuertendi: quod ante portas Antiochiæ, quæ iam Theopolis dicitur, ſitum eſt: cuius nomen à Neſtorio non ponitur illud quidem, [c] tamen fertur appellatum eſſe monaſterium Euprepij: quod quidem ante portas Antiochiæ locatum eſſe pro certo cognoſcimus, & ab iiſdem non amplius duobus ſtadiis diſtare. Narrat item ipſe Neſtorius, ſe in eo loco quadriennij ſpacio commoratum eſſe, variis affectum honoribus, variiſque præmiis donatum: poſtea autem relegatum ad Oaſim edicto Theodoſij. Verùm quod caput omnium erat, penitùs occultauit. Neque certè in eo loco vitam degens, à ſua deſtitit blaſphemia, adeò vt Ioannes Antiochiæ præſul iſtam in apertum proferret ſententiam, Neſtorium ſcilicet perpetuo exilio mulctandum eſſe. Scribit præterea Neſtorius alium libellum acutè & ſubtiliter ad quendam videlicet Aegyptium, de ſua in Oaſim relegatione: in quo de iis rebus [c] diſputat] vberius. Quæ autem pertulerit ſupplicia ob conceptas ab ipſo blaſphemias (quippe obtutum Dei omnia contemplantem latère non potuit) ex aliis literis quas ad [A] præfectum Thebaidis dabat, ſatis poterit intelligi. Nam in illis videre licet, quòd cum iuſtas hominibus pœnas non luerit, vltio diuina] eum ex improuiſo oppreſsit, & quaſi captiuum ducens, in acerbiſsimã omnium cõiecit calamitatem. Nam quoniam maiores luere debebat pœnas, ex Blemmyis, à quibus captus erat, dimiſſus, Theodoſio reditum illi per edicta decernente, circiter extremas oras Thebaidis, de vno loco in alium demigrãs, atque ad terram colliſus, finem viuendi dignum antè acta vita eſt conſecutus, ipſóque vitæ exitu alter Arius declaratus: in quo perſpicuè elucet, & quaſi pro certo dignoſcitur, quæ merces ſit impiæ in Chriſtum blaſphemiæ propoſita. Vterque enim & Arius & Neſtorius [c] in eum] ſimiliter iecit blaſphemiam, alter appellando creaturam, alter hominem eſſe exiſtimando. Libenter equidem à Neſtorio, qui acta Epheſi, non vt æquitas poſcebat, ſed vt aſtutia & iniqua quaſi machinatione Cyrilli aduerſus eum inſidias parantis edita, queritur, ſciſcitari vellem, qua de cauſa tandem, [c] cum Theodoſius eum tanto ſtudio proſequeretur, ſolũ vertere coactus ſit, & abſque vlla miſericordia tam acerbis addictus exiliis, & adeò infelicem vitæ exitum habuerit? Aut quid aliud ſit præterea, quàm diuinum iudicium, quod à Cyrillo & cæteris cum eo ſacerdotibus factitatum eſt, præſertim cum ambobus, id eſt, Neſtorio & Cyrillo in numerum mortuorum iam aſcriptis (quando, vt ſapienti inter gentiles ſcriptori placet, quiſque ſtabili & conſentiente omniũ beuolentia modò nihil ſit, quod iure debeat eſſe impedimento, honorari ſolet) Neſtorius, vt author blaſphemiæ, & Dei hoſtis iudicatur: Cyrillus autẽ, vt præco verbi inſignis & ſtrenuus veræ ac ſalutaris doctrinæ anteſignanus, laude & prædicatione celebratur. Verùm ne crimen ſubeamus mendacij, ipſum Neſtorium, qui nos iſtas res doceat, in medium adducamus. Age Neſtori, recita mihi quædam ad verbũ ex epiſtola abs te ipſo de his, quæ iam dudum Epheſi de ſanctiſſima religione agitabantur, conſcripta, & ad præfectũ Thebaidis miſſa. Ex Imperatoris edicto Oaſim, alio nomine Ibin appellatam, demigrare coacti ſumus. Ac quibuſdam deinceps interpoſitis, adiungit, iſta: Poſtquam Oaſis, quam ſuprà dixi, à barbaris, capta erat, ignique & ſedibus funditùs vaſtata, nos ab eiſdem barbaris, qui nos, qua cauſa adducti neſcio, ſunt derepentè commiſerati, dimiſsi ſumus: minacibus quibuſdam conteſtationibus ad nos perterrefaciendos adiectis, vt quamprimum è regione illa egrederemur. Nam Mazici, inquiunt, nobis abeuntibus, ſunt extemplo eam occupaturi. Venimus igitur in Thebaidem cum captiuis quibuſdam, quos barbari [c] ob miſericordiam] (quid autem voluerint, equidem non habeo dicere) nobis adduxerunt. Poſtremò iſti ad chara ſua quiſque domicilia dimiſſi ſunt,

Euprepij monaſterium, in quo aliquãdiu egit Neſtorius.

c. πλατύτερα λέγει.

A. ἡγούμενον. ὁ ἐκείνοις γὰρ ἔστιν χρῶν ὡς ἰατ... δὲ μὲν τῆς δίκης ἔτυχεν ... ἐπιστάμενος ὁ τοῦ θεοῦ ante ἐπι... εις.

Neſtorium vt Arium diuina vltio ex improuiſo oppreſsit.

c. εἰς αὐτὸν

c. ὑπὸ παρὰ θεοδοσίῳ προσπεπονθηκὼς ἐξελάθη

Refutatur Neſtorij in Cyrillum conuitiũ.

Addit ipſa Neſtorij verba ex epiſtola ad præfectum Thebarum.

c. καθ' ἔλεον

nos autem ad Panopolim noſipſos properè recepimus. Verebamur namque, nequis, quoniam captiui eramus, anſam inde ad negocium nobis faceſſendum arripiens, vel fugitiuorum crimen contra nos confingeret, vel alio quodam accuſationis genere (variæ calumniæ hominibus malicioſis ſolẽt abundè ſuppetere) nos per fraudem implicare moliretur. Quapropter veſtram celſitudinem obſecramus, vt noſtræ captiuitatis, ſicut leges poſtulant, curam habeatis, & ne patiamini quenquam hominem captiuum veteratoribus ad perniciem dedi: ne omnis poſteritas velut tragicè hoc decantet, ſatius eſſe à barbaris duci captiuum, quàm auxilij cauſa ad imperium Romanum confugere. Atque iureiurando adiecto, ſic prætereà ab illis poſtulauit: Nobis per vos quæſo liceat in hoc commorari domicilio, ad quod ab Oaſi, cum eſſemus à barbaris dimiſsi, acceſsimus, vt quicquid à Deo de nobis decretum ſit, id iam nobis obueniat. Ex ſecunda etiam epiſtola Neſtorij ſcripta ad eundem iſta itidem ſumpſimus: Has literas ad tuam amplitudinem à nobis perſcriptas, ſiue vt argumentum amoris erga te mei, ſiue vt admonitionem à patre ad filium miſſam ducis, animum, quæſo, attende rebus in illis explicatis: quæ ſanè permultæ ſunt, eæque pauciſsimis verbis, quantum fieri poterat, à nobis comprehenſæ. Oaſis, quæ Ibis quoque dicitur, Nomadum multitudine in eam irruptionem faciente iam pridem penitùs vaſtata eſt. Et paulo pòſt: Quæ res cum ita accidiſſent, tua amplitudo, neſcio qua cauſa impulſa, aut qua arrepta occaſione, iuſsit vt ad regionem quandam, Elephantinam nomine, ſitam ad extremam oram prouinciæ Thebaidis, per milites barbaros ex Panopoli abduceremur: quò quidem manu militum, quos dixi, miſerè raptati ſumus. Ac cum itineris longitudine eſſemus fracti contritique, mandatum minimè ſcriptum illud quidem rurſus à tua magnanimitate accepimus, vti Panopolim reuerteremur. Itaque moleſtiis quæ in tanto & tam prolixo itinere nobis obtigerunt, debilitati, corpore morbo vexato & præ ſenectute languido, manibus etiam & lateribus confractis, venimus denuò Panopolim, ibique aduerſis caſibus, & acerbo dolorum morſu conciſi, ferè animam egimus. Rurſus aliud mandatum ſcriptum à tua celſitudine ad nos allatum nos à Panopoli ad quoddam illius confinium traduxit. Ac cum nos iam finem mandatis contra nos editis ſtatutum fore putaremus, expectaremúſque Imperatorum illuſtriſſ. de nobis voluntatem, de improuiſo aliud crudele ſanè dabatur mandatum, vt iam quarto mulctaremur exilio. Ac paulo infrà: Sis, quæſo, his rebus geſtis contentus: ſatis ſit tibi tot exilia contra vnum corpus decreuiſſe: acquieſcas, amabo te, incommodis, quæ iam abs tua amplitudine accepimus. Quæſtionem, quæ eſt exercenda de nobis (per quos oportuerat cauſam declaratam fuiſſe) quæſo Imperatoribus noſtris inuictiſsimis, vt æquitas poſtulat, permittas. Iſta conſilia à nobis ad te, tanquam à patre ad filium ſcripta ſunt. Quòd ſi eadem iam, ſicut antea grauiter & iniquo animo feras, fac quod voluntas iubet, ſi modò vincere ratio non poſsit voluntatem. Ad iſtum modum Neſtorius tam Imperatores, quàm eorum magiſtratus literis, velut pugnis & calcibus verberare, maledictiſque figere non dubitauit: neque rebus aduerſis, quas pertulerat, ad modeſtiã traductus fuit. Ipſe equidem accepi à ſcriptore quodam modũ quo deceſsit è vita, talem fuiſſe: nimirum eius linguam vermibus exeſam eſſe: ſicque eum ex huius vitæ miſeriis ad grauiora ſupplicia iuſto Dei iudicio infligenda, eáque ſempiterna migraſſe.

Ex alia eiuſd. ad eundem.

Neſtorij petulantia, & mors.

Quòd Neſtorio Conſtantinopoli ſucceſsit epiſcopus Maximianus, & illi Proclus, deinde Flauianus. Cap. VIII.

POſt ſcelerati Neſtorij mortem, epiſcopatum Conſtantinopolis, vrbis percelebris, capeſsit Maximianus, cuius temporibus Eccleſia Dei pace fruebatur tranquilliſsima. Quo mortuo, Proclus illius ſedis gubernacula ſuſcipit. Cui viam vniuerſæ carnis conficienti, ſuccedit Flauianus.

Epiſcopi Conſtantinop. Maximianus, Proclus, Flauianus.

† τοῦ δυστυχοῦς Εὐτυχοῦς
† δευτέρας λῃστρικῆς συνόδου
De misero, infelici. Gallo epit: Du malheureux Eutyches.

† De infortunato Eutyche, & quomodo à Flauiano Conſtantinopolitano epiſcopo de gradu deturbatus ſit, & † de ſecundo concilio, illo ſcilicet nefario, quod Epheſi coiuit. Cap. IX.

TEmporibus Flauiani error impij Eutychis oritur, de quo Conciliũ prouinciale cogitur Cõſtantinopoli: inque eo Euſebius Dorylæenſis epiſcopus, & dicendi facultate peritus, prolatis libellis, primus Neſtorij blaſphemiam coarguit. Vbi verò Eutyches accedit vocatus, iſtos errores tenere ſuis ipſius verbis deprehenditur. Nam confiteor, inquit, Dominum noſtrum, antequam diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus fuiſſe naturis: at poſt harum rerum coniunctionem, vnam ſolùm naturam in eo extitiſſe affirmo. Idem etiam corpus Domini non ex eadem ſubſtantia cum noſtro corpore conſtare aſſeruit. Abdicatur igitur ſacerdotio: & tamen cum Theodoſium pro ſe ipſe orauiſſet (libellos enim contra ipſum à Flauiano falsò confictos dixit) primum concilium Conſtantinopoli ex finitimis epiſcopis ad eam rem exquirendam conuocatur: à quo in Flauianum, & ab aliis quibuſdam eccleſiarũ præſidibus accuratè inquiſitum eſt. Ac libellis, quod veri eſſent, confirmatis, alterum Epheſi celebratur concilium.

De Eutyche eiusque errore Conſtantinopolitana Synodo damnato.

Quòd ſtudio & opera Dioſcori & Chryſaphij effectum eſt, vt vaſanum Epheſi conciliabulum congregaretur. Cap. X.

HVius concilij Dioſcorus, qui in Alexandriæ epiſcopatum poſt Cyrillũ ſucceſſit, quò odium in Flauianum incenderetur (Chryſaphius enim, qui tũ præfectus palatij fuit, hanc rem callidè molitus fuerat) præſes deſignatus fuit: eòque Iuuenalis Hieroſolymorum epiſcopus, qui etiam Epheſinam rexiſſet eccleſiam, multis ipſum comitantibus ſacerdotibus commeauit. His acceſſit Domnus, qui Ioanne mortuo Antiochiæ creabatur antiſtes: Iulius præterea, qui locum ſuppleuit Leonis, antiquæ Romæ epiſcopi. Aderat quoque Flauianus, cum ſuis epiſcopis. Theodoſius iſta quæ ſequuntur Elpidio mandauit: Qui antehac iudicium de Eutyche religioſiſſimo abbate tulerunt, interſint concilio illi quidem, ˆ&] quietè ſe gerant, & iudicandi authoritatem nullam habeant: ſed communem omnium ſanctiſſimorum patrum ſentẽtiam expectent, quandoquidem ea quæ fuerunt antè ab illis iudicata, iam excutiuntur. In hoc concilio Eutyches à Dioſcoro ac ſuis epiſcopis abdicatione liberatus fuit, ſicut in actis eiuſdẽ concilij continetur. At Flauianus ˆ& Euſebius] Dorylæenſis epiſcopus abdicati. In eodem concilio Ibas quoque Edeſſenorũ epiſcopus eccleſia interdictus. Abdicatus præterea Daniel epiſcopus Carrorũ, & Irenæus Tyri. Itémq; Aquilinus epiſcopus Bibli. Nõnulla porrò ibidem acta fuère contra Sophronium epiſcopũ Conſtantinopolitanum. Abdicatur etiam ab illis Theodoritus epiſcopus Cyrenenſis, & Domnus quoque eccleſiæ Antiochenæ antiſtes. De quo quid poſtea factum ſit, non conſtat. Hoc modo ſecundum concilium Epheſi habitum, dimiſſum fuit.

A. ἢ post ᾧ

A. καὶ Εὐσέβιος ante ὁ τῆς Δορυλαίου

Epheſina ſynodo 2. quæ λῃστρικὴ dicitur, reſtitutus Eutyches, damnatique bene ſentientes epiſcopi.

---

† ὑπὲρ τῶν ἐν ἡμῖν διαφορῶν, καὶ κατάγελως τῶν ἑλληνικῶν θεῶν.

Authoris † pro opinionum apud Chriſtianos repugnantia apologia, & de ridiculis gentilium deorum deliramentis. Cap. XI.

NE quiſquam gentilium, qui inſano ſimulachrorum colendorum errore ducuntur, nos Chriſtianos propterea irrrideat, quòd poſteriores epiſcopi priorem ſententiam abrogant, & ſemper videntur aliquid noui fidei noſtræ adiungere. Nam nos, quanquam clementiam Dei, quæ nec verbis exprimi, nec ratione vlla perueſtigari poſsit, ſedulò perſcrutamur: hoc tamen animo ſumus, vt ſiue in hanc ſiue in illam ſententiam deflectimus, eam aſsiduè ſumma gloria decoremus, laudibúſque in primis extollamus. Neque quiſquã ˆ eorũ qui hæreſes] inter Chriſtianos excogitarũt, † dedita opera blaſphemiã loqui voluit, neque ſua ſpõte ad diuinũ numen contumelia afficiendum ruere: ſed potius perſuaſum habuit, ſi hoc vel illud aſſeueranter affirmaret, ſe melius dicturum, quàm alios qui ipſum,

Apologia aduerſus gentes pro opinionum in religione Chriſtiana diſſenſione.

c. τῶν αἱρέσεις
† προηγουμένως

antegreſſi fuiſſent. Ac quòd ad ea quæ ſunt fidei fundaméta,† quæque rata eſſe debent, attinet, communi omnium conſenſu conceduntur. Nam numen quod adoramus, Trinitas iudicatur: & perſonæ, quibus laudes decantamus, vnitas: Deique Verbum ante ſecula genitum, & ob commiſerationem creaturæ ſuæ ſecunda generatione incarnatum creditur. Quod ſi in aliis rebus quædam nouantur, fiunt ea quidem, Deo liberè hominum voluntati permittente poteſtatem, de illis pro arbitratu ſentiendi, quo ſancta, catholica & [a] apoſtolica] Eccleſia ea quæ in vtramque partem dicantur coerceat, ad ſanam doctrinam verámque pietatẽ traducat, & ipſa ad planam rectámque viam ſe recipiat. Et ob hanc cauſam dictum eſt ab Apoſtolo planiſſimè: Oportet hæreſes in vobis eſſe, vt qui probati ſint, manifeſti fiant. Atque in hoc etiam arcanã Dei ſapientiam licet admirari, ad diuũ Paulum ſic loquentis: Virtus mea in infirmitate perficitur. Ex quibus nãque rebus Eccleſiæ diſrupta ſunt membra, ex eiſdem recta dogmata, [c] quæ in nullam reprehenſionẽ poſſunt incurrere,] accuratius limantur, & reponũtur integrius, & Eccleſia catholica indies creſcit, & ad cœlum quodãmodo extollitur. Gentiles autẽ erroris alumni, qui neque Deũ, neque eius de hominibus ſuſceptam curã omnino ſtudent inuenire, hi & quæ antegreſſa ſunt, & quæ ipſi inter ſe ſanciuerunt, antiquãt, tum nouos deos, alios ex aliis excogitando, tum ſuas animorũ perturbationes pro diis conſecrando, nomináque deorum illis imponendo, tum denique res eiuſmodi in deorũ numerum aſcribẽdo, quo ſuæ ipſorum intemperantiæ parent impunitatẽ. Ac propterea certè, qui apud illos ſummo habetur pro deo, pater nempe hominúmque deúmque, in auis ſpeciem mutatus, adoleſcẽtulum Phrygẽ per laſciuiã rapuit, mercedémque turpis & flagitioſi facinoris poculum tribuit, amoris cauſa propinare ipſi permittens, quo cum nectare probra vterque communiter hauriret. Idem deus aliis infinitis ſe obſtrinxit ſceleribus, quæ etiam vulgus hominũ deteſtatur. Nam in omnem ſpeciem animantium rationis expertium ſe commutans flagitioſiſſimus ille, androgynus factus eſt: & quanquam fœtum non geſſit vtero, femore tamen geſſiſſe dicitur, vti hæc res ab eo contra naturam fieri videretur. A quo etiam Bacchum editum ferũt, eúmque androgynum quoque fuiſſe, qui vtrumque ſexum affecit ignominia: eundémque extitiſſe ducem ebrietatis, temulentiæ, crapulæ, grauedinis ex heſterna ingurgitatione contractæ, & malorum inde naſcentium. Huic Aegiocho, & altitonanti Ioui aliud facinus memorabile attribuũt, parricidámque (quod ſcelus apud omnes gentes grauiſſimo ſupplicio coerceri debet) nuncupant. Nam Saturnũ, qui eum ad perniciẽ in lucem ediderat, memorant ab eo è regno exturbatum. Quid ſtuprum commemorem, in deos relatum, cui Venerem Cypriam è concha ſatam præficiunt: quæ & continentiam, tanquam ſcelus execrabile & planè abſurdum odit, & ſtupris omníque flagitij genere delectatur, ſéque his placari vult. Qua cum Mars turpitudinem admiſit, Vulcaníque aſtutia conſtrictus, diis contemplandus deridendúſque proponebatur. Quis eſt, qui non iure rideat illorum Phallos, Ithyphallos, Phallagogia, maximúmque illum [c] Priapum] & Pana turpi membro honoratum, & myſteria in Eleuſine celebrata, ob vnam rem ſolùm laudanda, quòd ea ſol non videt, ſed in tenebris peragenda decernuntur. Verùm iſtis, qui turpiter & colunt & coluntur, relictis, redeamus, vnde digreſſi ſumus, & reliquam partem Imperij Theodoſij omnium quaſi oculis ſubiiciamus.

Hæreſes magna dei prouidentia cedunt in Eccleſiæ vtilitatem.

In Gentium deos.

† συμπαγῆ καὶ κύρια. Niceph. lib. 14 ca. 48. καίρια καὶ συνεκτικώτερα

c. ἀποστολικὴ

c. ἀμώμητα

c. φάλητα

Quomodo Theodoſius Imperator hæreſim Neſtorij abegerit. *Cap. XII.*

Pium admodum decretum à Theodoſio ſcriptum eſt, & poſitum in libro Iuſtiniani, qui Codex dicitur, lege tertia primi tituli: quo quidem Neſtorium, cuius amore ac deſiderio olim, ſicut idem ipſe ſcribit Neſtorius, admodum tenebatur, diuina impulſione ad id incitatus, omnibus, vt dicitur, calculis condemnauit, eique denũciauit anathema. Sic enim ſcribit: Item decernimus, vt qui impiam fidem ſectentur Neſtorij, aut nefariæ eius doctrinæ obtemperent, ſi epiſcopi fuerint, è ſanctis eccleſiis eiiciantur: ſin laici, damnentur anathemate. Extant aliæ leges ab eo pro noſtra religione editæ, quæ ardẽs illius erga eam ſtudium perſpicuè declarant.

Theodoſii ſanctione damnata Neſtorij hæreſis.

De ſancto

De ſancto Simeone, qui columnam incolebat. *Cap.* XIII

EIſdem temporibus floruit, inque magna gloria fuit Simeones, vir & inſignis pietatis, & memoriæ perceleberis: hic primis ſtationem in columna inſtituit, domiciliúmque in ea, cuius menſura vix duos continebat cubitos, conſtruxit. Per idem tempus Domnus Antiochenũ procurauit epiſcopatum: qui vbi venit ad Simeonem, manſionem & rationem viuendi admiratus, ea quæ apud illum ſecretiora erant, cognoſcere valde cupiebat. Ambo igitur ſimul ingrediuntur, & puro Chriſti corpore conſecrato, vitalem inter ſe mutuò participant communionem. Iſte Simeones vitam cœleſtium poteſtatum in carne æmulatus, ſe à rebus terrenis abſtrahere laborauit, vim afferre naturæ, quæ ſolet ſuopte nutu deorſum ferri, res in ſublimi locatas perſequi: & inter cœlum & res terreſtres quaſi medius interiectus, cum Deo colloqui, cum pariter cum angelis laudibus extollere, & tum preces pro hominibus è terra in cœlum ſubleuans, Deo offerre, tum miſericordiam Dei de cœlo in terram [c] deferens,] hominibus impertiri. Huius res geſtas literis prodidit cùm alius quidam, qui eum oculis aſpexiſſet, tum Theodoritus eccleſiæ Cyrenenſis epiſcopus eadem diſertè expoſuit: à quo cùm alia, tum hoc quod deinceps dicemus, in primis prætermiſſum [a] eſt,] quod quidem inuenimus apud ſanctæ eremi incolas reſeruatum, ipſúmque ab illis accepimus. Cum Simeones iſte, qui in terra angelus, in carne cœleſtis Hieruſalem ciuis fuit, peregrinam hanc viuendi viam, hominibus planè incognitam inſtitueret, ſanctæ eremi incolæ mittunt quendam ad illum, iubéntque vt ab eo ſciſcitaretur, quid hæc noua & inuſitata vitæ ratio ſibi vellet, & quamobrem trita viuendi via & ſanctorum preſſa veſtigiis relicta, aliam quandam peregrinam, & hominibus omnino ignotam ſequeretur: eúmque hortantur per nuncium, vt ex ſuo domicilio deſcenderet, viámque electorum patrum inſtaret. Quòd ſi alacri animo ac parato deſcẽdere videretur, mandarunt, vt ei ſua ipſius viuendi via inſiſtendi poteſtas fieret, (ex obedientia enim [c] ſatis conſtare poſſe] dixerunt, eum Deo duce in eam viam ingreſſum fuiſſe, támque graue certamen ad ſe afflictãdum in vita ſuſcepiſſe) ſin reſiſteret, aut ſuæ inſeruiret voluntati, ac non ſtatim ipſorum hortationi morem gereret, vt vi inde abſtraheretur. Nuncius, vbi acceſſit ad eum, & patrum mandatum illi expoſuit, íſque extemplò alterum produxit pedem, patrum hortationi obſecuturus, permiſit ſua ac propria viuendi via incedere, ſic eum affatus: Bono animo ſis, & ſtrenuè rem gere, ſtatio tua à Deo eſt inſtituta. Hæc res ab aliis qui de eo ſcripſerunt, prætermiſſa, digna tamen quæ literis prodatur, à me hoc loco commemorata eſt. Virtus porrò diuinæ gratiæ tam penitùs in iſtius inſedit animo, vti ad Imperatorem Theodoſium per legem iubentem, vt Iudæis Antiochiam incolentibus ipſorum ſynagogæ, quas antè Chriſtiani ab illis abſtuliſſent, redderentur, adeò liberè ſcripſit, adeóque acriter eum propterea increpauit (ſolum namque ſuum imperatorem Deum veritus eſt) vt Imperator Theodoſius, quò Chriſtianorum ſatisfaceret voluntati, ſua mandata reuocaret, præfectúmque qui ipſum de Iudæorum ſynagogis reddendis docuerat, abdicaret magiſtratu, & ſanctiſsimum [a] ac aerium] oraret martyrem, vti nominatim pro ipſo Deum obſecraret obteſtaretúrque, atque ſua ipſum impertiret benedictione. Iſte Simeones hoc ſeuerum viuendi genus in carne traducens, vitam ad quinquaginta ſex annos propagauit. Nam in monaſterio, in quo primùm diuinas viuendi præceptiones didicit, annos vixit nouem: in Mandra autem, ſic enim vocatur, quadraginta ſeptem: atque horum annorum decem in loco admodum anguſto confecit: in columnis arctioribus ſeptem: denique in columna quadraginta cubitorum, triginta. Huius ſanctiſsimum corpus pòſt migrationem è vita Antiochiam deportatum fuit, Leone tum Imperium gerente, & Martyrio adminiſtrante epiſcopatum Antiochiæ: Ardaburio præterea præfecto præſidiorum in Oriente, cum militum ducibus & cæteris ordinibus in ipſa Mandra commorãtibus, ſeruantibúſque ſanctiſsimum beati Simeonis corpus, ne vrbes vicinæ illud ſurriperent. Itaque corpus ſacratum, multis miraculis in itinere editis, defertur Antiochiam: quod Leo Imperator poſtea ab Antiochenis petiit. At Antiocheni contra Imperatori aliud poſtulatum offere-

Simeones cognomento ſtelites, eiuſque cum Domno Antiochiæ epiſcopo congreſſus.

Simeonis res ab aliis ſcriptoribus prætermiſſa.

Aliorum monachorum ad Simeonem legatio ad probandum eius vitæ inſtitutũ.

Quantum Simeoni tribuerit Theodoſius.

Simeonis vitæ curſus.

Eiuſd. corpus Antiochiam translatum poſtulantibus ciuibus in vrbis cuſtodiam.

c. καὶ στρατώμενος

A. εἰσὶν post παραλελειμμένης

c. δῆλον εἶναι

A. καὶ ἀέριον

bāt, quod ita ſe habet: Quoniã ciuitas mœnibus caret (Imperatoris nãque furor ea diruit) ſanctiſſimum Simeonis corpus huc apportauimus, vt nobis & muri & munimēti loco ſit. Quibus verbis perſuaſus Leo, eorúmque [c] obſecutus] poſtulationi, venerandũ corpus illis conceſſit. Iſtius corporis cùm multæ aliæ partes ad noſtram vſque ætatē fuere reſeruatæ, tum caput ipſe equidem cõſpicatus ſum: Gregorio viro magni nominis id temporis epiſcopatum illius eccleſiæ gerente, & Philippico efflagitante vti ſanctorum reliquiæ, quò tutius in Oriente expeditiones militares faceret, ad ipſum mitterentur. Atque quod valde mirandũ videtur, capilli in capite inhærentes, minimè cõſumpti ſunt, ſed perinde ac ſi viueret, & cum hominibus verſaretur, integri manſerunt. Frontis item cuticula, quanquã contracta fuit in rugas, exaruitque, tamen manſit incorrupta: multi etiam ex dentibus, †qui hominum fidelium manibus minimè fuiſſent euulſi: híque figura ſua indicarunt, qualis diuinus ille Simeones fuerit, & qua ſtatura. Ibi quoque catena ferrea quam collo geſtabat, reponebatur: qua cum (nam ne mortuũ quidem charum illud ferrum Simeonem deſeruit) corpus omnium ſermone celebratum, quod tam graues exantlaſſet labores, diuinos honores conſecutum eſt. Cuius ſingulas res geſtas cùm ad meam ipſius, tum ad legentium vtilitatem narrando percenſerem, niſi de eiſdem à Theodorito, [c] vti ſuprà dixi] vberius diffuſiúſque diſputatum eſſet.

Einſd. caput Euagrio viſum.

Catena ferrea.

De ſtella quæ ſæpenumero in porticu columnæ Simeonis conſpicitur, quam ſcriptor hic & alij complures viderunt, & de ipſo etiam ſancti Simeonis capite. *Cap.* *XIIII.*

DEinceps aliud quod ipſe oculis vidi, ſcriptis mandabo. Permagno tenebar deſiderio templum iſtius ſancti Simeonis aſpiciendi. Abeſt autem Theopoli, id eſt Antiochia, ſtadiis ad ſummum trecentis, poſitum in ipſo montis iugo. Iſtud † Mandriam vocant indigenæ: cui loco ſe vera vitæ diſciplina, arbitror, quam ſanctiſſimus Simeones in eo exercuit, iſtud nomen [c] tribuit.] Montis autem accliuitas porrigitur ad viginti ſtadia. Templi ædificium extructum eſt in modum crucis, porticibus ex quatuor lateribus pulchrè illuſtratũ. Porticibus verò columnæ ex polito lapide concinnè fabricatæ, adiunctæ ſunt, quæ tectum ſcitè admodum in ſublime erigunt. Verſus medium templum, atrium eſt ſub dio, ſummo artificio elaboratum: in quo ſita eſt columna illa quadraginta cubitorum, in qua vitã cœleſtem iſte terreſtris corporeúſque angelus tranſegit. Atqui porticus, quas diximus, tanquam cancellos, quos feneſtras vocant, in tecto habent, tum ad atrium, tum ad ipſos porticus vergentes. Ad læuam columnæ in vno cancellorum ipſe equidem cum tota agricolarum circa columnam incedentium multitudine, ibi in vnum coacta, vidi ſtellam inuſitata magnitudine, diſcurrentem per totam rimam, iubárque fundentem: neque id quidem ſemel biſue aut ter, ſed ſæpius, eandémque crebrò euaneſcentem, & ex improuiſo apparentem denuò: quæ ſolùm in iſtius ſanctiſſimi viri die feſto cernitur. Sunt qui memorãt (ac miraculo ſanè tum propter fidem eorum, qui idem ipſum narrant, tum propter alia quæ ipſi ſumus conſpicati, credendum eſt) veram perſonæ illius effigiem huc illúcque volitantem ſe vidiſſe, barba demiſſa, & capite, vt ſolet, tiara operto. Viris, qui ad eum locum veniunt, liber & facilis patet introitus: híque cum iumentis ſuis, columnam ſæpe circumeunt. Fit autem cuſtodia accuratiſsima, ne mulier (qua de cauſa haud equidem habeo dicere) aliquando in templum ingrediatur: ſed ſi quæ accedunt, extra limen conſiſtunt, miraculum admiratæ. Nam eregione ſtellæ fulgentis vna ex portis ſita eſt.

D. Simeonis templum.

Columna in atrij medio.

Stella & ſancti facies apparentes eius die feſto.

A Simeonis templo arcentur mulieres.

De Iſidoro Peluſiota, & Syneſio Cyrenæ epiſcopo. *Cap.* *XV.*

EOdem Imperatore regnante, magno etiam in honore fuit Iſidorus, cuius gloria ob illius tũ facta, tum dicta longè latéque † peruagata eſt, omniúmque ſermone celebrata. Iſte carnem ſic macerauit laboribus, ſicque animũ arcanis & diuinis doctrinis ſaginauit, vt vitam angelicã in terris traduceret, & viuã expreſſámque effigiē vitæ monaſticæ, [c] & diuinæ contemplationis] omnibus perpetuò

Iſidorus Peluſiotes eiuſque ſcripta.

† *Omiſit interpres* … *poetica, quod legit Niceph.*

perpetuo intuendam proponeret. Scripſit quidem cùm alia multa opera perquàm vtilia, tum vnum ad Cyrillum: ex quo perſpicuum eſt, eum eiſdem cum admirabili illo Cyrillo vixiſſe temporibus. His iam à me ea elegantia qua poteram explicatis, deinceps veniat in medium Syneſius Cyrenenſis, vti mentione, quæ de illo fiet, noſtra illuſtretur oratio. Iſte Syneſius fuit cum in aliis rebus diſertus, tum in philoſophia egregiè excolenda adeò præ cæteris eximius, vt etiam à Chriſtianis, qui neque amore neque odio adducti, de eo iudicium fecerunt, in magna haberetur admiratione. Itaque illi perſuadent, vt licet nõdum doctrinam de reſurrectione carnis admiſiſſet, neque ita cenſere vellet, ſalutari regenerationis lauacro tingeretur, & iugum ſuſciperet ſacerdotij: rectè admodum de eo augurantes, quòd hæ res alias eius virtutes ſequerentur, diuináque gratia nihil pateretur in eo deſiderari. Quæ ſpes illos minimè fruſtrata eſt. Nam qualis & quam eximius vir euaſerit, argumento ſunt tum epiſtolæ ab eo poſt ſacerdotij ſuſceptionem eleganter & ornatè compoſitæ: tum liber ille, quem dedicauit Theodoſio, tum aliæ præclaræ illius quæ extant lucubrationes.

Syneſius eiuſque ſcripta.

Quòd diuus Ignatius à Theodoſio Roma tranſlatus, Antiochiæ ſepultus eſt. *Cap. XVI.*

Ignatij oſſa Antiochiam deportata, ibique culta, dedicato in eius honorem templo.

MAiora robuſtioráque Ignatij viri planè diuini oſſa à beſtiis relicta (quæ, ſicut tum à Ioanne [a] rhetore,] tum ab aliis memoriæ proditũ eſt, poſteaquam ſanctus martyr beſtiarum ventres, vti ei erat in optatis, [c] ſepulchri loco] in amphitheatro Romano conſecutus fuerat. Antiochiam deportata fuerunt) regnante etiam Theodoſio, quod fuit longo tempore poſt eius martyrium, in cœmiterium tranſlata ſunt: quippe Deus opt. max. animum Theodoſij impulit, vt diuinum illum martyrem maioribus afficeret honoribus, & templum iam olim dæmonibus [c] dedicatum] (qnod indigenæ templum Fortunæ nuncupãt) Ignatio victori & martyri conſecraret. Itaque quod olim Fortunæ dicatum fuit, iã ſacrum ſanctuarium, & templum auguſtum ad Ignatij memoriam celebrandam factum eſt: cuius martyris ſacræ reliquiæ curru cum ſolenni pompa per ciuitatẽ portatæ, & in templo repoſitæ fuerunt. Qua de cauſa feſtum celebre, & lætitia communis ad noſtram vſque ætatem peragitur: quod quidem feſtum à Gregorio pontifice multò maiore magnificentia illuſtratum eſt. Iſta propterea in eo loco facta fuerunt, quòd Deus ſacras ſanctorũ ſuorũ memorias ibi coli honorarique voluit. Nam ſceleſtus ille & impius tyrannus Iulianus, quoniam Apollo (qui in Daphne coli ſolet, quique vocem & vim vaticinandi ex fonte, qui Caſtalia dicitur, hauſit) ei tum Imperium gerenti, ſciſcitantíque illius oraculum, reſponſum dare non poterat (ſanctus namque Babylas, cuius corpus in proximo conditum fuit, ei os obturauerat) Iulianus, inquam, licet inuitus, & quaſi plagis ad eam rem compulſus, ſanctum Babylæ corpus honorificè ex eo loco tranſtulit, templúmque ampliſſimum, quod adhuc integrum manet, ante portas vrbis Antiochiæ extruxit: hócque egit ad eum planè finem, vti dæmones in poſterum ſua liberè obirent negocia, quemadmodum ſe facturos antè Iuliano, vt fertur, polliciti fuiſſent. Verùm iſtud certè Dei ſeruatoris prouidentia adminiſtratum fuit, cùm vt virtus, quæ inſit martyribus, omnibus pateat, tum vt ſacratæ huius ſancti martyris reliquiæ [c] in locum transferrentur ſacratum,] & templi præclariſſimi honore decorarentur.

A. τῷ ῥήτορι

C. τόπου

C. ἀνειμένον

Babyla martyris ſepulchrum & templum.

Deus martyrum reliquias vult honorari.

c. ἐν ἁγίῳ μετενεχθῶσι χώρῳ.

De Attila rege Scytharum, & quomodo partes tum Orientales, tum Occidentales depopulatus ſit, & de inaudito terræmotu, aliiſque terribilibus, quæ orbi incumbebant ſignis. *Cap. XVII.*

Attila eiuſque res Priſco ſcripta.

TEmporibus iiſdem bellum, quod multorum ſermone celebratur, ab Attila Scytharũ rege excitatum fuit: de quo accuratiſſimè diſertiſſimeq; cum magno verborum apparatu ſcribit Priſcus rhetor, oſtendítque & quo modo partes tum Orientem, tum Occidentem verſus inuaſerit, & quas ac quàm multas vrbes ſubegerit, & quibus denique rebus geſtis nobilitatus, ex hac luce migrauerit. Porrò autem eodem Theodoſio Imperium gubernãte, maxi-

Terræ motus ingens, & inundatio.

méque memorabilis terræmotus, qui ſua magnitudine omnes terræmotus, qui antè extitiſſent, omnino obſcurauit, orbem terrarum occupauit, propè dixerim vniuerſum: ſic vt multæ turres in palatio ad terram ruerent, murus Cherrhoneſi, qui longus dicitur, concideret, dehiſceret terra, & multos pagos deglutiret, multæ atque adeò innumerabiles terra maríque graſſarentur calamitates, nonnulli fontes exiccarentur, alibi aquæ, vbi nullæ antè fuiſſent, inundarent, arbores ingentes [c] extirparentur radicitus,] plurimæ terræ moles ita coaceruarentur, vt montes efficerent, mare piſces eiiceret mortuos, multæ in eo ſubmergerentur inſulę, nauigia per mare tranantia, vndis retrocedentibus, in arido conſiſtere cernerentur, multa denique loca Bithyniæ, Helleſponti, & vtriuſque Phrygiæ, grauibus afficerentur incommodis. Hæc clades terram multum diúque oppreſſit: [c] non tamē tam grauius] eſſe pergebat, vt cœperat, ſed vſque eò ſenſim langueſcere & remittere videbatur, quoad penitus extincta eſſet.

c. σὺν ταῖς ῥίζαις

c. οὐχ ὥσπερ

De Antiochiæ ædificiis, & illorum conditoribus. *Cap. XVIII.*

Antiochia insigniora ædificia. Pſephium.

EAdem tempeſtate Memnonius, Zoilus & Calixtus, viri propter accuratam noſtræ religionis obſeruationē præſtabiles, à Theodoſio ad magiſtratus Antiochiæ gerendos miſſi fuerunt. Ac Memnonius quidem locum illum, qui à nobis Pſephium appellatur, à primis fundamentis magnificè & artificioſe extruendū curauit, atrio, quod libero cœlo patebat, in medio relicto. Zoilus autem regalem porticum (hoc quidem nomine etiam noſtra ętate, quamuis multis variatus ędificiis, nuncupatur) qui ad Auſtrale latus tecti palatij, quod Ruffini nomen obtinet, ſpectat, exædificauit. Quinetiam Calixtus magnificū & illuſtre ædificium, quod tum à veteribus, tum ab huius ætatis hominibus porticus Calixti dicitur, ante ſedes, quæ ad exercendum iudicium poſitæ ſunt, è regione fori (in quo pulcherrima domus eſt, quam præfecti præſidiorum incolere ſolent) extruxit. Poſt iſtos, Anatolius rurſus, qui ordinibus in Oriente militiam exercentibus præficiebatur, eò miſſus porticum ipſius nomine appellatam ædificauit, eámque varia exornauit materie. Iſta quidem, licet à propoſito videantur aliena, ſunt tamen ſtudioſis non inelegantia ad cognoſcendum.

Porticus tres, Regia.

Calliſti.

Anatolij.

De bellis variis tum in Italia, tum Perſide regnante Theodoſio ſuſceptis. *Cap. XIX.*

Varij in Europa motus ſub Valentiniano.

REgnante item Theodoſio crebræ in Europa ſeditiones conflatæ, idque dum Valentinianus Romæ imperabat: quas Theodoſius ingentibus copiis & exercitu tum pedeſtri [c] tum nauali terra maríque emiſſis, adeò penitus repreſſit. Atque eo pacto etiam Perſarum euicit furorem, quorum rex tum fuit Iſdigerdes, pater Bararanis (vel vt Socrati placet, ille ipſe Bararanes) & miſſis ab illis de pace legatis, pacem eis conceſſit: quæ ad duodecimum annum imperij Anaſtaſij continuata eſt. Quæ res cùm ab aliis ſcriptoribus commemoratæ ſunt, tum ab Euſtathio Syro ex Epiphanio valde ſcitè & eleganter compendio quodam explicatæ, qui quoque ſcribit, quo pacto Amida capta fuerit. Eodem tempore Claudianum & Cyrum poëtas hominum fama celebratos ferunt. At Cyrum primarium præfectum, quem maiores noſtri præfectum aulæ vocant, conſtitutum: copiíſque Romanis verſus Occidentem eo tempore præfuiſſe, quo Carthago capta fuit à Vandalis, & Genzericus barbarorum ductauit exercitum.

c. ἔν τε πεζῇ τε καὶ τῇ

Theodoſij in Perſas bellum ab Euſtathio ſcriptum.

Claudianus poeta. Cyrus aulæ præfectus.

De Eudocia Imperatrice & filia eius Eudoxia, & de eius Hieroſolymas profectione, & ſtatua, qua ab Antiochenis donata eſt. *Cap. XX.*

Eudocia Theodoſij uxor, eiusque filia Eudoxia, poſtea Valentiniani uxor.

ISte Theodoſius impulſu Pulcheriæ Imperatricis, ſororis ſuæ, Eudociā, genere Athenienſem, [c] forma ſanè perhoneſta & liberali,] poſtquam ſalutari baptiſmatis lauacro tincta fuit, duxit in matrimonium, ex qua filiam ſuſcepit, nomine Eudoxiam. Hanc cum eſſet nubilis, Imperator Valentinianus duxit vxorem, abduxítque Roma antiqua, & ad Conſtantinopolim deduxit. Eudocia verò poſtea ad ſanctam Chriſti Dei ciuitatem profecta

c. καλλονῇ δὲ καὶ τῇ ὥρᾳ ζηλωτήν

fecta eſt, vbi habita oratione ad populum, in extrema parte illius hoc carmen recitauit:

Stirpe ſatam veſtra me, & ſanguine glorior eſſe.

Quo quidem ſignificauit, colonias è Græcia eò deductas fuiſſe. Quòd ſi quiſquam iſtarum rerum accuratius cognoſcendarum ſtudio teneatur, ſunt à Strabone Geographo, Phlegonte, Diodoro Siculo, Arriano, & Piſandro poeta, ab Vlpiano præterea, Libanio, & Iuliano Sophiſtis omnium præſtantiſsimis, ſcriptis exquiſitè mandata. Poſtea autem Antiochiam profectã, Antiocheni illam ſtatua ex ære artificioſe fabricata, quæ adhuc integra ſeruatur, honorarunt. Eius hortatu Theodoſius impulſus, maximam ciuitati adiunxit acceſsionem, murúmque amplificauit ad portam vſque, quæ ad Daphnem ſuburbium ducit, ſicut cuique cupiēti perfacilè eſt videre. Nam ad noſtram vſque ætatem veteris muri veſtigia ex ipſis reliquiis, quæ oculos quodammodo ad eam quaſi manu ducunt, facilè indagari poſſunt. Sunt tamen qui dicunt, murum illum ab antiquiore Theodoſio dilatatum: quinetiam eundem † aurum ducentarum librarum reficiendo Valentis balneo in quadam parte accenſo tribuiſſe.

Religionis ergò Hieruſalem profecta.

Statua ei Antiochia erecta.

Antiochia vrbs amplificatio.

† Niceph. χρυσίου διακοσίας ὅλκων λίτρας.

Quòd Eudocia multa Hieroſolymis præclarè adminiſtrauit, & de diuerſa monachorum Palæſtinæ victus viuendíque ratione. Cap. XXI.

EVdocia verò Conſtantinopoli Hieroſolymam [a] bis profecta eſt:] & quanquam qua de cauſa, aut quid potiſsimùm, vt aiunt, animo intēderet, eis qui de vita illius ſcripſerunt, licet, mea quidem ſententia, minimè verè rem, vt geſta eſt, narrant, [c] relinquendum cenſeo:] tamen conſtat, eam cum in ſancta illa Chriſti ciuitate verſabatur, multas res ad Dei ſeruatoris honorem illuſtrandum, geſſiſſe. Nam ſancta ædificauit monaſteria, & loca illa quæ Lauras vocant: in quibus tametſi varia [A] ratione] viuitur, tamen vitæ inſtitutio ad vnum eundémque finem ſpectat, eúmque ſanctiſsimum. Nam alij gregatim vitam degunt, nihil rerum quæ animos hominum ad terram deprimere ſolent, poſſident, quippe aurum illis non ſuppetit: at quid dixi aurum? imò verò ne propria veſtis, aut cibariorum quicquam. Nam quo pallio aut tunica vnus iam induitur, alter veſtitur eodem paulo pòſt, adeò vt omnium veſtitus vnius eſſe videatur, & vnius omnium. Quinetiam menſa communis apponitur, [c] non opiparis] inſtructa deliciis, aut alio quouis cibariorū genere: ſed oleribus ſolū & leguminibus apparata, iiſque eatenus ſuppeditatis, quatenus ſolùm ſatis eſſent ad viuendum. Porrò autem in precibus ſolùm, quas communiter inter ipſos ad Deum fundunt, ſe dies noctéſque defigunt: ſicque atterunt ſeſe, ſic ſe laboribus affligant, vt mortui inſepulti ſuper terram iacentes videantur. Nonnulli eorum leges, quas ὑπερθέσμους vocant, id eſt leges legibus, quibus tenentur, ſuprà irrogatas ſæpe exequuntur: quippe ieiunant ad biduum, atque etiam ad triduū. Sunt ex illis qui quinque dies continuos & amplius ieiunant, & [c] vix] tum quidem cibum capiunt neceſſarium. Alij autem aliud ingrediuntur viuendi genus, idque diuerſum à ſuperioribus. Nam ſe ſeparatim in ædiculas concludunt, quæ tantum habent latitudinis altitudiniſque, vt in illis neque corpore erecto conſiſtere, neque ſe libere [a] inclinare poſſint.] Quorum alij, vt eſt apud Apoſtolum, in ſpeluncis & cauernis vitam aſsiduè degunt, vnáque cum beſtiis habitant, & in quibuſdam occultis & ignotis terræ latibulis Deo precationes adhibent. Quinetiam alius viuendi modus à nonnullis eorum excogitatus eſt, qui omnem fortitudinis & tolerantię vim ſuperat. Etenim viri ac mulieres in ſolitudinem ardoribus efferueſcentem ſe abdunt, & ſolis illis mēbris, quæ naturæ ſeruiunt neceſsitati, obtectis, reliquum corpus frigoribus immenſis & feruidis aëris caloribus nudum exponunt, æſtu æquè atque algore contempto. Eò accedit, quòd alimentis, quibus homines veſci ſolent, penitùs reiectis, depaſcuntur terram, vnde βόσκοι, id eſt pabulatores appellantur: indéque ſolum victum ſibi ſuppeditant, [c] adeò vt tempore beluis ſimiles efficiantur,] quippe cùm forma corporis & animi habitu ab aliis hominibus omninò diſcrepent. Ac ſi fortè viderint homines ſtatim aufugiunt: & ſi qui eos inſequantur, aut elabuntur velocitate pedum, aut

c. ἀριστοπρεπής. Vide Zonarā in Theodoſio minore.

c. κατάλογον.

A. διαιτη. poſt διάφοροι.

c. οὐ ὀψοις

c μόλις

c. τοῦ κλίνεσθαι ποιοῦσαι. Heb. 11.

c. ὥστε καὶ τῷ χρόνῳ θηρίοις συμφερομένους.

Eudocia bis Hieroſolymā profecta, quæ ibi præſtiterit.

Diuerſa monachorum vitæ inſtituta, ſed ad finem vnū ſpectantia.

Alij monachi βόσκοι nominati.

abſtruſis terræ locis, ad quæ difficulter accedi poſſit, ſe occultant. Aliud præterea cõmemorabo, quod quamuis præ aliis meritò primas tenet, ipſe tamen penè prætериiſſem. Etſi perpauci ſunt ex hoc genere, ſunt tamen aliqui † qui ſimul ac virtutis ſubſidio ab omnibus animi perturbationibus liberi ac vacui ſint, prodeunt in hominum ſocietatem, ſéque in medias turbas iniiciunt, ſéque dementes eſſe ſimulant: ſicque inanem gloriam, quam vt ſapiens Plato ait, anima poſtremò omnium, tanquam vltimam tunicam ſolet exuere, quaſi pedibus conculcant. Adeò etiam ſine delectatione cibum capiunt, ínque ea re tam auſteram exercent diſciplinã, vt ſiue ad cauponam, ſiue ad lupanar eos diuertere cogat neceſſitas, nec locum refugiunt, nec operiunt faciem, nec quicquam prorſus erubeſcunt. Porrò balneis crebrò vtũtur, ac ſæpè vna cum mulieribus verſantur, ſimúlque lauant ſeſe: atque ita perturbationum omnium ſunt expertes, vt naturam ipſam ſibi ſubiecíſſe videãtur: quandoquidem neque aſpectu, neque tactu, neque denique ipſo complexu mulieris ad naturalem concupiſcentiam inclinari impelliue poſſunt. Sed ſunt cum viris viri, mulieres autem cum mulieribus: atque tametſi non recuſant cum vtroque ſexu coire ſocietatem, tamen vnius ſolum vſum norunt. Verùm vti comprehẽdam breui, in hoc ſanctiſſimo diuiniſſimóque vitæ genere virtus naturæ [c] iura præſcribit,] legéſque conſtituit proprias: nempe vt nemo eorum res ad vitam neceſſarias capiat ad ſatietatem, quandoquidem ipſorum lex eos eſurire & ſitire iubet, corpus eo veſtitu tegere, quem poſcit neceſsitas. Eorum vitæ ratio adeò exquiſitis libratur laudibus, vt cum in contrariam partem, eámque ab altera multùm diſtantem ſe inflexerint, nullam ſe mutationem feciſſe ſentiant. Ita enim res contrariæ in illis temperatæ ſunt, diuina gratia ea quæ nullo modo commiſceri poterant, in vnum cogẽte, eadémque rurſus dirimente, vt vita in illis ac mors, duæ res & natura & effectu pugnantes maximè, ſimul habitent: & in quibus rebus perturbationes dominari ſolẽt, in illis mortui eſſe, & quaſi in ſepulchro conditi: & vbi aſsidua facienda ſit ad Deũ precatio, ibi, etiamſi ætate exacta fuerint, corpore valentes & viribus integris eſſe videantur. Atque ſic in iſtis vtrumque vitæ genus cohæret, vt certè tum veluti carne prorſus depoſita, perpetuò viuant, cúmque viuis verſentur, tum corporibus medelam adhibentes, ſupplicum voces Deo offerant, aliáque officia, quæ ſuperiori viuendi modo aptè cõueniant, exequantur, & neque rebus neceſſariis egeant, [c] neque locis circumſcribãtur,]ſed omnes audiant, & cum omnibus verſentur: crebris, imò verò aſsiduis genuum [c] flexionibus] vtuntur, quas graues viciſsim ſtationes excipiunt, ſolo appetitu ætatem, & imbecillitatem ſponte ſuſceptam recreante. Sũt athletæ carne nudati, ſunt luctatores expertes ſanguinis: qui etſi ieiunium habeant pro conuiuio omni ciborum genere inſtructo, próque opiparis deliciis, ac nihil, ſi modò ita viui poſsit, guſtare, loco menſæ dapibus onuſtæ ducunt: tamen quando hoſpes aliquis ad eos accedit, ſi etiam primo mane illud fortè eueniat, magna cum beneuolentia & amica inuitatione tum ad comedendum, tum ad bibendum illum excipiunt, alio ieiunandi genere excogitato, videlicet vt inuiti comedant, adeò vt res magnam omnibus admirationem excitet, quippe qui cùm pluribus ad naturæ ſuſtentationem egeant, admodum paucis contenti ſunt, propriæ voluntatis inimici & naturæ. Iuxta veterum placita proditores, ſicut omnibus modis illecebræ carnis arceantur, & anima gubernet, pulcherrima Deóque placita prudenter tum diligẽs tum [A] obſeruans: felices ſanè illi propter præſentis vitæ inſtitutum, multo tamen feliciores hinc diſceſſuri, quo omnes ſuos conatus dirigunt,]ad illud quod in optatis habent videndum [c] properantes.]

Alij rurſus ἀπαθεῖς dicti.

Hoſpites benigne & amanter excipiunt.

† οἱ ἱκανῶς τῆς ἀρετῆς τὸ ἀπαθὲς. ſed ni fallor, legendũ οἱ ἱκανῶς διὰ τῆς ἀρετῆς τὸ ἀπαθὲς, docet Nicephorus lib. 14. cap. 50.

c. ... νόμους

c. ...

c. κλίσεσι

A. ...

Quæ Eudocia Imperatrix in Palæſtina reparauerit: & de ſancti Stephani eccleſiæ exædificatione. *Cap.* XXII.

Eudocia pietatis & liberalitatis opera Hieroſolymis edita.

CVm multis huius generis hominibus Theodoſij coniunx collocuta eſt, & multa eiuſmodi monaſteria, vt antè dixi, ædificauit: Hieroſolymorum refecit mœnia, eáque pulchriora reddidit. Templum extruxit præterea ad memoriam ſancti Stephani, primi & diaconi & martyris, ſplendore ac pulchritudine eximium, (quod quidem non ſtadio ab vrbe Hieroſolyma diſtat) inque eo ſimulatque

c. ...

latque

latque ad vitam immortalem profecta eſt, condita fuit. Theodoſius autem poſtea, vel vt quidam putant, ante mortem Eudociæ, vbi triginta octo annos Imperiũ gubernauerat, deceſſit è vita: inque eo honoris gradu poſt eum locatus fuit vir omniũ facilè præſtantiſſimus, Martianus. [c] Cuius res,] Imperium etiam Orientis adminiſtrantis, perſpicuè, cœleſti Dei gratia benignè nobis opem ferente, ſequens docebit hiſtoria.

Theodoſii mors.

c. ἄιδ' οὖν καὶ ἐπ' αὐτῷ σι-φραινεται

FINIS LIBRI PRIMI.

EVAGRII SCOLASTICI,

ECCLESITSTICÆ HISTORIÆ

LIBER SECVNDVS.

De Martiano Imperatore, & quæ ſigna præceſſerint, Imperium eius portendentia. Cap. I.

VALENTINIANVS. 3. OCCID. MARTIANVS ORI.

RES quidem Theodoſij temporibus geſtas primus liber complexus eſt: ſequitur, vt deinceps Martianum, celebrem illum Romanorum Imperatorem ponamus in medio, commemoremuſq; quis fuerit, vnde ortus, & quomodo ad gubernacula Imperij Romani aſcenderit. Sic nanque res ab eo geſtas, ſuo quaſque loco commodè exponere poterimus. Cuius vita cùm [c] ab aliis multis, tum à Patriſco] rethore literis prodita eſt. Thrax erat genere, filius viri rem exercentis militarẽ: qui propterea quòd ſtudio paternæ vitæ æmulandę ducebatur, ad Philippopolim rectà ſe contulit, inq; ea ciuitate aſcriptus eſt in militum numerum. Fortè fortuna ei illic proficiſcenti inter vias, corpus recens occiſum, humíque proiectum viſum eſt. Cui aſtans (erat enim cùm in aliis vitæ officiis facilè præſtantiſsimus, tum propẽſiſſimus ad miſericordiam) factum admodum miſeratus eſt, & diu ibi propterea commoratus, quòd funeri iuſta ſoluere cupiebat. Verùm vbi quidam iſtud [c] viderunt,] rẽ deferunt ad magiſtratus Philippopolis. Illi prehendunt Martianum, quæſtionem de cæde facta in eum exercent: ac cum cõiecturis & ſignis plus tribueretur, quàm aut veritati, aut verbis Martiani cædem pernegantis: cumq; Martianus iam pœnas homicidæ eſſet perſoluturus, ex improuiſo, diuina largiente gratia, deprehenſus eſt ille ipſe, qui cædem feciſſet: quo pro facinore capite mulctato, Martianus capitis periculo liberatur. Quocirca mirandum in modum ereptus diſcrimine, ad quandam militum turmam ibi accolentium venit, cupiens in eorum numerum nomen dare. Illi admirati hominem, & præpotentem fore certiſsimis coniecturis augurati, libẽtiſſimè eum admittunt, inque ſuum album referunt: neque ponunt infimo in loco, ſicut lex poſtulabat militaris, ſed ad quendam honoris gradum, quẽ vir nuper mortuus (cui nomen erat Auguſtus) obtinuerat, Martianum, qui Auguſtus itidem appellabatur, efferunt, inque album inſcribunt: ſicut nomen, quo donantur Imperatores noſtri, vnà cum purpura ([c] vocantur namque Auguſti)] prius quàm potiretur Imperio, obtineret. Neque certè nomen abſque dignitate [c] in eo] reſidere poterat, neque rurſus dignitas Imperij aliud nomen ad ſuum decus illuſtrandum requirebat, adeò vti idem ipſum nomen & proprium & appellatiuum exiſteret, ſemélque prolatum [c] tum dignitatem eius] ſignificaret, tum appellationem. Aliud præterea accidit, quod itidem Martiano portendebat imperium. Cum enim contra Vandalos ſimul cum Aſpare bellaret, deuicto à Vandalis Aſpare, ille cum aliis quàm plurimis captus, & cum reliquis captiuis deductus fuit in campum, vbi Gẽzerichus eos viuos videre voluit. Quibus in vnum coactis, Genzerichus in tabulato quodã ſedens, multitudinem captiuorum ſpectando multum cepit voluptatis. Captiui autem, tempore procuiuſque arbitratu contrito (nam Genzerichi mandato cuſtodes

Martiani genus & res ante Imperium.

c. ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ μὴν καὶ πατρίσκῳ

Cædis accuſatus liberatur.

c. πεῖραν

Omen Imperatoriæ dignitatis ex Martiani adhuc militis cognomine.

c. τὸ καλεῖσθαι αὔγουστοι

c. ἐπ' αὐτῷ

c. τῆς τε ἀξίας

Augurium de eadem re.

eorum vincula diſſoluerant) in campo manſerunt.[c] Proinde cum alij alias res age- c ἄλλα μὲν οὖν
rẽt,]Martianus corpore humi poſito, in ſole feruido & vehementius q̃ tempus anni ferebat, exardeſcente, ſomno ſe dedidit. Cui dormienti aquila deſuper imminẽs, & corpore ſoli velut ad perpendiculum oppoſito, alis paſsis obuolitãs, inſtar nubis, illum vmbra texit, indéque magnam ei attulit leuationem, vſque adeó vti Genzerichus oſtentum admiratus, de rebus quæ ei euenturę eſſent, veriſsimam cõiecturam faceret. Itaque Martianum accerſitum, liberum dimiſit, cúmque obſtrinxit iureiurando, vt ſi ad Imperium aliquando aſcenderet, fœdera iũgeret cum Vandalis, nec vnquam contra eos arma ferret: quod quidem Martianum firmè re ipſa tenuiſſe ſcribit Procopius. Sed omiſsis illis quæ ſunt ab inſtituto aliena, ad hiſtoriam redeamus.

Genzerichus initã cũ Martiano captiuo amicitia eum liberum dimiſit.

Iſte quidem Martianus, ſicut pietate erga Deum, ſic iuſtitia erga ſubiectos admodum excelluit. Diuitias putauit, non quæ ſunt conditæ in theſauro, aut [c] ex tributis collectæ:]ſed eas ſolùm, quæ poſsint tum his qui opis indigent, ſubſidio eſſe tũ illis qui multa poſsident, vitam tutam ſecurámque præſtare.[c] Suis erat formidini] non in puniendo, ſed ne aliquando puniret: ac propterea Imperium ei fuit non hæreditas, ſed virtutis præmium: quod quidem conſecutus eſt ſuffragiis omnium tam ſenatorum, quàm aliorum cuiuſcunq̃e fortunæ & conditionis eſſent, ídque Pulcheria † illis idem ipſum ſuadente: quam tametſi in domum ſuam aſciuit, vt imperatricem: tamen cum ea, vtpote quæ virgo ad ſummam manſerit ſenectutem, nunquam rem habuit. Iſta confecta fuère, cum Valentinianus Romanus Imperator nondum quidem Martiani electionem confirmauerat, qui tamen poſtea propter hominis virtutem ei ſuffragatus eſt. Martianus igitur magnopere cupiebat, vt communis honos ab omnibus Deo tribueretur, & linguæ, quas impietas confuſione quadam referſerat, iam piè inter ipſas concordantes ſacrum eius numen vno eodémque laudationis genere percelebrarent.

Martiani virtutes quibus Imperium adeptus.

Pulcheria Imperatrix in cõiugio virginitatem coluit.

c τὰ ἀπὸ δασμολογιῶν

c φοβερὸς

c παρεχομένων

De Chalcedonenſi concilio, & eius congregandi cauſa. Cap. II.

MArtiano igitur iſta in animo habenti, accedunt tum illi, qui Leonis antiquioris Romæ epiſcopi reſponſa ad alios perferre ſolent, docéntque Dioſcorum deciſionem Leonis in ſecundo Epheſino concilio rectam ſanãq; doctrinã præſcribentẽ repudiaſſe, tũ alij qui erant à Dioſcoro iniuriis & contumelia affecti, orántque vt de ipſorum rebus concilium diiudicaret. Quod quidem ab Imperatore maximè omnium contendit Euſebius Dorylæenſis epiſcopus, oſtendítque tum ſe tum Flauianum fraude & fallaciis Chryſaphij Theodoſij [c] ſatellitis]abdicatum fuiſſe: quòd Flauianus Chryſaphio aurum pro eius ad epiſcopatum ordinatione poſtulanti, ſacra eccleſiæ vaſa, quò eum pudore ſuffunderet, miſiſſet, quódque Chryſaphius in ſimili errore & prauitate cum Eutyche verſaretur. Ait præterea, Flauianum miſerãdum in modum à Dioſcoro interfectum per vim ab eo eccleſia extruſum, & calcibus verberatum. His de cauſis cõcilium Chalcedoni coactum eſt, nunciique ac tabellarij miſsi, ſacerdotes per literas plenas pietatis vndique acciti. Ac primò Nicæam, adeò vt cum Leo epiſcopus Romanus ad eos literas daret, per Paſcaſianum, Lucentium & cæteros quos eò ad ſuum locum ſupplendũ miſerat, eas ſic inſcriberet: EPISCOPIS NICEÆ CONVOCATIS S. Poſtea autem Chalcedonem vrbem Bithyniæ, quo Neſtorium etiam accerſitum Zacharias rhetor affectione quadam animi inductus narrat. Verùm rem minimè ita ſe habere argumento eſſe poteſt, quòd Neſtorius concilio penitus per anathema interdictus fuit. Quod etiam perſpicuè declarat Euſtathius epiſcopus Beryti per literas, quas tum ad Ioannem epiſcopum, tum ad alterum Ioannem presbyterum de rebus in eo concilio agitatis dedit. ſic enim ſcribit: Huc aduentarunt, qui Neſtorij reliquias ſedulò conquirunt, & contra concilium ita [c] cœperunt vociferari:]Quid eſt, quamobrem ſanctis viris denuncietur anathema? ſic vt Imperator rem grauiter & acerbè ferens, iuſſerit ſatellitibus, vti eos inde procul expellerent. Quomodo igitur Neſtorius, qui hinc demigrauerat, ſit accerſitus, non poſſum equidem dicere.

Chalcedonenſe concilium cur coactum.

Refellitur Zachariæ rhetoris opinio dicentis eo Neſtorium interfuiſſe

c ὑπασπιστοῦ

c κατεβόων

Templi

Templi ſanctæ martyris Euphemiæ apud vrbem Chalcedonenſem deſcriptio, & editorum in illo miraculorum commemoratio. *Cap. III.*

ITaque cōgregantur epiſcopi in ſacro Euphemiæ martyris tēplo,[c] quod Chalcedoni vrbe Bithyniæ locatum eſt. Abeſt autem hoc tēplum à Boſphoro amplius duobus ſtadiis, ſitum in loco quodam amœno, qui adeò paulatim erigitur in accliuitatem, vti aſcenſus perfaciles minimeq́; moleſtos præbeat ad templū martyris accedentibus: qui quidem videntur ſibi derepētè in ſublime ſublati, atque adeò intra ipſum templi ſanctuarium verſari. Vnde tanquam ſpecula oculos deiicientes, campos omnes ſubſtratos cernunt, eóſque in æquabilem & patentem planiciem porrectos, herba quoque virentes, onuſtos ſegetibus, arboribus cuiuſque generis pulchrè ad aſpectum [A] veſtitos: quinetiam montes aſperos, ſcitè erectos, in altitudinem leuatos incuruatóſque: diuerſos præterea pelagos,] partim præ tranquillitate purpureum colorem præ ſe ferentes, & placidè ac quietè cum ipſis quaſi ludentes littoribus, quibus adiacentes agri à tempeſtatibus vacui ſunt: partim turbulentos, & vaſtis furentes fluctibus, vnde [c] vmbilici,] alga, & minutiores piſciculi ex teſtaceorum genere reciproco vndarum impetu excutiuntur. Porrò autem iſtud templum eregionè Conſtantinopolis poſitum eſt, adeò vt talis & tam egregiæ vrbis aſpectus illi permultum ſplendoris afferat. Hoc templum conſtat ex tribus ampliſsimis ædificiis: vnum libero cœlo patens, atrio oblongo, & columnis vndique concinnè exornatum. Alterum deinceps, latitudine longitudinéque paruis itidem columnis priori ſimile, faſtigio ſuppoſito ſolummodo diſsimile. Ad cuius latus verſus Aquilonem eſt alterum ædificium ductum in gyrum, quod ſpectat ad ſolis ortum, ipſúmque ad formam teſtudinis columnis valde artificioſè fabricatis, [c] ex eadem confectis materia,] magnitudine eadem, intus in orbem tornatum: ſubter his tabulatum eſt ſublime, eodem opertum tecto, in quo liberum eſt cuique preces martyri fundere, & ſacris intereſſe myſteriis. Intra teſtitudinem ad Orientem, eſt ſacrarium decorè conſtructum: in quo ſanctiſsimæ martyris reliquiæ in capſa bene longa (quam propterea quidam μακρὰν, id eſt longam, veluti proprio nomine appellant) eáque ex argento valde ſcienter confecta conditæ reponuntur. Miracula autē, quæ ab iſta ſanctiſsima martyre quibuſdam temporibus edūtur, nemini Chriſtiano obſcura ſunt. Nam ſæpenumero [c] aut epiſcopis,] qui ordine illius vrbis eccleſiam rexerant, ſecūdum quietem ipſa martyr apparens, aut aliis quibuſdam ob piam vitę rationē nobilitatis accedens, iubet, † vt in ipſo templo feſtum deliciis & opiparis epulis celebrēt. Quod vbi ſignificatum eſt Imperatoribus, pontifici & toti ciuitati, ad templum accedunt omnes, tam qui reip. clauum tenent, quàm ſacerdotes, magiſtratus, & reliqua vniuerſa multitudo, quò efficiantur myſteriorum participes. Deinde omnibus his inſpectantibus, epiſcopus Conſtantinopolis vnà cum ſuis ſacerdotibus ſacrariū, in quo ſanctiſsimum martyris corpus, de quo ſuprà dixi, reconditū [c] eſt, ingreditur. Eſt] in ipſa capſa ad læuā velut tranſenna exigua paruis ianuis obfirmata, per quam ferrum oblongum ſpongia circumligatum ad reliquias vſque immittunt: quod quidem vbi circumtorſerint, ſpōgiam plenam ſanguine retrahunt, plenámque cruētis guttis concretis plurimis. Quod vbi [c] videt] populus, ſtatim Deū propterea veneratur, gloria ac laudibus effert. Tanta eſt autē guttarū concretarū inde extractarum copia, vt piis Imperatoribus, ſacerdotibus omnibus ibi congregatis, & vniuerſæ populi frequentiæ abundè ſatis ſuppetant, tum ad participādum, tum ad mittendum cæteris fidelibus, per orbē vniuerſum illarū rerum cupientibus fieri participes. Ac guttæ illę concretę manent integrę perpetuò, & ſacer ſanguis neutiquàm in aliam formam cōmutatur. Quæ res fiunt non certo aliquo & definito tempore, ſed prout epiſcopi vita, & morū illius grauitas fert. Aiunt namque cum aliquis ſpectatus vir, & [A] virtutibus] eximius eam gubernet Eccleſiā, hoc miraculū ſæpiſsime fieri ſolere: cum autē improbus illo munere fungatur, rarò admodū ſigna illa diuina edi. Aliud præterea commemorabo, cui neque tempus neque occaſio vlla eſt impedimento, neque diſcrimen inter fideles & infideles ab eo confertur, ſed omnibus ex æquo oſtendit ſeſe. Cum aliquis eo loci accedat, vbi ſacra capſa, in qua ſunt conditæ † ſan-

Situs D. Euphemiæ ad Chalcedonem templi.

Templi ſtructura.

Capſa argentea, in qua D. Euphemiæ reliquiæ.

Euphemiæ martyris miracula.

Olei ex eius ſepulchro ſpecies mutatio.

Odor ex eodē ſuauiſsimus.

† Pro hac Nicephori interpres ait, vt miraculorum talium fructū perciperent.

† Hoc loco

LLII

ctiſsimæ illæ reliquiæ, reponitur, tam fragrante completur odore, vt alij omnes odores, quibus homines vti ſolent, ab eo longè ſuperentur. Nam neque odori florum, qui ex pratis colliguntur, ſimilis eſt, neque illi qui ex rebus ſuauiſsimè olentibus [c] capitur,] neque talis, qualis conficitur ab vnguentario: ſed peregrinus eſt, & præ cæteris eximius, ex ipſius martyris reliquiis vim & virtutem illam ei tribuentibus efflatus.

non video quid τὰ ἰαμὰ ante πνεύματα ſibi velit, & tollendum arbitror.

C. ἀπὸ ἀρωματιζομένων

De iis quæ in concilio tractata ſtatutáque ſunt, & quòd Dioſcoro Alexandrino epiſcopo ab epiſcopali ſede ſummoto, Theodoritus & Ibas & aliquot alij reuocati fuerunt. Cap. IIII.

In D. Euphemiæ tẽplo habita Chalcedonẽſis ſynodus.

HOc eodem in loco concilium cogitur, in quo aderant [c] Paſcaſianus & Lucẽtius epiſcopi, & Bonifacius presbyter, vicarius, vt dictũ eſt,] Leonis antiquæ Romæ pontificis, Anatolius item antiſtes Conſtantinopolis, Dioſcorus Alexandriæ epiſcopus, Maximus epiſcopus Antiochiæ, & Iuuenalis Hieroſolymorum, & horum omnium ſacerdotes eidem concilio interfuerunt. Quorum numero adiuncti erant ſenatores primarij: quibus dixerunt vicarij Leonis, Dioſcorum non debere cum illis in concilio conſidere. Iſtud enim ſuum epiſcopum Leonem mandaſſe: quod quidem ſi minimè obſeruarent, ſe ab eccleſia deceſſuros. Ac cum ſenatores rogarent, quæ'nam crimina obiicerentur Dioſcoro, reſpõderunt, illũ qui perſonam iudicis præter æquum & bonũ ſuſceperat, debere pro iudicio, quod ipſe de aliis dederat, iudiciũ ſubire. Quæ cum dixiſſet, & Dioſcorus de ſententia ſenatus in medio conſeſſu ſtatueretur, petebat Euſebius, vt ſupplex libellus quem ad Imperatores miſerat, coram iam perlegeretur, hæcq; verba adiecit: Mihi certè à Dioſcoro facta eſt iniuria, fidei etiam facta iniuria: Flauianus epiſcopus ab eo interfectus, vnáque mecum iniquè ſacerdotio abdicatus. Iubete meum ſupplicem libellum legi. Quæ cum dixiſſet, ſupplex libellus lectus fuit, qui eſt hæc verba complexus:

C. ὡς εἴρηται, Πασχασῖνος καὶ Λουκήντιος ἐπίσκοποι

Dioſcorus à Leonis legatis, & Euſebio accuſatus.

Supplex libellus Imperatoribus noſtris Chriſtum verè colentibus, religioſiſsimis & ſanctiſsimis, Fl. Valentiniano & Martiano ſemper Auguſtis, ab Euſebio humilimo epiſcopo Dorylæenſi, qui pro ſe, pro orthodoxa fide, [a] pro Flauiano denique ſanctiſsimo epiſcopo Conſtantinopolitano verba fecit,] oblatus.

A. καὶ ὑπὲρ τῶν ὁσίας μακαρίου τοῦ γενομένου Κωνσταντινουπόλεως, ante ἐπισκόπου.

Supplex Euſebij libellus ad Impp. aduerſus Dioſcorum, in Synodo recenſitus.

Eſt quidem veſtræ amplitudini propoſitum, vt cunctis, qui veſtro parent Imperiò, ſedulò prouideatis, & cùm cæteris omnibus iniuria affectis, tum maximè ſacerdotibus benignè opitulemini. In hoc enim diuinum numen, à quo mortalium imperium & dominatus vniuerſi orbis vobis tributus eſt, verè colitur. Quare quoniam & fides Chriſtiana & nos etiam incommoda multa grauiáque contra æquitatis regulam à Dioſcoro reuerendiſſ. epiſcopo Alexandriæ, vrbis primariæ, accepimus, ad veſtrã benignitatẽ ſupplices accedimus, vt quod æquum eſt à vobe impetremus. Cauſa autem querelæ eiuſmodi eſt. In concilio nuper Epheſi vrbis primaria habito (quod vtinam nunquam fuiſſet habitum, ne orbem terrarum tantis malis ac turbis oppleuiſſet) ille bonus vir Dioſcorus, qui iuris & æqui normam [c] pro nihilo putauit,] qui timorem Dei contempſit, qui eandem tenuit cum Eutyche homine pleno inanitatis, atque adeò hæretico, opinionem & ſententiam, qui quiſnam eſſet, aliquandiu multos celauit: poſtea tamen ſeipſum prodidit, cum ex criminatione, quem ego Eutychi intuliſſem, & ex ſententia, quam Flauianus ſanctæ ac piæ memoriæ epiſcopus contra eum pronunciaſſet, occaſionem arripuiſſet, multitudine populorum ſeditioſorum coacta, & potentia ſibi pecuniæ ſubſidio acquiſita, piam orthodoxorum religionem, [c] quoad eius fieri poterat,] labefactare, & peruerſam Eutychis monachi doctrinam, quæ ab ipſis apoſtolorum temporibus hactenus à ſanctis patribus condemnata fuerit, ſtabilire laborauit. Itaque cum facinora, quæ tam confidenter tum contra Chriſtianam fidem, tum contra nos admiſerit, non exigui momenti ſint, ſupplices accidimus ad genua veſtræ celſitudinis, obſecramúſque, vt iubeatis reuerendiſſ. epiſcopum Dioſcorum ad crimina ei à nobis obiecta reſpondere, nimirum ad commentarios rerum ab eo contra nos geſtarum in ſancto concilio perlectos: quibus certè oſtendere poterimus, eum & à

C. παρ' οὐδὲν

C. ἄχρις ὅσον εἰς αὐτὸν

Petitio.

» & à noſtra orthodoxa fide alienum eſſe,& hæreſim propugnare impietatis plenam, » & iniquè nos abdicaſſe, & grauibus nos affeciſſe incommodis: atque oramus præterea, vt diuina & honorifica [a] veſtra] mandata mittere dignemini ſancto & generali diuiniſsimorum epiſcoporum concilio: quò & quid nos, & quid prædictus Dioſcorus egerit, audiri, & omnia quæ in concilio gerentur, veſtræ pietati ſignificari poſsint, vti immortali noſtro capiti Chriſto placeamus. Cuius rei facti compotes, Imperatores ſanctiſsimi, aſsiduas preces pro proſpero [c] veſtri] Imperij ſtatu perpetuando Deo offerre non deſiſtemus. Quæ autem in ſecundo concilio Epheſino ab epiſcopis acta erant, poſtea rogatu tum Dioſcori, tum Euſebij publicè legebantur: quorum ſubtilem & exquiſitam diſputationem cùm à multis aliis traditam, tum in actis concilij Chalcedonenſis comprehenſam, ne his quorum animus inter legendum ad exitum rerum geſtarum cognoſcendum feſtinat, nugas, ſi hoc loco ponerem, agere videar, extremo huic libro, qui in manibus eſt, ſubiungam: quò etiam his qui omnia ad vnguem, vt dicitur, ſcire volunt, copia ſit & cuncta perlegendi, & rem quanque vt geſta eſt, accuratè in memoria imprimendi. Ac iam ea quæ ſunt inſtituti noſtri maximè propria perſequamur: nempe quomodo Dioſcorus tum ex reiectione epiſtolæ Leonis antiquæ Romæ epiſcopi, qualis eſſet, deprehenſus ſit, tum præterea ex abdicatione Flauiani epiſcopi nouæ Romæ [c] quã vno eodemq́; die fecerat,] callidéque prouiderat, vt epiſcopi in vnum coacti, chartæ, in qua iam nihil inerat ſcripti, poſtea tamẽ in eadem Flauiani inſcriberetur » abdicatio, ſubſcriberent. Poſt hæc ſenatores iſta decreuêre. Poſtridiè cum con» cilium exquiſitius habitum eſſet, de orthodoxa & catholica fide multo accuratius » quæſitum videmus. Ac quoniam Flauianus, piæ memoriæ epiſcopus, & Euſebius » reuerendiſſ. Dorylæi epiſcopus, ex cõcilij actorum decretorúmque inquiſitione, & » ex verbis eorum qui tum concilio præſederunt (dixerant enim ſe errore lapſos fuiſ» ſe, iniuſtéque Flauianum & Euſebium abdicaſſe) declarati ſunt minimè in fide hal» lucinari, & propterea iniquè abdicati, æquum nobis ſanè videtur, idq; Deo noſtrã approbãte ſententiã, vt Dioſcorus (modò ita placuerit diuiniſſimo [a] & ſanctiſſimo] domino noſtro Imperatori) reuerendiſſ. Alexandriæ epiſcopus, Iuuenalis reuerendiſſ. Epiſcopus Hieroſolymorum, Thalaſſius reuerendiſſ. Cæſareæ Cappadociæ » epiſcopus, Euſebius reuerendiſſ. epiſcopus Armeniæ, Euſtathius epiſcopus reue» rendiſſ. Beræti, [c] & Baſilius] reuerendiſſ. epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ (penes quos tum poteſtas erat, concilióque illi præſidebant) ſacri concilij ſententia ac iudicio, » eodem pœnæ genere ſicut canones Eccleſiæ poſtulant, mulctati dignitate epiſco» pali abdicentur, omniáque de ſententia Imperatorum diuiniſſ. decernantur. Poſt iſta libelli ab aliis contra Dioſcorum, cùm de criminibus quæ admiſerat, tum de pecunia quam acceperat, prolati, & Dioſcorus iterum ac tertiò ad cõcilium vocatus, » cauſis quibuſdam ſimulatis pro ſe adductis, non veniret, Leonis epiſcopi anti» quæ Romæ vicarij iſta totidem verbis in concilio pronunciarunt: Facinora ea » quæ ſunt à Dioſcoro dudum Alexandriæ vrbis primariæ epiſcopo contra canonum præſcriptionem & diſciplinam Eccleſiaſticam admiſſa, partim [c] ex illis quæ in priore conſeſſu inquiſita erant,] partim ex his quæ hodie acta ſunt, omnibus ſunt exploratè perſpecta. Iſte enim (vt multa alia miſſa faciamus) Eutychem eiuſ» dem cum ipſo opinionis à proprio ac ſuo epiſcopo, patre videlicet ſanctiſſimo, » & epiſcopo noſtro Flauiano, ſicut canon poſcebat Eccleſiæ, abdicatum, ſua ipſius » authoritate contra Eccleſiæ canonem recepit in communionem: idque antequam » concilio illi, quod Epheſi cum epiſcopis ſanctiſsimis habebat, interfuiſſet. Qui» bus epiſcopis ſedes Apoſtolica veniam propterea tribuit, quòd res quas ibi geſſe» rant, contra voluntatem geſsiſſent: qui ad præſens vſque tempus Leoni epiſcopo » ſanctiſsimo, & vniuerſo ſancto & generali concilio morem gerunt: & ob eam cau» ſam [a] eos,] vtpote eidem fidei conſentientes, in ſuam recepit cõmunionem. At iſte Dioſcorus de illis rebus, de quibus gemere, lugere, ſéque humi abiicere debuerat, etiam adhuc gloriari non deſinit. Accedit eodem, quòd epiſtolam beati papæ Leonis, [c] quam ſcripſit] ad Flauianum ſanctæ memoriæ epiſcopũ, legi [c] non] permiſit, idque ſæpius rogatus ab iis qui eam attulerant, vt legeretur, ipſéque cum iureiurã-

Dioſcorus & ſocij Concilij decreto excommunicati.

Quibus cauſis epiſcopatus dignitate priuatus Dioſcorus.

[Greek marginal variant readings, partly illegible: c. ὑμῶν; c. τῇ προσηγορίᾳ ... ἀξιῶσαι; c. ὑμῶν; c. ἐν ὑμέρᾳ μιᾷ ...; A. ... ; c. ... βασίλειος; c. ... ; c. αὐτοὺς ... ; A. ... ; c. γεγραφὼς ...]

LLll ij

do adiecto ſe eam legendam curaturum pollicitus eſſet. Quæ minimè perlecta, ſanctiſſimis per orbem terræ Eccleſiis & offenſioni fuit, & detrimento. At quanquam talia conſciuerat facinora, tamen concilium à nobis initum eſt, quo modo tum ei pro impio ſcelere ab ipſo antè admiſſo, cum reliquis itidem piis epiſcopis, penes quos minimè par cum eo erat poteſtas iudicandi, aliqua impertiretur miſericordia. Verùm quoniam prior eius impietas poſterioribus ſceleribus longè ſuperata eſt, (non enim dubitauit etiam ſanctiſſimum & religioſiſſimum antiquæ Romæ archiepiſcopum communione interdicere: quin etiam cum [c] libelli] pleni impietatis ab ipſo commiſſæ contra eum eſſent producti, & ille ipſe ſemel, iterum ac tertiò, vti canon Eccleſiæ vult, eſſet ad concilium per Deo amantiſſimos epiſcopos vocatus, minimè obtemperauit, vtpote propriæ conſcientiæ ſtimulis exagitatus, & eos qui à variis conciliis [c] iurè] eſſent abdicati, contra ius recepit ad ſe: denique [c] variis] Eccleſiæ legibus ab eo quaſi pedibus conculcatis, contra ſe ipſe quodammodo ſententiam pronunciauerat) quoniam, inquam, hæc omnia deinceps admiſit, idcirco ſanctiſſimus & beatiſſimus archiepiſcopus magnæ & antiquæ Romæ Leo, per nos & præſens concilium, cum beatiſſimo & omni laude celebrando apoſtolo Petro, qui eſt petra & baſis catholicæ Eccleſiæ, & fidei [c] orthodoxæ] fundamentum, ſpoliauit omni dignitate epiſcopali, & omni ſacerdotali miniſterio prorſus abdicauit. Quamobrem hoc ſanctum & frequens concilium ſententiam, quam Eccleſiæ canones poſtulant, contra Dioſcorum, de quo noſtra ſuperior inſtituta fuit oratio, pronunciat. His rebus à concilio confirmatis, aliiſque nonnullis confectis, epiſcopi qui fuerant cum Dioſcoro abdicati, concilij rogatu & conſenſu Imperatorũ ad ſuos epiſcopatus reuocãtur: & cum aliæ res his, quæ geſtæ erãt, adiunctæ eſſent, deciſio concilij recitata fuit, his verè verbis: Dominus noſter & ſeruator Ieſus Chriſtus, dum diſcipulos fidei cognitione confirmare voluit, Pacem, inquit, meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: vt nemo videlicet cum proximo de pietatis dogmatis diſſentiat, ſed vt conſentientibus animis verbum prædicaretur veritatis. Poſtea verò, lecto ſancto concilij Nicæni ſymbolo, lecta etiam deciſione centum quinquaginta ſanctorum patrum Conſtantinopoli congregatorum, hæc quæ ſequuntur, adiunxerunt: Diuinum iſtud & ſalutare diuinæ gratiæ Symbolum, cùm ad abſolutam fidei cognitionem, tum ad certam eiuſdem confirmationem ſatis profectò habet momenti ac põderis. [c] Nam de patre] & filio & Spiritu ſancto, quæ ſunt neceſſariò cognoſcenda, docet accuratiſsimè, & Domini [c] incarnationẽ] his, qui eam cum fide amplexantur, manifeſtò tradit. Cæterùm quoniam quidam ſuis erroribus veritatis doctrinam tollere molientes, multas inanitates pepererunt, quorum alij myſterium incarnationis Domini pro nobis ſuſceptæ deprauare, & vocem Deiparam, quæ virgini Mariæ tribuitur, denegare non ſunt veriti: alij confuſione quadam & commixtione naturarum introducta, vnam eandémque carnis & diuinitatis naturam eſſe [A] ſtultè] commenti ſunt, & ea confuſione diuinam vnigeniti naturam patibilem monſtroſè confinxerunt: idcirco hoc præſens, amplum & generale concilium, cupiens omnibus machinis contra veritatem paratis quaſi aditum præcludere, prædicationem fidei à patribus ductam firmam ac ſtabilem manere debere docet: ac propterea decernit, fidei formulam à trecentis [A] decem] & & octo ſanctis patribus traditam potiſsimum omnium integram ſeruandam eſſe. Quinetiam quo Spiritus ſancti oppugnatores cõuincantur, doctrinam poſtea à cẽtum quinquaginta patribus, qui Conſtantinopoli vrbe primaria conuenêre, de Spiritus ſancti eſſentia editam [c] ratam facit:] quam quidem illi patres omnibus palàm propoſuerunt, [c] non quaſi aliquid] quod in decretis concilij Nicæni antè promulgatis deſiderabatur, adiecturi: ſed vti ſuam ipſorum de Spiritu ſancto ſententiam ac mentem contra eos, qui eum Dominum eſſe denegabant, teſtimoniis ex Scriptura petitis perſpicuè declararent. Porrò autem, quò eos qui myſterium incarnationis Dominicæ deprauare non dubitabant, & eum qui ex ſancta Virgine natus fuit, hominem ſolum eſſe impudenti & maledico ore affiamabant, beati Cyrilli eccleſiæ Alexandrinæ paſtoris epiſtolas, quæ Synodicæ dicuntur, ad Neſtorium & epiſcopos verſus Orientem incolentes ſcriptas, authoritate ſua approbauit:

Margin notes (left): *Epiſcopi cum Dioſcoro damnati, reſtituuntur.* — *Chalcedonenſis ſynodi decretũ.* — *Commendãtur Cyrilli epiſtolæ ſynodales aduerſus Neſtorium: Et ea Leonis, quæ eſt ad Flauianũ cõtra Eutychẽ.*

Margin notes (right): c. ἢ λιβέλλων — c. ἐνδίκως — c. διαφόροις — c. ὀρθοδόξου — Ioan. 14. — c. ἀπὸ τοῦ πατρὸς — c. ἐνανθρώπησιν — A. αὐτόματε post θεότητος — A. δέκα καὶ ὀκτὼ — c. κυροῖ — c. ὡς ὅτι τι

uit: quippe quæ tum ad amentiam Neſtorij refutandam, tum ad eos erudiendos, qui pio ſtudio ad ſalutare Symbolum ritè intelligendum rapiuntur. Quibus epiſtolis beatiſſimi quoque & ſanctiſſimi antiquæ Romæ archiepiſcopi Leonis Epiſtolam, ad ſanctiſſimum archiepiſcopum Flauianũ de tollendo [c] inſano Eutychis] errore ſcriptam, vtpote eximij Petri confeſſioni conſentientẽ, & velut columnam quandam ad veram doctrinam contra malè de fide ſentientes roborandam non ſine cauſa adiunxit. Nam illis qui myſterium incarnationis in duos filios [c] dirimere] nituntur, ſtrenuè reſiſtit, & eos qui diuinitatem vnigeniti patibilem dicere audent, à ſanctorum conuentu excludit, & illis qui in duabus Chriſti naturis commixtionem aut confuſionem eſſe ſtatuunt, fortiter aduerſatur, & qui formam ſerui, quam ex nobis ſumpſit, ex cœleſti aut alia quapiam eſſentia conſtare præ inſania ſentiũt, eos exagitat, denique eis, qui ante coniunctionem naturarum duas naturas, poſt coniunctionem autem vnam ſolùm in Domino inaniter & falſo confingunt, anathema edicit. Quamobrem ſanctorum patrum ſententiam ſecuti, vnum & eundem filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum confitemur, & vno conſenſu omnes docemus eum perfectum in diuinitate, perfectum etiam in humanitate, verè Deum, hominem verè, cúmque ex animo rationis participe & corpore conſtare, ſecundum diuinitatem patri conſubſtantialem, nobis autem conſubſtantialem ſecundum humanitatem, nobíſque in omnibus, excepto peccato, ſimilẽ: ante ſecula à patre genitum ſecundum diuinitatem, [c] in extremis diebus] propter nos noſtrámque ſalutem, ex Maria virgine & Deipara natum ſecundum humanitatem: [A] vnum & eundem Ieſum Chriſtum, filium, dominum, vnigenitum, ex duabus naturis ſine earum cõfuſione, ſine mutatione, ſine diuiſione, ſine ſecretione cognitũ, & naturarũ differentiã propter copulationẽ minimè ſublatã, ſed proprietatẽ vtriuſque naturæ integram ſeruatam: & in vna perſona, ſiue ὑποστάσει vna, vt Græci loquuntur, cohærentem, non in duas partitam aut diuiſam perſonas, ſed vnum & eundem filium vnigenitum, Deum verbum, & Dominum Ieſum Chriſtum, ſicut antiquitus Prophetæ de eo, & pòſt ille ipſe Chriſtus nos docuit, & idem ipſum nobis patrum Symbolum tradidit. His igitur accuratiſſimè, & ſumma cum diligentia à nobis deciſis definitíſque, ſanctum & generale concilium ſtatuit, vt nemini liceat aliam fidẽ aut [c] proferre] aut conſcribere, aut componere, aut aliter ſentire doceréue. Eos autem qui audeant aliam fidem componere, aut inferre, aut docere, aut aliud Symbolum his, qui ex gentilitate, vel ex Iudaiſmo, vel ex alia qualicunque ſecta ad cognitionem veritatis aliquando ſe transferunt, tradere, ſi epiſcopi fuerint, dignitate epiſcopali priuari: ſin clerici, clericali miniſterio: ſin autem monachi vel laici, anathemati addici iubet. Itaque hac deciſione perlecta, Martianus Imperator, qui concilio Chalcedonenſi interfuit, quíque orationem in eodem habuit, Conſtantinopolim reuertitur. Iuuenalis & Maximus Theodoritus & Ibas ad epiſcopatus, quibus erant abdicati, reuocantur. Alia præterea ibi agitata, quæ vt ſupra dixi, in extremo hoc libro ponentur. Decretum eſt præterea, vti ſedes epiſcopalis nouæ Romæ, id eſt, Conſtantinopolis, propterea quòd ſecundas poſt Romam antiquam obtinebat, primas inter alias vrbes ferret.

c. τῆς Εὐτυχοῦς κακονοίας — *c. διασπᾶν* — *c. ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν* — *A. τὸν αὐτὸν ... τῶν* — *c. προφέρειν* — *Lib. 1. c. 10.*

Reuocantur epheſina ſynodo damnati epiſcopi. — *Poſt Romanũ epiſcopatũ reliquis prior Cõſtantinopolitanus.*

De ſeditione propter ordinationem Proterij Alexandriæ ſuſcitata, & itidem Hieroſolymis. Cap. V.

PORrò autẽ Dioſcorus ad Gangrenã vrbem Paphlagoniæ incolendã cõdẽnatus, & Proterius cõmunibus concilij ſuffragiis ad epiſcopatũ Alexandriæ gerendum delectus. Quo in ſede illa epiſcopali locato, maximus tumultus & planè intolerabilis à populo [c] variis æſtuante ſententiis cietur.] Nam, vti in eiuſmodi rebus euenire ſolet, alij Dioſcorum repetere, alij partibus Proterij firmè adhæreſcere cœperunt, adeò vt clades ingens eaque certè inſanabilis inde naſceretur. Nam Priſcus rhetor ſcribit, præfectum Thebaidis eadem tempeſtate veniſſe Alexandriam, vidiſſéque populum vno conſenſu contra magiſtratus impetũ feciſſe, ieciſſéq; lapides in militum copias, quæ ſeditionem comprimere ſtudebant, atque milites vi coegiſſe ad templum, quod olim Serapidis dicebatur, confugere:

c. πρὸς διαφόρους κυμαινομένου γνώμας.

Proterius in Dioſcori exulis locum Alexandriæ epiſcopus, vnde populi ſeditio.

tum populum concurriſſe eò, templum expugnaſſe, militeſq; viuos ignis cremaſſe incendio. De quibus rebus cum certior factus eſſet Imperator, militum recens ad eam rem lectorum duo millia illò miſiſſe. Quos adeo ſecundo vento & proſpera vſos nauigatione, vt ſexto pòſt die [c] Alexandriam appellerent.] Deinde cum milites petulanter in vxores & filias Alexandrinorum inſultarent, cladem poſteriorẽ priore ſua acerbitate penè obſcuraſſe. Poſtea populum in circo congregatũ oraſſe Florum, qui & præſidiariorum militum geſſit præfecturã, & ciuilem vrbis adminiſtrationem tenuit, vti ipſis frumenti congiariũ, quod illis ademerat, quinetiam balnea, ſpectacula, & alias denique res [c] quæ eis propter tumultuoſam ipſorum ſeditionem] ablatę fuerant, reddendas curaret. Florum autem populi impetum, cùm coram adeſſet, ſua hortatione cohibuiſſe, pariterque ſeditionem ad tempus ſedaſſe. Verùm interea monachi, qui ſolitudinem in confiniis Hieroſolymorum ſitam incolebant, minime pacato tranquillóque animo fuêre. Nonnulli enim eorum qui concilio interfuiſſent, & ab eius decretis penitùs diſſentirent, veniunt in Palæſtinam, de fide prodita conqueſturi, & alios monachos ad ſeditionem incendere excitaréque cœperunt. Ac cum Iuuenalis ad ſui epiſcopatus ſedem reuertiſſet, & vi compulſus ab illis aduerſariis qui illum in contrariam ſententiam retrahere nitebantur, ſuã ipſius ſententiam refellere deteſtarique, ad vrbem, in qua tum Imperator vixit, confugiſſet, qui concilio Chalcedonenſi, vti ſuprà diximus, refragabantur, in vnum coacti, in ſancto die feſto Reſurrectionis Theodoſium, qui maximè omnium concilium illud perturbaſſet, quíque primus illos de eo certiores feciſſet, deſignãt epiſcopum: de quo poſtea monachi in Palæſtina ſcripſerunt ad Acliſonem, quòd à ſuo proprio epiſcopo in maleficiis deprehenſus, expulſus fuit monaſterio: & quòd, dum fortè Alexãdriæ verſabatur, adhæſerat Dioſcoro, & multis, vtpote ſeditioſus, verberibus dilaceratus, camelóque maleficiorum more impoſitus, circa vrbem ductus fuerat. Ad iſtum multi ex vrbibus Palæſtinæ accedentes, effecerũt, vti ipſis ab eo deſignarentur epiſcopi. Inter quos Petro ex Iberia orto, epiſcopatus Maiumæ prope Gazã ſitæ donatus fuit. Quibus rebus nunciatis, Martianus primùm iubet Theodoſium militum manu ad ſe adduci: mittítq; eò Iuuenalem, qui res ibi perturbatas ad meliorem tranquilliorémque ſtatum reduceret: quinetiam omnes à Theodoſio ad Eccleſiæ miniſterium deſignatos exturbari mandat. Poſtea verò quàm Iuuenalis eò aduentauit, multa & acerba mala, qualia (dæmone inuido, & Deo infeſto vafrè excogitante) animus cuiuſque ſuggerere ſolet, ex vtraque factione manarũt. Nam dęmon ex † mutatione vnius literæ, falſáque eius interpretatione perfecit, vt vtrouis modo efferretur, ſententiam omnino diuerſam induceret: quæ quidem tam diſcrepans à compluribus putatur, ſenſúſque tam penitùs inter ſe pugnantes inferre, vt alter alterum prorſus labefactet. Qui enim fatetur Chriſtum ἐν, hoc eſt, in duabus eſſe naturis, perſpicuè cum ἐκ, hoc eſt, ex duabus naturis conſtare: ſiquidem Chriſtũ in diuinitate pariter & humanitate ineſſe concedens, eum & humanitate & diuinitate pariter conſtare concedit: [c] qui rurſus ἐκ, hoc eſt, ex duabus naturis cõſtare dicit,] omnino confitetur ἐν, hoc eſt, in duabus ineſſe: quippe ex diuinitate & humanitate conſtare [c] aſſerens,] eum in diuinitate & humanitate ineſſe aſſerit: ſic tamen vt neque caro in diuinitatem, neque diuinitas in carnem (quarum coniunctio inexplicabilis eſt) commutetur: atque adeò per hanc vocem prolatam, EX DVABVS, intelligãtur ſimul proferri, IN DVABVS: & per vocem, IN DVABVS, intelligatur pariter proferri, [A] EX DVABVS,] & alteram ab altera minimè abeſſe: quandoquidem ex abundanti conſtat non modò totum ex partibus conſtare, ſed in partibus totum intelligi: & tamen iſta penitus ab ſe mutuò ſeiuncta quidam homines opinantur, quippe quorum animi ſunt antè ita occupati, vel quadam de Deo opinione, quæ ipſis aſſueta eſt, vel tali voluntate, vt quoduis mortis genus ſubire malint, quam ei, quod verum eſt, aſſentiri. Vnde mala, quæ ſuprà poſuimus, profecta ſunt. Sed iſta quidem hoc modo.

Imperatoris & Flori præſtan opera ſedata ſeditio.

Alia monachorum in Paleſtina ſeditio, Theodoſio quodam eius ordinum in eccleſiam furente.

Vnius literæ mutatio diſſenſiones in eccleſia peperit.

c. προσχεῖν ἀσέλ- γω.

c. διὰ τὴν γενομένην παρ' αὐτῶν ἀταξίαν

† ἐναλλαγῇ, *ſed puto ſcribendum ἐναλλαγῇ,*

c. ὅτι ἐκ δύο λέγων

c. τὸν χριστὸν λέγων

A. τὸ ἐκ δύο, ante ἐν δυσὶν

De imbrium penuria, fame ac peſte, útque incredibiliter quibuſdam in locis tellus ſua ſponte fructus protulerit. Cap. VI.

Iiſdem

c.ὡς Iiſdem temporibus tanta fuit imbrium paucitas in vtraque Phrygia, Galatia, Cappadocia & Cilicia, [c]vt] homines rerũ neceſſariarum penuria coacti, alimentum peſtiferum & exitiale caperent, vnde etiam peſtis nata eſt, & ob victus mutationem ægrotare cœperunt, & corporibus intumeſcentibus propter nimiam inflammationem lumina amiſerunt: ac tuſſi ſimul afflictati, tertio die migrarunt è vita. Cui quidem peſti quamquam nullum potuit omnino remedium inueniri, fames tamen his quibus vita ſuppetebat, [c] per ſalutarem Dei omnium moderatoris prouidentiam leuata eſt: quippe anno illo ſterili & effœto alimentum ex aëre non aliter atque manna olim [c] Iſraëlitis] delapſum dicitur, & inſequente anno fructus maturos terra ſua ſponte produxiſſe. Atque non modò hæc mala per Palæſtinam graſſabantur, verumetiam aliæ graues calamitates per alias multas & propè infinitas regiones pererrabant.

Imbrium penuria. *Peſtis.* *Fames.* *Manna & fruges ſpontaneæ.*

c. ὁ σωτὴρ καὶ τροφεὺς c. τοῖς ἱεραηλίταις

De Valentiniani cæde, & Romæ expugnatione, & aliis qui illic imperitabant. Cap. VII.

DVm hæc in Oriente geruntur, in antiqua Roma Aetius miſerè interfectus eſt. Valentinianus quoque partium verſus Occidentem Imperator, & Heraclius vnà, à quibuſdam Aetij militibus è medio ſublati: inſidiis à Maximo, qui Imperium ambierat, propterea contra eos comparatis, quòd coniunx Maximi fuerat à Valentiniano ſtuprata, & per vim compreſſa. Iſte Maximus Eudoxiam Valentiniani vxorem coegit inuitã ſibi nubere. Illa igitur, neque id ſanè immeritò, hoc facinus & cõtumeliæ & turpitudinis maximæ loco ducens, & omnẽ aleam, vt dicitur, iacere cupiens, propter ea quæ maritus paſſus eſt (mulier enim eſt, & propter pudicitiam quam ipſa amiſerat atrox, & animo implacabili, cum pudicitiam retinere ſtudens ea ſpoliatur, ídque ab eo maximè cuius atrocitate virum amiſit) mittit in Libyam ad Genzerichum, dona quàm plurima illi dat, bonámque ſpem etiam animo eius iniicit, de aliis in poſterum potiundis: ſuadet vt ex inopinato Imperium Romanum inuadat, pollicetúrque ſe omnia in manus eius traditurã. Qua re confecta, Roma capitur. Genzerichus, vtpote barbarus, morum inconſtantia & mobilitate præditus, fidem huic minimè ſeruauit, ſed vrbe incenſa, rebúſque omnibus direptis Eudoxia denique cum binis filiabus capta, reuertitur: ínque Libyam ſe recipit, & Eudoxiam maiorem natu filiam filio ſuo Honoricho collocat in matrimonium: Placidiam autem natu minorem vnà cum Eudoxia matre poſtea famulatu planè regio comitatam, quò Martiani animum (nam & incendium Romæ, & Imperatoris Valentiniani filiæ tam contumelioſè tractatæ ei bilem mouerant) pacatum & tranquillum efficeret, mittit. Itaque Placidia iuſſu Martiani eam deſpondentis, nubit Olybrio, viro nobili ex ordine ſenatorio: qui Roma capta, cõfugit Conſtantinopolim. Mortuo Maximo Imperium Romanorum obtinet Auitus ad menſes octo. Quo peſte extincto, Maiorinus proximo anno ſuſcipit Imperij gubernacula. Maiorino etiam à Rhecimero Romanorum duce per inſidias interempto, Seuerus triennio Imperium occupauit.

Valentiniani cædes. *Maximus.* *Eudoxia eius vxor mariti cædem & violatam pudicitiam vltura Genſericum dam acceſſit.* *Auitus Maiorinus Seuerus impp. ſucced.* *Genſerichus Romam diripit, nec Eudoxiæ eiuſque domus parcit.*

De morte Martiani & Leonis Imperio, & quòd hæretici Alexandrini Proterium occidunt, eiúſque epiſcopatum Timotheo Aeluro tradunt. Cap. VIII.

SEuero porrò Romanorum adhuc Imperium gerente, Martianus, cum ſeptem ſolùm annis regnaſſet, depoſito hoc regno, ad præſtabilius domicilium demigrauit, exemplari imperandi verè regio omnibus ad intuendum relicto. De cuius morte Alexandrini certiores facti, iracundiam cum maiore furore & æſtu contra Proterium renouarunt. Nam populus ad iram facilè accẽdi, leuíque arrepta occaſione ad tumultus ciendos inflammari ſolet, ídque Alexandrinus in primis: qui quidem frequẽti ſua multitudine eáque obſcura [c] & abiecta maximè ſe efferens, temeraria audacia magnos ſumit ſpiritus. Atque ea de re aiunt plebeiũ quenque, modò [c] ipſe voluerit principiũ dare,] ciuitatem illam ad popularem ac ciuilem ſeditionem poſſe incendere, [a] & quò velit deducere rapereque, adeò vti eam non pudeat res [c] planè ridiculas & ineptas (ſicut de Amaſi

Martiani obitus. *Alexandrinus populus ad ſeditionem pronus.*

c. συγκλύδω c. κατὰ ζῶντα A. ὁ post ἰδιώτης c. ἀπερίττα

ſcribit Herodotus (plerunque conſectari. Ac talis eſt in eiuſmodi quidem rebus populus iſte: at in aliis tamen non eſt talis, qualis contemnendus videatur. Alexandrini ergo tempore, quo præſidiorum præfectus Dionyſius in ſuperiori Aegypto commorabatur, diligenter obſeruato, Timotheum cognomento Aelurum, qui iam pridem monaſticum vitæ genus ᶜexcoluiſſet,] poſtea autem eſſet in numerum presbyterorum Alexandrinorum aſcriptus, ad epiſcopatus gradum capeſcendum ſuffragiis deligunt: ac ſimul atque in magnam eccleſiam, quæ Cæſaris nomine nũcupatur, deduxerant, illum ſuum declarant ᶜepiſcopum,] dum Proterio adhuc ᶜſuppeditabat vita, ſacerdotiſque muneribus fungebatur. Timothei electioni interfuit Euſebius antiſtes Peluſij, & Petrus ex Iberia ortus, Maiumæ ciuitatis epiſcopus: quas etiam res, hiſtoricus ille qui vitam Petri literis prodidit, commemorat: à quo traditur, Proterium non à populo, ſed à quodam milite trucidatũ. Nam cum Dionyſius, ſceleribus ibi admiſſis impulſus, maxima cum celeritate Alexandriam veniret, maturarétque incenſam ſeditionis flammam reſtinguere, quidam ex Alexãdrinis, Timothei ſuaſu, vti ſcriptum erat ad Leonem, Proterium abeuntem, confugientémque ad baptiſterium, viſceribus eius gladio transfixis, conficiunt, funéque circumligatum, in loco, qui Tetrapylon, id eſt quatuor portæ, dicitur, omnium oculis ſubiiciunt ad contemplandum, ac cum irriſione & clamore Proterium occiſum prædicant. Poſtea verò corpus per totam ciuitatem raptatum, igni cremandum tradunt: atque more beluarum viſcera eius † deguſtare neutiquam exhorreſcunt. ſicut ex poſtulatione epiſcoporum Aegyptum incolentium, & totius cleri Alexandrini hæc omnia complectẽte conſtat, quæ ad Leonem imperio Romano, vti diximus, poſt Martianum potitum facta fuit, †iiſque ferè verbis conſcripta.

Pio, Chriſti amantiſſimo, & victori à Deo declarato, triumphatori, ᶜ Auguſto] Leoni poſtulatio ab epiſcopis omnibus diœceſeos Aegypti ᶜ veſtræ,] & à clericis maximæ & ſanctiſsimæ veſtræ Eccleſiæ Alexandrinæ miſſa. Cum ſis humanæ vitæ diuina & cœleſti gratia velut dono tributus, Auguſte Imperatorum ᶜomniũ ſanctiſſ. non deſinis reuera proximè & ſecundum Deum in dies ſingulos cõmuni reip. vtilitati prouidere. Et poſtea Timotheus, qui tum presbyter fuit, pace populi rectè de fide ſentientis cùm apud nos, tum apud Alexandrinos diſturbata, ſe ſtatim poſt concilium Chalcedoni celebratum cum quatuor aut quinque duntaxat epiſcopis & paucis monachis, tum peruerſe Apollinarij, tum pernicioſo eius ipſius Timothei errore pariter cum eo infectis (ob quem omnes id temporis Proterio, viro diuinæ planè memoriæ & concilio epiſcoporum in Aegypto coacto, dignitate ſacerdotali, ſicut canon Eccleſiæ poſtulat, abdicati, ab Imperatoribus, quibus bilem mouerant, in exilium eiecti fuerunt) ab Eccleſia catholica & fide ſe ſeparauit ſeiũxitque. Ac paulo pòſt: † Idem Timotheus tempore, quo Martianus ſanctiſſimæ memoriæ Imperator ex hac luce ad Deum migrauit, diligenter obſeruato, maledicis verbis, vtpote nullis ſubiectus legibus, eum impudens lacerare non dubitauit: ſancto etiam & generali concilio Chalcedoni habito, quaſi perfricta fronte anathema denunciare, pertrahere ad ſe populi venalis & ſeditioſi turbam, contra diuinos canones, ordinem Eccleſiaſticum, remp. & leges dimicare, † ſe intrudere in ſanctam Dei eccleſiam paſtorem tum & doctorem habentem, ſanctiſſ. noſtrum patrem & archiepiſcopum Proterium, conſuetas celebrantem ᶜſynaxes,] preces noſtri omniũ ſeruatori Chriſto pro ſancto veſtro Imperio, & pro palatio ᶜ veſtro] Chriſti amantiſſimo ᶜofferentem.] Et paulò infrà: Vno die præterlapſo, Proterio ſanctiſſimo epiſcopatus munere, vt moris eſt, perfungente, Timotheus aſſumptis ſibi duobus epiſcopis dignitate epiſcopali abdicatis, & clericis itidem exilio, vt diximus, mulctatis, à duobus illorum creatur epiſcopus, nullo omnino epiſcoporum orthodoxorũ ex diœceſi Aegyptiaca, ſicut in creando epiſcopo Alexandrino fieri ſolet, præſente: & ita ᶜcathedram archiepiſcopatus,] ſicut ipſe putabat, obtinet, ſtupro planè cõtra Eccleſiam habentem ᶜſuum propriũ ſponſum, qui diuina in ea obibat myſteria, ſedémque ſuam, vti Eccleſiæ canon flagitat] gubernat, admiſſo. Et quibuſdam interpoſitis, ſequuntur iſta: Beatus ille Proterius nihil aliud facere poterat, quàm dare locum iræ, ſicut ſcriptum eſt, & quò impetum eorum, qui ad necem illi inferendam

Proterij epiſcopi miseranda cædes ab Alexandrinis facta.

Aegyptiorum epiſcoporum ad Leonem ſupplicatio aduerſus Timotheum, Proterij necis autores.

c. ἐπιτηδεύσαντα

c. διήκονει

† Forſan ἀποσχέσθαι περικόψαντες. infra ἀπογεύσασθαι ἀδεῶς.

† τοῖσιν forte τοῖς

c. αὐγούστῳ

c. ὑμετέρας

c. ἁγιώτατε

†† *His locis duobus apparet corruptam eſſe græcam lectionem.*

c. συνάξεις

c. ὑμῶν

c. ἀναπέμποντα

c. τῆς ἀρχιερατικῆς καθέδρας

» rendam accurrebant, effugeret, ad venerandum ſe recipere baptiſterium: quem lo-
» cum maximè omnium, etiam barbari & agreſtes homines, qui ſacratum eius de-
» cus & gratiam inde emanantem penitùs ignorant, violare extimeſcunt. At iſti ta-
» men qui propoſitum ab initio Timotheo concilium re ipſa perficere nitebantur, ne
» in puris illis & inuiolatis quaſi adytis Proterium ſeruari paſſi ſunt, neque ſanctimo-
» niam loci, neque tempus (ſolennis enim dies feſtus ſalutaris Paſchatis tum celebra-
» batur) reuerentes, neque reformidantes ſacerdotij dignitatem, quæ inter Deum &
» homines mediatrix eſt, innocentem occidunt, crudelitérque cum aliis ſex è medio
» tollunt: atque corporis reliquias vulneribus vndique plenas abducunt ſecum, tra-
» hunt per vniuerſam ferè vrbem, ludibrio miſerandum in modum exponunt, atro-
» citer verberibus lacerant corpus illud, quod verbera minimè ſentiebat, diſcindunt
» membratim, & ne à viſceribus, more ferarum, deguſtandis illius quem nuper me- *Maxima in Proterium crudelitas.*
» diatorem inter Deum & homines exiſtimabant, ſe continuerunt. Poſtremò quod
reliquum erat corporis, igni tradunt abſumendum: & cineres illius in ventum ſpar-
gunt diſſipántque, adeò vt efferatam beſtiarum immanitatem longè ſuperare vi-
derentur. Atque iſtorum omnium malorū author & architectus fuit Timotheus.
c. ἐξ ἐπιστολῆς Zacharias autem qui res eaſdem narrat, [c] literis] nimirum Timothei ad Leonem
miſſis perſuaſus, tradit plura præterea geſta eſſe, ídque culpa Proterij, qui maxi-
mas turbas, vti ait ille, in Alexandriam inuexerat: facinoráque ea non à populo, ſed
à quibuſdam militibus deſignata: eóque miſſum Stelam ab Imperatore Leone,
pœnas illis inflicturum.

De circularibus Leonis literis. *Cap. IX.*

LEo Imperator cùm ab epiſcopis remp. Romanam incolentibus, tum ab a- *Circulares Leonis Imp. literæ de Timotheo & Chalcedonensi concilio.*
liis piis viris ob monaſticum vitæ genus plurimùm commendatis, de con-
cilio Chalcedonenſi, & Timothei cognomento Aëluri creatione interro-
gaſſet, literas generatim ad omnes ſcripſit: miſitque vnà exemplaria ſupplicum li-
c. αὐτῷ bellorum tum à Proterij, tum à Timothei fautoribus [c] ſibi] oblatorum.

Literæ autem Leonis quaquauerſum ad omnes miſſæ ſunt his verbis compo-
ſitæ: Exemplar literarum diuinarum ſanctiſsimi Imperatoris Leonis, Anatolio e-
piſcopo Conſtantinopolitano, & omnibus aliis per totum orbem terrarum metro-
politanis epiſcopíſque reliquis miſſarum.

Imperator Cæſar Leo, Pius, Victor, Triumphator, Maximus, ſemper Auguſtus, Anatolio epiſcopo, S.

» Fuit meæ pietati in optatis, vt tum omnes ſanctiſsimæ orthodoxǽque Eccleſiæ, *Leonis Imp. ad Anatoliū episc. Constantinop. cum superiore libello supplice epistola.*
» tum præterea ciuitates reip. Romanæ ſubiectæ ſumma tranquillitate fruerentur,
» nihilque accideret, quod quietum earum ſtatum perturbaret. Quæ autem turbæ
» nuper Alexandriæ contigerint, tuæ ſanctitati minimè iam obſcurum arbitramur.
» Verùm quò accuratius omnia intelligas, & quæ cauſæ tanti tumultus, tantæqúe
» perturbationis extiterint, verè cognoſcas, exemplaria ſupplicum libellorum, quos
c. πόλεως, c. κωνσταντινούπολιν ſanctiſsimi epiſcopi & clerici à prædicta [c] vrbe] & diœceſi Aegyptiaca [c] Conſtantino-
polim] vrbem Imperij primariā aduentantes, contra Timotheum ad meam pieta-
» tem attulerunt, quinetiam exemplaria ſupplicum libellorum, quos quidam etiam
» Alexandria à Timotheo ad caſtra noſtra accedentes, noſtræ clementiæ tradide-
» runt, ad tuam pietatem miſimus: ad eum planè finem, vti quid factum ſit à Timo-
» theo, quem vt populus Alexandrinus, & primarij viri, & ciues, & naucleri ſibi po-
» poſcerunt epiſcopum: déque aliis rebus in ipſo ſupplicum libellorum corpore
c. συναινοῦσι comprehenſis, & præterea de Chalcedonenſi concilio, cui minimè [c] aſſentiuntur]
» quidam, ſicut libelli ſupplices infrà poſiti declarant, tua ſanctitas perſpicuè intel-
» ligere poſsit.

» Proinde tua pietas faciat, vt omnes orthodoxi & ſancti epiſcopi qui in hac [A] vrbe] *Quid ab Anatolio postulet Imp.*
A. πόλει post βασιλίδα primaria in præſentia commoratũr, quinetiam omnes ſanctiſsimi clerici confeſtim
» apud ſe conueniant, & omnibus rebus (quippe Alexandria, quæ vti in ſtatu trāquil-
» lo & pacato locetur, nobis maximè curæ eſt, iam eſt vehemēter turbata) diligenter

† tractatis diſquiſitiſque, quid de eo, de quo ſuprà diximus, Timotheo, quid etiã de concilio Chalcedonenſi, omni humano timore, gratia & odio penitùs depoſito, ſolóque Dei omnipotentis timore ante oculos ſtatuto (noſtis enim vos de hac re ſanctæ eius & ſynceræ diuinitati rationem reddituros) quid, inquam, vobis videatur, planè ſignificetis, quo nos [c] de omnibus] per veſtras literas certiores facti, edictum quod appoſitè illis conueniat, promulgare poſſimus. Iſtæ quidem ſunt literæ ſcriptæ ad Anatolium. Non diſſimiles ab eodem Imperatore ſcriptæ fuerunt, cùm ad alios epiſcopos, tum ad viros illuſtres, [a] qui per id temporis,] vt ſuprà demonſtratum eſt, vitam inopem, & rebus omnibus ad victum neceſſariis deſtitutam egerunt: ex quorum numero [c] Simeones] († de quo ſuperior noſtra mentionem fecit Hiſtoria) fuit: [c] qui quidem] primus omnium cœpit in columna habitare, illúdque domicilij genus inuenit. His annumerantur Baradatus & Iacobus Syrij.

† τραχηλισθέντων

C. περὶ πάντων

C. τῶν κατ᾽ ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ

C. οὗ πρῶτος ὁ ... κίονος ... στάσιν

† lib. 1. cap. 13.

De quibus rebus epiſcopi & Simeones, qui columnam incolebat, reſcripſerunt. Cap. X.

PRimùm igitur Leo epiſcopus antiquæ Romæ pro defenſione cõcilij Chalcedonenſis ſcripſit, creationémque Timothei, [c] vtpote] contra Eccleſiæ leges factam, improbauit: quam Leonis epiſtolam Imperator per ſilentiariũ eius mandata exequentem, Timotheo Alexandriæ antiſtiti mittit: cui reſcripſit Timotheus, & cùm concilium Chalcedonenſe, tum Leonis epiſtolam coarguit. Iſtarum epiſtolarum exemplaria extant in literis Leonis Imperatoris generatim ad omnes ſcriptis, & à me quidem omittuntur, ne nimis multa eius generis ſcripta in hoc Opere intexere videar. Porrò alij itidem epiſcopi Chalcedonenſis concilij firmè adhæſere decretis, & creationem Timothei conſentientibus ſuffragiis condemnauêre. Ac ſolus Amphilochius epiſcopus Sidæ epiſtolam ſcripſit ad Imperatorem, in qua vti contra Timothei creationem grauiter vociferatur, ſic concilium Chalcedonenſe improbat: quæ res ſunt etiam à Zacharia rhetore literis mandatæ, ipſáque epiſtola Amphilochij in eius libro poſita. Simeones item [c] vir ſanctæ memoriæ] binas de iiſdem rebus ſcripſit epiſtolas, alteram ad Leonem Imperatorem, ad Baſilium Antiochiæ alteram: quarum eam quæ eſt ſcripta ad Baſilium, vtpote breuem, in hac mea ponam Hiſtoria: cuius hæc eſt ſententia.

Timotheus omnium epiſcoporum reſponſis damnatur.

Amphilochius vnus Chalcedonenſe concilium improbat.

C. ὡς

C. τῆς ὁσίας λήξεως

Domino meo religioſiſſimo, ſanctiſſimo, Deóque chariſſimo Baſilio archiepiſcopo, Simeones [A] humilis] peccator in Domino, S.

A. ταπεινὸς post ἁμαρτωλὸς

Iam opportunè dicere poſſumus: Benedictus Deus, qui non auertit precẽ noſtram, & miſericordiam ſuam à nobis peccatoribus. Cum literas veſtræ amplitudinis accepiſſem, admiratus ſum tum ſingulare ſtudium & pietatem Imperatoris noſtri ſanctiſsimi, quam non modò erga ſanctos patres, verumetiam erga fidem ab illis confirmatam demonſtrauit, declarauitque. Verùm hoc non ex nobis donum, vt ſanctus loquitur Apoſtolus, ſed ex Deo, qui per preces veſtras hanc propenſam illi largitus eſt voluntatem. Poſtea adiungit iſta: Quapropter ego abiectus & vilis velut abortus monachorum, Imperatori ſignificaui, tum quid ipſe de fide ſexcentorum illorum & triginta ſanctorum patrum Chalcedoni in vnum coactorum ſenſerim, tum me illi adhæreſcere, & ab eadem vtpote ſancti Spiritus afflatu demonſtrata confirmatum affirmaui. Nam ſi Seruator adeſt in medio duorum aut trium in nomine eius congregatorum, quî fieri poteſt, vt tam multorum támque ſanctorum patrum non interſit concilio, cum Spiritus ſanctus fuerit cum illis ab initio? Et poſtea: Quamobrem cõfortare, & eſto robuſtus in veræ pietatis defenſione, non aliter atque Ieſus filius Naue, ſeruus Domini in populo Iſraelitico gubernando tuendóque. Vniuerſo clero tuæ ſanctitati obſequẽti, & populo benedicto ac fideli à me, quæſo, ſalutem dicito.

Simeona ad Baſilium archiepiſcopum de Chalcedonenſi concilio epiſtola.

De Timothei Aeluri exilio, & Timothei Salofacioli creatione, & de Gennadio & Acacio Conſtantinopolitanis epiſcopis. Cap. XI.

Poſt

POſt iſta Timotheus Aelurus addicitur exilio, iubetúrque Gangrenæ domicilium rerum ſuarum collocare. Itaque Alexandrini alterum Timotheum Proterij ſucceſſorem deſignant: quem alij Baſilicum, Salofaciolum alij vocarunt. Mortuo Anatolio, ſedem epiſcopatus Conſtantinopolis vrbis primariæ capeſſit Gennadius: cui Acacius, qui in eadem vrbe orphanorum collegio præfuerat, ſucceſsit.

Timothei Aeluri exilium.

Anatolio ſuccedit Gennadius, ipſique Acacius.

De terræmotu qui accidit Antiochiæ, trecentos & quadraginta ſeptem annos poſt illum qui fuerat, regnante Traiano. Cap. XII.

SEcundo anno Imperij Leonis ingens terræ motus & conquaſſatio Antiochiæ accidit, ante cuius initium quidam è populo eiuſdem vrbis ſati, ſupra modum inſanire, & omnem belluinam feritatem longè ſuperare viſi ſunt, quaſi procemium eiuſmodi cladibus prębituri. Annus autem ſextus & quingenteſimus poſt nomen illi vrbi impoſitum, grauiſsimus terræmotus accidit, quippe decimoquartò die menſis Gorpiæi, quem Romani Septembrem vocant, circiter horam quartam noctis, tercentū quadraginta ſeptem annis decurſis ab eo terræmotu qui ſub Traiano fuit. Ille enim terræmotus anno centeſimo quinquageſimo nono poſt ciuitatem liberam & ſui iuris factam contigit: hic autem regnante Leone, ſicut à ſcriptoribus qui eum accuratè perſecuti ſunt, commemoratur, accidit, ſexto & quinquageſimo anno. Qui quidem omnes ferè ædes vrbis [c] nouæ] diſturbauit, quæ vrbs à multis hominibus incolebatur, nulláque eius pars deſerta fuit aut neglecta, ſed tota Imperatorum magnificentia aliorum alios in ea re ſuperare contendentium exquiſitè elaborata extructáque. Quinetiam prima & ſecunda palatij domus deiecta, aliis ſtantibus vnà cum adiuncto balneo, qui cùm antè nulli fuiſſet vſui, iam tum in ea calamitate neceſſariò propter clades, quæ reliquis balneis obtigerunt, ciuitati abluendæ inſeruiuit. Euerſæ etiam porticus ante palatium, & locus qui Tetraphylon dicebatur: & turres circi prope ianuas, & quaſdam etiã porticus ex illis egredientes: aliquam item partem balneorũ Traiani, Seueri & Adriani concuſsit diruítque: aliquã quoque viciniæ, quæ [c] Oſtracina] dicitur, vnà cũ porticibus, & Nymphæum (ſic enim nominatur) proſtrauit: quorum ſingula [c] accuratè] à Ioanne rhetore narrãtur. Ait porrò tũ ciuitati de tributis mille auri talenta ab Imperatore eſſe condonata, tũ ciuibus etiam vectigalia, qui ea [c] clade] afflicti erant, tũ denique [c] ab eodẽ] curã de publicis ædificiis reficiendis ſuſceptã.

Terræ motus ingens Antiochia quo bona vrbis pars euerſa.

c. τῆς καινῆς [illegible] οἰκίας

c. ὀστρακίνη

c. [illegible]

c. τῇ σάλῃ

c. τοῦτο

De incendio quod extitit Conſtantinopoli. Cap. XIII.

CLades præterea huic nõ diſsimilis, imò verò multo acerbior Conſtantinopoli accidit, quæ in parte vrbis mare tangente, quam Viam Bouis nuncupant, primùm incœpit. Fertur dæmonem quendam maleficum & conſceleratum mulieris gerentem ſimilitudinem, ſiue mulierem egentem, quæ victũ manibus quæritabat (vtrũque namque dicitur) circiter tempus, quo lucernæ accendi ſolent, lucernã [c] in forum] detuliſſe, quaſi aliquid ſalſamenti emptură, depoſitáque ibi lucerna ſe inde ſuduxiſſe. Flammam lucernæ ſtupam occupaſſe, maximũ excitaſſe incendium, ædificiúmque in foro poſitum dicto citius combuſiſſe, atque ædificia alia in proximo ſita, non modò quæ facilè incendi poterant, verumetiam quæ erant ex lapidibus conſtructa, depaſcente, facilè abſumpſiſſe: quod quidem incendium duraſſe ad quatriduum, nulliſque viribus comprimi potuiſſe: per vrbem mediam totam pererrans, à Septentrionali regione ad Auſtralem vſque omnes domus ad quinque ſtadia in longum, in latum autem ad quatuordecim ſtadia penitùs vaſtaſſe, nullúmque ædificium vel publicum vel priuatum, nullas columnas, nullos denique [A] fornices] ex lapidibus ſtructos, toto illo ſpacio, quo graſſabatur, omnino reliquiſſe: ſed omnem duram [c] concremaſſe] materiam, perinde ac ſi fuiſſet res perfacilis ad incendendum. Hanc cladem in Boreali vrbis regione, in qua nauale eſt, à Via Bouis (hoc enim nomine eſt) vſque ad vetus templum Apollinis oberraſſe: [c] in Auſtrali autem] à portu Iuliani ad ædificia eccleſiæ, quæ [c] Concordiæ] nomine nuncupatur, non multũ diſtantiã graſſatam. In media ciuitate, à fo-

Incendium Cõſtantinopoli quatriduanum magnam vrbis partem abſumit.

Concordiæ templum.

c. πρὸς ἀγοράν [illegible]

A. ψαλίδας post ἀψῖδας

c. κατεκαύθη

c. ἔνθεν [illegible]

c. ὁμονοίας

ro Conſtantini ad Tauri forum vſque, miſerabile ſpectaculum, & cũ primis horrẽdum ante omnium oculos poſuiſſe. Nam quæcunque vrbis loca in ſublime cum ſumma pulchritudine erecta fuiſſent, aut quæ ad magnificẽtiam & [c]ſingularẽ præſtantiam] affabre elaborata, aut ad publicos priuatoſve vſus extructa, aceruatim velut in montes colléſque inuios & abruptos aggerata fuiſſe, atque cõfertos omni materiæ genere, ſic priorem[c]deformaſſe effigiem,] vt ne ab eorum habitatoribus internoſci poterat, qui locus hic vel ille antè fuiſſet, vel vbi ſitus.

c. ὑπερξάντων [illegible]
c. ἀφανισθῆναι [illegible]

De variis variarum regionum calamitatibus. Cap. XIIII.

Magna variis locis cladis ex terræ motu & inundationibus.

EIſdem temporibus, bello Scythico, quod contra Romanos verſus Oriẽtem incolentes ſuſceptum fuit, exardeſcente, Thracia, Helleſpontus, & Ionia terræmotu admodũ concuſſæ ſunt: cõcuſſæ etiam eodẽ Cyclades inſulæ, concuſſæ itẽ Cnidus & Cous inſulæ vſque adeò, vt multa in illis detur barentur ædificia. Porrò autẽ Priſcus memorat tam ingentem pluuiam Cõſtantinopoli, & in Bithynia extitiſſe, vt ad tres aut quatuòr dies aquæ inſtar fluuiorum de cœlo præcipitarent, & montes illarum violentia in planitiem deprimerẽtur: quinetiam ſic[c]obruerentur] pagi, vt in exitij diſcrimen venirent, inque Boana lacu, qui non longè abeſt Nicomedia, ob crebram ſordidæ cuiuſque generis materiam in eum congeſtam, nonnullæ fierent inſulæ. Verùm iſta euenẽre poſtea.

c. ἀφανισθῶσι [illegible]

De Zenonis & Aridnæ nuptiis. Cap. XV.

Ariadne Leonis filia Zenoni nubit.

IMperator Leo Zenoni Ariadnam deſpondet filiam, eum ſibi generum aſciſcit, qui ab incunabulis Aricmeſus quidem vocatus fuerat: at poſt nuptias nomen à quodam viro ab Iſauris oriundo, ſic appellato, qui ad magnum decus & ſplendorem perueniſſet, obtinet. Vnde verò iſte Zeno ad tantam dignitatem aſcenderit, & quam ob cauſam omnibus à Leone ſit prælatus, ab Euſtathio Syrio commemoratum eſt.

De Imperatore Romano Anthemio, & qui poſt illum imperauerint. Cap. XVI.

Anthemius.

Occidentis Impp. à Seuero ad Theodoricum Oſtrogottorum regem.

ANthemius porrò rogatu legatorum à Romanis ad Occidentem habitãtibus Conſtantinopolim ad Leonem miſſorum, Imperator ad Romam gubernandam mittitur: cui Martianus, qui dudum rexerat Imperium, filiam deſponderat. Baſiliſcus præterea, frater Berinæ coniugis Leonis, cum exercitu ex militibus lectiſsimis collecto dux[c]contra Genzerichum] mittitur: quæ res ſunt à Priſco rhetore accuratiſsimè conſcriptæ: neque hæ ſolùm, verum etiam quo modo Leo Aſparem, qui Imperium ei tradiderat, per dolum, quaſi mercedem honoris, ad quem ipſum extulerat, ei redditurus, è medio ſuſtulit: quinetiã filios eius Ardaburium, quem antea Cæſarem creauerat, & Patricium, quo Aſparis patris eorum inſolentiam & inſcitiam ludificaret, itidem trucidauit. Poſt occiſum Anthemium, qui quinquennio Romanum Imperium adminiſtrauerat, Olymbrius à Rhecimere Imperator renuntiatur: quo extincto, Imperator creatur Glycerius: quem Nepos poſt quintum Imperij ſui annum exturbat, ipſéque potitur Imperio, epiſcopum autem Romanũ Glycerium,[c]apud Salonas] vrbem Dalmatiæ deſignat. Iſtum Nepotẽ regno eiicit Oreſtes: poſt Oreſtẽ filius eius Romulus, cognomine Auguſtulus, qui poſtremus Romæ Imperator fuit, 1300 annos poſt regnũ[c]Romuli,] Imperiũ occupauit. Quo mortuo, ſummã rerum Romanorum adminiſtrat Odoacer, qui Imperatoris nomine repudiato, ſe regem appellari voluit.

c. κατὰ Γιζερίχου
Olymbrius. Glycerius. Nepos.
Oreſtes. Romulus. Odoacer. Impp. occid.
c. ἐς Σάλωνας
c. Ῥωμύλου

De morte Leonis & parui Leonis imperio, & Zenonis rurſum patris eius. Cap. XVII.

Leonis vtriuſque mors.

Zenonis Imperium.

PEr idem tempus Leo Imperator, cum decem & ſeptem annos regnaſſet, Conſtantinopoli deponit Imperium, Leonémque Ariadnæ filiæ ſuę filium[c]& Zenonis filium,] iam admodum tenerum ætate, in Imperij gradu locat. Poſt quem Zeno pater purpurã induit, vt Leonis gener, ſubſidio [c]Berinæ coniugis Leonis] mortuóque puero paulo pòſt, Zeno ſolus Imperij obtinet gubernacula. Quæ autẽ res fuerint vel ab eo vel cõtra eum geſtæ, quæque eius temporibus acciderint, proximus Liber, Deo iuuante, perſpicuè docebit.

c. καὶ Ζήνωνος υἱὸν
c. Βηρίνης τῆς λέοντος γυναικὸς

Compendium rerum in Chalcedonenſi concilio geſtarum, in huius ſecundi libri fine collocatum.

Caput XVIII.

Vide cap. 4 li. ſuperioris.

EPITOME EORVM, QVAE ACTA SVNT, *& deciſa in concilio Chalcedonenſi.*

c. πασκασῖνος

Pᶜ Aſcaſianus] & Lucentius epiſcopi, & Bonifacius presbyter in hoc concilio, Leonis antiquę Romæ pontificis fuêre vicarij: Anatolius item antiſtes Conſtantinopolis, Dioſcorus Alexandriæ epiſcopus, Maximus epiſcopus Antiochiæ, & Iuuenalis Hieroſolymorum, & horum omnium ſacerdotes eidem concilio interfuerunt. Quorum numero adiuncti erant ſenatores primarij, quibus dixerunt vicarij Leonis, Dioſcorum non debere cum illis in concilio conſidere. Iſtud enim ſuum epiſcopum Leonem mandaſſe: quod quidem ſi minimè obſeruarent, ſe ab Eccleſia deceſſuros. ᶜ Ac cum ſenatores rogarent,] quæ'nam crimina obiicerentur Dioſcoro? reſponderunt, illum, qui perſonam iudicis præter æquum & bonum ſuſceperat ᵃ abſque pontificis † præſidentis permiſſu, debere pro iudicio, quod ipſe de aliis dederat, iudicium ſubire. Quæ cum dixiſſent, & Dioſcorus de ſententia ſenatus in medio conſeſſu ſtatueretur, petebat Euſebius, vt ſupplex libellus quem Imperatores miſerant, coràm iam perlegeretur, hæc'que verba adiecit: Mihi certè à Dioſcoro facta eſt iniuria, fidei etiam facta iniuria: Flauianus epiſcopus ab eo interfectus, vnáque mecum iniquè ſacerdotio abdicatus. Iubete meum ſupplicem libellum legi. Quæ cum dixiſſet, ſupplex libellus lectus fuit, qui eſt hæc verba complexus: Supplex libellus Imperatoribus noſtris Chriſtum verè colentibus, religioſiſsimis & ſanctiſsimis, Fl. Valentiniano & Martiano ſemper Auguſtis, ab Euſebio humilimo epiſcopo Dorylæenſi, qui ᶜ pro ſe,] pro orthodoxa fide, ᶜ pro] Flauiano denique ſanctiſsimo epiſcopo Conſtantinopolitano verba fecit, oblatus.

c. καὶ ἀνθρωπίνοις τῆς γερουσίας
c. ἄνευ τοῦ τῆς ἱεροσυνῆς
† Cum ῥώμης habeat codex Græc. impreſſus, ſuſpicor malo animo ab aliquo vocem ROMANI ſublatā. Eam etiā habet Niceph. lib. 15. cap. 30. & debet in textum hoc loco redire.
c. ὑπὲρ
c. ὑπὲρ

Leonis papæ legati Dioſcorum à cætu reiici & ſe prius purgare poſtulant.

Euſebius doryleēſis epiſc. eundem accuſat.

Eſt quidem veſtræ amplitudini propoſitum, vt cunctis qui veſtro parent Imperio, ſedulò prouideatis, & cùm cæteris omnibus iniuria affectis, tum maximè ſacerdotibus benignè opitulemini. In hoc enim diuinum numen, à quo ᶜ mortalium] imperium & dominatus vobis tributus eſt, verè colitur. Quare, quoniam & fides Chriſtiana & nos etiam incommoda multa grauiáque contra æquitatis regulam à Dioſcoro reuerendiſſ. epiſcopo Alexandriæ, vrbis primariæ, accepimus: ad veſtram benignitatem ſupplices accedimus, vt quod æquū eſt à vobis impetremus. Cauſa autem querelæ eiuſmodi eſt: In concilio nuper Epheſi vrbis primariæ habito (quod vtinam nunquam fuiſſet habitum, ne orbem terrarum tantis malis ac turbis oppleuiſſet) ille bonus vir Dioſcorus, qui iuris & æqui normam pro nihilo putauit, qui timorem Dei contempſit, qui eandem tenuit cum Eutyche homine pleno inanitatis atque adeò hæretico opinionem ac ſententiam, qui quiſnam eſſet, aliquandiu multos ᵃ celauit:] poſtea tamen ſeipſum prodidit, cum ex criminatione, quam ego Eutychi intuliſſem, & ex ſententia, quam Flauianus ſanctæ ac piæ memoriæ epiſcopus contra eum pronunciaſſet, occaſionem arripuiſſet, multitudine populorum ſeditioſorum coacta, & potentia ſibi pecuniæ ſubſidio acquiſita, piam orthodoxorum religionem, quoad eius fieri poterat, labefactare, & peruerſam Eutychis monachi doctrinam, quæ ab ipſis apoſtolorum temporibus hactenus à ſanctis patribus condemnata fuerit, ſtabilire laborauit. Itaque cum facinora, quæ, tam confidenter tum contra Chriſtianam fidem, tum contra nos admiſerit, non exigui momenti ſint, ſupplices accidimus ad genua veſtræ Celſitudinis, obſecramúſque vt iubeatis reuerendiſs. epiſcopum Dioſcorum ad crimina ei à nobis obiecta reſpondere, nimirum commentaria rerum ab eo contra nos geſtarum in ſancto concilio perlegantur, quibus certè oſtendere poterimus, eum & ab orthodoxa fide alienum eſſe, & hæreſim propugnare ᶜ impietatis] plenam, & iniquè nos abdicaſſe, & grauibus nos affeciſſe incommodis: atque oramus præterea, vt diuina & honorifica veſtra mandata mittere dignemini ſancto & generali diuiniſsimorum epiſcoporum concilio, ᶜ quò] & quid nos, & quid prædictus Diſcorus egerit, ᴬ audiri, &

c. κρατεῖν τῶν ὑφ' ὑμᾶς
c. λανθάνων δὲ
c. ἀσεβείας
c. ἵνα
A. ἀκούειν post διαγνῶναι.

Euſebii in Dioſcorū ſupplex libellus in concilio recitatur.

Libelli ſcopus.

MM mm

omnia quæ in concilio gerentur, veſtræ pietati ſignificari poſsint, immortali noſtro capiti Chriſto placeamus. Cuius rei facti compotes, Imperatores ſanctiſſ. aſſiduas preces ᶜ pro] proſpero veſtri Imperij ſtatu perpetuando Deo offerre non deſiſtemus. Quæ autem in ſecundo concilio Epheſino ab epiſcopis acta erant, rogatu tum Dioſcori, tum Euſebij publicè ac palàm legebantur: ex quibus conſtabat, epiſtolam Leonis minimè lectam fuiſſe, idque cum verba de eadem ſemel atque iterum facta fuiſſent. Vnde Dioſcorus cauſam rogatus, ᶜ reſpondit] ſe ſemel atque iterum egiſſe cum epiſcopis, vt illud fieret: † poſtulauitque Iuuenalis Hieroſolymorum epiſcopus, & Thalaſſius Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus, vt res iſtæ apertè declararentur (hos namque vnà cum Dioſcoro authoritatem in concilio Chalcedonenſi ſibi aſſumpſiſſe conſtat) atque Iuuenalis dixit, affirmauitque, Dioſcorum quidem per literas Imperatoris de legenda Leonis epiſtola admonitum, poſtea tamen mentionem ᶜ eiuſdem epiſtolæ] à nemine factam: Thalaſſius autem dixit ſe minimè obſtitiſſe, quo minus legeretur, neque tantum habuiſſe authoritatis, vti ipſe ſolus decidere poſſet, vt legeretur. Itaque actis concilij perlectis, & quibuſdam epiſcopis nonnullas veteratorias & quaſi commentitias ſententias in illis deprehendentibus, Stephanus Epheſiorum antiſtes rogatus, quínam eorum qui tum ſubſcribebant, cum exceptione ſubſcripſiſſent, reſpondit Iulianum, qui poſtea Lebidi fuit epiſcopus, & Criſpinum ita ſubſcripſiſſe: eos tamen qui ſubſcribebant Dioſcoro, iſtud fieri minimè permiſiſſe, ſed prehendiſſe ſubſcribentium digitos, adeò vt turpiſsima ignominiæ nota affecti viderentur. Proinde Stephanus confitebatur eodem ipſo die abdicationi Flauiani fuiſſe ſubſcriptum. Quippe Acacius Ariarathiæ epiſcopus, chartæ, in qua nihil ſcriptum erat, omnes per vim & neceſsitatem infinitis ferè malis à militibus, qui cum cruentis gladiis diſtrictiſque circumſiſtebant, diuexatos, ad ſubſcribendum impulit. Deinde alia rurſus accuſatione perlecta, Theodorus epiſcopus Claudinopolis dixit, neminem iſta locutum fuiſſe. Cum autem ita actorum lectio progrederetur, vbi locus quidam occurrebat, qui complectebatur, Eutychem & eos qui aſſerunt carnem Dei & Domini ac ſeruatoris noſtri IESV Chriſti de cœlo deſcendiſſe, ita locutos, actorum commentarij oſtenderunt, Euſebium reſpondiſſe, Eutychen dixiſſe quidem de cœlo, ſed non adieciſſe, vnde ſumpſerat: Diogenem autem epiſcopum Cyzici tum vrgere: Dic ergo vnde? eos verò vlterius quærere non fuiſſe permiſſos. Tum ipſa acta in medium proferunt. Deinde Baſilius epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ dixit: ᶜ Adoro] vnum Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, filium Dei, ſolum Deum verbum, qui poſt incarnationem & copulationem diuinitatis & humanitatis in duabus naturis conſiſtere intelligitur. Contra iſta cœperunt Ægyptij ita vociferari: Nemo eum qui partiri nequit, in partes diuidat: vnum filium oportet, non duos dicere filios. Tum epiſcopi Orientis clamare: Anathema ſit Chriſtum partienti, anathema eum diuidenti. Eadem etiam acta referunt, Eutychem interrogatum, vtrum duas in Chriſto eſſe naturas aſſereret? reſpondiſſe, ſe ſcire Chriſtum ᶜ ante] coniunctionem diuinitatis cum humanitate ex duabus conſtitiſſe naturis, at poſt copulationem, vnam in eo eſſe? Baſilium tum dixiſſe: Quòd non dicat, poſt coniunctionem naturarum duas eſſe naturas, quæ nec ſeparari nec confundi poſsint, confuſionem inducere & commixtionem: ſin autem adiiciat, diuinitatem incarnatam eſſe, & humanitatem induiſſe, & incarnationem eo modo quo Cyrillus intelligat, eadem eum dicere, quæ ipſi. Nam aliud diuinitatem eſſe, quæ ex patre fuit, humanitatem autem aliud quæ ex matre. Qui cum eſſent interrogati, quamobrem abdicationi Flauiani ſubſcripſiſſent, actorum commentarij declarant, epiſcopos Orientis ſic clamaſſe: Omnes peccauimus, omnes igitur veniam petimus. Deinde cum vlterius in actis legendis procederetur, conſtabat, epiſcopos rogatos fuiſſe, cur Euſebium in congreſſum & colloquium cum illis venire cupientem non permiſiſſent? ad quæ Dioſcorus reſpondet, Elpidium † literas admonitorias attuliſſe illis, confirmaſſeque Imperatorem Theodoſium dediſſe in mandatis, vt in concilium minimè intromitteretur. Idem quoque Iuuenalem reſpondiſſe, docent ipſa acta. Thalaſsius autem dixit, ea

Acta Synodi Epheſinæ in Chalcedonenſi concilio lecta, ſeſsione prima.

Diſcurat vi epiſcopos Epheſino concilio ſubſcribere coegit.

Eutychetis impius error.

c. ὑπὲρ

c. διεξελθεῖν αὐτόν

† Sic legendum puto ᾐτήσατο καὶ ἐδεήθη [illegible] ἐπιτρεπόντων ἰ[illegible] καὶ Θαλασσίου. Id eſt, poſtulauitque id Iuuenalis Hieroſolymorũ, & Thalaſſij Cæſareæ epiſcoporũ teſtimonio palã fieri. (hos namq.

c. ἐκείνης τῆς ἐπιστολῆς

c. προσκυνῶ

c. πρὸ τῆς ἑνώσεως

† ὑπομνηστικὰ

dixit, ea nihil habere authoritatis, quæ à principibus condemnationem habuiſſent, neque fidei propoſitæ hanc defenſionem eſſe. Vnde Dioſcorum quæ fiebant reprehendiſſe acta indicant, his ferè verbis: & dixiſſe, Quales iam ſeruantur canones? Cum Teodoritus in conuentum veniſſet, tum fertur ſenatum dixiſſe, quod pro accuſatore ingreſſus eſt: reſpondiſſe Dioſcorum eum epiſcopi loco conſidere. Tum ſenatum dixiſſe, cùm Euſebium, tum Theodoritum locum accuſatorum obtinere, non aliter quàm Diſcorum ipſum locum tenere rei. Omnibus igitur actis ſecundi concilij Epheſini perlectis, ſententia quoque contra Flauianum & Euſebium pronunciata, vſque ad verbum quoddam: quo prolato, Hilarius epiſcopus loqui cœpit. Epiſcopi Orientis & qui cum illis erant, clamabant: Anathema ᶜ Dioſcoro.] Eodem momēto Chriſtus abdicauit Dioſcorum: Flauianus à Dioſcoro abdicatus eſt. Sancte Domine, tu in illum animaduerte: túque Imperator orthodoxe, illum vlciſcere. Viuat Leo multos annos, multos annos viuat patriarcha. Poſtremò lectis illis literis, quæ oſtendebant, omnes epiſcopos ibi in vnum collectos abdicationi Flauiani & Euſebij conſenſiſſe, illuſtriſsimi magiſtratus iſta quæ ſequuntur, totidem verbis locuti ſunt:

Synodi in Dioſcorum vociferatio.

» Poſtridie cum concilium exquiſitius habitum eſſet, de orthodoxa & catholica
» fide multo accuratius quæſitū videmus. Ac quoniam Flauianus, piæ memoriæ epi-
» ſcopus, & Euſebius reuerendiſſ. Dorylæi epiſcopus ex concilij actorum decreto-
» rúmque inquiſitione, & ex verbis eorum qui tum concilio præſederunt (dixerant
» enim ſe errore lapſos fuiſſe, iniuſtéque Flauianum & Euſebium abdicaſſe) declara-
» ti ſunt minimè in fide hallucinati, & propterea iniquè abdicati: æquum nobis ſanè
» videtur, idque Deo noſtram approbante ſententiam, vt Dioſcorus (modò ita pla-
» cuerit diuiniſsimo & ſanctiſſ. domino noſtro Imperatori) reuerendiſſ. Alexandriæ
» epiſcopus, Iuuenalis reuerendiſſ. epiſcopus Hieroſolymorum, Thalaſsius reueren-
» diſſ. Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus, Euſebius reuerendiſſ. epiſcopus Armeniæ,
» Euſtathius reuerendiſſ. epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ (penes quos tum poteſtas erat,
» conciliόque illi præſidebant) ſacri concilij ſententia ac iudicio eodem pœnæ gene-
» re ſicut canones Eccleſiæ poſtulant, mulctati dignitate epiſcopali abdicentur, om-
» niaq; ex ſententia Imperatorum diuiniſſ. decernantur.

Concilij ſententia et primat' epiſcopat' dignitate Diſcorus, einſque item ſocij.

Quibus verbis recitatis, clamare Orientis epiſcopi: Iuſtum eſt iſtud quidem iudiciū: deinde vociferari epiſcopi Illyrici, Omnes errauimus, omnes veniam poſtulamus. Ac cum epiſcopi Orientis rurſus clamaſſent, Iuſta eſt iſta ſententia: homicidam abdicauit Chriſtus, martyres vltus eſt Chriſtus, ſenatores iuſſerunt, vt ſinguli epiſcoporum ibi coactorum, ſeparatim ſuam ipſorum fidem exponerent: ᴬ vt] qui pro certo cognoſcerent, Imperatorem diuiniſsimm ſecundum formulam illam fidei à trecentis decem & octo patribus Nicææ, & à centum quinquaginta Conſtantinopoli coactis editam, & ſecundum epiſtolas ſanctorum patrum, Gregorij, Baſilij, Hilarij, Athanaſij, Ambroſij, & ſecundū epiſtolas Cyrilli in primo concilio Epheſino palam recitatas credere. Etenim Leonem reuerendiſſ. antiquæ Romæ epiſcopum Eutychem propterea abdicaſſe. Iſto igitur conuentu ad hunc modum dimiſſo, cum epiſcopi ſanctiſſ. ad alium conuentum agendum in vnum cogerentur, Euſebius Dorylæi epiſcopus libellos pro ſe ac Flauiano illis obtulit: quibus Dioſcorum, ᶜ vtpote] eundem cum Eutyche tenentem errorem, & quod ipſos ſacerdotio abdicauerat, accuſauit: addidit præterea, quòd Diſcorus voces quaſdam in concilio tum congregato minimè prolatas in commentariis inſeruerat, quòd chartas, in quibus nihil inerat ſcripti, ſubdolè parauerat, quibus ipſi ſubſcriberent, poſtulauitque vt omnia acta ſecundi cōcilij Epheſini ſententia epiſcoporum iam coactorum abrogarentur, ipſique reſtituerentur ad ſacerdotium, ſceleratúmque illud Eutychis dogma anathemate damnaretur: petebat porrò vt poſt actorum lectionem aduerſarius in concilio compareret. Quod cum vt fieret conceſſum eſſet, ᵐ Aetius primicerius notarius dixit, ſe ad Dioſcorum veniſſe, ſicut etiam ad alios: reſpondiſſeq; Dioſcorum, non ſibi † à cuſtodibus ſuis] permiſſam poteſtatem ad concilium accedendi. † Ferebatur etiam Dioſcorum ante concilium coactum quæſitum fuiſſe: quo minimè inuento, dixiſſe Anatolium epiſcopum, eum debere acceſſi, & ad concilium venire. Qua re confe-

Seſſio ſecunda rurſus in Dioſcorum.

Dioſcorus per nuntios ad concilium vocatus patres verbis eludit.

A. ... ante ... — c. ... — † ... per aduerſariorum inſidias. — † ... Colloquio rurſus habito decretū eſſe vt ante conſeſſum iterum Dioſcorus quæreretur.

cta, qui ad eũ miſsi erant reuerſi dixerũt, dixiſſe Dioſcorum, † Teneor equidẽ à cuſtodibus: quod ſi faciant mihi copiam veniendi, dicãt. Ac cũ illi qui miſsi erant, dixiſſent ſe ad eum, non ad Magiſtrianos miſſos, eum ferunt ſic dixiſſe: Paratus ſum ad ſanctum & generale concilium venire, ſed impedior. Quibus adiunxit Himerius, quòd ipſis redeuntibus à Diſcoro obuiam factus eſt Boetius, magiſtro diuinorum officiorum, & cum eo rurſus epiſcopi ibant ad Dioſcorum, & quòd quædam de colloquio habito cum Dioſcoro ſchedis notata habebant: quæ cum eſſent perlecta, declarabant Dioſcorum iſta his ferè verbis dixiſſe: Cum hanc rem mecum ipſe conſidero, comperióque perquam vtilem mihi eſſe, iſta reſpondeo: quoniam præſides illuſtriſsimi, qui in iſto concilio ſedent, multa poſt crebra ſingulorum colloquia decreuerunt, ipſéque ad ſecundum iam vocor concilium, quò ea quæ antè dicta fuerint, retractentur: quæſo ab illis, vt ^ præſides] excellentiſsimi ſacérque ſenatus, qui primo interfuêre concilio, etiam huic interſint, vt eædem res denuò accuratè diſquirantur. Cui acta referunt, Acacium reſpondiſſe ad hunc modum: Non iuſsit ſanctum & eximium cõciliũ, vt tua ſanctitas ideo accedat, vti ea quæ coram illuſtriſsimis præſidibus, & coram ſacro ſenatu acta fuerunt, retractentur: ſed nos miſit eo planè animo, vti tu ad concilium venias, & ne tua ſanctitas abſit ab illis. Cui Dioſcorum dixiſſe, oſtendunt actorum commentarij: Significaſtis mihi, Euſebium iam libellos concilio obtuliſſe: vos obteſtor denuò, vt coram præſidibus & ſenatu mea cauſa penitùs expendatur cognoſcatúrque. Poſtea aliis quibuſdam eius generis interpoſitis, mittebantur denuò quidam ad Dioſcorum hortandum, vti rebus in concilio gerendis intereſſet. Quo facto, qui miſsi erant, redeuntes dixerunt, ſe eius verba in ſchedis notaſſe, quæ ſignificabant dixiſſe eum: Iam pridem ſignificaui ᶜ veſtræ] ſanctitati, me morbo teneri, idcirco peto, vt illuſtriſsimi præſides, & ſacer ſenatus rerum diſquirendarum diiudicationi adſint. Ac quoniam morbus ingraueſcit, eam ob cauſam aduentum differo. Tum Cecropium actorum commentarij memorant, dixiſſe Dioſcoro: Antea nulla abs te de morbo facta eſt mentio, debueras igitur canonibus Eccleſiæ feciſſe ſatis. Huic autem reſpondiſſe Dioſcorum: ᶜ Semel dixi,] præſides debere intereſſe concilio. Deinde Ruffinum epiſcopum Samoſatenum dixiſſe Dioſcoro: Ea quæ quærebantur, ſecundum canones Eccleſiæ quæri, & propterea eum ad concilium accedentem poſſe, quæ vellet, liberè dicere †. Perſuaſo igitur Dioſcoro, Iuuenalis etiam & Thalaſsius eò aduentarunt. Euſtathius autem protulit ea quæ nihil ad rem pertinebant. Ad quæ reſpondiſſe Dioſcorum, acta docent: † rogaſſéque Imperatorem Chriſti amantiſsimum, vt præſides, & illi qui cum ipſo iudicium in concilio dediſſent, eò accederent. His rebus eos qui miſsi erant reſpondiſſe, Euſebium eum ſolùm accuſare: & propterea non neceſſe eſſe, vt omnes accederent: dixiſſe tum Dioſcorum, Omnes qui cum ipſo iudicium in concilio dederant, debere accedere. Nam Euſebium non habere priuatam contra ipſum actionem: ᶜ ſed ea de quibus omnes ᶜ deciſiſſent iudicaſſentque.] Rurſus illis, qui miſsi erant, idem vrgentibus, reſpondiſſe Diſcorum: Semel dixi, quæ dixi, & amplius quod dicam non habeo. Poſt iſta Euſebium Dorylæi epiſcopum dixiſſe, ſe contra Dioſcorum ſolùm habere actionem, contra alium præterea neminem: poſtulaſséque vt tertiò accerſiretur Dioſcorus: quem interpellantem Aëtium, docuiſſe, iamdudum quoſdam, qui ſe clericos eſſe dicebãt, vnà cum laicis quibuſdam Alexandria ad concilium veniſſe, dediſſe libellos contra Dioſcorum, eos ſtantes pro foribus templi, in quo concilium ſedebat, clamores ediſiſſe. Ac primùm Theodorum concilio libellum exhibuiſſe, qui ſanctæ eccleſiæ Alexandrinæ diaconus fuit, deinde ᶜ Iſchyrianum eiuſdem] eccleſiæ diaconum, tum Athanaſium preſbyterum filium fratris Cyrilli: Sophronium item dediſſe libellos, quibus Dioſcorum tum ᶜ ob blaſphemiam, tum ob res ad corporis vſum pertinentes violentámque pecuniarum direptionem criminabatur. Porrò autem vocatur tertiò Dioſcorus, vt ad concilium accedat. Qui autem ad hoc negocium deſignati erant, reuerſi ſignificabant concilio, Dioſcorum dixiſſe: Satis multa docui veſtram pietatem, quibus nihil addere poſsum. Ac rurſus illis qui ad eam rem miſsi erant, vrgentibus

Idem ad principes & ſenatorios viros prouocat, excuſationes nectens.

Dioſcorus fruſtra tertio ad conciliũ vocatur.

† φυλάττομαι ὑπό, eadem cum ſuperioribus ſignificatione.

A. ἀρχόντων ante ὑπ

B. τῇ ὑμετέρᾳ

C. ἅπαξ εἶπον

† Sic legendum puto αὐτόματον δὲ τοῦ Διοσκόρου ὁ ἰουβενάλιος. Quærente autẽ Dioſcoro ſi Iuuenalis &c.

† Niceph. legit παρακαλεῖν rogabo.

C. ἀλλ' ἅπερ

C. ἔδικασαν

C. ἰσχυρίωνα τὸν αὐτῆς

C. ἐπί τε βλασφημίᾳ

tibus

tibus vt veniret, Dioſcorus eadem ipſa reſpondit. Tum Paſcaſinus dixit: Dioſcorus iam tertiò vocatus non venit, conſcientiæ ſtimulo perculſus: rogauitq; ᴬ quid meritus eſſet. Ad quod reſponderunt epiſcopi, eum factum Eccleſiæ canonibus obnoxium. Deinde Proterius, epiſcopus Smyrnæ: Quando, inquit, ſanctus Flauianus ab eo fuit interfectus, non prout meruerat, pœnas perſoluit. Poſtremò Leonis antiquæ Romæ archiepiſcopi ᴬ vicarij], iſta totidem verbis in concilio recitarunt: Facinora ea quæ ſunt à Dioſcoro dudum Alexandriæ vrbis primariæ epiſcopo, contra canonum præſcriptionem & diſciplinam Eccleſiaſticam admiſſa, partim ex illis quæ in priore conſeſſu inquiſita erant, partim ex his quæ hodie acta ſunt, omnibus ᶜ ſunt explorate perſpecta.] Iſte enim (vt multa alia miſſa faciamus) Eutychem eiuſdem cum ipſo opinionis à proprio ac ſuo epiſcopo, patre videlicet ſanctiſsimo, & epiſcopo noſtro Flauiano, ſicut canon poſcebat Eccleſiæ, abdicatum, ſua ipſius authoritate contra Eccleſiæ recepit in comunionem: idque ante, quàm concilio illi quod Epheſi cum epiſcopis ſanctiſsimis habebat, interfuiſſet. Quibus epiſcopis ſedes Apoſtolica veniam propterea tribuit, quòd res quas ibi geſſerant, contra voluntatem geſsiſſent: qui ad præſens vſque tempus Leoni, epiſcopo ſanctiſsimo & vniuerſo ſancto & generali concilio morem gerunt, & ob eam cauſam eos vtpote eidem fidei conſentientes, in ſuam recepit communionem. At iſte Dioſcorus de illis rebus, de quibus gemere, lugere, ſéque humi abiicere debuerat, etiam adhuc gloriari non deſinit. ᶜ Accedit eodem], quòd epiſtolam beati Leonis, quam ſcripſit ad Flauianum ſanctæ memoriæ epiſcopum, legi non permiſit: ᶜ idque ſæpius] rogatus ab his qui eam attulerant, vt legeretur, ipſéque cum iureiurando adiecto ſe eam legendam curaturum pollicitus eſſet. Quæ minimè perlecta, ſanctiſsimis orbis terrarum Eccleſiis & offenſioni fuit, & detrimento. At quanquam talia conſciuerat facinora, tamen ᶜ conſilium à nobis initum eſt,] quo modo tum ei pro impio ſcelere ab ipſo antè admiſſo, tum reliquis itidem piis epiſcopis, penes quos minimè par cum eo erat poteſtas iudicandi, aliqua impertiretur miſericordia. Verùm quoniam prior eius impietas, poſterioribus ſceleribus longè ſuperata eſt (non enim dubitauit etiam ſanctiſsimum & religioſiſsimum antiquæ Romæ archiepiſcopum communione ᶜ interdicere:] quinetiam cum libelli pleni impietatis ab ipſo commiſſæ contra eum eſſent producti, & ille ipſe ſemel, iterum ac tertiò, vti canon Eccleſiæ vult, eſſet ad concilium vocatus, minimè obtemperauit, vtpote propriæ conſcientiæ ſtimulis pulſus, ᶜ & eos qui à variis conciliis iure eſſent abdicati,] contra ius recepit ad ſe: denique variis Eccleſiæ legibus ab eo quaſi pedibus conculcatis, contra ſe ipſe quodammodo ſententiam pronunciauerat) quoniam, inquam, hæc omnia deinceps admiſit, idcirco ſanctiſsimus & beatiſsimus archiepiſcopus magnæ & antiquæ Romæ Leo, per vos & præſens concilium cum beatiſsimo & omni laude celebrando apoſtolo Petro, qui eſt petra & baſis Eccleſiæ catholicæ & fidei orthodoxæ fundamentum, ſpoliauit omni dignitate epiſcopali, & omni ſacerdotali miniſterio prorſus abdicauit. Quamobrem hoc ſanctum & frequens concilium ſententiam, quam Eccleſiæ canones poſtulant, contra Dioſcorum, de quo noſtra ſuperior inſtituta fuit oratio, pronunciat. Quibus ab Anatolio, Maximo & reliquis epiſcopis ᶜ confirmatis] illis exceptis qui à ſenatu erant vnà cum Dioſcoro abdicati, de his per literas à concilio referebatur ad Martianum: & abdicatio per idem concilium miſſa fuit Dioſcoro, quæ ita ſe habet: Scito te tum quòd diuinos Eccleſiæ canones contempſeris, tum quòd ſancto huic & generali concilio minimè obtemperaueris, tum propter alia multa crimina præterea, quæ commiſiſſe deprehenſus es, tum quòd tertiò vocatus à ſancto hoc & celebri conſilio, vt illis quæ ſunt tibi obiecta, reſponderes, non veneris: ſcito, inquam, te propter iſta omnia à ſancto & generali concilio, tertio idus iſtius menſis Octobris epiſcopatu abdicatum eſſe, & ab omni iure Eccleſiaſtico penitùs abalienatum. Quibus verbis in commentarios relatis, miſsiſque ad pios ſanctiſsimæ Eccleſiæ Alexandriæ epiſcopos, & decreto contra Dioſcorum edito, conuentus iſte dimiſſus fuit, eoque modo exitum habuit. Verùm pòſt in vnum rurſus congregati, primùm reſponderunt ad rogatum principum de vera rectáque fide doceri cupientium: deinde di-

Marginal notes (left): A. καὶ ante ἐσυνδάντα — A. πάντων ante ἐπίχειντες — C. ἄλλα γεγένητα — C. πρὸς τούτοις — C. καὶ πάντως — C. ἐσκοποῦμεν — C. ὑπαγορεῦσαι — C. καὶ τοὺς παρὰ συνόδων διαφόρων ἀθέσμως καθαιρεθέντας — C. ὧν δὲ κυρωθέντων

Marginal notes (right): Leonis papæ legatorum in Dioſcorũ ſententia. — Pœnitentibus epiſcopis qui Dioſcori partes ſecuti erant, venia data. — Dioſcori crimina. — Chalcedonenſis Synodi in Dioſcorum ſententia. — Acta eiuſd. poſt Dioſcori condemnationem.

xerunt, non debere quicquam amplius de [c] cauſa Eutychis] ſemel ab epiſcopo Romano concluſa definitáque ſtatui: in quam ſententiam omnes quaſi pedibus iuerunt. Quinetiam cum omnes epiſcopi ſe eadem affirmare clamarent, & principes vrbis quemque patriarcham hortarētur, vt vna & altera perſona cuiuſque eorum diœceſeos in medium prodiret, quo ſententia cuiuſque perſpicuè cognoſcerętur. Florentius epiſcopus Sardenſis poteſtatem petiit, vt cum concilio & rebus tempore deliberatis, ipſi poſſent ad veritatem accedere: & Cecropius epiſcopus Sebaſtopolis: Fides, inquit, & præclarè expoſita eſt à trecentis decem & octo ſanctis patribus, & confirmata deinde à ſanctis patribus, Athanaſio, Cyrillo, [c] Celeſtino, Hilario, Baſilio & Gregorio, & iam denuò à ſanctiſsimo Leone ſtabilita. Itaque petimus, vt fidei formula tum trecentorum ſanctorum patrum, [^] tum] Leonis ſanctiſſimi legatur. qua perlecta, totum concilium clamauit, Iſta eſt fides orthodoxorum: ſic omnes credimus, ſic Papa Leo credit, ſic credidit Cyrillus, ſic Papa interpretatus eſt. Ac cum colloquium inter eos fieret, vt formula fidei à centum quinquaginta ſanctis patribus Conſtantinopoli edita legeretur, illa quoque lecta fuit. Poſtea totum denuò concilium clamauit, Hæc fides orthodoxorum: ſic omnes credimus. His confectis rebus, Aetius archidiaconus: Habeo, inquit, ad manum diui Cyrilli epiſtolam ad Neſtorium, quam omnes epiſcopi Epheſi congregati, ſuis ſubſcriptionibus ratam fecerunt: habeo etiam alteram eiuſdem Cyrilli epiſtolam, ſcriptam ad Ioannem epiſcopum Antiochiæ, eámque confirmatam: quæ epiſtolæ vt perlegerentur, poſtulauit. Colloquio igitur de his facto, vtraque lecta fuit. Prioris autem quandam partem hoc loco poſuimus, quæ ſe habet ad hunc modum.

[Margin: c. τῶν κατ' Εὐτυχῆ — c. κελεστίνῳ — Nicena fides lecta & probata. — A. δὲ ante τὸ τῶ λέοντος. & aufer quod eſt ante τὸ τῶν ἁγίων, paulo ſuperius. — Item & ſecunda vniuerſalis Synodus.]

REVERENDISSIMO SANCTISSIMOQVE COLLEGAE
noſtro Neſtorio Cyrillus. S.

[Margin: Ex Cyrilli epiſtola ad Neſtorium.]

Sunt, vt audio, nonnulli, qui meæ exiſtimationi apud tuam reuerentiam obtrectent, idque non rarò: quod quidem tum faciunt potiſsimùm, cum illuſtres viros ac magiſtratus in vnum frequentes conueniſſe animaduertunt, rati fortaſſe tuas aures eiuſmodi rebus audiendis oblectari. Ac paulò infrà: Sanctum & celebre concilium aſſerit, eum, qui ex Deo patre naturaliter genitus eſt, filium eſſe vnigenitum, Deum verum ex Deo vero, lumen de lumine, per quem pater omnia fecit: deſcendiſſe de cœlo, incarnatum eſſe, hominem factum, paſſum: reſurrexiſſe tertio die, ad cœlos aſcendiſſe. His verbis, huicque doctrinæ nos oportet aſſentiri, rationéque & mente luſtrare, quid ſibi velit incarnari, quid verbum Dei hominem fieri. Non enim dicimus, quòd Dei verbi natura commutata, facta ſit caro: neque quòd in totum hominem, qui conſtat ex animo & corpore, conuerſa: ſed illud potius, quòd verbum ſecundum ſubſiſtentiam [c] carnem anima rationis participe animatam ſibi coniūgens] factus eſt homo, eo certè modo, qui nec exprimi verbis, nec cogitatione comprehendi poteſt: & vocatus filius hominis, non ſecundum voluntatem ſolam, aut quòd ſuæ benignitati ita viſum erat, [c] neque aſſumptione duntaxat perſonæ,] aut quòd diuerſæ naturæ in veram vnitatem coniunctæ erant: ſed quòd vnus Chriſtus ex duabus conſtabat naturis, vnuſque filius: nō quòd naturarum differentia ſublata erat propter vnitatem, ſed [c] diuinitas] & humanitas inexplicabili quadam & arcana coniunctionis concurſione vnum dominum & Chriſtum & filium effecerunt. Et aliis quibuſdam interpoſitis iſta adiungit: Quoniam propter nos & propter noſtram ſalutem ſibi ſecundum ſubſiſtentiam naturam iunxit humanam, & proceſsit ex muliere, idcirco dicitur ſecundum carnem [c] natus eſſe.] Nam non primùm, vti communis natura fert, natus eſt homo ex ſancta virgine, ac deinde Verbū Dei in eum ingreſſum eſt: ſed in vulua cum carne copulatus, dicitur carnalem ſuſtinuiſſe natiuitatē, vtpote qui ſuæ carnis natiuitatē ſibi propriam effecerit. Eodē modo dicimus eum paſſum eſſe, reſurrexiſſe, non quòd Deus verbum in ſua natura aut plagas aut confixus clauorū, aut alias afflictationes paſſus eſt (diuinū enim numē, quia ſit corporis expers, pati nō poteſt) ſed quòd corpus quod ipſius proprium factum eſt, patiebatur, dicitur ille ipſe iſta pro nobis paſſus eſſe. Nam in corpore

[Margin: Duarum in Chriſto naturarum vnio. — c. σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἑνώσας ὁ λόγος ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν — c. ἀλλ' οὐδὲ ἐν προσλήψει προσώπου μόνη. — c. ἡ θεότης — Eiuſdē incarnatio — c. γεννηθῆναι — Paſſio. — Reſurrectio.]

» pore quod patiebatur, inerat ille, qui pati non poterat. Sed de hac quidem Epiſto-
» la hactenus. Alterius epiſtolæ magna pars in primo Hiſtoriæ libro poſita eſt. In ea
Cap. 6. quidem epiſtola, quam Ioannes epiſcopus Antiochiæ ſcripſit, Cyrillus verò etiam
» ſuo ſuffragio penitùs confirmauit, talis extat ſententia: Confitemur ſanctam vir- *Ex eiuſdē Cyrilli ad Ioannem epiſtola.*
» ginem Deiparam eſſe, propterea quòd ex ea Deus Verbum carnem ſumpſit &
» humanitatem, & ex ipſa conceptione ſibi templum, quod accepit ab ea, con-
» iunxit. Ac non ſumus neſcij, homines diuinitùs inſpiratos voces euangeliorum
» & epiſtolarum ſcriptarum ab Apoſtolis, quæ ſunt de Domino traditæ, partim
» communes aſſeruiſſe, velut de vna perſona prolatas: partim ſeparatim diuiſiſſe,
» velut de duabus naturis poſitas: partim diuinas affirmaſſe, velut de Chriſti di-
» uinitate duntaxat loquentes: partim denique humiles & abiectas, velut de hu-
c. ὑμῶν manitate ſolum conſcriptas. Quibus addit iſta: Cum iſtas c veſtras] pias voces le-
c. οὕτω μὲν καὶ ἑαυτοὺς » giſſemus, c voſque ipſos ita] ſentire comperiremus (Vnus Dominus, vna fi-
» des, vnum baptiſma) totius vniuerſitatis conſeruatorem Deum laudibus ex-
» tulimus: & ſumus propterea inter nos animis admodum lętati, quòd veſtræ ſi-
» mul & noſtræ Eccleſiæ partim ſcripturis diuinitùs inſpiratis, partim ſanctorum
c. ἔχειν] patrum traditione impulſæ, concordem inter ipſas fidem c amplectātur.] His e- *Concilio probatæ Cyrilli epiſtolæ.*
piſtolis perlectis, qui aderant in concilio, ſic clamabant: Omnes ita credimus,
ita Leo papa credit: anathema ei qui Chriſtum diuidit, qui eius confundit naturas:
iſta fides Leonis archiepiſcopi, ſic credit Leo: Leo & Anatolius etiam ſic credunt.
Omnes ſic credimus: & Cyrill⁹ ita credit: ſempiterna ſit memoria Cyrilli & epiſto-
c. [illegible] læ eius ſimiliter. c Sic] nos ſentimus, c ſic] nos & credidimus & credim⁹. Leo archie-
piſcopus c ſic] credit, ſic] ſcripſit. Ac cum fieret colloquium inter eos vt Leo-
nis epiſtola legeretur, lecta fuit, & interpretatio illi adiuncta, quæ in actis Concilij
extat. Poſt lectam epiſtolam, cum epiſcopi clamaſſent, Hæc fides patrum, hæc *Leonis epiſtola in concilio lecta & probata.*
fides Apoſtolorum, omnes ſic credimus, orthodoxi ſic credunt, anathema ei
qui ſic non credit, Petrus per Leonem iſta pronunciauit, Apoſtoli ſic docuerunt,
Leo piè & verè iſta docuit, Cyrillus ſic docuit, Leo & Cyrillus ſimiliter docue-
runt, anathema ei qui ſic non credit, iſta vera fides, ſic orthodoxi ſentiunt,
iſta fides patrum, iſta cur in concilio Epheſino non legebantur, iſta Dioſcorus
occultauit: cum inquam, epiſcopi ad hunc modum clamaſſent, acta concilij re-
ferunt, quòd cum pars epiſtolæ Leonis, quæ hæc verba complectebatur: Ad per-
† *poſt* φύσεως, *vacare videtur* ἐκτισθεῖσαι. ſoluendum noſtræ naturæ † debitum, diuina natura naturæ patibili iuncta fuit,
quò vnus & idem mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus (quæ qui-
dem res ad noſtra vulnera curanda admodum accommodata fuit) ex vna natu- *Ambigentib. Illyricis & Palæſtinæ epiſcopis ſuper Leonis quibuſdam verbis, ea cum Cyrillo conferuntur.*
† παντελῶς *ſed* παντελῶς *lege, quod omiſit interpres. pro eo Niceph. prorſus dixit.* ra mori poſſet, ex altera † non poſſet: cum, inquam, hæc pars lecta eſſet, & de ver-
borum ſenſu ac ſententia epiſcopi Illyrici & Paleſtini ambigerent, Aëtius archi-
diaconus ſanctiſsimæ eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ſententiam Cyrilli in medium
protulit, quæ ita ſe habet:

Quoniam corpus ipſius proprium, gratia Dei, vt ait apoſtolus Paulus, pro om-
» nibus guſtauit mortem, idcirco ipſe dicitur pro nobis mortem paſſus: non quòd
c. τῷ ἐκεῖ κατὰ τὸν αὐτοῦ φύσιν. ipſe mortem, c quantum ad ipſius naturam pertinebat,] eſſet expertus (iſtud nam-
que vel dicere vel c ſentire] inſania eſt) ſed quòd, vti dixi modò, caro eius guſtauit
c. φρονεῖν mortem. Ac rurſus de ſententia epiſtolæ Leonis, quæ ita ſe habet: c Agit] vtraq; for-
c. ἐνεργεῖ ma alterius cōmunione, quòd vtriuſque proprium eſt: verbo quidem illud operā̄te
» quod verbi eſt, corpore autem ea exequente quæ ſunt corporis: c atque illud claret
» miraculis, hoc contumelias ſuſtinet. de hac, inquam, ſententia cum dubitarent Il-
» lyrici & Paleſtinæ epiſcopi, idem Aëtius ſententiam Cyrilli legebat, hæc verba
c. ἡ τὰ μὲν αὐτῷ complectentem: c Quædam voces] de Domino in Sacris literis traditæ, maximè
diuinæ naturæ conueniunt: aliæ rurſus humanæ, aliæ medium locum obtinent, vt-
c. αἱ μὲν ἄλλαι τῶν φωνῶν pote quæ filium Dei, & Deum & hominem pariter eſſe declarant. Poſtea cum de
alia parte epiſtolæ Leonis epiſcopi ſuprà poſiti ambigerent, quæ ſic ſe habet: Ta-
» metſi in Domino IESV CHRISTO vna eſt reuera Dei & hominis perſona: ta-
» men aliud eſt, vnde in vtroque communis eſt contumelia: aliud, vnde communis
» eſt gloria. De noſtro enim illi eſt minor patre humanitas, de patre illi eſt æqualis

cum patre diuinitas. Theodoritus, re ponderata, dixit à beato Cyrillo hæc eſſe ad verbum tradita: Cùm homo factus erat, non depoſuit quod proprium erat, ſed manſit quod erat: & altera natura in altera habitauit, hoc eſt diuina natura [a] in humana.]

A. τῆς ἄνω τῶν ἀνθρώπων.

Atticus epiſc. Nicopolitanus Synodo acta ſcribenda ſuſcipit.

His explicatis, cum illuſtres principes ſciſcitarentur, vtrum quiſquã eſſet qui amplius dubitaret? omnes reſponderunt, ſe nõ amplius dubitare. Pòſt Atticus epiſcopus Nicopolis dies aliquot omnibus dari poſtulauit ad deliberandum, vt ea quæ & Deo placerent, & ſanctorum patrum doctrinæ conſentirent, conſtanti & ſtabili mente decerneretur: poſtulauit etiam epiſtolam Cyrilli ad Neſtorium ſcriptam, in qua Cyrillus hortatur Neſtorium, vt duodecim fidei quaſi capitibus conſentiat, quibus omnes conſenſerunt. Ac cum principes de hac re verba inter ſe feciſſent, conceſsiſſentque illis ad deliberandum dies quinque, vt cum Anatolio Conſtantinopolis antiſtite cõuenirent: omnes aſſenſerunt, dicentes: Nos ſic credimus, omnes ſic credimus: vt Leo credit, [c] ſic credimus:] nemo noſtûm dubitat, nos omnes ſubſcripſimus. Ad quæ rurſus dicebantur iſta: Non neceſſe eſt vt omnes conueniant: ſed quoniam cõſentaneũ videtur, vt qui ambigant confirmentur, reuerendiſsimus epiſcopus Anatolius ex illis qui ſubſcripſerunt, eligat eos quos ad docendum ambigentes, idoneos putauerit. His adiecit concilium: Petimus à patribus, vt concilij huius primarij pro nobis orthodoxis Imperatori & Auguſtæ ſupplicent: omnes peccauimus, omnibus detur venia. Clerus autem eccleſiæ Conſtantinopolitanæ clamauit: Pauci clamant, non totum loquitur concilium. Tum clamant epiſcopi Orientis: Exilio abdicatur Aegyptius. At cum epiſcopi Illyrici idem poſtularent, clamauit clerus Conſtantinopolitanus: Exulet Dioſcorus, exulet Ægyptius, exulet hæreticus, Chriſtus Dioſcorum abdicauit. Rurſus Illyrici epiſcopi & qui cum illis erant clamant: Omnes peccauimus, veniam omnibus tribuito. Dioſcorus concilio, Dioſcorus expelletur eccleſiis. His rebus aliiſque eiuſdem generis exagitatis, conuentus dimiſſus eſt. Proximo pòſt conuentu, cum ſenatus ſimul collocutus eſſet, vt formulæ iam poſtulatæ legerentur, Conſtantinus ſecretarius à ſcheda iſta quæ ſequuntur, legit:

c. οὕτω πιστεύομεν.

Synodi in Dioſco. & ſocios ſententia à Conſtantino ſecretario recitata.

Eadem ſuprà poſita ſunt, tùm in hac Epitome, tum in 4. c. lib. huius 2.

Poſtridiè cum concilium exquiſitius habitum eſſet, de orthodoxa & catholica fide multo accuratius quæſitum videmus. Ac quoniam Flauianus piæ memoriæ epiſcopus, & Euſebius reuerendiſſ. Dorylæi epiſcopus ex concilij actorum decretorúmque inquiſitione, & ex verbis eorum qui tum concilio præſederunt (dixerant enim ſe errore lapſos fuiſſe, iniuſtéque Flauianum & Euſebium abdicaſſe) declarati ſunt minimè in fide hallucinari, & propterea iniquè abdicati: æquum nobis ſanè videtur, idque Deo noſtram approbante ſententiam, vt Dioſcorus (modò ita placuerit diuiniſsimo & ſanctiſsimo domino noſtro Imperatori) reuerendiſsimus Alexandriæ epiſcopus, Iuuenalis reuerendiſsimus epiſcopus Hieroſolymorum, Thalaſſius reuerendiſsimus Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus, Euſebius reuerendiſsimus epiſcopus Armeniæ, Euſtathius reuerendiſſ. epiſcopus Beryti, & Baſilius reuerend. epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ (penes quos tum poteſtas erat, concilióq; illi præſidebant.) ſacri concilij ſententia ac iudicio eodẽ pœnę genere, ſicut Eccleſię canones poſtulant, mulctati, dignitate epiſcopali abdicentur, omniáque de ſententia Imperatorum diuiniſsima decernantur. Deinde aliis ſcriptis perlectis, epiſcopi qui ibi erant coacti, cum rogarentur, vtrum literæ Leonis fidei trecentorum decem & octo ſanctorum patrum in concilio Nicæno olim congregatorum, & fidei etiam centum & quinquaginta patrum, qui Conſtantinopoli in vnũ conuenerant, conſentirent? Anatolius Conſtantinopolis antiſtes, & omnes ad vnum qui aderant, reſponderunt, epiſtolam Leonis cum fide ſanctorũ patrum quos diximus, conſentire: eidem epiſtolæ ſubſcripſerunt. Quibus ita conſtitutis, clamauit cõciliũ: Omnes aſſentimur, omnes iſta approbamus, omnes ſimiliter credimus omnes eadem ſentimus, omnes ſic credimus. Sic credere patres qui ſunt in concilio: ſic qui ſubſcripſere concilio. Ad multos annos viuat imperator, ad multos annos viuat Auguſta, ad multos annos viuant patres, qui interſunt concilio, qui eiuſdẽ fidei ſunt cũ cõcilio. Ad multos annos viuat Imperator, ad multos annos viuãt qui eadem ſentiunt cum concilio

concilio, ad multos annos Imperator. Omnes fidei ſubſcripſimus, ſic ſentit Leo, ſic nos ſentimus. poſtremò ſic locuti ſunt: De iis rebus retulimus ad diuiniſsimum & ſanctiſsimum dominum noſtrum Imperatorem, reſponſumque ab eius clementia expectamus. Ac cum illis à quibuſdam diceretur, Veſtra reuerentia [c] & de] Dioſcoro [c] à vobis] abdicato, diuiniſſ. Imperatoris celſitudine inſciente, & nobis ſimiliter inſcientibus, & de † omnibus illis de quibus à vobis poſtulatio facta eſt, & de huius concilij actis eſt Deo rationem reddítura: clamarunt, Dioſcorum Deus abdicauit, Dioſcorus iure abdicatus eſt, Dioſcorum Chriſtus abdicauit. Poſt iſta, cum reſponſum, quo quid de abdicatis conſtituere epiſcopis permiſit, à Martiano allatum erat, quemadmodum à principibus monſtratum eſt, petebant epiſcopi iſta ſic locuti: Oramus, vt qui eiuſdem ſunt opinionis, qui idem ſentiunt cum concilio, qui epiſtolæ Leonis in concilio ſubſcripſerunt, in concilium ingrediantur. Qui, facto colloquio, in concilium aſcripti ſunt. His confectis rebus, ſupplices libelli ab epiſcopis diœceſeos Aegypti Imperatori Martiano oblati legebantur, qui præter alia iſta etiam complexi ſunt: Sentimus, ſicut à trecentis decem & octo epiſcopis in concilio Niceno coactis, fides expoſita eſt: & ſicut beatus Athanaſius & ſanctus Cyrillus ſentiunt, anathema denunciantes omni hæreſi, tum Arij, tum Eunomij, tum Manetis, tum Neſtorij, tum eorum qui dicunt carnem Domini noſtri de cœlo delapſam, & non ex Maria Deipara & ſemper virgine ſumptam, eámque noſtri omnium carni omnino, peccato excepto, ſimilem. tum omnes qui erant in concilio clamarunt: Cur iſti dogmati Eutychis non denunciarunt anathema? ſubſcribant epiſtolæ Leonis, denuncientque anathema Eutychi & eius dogmatis, Leonis epiſtolæ conſentiant: volunt fortaſſe nos deludere, nos in fraudem impellere. † Quibus dixerunt epiſcopi Aegyptij, multos eſſe in Aegypto epiſcopos, [A] ſéque non poſſe abſentium perſonam ſuſcipere: rogaruntque concilium, vti expectarent ſuum archiepiſcopum,] quo ſicut mos poſtulat, illius ſententiæ morem gererent. Quòd ſi [A] ante] primatis electionem aliquid tranſigerent, epiſcopos Aegyptiacæ diœceſeos in illos impetum facturos. Cum autem multum precarentur, & concilium illis admodum reſiſteret, fit ſermo, vt ſpacium epiſcopis Aegyptiis vſque eò daretur, quoad archiepiſcopus illis deſignaretur. Tum ſupplices libelli quorundam monachorum proferebantur, quorum ſumma fuit, vt nemo chartis vllis ſubſcriberet, donec concilium frequens cogeretur, quod cogi decreuerat Imperator, & decreta intelligere. Quibus perlectis, Diogenes epiſcopus Cyzici memorat, Barſumam vnum ex numero eorum qui conuenerant Flauianum trucidaſſe. Eum enim clamaſſe, Occidito, & cum in libello inſertus non ſit, contra quàm oportet in concilium intraſſe. Clamare omnes epiſcopi: Barſumas vniuerſam Syriam perdidit, induxitque contra nos mille monachos. Ac [A] cum rogatum erat, vt qui conuenerant, deciſionem concilij expectarent,] monachi poſtularunt, vt libelli ab ipſis compoſiti legerentur. In quibus continebatur, vt Dioſcorus & epiſcopi qui cum eo ſentirent, concilio intereſſent. Quo omnes ad vnum commoti, clamarunt: Anathema Dioſcoro, Dioſcorum Chriſtus abdicauit, iſtos foras eiicito: tolle è concilio contumeliam, tolle vim. Has impias voces Imperatori adime, tolle è concilio contumeliam, tolle dedecus. His reſtiterunt monachi, clamarúntque: Tolle contumeliam à monaſteriis. Cum rurſus eadem concilium clamaſſet, fit ſermo, vt reliqui libelli legantur, qui aſſerunt Dioſcorum iniquè abdicatum, oporteréque, fide ad diſcutiendum propoſita, eum concilij fieri participem & niſi hoc [c] fieret,]ſe ſuorum veſtimentorum excuſſuros puluerem, & à communione epiſcoporum qui ibi conuenerant, ſe ſeparaturos. Quæ cum dixiſſent, Aëtius archidiaconus legit canonem de his qui ſe ſeparant. Rurſus cum monachi rogatis ſanctiſsimorum epiſcoporum, & Aëtij etiam archidiaconi repugnarent, & pars concilij Neſtorio & Eutychi anathema edicerent, pars illud deprecarentur: habitum eſt colloquium à principibus, vt ſupplices libelli Fauſti, & reliquorum monachorum legerentur: qui quidem libelli petebāt ab Imperatore, ne monachi, qui antè rectis dogmatis reſtitiſſent, deinceps reciperentur, propterea quòd Dorotheus monachus Eutychem vocauerat orthodoxum. Contra quem varia Eu-

Epiſcoporum acclamationes conciliꝰ decreta probantes.

Preces pro Aegyptiis cũ Dioſcoro epiſcopis reſtituendis.

Barſumas Flauiani interfector.

Monachorum pro Dioſcoro preces publicæ vociferatione exploſæ, cõtra ſtrepentibus ipſis monachis.

c. καὶ ante Διοσκόρῳ

c. παρ' ὑμῶν

† Niceph. legit αὐτῷ

† καὶ ἐπιλαθέντ sed lege ἀναχωρεῖν. & recedere. Hoc ab interprete omiſſũ agnoſcit Nicepho.

A. ἡμῶν δὲ τοῦ ἀπολυματισμένου ἀναδέξασθαι φρόνησιν. ἢ παρακαλοῦν ἀναμεῖναι τὴν συνόδου τὴν αὐτῶν ἀρχιεπίσκοπον, ante Τια

A. πρὸ ante τῆς τοῦ ἡγεμόνος

A. διαλαλιὰς ἐπιχθείσης, ἀναμεῖναι τοὺς συναλλαχθέντας τὴν ἀπὸ τῆς συνόδου ante διαίρεσιν

c. γένηται

tychis dogmata ᶜ coram principibus]agitabantur. Pòſt quinto cōuentu facto, principes iubent decreta de fide plana fieri: legitq́; Aſclepiades diaconus Conſtantinopolis deciſionem, quæ videbatur non eſſe in commentarios referenda. A' qua nōnulli diſsederunt, alij aſſenſi ſunt eidem. Cum autem clamores tollerentur contrarij, dixère principes, dixiſſe Dioſcorum, Flauianum ob hanc rem à ſe abdicatū, propterea quòd duas affirmarat in Chriſto naturas, & deciſione cōtineri, eum ex duabus conſtare naturis. Tum Anatolius, Non, inquit, ob fidem abdicatus erat Dioſcorus: ſed quòd Leonem ᶜ à communione]excluſerat, & ter vocatus ad concilium non venerat. Deinde principes epiſtolā Leonis in deciſione inſeri voluerunt. Cui cum epiſcopi contradicerent, affirmarentq́; aliam non debere fieri deciſionem (eam enim perfectam eſſe) referebantur iſta ad Imperatorem: qui iubet, vt ex epiſcopis Oriētis ſex, tres ex Pōto, ex Aſia tres, ex Thracia tres, tres ex Illyrio, præſente vnà Anatolio & epiſcopi Romani ᶜ vicariis,] in templo conuenirent, rectéq; de fidei rebus deciderēt: vel vt ſinguli ſuam ipſius fidem declararent, vel certò ſcirent, conciliū in Occidēte ea de re coactum fore. Cùm autē ab illis rogatum eſſet, Dioſcoróne aſſentirentur Chriſtū ex duabus eſſe naturis aſſerenti, an Leoni ᶜ dicenti] duas naturas in Chriſto eſſe:]clamarunt, ſe & Leoni credere, & eos qui ei contradicunt, habere pro Eutychianiſtis. Dixère tum principes, à Leone hoc adiūgi, nempe duas in Chriſto coniunctas naturas, quæ nec conuerti, nec partiri, nec cōfundi poſſunt: templumq́; diuæ Euphemiæ vnà cū Anatolio & ᶜ vicariis]Leonis, & Maximo epiſcopo Antiochiæ, & Iuuenale Hieroſolymorum epiſcopo, & Thalaſsio Cæſareæ Cappadociæ, & aliis præterea ingrediuntur. Quibus ingreſsis deciſio fidei legebatur, quæ ita ſe habet: Dominus noſter & ſeruator Ieſus Chriſtus, & quæ ſequuntur: quæ ſuprà in Hiſtoria à nobis poſita ſunt. Qua perlecta ᴬ clamatum eſt:] Iſta omnium patrum fides, epiſcopi primarij iam huic ſubſcribant: iſta Apoſtolorum fides, huius quaſi veſtigiis omnes inſiſtimus, omnes ita ſentimus. Tum principes: Ea, inquiunt, quæ ſunt decreta à patribus, quæque omnibus probata, ad diuinam Imperatoris celſitudinem referentur. In ſexto verò conuentu aderat Martianus Imperator, déque concordia ad epiſcopos orationem habuit: atque eius iuſſu deciſio fidei per Aëtium archidiaconum Conſtantinopolitanum lecta fuit, cui ſubſcripſere ad vnum omnes, ſciſcitatúſque eſt Imperator, illáne deciſio facta eſſet de omnium ſententia? Quod ita eſſe omnes ſecundis acclamationibus confirmarunt. Rurſus Imperator binas habuit apud eos conciones, quas omnes vehementer collaudabant. Atque Imperatoris hortatu canones ſanciti ſunt, iuſque metropolitanum Chalcedoni tributum: à quo etiam mandatum, vt epiſcopi ad triduum aut quatriduum manerent, & quod cuique viſum eſſet, illud coram principibus quiſque proponeret ad exquirendum, & vt quæ eſſent conſentanea conſtituerent, Quibus confectis, conuentus dimiſſus eſt. Alia præterea acta ſunt, alij conſtituti canones. Aliud item celebratum concilium à Iuuenale & Maximo: in quo decretum eſt, vt epiſcopus Antiochiæ vtranque Phœniciam & Arabiam ſuæ diœceſi ſubiectam haberet: epiſcopus autem Hieroſolymorum, † tres Palæſtinas. Quod quidem colloquio à principibus & epiſcopis habito confirmatum fuit. In nono conuentu tractabatur cauſa Theodoriti, qui Neſtorium damnauit anathemate, hiſque verbis vſus eſt: Anathema Dioſcoro & ei qui negat ſanctam Mariam virginem Deiparam, ᶜ quíque vnum vnigenitum filium in duos filios diuidit.] Ego, inquit, & fidei deciſioni, & Leonis epiſtolæ ſubſcripſi. Itaque facto inter omnes colloquio, ad propriam epiſcopatus ſedem reſtitutus eſt. In alio conuentu Ibæ cauſa fuit agitata, & legebantur iudicia, quæ Photius epiſcopus Tyri, & Euſtathius Beriti epiſcopus, ᶜ de eo] pronunciauerant: ſententia autem in poſterum diem dilata fuit. Vndecimo cōuentu, cum multi epiſcopi ei ad ſacerdotium ſuffragati eſſent, certi epiſcopi reſtiterunt, dixeruntque accuſatores pro foribus eſſe, & ingredi debere. Legebantur etiam acta de eo promulgata. ᴬ Fit præterea à principibus ſermo, vt acta Epheſini concilij de Iba legerentur:] omniáque acta concilij ſecundi Epheſini irrita fierent, creatione Maximi epiſcopi Antiochiæ ſola excepta: orabantq́; de ea re Imperatorem, vt nihil eorum quæ poſt primum concilium Epheſinum,

Dioſcorus cur damnatus.

Synodi decretū lectum, & probatum.

Epiſcopos ſtudet inter ſe cōciliare Martianus.

Theodoritus & Ibas in integrum reſtituti Synodi decreto.

Poſterioris Epheſinæ Synodi abrogatio.

c. παρόντων τῶν ἀρχόντων

c. ἀκοινωνησίαν

c. τοποτηρητῶν

c. ἐκ δύο λέγοντι.

c. τοποτηρητῶν

Lib. 2. cap. 4.

A. Conclamatum, *post electum*

† *Niceph. tres Palæſtinæ prouinciæ.*

c. ἢ τῷ εἰς δύο υἱοὺς μερίζοντι

c. ἐπ' αὐτῷ

A. ἢ διαλαλησάντων ἀρχόντων ἀναγνωσθῆναι τὰ ἐν Ἐφέσῳ πεπραγμένα ante dictum.

Epheſinum, [c] cui præſidebat] ſanctus Cyrillus Alexandriæ pontifex, ratum fieret: iudicatúmque eſt, vt Maximus epiſcopatum retineret. In altero conuentu, cauſa Baſiani epiſcopi Epheſi examinata fuit, & decretum, vt Baſianus de eo dignitatis gradu dimoueretur, inque eius locum ſufficeretur Stephanus. Altero conuentu facto, iſta ſtabilita fuère. Conuentu decimo tertio, cauſa Eunomij epiſcopi Nicomediæ, & Anaſtaſij epiſcopi Nicææ diſquiſita fuit, qui inter ſe de ſuis ipſorum ciuitatibus contenderunt. Decimo quarto conuentu, cauſa Baſiani fuit excuſſa. Ad extremum decretum fuit, vt epiſcopalis ſedes Conſtantinopolitana, proximum locum poſt Romanam obtineret.

c. ἧς ἦρχε

Eiecto Baſiano reſtituitur Stephanus.

Sedis Conſtantinopolitanæ poſt Romanam primatus.

FINIS SECVNDI. LIBRI.

EVAGRII SCOLASTICI, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER TERTIVS.

ANTHEMIVS OC. ZENO ORIENT.

De Zenonis Imperio & vita. Caput I

ZENO [c] poſteaquam] Imperij clauum filio ſuo mortuo obtinuit, † perinde ac ſi perſuaſum ſibi haberet, ſe minimè totius orbis terræ dominatu poſſe potiri, niſi omne voluptatum genus quod fortè occurreret, licenter & effuſe conſectaretur: in initio ita libidinum illecebris ſe totum dedit, vt à nulla turpitudine & nefario flagitio ſe continuerit, ſed ſic in illis volutaretur, vti eadem iſta in tenebris & in occulto admittere, abiecti & puſilli animi putaret: palàm autem atque in oculis omnium, regale quiddam eſſe, & [c] ſolo Imperatore] dignum. In qua re peruerſo & planè ſeruili iudicio vſus eſt: quippe Imperator non ex eo quòd aliis imperat, ſpectari debet, ſed ex eo quòd ſeipſum ita regere ac moderari poteſt, vti nullum abſurdum voluptatis genus ſinat in animum irrepere, ſed ita [c] inuictum] ſe ab intemperantia præſtet, vt vita eius ſit tanquam imago virtutis, quam & imitentur ſubiecti eius, & ad virtutem erudiantur. At iſte ſe expoſuit voluptatum blanditiis, pedetentímque in tam turpẽ ſeruitutem redactus fuit, vt inde nullo modo redimi poſſet: quippe qui dominos perſæpe mutarit, non aliter atque ſerui inutiles ac perditi, [c] quibus] voluptates innumerabiles velut dominæ præficiuntur: quæ quidem continenter titillant animum, & crebræ, alia aliam ſequuntur, quandoquidem voluptati, quæ iam quaſi in manibus eſt, [c] nullus terminatur modus:] ſed ex ea quidem alia atque alia vſque eò inceditur, ortúmque habet, quoad aliquis vel ita ſibi imperare aggrediatur, vti totum voluptatum imperium abs ſe penitùs repellat, déque cætero regno potiatur ille ipſe, vel earum tyrannide oppreſſus ad extremum vſque ſpiritum illis inſeruiens, tandem ad inferos miſer detrudatur.

c. ἐπεὶ τὴν † ὥσπερ. ſed malim ὥσπερ qui quidem

c. ἢ ἀνδραπόδῳ μόνῳ

c. ἀήττητος

c. οἷς

c. οὐχὶ τὰ πέρας τῆς παρούσης ἀλλ' ἄλλον χειὰς ἔχουσι

Zeno Imperator libidinum omnium vile mancipium.

De Barbarorum tum in Oriente, tum in Occidente incurſionibus. Caput II.

ADHVNC modum Zeno in initio Imperij ſui vitam inſtituit. Illius autem ſubiecti tam qui Orientem, quàm qui Occidentem incolebant, grauibus afficiebantur incommodis: quippe barbari, qui Scenitæ vocantur, loca omnia populati ſunt, multitudóque Hunnorum, qui olim vocabantur Maſſagetæ, in Thraciam incurſionem fecit: quinetiam traiecit Danubium, [c] prohibente nemine,] Zeno verò reliquis etiam Imperij partibus [c] per vim] barbaro quodam more ac modo ſpoliatus fuit.

Barbari ſub Zenone Imperium inuadũt. Vid. Plin. lib. 6. cap 28.

c. μηδενὸς ἀμυνομένου

c. πρὸς βίαν.

De tyrannide Baſiliſci, & Zenonis fuga.

Caput III.

Baſiliſcus tyrannus ignauo Zenoni imperium eripit.

Iſte Zeno, cum Baſiliſcus Berniæ frater contra eum arma ferre pararet (erat enim ſuis ideo odioſus, quòd omnes ex æquo flagitioſiſsimam eius vitam deteſtabātur: quandoquidem nulla in eo animi magnitudo elucebat, ſed ignauia & deſperata nequitia, quæ fractam illius & euictam à voluptate ſocordiam ſatis indicauit)† animo demiſſo fugam capeſsit, augusto Imperij honore ſine vllo negotio Baſiliſco relicto. Atque vnà cum coniuge Ariadna, quam ſecum habebat, quæ'que fugerat à matre, & ſi quis alius erat, in quo quicquam erga eum reſidebat beneuolentiæ in Iſauria, quæ illum antè educauerat, obſeſſus eſt. Hoc modo igitur Baſiliſcus Imperij Romani nactus gubernacula, Marcum filium Cæſarem renunciauit: rationémque imperandi tum Zenoni, tum Imperatoribus qui antè regnauerant, omnino contrariam ſecutus eſt.

† ἀχορηΐᾳ, ſed legerim ἀνανδρίᾳ.

Quòd Baſiliſcus, Timotheo Aeluro reuocato, ab eo perſuaſus, circulares quaqua verſum literas ad condemnandum Chalcedonenſe concilium emiſit.

Caput IIII.

Baſiliſcus Timotheũ Aelurum ab exilio reuocat.

Iſte Baſiliſcus, rogatu quorumdam Alexandria ad ipſum miſſorum, Timotheum ab exilio, in quo decem & octo annos ætatem degerat, reuocauit, Acacio id temporis epiſcopatum Conſtantinopolis gerẽte. Timotheus igitur cum veniſſet Conſtãtinopolim, ſuadet Baſiliſco, vt literas generatim ad omnes vbique ſacerdotes ſcribat, & tum acta concilij Chalcedonenſis, tum Leonis de fide deciſionem anathemate damnet: quæ literæ ſcriptæ fuére in hunc modum.

Baſiliſci circulares literæ aduerſus Chalcedonenſe concilium.

Imperator Cæſar Baſiliſcus, Pius, Victor, Triumphator, Max. ſemper Auguſtus: & Marcus Cæſar illuſtriſſ. Timotheo reuerendiſſ. & ſanctiſſ. nobilis ciuitatis Alexandriæ archiepiſcopo S. Leges pro defenſione ſynceræ & Apoſtolicæ fidei à ſanctiſſ. Imperatoribus, qui nos ſunt antegreſsi, quíque beatam, æternam & vitæ parentem Trinitatem ritè coluerunt, ſancitas, vtpote quæ vniuerſo mundo ſemper ſalutares fuerint, nullo tempore antiquari, imò verò eas vt noſtras ac proprias diuulgari volumus. Nam & pietatẽ & ſingularẽ amorẽ erga Deum & ſeruatorẽ noſtrũ Ieſum, qui nos tum fabricauit, tum ad gloriã extulit, vniuerſo illi ſtudio, quod in rebus humanis poni ſolet, præponimus, próque certò credimus firmã Chriſti gregis in charitate colligationem cum ſaluti nobi s ipſis ſubiectíſque omnibus, tum fundamentũm, quod nequit frangi, atque adeò murum, qui expugnari non poteſt, noſtro Imperio eſſe. Itaque diuina mentis impulſione commoti, concordem ſanctæ Eccleſiæ conſenſum non ſine cauſa velut primitias Imperij noſtri Deo & ſeruatori noſtro Ieſu Chriſto offerre animo inſtituentes, baſim & firmamentum vitæ beatæ, quæ hominibus tribuitur, ſymbolum nimirum trecẽtorum decem & octo ſanctorum patrum Nicææ olim Spiritus ſancti inſtinctu in vnum cõgregatorum (in quod quidem cùm nos, tum omnes maiores noſtri credentes [c] baptizati ſunt)] decernimus, vt ſolùm in omnibus ſanctiſsimis Dei Eccleſiis à populo orthodoxo ſeruetur cuſtodiatúrque: quippe in quo vno ſyncera fides verè & abundè ſatis, cum ad errorem quemque tollendum, tum ad concordiam ſanctarum Dei Eccleſiarum ſtabiliendam definita ſit: quinetiam acta quæ ad illius ſymboli confirmationem edita ſunt, ſatis reuera ad eam rem habent in ſe virium & firmitatis. Porrò ſanctum ſymbolum à centum quinquaginta ſanctis patribus in hac vrbe Conſtantinopoli, contra eos qui blaſphemias aduerſus Spiritum ſanctum locuti ſunt, conpoſitum ratum facimus. [c] Itémque] acta concilij Epheſini contra impium Neſtorium, & eos qui poſt eadem cum illo ſentiebant, edita confirmamus. At ea quæ conſenſum & ordinem ſanctarum Dei Eccleſiarum, [A] &] pacem totius orbis terræ diſturbant, nempe Leonis de fide deciſionem, & omnia quæ in concilio [A] Chalcedonenſi] de fide definienda, de expoſitione [c] ſymboli,] interpretatione, doctrina aut diſceptatione eiuſdem dicta actáve, quo noua fides contra ſanctum illud ſymbolum à trecentis decẽ & octo epiſcopis compoſitum (de quo iam diximus) introducatur: ſtatuimus decernimúſque,

Improbat Leonis papæ Tomum: & Chalcedonenſis concilij decreta.

c. ἐκαινίσθημεν
c. ἐν δὲ καὶ
A. καὶ ante εἰρήνην
A. χαλκηδόνι
c. συμβόλου

c. συμβάλλειν
c. παρὰ τῶν
c. δεῖ πάντων
c ἱερέων

decernimúſque, vt tum hic, tum in ſingulis aliis paſſim Eccleſiis[c] ſanctiſſimis vbique epiſcopis anathemati addicantur, & vbicunque locorum fortè reperta fuerint, igni tradantur comburenda (quandoquidem Imperatores piæ ac beatæ me-
» moriæ Conſtantinus & Theodoſius iunior, qui ante noſtram ætatem vixerunt, eo-
» dem modo[c] de omnibus] hæreticorum dogmatis decreuêre) atque ita abrogata, ex
» vna ſoláque catholica, Apoſtolica & orthodoxa Eccleſia prorſus eiiciantur: vtpote
» quæ tum ſalutaria illa trecentorum decem & octo ſanctorum decreta, quæ perpe-
» tuò rata eſſe debent, tum ea quæ beati patres Spiritus ſancti impulſu in concilio E-
» pheſino ſanciuerunt, penitùs tollunt. Denique ne cuiquam vel [ſacerdoti] vel laico
» integrum ſit diuiniſſimam illam ſancti ſymboli legem violare, ſed vt vnà cum om-
» nibus nouis ſanctionibus in concilio Chalcedonenſi editis etiam hæreſis eorum
» qui non confitentur filium Dei vnigenitum ex Spiritu ſancto, & ſancta Maria ſem-
» per virgine, & Deipara verè incarnatum, hominémque factum: ſed carnem eius
» aut è cœlo delapſam, aut viſo quodam & ſpecie figuratã monſtroſe confingunt: &
» omnis omnino error, & ſi quid aliud aliquo in tẽpore, aliquo modo locóve in toto
» mũdo nouandarum rerũ ſtudio vel cogitatum, vel verbis expreſſum ad diuinũ hoc
» ſymbolum euertendum fuerit, funditùs profligetur. Ac quoniam Imperatoris eſt
» ſedulò proſpicere, vt ſubiectis non in præſentia ſolùm, ſed etiam in poſterum ſecu-
» ra tranquilláque vita prouido eius conſilio ſuppeditetur: decernimus, vt ſanctiſsi-
» mi vbique epiſcopi his diuinis noſtris literis generatim ſcriptis ad omnes palámque
» diuulgatis ſubſcribant, quo declarent perſpicuè, ſe in ſolo diuino trecentorum de-
» cem & octo ſanctorum patrum ſymbolo velle inſiſtere, quod etiam centũ & quin-
» quaginta ſancti patres confirmarunt: idémque pòſt ab orthodoxis ac ſanctis patri-
» bus, qui Epheſi vrbis primariæ conuenerunt, definitè ſtabilitum: viſúmque ſolum
» illud trecentorum decem & octo ſanctorum patrum ſymbolum velut ratam fidei
» deciſionem ſequendum, anathemáque indicendo actis concilij Chalcedonenſis,
» quæ populo orthodoxo offenſioni eſſe poſſunt, eáque Eccleſiis penitùs eiiciant, vt-
» pote à quibus cùm totus orbis terrarum conturbetur, tum noſtra impediatur feli-
» citas. Eos autem qui pòſt has noſtras diuinas literas acceptas, quas vti credimus,
» Dei nutu diuulgari curauimus, quò concordia, quæ omnibus optabilis eſt, in ſan-
» ctis Dei Eccleſiis ſtabiliatur, aliquando aggredientur vel proferre, vel nominare ſi-
» ue diſputando, ſeu docendo, ſeu ſcriptis vllo tempore, modo aut loco nouam illam
» deciſionem in concilio Chalcedonenſi contra fidem promulgatam, velut tumul-
» tus & perturbationis ſanctis Dei Eccleſiis, & omnibus qui noſtro parent Imperio,
» authores: Deo præterea & noſtræ ſaluti aduerſarios, iubemus, idque ſecundum le-
» ges iam ante noſtram ætatem ab Imperatore beatæ & diuinæ memoriæ Theodo-
» ſio, contra talem & tam peruerſam amentiam conditas, hiſque noſtris diuinis lite-
» ris generatim ad omnes ſcriptis ſubiunctas, ſi epiſcopi fuerint aut clerici, dignitatis
» ſuæ & miniſterij gradu abdicari: ſin monachi aut laici, exilio, omniũ bonorum pu-
» blicatione & aliis grauiſsimis ſuppliciis mulctari. Enimuero ſancta, conſubſtãtia-
» lis, procreatrix omnium & vitæ parens trinitas tali à nobis obſeruantia honorata,
» iam non ſolùm propter zizania, quæ modò cõmemorauimus, per nos radicitùs ex-
» tirpata: ſed etiam propter rectas & Apoſtolicas ſancti ſymboli traditiones à nobis
ſtabilitas propitia & clemens animis noſtris, omnibúſque noſtris ſubiectis futura eſt, ſemper vnà nobiſcum adminiſtratura Imperium, rebus denique humanis ſtatũ pacatum & quietum allatura.

Hæreticorum libri cõburẽdi.

Iubet epiſcopos hiſce literis ſubſcribere.

Pœna neglecti mandati.

c. ὁ τοῖς ἀνθ… χ᾽ πρόεδρος
c. διὰ τῶν χαριτώνων

† *Suſpicor ſic legi debere.* … καὶ ἀναστάσιον … ὑπογράψαι … ἑτέρους … πεντακοσίους …

De iis qui circularibus Baſiliſci literis aſſenſi concilium reiecerunt. *Cap. V.*

HIs literis à Zenone generatim ad omnes ſcriptis, Timotheus, qui modò, vti dixi, ab exilio reuerterat, vti à Zacharia rhetore literis proditum eſt, aſſenſit. Idem fecit Petrus antiſtes Antiochiæ, cognomento Cnapheus, qui erat tum[c] Conſtantinopoli vnà] cum Timotheo. His rebus ita conſtitutis, Paulus ad ſedem archiepiſcopatus Epheſiani capeſſendum deligitur. † Fertur Anaſtaſiũ quoque, qui poſt Iuuenalem antiſtes Hieroſolymorũ fuit, illis Baſiliſci literis ſcriptis ad omnes generatim, ſubſcripſiſſe: alióſque præterea complures circiter quingentos

Baſiliſci literis quinam & quot ſubſcripſerunt.

numero idem præſtitiſſe, qui Leonis deciſionem, & concilium Chalcedonenſe abrogarunt.

Quinetiam extat ſupplex libellus ab epiſcopis Aſiæ, qui Epheſi conuenerunt, ad Baſiliſcum ſcriptus: ex quo nulla ſumpſimus, quæ ſunt hoc loco à nobis poſita: Sanctiſſimis Chriſtique amantiſſimis, dominis noſtris Baſiliſco & Marco Victoribus, ſemper Auguſtis S. Et aliis interiectis adiungit iſta: Omnino ô ſanctiſſimi & Chriſto deditiſſ. Imperatores, vnà cum fide, quæ & inuiſa eſt, & variis modis impugnata, vos impugnari declaraſtis. Ac paulo pòſt: Terribilis quædam expectatio iudicij, diuinæ iræ flamma, & iuſta [c] veſtræ] clementiæ indignatio eueſtigio aduerſarios occupauit, qui & præpotentem Deum & [c] veſtrum] Imperium vera fide roboratum arroganter inuadere impugnaréque moliuntur: quique non modò non ceſſant noſtram tenuitatem variis incommodis afficere, verùm ſemper nos calumniari, falſa crimina contra nos confingere ſtudent, nimirum veſtris diuinis & Apoſtolicis literis generatim ſcriptis ad omnes, nos non niſi vi ac neceſſitate compulſos ſubſcripſiſſe: quibus certè nos libentibus animis & propenſa voluntate ſubſcripſimus. Ac rurſus infrà: Nolite alia decreta contra literas veſtras generatim ſcriptas decernere, pro certo, vti diximus, perſuaſi, mundum, ſi id feceritis, ſeditionibus euerſum iri, & mala à concilio Chalcedonenſi orta ([c] ob quæ quidem] infinitæ cædes factæ, ſanguiſque orthodoxorum iniuſtè & iniquè fuſus eſt) exigua admodum videri. Poſtea etiam addit. Conteſtamur coram ſeruatore noſtro Ieſu Chriſto, noſtrum cultum erga Deum & pietatem liberum eſſe, oramúſque vt cùm illi tum præcipuè epiſcopus Conſtantinopolis, qui nequiter multis in rebus ſuo officio functus deprehenditur, iuſto, canonico & Eccleſiaſtico iudicio condemnetur, abdicetúrque epiſcopatus gradu. Zacharias porrò iſta quoque ſcribit ad hunc modum: Literis Imperatoris, quas ſcripſit generatim ad omnes, diuulgatis, monachi Conſtantinopoli peruerſo errore Eutychis infecti erant, rati, ſe, cum Timotheum & literas Imperatoris nacti fuiſſent, ſubſidia ad hæreſim ſuam tuendam inueniſſe, ſperantéſque ſe iam ſuum inſtitutum commodè poſſe perſequi: properè ad Timotheũ ſe conferunt, ac cum à Timotheo, qui Dei verbum ſecundum carnem nobis conſubſtantiale, patri autem conſubſtantiale ſecundum diuinitatem oſtendit, eſſent refutati, domum reuerterunt.

Aſiani epiſcopi Epheſi coacti eaſdem miſſas ad Baſiliſcum libello ſupplice comprobant.

Probant eaſd. & Aegypti monachi Eutychiani.

c. τῆς ὑμετέρας

c. τὴν ὑμετέραν

c. ἐπειδὴ

Quòd Aelurus Timotheus Alexandrino epiſcopatu recuperato, patriarchatus ius Eccleſiæ Epheſinæ reddens, Chalcedonenſe concilium anathemate percellebat. Cap. VI.

IDem ſcriptor narrat, Timotheum Conſtantinopoli egreſſum perrexiſſe Epheſum, Paulúmque illius vrbis pontificem (qui quidem iam dudum ab epiſcopis prouinciæ, ſicut vetus Eccleſiæ conſuetudo poſtulat, creatus fuerat, ſede tamen pòſt exciderat) in ſede epiſcopali collocaſſe. Reddidit præterea idem Timotheus eccleſiæ Epheſianæ ius patriarchatus, quod concilium Chalcedonenſe, vti antè demonſtratum eſt, ei ademerat. Inde tandem ſoluit, petitque Alexandriam: ibi ab omnibus, qui ad eum accedebant, poſtulauit, vt concilio Chalcedonenſi anathema denuntiarent. † Reſilierunt ab eo, ſicut à Zacharia traditum eſt, cùm alij complures ſuæ factionis, tum Theodotus, vnus ex eorum numero, qui Ioppe à Theodoſio, epiſcopo tum à quibuſdam deſignato Hieroſolymorum, cum Iuuenale Conſtantinopolim confugerat.

Aelurus reſtituens Paulũ, ademptumque Epheſinæ ſuæ eccleſiæ patriarchatum reſtituit.

† ἀπεπήδησεν f. ἀπεπήδησαν.

Quòd monachis Acacij ſuaſu motum concitantibus, Baſiliſcus timens ſibi, circulares literas ſuperioribus contrarias, in omnes partes emiſit. Cap. VII.

EST porrò apud eundem ſcriptorem, Acacium antiſtitem Conſtantinopolitanum iis de rebus circuiſſe, monachóſque & populum Conſtantinopolis contra Baſiliſcum, vtpote hæreticum, concitaſſe: illúmque denegaſſe literas generatim ſcriptas ad omnes, [c] atque adeò decreuiſſe,] vt ea quæ tam temerè & quaſi repentino impetu facta fuiſſent, penitùs abrogarentur: effeciſſéque, vt contrariæ literæ ab eodem Imperatore, quæ concilium Chalcedonenſe approbabant paſſim

Acacij opera palinodiam canit Baſiliſcus, & circulares literas ſcriptis contrarius damnat.

c. ἢ διάρηξαι

paſſim ad omnes mitterentur. Has autem literas, quas ait contrarias alteris fuiſſe, Zacharias, qui quandam animi affectionem ſecutus, totam illam conſcripſit hiſtoriã, miſſas fecit, Quæ quidem literæ ita ſe habent: †Contrariæ literæ Imperatoris Baſiliſci. Imperatores ac Cæſares Baſiliſcus & Marcus, Apoſtolicã & orthodoxam fidem ab initio in eccleſiis conſeruatam, & ad noſtrum vſque continuatam Imperiũ, & nobis iam regnantibus cuſtoditã, [a]& in perpetuũ cuſtodiendam] in qua baptizati ſumus, & credimus, ſolam integram firmámque retinendã, retentámque in omnibus catholicis & Apoſtolicis orthodoxorũ Eccleſiis perpetuò continuandam decernimus, nullamque præterea quærendam eſſe. Quam ob cauſam literas, nobis imperantibus, ſeu generatim ad omnes ſcriptas, ſeu alias, vel ſi quid præterea fidei & Eccleſiaſticæ conſtitutionis gratia à nobis editũ ſit, mandamus irrita fieri, abrogaríque: atque tum Neſtorio & Eutychi, tum omnibus qui ſunt eiuſdem cũ illis opinionis, tum omni denique hæreſi anathema denunciari, & nec concilium cogi, nec inquiſitionem fieri de fide: ſed ea quæ de ea decreta ſunt, rata ſtabiliáque manere: quinetiam prouincias, quarum epiſcoporũ creatio penes ſedem huius regiæ & illuſtris ciuitatis eſt, [c]reuerendiſſimo & ſanctiſsimo] patriarchæ & epiſcopo Acacio reſtitui: atque epiſcopos qui illis iam præſunt prouinciis, proprias nihilominus ſedes tenere, ſic vt poſt iſtorum mortem nullum præiudicium contra ordinationis ius, quod ad ſanctam ſedem huius regiæ & eximiæ vrbis pertinet, ex ea re fiat. Denique quod hoc diuinum noſtrum decretum vim habeat diuini edicti, nemini dubium aut obſcurum eſſe volumus. Iſtæ res iſto modo fuêre confectæ.

† ἀντιεγκύκλιον Βασιλίσκου

A. ἢ εἰς τὸ διηνεκὲς κρατεῖν ἐφυλάχθη καὶ εἰς ἀεὶ ἢ

C. τῷ εὐλαβεστάτῳ ἢ ἁγιωτάτῳ

De reditu Zenonis. *Cap.* *VIII.*

ZEno verò per viſionem, vt fertur, conſpicatus ſanctam, ſtrenuam & eximiam martyrem Theclam non ipſum ſolùm impellentem, verùm etiã Imperij pollicentem reſtitutionem, verſus Conſtantinopolim exercitũ ducit. Atque viris qui illum obſidebant muneribus inductis, Baſiliſcum, cũ iam biennio regnauerat, Imperio exturbat, & ad ſacri templi adyta confugientem, hoſtibus auferendum tradit. Quam ob cauſam Zeno egregiæ martyri Theclæ ampliſsimum templum, ſplendore & pulchritudine eximium, Seleuciæ vrbis Iſauriæ dedicauit, pluribúſque ac planè regalibus monumentis, quæ ad noſtram vſque ætatem ſeruata ſunt, exornauit. Baſiliſcus autem mittitur in Cappadociam mortem oppetiturus. Vbi in diuerſorio nomine Aconſo vnà cum vxore & liberis trucidatur. Zeno autem legem ſancit, qua decreta Baſiliſci tyranni in literis generatim ad omnes perſcriptis comprehenſa, abrogata fuêre: & Petrus cognomine Cnapheus eccleſia Antiochena, & Paulus Epheſiana expellitur.

Zeno recuperato Imperio tẽplum Protomartyri Theclæ dicat.

Baſiliſcus cum liberis & vxore necatur.

Quòd vita functo Baſiliſco, epiſcopi Aſiæ, dum Acacij bilem placare ſtudent, quòd Chalcedonenſe concilium damnaſſent, pœnitentiæ libellum exhibuerunt. *Caput.* *IX.*

EPiſcopi Aſiæ, quò Acacium placarent, deprecari culpam, veniámque petere cœperunt: mittunt quoque ad eum pœnitentiæ libellos, quibus aſſerebant ſe non ſua ſponte, ſed vi ac neceſsitate coactos literis Baſiliſci generatim ad omnes datis ſubſcripſiſſe: atque adeò iureiurando confirmant rem ita reuera ſe habere, ſéque non aliter, quàm concilium Chalcedonenſe vel crediſſe, vel credere. Libelli autem hanc habent ſententiam.

Epiſtola, ſiue ſupplex libellus ab epiſcopis Aſiæ ad Acacium epiſcopum Conſtantinopolitanum miſſus. Acacio ſanctiſsimo religioſiſsimóque eccleſiæ Conſtãtinopolis, quæ Roma noua dicitur, Patriarchæ S. Et poſtea: Venit ad vos, vti par eſt, [c]qui noſtrum locum ſuppleat. Ac paulò infrà: Per iſtos libellos agnoſcimus, nos non noſtra voluntate, ſed neceſsitate adductos literis ſubſcripſiſſe Baſiliſci: eiſdémque non animo, [a]ſed verbis] duntaxat cõſenſiſſe. Nam Dei opt. max. aſpirante numine, cui noſtræ preces gratæ acceptæqúe ſunt, credimus non aliter quàm à trecentis illis decem & octo orbis terræ luminibus, & centum quinquaginta ſanctis patribus †accepimus. Credimus præterea actis, quæ à ſanctis patribus Chalcedoni coactis

Aſianorum epiſcoporum ad Acaciũ ſupplex libellus.

A. ἀλλ' ῥήμασι post γράμμασιν † ἢ παρειλήφαμεν: ſed legend. ὁμολογοῦμεν ὡς παρειλήφαμεν

ſanctè ſyncereque decreta ſunt.

Quòd autem ad ea attinet, quæ Zacharias rhetor de iis epiſcopis tradidit, ſiue ipſe falsò eos criminatus eſt, ſiue illi ipſi mentiti ſunt, ſe inuitos literis Baſiliſci ſubſcripſiſſe, non poſſum pro certo affirmare.

De iis qui Antiochiæ epiſcopatu fungebantur. Cap. X.

Stephano Antioch. epiſcopo ſuccedit Calãdio.

PEtro eccleſia Antiochena exturbato, Stephanus illius ſedem capeſſit: quẽ Antiocheni calamis, ad ſimilitudinem haſtarum præacutis, vti ſcribit Ioãnes rhetor, confecerunt. Quo extincto, Calandio illius ſedis clauum ſuſcipit: qui omnes qui ipſum adibant induxit, vt tum Timotheo, tum literis Baſiliſci generatim ad omnes ſcriptis anathema indicerent.

Quòd Imperator Zeno cum Ælurum perſequi conſtituiſſet, illi ob ingraueſcentem ætatem pepercit: qui cum è viuis exceſſiſſet, Petrus Mongus epiſcopus Alexandrinus creatus eſt: ſed Timotheus, qui Proterium in epiſcopatu ſequebatur, pulſo illo, ſedem eius Imperatoris mandato capeſſit. Cap. XI.

Timotheus Ælurus moritur.

Eius ſucceſſor Mongus Timotheo ſalophaciolo ab Imp. ſubſtituto, pellitur.

ZEno autem, quanquam habebat in animo Timotheum Alexandria expellere: tamen, cum à quibuſdam iam certior factus eſſet, eum admodum ſenem eſſe, & quàm primum commune vniuerſæ carnis domicilium ſubiturum, deſtitit de ſententia. Timotheus verò non multo pòſt commune naturæ debitum perſoluit. Quo mortuo, epiſcopi Alexandrini Petrum cognomento Mongum ſua ipſorum authoritate ſibi epiſcopum deligunt. Quod Zenonem, vbi ad aures eius peruenit vehementer conturbauit. Itaque Petrum mulctauit morte: Timotheum autem, [qui Proterio ſucceſſerat,] quique tum propter quandam populi ſeditionem ætatem degebat in Canobo, acceſſit. ſic Timotheus Imperatoris iuſſu ſuam epiſcopalem ſedem denuò obtinet.

c. τὸν μετὰ Προτέριον

De Ioanne, cui poſt mortem Timothei eccleſiæ Alexandrinæ gubernacula obtigerunt, vtque illum Zeno tanquam peierantem abigens, Petrum Mongum eccleſiæ Alexandrinæ præficit. Cap. XII.

Ioannes epiſcopatum Alexand. pecunia adeptus.

Zenonis iuſſu eiicitur, Mongo in eius locũ ſuffecto.

IOannes presbyter, cui auguſti templi diui Ioannis Baptiſtæ & præcurſoris Domini adminiſtratio commiſſa fuit, quorundam impulſus conſilio Cõſtantinopolim venit, Imperatorem precaturus, vt ſi fortè epiſcopus Alexãdriæ migraret è vita, ſibi liceret antiſtitẽ, quem vellet, ciuibus illius ciuitatis nominare: qui quidem, vt Zacharias memorat, epiſcopatum pro ſe ambire ab Imperatore deprehenſus eſt: & cùm ſe iureiurando obſtrinxiſſet, ſe nunquam ſedem epiſcopalem Alexandrinam petiturum, domum reuertitur. Quapropter Zeno eum poſt mortem Timothei epiſcopum creandum decreuit, quem clerus & laicorum multitudo deligerent. Non longo tempore pòſt, mortuò Timotheo, Ioannes data pecuniæ ſumma, quemadmodum ab eodem Zacharia traditũm eſt, & iureiurãdo, quod Imperatori dederat, neglecto, Alexandrinorum deligitur epiſcopus. Qua re cognita, Imperator illum Alexandria exigendum mandat: atque quorundam impulſu epiſtolam ſcribit Alexandrinis, quam ἑνωτικὸν vocauit, id eſt, de concordia: decreuitque, vt Petro [ſedes] epiſcopalis Alexandrina redderetur, modò epiſtolæ illi ſubſcriberet, & eos qui Proterianæ factionis erant, in communionem reciperet.

c. τὸν θρόνον

Quòd Petrus Mongus Zenonis henoticum, hoc eſt, conciliatricem epiſtolam recipit, & iis qui à Proterij partibus ſteterunt, coniungitur. Cap. XIII.

Pergamius Ægypti præfectus.

HVius rei adminiſtrationem Pergamius præfectus Ægypti iam deſignatus, de ſententia Acacij epiſcopi Conſtantinopolis, ſuſcepit: qui cum Alexãdriam appuliſſet, comperiſſetque Ioannem aufugiſſe, venit cũ Petro † in colloquiũ: ſuadet, vt epiſtolã Zenonis Alexandrinis dedicatã, & eos etiã qui ab ipſo diſſentiunt, admittat. Itaque Petrus epiſtolam, quam dixi, recipit, eique ſubſcribit: pollicetúrque ſe eos qui partes aduerſarias ſequebãtur, admiſſurũ. Poſtea ergo cũ celebris conuentus Alexandriæ ab vniuerſo populo ageretur, & ad vnum

† Mongo addit Nicephorus.

omnes epiſtolam Zenonis de concordia admitterent, Petrus quoque eos qui ſtabant à Proterio, recipit: & concione apud populum in eccleſia habita, epiſtolam Zenonis de concordia legit.

De Henotico quod vocant Zenonis, hoc eſt, conciliatrice eius epiſtola
Cap. XIIII.

Zeno Imperator Cæſar, Pius, Victor, Triumphator, Max. ſemper Auguſtus, reuerendiſſ. Alexandriæ, Aegypti, Libyæ & Pentapolis epiſcopis, clericis, monachis, & laicis S.

Zenonis de ſarcienda Eccleſia concordia epiſtola in concione ad populum recitata.

QVoniam pro certo ſcimus, Imperium noſtrum à ſyncera ſolùm & vera fide tum initium habuiſſe, tum ſtabilitum eſſe, tum robur ac præſidiũ quod expugnari nequit, ex ea ſumpſiſſe (quam quidem fidem diuini numinis inſtinctu trecenti decẽ & octo ſancti patres Nicææ congregati expoſuerunt, quam etiam confirmarunt centum & quinquaginta ſancti patres Conſtantinopoli coacti) noctes diéſque non precibus ſolùm, ſed ſtudio omni & legibus ſancitis laborauimus, vti ea in ſancta, catholica & Apoſtolica Dei Eccleſia, quæ vbique terrarum eſt, quæque immortalis & ſempiterna noſtri principatus quaſi parens eſt, plenè perfectéque expleatur: piúſque Dei populus in pace & diuina concordia perſeuerans, gratas acceptáſque precationes vnà cum ſanctiſsimis epiſcopis & clero pietati deditiſſimo, & monaſteriorum præpoſitis & monachis, Deo pro noſtri Imperij conſeruatione offerat. Nam ſi præpotens Deus & ſeruator noſter Ieſus Chriſtus, qui ex ſancta vigine Maria Deipara carnem ſumpſit & natus eſt, noſtras conſentientes laudes & cultum quem ei tribuimus, [c] approbet,] lubénſque & quaſi parato animo excipiat: non modò omnia aduerſariorum genera, fracta debilitatáque concident, verùm etiam alij omnes mortales ſuam ipſorũ ceruicem iugo noſtri Imperij, proximè ac ſecundum Deum, ſponte ſubiicient: & pax eiúſque commoda, æquabilis aëris temperatio, fructuum cuiuſque generis abundantia, aliáque omnia quæ ſunt ad humanæ vitæ vſum accommoda, affatim ſuppeditabuntur. Iam igitur cum conſtet inter omnes, nos Imperiúmque Romanum ſynceræ fidei ſubſidio conſeruari, afferuntur nobis libelli ſupplices à piis monaſteriorum præfectis eremitis, & aliis reuerendiſſimis viris, qui nos vehementer obteſtantur, vt ſanctiſſ. Eccleſiis reſtituatur concordia, membráque membris coniungantur, quæ hoſtis probitatis dæmonium longiſſimo temporis ſpacio dirimere pro virili laborauit: pro certo perſuaſus, ſi corpus Eccleſiæ concordiæ vinculis firmè cohærens [c] impugnaret,] ſe ſuperatum iri. Nam quia membra Eccleſiæ non coaleſcebant, factum eſt, vt infinitæ hominum multitudines, quas temporis longinquitas tot annorum, curriculis ex hac vita exemerit, partim baptiſmatis lauacro carentes mortem obierint, partim diuinæ communionis [c] minimè factæ participes,] ex corporis cuſtodia (quod nemo homo vitare poteſt) emigrarint: [c] quinetiam] cædes ferè infinitæ inde factæ, & non terra modò, verumetiam aër copioſa ſanguinis effuſione inquinata. Quotuſquiſque ergo eſt, qui non optarit iſta corrigi, ádque ſtatum reduci meliorem? Quocirca dedimus operam, vt vos intelligatis cùm nos, tum omnes vbique Eccleſias nõ aliud ſymbolum vel doctrinam, vel deciſionem fidei, vel fidem, quam ſanctum ſymbolum, de quo diximus, trecentorum decem & octo epiſcoporum, quod centum quinquaginta patres, quos ſuprà commemorauimus, confirmarunt, aut habuiſſe, aut habere, aut habituros eſſe, aut ſcire alios [c] habere.] Quòd ſi quiſquam aliud habeat, eum alienum ab Eccleſia exiſtimamus. Nam hoc ſolo noſtrum Imperium, vti docuimus, conſeruari confidimus, idémque ipſum populi amplexati, ſalutari Spiritus ſancti illuſtrantur lumine, ſacróque Baptiſmatis lauacro tinguntur: eidem quoque aſſenſi ſunt ſancti patres in concilio Epheſino congregati, qui impium Neſtorium & eius erroris fautores miniſterio Eccleſiaſtico abdicarunt. Cui etiam vnà cum Eutyche (vterque enim fidei decretis, quæ diximus, repugnat) anathema denunciamus, approbamúſque ea quæ duodecim capita dicũtur Cyrilli piæ memoriæ ſanctæ & catholicæ Eccleſiæ Alexandrinæ archiepiſco-

c. ἐπαινοῦντος

c. πολεμῶν

c. μὴ μετασχόντας

A. καὶ ante αἱμάτων

c. ἔχοντας

pi. Nam cõfitemur, vnigenitum Dei filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, verè incarnatum eſſe, conſubſtantialem patri ſecundum diuinitatem: ſecundum humanitatem nobis conſubſtantialem, deſcendiſſe de cœlo: carnem ſuſcepiſſe à ſpiritu ſancto & Maria virgine, Deipara: vnum eſſe, non duo. Vnius enim eſſe dicimus & miracula quæ edidit, & paſſiones quas in carne ſuſtinuit. Eos autem qui eum diuidunt, aut naturas eius confundunt, aut carnem ſuſcepiſſe imaginariam introducunt, omnino reiicimus. Quippe incarnatio ſine labe peccati ex Deipara reuera facta, acceſſionem alterius filij non effecit. Nam † manet trinitas, etiam cũ vna trinitatis perſona, nempe Deus ſermo, incarnata ſit. Quare cum exploratum habeamus, cùm omnes ſanctas vbique & orthodoxas eccleſias, tum earum præſides Deo chariſſimos, tum noſtrum Imperium nullum aliud ſymbolum, aliámve fidei deciſionem præter ſymbolum, de quo ſumus modò locuti, vel admiſiſſe vel admittere velle, abſque vlla hæſitatione nos ad cõcordiam reducamus. Iſta quidẽ certè vobis ſcripſimus, non vt nouaremus fidem, ſed vt vobis de fide penitus perſuaderemus. Cuique autem, qui aliud quiddam vel ſenſerit vel ſentiat, ſeu iam, ſeu aliàs, ſeu in concilio Chalcedonenſi, ſeu in alio quouis concilio, anathema indicimus: maximè verò omnium Neſtorio, Eutychi, & illorum doctrinæ fautoribus. Quocirca vos ſpirituali matri Eccleſiæ adiũgite, atque ſecundum vnam ſolámque fidei deciſionem trecentorum decem & octo ſanctorum patrum nobiſcum vna diuina in ea communione fruimini. Nam ſacroſancta veſtra mater Eccleſia, tum vos ingenuos ſuos filios amplecti cupit, tum veſtram diu optatam, dulcémque vocem audire deſiderat. Properè igitur vos ad eum recipite. Nam ſi hoc præſtiteritis, non modò Domini ſeruatoris & Dei noſtri Ieſu Chriſti beneuolentiam vobis [c] conciliabitis] verumetiam à noſtra celſitudine magnam laudem [c] conſequemini.] Iſta epiſtola perlecta, omnes Alexandrini ſe ſanctæ, catholicæ & apoſtolicæ Eccleſiæ adiunxerunt.

† Niceph. λεγει μεμένηκε.
c. ἐφελκύσεσθε
c. ἀπονέμεσθαι

Quòd Ioannes Alexandrinus epiſcopus Romam profectus, effecit vt pontifex Romanus Simplicius ad Zenonem de irrogatis ipſi iniuriis literas daret. Cap. XV.

Simplicius papa ad Zenonẽ de Ioanne ſcribit.

IOannes, de quo ſuprà mentio facta eſt, fugiens Alexandria, ad antiquam Romam contendit: ibíque magnas concitauit turbas. Dixit namque, ſe pro decretis Leonis & Chalcedonenſis concilij ſua ſede epiſcopali exturbatum fuiſſe, alterúmque qui illis aduerſabatur, in ipſius locum ſurrogatũ. Qua re cum Simplicius antiquæ Romæ epiſcopus vehemẽter cõturbaretur, & literas propterea ad Imperatorem Zenonem daret, reſcribit Zeno, criménque periurij obiectat Ioanni, eúmque eius rei, non autem alterius gratia epiſcopatu abdicatũ eſſe. cap. 12.

De Calandione Antiocheno pontifice, qui propter amicitiæ cum Ilo, Leone, & Pamprepe ſuſpicionem, in exilium actus eſt: & quòd cum Petro Cnapheo Mongus, & Conſtantinopolis & Hieroſolymorum epiſcopi, amicitiæ fœdus inierunt. Cap. XVI.

Calandio in exiliũ miſſus.

CAlandio antiſtes Antiochiæ ſcribens ad Imperatorẽ Zenonem & Acaciũ Conſtantinopolitanũ epiſcopum, Petrum non ſolùm adulterũ vocat, verumetiam eum, cum eſſet Alexandriæ Chalcedonenſi concilio anathema indixiſſe aſſerit: [c] qui poſtea ad incolendam Oaſin condemnatus fuit, quòd partes Ili & Leontij & Pamprepis contra Zenonem fouebat. Petrus verò cognomento Cnapheus, qui ante Calandionem & Stephanum epiſcopus fuit, vt ſuprà dixi, Antiochiæ, propriam ſedem recuperauit: qui & epiſtolæ ſubſcripſit Zenonis de concordia, & ſynodales literas ad Petrum Mongũ Alexandrinorum epiſcopũ ſcripſit. Iſti Petro Acacius etiã epiſcopus Conſtantinopolitanus reconciliatus fuit. Martyrius item epiſcopus Hieroſolymæ ad eundem literas ſynodales ſcripſit. Poſtea tamen nonnulli ſe à Petri communione ſepararunt: vnde factum eſt, vt Petrus cõcilio Chalcedonenſi palàm denunciaret anathema. Quæ res ad aures Acacij epiſcopi Conſtantinopolitani perlata, magnopere eum conturbauit: & propterea quoſdam miſit, qui quid eſſet factum, ſedulò cognoſcerent: quibus Petrus, quoniam

c. ἐν ὑπερορίᾳ

Petrus Cnapheus eius epiſcopatum adeptus.

Petrus Mongus Chalcedonenſem ſynod. damnans arguitur.

niam cupiebat illis penitùs perſuadere, ſe nullũ eiuſmodi facinus admiſiſſe, ſcripſit literas quibus ſe purgaret: in quibus tamen Petrum nihil tale ſcripſiſſe, quidam ſe certo ſcire affirmant.

De iis quæ ad Acacium Chalcedonenſis concilij propugnatorem Petrus ſcripſit. Cap. XVII.

c. ὡς κίβδηλος. c. ἴσω

Petri Mongi verſuti & varij hominis ad Acacium epiſtola.

ISte Petrus, [c] homo fraudulentus,] verſutus & temporibus ſeruiens, minimè in vna [c] perſtitit] ſententia: ſed modò concilium Chalcedonenſe anathemate damnauit, modò palinodiam cecinit, idémque ipſum concilium omnibus ſuffragiis approbauit. Itaque epiſtolam ſcripſit ad Acacium epiſcopũ Conſtantinopolitanum, his ferè verbis: Summus omnium Deus tuam ſanctitatem pro tantis tuis laboribus & vigiliis ſuſceptis, compenſet: qui tot annorum temporis curriculo non modò fidem ſanctorum patrum obſeruaſti ipſe, ſed etiam eandem ſine intermiſſione palàm [c] prædicando confirmaſti.] Ad quam roborandam ſymbolum à trecentis decem & octo ſanctis patribus aptè compoſitum animaduertimus: ſecundum quod ſymbolum baptizati, credidimus & credimus: quod etiam quinquaginta ſancti patres, qui Conſtantinopoli in vnum conuenerant, ratum fecerũt. Proinde tu aſſiduè [A] omnibus] præis, vt dux: ſanctam Dei Eccleſiam traducis ad cõcordiam, nobis denique firmiſſimis argumentis perſuades, nihil in ſanctiſſimo & generali concilio Chalcedonenſi actum [c] contra iſta] patrum decreta: ſed ea quæ erant olim Nicææ à ſanctis patribus ſancita, hoc concilio conſenſu omnium cõfirmata eſſe. Nos igitur, quoniam nihil in fide nouatum inuenimus, noſtra ſponte illi conſenſimus credidimúſque. Attamen non ſumus neſcij, monachos quoſdam qui noſtræ fraternæ concordiæ inuident, tuis piis auribus quædam inculcaſſe cõuicia, quæ tuam ſanctitatem non adeò facilè offendere potuerũt: primum quòd reliquias ſanctiſſimi & beatiſsimi noſtri patris Timothei archiepiſcopi in alterum locum trãſtulimus: quã rem nec acceptã Deo, nec legibus conſentaneã eſſe prædicant. Deinde ad alterum crimen tranſiliunt, quod vt cõmentitium, ita priore multo deterius eſt. Nam qui fieri poteſt, vt nos concilium Chalcedonenſe anathemate damnemus, cum idem credendo confirmemus? Tuæ enim pietati minimè obſcuram aut incognitam eſſe arbitror, [c] populi qui apud nos eſt, æmulationem, monachorúmque leuitatem nouis rebus] ſtudentium: qui vnà cum aliis quibuſdam ſceleratis hominibus ab Eccleſia refugere cogitarunt, populúmque inde auellere conati ſunt. Quãobrẽ veſtris precibus adiuti, literas haſce excogitauimus, quæ huic malo remedio ſint, quæque de authoritate concilij Chalcedonenſis nihil detrahant: pro certo perſuaſi, nihil in eo nouatum eſſe. Atque quo tum ſimplicibus perſuaderemus, tum vt illi qui nobiſcum vnà verſabantur, pro defenſione idem ipſum dicerent effecimus: in quod quidem negocium cum aſsiduè incumberemus, exiguo momento populi animum repreſsimus. Illud etiã veſtra ſanctitas intelligat velim, [c] quòd] adhuc etiam monachi non diſinunt deſſeminare zizania, ſibíque quoſdam homines, qui nunquam vixêre in monaſteriis, velut inſtrumenta ſibi admiſcere, [c] & circumcurſitando rumores] varios contra nos, & contra pacem Eccleſiæ Chriſti diſsipare: nihílque nobis permittere, ſicut canones & decus etiam ſanctæ catholicæ Dei Eccleſiæ poſtulat, obire: ſed efficere, vt noſter populus nobis potius imperet, quàm pareat: omniáque moliuntur, quę Deo indigna ſunt, & indecora. Spes eſt igitur, tuam ſanctitatem diuiniſsimo totius orbis terrę domino Imperatori de omnibus ſignificaturam, effecturámque, vt decretum ab illius clementia illis tribuatur, quòd ea quę ſunt conſentanea Eccleſiaſticæ tranquillitati (quę tum Deo tum Imperatori congruens eſt) præſcribat, ad eum ſanè finem, vt omnes in illis rebus acquieſcant.

Margin notes: c. κηρύξαντι ἐβεβαιώσας — A. πάντων αὐτὸς ἀγῶν — c. παρὰ ταῦτα — *Purgat obiecta duo crimina.* — c. τῶν παρ' ἡμῖν λαῶν ὁ ζῆλος, καὶ ἡ ἐλαφρία τῶν μοναστῶν. — c. ὡς μέχρι — *Accuſat monachos quoſdã.* — c. καὶ περιερχόμενοι φήμας θρυλλοῦντες

Quomodo Ioannes Alexandrinus epiſcopus Felici pontifici Romano conſuluerit, vt Acacio Conſtantinopolitano epiſcopo abdicationem denunciet. Cap. XVIII.

Fœlici papa ſuadet Ioannes Alexand. epiſc. vt Acacium abdicet ex Zachariæ ſententia.

Hanc epiſtolã reperies Tom. 1 Concil. generali.

† ἀπερρίκασι, ſcribo ἀπηρτίκασι. Sic arbitror Niceph.

IOannes qui Romam confugerat, Felicem, qui poſt Simplicium epiſcopus Romanus fuit † admonet de rebus à Petro geſtis, ſuadétque, vt narrat Zacharias, vti epiſtolã abdicationis ideo mittat Acacio, quòd cum Petro communicauerat. quod quidem, vtpote contra canones Eccleſiæ factum (quidam enim qui vitam monaſticam in monaſterio eorum qui ἀκοίμητοι vocantur, eam epiſtolam attulerunt) Acacius admittere noluit. Quæ res etiam à Zacharia ſcriptis proditæ ſunt. Sed mihi videtur nihil iſtarum rerum exploratè cognitum habuiſſe, ſed extremis, vt dicitur, auribus ſolùm accepiſſe, ſicque commemoraſſe. Itaque ipſe res vt geſtæ ſunt, accuratè explicaturus venio. Cum libelli Felici à Ioanne contra Acacium, quod contra Eccleſiæ ritum cum Petro communicauerat, déque aliis facinoribus ab eo contra canones admiſsis, dati erant, mittuntur à Felice ad Zenonem Vitalius & Miſinus epiſcopi, vt eius authoritate tum concilium Chalcedonenſe confirmaretur, tum Petrus vt hæreticus epiſcopatu pelleretur: tum denique Acacius mitteretur ad ipſum Felicem rationem de rebus, quas Ioannes (cuius mentionem ſæpe fecimus) ei obiectaſſet, redditurus.

Fœlicis legati ad Zenonẽ pro Ioannis cauſa contra Acacium.

De Cyrillo monachorum, qui inſomnes vocantur præfecto, quónam pacto Romam ad Felicem literas dederit, extimulans eum, vt illatas contra fidem iniurias vlciſceretur. *Cap.* XIX.

ἀκοίμητοι monachi.

AT prius quàm Vitalis & Meſenus venere ad Imperatorem, Cyrillus qui monachis, quos ἀκοιμήτους vocant, præerat, mittit ad Felicem, quod eũ, cùm tam grauia peccata cõtra veram fidem admiſſa eſſent, inſimularet tarditatis. Felix igitur ſcribit ad Miſinum, vt nihil ante moliretur, quàm eſſet cum Cyrillo collocutus, & ab eo quid eſſet faciendum didiciſſet.

De iis quæ Felix ad Zenonem, & Zeno viciſſim ad eum ſcripſit. *Cap.* XX.

Fœlicis ad Zenonem & Acacium literæ.

ALiæ præterea literæ à Felice tum ad illos tum ad Zenonem ſcriptæ fuerunt, quibus eos non modò concilij Chalcedonenſis, verùm etiam perſecutionis in Africa, regnante † Theodorico, excitatæ in memoriam redigeret. Scripſit porrò aliam ad Acacium epiſtolam. Zeno autẽ reſcripſit, eum fruſtra perturbatum verbis Ioannis: qui cum iureiurando ſe aſtrinxiſſet, nunquam omnino ſedem epiſcopatus Alexandrini occupaturum, violata fide & iureiurando neglecto nullum non ſacrilegij genus admiſiſſet. Petrum verò non ſine accurata de eius fide inquiſitione ad ſacerdotij gradum elatum fuiſſe: ſed eum ſubſcripſiſſe ſua manu, ſe fidem trecentorum decem & octo ſanctorum patrum, qui Nicçæ olim in vnum conuenerunt, cui ſanctum concilium Chalcedonenſe conſentit, approbare. Iſta enim à Zenone ſcripta ſunt his verbis: Debes pro certo cognoſcere, & noſtram pietatem, & Petrum ſanctiſſimum, de quo antè dictum eſt, & omnes ſanctiſsimas Eccleſias, ſanctiſſimum concilium Chalcedonenſe amplecti & venerari: quod quidem concilium cum fide concilij Nicæni conſentit. Extant præterea in actis eiuſdem concilij epiſtolæ tum à Cyrillo, quẽ ſuprà poſuimus, tum ab aliis monaſteriorum præpoſitis Conſtantinopolis, tum ab epiſcopis & clericis Ægypti ad Felicem [c] contra Petrum, vtporè hæreticum,] & eos qui cum eo communicabant. † Qui autẽ ex domicilio monachorum, quos ἀκοιμήτους vocãt, venere ad Felicem, Miſinum & Vitalem propterea coarguerunt, quòd ad ipſorum vſque Conſtantinopolim aduentum, Petri nomen clam & occultè in ſacris tabulis legi cõſueuerat: ex eo autem ad præſens vſque tempus palàm & apertè & Miſenum ac Vitalem cũ Petro communicaſſe. Epiſtola quidem Ægyptiorum tum iſta de Petro cõplexa eſt, tum etiam quòd Ioannes & orthodoxus eſſet, & vt leges Eccleſiæ poſtulant, ordinatus. Petrus autem ex duobus ſolùm epiſcopis eadem erroris prauitate cum illo infectis, creatus, tum denique quòd ſtatim poſt Ioannis fugam, nulla non ſupplicij genera orthodoxis ab eo inflicta. Quæ omnia Acacio per quoſdam, qui Conſtantinopolim

Zenonis reſponſum.

† τῷ ὑπάρχῳ quod probat etiam Niceph. lib.16.c.16.

Accuſati ab Ægyptio clero Petrus Mogus, Miſinus & Vitalis.

c [illegible] † poſt αὐτῷ delendum cenſeo ὢ.

ſtantinopolim venerunt ſignificata eſſe, Acaciúmque Petro in omnibus quæ moliebatur, ſubſidio fuiſſe memorant.

Quòd Simeones monaſterij inſomnium monachus Romam profectus, eos qui Roma Conſtantinopolim miſsi erant, cum hæreticis communicaſſe accuſat, quódque tum illos tum qui cum Petro communicabant, eccleſia Romana abdicabat. Cap. XXI.

CRebrere etiam res iſtæ ſermone Simeonis monachi (qui fuit ex numero eorum qui vocantur ἀκοίμητοι) miſſi à Cyrillo ad Felicem. Nam Miſinus & Vitalis ab eo fuere reprehẽſi, propterea quòd cum hæreticis communicarant, ídque cum nomen Petri, vt hæretici palàm in ſacris tabulis recitaretur: quódque ea ratione multi ſimplices homines ab hæreticis in errorem inducerentur, qui affirmare non dubitarunt, Petrum ab epiſcopo Romano in communionem receptum eſſe. Addidit etiam Simeones, [c] cùm quædam quæſtiones rogarentur, Miſinum & eius fautores noluiſſe quenquam orthodoxorũ in colloquium venire, vel literas reddere, vel quicquam contra veram ſyncerámque fidem admiſſum accuratè examinare. Producebatur item in medium Syluanus presbyter, qui vnà cum Miſino & Vitale fuiſſet Conſtantinopoli, íſque verba monachorum confirmauit. Lecta eſt præterea Acacij epiſtola ad Simpliciũ, quæ ſignificabat, Petrum iam pridem & abdicatum fuiſſe, [c] & filium tenebrarum] declaratum. Quibus de cauſis Miſinus & Vitalis de ſacerdotij gradu dimouerẽtur, & à ſacroſancta ac pura ſepararentur cõmunione, ídque de ſententia totius cõcilij, quod iſta quæ ſequuntur, de Petro pronunciauit, Petrum hæreticum iam pridem ſententia ſacræ ſedis apoſtolicæ condemnatum, interdictum eccleſia & anathemate mulctatum, eccleſia Romana non recipit: cui quidem licet nullum aliud crimen obiiciatur, hoc profectò ſatis habet ponderis, cum quidem non poſſe orthodoxis præeſſe, quòd ab hæreticis ordinatus fuit. Eadem concilij ſententia hoc quoque cõplexa eſt: Acacium epiſcopum Conſtantinopolis grauiſſimo crimine dignum, res ipſa declarauit: quippe qui tametſi literas ad Simplicium ſcripſerit, & Petrum appellarit hæreticum: tamen idem ipſum iam Zenoni minimè patefecerit, cum certè iſtud, ſi modò amaret Zenonem, præſtare deberet. Verùm Imperatoris deſiderio ſatisfacere, [c] quàm fidei] conſulere expetit. Sed ad ea quæ deinceps explicanda ſunt, ſermonem transferamus. Extat epiſtola Acacij ad antiſtites Ægypti clericos, monachos & ad populum vniuerſum, qua eos ſchiſmate diſſidentes conatur ad concordiam reducere. De quibus rebus ſcripſit etiam ad Petrum epiſcopum Alexandrinum.

Simeones Romã miſſus Miſinum, Vitalẽ, & Petrum apud Fœlicem accuſat.

c. ἐρωτώμενοι δὲ

c. υἱὸν σκότους. Vide hãc epiſtolam Tom. 1. Concil. generali.

Iidẽ Romana ſynodi decreto damnati, mendacíque inſimulatus Acacius.

c. ἢ τῇ πίστει

De turba Alexandriæ ac pleriſque in locis aliis ob Chalcedonenſe concilium ſuſcitata. Cap. XXII.

ITaque cum [c] ſchiſma] Alexandriæ exardeſceret, Petrus quibuſdam epiſcopis, & monaſteriorum præpoſitis perſuaſit, vti cum ipſo communicarent: Leoniſque etiam de fide deciſionem & acta concilij Chalcedonenſis, & eos qui libros Dioſcori & Timothei non reciperẽt, damnauit anathemate. Quinetiam alios plurimos, cùm illis idem perſuadere non poſſet, ſuis ipſorum monaſteriis exturbauit. Quibus de cauſis Nephalius Conſtantinopolim profectus, quid factum ſit nunciat Zenoni: qui animo propterea conturbatus, Coſmam vnum ex ſatellitum ſuorum numero eò mittit, qui quidem grauiſſimis minis coargueret Petrum, quòd tum contra literas Zenonis de concordia ſcriptas feciſſet, tum ſua aſperitate grauem ſeditionem excitaſſet. At cum nihil Coſmæ ſuccederet ex ſententia, præterquam quòd monachi expulſi eius opera, ſuis ipſorum monaſteriis eſſent reſtituti, ad Imperatorem reuertitur. Quare Imperator rurſus mittit Arſenium, Ægypti præſidem, & militum præſidiariorum præfectum: qui vnà cum Nephalio Alexandriam profectus, de concordia inter eos conſtituenda verba facit: ac cum illis non poſſet perſuadere, nonnullos eorum mittit Conſtantinopolim. Et quanquam multa verba coram ipſo Zenone de concilio Chalcedonenſi

c. σχίσματος

Alexandria ſeditio per Petrum Mõgum Chalcedonenſis ſynodi oppugnatorem excitata.

Zeno Chalcedonẽſem ſynod. omnino non probat.

ſiebant, nihil tamen de eo concluſum eſt: quandoquidem Zeno illi neutiquã omnino aſſenſit.

De Phranita & Euphemio Conſtantinopolitanis, Athanaſio, & Ioanne Alexandrinis, Palladio & Flauiano Antiochenis, & aliis.

Cap. XXIII.

Acacio mortuo ſuccedit Flauitas, huicque Euphemius: à quo excommunicatur Petrus Mongus.

INterea temporis, cum Acacius epiſcopus Conſtantinopolis communem vniuerſæ carnis viam eſſet ingreſſus † Phranitas epiſcopatum illum capeſſit. Qui cum literas ad Petrum de communicando inter ipſos ſcripſiſſet, reſpondit Petrus per literas, ᵃ actáque concilij Chalcedonẽſis grauiter perſtrinxit. Vbi Phranitas, qui quatuor ſolum menſes eo epiſcopatus munere fungebatũr, è vita migrauit, Euphemius epiſcopus illius vrbis deligitur: qui cùm literas Petri de mutua inter ipſos communione accepiſſet, animaduerteretque eas actis concilij Chalcedonenſis anathema indixiſſe, valde animo commotus fuit, ſéque à Petri communione penitus ſeiunxit. Vtraque iſtorum extat epiſtola, tum Phranitæ ad Petrum, tũ Petri ad Phranitam: quas quidem epiſtolas propter earum prolixitatem miſſas facio. Quapropter cum Euphemius & Petrus eſſent inter ipſos grauiter dimicaturi, & ſynodos alter aduerſus alterum conuocaturi, fortè Petrus antè exceſſit è vita: in cuius locum ſucceſſit Athanaſius: qui quidem dedit operam, vt partes inter ipſas diſſidentes reconciliaret. Verùm id efficere ideo non poterat, quòd earum animi erant in tam uarias & diſcrepantes ſententias diſtracti. Idem Athanaſius poſtea literis de communione mutua ad Palladium, qui poſt Petrum Antiochiæ rexit epiſcopatum, miſſis idem ipſum, quod Petrus antea, de concilio Chalcedonenſi præſtare molitur. Idem quoque conatur Ioannes, qui ſedem epiſcopatus Alexandrini poſt Athanaſium obtinuit. Porrò Palladio epiſcopo Antiochiæ morte extincto, & Flauiano in eius locum ſuffecto, Salomõ presbyter Antiochiæ mittitur ab illo Alexandriam cum literis de communicando inter ipſos mutuò ad Ioannem, illiuſque reſponſum per literas Flauianno requirit. Ioanne mortuo, alter Ioannes epiſcopus Alexandriæ deligitur. Atque hæ quidem res ad aliquot annos, quibus Anaſtaſius geſſit Imperium, (hic enim Imperator Euphemium epiſcopatu eiecit) ad hunc modum progreſſæ ſunt: quas quidem, quo Hiſtoria planior & magis perſpicua redderetur, coactus ſum ordine ᶜ percenſere.]

Petro mortuo ſuccedit Athanaſius.

Palladius Antioch. epiſcopus.

Ioannes Alexand. epiſc. Flauianus Antioch. epiſ. Ioannes alius Antioch. epi.

† *Niceph. Flauitas.*

A. ἀκτὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι

c. ...

De Armati Imperatricis Berinæ cognati interitu. *Cap.* XXIIII.

ZEno autem Armatum, cognatum Imperatricis Berinæ, quem à Baſilico ducẽ contra ipſum miſſum, muneribus ad ſuas partes pellexerat, & ſocium pro hoſte effecerat, & Baſiliſcum filium eius Cæſarem Nicææ deſignauerat, de ſententia Illi interficit. Nam Conſtantinopolim profectus, & Armatum per dolum tollit è medio, & Baſiliſcum eius filium pro Cæſare ſacerdotem creat: qui poſtea ad gradũ epiſcopatus elatus fuit.

Armati interitus.

De Theodorichi Scythæ, qui contra Zenonem arma ceperat, morte.

Cap. XXV.

Theodorichus bellum contra Zenonẽ gerit.

PEr idem tempus Theodorichus, Scytha genere, contra Zenonem arma ferre parat, & copiis ſuis in Thracia collectis, bellum gerit aduerſus Zenonem: agriſque omnibus, qui ante pedes iacebant, vſque ad oſtium Põti vaſtatis, parum aberat, quin Conſtantinopolim cepiſſet, niſi quidam ex illius maximè neceſſariis vehementer ergã eum offenſi, conſilium de illo interimendo iniuiſſent: qui cum ſuorum intellexiſſet maleuolentiam, retulit pedem, atque non adeò multò pòſt in mortuorum numerum aſcriptus eſt. Verùm quo ᶜ genere mortis] occubuerit, dicam: quod ita habet. Pro caſtris eius haſta cuſpide bifida in ſublimi ſuſpenſa fuit, more barbarico. Deinde corpus ſuũ agitare exercereque cupiens, equum ſibi adduci iubet. Tum abſque mora (cuius etiam in aliis rebus gerendis impatiens eſſe ſolet) in equum inſilit. Equus autem vtpote indomitus & ferox, cum nondum Theodoricus, pedibus vtrinque ritè diſpoſitis, firmè inſideret,

Theodorichi mors.

c. ἐκ τοῦ τῆς τελευτῆς τρόπου

ſideret, pedes anteriores tollit in ſublime, ac poſterioribus ſolum inſiſtit erectus, adeò vt Theodorichus cum magna contentione cum eo luctaretur, & neque auderet eum freno, ne in ipſum caderet, retrahere: neque adhuc in ſella firme ſederet, huc illúcque ſic voluntaretur, vt haſtæ ſuſpenſæ cuſpidem vehementer agitaret, qui in eum impactus, latus grauiter ᶜ vulnerauit.] Inde igitur in lecto coactus decumbere, paucis pòſt diebus ex eo vulnere periit. (c. κατετρώθη)

De Martiano, qui contra eundem bellum mouit, & quid illi poſtea acciderit. *Cap.* XXVI.

HIs rebus confectis, Martianus cum Zenone inimicitias exercere cœpit: qui filius fuit Anthemij, qui Romæ imperauerat: affinis autē Leonis, qui ante Imperium geſſerat. Iſte vbi Leōtiam Leonis filiam minorem natu vxorem duxerat, tyrannidem occupare molitur, ac pugna graui palatio commiſſa, & multis vtrinque cadentibus, Martianus aduerſarios terga dare cogitat: que certè palatio potitus fuiſſet, niſi negocio quod ſuſceperat, in craſtinum dilato, oblatam occaſionem omiſiſſet. Nam occaſio præceps eſt, quæ vt cum ad pedes accedit, forſan capi poteſt: ſic cum quaſi è manibus elapſa eſt, in ſublime ſubuolat, ridétque inſequentes, ac de reliquo omnem aditum ad ſe illis penitùs præcludit. Itaque qui fingendi pingendíque artem norunt, ſolent quidē ᶜ in illius] ſincipite comam adhibere, in occipiti velut abradere ad cutem: ſcitè admodum innuentes, quòd dum adhuc à tergo eſt, ab illis qui comam eius prehendunt, teneri poteſt: verùm vbi à fronte eſt, penitùs auolat, nihil habens quo à perſequente capi queat. Quod planè euenit Martiano, qui vt tempus opportunum ſibi datum amiſit, ſic idem ipſum decæterò reperire non potuit. Nam poſtero die à ſuis proditus, & relictus ſolus, confugit ad templum ſanctorum Apoſtolorum: indéque vi abſtractus, Cæſaream Cappadociæ demigrat: ibíque ad quoſdam monachos ſe aggregans, poſtea dum latitare cuperet, deprehenſus eſt: atque ab Imperatore Tarſum vſque Ciliciæ amandatus, coma abraſa, presbyter deſignatus eſt. Sunt iſta quidem ab Euſtathio Syro ſcripta pereleganter.

(Margin: *Bellum inter Zenonem & Martianum Imperium affectantem.* — *Occaſio à pictoribus ut expreſſa.* — c. αὐτῆς — *Martianus à ſuis deſertus fit presbyter.*)

De Ili & Leontij tyrannide. *Cap.* XXVII.

EſT apud eundem ſcriptorem, Zenonem infinitas ferè inſidias contra Berinam ſocrum ſuam ſtruxiſſe, poſtea autem eam relegaſſe in Ciliciā: eámque inde denuò ad arcem, quæ Papiriana dicitur, illo iam tyrannidem exercente, tranſtuliſſe: in qua exceſsit è vita. Res autem ab Ilo geſtas idem Euſtathius perdiſertè ſcribit, tum quemadmodum à Zenone inſidiis appetitus effugerit, tum quo pacto Zeno eum, cui dederat mandatum, vt Illum interficeret, morte mulctarit, capite ideo ceruicibus abſciſſo, quòd cum ob conatus fruſtrationem tali ᶜ mercede] compenſare voluit. Illum verò, quò facinus tentatum occultaret, ducem copiarum in Oriente militantium deſignauit. Is amicitia non cum Leontio ſolùm, ſed ᶜ cum Marſo etiam,] viro ſpectato, & Pamprepe contracta, in partibus Orientis commoratus eſt. Iam verò quod narrat Leontius, Tarſi Ciliciæ Imperator renunciatus fuerit, & quem fructum iſti ex tyrannide ſua perceperint, cum Theodorichus vir genere Gothus, & apud Romanos in magno honore habitus, dux cùm noſtris, tum exteris copiis ſtipatus, contra eos emiſſus eſſet, quinetiam qua ratione miſeri à Zenone ᶜ pro beneuolentia, ᶜ quam verſus illum] præſtiterant, trucidati, & præterea quòd Theodorichus, cognito Zenonis conſilio & vōlūtate, ad antiquam Romam ſe receperit: idem Euſtathius literis cōcinnè admodum perſequitur. At quidam memorant Theodorichum, Zenone authore, viciſſe Odoacrē, & ita tum Romam ſibi ſubieciſſe, tum ſe regem nuncupaſſe.

(Margin: *Berina mort.* — *Ili & Leontij tyrannorum interitus.* — c. μισθῷ — c. μάρσου τε ἅμα — c. ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας — *Roma à Theodoricho capta.*)

De Mammiano & geſtis eius. *Cap.* XXVIII.

MAmmianum temporibus Zenonis fuiſſe, narrat Ioannes rhetor. Cum eſſet infimo loco natus, ad ordinem ſenatorium perueniſſe, eúmque ædificium in ſuburbio Daphne, quod antiphorū dicitur (qui locus antea ᶜ vites] pro-

(Margin: *Mammianus.* — c. ἀμπέλους)

duxit,fuitque ad agriculturā idoneus)extruxiſſe, è regione Balnei publici, vbi poſita eſt ſtatua ænea,quæ hāc habet inſcriptionē: MAMMIANVS AMATOR CIVITATIS. Idem præterea Ioannes ſcribit, cum in vrbe duas regales porticus cùm ob eximiam ædificationem valde magnificas, tum ob lapidum concinnitatem & ſplendorem in primis ornatas ædificaſſe: erexiſſéque tetraphilon, velut interſtitium inter duas illas porticus interiectum,columnis & ænea materia perelegāter & exquiſitè elaboratas. Ac nos quidem haſce porticus vidimus,quæ non nomen ſolū, verùm etiam reliquias antiqui ſui ſplendoris adhuc propterea retinent, quòd lapides ex Proconneſo inſula deportati,in ſolo conſtrati iacent:at ipſum tamen ędificiū nihil inſignium,quibus olim decoratum erat,omnino habet:ſiquidem ex veteribus eius ruinis nouum ædificium extructum eſt:nihil tamen ornatus illi veteri ex eo acceſsit. Quòd autem ad tetraphilon attinet à Mammiano ædificatum, ne veſtigium quidem illius reliquum vidimus.

Eiuſdē ſtatua & ædificia praclara apud Antiochiam.

De morte Zenonis,& Anaſtaſij electione. Cap. XXIX.

Zenonis mors. Longinus fruſtra ad Imperium aſpirat.

CVm autem Zeno abſque liberis, decimo ſeptimo regni ſui anno confecto,comitiali morbo extinctus eſſet: Longinus eius frater magnam adeptus potentiam,tametſi ſpem animo concepit, ſe Imperio potiturum,tamen ea quæ expectabat, minimè eſt conſecutus. Nam Ariadna Anaſtaſio, qui nondum ad ſenatorium ordinem aſcenderat, ſed ſolùm in ſcholam ſilentiariorum eorum(ſic enim dicitur)aſcriptus erat, coronam impoſuit Imperatoriam.Commemorat porrò Euſtathius, annos ducentos ſeptem à regno Diocletiani ad mortem Zenonis,& Anaſtaſij deſignationem præteriiſſe:ab Imperio autem Auguſti,qui ſolus regnauit:quingentos triginta duos annos& menſes ſeptem:à regno Alexandri Magni regis Macedonum, octingentos & triginta duos annos,& menſes itidem ſeptem:à Roma condita & regno Romuli, mille & quinquaginta duos annos,& menſes præterea ſeptem:à Troia capta, mille ſexcentos & octoginta ſex annos,& menſes ſeptem.

Synopſis temporum à Troia capta ad Anaſtaſium.

Iſte Anaſtaſius patriam habuit Epidamnum,quæ iam Dyrrhachium nuncupatur:ac non Imperium ſolùm Zenonis, ſed etiam eius vxorem ſibi comparauit: & primum Longinum fratrem Zenonis officio fungētem magiſtri, quem vetuſtiores præfectum ordinum aulicorum vocabant,mittit in patriam: multiſque aliis poſtea Iſauris idem poſtulantibus,ad ſuos reuertendi conceſsit poteſtatem.

Anaſtaſii patria & vxor.

Longinus aula pellitur.

De Anaſtaſio Imperatore,qui cum nouare quicquam in Eccleſiæ ſtatu noluerat, Eccleſiæ tum plagis innumeris afflictæ ſunt,tum complures ob id epiſcopi eiecti. Cap. XXX.

Anaſtaſius pacis ſtudioſus.

ISte Anaſtaſius pacis ſtudioſus, cùm in rep. tum maximè in Eccleſiæ adminiſtratione nihil omnino rerum nouarum moliri voluit: imò verò omnibus modis elaborauit, vt tum Eccleſiæ ſanctiſsimæ ab omni tumultu & perturbatione vacarent, tum omnes qui ipſius parebant Imperio,[c] ſumma[tranquillitate fruerentur,omni contentione & diſcordia ex rebus tam Eccleſiaſticis,quàm ciuilibus prorſus ſublata. Quod autem ad concilium Chalcedonenſe attinet,illud id tēporis neq; palàm in eccleſiis ſanctiſsimis prædicatum fuit,neque ab omnibus reiectum. Nam ſinguli eccleſiarum præſides pro ſuo arbitratu in ea re egerunt. Atque vt nonnulli decretis in eo concilio editis firmè & conſtanter adhæſerunt,& ne ſyllabam de rebus in illo definitis remittere,imò verò ne literæ mutationem admittere voluerunt, quin etiam ab illis qui eiuſdem[a] decreta repudiabant,magna cum animi confidentia refugerunt, recuſaruntque penitus cum illis communicare:ſic alij non ſolùm illud concilium[c] & eius decreta]reiecerunt, verumetiam tum illud,tum Leonis de fide deciſionem damnarunt anathemate. Alij verò epiſtolam Zenonis de cōcordia mordicus tenuere,idq; cum inter ſe vtrum vna,an duæ ſint in Chriſto naturæ,grauiter diſsiderent. Ac pars eorum ipſa literarum compoſitione decepti ſunt,pars ad pacem ſe magis inclinarunt,vſque adeò vt omnes Eccleſiæ in ſeparatas factiones diuiderentur, & earum

C. Βαθεῖα.

A. [illegible] ἀυτῆς C. τὰ πρὸς ἀυτῆς

Epiſcoporum & eccleſiarū inter ſe ſuper Chalcedonenſi concilio diſſidia.

præſides

præſides inter ipſos minimè communicare vellent. Vnde plurimæ diſſenſiones tum in Oriente, tum in Occidente, tũ in Lybia ortæ ſunt, dum epiſcopi Orientis neque cum epiſcopis Occidẽtis, neque cũ epiſcopis Libyæ, neque ipſi viciſſim cũ Oriẽtalibus in gratiã reduci poterant: ſed res ad maiorẽ abſurditatem indies prolapſa eſt. Quippe antiſtites Orientis nec ſecum ipſi communicare voluerunt, nec Europæ præterea, & Libyæ epiſcopi, nedum cum exteris. Quas res cum Anaſtaſius Imperator animaduerteret, epiſcopos, ſicubi eos nouis rebus ſtudentes, aut quenquã præter conſuetudinem illorum locorum, in quibus ætatem degebat, conciliũ Chalcedonenſe prædicantem, aut idem ipſum damnãtem anathemate compériret, exturbauit. Ac primũ Euphemium, vt ſupra ſcripſi, eiecit Conſtantinopoli: deinde Macedonium, cui ſucceſſit Timotheus: Antiochia porrò Flauianum expulit.

Euphemius, Macedonius & Flauianus epiſcopi quare ab Anaſtaſio proſcripti.

Monachi Palæſtinæ ad Alciſonem de Xenaia monacho, & aliis quibuſdam epiſtola. *Cap. XXXI.*

Palæſtinæ monachorum ad Alciſonem litera.

AT qui ſunt literæ de Macedonio & Flauiano à monachis Palæſtinæ ad Alciſonem his ferè verbis ſcriptæ: Cum Petrus exiuiſſet de vita, Alexandria, Ægyptus & Libya inter ſe denuò diſſidere cœperunt, reliquæque partes verſus Orientem contra ſe ipſæ digladiari: quandoquidem Eccleſiæ verſus Occidentem ^ non]alia conditione cum illis communicare volebant, niſi præter Neſtorium & Eutychem & Dioſcorum, etiam Petrum cognomine Mongum, & Acacium anathemati addicerẽt. Itaque cum Eccleſiæ totius orbis terrarum hoc loco erant conſtitutæ, fautores Dioſcori & Eutychis fuere ad minimum planè numerum redacti. Ac cum parum abeſſet, quin fuiſſent funditùs è terra ſublati,° adeò vt non amplius inter homines verſarentur, Xenaias quidem, à Deo reuera ξένος, id eſt, peregrinus, neſcio quid apud animum proponẽs, aut quas inimicitias contra Flauianum ſuſceptas vlciſci cupiens, ſimulata fidei ſpecie, vti multi prædicant, hominum animos aduerſus eum cõcitare, eique tanquam Neſtoriano obtrectare cœpit. Ac cum Neſtorio vna cum eius errore ' anathema indixiſſet,]ex illo digreſſus, ad Dioſcorum, & Theodorum, & Theodoritum, & Ibam, & Cyrum, & Eucherium, & Ioannem, & ad alios neſcio quos, neque vnde collectos, tranſit: quorum alij reuera Neſtorij doctrinam tuebantur: alij, quoniam eiuſdem doctrinæ in ſuſpicionem venerant, Neſtorium anathemate damnabant, ínque Eccleſiæ communione conquieſcebant. Iſtos omnes, inquit Xenaias Neſtorij olentes hæreſim, niſi anathemate damnaueris, tuipſe Neſtorij errori fauere videberis, etiam ſi ei cum ſua doctrina & opinione millies anathema edixeris. Idem porrò Xenaias per literas cùm eos qui Dioſcori errorem ſequebantur, tũ hæreſis Eutychianæ patronos commouit perſuaſitque, vt ipſi contra Flauianum ſubſidio eſſent: non tamen concilium, ſed perſonas duntaxat, de quibus ante dictũ eſt, anathemate damnari poſtularent. Quibus cum Flauianus epiſcopus diu reſtitiſſet, aliique ſe cum Xenaia contra eum coniunxiſſent, & Eleuſinus epiſcopus vrbis cuiuſdã Cappadociæ minoris, & Nicias epiſcopus Laodiceæ, quæ eſt in Syria, & ex aliis locis alij (quorum criminationes, quas æmulatione nimis abiecta adducti Flauiano inferebant, non noſtrum eſt, ſed aliorum certè commemorare) tandem Flauianus ratus, illos propter hos, quibus anathema denunciari cupiebant, placatos fore, ceſſit eorum contentioni. Ac cum ſcripto perſonas illas ànathemate damnaſſet, ſcripſit ad Imperatorem. Etenim animum eius iſti contra Flauianum, vtpote opinionis Neſtorij patrocinium ſuſcipientem, commouerant. Neque his rebus contentus Xenaias, poſcebat denuò à Flauiano, vt tum concilium ipſum, tum eos, qui duas naturas in Domino eſſe dixerunt, carnis alteram, alteram diuinitatis, anathemati addiceret. Quem eius poſtulationi neutiquam obſequentem, rurſus vt Neſtorianum accuſat. Poſtremò cùm de iis rebus vehementer certatum eſſet, & patriarcha Flauiano formulam fidei edidiſſet, in qua ingenuè fatebatur, concilium quantum ad abdicationem Neſtorij & Eutychis attinebat, approbandum eſſe, at quantum ad deciſionem & doctrinam fidei, non item: rurſus illum, vt ſubdolè ac latenter errori Neſtorij patrocinantem, ſe adorturos minantur, ni-

ἀ. μὴ ante ἀναχωρῆσαι

c. ἀναθεματίσας

Xenaias Flauianũ ad Chalcedonenſis Synodi condemnationem tentat adigere.

ſi tum concilio ipſi,tum illis qui duas naturas in Domino eſſe dixerunt,alteram carnis,diuinitatis alteram,anathema denunciare vellet. Iſauros præterea verborum fuco & fallaciis in ſuam pertrahunt ſententiam,formulámque fidei componunt,in qua concilium vnà cum illis qui duas in Domino eſſe naturas dixerunt,anathemati addicunt:& ad extremum ſe ſeparant à Flauiano & Macedonio, & ad alios qui formulæ illi ſubſcribebant,aggregant. Interea etiam poſtulant ab epiſcopo Hieroſolymitano, vt formulam fidei ſcriptis prodat:quam cum edidiſſet,per Dioſcori ſectatores mittit ad Imperatorem. Quam fidei formulam illi tandem proferunt, in qua iam tum comprehenſum fuit,eos anathemate damnatos, qui duas in Domino naturas eſſe aſſerebant Attamen ipſe epiſcopus Hieroſolymitanus, eam ab illis deprauatam conſtanter affirmans,aliam in medium producit,in qua nullum tale continebatur anathema. Nec planè mirum. Etenim ſanctorum patrum libros ſæpe deprauarunt, multóſque Apollinarij libros Athanaſio,Gregorio cognomento Thaumaturgo,id eſt,qui eximia edebat miracula,& Iulio, inſcriptionibus commutatis, attribuerunt:quibus quidem libris plurimos in ſuum impium errorem induxerunt. Popoſcerunt item formulam fidei à Macedonio ſcriptis mandatam:qui fidem trecentorum decem & octo Nicææ olim,& quinquaginta etiam Conſtantinopoli cõuocatorum,ſolùm ſe noſcere aſſeueranter affirmauit,atque Neſtorio,Eutychi & iis qui duos filios aut Chriſtos eſſe ſtatuunt,aut naturas diuidunt,indixit anathema:& tamen nec concilij Epheſini, quo abdicatus fuit Neſtorius:nec Chalcedonenſis, quod abdicauit Eutychem,vllam mentionem fecit. Qua de re monachi Conſtantinopolitani grauiter commoti,ſe à Macedonio epiſcopo ſeparant. Interim Xenaias & Dioſcorus cùm multos epiſcopos ſibi adiunctos haberent,adeò moleſti fuere illis qui anathema nolebant denunciare his, quibus ipſi anathema denũciari cupiebãt, vt intolerabiles & non ferendi viderentur: quorum nonnullos, [c] cùm cedere nollent,]per fallaciam exilio mulctandos curarunt. Ad hunc modum igitur Macedonius,Ioannes epiſcopus [c] Palti,] & Flauianus,ſolum vertere coacti ſunt. Sed de monachorum literis hactenus.

Hæreticis familiare patrũ libros deprauare, falſóſque ſupponere.

c. μὴ ὑπείκοντας

c. Παλτοῦ

De Macedonij Conſtantinopolitani epiſcopi, & Flauiani Antiocheni eiectione. *Cap. XXXII.*

Cauſa odij Anaſtaſii in Euphemium & Macedonium.

SEd quæ occultè animum Anaſtaſij angerent,longè diuerſa fuere. Nam cum & Ariadna haberet in animo Anaſtaſiũ habitu induere purpureo, Euphemius epiſcopus vſque eò conſentire noluit, [c] quoad] Anaſtaſius chirographũ iureiurãdo confirmatum ei dediſſet, quod planè declararet,eum ſi ſceptra ſuſciperet Imperij,fidem ſynceram ſeruaturũ, nihilque rerũ nouarum introducturum in ſacroſanctã Dei Eccleſiam: quod chirographũ Macedonio ſacri theſauri cuſtodi tradidit. Factum autem eſt illud propterea ab Euphemio, quòd Anaſtaſius putabatur à nonnullis [c] [a] errore Manichæorum] infectus eſſe. Vbi verò Macedonius ad ſacerdotij dignitatem aſcendit,voluit Anaſtaſius chirographũ ſuæ confeſſionis recipere: Quippe dedecori,inquit,eſt Imperio,ſi chirographum illud reſeruetur. Cui poſtulationi cum Macedonius ſtrenuè reſiſteret,ſéq; fidem minimè proditurum conſtanter aſſeueraret: Anaſtaſius Imperator inſidias contra eũ tendere cœpit,ad eum ſanè finem, vti epiſcopatu exturbaret. Itaque tandem accedunt adoleſcentes calumniatores,qui tum ſe tum Macedoniũ flagitioſi cuiuſdã facinoris falſo reos agunt. At verò vbi Macedonius genitalibus carere deprehenſus fuit,ad alias fallacias ſe conuertunt:nec deſtiterunt,quoad conſiliis Celeris aulicorum ordinũ præfecti ex occulto ſede epiſcopali dimouiſſent. Iſtam Flauiani expulſionẽ aliæ quoque res ſecutæ ſunt. Nam ipſi ab hominibus ætate prouectiſſima, qui ea quæ acciderant Flauiano,firmè memoria tenebant,accepimus,quod à † Xenaia (fuit hic quidem epiſcopus Hierapolis vrbis, Antiochiæ finitimæ, Grçcóque vocabulo Philoxenus appellatus)monachi Cynegicæ (ſic enim vocantur) qui apud gentem,quæ Syrorum primaria eſt,accolunt,perſuaſi,frequentes cum tumultu & ſumma cõfuſione Antiochiam prçcipites ferũtur,vi Flauianũ coacturi,vt tum concilio Chalcedonẽſi,tũ deciſioni Leonis anathema indicat. Quod cum Flauianus valde

c. μέχρις ὅτε

Anaſtaſius Manichææ hæreſeos ſuſpectus.

c. A. μανιχαϊκῆς γνώμης

Idem poſt falſas in Macedonium criminationes tandẽ eum expellit.

Tumultus monachorum autore Xenaia in Flauianum.

† *Puto operæpretium fore ſi de Xenaia legatur quæ amplius habeo. Niceph. cap. 37. lib. 16.*

valde ægrè ferret,& monachi impetu inſtarent,populus ciuitatis,ſeditione conflata,tam magnam cædem fecere monachorum,vt multi eorum, atque adeò ferè innumerabiles Orontem fluuiũ,corporibus in fluctibus conditis, pro ſepulchro haberent. Euenit porrò aliud hiſce nihilo inferius. Monachi enim,qui Cœloſyriã,quæ iam Syria minor dicitur,accolebant,quíque amore incredibili ac ſtudio erga Flauianum propterea incendebantur, quòd vitam monaſticam in cœnobio in agro (huic quidem nomen eſt Tilmogium) poſito agebat, properãt Antiochiã eo quidẽ cõſilio , vti Flauianum propugnarẽt,vti ex eo non exigua incõmoda contingerent. Quamobrem Flauianus, ſiue prioribus de cauſis , ſiue de poſterioribus factum , ſive vtriſque eiectus fuit,& ad Petras incolendas,quæ ſunt in vltimis oris Palæſtinæ ſitæ,condemnatus.

Monachorum cædes à populo facta.

Alius monachorum ſed Flauianũ tuentiũ tumultus, eiuſque exitium.

De Seuero Antiocheno epiſcopo. *Cap.* XXXIII.

FLauiano igitur in exilium eiecto , Seuerus ad epiſcopatum Antiochiæ delatus fuit,anno quingenteſimo ſexageſimo primo poſt illud nomen ciuitati impoſitum menſe Nouembri:iam verò,hoc eſt tempore quo iſta à me ſcribuntur,anno ſexcenteſimo quadrageſimo primo. Huic Seuero patria fuit Sozopolis, vrbs Piſidiæ: qui antequam epiſcopatu potitus ſit, Beryti in oratione forenſi ac iudiciali ſe exercuit. Verùm ſimulac in ſacro templo Leontij, diuini martyris , quam Tripolis Phœniciæ vrbs maritima colit, fuit lauacro baptiſmi tinctus, ſe à legum ſtudio ad vitam monaſticam tranſtulit : quam quidem vitam traduxit in monaſterio , quod medium locum inter vrbem Gazam & oppidum Maiumam occupat. In quo loco Petrus Iberus, qui eiuſdem Gazæ fuerat antiſtes , quíque cum Timotheo Æluro fugerat, eiſdem incedens gradibus , hominum ſermone pòſt multum prædicatus fuit. Porrò autem Seuerus, de quo inſtituitur oratio , cum Nephalio (qui antea eiuſdem cum eo ſectæ & opinionis fuiſſet, nimirum quòd vna in Chriſto natura ſit, poſtea tamen concilio Chalcedonenſi , & doctrinæ eorum qui duas naturas in Domino noſtro Ieſu Chriſto ineſſe aſſerunt,conſenſit)in diſputationem veniens,à Nephalio & eius fautoribus vnà cum aliis compluribus , qui eadem fuere opinione, è monaſterio ſuo pulſus eſt . Inde igitur Conſtantinopolim rectà ſe contulit,pro ſe quoque illis qui cum eo eiecti erant, legationem obiturus:ſicque Imperatori Anaſtaſio,ſicut traditum eſt ab eo, qui vitam Seueri ſcripſit,notus eſſe cœpit . Itaque literas ſcripſit ad ſuos fautores de mutua inter ſe communione , in quibus nominatim [a] concilium]Chalcedonenſe anathemate damnauit. De qua re literæ monachorum ſcriptæ ad Alciſonem iſta lo-
» quuntur : Literæ Timothei, qui iam epiſcopus Conſtantinopolitanus eſt , de mu-
» tua cõmunione hic in Palæſtina receptæ ſunt. At abdicatio Macedonij & Flauiani,
» quinetiam literæ Seueri de mutua communione reiectæ fuerunt. [c] Porrò qui eas literas huc attulerunt,] dedecore & cõtumelia meritò ſanè affecti (populus namque
» ciuitatis & monachi contra eos concitati erant) fuga ſalutem ſibi quæſiuere. Hoc
» quidem in loco res fuere Palæſtinæ, Qui autem eccleſiæ Antiochenæ paruerunt,
» partim fuerunt vnà cum cæteris in errorem inducti , ex quorum numero fuit
» Martinus epiſcopus Beryti,partim vi & neceſſitate compulſi,literis Seueri de mu-
» tua communione(quæ non concilio ſolùm,verumetiam cæteris omnibus qui duas
» naturas ſiue proprietates in Domino ineſſe,alteram carnis, diuinitatis alteram, aſ-
» ſerebant , anathema indixerunt) conſentiebant. Verùm quos neceſſitas ad con-
» ſentiendum compulerat, hi poſtea mutata ſententia , ſe ad Eccleſiam reuocarunt.
» Ex quorum numero fuerunt epiſcopi qui Eccleſiæ parebant Apameæ. Erant verò alij qui omnino conſentire noluerunt: [e] ex quibus erant] Iulianus epiſcopus Bo-
» ſtri, & Epiphanius Tyri epiſcopus,& alij nonnulli, vt fertur, epiſcopi. Iſauri autem,
» qui iam reſipuerant, ob priorem ſuum errorem ſe ipſi condemnarunt, Seueróque
» & eius ſectatoribus denunciarunt anathema. Alij epiſcopi & clerici qui ſub Seue-
» ro erant,eccleſiis ſuis relictis fugerunt:inter quos eſt Iulianus epiſcopus Boſtri, &
» Petrus Damaſci epiſcopus,qui hic vitam degunt : Mamas item , alter è duobus il-
» lis Dioſcorianis, qui duas ab initio naturas aſſerebant : quorum arrogantem per

Seuerus Antioch. epiſc. in Flauiani locũ.

Seuerus à Nephalio pulſus monaſterio, fit notus Anaſtaſio Imp.

Ex epiſtola monachorum Palæſtinæ ad Alciſonem de rebus eccleſiæ, in qua etiam de Seuero.

a. τὴν αὐτὴν ἐν Χαλκηδόνι

c. ἀπὸ καὶ οἱ κομίσαντες

e. ὧν καὶ

tinaciam ab illis ipſis ad id quidem coactus, Seuerus condemnauit. & paulò infra: Monaſteria autem, tum quæ hic ſunt, tum quæ Hieroſolymis, Dei iuuante gratia, in recta fide conſentiunt: aliæque plurimæ ciuitates & epiſcopi eodem modo. Pro quibus omnibus, & pro nobis quoque tu ſanctiſſime domine & pater noſter honoratiſſime precari digneris, ne intremus in tentationem.

De miſſa ad eum à Coſma & Seueriano abdicatione. *Cap. XXXIIII.*

Coſmas & Seuerianus epiſcopi, magno apud Seuerum exautorationis libellum inſinuant.

QVoniam autem iſtæ literæ memorant, epiſcopos, qui eccleſiæ Apameæ parebant, à Seuero deſciuiſſe, deinceps ponamus in medio, quod à Patribus nobis traditū eſt, licet nulla hiſtoria hucuſque cōprehenſum. Coſmas, qui noſtræ Epiphaniæ [c] Orontem fluuium] tangentis epiſcopatum gеſſit, & Seuerianus epiſcopus Arethuſæ, vrbis finitimæ, literis Seueri de mutua cōmunione grauiter offenſi, primùm ſe ab eius cōmunione ſegregarunt: deinde libellum abdicationis [c] ad eum] iam tum epiſcopatum Antiochiæ adminiſtrantem mittunt, quem libellum tradunt Aureliano, præcipuo Epiphaniæ diacono: qui, quoniam Seuerum extimeſcebat, & tam illuſtris epiſcopatus amplitudinem reuerebatur, vt primùm venit Antiochiam, induit ſe veſte muliebri, & ita ad Seuerum accedit: ſéque ipſe effœminatum & mollē oſtendit, mulierémque omnino eſſe ſimulat: atque velamine, quo caput obuoluebatur, ad pectus vſque demiſſo, lamētari, & exili voce velut ex imis præcordiis ducta obteſtari cœpit, Seueróque prodeunti, libellum abdicationis dat: & clam omnibus, ex turba quæ ſequebatur Seuerum, euadit, fugáque ſibi ante ſalutem parat, quàm Seuerus ea quę libellus complectebatur, potuiſſet cognoſcere. At Seuerus, quanquam libellum recipiebat, & quæ in eo ſcripta erant ſatis intelligebat: tamen in ſua ſede epiſcopali firmè perſtitit ad mortem vſque Imperatoris Anaſtaſij. Vbi autem Anaſtaſius de his quæ Seuero acciderant, certior factus eſt (facinus namque tam benignè & clementer ab Anaſtaſio editum, hoc loco commemorandum eſt) mandatum dat Aſiatico, præfecturam † Libæſæ, quæ eſt in Phœnicia gerenti, vt Coſmam & Seuerianum ſuis ſedibus expelleret, propterea quòd Seuero libellum abdicationis miſerant: qui cum veniſſet in Orientem, & multos Seueriani & Coſmæ doctrinis adhæreſcentes, & ſuas ipſorum ciuitates ſtrenuè propugnantes reperiret, retulit ad Anaſtaſium hos ſine ſanguine non poſſe ſuis ſedibus exturbari. Itaque tantum in Anaſtaſij animo inſedit clementiæ & manſuetudinis, vt per literas Aſiatico planè ſignificaret, ſe velle nullum facinus aggredi, quantumuis magnum & memorabile, ſi vel gutta ſanguinis pro eo fundenda eſſet. Hic quidem Eccleſiarum totius orbis terræ ſtatus fuit, dum regnaret Anaſtaſius: quem nonnulli, tanquam concilij Chalcedonenſis aduerſariū exiſtimantes, ex ſacris tabulis exemerunt: † Hieroſolymis autem anathema fuit illi denunciatum.

Iubet Coſmam ob id & Seuerianum epiſcopatu pelli Anaſtaſius.

Clemens Anaſtaſij rex.

c. [illegible]

c. [illegible]

† Niceph. lib. 16. cap. 31. Libaneſia.

† [illegible]

Niceph. lib. 16. cap. 35.

De tyrannorum Iſaurorum euerſione. *Cap. XXXV.*

Longini & Theodori tyrānorum cædes.

NOn fuerit forſan ab eo quod ſumus antè polliciti, alienum, ſi alias quoque res Anaſtaſij temporibus geſtas huic Hiſtoriæ attexamus. Longinus Zenonis frater, cum in patriā, [c] vt antè dixi] † veniſſet, bellum palàm contra Imperatorem parat: & multis copiis vndique collectis (quibus cū epiſcopus † dūtaxat prouinciæ Apamiæ, quæ eſt in Syria, coniunctus fuit) vnà cum Iſauris & ipſe quoq; Iſaurus ad bellum gerendum proficiſcitur. Cui bello finis tandem imponebatur, partim quòd Iſauri, qui vnà cum Longino ad bellum iuerant, penitùs deleti, partim quòd Longini & Theodori capita à Ioanne Scytha Conſtantinopolim miſſa fuêre: quæ quidem capita Imperator palis alligata, in loco cui Sycæ nomen eſt, è regione Conſtantinopolis in vlteriore maris littore ſito ſuſpendit: gratum ſanè ſpectaculum propterea Conſtantinopolitanis, quòd ipſi à Zenone & Iſauris grauibus antè affecti fuiſſent incommodis. Alter porrò Longinus, cognomento Selinuntius, qui magnam partem tyrannidis pariter occupauerat, & Indus, vnà à Ioanne cognomine Cyrto, viui capti ad Anaſtaſium mittuntur: quæ res animos tum Imperatoris, tum Conſtantinopolitanorum magnopere recreauit: quippe & Longinus

Longinus Selinuntius & Indus tyranni in triumphū Cōſtantinop. acti.

c. [illegible]

† Cap. 29.

† [illegible]. At cum Niceph. lege [illegible] Conon.

Selimanthæus à Cuſpin. dicitur.

Longinus & Indus, catenis ferreis collis eorum circumiectis, inſtar triumphi per plateas ciuitatis, & per circum [a] ducebantur.] Atque ea de cauſa, quæ iam ante vectigalia Iſaurica dicebantur (erãt quidem iſta ſumma auri ad quinque millia librarum, quæ quotannis barbaris penſitari ſolet) in theſauros Imperatoris importata fuêre.

c. [illegible] — *Iſaurica vectigalia.*

De Scenetis barbaris, quòd fœdera cum Romanis ſanxerunt. *Cap. XXXVI.*

Barbari porrò (quos σκηνήτας, id eſt, in caſtris & tabernaculis habitantes vocant) arrogantia elati contra Imperium Romanum non ſine ſuo damno [a] arma ferunt:] Meſopotamiam, vtramque [c] Phœniciam] & Palæſtinam depopulantur: qui quidem à ducibus cuiuſque prouinciæ grauiter & acerbè afflictati, in poſterum fœdere cum Romanis omnium ſuorum nomine pacto, conquieuerunt.

c. [illegible] c. φοινίκας — *Scenetæ barbari cum Romanis paciſcũtur.*

De Abidæ obſidione, & ædificatione Daras. *Cap. XXXVII.*

Perſæ præterea ruptis fœderibus & propriis ſedibus relictis [c] Cabade] ipſorum rege duce, primùm [c] in Armeniam] incurſionem faciunt: atque oppido, quod Theodoſiopolis vocatur, capto, Amidam, vrbem Meſopotamiæ ſatis munitam accedunt, eámque obſidione capiunt, quam Imperator Romanus nõ ſine multis moleſtiis ac laboribus recuperauit. Quod ſi quiſquam ſtudio ducitur iſtas res ad vnguem (vt aiunt) cognoſcendi, & omnes perueſtigandi accuratè, Euſtathium legat, a quo diſertè admodum ſummóque cum labore & exquiſita elegantia narratæ, literiſque proditæ ſunt: qui cum Hiſtoriam ad tempus, quod nos iam perſequimur, deduxiſſet, & ad annum duodecimum regni Anaſtaſij finem ſcribendi feciſſet, exceſſit è vita. Hoc bello confecto, Anaſtaſius locum quendam Meſopotamiæ, qui Daras dicitur, in extremis Imperij Romani finibus ſitum, & velut terminum, quo altera reſp. ab altera diſtinguitur, ex agro in ciuitatem mutauit: ac primùm muro fortiſſimo circundedit, deinde varie ædificia, eáque eximia in illo extruxit, vt eccleſias & alias ſacras ædes: vt regales porticus, balnea publica & alia id genus, quibus illuſtris vrbes magnificè & egregiè adornari ſolent. Ferunt autem nonnulli locum illum ideo Daras appellatum, quòd Darius ibidem ab Alexandro rege Macedonum, Philippi filio, penitus deuictus fuit.

c. [illegible] c. [illegible] — *Perſarũ in Armeniam irruptio.* — *Euſtathij hiſtoria, & mors.* — *Daras vrbem munit & amplificat Imp.*

De Muro longo. *Cap. XXXVIII.*

Idem porrò] Imperator opus planè ampliſſimum, & cum primis memorabile ædificauit (quod longus Murus appellatur) in Thracia in loco commodo ſitum: quod abeſt Conſtantinopoli ad ſummum ducentis & octoginta ſtadiis. Mare vtrumque complectitur ad quadringenta & viginti ſtadia, inſtar freti cuiuſdam: & vrbem fermè inſulam pro peninſula [c] efficit:] tranſportátque eos quibus libitum eſt nauigare à Ponto ad Propontidem, & mare Thracium cum ſumma ſecuritate: barbaros denique, qui ex ponto Euxino, & Colchide, & Mæotide palude excurſiones faciunt, quíque ex locis vltra Caucaſum, & qui ex Europa erumpunt, arcet repellitque.

c. [illegible] c. [illegible] — *Longus murus*

De Chryſargyro, vt vocant, quod Anaſtaſius † diruebat. *Cap. XXXIX.*

Eſt præterea res ſupra modum illuſtris, & planè diuina ab eodẽ Imperatore in tributo, quod Chryſargyrum dicitur, tollendo geſta. De qua quidẽ dicturis, vel lingua Thucydidis, vel alia pleniore diſertioreq; opus eſſet. Ipſe tamen dicã, [a] non tam oratione,] quàm ipſius rei dignitate fretus. Amplæ & eximiæ reipub. Romanorum tributum ſceleratum, Deo inuiſum, & ne ipſis quidem barbaris, nedum Chriſtianiſſimo Romanorum Imperio dignum impoſitum fuit, quod ad tempora Anaſtaſij, qua de cauſa non equidem habeo dicere, neglectum, ipſe regificè & cum ſumma omnium commendatione ſuſtulit. Impoſitum verò fuit cum aliis compluribus, qui quæſtu victum ſibi quæritabant, tum meretricibus,

† [illegible] — *Niceph. li. 16. cap. 40.* — *a. [illegible]* — *Chryſargyrum ab Anaſtaſio ſublatum.*

quæ [c] corporis] pulchritudinem habebant venalem,& effuſè ac libidinioſè ſtupris in abditis & occultis locis ciuitatis,id eſt,in ganeis ſe dedebant, tum præterea omnibus,quos ſcortari non pudebat:qui non naturam modò,verùm etiam [c] ipſam rẽpublicã] dedecore & ignominia affecerunt,vſque adeò vti quæſtus inde perceptus, non aliter atque lex quædam,eos qui tam turpis flagitij cupiditate flagrarent, velut voce emiſſa,ad id quidem impelleret:& qui in locis ſingulis impium illud & nefarium tributum,quod ex eiuſmodi ſceleribus cogi ſolet,colligebant,idem ipſum ſingulis quadrienniis ad ſummum & primarium magiſtratum deferebant, adeò vt nõ minima tributorum regni pars cenſeretur, [c] & in priuatis ſcriniis] (ſic enim nuncupant)reponeretur:& qui rerum eiuſmodi cenſores extiterunt, illud munus non obſcurorum & ignobilium eſſe,vt reliqua officia, quæ in republica geruntur, exiſtimabant:quod cum Anaſtaſius intellexiſſet, detuliſſétque ad ſenatum, & ſcelus eſſe ac facinus inauditũ oſtendiſſet,decreuit ſtatuítque vt omnino tolleretur: quinetiam ſchedas,quæ rationem exactionum complectebantur,igni cremandas tradidit.Porrò autem cùm in animo haberet Deo velut ſacrificium in ea nequitia delẽda offerre,quò ne cuiquam poſt eum integrum eſſet veteres illas turpitudines denuò reuocare,ſimulat ſe in mœrore eſſe, & temeritatis ſe ipſe atque extremæ dementiæ inſimulat:nimium,inquiens, ſe inani gloriæ tribuiſſe, & eo pacto reipub. neglexiſſe vtilitatem, propterea quòd tam amplum tributum támque antiquitùs inceptum,& tam longo temporis ſpacio continuatum confirmatúmque, tam imprudenter & inconſultò abrogauerat: neque proſpexerat pericula inde impendentia,vel ſumptus ex eo in militiam ſuppeditatos,quibus reſp.tanquam mœnibus defendi ſolet,vel eos qui ad cultum Dei ab eodem conferuntur. Poſtremò,conſilio quod intendebat,intra animi ſui cogitationem occultato,denunciat ſe velle tributum illud [c] in integrum reſtituere:]atque eam ob cauſam eos qui tributo colligendo præfuiſſent,accerſit ad ſe, docétque facti ſe pœnituiſſe, nec habere quid agat, aut quo modo culpam ſuam præſtet,præſertim cum ſchedæ quæ rationem ac ſummam exactionis demonſtrare poterant,eſſent igne penitùs abſumptæ. Atque cum illi non ſimulatione vlla,ſed verè & ex animo factũ ideo deplorarent,quòd inde iniuſta iniquáque merces ipſis ſuppetere conſueuerat: & ſimiliter cum Athanaſio tributum non poſſe reſtitui affirmarent,hortari atque adeò orare cœpit, vt omnibus modis perueſtigare pergerent,ſi fortè poſſent ex omnibus tabulis, quæ in ſingulis locis reſeruatæ eſſent,elicere totius tributi exigendi rationem.Itaque ſingulis ſummam pecuniæ,quam in tabulis colligendis conſumerẽt,miſit:imperauítque vt quęque ſcheda,quæ ad huius rei declarationem faceret, quocunque in loco inueniretur,ad ipſum apportaretur:quò accurata conſideratione,& valde exquiſita hæc res denuò ſarciri,& in integrum reſtitui poſſet. Poſtea verò quam aliquo temporis ſpacio interiecto reuertiſſent hi, quibus datum fuiſſet negocium, Anaſtaſius [c] geſtire lætitia]& gaudio exultare viſus eſt.Nam lætabatur admodum, quòd ea de quibus tantum laborauerat, [c] reuera]iam eſſet conſecutus. Rogat,qua ratione tabulas reperiſſent,& apud quos,& ſi quid apud quenquam quod ad tale inſtitutum faceret,etiamnum reliquum eſſet?Cum autem illi multos ſe labores in illis in vnum cogendis collocaſſe aſſeuerarent, iuraréntque per ipſum Imperatorem nullam iam ſchedam in tota rep. Romana remanere,quæ tributi rationem poſſet oſtẽdere:rurſus magnum rogum incendi,ſchedáſque apportatas in eo comburi,& cineres aqua oppleri obruíque iubet:eo quidem animo & conſilio,vt tributi illius ratio ita penitùs deleretur,vti nec fauilla nec cinis,nec vllum denique literæ ex ſchedis iam combuſtis veſtigium appareret. Verùm ne dum Anaſtaſij factum in hoc tributo tollendo tanta laude efferimus,ignorare videamur,quæ de eo veteres ſuis indulgentes affectibus tradiderint,deinceps ea ponemus in medio,& ex rebus ab illis ipſis commemoratis perſpicuè falſa oſtendemus.

c. τ̃ σώματος
c. πολίτευμα
c. ἰδικῶν ταμιείων
c. ἀνιάτως
c. φαιδρότητι γανύμενος
c. ταῖς ἀληθείαις

De iis quæ Zoſimus ſcripſit de Chryſargyro & Conſtantino Imperatore.
Cap. XL.

Zoſimus

Longinus & Indus, catenis ferreis collis eorum circumiectis, inſtar triumphi per plateas ciuitatis, & per circum [c] ducebantur.] Atque ea de cauſa, quæ iam ante vectigalia Iſaurica dicebantur (erāt quidem iſta ſumma auri ad quinque millia librarum, quæ quotannis barbaris penſitari ſolet) in theſauros Imperatoris importata fuêre.

c. [illegible] — *Iſaurica vectigalia.*

De Scenetis barbaris, quòd fœdera cum Romanis ſanxerunt. *Cap. XXXVI.*

BArbari porrò (quos σκηνίτας, id eſt, in caſtris & tabernaculis habitantes vocant) arrogantia elati contra Imperium Romanum non ſine [ſuo damno [c] arma ferunt:] Meſopotamiam, vtramque [c] Phœniciam] & Palæſtinam depopulantur: qui quidem à ducibus cuiuſque prouinciæ grauiter & acerbè affiictati, in poſterum fœdere cum Romanis omnium ſuorum nomine pacto, conquieuerunt.

c. [illegible] *c. φοινίκας* — *Scenetæ barbari cum Romanis paciſcuntur.*

De Abidæ obſidione, & ædificatione Daras. *Cap. XXXVII.*

PErſæ præterea ruptis fœderibus & propriis ſedibus relictis [c] Cabade] ipſorum rege duce, primùm [c] in Armeniam] incurſionem faciunt: atque oppido, quod Theodoſiopolis vocatur, capto, Amidam, vrbem Meſopotamiæ ſatis munitam accedunt, eámque obſidione capiunt, quam Imperator Romanus nō ſine multis moleſtiis ac laboribus recuperauit. Quod ſi quiſquam ſtudio ducitur iſtas res ad vnguem (vt aiunt) cognoſcendi, & omnes perueſtigandi accuratè, Euſtathium legat, a quo diſertè admodum ſummóque cum labore & exquiſita elegantia narratæ, literiſque proditæ ſunt: qui cum Hiſtoriam ad tempus, quod nos iam perſequimur, deduxiſſet, & ad annum duodecimum regni Anaſtaſij finem ſcribendi feciſſet, exceſſit è vita. Hoc bello confecto, Anaſtaſius locum quendam Meſopotamiæ, qui Daras dicitur, in extremis Imperij Romani finibus ſitum, & velut terminum, quo altera reſp. ab altera diſtinguitur, ex agro in ciuitatem mutauit: ac primùm muro fortiſſimo circundedit, deinde varie ædificia, eáque eximia in illo extruxit, vt eccleſias & alias ſacras ædes: vt regales porticus, balnea publica & alia id genus, quibus illuſtris vrbes magnificè & egregiè adornari ſolent. Ferunt autem nonnulli locum illum ideo Daras appellatum, quòd Darius ibidem ab Alexandro rege Macedonum, Philippi filio, penitus deuictus fuit.

c. ἐπὶ καβάδη *c. [illegible]* — *Perſarū in Armeniam irruptio.* *Euſtathij hiſtoria, & mors.* *Daras vrbem munit & amplificat Imp.*

De Muro longo. *Cap. XXXVIII.*

IDem porrò] Imperator opus planè ampliſſimum, & cum primis memorabile ædificauit (quod longus Murus appellatur) in Thracia in loco commodo ſitum: quod abeſt Conſtantinopoli ad ſummum ducentis & octoginta ſtadiis. Mare vtrumque complectitur ad quadringenta & viginti ſtadia, inſtar freti cuiuſdam: & vrbem fermè inſulam pro peninſula [c] efficit:] tranſportátque eos quibus libitum eſt nauigare à Ponto ad Propontidem, & mare Thracium cum ſumma ſecuritate: barbaros denique, qui ex ponto Euxino, & Colchide, & Mœotide palude excurſiones faciunt, quíque ex locis vltra Caucaſum, & qui ex Europa erumpunt, arcet repellítque.

c. μέγιστον δ... τί *c. [illegible]* — *Longus murus*

De Chryſargyro, vt vocant, quod Anaſtaſius † diruebat. *Cap. XXXIX.*

EſT præterea res ſupra modum illuſtris, & planè diuina ab eodē Imperatore in tributo, quod Chryſargyrum dicitur, tollendo geſta. De qua quidē dicturis, vel lingua Thucydidis, vel alia pleniore diſertioreq́; opus eſſet. Ipſe tamen dicā, [a] non tam oratione,] quàm ipſius rei dignitate fretus. Amplæ & eximiæ reipub. Romanorum tributum ſceleratum, Deo inuiſum, & ne ipſis quidem barbaris, nedum Chriſtianiſſimo Romanorum Imperio dignum impoſitum fuit, quod ad tempora Anaſtaſij, qua de cauſa non equidem habeo dicere, neglectum, ipſe regificè & cum ſumma omnium commendatione ſuſtulit. Impoſitum verò fuit cùm aliis compluribus, qui quæſtu victum ſibi quæritabant, tum meretricibus,

† [illegible] *Niceph. li. 16. cap. 40.* *a. [illegible]* — *Chryſargyrum ab Anaſtaſio ſublatum.*

quæ [c] corporis] pulchritudinem habebant venalem,& effuſè ac libidinioſè ſtupris in abditis & occultis locis ciuitatis,id eſt,in ganeis ſe dedebant, tum præterea omnibus,quos ſcortari non pudebat:qui non naturam modò,verùm etiam [c] ipſam rẽpublicã] dedecore & ignominia affecerunt,vſque adeò vti quæſtus inde perceptus, non aliter atque lex quædam,eos qui tam turpis flagitij cupiditate flagrarent, velut voce emiſſa,ad id quidem impelleret:& qui in locis ſingulis impium illud & nefarium tributum,quod ex eiuſmodi ſceleribus cogi ſolet,colligebant,idem ipſum ſingulis quadrienniis ad ſummum & primarium magiſtratum deferebant, adeò vt nõ minima tributorum regni pars cenſeretur, [c] & in priuatis ſcriniis] (ſic enim nuncupant)reponeretur:& qui rerum eiuſmodi cenſores extiterunt, illud munus non obſcurorum & ignobilium eſſe,vt reliqua officia, quæ in republica geruntur, exiſtimabant:quod cum Anaſtaſius intellexiſſet, detuliſſétque ad ſenatum, & ſcelus eſſe ac facinus inauditũ oſtendiſſet,decreuit ſtatuítque vt omnino tolleretur: quinetiam ſchedas,quæ rationem exactionum complectebantur,igni cremandas tradidit.Porrò autem cùm in animo haberet Deo velut ſacrificium in ea nequitia delẽda offerre,quò ne cuiquam poſt eum integrum eſſet veteres illas turpitudines denuò reuocare,ſimulat ſe in mœrore eſſe, & temeritatis ſe ipſe atque extremæ dementiæ inſimulat:nimium,inquiens, ſe inani gloriæ tribuiſſe, & eo pacto reipub. neglexiſſe vtilitatem, propterea quòd tam amplum tributum támque antiquitùs inceptum,& tam longo temporis ſpacio continuatum confirmatúmque, tam imprudenter & inconſultò abrogauerat: neque proſpexerat pericula inde impendentia,vel ſumptus ex eo in militiam ſuppeditatos,quibus reſp.tanquam mœnibus defendi ſolet,vel eos qui ad cultum Dei ab eodem conferuntur.Poſtremò,conſilio quod intendebat,intra animi ſui cogitationem occultato,denunciat ſe velle tributum illud [c] in integrum reſtituere:]atque eam ob cauſam eos qui tributo colligendo præfuiſſent,accerſit ad ſe, docétque facti ſe pœnituiſſe, nec habere quid agat, aut quo modo culpam ſuam præſtet,præſertim cum ſchedæ quæ rationem ac ſummam exactionis demonſtrare poterant,eſſent igne penitùs abſumptæ. Atque cum illi non ſimulatione vlla,ſed verè & ex animo factũ ideo deplorarent,quòd inde iniuſta iniquáque merces ipſis ſuppetere conſueuerat: & ſimiliter cum Athanaſio tributum non poſſe reſtitui affirmarent,hortari atque adeò orare cœpit, vt omnibus modis perueſtigare pergerent,ſi fortè poſſent ex omnibus tabulis, quæ in ſingulis locis reſeruatæ eſſent,elicere totius tributi exigendi rationem.Itaque ſingulis ſummam pecuniæ,quam in tabulis colligendis conſumerẽt,miſit:imperauítque vt quęque ſcheda,quæ ad huius rei declarationem faceret, quocunque in loco inueniretur,ad ipſum apportaretur:quò accurata conſideratione,& valde exquiſita hæc res denuò ſarciri,& in integrum reſtitui poſſet.Poſtea verò quam aliquo temporis ſpacio interiecto reuertiſſent hi, quibus datum fuiſſet negocium, Anaſtaſius [c] geſtire lætitia]& gaudio exultare viſus eſt.Nam lætabatur admodum, quòd ea de quibus tantum laborauerat, [c] reuera]iam eſſet conſecutus.Rogat,qua ratione tabulas reperiſſent,& apud quos,& ſi quid apud quenquam quod ad tale inſtitutum faceret,etiamnum reliquum eſſet?Cum autem illi multos ſe labores in illis in vnum cogendis collocaſſe aſſeuerarent, iurarėntque per ipſum Imperatorem nullam iam ſchedam in tota rep. Romana remanere,quæ tributi rationem poſſet oſtẽdere:rurſus magnum rogum incendi,ſchedáſque apportatas in eo comburi,& cineres aqua oppleri obruíque iubet:eo quidem animo & conſilio, vt tributi illius ratio ita penitùs deleretur, vti nec fauilla nec cinis, nec vllum denique literæ ex ſchedis iam combuſtis veſtigium appareret. Verùm ne dum Anaſtaſij factum in hoc tributo tollendo tanta laude efferimus,ignorare videamur,quæ de eo veteres ſuis indulgentes affectibus tradiderint,deinceps ea ponemus in medio,& ex rebus ab illis ipſis commemoratis perſpicuè falſa oſtendemus.

c. τ͂ σώματος

c. πολίτευμα

c. ἰδικῶν σκρινίων

c. ἀπωδύροντο

c. φαιδρότατα πετόμενος

c. ταῖς ἀληθείαις

De iis quæ Zoſimus ſcripſit de Chryſargyro & Conſtantino Imperatore.
Cap. XL.

Zoſimus

ZOſimus vnus eorum qui nefariæ & execrabili gentilium religioni dediti ſunt, iracundia propterea contra Cõſtãtinum inflammatus, quòd primus ex Imperatoribus, deteſtabili gentilium ſuperſtitione relicta, religionem Chriſtianam amplexatus eſt: narrat, tributum, quod Chryſargyrum dicitur, ab eo primùm excogitatum, ſancitúmque vt ad quartum quemque annum illud idem penſitaretur. Aliis item infinitis maledictis pium & magnificum Conſtantinum lacerat. Nam ait eum [a] cùm alia nõnulla mala contra homines cuiuſque fortunæ & conditionis inueniſſe, tum Criſpum filium miſerandum in modum occidiſſe, tum Fauſtam coniugem in balneum extra modum exardeſcens concluſam, è medio ſuſtuliſſe. Et cum [c] de tam nefandis cædibus] à ſuis ſacerdotibus expiari laboraret, miniméque quod volebat conſequeretur (illos enim planè reſpondiſſe, eas non poſſe expiari) fortè in Ægyptium qui ex Iberia venerat, incidiſſe, & perſuaſum ab eo fidẽ Chriſtiani hominis vim habere peccati cuiuſque tollendi, ea ex animo amplexatum, quæ Aegyptius ipſi tradiderat. Deinde patrio de religione inſtituto relicto, impietatem, vt iſte prædicat, ſectari aggreſſum eſſe. Quod autem iſta omnino falſa ſint, mox oſtendam: interim iſta de Chryſargyro dicta ſint.

Zoſimi prophani ſcriptoris in Conſtantinum calumnia.

A. ὡς αὐτὸς ἔγραφε

C. τῶν τοιούτων ἐναγῶν φόνων

Inuectiua in Zoſimum propter nephariam eius in Conſtantinum & Chriſtianos maledicentiam. Cap. XLI.

TV dæmon ſcelerate & crudelis ais Conſtantinum, cum vrbem Romæ parẽ [c] extruere] conſtitueret, primùm in agro Troadis & Ilij amplam & [c] illuſtrem ciuitatem] condere aggreditur: atque fundamentis iactis muróque in ſublime erecto, vbi Byzantium locum ad eam rem commodiorem reperit, ſic ſepſit mœnibus, ſic vrbem antiquam amplificauit, ſic ſplendore illuſtrauit ædificiorum, vt Roma, quæ pedetentim multorum annorum ſpacio creuerat, non multo videretur inferior. Dicis præterea, cum populo Byzantij frumenti congiarium tribuiſſe: & magnam vim auri his qui Byzantium commigrabant, ad ædes ſibi extruẽdas largitum. Addis quoque (tuis enim verbis vtar) ſummam rerum ad Conſtantiũ, Conſtantino iam patre mortuo, mortuis etiam fratribus, rediiſſe: & [c] Conſtãtium,] cùm Magnentius & Bretannio tyrannidem occuparent, Bretannioni pacem ſuadere aggreſſum: atque ambobus exercitibus in vnum coactis orationem habuiſſe, [a] milites redegiſſe in memoriam patris ſui in eos liberalitatis & magnificentiæ, quo duce multas hoſtium copias profligaſſent, & à quo ampliſſimis muneribus donati fuiſſet.] Vt primùm vero milites iſta audiuerant, Bretannionem veſte regali nudarunt, dignitatis gradu ſpoliatum ad Conſtantium velut priuatũ deducunt: qui certè à Conſtantio (quem vnà cum patre tantis conuiciis conſectaris) nihil pertulit incommodi. Quemadmodum fieri poſſet, vt qui tam liberalis támque magnificus fuiſſet, idem ipſe adeò ſordidus & parcus exiſteret, vti tale & tam nefandum tributum ſuis imponeret, equidem penitùs ignoro. Quòd autem neque Fauſtam neque Criſpũ interemerit, neque ab vllo Aegyptio propterea myſteriis noſtræ religionis initiatus ſit, audi quæſo, quid Euſebius cognomine Pamphilus de his rebus ſcribat, qui eodem tempore cum Conſtantino & Criſpo vixit, & cum illis multùm verſatus eſt. Tu verò ea quæ ne audiuiſti quidem, nedum quæ vera ſunt ſcribis: qui quidem longo tempore [a] pòſt,] Arcadio videlicet & Honorio regnantibus, ſcripſiſti, vel poſt illorum ætatem. Euſebius autem in octauo libro hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcribit hæc hiſce ferè verbis.

Calumniarum depulſio.

C. ἀνεγείρασθαι

C. ἐπίσημον πόλιν

C. κωνστάντιον

Conſtantius Imp. piiſſ. liberaliſſ. Chryſargyrum vectigal ſordidiſſimum inſtituere non potuit.

A. τοὺς στρατιώτας φιλοτιμίας, μεθ' οὗ πολλοὺς πολεμίους διεπόνησαν, καὶ μεγίσταις ἐπιμισθίων δωρεαῖς. poſt ἀντεμίμησαν

Conſtantinus filium Criſpũ non interfecit.

A. ὕστερον poſt χρόνοις cap. 26.

Non longo temporis interuallo interiecto, Imperator † Conſtantius,] qui & vniuerſam vitam placidiſsimè inſtituerat, & erga ſubiectos ſuos beneuolentiſsimè animatus erat, & erga Dei verbum amiciſsimè affectus, filium ſuum ingenuum † Conſtantinum, Imperatorem & Auguſtum pro ſe relinquens, communi lege naturæ finem viuendi fecit. Et paulo infrà: Huius filius Conſtantinus ſtatim vt Imperij gubernacula ſuſceperat, Imperator ſummus & Auguſtus cùm ab exercitibus, tum multo antè ab ipſo ſummo omnium imperatore Deo declaratus, ſe paternæ pietatis erga noſtræ religionis diſciplinam æmulum & imitatorem præſtitit. Quinetiam ſub finem totius hiſtoriæ his verbis vtitur: Conſtantinus, Maxi-

† κωνστάντιος eſt apud Euſeb. vt legit interpres. Sed videtur Euagrius ipſe, quanquã malè, legiſſe κωνσταντῖνος: Alioqui non video cur adferre ſtuduerit locum qui de Conſtantio loquitur, cum hic ſermo ſit de Conſtantino.

† κωνσταντῖνον

musVictor, omni pietatis genere ornatus, vnà cũ filio Criſpo Imperatore Deo chariſſimo, & patris rebus in omnibus ſimilis, Orientem in ſuam redegit poteſtatem. *lib. 10. cap. vltimo.* Non tantum profectò laudis Euſebius, cui poſt Conſtantinum vita ſuppetebat, Criſpo tribuiſſet, ſi à patre fuiſſet interfectus. Theodoritus porrò ſcribit, Conſtantinũ in ipſo extremo ætatis tempore Nicomediæ baptiſmi lauacro tinctum: illúdque ad id temporis propterea diſtuliſſe, quòd magnopere cupiebat in Iordane fluuio eſſe baptizatus. At tu, ô nefarie & ſceleſtiſſime Zoſime, ais, ex eo tempore, quo religio Christiana cœpta eſt diuulgari, ſtatum Imperij Romani dilapſum eſſe, & penitùs labefactum: quod quidem factum eſt abs te, vel quòd veterum ſcripta minimè euolueris, vel quòd erga veritatem malè animo affectus ſis. Nam contrarium planè oſtenditur, nimirum ſtatum Imperij Romani vnà cum fide noſtra creuiſſe. Conſidera igitur quæſo, quomodo circiter Christi Dei noſtri incarnationem complures ex Macedonibus à Romanis ſubacti fuerint: Albania item, Iberia, Colchi & Arabes Romanorum ditioni ſubiugati: Galli præterea, Germani & Britanni poſt centeſimam vigeſimam tertiam Olympiadem à Caio Cæſare magnis & grauibus præliis deuicti, & quingentæ ciuitates, quas incolebant, Imperio Romano, vti ab Hiſtoricis proditum eſt, adiunctæ. Hic Caius primus poſt Conſules ſolus Imperio potitus eſt, viámque ad monarchiæ decus muniuit, & pro ſtatu reipublicæ populari & multitudinis arbitrio gubernato, illud Imperij genus introduxit. Quod quidem diuinitùs factum eſt, †propterea quòd Christi monarchia breui eſſet ſecutura. Iudæa quoque tota & regiones ei finitimæ Imperio Romano adiectæ, adeò vt tum primus cenſus, in quo Chriſtus vnà cenſeretur, factus ſit: adeò vt ipſa Bethleem prophetiæ de ſe olim editæ expletionem perſpicuè ante omnium oculos ſtatueret. Sic. n. de ea à Michæa propheta dictum eſt: Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exibit dux, qui reget populũ meum Iſrael. Poſt natum Chriſtum Deum noſtrum Aegyptus Romano Imperio addita fuit, Auguſto Cæſare (cuius temporibus Chriſtus natus fuit) regnante, qui Antonium & Cleopatram omnino profligauit: híque pòſt ſibi ipſi necem conſciuêre. Quibus extinctis, Cornelius Gallus ab Auguſto Cæſare præſes Aegypti conſtitutus eſt, & poſt Ptolomæorum occaſum, vti tradunt Hiſtorici, Aegypto præficitur. Quæ autem regiones Perſis à Ventidio & Curbulone duce Neronis, à Seuero etiam, Traiano, Caro, Caſſio & Odænatho ex Palmyra, ab Apollonio & aliis denique ereptæ, quoties præterea Seleucia & Cteſiphon captæ, quoties Niſibis nunc ad Romanos, nunc ad Perſas tranſlata, & quo pacto Armenia, aliæque gentes finitimæ Romanorum Imperio acceſſerint, tu non aliter, atque alij literis prodidiſti. At me propemodum præteriiſſent illa, quæ ſcribis à Conſtantino (qui certè noſtræ religionis ſubſidio adiutus, valde ſtrenuè & viriliter Imperio Romano præfuit) confecta eſſe: quinetiam quæ acciderint Iuliano, tuis impiis myſteriis initiato, & quæ tum vulnera reipublicæ reliquerit. Vtrum autem quicquam eorum quæ Prophetæ cecinerunt vel de mundi fine, vel vtrum principium habuerit, vel exitũ ſit habiturus, altioris myſterij eſt, quàm vt in tuam intelligentiam cadat. Itaque expendamus, ſi placet, quemadmodum Imperatores, qui gentilium ſuperſtitionem propugnabant, & qua ratione etiam qui Chriſtianæ religionis ſtudio ducebantur, imperandi finem fecerint. Annon C. Iulius Cæſar, qui primus Imperio ſolus potiebatur, per dolum occiſus, ceſſit è vita? Annón deinde quidam milites Caium nepotem Tiberij, gladiis trucidarunt? Annón Nero à quodam neceſſario & familiari interemptus fuit? Annón Galba eundem exitum habuit, Otho & Vitellius, qui tres ſedecim duntaxat menſes regnarunt? Quid Titum Imperatorem commemorem, quem Domitianus, quamuis eſſet frater illius, veneno ſuſtulit? Rurſus, annón Domitianus miſerè à Stephano necatus, ex hac luce migrauit? Quid ais de Cõmodo, annón Narciſſus illi vitam ademit? Quid Pertinax, quid Iulianus, annón eodem mortis genere occubuerunt? Quid Antonius filius Seueri, annón Getæ fratri manus violentas attulit, ipſique non diſſimilis mors à Martiale illata fuit? Quid dicam de Macrino, annón circiter Byzantium ^inſtar] captiui † à ſuis militibus crudeliter cæſus? Quid Aurelius Antoninus ex Emeſſa, annón vnà cum matre

Conſtantinus in extremo ætatis tempore baptizatus.

Imperium Romanum Chriſtiana religione auctum non imminutum vt malè & imperitè ait Zoſimus.

† ante διὰ τὴν puto tollendum τῆς μοναρχίας, vel aliquid deſiderari, vt innuit Nicephorus.

Mich. 5.

Imperatorum omnium, qui idolatriam coluerunt, cruentus & miſer vitæ exitus.

λ. διελὼν poſt αἰχμαλώτου. † δημαρχίας ſuſpicor legendum δημαρχοῦσι.

Zoſimus vnus eorum qui nefariæ & execrabili gentilium religioni dediti ſunt, iracundia propterea contra Conſtātinum inflammatus, quòd primus ex Imperatoribus, deteſtabili gentilium ſuperſtitione relicta, religionem Chriſtianam amplexatus eſt: narrrat, tributum, quod Chryſargyrum dicitur, ab eo primùm excogitatum, ſancitúmque vt ad quartum quemque annum illud idem penſitaretur. Aliis item infinitis maledictis pium & magnificum Conſtantinum lacerat. Nam ait eum [a] cùm alia nonnulla mala contra homines cuiuſque fortunæ & conditionis inueniſſe, tum Criſpum filium miſerandum in modum occidiſſe, tum Fauſtam coniugem in balneum extra modum exardeſcens concluſam, è medio ſuſtuliſſe. Et cum [c] de tam nefandis cædibus] à ſuis ſacerdotibus expiari laboraret, miniméque quod volebat conſequeretur (illos enim planè reſpondiſſe, eas non poſſe expiari) fortè in Ægyptium qui ex Iberia venerat, incidiſſe, & perſuaſum ab eo fidē Chriſtiani hominis vim habere peccati cuiuſque tollendi, ea ex animo amplexatum, quæ Aegyptius ipſi tradiderat. Deinde patrio de religione inſtituto relicto, impietatem, vt iſte prædicat, ſectari aggreſſum eſſe. Quod autem iſta omnino falſa ſint, mox oſtendam: interim iſta de Chryſargyro dicta ſint.

Zoſimi prophani ſcriptoris in Conſtantinum calumnia.

A. ἐξ ἀρχῆς ὕστερα

C. τῶν πάνυ ἐναγῶν φόνων

Inuectiua in Zoſimum propter nephariam eius in Conſtantinum & Chriſtianos maledicentiam. Cap XLI.

Tu dæmon ſcelerate & crudelis ais Conſtantinum, cum vrbem Romæ parē [c] extruere] conſtitueret, primùm in agro Troadis & Ilij amplam & [c] illuſtrem ciuitatem] condere aggreditur: atque fundamentis iactis muróque in ſublime erecto, vbi Byzantium locum ad eam rem commodiorem reperit, ſic ſepſit mœnibus, ſic vrbem antiquam amplificauit, ſic ſplendore illuſtrauit ædificiorum, vt Roma, quæ pedetentim multorum annorum ſpacio creuerat, non multo videretur inferior. Dicis præterea, cum populo Byzantij frumenti congiarium tribuiſſe: & magnam vim auri his qui Byzantium commigrabant, ad ædes ſibi extruēdas largitum. Addis quoque (tuis enim verbis vtar) ſummam rerum ad Conſtantiū, Conſtantino iam patre mortuo, mortuis etiam fratribus, rediiſſe: & [c] Conſtātium,] cùm Magnentius & Bretannio tyrannidem occuparent, Bretannioni pacem ſuadere aggreſſum: atque ambobus exercitibus in vnum coactis orationem habuiſſe, [a] milites redegiſſe in memoriam patris ſui in eos liberalitatis & magnificentiæ, quo duce multas hoſtium copias profligaſſent, & à quo ampliſſimis muneribus donati fuiſſet.] Vt primùm verò milites iſta audiuerant, Bretannionem veſte regali nudarunt, dignitatis gradu ſpoliatum ad Conſtantium velut priuatū deducunt: qui certè à Conſtantio (quem vnà cum patre tantis conuiciis conſectaris) nihil pertulit incommodi. Quemadmodum fieri poſſet, vt qui tam liberalis támque magnificus fuiſſet, idem ipſe adeò ſordidus & parcus exiſteret, vti tale & tam nefandum tributum ſuis imponeret, equidem penitùs ignoro. Quòd autem neque Fauſtam neque Criſpū interemerit, neque ab vllo Aegyptio propterea myſteriis noſtræ religionis initiatus ſit, audi quæſo, quid Euſebius cognomine Pamphilus de his rebus ſcribat, qui eodem tempore cum Conſtantino & Criſpo vixit, & cum illis multùm verſatus eſt. Tu verò ea quæ ne audiuiſti quidem, nedum quæ vera ſunt ſcribis: qui quidem longo tempore [a] pòſt,] Arcadio videlicet & Honorio regnantibus, ſcripſiſti, vel poſt illorum ætatem. Euſebius autem in octauo libro hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcribit hæc hiſce ferè verbis.

Calumniarum depulſio.

Conſtantinus Imp. piuſſ. liberaliſſ. Chryſargyrum vectigal ſordidiſſimum inſtituere non potuit.

Conſtantinus filium Criſpū non interfecit.

C. ἀντιπαραστῆναι

C. πόλεως περιφανοῦς

C. κωνστάντιον

A. τὰς στρατηγοῦ φιλοτιμίας, μεθ' οὗ πολλοὺς πολεμίους διεπόνησαν, καὶ μεγίσταις ἐπιμελείαις ἐδεξιώσαντο δωρεαῖς. post ἀναμνῆσαι

A. ὑστέροις post χρόνοις cap. 16.

Non longo temporis interuallo interiecto, Imperator † Conſtantius,] qui & vniuerſam vitam placidiſsimè inſtituerat, & erga ſubiectos ſuos beneuolentiſsimè animatus erat, & erga Dei verbum amiciſsimè affectus, filium ſuum ingenuum † Conſtantinum, Imperatorem & Auguſtum pro ſe relinquens, communi lege naturæ finem viuendi fecit. Et paulo infrà: Huius filius Conſtantinus ſtatim vt Imperij gubernacula ſuſceperat, Imperator ſummus & Auguſtus cùm ab exercitibus, tum multo antè ab ipſo ſummo omnium imperatore Deo declaratus, ſe paternæ pietatis erga noſtræ religionis diſciplinam æmulum & imitatorem præſtitit. Quinetiam ſub finem totius hiſtoriæ his verbis vtitur: Conſtantinus, Maxi-

† κωνστάντιος eſt apud Euſeb. vt legit interpres. Sed videtur Euagrius ipſe, quanquā malè, legiſſe κωνσταντῖνος: Alioqui non video cur adferre ſtuduerit locum qui de Conſtantio loqueretur, cum hic ſermo ſit de Conſtantino.

† κωνσταντῖνον

lib. 10. cap. vltimo.

Conſtantinus in extremo ætatis tempore baptiſatus.

Imperium Romanum Chriſtiana religione auctum non imminutum vt malè & Imperitè ait Zoſimus.

mus Victor, omni pietatis genere ornatus, vnà cũ filio Criſpo Imperatore Deo chariſſimo, & patris rebus in omnibus ſimilis, Orientem in ſuam redegit poteſtatem. Non tantum profectò laudis Euſebius, cui poſt Conſtantinum vita ſuppetebat, Criſpo tribuiſſet, ſi à patre fuiſſet interfectus. Theodoritus porrò ſcribit, Conſtantinũ in ipſo extremo ætatis tempore Nicomediæ baptiſmi lauacro tinctum: illúdque ad id temporis propterea diſtuliſſe, quòd magnopere cupiebat in Iordane fluuio eſſe baptizatus. At tu, ô nefarie & ſceleſtiſſime Zoſime, ais, ex eo tempore, quo religio Chriſtiana cœpta eſt diuulgari, ſtatum Imperij Romani dilapſum eſſe, & penitùs labefactum: quod quidem factum eſt abs te, vel quòd veterum ſcripta minimè euolueris, vel quòd erga veritatem malè animo affectus ſis. Nam contrarium planè oſtenditur, nimirum ſtatum Imperij Romani vnà cum fide noſtra creuiſſe. Conſidera igitur quæſo, quomodo circiter Chriſti Dei noſtri incarnationem complures ex Macedonibus à Romanis ſubacti fuerint: Albania item, Iberia, Colchi & Arabes Romanorum ditioni ſubiugati: Galli præterea, Germani & Britanni poſt centeſimam vigeſimam tertiam Olympiadem à Caio Cæſare magnis & grauibus prœliis deuicti, & quingentæ ciuitates, quas incolebant, Imperio Romano, vti ab Hiſtoricis proditum eſt, adiunctæ. Hic Caius primus poſt Conſules ſolus Imperio potitus eſt, viámque ad monarchiæ decus muniuit, & pro ſtatu reipublicæ populari & multitudinis arbitrio gubernato, illud Imperij genus introduxit. Quod quidem diuinitùs factum eſt, †propterea quòd Chriſti monarchia breui eſſet ſecutura. Iudæa quoque tota & regiones ei finitimæ Imperio Romano adiectæ, adeò vt tum primus cenſus, in quo Chriſtus vnà cenſeretur, factus ſit: adeò vt ipſa Bethleem prophetiæ de ſe olim editæ expletionem perſpicuè ante omnium oculos ſtatueret. Sic. n. de ea à Michæa propheta dictum eſt: Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exibit dux, qui reget populũ meum Iſrael. Poſt natum Chriſtum Deum noſtrum Aegyptus Romano Imperio addita fuit, Auguſto Cæſare (cuius temporibus Chriſtus natus fuit) regnante, qui Antonium & Cleopatram omnino profligauit: híque pòſt ſibi ipſi necem conſciuêre. Quibus extinctis, Cornelius Gallus ab Auguſto Cæſare præſes Aegypti conſtitutus eſt, & poſt Ptolomæorum occaſum, vti tradunt Hiſtorici, Aegypto præficitur. Quæ autem regiones Perſis à Ventidio & Curbulone duce Neronis, à Seuero etiam, Traiano, Caro, Caſſio & Odænatho ex Palmyra, ab Apollonio & aliis denique ereptæ, quoties præterea Seleucia & Cteſiphon captæ, quoties Niſibis nunc ad Romanos, nunc ad Perſas tranſlata, & quo pacto Armenia, aliǽque gentes finitimæ Romanorum Imperio acceſſerint, tu non aliter, atque alij literis prodidiſti. At me propemodum prætermiſſent illa, quæ ſcribis à Conſtantino (qui certè noſtræ religionis ſubſidio adiutus, valde ſtrenuè & viriliter Imperio Romano præfuit) confecta eſſe: quinetiam quæ acciderint Iuliano, tuis impiis myſteriis initiato, & quæ tum vulnera reipublicæ reliquerit. Vtrum autem quicquam eorum quæ Prophetæ cecinerunt vel de mundi fine, vel vtrum principium habuerit, vel exitũ ſit habiturus, altioris myſterij eſt, quàm vt in tuam intelligentiam cadat. Itaque expendamus, ſi placet, quemadmodum Imperatores, qui gentilium ſuperſtitionem propugnabant, & qua ratione etiam qui Chriſtianæ religionis ſtudio ducebantur, imperandi finem fecerint. Annon C. Iulius Cæſar, qui primus Imperio ſolus potiebatur, per dolum occiſus, ceſſit è vita? Annón deinde quidam milites Caium nepotem Tiberij, gladiis trucidarunt? Annón Nero à quodam neceſſario & familiari interemptus fuit? Annón Galba eundem exitum habuit, Otho & Vitellius, qui tres ſedecim duntaxat menſes regnarunt? Quid Titum Imperatorem commemorem, quem Domitianus, quamuis eſſet frater illius, veneno ſuſtulit? Rurſus, annón Domitianus miſerè à Stephano necatus, ex hac luce migrauit? Quid ais de Cõmodo, annón Narciſſus illi vitam ademit? Quid Pertinax, quid Iulianus, annón eodem mortis genere occubuerunt? Quid Antonius filius Seueri, annón Getæ fratri manus violentas attulit, ipſíque non diſsimilis mors à Martiale illata fuit? Quid dicam de Macrino, annón circiter Byzantium ^inſtar] captiui † à ſuis militibus crudeliter cæſus? Quid Aurelius Antoninus ex Emeſſa, annón vnà cum matre

Imperatorum omnium, qui idolatriam coluerunt, cruentus & miſer vitæ exitus.

† ante διὰ τὴν puto tollendum τῆς μοναρχίας, vel aliquod deſiderari, vt monuit Nicephorus.

Mich. 5.

ʌ. ἄλλων poſt αἰχμαλώτων

† διαφαγεὶς ſuſpicor legendum διαρραγεὶς.

tre interemptus? Quid poſt illum Alexander, annón vnà cum matre eandem peregit fabulam? Quid loquar de Maximino, qui à ſuo ipſius exercitu mactatus fuit? Aut de Gordiano, qui Philippi inſidiis & dolo, à ſuis itidem militibus confectus, extremum ſuum diem obiit? Dicito tu, quæſo, Zoſime, quid Philippo, & poſt illũ [c] Decio] obtigerit: annón ab hoſtibus perempti? Adde his Gallum, & Voluſianum, annón à ſuis ipſorum copiis è vita extruſi? Quid Aemilianus, annón in eandem cladem incidit? Quid Valerianus, annón in bello captus à Perſis, & ab eiſdem in triũpho circunductus? Quid? annón Galieno per dolum occiſo, [c] & Carino] obtruncato, rerum ſumma ad Diocletianum rediit: quos Diocletianus, ne ſimul cum ipſo regnarent, è medio ſuſtulit. Poſt quos Herculius Maximianus, & Maxentius huius filius, & Licinius etiam cum ſumma turpitudine & ignominia perierunt. At verò ex eo tempore, quo illuſtriſſimus Conſtantinus imperare cœpit, & vrbem extructam, ſuóque ipſius nuncupatam nomine, Deo dedicauit, circunſpice iuxtà mecũ, quæſo, num quiſpiam in ea vrbe Imperator, Iuliano eiuſdem tecum religionis ritibus initiato, tuóque Imperatore excepto, vel à ſuis vel ab aduerſariis interiit, vel omnino tyrannus quiſquam Imperatorem debellauit, præter Baſiliſcum ſolum: qui quanquam Zenonẽ expulit Imperio, ab eodem tamen profligatus† vitam edidit? Quod autem ad Valentem attinet, qui Chriſtianos tot affecit incommodis, facilè tibi dicenti aſſentior: de alio enim nulla abs te facta eſt mentio. Iſta quidem nemo putet ab hiſtoria Eccleſiaſtica aliena eſſe, ſed cùm ad legendum perutilia, tum inſtituto propterea conſentanea, quòd gentiles hiſtorici propter maleuolentiam rerum geſtarum veritatem [c] deprauare] contenderint. Verùm iam ad reliquas res ab Anaſtaſio geſtas pergamus.

c Δέκιος — *c. ἢ Καρίνου* — *† τὸν βίον ἀπέλιπε* — *c. ἐπηρεάσειν*

Piorum & Chriſtianorum Imperatorum alia longè à ſuperioribus fortuna.

De Chryſotelia, hoc eſt auri tributo. *Cap. XLII.*

QVemadmodum ea quæ ſuprà commemorauimus, ab Anaſtaſio egregiè, & vt Imperatoris poſtulat maieſtas, facta ſunt: ſic alia ab eo geſta, quæ iſtorũ dignitatem non parum videntur obſcurare. Nam & tributum, quod Chryſoteliam, id eſt aureum tributum vocant, excogitauit, & ſtipendia militaria vnà cũ exactionibus non ſine grauiſſimo reip. detrimento diuendidit. Suſtulit autem cõſuetam vectigalium exactionem è curiis, & eos qui vindices appellantur, in ſingulis ciuitatibus conſtituit, impulſione, vti ferunt, Marini Syri, qui ſummum magiſtratum, quem præfectum aulæ nuncupant, adminiſtrauit. Vnde factum eſt, vt magna pars vectigalium perierit, & ciuitatum decus labefactum conciderit. Nam ante illud tempus patriciorum nomina in albo cuiuſque ciuitatis inſcribebantur: quippe vnaquæque ciuitas eos qui in curias erant relati, pro ſenatu quodam habuit numerauítque.

Chryſotelia ab Anaſtaſio excogitata.

Vindices.

De Vitaliani tyrannide. *Cap. XLIII.*

COntra Anaſtaſium porrò Vitalianus, genere Thrax, tyrannidem occupare ſtuduit. Hic Thracia † & Media ad Odyſſum & Anchialum vſque vaſtata Conſtantinopolim cum multitudine ex gentibus, quæ incertis ſedibus vagari, & † habitare ſub dio conſueuerant, collecta proficiſci maturat: [c] cui] obuiam iturum Hypatium miſit Imperator. At poſteaquam [c] Hypatius] proditus à ſuis viuus captus fuit, ingentique pecuniæ ſumma redemptus, Cyrillus belli expeditionem capeſſit: ac primùm prælio ancipiti pugnatur, deinde non pauci vertuntur in fugam: deinceps cum Cyrillus tum hoſtes perſequendo, tum ſuos reducendo, ſuperiores partes haberet, Vitalianus in Cyrillum conuerſus, cum militibus præ maleuolentia cedentibus, in Odyſſo capit. Poſtremò ad Sycas vſque excurſus facit, omnia ferro & igni vaſtat: nihil aliud cogitatione complectens, quàm Conſtantinopolim excidere, & potiri Imperio. Caſtris igitur in Sycis locatis, Marinus Syrus, de quo antè mentionem fecimus, cum claſſe ab Imperatore mittitur, contra eũ depugnaturus. Itaque exercitus vterque propius inter ſe accedit, atque puppes nauium alterius Sycas, alterius Conſtantinopolim verſus ſpectabant. Ac primùm ſe aliquantiſper à pugna continent: deinde fit nauibus excurſio, & tanquam prolu-

† Niceph. non agnoſcit. *† ὑπαιθρίων* *At cum Niceph. lego Οὐννικῶν: Hunnorum. Error autem natus eſt ex compendio ſcribendi: quod facile credet, qui ad manu ſcriptos codices aduerterit: parũ enim differũt οὐννὶς pro ὑπαιθρ. & ὕπαιθρος. Item οὐννικὸς & οὐννικός.* *c. ὃν* *c. ὑπάτιος*

Vitalianus tyrannus arma in Anaſt. mouet.

Hypatium & Cyrillum Anaſtaſii duces capit.

Tandem à Marino vincitur.

ſione quadam & vmbratili pugna dimicatur: poſtea graui nauali prælio circiter Bytharia commiſſo, Vitalianus puppibus nauium conuerſis, & multis copiis amiſsis, animo attonito fractóque ſe fugæ mandat. Fugiunt quoque eius milites, quantum poſſunt, adeò vt poſtridie eius diei ne vnus quidem ex hoſtium numero vel in tractu vel circiter ipſam vrbem reperiretur. Vitalianum autem in Anchialo aliquandiu commoratum, acquieuiſſe ferunt. Porrò aliud genus barbarorum, † qui itidem ſub dio habitare ſolebant,] tranſmiſſo mari, in Pylas vrbem Cappadociæ irruptionem facit. Iiſdem temporibus Rhodus ingenti terræmotu iam tertiò intempeſta nocte miſerè concuſſa, & propè labefactata fuit.

Hunnorum in Cappadociam irruptio.
Rhodi terræ motus.
† [illegible] pro [illegible] pari cum ſuperiore errore.

Quòd cum hymno triſagio particulam hanc, QVI PROPTER NOS CRVCIFIXVS EST, *Anaſtaſius adiungere voluiſſet, turba ac ſeditio in populo excitabantur: quam rem extimeſcens cum ſummiſsionem ſimularet, ilicò plebis furor compreſſus eſt, & de Anaſtaſii ex hac luce migratione.* Cap. XLIIII.

PEr idem tempus Conſtātinopoli grauiſſima ſeditio propterea à populo ciebatur, quòd Imperator ad hymnum triſagium, illud, QVI CRVCIFIXVS EST PROPTER NOS, addere voluit: perinde ac ſi ea particula adiecta religio Chriſtiana tolleretur. Cuius ſeditionis ducem & principem fuiſſe Macedonium & clerum ei ſubiectum, Seuerus ad Sotericum ſcribens, memorat: qui quidem Seuerus nondum ad ſacerdotij gradum aſcenderat, ſed vitam in aula Imperatoria degebat, neque vnà cum aliis ſuo, vt ante à me dictum eſt, monaſterio eiectus erat. Macedonium verò non ſolùm ob crimina illi falſo intentata, quæ ſuprà poſuimus, verumetiam ob iſta iam ei obiecta expulſum arbitror. Et cum populus hac de cauſa effrenatè ferretur, non ſolùm nobiles in grauiſſima deuenêre diſcrimina, verumetiam multa præclara ædificia incenſa fuêre: quinetiam monachum quendam, hominem agreſtem & ſimplicem, populus cum in ædibus Marini Syri offendiſſet, primùm obtruncat, inquiens, eius hortationibus particulam illam quā dixi, ad ſanctum hymnum adiectam: deinde alligat ad contum, & in ſublimi ſuſpēdit: tum clamore ſublato, inſidiatorem Trinitatis cum irriſione vocat. Ac ſic creuit ſeditionis flamma vaſtantis omnia, & omnes vires perfringentis, vti Imperator neceſſitate ad commiſerationem compulſus, corona depoſita ad circum veniret, ᶜ mitterétque] præcones ad populum proclamaturos, ipſum ad ſe Imperio abdicādum paratiſſimum: ac fieri non poſſe, vt omnes in eo dignitatis gradu locarentur, cum minimè multos ad ſe admittat: ſed vnum omnino, qui quidem poſt ſe eſſet Imperium gubernaturus. Quæ cum populus vidiſſet, ſubitò velut † nutu quodam diuino captus, mutauit ſententiam: rogat Anaſtaſium, vt coronam ſibi imponat: pollicetúrque ſe ea lege acquieturum. Anaſtaſius autem poſthæc ad breuiſsimum temporis ſpacium vitam protrahens, cum viginti ſeptem annos, menſes tres & dies totidem Romanum rexiſſet Imperium, ex hac luce migrauit.

Populi in Anaſtaſium ſeditio, quibus cauſis & autoribus orta.
Macedonius additionis ad hymnum minimè autor, vt putat Seuerus.
Monachus quidam à populo capite truncatus tanquam eius ſuaſor.
Seditio pacata.
Anaſtaſii obitus.
c. [illegible] &
† forſ. in [illegible]

FINIS TERTII LIBRI.

EVAGRII SCOLASTICI, ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER QVARTVS.

De Imperatore Iuſtino primo. Cap. I.

POſtquam Anaſtaſius ex corporis ergaſtulo ad præclarius domicilium, vti dixi, demigrauit, Iuſtinus genere Thrax, nono die menſis Pauemi, qui à Latinis Iulius nominatur, anno autem quingenteſimo ᶜ ſexageſimo ſexto] ex eo tempore, quo vrbs Antiochia primùm illud nomen accepit, purpura veſtitur Imperatoria: & à militibus prætorianis, quibus antè, cum eſſet præfectus ordinum aulicorum, præfuerat, Imperator declaratur.

Iuſtinus præter omnem ſpē imperio potitus.
c. [illegible]

tur. Qui quidem ad iſtam Imperatoris dignitatem præter omnem ſpem propterea aſcendit, quòd multi & præſtantes viri cum Anaſtaſio cognatione coniuncti, adhuc ſuperfuerunt: qui cùm omnibus rebus, quas proſper & beatus vitæ ſtatus poſtulat, abundare videbantur, tum eam conſecuti potentiam, quæ homines in tam amplo honoris gradu locare poſſit.

De Amantio eunucho & Theocrito, vtque Iuſtinus illos trucidauerit. Cap. II.

PEr idem tempus Amantius, vir potẽs in primis, cubiculo Imperatoris præfuit: qui, quoniam non licebat eunucho Imperio Romano potiri, cupiebat Theocrito, homini ſecum fide & beneuolentia coniuncto, coronam donari Imperatoriam. Itaq; Iuſtino accerſito, magnam pecuniæ vim ei dat: quã iubet illis diſtribui, qui poſſent purpuram Imperatoriã Theocrito impertiri, & ad id præſtandum maximè viderentur idonei. Iuſtinus autem ſiue quòd populum largitione ſuũ planè reddidit, ſiue quòd excubitorum beneuolentiam pecunia ſibi conciliauit, (vtrumque enim memoratur) Imperio ipſe potitus eſt. Ac ſtatim pòſt Amantium & Theocritum cum aliis nonnullis è medio ſuſtulit.

Qua ratione imperium adeptus ſit Iuſtinus.

Amantius & Theocritus à Iuſtino ſublati.

Quòd dolo Vitalianum Iuſtinus interemit. Cap. III.

VItalianum verò vitam in Thracia degentem, qui Anaſtaſium Imperio exturbare moliebatur, Iuſtinus Conſtantinopolim [c] accerſit. Nam & potentiam eius extimuit, & ancipitem fortunam, quæ in bellis cerni ſolet, & nominis eius celebritatem, quæ in omnium ore fuit, & Imperij, qua flagrabat, cupiditatem. Ac cum coniectura proſpiceret, idque ſanè veriſsimè, ſe non alia ratione eũ poſſe vincere, niſi amicitiam erga eum ſimularet: vultu mirè ad fraudem compoſito, quæ facilè deprehendi non poſſet, vnum ex ducum numero, qui Præſentes vocantur, eum deſignat. Et quò magis perſuaderetur Vitaliano, & facilior aditus ad fraudem patêret, ad conſulatus quoque honorem effert. Qui Conſul factus, cum in palatio verſaretur, in porta quadam poſt aulam poſita, per dolum cæſus occubuit: háſque pœnas pro ſceleribus, quæ tam inconſideratè contra Imperium Romanum conſciuerat, perſoluit. At verò iſta geſta fuêre poſtea.

c. μετακαλεῖται

Vitalianus callide à Iuſtino ſublatus.

Quomodo etiam exacto Seuero Paulum pro illo induxerit, paulò verò pòſt Euphraſius Antiochenæ ſedi præficitur. Cap. IIII.

SEuerus qui antiſtes Antiochiæ, vti ſuprà cõmemoratũ eſt, ordinatus fuit: quoniam concilio Chalcedonenſi [c] in dies ſingulos] anathema indicere non deſtitit, & maximè in literis, quæ ἐνθρονιστικαὶ, id eſt, quæ de epiſcopis in ſede epiſcopali collocandis ſcriptæ ſunt, & in aliis quas ad iſtarum defenſionem cõpoſuit: quáſque, licet ad omnes miſerit patriarchas, ſolus tamen Ioannes Alexandriæ antiſtes, Ioannis alterius ſucceſſor, Dioſcorus & Timotheus, receperunt (quæ literæ etiam ad noſtram ætatem reſeruatæ ſunt) & quoniam etiam hinc in Eccleſia multæ contentiones ortæ ſunt, & populus in varias factiones diuiſus: Seuerus, inquam, idcirco mandato Iuſtini, primo regni ſui anno, prehenſus, pœnas dat, lingua, vt nonnulli prædicant, abſciſſa: quod negocium datum fuit Irenæo, qui magiſtratum quendam Antiochiæ in Oriente id temporis adminiſtrauit. Confirmat quoque Seuerus ipſe, ſupplicij ei irrogandi negocium Irenæo commiſſum, in literis quas ſcribit ad Antiochenos, modúmque fugæ ſuæ exponit: in quibus quoque Irenæum grauiſsimis vexat conuiciis, eúmque diligentiſsimè obſeruaſſe ait, ne Antiochia euolaret. Sunt qui dicunt Vitalianum (ad id enim temporis videbatur maximè & authoritate & gratia apud Iuſtinum valere) linguam Seueri ideo poſtulaſſe, quòd Seuerus in ſuis concionibus probra & contumelias in eum iecerat. Ex ſua verò epiſcopali ſede fugit Gorpiæo menſe, quem Latini Septembrem vocant, anno quingenteſimo ſexageſimo ſeptimo poſt nomen vrbi Antiochiæ impoſitum.

c. ἐφ' ἑκάστῃ

Seuerus Antioch. epiſcopatu pulſus, lingua amputata.

Paulus ſuccedit Seuero, Euphraſius Paulo.

In cuius ſedem ſucceſſit Paulus, cui dabatur mandatum, vti concilium Chalcedonenſe palàm prædicaret. Qui ſua ſponte decedens Antiochia, certo iam vitæ curſu confecto, commune vniuerſæ carnis iter ingreditur. Cuius epiſcopatus ſedem Euphraſius Hieroſolymis Antiochiam profectus, capeſsit.

De incendiis & terræmotibus apud Antiochiam, quo tempore Euphraſius ruinarum congeſtu obrutus interiit. *Cap. V.*

Incendia & magni terræ motus Antiochiæ.

EIſdem temporibus, regnante Iuſtino, grauia crebráque incendia Antiochiæ contigerunt, velut prænuncia terræmotuum maximè horribilium in ea ciuitate ſtatim inſecuturorum, & aliarum etiam calamitatum præmia. Nam breui tempore pòſt, anno ſeptimo regni eiuſdem Iuſtini, menſe decimo, Artemiſio videlicet, id eſt, Maio, quarto Calend. Iunij, die Veneris, in ipſo meridie, cõquaſſatio & terræmotus vrbem occupant, parúmque aberat, quin totam penitùs euertiſſent: quæ duo ſequebatur incendium quaſi calamitatem cum illis particurũ. Nam quas res illa non attigiſſent, incendium eas depaſcens, prorſus abſumpſit, & in cineres redegit. Quæ autem ciuitatis partes hac clade labefactatæ fuerint, & quot mortales incendio & terræmotu, ſicut veriſimile fuit, vaſtati, quàm præterea graues caſus, quámque miri, qui certè nulla dicendi facultate exprimi poſſunt, id temporis obtigerint, tam luctuoſo orationis genere à Ioanne rhetore explicantur, † vt cuiuſque animum magnopere commouere poſſint: qui quidem illis commemoratis finem Hiſtoriæ ſuæ impoſuit. Poſtremò omnium Euphraſius (cuius mors aliam nouam calamitatem attulit ciuitati) eiſdem cladibus oppreſſus, interiit, ne quiſquam reliquus fieret, qui vrbi res prouideret neceſſarias.

Ioãnis Rhetoris hiſtoria.

† [illegible]

Euphraſii epiſc. interitus.

De Euphraimio Euphraſii ſucceſſore. *Cap. VI.*

VErùm ſalutaris Dei erga humanum genus prouidentia, quæ ante plagam inflictã remedia parare, & gladium iræ ſuæ clementia demulcere, & cum res in deſperationẽ venerint, ſuæ miſericordiæ quaſi fores [c] aperire ſolet,] Ephraimium Orientis præfecturam gerentem, ad curam [A] de vrbe] illa ſuſcipiendã, quò nulla res ei deeſſet neceſſaria, exuſcitauit. Quem Antiocheni propterea vehementer amplexati, epiſcopum ſuum deligunt. Itaque ſedes Apoſtolica, velut merces & præmium tantæ erga ciuitatem prouidentiæ ei donata fuit. Ciuitas illa rurſus biennio & ſex menſes pòſt, terræmotibus concuſſa eſt. Quo quidem tempore tum Theopolis pro Antiochia nuncupata fuit, tum aliis rebus Imperatoris prouidentia locupletata.

Ephraimius Antiochiæ epiſcopus.

c. [illegible]

A. τὴν πόλιν post [illegible]

Antiochia Theopolis dicta.

Alius terræmotus per 30 menſes.

De Zoſima & Ioanne, qui miraculis claruerunt. *Cap. VII.*

CÆterùm quoniam calamitatum, quæ ſuprà poſitæ ſunt, mentionem fecimus, deinceps alias quaſdam res planè memorabiles, quas illi qui eaſdem videbant, nobis narrarũt, huic operi adnectamus. Zoſimas quidẽ, genere Phœnix, ex Sinda pago Phœniciæ maritimæ ortus, (qui pagus non abeſt Tyro viginti ſtadia) qui monaſticum vitæ genus excolens, ita ſe tum abſtinentia à cibis, tum eiſdem capiendis, tum aliis virtutibus, quæ in eius vita elucebant, Dei [A] gratiam] ſibi conciliauit, vt non modò res futuras præuideret, verùm etiam ab omni perturbatione liber & vacuus exiſteret, cum fortè fortuna cum nobili quodam viro patricio, & prudentia eximio, nomine Archeſilao, qui & præclaris honoris inſignibus & cæteris vitæ ornamentis egregiè decoratus fuit, Cæſareæ vrbis primariæ Palæſtinæ verſaretur, ipſo temporis articulo, quo Antiochia cecidit, ſubitò ingemiſcere, grauiter lamentari, & ſuſpiria ex intimo pectore ducere cœpit, tantámque vim profudit lachrymarum, vt terram madefaceret: deinde thuribulum poſtulat, & toto choro, in quo ſimul conſtiterunt, thuris incenſi nidore perfuſo, ſe proſternit humi, precibus & orationibus Deum placaturus. Tum Archeſilao ſciſcitanti, quid eſſet, quod eum tantopere conturbaret? liquidò reſpondit, fragorem ruentis Antiochiæ iam tum eius auribus circumſonuiſſe, adeò vt Archeſilaus, & alij

Zoſimas monachus vir ſanctus Antiochenam cladem præuidit.

A. χάριτος [illegible]

alij qui fortè aderant, præ admiratione obſtupeſcentes, ipſam horam qua res gerebatur, literis mandarent, reperirentque poſtea ita ſe habuiſſe, vti Zoſimas declarauerat. Sunt & alia complura ab eo edita miracula, quarum maximam partem ſilentio præteriens (quippe vix aut ne vix quidem numerari poſſunt) quædam hoc loco percenſebo. Eodem tempore, quo Zoſimas in magna nominis celebritate, & pari cũ Zoſima virtutũ excellentia præditus vixit Ioannes, in Chuzica laura, (qui locus poſitus eſt in extrema valle ad Aquilonarem partẽ viæ regiæ, quæ Hieroſolymis rectà ducit ad vrbem Iericho) vitamq́ue monaſticam eámque à rebus terrenis quaſi penitùs ſecretam & liberam degit, & vrbis Cæſareæ, quam diximus, epiſcopatum procurauit. Hic Ioãnes Chuzubites, poſtquam vxori Archeſilai, de quo ſuprà locutus ſum, alterum oculum [c] radio] effoſſum audiuit, properè ad illam cõtendit, plagam, quam acceperat, [c] conſpicaturus.] Vbi autem vidit pupillam penitùs excidiſſe, & oculum ſede dilapſum, cuidam ex medicis qui eò commearant, mandat vt ſpongiam afferat, oculúmque dilapſum in ſedem, quàm commodè poſſet, inducat, & ſpongiam appoſitam faſciolis alliget. Archeſilaus verò aberat: ſiquidem id temporis fuit cum Zoſima in eius miniſterio, quod eſt locatum in oppido Sindena, quod Cæſarea abeſt ad ſummum quingenta ſtadia. Cum maxima igitur celeritate itur ad Archeſilaũ, vt de his rebus certior fieret. Archeſilaus fortè cũ Zoſima conſidens, ſermonem cum eo contulit. Quibus rebus nunciatis, flebiliter eiulare, vellere capillum, dilacerare, & eundem cœlum verſus iacere cœpit. Zoſimę verò cauſam roganti, Archeſilaus, quid acciderat, lamentis & lachrymis crebris interpoſitis, exponit. Itaque Zoſimas illo relicto, ſolus ad cubiculũ properè accurrit, in quo Deum, ſicut fas eſt id genus hominibus, familiariter compellat. Paulo pòſt egreſſus ad Archeſilaum † geſtiens, & modeſtè ridens dixit: Abito domum lætus, abito: gratia Chuzubitæ tributa eſt, vxor tua ſanata, vtrumque oculum habet integrum: nam calamitas iſta nihil ei potuit adimere, quandoquidem ita Chuzubitæ placuit. Quæ duo miracula ab vtriſque illis iuſtis viris vno eodemq́ue momento edita fuêre. Porrò iſti Zoſimæ iter quodam tempore Cæſaream facienti, ſecumq́ue [c] aſinum, cui res quaſdam ſibi neceſſarias impoſuerat, ducẽti occurrit leo, & aſino Zoſimæ abrepto, diſcedit. Zoſimas per ſyluam uſque eò inſequitur, quoad leo, voratis aſini carnibus, ſatur eſſet. In quem hilari vultu & ſubridenti intuitus, dixit: At vero, ô amice, iter iam mihi penitus interruptum eſt: quippe cum annis plurimis onuſtus ſim, & [c] ætate] admodum prouectus, nec valeam ea, quæ aſino erant impoſita, humeris portare. Quare tu hoc onus contra naturæ tuæ conſuetudinem geſtes, neceſſe eſt, ſi modò Zoſimam ex hoc loco diſcedere [a] volueris: poſtea autem ad priſtinam feritatem naturámque propriam redibis. Tum Leo, furoris prorſus oblitus, ſubblandiri, & placidus extemplò ad Zoſimam accurrere, & ipſo corporis habitu obſequij ſignificationem dare cœpit. Cui Zoſimas onus quòd aſinus geſtauerat, imponit, eúmque ad portas vſque Cęſareæ deduxit, quò declararet tum virtutem & potentiam Dei, tum quòd omnia tam diu hominibus inſeruiant obtemperéntque, quamdiu ſecundum eius voluntatem vitam inſtituimus, & gratiam nobis [c] donatam neutiquam deprauamus. Verùm ne pluribus commemorandis ſim longior, reuertar eò, unde deflexit oratio.

Ioannes Chuzibites monachus Zoſimæ coætaneus, ambo miraculo eodem clari.

c. ὑπὸ κερκίδος

c. ἐπισκεψόμενος.

† τῶν χαίρα κατὰ ψυχῶν. quidam καταψυχῶν.

c. ὑπάρχον.

c. τῆς ἡλικίας

a. ὅπερ ἐθέλεις

c. δεδωρημένην

Aliud Zoſimæ miraculũ, cui leo à ſe deuorati aſini clitellas & onus imponenti obtemperat.

De calamitatibus quæ paſſim occurrebant.

Cap. VIII.

IVſtino adhuc Imperium adminiſtrante, oppidũ, quod iam Dyrrachiũ olim Epidãnus appellatũ fuit, terræmotu grauiter cõcuſſum eſt. Similiter & Corinthus, quæ eſt in Græcia ſita. Adde his Anazarbũ, vrbẽ minoris Ciliciæ primariã, quæ iã quartò illud cladis genꝰ pertulerat. Quas vrbes Iuſtinus magna pecuniæ ſumma ſuppeditata, refecit. Eiſdẽ tẽporibus Edeſſa vrbs Oſroenorũ ampliſſima, & beata in primis, undis Scirti torrẽtis prę terlabentis ſic obruebatur, vt multa ædificia aquæ impetu abriperentur, & infinita hominũ multitudo, quos flumen ſecũ auexerat, interirent. Edeſſa igitur & Anazarbus ab ipſo Iuſtino noua nominae acceper, & vtraq; vrbs Iuſtinopolis appellata eſt.

Terræ motus & inundationes ſub Iuſtino varijs locis graues.

Quòd Iuſtinus adhuc viuens, Iuſtinianum, qui ſimul cum ipſo regnaret, aſciuit. Caput IX.

Iuſtinus Iuſtinianum in ſocietatem Imperij adſciſcit.

CVm Iuſtinus octo annos, menſes nouem & dies tres regnaſſet, Iuſtinianum ſororis filium ſibi in ſocietatem Imperij gerendi aſciſcit. Qui Imperator declaratus fuit primo die menſis Xanthici, id eſt, calend. Aprilis, anno quingenteſimo, ſeptuageſimo quinto poſt nomen Antiochiæ impoſitū. His c ita] conſtitutis, Iuſtinus A ſupremum vitæ diem] obiens, ex iſto migrauit Imperio, primo die mēſis Loij, id eſt, calendis Auguſti, qui vnà cum Iuſtiniano menſes regnauit quatuor. Totum autem regni ſui tempus nouem annos integros, & tres dies complexum eſt. Cum autem Iuſtinianus iam ſolus totius Imperij gubernacula teneret, & Chalcedonenſe cōciliū paſsim per omnes ſanctiſsimas Eccleſias mandato Iuſtini, ſicut ante à me demonſtratum eſt, prædicaretur, adhuc ſtatus Eccleſię cùm in aliis quibuſdam prouinciis conturbatus fuit, tum maximè Cōſtantinopoli & Alexandriæ: quandoquidem epiſcopatum Conſtantinopolitanum adminiſtrauit Anthimus, Alexandrinum autem Theodoſius, qui vterque vnam in Chriſto naturam ineſſe aſſeuerauit.

c. ὅτι
A. τὴν τελευταίαν

Iuſtinianus ſolus Imp.

Controuerſia adhuc de Chriſti natura in Alexand. & Conſtantinop. eccleſiis.

Quòd Iuſtinianus eos qui Chalcedonenſe concilium approbabant, charos habuit: ſed Theodora coniunx ipſius contra fouit illos qui concilio renitebantur. Caput X.

QVemadmodum Iuſtinianus epiſcopis, qui Chalcedoni in vnum conuenerant, & decretis ab illis editis valde conſtanter adhæſit: ſic Theodora eius coniunx, illos qui vnā in Chriſto naturam ineſſe aſſerebant, admodū amplexata eſt. Siue igitur ita reuera ſentiebant (quando enim de fide propoſita eſt cōtrouerſia, & parentes à liberis, & liberi à parentibus, & vxor à ſuo marito, & maritus rurſus ab vxore diſſentit) ſiue ita, dedita opera inter eos conuenerat, vt ille eorum qui duas naturas in Chriſto Deo noſtro poſt diuinitatis & humanitatis copulationem̄ ineſſe: hæc eorum qui vnam aſſerunt, patrocinium ſuſciperet (nam neuter alteri cedebat) ille certè decreta concilij Chalcedonēſis valde ſtudioſe tuebatur, hęc illis qui contrariam partem, vnam nimirum ineſſe in Chriſto naturam, tenebant, omnibus modis proſpexit: & eius opinionis homines, ſi noſtrates eſſent, beneuolè & amicè complexa eſt: ſin exteri, præmiis benignè remunerata: c etiam perſuaſit Iuſtiniano, vti Seuerum accerſeret.

Iuſtinianus Imp. & Theodora eius vxor contrarias in religione partes tuentur.

c. 8

Quòd Anthimum Conſtantinopolitanum epiſcopum Seuerus peruertit, & item Theodoſium epiſcopum Alexandrinum, quos expellens Imperator alios conſtituit. Caput XI.

EXtant quidem adhuc epiſtolæ Seueri ad Iuſtinianum & Theodoram ſcriptæ: ex quibus intelligi poteſt, eum in initio, poſtquam ſedem epiſcopatus Antiocheni deſeruerat, iter ſuum Cōſtantinopolim verſus diſtuliſſe: poſtea tamen eò ſe contuliſſe, ſcripſiſſéque, ſe, cùm eſſet Conſtātinopoli, & cum Anthimo collocutus eſſet, comperiſſétque eum eādem ſecum tenere opinionem, idemque de Deo ſentire, perſuaſiſſe, vt ſedem epiſcopalem relinqueret. Scripſit præterea iiſdem de rebus ad Theodoſium epiſcopum Alexandrinum literas: in quibus magnopere gloriatur ſe Anthimo, vti dictum eſt, perſuaſiſſe, vt eiuſmodi dogmata gloriæ terrenæ & ſedi epiſcopali longè præponeret. Extant porrò Anthimi ad Theodoſium de iiſdem rebus epiſtolæ, & theodoſij rurſus ad Seuerum & Anthimum: quas ne c in librum,] qui in manibus eſt, nimis multas res includere videar, preterire animus eſt, eaſque relinquere his qui earum euoluendarum cupiditate incenduntur. Ambo iſti epiſcopi, poſtquam Imperatoris mandatis ſe opponere, & concilij Chalcedonenſis decreta repudiāre cœperunt, ſuis eiecti ſunt ſedibus, & in ſede Alexandrina Zoilus, Epiphanius autem in Conſtantinopolitana locatus: quò de cætero concilium Chalcedonenſe in omnibus eccleſiis palam prædicaretur, nemóque illud anathemati auderet addicere: & qui aliter ſentirent, hi omnibus modis inducerentur ad ei conſentiendum. Nam Iuſtinianus conſcripſit edictum, in quo Seuero & aliis eiuſdem ſectæ anathema denūciauit: eoſque qui illo-

Seuerus Anthimum Conſtantinop. & Theodoſium Alexād. epiſcopos in ſuam opinionem trahit.

c. [illegible]

Iidem, Imp. iuſſu pelluntur, Epiphanio & Zoilo in eorū locū ſuffectis.

qui illorum tuebantur dogmata, grauiſsimis mulctauit ſuppliciis: ad eum planè finem, vti ex eo tempore in omnibus totius orbis terrarum Eccleſiis nihil omnino reſideret diſcordiæ, ſed patriarchæ cuiuſque diœceſeos conſenſu inter ipſos conſpirarent, & epiſcopi ſingularum ciuitatum ſuis obſequerentur archiepiſcopis, & quatuor concilia in Eccleſiis prædicarentur, Nicænum primum, Conſtantinopolitanũ, Epheſinum primum, & Chalcedonenſe. Cogebatur etiam quintum concilium mandato Iuſtiniani: de quo quæ fuerint conſentanea, dicam equidem ſuo loco. Interea res ſigillatim c iiſdem temporibus] geſtæ, quæ ad commemorandum præclaræ videantur, huic noſtræ Hiſtoriæ attexendæ ſunt.

Iuſtiniani pro eccleſia pace decreta.

c. ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις,

De Cabada Perſarum rege, & Choſroe eius filio, ex hiſtoria Procopij Cæſarienſis. Caput XII.

PRocopius rhetor, à quo res geſtæ Beliſſarij literis proditæ ſunt, ſcribit, Cabaden regem Perſarum animo inſtituiſſe c Choſroæ] filio ſuo natu minimo regnum tradere, inuiſſeque conſilium, quo pacto ab Imperatore Romano adoptaretur, ad eum planè finem, vti regnum ei eo pacto in tuto collocaretur. Verùm cum id nullo modo aſſequi potuerit, Procli impulſu, qui aſsiduus cum Iuſtiniano fuit, eiuſque quæſtor conſtitutus, maiores inimicitiæ inter eos & Romanos ſuſceptæ ſunt. Porrò autẽ idem Procopius res à Romanis & Perſis, dum inter ipſos præliis decertabant, geſtas, Beliſſario tum Orientalium copiarum duce, accuratiſsimè c diſertiſsiméque] narrat. Ac primùm victoriam Romanorum apud Daras & Niſibin partam commemorat: quo quidem tempore Beliſſarius & Hermogenes c copiis Romanis præfuerunt.] Quibus adiungit res in Armenia geſtas, & mala illa, quæ Alamundarus dux barbarorum, qui Scenitæ vocantur, in finibus Romanorum patrauit: qui Timoſtratum fratrem Ruffini vnà cum militibus ſuis viuum cepit, ac poſtea magna pecuniæ ſumma accepta eos dimiſit liberos.

c. χοσρόῃ

Procopii Rhetoris hiſtoria, in qua narratur

c. καὶ λογίως

Res Iuſtiniani, Beliſarij,

c. τὰ ῥωμαίων στρατόπεδα διακοσμοῦντων.

Hermogenis,

De Alamundaro & Azeretho, & populi apud Byzantium coorta ſeditione, cui nomen à ſymbolo quod populo dabatur, impoſitum erat, Nica, hoc eſt vince. Caput XIII

INcurſionem porrò in fines Romanorũ ab Alamundaro, de quo dixi, & Azeretho factã, & quo modo cũ his in patriã reuertentibus Beliſſarius coact⁹ ab exercitu ſuo, in littore Euphratis, ipſo die feſto Paſchatis appropinquante, manus conſeruerit, & qua ratione exercitus Romanus propterea quòd conſilio Beliſſarij obtẽperare noluit, penitùs profligatus ſit, & quo pacto Ruffinus & Hermogenes pacem perpetuam, (ſic enim vocatũt) cum Perſis conſtituerint, tam diſertè narrat, vt animos legentium valde commoueat. Quibus adiicit ſeditionem popularium Conſtantinopoli conflatam, c quæ nomẽ] ex teſſera populi accepit: quippe Nica, id eſt, vince, fuit propterea appellata, quòd populus inter ſe congreſſus, hanc teſſeram, Nica, ſibi c præſcripſit,] quò alter ab altero internoſceretur: In qua quidem ſeditione Hypatius & Pompeius à plebe ad tyrannidem occupandam compulſi, plebe deuicta mandato Iuſtiniani capite mulctati fuerunt, & in mare proiecti. In qua dimicatione triginta hominum millia cecidiſſe memorat Procopius.

c. τῆς προσηγορίας

Pax cum Perſis.

c. ἔδωκεν

Seditio populi Conſtantinopolitani.

De Vandalorum rege Onoricho, & Chriſtianis, quorum linguæ ab illo euulſæ fuerunt. Caput XIIII

AB eodem authore hiſtoriam Vandalorum literis mandante, narrantur res præclariſsimæ & planè dignæ, quæ memoriæ ſempiternæ commendentur, de quibus iam dicturus venio. Onorichus, qui poſt Genzerichum in Imperium ſucceſsit, & hæreſi Arianæ addictus fuit, aduerſus Chriſtianos, qui Libyam incolebant, maximam exercuit crudelitatem, Nam eos qui rectam & ſanam tuebantur doctrinam, c vi coëgit] ad opinionem Arianam ſe transferre: & eos, qui neutiquam eius voluntati cedebant, ignis incendio & aliis infinitis mortis

Res Vandalorum in Aphrica cõtra Chriſtianos.

c. βιαζόμενος

generibus è medio ſuſtulit: quibuſdam verò excîdit linguas. Quos quidem Conſtantinopoli, cum eò profugiſſent, ſe oculis aſpexiſſe docet Procopius, & perinde locutos, atque eos quibus nihil tale accidiſſet: ac tametſi linguæ eſſent tradicitùs exciſæ, voces articulatim protuliſſe, & clarè diſtinctéque locutos eſſe. Quod quidem miraculi genus fuit nouum certè & penè incredibile. De quibus in edicto Iuſtiniani fit mentio: quorũ duo, vti idem ſcribit Procopius, lapſi ſunt. Nam vt primũ voluerunt † cum mulieribus colloqui, vox illis adempta fuit, nec donum martyri amplius cum illis permanſit.

Chriſtiani exciſis linguis locuti.

† *γυναιξὶν ὁμιλεῖν*

De Cabaone Mauruſiorum duce. *Caput* *XV.*

Aliud præterea miraculum commemorat dignum planè admiratione, quod in hominibus (qui licet id temporis religione à nobis diſſentirent, piè tamen ſe in vita geſſerunt) Dei ſeruatoris virtute factum eſt. Cabaonem narrat Mauruſiis circiter Tripolim accolẽtibus præfuiſſe. Iſte Cabaones (Procopij enim verbis ᶜ præclarè admodum] de his rebus diſſerentis vtar) ſimul atque ᶜ accepit, Vandalos contra ſe arma tuliſſe, iſta egit. Primùm edicit omnibus qui eius ditioni parebant, vti tum ab omni iniuſticia, tum à cibariis quæ ad luxum facerent, tum maximè omnium à mulierum conſuetudine ſe abſtinerent. Deinde duo valla conſtruxit, in quorum altero ipſe vnà cum viris omnibus caſtra locauit: in alterum mulieres concluſit, minatuſque eſt, ſi quis fortè ad vallum mulierum iret, eum morte mulctatum fore. Poſtea miſſis ᶜ Carthaginem] ſpeculatoribus, imperat iſta, vt ſimulatque Vandali in expeditione conſtituti, templum aliquod à Chriſtianis cultu & veneratione dignatum, turpiter violare aggrederentur, ipſi quæ facta eſſent, diligenter conſiderarent: & cum Vandali ex eo loco diſcederent, ipſi templum, à quo Vandali abiiſſent, contra quàm feciſſent, Vandali, purgare cohoneſtaréque conarentur: eumque dixiſſe fertur, ſe Deum, quẽ colebant Chriſtiani, ignorare quidem, eſſe tamen veriſimile, ſi tam potens ſit, quàm prædicatur, & vlturum eos qui ipſum afficiunt contumelia: & qui honore & obſeruantia proſequuntur, eos defenſurum. Speculatores igitur, cum veniſſent Carthaginem, dedêre operam, vti bellicum Vandalorum apparatum penitùs cognoſcerent. Ac ſimul vt Vandali Tripolim verſus iter ſuſceperunt, ſpeculatores habitu vili & abiecto induti, ſequuntur. Vandali autem templa Chriſtianorum, ſicut primo die, † ſpoliare aggrediuntur, equos aliáque animalia in ea introducere: nihil denique turpitudinis prætermittunt aut contumeliæ, ſed ſuam ipſorum libidinem ceperunt, & intemperantiam explere, ſacerdotes quos prehenderunt, verberibus cedere, lacerare eorũ terga, ex illiſque cõplures ſibi ſeruire mandarunt. Vt primùm verò inde deceſſêre, ſpeculatores Cabaonis faciunt, quod illis fuit imperatum. Nam ſtatim aggrediuntur templa ᶜ perpurgare, fimum & ſi quid aliud per impietatem ingeſtum fuit, diligenter educere, omnes accendere cereos, proſequi magna reuerentia ſacerdotes, & cæteris humanitatis officiis complecti: pauperibus denique qui circa templa illa conſidebant, pecuniam erogare. His rebus geſtis Vandalos ſequi, & ex eo tempore per iter vniuerſum, vt Vandali ſimilia conſciſcere ſcelera, ſic ſpeculatores ſimilibus pietatis officiis perfungi non deſtiterunt. Vbi propius ad Tripolim ventũ eſt, ſpeculatores anteuertunt: nunciant Cabaoni, quæ tum Vandali, tum ipſi in Chriſtianorũ templa præſtitiſſent, & quòd hoſtes eſſent in proximo. Quibus auditis Cabaones parat ſe ad prælium: in quo magna pars Vandalorũ interiit: multi ab hoſtibus capti, perpauci autem ex eo exercitu domum reuerterunt. Atque hęc quidem plaga à Mauruſiis Thraſymundo inflicta fuit: qui poſtquam viginti ſeptem annos Vandalorum gentem rexiſſet, abiit è vita.

Cabaon Mauruſiorum dux pius in Chriſtianos factus Vãdalos vincere meruit.

c. *ἀξιολόγοι*

c. *ἐκστρατεύσαντας Βανδίλους ἐπύθετο*

c. *Καρχηδόνα*

† *γυναικῶν ἐν τῶν χριστιανῶν τοῖς ναοῖς. lego ἐγὼ ἱππικῶν* *Hoc ſenſu: Vandali primo die in Chriſtianorũ templis ſtabulati ſunt. In manuſcriptis enim codicib. pauluin quãdoque differunt κ. & ν. imo μ. β. κ. et ν.*

c. *ἐκκαθαίρειν*

Vandalorum in Catholicos eorumque templa cõtumelia.

Cabaonis legati templa Chriſtianorũ à Vandalis prophanata purgant.

Cabaonis de Vandalis victoria.

De Beliſſarij contra Vandalos expeditione, & eorum interneccione.

Caput *XVI.*

Es apud eundem ſcriptorem, Iuſtinianum miſericordia erga Chriſtianos, qui in illis locis miſerè affligebantur, adductum, bellum indixiſſe Vandalis, ſed hortatu Ioannis, qui aulæ præfectus fuit, à propoſito deſtitiſſe: poſtea tamen per viſionem, quæ ei apparuit, admonitum, vt eam expeditionem ſuſciperet non tardaret. Nam iniurias Chriſtianis illatas vlciſcendo, eſſet Vandalos omnino profligaturus. Hac igitur viſione animatus, ſeptimo anno Imperij ſui, [a] Beliſſariũ ad bellum Carthagini contra Vandalos geſturum mittere ſtatuit. Nauis igitur prætoria, in qua traiiceret Beliſſarius circiter æſtiuũ ſolſtitium] ad littus, quod ante palatium eſt, appellit: Epiphanius qui tũ epiſcopus Conſtantinopolitanus fuit, de more precari, nonnullos ex militibus baptiſmi lauacro tingere aggreditur, poſtremò eos ad nauem prætoriam deducit. Commemorantur præterea ab eodem authore nonnulla de Cypriano martyre, quæ ſunt huic noſtræ Hiſtoriæ valde accommodata. Sic enim ſcribit: Cyprianum, virum ſanctiſsimum Carthaginenſes ad vnum omnes in primis colunt, cui templum planè memorabile extra vrbem ad littus maris extruxerunt: eúmque cùm aliis pietatis officiis venerãtur, tum feſtum diem, quem Cypriana vocant, quotannis celebrant. Atque nautæ tempeſtatem quæ ſolet incidere eo ipſo tempore, quo Libyes hoc feſtum celebrandum ſtatuebant, huius nomine cuius mentionem nuper feci, nuncupare ſolent. Iſtud templum Vandali, regnante Onoricho, Chriſtianis vi abſtulerunt: indéque ſacerdotibus ignominia expulſis, de reliquo Arianis, vtpote ad eorum ius pertinẽs, reddiderunt. Ex quibus rebus cum Libyes magnam ægritudinem & angorem animis caperent, fertur Cyprianum illis ſecundum quietem ſæpe apparuiſſe: dixiſſéque, Chriſtianos non debere ob eam cauſam in mœrore & ſolicitudine eſſe. Se enim poſt aliquod temporis ſpacium eam iniuriam vindicaturum: quæ prædictio temporibus Beliſſarij expleta fuit. Nam idem Cyprianus martyr prædixerat, [c] Carthaginem] poſt nonageſimum quintum annum quo à Vandalis capta & exciſa fuit, in poteſtatem Beliſſarij ducis exercitus Romani venturam, & Vandalos omnino expugnatos fore, & opionionem Arianam ex finibus Libyæ prorſus relegatum iri, & Chriſtianos ſua templa recuperaturos.

Imperator Beliſario in Vandalos mittit.

Procopij inſigne de Cypriano eiuſque templo à Vandalis tradito Arianis teſtimonium.

Beliſarij de Vandalis victoria, Arianorúmq; ex Aſia expulſio à D. Cypriano præſignificata.

A. Βελισάριον ἐς τὸν καρχηδόνιον στόλον, ἀμφὶ τὰς θερινὰς τροπὰς τῆς στρατηγίδος ναῦς ὁρμισθείσης post γίλλιω.

c. παραδόντος

De manubiis quæ ab Aphrica venerunt. *Caput XVII.*

AB eodem porrò authore literis proditum eſt, Beliſſarium, poſtquam Conſtantinopolim profligatis Vandalis reuertit, ſpolia & captiuos circum vrbem duxiſſe, [c] ipſumq; Gelimerem] Vandalorum ducem, triũpho ei decreto, per circũ vndique vexiſſe, quę omnia admiratione planè digna fuère. Inter quæ ſpolia † monimenta erant admodũ precioſa, Genzerichi nimirũ: qui quidem [a] palatiũ] Romanũ id temporis, [c] ſicut ante † narraui, diripuerat, cum Eudoxia cõiunx Valẽtiniani Imperatoris Romanorum verſus Occidentem habitantium, † Maximini opera & virum amiſit, & ob caſtimoniam cõtumeliis affecta, Genzerichũ accerſiuit, cui pollicita eſt ſe vrbem proditurã. Eo tẽpore igitur Genzerichus, Roma incenſa, Eudoxiã vnà cum filiabus in Vandalorũ regionem abduxit. Eodem tẽpore etiam vna cum aliis monimentis, eripuit ea quæ Titus filius Veſpaſiani, Hieroſolymis ſubactis, Romam deportauerat: id eſt, monimenta, quæ Salomon Deo quẽ eximiè colebat, conſecrauiſſet. Quæ Iuſtinianus ad honorem Chriſti, Dei noſtri, illuſtrandum remiſit Hieroſolymam: in qua re certè pietatis in Deum, cui antè illa dedicata fuiſſent, ſedulò vti par erat, officio perfunctus eſt. Eodem quoque tempore, memorat idem Procopius, Gelimerem humi proiectum in circo coram Iuſtiniani Imperatoris ſella, in qua ſedebat, res quæ ibi gerebatur, ſpectaturus, ſuo & patrio ſermone illud diuinum Salomonis prouerbiũ, Vanitas vanitatum & omnia vanitas, recitaſſe.

Gelimer Vandalorum dux à Beliſario in triumphum ductus.

Spolia Romana à Vandalis per Beliſarium recuperata.

Iuſtinianus ſacra donaria Hieroſolymã remiſit.

c. αὐτόν τε τὸν γελίμερα

† κειμήλια, donaria.

A. παλάτιον

c. ὥσπερ

† Lib. 2. ca. 7.

† ὑπὸ μαξίμου

Eccleſi. 1.

De Phœnicibus qui à Ioſue filio Naue fugerunt, & Theodorico Gotho, & iis quæ illo regnante Romæ vſque ad Iuſtiniani tempora contigerunt: & quòd Roma in poteſtatem Romanorum Vitige ab ea diſcedente denuò redacta eſt. *Caput XVIII.*

Maurusij Palæstinorum infidelium coloni à Ieſu Naue pulſi: Procopij coniectura.

ALiam item rem geſtam narrat idem hiſtoricus, quæ ad ſuam ætatem literis minimè mandata fuit, valde tamen memorabilis, & omnem propè ſuperans admirationem. Sic nanque ſcribit: Mauriſios, gentem Libyæ, eiectos Palæſtina, in Libyam demigraſſe. Hos verò Gergeſæos, Iebuſæos, & reliquas gentes, ^a quas Sacra memorant eloquia, à Ioſue filio Naue expugnatas. Remque ita ſe habere, argumentum capit ex epigrammate, quod literis Phœnicum conſcriptum ait ſe legiſſe: illud autem propè fontem eſſe, in quo loco duæ extant columnæ ex albo lapide fabricatæ, in quibus inciſa ſunt hæc verba: NOS SVMVS, QVI A' FACIE IOSVE LATRONE, FILIO NAVE, FVGERIMVS.

A. ὅτι αὐτοὶ ἐκ τοῦ Ναυῆ καταπολεμηθῆναι post ἔθνη.

Libya in Roman. poteſtatẽ denuò redacta.

Ad hunc modum igitur hæ res fuêre conſopitæ, cum Libya denuò Romanis parêret, & tributa quotannis, vt antè conſueuerat, penſitaret. Fertur porrò Iuſtinianum centum & quinquaginta ciuitates, quarum pars penitùs deletæ fuerunt, pars non paruas ruinas perpeſſæ, in integrum reſtituiſſe: & tam eximio ſplendore, tantis ornamentis, tam præclara ædium tum publicarum, tum priuatarum fabricatione, tam amplis mœnibus circundatis, aliiſque egregiis ædificiis, quibus tum vrbes exornari ſolent, tum ſacrum numen coli, denique tam multis aquarum ductibus ad vſum partim, partim ad pulchritudinem accommodatis: quorum hi iam primùm, cùm antè non ſuppeterent ciuitatibus, in eas deriuati, illi ad priſtinum ſtatum denuò redacti fuerunt, eas illuſtraſſe, vt nihil fieri poſſet magnificentius.

Vrbes in Libya per Iuſtinia. reſtaurata.

Iam verò res quæ in Italia geſtæ erant, commemoraturus venio: quæ etiam ab eodem Procopio rhetore † aliquouſque ſunt ſcriptis perſpicuè proditæ. Simulatque Theodoricus, vti ſuprà demonſtratum eſt, Romam cepit, Odoacro tyranno penitùs profligato, & adminiſtratis ad tempus Imperij Romani gubernaculis, finem viuendi fecit: Amalaſuntha eius coniunx, reip. procurationem pro Atalaricho filio, quem Theodorichus ab ea ſuſceperat, capeſsit, & Imperium ſic gubernat, ſicque eius proſpicit rebus, vt ad virilem grauitatem quàm proximè videretur accedere. Hæc primum induxit Iuſtinianum, vti bellum contra Gotthos ſuſcipere magnopere cuperet, legatóſque ad eum de inſidiis ſibi comparatis miſit. Atq; cum Atalarichus, dum adhuc valde tenera ætate eſſet, è vita abiiſſet, Theodatus cognatus Theodorichi Imperio Occidentis potitur.

† Sic lego ἀναγραφῆναι μέχρι τῶν ἑαυτοῦ χρόνων: ad ſua vſque tempora ſunt ſcrip. &c.

Theodorichi & Atalarici mors.

Amadaſuntham, aliàs Atalarichum legit Cuſp.

Theodatus regno Italiæ priuatus.

Qui ſimul vt Beliſſarius à Iuſtiniano ad partes Occidentales miſſus fuit, ideo ceſsit Imperio, quòd & literis potius operam nauaret, & vſu belli gerendi minimè valeret: quo quidem tempore Vittiges, vir bellicoſiſsimus, copiis Romanorum verſus Occidentem præfuit. Ex hiſtoria Procopij præterea intelligi poteſt, Vittigem, Beliſſario in Italiam aduentante, Roma deceſsiſſe: Beliſſarium autem cum ^b exercitu] ſuo Romam veniſſe, quem Romani, portis patefactis, libentiſsimè in vrbem receperunt: quippe Siluerius pontifex hoc perfecerat, miſerátque ea de re Fidelium curatorem Atalarichi ad Beliſſarium. Ciuitas igitur Beliſſario ſine pugna tradita eſt, & Roma denuò Romanis ſubiecta, poſt annos ſexaginta, quibus à Gotthis occupata fuiſſet, nono die Apellæi, hoc eſt ad quint. idus Decembris, vndecimo anno Imperij Iuſtiniani. ^c Scribit] item Procopius, quòd Gotthis iterum Romam obſidentibus, Beliſſarius, quoniam Siluerium pontificem ſuſpectum habebat de proditione, eum in Græciam relegauit, Vigiliúmque conſtituit pontificem.

Roma à Beliſario capta.

B. στρατῷ poſt αὐτῷ.

Ead. à Gotthis obſeſſa.

C. ἀναγράφει

Siluerius & Vigilius Rom. pontifices.

Quòd Eruli qui dicuntur, Iuſtiniani temporibus Chriſti fide initiati ſunt. Caput XIX.

Eruli fiunt Chriſtiani.

IIſdem temporibus, vti idem ſcribit Procopius, Erulos, qui tempore, quo Anaſtaſius Romanorum rexit Imperium, Danubium traiecerunt, à Iuſtiniano benignè & humanitùs tractatos, & magna pecuniæ vi ab eodem donatos, omnes ad vnum religionem Chriſtianam recepiſſe, agreſtémque vitæ conſuetudinem ad manſuetiorem ciuilioremque commutaſſe.

Quòd rurſus Romam, ſub Gotthis cum fuiſſet, Beliſſarius iterum in libertatem aſſeruit. Caput XX.

Narrat

NArrat porrò idem author, Beliſſarium rediiſſe Conſtãtinopolim, & Vitigem cum ſpoliis Roma ſecum deportatis eò deduxiſſe, Totilámque Romano potitum Imperio, & vrbem rurſus in Gotthorum veniſſe poteſtatem: quinetiam Beliſſarium ſecũdò in Italiam profectum, Romam recuperaſſe, eundémque, bello cum Medis ſuſcepto, ab Imperatore Conſtantinopolim iterum accerſitum.

Roma rurſus Gotthis erepta per Beliſariũ.

Quòd etiam Abaſgi iiſdem temporibus Chriſtianæ fidei myſteriis imbuti ſunt. *Caput* XXI.

NEmorat præterea idem Scriptor, Abaſgos ad mitius humaniúſque vitæ genus traductos, iiſdem temporibus fidem Chriſtianam recepiſſe, Iuſtinianúmque Imperatorẽ ᶜ quendã ex eunuchis aulicis] Abaſgũ genere, nomine autẽ Euphratam, ad eos miſiſſe, qui vetaret, ne cuiquam in ea gente, quaſi vi illata naturæ, teſticuli execarentur. Nam qui cubiculis Imperatorum inſeruiebant, quos vulgò vocant eunuchos, perſæpe ex ea gente ſumi conſueuerunt. Per idem tempus Iuſtinianus, templo Deiparæ apud Abaſgos ædificato, ſacerdotes illis deſignauit, à quibus Chriſtianæ religionis dogmata accuratiſsimè didicerunt.

c. τῶν τινὰ ἐκ τῶν αὐλικῶν εὐνούχων

Abaſgi Chriſtianiſmũ amplexi.

Quòd qui Tanaim incolunt, eodem tempore Chriſti fidem amplexati ſunt, & de terræ quaſſationibus, quæ per Græciam & Achaiam euenerunt.

Caput XXII.

ET porrò ab eodem Hiſtorico ſcriptis mãdatum, eos qui circiter Tanaim habitant (Tanain autẽ appellant indigenæ amnem illum, qui ex Mæotide palude in Pontum Euxinum influit) oraſſe Iuſtinianum, vti epiſcopum ad ipſos mitteret. ᴬ Iuſtinianum autem diligenter, quod erat ab illis rogatũ, perfeciſſe, libentiſsimóque animo ad eos miſiſſe epiſcopũ.] Idem author docet, idq; valde diſertè, ᶜ Gotthos,] regnante Iuſtiniano, ex Mæotide in fines Romanorum excurſiones feciſſe: ingenteſq; terræmotus accidiſſe in Græcia: Bœotiam quoque, Achaiam, & loca circa ſinum Criſſæum concuſſa, regiones infinitas vaſtatas, vrbes ad terram deturbatas, & hiatus multis in locis contigiſſe: qui in vnum ᶜ denuò] in aliquibus locis coiuère, in nonnullis locis aperti ᵃ manſère.]

A. ἐπιμελῶς τε τὸ δέον ἐκπεπληρωκέναι ἀσμενέστατα, καὶ ἱερέα αὐτοῖς ἐκπέμψαι
c. γότθων
c. ἐνιαχοῦ
c. μεμενήκασι.

Iiſ populi ad Tanaim.

Magni in Græcia terræ motus & hiatus

De Narſe ductore exercitus, & eius erga Deum pietate.

Caput XXIII.

SCribit etiam Procopius expeditionẽ Narſis ducis à Iuſtiniano in Italiam miſsi, ᵃ & qua] ratione Totilam deuicerit, & poſtea Teiam, & quemadmodum Roma iam quintò capta fuerit. Commemoratum eſt porrò ab his qui vnà cum Narſe fuerunt, ᶜ dum] precibus & aliis pietatis officiis diuinum numen ᶜ placaret,] debitúmque cultum ei tribueret, ſanctam virginem Deiparam ei apparuiſſe, planéque tempus præſcripſiſſe, quo bellum cum hoſtibus gereret: atque vt non prius ad prælium committendum ſe accingeret, quàm cœlitùs ſignum acciperet. Multæ aliæ quoque res à Narſe valde memorabiles geſtæ ſunt. Nam Buſelinum & Syndualdum expugnauit, multaque loca ad Oceanum vſque in ſuam redegit poteſtatem. Quæ res ſunt quidem ab Agathio Rhetore literis proditæ, nondum tamen ad nos peruenerunt.

c. ἔνθα τε
c. ὡς ἄν
c. ἐξιλεοῦν

Narſis victoria de Totila.

Roma quinquies capta.

Narſi virgo Maria apparuit.

Quòd Choſroes propter ſecundas Iuſtiniani res inuidia tabeſcens, contra Romanos exercitum eduxit, ac plurimas ciuitates deleuit, inter quas Antiochia magna vna fuit. *Caput* XXIIII.

LIteris eſt etiam ab eodem Procopio traditũ, Choſroëm, vbi accepit res tum in Libya, tum in Italia tam proſperè ſuccesſiſſe Imperio Romano, graui inuidiæ flamma exarſiſſe, Imperatoriq; obiectaſſe, nonnulla ab eo ᶜ contra fœdus ictum factitata, & pacem inter ipſos conſtitutam propterea diremptam eſſe. Iuſtinianum verò primùm legatos miſiſſe ad Choſroëm, qui illi ſuaderent, ne pacẽ, quã ſempiternam vocabant, rumperet, néue fœdera pacta violaret: ſed ſi quid anceps videretur aut cõtrouerſum, amicè & beneuolè cõponeretur. Choſroëm inui-

c. παρασπονδεῖσθαι

Choſroeſ bellũ Iuſtiniano, cum de pace conuẽta legatione, infert.

diæ æſtu, qui in eius animo efferueſcebat, furentem, nullam æquam conditionem admiſiſſe, ſed magno exercitu collecto, feciſſe in Imperij Romani fines decimotertio anno regni Iuſtiniani incurſionem. Scribit præterea idem author, Choſroëm Surum vrbem ad littora Euphratis ſitam obſidione expugnatam diruiſſe: qui alia cum illis paciſci videbatur, alia verò, eáque ſceleſtiſsima in eos admittebat: quippe nihil quod paciſcebatur ſeruauit, atq; dolo potius quàm armis vrbe illa potitus eſt. Eundem item Berœam incendiſſe, deinde impetum feciſſe in Antiochiam, † cum iam Ephraimius illius epiſcopatum geſsit: qui quidem vrbem propterea ᶜ reliquit,] quòd nemo ex ſpeculatoribus quos emiſerat ad ipſum reuertit. Cuius prouiſione Eccleſiam, & omnia ad eam ſpectantia ſeruata dicuntur. Nam eam ſacris monimentis vndique ornauit, vti eo pacto ab hoſtium violētia redimeret. Quin eſt apud eundem ſcriptorem, acri quodam orationis genere ad animos legentium commouendos commemoratum, qua ratione idem Choſroës Antiochiam ceperit, & quòd omnia in ea ferro & igne vaſtarit: & quo modo deinde venerit Seleuciam, & Daphnen eius ſuburbium, & poſtea Apameam, cuius Eccleſiam adminiſtrauit Thomas, vir non doctrina modò, ſed rectè factis etiam facilè præſtantiſsimus. Qui fortè vnà cum Choſroe certamen equorum in circo ſpectare (licet hoc Eccleſiæ canon ᶜ vetaret]) neutiquam recuſauit: quod propterea ab eo factum eſt, vti omnibus modis Choſrois furorem ᶜ molliret] mitigarétque. Quem percunctanti Choſroi, vellet'ne eum in ſua videre ciuitate? reſpondiſſe ferunt verè & ex animo, nolle libenter eum ibi videre. Quod eius dictum Choſroëm admiratum eſſe, hominemque veritatis cauſa, vti merebatur, ᶜ admodum amplexatum.]

Multa Romanorũ loca vaſtat.

Capit Antiochiam, Seleuciam, Apameam.

† ἐφραιμίου ἤδη ἐπισκοπεύοντος τῶν θρόνων. c. καταλλάττοισα. c. παρὰ. c. θεραπεύσαι. τι καὶ c. ἠγάπησε.

De miraculo quod Apameæ, honorabilis viuificique crucis ligni virtute editum eſt. Caput XXV.

SEd ᴬ quoniam in hunc ſermonem noſtra delapſa eſt Hiſtoria, miraculum, quod Apameæ factum fuit, quòdque huic noſtro Operi eſt valde accommodatum, commemorabo. Vt primùm Apameēſes intellexêre Antiochiam igne incenſam, Thomam, quem dixi, rogabant, vt ſalutare vitaléque ᶜ lignum] crucis, licet conſuetudo id minimè pati videretur, in medium proferret, inque omnium oculis ſtatueret, ᶜ quò] iam cùm ſupremum vitæ diem viderentur obituri, illud ᶜ contemplarentur,] amplexarentúrque, vtpote in quo ſola hominum ſalus poſita eſſet: atque adeò ad alteram vitam iam profecturi, crucem venerandam haberent pro viatico, quæ poſſet eos ad meliorem locum incolumes peruehere. Itaque Thomas facit, quod rogatum eſt, certíſque diebus ad eam rem ᶜ præſtitutis, vitale crucis lignum profert, vti omnes vicini ibi in vnum conuenire poſſent, & ſalutis inde promanantis participes fierent. Eò etiam parentes mei vnà cum aliis commearunt, méque id temporis ad ſcholam euntem ſecum duxerunt. Poſtquam verò data nobis fuit poteſtas honoratam crucem adorandi amplexandíque, Thomas ſublatis manibus, lignum crucis, quo vetus peccati maledictio deleta fuit, totum ſanctuarium circumiens (vti in ſtatis adorationis diebus fieri ſolebat) omnibus oſtendit. Ac Thomam de loco in locum progredietem ingens flamma ignis ſplendeſcentis, non ardentis ſequebatur, adeò vt totus locus, in quo conſiſtens venerandam crucem populo oſtendebat, conflagrare videretur. Atque hoc factum eſt non ſemel aut iterũ, ſed ſæpius, cum Thomas omnẽ illum locũ circuiret, & populus cõgregatus, eum, vt ᴬ illud] fieret, rogaret. Quæ res ſalutem, quæ poſtea Apameēſibus cõtigit, præſignificauit. Ob quã cauſam imago ᶜ in teſtudine] ſanctuarij ſtatuta fuit, quæ inſcriptione in baſi inciſa hoc miraculũ illis, qui eiuſdẽ ignari erant, cõmonſtrauit, ipſa imago ad irruptionẽ ab Adaarmane & Perſis in ea loca factam ſeruata fuit, ac tum vnà cũ ſancta Dei eccleſia quæ ibi fuit, & cũ tota vrbe cõbuſta: atq; hæc res hũc quidẽ habuêre exitũ. Choſroës autem in ea incurſione, fœderibus violatis, alia præterea (quoniam ita tum animo ſuo viſum eſt) admiſit ſcelera leuitati & inconſtantiæ morum ſuorum admodum conſentanea; non tamen viro rationis participi, nedum Imperatori fœderis rationem habenti conuenientia.

Crucis Chriſti lignum quanto in honore Apameæ habitum.

Crucis adoratio, & geſtatio circũ ſanctuarium ſtatis diebus.

Miraculo Apamea vrbis ſignificata ſalus.

Eiuſd. alio tẽpore vaſtatio

A. Ἐπεὶ δὲ. c. ξύλον. c. ὡς ἄν. c. ὁρῷεν τὸ. c. ἐπαγγεῖλαι. A. τοῦτο γενέσθαι. c. ἀνὰ τὸν ὄροφον.

De Choſrois contra Edeſſam expeditione. *Caput* XXVI.

IDem porrò Procopius literis mandauit, ea quæ ſunt de Edeſſa & Abgaro à veteribus commemorata, & quemadmodum Chriſtus ad Abgarum ſcripſerit epiſtolam: deinde quo pacto Choſroës altera facta incurſione, Edeſſam obſidere conſtituerit, ratus ea ſe falſa eſſe conuicturum, quæ de ea ciuitate omnium fidelium ore ac ſermone celebrãtur, nempe Edeſſam nũquam ab hoſtibus ſubiugatam fore. Quæ res in epiſtola à Chriſto Deo noſtro ad Abgarum ſcripta non ponitur illa quidem (vti ſtudioſi ex hiſtoria Euſebij † cognomento Pamphili, apud quem hæc epiſtola ad verbum citata eſt, intelligere poſſunt) ſed tamen eum exitum conſecuta eſſe à fidelibus non decantatur ſolum, ſed etiam creditur, ratuſque eius euentus prædictionem illam veram eſſe confirmat. Nam poſtquã Choſroës vrbem inuadere aggreſſus eſt, quanquam multos in eam impetus fecit, & aggerem adeò ingentem ſtruxerat, vt mœnia ciuitatis facilè tranſgredi poſſet, aliáſque complures machinas apparauit, re tamen infecta inde deceſsit. Sed quemadmodum res geſta ſit, exponam. Choſroës primùm militibus ſuis imperat, vti magnam ſtruem lignorum, qualiacunque illa eſſent, ad vrbem obſidendam in vnum congerant. Quibus dicto ferè citius in vnum coaceruatis, inque orbem ductis aggerem in medium iniicit, eumque verſus vrbis murum rectà dirigit: atque extruit pedetentim, ligno & alia materiei congerie impoſita. Tum ita tollit in ſublime, & eius altitudine ita mœnia ſuperat, vt tela in eos qui in muro pro vrbis defenſione capita ſua periculo obiiciebant, percommodè iacere poſsint. Vbi qui obſeſſi erant, vident aggerem inſtar montis vrbi ᵃ appropinquare,] & veriſimile eſſe hoſtes in eam pedibus ingreſſuros, primo mane è regione aggreſsis † foſſam ſtruere moliuntur, inque eam ignem iniicere, ad eum planè finem, vti eius flamma ligna aggeris abſumpta, ᶜ ipſum aggerem ſolo æquarent.] Qua quidem machina confecta, rogóque accenſo, neutiquam ſucceſsit quod intẽderant, propterea quòd ignis erumpere, aërémque ad ſe admittere non poterat, quo ſtruem lignorum occuparet. Ad extremum igitur cum deſperatione debilitati ferè ſuccumberent, ſanctiſsimam imaginem diuinitùs fabricatam, quam non hominum manus effinxerant, ſed Chriſtus Deus Abgaro (quandoquidem eum videre cupiebat) miſerat, proferunt: eámque in foſſam, quam conſtruxerant, importatam aqua conſpergunt: ex qua non parum in rogum ac ſtruem lignorum immittunt, atque diuina potentia fidei illorum, qui iſtud moliebantur, ſubſidio veniente, quòd ab illis antè fieri neutiquam poterat, iam facilè confectum fuit. Nam extemplò ligna inferiora concepêre flammam, & dicto citius in carbones redacta, ad ligna ſuperiora, igne omnia vndique depaſcẽte, eam tranſmiſêre. Vbi verò, qui obſidione premebantur, vident fumum in ſublime erumpere, iſtam machinam ad hoſtes ludificandos excogitant. ᵉ Paruas educunt lagenas, eaſque ſulfure, ſtupa & alia id genus materie ad flammam concipiendam apta farciunt, deinde coniiciunt in aggerem. Quæ fumum, igne ipſa iaciendi vi & impetu accenſo, ex ſe emittunt: quo quidem fumus erumpens ex aggere adeò penitus obſcuratus fuit, vt omnes qui machinæ ignari erant, exiſtimarẽt fumum illum non aliunde, quàm ab ipſis lagenis effuſum eſſe. At verò triduò pòſt flammulæ ignis è terra erumpentes viſæ ſunt: ac tum quidem Perſæ, qui in aggere pugnabant, intellexêre in quod diſcrimen deueniſſent. Verùm Choſroes, quaſi diuinæ virtuti ac potentiæ reluctaturus, aquęductus qui extra vrbem erant, ad rogum deriuat, eúmque ita reſtinguere conatur. At rogus aquam, velut oleum, ſulphur aut aliud quippiam eorũ, quæ facilè incendi ſolent, excipiens, magiſque exarſit: vſque adeò, vti totum aggerem vaſtaret, inque cineres prorſus redigeret. Poſtremò igitur Choſroes de ſpe penitùs deturbatus, cum reuera intelligeret ſe turpem admodum dedecoris notam propterea ſubiiſſe, quòd in animum induxerat ſe Deum, quem nos colimus, omnino ſuperaturum, domum cum ignominia reuertit.

Edeſſa cur à Choſroe expugnari non potuit.

† Lib. 1. cap. vltimo.

a. ἐγγὺς εἶναι ἄστε τῇ πόλει.
† διώρυχα ὑπὸ γῆν κατεργάσασθαι. & puto cuniculos ſignificari.
c τὸν χοῦν εἰς γῆν καταγαγεῖν

Chriſti imago Abgaro miſſa, cuius ope incenſus & deturbatus hoſtibus vrbem expugnantium agger.

e. λαγυνίδας μικρὰς ἀλαζόντες, ἐμπλήσαντες τε θείου ἅμα καὶ στυππείου, καὶ τῶν ἄλλων.

Magno ſuo dedecore Aſſaniram obſidione ſoluit Choſroes.

De miraculo quod Sergiopoli uiſum eſt.

Caput XXVII.

Sergiopoli ſalus donarijs ſacris a Choſroe redempta.

ALiam prætere a rem alio tempore à Choſroë Sergiopoli geſtam hoc loco cõmemorabimus: quippe quæ & explicari oratione, & ſempiternæ memoriæ reuera commendari debeat. Hanc vrbem quoque Choſroës inuadere, eamque obſidione expugnare parat. Ac ſimul vt mœnia aggreditur, fit vtrinq; ſermo & colloquiũ de ſeruanda ciuitate: conuenitque inter eos, vti ſacris theſauris ac monumentis, inter quæ crux à Iuſtiniano & Theodoro miſſa fuit, vrbs redimeretur. Vbi iſta fuère ad Choſroëm apportata, percunctatur à ſacerdote & Perſis, qui cum eo ad eam rem miſsi erant, ecquæ alia ſupereſſent? Cui quidem eorum qui verum dicere minimè conſueuerat, reſpondet, alia etiam adhuc monumenta reſtare à paucis quibuſdam ciuibus occultata. Relinquebatur autem ab his qui theſauros & monumenta attulerunt, auri argentiúe prorſus nihil, ſed alterius cuiuſdam materiæ multo præſtabilioris, quæ Deo omnino dicata fuit: ſanctiſſ. dico reliquias Sergij inuicti Chriſti martyris, quæ in capſa erant oblonga, argentóque obducta repoſitæ. Itaque poſtquam Choſroës his verbis perſuaſus, totum exercitũ ad vrbem excidendam dimiſerat, derepentè in ipſis mœnibus magna hominum multitudo clypeis munita viſa eſt ciuitatem propugnare. Quam qui erant miſsi à Choſroë, conſpicati reuerterunt, ac tum multitudinem tum armaturam admirati, ad Choſroëm rem referunt. Vbi autẽ rurſus certior factus eſt, paucos admodum in vrbe remanere, eóſque vel ætate exacta eſſe, vel tenera & immatura (quippe omnes qui ᶜ firma fuère ætate & robuſta,) è medio ſublati erant) pro certo nouit illud miraculum à ſancto martyre editum: & propterea metu perculſus, admiratuſq; Chriſtianorum fidem, domum reuertitur: quem ferunt ſub extremum ætatis tempus diuino regenerationis lauacro tinctum fuiſſe.

Eadem Sergij martyris ope ſeruata.

Choſroes Chriſtianiſmũ qua occaſione amplexus.

c. τῆς σφριγώσης ἡλικίας

De peſtilente morbo. *Caput XXVIII.*

IAm venio narraturus hiſtoriam nunquam antea memoriæ proditam, de morbo qui quinquaginta duos annos inter homines graſſatus eſt, & ita inualuit, vt vniuerſum orbem terrarum depaſceretur. Nam biennio poſt Antiochiam à Perſis captam, peſtifer morbus in eam inuaſiſſe dicitur, in nonnullis rebus ei qui à Thucydide deſcribitur perſimilis, in aliis quibuſdam ab eo multùm diſcrepat: initium cœpit in Æthiopia, † ſicut & ille qui à Thucydide commemoratur, orbemque terrarum vniuerſum deinceps peragrauit: neque quiſquam mortalium fuit, qui eius effugerit contagionem. Ac nonnullas vrbes ᶜ vſque eò opprimebat, quoad eas omnibus ſuis habitatoribus orbaſſet: cum aliis autem, quas fortè occupauit, lenius egit & mitius. Neque certo definitóque tempore graſſari cœpit, neque rurſus cum graſſaretur, ſimili ratione & modo deſiit: quippe nonnulla loca ineunte hyeme, alia ſub finem veris, media æſtate quædam, ᶜ alia autumno progrediente occupauit: & quibuſdam in locis cum partem vrbis attigiſſet, reliquas deſeruit. Ac non rarò licebat videre in ciuitate morbo illo laborante, quaſdam familias prorſus extinctas: interdum verò vna & altera familia interempta, reliquam vrbem integram incolumémque manſiſſe. Quinetiam familiæ quæ integræ manſerunt, ſicut accurata obſeruatione comperimus, ſequenti anno ſolæ morbo vexabantur. Atque quod eſt omnium maximè mirandum, ſi qui fortè vrbes infectas incolentes ad alia loca, quæ morbus minimè inuaſerat, demigrarent, illi ſoli morbo opprimebantur, licet ex ciuitatibus infectis ad alias integras ſe, quò vitæ conſulerent, tranſtuliſſent. Atque hæc quidem calamitas circulorum conuerſionibus, quos ἐπινεμήσεις vocant, ſæpe tum in vrbes tum in alia loca peruaſit: ſed tamen maxima omnium pernicies ſecundo anno circuli, qui ſpacium quindecim annorum complectitur, in homines perlapſa eſt, adeò vt me qui iſta literis prodo (placet enim ea etiam Hiſtoriæ attexere, vt res quarum aliæ aliis appoſitæ conueniunt, coniungam) me, inquam, dum ſcholas adhuc frequentarem, in initio huius contagionis abſceſſus illi qui in inguine naſci ſolent, occuparent. Accidit quoque vt morbo iſto variis graſſante modis, tum complures ex liberis meis, tum coniugem, tum permultos cognatos partim in vrbe, partim in agris degentes amitterem, prout circuli ἐπινεμήσεων calamitates iſtas mihi diſtribuerant. Cum autem

Popularis morbus orbẽ vniuerſum annos 52. peruagatus multas vrbes ciuibus variè exhauſit.

† forſ. legend. ὡς ἢ ἐκεῖνο ἐγένετο.

c. ἐπὶ πολὺ

c. ἐπεχώρει

Euagrius eadẽ peſte infectus.

autem iſta ſcriberem, quinquageſimo octauo anno ſcilicet ætatis, non biēnio antè, morbus iſte quater Antiochiam occupauerat: ac cum iam quartus ab initio circulus dilapſus eſſet, præter liberos, quos ſuprà poſui, filiam prætereà & nepotem perdidi. Morbus verò iſte ᶜ ex variis morborū generibus] compoſitus fuit. Nam in nōnullis hominibus à capite primùm exorſus, oculos cruentos, vultumq́; tumidū reddidit: deinde in guttur delapſus eſt, & quemcūque occuparit, è medio ſuſtulit. Aliis fluxus alui contigit, quibuſdam abſceſſus in inguine exorti, indeq́; febres in primis ardentes, adeò vt biduo aut ad ſummū triduo mortem obirent, perinde tum animo tum corpore affecti, atque illi quibus nihil mali accidiſſet. Alij de mentis ſtatu deturbati, vitā edidêre: quinetiam carbunculi è carne erumpentes multos extinxêre. Euenit etiam interdum, vt qui ſemel atque iterum hoc morbo correpti, euaſiſſent, rurſus eodem oppreſsi interirent. Quod autem ad rationem morbi cōtrahendi attinet, ea ſanè tam varia fuit, ᶜ vt nulla poſsit oratione explicari.] Nā alij ſolùm vnà verſando, pariterq́ vitam degendo fuêre infecti. Alij tangendo duntaxat, & in eandem domum ingrediendo, alij in foro: non pauci qui ex vrbibus contagione infectis fugientes, integri manebāt, ſanis & valentibus morbū ᶜ impertierunt.] Alij qui cum ægrotantibus verſabantur, & non modò ægros, ſed etiam mortuos attingebāt, non omnino in morbū inciderunt. Alij, quibus tametſi propter liberorum aut neceſſariorum interitum in optatis fuit morte occumbere, & maximè ob hāc cauſam ſe ægrotantibus admiſcuêre: tamen perinde acſi morbus ᶜ eorum aduerſaretur voluntati,] neutiquam eo occupati ſunt. Morbus autem, vt ante à me dictum eſt, totū orbem terrarum iam ad ſpaciū quinquaginta duorū annorum ᶜ depaſtus eſt,] omneſq́; morbos qui vnquam extitiſſent, longè ſuperauit. Philoſtratus autem demiratur peſtem, quæ ſua ætate viguit, ad quindecim annos cōtinuatam eſſe. Verùm quæ futura ſunt, hominibus incerta ſunt & incognita, eóque voluuntur, quò Deo, qui & cauſas rerum, & quorſum tendant, cognoſcit, viſum eſt. At iam eò redeamus, vnde deflexit oratio, & cæteras res geſtas Iuſtiniani deinceps perſequamur.

Margin: c. ἐκ διαφόρων νοσημάτων — c. καὶ λόγῳ ὑπερβαίνοντα — c. μεταδόντες — c. ἀνταγωνιζομένη — c. ἐπινεμηθὲν

Varia huius morbi affectio. — *Varia contagionis ratio.*

De inexplebili Iuſtiniani pecuniæ cupiditate. *Caput XXIX.*

IN Iuſtiniano verò tam inexplebilis fuit pecuniæ cupiditas, & tam turpis atq; adeò abſurda rerum alienarū appetitio, vt omnia ſubiectorū bona his, qui magiſtratus adminiſtrabant, qui tributa colligebant, qui nulla de cauſa inſidias hominibus ſtruere volebant, ob auri amorem vendiderit. Complures, imò verò innumerabiles, qui multa bona poſsidebant, cauſa falſa commentitiaque conficta, omnibus fortunis mulctauit. Quòd ſi quæ meretrix oculos cupiditatis ad alicuius bona adiiciens, conſuetudinē ſe vllam cum eo vel cōiunctionem habuiſſe ſimularet, ſtatim omnia iura ac leges, modò Iuſtinianum turpis lucri ſociū conſtitueret, eius cauſa euerſæ iacuerunt, facultatéſque omnes illius, ᶜ qui falſò in crimen adductus erat,] fuerunt in eius domum tranſlatæ. Erat porrò tam largus in pecunia eroganda, vti multa ſancta & magnifica templa in multis locis extrueret, aliáque ſacra ædificia, quibus tum viri, tum mulieres & ætate tenera, & exacta, tum qui variis morbis vexabantur, ſedulò accurarentur, ædificaret: magnamq́ue ſeorſum colligeret à ſuis pecuniarum vim, vnde iſta perficerentur: ᶜ alia denique infinita exequeretur opera,] quæ ſanè pia Deóque accepta eſſent, ſi modò vel ille vel alij qui talia moliuntur, de ſuis ipſorum bonis efficienda curarēt, ſuæq́ue vitæ actiones vacuas à ſceleris labe tanquam hoſtiam Deo offerrent.

Margin: c. καταψευσθέντι δίκης — c. πρᾶξαί τε καὶ ἄλλα μυρία ἔργα

Iuſtiniani philargyria. Iuſtiniani auaritia ſumma. — *Eiuſdem ingēs prodigalitas.*

De ſanctæ Sophiæ ſanctorúmque Apoſtolorum templo eminentiſſimo. *Caput XXX.*

EAdem Iuſtinianus Conſtantinopoli cùm alias multas ſacras ædes pulcherrimo artificio elaboratas Deo & ſanctis erexit, tum inſigne illud & ᶜ præ cæteris eximium] ædificium, ampliſsimū dico Sophiæ templum extruxit: quod quidem tale fuit, quale non aliquando viſum fuiſſet, quodq́ue ornatu & ſplendore adeò excelluit, vti nulla dicendi vi facilè explanari poſſet. At ipſe tamen illud pro virili deſcribere conabor. Teſtudo ſanctuarij quatuor fornicibus in ſublime erecta, & ad tantam ſublata altitudinem, vt ad eius hemiſphærij faſtigium acies eorum

Margin: c. ἀπαράβλητον

Sophiæ templū à Iuſtiniano extructū, eiuſque deſcriptio.

qui infrà ad baſin conſiſtentes, oculos ſurſum tollebant, ægrè penetrare poſſet & qui ſuprà ſtabant, etiamſi valde eſſent animoſi, deſpicere neutiquam auderēt, oculoſúe ad baſin deiicere. Fornices à ſolo vſque ad tectum (vſque eo namque erigūtur penitus uacant. In dextro templi latere, ſunt homini ingredienti ad læuam ᶜ columnæ] ordine locatæ, quæ ex lapide Theſſalico confectæ ſunt: ſunt etiam alta tabulata aliis columnis ſimilibus ſuffulta, in quibus ſi qui volunt, myſteria peracta videre poſſunt. In illis quoque Imperatrix diebus feſtis, dum ſacroſanctæ myſteriorum celebrationi intereſſet, aſsidere ſolem. Quæ quidē partim verſus orientem ſolē, partim occidentem verſus ſic diriguntur, vt minimè impedimento ſint, quo minus amplitudo talis operis ſpectari queat. Porrò autem porticus eorundem tabulatorum, quę infrà columnis paruisq; fornicibus operis extremitates ambiunt. Verum quo magis admirabilis ædificij fabrica velut ante oculos cuiuſque verſetur, viſum eſt hoc loco intexere, quot pedes eius longitudo contineat, quot latitudo, quot, altitudo: & de fornicibus eodē modo, quot pedes vacuus eorum complectatur ambitus, quot denique eorum altitudo. Sic igitur ſe habent: Longitudo à porta, quæ à regione ſacræ conchæ, in qua incruentum offertur ſacrificium, ſita eſt ad ipſam concham vſque, pedes continet C L X X X X. Latitudo à parte Septentrionali ad Borealem, pedes C X V. Altitudo ab ipſo puncto in vertice hemiſphærij ad ſolum vſque, pedes C L X X X. Latitudo autem cuiuſque fornicis ᶜ pedes habet L X V I.] Longitudo totius templi ab Oriente ad Occidentem, pedes C C L X. Latitudo verò τοῦ ἱμφότυ illius pedes continet L X X V. Sunt præterea verſus ſolis occaſum aliæ duæ porticus valde eximiæ, & atria vndique ſub dio poſita. Ab eodem porrò Iuſtiniano ædificatum eſt templum ſanctorum Apoſtolorum, quod omnium facilè primas fert: in quo Imperatores & ſacerdotes ſepeliri ſolent. Verùm de iis rebus iſta hactenus.

c. κίονι

c. ποδῶν ἑξ

Apoſtolorum templū ab eod. extructum.

---

† *De amentia potius quàm amicitia Iuſtiniani, immodicè fauentis Venetorum factioni.* *Caput* XXXI.

† Περὶ τῆς ἐν τῷ κυανῷ χρώματι τοῦ βασιλέως μανίας μᾶλλον ἢ φιλίας.

DE alio item Iuſtiniani facto mihi dicēdum eſt, quod quidem ſiue ex naturæ vitio, ſiue ex formidine & timore ortum ſit, non habeo dicere: eius tamen generis fuit, vt omnem beluinam immanitatem lōgè ſuperaret: duxit autem initium ab ea ſeditione populari, quam Nica, hoc eſt vince, vocant. Placuit Iuſtiniano ita vehementer in alteram factionem eorum qui † Praſini dicūtur, animo propēdere, vt impunè poſſent ipſo meridie in ciuitate aduerſarios trucidare, & non modò non pœnas metuerent, verùm etiam dignarentur honoribus, adeò vt inde multi homicidæ exiſterent. Licebat autem illis in ædes alienas irrumpere, theſauros diripere in illis reconditos, hominibus ſuam ipſorum ſalutem ac vitam diuēdere. Et ſi qui magiſtratus illos cohibere moliretur, ſuo ipſius capiti creauit periculum. Vnde certè vir quidam, qui geſsit in Oriente magiſtratum, quoniam nonnullos eorum qui rebus nouis ſtudebant, neruis coercere voluit, quo modeſtiores efficerentur, per mediam vrbem circumductus fuit, neruiſque grauiter cæſus. Callinicus porrò præfectus Ciliciæ, cum duo Cilices, Paulus & Fauſtinns, homicida vterque, in eum impetum facerent, occidereque in animo haberent, quoniam pœna ex legibus conſtituta eos mulctauit, in crucem actus eſt, hocque ſupplicio pro recta conſcientia & legum obſeruatione affectus. Inde factum eſt, vt qui alterius erant factionis, cum domiciliis ſuis fugiſſent, & à nemine vſquam exciperentur hoſpitio, ſed ᶜ velut ſcelera] vbique exagitarentur, tendere inſidias viatoribus, compilare, cædes facere cœperunt, vſque eò, vti omnia loca nece immatura, direptione & reliquis id genus maleficiis redundarent. Interdū animo in contrariam ſententiam mutato, eius generis homines interfecit, legúmque permiſit poteſtati etiam eos, quos antè paſſus fuiſſet more barbarorum in ciuitatibus impia ſcelera conſciſcere. Sed ad iſta ſigillatim perſequenda mihi nec tempus ſuppetit, nec facultas dicendi. Atque ea quæ diximus, ſatis eſſe poterunt ad coniecturam de reliquis eius facinoribus faciendam.

Im. Cyaneorū aduerſus Praſinos factioni iniquè fauet.

† τῶν κυανέων. Erāt autem factiones duæ Cyaneorū & Praſinorū: Cyaneis fauit Imp.

Vide Chil. Eraſ. In neruum ducere.

Eoſd. tandem perſequitur.

c. ὡς ἄγη

De Barſanuphio monacho. *Cap. XXXII.*

VIxêre per idem tẽpus viri planè diuini, qui multis in locis magna edebant miracula, & quorum gloria vbique peruagata fuit. Ex quorum numero erat Barſanuphius, genere Aegyptius. Iſte vixit in monaſterio prope vrbẽ Gazam, & in carne vitam carni aduerſariam degit, adeò vt multa memorabilia ederet miraculã. Creditur porrò eum in ædicula quadam concluſum ætatem egiſſe, atque à tempore, quo in eam ingreſſus eſt, ad ſpacium quinquaginta annorum & amplius neque à quoquam viſum eſſe, neque quicquam alimenti vel aliarum rerũ in terra cepiſſe. Quibus rebus cum Euſtochius epiſcopus Hieroſolymorum minimè fidem adhiberet, cúmque ædiculam, [c] in qua] vir ille diuinus concluſus fuit, perfodere conſtituiſſet, parum aberat, quin ignis ex ea erumpens, omnes qui cum eo illuc venerant, combuſſiſſet. *Barſanuphius monachus.* c. ᾧ

De Simeone monacho, qui propter Chriſtum ſe morionem eſſe ſimulauit.
Cap. XXXIII.

FVit Emeſæ vir quidam nomine Simeones, qui omni inanis gloriæ cupiditate abiecta, quanquam ſapientia cuiuſque generis, & diuina gratia refertus fuit: tamen his qui eum minimè ignorabant, [c] delirare] viſus eſt. Iſte maxima ex parte remotus ab aliorum conſpectu, vitam tranſegit, nec cuiquam omnino conceſsit poteſtatem cognoſcẽdi, quando aut quo modo Deum precaretur, neque quo tempore ſolus apud ſe vel abſtineret cibariis, vel eadem capeſſeret. Interdum verò cum in publica platea aut in foro verſaretur, viſus eſt à priſtina viuendi conſuetudine deflexiſſe, imò verò etiam nihil omnino vel prudentiæ habere, vel ingenij: quinetiam tabernam aliquãdo ingreſſus, eſculentis, cum eſuriret, & cibis quibuſlibet veſcebatur. Quod ſi quiſpiam inflexo capite eum ſalutabat, ira accenſus, è loco illo celeriter excelsit, veritus ne ſua virtus à vulgo deprehenderetur. Atque ad hunc modum Simeones, dum eſſet in foro, ſe gerere cõſueuit. Erant tamen nonnulli, quibus ſine vlla ſimulatione ſe familiarẽ reddidit. Ex quorum numero vnus fortè habuit ancillam, quæ ſtuprata à quodam & grauida facta, cum ab hero heráque apertè dicere cogeretur, quis hoc feciſſet facinus: reſpondet, Simeonem clàm cum ea concubuiſſe, & ab eo concepiſſe, velléque non [c] iurare] modò rem planè ita ſe habere, verùm etiam ſi opus eſſet, perſpicuè probare. Quod cum Simeones accepiſſet, ita eſſe aſſenſus eſt, ſéque carnem geſtare, rem ſanè quàm lubricam. Vbi verò facinus in omniũ ore eſſe cœpit, & Simeones propterea non exiguam, vti videbatur, ſubierat notam infamiæ, ſe tum ab hominum oculis ſubduxit, tum erubeſcere ſimulauit. Poſtquam igitur dies pariendi aduentauit, eáque de more in lecto ſedit, labor pariendi tam aſperum, tam ingentem, tam denique [c] intolerabilem] dolorem ciebat, vt hominem illam in extremum vitæ periculum deduceret: & tamen partus minimè proceſsit. Itaque cum Simeonem, qui eò dedita opera venit, orarent, vt preces pro illa ad Deũ funderet: dixit, palàm mulierem non prius parituram, quàm verè fateretur, quis infantem, quem geſtat in vtero, procreaſſet. Quod cum feciſſet, & verum oſtendiſſet infantis patrem, extemplò infans, velut veritate obſtetricis munus exequente, ex vtero exiliit. Idem Simeones à quibuſdam viſus eſt aliquando in domum meretricis intrare: qui oſtio occluſo, ſolus cum ſola diu commoratus eſt. Deinde oſtio reſerato, abiit: atque vndique circumſpiciens, ecquis eum videret, auxit magnopere ſuſpicionem, adeò vt qui illum vidiſſent, meretricem ad ſe accerſerent, ab eáque ſciſcitarentur, quid ſibi vellet Simeonis ad eam introitus, tantíque temporis mora? Iurat illa ſe inopia rerũ neceſſariarum, triduo ante illum diem nihil guſtaſſe præter aquam ſolam: Simeonem autem opſonia & cibos, & vaſculum quoddam vini ad ipſam ſecum apportaſſe, & occluſo oſtio appoſuiſſe menſam, iuſsiſſe vt cœnaret, ſéque illis ſaturaret epulis, quippe quæ abſtinentia à cibo ſatis preſſa afflictatáque fuiſſet. Quæ cum illis narraſſet, reliquias cibariorum quæ attulerat Simeones, profert. Porrò autem idem ipſe Simeones, cum terræ motus, qui Phœniciam maritimam conquaſſauit, appropinquaret (quo quidem tempore Berytus, Biblium & Tripolis gra-

Marginal notes: *Simeonis monachi vita qualis.* — c. ὡς ἐκ παρά-φορον. — *Simeones obiectum ſibi à meretrice ſtuprum vt purgauit.* — c. ὀμνύων — c. ἀνύποιστον — *Vt meretricem eſurientem pauit.* — *Vt terræ motum præſignificauit.*

uiſſimas patiebantur ruinas) flagello manu ſublato, columnarum, quæ erant in foro, complures cædebat, ſic vociferatus: Conſiſtite firmè, breui nanque eſtis ſaltaturi. Itaque quoniam nihil ab eo temerè fieri ſolebat, illi qui huic rei geſtæ intererãt, accuratè animo notarunt, quas columnas ſine verberibus præteriſſet: quæ certè nõ multo pòſt terræ motus violentia concuſſæ corruerunt. Multæ aliæ res ab eo præterea geſtæ fuère, quæ operę ſeparato egere videntur.

De Thoma monacho, qui eodem modo fatuitatem fingebat. Cap. XXXIIII.

Thomas Monachus & ſibi & Anaſtaſio mortem impẽdere obſcurè ſignificat.

PEr id temporis Thomas quoque vitam auſteram in Cœloſyria coluit, qui Antiochiam profectus eſt, vt ſubſidium, quod inde quotannis monaſterio ſuo ſuppeditari ſolebat, acciperet. Ab ea quidem Eccleſia presbyter fuerat ordinatus. Hunc Anaſtaſius, qui illam procurabat Eccleſiam, quoniam non raró multum ei faceſſebat moleſtiæ, in maxilla cædit. Quam rem illis qui aderant ægrè ferentibus, dixit neque ſe ab Anaſtaſio poſtea accepturum, néque Anaſtaſium daturum. Quæ vtraque ita acciderunt. Nam Anaſtaſius poſt vnum diem mortem oppetiit: Thomas autem in hoſpitio infirmorum, quod fuit in Daphne ſuburbio, dũ abiret Antiochia domum, ad vitam immortalem migrauit: cuius corpus conditum eſt in ſepulchro, quod aduenis paratum fuit. Vbi verò vno & altero corpore in eodem ſepulchro repoſito, eius corpus, Deo poſt mortem illius maximum edente miraculum, illis ſuperiectum fuit, (nam ea corpora inde amota longéque depulſa fuère) homines ſanctum illum admirati, rem ſignificant Ephremio. Itaque ſanctiſſimum eius corpus cum ſolenni celebritate ac pompa tranſportatur Antiochiam, ibíque in cœmiterio ſepelitur: cuius virtute peſtis, quæ illic tum graſſabatur, ſedata eſt. Ad cuius honorẽ Antiocheni diem feſtũm quotãnis ad noſtram vſque ætatem agere nõ deſierunt. Verùm ad inſtitutã hiſtoriã deinceps ſermonem transferamus.

Thomæ eiuſd. ſepultura & feſtum annuũ Antiochia.

De Mena patriarcha, & miraculo quod ea tempeſtate in Hebræi puero factum eſt. Cap. XXXV.

Epiſcopi Conſtant. Epiphanius, Menas.

ANthimo ex ſede Conſtantinopolitana, vti ſuprà dixi, eiecto, Epiphanius eum capeſsit epiſcopatũ. Epiphanio mortuo ſucceſsit Menas: cuius tẽporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit conſuetudo Conſtantinopoli, vt ſi quando multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Chriſti Dei noſtri ſupereſſent, pueri impuberes qui ſcholas frequentabant, accerſerentur, eáſque manducarent. Quod cum factum fuit, filius cuiuſdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitrarij, vnà cum pueris verſatus eſt: qui quidem parentibus percunctantibus ab eo cauſam moræ, reſpondit, vti res ſe habuit, ſéque cum aliis pueris pariter comediſſe. Hebræus bile, furore & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare ſolebat, puerum coniicit. Poſtquam verò mater puerum quæritans, reperire non potuit, paſsim per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obteſtans, & flebilibus lamentis ſe dedens. Triduo autem pòſt ad oſtium officinæ viri ſui conſiſtens, luctu miſerabiliter diuexata, nomine puerum compellat. Puer matris vocem vt agnouit, è clibano reſponſum dat. Mater effractis foribus intrò irrumpit, videt puerum in mediis carbonibus candentibus conſiſtentem, illæſum ab ignis incendio. Qui cum rogaretur, quo pacto illæſus manſerit? Mulier, inquit, veſte amicta purpurea crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes extinguerem: cibum denique dedit, quoties eſuriebam. Qua re ad Iuſtinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingẽdos decernit: patrem autem pueri, qui recuſauit in numerum Chriſtianorum aſcribi, in Sycis cruci ſuffigendum curauit. ^ Atque] iſta quidem hoc modo.

Mos Euchariſtiæ reliquias pueris tradendi.

Puer Hebræus in fornace ſeruatus.

A. ἦ ante ταῦτα

Qui magnarum vrbium id temporis fuerint epiſcopi. Cap. XXXVI.

Poſt

POſt Menam, Eutychius ad ſedem epiſcopatus Conſtantinopolitani aſcendit:ſedem autem Hieroſolymorum obtinet poſt Martyriū Saluſtius, cui ſucceſſit Helias: hunc Petrus, Petrum autem Macarius ſecutus eſt, Imperatore nondum ei ſuffragante. qui poſtea ſede ſua pulſus fuit. Nam ferebatur eum dogmata Origenis tutatum. Cui in eo epiſcopatu ſucceſſit Euſtochius. Theodoſio porrò, vt ſupra demonſtratum eſt, exturbato, Zoilus epiſcopus declaratus fuit Alexandriæ: quo mortuo, Apollinarius ſedem illam capeſſit.

Epiſcopi Conſtantinop. Hieroſolym. Alexand.

De ſancto vniuerſalique concilo quinto, & quam ob rem inſtitutum fuerit. *Cap. XXXVII.*

POſt Ephremium ſedes Antiochena Domnino concredita fuit. Iam verò cum Vigilius antiquæ Romæ, & Menas nouæ primùm, deinde Eutychius, Alexandriæ autem Apolinarius, & Domninus Antiochiæ epiſcopatum geſſit, Iuſtinianus quintum concilium conuocauit, tali cauſa adductus: Euſtochius, vbi illi qui dogmata Origenis tuebantur, cùm in aliis locis, tum maximè in Noua laura (ſic enim vocabatur) inualeſcerent, omnem curam ac ſtudium ſuum eò contulit, vti eos expelleret. Qui ad Nouam profectus lauram, omnes inde eiecit, & tanquam communem perniciem omnium longè fugauit. Illi in varia loca diſperſi, multos in ſuam pellexerunt opinionem. Quorum patrociniū ſuſcepit Theodorus cognomine Aſcidas, epiſcopus Cæſareæ, vrbis gentis Cappadocum primariæ, qui cū Iuſtiniano aſſiduè verſabatur, eíque fidelis fuit & in primis neceſſarius. Cum igitur iſte animos nobilium palatium incolentium incendiſſet contra Euſtochium, rémque omni impietate ac ſcelere plenam affirmaret: Euſtochius mittit Conſtantinopolim Rufum, qui monaſterio Theodoſij præfuit, & Cononem abbatem Sabæ: qui duo cùm ob virtutis ſuæ præſtantiam, tum ob amplitudinem monaſteriorum [c] quibus præerant,] facilè primas inter monachos ſolitudinem incolentes obtinuerunt. Eos comitati ſunt [c] etiam alij illis] dignitate nō multo inferiores. Hi potiſſimum de Origenis dogmatis, de Euagrio & Didymo diſceptationem inſtituerunt. Theodorus autem epiſcopus Cæſareæ Cappadociæ iſtos ab ea diſceptatione ad aliam traducere cupiens, cauſam Theodori epiſcopi Mopſoeſtiæ, & Theodoriti, & Ibæ introducit: idque non ſine Dei clementiſsimi prouidentia, qui omnes illas res tam præclarè [c] adminiſtrauit,] ad eum ſanè finem, vti omnis profana & impia doctrina vtrinque reiiceretur. Primò igitur quæſtione propoſita, ſítne mortuis anathema denunciandum, ánnon, Eutychius, qui tum aderat, vir in Sacris literis exquiſitè eruditus, non tamen in numero illuſtrium (quippe iam tum munere functus eſt pro epiſcopo Amaſiæ reſpōdendi) viuēte adhuc Mena, cū eos qui in vnum coacti erant, non ſolùm non ſapere, ſed deſipere potius animaduerteret, apertè quæſtionē illam nulla egere deliberatione dixit. Nā Ioſiam regē nō modò ſacerdotes, qui dæmones colebant, quibúſque vita adhuc ſuppetebat, trucidaſſe: ſed eorum etiā ſepulchra, qui iam pridē mortē obierant, [c] effodi curaſſe.] Hæc ab Eutychio dicta accommodatè omnibus videbantur. Quæ cum Iuſtinianus intellexiſſet, Eutychium ſtatim vt mortuus fuit Menas, ad ſedem epiſcopatus Conſtantinopolitani extulit. Vigilius autem per literas conſentit concilio, non tamē intereſſe voluit. Cum verò Iuſtinianus à cōcilio iā coacto ſciſcitaretur, quid de Theodoro, quid de his quæ Theodoritus contra Cyrillū & duodecim illius de fide capita diſſeruiſſet, quid denique de epiſtola Ibæ ad Marin Perſam ſcripta ipſis videretur: vbi multæ ſententiæ Theodori & Theodoriti perlectæ erant, perſpicuéque demonſtratū, iam pridem Theodorum condemnatū fuiſſe, & eius nomen ex ſacris tabulis deletū, & hæreticos poſt mortem etiam condemnari oportere, non Theodoro ſolùm, verumetiam verbis Theodoriti contra duodecim capita Cyrilli & ſanam verámque fidem habitis, & epiſtolæ Ibæ ad Marin Perſam ſcriptæ omnibus, vt dicitur, ſuffrágiis anathema denunciarēt, hæcque proferrēt verba. Quoniā à magno Deo & Seruatore noſtro Ieſu Chriſto, vt eſt in Euangelij parabola, dictum eſt, & cæt. Et paulò pòſt: Condemnamus & anathemati addicimus non ſolùm alios omnes hæreticos, qui ſunt à quatuor ſanctis prædictis conciliis, & à ſancta catho-

Conſtantinopolitana quinta ſynodi occaſio.

c. τῶν ἡγουμένων c. καὶ ἕτεροι οὐ πολλῷ

Eutychij ſententia in eo quòd in mortuos anathema mittere.

c. οἰκονομήσαντος

c. ἀνορύξαι

Anathema concilij in ſcripta quædam Theodori, Theodoriti, Ibæ epiſcoporum.

lica Eccleſia condemnati, verumetiam Theodorum epiſcopum Mopſueſtiæ, & impios eius libros,& impia ſcripta Theodoriti, tum fidem veram, & duodecim ſanctiſs. Cyrilli de fide capita, tum ſanctum concilium Epheſinum primùm impugnantia,& quæcunque ab eodem Theodorito pro defenſione Theodori & Neſtorij literis prodita ſunt. Præterea anathemate etiam damnamus impiam epiſtolam Ibæ ad Marin Perſam ſcriptam.

14. Articulos fidei intelligit.

Atque aliis quibuſdam interpoſitis, quatuordecim veræ & ſynceræ fidei capita expoſuerunt. De quibus rebus ſic actum accepimus. Poſtquam autem libelli ab Eulogio, Conone, Cyriaco & Pancratio monachis contra dogmata Origenis Adamantij,& eos qui huius impietatem & errorem ſequebantur, concilio oblati erant, percunctatur Iuſtinianus à concilio congregato, quid de his ſtatueret? adiungit etiam eódem libelli vnius exemplar, quinetiam literas Vigilij de iiſdem rebus perſcriptas. Ex quibus animaduerti poteſt, quemadmodum elaboratum fuerit ab Origene, vt ſimplicem apoſtolicorum dogmatum doctrinam gentilium & Manichæorum zizaniis refercirct. Itaque vbi contra Origenem & eos qui in eodem cum illo errore verſati ſunt, clamores editi fuerunt, res relata eſt ad Iuſtinianum per epiſtolam, cuius pars aliqua his verbis continebatur: Qui animum nobilitatis antiquæ participem tenes, Imperator Chriſtianiſſime. Et paulo infrà: Fugimus igitur, fugimus iſtam doctrinam. Nam voces eorum qui ſunt ab Eccleſia alieni, non agnoſcimus, imò verò ſi quis talis ſit, eum vt furem & latronem vinculis anathematis firmè conſtrictum extra ſacra Eccleſiæ mœnia eiicimus. Ac pòſt adiungunt iſta: Actorum noſtrorum vim ex eorum lectione facilè intelliges. His adiunxére capita, quæ patroni dogmatum Origenis didicerant: quæ non eorum ſolùm conſenſum, verumetiam diſſenſionem, atque adeò multiplicem errorem perſpicuè declararunt. Quorum quintum caput fuit blaſphemiarum, quæ ex perſona nonnullorum monachorum nouum monaſteriorum incolentium proferebantur, quod ita ſe habet: Theodorus, qui Aſcidas dicitur, epiſcopus Cæſareæ dixit, Si iam apoſtoli & martyres qui miracula edunt, in tanto honore ſint, quæ tandem erit illis reſtitutio in vltima carnis reſtitutione, niſi pares & æquales Chriſto efficiantur? Recenſebantur porrò ab illis qui has res ſtudioſe admodum collegerunt, complures Didymi, Euagrij, Theodori, aliæ blaſphemiæ. Poſt iſtud concilium aliquo temporis interuallo interiecto, Eutychius ſede epiſcopatus Conſtãtinopolitani expellitur, Ioannes ex Sirime ortus, (eſt quidem Sirimis pagus Cynegicæ regionis Antiochiæ finitimæ) in eius locum ſurrogatur.

Aduerſus Origenem & eius ſectatores.

Blaſphema in ſanctos martyres Theodori vox.

Quòd Iuſtinianus à recta fidei cultura excidens, Domini corpus omnis prorſus corruptionis expers eſſe contendebat. Cap. XXXVIII.

Iuſtinianus à recta fide excidit.

EOdem tempore Iuſtinianus à recta ſanæ doctrinæ via auerſus, & ſemitam ingreſſus, quam nec Apoſtoli neque Patres vnquam triuerant, in ſpinas & tribulos delapſus eſt, quibus Eccleſiam farcire inſtituens, id quod volebat minimè eſt propterea conſecutus, quòd Dominus regiam viam ita ᶜfirmis munimentis] ſepſerat, vti homicidæ in eam, perinde ac ſi paries eius inclinatus, & maceries depulſa fuiſſet (in qua re expleta eſt quidem prophetia) minimè inſilirent. Itaque cum Ioannes, qui etiam Catelinus dicebatur, mortuo Vigilio antiquæ Romæ, & Ioannes Sirimenſis nouæ, & Apollinarius Alexandriæ, & Anaſtaſius poſt Domninum Antiochiæ, & Macarius, qui ad propriam ſedem iam reſtitutus fuit, Hieroſolymorum epiſcopatum gubernaret, vbi concilium Origeni, Didymo & Euagrio poſt Euſtochij abdicationem anathema denunciauerat, Iuſtinianus edictum ſcripſit: in quo aſſeruit corpus Domini non eſſe obnoxium internecioni, neque affectionum illarum quæ naturaliter inſitæ ſunt, ínque nullam incurrunt reprehenſionem, particeps eſſe, & Dominum eodem modo ante paſſionem comediſſe, quo poſt reſurrectionem comedit, & corpus eius ſanctiſſimum nullam conuerſionem mutationémve vel ex formatione, quæ in matrice facta eſt, vel ex voluntariis naturalibúſve affectionibus accepiſſe, imò ne poſt reſurrectionem

ᶜ [illegible]

Iuſtiniani ſuper Domini corpore error.

ſurrectionem quidem: quibus opinionibus vt ſacerdotes & epiſcopi vbique aſſentirentur, compellere inſtituit. At omnes ſe Anaſtaſij epiſcopi Antiochiæ ſententiam expectare reſpondendo, primum illius conatum depulerunt.

De Anaſtaſio Antiocheno archiepiſcopo. *Cap.* XXXIX.

ANaſtaſius, vir quidem erat cùm in Sacrarum literarum cognitione apprimè diſertus, tum in moribus & tota vitæ ratione adeò exquiſitus, vt etiam rerum leuicularum magnam curam haberet, ínque illis ne à cōſtanti & ſtabili animi ſui propoſito decedere vellet, [c. [illegible]] ⌈nedum⌉ in rebus maximi momenti & ponderis, & quæ ipſum Deum viderentur attingere. Quinetiam ita ſuum temperauit ingenium, vt neque propter lenitatem animi, atque comitatem nimis facilè his rebus, quæ minus rationi conſentientes erant, cederet, neque propter ſeueritatem & inclementiam ægrè his, quas recta ratio poſtulababat, aſſentiretur. Ac rebus ſeriis audiendis eius patebant aures, & vt ſermone profluens, ita in quæſtionibus diſſoluendis acutus & perſpicax. Rebus autem ineptis & nullius momenti occluſit aures. linguam verò ſic quaſi freno cohibuit, vt & ſermonem ratione moderaretur, & ſilentium loquela præſtabilius efficeret. Iſtum tanquam turrem munitiſſimam oppugnare omni machinarum genere aggreſſus eſt, illud ſcilicet complectens animo, ſe ſi iſtum euerteret, [c. [illegible]] ⌈nullo labore⌉ ciuitatem totam occupaturum, recta fidei dogmata redacturum tanquam in ſeruitutem, & oues Chriſti denique captiuas ab Eccleſia abducturum. Verùm Anaſtaſius ſic diuina quadam animi celſitate elatus fuit (nam ſupra firmam fidei petram conſtitit) vt Iuſtiniano per literas ſuas liberè & apertè contradiceret, tum perſpicuè admodum, tum diſertè oſtenderet, diuinos Apoſtolos, & ſanctos Patres confeſſos eſſe, atque adeò tradidiſſe, corpus Domini internecioni obnoxium eſſe, & affectionū, quæ ſunt natura in animis impreſſæ, quæque reprehenſione carent, particeps. Eodem modem etiam monachis Maioris & Minoris Syriæ eius de hac reſciſcitantibus ſententiam, reſpondit: Omnes confirmauit mentes, ad certamen in eundem præparauit: in Eccleſia denique lectitauit [c. [illegible]] ⌈quotidie⌉ illam Pauli, vaſis electionis ſententiam, Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, etiam ſi angelus de cœlo ſit, anathema eſto. [Gal. 1.] Quibus omnes, paucis exceptis, aſſenſi, ſimile ſtudium erga fidei defenſionem declararunt. [c. [illegible]] Idem porrò Anaſtaſius ⌈cum accepiſſet,⌉ Iuſtinianum velle ipſum in exilium mittere, ſcripſit ad Antiochenos orationem, qua eorum animos in fide confirmaret: quæ certè tum ob ſermomis elegantiam, tum ob crebritatem ſententiarum, tum ob teſtimoniorum à Sacris literis petitorum frequentiam, tum denique ob hiſtoriam, quæ tam commodè in ea narrata eſt, optimo iure ſanè permagni facienda eſt.

Anaſtaſius Antioch. epiſcop.

Conſtanter & apertè Iuſtiniani de Domini corpore dogma impugnat Anaſtaſius.

Anaſtaſij oratio.

De Iuſtiniani morte. *Cap.* XL.

VErùm Iuſtiniani edictum diuina prouidentia, qua melius nobis proſpectum fuit, minimè diuulgatum eſt. Nam Iuſtinianus, qui Anaſtaſio, & ſuis ſacerdotibus exilium indixerat, ex improuiſo perculſus cum triginta octo annos integros, & menſes octo regnaſſet, ex luce migrauit.

Iuſtiniani obitus.

FINIS QVARTI LIBRI.

EVAGRII SCOLASTICI,

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIBER QVINTVS.

De Iuſtini[c] *creatione,] & eius moribus.* Cap. I.

c. ἀναρρήσεως

Iuſtinus iunior Imp. renuntiatur.

IVSTINVS IVNIOR.

IVſtinianus igitur cum omnia omnino turba ac tumultu compleuiſſet, mercedémque his rebus debitam in extremo vitæ ſuæ tempore reportaſſet, ad ſupplicia iuſto Dei iudicio apud inferos luenda profectus eſt. Iuſtinus autem ſororis eius filius, qui præfectus palatij fuit, purpura induitur Imperatoria, cum nemo præter ſuos, vel Iuſtinianum mortem oppetiuiſſe, vel eum Imperatorem declaratum eſſe, vſque eò intelligeret, quoad in circo munera, quæ ius Imperij poſtulat, tum ipſe exequeretur, tum alij ei præſtarent. Itaque his rebus confectis, cum nemo omnino eſſet qui nouis rebus ſtuderet, ad aulam reuertitur. Ac primum dat mandatum,[A] vt omnes epiſcopi & ſacerdotes, qui ex omnibus locis in vnum Conſtantinopoli conuocati erant, ad ſuas ipſorum dimitterentur ſedes, vti conſuetos cultus Deo ſanctè religioſéque adhiberent:] nemóque quicquam quod ad fidem pertineret, nouare moliretur. Atque iſtud eius factum in laude quidem ponendum eſt. Verùm quod ad vitæ eius rationem attinet, deliciis reuera diffluxit & mollicie, in voluptatibus obſcœnis volutatus, alienæ pecuniæ adeò ardenter appetens, vti omnia iniqui quæſtus gratia diuenderet: imò verò etiam ipſa ſacerdotia, diuinum numen minimè reuerens, plebeis hominibus venalia palàm exponeret. Quinetiam audacia & timiditate duobus vitiis contrariis irretitus, primùm Iuſtinum cognatum, virum in magna gloria apud omnes, tum ob rerum bellicarum vſum, tum ob alia ornamenta, iam circiter Danubium ideo cõmorantem, vt Abaros, ne eo flumine traiecto in fines Romanorum irrumperent, prohiberet, ad ſe accerſit. Iſti Abari, ſunt ex gente Scytharum, qui Hamaxobij dicuntur, quique agros vltra Caucaſum iacentes accolunt, oriundi. Qui Turcas vicinos ſuos, ab illis grauibus affecti incommodis, cum omnibus ſuis fugientes, primùm ad Boſphorum venerunt: deinde littoribus Euxini Ponti relictis, (vbi multæ gentes barbaræ habitabant illæ quidem, ſed vrbes & caſtella à Romanis incolebãtur, atque eò tum nonnulli milites rude donati aduentauerant, tum coloniæ erant de Imperatorum ſententia deductæ) rectò itinere contenderunt, omnibus barbaris, qui ante pedes erant vſque eò expugnatis, quoad Danubij ad littora peruenirẽt: vnde legatos miſerunt ad Iuſtinianum. Ex eo loco Iuſtinus accerſebatur, eo nomine videlicet, vti conditionibus inter ipſum & Imperatorem Iuſtinum pactis frueretur. Nam quoniam ambo in ſimili vitæ ſplendore poſiti videbantur, & Imperium ad vtrunque ſpectaret, poſt magnam de rerum ſumma diſceptationem & controuerſiam conuenit inter eos, vt vter illorum ad Imperij honorem aſcenderet, alteri deferret ſecundas, eatenus quidẽ, vti licet ſecundas ab Imperatore, præ cæteris tamen omnibus primas obtineret.

Clerus ab exilio ab eo reuocatus.

A. τοὺς ἁπανταχῆ συναχθέντας ἱερέας ἀφεῖσθαι πρὸς τὰς οἰκείας θρησκείας, ἐφ' ᾧ τὰ συνήθη θρησκεύειν post nouum.

Summa Iuſtini auaritia.

Plinius lib. 45 cap. 12.

Audacia & Timiditas.

Abari à Turcis pulſi, aduerſus quos Iuſtinus Imperatoris cognatus mittitur.

Abarorum ortus.

De Iuſtini cognati ſui occiſione. Cap. II.

Iuſtini ducis cædes autore Imperatore.

QVapropter Iuſtinus Imperator beneuolentia quadam fronte ſimulata alterum Iuſtinum complectitur, & criminibus paulatim contra eum confictis, & ſatellitibus, militibns prætorianis ac ſtipatoribus ab eo remotis, vetat, quo minus in publicum prodiret (domi enim aſſiduè ſe continuit) & tandẽ mandat Alexandriam tranſportandum. In qua vrbe nocte intempeſta, cùm iam decumberet in lecto, miſerandum in modum interẽptus eſt: iſtáque mercede tũ ob beneuolentiã in remp. tum ob res præclarè in bello geſtas remuneratus. Atque nõ prius Imperatoris eiúſque cõiugis furor & iracundiæ flamma reſtincta fuit, quàm caput eius ceruicibus abſciſſum oculis cernerent, inque illud calcibus inſultarent.

De

De execrabilibus Addæo & Aetherio. Cap. III.

NOn longo tempore pòſt, Ætherium & Addæum vtrunque ex ordine ſenatorio, [c] qui principem locum] apud Iuſtinianum diu tenuerant, in iudicium ob piaculum quoddam adducit Iuſtinus. Quorum alter, Ætheriū dico, confeſſus eſt ſe animo inſtituiſſe, Imperatorem veneno conficere, habuiſſeque Addæum illius conatus ſocium, & in omnibus adiutorem. Verùm Addæus graui cum iureiurando affirmat, ſe iſtius rei prorſus ignarum eſſe. At vterque tamen ſecuri percuſſus eſt: atque Addæus, cum iam caput abſcinderetur, dixit ingenuè, ſe licet falſo de iis rebus eſſet accuſatus, iuſta tamen debitáque à Deo facinoris cuiuſque contemplatore & vindice ſibi inflicta ſupplicia. Theodotum nanq; aulæ præfectum ſe præſtigiis quibuſdam è medio ſuſtuliſſe. Cæterùm iſta ita ne ſe habeant, an ſecus, non poſſum equidem pro certo affirmare. Attamen vterque ſceleſtus fuit: quippe Addæus inſano [c] puerorum amore exarſit: [Aetherius autem nullum calumniæ genus præteriens, tum viuos, tum mortuos nomine aulæ Imperatoriæ, cui regnante Iuſtiniano præfuit, fortunis ſpoliauit. Atque hæ res hunc habuere exitum.

c. φέροντα δ' σωρ

Addæus & Aetherius capite plexi.

c. ἀνδρομα-νῶν

De fidei edicto, quod Iuſtinus ad Chriſtianos vbicunque ſcribendum curauit. Cap. IIII.

POrrò autem edictum omnibus vbique Chriſtianis à Iuſtino ſcriptum fuit, his ferè verbis: In nomine Domini Ieſu Chriſti Dei noſtri, Imperator Cæſar, Fl. Iuſtinus, fidelis in Chriſto, Manſuetus, Max. Beneficus, Alamanicus, Gotthicus, Germanicus, Atticus, Frācicus, Herullicus, Gepidicus, Pius, Fortunatus, Glorioſus, Victor, Triumphator, ſemper Auguſtus.

Ioan. 14. Pacem meam do vobis, inquit Chriſtus Dominus, verus Deus noſter: pacem
» meam relinquo vobis, idem Dominus omnibus hominibus prædicat. Atque iſtud
» aliud nihil eſt, quàm vt credentes in eum, ad vnam eandémque Eccleſiam ſe con-
» ferant, in recta Chriſtianorum fide ipſi inter ſe conſentiant, eóſque qui ei contra-
» dicunt, opinionemúe aduerſariam conſectantur, penitus deteſtentur. Eſt enim pri-
» ma omnibus hominibus ſalus, ingenua veræ fidei confeſſio. Quocirca nos qui tum
» præceptis euangelicis, tum ſancto ſymbolo, id eſt, doctrinæ ſanctorum patrum ob-
» ſequentes, hortamur omnes, vti ad vnam eandémque Eccleſiam & diſciplinam ſe
» recipiant, credentes in patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, Trinitatem conſub-
» ſtantialem, vnam deitatem, id eſt naturam & ſubſtantiam, ratione & re ipſa vnam,
» vim, potentiam & facultatem vnam in tribus perſonis glorificantes, in quas bapti-
» zati ſumus, in quas credimus, quibus in vnum coniūgimur. Vnitatem in Trinitate,
» & in vnitate Trinitatem adoramus, tum diuiſionem habentem, tum coniunctionē
» planè admirabilem: vnitatem ſecundum ſubſtantiam, id eſt, diuinitatem, Trinitatē
» ſecundnm proprietates, id eſt, perſonas (Diuiditur enim ratione, vt ita dicam, indi-
» uidua: coniungitur autem diuidua: Siquidem diuinitas, vnum eſt in tribus, & tres v-
» num, in quibus eſt diuinitas, vel vt accuratius dicam, quæ ſunt ipſa diuinitas) Deum
» patrem, Deum filium, Deum Spiritum ſanctum: quandoquidem ſingulæ perſonæ
» per ſe conſiderantur, mente, ea quæ ſeiungi non poſſunt, ſeiungente, Deum nimirū
» tres eſſe perſonas, quæ in vnum motus & naturæ, vt ita dicam, identitate coniun-
» ctæ intelliguntur. Nam oportet & vnum cōfiteri Deum, & tres perſonas, ſiue pro-
» prietates prædicare. Confitemur etiam ipſum vnigenitum filium Dei, Deum ver-
» bum ante ſecula & ab æternitate à patre genitum, non factum: & in nouiſſimis die-
» bus propter noſtram ſalutem deſcendiſſe de cœlis, & incarnatum ex Spiritu ſancto,
» & ex domina noſtra, ſancta & glorioſa Deipara, ſempérque virgine Maria, & natū
» ex ea, qui eſt æqualis patri & Spiritui ſancto. Nam quartæ perſonæ acceſſionem, id
» eſt, Dei verbi incarnati, qui eſt vna perſona trinitatis, ſancta trinitas non admittit:
» ſed eſt vnus & idem Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt conſubſtantialis patri
» ſecundum diuinitatem, nobis autem conſubſtantialis ſecundum humanitatem,
» patibilis quidem carne, diuinitate autem impatibilis. Non enim alium Deum ver-

Iuſtini pium & ſanctum de fide Chriſtiana eiuſque ſarciēda concordia edictum.

bum, qui miracula edidit, & alium qui paſſus eſt agnoſcimus: ſed vnum & eũdem confitemur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Dei verbum, incarnatum, & verè hominem factum, & tum miracula quæ edidit, tum afflictationes quas ſua ſponte pro noſtra ſalute carne ſuſtinuit, vnius & eiuſdem fuiſſe. Nam non homo aliquis ſe ipſum pro nobis tradidit, ſed ipſe Deus verbum, qui ſine diuinitatis mutatione factus eſt homo, & ſua ſponte paſſionem & mortem pro nobis ſubiit. Quapropter dum Deum illum confitemur, non inficiamur hominem eſſe: & dum illum confitemur hominem, ᴬ Deum eſſe non negamus.] Vnde dum vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex vtraque natura, diuinitate & humanitate conſtare aſſerimus, non confuſionem in vnitatem introducimus. Etenim quòd ſecundum noſtram naturam factus ſit homo, non deſinet Deus eſſe: neque quòd Deus ſit ſecundum ſuam naturam, ſimilitudinémque habeat noſtræ ſimilitudinis haud capacem, homo eſſe detrectabit: ſed manet, ſicut Deus in humanitate, ſic non minus in diuinitatis præſtantia, homo. Ambo igitur in eodem, & vnus Deus pariter & homo qui eſt Emanuel. Eundem porrò dum perfectum in diuinitate, perfectum quoque in humanitate, ex quibus duabus rebus conſtat, concedimus, ᴬ vni eius cõpoſitæ perſonæ diuiſionem ſectionemúe particularem non inferimus:] ſed naturarum ſignificamus differentiam, quæ propter copulationem minimè tollitur. Siquidem neque diuina natura mutata eſt in humanam, neque humana natura in diuinam conuerſa: ſed quia vtraque in propriæ naturæ finitione rationéque melius intelligatur, exiſtátque, idcirco copulationem factam in perſona dicimus. Copulatio autem, quæ eſt in perſona, oſtendit Deum verbum, hoc eſt, vnam ex tribus perſonis in diuinitate, non homini, qui antè extitit, coniunctum fuiſſe: ſed in vtero dominę noſtrę ſanctæ & glorioſæ Deiparæ, & ſemper virginis Mariæ ſibi ex ea in propria perſona carnem nobis conſubſtantialem, & eiſdem nobiſcum affectionibus, peccato excepto, obnoxiam, eámque anima rationis & intelligentiæ participe imbutam fabricaſſe. In ſe namque propriam habuit perſonam, & factus eſt homo, & eſt vnus & idem Dominus noſter Ieſus Chriſtus eiuſdem cum patre & Spiritu ſancto particeps gloriæ. Ac dum mente complectimur inexplicabilem eius copulationem, confitemur verè vnam naturam Dei verbi incarnatam carne, anima rationali & mentis participe imbuta. Rurſus autem cum cogitatione comprehendimus naturarum differẽtiam, duas naturas, nulla tamen inducta earum diremptione, aſſerimus. Nam in eo vtraque ineſt natura, & propterea vnum & eundem cõfitemur Chriſtum, vnum filium, vnã perſonã, ſiue vnã proprietatẽ eſſentiæ diuinæ, Deum pariter & hominẽ. Quocirca omnibus, qui iſtis contraria vel ſenſerũt, vel ſentiũt, denunciamus anathema, alienóſque à ſancta, catholica, & apoſtolica Dei Eccleſia iudicamus. Et cum recta veráque dogmata, quæ ſancti patres nobis tradiderunt, nobis prædicata ſint: hortamur vos omnes, imò verò etiam obſecramus, vt in vnam eandémque catholicam & apoſtolicam Eccleſiam coaleſcatis. Nam non grauamur, licet ſimus in hoc eximio Imperij gradu locati, eiuſmodi verbis pro omnium Chriſtianorum concordia & coniunctione vti, eo quidem conſilio, vti omnes vno ore laudem & gloriã Dei opt. max. & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti celebrent, & nemo de reliquo vlla de cauſa, † vel de perſonis Trinitatis, vel de vlla ſyllaba in ea comprehenſa digladietur: quandoquidem ipſæ ſyllabæ nos ad vnam & ſynceram fidem ſententiámque ferũt, & eadem conſuetudo & modus in ſancta, catholica & apoſtolica Dei Eccleſia hactenus omnino firmus & minimè nouatus manſit, & in vniuerſum poſterum tempus manſurus eſt. Huic ᶜ edicto] quanquam conſenſere omnes, illúdque ſicut vera fides poſcit, editum dixere: membra tamen Eccleſiæ, quæ opinionum varietate diſtracta erant, minimè fuerunt ad concordiam reducta, propterea quòd edictum planè & apertis verbis ſignificauit, vnam conſuetudinem in Eccleſiis firmam & minimè nouatam hactenus manſiſſe, & in poſterum tempus manſuram.

ᴬ ἀρνούμεθα αὐτὸν θεὸν ante εἶναι.

ᴬ διαίρεσιν μὲν τὴν ἀνὰ μέρος ἢ τομὴν καὶ ἀπο-ρροήν τῇ μιᾷ αὐτοῦ συνθέτῳ ὑποστάσει ante τὴν δὲ διαφορὰν

† ἢ τὰ πρόσωπα ἢ τὰς συλλαβὰς ζυγομαχῶν. Quod potiùs ad formulas fidei et earũ Autores referẽdum: cùm Græca Trinitatis nomen non habeãt, et συλλαβὰς perſæpe antea pro Literis, Edictis, & Formula fidei vſurpaſſe conſtet. Denique cum de ſyllaba aliqua hic, vt alicubi antea, diſputatio nõ ſit.

c. τῷ ἰδίκτῳ

De Anaſtaſij epiſcopi Theopolitani, id eſt, Antiocheni eiectione. Cap. V.

A. ἰουστῖνος πόσ ἀναστάσιον.

IVſtinus] porrò Anaſtaſium his illi obiectis criminibus, primum quòd ſacrum theſaurum extra modum & in nullum vſum neceſſariũ profuderat, deinde quòd conuicia in ipſum iecerat, (Anaſtaſiũ enim, cùm rogaretur quid cauſæ eſſet, cur ſacrum theſaurum tam effuſe abſumſiſſet? ingenue reſpondiſſe ferunt, Ne à Iuſtino, communi totius orbis pernicie diriperetur) ſede Antiochena exturbauit. Quinetiam dicitur Iuſtinum Anaſtaſio ſuccenſuiſſe, [c] quòd poſtulanti ei pecuniam, cum epiſcopus eſſet deſignatus, Anaſtaſius dare noluit. Alia præterea crimina à quibuſdam, qui Imperatoris inſtituto, credo, inſeruire ſtudebant, ei intendebantur.

Anaſtaſium cur à Iuſtino ſede Antiochena ſit exturbatum.

c. ὅτι

Quòd Anaſtaſio ſucceſsit Gregorius epiſcopus, & quibus moribus præditus fuerit. Cap. VI.

POſt illum Gregorius ad ſacrum epiſcopatus gradum elatus fuit, qui ob poëticam facultatem magnam apud omnes gloriam cõſecutus eſt. Hic ineunte ætate monaſticam viuendi viam ingreſſus, adeò viriliter & excelſo animo in ea decertauit, vt cum iam primùm pubeſcere inciperet, ad ſummum & perfectiſſimum gradum peruenerit: præfueritque monaſterio Conſtantinopoli, in quo vitam inopem & auſteram degit. Deinde mandato Iuſtini, monaſterio in mõte Sina præfectus fuit: vbi obſeſſus à barbaris Scenetis Arabibus, in grauiſſima incidit pericula. Ac cùm in illis locis pacem conſtituiſſet, inde ad epiſcopatum capeſſendum accerſitus fuit. Erat vir quidem, ſiue prudentiam ſiue virtutem ſpectes, omnino præſtantiſſimus, & ad quancunque rem animum ſuum applicaret, in ea perficienda longè diligentiſſimus: atque vt metu percelli non poterat, ſic nullo modo adduci, vt vel ſententia cederet, vel hominum pertimeſceret poteſtatem. Ita porrò magnificas pecuniarum fecit largitiones (liberalitate namque & beneficentia in quenque vſus) vti cum aliquo prodiret, ingẽs multitudo præter eos qui illum comitari conſueuiſſent, eum ſequerentur, & qui vel viderent vel audirẽt eum quopiam iturum, frequentes confluerent. Atque ad eximiam illius dignitatis amplitudinem, in qua collocatus fuit, hæc velut ſecunda adiecta fuere ornamenta, quòd videlicet homines ſua ſponte inducti tam ſæpe vel propè in eum intueri, vel verba facientem audire cuperent. Erat enim ad deſiderium ſui in animis omnium qui quacunque de cauſa vel quocunque modo ipſum compellaſſent, inſerendum aptiſſimus: admirabilis cum primis aſpectu, ſermone propter leporẽ iucundiſſimus. Et ſicut ad rem quampiam intelligentiæ acumine ex tempore eliciẽdam peracutus, ſic ad optimum conſilium capiendum, & ad iudicandum tum de ſuis rebus, tum de alienis, ſolertiſsimus. Vnde etiam euenit, vt tot & tam egregia facinora gereret: nihil enim diſtulit in craſtinum. In magnam præterea traduxit admirationem non ſolùm Imperatores Romanos, verùm etiam reges Perſarum, propterea quòd omnibus ita vti poterat, ſicut tum poſcebat neceſsitas, tum occaſio, quam non aliquando omiſit, poſtulabat. Cuius quidem rei ſingulæ eius res geſtæ argumento eſſe poſſunt. Erat quoque in eo multa ſeueritas, & interdum ira: non exigua rurſus, imo verò etiam permagna comitas & manſuetudo, vt illud prudens Gregorij Theologi dictum in eum optimè conueniret: Seueritas ſic cum pudore tẽperata fuit, vti neutra res læderetur ab altera, ſed vtraque alterius ope maximam conſequeretur commendationem.

Gregorius Anaſtaſij ſucceſſor.

Vita inſtituta & mores omnibus probatiſſimi & gratiſſimi.

Idem Gregorij Theologi virtutes imitatione adeptus.

Quòd qui Perſarmeni dicti ſunt, ſe ditioni Romanorum tradiderunt, atque hinc bellum in Perſas ſuſceptum eſſe. Cap. VII.

PRimo anno, quo iſte epiſcopatum adminiſtrauit, qui maiorem accolebant Armeniam, (ſic enim olim appellata eſt, poſtea tamẽ Perſarmenia, quæ antè fuerat Romanis ſubiecta, & à Philippo, qui Gordiano ſucceſsit, Saporæ prodita: atque vt Armenia, quæ minor dicitur, fuit in ditione Romanorum, ſic reliqua tota Perſis paruit) qui inquam Maiorem accolebant, fidem Chriſtianam profeſsi, quoniam à cæteris Perſis miſerè, & potiſsimùm religionis ſuæ gratia vexaban-

Armenia maior, quæ & Perſarmenia, cur ad Romanos defecit.

tur, clandeſtinam ad Iuſtinum miſere legationem, ſupplicaturi, vt Romanorum ſubiicerentur Imperio, quo liberè, nemine impediente diuinos cultus exequerentur. Quam legationem cum Iuſtinus admiſiſſet, & quædam conditiones in literis, quas ad eos dabat, explicatæ eſſent, & ſacroſancto ac ſolenni iureiurando confirmatæ, Armenij ſuos ipſorum principes trucidant, & ſe cum ſuis omnibus Romano adiungunt Imperio. Quibus cum regio finitima, in qua homines cùm eiuſdem gẽtis, tum peregrini habitabant, vnà Romanorũ ditioni acceſsit, duce Vardane, qui apud eos tum ob generis & honoris ſplendorem, tum ob peritiam rei militaris facilè primas obtinuit. Itaque Iuſtinus Choſroem his de rebus cum inſimulantem hac oratione repulit: Præfinitum paci tempus effluxiſſe, nec fas eſſe vt Chriſtiani Chriſtianos in tempore belli ad ſe confugientes deſertos eſſe patiantur. Atque Iuſtinus, tametſi iſtud dedit reſponſum Choſroi, tamen ad bellum gerendum neutiquam ſe parat, ſed conſuetis deliciis tenetur irretitus, omniáque ſuæ voluptati poſtponit.

Iuſtini ad Choſroem per legatos de Perſarmenis conquerentem reſponſio.

Iuſtini ignauia omnia voluptatibus poſthabentis.

De Martiano duce, & obſidione Niſibis. Cap. VIII.

Martiani in Perſas proficiſcẽtis exercitus qualis.

INterea Martianum cognatum ſuum mittit ducem in Orientẽ, cui neque exercitum aptum ad præliandum, neque res alias ad bellum gerendum neceſſarias ſuppeditat: qui non ſine aperto diſcrimine & extremo de ſumma rerum periculo petit Meſopotamiam, ductis ſecum perpaucis militibus, iiſque inermibus: inter quos habuit & foſſores & [c] bubulcos,] nonnullos ex numero vectigalium exemptos. Leuem igitur pugnam circiter Niſibin contra Perſas quoſdam inſtituit, reliquis Perſis nondum ad arma paratis: atque ſuperiores [c] adeptus,] obſidet ciuitatem. At Perſæ ne portas quidem occludere operæ precium putarunt, ſed exercitum Romanum turpiſſimis affectum contumeliis penitus contemnere viſi ſunt. Ac quanquam multa alia prodigia calamitates futuras portendentia viſa fuere, inter cætera tamen in ipſo belli initio vitulus recens editus viſus eſt, qui duo capita habuit ex vna ceruice excreſcentia.

c. βουκόλους

Niſibis obſeſſio.

c. ἐχυρῶς

Bos biceps.

Quòd Choſroes vbi contra Romanos Adaarmanem ducem emiſerat, qui illos magnis multiſque cladibus affecit, ipſe Niſibim profectus eſt.

Cap. IX.

Perſarum in Romanos expeditio duce Adaarmane.

CHoſroes verò vbi ſatis ad bellum gerendum inſtructus fuit, [c] Adaarmanem] aliquouſque perductum trans Euphratem, qui in ditione ſua erat, mittit cum exercitu: qui eius iuſſu in fines Imperij Romani per vrbem, quæ Circeſium dicitur, irrumpit. Circeſium autem eſt vrbs Romanis opportuniſſima, in extremis oris ditionis Romanæ ſita: quæ non ſolum mœnibus firmè munita eſt ad immẽſam altitudinem erectis, verùm etiam Euphrate & Abora fluuiis circundata, & ab eiſdem velut inſula facta. Deinde ipſe Tigrim fluuium vnà cum copiis ſuis tranſgreſſus Niſibin rectà contendit. Quæ res geſtæ diu Romanos latuerunt, adeò vt [c] Iuſtinus] famæ Choſroem aut mortuum eſſe, aut ad extremum [A] ſpiritum] edendum veniſſe loquenti, fidem adhiberet: iniquóque animo & grauiter ferret obſidionem Niſibis tardatam eſſe, miſiſſéque quoſdam qui Martianum incitarent, & claues vrbis quàm primum ad ipſum adferrent. Verùm vbi res minimè procedit, ſed [c] Iuſtinus] grauem ſubit turpitudinis & infamiæ notã, propterea quòd in tanta & tam ampla vrbe obſidenda, cum tam abiecto præſertim exercitu rem, quam nullo modo conficere poterat, tentare videbatur, primùm de ea fit certior Gregorius epiſcopus Antiochiæ. Nam huic epiſcopus Niſibis amiciſſimus fuit, magnis muneribus ab eo donatus, & propterea cum inſanam Perſarum contumeliam contra Chriſtianos admiſſam, qua ſemper ferè premebantur, ægrè admodum pateretur, & magnopere cuperet ciuitatem, cuius ipſe fuit epiſcopus, in ditionem Romanorum venire, omnia, quæ extra fines Romanorum circiter Niſibin gerebantur, ſignificauit, opportunéque expoſuit. Quæ quidem Gregorius illico ad Iuſtinum retulit, eíque quàm celerrimam declarauit Choſrois incurſionem. At verò ille in conſuetarum voluptatum ſordibus volutatus Gregorij literis neque animum attendere, neque fidẽ habere voluit, illud duntaxat verum arbitratus, quod ipſe

c. Ἀδααρμάνην

Imperatoris ad Martianum ridicula mandata.

c. ἐκεῖνον

A. ἄχρι ἐσχάτης

c. ἐκεῖνον

Fruſtra Gregorius Antioch. Epiſc. a Niſibenſi de Perſarũ rebus certior factus, Imperatorem monet.

ipſe in animum induxerat. Nam hominum intemperantium & luxu perditorum conſuetudinem imitabatur, in quorum animis ſicut ignauia inſita eſt, ita de proſpero rerum euentu nimis magna fiducia, & ſi quid contra ipſorum voluntatem acciderit, ei nolunt vllo modo fidem adiungere. Itaque ſcribit Gregorio, réſque ad ſe relatas, quaſi omnino veræ non ſint, [c] reiicit.] Quòd ſi veræ ſint, Perſas non ante ſuos obſidionem occupaturos: ſin autem antè occuparent, cum magno ſuo malo diſceſſuros. Deinde mittit Acacium, hominem ſuperbum & contumelioſum ad Martianum cum hoc mandato, vt ſi Martianus alterum pedem in ciuitatem [c] antè intuliſſet,] honoris ſui gradu eum abdicaret.] Quod quidem factum eſt ab eo ſedulò, ídque non ſine reip. detrimēto, quò Imperatoris mandato inſeruiret. Nam profectus ad caſtra Romanorum, Martianum extra fines Imperij verſantem inſciente exercitu ſpoliat dignitate. Præfecti autem manipulares & centuriones, vbi peractis vigiliis [A] didicerant] ducem ſuum de honoris gradu dimotum, copias non vlterius ducunt, ſed clàm ſe inde ſubducentes, ſparſi fugiunt, obſidione cum omnium irriſione dimiſſa. Adaarmanes igitur, qui Perſarū & Scenetarū barbarorū ſatis magnū & validum habebat exercitum, Circeſium præteriens, res Romanorū incendio, occiſione & aliis omnibus vaſtationis generibus populatur, nec quicquam clementiæ omnino vel cognitione complexus eſt, vel factis declarauit. Capit caſtella & pagos multos, nemine propterea repugnante, primùm quòd copiæ Romanæ nullum ducem habuere: deinde quòd militibus circiter Daras à Choſroë circumcluſis, populationes agrorū, & incurſiones abſque vllo timore fiebant. Inuadit porrò Choſroës Antiochiam per ſuos duntaxat milites, (ipſe namque eò non venit) qui præter omnem ſpem inde fuere repulſi, cum tamen nemo vel pauci admodum in ciuitate remanerent: cúmque epiſcopus inde fugiſſet, ſecúmque [c] eduxiſſet] ſacrum eccleſiæ theſaurum, propterea quòd magna pars muri ceciderat, & populus, vt fit in eiuſmodi præſertim temporibus, ſeditione conflata [c] nouis rebus] ſtudebat: quibus fugientibus vrbs deſerta relicta † neque quiſquam erat, qui vel ad machinas vllas contra hoſtes fabricandas, vel ad eiſdem vllo modo reſiſtendum animum intenderet.

c. ἀποδιοπομπ… φήμας

c. ῥᾴδιον τῷ … ἀρχῆς

c. ἰ… μαθον

c. … νεωτερισμάτων

† … Nemine prorſus reſiſtere, aut hoſtibus obuiā ire conante.

Martiano exauctorato duce, ſufficitur Acacius, & ridiculè Niſibidis ſoluitur obſidio.

Romano exercitu diſſipato, ferro & flamma omnia vaſtat Adaarmanes.

Theopolis quæ & Antiochia à Perſis occupatur.

De Apamea & Daras expugnatione. Cap. X.

POſteà verò quàm hic conatus Adaarmani minimè ſucceſſit ex ſententia, vrbe [A] quæ] olim Heraclea, poſtea autem Gagalica nominata eſt, incenſa: Apameam, quam Seleucus filius Nicanoris habitatoribus compleuit, ciuitatem quondam beatam, temporis tamen diuturnitate multum diminutam & propè labefactatam, iter capit. Ac cum vrbem quibuſdam pactis conditionibus acquiſiuiſſet, quoniam ciues reſiſtere minimè poterant, muro præ vetuſtate ad terram collapſo, eam totam igni abſumpſit, & [c] direptis omnium fortunis, & omnibus rebus] contra pactas conditiones vaſtatis, & vrbe ipſa agríſque finitimis in ſeruitutem redactis, abiit: ſimúlque non epiſcopum ſolùm, ſed præfectum vrbis etiam [c] viuum ſecum abduxit.] Quinetiam in itinere ſuo inde ſuſcepto grauiſſima patrauit mala, obſtante nemine aut omnino reſiſtente, pauciſſimis copiis exceptis à Iuſtino eò miſſis, quibus Magnus præfuit, qui antè menſæ argētariæ Cōſtantinopoli præfuiſſe dicebatur, poſtea verò vnā ex [A] ædibus] Imperatoriis Iuſtini mandato procuraſſe: quæ quidem copiæ illinc profugiētes attonitæ, parum aberat, quin capti fuiſſent. Itaque Adaarmanes his rebus confectis, ad Choſroë ſe recipit, qui ciuitatem obſeſſam nondum expugnauerat. Hic eius copiis adiunctus, & eas effecit valentiores, & ſuorum confirmauit animos, & [c] hoſtes] denique perterrefecit. Vrbem autem offendit vallo circundatam, & aggerem ingentem prope mœnia factum, & machinas ad vrbes capiendas accommodatas, & [c] catapultas,] tela ex locis ſuperioribus commodè iacientes, quæ vulgò baliſtæ vocātur. Quibus rebus adiutus Choſroës, vrbem tempore hyberno vi capit, Ioanne Timoſtrati filio, qui ei præerat, nullam curam ad hoſtem propulſandum ſuſcipiente, imò verò eam prodente. Vtrūmque enim dicitur. Obſederat autem vrbem Choſroës amplius quinq; mēſes, nemine reſiſtente. Omnibus igitur è ciuitate promiſcuè eductis, & quibuſdā

A. τῶν ἄντε πυλῶν.

c. πάντα … ἀναλώσας

c. … ζωγρήσας ἀπήγαγε

A. οἰκιῶν post βασιλικῶν

c. τούτους …

c. καταπέλτας

Apamea à Perſis duce Adaarmane diripitur.

Dara per Choſroem expugnatur.

in maximam traduxere admirationem, tum ad immẽſam vim lachrymarũ profundendam impulere. Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non regibus ſolùm & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primum quod ad corporis formam attinet, [a] ea principatu planè digna fuit:] quod autẽ ſpectat ad animum, illum manſuetudo & benignitas exornarunt. Primò ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendũ inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolum ad neceſſitatem, verum etiam ad affluentiã. Nam non iſtud modò conſiderabat, † quòd qui opis indigeant, illis beneficia accipienda ſint: ſed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò [c] adulteriũ exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lachrymis collectum eſt. Qua re inductus, tributũ [c] vnius integri anni] vectigalibus condonat. Quinetiam prædia, quæ Ardamanes tributis impoſitis ferè labefactauerat, quaſi in libertatem vindicauit: & non modò damnum pro eius magnitudine, ſed etiam cum fœnore ſarciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores ſuos ſubiectos magiſtratibus pro libidine abutendos exponere & quodam modo diuendere conſueuerant, remiſit: cauitque per leges, ne quid eiuſmodi in poſterum committeretur.

Tiberij corporis & animi dotes egregiæ.

A ἄξιον τυραννίδος ἦν, ἀστεῖον δὲ ψυχήν

† forſ. melius ὅ,τι

c. κίβδηλον

c. ὅλου τοῦ χρόνου

Quòd Tiberius Imperator coacto magno contra Choſroem exercitu, illum ductore militum Iuſtiniano, ab Romanorum ditione repulit. Cap. XIIII.

IDem Tiberius, cũ pecuniã malè & iniquè partã ita collocaſſet, ſicut ratio & æquitas poſtulabat, res ad bellũ faciẽdũ neceſſarias parare, ingentẽ cogere exercitũ virorũ facilè præſtantiſſimorũ, tam ex gẽtibus tranſalpinis circiter Rhenũ incolẽtibus, quàm ex ciſalpinis, quinetiam ex Maſſagetis, aliiſque ex genere Scytharum, ex Pæonia præterea, Myſia, Illyria & Iſauria collectorum, adeò vt propè centum quinquaginta turmas equitum lectiſſimorum inſtructas haberet: quorum ſubſidio Choſroem, qui ſtatim poſt Daras expugnatas, tempore æſtiuo in Armeniam inuaſerat, indéque iter verſus Cæſaream vrbem Cappadociæ primariam ſuſceperat, penitùs profligauit. Iſte Choſroes tam inſolenter ſe geſſit aduerſus Imperium Romanum, vti cum Imperator legatos ad eum miſiſſet, illis ne ſe quidem adeundi poteſtatem facere dignaretur, ſed iuberet eos Cæſaream vſque ſequi. Ibi nanque ſe conſilium de eorum legatione initurum dixit. Poſtquam verò exercitum Romanũ ex aduerſo ſibi occurrentem, & à Iuſtiniano fratre Iuſtini, qui tam miſerabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & turbas claſsicum canentes, & ſigna ad pugnã ſublata, & milites acutè vociferãtes, & in acie pulchro ordine locatos, iram & furorem anhelantes, & tantum ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero vel ipſa cogitatione conceperit, animaduertit: vehementer obſtupefactus, prę re tam inſperata inexpectatáque ex intimo pectore ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callide ludificantem Curs Scytha, qui dextro cornu exercitus Romani præfuit, adortus eſt: & cũ Perſæ impetum eius ferre non poſſent, ſed aciem penitùs desererent, Curs magnam cædẽ hoſtium fecit. Poſtremum agmen [c] à tergo] inuadit, vbi apparatus tum Choſrois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit theſaurum Regis vniuerſum, & omnem præterea apparatum bellicũ, ídque Choſroe inſpectante tolerãteq́; atque hoc potius perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipſum irrueret. Curs igitur cum ſuis magna pecuniæ vi & multis ſpoliis potitus eſt: iumenta cum ſarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro deo coluit Choſroes, abducit: atque Perſarũ exercitu repulſo, [c] lætum pæana canens,]ſub crepuſculũ redit ad ſuos, qui iam ſtationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Choſroes, neque illi præliari cœperant, ſed quædam duntaxat velitares pugnæ factæ ſunt, ſicubi ſinguli ex vtroque exercitu, vti fieri ſolet, cum ſingulis congrederentur. Choſroes autem ingenti rogo noctu accenſo, prælium nocturnum inſtituit. Ac cum Romani duos haberent exercitus, illum qui verſus Septentrionem erat, intempeſta nocte adoritur. Quo repentè & de improuiſo pedem referente, Melitinam vrbem ſitam in

Tiberij contra Choſroem exercitus.

Iuſtinianus Romanorum dux, à quo fuſus fugatuſque Choſroes exercitus.

c. ἐπιγόνοις

c. παιανίζων

proximo, præſidiis nudatam atque prorſus deſertam à ciuibus inuadit, qua igne abſumpta, parat ſe ad fluuium Euphratem traiiciendum. Vbi verò copiæ Romanorum in vnum [c] coactæ] eum ſequi cœperunt, ipſe metuens de ſalute ſua, conſcenſo elephante, fluuium tranſmittit: magna autē pars exercitus ſui tranando flumine vndis obruta eſt. Quā ſubmerſam cum accepiſſet, maturè deceſsit. Itaque Choſroes hoc poſtremum ſupplicium pro inſana temeritate contra Romanos admiſſa luens, vnà cum ſuis qui ſupererant, in Orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iuſtinianus verò incurſione cum toto exercitu in fines ditionis Perſarum facta, tota hyeme ibi commoratus eſt, nemine quicquam omnino ei exhibente moleſtiarum. Circiter verò ſolſtitium ęſtiuum redit, nulla parte exercitus amiſſa: atque in finibus, quibus Romanorum & Perſarum Imperium terminatur, cum magna vitæ proſperitate & rerum geſtarum gloria totum æſtatis tempus contriuit. c. ἀλισθὲν

Quòd Choſroes, cum ſe ſuperatum pugna dolenter tuliſſet, mortuus eſt, filio ſuo Hormiſdæ Perſarum Imperio relicto. Caput XV.

Choſroës interitus.

CHoſroes autem [c] ingenti doloris cumulo oppreſſus,] animo fracto & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & variis ægritudinis fluctibus demerſus, miſerandum in modum interiit: ac legem quam ſcripſit, ne rex Perſarum in poſterum contra Romanos arma ferret, velut ſempiternum ſuæ fugæ monimentum poſt ſe reliquit. Quo extincto, Hormiſdes eius filius regnum capeſsit: [c] de quo] in præſentia omitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ me ad ſe vocant, & ſermonis noſtri curſum eò transferri expectant. c. μυρίων ἄχθει ἐνσχεθὲν c. ἐν τῷ πα- ρόντι.

Quinam tum temporis præcipuarum Eccleſiarum epiſcopi fuerint. Caput XVI.

Epiſcopi Romani: Conſtantinopolitani, Alexādrini, Hieroſolymitani.

CVm Ioānes, qui alio nomine Catelin⁹ dicebatur, ex vita migraſſet, Bonoſus epiſcopatus Romani ſuſcipit gubernacula: cui ſucceſsit Ioannes alter, hunc rurſus ſecutus eſt Pelagius. Epiſcopatum autem Conſtātinopolitanum [c] poſt Ioannē] Eutychius, qui etiam antea eundem rexerat, capeſsit. In ſedem verò Alexādrinam, Apollinario mortuo, Ioānes ſucceſsit: poſt quem Eulogius. Ad epiſcopatus Hieroſolymitani gradum poſt Macarium aſcēdit Ioannes, qui in monaſterio, quod ἀκοιμήτων dicitur, vitam valde inopem & auſteram tranſegerat: cuius temporibus nihil in ſtatu Eccleſiæ nouatum fuit. *Benedictus vocatur à Platina.* c. μετ' ἰωάννην

De terræmotu Antiochiæ regnante Tiberio. Caput XVII.

Terræ motus Antiochiæ & Conſtantinopoli.

ANtiochiæ porrò & Daphnæ, quæ eſt illi finitima, ad tertium annum imperij Tiberij Cæſaris tam ingens terræmotus [c] in ipſo] meridie extitit, vt Daphne tota eius vi & impetu concideret, & Antiochiæ ædificia tam publica quàm priuata ad terram vſque diſrumperentur illa quidem, ſed non ita tamen, vti ad ſolum ruerent. Acciderunt præterea tum Antiochiæ, tum Conſtantinopoli alia nonnulla quæ longum ſermonem requirunt: quæ quidem certè vtramque vrbem grauiter exagitarunt, & in maximas turbas coniecerunt: atque vt ex diuino quodam zelo orta ſunt, ſic exitum habuēre planè admirabilem, de quibus deinceps verba facturus ſum. c. ἐν αὐτῇ

De tumultu, qui propter ſceleſtum Anatolium fiebat. Caput XVIII.

Anatolius diis ſacrificat.

ANatolius quidam, vir primùm quidem plebeius & mollis, poſtea verò ad magiſtratus & alia munera obeūda ſubdolè, neſcio quo modo [c] arrepſit,] & Antiochiæ ætatem traduxit. Quo in loco res, quas habebat in manibus, ſedulò executus eſt. Vnde cum Gregorio eius vrbis antiſtite maximā conflauit familiaritatem: perſæpeq; illū adiit, partim gratia de negociis ſuis colloquēdi, partim vt maiorem authoritatem ex crebra eius conſuetudine ſibi conciliaret. Iſte Anatolius hoſtias ſimulachris immolaſſe fortè deprehenſus eſt: qui cum vocaretur c. ἀνερπύσας

in quæ-

in quæſtionem, homo impius, præſtigiator, & infinitis inuolutus ſceleribus repertus fuit. Et tamen parum aberat, quin & ipſe & ſui omnes (habuit namque alios ſui ſimiles, qui idolis itidem ſacrificaſſe manifeſtò tenebantur) liberi dimiſſi fuiſſent, niſi populus excitato tumultu, omnia turbis ita miſcuiſſet, vt concilium de illis impiis initum eo pacto diremptum eſſet. Quinetiam contra Gregorium epiſcopum clamores tolluntur, cum conſilij Anatolij participem fuiſſe palam prædicatum Porrò autem execrabilis dæmon, humanæ vitæ perturbator, †nonnullos induxerat, vt victimis immolandis cum Anatolio ſe ſocios adiungerent. Hinc Gregorius in maximum venit diſcrimen, populo eum grauiſsimè exagitante inſectantéque: hinc etiam tam vehemens in illum mouebatur ſuſpicio, vt Imperator ipſe Tiberius coram ex ore Anatolij rei veritatem [c] expiſcari laboraret.] Mandatum igitur dat, vt Anatolius & ſui omnes Conſtantinopolim quàm celerrimè aduentarent. Quiqus rebus cognitis, Anatolius ad imaginem quandam Mariæ Deiparæ fune in carcere ſublimem appenſam accurrens,] manibus à tergo † complicatis, † ſe ei ſupplicare precéſque adhibere oſtendit. Illa autem eum velut ſacrilegum deteſtata, & vt Deo inuiſum coarguens, penitùs abs ſe auertit: ſpectaculum planè horribile, & ſempiternæ memoriæ prodendum. Quod quidem † à præſidiariis militibus & ab his, quibus illius cuſtodia commiſſa fuit viſum eſt, & ab iiſdem omnibus aliis diuulgatum. Apparuit item Deipara re ipſa nonnullis aliis fidelibus, eóſque contra ſcelestum illum incitauit, inquiens, Anatolium filium ſuum contumeliis afficere. Vbi verò Anatolius ad vrbem Conſtantinopolim deductus fuit, & ibi verberibus ſupra modum cæſus, nihil contra epiſcopum potuit dicere, ipſe cum ſuis maioris tumultus & ſeditionis planè popularis ciuitati author & cauſa extitit. Nam cum quidam illorum ſententiam haberent de ſe pronunciatam, vt non morte, ſed exilio duntaxat mulctarentur: populus diuino quodam zelo incenſus, omnia turbare, bile & iracundia exardeſcere, exilióque damnatos rapere cœpit: qui in nauem piſcatoriam impoſiti, totius populi ſuffragiis viui ignis tradebantur incendio. Contra Imperatorem porrò & Eutychium epiſcopum ſuum tanquam fidei proditores grauiter vociferari. Nec dubium quin & Eutychium & eos, quibus poteſtas in Anatolium cum ſuis inquirendi permiſſa fuit, (iſtos nanque in ſingulis locis conquirere, & vndique circunſidere cœperunt) prorſus è medio ſuſtuliſſent, niſi Dei prouidentia, quæ omnium ſaluti proſpicit, illos è quærentium manibus eripuiſſet, & tam ingentis populi multitudinis furorem pedetentim ſedauiſſet: ſiquidem ita factum eſt, vt neque vllum atrox facinus eorum manibus ederetur, & Anatolius primùm in amphitheatro beſtiis expoſitus, ab iiſdem dilaniaretur, deinde ageretur in crucem. Neque tamen ita finem ſuppliciorum ſibi inflictorum reperit. Nam lupi corpus eius in terram diſturbantes, (quòd antè nunquam viſum fuiſſet) paſtu crudeli membratim deuorarunt. Erat autem quidam è noſtris hominibus, qui prius quam res iſtæ confectæ eſſent, dixerat, ſe ſecundum quietem vidiſſe, ſententiam contra Anatolium ac ſuos à populo latam. Quinetiam vir illuſtris, qui Imperatoris palatio præfuit, quíque partes Anatolij acriter admodum tuebatur, dixerat quoque ſe vidiſſe Deiparam Mariam, eámque ſic ipſi locutam: Quouſque defendis cauſam Anatolij, qui tum me tum filium meum tantis onerat contumeliis? Sed de his hoc modo.

Margin notes (left): † ἐνίους ἔπεισεν, ὡς καὶ θυσίαις αὐτοὺς σὺν Ἀνατολίῳ προσεῖσθαι, nonnullis perſuaſerat eũ etiam cum Anatolio ſacrificaſſe. — c. ἐξιχνεῦσαι — † Alij ὀπιςθίγξας. Niceph. tantum στρέψας. — † Rectè hoc loco pro ἂν legiſſe videtur ἐαυτῶν. — † ὑπὸ τῶν ἐμφρουρίων, apparet hoc loco nihil aliud quàm carcere detentos ſignificari.

Margin notes (right): Gregorius Antioch. epiſc. eiuſdem impietatis ſocius ſuſpectus. — Virginis Mariæ imago ſupplicem Anatolium auerſata, monitus ea certientibus. — Populi Conſtantinopolitani furor in iudices propter nimis lene in idololatras iudicium. — Dignum Anatolij ſupplicium.

De Mauricij præfectura, & eius virtutibus. Cap. XIX.

Tiberius Iuſtino mortuo corona decoratus Imperatoria, Iuſtinianũ honore propterea ſpoliat, q̃ nõ tã feliciter atq; antea cõtra barbaros depugnauerat. Ducẽ verò Oriẽtis deſignat Mauriciũ, qui & genus & nomen traxit ab antiqua Roma: verùm ob parentes, ex quibus proximè oriundus eſt, Arabiſſum vrbem Cappadociæ patriam agnouit. Vir erat prudens, ingenioſus, in rebus quibuſque diligens, animo conſtans ac ſtabilis: ipſa vitæ ratione & moribus cõpoſitus, benéq; cultus. Ventris etiã cupiditates ſic coercuit, vt non modò rebus neceſſariis & facilè parabilibus, verùm etiam aliis omnibus, quibus vita intemperans ſe inſolenter efferre ſolet, abſtinuerit. Vulgus hominum nõ facilè admiſit ad colloquium,

Margin notes (right): Adepta Iuſtiniano Orientis præfectura Mauricio traditur. — Mauricij mores.

neque aures cuiuſque ſermonibus patefecit, quippe qui ſciret alterum contemptũ, alterum aſſentationem parere. Rarò ſe adeundi conceſſit poteſtatem, eámque non niſi vehementer oratus largitus eſt. Aures ſermoni ſuperuacaneo [c] obturauit] non cera, vt eſt apud Poetam: ſed ratione, vt illa pro claui exiſteret, quæ eas hominum ſermonibus [c] commodè] tum aperiret, tum occluderet. Inſcitiam autem matrem audaciæ, & timiditatem, quæ ei vicina & finitima eſt, ſic ab ſe depulit, vt in temeritate periculum, in cunctatione ſecuritatem eſſe cenſeret. Quippe fortitudo & prudentia, quæ in eius animo inſidebant, ſic ferebantur ad res gerendas, ſicut temporum momenta poſtulabant, habenáſque appetitionis ita direxerunt, [c] vti vſus rerũ requirebat,] adeò vt in ea tum remittenda, tum intendenda modus quidam & moderatio conſeruaretur. Sed de hac re poſtea accuratius diſputabimus. Nam quàm egregius quiſque ſit, & qualem naturam moréſque habeat, ex eius imperio cõſiderandum eſt: quæ vna res hominem ſolet perſpicuè qualis ſit, oſtendere: quãdoquidem cum libera ſit ei viuendi poteſtas, ea quæ ſunt in animi domicilio recondita, omnium oculis ſubiicit ad contemplandum. Iſte Mauricius cum bellum in exteris regionibus gereret, ciuitates & arces [c] Perſis] accommodatiſsimas cepit, tãtámque prædam inde auexit, vt inſulas, vrbes agróſque [c] diu] ab hominibus deſertos, captiuis, quos abduxerat, compleret: terrámque quæ antè cultura omnino caruerat, iam ſedulò coli efficeret: atque adeò ex illis hominibus ingẽtem cogeret exercitum, qui contra alias gentes valde viriliter & excelſo animo dimicarunt: denique quamque familiam domeſticis miniſteriis impleret, quoniam captiui quàm minimo comparari poterant.

Eiuſd. in Perſas præclarè geſta.

c. ἀπέφραττεν Odyſ. 12. — *c. εὐκαίρως* — *c. τοῖς καιροῖς ἐχομένοις.* — *c. Πέρσαις* — *c. τῷ χρόνῳ*

Quòd Mauricius Choſroem & Adaarmanem Perſarum ductores ſuperauit. Cap. XX.

Porrò autem idem Mauricius cum præſtãtiſſimis quibuſque Perſarum, vtpote cum [c] Tamochoſroe & Adaarmane, qui copias ingentes ad bellum faciendum ducebant, prœliis decertauit. Verùm quo modo, quóue tempore, & qua fortuna res iſtæ ab eo geſtæ ſint, vel alij literis perſequãtur, vel nos in alio Opere ſeparato, (præſertim cum in Opere, quod in manibus eſt, aliarum rerum explicationem ſimus polliciti) fortaſſe exponemus. Tãtum tamen hoc loco dicam, [c] Tamochoſroem in acie non exercitus Romani fortitudine, ſed ſola ducis pietate, & in Deum fide cæcidiſſe. Adaarmanem autem [c] viribus in prœlio profligatum] ac multis amiſsis copiis verſum in fugam, ídque cum nõ ſolùm Alamundarus, † barbarorum Scenetarum dux, Mauricium propterea prodiderat, quòd fluuium Euphratem traiicere, & contra Scenetas barbaros, qui ex aduerſis partibus militabant, ei ſubſidio venire noluit (iſti enim Scenetæ ab aliis propter equorum velocitatem euinci non poſſunt, neque ſicubi intercluſi ſint, capi: ſed hoſtes, dum fuga ſit ipſis facienda, longè præuertunt) verumetiam Theodoricus dux Scytharum, qui intra teli iactum conſiſtere non audebat, ſed ſe cum ſuis illico fugæ mandauit.

Mauricij de Tamochoſroe & Adaarmane victoria.

c. Ταμοχοσρῶ — *c. Ταμοχοσρόην* — *c. κατὰ κράτος* — *† ἀρέθαν habent quidam: quod agnoſcit Niceph. cap. 5. lib. 18.*

De ſignis quæ Mauricij Imperium indicabant. Cap. XXI.

Signa quoque diuinitùs oſtẽtata antegreſſa ſunt, quæ Mauriciũ Imperatorẽ fore præſignificarũt. Nam ad multã noctẽ ei [A] intra] Sanctuariũ tẽpli ſanctæ & caſtiſſimæ virgini & Deiparæ Mariæ dedicati, quod quidẽ ab Antiochenis templum Iuſtiniani nuncupatur, thus incenſum offerẽti, aulæũ ſacræ menſæ igne conflagrare viſum eſt, adeò vt ingẽs admiratio ac ſtupor illum inceſſerit, viſionémque magnopere extimuerit. Cui aſtans Gregorius illius vrbis epiſcopus dixit, viſionem cœlitùs demiſſam eſſe, & ſummum ei ſplendorem atque eximium portendere. Apparuit præterea verſus Orientem re ipſa Chriſtus Deus, vltionem de hoſtibus requirens. Qua quidem viſione Imperium Mauricij perſpicuè præmonſtratum eſt. Nam à quo quæſo, niſi ab Imperatore & ab homine, qui ipſum piè colebat, rem eiuſmodi poſtularet? Quinetiam mihi de his rebus percontanti, aliæ res ſanè memorabiles & dignæ hiſtoria à parentibus ſuis narratæ ſunt.

A. πρὸ ante ? ἱεροῦ εἴσω

Varia Mauricio Imperium portendentia ſigna.

tæ ſunt. Nam pater eius memorauit, ſe eo tempore quo Mauricius conceptus fuit, in ſomnio vidiſſe vitem maximam ex ſuo cubili pullulaſcere, & botros ferè innumerabiles & maturos ex ea dependere. Mater autem narrauit, terram [a] tempore] partus ſui ſuaueolentem odorem, peregrinum, & alternis vicibus variatum ex ſe efflaſſe: atque ſæpe laruam, quam Græci ἔμπουσαν vocant, infantem de loco in locũ mouiſſe, tanquam illum [c] voraturam,] minimè tamen ei nocere poſſe. Itémque Simeones, qui prope Antiochiam in columna habitauit, vir ad res quaſque prudenter ac ſtudioſè exequendas aptiſſimus, & omnibus diuinis virtutibus eximiè ornatus, multa cùm verbis, tum factis expreſsit, quæ Mauricium Imperatorem fore [c] planè indicarunt.] De quo Simeone, quæ ſunt ad commemorandum accommodata, proximus liber explicabit.

A. πρὸς αὐτῷ

c. βρώξειν

c. μέλλοντα

MAVRICIVS.

De Mauricij & Auguſtæ creatione. *Cap.* XXII.

CVm autem Tiberius iam propè ad extremum ſpiritum edendum veniret, Mauricio, qui ad Imperium gubernandum iam elatus fuit, filiã Auguſtam collocauit in matrimonium, & Imperium pro dote tribuit: qui tametſi ad exiguum tempus in adminiſtrando Imperio ætatem propagauit, tamen pro rebus præclarè à ſe geſtis (quas quidem hoc ſermone commodè complecti nõ poſſumus) tum immortalem nominis ſui memoriam, tum optimam reip. hæreditatem, Mauricium nempe, quem Imperatorem declarauerat, reip. reliquit: quíque etiam ſua ipſius nomina illis impertiuit: ſiquidem Mauricium Tiberium, Auguſtam Conſtãtinam appellauit. Quæ verò res ab illis geſtæ ſint, proximus liber, Dei iuuante gratia, perdocebit.

Mauricius ſit Imp. ducta Auguſta Tiberij Filia.

De temporis, à Iuſtino Iuniore vſque ad Mauricium, ſupputatione.
Cap. XXIII.

VT autem ordinem temporum accuratiſsimè complectamur, intelligendum eſt, Iuſtinum Iuniorem per ſe ſolùm ad annos duodecim & menſes decem cum dimidio regnaſſe, atque vnà cum Tiberio ad annos tres & vndecim menſes, totúmque tempus regni ſui annos ſedecim & nouem menſes cùm dimidio complexum eſſe. Regnauit autem Tiberius per ſe ſolum annos quatuor, cum Iuſtino autem annos tres & menſes vndecim: adeò vt ſi annos à Romulo ad declarationem Mauricij Imperatoris in vnum colligere volumus, erunt ſicut tum numerus annorum antegreſſus, tum hic, quem in præſentia ſubduximus, manifeſtò declarat.

Tẽporis à Iuſtino ad Mauricium vſque ratio.

Hoc loco & in Græco exẽplari aliqua deſunt, quibus annorum numerus ſignificari debuit.

De Hiſtoriæ ſerie ad nos vſque ſeruata. *Cap.* XXIIII.

QVod autem ad ſeriem temporum, [a] quam Eccleſiaſtica poſtulat hiſtoria, attinet, ea quidem in monimentis eorum qui eandem hiſtoriam ſcripſerunt, ſtrictim & breuiter tradita eſt. Nam tempora à Chriſto ad Conſtantinum complexus eſt Euſebius: à Conſtantino ad Theodoſium iuniorem, Theodoritus, Sozomenus & Socrates: de cuius Imperatoris rebꝰ geſtis etiã hoc opus, quod habemus in manibus, multa diſſeruit. Quod verò ſpectat tum ad veterem tum ad externam hiſtoriam, qua res ab initio mundi geſtæ continentur, eſt illa quidem ordine à diligentibus ſcriptoribus literis mandata. Etenim primum Moyſes hiſtoriam ſcribere exorſus (vti eſt ab illis qui has res in vnum colligunt, perſpicuè demonſtratum) res à primis mundi iactis fundamentis geſtas, verè ſicut à Deo, qui cum in mõte Sina collocutus eſt, didicerat, literis prodidit. Deinde alij qui hunc ſecuti, viam ad noſtram religionem muniebant, res deinceps geſtas ſacris monimẽtis expoſuerunt. Longam porrò Ioſephus ſcripſit hiſtoriam, eámque refertam vtilitate cuiuſque generis. Quæ verò vel fabulis commentitiis redundantia, vel re ipſa à Græcis & veteribus barbaris geſta, qui & ipſi inter ſe & alteri contra alteros multa prælia commiſerunt, referuntur, aut ſi quid aliud poſt homines natos factum conſtat, hæc omnia tum à Charace, Theopompo & Ephoro, tum ab aliis ferè infinitis conſcripta ſunt. Quod autem pertinet ad res geſtas Romanorum, quæ totius

Cui; τῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας

Quid ſcriptis complexi Euſebius, Theodoritus, Sozomenus, Socrates.

Moſes. Ioſephus.

Charax. Theopompus. Ephorus.

penè orbis terrarum hiſtoriam complectuntur, aut ſi quid aliud acciderit ſiue ex
Dionyſ. Halicarnaſſæus. mutua inter ipſos diſcordia, ſiue ex bellis contra alios ſuſceptis, ſunt iſta à Diony-
ſio Halicarnaſſæo accuratè ſcriptis prodita: qui hiſtoriam ab illorum ætate, qui
Aborigines vocantur, ad Pyrrhum regem Epiri deduxit. Ex cuius temporibus ad
euerſionem Carthaginis, Polybius Megalopolitanus res geſtas explicauit: quarum
Appianus. ſingulas ſcitè & ſolerti cum iudicio diſtinxit Appianus, eaſque licet variis tempori-
bus confectas in vnum congeſſit: quinetiam, quæ poſt illorum ætatem facta ſunt, iti-
Diodorus Siculus. dem commemorauit. Porrò res vſque ad Iulium Cæſarem geſtæ, à Diodoro quo-
que Siculo ſunt expoſitæ: & à Dione Caſſio, qui hiſtoriã ad [c] Antoninum] ex Eme- c. ἀντωνῖνον
Dio Caßius. Herodianus. ſa ortum deduxit. Eadem ferè aut ſimilia ſunt ab Herodiano, qui ad mortem
Nicoſtratus. Maximi finem ſcribendi fecit, explanata. Itémque Nicoſtratus Sophiſta ex Tra-
pezunte, res geſtas ab Imperio Philippi, qui Gordiano ſucceſſit, vſque ad Odæ-
nathum ex Palmyra ſatum, turpem ignominioſámque Valeriani contra Perſas
Dexippus. expeditionem narrauit. De eiſdem quoque Dexippus ſcripſit plurima, qui hiſto-
riam orſus eſt à regno Medorum, & ad Imperium Claudij, [c] qui ſucceſſit Galie- c. μέχρι γαλιηνοῦ
no,] eam continuauit. A quo literis etiam conſignata ſunt ea, quæ Carpi, & aliæ
gentes barbaræ in Hellade, Thracia & Ionia bello gerendo confecerunt. Euſebius
Euſebius. item initium ab Imperatore Octauiano capiens, ad Traiani & Marci tempora,
quinetiam ad mortem Cari hiſtoriam prouexit. De eiſdem temporibus quædam
Arianus. Aſinius Quadratus. ſunt ab Ariano & Aſinio Quadrato notata. Tempora autem quæ ſunt deinceps
Zoſimus. conſecuta vſque ad Arcadium & Honorium Imperatores, pertexuit Zoſimus: res
Priſcus. verò poſt eorum ætatem geſtas, Priſcus Rhetor & alij complexi ſunt. Quas res om-
Eſtathius. nes Euſtathius Epiphanenſis ſtrictim quidem, ſed præclarè tamen in primis, duo-
bus voluminibus perſecutus eſt: quorum alterum res geſtas à mũdi primordio ad
Ilij vaſtationem, alterum ab eo tempore ad duodecimum annum Imperij Anaſta-
ſij comprehendit. Quæ deinceps ad tempora Iuſtiniani facta ſunt, ſcribit Proco-
Procopius. pius Rhetor.

Agathius. Ioannes. Tempora quæ pòſt ſecuta ſunt, etſi Agathius rhetor & Ioannes tum ciuis,
tum cognatus meus ordine expoſuerunt, ad tempus non ſolum, quo Choſroës
Iunior ad Romanos profugit, verum etiam, quo in regnum reſtitutus eſt per Mau-
ricium (qui ad eam rem conficiendam minimè langueſcere, ſed ſtrenuè, vt dece-
bat Imperatorem, aggredi viſus eſt, & Choſroëm cum magna pecuniæ vi & exerci-
tu in regnum deducere) tamen Hiſtorias ſuas hactenus non ediderunt. De quibus
poſtea etiam, benigna Dei gratia nobis facultatem largiẽte, ea quæ ſunt conſen-
tanea diſſerere animus eſt.

FINIS QVINTI LIBRI.

EVAGRII SCOLASTICI,

ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ

LIBER SEXTVS.

De Mauricij & Auguſtæ nuptiis. Cap. I.

Mauricij & Auguſtæ nuptiæ, earũque magnifici apparatus.

MAuricius ſuſceptis Imperij gubernaculis, primùm ea quæ ad nu-
ptias ſpectabant apparauit: deinde Auguſtam, alio nomine [c] Con- c. κωνσταντῖναν
ſtantinam] appellatam, ritibus, quos decus exigit Imperij, ſolenni-
ter celebratis, vinculo matrimonij ſibi copulauit: tum pompã ma-
gnificè ac ſplẽdidè egit nuptiarũ, poſtremò conuiuia publica cum
ſummo ſplẽdore per totã vrbem agitanda curauit. Aderãt autẽ his
nuptiis vera pietas & regia magnificentia, quæ eas & præclariſſimo comitatu &
muneribus honorificentiſſimis adornauere. Nam altera non ſolum vtrumque
Mauricij

Mauricij parentem (quod nulli antè Imperatori eueniſſe aliquando traditum eſt) nuptias decora canitie, & rugis planè venerandis cohoneſtaturum, verumetiam fratres pulchritudine & forma eximios, ea ſolennia exornaturos adduxit. Altera verò veſtem auro intertextam, purpura & lapidibus Indicis colluſtratam, coronas multo auro & magna lapidum precioſorum varietate ac ſplendore illuminatas, & omnes nobiles tam qui in militiam, quàm qui in aulam aſcripti erant, attulit: qui quidem & tædas accendebant nuptiales, & ſplendidè ornatéque, quò ſe magis in luce & in oculis omnium collocarent, ſolennem illam nuptiarum celebritatem decorabant: ſic vt pompa illa nihil inter homines vel illuſtrius[a] vel beatius] vnquam factum eſſe memoriæ proditum ſit. Quinetiam Demophilus rerum Romanarum ſcriptor ait Plutarchum Chæroneum ſcitè quidem dixiſſe, quòd huius vnius vrbis gratia (Romam dico) virtus & fortuna ſocietatem inter ipſas coiuerunt: at ipſe equidem dicerem, † pietatem veram & felicitatem in vno Mauricio ad hunc modum propterea coiuiſſe, quòd vera pietas[c] felicitatem] vi ſua adeſſe coegit, & neutiquam omnino eam euerti labefactariúe paſſa eſt. His rebus confectis, Mauricius deinceps non corpus modò, verumetiam animum eximia purpura & corona veſtiuit. Nam ſolus ferè ex Imperatorum numero ſibi ipſi imperare nititur, & Imperator reuera factus, primum popularem perturbationum ſtatum ex animo ſuo exigere: deinde ſtatum optimatum in rationis domicilio conſtituens, viuum ſe virtutis exemplar præbere, quo ſubiectos ad ſe imitandum erudiret. Atque iſta dicuntur à me quidem, non vti eum blanditiis & aſſentatione deliniam (cur enim amabo hæc à me ad eum finem dicerentur, cum ille quæ ipſe literis prodo, penitùs ignoret?) ſed quòd tum dona à Deo ei tam munificè tributa, tum res, quæ tam variis modis adeò proſperè & feliciter acciderunt, ea ita ſe habere liquido oſtendunt. Quæ ſanè omnia ex animo & ingenuè Deo accepta referre debemus.

a. ἢ εὐδαιμονέστερον ante φανὲν

† ἢ θεοσέβειαν forſan ὡς προὔργου c. τὸ εὐδαιμον

Mauricij pietas & felicitas.

Mauricius vnum Imperatoris exemplar.

De Alamundaro Saraceno & nato eius Naamane. Cap. II.

Iſte Imperator præter cęteros omnes operā dabat, vt nullius ſanguis, qui læſæ maieſtatis reus fuit, omnino funderetur: & propterea ne Alamundarum quidē Scenetarum[a] Arabum] ducem, qui ipſum (vt antè cōmemoraui) prodiderat mulctauit morte: ſed vna ſola inſula, expulſum cum vxore & quibuſdam liberorum, iuſſit mulctæ loco in Siciliam demigrare. Quinetiam Naamanem huius filium, qui infinita mala in Remp. inuexerat, qui vtranque Phœniciam & Palæſtinā populatus fuerat, qui denique eaſdem regiones opera barbarorum, quos circum ſe habebat,[c] eodem tempore, quo pater Alamundarus capiebatur,] in ſeruitutem redegerat, cum omnes morti addixiſſent, in libera[c] tenuit] cuſtodia, nullóque præterea ſupplicio affecit. Eadem quoque clementia erga infinitos alios ab eo oſtentata eſt, vti ſingillatim, cum locus opportunus inciderit, declarabo.

a. ἀράβων ante ἡγούμενον. ſed melius Niceph. βαρβάρων barbarorum.

c. ὅτε ἀπαγομένου ὑπῆρχεν, c. φρουρᾷ

Mauricij etiā in ipſos maieſtatis reos humanitas.

De Ioannis præfectura, & Philippico, & quæ ab eis geſta ſunt. Cap. III.

Dvx verò copiarum in Oriente militantium primū[c] Ioānes,] genere Thrax, à Mauricio miſſus eſt, qui in nonnullis præliis malè rem gerens, in aliis rurſus, quod antè peccauerat, ſarciens, nihil quod ſit in laude ponēdum, trāſegit. Deinde Philippicus, affinitate cum Mauricio (vnam namque ex ſororibus duxerat vxorem) coniunctus: qui extra fines Imperij Romani in regiones alienas egreſſus, omnia quæ ante pedes erant, depopulatus eſt, magniſque ſpoliis potitus, multos tum ex nobilibus & patriciis Niſibis, tum ex aliis qui cis Tigrim fluuium accolebant, interfecit. Congreditur porrò cùm Perſis, & graui commiſſo prælio, multos è Perſis eóſque illuſtres proſtrauit, complures viuos cepit. atque vnam[c] turmam,] quæ in collem opportuno in loco ſitum confugerat, cum capere poſſet, dimiſit illæſam: quæ quidem pollicebatur, ſe quàm primùm ad regem ſuum legatos de pace miſſuram. Alias præterea res, dum copias Romanorum ductabat, cōfecit, militéſque[c] à luxu & deliciis] vindicauit, † & velut freno ad modeſtiam & obſe-

c. ἰωάννης

c. λόχον

c. τῶν ἀπαρτῶν ἢ ἐν τρυφῇ

† καὶ πρὸς τὸ κόσμιον καὶ εὐπειθὲς (vt Niceph. Xantop.) αὐτοὺς χαλινοῖ.

Ioannes Orientalium copiarum dux euaſit.

Philippicus in Ioannis locum ſuffectus, eiuſque res geſtæ.

quentiam aſſuefecit. Quas res his qui vel de eiuſmodi modo ſcripſerint, vel ſcribere ſint aggreſſuri, eatenus ſi placet perſequendas relinquimus, quatenus vel auditione acceperint, vel conceperint opinione: quorum oratio præ ignoratione labi, atque adeò claudicare, & vel præ nimio partium ſtudio remiſſa, vel præ nimio odio cæcata à vero aberrare ſolet.

De Priſci præfectura, & quæ facto repentè à militibus ſuis in eum impetu, perpeſſus ſit. Cap. IIII.

Priſcus in Philippici locum, eiuſque inſolentia.

POſt Philippicum illud ducis munus capeſſit Priſcus, ad quem ſine cauſis grauibus & neceſſariis non facilis & expeditus patebat aditus: quippe exiſtimauit, ſi modò multum ipſe ſecum ſolus verſaretur, tum ſe omnia ex ſententia geſturum, tum copias quibus præfuit, eo pacto inductas ad metuendum, multo facilius eius mandatis obtemperaturas. Verùm cum ad exercitum ſuperciliis elatis, inſolenti obtutu & toto corporis habitu ad nimiam arrogantiam compoſito accederet, militibúſque nõnulla de militũm in bellis gerendis tolerantia, de exquiſita armatura, denique de præmiis quæ eſſent à rep. accepturi, expoſuiſſet: illi antè de iis rebus ſatis perſuaſi, [c] palàm] ſuæ iræ furorem oſtendere, ſimúlque eò prorumpentes, vbi tentorium ſibi poſuerat, omnem magnificum eius apparatum & theſaurum precioſiſſimum barbarorũ more diripere cœperunt: atque parum certè aberat, quin eum ipſum confeciſſent, niſi equo quodam vectario conſcenſo, Edeſſam properè confugiſſet: quam vrbem, miſſis quibuſdam copiis, obſidebant, Priſcúmque repetebant.

Propriorum in eum militum impetus unde.

c. ἐς θυμωνάς

De Germano, qui Imperij ſummam inuito reluctantéque animo ſuſcepit. Cap. V.

Vi ad Orientis gerendā præfecturā adigitur Germanus.

VBi verò ciues Edeſſæ Priſcum reddere noluerũt, milites eo relicto, Germanum copiarum in Phœnicia Libaneſienſi militantium ducem vi manúque captum, ſuum ducem atque adeò imperatorem deſignant. Cum autem is id muneris recuſaret, illíque inſtarent acrius, & grauis contentio vtrinque oriretur, [c] partim quòd hic cogi noluit,] illi eum cõpellere conati ſunt: & cum illi minarẽtur [c] ſe eum interfecturos,] ni ſponte munus illud ſuſciperet, hícque planè declararet, ſe neque metuere, neque vlla ex parte [c] attonitum eſſe,] tandem eum verberibus cædere, & corporis membra mutilare aggrediuntur: quos cruciatus illum minimè toleraturum (nam eum [c] neutiquam plus habere duritiæ] ad plagas ferendas, quàm quod natura eius ætáſque præ ſe ferebat) in animum induxerũt. Eum igitur aggreſſi, & quid pati poſſet, experti, cautione quidem & clementia, ne eum grauiter læderent, adhibita, tandem eorum inſtituto aſſentiri, & iuſiurandum dare, ſe reuera fidẽ illis ſeruaturum cogunt. Itaque ad eum modum illum cui ipſi imperauerant, imperare: & quem rexerant, regere: & quem velut captiuum duxerãt, ipſis dominari cõpellebant. Quinetiam alios omnes ordinum præfectos, [c] duces, manipulares, tribunos,] centuriones, & decuriones de gradibus ſuis deturbant, ſibíque quos volunt, præficiunt: Imperium denique maledictis figunt. Et quanquam erga vectigales gerebant ſe moderatius, quàm barbari ſolent: tamen erga ſocios & reip. adminiſtros animo erant planè alieno. Nam neque commeatum menſura aut pondere accipere, neque diuerſoriis ſibi præſtitutis contenti eſſe voluerunt: ſed mens cuiuſquẽ cuique lex, & voluntas pro regula præſcripta fuit.

c. τῷ μὲν μὴ βιάζεσθαι,
c. ἀποκτενεῖν
c. καταπεπλῆχθαι
c. ἰσχυρότερον
Militaris licẽtia.
A. λοχαγούς τε καὶ χιλιάρχας post ταξιάρχων

Quòd cum rurſus Philippicum Imperator emitteret, exercitus illum recuſauit. Cap. VI.

Philippicum exercitus recuſat.

IMperator igitur mittit Philippicum, qui iſtas res corrigeret: quem milites non ſolùm non admiſerunt, ſed ſi [c] quem eius partibus fauere] ſuſpicarentur, eum in grauiſſimum vitæ diſcrimen adduxerunt.

c. φρονεῖν

De Gregorio Theopolitano, hoc eſt, Antiocheno epiſcopo, & intentata aduerſus eum calumnia, & quomodo falſam illam redargueri. Cap. VII.

His

HIs rebus hoc loco conſtitutis, Gregorius Antiochiæ epiſcopus Conſtantinopoli domum reuertitur, graui confecto certamine, de quo iam dicturus venio. Cum Aſterius Orientis [c] gereret] præfecturam, & contentio [c] inter eum & Gregorium] orta eſſet, primùm omnes ciuitatis primores partibus Aſterij ſe addixerunt. Deinde adiuncti ſunt etiam ei, ſi qui populares erãt, & artes exercebant in ciuitate (ſinguli enim ſe aliquid [c] damni à Gregorio accepiſſe] affirmabant) poſtremò plebi vt conuicia in Gregorium iacerent permiſſum erat. Ambo igitur & optimates & populares in eandem cum plebe quaſi pedibus iniere ſententiam: & tum in plateis, tum in theatro probra & contumelias in epiſcopum Gregorium intorquere non ceſſauêre, quinetiam ne à ſcena quidem talis abfuit petulantia. Quapropter Aſterius abdicatur præfectura, ad quam adminiſtrandam Ioannes deligitur: cui Imperator dabat mandatum, vt de ſeditione illa accuratè inquireret. Hic Ioannes vir quidem erat, ne ad minima quidem negocia procuranda, nedum ad tam grauem prouinciam ſuſcipiendam idoneus. Itaque cum ciuitatem tumultu ac perturbatione referſiſſet, [c] edictúmque publicaſſet,] cuique liberũ eſſe pro arbitratu epiſcopum inſimulare, libellum contra eum à quodam argentario recepit, quo accuſabatur, cum propria ſorore alteri viro in matrimonium data, rẽ habuiſſe. Recipit item ab aliis eius generis hominibus, quòd proſperum ciuitatis ſtatum non ſemel, ſed ſæpius labefactauerat. At Gregorius cùm de eo ſe purgauit crimine, tum de aliis ad Imperatorem & concilium prouocauit. Me igitur cum eo aſſiduè verſante, præſentéque, iter capit Conſtantinopolim de criminibus hiſce ſe purgaturus. Ac cum Patriarchæ omnes partim per ſe, partim per vicarios quæſtioni de Gregorio habitæ intereſſent, & cauſa eſſet coram ſacro ſenatu, & multis ſanctiſſimis primarum vrbium epiſcopis cognita, poſt multas & graues contentiones ſecundum Gregorium ſententia pronũciata eſt, vt eius accuſator neruis excruciatus, & circum ciuitatem actus, exilio mulctaretur. Itaque Gregorius inde ad ſuam ſedem reuertitur: interea loci milites tumultus ciere non deſinunt, Philippico circiter Berœam & Chalcidem vrbem commorante.

Margin notes: c. [illegible] — *Tumultus in Gregorium epiſc. excitatus Aſterio vrbis præfecto autore.* — c. [illegible] — *Falſa in Gregorium criminationes.* — c. [illegible] — *Gregorius epiſcop. & Senatus iudicio abſolutus epiſcopatui reſtituitur.*

Quòd iterum terræmotibus Theopolis concutiebatur. Cap. VIII.

QVatuor menſibus poſt reditum Gregorij dilapſis, anno ſexcenteſimo, trigeſimo ſeptimo poſt nomen Antiochiæ vrbi impoſitum, & anno ſexageſimo primo poſt terræmotum, qui proximus antè in ea ciuitate extitiſſet, cum ipſe pridie calend. Octobris teneram virginem vxorem ducerem, & ciuitas propterea feſtum celebraret, & publicos conuentus cum pompa circiter thalamum iugalem agerent, tertia hora poſt crepuſculum turbatio & terræmotus ſimul cum impetu irruens totam ciuitatem concutit. Multáque loca conquaſſatis fundamentis deturbat, adeò vt omnia ædificia circa Eccleſiam ſanctiſſimam ad terram proſternerẽtur, excepto ſolo hemiſpherio, quod Euphræmius ex lauro conſtruendum curauerat, quódque terræmotu [A] temporibus] Iuſtini facto non parum acceperat incommodi, quod denique terræmotibus, qui deinceps acciderunt, grauiter agitatum verſus Septentrionem ita inclinabatur, vt trabes ligneas eiiceret, quæ cum ingenti fragore conciderunt, hemiſphærio in proprium locum reſiliente, & velut perpendiculo quodam directè locato. Multæ etiam partes Oſtracinæ & Pſephium, de quo ſuprà diximus, & omnia illa loca quæ Briſia vocantur, quinetiam ædificia ſanctiſsimi templi Deiparæ Mariæ corruerunt, media quadam porticu mirum in modum conſeruata. Porrò autem omnes turres quæ in plano conſtructæ erant, diſiectæ ſunt, reliquo ædificio, pinnis muri exceptis, integro ſtante manentéque. Pinnarum autem lapides nonnulli retrò pulſi, minimè tamen prolapſi ſunt. Alia præterea templa, & vtrumque balneum publicum, quod duobus diſtinctis temporibus inſeruit, eadem oppreſsit calamitas. Multitudo quoque promiſcuè eſt eadem inuoluta clade: & vt quidam coniecturam ex pane, qui in tota ciuitate conſumi ſolet, faciunt, hæc lues ſexaginta hominum millia extinxit. Verùm † epiſcopus præter omnium expectationem euaſit incolumis, toto domicilio, in quo ſedebat ruinam paſſo, & [c] ſolis] illis qui eum circumſiſtebant ſeruatis, alio

Margin notes: *Terra motu ingenti Antiochia proſtrata multa ſacra & prophana ædificia.* — A. [illegible] — *Eodem ſexaginta hominũ millia extincta.* — † Gregorius. — c. μόνον

præterea nemine: qui illum [c] omni feſtinatione ſubleuantes,] cum terræmotus locum ſecunda concuſſione pateſaceret, per funem demiſſum è periculo eripuerunt. Accidit autem in hoc infelici caſu res quædam ciuitati perſalutaris. Nam clementia Dei propitij furorem ſuum mitigantis, & virga miſerationis & miſericordiarum peccata populi corrigentis, nullum incendium factum eſt, cum ingens flamma quæ partim ex foco & lucernis tam publicè quàm priuatim accenſis, partim ex culinis, balneis & aliis locis propè infinitis erumpebat, totam vrbem circuiret. Hoc terræmotu oppreſsi fuêre tum nobiles & illuſtres viri quàm plurimi, tum Aſterius vnà extinctus. Quam cladem vrbi inflictam pecunia ſarſit Imperator.

c. [illegible]

Quòd barbari propter exercitus Romani defectionem audaciam ſumentes, illum adorti à Germano fuſi proſtratíque ſunt. Cap. IX.

Victoria de Perſis Germano duce.

QVod autem ad exercitum attinet, eodem ferè loco fuit, adeò vt barbari perſuaſum habentes, neminem eos prohibiturum, quo minus ſuo more graſſarentur, & in fines Romanorũ irruerent. Verùm Germanus cum ſuis copiis illis obuiam profectus, vi manúque ſic profligauit, vt ne vnus fieret reliquus, qui cladem cæteris Perſis nunciaret.

De Imperatoris clementia in eos qui ducem ſuum deſeruerant &c. Cap. X.

Imperatoris in damnatos clementia, & liberalitas.

EXercitum igitur pecunia remuneratur quidem Imperator, ſed Germanũ alióſque in iudicium vocat: & tametſi contra omnes mortis pronunciata fuit ſententia, tamen neminem eorum vllo affici incommodo paſſus eſt, ſed munera illis impertiit. His rebus ita conſtitutis, Abari bis vſque ad locum, qui Longus murus appellatur, irruptione facta, Singedonem, Anchialum, totam Helladem, & alias præterea ciuitates & arces expugnant, ſibique ſubiiciunt, omnibus rebus ferro & igne vaſtatis, ídque cum multæ copiæ Romanorum in Oriente verſarentur. Itaque [c] Imperator] Andream ſuorum ſatellitum facilè principem mittit, perſuaſurum exercitui, vt duces manipulares & alios præfectos, quos antè habuerant, admitterent.

Abares Græciam vaſtant.

Andreas ab Imp. ad militarem rebellionem tollendã mittitur fruſtra.

c Βασιλεὺς

Quòd Gregorius Theopolitanus epiſcopus ad reconcilandum exercitum mittitur, & eius apud milites oratio. Cap. XI.

AC cum milites Andreæ hortationem ne audire quidem ſuſtinerent, negocium ad Gregorium transfertur, non ſolùm quòd res maximas commode conficere poterat, ſed quòd multum honoris ei iure debebat exercitus: quippe nonnulli milites ab eo pecunia liberaliter donati erant, alij veſtitu, cibo & aliis rebus adiuti tum, cùm in album militum relati, & per eum admiſſi fuerunt. Itaque nunciis in loca ſingula miſſis, totius exercitus facilè principes Litarbis (qui locus Antiochia abeſt circiter trecenta ſtadia) in vnum cogendos curat. Ad quos cum acceſſit, genibus humi poſitis talem habuit orationem: Iam pridem mecum decreueram, ô Romani (qui hoc nomen verè vſurpatis) ad vos iter ſuſcepiſſe, quò tum de rerum præſentium ſtatu vobiſcum [c] communicarem,] tum illud vnà inirem conſilium, quod mea erga vos beneuolentia, quam vos veſtris animis ſine dubio percepiſtis, ſatis iam tum confirmatam, † cum naualem pugnam à vobis ſuſceptam, tempeſtatémque inde excitatam ſubſidiis opportunis ac neceſſariis ſubleuaui. Verùm hactenus illud à me dilatum eſt, diuina fortaſſe prouidentia neutiquam poteſtatem concedente, quò tum Perſæ vires ac fortitudinem Romanorum, à quibus etiam duce deſtitutis erant profligati, penitùs perſpicerent, tum veſter ſyncerus & beneuolus in remp. animus & tempore exploratè cognitus, & rebus geſtis comprobatus, omnino confirmaretur. Nam illud planè omnibus notum ac teſtatum effeciſtis, quòd quamuis aduerſus duces veſtros alienato ſitis & offenſo animo, nihil vobis rep. exiſtit antiquius. Quod cum ita ſit, deinceps iam [A] quid] agendum ſit videamus. Imperator vos ad amicitiam vocat, pollicetur omnium quæ antehac à vobis peccata ſunt, ſe prorſus obliturum: veſtram in remp. beneuolentiam,

Gregorius epiſcopus militibus gratus.

Eiuſd. ad milites rebelles, vt Imperatori & ducibus reconcilientur, oratio.

c. κοινώσωμαι

† [illegible]

A. [illegible]

beneuolentiam, & animorum in bello gerendo magnitudinem ſatis putat habere ponderis ad veniam vobis iure impetrandam: atque iſta omnia velut certiſſima pignora dat, ſe vobis veſtra errata condonaſſe. Atque, ſi veſtræ erga remp. beneuolentiæ Deus tantum tribuebat, vt propterea perficeret, vti poſt peccata depulſa nō minor quàm antè in vobis eluceret fortitudo, (quod quidem euidens culpæ remiſſæ argumentum eſt) quî fieri poteſt, vt ipſe meam voluntatem non dirigam eo, quò diuinus † inſtinctus eam inclinauerit? Mihi igitur, ô Romani, quàm celerrimè obſecundate: & ne prodamus occaſionem nobis in præſentia oblatam, † neque noſtra incuria eam præterlabi ſinamus. Etenim cum prætergrediatur, odit, morā & ægrè admodum ferens, quòd negligentia [c] præterita ſit,] ſe rurſus prehendi omnino non patitur. Quocirca paternæ & auitæ obedientiæ eſtote hæredes, quemadmodum eſtis & fortitudinis, vt in omnibus rebus vos verè Romanos declaretis: atque nullus obtrectator vel nominis veſtri perſtringendi cauſam habeat, vel vos filios degeneres eſſe ac ſpurios oſtendendi. Nam patres ac maiores veſtri à [c] Conſulibus] & Imperatoribus gubernati obedientia & animi celſitate vniuerſum orbem [A] terrarum] in poteſtatē ac ditionem ſuam redegerunt. Quid Manlium Torquatum commemorem, qui filium ſuum, licet res præclaras geſsiſſet, tamen propter neglectam ab eo obedientiam è medio ſuſtulit? Nam prudenti ducum conſilio, & militum alacri obedientia magnæ & præclaræ res confici ſolent. Verum cum altera iſtarum rerū alterius ope careat, negocium ſuſceptum claudicat, labat, & omnino malè geritur: nec immeritò, præſertim cum duæ res, quæ neceſſariò coniungi debēt, penitùs diſſocientur. Ne ſit igitur vlla in vobis mora, ſed mihi quamprimùm morem gerite (quippe epiſcopus inter Imperatorem & exercitū cauſam agit) & declarate, quod in veſtris conatibus nulla inſit tyrannidis exercendæ ſignificatio: ſed quòd iuſtum odium à vobis ad tempus contra duces, qui vos iniuria affecerint, ſuſceptum ſit. Quod ſi ita, vt nunquam celerrimè his conſiliis aſſentiamini, ipſe tamen videbor cum beneuolentiæ in remp. tum amicitiæ erga vos officio perfunctus eſſe. Illud porrò cum veſtris mentibus conſiderate, quales tyrannorum exitus fuerint. Cogitate præterea, qua ratione res quas habetis in manibus, expedire poſſitis, præſertim cum mea quidem ſententia, vt omnes vnà conſiſtatis, fieri nullo modò poteſt. (Vnde nanque vel firmamentum vel res, quas mare ad hominum ſubſidium continēti ſuppeditare ſolet, vobis apportabuntur) niſi Chriſtianos bello oppugnantes, & viciſſim ab illis oppugnati, turpiſsimum dedecus tum admittere, tum ſubire volueritis? Et quis tandem futurus eſt exitus? Certè in varia loca diſperſi diſsipatíque vitā miſerè tranſigetis. Atque inde eueſtigiò vltio ſequetur, quæ vobis decætero veniam concedi non ſinet. Quare date mihi dexteras, & mutuò inter nos conſideremus, quid tum ex noſtri ipſorum, tum ex reip. vſu futurum ſit, præſertim cum feſtos dies tum ſalutaris paſsionis, tum ſanctiſsimæ reſurrectionis Chriſti Deo noſtro inſtituto quodammodo opem ferentes habeamus.

† † *Hæc græce corrupta ſunt. Et aliter Niceph. lib. 18. cap. 17.*
c. παρώφθη
c. ὑπάτοις
A. οἰκουμένην post πᾶσ.

Quòd poſt habitam Gregorij orationem milites mutata ſententia, denuò Philippicum Imperatorem exercitus recipiunt. *Cap. XII.*

CVm hæc dixiſſet Gregorius, magnámque vim lachrymarum profudiſſet, omnium illorum mentes velut diuina quadam vi ac virtute momento tēporis mutatæ ſunt, adeò vt poſtularent poteſtatem è conſeſſu exeūdi, quò ſeparatim ipſi inter ſe quid agendum eſſet, deliberarent. Itaque haud diu pòſt veniunt, ſe epiſcopi voluntati atque arbitrio dedituros. Ac cum Gregorius Philippicum illis nominaret, quem voluit vt ſibi ducem peterent: reſpondent, tum ſe tum reliquum vniuerſum exercitum ſanctè iuraſſe, nunquam ſe illud facturum. Tum ille ſine mora aut vlla omnino cunctatione: Epiſcopo, inquit, conceſſum eſt, & poteſtas data ſoluendi & ligandi in cœlo & in terra, ſententiámque Euangelij illis citauit. Cum verò illi etiam in hac re eius arbitrio cederent, Deum idcirco precibus & obſecrationibus placare cœpit. Atque immaculato Chriſti corpore eis diſtributo, (erat enim ſacroſancta illa dies, quæ ſanctæ Domini paſſioni proxima eſt) cum omnes, qui circiter duo millia erant, totis in herba ad eam rem confectis accum-

Gregorij oratione perſuaſi milites.

Nota milites per epiſcopum à iuramento abſolui, eiſque Euchariſtiam dari.

bentes, cœna excepiſſet, poſtridie domum rediit: decreuítque vt illi quo loco vellent, in vnum conuenirent. Itaque Philippicum interim Tarſi Ciliciæ ætatem degentem accerſit, vt Conſtantinopolim maturè contendat: déque his rebus refert ad Imperatorem, eíque poſtulata exercitus de Philippico per literas ſignificat. Milites autem Philippico poſtea Antiochiam profecto occurrunt, & hominibus qui lauacro diuinæ regenerationis tincti erant, ſibi, vt pro eis deprecarentur, aſcitis, ad genua Philippici accidunt. Qui cùm dexteram illis dediſſet, ſe præteritæ culpæ memoriam obliuione penitùs deleturum, cum eo denuò in militiam proficiſcuntur. Atque iſtæ res ad hunc exitum peruenêre.

Philippicum exercitus recipit.

De capta Martyropoli. Cap. XIII.

Sittas centurio Perſis Martyropolim prodit.

SIttas quidam [c] vnus ex decurionibus] Martyropolis, quoniam animo aduerſus quendam militum præfectum exulcerato fuit, ciuitatem prodidit, tempore quo milites præſidiarij aberant, ad eam rem obſeruato. Atque [c] cohorte] Perſica, Romanæ cohortis ſpecie in vrbem introducta, eam occupauit, vrbem Romanis planè opportuniſſimam: ac mulieres complures ætate florente integráque intra vrbem continuit, alióſque omnes, ſeruis quibuſdam exceptis, exegit. Quare extemplò Philippicus eò iter maturè facit: vrbem milite [c] circũdans] obſidet. Et quamuis res ad obſidionem neceſſariæ ei deeſſent, tamen illis quæ ſuppetebant, depugnauit. Atque quibuſdam foſsis exciſis, vnam turrim diſturbat. Verùm ciuitatem capere propterea non poterat, quòd Perſæ de nocte vigilantes, quod dirutum erat, denuò reſarciebant. Vbi verò Romani crebrò in murum impetu facto repulſi ſunt (tela enim ex locis ſuperioribus exquiſitè in eos coniiciebantur, & plus incommodi accepêre ipſi, quàm illis, qui erant in vrbe, intulêre) dimittunt obſidionem, & paululum inde digreſsi, caſtra ponunt: illúdque duntaxat agunt, vt illis qui vrbem defendebant, nulli alij Perſæ adiungerentur. Cæterùm Gregorius mandato Mauritij ad caſtra profectus, ſuadet, vt ad obſidionem reuertantur. At nihil amplius efficere poterant, præſertim cum nulla machina bellica ad vrbes expugnandas accommodata eis ſuppeteret. Idcirco dimittitur exercitus ad hyberna: [c] inque finitimis] caſtellis multa præſidia relinquuntur, eo quidem conſilio, vt [A] Perſæ] non clandeſtino introitu in vrbem ingrederentur. Proxima autem æſtate exercitu collecto & Perſis ex aduerſo dimicantibus, circiter Martyropolim fit grauis pugna. Et quanquam Philippicus in eo prælio ſuperior fuit, & multi Perſæ, vno ex illorum principibus deuicto, ceciderunt: tamen ſatis magna eorum multitudo (de qua re vna potiſsimum ab illis laboratum eſt) in Martyropolim introiit. Inde ergo Romani tametſi de vrbe per obſidionem capienda prorſus deſperare cœperũt (fieri enim haud poterat, vt eam viribus obtinerent) tamen alteram vrbem ſeptem inde ſtadia eregione in loco montoſo & natura communito, extruũt, vt machinationes quaſdam & aggreſsiones in Martyropolim comminiſcerentur. Atque hæ res æſtate ab illis geſtæ ſunt: hyeme autem dimittitur exercitus.

Iam bis fruſtra obſidione recipere Duce Philippico conantur Romani.

Pugna ad Martyrop. ſuperantur Perſæ.

Vrbs à Romanis propè Martyrop. extruitur.

c. [illegible]

c. λόχον

c. [illegible]

c. [illegible]

A. [illegible] poſt [illegible]

De Commentioli ducatu, & Ocbas deuictione. Cap. XIIII.

COmmentiolus autem genere Thrax, mittitur in Oriẽtem ad Philippico in ducatu ſuccedendum: qui tametſi bello feliciſsimè contra Perſas depugnabat, parum tamen abfuit, quin ipſe præceps vnà cum equo delapſus, vitam amiſiſſet, niſi vnus ex ſatellitibus, equo vectario conſcenſo, eum è prælio ſubduxiſſet. Perſæ verò qui ſupererant, omnibus ſuis ducibus amiſsis, terga dant, & Niſibin confugiunt. Ac quoniam ad regem ſuum redire extimeſcebant (mortem enim illis minatus fuerat, niſi duces ſuos ſaluos & incolumes reducerent) ibi contra Ormiſdam coniurare inſtituunt: atque etiam Barames dux Perſarum, qui iam cum ſuis ex prælio contra Turcas cõmiſſo reuerterat, idem ipſum ſuaſit. Interim Commentiolus, Martyropolim obſidens, maiorem partem copiarum ibi relinquit: ipſe autem cum quibuſdam lectiſsimis militibus excurſionem facit ad Ocbas, arcem munitiſsimam in ripa vlteriore à regione Martyropolis in rupe abrupta ſitam, vnde tota ciuitas Martyropolis facilè conſpici poteſt. Quam

Commentiolo duce in Philippici locum ſuffecto fugantur Perſæ.

Quam arcem obſidione cingens, nihil quod ad eam expugnādā facere videbatur, intentatum reliquit: ſed quibuſdam muri partibus catapultis deturbatis, illac tránſgreſſus, arcem vi capit. Proinde Perſæ de reliquo cœpere de Martyropoli deſperare.

Orbas caſtellum ab eod. expugnatur.

De cæde Hormiſdæ. *Cap.* XV.

DVm hæc geruntur, Perſæ Hormiſdam regem omnium ſceleratiſſimum iniuſtiſſimúmque propterea trucidant, quòd ſubiectos ſuos non modo pecunia, ſed variis etiam mortis generibus mulctaſſet.

Hormiſda Perſarum rex à ſuis necatus.

De Iunioris ad nos Choſrois fuga. *Cap.* XVI.

HOrmiſda extincto, Choſroem eius filium regem creant, contra quem Barames cum ſuis copiis arma fert. Choſroes igitur cum exiguo exercitu illi obuiam it: ac cum ſuos ab ſe deficere cerneret, capeſſit fugam, rectáque cum Deum, vti ipſe aiebat, Chriſtianorum inuocaſſet, vt equus ipſum eò deportaret, quò ab illo duceretur, Circeſium contendit. Vbi autem cum vxoribus, duobus tenellis [liberis] & quibuſdam Perſis nobilibus, qui cum ſua ſponte comitabantur, eò veniſſet, inde legatos mittit ad Mauricium imperatorem. Ille, cum de hac re conſilium accuratiſsimè iniuiſſet, & inconſtantem † volubilémque vitæ humanæ rationem, & repentinas tum eius tum aliarum ſimilium rerum mutationes viciſsitudinéſque ponderaſſet, ſupplicem admittit legationem: & Choſroem hoſpitem pro exule, & pro fugitiuo filium efficit: muneribus planè regalibus donat, quibus eum ad ſe diligendum inuitaret. Atque non Mauricius ſolum tam magnifica dona miſit ad Choſroem, ſed Imperatrix etiam erga Choſrois coniuges, & liberi Mauricij erga liberos eius, paria benignitatis officia præſtiterunt.

c. [illegible] *† [illegible]*

Choſroes Hormiſdæ filius Varanum fugit.

Mauricij in Choſroem humanitas & liberalitas.

Quòd Imperator Gregorium & Domitianum in Choſrois occurſum emiſit. *Cap.* XVII.

POrrò Mauricius omnes ſatellites ſuos & totum exercitum Romanum cum duce, qui Choſroem quocunque vellet comitarētur, mittit. Quinetiam quò plus honoris ei deferret, mittit quoque Domitianum epiſcopum Melitinæ, ſuum cognatum, virum prudentia & ingenio præſtantem, & tum verbo, tum reipſa ad res maximas gerendas maximè idoneum, & ad grauiſsima obeunda negocia aptiſsimum. Mittit præterea Gregorium, qui Choſroem cum ob prudentes ſermones, quos de aliis rebus omnibus cum eo conferebat, tum ob munerum magnificentiam, [&] conſilia quæ pro rerum quibus perturbatus erat conditione peropportunè ei impertiebat, in maximam traduxit admirationem.

a. [illegible]

Imperatoris mandato Choſroi obuiam eūt Domitianus & Gregorius epiſcopi.

Quòd rurſum Perſarum Imperium Romanorum ope recepit Choſroes. *Cap.* XVIII.

CHoſroes verò cum Hierapolim, quæ primaria Euphrateſiæ ciuitas eſt, perueniſſet, rurſus reuertit. Quod cum intellexiſſet Mauricius, pluris faciens commodis Choſrois ſupplicis, quàm ſuæ ipſius gloriæ conſulere, ingenti pecuniæ vi (quod non antè aliquando viſum fuiſſet) cum iuuat: atque ex Perſis conſcribit exercitum, & impenſis omnibus de ſuo ſuppeditatis, Choſroem vtroque exercitu, Romano ſcilicet & Perſico inſtructum, extra fines Imperij Romani ad Martyropolim vſque producendum curauit. Cui Sittas primum traditus eſt, deinde à Martyropolitanis lapidibus obrutus, poſtea ab eiſdem in crucem actus. Traditum eſt ei quoque Daras oppidum, à quo clàm exiuerant Perſæ: atque Barame à Romanis ſolis vnico prælio ſuperato, & ſolo cum ignominia in fugā verſo, Choſroes ad ſuum ipſius regnum reductus fuit.

Mauricij Imp. ope in regnum reſtituitur Choſroes.

Quòd id temporis ſancta martyr Golanduch viuebat. *Cap.* XIX.

Golauduch martyr.

EOdem tempore vixit apud nos Golauduch martyr, quæ multa tormenta perpeſſa, & à magis Perſis grauiter excruciata, martyrij coronam poſt magna miracula quæ ediderat, aſſecuta eſt. Cuius vita ab antiquiore Stephano, Hierapolis epiſcopo, literis mandata eſt.

De donariis, quæ ad ſanctum Martyrem Sergium miſit Choſroes. *Cap.* X X.

Choſroes donaria diuo Sergio conſecrata.

CHoſroes autem iam ad ſuum regnum reſtitutus, mittit ad Gregorium crucem multo auro & lapidibus precioſis exquiſitè elaboratam, qua honorem Sergij martyris incliti illuſtrari voluit. Hanc crucem primùm Theodora coniunx Iuſtiniani ei dedicauerat, deinde Choſroes ſenior cum aliis monimentis, vti à me ſuprà commemoratum eſt, inde abripuerat. Mittit quoque aliam crucem auream, in qua literis Græcis iſta curauit inſcribenda: Hanc crucem ego Choſroes, rex regum, filius Hormiſdæ miſi. Cum enim diabolico conatu, & veteratorio infeliciſſimi Baramis, & ſuorum Caballariorum in Romaniam confugere eramus compulſi, & propter aduentum ſcelerati Zadeſpram cum exercitu ad Niſibin, quò Caballarios qui à partibus Niſibenſium ſtabant, ſubduceret: Caballarios cum duce ad Charchas vſque, qui Zadeſpram reſiſterent, eiúſque vires frangerẽt miſeramus, ope & præſidio communiti S. Sergij martyris honoratiſſimi & in primis memorabilis, quoniam acceperamus, eum res ab ſe poſtulatas ſolere largiri, primo anno regni noſtri, Septimo idus Ianuarij poſtulauimus opem ab eo, votúmque fecimus, ſi Caballarij noſtri Zadeſpram vel interficerent, vel captiuum ſecum ducerent, nos auream crucem lapillis diſtinctam ad eius templum miſſuros, qua venerandum eius nomen illuſtraretur: atque [a] ad quintum idus] Februarij caput Zadeſprã, ad nos perlatum fuit. Itaque poſtulationis noſtræ facti compotes, quo res geſta nemini dubia eſſet, ad venerandum ſancti Sergij nomen illuſtrandum hanc crucem à nobis fabricatam, ad templum eius miſimus vnà cum cruce, quam Iuſtinianus Imperator Romanus ad idem templum miſit, quámque Choſroes rex regum, filius Cabadi proaui noſtri, temporibus, quibus Romani & Perſæ grauiſſimè inter ſe diſſiderent, huc aduexit, quam denique nos in noſtris theſauris inuenimus, & ad ædem ſancti & venerabilis Sergij mittendam curauimus. Has cruces Gregorius cum de ſententia Mauricij Imperatoris accepiſſet, cum magna pompa ad ſacrum martyris templum defert, ínque eo reponit. Haud ita multò pòſt alia dona ad ſanctum illud templum miſit Choſroes, inter quæ erat diſcus ex auro confectus, in qua inſcribenda curauit hæc verba: Ego Choſroes rex regũ, filius Hormiſdæ hæc in hoc diſco inſcribenda curaui, non vt ſpectentur ab hominibus, neque vt amplitudo tui venerandi nominis ex meis verbis cognoſcatur: ſed partim propter rerum in eo inſcriptarum veritatem, partim propter multa beneficia & liberalia, quæ abs te accepi. Nam mecum feliciter actum puto, quòd nomen meum in tuis ſacris vaſis extet. Cum fortè Beramais eſſem, petebam abs te, ſancte Sergi, vt mihi ſubſidio venires, & Sira coniunx conciperet. Ac cum Sira Chriſtiana eſſet, & ego gentilis, & lex noſtra non permitteret nobis poteſtatem, mulierem Chriſtianam in vxorem ducendi: tamẽ ob meum ſingularem erga te amorem, legem in hac muliere neglexi, & eam de die in diem inter cæteras vxores ingenuè diligere non deſtiti, neque deſiſto. Quamobrem viſum erat tuam bonitatem, ſancte Sergi, deprecari, vt grauida fieret. Quinetiam votum tibi nuncupaui, ſúmque pollicitus, ſi Sira conciperet, me crucem quam illa geſtat, ad ſanctiſsimum templum tuum miſſurum. Quapropter ipſe equidem & Sira hoc apud animos noſtros proponebamus, vt hanc crucem in memoriam nominis tui, ſancte Sergi, ipſi teneremus, & viſum erat pro [a] illa] precium eius quod quatuor milia & quadringentos [a] ſtateres miliareſios] non excederet, mittere, & ſic idem augere, vt eius ſumma quinque millia ſtaterum complecteretur. Atque ex eo tempore, quo iſtam poſtulationem animis noſtris concipere, hæcque cogitare cœperamus, ad tempus, quo Rhoſon Choſron venimus, non amplius decem dies prætereierant: ad quod quidem tempus tu ſancte Sergi, non quòd ipſe dignus eſſem, ſed propter tuam ipſius bonitatem mihi noctu

Crucis alterius inſcriptio à Choſroe D. Sergio dicatæ.

Diſcus aureus item D. Sergio à Choſroe conſecratus, eiuſque inſcriptio.

A. εἰνάτῃ post τῇ

His verbis Choſroes, quia prophanus & Chriſtianæ fidei ignarus, diuo Sergio tribuit, quæ vni Deo virũ pium & Chriſtianum decet attribuere.

A. αὐτοῦ post ἀντὶ.

A. στατῆρας μιλιαρησίους post τετρακοσίους.

noctu ſecundum quietem viſus es,& iam tertiò dixiſti Siram concepturam. Atque ego in eadem viſione tertiò apertè tibi quæ erant conſentanea reſpondi. Ac quoniam tu rerum abs te poſtulatarum largitor es, ex eo die Sira morbum, quo mulieres laborare ſolent, non ſenſit. Ego autem etſi hac de re animo hæſitabam, vtrum verbis tuis fidem haberem annon, cum ſis poſtulationum largitor: poſtea tamen ex eo quòd [A] morbus muliebris Siram non attigit, tum vim exploratam habui viſionis, tum tuorum verborum veritatem. Quocirca crucem hanc illico,& eius precium vnà ad tuam ſanctiſsimam ædem miſi: dedíque mandatum, vt ex eius pretio diſcus vnus,& vnus calix fieret, qui diuinis myſteriis celebrandis inſeruirent: quinetiam vt crux fieret,& thuribulum fabricaretur, vtrumque aureum in vſum ſacræ menſæ,& vnicum vtrinque apertum conficeretur auro colluſtratum. Quod autem de ſumma precij reſtaret, ad neceſſarios vſus tuæ ſacræ ædis reſeruaretur, vt mihi & Siræ tu ſancte Sergi, cum in aliis rebus opitulareris, tum maximè in hac petitione ſubſidio venires:& quod per tuam interceſsionem nobis euenerit, idem ipſum per tuam clementiam & bonitatem mihi & Siræ ex ſententia penitùs ſuccedat, quo tum ipſe tum Sira, tum alij omnes denique in toto orbe terrarum, tua in virtute ſpem ponamus,& in te deinceps credamus. Hęc donaria à Choſroe oblata eſt loqui videntur, quæ cum prophetia Balaam conſentiunt: quod planè Dei prouidentia factum eſt, vt gentilium linguæ verba ſalutaria proferrent.

A. τοῦ ἀντὶ γυναικεῖα

De Naamane Saraceno. *Caput* XXI.

PEr id temporis Naamanes gentis Scenetarum tribunus gentilis adeò nefarius & ſceleratus, vt propria manu homines dęmoniis ſuis mactaret, ad ſanctum acceſsit baptiſmum, ſtatuamq́ue Veneris auream igne liquefactam pauperibus erogauit,& omnes qui ad eum ſpectabant, ad veram in Deũ fidem traduxit. Gregorius autem poſtquam cruces à Choſroe donatæ erant, de ſententia Imperatoris omnia monaſteria in ſolitudine, Limetarũ dicta,& maximè in quibus peruerſa Seueri dogmata regnabant, perluſtrauit, expoſuitq́ue illis vera Eccleſiæ dogmata,& multa caſtella, [c] pagos, monaſteria & gentes integras ad Dei eccleſiam adduxit.

Naamanes ex Saraceno Chriſtianus.

Seueri Hæreſin exterminat Gregorius Antioch. Epiſc.

c. κώμας

De ſancti Simeonis, qui columnam incolebat, morte. *Caput* XXII.

INterea loci cum Simeones ſanctiſsimus tam grauiter ægrotaret, vt nulla eſſet ſpes vitæ reliqua, Gregorius à me de hac re certior factus, maturat, vt Simeoni extremum ſpiritum agenti adeſſet. Verùm quod volebat, minimè eſt conſecutus. Erat autem iſte Simeones propter eximiã virtutem omnium hominum ſuæ ætatis facilè præſtantiſsimus, qui in columna vitam ſeueram coluerat, adeo à teneris, vt aiunt, vnguiculis, vti dentes ſuos in ea mãſione commutaret. Ad vitam autẽ in columna degendam tali cauſa inductus fuit: Cum adhuc valde tenella ætate eſſet,& puerorum more per montis iuga ludendo ſaltandóque pererraret, fortè fortuna incidit in pardum, cuius collo cingulo circũiecto, eo velut freno beſtiam, quæ iam ſuam feram naturam exuerat, ad ſuum monaſterium ſecum ducit. Quod cũ magiſter eius, qui ætatem agebat in colũna, videret, percontatur quid ſit? Reſpõdet puer felem eſſe, quem vulgò catum nominant. Hinc igitur coniecturam faciens, quantopere virtute eſſet in poſterum pręſtaturus, ad vitam in columna degendam eum induxit. In qua columna, ſimul & in altera ſummo in montis vertice ſita, ſexaginta octo annos vixit, omnibus gratiæ donis repletus: quippe dæmones expulit, ſanauit omnem morbum & omnem languorem, res futuras perinde ac præſentes præuidit. Qui prædixerat Gregorio, illũ eius morti minimè adfuturum, atq; adeò ignoraturum, quid poſt ipſum mortuum eueniret. Quinetiã cum ipſe mecum cogitarem de liberorum amiſsione, quærerem'q; quid cauſæ eſſet cur gentilibus, qui liberis abundarẽt, idem ipſum neutiquam accideret: Simeones, quamuis hanc cogitationem nemini omnino patefeciſſem, ſcripſit ad me, vt ab eiuſmodi cogitationibus, vtpote Deo minimè probatis, deſiſterem. Porrò autẽ cum vxor ſcribæ mei, quoniam lac illi, poſtquam pepererat, ita obſtructũ fuit,

De Simeone columnari.

Eiuſd. miracula.

vt infans in maximum vitæ veniret periculum: Simeones, vbi manum dextram viri eius tetigerat, iuſſit, vt ad vxoris vbera iniiceret. Quo facto, extemplò lac velut ex fonte erupit, adeò vt veſtem mulieris totam madefaceret. His accedit, quòd puerum à viatoribus, quibus cum iter fecerat Simeones, intempeſta nocte à tergo relictum, leo dorſo impoſuit, & ad monaſterium Simeonis aduexit. Itaque miniſtri Simeonis iuſſu egreſſi, puerum à leone apportatum introduxerunt. Multa alia præterea geſſit planè memorabilia, quæ & linguam diſertam, & vacuum tempus, & ſeparatam tractationem deſiderant: quæ certè crebrò hominum ore ſunt atque ſermonibus decantata. Nam cuiuſque nationis homines, non Romani ſolùm, ſed etiam barbari ad eum aduentarunt, rerúmque poſtulatarũ compotes facti ſunt. Huic Simeoni rami quidã fruticis in monte creſcentis, & cibi & potionis loco fuère.

De Gregorij Theopolitani epiſcopi ab hac vita miratione.
Cap. XXIII.

Gregorij Antioch. epiſcopi obitus.

NOn longo tempore pòſt Gregorius podagra correptus, qua maximè torquebatur, cum medicamentum ex Hermodactylo (ſic enim vocatur) confectum, quod medicus quidam ei dediſſet, ebibiſſet, exiit è vita. Moritur autem tempore, quo Gregorius, qui ſucceſſerat Pelagio, epiſcopatum antiquæ Romæ geſſit, nouæ autem Ioannes, & Alexandriæ Eulogius, vt ſuprà dixi, & Anastaſius Antiochiæ, qui poſt viginti tres annos ad ſuam ſedem reſtitutus fuiſſet, & Hieroſolymorum Ioannes, qui paulo pòſt obiit mortem, & nemo adhuc ad illius epiſcopatus gubernacula capeſſenda deſignatus eſt.

Quouſque progreſſa Euagrij historia.

Hoc loco Hiſtoriæ finem imponere animus eſt, anno ſcilicet duodecimo regni Mauricij Tiberij imperatoris Romani, réſque quæ deinceps ſequuntur, his quibus libitum fuerit narrandas, monimentíſque literarum prodendas relinquere. Quod ſi quicquam à nobis vel omiſſum negligentia, vel minus accuratè expoſitum videatur, nemo nobis crimini det: illud ſecum cogitans, nos hiſtoriam diſperſam diſſipatámque in vnum collegiſſe, quò vtilitati hominum quorum gratia tantos & tam graues labores ſuſcepimus, inſeruiremus. Aliud præterea Opus à nobis elaboratum eſt, quod relationes, epiſtolas, decreta, orationes, diſputationes, & alias res nonnullas complectitur. Relationes autem, quæ in eo continentur, ſunt maximam ad partem ex perſona Gregorij epiſcopi Antiochiæ factæ. Pro quibus duos honoris gradus conſecuti ſumus: quæſturam à Tiberio Conſtantino, & munus tabularum ſeruandarum, in quibus præfectorum nomina inſcribebãtur, à Maurico Tiberio: quo regnante eas relationes compoſuimus, ídque eo ipſo tempore, quo Theodoſium, qui tum ei tum Reip. principium felicitatis cuiuſque generis dabat, in lucem edidit.

Aliud Euagrij opus.

FINIS.

LAVS DEO.

F. CLAVDIO SANCTAEO Pariſienſi Theologo, Ioannes Curterius S.

MEMINISTI arbitror, Sanctæ θεολογώτατε, ante annos ferè tres, quoddam me tibi Manuelis Porphyrogeniti Imperatoris Conſtantinopolitani edictum, quod ab aula mihi noſtras quidam Cardinalis Guiſij medicus miſerat, vt illud ſibi patrio ſermone verterem, ideo tecum communicaſſe, ne quid in re tam ſeria & lubrica, quæ Gallicè tractari ſe vix pateretur, imprudens admitterem. Ibi enim de ſacroſanctæ Trinitatis arcanis, in quam noſtro hoc dierum ſenio apud Polonos (vtinam non apud nos etiam) ab inferis reuocatus eſt Arianiſmus, agi videbam: nec ab alio quàm à te probari certiùs, quem & Græcarum literarum cognitione præditum eſſe ſciebam, & impias hæreticorum de Dei omnipotentia, déque reconditiſſimis ipſius Trinitatis myſteriis aſſertiones tam apertè & familiariter doctiſſimis concionibus ad diuæ Mariæ, magna omnium admiratione & lætitia, euertentem audiueram, ſperare poteram. Id ergo cum eſſem à te facilimè conſecutus, tutóque poſſe verſionem noſtram legi credidiſſem: eam tum ad medicum mittere, & cum amicis etiam communicare non dubitaui. Aliis præterea, qui græca lectione gauderent, & ea quæ ex archetypo exemplari deſcripſeram, vt tanquam ab igne ignem, alia, ſi vellent, excriptione caperent, non recuſaui: qui certe beneficium peropportunè nunc, tãquam magno mihi & amplo fœnore repoſuerunt. Nam cum Ægidio Burdino ſummo procuratori regio, librorum ſuo more heluoni, exemplar meum à me poſtulãti detuliſſem, neque ab eodẽ poſtea vel precibus vllis referre potuiſſem: id mihi iam latinè edendi, qui Græco carerem, ſpes omnis exciderat, niſi amici opera aliud, quod è noſtro ante deſcripſerat, eſſem conſecutus. Cũ ergo vt hiſtoriæ Eccleſiaſticæ adderetur, à me poſtulaſſent nonnulli: id eò libentius feci, quòd eius parum ſyncerè Nicetam Annalium VII meminiſſe, & malignè, ni fallor, quod rectè & piè ab Imperatore factum eſſet, narrare, interpretaríque animaduerterem. Legeram præterea in eiuſdem auctoris fidei orthodoxæ Theſaurum, ſuperioribus annis

publicatum indicem: in quo quia eadem de re xv. libro polliceretur, quam, ſi ſibi conſtare vellet, etiam reprehendi neceſſe eſſet: de Imperatoris cauſa certiùs agi non poſſe putaui, quam ſi eiuſdem manu conſignatis tabulis in medium productis ab æquo lectore ſtatueretur. Pro earum fide, meo quidem iudicio facit, quod in auguſto illo Sophiæ fano, vbi à quoquam adulterari non erat facile, publicè propoſitas, & ad noſtra vſque tempora, (ſicutà Zygomata poſt edicti verba narratur) ſeruatas eſſe conſtat. De tota re, Sanctæ doctiſſime, quid ſentiendum ſit, non ab alio potius, quàm à te expectari decet. Cæterum interpretationẽ noſtram, qualiſcunque ſit (neque enim ſcripto tam obſcuro & implicato, imò etiã impuro ferè, ſi verba ſpectes, lucem & ſplendorem aliquem dare facile fuit) non ideo in tuum nomen apparere volui, quod tuis in me meritis, quæ ne toto quidem vitæ meæ curſu æquari poſſunt, tam parua opponere ſtuderem: ſed vt per quem profecerim, non reticerem, méque ſaltem ab ingrati animi ſuſpicione, quàm poſſum longiſſimè, remouerem.

Vale. Lutetiæ ex Maioris monaſterij ſcholis, 1571.

MANVELIS PORPHYROGENITI, IMPERATORIS CONSTANTINOPOLITANI, IN CHRISTI APVD IOANNEM verba, *Pater maior me eſt*, edictum.

Ioanne Curterio interprete.

MAnuel in Chriſto fidelis, Rex porphyrogenitus, Romanorũ Imperator piiſſimus, ſemper venerabilis Auguſtus, Iſauricus, Cilicius, Armenicus, Dalmaticus, Vngricus, Boſthnicus, Chrobaticus, Lazicus, Zechicus, Chazaricus, Gotthicus, diuino magiſterio ſubditus, idémque Conſtãtini magni ſtẽmatis hæres, † & eiuſdem iura quęlibet animi arbitrio diuidens: quando nonnullos ab imperio noſtro receſsiſſe contigit: reliquis ex vniuerſo populo noſtro Chriſti amantibus, regiæ itẽ vrbis noſtræ ciuibus: omnibus denique, qui ſub imperij noſtri poteſtate, ſiue terra, ſiue mari degunt, S.

(margin: † τῇ ψυχῇ [illegible] πάντα τὰ τούτου δίκαια.)

Si Petrum Chriſtus inter Apoſtolos ſummum, ideo beatum prædicat, quòd fidei & dilectionis ardore reliquis ſuperior, tanquam à patre myſterium filij Dei viuentis reuelatum & creditum haberet: quid aliud vſquã beatius, & domino gratius eſſe queat, quã firmis rectiſq; de religione aſſertionibus eccleſiã apoſtolicã, ne vincatur ab inferi portis (quarum nomine eos intelligimus, qui in eius aulam, non per Chriſti ianuam, nunquam alioquin ad eam appellentibus obſignatã, ingrediuntur) tueri & defendere? Talibus in Deum pietatis certiſsimæ fundamẽtis firmiſsimis cum diuina ope imperium noſtrum nitatur: & ſubditos etiam omnes in eam rem aſsidua meditatione & cura trahere meritò conamur. Neque enim nos, quia Dei nutu in hæc inferiora imperium agitamus, eiuſdem nos etiã voluntati ſubiici ambigimus. Itaque non ſecus atque certam eſſe in nos ſubditorum fidem nobis imprimis neceſſarium putamus: ita vel ei, cuius beneficium eſt, quicquid habemus imperij, puram eandem & ſynceram offerre, Solomoniq; ipſi, qui negotiis ſingulis certum & idoneum tempus aſsignauit, credere dignũ arbitramur. Inde eſt, quod cum aliquãdo, idq; oportuno maximè tempore, pacis autor Chriſtus in terrã ſe, non pacis, ſed gladij mittendi cauſa, veniſſe dixerit: ne † ſerenitas quidẽ noſtra, quãdiu de diuinis decretis diſcrepãtes extiterint opiniones, vel pacẽ fouere, vel tumultibus & ſeditionibus carere queat. Itaq; arrepto ſpiritus gladio, bona à malis ſecernit, ſeſeq; diuiniore interpoſito, ab eccleſia quicquid eſt peregrinũ & alienũ amputat: aliquando etiã cum Chriſto opportunè rurſum pacem ſuam commendante, & in ſe eandem omnes agere iubente, verbi frameam, quæ in contradicentium corda iam penetrãrat, auertit, certiſque in medium depromptis rationibus, odij vallũ, interiectúmque (diſceptationis occaſionẽ) parietẽ ita diſiicit, vt eius verbis, quæ diſſentiẽtes olim inter ſe partes mutua dilectione reuinciri carminibus ſuis imperat, vti queat. Hoc ergo noſtra inuãdæ pietatis imprimis ſollicita maieſtas imperatoria poſtulantibus rebus oſtẽdit & obſeruauit. De voce enim, quę in ſacroſãcto domini ſeruatoriſq; noſtri Ieſu Chriſti euangelio legitur, quã ipſa paſsionis nocte diſcipulis ſuis cum ad patrem ſe proficiſci, eóſque inde magis lætari debere dixit, quando ad eum abiret, *qui ſe ma-*

(margin: † ἡ γαληνότης)

(margin: Ioan. 14.)

ior eſſet, controuerſia orta eſt. Quomodo ergo, vel in quibus Chriſto, qui ea de ſe vſurparet, maior pater intelligẽdus eſſet, diſceptatio extitit: nec multum abfuit, quin eiuſmodi diſſenſione, tanquam Moſis virga, vniuerſum Dei Eccleſię mare diuiſum ſit: in quod qui hominibus tanquam piſcibus captandis ſolent inſidiari, ita eloquentiæ ſuæ retia expanderunt, vt eis bonam populi partem inuoluiſſe ſecum, muróque dextra & ſiniſtra excitato, inter ſe tandẽ etiã omnes de huius dicti explicatione diſſentire videantur. Quidam enim recepto ſcripturæ ſenſu abuſi, ad ſolam *Cauſam* æternæ & ſupremę filij Dei generationis, vocis explicationem, nulla poſtremæ & inferioris per aſſumptã carnem natiuitatis habita ratione, ita traxerũt, vt nouã inde Chriſti naturarum vnionem præter vſitatum eccleſiaſticę traditionis morẽ inducere, idemq; eſſe hypoſtaſεως vnionẽ, & incõfuſam naturarũ, quæ immutabili ratione in Chriſto iũctæ ſunt, tẽperationẽ, vnde periculũ ſit, ne Monophyſitarũ impietas renouetur, cõfirmare videãtur. Alij autẽ ad ſolũ exinanitionis, ſiue cõdeſcẽſus modũ, vt ad vnigeniti hypoſtaſin, ſecundũ diuinã ipſius naturã, quem ſeipſum nulla carne onuſtum exinaniuiſſe, caſtumq; Dei matris vterũ ingreſſum eſſe cõſtat, etſi ab ipſo patris ſinu nunquã omnino vel recedere, vel ſeparari potuerit, retulerũt. Alij rurſus tãquã cõmuni totius humani generis aſſũpta perſona, iſta à domino vſurpari, vt imaginariã ſolùm Chriſti nobiſcũ poſt aſſumptã carnẽ, cõuerſationis œconomiã efficiant, affirmare non dubitant. Alij deniq; dominicæ carni vocem iſtã adſcripſerũt, ſed quatenus animi abſtractione caro ipſa diuinitatis, quæ eã aſſumpſit, expers conſideratur: non aliter fortaſſe, quã vniuſcuiuſque noſtrũ carnis ſubſiſtẽtia, quę nulla omnino diuinitatis copula vnitur. Quo certe modo & ſeruitus ei & ignorantia adnectuntur, quando ſecundum Ioannis Damaſceni hominis eruditi ſentẽtiã, ſubtili mẽtis cogitatione, id quod in oculos cadit, ab eo, quod mente cõcipitur, ſepoſuerimus. Ipſam enim hypoſtaſεως identitatẽ perſonæq; indiuiſibilem vnitatẽ ſi cõſideres, ſeruitutis & ignorãtiæ expers dicatur neceſſe eſt. Ita ergo inter ſe varia ſentire iſtos apparet. At qui eis ex aduerſo ſeſe opponebant: patres eſſe quidem & doctores Eccleſiæ aliquos, nec eos certè ſpirit⁹ ſancti numine deſtitutos haud ignorabant, qui dicti huius ſenſum ad primæ illius & incomprehenſibilis generationis *cauſam* referrent: ſed tum certe maximè, quando eos qui patrem à filio ſubſtantia differre, voce *maioru* vbique abutentes, & in vtriſque demiſsionem ſecundum naturæ diuerſitatem introducentes, ambitioſè contendebant: cum ea tamen illi ſolùm ſignificatione vocem minimè vſurpandam ſentirent. Cum enim aduerſus iſtos decertandum non eſſet, ſed de ea, quæ carnem ſecuta eſt, œconomia, déque naturarum proprietatibus ſtatuendum, ambabus naturis ſuas voces, eáſque conueniẽtes aſsignabant: ſublimiores quidem & excellentiores Chriſti diuininitati, quando Deum re vera eſſe conſtat: humiliores autem & inferiores eiuſdem humanitati, quoniam perfectus idem homo eſt. Quod & ipſe Imperator ſanctorum Eccleſiæ luminum doctrinam ſecutus, amplector. Ita ergo contrariis acti opinionibus, inter ſe mutuò dubitare & in ſe ferri viſi ſunt. Cæterùm quæ ſupernè nobis delata eſt, diuinitúſq; collata imperatoria maieſtas, Dei, electíque & grati Iſraëlis aruũ, quod Aegyptiacæ malitiæ princeps tã hoſtili animo vaſtat: imò ne ipſam quidem è Gentibus tranſlatam & bene iam propagatã, incantatorũ tamen præſtigiis & fallacibus verbis, tanquã grandine iamiam ſic perdendam & deterendam vitem, vt cultori in poſterum nihil pręter luctum, ſummámque eius deformitatem & ſterilitatẽ expectandum ſit, negligere potuit: quantumuis aliunde variis & propè infinitis externarum rerum curis animo diuidamur. Neque enim ſolum aduerſus terram incolentes feras, ſed in ipſius quoque maris balenas, quæ inita inter ſe terra maríque ſocietate, pręclarum hoc Romani imperij corpus diſcerpere conãtur, pugnare cogimur. Cæterùm, iſta poſteriore loco ducentes, qua ratione diſsidentes eccleſiæ partes cõciliare, & retectam diſcordare ſuper hac quęſtione occaſionẽ amputare valeamus, quanta poterimus cura & diligentia curabimus. Quã enim pacem inde ſecuturam ſperamus, eandem etiam toti huic imperio, tãquam quietis primitias aliquas fore, perſuaſum habemus. Sanctiſsimi itaque & œcumenici Patriarchæ, cum permultis aliis maximéque ſanctæ & magnæ vrbis Antiochenæ, ipſius denique beatæ

Lib. 3. cap. 21. & lib. 4. cap. 19. de fide orthod.

Sionis,

Sionis, id eſt, Hieroſolymorum ciuitatis, facto conuentu, quo maximè tempore in Imperij noſtri principe ciuitate ſacerdotum Chriſti habebatur ſynodus ſanctorum patrum, qui eam vocem prius eſſent interpretati, ſenſum in mediũ proponi, & diligenter agitari, examinarique curauimus. Horum ergo nonnulli, ratione ipſa, tanquam aurum igne probati, nihil adulterinũ aut ſuberatum, ſicuti nonnullis ante videbatur, habere reperti ſunt. Quæ autem ab aduerſariis aduerſum hæc fuerunt intentatæ lites, tanquam malè ſibi cohęrentes & contradicentes voces, ita exploſæ & reiectæ ſunt, vt vno omnium capite Chriſto, quod antea direptioni proximum erat, Eccleſiæ corpus collectum confirmatúmque ſit: effectum denique, vt qui eiuſdem fontis lauacro in filios adoptati ſumus, eadem nunc fratrum more, & ſentiamus & confiteamur. Hinc etiam tanquam lege ſtatutum, huius vocis dominicæ interpretationem non aliunde quàm à ſuperioris ætatis ſacrorum conciliorum piiſsimis decretis requirendam eſſe. Hanc enim ſecundum alias permultas à ſanctis patribus traditas expoſitiones, intelligendam aſſerendámque eſſe confirmatum eſt. Inſuper & ſecundum ipſam quæ in Chriſto habebatur, humanam, creatam, & circumſcriptam naturam: ſecundum quam, quia tũ paſsioni ſubdita exiſteret, & Chriſtus ipſe etiam paſſus eſt, & eius naturæ proprietates reliquas ita extulit, vt inde & vera domini humanæ naturæ aſſumptio, quam incarnationẽ dicimus, illeſa ſeruari, & naturarum in vna Chriſti hypoſtaſi inconfuſa ratio, ipſæque adeo impermixtæ proprietates haberi queãt. Eiuſmodi verò pio, religioſóque decreto & ipſi quoque propria manu miniatis literis ſubſcripſimus, cuius ad verbum ſeries deinceps ſequitur. SANCTORVM ego Patriarcharum ſanctæque & ſacræ ſynodi decretis aſſentior, aſſeróque ipſam domini carnem vnionis beneficio ſuperexaltatam, & quolibet honore ſuperius longè poſitam, tãquam excelſa, & exquiſita vnione diuinitatis ſociam, mutationis, alterationis, confuſionis, conuerſioniſque omnis, propter hypoſtaticam eius vnionem, expertem, inſeparabilem, & à diuino verbo, quod eam aſſumpſit, indiuulſam, pari honore, vna adoratione cultam, regiis diuiniſque ſoliis ad patris dexteram aſsidentem, omni denique diuininitatis, naturarum ſeruatis tãtùm proprietatibus, gloriatione copioſiſsimè locupletatam. Ita ergo qui indiuiſæ Trinitatis poſt incarnationem vnus dominus Ieſus Chriſtus, in indiuidua tamen vnaque ſui hypoſtaſi geminus & compoſitus in minimè confuſis naturis exiſtit: eccleſiam, quæ opinionum diſſenſione diuidi, & contradictionis aquis abſorberi iamiam videbatur, in vnum compellens reduxit, & tanquam deorum & hominũ mediator in ſe omnes conciliauit. Cæterum quando in inſidiis latens malitię pater, hominúmque generi ſolito more ſemper imminens, eò etiam euaſit impudentiæ, vt eorum viam offendiculis aſpergeret: Rurſus qui Eccleſiæ fundamẽta in terra poſuit, de eiuſdem ſalute ſollicitus, in ipſam de cœlo intueri dignatus eſt. Itaque collecta ſuper his quæ dicta ſunt ſynodo, eorúmque facto diligenti examine, aliorum item, qui in ſuſpicionem venerant ſcripta, quò eccleſiæ, in quibus aliter ſentire crederentur, ſe probarent, ita expoſita declaratáque fuerunt: vt nulli reperti ſint, qui propria manu ſubſcribere, cæteróſque, qui præter id quod ſuperius à nobis, ſanctiſque Patriarchis, ſacroſancta deniq; ſynodo ſtatutũ eſſet, vel toto vitæ tẽpore ſenſiſſent, anathemate condemnare dubitarent: Eos ad hęc, qui inanitioni ſoli, aut etiã diuiſioni, quæ nuda & ſimplici mentis operatione fit, quando nimirum Domini caro ipſa ne diuinitati quidem iuncta per ſe conſideratur, & ita ſeruituti, ignorantiæque ſubiicitur, vocem attribuunt:: imò verò & eos, qui dominum eãdem aſſumpta communis humanæ naturæ perſona vſurpaſſe, non aliter quam pendens in cruce à Deo ſe eſſe derelictum exclamauit, quod communi naturæ omnium nomine extuliſſe patres voluerunt, dixerunt. Erat enim re vera tum demum eius derelictio, quæ peccati coniuncta eſſet, non Chriſti ipſius, qui peccatum non admiſiſſet modo, ſed ne cuius in ore quidem dolus repertus eſſet. Hos ergo omnes ita anathematis ſententiæ obnoxios eſſe voluerunt. Cæterum ad eiuſmodi ſcriptum acceſsit & ipſa ſynodi ſignificatio, quæ adducta omnia apertiſsimè deſcribit. Itaque iam more eius quæ eſt in cantico ſponſæ, eccleſiam gaudium ſuum ſecum expromere videas his verbis: Hyems ipſa, qua nullorum refriguerat charitas, tranſiit: abiit & imber, ipſi

nimirum aduerſarum ſententiarum vehementiores impetus euanuerunt. Flores veritatis apparuerunt in terra. Eſt enim ſponſi vox, vox inquam dulcis & grata audita. Nam vox illa domini, de qua quæſtio extiterat, ſanis præconum veritatis firmata rationibus, alumnis ſuis, vt piè & religioſè prædicata audiatur, reſtituta eſt. Recte ergo iam veri lucis orto fulgore, diſsipatíſque ignorantię tenebris, trãſierunt nebulæ. Ecce iam ſublatis ab itinere noſtro lapidibus, ſpacioſo in campo ſecurè, quando qui cordis noſtri vias obſeruabat ſerpens calcatus, vnáque omnium ſimul dominum laudantium & celebrantium eccleſia facta eſt, ambulamus. Cum iſta ergo & nos, vt ſunt à ſanctiſsimis huius ſynodi Patriarchis definita, confirmare & ſtata perpetuò facere cuperemus, eadem pio hoc edicto, quo Romani Imperij ſubditis omnibus non alia amplecti iubeatur, proponi curauimus. Quod ſi quis in poſterum vel contra ſentire, vel ſcripto iſto callida & maligna interpretatione abuti audeat, ſi quidem epiſcopus, aut clericus, aut in ſacroſanctum monachorum ordinẽ cooptatus ſit, eundem gradu ſuo deiici: Si rurſus idem vel magiſtratu, vel opibus potentior, & huius bona publicari, dignitatibúſque moueri: Si priuatorum denique & populi quilibet exiſtat, non hac vrbe tantum regia, ſed reliquis etiã ditionis noſtræ omnino pelli priuaríque: imò etiam præter hæc, ſacroſanctorum canonum auſteritati ſubiici ſtatuimus.

Multa

MANYH

MVLTA olim & varia principem imperij vrbem Conſtantinopolim ornamenta, quæ temporis progreſſu perierunt, decorabant. Horum ex numero, Verbi Dei Sophiæ nomine, templum etiam nunc illud exiſtit, quod dirutis circùm partibus & ædificiis aliis, ſolum incolume remanſit. In auguſto ergo hoc & ſacroſancto templo, altero ad lęuã interius pergentibus pariete, tabulæ quatuor albæ, ordine iner ſe iunctę & copulatę extitere. Harum vnaquaque cum vlnas tres longitudine, vnam autem paulò minus latitudine haberet: ita iunctæ inter ſe & copulatæ omnes extitere, vt quadranguli ſpeciẽ, qui lateribus ęquis ſibi reſpõderet, efficere viderentur, & lõgis iiſque tenuibus ſubnixi columnellis, ipſi, qui totus marmore conſtat, muro adpreſſæ & erectæ cernerentur. In huiuſmodi ergo tabulis, edictum hoc, quod propter ſubortas ſuper domini in Euangelij verbis, *Pater maior me eſt*, opinionũ diſſenſiones, ab Imperatore Manuele porphyrogeneta exciſum legebatur, ad Selimi vſq; Solimani filij Turcarum imperatoris, qui iam ab huius vrbis expugnatore primo quintus eſt, perdurauit. Hic ergo cùm anno ſepties milleſimo ſupra quinque & ſeptuaginta, Auguſto menſe, indictione decima, templum more ſolito adoraturus, ingreſſus, iſta non ſine admiratione intueretur: legis doctorem quẽdam, qui tum fortè aderat, quænam iſta eſſent, interrogauit. Qui vt erat homo imperitus & ſtultus, ſiue potius, vt ab vno omnes diſcas, mente perculſus, ita Imperatori ſtolidè & impudenter mentitus, Ally illius, qui execrandi Mahometis gener fuerat, myſteriis plena quædem eſſe ænigmata reſpondit. Rurſus autem cum non Arabicis, ſed peregrinis potius elementis ſcripta eſſe miraretur imperator, id ea factum ratione ſubiecit, ne qui patriæ diſciplinæ callentes exiſterent, in ea cupidè nimis & curioſè myſteria inquirentes plebique prodentes, ridicula tandem & contemptibilia facerẽt. Ideo enim multos è ſuis, & eos ſapientes habitos, periiſſe, quod eſſent ſcripturarum talium ænigmaticis interpretationibus minimè inſtructi: Sic populum itaque peregrinis literis non ab horum curioſa quæſtione tantum, ſed eorum etiam intellectu Allym illum remouiſſe. Ad hæc igitur Imperator: Quando vt refers, ita eſt: adſint iam ex vrbis huius patriarchæ domo Chriſtiani nonnulli, vt nobis ea cum fuerint interpretati, tanta, deſpectis reliquis, ambo tantum gloria fruamur. Talia cum ſtolidus & imperitus legis interpres laudaſſet: Theonas ſtatim Theſſalonicenſis, ſacerdotum qui Conſtantinopoli degunt, vnus, itemque ex laicorum ordine clerici duo, magnæ pręterea Eccleſiæ Ioannes Moatzalus idem miniſter, & Turcarabicę linguæ peritus: Ego denique eiuſdem Eccleſiæ notarius Zygomalas nomine, per Tzauſios, (ita enim internuntios ſuos appellãt) ad id euocati, inque ſanctum Verbi Dei Sophiæ templum deducti, admotis ad parietem ſcalis, iſta ſemel atq; iterum legere, & pro viribus, nulla fraude facta, Arabicè interpretari conati ſumus. Quæ cum eſſet ad Imperatorem (ſicuti ipſe iuſſerat) delata: eorumdem audita lectione, poſtquam ſpe ſua excidiſſe ſe, & ſtolidi doctoris mendaciũ impudens agnouit, ipſum non imperitiæ tantùm, ſed falſitatis etiam apertè coniunctum dignitatis gradu deturbauit: ipſas denique tabulas inde auferri, & eiſdem patris ſepulchrum, quod recens extruxerat, expũctis characterum notis, conſterni imperauit. His ergo dicto citius cõfectis, quæ ſublimes quondam honore non paruo columnis innixę tabulæ extiterunt, ingenti nunc adeòque turpi deiectæ ſunt dedecore, vt vna tantum incolumi, reliquis ſuo põdere & lapſu effractis, omnes impiorũ pedibus (proh iudiciorum tuorũ Chriſte ſumme rex, immẽſa profunditas) eo in ſepulchro miſerè ſubſtratæ & conculcatæ iaceant. Vtinam verò vltionum dominus, exertis aduerſus tantarum rerum autorem viribus, tam audax & ſceleratum in ſanctas tabulas facinus vlciſcatur.

IOANNI BAPTISTAE
BENCIVENNIO FLORENTINO,
REGINÆ MATRIS ELEEMOSYNARIO primo, ciuſdémque bibliothecæ præfecto
Ioannes Curterius S.

CVM ex nobiliſsima illa & reſertiſsima Reginæ matris bibliotheca, Græci cuiuſdam exemplaris copiam impetraſſem (Ioannes Baptiſta Benciuenni doctiſsime) tanta à te humanitate exceptus, in eámque deductus ſum: vt tibíne, an Reginæ in ea re plus deberem, perſæpè dubitarim: non quod tam præclarũ eius in rem literariam beneficium, quæ ſumptibus infinitis collecta à maioribus ſuis Græciæ ſpolia in regni huius ornamentum ex Italia Lutetiam deferri curauit, omnem laudem ſuperare ſemper non duxerim: ſed quòd aulico more, plus in regiis miniſtris, quàm in regibus ipſis flectendis audiebam reperiri difficultatis. Itaque verebar, ne in id quod precibus à Regina literarum amantiſsima, facilè impetraſſem, alterius Iaſonis labore, tanquam ad velleris alicuius aurei, aut Herculis, ad Heſperidum malorum adeptionem, opus eſſet: qua difficultatum opinione multos, non paruo eccleſiæ reíque literariæ malo (cum infinitos libros ad aſſerendam hoc tempore religionem, illuſtrandáſque humaniores diſciplinas ea bibliotheca habeat) à præclaris conatibus auocari non ambigebam. Cæterùm ita te huic cauſæ fauentem, non priuato aliquo meo in te officio, qui ne nomine quidem antea tibi notus exiſterem, ſed ſingulari tua non eruditione tantùm, verumetiam in eos, qui literas colunt, beneuolentia, nactus ſum: vt tantum beneficium, non ſine ingrati animi nota, ſilentio preterire me poſſe crederem. Memini enim quanto ſtudio, priuatis rebus tuis neglectis, triduo integro, in exẽplaris illius, quod ex falſo forſan bibliothecæ indice mihi deſtinâram, inueſtigatione fueris occupatus: in quod, cùm ſiue tanta voluminum confuſa adhuc, nec in claſſes redacta multitudine, ſiue eorum propè vetuſtate deleta & fugiente, imò falſa plerúmque, aut nulla inſcriptione deluſi nunquam incidiſſemus: ne tamen & Reginæ fauor inutilis, & tuus etiam labor nobis periret, Anaſtaſii nomine pellectus, auguſtum quidem, & non ſpernendæ antiquitatis volumen, quod de variis rerum eccleſiaſticarum capitibus reſponſiones cõtinet, in illius locum, quod mihi fruſtra deſtinaram, facilimè impetraui. Illud autem ideo lubentius poſtulaui, quòd ibi multa ad verbum ex Apoſtolorum conſtitutionibus, quæ ſuperioribus annis magna hæreticorum indignatione in lucem exierunt,

citari

citari videbam: & Franciſcum Thurianum doctum certè hominem, græca in eaſdem præfatione, ad Anaſtaſium Antiochiæ patriarchã referre meminerã. Itaque piis viris non ingratum, nec fidei Catholicæ inutile futurum arbitratus ſum, ſi ea ſpe, vt tandem ederentur, à me ſumerentur. In eadẽ ergo cum aliquandiu incubuiſſem, quãquam Anaſtaſio Antiochiæ patriarcha poſteriores autores adducere vidiſſem, vnde Thurianum in libri autore, & me etiam deceptos eſſe conſtaret: non tamen ab incepto deſtitiſſem (quando nec recentem, nec contemnendum autorem eſſe, & multas hoc tempore præſertim quæſtiones vtiles tractare, multorum denique patrum, quorũ ſcripta deſiderantur, vérba ad earũ probationem proferre videbam) niſi à Gentiano Herueto ſuperiore anno Latinè factas, nõdum tamẽ editas, intellexiſſem. Cuius cùm me poſtea per literas admonuiſſet, homini amico, & bene iamdiu de Eccleſia merito, hãc etiam palmam facilè conceſſi: ita tamen, vt exẽplaris à Regina accepti, tuique in Eccleſiam & literas animi memoria extaret. Nam cum ex eo libro, patrum, qui deſiderantur, fragmenta non pauca collegiſſem: non ab re me facturum arbitratus ſum, ſi ad eccleſiaſticam hiſtoriam, cuius verè principem eſſe conſtat Euſebium, eiuſdem, quæ ibi reperi, nonnulla quoque adiicerentur. Quid enim vtilius, quid iucundius ἀρχαιολογικῆς ἱστορίας, quæ ne nomine quidem hactenus nota fuit, ſi tandem reperiatur, futurum putamus? Ex illius enim Præparationis & Demonſtrations libris, quibus græcis tam peritè certæ religionis & doctrinæ, quam falſò ſibi vſurpabant, gloriam detrahit: ex ipſa denique inſcriptione, & fragmentis quantumuis exiguis, quid de eo libro nobis ſperandum ſit, apparet. In hunc ergo qui inciderit, iſtis ad agnitionis certitudinem fragmentis, tanquam vſitatis in fabula ἀναγνωρίσει, vti poterit. Quod de libro etiam ad Marinum, cuius in hiſtoria mentionem facit, intelligendum eſt. At quod ex chronicis addidimus, ea quanquam in Hieronymi latina editione non reperiantur, Euſebij tamen non eſſe non exiſtimauerim: cum χρονικοὺς κανόνας, ex quibus iſta deſumi ſuſpicor, ab eorũ compendio diſtingat Suidas, & Euſebij ingenium fragmenta referant, eáque contineant, quibus tum omiſſis, nec temporum ratio tradi apertè, nec intelligi poſſe videbatur. Quod ſi quis diuerſam annorum & menſium rationem àb ea quæ nunc eſt vſitata, vel iam inutilem, & hic corruptam eſſe queratur: mihi exemplaris mei fidem ſequi, quam in numeris præſertim, quicquam mutare, tutius fuiſſe concedet, opinor: cum in ea re, non ab Hebrhis reliquos tantùm, ſed à Græcis Latinos, & vtroſque à ſe inuicem diſcrepare, nec quicquem tam implicatum, quàm quod de annorum menſiúmque ratione ſcriptum eſt, exiſtere videatur. Reliquis locis coniecturas ad marginem addere non dubitaui. Hoc ergo, doctiſſime Benciuenni, quicquid eſt, quando à te primum ortum eſt, ideo ad te redire volui: cùm vt ingrati animi notam euitarem, tum vt bibliothecæ tantæ curam nemini reginam matrem, Eccleſiæ literarúmque augendarum cupidiori potuiſſe conferre omnes intelligerent. Vale.

EVSEBII PAMPHILI LIBRORVM TRIVM, QVAE DESIDERANTVR, FRAGMENTA SEX, EX MANVSCRIPTO ANAſtaſij† epiſcopi Nicæni] Reſponſionum libro.

Ioanne Curterio collectore, & interprete.

† *Hic ſecutus ſum Gentiani Herueti exemplar, cum epiſcopum non faceret, quod a Regina accepimus.*

Ex capite πῶς νοητέον τὸ, Ἐλάλησε ὁ σολομὼν, περὶ τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου ἕως τῆς ὑσσώπου, τῆς ἐν τῷ τοίχῳ.

Εὐσεβίου παμφίλου ἐκ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἱστορίας.

ΤΑ'ς δὲ βίβλους τοῦ σολομῶντος, τὰς περὶ τῶν παραβολῶν καὶ ᾠδῶν, ἐν αἷς περὶ φυτῶν καὶ παντοίων ζώων φυσιολογίας, χερσαίων, πετεινῶν, καὶ ἰαμάτων πάθους παντὸς γραφείσας αὐτῷ, ἀφανεῖς ἐποίησεν ὁ ἐζεκίας, διὰ τὸ τὰς θεραπείας τῶν νοσημάτων ἔνθεν κομίζεσθαι τὸν λαὸν, καὶ περιορᾶν καὶ παρορᾶν αἰτεῖν παρὰ θεῷ τὰς ἰάσεις.

EX CAP. QVOMODO ILlud intelligendum: locutus eſt Solomon à Cedro ad hyſſopum vſque, quæ eſt in pariete.

Euſebij Pamphili ex Antiquitatis hiſtoria.

LIBROS autem Solomonis Prouerbiorum & carminũ nomine, in quibus de natura plantarum, omniſque generis animaliũ, quæ in terra & aere verſantur, de ipſis etiã aduerſus omnes morbos remediis diſſeruerat, ea de cauſa ſuſtulit Ezecias, quod morborum ſanationem cũ ad ea referret populus, inde aduerſus diuinam opem deſerere & aſpernari videretur.

Ex cap. πῶς νοητέον τὸ, Πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.

Εὐσεβίου ἐκ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἱστορίας.

Ἐπειδὴ καὶ ἕλληνες μὲν σοφίαν ἔχειν ἐπαγγέλλονται, αἱρετικοὶ δὲ νομίζουσι παιδείαν ἔχειν, διὰ τοῦτο σολομὼν τὴν ἀληθῆ σοφίαν, καὶ παιδείαν διδάσκει, ἵνα μὴ τῇ ὁμωνυμίᾳ τῆς σοφίας, εἰς τὰ σοφίσματα τῶν ἑλλήνων καὶ τῶν αἱρέσεών τις ἐμπέσῃ. καὶ γὰρ ἕλληνες φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν· αἱρετικοὶ δὲ οἰόμενοι πεπαιδεῦσθαι, ἐξεστράφησαν· τῶν δὲ θείων λογίων ἀκούσας σοφὸς, σοφώτερος ἔσται. τῶν γὰρ νομίμων τοῦ θεοῦ ἀκούσας, καὶ ταῦτα φυλάξας, καὶ ἐπὶ τῇ παιδείᾳ κυρίου μὴ ὀλιγωρήσας, μηδὲ ἐκλυθεὶς ὑπ' αὐτῇ, [a] ἱὸς γὰρ πεπαιδευμένος σοφὸς γενήσεται, καὶ πεπαιδευμένος ἐπαινεθήσεται. σοφὸς δὲ καὶ πεπαιδευμένος γινόμενος, ταχέως καὶ τὴν περὶ θεοῦ γνῶσιν εἰσδέξεται. [b] ἐπεὶ γὰρ ἑλλήνων οἱ μὲν σῶμα τὸν θεὸν, οἱ δὲ καὶ εἰδώλοις αὐτὸν ὁμοιώσαντες αἱρετι-

LIBRO EODEM CAP. QVOmodo illud intelligendum: Omnis ſcriba edoctus in regno cœlorum, ſimilis eſt patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.

Ex eadem Antiquitatis hiſtoria Euſebij Pamph.

QVando & gẽtes ſua ſe ſapientiæ, vt hæretici, eruditionis & doctrinæ perſuaſione iactãt: ob id, quæ ſapiẽtia vera, quæ itẽ eruditio dicatur, ne quis appellationis ambiguitate deceptus, in Gẽtium & hæreticorũ fraudes incidat, autore Solomone diſcemus. Gentes enim cùm ſapientes eſſe ſe dicerent, deſipuerunt: & cũ docti ſibi viderẽtur hæretici, euerſi ſunt. At qui diuinæ legis oracula audit ſapiens, ſapientior euadet. Dei enim legẽ cum audierit, eámque obſeruarit, nec domini doctrinã vel aſpernatus fuerit, vel reiecerit: ſapiẽs eruditúſque filius, [a] & hoc nomine tandẽ cõſecutus fuerit. Sapiẽs aũt & doctus ipſam Dei ſtatim cognitionẽ amplexabitur. [b] Quãdoquidẽ enim è Gẽtibus nonnulli Deũ quidẽ corpus eſſe affirmare, alij etiã idolis

A. Poſt ὑιὲ quia deeſt verbum, tollere cogor τὸ.

B. Scribo ἱνὰ vel ἐπεὶ δὲ, deinde poſt ὅπως, αἰτίαν εἶναι ἢ θεὸν poſt ἰσαχθῶσιν quid ſimile.

lis ſimilē facere: ipſi denique hæretici de vero ſtultè & temerè pronūtiare auſi ſunt: verā ob id dei cognitionē, eiuſdémque prouidentiā ita verbis enarrat. In omni loco domini oculi probos & improbos contēplantur. Cæterùm de moribus magis, hortatus nimirū & alia permulta, ſollicitus extitiſſe videtur, tū vel de diſciplinis maximè & præcipuè, quas ita animū atterere magis q̄ augere admonet. Ne feſtina in ore tuo: & cor tuū ne properet verbū à facie Dei efferre, quandoquidē Deus in cœlo ſurſum, & tu in terra deorſum. Itaque ſint pauci ſermones tui, quoniā ſermones multi multiplicāt vanitatē. Adhæc quam ſit dānoſa præ magna illa multæ eruditionis ſolicitudo, hiſce verbis docet, cū ait: Ne fias iuſtus multū, perit enim iuſtus in iuſtitia ſua: Neque vero reticet, vt in abundanti rerū copia ſapientiam curioſè ſectari[c] aggreſſus, in impietatē ipſe prolapſus ſit, in quam ne & nos incidamus his verbis admonet. Noli in ſuperuacuo erudiri, ne à recto[D] declināns impiè agas. Addit rurſus de ipſa etiā in mulieres procliui libidine, monetq́; morte ſe amariorē mulierē laſciuiā expertū eſſe, nihilq́; niſi venatorū laqueū, cordiſq́; ſagenā exiſtere. Adiungit præterea & humanæ mēti incōprehēſibilē totius vniuerſi exactā exquiſitamq́; notitiā, quādo ſe cōtēplatū Dei opera eſſe ait, neq; hominē vel ea quæ ſub ſole ſūt, animo quātūlibet quærēdo inueſtigādóq; laboret. Inuenire vel cōprehendere poſſe affirmat.

c. ſcribe ἐπιχειρήσας

D. ſcribe ἐκκλίνας

Ex eodem libro, cap. Quomodo cū dominus niſi abierit, non venturum paracletum dicat,[A] iam per inſpirationem ſpiritum Apoſtolis tradat.

A. ſcribe ἤδη.

Ex libro Euſebij Pamph. ad Marinum.

QVi Chriſto inſpirante, in Apoſtolos emiſſus eſt Spiritus ſanctus, peccata ſoluendi remittendique vires habuit. At qui promiſſus: hoc[A] ipſo, quòd eos ſancti Spiritus baptiſmate perfudit, & operatricis virtutis fecit participes: ipſorū profectò, quæ ab eis patrarentur, miraculorū effectricem poteſtatem, & præſens animi aduerſus ea quæ inſurgunt pericula,[b] robur viréſque præbuit. Neque enim niſi iſta virtute auctos gentibus ipſis prædicare, ſed eam prius ab alto expectare & ſumere voluit. Hoc autem gratiæ munus peculiari nomine vel Apoſtolus ipſe à reliquis Spiritus ſancti facultatibus ſeparat, cum alij virtu-

A. ſcribe τῷ.

B. Poſt κινδύνων, in græco vel addendum vel certè ſubaudiendū δυνάμεως ἐν.

κοὶ δὲ καὶ αὐτοὶ περὶ τοῦ ὄντως παρεφρόνησαν· διὰ τοῦτο τὴν ἀληθῆ περὶ θεοῦ γνῶσιν οὕτως καὶ τὸ προνοητικὸν αὐτοῦ ἐξηγεῖται φάσκων· ἐν παντὶ τόπῳ οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου σκοπεύουσι κακούς τε καὶ ἀγαθούς. πλὴν οὖν γε τοῦ ἠθικοῦ μᾶλλον ἐπεμελήθη τρόπου, παραινῶν μὲν καὶ ἄλλα πλεῖστα, ἐξαιρέτως δὲ περὶ τὰ μαθήματα, ὅτι ἐπιτρίβει τὴν ψυχὴν μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ, φάσκων· μὴ σπεῦδε ἐπὶ τῷ στόματί σου, καὶ ἡ καρδία σου μὴ ταχυνέτω τοῦ ἐξενεγκεῖν λόγον ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ, ὅτι ὁ θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω. διὰ τοῦτο ἔστωσαν οἱ λόγοι σου ὀλίγοι. εἰσὶ γὰρ λόγοι πολλοὶ πληθύνοντες ματαιότητα. καὶ ὅτι ἡ ἄγαν σπουδὴ καὶ φιλομάθεια ἐπιβλαβὴς γίνεται καὶ διδάσκει λέγων. μὴ γίνου δίκαιος πολλύ. ἔστι γὰρ δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ· ὑποσημαίνεται δὲ τίνα τρόπον ἐκ περιουσίας[c] ἐπιχειρήσας σοφίσασθαι, ἐπὶ τὴν ἀσέβειαν ἐξώκειλεν, καὶ ἐφίστησιν ὑμᾶς προσέχειν ὅπως μὴ τῷ αὐτῷ ὑποπέσοιμεν, λέγων· μὴ σοφίζου περισσά, μήποτε ἐκκλίνας ἀσεβήσῃς. λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ ὀλισθοῦ τοῦ πρὸς γυναῖκας· εὗρον πικρότερον ὑπὲρ τὸν θάνατον τὴν ἀναιδῆ γυναῖκα, ἥτις ἐστὶ θήρευμα καὶ σαγήνη καρδίας. καὶ τὸ ἀνέφικτον δὲ τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει τῆς τῶν ὅλων ἀκριβοῦς καταλήψεως παρίστησι λέγων· εἶδον σύμπαντα τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ, ὅτι οὐ δυνήσεται ἄνθρωπος εὑρεῖν σὺν τὸ ποίημα τὸ πεποιημένον ὑπὸ τὸν ἥλιον, ὅσα ἂν μοχθήσῃ ἄνθρωπος τοῦ ζητῆσαι, οὐχ εὑρήσει.

Ex cap. πῶς εἰπὼν ὁ κύριος, ἐὰν μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται,[a] ἤδη τὸ πνεῦμα δίδωσι τοῖς ἀποστόλοις διὰ τοῦ ἐμφυσήματος.

Εὐσεβίου ἐκ τῶν πρὸς μαρῖνον.

ΤΟ μὲν ὑπὸ τοῦ χριστοῦ ἐμπνευσθὲν πνεῦμα ἅγιον τοῖς ἀποστόλοις, λυτικὸν καὶ συγχωρητικὸν ἦν πάσης ἁμαρτίας. τὸ δὲ ἐπηγγελμένον,[a] τὸ βαπτίσειν αὐτοὺς ἁγίῳ πνεύματι, καὶ μεταχεῖν δυνάμεως ἐνεργημάτων, ἐνεργητικῆς μὲν τῶν μελλόντων δι' αὐτῶν ἐπιτελεῖσθαι θαυμάτων, ἐνσταλτικῆς δὲ καὶ καρτερικῆς τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἐπανίστασθαι[b] κινδύνων. παρὰ γὰρ ταύτης τῆς δυνάμεως, κηρύττειν αὐτοὺς τοῖς ἔθνεσιν οὐκ ἐβούλετο, ἀλλ' ἐκδέχεσθαι, καὶ περιμένειν αὐτὴν ἐξ ὕψους μεταχεῖν. τοῦτο δὲ καὶ ἀπόστολος τὸ χάρισμα ἰδίως ἀφορίζει τῶν λοιπῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἁ-

γίου πνεύματος ἐδίδασκεν, λέγων· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων. καὶ ἡ προφητεία φησί· κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· ἧς δυνάμεως ὅτε μήπω μετεῖχον, ἠρνήσαντο αὐτὸν οἱ πάντες, καὶ ἐσκανδαλίσθησαν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους. ὅτε δὲ μετέχον αὐτῆς, πάντες διέπρεψαν ταῖς μαρτυρίαις τε καὶ ὁμολογίαις. ἀνακαινίζων γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὁ κύριος, καὶ ἣν ἀπώλεσε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ θεοῦ, ταύτην πάλιν ἀποδιδοὺς ἐνεφύσησεν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν μαθητῶν λέγων· λάβετε πνεῦμα τὸ ἅγιον.

tum operationem diſertis verbis tributam eſſe ſignificat: ſicuti & ipſa loquitur prophetia, quæ verbum euangelizantibus virtute multa dominũ largiturum eſſe pollicetur. Huius virtutis cum nondum participes eſſent, eundem abnegare omnes ipſo paſſionis tẽpore, & in eo offendere viſi ſunt: quã adeptos poſtea, & martyria ſtrenuè obmiſſa, & fidei profeſſionibus claruiſſe conſtat. Hominem enim cum renouaret dominus, & quã inſpirante deo, prius acceperat peccato deperditã gratiã, inſtaurare ſtuderet, eandẽ rurſus in diſcipulorũ faciẽ, cum Spiritum ſanctũ ſumere iuſsit, inſpirare voluit.

Ex cap. ὅτι συμφωνοῦσιν οἱ δ´ εὐαγγελισταὶ περὶ τῆς χριστοῦ ἀναστάσεως.

Εὐσεβίου ἐκ τῶν πρὸς μαρῖνον.

ΤΡεῖς γοῦν τὰς πάσας μαρίας τῷ πάθει τοῦ χριστοῦ μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν εὑρίσκομεν· πρώτην μὲν τὴν θεοτόκον· δευτέραν δὲ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, μαρίαν τὴν τοῦ κλεωπᾶ· καὶ τρίτην τὴν μαγδαληνήν. τινὲς δὲ φασὶ δύο ἐξ αὐτῶν εἶναι μαγδαληνάς· μίαν μὲν τὴν ὀψὲ σαββάτων παρὰ τῷ ματθαίῳ· ἑτέραν δὲ παρὰ τῷ ἰωάννῃ πρωΐας ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθοῦσαν. ταύτην δὲ εἶναι τὴν μάρκῳ δηλουμένην, ἀφ᾽ ἧς ἐκβεβλήκει χριστὸς ἑπτὰ δαιμόνια. ὡς γὰρ οὔσης καὶ ἑτέρας οὐ τοιαύτης μαγδαληνῆς, ἐτήρησεν ὁ μάρκος τοῦτο εἰπών· ἀναστὰς δὲ πρωῒ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, ἐφάνη μαρίᾳ πρῶτον τῇ μαγδαληνῇ, ἀφ᾽ ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια· καὶ ταύτην εἶναι τὴν ἀκούσασαν, μή μου ἅπτου· ἀλλὰ οὐ τὴν παρὰ τῷ ματθαίῳ· εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα κἀκείνη ἀπὸ τῆς μαγδαληνῆς ὥρματο, ἀλλ᾽ οὐ τὰ ὅμοια αὐτῆς ἡ θεία κατηγορεῖ γραφή. ■ δὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι μαγδαληνὴν φήσειέν τις, καὶ οὕτως ἀληθεύοιεν τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια κατ᾽ οὐδένα λόγον διαφωνοῦντα, τὴν αὐτὴν δὲ μαρίαν τὴν μαγδαληνὴν εἰσάγοντα μὴ ἁπτομένην πρότερον τοῦ κυρίου, ὅτε ἔκλαιε καὶ ἠπίστει, καὶ ἁπτομένην αὐτοῦ, ὅτε χαίρειν μετὰ τῆς ἄλλης μαρίας ὑπ᾽ αὐτοῦ κελεύεται· ἐπειδὴ γὰρ ὡς θεὸν αὐτὸν προσεκύνησεν ἔχαιρον· καὶ οὐχ ὡς ἄνθρωπον, ὡς τὸ πρότερον ὅτε ἔκλαιε καὶ ἠπίστει. περὶ δὲ τοῦ ἐπαπορεῖν πάλιν, πῶς παρὰ μὲν τῷ ματθαίῳ εἰς τὴν γαλιλαίαν ὤφθαι τὸν κύριον τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει, παρὰ δὲ τῷ ἰωάννῃ, παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς τιβεριάδος· ἐροῦμεν, ὅτι οὐ* μόνον ἅπαξ καὶ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ὤφθαι αὐτόν. διὸ τετάρτην ὀπτασίαν ἐκ ἀναμάρτοις τὴν παρὰ τῷ ματθαίῳ φήσας εἶναι, ἣν οὐ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς

Eodem libro, cap. Conuenire in Chriſti reſurrectione Euangeliſtas quatuor.

Ex eod. Euſebij ad Marinum lib.

ERgo tres in vniuerſum paſsioni Chriſti Marias cũ aliis mulieribus[a] interfuiſſe reperimus. Primã quidã dei illã genitricẽ: Secundã autẽ eiuſdẽ ſororem, quæ Maria Cleophæ diceretur: Tertiã, quæ Magdalena. At non deſunt qui ex eis Magdalenas duas extitiſſe audeãt aſſerere. Vnam quidã quæ veſperi ipſo Sabbati die, vt ſcribit Mattheus: Alterã verò quę manè, ſicut eſt apud Ioannẽ, ad Chriſti monumentũ venerint: hanc autẽ eſſe, de qua autore Marco, ſeptẽ eiecta dęmonia legimus. Tanquã enim alia etiã ab iſta Magdalena exiſteret, idẽ videtur obſeruaſſe dum his verbis vtitur: †Cum autẽ reſurrexiſſet, manè vna Sabbatorũ apparuit Maria primùm Magdalene, à qua ſeptẽ dæmonia eiecit. Itaq; hanc eſſe[b] quæ à Chriſto, Noli me tãgere, audiuerit, nõ eã, de qua apud Matthæũ ſcribitur. De hac enim, etſi à[c] Magdalo pago prodierit, nõ paria tamen ſcriptura ſacra loquitur. Quod ſi cui vnã eandemq; placet Magdalenã dicere, vera etiã & ſic exiſtere, nec vlla inter ſe ratione euãgelia diſcrepare, ſed Mariã eãdẽ Magdalenã nomine, & dominũ cũ eadẽ lugeret, nec crederet, tangere prohibitã, & eandẽ rurſus, quãdo cũ Maria altera ab eodẽ lętari iuſſa eſt, inducere deprehendet:[d] quia & ipſum tandẽ veluti deũ, non hominẽ, vt antea cũ lugens credere recuſaret, adorauit. Cęterũ de eo quod rurſus in dubiũ venit, quî ſuis in Galilæa diſcipulis Dominus, in mõte,[e] vt notat Marcus: ad mare autẽ Tiberiadis, vt Ioãnes apparuerit: †Eũdẽ non ſemel tantùm atque iterum, ſed ſæpius apparuiſſe reſpõdebimus. Itaque quartã eſſe apud Matthæũ ſine errore[f] viſionem dixeris

A. deeſt verbũ παρῆσαν, aut quid tale, ante μετὰ.

† Hieronymus epiſtola ad Hedibiam. quæſtione 4. tom. 3.

B. ἴσως, id eſt forſan, hoc loco ad veteris manuſcripti codicis marginem cum ſigno notatum erat.

C. ſcribo μαγδάλου, vt κώμης ſubaudiatur.

D. poſt ἐπειδὴ lego ὅτι pro καὶ.

E. poſt ὄρει videtur deeſſe [illegible], aut quid ſimile.

F. tollo ἐκ

■ Non admitto εἰπὼν, quod altera manu inter lineas, poſt ὀπτασίαν, notatum habet vetus codex.

ᾗ pro ὁ δὴ ποῖ, lege αὐτοῖς τοῖς ὀπτανομένοις.

dixeris:nõ qua ad mare Galileæ cõſpect⁹ eſt, ſed quã ipſis vndecim in monte exhibuit, de qua ita apud Matthæum legimus. Vndecim autẽ diſcipuli in montẽ, quo eis præceperat Ieſus, abierũt, & videntes ipſum adorauerũt. Poteris præterea, nullo erroris periculo, & ipſum, etiã coactis in vnũ poſtea apoſtolis vndecim, itémque ſeptuaginta diſcipulis, apparuiſſe affirmare. Quinetiã Apoſtolus ipſe, vel his longè poſt reſurrectionẽ pluribus viſum eſſe dominũ teſtari nõ dubitat, cũ ait: Tertia die reſurrexit ſecundũ ſcripturas, & viſus eſt Cephæ, ipſis deide duodecim: rurſus amplius quàm quingẽtis fratribus ſimul. Cernis quoties, & quibus poſt reſurrectionis tẽpora apparuerit? Sic & iis, qui Iudæorũ metu Hieroſolymis laterẽt, ipſique Simoni Petro omniũ inter viros, ſicut & inter fœminas Magdalenæ primùm ſeſe oſtendiſſe putãdus eſt. Hinc eſt quod per dies quadraginta cũ illis verſari, eiſdémque de regno Dei præcepta tradere viſum eſſe apud Lucam legimus.

γαλιλαίας, " οὐδὲ τοῖς ὀπτανομένοις, ἀλλ᾽ ἐν τῷ ὄρει τοῖς ἕνδεκα πεποιῆσθαι ἀνέγραψεν ὁ ματθαῖος εἰπών· οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς. καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν. καὶ μετὰ τοῦτο οὐκ ἂν σφαλείης εἰπὼν ὁμοῦ κατὰ ταυτὸ συνηγμένοις ἅμα τοῖς ἕνδεκα μαθηταῖς, καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα ὦφθαι αὐτόν. ὁ δὲ ἀπόστολος καὶ ἐπὶ τούτων πλείοσιν ἑωρᾶσθαι τὸν κύριον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἱστορεῖ λέγων· ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ ὤφθη κηφᾷ, ἔπειτα τοῖς δώδεκα, ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφ᾽ ἅπαξ. ὁρᾷς ὁσάκις καὶ ὅσοις ὤφθη μετὰ τὴν ἀνάστασιν; οὕτω καὶ τοῖς ἐν ἱερουσαλὴμ κρυπταζομένοις διὰ τὸν φόβον ἰουδαίων, καὶ παρὰ πάντων ἀνδρῶν, σίμωνι τῷ πέτρῳ, γυναικῶν δὲ, τοῖς ἀμφὶ τῇ μαγδαληνῇ. ὅθεν λουκᾶς φησί, Δι᾽ ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος καὶ συναλιζόμενος αὐτοῖς τὰ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ παρεδίδου μαθήματα.

Eodem libro, Cap. De Domini reſurrectione.

Ex Chronicu Euſebij Pamph.

ANno enim poſt orbem conditum quinquies milleſimo & quingẽteſimo Domini aduẽtus extitit: quo tẽpore ſecundũ carnẽ ex ſancta virgine Maria natus eſt: Et idem ineunte ætatis ſuæ, vt Lucas autor eſt, trigeſimo, menſis autem Ianuarij die ſexto, hebdomade tertia, poſt nonum & vigeſimum eiuſdem aduẽtus annũ à Ioanne baptizatus, cum multa toto mox ſequẽte triẽnio miracula edidiſſet, ipſo creati mũdi quĩquies milleſimo & quingẽteſimo anno ſupra tertiũ & trigeſimũ in ſalutẽ noſtrã cruci affixus eſt. Poſtquã enim vmbroſum illud paſcha vnà cũ ſuis diſcipulis comediſſet, verúmque alterũ induxiſſet, quinto ſeptimanæ die, qui lunæ decimus quartus eſſet, mẽſis aũt Martij ſecũdus & vigeſimus, indictione quĩta & decima, nocte ipſa in eiuſdẽ mẽſis diẽ tertiũ & vigeſimũ imminẽte traditus, eodẽq; die cruci affixus, quĩto & vigeſimo, qui dominicus dicitur, reſurrexit.

Ex eiſdem.

HIs vero ita dictis, neceſſariũ videtur imprimis, vt cõditi orbis annũ, quo ex ſãcta virgine Maria in mũdo, ſupra creaturarũ rerũ ordinẽ, carnẽ ſumere voluit, aſſignemus. Annus ergo tũ ab Adamo, quãtum ex ſacris libris licet colligere, quĩquies milleſimus ſupra quingenteſimũ agebatur. Hoc enim tẽpore, cùm virgini delatus eſt nuntius, tũ eius etiam caſtiſsimus partus extitit: anno ſalutis nimirũ

Ex cap. περὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου.

Εὐσεβίου, ἐκ τῶν χρονικῶν.

ΜΕτὰ γὰρ τὸ πληρωθῆναι τὰ ε,φ ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἐπεδήμησεν ὁ κύριος ἡμῶν. καὶ δὴ γεννηθεὶς τὸ κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου μαρίας, καὶ ἀρχομένου τοῦ τριακοστοῦ αὐτοῦ ἔτους, κατὰ φησὶν ὁ λουκᾶς, μηνὶ ἰαννουαρίῳ, ἕκτῃ ἡμέρᾳ, γ τῆς ἑβδομάδος, μετὰ κθ ἔτη τῆς ἑαυτοῦ ἐπιφανείας, ἐβαπτίσθη ὑπὸ ἰωάννου. καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις τρία ἔτη θαυματουργήσας, τῷ ε,φλγ ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐσταυρώθη. φαγὼν γὰρ τὸ σκιῶδες πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ εἰσαγαγὼν τὸ αὐθεντικὸν τῇ ε ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος, ἥτις ἦν τῆς σελήνης ιδ, τοῦ δὲ μηνὸς μαρτίου κβ, ἰνδικτιῶνος ιε, αὐτῇ τῇ νυκτὶ φερούσῃ εἰς τὴν κγ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, παρεδόθη, καὶ σταυρωθεὶς αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἀνέστη κε ἡμέρᾳ κυριακῇ.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν αὐτῶν.

ΤΟύτων δὲ οὕτως εἰρημένων, τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐστὶν ἐπισημήνασθαι καὶ τὸ τῆς κοσμογενείας ἔτος, ἐν ᾧ τὴν ὑπερκόσμιον ἐν τῷ κόσμῳ πεποίηται σάρκωσιν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου μαρίας, ἦν οὖν τὸ τηνικαῦτα ε,φ ἔτος κατὰ τὴν ἐν δέλτοις ἱεροῖς γραφὴν τῶν ἀπὸ τοῦ ἀδὰμ ἀριθμουμένων ἐτῶν. ἐν τούτῳ γὰρ ὁ τε εὐαγγελισμὸς γέγονεν τῆς παρθένου, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς παναγνος γέννησις. ἔτος δὲ ἦν ἡλίου μὲν

ᵃ ιγ, σελήνης δὲ ι. ἡμέρα δὲ ἦν τῆς ἑβδομάδος τοῦ μὲν εὐαγγελισμοῦ ϛ, τῆς δὲ γεννήσεως δ. οὕτω δὲ καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ βάπτισμα τῷ ,ε φ λ γέγονεν. ἔτος δὲ ἦν ἡλίου μὲν τὸ ιδ, σελήνης δὲ τὸ α, ἡμέρα δὲ τῆς ἑβδομάδος γ. πάλιν δὲ τὸ σωτήριον αὐτοῦ πάθος γέγονεν τῷ ,ε φ λ γ ἔτει. ἔτος δὲ ἦν ἡλίου μὲν ε, σελήνης δὲ τὸ ιδ. δειχθέντος οὖν ἐν συντόμῳ τοῦ ,ε φ α ἔτους ἐξ ἀδὰμ ὄντος τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν, εὔλογον οἶμαι καὶ περὶ διαφορᾶς ἐτῶν καὶ μηνῶν μικρὰ προσθεῖναι, πολλῆς ἐκ τούτων ἀγνοίας ἐπιγενομένης τοῖς πολλοῖς πλάνης. ἐρῶ δὲ περὶ τῶν ἐπισημοτέρων αὐτοῦ διαφορῶν τριχῶς διαιρουμένων. ἢ γὰρ κατὰ διαφορὰς ἐθνῶν τοὺς αὐτοὺς ἐχόντων χρόνους ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχομένων ἀρχῆς, περὶ δὲ τὰ ὀνόματα διαφερόντων· ἢ ᵃ καὶ κατὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα. διαφωνούντων μὲν περὶ τὰ ὀνόματα, περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐτῶν ἐν δυσὶν ἢ τρισὶν ἡμέραις, ἢ τὸ πλεῖστον ἑπτά, προαρχομένων τοῦ ἔτους, ἢ τοῦ μηνός. ἢ τὰς μὲν τῶν μηνῶν ἀρχὰς τὰς αὐτὰς ἐχόντων, τοῦ δὲ ἔτους, ἄλλως. ῥωμαῖοι τοίνυν καὶ ἕλληνες τὰς μὲν τῶν μηνῶν ἀρχὰς τὰς αὐτὰς ἔχουσι, περὶ δὲ τὰ ὀνόματα μόνον διαφέρονται. ὁ γὰρ παρὰ τῶν ῥωμαίων φέρε εἰπεῖν ἀπρίλλιος καλούμενος, παρὰ ἑλλήνων ξανθικὸς ὀνομάζεται, καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἑκάτερος ἔχει. ἡ πρώτη γὰρ τοῦ ξανθικοῦ, πρώτη καὶ τοῦ ἀπριλλίου πέφυκε. τὴν δὲ τοῦ ἔτους ἀρχὴν οἱ μὲν ἕλληνες ἀπὸ τοῦ σεπτεμβρίου ποιοῦνται, οἱ δὲ ῥωμαῖοι ἀπὸ τοῦ ἰανουαρίου. καὶ οὕτω ῥωμαῖοι καὶ ἕλληνες τὰς αὐτὰς μὲν τῶν μηνῶν ἀρχὰς ἔχουσιν, οὐ τὰς αὐτὰς δὲ ἀρχὰς τοῦ ἔτους. πάλιν δὲ ἕλληνες, καὶ οἱ ἀλεξανδρεῖς, καὶ αἰγύπτιοι, τὰς αὐτὰς μὲν ἀρχὰς τοῦ ἔτους ἔχουσι, τουτέστιν ἐν τῷ αὐτῷ μηνὶ τοῦ θὼθ, ἄρχονται τοῦ ἔτους, οὐ κατὰ ταυτὰς δὲ ἡμέρας. ἀλλ' οἱ μὲν ἕλληνες ἀρχὴν ἔτους καὶ ἰνδίκτου ἔχουσι τὴν πρώτην τοῦ παρὰ ῥωμαίοις σεπτεμβρίου μηνός. οἱ δὲ ἀλεξανδρεῖς, πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς πρώτης τοῦ σεπτεμβρίου μηνός, τουτέστι κθ τοῦ αὐγούστου μηνός. διαφέρουσι δὲ καὶ κατὰ τοὺς μῆνας, ὅτι ἀνὰ τριάκοντα ἡμερῶν οἱ ἀλεξανδρεῖς ἑκάστῳ μηνὶ διδόασιν, ὡς εἶναι τ ξ ἡμερῶν τοὺς ιβ παρ' αὐτοῖς μῆνας, αἵτινές εἰσιν τ ξ ἡμέραι. ἐμπληροῦνται δὲ τῇ κγ τοῦ αὐτοῦ κατ' ἔτος, καὶ ποιοῦσιν ἄλλον μῆνα πενθήμερον ἀπὸ τῶν λοιπῶν πέντε ἡμερῶν, ἤτοι κδ, καὶ κε, καὶ κϛ, καὶ κζ, καὶ κη. ἐὰν δὲ καταντήσῃ τετραετηρικός, τουτέστι βίσεκτος, ἓξ γίνονται αἱ τοιαῦται ἐπακταί, λεγόμεναι παρὰ αὐτοῖς κατὰ δ ἔτη, ἑξήμερος. οἱ δὲ παλαιοὶ αἰγύπτιοι τ ξ ε ἡμερῶν τιθέμενοι τὸν ἐνιαυτὸν μόνον, καὶ οὐχὶ τ ξ δ, ὡς οἱ ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἕλληνες καὶ ἀλεξανδρεῖς, κατὰ α υ ξ ἔτη, καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἀλεξανδρέων τε καὶ ἑλλήνων ᵇ τὴν τοῦ ἔτους ἀπάρχονται καὶ μετὰ δ ἔτη περὶ

tertio & decimo, lunæ autẽ decimo, cũ in ſeptimanæ diẽ alterũ nuntius, in quartũ autem partus incidiſſet. Sic vero & ſanctũ eius lauacrũ quinquies milleſimũ mundi & quingenteſimũ ſupra trigeſimũ annũ occupauit, cũ ſolis eſſet quartus & decimus, lunæ autẽ prim⁹, dies item ſeptimanæ tertius. Extitit porro & ſalutaris ipſius mors anno ſupra tertiũ & trigeſimũ quinquies milleſimo & quingenteſimo, cũ ſolis eſſet quintus, lunæ autẽ quartus & decimus. Quãdo ergo ab Adamo ipſo ad Chriſti ſeruatoris noſtri vſque natales, annos ſupra vnũ quinquies mille & quingẽtos, exiſtere breuiter oſtenſum eſt: & ipſam iam annorũ mẽſiúmque differentiã (quoniã ex eius ignoratione plerósque omnes multa peccare conſtat) ſummatim addere fuerit operæpretiũ. Dicam verò de inſignioribus eius differẽtiis, quarũ triplex erit diuiſio. Vel enim pro gentiũ varietate, quæ vt eodẽ imperio regũtur, ſic iiſdẽ tẽporibus, nomine tamẽ diuerſis vtuntur, differre poſſunt. Vel ᵃ nomine & re diſtinguũtur, cũ nominibus quidem differũt, ipſis autẽ anni principiis, duorũ aut triũ, aut plurimũ ſeptẽ dierũ diſcrimine, ſiue annus ſiue mẽſis ante incipit: Vel denique cũ menſiũ ipſorũ eadẽ, nõ anni ipſius exiſtunt principia. Iiſdẽ enim prĩcipiis vtũtur cũ Græcis Romani, nec niſi ſola nominũ ratione differũt. Nã, verbi cauſa, qui latino more Aprilis vocatur, idẽ apud Græcos Xanticus dicitur, & idẽ habet vterque prĩcipiũ. Quæ enim Xantici prima dies eſt, eadẽ prima eſt & Aprilis. At anni principiũ cũ Græci Septẽbrẽ faciant: eundẽ à Ianuario Romani ſolent incipere. Vnde Romanos & Græcos eadẽ mẽſiũ quidã, ſed anni non itẽ habere principia certũ eſt. Annũ rurſus & Græci ipſi, & Alexãdrini, adeóque Aegyptij à principio vno, eo mẽſe videlicet, quẽ Thoth appellãt, ſed nõ ab iiſdem diebus auſpicãtur: cũ eius initiũ Græci ab indictione, id eſt à prima mẽſis eius die, quẽ Septembrẽ nominãt Romani, faciãt: Alexandrini aũt tribus ante Septembrẽ diebus, id eſt, Auguſti nono & vigeſimo exordiãtur. Differunt autẽ & ipſa menſiũ ratione, quod cùm dies trigĩta ſingulis mẽſibus adſcribãt Alexãdrini, ita trecẽtorũ & ſexaginta dierũ numero mẽſes duodecim (quibus nihil aliud quã trecenti illi & ſexaginta dies ſignificãtur) ipſóque menſis eiuſdẽ tertio & vigeſimo die implentur, diuidũt. Itaque mẽſem aliũ Pẽthemerũ nomine, quaſi Quĩquedialẽ latinè, à reliquis quinque, quarto videlicet, quinto, ſexto, ſeptimóque, & octauo ſupra vigeſimũ diebus conficiunt.

a. legit.

Quod

Quod ſi tetraetericus, id eſt biſſextilis annus occurrat: ſex tū demū eiuſmodi fiunt epactæ, quib⁹ per annos quatuor cōputatis, hexemerus mēſis, quaſi ſextidialem dicas, conficitur. At veteres Aegyptij trecentorū quinque & ſexaginta dierū tantùm anni ſpaciū, nō autē trecentorū quatuor & ſexaginta, vt Romani, vt Græci, vt Alexādrini, ſtatuētes, & iidē etiā cū Alexādrinis, cū Græcis denique ipſis per annos mille quadringētos & ſexaginta [b] anni auſpicia faciūt, póſtque annos quatuor, ante exitū, id eſt, octauū & vigeſimū mēſis Auguſti diē. Itaque poſt annos quatuor diē vnū aſſumentes, in prædictos mille & quadringentos ſupra ſexaginta annos[c] deſinere faciunt. Ter centū enim quinque & ſexaginta quater in ſe ſi ducas, mille & quadringēta ſupra ſexaginta cōficias. At Iudæorū anni mēſeſque ipſi ſecūdū diuinæ legis præcepta, & nomine & re à Græcis, à Romanis, ab Aegyptiis etiā differūt. Lunares enim, qui dierū nouē & viginti exiſtāt, menſes[d] habēt, iiſque duodecim per trecētos & quinquaginta quatuor dies cōfectis, tertio quoque anno, mēſem, quē Intercalarē nomināt, ſex & trigīta diebus collectū, tertiū & decimū efficiūt. At anni nouiluniū eius, qui apud eos Niſan menſis vocatur, Martij quintū & vigeſimū ſemper obtinet, [e] quo die creati tēporis numerus à Deo, vniuerſumque hoc ex nihilo eſſe incipit, & cùm patris volūtate, ſanctique Spiritus opera in ſacro matris ſuæ virginis vtero habitaſſet, idem homo factus eſt, & ex ſepulchro reſurrexit. Hæc igitur & nobis ex ſacroſanctæ eccleſiæ ritu, ſemper anni initia ſunto: in quē & ſanctū Paſcha cū ipſo Dominico poſt quartū & decimū mēſis huius diē cadere inueniamus: id iā nō Iudaica, ſed Apoſtolica obſeruatione, naturam & Deū ipſum ſecuti, celebramus. Qui primum ergo domini Paſcha anno quinquies milleſimo & quingenteſimo ſupra quartū & trigeſimū negāt extitiſſe, neque tū apud Hebræos lunæ quartū & decimū, ipſúmque Martij mēſis diē tertiū & vigeſimū in magnā illam ſalutiferæ paſſionis paraſceuē occurrere, imò neque Dominicæ reſurrectionis, quē in quintū & vigeſimū Martij diē decet incidere, poſſūt oſtēdere. Quibus nō probatis, falſus eorū calculus exiſtat, neceſſe eſt.

μιᾶς ἡμέρας, τουτέστι τῇ κ η τοῦ αὐγούστου μηνὸς· καὶ οὕτως κατὰ δ ἔτη, μίαν ἡμέραν προσλαμβάνοντες διὰ τῶν εἰρημένων α υ ξ ἐτῶν ἀποκαθίστανται. τετράκις γὰρ τ ξ ε, γίνονται χίλια υ ξ. ὁ δὲ κατὰ ἰουδαίους ἐνιαυτὸς καὶ μῆνες, ἤτοι κατὰ τὴν θείαν νομοθεσίαν, καὶ ὀνόματι καὶ πράγματι πρὸς ἕλληνας καὶ ῥωμαίους καὶ αἰγυπτίους διενήνοχε· τοὺς μὲν γὰρ μῆνας σεληνιακοὺς ἄγει, ἀνὰ κ θ ἡμερῶν· καὶ συμπληρουμένων τῶν ι [illegible] εἰς τ ν δ ἡμέρας, ποιεῖ κατὰ γ τὸν λεγόμενον ἐμβόλιμον μῆνα, ἐπισυναγόμενον ἡμέραις λ ς τρισκαιδέκατον. τὴν δὲ τοῦ ἔτους νεομηνίαν, τοῦ παρ᾽ αὐτοῖς λεγομένου νισὰν, ἤτοι τῇ κ ε τοῦ μαρτίου μηνὸς ἔχει πάντοτε, εἴ τις ἐστὶν πρωτότερα κτιστὸς ἡμέρα. ἐν ᾗ τὸ πᾶν ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν ὁ θεὸς, καθ᾽ αὐτὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς, καὶ συνεργείαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐνοικήσας ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ μητρὶ καὶ παρθένῳ, τῷ αὐτῷ ἔτει ἐνηνθρώπησεν, καὶ κατ᾽ αὐτὴν ἐκ τάφου ἀνέστη. αὕτη τοίνυν καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἁγίαν ἐκκλησίαν, ἀρχὴ ἔτους ἔστω πάντοτε. καθ᾽ ἣν καὶ τὸ ἅγιον πάσχα εὑρίσκοντες εἰς κυριακὴν ἐμπίπτον μετὰ τὴν ι δ τῆς σελήνης τοῦδε τοῦ μηνὸς, οὐχὶ ἰουδαϊκῶς, ἀλλ᾽ ἀποστολικῶς ἐκτελοῦμεν κατὰ φυσικὴν καὶ θεοπαράδοτον μέθοδον· οὐκοῦν πάντες οἱ μὴ λέγοντες τῷ ε φ λ δ ἔτει γεγονέναι τὸ πρῶτον κυριακὸν πάσχα, οὔτε τὴν παρ᾽ ἑβραίοις τὸ τηνικαῦτα ι δ τῆς σελήνης, καὶ κ γ τοῦ μαρτίου μηνὸς καταντῆσαι τῇ μεγάλῃ τοῦ σωτηρίου πάθους παρασκευῇ στοχάζουσι δεῖξαι, οὔτε τὴν ἀναστάσιμον δεσποτικὴν κυριακὴν τῇ κ ε τοῦ μαρτίου μηνὸς· οὕτινος μὴ δεικνυμένου, ψευδεῖς αὐτόθεν αἱ παρ᾽ αὐτοῖς εὑρίσκονται ψῆφοι.

B. τὴν ante ἔτους, conſiderata ſequentis verbi conſtructione, libenter ſuſtulerim.

c. lego ἀποκαθίστανται

D. lego ἐχλιπη... quę ante ἡμέρας, notam eſſe in veteri libro, litera Græca formam referentem, qua ſolent vti Aſtrologi pro lunæ ſignificatione. In numero tamen ratione autem, nihil dānandum, aut ſtatuendum cēſui.

E. lego ἥτις

INDEX HISTORIARVM, MATERIARVM, SIMVL ET SENTENTIARVM COPIOSVS, ET LOCVPLES, AC longè exactius, quàm antea concinnatus.

A.

ABacuc, et Michęas ꝓphetæ apparuerũt. 900.
Abacuc, & Michęæ prophetarum corpora per viſionem diuinam indicantur. 900.
Abacuc, & Michęas inter prophetas primi. 900.
Abari populi à Turcis pulſi. 1014.
Abari ſunt ex genere Scytharum. 1014.
Abarorum ortus. 1014.
Abbas religioſiſſimus Eutyches. 939.
Abbas Conum Sabæ. 1011.
Abbos monachus præter cæteros excellens. 870.
Abdaleus monachus. 870
Abdicauit Chriſtus Dioſcorum. 963.
Abgarus Rex Edeſſenorum propè Euphratem, morbo inſanabili curatus, quo modo. 28.
Abgarus ſupplex Thaddæum adorauit. 20.
Abgarus cum ciuibus ſuis adit Thaddæum cõcionantẽ. 21.
Abgari epiſtola ad Chriſtum. 19.
Abgari in Chriſtum humanitas, & fides. 19.
Abgaro Chriſtus ſanctiſſimã ſui imaginem diuinitus fabricatam miſerat, cuius miracula vide ibi. 1005.
Abgaro Chriſtus ſcripſit epiſtolam 1005.
Abgari & Thaddæi congreſſus. 21.
Abilius ſecundus Alexandriæ epiſcopus. 50.
Ablabius rhetor presbyter, tandemq́; epiſcopus factus. 568.
Ablabius rhetor, & presbyter Rhetoricam docuit. 568.
Abora fluuius. 1018.
Abraham Trinitatem agnouit, cum in mambre adorauit. 3.
Abraham ad quercum mambre domicilium habuit. 313.
Abraham fide multa hominum millia profligauit. 507.
Abraham circumciſionis author. 718.
Abraham filium dei ſuis ipſius oculis aſpexit, eúmque excepit conuiuio. 718.
Abraham generis Iudæorum author. 718.
Abrahæ buſtum in Mambre adhuc manet. 7. & 4.
Abrahamo deum appar uiſſe in hominis naturalis ſpecie. 3.
Abrogatio Concilij poſterioris Epheſini. 970.
Abſoluebat confeſſos presbyter pœnitentiarius. 889.
Abſtinentia vini, carnium, & cuiuſque ſanguinei. 33.
Abſtinentia Alcibiadis martyris. 95.
Abſtinentia à cibis ante Paſcha. 539.
Abſtinentia tanta vtebatur Matthæus, vt & eius dentibus vermes ſerperent. 871.
Abſtinentia ciborum Hoſmias futura prædicebat. 996.
Abſtinebant in ieiuniis ante Paſcha ab omni animantium genere. 539.
Abſtinebant in ieiuniis ante paſcha ab omni carne, ſolùm piſcibus victitabant. 539.
Abſtinuit Iacobus vino, ſicera, & carnibus. 36.
Abſtinere à cibis à deo creatis non debere, reuelatũ eſt Attalo martyri in carcere. 94.
Acacius Euſebij Pãph. diſcipulus in præceptoris locum electus. 438.
Acacius quo modo filium patri ſimilem intelligebat. 472.
Acacius, eiuſque fautores Concilium Conſtantinopoli rogant, vt fidem Ariminenſem confirmet. 473.
Acacius martyr in caſtanea arbore ſuſpenſus occubuit Conſtantinopoli. 561.
Acacius epiſcopus Perſarum captiuos pauit, & redemit, vẽditis eccleſiæ monumentis. 573.
Acacius Cæſareæ in Palæſtina epiſcopus. 646.
Acacius ſtrenuus virtutis Athleta. 686.
Acacius BerrϾ epiſcopus omniũ ore paſſim celebratus. 706.
Acacius epiſco. ſemper habuit apertum epiſcopale habitaculum cur. 900.
Acacius orphanorum collegio præfuit. 959.
Acacius Arcarathiæ epiſcop. impulit epiſcopos ad ſubſcribendum Epheſino concilio. 962.
Acacius nouæ Romæ Patriarcha. 975.
Acacius homo ſuperbus, & contumelioſus. 1019.
Acacij factio in Seleuciæ concilio. 471.
Acacij noua, & ſubreptitia fidei formula. 471.
Acacij epiſcopi in Perſarum captiuos Chriſtiana benignitas. 573.
Acacij libellus concilium Seleucenſe perturbat. 809.
Acacij noua fidei formula miro ad fraudem aſtu compoſita. 809.
Acacij eloquentia. 811.
Acacium epiſcopum vidẽdi deſiderio flagrat Perſarum rex ob beneficium in ſuos collatum. 573.
Acaciani, & Macedoniani fidem Nicænam cur amplectũtur. 499.
Acaciani apertè iam Arianiſmum aſſerunt. 816.
Acacianorum tyrannis. 475.
Acacianorum impia ſententia reprehenſa. 810.
Acacianorum epiſtola ex ſynodo Antiochena ad Iouinianum Imper. 499,
Academici cur Ariſtotelis ſcripta reprehendunt. 462.
Accuſatores Athanaſij, quàm oppidò confuſi in cõcilio. 235.
Acepſemas cellula concluſus 60. annos, neque viſus, neque cuiquam locutus. 686.
Acepſemas epiſcopus martyrio obit. 751.
Aceſius ſectæ Nouatianorum epiſcopus. 416.
Aceſius de peccato ad mortem quid ſenſerit, & ad quid imperatori reſponderit. 739.
Aceſius Nouatianus epiſcop. ad Conciliũ Nicænum ab Imperatore accerſitus, quid de eo ſentiat. 739.
Achaab, qui & Iannes Athanaſij accuſator. 431.
Acherontis in barathrum ſceleris authores detrudũtur. 292.
Acherontis, & Pyriphlegethontis improborum animos fluctibus oberrare. 4. 341.
Achillas presbyter Alexand. 163.
Achillas epiſcop. Alexand. curioſius de ſancta Trinitate diſſerit. 399.
Achuph monachus nunquam quidquã falſi dixit. 780.
ἀκοίμητοι monachi. 980.
Acta Pauli. 40.
Acta, quæ Andreæ, Ioannis, & aliorum Apoſtolorum nomine donata ſunt. 55.
Acta concilij Epheſini in Chalcedonenſi cõcilio lecta. 962.
Actio gratiarũ ob expugnatum hoſtẽ eccleſiæ Liciniũ. 223.

Actiones gratiarum,& hymni martyrum medijs in tormẽtis. 170.
Acuph monachus virtutis omne genus ab angelo magiſtro didicit. 780.
Adaarmanes Perſarum dux. 1018.
Adaarmanes res Romanorum incendio, & occiſione depopulatur. 1019.
Adami ſaluti Encratitæ contradicunt. 85.
Adamum Chriſti, Euam eccleſiæ effigiem gerere Origenes ſcripſit. 483.
Adamantius medicus ex Iudæo Chriſtianus. 1.568.
Addæus,& Aetherius capite plexi,quòd Imperatorem veneno conficere vellent. 1015.
Addæus παιδολομαχὴς. 1015.
Addas,vxore ducta,plurimùm profuit eccleſiæ. 895.
Addere voluit Anaſtaſius Imper.quidquam hymno triſagio,vnde magnã in eum populus ſeditionẽ excitauit.994.
Additionis ad hymnum triſagium ſuaſor quidam monachus,à populo capite truncatur. 994.
Adelphi⁹ admodũ ſenex quomodo à Flauiano deprehenſus. 672.
Adhortatio Conſt.Imp.de pace eccleſiæ. 620.
Adiecta particula,religio Chriſtiana periclitatur. 994.
Adiabenorum regio Perſidis tota fidei Chriſtianæ dicata. 751.
Adoleſcens mille tormentorum modis à fide auocari non potuit. 92.
Adoleſcens epiſcopo Epheſi à Ioanne committitur 52.
Adoleſcens in martyrio mirificè tormenta pro Chriſto patitur. 169.
Adoleſcentes ſex ſtrenuè martyrij tormenta ſuſtinentes. 172.
Adoramus numẽ,quod Trinitas indicatur & perſonę, quibus laudes decantamus,vnitas. 940.
Adoramus Trinitatem in vnitate. 1015.
Adoramus Trinitatem ſecundum proprietates,id eſt, perſonas. 1015.
Adoramus vnitatem in Trinitate. 1015.
Adorabant Perſæ Solem. 748.
Adorabatur arbor Perſis ob ſuam magnitudinẽ ab Aegyptiis. 834.
Adorauit Chriſtum arbor Perſis. 839.
Adoratum ibant Chriſtiani ad Chriſti ſepulchrum. 741.
Adorare qui renuebant Gentilium deos, Iulianus eos dare pœnas imperabat. 1.834.
Adorari iubet ſuam ſtatuam à Chriſtianis Athalaricus. 874.
Adrianopolis. 877.
Adrianus Traiano ſucceſſit. 65.
Adrianus ciuitatem de nomine Antinoi extruxit,cuius & vates,& ſacerdotes conſtituit. 69.
Adrianus annos vnum,& vigeſimum Imperauit. 70.
Adrianus, & Eubulus martyres beſtiis dilaniandi obiiciuntur. 184.
Adrianus folio Daphnes fonte tincto, rerum futurarum cognitionem hauſit. 836.
Adrianus fontem Daphnes obrui iuſſit, ne inde futurorum cognitionem alij haurirent. 836.
Adrianus Antinoum,ſuas delicias,in deos repoſuit. 498.
Adrianus decimus tertius deus habitus. 498.
Adriani Imperatoris epiſtola pro Chriſtianis. 69.
Adriano priuatam vitam degenti imperium obuenturum, pronunciatum fuit diuinatione. 836.
Aduentus Chriſti in carne quis,& quas ob res. 349.
Aduerſarij expugnantur facilimè, cum ipſorum armis aduerſus illos vtimur. 491.
Adulter Saturni ſacerdos ſtuprorum luit pœnas. 254.
Adulterium,& homicidium Chriſtiani vetant. 60.
Adulteria Romæ Maxentij nefanda. 269.
Adulterarum mulierum turpem pœnam Theodoſius in melius mutauit. 534.
Adulterant hæretici ſacras literas. 112.
Adytum Mithræ per Conſtant.Imperat.repertum. 481.
Aedes ſacra Aſcetarum. 31.
Aedes ſacræ euertuntur. 165.
Aedes ſacra precibus deſtinata. 298.
Aedes ſacra. 889.
Aedeſius,et Frumẽtius Meropij Philoſophi comites quales. 423.
Aedeſius fit ſacerdos. 760.
Aedeſij martyrium. 375.
Aedeſij,& Frumentij hiſtoria. 616.
Aedificia ſacra conſtruxit Imp.Iuſtinianus ægrotis. 1007.
Aegros curabat oratione ſola Paphnutius. 226.
Aegrotorum puerorum mos apud Iberos. 230.
Aegrotis in lecto iacentibus curationem adhibebat Placilla. 702.
Aegrotis Iuſtinianus Imp.ſacra ædificia condidit. 1007.
Aegyptus excellentibus hominibus Chriſtianis nobilitata fuit. 156.
Aegyptus Imperio Romano poſt natum ſtatim Chriſtum addita fuit. 992.
Aegypti eccleſia Catholica Arianos valde obſcurauit. 856.
Aegyptij martyres.130.ad metalla damnati. 179.
Aegyptij arborem Perſidem ob eius magnitudinem adorabant. 839.
Aegyptij antea ſpurij & adulterini. 327.
Aegyptiorum deus murium domicilium. 705.
Aelia dicta eſt Hieruſalem nomine mutato. 67.
Aemiliani Martyrium per ignem. 655.
Aemilianus Imperator Idololatra à ſuis copiis è vita extruſus. 993.
Aequinoctio verno Paſcha celebrari oportere. 162.
Aequinoctiales ſectiones duæ. 162.
Aer vi ſua longitudinem totius mundi refrigerat. 370.
Aerarium Conſtantij citò collectum,quo modo, & quibus. 263.
Aeſculapius Epiſcopus Marcioniſta Hæreticus vnà cũ martyribus Chriſti exuritur. 181.
Aeſculapii templi demolitio. 315.
Aeſculapii fanum Aegis dirutum. 745.
Aeſculapii ad ſimulachrum corpora ægrorum poteſtate dæmonis ſanabantur. 1.745.
Aetherius,et Addæus ſenatores capite plexi,quòd Imperatorem calcibus conficere vellent. 1015.
Aetherius viuos,& mortuos fortunis ſpoliauit. 1015.
Aetius cognomento Atheus hæreſeos author. 461.
Aetius hæreticus argutiis ſophiſtarum vtens ex ipſis ſe eximere nequibat. 461.
Aetius cur Atheus dictus. 462.
Aetius comprehendere nequibat,quo modo ſit generatio ingenita. 462.
Aetius Clementem, Aphricanum,& Origenem viros omnis ſapientiæ peritos reiiciebat. 492.
Aetius doctrinæ inops, & ſacrarum literarum rudis, & ignarus. 462.
Aetius errorem ſuum Ariſtotelis elenchis tuebatur,quos à peritis minimè didicerat. 462.

Aetius

Aetius ex elenchis ſophiſticis Ariſtotelis quàm malè errororis ſui argumentum ſumpſit. 462.
Aetius non exercitatus in veteribus Eccleſiæ ſcriptorib. 462.
Aetius abdicatus. 644.
Aetius Arianus in numerum diaconorum aſcriptus. 644.
Aetius ſolùm diaconus erat. 463.
Aetius ἄθεος dictus. 816.
Aetius, & Eleuſius Iuliano grati. 823.
Aetius aſſeruit filium patri diſſimilem eſſe. 862.
Aetius Eunomiani dogmatis author. 862.
Aetius filium creatum eſſe aſſeruit. 862.
Aetius in antiqua Roma miſerè eſt interfectus. 855.
Aetius primicerius notarius Concilij Chalcedonenſis. 963.
Aetius Archidiaconus. 966.
Aetius Archidiaconus Conſtantinopolitanæ eccleſiæ. 967.
Aetij formula fidei impia. 647.
Aetij conſtantes fautores. 648.
Aetii ingenium, eiúſque hæreſis, Arianæ non diſſimilis. 798.
Aetii error diſceptatur Conſtantinopoli. 811.
Aetii exilium. 862.
Aetiani hæretici. 862.
Aetianæ hæreſeos Eunomius renouator. 862.
Afflictiones fidelibus cur immittantur. 694.
Affligit Deus ſuos opportunè & erigit. 200.
Affligi ſanctos viros Deus cur ſinit. 516.
Agabus propheta famem fore vaticinatur. 24.
Agapetus Macedonianus abiurat hæreſim. 563.
Agapius martyr, liberato parricida, natali die Imperatoris, lacerandus feris proponitur. 176.
Agelius epiſcop. per vniuerſum vitæ tempus nudis pedibus inceſſit, vnáque tunica vſus fuit. 503.
Agelius epiſcop. Conſtantinopolitanus Catholicus exilio ſenex pulſus. 504.
Agelius epiſc. Nauatianus ſolum vtebatur tunica, ac ſine calceis ſemper incedebat. 848.
Agelius & Marcius ſoli ex Nouatianis cur à Valente non pulſi. 848.
Agelius Nouatianæ eccleſiæ epiſcopus. 885.
Agelii Nouatianorum mors eiúſque ſucceſſores. 887.
Agnum vacca enixa in medio templo. 47.
Agrippas rex factus, Caio Imperatore, Herodi regno, Philip. & Lyſaniæ Tetrarchiis ademptis. 24.
Agrippas rex ſexaginta duas epiſtolas ſcripſit. 49.
Agrippas epiſcopus Alexandriæ. 80.
Aiax vxore ducta, ter cum ea congreſſus ternam habuit prolem, & poſtea cœlebs vixit. 900.
Alamundarus dux Scenitarum in finibus Romanorum multa mala patrauit. 999.
Alani vxor cum lachrymis vnà cum marito perire cupiens ſeipſam in gladium ingeſſit. 931.
Alano volenti caput amputatur. 902.
Alaphion Sozomeni auus per Hilarionem à dæmone liberatus. 832.
Alaphion auus Sozomeni in ſacris literis interpretandis magnam laudem adeptus. 832.
Alaphion theologus, & in humanioribus diſciplinis verſatus. 832.
Alarichus barbarus Romam diripit. 566. & 567.
Alarichus ſpiritu quodam aut diuino, vel maligno pulſus Romam diſpoliat. 567.
Alarichus numine ad Romam euertendam impulſus. 927.
Alarichus ad Romam affligendam diuinitus miſſus. 927.
Alarichus Romam obſidet. 927.
Alarichus Roma capta templum diui Petri Aſylum eſſe voluit, ob reuerentiam. 929.
Alas monachus annos octoginta panem non guſtauit. 871.
Alba veſtimenta epiſcoporum 560.
Alcibiades martyr. 95.
Alcibiades pane ſolo & aqua vtebatur. 95.
Alemani Gallos affligunt. 879.
Alexander quintus poſt Petrum Romæ epiſcopus. 64. 65.
Alexander Romæ Pontifex decem annos eo munere fungens decedit è vita. 66.
Alexander medicus verbum Dei prædicat. 92.
Alexander hæreticus ſe martyrem Chriſti prætexens, à conſule à latrocinio abſolutus. 105.
Alexander pſeudomartyr. 105.
Alexander epiſcopus Alexandriæ factus adhuc viuo Narciſſo, qui illic erat epiſcopus. 118.
Alexander reuelatione diuina Narciſſo ſeni epiſcopo ſocius aſcitus. 119.
Alexander epiſcop. Alexandrinus. 224.
Alexander Imperator Romanus. 126.
Alexander Hieroſolym. epiſcopus ſenex in carcere obit. 132.
Alexander cum Ario diſputaturus oratione, & lachrymis eccleſiæ cauſam Deo commendat. 233.
Alexander Conſtantinop. epiſc. qualem ſe erga Arium geſſerit. 434.
Alexander in Arium diſputaturus ieiuniis, & precibus vacat ſtudioſè, in templo pacis. 434.
Alexander epiſcop. Conſtant. nullo ſucceſſore relicto, moritur 438.
Alexander regni Macedonum Deus. 498.
Alexander Alexand. epiſcop. Euangelii propugnator acerrimus. 590.
Alexander epiſcop. Alexand. doctrinæ Apoſtolicæ patronus. 590.
Alexander Conſtantinop. epiſcop. & per idem tempus Alexander Alexand. epiſcopus. 590.
Alexander ante epiſcopatum ſuum mirus monaſticæ vitæ Athleta. 711.
Alexander Macedo in locis aridis de aqua ſibi oblata non bibit, ſed eam effudit. 717.
Alexander epiſcop. Conſtantinop. in nomine Ieſu Chriſti os philoſopho obſtruxit. 737.
Alexander nec prece nec minis adducitur, vt cum Ario cõmunicet. 765.
Alexander Imperator idololatra vnà cum matre interemptus. 993.
Alexandri medici martyrium. 92.
Alexandri hæretici, tanquam latronis, ſupplicium. 105.
Alexandri Conſtantinopolitani, & Arianorum diſputatio. 233.
Alexandri Alexand. epiſt. ad Gentilem ſuum epiſtola. 591.
Alexandri Alexand. epiſcopi in concilio Nicæno commendatio. 604.
Alexandri epiſcopi, & Macarij contra Arii precatio. 610.
Alexandri & Theodoſii toleratę ſitis exẽplum, per comparationem. 717.
Alexandri ad epiſcopos contra Arium literis etiam auctus Arianiſmus. 734.
Alexandri epiſcopi Conſtantinop. cõgreſſus cum Philoſophis non ſine miraculo. 737.
Alexandri epiſcopi in Arium preces. 765.
Alexandria populoſa, & magnifica. 113. 959.
Alexandria antea ſenes nutrire conſueuit. 150.

Alexandriæ Arianæ hæreſis origo. 590.
Alexandria ciuitas eſt ampliſsima & maxima hominum multitudine frequentata. 590.
Alexandria princeps Aegypti, Thebaidis, & Lybiæ. 590.
Alexandria vrbs primaria. 950.
Alexandriæ excellentia. 113.
Alexandriæ martyrij palmam adepti qui fuerunt. 147.
Alexandriæ cadaueribus repletæ domus ob ſæuitiam in Chriſtianos. 151.
Alexandriæ ludus puerorum imitantium epiſcopum & eccleſiæ ritum. 234.
Alexādrinæ eccleſiæ quies ad Athanaſii vſque mortem. 508.
Alexandriæ ſolus epiſcopus, dum legitur euangelium, non aſſurgit. 893.
Alexandriæ clades acerbiſsima. 954.
Alexandriæ omnes ferè ædes terræmotus ingens diſturbauit quando. 959.
Alexandriam præcipuè martyribus abundaſſe. 113.
Alexandrinus populus ad ſeditionem proclinis. 955.
Alexandrini ſeditionibus delectantur. 568.
Alexandrina eccleſia poſt Iuliani occaſum Athanaſio denuò eſt potita. 498.
Alexandrina inundatio, cuius cauſa ſolenne ibi feſtum agitur. 843.
Alexandrinarum ſtatuarum illuſiones, & præſtigiæ. 705.
Aliud eſt, certamen pro immortalitate ſponte ſuſcipere, aliud ſupplicij metu cogi. 294.
Alleluia in Serapidis templo cantari auditum, nemine qui cecinisſet, conſpecto. 888.
Alleluia ſemel ſingulis annis Romæ canitur ſcilicet prima die Paſchatis. 893.
Alpes Iuliæ. 895.
Altare in templo Chriſtianorum. 213.
Altare vnum & ſummum in templo Chriſtianorum Tyri. 216.
Altare in eccleſia nomine pacis. 434.
Altarium in eccleſiis ſitus. 539.
Altare in eccleſiis Antiochiæ non ad Orientem, ſed ad occaſum ſpectat. 539.
Altaria in eccleſia. 585.677.680.846.864.
Altare ſacroſanctum aulæis regalibus, auro, lapillis ornatum in templo. 622.
Altaris ſancti obſcœna profanatio. 680.
Altare ſanctum in templo Chriſtianorum. 704.
Altare in eccleſia ſtruitur, in quo martyrum reliquiæ reponuntur. 816.
Altare apud Catholicos. 780.
Amachius præfectus templum Meri idolorum aperiri curat. 490.
Amantius, & Theocritus Imperium affectantes à Iuſtino de medio ſublati. 995.
Amantius vir potens, & Eunuchus, cupiebat Theocrito coronam donare Imperatoriam cur. 995.
Ambit Imperium occultè Licinius contra Conſtantinum. 721.
Ambitio epiſcoporum de Epiſcopatu Alexandriæ. 237.
Ambitio & auaritia hæreſes ſuſcitant. 591.
Ambitione Montanus in hæreſin lapſus. 102.
Ambroſius ab hæreſi per Origenem reuocatus. 123.
Ambroſius Origeni ſumptus ſuppeditat in edendis commentariis. 126.
Ambroſius Eucharistiam, ſanctum Dei corpus appellat & ſanguinis vocabulum vſurpat. 700.
Ambroſius in ſeditione poſtulatur epiſcopus. 248.
Ambroſius Mediolanenſis prouinciæ faſces gerebat. 248.
Ambroſius baptizatur, ſacerdos efficitur & epiſcopus 248. & 249.
Ambroſius eccleſiæ murus, & turris validiſsima. 249.
Ambroſius non telo, ſed oratione, & ieiunijs ſub altari poſitus Deum inuocabat. 250.
Ambroſius ex præfecto fit epiſcopus. 520.
Ambroſius (licet recuſans) Imper. Valentin. iuſſu fit epiſcopus. 520.
Ambroſius omnium ſuffragiis deſignatus epiſcopus. 520.
Ambroſius ſolùm Catechumenus fuit in epiſcopatum electus, ac pòſt baptiſmate tinctus. 520.
Ambroſius baptizatus. 668.
Ambroſius ex vrbis præfecto fit epiſcopus ante baptiſmum. 668.
Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus. 687.
Ambroſius non vult mandato Imperatoris ſacris ædibus egredi. 698.
Ambroſius occîdi mauult, quàm gregem deſerere. 698.
Ambroſius Valentiniano iuniori Arianizanti reſiſtit. 698.
Ambroſius Theodoſium maiorem excommunicat. 700.
Ambroſius Theodoſio iniunxit, vt leges præſcribat de cæde ad 30. dies protrahenda. 701.
Ambroſius diuinitùs eligitur epiſcopus. 859.
Ambroſius electus in epiſcopatum baptizatur. 859.
Ambroſius epiſcopus factus ſtatim eccleſiam diſſidio laborantem, ad conſentientem de Deo doctrinam deduxit. 859.
Ambroſius inuitus epiſcopatum capeſſit. 859.
Ambroſius contra militum vim à populo defenſus. 886.
Ambroſius magna fiducia imperatorem Theodoſium à templi ingreſſu arcet. 897.
Ambroſii in Theodoſium Imp. libertas. 700.
Ambroſii, & Theodoſii virtutum collatio. 702.
Ambroſii præclarè geſta. 897.
Ambroſii in leges eccleſiaſticas, & clerum ſtudium. 898.
Ambroſio Deus potius, quàm homines, ad epiſcopatum ſuffragatus eſt. 520.
Ambroſii precibus ſeruatur mortis dānatus Ethnicus. 898.
Ambroſio epiſcopo Iuſtina Ariana infenſa. 886.
Ambroſium Mediolanenſem epiſcopum Valentinianus adoleſcens, & Arianus in exilium mittere nititur. 521.
Ambroſium obſecrat Theodoſius, vt vincula ſibi ſoluat. 701.
Ambroſium ſolum epiſcopum, dignum eo nomine. 702.
Ambroſium licet inuitum Valentinianus epiſcopum creari mandabat. 859.
Amicus Conſtantino Deus. 221.
Amicus veritatis perrarò reperitur. 305.
Amicus Ecdicius ſuo amico caput amputauit. 931.
Amici pluris, quàm theſauri æſtimandi. 264.
Amici quales in pretio habendi. 264.
Amici, & hoſpitis ingrati facinus. 931.
Amicitia reconciliata poſt inimicitias plus habere ſolet incunditatis. 404.
Amicitia nullius à pietate ſeiuncta, eſt colenda. 677.
Amicitiæ prouerbium. 151.
Amicitiæ communis bonum, vera fides, reuerentia erga Deū. 404.
Amicitiam Licinius cum Conſtantino Imper. ſimulatè iūgebat. 399.
Ammonarium ſancta virgo, & martyr. 135.
Ammon à nuptiis abhorruit. 512.
Ammon, eiúſque vxor in coniugio perpetuum cœlibatū coluerunt, à vino oleóque abſtinuerunt. 512.
Ammon in Nitria monte cum ſponſa vitam degit monaſticam. 512.

Ammon monachus nunquam ſe nudum conſpexit. 512.
Ammon oratione obtinuit, vt flumen, veſte non exuta tranare poſſet, quod ſe nudum conſpicari non audebat. 512.
Ammon monachus tria circiter millia habuit diſcipulorum, 864.
Ammonis anima in cœlum ab angelis ſublata. 512.
Ammonis, eiúſque ſponſæ perpetuum in coniugio cœlibatus. 512.
Ammon nulla alia de cauſa Romam petiit, niſi templi Petro, & Paulo dicati, videndi gratia. 515.
Ammonius & Helladius grãmatici fugiunt vnà cum reliquis gentilibus. 533.
Ammonius ſibi auriculam amputauit ne eligeretur epiſcopus. 515.
Ammonius poeta, eiúſque poema de Gaina. 549.
Ammonius an benè à Cyrillo inter martyres relatus. 569.
Ammonius legum authoritate necatus. 569.
Ammonius, Euſebius, & Dioſcorus fratres & monachi nomine longi. 867.
Ammonius iureiurando ſe obſtrinxit, ſe ſibi linguam exciſurum, ſi epiſcopus crearetur. 868.
Ammonius monachus ne crearetur epiſcopus, auriculam ſibi præcidit. 868.
Ammonius monachus nihil, quod igne coqueretur, præter panem, ad extremum vitæ diem guſtauit. 868.
Ammonius, quòd auriculã ſibi abſciderat Parotes eſt cognominatus. 868.
Ammonius monachus omnium præſtantiſſimus moritur. 914.
Ammonij auditor Origenes in Philoſophia. 124.
Ammonij cum Epiphanio notandum colloquium. 912.
Amon Aegyptius Monachus in thalamo nuptiarum virginitatem vxori perſuadens annos 18. cum ea integer permanſit, ac tandem in monaſterium ſeceſſit. 732.
Amon monachus iniuſti parentis filium à cane rabido morſum noluit prius ſanare, quàm bouem furto ſurreptum reddiderit. 732.
Amor deus falſus. 385.
Amor diuinus Pulcheriæ cum eiuſdem ſororibus intercedebat. 925
Amoſes quid hominum loco ſacrificari ſtatuit. 386.
Amphilochius Lycaoniæ paſtor. 672
Amphilochi epiſcopi ſtratagema erga Theodoſium maiorem, quo eum ab Arianiſmo reuocauit. 699.
Amphilochius ſapientiſſimè ſe geſſit in reuocando Theodoſio magno ab Arianiſmo. 699.
Amphilochius cordatus & ſimplex ſacerdos qua ratione vſus Imp. Theodoſium ab hæreſi auocauit. 881.
Amphilochius epiſcopus Sidæ vnus Chalcedonenſe concilium reprehendit. 958.
Amphilochij cum Imperatore παῤῥησία. 881
Amphion Nicomediæ epiſcopus. 615.
Ampaſcenæ ſynodi acta Arianis contraria. 502.
Anabaptiſmus Eunomianorum. 862.
Anacletus in epiſcopatum Romæ Lino ſucceſſit. 49.50.
Anacletus duodecim annos rexit Romanam Eccleſiam. 50.
Anacletus ſecundus Romæ epiſcopus poſt Petrum. 51.
Anaſtaſia & Caroſia Imperatoris filiæ grammaticæ præcepta docentur. 849.
Anaſtaſia templum vnum dictum. 880.
Anaſtaſia templum cur ſic vocatum. 469.
Anaſtaſia eccleſia Nouatianorum. 807.
Anaſtaſius triennio Romæ epiſcopatum geſſit. 566.
Anaſtaſius Romæ Antiſtes. 706.
Anaſtaſius Romæ epiſcopus fuit. 919.
Anaſtaſius presbyter falſorum dogmatum fautor. 934.
Anaſtaſius Imp. Euphemium epiſcopatu eiecit. 982.
Anaſtaſius in eccleſia nihil omninò rerum nouarum moliri voluit. 984.
Anaſtaſius Imp. pacis ſtudioſus. 984.
Anaſtaſius in ſchola ſilentiariorum ſolum aſcriptus, Imperium obtinuit quo modo. 984.
Anaſtaſius Imp. quos epiſcopos exturbauit, & cur. 985.
Anaſtaſius Imp. putatur à nonnullis errore Manichæorum infectus eſſe. 986.
Anaſtaſius Imp. clemens, & manſuetus. 988.
Anaſtaſius Imp. Chryſoteliam, aureũ tributum cum grauiſſimo reip. detrimento excogitauit. 993.
Anaſtaſius Imp. cum Imperium 27. annos rexiſſet è vita migrauit. 994.
Anaſtaſius Antioch. epiſcop. in quæſtionibus ſoluendis acutus & perſpicax. 1013.
Anaſtaſius conſtanter, & apertè Iuſtiniani de corpore dogma impugnat. 1013.
Anaſtaſi⁹ Iuſtinia. Imp. liberè, & apertè cõtradicebat. 1013.
Anaſtaſius Iuſtino Imp. pecuniam dare noluit inde ei ſucceſſet Imp. 1017.
Anaſtaſius in literis ſacris diſertus, vita, & moribus exquiſitus. 1013.
Anaſtaſius ſacrũ theſaurũ abſumpſiſſe falsò accuſatur. 1017.
Anaſtaſius ſermonem ratione moderabatur. 1013.
Anaſtaſii presbyteri impia in deiparam verba. 580.
Anaſtaſii impia ad populum in concione verba. 934.
Anaſtaſii impiam, & blaſphemam concionem grauiter, & acerbè ferebat populus. 934.
Anaſtaſii Imp. patria & vxor. 984.
Anaſtaſii Imp. chirographum. 986.
Anaſtaſii aures rebus ſeriis audiendis patebant. 1013.
Anaſtaſii oratio ad Antiochenos. 1013.
Anaſtaſio, & ſuis ſacerdotibus cum Iuſtinianus Imp. exiliũ indixerat, abiit. 1013.
Anaſtaſium impiè concionantem apud populum defendit Neſtorius. 934.
Anathema in Arianos epiſcoporũ decreto denunciatũ. 401.
Anathema cur Nicanæ Synodo additum. 409.
Anathema hæreticis omnibus Nicæna Synod⁹ indixit. 410.
Anathema vocabulum Chriſtianis vſitatum quid ſignificet. 582.
Anathema Neſtorius denunciatur lege Theodoſii Imp. 940.
Anathema ſit Chriſtum patienti. 962.
Anathema denunciatur omni hæreſi. 969.
Anathema concilij quinti in ſcripta quædam Theodori, & Ibæ epiſcoporum. 1011.
Anathema eſto, ſi quis euangelizauerit præter id, quod accepiſtis, &c. 1013.
Anathematis formulæ approbatio. 608.
Anathemate mulctatum eccleſia Romana non recipit. 981.
Anathematizati in Concilio Ariminenſi qui fuerunt. 465.
Anatolius Alexand. epiſcopus. 160.
Anatolius humanioribus diſciplinis probè inſtructus. 160.
Anatolius ordinum militiam exercentium præfectus. 944.
Anatolius antiſtes Conſtantinopolis. 950.
Anatolius Conſtantinopolis antiſtes. 968.
Anatolij eloquentia, & eruditio. 161.
Anatolij, Euſebiíque induſtria fame & obſidione liberati Alexandrini. 161.

Anatolio Conſtantinop. Epiſcopo ſcribit Leo Imp. cur. 957.
Anazarbus, & Edeſſa cur Iuſtinopolis appellata. 997.
Anazarbum Ciliciæ vrbem primariam terræ motus grauiter quater concuſsit. 997.
Ancilla, quæ aduerſariis indicarat Athanaſium, pœnas luit. 236.
Andragathius Gratianum Imp. interfecit. 531.
Andragathius Gratianum Imp. interfici curauit. 886.
Andragathius, qui Gratianum Imp. occiderat, ſponte ſe ſubmerſit. 887.
Andragathij Gratiani percuſſoris interitus. 532.
Androgynus factus Gentilium Deus. 940.
Androgynus non vtero geſsit fœtum, ſed in fœmore, vti hæc res ab eo contra naturam fieri videretur 940.
Angelus vocatur filius Dei. 3.
Angelus corporeus Simeones. 442.
Angelus trans flumen Ammonem portauit, quòd nudum ille conſpicere ſe non auderet. 512.
Angelus Dei habitu paſtorali deducit Aſparem. 575.
Angelus Dei ſacro præſentes monachos in libro ſcribebat, abſentes verò inde delebat. 865.
Angelus ſacra myſteria Marco Monacho dedit. 865.
Angelus Syluano monacho, ob eximiam virtutem coram miniſtrabat. 870.
Angelum Dei circa ſacram menſam vidit Piammon ſacra faciens. 865.
Angeli ad quemque inſtituendum, & cuſtodiendum aſsignantur. 216.
Angeli hymnorum concentu Deum collaudant. 364.
Angeli futuram de Perſis victoriam pronunciant & de Conſtantinopolitanis. 572.
Angeli aſtantes dixerunt Conſtantino de ſigno crucis, in hoc ô Conſtantine vinces. 721.
Angeli inuocantur in Mambre feſto die illic celebrato. 744.
Angelorum auxilio ſeruata Conſtantinopolis contra Gainam. 548.
Angelorum multitudo ſpeciem hominum armatorum, & corpora immani magnitudine habentium. 548.
Angelos baſilides vocauit ſuos nouos prophetas. 67.
Angelicam vitã in terris traducebat Iſidorus carnem macerando. 942.
Aninianus primus eccleſiæ Alexandriæ præfuit. 50.
Aninianus Marco Euangeliſtæ Alexandriæ ſucceſsit. 38.
Anicetus Romanæ eccleſiæ præerat, cum Polycarpus eò venit. 72.
Anima pura & verax eſt, in qua ineſt diuini præcepti firma cuſtodia. 351.
Anima Ammonis nuper defuncti ab Anthonio monacho viſa in cœlum ſublata. 732.
Anima, cum corporis cuſtodia egreditur res diuiniores, quàm quæ ab homine conſpici ſolent, videt. 843.
Animam Ammonis monachi Anthonius magnus in cœlum ferri vidit. 512.
Animæ ſunt ſedes angelorum. 216.
Animas ſanare eſt epiſcoporum. 701.
Animus talis eſt, quale corpus eſſe ſolet. 823.
Animi celſitudo ſancti martyris. 89.
Animum conſeruant ſcripturæ diuinæ. 910.
Animorum piorum, & damnatorum ſedes ex admiranda Platonis ſententia. 347.
Animos hominum mori cum corpore, ac deinde cum corpore reſurrecturos, quidam ſomniarunt. 131.
Annos plures in eodem corpore nemo hactenus eſſe exiſtimauit. 384.
Annæ ſummi pontificis ab epiſcopatu quatuor ſummi ſacerdotes ad Caipham fuere. 17.
Annalium genealogias continentium cura. 13.
Annona eccleſiis reſtituta. 667.
Annonæ Romæ charitas ſub Maxentio. 190.
Annonæ tanta charitas, vt tritici menſura bis mille, & quingentis drachmis Atticis venderetur. 200.
Annus tam ſterilis, & effœtus, vt alimentum non aliter, quàm ex aere, atque manna Iſraelitis, delapſum dicatur. 955.
Annos ſol, & luna, ac anni tempora declarant. 892.
Anomæani, & exucontiani, quare ita dicti. 476.
Antheros menſem Romæ pontificatum geſsit. 129.
Antheros Romanus 18. epiſcopus. 129.
Anthemius Theodoſii iunioris nomine imperium regit. 562.
Anthemius vir facilè hominum prudentiſsimus. 562.
Anthemius Imperator. 560.
Anthemius Conſtantinop. epiſc. & Theodoſius Alexand. epiſcop. vnam ineſſe naturam aſſeuerauerunt in Chriſto. 998.
Anthropomorphiani hæretici monachi. 551.
Anthropomorphitarum error apud Aegypti monachos natus. 909.
Anthropomorphitarum error creuit inimicitia priuata Theophili in fratres Longos. 910.
Antichriſti qualis affirmatio. 98.
Antichriſtum iam veniſſe multi putabant. 117.
Antinous ab Adriano pro deo cultus. 68.
Antinoum vt deum venerari coacti ſunt omnes propter metum Adriani Imperatoris. 69.
Antiochia ab Antiocho nomen accepit. 836.
Antiochia dicitur Theopolis, id eſt, ciuitas Dei. 934.
Antiochia quantum abeſt ab Antiochia. 934. & 935.
Antiochia Theopolis dicta. 996.
Antiochiæ primùm nomen Chriſtianum auditum fuit. 24.
Antiochiæ ſynodus aduerſus Nicænam. 439.
Antiochiæ hymni dauidici alternis cantari cœperunt, & inde ad alias manauit eccleſias. 644.
Antiochiæ Iulianus rerum venalium precia imminuit plus æquo. 492.
Antiochiæ Orientis vrbis primariæ ſchiſma. 689.
Antiochiæ Catholicorum, & Arianorum in hymnis finium diuerſitas. 788.
Antiochiæ vrbis amplificatio. 945.
Antiochiæ caſum Zoſimas prævidit quo modo. 996.
Antiochena eccleſia in tres factiones diuiſa. 526.
Antiochenæ eccleſiæ perturbatio. 483.
Antiochenæ eccleſiæ diuiſio ob varia in epiſcopo creando ſuffragia. 529.
Antiochenæ eccleſiæ controuerſia de Flauiano epiſcopo. 530.
Antiochena ſedes octo annos epiſcopo caruit. 427.
Euphorbius epiſcopus. 427.
Antiochena Synodus Arianorum. 476.
Antiochenum Concilium, in quo fides Nicæna probatur. 844.
Antiocheni epiſcopi. 80.
Antiocheni ad contumeliam faciendam proiecti. 492.
Antiocheni morte Iuliani intellecta, epulas publicas, crebróſque conuentus celebrant. 564.

Antiocheni

Antiocheni imagines,& ſtatuas Imperatoris, & imperatricis deiiciunt,& contumelia afficiunt,xur. 896.
Antiochenorum in Iulianum ſcommata. 492.
Antiochenorum contentio de admittendo Meletio cum Paulino epiſcopo. 526.
Antiochenorum voces in Iulianum mortuum. 664.
Antiochenorum ſcommata in Iuliani barbam, & nummos. 836.
Antiochus arte ſit Chryſoſtomo, optimatibúſque charus. 553.
Antiochus in eccleſia Conſtantinop. docens quæſtum fecit. 553.
Antiochi & Seueriani epiſcoporum eloquentia. 555.
Antiochi & Seueriani eloquentia & eruditio. 909.
Antipater Idumæorum moribus educatus. 13.
Antipater Palæſtinæ curator. 13.
Antiphonæ carmina in eccleſia ab Ignatio inſtituta. 551.
Antiphonum quis locus. 983.& 984.
Mammianus amator ciuitatis, hæc fuit inſcriptio ſtatuæ. 984.
Antiquitatis ſtudium. 12.
Antiquorum termini non commutandi. 142.
Antoninius Adriano ſucceſſit. 70.
Antoninius Imperator Philoſophus fuit. 71.
Antoninius Imperator vetuit Chriſtianos, quia Chriſtiani ſunt, accuſari. 72.
Antoninius Imperator migrat è viuis. 72.
Antoninius 19. annos regnauit, cui ſucceſſit Commodus. 99.
Antoninius Seuero Imperatori ſuccedit. 118.
Antonius presbyter vnà cum duobus aliis martyrio coronatur. 179.
Antonini Imperatoris epiſtola pro Chriſtianis in Aſia. 71.
Antonino Imperatori ſucceſſit Macrinus. 126.
Antonio magno rerum futurarum præſcientia quanti fiebat. 731.
Antonius conſortio beſtiarum vſus. 229.
Antonius monachorum exemplum. 229.
Antonius primus eremi habitator. 229
Antonius monachus eremita. 425.678.
Antonius magnus Eremita. 686.
Antonius ille magnus Eremita monaſticæ vitæ genus ad ſummum perduxit. 730.
Antonius magnus adhuc adoleſcens facultates diuitias pauperibus diſtribuit. 730.
Antonius magnus literarum ignarus,& contemptor. 730.
Antonius magnus literas magni æſtimauit, ſed mētem purā, vtpote literis antiquiorem, plurimum laudauit. 730.
Antonius mag. oppreſſorum patronus. 731.
Antonius monachus in quiete vidit mulos altare inſultantes calcibus,& ſacram menſam euertentes. 846.
Antonius, & Cleopatra ſibi necem conſciuere. 992.
Antonij vitam Athanaſius libello deſcripſit. 229.
Antonij Eremitæ diſcipuli. 243.
Antonij diſcipuli virtutes, & ſigna miranda faciunt. 246.
Antonij Monachi de rerum natura à Deo conditarum. 514.
Antonij cum Didymo colloquium. 516.
Antonij Eremitæ diſcipulos Lucius Arianus epiſcop. perſecutus eſt. 678.
Antonij magni monachi patria, genus, vitæ inſtitutum, facta, & egregia dicta. 730.
Antonij diſcipuli. 731.
Antonij Eremitæ de Athanaſio teſtimonium. 754.
Antonij monachi viſio. 846.
Antonium Eremitam propter virtutis ſplendorē ſibi amicum fecit Conſtantinus. 730.
Antonium quiſque permagni æſtimabat videre, loquentem audire, eiuſque Imperata facere. 731.
Antonium, & Cleopatram Cæſar Auguſtus profligauit. 992.
Arues in phanada loco domicilium monaſticum habuit, in quo Iacob Rhebeccam accepit in vxorem. 870.
Apamea vrbs beata ab Adaarmane diripitur. 1019.
Apellæus menſis quotus Romanis. 180.
Apelles monachus ſe tentantis Dæmonis faciem ferro candente exuſſit. 864.
Apelles monachus ſpectro diabolicō noctu habitu muliebri tentatur. [illegible]4.
Apelles Prophetias ſanctas, ſpiritu contrario, & ſibi repugnante editas aſſeuerabat. 100.
Apellis hæretici abſurda demonſtratio. 100.
Apellis hæretici probra contra Moſaicæ legis libros. 101.
Aphraates monachus. 685.
Aphratis cum Valente Imper. colloquium. 685.
Aphratis ex nutu vniuerſa pendet ciuitas. 685.
Aphratem monachū, qui calūnia affecerat, ſubito obiit. 875.
Aphricanus ſcriptor non vulgaris. 11.
Aphricanus quid de Suſannæ hiſtoria ſenſerit. 130.
Aphricani epiſtola de Chriſti genealogia variè à Matthæo, & Luca ſcripta. 12.
Aphricani de Chriſti genealogia epiſtola. 130.
Aphricani iudicium de hiſtoria Suſanna. 130.
Aphricani libri de temporum ſerie. 130.
Aphricani ſcripta. 130.
Appion diaconus. 597.
Apis ab Aegyptiis cur bos vocatus. 153.
Apis quinam, & vnde. 253.
Apocalypſis Ioannis quo tempore ſcripta. 50.
Apocalypſis adhuc controuerſa. 55.
Apocalypſis Ioanni presbytero forſan tribuenda. 63.
Apocalypſis beſtiæ numerus. 98.
Apocalypſis comprobatur eſſe Ioannis eorum teſtimonio, qui ipſum viderunt. 98.
Apocalypſis Petri. 121.
Apocalypſis cur non dicitur à Dionyſio Alexand. eſſe Ioānis Apoſt. 154.
Apocalypſis Ioannis à quibuſdam reiiciebatur. 153.& 154.
Apocalypſis Ioannis quibus argumentis à quibuſdam reiicitur. 154.
Apocalypſis liber nō eſt Ioānis Apoſt. quia in eo ſe nominat, in aliis, vt euangelio, & epiſtolis nuſquam. 154.
Apocalypſis nec ſenſu nec phraſi cum euangelio, & epiſtola Ioannis conſentit. 155.
Apocalypſis diui Petri liber Tharſi repertus. 893.
Apocalypſeos Ioannis ſententia Dionyſii Alexandri. 154.
Apocalypſeos barbariſmi,& ſoloeciſmi. 156.
Apocalypſin Ioannis quidam antiquare contendunt, alij in ſcripturis approbant. 55.
Apocalypſin Ioannis Apoſtoli eſſe ait Iuſtinus martyr. 80.
Apocalypſin Ioannes ſcripſit, teſte Origene. 128.
Apocalypſin quiſnam Ioannes ſcripſit incertum eſt. 154.
Apocalypſin Ioannes, nomine Marcus neſcitur an ſcripſerit. 155.
Apolinarius Cataphryges diſputatione eſt adortus. 101.
Apolinarius cur nō prius aduerſ Cataphryges ſcripſerit. 101
Apolinarius expugnauit Caphrygum hæreſin. 101.
Apolinarius multis diebus aſſiduè ī eccleſia diſputabat. 101

Apolinarius nihil ſuo marte ſcribere, aut ſtatuere de rebus ſacris. 101.
Apolinarius Hierapolis epiſcopus. 106.
Apolinarius vterque literatus, pater grãmaticus, rhetoricus verò filius. 477.
Apolinarius iunior euangelia, & apoſtolica ſcripta in dialogorum formam redegit. 490.
Apolinarius ſenior Moſis libros, veteriſque inſtrumenti hiſtoriam carmine heroico expreſſit. 490.
Apolinarius comœdias fabulis Menandri ſimiles pro Chriſtianis compoſuit. 835.
Apolinarius pro Chriſtianis tragœdias Euripidis, & Lyricos Pindari verſus imitatione adumbrauit. 835.
Apolinarius Syrus omni doctrinæ genere, & orationis formis inſtructus. 835.
Apolinarius veterem Hebræorum hiſtoriam ad regnũ vſque Saulis carmine heroico ſcripſit. 835.
Apolinarius viginti quatuor libris ad Homeri imitationem, veterem Hebræorum hiſtoriã ſcripſit carmine heroico. 835.
Apolinarius Athanaſio amicus factus. 860.
Apolinarius cantilenis præter vſum eccleſiæ inuentis multos in hæreſin induxit. 860.
Apolinarius carmina feſtis accommodata, & ad laudes Dei inſtituta compoſuit. 860.
Apolinarius poetica, & numerorum omnis generis peritus fuit. 860.
Apolinarius aſſeuerabat carnem Chriſti ab æternitate in filio Dei extitiſſe. 863.
Apolinarius Chriſti diuinitatem mortuam, à patre excitatã affirmabat. 863.
Apolinarius Chriſtum mentem non habere aſſeuerabat. 863.
Apolinarius Chriſtum in ſua diuinitate paſſum affirmauit. 863.
Apolinarius verbum Dei mortale eſſe affirmabat. 63.
Apolinarius poſt Zoilum Alexandrinus epiſcopus. 1011.
Apolinarij ſcripta. 85.
Apolinarij duo, pater vnus, alter filius. 477.
Apolinarij verba de Athanaſio Alexandri ſucceſſore. 753.
Apolinarij liber mirus aduerſus philoſophos Gentiles. 835.
Apolinarij hæreſis. 860.
Apolinarij præceptor Epiphanius ſophiſta inſignis. 860.
Apolinarij ambo excommunicati, aliíque multi, quòd recitari hymnum in Bacchi laudẽ à profanis audiuiſſent. 861
Apolinarij hæreſis quo loco euangelij confirmata. 863.
Apolinarij hæreſin repreſſerunt monachi. 863.
Apolinarium pœnitentem Gregorius ab eccleſia excludit, vnde hæreſeos cauſa. 861.
Apolinariorum dogmata. 477.
Apolinaris Hierapoli epiſcopus. 83.
Apolinaris aſſerebat corpus ſolum, non animam Chriſtum ſuſcepiſſe. 251.
Apolinaris hæreticus damnatus. 251.
Apolinaris animam ſalute, quæ per Chriſtum parta eſt, priuatam eſſe dixit. 690.
Apolinaris, eiúſque dogma. 690.
Apolinaris ab eccleſiarum gubernatione repulſus. 691.
Apolinaris ſecta eccleſiæ aggregata. 713.
Apolinariſtæ. 251.
Apolinariſtæ eorúmque hæreſis. 477.
Apolinariſtæ hæretici dum potabant viri, dum opera faciebant, mulieres dum telas texebant, cantilenas Apolinarij cecinerunt. 860.
Apollinariſtæ ſuam doctrinam liberè in vulgus efferre permittuntur, magno cum eccleſiæ damno. 863.
Apollo propter iuſtos mutus. 292.
Apollo deus diſertus, & Muſarum princeps vocatus. 662.
Apollo Daphnæus, eiuſque delubrum à quo ædificatum. 836.
Apollo pubeſcens vitæ monaſticæ ſe dicauit. 864.
Apollo monachus miraculis claret. 864. & 865.
Apollo in Dapne coli ſolet. 943.
Apollo reſponſum dare non poterat ob Babylæ martyris ſacrum corpus. 943.
Apollo vim vaticinandi ex fonte Caſtalio hauriebat. 943.
Apollinis delubrum. 13.
Apollinis diuinatio multorum cauſa malorum. 292.
Apollinis Daphnæi oraculum Iuliano editum. 656.
Apollinis oraculum fulmine ſublatum. 657.
Apollinis ſtatua, & fanum in Daphnes ſuburbio ſumptuoſè, & magnificè extructum. 836.
Apollinis vetus templum Conſtantinop. 959.
Apollinem falſa vaticinatum eſſe. 664.
Apollonia virgo martyr illuſtris. 124.
Apollonia virgo martyr in rogum ſe ipſam iniecit. 134.
Apolloniæ virgini dentes ſatellites excutiunt. 134.
Apollonius ſcriptor eccleſiaſticus. 104.
Apollonius vita Chriſtianiſſimus, & philoſophus illuſtris accuſatur. 107.
Apollonius martyrio coronatur. 107.
Apollonius monachus curationum, & ſignorum architectus, & effector. 780.
Apollonius è mercatore monachus factus. 866.
Apollonius pecuniis omnia medicamentorum genera emit, quibus per omnes cellas monachos ſanat ægros. 866.
Apollonij accuſator diuinitus punitur. 107.
Apologia pro Chriſtianis Tertulliani in Græcum verſa. 23.
Apologia Euſebij pro Origene. 127.
Apologia Euſebij pro Origene. 131.
Apologia aduerſus gentes pro religione Chriſtiana. 939.
Apologeticus Athanaſii. 456.
Apoſtoleum erat Regia, in Petri & Pauli honorẽ extructa. 913. 914.
Apoſtolus ſanctus Romæ ſedit. 696.
Apoſtoli eccleſiæ miniſteria, & dignitates diſtinxerunt. 33.
Apoſtoli feſta, ieiunia, vigilias, & reliqua eccleſiæ ſtatuta inſtituerunt. 33.
Apoſtoli Petrus, Ioannes, Andreas, & Thomas quo diſperſi prædicaſſe feruntur. 39.
Apoſtoli in ſcriptis cur ornatum neglexerunt. 53.
Apoſtoli eccleſiæ Roman. fundamenta poſuerunt. 96.
Apoſtoli iuſſi à Chriſto, vt aiunt quidam, ne ad duodecimum annum ab Hieroſolyma diſcederent. 105.
Apoſtoli, eorúmque docendi vis, & ſcripta. [illegible]5.
Apoſtoli ſortitò iter ad gentes ſuſceperunt. 422. & 428.
Apoſtoli, & prophetę coacti de conſilio capiendo quid inde Iuliano fieret. 842.
Apoſtoli, & martyres miracula edunt. 1012.
Apoſtolorum vocatio quando. 17.
Apoſtolorum tempore hoſtes Chriſti ſe ſuſtentare nequibãt. 29
Apoſtolorum ſcripta non arte, ſed Spirit. Sancto plena. 53.
Apoſtolorum doctrina recipitur, ſicut & Chriſti. 120.

Apoſtolorum

Apoſtolorum memoriæ in eccleſia ſeruandâ. 337.
Apoſtolorum traditionem baptiſmi violabat Eunomius. 861.
Apoſtolorum princeps Petrus. 880.
Apoſtolorum in templo communio celebrabatur. 912.
Apoſtolos propter ſingularem honorem inter reliquos diſcipulos hoc nomine Chriſtus nuncupauit. 17.
Apoſtolos vxorem duxiſſe Petrum, Paulum, Philippum. 58.
Apoſtolos duodecim ad exemplum Chriſti Manes ſibi delegit. 160.
Apoſtolica ſedes Hieroſoly. reſeruata ad Euſeby vſque tempora. 163.
Apoſtolicam doctrinam in epiſtolis Ignatij, & Clementis ad Corinthios. 62.
ἀποτακτῖται qui. 818.
Apparet Irene defuncta Spiridioni patri, cur. 417.
Apparet ſancti Simeonis facies, & ſtella in tẽplo in die eius feſto. 942.
Apparet Zenoni Imp. Thecla martyr ei Imperij reſtitutionẽ pollicens. 975.
Apparebat vis diuina in templo Conſtantinop. multis in ſomnio, & per ſe. 880.
Apparebat Euphemia martyr per quietẽ epiſcopis illius loci. 949.
Apparuit Potamiæna virgo, & martyr poſt mortẽ pluribus. 117.
Apparuit Potamiæna Baſilidi poſt martyrium. 117.
Apparuit Irene Spiridioni patri poſt mortem. 727.
Apparuit Chriſtus Iuliano veniam morituro. 743.
Apparuit Angelus Dei Piammoni ſacra facienti, qui monachos præſentes in libro ſcribebat, abſentes delebat. 865.
Apparuit ſpectrũ mulieris in aere diſcurrentis Antiochię. 896.
Apparuit Eutropius Syſinnio epiſc. in ſomnio mœrens verorũ bonorum raritatem. 919.
Apparuit Zacharias propheta Calemero, cui ſuas oſtendit reliquias. 932.
Apparuit Zacharias propheta ſtola candida indutus. 932.
Apparuit Zachariæ prophetæ corpus vt viuum. 932.
Apparuerunt Ioannes, & Philippus Apoſtoli Theodoſio Imp. & quibuſdam militibus in ſomnis. 707.
Apparuerunt Gainæ volenti diripere Conſtantinopolim milites armati, vnde perterritus. 905.
Apparere credebatur virgo Maria in templo Conſtantinop. 880.
Apparuiſſe Deum Abrahamo in hominis naturalis ſpecie. 3.
Apparens Pulcheriæ Thyrſis martyr martyres. 40. indicat. 924.
Appellatio Ieſus ante tempora Moyſis non fuit diuulgata. 6.
Appianus martyr, etſi diues opum, relictis ſecularibus delicijs, & diuitijs, cœleſtes ſecutus. 174.
Apphianus martyr adoleſcens ſemimortuus in mare proijcitur. 174.
Apphianus Bribanũ præfectũ dijs immolantẽ arguit. 174.
Apphiani martyris ætas. 173.
Apphiani temperantia ſumma. 173.
Apphiani ſanctiſſimum martyrium. 174.
Apphiani martyris ſummum miraculum ibi vide. 175.
Aqua potus. 33.
Aqua luſtralis in templo fortunæ, qua introeuntes, vt putabant, expiabantur. 659.
Aqua luſtralis gentilium. 659.
Aqua benedicta ſub altari eccleſiæ poſita. 704.
Aqua ſanctificatur ſigno crucis. 704.
Aqua propter rerum iniectarum admiſtionẽ corrũpitur. 745
Aqua luſtralis Gentilium. 746.
Aquam in oleum oratione mutauit Narciſſus. 118.
Aquam erũpere fecit precibus in loco arido Pior monachus. 867.
Aqua luſtrali vtebantur gentiles in cibis expiandis. 658.
Aqua bẽnedicta aſperſa Dæmon penitus aufugit. 704.
Aquarum calore tepeſcentium vis admirabilis. 346.
Aquarum natura deorſum labens, retro motu contrario refertur in nubes. 381.
Aquila, & Theodotio taxantur. 98.
Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis verſiones literarum ſacrarum. 122.
Aquilinus à febre, & ictero diuinitus curatus. 743.
Ara, immolatio, libamina in eccleſia Dei ab Arianis fœdabantur. 237.
Aram non diruit Paulus Athenis cur. 713.
Arabicum dogma impium de hominum animis. 131.
Arbogaſtus tyranni Eugenij fautor ſibi manus adfert. 543.
Arbogaſtus dux. 256.
Arbogaſti, & Eugenij interitus. 897.
Arbor à fructu dignoſcitur. 105.
Arbor Perſis Hermopoli morbos ſanat foliis admotis. 838.
Arbor Dæmone abacto, fideles morbis liberauit. 839.
Arbor ob ſuam magnitudinem ab Egyptiis adorabatur. 839.
Arbor Perſis ad aduentum Chriſti eum adorauit. 839.
Arboribus aſtricti martyres mortem oppetierunt. 169.
Arcadia, Pulcheria, & Marina tres filiæ Arcadij Imp. 922.
Arcadius, & Honorius Theodoſio patri in Imperium ſuccedunt. 257.
Arcadius Imperator à patre Theodoſio declaratus. 529.
Arcadius Imperator in eccleſia parua orans obiit Conſtantinopoli. 561.
Arcadius imperator Deo charus cur ſuis creditus. 561.
Arcadius Imperator creatus. 699.
Arcadij Imp. & Gainæ fœdus. 548.
Arcadij Imp. prudens conſilium de emolliendo Gaina. 548.
Arcadij Imperatoris precibus à domus caſu hominum multitudinem liberatam. 561.
Arcadio Imper. naſcitur filius Theodoſius. 544.
Arcana paſſionis ſeruatoris ſymbola. 208.
Archelaus Herode patre mortuo rex Iudææ creatur. 16.
Archelaus præſidebat in conſilio hæreticorum contra Athanaſium coacto. 235.
Archelaus epiſcopus à quo Manetis interitum didicit Socrates. 426.
Archeſilaus Zozimæ in miniſterio ſocius. 997.
Archidiaconus concionanti Meletio filium eiuſdem cum patre eſſentię eſſe, os manu admota, obturauit. 815.
Archidiaconus ſolus Romæ legit euangelium. 893.
Archidiaconus Aetius quid propoſuit. 966.
Archiepiſcopus Proterius occiditur miſerè. 956.
Archiepiſcopus Baſilius. 958.
Archiepiſcopus Leo antiquæ Romæ. 965.
Ardabam Montani pagus, & patria. 102.
Ardaburius contra Ioannem tyrannum miſſus ab eo capitur. 575.
Ardaburius Romani exercitus Imperator. 571.
Ardaburius Cæſar creatus. 960.
Ardaburij cautum reſponſum. 571.
Arelatum Conſtantinus iunior ſe recepit. 930.
Arethuſii Gentiles Marci epiſco. conſtantia ab errore reuoca-

ri. 655.
Arethuſiorum in Marcum epiſcopum ſuum rabies. 827.
Argumentũ in hæreticos de ſacris ſcripturis per dilẽma. 112.
Argyropolis. 577.
Ariadna Leonis Imp. filia Zenoni nupſit. 960.
Ariadna Anaſtaſio coronam Imperatoriam impoſuit. 984.
Ariadna habebat in animo Anaſtaſium habitu induere purpureo. 986.
Arimini concilij hiſtoria quadã ab Arianis tractata, improbatur. 787.
Arimini, & Seleuciæ concilium coactum. 795.
Ariminenſe concilium. 538.
Ariminenſe concilium authoritatem non eſt nactũ, præſertim quòd ſententia Romani pont. non fuerit firmatum. 642.
Ariminenſe concilium quatenus approbandum. 643.
Ariminenſe concilium qui epiſcopi ratum volebant. 844.
Ariminenſe concilium decreuerat filium ſimilem patri dicendum eſſe. 862.
Ariminenſis concilij cauſa. 787.
Ariminenſis concilij acta. 803.
Ariminenſis fidei formula recepta. 812.
Arintheus victor. 688.
Ariſtides apologiam pro Chriſtianis ſcripſit. 65.
Ariſtobulus rex, & ſummus ſacerdos Iudæorum Romã cum liberis mittitur. 11.
Ariſtobulus 72. interpretum vnus commentarios edidit in Moſen. 162.
Ariſtobuli ſententia de celebrando Paſchate. 162.
Ariſtoteles ab hæreticis & Theophraſtus plurimi fit. 112.
Ariſtoteles cur elenchorum librum ſcripſit. 462.
Arithmeticæ expers non erat Alaphion Sozomeni pater. 832.
Arius Porphyrio ſimilis in oppugnanda pietate. 412.
Arius nouitatis cupidus. 224.
Arius presbyter Alexandrinus hæreticus. 224.
Arius ſpecie, & forma magis, quam virtute religioſus. 224.
Arius vna cum ſex aliis exilio à Conſtan. mulctatur. 226.
Arius frequenter vocabatur in concilium. 226.
Arius ab exilio reuocatus coram Conſtant. fidem Catholicã ſcriptis ſimulate confitetur. 232.
Arius in concilio iterum coacto à fautoribus ſuis facile recipitur. 232.
Arius reuocatur ab exilio per Conſtant. Imperat, monitum à ſorore Conſtantia. 232.
Arius aliud in pectore, aliud in ore gerit. 429.
Arius triformis, quòd eius hæreſis in tres ſectas diuiſa fuerit. 238.
Arius qualem librum ſcripſerat de ſua ipſius opinione. 411.
Arius Antichriſti præcurſor. 400.
Arius vnd hæreſeos occaſionem cepit. 399. & 400.
Arius in occulto errorem ſuum diſſeminabat. 429.
Arius epiſcoporum in concilio presbyterij gradu abdicatur, eiuſque fautores. 400.
Arius, eiuſque fautores exilio damnati. 407.
Arius cum ſuis in eccleſiam recipitur. 452.
Arius Alexandriam turbans per imperatorem Conſtantinopolim euocatur. 434.
Arius alia complexus in animo, alia in ore confeſſus. 461.
Arius Corybantum more inſaniens, per Alexandrum epiſc. Alex. presbyteratu priuatur. 590.
Arius presbyter Alexandr. ſacrarum literarum interpres. 590.
Arius, quòd ad epiſcopatum non fuerit electus, hæreſim excogitauit. 590.
Arius Nicæni concilij ſententia excommunicatus. 600.
Arius fidei fictæ formulam dat Imperat. Conſtantino. 609.
Arius opera Euſebij Nicomedenſis adiutus. 609.
Arius ſimulat ſe acquieſcere concilio. 609.
Arius iuratus, dimittitur ab Imp. Conſtant. liber. 610.
Arius, & Eunomius Filium, & Spiritum Sanctum creaturam eſſe aſſerunt. 697.
Arius, eiuſque aſſertores tãdem per Alexãdrum dãnati. 733.
Arius primùm Meletij dogma ſecutus. 733.
Arius venia impetrata habet Alexandriæ conuentus. 834.
Arius ab exilio reuocatus. 753.
Arius ab exilio reuocatus qualem fidei formulam apud Imperatorem Conſtantium ediderit. 763.
Arius presbyteri ſuaſu ab exilio reuocatur. 763.
Arius qua occaſione reſtitutus. 764.
Arius ſenſum à lingua diſiunxit. 933.
Arius, & Neſtorius vterque in Chriſtum ſimiliter iecit blaſpemiam, alter appellando creaturam, alter hominem eſſe exiſtimando. 937.
Arius pronus decumbens, crepuit medius. 766.
Arius cacando periit. 233.
Arij conſacerdotes. 224.
Arij hæreſis qualis. 224.
Arij cauſa quæſtiones Alexandriæ incipiunt. 204.
Arij ſcripta cremanda. 412.
Arij doloſa Nicena ſynodi approbatio. 435.
Arij duo. 597.
Arij & Achilla conſpiratio. 591.
Arij, & Euzoij confeſſio ſimulata in ſcriptis Imp. Conſt. oblata. 428. & 429.
Arii epiſtola. 598.
Arii ſententia. 598.
Arii dogma damnatur anathemate. 601.
Arii periurium. 609.
Arii blaſphemia. 603.
Arii mors horribilis. 609.
Arij patrocinatores in Syno. Nicæna. 600.
Arii dogmata, toleratis ab Alexãdro diſputationib⁹ aucta. 733.
Arii dogmate damnato, cremantur eius ſcripta. 738.
Arrij libri legi vetantur à Concilio Niceno. 738.
Arii fautor locum, vbi Arius miſerè periit, emit, & ædibus illum exornauit. 766.
Arii mors nõ, vt cõmunis naturæ cõſuetudo fert, accidit. 766.
Arii interitus horribilis, & tali homine dignus. 435.
Arii mors horrenda, atque inde piorum lætitia. 910.
Arii interitus in latrinis. 766.
Ario qui præcipuè aduerſabantur. 598.
Arius de ſua ipſius opinione librũ ſcripſerat, quem Thaliã inſcripſerat. 411.
Arii duo. 400.
Arianus in eccleſia, in circulis, congreſſibus, & in ædibus errorum laqueos tetendit. 590.
Ariani vndecim concilii Nicæni ſententiæ manu ſola, non mente ſubſcribunt. 226.
Ariani dixerũt ſermonẽ Dei poſſe, vt diabolũ mutari. 401.
Ariani epiſcopi falſo ad Imp. Conſt. de Athanaſio deferunt. 429.
Arianiſmo turbata Orientis eccleſia. 437.
Ariani ſemper vſurpabant hoc verbũ (per Chriſtum,) 448.
Ariani quemadmodũ Cataphryges Maximillam, & Mõtanũ pro Chriſto, Conſtãtiũ dominum nuncupabãt. 464.
Ariani nomen ſubſtantiæ confeſſioni fidei ſuæ cur non addiderunt 463.
Ariani filium Dei æternum denegabant. 464.

Ariani conuentu Nicææ facto, Ariminiũ fidem pro Nicæna ſtudent introducere. 468.
Ariani eccleſias & Nouatianorum, & Catholicorum cur euertunt. 468.
Ariani ſæuiũt in Orthodoxos, & monachos per totã Aegyptum. 511.
Ariani Conſtantinopoli abſente Theodoſio tumultus excitant. 532.
Ariani domum Nectarii incendio vaſtant 532.
Ariani plus Catholicis Conſtantinopoli poſſunt. 501.
Ariani eccleſiis pulſi. 527.
Ariani Antiochia pulſi. 533.
Ariani inter ſe diuiſi. 541.
Ariani per mediam vrbem noctu alternatim cantilenas canebant. 551.
Ariani Chriſtum natura poſſe mutari, virtutis, & vitii capacem eſſe ſubiiciebant. 592.
Ariani duo presbyteri eruditione inſignes. 565.
Ariani quibus fraudibus epiſcopos captare conarentur. 591.
Ariani dicaces, & contumelioſi. 592.
Ariani ad bellum contra veritatem ſe armant. 599.
Ariani in concilio Niceno calliditatem ſuam occultarunt. 600.
Ariani condemnati ſunt ex non ſcriptis vocibus, piè tamen excogitatis. 602.
Ariani epiſcopi, & presbyteri damnati in concilio Nicæno, in quo gradu in eccleſia habendi ſint. 603.
Ariani 22. Romanæ eccleſiæ iudiciũ ſubire non audent. 625.
Ariani Concilio manum inſimulatam ab Athanaſio exciſam porrigunt. 620.
Ariani concilium refugiunt. 627.
Ariani reprehenduntur, qui epiſcopum non presbyterum creaſſent. 628.
Ariani rerum omnium perturbatores. 625.
Ariani ſcelerum conſcientia perterriti. 628.
Ariani epiſcopi de gradu deiecti. 629.
Ariani ſcelerum conſcientia exagitati fuga ſuas calumnias confirmarunt. 629.
Ariani epiſcopos à cõcilio Sardicenſi reuocare cõantur. 129.
Ariani eccleſiam poſtulant. 633.
Ariani legatos Concilij Ariminenſis aditu ad Imperatorem prohibent, 640.
Ariani deprauatè, & impiè ſcripturas citant dicentes, ſimilem patri ſecundum ſcripturas. 641.
Ariana ſecta Samoſatis odioſa. 674.
Ariani Chriſtianorum vexatione lætantur. 683.
Ariani educati mendaciis. 686.
Arianæ ſectæ antiſtites præcipui qui. 692.
Ariani quibus rationibus epiſcopos multos ſibi conciliarunt. 734.
Ariani rerum potiti, eccleſiis ſibi repugnantes expellebant. 815.
Ariani inter ſe diuiſi. 829.
Ariani eccleſias Orientales, Hieroſolymitana excepta, tenebant. 879.
Ariani, & Macedoniani Gratiani lege elati. 879.
Ariani Conſtantinopo. per annos quadraginta eccleſias occuparunt. 881.
Ariani Demophilus, & Lucius extra vrbẽ cõcionantur. 881.
Ariani publicè de deo, eiuſque eſſentia Valentis Imp. præiudicio freti diſputabant. 881.
Ariani criſtas erexerunt, quòd audiuerunt Theodoſium in tyranni poteſtatem redactum eſſe. 887.
Ariani, & Eunomiani diſſidentes minuebantur. 801.
Ariani litigioſas cãtiones ſuis cantilenis adiiciebant. 908.
Arianorum impia, & abſurda reſponſio. 477.
Arianorum varia, & crebra fidei formula. 474.
Arianorum multi martyres. 522.
Arianorum nocturni cantus. 551.
Arianorum in monachos per totam Aegyptum furor. 515.
Arianorum Conſtantinopoli tantùm reconciliatio, 542.
Arianorum petulantia. 551.
Arianorum probra in Catholicos. 551.
Arianorum eccleſias Neſtorius deiicit, & incendit. 579.
Arianorum artes, quibus Catholicos oppugnabant. 591.
Arianorum nefarii conuentus. 595.
Arianorum argumentum. 595.
Arianorum fidei formula diſcerpta. 600.
Arianorum perfidia. 613.
Arianorum Fabula. 620.
Arianorum putida impudentia. 622.
Arianorum ſcelera. 627.
Arianorum calumnia vnde comperta. 628.
Arianorum deprauata interpretatio illius ſententiæ, ego & pater vnum ſumus. 630.
Arianorum facinus impium. 631.
Arianorum inſcitia. 631.
Arianorum in pios crudelitas miſeranda. 636.
Arianorum verſutia in Concilio Ariminenſi, ob fidem euertendam excogitata. 639.
Arianorum nota. 671.
Arianorum in orthodoxos rabies. 694.
Arianorum noua, & ambigua fidei formula. 722.
Arianorum memoriam obrui mandauit Conſtantinus. 738.
Arianorum opinio damnata, additis exilij pœnis. 738.
Arianorum ſententia ex Athanaſii electione. 754.
Arianorum, & Meletianorum diſſenſio. 829.
Arianorum in orthodoxos rabies. 851.
Arianorum in Catholicos rabies. 855.
Arianos Aegypti eccleſia Catholica multum obſcurauit. 856.
Arianorum in Catholicos contumelioſa cantilena. 907.
Arianorum conuentus ſublati qua occaſione. 908.
Arianis iuncti Meletiani, vt Alexandrum oppugnent. 402.
Arianis loci ſcripturæ infeſti. 595.
Arianorum ſectam qui tuebantur, bella grauia contra eccleſias commouebant. 441.
Arianiſmus vnde cœpit, & quantum eccleſiæ nocuit, 294.
Arianiſmus Alexandri literis auctus. 402.
Arianiſmi principium ex contentione Arii & Alexandri. 296.
Arianiſmi aſſertores. 400.
Arianiſmi refutatio. 401.
Arianiſmum promouere ſtudens Imp. Conſtantius, Ariminani concilij confeſſione fidei vbique excipi iubet. 467.
Arianiſmo abiurato Vrſacius, & Valens Conſubſtantiali aſſentiuntur. 454.
Arma pietatis quàm firmiſſima. 221.
Armauit galeam clauis Chriſti Conſtantin. Imperat. 229.
Armati interitus. 982.
Armatorum currus, phalangéſque in aëre viſæ. 47.
Armenia maior, quæ & Perſarmenia cur ad Romanos defecit. 1017.
Armenia Saporæ prodita. 1017.
Armeni, & Perſæ quo modo ad fidem conuerſi. 748.
Armeni ſuos principes trucidant, & ſe Imperio Romano adiungunt. 1018.

Arrogantia Pauli Samoſat. hæret. In honorum gradibus acquirendis. 158.
Arrogantia delet concordiam. 332.
Arrogantia Eutropij. 907.
Arſacius Ioannis Chryſo. ſucceſſor. 711.
Arſacius furentem per vrbem hominem dæmone agitatum, Christũ nominans deiecit, eúmque dæmonio purgauit. 802.
Arſacius fruſtra de præuiſo à ſe terræ motu monuit. 801.
Arſacius oratione draconem oculis homines necantem occidit. 802.
Arſacius Ioannis Chriſto. ſucceſſor. 918.
Arſacij mors. 802.
Arſacio verbis contumelioſis, quòd Chriſtianus eſſet, minitatur. 841.
Arſacio verbis admodum contumelioſis minitatur Iulianus. 841.
Arſenius lector Athanaſij, & eiuſdem traditor. 235.
Arſenius, cuius brachium abſcidiſſe præſtigiis accuſabatur Athanaſius. 430.
Arſenius ab Athanaſio in medium productus, & fraus retegitur. 761.
Arſenius Ægypti præſes, & militũ præſidiariorũ præfectus. 981.
Arſenij de brachio calumnia in Athanaſium. 444.
Arſenij brachio in Athanaſium intenditur calumnia. 758.
Arſenij brachiũ falſò ab Athanaſio præſtigijs excĩſũ. 776.
Arſenio in medium producto de eius nece calumnia in Athanaſium patefiunt. 431.
Arſenio manum abſciſſam per Athanaſium inſimulant, & prædicant Ariani. 620.
Arceſius monachus nomine magnus. 867.
Arſion monachus. 867.
Artem diſſerendi ſacræ ſcripturæ non tradunt. 491.
Artes non colebant priſci homines. 4.
Artes humaniores ad grauiora ſtudia viam muniunt. 123.
Artes humaniores Origeni vtiles ad Theologiam. 123.
Artes humaniores perdiſcere Origenes impulit plures, & cur. 123.
Artes humaniores cum Theologia Patrum exemplo miſcuit Origenes. 124.
Artibus infidelium hæretici ad ſuos errores roborandos abutuntur. 312.
Anthemij Martyrium. 660.
Artemon hæreticus ſuum dogma falſò ad apoſtolos, & patres refert. 111.
Artemon Samoſatenus hæreſeos auctor. 259.
Artemonis hæreſis. 111.
Articuli fidei quatuordecim. 1012.
Aſcenſionis Chriſti in cœlos Helena mater Imp. Conſt. memoriam celebrat. 311.
Aſcetæ, qui & monachi. 31.
Aſcetæ omne tempus diurnum in pia exercitatione collocãt. 31.
ἀσκητήρια, *id eſt, in quibus monaſtica viuendi diſciplina excolitur.* 511.
Aſcholius epiſco. quo delectabatur Theodoſius Imp. 880.
Aſclepas epiſcopus Baſæ. 621.
Aſcholius epiſcp. Theodoſium Imp. fidei myſteria docet, eúmque Chriſto initiat. 830.
Aſcitas, alias Theodorus Cæſareæ epiſcopus. 1011.
Aſclepiades Diaconus Conſtantinopolitanus. 907.
Aeſculapij oraculum deſtructum. 315.
Aeſculapius deus falſus, fulmine percuſſus interiit. 315.
Aſini loco vtitur leone Zoſimas. 997.
Aſpar, recuperato patre, Ioannem tyrannum miro dei auxilio interficit. 575.
Aſſentationibus præfectorum Licinij procurata martyria, & exilia. 322.
Aſſurgunt omnes vbique, dum recitatur euangelium. 893.
Aſſyriorum genus fidei diuinæ cauſa fuit. 357.
Aſterius ſenator Romæ. Marini martyris corpus obtegit veſte, & humeris deportat ad ſepulchrum. 148.
Aſterius præficitur orienti, Euſebius occidenti. 239.
Aſterius ſophiſta Arianus eiúſque ſcripta. 435.
Aſterius cur ad ſacerdotis munus non admiſſus. 434.
Aſterius orientis præfecturam gerit. 1029.
Aſterius terræ motu extinctus. 1030.
Aſterij precibus fraudes Diaboli retectæ, & repreſſæ. 148.
Aſtronomia, quæ rerum euentus profitetur, damnata. 773.
Aſtutia Iuliani in Chriſtianiſmo delendo. 833.
Aſtutia Iuliani in Chriſtianos perſpicuè deprehenſa. 834.
Aſylum eſſe voluit ob reuerentiam diui Petri templum ampliſſimum Alaricus barbarus. 929.
Athalarichus incẽdio Chriſtianos in tabernaculis ſuis abſumi iuſſit, quòd ſui ſtatuam adorari noluiſſent. 874.
Athalaricus ſuam ſtatuam à Chriſtianis adorari iubet. 874.
Athalarici Gotthorum ducis in Chriſtianos rabies. 874.
Athalaricus vnius Gotthorum partis dux, alterius Phritigernes. 874.
Athanaſius diaconus Epiſcopi Alexand. aderat conſiliis. 226.
Athanaſius Antonij vitam ſcripſit. 229.
Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus. 233.
Athanaſius ab hæreticis falſò accuſatus magica arte humano corpori brachium excidiſſe. 234.
Athanaſius in Conciliis hæreticorum iubetur damnari. 234.
Athanaſius quo pacto baptizatus. 234.
Athanaſius veluti Samuel quidam, quo modo nutritur in templo. 234.
Athanaſius calumnia appetitur per mulierem ab ipſo fuiſſe corruptam. 235.
Athanaſius oſtendit Arſenium in concilio vtrunque habẽtem brachium, quod accuſatus erat excidiſſe 235.
Athanaſius ab hæreticis in concilio falſò damnatus, fugit. 236.
Athanaſius è ciſterna, vbi iam ſexennio latuerat. 236. *aliò nocte migrat.* 236.
Athanaſius fugit ad Conſtantem Cæſarem. 236.
Athanaſius rurſum exulat. 236.
Athanaſius ſacerdos Dei ſummi. 236.
Athanaſius ſex annis latuiſſe fertur in ciſterna, vbi ſolem nunquam videret. 239.
Athanaſius à quærentibus ſe hoſtibus non videtur coram eis poſitus. 241.
Athanaſius moritur. 241.
Athanaſius moriturus ſucceſſorem ſibi delegit Petrum. 243.
Athanaſius in Concilio Nicæno contra hæreticos ſtrenuè pugnauit. 406.
Athanaſius Alexandri epiſcopi ſucceſſor 409.
Athanaſius ab Alexandro epiſcopo magna cura educatus. 422.
Athanaſius de Antonij Eremitæ vita librum ſcripſit. 425.
Athanaſius Arium in eccleſiam admittere recuſat. 429.
Athanaſius in concilio ſtrenuè Arianis reſtitit. 426.
Athanaſius brachium abſcidiſſe præſtigiis falſò accuſatur. 430.
Athanaſius Tyrum accedere noluit, reformidãs, ne quid il-

lic contra concilij Nicæni decretra decideretur. 430.
Athanaſius, in concilio indicta cauſa iniquè damnatur. 432.
Athanaſius Treueri exulat. 433.
Athanaſius Conſtantini Iunioris literis adiutus Alexandriam reuertitur. 437.
Athanaſius Alexandria rurſum pellitur. 418.
Athanaſius Alexandriæ è medio populo canente euaſit incolumis, quo modo. 441.
Athanaſius falſò recens accuſatur. 444.
Athanaſius etiam à maximo receptus Hieroſolymis. 454.
Athanaſius ab exilio reuocatur. 483.
Athanaſius quo aſtu inſequentes effugit. 489.
Athanaſius ad Iulianum calumniis delatus in Aegyptum fugit. 489.
Athanaſius reuocatur, epiſcopéque reliquiæ. 498.
Athanaſius Alexand. epiſcopus. 501.
Athanaſius in patris ſepulchro latet menſes 4. integros. 508.
Athanaſius Aegyptiorum luminare. 514.
Athanaſius vir illuſtris. 609.
Athanaſius Frumentio epiſcopatus munus imponit. 616.
Athanaſius à puero ſacris literis inſtitutus. 618.
Athanaſius calumnia ab Arianis circumuentus. 619.
Athanaſius choro diaconorum præfuit. 619.
Athanaſius epiſcopus Alexandri ſucceſſor. 619.
Athanaſius in Concilio Nicæno in veritate defendenda magnam laudem adeptus eſt. 619.
Athanaſius ſingulis ordinũ eccleſiaſticorũ muneribus ſumma admiratione functus. 619.
Athanaſius iniquos adire iudices recuſat. 620.
Athanaſius, intellecto iudicum odio, ad Concilium non venit. 620.
Athanaſius accuſatur falſò à muliercula de ſtupro. 621.
Athanaſius item accuſatur. 622.
Athanaſius ſe purgat, Arſenium vtranque manum habentem oſtendendo. 692.
Athanaſius Treueris relegatus in exilium. 622.
Athanaſius ab exilio reuocatus. 623.
Athanaſius cur in Galliam relegatus. 623.
Athanaſius apud Imperat. Conſtantem de Arianorum inſidiis conqueritur 625.
Athanaſius iterum calumniis Alexandria pulſus. 625.
Athanaſius falſò cædis Arſenij accuſatus. 628.
Athanaſius benignè à Conſtantio Imp. excipitur. 633.
Athanaſius ob perſecutionem populum ſibi commiſſum, & eccleſiam non deſeruit. 633. & 634.
Athanaſius quo modo dei ope inſidiatorum manus euaſerit. 634.
Athanaſius Ariminenſis Concilij fidem abrogat. 643.
Athanaſius à Liberio et Epiſcopo defenditur apud Imperatorem. 636.
Athanaſius miro aſtu inſidiis elapſus. 656.
Athanaſius prædixit, breuem fore perſecutionem. 656.
Athanaſius Alexandrinæ eccleſiæ diaconus clarus concilio Nicæno. 736.
Athanaſius non abſque prouidentia diuina ad epiſcopatum vocatus. 754.
Athanaſius puer adhuc per ludum factus epiſcopus, pueros alios baptizat. 754.
Athanaſius aduerſariorum ſuorum contentionibus, & inſidiis illuſtrior factus. 755.
Athanaſius Alexandriam rediit Conſtantini Imp. teſtimonio probatus. 758.
Athanaſius, Conſtantino pacato per literas, aliis iam calumniis impetitur ab Euſebio Nicomed. 758.
Athanaſius calicem myſticum confregiſſe falſò accuſatur. 760.
Athanaſius quo modo criminationes diluit. 761.
Athanaſius vt preſtigiator accuſatur. 761.
Athanaſius à vulgo ab aduerſariis excitatis violentia afficitur. 762.
Athanaſius Treueri exulat. 765.
Athanaſius per medios hoſtes egreditur, & Romam contendit. 773.
Athanaſius, & Paulus ad ſuas ſedes reuertuntur. 775.
Athanaſius Conſtantis precibus à Conſtantio reuocatur. 787.
Athanaſius item nouis calumniis delatus fuit. 776.
Athanaſius Arianorum odio rurſum vexatus. 744.
Athanaſius in Concilio Mediolanenſi ab occidentis epiſcopis defenditur. 795.
Athanaſius corui crocitatu, cras, Gentilibus prænunciauit, quod ſequenti die euenit. 796.
Athanaſius, cum diu in ciſterna latuiſſet, ab ancilla indicatus, aufugit. 796.
Athanaſius, deo monſtrante, multa euaſit pericula. 796.
Athanaſij prædictio vera. 796.
Athanaſius tandem magiæ falſò accuſatur. 796.
Athanaſius à Conſtantio Imp. accuſatus, à Liberio Romæ epiſcopo defenditur. 797.
Athanaſius, cum 6. annos Alexandria latuiſſet, repentè apparet. 823.
Athanaſius eccleſiis reſtitutus. 824.
Athanaſius denuò Alexandria in exilium pulſus. 830.
Athanaſius ab Imp. Iouiniano in Aegyptum miſſus ad eccleſias regendas, & populum. 845.
Athanaſius Antiochiam profectus, vt Imp. Iouinianum de religione, & ſana doctrina doceret. 845.
Athanaſius epiſcopus Alexandriæ. 845.
Athanaſius maiorem in modum à Iouiniano Imp. celebatur. 845.
Athanaſius ob ſuas virtutes, & doctrinam, ac vitam piè actam ab Imp. Iouiniano plurimum laudatur. 845.
Athanaſius in patris monumento tempore multo delituit. 851.
Athanaſius rurſum exulare iuſſus, reſiſtente populo, tamen ſe clam ſubducit. 850. & 851.
Athanaſij receſſus excuſatio. 851.
Athanaſius Valentis literis reuocatur. 851.
Athanaſius Alexandriæ epiſcopatu annos. 46. functus obiit. 855.
Athanaſius Petro Mongo in epiſcopatum Alexand. ſucceſſit. 982.
Athanaſij caput deferentibus præmia proponuntur. 236.
Athanaſij præclarum dictum. 241.
Athanaſij ſermo propheticus. 241.
Athanaſij calumniatores, & eorundem calumniæ. 429.
Athanaſij cauſa diſceptatur ab epiſcopis. 430.
Athanaſij exceptiones pro Macarij cauſa. 431.
Athanaſij in orientem reditus. 452.
Athanaſij calumniatores. 455.
Athanaſij epiſtola de ſynodis Arimini, & Seleuciæ argutè, & grauiter. 464.
Athanaſij Apologia. 484.
Athanaſij dictum ad neceſſarios. 489.
Athanaſij obitus, relicto ſucceſſore Petro. 511.
Athanaſij de Origene teſtimonium. 555.

Athanaſij Accuſatio. 621.
Athanaſij proſcriptio. 622.
Athanaſij ab exilio reditus. 623.
Athanaſij reditus Conſtantini Iunioris literis. 624.
Athanaſij verba ex eius Apologia. 625.
Athanaſij de fuga ſua Apologia. 633.
Athanaſij reditus ſecundus. 633.
Athanaſij tertium exilium. & *fuga* 633.
Athanaſium Conſtantius è medio tolli Iubet. 633.
Athanaſij Apologia. 635.
Athanaſij conſolatoria ob cruciatus acceptos ad virgines oratio. 635.
Athanaſij relegatio, & fuga. 656.
Athanaſij de Arij morte narratio. 766.
Athanaſij ſtudium in eccleſiis Aegyti repurgandis. 788.
Athanaſij Apophthegma. 830.
Apophthegma Athanaſii. 830.
Athanaſio ſancto inſidię parata. 619.
Athanaſio exilium minatur Imp. Conſtanti. Arianorum factione impulſus. 758.
Athanaſio propter Arſenii brachium intenditur calumnia. 758.
Athanaſio Conſtantini literæ, poſt retectas in eum calumnias. 759.
Athanaſio nouę inſidiæ intentæ. 770.
Athanaſio epiſcopo ſuo populus vim afferri non permiſit. 851.
Athanaſio viuente Aegyptus calamitatum expers fuit. 851.
Athanaſio Apolinarius amicus factus. 860.
Athanaſium ancilla indicat aduerſariis in ciſterna iam ſexennio latitantem. 236.
Athanaſium tollendum Aruſpices ſuadent. 240.
Athanaſium virtutis Athletam falsò iterũ accuſant Ariani. 620.
Athanaſium præſtigij in concilio accuſant. 622.
Athanaſium Alexander episco. Alex. conuictorem ſuum, ſcribam conſtituit. 754.
Athanaſium Concilium Tyrium damnat, abdicat epiſcopatu, ad Imperatorem fugit. 762.
Athanaſium Iulianus ab exilio reuocauerat. 8.51.
Athanaſium vinculis conſtringi curant aduerſarii, quòd in imagines Imperatoris lapides cõiecerat, & falſum hoc. 760.
Athenienſis primus epiſcopus Dionyſius Areopagita. 41.
Athenienſes filias Leonis, et Erechthei mactarunt. 386.
Athenodorus, & Theodorus Gregorius fratres Origenis inſigniores diſcipuli. 129.
ἄθεον *Iulianum Mars epiſcopus & deſertorem appellauit.* 822.
Athletis Chriſti Iulianus mortem inferri idcirco prohibuit, quòd illos voluit martyrii gloria priuari. 660.
Attalus Martyr egregius. 88.
Attalus producitur in martyrium. 91.
Attalus in carcere Chriſtianos ad martyrium animat. 92.
Attalus oraculo admonitus omni ciborum genere veſci Alcibiadi perſuadet. 95.
Attalus Imperator in ludibrium regni Romani ab Alaricho declaratus. 567.
Attalus à vatibus quibuſdam excæcatus. 928.
Attalus Imperio renunciat, & cum filio ſuo permanſit. 928.
Attalus Imperat. creatus. 928.
Attalus ſenatu conuocato orationem prolixam habuit. 928.
Attali martyris tabula. 91.
Attali martyrium. 92.
Attali martyris reuelatio in carcere. 95.
Attali ad Imperii ſocietatem ab Honorio vocati inſolentiſſima reſponſio. 928.
Attica drachma quanti valeat. 100.
Atticus monachus fit epiſcopus Conſtantinop. 559.
Atticus epiſcopus noctis maiorem partem in ſtudiis conterebat. 563.
Atticus epiſcop. eleemoſynam in quos pauperes erogandam putet. 576.
Atticus epiſcopus præcepit, vt de cæteris epiſcopis mortuis ſolet, de Ioanne in precibus mentio fieret. 576.
Atticus in nominibus imponendis rebus diſertus fuit. 576.
Atticus ſuam ipſius mortem præſciuit. 577.
Atticus epiſcopus Nicopolitanus acta concilii Chalcedonẽſis ſcribenda ſuſcepit. 968.
Attici Conſtantinopolitani epiſcopi in augenda eccleſia dexteritas, & eruditio. 563.
Attici epiſcopi conciones. 563.
Attici epiſcopi epiſtola de pecuniis in pauperes erogandis. 576.
Attici epiſcopi Conſtant. prouidentia in regenda eccleſia. 576.
Attici epiſcopi liberalitas in egenos. 576.
Attici anuca Macedoniani ingenium, & doctrina. 921. & 922.
Attila Scytharum rex. 943.
Atthis deus Phrygius Rhodiis habitus. 498.
Auaritia Maximini Imperatoris. 90.
Auaritia Licinii. 276.
Auaritia, & hypocriſis vitia duo non ferenda. 335.
Auaritia veram pietatem prodit. 668.
Auaritia conſueta capitur militum inſulſum genus. 834.
Auaritia ſumma Iuſtini Imp. 1014.
Auaritia Iuſtiniani Imp. 1007.
Auaritiam inſectabatur acerrimè Conſt. Imp. 329.
Auaritiam Theophili episco. Alexand. monachi damnarunt, cúmque reliquerunt. 550.
Auaro cuidam ſepulchri dimenſionem deſcripſit Conſt. Imp. 329.
Audacia Maximini in Chriſtianos repreſſa. 199.
Audacia, & timiditas Iuſtini Imp. 1014.
Audæus deum neque ignis, neque tenebrarum opificem eſſe aſſeruit. 671.
Audæus quidam Syrus deum formam habere humanam exiſtimauit. 671.
Audæani ab eccleſia excluſi cur. 671.
Audæanorum arrogantia phariſaica. 671.
Audæanorum hæreſis. 671.
Audas epiſcopus Pyreum templum Idolorum demolitus eſt apud Perſas. 713.
Audæ epiſcopi Zelus, & martyrium. 713.
Audiendi non ſunt hæretici. 107.
Auditor Polycarpi Irenæus. 96.
Auditu ſolo damnare non debemus quicquam. 912.
Audita eſt vox crebra dicens, migremus hinc, migremus hinc. 47.
Auguſtus Cæſar antonium, & Cleopatram profligauit. 992.

Auis

Auis Aegyptiæ. 340.
Auitus Imperium obtinet ad menſes octo. 955.
Aulicorum Nicomediæ conſtantiſſimum martyrium 167.
Aurelianus accipit Imperium à Claudio. 157.
Aurelianus præcipuus Epiphaniæ diaconus. 988.
Aurelianum Imperatorem literas contra Chriſtianos ſubſignantem vltio diuina occupauit. 159.
Aurelius Antonius Imperator idololatra vnà cùm matre interemptus. 992. & 993.
Aures occluſit rebus ineptis Anaſtaſius. 1013.
Auriculam ſibi præcidit Ammonius monachus, ne epiſcopus crearetur. 868.
Aurum, & argentum plus laboris, quam reliqua metalla exhibent. 346.
Aurum, & munera regis mulier admirandæ religionis reſpuit. 231.
Auri, argenti exactiones Licinij. 222.
Aurum diſtribuere decet Imperatorem. 702.
Aruſpices Athanaſium tollendum ſuadent. 240.
Auſe à parentibus Ioſue vocatus, à Moyſe poſtea Ieſus. 6.
Author mali non eſt Deus. 106.
Autinus Nicomediæ epiſcopus martyrium capite abſciſſo paſſus. 168.
Autinus epiſcop. martyr. 188.
Auxanon presbyter. 418.
Auxanon Nouatianorum presbyter, à quo Socrates multa accepit ſcelera Arianorum. 468.
Auxentius ſenex vir ſanctus beſtiis traditur diſcerpendus. 177.
Auxentius hæreticorum epiſcopus Mediolani. 248.
Auxentius Mediolanenſis epiſcopus Arianus obiit. 520.
Auxentius nominatim condemnatur. 858.
Auxentius Mediolani epiſcopus Spiritum ſanctum patri diſſimilem exiſtimabat. 458.
Auxentius vir illuſtriſſimus. 895.
Auxentius vnus in Occidente auſus Arianiſmum tueri. 858.
Auxilium Dei inuictum. 267.
Azadis martyrio tranſlata eſt perſecutio in ſolos religionis Chriſtianæ doctores. 750.
Azerctus in fines Romanorum incurrit. 999.

B

Babylas Antiochiæ epiſcopus. 129.
Babylas martyr. 132.
Babylas martyr eccleſiam Antiochenam rexit. 836.
Babylæ corpore transferendo Chriſtianorum lætitiæ admirandi clamores, 241.
Babylæ martyris ob corpus dęmon oracula non dare poterat. 241.
Babylæ martyris loculum Iulianus transferri iubet, quòd dęmonis impediebat reſponſa. 492.
Babylæ martyris loculum Chriſtiani exultantes, ac Deo cantantes transferunt. 492.
Babylæ martyris metu non reſpondet oraculum Apollinis. 492.
Babylæ & aliorum martyrum reliquias transferentes Chriſtiani ſaltabant pſalmóſque Dauidicos canebant. 656.
Babylæ martyris ſanctum corpus dæmonis impedit oracula. 656.
Babylæ martyris tumulus. 836.
Babylæ martyris loculus in Daphnen à Gallo Imp. tranſlatus fuit. 836.
Babylæ reliquiæ cum pompa transferuntur. 656. & 657.
Babylæ corpore dæmonium nullum oraculum edidit. 837.
Babylæ loculus aliò transfertur, quòd oraculis eſſet impedimento. 837.
Babylæ martyris ob ſacrum corpus dęmon reſponſa dare nō poterat. 943.
Babylæ virginis martyris reliquias Iulianus transferri iubet. 943.
Babylæ martyris ſepulchrum, & templum. 943.
Babylæ martyris reliquiæ Antiochiæ conditæ. 884.
Bacchus androgynus quoque fuit, & editus femore. 940.
Bacchus ebrietatis dux effectus. 940.
Bacchi templum in eccleſiam conformatur. 887.
Bacurius rex Iberorum. 231.
Bacurius rex Iberorum fide, pietate clarus. 257.
Bacurius Iberorum regulus. 424.
Bacurij Imperatoris ducis ſtrenuitas. 543
Balaam, & Caipha de rebus bonis vaticinati ſunt. 534.
Balneæ calidæ Helenopoli. 337. 769.
Balnea clauſa, fora & ſpectacula Romæ Conſt. audita morte. 340.
Balneæ publicæ Conſtantinopoli. 504.
Baptiſma hæreticorum impietatis plenum. 143.
Baptiſma Conſt. ab epiſcopis poſtulat. 338.
Baptiſma Meletij hęretici improbat Petrus Alexand. epiſc. 733.
Baptiſma Eunomianorum reprehenditur ea argumentatione, qua huius temporis hæreticorum baptiſma poteſt argui. 862.
Baptiſma vnum, Deus vnus, vna fides. 936.
Baptiſma vnum, vnus Dominus, vna fides. 967.
Baptiſmatis lauacrum Gentilium. 818.
Baptiſmate immortalitatem adipiſcimur. 338.
Baptiſmate initiari in Iordane voucrat Conſt. Imperator. 338.
Baptiſmus Chriſti. 16.
Baptiſmus adulterinus hæreticorum. 70.
Baptiſmus delet omnia peccata. 884.
Baptiſmi quæſtio, an hęretici iterum baptizandi. 841.
Baptiſmi accepti Conſt. Imp. Deo gratias agit. 338.
Baptiſmi ceremoniæ. 338.
Baptiſmi traditionem Apoſtolorum violabat Eunomius. 861.
Baptiſmi nouam formam inducebat hæreſis Eunomiana. 861.
Baptiſmi myſterio nondum initiatos non poſſe alios baptizare aſſerebant Eunomiani. 862.
Baptiſmi participes facti, pòſt in peccatum labi poſſunt. 884.
Baptiſmum martyrio Rhais catechumena per ignem conſecuta. 116.
Baptiſmum fides, & confeſſio precedunt. 143.
Baptiſmum Nouatus abrogare volebat. 143.
Baptiſmum deprauarunt Eunomotheophroniani, & Eunomoty. hiani. 542.
Baptiſmum Catecheſis, & ieiunia præcedunt. 571.
Baptiſmum Conſt. Imp. diſtulerat, quòd in Iordane fluuio baptizari deſideraret. 622.
Baptiſmum negant quidquam prodeſſe hæretici Meſſaliani. 672.
Baptiſmum vt acciperent gentiles qua prudentia eſt vſus Protogenes. 676.
Baptiſmum vnica immerſione debere peragi Eunomius aſſeruit. 861.
Baptiſmo tinctus in æde Martyrij Conſt. Imper. 338.
Baptiſmo Iudæus paralyticus ſanatur. 564.

Baptiſmo Arianorum, & Macedonianorum non fuit editum in Iudæo miraculum, ſed Nouatianorum. 570.
Baptiſmo miraculum in Iudæo editum. 576.
Baptiſterium etiam barbari, & agreſtes homines violare extimeſcunt. 957.
Baptiſterii aqua diſparuit in Iudæo baptizando. 571.
Baptizant non in Trinitatem, ſed in Chriſti mortem Eunometychiani. 542.
Baptizantur inſulares qua occaſione ducti. 516.
Baptizatur in Theſſalia in diebus ſolùm feſtis Paſchæ, ob quam cauſam ferè omnes abſque baptiſmate moriũtur. 539.
Baptizatur puer Iudæus vnà cũ matre, patre in crucem acto cur. 1010.
Baptizantur pueri gentilium, vt ſanitatem recipiant. 976.
Baptizantur inſulares. 679.
Baptizari iterum pueros per ludum baptizatos non debere, ſtatutum fuit. 234.
Baptizari non iterum oportet exemplo puerorum Alexandriæ. 754.
Baptizari perſuadetur à Chriſtianis Syneſius, licet reſurrectionem nondum crederet. 943.
Baptizandum eſſe non in Trinitatem, ſed in mortem Chriſti Theophronius, & Eutychius aſſerebant. 861.
Baptizandi non ſunt iterum hæretici. 142.
Baptizandos eſſe iterum hæreticos ad eccleſiam conuerſos Cyprianus cenſuit. 142.
Baptizandorum iterum hæreticorum in quibuſdam eccleſiis mala conſuetudo. 142.
Baptizandis nomen imponebatur, exemplo Eudociæ Imperatricis. 574.
Baptizantibus iterum hæreticos Epiſcopus Stephanus communicare nolebat. 142.
Baptizatus in lecto ob morbum nemo poterat eſſe presbyter. 138.
Baptizatus Athanaſius quo pacto. 234.
Baptizatus Valentis Imp. filius ab Arianis moritur. 677.
Baptizatus nondum Nectarius in epiſcopum eligitur. 883.
Baptizatus recenter ab infantibus recens natus nihil differt. 884.
Baptizatus Choſroes ſub extremum tempus ætatis. 1006.
Baptizati veſte induebantur ſplendida. 571.
Baptizati ſumus in patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, non nomina angelorum. 698.
Baptizati ſumus in tres perſonas. 1015.
Baratſatiæ corpus Michææ repertum. 900.
Barba Iuliani prolixior, & ab Antiochenis conuiciis affecta. 836.
Barbari humaniſſimè Chriſtianos captiuos tractant. 292.
Barbari qua occaſione paſſim Chriſtianam religionem amplexi. 746.
Barbarorum fuga & cædes. 692.
Barbari viri factum pium. 929.
Barbas Dorotheo Ariano epiſcopo mortuo ſuccedit. 565.
Barbas epiſcopus Arianorum moritur. 580.
Barcabas, & Barcoph Baſilidis ſectatores angeli cognominati. 67.
Barchochebas Hebræorum dux, & latro. 66.
Bardanes rei militaris dux peritiſſimus. 1018.
Bardeſanes in ſchola Valentini fuit educatus, hæreſim tamẽ eius ſtrenuè oppugnauit. 86.
Bardeſanes eximius hæreſium expugnator fuit. 86.
Bardeſanis ſcripta. 85.
Barges monachus. 870.
Barnabas ex ſeptuaginta diſcipulis erat. 21.
Barnabæ epiſtola Catholica. 120.
Barſabas cognomento iuſtus eſt ille cuius in actis Apoſtol. fit mentio. 64.
Barſabæ cognomento iuſto venenum hauſtum non nocuit. 63. & 64.
Barſanuphius annos quinquaginta nihil alimenti ſumpſit. 1009.
Barſanuphius in ædicula concluditur annos quinquaginta non viſus. 1009.
Barſanuphius in carne vitam carni aduerſariam degit. 1009.
Barſanuphius multa memorabilia edidit miracula. 1009.
Barſanuphii ex ædicula ignis diuinitus erupit, cur. 1009.
Barſas Edeſſæ epiſcopus morbos verbo depulit. 675.
Barſæ epiſcopi Edeſſæ lectus morbos ſanabat. 675.
Barſumas vniuerſam Syriam perdidit. 969.
Bartholomæus apud Indæos euangelium Matthæi Hebraicè ſcriptum reliquit. 99.
Bartholomæus ad Indos profectus, Euangelium diſſeminauit. 423.
Bartholomæus in Indiam abiit, vt ibi Chriſtum prædicaret. 229.
Bartholomæus Apoſtolus apud Indos Euãgeliũ prædicauit. 759.
Baſilides hæreticus nouos prophetas inſtituit, quos vocauit angelos. 67.
Baſilides in Aegypto errorum ſcholas inſtituit. 67.
Baſilides hæreticus in euangelium quatuor & viginti libros ſcripſit. 67.
Baſilides conſtanter ſe Chriſtianum aſſerit, nec iurare vult. 117.
Baſilidis dogmata. 67.
Baſilidis martyrium. 117.
Baſilidi Potamiæna martyr aſſiſtit, licet iam martyrium paſſa. 117.
Baſiliſcus martyr, prope cuius corpus Ioannes Chryſoſt. conditus fuit. 711.
Baſiliſcus frater Berinæ coniugis Leonis Imp. 960.
Baſiliſcus Imp. tyrannus improbat Leonis Papæ de fide deciſionem, & Chalcedonenſis concilij decreta. 972.
Baſiliſcus tyrannus Ignauo Zenoni imperium eripit. 972.
Baſiliſcus Imp. tyrannus in diuerſorio cum vxore, & liberis trucidatur. 975.
Baſiliſci Imp. tyranni literæ circulares aduerſus Chalcedonenſe concilium. 972.
Baſilius ad tribunal ſiſtitur. 247.
Baſilius Magnus, Gregorius Nazianzenus ambo nobiles, & collegæ per omnia ſocij. 247.
Baſilius rogatur in carcere, vt pro vxore & Imperatoris filio intercederet ad Deum. 248.
Baſilius ſemper idem. 248.
Baſilius Ancyræ epiſcopus. 459. & 460.
Baſilius cum Photino congreditur. 462.
Baſilius qui & Baſilas Ancyræ epiſcopus epiſcopatu deiectus. 474.
Baſilius Cæſareæ epiſcopus, vbi primùm monaſticam diſciplinam inſtituit. 517.
Baſilius & Gregorius ſoli exortes exilij. 505.
Baſilius & Nazianzenus à Libanio inſtituti. 517.
Baſilius & Nazianzenus gentilium, & ſacrarum literarum peritiſſimi. 517.
Baſilius, & Nazianzenus ſtrenuè aduerſus Arianos dimicavêre, Arianæ doctrinæ inſtructi. 517.
Baſilius Cæſareæ epiſcopus. 677.

Baſilius

Baſilius calumniis appetitur, & abdicatur 812.
Baſilius Cappadox omnibus ſuæ ætatis rhetoribus laudem præripiebat. 835.
Baſilius in Ponto cum monachis ſanctam & ſeueram viuendi diſciplinam excolentibus vnà viuebat. 852.
Baſilius accerſitus, vt pro Imper. filio ægroto precaretur. 853.
Baſilius à præfecto perſequente ægrotante rogatus vt pro ſe oraret, vnde conualuit. 853.
Baſilius cum Euſebio in gratiam redit. 853.
Baſilius Euſebij ſucceſſor. 853.
Baſilius pro fide Catholica mori paratus & expetit. 853.
Baſilius pro præſide ſe perſequente, & morbo graui correpto orauit, vnde conualuit. 853.
Baſilius vocatus, vt pro præſide morbo correpto oraret, vnde conualuit. 853.
Baſilius viuendi diſciplina ſanctiſſimus, ac doctrinę præſtantia ab omnibus prędicatus. 853.
Baſilius in Ponto monachorum conuentus conſtituebat. 854.
Baſilius, & Gregor. Nazianzenus concilij Niceni fautoribus multum adiumenti attulerunt. 854.
Baſilius non opes habebat, prçter veſtem laceram, & pauculos libros. 853.
Baſilius ſic terram incolebat, quaſi ſemper ex ea migraturus. 853.
Baſilius, & Gregorius Cappadoces hæreſibus reſtiterunt. 862.
Baſilias Ptochotrophium à Baſilio epiſcopo extructum. 871.
Baſilius epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ. 951.
Baſilius archiepiſcopus. 958.
Baſianus de dignitatis gradu deiicitur. 971.
Baſilij, & Nazianzeni comparatio. 517.
Baſilij ſanctiſſimum dictum. 517.
Baſilij fratres duo Petrus, & Gregorius. 518.
Baſilii Hexaemeron imperfectum, eius frater, mortuo Baſilio, cumulatè expleuit. 518.
Baſilii παῤῥησία. 677.
Baſilii prouerbium in Demoſthenem culinæ Imperatoriæ præfectum. 677.
Baſilii Magni Cappadocis liber de vita monaſtica. 781.
Baſilii Ancyrę epiſcopi cũ Photino Ariano diſputatio. 793.
Baſilii & Euſebii diſſenſio. 852.
Baſilii ad aduentum filii Valentis morbus fit remiſſior. 853.
Baſilii in Pontum receſſus. 893.
Baſilii libera contra Valentis præfectum fidei ſuæ confeſſio. 853.
Baſilii paupertas. 853.
Baſilii præfectus admiratur virtutem. 853.
Baſilii, & Gregorii Nazianz. par virtutis ſtudium. 854.
Baſilii epiſcop. Seleucię Iſauria de Chriſto ſententia in concilio Chalcidō. 962.
Baſilio duo fratres Gregorius, & Petrus. 248.
Batthęus inter monachos clarus. 870.
Batthæus monachus tanta eſt vſus inedia, vt vermes ex eius dentibus ſerperent. 871.
Beatam vitam Cherinthus in carnis illecebris fore ſomniauit. 57.
Beatitudo in Deo ſancte colendo, eiuſque ſeruandis legibus poſita. 731.
Belial cum Chriſto nulla conſenſio. 630.
Beliſſarius orientalium copiarum dux. 999.
Belluæ feroces Chriſtianorum corpora attrectare non audebant, ſed in infideles referebantur. 168.
Bellum cum deo gerere homines priſci tentabant. 5.
Bellum in Armenios. 199
Bellum ſuſcipit Conſtantinus contra Maxentium ſolo pietatis zelo. 201.
Bellum Maximini à quibus initiis cœpit. 203.
Bellum mouet apertè Licinius in Conſtantinum, & Chriſtianos. 221.
Bellum inſtruunt Conſtant. & Criſpus in Licinium, eúmque vincunt. 223.
Bellum inter Chriſtianos inteſtinum perſecutione ſedatur. 399.
Bellum animos acuit, & res vitæ fluxas contemnere facit. 715.
Bellum plus Chriſtianis commodi, quàm pax ſolet apportare. 715.
Bellum ſuperis inferentibus præſtare dextram ſcelus eſt. 833.
Bellum inter Zenonem, & Martianum Imperium affectantem. 983.
Belli alea ex voto cecidit. 887.
Bella inter Chriſtianos propter Arianiſmum. 441.
Beneficiorum immemor Licinius. 221.
Beneuolentia martyrum in perſecutores. 94.
Beneuolentia Imperatorum duorum, & liberalitas in eccleſiam, & epiſcopos. 207.
Beneuolus abnegat ſe impia verba proferre poſſe, & contra Deum loqui. 250.
Beneuolus Imperialibus muneribus cõtra fidem Chriſti corrumpi non potuit. 250.
Beneuolus magiſter memorię. 250.
Beneuolus nobilior in fide, quàm in honoribus eſſe cœpit. 250.
Beniamin diaconus, eiúſque martyrium. 714.
Beniamin monachus noluit, vt alii pro ſe ægrotante orarent, quòd corpus ſanum lęderet, afflictũ verò minimè lęderet. 865.
Beniamin monachus omnes ægrotos ſanabat, ſe ipſum grauiter ægrotantem ſanare non poterat, nec tamen ægrè tulit. 865.
Beniamin monachus tactu manus, aut oleo orans morbos pellebat. 865.
Beneuolus decretum contra fidem ſcribere noluit, licet iuſſiſſet Iuſtina Imperatrix. 886.
Beneuolus detractum ſibi baltheum ante pedes Imperatricis abiecit cur. 886.
Beneuolus Iuſtinę Imperium contra pietatem detrectat. 886.
Benus & Theonas diuina preſcientia & prophetia repleti. 864.
Benus non viſus fuit iratus, neque iuraſſe, neque mentitus, neque leue verbum dixiſſe. 864.
Berillus epiſcopus. 125.
Berilli hęreſis, à qua reuocatus per Origenem. 130.
Berina coniux Leonis Imp. 960.
Berinę ſacri Zenonis Imp. mors. 983.
Berœa vrbs. 1029.
Berrœenſis ciuis apud Imp. Iulianum loquendi libertas. 662.
Berrœenſis ciuis filium ſuum abdicat propter impietatem. 662.
Berytus vrbs Phœnicię. 680.
Beſas miles pro Chriſtianis defendendis ſecuri cęſus eſt. 135.
Beſeliel architectus peritus. 617.
Beſtiæ Apocalypſeωs numerus. 98.
Beſtię martyribus parcunt, infideles adorię. 169.
Beſtię à martyrum corporibus miraculosè abſtinent. 94.
Beſtiis martyres oblati. 94.
Bethleem propheticę de ſe editę expletionem perſpicuè ante oculos omnium ſtatuit. 998.

Bibliotheca Alexandria. 98.

Bibliotheca alia. 125.

Bibliotheca Hieroſolymorum. 125.

Bibliotheca ſacrorum librorum paranda cura Euſebio commiſſa. 611.

Bibliorum verſiones vndique Origenes collegit. 122.

Biblis deficere à fide cœpit, at ſopita ad ſe rediit, admonita, vt de gehenna pœna cogitaret. 89.

Biblis in martyrio obtrectatoribus Chriſtianorum reſpondet, Chriſtianos non liberos ſuos deuorare, quod nè licitum eſt eis beluarum carnes edere. 89.

Biblidis martyrium. 89.

Biblium, Berytus, & Tripolis diuinitùs grauiſsimas patiuntur ruinas. 1009. & 1010.

Biceps vitulus editus. 1018.

Bithyniæ vrbem principem Conſt. Imp. templo pulcherrimo decorauit. 377.

Bitus à Conſtantino Imp. celebratus cur. 870.

Blandina martyr egregia. 88.

Blandina cruci ſuffixa, & feris obiecta ab illis non tangitur. 91.

Blandina ad tormenta repoſcitur. 92.

Blandinæ ſaniſsimum martyrium. 93.

Blandinę martyris robur animi in perferendo martyrio. 89.

Blaſphema vox Theodori in ſanctos martyres, & Apoſtolos. 1012.

Blaſphemum Neſtorium, vt Arium, vltio diuina ex improuiſo oppreſsit. 937.

Blaſphemia in Spiritum ſanctum. 666.

Blaſphemiæ author, & Dei hoſtis Neſtorius iudicatur. 937.

Blaſphemiæ inſtrumētū os Iuliani auūculi ſtercus egerit. 657.

Blaſphemiam in Chriſtum Neſtorius, & Arius vterque fecit, alter appellando creaturam, alter hominem eſſe exiſtimando. 937.

Blaſphemiam non dedita opera loqui voluit, qui hæreſes inter Chriſtianos excogitauit. 939.

Blaſphemiarum fuit quintum caput dogmatū Origenis. 1012.

Bonifacius eccleſiæ Romanæ præfectus, cui Cœleſtinus ſucceſſit. 567.

Bonifacius presbyter vicarius Leonis antiquæ Romæ Pontificis. 950.

Bonus vir ad patientiam exerceri poteſt. 920.

Bonus vir & honeſtus vinci non poteſt. 920.

Boni ne tormētis quidē auocari à fidei doctrina potuerūt. 351

Bonorum virorum ob raritatem mœrens Eutropius apparuit in ſomnio Syſinnio epiſc. 919.

Bonos malorum vita moueri non debere. 291.

Borius locus. 743.

Bos apud Aegyptios cur Apis vocetur. 253.

Bos biceps editus. 1018.

Bouis via Conſtantinopolis. 959.

Brachium Arſenij, quod falsò hæretici affirmabant Athanaſium excidiſſe arte magica. 235.

Britannio antea ſalutatus Imperator, à ſuis proditur militibus. 459.

Britannio Scytharum epiſcopus actus in exilium, citò reuocatur cur. 857.

Britannio veſte regali nudatus, & dignitatis gradu ſpoliatus ad Conſtantium Imp. velut priuatus deducitur. 991.

Britannius tyrannus quidam Imperator declaratus. 790.

Briſon Imperatricis Eudoxiæ Eunuchus ab Arianis lapide in fronte percutitur. 551.

Briſon Imperatoris Eunuchus in frontem lapide ab Arianis percutitur, vnde Conuentus Arianorum ſublati. 908.

Buddas Scythiani hæretici diſcipulus. 425.

Buddas ſe ex virgine natum prædicabat, & in montibus educatum. 425.

Buddas à maligno ſpiritu in ſublime latus, præceps deiectus, miſerè periit. 425.

Buddæ hæretici libri. 425.

Burbonia ciuitas. 929.

Burgundiones Chriſtum amplexi baptizantur. 579.

Burgundiones fabri lignarij omnes. 579.

Burgundiones fidem Chriſtianam qua occaſione ſunt amplexi. 579.

Burgundiones nullum hominem ad auxilium rogant, ſed ad aliquem Deum confugiunt. 579.

Burgundiones decem cōtra Hūnorū tria millia vicerunt. 580.

Burgundiones religionem Chriſtianam ardenti ſtudio excolunt. 580.

Burgundionum de Hunnis victoria. 579.

Buſiridis mira in martyrio perferendo. conſtantia. 828.

Byzantium, nunc Conſtantinopolis, & noua Roma, Imperatorum regia. 743.

Byzantium vbi nunc Conſtantinopolis. 991.

C

Conſtantinopolis, vbi antea Byzantium. 901.

Cabades Perſarum rex. 999.

Cabaon Mauruſiorum dux piis in Chriſtianos factis Vandalos vincere meruit. 1000.

Cadauer Imp. Conſt. purpura indutum, & Imperiali habitu, & diademate die noctúque vigiles aſſeruabant. 339.

Cadauer Conſtant. Imp. duces & comites in capſula tanquā viuum ſalutant. 339.

Cæcus Ioannes martyr libros ſacros memoriter integros tenebat. 185.

Cęcis dicitur dediſſe viſum Paphnutius. 226.

Cæcus viſum recuperat in cella Macarij luto oblita. 244.

Cæcus factus, eíque viſus reſtitutus, Iberum rex cur. 617.

Cæcus zeugmatius eremita circuibat oues domini lupos profligans. 686.

Cæcus à puero Didymus humaniores, & diuinas eſt adeptus diſciplinas. 687.

Cęcatur mirum in modum Maximinus tyrannus. 205.

Cæcatur Maximinus tyrannus. 277.

Cædes latronum, & ſeditioſorum. 46.

Cædes in vrbe Alexand. & portubus. 150.

Cędes hominum tanta, vt eccleſiæ pars inferior ſanguine redundaret. 470.

Cædes miſeranda Theſſalonicæ per Theodoſium maiorem facta. 700.

Cędibus, peſte, variiſque morbis exhauſta ferè ciuibus Alexandria. 150.

Cæleſtini Romæ epiſcop. epiſtola diuina ad Neſtorium hęreticum. 935.

Cęlibes Nicolai filias, à quo hęretici Nicolaitæ, & eius filiū ad extremam ſenectutem permanſiſſe. 57.

Cæſar Seuerus erga Oppianum liberalis. 716.

Cæſar Auguſtus Antonium & Cleopatram profligauit. 992.

Cæſarea olim fuit Stratonis turris appellata. 27.

Cæſarea vrbs primaria Palæſtinæ. 996.

Cæſarius propè vxorem ſepeliri voluit. 924.

Cæſarius templum in Thyrſi martyris honorem excitat. 924.

Caius Imperator ſeipſum tanquam Deum prædicauit. 24.

Caius ſynagogas Iudæorū imaginibus ad ſuā effigiem expreſsis compleuit. 25.

Caius templum Hieroſolym. ſuo nomini dicari fecit. 29.

Caius

Caius voluit, vt templum Hieroſolym. Iouis illuſtris, hoc eſt Caij Dei nuncuparetur. 25.
Caius Iulius Cæſar primus Imperio ſolus potitus. 992.
Caius Iulius Cæſar per dolum occiſus ceſſit è vita. 992.
Caius nepos Tiberij gladiis trucidatus. 992.
Caij odium in Iudæos, templique profanatio, ſtatua eius introducta. 25.
Caio Imperatori templa, & altaria dicabant, qui Imperio Romano vectigalia penſitabant. 25.
Caium Imperatorem, vt deos ſuos, cultu, & honore excipiebant, qui vectigalia Imperio Romano penſitabant. 25.
Calamitas ingens in domũ regis Ioram quod Zachariã prophetam occidiſſet. 932.
Calamitates variæ in regionibus variis. 960.
Calendio in exilium miſſus. 978.
Calendio ſucceſſit Stephano in epiſcopatum Antioch. 976.
Cabinus ſententiæ Concilij Nicæni refragari eſt auſus. 412.
Calemero cuidam ſe reuelauit Zacharias propheta, ac ſuas indicauit reliquias. 932.
Calendis apud Romanos, & diebus feſtis natalibus Imperatorum milites remunerabat Imperator. 834.
Calix in eccleſia furto ſurreptus. 628.
Calixtus Pontifex Romæ quando. 126.
Calixtus vir religione Chriſtiana præſtabilis. 944.
Callirrhoes balnea. 15.
Calliſtus Iuliani Imp. ſatelles librum de geſtis rebus eius ſcripſit. 494.
Calumnia Narciſſo epiſcopo pro falſo iniecta, vnde grauiſſima cœlitus in calumniatores immiſſa. 118. & 119.
Calumnia à muliere Athanaſio falſo illata. 235.
Calumniæ prorſus nouæ in Athanaſium. 455.
Calumnias Conſtantino imp. falſo obiectas Euagrius iuſtè diluit. 991.
Calumniatores Narciſſi admiranda pœna puniti. 118. & 110.
Candaces primus Chriſtianus ex gentibus. 22.
Candela cerea in vigilia paſchæ, & lampades igneæ. 326.
Candelabra aurea luminibus accenſis in funere Imp. Conſt. 339.
Candelabrum Theodoſii quo artificio conſtructum. 717.
Canendi modum ab Ioanne Chryſ. iunctum Catholici in hũc vſque diem ſeruant. 908.
Canes cur trucidati. 200.
Canonem veteris fidei hæretici abrogarunt. 112.
Canon eccleſiaſticus Clementis. 121.
Canon eccleſiæ non infringendus. 318.
Canon de relapſis in peccatum ad mortem. 416.
Canon eccleſiaſticus iubet, concilia non ſanciri abſque authoritate Romani epiſcopi. 444.
Canon eccleſiaſticus iubet, non oportere abſque ſententia epiſcopi Romani decreta eccleſiæ ſancire. 439.
Canon eccleſiaſticus, eiuſque interpretatio. 583.
Canon de die paſchatis ἀδιάφορος. 536. & 537.
Canones de adminiſtratione eccleſiaſtica viginti ſcripti in cõcilio Nicæno. 602.
Canon de epiſcoporum ſucceſſione. 921.
Canonis liber eccleſiaſtici. 140.
Canones pro recta eccleſiæ adminiſtratione cõſcribi ſtatuitur. 693.
Canones de epiſcoporum deſignatione. 705.
Canones iubent, epiſcopos prouinciales conuenire ad epiſcopũ deſignandum. 705.
Canones non faciunt poteſtatem cuiquam morituro, in ſuum locum epiſcopum ſufficere. 703.
Canones ad mores clericorum componendos concilium Nicænum ſanciuit. 739.
Canonibus veteribus omnes eccleſiæ gubernari debent. 883.
Canonicorum librorum Origenis ſententia. 127.
Canopus qua arte Chaldeorum Dei victor. 254.
Canopus qua perſuaſione Deus victor omnium colebatur. 254.
Canopi ſacerdotales literæ. 254.
Canopi ſimulachrum quo pacto formatum. 254.
Canopi ſacerdotis calliditas ſumma. 254.
Canopi initium, & interitus. 254.
Canticum Canticorum ille liber debet inſcribi, non Cantica canticorum. 127.
Cantilenis præter vſum eccleſiæ inuentis multi in hæreſin inducti. 860.
Cantores ad menſam Theodoſii Imperatoris. 896.
Cantus, & hymni. 32.
Cappadocia cur pauciores habuit monachos. 871.
Cappæ, vel theca duodecim Apoſtolorum. 337.
Caput Ioannis Baptiſtæ muli vehere non potuerunt. 894.
Caput Ioannis Baptiſtæ repertum à Macedonianis, & Conſtantinop. tranſlatum. 894.
Caput Ioannis Baptiſtæ tranſlatum Conſtantinop. & ibi cõditum. 894.
Capite raſo erat Zacharias. 932.
Capita hominum in Antiochiæ palatio inuenta. 664.
Capita fidei duodecim. 968.
Captiua apud Iberos liberatur, ab illis Chriſti fide per eam accepta. 231.
Captiua mulier Iberos ad veritatem fidei Chriſti traduxit. 617.
Captiuorum numerus Iudæorum à Romanis. 46.
Carinus idololatra Imperator obtruncatus. 993.
Caritas annonæ tanta, vt menſura tritici. 2500. drachmis atticis venderetur. 200.
Caritas annonæ Romæ ſub Maxentio. 190.
Carmina ad monachos, & ad virginem. 515.
Carmina Apollinarius feſtis accommodat, & ad laudes Dei inſtituta compoſuit. 860.
Caro Chriſti pedibus humanis comparatur. 2.
Caro Chriſti noſtræ, excepto peccato, ſimilis. 969.
Carnem ſic macerauit Iſidorus Peluſiotes, vt vitam Angelicam in terris traducere videretur. 942.
Carnem Chriſti ab æternitate in filio Dei extitiſſe affirmabat Apollinarius. 863.
Carnem Chriſti æternam, & conſubſtantialem Apollinarius aſſerebat. 763
Carnem Domini de cœlo lapſam quidam dicebant, non ex virgine ſumptam. 969.
Carnium, viníque abſtinentia, vini & carnium abſtinentia. 33.
Carnium abſtinentia. 730.
Carnes antiqui Chriſtiani non edebant. 89.
Carnibus veſcentes quidam monachi deteſtabantur. 782.
Caroſia, & Anaſtaſia Imperatoris filiæ præcepta grammaticæ docebantur. 849.
Carpocrates gnoſticæ hæreſeos caput. 67.
Carthago à Vandalis capta. 944.
Carus vnà cum filiis duobus Probo oratori ſucceſſit. 159.
Caſſius Dion hiſtoriam ad Antoninum ex Emeſa ortum deduxit. 1026.
Caſtalia fons, vnde vim vaticinandi hauriebat Apollo. 943.

Caſtalius fons. 241.
Caſtalius fons in locum Apollinis Daphnæi influebat, qui credebatur vim diuinandi hominibus tribuere. 836.
Caſtimoniam perpetuam virginum profeſſarum chorum ſecũ habebat Publia mater Ioannis Antiocheni. 661.
Caſtitas Origenis. 117.
Caſtitatis, & pietatis Athleta Euſtathius. 615.
Caſtitas ſumma Pelagij, qui ſponte in nuptiali thalamo caſtitatem perſuaſit. 673.
Caſtitas formæ coniuncta inſigne virginum decus. 823.
Caſtitas memorabilis matronæ Romanę. 929.
Caſtor Agrippa ſcripſit in Baſilidem. 67.
Caſtra Martis. 926,
Caſtrauit ſe cur Origenes. 117.
Cataphryges hæretici. 101.
Cataphryges ſic dicebant, reuelata eſt nobis fides Chriſtiana, & à nobis accepta. 464.
Cataphryges à temporibus Montani multi extiterunt. 768.
Cataphrygum hæreſis. 38.
Cataphrygum, vel Montaniſtarum origo. 102.
Cataphrygum falſæ prophetiæ. 104.
Catecheſis, & ieiunium ante baptiſmum. 571.
Catecheſeos Heracleum ſocium Origenes aſciuit. 122.
Catechumeni prolapſi à fide, quomodo recipiendi in eccleſiã. 228.
Catechumeni. 216.
Catena ferrea Simeonis. 942.
Cathedra Iacobi Apoſt. epiſcop. Hieroſ. venerationis, & pietatis ergò ſeruata. 149.
Catholica vnica eſt eccleſia. 304.
Catholicæ eccleſiæ Chriſtianis ſingulis bona reſtitui iubet Conſtantinus. 218.
Catholicum eſſe non honori erat, ſed pœnę, pręcipuè Alexandriæ. 245.
Catholici in templis Arianorum conuerſari abhorrebant. 469.
Catholici ab Arianis vexati fruſtra apud Valentem Imp. cõqueruntur. 509.
Catholici 80. Valẽs cautè è naui in mare igne demergi iubet. 852.
Catholicorum cum Nouatianis penè facta concordia in odiũ Arianorum. 469.
Catholicorum legati 80. naui impoſiti iuſſu Valentis Imp. medio mari vruntur, & ſubmerguntur. 509.
Catholicorum, & Nouatianorum concordia quo modo diſſoluta. 808.
Cauſa res ipſas antegreditur. 349.
Catholicorum afflictio in Aegypto. 515.
Cecropius epiſcopus Sebaſtopolis, quid in concilio Chalcedonenſi dixit. 966.
Celtæ, & Galli quo tempore Chriſtianiſmum amplexi. 746.
Celſitudo animi Sancti martyris. 89.
Cephas apud Paulum non eſt Petrus Apoſtolorum princeps, hic fuit alter nomine Soſthenes. 18.
Cephro, quo relegatus fuit Dionyſius Alexandrinus. 145.
Cerdo epiſcopus Alexandriæ. 51.
Cerdo docebat Deum à lege, & prophetis prædicatum, non eſſe patrem Ieſu Chriſti. 70.
Cerdo Hæreticus. 70.
Cheremon Nili epiſcopus, & eius vxor. 336.
Ceremoniæ baptiſmales. 138.
Cereris, & Proſerpinæ myſteria. 372.
Cereorum vſus in Conſtant. Imperat. funere. 339.
Cherinthus in carnis illecebris beatã vitam fore ſomniauit. 57.
Cherinthus hæreticus reuelationes per angelos ſibi oſtenſas eſſe aſſerebat. 57.
Cherinthus apud Hieruſalem poſt corporum reſurrectionem dicebat homines in carne blandiciis inſeruituros. 57.
Cherinthus hæreticus poſt reſurrectionem regnũ Chriſti terreſtre futurum aſſeuerabat. 57.
Cherinthi hæreſis. 57.
Cherinthi dogma, regnum Chriſti terreſtre fore. 154.
Cherinthum Ioannes Apoſtolus ex balneo fugit. 57.
Cherinthiana hæreſis vnde orta. 154.
Certamina Antinoia. 68.
Chaldæi ignem pro Deo adorabant. 254.
Chalcedonis muri Valentis Imp. iuſſu diruti. 504.
Chalcedonem dirutum iri oraculo in eiuſdem ruinis reperto præſignificabatur. 564.
Chalcedonenſe concilium cur coactum. 948.
Chalcedonenſe Concilium ſexcenti, & triginta ſancti Patres celebrarunt. 958.
Chalcedonenſis concilij in Dioſcorum ſententia. 965.
Chalcedon. Concilio Martianus Imperator interfuit. 953.
Chalcedon. concilio adfuerunt Senatores primarij. 961.
Chalcedonenſi concilio Leonis Pontificis Romæ qui adfuerũt vicarij. 961.
Chaos ante iacta mundi fundamenta. 351.
Charitas ſumma Helenæ reginæ vrgente fame. 28.
Charitas martyrum in perſecutores. 94.
Charitas ſumma erga mortuos. 151.
Charitas Chriſtianorum in ſuos. 180.
Charitas Spiridionis in fures. 226.
Charitatis Chriſtianæ exemplum tempore peſtis in ægrotos. 151.
Charitatis Chriſtianorum in gentes officia, tempore peſtis, & famis. 200.
Charitatis opera Conſt. Imper. ibi vide. 328.
Charitatis in pauperes ſummum exemplum. 918.
Charitatem gentiles Chriſtianorum cernentes in ſe ipſos exerceri, Deum Chriſtianorum laudabant. 200. & 201.
Chirographum Anaſtaſii Imp. 986.
Chriſtus viſus, cultúſque, & inuocatus à patribus ſub humana forma. 3.
Chriſtus cur olim, ſicut nunc, non prædicatus. 4.
Chriſtus dominus in noſtris corruptionibus cõprehẽſus eſt. 6.
Chriſtus ſolus cuiuſque creaturæ rex. 7.
Chriſtus dignitatem apud Iudæos non eſt adeptus. 7.
Chriſtus genus ſuum, quod ad corpus attinet, traxit ex ſacerdotibus. 7.
Chriſtus inter prophetas ſummus patris propheta. 7.
Chriſtus ſolus ſummus totius orbis ſacerdos. 7.
Chriſtus quomodo ſacerdos ſecũdum ordinem Melchiſedech. 8.
Chriſtus verus, ſolus ac ſummus Dei ſacerdos. 8.
Chriſtus liquido Abrahamo viſus. 9.
Chriſtus Bethleem anno 42. regni Auguſti natus. 10.
Chriſtus in Bethleem natus ab Aegypto ſubiugata anno vigeſimo octauo. 10.
Chriſtus natus Auguſti regni anno 42. & mundi 3963. & vrbis 753. in margine. 10.
Chriſtus natus Cyrenio Syriæ præfecto. 10.
Chriſtus in Aegyptum delatus fugit manus Herodis. 14.
Chriſtus prædicandi Euangelij fecit initium, cum primùm baptizatus fuit. 16.

Chriſtus non longe poſt exordium prædicationis ſuæ duodecim ſibi aſciuit Apoſtolos. 17.
Chriſtus reſurgendo, & ad patrem aſcendendo multitudinē eorum, qui cum eo reſurrexerant, duxit. 20.
Chriſtus à ſenatu Romano in Deum aſſeri non vult. 23.
Chriſti Ieſu nomine eduntur miracula. 97.
Chriſtus ſuperata tandem idolomania, verus Dei filius agnitus toto terrarum orbe. 210.
Chriſtus viui templi ſummus Pontifex, eiuſque vicarius Tyrius epiſcopus. 211.
Chriſtus regna regibus diſtribuit. 231.
Chriſtus Corpus non ſine ſenſu, & anima ſuſcepit. 239.
Chriſtus in ſomnis apparens, crucis ſigno Conſtantinum in prœliis vti iubet. 268.
Chriſtus natus in antro obſcuro. 311.
Chriſtus omnium conditor. 344.
Chriſtus ſapientiſsimis hominibus in vnum conuocatis diſciplinam tradidit. 349.
Chriſtus Tyberij temporibus mundo apparuit. 356.
Chriſtus imperator. 363.
Chriſtus aui moderator à patre conſtitutus. 37[illegible].
Chriſtus corpore aſſumpto diuinitatem ſuam non immutauit. 388.
Chriſtus non eo modo, quo animus humanus colligatus fuit. 388.
Chriſtus Orpheo confertur. 388.
Chriſtus per incarnationē ſuam omnibus ſe beneficum exhibuit. 388.
Chriſtus quomodo ſe mortis victorem neceſſario oſtendit. 390.
Chriſtus vetera ſacrificia profligauit. 391.
Chriſtus, & Apoſtoli artem diſſerendi non tradiderunt, ſed mentem ſimplicem. 406.
Chriſtus per omnia patri ſimilis. 446.
Chriſtus non modo fugit, ſed & fugere docuit. 485.
Chriſtus alba veſte vbi viſus eſt. 560.
Chriſtus primogenitus omnis creaturæ. 593.
Chriſtus æternus Dei ſapientia. 593.
Chriſtus Dei proprius filius. 594.
Chriſtus genitus, non factus. 608.
Chriſtus non ſicut cæteri filij appellantur, filius dicitur. 630.
Chriſtus Dei Verbum Deus verus, ſapientia, potentia, & verus filius Dei. 630.
Chriſtus vnus, Deus vnus, epiſcopus vnus. 638.
Chriſtus fabricator. 658.
Chriſtus animum rationalem aſſumpſit. 697.
Chriſtus à Gentilibus filius fabri vocabatur. 714.
Chriſtus quomodo paſſus. 718.
Chriſtus apparuit Conſtantino, oſtenditque ſignum crucis. 721.
Chriſtus per quietem Conſtantino viſus. 721.
Chriſtus Iuliano iamiam morituro apparuit. 843.
Chriſtus Iuliano per contumeliam filius fabri dictus. 843.
Chriſtus cùm candida veſte apparuit. 902.
Chriſtus caput noſtrum. 952.
Chriſtus Dioſcorum abdicauit. 963.
Chriſtus ex duabus naturis ſine earum confuſione, ſine mutatione, ſine ſecretione cognitus. 953.
Chriſtus ex Maria virgine deipara natus ſecundum humanitatem. 953.
Chriſtus non debet diuidi. 962.
Chriſtus nobis conſubſtantialis ſecundum humanitatē. 953.
Chriſtus nobis, excepto peccato, ſimilis. 953.
Chriſtus in diuinitate perfectus, in humanitate perfectus. 953.
Chriſtus ſecundum diuinitatem patri conſubſtantialis. 953.
Chriſtus verè Deus, verè homo ex animo rationis participe, & corpore conſtans. 953.
Chriſtus caput noſtrum. 962.
Chriſtus homicidam abdicauit. 963.
Chriſtus vltus eſt martyres. 963.
Chriſtus quomodo vocatur filius hominis. 966.
Chriſtus vnus ex duabus conſtat naturis, vnúſque filius. 966.
Chriſtus ex vna natura mori poterat, ex altera non poterat. 967.
Chriſtus eſt vnum, non duo. 978.
Chriſtus patri conſubſtantialis ſecundum diuinitatem, nobis conſubſtantialis ſecundum humanitatem. 978
Chriſtus natus regnante Auguſto Cæſare. 992.
Chriſtus Deus apparuit re ipſa verſus Orientem. 1024.
Chriſti natura duplex. 2.
Chriſti genus, natura, & eſſentia inexplicabilia. 2.
Chriſti Dei in terram aduentus iuxta oracula prophetarum. 5.
Chriſti in terram aduentus, cum Romana reſp. ab Imperatoribus geri cœpit. 5.
Chriſti regnum in extremo æuo futurum, planius ad captum humanum Daniel ſcripſit. 5.
Chriſti baptiſmus. 16.
Chriſti meminerunt alij prophetæ. 6.
Chriſti nomen Moſes primus vſurpauit. 6.
Chriſti nomen vim admirabilem complectitur. 6.
Chriſti typus Ieſus Naue. 6.
Chriſti nomen ornauit etiam reges, ſacerdotes, prophetáſque nonnullos. 7.
Chriſti nominis meminit Dauid. 7.
Chriſti doctrina non noua, aut peregrina. 8.
Chriſtianorum religionem omnium antiquiſsimam. 9.
Chriſti genealogiam naturalem Matthæus, legitimam Lucas percenſet. 11.
Chriſti genealogia variè à Matthæo, & Luca tractatur, ob quam cauſam plerique inter ſe eos diſsidere putant. 12.
Chriſti natiuitate audita turbatur Herodes. 14.
Chriſti ſeptuaginta diſcipuli. 17.
Chriſti diuinitate etiam alienigenæ attracti. 18.
Chriſti fidem amplexi iam à Ioſephi temporibus appellabātur Chriſtiani. 18.
Chriſti ad Abgarum beneuola, & æqua reſponſio, & excuſatio. 19.
Chriſti reſurrectionem per Pilatum Tiberio patefactam, ad Senatum refertur. 23.
Chriſti hoſtes tempore Apoſtolorum ſe ſuſtentare nequibāt. 29.
Chriſti prædictiones in Iudæos. 46.
Chriſti regnum quale. 51.
Chriſti ſanguinem extingui iubet Domitianus. 51.
Chriſti regnum poſt reſurrectionem humanæ carnis terreſtre futurum prædicabat Cherinthus. 57.
Chriſti propinqui ad Traiani vſque tempora remanſerunt, qui eccleſias rexerint. 59.
Chriſti regnum mille annos poſt vniuerſam reſurrectionem Papias fore aſſerit. 64.
Chriſti opera Quadratus recitat. 65.
Chriſti nomine inuocato Hilario Dæmonium expulit. 831.
Chriſti nominis confeſſores. 94.
Chriſti nomen ſponte profeſsi quatuor inſignes viri. 135.
Chriſti corporis fides in Euchariſtia hæretici Nouati. 138.

Chriſti corporis aduentu Serapion vocem recipit. 139.
Chriſti regnum in terra futurum falſo probatum eſſe. 152.
Chriſti regnum terreſtre fore, Cherinthi dogma. 154.
Chriſti cauſa varia Martyria. 169.
Chriſti, & Pilati rerum geſtarum ficti commentarij. 197.
Chriſti regis potentia reliquos reges longè ſuperat. 210.
Chriſti nomine confeſſor ſimplex in concilio Nicæno vicit Philoſophum. 225.
Chriſti nomen Conſtantinus in galea geſtabat. 268.
Chriſti nomen cruci vexilli Conſtantini duabus literis inſcriptum. 268.
Chriſti paſsionis trophæum. 282.
Chriſti ſepulchrum ſacroſanctum. 307.
Chriſti veſtigia veneranda, vnde illud: adorauimus in loco vbi ſteterunt pedes eius. 310.
Chriſti generatio duplex, prima ex patre altera ex virgine. 349.
Chriſti baptiſmus, vnctio, doctrina, miracula. 350.
Chriſti à prophetis incarnationis, & paſsionis tempus prædictum. 3 3
Chriſti nomina. 366.
Chriſti in carnem aduentus neceſsitas. 387.
Chriſti in terram deſcenſus cauſa. 387.
Chriſti corpus, eius erat interpres. 389.
Chriſti virtus, & potentia poſt eius mortem oſtentata. 393.
Chriſti vitæ finis, eiuſque cauſa. 389.
Chriſti corpus cum morte non abolitum fuit. 390.
Chriſti in terris tempore diuerſæ gentes erant diuiſæ. 391.
Chriſti tempore ſcelera paſsim vigebant. 391.
Chriſti doctrina, & Romanorum Imperium vnà florere cœperunt. 392.
Chriſti aduerſariorum interitus. 394.
Chriſti res mirabiles. 394.
Chriſti cum Belial conſenſio nulla. 401.
Chriſti monumentum Helena perquirit. 422.
Chriſti ad inuocationem dies rediit. 424.
Chriſti nomine inuocato Iberi regis filius per captiuam ſanatur. 424.
Chriſti nomina ex confeſsione fidei Arianorum. 446.
Chriſti regnum ab incarnatione cæpiſſe, & poſt extremum iudicium finem habiturum quidam dixerunt. 446.
Chriſti caput Deus. 446.
Chriſtianos Gentilium eruditione inſtitui, nõ extra periculũ. 491.
Chriſti humanitas cum diuinitate cõiuncta, & non ſunt duo, ſed vnum. 581.
Chriſti tunicam inconſutam, quam tortores noluerunt diſcindere, hæretici diſcerpunt. 591.
Chriſti nomina. 601.
Chriſti, id eſt, filij Dei cauſa ſunt cæteri filij vocati dij per regenerationem. 630.
Chriſti regnum æternum. 630.
Chriſti carnem è cœlo deſcendiſſe aſſerebat aliquando Apollinaris. 690.
Chriſti diuinitatem paſſam eſſe docuit Apollinaris. 690.
Chriſti myſterium imperfectum eſſe affirmauit Apollinaris. 690.
Chriſti ſacroſanctum corpus, & ſanguinẽ in eucharistia eſſe. 700.
Chriſti mater, poſt partum virgo. 718.
Chriſti ſolo nomine inuocato dæmones pelluntur. 746.
Chriſti imaginem hæmorrouſa Paneade ſtatuit. 838.
Chriſti nomine, & olei vnctione monachi Aegypti ſanarũt ægrotum. 856.
Chriſti carnem ab æternitate in filio Dei extitiſſe aſſeuerabat Apolinarius. 863.
Chriſti corpus non ex eadem ſubſtantia cum noſtro corpore Eutyches conſtare aſſeruit. 939.
Chriſti puro corpore conſecrato, vitalem inter ſe mutuò participant communionem, Simeones, & domnus. 941.
Chriſti incarnationis myſterium qui non ſunt veriti deprauare. 952.
Chriſti diuinitatem patibilem eſſe quidam dicere auſi ſunt. 953.
Chriſti incarnationis myſteriũ in duos filios dirimere conati ſunt qui. 953.
Chriſti non ſunt duæ perſonæ. 953.
Chriſti vna perſona, ſiue ὑπόστασις vna. 953.
Chriſti vtriuſque naturæ proprietas integra ſeruata eſt. 953.
Chriſti caro non in diuinitatem mutata, neque diuinitas in carnem. 954.
Chriſti carnis cum diuinitate coniunctio inexplicabilis. 954.
Chriſti diuinitas aliud eſſe, quæ ex patre fuit, humanitas aliud, quæ ex matre. 962.
Chriſti corpus proprium gratia Dei pro omnibus guſtauit mortem. 967.
Chriſti altera natura in altera inhabitauit, hoc eſt diuina natura in humana. 968.
Chriſti caro, excepto peccato, eſt omnino noſtræ carni ſimilis. 969.
Chriſti carnem de cœlo lapſam quidam dicebãt, non ex virgine ſumptam. 969.
Chriſti corporis puri, & immaculati particulas reſiduas pueri ſcholas frequentantes manducabant. 1010.
Chriſti corpus immaculatũ Chriſtianis die proxima domini paſsioni diſtribuebatur. 1031.
Chriſti monarchia quando erat futura. 992.
Chriſti cum Belial nulla conſenſio. 630.
Chriſto in Aegyptum aduectante Aegyptiorum ſtatuę omnes concuſſæ. 839.
Chriſto de noſtro eſt minor patre humanitas, de patre illi eſt æqualis cum patre diuinitas. 967.968.
Chriſto nato ſtatim Aegyptus Imperio Rom. addita fuit. 992.
Chriſto ſtatim incarnato complures populi à Romanis ſubacti ſunt. 992.
Chriſtum patres perſpicuè agnouerunt. 9.
Chriſtum reſurrexiſſe ſecundum prophetarum oracula Ioſephus fatetur. 18.
Chriſtum Ebionei Impij putarunt ex Maria, & Ioſeph ortũ eſſe. 56.
Chriſtum ex Ioſeph prognatum Ebionei ferunt. 98.
Chriſtum tandem moriens confitetur Maximus tyrannus. 205.
Chriſtum Ebionitæ ex Ioſeph prognatum affirmant. 123.
Chriſtum terrenum eſſe aſſerebat Paulus Samoſat. 158.
Chriſtum prædicat mulier apud iberos. 231.
Chriſtum aſſumere corpus, humanæ ſalutis poſcebat neceſsitas. 349.
Chriſtum natum eſſe non vult Manes. 425.
Chriſtum ſpectrum eſſe dicit Manes. 425.
Chriſtum virtutem Dei eſſe dicebat Aſterius ſophiſta, quo modo. 434.
Chriſtum filium Dei fuiſſe volunt, ex quo noſtram carnem ex

ex virgine aſſumpſit. 446.
Chriſtum poſt incarnationem ex profectu deum factum eſſe Paulus Samoſatenus dixit. 446.
Chriſtum ſimplex dei verbum & ſubſtantia carere quidam aſſerebant. 446.
Chriſtum æternum eſſe. 592.
Chriſtum non natura, ſed adoptione ſola filium dei Ariani docebant. 592.
Chriſtum ex ſubſtantia patris eſſe, & patri conſubſtantialem quo modo intelligendum. 608.
Chriſtum Mariæ filium Iulianus vocauit. 657.
Chriſtum eſſentiæ expertem, aut morte interiturum quidam impiè aſſeruerunt. 697.
Chriſtum Ieſum ex Maria ſolum editum Ebion, & Photinus aſſerebant. 697.
Chriſtum loco animæ rationalis, verbum in humana carne accepiſſe heretici dixerunt. 697.
Chriſtum Deum Galilæum vocabat Iulianus. 822.
Chriſtum adorauit arbor Perſis ad eius aduentum. 839.
Chriſtum in ſua diuinitate paſſum Apolinarius affirmauit. 863.
Chriſtum mentem non habere, ſed eius loco deitatem, aſſeuerabat Apolinarius. 863.
Chriſtum ſuper poculis nominare, antiquitùs, moris erat. 834.
Chriſtum ante, quàm diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus fuiſſe naturis, ac poſtea vnam ſolum naturam in eo extitiſſe affirmauit Eutyches. 939.
Chriſtum partienti Anathema ſit. 962.
Chriſtum carnem ſuſcepiſſe imaginariam quidam dixerunt. 978.
Chriſtum qui diuidunt, reiiciendi. 978.
Chriſtianus primus ex gentibus Candaces 22.
Chriſtianus ſum. 89.
Chriſtianus illiteratus Philoſophum aggreditur in Concilio Niceno. 225.
Chriſtianus Imperatorum primus Philippus. 131.
Chriſtianus non percutit, non pugnat. 523.
Chriſtianus vnus diris mille modis diſcruciatus à rege Perſarum. 714.
Chriſtianus quia erat Iouinianus Imperium recuſauit. 844.
Chriſtiana doctrina non ab hominibus. 348.
Chriſtiana religio ſucceſſum Imperij Romani præbuit. 84.
Chriſtiana religio confirmata terræ motibus. 71.
Chriſtiana religio non hominum ſtudio, & induſtria fuit conſtituta, & ſtabilita 843.
Chriſtiana religio per monachos amplificata. 871.
Chriſtiana religio, adiecta particula, periclitatur. 994.
Chriſtianæ fidei vrbes Iuliano exoſæ. 820.
Chriſtianæ religionis præſtantia felici rerum ſucceſſu probata. 285.
Chriſtianæ religionis progreſſus. 420.
Chriſtianæ religioni libertas decreta. 217.
Chriſtianam fidem diſſerendi ſubtilitas perturbat. 422.
Chriſtianam religionem profitentes à cæde, & pugnis alieni eſſe debent. 570.
Chriſtianum nomen Antiochiæ primùm auditum fuit. 24.
Chriſtiani nominis, religioniſq; origo, & præſtantia. 7.
Chriſtiani re, ſi non nomine ante Abrahamum patres fuerunt. 9.
Chriſtiani nominis, & religionis amplificatio apud Iudæos, & gentes. 23.
Chriſtiani per oraculum moniti inſtante obſidione Hieroſolym. pellam ſe receperunt. 41.
Chriſtiani ſcelerato concubitu accuſantur. 68.
Chriſtiani conſtantiùs deo fidunt caſibus afflictionum. 71.
Chriſtiani Martyres, & diſcipulos domini incredibili beneuolentia amplexantur. 76.
Chriſtiani ad metalla damnati. 82.
Chriſtiani Antiqui carnes non edebant. 89.
Chriſtiani fidem conſtanter tenentes, hilares eſſe ſolent. 90.
Chriſtiani fidem negantes demiſſi, horridi, aſpectu turpi. 90.
Chriſtiani fidem, & martyrium qui abnuerant, conſcientia vexabãtur, & ab aliis vultu internoſcebãtur. 90.
Chriſtiani in carcerem truſi à deo roborantur, & mirè confirmantur. 90.
Chriſtiani quidam hominum occulta in apertum proferunt. 97.
Chriſtiani quidam myſteria Dei euidenter aperiunt. 97.
Chriſtiani linguis variis loquebantur per ſpiritum ſanctum. 97.
Chriſtiani nonnulli futura prædicunt. 97.
Chriſtiani complures fame, ſiti, frigore, & morbis ſunt extincti. 136.
Chriſtiani à cœtibus celebrandis non abſtinent, & ſi prohibiti. 145.
Chriſtiani perſecutione, morbis, fame diuexantur ad fidem exercendam & ad probationem. 351.
Chriſtiani quo differunt à paganis in ferendis calamitatibus. 151.
Chriſtiani præcipiuntur idolis immolare. 166.
Chriſtiani beſtiis obiecti non læduntur, ſed infideles. 168.
Chriſtiani capite in terram demiſſo, clauis firmati, in patibulis fame contabeſcunt. 169.
Chriſtiani nomina ſua ante baptiſmum accepta mutant. 181.
Chriſtiani metallis addicti Imperatoris mandato variè diſperguntur. 185.
Chriſtiani ſepeliunt gentiles peſtis, & famis tempore. 200.
Chriſtiani veri Dei cultores vocati, ob charitatem in gentiles. 201.
Chriſtiani præcipites ad locum martyrij ſponte feſtinant. 245.
Chriſtiani ſeculo renunciantes bona ſua ad Gregorij Nazianz. pedes deferebant. 247.
Chriſtiani vel in gynæcea, vel in textrinas detruſi. 287.
Chriſtiani ad magiſtratus euehuntur. 290.
Chriſtiani Apollinis oraculo aſſeruntur iuſti, vnde perſecutionis cauſa. 292.
Chriſtiani Iudæis ne ſeruiant. 328.
Chriſtiani lingua exercitati teſtimonio Iuliani. 488.
Chriſtiani veri, & ficti ſe, tanquam in theatro patefaciunt 488.
Chriſtiani quatuor craticulis, & igne martyrium ſubeunt. 490.
Chriſtiani quatuor ſimulachrum Meri noctu confringunt, vnde martyrium ſubierunt. 490.
Chriſtiani vltrò ſe martyrio offerunt. 660.

Chriſtiani à Iuliano dicti Galilæi. 662.
Chriſtiani, mortuo Iuliano tyranno hymnum quo deo gratias agerent, cum lætitia cantare cœperunt. 663.
Chriſtiani à Iuliano per contumeliam Galilæi vocati. 822.
Chriſtiani cudendæ monetæ artem exercebant. 831.
Chriſtiani fugam ceperunt ob Iulianum. 831.
Chriſtiani à Iuliano in imaginibus colendis quo modo decepti. 834.
Chriſtiani communiter ſupplices deum orant orta perſecutione. 844.
Chriſtiani, cum ab exteris malis liberati ſunt, inter ſe diſſident. 844.
Chriſtiani hoc habent à natura comparatum, vt cum ab exteris iniuriam acceperint, ſint concordes. 844.
Chriſtiani in tabernaculo eccleſiæ incendio extinguuntur. 874.
Chriſtianorum nomen quidem recens, ſed vetus inſtitutum. 9.
Chriſtianorum religio eadem & patrum. 9.
Chriſtianorum religionem qui callidè prætexunt, ſeipſos eius laqueis irretiunt. 29.
Chriſtianorum vitæ præſtantia & grauitas. 69.
Chriſtianorum martyrum atrocia tormenta. 73.
Chriſtianorum aduocatus dictus eſt poſt mortẽ ſuam Vetius Epagatus. 878.
Chriſtianorum militum precibus, ſiti exercitu pereunte, impetrata pluuia. 95.
Chriſtianorum corpora feræ feroces attrectare non audebant, ſed in infideles reſerebantur. 168.
Chriſtianorum ſæuiſſimi cruciatus. 177. & 178.
Chriſtianorum in ſuos charitas. 180.
Chriſtianorum continentia olim inuicta. 191.
Chriſtianorum famis, peſtiſque tempore humanitatis, & charitatis ingentis officia. 200.
Chriſtianorum tantus fuit ardor, vt animas amittere, quàm Ambroſium epiſcopum mallent. 250.
Chriſtianorum exilia, & facultatum publicationes. 275.
Chriſtianorum cruenta cædes Alexandriæ ob gentiliũ idola diruta. 533.
Chriſtianorum corpora à ſuis ſepeliri non permiſſa. 634.
Chriſtianorum gloria tormẽtis, & cruciatibus illuſtrior euadit. 657.
Chriſtianorum Iuliani fallaciis deceptorum palinodia, & admirabilis pœnitentia. 660.
Chriſtianorum ſalus eſt vnam credere trinitatem. 698.
Chriſtianorum fortunæ ſunt egentium communes. 728.
Chriſtianorum interfectoribus pepercit Theodoſius, vt promptius ad Chriſtianiſmum conuerterentur. 888.
Chriſtianis mandato imperatur exilium. 145.
Chriſtianis edicto Galieni Imperatoris libertas datur. 147.
Chriſtianis ad dignitates apud Rom. aditus non patebat. 148.
Chriſtianis libertas reddita, nõ ſine magno eccleſiarum gaudio. 195.
Chriſtianis ſupplicia infliguntur, vt ab iis extorqueatur pecunia. 490.
Chriſtianis conuitium, qualecunque illud ſit, tolerabile. 679.
Chriſtianis fuga licita. 826.
Chriſtianis inuidet martyrij coronam Iulianus. 834.
Chriſtianos vocat Dauid Chriſtos dei. 9.
Chriſtianos terret Cæſar tormentis propoſitis. 92.
Chriſtianos Licinius dignitatibus priuat, ac domo ſua pellit 221.
Chriſtianos Iulianus vocabat Galilæos. 241.
Chriſtianis apud Perſidem Perſarum regi commendat Imp. Conſt. 324.
Chriſtianos proſcriptos Iulianus cur reuocat. 822.
Chriſtiani fodiuntur, verubus transfiguntur. 825.
Chriſtianos arcet Iulianus à publicis muneribus. 835.
Chriſtianos vetuit Iulianus Gentilium poëtas, aliſque ſcriptores perdiſcere. 835.
Chriſtianiſmus in Perſide propagatus. 565.
Chriſtianiſmi ſtatus ſub Conſtantio. 723.
Chriſtianiſmi ex gentibus amplificatio. 893.
Chriſtianiſmi incrementa. 901.
Chriſtianiſmo in delendo Iuliani aſtutia. 833.
Chriſtianiſmum amplexi Armenij quomodo. 748.
Chriſtianiſmum amplectuntur inſulani. 516.
Chriſtianiſmum inſula amplectitur, abacto à puella dæmone monachorum opera. 856.
Chriſtiparam, non Deiparã Neſtorius vocauit Mariã. 934.
Chriſtiparam Mariam appellauit Neſtorius cur. 937.
Chriſtotocos vocabulum qua occaſione à Neſtorio introductum. 937.
Chronicon ante hiſtoriam eccleſiaſticam ſcripſit Euſebius. 2.
Chryſanthus Nouatianus epiſcopatum fuga à ſe auertit. 567.
Chryſanthus in inſulis Britannicis vicarius Imperatoris cõſtitutus. 567.
Chryſantheus epiſcop. Nouat. ab eccleſiis nihil accepit, præter duos panes benedictionis ſingulis dominicis diebus. 568.
Chyſantheus epiſcopus Nouatianus primus pauperibus de ſuis fortunis aurum diſtribuit. 568.
Chryſaphius præfectus palatij. 939.
Chryſargyrum tributum ab Anaſtaſio Imp. ſublatum. 989.
Chryſopolis. 577.
Chryſoteliam, aureum tributum non ſine grauiſſimo reip. detrimento excogitauit Anaſtaſius Imp. 993.
Cicero Sibyllæ poëma latinum fecit. 356.
Cibum ante ſolis occaſum aſcetæ non capiebant. 32.
Cibis omnibꝰ vtẽdũ eſſe oraculo accipit Attalus martyr. 95.
Ciborum abſtinentia Zoſimas futura prædicebat. 996.
Cineres corporum martyrum in Rhodanum effuſi, & quare. 93.
Cilicium mulieris captiuæ apud Iberos qualia edebat miracula. 231.
Cilicio, & oratione mulier apud Iberos miraculum edidit mirandum. 220.
Cilicio ſuperpoſito Iberorum regis ſanatur filius, & nomine inuocato Chriſti. 424.
Circuli, & coronæ natura qualis. 818.
Circulares Leonis Imp. literæ de Timotheo, & Chalcedonenſi concilio. 957.
Cirmiani concilij acta. 460.
Ciuitates non frequentabant priſci homines. 4.
Clades acerbiſſima Alexandriæ. 954.
Clades per ignis incẽdium Conſtantinopoli accidit, & quãdiu durauit. 959.
Clamores in concilio in Origenem editi. 1012.
Claudianus, & Cyrus poëtæ Theodoſio regnante celebrati. 944.
Claudius Caio ſucceſſit in Imperio. 16.
Claudius Iudæos Roma prorſus expulit. 34.
Claudius Galieno Imperatori ſuccedit. 157.

Claudius,

Claudius Imperator Aureliano tradit Imperium. 257.
Claui Chriſti. 421.
Claui Domini à Conſtant. in galeam, & frenum equi conuerſi ſecundum prophetiam Zachariæ. 742.
Clauorum Domini ratio qualis Helenæ habita. 613.
Clauorum partem Imper. Conſt. galeæ, partem equi freno affigi curauit Helena. 613.
Clauis Chriſti galeam armauit Conſtan. 229.
Clauis crucis Chriſti Conſtant. Imp. frænum compoſuit ad bellum. 229.
Clauos, quibus domini corpus fuerat affixum, ad filium Conſtant. Imper. portat Helena. 229.
κλῆμαξ apud Romanos quis qualis honor. 148.
Clemens mortem Iacobi narrat ex traditione. 26.
Clemens tertius Romæ epiſcopus. 41.
Clemens poſt Anacletum Romanæ eccleſiæ præfuit. 50.
Clemens tertius Romæ epiſcopus poſt Petrum. 51.
Clemens Alexandrinus quid de Nicolao, à quo Nicolaitæ, ſenſerit. 57.
Clemens de fide cum Apoſtolis communicauit. 96.
Clemens tertius ab Apoſtolis Romanus pontifex. 96.
Clemens vidit Apoſtolos. 96.
Clemens Alexandrinus filius fuit Clementis, qui Apoſtolorum fuit diſcipulus, & Romanorum tertius epiſcopus. 99.
Clemens Alexandrinus Pantæni auditor. 99.
Clementis Alexandrini præceptores. 99.
Clemens presbyter, vir virtute, & probitate eximius. 120.
Clemens Alexãdrinus propè ad Apoſtolorum tempora ſucceſſit. 121.
Clemens vtitur, libris Scripturarum quibus ſolet contradici. 121.
Clemens Romæ epiſcopus obijt ſub Traiano. 60.
Clemens, & Hegeſippus proximè apoſtolis ſucceſſerunt. 719.
Clementis Romani epiſcopi meminit Paulus. 50.
Clementis epiſtola ad Corinthios. 50.
Clementis epiſtola in vetere eccleſia vſitata. 50.
Clementis epiſtola in eccleſia lecta. 82.
Clementis liber de paſchate. 83.
Clementis Alexandrini ſcripta. 120.
Clementi falsò tributa ſcripta. 63.
Clementia diuina ſubitò affulſit exercitui Iouiniani. 243.
Clementia Spyridionis in fures. 417.
Clementia, & pietas verè Imperatorem exornant. 716.
Clementia, & manſuetudo Theodoſij. 717.
Clementia dei nec verbis exprimi, nec vlla ratione peruestigari poteſt. 939.
Cleomedes deus. 498.
Cleopatra Aegypti vltima regina. 10.
Cleopatram, & Antonium Cæſar Auguſtus profligauit. 992.
Clericus fieri non poteſt, qui ſe ipſum libidinis impatientia excidit. 227.
Clericus non fiat, qui Neophytu adhuc eſt. 227.
Clericus ordinari non debet ab alio, quàm à ſuo ipſius epiſcopo. 228.
Clericis plaga non infligenda. 632.
Clericus, vel epiſcop. de ciuitate, in aliam non migret. 228.
Clerici à publicis, & ciuilibus miniſterijs liberati. 220.
Clerici non habitent cùm mulieribus, niſi cùm matre, ſorore, & θείᾳ. 227.
Clerici in militum numerum ignominioſè aſcripti. 812.
Clerici fœneratoris pœna qualis. 228.
Clerici vagi, & errantis per eccleſias pœna qualis. 228.
Clericorum immunitas. 220.
Clericorum coniugatorum, & epiſcoporum conſuetudo. 539.
Clericorum lege immunitas, iudicij ciuilis declinatio peculiaris iuriſdictio, conciliorumque authoritas. 726.
Clericis eccleſiæ Rhinocuſurenſis ædes cõmunes, cõmunis mẽſa, alia & omnia communia. 869.
Clericos cauſas forenſes agere non debere, nec iudices eſſe. 584.
Clerus complures habuit hæretica labe contaminatos. 645.
Clerus ab exilio reuocatus per Iuſtinum Iuniorem Imp. 1014.
Cnidus, & Cous inſula motu terræ adeò concuſſa, vt multa in illis ædificia deturbarentur. 960.
Codex Iudiniani. 940.
Cœlebs vixit Aiax ter cum vxore congreſſus, & terna prole ſuſcepta. 900.
Cœleſtinus antiquæ Romæ epiſcopus. 934.
Cœlum effigies Dei magnitudini ſimilima. 384.
Cœlorum conuerſiones homini deus commonſtrauit. 370.
Cœloſyria monachi. 871.
Cœloſyria, vbi Thomas monachus vitam auſteram coluit. 1010.
Cœmeterium. 943.
Cœmeteria Chriſtianorum. 145.
Cœmeteria Chriſtianorum. 147.
Creatus largius Iouinianus obijt. 846.
Cœmeteria conſtruxit Maximianus vir Pius. 582.
Cœnobium in agro. 987.
Cœnobia. 513.
Cogitare ſemper oportet, qui ſimus, & qui futuri ſimus. 702.
Cohors herculea apud Romanos. 846.
Colebat eos, qui pro religione martyrium obierant, Gallus. 836.
Collegium orphanorum. 959.
Collegia pauperum, & peregrinorum Iulianus ad exemplum Chriſtianorum ſtatuit cur. 832.
Colloquium Ammonij cum Epiphanio notandum. 912.
Columba Fabiano inſedit diuinitus quo ſigno Epiſcopus Rom. 19. delectus fuit. 129.
Columba ex arca Noe euolans quid figurabat. 350.
Columnæ lachrymarum guttas ob martyrum corporibus iniurias atrociter illatas profundunt. 180.
Columnæ templi Sophiæ ex lapide Theſſalico confecta. 1008.
Coma abraſa presbyteri fiebant. 983.
Comes priuatus quis vocatur Romanis. 657.
Cometa miræ magnitudinis à cœlo ad terram vſque peruadens. 548.
Cometa ad terram vſque fermè pertingens, quid portenderet. 905.
Cometes ante Hieroſolymitarum excidium. 47.
Commeatus militibus à Iuliano ſublatus quo modo. 841.
Commentarij ficti de Chriſto, & Pilato. 197.
Commentiolus Martyropolim obſidet. 1032.
Commentiolus Thrax dux Perſas fugat. 1032.
Commodus Imperator moritur. 110.
Commodus ſucceſſit Antonino in Imperium. 99.
Commodo Imperante pax in eccleſia toto orbe. 107.
Commodo Imperatori Idololatra Narciſſus vitam ademit. 992.
Communio in Apoſtolorum templo celebrabatur. 912.

Communione ſecludendas Aſiæ eccleſias victor Romanus epiſcopus edicit,& cur. 109.
Conceptio caſtæ virginis partus ſine nuptiis facta eſt. 350.
Concilium de Paſchate celebrando. 108.
Concilium contra Paulum Samoſ. 156.
Concilium contra Berylli hæreſin. 130.
Concilium fieri iubet ſecundum Imper. Conſtãt. per epiſtolam. 218.
Concilium conuocat Conſtanti. Nicææ ſacerdotum ſententia. 224.
Concilium iterum contra Arium conuocatur. 231.
Concilium denuò Conſtantinopolim conuocari ſolicitat Euſebius Nicomedenſis Arianus. 233.
Concilium hæreticorum apud Tyrum coactum contra Athanaſium. 234.
Concilium Ariminenſe, vbi epiſcopi occidentales in dictione, ὁμοουσίου, decepti. 237.
Concilium Mediolani, vbi epiſcopi plures decepti. 237.
Concilium Romæ de hæreſi Apollinaris, quod à cæteris eccleſiis confirmatur. 251.
Concilium celebrare Conſtantinus epiſcopos edicto compellit. 300.
Concilium Nicææ celebrare Conſtantinus curat. 300.
Concilium Nicænum epiſcopi 250. presbyteri innumeri celebrarunt. 301.
Concilium Nicænum celebrantibus epiſcopis cibos largitur Conſtanti. 301.
Concilium Nicænum in aula Imperatoris celebratur. 301.
Concilium Nicænum cum Apoſtolorum in actis conuentu confertur. 301.
Concilium Tyri coactum iuſſu Imp. Conſt. ob diſſidia quadã in Aegypto nata. 331.
Concilium Nicænũ Imperij Conſt. anno. 20. celebratum. 334.
Concilium Nicææ habitum. 405.
Concilium ab Orientalibus epiſcopis conuocatur. 445.
Concilium Sardicæ coactum cur. 447.
Concilium Sirmium. 459.
Concilium Romæ cogitur per Conſtantium Imper. 461.
Concilium Ariminenſe. 469. & 463.
Concilium Mediolanenſe ob Athanaſij cauſam diſſolutum. 462.
Concilium Ariminenſe à maiorũ decretis non deſciuit. 467.
Concilium Seleuciæ cur in duas partes diuideretur. 470.
Concilium Seleuciæ coactum. 470.
Concilium cogitur, non vt diſcat. 472.
Cõcilium Gangrenſe Euſtachij dogmata anathemate damnauit. 475.
Concilium Alexandriæ coactum. 483.
Cõcilium propter Cyrillum epiſcopum Philadelphiæ coactũ. 483.
Concilium Alexãd. de vocibus οὐσίας, καὶ ὑποστάσεως ſeu ſit. 484.
Concilium Antiochenum eruditionis, & doctrinæ plenum. 499.
Concilium Lampſaci cogere properant Macedoniani. 501.
Concilium Lampſacenum Valens Imp. euertere conatur. 503.
Cõcilium Ariminum Liberius epiſcopus Roman. execratur. 507.
Concilium Nouatianorũ decidit Iudæorum more Paſcha celebrari. 519.
Concilium, & Theodoſius fruſtra Macedonianos ad fidem Nicænam reuocare conantur. 528.
Concilium Conſtant. inſtituit, vt nullus epiſcopus, ſuam diœceſin deſerens, ad exteras demigraret eccleſias. 528.
Concilium Conſtant. deintegrò fidem Nicænã ſtabiliuit. 528.
Concilij prouincialium origo, & authoritas. 528.
Concilium Theodoſius Conſtantinopoli regit. 528.
Concilium omnium hæreſeum quo fine meditatur conuocare Theoſius. 529.
Concilium Augari ſuper Paſchatis die. 536.
Concilium maleuolorũ factione cogitur in Chryſoſtomũ. 555.
Concilium in Ioannem cogitur. 556.
Concilium Epheſinum contra Neſtorium. 581.
Concilium Nicænum epiſcopi 318. celebrarunt, cui epiſcopus Romæ propter ſenectutem abſuit. 599.
Concilium Tyri celebratum. 621.
Concilium Sardicenſe Imperatorum iuſſu congregatum. 626.
Concilium Sardicenſe. 250. epiſcopi celebrarunt. 626.
Conciliũ Ariani adire noluerunt, quod tamen expetiuerant. 627.
Concilium Mediolanenſe. 635.
Concilium Ariminenſe. 638.
Concilium Imperatoris edicto coactum. 639.
Concilium Ariminenſe, quod ibi Ariani dominarentur, in eccleſia authoritatem non habet. 641.
Concilium Ariminenſe notatur. 642.
Concilium Romæ contra Ariminenſe coactum. 642.
Concilium Nicææ iterum actum deus admirabili terræmotu impediuit. 645.
Cõcilium Nicææ rurſus coactum diuinitus impeditur. 645.
Concilium Seleuciæ habitum. 646.
Concilium Conſtantinop. conuocatum. 648.
Concilium Antiochiæ coactum. 651.
Concilium in Illyrico coactum. 668.
Concilium Conſtantinopoli coactum. 693.
Concilium Romæ. 693.
Concilium in Bithynia coactum. 734.
Concilium Nicææ propter Arium coactum. 735.
Concilium Nicænum de Paſchate celebrando nihil noui decreuiſſe, ait Arceſius. 739.
Concilium Nicænum ſanciuit, vt ſacerdotes ante ſacrorum initiationem coniugati cum vxoribus habitarent, ſi vellent. 739.
Concilium Nicænum nihil aliud eſt, quàm Dei ſententia. 740.
Concilium Tyri in Athanaſium opera aduerſariorum conuocatum. 760.
Concilium Antiochenum aduerſus Nicænam fidem coactũ. 772.
Concilium Antiochenum improbatur. 773.
Concilium Sardicenſe quo tempore habitum. 773.
Concilium Sirmienſe ob Photinum hæreticum coactum. 792.
Concilium in Italia cogi mandauit Conſtantius Imp. 794.
Concilium Mediolanenſe. 795.
Concilium Nicomedenſe terræmotu impeditum fuit. 802.
Concilium Nicomedenſe Nicæam tranſlatum. 802.
Concilium Ariminenſe ad Conſtantium Imp. viginti mittit epiſcopos legatos. 804.
Concilium Ariminenſe vnius literulæ diſcrimine diuiſum, nempe, ὁμουσίῳ, & ὁμοιουσίῳ. 807.
Concilium Seleucenſe, in quo erant. 160. epiſco. Orientales. 808.
Concilium Ariminenſe ratum qui volebant. 844.
Concilium Antiochenũ, in quo Nicæna probatur fides. 844.
Concilium Lampſaci coactum, eiuſque decreta. 847.
Concilium Tyanis celebratum. 850.
Concilium Romanum contra Auxentium. 858.

Concilium,

Concilium Romæ coactum, in quo hæreſis Apolinarij damnatur. 860.
Concilium Ariminenſe decreuerat filium ſimilem patri dicendum eſſe. 862.
Concilium ſecundum vniuerſale Conſtantinopoli coactum. 882.
Concilium iterum Theodoſius conuocauit, vt eccleſiarum diſſidia componeret. 885.
Concilium Paſuconiæ. 891.
Concilium contra Ioannem Chryſ. coactum. 913.
Concilium Theophil. congregat cur. 913.
Concilium Chalced. cogitur cur. 913. & 914.
Concilium conuocatur, vt turbulenti motus conſopiri poſſint. 921.
Concilium contra filium Dei cum Caipha Neſtorius coegit. 934.
Concilium Epheſi contra Neſtorium coactum. 934.
Concilium cogitur Conſtantinopoli ob errorem Eutychis. 939.
Concilium Epheſi celebratur ob hæreſim Eutychis. 939.
Concilium ſecundum Epheſi, vbi & Eutyches hæreticus reſtituitur, & alij epiſcopi bene ſentientes damnantur. 939.
Concilium Chalcedonenſe coactum cur. 948.
Concilium Epheſi habitum orbem terrarum multis malis opplenit. 950.
Concilium Conſtantinopoli celebrarunt centum, & quinquaginta patres. 952.
Concilium Epheſinum orbem terrarum malis, ac turbis opplenit. 961.
Concilium primarium Chalcedonenſe. 968.
Concilium quintum vniuerſale quam ob rem inſtitutum fuerit. 1011.
Concilium quintum cur conuocauit Iuſtinianus. 1011.
Concilii ſacerdotalis ſententia ad Conſtant. Imper. defertur. 226.
Concilii Alexandrini de Trinitate ſententia. 238.
Concilii Alexand. ſtatuta. 239.
Concilii Alexandrini de Spiritu ſancto ſententia. 239.
Concilii Nicæni ordo modeſtus aſsidentium. 301.
Concilii Nicæni diſsidentes epiſcopos conciliare ſtudet Conſtant. 303.
Concilii Nicæni decreta Conſtantin. ſuo ſigillo rata fecit. 306.
Concilii celebrandi cauſa Tyrum venerunt vehiculis publicis frequentes epiſcopi. 332.
Concilii Nicæni epiſco. 318. vni eidémque ſententiæ aſſenſi ſunt. 407.
Concilii decretum non eſt aliud putandum quàm Dei ſententiæ 412.
Concilii Nicæni patres etiam ſi imperiti fuiſſent, nullo modo aberrare potuiſſent. 412.
Concilii de Paſchate decretum donum eſt, & mandatum Dei. 414.
Concilii Nicæni epiſcoporum nomina. 418.
Concilii Antiocheni altera confeſsio Arianorum per epiſtolam ab illis ſignificata. 440.
Concilii primi Antiocheni confeſsio per epiſtolam ab Arianis ſignificata. 440.
Concilii hiſtoriam Sabinus hæreticus Macedonianus falsò ſcripſit. 443.
Concilii Ariminenſis ad Imperatorem epiſtola. 465.
Concilii res geſtas ſcribæ in commentarios publicos retulere 470.
Concilii Acaciani Conſtantinopoli habiti fidei falſæ confeſſio & decreta. 474.
Concilii Nicæni cogendi cauſa. 604.
Concilii Nicæni à Conſt. Imperatore coacti inſtitutum. 614.
Concilii Ariminenſis epiſcopi Occidentis quales. 639.
Concilii Ariminenſis epiſtola ad Conſtantium Imp. 639.
Concilii Nicæni quanta ſemper fuerit authoritas. 639.
Concilii Ariminenſis commentarius ad Illyricos epiſcopos ſcriptus. 642.
Concilii Nicæni veluti murus ſemper allegatur authoritas. 642.
Concilii Ariminenſis decreta per vim conſtituta. 643.
Concilii Illyrici de fide Synodicus libellus. 670.
Concilii Conſtantinopolitani legati ad Romanum. 995.
Concilii Nicæni patrum numerus, & celebritas. 735.
Concilii Nicæni diſputationes. 736.
Concilii Nicæni epiſcoporum cum Ario contendentium prudentia. 737.
Concilii Nicæni decretorum ſumma. 737.
Concilii Nicæni in Moletrium ſententia. 739.
Concilii Ariminenſis ſanctio. 804.
Concilii Ariminenſis de fidei formula Vrſacii, & Valētis opiniones. 806.
Concilii Nicæni murus ad arma diaboli arcenda. 858.
Concilii in Neſtorium ſententia. 935.
Concilii Chalcedonenſis patres. 961.
Concilii Chalcedonenſis patrum voces, & exclamationes. 962.
Concilii Epheſini acta in Chalcedonenſi concilio lecta. 962.
Concilii in Dioſcorum vociferatio. 963.
Concilii Chalcedonenſis Patrum pro patribus omnibus, & Imperatore, & Auguſta preces per acclamationes. 968.
Concilii Chalcedonenſis decreta lecta & probata. 970.
Concilii poſterioris Epheſini abrogatio. 970.
Concilio de Paſchate celebrato qui epiſcopi affuerunt. 108.
Concilio Romæ coacto hæreſis Nouati damnata. 136.
Concilio Paulus Samoſ. hæreticus damnatur, & ab vniuerſa eccleſia exturbatur. 157.
Concilio Nicæno quid agitur. 224.
Concilio Nicæno trecenti epiſcopi aſſunt. 224.
Concilio Nicæno Philoſophi, & Dialectici aſſunt. 225.
Concilio epiſcopi proclamantes Athanaſium iniuſtè in exilium miſſum, ipſimet exilio plectuntur. 237.
Concilio Nicæno epiſcopi ex orbe toto affuerunt. 300.
Concilio Nicæno 300. epiſcopi affuerunt, presbyterorum diaconorum turba innumera. 406.
Concilio aſtantibus liberum fuit proponere quid vellent. 470.
Concilio nihil proponendum, niſi prius in vitam, & mores eorum qui accuſantur, inquiſitum ſit. 470.
Concilio Nicæno 318. epiſcopi orthodoxi aderant. 507.
Concilio Nicæno multi aderant ſtigmata domini in corpore ſuo portantes. 599.
Concilio Nicæno 31[illegible] aderant epiſcopi. 666.
Concilio Mediolanenſi Occidentis epiſcopi trecenti, & amplius affuerunt. 794.
Concilio aderant ſenatores primarii. 950.
Concilio Chalcedonenſi Martianus Imperator interfuit. 953.
Concilio Chalcedonenſi ſexcenti & triginta ſancti Patres adfuerunt. 958.
Concilio generali, & legitimè conuocato adeſt Spiritus ſanctus. 958.
Concilio Chalcedonenſi adfuerunt ſenatores primarii. 961.

Concilio Chalcedonenſi qui adſuerunt vicarij Leonis Pontifi- cis Romæ. 962.
Concilia epiſcopo.cogere,& eiſdem intereſſe ſolitus Conſtan- tinus. 272.
Concilia prouincialia quotannis celebranda. 227.
Concilia abſque ſententia epiſcopi Romani non ſanciuntur. 444.
Concilia duo vnum Romæ, alterum in Gallia tenenda. 670.
Concilia non ad gloriam,aut odium inſtitui debent. 621.
Concilia firmantur authoritate epiſcopi Romani. 859.
Concilia quædam habent Seleuciæ Macedoniani. 830.
Concilia nationalia. 883.
Concilia quatuor in eccleſiis prædicentur,Nicænum primum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum primum,& Chalcedo- nenſe. 999.
Concilia ſancta quatuor. 1011.
Conciliorum vſus. 275.
Conciliorum decreta deo ſunt attribuenda. 305.
Conciliorum decreta diuinæ attribuenda voluntati. 434.
Conciliorum decreta voluntati diuinæ attribuenda ſunt. 606.
Conciliorum authoritas. 606.
Conciliorũ deciſiones firmas,& immutabiles exiſtere lege ſan xit Conſtantinus. 727.
Conciliorum decreta Spiritus ſancti impulſu ſanciuntur. 673.
Concio execranda in Chriſti contemptum habita. 680.
Conciones patrum concionantium excipere moris in eccleſia fuit. 922.
Concordiam inter diſſentientes in religionis aliquot capiti- bus ſeruari poſſe. 404.
Concordia eccleſiam maximè docet. 995.
Concordia mutua religionis diſſenſione dirimitur. 735.
Concordiæ templum Conſtantinope. 959.
Concordiam mutuam qui extingunt, omnibus viribus eos inſectari oportet. 620.
Concordes venerabatur Imp. Conſtãtinus,contentionem odio habebat. 499.
Confeßio peccatorum. 131.
Confeßionem & fidem Nouatus condemnauit. 143.
Confeßio fidei Conſtantini manu propria ad prouincias ſcri- pta. 291.
Confeßio auricularis ſacerdotibus facienda. 535.
Confeßio fidei Catholicæ,quam Damaſus Papa miſit ad Pau linum. 697.
Confeßio peccati,pœnitentia Eleuſii lapſi. 842.
Confeßio ingenua veræ fidei eſt prima omnibus hominibus ſalus. 1015.
Confeſſor Euſebius. 146.
Confeſſor in Nicæno Concilio nihil ſciens,niſi Ieſum,& hunc crucifixum. 225.
Confeſſor maximus Alexander Alexand. in Hieroſolymis. 223.
Confeſſores Chriſti nominis. 94.
Confeſſores. 95.
Confeſſores falſi. 104.
Confeſſores in eccleſia. 140.
Confeſſores Chriſti. 237.
Confeſſores ſimplices. 225.
Confeſſores veri Chriſtianæ religionis explorantur per Con- ſtantium imperat. 723.
Confeſſores eximij qui ex perſecutionibus ſuperſtites fuerunt. 727.
Confeſſorum meritis eccleſia gaudebat. 224.
Confeſſorum ſacerdotum Concilio Nicæno magnus adeſt numerus cum.318.epiſcop. 225.
Confeſſorum Concilium Alexand. 239.
Confeſſorum in fautorem Conſtantinus ſanxit leges. 283.
Confeſſorum laus. 286.
Confeſſus eſt Theodoſius peccatum publicè coram Eccleſia. 897
Confitetur tandem ſe domino Maximinus tyrannus. 205.
Confitetur peccatum ſuum in eccleſia Eleuſius lapſus. 848.
Confitebatur errata ſua in æde ſacra Conſt.Imp. 337.
Confitebantur peccata tanquam in theatro,audiente eccleſia. 889.
Confitebantur peccatores presbytero acta vitæ ſuæ. 889.
Confiteri vnum deum oportet,& tres perſonas. 115.
Confiteri peccata neceſſarium eſt ad impetrandam veniam. 889.
Confitentes peccata ſua gentiles baptizabantur. 534.
Confirmatio vocatur ſignum dominicum. 676.
Confirmationis ſacramentum. 52.
Confirmationes ſacramentum illic. 138.
Confirmationis ſacramentum vide illic. 676.
Congiaria frumenti Alexandrinis redduntur. 954.
Congiaria à Conſtantino ſacerdotibus donata Iulianus ab- ſtulit. 655.
Conon abbas Sabæ. 1011.
Conſacerdotes Arij. 224.
Conſcientia ſceleris Arium opprimit. 435.
Conſcientia bona re vera firmum munimentum eſt aduerſus omnes caſus immeritos. 920.
Conſcientia ſua quiſquis,& primùm deo nititur omnia ſuf- ferre debet. 920.
Conſecrationes templorum. 208.
Conſecratio eccleſiæ Antiochiæ. 847.
Conſenſio nulla Chriſto cum Belial. 630.
Conſilium Imp.Theodoſii de hæreticorum ſectis probandis. 530.
Conſilium callidum Iuliani Imp. 240.
Conſilio Anatolij, & Euſebij fame & obſidione liberati. 161.
Conſilio prudenti Ioannes Chryſ.ad epiſcopatum rediit. 915. & 916.
Conſtans fratri bellum denunciat,niſi epiſcopatum Paulo,& Athanaſio reſtituat. 450.
Conſtantii ad Conſtantinum pro Athanaſii, & reliquorum reſtitutione preces irritæ. 777.
Conſtans Conſtantini filius Cæſar dictus. 929.
Conſtans collecta agricolarum & ſeruorum turba, inuictis copiis in Luſitaniam expeditionem fecerunt. 930.
Conſtans Conſtant. filius. 930.
Conſtantis Imp.& cædes authore Magnentio. 790.
Conſtans ab Heracliano cæſus. 928.
Conſtanter,& apertè Iuſtiniani de domini corpore dogma impugnat Anaſtaſius. 1013.
Conſtantia Sancti in obeundo martyrio. 89.
Conſtantia admiranda Blandinæ in martyrio. 91.
Conſtantia & pietas Chriſtianorum militum. 167.
Conſtantia mira martyrum. 169.
Conſtantia moriẽs Conſtant.fratrem Imp.monuit,ne pœnis in- nocentium regnum excidatur. 231.
Conſtantia ſoror Conſtant.Imp. 232.
Conſtantia ciuitas,antea Gaza,nomen vetus cum nomine ſo- roris Imperat.commutauit. 331.
Conſtantia Phœnicia Chriſtianiſmum amplexa. 331.

Conſtantia

Conſtantia trium puerorum in religione tuenda. 354.
Conſtantia Conſt. Imp. ſoror, & vxor Licinij Arianiſmo infecta. 428.
Conſtantia moritur. 428.
Conſtantia fidei mulieris orthodoxæ. 510.
Conſtantia in fide Baſilii quanta. 517.
Conſtantia Conſtantini maioris ſoror, & Licinij tyranni vxor. 624.
Conſtantia Ariana facta presbyteri cuiuſdam Ariani familiaritate. 624.
Conſtantia moritura apud Conſtantium iuniorem presbyterum Arianum commendat. 624.
Conſtantia fidei Publiæ nobilis matronæ Ioannis Antiocheni matris. 661.
Conſtantia inſignis, & admirabile certamen Marci Arethuſæ epiſcopi. 655.
Conſtantia ciuitas de nomine Conſtantii filii Conſtantini Imp. dicta. 746.
Conſtantia ciuitas in Phœnicia de nomine Imperatoris Conſtantini nuncupata. 746.
Conſtantia moriens presbyterum Arianum Imp. Conſtantino fratri commendat. 763.
Conſtantia Marci in martyrio ab Ethnicis laudata. 827.
Conſtantia vrbs Palæſtinæ. 821.
Conſtantia mulieris Edeſſenæ ad martyrium cum filio properantis. 855.
Conſtantia Tiberii Imp. filia Mauricio, qui poſtea Imperator fuit, nupſit, quæ antea Auguſta vocabatur. 1025.
Conſtantiæ vrbis ad fidem conuerſio. 331.
Conſtantiæ ſororis ſuæ nomine Conſtantiam vrbem ædificauit Imp. Conſt. 422.
Conſtantiæ ſororis hortatu Conſtant. Ariū ab exilio reuocat. 232.
Conſtantianæ balneæ. 558.
Conſtantinopolis Conſtant. nomine nuncupata. 312
Conſtantinopolis à Conſtantino dicta. 336.
Conſtantinopolis de nomine Conſtantini dicta. 420.
Conſtantinopolis ſecunda Roma. 420.
Conſtantinopolis opulentiſsima. 509.
Conſtantinopolis noua Roma. 528.
Conſtantinopolis angelorum auxilio ſeruata. 548.
Conſtantinopolis deo curæ eſt. 548.
Conſtantinopolis muris firmiſsimis cingitur ab Anthemio. 562.
Conſtantinopolis principatum Imperij adepta. 743.
Conſtantinopolis rerum abundantia longè Romam veterem ſuperauit. 743.
Conſtantinopolis à Conſtantino denominata eiúſque patria beatiſsima. 764.
Conſtantinopolis à barbaris vexata. 876.
Conſtantinopolis iiſdem magiſtratibus, & inſignibus, quibus Roma antiqua, vtitur. 883.
Conſtantinopolis magnam partem incendium abſumpſit. 959.
Conſtantinopoli cadauer Conſtant. Imp. ſepelitur. 339.
Conſtantinopoli epiſcopus poſt Romanum epiſcopum prærogatiuam tenet. 883.
Conſtantinopolim Imp. Conſtant. templis multis exornat. 312.
Conſtantinopolim vrbem Conſt. Imper. variis eccleſiis exornauit. 377.
Conſtantinopolim rurſus adoriuntur barbari. 525.
Conſtantinopolim Conſtantin. multis maximíſque eccleſiis ornauit. 743.
Conſtantinopolim Deus viſionibus confirmauit, eccleſias in ea ædificatas ſanctas, & ſalubres eſſe. 743.
Conſtantinopolim in omnibus rebus Romæ veteri parem efficere ſtuduit. 743.
Conſtantinopolim Conſtantinus de nomine ſuo Imperij primariam effecit. 769.
Conſtantinopolim Conſtantinus Imp. in agro Troadis, & Ilii condere aggreditur. 991.
Conſtantinopolitanus populus in Valentem Imp. vociferatur contumelioſè. 524.
Conſtantinopolitana ſedes proximum locum poſt Romanam obtinet. 971.
Conſtantinopolitanum incendium. 585.
Conſtantinopolitanæ vrbis amplitudo, & celebritas vnde. 743.
Conſtantinopolitani incendii nullus omnino fumus viſus fuit. 585.
Conſtantinopolitani quinti concilii occaſio. 1011.
Conſtantinopolitani fidem Catholicam profitebantur conſubſtantialis integram. 480.
Conſtantinopolitanis dimidiam frumenti partem, quam pater eius tribuerat Conſt. Imp. ademit cur. 774.
Conſtantinus Imp. in Chriſtianos beneuolus. 189.
Conſtantinus Imperatorum Romanorum primus inter deos relatus. 189.
Conſtantinus, vbi in regnum aſcitus, Auguſtus & Imperator ſummus vocatus fuit. 194.
Conſtantinus ſolo pietatis zelo contra Maxentium bellum ſuſcipit. 201.
Conſtantinus Imperator religioſiſsimus Imperatore religioſo natus. 201.
Conſtantinus & Licinius coeunt, legémque pro Chriſtianis ferunt. 202.
Conſtantinus, & Licinius Imperatores, ſublatis hoſtibus remanſerunt. 206.
Conſtantinus vincit Licinium. 222.
Conſtantinus hæreſin Arij ſtatim reprimere omni conatu ſtudet. 224.
Conſtantinus ex ſacerdotum ſententia Nicęæ Concilium epiſcopale conuocat. 224.
Conſtantinus inter ſacerdotes diiudicare noluit. 225.
Conſtant. Imperat. contradicturos Concilii Nicæni ſententiæ, exilio mulctari proteſtatur. 226.
Conſtantinus Imperat. epiſco. oculos effoſſos oſculabatur. 226.
Conſtant. Imp. Concilii ſententiam à Deo tanquam prolatam veneratur. 226.
Conſtant. Imp. galeam armauit clauis Chriſti. 229.
Conſtant. Imp. ex clauis Chriſti frenum compoſuit ad bellum in hoſtes. 229.
Conſtant. Imp. ad Antonium primū eremi habitatorem ſcribit, vt pro ſe, & liberis deo ſupplicaret. 229.
Conſtantinus Sarmatas, & Gotthos bello deuicit. 229.
Conſtantinus Nicomediæ Imperii ſui 31. anno moritur. 231.
Conſtantinus Imp. Aquileiæ à militibus interfectus. 234.
Conſtantius Imperator à peruerſis ſacerdotibus in perfidiam decipitur. 234.
Conſtantinus 30 annos imperauit. 258.
Conſtantinus mortuus viuit, & regnat in filiis Imperatoribus. 258.
Conſtantinus Dei ſeruus. 260.
Conſtantinus gentium victor. 260.
Conſtantinus beneficiis, & iuſtitia toto Imperio com-

inentatus, obiit. 261.

Conſtantinus in tyrannorum ædibus, vt Moyſes, educatus fuit. 262.

Conſtantinus inter tyrannos educatus pietatem retinuit, eóſque deleuit. 262.

Conſtantinus ſolus Imperium placidum ſuis, & tranquillum præſtitit. 265.

Conſtantinus Conſtantij filius Imperator. 265.

Conſtantinus puer, more Moyſis, in medio piorum virorum verſabatur. 265.

Conſtantinus Dei arbitrio, non vt alij hominum ſuffragiis ad Imperium delectus. 366.

Conſtantinus purpuram induitur mortuo patre. 266.

Conſtantinus quibus motus ad Chriſtianiſmum tranſierit. 267.

Conſtantinus nomen Chriſti duabus literis ſcriptum in galea geſtabat. 268.

Conſtantinus ſacris literis incumbere decreuit. 269.

Conſtantinus in Licinium exercitum cogit. 279.

Conſtantinus ad bellum ſe parat precibus, Licinius incantationibus. 279.

Conſtantinus in bello gerendo inedia & afflictione corporis ſe coercebat. 282.

Conſtantinus victor orbis vniuerſi ſolus Imperator. 283.

Conſtantinus bonorum ſuorum deum authorem omnibus palàm prædicauit. 284.

Conſtantinus populi Rom. applauſu excipitur. 271.

Conſtantinus Crucis in bello habebat tabernaculum, in quo orabat. 281.

Conſtantinus ſcripſit ad prouincias contra idolorum cultum. 291.

Conſtantinus tanquam eximius dei preco. 294.

Conſtantinus totius mundi corpus in animo habebat morbo vexatum, ad ſanitatem reſtituendum. 295.

Conſtantinus ſtudet epiſcoporum diſsidia legatione miſsâ cõponere. 295.

Conſtantinus Theſauris regiis ſacras ædes extruendas ſanxit. 298.

Conſtantinus martyrum memoriam colere non deſtitit. 299.

Conſtantinus qualem ſe pingi curauit. 299.

Conſtantinus epiſcopus iumenta, aliáque neceſſaria ad Concilium venientibus ſuppeditat. 300.

Conſtant. Imper. in concilio præſens aſsidet. 501.

Conſtantin. Imperat. in concilio Nicæno non prius conſedit, quàm ad id innuerent epiſcopi. 302.

Conſtant. Imp. græcè etiam lingua peritus. 303;

Conſtant. Imper. latino ſermone ad concilium Nicænum habuit orationem, altero eandem interpretante. 303.

Conſtant. Imper. pace eccleſiæ compoſita cum epiſcopis epulatur. 303.

Conſtantinus Imp. epiſcopis munera largitur. 303.

Conſtant. Imper. epiſcopis epulum, cui interfuit exhibuit. 203.

Conſtant. Imperat. Hieroſolymam adiit. 306.

Conſtant. literis Ægyptios, eorúmque diſsidia componere ſtudet. 306.

Conſtantinus Conſtantinopoli idôla diruit. 312.

Conſtantini Imp. in matrem pietatis officia. 312.

Conſtantin. Imp. conqueritur ad quercum mambre Idolis ſacrificari. 313.

Conſtant. Imper. hæreſes extirpare conatur. 319.

Conſtant. Imp. Scytas, quibus antea Imper. Rom. parebant, ſubegit, ſigno crucis præeunte. 322.

Conſtant. Imp. domini eccleſia coacta precatur, libris ſacris in manus ſumptis. 325.

Conſtant. Imp. poſcit ſuo nomine orari in eccleſia. 325.

Conſtant. Imper. in nummis, & regiarum veſtibulis ſui imaginem inſculpi curauit. 325.

Conſt. Imp. precabatur vt omnes ad Chriſtianiſmum traducerentur. 325.

Conſt. Imp. vetat, in idolorum templis ſui effigiem inſculpi. 325.

Conſt. Imp. domo concluſus orabat. 326.

Conſt. Imp. epiſcopum ſe vocat, conuiuio excipiens epiſcopos. 327.

Conſtant. Imp. noctu orabat, meditabatur, ſcribebat. 328.

Conſt. Imp. de theologia ſermones lubenter audiebat. 328.

Conſtant. Imper. orationem ad ſanctorum cœtum ſcripſit. 329.

Conſt. Imp. quo modo ſtans ſermones Euſebij de Chriſti monumento audierit. 329°

Conſt. Imp. cõcionabatur apud familiares ſuos, oratione quaſi eos verberans. 329.

Conſt. Imp. Imperii ſui anno 30. tres filios creat Cæſares. 331.

Conſtant. Imperat Imperium tribus filiis partitur. 334.

Conſtant. Imp. filiis præceptores præficit. 334.

Conſtant. Imp. tabernaculum ad eccleſiæ ſimilitudinem in bello circumferebat. 336.

Conſt. Imp. annos 60. vixit vllo ſine morbo. 335.

Conſt. Imp. cur in templo 12. Apoſtolorum ſepeliri voluerit. 337.

Conſtantinus lethali morbo correptus in æde ſacra martyrũ deo fundit preces. 337.

Conſtantinus inter viuos adhuc agens de ſepulchro fuit ſolicitus. 337.

Conſtantinus Imp. conditorium ſuum inter Apoſtolos locabat. 337.

Conſtant. Imp. feſto Pentecoſtes obiit. 338.

Conſtant. Imper diuino ſigillo donatus. 338.

Conſtant. Imp. in æde Martyrij renatus fuit. 338.

Conſtant. Imp. in Iordane baptizari in votis habebat. 338.

Conſtant. Imp. mortuus regnauit, vt viuus. 339.

Conſtant. Imp. moriturus, quę ad familiam, & regnum ſpectabant, piè diſpoſuit. 338.

Conſtantinus poſt mortem, vt viuus, pictis tabellis colitur. 340.

Conſtantinus Imperator mortuus in filiis tribus rediuiuus. 340.

Conſtant. Imp. omnium exemplar Chriſtianorum. 341.

Conſtantinus epiſcopos in bello ſibi comites habebat. 336.

Conſtantinus Imperator charus. 364.

Conſtant. ſpatio. 30. annorum imperium tenuit. 365.

Conſtant. Imperat. Dei neceſſarius, & verbi vates. 365.

Conſtant. Imperat. eſt regium pietatis exemplar. 366.

Conſt. Imp. gregem dei paſcit. 365.

Conſt. Imp. paſtor bonus. 365.

Conſtant. imperat. ſeipſum mundi primitias deo obtulit. 365.

Conſtant. Imp. voce clara leges diuinas palàm prædicat. 365.

Conſtant. ſolus Imperator prędicatur. 367.

Conſtantinus orbatos, vt pater curabat. 272.

Conſtantinus Dei ſeruus appellari gauiſus. 173.

Conſtant. Imp. precandi deũ diſciplinam militibus tradidit. 374.

Conſt. Imp. Chriſtum vidit. 398.

Conſtantinus Imperator ad religionem Chriſtianam amplificandam omnem curam ſtudiúmque contulit. 399.

Conſtantinus

Conſtantinus Imperator, & rex declaratus. 399.

Conſt. Imp. in concilio Nicæno non aſſedit prius, quàm ei innuiſſent epiſcopi. 406.

Conſt. Imp. Græcæ linguæ peritus. 406.

Conſt. Imper. patribus vniuerſis Concilij Nicæni cibaria largè ſuppeditari præcepit. 406.

Conſtant. Imp. ad Euſebium epiſtola de eccleſiis ſtruendis, & augendis. 414.

Conſtantinus ad eccleſias extruẽdas omne ſtudium contulit. 420.

Conſt. Imp. claues Chriſti quibus accommodat vſibus. 421.

Conſt. deorum falſorum ſuſtulit cultus. 421.

Conſtant. Imp. in bello tabernaculum in eccleſiæ formam, ſicut Moyſes in deſerto ferebat. 422.

Conſtantinus multa præclara Romæ, & Conſtantinopoli legat. 435.

Conſtantinus teſtamentum facit, in quo tres filios Imperij heredes inſtituit. 435.

Conſtantinus teſtamentum presbytero Ariano ſimulato concredit. 435.

Conſtantinus obit, cuius corpus aureo loculo conditur, Conſtantinopoli in eccleſia ſepelitur. 436.

Conſtantinus Imp. Byzantium de ſuo nomine vocauit. 478.

Conſtantinus eccleſiis pacis author fuit. 589.

Conſtantinus non per hominem, ſed à Deo, more Apoſtoli vocatus fuit. 589.

Conſtantinus fruſtra religionis diſsidium literis componere conatur. 599.

Conſtantinus forma præſtans. 600.

Conſtantinus patres Nicæni Concilij in regiam recipit. 600.

Conſtantinus effoſſos epiſcoporum oculos deoſculatur. 606.

Conſtantinus Nicæni Concilij Pontifices illuſtriores menſa excepit. 606.

Conſtantinus oſculo vulnerum epiſcoporum benedictionem ſe inde hauſturum perſuaſus erat. 606.

Conſtantinus virginibus ſacris, & miniſtris eccleſiæ alimẽta ſuppeditari iuſsit. 606.

Conſtantinus Græcæ linguæ non ignarus. 609.

Conſtant. Imp. pecunias largitur abundè ad eccleſiarum ædificationem. 610.

Conſtantius Imp. eximium mundi luminare. 612.

Conſtantinus genibus flexis deum inuocabat. 618.

Conſtantinus Imp. ad Iberos epiſcopum mittit. 617.

Conſtantinus Dei ope orbẽ impietate, & tyrannide purgauit. 618.

Conſtantinus Imp. manſuetiſsimus. 620.

Conſtantinus Imperator Chriſtianos Perſarum regi commendat. 619.

Conſtantinus baptiſmum cur diſtulerit. 622.

Conſtantinus Imp. tres filios Imperij reliquit hæredes. 622.

Conſtantinus Conſtantini maioris filius Arianus. 624.

Conſtantinus Imperator ſtolam, qua in baptiſmi miniſterio erat amictus, eccleſiæ donauit. 646.

Conſtantinus per vocatos ad ſe ſacerdotes Chriſti Chriſtianæ religionis fundamenta docetur. 721.

Conſtantinus Imp. à gentibus dicebatur filium ſuũ Criſpum trucidaſſe. 722.

Conſtantinus vt ſimul ſucceſsit in Imperium, eccleſia florere cœpit. 723.

Conſtantinus decreta tyrannorũ in eccleſiam ſtatuta abrogauit. 724.

Conſtantinus vectigalia perpetua clero, & eccleſiis diſtribuit. 725.

Chriſtianis libertatem, facultatéſque ademptas reſtituit Conſtantinus. 725.

Conſtãtinus in bello æde ſacra, & ſacerdotibus vtebatur ad ſacra myſteria percipienda. 725. & 726.

Conſtantinus impuberibus vtriuſque ſexus teſtamenti faciendi poteſtatem dedit. 726.

Conſtantinus libidines vagas coercuit. 726.

Conſtantinus donatos libertate ſacerdotum iure ciuitatis donauit. 727.

Conſtantinus dolet Alexandri, & Arij diſputationibus eccleſiæ vnitatem ſolui. 734.

Conſtantinus criminationum epiſcoporũ libellos cõburit. 736.

Conſtantinus ne Græcæ quidem linguæ ignarus fuit. 737.

Conſtantinus ad eccleſias de rebus in concilio Nicæno actis ſcripſit. 740.

Conſtantinus totum concilium Nicænum ad epulum inuitat doniſque exornat. 740.

Conſtantinus vrbem Romæ honore parem de ſuo nomine effecit. 742.

Conſtantinus Conſtantinopolim habitandam ex aliis nationibus accerſiuit. 743.

Conſtantia Imp. Conſtantini ſoror Arianiſmo per presbyterum imbuitur. 763.

Conſtantinus Imp. & Catholici quid de formula fidei Arianæ ſenſerunt. 764.

Conſtantius Imp. de Ario, eiúſque confeſsione ad epiſcopos remittit. 764.

Conſt. frumẽti cõgiariũ Alexãdriæ in pauperes donarat. 776

Conſtantinus abſque diuina ope nihil aggreſſus eſt. 769.

Conſtantinus obiit annum 65. agens Imperij ſui 31. anno. 769.

Conſtantinus Imp. presbytero Ariano teſtamentum ſuum commiſit. 769.

Conſtantinus Nicomediæ morti proximus baptizatur. 769.

Conſtantius Imp. Romam antiquam, tyrannis occiſis, triumphandi cauſa, conceſsit. 794.

Conſtantinus iunior cùm filio occiditur. 931.

Conſtantinus Fauſtam, & filium Criſpum non interfecit. 991.

Conſtant. iunior Imp. ordinatur presbyter. 931.

Conſtantinus ſecretarius in Concilio Chalcedonenſi. 968.

Conſtãtinus à Deo, & exercitibus Imperator declaratus. 991.

Conſtantinus Imp. Chryſargyrum vectigal ſordidiſsimum inſtituere non potuiſſet. 991.

Conſtantius Imp. falſo accuſatus, quòd Criſpum filium occidiſſet. 991.

Conſtantinus Maximus victor omni pietate ornatus. 992.

Conſtantinus Imp. paternæ pietatis imitator, ſe erga religionis noſtræ diſciplinam æmulum præſtitit. 991.

Conſtantinus in extremo ætatis tempore Nicomediæ baptizatus. 992.

Conſtantinus Imp. magnopere cupiebat in Iordane fluuio eſſe baptizatus. 992.

Conſtantinus Imperator Conſtantij filius. [illegible]9.

Conſtantini Imperatoris pietas. 189.

Conſtantini, & Licinij Imperatorum edictum pro Chriſtianis. 217.

Conſtantini trophæum. 202.

Conſtantini de Mexentio triumphus. 202.

Conſtantini Imp. ætas, & Imperij tempus. 259.

Conſtantini felicitas, Imperiíque amplitudo. 260.

Conſtantini adoleſcentis regia planè indoles. 265.

Conſtantini liberalitas in eccleſias. 272.
Conſtantini ſtatuæ inſcriptio. 272.
Conſtantini, & Licinij contrarium in eccleſiam ſtudium. 275.
Conſtantini in pauperes munificentia. 272.
Conſtantini victoris humanitas. 281.
Conſtantini erga hoſtes benignitas. 282.
Conſtantini preces quæ præcedebant, & quales erant. 282.
Conſtantini lex de erga Deum pietate. 284.
Conſtantini virtutibus omnes recreati. 284.
Conſtantini leges manu propria obſignatæ. 284.
Conſtantini piæ in Deum voces. 286.
Conſtantini lex pro viris militaribus in priſtinam dignitatem aſſerendis. 287.
Conſtantini ad Euſebium literæ pro eccleſiarum conſtructione. 290.
Conſtantius lege iubet, theſauro regio non parcere, in extruẽdis eccleſiis. 290.
Conſtantini confeſsio fidei ad prouincias ſcripta. 291.
Conſtantini pro eccleſia preces. 292.
Conſtantini ſummus in eccleſiam amor. 297.
Conſtantini, & ſociorum Imperatorum facta contraria. 298.
Conſtantini pictura prophetarum ſcriptis conſentiens. 299.
Conſtantini ope fugatæ tenebræ. 299.
Conſtant. Imp. in concilio Nicæno ſplendor, & fulgor. 301.
Conſtant Impera. ornatus corporis, & animi. 302.
Conſtantini oratio ad Concilium Nicænum. 302.
Conſtant. Imp. literæ ad eccleſias de habita Nicææ ſynodo. 303.
Conſtant. Imper. hortatio, vt ſynodi decretis obſequantur omnes. 305.
Conſtan. Imp. ad epiſcopos poſt concilium hortatio planè diuina. 305.
Conſtant. pecuniarum ingens largitio. 306.
Conſtant. Imper. in hæreticos edictum. 320.
Conſtant. Imper. quartam partem tributorum donauit. 322.
Conſt. Imp. ædis ſacræ miniſtri, & diaconi, & cuſtodes. 325.
Conſt. Imper. à quibuſdam reprehenſa humanitas. 329.
Conſtant. Imp. in auarum ſcomma. 529.
Conſtant. Imp. ad Euſebium epiſtola de parandis in vſum eccleſiæ libris. 330.
Conſtant. Imp. ad Tyri ſynodum oratio. 332.
Conſt. Imp. filij tres in Imperio ſucceſſores. 365.
Conſtãtini Imp. honeſtiſsima ad mortẽ vſque exercitatio. 336.
Conſtantini morituri verba pietatis pleniſsima. 336.
Conſtantini morbus. 33 .
Conſtant. Imp. cadauer aurea capſula includunt milites. 339.
Conſtant. cadaueri honores, tanquam viuo præſtiti. 339.
Conſtantini mortem qualiter tulerint omnes. 339.
Conſtant. Imp. Centuriones ſeruatorem, cuſtodem beneficum prædicabant. 339.
Conſtantini filij Auguſti ſalutati. 339.
Conſtantini Imp. audita morte Romæ luctus ingens. 340.
Conſtãtini pietas ſuperioribus imperatorib⁹ anteferẽda. 340.
Conſtantini mortui pictura Romæ qualis edita. 340.
Conſtant. Imp. regia diſciplina. 378.
Conſtantini Imperat. ad Imperatorem Deum collatio. 364.
Conſtantini in victum Licinium humanitas. 399.
Conſt. Imp. in Cõcilio Nicæno erga epiſcopos reuerẽtia. 406.
Conſtant. Imp. de ſedandis epiſcoporum in concilio Nicæno diſsidiis, prudentia planè diuina. 406
Conſt. Imp. ad Arium literæ. 428.
Conſtantini filij tres. 435.
Conſtantinus morti proximus baptizatur. 435.
Conſtantini iunioris cædes à militibus facta. 435.
Conſtantini ætas & regni tempus. 436.
Conſtantini Imp. iunioris interitus. 438.
Conſtantini vxor, regiſque Eunuchi Arianiſmo per presbyterum infecti. 437.
Conſtantio Imp. duo filij Gallus, & Iulianus. 478.
Conſtantini duo fratres non ex eadem matre, vnus Conſtantius, alter Dalmatius vocabatur. 478.
Conſtantini ſententia de Paſchatis die. 538.
Conſtantini munificentia. 606.
Conſtantini in Concilio Nicæno opera, & pia diligẽtia. 609.
Conſtantini Imp. aurea penitus ad Arium verba. 610.
Conſt. Imp. pietas. 610.
Conſtant. Imperatoris opera in Seruatoris ſepulchro exornando ſuſcepta. 611.
Conſtantini fœlicitas vnde. 619.
Conſtantini Imp. corpus in loculo aureo, magno cum planctu Conſtantinopolim deportatur. 623.
Conſtantini Imp. obitus. 623.
Conſtantini pater, Chriſti nomen propagari permittebat. 723.
Conſtantini in ſedandis epiſcoporum criminationibus prudentia, & modeſtia. 735.
Conſtantini ad concilium Nicænum oratio. 737.
Conſtantini opera compoſita epiſcoporum diſſentientes de dogmate ſententia. 737.
Conſtantini in Aceſium ſcomma. 739.
Conſtantini Imp. in concilio Nicæno modeſtia. 737.
Conſtantini ad epiſcopos concilij Nicæni cohortatio, in eóſque liberalitas. 740.
Conſtantini forum. 960.
Conſtantini corpus funere regali in eccleſia Apoſtolorum ſepultum. 769.
Conſtantini corpori mortuo Aulicus idem honor tributus, ac ſi vixiſſet. 769.
Conſtantini corpus in loculo aureo conditum deportatur Cõſtantinopolim. 769.
Conſtantini iunioris cædes. 771.
Conſtantini Imperatoris corpus à Macedonio tranſlatum magna populi cæde. 808.
Conſtantini Imp. loculus trãſlatus in eccleſiam, vbi & ſepulchrum Acacij martyris. 808.
Conſtantino fertur ſacerdotalis concilij ſententia. 226.
Conſtantino inſidias ſtructas Deus patefecit. 274.
Conſtantino Imp. de viris pietate eximiis cura. 619.
Conſtantino falſo crimen illatum de cæde filij refutatur. 722.
Conſtantino crimen falſo illatum refutatur ſcitè ab abſurdo. 723.
Conſtantino Imperat. in concilio Nicæ. orationẽ habente latino ſermone, eãdẽ græco ſermone alter eſt interpretat⁹. 737.
Conſtantino Deus noctu viſus vrbem ſtruendam molienti, & locum indicat. 743.
Conſtantinum Deus virtutis, & pietatis exemplar imperatoribus poſteris propoſuit. 259.
Conſtantinum bellorum adminiſtratorem Deus elegit. 286.
Conſtantinum ſingulari beneficio ad reſtaurandam eccleſiã Deus elegit. 286.
Conſtant. Imp. non dominum, nec tyrannum, ſed patrem milites vocabant. 339.
Conſtantinum filij ſui in nummis tanquam in cœlum aſcendentem ſculpſerunt. 341.
Conſtantinum Imp. Chriſtus allocutus. 398.
Conſt. Imp. quantopere angat epiſcoporum diſſenſio. 404.
Conſtantinum primùm apud Gallos liquido conſtat Chriſtiana religione imbutum fuiſſe. 723.
Conſtãtini pro Athanaſii reditu fruſtra rogãt Alexãdrini

&

& Antonius monachus. 767.
Conſtantius Imperator, eiúſque pietas. 189.
Conſtantinus iunior Imperator. 189.
Conſtantinus ſuis impenſis epiſcopos in concilium coegit. 219.
Conſtantius ſanctorum precibus ſuam firmè muniuit familiam. 264.
Conſtantius Imperator moritur. 238.
Conſtantius ærarij ſui ſpectatores Imperatoris legatos facit, & cur. 263.
Conſtantius opum, & pecuniarum contemptor. 263.
Conſtantius miro aſtu aulicorum ſuorum pietatem, & fidem explorat. 264.
Conſtantius dominis pecunias reddit. 264.
Conſtātius ſolus, & ſummus, & Auguſtus appellatus eſt. 265.
Conſtantius Imp. moriturus piè, quæ ad familiam pertinerēt, ſtatuit. 266.
Conſtantius moriens, mortem pluris propè, quàm immortalitatem æſtimare ſe dixit. 266.
Conſtantius Imp. Paulum epiſcopatu mouet, & Conſtantinopolitanos mulctat. 442.
Conſtantius Imp. Alexandrinæ eccleſiæ ad pauperes alendos congiarum frumenti ſuppeditauerat. 444.
Conſtantius eccleſiæ bellum molitur. 461.
Conſtantius Imperat. Ariaurzans, eſt infenſus Ariminenſi Synodo. 466.
Conſtantius Imp. lege iubet eccleſias Conſubſtantialis fidem conſitentium euerti. 468.
Conſtantius Imperator baptizatur ab Euzoio. 478.
Conſtantius Imp. prudenter præcauebat, ne Iulianus filius ad gentilium ſuperſtitionem deflecteret. 480.
Conſtantius Imp. concordes venerabatur, contentionem odio habebat. 499.
Conſtantij Valentiniani Imp. patris obitus. 576.
Conſtantius Imp. Deo curæ fuit. 619.
Conſtantius Imp. nō aliter atque Euripus huc & illuc fertur. 651.
Conſtantius Imp. lamentatus, quòd patris fidem mutaſſet, ſupremum vitæ diem obiit. 651.
Conſtantius Imp. in exercitu cohortatus, vt diuina myſteria percipiant. 653.
Conſtantius Imp. milites à ſacra Synaxi abhorrentes exauthorat. 653.
Conſtantius Imp. nolebat cum hominibus myſteriis minimè initiatis bellum gerere. 653.
Conſtantius Conſtantini pater. 723.
Conſtantius Imp. Athanaſii fautores exilio damnauit. 797.
Conſtantius Conſtantini tyrannidem ſuſtulit. 932.
Conſtantij Imperatoris pietas, & placida mors. 193.
Conſtantij filij Conſtantini Imper. nuptiæ. 334.
Conſtantij ærarium qui locupletarunt. 263.
Conſtantij Imper. religioſiſſimi vitæ curſus, & exitus felix. 264.
Conſtantii Imperat. regia nihil ab eccleſiæ forma diſtare videbatur. 264.
Conſtātii Imp. aula Dei miniſtris, ac piis hominibus referta. 265.
Conſtantii Imp. eccleſia altera. 265.
Conſtantii, & ſociorum Imperatorum diſpares mores. 291.
Conſtantii Imp. mandato aſtute per præfectum mouetur epiſcopatu Paulus, & in exilium mittitur. 443.
Conſtantii Imp. cum Athanaſio colloquium. 452.
Conſtantii ſæuitia in Britānionem clementia. 455.
Conſtantii ſæuitia in Paulum. 459.
Conſtantii ætas, & regni eiuſdem tempus. 478.
Conſtantii in Iulianū arma parantis mors ex apoplexia. 478.
Conſtantii mandatum. 625.
Conſtantii Imperat. in vera religione amplectenda inconſtantia. 624.
Conſtantii Imp. inconſtans ingenium. 633.
Conſtantii Impera. in Athanaſium furor. 635.
Conſtantii inconſtantia. 651.
Conſtantii Imp. de religione ſententia. 653.
Conſtantii Imp. nimia facilitas. 692.
Conſtantii in exploradis aulæ ſuæ Chriſtianis ſolertia. 723.
Conſtantii pietas. 723.
Conſtantii in Athanaſium, & ὁμοούσιον odium. 795.
Conſtantij ad concilium reſcriptum. 806.
Conſtantij Imp. reſponſum ad Macedonianorū libellum ſupplicem. 499.
Conſtantij funus. 266.
Conſtantij mors prope fontes Mopſi. 817. & 818.
Conſtantio Galla Placidia nubit, ex qua Valentinianus, & Honorius nati. 932.
Conſubſtantialis vox approbata, & explicata. 499.
Conſubſtantialis patri filius decreto confirmatur. 844.
Conſubſtantialis vox in Nicæno concilio ſanctè piéque poſita fuit. 850.
Conſubſtantialis Chriſtus patri ſecundum diuinitatem. 953.
Conſubſtantialis Trinitas. 1015.
Conſubſtantiale verbum quo modo diſsidii materia inter epiſcopos. 427.
Conſubſtantiale, & æquiconſubſtantiale cur reiiciuntur ab Acacio. 472.
Conſubſtantiale quo modo à Conſtantino Imp. expoſitum. 607.
Conſubſtantiale primum à Synodo Nicæna inuentum. 608.
Conſubſtantiale vox à maioribus ad poſteros deducta. 609.
Conſubſtantiale nomen non in concilio Nicæno inuētum, ſed à maioribus. 609.
Conſubſtantiale verbum pertinaciùs oppugnatum, cauſa diſſidiorum in eccleſia fuit. 778.
Conſubſtantiale verbum impugnatum ab Arianiſmi fautoribus, quod non eſſet in ſcripturis repertum. 804.
Conſubſtantialis loco, vocem ſimilis, Ariani vſurpare non verebantur. 641.
Conſubſtantialis verbum recipitur authoritate epiſcopi Romani. 849.
Conſubſtantialis vocabulum explicatum, & probatum. 845.
Conſubſtantialis aſſertoribus templa reſtituta. [illegible]1.
Conſubſtātialitas filij cum patre cōcilio Nicæno aſſerta. 602.
Conſuetudo Romanorum epiſcoporum ſubſidia mittendi ad metalla damnatos. 82.
Conſuetudo Romanæ eccleſiæ ſana, & integra. 106.
Conſuetudo Romanæ eccleſiæ in aliis eccleſiis ſeruanda. 227.
Conſuetudo Iberorum in agros pueros. 230.
Conſuetudo vna in eccleſiis firma, & minimè nouata hactenus manſit, & in poſterum tempus manſura. 1016.
Contentio de Paſchate inter Aſia, & Occidentis eccleſias. 108.
Contentio de fidei formula. 471.
Contentio de primatu. 690.
Contentionem odio habebat Imp. Conſtantius, concordes amplectebatur. 499.
Continentia Chriſtianorum olim inuicta. 191.
Continentia mulierum Chriſtianarum Romæ. 269.
Continentia Chriſtianorum. 270.
Continentia Theodoſii iunioris. 717.

Continentia, & inedia tanta eſt vſus Bathæus monachus, vt ex eius dentibus vermes ſerperent. 871.
Continentiam tanquam ſcelus execrabile odit Venus. 940.
Controuerſia adhuc de Chriſti natura. 998.
Contumeliam in Chriſtum confictam pueri in ſcholis docētur. 197.
Contumeliam inſolentium pœna Deus mulctat. 618.
Contumeliæ, & cruciatus varii in Chriſtianos. 166.
Contumeliis non debet affici mortuus. 912.
Conuerſio Pauli. 22.
Conuerſio mira, & repentina Maximini. 205.
Conuerſus eſt philoſophus in concilio Nicæno ad verba verè diuina Confeſſoris ſimplicis. 225.
Conuerſi hæretici ad fidem non temerè recupiendi. 112.
Conuiuium, qualecunque illud ſit, Chriſtianis tolerabile. 679.
Conuiuia publica ſuarum nuptiarum die per totam vrbē ſummo cum ſplendore Mauricius Imp. agitāda curauit. 1026.
Corscion Nepotianæ hæreſeos princeps recantat. 155.
Corinthus dicebat homines poſt reſurrectionem, mille annos in feſtis nuptiarum conſumpturos. 57.
Corinthus in græcia grauiter terræ motu concuſſa eſt. 997.
Cornelius Centurio cum vniuerſa familia per Petri miniſterium primus Chriſtum amplexatus eſt. 24.
Cornelius pontificatum Romæ capeſſit. 132.
Cornelius epiſcop. Roman. fideles, qui in perſecutione idolis ſacrificarant, in communionem recepit. 518.
Cornelius Gallus ab Auguſto Cæſare præſes Aegypti conſtitutus, profligatus Antonio, & Cleopatra. 992.
Concilij Roman. de actis concilij Romæ habiti propter errorem Nouati. 137.
Cornelij Roman. epiſ. de peccato poſt baptiſmum. 519.
Coronæ gloriam martyribus Iulianus inuidet. 660.
Corpus Chriſti pro veritate confirmanda ab hæretico Nouatiano dabatur ſumendum. 138.
Corpus Chriſti morituris dabatur. 139.
Corpus, & ſanguis Chriſti in Eucharistia. 143.
Corpus Chriſtus cum ſenſu, & anima ſuſcepit. 239.
Corpus Babylæ martyris Chriſtiani proceſſione transferunt. 241.
Corpus Conſtant. vna cum Apoſtolis collocatum Conſtantinopoli. 340.
Corpus latitudine, longitudine, & craſſitudine concretū. 369.
Corpus humanum, eſt ſimulachrum omni ſtatua præſtabilius. 388.
Corpus Chriſti hoſtia fuit pro vniuerſo hominum genere. 391.
Corpus Sabbatij quare ab Attico tranſlatum. 576.
Corpus Chriſti, eiuſque ſanguis in Eucharistia eſt. 700.
Corpus ſuum affligere dicebat Dorotheus, quod illud eum cōficeret. 865.
Corpus macerabat mirū in modum Moſes ex latrone monachus. 866.
Corpus Pauli epiſcopi Conſtantinop. tranſlatum. 884.
Corpus Chriſti factum lapis in ore mulieris Macedon. 906.
Corpus Zachariæ vt viuum repertum eſt. 932.
Corpus Chriſti non ex eadem ſubſtantia cum noſtro corpore conſtare Eutyches aſſeruit. 939.
Corpus Simeonæ ſanctiſſimum Antiochiæ ciuibus, & murorum & munimenti loco erat, 941.
Corpus Chriſti proprium gratia Dei pro omnibus guſtauit mortem. 967.
Corpus Domini non eſſe obnoxium internecioni edicto Iuſtinianus Imp. aſſeruit. 1012.
Corpus Chriſti immaculatum Chriſtianis die proxima domini paſſioni diſtribuebatur. 1031.
Corporis, & ſanguinis Chriſti veritas in Eucharistia per Nouatum hæreticum illic vide. 138.
Corporis Chriſti aduentu Serapion vocem recipit. 139.
Corporis Chriſti receptione in articulo mortis Serapion paſtus. 139.
Corporis Babylæ martyris cauſa, Dæmon oracula reſpondere non poterat. 241.
Corporis humani templum, diuinum ſimulachrum. 388.
Corporis Chriſti percipiendi variæ conſuetudines. 539.
Corporis mores ex animi inſtitutis fingi. 823.
Corporis noſtri imbecillitatem quo modo oſtendit Baſilius. 853.
Corporis omnino curam, pecuniam, ciuiles tractationes monachi contemnebant. 871.
Corporis expers diuinum numen pati non poteſt. 966.
Corporis Chriſti reliquias puer Iudæus qui cum aliis comediſſet, vna cum matre baptizatus, pater in crucem actus est. 1010.
Corporis pueri, & immaculati Chriſti Dei particulas pueri manducabant. 1010.
Corpore puro Chriſti conſecrato, Simeones, & Domnus vitalē inter ſe mutuò participant communionem. 941.
Corpora martyrum ſepeliri prohibentur. 93.
Corpora martyrum linteis inuoluuntur. 147.
Corpora martyrum ſepulta, ſed rurſum effoſſa, & in mare proiecta, & cur. 168.
Corpora martyrum in mare proiecta. 169.
Corpora martyrum beſtiis diſcerpenda traduntur. 180.
Corpora ſanctorum martyrum exemplo Iuliani veneranda. 183.
Corpora Criſtianorum inſepulta. 683.
Corpora qualia ſunt, talis ſolet animus eſſe. 823.
Corpora ſanctorum martyrum quid poſſint. 837.
Corpora Abacuc, & Michææ indicantur. 900.
Correctio peccatorum multitudini grata, diuitibus, & potētibus moleſta cur. 903.
Corrigit Apphianus martyr adoleſcens vrbanum præfectum diis immolantem mira fiducia. 174.
Corrumpunt hæretici audacter ſacras ſcripturas. 112.
Corruptelam Conſtanti. ab eccleſia auertit. 220.
Coſilas pagus, vbi caput diui Ioannis Baptiſtæ depoſitū fuit. 894.
Coſmas vnus ex ſatellitio Zenonis Imp. 981.
Coſmas Epiphaniæ epiſcopus. 985,
Coſmas, & Seuerianus ſuis ſedibus pelluntur. 988.
Cous, & Cnidus inſulæ motu terræ concuſſæ ſunt. 960.
Creare pro coniungere. 449.
Creare pro conſtituere, vel ordinare. 449.
Creare pro mittere, aut conſtituere. 449.
Creaturæ verbum quo modo de Chriſto capiendum. 449.
Creaturarum diſtinctio. 344.
Credi debēt diuina myſteria prius, quā intelligi poſſint. 497
Credendum non ſolis accuſatoribus, ſed auris altera integra reo ſeruanda. 623.
Creſcens diſcipulus Pauli in Gallias miſſus. 41.
Creſcens non eſt philoſophus, ſed Phœcumbus. 77.
Creſcens non eſt philoſophos, ſed Phœodolos. 77.
Creſcentis in Iuſtinum martyrem odium. 77.
Cretæ eccleſiis Titus præfuit. 41.
Criminationes, & odia in Chryſoſtomum vnde. 907.
Crudelis Theotecnus. 196.
Crudeles tortores in Ioannem cæcum, & martyrem. 185.
Crudelitas Neronis. 38.
Crudelitas irrumpentium in ædes clauſas Hieroſolym. 45.

Crudelitas mira in vrbe Chriſtianorum. 186.
Crudelitas Maxentij ſumma in Roma.ciues. 190.
Crudelitas Maximini Imperatoris in Chriſtianos. 191.
Crudelitas Maximini in mēdicos. 192.
Crudelitas Maximini poſterioris. 277.
Crudelitas Macedonianorum inaudita 468.
Crudelitas horrida in Catholicos. 509.
Crudelitas Valentis Imperat. 510.
Crudelitas Gregorij epiſcopi Ariani in catholicos. 634.
Crudelitas Gentilium in Chriſtianos. 655.
Crudelitas in virgines ſacras inaudita. 655.
Crudelitas mirabilis in Marcum Arethuſæ epiſco.exercita. 655.
Crudelitas Thyeſtea in Cyrilli iecur. 655.
Crudelitas patris gentilis in filium Chriſtianum. 658.
Crudelitas in virgines ſacras. 679.& 680.
Crudelitas in Chriſtianos. 691.
Crudelitas horribilis. 682.
Crudelitas Magni præfecti. 683.
Crudelitas rabida Arianorum in Catholicos. 855.
Crudelitas maxima in Proterium archiepiſcopum. 956.& 957.
Crux ſalutare ſignum. 202.
Crux Chriſti lignum beatum. 228.
Crux Chriſti lignum ſalutare. 229.
Crux Chriſti miraculo ab aliis duabus dignoſcitur. 229.
Crux eſt terriculamentum hoſtium. 282.
Crux eſt potentia contra hoſtes. 292.
Crux eſt ſalutis propugnaculum. 298.
Crux ſalutare trophæum. 299.
Crux ſupra imaginem Conſtantini. 299.
Crux Chriſti vexillum. 292.
Crux ſigna militaria. 326.
Crux terriculum aduerſariorum. 374.
Crux Chriſti agnita Macario epiſcopo dato ſigno. 421.
Crux Chriſti veneranda. 421.
Crux Chriſti quo modo à reliquis duabus agnita. 421.
Crux propria religionis nota. 534.
Crux Chriſti tangens ægram mulierem ſanauit, inde ab aliis diſtincta. 613.
Crux Dominici trophæi figura. 653.
Crux ſalutaris exercitum Imperatoris antecedit. 706.
Crux in bello ſubſidium, & inſtrumentum ad victoriam conſequendam. 721.
Crux auro, & lapidibus precioſis colluſtrata. 722.
Crux à militibus adorari conſueuit. 722.
Crux pro labaro à Conſtantino vſurpata. 722.
Crux Chriſti miraculis à reliquis oſtenſa. 741.
Crux, & titulus Chriſti quo modo repertus. 741.
Crux Chriſti tactu mulieris ægræ à reliquis cognita. 741.
Crux à Iuſtiniano, & Theodoro ad Choſroem miſſa fuit, vt Sergiopolis redimeretur. 1006.
Crux inter ſacros theſauros. 1006.
Crucis inſcriptio in ſtatua Conſtantini. 202.
Crucis trophæum Conſtantinus in manu ſtatuæ ſuæ, & imaginis collocari mandat. 292.
Crucis ſignaculo olim initiabantur Chriſtiani. 225.
Crucis ligni partem thecis conditam Helena reliquit Hieroſolym. 229.
Crucis ligni pars Hieroſoly. ab Helena relicta veneratione nunc ſeruatur. 229.
Crucis Chriſti miraculum. 229.
Crucis ligni partem Helena detulit filio. 229.
Crucis nota in veſtimentis Hieroſoly. 242.
Crucis dominicæ ſignum thoracum Serapidis loco depingitur. 255.
Crucis ſignum quid in Aegypto portendebat. 255.
Crucis ſigno, quod pro litera habebatur, apud Aegyptios, vita ventura ſignificabatur. 255.
Crucis ſignum vnū ex Aegyptiorum literis. 255.
Crucis ad inſtar vexillum Conſtantini fabricatur. 268.
Crucis in vexillo Conſtantini inſcriptio. 268.
Crucis effigiei fabricatio. 268.
Crucis ſignum in cœlo meridie Conſtantino viſum manifeſtò. 268.
Crucis ſigni Conſtantino, eiuſque exercitui viſi inſcriptio. 268.
Crucis ſignum immortalitatis nota. 269.
Crucis ſignum Conſtantinus media vrbe paßim appoſuit ad intuendum. 271.
Crucis ſignum in manum ſuæ ſtatuæ curauit inſeri, Conſtantinus. 271.
Crucis ſignum media vrbe locari iubet Conſtantinus. 271.
Crucis victricis confeßione nobilitatus Conſtantinus. 272.
Crucis ſalutare ſignum Conſtantinus exercitui perpetuò anteire iubet. 279.
Crucis ſignum ſalutare. 280.
Crucis ſigno militibus dato hoſtes expugnantur. 820.
Crucis ſigno viſo, hoſtes fugam capiunt victores Chriſtiani eos perſequuntur. 280.
Crucis ſignum media vrbe leuari iubet Conſtantinus. 271.
Crucis vexillum à viris 50. alternis geſtatur. 280.
Crucis tabernaculum, in quo orabat Conſtantinus iam iam præliaturus. 281.
Crucis vitale ſignum, lorica pietatis. 282.
Crucis vis vel impio Licinio nota. 282.
Crucis ſigni confeßio Conſtantini. 292.
Crucis inſigne Conſtantinus palam profitetur. 299.
Crucis nota ſalutari Conſtantinus vultum ſignat. 299.
Crucis nota vultum olim ſignandi ritus. 299.
Crucis ſalutare ſignum in introitu palatij Conſtantinopoli poſitum. 212.
Crucis ſignum regni firmum propugnaculum. 312.
Crucis ope ſubſidióque Scythas vicit Imperat. Conſtan. 322.
Crucis ſignaculo conſignata arma legionum. 326.
Crucis trophæum Conſtanti.erexit. 374.
Crucis vitale ſignum. 374.
Crucis ſignum triumphale honorat Conſt.Imper. 376.
Crucis ſignum quot bonorum hominibus cauſa fuit. 377.
Crucis trophæo ſalutari Conſt.Imp.nixus. 377.
Crucis virtute præclara dei facta. 377.
Crucis ſignum, vbi in terris viſum, deum omnipotentem hominibus patefecit. 378.
Crucis ſalutare ſignum re vera eſt. 377.& 378.
Crucis effigiem in columna lucis vidit Conſtan.Imp. 398.
Crucis inſigne à Conſt.Imp.fabricatum adhuc Romæ ſeruatur in palatio. 398.
Crucis ſignum fabricare iubetur à Chriſto.Conſt. Imp. 398.
Crucis alteram partem Helena ad Imp.Conſt.mittit. 421.
Crucis Chriſti partem Conſt.in ſui ſtatuam incluſit Conſtantinopoli. 421.
Crucis ligni contactu ægra mulier ſanatur. 431.
Crucis pars in argentea theca occluſa. 421.
Crucis vexillum Chriſtianorum proprium. 423.

Crucis vexillo in prælio fretus Barbaras gentes deuicit Conſtantinus. 422.
Crucis effigiem columna exprimens in cœlo viſa. 459.
Crucis tormento gentiles Chriſtianis in probrum vitam adimunt. 481.
Crucis ſigna ſuis veſtibus impreſſa Iudæi eluere non poterãt. 494.
Crucis ſigna Iudæorum veſtimentis impreſſa. 494.
Crucis effigiem gerentes Hieroglyphicas literas Chriſtiani, & Pagani in ſuam religionem interpretantur. 533.
Crucis effigiem habebant Hieroglyphicæ literæ in templo Serapidis repertæ. 533.
Crucis interpretatione in literis Hieroglyphicis gentiles quidam conuerſi. 534.
Crucis myſterium an nouerint Aegyptij ſacerdotes. 534.
Crucis ſymbolum Hieroglyphicè quid ſignificet. 534.
Crucis pars in palatio locata, reliqua pars in argentea capſa repoſita, & Hieroſolymis relicta. 613.
Crucis ſigno Iulianus frontem ſignando dæmones in fano ſimulachrorum fugat. 653.
Crucis ſignum adhibendum prius poculo, quàm bibendum. 660.
Crucis ſignum poculis Chriſtianis adhibet 660.
Crucis forma in cœlo, & Iudæorum veſtimentis viſa. 662.
Crucis ſalutaris forma. 661.
Crucis prædicatur victoria Antiochiæ, morte Iuliani audita. 664.
Crucis ſigno frons obſignatur. 682.
Crucis ſigno aqua ſanctificatur. 704.
Crucis domini veneratio à Sibylla præſignificata. 742.
Crucis ſignum Chriſtus oſtendit Conſtantino. 721.
Crucis ſignum eſt iudicium victoriæ contra inferos. 721.
Crucis ſignum per viſionem Conſtantino oblatum. 721.
Crucis ſigno vti in bello Conſtantinum iuſſit Chriſtus. 721.
Crucis effigie Conſtantinus arma militum ſignanda curauit. 725.
Crucis ſupplicium à Romanis olim maleficis decretum, Conſtantinus lege ſuſtulit. 726.
Crucis ſignũ ſuis in imaginem, ſeu minus impreſſam, ſeu tabulis depictam, inſeri iuſſit Conſtantinus. 726.
Crucis Chriſti lignum diuinum. 741.
Crucis Dominicæ virtute mortuus excitatus, Hieroſolymis. 741.
Crucis ſalutaris inuentæ pars Hieroſolymis in capſa argentea ſeruatur, altera ad Imperatorem miſſa. 741.
Crucis venerandæ lignum inuenire ſtudet Helena. 741.
Crucis domini teſtimonium Sibyllæ. 742.
Crucis effigies Probiano apparet, vnde credidit virtuti Crucis. 744.
Crucis ſignũ ad conſequendam victoriam plurimum valet. 752.
Crucis ſine virtute res rectè non geruntur. 744.
Crucis ſignum inter Caluariæ locum, & montem Oliuarum quindecim ſtadia in cœlo ſuſpenſum hæſit. 792.
Crucis ſignum in Iuliani comitum veſtibus & in aëre, & roris guttulis ſignatum apparuit. 817.
Crucis ſignum Iuliano viſcera animalis inſpectanti coronatum apparuit. 818.
Crucis ſignum Iuliano in animalis viſceribus viſum quid ſignificat. 818.
Crucis ſigno ſolent ſe ipſos conſignare Chriſtiani, exemplo Iuliani. 818.
Crucis ſigno Iulianus aduerſus ſpectra ſeipſum conſignauit & euanuerunt. 818.
Crucis labaro antiquato, Iulianus priſtinum reuocauit. 833.
Crucis ſigno Iudæorum amictus notatus fuit. 840.
Crucis ſigno Hieroglyphicæ literæ ſimiles. 888.
Crucis ſigno, & ſputo draconem Donatus epiſcopus interemit. 898.
Crucis argenteæ ſigna populo præferebantur. 908.
Crucis in modum templum ædificatum. 942.
Cruci aſſiguntur Chriſtiani ob contumeliam. 824.
Cruci ſanctæ Conſtantinus plurimum tribuit honoris ob ſubſidia in bello contra hoſtes. 726.
Cruci gentiles cum Serapide aliquid eſſe commune affirmarunt. 534.
Cruci affixus Iudæus, qui in clibanum ardentem filium ſuum, qui vnà cum aliis corporis Chriſti reliquias manducauerat, coniecit. 1010.
Crucem Chriſti Macarius explorat. 613.
Crucem Chriſti Helena offendit. 421.
Crucem in cœlo ſe vidiſſe Conſtantius iureiurando confirmauit Euſebio. 721.
Crucem in bello milites viciſſim ſinguli humeris ferunt. 722.
Crucem Chriſti paſſionis ſignum dici. 534.
Crucem, eóſque, qui Crucifixo confidunt habent ludibrio Iudæi. 570.
Cruce Romæ Petrus pro Chriſto martyrium paſſus. 39.
Cruce paſſus eſt Simeon. 59.
Cruce Chriſti præſente vrbem ſaluatum iri credit Conſt. Imp. 421.
Cruce vita ventura ſignificabatur. 534.
Cruce aſſligebant Chriſtianos Pagani cur. 888.
Cruces tres in Caluaria montæ reperiuntur. 2[illegible].
Cruces tres in Sepulchro domini repertæ. 613.
Cruces argenteæ in proceſſionibus. 551.
Cruces tres, & ligniculum hebraicis, græcis, & latinis literis ſcriptum. 741.
Crucibus vnà cum tribus Chriſti titulus eſt repertus. 228.
Crucifer quidam miles fugiens, interfectus eſt, qui fideliter permanſerat, ſeruatur illæſus. 280.
Crucifigitur adoleſcens mirè tormenta paſſus pro Chriſto. 168.
Cruciamentum quodlibet potius ſubire, quàm Chriſtum denegare. 489.
Cruciamenta infinita martyrum in Aegypto. 169.
Cruciatus martyrum varij, & ſæuiſſimi. 172.
Cruciamenta in martyres in Ponto auditu horrenda. 187.
Cruciatus in Chriſtianos varij, & contumeliæ. 166.
Cruciatus in martyres turpiſſimi. 187.
Cteſiphon vrbs regia Perſarum, in loco Babylonis, à qua non longè fluit Tigris. 842.
Cteſiphontem obſidet Iulianus. 494.
Cubitus Nili redditur Serapidi Iuliani mandato. 820.
Cubitus ille, quo menſurabatur Nilus, ad Chriſtianorum eccleſias delatus. 725.
Cucas tyrannus, & Barbarorum dux fulmine interiit. 586.
Cucuſum relegatus eſt Ioannes Chryſo. cur. 917.
Cultus diſcrimen Chriſto debiti, & ſanctis. 76.
Cultus martyribus, aliiſque ſanctis viris qualis debetur. 76.
Cupidus nouitatis Arius. 224.
Cupidi rerum nouarum delabuntur in errorem. 1.
Cupiditas principatus, eſt amentium hominum à ratione auerſorum. 352.
Cupiditas pecuniæ Iuſtiniani. 1007.

Cupiditate

Cupiditate principatus Montanus in hæreſin lapſus. 102.
Cupiditates prauæ in animi domicilium illabuntur. 515.
Cur tam altè Euſebius initium hiſtoriæ repetat. 2.
Cur olim vbique ſicut nunc, non prædicatus Chriſtus. 4.
Cura mortuorum corporum diligentiſſima. 151.
Curam, quam Senatum nominant, Conſtantinopoli Conſtantius conſtituit. 743.
Curam rerum, quæ deum attingunt, Anaſtaſius Antioch. epiſc. habuit. 1013.
Currus, armatorúmque Phalanges in äëre viſæ. 47.
Currus publici. 611.
Currus publici. 637.
Curs Scytha magnam cædem hoſtium fecit. 1012.
Cyclades inſulæ terræ motu concuſſæ ſunt. 960.
Cynegica Monachi. 986.
Cyniſmus Iuliani Imp. liber. In Chriſtianos. 497.
Cypriani ſententia de hæreticis conuerſis in eccleſiam recipiẽdis. 142.
Cypriani cauſam vult Conſt. Imper. Roma. Pontif. iudicare. 238.
Cyrenius Syriæ præfectus Chriſto naſcente. 10.
Cyrenius vnus ex ſenatoribus Romanis. 10.
Cyriacus monachus. 1012.
Cyrillus Euſebij ætate Antiochiæ fit epiſcopus. 160.
Cyrillus Alexand. epiſco 237.
Cyrillus Hieroſolymæ epiſcopus. 242.
Cyrillus Ioannes Hieroſolym. fit epiſcopus. 251.
Cyrillus pulſo Maximo Hieroſolym. epiſcopus. 468.
Cyrillus contra eccleſiæ canones ad iudices laicos appellauit. 473.
Cyrillus Synodi Seleucinæ, & Imperatoris Conſtantij ſentẽtia comdemnatus. 473.
Cyrillus quo tempore eccleſiæ Hieroſoly. præfuit. 526.
Cyrillus Hieroſolymitanus pœnitentia ductus, fidei Conſubſtantialis ſe totum addixit. 528.
Cyrillus epiſcopatu abdicatus. 646.
Cyrillus epiſcopus Hieroſolym. alacris doctrinæ apoſtolicæ propugnator. 646.
Cyrillus ſtolam ſacram vendidiſſe falſò accuſatur. 646.
Cyrillus filius ſororis Theophili, Alexand. epiſcopus. 711.
Cyrillus abdicatur, quòd cum Euſtathio, & Elpidio Concilio aduerſatis communicaſſet. 813.
Cyrillus ab Acacio accuſatur, quòd bona eccleſiæ vendidiſſet, pauperum cauſa. 813.
Cyrillus eccleſiæ ſuæ reſtitutus. 817.
Cyrillus Hieroſolym. epiſcopus antea Macedonianus. 882.
Cyrillus Neſtorium per literas erroris admonuit. 934.
Cyrillus præco verbi inſignis, & ſalutaris doctrinæ anteſignanus celebratur. 937.
Cyrillus, & Neſtorius in numerum mortuorum iam aſcripti. 937.
Cyrillus Alexandriæ pontifex. 972.
Cyrilli iecur Gentiles diſſecto ventre deguſtare non ſunt veriti. 655.
Cyrilli iecur gentiles qui deguſtarunt, amiſerunt dentes, linguas, & oculos. 655.
Cyrilli epiſtola ad Neſtorium admirabilis. 955.
Cyrilli, & Ioãnis Antiocheni diſſenſio, quæ mox Imperat. opera ſedatur. 935.
Cyrilli epiſtola plenè laudatur. 952.
Cyrilli duodecim de fide capita. 1011.
Cyrilli de fide capita ſanctum conciliũ Epheſinũ oppugnantia. 1012.
Cyrinus Chalcedonis epiſcopus Chryſoſtomum apud epiſcopos inſectatur. 556.
Cyrinus epiſcopus grauia perpeſſus, quòd Chryſoſtomũ conuicijs exagitarat. 559.
Cyrinus moritur qua occaſione. 913.
Cyrini in Ioannem contumelia paulò poſt vindicata. 913.
Cyrino epiſcopo pes amputatus. 559.
Cyrino crus ſerra abſcinditur cur. 913.
Cyrus poëta Aulæ Imperatoris Theodoſij Iunioris præfectus. 944.
Cyzici vrbis introitu cur prohibiti Chriſtiani. 831.

D.

D*Adaſtana.* 500.
Dæmon impietatis amicus. 342.
Dęmon in delubro Apollinis Daphnes propè Babylæ martyris ſepulchrum habitabat. 492.
Dæmon inuidus, perſecutione ſedata hęreſes in eccleſiam introducit. 589.
Dęmon Maruthæ precibus fugatus. 566.
Dæmon templum ſuum tueri conatur. 704.
Dæmon Ioanni Baptiſtæ conuiciatur cur. 897.
Dæmon victus reliquiis Ioannis Baptiſtæ, & precibus Theodoſij ad reliquias eiuſdem. 897.
Dæmon mulieris ſimilitudinem gerens Conſtantinopolim incendit. 959.
Dæmonis nomen ambiguum, Chriſtianis verò in probris obiectandis aſſuetum. 497.
Dæmonis faciem exuſſit Apelles monachus ferro candente. 864.
Dæmonis oracula Babylæ ſanctum corpus impediuit. 656.
Dæmoniis ſuis homines propria manu mactabat Naames tribunus gentilis. 1036.
Dæmonẽ Priſcillæ Sotas eijcere conatus, nõ permittitur. 106.
Dæmone abacto, arbor fideles morbis liberauit. 839.
Dæmones quidam eiiciunt, & cur. 97.
Dæmones verbo fugabat Paphnutius. 226.
Dæmones non perſpicua, ſed obſcura dabant. 510.
Dæmones Chriſto detrahere non audent. 595.
Dæmones dominici trophæi conſpicati figuram, confeſtim euanuerunt. 653.
Dæmones non ſunt inanes, ſermones ſpirituales audire non ferunt. 672.
Dæmones eremitarum aduentu ex inſula pelluntur. 676.
Dęmones vt contemneret, data eſt à deo gratia Macario monacho. 865.
Dæmones ad ſepulchrum Epiphanij pellebantur. 899.
Dæmones qui coluerant, eos etiam mortuos effodi iuſſit Ioſias rex. 1011.
Dæmones qui colebant, eos trucidari curauit Ioſias Rex. 1011.
Dæmones expulit Simeones monachus, omnibus gratię donis repletus. 1035.
Dæmonis inſidiæ. 372.
Dęmonibus homines mactandi inſania vnde orta. 373.
Dæmonum genus nomine Onoſcelis quid. 906.
Dæmonibus imperabat Copres monachus. 864.
Dæmonium Hilario inuocato Chriſti nomine expulit. 831.
Dęmonium Iudęi, & Gentiles expellere non potuerunt, quod Hilario, inuocato nomine Chriſti expulit. 831.
Dęmonium Babylæ corpore impeditum nullum edidit oraculum. 837.
Dęmonium eiecit ex filia ſacerdotis Gentilis Macarius monachus. 856.

Dęmonio Gainas cur ſimulat ſe vexari. 905.
Dalmatius monachus ordinatur epiſcopus. 578.
Damaſus Roma Epiſco.fit. 519.
Damaſus quo tempore eccleſiæ Romanæ præfuit. 526.
Damaſus per Liberium ſacerdotium Romæ ſuſcepit. 248.
Damaſus Flauiano inſenſus per Theophilum placatur, miſſo Iſidoro. 533.
Damaſus Rom.epiſcopus. 858.
Damaſus Romæ epiſcopus tempore Theodoſij Imp. 880.
Damaſi Rom.epiſcop. communionem amplecti iubet alios epiſcopos Gratianus Imp. [illegible]9.
Damnare hominem indicta cauſa,nefas. 636.
Damnata Maximini tyranni acta magno poſt eius mortem dedecore. 205.
Damnum,quod fecerat Adaamanes,Tiberius non modò pro eius magnitudine, ſed etiam cum fœnore ſarcinit, cur. 1021.
Daniel planius regnum Chriſti in extremo æuo futurum,planius ad captum humanum ſcripſit. 5.
Daniel cum tribus pueris. 619.
Daniel,& Simeon monachi. 781.
Daniel epiſcopus Carrorum in Concilio abdicatur cur. 929.
Danielis ſeptimanarum finis. 11.
Danielis in aſſerenda religione virtus. 354.
Daphne Ladonis fluminis filia in laurum verſa. 836.
Daphne,vbi Apollo coli ſolet. 943.
Daphne tota vi,& impetu ingentis terræ motus concidit. 1022.
Daphnes feſtum ſeptem diebus celebrare ſolitum. 658.
Daphnes fabula explicatur. 836.
Daphnes locus,& fanum apud Gentiles,in magna erat veneratione. 836.
Daphnes ſtatua,& delubrum magnificum. 836.
Daphnes ſuburbium Antiochiæ percelebre, & amœniſſimum. 836.
Daphnes oraculum cur obmutuerit. 837.
Daphnes in ſuburbio hoſpitium erat infirmorum. 1010.
Daphnæi Apollinis oraculum Iuliano editum. 656.
Daphnæi Apollinis in loco eccleſiam ſtruxit Gallus Cęſar. 836.
Daphnæi Apollinis locum purgari iuſſit Gallus Imperator. 836.
Daphnæi Apollinis ſtatua, & delubrum à Seleucio ædificatum fuit. 836.
Daphnæi Apollinis,tranſlatis inde reliquiis Babylę martyris,incendium cœlitus demiſſum. 838.
Daras quis locus. 989.
Daras expugnauit Choſröes. 1021.
Daras oppidum traditum Choſroi. 1033.
Dare decet liberaliter Imperatorem Romanum. 1021.
Dauens quæſtor Romanus martyrio redimitur. 186.
Dauid nominis Chriſti meminit. 7.
Dauid à Siba deceptus. 623.
Dauidis,& Iudę nepotes Domitianus cur illæſos dimiſit à perſecutione. 51.
Dauidis ſtirpem Domitianus iubet excindi. 51.
δεκαπευτήριον 577.
Decennius Magnentij frater vitam laqueo ſibi eripuit. 461.
Decennius frater alter Magnentij laqueo ſibi necem conſciuit. 793.
Decius Imperator vnà cum liberis interemptus. 140.
Decius, & Philippus Imperatores ab idololatriæ hoſtibus interempti. 993.
Decij edictum in Chriſtianos. 134.
Decretum Maximini tyranni paulò pòſt morituri, pro Chriſtianis decretum. 204.
Decreta Licinij impia. 221.
Dedicatur ab Epiſcopis templum Hieroſo. 430.
Dedicari templum Martyrij Hieroſolymis mandauit Conſtant.Imp.per Epiſcopos. 332.
Dedicatio Hieroſolymis celebris. 232.
Dedicatio templi Martyrij Hieroſolym. 331.
Dedicatio templi,vel eccleſiæ. 439.
Dedicatio eccleſiæ Antiochenæ. 474.
Dedicatio eccleſiæ Hieroſolymitanæ. 622.
Dedicatio templi Chriſtianorum quotannis octo diebus celebratur Hieroſolymis. 762.
Dedicatio templi Chriſtianorum. 762.
Dedicatio,& conſecratio templi. 768.
Dedicatio eccleſiæ Antiochenæ. 800.
Dedicatio eccleſiæ nomine Sapientiæ nuncupatæ. 184.
Dedicatio eccleſiæ Antiochiæ. 847.
Dedicationis templi feſtum. 762.
Dedicationẽ ſacræ Martyrij ædis Hieroſolym.celebrat Conſt.Imper. 331.
Dedicationum feſtiuitates per omnes ciuitates. 208.
Defectio in eccleſia antichriſti prænuncia. 400.
Defenſio pro Imperatore Conſtant. 628.
Definitio eſt rerum concretarum, & compoſitarum. 484.
Defunctorum cauſa preces. 712.
Defunctorum martyrum corpora linteis inoluuntur. 147.
Defunctorum cauſa orationes fiunt. 576.
Defunctorum mentio in precibus. 576.
Deipara. 311.
Deipara nomen à veteribus vſurpatum Origene,& Euſebio Pamphili. 581.
Deipara virgo Maria. 937.
Deipara virgo, quòd ex ea deus Verbum carnem ſumpſit. 967.
Deipara virgo Maria re vera ſancta. 978.
Deipara ſancta, & glorioſa Maria Domina noſtra. 1015.
Deipara ſemper virgo. 1015.
Deipara apparuit re ipſa Anatalio,aliiſque nõnullis fidelibus. 1023.
Deipara Maria apparuit viro illuſtri, eumq́, allocuta,quid, cur. 1023.
Deiparę Mariæ imago fune in carcere in ſublime appenſa. 1023.
Deiparæ Mariæ caſtiſſimæ virgini templum dedicatum. 1024.
Deiparæ Mariæ templi ædificia corruerunt. 1029.
Deiparam noluit vocare Mariam Neſtorius,ſed Chriſtiparã. 934.
Delabuntur in errorem rerum nouarum cupidi. 1.
Deliciæ eccleſiam in diſſidia proiecerunt. 165.
Delicijs,& mollicie Iuſtinus Imp.diffluxit. 1014.
Delictorum pars maxima eſt penes diuites, & potentes. 903.
Delubrum, & ſtatua Daphnes Apollinis magnifica. 836.
Delubra Gentilium vbique in vrbibus,& agris cõcluduntur. 786.

Demetrius Alexandriæ epiſcopus. 313.
Demetrius epiſcopatui Alexandrino præfuit 43. annos integros. 128.
Democritus Cous cœlum mutans, gentes varias cognouit, & in exteris nationibus ad annos octoginta vixit, ſcientiæ diſcendæ gratia. 759.
Democriti peregrinatio. 759.
Demonſtratio hæretici Apellis abſurda. 100.
Demophilus Alexandriæ epiſcopus ab Arianis electus. 509.
Demophilus Conſtantinopoli Arianæ ſectæ præfuit. 526.
Demophilus Arianus nolens acquieſcere Conſubſtantiali ciuitatem egreditur. 527.
Demophilus peruerſe illud euangelij intellexit: ſi vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, &c. 527.
Demophilus vrbe pulſus cogit ſuos in ſuburbiis. 527.
Demophilus Arianorum epiſcopus. 531.
Demophilus ab Arianis eligitur epiſcopus Conſtantinop. 852.
Demophilus præerat Arianis. 880.
Demophilus rerum Romanarum ſcriptor. 1027.
Demoſthenes illiteratus culinæ Imperat. Valentis præfectus Baſilium reprehendit. 677.
Denarius quo modo menſem conſtituit. 369.
Dentes virgini Apolloniæ ſatellites excutiunt. 134.
Dentes pariter omnes ad vnum exciderunt Gentilibus, qui Cyrilli iecur deguſtauerant. 655.
Dentes Batthæi monachi vermibus ſcatebant, quòd diurna vteretur inedia. 871.
Depoſitum quæritur à Spiridione, qui mortuam interrogat de eo filiam. 226.
Deſcriptio exornationis ſanctiſſimi monumenti. 309.
Deſerta filij Iſrael vix duabus hominum ætatibus peragrarunt. 150.
Deſidia, & otium virginitate indigna. 925.
Deſperare nihil debemus, freti noſtra in Deum fide. 921.
Dexippus hiſtoriam orſus à Medorum regno ad imperium Claudij continuauit. 1026.
Deus in Chriſto humani corporis capiti ſimilis. 2.
Deus quando Hebræum populum per legem, aliósque ritus regere cœpit. 5.
Deus variè olim hominum ſcelera vltus. 5.
Deus vltus eſt variè, & atrociter Herodis ſcelera. 14.
Deus aſſeri non vult Chriſtus à ſenatu Romano. 23.
Deus nullus conſecrabatur apud Romanos, niſi à ſenatu probaretur. 23.
Deus Romæ habitus Simon Magus. 29.
Deus vnus, Chriſtus vnus, epiſcopus vnus. 638.
Deus nobiſcum pro nobis naſci ſuſtinuit, ergo Maria eſt deipara. 581.
Deus non eſt author mali. 106.
Deus regna largitur. 145.
Deus ſuos opportunè affligit, & erigit. 201.
Deus Conſtantino amicus. 221.
Deus quibus officiis placatur. 324.
Deus æternus, à quo omnia. 343.
Deus omnium eſt principium. 343.
Deus ortum non habet, nec principium. 343.
Deus verbo creauit omnia. 344.
Deus rerum aliarum copiam, aliarum inopiam produxit. 346.
Deus ſermo omnia diſpenſans. 347.
Deus pater filij cauſa eſt, filius ex cauſa illa genitus. 349.
Deus domicilium ſuum in interiori animi locat cogitatione. 353.
Deus ſummus omnium Imperator. 365.
Deus ſermo ab omni æternitate à benigno patre fluit. 382.
Deus vult omnia bona, quoniam ipſum bonum ipſe eſt. 382.
Deus nullam cauſam ſuperiorem agnoſcit. 383.
Deus eſt vnicus, vt vnicus mundus, vt ſol vnicus. 384.
Deus Thebanorum. 385.
Deus humano corpore concluſus, medicus ſapientiſſimus, hominibus opem tulit. 388.
Deus re vera vita viuit. 394.
Deus pater dixit ad filium, faciamus hominem ad imaginē, & ſimil. 446.
Deus an ſit pater ſine filio Ariani diſceptabant. 541.
Deus vtrum ſit corpus, in quæſtionem vocatum. 549.
Deus ſuperbis reſiſtit. 557.
Deus iudex iuſtus de veritate. 559.
Deus noſter neque lancibus, neque poculis eget, nec comedit, nec bibit. 573.
Deus ab impiis hominibus non ſuperari poteſt. 601.
Deus mentem puram, animum labe vacuum ab hominibus requirit. 618.
Deus quid ab hominibus requirat. 618.
Deus non in homine, ſed homo in Deo excitatus eſt. 631.
Deus diſertus Apollo, & Muſarum princeps vocatus. 662.
Deus cur nos bonis ornet, ac deinde ſpoliet. 667.
Deus filius æterna generatione genitus. 670.
Deus filius non vi, & facultate in patre. 670.
Deus Chriſtianorum non eſt nouitius neque recens. 681.
Deus grauibus ſuppliciis eos afficit, qui eius abutuntur patientia. 689.
Deus impunitatem diuturnam concedit, qui contra eum audacia furunt, ſed eos debito coercet ſupplicio. 689.
Deus Ægyptiorū murium domicilium. 705.
Deus in rebus diuinis, mutationes contra omnium opinionem facere ſolet. 719.
Deus miſericors, veniámque tribuit lapſis, ſi modo eos pœniteat. 722.
Deus quæ dat, ſplendida, magna, excellentia. 832.
Deus, carne humana aſſumpta, beneficia noua hominibus contulit. 838.
Deus viſus eſt grauiter commotus fuiſſe donec Iulianus regnauit. 843.
Deus afflixit Imperium Romanū, ob Iuliani imperium. 844.
Deus an pater appellari potuerit ante filium natum, noua inter Dorotheum, & Marinum Arianos contentio. 809.
Deus quodnis factum ſimpliciter non reſoluit. 899.
Deus glorificantes ſe glorificat. 936.
Deus mentiri non poteſt. 936.
Deus vnus, vna fides, vnum baptiſma. 936.
Deus Gentilium Androgynus factus. 940.
Deus Gentilium in amnem conuerſus. 940.
Deus Gentilium infinitis ſe obſtrinxit ſceleribus, quæ etiam vulgus hominum deteſtatur. 940.
Deus Gentilium in varias ſeſe commutabat animantium ſpecies. 940.
Deus martyrum reliquias vult honorari. 943.
Deus ſacras ſanctorū memorias coli, honoraríque vult. 943.
Deus non auertit precem noſtram, & miſericordiam ſuam à nobis peccatoribus. 958.
Deus Chriſtus Abgaro ſcripſit. 1005.
Deus laudandus vno ore ab omnibus. 1016.
Deus pariter, & homo, qui eſt Emanuel. 1016.
Deus ſicuti humanitate, ſic non minus in diuinitatis præſtātia

homo. 1016.
Deus verbum ſine diuinitatis mutatione factus eſt homo. 1016.
Deus verbum ſponte paſsionē, & mortē pro nobis ſubiit. 1016.
Deus Chriſtus apparuit re ipſa, vltionem de hoſtibus requirens. 1024.
Dei viſiones à viſionibus angelorum ſcriptura diſtinguit. 4.
Dei myſteria quidam Chriſtiani euidenter aperiunt. 97.
Dei veri cultores vocantur Chriſtiani ob charitatem in gentiles. 201.
Dei flagello Maximinus toto corpore percuſſus. 205.
Dei auxilium in omni negotio prius inuocandum. 342.
Dei vnius dominatu omnia teneri. 343.
Dei eſſentia recta hominum lætatur voluntate. 345.
Dei eſſentia intelligentia ſolum percipitur. 345.
Dei virtutū nihil expers. 345.
Dei mater virgo. 350.
Dei proprium munus obire, quæ optima ſunt. 361.
Dei in hominis animo impreſſa ſimilitudo. 367.
Dei occulta eſſentia non patitur ſe verbis apertis, impuris hominum auribus inculcari. 497.
Dei clementia, & iuſtitia. 689.
Dei filios duos, vnum ante ſecula, alterum poſt carnē ex Maria aſſumptam quidam dixerunt. 697.
Dei dona ſplendida, magna, excellentia. 832.
Dei clementia nec verbis, nec vlla ratione perueſtigari poteſt. 939.
Dei timor ante oculos ſtatui debet. 957.
Dei verbum carnem anima rationis participe animatam ſibi coniungens, factum eſt homo. 966.
Dei verbi natura non eſt mutata caro facta, nec in totum hominem conuerſa. 966.
Deo ſeruiendo dies dicatus, corpori nox. 31.
Deo conſtantius fidunt Chriſtiani ob afflictionum caſus. 75.
Deo magis, quàm hominibus obtemperandum eſt. 109.
Deo omnia bona ex animo, & ingenuè accepta referre debemus. 1027.
Deo obtemperandum magis, quàm hominibus. 145.
Deo omnia ſubiecta. 345.
Deo nomen nemo imponere poteſt, quin errauerit maximè. 347.
Deo quiſquis primum, deinde conſcientia ſua nititur, omnia ſufferre debet. 920.
Deo dicatæ ſunt reliquiæ Sergij inuicti Chriſti martyris. 1006.
Deum in hominis naturalis ſpecie apparuiſſe Abrahamo. 3.
Deum patrem nullo modo licet nuncupare. 3.
Deum Iacob vidit facie ad faciem. 4.
Deum Caius Imperator ſeipſum prædicauit. 24.
Deū Antinoū Atrienſem Adriani Imperatoris omnes coacti ſunt venerari. 69.
Deum duplicem Marcion faciebat. 71.
Deum vniuerſorum creatorem Chriſti patrem eſſe Marcioniſtę pernegabant. 71.
Deum Encratitæ reprehendunt, qui maſculum, & fœminam creauit. 85.
Deum omnibus Imperij gentibus Conſtantinus annunciari curat. 260.
Deum ingenuè confitens, non contumeliæ non iracundiæ ſpōte ſuccumbit. 360.
Deum cœleſtes exercitus circundant. 363.
Deum tota terræ moles confitetur. 364.
Deum alij naturam vniuerſi, alij fatum, alij animā mundi, alij omnium moderatorem appellant. 381.
Deo volente omnia exiſtunt, & nolente non exiſtunt. 382.
Deum animo complecti debemus. 446.
Deum ſui ipſius iuris, & arbitrij eſſe. 447.
Deum ex Deo eſſe, quomodo intelligant Ariani. 477.
Deum qui vt permutetur à principe, purpuram, non Deum colunt. 500.
Deum iratum ob ſacerdotes iniuſtè relegatos, lapides, & grādinem inuſitatæ magnitudinis è cœlo miſiſſe. 505.
Deum diuerſis opinionibus ſuam velle illuſtrare gloriā, ſuadebat Themiſtius philoſ. 526.
Deum Anthropomorphū Aegyptij monachi aſſeruerunt. 549
Deum corporea figura præditum non pauci voluerunt. 549.
Deum oculos, aures, manus, pedes habere, ſicut homines Theophilus aſſerebat. 550.
Deum ſubſiſtentiam vel ſubſtantiam non habere, Ariani dixerunt. 643.
Deum filium ſuo libero arbitrio vitij, & virtutis capacem eſſe, Arius contendebat. 733.
Deum ignauia prodere, eſt verè mori. 750.
Deum patrem impium, filium autem pium eſſe concionabatur Eudoxius, cur. 814.
Deum, ac fidem non negligere oportet hominum cauſa. 873.
Deum non poſſe noſci, niſi de religione diſſenſiones excitarētur, cenſebat Themiſtius. 873.
Deum verbum, & Spir. Sanct. æquo cum patre omnes eccleſiæ venerantur. 880.
Deum ſemper ſui ſimilem nō eſſe aſſerebat Theophronius hæreticus. 890.
Deum vocabant barbari Theotimum epiſcopum ob eius ſingularem virtutem. 898.
Deum Antropomorphiton monachi Aegypti primum dixerunt. 909.
Deum incorporeum eſſe ſtatuebant Origeniſtæ. 910.
Deum, quem colunt Chriſtiani, Vandali ſe ignorare dixerūt, cum tamen vlturū eos, qui ipſum afficiunt cōtumelia. 1000.
Deum, quem nos colimus, Choſroes in animum induxerat ſe ſuperaturum, domum cum ignominia reuertit. 1005.
Deum alium Verbū, qui miracula edidit, & alium, qui paſſus eſt, non agnoſcimus. 1015.
Deum Chriſtianorum inuocabat Choſroes Perſa. 1033.
Dij ſacerdotes à Deo nobis dati. 225.
Dij Aegyptiorum. 385.
Dij Arabum. 385.
Dij Græcorum qui. 385.
Dij Phœnicum. 385.
Deorum nuptias fieri, & liberis operam dari, perſuaſit hominum animos. 343.
Deorum introducere multitudinem, eſt re vera deū tollere. 366
Deorum, & oraculorum gentium vanitas. 375.
Deorum multitudo perperam inſtituta. 383.
Deorum multitudo apud gentiles vnde. 385.
Deorum nomen & angelis, & omnibus ſanctis donatū. 69[illegible]
Deos quidam homines poſt domini aſcenſionem ſe ipſos fecerunt. 28.
Deos gentium non eſſe deos. 343.
Deos plures eſſe non poſſe. 343.
Deos tres qui dicunt eſſe, eos anathema denuntiatos. 445.
Deitas vna. 1015.
Deitatem patris, & filij, virtutem vnam, vnā rem, ac ſpiritus ſanctus. 858.
Diabolus, idololatria exploſa, in eccleſiā hæreſes introducit. 590.
Diabolus mulieris ſimilitudinem gerēs, aut mulier dæmonē, Conſtantinopolim incendit. 959.

Diaboli

Diaboli fraudes orationibus Aſterij retectæ, & repreſſæ. 148.
Diaboli machinas ſola mente vinci. 699.
Diaboli retia varia. 699.
Diaboli tentantis faciem Apelles monachus ferro candenti exuſſit. 864.
Diaconiſſæ mulier adoleſcentem ſacerdotis gentilis filium ad fidem conuertit. 658.
Diaconiſſa mulier ob ſummam eius pietatem. 658.
Diaconiſſa Olympias nobiliſſima ordinata fuit. 908.
Diaconus presbytero præſente Euchariſtiã non diuidat. 228.
Diaconus ab eccleſia eiectus ob adulterium. 535.
Diaconus matronam quandam in templo compreſſit. 889.
Diaconi apud Perſas in carcerem truſi. 751.
Diaconi apud Romanos non plures ſunt, quàm ſeptem. 893.
Diaconorum munus, & officium. 228.
Dialecticæ fraudes in Nicæno concilio per laicum repreſſæ. 406.
Dictionarium Atticæ linguæ Irenæus grammaticus ſcripſit. 484.
Didymus Alexandrinus oculis orbatus literarum elementa neſciens, doctiſſimus euaſit. 246.
Didymus ſcholæ eccleſiaſticæ doctor exiſtit, etſi à puero viſu priuatus. 246.
Didymus monachus. 90 annos nullius hominis ſocietate vſus eſt. 512.
Didymus cæcus in Origenis libros de principiis compoſuit commentarios. 516.
Didymus à puero morbo graui oculis priuatus, cum prima literarum elementa ſolùm didiciſſet. 516.
Didymus ſyinceræ fidei contra Arianos patronus. 517.
Didymus à puero orbatus oculis, tamen Encyclopędiam eſt adeptus. 687.
Didymus Chriſtianus philoſophiæ profeſſor. 687.
Didymus adoleſcentulus prima literarum elementa cum diſceret, oculis orbatus. 783.
Didymus humaniorum diſciplinarum, ac diuinarum apprimè peritus. 783.
Didymus ſcholæ Alexand. præfectus. 783.
Didymus ſcriptor eccleſiaſticus. 783.
Didymus dixit hæc de Iuliano: iſte fabri filius arcam Iuliano ligneam ad mortem parat. 843.
Didymus ieiunando, & orando Iuliani præuidit interitum. 843.
Didymus vir eccleſiaſticus, ac diuinæ ſapientiæ, & pietatis ſtudioſus. 843.
Didymus monachus. 867.
Didymus, & Verianus cognati Honorij. 929.
Didymi ſcripta. 246.
Didymi cæci à puero ſumma eruditio. 516.
Didymi cæci ſcripta. 516.
Didymi libri tres de Trinitate. 516.
Didymi ingeniũ ad diſciplinas capeſſendas aptiſſimũ. 783.
Didymo Alexandrino per viſionem interitus Iuliani diuinitus ſignificatus. 843.
Didymo monacho Aegyptus nobilitata. 856.
Didymũ de viſu amiſſo quàm oppidò ſolatur Antonius monachus. 246.
Didymũ Antonius Mag. de luminibus amiſſis ſolatur. 783.
Dies Deo ſeruiendo, corpori nox. 32.
Dies Veneris. 175. & 996.
Dies miraculoſè in noctem vertitur. 231.
Dies ob perſecutionem obſcuratur. 292.
Dies feſtus in honorem Sancti Simeonis. 942.
Dies feſti Conſtantinopolis. 1008.
Die natali Imperatorum quid agi ſolebat. 175.
Dies ſolemnes. 893.
Dies ſacros, & honores ſenatoribus Cõſtantinopoli aſſignauit Conſtantius. 743.
Dignitatem Chriſtus apud Iudæos non eſt adeptus. 7.
Dignitates in rep. gerere apud Rom. Chriſtianis non licebat. 148
Dignum Anatolij ſupplicium. 1013.
Dilemma in hæreticos de ſacris ſcripturis. 112.
Diligens erat adeo Gregor. Antioch. vt in craſtinum nihil diſtulerit. 1017.
Diocæſarea ob rebellionem ſolo æquata. 461.
Diocæſarea à Iudæis habitatur. 683.
Diocletianus Caro Imperatori ſuccedit. 159.
Diocletiano imperante magna in Chriſtianos orta eſt perſecutio. 159.
Diocletianus tyrannus in morbum peſtiferum lapſus, qui ſpõte Imperio abdicatus, priuatus viuit. 189.
Diocletianus, & Maximinus ſponte ex Imperatoribus priuati fiunt. 189.
Diocletianus Conſtantio paupertatem obiicit. 263.
Diocletianus Saloni, quæ eſt Dalmatiæ ciuitas, de vita deceſſit. 398.
Diocletianus Imperio ſe abdicarat. 398.
Diocletianus perſecutionis flammã in Chriſtianos incẽdit. 397
Diocletianus omnes Dei eccleſias demolitur, die paſſionis Chriſti. 715.
Diocletiani edicta duo in Chriſtianos. 166.
Diocletiani Imperatoris edictum in Chriſtianos paulo ante paſcha. 166.
Diocletiani tempore magna eccleſiæ perſecutio. 166.
Diocletiani miſerrimus interitus. 193.
Diocletiani regia fulmine, propter eccleſiæ diuexationem flagrauit. 361.
Diodorus apud Tyrum epiſcopus. 251.
Diodorus Tarſi epiſcopus multos libros ſcripſit. 546.
Diodorus Siculus res geſtas vſque ad Iulium Cæſarem expoſuit. 1026.
Diodori epiſcopi virtus. 684.
Diœceſis Aegyptiaca. 957.
Diœceſis Antiochiæ. 970.
Diœceſis Aegyptiacæ epiſcopi. 969.
Diogenes Cynicus, et Oenomaus Philoſoph⁹ Pythiũ Apollinẽ condemnarunt. 498.
Diogenes epiſcopus Cyzici. 962.
Dionyſia martyr. 135.
Dion Caſſius hiſtoriam ad Antoninum ex Emeſa ortum deduxit. 1026.
Dionyſius Areopagita primus Athenienſis epiſcopus. 41.
Dionyſius Areopagita Athenienſis epiſcopus primus à Paulo inſtitutus. 81.
Dionyſius alter Corinthiorũ paſtor, & ſcriptor perãtiquus. 41
Dionyſius Alexandrinus Euſebio contemporaneus. 57.
Dionyſius Corinthi epiſcopus. 81.
Dionyſius Origenis diſcipulus ſcholã Antiochiæ capeſſit. 129
Dionyſius Alexandriæ epiſcopus. 131.
Dionyſius epiſcopus capitur, & cuſtoditur à ſatellitibus. 133.
Dionyſius rogat ſatellites, vt caput ceruicibus ſuis abſcindãt. 133.
Dionyſius epiſcopus mira Dei prouidentia ſatellitibus eripitur. 133.
Dionyſius epiſcopus nõ fugit, ſed numine diuino domi cũ eſſet, non eſt deprehenſus à Sabini ſatellitibus. 132. & 133.

Dionyſius epiſcopus quónam pacto corpus Chriſti ad ægrotũ miſit. 139.
Dionyſio epiſcopo hæreticorum libros legenti vox cœlitus facta. 142.
Dionyſius Alexandrinus Xyſto Pontif. Rom. ſcribit tanquam eccleſ. capiti an rebaptizandi ſint hæretici. 143.
Dionyſius Alexandrinus in Caphrum relegatur. 145.
Dionyſium Epiſcopum ſuum in exiliũ ſecuti ſunt multi. 145.
Dionyſ. Alexand. moritur. 156.
Dionyſius gentilis Romæ epiſcop. poſt Xyſtum. 156.
Dionyſius rerum Romanarum ſcriptor. 386.
Dionyſius tyrannus Platonis ſtudioſus. 716.
Dionyſius vir Conſularis. 621.
Dionyſius monaſterium habuit. 869.
Dioſcorus vir bonus iuris, & æqui normam pro nihilo putauit. 950.
Dionyſius præſidiorum præfectus. 956.
Dionyſius Halicarnaſſæus ſcriptor. 1016.
Dionyſii Corinthi epiſcopi teſtimoniũ de Petri & Pauli martyrio Romæ facto. 38.
Dionyſii Corinthij ſcripta. 81. & 82.
Dionyſii epiſtola elegantiſsima ad Nouatum. 139.
Dionyſii epiſtola de pœnitentia. 140.
Dionyſii Alexand. epiſtola ad Chriſtianos diſperſos, quibus eos inſtruit. 149.
Dionyſii Alexandrini feſta, ſeu paſchales epiſtolæ. 149.
Dionyſii Alexand. congreſſus cum Nepotianis hæreticis. 153.
Dionyſii Alexandrini opinio de Ioannis Apocalypſi. 154.
Dionyſii Alexand. libri contra Sabellium hæreticum. 156.
Dioſcorus, & Origenes Deum corporeum eſſe negarunt. 550.
Dioſcorus mortuus, & in tẽplo Mocij martyris ſepultus. 914.
Dioſcorus Alexandriæ epiſcopus. 950.
Dioſcorus à Leonis legatis, & Euſebio accuſatus. 950.
Dioſcorus & ſocij decreto concilij excommunicati. 951.
Dioſcorus quibus cauſis epiſcopatu priuatus. 951.
Dioſcorus ad Gangrenam vrbem relegatus. 953.
Dioſcorus vir bonus, iuris & æqui normam pro nihil putauit. 961.
Dioſcorus vi epiſcopos Epheſino cõcilio ſubſcribere coegit. 962.
Dioſcorus ad principes, & ſenatorios viros prouocat, excuſationes nectens. 964.
Dioſcorus fruſtra tertio ad concilium vocatur. 964.
Dioſcorus per nuncios ad concilium vocatus, patres verbis eludit. 963. & 964.
Dioſcori crimina. 965.
Dioſcorum Chriſtus abdicauit. 964.
Dioſcorum Deus abdicauit. 969.
Dioſcorus iure abdicatus eſt. 969.
Dioſcorus publica voce abdicatur. 969.
Dioſcorus cur damnatus. 970.
Dioſcori corpus in templo ſepultum. 558.
Dioſcori obitus. 558.
Dioſcori partes qui ſecuti erant, epiſcopis pœnitentibus venia data. 965.
Diſciplinam viuendi ab eccleſiæ diſciplina diuerſam Eunomius inuenit. 861.
Diſciplinæ humaniores, nõ vt inde veritas, ſed vt arma hauriantur, diſcendæ. 687.
Diſcipulus Pauli nomine Creſcens in Gallias miſſus. 41.
Diſcipuli Chriſti plures quam 70. teſte Paulo. 18.
Diſcipuli Petri, & Pauli. 40.
Diſcipulorũ domini Ariſtionis, & Ioãnis presbyteri Papias diſcipulus. 63.
Diſcipulorum domini Papias diſcipulus. 63.
Diſcordia ſi eſſet cœleſtium, res omnes inferiores labefactarentur. 343.
Diſcordia Antiochiæ ſedatur pacto inter epiſcopos de ſucceſſore facto. 880.
Diſcus, & calix diuinis myſteriis celebrandis dicata. 1031.
Diſcus aureus diuo Sergio à Choſroe conſecratus, eiuſque inſcriptio. 1034.
Diſputabat Apollinarius multis dieb⁹ aſsiduè in eccleſia. 101
Diſputabant Ariani publicè de Deo, & eius eſſentia Valentis Imp. præiudicio freti. 881.
Diſputare de eſſentia & natura Dei tutum non eſt, & lex de eo lata. 812.
Diſputatio ſumma in Nicæno concilio. 225.
Diſputationi contra Photinum hæreticum dies Imp. Conſtantij iuſſu indicitur. 469.
Diſputationi contra Photinum adſunt notarij, qui diſputantium verba excipiunt. 462.
Diſputatione Apollinarius Cataphryges aggreſſus eſt. 101.
Diſputationes Origenis cõtra Beryllum hæreticũ habitæ. 130.
Diſputationes de doctrina fidei ab eccleſiarum præſidibus agitantur perſecutione ſedata. 844.
Diſputationes acres hæreſeon principio ſuſcipiuntur. 862.
Diſputationes cum ſectariis, vt fomites rixarum, & pugnarũ fugiendæ. 885.
Diſputationes fieri iubet in concilio Theodoſius, vt iis hæreſis profligaretur. 885.
Diſſenſio eccleſiæ Conſtantinum angit. 294.
Diſſenſio Antiochiæ in eccleſia durauit 85. annis. 654.
Diſsenſio de fidei formula in concilio Seleucenſi. 809.
Diſſenſio Arianorum, & Meletianorum. 823.
Diſſenſio Euſebij, & Baſilij. 852.
Diſſenſio inter Cyrillum, & Ioannem Antiochenum, quæ mox Imperatoris opera ſedatur. 935.
Diſſenſiones in eccleſia oriuntur ſedata perſecutione. 844.
Diſſenſiones in eccleſia ob vnius literæ mutationem. 454.
Diſſentionibus de religione Deus facilius noſcitur, vt cenſebat Themiſtius philoſophus. 873.
Differẽdi ſubtilitas, & argutia in Chriſtianorum diſciplinis, & vita ſuperuacanea. 729.
Diſsident ſacrarum literarũ editiones apud hæreticos. 112.
Diſsidentium munera Deo ingrata. 332.
Diſsidia epiſcoporum ſuper Chalcedonenſi concilio. 984.
Diſtribuitur immãculatum Chriſti corpus militibus. 1031.
Diſtributio pecuniæ Iuliani inter milites pernicioſa. 660.
Diuina gratia Simeones monachus refertus fuit. 1009.
Diuina natura non mutata eſt in humanam, neque humana in diuinam. 1016.
Diuina non mercede danda. 424.
Diuinæ res humano non egent iudicio. 741.
Diuinæ ſcripturæ animum conſeruant. 920.
Diuinus vir monachus Barſanuphus, ex cuius ædicula ignis erumpebat. 1009.
Diuinum numen eſt corporis expers nec pati poteſt. 966.
Diuinis in literis qui ſunt educati, ne vnam quidem ſyllabã prodi ſinunt earum. 677.
Diuinis in rebus nihil nimis audendum. 593.
Diuinis myſteriis celebrandis donaria mittuntur. 1035.
Diuinitas Chriſti aliud eſſe, quæ ex patre fuit, humanitas aliud, quæ ex matre. 961.
Diuinitas, vnum eſt in tribus, & tres vnum, in quibus eſt diuinitas. 1015.
Diuinitatem Chriſti mortuam, à patre excitatam fuiſſe affirmauit Apolinarius. 863.
Diuinitatem Chriſti patibilẽ eſſe quidã dicere auſi ſunt. 953.

Diuinandi vim hominibus tribuere Caſtalius credebatur. 836.
Diuinandi vis ex fonte Caſtalia hauriebatur. 943.
Diuinatio Apollinis interitus multorum cauſam præbuit. 292.
Diuinatio per mortuos, quæ νεκυομαντεία. 510.
Diuinatio philoſophorum temeraria & abſurda. 872.
Diuinationem de ſucceſſore Valentis quo modo, & fraudulenter inſtituerunt philoſophi. 872.
Diuinationem qui de ſucceſſore Valentis inſtituerant, ab ipſo interficiuntur. 872.
Diuinatione Adriano Imperium obuenturum, pronunciatū fuit. 836.
Diuiſio Orientalis, & Occidentalis eccleſiæ. 450.
Diuites à regno dei excluſos quidam monachi pronunciabant. 782.
Diuites Maximam peccatorum partem faciunt. 903.
Diuitibus, & potentibus peccatorum correctio moleſta, & multitudini grata cur. 903.
Diuitias & comitatum epiſcoporum illinc collige. 219.
Diuitias, quæ ſunt in theſauro condita non putauit eſſe Martianus. 948.
Diuitias eas putauit Tiberius, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolùm ad neceſſitatem, verum etiā ad affluentiam. 1021.
Diuortia nuptiarum Montanus perdocet. 104.
Dius Narciſſi loco ſuccedit. 119.
Dius quid ſignificet. 172. & 175.
Docetarum, id eſt, opinatorum hæreſis. 120.
Docendi interpretandíque genus. 32.
Doctrina Chriſti non noua, aut peregrina. 8.
Doctrina eccleſiæ, hæreſibus euaneſcentibus, ſola remanſit. 68.
Doctrina Apoſtolorum recipitur, ſicut & Chriſti. 120.
Doctrina Chriſti cœleſtis regni expreſſit effigiem. 367.
Doctrinæ eccleſię mirus conſenſus. 80.
Doctrinæ ſuæ prędicatoribus Montanus ſalaria ſuppeditat. 104.
Doctrinam Apoſtolicam in epiſtolis Ignatii, & Clementis ad Corinthios. 62.
Dogma Menandri. 56.
Dogma Arabicum impium de animis hominum. 131.
Dogma Helceſaitarum hæretico. 132.
Dogmata Baſilidis. 67.
Dogmata Carpocratiſtarum. 67. & 68.
Dogmata Origenis diſſenſionem, & multiplicem errorem perſpicuè patres declararunt. 1012.
Dogmatum diſcrepantia multis impedimento fuit, quò minùs complures Chriſtianiſmum reciperent. 862.
Doloris cumulo oppreſſus Choſroes miſerandum in modum interiit. 1012.
Dolores pariendi acerrimos cur patiebatur meretrix. 1009.
Dolum Iuliani qui intellexere erant pauci Chriſtiani. 834.
Dolo & fraude in Conſtantinum Licinius eſt vſus. 221.
Dominus enim eſt, qui eccleſiis præeſt. 627.
Dominus verè quis. 367.
Dominus vnus, vna fides, vnum baptiſma. 967.
Domini martyris ſtupenda tormenta & martyrum. 177.
Domini, & 6. feriæ dies ab omni opere feriarentur ſtatuit. Conſt. Imp. 325.
Domini carnem de cœlo lapſam quidam dicebant, non ex virgine ſumptam. 969.
Domini corpus non eſſe obnoxium internecioni Iuſtinianus Imp. aſſeruit. 1012.
Domini paſſioni proxima die Chriſti corpus militibus diſtribuitur. 1031.
Domina noſtra Maria, & glorioſa, ac ſancta deipara. 1015.
Dominica Valentis vxor. 873.
Dominicæ Imperatricis ſomnium. 518.
Dominicus dies celebratur. 82.
Dominicus dies etiam antea & Solis appellatus. 325.
Dominicus dies precibus ſacer. 325.
Dominicum diem, & paraſceues, colendum eſſe, lege ſancitur. 325.
Dominicus dies precibus conueniens. 374.
Dominicus dies verè præcipuus, & primus. 325.
Dominicus dies. 456.
Dominicus dies Alexandriæ celebratus. 634.
Dominicum diem exercitum precibus colere iubebat. Imp. Conſt. 325.
Dominicum diem gentiles etiam in exercitu celebrare mandauit. 325.
Dominicum diem hebręi primum hebdomadæ diem vel ſabbati, Græci Solis nomine nuncupabant. 726.
Dominicum diem præfectos gentium venerari edicto iubet Imp. Conſt. 326.
Dominico die, itémque veneris à iudiciis dandis, aliiſque negotiis vacaretur, lege vetuit Conſtantinus. 726.
Dominicis diebus ieiunandum Euſtathius docuit. 475.
Domitianus in Imperium cito ſucceſſit. 50.
Domitianus ſecundam in Chriſtianos mouet perſecutionem. 50.
Domitianus cur à perſecutione eccleſiæ deſtitit. 51.
Domitianus cur Dauidis, & Iudæ nepotes illæſos à perſecutione dimiſit. 51.
Domitianus iubet Chriſti ſanguinem extingui. 51.
Domitianus iubet Dauidis ſtirpem excindi. 51.
Domitianus Imperator Idololatra miſerè à Stephano necatus. 992.
Domitianus Titum idololatram Imperatorem fratrem ſuum veneno ſuſtulit. 992.
Domitianus, & Gregorius epiſcopi Imperatoris mandato Choſroi obuiam eunt. 1033.
Domitiano Nerua ſucceſſit. 51.
Domnus antiſtes Antiochiæ. 939. & 959.
Domnus Antiochiæ poſt Ephremium epiſcop. 1012.
Domus orationis erigitur. 424.
Domus diui Pauli Tharſi, vbi Apocalypſis diui Petri reperta. 893.
Donum Dei, & religionem prodere quàm grauiſſimum malum. 905.
Donum Dei, quod in nobis eſt negligendum non eſt. 562.
Dona prophetiarum quouſque in eccleſia perſeuerarunt. 80.
Dona Spir. ſancti gratuitò dantur. 97.
Dona Spiritus ſancti in eccleſia Irenæi ad vſque tempora. 97.
Dona dei ſunt, quæ in hominum moribus ſapientibus probantur. 348.
Dona ſacræ menſæ. 701.
Dona Dei ſplendida, magna, excellentia. 832.
Dona ad ſancti Sergii martyris templum miſit Choſroes barbarus. 1034.
Donis omnibus gratiæ repletus Simeones monachus, dæmones expellebat. 1035.
Donarium Pulcheriæ Conſtantinop. eccleſiæ ſacrum. 923.
Donaria mittuntur Choſroi, nimirum crux auro, & lapidibus elaborata. 1034.
Donauit Tiberius tributum vnius anni vectigalibus, cur. 1021.

Donatæ cruces à Choſroe eccleſiæ. 1035.
Donatus epiſcopus Crucis ſigno, & ſputo draconem omnes occidentem interemit. 898.
Donato epiſcopo ſepulchrum eſt inſigne templum ab eo denominatum. 898.
Dormire noluit per ſexennium Moſes ex latrone monachus. 866.
Dorotheus ſacerdos Antiochiæ natus fuit Eunuchus. 160.
Dorotheus primùm ſenator. 164.
Dorotheus, & Gorgonius aulici martyrium laqueo ſubierunt. 168.
Dorotheus, & Marinus Arianæ ſectæ diuiſionis authores. 541.
Dorotheus cuidam dicenti cur ita ſuum affligeret corpus ait, quia illud me conficit. 865.
Dorotheus monachus lapides ex mari colligere ſolebat, & in annos ſingulos domum extruebat, eámque dabat iis, qui ſibi domum extruere non poterant. 865.
Dorotheus monachus nunquam ſuper lectum dormiuit. 865.
Dorotheus monachus noctu folia nectebat, quibus ſportulas conficiebat, vnde ſibi victum ſuppeditaret. 865.
Dorothei ſacerdotis eunuchi auditor fuit Euſebius. 160.
Dorothei ad ſomnum verba. 865.
Dorotheo monacho cibus erat panis ſex vnciæ, potus aqua. 865.
Drachma Attica quanti valeat. 200.
Dracilianus præfectus Conſtantini. 612.
Draconem omnes occidentem crucis ſigno, & ſputo interemit Donatus epiſcop. 898.
Dubium de Herode ſoluitur. 28.
Ducere vxorem ex tribu ſua cur oportebat. 13.
Ductores Perſarum Mauricius pietate & in deum fide ſuperauit. 1024.
Duo melius, quàm vnus. 249.
Duodecim fidei capita. 968.
Durum contra ſtimulos calcitrare. 688.
Dux Orientis deſignatur Mauricius. 1023.
Dux Scenetarum Arabum Alamundarus. 1027.
Ducis pietate, & in deum fide hoſtes ſuperãtur. 1024.
Duces qui vocantur præſentes. 995.
Dyrrachium oppidũ, olim Epidamnus appellatum terræ motu grauiter concuſſum. 997.
Dyſtrus menſis quotus apud Romanos. 184.

E

Ebion, vox hebræa pauperem, & egentem ſignificat, vnde Ebionæi pauperes mentis dicti ſunt. 56.
Ebion & Photinus dominum Ieſum Chriſtum ex Maria ſolum editum aſſeuerant. 697.
Ebionis nomen quid ſignificet. 56.
Ebionis, & Artemæ hæreſis. 594.
Ebionitarum hęreſis. 122.
Ebionæi Pauli epiſtolas reiiciebant. 56.
Ebionæi putarunt Chriſtum ex concubitu Ioſeph, & Mariæ editum. 56.
Ebionæi hæretici ex Ioſeph Chriſtum progna tum ferunt. 98.
Ebionæorum dogmata. 56.
Ebodichus ab Vlphila vincitur. 931.
Ebodicho caput eius amicus amputauit. 931.
Ebrietas Maximini Imperatoris. 190.
Ebrietatis dux eſt Bacchus effectus. 940.
Eccleſia quouſque integra permanſit. 59.
Eccleſia ſtatim ab Apoſtolorum è vita diſceſſu errorum conſpirationibus diuexari cœpit. 59.
Eccleſia à perſecutione liberata oppugnatur hæreſibus. 67.
Eccleſiaſtici ſcriptores antiqui. 80.
Eccleſia illic vocatur mater. 94.
Eccleſia virgo. 81.
Eccleſia Romana vera ex traditione Apoſtolorum, prædicatione veritatis, & epiſcoporum ſucceſſione probatur. 96. & 97.
Eccleſia claruit donis Spiritus ſancti & miraculis ad Irenæi vſque tempora. 97.
Eccleſia Catholica non carebit dono prophetię, nec prophetis, ait diuus Paulus. 104.
Eccleſia pacifica orbe toto. 107.
Eccleſia Chriſti ſuper Petrum ædificata eſt. 128.
Eccleſia delata eſt in diſſidia ob ignauiam, & mollitiem, atque delicias. 165.
Eccleſia, id eſt, templum ædificatur apud Iberos. 231.
Eccleſia à Iuliano oppugnatur. 241.
Eccleſia Catholica eſt vna. 304.
Eccleſia Dei eſt ſalutis portus, quo ſe recipere oportet. 320.
Eccleſia in Perſide. 323.
Eccleſia templum virtutis æternum. 342.
Eccleſia martyrum hæreditatem adeat, ſi deſit hęres. 382.
Eccleſia Hierapoli ædificata. 412.
Eccleſia mater noſtra. 429.
Eccleſia Conſtantinop. nomine Pacis nuncupata. 434.
Eccleſia Alexandrię Dionyſii nomine incenditur à populo cur. 441.
Eccleſia Romana priuilegium pręter cæteras obtinet. 442.
Eccleſia dimicatione vexata propter Athanaſium, & verbum Conſubſtantiale. 455.
Eccleſia Occidentalis concors, quòd fidem Nicęnam coluerit. 456.
Eccleſia Conſtantinopoli de nomine Pauli epiſcopi nũcupata. 529.
Eccleſia Apoſtolorum nomine nuncupata. 554.
Eccleſia nomine Sapientiæ. 558.
Eccleſia Chriſtianorum Baccho dicata. 655.
Eccleſia vna Catholica, cuius membra per orbem diffuſa. 605.
Eccleſia ædificata apud arborem caſtaneam Conſtantinopoli, vbi ſuſpenſus Acacius martyr. 561.
Eccleſia Alexandriæ nomine Alexandri vocata. 568.
Eccleſia Alexandrię nomine Cæſareum nuncupata. 570.
Eccleſia vna Catholica, Apoſtolica, & inexpugnabilis, & hęreſeon victrix. 596.
Eccleſia quibus rationibus creuit. 719.
Eccleſia Licinij improbitate aucta. 724.
Eccleſia Romana Apoſtolorum ſchola, & pietatis Metropolis iam ab initio fuit. 775.
Eccleſia Romana primas apud omnes fert. 775.
Eccleſia Romana reliquarum omnium curam gerit ob dignitatem. 775.
Eccleſia Occidentis patrum decretis ritè gubernata fuit, & à contentione libera. 778.
Eccleſia Romana, quæ Petri Apoſtoli ſedes eſt, à duobus pręſulibus non debet gubernari. 801.
Eccleſia Catholica Aegypti Arianos multum obſcurauit. 856.
Eccleſia Catholica eſt, quam Damaſus epiſcop. Romæ. & Petrus Alexand. epiſcop. colunt. 880.
Eccleſia Romana Apoſtolorũ Petri, & Pauli traditione vtitur. 892.
Eccleſia Romana non fuit varia in Paſchate celebrando cur. 892.

Eccleſia

Eccleſia vtebatur matutinis, ac veſpertinis hymnis. 907.
Eccleſia partim diuinis ſcripturis, partim ſanctorum patrum traditione eſt impulſa. 936.
Eccleſia magna nomine Cæſaris nuncupata. 956.
Eccleſia immortalis, & ſempiterna principatus parens. 977.
Eccleſia Catholica mater ſpiritualis. 878.
Eccleſia Catholica mater noſtra nos filios ſuos ingenuos amplecti cupit. 978.
Eccleſia Romana anathemate mulctatum non recipit. 981.
Eccleſiæ prima perſecutio. 22.
Eccleſiæ miniſtrorum diſtinctio. 33.
Eccleſiæ ſummus honor epiſcopatus. 33.
Eccleſiæ perſecutio cur ceſſat ſub Domitiano. 51.
Eccleſiæ doctrina hæreſibus euaneſcentibus, ſola remanſit. 68.
Eccleſiæ ſplendor vnde maior. 68.
Eccleſię doctrinæ mirus conſenſus. 80.
Eccleſię perſecutio maxima. 86.
Eccleſiæ Romanæ Apoſtoli fundamenta poſuerunt. 96.
Eccleſiæ Romanæ Petrus & Paulus fundamenta iecerunt. 97.
Eccleſię Romanę conſuetudo ſana & ſyncera. 106.
Eccleſiæ imperium Imperator Philippus ſubiit. 131.
Eccleſiæ pax, perſecutoribus ſublatis. 207.
Eccleſię ſtatus & ritus ſub Conſtantino notandi. 208.
Eccleſię hoſtes penitus deleti. 212.
Eccleſię, id eſt, templi Tyri ambitus. 213.
Eccleſiæ cantores. 216.
Eccleſię noſtrę Dea Hieruſalem cœleſtis. 216.
Eccleſię officia varia & eorum diſtinctiones. 216.
Eccleſię corruptelam Conſtantin. auertit. 220.
Eccleſiæ vniuerſæ pax ſub Conſtantino. 223.
Eccleſię Romanę conſuetudo in aliis eccleſiis ſeruanda. 227.
Eccleſię Chriſtianæ conſilium nihil cum Iudaicis habet commercij. 305.
Eccleſiæ commune conſilium omnes ratum cupiant. 305.
Eccleſię canon non debilitandus. 318.
Eccleſię catholicæ corpus vnum. 400.
Eccleſię Romanæ authoritas quanta. 439.
Eccleſię Romanę authoritas in ſanciendis conciliis. 444.
Eccleſię doctores Gentilium diſciplinas cur lectitabant. 491.
Eccleſię & reip. calamitatum cauſa ſunt peccata. 525.
Eccleſiæ tranquillum ſtatum gentilis cultus magnopere perturbauit. 525.
Eccleſię curię conflagratio. 559.
Eccleſię ſacer theſaurus Alexandriæ. 565.
Eccleſię dogmatum gratia mortem oppetere non dubitãdum. 597.
Eccleſię catholicæ doctrina maximè ingenua & ſyncera. 720.
Eccleſię formã tabernaculum exprimẽs, contra hoſtes circumferre Conſtantinus conſueuit. 725.
Eccleſiæ diſſenſio quouis malo grauior. 737.
Eccleſię Romanę authoritas in omnes. 775.
Eccleſię Occidentalis perpetua concordia vnde. 778.
Eccleſię bona à Cyrillo vendita pro ſubleuãdis pauperibus. 813.
Eccleſię ſtatu perturbato, virgines ſacrę violantur, & impunitas proponitur. 844.
Eccleſię ſtatus reſtauratus à Iouiniano. 844.
Eccleſię Antiochiæ conſecratio. 847.
Eccleſię Romanę more paſcha celebratur. 860.
Eccleſię catholicæ, & fidei orthodoxę baſis, & fundamentũ Apoſtolus Petrus. 956.
Eccleſię Catholicæ petra, & baſis, & fidei orthodoxę fundamentum Petrus Apoſtolus. 965.
Eccleſię voces alienas patres concilii quinti non agnouerunt. 1012.
Eccleſię voces alienas qui profert, fur, & latro eſt. 1012.
Eccleſię vna conſuetudo firma, & minimè nouata hactenus manſit, & in poſterum tempus manſura. 1016.
Eccleſię reſtitui iubet Iouinianus Imp. quę Conſtantius, eiúſque filii ei donarant. 844.
Eccleſię Romanæ partes primę tribuuntur. 696.
Eccleſię maximo detrimento inimicitię priuatę clericorum.
Eccleſiam quo tempore dinexauit Paulus. 22.
Eccleſiam Romanam planè antiquiſsimam eſſe. 122.
Eccleſiam quando non eſt perſecutum Romanum Imperium, floruit. 189.
Eccleſiam prophanis ridendam prębent epiſcoporum rixæ. 219.
Eccleſiam Chriſtus in terra ſibi templum exædificauit. 342.
Eccleſiam ampliſsimam Hieroſolym. Conſt. Imp. ſtruxit. 377.
Eccleſiam etiam totus mundus oppugnare nequit. 596.
Eccleſiam Chriſti Marcus epiſcopus Arethuſę in ſimulachrorum loco ſtruxit. 655.
Eccleſiam deſerere, & in aliam migrare vetatur. 697.
Eccleſiam in palatio Conſtantinus extruxit. 725.
Eccleſiam in tabernaculi formam ſinguli militum ordines in bello cum ſacerdotibus habuerunt. 726.
Eccleſiam argutię perturbant. 778.
Eccleſiam ignis depaſcitur ob Ioannis Chryſoſt. diſceſſum. 917.
Eccleſię, vt domus, ædificantur. 185.
Eccleſię mortuo Maximino tyranno denuò à fundamentis ædificantur. 205.
Eccleſiæ denuò ædificatæ. 207.
Eccleſiæ Tyrię inſtauratę, atque adeò Catholicę maior, quàm antea ſplendor. 214.
Eccleſię dirutæ, epiſcopi diſcerpti. 278.
Eccleſię & templa ædificantur. 399.
Eccleſię apud Indos ſtructę. 425.
Eccleſię Aſcalone, & Gazę fundatę. 831.
Eccleſiæ omnes Deum Verbum, & Spirit. ſanct. cum Patre ex æquo venerantur. 680.
Eccleſiæ omnes Orientales immutanti. 810.
Eccleſię omnes ſecundum veteres canones gubernari debent. 883.
Eccleſię Occidentales pœnitentiario ſolicitè ſunt vſæ. 889.
Eccleſię partim diuinis ſcripturis, partim ſanctorum patrum traditione impulſę. 967.
Eccleſię, & ſacrę ędes. 989.
Eccleſiarum omnium modus omnibus ſeruari debet. 304.
Eccleſiarum ędificia reſtaurari alia aliáque recens conſtrui mandat Conſt. Imp. 414.
Eccleſiarum, & reip. calamitatum communio & viciſsitudo. 524. & 524.
Eccleſiarum ędificia reficiuntur. 610.
Eccleſiarum ædificatio ab Imperatore Conſtant. mandata. 611.
Eccleſiarum incendia per Arianos. 617.
Eccleſię Antiochię diſſenſio. 754.
Eccleſiis Cretę Titus pręfuit. 41.
Eccleſiis à Conſtantino pecunię donatę. 220.
Eccleſiis eximiis tria loca, tribus myſticis noſtrę ſalutis antris nobilitata. 377.

Eccleſiis reſtitutum à Iouiniano Imp. frumenti congiarium. 667.
Eccleſiis ſuis epiſcopi præſidere debent. 883.
Eccleſias Maximinus pœnitentia ductus ædificare maturat. 277.
Eccleſias Dei magnificè locupletauit Conſt. Imp. 328.
Eccleſias ædificari Perſarum rex iubet. 566.
Eccleſias Chriſtianis quòd non reddiderit Valens Imp. in bello periit. 877.
Eccleſias per annos quadraginta Conſtantinop. Ariani occuparunt. 881.
Eccleſiaſtici de ſacerdotij dignitate diſsident. 549.
Eccleſiaſtica negotia publicam vecturam non deſiderant. 657.
Ecdicius amico ſuo caput amputauit. 931.
Ecdicio Conſtantius fidere noluit, quòd amico, & hoſpiti ſuo is caput amputauerat. 931.
Ecebolius ante portam eccleſiæ clamans, ait: me ſalem inſipidum conculcate. 489.
Ecebolius Sophiſta fidem catholicam ſimulauit. 489.
Ecebolii pœnitentia grauis, & publica. 489.
Edeſius barbarorum regis fuit Pincerna. 229.
Edeſius Tyri presbyter. 230.
Edeſſa Thomæ apoſtoli reliquiis decorata. 245.
Edeſſa ab Apoſtolorum temporibus Chriſtianam religionem eſt profeſſa. 840.
Edeſſa ciuitas eccleſia diui Thomæ nomine nuncupata illuſtris. 854.
Edeſſa vrbs Oſroenorum ampliſsima vndis depopulata ferè. 997.
Edeſſa ciuitas ope ſanctiſsimæ Chriſti imagnis diuinitùs fabricatæ expugnari à Choſroe non potuit. 1005.
Edeſſæ Meſopotamiæ diuo Thomæ Apoſtolo templum magnificum ædificatum. 510.
Edeſſę eccleſia illuſtris diui Thomæ nomine nuncupata. 854.
Edeſſæ eccleſiis omnes orthodoxi auferuntur. 854.
Edeſſę monachi inſignes. 871.
Edeſſæ ciues Priſcum ducem reddere noluerunt. 1028.
Edeſſena mulier vnà cum puerulo ad martyriũ feſtinat. 854.
Edeſſeni Catholici metu mortis à cœtibus cogendis non auocantur. 854.
Edeſſeni Catholici muliercula conſtantia ſeruantur ab interitu. 855.
Edictum Decij in Chriſtianos. 134.
Edictum Diocletiani de euertendis templis ſacris & libris ſanctis exurendis. 166.
Edictum Maximini Imperatoris contra Chriſtianos. 179.
Edictum Imperatorum Maximini, & Conſtantij pro Chriſtianis. 193.
Edictum Imperatorum Conſtantini, & Licinij pro Chriſtianis. 217.
Edictum Iouiniani Imp. de ſacris virginibus. 844.
Edictum Iuſtinianus ſcripſit quo ſectis anathema denunciauit. 998.
Edictum Iuſtiniani Imp. diuina prouidentia minimè diuulgatum. 1013.
Edictum Iuſtini Imp. omnibus ibique Chriſtianis ſanctè & piè ſcriptum. 1015.
Edicto Herodes pueros necari iubet. 14.
Edicto veteri Traianus Chriſtianos conquiri. 60.
Edicto reuocantur exules, bonáque reſtituuntur. 272.
Edicta in Chriſtianos in columnellas æneas inciduntur. 197.
Edicta Iuliani Imper. 240.
Editiones ſacrarum literarum apud hæreticos diſsident. 112.
Egentibus pro theſauro ſolido vtraque ſoror Theodoſii iunioris largiuntur neceſſaria. 712.
Eleemoſyna Attici epiſcopi in omnes ciuitatum vicinarum pauperes. 576.
Eleemoſynam dantes non ſectæ, aut religionis cuiuſdam ducere rationem debent. 576.
Eleemoſynam Chriſtiani non modò in ſuos, ſed etiam in Gentiles exercebant. 833.
Elegantia Ioannis Euangeliſtæ. 155.
Eleuſines myſteria ſol non videbat. 940.
Eleuſines myſteria peragebantur in tenebris. 940.
Eleuſius Macedonij exemplo in Catholicos & Nouatianos furit. 469.
Eleuſius Arianæ fidei aſſentiri coactus, ſtatim eam abiurauit. 503.
Eleuſius Cyzico pulſus, & eius fautores extra vrbem extruxerunt eccleſiam. 503.
Eleuſius abdicabatur, quòd Heraclium Herculis ſacerdotem præſtigiarum magicarum inſimulatum, diaconum deſignaſſet. 812.
Eleuſius Cyzici epiſcopus carcere concluditur. 830.
Eleuſius ſectator Macedonii. 830.
Eleuſius ædes ad viduas alendas parauit. 831.
Eleuſius epiſcopus vrbe exire iubetur. 831.
Eleuſius ſacris virginibus monaſteria extruxit. 831.
Eleuſii inſigne dictum in concilio Seleucino. 472.
Eleuſii lapſi pœnitentia, & confeſſio. 848.
Eleuſium epiſcopum Cyzici Valens Imp. Arianæ fidei aſſentiri coegit. 503.
Eleutheropoli, aliàs Cecla, vel Cila corpus Abacuc repertum eſt. 900.
Elias 110. annos natus ieiuniis ſe exercere non deſtitit. 864.
Elias monachus ſolus 70. annos degit, ad annos 110. vixit. 864.
Eloquentia, & eruditio Anatolii epiſcopi. 161.
Eloquentia Ioan. Chryſoſtomi vniuerſum orbem terrarum orbauit. 710.
Elpidij presbyteri ſeruus ſicarius. 917.
Elpidius presbyter. 670.
Emaus nunc Nicopolis. 838.
Emauntis fons ſalutaris 838.
Emauntis fons vim morbos ſanandi quoslibet habuit, quòd ibi pedes vnà cum diſcipulis Chriſtus lauerit. 838.
Empedocles duas naturas aſſerebat, vnam bonam, alteram malam, diſcordiam, & amicitiam. 425.
Empedocles propter philoſophiæ ſcientiam admodum celebris. 759.
Empedocles, quòd de ignis in Sicilia eruptione haſitaret, in ignem inſiliit, ſícque interiit. 759.
Empedocles rerum cognitionem heroico carmine perſecutus eſt. 759.
Empedoclis, & Pythagorę opinionem in Chriſtianam religionem qui introducere conabantur. 425.
Empedoclis gentilis philoſophi dogma. 425.
ἔμπουσα *quid ſignificet.* 1025.
Encęniis vbique locorum celebratis. 207. & 208.
Encratitarum hęreſis. 818.
Ennathas virginitatis corona martyrij exornatur. 179.
Ennathæ virginis ſtupendum martyrium. 180.
Enoch liber. 362.
ἐνθρονικὰι *literæ quę.* 995.
Enumeratio Hieroſolym. epiſcoporum. 100.
Epheſus quantum ab Antiochia abeſt. 934.
Epheſus vrbs primaria. 950.

Epheſi

Epheſi primus epiſcopus fuit Timotheus. 40.
Epheſi Ioannes euangelium ſcripſit. 97.
Epheſi concilium contra Neſtorium coactum. 934.
Epheſi celebratur Concilium ob hęreſim Eutychis. 939.
Epheſinum concilium orbem terrarum malis, ac turbis oppleuit. 961.
Epheſinum concilium primum ex quatuor concilijs. 1027.
Epheſini concilij acta in Chalcedonenſi concilio lecta. 962.
Epheſini concilij poſterioris abrogatio. 970.
Ephraim Syrus vir admirabilis apud Niſibin. 650.
Ephraim vir planè diuinus lingua vſus Syriaca. 686.
Ephraim cantilenarum impiarum cantum ſuauiſſimum pietati commiſcuit. 787.
Ephraim dicitur tricies centenas Myriades carminum conſcripſiſſe. 784.
Ephraim Edeſſenorum vrgēti, & diuturnæ fami quo modo conſuluerit. 785.
Ephraim tandiu latitauit, quoad epiſcopus crearetur, quia appetitus erat in epiſcopatum. 785.
Ephraim diſcipuli. 784.
Ephraim, & mulieris impudicæ colloquium non contemnendum. 784.
Ephraim Syri monachi ſcripta perelegantia & erudita. 784.
Ephraim blanda ad ſeruum ſuum verba. 785.
Ephraim mors. 785.
Ephraimius epiſcopus ex prefecto à populo delectus. 996.
Epictetus epiſcopus. 637.
Epimachus, & Alexander flammis abſumpti ſunt. 135.
ἐπινεμεεις quid. 1006.
Epiphanius Sophiſta. 477.
Epiphanius, vt Origenis libros damnet, gratificatur Theophilo. 554.
Epiphanius à Chryſoſtomo reprehenſus, quòd propter eius voluntatem myſteria celebraret. 555.
Epiphanius à Chryſoſtomo reprehenditur, quòd in eius diœceſi ordinaret miniſtros. 555.
Epiphanius Chriſoſtomo exilium, Chryſoſtomus. Epiphanio mortem prænunciat. 555.
Epiphanius à Chryſoſtomo reprehenſus decedit ab eccleſia. 555.
Epiphanius in Ioannem, & Origenis libros paulò iniquior. 555.
Epiphanius Sophiſta inſignis, Apolinarij preceptor. 860.
Epiphanius monachus preſtantiſſimus, deinde epiſcopus. 769.
Epiphanius Cypri epiſcopus vita & miraculis clarus. 899.
Epiphanius iacenti mortuo requiem deprecatur. 899.
Epiphanius largus erat in pauperes. 899.
Epiphanius Salaminis epiſcopus aduerſarius Ioanni Chryſoſt. excitatur à Theophilo. 911.
Epiphanius ſibi ſuam prenunciauit mortem. 913.
Epiphanius Conſtantinop. Epiſcopus. 998.
Epiphanius Conſtantinopol. epiſcop. 1010.
Epiphanij cum Ammonio notandum colloquium. 912.
Epiphanij obitus. 913.
Epiphanij miraculum inſigne. 899.
Epiphanij liber Antyrotus. 542.
Epiphanio morientes pecunias relinquebant pauperibus erogandas. 899.
Epiphanio Ioannes Chryſ. mortem prędixit, ac ille viciſſim epiſcopatus depoſitionem. 913.
Epiſcopus primus Hieroſolym. Iacobus iuſtus frater domini. 21.
Epiſcopus Romæ primus à Petro Linus. 39.
Epiſcopus Epheſi primus fuit Timotheus. 40.
Epiſcopus primus Athenienſis Dionyſius Areopagita. 41.
Epiſcopus tertius Romæ Clemens. 41.
Epiſcopus Alexandriæ Cerdo. 51.
Epiſcopus Romæ quintus Alexander. 65.
Epiſcopus primus ex gentibus Hieroſolym fuit Marcus. 67.
Epiſcopus 11. Romanus Soter. 80.
Epiſcopus hęreticorum Natalius confeſſor pecunia perſuaſus. 111.
Epiſcopus hæreticus per imprudentiam factus reſipuit, ac tādem vt laicus à populo petitus. 137. & 138.
Epiſcopus Theodotus & corporum & animorum fuit Medicus. 162.
Epiſcopus quo modo ordinari debet. 227.
Epiſcopus quis eligendus. 317.
Epiſcopus Conſtantinopolitanus primas poſt epiſcopum Romanum obtinebat. 528.
Epiſcopus alicuius ciuitatis nominatus, non eſt ad alteram ciuitatem transferendus. 582.
Epiſcopus quo modo ſit eligendus. 603.
Epiſcopus vnus, deus vnus, Chriſtus vnus. 638.
Epiſcopus ab epiſcopis eligi debet. 668.
Epiſcopus qualis eſſe debeat. 668.
Epiſcopus à tribus epiſcopus conſtituendus eſt. 705.
Epiſcopus, eccleſia ſua relicta, ad alteram ſe transferre non debet. 756.
Epiſcopus Romanus omnium cæterorum curam gerit, ob ſedis dignitatem. 775.
Epiſcopus, qui fidem, & religionem prodidit, non amplius ſacerdotio fungi debet. 848.
Epiſcopus omnibus apud Scythas eccleſiis præeſt. 857.
Epiſcopus ne crearetur Ammonius monachus, auriculā ſibi præcidit. 868.
Epiſcopus ſi crearetur Ammonius, iurauit ſe ſibi linguam exciſurum. 868.
Epiſcopus Melas lampades eccleſiæ parabat. 869.
Epiſcopus Conſtantinop. poſt Romanum epiſcopum prerogatiuam habet. 883.
Epiſcopus Romæ. Victor ſoluit de Paſchate celebrando quæſtionem. 892.
Epiſcopus ſolus apud Alexandrinos docet. 893.
Epiſcopus ſolus non aſſurgit Alexandriæ, dum euangelium recitatur. 893.
Epiſcopus Romæ. primas tenet, poſt illum Conſtantinopolitanus. 953.
Epiſcopus ordinatus ab hæreticis, non poteſt orthodoxis præeſſe. 981.
Epiſcopi Soteris pietas. 82.
Epiſcopi Romani abſque authoritate concilia non ſanciuntur. 439.
Epiſcopi Romani authoritas in ſanciendis Conciliis. 444.
Epiſcopi boni virtutes. 614.
Epiſcopi, & Imperatoris diſcrimen. 702.
Epiſcopi Romani præ cæteris prærogatiua. 883.
Epiſcopi boni, & ſeduli exemplum præclarum. 900.

Epiſcopo Romano epiſcopi,& ſacerdotes Orientis minimè refragati ſunt. 775.
Epiſcopo conceſſa eſt,& poteſtas data ſoluendi, & ligandi in cœlo,& in terra. 1031.
Epiſcopum,& ſacerdotem populo exemplar bonorum operũ eſſe debere. 159.
Epiſcopum ſe vocat Conſt.Imp.conuiuio excipiens epiſcopos. 327.
Epiſcopum licere ab vno ad alium epiſcopatum transferri, qua occaſione. 583.
Epiſcopum populus eligere debet. 603.
Epiſcopum vnicum Scytharum omnes ciuitates habent. 893.
Epiſcopo viuente, nullus in eius locum ſurrogari poteſt. 911.
Epiſcopi Hieroſolym.ad obſidionem Traiano regnante omnes de gente Iudæa fuere. 66.
Epiſcopi Antiocheni. 80.
Epiſcopi in Concilio de Paſchate celebrato. 108.
Epiſcopi amandati à metallis mutili, & infirmi. 185.
Epiſcopi hæretici ad eccleſiam,& fidem conuerſi,quo ordine fungi debeant. 227.
Epiſcopi in pretio habiti Conſtantino. 272.
Epiſcopi tormentis,& cruciatibus fidem negantes, quonam pacto recipiendi. 227.
Epiſcopi Occidentales,quòd erant linguæ græcæ imperiti, fidei confeſſionem Orientalium reſpuunt. 447.
Epiſcopi Oriẽtales nolunt inire colloquium, niſi Athanaſio & Paulo reiectis. 448.
Epiſcopi ampliùs triginta trucidati. 459.
Epiſcopi vnà cum ſuis gregibus verſari debent. 466.
Epiſcopi in concilio Sardicenſi oſtenderunt plagas gladijs inflictas. 627.
Epiſcopi ſtricti vinculis. 634.
Epiſcopi qualiter inſtituendi,item presbyteri, & diaconi. 670.
Epiſcopi Aegyptij.xi in exilium acti. 683.
Epiſcopi miſerè tractati. 683.
Epiſcopi quidam Chriſti ſtigmata in corpore circumferunt. 694.
Epiſcopi eligi debent,qui populi ſuffragio idonei videãtur. 739.
Epiſcopi Occidentales dolent ab Orientalibus fidem Nicænam oppugnari. 774.
Epiſcopi Orientales eccleſiis pulſi ad Iulium Romanum epiſcop.confugiunt. 775.
Epiſcopi Occidentales excommunicant Orientales epiſcopos. 777.
Epiſcopi Occidẽtales ab apoſtolorum temporibus fidem traditam ſtudioſè ſeruabant. 859.
Epiſcopi Occidentales pauci, excepto Auxẽtio,alienam doctrinam ſectabantur. 859.
Epiſcopi quandiu errore tenentur implicati, tandiu multitudo corrigi non poterit. 859.
Epiſcopi in alienas eccleſias inuadere non debent. 883.
Epiſcopi propriis Eccleſijs præſidere debent. 883.
Epiſcopi apud Arabes in pagis ordinantur. 893.
Epiſcopi diebus ſolennibus euangelium legunt. 893.
Epiſcoporum Hieroſolym.catalogus. 66.
Epiſcoporum Rom. numeratio. 96.
Epiſcoporum Hieroſolym.enumeratio. 100.
Epiſcoporum,populorúmque frequentes conuentus. 208.
Epiſcoporum olim opes,& comitatum collige. 219.
Epiſcoporum rixæ ridendam præbent prophanis eccleſiam. 219.
Epiſcoporum prouincialium quot annis concilia celebranda. 227.
Epiſcoporum ambitio apud Alexandriam de epiſcopatu. 237.
Epiſcoporum variæ cædes. 278.
Epiſcoporum diſſenſio. 294.
Epiſcoporum catalogus Concilij Nicæni. 301.
Epiſcoporum Concilij Nicæni virtus,& ætas. 301.
Epiſcoporum decreta alus magiſtratibus ne ſubijciantur. 328.
Epiſcoporum Concilij Ariminenſis ad Imp.Conſtantium reſcriptum. 467.
Epiſcoporum factiones ſtudent Imperatorem in ſuam ſententiam pellicere. 499.
Epiſcoporum, qui ſubſcripſerunt ſententiæ Concilij Antiocheni,nomina. 499.
Epiſcoporum alba veſtimenta. 560.
Epiſcoporum Aegypti, & Lybiæ, exilium & interitus. 635.
Epiſcoporum ab exilio reditus,Iuliani iuſſu. 653.
Epiſcoporum ad ordinationem quænam requiruntur. 680.
Epiſcoporum eſt animas ſanare. 791.
Epiſcoporum antiquitus quantæ fuerint diuitiæ. 728.
Epiſcoporum ſuper ὁμουσίῳ verbo diſcordia. 755.
Epiſcoporum Occidentis, & Orientis vnde diſſidium. 778.
Epiſcoporum Ancyræ in Cõcilio præſentium ad Conſtantium Imp.legatio. 799.
Epiſcoporum Orientalium legati Conciliorum ſuorum contra fidem Nicænam decreta epiſcopo Romano probare nequeunt. 776.
Epiſcoporum Chriſtianorum verba in Iulianum, qui libros Apolinarij improbauerat. 835.
Epiſcoporum ſucceſſionis Canon. 921.
Epiſcoporum acclamationes Concilij Chalcedonenſis decretũ probantes. 969.
Epiſcoporum Aſianorum ad Acacium ſupplex libellus. 975.
Epiſcopis in perſecutione deſerere diœceſin ſuam,et ad aliam migrare,liberum erat. 528.
Epiſcopis orientalibus ſedes ſuæ reſtitutæ. 790.
Epiſcopis quantus olim tribuebatur honor,exemplo Serapionis. 909.
Epiſcopis pœnitentibus,qui Dioſcori partes ſecuti erant, venia data. 965.
Epiſcopos cur Socrates non vocat deo chariſſimos,& ſanctiſſimos. 544.
Epiſcopos duos vni ciuitati præfici nefas. 821.
Epiſcopos duos vna ciuitas habere non poteſt. 560.
Epiſcopatus ſummus honor eccleſiæ. 33.
Epiſcopatum renuit Nilammon,& mori maluit,quàm illum ſuſcipere. 915.
Epiſcopalis libertatis exemplum. 130.
Epiſcopales ſedes primariæ. 774.
Epiſtola Iacobi. 38.
Epiſtola Iudæ. 38.
Epiſtola Pauli ad Hebræos in dubium vocata. 40.
Epiſtola Clementis ad Corinthios. 50.
Epiſtola Clementis in vetere eccleſia vſitata. 50.
Epiſtola Barnabæ, quæ dicitur doctrina Apoſtolorum. 55.
Epiſtola Polycratis. 58.
Epiſtola Antonini Imperatoris pro Chriſtianis in Aſia. 71.

Epiſtola Polycarpi ad Philippenſes. 72.
Epiſtola Clementis in veteri eccleſia lecta. 82.
Epiſtola prior Ioannis. 98.
Epiſtola Irenei de monarchia, id eſt, quod Deus nõ ſit author mali. 106.
Epiſtola Barnabæ Catholica. 121.
Epiſtola Clementis ad Origenem. 122.
Epiſtola Pauli ad Hebraos non vtebatur olim eccleſia Romana. 125.
Epiſtola ad Hebræos non habet ſcribendi rationẽ, qua Paulus ſolet vti. 128.
Epiſtola ad Hebręos propius ad elegantiam Græci ſermonis accedit. 128.
Epiſtola Aphricani de Chriſti genealogia, in quo Matthæus, & Lucas videantur diſſidere. 130.
Epiſtola Origenis ad Aphricanum malè de Suſanna hiſtoria ſentientem. 131.
Epiſtola Dionyſij epiſcopi ad Nonatum. 139.
Epiſtola Dionyſij epiſcopi de pœnitentia. 140.
Epiſtola patrum concilij Antiocheni contra Paulum hæret. celebrati, ad Dionyſium Romanum epiſcopum. 157.
Epiſtola Maximini ad Sabinum pro Chriſtianis, vi & animo ſimulato miſſa. 202.
Epiſtola Conſtant. Imp. per quam Eccleſijs pecuniæ donatæ ſunt. 219.
Epiſtola Synodi Nicænæ de rebus, quas ipſa ſtatuerat. 410.
Epiſtola Conſt. Imp. de damnata Arij doctrina. 411.
Epiſtola Conſt. Imp. ad Macarium Hieroſoly. epiſcopum de Baſilica excitanda ad Chriſti ſepulchrum. 415.
Epiſtola Conſt. Imp. contra Arium. 416.
Epiſtola Conſtantini Iunio. ad Alexandrinos in fauorem Athanaſij. 437.
Epiſtola Arianorum de fide literis prodita. 440.
Epiſtola Iulij epiſcop. Rom. ad Clerum, & populum Alexãdrinum. 451.
Epiſtola Conſtantij Imp. ad epiſcopos Arimini congregatos. 466.
Epiſtola Liberij epiſco. Romani ad epiſcopos Orientis. 506.
Epiſtola Alexandri epiſco. Alexand. de Arianis ad gentilem ſuum. 591.
Epiſtola Epiſcoporum Concilij Nicæni. 603.
Epiſtola Conſtantini Imp. ad epiſcopos abſentes à Concilio Nicæno. 604.
Epiſtola Conſt. Imp. de ſacris codicibus parandis. 611.
Epiſtola Cõſtant. Imp. ad Macarium de dei templo extruendo. 612.
Epiſtola Imper. Conſtant. ad Euſebium Nicomed. & Theognidis. 614.
Epiſtola Conſtantini Imp. ad Saporem Perſarum regem pro Chriſtianis. 618.
Epiſtola Conſtant. Imp. ad Alexandrinos. 620.
Epiſtola Conſtant. Imp. ad Concilium Tyrium. 620.
Epiſtola Athanaſij de Concilio Ariminenſi ad Afros. 623.
Epiſtola Conſtantini Iunioris Imp. ad Alexandrinos. 623.
Epiſtola Conſtantij Imp. ad Athanaſium. 633.
Epiſtola Ariminenſis Concilij ad Conſtantium Imp. 639.
Epiſtola altera Concilij Ariminenſis ad Conſtantium Imp. 640.
Epiſtola Concilij Romæ coacti ad Illyricos epiſcopos miſſa. 642.
Epiſtola Synodica contra Actium ſcripta. 648.
Actius ob ſua ſcripta offendiculis referta, à Cõcilio Conſtãtinop. condemnatus. 648.
Epiſtola Synodica ab Athanaſij ad Iouinianum Imp. ſcripta. 666.
Epiſtola Valentiniani Imperatoris ad Aſianæ diœceſim de Conſubſtantiali. 669.
Epiſtola Petri Alexand. epiſcopi. 679.
Epiſtola Damaſi Papæ ad Orientales aduerſus Apolinarem Antiochenum. 696.
Epiſtola Conſtantini Imp. ad Conciliũ Tyri conuocatũ. 764.
Epiſtola Conſtantini Iunioris ad Alexandrinos pro Athanaſio reſtituendo. 770.
Epiſtola Concilij Hieroſolymit. ad Aegyptios pro Athanaſio. 788.
Epiſtola Conſtantij Imper. ad Antiochenos contra Eudoxium. 799.
Epiſtola Ariminenſis concilij ad Conſtantium. Imp. 804.
Epiſtola Iuliani ad Arſacium pontificem ſuũ Galatiæ. 832.
Epiſtola inſolens Iuliani ad Arſacium præſidem. 840.
Epiſtola Synodi Antiochenæ ad Iouinianum Imp. 845.
Epiſtola de Auxentij errore damnato in cõcilio Romano ad Illyricos. 858.
Epiſtola Gregor. Nazianz. ad Nectarium de Apolinario, eiuſque hæreſi. 862.
Epiſtola diuina Cæleſtini Roma. epiſco. ad Neſtorium hæreticum. 935.
Epiſtola Synodalis Cyrilli plenè laudatur. 952.
Epiſtola Leonis Imp. ad Anatoliũ Cõſtãtinop. Epiſcop. 957.
Epiſtola Simeonæ ad Baſilium Archiepiſcopum de Chalcedonenſi concilio. 958.
Epiſtola Leonis Archiepiſcopi Romani in concilio lecta, & approbata. 967.
Epiſtola Zenonis Imp. de concordia. 976.
Epiſtola Petri Mongi ad Acacium Cõſtantinop. epiſcopum. 979.
Epiſtola Ibæ ad Marin Perſam. 1011.
Epiſtola impia Ibæ ad Marin Perſam ſcripta dãnata. 1012.
Epiſtola ad Hebræos initio nomen ſuum Paulus cur ſubticuit. 121.
Epiſtola Conſtantini Imperat. exemplar, per quam cõcilium epiſcop. Romæ fieri pręcipit. 218.
Epiſtola Cyrilli ad Ioannem Antiochenum lectio. 967.
Epiſtolam Pauli ad Hebręos hebraicè ſcriptam. 62.
Epiſtolam Pauli ad Hebręos quis gręce fecerit. 62.
Epiſtolam Dionyſij Corinthij hęretici deprauabant. 82.
Epiſtolam Catholicam Themiſon hęreticus, Apoſtolum imitatus, ad omnes eccleſias contexuit. 105.
Epiſtolam Pauli ad Hebręos gręce factam per Lucã Euangeliſtam. 120.
Epiſtolam Pauli ad Hebręos ab ipſo editam hebraicè affirmat Clemens Alexandrinus. 121.
Epiſtolam ad Hebręos Pauli eſſe affirmat Clemens Alexãdrinus. 121.
Epiſtolam ad Hebræos non temerè veteres Pauli eſſe tradiderunt. 128.
Epiſtolam ad Hebręos Origenes accepit Clementẽ Romanũ epiſcopum perſcripſiſſe, ab aliis Lucã illã cõtexuiſſe. 128.
Epiſtolam ad Hebræos quis ſcripſerit, deus benè nouit. 128.
Epiſtolæ ad Hebręos ſensũ eſſe Pauli, ſed phraſin cuiuſdã, conciones Apoſtoli in commentarios redigentis eſſe, cenſet Origenes. 128.
Epiſtola Petri priori Polycarpus vtitur. 72.
Epiſtolæ Chriſti, & Abgari mutuæ, lingua Syriaca expreſſæ. 19.
Epiſtolæ Pauli quatuordecim. 40.
Epiſtolæ Petri duæ, de quarum altera dubitatur. 40.

Epiſtolæ Ioannis tres, quarum poſtremæ duæ, in dubium vocatæ. 55.
Epiſtolæ duæ præſtantes Dionyſij epiſcopi Corinthi. 81.
Epiſtolæ paſchales Dionyſij, ſeu feſta. 149.
Epiſtolæ Dionyſ. Alex. contra Sabellium hæreticum. 156.
Epiſtolæ tres Conſtantij Imp. ad Athanaſium. 450.
Epiſtolæ Conſtantini Imp. ad Saporem Perſarum regem, vt à Chriſtianorum cæde temperet. 752.
Epiſtolę duæ Innocẽtij Romani Papæ, vna ad Chryſoſtomũ, altera pro eodem ad clerum Conſtantinopolitanum. 920.
Epiſtolæ Syneſij ornatè compoſitę poſt ſacerdotij ſuſceptionẽ. 943.
Epiſtolæ Cyrilli in concilio probatę. 967.
Epiſtolas Pauli Ebionęi reijciebant. 66.
Epiſtolas tres quidam aiunt Ioãnem non ſcripſiſſe, ſed vnicam. 128.
Equitius Diaconus aquam benedictam ſpargit, vt dæmon abigatur. 704.
Eremitę inſignes virtutibus, & miraculis. 246.
Eremitæ Aegypti vitam planè angelicam excolunt. 678.
Eremitæ monaſteriorum præfecti. 977.
Errantium ſalus precibus anteferenda. 676.
Error Papiæ vnde. 64.
Error totas ferè nationes ad tartara proiecit. 324.
Error multitudinis tamdiu non poterit corrigi, quãdiu epiſcopi eodem tenentur implicati. 859.
Error Anthropomorphitarum odio crevit. 910.
Erroris gentiles alumni. 940.
Errore labi eſt neceſſe, homines cum ſimus. 668.
Erubeſcentia pudica Ammonij monachi. 512.
Erubeſcentiæ exemplum. 722.
Eſdras ſacerdos legem & prophetas reſtituit, diuino ſpiritu afflatus. 98.
Eſdras, quod eſt adiutor, ſic inſcribitur liber Eſdrę. 127.
Eſſentia, genus, natura Chriſti inexplicabilia. 2.
Eſurire, & ſitire lex monachos iubet. 946.
Eſurientem meretricem Simeones monachus quo modo pauit. 1009.
Ethnici in Chriſtianos Thyeſteas cœnas, & Oedipodis inceſtus falſò comminiſcebantur. 88.
Ethnici Chriſtianos liberorum ſuorum carnes deuorare inſimulabant. 89.
Euagrius in Monachico nõ vult dei definitionem dari. 484.
Euagrius, & Euſtathius relegati. 509.
Euagrius fratrem noctu ſpectris liberauit, ea lege, vt ieiunãs ægrotis inſeruiret. 513.
Euagrius ne epiſcopus deligeretur, ex occulto aufugit. 515.
Euagrius contra legem Antiochiæ creatur epiſcopus. 705.
Euagrius eligitur epiſcopus à Catholicis. 852.
Euagrius Gregorij Nazianzeni diſcipulus viſione diuina monitus, euaſit paratas in mortem inſidias, ac Monaſticæ ſe addixit. 868.
Euagrius ſectatiorum epiſcopus conſtituitur. 887.
Euagrius Hyparchus Alexandriæ præfectus. 888.
Euagrius Paulini ſucceſſor. 904.
Euagrius monachus diſcipulos habuit. 906.
Euagrius ſcribendi vnde duxit initium. 933.
Euagrius calumnias Conſtantino Imp. criminoſè obiectas diluit. 991.
Euagrius hiſtoricus eccleſiaſticus coniugem, & liberos habuit. 1006.
Euagrij monachi liber Gnoſticus. 514.
Euangelium prædicare cœpit Chriſtus ſtatim, vt Baptizatus fuit. 16.
Euangelium Petri, acta, prædicatio, Apocalypſis nõ recepta. 40.
Euangelium Lucæ Pauli eſſe cur creditum. 41.
Euangelium Ioannis. 53.
Euangelium Ioannes ſemper prædicabat abſque ſcriptis. 54.
Euangelium Ioannis tanquam reliquorum ſupplementum. 54.
Euangelium Lucæ qua occaſione ſcriptum. 55.
Euangelium ſecundum Hebręos, quod Hebręi Chriſtiani amplectuntur. 55.
Euangelium ſecũdum Hebræos Ebionæi ſolum admittebãt, reliqua noſtra non admittebant. 56.
Euangelium Matthæus Hebraice ſcripſit. 64.
Euangelium ſecundum Hebręos. 64.
Euangelium ſecundum Hebræos, & Syriacum. 81.
Euangelium à Paulo prædicatum, in librum congeſſit. 97.
Euangelium inter Hebræos proprio ſermone edidit. 97.
Euangelium Matthæi Hebraicè ſcriptum ad tempora Euſebij reſeruatum conſtat. 99.
Euangelium Matthæi reperit apud Indos Pantænus Stoicus. 99.
Euangelium Matthæi Hebraicè ſcriptum apud Indos reliquit Bartholomæus. 99.
Euangelium legunt epiſcopi diebus ſolennibus. 893.
Euangelium in eccleſia recitatur. 893.
Euangelium dum recitatur ſolus epiſcopus non aſſurgit Alexandriæ. 893.
Euangelium legit Romæ ſolus Archidiaconus. 893.
Euangelium dum recitatur omnes vbique aſſurgunt. 893.
Euangelium Petri Serapion legi permiſit Raſſenſi eccleſiæ. 120.
Euangelium Marci Petrus probat. 121.
Euangelium Ioannes quare motus ſcripſit. 122.
Euangelium primus Matthæus Hebraicè ſcripſit. 127.
Euangelium ſecundum ſcripſit Marcus. 127.
Euangelium Ioannis omnium poſtremo ſcriptum. 128.
Euangelium tertium à Paulo laudatum ſcripſit Lucas. 128.
Euangelij prędicandi initium. 16.
Euangelij Ioannis. & primæ eius epiſtolæ in ſententiis, & verbis conſenſus. 155.
Euangelij conciones Conſt. Imper. exẽplo ſunt audiendę ſtãdo. 319.
Euangelij doctrina nõ eſt pretio, aut muneribus danda, exẽplo mulieris captiuæ. 747.
Euangelio nemini quicquam detrahere, neque apponere licet. 101.
Euangelia non arte dicendi, ſed Spir. ſancto plena. 53.
Euangelia quo dicendi ſtilo ſcripta. 53.
Euangelia Ioannes, & Matthæus qua occaſione ſcripſerint. 54.
Euangelia non vlla ex parte diſſident. 54.
Euangelia tria priora quid potiſſimum contineant. 54.
Euangelia ſingula quid tractent, eorúmque conſenſus. 54.
Euangelia tria fama eſt Ioannem approbauiſſe prius, quàm ipſe ſcriberet. 54.
Euangelia tria in Ioannis manus venerũt prius, quàm Euãgelium ſuum ſcriberet. 54.
Euangelia Petri, Thomæ, Matthiæ, & aliorum nomine falſo inſcripta. 55.

Euangelia quatuor. 55.
Euangelia à quibus, & vbi ſcripta. 97.
Euangelia quo ordine ſcripta. 121.
Euangelia quatuor ſolum Origenes eſſe teſtatur. 127.
Euangelia ſunt per traditionem rata, & ſtabilita. 127.
Euangeliorum liber antiquitus in amicitia reconcilianda porrigebatur. 969.
Euangeliſta Marcus non dominum audiuit, neque comitatus fuit. 64.
Euareſtus poſt Clementem Romæ epiſcopus. 160.
Eucharistia morituris dabatur. 139.
Eucharistia olim manibus à recipientibus ſumebatur. 143.
Eucharistia in lapidem verſa in ore mulieris Macedonianæ. 906.
Eucharistia militibus datur die proxima domini paßioni. 1031.
Eucharistiæ ritus in eccleſia Romana tempore Polycarpi Apoſtolorum diſcipuli. 100.
Eucharistiæ aduentu Serapion vocem recipit. 139.
Eucharistiæ pars etiam morituris dabatur. 139.
Eucharistiæ ſacrificium vacuum à ſanguine, & violentia. 351.
Eucharistiæ reliquiæ pueris tradebantur. 1010.
Eucharistiam datam à Romanis epiſcopis Aſianis, in ſymbolum vnionis miſerunt. 109.
Eucharistiam diaconus presbytero præſente non diuidat. 228.
Eucharistiam antiquitus manibus laici accipiebant. 700.
Eucherius Stiliconis filius occiditur. 926.
Euclides ab hæreticis ob Geometriam colitur. 112.
Eudæmonis conſilium de tollendo pœnitentiario. 535.
Eudocia Imperatrix poema edidit de victoria in Perſas. 574.
Eudocia Hieroſolymam profecta mariti votum perſolutura. 588.
Eudocia omnes Hieroſolym. eccleſias, & alias omnes in vrbibus variis ornamentis illuſtrauit. 588.
Eudocia ad ſanctam Chriſti ciuitatem eſt profecta. 944.
Eudocia Imperatrix Hieroſolym. ad populum habuit orationem. 944. & 945.
Eudocia bis Hieroſolymam profecta, quæ ibi præſtiterit. 945.
Eudocia Imperatrix Hieroſolym. ſancta ædificauit monaſteria. 945.
Eudocia templum Hieroſolym. ad memoriam ſancti Stephani extruxit. 946.
Eudocia Hieroſolymorum refecit mœnia. 946.
Eudocia in templo ſancti Stephani à ſe extructo Hieroſolym. condita fuit. 946. & 947.
Eudociæ oratio ad populum Hieroſolym. & carmen. 944. 945.
Eudociam Athenienſem in matrimonium duxit Theodoſius Iun. 944.
Eudociam Antiocheni ſtatua ex ære artificioſè fabricata honorarunt. 945.
Eudoxia Imperatrix cruces argenteas ad proceßiones celebrandas ſuppeditauit. 551.
Eudoxia Imperatrix filium ſuum Theodoſium Imperatorem ad genua Chryſoſtomi abiecit, nec vix obtinuit quæſitũ. 554.
Eudoxia offenditur à Chryſoſtomo, acerbè in concione mulieres exagitante. 556.
Eudoxia Imperatrix obiiſſe ob Chryſoſtomi exilium putatur. 559.
Eudoxia Theodoſii iunioris filia Valentiniano nubit. 587.
Eudoxia Theodoſii iun. filia ex Eudocia. 944.
Eudoxia Chryſoſtomi concione incitata concilij cogendi in eum author eſt. 558.
Eudoxiæ ſtatua, & populares ludi. 558.
Eudoxiæ pietatis, & liberalitatis opera Hieroſolymis edita. 946.
Eudoxiam Valentinianus duxit vxorem. 944.
Eudoxiam Valentiniani vxorem coegit inuitam Maximus ſibi nubere. 955.
Eudoxius Germaniciæ epiſcopus. 445.
Eudoxius Germaniciæ epiſcopus Aetium reducere ſtudet. 463.
Eudoxius Antiochiæ epiſcopatum per ambitum arripit. 645.
Eudoxius relicta Antiochia, Conſtantinopolitanus fit epiſcopus. 475.
Eudoxius impedit, ne Tarſi conueniant orientales Catholici. 508.
Eudoxius velut aper ſylueſtris vineam domini vaſtat. 645.
Eudoxius ſedem eccleſ. Conſtantinop. vi occupat. 648.
Eudoxius Valenti Imp. ſuadet, vt Gotthos Ariana imbuat hæreſi. 688.
Eudoxius Valentem Imp. baptizando Arianiſmo imbuit. 673.
Eudoxius Antiochiæ epiſcopatũ mortuo Leõtio occupat. 798.
Eudoxius Arianus annos vndecim eccleſiæ Conſtãtinop. adminiſtratione functus, moritur. 852.
Eudoxii affectantis ſales vox impia. 475.
Eudoxij facinora, & contra eum Baſilius Ancyræ, & Euſtathius Sebaſtię epiſcopi. 645.
Eudoxij tergiuerſatio. 647.
Voces ſacris ſcripturis, & Apoſtolorum doctrinę non conſentientes, reiiciendæ. 647.
Eudoxii impium dogma. 647.
Eudoxii abſurda concio. 814.
Eudoxium Arianum, in exilium catholicis actis, ſequitur Valens. 847.
Eugenius tyrannus capitur & vitam finit. 257.
Eugenius grammaticus latinus in regia ſatellitem agere cœpit. 542.
Eugenius grammaticus quæſtor Imperatoris factus. 542.
Eugenius grammaticus Valentinianum temperat, ſtrangulare procurauit. 542.
Eugenius grãmaticus, ſtrangulato Valẽtiniano Imperatore, tyrannidem exercuit. 543
Eugenius tyrannus. 706.
Eugenius tyrannus victus, & vinctus ad Theodoſium Imp. deductus. 707.
Eugenius collecto exercitu Imperium ſtudet occupare. 895.
Eugenius victimarum immolatione, & præſtigiis putat ſe Imperium adeptum ire. 895.
Eugenii, & Arbogaſtis interitus. 897.
Eugenio tyranno ſupplici caput amputatur. 543.
Eugenius Valentiniani loco imperat. 256.
Eulogius Barſæ ſucceſſor, Protogenes Carris præfectus. 676.
Eulogius totas noctes deum orabat. 676.
Eulogius ad myſteria accedentium mentes præſciebat, & eorũ peccata coarguebat. 864.
Eulogius hominum mentes noſcebat, eorúmque peccata & res in mente occultas. 864.
Eulogius Alexand. epiſcopus. 1022.
Eulogij presbyteri clariſsimi cum Modeſto præfecto colloquium. 675.

Eulogii, & Protogenis relegatio. 676.
Eumenes Alexandriæ epiſcopus. 66.
Eunomius hæreticus Aetij hæretici ſcriba fuit. 462.
Eunomius Aetii cognomine Athei ſcriba fuit. 503.
Eunomius dialecticis argutiis apud populum concionans, cum attonitum reddidit. 503.
Eunomius dicebat deum nihilo plus, quàm nos intelligere. 503.
Eunomius contra Apoſtoli ad Romanos epiſtolam impiè, & ineptè ſcripſit. 503.
Eunomius hæreticus Sacrarum literarum ignarus. 503.
Eunomius ob argutias in concionando à populo è ciuitate pellitur. 503.
Eunomius cur ſe ab Eudoxio ſeparauit. 508.
Eunomius ex hęreticis ſolus à Theodoſio cur in exilium miſſus. 536.
Eunomius ſuis in libris Aetium hominem Dei vocat. 649.
Eunomius qua arte deprehenſus ſit. 649.
Eunomius epiſcopus Theodoſiæ vrbis, quomodo hoſtes expulit. 713.
Eunomius Cyrenenſis epiſcop. hæreſis Arianæ fautor, alterā præterea hæreſim innexit. 861.
Eunomius diſciplinam viuendi ab eccleſiæ diſciplina diuerſam inuenit. 861.
Eunomius hæreticus magnus verborum artifex. 861.
Eunomius Aetianę hæreſeos renouator. 862.
Eunomius gloriatur ſe Aetium habuiſſe magiſtrum 862.
Eunomius damni loco ducit, ſi non omnes in eandem ſecum perniciem rapiat. 862. & 863.
Eunomii impia de Deo battologia. 503.
Eunomii ſophiſmata & inanes ratiocinandi formulæ 503.
Eunomii Samoſata diſceſſus. 674.
Eunomii exilium & mors. 890.
Eunomii hæretici in diſputando acumen. 881.
Eunomium epiſcop. Arianum orthodoxi etiam ſe lauantem abhorrent. 674.
Eunomiana hæreſis nouam baptiſmi formam inducebat. 861.
Eunomiani hęretici. 462.
Eunomiani inter ſe ſeparati. 542.
Eunomiani vnde dicti. 649.
Eunomiani aſſerebant nondum baptizatos, alios non poſſe baptizare. 862.
Eunomianorum anabaptiſmus. 862.
Eunomianos, & Arianos quæ cauſa diremit. 649.
Eunomiotheophroniani, & Eunomoeuchiani baptiſmi corruptores. 542.
Eunuchus re vera natus fuit Dorotheus Antiochiæ ſacerdos. 160.
Eunuchus cur à Iuliano necatur. 823.
Eunucho non licebat Imperio Romano potiri. 995.
Euodius primus Antiochiæ fuit epiſcopus. 51.
Euphemia martyr apparebat per quietem epiſcopis. 949.
Euphemię martyris corpus. 548.
Euphemiæ martyris reliquiæ in capſa argentea reponuntur. 949
Euphemiæ martyris templum. 949.
Euphemię martyris miracula. 949.
Euphemiæ martyri preces in eius templo funduntur. 949.
Euphemię ex reliquiis ſpongia attrahitur ſanguis. 949.
Euphemię martyris reliquiarum odor mirè fragrans. 950.
Euphemiæ martyris ſepulchrum. 904.
Euphemius Conſtantinop. deligitur epiſcopus. 982.
Euphraſius Antioch. epiſcopatus ſedem capeſſit. 996.
Euphraſius Antioch. epiſcop. vrbis cladibus per terræmotum oppreſſus, interiit. 996.
Euphraſius epiſcop. vrbi res neceſſarias prouidebat. 996.
Euphrati, & Vincentio epiſcopis calumnia per meretricem ſtructa. 632.
Euphratem in Tigrim deriuauit Iulianus. 841.
Euphratem fluuium traiicit Choſroes. 1022.
Euphronius Antiochiæ epiſcopus creatus. 756.
Euprepii monaſterium, in quo aliquandiu egit Neſtorius. 937.
Eupſychii, & Baſilii Ancyræ presbyteri martyrium. 828.
Euripo ſunt ſimiles, qui modò hāc, modò iſtam colunt religionem. 500.
Euripo Conſtantius Imp. confertur. 655.
Euſebia Imperatoris Conſtantii coniux. 479.
Euſebia Arianorum miniſtra iuſſit monachos ſibi conformes corpus ſuum cum reliquiis martyrum ſepelire. 924.
Euſebia mulier quædam Macedonianæ miniſtra hæreſeos, reliquias 40. martyrum domi ſuę aſſeruabat. 424.
Euſebiæ corpus inuentum. 925.
Euſebius cur tam altè initium hiſtoriæ repetat. 2.
Euſebius librum de martyribus edidit. 95.
Euſebius Laodiceę epiſcopus. 147.
Euſebius poſt Socratem Laodicenſis epiſcopus Alexandrię oriundus. 160.
Euſebius Nicomedenſis epiſcop. Arianus. 226.
Euſebius Nicomedenſis concilium Nicænum irritare molitur. 233.
Euſebius pręficitur Occidenti, Aſterius Orienti. 239.
Euſebius medici & ſacerdotis fungebatur officio. 240.
Euſebius epiſcopatum recuſauit, ideo ab Impe. Conſtant. laudatur. 319.
Euſebius hiſtoriam ad Conſtant. Imp. tempora ſolum deduxit. 397.
Euſebius vitam Conſt. Imp. ſcripſit. 397.
Euſebius eccleſiam Beryti deſeruit, & ad epiſcopatum Nicomedienſem conuolat. 400.
Euſebius epiſcopus Berytienſis Arianus. 400.
Euſebius tandem fit Nicomedię epiſcopus. 400.
Euſebius Arianus mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem commiſcet. 401.
Euſebius Nicomedenſis, & Theognis Arianiſmum abiurant. 407.
Euſebius Pamphili ad populum ſuum de Nicęna ſynodo ſcripſit. 408.
Euſebius Pamphili in Nicęno concilio de fide dubitauit, tādem ad ſe rediit. 408.
Euſebius Nicomedenſis aduerſatus Conſtantino cùm Licinio. 416.
Euſebius Nicomedenſis, & Theognis epiſcopi cātata palinodia ab exilio reuocati. 419.
Euſebius Nicomedenſis, & Theognis hęreſeos ſe pœnitere ab exilio ſcripſerunt. 419.
Euſebius Nicomedenſis Arium Alexandriam reducere conatur. 426.
Euſebius Nicomedenſis, & Theognis odio capitali in Athanaſium flagrant. 426.
Euſebius Pamphili decreuerat ſua ſententia Concilii Nicęni decreta non confirmare. 426.
Euſebius Pamphili perſtringitur à Socrate. 426.
Euſebius Nicomedenſis, & Theognis ab exilio reuerſi Arianiſmi aſſertores. 426.
Euſebius Emiſenus. 427.

Euſebius

Euſebius Pamphili epiſcopatum oblatum renuit, vnde ab Imp. Conſt. laudatur. 427.
Euſebius totius orbis epiſcopatu dignus habitus ab Imp. Conſt. 427.
Euſebius Nicomed. ſtudet Arium reſtituere. 428.
Euſebius Marcelli librum tribus libris confutat. 434.
Euſebius Nicomedenſis, & Theognis Arianiſmum conantur aſſerere ope presbyteri. 437.
Euſebius Pamph. Cæſareæ epiſcop. obiit. 438.
Euſebius Emiſenus Alexandriæ epiſcopatum renuit. 439.
Euſebius Nicomed. deturbato per Imperat. Paulo, fit epiſcop. Conſtantinop. 439.
Euſebius Pamph. vitam Conſtantini ſcripſit. 448.
Euſebius Pamph. ſcriptorum Origenis æmulus, & admirator extitit. 450.
Euſebius Heraclium Herculis ſacerdotem baptizarat, & diaconum effecerat, epiſcopatu deiectus. 474.
Euſebius Imperatoris cubicularius morte mulctatus. 480.
Euſebius Vercellarum epiſcopus. 483.
Euſebius infirmos fide ad integram valetudinem reſtituit. 487.
Euſebius Cæſarienſis epiſcopus Nicæno concilio ſubſcribit ὁμοούσιον. 602.
Euſebius Nicomed. canonum eccleſiæ tranſgreſſor. 613.
Euſebius Nicomed. eccleſiæ perturbationis author. 604.
Euſebius tyrannicæ crudelitatis adminiſter. 614.
Euſebius eunuchus. 637.
Euſebius Samoſatenſis admirabilis nunquam ſatis laudatus, eiúſque libertas aduerſus Conſtantium Imperat. 652.
Euſebius magnus moriturus vetuit, ne ab ea muliere ſupplicium ſumeretur, quæ eum lethali vulnere percuſſerat. 690.
Euſebius magnus martyr. 691.
Euſebius magnus ab Ariana muliere tegula interfectus. 691.
Euſebius Pamphili in ſacris literis, in poetis, & ſcriptoribus Gentilibus peritiſſimus. 719.
Euſebius Pamphili ablatum Euſtathio Antiochiæ epiſcopatum reſpuit, vnde à Conſtantino Imp. laudatus. 756.
Euſebius Pamphili non ſtatim Conſubſtantiali in concilio Nicæno aſſenſit. 738.
Euſebius Nicomed. ὁμοούσιον *impugnat apertè.* 757.
Euſebius Nicomed. & Theognis exilio mulctati. 757.
Euſebius Imperatoris familiæ præfuit, Imperatricem, & aulicos permultos ad hæreſim pertraxit. 770.
Euſebius & Theognis mortuo Conſtantino, à fide Nicæna reſiliunt. 770.
Euſebius Nicomedenſis Paulo exturbato, ſedem Conſtantinopol. occupauit. 771.
Euſebius Emiſenus. 773.
Euſebius Vercellarum epiſcopus. 829.
Euſebius cum Baſilio in gratiam redit. 853.
Euſebius diſertiſſimus, & in ſcribendo pollens. 933.
Euſebius Dorylæenſis epiſcopus. 939.
Euſebius Dorylæenſis epiſcopus. 948.
Euſebius Dorylæenſis epiſcop. accuſat Dioſcorum epiſcop. in concilio Chalcedonenſi. 961.
Euſebius epiſcopus Armeniæ. 968.
Euſebius initium hiſtoriæ vnde duxit. 1026.
Euſebii liber de martyriis veterum. 76.
Euſebii de martyribus liber. 86.
Euſebii pro Origene apologia. 127.
Euſebii apologia pro Origene. 131.
Euſebii de Pamphili amici ſui martyris vita libri tres. 181.
Euſebii de Paſchate liber. 889.
Euſebij librum de paſchate laudat Conſtant. 330.
Euſebii liber de Hieroſolym. templo Seruatoris. 333.
Euſebii de vita Conſt. Imp. quales libri. 397.
Euſebii hiſtoria quid complexa. 397.
Euſebii Pamphili graue dicendi genus. 420.
Euſebii Pamphili, & Euſtathii mutua criminatio. 427.
Euſebii lib. 3. contra Marcellum. 448.
Euſebii Pamphili Apologia. 448.
Euſebii ſcholaſtici liber inſcriptus Gainia. 549.
Euſebii blaſphemia per literas eius deprehenſa. 601.
Euſebii Cæſarienſis epiſtola ad ſuos ex Cõcilio Nicæno. 607.
Euſebii Nicomed. præter leges eccleſiæ ad ſedem Conſtantinopolitanam translatio. 613.
Euſebii Nicomed. fraus in ſanctum Euſtathiũ epiſcop. Antioch. excogitata. 615.
Euſebii inſidiæ, & Hieroſolymam profectio. 615.
Euſebii Samaſotenſis martyrium. 674.
Euſebii Samoſateni erga eccleſias paſtoribus deſtitutas ſtudium. 673.
Euſebii Samoſateni in exilio ſubeundo magnanimitas. 673.
Euſebii Pamphili verum de cruce à Conſtantino viſa teſtimonium. 721.
Euſebii Nicomed. opera creuit Arianiſmus. 734.
Euſebii Nicomed. & Theognidis pœnitentiæ libellus. 753.
Euſebii, & Euſtathii parum modeſtæ diſputationes. 755.
Euſebii Pamphili mors. 77.
Euſebii erga Luciferum obſeruantia. 829.
Euſebii in Catholicam eccleſiam ſtudium, & opera. 830.
Euſebii, Sozomeni, Theodoriti, & Socratis hiſtoriæ quouſque progreſſæ. 933.
Euſebii ſupplex libellus ad Imper. aduerſus Dioſcorum, in ſynodo recitatur. 950.
Euſebii in Dioſcorum ſupplex libellus in concilio Chalcedonenſi recitatur. 961.
Euſebio mortuo Paulus rurſus, & Macedonius de epiſcopatu Conſtant. contendunt. 441.
Euſebio Conſt. Imp. rhedas, & alias res ſuppeditauit, ire ſimulanti Hieroſolymam. 615.
Euſebii duo. 400.
Euſtathius epiſcopus Hieroſolymorum. 1009.
Euſtochius expellebat eos, qui dogmata Origenis tuebantur. 1011.
Euſtathiani. 904.
Euſtathius epiſcopus. 239.
Euſtathius epiſcopus aderat Nicæno concilio. 418.
Euſtathius errori Sabellii magis, quàm concilio Nicæno aſſentiens abdicatur epiſcopatu. 427.
Euſtathius Euſebium Pamphili acriter perſtringit, fidem in concilio deprauantem. 427.
Euſtathius erroris Sabelliani accuſatus ſuo gradu deiicitur. 439.
Euſtathiꝰ Sebaſtiæ primariæ vrbis Armeniæ antiſtes. 645.
Euſtathius Sebaſtiæ vrbis Armeniæ epiſcopus. 470.
Euſtathius epiſcopatu abdicatus, quòd habitu dignitati ſacerdotii parum conuenienti ſe veſtiuerat. 475.
Euſtathius nuptias prohibuit, à cibis abſtinedũ docuit. 475.
Euſtathius philoſophi habitum geſtauit. 475.
Euſtathius Spiritum ſanctum deum nominare nõ vult. 476.
Euſtathius magnus Antioch. epiſcopus orationem habet in concilio Nicæno. 600.
Euſtathius Euſebii calumniis, & inſidiis circumuentus. 615.
Euſtathius falsò à muliercula accuſatur adulterii Arianorum ſuggeſtione. 615.
Euſtathius magnus defenſor veritatis. 615.

Euſtathius pietatis, & caſtitatis athleta. 615.
Euſtathius pro adultero damnatus, & quomodo. 615.
Euſtathius velut adulter, & tyrannus in exilium pellitur. 615.
Euſtathius faber ærarius. 616.
Euſtathius confeſſor. 636.
Euſtathius vir excellentiſſimus. 654.
Euſtathius vita & doctrina mirandus Antioch. epiſcop. 7.
Euſtathius accuſatur. 812.
Euſtathius, & Euagrius Valentis iuſſu relegati. 852.
Euſtathius epiſcopus Beryti. 948.
Euſtathius Macedonii ſectator. 830.
Euſtathius epiſcopus Beryti. 951.
Euſtathius Beryti epiſcopus. 970.
Euſtathius Epiphanenſis ſtrictim, ſed præclarè hiſtoriam ſcripſit. 1026.
Euſtathii impia dogmata Gangrenſi concilio damnata. 475.
Euſtathii de concilio Nicæno narratio. 601.
Euſtathii viri præſtabilis ſcripta. 756.
Euſtathii hiſtoria. 989.
Euſtathium patres concilii Seleucini excommunicauerunt. 473.
Euſtathiani conuentus. 616.
Eutropius ad eccleſiam, tanquam ad aſylum profugit, quod tamen vetuerat. 547.
Eutropius Imperatoribus ſuaſit, vt legem ferrent, ne quis ad eccleſias, tanquam ad aſylum profugeret. 547.
Eutropius nefariæ legis author quam ipſe patitur. 547.
Eutropius abrogata lege ab eo lata capite plexus. 907.
Eutropius impiæ audaciæ ſuæ pœnas dedit, cùm capite truncatus ſit. 907.
Eutropius inter Imperatoris Eunuchos præcipuus erat. 907.
Eutropii lex, ab ipſo authore primùm violata. 907.
Eutropius lector tortus, vt authorem incẽdii proderet, fortiter obiit. 918.
Eutropius apparuit in ſomno Syſinnii epiſcopi Nouatianorum mœrens ob raritatem virorum bonorum. 919.
Eutropii arrogantia. 908.
Eutropii cura ſancitur lex, præcipiens, ne quis ad eccleſiam confugeret. 907.
Eutropio caput cur amputatur. 547.
Eutyches Chriſti corpus non ex eadem ſubſtantia cum noſtro corpore conſtare aſſeruit. 939.
Eutyches Chriſtum ex duabus naturis fuiſſe ante incarnationem, ſed poſt vnam ſolum in eo extitiſſe naturam affirmauit. 939.
Eutyches religioſiſſimus abbas. 939.
Eutychis error, de quo concilium prouinciale cogitur Conſtãtinopoli. 939.
Eutychianus loco Felicis Romæ epiſcopus fit. 160.
Eutychianus in aulam Imperatoris recipitur, hominem morte liberat. 418.
Eutychius & Theophronius in mortem Chriſti, non in Trinitatem baptizandum aſſerebant. 861.
Eutychius Conſtantinop. poſt Menam epiſcop. 1012.
Eutychii item Nouatiani alia hæreſis. 890.
Eutychii ſententia licere etiam in mortuos hæreticos anathema mittere. 1011.
Eutychium epiſcopum ſuum Conſtantinopolitani prorſus è medio ſuſtuliſſent, niſi Deus auertiſſet cur. 1023.
Eutychiani pietas. 418.
Eutychianus multorum corporibus, animiſque medicinam fecit. 418.
Eutychianus licet Nouatianus, miraculis clarus. 733.
Eutychiani ad aduentum carceris fores ſua ſponte patuerunt. 418.
Eutychiani præſentia vincula captiuo ſponte ſua ceciderunt. 418.
Eutychiano fores occluſæ, ſponte pateſiunt & vincula excidunt. 733.
Euzoius Arianæ ſectæ patronus. 487.
Euzoius Arianorum antiſtes. 829.
Euzoius fruſtra Athanaſiũ apud Imp. Iouianũ accuſat. 845.
Euzoius fruſtra conatur Arianiſmum promouere. 845.
Exactiones auri, & argenti Licinij. 122.
Examen prophetarum Montaniſtarum. 105.
ἑξαπλᾶ Origenis, id eſt, ſeptuplex ſacrarum literarũ verſio. 122.
Excidium Hieroſolymitanum luctuoſiſſimum. 46.
Excommunicat Ambroſius Theodoſium maiorem. 700.
Excommunicatur Dioſcorus cum fratribus. 555.
Excommunicatio hæreticorum. 507.
Excommunicatio quid prodeſt. 700.
Excommunicatio quàm metuenda, quanti facienda. 712.
Excommunicatus fuit Origenes ducentis annis poſt mortem à Theophilo epiſcopo. 587.
Excommunicatus Theodoſius maior, fletu & lacrymis octo menſes pœnitentiam agit. 700.
Excommunicatus Theodoſius iunior hoc vinculum non contempſit, & quid egit. 712.
Excommunicatus fuit Iſidorus à Theophilo, cur. 910.
Excommunicati Apollinarij ambo aliique multi, quòd recitari hymnum in Bacchi laudẽ à profanis audiuiſſẽt. 861.
Excuſatio bonorũ myſteriũ trinitatis capere nõ valentiũ. 596
Exemplum vindictæ diuinæ in Maximini morbo. 192.
Exemplum epiſcopalis libertatis. 150.
Exequias matris ſuæ Helenæ Cõſt. Imp. ſplẽdidè celebrat. 312.
Exercitus Tiberij contra Choſroem. 1021.
Exhortatio ad Arianiſmum amplectendum. 681.
Exilium Imperatores mandato Chriſtianis imperatur. 145.
Exilium Ioannis Chryſo. magna grando eſt ſubſecuta. 921.
Exilium cum Iuſtinianus indixiſſet Anaſtaſio, & ſuis ſacerdotibus, obiit. 1013.
Exilio plectuntur ex orthodoxis octoginta. 676.
Exilio clarior factus Ioannes Chryſo. 922.
Expiandi ritus apud Gentiles. 722.
Expilatores ſepulchrorum etiam ab Ethnicis grauiter puniebantur. 168.
Exultatio recens eccleſiæ pacatæ. 223.
Ezechielis prophetia à Proclo epiſcopo accommodata, magna hominum admiratione. 586.

F.

Fabianus Romanus. 19. Epiſcopus miraculoſè factus. 129.
Fabianus Rom. epiſcop. martyrium ſubit. 152.
Fabricator mali non eſt Deus. 106.
Fabula de Argonautarum reditu. 723.
Fabulæ de Chriſto, & Pilato paſſim ſparſæ, pueriſque diſcẽda traditæ. 197.
Fabularum commenta. 373.
Fabuloſa Papiæ ſcriptis ineſſe. 64.
Faces accenſæ, & Crucis argentea ſigna populũ præcedebant. 908.
Facie ad faciem Iacob Deum vidit. 4.
Fato euicto, in domiciliis æternis ætatem degemus. 353.
Factio Praſinorum. 1008.
Facultates ſuas in reparationem Dei templorum impendit

Olypias

Olympias eccleſiæ miniſtra. 919.
Fames toto orbe ab Agabaro prædicta. 26.
Fames vrgens Hieroſolym. 42.& 43.
Fame,& gladio occiſorum numerus Hieroſolym. 46.
Fames grauis Alexandriæ in perſecutione. 151.
Fames repentina paßim graſſata. 199.
Fames & peſtis duo tela mortis. 200.
Fames grauis in bello Armeniano. 200.
Fames tam horrida, vt multi herbis lethalibus veſcentes perierint. 200.
Fames tanta, vt non pauci fœnum ederent. 200.
Famis diritate Maximinus tyrannus confectus. 205.
Fames extrema Romæ. 270.
Fames ingens in Phrygia ob crudelitatem in Catholicos immiſſa. 509.
Fames in obſidione Romam affligit. 927.
Fames Romanos miſerandum in modum infeſtat. 928.
Fames lugenda ſub Iuliano, in qua homines beſtiarum pabulo veſcuntur. 843.
Fames leuata per ſalutarem Dei prouidentiam. 955.
Fame ſacerdotes Hieroſolym. miſerabiliter perierunt. 34.
Fame graui pereuntes Iudæi Hieroſolym. pelles ſcutorũ auulſas mandunt. 44.
Fame coacta mulier Iudæa proprio filio veſcitur. 45.
Fame luctuoſa Hieroſolym. quiſquiliarũ pondo vnũ drachmis quatuor atticis vendebatur. 45.
Fame contabeſcunt martyres in patibulis, clauis affixi. 169
Fame Romani inualeſcente, caſtaneis pro frumento vtuntur, & nonnulli carnes humanas guſtaſſe in ſuſpicionem venerunt. 928.
Famem fore Agabarus propheta vaticinatur. 24.
Familia Iudæorum apud proſelytos in tabulariis reſeruabãtur. 13.
Famoſum in Chriſtum ſcriptum ex temporum obſeruatione confutatum. 16.
Fatum ex Deo eſſe, eiuſque approbator Conſtantinus. 345.
Fauſtus,& Paulus homicidæ. 1008.
Febris Herodis tepidior. 15.
Felix diaconus Syluestri Rom. pontifi ab hæreticis Pontifex Romanus fit. 237.
Felix diaconus Romanus. 638.
Felix Iuliani cum Perſis prælium. 841.
Felicis interitus ex ſanguinis horribili fluxu 651.
Felicis ad Zenonem Imp.& Acacium literæ. 980.
Feneſtra templi Serapidis mirè aptata. 253.
Feria quarta, quæ dicitur Paraſceue, leguntur ſcripturæ, & doctores interpretantur. 559.
Ferro exuſti martyres. 94.
Feſtiuitates dedicationum per omnes ciuitates. 208.
Feſtiuitas publica in martyrum reliquiarum inuentione. 925.
Feſtum paßionis domini. 33.
Feſtum Polycarpi martyris. 96.
Feſtum Paſchatis ſemper celebratum. 109.
Feſtum Paſchatis quando celebrari debeat. 149.
Feſtum Paſchæ nouilunio primi menſis celebrari debet Anatolij ſententia. 161.
Feſtum Paſchatis æquinoctio verno celebrari oportere. 162.
Feſtum Paſchæ. 166.
Feſtum Hecatombæ gentilium. 173.
Feſtum Nataliorum fortunæ Cæſarienſium. 184.
Feſtum triumphale ad Dei honorem egit Imp. Conſtant. pace eccleſiæ compoſita. 303.
Feſtum Paſchæ ſpes immortalitatis. 304.
Feſtum Paſchæ Chriſtus nobis tradidit. 304.
Feſtum Paſchæ non bis in anno recolendum. 304.
Feſtum Paſchatis ſacratißimum eſt. 305.
Feſtum Petri martyris Alexandriæ celebratur. 233.
Feſtum Conſt. Imp. ob victoriam peregit. 406.
Feſtum Petri martyris Alexandriæ. 410.
Feſtum dedicationis templi celebratur. 430.
Feſtum ſolemne Hieroſolym. dedicationis celebratur. 432.
Feſtum Paſchatis de more inſtitutum eſt. 537.
Feſtum natalis Seruatoris celebratur. 558.
Feſtum Pentecoſtes celebratur in primitiua eccleſia. 582.
Feſtum Conſtantinopoli quotannis ob eccleſiam ab incendio ſeruatam, celebrabatur. 585.
Feſtum Conſtantinus inſtituit propter Concilium Nicænum feliciter expeditum. 609.
Feſtum diuinum Conſtantinopoli. 702.
Feſtum in Mambre ab omnibus agitur Iudæis, Gentibus, & Chriſtianis. 744.
Feſtum quotannis Alexandriæ celebratur, plurimis per totam vrbem lucernis accẽſis, & precibus ad gratias Deo agendas fuſis. 843.
Feſtum ſolenne agitur Alexandriæ ob inundationem, quæ ibi accidit. 843.
Feſtum diem mortis Nilammonis monachi ſanctißimi celebrare ſolenne. 919.
Feſtum Pentecoſtes. 934.
Feſtum ſolemne in honorem Ignatij martyris. 943.
Feſtum iubetur fieri in templo Euphemiæ martyris, deliciis, & opiparis epulis celebrari cur. 949.
Feſtum reſurrectionis ſanctum. 954.
Feſtũ annuũ dominicæ reſurrectionis,& quadrageſimæ. 916.
Feſtum Chriſti Natalis. 916.
Feſtus dies paſchatis ſalutaris. 341.
Feſtus dies Aſcenſionis Seruatoris celebratur Conſtantinop. à toto populo. 577.
Feſtus dies talis, qualẽ nemo aliquando viderat, celebratur. 711.
Feſtus dies in Mambre ab omnibus hominibus quanta religione celebratur. 744.
Feſtus dies reſurrectionis colitur. 750.
Feſtus dies agitur Alexandriæ, quo die Petrus martyr obiit 754.
Feſtus dies in celebrationem ſancti Hilarionis. 781.
Feſtus dies in honorem ſancti Simeonis. 942.
Feſtus dies Natalis Chriſti celebratur. 853.
Feſtus dies Paſchatis ſolemnis. 957.
Feſto Paſchæ Hieroſolym. Iudæi ſeditione perierunt. 34.
Feſto Reſurrectionis Chriſti Theodoſia virgo martyrium paſſa in mare proiicitur. 177.
Feſto Paſchatis Imp. Conſt. cum cæteris pernoctabat. 336.
Feſto Pentecoſtes Conſt. Imp. vitæ dies vltimus. 338.
Feſto publico Antiochia martyres Iuuẽtium,& Maximianũ honorifice quotannis celebrat. 659.
Feſto die ſtella miraculoſe,& ſancti Simeonis facies videtur in templo. 942.
Feſti Paſchatis celebritas. 151.
Feſti Paſchatis celebrandi error. 161.
Feſti dies cebrantur ob tyrannum, & eccleſiæ hoſtem Licinium deuictum. 223.
Feſti dies celebrantur. 274.
Feſti Paſchatis celebrandi diſſenſio. 300.
Feſti dies,& conuentus in eccleſia. 589.
Feſti dies martyrum celebres,& epiſcoporum memoriæ. 821.

Feſtorum celebrationem Dionyſii Alexand. epiſtolæ continentes. 149.
Feſtorum celebrandorum epiſtola Dionyſii Alexandrini. 152.
Feſtorum dierum leges Apoſtoli non ſanxerunt, ſed rectæ vitæ authores fuerunt. 537.
Feſtorum celebritas. 149.
Feſtos martyrum dies gentium præfectos celebrarent ſanxit Imp. Conſt. 316.
Feſtos dies Alexandrini, Athanaſio ſuo paſtore reuerſo, agere cœperunt. 633.
Feſta, & eorum exercitia. 133.
Feſta, ieiunia, vigilias, & reliqua eccleſiæ ſtatuta Apoſtoli inſtituerunt. 33.
Feſta dominicæ reſurrectionis, & ſabbatum ſecundum iudaicam conſuetudinem ſeruabant. Ebionæi. 56.
Feſta, & memoriæ martyrium celebrantur. 76.
Feſta, ſeu paſchales epiſtolæ Dionyſii. 149.
Feſta paſchatis ſemper Chriſtiani celebrarunt. 151.
Feſta gentiles celebrantes ad certamen cum beſtiis Chriſtianos proferebant. 172.
Feſta varia celebranda. 365.
Feſta amplectuntur homines, vt ſe à laboribus relaxent. 537.
Feſta celebranda quo die cuique libuerit, reliquerunt Apoſtoli. 537.
Feſta cuiuſque ſeptimanæ occurrebant in Sabbatum, & dies dominicos. 551.
Feſta gentilium Valentis Imp. permiſſu reuiuiſcunt. 684.
Feſta ſolennia. 908.
Fides Ioſephi in hiſtoria probata teſtimonio Imperatorum. 49.
Fides, & confeſſio baptiſmum præcedunt. 143.
Fides Apphiani martyris adoleſcentis. 174.
Fides, & pietas ſimulata Maxentij, eiúſque tyrannis. 189.
Fides captiuæ mulieris miraculis comprobata. 231.
Fides non in verbis cuiuſque, ſed carceribus, & exiliis probabatur. 245.
Fides verior, quæ oculis videtur, quàm quæ auribus percipitur. 246.
Fides nouis miraculis quotidie ſe patefaciebat. 308.
Fides vna ſit, vna conſenſio, vnum diſciplinæ inſtitutum. 404.
Fides quotidie nouis ſeipſa miraculis patefacit. 415.
Fides quanto plus hominis captum vincit, tanto cæleſtes res ſunt valentiores. 415.
Fides quotidie nouis miraculis ſe ipſam patefacit. 612.
Fides ſolis accuſatoribus, licet fide dignis non habenda, ſed altera auris integra ſeruanda reo. 623.
Fides concilij Sardicenſis. 630.
Nicææ ſtabilita, ſola perpetuo tenenda. 642.
Fides Theodoſii iunioris erga diuinas leges. 712.
Fides Conſtantinopoli adeò prouecta fuit, vt Iudæi complures, Græci ferè omnes Chriſtiani facti fuerint. 743.
Fides Nicæna regnante Iouiniano caput extulit. 845.
Fides Nicæna Apoſtolica authoritate ſtabilita eſt. 859.
Fides Nicæna vt eſſet rata Theodoſius legem tulit. 883.
Fides laborabat Conſtantinopoli multis miſeriis, & difficultatibus. 920.
Fides vna, Deus vnus, vnum baptiſma. 936.
Fides Nicæna lecta, & approbata in concilio Chalcedonẽſi. 966.
Fides vna, vnus dominus, vnum baptiſma. 967.
Fidei vis exemplo Abgari. 20.
Fidei veteris canonem hæretici abrogarunt. 112.
Fidei prima principia inſtituuntur. 213.
Fidei quæ ſunt, ſacerdotum eſt diſtinguere. 225.
Fidei virtutem habet ſimplicitas. 225.
Fidei confeſſio Conſtantini ad prouincias ſcripta. 291.
Fidei formula ab Euſebio Pamph. conſcripta in Nicæno concilio. 408.
Fidei expoſitio epiſcoporum Orientalium ad Occidentales. 445.
Fidei formula à quatuor epiſcopis Conſtant. oblata. 445.
Fidei formula Sirmii à Marco græcè ſcripta. 460.
Fidei confeſſio epiſcoporum Sirmii concilii cur ab ipſiſmet reuocata. 462.
Fidei totius caput Trinitas eſt. 462.
Fidei Arianorum confeſſio oblata patribus in concilio reiicitur. 463.
Fidei formula ab Vrſacio, & Valēte exhibita Arimini. 463.
Fidei confeſſio. 595.
Fidei formula Nicæni concilii in eccleſiis adhuc ſeruatur. 600.
Fidei formula ab Euſebio propoſita. 607.
Fidei formula in concilio Nicæno edita. 607.
Fidei Nicęnæ expoſitio. 641.
Fidei conſtantia Publicæ nobilis matronæ Ioannis Antiocheni matris. 661.
Fidei ob meritum Theodoſius victoriam de Eugenio tyranno reportat. 707.
Fidei confeſſione ſenis idiotæ ad fidem tractus argutus philoſophus in Nicęna ſynodo, magna omnium admiratione. 736.
Fidei formula per Arianum Imperatori oblata. 763.
Fidei Nicenæ formulam impugnauit Theognis, & Euſebius 768.
Fidei formula μακρόστιχος Orientalium epiſcoporum ab Occidentalibus non admiſſa cur. 776.
Fidei tres formulæ neque verbis, neque ſenſu cōſentientes. 793.
Fidei Nicænæ aſſertores miſerè tractati. 854.
Fidei fundamenta, quæ rata eſſe debent, communi omnium conſenſu conceduntur. 940.
Fidei orthodoxæ, & eccleſiæ Catholicæ Petrus apoſtolus baſis, & fundamentum. 951.
Fidei orthodoxæ fundamentum, & eccleſiæ Catholicæ baſis, & petra Petrus Apoſtolus. 965.
Fidei duodecim capita. 968.
Fidei ſynceræ ſubſidio imperium Romanum conſeruatū 977.
Fidei quatuordecim articuli. 1012.
Fidei vera ingenua confeſſio eſt prima omnibus hominibus ſalus. 1015.
Fidem Chriſti conſtanter Simeon coram Traiano eſt confeſſus. 59.
Fidem qui negauerant conſcientia vexababantur adeò, vt ab aliis dignoſcerentur. 90.
Fidem recipientes hæretici non temerè ſunt in eccleſiam admittendi. 112.
Fidem quiddam indifferens Helceſaitæ hęretici aſſerebant. 132.
Fidem, & confeſſionem Nouatus condemnauit. 143.
Fidem qui fecerant irritam, in eccleſia gradum ſuum recuperare nequeunt. 429.
Fidem ſacræ ſcripturę proponunt, non artem diſſerendi. 491.
Fidem amat Deus. 618.
Fidem patris quòd mutaſſet Conſtantius Imp. lamentatus, vitę diem ſupremum obiit. 652.
Fidem Chriſtianam omnes homines, præter Iudęos, prompto animo ſuſceperant. 718.

Fidem vnam, eandemque diuina prouidentia tenere neceſſe eſt. 735.
Fidem Nicænam viuo Conſtantino nemo aperte reiicere eſt auſus. 769.
Fidem, & religionem qui ſacerdos prodidit, non amplius ſacerdotio fungi debet. 848.
Fidem ac Deum non negligere oportet hominum cauſa. 853.
Fidem Catholicam prædicat, qui ſanatus fuerat olei vnctione per monachos Aegypti. 856.
Fidem Chriſti amplectitur inſula, abacto à puella dæmone, monachorum opera. 856.
Fidem ab Apoſtolorum temperibus occidentales traditam ſtudioſe ſeruabant. 859.
Fidei ſymbolum Nicænum. 227.
Fide Chriſti accepta ab Iberis captiua carcere liberatur, & ad Conſtantium mittitur. 231.
Fide ſine arte diſſerendi aduerſariis facile reſiſtitur. 491.
Fide Abraham multa hominum milia profligauit. 507.
Fide Chriſti audita homines priſtinam ſuam religionem, legéſque patrias aſpernati ſunt. 719.
Fide Chriſtiana ſanantur ægroti. 747.
Fide noſtra in Deum freti, nihil deſperare debemus. 921.
Fide Chriſtiana Imperium Romanum creuit. 992.
Filius Dei, pontifex magnus, patris propheta. 366.
Filius Dei apparuit propria perſona antiquis patribus, & legem dedit. 446.
Filius eſt caput omnium creaturarum, & filij caput Deus. 461.
Filius dei creatura non eſt. 449.
Filius Dei in ſinu patris. 592.
Filius Dei, quia naturalis eſt, nihil cum aliis eiuſdem filiis cõmune habet. 594.
Filius Dei patri ſimilis. 595.
Filius eſt Character paternæ eſſentiæ. 596.
Filius eſt patris ſplendor. 596.
Filius quo à Patre differat. 596.
Filius Dei ingenitus, verbum, virtus, ſapientia ſola patris, Deus verus, ſplendor gloriæ, forma paternæ eſſentiæ. 601.
Filius Dei quo modo vnigenitus, & primogenitus. 630.
Filius ſacerdotis gentilis Chriſtianus factus diuinitus cuſtodia liberatur. 658.
Filius ſacerdotis gentilis Chriſtianus factus patrem ad verã traduxit religionem. 659.
Filius patri non tantùm ſimilis, ſed & Conſubſtantialis. 667.
Filius quomodo Patri Conſubſtantialis. 669.
Symboli Nicæni confeßio. 670.
Filius Patri Conſubſtantialis. [illegible]1.
Filius in terris dũ viueret in carne, in cœlis cũ patre erat. 697.
Filium Dei Abrahamo eſſe viſum. 744.
Filius Dei ieiuniis, & orationibus coli debet. 746.
Filius patri conſubſtantialis ſententiarum decreto confirmatur. 844.
Filius eſt patri ſecundum ſubſtantiam ſimilis. 845.
Filius ex ſubſtantia patris genitus eſt. 845.
Filius Valentis moritur ob inſidias patris in Baſilium paratas. 853.
Filius non ὁμοούσιος *in concilio apud Antiochiam Chariæ, ſed* ὁμοιούσιος *decernitur.* 879.
Filius Dei dicitur ſecundum carnem eſſe natus. 966.
Filius Dei in ſua natura non eſt paſſus, nec reſurrexit diuinitate. 966.
Filius Dei Deus ex Deo vero, lumen de lumine, per quem omnia facta ſunt. 966.
Filius hominis cur vocatur Chriſtus. 966.
Filius Dei non aſſumpſit perſonam aſſumendo hominẽ. 966.
Filius Dei corpore patiebatur, inerat ille, qui pati non poterat. 966. & 967.
Filius Dei cum homo factus erat, non depoſuit, quod propriũ erat, ſed manſit, quod erat. 968.
Filius ex diuina patris eſſentia genitus. 697.
Filius æqualis patri, & Spiritui Sancto. 1015.
Filius à patre genitus, non factus. 1015.
Filius Dei Chriſtus, vna perſona, ſiue vna proprietas eſſentiæ diuinæ. 1016.
Filius Dei quòd factus ſit homo, non deſinet deus eſſe. 1016.
Filij dei ſubſtantiam vel angelorum captum ſuperat. 593.
Filij Dei proprietas immutabilis. 594.
Filij Dei incarnatio. 966.
Filij Perſona incarnata eſt. 978.
Filij pauci patribus ſimiles. 99.
Filij Iſrael deſerta vix duabus hominum ætatibus peragrarunt. 150.
Filij per Chriſtum Dei ſiunt adoptiui. 594.
Filium Deus pater gignere, non condere dicitur. 449.
Filium nemo nouit, niſi pater, nec patrem, niſi filius. 2.
Filium Dei de cœlo deſcendiſſe Paulus Samoſ. nullo modo confiteri voluit. 158.
Filium Dei τρεπτὸν, *id eſt, mutabilem Ariani impiè credebant.* 227.
Filium Dei ſolum hominem eſſe affirmarũt Photinus, eiuſque præceptor Marcellus. 445.
Filium Dei liberi arbitrij expertem quidam impie dicebãt. 446.
Filium Dei cum corpore animam habuiſſe. 483.
Filium ex iis, quæ non ſunt ortum eſſe, quàm ineptum ſit. 593.
Filium ex relatorum loco Deo patri coæuum oſtendi. 593.
Filium à patre ſemper exiſtere. 596.
Filium Dei principium ex Maria habuiſſe, eiuſque regnum finem habiturum aſſeruit Marcellus. 768.
Filium creatum eſſe aſſeruit Aetius. 862.
Filium patri diſsimilem fuiſſe aſſeruit Aetius. 862.
Filium ſimilem patri dicendum eſſe concilium Ariminenſe decreuerat. 862.
Filium coæternum cum patre veteres dixerunt. 885.
Filium Dei dum confitemur hominem, Deum eſſe non negamus. 1016.
Filium Dei dum Deum confitemur, non inficiamur hominem eſſe. 1016.
Filios Conſt. Imp. pietatem, & Imperij adminiſtrationẽ grauiter docet. 335.
Filiis Imperatoria ornamenta largitur Conſt. Imp. 335.
Filios Dei duos, vnum ante ſecula, alterum poſt carnẽ ex Maria aſſumptam quidam dixerunt. 697.
Filios duos, aut Chriſtos quidam eſſe ſtatuerunt. 986.
Filia ſacerdotis pagani miraculo dæmonibus liberatur. 516.
Filia ſacerdotis Gẽtilis dæmonio agitata à Macario monacho ſanatur. 836.
Filiæ prudentis munus. 685.
Filiæ Philippi mortuum ſuſcitarunt Hierapoli. 899.
Firmiliani tyranni, & ſimilium ob in Chriſtianos contumelias gladio interitus. 184.
Flagello Maximinus toto corpore percuſſus. 203.
Flamma ignis Hieroſolym. Iudæos vorans. 242.

Flauia Domicilla, multíque alij ob fidem exilio mulctati. 50.
Flauianus Alexandriæ epiſco. ob iuſiurandum violatum odio habitus. 533.
Flauianus, & Diodorus primi Hymnos Dauidicos in choro alternis canendos tradiderunt. 644.
Flauianus epiſcopus Antiochiæ. 672.
Flauianus Chriſtianæ palæſtræ magiſter. 684. & 685.
Flauianus, & Diodorus arcus contra Arianos tẽdebãt. 685.
Flauianus retia hæreticorum publicè, & priuatim diſputando diſrupit. 685.
Flauianus vir pientiſsimus. 690.
Flauianus Hyparchus vir eximius. 895.
Flauianus epiſcopus deſignatus. 695.
Flauianus ob periurij notam à ſuis repudiatus. 887.
Flauianus ad petras incolendas damnatus. 987.
Flauiani, & Diodori in fouendis orthodoxis ſtudium. 684.
Flauiani in Imperatorem libertas. 706.
Flauiani Antiochenorum legati in Imperatore flectẽdo prudentia. 896.
Flet mundus in Chriſtianorum perſecutione. 292.
Florentius epiſcopus Sardenſis concilio Chalcedonenſi aderat. 966.
Florinus, & Blaſtus viri eccleſiaſtici hæretici. 101.
Florinus hæreticus dicebat Deum mali authorem eſſe. 106.
Flori præſidis, & Imperatoris opera ſedata Alexandriæ ſeditio. 954.
Fluuius perſecutionis natura ferè aridis, agros, et vias obruit. 150.
Fluuio ſacrificabant Aegyptij. 894.
Fluuiorũ continuus curſus ſpeciẽ præ ſe fert vitæ æternæ. 436.
Fœdera cum Perſis regnante Iouiniano ad annos triginta facta fuerunt. 847.
Fœlix pontifex Romæ creatur loco Dionyſii gentilis. 159.
Fons Caſtalius diuinandi vim hominibus tribuere credebatur. 836.
Fons Emaunntis ſalutaris, in quo ægroti loti ſanantur. 838.
Fons precibus Donati epiſc. editus. 898.
Fontes templi Chriſtianorum Tyri ad abluendum corporis ſordes. 213.
Fons Caſtalia, vnde vaticinandi vis hauriebatur. 943.
Fontes nonnulli per terræ motum exiccati. 944.
Formam temporis delet longinquitas. 343.
Fortitudo mulieris Romanæ in conſeruanda caſtitate. 929.
Fortunæ ſacra Iulianus facit. 488.
Fortunæ ſtatua in Iuliani regia. 488.
Fortunæ fanum. 659.
Fortunatiſsimus in rebus gerendis Conſtantinus Imp. 769.
Fortunæ ſacrificabat Iulianus Conſtantinopoli. 822.
Fortunæ templum in honorem diui Ignatij conſecratum. 943.
Forum Conſtantini. 435.
Forum Conſtantini. 960.
Forum Tauri. 773.
Franci Romanorum agros in finibus Galliæ ſitos populantur. 773.
Francorum gens. 442.
Francorum gentem deuincit Conſtans. 442.
Francos, & Alemanos Conſtantinus in auxilium vocauit. 930.
Fratres Imperat. Conſtant. ſubditos appellabat. 603.
Fratres qui longi vocantur. 910.
Fratricida Domitianus fuit. 992.
Fraude, & dolo Licinius in Conſtantinum eſt vſus. 221.
Frenum ex clauis crucis Chriſti cõpoſuit Conſt. Imp. ad bellum contra hoſtes Chriſti. 224.
Frumentius qua cauſa ſit ſacerdos. 230.
Frumentius primus Indorum epiſcopus. 423.
Frumentius qua diligentia Chriſtianos apud Indos curat. 423.
Frumentius, & Aedeſius pueri ad Indos Meropium philoſophum diſcendi ſtudio comitati ſunt. 759.
Frumentius ſacerdos cur, & quo modo inſtitutus ſuit. 759.
Frumẽtius Alexandriæ ordinatus epiſcopus in Indiam mittitur. 700.
Frumentius apud Indos euangelium docens, miraculis, & virtutibus clarus. 760.
Fugit Chriſtus manus Herodis in Aegyptum delatus. 14.
Fugere quàm perſequi honeſtius, & melius. 484.
Fugere noluit tyrannos Marcus Arethuſæ epiſcopus propter ſuas oues. 655.
Fulmen in hoſtes. 95.
Fulmen Apollinis incendit delubrum, ciúſque ſtatuam in cineres redegit. 657.
Fulmine ſublatum Apollinis oraculum. 657.
Fulminea legio. 96.
Funus Conſt. Imp. tale, quale ſub ſole nunquam viſum eſt. 339. & 623.
Fur & latro, qui voces ab eccleſia alienas profert. 1012.
Fures in ouili ſuo noctu diuinis cõſtrictos vinculis Spiridiõ ſoluit, eiſque arietem dedit. 727.
Furis fraudulenti fallacia, & pœna qui Spiridionis Epiſcopi liberalitate eſt abuſus. 728.
Fures in caulis Spiridionis diuinitus vincti, & à Spiridione ſoluti. 226.
Furum pœna. 417.
Furum latibula Romæ ſublata. 534.
Furtum quantum ſit peccatum exemplo. 732.
Futura Pulcheriæ, & ſororibus eius Deus reuelabat. 925.
Futura prædicebat Zoſimas à cibis abſtinens. 996.
Futura ſunt hominibus incerta. 1007.
Futurarum rerum Adrianus quo pacto cognitionem hauſit. 836.

G

GAllica vrbs antea Heraclea nominata, incenſa. 1019.
Gainas Gothus affectat Imperium. 347.
Gainas Dæmonio agitatur. 548.
Gainas exuto pudore, argentariorum officinas diripere in animo habuit. 548.
Gainas agitatus dæmonio ad templum Ioãnis Baptiſtæ quaſi precaturus contendit. 548. & 549.
Gainas in Thraciam contendit. 549.
Gainas non ſine miraculo vincitur, & necatur. 549.
Gainas barbarus ſtudet Imperium occupare. 904.
Gainas Arianus intra Conſtantinopolim petit eccleſiam. 904.
Gainas eccleſiam Catholicam turbare conatur. 904.
Gainas homo barbarus ad Romanos transfuga, ex milite gregario dux factus. 904.
Gainas cur ſimulat ſe dæmonio vexari. 905.
Gainas Conſtantinopolim diripere volens, quo ſpectro cohibitus. 905.
Gainæ Scythæ poſtulatio tyrannica. 709.
Gainæ efferа tyrannis. 710.
Gainæ perfidia. 548

Gainæ

Gainæ conatus retectus, & magna barbarorum cæde repreſſus. 549.
Gainæ cum Imperatore pax inita. 904.
Gainæ milites clanculum vigiles portarum interficiunt. 905.
Gainæ fuga. 905.
Gainæ eiuſque barbarorum interitus. 905.
Gainam Arianis eccleſiam petentẽ acerbè reprehendit Chryſoſtomus. 547.
Gaina hoſte declarato, cæduntur barbari incenſa eorum eccleſia. 905.
Gaius epiſcopatum Romæ accipit, Eutychiano defuncto. 160.
Galates Valentis filius. 518.
Galates Valẽtis filius moritur ob inſidias in Baſilium paratas. 853.
Galatæ Imperatoris Valentis filij mors propter patris infidelitatem. 518.
Galatæ, & Phryges Sabbatij morem de Paſchate celebrando ſunt amplexi. 891.
Galeam Conſt. Imp. clauis Chriſti armauit. 229.
Galenus ab hæreticis ſummè colitur. 112.
Galienus declaratur Imperator. 152.
Galienus Imperator Idololatra per dolum occiſus 993.
Galieni pietas. 152.
Galilæi à Iuliano Chriſtiani vocantur. 241. 656. 662. 822. 833.
Galilæi, hoc eſt, Chriſtiani non ſuos modò, ſed & Gentiles alunt. 833.
Galilæorum ſecta. 10.
Galla Placidia Imperatoris ſoror magnam gerit curam pro religione, & eccleſijs. 931.
Gallam Placidiam Conſtantius vxorem duxit. 932.
Gallus Decio Imperatori ſuccedit. 140.
Gallus Cæſar conſtituitur. 459.
Gallus Conſtantij iuſſu interfectus. 461.
Gallus Orientis Cæſar. 653.
Gallus Imperator deſignatus, & in Orientem miſſus. 792.
Gallus Cæſar tranſtulit in Daphnen loculum Babylæ martyris. 836.
Gallus eos, qui Martyrium pro religione Chriſtiana obierãt, colebat. 836.
Gallus Iuliani frater Chriſtianus, Cæſar à Conſtantio deſignatus. 836.
Gallus, & Voluſianus Idololatræ à ſuis copiis è vita extruſi. 993.
Galli, & Celtæ quo tempore Chriſtianiſmum amplexi. 746.
Galli Imperatoris interitus. 794.
Galli, & Iuliani fratrum diſpar religio prodigio declarata. 819.
Galli cædes iuſſu Conſtantij. 820.
Gallos affligunt Alemani. 879.
Galli, Germani, & Britanni à Caio Cæſare quando deuicti. 992.
Gangrenſe concilium in Euſtathium coactum. 782.
Ganymedes. 373.
Gaudium eccleſiæ ob libertatem Chriſtianis redditam. 195.
Gaudium eccleſiæ reuiniſcentis. 207.
Gaudium recens eccleſiæ pacatæ. 223.
Gazenſis popul⁹ in martyres, Euſebium, Neſtabũ, Zenonem. 825.
Genibus flexis orare priſci Chriſtiani ſolebant. 95.
Generationem eius quis enarrabit? 2.
Genealogiarum Iudæorum cura. 13.
Gentiles humanas carnes edebant. 387.
Gentiles matribus commiſcebantur, & ſorores ducebant, filias proprias violabant. 387.
Gentes ſenio confectos laqueo ſtrangulabant, & eorum carnibus veſcebantur. 387.
Gentiles ante quam credant, intelligere non poſſunt. 497.
Gentiles in Chriſtianos ſæuientes, ſe Philoſophos vocabant. 489.
Gentiles pueros, & puellas mactant, eorúmque carnes deguſtant. 489.
Gentiles de Iuliano quales diſſipabant rumores. 818
Gentiles multi ad fidem Chriſti traducuntur. 830.
Gentiles, & Iudæi incantationibus dæmonium expellere nõ potuerunt, quod Hilario, inuocato Chriſti nomine expulit. 831.
Gentiles erroris alumni. 940.
Gentium varia ſcelera. 386.
Gentilium feſta celebrare cœpit Iulianus. 786.
Gentilium eruditione Chriſtianos inſtitui, non caret periculo. 491.
Gentilium doctrina neque à Chriſto, neque ab Apoſtolis approbatur. 491.
Gentilium libros Chriſtiani legere debent, hoc argumento Apoſtoli moniti: attendite, ne per vanam Philoſophiam decipiamini. 491.
Gentilium ſcripta eccleſiæ doctores toto ætatis decurſu lectitabant. 491.
Gentilium proprium homines in deos referre. 498.
Gentilium in Chriſtianos crudelitas. 655.
Gentilium fana vaſtauit Eleuſius epiſcopus Cyzici. 130.
Gentilium religionis apparatus, & politia ad Chriſtianum exemplar à Iuliano inſtituitur. 832.
Gentilium linguæ vt verba ſalutaria proferrent, dei prouidentia, factum eſt. 1035.
Gentilibus an vitio dandum, quòd non omnes ſtatim ob Sibyllæ vaticinia fidem amplexi. 719.
Gentium barbararum vultus truculentus. 323.
Gentium ſcripta non improbat Paulus, qui eis vtitur. 491.
Genus, natura, & eſſentia Chriſti inexplicabilia. 2.
Genus hominum indies magis, ac magis attenuatur. 150.
Genzericus barbarorum dux. 944.
Genzerichus inita cùm Martiano captiuo amicitia, eum liberum dimittit. 948.
Genzerichus barbarus Romam diripit. 955.
Genzericho in Imperium ſucceſſit Honorichus. 999.
Geometriæ hæretici, relictis diuinis ſtudiis, incumbunt. 112.
Georgius Arianus ab hæreticis in locũ Athanaſij mittitur. 236.
Georgius epiſcopus ad camelum alligatus vnà cum beſtia comburitur. 481.
Iulianus Imp. Georgij epiſcopi necem acerbè fert. 481.
Georgius epiſcopus ob Mythræ adytum à gentilibus crudeliter necatur. 481.
Georgius Ariſtotelis, & Platonis libros ſemper habuit in manibus. 565.
Georgius in humanioribus literis excelluit. 565.
Georgius Athanaſio pulſo Catholicos vexat. 791.
Georgius Athanaſij ſucceſſor violentus. 796.

Georgius Apollinario peccata, quæ iam olim per pœnitentiam deleuerat, criminis loco obiecit. 860.
Gepidi populi barbari qui. 1020.
Germanicia vbi ſita. 645.
Germanicus Martyr. 73.
Germanus quanta mala fortiter paſſus ſit. 146.
Germanus dux ſummam imperij inuitus ſuſcepit. 1028.
Germanus verberibus cæditur, vt Imperium ſuſcipiat. 1028.
Germanus de Perſis victoriam reportauit. 1030.
Gerontius Nicomediæ epiſco. ab Ioan. Chryſoſt. expulſus cur. 906.
Gerontius epiſco. quòd dæmonum præſtigiis vteretur, à Ioãne Chryſt. expulſus. 906.
Gerontius epiſcopus, & præſtigiator, ac Medicus peritiſſimus, epiſcopatu pulſus, Medicinam facit. 907.
Gerontius ex duce Conſtantini hoſtis. 930.
Gerontius gladiolo ſibi ipſi cor transfixit. 931.
Gerontij, Alani, & eius vxoris interitus. 930.
Gladiatores lege ſuſtulit Conſt. Imp. 327.
Gladiatorum pugnas compreſſit Conſt. Imp. 421.
Gladiatorias pugnas Romæ Honorius Imperator ſuſtulit, cur. 708.
Globus ignis diuinitus miſſus, qui Iudæos per vicos, ac domos Hieroſoly. adurebat. 242.
Gloria patri & filio, & ſpiritui ſancto à Catholi. per filium & in ſpiritu ab Arianis canebatur. 644.
Gloria Chriſtianorum cruciatibus illuſtrior euadit. 657.
Gloriæ inanis comtemptus. 715.
Gloriam coronæ Martyribus inuidet Iulianus. 650.
Glorificantes ſe deus glorificat. 936.
Glycerius Imperator creatur. 960.
Gnoſticus quis. 513.
Gnoſticæ hæreſeos caput Carpocrates. 67.
Gnoſticorum monachorum ſecta. 514.
Golanduch ſancta Martyr. 1034.
Golanduch Martyris ſanctæ vitam ſcripſit Stephanus Hierapolis epiſcopus. 1034.
Gordianus poſt Maximinum Imperium Romanũ obtinuit. 129.
Gordianus Imperator idololatra à ſuis militibus confectus, extremum diem obiit. 993.
Gorgonius Senator. 164.
Gororanes Perſarum dux in deum blaſphemus, dies 30. vrbem Theodoſiam cum copiis circunſedit, quid euenit. 713.
Gororanes Iſdigerdis Perſarum regis filius in patris tyrannidem ſucceſſit. 714.
Gorpiæus menſis quis apud Romanos. 959.
Gorpieus quis menſis. 995.
Gotthi in Thracias ſe infundunt. 249.
Gotthi ab Hunnis pulſi, qua cõditione in Romani Imp. fines à Valente admiſſi. 522.
Gotthi qua occaſione primùm Chriſtiani facti, & Ariani. 522.
Gotthi quid cauſæ fuit, cur in Arianorum hæreſim inciderint. 688.
Gotthi ab Hunnis pulſi. 873.
Gotthi bipartitò diuiſi. 874.
Gotthi inuictis animis Thraciam vaſtant, Romanis hoſtes facti. 874.
Gotthi in Romanorum ditionem tranſeunt. 874.
Gotthi per legatos pollicentur Romanis ſe ſocios futuros. 874.
Gotthi qua ratione Arianiſmum amplexi. 874.
Gotthorum ciuile, & inteſtinum bellum. 521.
Gotthorum ſeditione bipartitò diuiſorum, aliorũ dux Athalaricus, aliorum Phritigernes. 874.
Gotthos, & Sauromatas Conſtantius vicit. 769.
Gothicum bellum diuinitùs excitatum, vt piis pax eſſet. 687.
Gotthicarum literarum primus Vliphilas Gotthorum epiſcopus inuentor fuit. 874.
Græci illuſtres poſteriores Moyſe, & Prophetis. 86.
Grando inuiſitatæ magnitudinis. 505.
Grando maxima Conſtantinopoli, ob Chryſoſtomum indicta cauſa abdicatum. 559.
Grando inſtar lapidum præceps in terram lapſa. 849.
Grando magna exilium Ioannis Chryſoſto. ſubſecuta eſt. 921.
Gratia à deo data eſt Macario monacho, vt Dæmones contemneret. 865.
Gratiæ deo in primis actæ in Concilio Nicæno. 302.
Gratię deo actæ ob Ioannem tyrannum interfectum à Theodoſio Iuniore. 575.
Gratiæ deo ſunt agendæ, quòd ſuos cruciatibus erudit. 694.
Gratiarum actiones, hymni Martyrum mediis in tormentis. 170.
Gratiarum actio ob expugnatum hoſtem eccleſiæ Licinium. 223.
Gratiarum actiones pro beneficiis humano generi collatis. 293.
Gratias deo agit Romæ Conſtantius de victoria à Maxentio reportata. 271.
Gratias deo agit Conſtant. pro eccleſiæ reſtituta pace. 324.
Gratias Imp. Conſt. deo pro arrepto agit baptiſmate. 338.
Gratias deo, hymnum canentes, cũ egerunt lætitia Chriſtiani. 665.
Gratiis agendis ob tyrannum interfectum, in eccleſia toto die populus & Theodoſius commoratur. 575. & 576.
Gratuitò dona Sp. Sanct. dantur. 97.
Gratianus cum fratre Valentiniano fit Imperator. 249.
Gratianus Imperator pietate inſignis. 249.
Gratianus Imper. Lugduni ſuorum magis, quàm hoſtium vi peremptus. 299.
Gratianus Theodoſium ſibi regni participem aſciuit. 249.
Gratianus Imper. vſu armorum ſtrenuus corpore velox, ingenio bonus erat. 249.
Gratianus Imperator creatus. 505.
Gratianus Valentiniani frater ex Seuera. 522.
Gratianus adſcitus Theodoſio Imperij ſocius. 525.
Gratianus Imp. exules Chriſtianos reuocat, & eccleſias reſtituit, hæreticóſque arcet. 525.
Gratianus Imp. lege libertatem ſingulis ſectis conuentus agendi largitus eſt. 526.
Gratianus Imper. Inſidiis Maximi interfectus. 531.
Gratianus Imp. lege lata epiſcopos ab exilio reuocat. 689.
Gratianus Imperio potitus. 689.
Gratianus Imperator creatus. 849.
Gratianus contra Alamanos bellum geſſit. 886.
Gratiani Imp. pietas. 689.
Gratiani mors, nullo filio hærede Imperij relicto. 698.
Gratiani cędes per Andragathij dolum facta. 886.
Gratiani Imp. lege permittitur cuique vt liberè quæcunque vellet religionem ſectaretur, exceptis Manichæis, Photinianis, & Eunomianis. 879.

Gregorius,

Gregorius, & Baſilius libris ſecularibus reiectis, diuinis operam dabant. 247.
Gregorius Nazianzenus, Baſilius Magnus duo cœli lumina refulgent. 247.
Gregorius Nazianz. in epiſcopatum ſucceſſorem ſibi delegit. 248.
Gregorius Nazianzi in locum patris epiſcopus ſubrogatus. 248.
Gregorius Nazianzenus Iuliani Athenis condiſcipulus. 496.
Gregorius à Nazianzo tranſit ad epiſcopatum Conſtantinopolitanum. 526.
Gregorius Nazianz. Conſtantinopoli cedit. 527.
Gregor. Nazianz. eccleſiæ gubernationem recuſauit. 527.
Gregorius Nazianzenus vir illuſtris. 527.
Gregorius Nazianzenus Saſimorum epiſcopus, deinde Nazianzenorum. 583.
Gregorius Nazianzenus Conſtantinop. Antiſtes declaratus. 693.
Gregorius Nazianz. oppidi parui poſt patrem epiſcopus. 854.
Gregorius Nazianzi epiſcopus. 880.
Gregorius Nazian. præſidebat iis, qui Conſubſtantiale profitebantur Conſtantinop. 880.
Gregorius Nazianz. priuatim Catholicos Conſtantinop. cogit, & docet. 880.
Gregorius propter ſummam eloquentiam non faſtu intumuit 882.
Gregorius armata manu Alexandriam deductus, Athanaſius effugit. 441.
Gregorius Laodiceæ epiſcop. quàm impiè interpretatus eſt deum de deo. 477.
Gregorius Ponticus Neocæſarienſis Origenis diſcipulus. 518.
Gregorius Baſilij frater Nyſſæ epiſco. hæc vrbs eſt Cappadociæ. 528.
Gregorius Nyſſenus orationem in Meletij mortem habuit. 529.
Gregorius Alexandrinus Athanaſij ſucceſſor ſuæ improbitatis pœnas luit. 625.
Gregorius Alexandrinus ab Alexandrinis cæſus. 633.
Gregorius armata manu Alexandriam ingreditur. 773.
Gregorius Cappadox omnibus ætatis ſuæ rhetoribus laudē præripiebat. 835.
Gregorius Laodiceæ epiſcopus Arianus. 860.
Gregorius priuato odio victus Apolinarium ab eccleſia excludit, vnde hereſeos cauſa. 861.
Gregorius, & Baſilius hæreſibus fortiter reſtiterunt. 862.
Gregorius epiſcopatum Conſtantinopolis ab Imperatore, & concilio electus recuſauit. 882.
Gregorius Pontifex Antiochiæ. 943.
Gregorius cognomento Thaumaturgus, quòd eximia edebat miracula. 986.
Gregorius Antioch. Anaſtaſij ſucceſſor. 1017.
Gregorius Antiochenus Gregorij theologi virtutes eſt imitatus. 1017.
Gregorius Antioch. monaſterio in mõte Sina præfectus fuit, mandato Iuſtini Imp. 1017.
Gregorius Antioch. ita diligens, vt nihil in craſtinum diſtulerit. 1017.
Gregorius Antioch. magnificas pecuniarum fecit largitiones. 1017.
Gregorius Antiochenus non potuit adduci, vt hominū pertimeſceret poteſtatem. 1017.
Gregorius Antiochenus obſeſſus à barbaris, in grauiſſima incidit pericula. 1017.
Gregorius Antioch. primū monaſticam egit vitam. 1017.
Gregorius Antioch. ob poëticam facultatem, magnam apud omnes gloriam conſecutus eſt. 1017.
Gregorius vidit viſionem cælitus demiſſam, quæ Mauricio Imperium fore portendebat. 1024.
Gregorius Antioch. epiſcop. populi tumultu in eum excitato, authore Aſterio, afficitur. 1029.
Gregorius epiſcoporum, & ſenatus authoritate abſoluitur, & epiſcopatui reſtituitur. 1029.
Gregorius Theopolitanus epiſcopus militibus gratus. 1030.
Gregorius oratione, & lachrymis militum mentes mutauit. 1031.
Gregorius mandato Mauricij ad caſtra profectus, cur. 1032.
Gregorius epiſco. ad Choſroem à Mauricio mittitur. 1033.
Gregorius podagra correptus, cum medicamentum ebibiſſet, è vita migrauit. 1036.
Gregorij Neocæſarienſis miracula. 518.
Gregorij quatuor fuere. 518.
Gregorij epiſcopi crudelitas. 634.
Gregorij duo, Nazianzenus, & Nyſſenus, quorum hic frater Baſilij, ille ſocius ſtudiorum eius, & adiutor fuit 687.
Gregorij Alexandrini epiſcopi in Catholicos rabies & in Gentiles. 816.
Gregorij Alexand. cædes, eiuſque corpus crematur. 824.
Gregorij Naziãz. & Baſilij amicitia, à pueris educatio, & artium liberalium magiſtri. 854.
Grego. Nazianz. prædicatione templum Conſtantinop. reuixit. 881.
Gregorij Neocæſarienſis miraculum. 899.
Gregorij Antiocheni vitæ inſtitutum, & probatiſſimi mores. 1017.
Gregorij accuſator falſus neruis excruciatus, & circum ciuitatem actus, exilio mulctatur. 1029.
Gregorio epiſcopatus Alexandriæ defertur. 440.
Gregorio à ſuis Alexandria pulſo, ſubſtituitur Georgius. 774.
Gregorio quid prædixit Simeones. 1035.

H

HAemorrhoiſſa Chriſti ſtatuam Paneade erexit. 838.
Hæreſis peſtifer morbus, & contagionis plenus. 22.
Hæreſis venenum lethale, & acerbum. 22.
Hæreſis Cataphrygum. 38.
Hæreſis cauſa, pulchritudo vxoris Nicolai. 57.
Hæreſis Cerinthi. 57.
Hæreſis Nicolaitarum vnde cœperit. 57.
Hæreſis Nicolaitarum exiguum valde tempus durauit. 57.
Hæreſis Artemonis. 111.
Hæreſis Ieſum ſolum hominem eſſe aſſeuerans. 111.
Hæreſis Docetarum, id eſt opinatorum. 120.
Hæreſis Ebionitarum. 123.
Hæreſis Berylli, à qua reuocatus fuit per Origenem. 130.
Hæreſis Helciſaitarum, eorúmque dogma. 132.
Hæreſis Nouati. 136.
Hæreſis Nouati damnata in Concilio coacto Romæ. 136.
Hæreſis Sabellij. 143.

Hæreſis de millenario annorum numero. 152.
Hęreſis Nepotis epiſcopi. 152.
Hæreſis Cerinthiana vnde orta. 154.
Hæreſis Pauli Samoſateni Anthiochiæ epiſcopi. 156.
Hæreſis Pauli Samoſat. concilio dãnatur, & Paulus ab eccleſia vniuerſa exturbatur. 157.
Hæreſis Arij qualis. 224.
Hęreſis Arij in tres diuiſa ſectas. 238.
Hæreſis Sabellij. 239.
Hæreſis Apollinaris. 251.
Hæreſis Ariana, & eiuſdem origo. 400.
Hæreſis Ariana ab eccleſia Alexand. exorſa, in varias ſerpſit eccleſias. 400.
Hæreſis Arij talis erat, deum non ſemper patrem fuiſſe, Verbum ex nihilo ortum. 400.
Hæreſis Luciferiana. 654.
Hæreſis & dogma Audæanorum. 671.
Hæreſis impia Meſſalianorum. 672.
Hæreſis Meſſalianorum principes qui. 671.
Hæreſis Ariana abſurdiſsima probatur 681.
Hæreſis Ariana in concilio Nicæno prorſus condemnata fuit. 756.
Hæreſis Marcelli. 756.
Hæreſis Apollinarij. 70.
Hæreſis Eunomiana nouam baptiſmi formam inducebat. 861.
Hæreſis, quæ non in Trinitatem, ſed in mortem Chriſti baptizandum aſſerebat. 861.
Hæreſes repreſsit Theodoſij Imperium. 862.
Hæreſis Apollinaria aſſeuerabat Chriſti carnem ab æternitate in filio dei fuiſſe. 863.
Hæreſis Eutychij item Nouatiani alia. 890.
Hæreſis Sabbatiana vnde. 891.
Hæreſis Anthropomorphitarum. 909.
Hæreſis Anthropomorphitarum inimicitia creuit. 910.
Hæreſis Neſtorij quàm impia. 934.
Hæreſis Eutychis. 939.
Hæreſis Neſtorij damnata ſanctione Theodoſij Imp. 940.
Hæreſis in eccleſia orta ob vnius literæ mutationem. 954.
Hæreſeos Gnoſticæ caput Carpocrates. 67.
Hæreſeos Montani origo. 102.
Hæreſeos cauſa populus in duas partes diremptus. 402.
Hæreſi omni Anathema denunciatur. 969.
Hæreſin Cataphrygum Apollinarius expugnauit. 101.
Hæreſin vniuerſam abrogandam Nectarius, & alij ſacerdotes cenſuerunt. 883.
Hæreſes in eccleſiam irruere cœperunt ſtatim ab Apoſtolorũ è vita diſceſſu. 59.
Hęreſes aliæ alias tollunt. 68.
Hæreſes ab antiquis repreſſæ. 68.
Hæreſes gentibus eccleſiæ obtrectandi præbent anſam. 68.
Hæreſes tribus modis, cohortando, diſſerendo, & ſcribendo patres adoriebantur. 83.
Hæreſes in ſe diſſentiunt, quæ ab vno Marcione, tanquam fonte deductæ. 100.
Hęreſes quonam pacto ſint oppugnandæ. 153.
Hęreſes tollere conatur Conſt. Imp. 320.
Hęreſes ſublatę Imper. Conſtan. beneficio. 321.
Hęreſes in eccleſia quare. 426.
Hęreſes diſputationibus non tolli docet Siſinnius. 529.
Hęreſes ciuilium bellorum motrices. 599.
Hęreſes oriuntur perſecutione ſedata. 844.
Hęreſis variè multis impedimento fuit, quò minus Chriſtianiſmum reciperent. 862.
Hęreſes qui inter Chriſtianos excogitauit, non dedita opera blaſphemiam loqui voluit. 959.
Hęreſes magna dei prouidentia cedunt in eccleſię vtilitatẽ. 940.
Hęreſeon auctor, & caput Simon magus. 29.
Hęreſeum ſemina vnde manarunt in eccleſia. 81.
Hęreſeon principio acres diſputationes ſuſcipiuntur. 862.
Hęreſeum cauſa multi obierunt baptiſmatis lauacro carentes. 977.
Hęreſibus oppugnatur eccleſia perſecutione liberata. 67.
Hęreſibus euaneſcentibus, eccleſię doctrina ſola remanſit. 68.
Hęreſibus variis Anathema dictum. 697.
Hęreſibus eccleſia Catholica indies creſcit. 940.
Hęreſibus damnatis, ſolos Nouatianos cur fouet Theodoſius Imperat. 885.
Hęreſiarcharum ingenium. 137.
Hęreſiarcha Coracion recantat. 153.
Hęreticus Cerinthus reuelationes ſibi per angelos oſtentari prędicabat. 57.
Hęreticus Baſilides nouos prophetas inſtituit, quos vocauit angelos. 67.
Hęreticus Cerdo. 70.
Hęreticus Marcus. 70.
Hęreticus Marcion. 70.
Hęreticus Saturninus. 67.
Hęreticus Valentinus. 70.
Hęreticus factus Tabulis, quòd in petitione epiſcopatus eſſet repulſam paſſus. 81.
Hęreticus Montanus vocabatur paracletus. 101.
Hęreticus factus Montanus ambitione dominandi. 102.
Hęretici Montaniſtæ dicebant Chriſtianos prophetarum interfectores eſſe, quòd ij eorum prophetas reſpuerant. 102.
Hęreticus Montanus nuptiarum diuortia perdocet. 104.
Hęreticus Montanus prędicatoribus doctrinę ſuę ſalaria ſuppeditat. 104.
Hęreticus Montanus oblationum nomine pecuniarum exactores conſtituit. 104.
Hęreticus Themiſon epiſtolam Catholicam, Apoſtolum imitatus, ad omnes eccleſias contexuit. 105.
Hęreticus Themiſon ſe eſſe Chriſti Martyrem gloriabatur. 105.
Hęreticus Florinus Deum dicebat mali authorem eſſe. 106.
Hęreticus Samoſatenus. 111.
Hęreticus Artemon dogma ſuum ad tempora Apoſtolorum falſò refert. 111.
Hęreticus Marcianus, quæ loquebatur, non intellexit. 120.
Hęreticus Marcianus ſibi contradicit, quòd nõ intellexerit, quę loquebatur. 120.
Hęreticus Nouatus quibus fallaciis, & qualem nactus eſt manuum impoſitionem. 137.
Hęreticus Nouatus corpus, & ſanguinem Chriſti dabat pro veritate. 138.
Hęreticus Nouatianus ante hęreſin ſe presbyterum eſſe negauit. 138.
Hęreticus Nouatus ſe nolle amplius eſſe presbyterũ aſſeruit. 138.

Hęreticus Nouatus ſpiritu maligno vexabatur. 138.
Hæreticus Nouatus ad eccleſiam reuocari non potuit. 138.
Hęreticus Paulus Samoſat. ſe mutaturum ſententiam erat pollicitus, non tamen ſtetit promiſsis. 157.
Hæreticus Paulus Samoſat. antea egenus, diues factus ſacrilegiis. 158.
Hęretic⁹ Paulus Samoſat. à ſuis dicebatur angelus cœlo demiſſus. 158.
Hæreticus Paulus Samoſat. nullo modo confiteri voluit filiũ Dei de cœlo deſcendiſſe. 158.
Hęreticus Paulus Samoſat. ſatellitio ſtipatus, ſuperbo gradu incedebat. 158.
Hęreticus Paulus Samoſat. patrum eccleſiæ contemptor. 158.
Hæreticus Manes, eiúſque hæreſis. 160.
Hæreticus Manes ad exemplum Chriſti duodecim Apoſtolos delegit. 160.
Hæreticus Manes Spiritum ſanctum ſe eſſe prædicauit. 160.
Hæreticus Eunomius dũni loco ducit, ſi nõ omnes in eandem ſecum perniciem rapiat. 862. & 863.
Hæreticus Theophronius rebus nouandis ſtuduit. 890.
Hæreticus Neſtorius ciuili ſanguinis effuſione eccleſiam Dei repleuit. 934.
Hæreticus Neſtorius non ſuper fundamentum firmè poſitum, ſed ſuper arenam ædificium ſtruxit. 936.
Hæretici Apellis demonſtratio inepta, & abſurda. 100.
Hæretici Apellis probra contra leges Moſaicæ libros. 101.
Hæretici Montani meretrices duæ. 102.
Hæretici Theodoti miſerrimus interitus. 103.
Hæretici Montani prophetia qualis. 104.
Hæretici facti ob pecuniam Natalÿ confeſſoris flagellatio per angelos noctu facta, vnde reſipuit. 112.
Hæretici Nouati qualis baptiſmus. 138.
Hæretici Pauli Samoſat. mulieres. 458.
Hæretici Pauli Samoſat. arrogantia in acquirendis honorum gradibus. 158.
Hæretici Ariani introducunt mulierem ad Athanaſiũ falsò de ſtupro accuſandum. 235.
Hæretici Ariani libros occultare qui deprehẽſus, morte mulctetur. 412.
Hæreticum Cerinthum Ioannes Apoſtolus fugit. 57.
Hęreticum Apellem Syrenus, & Rhodus diſputatione aggreſsi. 100.
Hæreticum Montanum Montaniſtę vocant prophetam. 102.
Hæreticum Neſtorium, vt Arium, vltio diuina ex improuiſo oppreſsit. 937.
Hęretica mulier ſimulans eſſe Catholicã, pro corpore Chriſti in ore inuenit lapidem. 906.
Hæretici in eccleſiam irrepunt. 22.
Hæretici venenum clanculum inſtillant. 22.
Hęretici fugiendi Ioannis exemplo. 57.
Hęretici Nicolaitę nefando ſtupro ſe polluebant. 57.
Hęretici olim libros ſupponebant. 81.
Hęretici epiſtolam Dionyſii Corinthÿ corrumpebant. 82.
Hęretici ſacras literas deprauant. 82.
Hęretici Encratitæ nuptias damnant, Deum incuſant, qui maſculum, & fœminam creauit, ac ab animatis abſtinent. 85.
Hęretici Tatiani Pauli epiſtolis fidem abrogant. 85.
Hęretici mortuum ſuſcitare nequibant. 97.
Hæretici quidam, vt Marcion, duo induxerunt principia. 100.
Hęretici quidam tres naturas conſtituerunt. 100.
Hæretici Florinus, & Blaſtus presbyteri eccleſiaſtici. 101.
Hæretici Montaniſtę Montanum ſuum paracletum, & duas mulieres ex eius ludo egreſſas Priſcillam, & Maximillam propheriſſas vocabant. 101.
Hæreticici Montaniſtæ ſuos prophetas eſſe dicebant, quos dominus populo pollicebatur. 102.
Hęretici complures venditant multos ſe habere martyres. 103.
Hęretici Montaniſtę ex ſuis complures fuiſſe martyres iactitant. 103.
Hęretici Montaniſtę, & Marcioniſtę ſua dogmata martyrio ſuorum comprobare conantur. 103.
Hęretici eccleſię Romanę conſuetudinem ſanam, & ſyncerã deprauare ſtudent. 106.
Hęretici non audiendi. 107.
Hæretici ad fidem reuertentes non temerè recipiendi. 112.
Hæretici audacter ſacras corrumpunt ſcripturas. 112.
Hęretici infidelium artibus ad ſuum errorem roborandum abutuntur. 112.
Hęretici in Geometriam, relictis ſacris ſtudiis, incumbunt. 112.
Hęretici ſacras literas corrumpendo, aiunt ſe eas corrigere. 112.
Hęretici ſyllogiſmos ſtudioſè indagant. 112.
Hęretici veteris fidei canonem abrogarunt. 112.
Hæretici per Origenem in ſynodo ad ſanam doctrinam traducti. 131.
Hęretici Helceſaitę librum circumferunt, quem dicunt de cœlo delapſum. 132.
Hęretici Helceſaitę fidem eſſe quiddam indifferens, aſſerebant. 132.
Hęretici καθαροὶ, id eſt puri, vt aſſerebant. 136.
Hęretici quatuor, qui antea confeſſores fuerant Chriſti, ad eccleſiam per pœnitentiam reuerſi. 137.
Hęretici ad eccleſiam reuertentes an baptizandi iterum. 141.
Hęretici quo modo recipiendi non rebaptizandi. 142.
Hęretici non rebaptizandi. 143.
Hęretici ſcripturas ſacras deprauant. 153.
Hęretici ſimpliciores, & magis imperitos decipiunt. 153.
Hęretici ſcripturas ſacras negligunt, & pro nihilo putãt. 153.
Hæretici ſuam doctrinam quoddam myſterium continere aſſeuerant. 153.
Hæretici quidam aſſerebant Chriſtum non veniſſe in carne, contra quos Ioannes ſcripſit: & Verbum caro factum eſt. 155.
Hæretici ficti Conſtantio Imperat. oſtendunt brachium magica arte ab Athanaſio corpori humano exciſum. 234.
Hæretici in concilio confuſi, quòd Athanaſius oſtendit Arſenium vtrumque brachium habentem. 235.
Hæretici falſa viſione, & ſpecie pietatis conſcientias integras contaminant. 320.
Hæretici, vt Chamęleontes, ſeſe commutant. 401.
Hęretici deuitandi. 401.
Hęretici non ſalutandi. 402.
Hęretici potius fiunt, qui ſunt incontinentiores. 519.
Hæretici quo pacto conuincendi, aut conciliandi. 529.
Hęretici librorum vetuſtorum deprauatores. 581.
Hæretici audaces, ſimulatores & mendaciorum artifices. 591.
Hæretici Chriſtum & Apoſtolicam & piam doctrinam criminantur. 591.
Hęretici deuitandi. 591.
Hęretici impiam gentilium, & Iudæorum de Chriſto opinionem defendunt. 591.

Hæretici ſimulatione Iudaica officinam ad oppugnandum Chriſtum inſtruunt. 591.
Hæretici in eccleſiam nullo pacto recipiendi. 592.
Hæretici dogmatum ſolos inuentores ſectantur. 595.
Hæretici neminem ex antiquis patribus ſibi comparari ſinunt. 595.
Hæretici voluntariam egeſtatem ſectantur. 595.
Hæretici Anathemate damnati qui. 597.
Hæretici ab eccleſia eiecti neque excipiendi ſunt, nec eorum libri legendi. 597.
Hæretici mulierculas peccatis oneratas in errorem inducunt. 597.
Hæretici ſcripturam ſubinde iactant. 599.
Hæretici nō minus ſuorum, quàm aduerſariorum libris authoritatem abrogant. 606.
Hæretici violenti. 610.
Hæretici principibus reſtagantur. 669.
Hęretici Meſſaliani vim dæmonis cuiuſdam in animos ſuos admittunt, eámque Spiritum S. eſſe dicunt. 671.
Hæretici Meſſaliani dicti ſunt εὐχῖται, id eſt, precatores. 671.
Hæretici quàm accuratè ſint fugiendi puerorum aptiſſimo exemplo. 674.
Hęretici quidam filios eſſe duos, vnum ante ſecula, alterum poſt carnem ex Maria ſumptam. 697.
Hæretici Apollinariſtę vbique cātilenas ab Apollinario cōpoſitas canebant. 860.
Hæretici verborum artifices magni. 861.
Hæretici Aetiani. 862.
Hęretici Ariani & Macedoniani Gratiani Imp. lege elati. 879.
Hęretici ſupplico afficiendi. 880.
Hęretici fugiendi exemplo Theodoſii Imp. 881.
Hæretici non recipiunt interpretes, & doctores Scripturæ ſacrę. 885.
Hęretici per legem latam à Theodoſio infamia notantur. 886.
Hęretici reip. ne participes eſſent, lege lata Theodoſius ſanxit. 886.
Hęretici Theophroniani qui. 890.
Hęretici Pſathyriani cur ita dicti. 891.
Hæretici quidam vnam, eandémque naturam carnis, & diuinitatis in Chriſto ſtultè commenti ſunt qui. 952.
Hæretici quidam Chriſti diuinitatem eſſe paßibilem dicere auſi ſunt. 953.
Hæretici quoduis mortis genus ſubire malunt, quàm vero aſſentiri. 954.
Hęretici Ariani de deo, eiúſque eſſentia publicè diſputātes, Valentis Imp. pręiudicio freti. 881.
Hęretici quem ordinarunt, is non poteſt orthodoxis præeſſe. 981.
Hæretici per libros ſuppoſitos in errorem multos induxerūt. 986.
Hęreticorum Chiliaſtarum origo vnde. 64.
Hęreticorum quorundam origo. 81.
Hæreticorum Montani, & Maximillæ interitus. 102.
Hęreticorum facta tabulę publicę continentes. 105.
Hęreticorum latrocinia. 105.
Hęreticorum Montaniſtarum prophetę Romam coloribus tingunt. 105.
Hęreticorum epiſcopus Natalius confeſſor fit pecunia perſuaſus. 111.
Hęreticorum cœtus, & preces euitat Origenes. 114.
Hęreticorum fallacia, mendacia, maleficia. 137.
Hęreticorum in eccleſiam recipiendorum Cypriani ſententia. 142.
Hęreticorum conuerſorum in eccleſiam recipiendorum ſententia epiſcoporum in conciliis. 142.
Hęreticorum libros legenti Dionyſio epiſcopo vox cœlitus facta. 142.
Hęreticorum libri quo fine ſint legendi. 142.
Hæreticorum librorum lectionis vtilitas. 142.
Hęreticorum rebaptizandorum in quibuſdam eccleſiis conſuetudo mala. 142.
Hęreticorum rebaptizandorum exemplum inſigne. 143.
Hęreticorum inſolentias, & mores illic lege in Pauli Samoſat. perſona. 158.
Hęreticorum ædes, vbi eorum celebrantur conuentus, tollendę. 320.
Hęreticorum facta execranda potius, quàm efferenda. 320.
Hęreticorum prauitas pœna publica amputari debet. 320.
Hęreticorum loca, quo conueniunt, eccleſię catholicę tradi iubentur. 321.
Hęreticorum loca reip. addicari pręcipit Conſtant. Imp. 321.
Hęreticorum libri perſcrutandi. 321.
Hęreticorum mos familiaris. 401.
Hæreticorum ingenium. 426.
Hęreticorum doctrina recens quid operetur. 466.
Hęreticorum ſecta altera Babylon. 530.
Hęreticorum ſectę leui occaſione in ſe mutuò diuidi ſolent. 535.
Hęreticorum ſectę inter ſe contrarię. 530.
Hęreticorum mores. 595.
Hęreticorum ſpecioſa verba. 597.
Hęreticorū coniurata turba Patris, & filij & Spiritus ſancti ſubſtantias ſeparatas eſſe contendit. 630.
Hęreticorum epiſcoporum impoſitione manuum non datur Spiritus ſanctus. 684.
Hęreticorum ingenium in Eunomio deſcribitur. 861.
Hęreticorum multi conuerſi ſunt, quòd Imperator eorum ſenteneiam improbaſſet. 885.
Hęreticorum vnamquamque ſectam doctrinæ ſuę libellum porrigere iuſſit Theodoſius. 885.
Hęreticorum mutua diſſenſio auget eccleſiam. 901.
Hęreticorum commenta Catholicis canonibus aſſuere non oportet. 921.
Hęreticorum decreta ſunt reiiciēda, & canonibus Nicenæ ſynodi acquieſcendum. 921.
Hęreticorum libri comburendi. 973.
Hęreticis non cōmunicandū eſſe, eſt Apoſtolorum pręceptum. 72.
Hęreticos Cataphryges diſputatione eſt adortus Apollinarius. 101.
Hęreticos eſſe dolendum, ſed non mirandum. 402.
Hęreticos conuerſos in eccleſiam recipiendi ritus. 141.
Hęreticos conuerſos, in eccleſiam recipiendos Cyprianus iterum baptizandos eſſe cenſuit. 142.
Hereticos dogma ſuum ſcripto mandare iuſſit Imp. Arcadius. 550.
Hęreticos facilitas Conſtantini Imp. recreauit. 615.
Hęreticis familiare ſanctorum patrum libros deprauare, falſóſque ſupponere. 986.
Hæreticos etiam poſt mortem condemnari oportere. 1011.
Hereticæ mulieres duę Montani propheti ſſę maritos deſeruerunt. 104.
Halicarnaſſæus accuratus ſcriptor. 1026.
Hamaxobij populi qui. 1014.

Harmonij Bardeſanis filij cantilena. 686.
Hebdomos locus, in quo repoſitum fuit caput Ioannis Baptiſtæ. 894.
Hebræa gens vetuſtiſſima honore præ cæteris floruit. 9.
Hebræus puerum ſuum in clibanum conijcit, & ſeruatur filius, pater in crucem actus. 1010.
Hebræus puer in fornacem deiectus, ſeruatus cur. 1010.
Hebræorum familiæ apud proſelytos in tabulariis reſeruabantur. 13.
Hebræorum Paſcha. 892.
Hecatombæ feſtum gentilium. 173.
Hegeſippus veritatis patronus. 68.
Hegeſippi ſcripta. 80.
Hegeſippus ex Iudæo Chriſtianus factus. 81.
Helceſaitæ hæretici nonnulla ſcripturæ teſtimonia antiquabant, & Paulum omninò reiiciebant. 132.
Helceſaitarum hæreſis, & eorum dogmata. 132.
Helena regina Adiabenorum in fame ingenti frumentum liberaliter diſtribuit. 28.
Helena meretrix Simonis magi comes. 29.
Helena mater Conſtant. viſionibus admonita Hieroſolym. petit. 228.
Helena virginibus ſacris paſcendis miniſtrat. 229.
Helena Imp. Conſt. mater cur in terrã ſanctam profecta. 310.
Helena condito teſtamento moritur. 311. & 312.
Helena Conſt. mater inſomniis diuinitus admonita Hieroſolymam iter capit. 420.
Helena adeò pia, vt in mediis plebeis mulierculis precaretur. 421.
Helena in Bethleem templum extruit magnificum. 421.
Helena ſimulachrum Veneris in monumẽto Chriſti deturbat. 421.
Helena templo eximio antrum, vbi natus eſt Chriſtus, decorauit. 581.
Helena Veneris fanum in ſepulchro Domini deturbari iuſſit. 613.
Helena Hieroſolymis ſacras virgines excepit epulo, illis miniſtrans. 613.
Helena Conſtantini mater Hieroſolymam profecta cur. 740.
Helena moritura filium Conſt. imper. benedictionibus muniuit. 613.
Helenæ in eccleſias liberalitas. 311.
Helenæ munificentia in omnes. 311.
Helenæ pietatem quibus rebus penſauit deus. 311.
Helenes corpus in ſepulchro regali Conſtãtinopoli iacet. 421.
Helena nata 80. annos ſanctè obiit. 421.
Helena virginibus ſacris à ſe in epulum exceptis famulitiũ præſtitit. 421.
Helenę ad Domini ſepulchri extructionem profectio. 612.
Helenæ obitus. 613.
Helenę poſt mortem honos tribuendus. 613.
Helenę pietas ſingularis. 613.
Helenę Imperatricis mors. 742.
Helenę de nomine vocatę vrbes duę. 742.
Helenę multa pietatis, & religionis opera. 742.
Helenam Simonis comitem nuncupabant primam mentem eius ſequaces. 29.
Helenopoli calida balnea. 337.
Helenopolis olim Drepane. 420.
Helias, & Moyſes cum candida veſte apoſtolis apparuerũt 902.
Helias Hieroſolymorum poſt Saluſtium epiſcop. 1011.
Heliconiades Muſas repræſentant, ſimulachra diruũtur. 745.
Heliodorus author conſuetudinis clericorum coniugatorum, qui libros ſcripſit amatorios. 539.
Heliodorus monachus. 870.
Heliodorus monachus multas noctes ſine ſomno orabat. 871.
Helion patricius. 576.
Heliopolitanorum in ſacratas virgines crudelitas. 827.
Heliopolitanorum turpis mos à Conſtantino ſublatus. 827.
Helladius gentilis grammaticus ſe in ſeditione nouem homines occidiſſe gloriatus. 533.
Hellas regio bellis olim iactata. 1026.
Helles monachus edidit miracula, ignem in ſinu geſtabat, & veſtem non vrebat. 864.
Hemiſpherium templi Sophiæ. 1007.
Hemiſpherij in templo monumenti Chriſti deſcriptio. 310.
Heraclas Origenis ſocius in docendo. 122.
Heraclea vrbs, quæ olim Gagalica nominata. 1019.
Heracliti ſcripta. 110.
Herculius Maximianus idololatra ſumma cum ignominia periit. 995.
Heraclij cædes. 955.
Herba ad Chriſti ſtatuę baſin creſcens medicandi vim habens. 149.
Herba ad baſin ſtatuę Chriſti morbis cuiuſque generis medetur. 838.
Herbis ſolis monachi veſcentes. 870.
Herculea cohors apud Romanos. 846.
Hercules ab ebrietate tanquam à potentiore dea victus. 372
Hercules Alcmenæ filius trucidans liberos, quo crimine Cereris myſteriis fuit expiatus. 723.
Herculis ſtatua Gentilium exercitum antecedebat. 706.
Hermię liber paſtoris. 40.
Hermogenes dux à ciuibus Conſtant. interfectus. 442.
Hermogenes ob libros blaſphemię plenos excõmunicatus. 567
Hermogenes, & Ruffinus pacem perpetuam cum Perſis conſtituerunt. 999.
Hermopolim Chriſtus cum Ioſeph & Maria ſancta deipara propter Herodem venit. 839.
Hermopoli arbor Perſis morbos abigit. 838.
Herodes externus primus regnum Iudæorum occupauit. 10.
Herodes fuit finis prophetię Moyſis. 10.
Herodes peregrino genere ortus. 10.
Herodes primus Iudęorũ principatũ à Romanis adeptus. 10.
Herodes Aſcalonita fuit natus ex æditiuis tẽpli Apollinis. 11.
Herodes Auguſti, & ſenatus Romani autoritate rex Iudęorum deſignatus. 11.
Herodes, qui tempore Chriſti vixit, filius fuit Antipatri latronis. 11.
Herodes paternum genus ex Idumęis, maternum ex Arabibus ducebat. 11.
Herodes regno à Romanis donatus, ſummum ſacerdotium vilibus perſonis detulit, non amplius auito generi. 11.
Herodes ſacram ſummi ſacerdotis ſtolam apud ſe proprio ſigillo clauſit. 11.
Herodes Annales Iudęorum genealogiarũ cur combuſſit. 13.
Herodes Tetrarchę regis filius. 13.
Herodes cibo exſatiari nequibat. 14.
Herodes edicto pueros necari iubet. 14.
Herodes turbatur Chriſti natiuitate audita. 14.
Herodes vxorem, liberos, propinquos, & amicos occidit. 14.
Herodes morbo conflictatus balneis Calirrhoes vti cœpit. 15.
Herodes morti proximus filium occidit. 15.
Herodes partim ob abuſum vxoris fratris, & necem Ioannis in varias incurrit calamitates. 17.
Herodes ob Herodiadem regno excidit, & in exilium relectus in Viennam Galliæ ciuitatem. 17.

Herodes ob crimina exilio perpetuo mulctatus. 24.
Herodes Iacobum fratrem domini occidit gladio. 26.
Herodes Agrippa in ludis publicis Cæſareæ ſedens Deus appellatus miſerè obiit. 27.
Herodes Agrippa moribundus ait populo: ecce me, qui Deus vobis videor. 27.
Herodes Agrippa graui dolore, & ventris torminibus obiit, quòd paſſus fuiſſet ſibi diuinos honores offerri. 27. & 28.
Heroes qui antiquis. 386.
Herodes patre Idumeo, matre Arabe natus. 718.
Herodis morbus diuinitùs immiſſus. 14. & 15.
Herodis ſcelera variè, & atrociter vltus eſt Deus. 14.
Herodis mors miſerrima. 15.
Herodis iam mortis propinqui inauditum ſcelus. 15.
Herodes priore coniuge repudiata, Herodiadem fratris vxorem duxit, teſte Ioſepho. 17.
Herodis exercitus perditè profligatus ab Arabibus ob pœnam Ioanni Bapt. inflictam. 17.
Herodis vxor prior ab ipſo repudiata, Regis Arabiæ filia fuit. 17.
Herodis Agrippæ interitus. 27.
Herodem ferunt ſatum Antipatro. 11.
Herodem luget populus. 27.
Herode mortuo Ieſus ex Aegypto rediit. 15.
Herodianus ad mortem Maximi finem ſcribendi fecit. 1026
Heros Ignatio ſucceſſit in epiſcopatu Antiochiæ. 62.
Hierapolis primaria Euphrateſiæ ciuitas. 1033.
Hierici verſio literarum ſacrarum in dolio reperta. 122.
Hieroglyphicæ literæ in templo Serapidis repertæ, quæ crucis habebant effigiem. 533.
Hieroglyphicæ literæ, crucis ſigno ſimiles. 838.
Hieroſolyma nomine mutato Aelia dicta. 67.
Hieroſolymam adeundi conſuetudo, loca ſacra viſendi gratia, ibique orandi cauſa. 792.
Hieroſolymam Eudocia bis profecta, quæ ibi præſtiterit. 945.
Hieroſolym. epiſcopus primus Iacobus iuſtus frater Domini. 21.
Hieroſolym. obſidionis cauſæ narrantur. 41.
Hieroſolymorum ſumma calamitas. 42. & 43.
Hieroſolym. epiſcoporum catalogus. 66.
Hieroſolym. epiſcopi 15. fuerunt ad obſidionem Traiano regnante. 66.
Hieroſolym. primus ex gentibus epiſcopus fuit Marcus. 67.
Hieroſolym. epiſcoporum enumeratio. 100.
Hieroſolymorum bibliotheca. 125.
Hieroſolym. apoſtolica ſedes ad Euſebij vſque tempora reſeruata. 163.
Hieroſolymitana eccleſia aliarum omnium mater. 695.
Hieroſolymitanum excidium quæ prodigia præceſſerunt. 46. & 47.
Hieroſolymitani excidij tempus. 46.
Hieruſalem expugnauit Pompeius. 11.
Hieruſalem nomine mutata, & Aelia dicta. 67.
Hieruſalem Mõtanus cur vocat ciuitates duas Pepuzam, & Tymium. 104.
Hieruſalem cœleſtis piorum patria. 182.
Hieruſalem cœleſtis noſtræ eccleſiæ idæa. 216.
Hieruſalem noua Chriſti monumentum. 309.
Hieruſalem terra ſacroſancta. 310.
Hieruſalem primas apud Iudæos obtinet. 577.
Hilarion monachus facultates ſuas fratribus, & egentibus diſtribuit. 781.
Hilarion in ſacris literis exquiſitè eruditus. 781.
Hilarion monachus ligna colligebat, & in vrbe vendebat, vnde victum comparabat. 826.
Hilarion inuocato nomine Chriſti dæmonium expulit. 831.
Hilarionis vita mirum in modum auſtera. 781.
Hilarius ab exilio reuocatus in Italia fidem patrum reparat. 240.
Hilarius & Euſebius duo lumina mundi hæreſes fugant. 240.
Hilarius Arianorum opiniones penitus labefactauit. 487.
Hilarius diſertus, libris conſubſtantialis dogma explanauit. 487.
Hilarius Hieroſolymorum epiſcopus. 477.
Hilarius Pictauorum epiſcopus in Italia, in Gallia epiſcopos erudiuit. 487.
Hilarius exilii Martino ob religionis ſtudium ſe ſocium, & participem fecit. 782.
Hilarius ab exilio reuerſus. 830.
Hilarius & Euſebius Nicænæ fidei propugnatores. 830.
Hilarius Italos, & Gallos docuerat, quæ dogmata eſſent amplectenda. 830.
Hilarius lingua latina diſertus, libróſque ad dogmata Arii oppugnanda ſcripſit. 830.
Hilarius Pictauorum epiſcopus in Italia eccleſiam curat. 830.
Hilarius epiſcopus in concilio Chalcedonenſi aderat. 963.
Hilarij libri. 240.
Hilarij libri de fide Catholica valdè commendati. 783.
Hippolytus epiſcopus. 125
Hippolyti ſcripta. 126.
Hircano fratri Ariſtobuli ſacerdotij munus tradidit Pompeius. 11.
Hiſtoria de Abgaro fides vnde petita. 19.
Hiſtoria Suſannæ per Aphricanum literis prodita. 130.
Hiſtoria picturis diuturnior. 589.
Hiſtoria Theoderiti, quæ Philotheus inſcribitur. 663.
Hiſtoria Theoderiti Philotheus inſcripta. 685.
Hiſtoria Theoderiti quot annos contineat, & vnde ducat initium. 715.
Hiſpania vaſtatur. 930.
Hiſtoria Ioannis rhetoris. 996.
Hiſtoriæ initium cur Euſebius tàm altè repetat. 2.
Hiſtoriæ leges. 544.
Hiſtoriæ veritatis ſigna. 544.
Hiſtoriæ rei bellicæ æquitatiſque Theodoſii minoris ſtudium. 717.
Hiſtoriæ eccleſiaſticæ Euſebii, Sozomeni, Theodoreti, & Socratis quouſque progreſſæ. 933.
Hiſtoriam Papias à Philippi filiabus ſe accepiſſe aſſerit. 63.
Hiſtoriam Ioſephus ſcripſit longam cuiuſque generis refertam. 125.
Hiſtoricorum Hebræorum princeps Ioſephus. 10.
Hiſtoricorum quorundam vitium. 416.
Homerus Cretenſibus celebris. 716.
Homerum Cretenſes 1000. numiſmatis ob poema donarunt. 716.
Homeri donum columnæ publico in loco erectæ inciſum. 716.
Homo primus, neglecto Dei mandato, in mortalem vitæ conditionem decidit. 4.
Homo animal verè regium, ad imperandum aptum. 367.
Homo animal Deo chariſſimum. 370.
Homo rationis, & ſapientiæ quaſi proles. 370.
Homo mente, & ſcientia præditus. 370.

Homo aliquis ſe ipſum pro nobis non tradidit niſi Chriſtus homo factus. 1016.
Hominis mens,& ratio infinitas propè ſcientias capit. 384.
Homini eſt ſcientia futura præmeditandi. 367.
Homini cuiuſque diſciplinæ perceptionem Deus eſt largitus. 370.
Homini ſoli Deus mandatum dedit. 370.
Hominem eſſe ſolum Ieſum hæreſis aſſeuerans. 111.
Hominem, quem Deus verbum aſſumpſit, corpore, & animo perfectum eſſe, omnibus credendum. 829.
Homines cæde hominum veſcebantur. 4.
Homines priſci neque ciuitates frequentabant, neque reſp. inſtituebant neque artes colebant. 4.
Homines priſci bellum cum Deo gerere tentabant. 5.
Homines priſci legum, iudiciorum, virtutis, philoſophiæ nomẽ non tenuerunt. 5.
Homines priſci vagi inter beluas vitam traducebant. 5.
Homines priſci perpauci fuerunt, ſed pietate præſtantes. 9.
Homines arboribus aſtricti perierunt miſerrimè. 169.
Homines à ſacerdotibus, non autem ab hominibus ſacerdotes iudicari debent. 215.
Homines ſacrificandi mos. 386.
Homines vt immolarentur petierunt Iupiter, & Apollo. 386.
Homines ſæpe ſolent de rebus, quas non nouerũt, cõfingere ſermones. 532.
Homines cum ſumus, errore labi eſt neceſſe. 668.
Hominum priſcorum, paucis exceptis, mores corruptiſſimi. 4.
Hominum occulta quidam Chriſtiani in apertum proferunt. 97.
Hominum genus indies magis, ac magis attenuatur. 150.
Hominum munus optimum, Deo obtemperare. 361.
Hominibus omnia inſeruiunt tam diu, quandiu ſecundum Dei voluntatem vitam inſtituimus. 997.
Hominiparam Mariam Neſtoriani vocabant. 936.& 937.
Homicidam abdicauit Chriſtus. 963.
Homicida Paulus & Fauſtus. 1008.
Homicidium, & adulterium Chriſtiani vetant. 60.
Homicidium licet nõ voluntariũ perpetraſſet Macarius, vitæ tamen monaſticæ ſe addixit. 865.
Homicidij accuſatur Athanaſius per manum Arſenio ſimulanter abſciſſam. 621.
Honorari ſanctos deus vult. 943.
Honorius imperator Theodoſ. ex Placilla natus. 531.
Honorius, mortuo fratre Arcadio, partem orientalem regit, Theodoſius iunior Arcadij filius occidentalem. 562.
Honorius, & Arcadius Imperatores patri Theodoſio maiori ſuccedunt. 708.
Honorius filius Theodoſio natus. 837.
Honorij mors. 575.
Honorij Imperium pietate ſola ſeruatum. 931.
Honorium filium ſuum iuniorem Theodoſius Cæſarem declarauit. 896.
Honor martyribus, & aliis ſanctis qualis debetur. 76.
Honos epiſcopis quantus olim tribuebatur exemplo Serapionis. 909.
Honoris gradum in eccleſia recuſauit Ioannes Antiochenus. 661.
Hormiſdeſ Choſrois filius regnum Perſarum capeſſit. 1022.
Hormiſda Perſarum Rex a ſuis est necatus. 1033.
Hormiſda extincto, Choſroes eius filius rex creatur. 1033.
Horrendæ præſtigiæ. 270.
Hortatio in concilio Conſtantinopolit. ad concordiam eccleſiaſticam. 693.
Hoſius epiſcopus cogitur vi concilio Sirmienſi ſubſcribere. 462.
Hoſpitalitas antiquis quanti fiebat, exẽplo Spiridionis. 728.
Hoſpitis, & amici ingrati facinus. 931.
Hoſpitia pauperum Placilla adire non deſtitit. 702.
Hoſtes Chriſti temporibus Apoſtolorum ſe ſuſtentare nequibant. 29.
Hoſtes eccleſiæ penitus deleti. 212.
Hoſtes expugnantur facilè, cum eorum armis aduerſus illos vtimur. 491.
Hoſtes lautè accepit Melas epiſcopus. 869.
Hoſtia in fontes die feſto conici ſolita, quod fuit miraculũ. 148.
Hoſtiæ ethnicorum humanæ. 489.
Hoſtias humanas mactabat Valerius Imperator. 144.
Hoſtias ſimulachris immolaſſe Anatolius deprehenſus eſt. 1022.
Humana natura, cum æquales partes fert, modeſtè ſe gerit, & in cancellis rationis manet. 861.
Humana natura cum deſpicitur, obſtinatione inſoleſcit. 861.
Humanæ vitæ ratio eſt inconſtans & mobilis. 1033.
Humanarum rerum nihil in eodem ſtatu durare ſolet. 907.
Humanas hoſtias mactabat Valerius imperator. 144.
Humaniores artes ad Theologiam vtiles. 123.
Humaniores artes cum Theologia Origenes miſcuit patrum exemplo. 124.
Humanitas barbarorum in Chriſtianos. 292.
Humanitas Chriſti aliud eſſe, quæ ex matre fuit, diuinitas aliud, quæ ex patre, 962.
Humanitas, & liberalitas Mauricij in Choſroem. 1033.
Humiles iniuriarum perferentes iuſtis præmiis deus afficit. 324.
Humilibus & patientibus iniuriarum deus neceſſaria tribuit. 618.
Hunni Gotthos pepulerunt. 873.
Hunni barbari Armeniam, & quaſdam Orẽtis partes deuaſtant. 901.
Hunni vltro nemine perſequente cũ dedecore in fugam verſi ſunt. 926.
Hunnorum in Cappadociam irruptio. 994.
Hyginus nonus Romanus pontifex. 70.
Hyginus quando obiit. 70.
Hyginus Thelesphoro Romæ in epiſcopatum ſucceſſit. 70.
Hymnus ab Imp. Valentiniano dictus. 663.
Hymni Alleluia. 893.
Hymno triſagio, quòd addere voluiſſet quidquam Anaſtaſius imp. in eum populus ſeditionem excitauit magnam. 994.
Hymni, & cantus 32.
Hymni à Chriſtianis antiquitus ſcripti. 111.
Hymni, & pſalmi ab hæreticis compoſiti. 152.
Hymni, & pſalmi canuntur. 195.
Hymni, & gratiarum actiones mediis in tormentis. 170.
Hymni. 330.
Hymni Catholicorum, & proceſſiones nocturnæ. 551.
Hymni, pſalmi ad honorem Dei decantandi. 351.
Hymni Dauidis pueris ediſcendi proponuntur. 676.
Hymni Ephraim numeris harmoniæ cantati. 784.
Hymnorum recitationes. 208.
Hymnorum alternatim canendorum Ignatius viſione admonitus angelica, primus Antiochiæ formã tradidit. 551.
Hymnorum alternatim canendorum conſuetudo ab Antiochia in omnes dimanauit eccleſias. 551.
Hymnorum conſuetudo in eccleſia vnde orta. 551.
Hymnorum, pſalmorũmque in cantu diſſenſio. 815.

Hymnis Chriſtiani Deum celebrant. 60.
Hymnis angeli deum extollunt. 363.
Hymnis Deum perpetuò vna cum virginibus Publia concelebrare ſolebat. 661.
Hymnis canendis Catholici & Ariani diſtinguuntur. 788.
Hymnis matutinis, & veſpertinis vtebatur eccleſia. 907.
Hymnos ſcripſit Ioſephus. 48.
Hymnos alternatim decantabat diluculo Theodoſius iunior cum ſororibus. 574.
Hymnos alternis canẽdos in choro primi Flauianus & Diodorus tradiderunt. 644.
Hymnos canunt Chriſtiani ob caſum templi dæmonum. 704.
Hypatia ſcholæ Plotonicæ à Plotino præfecta. 569.
Hypatia Theonis filia omnes ſui temporis philoſophos doctrina longè ſuperauit. 569.
Hypatiæ doctiſſimæ, & honeſtiſſimæ fœminæ cædes miſeranda. 569.
Hypatiæ in docendo confidentia, & apud Imperatores. 569.
Hypatiæ ad ſcholam omnes vndique confluebant. 569.
Hypatiæ cædes eccleſiæ, & Cyrillo dedecori maximo fuit. 570.
Hypatianus Heracleæ epiſcopus legatus mittitur ad Valentinianum Imp. 847.
Hypatius & Cyrillus Anaſtaſii Imp. duces capti à Vitaliano tyranno. 993.
Hypatius, & Pompeius in ſeditione Conſtantinopoli orta, à plebe ad tyrannidem occupandam compulſi. 999.
Hypocriſis, & auaritia duo vitia non ferenda. 335.
Hypoſtaſis quid. 630.

I.

Iacobus vidit Deum facie ad faciem. 4.
Iacobus cognominatus iuſtus propter ſingularem virtutẽ. 21.
Iacobus Iuſtus de templi faſtigio deiectus, fullonis vecte caſus occubuit. 21.
Iacobus primus Hieroſolym. epiſcopus. 21
Iacobus frater Ioannis gladio ab Herode necatur. 26
Iacobus frater Ioannis vnà cum ipſo, qui illum in iudicium adduxiſſet, caſus vitam finiuit. 26.
Iacobus ab vtero matris ſanctus fuit. 36.
Iacobus alter abſciſſo capite è vita migrauit. 21.
Iacobus aſſiduus in precibus in templo pro populo in genua prouolutus. 36.
Iacobus cur Iuſtus vocatur. 36.
Iacobus Hieroſolym. epiſcopus factus. 36.
Iacobus Iuſtus à Petro, Ioanne, & Iacobo Hieroſolym. electus epiſcopus. 21.
Iacobus Iuſtus frater dominĩ, filius Ioſeph, qui pater Chriſti putabatur. 21.
Iacobus nec vinum, nec ſiceram bibit, nec carnes edit. 36.
Iacobus procumbendo in genibus, tubercula inſtar cameli cõtraxit. 36.
Iacobus veſtibus vtebatur lineis. 36.
Iacobus præceps datus. 37.
Iacobus è tẽpli pinnaculo turbas de Chriſto docet, contra ſcribarum, & phariſæorum expectationem. 37.
Iacobus moribundus pro inimico orat. 37.
Iacobus Iuſtus primus Hieroſolym. epiſcopus. 41.
Iacobus epiſcopus Antiochiæ excitauit mortuos. 600.
Iacobi precibus cyniphes, & culices in hoſtes immittuntur, vnde victi. 650.
Iacobus vir diuinus murum vrbis oratione reædificat, & hoſtes repellit. 650.
Iacob Gentiũ expectationẽ quibus verbis præſignificauit 718
Iacobi Iuſti fratris domini Paulus meminit. 22.
Iacobi mortem Hegeſippus aliter narrat, quàm alij. 36.
Iacobi nomine multi donati ſunt. 36.
Iacobi prædicatione quidam reſurrectionem negantes, ipſam crediderunt. 36.
Iacobi viuendi modus. 36.
Iacobi nomine columnella inſcripta adhuc manet. 37.
Iacobi mors Hieroſolym. obſidionis cauſa. 37.
Iacobi teſtimonium perhibet Ioſephus. 37.
Iacobi mortem Clemens narrat ex traditione. 26.
Iacobi ſepulchrum. 37.
Iacobi epiſtola. 38.
Iacobi Apoſtoli epiſcop. Hiero. cathedra venerationis, & pietatis ergò ſeruata. 148.
Iacobi Niſibis epiſcopi miracula. 650.
Iacobum vehementer Iudæi diuexant. 36.
Ianitores eccleſiæ, id eſt, templi. 216.
Ibas epiſcopatui ſuo reſtituitur. 953.
Ibas Edeſſenorum epiſcopus in Concilio abdicatus cur. 939.
Ibæ epiſtola ad Marin Perſam. 1011.
Ibæ impia epiſtola ad Marin Perſam ſcripta damnata. 1012.
Iberus rex Chriſtianiſmum amplexus, eccleſiam excitat. 424.
Iberes qua ratione Chriſti fidem ſunt amplexi. 423. & 424.
Iberes Conſtant. Imp. temporibus Chriſtianam religionem receperunt. 425.
Iberes medicis deſtituti. 617.
Iberes quomodo ad veritatem traducti. 617.
Iberum rex quo modo viam ſalutis inuenerit. 617.
Iberi quo pacto ad fidem Chriſti conuerſi. 230.
Iberi regis filius inuocato Chriſti nomine per captiuam ſanatur. 424.
Iberi quo modo in Chriſtum crediderunt. 746.
Iberorum gens fidem Chriſti ſuſcipit. 230.
Iberorum mos erga ægros pueros. 230.
Iberorum rex & regina Chriſtum ſuis ſubditis prædicant. 231.
Iberorum rex Euangeliũ prædicat viris, regina mulieribus. 424.
Iberorum rex venando tenebris obuoluitur nocturnis. 424.
Iberorum regina ſanatur à muliere captiua miraculoſè. 424.
Iberorum gens barbara, robuſta, & bellicoſiſſima. 746.
Iberorum mos ægrotos circumferendi. 747.
Iberorum rex Chriſtianam religionem amplectitur, & ſubditis proponit, templáque erigit. 747.
Iberorum reginam mulier apud eos captiua morbo magno liberauit. 747.
Iberorum ad Conſtantium legatio cur. 748.
Idolum Iouis φιλίας. 196.
Idolum Veneris vbi Chriſtus crucifixus. 228.
Idolum Veneris in ſepulchri Chriſti loco poſitum deſtruitur. 307.
Idolum vnicum in gentilium religionis irriſionem de induſtria reſeruatum. 533.
Idola qui primi erigebant, ſepulchra vacua & templa ædificarunt. 68.
Idola, oracula, Nili cultus edicto ſuſtulit Conſtant. Imp. 327.
Idola deorum gentilium cõfracta, vno excepto, certa de cauſa. 533.
Idola deorum falſorum ad Conſtantinopolim ornandam deputantur. 745.
Idola diruuntur à Theophilo epiſcopo. 887.

Idola in Aegyptum aduentante Chriſto, iuxta prophetiam Eſaiæ concuſſa. 839.
Idolorum vanitate agnita multi Chriſtianiſmũ amplexi. 316.
Idolorum fores clauſæ, repreſſum idolis omne ſacrificandi genus per Conſt. Imp. 326.
Idolorum euerſio à prophetis prædicta. 354.
Idolorum templa clauſa, ſublatáque ſacrificia dæmonum, Iuliano ſublato. 498.
Idolorum delubra edicto Theodoſii dirui iuſſa. 533.
Idolorum delubra vndequaque diruta. 703.
Idolorum Alexandriæ demolitio. 705.
Idolorum fana à Ioan. Chryſ. deiecta in Phœnicia. 708.
Idolorum templa, & ſacrificia ſublata. 894.
Infideles ſacrificare vetantur. 298.
Idololatria. 190.
Idololatriæ, & perſecutionis miniſter maximus Theotecnus. 196.
Idololatriam qui coluerunt Imperatores, miſerè & cruentè interierunt. 992.
Ieiunium ante paſcha. 108.
Ieiunium ſummarũ deliciarum loco numerabat mulier, quæ capta apud Iberes. 617.
Ieiunium ante Paſcha. 891.
Ieiunium monachi nonnulli habent pro conuiuio omni ciborum genere inſtructo. 946.
Ieiunij varietas, & quæſtio ante paſcha. 109.
Ieiunio, quaſi cibo paſcebatur mulier captiua apud Iberos religioſiſſima. 231.
Ieiunio liberatus quis à dęmonibus. 513.
Ieiunia in ſex dies producta. 32.
Ieiunia triduana. 32.
Ieiunia, feſta, vigilias, & reliqua eccleſiæ ſtatuta apoſtoli inſtituerunt. 33.
Ieiunia in vigiliis. 33.
Ieiunia martyrum. 186.
Ieiunia ante feſtum Paſchæ. 304.
Ieiunia ante Paſcha ferias. 413.
Ieiunia in tota Græcia & Illyria, & Alexãdia, ſex ſeptimanis, fiebant. 539.
Ieiunia Romæ tres ſeptimanas ante Paſcha Sabbato, & dominico exceptis fiebant, 539.
Ieiunia ante paſcha fiunt. 538.
Ieiunia menſe Martio obſeruantur. 570.
Ieiudinia, & catecheſis ante baptiſmum. 574.
Ieiunia ante Paſcha. 605.
Ieiunia Chriſtiani adeò accuratè celebrabant, vt diebus interpoſitis ſine cibo manerent. 728.
Ieiunia quadrageſimæ. 893.
Ieiuniorum ante paſcha controuerſia. 109.
Ieiuniorum diuerſitas. 109.
Ieiuniorum laboribus Origenes ſe exercebat. 115.
Ieiuniorum diebus Chriſtiani ab omni carnium eſu religioſè abſtinent exemplo. 728.
Ieiuniorum Quadrageſimæ varia obſeruatio. 893.
Ieiuniis continuis Ioannes vnà cum adoleſcente renocato ſe macerat. 933.
Ieiuniis certus diẽs ſtatutus. 728.
Ieiuniis, & orationibus filius Dei coli debet. 746.
Ieiuniis, & orationibus Didymus Iuliani præſciuit interitũ. 843.
Ieiuniis, & lachrymis vterque Apollinarius debitã pro peccatis pœnitentiam egit. 861.
Ieiuniis Elias monachus ſe exercere non deſtitit. 864.
Ieiuniis, precibus, & hymnis magnam vitæ partem monachi conſumebant. 871.
Ieiuniis tantis vtebatur Batbæus monachus, vt vermes ex eius dentibus ſerperent. 871.
Ieiunant Romæ ſingulis ſabbatis. 540.
Ieiunant monachi ad biduum atque etiam ad triduum. 945.
Ieiunant quidam ex monachis, quinque dies continuos, & amplius. 945.
Ieiunabat Theodoſius iunior diebus Mercurij & Veneris. 574.
Ieiunabat noctes, diéſque captiua mulier, quæ Iberos ad fidẽ conuertit. 746.
Ieiunabat integras hebdomadas Heliodorus monachus. 871.
Ieiunabant quidam monachi diebus dominicis, vnde reprehenſi. 781.
Ieiunabant pœnitentes, & confitentes. 889.
Ieiunare Burgundiones ante baptiſmum iubet epiſcopus. 579.
Ieiunare, & Deum orare cœpit Didymus, quòd Iulianum videret in eccleſiam debacchantem. 843.
Ieiunare iubetur à pœnitẽtiario mulier peccata confeſſa. 889.
Ieiunandum eſt iiſdẽ diebus omnibus vnà Chriſtianis. 304.
Ieiunandum dominicis diebus docuit Euſtathius. 475.
Ieiunantes ante Paſcha quidam cum piſcibus aquatiles aues eſitabant. 539.
Ieiunantes ante Paſcha quidem ne pane quidam vtebantur. 539.
Ieiuntes nonnulli ante Paſcha ſolo ante arido veſcebãtur. 539.
Ieiunantes quadrageſimam, ante Paſcha quibus victitabant cibis. 539.
Ieiunantium nonnulli ante Paſcha ab ouis abſtinebant. 539.
Ieſus Ioſue vocatur. 4.
Ieſus fuit cognominatus Ioſue per Moyſem qui à parentibus Naue vocatus. 6.
Ieſus Naue Chriſti typus. 6.
Ieſus Ioſeph putabatur filius. 12.
Ieſus mortuo Herode ex Aegypto rediit. 15.
Ieſus in nubibus cœli venturus eſt. 37.
Ieſus Ananiæ filius mirum & ſtupẽdum protulit prodigium. 47.
Ieſus filius Naue. 958.
Ieſus Chriſtus vnus & idem mediator Dei & hominum. 967.
Ieſus Chriſtus conſubſtantialis patri ſecundum diuinitatem, nobis ſecundum humanitatem. 1015.
Ieſus Chriſtus patibilis quidem carne, diuinitate autẽ impatibilis. 1015.
Ieſus Chriſtus eiuſdem cum patre, & Spi. Sancto particeps gloriæ. 1016.
Ieſu appellatio ante tempora Moyſis non fuit diuulgata. 6.
Ieſu nomen omni regio antecellit diademati. 6.
Ieſu Chriſti ad Abgarum epiſtola per Ananiam curſorem miſſa. 19.
Ieſu Chriſti nomine eduntur miracula. 97.
Ieſu Chriſti nomine Alexander epiſcopus Conſtantinop. os philoſopho obſtruxit. 737.
Ieſum hominem hæretici aſſeuerantes. 111.
Ieſum qui ſoluit, ex Deo non eſt. 581.
Ieſum Chriſt. dum ex diuinitate, & humanitate conſtare aſſerimus, non cõfuſionem in vnitatem introducimus. 1016.
Ignatius ſecundus Antiochiæ epiſcopus. 51.
Ignatius poſt Petrum Antiochiæ epiſcopus. 60.
Ignatius Romæ beſtiis obiectus. 60.
Ignatius Chriſtum poſt reſurrectionem in carne vidit. 61.
Ignatius Polycarpo contemporaneus. 61.
Ignatius terti⁹ à Petro Apoſtolo Antiochiæ Syriæ epiſcop⁹. 551

Ignatius viſionem vidit angelorum ſanctam Trinitatē hymnis alternatim decantatis collaudantium. 551.
Ignatius viſione admonitus angelica, primus Antiochiæ hymnorum alternatim canendorum formam tradidit. 551.
Ignatij ſumma martyrij cupiditas. 61.
Ignatij martyrium cupientis verba. 61.
Ignatij oſſa à beſtiis relicta Antiochiā deportata fuere. 943.
Ignatij oſſa Antiochiam tranſlata. 943.
Ignatij in honorem templum extructum. 943.
Ignatio ſepulchrum beſtiarum ventres fuerunt. 943.
Ignauia Maximini poſterioris. 277.
Ignis cur Deus habebatur. 254.
Ignis Deus Chaldæorum. 254.
Ignis natura quanta. 384.
Ignatius cum Apoſtolis multum verſatus. 551.
Ignis apud Perſas, vt Deus colitur. 566.
Ignis in crateribus Ciliciæ velut ex fonte ſine intermiſſione erumpere cernitur. 759.
Ignis è fundamentis templi erumpens conſumſit Iudæos ædificantes. 839.
Ignis eccleſiam depaſcitur ob diſceſſum Ioānis Chryſoſt. 917.
Ignem pro Deo coluit Choſroes Perſa. 1021.
Igne auleum ſacræ menſæ conflagrare viſum eſt. 1024.
Ili, & Leontij tyrannorum interitus. 983.
Ilion, ſiue Troia vbi vbi ſita erat. 742.
Ilij & Troadis in agro Conſtantinus Conſtantinop. condere aggreditur. 991
Illyrici omnes ab Ariano dogmate ſynceri. 880.
Illyrici epiſcopi in concilio Chalcedonenſi exclamarunt dicentes: omnes errauimus, omnes veniam poſtulamus. 963.
Imago nulla ſtatuebatur in vrbe Hieroſo. legibus Iudæorum. 25. & 26.
Imago Chriſti, & Hæmorhouſæ, & ad earum baſim herba. 148.
Imago Conſtantini, ſupra cuius caput crux. 299.
Imago Conſtantini qualis. 299.
Imago Danielis in medio foro erecta. 312.
Imago patris filius. 595.
Imago accurata, & impreſſa Dei eſt filius. 599.
Imago ad Helenæ Imperatricis honorem erecta. 742.
Imago Chriſti Paneade ab Hæmorhouſa ſtatuta. 838.
Imago virtutis vita Imperatoris eſſe debet. 971.
Imago Chriſti ad Abgarum miſſa. 1005.
Imaginis Chriſti ad baſim herba morbis omnibus medetur. 838.
Imaginis Chriſti fragmenta in eccleſia poſuerunt, vbi adhuc etiam cuſtodiuntur. 838.
Imaginis Chriſti ope deturbatus hoſtium agger. 1005.
Imaginem ſuis nummis inſtar precantis inſculpi curauit Cōſt. Imp. 325.
Imaginem Chriſti Iulianus deturbauit, ſuámque in eius loco locauit, quam ignis cœleſtis percuſſit. 838.
Imagines Tiberij Pilatus in vrbem Hieroſoly. noctu inuexit. 25.
Imagines Petri, & Pauli, & Chriſti Euſebius vidit. 149.
Imagines Chriſti ſunt templa. 210.
Imagines Conſtantini Imp. & filiorum in vexillo bellico, vnà cum ſigno crucis. 269.
Imagines Imperatoris Conſtantini læſa. 300.
Imagines deorum gentilium in pauperū leuamē donata. 533.
Imagines Imperatricis Antiocheni deiiciunt, & contumeliis afficiunt eur. 896.
Imaginibus Caius ad ſuā effigiē expreſſis, ſynagogas Iudæorum compleuit. 25.
Imaginibus clarorum virorum memoria ſeruatur. 259.
Imaginibus admiſceri voluit ea Iulianus, quæcunque ad cultum deorum Gentilium ſpectabant. 834.
Imaginib⁹ colēdis Chriſtiani à Iuliano quomodo decepti. 834
Imaginibus publicis iuxta ſe ipſū Iulianus iuſſit, vt Iupiter pingeretur. 834.
Imaginibus deorum falſorum quaſdam virtutes inhabitaſſe dicebat Olympius philoſophus Paganus. 883.
Imber immenſus in exercitum Perſarum decidit, vnde prohibitus. 712.
Imbrium paucitas in vtraque Phrygia. 955.
Immolaſſe hoſtias ſimulachris Anatolius deprehenſus eſt. 1022.
Immolabatur Imperatoribus. 148.
Immolatio, ara, libamina ab Arianis pellebantur. 137.
Immortales milites vocati. 573.
Immortales qui apud Perſas vocabantur milites, mortales per Romanos facti ſunt. 573.
Immortalitatem Menander promittebat iis hac in vita, qui eius baptiſmate eſſent abluti. 56.
Imperante Commodo pax in eccleſia toto orbe. 107.
Imperator Maximinus eò temulentiæ & ebrietatis ferebatur, vt inſaniret inter pocula. 190.
Imperator ſummus Deus. 363.
Imperator quis verè appellandus. 367.
Imperator ſanctum mortuum Ioannem Chryſo. pro mortuis orat. 712.
Imperator diſſidentes inter ſe epiſcopos componere ſtudet. 811.
Imperator inuictum ſe ab intemperantia præſtare debet. 971.
Imperator nullum abſurdum voluptatis genus animum irrepere non debet ſinere. 979.
Imperator Mauricius cladem per terræ motum vrbi inflictā pecunia ſarſit. 1030.
Imperatoris Conſtantij pietas. 189.
Imperatoris verus ornatus eſt pietas. 716.
Imperatoris vita virtutis imago eſſe debet. 971.
Imperatoris Mauricij pietas, & felicitas & humanitas. 1017.
Imperatori à ratione aliena ne audienda quidem, nedum credenda. 287.
Imperatori non licet aliquid contra res ſacras moliri. 709.
Impietatem diu ſimulatam Iulianus prodit. 659.
Imperatores Conſtantinus & Licinius Deum ſe colere verum per leges, & decreta declarant. 206.
Imperatores Conſtantius, & Licinius vnà rem auferunt, ſublatis hominibus impiis. 206.
Imperatores iudicantur à ſacerdotibus, non autem ſacerdotes ab Imperatoribus. 225.
Imperatores, qui Chriſtum dedita opera pernegarunt, infelices exitus nacti ſunt. 618.
Imperatores purpura, non ſacerdotes efficit. 702.
Imperatores omnes ante Conſtantinum contra veritatem furere non deſierunt. 715.
Imperatores pro cuiuſque ſtudiorum varietate demereri ſemper aliqui conati ſunt. 716.
Imperatorum primus Chriſtianus Philippus. 131.
Imperatorum beneuolentia, & liberalitas in eccleſiam, & epiſcopos. 107.
Imperatorū veterū ſingulis ſinguli ferè ſtudiis delectati ſunt. 716.
Imperatorum erga eccleſiam liberalitas. 786.
Imperatorum omnium, qui idololatriam coluerunt, cruentus, & miſer exitus. 992.
Imperatoribus immolabatur. 148.
Imperatoris, & virtutis viuum exemplar Mauricius. 1027.

Imperatrix mulier diſerta de Perſis victoriam carmine heroico ſcripſit. 573.
Imperatrix ipſamet pauperibus miniſtrat. 702.
Imperatrix etiam ad Choſroëm, & eius vxores magnifica dona miſit. 1033.
Imperatricis in Epiphanium ſcomma. 912.
Imperium Aethiopum regebat mulier. 22.
Imperium Romanum floruit, quando non perſecutum eſt eccleſiam. 189.
Imperium occultè ambit Licinius. 22.
Imperium iuſtum deus magni faciens, ſuis ſubſidiis, & opibus communit. 384.
Imperium iuſtum deus magno æſtimat, & auxilio ſuo confirmat. 618.
Imperium quare & quamdiu Iouinianus recuſauit. 844.
Imperium Romanum, ob iram diuinam in Iulianum afflictatum fuit. 844.
Imperium Theodoſij hæreſes repreßit. 862.
Imperium Honorij pietate ſola ſeruatum. 931.
Imperium ſynceræ fidei ſubſidio conſeruatum. 977.
Imperium Romanum Chriſtiana religione auctum, non minutum, vt malè, & impiè ait Zoſimus. 992.
Imperium Mauricio portendentia ſigna varia. 1024.
Imperiũ pro dote tribuit Mauricio Tiberius, ducta Auguſta in vxorem. 1025.
Imperij tranquillitas turbata propter eccleſiæ perſecutionem. 191.
Imperij iuſtè gubernandi ſcitum documentum. 702.
Imperij in filios partitio per Conſtantinum. 769.
Imperio cedere ſatius, quàm domum Dei prodere, & à religione deficere. 905.
Imperio primus ſolus potitus Caius Iulius Cæſar. 992.
Imperia, & regna deus largitur. 145.
Impietas principes euertit contra pietatem pugnantes. 699.
Impietatis dux Theotecnus violentas manus ſibi attulit. 197.
Impietatis gratia ciuis Beroenſis ſuum abdicat filium. 662.
Impij in Chriſtianos belligerantes, fulmine & igne conſumpti. 712.
Impios vlciſcitur deus. 324.
Impios, & eccleſiæ perſecutores vlciſcitur deus. 361.
Impoſitionẽ manuum quibus artibus & qualem Nouatus hæreticus nactus eſt. 137.
Impoſitione manuum morbi curantur. 97.
Impoſitione manuum Origenes creatur presbyter. 118.
Impoſitione manuum ordinantur epiſcopi. 162.
Impoſitione manuum Imp. Conſt. dignus eſt habitus. 337.
Impoſitione manuum per hæreticos facta non datur ſpiritus Sanctus. 684.
Impoſitione manus, aut oleo orans morbos pellebat Beniamin monachus. 865.
Impoſtura in Chriſtianos excogitata. 68.
Improborum infelices exitus. 285.
Improbos debitum ſupplicium exagitat. 360.
Impunitas ſcelerum, eccleſiæ ſtatu perturbato, proponitur. 844.
Incarnatio Domini. 239.
Incarnatio verbi. 966.
Incarnatio verbi ſine labe peccati ex Deipara re vera facta eſt. 978.
Incarnationis myſterium deprauare qui non ſunt veriti. 952.
Incarnationis myſterium in duos filios dirimere conati ſunt qui. 953.
Incarnato ſtatim Chriſto complures populi ſubacti ſunt à Romanis. 992.
Incarnata eſt Verbi perſona. 978.
Incendium eccleſiæ, & curiæ ob Ioannis Chryſoſt. diſceſſum. 917.
Incendium Conſtantinopolis magnam partem abſumpſit. 959.
Incendium Antiochiæ quas res attigiſſet, depaſcens, in cineres redigebat. 996.
Incendia, & magni terræ motus Antiochiæ. 996.
Inconſtans & mobilis humanæ vitæ ratio.
Incruentum effectum in eccleſia ſacrificium. 1008.
India interior, vt Chriſtianiſmum amplexa. 423.
Indi vtebantur Matthæi euangelio Hebraicè ſcripto. 99.
Indi quando fidem Chriſtianam amplexi. 422.
Indi Frumentij epiſcopi miraculis ad fidem Chriſtianã conuerſi. 617.
Indi interiores à quibus primùm Chriſtianiſmum edocti. 759.
Indi à quibus Chriſtianiſmum docentur. 700.
Indorum ad Conſt. Imp. legationes, & munera 334.
Indorum fides. 616.
Indis lux diuinæ cognitionis orta. 616.
Inducias cum Romanis centum annorum Perſæ pepigerunt. 925.
Induitur muliebri veſte filius ſacerdotis gentilis, Chriſtianus factus cur. 658.
Inexplicabilia ſunt genus, natura, & eſſentia Chriſti. 2.
Infamia notantur hæretici per legem latam à Theodoſio. 886.
Infidelitatem deus ſupplicio coërcet. 618.
Ingenium hæreticorum in Eunomio deſcribitur. 861.
Inimicos ſuos perhumaniter excepit Melas epiſcopus. 869.
Inimicitia priuata Theophili in fratres Longos creuit Anthropomorphitarum error. 910.
Inimicitiæ priuatæ Clericorum eccleſiæ maximo detrimento fuerunt. 861.
Iniquas largitiones Tiberius remiſit. 1021.
Innocentius Romæ epiſcopus Nouatianos primus Roma eiicere cœpit. 566.
Innocentius Romæ epiſco. ſucceſſor Anaſtaſij. 7[illegible]6.
Innocentius Roman. epiſcopus 920.
Innocentius epiſco. Romanus. 927.
Iniuriam pati potius, quàm facere, eſt ſapientia vera. 353.
Iniuriam qui infert, maximo afficietur ſupplicio. 353.
Iniuriis impiorum Ignatius magis erudiebatur. 61.
Iniuſtiſſimum regem ſuum Hormiſdam Perſæ trucidant, cur. 1033.

Inſaniebat Maximinus Imperator inter pocula. 190.
Inſidias Licinius in Conſtantium ſtruit. 221.
Inſtitutio Theodoſij Iunioris. 923.
Inſtituta Iudæorum conuiciis afficientes inſectatur Ioſephus. 48
Inſula Chriſtianiſmum amplectitur, abacto dæmone à puella monachorum opera. 856.
Intelligere non poſſunt gentiles prius, quàm credant. 497.
Interiit miſerandum in modum Choſröes Perſa. 1022.
Interitus Montani, & Maximillæ. 102.
Interitus Maximini Chriſtianorum perſecutore dignus. 205.
Interitus Diocletiani miſer. 193.
Interpretes ſeptuaginta quo tempore libros ſacros interpretati ſunt. 98.
Interpretes ſeptuaginta ſemoti ſeorſum in vertendis ſacris ſcripturis. 98.
Interpretes ſeptuaginta ſententiis iiſdem & verbis, prorſus omnes ſcripturas ſacras expreſſerunt. 98.
Interpretum 72. Ariſtobulus vnus commentarios edidit in Moſen. 162.
Interpretati ſunt perperã Theodotio, & Aquila: Ecce virgo pariet. 98.
Interpretationes ſacrarum literarum Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis. 122.
In templo Conſtantinop. vis diuina apparebat, quæ morbos pellebat. 880.
In tempolo vis diuina apparens morbis opem ferebat. 880.
In templo è porticu delapſa mulier grauida expirauit, & precibus communibus reuixit, & fœtus. 881.
Inuentio reliquiarum 40. militum Martyrum. 924.
Inuentio reliquiarum Sancti Stephani. 932.
Inuentio reliquiarum Zachariæ vetuſti prophetæ. 932.
Inundatio Alexandriæ, cuius cauſa ſolemne feſtum ibi agitur. 843.
Inuidia inflammatus Licinius contra Conſtãtinum patruũ ſuum, non naturæ leges reueritus eſt. &c. 221.
Inuidia trãquillam religionem adoritur. 294.
Inuidia illuſtrem ſapientiæ Ioan. Chryſo. ſplendorem non tulit. 710.
Inuiſibilem ſe, & ſocios fecit Theotimus epiſco. in itinere vim afferre volentibus. 898.
Inundationes per terræ motum mirabilem. 944.
Inundationes, & terræ motus ſub Iuſtino Imp. variis locis graues. 997.
Ioannes Apameæ epiſcopus. 691.
Ioannes Apoſtolus in Pathmum relegatus. 50.
Ioannes Apoſt. Apocalypſim quo tempore ſcripſit. 50.
Ioannes Apoſt. & Euangeliſta quando ab exilio reuocatus. 51.
Ioannes Apoſt. & Euangeliſta ad Traiani tempora vixit. 52.
Ioannes Apoſtolus docet eccleſias Aſiæ. 52.
Ioannes Apoſt. & Euangeliſta adoleſcentem epiſcopo Epheſi committit. 52.
Ioannes Apoſt. adoleſcentem epiſcopi fidei commiſſum repoſcit. 52.
Ioannes Apoſt. lachrymatur ob deperditum adoleſcentem, quem epiſcopo depoſuerat. 52.
Ioannes Apoſt. equo inter medios latrones adoleſcentem inſequitur. 53.
Ioannes Apoſt. verbum dei ſine ſcriptis ſemper prædicabat. 54.
Ioannes Apoſt. ſcripſit Euangelium amicorum rogatu. 54.
Ioannes Apoſt. & Euãgelia tria probauit prius, quàm ipſe ſcripſerit. 54.
Ioannes Apoſtolus, euãgeliſta, & Martyr, & doctor Epheſi obdormiuit. 58.
Ioannes duo fuerunt, vnus Apoſtolus, alter diſcipulus. 63.
Ioannes Apoſt. balneum in quo Cerinthus, egreſſus. 72.
Ioannes Apoſt. Epheſi Euang. ſcripſit. 97.
Ioannes Apoſtolus conſopitus obiit Epheſi. 108.
Ioannes Apoſtolus laminam auream geſtauit. 108.
Ioannes Apoſtolus Martyr, & doctor fuit. 108.
Ioannes Apoſtolus qua re motus Euangelium ſcripſit. 122.
Ioannes Apoſtolus (teſte Origene) ſcripſit Apocalypſin. 128.
Ioannes Apoſto. & Euangeliſt. & Philippus Apoſtolus in ſomno Theodoſio Imp. apparuerunt, cur. 707.
Ioannes Apoſt. & Euangeliſta Epheſi mortuum ſuſcitauit. 105. 899.
Ioannis Apoſt. Epiſtolæ tres, quarum poſtremæ duæ in dubium vocatæ. 55.
Ioannis Apoſtoli elegantia. 155.
Ioannis Apoſt. exemplo hæretici fugiendi. 57.
Ioannis vtriúſque ſepulchra ſunt Epheſi. 63.
Ioannis Apoſtoli Apocalypſin eſſe Iuſtinus Martyr ait. 80.
Ioannis Apoſt. Apocalypſis. 97. & 98.
Ioannis Apoſt. Epiſtola prior. 98.
Ioannis Apoſtoli cognomines cur multi fuerint. 155.
Ioannes Baptiſta vinculis conſtrictus in arcem nomine Macheruntem deductus, ibique capite cæſus. 17.
Ioannis Baptiſtæ ab Herode necati cauſa. 17.
Ioannis Baptiſtæ ſepulchrum violatum, reliquiiſque conſeruatis. 255.
Ioanis Baptiſtæ reliquiis Alexandriæ conditis, omnes ædiculæ Dæmonis ceciderunt. 255.
Ioãnis Baptiſtæ reliquiæ cauato ſacrarij pariete includũtur. 255.
Ioannis Baptiſtæ oſſa vruntur, & cineres paſſim diſperguntur. 655.
Ioannis Baptiſtę auxilio Theodoſius vicit hoſtes. 897.
Ioannis Baptiſtæ caput à Macedonianis repertum, & Conſtantinop. tranſlatum. 894.
Ioannis Baptiſtæ caput muli vehere non potuerunt. 894.
Ioannem Baptiſtam auxiliarem in bello deprecatur Theodoſius Imp. 896.
Ioannes Chryſoſt. ad ſacerdotij dignitatem vocatus. 545.
Ioannes Chryſoſt. oriundus ab Antiochia, quę eſt vrbs Cœloſyriæ. 545.
Ioannes Chryſoſt. Libanij auditor fuit. 545.
Ioãnes Chryſoſt. Diaconus effectus libros de ſacerdotio contexuit. 546.
Ioannes Chryſoſt. Antiochenæ eccleſiæ lector. 546.
Ioannes Chryſoſt. ad concinem inuitatus non accedebat. 546.
Ioannes Chryſoſt. cum nemine cibum capiebat. 546.
Ioannes Chryſoſt. Euagrij condiſcipulus. 546.
Ioannes Chryſoſt. eiúſque condiſcipuli vitam monaſticam à quibus didicerunt. 546.
Ioannes Chryſoſt. Euagrij exemplum ſecutus. 546.
Ioannes Chryſoſt. forenſium vitæ genus improbum eſſe conſiderans, ad vitam pacatam ſe tranſtulit. 546.
Ioannes Chryſoſt. qua occaſione clero inuiſus. 546.
Ioannes Chryſoſt. Theodorus, & Maximus cõdiſcipuli. 546.

Ioannes Chryſoſt.à populo dilectus ob conciones. 547.
Ioannes Chryſoſt.cur ſeorſum cibum capere ſolitus. 547.
Ioannes Chryſ.Eutropium acerbè cur reprehendit. 547.
Ioannes Chryſ.libere Gainam pro Arianis eccleſiam poſtulantem arguit. 547.
Ioannes Chryſ.Hymnos cur compoſuit. 551.
Ioannes Chryſ. Hymnos in Conſubſtantialis laudem cōpoſuit,cur. 551.
Ioannes Chryſoſt.Epiphanij,& Theophili librorum Origenis cenſuram non curat. 553.
Ioannes Chryſ. inſidias contra ſe ipſum paratas penitus contempſit. 553.
Ioannes Cryſ.mortem Epiphanio,Epiphanius Ioanni exiliū prænunciat. 555.
Ioannes Chryſ.damnatus,agitur in exilium,reclamante populo. 556.
Ioannes Chryſo.exceptione prouocat ad generale concilium. 556.
Ioannes Chryſo.natura ardentior. 556.
Ioannes Chryſo.ab exilio reuocatus,vrbem non prius ingredi voluit,quàm iudicibus maioribus innocens probaretur. 557.
Ioannes Chryſo.iterum criminatione exagitatus. 557.
Ioannes Chryſo. iuſſu Imperatoris ab eccleſia cedit. 558.
Ioannes Chryſ.rurſum accuſatus,& damnatus. 55.
Ioannes Chryſ.in Cyprum quo fine profectus. 561.
Ioannes Chryſ.Eudoxiæ Imperatricis opera reuocatur. 562.
Ioannes Chryſoſt..Antiochenus, genere Patricius,vita integer,ad perſuadendum potens. 902.
Ioannes Chryſo.auditoribus ſuis in eccleſia plurimum profuit. 902.
Ioannes Chryſ.præceptores habuit,in oratoriis Libanium, in philoſophia Andragathium. 902.
Ioannes Chryſ.ratione victus ſobria vtebatur. 902.
Ioannes Chryſ.ſtilo orationis perſpicuo cum ſplendore vtebatur. 902.
Ioannes Chryſo.ſodales ſuos ad Chriſtianiſmum pertraxit. 902.
Ioannes Chryſo.ſua virtute ad ſui æmulationem auditores excitabat. 902.
Ioannes Chryſ. arguebat peccata ſumma cum libertate ſtomachās. 903.
Ioannes Chryſoſt.Conſtantinop.fit ſua virtute epiſcopus. 903.
Ioannes Chryſoſt.erat variæ lectionis. 903.
Ioannes Chryſoſt. in epiſcopatu primum clericorum vitam emendare ſtudit. 903.
Ioannes Chryſ.frequens erat in coarguendis peccatis. 903.
Ioannes Chryſ. Theodorum epiſtola à nuptiis contrahendis abduxit. 903.
Ioannes Chryſo.theologicum vitæ genus approbat, & ſeculare damnat. 902.& 903.
Ioannes Chryſoſt. linguam ad redarguendum facile mouebat. 904.
Ioannes Chryſoſt.non ſolum ſuam eccleſiam, ſed & alias emendare conabatur. 904.
Ioannes Chryſoſt.epiſcopos aliquos in Aſia abrogat,alios in eorum locum ſurrogat. 906.
Ioannes Chryſ.multos ex Paganis, & ex hæreticis alliciebat. 906.
Ioannes Chryſoſt.odio habitus cur. 907.
Ioannes Chryſoſt.ad menſam ſuam neminem vocabat, nec ad conuiuium vocatus quoquam ibat. 908.
Ioannes Chryſ.cur quibuſdam monachis inuiſus fuit. 908
Ioan.Chryſoſt.ſuſcepta eccleſiæ cura,cœpit iniqua ſacerdotum ſcelera arguere. 708.
Ioannes Chryſ.veritus,ne qui ex eccleſia ſua pellicerentur, vt Ariani,modum canendi excogitauit. 908.
Ioannes Chryſ.cur ſolus comederet. 909.
Ioannes Chryſ.Seueriano vix tandem Imperatoris filij precibus conciliatur. 909.
Ioannes Chryſo.templum dei dari hæreticis non patitur. 709.
Ioannes Chryſoſt.per ſomnium monitus à Baſiliſco Martyre,vt corpus eius prope ſuum ſepeliretur. 711.
Ioannes Chryſoſt.venerabatur Epiphanium, eumque rogabat,vt & vna eccleſia, & vna domo ſecum vteretur. 912.
Ioanes Chryſoſt.Epiphanio mortem prędixit, ac hic illi epiſcopatus depoſitionem. 913.
Ioannes Chryſ.Imperatricem in concione perſtrinxit ſub inuolucris. 913.
Ioannes Chryſ.pręclarum mundi lumen. 713.
Ioannes Chryſo.ad Oecumenicam ſynodum prouocauit. 914.
Ioannes Chryſo.populi precibus in epiſcopatum ab exilio reuocatur. 914.
Ioannes Chryſo.quòd fuiſſet depoſitus, ſeditio Conſtantinopoli facta. 914
Ioannes Chryſoſt.quòd quater vocatus non ſynodo paruiſſet, depoſitus. 914.
Ioannes Chryſ.vrbem ingredi detrectauit,donec declaratus fuiſſet in ſynodo maiori,quòd iniuſtè epiſcopatu depoſitus eſſet. 915.
Ioannes Chryſo.conſilio prudenti rediit ad epiſcopatum. 915.& 916.
Ioannes Chryſoſt.quòd eſſet expulſus, reliqua multitudo in balneo Paſcha celebrauit. 916.
Ioannes Chryſo.rurſum depoſitus. 916.
Ioannes Chryſo.ſacerdotes ordinat. 916.
Ioannes Chryſo.denuò vrbe excedere iuſſus. 917.
Ioannes Chryſo.quòd denuò excedere vrbe cogeretur, ortus tumultus. 917.
Ioannes Chryſo.relegatus fuit Cucuſum. 917.
Ioannes Chryſo.exilio clarior factus. 922.
Ioannes Chryſo.in exilio captiuos pecuniis redimebat. 922.
Ioannes Chryſo.ſuæ mortis diem prænidit, Baſilico martyre apparente ſibi. 922.
Ioannis Chryſoſt.patria,parentes,præceptores. 545.
Ioannis Chryſoſt.mores,& eius libertas. 546.
Ioannis Chryſoſt.ſcripta prius, quam presbyter fuiſſet. 546.
Ioannis Chryſoſt.vitæ inſtitutum. 546.
Ioannis Chryſoſt. conciones è ſuggeſtu à ſcribis cleri exceptę. 547.
Ioannis Chryſoſt.conciones quales. 544.
Ioannis Chryſ.fautores feſtum Paſchatis in balneis publicis celebrant. 558.
Ioannis Chryſ.exilium. 558.
Ioannis Chryſ.eccleſia concenſa curia conflagrauit. 558.& 559.
Ioannis Chryſ. cauſa grando maxima Conſtantinopoli. 559.

Ioannis Chryſ.temperantia,& libertas. 559.
Ioannis Chryſ.& Siſynnij Nouatiani dialogiſmus dicteriis acerbis plenus. 560.
Ioannis Chryſo.in Seuerianum humanitas. 562.
Ioannis Chryſoſt.ordinationes. 708.
Ioannis Chryſoſt.παῤῥησία. 709.
Ioannis Chryſo.ad Gainam legatio. 710.
Ioannis Chryſoſt.cauſa multa ſigna miraculoſè euenerunt. 710.
Ioannis Chryſo.nomen in eccleſiæ tabulas relatum. 712.
Ioannis Chryſ.oratio factis ornata fide meritò digna. 902.
Ioannis Chryſ.præceptores in theologia. 902.
Ioannis Chryſ.oratio ſuadela eminebat. 903.
Ioannis Chryſ.opera Flauianus epiſcopo Romano reconciliatus. 909.
Ioannis Chryſo.cum Gaina præſente Imperatore acris expoſtulatio. 905.
Ioannis Chryſ.ad conciones quanta hominum frequentia confluebat. 906.
Ioannis Chryſ oratio.in mulieres. 913.
Ioannis Chryſ.depoſitionem, & exilium in eccleſia docens Seuerianus laudatur. 914.
Ioannis Chryſo.depoſitionem plebs lamentatur, ac pro eius reuocatione ſupplicat. 914.
Ioannis Chryſ.concio extemporalis in reditu ſuo ab exilio. 915.
Ioannis Chryſo.cauſa ſeditio. 916.
Ioannis Chryſo.reprehenſio in ſimulachrū argenteum Imperatricis. 916.
Ioannis Chryſo.ob diſceſſum ignis eccleſiam depaſcitur. 917.
Ioannis Chryſo.etiam in ſectatores ſæuitum eſt. 918.
Ioannis Chryſo.aduerſarius Cyrinus ob illud ſcelus, vtroque pede per medicos mutilatus, miſerabiliter interiit. 921.
Ioannis Chryſo.innocentiæ patrocinatur Innocentius Romæ epiſcopus. 921.
Ioannis Chryſo.exilium magna grando ſubſecuta. 921.
Ioannis Chryſo.in aduerſarios pœna diuina. 921.
Ioannis Chryſo.poſt exilium quarta die Imperatoris vxor mortua eſt. 921.
Ioannis Chryſo.nomine Innocentius epiſco.Romæ. ab Imperatoribus ſynodum poſtulat. 922.
Ioannis Chryſo.exilium aggrauatum, & mors. 712.& 923.
Ioannis Chryſ.obitus in exilio. 559.
Ioannis Chryſoſt. corpus Camanis ſepultum Conſtantinopolim transfertur. 587.& 712.
Ioanni Chryſo.auxit inuidiam nimia orationis in magiſtratum libertas. 547.
Ioanni Chryſoſto.Epiphanius aduerſarius excitatur à Theophilo. 916.
Ioanni Chryſo.indicauit Imperator, ſe non communicaturum eſſe cum ipſo ante, quàm de obiectis criminibus purgatus, appareret inſons. 916.
Ioanni Chryſoſtomo ſicarius inſidiatus ab eodem ſupplicio liberatur. 917.
Ioannem Chryſ.cum exagitarat conuiciis Cyrinus epiſcopus, hic grauia cœlitus eſt perpeſſus. 559.
Ioannem Cryſoſt.Imperator Arcadius ab exilio reuocari curauit. 557.
Ioannem Chryſ.Libanius ſophiſta ſibi ſucceſſorem in ſchola elegiſſet, ſi non Chriſtianus fuiſſet. 902.
Ioannem Chryſ.ab exilio reuerſum populus ardentibus tędis in eccleſiam recipit. 915.
Ioannem Chryſo.Cyrinus contumelia affecit, quę paulò poſt vindicata fuit. 913.
Ioannem Chryſo.cuſtodiunt, qui in populo feruentiores erant. 917.
Ioanne Chryſ.pulſo, Arſacius Nectarij frater epiſcopus fit Conſtantinopo. 559.
Ioannes presbyter, & Ariſton diſcipuli domini. 63.
Ioannes cognomine Marcus neſcitur, an ſcripſerit Apocalypſim. 155.
Ioannes nomine Marcus, Pauli & Barnabæ ſocius. 155.
Ioannes quidem excæcatur, ſed mira memoria præditus. 885.
Ioannes monachus ſpiritu prophetico repletus. 251.
Ioannes Hieroſolymitano epiſcopatui ſucceſſit, mortuo Cyrillo. 533.
Ioannes Antiochenus presbyter Conſtantinopolin accerſitur, vt illic epiſcopatum gerat. 545.
Ioannes relictis Meletianis tres annos continuos vitam quaſi degit ſolitariam. 546.
Ioannes ab Euagrio presbyter deſignatus. 546.
Ioannes Antiochenus presbyterorum præfectus, & ſuffragiis epiſcopus delectus. 661.
Ioannes Antiochenus honoris in eccleſia gradum recuſauit. 661.
Ioannes Imperium affectat. 575.
Ioannes epiſcopus Antiochiæ. 582.
Ioannes Hieroſolym.epiſcopus. 711.
Ioannes Alexandria ſola Conſtantini authoritate pulſus. 767.
Ioannes inter monachos primas tenebat. 863.
Ioannes morbos inſanabiles ſanabat. 864.
Ioannes non minus, quàm propheta futura patefaciebat. 874.
Ioannes monachus morbos ſanabat. 865.
Ioannes monachus futurorum ſcientia celeberrimus. 895.
Ioannes Hieroſolymitanus epiſco. 901.
Ioannes ſtipatorum Honorij præfectus. 928.
Ioannes præſul Antiochiæ. 934.
Ioannes rhetor. 943.
Ioannes presbyter. 948.
Ioannes Rhetor, & hiſtoricus. 959.
Ioannes presbyter epiſcopatum Alexand.pecunia adeptus. 976.
Ioannes epiſcopus Palti. 986.
Ioannes Alexandriæ, antiſtes Ioannis alterius ſucceſſor. 995.
Ioannes Chuzubites, & Zoſimas monachi eodem miraculo clari. 997.
Ioannes Chuzubites oculum effoſſum reſtituit. 997.
Ioannes & Zoſimas miraculis claruerunt. 996.997.
Ioannes ex Sirime ortus Conſtantinopolit.epiſco. 1012.
Ioannes Catelinus antiquæ Romæ epiſcopus. 1012.
Ioannes Timoſtrati filius vrbis Daretis præfectus. 1019.
Ioannes alter Bonoſo ſucceſſit in epiſcopatum Romæ. 1022.
Ioannes poſt Macarium epiſco. Hieroſoly. 1022.
Ioannes dux genere Thrax. 1027.
Ioannes dux ne ad minima quidem negotia procurāda idoneus. 1029.
Ioannes nouæ Romæ epiſcopus. 1036.
Ioannis martyris tortores pupillam oculi crudeliter excuſſerunt. 185.

Ioannis

Ioannis monachi reſponſa. 256.
Ioannis Aegyptij monachi prædictiones. 706.
Ioannis monachi Theodoſius vtitur conſilio de bello aduerſus Engenium. 895.
Ioannis Antiocheni, & Cyrilli diſſenſio, quæ mox Imperatoris opera ſedatur. 935.
Ioannis rhetoris hiſtoria. 996.
Ioannẽ Serapion diaconus, totúſque clerus calumniatur. 546.
Ioanni presbytero Apocalypſis forſan tribuenda. 63.
Ioanni alteri ſucceßit in epiſcopatum Romæ Pelagius. 1002.
Ioanni Catalino in epiſcopatum Rom. ſucceßit Bonoſus. 1022.
Ioanne mortuo, alter Ioannes epiſcopus Alexandriæ deligitur. 982.
Ioannitæ. 576.
Ioannitæ qui. 558.
Ioannitæ cur ſic vocati. 917.
Ioas rex Zachariam prophetam occidit, vnde in eius domum calamitas ingens. 932.
Ioas rex cur filium ſuum ad pedes Zachariæ prophetæ ſepeliuit. 932.
Ioæ regis filius, ſeptimo die poſt ab iſto ira interfectum Zachariam, mortuus eſt. 932.
Ioæ filius ad pedes Zachariæ prophetæ ſepultus. 932.
Ionathas princeps ſacerdotum iugulatus. 34.
Iordanis vnde profluit. 148.
Iordane in fluuio baptizari magnopere cupiebat Conſtãtinus Imp. 992.
Ioſeph filius Iacob naturalis, & Heli legimus. 12. & 13.
Ioſeph, & Maria ex eadem tribu. 13.
Ioſeph Chriſti filium Ebionitæ aſſirmabant. 123.
Ioſephus Hebræorum hiſtoricorum princeps. 10.
Ioſephus hiſtorias non modò græcè, verum etiam patrio ſermone ſcripſit. 48.
Ioſephus in excidio Hieroſolymit. præſto aſſuit. 48.
Ioſephus Aegypti regno præfectus. 616.
Ioſephus Chriſtianos verbis nõ inſectatur, ſed illis potius conſentit. 719.
Ioſephus non ignorat Chriſtum reſurrexiſſe. 719.
Ioſephus Mathathiæ filius teſtis eſt de vero Deo Verbo locupletiſsimus. 719.
Ioſephus longam ſcripſit hiſtoriam cuiuſque generis refertam. 1025.
Ioſephi teſtimonium de Ioanne Baptiſta. 17.
Ioſephi præclarum de Chriſto teſtimonium. 17. & 18.
Ioſephi, & ſcripturæ mirus conſenſus de Herodis Agrippæ morte. 27.
Ioſephi pater. 48.
Ioſephi libri in bibliothecam Roma. repoſiti. 48.
Ioſephi ſcripta. 48.
Ioſepho ſtatua Romæ erecta. 48.
Ioſephi libros Titus Imperator propria manu ſcripſit. 49.
Ioſephi fides in hiſtoria probata Imperatorum teſtimonio. 49.
Ioſephi hiſtorici de Chriſto teſtimonium. 719.
Ioſias rex non modò ſacerdotes, qui dæmones colebant, trucidauit, ſed etiam mortuorum ſepulchra effodi curauit. 1011.
Ioſue fuit appellatus à parentibus ſuis, & poſtea à Moyſe Ieſus. 6.
Ioſue vocatur Ieſus. 4.
Ioniani Imperij tempus, & ætas. 500.
Ioniani Imperium, & pietas. 665.
Ioniano Imperante cum Perſis fœdera ad annos triginta facta fuerunt. 844.
Ioniani, & Herculiani apud Romanos qui. 846.
Iouinianus Cæſar Athanaſium conſulit de reparandis eccleſiis. 243.
Iouinianus depulſor erroris. 242.
Iouinianus eodem tempore Imperator, & confeſſor. 242.
Iouinianus inuitus creatur Imperat. 243.
Iouinianus quo pacto Imperator deſignatus. 242. & 243.
Iouinianus ad Imperium delectus, illud repudiauit. 945.
Iouinianus Imperium capeßit, militibus ſe Chriſtianos profitentibus. 495.
Iouinianus imperium reſpuens, quid profuit. 495.
Iouinianus maluit baltheum deponere, quàm nefandum Imperatoris edictum exequi. 495.
Iouinianus tuetur fidem Nicænam de conſubſtantiali. 498.
Iouinianus Iulianum Tharſi ſepelit. 500.
Iouinianus apprimè nobilis, illuſtris, & inſignis. 665.
Iouinianus in initio Imperij epiſcopos ab exilio reuocat. 665.
Iouinianus Imperator à militibus delectus. 665.
Iouinianus Imperium reſpuit, quòd Chriſtianus eſſet. 665.
Iouinianus Imperat. Dadaſtanæ iter ad cœlum eſt ingreſſus. 667.
Iouinianus epiſcopus Antiocho manum imponere prohibibitus cur. 674.
Iouinianus Imp. ſimulachrorum cultum omnino vetuit. 703.
Iouinianus eccleſiæ ſtatum reſtaurauit. 844.
Iouinianus Imp. iußit eccleſiæ reſtitui, quæ Conſtantinus, eiúſque filij ei donauerunt. 844.
Iouinianus poſt Iulianum communi exercitus conſenſu capeßit Imperium. 844.
Iouinianus quare, & quandiu Imperium recuſauit. 844.
Iouinianus, quòd eſſet Chriſtianus Imperium capeſſere nolebat. 844.
Iouinianus Imp. putatur obiiſſe, quòd odorem domus, in qua dormiebat, recens calce illitæ ferre non poterat. 846.
Iouinianus octo menſes cum regnaſſet, quòd largius cœnauerat, obiit. 846.
Iouiniani Imperatoris exemplo, omnes Chriſtianiſmo initiãtur. 243.
Iouiniani dictum an verum. 495.
Iouiniani Imperatoris reſponſum perelegans. 499.
Iouiniani obitus. 500.
Iouiniani edictum de ſacris virginibus. 844.
Iouiniani mors. 846.
Iouius edictum Imperatorum pro Chriſtianis diſsimulat. 194.
Iouij Maximini in Oriente tyrannis. 194.
Ira Imperatoris orationibus Antiochenorum ſedata fuit. 896.
Iræ & cupiditatis exemplum belliſsimum. 512.
Iram cohibere ſtuduit Theodoſius iunior. 574.
Iram non prius reſtinxit, quàm Iuſtini ducis caput cerneret abſciſſum. 1014.
Ira nunquam Ephraim à quodam concitatus, viſus fuit. 785.
Iracundia quantam exercuerit Theodoſius crudelitatem, quantúmque eum facti pœnituerit. 701.
Iratus nunquam viſus fuit Benus monachus. 864.
Irenæus de Simone mago. 29.
Irenæus Lugdunenſis presbyter. 95.
Irenæus auditor Polycarpi. 96.
Irenæus poſt Pothinum Lugdunenſis fuit epiſcopus. 96.
Irenæus familiaris Polycarpi. 106.

Irenæus fatetur ſe fuiſſe apud Polycarpum. 106.
Irenæus temporibus Apoſtolorum proximè ſucceßit. 106.
Irenæus varias contra deprauatores Romanæ eccleſiæ conſuetudines ſynceræ & ſanæ, ſcripſit epiſtolas. 106.
Irenæus pacis author in eccleſia. 110.
Irenæus grammaticus Atticæ linguæ dictionarium ſcripſit. 484.
Irenæus grammaticus dictionem ὑποστάσεως barbaram appellat. 484.
Irenæus epiſcopus Lugduni. 538.
Irenæus Tyri epiſcopus in concilio abdicatur. 939.
Irenæi teſtimonia de Iuſtino ſumpta. 80.
Irenęi epiſtola de monarchia, id eſt, quòd non eſt ſabricator mali. 106.
Irenæi teſtimonia duo. 52.
Irene virgo Spiridionis filia. 226.
Irene virgo Spiridionem patrem de ſepulchro alloquitur. 226.
Irene Spiridionis filia ad patris preces è tumulo excitatur. 417.
Iſaac vinctus ad altare à patre deducitur figuram Chriſti exprimens. 718.
Iſaacius monachus in periculis pro deo contemnendis egregius. 877.
Iſaacius monachus Valenti dixit, eum è bello non reuerſurum, niſi eccleſias Chriſtianis redderet, quod euenit. 877.
Iſaacius monachus vir ſpectatus Valentis Imp. interitum prædicit. 877.
Iſaacij monachi pro Catholicorum nomine ad Imper. petitio. 877.
Iſacij in Valentem Imp. parrheſia. 688.
Iſauriæ vectigalia quæ. 989.
Iſchyras laicus audet ſacerdotis officio fungi, vbi deprehenſus, ad Arium confugit. 430.
Iſchyrion. 136.
Iſdigerdis Perſarum regis perſecutio. 713.
Iſdigerdes Perſarum rex. 944.
Iſidorus presbyter. 533.
Iſidorus monachus monaſterium muro cinxit, ne quis monachorum foras exiret. 867.
Iſidorus Peluſiotes carnem ſic macerauit laboribus, vt vitam angelicam traduceret. 942.
Iſraelitæ vix duabus hominum ætatibus illa deſerta peragrarunt. 150.
Iſtrus lacus cur ita dictus. 873.
Italię porta. 895.
Iudas Galilæus. 10.
Iudas Gaulamites populi ſeductor. 10.
Iudæ nepotes ad Domitianum tracti. 51.
Iudæ epiſtola. 38.
Iudæus paralyticus per baptiſmum ſanitati reſtitutus. 564.
Iudæus quidam ſæpius baptizatus, & inde corradebat pecunias. 570.
Iudæis Iulianus cur faueret. 839.
Iudæus quidam veterator ſe Moyſen eſſe ſimulauit, ac de cœlo miſſum. 584.
Iudęa in Tetrarchias diuiſa. 16.
Iudęa mulier fame coacta proprio filio veſcitur. 45.
Iudęi feſto paſchę Hieroſolym. ſeditione perierunt. 34.
Iudæorum ſeptem ſectę. 59.
Iudęi quæ paßi ſub Traiano. 65.
Iudęi edicto Adriani terra patria pulſi. 66.
Iudæi ſemper prompti ad Chriſtianorum martyria. 75.
Iudæ ſcripta in Danielem. 117
Iudæorum gens vi quadam occulta exagitata fuit. 365.
Iudęi rebellantes, Gallo duce victi. 461.
Iudæi Chriſtianis terrorem incutiunt. 493.
Iudæi inuiti, ob miraculum in reſtaurando templo editum, Chriſtum deum confeßi ſunt. 493.
Iudæi templum inſtaurare parant. 493.
Iudæi Alexandria pulſi direptis eorum bonis. 568.
Iudæi Chriſtianis ſemper infeſti. 568.
Iudæi die ſabbati feriantur. 568.
Iudæi qua arte noctu Chriſtianis trucidant. 568.
Iudęi qua Teſſera pro ſigno in Chriſtianos vſi. 568.
Iudæi ſignis, & miraculis ad credendum induci non potuerunt. 564.
Iudæi in ludis ſuis Chriſtum ludibrio afficiunt. 570.
Iudæi in ludis ſuis puerum Chriſtianum cruci alligare, & ſuſpendere ſolent. 570.
Iudæi de more ludos faciunt. 570.
Iudæi cuiuſdam pſeudomoyſis fraus. 584.
Iudęi cęco errore meritò tenentur. 605.
Iudæorum cæcitas, bis Paſcha eodem anno celebrantium. 605.
Iudæi in templum reædificandum Iuliani permiſſu, opes, ſtudium, & laborem totum conferunt, ſed proficiunt Hilum. 661.
Iudęi nomen Chriſtianorum ſibi aſſumentes, doctrinam contrariam prædicabant. 684.
Iudæorum animis odium naturaliter in Chriſtianos quodãmodo inſitum. 748.
Iudęi alacri animo Chriſtianos diuexant eccleſiáſque diruũt. 748.
Iudęi rebelles à Gallo victi, euerſa Diocęſarea. 794.
Iudæi, & Gentiles dęmonium incantationibus expellere non potuerunt, quod Hilario inuocato Chriſti nomine expulit. 831.
Iudæi ſcripturæ literam, Chriſtiani ſenſum ſectantur. 839.
Iudæi igne è fundamentis templi erumpente ſublati. 840.
Iuliani felix cum Perſis prælium. 841.
Iudęi libros ſacros ſenſu ſpirituali, vt Chriſtiani, non interpretantur. 839.
Iudęorum gens à Põpeio incœpit fieri Romanis vectigalis. 11.
Iudęorum rex Herodes deſignatus Auguſti, & ſenatus authoritate. 11.
Iudæorum de Ioanne Baptiſta teſtimonium. 17.
Iudęorum calamitates varię ob Chriſtum, ab eis tantis ſceleribus affectum. 26.
Iudęorum immenſus numerus Hieroſolym. obſeſſus. 42.
Iudęorum dirę calamitates à Chriſto prędictę. 46.
Iudæorum grandis numerus in obſidione Hieroſolym. fame, & ferro occiſorum. 46.
Iudæorum in obſidione Hieroſolym. captiuorum numerus à Romanis. 46.
Iudæorum in Chriſtianos odium. 80.
Iudæorum antiquę ſectæ. 81.
Iudæorum quinque ſectę. 81.
Iudęorum ſomnium de millenario annorum numero. 152.
Iudęorum error in Paſcha celebrando. 413.
Iudęorum facinus, & pœna. 570.
Iudęorum turba omnibus odioſa maximè. 605.
Iudęorum tota materia ad templum reędificandum congeſta diuinitùs dißipatur. 661.
Iudęorum nonnulli monaſticam degebant vitam. 730.
Iudęorum nullus mendicat. 833.
Iudęorum & Paganorum in templo reſtaurando commune ſtudium cur. 839.

Iudęus

Iudæis nobiſcum nihil eſt commune. 304.
Iudæis Chriſtiani ne mancipentur. 328.
Iudæis nobiſcum nihil communicandum. 413.
Iudęis antiquitus vnus ad immolandum deo locus præſcriptus fuit. 661.
Iudęis Iulianus beneuolus, quòd iſti Chriſtianos odio capitali proſequerentur. 839.
Iudęis non licet patria inſtituta referre, diruto templo. 839.
Iudæos Roma Claudius prorſus eiecit. 34.
Iudæos Florus in crucem egit. 39.
Iudæos Iulianus ad ſacrificia prouocat, promiſſa templi reſtauratione. 493.
Iudæos Iulianus contra verè Chriſtianos armauit. 661.
Iudæos non antevertiſſe gentilibus, ſéque non ad fidem Chriſtianam prius tranſtuliſſe miratur Sozomenus, cur. 719.
Iudæos Iulianus adhortatus eſt, vt legem Moyſis audirent. 839.
Iudęos Iulianus templum Hieroſolym. reſtaurare iubet, in idque pecunias largitur. 839.
Iudaica religio in Chriſtianam mutata. 537.
Iudex optimus deus. 362.
Iudicium de abſente non fieri debet. 557.
Iudicij extremi Conſtant. Imp. meminiſſe ſuos monuit. 306.
Iudiciorum, legum, virtutis, philoſophię nomen non tenuerunt priſci homines. 5.
Iulianus Alexandrię epiſcopus. 99.
Iulianus, & Chronion martyrium obeunt. 135.
Iulianus Cappadox martyr ſanctorum corpora vt vidit, gaudio expletus, ſigillatim ea complexus ſalutat. 183.
Iulianus poſt Conſtantium ſolus obtinet Imperium. 238.
Iulianus Imper. Chriſtianos ſtudio authorũ gentilium audire prohibet. 240.
Iulianus Chriſtianos vocabat Galilęos. 241.
Iulianus Imper. oppugnat eccleſiam. 241.
Iulianus occiſus an à ſuis, an ab hoſtibus neſcitur. 241.
Iulianus Galli frater à Conſtantio Cęſar conſtituitur. 461.
Iulianus Imperator. 469.
Iulianus à militibus ſuis Imperator appellatur, vnde ægritudinem cœpit Conſtantius Imp. 477. & 478.
Iulianus à patre Imperatore Libanium ſophiſtam audire prohibetur. 478.
Iulianus Chriſtianus ab ineunte ſtatim ætate. 478.
Iulianus Conſtantinopoli Imperator declaratur. 478.
Iulianus Conſtantinopoli honeſtis ſtudiis operam nauauit. 478.
Iulianus Conſtantini Magni ex Conſtantio fratre nepos. 478.
Iulianus in primis diſertus. 478.
Iulianus ſcientia clarus, rep. gerenda exiſtimatur digniſſimus. 478.
Iulianus abraſa cute, vitam monaſticam ſimulauit. 479.
Iulianus Athenis operam dat philoſophiæ. 479.
Iulianus à Maximo præceptore philoſophiam, & paganiſmum ſimul hauſit. 479.
Iulianus à militibus ſuis, ſuperatis barbaris, Imperator ſalutatur. 479.
Iulianus barbarorum regem captum ad Imp. Conſtantium mittit. 479.
Iulianus palàm ſacra Chriſtianorum prælegit eloquia. 479.
Iuliani poſt Galli fratris interitum Conſtantio patri ſuſpectus. 479.
Iulianus in eccleſia Nicomedenſi lector deſignatus eſt. 479.
Iulianus in Galliam ab Imper. Conſtantio contra barbaros mittitur. 479.
Iulianus iam monachus clàm diſciplinas philoſophorum excoluit. 479.
Iulianus Libanij librorum lectione flagrabat, quos in occulto legebat. 479.
Iulianus vxorem ducit Helenam. 479.
Iulianus aperit Idolorum delubra. 480.
Iulianus in Chriſtianos orationes compoſuit. 480.
Iulianus Conſtantium Imp. infamia notare conatur. 480.
Iulianus Conſtantij Imperatoris corpus honorificè ſepelit. 480.
Iulianus contra Conſtantium Imp. inteſtinum bellum mouet. 480.
Iulianus Ethnicorum ſe pontificem appellare cœpit. 480.
Iulianus literarum ſtudioſos magnopere coluit. 480.
Iulianus malis artibus populum conciliare ſibi ſtudet. 480.
Iulianus ſimulationem profeſſionis Chriſtianæ penitus depoſuit. 480.
Iulianus ſumptuũ magnitudinem, ac aulicorum multitudinem è regia exturbauit. 480.
Iulianus librum in omnes ante ſe Imperatores compoſuit, quem Cæſares inſcripſit. 481.
Iulianus Imp. Georgij epiſcopi cędem quibus rationibus improbat. 482.
Iulianus ad idolorum ſacrificia prouocat. 488.
Iulianus Chriſtianos appellabat Galilæos. 488.
Iulianus Chriſtianos odio proſequitur. 488.
Iulianus Chriſtum appellabat deum Galilæum. 488.
Iulianus curat Nouatianorum eccleſiam reſtaurari. 488.
Iulianus eccleſiam quo modo perſecutus. 488.
Iulianus idolorum templa aperit. 488.
Iulianus initio Imperij erga omnes facilis, & perhumanus. 488.
Iulianus mandat, ne Chriſtiani honore militari, magiſtratúque fungantur. 488.
Iulianus vetat Chriſtianos literis humanioribus inſtitui. 488.
Iulianus à Chriſtianis pecuniam exigit. 489.
Iulianus citò ditatus pecuniarum exactione à Chriſtianis ſacrificare volentibus. 489.
Iulianus Antiochenam vrbem cur ſe incommodis afflicturum minabatur. 492.
Iulianus in Chriſtianos perſecutionem ſtatuit. 492.
Iulianus erat barba ſpiſſa & promiſſa. 492.
Iulianus Iudæos reſtaurare templum permittit. 493.
Iulianus à dæmone transfixus, & occiſus. 494.
Iulianus doctrinæ elegantiam callebat. 494.
Iulianus ſagitta confoſſus obiit. 494.
Iulianus ſe Alexandrum Magnum eſſe putat. 494.
Iulianus ſexto Calendas Iulij occubuit. 494.
Iulianus duabus de cauſis Athenas eſt profectus. 496.
Iulianus, & Porphyrius fuiſſe ſcurrę ſuis arguuntur ſcriptis. 496.
Iulianus Imp. patris veſtigiis ſedulò inſiſtit. 496.
Iulianus Nazianzeni Athenis condiſcipulus. 496.
Iulianus apud rudes, Chriſtianos reprehendere ſolebat. 497.
Iulianus dæmonum alumnus, diſcipulus & aſſeſſor. 497.
Iulianus & Porphyrius, ſi Origenis libros diligenter legiſſent, nunquam fallacias ſcripſiſſent. 497.
Iulianus Conſtantini liberalitatem abſtulit. 606.
Iulianus à Conſtantio Imper. Cæſar Europæ declaratus, ſeditionem molitur in ipſum Conſtantium. 632.

Iulianus à puero in pietate educatus, poſtea in impietatem deuenit. 552.
Iulianus imperium capeſſit. 652.
Iulianus ædem ſacram martyrum ſtruxit, ſed martyres eam non æqui, boniſque conſuluerunt. 653.
Iulianus conquirit vates, & ariolos, illóſque conſulit. 653.
Iulianus dæmones ſigno crucis fugat. 653.
Iulianus impiis myſteriis initiatus. 653.
Iulianus in eccleſia lector. 653.
Iulianus ſuos milites doctrina pietatis imbutos prȩter cæteros extimuit. 653.
Iulianus congiaria ſacerdotibus à Conſtantino Magno donata abſtulit. 655.
Iulianus lege mandauit, vt Galilæi, id eſt Chriſtiani è militia pellerentur. 656.
Iulianus lege vetuit, ne Galilȩi, id eſt, Chriſtiani poeticam rhetoricam, aut philoſophiam diſcerent. 656.
Iulianus non ignarus virtutis, quȩ in martyrum pietate reſidet. 656.
Iulianus quas aduerſus Chriſtianos leges tulerit. 656.
Iulianus auunculus aduerſus ſacram menſam minxit. 657.
Iulianus auunculus Chriſtum Mariȩ filium vocauit. 657.
Iulianus auunculus in grauem morbum lapſus, viſceribus putredine exeſis, interiit. 657.
Iulianus ſacra vaſa in ærarium regium inferri iubet. 657.
Iulianus diſſimulatam diu impietatem prodit. 659.
Iulianus omnia ad vitam neceſſaria aqua luſtrali gentiliũ inficit, vt Chriſtianos in communionem ſcelerum pertraheret. 659.
Iulianus diuulgari mandauit, quòd veritatis athletis nomen martyrum, & honorem inuideret. 659.
Iulianus martyribus coronæ gloriam inuidet. 660.
Iulianus dȩmones ſibi familiares effecit, & Corybantum more furere non deſtitit. 661.
Iulianus Hieroſolym. templum iubet de integro extrui, vt prædictionem domini illuderet. 661.
Iulianus Iudȩis ad templum Hieroſolym. readificandum pecuniam largitur. 661.
Iulianus Chriſtianos vocabat Galilȩos. 662.
Iulianus mittit nuncios ſciſcitatũ vates, vtrum bellum ei gerendum ſit. 662.
Iulianus cognomento Sabba. 663.
Iulianus incendit temerè naues, quibus Euphratem traiecerat. 663.
Iulianus tyrannus pœnas diuinitùs miſſas luit. 663.
Iulianus deſerta eremo, Antiochiam venire coactus. 686.
Iulianus Cæſar creatus. 808.
Iulianus Cæſar declaratus. 817.
Iulianus mutata religione Chriſtiana, idolis immolare, ſubditos impellere cœpit. 817.
Iulianus mutata religione Chriſtiana, ſe Pontificem nominauit. 817.
Iulianus ob modeſtiam, & ſuauitatem morum militibus admodum charus. 817.
Iulianus Conſtantinopoli Imperator declaratus. 818.
Iulianus Conſtantij mortem naturalem, ſuam ipſius cædem magicis artibus non prævidit. 818.
Iulianus ſigno crucis aduerſus ſpectra ſe ipſum cõſignauit, & euanuerunt. 818.
Iulianus ex religioſis parentibus ortus, & Chriſtianis, benȩque educatus. 819.
Iulianus, eiúſque frater Gallus ſepulcrum ampliſſimo templo circundant. 819.
Iulianus initio Chriſtianus. 819.
Iulianus Maximi Epheſii diſcipulus. 819.
Iulianus monaſticam vitam ſimulat. 819.
Iulianus ſimulatè Chriſtianus templum extruere nequit. 819.
Iulianus Athenas profectus, vt ibi Gentilium ſcholas frequentaret. 820.
Iulianus à Conſtantio Cæſar creatus, & in Gallias miſſus. 820.
Iulianus cur à Conſtantio contra Barbaros miſſus. 820.
Iulianus Gentilium delubra aperit. 820.
Iulianus quanto ſtudio paganam religionem ſtudet reſtaurare, & Chriſtianam euertere. 820.
Iulianus ab eccleſia ſummam pecuniarum vim extorquet. 821.
Iulianus multitudinem Chriſtianorum cum vxoribus, & liberis tributa penſitare mandauit. 822.
Iulianus aufert reditus eccleſiȩ à Conſtantino donatos. 822.
Iulianus eccleſiȩ pecuniam, monimenta, vaſa ſacra abſtulit. 822.
Iulianus clericis omnem immunitatem, honorem & frumenti congiaria à Conſtantino donata, ademit. 822.
Iulianus nullum perditi conatus genus ad eccleſiam oppugnãdam prȩtermiſit. 822.
Iulianus auunculus etiam Chriſtianos afflixit, eccleſiáſque ſpoliauit. 825.
Iulianus Gazenſium in martyres ſæuitia delectatur. 826.
Iulianus iniuriarum Chriſtianis paſſim illatarum autor. 831.
Iulianus non vetuit Chriſtianos in vnum conuenire, & pro arbitrio preces facere. 831.
Iulianus miniſtros eccleſiarum pepulit vrbibus, vt populus in ſuæ religionis obliuionem veniret. 831.
Iulianus quo conſilio eccleſiarum miniſtros vrbibus pellit. 831.
Iulianus ſecum ſtatuerat religionem Gentilium omnino ſtabilire. 831.
Iulianus collegia peregrinorum, & pauperum in religione Gentilium ad inſtar Chriſtianorum ſtatuit. 832.
Iulianus religionem Gentilium ad Chriſtianum exemplar inſtituit. 832.
Iulianus in religione Gentilium formulas literarum epiſcopalium eſt etiam imitatus. 832.
Iulianus monaſteria virorum & mulierum Gentilium ad inſtar Chriſtianorum inſtituit. 832.
Iulianus in religione Gentilium peccatis ſecundum Chriſtianorum traditionem caſtigationem conſtituit. 832.
Iulianus preces in certas horas, diéſque ad inſtar Chriſtianorum prȩſcribit. 832.
Iulianus clericos ex vrbibus exigere maturauit. 831.
Iulianus neminem ad delendam religionem Chriſtianam inducere potuit. 833.
Iulianus pauperibus, qui ſacerdotibus Gentilibus inſeruiebant, dari tritici ac vini quantum mandauit. 833.
Iulianus Xenodochiis 30000 modiorum tritici in tota Galatia, & 60000 ſextariorum vini in ſingulos dari iuſſit. 833.
Iulianus iuxta ſe ipſum in imaginibus publicis Martem, & Mercurium cur depingi voluit. 834.
Iulianus quali ſe forma, & quo ſitu pingi voluerit. 833. & 834.
Iulianus bellum contra Perſas gerere molitur. 835.
Iulianus Chriſtianos arcet à publicis muneribus. 835.
Iulianus rerum venalium pretium Antiochiæ imminuit. 835.

Iulianus vetuit poetas alióſque Gentilium ſcriptores perdiſcere, horúmque doctores adire. 835.
Iulianus ab Antiochenis ſcōmatis affectus, eis minatur. 836.
Iulianus mundum labefactabat. 836.
Iulianus Babylā martyrē alio transferri iubet, quòd oraculis eſſet impedimento. 837.
Iulianus in loco Chriſti ſtatuæ ſuam collocauit, quam ignis cœlo lapſus percuſſit. 838.
Iulianus martyrum eccleſias propè Didymæum Apollinem deleri iubet cur. 838.
Iulianus Iudæos adhortatus eſt, vt Moyſis legem audirēt. 839
Iulianus beneuolum erga Iudæos, eorúmque Patriarchas, ac duces ſe declarauit. 839.
Iulianus Chriſtianos odio habuit. 839.
Iulianus Iudæis beneuolus, quod odio capitali Chriſtianos proſequerentur. 829.
Iulianus Iudæos permittit templum reſtaurare, ac in id operis largitur pecunias. 839.
Iulianus ſcripſit ad populum Iudaicum, vt preces pro ſe funderent. 839.
Iulianus ad delubrum Iouis immolauit. 840.
Iulianus dolo ſenis cuiuſdam Perſæ deceptus quomodo. 841.
Iulianus Euphratem in Tigrim deriuauit. 841.
Iulianus nefandas in Deum blaſphemias ſuperbè contendit loqui. 841.
Iulianus quēcunque locum cepit, eum miſerandum in modū populatus eſt. 841.
Iulianus à ſuis interfectus ex Libanio, Syro ſophiſta. 842.
Iulianus diuina vltione è medio ſublatus. 842.
Iulianus Chriſtum filium fabri per contumeliam vocabat. 483.
Iulianus expugnatur per apoſtolos, & prophetas. 842. & 143.
Iulianus Chriſtianis martyrij præmium inuidet. 846.
Iulianus Athletis Chriſti cædem inferri idcirco prohibuit, quòd illos voluit martyrij gloria priuari. 660.
Iulianus ex improuiſo vulneratus, & rabie contra conditorē ſuum furens. 663.
Iulianus, plaga accepta, accepit aliqua ex parte, à quo læſus fuiſſet. 843.
Iulianus ſuum ſanguinem in aerem in Chriſtum blaſphemans, iacit moriturus. 843.
Iulianus auunculus per os egerit, quod fuit inſtrumētum blaſphemiæ. 657. & 658.
Iulianus ſuæ necis Chriſtum inſimulat iamiam moriturus. 843.
Iulianus moriturus Chriſtum vidit. 843.
Iulianus moritur. 843.
Iulianus eremita Edeſſæ. 871.
Iulianus Chaldæus. 737.
Iulianus monachus adeo auſterè viuebat, vt velut corporis eſſet expers. 781.
Iulianus epiſcopus Boſtri fugit cur. 987.
Iulianus impius myſteriis initiatus. 992.
Iuliani edicta. 240.
Iuliani Imp. literæ ad Alexandrinos de Georgij epiſcopi nece, ob quam in eos ſuccenſet. 482.
Iuliani epiſcopi cæci in Iulianum libertas. 488.
Iuliani pædagogus, artiúmque præceptores. 478.
Iuliani ſcomma impium in Marin cæcum epiſcopum. 488.
Iuliani ſcomma in Chriſtianos de iniuriis ſibi illatis cōquerentes. 490.
Iuliani barba, & nomiſma. 492.
Iuliani ſtudium in refellendis ſacris libris. 495.
Iuliani opinio de ſcriptis diuinis. 497.
Iuliani in Orthodoxos rabies. 654.
Iulianus aqua luſtrali gentilium omnia vitæ neceſſaria inficit, vt Chriſtianos in communionē ſcelerū pertraheret. 658.
Iuliani pernicioſa pecuniæ inter milites diſtributio. 600.
Iuliani contra Perſas expeditio. 662.
Iuliani cor nō aliter, atque olim Pharaonis, prorſus occalluit. 662.
Iuliani imperitia rei militaris. 663.
Iuliani Imp. in Perſia cædes. 663.
Iuliani intellecta morte, Antiocheni epulas, crebróſque conuentus celebrant. 664.
Iuliani liber, qui μισοπώγων, inſcribitur. 664.
Iuliani contra Athanaſium decretum. 656.
Iuliani auunculi vxor fide præſtantiſſima, qua oratione apud maritum vtitur. 658.
Iuliani aduentu poſt vindemiam vites vuis acerbis onuſtæ viſæ. 817.
Iuliani à vera fide defectio, & ſuperſtitio. 818.
Iuliani animo Maximus philoſophus religionis Chriſtianæ odium inſeuit. 819.
Iuliani genus. 119.
Iuliani de barbaris victoria. 820.
Iuliani in premendo Chriſtianiſmo, & promouendo Gentiliſmo ſtudium. 832.
Iuliani aſtutia in Chriſtianiſmo deſtruendo. 833.
Iuliani vox, Chriſtianorum libros improbantis. 835.
Iuliani in barbam, & nūmos Antiochen. ſcommata. 836.
Iuliani liber, qui inſcribitur μισοπώγων. 836.
Iuliani moneta effigie tauri erat ſignata. 836.
Iuliani ſtatua hodie manet atra, tanquā ictu fulminis ambuſta. 838.
Iuliani in Perſas expeditio. 840.
Iuliani de delendo imperio prophetæ, & apoſtoli coacti. 842.
Iuliani Imperio crebro prodigia. 843.
Iuliani Imperio grauiter terra motibus concuſſa. 843.
Iuliani impij cauſa ira diuina Imperium afflictauit Romanum. 844.
Iuliani philoſophandi ratio qualiter æſtimanda ſit. 472.
Iuliani cædes. 842.
Iuliani de cæde præſagium. 842.
Iuliani interitus Didymo Alexādrino per viſionem diuinitus ſignificatus. 843.
Iuliani mors à ludi magiſtro Antiocheno prædicta Libanio. 663.
Iuliani cædes à Iuliano monacho præcognita. 663.
Iuliani interitus anceps, & dubius. 664.
Iuliani mors dubia, & anceps. 494.
Iuliani interfector Chriſtianus fuit. 842.
Iuliani iamiam morituri in Chriſtum contumelia. 843.
Iuliani regni tempus, & ætas. 494.
Iuliani monachi prophetia. 663.
Iuliani monachi miracula. 686.
Iuliano dæmon dare reſponſa non potuit, ob Babylæ martyris corpus. 241.
Iuliano regnante templum Anaſtaſiæ erectum eſt. 469.
Iuliano per coronam bonum omen. 479.
Iuliano prodigio præſignificatur Imperium. 479.
Iuliano omnes ſe dedunt, & à Conſtantio Imp. deficiunt. 480
Iuliano dixerunt Antiocheni, eius nomiſma taurum continere, qui mundum cornibus expugnarit. 492.
Iuliano Antiocheni dixerunt, ei barbam ad funes conficiēdos tondendam. 442.
Iuliano pater fuit Conſtantius Imperator. 819.
Iuliano Conſtantius ſororem ſpopondit. 920

Iuliano auunculo, quòd vaſa ſacra eccleſiæ diripuerat, membra genitalia contabeſcunt, in vermes conuertuntur, ac miſerè periit. 825.
Iuliano imperante, mare extra ſuos terminos erupit. 843.
Iuliano regnante, Deus viſus eſt grauiter commotus fuiſſe. 843.
Iulianum Deum fecit Libanius ſophiſta. 497.
Iulianum quiſnam percuſſit, dubitatur. 842.
Iuliæ alpes. 895.
Iulius Rom. epiſ. ſcribit ad epiſcop. Antiochiæ pro Athanaſio. 444.
Iulius Rom. epiſcop. aliorũ epiſc. ſententiam abrogauit. 775.
Iulius antiquæ Romæ locum Leonis epiſcopi ſuppleuit. 939.
Iuuẽtium, & Maximianum martyres Antiochia veneratur. 659.
Iumenta cum ſarcinis & ignem, quem pro Deo colebat Choſroes, Curs abduxit. 1021.
Iupiter Philius. 196.
Iouis Philij idolum. 196.
Iouis delubrum quomodo dirutum. 704.
Iouis ſimulachrum, vbi Chriſtus crucifixus in margine. 228.
Iouem, Mercurium, & Martem Iulianus in imaginibus publicis cur iuxta ſe ipſum depingi voluit. 834.
Iurant perrarò Phryges. 519.
Iurare nunquam Chriſtianos. 117.
Iuraſſe nunquam viſus fuit Benus monachus. 864.
Iuriſiurandi fidem Imp. Valens ſeruare voluit, & quo modo ſeruauit. 504.
Iuſiurandum, licet impie, confirmabat Montanus hæreticus corpore, & ſanguine Chriſti in Euchariſtia. 138.
Iuſiurandum neglectum Valens ferris puniit. 502.
Iuſiurandum Arcadius Imp. firme ſeruauit Gainæ perfido. 548.
Iuſiurandũ tranſgreſſus Flauianus à ſuis repudiatur. 887.
Iurgia ſacerdotum ad diuinum reſeruantur examen. 225.
Ius dicebat ſubditis Imperat. Conſtant. eóſque qui cauſa cecidiſſent, muneribus afficiebat. 322.
Iuſtina Imperatoris Valentiniani mater Ariana. 531.
Iuſtina Imperatrix Imperatore viuo, Catholicos male afficere non potuit. 531.
Iuſtina Iezabel altera, cui reſiſtebat Ambroſius Heliæ virtute plenus. 249.
Iuſtina ſacerdotibus exilia minatur, niſi Ariminenſis Concilij decreta reuocent. 249.
Iuſtina Valentiniani Imperat. mater hæreſeos alumna. 249.
Iuſtina cum filio Imperat. fugit Maximum tyrannum. 250.
Iuſtina in eccleſiis garriebat. 252.
Iuſtina Ariana Valentiniani Imp. coniunx, & tẽſa in Ambroſium inſidia. 698.
Iuſtina Imperatoris mater Arianæ ſectæ fautrix. 886.
Iuſtina Ambroſio negotium faceſſit. 886.
Iuſtina iræ aduerſus Ambroſium acceptæ oblita fuit cur. 886.
Iuſtina eccleſias turbabat noua aduerſus Concilium Nicænũ tentans. 886.
Iuſtina Imperatrix legem contra fidem ſcribi iuſſit. 886.
Iuſtina ſtudioſe agebat, vt Ariminenſis Concilij fides præualeret. 886.
Iuſtina Imperatrix Ariana moritur. 887.
Iuſtinianus, & eius vxor Theodora contrarias in religione partes amplexi. 998.
Iuſtinian. ſcripſit edictũ quo ſectis anathema denũciauit. 998
Iuſtinianus ſororis Iuſtini filius Imperator ſolus. 998.
Iuſtinianus Conſtantinop. multas ſacras ædes pulcherrimo artificio elaboratas Deo, & ſanctis exerit. 1007.
Iuſtinianus Imp. ſancta, & magnifica templa extruxit. 1007.
Iuſtinianus templum Sophiæ erexit. 1007.
Iuſtinianus templum Apoſtolorum ædificauit. 1008.
Iuſtinianus quintum concilium conuocauit cur. 1011.
Iuſtinianus à recta ſana doctrina via auerſus. 1012.
Iuſtinianus Imp. edicto aſſeruit domini corpus non eſſe obnoxium internecioni. 1012.
Iuſtinianus Imp. cùm Anaſtaſio, & ſuis ſacerdotibus exiliũ indixerat, obiit. 1013.
Iuſtinianus Imp. ad ſupplicia luenda apud inferos eſt profectus. 1014.
Iuſtinianus Iuſtini frater miſerabiliter interfectus fuit. 1021.
Iuſtinianus Romanorum dux Choſroæ exercitũ fugauit. 1021
Iuſtiniani Codex. 940.
Iuſtiniani ingens prodigalitas. 1007.
Iuſtiniani philargyria. 1007.
Iuſtiniani Imp. edictum diuina prouidentia minimè diuulgatum eſt. 1013.
Iuſtiniani Imp. obitus. 1013.
Iuſtiniani templum nuncupatum Antioch. 1024.
Iuſtiniano Imp. Anaſtaſius per literas liberè, & aperte contradicebat. 1013.
Iuſtinus martyr non procul ab apoſtolis fuit. 28.
Iuſtinus martyr, & philoſophus. 69.
Iuſtinus martyr quibus cauſis ad Chriſtianiſmũ vocatus. 69
Iuſtinus habitu philoſophi verbum Dei prædicat. 70.
Iuſtinus quando Romæ commoratus. 71.
Iuſtinus martyr mortem ſuam prædicit. 77.
Iuſtinus martyr ait Apocalypſin Ioanis Apoſtoli eſſe.
Iuſtinus primus genere Thrax, præfectus ordinum aulicorum à militibus Imperator declaratur. 994.
Iuſtinus præter ſpem omnem Imperator factus. 995.
Iuſtinus qua ratione imperium eſt adeptus. 995.
Iuſtinus Imp. Amantium & Theocritum imperium affectãtes ſuſtulit. 995.
Iuſtinus Iuſtinianum ſororis filium in ſocietatẽ Imperij aſciſcit. 998.
Iuſtinus Imperator creatur. 1014.
Iuſtinus Imp. in caput Iuſtini ducis calcibus inſultauit, quẽ dolo interemerat. 1014
Iuſtinus Imp. non prius flammam iræ reſtinxit, quàm Iuſtini ducis caput cerneret abſciſſum. 1014.
Iuſtinus Imp. delitiis, & mollicie diffluxit. 1014.
Iuſtinus Imperator alienæ pecuniæ ardenter appetens. 1014.
Iuſtinus Imp. dat mandatum, vt omnes Epiſc. & ſacerdotes ad ſuas ſedes dimitterentur. 1014.
Iuſtinus Imp. ſacerdotia plebeis hominibus venalia palàm proponebat. 1014.
Iuſtinus Imp. iniqui quæſtus gratia omnia diuẽdebat. 1014.
Iuſtinus Iuſtiniani Imp. cognatus aduerſus Abaros mittitur cur. 1014.
Iuſtinus Imp. delitiis tenetur irretitus, omniaq́; voluptati ſuæ poſtponit. 1018.
Iuſtinus Imp. de conſilio Sophiæ Tiberiũ Cæſarem declarat. 1020.
Iuſtinus Tiberium tunica induens Imperatoria, quid illi dixit. 1020.
Iuſtinus Imp. cum in phreneticam incidiſſet, Tiberius Imperij adminiſtrationem ſuſcepit. 1020.
Iuſtinus dux miſerandum in modum in lecto interemptus, authore Imp. Iuſtino. 1014.
Iuſtini ſcripta. 79.
Iuſtini ducis cædes, authore Imp. Iuſtino cur. 1014.

Iuſtini Imp. edictum omnibus vbique Chriſtianis ſanctum, & pium. 1015.
Iuſtini Imp. ad Tiberium præcepta ſaluberrima. 1020.
Iuſtinopolis Edeſſa, & Anazarbus appellata. 997.
Iuſtitia diuina peccatorum vltrix. 184.
Iuſtitiam reſpuunt munera ſectantes. 636.
Iuſtus propter ſingularē virtutem Iacobus cognominatus. 21.
Iuſtus Tiberienſis à Ioſepho reprehenſus. 49.
Iuſtus poſt Simeonem Hieroſolym. epiſcopus. 60.
Iuſtus Alexandriæ pontifex. 66.
Iuſti ſomniū, quo Conſtantio patefacto, eiuſdē iuſſu necatur. 521.
Iuſtorum defenſor inuictus eſt Deus. 36.
Iuuenalis Hieroſolymorum epiſcopus. 582.939.950.
Iuuentini, & Maximiani militum Romanorū martyriū. 659.

L.

Labarum Romanorum vexillum. 722.
Labarum Romanorum ſceptrum. 926.
Labarum inſigne Romanorum militum, quod Conſtantius in crucem commutauerat, Iulianus renocauit. 833.
Laboribus ſuis victitabant Dauidis & Iudę nepotes. 51.
Laboribus iuſtis non iniquis victus eſt quærendus. 417.
Lachrymæ miraculoſe editæ in martyrum commiſeratione. 180.
Lachrymas terra fundit. 292.
Lachrymas fundit populus ob Athanaſium in exilium ire parantem. 830.
Lachrymis, & ieiuniis vterque Apollinarius debitam pro peccatis pœnitentiam egit, cur. 861.
Lachrymis Theodoſius phialam, quam tenebat, impleuit, qua cauſa ductus. 896.
Lachrymis ſubiectorum aurum collectum Tiberius exiſtimauit adulterium. 1021.
Lachrymatur Ioannes ob adoleſcentem deperditum. 53.
Lachrymatur in eccleſia concluſus Alexander, in Arium diſputaturus. 434.
Lachrymantur pœnitētes ac reliqui, & ſacerdos, qui eos abſoluit. 889.
Lachrymabatur, et precabatur in belli cōflictu Theodoſius. 896
Lacus Iſtrus cur ſic dictus. 873.
Lætitia eccleſiarum ob libertatem Chriſtianis redditam. 195.
Lætitia eccleſiæ reuiuiſcentis. 207.
Lætitia recens eccleſiæ pacatæ. 223.
Lætitia populorum de Conſtantino. 272.
Lætitię ſigna ob victoriam Conſtantini Imp. 283.
Lagodius, & Theodoſiolus fratres ex patria diffugiunt, & ſaluantur. 930.
Laici in dialecticas fraudes dictum. 406.
Laminam auream geſtauit Ioannes Apoſt. 108.
Lampſacus vrbs. 502.
Lampſaci Concilium coactum eiúſque decreta. 847.
Lapis ex corpore Chriſti factus in ore mulieris Conſtantinopoli ſeruatur. 906.
Lapis factus ex myſteriis diuinis in ore mulieris Macedonianæ. 906.
Lapides martyrum tormenta deflent. 180.
Lapides, & grando inuſitata magnitudine Conſtantinopoli è cœlo decidunt. 505.
Lapillorum trecentorum numero trecentas orationes quotidie deo reddebat Paulus Monachus. 866.
Laqueo ſibi mortem conſciuerunt Montanus & Maximilla hæretici. 103.
Largitio pecuniæ Iuliani inter milites pernicioſa. 660.
Largitiones iniquas Tiberius Imperator remiſit. 1022.
Latrinæ, in quas Arij viſcera delapſa. 434.
Latrinæ, in quib⁹ Arius mortuus eſt, deteſtabiles habitæ. 766
Latro, & fur, qui voces ab eccleſia alienas profert. 1012.
Latrones diurni, ſicarij. 34.
Latrones quatuor Moſes monachus in ſe irruentes ſuis humeris in eccleſiam deportauit. 866.
Latronum, & ſeditioſorum cædes. 46.
Latrocinia hæreticorum. 105.
Latrocinia & mancipia in piſtrino ſubterraneo. 534.
Laudandum eſt, quod rectè dicitur, ſine inuidia. 153.
Laura noua quis locus. 1011.
Lauræ quæ loca Hieroſolymæ. 945.
Lazarus epiſcopus. 871.
Lazarus monachus & epiſcopus. 870.
Leæna ad Macarium ſuos producit catulos cæcos, vt eis redderet viſum. 244.
Leæna beneficij in ſe collati memor ad Macarium munus pro ſuſcepta gratia defert. 244.
Legatio viginti epiſcoporum à concilio Ariminenſi ad Imp. Conſtantium. 466.
Legatio de pace cum Alaricho ineunda. 927.
Legatio Mauricij ad Choſroem. 133.
Legatione fungēs ad Choſroem Traianus, res Romanorum in integrum reſtituit. 1020.
Legati gentium variarum ad Conſtant. Imp. 323.
Legati redeuntes in Concilia fidem Nicęnam profitentur. 508.
Legati concilij ab Imp. Conſtantio neglecti. 806.
Legati 80. pij à Valente tyrāno in mare igne demergi iubentur. 852.
Legati Sarmatarum barbarè & ruſticè ornati cauſa mortis Valentiniano Imp. fuerunt. 873.
Legio fulminea. 96.
Lenonibus traditæ virgines ſacræ. 175.
Leo monachus, & epiſcopus. 871.
Leo antiquæ Romæ epiſcopus. 939.948.
Leo Imperator. 941.
Leo archiepiſcopus antiquæ Romę. 965.
Leo Papa approbat fidem Nicęnam in concilio Chalcedonēſi. 966.
Leonis vtriuſque mors. 960.
Leonis Pontificis antiquę Romę in concilio Chalcedonenſi vicarij fuere qui. 961.
Leonis Papæ legatorum in Dioſcorum ſententia. 965.
Leonis archiepiſcopi epiſtola. 967.
Leonas vir aulicus adfuit concilio, vt eo pręſente, de fide quęreretur. 470.
Leonidis patris Origenis martyrium. 112.
Leontia Leonis Imp. filia. 983.
Leontius, ob turpem ſuſpicionem, genitalia ſibi execuit, vnde gradu deiectus. 455.
Leontius presbyter cur gradu deiectus. 453.
Leontius Stephani ſucceſſor. 632.
Leontius caſtratus epiſcopatum adeptus, quod vetuerat Nicænum Concilium. 644.
Leontius grauia ſcelera in eccleſiæ patronos machinatus. 644
Leontius epiſcopus ſibi execuit teſticulos, vt libere cum adoleſcentula verſaretur. 644.
Leontius Antioch. epiſco. ſemel hymnorum diuerſitatem audiens, manu ad caput admota dixit: hac niue liquefacta, multum erit luti. 788.
Leontij obitus. 463.
Leontius epiſcopus quid fecit. 672.
Lex triginta dierum pro animaduerſione. 250.
Lex pro martyrum facultatibus reſtituendis à Conſtan-

tino lata. 284.
Lex pro exulibus reuocandis. 286.
Lex Conſtantini pro aſſerenda ingenuorum libertate. 287.
Lex Conſtantini pro liberandis ad metalla damnatis. 287.
Lex Conſtantini pro martyrum, cōfeſſorum, exulúmque poſſeſſionibus hæredibus reſtituendis. 288.
Lex de ſacellis, & cœmeteriis reſtituendis. 289.
Lex Conſtantini pro reſtituendis eccleſiæ poſſeſſionibus attributis. 289.
Lex ꝓ reſtituēdis eccleſiæ locis, in quib⁹ ſepulti martyres. 289.
Lex eſt Dei inuentum. 345.
Lex eſt Dei ſermo. 366.
Lex eſt omnium rex. 366.
Lex lata à Valētiniano maiore deducēdis duab⁹ vxorib⁹. 521
Lex nulla Chriſti poteſtatem Chriſtianis fecit Iudæorum ritus obſeruandi. 537.
Lex de obſeruationibus cuique eccleſiæ propriis. 695.
Lex Theodoſii Ambroſii monitu lata vetuit, quo minus Antiocheni grauiter punirentur. 702.
Lex Conciliorū ſententia epiſcopi Romani probandorū. 776.
Lex Conſtantini contra hæreſes. 767.
Lex lata à Theodoſio, vt non de eſſentia, & natura Dei diſputetur, quod non hoc tutum ſit. 881.
Lex Theodoſii contra ſectarios. 886.
Lex Theodoſii de mulieribus ab eccleſiaſticis miniſteriis arcendis. 889.
Lex, qua ſupplicia damnatorū ad mortē in 30. diem differūtur. 897.
Lex Theodoſii de ſuſpēdenda ſentētia damnatorū morte. 897.
Lex Theodoſii contra ſectarios qualis. 905.
Lex ſancitur Entropij cura, ne quis ad eccleſiā cōfugeret. 907.
Lex Entropij, ab ipſo authore primùm violata. 907.
Lex contra orthodoxos lata. 919.
Lex, quæ monachos iubet eſurire, & ſitire. 946.
Lex infidelium Perſarum nō permittebat mulierem Chriſtianam in vxorem duci. 1034.
Legis Conſtantinianæ pro Chriſtianis exemplum. 285.
Legis veteris abrogatio de infœcundis. 327.
Legis Iudaica obſeruatio. 541.
Legem Moſaicam obſeruandā eſſe Ebionæi prædicabāt. 56.
Legem qualem conſcripſit Theodoſius de cædis cognitione differenda ad 30. diem. 701.
Legem tulit Theodoſius Imp. vt fides Nicæna rata haberetur. 883.
Legem ſcripſit Choſroes ſi rex Perſarum in poſterum contra Romanos arma ferret. 1022.
Leges de non ſimulachris immolando, & de ædibus ſacris extruendis. 589.
Leges in profanos, & Iudæos. 786.
Leges, quas in Chriſtianos Iulianus tulerit. 656.
Leges veneratione coli debent. 872.
Leges monachorum ὑπὲρ θεσμοὶ. 945.
Legum, iudiciorum, virtutis philoſophiæ nomen non tenuerūt priſci homines. 5.
Legum violator Maximus Licinius. 221.
Leges fert Licinius ab humanitate remotiſſimas. 221.
Leges diuinas in memoriam Imperatori non deſiſtebat redigere Ambroſius. 702.
Leges antiquas in cælibes, liberíſque carentes Conſtantinus antiquauit, et virginitati caſtitatiq; præmiū propoſuit. 726
Leges clericorum cauſa conditas abrogauit Iulianus & eos denuò curiis addixit. 822.
Libaneſienſis Phœnicia. 1028.
Libanius libro à ſe compoſito mortem Iuliani defleuit. 495.
Libanius Sophiſta. 478.
Libanius gentilium religionem profitebatur. 479.
Libanius in pædagogos librum edidit. 479.
Libanius Porphyrium in deorum numerum aſcripſit. 498.
Libanij ſophiſtæ orationes duæ. 492.
Libanij in Chriſtianos ſcripta. 495.
Libanij verba refutantur. 495.
Libanij acumen, qui hominem Dei filium negans, Iulianum Deum tamen facit. 497.
Libanij Sophiſtæ leuitas, & vanitas. 495.
Libanij in Chriſtum ſcommata, pulchrè à ludi magiſtro repulſum. 663.
Libanij ſophiſtæ de Iuliani morte narratio. 842.
Libani & Heliopoli virgines prius ſtuprari, quàm cū viris, quibus in matrimonium dabantur, ſolebant. 725.
Libellus Philonis de virtutibus. 25.
Libellus ab Euſtathio Liberio epiſco. Rom. miſſus. 506.
Libellus ſupplex Euſebii ad Imp. aduerſus Dioſcorū, in ſynodo recitatur. 950.
Libello repudii dimiſſa alteri nubere poterat. 12.
Libelli accuſatorii à Conſtantino combuſti. 606.
Liber Paſtoris Hermæ. 40.
Liber Ioſephi de Machabæis. 49.
Liber qui vocatur paſtor. 55.
Liber Clementis de paſchate. 83.
Liber Melitonis de die dominico. 83.
Liber Euſebii de martyribus. 86.
Liber Euſebii de martyribus. 95.
Liber Apollinarii inſcriptus fulminens. 96.
Liber paſtoris legendus & approbandus. 98.
Liber Euſebii de martyribus. 107.
Liber Serapionis contra Petri Euangelium. 110.
Liber Euſebii de Pamphilo martyre. 130.
Liber canonis eccleſiaſtici. 140.
Liber Nepotis hæretici. 152.
Liber Enoch. 162.
Liber Euſebii de paſchate. 330.
Liber quis verè dicendus. 367.
Liber Arii mollitia diffluēs, Sotadæis cantibus ſimilis. 738.
Liber Marcelli epiſcopi hæretici crematus. 768
Liber Iuliani inſcriptus μισοπώγων. 836.
Libri apud Hebræos antiquos vitas hominum priſcorum cōplectentes. 9.
Libri iſti Petri, acta, Euangelium, prædicatio, Apocalypſis non recepta. 40.
Libri & ſcripta Lucæ. 41
Libri Ioſephi Romæ in bibliothecam repoſiti. 48.
Libri Apoſtolorum nomine ab hæreticis editi. 55.
Libri noui teſtamenti. 55.
Libri duo Melitonis epiſcopi de paſchate. 83.
Libri teſtamenti veteris. 85.
Libri Rhodonis. 101.
Libri Alexandri hæretici de ſuis prophetis. 105.
Libri apoſtolorum nomine falſo inſcripti. 120.
Libri falſo Apoſtolis aſcripti repudiantur. 120.
Libri ſacri, quibus contradici ſolet. 120.
Libri ſcripturarum ſacrarum, quibus ſolet contradici. 121.
Libri Aphricani de temporum ſerie. 130.
Libri hæreticorum quo fine ſint legendi. 142.
Libri Dionyſ. Alexand. contra Sabellium hæreticum. 156.
Libri ſcripturarum ſacrarum exuruntur. 165.
Libri ſacri, vt exurerentur, edicto ſanxit Diocletianus. 166.
Libri Euſebii de Pamphili amici ſui vita tres. 181.
Libri Hilarii. 240.

Libri

Libri ſancti in ignem iniecti, vt penitus delerentur. 298.
Libri in vſum eccleſiæ apparati quo modo. 331.
Libri hæreticorum perſcrutandi. 321.
Libri hæreticorum comburendi. 973.
Librum de Martyrio quando Origenes ſcripſit. 129.
Librum hæretici Heleceſaitæ circunferunt, quem dicunt de cœlo lapſum eſſe. 132.
Librorum ſacrorum authoritas. 48.
Librorum omne genus Ptolemæus Lagi coacervari curauit. 98.
Librorum canonicorum Origenis ſententia. 127.
Librorum hæreticorum lectionis vtilitas. 142.
Librorum ſacrorum parandorum epiſtolam ad Euſebium ſcripſit Conſt. Imp. 330.
Librorum volumina quinquaginta in vſum eccleſiæ comparari iubet Conſt. Imp. 415.611.
Librorum veterum doctorum authoritas. 530.
Librorum Origenis lectionem Theophilus damnat. 911.
Libris ſacris opera Maxentij inſcripta. 200.
Libros Ioſephi Titus Imperator propria manu ſcripſit. 49.
Libros ſuos pro Chriſtianis Iuſtinus Antonino Imperat. dedicauit. 71.
Libros hæretici olim ſupponebant. 81.
Libros ſacros cū aliis in bibliothecam coacervari curat Ptolemæus. 98.
Libros ſacros in captiuitate Babylonica exuſtos Eſdras numine afflatus deintegrò conſcripſit. 98.
Libros Moſaicæ legis Apelles Hæreticus conuitiis inſectatur. 101.
Libros ſuos Origenes mira conſilij ſolertia vſus vendit. 115.
Libros in Chriſtianos Porphyrius edidit. 123.
Libros Machabæorum in canone reponit Origenes. 127.
Libros hæreticorum legenti Dionyſio epiſcopo facta vox cœlitus. 142.
Libros ſacros Ioannes cæcus, & Martyr integros memoriter tenebat. 185.
Libros ſanctos ornari magnificè iuſſit Conſtantinus. 298.
Libros propè mille numero Philippus presbyter ſcripſit. 578.
Libros Arij qui non in publicum adferret ad comburēdum, capite mulctaretur, ſanxit Conſtantinus Imperator. 733.
Libros ſanctorum patrum hæretici ſæpe deprauant. 986.
Librarijs non paucis cum puellis ſcitè ſcribentibus vtebatur Origenes in edendis commentariis. 126.
Liberalitas Helenæ reginæ in vrgente fame. 28.
Liberalitas Conſtantini Imper. in omnes. 321.
Liberalitas Seueri Cæſaris erga Oppianum. 716.
Liberalitas & beneuolentia duorum Imperatorum in eccleſiam & epiſcopos. 207.
Liberalitas, & humanitas Mauricij in Choſroëm. 1033.
Liberaliter dare, Imperatorem Romanum decet. 1022.
Liberius Romæ epiſcopus. 238.461.
Liberius Romano epiſcopatu motus, móxque reſtitutus. 467.
Liberius Rom. epiſcop. profeſsioni fidei oblatæ per legatos ab Euſtathio miſſos, ſubſcripſit. 506.
Liberius Romanus Epiſcopus munera Imperatoris recuſat. 638.
Liberius ſtrenuus veritatis propugnator, & victor illuſtris. 638.
Liberius Romæ. Epiſcop à Conſtantio Imp. munus miſſum repudiat. 768.
Liberius Rom. Epiſcop. à Conſtantio Imp. relegatus. 797.
Liberius reſtitutus Romæ cum Felice eccleſiam regit. 801.
Liberij epiſc. Rom. & Conſtantij Imp. dialogus. 636.
Liberij epiſcopi Romani libera pro veritate diſputatio. 636.
Liberij Roma. epiſco. loquendi libertas, eiúſque præclarè dictum. 638.
Liberij cauſam mulieres Romanæ apud Imperatorem agunt. 638.
Liberij Romani epiſcopi nobiles matronæ Romanæ exilium impatienter ferunt. 638.
Liberij epiſcopi Romæ exilium, & reditus. 638.
Liberium Roma. epiſco. Conſtantius Impe. fruſtra tentat in ſuam ſententiam pertrahere. 800.
Liberi Theotecni præſtigiatoris morte mulctantur vnà cum patre. 206.
Liberos proprios mactandi mos. 386.
Liberona Liguriæ ciuitas. 930.
Libertas Chriſtianis reddita, non ſine magno eccleſiarum gaudio. 195.
Libertas loquendi Berrœenſis ciuis apud Iulianum. 662.
Libertas loquendi Liberij Romani epiſco. eiúſque præclarè dictum. 637.
Libertas loquendi Euſebij Samoſatenſis epiſcop. in Conſtantium Imp. 652.
Liberum arbitrium tollebat Manes. 425.
Libido Maximini Imperatoris inexhauſta. 191.
Libido Licinij. 276.
Libidinis ſchola. 315.
Libidine molles dæmonem placabant. 315.
Licinius Imperator communi ſuffragio factus. 189.
Licinius ſuperiorum tyrannorum morte nihil motus. 220.
Licinius affinitatis & legum contemptor, & beneficiorum immemor. 221.
Licinius apertè in Conſtantinum, & Chriſtianos bellum mouet. 221.
Licinius Chriſtianos domo ſua pellit, & dignitatibus priuat. 221.
Licinius ſecundas in honore poſt Conſtantinum magnum obtinebat. 220. & 221.
Licinius ſimulatè pacem fecit cum Cōſtantino. 286.
Licinius ſanxit lege, ne epiſcopi mulieribus verbum dei prædicarent, ſed mulieribus mulieres. 275.
Licinius Maximorum exemplo nihil motus. 277.
Licinius perſecutionem inſtaurat. 278.
Licinius ad idololatriam redit. 282.
Licinius iurat, & peierat. 399.
Licinius exercendæ tyrannidis animum in Chriſtianos non deſtitit. 399.
Licinius odium in Chriſtianos exercebat graue. 399.
Licinius ſenectute languens virgines turpiter violauit. 276.
Licinius cur epiſcopis interdixit, ne in colloquium cum gentibus conuenirent. 399.
Licinius apertè Chriſtianos aggreditur vexare. 293.
Licinius gentilium religione imbutus. 399.
Licinius in Imperio Conſtantini conſors. 399.
Lucius epiſcopus Arianus à Gentilibus quo modo exceptus. 680.

Licinius tyrannus trucidatus. 418.
Licinius oppreſſor eccleſiæ, aſſertor Conſtantinus. 721.
Licinius ante religionem Chriſtianam tutatus, ad Gentilitatem ſe tranſtulit. 724.
Licinius oraculum percunctatur Apollinis. 724.
Licinius ſororis Conſtantini maritus. 724.
Licinius mulieres in eccleſiam vna cum viris introire vetuit. 275.
Licinius vincitur. 280.
Licinius vincitur inſtaurato prælio. 281.
Licinius deuictus Conſtantino ſe dedidit. 399.
Licinius tyrannus in bello contra Conſtantinum decubuit. 223.
Licinius vitam priuatam Theſſalonicæ degens, è medio ſublatus eſt. 774.
Licinij cum Conſtantino affinitas, eiuſque mores. 274.
Licinij in Conſtantinum ingratus animus. 274.
Licinij in pios tyrannis. 275.
Licinij technæ contra epiſcopos, & Conciliorum inhibitiones. 275.
Licinij flagitioſa legum antiquatio, nouarúmque promulgatio. 276.
Licinij in Chriſtianos rabies. 276.
Licinij ad milites oratio. 279.
Licinij cor à deo induratum. 281.
Licinij fuga, & incantationes. 281.
Licinij in amicos dolus, & idolorum cultus. 282.
Licinij, ſuorúmque ſupplicium, & mors. 283.
Licinij ſimulatus in Conſtantinum Imp. & Chriſtianos animus. 399.
Licinij in Chriſtianos rabies. 724.
Licinio donata victoria. 204.
Licinio oraculum editum. 724.
Licinium tandem occidi iubet Conſtanti. Imperator. 399.
Lignum beatum crux Chriſti. 229.
Lignum crucis ſalutare. 229.
Lignum ſalutare crux Chriſti. 229.
Ligni crucis partem Helena detulit filio. 229.
Limetarum monaſteria dicta. 1035.
Linguam Hebraicam Origenes ſtudioſè didicit. 122.
Linguam ſibi ſe exciſurum iurauit Ammonius, ſi epiſcopus crearetur. 868.
Linguam ſic quaſi freno habuit, vt & ſermonem ratione moderaretur Anaſtaſius. 1013.
Lingua non offendendi ſummũ præceptũ exemplo Pambonis monachi. 513.
Lingua vermibus exeſa Neſtorius ex hac vita in maiora ſupplicia exceſſit. 938.
Linguis variis multi Chriſtiani ſtatim loquebantur. 97.
Linguæ ſtatim gentilium putruerunt, qui Cyrilli iecur degustarant. 655.
Linus Romæ à Petro primus epiſcopus. 39.
Linus primus poſt Petrum Romæ epiſcopus. 41.
Linus primus Romæ epiſcopus poſt Petrum. 51.
Linus Romæ pontifex ab Apoſtolis creatus. 96.
Linus epiſcopatum Romæ duodecim annis rexit. 50.
Lini meminit Paulus 2. ad Timoth. 4. 39.
Litarbi qui locus. 1030.
Litera pro Chriſtianis ad Adrianum. 69.
Litera Adriani pro Chriſtianis. 69.
Litera Lugdunenſium, & Viennenſium de ſuis perſecutionibus ad Aſiæ, & Phrygiæ Chriſtianos. 87.
Litera Sabini ad Prouinciarum præſides ex Maximiani vafro conſilio. 195.
Litera Conſtantini ad Alexandrum, & Arium. 295.
Litera Conſt. Imper. ad Macarium epiſco. de templi ædificatione. 308.
Litera Conſtantini ad populum Antiochenum. 317.
Litera alia Conſtantij Imp. ad Alexandrinos. 453.
Litera Conſt. Imp. ad Euſebium de comparandis in vſum eccleſiæ libris. 424.
Litera Conſtantij Imp. ad eccleſiam Alexandrinam pro Athanaſio recipiendo. 453.
Litera Conſt. Imp. ad Athanaſium de admittendis Arianis. 249.
Literæ Hieroglyphicæ in templi Serapidis lapidibus repertę inciſæ. 533.
Literæ Conſtantij pro Athanaſio reſtituendo. 788.
Literæ ad epiſcopos Ancyræ coactos pro tollendo Eudoxio, qui Antiochiæ Eccleſiam occuparat. 799.
Literæ commendatitię peregrinis ab epiſcopis dabantur. 832.
Literæ circulares Leonis Imp. de Timotheo, & Chalcedonenſi concilio. 957.
Literæ monachorum Paleſtinæ ad Alciſonem. 985.
Literæ ἐνθρονιστικαὶ quæ. 995.
Literarum ſacrarum editiones apud hæreticos diſſidens. 112.
Literas pias ad epiſcopos quomodo ſcripſerit Imperat. 306.
Literas quomodo dederit Conſtant. ad epiſcopos à concilio Nicæno abſentes. 306.
Literas ſacras tenuit memoria Marcus monachus. 865.
Literas Gothicas Vlphilas Gotthorum epiſcopus primus inuenit. 874.
Literis veteratoriis Maximini qualiter affecti Chriſtiani. 203.
Literis græcis quid Choſroës in cruce, auro & lapidibus precioſis elaborata ſcribendum curauit. 1034.
Locus ſacer, Chriſti ſepulchrum. 308.
Locus ille, dominus creauit me initio viarum ſuarum ad opera ſua, quomodo intelligendus. 449.
Locus ille prouerb. cap. 8. ab Euſtachio interpretatus: dominus condidit me &c. 601.
Locus ſacer Membre. 745.
Loca ſancta veneranda. 306.
Loca ſancta viſendi gratia, & precandi cauſa Hieroſolymã Helena contendit. 740.
Loca ad ſacra viſenda confluunt vndique Chriſtiani. 762.
Loca ſacra viſendi, orandi gratia conſuetudo. 792.
Locorum ſacrorum ſanctitas, & veneratio probatur. 622.
Locorum ſacrorum ſanctitas miracula edit. 743.
Locus menſis quis. 998.
Longam Ioſephus ſcripſit hiſtoriam vtilitate cuiuſque generis refertam. 1025.
Longinus frater Zenonis imp. Imperium adipiſci non potuit. 984.
Longinus aula pellitur. 984.
Longinus Zenonis Imp. frater tyrannus. 988.
Longinus Selmuntius, & Indus tyranni in triumphum acti. 688 & 989.
Longi fratres Conſtantinopolim ad Chryſoſt. confugiunt. 910.
Longini, & Theodori tyrannorum capita Conſtantinopoli palis alligata. 988.
Longus murus. 989.
Loquela ſilentium præſtabilius. 1013.
Loquebantur quidã Chriſtiani linguis variis dono Spiritus Sancti. 97.

Loquendi

Loquendi libertas Liberij Romani epiſcop.eiuſque præclarè dictum. 637.
Loquendi libertas Euſebij Samoſatenſis epiſcop.in Conſtantium Imp. 652.
Loquendi libertas Berrœenſis ciuis apud Iulianum. 662.
Loquendi libertas ludi magiſtri Antiocheni. 663.
Locutus fuiſſe leuiter, aut temere, aut abiectè viſus fuit nunquam Benus monachus. 864.
Lucas quo tempore, & quouſque acta Apoſtol.ſcripſit. 35.
Lucas arte medicus Antiochenus. 41.
Lucas ex Pauli, aliorumque Apoſtolorum frequenti ſermone ſcripſit Euangelium. 55.
Lucas euangelium à Paulo prædicatum congeſſit. 97.
Lucas tertium Euangelium à Paulo laudatum ſcripſit. 128.
Lucas Pauli comes. 97.
Lucæ Euangelium eſſe Pauli cur creditum. 41.
Lucam Pauli epiſtolam ad Hebræos græcè feciſſe affirmat Clemens Alexandrinus. 121.
Lucernæ in eccleſia. 539.
Lucernis accenſis ſabbato, & die dominico presbyteri, & epiſcopi ſcripturas interpretantur. 539.
Lucernæ cereæ in proceſſionibus. 551.
Lucianus Martyr. 772.
Lucianus Antioch.presbyter in carcere necatur. 197.
Lucifer. 238.
Lucifer Carallorum epiſcopus. 483.
Lucifer, & Euſebius ab exilio reuocantur. 483.
Lucifer Sardiniæ inſulæ paſtor. 654.
Lucifer Carallorum epiſcopus. 829.
Lucifer hæreticus. 783.
Lucifer cantata palinodia Sardiniæ epiſcopatui reſtitutus. 487.
Luciferi cum Euſebio diſſenſio. 829.
Luciferianorum ſchiſma. 240.
Luciferianorum hæreſis. 487.
Luciferiana hæreſis. 654.
Luciferianorum hæreticorum origo, & cauſa. 829.
Lucinius in Conſtantinum inſidias ſtruit. 221.
Lucinius perſecutionem reuocare conatur. 222.
Lucinij auri & argenti exactiones. 222.
Lucinij in epiſcopos tyrannis. 222.
Lucius conſtanter fatetur ſe eſſe Chriſtianum. 79.
Lucius in epiſcopatu loco Cornelij ſuccedit. 141.
Lucius Romanus 21.epiſcopus. 141.
Lucius recuſatur à Moſe monacho, ne ei imponeret manus, & cur. 523.
Lucius Arianus Alexandria à populo pellitur. 523.
Lucius epiſcopus hæreticus Eunomij ſucceſſor omnibus inuiſus. 674.
Lucius epiſcop.à Moſe reprehenſus. 684.
Lucius Arianus vi Alexandriæ poſt Athanaſium fit epiſcopus. 855.
Lucius epiſcop. Arianus cur armata manu furit in Aegypti monachos. 855.
Lucius Arianus monachorum ſucceſſum ægre ferens, eos ab exilio reuocat. 856.
Lucius Arianus epiſcopus miraculo à perſecutione monachorum non reuocatur. 856.
Lucius quondam ab Arianis Alexādr. eccleſiæ præfectus. 881.
Lucius tyrannus Idolatra ſumma cum turpitudine periit. 993.
Lucij cum Enzoio in eccleſiam irruptio. 680.
Lucij in eccleſiam dei maleficia. 680.
Lucij martyrium. 79.
Lutra Iudæorum dux. 65.
Lucus, in quo idola colebat Lucinius. 279.
Luci cum tenebris nulla ſocietas. 401.
Luctus incomparabilis ob piorum relegationem. 682.
Ludus puerorum imitantium epiſcopum, & eccleſiæ morem. 234.
Ludus ſacer, vbi Athanaſius baptizatus. 419. & 420.
Ludi magiſtri Antiocheni libertas loquēdi, qui Iuliani mortem Libanio prædixit. 663.
Lumen ante mundi primordia eluxit. 2.
Luminaria tria Diodorus, Flauianus, & Aphraates. 686.
Luminaria in obſequiis mortuorum. 712.
Luna diuinis legibus morem gerit. 364.
Lunæ varietas. 345.
Luna & Sole tempora & anni declarantur. 892.
Lupanar obſcœnum Theodoſius Romæ ſuſtulit. 534. & 535.
Lupus præfectus Aegypti. 65.
Lupus epiſcopus. 675.
Lux, quæ ſupra cœlum eſt, excellentior, quàm quæ à ſole porrigitur. 364.
Lybies 200. nobiliſſimos pueros Saturno ſacrificarunt. 386.
Lybies 300. pueros nobiliſſimos ſacrificarunt vno ſacrificio. 386.
Lycus foſſa vbi. 732.
Lydda ciuitas iam vocatur Dioſpolis. 598.

M.

MAcar Aſerbinus crematus eſt pro fide Chriſti. 135.
Macarius epiſco. Hieroſolym. 228.
Macarius vinctus in concilium adductus. 430.
Macarius vterque Eremita. 243.
Macarius Leonnis catellis cæcis reddidit viſum. 244.
Macarius eremita quanta edebat miracula. 244.
Macario monacho data eſt à deo gratia, vt dæmones contemneret. 865.
Macarius eremita panem pondere comedebat, aquam menſura bibebat, parieti inclinatus, paululum ſomni ſurripiebat. 514.
Macarius eremita viginti annis nec panem, nec aquam, nec ſomnum cepit ad ſatietatem. 514.
Macarius mortem patris nuncianti reſpondit: nam pater meus immortalis eſt. 514.
Macarius vterque in quadam inſula, vbi nullus incola Chriſtianus erat, exulat. 516.
Macarius verè nomini ſuo reſpondit. 590.
Macarij, & Iſidori relegatio. 678.
Macarius παιδαριογέρων *cur vocatus.* 779.
Macarius Aegyptius monachus annos 90. vixit quorum ſexaginta in ſolitudine contriuit. 779
Macarius alter adeò duriter vixit, vt præ cutis duritie, pili barbæ non enaſcerentur. 779.
Macarius vterque monachus dæmonibus terribilis. 779.
Macarius Aegyptius monachus mortuum ad vitam reuocauit. 779.
Macarius monachus filiā Gentilis ſacerdotis à dæmonio agitatam ſanat. 856.
Macarius in pœnitentiam homicidij à ſe patrati, triennio ſubdio degit. 865.

Macarius vitæ monaſticæ ſe addixit, quòd cædem non voluntariam patraſſet. 865.
Macarius Hieroſolym. poſt Petrum epiſcopus. 1011.
Macarius Hieroſol. epiſcopus qui in monaſterio vitam valde inopem, & auſteram geßit. 1022.
Macarij epiſcop. Hieroſolym. oratio de cruce domini ab alijs diſcernenda. 228.
Macarij ſancta de ſucceſſore cura. 756
Macarij duo, Pempo & Heraclides, & reliqui Antonij diſcipuli. 855.
Macedonius monachorum vitam ſectabatur. 815.
Macedonius hæreticorum Coryphæus 443.
Macedonius hæreticus vi, & cæde multa eccleſiam occupat Conſtantinop. 443.
Macedonius ſui erroris miniſtros contra eccleſias ſuffecit. 468.
Macedonius Imper. Conſtantini oſſa volebat penitus obrui. 469.
Macedonius, & Baſilius cur Concilio abfuerunt. 470.
Macedonius, & Baſilius ab Acacianis in concilium nõ admißi. 471.
Macedonius epiſcopatus dignitate deiicitur, quòd diaconum in ſtupro deprehenſum, in communionem recepiſſet. 474.
Macedonius, an Marathonius hæreſeos Author fuit. 476.
Macedonius, ſimulachro Meri confracto, conſtanter martyrium ſubijt. 490.
Macedonius epiſcopatu depulſus. 626.
Macedonius propriæ ſectæ author. 626.
Macedonius ſanctißimus monachus licet rerum ſecularium, & literarum ſacrarum inſcius. 700.
Macedonius reſtituitur magna ciuium facta cæde. 775.
Macedonius miris modis ſæuit in orthodoxos. 791.
Macedonius pueros, & mulieres nõdum myſteriis ſacris initiatos violenter rapuit, & inuitos myſteriis initiauit. 807.
Macedonius Imperatori inuiſus. 808.
Macedonius loculum Conſtantini Imperatoris transferri conſtituit cur. 808.
Macedonius ab Acacio deficiens, nouam hæreſin complectitur. 814.
Macedonius genitalibus carere deprehenſus fuit. 986.
Macedonij in Mantinios Nouatianos ſæuitia. 469.
Macedonij hæretici ſæuitia. 468.
Macedonij opinio rurſus aſſeritur. 502.
Macedonij hæreſis. 476.
Macedonij in bene ſentientes Conſtantinopolitanos furor. 456.
Macedonij inconſtantia, atque peruerſitas. 526.
Macedonij hæreſis. 626.
Macedonij in eccleſiam furor. 807.
Macedonij ſectatores, vita, & mores. 815.
Macedonij abdicati mort. 814.
Macedoniani fidem ſuam inſigni illo nomine Conſubſtantialis appellant. 476.
Macedoniani in Acacianos inſurgunt. 487.
Macedoniani medij inter Conſubſtantiales, & Acacianos. 487.
Macedoniani pios viros ſecũ myſteria participare vi fecerũt, ligno in ora immiſſo. 468.
Macedoniani vbera mulierum myſteria cum illis participare renuentium ſerris abſciderunt. 468.
Macedonianis cogendi Synodum cur data poteſtas. 501.
Macedoniani vix tandem à Liberio admißi. 505.
Macedoniani ad Damaſum Romæ epiſcopũ legatos de Conſubſtantiali ſtabiliendo miſerunt. 526.
Macedoniani fidei Conſubſtantialis adhærent. 526.
Macedoniani ab Acacianis deficiunt. 830.
Macedoniani à ſuis Conciliis abdicant Arianos. 830.
Macedoniani non magnopere contendebant cum his, qui Cõcilij decreta probabant. 879.
Macedoniani ad Concilium vocantur Conſtantinop. 882.
Macedonianorum ad Valentinianum, & Liberium epiſcop. Romanum legatio. 505.
Macedonianorum diuiſio. 542.
Macedonianorum ad Imperatorem Valentinianũ, & Liberium Romanorum epiſcopum pro Nicanæ fidei ſubſcriptione legati. 849.
Macedonianorum epiſcoporum confeßio fidei Liberio Romano epiſcopo miſſa. 849.
Macedonianorum pertinacia. 881.
Macelli locus, in quo Iulianus, & Gallus piè, & diligenter educati, inſtitutique. 819.
Machabæorum libros Canoni aſcribit Origenes. 127.
Macedonius ſucceßit Antonino Imperatori. 126.
Macrini in Chriſtianos furor. 144.
Macrinus Imperium affectat. 144.
Macrinus non amplius eſt Imperator, quoniam iure non erat. 152.
Macrinus Imperator Idololatra, ſuis à militibus crudeliter cæſus. 992.
Macrinus cum tota familia deletur 152.
Mactabat Valerius Imperator myſteriis nefandis puellos. 144.
Magiæ inſanum ſtudium. 190.
Magi fallacia regem ſuum illudunt. 566.
Magi Perſarum qui. 714.
Magorum apud Regem ſuum impoſtura. 566.
Magorum alia impoſtura à Marutha retecta. 566.
Magorum ſupplicium. 566.
Magos vocant Perſæ, qui elementa in deos referunt. 714.
Magorum, & Iudæorum Chriſtianos perſequitur Sapores. 748.
Magica arte pollentes, maximum dignitatis gradum adepti ſunt. 190.
Magicis artibus in bello gerendo vtitur Maxentius. 201.
Magicis artibus Maxentius vtens diſſecat mulieres grauidas, & infantes. 270.
Magnentius tyrannus Conſtante interfecto imperium occupat. 455.
Magnentius ter victus, Lugduni tandem matre, & fratre interfectis ſibi manum affert. 461.
Magnentius Occidentis Imperio potitus. 637.
Magnentius tyrannus ſeruit Romæ. 794.
Magnentius matrem, fratrem, tandémque ſe ipſum interemit. 799.
Magnentius, & Bretannio tyrannidem occuparunt. 991.
Magnentij tyranni in Romanos ſæuitia. 462.
Magnetis natura. 253.
Magnus quæſtor. 855.
Magnus Comes prouincialium largitionum. 680.
Magnus præfectus. 1019.
Magni Comitis in Chriſtianos crudelitas. 680.
Magni ſententia pij in exilium acti. 681.
Magno ſuo dedecore Apameam vrbem ab obſidione ſoluit Choſroës. 1005.

Maiorinus

Maiorin⁹ Imperator à Richimero duce per inſidias necatur. 955.
Malachion adoleſcens monachus è medio ſublatus euanuit, ac ita è vita migrauit. 870.
Malachion ſcholæ Antiochenæ magiſter Paulum Samoſ.hæretic.in concilio diſputatione conuincit. 157.
Mollitie,& deliciis Iuſtinus Imp.diffluxit. 1014.
Mali non eſt author Deus. 106.
Mamas alter è duobus illis Dioſcorianis,qui duas ab initio in Chriſto naturas aſſerebant. 987.
Mamæa Imperatoris Alexandri mater mulier percelebris ab Origene ſacras literas doceri percupit. 126.
Mammianus infimo loco natus,ad ordinem ſenatorium peruenit. 983.
Mandato Dei neglecto,primus homo in mortalem Dei conditionem decidit. 4.
Mancipia in piſtrino ſubterraneo Romæ. 334.
Mandato Iuſtiniani Imp.Hypatius, & Pompeius ad tyrãnidem occupandam compulſi capite mulctati, & in mare proiecti fuerunt. 999.
Mandria qui locus. 942
Manes prædicauit ſe eſſe Spiritum ſanctum. 160.
Manes ſibi ad exemplum Chriſti duodecim diſcipulos delegit. 160.
Manes,eiúſque hæreſis. 160.
Manes legem,& prophetas abrogabat. 425.
Manes fatum introducebat. 425.
Manes ſe Apoſtolum vocare non verebatur. 425.
Manes cuius filius,quo modo educatus, quóſque libros propoſuit. 425.
Manetis libri in initio ſtatim religionem Catholicam promittebant. 425.
Manes Cubricus prius vocatus. 425.
Manes ſeipſum paracletum nominabat. 425.
Manes excoriatus fuit,eiúſque pellis ad ciuitatis portam ſuſpenſa. 426.
Manetis interitus quo modo contingit. 425.
Manias martyr. 819.
Manichæa mulier ad Catholicam rediit eccleſiam. 910.
Manichæi hæreſis. 425.
Manichæi quo tempore cœperunt. 425.
Manichæi à Mane hæretico manarunt. 160.
Manna,& fruges ſpontaneæ. 955.
Manſuetudo,& patientia Theodoſii iunioris. 574.
Manſuetudine,& modeſtia lætatur deus. 618.
Manſuetum hominem,& mitem fugit nemo. 485.
Manus Valentis Imp.concuſſa,ac ipſa occupata tremore,cur. 878.
Manus tactu,aut oleo orans morbos pellebat Beniamin monachus. 865.
Manus impoſitio. 690.
Manus non citò,neque temerè ſunt cuique imponendæ. 536.
Manuum impoſitione morbi curantur. 97.
Manuum impoſitione eſt vſus Thaddæus in Abgaro ſanando. 20.
Manuum impoſitione ordinantur epiſcopi. 162.
Manuum impoſitione Conſt.Imp.dignus eſt habitus. 337.
Manuum impoſitionem qualem, & quibus, artibus Nouatus hæreticus eſt nactus. 137.
Manuum impoſitionem ſubitaneã acriter carpit Marcianus. 536.
Manuũ impoſitione per hæreticos nõ datur Spiritus ſanctus. 684.
Manuum impoſitio. 674.
Manuum impoſitione Matthias diaconus deſignatus. 21.
Marathonius, à quo Macedoniani Marathoniani dicti. 815.
Marathoniani cur πνευμάτομαχοι nominati. 476.
Marcellinus Gaio in epiſcopatum Romæ ſucceſſit. 160.
Marcellus de gradu epiſcopatus deiicitur. 434.
Marcellus epiſcop.Aſterium oppugnando errat. 434.
Marcellus,vt Paulus Samoſatenus, Chriſtum ſolum hominẽ eſſe aſſeruit. 434.
Marcellus epiſcopus Apamæorum fanum Iouis deiicit. 704.
Marcellus Ancyræ epiſcopatu pulſus,eiúſque ſcripta igne dãnata. 768.
Marcellus Ancyræ epiſcopus filium Dei principiũ ex Maria habuiſſe, & regnum eius finem habiturum aſſeruit. 768.
Marcellus epiſcopatui ſuo reſtitutus. 768.
Marcellus epiſcopus à Paganis in rogum iniectus periit. 888.
Marcellus epiſc.templa Paganorum euertit. 888.
Marcellus hæret ſuum lib.ſe combuſturum promittit. 434.
Marcella Potamiænæ mater,martyr. 116.
Marcianus hæreticus,quæ loquebatur,non intellexit. 120.
Marcianus hæreticus ſibi contradicit. 120.
Marcianus vir pietate eximius. 536.
Marcianus à Paulo epiſcopo ſibi ſucceſſor deſignatus,creatur epiſcopus. 588.
Marcianus cantor & ſanctarum ſcripturarum lector. 791.
Marcianus ex ſatellite presbyter docebat filias Imperatoris Anaſtaſiam,& Caroſiam præcepta grammaticæ. 849.
Marcianus Nouatianus doctrina admirabilis olim in regia ſatellitem egerat. 849.
Marcion Satanæ primogenitus. 72.
Marcion hæreticus. 70.
Marcionis hæreſis peſtifera. 709.
Marcius Turbo multis præliis Iudæos vicit. 65.
Marcus,& Chriſtiani tanta vitæ ſanctitate viuebant, vt inter ipſos Philo Iudæus victus rationem inſtituerit. 30.
Marcus euangelium à ſe ſcriptum primùm Alexandriæ & & in Aegypto docuit. 30.
Marcus Euangeliſta dominum non audiuit,neque comitatus eum. 64.
Marcus Petri interpes. 64.
Marcus primus ex gentibus Hieroſolym.epiſcopus. 67.
Marcus hæreticus. 70.
Marcus paſtor fit Alexandriæ epiſcopus. 70.
Marcus Aurelius, & Lucius fratres Antonino in regnum ſuccedunt. 71.
Marcus diſcipulus,& interpres Petri. 97.
Marcus Petri auditor. 120.
Marcus Euangelium ſecundum ſcripſit. 127.
Marcus quidam fuit nomine Ioannes,Pauli & Barnabæ ſocius. 155.
Marcus Nouatianus epiſcopus Scytharum. 588.
Marcus Arethuſæ epiſcopus propter ſuas oues tyrannos fugere noluit. 655.
Marcus epiſcop.martyr Arethuſiis ſeipſum affligentibus euentura prædicit. 827.
Marcus monachus ſacras literas memoria tenuit. 865.
Marcus tyrannus. 929.
Marci Euangelium. 120.
Marci Arethuſii epiſcop.certamen mirabile, & inſignis conſtantia. 655.
Marci Arethuſii epiſcopi martyrium. 827.
Marci in Arethuſios ſcomma. 827.
Marco monacho ſacra myſteria angelus dedit. 865.

Mare immobilibus terminis circumcluditur. 293.
Mare ſolidum reddidit Chriſtus, cum ex tempeſtate efficit trãquillum. 350.
Mare terminos, quibus circumcludebatur, commutauit. 502.
Mare Iuliano Imperante extra terminos ſuos erupit. 843.
Maria & Ioſeph ex eadem tribu. 13.
Maria prædives Hieroſolym. proprio filio veſcitur. 45.
Maria lacus. 514.
Maria deipara. 596.
Maria virgo apparere credebatur in templo Conſtantinop. 880.
Maria deipara. 937.
Maria deipara fidelibus apparuit cur. 1023.
Maria deipara apparuit ei, qui cauſam Anatolii ſceleſtiſſ. tuebatur, & quid eidem dixit. 1023.
Mariæ lacum potiſſimum incolebant aſceta. 31.
Mariæ virginis in honorem templum conſtructum Conſtantinop. 880.
Mariæ deiparæ imago hominem ſacrilegum in carcere eſt aduerſata. 1023.
Mariæ deiparæ imagini ſupplicauit, & preces adhibuit Anatolius in carcere. 1023.
Mariæ deiparæ, & caſtiſſimæ virgini templum dicatum, in quo quænam viſio apparuit. 1024.
Mariæ deiparæ templi ædificia terræmotu corruerunt. 1029.
Mariam virginem à nemine deiparam vocari debere Anaſtaſius presbyter in eccleſia docuit. 580.
Mariam deiparam veteres appellarunt. 581.
Mariam deiparam vocat Neſtorius pœnitentia ductus. 582.
Mariam Chriſtiparam, non deiparam voluit vocare Neſtorius. 934.
Mariam hominiparam Neſtoriani vocabant. 936. & 937.
Mariam cur Chriſtiparam Neſtorius appellauit. 937.
Marina, Pulcheria, & Arcadia tres filiæ Arcadii Imp. 922.
Marinus epiſcopus Arianus. 531.
Marinus Syrus Vitalianum tyrannum vicit. 993. & 994.
Marini martyris corpus Aſterius ſenator Rom. ſepelit. 148.
Marini militis martyrium. 148.
Maris epiſcopus cæcus ad Iulianum manu deducitur. 488.
Maris epiſcopi cæci ad Iulianum Imp. reſponſum valde accommodum. 488.
Maris epiſcopus cæcus Iulianum reprehendit, impium, deſertorem, & Dei hoſtem vocans. 488.
Maris cæcus epiſcopus apud Iulianum deo gratias egit, quòd eum impium oculis non cerneret. 822.
Maris epiſcopi in Iulianum παῤῥησία. 822.
Maris miraculum. 612.
Maris Perſa. 1011.
Maritos propheti ſſæ Montani deſeruerũt. 104.
Mars impius, & horridus. 198.
Mars cum Venere turpitudinem admiſit. 940.
Martis Caſtra. 926.
Martem, Mercurium, & Iouem iuxta ſe ipſum in imaginibus publicis depingi cur voluerit Iulianus. 834.
Martianus Anaſtaſiam, & Caraſin Imperatoris filias grãmaticæ præceptis inſtituit. 504.
Martianus cædis accuſatus liberatur. 947.
Martianus Imperator futurus ex ſuo nomine coniicitur. 947.
Martianus homicidii accuſatus falsò, pœnas ferè perſoluturus, cũ diuinitùs deprehenſus eſt is, qui cædem feciſſet. 947.
Martianus Imperator poſt Theodoſium iuniorem. 947.
Martianus Imperator præſagio aquilæ fore præſignificatur. 948.
Martianus Imperator diuitias, non quæ ſunt in theſauro condita, putauit. 948.
Martianus Imperator in concilio Chalcedonenſi interſuit. 953.
Martianus Imperator in concilio Chalcedonenſi binas habuit conciones. 970.
Martianus Imp. à ſuis deſertus, coma abraſa, presbyter deſignatus eſt. 983.
Martianus Imp. confugit, deſertus à ſuis, ad templum ſanctorum Apoſtolorum. 983.
Martianus dux dignitate ſpoliatur. 1019.
Martianus exercitum coegit ex pauperibus, iiſque inermibus bubulcis & foſſoribus. 1018.
Martiani opera reuocantur Nouatiani. 504.
Martianum coniecturis augurantur milites Imperatorem fore. 947.
Martiani genus, & res ante Imperium. 647.
Martiani virtutes, quibus eſt Imperium adeptus. 948.
Martiani in Perſas proficiſcentis exercitus qualis. 1018.
Martiani obitus. 955.
Martinus genere Pannonius vir militaris monaſticam vitã excoluit. 782.
Martinus multo tempore radicibus herbarum contentus, Tarraconenſis, ſiue potiùs Turonenſis epiſcopus. 782.
Martinus mortuum excitauit, aliáque edidit ſigna Apoſtolorum miraculis non inferiora. 782.
Martius primus anni menſis. 161.
Martyr primus Stephanus. 21.
Martyr Germanicus. 79.
Martyr Metrodorus. 76.
Martyr, & doctor fuit Ioannes Apoſtolus. 108.
Martyr ſancta Golanduch martyrii coronam poſt magna miracula eſt aſſecuta. 1034.
Martyris, & prophetæ fructus debent explorari, an ex Deo ſint. 105.
Martyris vita eſt mandatorum Dei memor. 351.
Martyris ope Apamea ſeruata. 1006.
Martyris ſancti Sergij ope, & præſidio cõmuniebatur Choſroes. 1034.
Martyris Sergii nomen venerabatur Choſroes. 1034.
Martyris Sergii templum cruce aurea lapidibus diſtincta exornauit Choſroes. 1034.
Martyris Euphemiæ in templo preces funduntur. 949.
Martyrem Themiſon ſe eſſe Chriſti gloriabatur. 105.
Martyrem ſanctum Sergium cur donariis magnificis afficit Choſroes. 1034.
Martyrem ſanctum Sergium Choſroes precatus eſt, vt vxor eius grauida fieret. 1034.
Martyres duodecim cũ Polycarpo ex Philadelphia profecti, igne martyrium obierunt. 76.
Martyres Publius, Quadratus. 81.
Martyres ſanctiſſimi ſanctus Maturus, Attalus, Blandina. 88.
Martyres in carcerem truſi à Deo roborantur & confirmantur. 90.
Martyres variis floſculis coronam contextam offerunt. 91.
Martyres Sanctus & Maturus in Amphitheatro omne tormentorum genus ſubeunt. 91.
Martyres beſtiis oblati. 94.
Martyres ferro exuſti. 94.
Martyres pro perſecutoribus in martyrio orant. 94.
Martyres verè, qui martyrio ex hac vita migrarunt. 94.

Martyres

Martyres catholici noluñt cum martyribus hæreticorum coniungi. 103.
Martyres ex ſuis complures Montaniſtæ fuiſſe iactitant. 103.
Martyres non aurum, nec diuitias poſſident, vt martyres Montani. 165.
Martyres Origenis diſcipuli. 116.
Martyres quatuor mulieres. 135.
Martyres arboribus aſtricti martyrium ſubierunt. 169.
Martyres in patibulis fame contabeſcunt, clauis firmati. 169.
Martyres tandem gladio cæſi, eorúmque corpora in mare proiecta. 169.
Martyres Philoromꝰ vir illuſtris ſenatorius, & Phileros epiſcopus. 170.
Martyres ſex adoleſcentes martyrium animoſè ſuſtinentes. 172. & 173.
Martyres ſex eximii. 180.
Martyres vno die 39. Imperatoris mandato Maximini mulctati. 186.
Martyres Iuuentium, & Maximianum Antiochia veneratur. 659.
Martyres tres in craticulas igni ſubdito imponuntur. 828.
Martyres colebat Gallus Cæſar. 836.
Martyres vltus eſt Chriſtus. 963.
Martyres, & Apoſtoli miracula edunt. 1012.
Martyrum Chriſtianorum atrocia tormenta. 73.
Martyrum memoria. 76.
Martyrum corpora ſepeliri vetantur. 93.
Martyrum corporum cineres in Rhodanum effuſi, & quare. 93.
Martyrum in corpora ſæuitur. 93.
Martyrum in corpora contumeliæ. 93.
Martyrum beneuolentia in perſecutores. 94.
Martyrum in cruciatibus patientia. 94.
Martyrum modeſtia. 94.
Martyrum corpora linteis inuoluuntur. 147.
Martyrum ingens multitudo, quòd Chriſtiani accuſati fuiſſent Imperiales ædes incendiſſe. 168.
Martyrum ingens numerus in Africa, in gente Maurorũ in Tiberiade, & in Aegypto. 168.
Martyrum corpora in mare proiecta. 169.
Martyrum numerus quantus vnius anni. 199.
Martyrum mira conſtantia. 169.
Martyrum Thebaide horrenda ſupplicia. 169.
Martyrum varietas tormentorum. 169.
Martyrum alacritas admiranda. 170.
Martyrum hymni ac gratiarum actiones medii in tormẽtis. 170.
Martyrum varii & ſæuiſſimi cruciatus. 171.
Martyrum Chriſti conſtantia. 373.
Martyrum varia ſupplicia. 186.
Martyrum memoriam Conſtantinus colere non deſtitit. 299.
Martyrum multitudo concilio Nicæno aderat. 600.
Martyrum etiam defunctorum virtus. 656.
Martyrum oſſa noctu collecta. 825.
Martyrum ædes propè Didymæum Apollinem deleri iubet Iulianus cur. 838.
Martyrum militum 40 reliquiarum inuentio. 924.
Martyrum reliquias Deus vult honorari. 643.
Martyribus Alexandriam præcipuè abundaſſe. 113.
Martyribus beſtiæ parcunt, infideles adortæ. 169.
Martyribus gloriam coronæ Iulianus inuidet. 660.
Martyribus ineſt virtus. 943.
Martyrium mulieris à marito accuſatæ, quòd eſſet Chriſtiana. 78.
Martyrium decem refugiunt animi mollitie. 88.
Martyrium Biblidis ſtupendum. 89.
Martyrium Blandinæ 89.
Martyrium qui prius refugerant & fidem negauerant, poſtea ad ſe reuerſi gaudentes martyrio ſunt coronati. 90.
Martyrium Blandinæ mirum. 91.
Martyrium Alexandri medici. 91.
Martyrium Attali. 92.
Martyrium Blandinæ ſæuiſſimum. 93.
Martyrium Leonidis patris Origenis. 113.
Martyrium Potamianæ. 117.
Martyrium qui conſtanter ſunt paſſi in perſecutione ſub Decio. 134.
Martyrium Marini militis. 141.
Martyrium conſtantiſſimum aulicorum Nicomediæ. 167.
Martyrium miles primus paſſus Nicomediæ, Imperatoris edicto laceratur. 167.
Martyrium ſæuum. 172.
Martyrium ſæuiſſimum Apphiani. 174.
Martyrium Vlpiani adoleſcentis rarum. 175.
Martyrium Agapij. 176.
Martyrium duarum mulierum inſigne. 178.
Martyrium Aemiliani per ignem. 655.
Martyrium Iuuentini, & Maximiani militum Romanorũ. 659.
Martyrium Beniamin raris tormentorum generibus perpetratum. 715.
Martyrium Macedonii Theoduli & Tatiani. 828.
Martyrij ſtudium Lugduni, & Viennæ. 88.
Martyrii cupidus Origenes etiam puer. 113.
Martyrii honorem Chriſtianis inuidet Iulianus. 834.
Martyrii coronam inuidet Chriſtianis Iulianus. 846.
Martyrio coronatur Simeon natus 120. annos. 59.
Martyrio moniti ſuorum non reuocati. 170.
Martyrio coronati in Perſide Chriſtiani ad ſexdecim millia. 752.
Martyrio flagrans Edeſſena mulier vnà cum filio ad locum properat. 854. & 855.
Martyria varia, & ſæuiſſima Chriſtianorum in Aegypto. 169.
Martyria octo annis in Palæſtina patrata. 186.
Martyria, & exilia procurantur aſſentationibus præfectorum Licinii. 228.
Martyria infinita ſub Sapore. 751.
Martyrius cur diaconatus dignitatem recuſat. 884.
Martyrius indignum ſe eſſe miniſterio diuino aſſeuerabat. 884.
Martyrius Hieroſolym. epiſcopus. 1011.
Martyropolim prodidit Suttas Centurio eiuſdem ciuitatis. 1032.
Martyropolis ciuitas, de qua Perſæ deſperarunt. 1033.
Martyrop. expugnare non poterant Perſæ. 1033.
Martyropolitani Sittam regnum Choſrois occupantem lapidibus obruerunt, & in crucem egerunt. 1033.
Maruthas pedem Cyrino protriuit imprudens, cauſa diuinitus permiſſa. 913.
Maruthas precibus Magorum fallaciam deprehendit. 566.
Maruthas epiſcopus precibus capitis dolorem curauit, quem magi ſanare non poterant. 566.
Maruthas epiſcopus pro diuino exiſtimari noluit apud Perſas. 566.
Maruthan Perſarum Rex magnopere coluit. 566.
Maſſagetæ populi, Scythæ. 1021.

Mater illic vocatur eccleſia. 94.
Mater vnà cum duabus filiabus vltrò ſe ſubmergit, vt ſtuprum euitent. 187.
Matris filium eſura oratio. 45.
Matrimonium damnant Encratetæ. 85.
Materia formæ expers, ad omnes formas capiendas apta. 369.
Materia πάνδοχος, id eſt, omnium rerum capax, & mater nutrix. 381.
Materia ſpecie caret. 381.
Matrona virgo Macedoniana ſola reſiſtit Theodoſio Imp. ne caput Ioannis Baptiſtæ transferret. 894.
Matrona quædam ab homine diacono in templo compreſſa. 889.
Matthæus cur Hebraicè Euangelium ſcripſit. 54.
Matthæus, & Ioannes qua occaſione Euãgelia ſcripſerint. 54.
Matthæus Euangelium Hebraicè ſcripſit. 64.
Matthæus inter Hebræos proprio ſermone edidit Euangeliũ. 97.
Matthęus quando Euangelium edidit. 97.
Matthęus petiit Aethiopiã ad verbũ Dei diſſeminãdũ. 229.
Matthęus primus Euangelium Hebraicè ſcripſit. 127.
Matthęi Euangelium apud Indos Pantęnus philoſophus reperit. 99.
Matthęi Euangelium apud Indos reliquit Bartholomęus Hebraicè ſcriptum. 99
Matthias diſcipulorum Chriſti vnus, & ex diaconorum ſeptem grege in locum Iudæ eligitur. 21.
Maturus martyr egregius. 88.
Matutinis ac veſpertinis hymnis vtebatur eccleſia. 907.
Mauia Saracenorum Regina. 523.
Mauia Sarracenorum regina Moyſen eremitam in epiſcopũ petit. 245.
Mauia Sarracenorum Regina fit Chriſtiana. 683
Mauiæ filia Victori Romano duci deſponſata. 523.
Mauiæ Reginę Sarracenorum cum Romanis bellum. 875.
Mauricius Orientis dux deſignatur. 1023.
Mauricio Imperium varia ſigna portendebant. 1024.
Mauricius non viribus exercitus, ſed ſola pitate Choſroem vicit. 1024.
Mauricius Tamochoſroem, & Adaarmanem Perſarum ductores ſuperauit. 1024.
Mauricius vrbes, inſulas, & agros hominibus deſertos compleuit captiuis Perſis, quos bello cepiſſet. 1024.
Mauricius in ſomno vidit vitem maximam ex ſuo cubili pullulaſcere, & botros innumerabiles ex ea dependere, quid hoc ſignificet. 1025.
Mauricius viuum virtutis exemplar ſe præbuit, quo ſubiectos ad ſe imitandum erudiret. 1027.
Mauricius corpus, & animum eximia purpura, & corona veſtiuit. 1027.
Mauricius ad Choſroem, Imperatrix ad Choſrois coniuges, liberi Mauricij ad Choſrois liberos dona magnifica miſerunt. 1033.
Mauricius Imp. Choſroẽ exulem, & fugitiuum hoſpitem & filium effecit. 1033.
Mauricius muneribus, & donis regalibus Choſroem ad ſe diligendum inuitauit. 1033.
Mauricius Imp. pluris faciebat commodis Choſrois ſupplicis, quàm ſuæ gloriæ conſulere. 1033.
Mauricius Imp. ſatellites ſuos, & totum exercitum Romanũ, qui Choſroem quocunque vellet, comitarentur, mittit. 1033.
Mauricij Imp. ope in regnum ſuum reſtituitur Choſroes 1033.
Mauricij, & Auguſtę nuptię honorificentiſſimę. 1026.
Mauricij pietas, & liberalitas. 1027.
Mauricij in Choſroem humanitas, & liberalitas. 1033.
Mauricio viſione in templo virginis Marię perſpicuè pręmonſtratum eſt. 1024.
Mauricio Tiberius moriens filiam ſuam Auguſtam collocauit, & Imperium pro dote tribuit. 1025.
Mauruſii duce Cabaone Vandalos vincunt. 1000.
Maurſii templa Chriſtianorum, quæ Vandali contaminarant, expurgant cur. 1000.
Maurſiorum dux Cabaon. 1000.
Maxentius à Conſtantino victus. 201.
Maxentius magicis præſtigiis vtitur. 201.
Maxentius vnà cum ſuis ſtipatoribus in Tyberim, tanquam lapis, decidit. 201.
Maxentius in flumen demerſus interiit. 398.
Maxentius interdum puerorum viſcera ſcrutatus eſt magię deditus. 190.
Maxentius mulieres grauidas diſſecuit, vt conſuleret viſcera. 190.
Maxentius idololatra ſumma cum turpitudine periit. 993.
Maxentii ſumma in ciues Romæ crudelitas. 189.
Maxentii ſimulata pietas, & tyrannis. 189.
Maxentii in vrbe Mauana cædes variæ. 270.
Maxentii Herculii filius interfectus. 723.
Maxentii interitus Pharaonis cladi ſimilis. 200.
Maxentii interitus in Tyberi. 271.
Maximianus epiſcopos mutilarat, & ad metalla damnauerat. 226.
Maximianus cognominatus Herculius. 397.
Maximianus monachus creatur epiſcopus. 582.
Maximianus Conſtantinop. epiſcopus poſt Neſtorium. 938.
Maximiani mors, qui inſidias Conſtantino tetendiſſet. 189.
Maximilla hæreticę prophetię. 143.
Maximillæ ſpiritus. 103.
Maximillę & Montani interitus. 102.
Maximillam, & Priſcillam hęreticas hęretici Montaniſtæ prophetiſſas vocabant. 101.
Maximinus abſque diuinationibus, & oraculis ſe non audebat mouere. 190.
Maximinus moribus par, vel etiam nequior Maxentio. 190.
Maximinus partes Imperii Orientales regit. 196.
Maximinus quibus artibus pacẽ eccleſiæ turbare cœpit. 196.
Maximinus à Licinio victus, & mœrore confectus occubuit. 201.
Maximinus qualiter affectus, audita de Maxentio victoria. 202.
Maximinus Deum agnoſcens legem pro libertate Chriſtianorum conſtituit. 204.
Maximinus lethali angore cruciatus è vita diſceſſit. 204.
Maximinus moriturus ſuos ſacerdotes, & prophetas interfecit, deúmque cognoſcit. 204.
Maximinus Dei flagello toto corpore percuſſus fuit. 205.
Maximinus tyrannus famis diritate confectus. 205.
Maximinus domino ſe tandem confitetur. 205.
Maximinus mortem inuocat. 205.
Maximinus tyrãnus moriens Chriſtũ tandem confeſſus. 205.
Maximinus tyrannus palinodias canit. 277.
Maximinus tyrannus plaga cœlitus delapſa pronus decubuit. 277.
Maximinus Imperator tyrãnus à ſuo exercitu mactatus. 993.
Maximini Imperatoris in Chriſtianos rabies. 173.
Maximini Imperatoris contra Chriſtianos edictum. 179.
Maximini crudelitas in medicos. 195.
Maximini mira arte, & impietate in Chriſtianos edictum detectum. 198.

Maximini audacia in Chriſtianos repreſſa. 199.
Maximini infelix belli Armenici ſucceſſus. 200.
Maximini epiſtola ad Sabinum pro Chriſtianis, vi & ſimulato animo miſſa. 202.
Maximini bellum à quibus initiis cœpit. 203.
Maximini lueris veteratoriis qualiter affecti Chriſtiani. 203
Maximini tyranni paulo poſt morituri pro Chriſtianis decretum. 204.
Maximini inſidias, exemplo Moyſis, Conſtantinus adoleſcẽs euadit. 265.
Maximini mira, & repentina conuerſio. 205.
Maximini interitus Chriſtianorum perſecutore dignus. 205.
Maximini interitus. 193.
Maximini tyranni amici ſupplicio affecti. 206.
Maximini tyranni acta damnata magno poſt eius mortem dedecore. 205.
Maximinum pœnitet agitatæ in Chriſtianos perſecutionis. 192.
Maximus Imperator. 129.
Maximus Alexand. epiſc. 147.
Maximus turpiter vincitur. 204.
Maximus mirum in modum admonetur à Paphnutio. 235.
Maximus Tyrannus. 250.
Maximinus Imp. Chriſtianos perſecutus, arrepta fuga ſeſe ſeruili habitu occultauit. 277.
Maximus Philoſophus Byzantius pater Euclidis. 479.
Maximus Philoſophus diuinationum coniecturas Iuliano ſuppeditat. 494.
Maximus magus futura ſe prædicere iactitabat. 664.
Maximus quidam, adoleſcentia Valẽtiniani contempta, dominatum Occidentis per vim arripit. 698.
Maximus ad Valentinianum Imp. ſcribit, vt ab Ambroſio perſequendo deſiſtat. 699.
Maximus Epheſius philoſophus Iuliani præceptor. 810.
Maximus bellum ex Britannia mouit, in ſuam poteſtatem Romanum Imperium redigere conatus. [illegible]6.
Maximus tuendæ religionis ſpecie, Imperium affectat. 886.
Maximus Eudoxiam Valentiniani vxorem coegit inuitam ſibi nubere. 955.
Maximus tyrannus de medio ſublatus. 887.
Maximus epiſcopus Antiochiæ. 950.
Maximi tyranni in Gratianum inſidiæ. 531.
Maximi Tyrannis. 886.
Maximi tyranni cædes. 699.
Maximi tyranni à ſuis traditi cædes. 532.
Maximi coniux à Valentiniano ſtuprata, vnde caſus. 955.
Maximo Epiſcopo ob certamina pro pietate ſuſcepta oculus dexter erutus fuit. 648.
Maximo philoſopho Cynico adimitur illegitimè collocata epiſcopalis dignitas. 883.
Maxys tribunus in Chriſtianos ſæuiſſimus. 179. & 180.
Maxys tribunus martyrũ corporibus ſepulturã inuidet. 180.
Mazabanes Hieroſolym. epiſcop. 132.
Medicus Alexander Euãgelium prædicat, ac tandem martyrio coronatur. 92.
Medicus & corporum, & animorum fuit Theodotus epiſcopus. 162.
Medici trucidati, quòd Maximini graueolentiam ferre non poterant. 192.
Medicorum fermè ſummus Zenobius martyrio redimitur. 188.
Medicorum inopia Iberes laborantes quibus vtebantur remediis. 617.
Medicorum penuria quale apud Iberos remedium. 747.
Medicandorum puerorum mos apud Iberos. 230.
Medendi facultas omnibus proponitur. 293.
Mediolani Concilium ab Arianis inſtitutum. 635.
Mediolani Concilium, vbi epiſcoporum plures decepti. 237.
Medicus ne manum quidem hyeme extra palliũ audet ponere. 494.
Medi & Perſæ frigoris impatientes, & hyeme imbelles. 494.
Medorum prouerbium. 494.
Megalopolitanus Polybius hiſtoriam ſcripſit, ex quo, & quouſque. 1026.
Melas Rhinocoruræ epiſcopus. 869.
Melas epiſc. Arianis ſe quærẽtib⁹ vltro ſe ipſũ indicauit. 869
Melas copia ab hoſtibus data effugere noluit. 869.
Melas epulas appoſuit hoſtibus ſe ipſum quærentibus. 869.
Melas lampades eccleſiæ parabat. 869.
Melchiſedech ſacerdos non oleo humana induſtria comparato declaratus. 8.
Meletius epiſcopus vocatus fuit μέλι τῆς ἀττικῆς, *id eſt, mel atticum.* 163.
Meletius contra Concilij decreta epiſcopus Alexandrinus fit. 237.
Meletius dux hæreſis, 402.
Meletius epiſcopus quomodo factus hæreticus. 402.
Meletius Arianus epiſcopatu abdicatus tandem ὁμούσιον *docet, & amplectitur.* 476.
Meletius nouæ turbæ author. 602.
Meletius apud populum de Trinitate concionem habens, tres oſtendit digitos, vno compreſſo, cur. 651.
Meletius vir diuinus vrbis Armeniæ antiſtes, & falsò Arianorum fautor creditus. 651.
Meletij error ſtatim excindi non potuit. 604.
Meletij de Trinitate doctrina. 651.
Meletij exilium. 848.
Meletij ab exilio reditus. 829.
Meletij reditu perturbatur Antiochiæ eccleſia. 879.
Meletii obitus, eiúſque corpus Antiochiam tranſlatum. 529.
Meletii reliquiæ Antiochiam tranſlatæ. 884.
Meletio eccleſia pulſo ſuffectus Euzoius. 816.
Meletiani nouas res in eccleſiam moliuntur. 756.
Meletiani diſputationibus cum illis habitis Arianorum imbuerunt opiniones. 757.
Meletianorum, & Arianorum diſſenſio. 819.
Meletinæ ciuitatis epiſcopus Domitianus. 1033.
Melitinam vrbem præſidiis nudatam, & à ciuibus deſertã inuadit, & igne conſumit Choſroes. 1021. & 1022.
Melito Sardenſis epiſcopus. 83.
Melitonis epiſcopi ſcripta. 83.
Melitonis ſententiæ ex ſacris ſcripturis excerpta. 84.
Melitonis de Paſchate libri duo. 83.
Menas Conſtantinop. epiſcopus. 1010.
Menas nouæ Romæ epiſcopus. 1011.
Memnon antiſtes Epheſi. 935.
Memoria Ioannes martyr valebat, & cæcus erat. 185.
Memoria tanta valebat Ioannes cæcus, & martyr, vt omnes ſacrarum literarum libros memoriter teneret. 185.
Memoria martyrum. 76.
Memoria ſanctorum defunctorum animabus prodeſt. 337.
Memoria mortuorum in precibus. 576.
Mentio mortuorum in orationibus. 576.
Memoria ſextæ feriæ ante reſurrectionis diem culta in vetere eccleſia. 750.
Memoria tenuit Marcus monachus ſacras literas. 865.
Memoriam ſancti Sergii celebrauit Choſroes. 1034.

Memoriæ Apoſtolorum in eccleſia ſeruandæ. 337.
Memorias ſanctorū ſuorū Deus honorari,colique vult. 943.
Memphis templum. 253.
Menander erat etiam Samaritanus. 56.
Menander immortalitatem in hac vita promittebat iis, qui eius baptiſmate tingerentur. 56.
Menander impiè docebat,neminem ſaluatum iri,niſi ſuo baptiſmate ablueretur. 56.
Menander Simonis magi diſcipulus. 56.
Menander Simonis magi ſucceſſor ſubdolus. 67.
Menandri dogma. 56.
Menas Conſtantinop.epiſcopus. 1011.
Mendacia probroſa meretricum in Chriſtianos vi coactarū. 197.
Mendacia qui dicunt,vtilitatis gratia, aut ob ſuppliciū vitandum veritatem occultant. 348.
Mendaciis educati hæretici Ariani,& ad calumnias parati. 686.
Mendicus morte ſimulata verè mortuus. 899.
Mendicat nemo ex Iudæis. 833.
Mens noſtra,velut rex. 382.
Mentis noſtræ eſſentiam nemo vnquam nouit. 382.
Menſa ſacra in templo. 434.
Menſa ſacra in templo Chriſtianorum. 657.
Menſa ſacra. 674.
Menſa ſacra in eccleſia Chriſtianorum. 838.
Menſa ſacra in eccleſia. 865.
Menſa ſacra in eccleſia. 907.
Menſæ ſacræ Valens offert munera. 853.
Menſam ſacram Pulcheria pro virginitate ſua eccleſiæ dedicauit. 923.
Menſis primus quiſnam. 161.
Menſis primus apud Hebræos circiter æquinoctium vernum eſt ex libro Enoch. 162.
Menſis Dyſtrus à Romanis vocatur Martius. 166.
Menſis Gorpiæus quis apud Romanos. 959.
Menſis Loius quis. 998.
Menſis Xanthicus quis. 998.
Menſis duodecim conuerſionibus ſolis orbem explet. 369.
Menſes ſinguli ſunt dierum triginta. 892.
Mentiri liberum poetis. 348.
Mentiri nunquam viſus fuit Benus monachus. 864.
Mentiri non poteſt Deus. 936.
Mercator pro Filiis ſe necandum offert. 897.
Merces Deo obſequendi,eſt vita æterna. 251.
Mercuria mulier ſancta martyr. 135.
Mercurius orationis Deus. 385.
Mercurium,Iouem,& Martem in imaginibus publicis iuxta ſe ipſum depingi cur voluerit Iulianus. 834.
Meretrix Helena Simonis magi comes. 29.
Meretrix miſera,& periura, quæ Euſtathiū falſo accuſarat, in grauiſſimum morbum lapſa. 616.
Meretrix Simeonem de ſtupro accuſauit, vnde pœna diuina coercita. 1009.
Meretricem eſurientem quomodo pauit Simeones monachus. 1009.
Meretricis iuuentum ſubdolum ad accuſandū Euſtathiū.616
Meretricis pœna diuina ob à ſe falsò accuſatū Euſtathiū.616.
Meretricum vi coactarum in Chriſtianos probroſa mēdacia. 197.
Meretricibus,& ſcortis ſuſtentandis tributum ſceleratū reip. impoſitum erat. 989.& 990.
Meri idolorum templum aperitur. 490.
Merogaudes conſul. 885.
Meropius philoſophus. 229.
Meropius philoſophus profectionem in Indiam ſuſcepit. 423.
Meropius philoſophus diſcendi ſtudio ad Indos profectus eſt. 759.
Meropij philoſophi ſuſcepta in Indiam peregrinatio,cum Frumentio,& Aedeſio. 760.
Meſopotamia viros habuit nobiles ſtudiis. 247.
Meſſaliani manuum labores auerſantur. 671.
Meſſaliani quieti ſe dantes, viſus ſomniorum prophetias nominant. 671.
Meſſaliani vocātur etiam ἐνθουσιασταὶ,hoc eſt,ſpiritu aliquo afflati. 671.
Meſſalianorum hæreſis. 671.
Meſſalianorum ſimulatio mira. 672.
Methodius Origenem initio reprehendit,ſed ad palinodiam ſe reuocauit. 555.
Methodius dialogo,qui Zeno inſcribitur, Origenem plurimū laudauit. 555.
Metras martyr lapidibus obrutus eſt. 133.
Metrodorus martyr. 76.
Metrodorus philoſophus vir qualis. 229.
Metus eccleſiæ poſt Conſtantini mortem. 818.
Michæas,& Abacuc apparuerunt. 900.
Michææ,& Abacuc corpora indicantur. 900.
Michææ prophetæ ſepulchrum,monumentum vocabant fidele indigenæ. 900.
Michael Archangelus apparuit vbi. 743.
Michaeliū olim Veſtæ templum, miraculis multis clarū. 743.
Miles quidam Chriſtianus,martyrium Alexandriæ paſſus, Imperatoris edicto laceratur. 167.
Milites Chriſtianos cur Deus non iuuat. 165.
Milites Chriſtiani primùm perſecutionem in Chriſtianos excitarunt. 165.
Milites immortales vocati. 573.
Milites rem diuinam in bello per ſacerdotes fieri curant. 726.
Milites Numeri qui vocantur. 726.
Milites Chriſtianos è militum numero exemptos aula ſua exturbauit Iulianus. 834.
Milites Romani larga donatione Iuliani ad Paganiſmum reuocari non potuerunt. 834.
Milites Iouiniani apud Romanos. 846.
Milites, cùm eis permittitur, mulierculas ornatu ſuo per vim ſpoliant. 198.
Milites Alexandriæ viui igne cremantur. 954.
Milites vnde donati. 1014.
Milites acutè vociferantes,iram, & furorem anhelabant. 1021.
Milites homines baptizatos ſibi aſciſcunt, vt pro eis deprecentur. 1032.
Militum Chriſtianorum precibus pluuia & victoria eſt impetrata. 95.
Militum Chriſtianorum pietas,& conſtantia. 167.
Militum armatorum turma videbantur ire per vrbes medio die,vt victoria potitæ. 280.
Militum Romanorum in Iuliani ſcelera libertas. 659.
Militum genus eſt inſulſum,facilè pecunia vinci poteſt. 834.
Militum 40.martyrum reliquiarum inuentio. 924.
Milles ex milite epiſcopus ſolam habebat peram, in qua liber euangelij ſolum continebatur. 752.
Milles ex milite epiſcopus martyrio occubuit. 752.
Militibus diſtribuebatur immaculatum Chriſti corpus. 1031.
Militaris licentia. 1028.
Minerua mentis dea vocata. 385.

Miniſter noui teſtamenti Paulus, non litera ſed ſpiritu habilis, & idoneus. 128.
Miniſtri prius, quàm eligantur, vita & moribus probandi ſunt. 864.
Miniſtrorum eccleſiæ diſtinctio. 33.
Miniſtros Dei decipere non oportet, exemplo mendici, qui Epiphanium decipere tentabat, & mortuus eſt. 899.
Mira martyrum conſtantia. 169.
Miraculum in martyrio Polycarpi mirum. 76.
Miraculum grande in martyrio Sancti. 69.
Miraculum Blandinæ mirum in martyrio. 91.
Miraculum in oleo ex aqua facto. 118.
Miraculum ſtupendum in coniuratores Narciſſi editum. 118.
Miraculum ex victima in fontes die feſto coniecta factum. 148.
Miraculum in Chriſtianis factum, qui beſtiis obiecti nō læduntur, at illæ in infideles referebantur. 168.
Miraculum grande per corpus Apphiani martyris factũ vide ibi. 175.
Miraculum ob iniurias martyrum corporibus illatas editum diuinitus. 180.
Miraculum crucis Chriſti. 229.
Miraculum oratione, & cilicio mulier captiua edidit mirandum. 230.
Miraculum quantum in ædificando templo apud Iberos editur. 231.
Miraculum diuinitus factum in Theodori adoleſcentis cruciatu. 241.
Miraculum mirificè factum in reædificatione templi Hieroſolym. 242.
Miraculum ſtupendum de ignis globo Hieroſolym. à Deo in Iudæos miſſo. 242.
Miraculum ad aduentum Eremitarum repente factum. 244.
Miraculum Chriſti nomine editum. 244.
Miraculum admirabile in Chriſti ſepulchro inueniendo editum. 307.
Miraculum in columna erigenda factum. 424.
Miraculum in Theodoro adoleſcente à Deo editum. 493.
Miraculum in reſtauratione templi Hieroſolym. cælitus factum. 493.
Miraculum miri ſtuporis in pugna Theodoſii aduerſus Eugenium. 543.
Miraculum Iudæo ſæpius baptizato per Nouatianum epiſcopum editum. 570.
Miraculum precibus Syluani editum. 583.
Miraculum precibus Iacobi epiſcopi Niſibis editum. 560.
Miraculum diuinitus factum in Gentilibus, qui iecur Cyrilli deguſtarant. 655.
Miraculum ad pueri preces factum. 658.
Miraculum precibus editum. 679.
Miraculum in crucigeris prælij tempore. 722.
Miraculum ingens editum in templo Anaſtaſiæ. 881.
Miraculum mirum Theotimi in eo, qui ſe per inſidias capere vellet. 898.
Miraculum in muliere Macedoniana factum, Euchariſtia in lapidem verſa. 906.
Miraculum in Hebræo puero factum, qui reliquias Chriſti corporis vnà cum aliis manducauerat. 1010.
Miraculum ſummum editum per ſanctũ corpus Thomæ monachi. 1010.
Miraculo patrato, vinculis ereptum morte liberat Eutychianus. 418.
Miraculo gentiles baptizantur. 564.
Miraculo edito crux Chriſti ab aliis diſtincta fuit. 613.
Miraculo à monachorum perſecutione non reuocatur Lucius. 613.
Miraculo edito per monachos in ſanando paralytico olei vnctione. 856.
Miraculo eodem clari Ioannes Chuzubites, & Zoſimas monachi. 997.
Miraculo ſanctiſſimæ Chriſti imaginis Edeſſa ſeruata. 1005.
Miracula Thaddæi Edeſſæ mirabiliter edita. 20.
Miracula quædam ex ſcriptis Papiæ. 63.
Miracula in exercitu Aurelij fauore militum Chriſtianorum. 95.
Miracula quouſque crebra. 95.
Miracula, & ſpiritus ſancti dona in eccleſia ad Irenæi vſque tempora. 97.
Miracula non quæſtus gratia eduntur. 97.
Miracula Narciſſi epiſcopi mira. 118.
Miracula falſa edit idolum Iouis Philij. 196.
Miracula in eccleſia adhuc fulgebant tempore Concilij Niceni. 226.
Miracula non minus, quàm per Apoſtolos, per Paphnutium ſimplicem epiſcop. fiebant. 226.
Miracula edit Frumentius ſacerdos factus. 230.
Miracula qualia mulier apud Iberos captiua cilicio ſuo edebat. 231.
Miracula de Crucigero milite. 280.
Miracula mulieris captiuæ apud Iberos, quos ad fidem conuertit. 424.
Miracula in inſula quadam per monachos eò profectos mirũ in modum edita. 516.
Miracula Iacobus Antiochiæ epiſcopus edidit infinita. 600.
Miracula per mulierem captiuam apud Iberos edita, vnde hi ad fidem conuerſi. 617.
Miracula Iacobi Niſibis epiſcopi. 650.
Miracula Barſæ epiſcop. eiúſque lecti. 675.
Miracula duo Theodori monachi. 732.
Miracula apud Iberos captiuæ mulieris orationibus edita. 747.
Miracula planè miranda Arſacij. 862.
Miracula Hilarionis monachi eiúſque fuga. 826.
Miracula in morbis depellēdis Perſis arbor Hermopoli edit. 838.
Miracula edidit diuina poteſtate monachus Ores. 864.
Miracula Helles monachus tanta edebat, vt ignem in ſinu geſtaret, & veſtem non vreret. 864.
Miracula Donati epiſcop. 898.
Miracula edidit & viuus, & defunctus Epiphanius Cypri epiſcopus. 899.
Miracula edit ſacrum corpus Simeonæ monachi. 941.
Miracula Euphemiæ martyris. 949.
Miracula Apoſtoli, & martyres edunt. 1012.
Miraculoſe Domini Sepulchrum ſponte emerſit, fano Veneris deturbato. 613.
Miraculis fides captiuæ mulieris comprobata. 231.
miraculis Protogenes ad baptiſmũ gentiles adducebat. 676.
Miraculis Moſes Gentiles ad fidem perduxit. 684.
Miraculis claruerunt Zoſimas, & Ioannes. 996. & 997.
Miſericordia, & humanitas Conſt. Imp. reprehenſa. 329.
Miſericordiam ſuam Deus, & precem noſtram à nobis peccatoribus non auertit. 958.
Miſericordia nihil facilius perturbationibus diabolicis liberat. 513.

Miſenus, & Vitalis reprehenſi, quod cùm hæreticis cōmunicarent. 981.
Miſopogon Iuliani in Antiochenos. 492.
Miſſa, ſiue ſynaxis. 559.
Miſſæ ſacrificium. 333.
Miſſæ oblatum ſacrificium pro anima Conſt. Imp. defuncti. 340.
Mithræ myſteria palam ludibrio exponuntur. 533.
Mithræ delubrum deiicitur. 533.
Mithræ locus à Conſtantio eccleſiæ donatus. 824.
Mithræ adyti locum Conſtant. Imp. eccleſiæ Alexandrinæ addixit. 481.
Mithræ adyta vulgo à Chriſtianis ridenda propoſita. 48·.
Mithræ myſteria crudelitatis, & impietatis pleniſſima. 481.
Mithræ homines pro victimis ſacrificare gentibus mos erat. 481.
Mithræ nefandis myſteriis retectis, gentiles ſæuos in Chriſtianos tumultus excitant. 481.
Mithræ purgatio magnæ cladis cauſa Chriſtianis. 824.
Mites diligit Deus. 618.
Mnemoſyne, & Muſæ ſcientiarum deæ. 385.
Modeſtia martyrum. 94.
Modeſtia Conſtant. Imp. 303.
Modeſtia Conſtantini. 334.
Modeſtia Syluani. 584.
Modeſtiæ Spiridion documentum dedit exemplo. 728.
Modeſtus Præfectus quid egit Edeſſæ. 675.
Modeſtus alapa à Valēte percuſſus, quòd Catholicorum cœtus Edeſſæ permiſiſſet. 854.
Modeſtus præſes mulierem martyrio flagrantem admiratur. 855.
Modeſti præfecti cum Baſilio colloquium politicum. 677.
Modus nullus voluptati terminatur. 971.
Monachus quandiu cella ſe non mouere debet. 685.
Monachus Acepſemas cellula concluſus annos 60. neque viſus, nec cuiquam locutus. 686.
Monachus Dorotheus in annos ſingulos domum extruebat, quam iis dabat, qui ſibi domū ædificare nō poterant. 865.
Monachus factus ex latrone Moſes. 866.
Monachus Pior ex paternis ædibus egreſſus, Deo ſpopondit, ſe neminem ex ſuis aſpecturum. 867.
Monachus Alas annos octoginta panem non guſtauit. 871.
Monachus quidam à populo capite truncatus, tanquam ſuaſor additionis ad hymnum triſagium. 994.
Monachus Barſanuphius in carne vitam carni aduerſariam degit. 1009.
Monachus Barſanuphius 50. annos in ædicula concluſus non viſus, nec quicquam alimenti in terra cepiſſe. 1009.
Monachus Simeones à meretrice ſibi obiectū ſtuprū quo modo purgauit. 1009.
Monachus Simeones propter Chriſtum ſe morionem eſſe ſimulauit. 1009.
Monachus Thomas & ſibi, & Anaſtaſio mortem impendere obſcurè ſignificauit. 1010.
Monachi curatores, vel cultores, & mulieres cultrices. 31.
Monachi, & Aſcetæ qui. 31.
Monachi, ſiue Anachoretæ ſe ſuis bonis exuebant. 31.
Monachi toto orbe diffuſi potiſſimum Ægypto, & circa Alexandriam. 31.
Monachiæ epiſtola Irenæi, id eſt, quòd Deus non ſit author mali. 106.
Monachi in Ægypto ſanctimonia præſtabiles. 246.
Monachi quatuor fratres germani Longi appellati. 550.
Monachi aggrediuntur Oreſtem nomine Cyrilli. 569.
Monachi quingenti ex monaſteriis egreſſi ad Cyrillum epiſcopum Alexand. iuuandum. 569.
Monachi in ſolitudine abditi eſſe debent. 570.
Monachi ad metalla damnati. 682.
Monachi celebres vulgo quidem ignoti, Deo autem penitus perſpecti. 686.
Monachi valde præſtantes qui. 686.
Monachi ſiue Eremitæ ante ſolis occaſum nullum guſtare cibum ſolent. 730.
Monachi tantæ ſunt abſtinentiæ, vt eorum nonnulli toto triduo, aut amplius nihil comedant. 730.
Monachi Ægyptij cingulo, & humerali vtebantur, cur. 779.
Monachi Ægyptij ſinguli ſingulis literis vocabātur cur. 780
Monachi Ægyptij cingulo caput operiebant, cur. 779.
Monachi Ægypti tunicis induebantur manicis carentibus cur. 779.
Monachi Ægyptij, ad exemplum Heliæ Thesbitis, pellibus ſe induebant. 779.
Monachi Ægypti ceruices gladiis ſubiicere malebāt, quàm decreta concilij Nicæni negligere. 856.
Monachi Ægypti, quòd ſanarant ægrotum olei vnctione, in inſulam relegati. 856.
Monachi Apollinarij hæreſin repreſſerunt. 863.
Monachi, quibus præerat Serapion, propriis laboribus victitabant. 864.
Monachi ad duo millia prope Alexandriam degebant. 865.
Monachi olim bini ibant exemplo Pioris. 867.
Monachi tres nomine longi. 867.
Monachi in vnum conueniebant primo die, & poſtremo hebdomadæ. 868.
Monachi tantùm in monaſteriis inter ſe diſtabant, vt ſe inter ipſos neque videre, neque audire poſſent. 868.
Monachi nō colloquuntur inter ſe, niſi quo ſermonē vel ad cognitionem Dei, vel animæ vtilitatem pertinentem cōferāt. 869.
Monachi paſtoritij, & ſylueſtres cur vocati. 870.
Monachi quatuor fratres filij patriciorum percelebres. 870.
Monachi ſolis herbis veſcentes. 870.
Monachi Syriæ, & Perſidis. 870.
Monachi cur in Cappadocia pauciores. 871.
Monachi ieiuniis, precibus, & hymnis magnam vitæ partem conſumebant. 871.
Monachi pecuniam, ciuiles tractationes, curamque corporis omnino contemnebant. 871.
Monachi religionem Chriſtianam amplificauerunt. 871.
Monachi vt in monaſteriis manerent, à nemine læderentur, haberentq́; neceſſaria, ſolicitè procurabat Chryſoſtomus. 908.
Monachi Ægypti facto in Theophilū impetu, eum errori ſuo ſubſcribere cogunt, librósque Origenis damnare. 909.
Monachi ad biduum, atque etiā ad triduum ieiunant. 945.
Monachi, & monachæ, nonnulli corpore nudo, ſolis pudendis obtectis, æſtu, & frigore degunt. 945.
Monachi nonnulli cum primùm homines viderint, aufugiunt velocitate pedum. 945.
Monachi nonnulli, vt eſt apud Apoſtolum, in ſpeluncis, & cauernis vitam aſſidue degunt. 945.
Monachi ob victum ferinum beluis ſimiles efficiuntur, & forma corporis, & animi habitu ab aliis hominibus omnino diſcrepant. 945.

Monachi precibus ſe dies, noctéſque deſignūt. 945.
Monachi quidam cum beſtiis in cauernis habitant, & in terræ latibulis deo precationes adhibent. 945.
Monachi quidā ſe in ædiculas concludunt, in quibus corpore erecto conſiſtere, neque ſe liberè inclinare poſſunt. 945.
Monachi, qui reiectis hominū alimentis, terram depaſcuntur, vnde βόσκοι vocantur, & beluis ſimiles efficiūtur. 945.
Monachi ſic ſe laboribus atterunt, vt mortui inſepulti ſuper terram iacentes videantur. 945.
Monachi ἀπαθεῖς. 946.
Monachi in Palæſtina ſeditionem excitant. 954.
Monachi, qui ad naturalem concupiſcentiam inclinari, impellíque non poſſunt. 946.
Monachi, qui ad ſacietatem res ad vitam neceſſarias non capiunt. 946.
Monachi, quos lex eſurire, & ſitire iubet. 946.
Monachi, qui propriæ volūtati ſunt inimici, & naturæ. 946.
Monachi, qui ſine delectatione cibum capiunt. 946.
Monachi, qui ſunt viri cū viris, mulieres cū mulieribus. 946.
Monachi ἀκοίμητοι qui vocantur. 980.
Monachi Cynegicæ. 686.
Monachi nouum monaſterium incolentes. 1012.
Monachi Simeonis vita qualis. 1009.
Monachi maioris, & minoris Syriæ. 1013.
Monachorum ad aduentum in inſulam quandam dæmones exhorreſcere cœperunt. 516.
Monachorum factiones duæ, & mutua probra 551.
Monachorum in Aegypto initia, & incrementa. 511.
Monachorum vita qualis eſſe debet. 570.
Monachorum vita noctes, atque dies in precibus, & præclaris actionibus verſatur. 728.
Monachorum obſonia, panis, ſal, & hyſopus: potus autem ſolum aqua. 730.
Monachorum vnà ſeptem millia. 780.
Monachorum veterum ſancta authoritas. 863.
Monachorum vitæ genus in Nitria, & Cellia. 868. & 869.
Monachorum longæuitas. 871.
Monachorum diuerſa vitæ inſtituta, ſed ad finem vnum ſpectantia. 945.
Monachorum leges ὑπέρθεσμοι. 945.
Monachorum menſa communis. 945.
Monachorum menſa non opiparis inſtructa deliciis, ſed oleribus, & leguminibus apparata. 945.
Monachorum nihil proprium. 945.
Monachorum tanta cædes à populo facta, vt eorum corpora Orontem fluuium pro ſepulchro haberent. 987.
Monachus quidam librum euangelij, quem ſolum habebat, vendidit, & dedit pauperibus, euangelij lectione ſuaſus. 514.
Monachis ornamentum ſic eſt ſolitudo, vt piſcibus aqua alimento. 731.
Monachis fas non erat, imperatis reſiſtere. 867.
Monachatus floruit in Palæſtina. 869.
Monaſterium inſtituit Paulus epiſcopus monaſteriis in ſolitudine non diſsimile. 570.
Monaſterium Iſidorus muro cinxit, ne quis foras exiret. 864.
Monaſteriū Euprepij, in quo aliquādiu egit Neſtorius. 937.
Monaſterium in monte Sina, cui præfuit Gregorius Antiochenus. 1017.
Monaſterium, quod ἀκοιμήτων dicitur, in quo vitam valde inopem, & auſteram Macarius degit. 1022.
Monaſteria conſtruuntur. 247.
Monaſteria in ſolitudine direpta, diuexata, crudeliter expugnata. 511.
Monaſteria prope Alexandriam. 569.
Monaſteria incenſa ob hæreſim. 672.
Monaſteria, ſacræ ædes vocantur. 730.
Monaſteria in ſolitudine Sceti. 779.
Monaſteria virginibus ſacris Eleuſius epiſcopus Cyzici extruxit. 831.
Monaſteria Aſcalone, & Gazæ fundata. 832.
Monaſteria ſancta Hieroſolymæ Eudocia ædificauit. 945.
Monaſteria Hieroſolymis. 988.
Monaſteria quinquaginta contigua. 868.
Monaſteriorum præſidiis ſe munit Macedonius. 791.
Monaſteriorum præfecti Eremitæ. 977.
Monaſtica diſciplina nondum in Europa. 782.
Monaſticæ vitæ inſtitutum, & præſtantia. 729.
Monaſticæ vitæ primi authores Helias & Ioannes baptiſta. 729.
Monaſticæ vitæ inſtitutio, conſuetudo, & regula. 779. & 780.
Monaſticæ vitæ ſe addixit Macarius, quòd cædem non voluntariam feciſſet. 865.
Monaſtico conuentui in Geraris præfuit Zacharias propheta vetuſtus. 932.
Monaſticos conuentus Theodoſius Iunior inſtituit. 923.
Monarchia Chriſti quando erit futura. 992.
Monarchiæ commendatio. 366.
Moneta Iuliani effigie tauri erat ſignata. 836.
Mōtanus, Alcibiades, Theodotus in Phrygia prophetare crediti. 95.
Montanus hæreticus affirmabat ſe paracletum eſſe. 101.
Montanus bacchatur in conſuetudinem, traditionem, & ſucceſsionem eccleſiæ. 101.
Montanus, & Maximilla laqueo ſe interimunt. 102.
Montanus hæreticus ſe prophetare dicebat. 102.
Montanus principatus ambiendi cupiditate incenſus, in hæreſim lapſus. 102.
Mōtanꝰ ſuæ doctrinæ prędicatoribꝰ ſalaria ſuppeditat. 104.
Montanus nuptiarum diuortia docet. 104.
Montanus oblationum nomine pecunias prætexit. 104.
Montanus prædicatoribus doctrinæ ſuæ ſalaria ſuppeditabat. 104.
Montani pagus, & natio. 102.
Montani duæ meretrices. 102.
Montani, & Maximillæ interitus. 102.
Montani hæretici prophetia qualis. 104.
Montanum Montaniſtæ prophetam vocant. 102.
Montaniſtæ dicūt Chriſtianos prophetarum interfectores eſſe, quòd illi eorum reſpuerant prophetas. 102.
Montaniſtæ ex ſuis martyres fuiſſe iactitant. 103.
Montaniſtæ ſuos prophetas eſſe dicebant, quos dominus populo pollicebatur. 102.
Montaniſtarum hæreticorum origo. 102.
Montaniſtarum prophetæ ſucceſſoribus carent, eccleſia catholica minimè. 104.
Montaniſtarum prophetæ comam coloribus tingebant. 105.
Montes aquam continent. 346.
Montes per terræ motum ingentem fracti. 944.
Montes pluuia vehemens in planitiem depreſsit. 960.
Monumentum Chriſti diuinum. 309.
Monumentum Chriſti noua Hieruſalem. 309.
Monumentum Chriſti ſacroſanctum. 307.
Monumentum Chriſti ſalutare. 309.
Monumentum Seruatoris exornatum. 377.
Monumentum in iugo montis, vnde in cœlum Chriſtus aſcēdit, extructum. 377.
Morbus lethalis, peſtifer & acerbus, eſt hæreſis. 22.

Morbus Maximino priori diuinitus miſſus. 276.
Morbus inuſitatus. 109.
Morbus ab Antiochia in vniuerſam terram eſt graſſatus. 1006.
Morbus popularis quinquaginta annos graſſatus eſt per vniuerſum terrarum orbem. 1006.
Morbus totum orbem terrarum quinquaginta annos depaſtus eſt. 1007.
Morbo lethali corripitur Conſt.Imp. 337.
Morbo corporis laborans Beniamin noluit, vt alij pro ſe orarent, quia corpus ſanum læderet, afflictum non noceret. 865.
Morbo afflictis diuina vis in templo Conſtantinop. apparens opem ferebat. 880.
Morbo tuſsi afflictati tertio die è vita migrabant. 955.
Morbi per manuum impoſitionem ſanantur. 97.
Morborum variorum varia contagio. 1007.
Morbis variis, peſte, cadibúſque ferè exhauſta Alexandria.
Morbis variis cœlitus miſsis Maximinus tabeſcit horrendè. 205.
Morbis cuiuſque generis herba ad baſim ſtatuæ Christi medetur. 838.
Morbis liberauit fideles arbor, inde dæmone abacto. 839.
Morbis inſanabilibus Ioannes monachus medebatur. 864.
Morbos Barſas epiſ.eiúſque lectus depellebat. 675.
Morbos oratione, ac manuum tactu Protogenes depellit. 676.
Morbos profligat arbor Perſis Hermopoli. 838.
Morbos ſanabat Copres monachus. 864.
Morbos oleo, aut tactu manus orans pellebat Beniamin monachus. 865.
Morbos ſanabat Ioannes monachus. 865.
Morbos pellebat orationibus Moſes Libycus monachus. 867.
Mores priſcorum hominum, exceptis paucis, corruptiſsimi. 4.
Morionem ſe eſſe ſimulauit propter Chriſtum Simeones monachus. 1009.
Mors Herodis miſerrima. 15.
Mors hæreticorum Montani, & Maximillæ. 102.
Mors miſerrima Theodoti hæretici. 103.
Mors Maximiani, qui inſidias Conſtantino tetendiſſet. 189.
Mors placida, & pietas Conſtantij Imperatoris. 193.
Mors hominibus terrorem incutere ſolet. 391.
Mors, & Pluto cur deus poſtremus. 371.
Mors an ſit occupatura ante veſperum, incertum eſt. 766.
Mors eſt exitus vitæ omnibus hominibus communis. 766.
Mors Iuliani anceps, & dubia. 842.
Mortis, & internecionis craſſa caligo. 44.
Mortis varia genera Chriſtianorum pro doctrina Chriſti. 169.
Mortis tela quæ. 200.
Mortis omne genus pro defenſione diuinorum dogmatum libẽter amplectendum. 677.
Mortis cauſa Valentiniano Imp. fuerunt Sarmatarum legati, nimis ruſticè exculti. 873.
Mortis quoduis genus hæretici ſubire malunt, quàm veritati aſſentiri. 954.
Mortem ſuam Iuſtinus prædixit. 77.
Morte redemit pudicitiam mulier Romana. 198.
Mortem inuehat Maximinus tyrannus. 205.
Mortem pluris propè, quàm immortalitatem æſtimare ſe dixit Conſtantius Imper. 266.
Mortem Imperat. Conſt. milites, totúſque exercitus lamentabiliter tulerunt. 339.
Mortem qui fugiunt, non vituperandos, docetur exemplo patriarcharum. 485.
Mortem ſuam præſciuit Atticus. 577.
Mortem, & omnia cruciamentorum genera ſenex quidã Perſa ſubire paratus eſt pro patria. 841.
Mortem pro filiis pater ſibi ſupplicabat. 897.
Mortem ſeruus voluit oppetere cur. 897.
Mortem Epiphanius ſuam ſibi prænunciauit. 913.
Mortem guſtauit pro hominibus gratia dei proprium Chriſti corpus. 967.
Mortem ſibi, & Anaſtaſio Imperatori Thomas monachus præſignificauit. 1010.
Morte Iuliani intellecta Antiocheni, epulas publicas, crebróſque conuentus celebrant. 664.
Moritur mendicus, qui ſe mortuũ ſimulabat, vt ab Epiphanio pecunias extorqueret. 899.
Mori non dubitant Iudæi pro defendendis ſcripturis ſacris. 49.
Mori pro deo, eſt in bonis ſummum, & res longè beatiſsima. 750.
Mori pro ritibus patriis ſuadet philoſophus paganus Olympius, ſi res poſtularet. 888.
Mori maluit Nilammon, quàm epiſcopatum ſuſcipere. 915.
Mori maluit mulier, quàm caſtitatem prodere. 929.
Mori poterat Chriſtus ex vna natura, ex altera non poterat. 967.
Morituri corporis anima res diuiniores videt, quàm quæ ab homine conſpici poſſunt. 843.
Mortuus contumelia affici non debet. 554.
Mortuus non debet affici contumeliis. 912.
Mortua mulier grauida in templo Conſtantinop. communibus precibus reuixit, & fœtus. 881.
Mortuum ſuſcitare hæretici nequeunt. 97.
Mortuum hominem à Ioanne Epheſi ſuſcitatum eſſe. 105.
Mortuum ad vitam reuocauit Macarius Aegyptius monachus. 779.
Mortuum ſuſcitauit Epheſi Ioannes Euangeliſta. 899.
Mortuum ſuſcitauit Petrus Apoſtolus. 899.
Mortuum ſuſcitarunt Philippi filiæ Hierapoli. 899.
Mortui ſuſcitantur orationibus eccleſiæ. 97.
Mortui per Chriſtianos ſuſcitati diu poſt vixerunt. 97.
Mortuorum corporum cura diligentiſsima. 151.
Mortuorum gratia preces fiunt. 576.
Mortuorum in precibus mentio. 576.
Mortuorum in numerum iam aſcripti Neſtorius, & Cyrillus. 937.
Mortuorum ſepulchra, qui Dæmones coluerant, Ioſias rex effodi curauit. 1011.
Mortuis ſepeliendis Chriſtianorum, & Ethnicorum latum diſcrimen. 152.
Mortuos Iacobus Antiochiæ epiſcopus excitauit. 600.
Mortuos, & viuos Aetherius fortunis ſpoliauit. 1015.
Mortalium nullus fuit, qui morbi popularis contagionem effugere potuit Antiochiæ. 1006.
Mopſueſtiæ Theodorus epiſcopus. 1012.
Mos corporis Chriſti reliquias pueris tradendi. 1010.
Mores quales, talis & oratio. 115.
Moſes facit Verbum cum patre creationis architectum. 3.
Moſes primus Chriſti nomen vſurpauit. 6.
Moſes Martyr Nouatum, & fautores eius epiſcopos priuauit communione. 138.

Moyſes

Moyſes monachus ſacerdotium ſuſcipit. 245.
Moſes monachus genere Saracenus, cur recuſat ab epiſcopo ſibi manus imponi. 523.
Moſes monachus Saracenus creatur epiſcopus ab aliis monachis. 523.
Moſes monachus vir plane diuinus ſit epiſcopus cur. 683.
Moſes monachus à Lucio ordinari noluit epiſcopus cur. 684.
Moſes Monachus à regina poſtulatus in epiſcopum, renuit à Lucio epiſcopo ordinari, cur. 875.
Moſes creatur epiſcopus Saracenorum, quos ad fidem traduxit. 875.
Moſes ex latrone monachus noctu hydriam cuiuſque monachorum aqua in pœnitentiam implebat. 866.
Moſes ex latrone monachus per ſexennium non dormiuit. 866.
Moſes monachus quatuor latrones in ſe irruentes ſuis humeris in eccleſiam deportauit. 866.
Moſes ex latrone monachus ad ſexennium ſingulas noctes integras orans pedibus inſtitit. 866.
Moſes monachus Libycus orationibus morbos ſanabat. 876.
Moſes ſolis Hebræis leges dedit. 876.
Moyſes prophetarum omnium antiquiſsimus. 3.
Moyſes, & prophetæ antiquiores Græcis illuſtribus. 86.
Moyſes monachus non vult epiſcopus ordinari à Lucio impio. 245.
Moyſes captus ad ſacerdotium Alexandriam deducitur. 245.
Moyſes quantus vir. 354.
Moyſes, & Elias veſte alba induti. 560.
Moyſen Iudæus veterator quidam ſe eſſe ſimulauit, & de cœlo miſſum. 584.
Moyſes erat manſuetiſsimus ſuper omnes homines. 586.
Moyſes, & Helias Apoſtolis cum candida veſte apparuerunt. 902.
Moyſis prophetia per Herodem finem conſecuta. 10.
Moyſis monachi ſumma reprehendendi ſecuritate epiſcopi ab exilio reuocati. 246.
Moſis doctrinam æmulati gentiles philoſophi. 354.
Moſem monachum Saracenum Mauia regina Saracenorum petit in epiſcopum. 523.
Motus populi in epiſcopo deligendo. 437.
Motum terræ Simeones prædixit. 1009. & 1010.
Motus terræ ingens totam Antiochiam concuſsit, multa ſacra & prophana ædificia proſtrauit. 1029.
Mulier libello repudij dimiſſa alteri nubere poterat. 12.
Mulier Aethiopum regnum regebat. 22.
Mulier Iudæa fame coacta proprio filio veſcitur. 45.
Mulier à marito accuſatur, quòd ſit Chriſtiana. 72.
Mulier ſcelerata, facta Chriſtiana proba, libellum repudij marito laſciuia diſſluenti dedit. 78.
Mulier Romana pudicitiam morte redemit. 193.
Mulier captiua apud Iberos quo miraculo ad fidem Chriſti eos conuertit. 230.
Mulier admirãda fidei in Chriſtum apud Iberos regis aurũ, & munera reſpuit. 231.
Mulier captiua, & liberata apud Iberos deũ Chriſtum prędicabat. 231.
Mulier falsò Athanaſium calumniatur. 235.
Mulier quædam vnà cum filio inuitis hoſtibus curſu rapido ad locum ſupplicij tendit. 245.
Mulier pudica ab tuendam pudicitiam mortem ſibi conſciuit. 269.
Mulier captiua apud Iberos à regina vocata, ire noluit, ne ſexui ſuo derogaret. 424.
Mulier captiua pro ſanitate filio & vxori reſtituta regis Iberorum, munera reſpuit. 424.
Mulier captiua cilicio induta Iberos ad fidem miraculis conuertit. 424.
Mulier apud Iberos captiua, eorum regem docet Chriſti fidẽ. 424.
Mulier vnà cum filio ad templum properat, vt martyrio non priuetur. 510.
Mulier cum filio ad martyrium properans Edeſſam ciuitatẽ fidei ſuæ conſtantia ſeruauit. 510.
Mulier Imperatrix de Perſis victoriam carmine heroico ſcripſit. 573.
Mulier quædam apud Iberes capta ſacco ſolo pro ſtragulo vtebatur. 617.
Mulier Chriſtiana apud Iberos puerum ſanat, & quo modo. 617.
Mulier capta, & Chriſtiana Iberum reginam ſanat. 617.
Mulier diaconatus munere dignata ob ſummam eius pietatem. 658.
Mulier capillo ſuſpẽſa, manibus extenſis, ventre diſſecto inuenta cruce, ex cuius iecore diuinabat Iulianus. 664.
Mulier cum puero vltrò, & magna auiditate & curſu ad martyrium properat. 765. 854. 855.
Mulier grauida in templo è ſublimi porticu lapſa expirauit, & precibus communibus reuixit & fœtus. 881.
Mulier præſtantiſsima Nicarete Bithyna, & perquàm celebris virginitate. 918.
Mulier veſte amicta purpurea puerum Hebræum in fornace fouit, & ſeruauit. 1010.
Mulieris, & vxoris Nicolai diaconi pulchritudo hæreſis cauſa. 57.
Mulieris Alexandrinæ pudicitia. 190.
Mulieris captiuæ apud Iberos prudentia. 231.
Mulieris impudicæ & Ephraim Monachi colloquium, minimè ſpernendum. 784.
Mulieris ſimilitudinem dæmon gerens, Conſtantinopolim incendit. 959.
Mulierem Chriſtianam in vxorem ducere Perſis non licebat. 1034.
Mulieres cultrices. 31.
Mulieres quatuor martyres. 135.
Mulieres Pauli hæret. 158.
Mulieres in martyrio in aërem ſublimes, capite deorſum ſtatuto, nudis corporibus, crudeliſsimum ſpectaculum. 169.
Mulieres potiùs quælibet ſubibant tormenta, quàm caſtitatem proderent. 191.
Mulieres tondendas docuit Euſtathius. 475.
Mulieres monachæ vitam cælibem ſponte colebant. 730.
Mulieres quædam per monachos in fraudem adductæ, viros deſerebant, nuptias contemnentes. 782.
Mulieres in concione perſtrinxit Ioannes Chryſoſt. 913.
Mulieres, ne in templum Sancti Simeonis ingrediantur, arcentur. 942.
Mulierum partes candente ferro Macedoniani cur exurebãt. 468.
Mulierum conſuetudine vt abſtinerent, militibus imperat Cabaõ, dux Mauruſiorum, vnde miraculum editum fuit. 1000.
Mulieribus presbyteri plures à pietate exciderunt. 159.

Multitudo magna hominum permiſcuè Antiochiæ terræ motu fuit inuoluta. 1029.
Multitudini correctio peccatorum grata, diuitibus & potentibus moleſta eſt. 903.
Muli non potuerunt vehere caput diui Ioannis Baptiſtæ. 894.
Mulos vidit in quiete Antonius altare, & ſacram menſam euertentes. 846.
Mundus fletum edidit. 292.
Mundus niſi deo regeretur, rebus omnibus vaſtitas afforet. 293.
Mundus vniuerſus ſemper vno, & eodem modo ſe habet. 343.
Mundus ſenſilis, & intelligibilis. 352.
Mundus deum magnum Imperatorē laudibus exornat. 364.
Mundus eſt quaſi inſtrumentum deo digniſſimum. 383.
Mundus an principium habuerit, & finem ſit habiturus, altioris eſt myſterij, quā Zoſimus prophanus intelligere poſſit. 992.
Mundi creatorem Marcioniſtæ negabant fuiſſe deum patrem Chriſti. 71.
Mundum Iulianus labefactabat. 836.
Munere largo milites ad paganiſmum reuocari per Iulianum non potuerunt. 834.
Munera ad Imperatorem honoraria. 323.
Munera & aurum regis mulier captiua apud Iberos miræ fidei reſpuit. 231.
Munera ſectantes iuſtitiam reſpuunt. 635.
Munerum magnificentia Mauricij Imp. ad Choſroëm. 1033.
Munificentia Conſt. Imp. in eccleſias, & pauperes. 328.
Mures à Serapidis ſtatua excutiuntur. 705.
Muſa caſtellum. 462.
Murus Longus. 989.
Muſarum princeps Apollo vocatus, & deus diſertus. 662.
Muſarum Heliconiadum ſimulachra ad ornandam Conſtantinopolim perferuntur. 745.
Muſani ſcripta contra Encratitas. 85.
Mutatione vnius literæ in eccleſia orta diſſenſio. 954.
Mutauit Narciſſus oratione aquam in oleum. 118.
Mutus factus philoſophus confeſſoris ſimplicis dicto in concilio Niceno. 225.
Mutus fit Serapion, & ad aduentum Eucbariſtiæ vocem recipit. 139.
Mutus Apollo propter iuſtos. 291.
Mygdonius fluuius per Niſibin labens. 650.
Myſia quæ regio. 1023.
Myſterium incarnationis domini qui deprauare non ſunt veriti. 952.
Myſterium incarnationis in duos filios diuimere quidam hæretici conati ſunt. 952.
Myſteria nefanda hæreticorum. 70.
Myſteria Dei quidam Chriſtiani euidenter aperiunt. 97.
Myſteria Eucbariſtiæ etiam ægrotis dabantur. 139.
Myſteria ſacra Alexandriæ die feſto peraguntur. 754.
Myſteria ſacra Marco monacho Angelus dedit. 865.
Myſteria Eleuſines in tenebris peragebantur. 940.
Myſteria ſacra. 949.
Myſteriorum ſacrorum adminiſtratio. 208.
Myſteriorum ſanctificatio. 798.
Myſteriorū diuinorum Aegyptij ſabbato pranſi, ſub veſperum participes ſiunt. 893.
Myſteriorum ſacrorum celebratio. 1008.
Myſteriis nefandis mactabat Valerius Imperator pueros. 144.
Myſterijs Thebaide, ſub veſperum, oblatione facta, communicant. 539.
Myſteriis dandis, Eulogius presbyter accedentium peccata coarguebat. 864.
Myſteriis diuinis inſeruientia, dona ſcilicet diſcum, & calicem Choſroes fieri curauit. 1035.

N.

NAamanes Alamundari Saraceni filius infinita mala in remp. inuexit. 1027.
Naamanes adeò nefarius, & ſceleratus, vt propria manu dæmoniis ſuis mactaret. 1035.
Naamanes barbaris ſecum aſcitis vtranque Phœniciam, & Palæſtinam depopulatus, in ſeruitutem redegit. 1027.
Naamanes clementia erga infinitos eſt vſus. 1027.
Naamanes gentis Scenetarum tribunus gentilis ad ſanctum acceſſit baptiſmum. 1035.
Naamanes omnes, qui ad eum ſpectabant, ad veram in deū fidem traduxit. 1035.
Naamanes auream ſtatuam Veneris igne liquefactam pauperibus erogauit. 1035.
Narciſſus oratione aquam in oleum mutauit. 118.
Narciſſus 116. annos agens, Alexandrum ſibi ſocium in epiſcopatum aſciuit. 119.
Narciſſus epiſcopatum ſponte reliquit. 119.
Narciſſus epiſcopus, nemine ſciente, abeſt. 119.
Narciſſus multis virtutibus, & miraculis clarus. 773.
Narciſſi epiſcopi miracula duo mira. 118.
Natalius confeſſor pecunia percuſſus, fit hæreticorum epiſcopus. 111.
Natalius hæreticorum conductitius epiſcopus. 111.
Natalius confeſſor ad hæreſim deuolutus per integram noctem à ſanctis angelis flagris acerrimè cæſus fuit, & reſipuit. 112.
Natalius confeſſor ab hæreſi reuocatus per viſionem diuinā. 111.
Natali Imperatorum quid agi ſolebat. 175.
Natiuitate Chriſti audita, Herodes turbatur. 14.
Natura, genus, & eſſentia Chriſti inexplicabilia. 2.
Natura duplex Chriſti. 2.
Natura repugnante quæ fiunt, efficiunt, vt nemo deum colat. 342.
Natura diuini præcepti famula. 359.
Natura in nobis duplex, & duo hoſtes. 372.
Natura amat in abſtruſo latere. 497.
Natura dei verbi incarnata carne anima rationali, & mentis participe imbuta. 1016.
Natura diuina non eſt mutata in humanam, neque humana in diuinam. 1016.
Naturas duas conſtituerunt quidam hæretici. 100.
Nauis à dæmone detineri putatur. 584.
Nauis orthodoxis referta ab Arianis incenſa, periit. 684.
Nauigia terræ motu medio mari in arido conſtiterunt. 944.
Nazianzenus nihil diſcipulis imperabat, quod ipſe prius nō feciſſet. 248.
Nazianzeno quid ſignificarent Iuliani collum, humeri, oculi, pedes, nares, vultus, riſus, &c. 496.
Neceſſitas operis Euſebij. 2.
Nectarius Prætor baptizatus, Conſtantinopoli ſacerdotium ſuſcipit. 251.
Nectarius à populo abreptus, & à 150. epiſcopis ordinatus. 528.
Nectarius Conſtantinopolitanus epiſcopus. 545.

Nectarius

Nectarius ex ſenatore epiſcopus efficitur. 528.
Nectarius vir modeſtus, & vita conſpicuus. 528.
Nectarius Conſtantinop. epiſcop. deſignatus. 603.
Nectarius præceptore Cyriaco Arianorum epiſcopo, officium ſacerdotale didicit. 884.
Nectarius baptizatur, & Conſtãtinop. epiſc. declaratus. 883.
Nectarius iam canus epiſcopus fuit electus. [illegible]3.
Nectarius, & alij ſacerdotes fidem Nicænam ratam habendam cenſuerunt. 883.
Nectarius Tharſenſis moribus ſuauibus non ſine numine fit epiſcopus. 883.
Nectarius eligitur epiſcopus nondum baptizatus. [illegible]3.
Nectarius pœnitentiarium presbyterum ſuſtulit. 889.
Nectarius epiſcop. Conſtantinopolitanus quando. 901.
Nectarius, aliique ſacerdotes omnem hæreſim abrogandam cenſuerunt. 885.
Nectarius vir manſuetus, & erga deum pius. 918.
Nectarius Conſtantinopolit. epiſcopus mortuus. 545.
Nectarij domus ab Arianis ſuccenſa cur. 887.
Nectarij hæretici calliditas. 530.
Nectario ampla Conſtant. ciuitas obuenit. 528.
Nectarium Theodoſius Imp epiſcopum delegit. 883.
Nectarium Imp. Theodoſius accerſiuit, vt cum eo de futura ſynodo communicaret. 885.
Negotia eccleſiaſtica publicam vecturam non deſiderant. 637.
Nemeſion falsò in crimen vocatur. 135.
Nemeſis. 832.
Nemo in Deum niſi ſenatus autoritate euectus. 23.
Nemo alteri ſit offenſioni. 94.
Nemo ſanus incerta certis anteponit. 353.
Nemo omnino moritur, qui rectam inſtat viuendi viam. 360.
Nemo inuitus cogi debet diuerſam colere religionem ex Iuliani ſententia. 662.
Nemo contumelioſè inſectandus eſt, etiam ſi hoſtis ſit, ſi obierit. 766.
Nemo ex Iudæis mendicat. 833.
Nemo omnium erat, qui nouis rebus ſtuderet, tempore Iuſtini Imp. 1014.
Nero epiſcop. abdicabatur, quòd ignaros, & diſſolutè viuẽtes ordinaſſet. 813.
Neocæſarea eſt caſtellum ad Euphratis littora ſitum. 600.
Nephalius quid factum ſit, nunciat Zenoni Imp. 981.
Nephalius dicebat in Chriſto vnam fuiſſe naturam. 987.
Nepos Glycerium regno exturbat. 960.
Nepotis epiſcopi hæreſis. 152.
Nepotis hæretici doctrina. 153.
Nepotes Iudæ ad Domitianum tracti. 51.
Nero Imperatorum primus ſæuiit in Chriſtianos. 38.
Nero matrem, fratres, & vxorem interfecit. 38.
Nero decem, & tres annos imperauit. 41.
Neronis crudelitas. 38.
Nerua ſucceſsit Domitiano. 51.
Neruæ Traianus ſucceſsit. 51.
Neſtorius eccleſia pulſus. 580.
Neſtorius in opinionem venit, quòd dominum hominem ſolum eſſe aſſereret. 580.
Neſtorius tuetur Anaſtaſii presbyteri dictum impium de virgine Maria deipara. 580.
Neſtorius ad quorum hæreticorum ſententiam potiùs accedit. 581.
Neſtorius reuera imperitus fuit. 581.
Neſtorius veterum interpretum contemptor. 581.
Neſtorius vocem deiparam omnino reiecit. 580.
Neſtorius lingua erat diſertà. 581.
Neſtorius concilio abdicatur eccleſia. 582.
Neſtorius pœnitentia ductus, Mariam deiparam vocat. 582.
Neſtorius ex Germanicia oriundus. 578.
Neſtorius Antiochia Conſtantinopolim ad epiſcopatum euocatus. 579.
Neſtorius blaſphemiæ author, & dux. 934.
Neſtorius blaſphemiam Anaſtaſii defendit in eccleſia. 934.
Neſtorius hæreſi eccleſiam Dei ciuili ſanguinis effuſione repleuit. 934.
Neſtorius lingua Deum oppugnans, alterum cum Caipha cõtra filium Dei coegit concilium. 934.
Neſtorius Mariam Chriſtiparam, non deiparam vocauit. 934.
Neſtorius ter vocatus, in concilio Epheſi damnatur abſens. 935.
Neſtorius non ſuper firmum fundamentum, ſed ſuper arenã ædificium extruxit. 936.
Neſtorius, quo modo fuit expulſus. 936.
Neſtorius author blaſphemiæ, & Dei hoſtis indicatur. 937.
Neſtorius aliquandiu egit in monaſterio Euprepij. 937.
Neſtorius Chriſtiparam cur appellauit Mariam. 937.
Neſtorius, & Arius vterque in Chriſtum fecit blaſphemiam, vterque peſsimè periit. 937.
Neſtorius lingua vermibus exeſa iuſto Dei iudicio, in grauiora ſupplicia ex hac vita deceſsit. 938.
Neſtorius in Epheſino concilio abdicatus fuit. 977.
Neſtorij opera Macedonianis eccleſiæ ablatæ. 580.
Neſtorij impia de Chriſto verba. 582.
Neſtorii palinodia, & exilium. 582.
Neſtorii ingenium prima ad populum concione notum. 579.
Neſtorii vox apud Imperatorem temere emiſſa. 579.
Neſtorii vox apud Imp. Theodoſium ſancta de hæreticis tollendis. 579.
Neſtorii libros imperitos eſſe, & doctrinæ penitus expertes. 580.
Neſtorii hæreſis. 934.
Neſtorii hęretici libri narratio. 936.
Neſtorius, & Cyrillus in numerum mortuorum iam aſcripti. 937.
Neſtorii mors miſera. 938.
Neſtorii hæreſis damnata Theodoſii Imp. ſanctione. 940.
Neſtorium Cyrillus per literas erroris admonuit. 934.
Neſtorium, vt Arium, diuina vltio ex improuiſo opprimit. 937.
Neſtoriani Mariam hominiparam vocabant. 636. & 937.
Nica, fuit ſeditio Conſtantinopoli ſic vocata, cur. 999.
Nica quid ſignificat. 999. 1008.
Nicæa ἀπὸ τῆς νίκης, à victoria dicitur. 300.
Nicæa νίκη, id eſt, victoria de hoſtibus reportata in concilio. 334.
Nicæna ſynodus patrum teſtimonio eſt vſa. 409.
Nicæna fides eſt Apoſtolica. 507.
Nicæna fides. 695.
Nicęna fides mortuo Conſtantino in controuerſiam denuo vocatur. 769.
Nicæna fides authoritate Apoſtolica ſtabilita eſt. 859.
Nicæna fides lecta, & approbata in concilio Chalcedonenſi. 966.
Nicęna fides fundamentum vitæ beatę. 972.
Nicenę fidei aſſertores miſerè tractati. 854.
Nicænæ fidei explicatio. 778.
Nicænæ fidei nihil addendum, aut detrahendum. 804.

Nicænæ fidei approbatores epiſcopi qui. 883.& 884.
Nicænæ ſynodo acquieſcẽdum, reiiciendáque hæreticorum decreta. 921.
Nicænam ſynodum Gentilium philoſophi cur adiere. 736.
Nicænam fidem è medio tollere conati Acacius, & Eudoxius. 814.
Nicænum Concilium quid de Meletio Hæreſiarcha decreuit. 410.
Nicænam Synodum Conſt. Imp. congregauit. 410.
Nicænum concilium quid de ſacerdotibus ab epiſcopis Arianis factis ſtatuit. 410.
Nicænum concilium epiſcopi 318. celebrarunt, à quo epiſcopus Romanus propter ſenectutem abſuit. 599.
Nicænum Concilium ſolum tenendum. 643.
Nicænum ſymbolum nullo prorſus modo inuertendum, nec immutandum. 667.
Nicænum concilium 318. epiſcopi celebrarunt. 850.
Nicænum primum concilium ex quatuor eſt vnum, quæ in eccleſiis prædicari iubentur. 999.
Nicæni concilii doctrina. 407.
Nicæni concilij ſenſus de Paſchate. 540.
Nicæni concilij fides. 665.
Nicæni concilij decreta Alexandriæ confirmantur. 829.
Nicæni concilii murus ad arma diaboli arcenda. 858.
Nicæno concilio trecenti adſunt epiſcopi. 224.
Nicæno concilio quid agitur. 224.
Nicæno concilio philoſophi, & dialectici aſſunt. 225.
Nicæno concilio laici aderant complures diſſendi ſcientia periti. 406.
Nicæno cõcilio epiſcopus Rom. per procuratores adſuit. 599.
Nicæno concilio 318. aderãt epiſcopi, & presbyterorum numerus immenſus. 642.
Nicaretes Bithynæ nobilis, & perenni virginitate celebris encomium. 918.
Nicanoris Seleucus filius habitatoribus Apameam ciuitatem compleuit. 1019.
Nicias epiſcopus Laodiceæ. 985.
Nicolaus Damaſcenus. 577.
Nicolai dictum vt fuerat interpretandum. 57.
Nicolaitæ hæretici nefando ſtupro ſe polluebant. 57.
Nicolaitarum hæreſis vnde cœperit. 57.
Nicomedia impetu terræ motus corruit. 470.
Nicomedia terræ motu corruit. 470.
Nicomediæ terræ motu euerſæ deſcriptio. 802.
Nicomediam terræ motus propter impium concilium concuſſit. 801.
Nicopolis, quæ prius Emaus dicta. 838.
Nihil ſine cauſa exiſtit. 349.
Nihil humanarum rerum in eodem ſtatu durare ſolet. 907.
Nilammon monachus in domuncula concluſus, ianua lapidibus obturata, eo propoſito vt ſacerdotium auerſaretur. 915.
Nilammon mori maluit, quàm epiſcopatum ſuſcipere. 915.
Nilammon inter orandum vitam reliquit. 915.
Nilus abundantius exundauit, ſublata Aegyptiorum ſpurcitia. 327.
Nilus in Aegypto à mulieroſis colebatur hominibus. 327.
Nilus exundans largiùs ſolito, ab Aegyptiis ſenex delirus mingens exiſtimatus fuit. 894.
Nili inundatio tanta, quanta nunquam contigerit. 256.
Nili menſura quare ad templum Serapidis deferebatur. 256.
Nili inundatio cui tribuenda. 411.
Nili maxima, nec ſine numine inundatio. 894.
Nimia arrogantia elatus Priſcus parum abfuit, quin à ſuis militibus interfectus fuerit. 1018
Niſibis à Romanis obſeſſa. 572.
Niſibis vrbis obſidio, & Iacobi epiſcopi vita. 647. & 650.
Niſibis obſeſſio. 1018.
Niſibis ſoluitur obſidio, 1019.
Niſibis ciuitatis nobiles multos, & patricios Ioannes dux interfecit. 1027.
Niſibin Perſæ, amiſſis ducibus ſuis confugiunt. 1032.
Nitriæ mons, & Scethis paſſim monachorũ multitudine refertus eſt. 512.
Notius martyr, in cuius honorem, & nomen templum fuit cõditum. 914.
Nocturnæ preces. 539.
Nomen Ieſu omni regio antecellit diademati. 6.
Nomen Chriſti Moſes primus vſurpauit. 6.
Nomen Chriſti vim admirabilem complectitur. 6.
Nomen Chriſti ornauit etiam reges, ſacerdotes, prophetáſque nonnullos. 7.
Nomen Chriſtianorũ quidem recens, ſed vetus inſtitutum. 9.
Nomen baptizandis imponitur, exemplo Eudociæ Imperatricis. 574.
Nomen deorum angelis, omnibúſque ſanctis donatum. 698.
Nomen Chriſti etiam ſuper poculis prolatum. 834.
Nominis Chriſti poteſtas. 424.
Nominis mutationem parum habere momenti ad famam alicuius lædendam. 662.
Nomine Ieſu Chriſti eduntur miracula. 97.
Nomine Chriſti ſimplex confeſſor in concilio Nicæno philoſophum vicit. 225.
Nomine inuocato Chriſti tenebræ miraculosè pulſæ. 424.
Nomine Ieſu Chriſti Alexander epiſcopus Conſtantino philoſopho os obſtruxit. 737.
Nomine Chriſti inuocato dæmonium expulit Hilariõ. 830.
Nomine Chriſti, & olei vnctione paralyticum ſanarunt Aegypti monachi. 856.
Nomina à diis gentium accepta Chriſtiani immutant, & aliquod ex ſanctis ſortiuntur. 181.
Nomiſma Iuliani inciſum taurum, & aram continebat, quòd tauros præcipuè ſacrificaret. 442.
Nota milites per epiſcopum à iuramento abſolui, eiſque corpus Chriſti dari. 1031.
Noua laura quis locus. 1011.
Noui teſtamenti libri. 55.
Nouarum rerum cupidi delabuntur in errorem. 1.
Nouis rebus nemo ſtudebat tempore Iuſtini Imp. 1014.
Nouarum rerum nihil in eccleſia Anaſtaſius Imp. moliri voluit. 984.
Nouari quidquam, quod ad fidem pertineret, mandato vetuit Iuſtinus Imp. 1014.
Nouandis rebus Theophronius hæreticus ſtuduit. 890.
Nouilunium primus menſis Romani numerant ad vndecimum calendas Aprilis. 161.
Nouitas à multis approbata, indies magis, magíſque creſcit. 814.
Nouitatis cupidus Arius. 224.
Nouatus Romanus presbyter arrogantia elatus in hæreſin delatus. 136.
Nouatus hæreticus ambitione epiſcopatus petendi incenſus, hæreſin innouauit. 137.
Nouatus quibus artibus, & qualem nactus manuũ impoſitionem. 137.
Nouatus immeritò epiſcopatum ambiebat. 138.
Nouatus ad eccleſiam reuocari non potuit. 138.
Nouatus hæreticus ſe nolle amplius eſſe presbyterum aſſeruit. 138.

138.
Nouatus vitæ cupiditate ſe presbyterum negat. 138.
Nouatus ſpiritu maligno vexabatur. 138.
Nouatus poſt baptiſmum domini ſigillo ab epiſcopo non fuit obſignatus. 138.
Nouat⁹ ſchiſmatis ſuos fratres anſam præbuiſſe dicebat. 139.
Nouatus baptiſmum abrogare volebat. 143.
Nouatus confeßionem, & fidem condemnauit. 143.
Nouatus Ieſum Chriſtum crudelem falsò calumniabatur. 143.
Nouatus presbyter Romanus fuit, & cur à Romana deſciuit eccleſia. 518.
Nouatus hæreticus de ſeuero viuendi modo ab eccleſia Romana diſſentiebat. 519.
Nouatus martyrio occubuit. 519.
Nouati hæretici qualis baptiſmus. 130.
Nouati hæretici Canon. 519.
Nouatianus presbyterum in perſecutione eſſe ſe negauit. 138.
Nouatiani quatuor Chriſti confeſſores per pœnitentiam ad eccleſiam reuerſi. 137.
Nouatiani pœnitentiam tollentes benignitatem dei claudebant. 560.
Nouatiani laicos, qui leuiter deliquerunt, à communione excludunt. 577.
Nouatiani propter feſtum Paſchatis diuiſi fuerunt. 541.
Nouatiani ſe teſtes fidei noſtræ præbuerunt. 577.
Nouatiani cœperunt diem feſtum Paſchatis eodem die, quo Iudæi, celebrare. 859.
Nouatiani legem tulerunt, vt diem feſtum Azymorum, & Paſchatis eodem tempore, quo Iudæi, agerent. 860.
Nouatiani conformem cum eccleſia Catholica de Deo opinionem habebant. 885.
Nouatiani pœnitentiario nullo vſi. 889.
Nouatiani reſurrectionis diem celebrant. 892.
Nouatiani cur mitius habiti, quàm reliqui hæretici. 901.
Nouatianæ hæreſis origo. 518.
Nouatianorum diligens in ſua eccleſia reſtauranda ſtudium. 469.
Nouatianorum epiſcopus iubetur à Iuliano ſuam reſtaurare eccleſiam. 488.
Nouatianorum eccleſia ad tempus occluſa. 505.
Nouatianorum ſecta cur inter ſe diuiſa. 519.
Nouatianorum eccleſia Conſtantinopoli deiecta, & tranſlata. 807.
Nouatianorum eccleſia Cyzici diruta. 808.
Nouatianorum eccleſia Iuliani iuſſu reſtaurata fuit. 823.
Nouatianorum Canon Adiaphorus de die Paſchatis. 891.
Nouatianos cur cum aliis hæreticorum ſectis non ſuſtulerit Imp. Theodoſius. 530.
Nouatianos cur fouet Theodoſius Imp. reliquis hæreſibus dānatis. 885.
Nubere alteri poterat vidua, & libello repudij dimiſſa. 12.
Nulla enim ratio vult, vt quod creat, eiuſdem ſit cum creatis natura. 192.
Nullos veteres epiſcopos ſcriptores verbo conſubſtantiali vſos fuiſſe cognouimus. 608.
Numen, quod adoramus Trinitas indicatur, & Perſonarū, quibus laudes decantamus, vnitas. 940.
Nomen diuinum corporis expers, pati non poteſt. 966.
Numerus denarius, numerorum omnium extremitas. 371.
Numeri binarii vis. 369.
Numeri ternarii ſubſidium. 369.
Numerorum mater vnitas. 370.
Numerorum eſſentia ab vnitate ſeparata intelligi non poteſt. 371.
Nuptiæ Conſtantii filij Conſtantini Imp. celebrantur. 334.
Nuptiarum diuortia Montanus perdocet. 184.
Nuptiarum contrahendarum legibus ſanctißimis abrogatis, barbaras quaſdam ſtatuit Licinius. 222.
Nuptiarum contrahendarum leges ſanctißimas abrogat Licinius. 222.
Nuptiarum incommoda. 512.
Nuptias damnabant Encratetæ. 85.
Nuptias ſecundas nō recipiunt Nouatiani, qui ſunt in Phrygia. 540.
Nymphæum quis locus Alexandriæ. 959.

O

Obedientia Imp. Theodoſii ſanctißima. 702.
Oblatio corporis Chriſti. 539.
Obſidionis Hieroſolym. cauſa narrantur. 41.
Obſeſſorum Hieroſolym. numerus. 42.
Obtemperandum eſt magis deo, quàm hominibus. 109.
Occaſio à pictoribus quo modo depingitur. 983.
Occidentes epiſcopi filium patri conſubſtantialem aſſeuerant. 830.
Occidentalium in purgandis hæreſibus diligentia. 859.
Occidit Herodes vxorem liberos propinquos & amicos. 14.
Occidit Herodes morti proximus filium. 15.
Occidit Nero matrem, fratres & vxorem. 38.
Occulta hominum quidam Chriſtiani in apertum proferebāt. 97.
Ochas caſtellum expugnatur. 1033.
Oculum effoſſum Ioannes Chuzubites reſtituit. 997.
Oculis occluſis, ſororem eſt allocutus Pior monachus, quòd Deo ſpoponderat, neminem ex ſuis ſe viſurum. 867.
Odium Caij in Iudæos. 25.
Odium in Iuſtinum martyrem. 77.
Odium Iudæorum in Chriſtianos. 80.
Odium in Chryſoſtomum potentiorum, & cleri vnde. 908.
Odium Serapionis Archidiaconi in Chryſoſtomum. 908.
Odio creuit error Anthropomorphitarum. 910.
Odia in Chryſoſtomum, & criminationes vnde. 907.
Odoacer ſummam rerum Romanarum adminiſtrat, qui repudiato Imperatoris nomine, ſe regem appellari voluit. 960.
Odor reliquiarum Euphemiæ martyris mirè fragrans. 950.
Oedipodis inceſtus, & Thyeſteas cœnas Ethnici in Chriſtianos comminiſcebantur falsò. 88.
Offertur incruentum in eccleſia ſacrificium. 1008.
Oleum ex aqua factum oratione Narcißi, diu reſeruatum. 118.
Olei miraculum. 118.
Olei vnctione monachi Aegypti paralyticum ſanarunt. 856.
Oleo vngentes Eremitæ aridum hominem in Chriſti nomine ſanarunt. 244.
Oleo, aut tactu manus orans, morbos pellebat Beniamin monachus. 865.
Olybrius Imperator renunciatur. 960.
Olybrio nubit Placidia. 955.
Olympias nobilißima eccleſię miniſtra fuit ordinata. 908.
Olympias eccleſiæ miniſtra facultates ſuas magnas in Dei tēplorum reparationem impendit. 919.
Olympiadis eccleſię miniſtræ conſtantia. 919.
Olympiadem viduam, in quos bona erogari debeant, monet Chryſoſtomus. 908.
Olympius philoſophus, audito Alleluia in Serapidis templo, nemine canente, in Italiam traiecit. 888.
Olympius philoſopus Paganus hortatur, vnū eſſe moriendum pro religione, ſi res poſtularet. 888.

Olympius philoſophus perſuadet non eſſe negligendos ritus patrios. 888.
Olympius dux ſeditioſorum. 252.
Omnes hæretici, qui de filio Dei, & de Spiritu ſancto praue ſentiũt, in Iudæorũ, & Gentiliũ infidelitate verſantur. 697.
ὁμοιούσιος, non ὁμοούσιος filius Dei decernitur. 879.
ὁμοούσιον quid ſignificat. 226.
ὁμοούσιον ſolum quinque ex 318. epiſcopi in Nicæno concilio repudiarunt. 407.
ὁμοιούσιον, & ὁμοούσιον quare vtrunque verbum repudiandum eſt. 461.
ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον in ſanctis literis nequaquam reperiũtur. 799.
ὁμοιούσιον, & ὁμοούσιον Eudoxius oppugnat vafrè. 798 & 799.
ὁμοουσίου, & ὁμοιουσίου verbo Conſtantius Imp. quo modo deceptus. 786.
ὁμοουσίου defenſio. 647.
ὁμοουσίου, & ὁμοιουσίου Arianorum callida interpretatione multi decepti. 787.
ὁμουσίου propoſito epiſcopi Occidentales decepti. 237.
Onager nebulo conductitius. 632.
Oneſimus Epheſi epiſcopus fuit. 61.
Onorichus Imp. hæreſi Arianæ addictus, aduerſus Chriſtianos maximam exercuit crudelitatem. 999.
Onoſcelis eſt dæmonum genus, aſininis cruribus apparens. 906.
Opes epiſcoporum illinc collige. 219.
Operis Euſebij neceſſitas. 2.
Opera Maxentij in ſacris libris ſcripta. 201.
Opifici opera ſua curæ ſunt. 349.
Oppianus de piſcium generibus, & quo pacto capiendi ſunt, ſcripſit. 716.
Oppiani carmina cur dicantur aurea. 716.
Aqua amara potionis loco vſus eſt Pior monachus ad extremum vitæ diem. 867.
Oraculum à Iudæis malè intellectum. 48.
Oraculum in Chalcedonis murorum ruinis repertum. 504.
Oraculum de Valentis ſucceſſore. 510.
Oraculum Valenti reſpondit eum regnaturum, cuius nomen à quatuor literis his θ ε ο δ. inciperet. 510.
Oraculum Iuliano reſponſum. 662.
Oracula dæmonis Babylæ ſanctum corpus impediuit. 656.
Oraculum Apollinis Daphnæi Iuliano editum. 656.
Oraculum Apollinis fulmine ſublatum. 657.
Oraculum Daphnes cur obmutuerit. 837.
Oraculum nullum edidit dæmonium, ex quo Babylæ corpus eò importatum fuit. 867.
Oracula dæmon dare non poterat ob corpus Babylæ martyris. 241.
Oracula falſa Apollo reddebat ob iuſtos, qui in terra verſantur. 291.
Oracula dæmon obſcura dabat. 510.
Oraculo accipit Attalus martyr in carcere, omni cibo viendum eſſe. 95.
Oraculo accepto Chriſtiani inſtante obſidione Hieroſolym. Pellam ſe receperunt. 41.
Ordinatus ab hæreticis, non poteſt orthodoxis præeſſe. 981.
Ordo rerum cœleſtium. 345.
Orat pro inimicis Iacobus moribundus. 37.
Orat ſibi vt ſit auxiliaris in bello Ioannem baptiſtam Theodoſius. 896.
Orant martyres pro perſecutoribus ſuis in martyrio exiſtentes. 94.
Orant Deum communiter ſupplices Chriſtiani orta perſecutione. 844.
Orabat Conſtant. Imp. paſſis in cælum manibus. 326.
Orabat in ſecretiori regiæ parte Conſt. Imp. 326.
Orabat noctes, diéſque mulier captiua, quæ Iberos ad fidem conuertit. 746.
Orabat in æſtu belli & lachrymabatur Theodoſius. 896.
Orabat in ſancto templo Theodoſius ſtans, ſeu pronus humi ſtratus. 461.
Orabat ad lapillorum trecentorum numerum Paulus monachus. 866.
Orabant Priſci Chriſtiani genibus flexis. 95.
Orabant in ſingulos dies duodecies monachi Aegyptii ſub veſperam totidem, toties etiam noctu. 780.
Orare in ædibus coniugatorum quidam monachi veutrunt. 781.
Orare, ac ieiunare cœpit Didymus, quòd Iulianus eccleſias vaſtaret. 843.
Orans oleo, aut tactu manus morbos pellebat Beniamin monachus. 865.
Orans Neammon vitam reliquit. 915.
Orandi formulam militibus præſcripſit Conſt. 326.
Orandi ſunt ſancti exemplo Theodoſii. 712.
Orando Iulianus monachus Iuliani tyranni præuiſit cædem. 663.
Orando ad ſexennium ſingulas noctes pedibus inſtitit Moſes, ex latrone monachus. 866.
Oratio diuiniſſima Polycarpi in martyrio exiſtentis. 75.
Oratio talis, quales & mores. 315.
Oratio Origenis in ſynodo. 131.
Oratio Macarii epiſcop. Hieroſolym. de cruce domini diſcernenda. 228.
Oratio mulieris apud Iberos captiuæ, quam habebat vim. 231.
Oratio mentis filia. 382.
Oratio ſupernacanea, & inanis, vbi nullum argumentum ſuppetit ad dicendum. 422.
Oratio Libanij Sophiſtæ Iulianus ſiue funebris inſcripta. 495.
Oratio Aphraatis monachi quantum habuit ponderis. 685.
Oratio ad ſanctos. 896.
Oratio pro defunctis exemplo Epiphanii, qui iacenti mortuo requiem deprecabatur. 899.
Oratio Ioannis Chryſ. aduerſus Eutropium ſub menſa ſacra iacentem. 907.
Oratio Anaſtaſii ad Antiochenos. 1013.
Orationem habet Conſtant. Imper. apud epiſcop. concilii Nicæni. 302.
Oratione eccleſiæ ſpiritus in corpora mortuorum redibant. 97.
Oratione Narciſſus aquam in oleum mutauit. 118.
Oratione ſanctorum auxilia ſibi fida poſcebat Theodoſius Imp. 256.
Oratione ſola ægros curabat Paphnutius. 226.
Oratione, & cilicio mulier captiua miraculum edidit mirandum. 230.
Oratione Spiridion filiam è tumulo excitauit. 417.
Oratione Iacobi cyniphes, & culices in hoſtes immiſſi, vnde victi. 650.
Oratione Iacobus epiſcop. ſuæ ciuitatis muros readificat, hoſtéſque repellit. 650.
Oratione pueri Chriſtiani miraculum diuinitùs editum. 658.
Oratione puella dæmonio liberatur. 679.
Oratione mulier captiua apud Iberos adoleſcentulum moribundum ſanat. 747.

Oratione draconem flatu, & oculis homines perimentem, occidit Arſacius. 802.
Oratione Baſilius ſanauit Præſidem ſe perſequentem. 853.
Orationes aſsiduæ Polycarpi pro eccleſia. 73.
Orationes ſanctorum pro viuis. 127.
Orationes martyrum. 186.
Orationes panegyricæ in eccleſia. 208.
Orationes, & conciones Conſt. Imp. 328.
Orationes ad Apoſtolorum gloriam offerendæ. 337.
Orationes pro Conſt. Imp. defuncti anima fundebat populus. 340.
Orationes in bello Theodoſii tantum potuerunt, vt in aduerſarios ſua tela retorquerentur. 543.
Orationes, & hymni ad martyrum monimenta totam noctem canuntur. 644.
Orationes pro defunctis. 712.
Orationes trecentas quotidie Paulus monachus Deo, velut tributum reddebat. 866.
Orationes Euphemiæ martyri in eius templo funduntur. 949.
Orationibus Chriſtianorum militum pluuia, exercitu ſiti pereunte, impetrata. 95.
Orationibus diaboli fraudes retectæ & repreſſæ. 148.
Orationibus in templo concluſus vacat Alexander, in Ariũ diſputaturus. 434.
Orationibus dæmon fugatur. 566.
Orationibus Theodoſii iunioris Ioannes tyrannus ab Aſpare interfectus. 575.
Orationibus Theodoſii iunioris, & populi ſerenitas ilico reddita. 574. & 575.
Orationibus Pauli Nouatianorum epiſcopi eorũdem eccleſia ab incendio ſeruata. 585.
Orationibus ardenter fuſis Macarius epiſc. Chriſti crucem ab aliis diſtinxit. 613.
Orationibus noctes integras Antonius Magnus inuigilabat. 730.
Orationibus, & ieiuniis filius Dei coli debet. 746.
Orationibus captiua mulier apud Iberos columnas in ſublime erigit. 747.
Orationibus à Deo quidquid vellet, obtinebat monachus vita clariſsimus. 780.
Orationibus Hilarion dæmones pellebat. 781.
Orationibꝰ Hilarionis monachi mare receſſu prohibitũ. 826.
Orationibus Ores monachus dæmones expulit. 864.
Orationibus morbos ſanabat Moſes Libycus monachus. 867.
Orationibus ieiuniis, & hymnis magnam vitæ partem monachi conſumebant. 871.
Orationibus aquam erumpere ex arido loco fecit Pior monachus. 867.
Orationibus, & ieiuniis Iuliani interitum præſciuit Didymus. 843.
Orationibus communibus in templo Conſtantinop. reuixit mulier grauida, & fœtus. 881.
Orationibus Antiochenorũ ira Imperatoris ſedata fuit. 896.
Orationibus Theodoſii ad Ioannem Baptiſtam vincũtur hoſtes. 897.
Orationibus Donati epiſcopi fons erupit. 898.
Orationibus monachi dies, noctéſque ſe deſigunt. 945.
Ores precibus morbos, & dæmones expulit. 864.
Ores monachꝰ radicibꝰ vixit aquãq; ſicuti reperit, bibit. 864
Ores literarum ignarus, libris nõ egait ad recordationem, ſed omnia memoriæ mandabat. 864.
Ores monachus diuina poteſtate edebat miracula. 864.
Oreſtes præfectus Alexandriæ. 56[illegible]
Oreſtes lapide ab Ammonio petitus. 569.
Oreſtes præfectus timore exclamauit ſe Chriſtianum eſſe, ac ſtatim baptizatus fuit. 569.
Oreſtes Nepotem regno eiecit. 960.
Orientis dux deſignatur Mauricius. 1023.
Orientis cum præfecturam gereret Aſterius, inter eum & Gregorium orta eſt contentio. 1029.
Orientem verſus re ipſa Chriſtus Deus apparuit. 1024.
Orientales concupiſcentiæ multò magis inſeruiunt. 519.
Orientales eccleſiæ omnes tumultuantur. 880.
Orientalium copiarum dux Beliſſarius. 999.
Orientalium militum dux Ioannes. 1027.
Origenes adoleſcens à patre per martyrium relictus. 113.
Origenes à matre etiam puer detentus, ne martyrium ſubiret. 113.
Origenes matris qua arte retinetur, ne martyrium ſubiret. 113.
Origenes literis patrem ad martyrium hortatur. 113.
Origenes adoptatur à muliere diuite. 114.
Origenes hæreticorum cœtus, & preces euitat. 114.
Origenes ludum literarium aperuit adoleſcens. 114.
Origenes, patre martyrium paſſo, matrem & fratres ſex minores natu habuit ſibi reſeruatos, facultatibus in fiſcum Imperatoris relatis. 114.
Origenes adoleſcens Alexandriæ fidei principia docet. 114.
Origenes quanta diligentia fuerit à patre inſtitutus. 114.
Origenes vix 17. annos natus, patre orbatus fuit per martyrium. 114.
Origenes adhuc puer auidus martyrij. 114. 115. & 116.
Origenes relictis humanioribus literis, totum ſe ad ſacra ſtudia confert. 115.
Origenes ſomnum capiebat humi. 115.
Origenes ieiuniorum laboribus ſe exercebat. 115.
Origenes annos 18. natus, ſcholæ Chriſtianæ Alexãdriæ præfectus. 115.
Origenes mira prudentia vſus libros ſuos vendit. 115.
Origenes annos multos abſtinuit vino. 116.
Origenes multis annis calceamento non eſt vſus. 116.
Origenes cur philoſophię gentilium operã dederit. 115. & 116.
Origenes ſponte ad extremam neceſsitatem redactus. 116.
Origenes Clementis Alexandrini diſcipulus. 117.
Origenes caſtiſsimus. 117.
Origenes virilia cur ſibi amputauit. 117.
Origenes poſt calumniatur ob virilia ſibi amputata. 118.
Origenes manuum impoſitione presbyter creatur. 118.
Origenes Bibliorum interpretationes collegit. 122.
Origenes cur Romam profectus. 122.
Origenes docendi ſocium Heraclam aſciuit. 122.
Origenes Romanæ eccleſiæ viſendę cupidus. 122.
Origenes eruditionis nomine clarus etiam gentibus. 123.
Origenes philoſophus inſignis omnium Gręcorũ ſermone prędicatus. 123.
Origenes in Arabiam mittitur. 124.
Origenes patrum exemplo literas humaniores cum Theologia miſcuit. 124.
Origenes Platonis libros ſemper habebat in manibus. 124.
Origenes Cæſareæ aperit ludum, & nondum nactus impoſitionem manuum, concionatur ad populum. 125.
Origenes fit presbyter. 126.
Origenes ſcribis ſeptem vtebatur in edendis commentariis. 126.
Origenes quando commentarios in Eſaiam, & Ezechielem ſcripſit. 130.

Origenes hæreticos ad ſanam doctrinã in ſynodo traduxit. 131.
Origenes qua ætate ſcripta ſua emiſerit. 131.
Origenes quos cruciatus Chriſti nomine pertulit. 132.
Origenes natus 69. annos Gallo imperante è viuis migrat. 140.
Orationes piorum hominum ad ſalutem momentum afferunt. 325.
Origenes linguam Hebraicam ſtudioſe didicit. 122.
Origenes per orbem vniuerſum in magna gloria fuit. 517.
Origenes Iuliani ætatem longo tempore anteiuit. 497.
Origenes doctor valde ſapiens. 539.
Origenes filium patri coæternum vbique fatetur. 565.
Origenes mortuus annos circiter ducẽtos ante Chryſoſtomum, & Epiphanium. 552.
Origenes ducentis annis poſt mortem à Theophilo epiſcopo excommunicatus fuit. 587.
Origenes Anachoreta Antonij magni diſcipulus. 867.
Origenes elaborauit, vt ſimplicem Apoſtolorum dogmatum doctrinam, gentilium, & Manichæorum zizaniis referciret. 1012.
Origenis flagrans ab ineunte ætate ſacrarum literarum ſtudium. 113.
Origenis patris Leonidis martyrium. 113.
Origenis pater ſæpe dormientis pectus eius oſculabatur. 114.
Origenis erga martyres ſtudium feruens, vnde ſæpe in periculum venit. 115.
Origenis mira & vitæ, & ſtudiorum ratio. 115.
Origenis magna auditorum frequentia. 115.
Origenis diſcipuli martyres. 116.
Origenis ſumma frigoris, & egeſtatis patientia. 116.
Origenis factum de virilibus amputatis Demetrius epiſcopus amplectitur. 118.
Origenis ἑξαπλᾶ, id eſt, ſextuplex literarum ſacrarum verſio. 122.
Origenis ſtudium, & diligentia in ſacris literis. 122.
Origenis ſententia de canonicis Bibliorum libris. 127.
Origenis ſcripta in Ioannem. 127.
Origenis diſputationes contra Beryllum hæreticum habitæ. 130.
Origenis epiſtolas centum numero Euſebius collegit, abſque iis, quæ paſſim ſparſæ erant. 131.
Origenis ad Aphricanum de hiſtoria Suſannæ epiſtola. 130.
Origenis librorum ſenſus abſtruſus, & reconditus. 450.
Origenis libros Theophil⁹ epiſc. Alexãd. dãnare cogitur. 550.
Origenis libros damnarunt Epiphanius, & Theophilus. 552.
Origenis defenſio contra eius primos accuſatores. 554.
Origenis libros quorundam epiſcoporum decretũ, non ipſum Origenem damnauit. 557.
Origenis de libris iudicium Theophili. 557.
Origenis libri ſimiles prato omnibus floribus referto. 557.
Origenis libros Theophilus damnat, à monachis Aegypti coactus, in eum impetu facto. 909.
Origenis librorum lectionem Theophilus damnat. 911.
Origenis ſcripta Theotimus tuetur contra Epiphanium. 912.
Origenis ſcripta eccleſiis vtilia. 912.
Origenis dogmata qui tuebantur, eos expellebat Euſtochius. 1011.
Origenis Adamantij dogmatum ſectatores. 1012.
Origenis dogmatũ diſſenſionem, & multiplicem errorem perſpicuè patres declararunt. 1012.
Origenis dogmatum quintum caput fuit blaſphemiarum. 1012.
Origeni docendi munus in eccleſia à Demetrio epiſcopo concreditum. 115.
Origeni, Didymo, & Euagiro anathema denunciauit concilium. 1012.
Origenem Porphyrius conuiciis inſectatur. 123.
Origenem diſcendi cauſa relicta patria infiniti diſcipuli adeunt. 129.
Origeniſtæ monachi. 551.
Origeniſtæ Deum incorporeum eſſe ſtatuebant. 910.
Ormiſdas quis. 1032.
Orontes fluuius quâ præterfluit. 685.
Orontes fluuius Antiochiam abluit. 854.
Orphanorum collegium. 959.
Orpheo comparatur Chriſtus. 388.
Orthodoxi Alexandriæ alij in fuga comprehenſi, alij vincti, alij ſupplicio affecti. 855.
Oſius Hiſpanus epiſcopus. 403.
Oſius epiſcopus. 627.
Oſius Confeſſor, quoniam Concilio Nicæno adfuerat, Sirmiẽſi concilio adeſſe coactus fuit. 792.
Oſius vi adactus, ſubſcribit impiæ formulæ fidei. 793.
Oſii Cordubenſis epiſcopi laus. 655.
Oſroeni tempeſtatibus Arianorum agitati, & Cappadoces, Syri, & Antiocheni. 856.
Polycarpi ſtudioſe collecta. 76.
Oſſa Conſtant. Imp. nolebant Catholici transferri. 469.
Oſſa Ignatij à beſtiis relicta, Antioch. deportata fuerũt 943
Oſſium Conſtant. Imper. tranſlatorum cauſa cædes ingens Catholicorum, & Arianorum. 470.
Oſtracinæ multæ partes terræ motu corruerunt. 1019.
Otho, & Vitellius ſedecim duntaxat menſes regnarunt. 992.
Otium, & deſidia virginitate indigna. 925.
Otium, & deſidiam Pulcheria, & ſorores ſtudioſè reiiciebãt. 925.
Otiari nunquam oportere, docuit Antonius mag. 731.
Ouis in igne calefactis mulierum vbera cur exurebant Macedoniani. 464.
ὀυσία ſubſtantia, ὑπόστασις ſubſiſtentia. 139.
ὀυσία, id eſt, eſſẽtia, ὑπόστασις, id eſt, ſubſtãtia, ſeu pſona. 484.
ὀυσία, & ὑπόστασις in Concilio Alexandrino exagitata. 483. & 484.
ὀυσία, & ſubſtantia voces non in ſacris reperiuntur. 793.

P.

PAchonius monachus alios mille, & trecẽtos regebat. 780
Pachonius adeò clarus, vt prænoſceret futura, vt cum angelis in colloquium veniret. 780.
Pachoniũ aiunt primũ in ſpelũca vitã monaſticã coluiſſe. 780
Pæonia regio. 1022.
Pæana lætum canit Curs Perſarum exercitu repulſo. 1022.
Paganorum fraudes horrendæ in templis detectæ. 253.
Paganorum pro templis ſuis dimicationes. 888.
Paganorum & Arianorum ſpes in Attalo. 928.
Paganos religionis ritus, gladiatorũque ſpectacula, & Phæniciarum virginum ſtupra Conſtantinus ſuſtulit. 725.
Paleſtina tanquam fons fidei Chriſtianę ad omnes gentes promanans. 377.
Paleſtina monachis floruit. 869.
Paleſtinę martyres. 171.
Palladius monachus amplè de monachorum vita ſcripſit. 515
Palladius Præfectus idololatra. 679.
Palladius præfectus impius. 672.
Palladius Antioch. epiſcop. 982.
Pallady curſoris celeritas. 572.

Palmarum foliis vtebãtur monachi ad ſua opera cõſueta. 910
Pambonis monachi admirabiles ſententiæ. 512. & 513.
Pamphilus martyr Euſebij ætate. 130.
Pamphilus vir diſertiſsimus, presbyter & martyr, cuius vitam ſcripſit Euſeb. 163.
Pamphilus Euſebij amiciſsimus martyrio plectitur. 177.
Pamphili presbyteri, & duodecim eius ſociorum martyrium. 181.
Pan turpi membro honoratus. 940.
Pan ad Conſtantinopolim ornandam perfertur. 745.
Pancratius monachus. 1012.
Panegyricæ orationes. 208.
Panemus menſis quotus apud Romanos. 179.
Panemus menſis quis à Latinis dicitur. 994.
Panem non guſtauit annos octoginta Alas monachus. 871.
Panes benedictionis in eccleſia dominicis diebus offeruntur. 568.
Panſophius vxoris imperatoris pædagogus ordinatur epiſcopus. 907.
Pantænus philoſophus Scholæ theologiæ præfuit, quæ fuit Alexandriæ. 99.
Pantænus antea Stoicus. 99.
Pantænus Stoicus ad Indos perrexit, vbi euãgelium Matthæi reperit. 99.
Pantheon delubrum in Bethelia pago. 831.
Pantheon locus ſic vocatus ob domicilium deorum. 831.
Pantichium qui locus. 894.
Papa Iulius Romæ. 789.
Papa Leo antiquæ Romæ. 911.
Papa Leo approbat fidem Nicænam in concilio Chalcedonẽſi. 966.
Paphlagonum clades. 808.
Paphnutius Confeſſor ſimplex, & epiſcop. philoſophum in Cõcilio Nicano mutum reddidit. 226.
Paphnutius cæcis viſum dediſſe dicitur. 226.
Paphnutius dæmones verbo fugabat. 226.
Paphnutius mirum in modum Maximum in concilio monet. 235.
Paphnutius non minora, q̃ apoſtoli faciebat miracula. 226.
Paphnutius oratione ſola curabat ægros. 226.
Paphnutius, qui philoſophum mutũ in cõcilio Nicæno reddidit, oculis erat effoſsis, & poplite ſucciſo à Maxim. 226.
Paphnutius ſimplex epiſc. dicitur paralyticos ſanaſſe. 226.
Paphnutius, & Spiridion inſignes epiſcopi. 406.
Paphnutius coniugatorum ſacerdotum patronus, nunquam attigit mulierem. 417.
Paphnutius ſacerdotum coniugatorum in concilio patronus, qua ratione ductus. 417.
Paphnutius Aegyptius per hæreticos mutilatus. 600.
Paphnutius confeſſor cœlebs, cõiugatorum ſacerdotum patronus. 739.
Paphnutij oculum effoſſum Conſtant. Imper. exoſculatus eſt. 417.
Paphnutio in perſecutione oculus effoſſus eſt. 417.
Papias tempore Polycarpi Hierapoli epiſcopus. 60.
Papias dicit ſe apoſtolorum auditorem non fuiſſe, nec eos vidiſſe. 63.
Papias dicit ſe Ariſtonis & Ioannis presbyteri diſcipulorũ domini auditorem fuiſſe. 63.
Papias Ioannis Euangeliſtæ auditor. 63.
Papias Polycarpi familiaris. 63.
Papias erat ingenij pertenuis. 64.
Papias hiſtoriam à Philippi Apoſtoli filiabus ſe excepiſſe aſſerit. 63.
Papias aſſerit regnum Chriſti poſt carnis vniuerſæ mille annos humano more fore ſtabilium. 64.
Papiæ ſcripta. 63.
Papiæ error vnde. 64.
Papiæ ſcriptis quædam fabuloſa ineſſe. 64.
Papiæ error. 64.
Paracletus Montanus hæreticus vocabatur. 101.
Paralyticos dicitur ſanaſſe Paphnutius. 226.
Paraſceues diem religioſè populus ieiunat in memoriam Paſſionis dominicæ. 893.
Paruæ lagenæ E deſſenorum, quibus in machinam ligneam Perſarum ignem immitebant. 1005.
Parotes Ammonius cognominatus eſt, quòd auriculã ſibi abſcidiſſet. 868.
Parricida liberatur, & Agapius martyrio traditur. 176.
Parricidij nullam eſſe expiationem docebat Conſtantino Sopater philoſophus. 722.
Paſcha æquinoctio verno celebrari oportere. 162.
Paſcha celebrandum poſt æquinoctium vernum. 162.
Paſcha Chriſtianis eodem die celebrandum. 304.
Paſcha alterum Iudæi, longiſsimè euagantes, eodem anno celebrant. 413.
Paſcha celebrari quo tempore deceat. 411.
Paſcha Chriſtianis omnibus eodem die celebrandum. 414.
Paſcha vt Iudæis, nõ eſt celebrandum, quòd eo die ſanguine ſancto ſe macularent. 537.
Paſcha celebrabant vnà cum Iudæis Orientales. 538.
Paſcha in Aſia minore 14. die menſis celebrabant, ac illi τεσσαρεσκαιδεκατῖται vocantur. 538.
Paſcha quo die celebrandum ſit, Apoſtoli tradiderunt. 538.
Paſcha quo die celebrandum eſt, nullus Apoſtolorum ſcriptis mandauit. 538.
Paſcha quando celebrandum. 604.
Paſcha omnes vbique vno eodémque die celebrare debent. 604.
Paſcha ritu Iudæorum minimè celebrandum. 605.
Paſcha non aliter atque eccleſia Romana poſt æquinoctium vernum celebratur. 859. & 860.
Paſcha vt celebraretur quo die quiſque vellet, Nouatiani ſtatuerunt. 891.
Paſcha celebrare non ſuſtinent Samaritani prius, quàm noui fructus maturentur. 892.
Paſcha Montaniſtarum. 892.
Paſcha Hebræorum. 892.
Paſcha ſemper eodem modo celebrauit eccleſia Romana. 892.
Paſcha in balneo celebrat multitudo ob Ioannem Chryſo. expulſum. 916.
Paſcha celebrandi controuerſia tempore Polycarpi. 72.
Paſcha celebrandi Aſiaticorum ſententia, & ratio. 108.
Paſchæ diuerſæ inſtitutiones. 108.
Paſchæ obſeruatio. 108.
Paſcha celebrandi diſſenſio. 300.
Paſchæ feſti à paſsione Chriſti hactenus celebratio recolitur. 304.
Paſchæ feſtum immortalitatis ſpes. 304.
Paſchæ feſtum ab Imp. Conſt. celebratum. 326.
Paſchæ feſtum eodem anno denuo renouari non permittitur. 415.
Paſchæ feſtum, ſpes eſt immortalitatis. 413.
Paſchę feſtum Occidentales ſemper poſt æquinoctium celebrarunt. 519.
Paſchatis celebrandi Concilium. 108.
Paſchatis celebrãdi diſsidium in ſynodo inter epiſcopos. 108.

Paſchatis celebrati quæ & quorum epiſcoporum ſententia in ſynodo. 108.
Paſchatis ſolemnis dies. 108.
Paſchatis celebrandi ſententia patrum. 108.
Paſchatis feſtum patres ſemper celebrarunt. 109.
Paſchatis feſtum quando celebrari debeat. 149.
Paſchatis feſti celebrandi error. 161.
Paſchatis feſtum. 166.
Paſchatis feſtum primi menſis nouilunium occupare debet. 161.
Paſchatis diſsidium compoſitum. 303.
Paſchatis celebrandi nefanda diſſenſio. 304.
Paſchatis feſtum Chriſtus nobis tradidit. 304.
Paſchatis feſtum non bis in anno recolendum. 304.
Paſchatis celebrandi Iudæorum conſuetudo reiicienda Chriſtianis. 304.
Paſchatis dies feſtus ſalutaris. 341.
Paſchatis feſti celebrandi exorta diſſenſio. 405.
Paſchatis feſti obſeruatio ab Apoſtolis deriuata. 416.
Paſchatis feſtum Nouatiani commutauerunt. 518.
Paſchatis celebrandi Concilium Angari. 536.
Paſchatis celebrandi canō Nouatianorum ἀδιάφορος. 536.
Paſchatis feſtum Nouatiani celebrando, nunquā ſunt Iudæos ſecuti, ſed ſemper poſt æquinoctium celebrabant. 536
Paſchatis die Chriſtiani myſteria participant. 537.
Paſchatis dies ſingulis populis ex conſuetudine tantum obſeruatus. 537.
Paſchatis feſti celebrandi decretum cœlitus demiſſum. 605.
Paſchatis feſtum vno eodémque die vbique celebrandū. 605.
Paſchatis diem feſtum vt omnes homines vno eodémque tempore celebrarent, Nicæno Concilio viſum eſt. 736.
Paſchatis feſtum more Iudæorū celebrari volebat Sabbatius. 891.
Paſchatis dies feſtus ſolemnis. 957.
Paſchatis dies feſtus. 999.
Paſchales epiſtolæ, ſeu feſta Dionyſii. 149.
Paſchaſianus, & Lucentius epiſcopi, & Bonifacius presbyter in Concilio Chalcedonenſi, Leonis antiquæ Romæ Pontificis fuere vicarij. 961.
Paſsionis Seruatoris arcana ſymbola. 208.
Paſsionis trophæo Conſtantinus mirè gloriatus eſt. 298.
Paſtoris liber Hermæ. 40.
Paſtoris liber legendus, & approbandus. 98.
Paſtoris libri ſententia. 601.
Paſtores eccleſiæ ludibrio expoſiti. 165.
Paſtorum vitæ ſanctitate multum creuit eccleſia. 786.
Paſucomæ Concilium. 892.
Pater ſponte, & voluntate ſua filium genuit. 447.
Pater impius eſt, quia colit neminem, filius verò pius, quia colit patrem, impiè hæc dicebat Eudoxus. 475.
Pater ingenitus, filius vnigenitus. 595.
Pater ſolus eſt ingenitus. 593.
Pater filio maior cur aliquando dicatur. 630.
Pater deſerendus ob Chriſtum. 658.
Prater pro filiis ſe necandum offert. 895.
Pater omnia per filium incarnatum, & Spiritum Sanctum condidit. 697.
Patris ſolis dignitas ingeniti propria. 596.
Patrem nemo nouit, niſi filius, neque filium, niſi pater. 2.
Patrem, & filium, & Spirit. Sanct. eundem & tria nomina in vna perſona qui dicunt, impiè intelligunt. 446.
Patres ab Imperatore Conſtantio petunt, vt Nicæna fides, patrúmque decreta immota maneant. 466.
Patres ingenioſe, & prudenter Spiritu Sancto illis opitulāte, omnia tranſegerunt. 640.
Patrum ſcripta ſequuntur Aſcetæ. 31.
Patrum opinio de lapſis, déque Nouato. 137.
Patrum termini non ſunt commutandi. 142.
Patrum eccleſiæ contemptor Paulus Samoſat. hæreticus. 158.
Patrum teſtimonio Nicæna Synodus eſt vſa. 409.
Patrum conſenſus contra Arij hæreſin. 412.
Patrum in concilio decretum non eſt aliud putandum, quàm Dei ſententia. 412.
Patrum in concilio ſanctiſsimum ad Arianos de fide reſponſum. 463.
Patrum in contumeliam nihil innouandum. 466.
Patrum authoritas in conciliis. 483.
Patrum decretis, & ſanctis inſiſtendum. 640.
Patrum decreta non abroganda. 643.
Patribus pauci ſimiles. 99.
Patriarcha epiſcopus Conſtantinopolitanus. 580.
Patriarchæ Concilio Chalcedonenſi aderant. 966.
Patriarchæ omnes per ſe, & per vicarios quæſtioni de Gregorio interfuerunt. 1029.
Patriarcharum vnde, & quando cœpit inſtitutio. 528.
Patriarchas Concilium Conſtātinop. diſpartitis prouinciis cōſtituit. 528.
Patriarchatus Aſianus. 528.
Patriarchatus Pontica diœceſis. 528.
Patriarchatus ius Epheſi reſtituitur. 974.
Patriæ tuendę cauſa Perſa quidam ſenex omnia tormentorū genera ſubire paratus eſt. 841.
Patriciorum nomina in albo ciuitatis inſcripta cur. 993.
Patientia martyrum. 94.
Patientia Origenis ſumma. 116.
Patientia mira Potamianæ virginis, & martyris. 117.
Patientiæ vallo munitis in Dei auxilio ſperandum eſt. 920.
Patientię commendatio. 920.
Patimur hac in vita ſępe calamitates, peccatorum noſtrorum cauſa. 867.
Pati non poteſt diuinum numen corporis expers. 966.
Patiendo Chriſtiani, & pagani quo differunt. 152.
Patibilem eſſe diuinitatem Chriſti quidā dicere auſi ſunt. 953
Patriſcus rhetor Martiani Imperatoris res geſtas deſcripſit. 947.
Patripaſsiani, ſiue Sabelliani idem, nam patrem Deū pati poſſe dicebant. 446.
Patrophilus Scyropolis antiſtes interpretibus & magiſtris ſacros libros exquiſitius perdidicit. 713.
Paulinus tāquā nouus Zorobabel Tyriæ eccleſię inſtaurator. 212.
Paulinus ſacerdotio dignus fit epiſcop. 238.
Paulinus Antiochię fit epiſcopus. 483.
Paulinus epiſcopus, ob eximiam pietatem, à Valente Imp. Ariano nihil paſſus. 501.
Paulinus epiſcopus Antiochię ob eximiam pietatem in exilium non eiectus. 526.
Paulinus inconſiderate creatur epiſcopus. 654.
Paulinus contra, quàm oporteret, abſque omnium conſenſu creatus fuit epiſcopus. 829.
Paulinus manſuetus, & verecundus. 829.
Paulini hortatu Euſebius libros 10. hiſt. eccleſiaſt. ſcripſit, eidémque dicauit. 207.
Paulini epiſcopi in templo Dei purgando, & inſtaurādo diligentia, & induſtria. 215.
Paulini ſanctimonia. 848.
Paulino epiſcopo Valens tyrannus pepercit, quòd eius vitæ ſanctimoniam vereretur. 848.

Paulinum Meletius deſignauit epiſcopum. 729.
Paulianiſtæ Photiani rebaptizantur. 228.
Paulus quo tempore diuexauit eccleſiam. 22.
Paulus biennio integro Romæ quietus, ac liber commoratus, verbum prædicat. 25.
Paulus quo tempore 2. epiſt. ad Timoth. ſcripſit. 25.
Paulus à Feſto Romam miſſus. 35.
Paulus Romæ martyrio occubuit. 39.
Paulus, & Petrus vbi docuerunt. 40.
Paulus ſententiarum grauitate pollet. 53.
Paulus cur initio epiſtolæ ad Hebræos nomen ſuum ſubticuit. 121.
Paulus non literæ, ſed ſpiritu habilis, & idoneus noui teſtamenti miniſter. 128.
Paulus Samoſatenus Antiochiæ epiſcop. & eiuſdem hæreſis. 156.
Paulus Samoſ. hæretic. ſe mutaturũ ſententiam pollicitus erat, non tamen mutauit. 157.
Paulus Samoſat. aſſerebat Chriſtum terrenum eſſe. 158.
Paulus Samoſ. hæreticus damnatur & conuincitur à ſynodo, & ab eccleſia exturbatur. 157.
Paulus Samoſat. dicebatur à ſuis angelus de cœlo demiſſus. 158.
Paulus Samoſat. hæretic. antea egenus, & pauperrimus, ditiſſimus effectus eſt ſacrilegiis, & muneribus à ſociis ſibi datis. 158.
Paulus Samoſat. pſalmos diuinos reiecit, & cantilenas introducebat, quas mulierculam in media eccleſia paſchatis die in eius Pauli honorem cantabant. 158.
Paulus Iamnitarenſis cauterio exuſtiones perpeſſus martyrio honeſtatur. 181.
Paulus tandem creatur epiſcopus Conſtantinopolis, quo modo. 438.
Paulus, & Athanaſius epiſcopatibus ſuis reſtituuntur. 450.
Paulus Epimenidem, Euripidem, & Aratum legit. 491.
Paulus ſcripta gentium non damnat, quis eis vtitur. 495.
Paulus quanam prouerbia ex Epimenide ſumpſit. 491.
Paulus Gentilium diſciplinas perdiſcere non vetuit. 491.
Paulus epiſcopus monaſterium ex viris virtutis ſtudioſis inſtituit. 570.
Paulus ægrotans, etiam moribundus monaſtica diſciplina eſt vſus, licet Nouatianus eſſet epiſcopus. 587.
Paulus Samoſatenus Antiochiæ epiſcopus concilio eccleſia eiectus eſt. 594.
Paulus Conſtantinopol. epiſcop. ab Arianis accuſatus. 625.
Paulus Athenis aram non diruit, cur. 713.
Paulus Eremita cognomine ſimplex, vxorem in adulterio nactus, ridens repudium dedit, & Antonio mag. monacho, vt diſcipulus operam dedit. 731.
Paulus Simplex Eremita in affligendis, expellendiſque dæmonibus Antonio magiſtro ſuperior. 731.
Paulus addicitur exilio, vbi miſerãdum in modum ſtrangulatur. 771.
Paulus Imperatoris iuſſu rurſus exulat. 775.
Paulus monachus quotidie trecentas orationes deo velut tributum reddidit. 866.
Paulus quotidie ad ſingulas preces ſingulos è ſinu iaciebat lapillos. 866.
Paulus celebris monachus. 871.
Paulus Emiſenus epiſcopus. 936.
Paulus Archiepiſcopus Conſtantinop. deligitur. 973.
Paulus eccleſia Epheſiana expellitur. 975.
Paulus ſuccedit Seuero Antioch. 995.
Paulus, & Fauſtus homicidæ. 1008.
Paulus vas electionis. 1013.
Pauli conuerſio. 21.
Pauli ἀπολογία. 35.
Pauli comites Lucas, & Ariſtarchus. 35.
Pauli martyrium. 35.
Pauli acta. 40.
Pauli epiſtola ad Hebræos in dubium vocata. 40.
Pauli epiſtolæ quatuordecim. 40.
Pauli diſcipulus nomine Creſcens in Gallias miſſus. 41.
Pauli ſcripta qualia. 53.
Pauli epiſtolas Ebionæi reiiciebant. 59.
Pauli epiſtolam ad Hebræos hebraicè ſcriptam. 62.
Pauli Epiſtolam ad Hebræos quis græce fecerit. 62.
Pauli Epiſtola ad Hebræos olim non vtebatur eccleſia Romana. 125.
Pauli, & Petri cur multi cognomines fuerunt. 155.
Pauli hæretic. mulieres. 158.
Pauli hæret. laſciuia. 159.
Pauli martyrium, eiuſque preces alta voce fuſæ. 178.
Paulus epiſcopus Romam proficiſcitur. 444.
Pauli Samoſateni dogmata. 446.
Pauli Epiſc. corpus ab exilio Theodoſius reportari curauit. 529.
Pauli Nouatiani epiſcopi obitus, & pſalmi in eius funere. 587.
Pauli è vita migraturi cura de ſucceſſore relinquendo. 587.
Pauli epiſcopi Nouatianorũ corpus omnes ſectæ ad ſepulchrũ pſalmos cantantes pariter deducunt. 587.
Pauli relegatio, & interitus. 625.
Pauli, & Macedonij conſertur ingenium. 771.
Pauli epiſco. corpus Conſtantinop. tranſlatum, eiuſque nomine templum. 884.
Pauli epiſcopi corpus Imp. Theodoſij mandato in eccleſia ſepelitur. 884.
Pauli Apoſtoli domus Tharſi, vbi Apocalypſis diui Petri reperta. 893.
Pauli, & Petri in honorem regia extructa. 913.
Paulo, Athanaſio, & Marcello ſedes reddita. 448.
Paulo Eremitæ diſcipuli fuere non pauciores quingentis. [illegible]6.
Paulum Ebionæi nominabant legis deſertorem, & proditorem. 56.
Paulum vxorem duxiſſe, Petrum, Philippum. 58.
Paulum Conſtantinopol. epiſcop. Ariani ſtrangulauerunt. 625.
Pauper nemo ex Iudæis. 833.
Pauperum diuerſoria Theodoſius Iunior conſtruxit. 923.
Pauperes Chriſtiani non modò ſuos, ſed etiam gentiles alunt. 833.
Pauperum peregrinorum in fauorem verſus ex Homero à Iuliano citantur. 833.
Pauperum domicilium nomine Baſilias à Baſilio epiſcopo extructum. 871.
Pauperum habitacula ſtruuntur. 247.
Pauperum, & peregrinorum collegia Iulianus in religione Gentilium ad exemplum Chriſtianorum ſtatuit. 731.
Pauperibus, orphanis, miſeris mulieribus agros, & annonam alendis donauit Conſt. Imp. 328.
Pauperibus, qui ſacerdotibus Gẽtilium inſeruiebant, quantum tritici, ac vini quotannis dari iuſſit Iulianus. 833.
Pauperibus largè dabat Epiphanius. 899.

Pauperes ſacerdotes, & peregrinos Pulcheria, & ſorores benignè accipiebant. 925.
Paupertas Baſilij. 853.
Pax in eccleſia orbe toto. 107.
Pax eccleſiæ ex Imperatorum diſsidio. 173.
Pax eccleſiæ perſecutoribus ſublatis. 207.
Pax vniuerſæ eccleſiæ ſub Conſtantino. 223.
Pax mutua retinenda. 294.
Pax vbique, cum ditioni Romanorum erat Imperator præfectus. 392.
Pax cum Perſis. 495.
Pax Valenti Imp. cum Mauia Saracenorum regina. 523.
Pax per hæreticos nulla ſtabiliri poteſt. 640.
Pax cum Ioniniano, & Perſis. 665.
Pax molles, moroſos, et timidos reddit, bellum animos acuit, & res fluxas contemnere facit. 715.
Pax cum Perſis. 844.
Pacis Ireneus author fuit. 110.
Pacis nomine eccleſia dicta Conſtantinop. 444.
Pacis ſtudioſus Anaſtaſius. 984.
Pacē eccleſiæ quibus artibus turbare cœpit Maximinus. 196.
Pacem do vobis, quid ſignificat. 1015.
Pace tranquilla conſcientiam verè regiam deus munit. 618.
Peccatum ad mortem. 416.
Peccatum ſuum confitetur in eccleſia Eleuſius lapſus. 848.
Peccatum non committere, eſt naturæ humanæ diuinioris. 889.
Peccatum Theodoſius publicè coram eccleſia confeſſus eſt. 897.
Peccato excepto, Chriſtus nobis ſimilis. 953.
Peccata iam olim per pœnitentiam deleta Gregorius Apollinario criminis loco obiecit. 860.
Peccata ſunt eccleſiæ, & reip. calamitatum cauſa. 525.
Peccata hominum Eulogius omnibus plana facit. 864.
Peccata palàm coarguit Eulogius. 864.
Peccata confiteri neceſſarium eſt ad impetrandam veniam. 889.
Peccata tanquam in Theatro, audiēte eccleſia, pronunciabantur. 889.
Peccata deus remittit hominibus, ſed ſuperbis reſiſtit. 914.
Peccatorum vinculis aſtricti. 131.
Peccatorum remiſsionem eum conſecuturum eſſe prædicabant hæretici Helceſaitæ, qui librum eorū cœlo lapſum audiuerit, & crediderit. 132.
Peccatorum vltrix iuſtitia diuina. 184.
Peccatorum impunitas proponitur, eccleſiæ ſtatu turbato. 844.
Peccatorum cauſa ſæpe calamitates hac in vita patimur. 867.
Peccatorum maxima pars eſt penes diuites, & potentes. 903.
Peccatorum reprehenſio multitudini grata, diuitibus, & potentibus moleſta cur. 903.
Peccando qui delectabantur, indulgentia ab hæreticis conceſſa ad omne peccati genus abuſi ſunt. 519.
Peccantes poſt baptiſmum à communione eiiciūtur, more Nouatianorum, Cæſareæ. 540.
Peccatores pænitentiam agentes vide. 131.
Peccatores Eulogius ab altari arcebat. 864.
πῆχυς id eſt, cubitus, & tali menſura in eccleſiam defertur. 256.
Pecuniæ diſtributio Iuliani inter milites pernicioſa. 660.
Pecuniæ cupiditas Iuſtiniani. 1007.
Pecuniæ alienæ Iuſtinus Imp. ardenter appetens. 1014.
Pecuniam, ciuiles tractationes, curámque corporis omnino cōtemnebant monachi. 871.
Pecunia perſuaſus Natalius confeſſor hæreticorum fit epiſcopus. 111.
Pecunia facilè vinci poteſt militum inſulſum genus. 834.
Pecuniæ à Conſtantino eccleſiis donatæ. 220.
Pecuniarum exactores Montanus oblationum nomine prætexit. 104.
Pedes lauare antiquis, præcipuè Palæſtinis moris erat. 728.
Palagius, cum vxorem duxiſſet, in nuptiali thalamo ſponſæ perſuaſit caſtitatem. 673.
Pelagius Laodiceæ epiſcopus, qui cum adoleſcens eſſet, duxit vxorem. 673.
Pelagius Rom. Epiſcopus. 1022.
Pelagius ſucceſsit Ioanni alteri in epiſcopatum Rom. 1022.
Penetius. 206.
Pennis noſtris percellimur: prouerbium eſt. 656.
Pentecoſtes feſtum ſeptem continuas hebdomadas decoratur. 338.
Pentecoſtes feſtum. 934.
Pepuzam, & Tymium ciuitates Montanus vocat Hieruſalem, & cur. 104.
Peregrinorum, & pauperum collegia Iulianus in Gentilium religione ad exemplum Chriſtianorum cur ſtatuit. 831.
Peregrinos, ſacerdotes, & pauperes Pulcheria, & ſorores benigne accipiebant. 925.
Perfidia Gainæ. 548.
Pergamius Aegypti præfectus. 976.
Perigenes Patrenſis epiſcopus à populo repudiatus. 583.
Perinthus hoc tempore Heraclea nominatur. 620.
Peritius menſis apud Romanos quotus. 181.
Periurium pœna diuina punitum. 118.
Periurij crimen Zeno Imp. Ioanni epiſco. obiicit, vnde eum epiſcopatu abdicauerat. 978.
Periurus quòd eſſet Flauianus, à ſuis repudiatur. [illegible]7.
Perſa transfuga Iulianum occidiſſe putatur. 494.
Perſa quidam nauigia frumentum aduehentia exuri ſuaſit, vnde fames exercitum oppreſsit. 495.
Perſa quidam ſenex pro patria omnia cruciamentorum genera & mortem perpeti paratus eſt. 841.
Perſæ cuiuſdam ſenis dolo Iulianus deceptus quo modo. 841.
Perſæ, & Medi frigoris impatientes, & Hyeme imbelles. 494.
Perſæ hyeme à bello abſtinent, quòd eo tempore ſint viribus imbecilli. 494.
Perſæ hyeme viribus imbecilles, et animo abiectiſsimo ſunt. 494.
Perſæ ignem pro deo colunt. 566.
Perſæ in Chriſtianos bellum gerentes viginti diebus viginti ſtadia non confecerunt. 712.
Perſę ab incurſionibus cœlitus præpediti. 712.
Perſæ Chriſtianiſmum quo modo amplexi. 748.
Perſę Solem adorabant. 748.
Perſæ cum bellum mouiſſent, centum annorum inducias cum Romanis pepigerunt. 915.
Perſæ ruptis fœderibus, & propriis ſedibus relictis, in Armeniam incurſionem faciunt. 989.
Perſæ Antiochiam ceperunt. 1006.
Perſæ Apameam vrbem duce Adaarmane diripiunt. 1019.

Perſæ per Curſon Romanorum ducem cęduntur. 1021.
Perſæ vincuntur duce Germano, vt vnus non ſupereſſet, qui cladem cæteris Perſis nunciaret. 1030.
Perſæ pugna commiſſa ad Martyropolim ſuperantur. 1032.
Perſæ Hormiſdam regem omnium ſceleratiſſimum, & iniuſtiſſimum trucidant. 1033.
Perſæ magi excruciant Golanduch martyrem ſanctiſſimam. 1034.
Perſæ, & Romani grauiſſimè inter ſe diſſident. 1034.
Perſarum contra Romanos bellum. 455.
Perſarum Rex domi ignem perpetuò ardentem veneratur. 566.
Perſarum dolus in legatos Imperatoris Theodoſij de pace. 573.
Perſarum Rex Cabades. 999.
Perſarum in Romanos expeditio duce Ardaarmane. 1018.
Perſis, in pace ineunda, aliquid de tributis, quæ Romanis penſitauerunt, remiſſum. 844.
Perſici in Romanos belli cauſa. 571.
Perſis arbor ad aduentum Christi adorauit eum. 839.
Perſis arbor Hermopoli morbos profligat. 838.
Perſona vna dei, & hominis in Christo. 967.
Perſona verbi, vna trinitatis perſona incarnata eſt. 978.
Perſona vna, ſiue ὑπόστασις vna in Christo. 953.
Perſonarum ad planam diſtinctionem, adiectionem huius vocis Similis, neceſſaria an eſſe. 847.
Perſonam in Christo eſſe vnam nos antiquitus propheta, & ipſemet Christus docuerunt. 953.
Perſonam non aſſumpſit Christus hominem aſſumens. 966.
Perſonam quartam ſancta Trinitas non admittit. 1015.
Perſonæ trinitatis. 810. 883.
Perſonæ tres in Trinitate ex Arianorum confeſſione fidei. 441. 446.
Perſonæ tres in Trinitate. 680. 1015.
Perſonæ Trinitatis, quibus laudes decantamus, eſt vnitas. 940.
Perſonæ Trinitatis eiuſdem ſunt dignitatis. 883.
Perſonæ duæ non ſunt Christo. 953.
Perſonas tres, patris, filij, & ſpiritus ſancti. 697.
Perſonæ tres, ſiue proprietates. 1015.
Perſonas tres, & vnum deum confiteri oportet. 1015.
Perſecutio prima eccleſiæ. 22.
Perſecutio eccleſiæ ceſſat ſub Domitiano. 51.
Perſecutio eccleſiæ. 59.
Perſecutio eccleſiæ maxima. 86.
Perſecutio ſub Seuero Imperatore. 113.
Perſecutio in eccleſia. 129.
Perſecutio ſub Decio renouata. 132.
Perſecutio Alexandriæ ſub Decio. 133.
Perſecutio ſæuiſſima in Christianos. 146.
Perſecutio magna Alexandriæ. 151.
Perſecutio magna in Christianos orta, imperante Diocletiano. 159.
Perſecutio à quo hominum genere capit. 165.
Perſecutio inenarrabilis. 165.
Perſecutio magna in Syria, & Melitia edicto Imperatoris nunciata. 168.
Perſecutio in Africa, Aegypto, Palaſtina, Tyro Phœnicia. 168.
Perſecutio quandiu viguit, & numerus martyrum, & tormentorum varietas. 169.
Perſecutio generalis per totum orbem. 188.
Perſecutio eccleſiæ non ceſſat ſine numine diuino. 192.
Perſecutio contra Christianos rurſum inſtituta. 196.
Perſecutio barbara in eccleſiam. 243.
Perſecutio in eccleſia ceſſat occiſo Licinio. 399.
Perſecutio verbis tacita, re ipſa tamē omnibus patefacta. 399.
Perſecutio in eccleſia per Macedonium. 456.
Perſecutio magna. 459.
Perſecutio Valentis Imp. à Catholicis ad Macedonianos trāſit. 505.
Perſecutio Christianorum bellicis occupationibus remiſſior facta. 522.
Perſecutio per Arianos miſeranda. 627.
Perſecutio horribilis. 679. & 680.
Perſecutio Edeſſæ ſæuit. 675.
Perſecutio crudeliſſima. 682.
Perſecutio in Christianos in Perſide annos continuos. 30. durauit. 714.
Perſecutio in Perſia in Christianos horrida. 750.
Perſecutio furit apud Perſas in epiſcopos, & ſacerdotes. 751.
Perſecutio Iuliani in Christianos miſeranda. 822.
Perſecutio in eccleſia per Valentem tyrannum. 850. & 851.
Perſecutio rabida Valentis in Catholicos. 852.
Perſecutio magna in Christianos. 888.
Perſecutio Antiochiæ. 854.
Perſecutio crudeliſſima Arianorum in Catholicos. 855.
Perſecutionis æſtus ingens. 179.
Perſecutionis annus octauus. 185.
Perſecutionis furor. 292.
Perſecutionis authores funditus ſublati. 292.
Perſecutionis cauſa Athanaſius populum ſibi commiſſum nō deſeruit. 633.
Perſecutionis grauis terror eccleſiæ iniectus, mortuo Conſtantio. 818.
Perſecutionem ſecundam in Christianos mouet Domitianus. 50.
Perſecutionem reuocare conatur Licinius. 222.
Perſecutionem ſublatam ſequitur inter epiſcopos de dogmate diſſenſio. 844.
Perſecutione ab eccleſia ſublata, oppugnatur ab hæreſibus. 67.
Perſecutione in Christianos oborta, multi ab Idolis ad deum ſummum colendum conuertuntur. 145.
Perſecutione in Perſide excitata, Christiani à Romanis opem petunt. 571.
Perſecutione religio Christiana augetur. 822.
Perſecutione orta, Christiani omnes deum communiter ſupplices orant. 844.
Perſecutiones martyriáque multa in Gallia. 87.
Perſecutiones in Christianos ingruentes. 277.
Perſecutionibus eccleſia creſcit. 715.
Perſecutoribus ſublatis, eccleſiæ pax. 207.
Pertinacia Macedonianorum. 882.
Pertinax Seuero in imperium ſucceſſit. 110.
Perturbator vitæ humanæ dæmon execrabilis. 1023.
Peruerſitas hominum impedimēto fuit Christi doctrinæ. 351.
Peſtis luctuoſa Hieroſolym. 42. & 43. & 44.
Peſtis, & fames duo tela mortis. 200.
Peſtis ſæuiſſima fame illæſos necat. 200.
Peſtis oberrare repente cœpit. 199.
Peſtis ſub Iuliano, quæ ſuos ſecum aduexit morbos. 843.
Peſtis, cui nullum potuit inueniri remedium. 855.
Peſtis nata ex imbrium paucitate. 855.
Peſtis, quæ quindecim viguit annos continuata. 1007.
Peſte, cædibus, variiſque morbis exhauſta Alexandria. 150.
Peſtifer morbus ab Antiochia vniuerſum orbem inuaſit. 1006.

Petrus mira dei ope carcere liberatus. 27.
Petrus Apoſtolorum princeps Romæ verbum annunciat. 30.
Petrus Apoſtolorum princeps Simonem magum perſequens, Romam venit. 30.
Petrus, & Paulus Romæ martyrio coronati. 38.
Petrus, & Paulus Romanis primi verbum dei prædicarunt. 38. & 39.
Petrus Romæ in crucem actus. 39.
Petrus, & Paulus vbi docuerunt. 40.
Petrus vxorem ad necem raptam conſolatur. 58.
Petrus, & Paulus Romæ verbum prędicauerunt. 97.
Petrus Romæ epiſcopus. 111.
Petrus Romæ verbum dei prædicat. 121.
Petrus eccleſiæ caput. 128.
Petrus poſt Theonem Alexandriæ in epiſcopatum ſuccedit. 163.
Petrus ſeruus aulici martyr. 157.
Petrus monachus martyrium ſubiit. 180.
Petrus monachus per ignem animam deo reddit. 180. & 181.
Petrus Alexand. epiſco. martyr. 188.
Pietas Conſtantini Imperatoris. 179.
Petrus Alexandr. capite plectitur. 107.
Petrus Martyr Alexandr. epiſcopus. 224.
Petrus Martyr. 399.
Petrus Romam profugit hæreticos deuitans. 243.
Petrus carcere erumpens, Romam fugit ad Damaſum. 511.
Petrus Alexandrinus epiſcopus. 523.
Petrus, & Achillas epiſcopi Alexandriæ. 590.
Petrus Alexanddrię in eccleſia lector. 570.
Petrus Alexandrin. Baſilij ſucceſſor, 678.
Petrus epiſcopus à Baſilio morituro deſignatus. 678.
Petrus exturbatur, & Lucius Arianus inducitur. 678.
Petrus Baſilij, & Gregorij frater. 687.
Petrus, quem ſibi in epiſcopatum elegerat Athanaſius, in carcerem traditur, & Lucius Arianus fit epiſcopus. 855.
Petrus Alexand. epiſcopus clam è carcere elapſus ad epiſcopum Romanum fugit. 855.
Petrus Apoſtolorum princeps. 880.
Petrus Alexandriæ epiſcopus tempore Theodoſij Imp. 880.
Petrus Romanis religionem ab initio tradidit. 886.
Petrus Apoſtolus mortuum ſuſcitauit. 809.
Petrus Apoſtolus baſis, & fundamẽtum Catholicæ eccleſiæ, & fidei orthodoxæ. 951.
Petrus Apoſtolus eſt petra, & baſis eccleſiæ Catholicæ, & fidei orthodoxæ fundamentum. 965.
Petrus ex Iberia ortus, Maiumæ ciuitatis epiſcopus. 956.
Petrus Apoſtolus per Leonem Pontificem Romanum locutus eſt. 967.
Petrus Cnapheus eccleſia Antiochena expellitur. 975.
Petrus Mongus deligitur epiſcopus. 966.
Petrus Mongus Chalcedonenſe concilium damnans arguitur. 978.
Petrus Mongus homo fraudulentus, verſutus, & temporibus ſeruiens, minimè in vna perſtuit ſententia. 979.
Petrus Mongus monachos quoſdam, vt ſe purget, accuſat. 979.
Petrus Mongus purgat duo ſibi obiecta crimina. 979.
Petrus Mongus concilium Chalcedonenſe Anathemate dãnauit. 979.
Petrus Mongus vt hæreticus epiſcopatu pellitur. 980.
Petrus Mongus excitat ſchiſma Alexandriæ quare. 981.
Petrus Mongus filius tenebrarum declaratus. 981.
Petrus Damaſci epiſcopus. 987.
Petrus Hieroſolym. poſt Heliam epiſco. 1012.
Petri, & Philonis congreſſus Romæ. 30.
Petri, & Pauli trophæa. 38.
Petri & Pauli inſcriptio in cœmeteriis Romæ adhuc manet. 38.
Petri, & Pauli Caius meminit, quòd Romæ fuerunt. 38.
Petri acta, euangelium, prędicatio, Apocalypſis non recepta. 40.
Petri Epiſtolæ, de quarum altera dubitatur. 40.
Petri, & Pauli ſectatores, & diſcipuli. 40.
Petri interpres Marcus. 64.
Petri Euangelium. 120.
Petri Apocalypſis. 121.
Petri, & Pauli cur multi cognomines fuerunt. 155.
Petri Martyris feſtum annuũ, & miſſæ ſacrificium Alexandriæ. 754.
Petri Apoſtoli ſedes Romana duobus præſulibus gubernari non debet. 801.
Petri, & Pauli in honorem regia extructa. 913.
Petri, & Pauli traditione eccleſia Romana vtitur. 892.
Petri reuelatio legebatur die Paraſceues. 893.
Petri Mongi epiſtola ad Acacium Conſtantinop. epiſcopum. 979.
Petrum, & Paulũ Dionyſius Corinthi epiſcopus teſtatur Romæ martyrio donatos fuiſſe. 38.
Phalanges, & currus armatorum in aëre viſi. 47.
Phallos per medium forum geſtatur in ludibrium. 533.
Phenneſi, & Proconneſi metalla. 682.
Pheno caſtellum. 675.
Phileas Epiſcopus. 170.
Philargyria Iuſtiniani. 1007.
Philippicus in Ioannis locum ſuffectus. 1027.
Philippicus dux exercitus denuo recipitur. 1031.
Philippici ducis munus capeſſit Priſcus. 1028.
Philippus Diaconus Samaritanis dei verbum diuulgauit. 22.
Philippus Simonem magum doctrina, & dicendi vi ad ſe pellexit. 22.
Philippus Diaconus Hierapoli obiit. 58.
Philippus Apoſtolus cum filiabus Hierapoli commoratus. 63.
Philippus Gortynenſis epiſcopus. 83.
Philippus Imperator Epiſcopo morem geſſit. 131.
Philippus Imperator primus Chriſtianus. 131.
Philippus Imperator imperium Eccleſiæ ſubiit. 131.
Philippus presbyter omnium humanarum diſciplinarum peritus. 578.
Philippus præfectus Imperat. Arianus. 625.
Philippus Macedo erga Theopompum qualis. 716.
Philippus, & Deci⁹ Imperatores idololatræ ab hoſtibus perempti. 993.
Philippi quatuor filiæ prophetiſſæ. 58.
Philippi altera filia virgo Epheſi mortem obiit. 58.
Philippi presbyteri ſcripta. 578.
Philippi Chriſtiana hiſtoria. 577. & 578.
Philippi filiæ ſuſcitauerunt mortuum Hierapoli. 899.
Philo & Chriſtianorum & gentilium literaturæ elegantia principem locum obtinuit. 24.
Philo Iudæus, Caio Imperante, floruit. 24.
Philo in Platonica, & Pythagorica Philoſophia excelluit. 24.
Philo in diuinis, & patriis literis educatus. 24.
Philo Iudæus quinque libris Caij Imperato. iniurias in deum

Philo paratus tueri ſuos ab Imperatore irato interpellatur. 25.
Philo Pythagoreus tradit Hebræorum præſtantiſſimos vitam monaſticam degiſſe. 729.
Philonis ad Caium Imperatorem Romam legatio. 24.
Philonis eruditio. 24.
Philonis libellus de virtutibus. 25.
Philolonis verba notanda. 25.
Philonis, & Petri congreſſus Romæ. 30.
Philonis opus elaboratum eccleſiæ canones complectens. 30.
Philonis ſcripta. 33.
Philonis ſcripta in Romana bibliotheca repoſita. 34.
Philocumbus, non philoſophus eſt Creſcens. 77.
Philodoxus Creſcens, non philoſophus. 77.
Philoromus vir ſenatorius illuſtris martyr. 170.
Philoſophię, legum, iudiciorum, virtutis nomen priſci homines non tenuerunt. 5.
Philoſophus conuerſus ad fidem in concilio Nicæno ad verba plenè diuina Confeſſoris. 225.
Philoſophus is ſolus, qui ſeipſum noſcit. 368.
Philoſophus Tyrius. 616.
Philoſophi, & dialectici in Concilium Nicænum conueniunt. 225.
Philoſophi inter ſe magno, aliorúmque damno diſſentientes fuerunt vnde. 347.
Philoſophi vnius diſciplinæ conſentiunt. 404.
Philoſophi deum nouerunt. 491.
Philoſophi veritatem nouerunt, quam Deus eis patefecerat, rei ergò ſunt. 491.
Philoſophi Gentiles propè extincti ſunt, ob præclaram monachorum diſciplinam, & vitam. 872.
Philoſophi permulti à Valente interfecti, qui de eius ſucceſſore diuinationem inſtituiſſent. 872.
Philoſtratus demiratur peſtem, quæ ſua ætate viguit quindecim annos continuata. 1007.
Philotheus hiſtoria Theodoreti inſcripta. 685.
Philoxenus Xenaias vocatus. 985.
Philomena nomine virgo dæmonio quodam agitata dicebat prophetias noſtras ſpiritu contrario, & ſibi repugnante editas, cuius mulieris ſententiæ Apelles obſecutus. 100.
Phlaubitas Gotthorum dux ſtrenuus. 905.
Phœnicia Libaneſienſis. 1028.
Phœniciam maritimam terræ motus conquaſſauit. 1009.
Phœnices filios ſacrificabant. 386.
Photinus, & eius præceptor Marcellus filium Dei ſolum hominem eſſe affirmarunt. 445.
Photinus Sabellianus hæreticus abdicatur epiſcopatu. 460.
Photinus confeſſioni fidei ſubſcribere non vult, ſed ad diſputationem prouocat. 462.
Photinus diſputatione à Baſilio vincitur & damnatur. 462.
Photinus hæreticus exulans librum Græcè, & Latinè ſcripſit. 462.
Photinus hæreticus ſcripſit contra omnes hæreſes, dum ſuum dogma diuulgare laborauit. 462.
Photinus epiſcopus hæreticus 459.
Photinus, eiúſque hæreſis. 792.
Photinus filium Dei ante ſecula generatum fuiſſe, & extitiſſe negauit. 792.
Photinus Arianus exilio damnatus, ac libros latinè & Gręcè de dogmate ſuo & aliorum defendendo ſcripſit. 793.
Photius epiſcopus Tyri. 970.
Phranitas Conſtantinopol. fit epiſcop. vbi quatuor menſes vixit, & è vita migrauit. 982.
Phritigernes Gotthorum dux. 522.
Phritigernes Gotthorum partis vnius dux alteram vicit, Athalarico duce hoſtium in fugam verſo. 874.
Phritigernes vnius Gotthorum partis dux, alterius Athalaricus. 874.
Phryx adoleſcentulus per laſciuiam à deo raptus. 940.
Phryges per aro iurant. 519.
Phryges, & Galatę morem Sabbatii de Paſchate celebrando ſunt amplexi. 891.
Phrygum, & Paphlagonum temperantia. 519.
Piammon monachus, & ſacerdos ſacrum faciens, vidit circa ſacram menſam ſtantem angelum Dei 865.
Pictaui oppidum Aquitaniæ. 830.
Pictores quo modo occaſionem depingunt, & effingunt. 983.
Pierius presbyter Alexand. 162.
Pietas ſancta Soteris epiſcopi. 82.
Pietas Galieni Imperatoris. 152.
Pietas militum Chriſtianorum, & conſtantia. 167.
Pietas Imperatoris Conſtantii. 189.
Pietas Maxentii, & tyrannis. 189.
Pietas Conſtantii Imperatoris, & placida mors. 193.
Pietas, & religionis diſciplina ab Oriente ſunt egreſſa. 295.
Pietas vera eſt vera mater. 392.
Pietas ſummæ diuitiæ. 424.
Pietas eſt verus Imperatoris ornatus. 716
Pietas, & in egentes miſericordia amplitudinis & celebritatis Conſtantinopolitanæ vrbis fuit cauſa. 743.
Pietas erga Deum prodenda non eſt. 833.
Pietas ſola regibus ad ſalutem ſufficit. 923.
Pietatis officio Seleucus meruit ad martyrium vocari. 183.
Pietatis armis ſeruatus Conſtantinus. 221.
Pietatis laudes. 359.
Pietatis veræ cultus præmio non caret. 360.
Pietatis proditio omni cruciatu acerbior. 681.
Pietatis Pulcheriæ argumenta. 923.
Pietatem veram auaritia prodit. 660.
Pietatem Imperator armis oppugnat, tyrannus eandem defendit. 699.
Pilatus Iudeæ regnum decem annos obtinuit. 16.
Pilati tabula vnà cum tribus crucibus eſt reperta. 421.
Pietate ſublata, Imperatoris fortitudo nihil eſt, nec exercitus, nec apparatus reliquus. 923.
Pietate ſola ſeruatum Honorii Imperium. 931.
Pietate omni ornatus Conſtantinus Imp. victor maximus. 992.
Pii non niſi cum affliguntur ab impiis. 235.
Piorum exilia. 278.
Piorum libera confeſſio. 681.
Pior adoleſcens Monaſticæ ſe addixit, ac ſpopondit neminem ex ſuis ſe aſpecturum. 867.
Pior monachus aqua amara potionis loco ad extremum vitæ diem vſus eſt. 867.
Pior monachus precibus ex arido loco aquam erumpere fecit. 867.
Pior ſororem occluſis oculis eſt allocutus, quòd ſpoponderat deo ſe neminem ex ſuis viſurum. 867.
Pius loco Hygini Romæ pontificatum obtinet. 70.
Pilatus pulſo Archelao rex Iudææ. 16.
Pilatus Tiberii Cæſaris imagines in vrbem Hieroſolym. noctu inuexit. 25.
Pilatus propria manu ſibi mortem conſciuit. 26.
Pilatus theſaurum ſacrum in aquæ ductus conſumit. 26.

Pietatis ſtudioſos quantis muneribus, & honoribus afficit deus. 660.
Pilati mors non ſine numinis vindicta. 26.
Pilati exemplum. 669.
Pilatum ſibi conſciuiſſe manus Græci in ſuis Olympiadibus ſcribunt. 26.
Placida Theodoſii Magni filia. 521.
Placida Imperatoris filia capta famulatur. 955.
Placilla Imperatrix orthodoxa. 881.
Placilla Imperatrix cohibet Imp. Theodoſium ab Eunomii hæretici colloquio. 881.
Placillæ Apophthegma. 702.
Placillæ pietas planè diuina. 702.
Placillæ ſtatua Antiochiæ à plebe deturbata in ſeditione. 702.
Placitus Antiochiæ epiſcopus. 772.
Pluto, & mors cur deorum falſorum poſtremus. 372.
Plato Moſis continentiam ſibi propoſuit. 354.
Plato duas eſſentias numero diſtinxit. 347.
Plato primus hominum mentes à ſenſibus abduxit. 347.
Plato ſe quodam modo redarguit. 347.
Plato excellentißimus apud philoſophos. 496.
Plato non ſolùm pius ſed etiam ſupra hominem putandus eſt. 496.
Plato ſecundam & tertiam cauſam principium non habuiſſe affirmat. 565.
Plato Socratis amicus in Aegyptum contendit, vt vrbes & inſtituta, & eorum cognoſceret mores. 759.
Platonis libros Origenes ſemper habebat in manibus. 124.
Platonis ſententia de Deo. 347.
Platonica, & Pythagorica philoſophia Philo excelluit. 24.
Plinthæ viri conſularis opera Arianorum diſſenſiones compoſitæ. 891.
Plinius iunior ad Traianum de Chriſtianis. 60.
Plinius valde commotus ingenti martyrum numero. 60.
Pluuia Chriſtianorum militum precibus, ſiti exercitu pereũte, impetrata. 95.
Pluuia de cœlo tam violenta lapſa, vt fluuiorum inſtar præcipitaretur per tres, aut quatuor dies. 960.
Pluuia violentia montes in planiciem depreßit. 960.
Plutarchus, & Heraclas eius frater mortem martyrio oppetiuit. 115.
Plutonis appellatio. 372.
Pœna grauißima ab angelis ſanctis affectus Natalius confeſſor ad hæreſin doouolutus, inde reſipuit. 112.
Pœna diuina Aurelianum occupauit parantem literas ſubſcribere contra Chriſtianos. 159.
Poema inſcriptum Gainia ab Euſebio ſcholaſtico. 549.
Pœna diuina in Gentiles, qui Cyrilli iecur deguſtauerant. 655.
Pœna diuina in Iulianum auunculum, qui ſtercus per os egerit. 657. & 658.
Pœna diuina in Felicem tyrannum cœlitùs immiſſa horribilis, & eius interitus. 658.
Pœna diuina in Valentem in Baſilium edictum ſcribentem. 678.
Pœna diuina ei inflicta, qui calumniis affecerat Aphraatem monachum. 685.
Pœna diuina in belligerantes contra Chriſtianos. 712.
Pœna diuina in blaſphemum Perſam Gororanem quanam. 713.
Pœna diuina in fures, quos diuinitùs conſtrictos Spiridion ſoluit. 727.
Pœna diuina in furem, qui Spiridionis liberalitatis facilitatem fraudauerat. 728.
Pœna diuina in Iulianum auunculum ſacrilegum, quòd vaſa ſacra eccleſiæ diripuiſſet. 825.
Pœna diuina in eccleſiæ inſultantes, miſeráque eorum mors. 825.
Pœna diuina in filium Valentis eiúſque vxorem, in Baſilium inſidias parantis. 853.
Pœna diuina in Valentem Imp. quòd eccleſias non reddiderit Chriſtianis. 877.
Pœna diuina in tyrannum Andragathium, & Maximum. 887.
Pœna diuina in mendicum, qui ſe mortuum ſimulabat, vt ab Epiphanio pecunias extorqueret. 899.
Pœna diuina in aduerſarios Ioannis Chryſoſt. 921.
Pœna diuina in domum Ioæ regis, quòd Zachariam prophetam occidiſſet. 932.
Pœna diuina Neſtorium, vt Arium, ex improuiſo opprimit. 937.
Pœna diuina periuria tria punita. 118.
Pœna diuina vrbs in Perſide ſolo æquata, quod Chriſti fidem ſuſcipere noluiſſet. 752.
Pœnas luit ancilla, quę Athanaſium aduerſariis in ciſterna latentem indicârat. 236.
Pœnas diuinitùs mißas luit Iulianus. 663.
Pœnas pro ſceleribus etiam in hac vita Valens tyrannus luit. 688.
Pœnas pro ſceleribus Vitalianus tyrannus perſoluit. 995.
Pœnitentia Maximinus Imperat. eccleſias ædificare maturat. 277.
Pœnitentia admirabilis, & palinodia Chriſtianorum deceptorum Iuliani fallaciis. 660.
Pœnitentia Theodoſii admirabilis. 701.
Pœnitẽtia inſignis quorundã Chriſtianorũ, qui à Iuliano decepti, diis ſacrificauerant. 834.
Pœnitentia, & confeßio peccati Eleuſii. 848.
Pœnitentia grauis Theodoſii. 897.
Pœnitentiæ ſententia Ioannis Chryſoſtomi. 560.
Pœnitentiæ ritu ſublato, vitæ maior ſecuta eſt corruptela. 889.
Pœnitentiam agentes peccatores vide. 131.
Pœnitentiam peccatoribus nullam relictam eſſe Nouatus aſſeruit. 136.
Pœnitentiam Nouatiani tollentes, benignitatem dei claudebant. 560.
Pœnitentiam debitam pro peccatis vterque Apollinarius egit, cur. 861.
Pœnitentiam agens Macarius ob homicidiũ non tamen voluntariè factum, triennio ſub dio degit. 865.
Pœnitentiam agit Theodoſius Ambroſii præcepto. 897.
Pœnitentia purgatos Eulogius ad myſteria admittebat, non antè. 864.
Pœnitentiarius presbyter erat vir ſpectabilis, ſecretorum tenax, & ſapiens. 889.
Pœnitentiarius presbyter à Nectario ſublatus. 889.
Pœnitentiarius presbyter qua occaſione ſublatus. 535.
Pœnitentiarius ſacerdos quandiu, & apud quos remanſit. 535.
Pœnitentiarii presbyteri inſtitutio. 889.
Pœnitentiarii presbyteri, qui in ſingulis eccleſiis pœnitentiæ præerant, vnde. 535.
Pœnitentiarii presbyteri tollendi conſilium Eudæmonis improbatur. 535.

Pœnitentiario

Pœnitentiario presbytero Romana eccleſia maximè eſt vſa. 889.
Pœnitentiario etiam omnes ſectæ præter Nouatianos, vſæ ſunt in hunc vſque diem. 889.
Pœnitentiario Occidentales eccleſiæ ſolicitè ſunt vſæ. 889.
Pœnitentiario ſublato, ſecuta eſt vitæ maior corruptela. 889.
Pœnitentis inſigne exemplum. 53.
Pœnitentium manifeſtus locus eſt eccleſia Romana. 889.
Pœnitentium ritus in Occidentalibus eccleſiis. 889.
Pœnitentibus epiſcopis, qui Dioſcori partes ſecuti erant, venia data. 965.
Pœnitentibus, quamuis frequenter deliquerint, veniam dare Deus iuſſit. 189.
Poetæ ait, aures nō cera, ſed ratione ſermonis ſuperuacanei obturandas eſſe. 8024.
Poetis an credendum. 348.
Poetis liberum eſſe mentiri. 348.
Poetas aliôſque Gentilium ſcriptores perdiſcere Chriſtianos Iulianus vetuit. 835.
Poeticæ proprium, veritatis aliquantum ſibi ſurripere. 348.
Poeticarum fabularum authores, & ſectatores inſectatur Cōſtantinop. Imp. 348.
Polybius Trallianus epiſcopus. 61.
Polycarpus Apoſtolorum familiaris Smyrnenſis epiſcopus. 60.
Polycarpus ea ſemper docuit, quæ ab Apoſtolis didicerat. 72.
Polycarpus martyrio ceſſit è vita. 72.
Polycarpus quo tempore martyrium paſſus. 72.
Polycarpus Romam venit. 72.
Polycarpus Smyrnenſis epiſcopus ab Apoſtolis deſignatus. 72.
Polycarpus vtitur Petri priori epiſtola. 72.
Polycarpus triduo ante martyrii ſui genus præuidet ſomno oppreſſus. 73.
Polycarpus, à ſe quærentibus copia data effugere noluit, martyrio flagrans. 74.
Polycarpus ad ſupplicium quæritur. 74.
Polycarpo in ſtadium martyrii ingredienti vox cœlitùs edita. 74.
Polycarpus octoginta ſex annos Chriſto inſeruiuit. 74.
Polycarpus Chriſtianorum pater. 75.
Polycarpus deorum falſorum euerſor. 75.
Polycarpus in martyrio profeſſus eſt, ſe Chriſtianum eſſe. 75.
Polycarpus non terretur propoſitis ſuppliciis. 75.
Polycarpus gladio confoditur. 76.
Polycarpus illæſus ab igne. 76.
Polycarpus propheta pius. 76.
Polycarpus Smyrnæ martyrium obiuit. 76.
Polycarpus Ioannis Apoſtoli auditor. 106.
Polycarpus cum Ioanne Apoſto. & reliquis Apoſtolis multum conuerſatus. 110.
Polycarpus Ioannis Apoſtoli auditor. 110.
Polycarpus Smyrnæ epiſcopus. 538.
Polycarpi ad Marcionem hæreticum lepidum & ſapiens reſponſum. 72.
Polycarpi epiſtola ad Philippenſes. 72.
Polycarpi martyrium ex epiſtola eccleſiæ Smyrnenſis. 73.
Polycarpi preces aſsiduæ pro eccleſia. 73.
Polycarpi viſum per ſomnium. 73.
Polycarpum quærentes miſerentur. 74.
Polycarpi, & Proconſulis dialogiſmus. 74.
Polycarpi oratio in martyrio exiſtentis. 75.
Polycarpi rogum conſcenſuri mira conſtantia. 75.
Polycarpi corpus cur igni eripere optabant Chriſtiani. 76.
Polycarpi oſſa ſtudioſè collecta. 76.
Polycarpi auditor Irenæus. 96.
Polycarpi familiaris Irenæus. 606.
Polycarpo Herodes & Nicetes Cæſari ſacrificare fruſtrà ſuadent. 74.
Polycarpum vidit Irenæus. 72.
Polycarpum Herodes, & Nicetes à martyrio fruſtra auocare ſtudent. 74.
Polycarpum poſcit populus ad cædem. 75.
Polycarpum vidiſſe ſe fatetur Irenæus. 106.
Polychronius Apamenſis epiſcopus Theodori frater. 715.
Polychronii presbyteri diligentia & opera eſt repertus 40. martyrum loculus. 914.
Polycrates præfuit in ſynodo de Paſchate celebrando habita. 108.
Polycrates ad Victorem Romanum de Paſchate celebrando ſcribit. 108.
Polycrates eccleſiæ Epheſinæ epiſcopus. 58.
Polycratis epiſtola. 28.
Polycratis epiſtolæ de Paſchate celebrando Aſiani epiſcopi ſubſcribunt. 109.
Pompa ſolennis in transferendis Babylæ, & aliorum martyrum reliquiis. 656. & 657.
Pompa in martyrum reliquiarum inuentione. 925.
Pompa, in qua reliquiæ Ignatii martyris à Chriſtianis per vrbem deferuntur curru. 943.
Pompeius Hieruſalem expugnauit. 11.
Pompeius res ſacras polluit. 11.
Pompeius, & Hypatius tyrannidem affectantes capite mulctati, & in mare proiecti mandato Iuſtiniani. 999.
Pompeiopolis in Paphlagonia. 471.
Pontianus pontifex 17. Romanus. 126.
Ponticus adoleſcens tormentis variis martyrium abſoluit. 93.
Pontifex magni Dei, ſermo æternus Dei vnigenitus. 364.
Pontificem Rom. Conſt. Imp. vult Cypriani cauſam iudicare. 218.
Pontifices, & ſacerdotes ſimulachrorum à Maximino creantur. 196.
Pontificum Romanorum enumeratio. 96.
Pontificatum Rom. Apoſtoli Lino tradiderunt. 96.
Populus noluit de dogmatis religionis diſſerere, ſed veritatem credidit. 855.
Populus mori citius ſtatuit, quàm Ambroſium epiſcopum ſuū deſerere. 886.
Populus Chriſto conſecratus. 934.
Populi impetus nunquam ſine ſanguine ſedatur. 568.
Populi maxima pars veram, ſanámque doctrinam tuebatur. 645.
Populi in Anaſtaſium Imp. magna ſeditio, quòd hymno triſagio quidquam addere voluiſſet. 994.
Populi Conſtantinopolitani furor in iudices propter nimis leue in idololatras iudicium. 1023.
Popularis morbus, qui annos 52. orbem vniuerſum exhauſit. 1006.
Porphyrius libros in Chriſtianos edidit. 123.
Porphyrius Origenem conuiciis inſectatur. 123.
Porphyrius de Origene. 123. 124.
Porphyrius neſarios libros contra religionem Chriſtianam edidit. 418.

Porphyrius Iulianus reliquíque prophani cur in Chriſtianos ſcribere auſi. 496.
Porphyrius Chriſtianiſmum profeſſus, qua occaſione reſilnerit & contra ſcripſerit. 497.
Porphyrius, tanquam Deus, inuocatus. 498.
Porphyrius vitã Socratis philoſophi grauiter perſtringit. 496
Porphyrius Alexandrinus epiſcopus. 566.
Porphyrij calumniæ in Ammonium, & Origenem. 124.
Porphyrii iniuria in Origenem, & Ammonium conuincitur. 124.
Porphyrii Pamphili famuli crudeliſsimum martyrium. 182.
Porta ſanctuarii ſponte aperta 47.
Portæ Italiæ. 895.
Portentum in Ioannis Baptiſtæ templo. 897.
Potamiæna virgo martyr. 116.
Potamiæna virgo, & martyr quid Baſilidi promiſerit poſt mortem. 117.
Potamiænæ virgini martyri ſceleſta conuitia illata. 117.
Potamiænæ martyrium. 117.
Potentiorum & Cleri in Ioannem Chryſoſt. odium. 908.
Poteſtates à Deo conſtitutæ. 74.
Pothini Lugdunenſis epiſcopi martyrium, & robur ſenectutis eius. 90.
Potionis loco aqua amara Pior monachus vſus eſt ad extremum vitæ diem. 867.
Potus aqua. 33.
Placilla Imperatrix diuinas leges ſemper in memoriam Imperatori redigebat. 702.
Præceptores Clementis Alexandrini. 99.
Præceptores filiis præficit Conſt. Imp. 334.
Præceptum homini Chriſtiano ſaluberrimum. 731.
Præcepto Dei vita inſtituenda eſt. 352.
Pręcepta Dei facere, eſt regula ad perfectionem ducens. 485.
Pręcepta Dei adeò certa, vt Iudęi pro illis, ſi opus ſit, vitam profundere non dubitent. 49.
Præcepta diuina exequi, à Deo tributum. 351.
Prædicant rex, & regina Chriſtum ſuis ſubditis. 231.
Prędicat Chriſtum mulier apud Iberos. 231.
Prædicabat ſemper Ioannes verbum Dei ſine ſcriptis. 54.
Prędicandi euangelii initium. 16.
Prædicatores verbi vetantur munera accipere. 104.
Prędicatoribus doctrina ſua Montanus ſalaria ſuppeditat. 104.
Prædicatores euangelii negligenter non ſunt audiendæ. 329.
Prędicationes patrum, illis in eccleſia docentibus, excipere moris fuit. 922.
Prędicit Iuſtinus martyr mortem ſuam. 77.
Prædicebat futura Zoſimas à cibis abſtinens. 996.
Prędicunt quidam futura. 97.
Prędixit Didymus Iuliani mortem, dixítque fabri filium ei arcam ad mortem parare. 843.
Prędictio mortis Valentis Imp. tyranni. 688.
Prędictiones dirę Chriſti in Iudęos. 46.
Prędicta fames toto orbe ab Agabaro. 26.
Prędones, eorúmque ſæuitia. 44.
Pręfectura Mauricio traditur adempta Iuſtiniano. 1023.
Pręfectus Edeſſæ Imperatoris repreſsit inſaniam, commiſeratus Chriſtianorum ad martyrium alacritatem. 245.
Pręlium fœlix Iuliani cum Perſis. 841.
Pręlium nocturnum inſtituit Choſroes rogo ingenti accenſo. 1021.
Pręlio graui commiſſo cum Perſis Romani nobiles proſtrauerunt. 1027.
Pręmia proponuntur ei, qui Athanaſii deferat caput. 236.
Pręſagium de cæde Iuliani. 842.
Pręſcientia futurorum neque malum, ſi eas quis ignoret, neque beatum, ſi quis eas pręſciat, efficit. 731.
Pręſciri non poteſt ſtudio humano, quod eſt à Deo decretum. 872.
Præſentes duces vocati. 995.
Pręſidiis nudatam, & ciuibus deſertam Melitinam ciuitatem Choſroes inuadit. 1009.
Pręſignificauit Simeones monachus terrę motum. 1009.
Praſinorum factio. 1008.
Pręſtigiator impius Anatolius, & infinitis inuolutus ſceleribus eſt repertus. 1023.
Præſtigię Theotecni hominis vafri. 196.
Præſtigię horrendę. 270.
Præſtigię apud Caras poſt interitum Iuliani deprehenſæ. 664.
Præſtigię, & illuſiones nefandiſsimę gentilium ſacerdotum. 705.
Præſtigiarum magicarum commenta. 190.
Prauitas ex libera voluntate naſcitur. 345.
Precatur Choſroes Perſa Sergium ſanctiſsimum martyrem. 1034.
Precatur nemo religioſè & ſanctè, qui non quod in optatis eſt, aſſequatur. 362.
Precandi formulam præſcripſit militibus Imp. Conſt. 326.
Precandi gratia, ad loca ſacra eundi conſuetudo. 792.
Precandum contra hęreticos deploratos exemplo. 610.
Precatio Macarii epiſc. Hieroſolym. de cruce domini diſcernenda. 228.
Precatio iuſta, res planè inexpugnabilis. 362.
Precatio Alexandri in Arium. 435.
Precationes ad Apoſtolorum gloriam offerendę. 337.
Precationes in coniugatorum ædibus fieri vetuit Euſtathius. 475.
Precem noſtram, & miſericordiam ſuam Deus non auertit à nobis peccatoribus. 458.
Preces ſanctorum pro viuis. 117.
Preces pro defunctis in eccleſia. 340.
Preces Conſtantino ſuę Dei opem tulerunt. 362.
Preces manibus eleuatis fiunt. 362.
Preces Theodoſii Imp. tantùm potuerunt, vt aduerſariorum tela in eos retorquerentur. 543.
Preces pro defunctis fiunt. 576.
Preces pro defunctis, exemplo. 712.
Preces martyri Euphemię funduntur. 949.
Preces pro Imperatoribus. 951.
Preces adhibuit imagini virginis deiparę in carcere Anatolius. 1023.
Precum, & epularum communio inter martyres. 136.
Precum virtute Deus hominibus opem fert. 362.
Precibus militum pluuia, & victoria comparata. 95.
Precibus, & manuum impoſitione diaconus Matthias deſignatus. 21.
Precibus Aſterii fraudes diaboli retecta, & repreſſa. 148.
Precibus captiuę apud Iberos columna erigitur, quę vi nulla aut arte moueri poterat. 424.
Precibus magorum doli deprehenduntur. 566.
Precibus aſsiduis ſe defigebat capta apud Iberes quędam mulier. 617.
Precibus pueri miraculum factum. 658.
Precibus Protogenes morbum depellebat. 676.
Precibus monachi dies, noctéſque ſe defigunt. 945.

Precibus in arido loco aquam erumpere fecit Pior monachus. 867.
Precibus morbos pellebat Moſes Libycus monachus. 867.
Precibus, ieiuniis, & hymnis magnam vitæ partem monachi conſumebant. 871.
Precibus communibus in templo Conſtantinop. mulier grauida reuixit, & fœtus. 881.
Precibus Donati epiſco. fons erupit. 898.
Precioſis lapidibus, auróque multo exquiſitè elaboratam crucem mittit ad Gregorium epiſco. 1034.
Presbyter Lugdunenſis Irenæus. 95.
Presbyter Arianus ſimulatus Conſtantiam Conſtantini Imp. ſororem & Imp. ipſum circumuenit. 132.
Presbyter nemo eſſe poterat, qui in lecto ob morbum eſſet baptizatus. 138.
Presbyteros ad ſe venire rogat Serapion in lecto iacens ob morbum. 139.
Presbyter non concionatur Alexandriæ. 359.
Presbyter quidam primarius Alexand. falſo accuſatur à Theophilo. 552.
Presbyter pœnitentiarius confeſſos abſoluebat. 889.
Presbyter pœnitentiarius erat ſpectabilis, ſecretorum tenax, & ſapiens. 889.
Presbyter pœnitentiarius à Nectario ſublatus. 889.
Presbyteri pœnitentiarij inſtitutio. 889.
Presbytero pœnitentiario Romana eccleſia maximè eſt vſa. 889.
Presbytero pœnitentiario ſublato, vita ſecuta eſt maior corruptela. 889.
Presbyteri coma abraſa fiebant. 983.
Presbyteri mulierum conuerſatione pietate exciderunt. 159.
Presbyteris non licebat egredi quocunque vellent. 138.
Priapus. 385.
Priapos Theophilus epiſcopus in publicum ridendos proferebat. 877.
Primarium concilium Chalcedonenſe. 968.
Primitiæ offerri diis Gentilium à Iuliano iubentur. 833.
Primus homo, neglecto Dei mandato, in caducam vitæ conditionem decidit. 4.
Princeps quis vocatur. 367.
Principibus etiam iniquis obediendum. 673.
Principatus cupiditate Montanus in hæreſin lapſus. 102.
Principatus mundani moleſtia, & apparatus vanitas. 368.
Principium quod habet, habet & finem. 343.
Principium, quod in tempore exiſtit, appellatur ortus. 343.
Principium æternæ naturæ iam in tempore ſumptum. 350.
Principia duo hæretici quidam, vt Marcion, induxerunt. 1010.
Pioris monachi dictum præclarum. 522.
Priſcilla prophetiſſa Montani aurum, argentum, veſtes pretioſas accipiebat. 104.
Priſcillæ dæmonem Sotas eiicere conatus, non permittitur. 106.
Priſcillam, & Maximillam duas mulieres hæreticas hæretici Montaniſtæ prophetiſſas vocabant. 101.
Priſcillam Montani virginem appellabant Montaniſtæ, quæ maritum deſeruerat. 104.
Priſcus rhetor, & hiſtoricus. 953.
Priſcus rhetor res ab Attila Sytharũ rege geſtas ſcripſit. 943.
Priſcum ciues Edeſſæ reddere noluerunt. 1028.
Priuato non licet publicis ſuperſtitionibus vim afferre. 713.
Priuilegia magni feſti. 33.
Priuilegia Romæ, & Conſtantinopoli præ cæteris Conſtantinus eximia reliquit. 769.
Probabilitas à rerum veritate abducit. 347.
Probatium Eunuchum Arianæ ſectæ anteſignanum Euzoius Antioch. epiſc. conſtituere laborauit. 845.
Probianus pedum dolore liberatus miraculo. 744.
Probitatem hominum Deus amplectens, ſemper illis largitur miſericordiam. 362.
Probus vir conſularis. 531.
Probus Maximum fugit. 531.
Probus præfectus. 249.
Probus ſucceſſit Aureliano Imperatori. 159.
Proceſſio, & pompa ſolemnis in transferendis Babylæ, & aliorum martyrum reliquiis. 656. & 657.
Proceſſio, in qua reliquiæ Ignatij martyris curru deferuntur per vrbem. 943.
Proceſſione corpus Babylæ martyris Chriſtiani transferunt. 241.
Proceſſiones Arianorum qua occaſione ſublatæ. 551.
Proceſſiones authore Chryſoſt. in eccleſia. 551.
Proceſſiones, in quibus crucis ſigna argentea præcedebant. 908.
Proclus Phrygum erroris propugnator. 125.
Proclus presbyter. 577.
Proclus epiſcopus Maximiani epiſcopi corpus ad ſepulchrum adfert, funuſque celebrat. 585.
Proclus ab adoleſcentia lector in eccleſia fuit, ſcholáſque frequentauit. 586.
Proclus Attici epiſcopi ſcriba fuit. 586.
Proclus Conſtantinop. epiſcopus. 938.
Procopius martyr quemnam in Imperatores quatuor vnà regnantes, protulerit verſum. 170.
Procopius Palæſtinæ martyr primus. 171.
Procopius tyrannus. 501.
Procopius in pugna contra Valentem victor. 502.
Procopius rhetor, & hiſtoricus. 999.
Procopius ſcripſit Chriſtianos linguis exciſis locutos. 1000.
Procopius de Edeſſa, & Abgari literis mira, & ſancta mãdauit. 1005.
Procopij crura duabus arboribus inflexis diſtracta. 848.
Procopij, eiúſque proditorum interitus. 848.
Procopij contra Valentem expeditio. 848.
Procopium cepit Valens à ſuis proditum, ac nouis affecit ſupplicijs. 502.
Prodigalitas ingens Iuſtiniani Imp. 1007.
Prodigium mirum, & ſtupendum Ieſu Ananiæ filij. 47.
Prodigij calamitate dies obſcuratur. 292.
Prodigia ante pugnam. 280.
Prodigia ad aduentum Iuliani in Illyricum. 817.
Prodigia crebra ſub Iuliani Imperio. 843.
Prodigia ante Hieroſolym. excidium. 46.
Prodigioſum ſpectrum viſum. 47.
Proditorum Procopij miſerandus interitus. 848.
Proditorum Procopij interitus. 848.
Prophana, & ſacra ædificia Theopolis terræ motu proſtrata. 1029.
Prophetare crediti Montanus, Alcibiades, & Theodotus in Phrygia. 95.
Propheta ſummus patris inter prophetas Chriſtus. 7.
Propheta Agabarus famem fore vaticinatur. 24.
Propheta Quadratus. 62.
Propheta pius Polycarpus. 76.
Propheta nullus veteris & noui teſtamenti vt Montanus, ecſtaſi agitatus. 104.
Prophetam Montanum Montaniſtę vocant. 102.

Prophetæ Montaniſtarum. 102.
Prophetæ in ecſtaſi non prophetare ſolent. 103.
Prophetæ Montaniſtarum ſucceſſoribus carent, non autem eccleſia catholica. 104.
Prophetæ & martyris fructus explorãdus, an ex Deo ſit. 105.
Prophetæ Montaniſtarum coloribus comam tingunt. 105.
Prophetæ honorificè venerandi. 306.
Prophetæ, & Apoſtoli coacti de delendo Iuliani Imperio. 842.
Prophetarum antiquiſsimus Moſes. 3.
Prophetarum Montaniſtarum vita diſſoluta. 105.
Prophetarum de Chriſto vaticinationes. 718.
Prophetiſſæ Montani maritos deſeruerunt. 104.
Prophetia quouſque in eccleſia. 95.
Prophetia Montani qualis. 103.
Prophetia Zachariæ expleta de clauo crucis dominicæ freno adhibendo. 613.
Prophetia Moyſis finem conſecuta. 10.
Prophetia Iuliani monachi. 665.
Prophetia Benus Theonas monachi repleti. 864.
Prophetiæ donum Catholica eccleſia ad domini extremũ aduentum habebit. 104.
Prophetiæ falſæ Cataphrygum. 104.
Prophetiæ Maximillæ hæreticæ. 103.
Prophetiarum dona in eccleſia quouſque perſeuerarunt. 80.
Prophetica in eccleſia ſcientia. 97.
Propoſitio omnis habet vnũ ex quinque prædicabilibus. 489
Propriorum in Priſcum ducem militum impetus vnde. 1028.
Proterius in Dioſcori exulantis locum ſuffectus, vnde populi ſeditio. 953.
Proterius Archiepiſcopus occiditur. 956.
Proterius epiſc. ad venerandũ baptiſteriũ ſe recipiebat. 956.
Proterij epiſcopi corpus per totam ciuitatem raptatum. 956.
Proterius epiſcopus non à populo, ſed à quodam milite trucidatus. 956.
Proterij epiſcopi miſeranda cædes ab Alexandrinis facta. 956.
Proterij epiſcopi more beluarum viſcera Alexandrini deguſtarunt. 956.
Proterij epiſcopi necis cauſa epiſcopi Aegypti ad Leonem epiſcop. Rom. ſupplicationem mittunt. 956.
Proterij Archiepiſcopi cineres in ventum ſparguntur. 957.
Protogenes ſcriba vir admirabilis ludum literarum in exilio aperit. 676.
Protogenes epiſcopus monaſticũ viuẽdi modũ ſecutus eſt. 870.
Protogenis miracula. 676.
Prouerbium amicitiæ. 151.
Prouerbium notatu digniſsimum. 115.
Prouerbium in Medos. 494.
Prouerbiũ, pennis noſtris percellimur, dicebat Iulianus. 656.
Prouerbia Salomonis. 81.
Prudentia Amphilochij epiſcop. quæ eſt vſus in reuocando Theodoſio ab Arianiſmo. 699.
Pſallendi modus. 33.
Pſalmos in tranſlatione reliquiarum Babylæ martyris ordiebantur hi, qui canere accuratè nouerant. 837.
Pſalmiſtas Chriſtianos Iulianus torqueri iubet. 493.
Pſathyrianus Pſalthyropola, id eſt, placentarum venditor. 541.
Pſalthyriani, ſiue Gothici hæretici. 891.
Pſathyrianorum hæreticorum origo, & opinio. 541.
Pſathyrianorum hæreticorum diuiſio. 541.
Pſephium quis locus. 949.
Pſeudomartyr Alexander. 105.
Pſeudomoyſes Damon aliquis eſſe putatur. 585.
Pſeudomoyſes Cretenſis Iudæis multis author interitus. 584.
Pſeudopropheta Aegyptius cum ſociis diſsipatus. 35.
Pſeudopropheta Aegyptij mentio fit in actis apoſtolorum. 35.
Prochotrophium nomine Baſilias à Baſilio epiſcopo extructũ. 871.
Ptolemæus conſtanter Chriſtum eſt confeſſus. 78.
Ptolemæus in ſacris literis magiſter. 78.
Ptolemæus literis ſacris magiſter martyrio coronatur. 79.
Ptolemæus Lagi librorum omne genus coaceruari curauit. 98.
Ptolemæus Lagi filius ſacros libros in Bibliothecam aſſeruari curauit. 98.
Ptolemæorum in Aegypto dominatus in mortem Cleopatræ poſtremò deſiit. 10.
Publia diaconiſſa, et de ei9 diuina in loquẽdo libertate. 660
Publia chori virginum magiſtra mandato Iuliani vtraque verberatur mala, & gena. 661.
Publiæ nobilis matronæ, Ioannis Antiocheni matris, in propitenda fide conſtantia. 661.
Publicam vecturam equis tantum fieri ſtatuit Iulianus. 480.
Publici currus. 637.
Publicis ſuperſtitionibus priuato non licet vim afferre. 713.
Pudicitiam mulier Romana morte redemit. 191.
Pudicitia, & verecundia Anthonij magni. 730.
Pudicitia mirabilis Alexandrinæ mulieris. 191.
Pudicitiæ Chriſtianæ inexpugnabilis exemplũ inſigne. 270.
Puer filius ſacerdotis gentilis Chriſtianus factus, diuinitus cuſtodia liberatur. 658.
Puer Hebræus in fornace ardenti ſeruatus miraculoſe, quod Eucbariſtiæ reliquias comediſſet. 1010.
Pueri in ſcholis contra Chriſtum confictã contumeliam docentur. 197.
Pueri ne tangere quidem pilam audent, quæ aſini Lucij hæretici pedes tetigiſſet. 674.
Puerorum ludus imitantium epiſcopum, & eccleſiæ modum. 234.
Puellis vtebatur Origenes ſcitè ſcribentibus in commentariis edendis. 126.
Puellos mactabat Valerius Imperator myſteriis nefandis. 144.
Pugna commiſſa, ad Martyropolim Perſæ ſuperantur. 1032.
Pulcheria, Arcadia, & Marina, tres filiæ Arcadis Imp. 922.
Pulcheria cõſulta ad regnũ pertinẽtia expeditè ſcribebat. 923
Pulcheria Imperii procuratrix, & eius virtutes. 923.
Pulcheria Romana, Gracáque lingua propriè loquebatur, & ſcribebat. 923.
Pulcheria ſacram menſam pro virginitate ſua eccleſiæ dedicauit. 923.
Pulcheria Theodoſium Imp. fratrem ſuũ quàm politè, & ſanctè inſtituerit. 923.
Pulcheria virginitatem ſuam deo deuouit. 923.
Pulcheria, & ſorores eius idem vitæ genus ſectabantur. 925.
Pulcheria, & ſorores eius erga ſacerdotes, templa, peregrinos, & pauperes benignè erant affectæ. 925.
Pulcheria, & ſorores texturis, & huiuſmodi operibus vacabant. 925.
Pulcheria, & ſorores otium, & deſidiam reiiciebant. 925.
Pulcheria, & ſorores otium, & deſidiam ſacra virginitate indignam iudicabant. 925.
Pulcheria, & ſorores noctu, et interdiu Deum laudabãt. 925.

Pulcheria

Pulcheria ad ſenectutem vſque virgo permanſit. 948.
Pulcheriæ donarium eccleſiæ dicatum. 923.
Pulcheriæ pietatis argumenta. 923.
Pulcheriæ apparet Thyrſus martyr, martyres 40. indicat. 924.
Pulcheriæ,& ſororum virtutes. 925.
Pulcheriæ cũ eius ſororibus diuinus amor intercedebat. 925.
Pulcheriæ Imperatrici Deus futura reuelabat,et ſororibus ei⁹. 925.
Purpuram Imperatores,non ſacerdotes efficere, 701.
Puſci martyris lictores per tendinem linguam extrahũt. 750.
Puteus in Mambre,ex quo die feſto illic celebrato,nemo aquã haurit. 744.
Pylæ vrbs Cappadociæ. 994.
Pyrenæus mons occupatur à Vandalis, Sueuis, & Alanis. 930.
Pythagoras deprehenſus eſt falſo ementitus eſſe. 347.
Pythagoras,quæ à prophetis prædicta fuiſſent, tanquam ſua Italis tradidit. 347.
Pythagoras ſilentium egregie præter cæteros amplectebatur. 347.
Pythagoras Moſis ſapientiam imitatus. 354.
Pythagoras,& Plato animos in varia migrare corpora putarunt. 494.
Pythagorica,& Platonica philoſophia Philo Iudæus excelluit. 24.
Pythagoreorum monumenta Origenes terebat ſedulo. 124.
Pythiæ Apollinis vatis ſimulachra diruta. 745.
Pythonicum dæmonem in Cilicia Conſt.deturbauit. 422.

Q.

QVadrageſima. 456.
Quadrageſima,ieiuniorũ dies quindecim ante Paſcha vocabantur. 539.
Quadrageſima literis multis eſt tradita. 539.
Quadrageſima apud antiquos celebrata ieiuniis. 728.
Quadrageſima,& reſurrectionis dominicæ annuũ feſtũ. 916.
Quadrageſimæ ieiunia. 109.
Quadrageſimæ ieiunij quæſtio varia. 109.
Quadrageſimæ ieiunia. 893.
Quadrageſimæ varia obſeruatio. 893.
Quadrageſima ante Paſcha ieiunabatur in tota Græcia, Illyria,& Alexandriæ. 539.
Quadrageſimam pro cuiuſque arbitrio reliquerunt Apoſtoli, & cur. 539.
Quadratus propheta. 62.
Quadratus Apologiam pro Chriſtianis texuit. 65.
Qua ratione Imperium adeptus ſit Iuſtinus. 995.
Quęſtiones de religione quęnam vitandę. 296.
Quęſtiones non neceſſarię de religione non mouendę,aut publicandę. 403.
Queſtiones ſubtiles, & argutę in interiore cogitatione ſunt continendæ. 735.
Queſtus iniqui gratia omnia diuẽdebat Iuſtinus Imp. 1014.
Qualis ante Euſebium hiſtoria eccleſiaſtica. 1.
Quãdo Deus Hebręum populum per legem regere cœpit. 5.
Quartadecimani qui. 892.
Quaternio elementorum. 399.
Quaternio procreat denarium. 369.
Quercus Mambre,qui & Terebinthi locus. 744.
Quidquid in macello venditur,comederunt Chriſtiani. 659.
Quid ſcriptis ſuis complexi ſunt Euſebius,Theodoritus, Sozomenus & Socrates. 1025.
Quinquaginta annos peſtis orbẽ vniuerſum peragrauit. 1006
Quiſnam verè appellari poteſt,præter ſolum verbum? 3.
Quinta fidelis mulier cruciatus patitur acerrimos. 134.
Quintus Lucius in Meſopotamia Iudæos delet. 65.
Quintus martyr ignauus. 73.

R.

RApinę,ſtupra Licinij. 222.
Raſo capite erat Zacharias. 932.
Ratio vitę humanę inconſtans.& mobilis. 1033.
Ratione ſermonem moderabatur Anaſtaſius. 1013.
Rebaptizentur Paulianiſtæ Photiani. 228.
Rebaptizari pueros per ludum Alexandrię baptizatos non debere,ſtatutum fuit. 234.
Regna,& imperia Deus largitur. 145.
Regna regibus diſtribuit Chriſtus. 231.
Regula ad perfectionem ducẽs,eſt facere,quod Deus pręcepit. 485.
Relictis Origenis libris,alia criminatio inſtituitur in Chryſoſtomum. 556.
Religio noſtra eadem & patrum. 9.
Religio Chriſtiana terrę motibus confirmata. 71.
Religio diuina non vulgaribus virtutibus eorũ, qui ab initio ei præfuerunt,fuit adminiſtrata. 719.
Religio Chriſtiana Romani Imperij ſucceſſum præbuit. 84.
Religio,& pietas ab oriente cœpit. 295.
Religio Iudaica in Chriſtianam mutata. 537.
Religio Chriſtiana apud Perſas qua occaſione vehementer creuit. 566.
Religio Imperat.Conſtantino magnopere creuit. 725.
Religio Chriſtiana alioqui florens, litigioſis diſputationibus perturbata. 733.
Religio Chriſtiana non hominum ſtudio,& induſtria conſtituta,& ſtabilita eſt. 843.
Religio Chriſtiana per monachos amplificata. 871.
Religio Chriſtiana,adiecta particula,periclitatur. 994.
Religionis inſtitutum cauendum ne quis violet. 293.
Religionis Chriſtianæ profeſſores à cæde,& pugnis alieni eſſe debent. 570.
Religionis vnitas bono principi in primis eſt procurãda. 604
Religionis Chriſtianæ curſus eſt legitimus,& decorus. 605.
Religionis ſub Iuliano rurſum mutatio. 654.
Religionis Chriſtianæ Helena quàm ſtudioſiſſima. 740. & 741.
Religionis Chriſtianæ Conſtantinus fautor maximus. 769.
Religionis Chriſtianæ authores primùm ex oriente Romam venerunt. 775.
Religionis gratia mori ſuadebat Olympius philoſophus paganus,ſi res poſtularet. 888.
Religioni Chriſtianæ libertas decreta. 217.
Religionem Chriſtianorum omnium antiquiſſimam. 9.
Religionem hanc,vel illam, vt princeps permittit, colentes, purpuram,non Deum colunt. 500.
Religionem qui ad principis vtum, & voluntatem colunt, hi non Deum,ſed purpuram colunt. 500.
Religionem qui modo hanc,modo iſtã colunt,Euripo ſunt ſimiles. 500.
Religionem ad diuerſam colendam inuitus nemo cogendus ex Iuliani ſententia. 662.
Religionem Gentiliũ exiguo tẽporis ſpatio deleuit Conſt. 769.
Religionem,& fidem qui epiſcopus prodidit, non amplius ſacerdotio fungi debet. 848.
Religionem vt quamcumque vellet liberè ſectaretur quiſque, permiſſum fuit lege Gratiani Imp. 879.
Religionem ab initio Romanis Petrus tradidit. 880.
Religionem & donũ Dei prodere quàm grãde malum. 905.
Religione Chriſtiana Imperium Romanum creuit. 992.

Religioſus ſpecie, & forma magis Arius quàm virtute. 224.
Reliquiæ Polycarpi ſtudioſè collectæ. 76.
Reliquię Ioannis Baptiſtæ ſtudioſè colliguntur. 255.
Reliquiæ Ioannis baptiſtæ ad Athanaſium mittuntur. 255.
Reliquiæ Apoſtolorum in eccleſia, eorum nomine nuncupata, ſtudioſè aſſeruantur. 436.
Reliquiæ Euphemiæ martyris. 548.
Reliquiæ Ioannis Baptiſtę. 548.
Reliquiæ Ioannis Chryſoſt. Conſtantinopoli in eccleſia Apoſtolorum repoſitæ. 587.
Reliquiæ martyris Babylæ à Chriſtianis transferuntur. 656.
Reliquię ſanctorum martyrum quid poſſint, exemplo Babylę martyris corporis. 656.
Reliquię Ioannis Chryſo. theſaurus vocantur. 712.
Reliquię ſancti Hilarionis deportatę in Palęſtinam. 781.
Reliquiæ martyrum templo inſigni exornatę. 791.
Reliquię martyrum honorantur, quos Deus ipſe honore affecerat. 791.
Reliquię martyrum à Chriſtianis colliguntur. 825.
Reliquię martyrum iuxta altare eccleſię reponuntur. 826.
Reliquię martyris Babylę dęmonis oracula impediunt. 836.
Reliquię Babylę magno comitatu Chriſtianorum cum canticis Antiochiam relatę. 837.
Reliquię Babylę martyris Antiochię conditę. 884.
Reliquię martyrum hymnis, & pſalmis honorantur. 884.
Reliquię Meletij Antiochiam tranſlatæ. 884.
Reliquię Pauli epiſc. Conſtantinop. tranſlatę. 884.
Reliquię ſanctę repertę martyrum. 925.
Reliquiæ Zachariæ prophetæ in arca repertæ. 932.
Reliquię Simeonæ ciuibus & murorum & munimenti loco erant Antiochię. 941.
Reliquię ſacri corporis Simeonæ edunt miracula. 941.
Reliquię ſanctorum vrbes cuſtodiunt: exemplo Simeonę ſanctiſſimum eſt corpus. 941.
Reliquię ſanctorum poſtulantur ad bellum gerendum, quo tutius expeditiones militares fiant. 942.
Reliquię Ignatij martyris in pompa per vrbem curru deferuntur. 943.
Reliquię Euphemię martyris in capſa argentea repoſitæ. 949.
Reliquię ſanctiſſimi Sergij martyris in capſa argentea poſitæ ciuitatem ſeruarunt. 1006.
Reliquiarum ſanctorum virtus exemplo Theodoſii iunioris. 574.
Reliquiarum virtus, exemplo mulieris captiuę. 617.
Reliquiarum ſanctorum vis exemplo lecti Barſæ epiſcop. 675.
Reliquiarum Ioannis Chryſo. importatio. 712.
Reliquiarum martyrum potentia. 837.
Reliquiarum ſanctorum vis. 899.
Reliquiarum ſanctorum miracula exemplo Epiphanij. 899.
Reliquiarum ſanctorũ quadraginta martyrũ inuentio. 924.
Reliquiarum Zachariæ prophetę inuentio. 932.
Reliquiarũ cauſa martyris dęmon reſponſa non dabat. 943.
Reliquiarum Euphemię martyris odor mire fragrans. 950.
Reliquias capitis Ioannis Baptiſtę Theodoſius ornat templo illuſtriſſimo. 894.
Reliquias 40. martyrum Euſebia Ariana domi ſuæ aſſeruabat. 924.
Reliquias Babylę martyris transferri iubet Iulianus. 943.
Reliquias martyrum Deus vult honorari. 943.
Reliquiis Thomę Apoſtoli Edeſſa decorata. 245.
Reliquiis martyrum homines dęmoniis agitati, eo morbo liberantur. 791.
Reliquiis Euphemię martyris ſanguis extrahitur. 949.
Repudij libello dimiſſa alteri nubere poterat. 12.
Res ſecundę in diſſidia eccleſiam adduxerunt. 165.
Reſp. non inſtituebant priſci homines. 4.
Reſp. Romana temerariis Iuſtini Imp. ſtatutis in periculum venit. 1020.
Reip. ſtatus perturbatio. 441.
Rerum nouarum cupidi delabuntur in errorem. 1.
Rerum pręclariſſimarum memoria elabi non ſinendum. 589.
Rerum humanarum nihil in eodem ſtatu durare ſolet. 907.
Rerum nouarum nihil in eccleſia Anaſtaſius Imp. moliri voluit. 984.
Rebus nouandis Theophronius hęreticus ſtuduit. 890.
Rebus nouis nemo ſtudebat tempore Iuſtini Imp. 1014.
Reſtituitur epiſcopatui Gregorius ſenatus authoritate. 1029.
Reſurrexit mulier grauida, & fœtus precibus cõmunibus in templo Conſtantinop. 881.
Reſurgere ne poſſent corpora martyrum, eorũ cineres in Rhodanum effundebant Ethnici. 93.
Reſurgere vna cum corporibus quidnam falſo opinati ſunt. 131.
Reſurrectionis futurę ſymbolum erat ſeminis ſuſcitatio fratri.
Reſurrectionis Chriſti à Pilato Tiberius monitus, ad ſenatũ retulit. 23.
Reſurrectionis diem celebrant Nouatiani. 892.
Reſurrectionis Dominicę feſtũ annuũ, & quadrageſima. 916
Reſurrectionis ſanctum feſtum. 914.
Reſurrectionem ſectę quorundam negantes. 36.
Reſurrectionẽ mortuorũ vt probaret Macarius Aegyptius, mortuum ſuſcitauit. 779.
Reſurrectione corporum facta, Cerinthus regnum Chriſti terreſtre futurum aſſeuerabat. 57.
Reſurrectione ſua Chriſtus æternam nobis conceſſit vitã. 225.
Reuelabat Deus futura Pulcherię, & ſororibus eius. 925.
Reuelatio Attalo martyri in carcere facta. 94.
Reuelatione diuina Alexander Narciſſo ſeni epiſcopo ſocius aſciſcitur. 119.
Reuelatione diuina Conſtantinus inſidias ſibi ſtructas patefecit. 173.
Reuelatione diuina indicatæ ſunt reliquiæ prophetę Zachariæ. 932.
Reuelationes Cerinthus hæreticus ſibi per angelos oſtentari prædicabat. 57.
Rex cuiuſque creaturę ſolus Chriſtus. 7.
Rex Iudęorum deſignatus Herodes Auguſti & ſenatus authoritate. 11.
Rex non ſaluatur per multam virtutem. 204.
Rex Iberorum fit Chriſtianus. 231.
Rex Iberorum & regina Chriſtum ſuis ſubditis prędicant. 231.
Regis eſt Dei opera prædicare in primis. 144.
Regis ſecretum occultare, præclarum eſt. 144.
Regis contemptus oritur ex Dei contemptu. 714.
Reges Iudæorum ad Auguſtum vſque durauerunt. 10.
Regem ſuum Hormiſdam ſceleratiſſimum, & iniuſtiſſimum Perſæ trucidant. 1033.
Regnum Aegypti in mortem Cleopatræ deſiit. 10.
Regnum Aethiopum regebat mulier. 22.
Regnum Chriſti quale. 51.
Regnum Chriſti terreſtre futurum poſt reſurrectionem corporũ aſſeuerabat Cerinthus. 57.
Regnum Chriſti mille annos poſt vniuerſam reſurrectionem

fore papias aſſerit. 64.
Regnum Chriſti in terra futurum falſò probatum eſſe. 152.
Regnum Chriſti terreſtre fore Cerinthi dogma. 154.
Regnum ambit occultè Licinius contra Conſtantinum 221.
Regnum dei non in ſermone, ſed in virtute conſiſtit. 225.
Regnum hactenus nemo gloriatus, quod oculos fugit, ſe conſpicatum eſſe. 366.
Regnum Chriſti æternum. 630.
Regibus ad ſalutem ſola pietas ſufficit. 913.
Regia in Petri, & Pauli honorem extructa. 913.
Regiam verè conſcientiam tranquilla deus pace munit. 618.
Regiam prudentiam pacis tranquillitate deus conſeruat. 324.
Rhais mulier catechumena martyrio per ignem baptiſmum conſecuta. 116.
Rhinocurura ciuitas viris piis floruit. 869.
Rhodij homines quando mactabant. 386.
Rhodon Marcionis hæreſeos impugnator. 100.
Rhodonis ſcripta. 101.
Rhodus ingenti terræ motu iam tertiò nocte miſerè concuſſa, propè labefactata fuit. 994.
Rhoili Scytharum ducis interitus. 712.
Rhoſon Choſron. 1034.
Ridiculum ad hodiernum vſque diem vſurpatum. 475.
Rixæ epiſcoporum eccleſiam prophanis ridendam præbent. 219.
Rogo ingenti accenſo noctu prælium inſtituit Choſroës. 1021.
Rixantes inter ſe epiſcopos grauiter accuſat Conſtantinus. 433.
Roma ciuitatum omnium Domina. 267.
Roma caput Mundi. 267.
Roma omnium ciuitatum princeps. 442.
Roma vetus. 505
Roma ciuitas primaria. 536.
Roma vrbs primaria. 544.
Roma ab Alaricho diripitur. 567.
Roma non ſine numine direpta. 567.
Roma caput imperij. 670.
Roma antiqua. 795.
Roma antiqua. 847.
Roma noua. 883.
Rom. epiſcopus Victor ſoluit de Paſchate celebrando quæſtionem. 892.
Roma ab Alaricho capta, & direpta, illaſo diui Petri templo. 929.
Roma antiqua. 939.
Roma antiqua. 944.
Roma antiqua. 948.
Romam nouam Conſtantinopolim Conſtantinus appellauit primam iam vrbem omnium gentium. 743.
Romanus epiſcopus Victor cur Aſiæ omnes eccleſias communione ſecludendas edicit. 109.
Romanus epiſcop. Dionyſ. conſulitur ſuper cõcilio Antiocheno à Patribus celebrato contra Paulum hære. 157.
Romanus Martyr Cæſarienſis diaconus. 372.
Romanus epiſco. primas omnium obtinet. 528.
Romanus Epiſcopus Niceno concilio per procuratores adfuit. 599.
Romanus epiſcop. primas tenet, poſt eum Conſtantinopo. 953.
Romanus epiſcopus omnem hæreſim fidei Nicænę aduerſantem condemnauit. 849.
Romani epiſcopi authoritas. 583.
Romani epiſcopi authoritas in conciliis. 439.
Romani Imperij exitium à Gotthis cœpit. 522.
Romani epiſcopi authoritas. 533.
Romani Iuuenis ad martyrium ſubeundum mirabilis alacritas. 660.
Romani epiſcopi authoritas inter cæteros epiſcopos quanta. 642.
Romani epiſcopi authoritas in epiſcoporum decreta. 776.
Romani epiſcopi ſententia Conciliorum acta non approbata, ſunt irrita. 776.
Romani epiſcopi authoritate quæſtio de Spiritu Sanct. ſedata. 857.
Romani epiſcopi authoritate concilia firmantur. 859.
Romani epiſcopi præ cæteris prærogatiua, poſt eum Conſtantinop. 883.
Romani imperij religio Chriſtiana ſucceſſum præbuit. 84.
Romano epiſcopo Polycrates ſcripſit de paſchate celebrando. 108.
Romano epiſcopo Liberio Macedonianorum epiſcoporum fidei confeſſio miſſa. 849.
Romanum Pontif. vult Cypriani cauſam diiudicare Conſtant. Imperat. 218.
Romanum epiſcopum adeunt Macedoniani ob Nicænę fidei ſubſcriptionem. 849.
Romanum Concilium contra Auxẽtiũ epiſco. Mediola. 858.
Romanum Imperium religione Chriſtiana creuit. 992.
Romanum Imperatorem liberaliter dare decet. 1021.
Romani Imperatores Scythis vectigalia perſoluebant. 322.
Romani rerum domini. 322.
Romani in bello gerendo hyeme plurimum poſſunt, Perſæ contrà. 494.
Romani, & occidentales de doctrina Nicæna non diſſentiunt. 858.
Romani pacem petunt à Saracenorum regina. 875.
Romanorum epiſcoporum conſuetudo mittendi ſubſidia ad metallis damnatos. 82.
Romanorum duos exercitus Choſroës adoritur nocte intempeſta. 1021.
Romanorum macula. 292.
Romanis gens Iudæorum incœpit fieri vectigalis. 11.
Romanis ab initio Petrus religionem tradidit. 88.
Romana reſp. cum primùm Imperatoribus regi cœperit, oſtendit ſe Chriſtus mundo. 5.
Romana lingua vt precarentur milites, mãdauit Conſt. Imp. 326.
Romana eccleſia priuilegium præter cæteras obtinet. 442.
Romana eccleſia Apoſtolorum ſchola, & pietatis metropolis iam initio fuit. 775.
Romana ſedes reliquarum omnium curam gerit ob dignitatem. 775.
Romana ſedes Petri Apoſtoli à duobus gubernari non debet. 891.
Romana eccleſia eſt manifeſtus pœnitentium locus. 889.
Romana eccleſia maximè presbytero pœnitentiario eſt vſa. 889.
Romana eccleſia non varia fuit in Paſchate celebrando cur. 892.
Romana eccleſia Petri, & Pauli Apoſtolorum traditione vtitur. 892.
Romana ſedes primum locum obtinet. 971.

Romana Eccl. Anathemate mulctatum non recepit. 981.
Romana Reſp. in periculũ venit temerariis Iuſtini Imp. inſtitutis. 1020.
Romanæ eccleſiæ conſuetudo ſana, & ſyncera. 106.
Romanæ eccleſiæ conſuetudo in aliis eccleſiis ſeruanda. 227.
Romanæ eccleſiæ ſine authoritate decreta conciliorũ non ſanciuntur. 444.
Romanæ eccleſiæ partes primę tribuuntur. 696.
Romanæ mulieris fortitudo in conſeruanda caſtitate. 929.
Romanæ eccleſiæ more paſcha celebratur. 860.
Romanam eccleſiam planè antiquiſſimam eſſe. 122.
Romulus cognomine Auguſtulus Oreſtem regno eiecit. 960.
Romulus martyr adoleſcens ſubdiaconus animoſè martyriũ ſubit. 173.
Rude donati milites. 1014.
Ruffinus duas Nazianzeni oratiunculas latinas fecit. 248.
Ruffinus presbyter ſcriptor latinus. 418.
Ruffinus in temporum aberrauit ordine in hiſtoria eccleſiaſtica. 436.
Ruffinus cum Theodoro adoleſcente laniato ac poſtea ſanato locutus eſt. 493
Ruffinus præfectus orientis barbaros clanculum in Imperij fines introducebat, qui ob ſuſpicionem tyrannidis ſublatus fuit. 901.
Ruffini imperium affectantis cædes. 545.
Ruffinum præfectum tyrannidem affectantem milites interfecerunt. 901.
Ruffus monaſterio Theodoſij præfuit. 1011.

S

SAba abbas Conon. 1011.
Sabbatius ex Iudæo Nouatianus, author diuidendę ſectæ. 536.
Sabbatius factus Chriſtianus adhuc Iudaica religioni inſeruire laborauit. 536.
Sabbatius Iudæus factus Chriſtianus, monaſticam ſimulans vitam ab eccleſia ſe ſemouit. 536.
Sabbatius tandem epiſcopus. 537.
Sabbatius epiſcopus à Nouatianis defecit. 564.
Sabbatius periurus malis artibus epiſcopatum potitur, ab [illegible] *ſtatim pellitur.* 567.
Sabbatius presbyter hæreticus. 891.
Sabbatij Paſcha, quod infirmi multi ſimul imitati. 537.
Sabbatij facinus. 564.
Sabbatij de Paſchate celebrando morem Phryges, & Galatæ amplexi. 891.
Sabbatianæ hæreſis origo. 891.
Sabbati dies. 766.
Sabbato, & die dominico conuentus in eccleſiis fieri ſolebãt. 551.
Sabellij hæreſis. 234. 143.
Sabellij hæreſis Trinitatis perſonas confundit. 695.
Sabellius, & Montanus blaſphematores. 427.
Sabelliani dicunt patrem, & filium eundem eſſe. 697
Sabinus epiſcopus Nicænam ſynodum ſtudet improbare. 407.
Sabinus Macedonianus epiſcopos in Nicęno Concilio congregatos, rudes & imperitos appellat. 407.
Sabinus hæreſis Macedonianæ princeps. 412.
Sabinus, & Ariani ſeditionis Alexandrinæ cauſam falſò ad Athanaſium referunt. 443.
Sabinus perfidus ſynodicæ hiſtoriæ ſcriptor. 444.
Sabinus Conciliorum collector. 470.
Sabinus Conciliorum ſcriptor fauet Arianis. 511.
Sabini ad prouinciarum pręſides literæ ex Maximiani vafro conſilio. 195.
Sabini liber de Conciliis. 487.
Sacerdos totius orbis ſummus Chriſtus ſolus. 7.
Sacerdos Chriſtus ſecundum ordinem Melchiſedech quomodo. 8.
Sacerdos dei verus, ſummus, ac ſolus Chriſtus. 8.
Sacerdos Melchiſedech non oleo humana induſtria comparato declaratus. 8.
Sacerdos eſſe nequibat, qui in lecto iacens baptizatus eſſet. 138.
Sacerdos Saturni nefandus adulter. 254.
Sacerdos factus Frumentius edit miracula. 230.
Sacerdos dei ſummi Athanaſius. 236.
Sacerdos Saturni tyrannus quid geſſerit. 254.
Sacerdos Imperatori à Conſtantia moritura commendatur, author Arij reuocandi. 428.
Sacerdos Arianus ſimmulatus apud Imper. Conſt. de Ario reuocando agit. 428.
Sacerdos Apollinis Daphnæi cæditur, vt indicet, quis author Daphnæi fuiſſet incendij. 838.
Sacerdos, qui fidem, & religionem prodidit, non amplius ſacerdotio fungi debet. 848.
Sacerdos moribus integris eſſe debet, nam membra corporis minimè eccleſiæ Chriſti curæ ſunt. 868.
Sacerdos nemo inſtitui debet, qui non eſt membris integris, quo modo intelligendum. 868.
Sacerdotis ſummi ſacram ſtolam Herodes apud ſe proprio ſigillo clauſit. 11.
Sacerdotis Saturni nefandum commentum ad adulteria explenda. 254.
Sacerdotis gentilis filius ad religionem Chriſtianam conuerſus. 658.
Sacerdotis gentilis filius Chriſtianus factus, diuinitus cuſtodia liberatur. 658.
Sacerdotis gentilis filiæ dæmonio obſeſſæ teſtimonium. 680.
Sacerdotis Gentilis filia dæmone obſeſſa per monachos ſanatur. 856.
Sacerdotis dignitas inter deum, & homines mediatrix eſt. 957.
Sacerdotem eſſe debere membris integris nõ corporis, ſed moribus integris intelligitur. 868.
Sacerdotem eſſe debere membris integris, hoc ſolum obſeruandum Iudæis. 868.
Sacerdotes ſummi quatuor inter Annam, & Caipham fuere. 16.
Sacerdotes ſummi ſummam rerum apud Iudæos à captiuitate Babylonis ad Pompeium vſque adminiſtrabant. 11.
Sacerdotes, & pontifices ſimulachrorum à Maximino creantur. 196.
Sacerdotes ſuos, & prophetas Maximinus interficit, deumque cognoſcit. 204.
Sacerdotes vnguntur, & ſacroſancto podere induuntur. 208.
Sacerdotes deus conſtituit. 225.
Sacerdotum iurgia ad diuinum reſeruantur examen. 225.
Sacerdotes iudicant Imperatores. 225.
Sacerdotes nobis dati à deo dij. 225.
Sacerdotes non poſſunt ab hominibus iudicari. 225.
Sacerdotes quæ ad fidem pertinent diſtinguere debent. 225.

Sacerdotes iterum in concilium contra Arium conuocantur. 232.
Sacerdotes nolunt Imper. Conſtantio acquieſcere de Arij reſtitutione. 232.
Sacerdotes dei aderant funeri Conſt. Imp. 340.
Sacerdotes dei tanquam ſibi aſſeſſores aſciuit Conſtantinus. 269.
Sacerdotes peccata remittere negãtem in Aceſium lepidè dictum Imp. Conſt. 416.
Sacerdotes, qui dum laici eſſent, vxorem duxerunt, eas non deſerant. 417.
Sacerdotes vxorem ducere non debere. 417.
Sacerdotes honore affici iubet Conſtantinus. 589.
Sacerdotes dei ſunt. 606.
Sacerdotes Imper. Conſt. iuſſu in ædificanda eccleſia penitùs operam ſuam poſuerunt. 619.
Sacerdotes dei ſanctiſsimi. 642.
Sacerdotes Chriſti Conſtãtinus conuocatos de religione Chriſtiana percunctatur. 721.
Sacerdotes Chriſtiani poſtulantur à rege Iberorum, vt doceatur fidem Chriſti. 748.
Sacerdotes, & miniſtri dei gladio trucidantur apud Perſas cur. 748.
Sacerdotes, clerici, aliíque Chriſtiani, dum eccleſiarum pecuniæ inquiſitio fieret, grauiter torquebantur. 823.
Sacerdotes ſuos Gentiles exhortatur Iulianus, ne artẽ aliquã, aut opificium turpe, aut infame exerceant. 833.
Sacerdotes ſuos Gentiles hortatur Iulianus, ne accedant ad ſpectacula, nec in taberna bibant. 833.
Sacerdotes ſuos Gentiles hortatur Iulianus, vt ſint honeſti. 833.
Sacerdotes Ioannes Chryſo. ordinat. 916.
Sacerdotes in pretio habebat Theodoſius Iunior Imp. 923.
Sacerdotes, peregrinos, & pauperes Pulcheria & ſorores benignè accipiebant. 925.
Sacerdotes fiebant coma abraſa. 983.
Sacerdotes Vandali hæretici verberibus cædunt, lacerãt corũ terga. 1000.
Sacerdotum ſummorum ſucceſsio in Hircanum vltimum deuoluta. 11.
Sacerdotum ſententia Concilium Nicęæ conuocat Conſtantinus. 224.
Sacerdotum cauſas cognoſcere, & iudicare noluit Conſtantinus. 225.
Sacerdotibus peruerſis Conſtantius Imperator in perfidiam decipitur. 234.
Sacerdotum precibus ad bellum vtitur Conſtantinus. 279.
Sacerdotum Dei iudicium cuiuſuis iudicis ſententiæ anteponendum. 328.
Sacerdotum ſtupra quam graui pœna punienda. 474.
Sacerdotum diſsidia inſigne religioni Chriſtianæ dedecus afferunt. 549.
Sacerdotum vitia Conſtantinus ſe velle velare dicebat. 474.
Sacerdotum vitia non ſunt populo aperienda. 606.
Sacerdotum vitia cur non populo aperienda. 606.
Sacerdotũ gẽtilium Alexand. illuſiones, & præſtigiæ nefandiſsimæ retectæ. 705.
Sacerdotum gentilium ſeruis pauperibus quantum tritici, ac vini dari quotannis iuſsit Iulianus. 833.
Sacerdotum veſtes quales eſſe debent. 902.
Sacerdotibus Gentilium quantum honoris tribui iubet Iulianus. 833.
Sacerdotibus peccata remittendi data authoritas. 416.
Sacerdotibus congiaria à Conſtantino donata Iulianus abſtulit. 655.
Sacerdotium ſummũ Herodes, eiuſque filius, ipſique Romani quibus traderent. 11.
Sacerdotium Alexander Alexand. ſuſcepit. 224.
Sacerdotium vt auerſaretur Milammon monachus, in domũculam lapidibus obturatam ſe concluſit. 915.
Sacerdotij munus Pompeius tradidit Hircano fratri Ariſtobuli Romam miſsi. 11.
Sacerdotij honor, & gradus quando annuus effectus eſt. 16.
Sacerdotij iugum vt ſuſciperet Syneſius rogatur, licet nondũ doctrinam de reſurrectione admiſiſſet. 943.
Sacerdotio qua de cauſa ornatur Frumentius. 230.
Sacerdotio fungitur Alexandriæ Cyrillus. 237.
Sacerdotio tranſlato, neceſſe eſt, vt legis tranſlatio fiat. 537.
Sacerdotia quidam vendebant. 906.
Sacerdotia plebeis hominibus venalia palàm proponebat Iuſtinus Imp. 1014.
Sacerdotalis ordo, & Apoſtolicus. 239.
Sacerdotalem gradum poſt nuptias adepti, ab vxoribus minimè ſeparari debent. 738.
Sacerdotalem gradum cœlibes adepti, minimè vxorem ducere poſſunt. 739.
Sacra menſa in eccleſia Chriſtianorum. 846.
Sacra menſa vbi ſacrum fit. 865.
Sacra myſteria Marco monacho angelus dedit. 865.
Sacra menſa in eccleſia Chriſtianorum. 838.
Sacræ menſæ Valens munera offert. 853.
Sacræ menſæ aulæum igne conflagrare viſum eſt in templo, Mariæ deiparæ dedicato. 1024.
Sacram ſtolam ſummi ſacerdotis Archelaus, & reliqui Romani proprio ſigillo clauſerunt. 11.
Sacra cædes Aſcetarum. 31.
Sacrum faciebat Piammon monachus. 865.
Sacrum faciens Piammõ monachus angelum ad ſacram mẽſam vidit. 865.
Sacrum theſaurum Pilatus in aquæ ductus conſumit. 26.
Saccum quæſiuit Theodoſius, quo vſus fuerat epiſcopus pius, vt hoc indueretur. 574.
Sacram ſtolam ſummi ſacerdotis Herodes proprio ſigillo clauſit. 11.
Sacra mercede danda non ſunt, exempla. 617.
Sacramentum confirmationis. 52.
Sacramentum Euchariſtiæ ægrotis datur. 139.
Sacro præſentes monachos in libro ſcribebat angelus dei, abſentes inde delebat. 865.
Sacræ ſcripturæ exurruntur. 165.
Sacra tabula. 981. 980. 1011.
Sacræ virgines lenonibus traditæ. 175.
Sacrarum ſcripturarum authoritas. 48.
Sacrarum literarum editiones apud hæreticos diſsident. 112.
Sacrarum literarum lectores, & interpretes etiam catechumeni, & baptizati fiunt. 539.
Sacras ſcripturas hæretici deprauant. 82.
Sacras literas Hæretici adulterando aiunt ſe eas corrigere. 112.
Sacras ſcripturas hæretici audacter corrumpunt. 112.
Sacras literas memoria tenuit Marcus Monachus. 865.
Sacris ſcripturis nemo addere, adimere, aut commutare hactenus auſus eſt. 48.
Sacrificabant Græci hominẽ prius, quã ad bellũ exirẽt. 386.
Sacrificabant Heliopoli quotidie homines tres. 386.
Sacrificabant Aegyptij fluuio. 894.

Sacrificare qui renuerant, militia ſubmouerentur, Licinius præcepit. 275.
Sacrificaſſe idolis repertus fuit Anatolius. 1023.
Sacrificari ſolet homo diſcerptus apud quos. 386.
Sacrificandi homines variè apud gentes varias. 386.
Sacrificium miſſæ ſacrificium pro anima Conſtant. Imp. 340.
Sacrificium Eucharistiæ ab hominibus peragitur, ſanguine vacuum. 351.
Sacrificium in eccleſia dei. 889.
Sacrificium participaturi debent eſſe puri. 889.
Sacrificium incruentum offertur in eccleſia catholica. 1008.
Sacrificia miſſæ myſtica, & incruenta. 333.
Sacrificia, ac templa idolorum ſublata. 894.
Sacrilegorum ſupplicium. 324.
Sacrilegum Anatolium auerſata eſt Mariæ deiparæ imago in carcere. 1023.
Sacrilegi Iuliani auunculi mors non ſine numinis vindicta. 825.
Sadducæorum ſecta. 37.
Sanum martyrium. 172.
Sagarum, & ibidem Synodus Nouatianorum. 891.
Salamanes, Phryſcon, Malachion, & Criſpiō fratres, filij patriciorum, & monachi. 870.
Salamini mactandorum hominum qualis mos. 386.
Salaria ſuppeditat Montanus ſuæ doctrinæ prædicatoribus. 104.
Salomon presbyter Antiochiæ. 982.
Salomonis prouerbia. 81.
Salonæ vrbs Dalmatiæ. 960.
Saltator quidam cauſa ſeditionis Alexandriæ. 568.
Salus omnibus hominibus prima, eſt ingenua veræ fidei cōfeſſio. 1015.
Saluberrima præcepta Iuſtini Imp. induentis Tiberium tunica Imperatoria. 1020.
Saluſtius præfectus Iuliani. 241.
Saluſtius præfectus. 493.
Saluſtij præfecti in Theodorum adoleſcentem Chriſtianum rabies. 857.
Saluſtij præfecti de non perſequendis Chriſtianis conſilium. 837.
Samoſatenus hæreticus. 511.
Samaritani Paſcha ſemper poſt æquinoctium celebrant. 540.
Samaritani Moſaicæ legis æmulatores. 892.
Samaritani Paſcha celebrare non ſuſtinent prius, quàm noui maturentur fructus. 892.
Samuel, id eſt, à deo vocatus. 127.
Sanctus Martyr ſtrenuus. 88.
Sancti Simeonis facies, & ſtella in templo eius die feſto apparet. 942.
Sancti Simeonis templum mulieres, ne ingrediantur, arcentur. 942.
Sancti ſunt orandi exemplo Theodoſij. 712.
Sancti omnes variis modis explorati, ad patientiæ coronam peruenerunt. 920.
Sancti ſunt orandi, & ab eis auxilium nobis petendum orationibus. 896.
Sanctorum memoria animabus prodeſt. 117.
Sanctorum preces pro viuis. 117.
Sanctorum interceſſione auxilia ſibi fide poſcebat Theodoſius Imp. 256.
Sanctorum mentio in precibus. 576.
Sanctorum martyrum reliquiæ quid poſſint. 837.
Sanctorum ſuorum deus memorias coli, honoraríque vult. 943.
Sanctis martyribus preces funduntur, exemplo Euphemiæ martyris, cui in eius templo preces funduntur. 949.
Sanctos deus coli, & honorari vult. 943.
Sancta Martyr Golanducha. 1034.
Sanctimonia Paulini. 848.
Sanctuarium templi ſanctæ & caſtiſſimæ virgini, & deiparæ Mariæ dedicat. 1024.
Sanctuarij porta ſponte aperta. 47.
Sanguis, & corpus Chriſti in Euchariſtia. 700.
Sanguis ex reliquiis Euphemiæ ſpongia extrahitur. 949.
Sanguinem Chriſti Domitianus extingui iubet. 51.
Sapiens ſolus eſt deus, ſolus bonus, ſolus robore valens. 366.
Sapientum verba ſunt tanquam ſtimuli. 558.
Sapiētia eſt vnius dei ſermo, & primum, & vnicum dei germen. 3.
Sapientia verbum dei appellata, eáque fuit quædam ſubſtātia ante mundi iacta fundamenta. 4.
Sapientia vera qua. 353.
Sapientia Imperatoris diuinarum humanarúmque rerum eſſe debet. 362.
Sapientia cuiuſque generis, & diuina gratia Simeonis refertus fuit. 1009.
Sapientiæ nomine eccleſia nuncupata Conſtantinop. 444.
Sapientiæ templum Conſtantinopoli. 475.
Sapo videns mulierem in pompa ſumptuoſius, exquiſitiúſque ornatam, vt homines ad ſe ſpectandam inuitaret, lachrymas profudit. 513.
Sapores ſtupendum videns miraculum, deum pro Romanis bellum gerere dixit. 650.
Sapores Rex Perſarum ædificati muri celeritate obſtupefactus, & viſione perterritus. 650.
Sapores Perſarum Rex ſæuit in Chriſtianos qua occaſione. 748.
Saporis edictum crudeliſſimum feſto die reſurrectionis, vt omnes Chriſtiani occiderentur. 750.
Sapori prodita Armenia. 1017.
Saraceni, ne irruerent in Romanorum prouincias, diuinitus repreſſi. 523.
Saraceni opem ferunt Romanis. 525.
Saraceni epiſcopo Moſe antea monacho, Chriſtianiſmum ſuſcipiunt. 875.
Saraceni ab Iſmaële Abrahæ filio originem duxerunt, vnde antiquitus Iſmaëlitæ vocabantur. 875.
Saraceni ſe hoc nomine à Sara appellari voluerunt, vt ſpurij generis maculam obliterarent, non ab Agar. 875.
Saraceni, vt Hebræi, circūciduntur, & à carne ſuilla abſtinent. 875.
Saracenorū dux nefarius, & ſceleratus Naamanes, ad ſanctum baptiſmum acceſſit. 1035.
Saracenorum, qui in Perſarum auxilium venerant, miſerabilis interitus. 572.
Saracenorum centum millia in fluuium Euphratem demerſi, qui in Chriſtianos bellum gerebant. 572.
Saracenis author primus Chriſtianiſmi Zocomus illorū princeps. 876.
Sardicenſe Concilium. 626.
Sardicenſis Concilij confeſſio. 630.
Sarmatarum legati nimis inculti cauſam mortis Valentiniani Imp. attulerunt. 873.

Sarus natione barbarus, ſed in rebus bellicis egregiè exercitatus. 929.
Satanas ante domini aduentum nunquam probra in deum iacere audebat. 80.
Satanæ Marcion primogenitus. 72.
Saturninus hæreticus. 67.
Saturninus conſul. 885.
Sauromatæ à ſeruis ſuis ſedibus deturbati, ad Conſtant. Imp. vt ad ſalutis portum confugerunt. 323.
Sauromatas, & Gotthos Conſtantinus vicit. 725.
Scelera hominum variè olim deus vltus. 5.
Scelera Herodis variè, & atrociter vltus eſt deus. 14.
Scelera nefanda hæreticorum. 70.
Scelerum impunitas proponitur eccleſiæ ſtatu turbato. 844.
Sceleribus ſuis dignas Vitalianus tyrannus pœnas perſoluit. 995.
Scenetæ barbari cum Romanis paciſcuntur, & quare ſic vocantur. 889.
Scenetæ ſunt populi Arabes. 1027.
Scenetarum barbarorum dux Alamundarus. 1024.
Sceptrum Romanorum vocabatur Labarum. 926.
Schiſma inter epiſcopos omnino tollendum. 208.
Schiſma Arii in tres ſectas diuiſum. 238.
Schiſma Thebanorum, & Aegyptiorum. 300.
Schiſma Alexandriæ excitatum per Petrum Mongum cur. 981.
Schiſma in eccleſia ortum ob vnius literæ mutationem. 954.
Schola theologiæ fuerat Alexandriæ, cui præfuit Pantænus philoſophus. 99.
Schola artis Magicæ in Aegypto. 254.
Schola libidinis. 315.
Schola ſilentiariorum. 984.
Scholas frequentantes pueri impuberes corporis Chriſti reliquias comedebant Conſtantinopoli. 1010.
Scomma lepidum Conſt. Imp. in auarum. 329.
Scommata Antiochenorum in Iuliani barbam, & nummos. 836.
Scortis, & meretricibus ſuſtentandis tributum ſceleratum reip. impoſitum. 989. & 990.
Scientiæ ad vſum vitæ accommodatæ erant inuentæ, cum genus humanum creuiſſet. 344.
Scirri, gens populoſa. 926.
Scirri capti, & diſperſi. 926.
Scirti torrentis vndis Edeſſa vrbs ampliſſima ferè obruitur. 997.
Scribæ ſeptem præſtò aderant Origeni in edendis commentariis. 126.
Scriptores eccleſiaſtici veteres. 80.
Scripta Philonis. 33.
Scripta iſta Petri, acta, prædicatio, Apocalypſis non recepta. 40.
Scripta Pauli qualia. 53.
Scriptis Papiæ fabuloſa inſerta. 64.
Scripta falsò Clementi tributa. 63.
Scripta Papiæ. 63.
Scripta Iuſtini. 79.
Scripta Hegeſippi. 80.
Scripta Dionyſii Corinthii. 81. & 82.
Scripta Melitonis epiſcopi. 83.
Scripta Apollinarii. 85.
Scripta Bardeſanis. 85.
Scripta Clementis Alexandrini. 120.
Scripta Rhodonis. 101.
Scriptis quid complexi Euſebius, Theodoretus, Sozomenus, & Socrates. 1029.
Scriptura ſacra vetat, ne munera accipiantur ob verbi prædicationem. 104.
Scripturæ ſacræ vnde intelligentia petenda. 147.
Scripturæ ſacræ adeò certæ, vt Iudæis ab ineunte ætate inſitum ſit, pro illis, ſi opus ſit, vitam profundere non dubitent. 49.
Scripturæ ſacræ vt abſumerentur igni, edicto Diocletiani promulgatur. 166.
Scripturæ ſacræ exuruntur. 165.
Scripturæ ſacræ quid docent, ad quid conferunt. 491.
Scripturæ diuinæ animum conſeruant. 920.
Scripturarum ſacrarum authoritas. 48.
Scripturarum ſacrarum libri, quibus ſolet contradici. 121.
Scripturas Dominicas hæretici deprauant. 82.
Scripturas ſacras hæretici audacter corrumpunt. 112.
Scythæ ab Arianiſmo liberati. 709.
Scythæ, & Thraces ſunt ad iracundiam procliuiores. 519.
Scytharum omnibus eccleſiis vnus præeſt epiſcopus. 857.
Scytharum omnes ciuitates vnicum habent epiſcopum. 893.
Scythianus Saranus. 425.
Sebaſtiæ ſepulchrum Ioannis Baptiſtæ. 255.
Sebaſtianus præfectus militum Manichæus fuit. 456.
Sebaſtianus Gregorio crudelitatis adiutor. 634.
Sebaſtiani præfecti Manichæi in populum impetus. 634.
Sebenno corpora Abacuc, & Michææ indicantur. 900.
Secretum regis occultare præclarum eſt. 144.
Secta Galilęorum. 10.
Secta Sadducæorum. 37.
Sectę Iudęorum ſeptem. 59.
Sectę olim inter Iudęos. 81.
Sectę quinque Iudęorum. 81.
Sectatores Iudæ Galilęi diſperſi. 10.
Sectatores reſurrectionem negantes. 36.
Secundę res eccleſiam in diſsidia adduxerunt. 165.
Sedes Apoſtolica Hieroſolym. ad Euſebii vſque tempora reſeruata. 163.
Seditio ius faſque omne peruertit. 34.
Seditio pontificum, ſacercerdotum, & optimatium. 34.
Seditio, ex qua ſtrages magna, & calamitas. 339.
Seditio Alexandrię orta compeſcuit ſeditionem. 134.
Seditio calamitoſa ob templum inter Chriſtianos, & paganos exorta. 252.
Seditio Antiochię pro reſtituendo Euſtathio, & reducendo Euſebio. 427.
Seditio Conſtantinop, in qua ob Arianiſmum homines 3150. occubuerunt. 444.
Seditio populi authore Vrſino Damaſi in epiſcopatu competitore. 520.
Seditio Antiochię ob tributum ſoluendum ſuſcitata. 702.
Seditio Antiochiæ propter Euſtathii abdicationem. 755.
Seditio Conſtantinopolim propter electionem Pauli epiſcopi occupauit. 771.
Seditio Antiochię, propter amplificata vectigalia. 896.
Seditio Theſſalonicæ oborta grauis cur, & à quo. 897.
Seditio Alexandriæ ob paganiſmum deſtructum. 888.
Seditio Conſtantinopoli ob depoſitum Ioannem Chryſoſtomũ. 914.
Seditio orta inter Conſtantinopolitanos, & Alexandrinos vnde. 915.

Seditio rurſus propter Ioannem Chryſoſtomum excitata. 916.
Seditio propter Ioannis Chryſoſt. diſceſſum exorta. 917.
Seditio Alexandriæ excitata per Petrum Mongum cur. 981.
Seditio magna Alexandriæ contra Anaſtaſium, quòd hymno triſagio addere quidquam voluiſſet. 994.
Seditio Conſtantinopoli conflata, quæ nica appellata cur. 999.
Seditio in Gregorium epiſcop. iniuſtè excitata. 1029.
Seditionis in eccleſia pernicies. 302.
Seditionis authores odit deus. 618.
Seditionis cauſa clericis, & virginibus ſacris falsò eſt attributa. 855.
Seditionem monachi in Palæſtina excitant. 964.
Seditione facta Conſtantinopoli, triginta hominum millia ceciderunt. 999.
Seditione conflata nouis rebus ſtudet populus. 1019.
Seditiones propter Arianiſmum. 442.
Seditiones crebræ in Europa Theodoſio regnante. 944.
Seditioſo non deeſt pugna, prouerbium. 580.
Seianus Tiberii tempore ſtudet Iudæos de medio tollere. 25.
Selenas Gothorum epiſcopus Pſathyrianus. 542.
Seleucenſe concilium qui ratum eſſe volebant. 844.
Seleucia Iſauriæ ciuitas primas tenens. 646.
Seleuciæ coit Synodus. 470.
Seleucius Daphnęi Apollinis ſtatuam, & delubrum ædificauit. 836.
Seleucus miles confeſſor, & martyr. 183.
Seleucus miles pietatis officiis meruit ad martyrium vocari. 183.
Seleucus Nicanoris filius Apameam ciuitatem habitatoribus compleuit. 1019.
Seminis ſuſcitatio curanda olim fratri. 12.
Semper eſſe non idem, quod ingenitum. 596.
Senatores aſſunt diſputationi contra Photinum habitæ. 462.
Senatores primarii in concilio. 950.
Senatores primarii concilio Chalcedonenſi adfuerunt. 961.
Senatus authoritate Gregorius abſolutus epiſcopatui reſtituitur. 1029.
Senes Alexandria antea nutrire conſueuit. 150.
Sententia Origenis de Bibliorum libris canonicis. 127.
Sepeliuit Conſtant. Imper. matrem Helenam regali ſepulchro. 312.
Sepeliunt gentiles Chriſtiani tempore peſtis, & famis. 200.
Sepeliri iuſsit ſuum corpus cum reliquiis martyrum Euſebia Arianorum miniſtra. 923.
Sepeliri martyrum corpora prohibentur. 93.
Sepeliri voluit Cæſarius prope vxorem in loco reliquiarum martyrum. 924.
Sepeliendis mortuorum corporibus Chriſtianorum, & Ethnicorum diſcrimen. 151.
Sepeliendis mortuorum corporibus libera non erat Alexandriæ facultas. 245.
Sepulti martyres, rurſum effoßi, & in mare proiecti, & cur. 168.
Septimanarum Danielis finis. 11.
Septuaginta interpretes ſinguli in ſingulis locis ſeorſim ſemoti. 98.
Septuaginta interpretes quo tempore ſcripturas ſacras ſunt interpretati. 98.
Septuaginta interpretes iiſdem omnino ſententiis, & verbis ſacras ſcripturas expreſſerunt. 98.
Septuaginta interpretes ſic dixerũt, ſigno virginis rei Achaz dato. 98.
Sepulchrum Chriſti quo modo impii abolere conati. 306.
Sepulchrum Chriſti Imper. Conſt. beneficio purgatur. 307.
Sepulchrum Chriſti quo modo diuinitus emerſit. 307.
Sepulchrum Chriſti ſalutare. 307.
Sepulchrum Chriſti locus ſacer. 308.
Sepulchrum Sabbatii colebatur. 576.
Sepulchrum Chriſti, eſt locus ſacer. 612.
Sepulchrũ domini, Veneris fano deturbato, ſtatim miraculosè ſponte emerſit. 613.
Sepulchrum domini non facilè erat repertu. 741.
Sepulchrum domini inuentum Hebræi cuiuſdam ſcripto auito. 741.
Sepulchrum domini ſignis, & ſomniis inuentum. 741.
Sepulchrum domini diuinum. 741.
Sepulchrum Michææ prophetæ fidele vocabant monumentum indigenæ. 900.
Sepulchrum Euphemiæ martyris. 904.
Sepulchrum, & templum Babylæ martyris. 943.
Sepulchri domini locus eſt totius orbis princeps. 612.
Sepulchri domini manifeſtati miraculum. 612.
Sepulchri dominici locus quo modo repertus. 741.
Sepulchra vacua, & templa ædificabant, qui idola primi erigebant. 68.
Sepulchra, & monumenta mortuorum conſtruuntur. 379.
Sepulchrorum expilatores grauiter etiam ab infidelibus puniebantur. 168.
Sepultura mortuorum. 152.
Sepultura mortuorum honorificè celebranda exemplo, & preces ibi faciendæ. 587.
Sepultura Imperatorum Chriſtianorum Conſtantinopoli. 769.
Sepultura, & feſtum annuum Thomæ monachi. 1010.
Sepultura Aſterius ſenator Rom. corpus ad ſepulchrum Marini martyris humeris deportat. 148.
Serapion octauus ab Apoſtolis Antiochiæ epiſcopus. 107.
Serapion martyr. 174.
Serapion fit mutus ob idolorum cultum. 139.
Serapion in lecto iacens ob grauem morbum presbyteros eccleſiæ ad ſe venire rogat. 139.
Serapion in numerum confeſſorum relatus. 139.
Serapion Confeſſor in articulo mortis. 139.
Serapion morti proximus. 139.
Serapion, quòd animi imbecillitate lapſus, idolis ſacrificâraт, reſipiſcens à nemine recipitur. 139.
Serapion, quòd idolis ſacrificaſſet, mutus fit. 139.
Serapion eccleſiæ Thunitenſis angelus. 514.
Serapion monet Chryſoſtomum eccleſiam à Seueriano turbari. 553.
Serapion ſi moriatur Chriſtianus, Chriſtus certè nunquam homo factus eſt. 554.
Serapion monachus monachis decies mille præfuit. 864.
Serapion monachus. 867.
Serapion ſi Chriſtianus moritur, Chriſtus non homo cur. 909.
Serapion Heracleæ epiſcopus à Ioanne Chryſoſt. conſtituitur. 916.
Serapionis ſcripta. 12[illegible].
Serapionis arrogantia. 553.
Serapionis artibus Seuerianus vrbe à Chryſoſtomo pellitur. 554.
Serapionis, & Seueriani odium, & æmulatio. 561.
Serapionis Archidiaconi in Chryſoſtomum odium. 908.

Serapis

Serapis magnus deus ſanctiſsimus à Iuliano vocatur. 482.
Serapis Gentilium ſeruator vocatus. 825.
Serapidis templum. 252.
Serapis cur prius Sorapis vocaretur. 253.
Serapidis ſimulachrum deſtruitur à Chriſtianis. 255.
Serapidis ſimulachri multiplex virtus à paganis eſſe falsò putabatur. 253.
Serapidis ſimulachrum prius in honorem Ioſeph Patriarchæ formatum. 253.
Serapidis ſimulachrum qua fallacia fabrefactum. 253.
Serapidis ſimulachrum ſi humana manus tetigiſſet, in Chaos ſolui, & cœlum ruere, credebant gentiles. 253.
Serapidis thoraces aboliti. 255.
Serapis Deus Nilum in agros irrigandos inducere creditus. 421.
Serapidis templi euerſio Hieroglyphicis ſignificata. 534.
Serapidis ſtatua adeò immanis magnitudine, vt ſpectatores ea perterrerentur. 705.
Serapides ad ſtatuam propiùs accedere nefas erat, cur. 705.
Serapidis templum omnium, quæ in toto orbe, ampliſsimum, & pulcherrimum dirutum. 705.
Serapidis templum illuſtriſsimum in colliculo ſitum. 887.
Serapidis in templum ſe recipiunt Pagani. 888.
Serapidis templum finem habiturum quo præſagio. 888.
Serapidis templum in eccleſiam conuerſum. 888.
Seras hæreticus Deum ſibi reuelaſſe, quæ hactenus occultata fuerant, affirmabat. 648.
Serenus Origenis diſcipulus martyr. 116.
Sergius martyr ſanctiſsimus poſtulationum largitor. 1035.
Sergii ſanctiſs. martyris reliquiæ in capſa argentea repoſitæ ciuitatem ſeruarunt ab hoſtibus. 1006.
Sergii martyris in virtute, qui ſunt in toto orbe terrarum ſpẽ ponunt. 1035.
Sergio martyri diſcus aureus conſecratus, eiúſque inſcriptio. 1034.
Sergio martyri templum, & crux aurea dicata. 1034.
Sergium martyrem orat Choſroes, vt ei ſubſidio ſit, & coniunx concipiat. 1034.
Sergiopolis ciuitas Sergii martyris ope ſeruata. 1006.
Sergiopolis cruce, ac ſacris theſauris, & monumentis redempta. 1006.
Sermo cùm Deus ipſe ſit, eſt dei filius. 347.
Sermo dei æternus vnigenitus, magni dei Pontifex. 364.
Sermo dei vnicus oculis non aſpici poteſt, & omnipotens eſt. 384.
Sermo dei ſempiternus, omnium patronus. 365.
Sermo dei vnigenitus vniuerſum mundum moderatur. 380.
Sermo dei rerum omnium procreator. 381.
Sermo Dei omnium rex. 382.
Sermo dei eſt virtus dei, & dei ſapientia ex patre egrediens. 382.
Sermo dei non ex prolatione conſtat. 382.
Sermo dei omnium bonorum author, & cauſa. 382.
Sermo dei ante omnia, ſolus hominum ſeruator. 383.
Sermo dei ſolem, lunam, & ſtellas colluſtrat. 384.
Sermo Dei vnicus per omnia permeat. 383.
Sermo dei cur incarnatus. 387.
Sermo dei eſt corpore, vt inſtrumento vſus. 387.
Sermo dei per corpus & vſum vitæ & ſermonis cum hominibus habuit. 387.
Sermo dei corpus ſanctiſsimum ſibi comparauit. 388.
Sermo dei incarnatus, non corporis & animi affectionibus ab hominibus diſcrepauit. 388.
Sermonis dei vis. 384.
Sermonem ratione moderari quantum bonum. 1013.
Sermonem ratione moderabatur Anaſtaſius. 1013.
Sermones ſpirituales audire non ferunt dæmones. 672.
Serpentes duo cum reliquiis Zachariæ prophetæ. 932.
Seſsio ſecunda Chalcedonenſis. 963.
Seruatoris paſsionis arcana ſymbola. 208.
Seruus quis. 367.
Seruus domini pugnare non debet. 523.
Seruus pro domino voluit oppetere mortem. 897.
Seſsio prima concilii Chalcedonenſis. 962.
Seruus Elpidii presbyteri ſicarius. 917.
Serui Sauromatas dominos ſuos quo modo ſedibus, & domiciliis deturbarunt. 323.
Serui hominis cuiuſdam potentis, quem barbari, in eccleſia cur ſe ipſos necarunt. 581.
Seruorum cuiuſdam barbari nefandum ſcelus. 581.
Seſtra à Theodoſio Romæ ſublata. 535.
Seuerianus vrbe pellitur. 562.
Seuerianus in eccleſia docens depoſitionem, & exilium Ioannis Chryſoſt. laudat, cur. 914.
Seueriani in Serapionem vehementius dictum. 553.
Seueriani, & Antiochi eruditio, & eloquentia. 609.
Seuerus Imperatori Commodo ſucceſsit in Imperium. 110.
Seuerus Imperator moritur. 118.
Seuerus Oppiano pro ſingulis verſibus ſingulos aureos donauit. 716.
Seuerus triennio Imperium occupauit. 955.
Seuerus à Nephalio pulſus monaſterio. 987.
Seuerus ad epiſcopatum Antiochiæ delatus fuit, in Flauiani locum. 987.
Seuerus Antiochiæ Antiſtes ordinatus. 995.
Seuerus Antioch. epiſcopus pulſus lingua amputata, cur. 995.
Seueri dogmata peruerſa. 1035.
Seueri cædes. 398.
Sexaginta hominum millia terræ motu Alexandriæ extincta. 1029.
Sextæ feriæ ante reſurrectionem domini memoria culta. 750.
Sibylla Erythræa ſexta ætate poſt diluuiũ fuiſſe ſe affirmat. 355.
Sibylla in antro Apollinis concluſa verſibus de deo futura prædixit. 355.
Sibylla Erythræa ſacerdos Apollinis. 355.
Sibylla parentum inſcitia Apollini dicata fuit. 355.
Sibylla beata fuit vates. 356.
Sibylla dei prouidentia de Chriſto gentibus eſt vaticinata. 719.
Sibyllæ Acroſtichos de Chriſto. 355.
Sibyllæ carmina fictitia non eſſe. 356.
Sibyllæ de cruce Chriſti teſtimonium. 742.
Sicarius Elpidii presbyteri ſeruus. 917.
Sicarius Ioanni Chryſoſt. inſidiatus ab eodem à ſupplicio liberatur. 917.
Sicarii, & latrones diurni. 34.
Sicarii ſerui ſupplicium. 917.
Siccitates diutinæ Iuliano imperante. 843.
Signaculum crucis in veſtimentis Iudæorum Hieroſolym. 242.
Signaculo crucis olim initiabantur Chriſtiani. 225.

Signum ſalutare victoriæ trophæum. 270.
Signum ſeruatoris in Oriente apparuit 459.
Signum Chriſti exercitus Conſtant.Imp. ſuis humeris portat. 618.
Signo ſalutari ante armatos collocato Conſtantius Maxentij copias fundit. 270.
Silentium exercuit annos triginta Theonas monachus. 864.
Silentium loquela præſtabilius. 1013.
Silentiariorum ſchola. 984.
Siluanus presbyter, aliiſque ad metalla damnati. 176.
Siluanus epiſcopus martyr. 188.
Siluanus epiſcopus Emeſæ, aliiſque duo beſtiis obiiciuntur. 197.
Siluanus è rhetore epiſcopus propter frigus ad Atticum epiſcopum ſe recepit. 583.
Siluanus iterum fit epiſcopus. 584.
Siluanus monachus ſandaliis indutus ex fœno confectis incedebat. 584.
Siluanus ſponte epiſcopatui cum ceſſiſſet monaſticam egit vitam. 584.
Siluani miraculum precibus editum. 584.
Siluani modeſtia. 583.
Simeon ſecundus poſt Iacobum fratrem domini Hieroſolym. epiſcopus. 51.
Simeon filius Cleophæ poſt Iacobum Hieroſolym. ab Apoſtolis fit epiſcopus. 49.
Simeon Cleophæ filius, & Hieroſolym. ſecundus epiſcopus martyrio in perſecutione coronatur. 59.
Simeon in crucem actus, annos 120. natus. 59.
Simeon ex Dauidis ſtirpe. 59.
Simeon Chriſti conſobrinus, Cleophas fuit frater Ioſeph ibidē. 49.
Simeoni, iſte eſt cuius euangelium meminit. 49.
Simeon martyrio in perſecutione natus annos iam 120 obiit. 59.
Simeon natus anno 120. coram Traiano Chriſti fidem profeſſus eſt. 59.
Simeon auunculus Chriſti. 81.
Simeones Seleuciæ Archiepiſcopus apud Saporem Perſarum regem à magis & Iudæis falsò accuſatur. 748.
Simeones Seleuciæ Archiepiſcopus nec pretio, nec minis, nec prece Sapora Perſarū regis à Chriſtiana fide auocatus. 748.
Simeones Archiepiſcopus ad martyrium deductus cum aliis, quibus argumentis ſocios ad martyrium hortatus. 750.
Simeones Archiepiſcopus vna cum centum aliis Chriſtianis die feſto reſurrectionis domini cæſus. 750.
Simeones domicilium, cuius menſura vix duos continebat cubitos, conſtruxit, in quo habitabat. 941.
Simeones, & Domnus, puro Chriſti corpore cōſecrato, vitalem inter ſe mutuò participant communionem. 941.
Simeones in terra angelus, in carne cœleſtis Hieruſalem ciuis fuit. 941.
Simeones, qui columnam incolebat. 941.
Simeones vitam cœleſtium poteſtatum in carne æmulatus. 941.
Simeones angelus corporeus. 942.
Simeones primus in columna habitauit. 958.
Simeones fuit ex numero eorū, qui vocantur ἀκοίμητοι. 981.
Simeones Romam miſſus cur. 981.
Simeones delirus viſus eſt. 1009.
Simeones inanis gloriæ cupiditate abiecta, ſapientia cuiuſque generis, & diuina gratia refertus fuit. 1009.
Simeones nulli dedit poteſtatem cognoſcendi, quo modo deum precaretur & quo modo veſceretur. 1009.
Simeones obiectum ſibi à meretrice ſtuprum, quo modo purgauit. 1009.
Simeones quo modo meretricem eſurientem per triduum pauit. 1009.
Simeones vitam tranſegit ab aliorum conſpectu remotā. 1009.
Simeones verebatur, ne ſua virtus à quoquam deprehenderetur. 1009.
Simeones qua occaſione dixit, ſe carnē geſtare lubricā. 1009.
Simeones flagello manu ſublato, terræ motum propediem affuturum præſignificauit. 1009. & 1010.
Simeones puerulus in columna incolere cœpit, & in ea dentes primos mutauit. 1035.
Simeones dæmones expulit. 1035.
Simeones lac ex vberibus mulieris velut è fonte, erumpere fecit. 1035. & 1036.
Simeones futuras res, & præſentes prænidit. 1035.
Simeones pueros ad ſuū monaſterium qua occaſione ducebat. 1035.
Simeones propter eximiam virtutem omnium hominum ſuæ ætatis facilè præſtantiſſimus. 1035.
Simeones ſanauit omnem morbum. 1035.
Simeonis accuſatores capti. 59.
Simeoni monacho quantum tribuerit Theodoſius. 941.
Simeonis ſacrum corpus multa edit miracula. 942.
Simeonis corpus ſanctiſſimum ab Antiochenis poſtulatur in vrbis cuſtodiam. 941.
Simeonis ſacrum corpus defertur Antiochiam. 941.
Simeonis ſanctiſſimum corpus ciuibus Antiochiæ & muri, & munimenti loco fuit, nam ciuitas mœnibus carebat. 941.
Simeonæ ſacrum corpus petit Leo Imperator. 941.
Simeonæ vitæ curſus. 941.
Simeonis caput Euagrio viſum. 942.
Simeonis in honorem templum. 942.
Simeonis ſancti templum ne ingrediantur mulieres, arcentur. 942.
Simeonis ſancti facies, & ſtella in templo eius feſto die videtur. 942.
Simeonis monachi catena ferrea. 942.
Simeonis epiſtola ad Baſilium Archiepiſcopum de Chalcedonenſi concilio. 958.
Simeonis ad monaſterium leo puerum adnexit. 1036.
Simeoni rami quidam fruticis in monte creſcentis & cibi & potionis loco fuere. 1036.
Similes patribus pauci ſunt filij. 99.
Simon magus ſimulatè baptizari voluit. 22.
Simō magus dolo præſtigiarū inſtar dei virtutis habetur. 22.
Simon à Petro pœnas debitas perſoluit. 22.
Simon Magus Romæ docens multos à fide auertit. 28.
Simon Magus hæreſeωn auctor. 29.
Simon Magus Samaritanus de vico Gittone. 29.
Simon magus Petrū fugiēs, à Iudæa eſt Romam profectus. 30.
Simon Magus Romæ pro deo habitus. 29.
Simoni Mago Romæ ſtatua erecta fuit. 29.
Simonis Magi Helena meretrix comes. 29.
Simonis Magi Helenam comitem meretricem primam mentem de eius ſinu elapſam nuncupabant. 29.
Simoni deo ſancto. 28.
Simonem Magū, & Menandrum quo fine diabolus excitauit. 36.
Simoniaci hæretici. 22.
Simonianorum decreta, & acta execranda potius quàm prodenda. 29.
Simplicitas fidei virtutem habet. 225.
Simplicius Romæ epiſcopus de Ioanne Alexand. epiſcop. ad Zenonem Imp. ſcribit cur. 978.

Simulachrum

Simulachrum Veneris in loco Chriſti crucifixi. 228.
Simulachrum Serapidis qua fallacia fabrefactum. 253.
Simulachrum Veneris ad domini ſepulchrum. 741.
Simulachrum argenteũ Imp. reprehẽdit Ioãnes Chryſoſt. 916.
Simulachra, q̃ vocãtur διοπετῆ, id eſt, à Ioue delapſa. 745.
Simulachra deorum falſorum ad Conſtantinopolim ornandã deportantur. 745.
Simulachra diruuntur. 887.
Simulachrorum delubrum diruitur. 679.
Simulachris deorum falſorum damnatis, quo modo gentiles conuerſi ſunt. 315.
Simulachris hoſtias immolaſſe Anatolius deprehenſus eſt. 1022.
Simulat Gainas dæmonio ſe vexari cur. 995.
Simulauit Licinius ſe amicum Conſtantini. 221.
Simulans mulier Macedoniana ſe Catholicam, pro corpore Chriſti in ore lapidem inuenit. 906.
Simulata pietas, & tyrannis Maxentij. 189.
Simulatio, & dolus Arianorum vnde. 226.
Singidonem, & reliquam Graciam Abares vaſtant. 1030.
Sira Choſrois coniunx Chriſtiana. 1034.
Siram Choſrois vxorem morbus muliebris non attigit, largiente ſanctiſſimo Sergio martyre. 1035.
Sirmis pagus Cynegicæ regionis. 1012.
Siſinnius docet nõ ſchiſmata diſputationibus tolli, ſed hæreticos magis accendi. 529.
Siſinnius docet, quo pacto hæretici ſunt conuincendi, aut cõciliandi. 529.
Siſinnius Nouatianus Marciani ſucceſſor. 545.
Siſinnius albo veſtitu vtebatur, & bis die balneas ingrediebatur. 560.
Siſinnius epiſcopus rogatus, cur bis die lauaretur, reſpondit, tertiò non poſſum. 560.
Siſinnius in reſpondendo acutus, & facetus. 560.
Siſinnius rogatus, cur albo indueretur: reſpondit, dic mihi prius, ibi ſcriptum ſit, epiſcopum nigro indui debere. 560.
Siſinnius Leontio dixit, neminẽ adeò pœnitet, vt me ſcil. quòd te vidi. 560.
Siſinnij lepidum dicterium in Leontium. 560.
Siſinnius veritatis amicus. 578.
Siſinnij epiſcopi obitus, eiúſque laus. 578.
Sitire, & eſurire lex monachos iubet. 946.
Sittas Centurio Martyropolim prodit. 1032.
Sittas à Martyropolitanis lapidibus obrutus, & in crucem actus. 1033.
Socrates diſſerendi ſcientia elatus, ciuium ſuorum inuidia eſt interfectus. 347.
Socrates ante Euſebium Laodicenſis epiſcopus. 160.
Socrates, quæ in monumentis legerit, vel ipſe viderit, ſcripſit. 397.
Socrates philoſophus poetarum fabulas reprehẽdebat, vnde à iudicibus condemnatus. 491.
Socrates Ammoniũ, & Helladium grammaticos gẽtiles audiuit. 533.
Socrates cur eloquentiam in hiſtoria non affectauit. 544.
Socrates quid de Philippi hiſtoria cenſeat. 578.
Socrates hiſtoriam eccleſiaſticam Theodoro dicauit. 588.
Socrates quanam ſua hiſtoria conſcripſit. 1025.
Socratis fides in hiſtoria, & diligentia. 535.
Socratis in ſcribenda hiſtoria propoſitum. 397.
Socratis hiſtorici patria, & fides in hiſtoria. 542.
Socratis opinio de οὐσίας, & ὑποστάσεως vocibus. 484.
Socratis eccleſiaſtica hiſtoria 140. annos continet. 588.
Socratis philoſophi erga leges patrias reuerentia. 872.
Socratem philoſophum gentiles, propter temperantiam, & iuſtitiam, aliáſque virtutes admirantur. 496.
Sodomorum terra neque ſementem, neque arborum conſitionẽ recipit. 759.
Sol quando ingreditur æquinoctium. 161.
Menſium principium eſt æquinoctium verum. 161.
Sol, & luna legitimum curſum tenent. 293.
Sol, luna, aliáque cœleſtia luminaria honorem deo impertiũt. 363.
Sol Deum dominum nouit. 364.
Sol, & luna tempora & annos declarant. 892.
Sol non videbat myſteria Eleuſines. 940.
Solem Perſæ adorant. 748. 751.
Solennes dies. 893.
Solomon præcepit vtendum veſte candida. 902.
Solon ex mercatore monachus. 869.
Somnium Polycarpi ſomno preſſi. 73.
Somnium de cæde Iuliani. 842.
Somnium mirandum epiſcopi Syſinnij Nouatiani. 919.
Somnio Didymus Iulianum interfectum accepit. 843.
Somni nihil capiebat multas noctes Heliodorus monachus. 871.
Somno tamen pauculo indulgens Antonius magnus humi iacebat. 730.
Somnio capiendo humi iacent ſtatis diebus monachi. 736.
Somno quanam dixit verba Dorotheus Monachus. 765.
Somno valde tenui indulgebat Dorotheus, & quomodo. 865.
Somno corpora Abacuc, & Michææ Sebenno indicãtur. 900
Somnum humi capiebat Origenes. 115.
Somnum nõ capiens totas ſæpe noctes traducebat Conſt. Imp. 328.
Somnum quo modo Hilarion capiebat. 781.
Somnum non cepit per ſexenniũ Moſes ex latrone monachus. 865.
Sopater philoſoph⁹ in ſcholã philoſophiæ Plotino ſucceſſit. 722.
Sophia eccleſia à Conſtantio Imp. extructa. 444.
Sophiæ templum à Iuſtiniano extructum. 1007.
Sophia Imperatrix. 1020.
Sophiæ Imperatricis conſilio Iuſtinus Imp. Tiberium Cæſarẽ declarat. 1020.
Sophronius abdicabatur, quòd res eccleſiæ in ſuum quæſtum conuertiſſet. 813.
Sophronius Macedonij ſectator. 830.
Sophronij dictum aduerſus Acacij confeſſionem in concilio Seleuciæ. 472.
Sophronij in crebras fidei formulas dictum. 810.
Sorices fame oppreſſi, ſenſim carnes ſanctorum abſumũt. 714.
Soricibus rodendos Chriſtianos obiiciunt. 714.
Sotas dæmonem Priſcillæ eiicere conatus non permittitur. 106.
Soter 11. Romanus epiſcopus. 80.
Soter Romanus epiſcopus quo tempore obiit. 86.
Soteris Romani epiſcopi pietas. 82.
Sozomenus vnde ſuam exorſus hiſtoriam. 718.
Sozomenus quid hiſtoria comprehendit. 1025.
Sozomeni auus Gentili patre natus fuit. 831.
Sozomeni patria, & genus. 831.
Sozomeni hiſtoriæ dedicatio. 717.
Sozomeni libri duo de rebus à Chriſti in cælos aſcẽſu ad Licinij vſque mortem. 719.
Sozomeni hiſtoria quibus præcipuè de rebus agat. 720.
Sozomeni hiſtoriæ inſtitutum, & vnde petita eius materia. 720.
Spectrum prodigioſum viſum. 47.

Spectrum mulieris per aerem diſcurrentis Antiochiæ viſum. 896.
Spectro viſo Gainas à diripiẽda Cõſtãtinop. prohibitus. 905.
Sperandum eſt in Dei auxilio, patiẽtiæ cõmunitis vallo. 921.
Spes non in armis, at in Deo ponenda. 326.
Spiridion epiſcop. ex ordine prophetarum. 226.
Spiridion epiſcop. fures diuinitus ſoluit, & abire vnà cum ariete iuſsit. 226.
Spiridion epiſcopus fures in ouili ſuo diuinis vinculis ligatos, ariete illis dato, liberos dimiſit. 417.
Spiridion opilio, & epiſcopus, eiúſque ſanctitas. 417.
Spiridion adeò iuſtus, vt ſuſcitauerit mortuam filiam, ex qua cognoſceret, vbi lateret depoſitum. 727.
Spiridion filiam mortuam ſuſcitat, vt ab ea depoſitum ſciſcitetur. 727.
Spiridion die ieiunij carnes hoſpiti appoſuit comedendas, neceſsitate & penuria coactus. 728.
Spiridionis epiſcopi modeſtia, & tranquillitas. 727.
Spiridionis in hoſpites, & egenos humanitas. 728.
Spiridionis in Triphyllũ epiſcopũ grauis animaduerſio. 728.
Spiridionem patrẽ Irene virgo de ſepulchro alloquitur. 226.
Spiritus Maximillæ. 103.
Spirit. Sanct. hæreticus Montanus vocabatur. 101.
Spiritus Sanctus datur ab epiſcopis. 142.
Spiritus Sanctus vnus. 596.
Spiritus Sanct. miſſus, non paſſus. 631.
Spiritus Sanctus poſt baptiſmũ dabatur nõ à quolibet. 676.
Spiritus Sanct. an Conſubſtantialis patri, & filio controuerſia creuit. 857.
Spiritus Sanct. Conciliis generalibus præſidet. 958.
Spiritus Sanct. dona gratuitò dantur. 97.
Spiritus Sancti diuinitas in concilio Alexand. agitata. 483.
Spiritum Sanct. dari per confirmationem. 138.
Spiritum ſanctum Manes ſe eſſe prædicabat. 160.
Spiritum Sanctum creatum eſſe apertè aſſeruit Macedonius. 626.
Spiritum Sanctum crucifixum, occiſum, mortuum, & à mortuis excitatum qui crediderunt. 630.
Spiritum Sanct. Ariani creatum eſſe, & factum per filium aſſerunt. 666.
Spiritum Sanct. ex patre perinde ac filium ex diuina eſſentia eſſe. 697.
Spiritum Sanct. per filium factum eſſe aſſerant qui. 697.
Spiritum Sanct. Macedonius non eiuſdem cum patre, & filio honoris participem eſſe docuit. 814.
Spirit. Sanct. adminiſtrum, & tertium à patre ordine, honore, & ſubſtantia diuerſum eſſe affirmabant hæretici. 857.
Spiritum Sanct. vnà cum patre & filio vnam, eandémque ſubſtantiam habere. 858.
Spirituales ſermones audire non ferunt dæmones. 672.
Splendor corporis expers cum materia permiſtus. 350.
Sputo, & Crucis ſigno Donatus epiſc. draconem omnes necantem interemit. 898.
Statua Caij in templum introducta. 25.
Statua erecta fuit Romæ Simoni Mago. 29.
Statua Ioſepho Romæ erecta. 48.
Statua Chriſti, & hæmorroiſſæ, & ad earum baſin herba. 149.
Statua vtrumque ſexum repræſentans in Chriſtianorum eccleſia vi à Gentilibus collocata. 655.
Statua, & delubrum Daphnes Apollinis ſumptuoſum. 836.
Statua Serapidis adeo magna, vt ſpectatores ea perterrerẽtur. 705.
Statua Conſtantino Imp. erecta poſt mortem. 623.
Statua, in qua hæc erat inſcriptio: Mammianus amator ciuitatis. 984.
Statua Veneris ad domini ſepulchrum. 741.
Statuæ Conſtantini inſcriptio. 272.
Statuam ſui Athalaricus à Chriſtianis adorari iubet. 874.
Statuam aureã Veneris igne liquefactam pauperibus erogauit Naamanes, vbi baptizatus. 1035.
Statuæ ad Maximini tyranni venerationem erecta confringuntur. 205.
Statuarum Alexandrinarum illuſiones, & præſtigiæ. 705.
Statuarum honos Conſtantino Imp. poſt mortẽ tributus. 340.
Statuas Imperatoris, & Imperatricis Antiocheni deiiciunt, & contumelia afficiunt, cur. 896.
Status Imperij Romani vnà cum fide noſtra creuit. 992.
Stela ab Imperatore Leone miſſus ad pœnas Alexandrinis infligandas. 957.
Stellæ, & ſancti Simeonis facies eius die feſto in templo videtur. 941.
Stephanus primus martyr Chriſti. 21.
Stephanus Romanus 22. Epiſcopus. 141.
Stephanus communicare volebat cum epiſcopis hæreticos rebaptizantibus. 142.
Stephanus Antioch. epiſcopus veræ doctrinæ patronos variis afficit incommodis. 631.
Stephanus calumniæ crimine apud prætorem accuſatur. 632.
Stephanus curat meretricem in cubiculũ Euphratis, & Vincentij ad calumniam ſtruendam introduci. 632.
Stephanus, & Placitus in presbyteros aſciti. 644.
Stephanus vnus ex ſeptem diaconis primus martyriũ ſubiit. 893.
Stephanus in locum Baſsiani ſufficitur. 971.
Stephanus, Petro eccleſia Antiochena exturbato, illius ſedem cãpeſsit. 976.
Stephanus Hierapolis epiſcopus vitam ſanctæ martyris Golanduchæ literis mandauit. 1034.
Stephani ab eccleſia abdicatio. 632.
Stephani, & Placiti facinora. 645.
Stephani diaconi inuentio. 932.
Reliquiæ Sancti Stephani inueniuntur. 932.
Stilico Honorij exercitus dux à militibus Rauennæ occiditur, quod ſuſpectus eſſet. 925.
Stoicus Pantęnus ſcholæ theologiæ Alexandrinæ præfectus. 99.
Stola ſacra ex aureis filis contexta à Conſtantino Imp. eccleſiæ Hieroſolym. donata. 646.
Strabo. 577.
Stromata Clementis Alexandrini cur ſic dicta. 120.
Studet populus nouis rebus, ſeditione conflata. 1019.
Studebat noctu Origenes. 115.
Studium Origenis ab ineunte ætate ſacrarum literarum. 112.
Studium Origenis in ſacris literis. 122.
Studium magiæ inſanum. 190.
Studia humaniora ad grauiora viam muniunt. 123.
Studia authorum gentilium Chriſtianos adire prohibet Iulianus. 240.
Stuprum vt euitaret mulier pia, ſe vltro vnà cũ filiabus ſubmergit. 187.
Stuprum apud Paphlagones, & Phryges pro ſcelere habetur deteſtabili. 519.
Stuprum ſibi à meretrice obiectum, quo modo purgauit Simeones. 1009.
Stupri turpiter admittendi facultas libera. 316.

Stupro nefando Nicolaitę heretici ſe polluebant. 57.
Stupra rapinæ, auri, & argenti exactiones Licinij. 222.
Stupra in virgines, & continentes eccleſiæ geſta ſunt. 243.
Stupra, & adulteria. 243.
Subiectorum lachrymis aurum collectum Tiberius exiſtimauit adulterinum. 1021.
Subiectos ſuos non modo pecunia, ſed variis etiam mortis generibus mulctabat Hormiſdas Perſarũ rex, quare à ſuis trucidatus fuit. 1033.
Subiectos ſuos pecunia variiſque mortis generibus mulctabat Hormiſdas rex Perſarũ, vnde à ſuis trucidatus. 1033.
Subſiſtentias tres, & ſubſtantias tres in Deo dicere non debemus. 239.
Subſtantia, & ſubſiſtentia quid diſcrepant. 238.
Subſtantia patris quid. 409.
Subſtantias patris, & filij, & Spirit. Sanct. ſeparatas eſſe hæreticorum coniurata turba contendit. 630.
Subſtantiæ, & Conſubſtantialis voces dicebantur ab Arianis in eccleſiis diſſenſionum cauſæ. 38.
Subſtantiæ, & Conſubſtantialis voces, quædam machina ad Arij ſectam expugnandam à patribus excogitata. 638.
Subſtantia, & ſubſiſtentia turbauit eccleſias. 829.
Subſtantiæ nomen cur omittunt Ariani. 474.
Subſtantiæ vocabulum apud ſanctos patres ad conſuetudinẽ græci ſermonis non capi. 499.
Subſtantiæ nomen in concilio fidei ſublatum. 793.
Subſtantiæ nomen, quòd in literis ſacris non extat, non parũ attulit offendiculi. 793.
Subſtantiæ, & ſubſiſtentiæ vocibus quatenus vti permiſſum. 829.
Subſtantiæ vocabulum à Sanctis Patribus poſitum fuit, ad euertendum peſtiferum Arij dogma. 845.
Subſtantiæ vocabulum apud ſanctos Patres ad conſuetudinẽ Græci ſermonis non capitur. 845.
Succeſſionis epiſcoporum canon. 921.
Succeſſoribus carens Montaniſtarum propheta, non eccleſia Catholica. 104.
Suenes domum ſuam ſupra Petram ædificatam habuit. 714.
Suenis conſtantia mirabilis. 714.
Sufferre omnia debet, quiſquis primùm Deo, deinde conſciẽtia ſua nititur. 910.
Summorum ſacerdotum ſucceſſio quando deleta. 16.
Superbia iunctum dominatum perrumpit Deus. 324.
Superbia inflatam omnem potentiam Deus perfringit. 618.
Superbis reſiſtit Deus, peccata remittit humilibus. 914.
Superbos, & faſtu elatos Deus radicitus extirpat. 618.
Superſtitionibus publicis priuato non licet vim afferre. 713.
Supplex Euſebij libellus ad Imp. aduerſus Dioſcorũ, in ſynodo recitatus. 950.
Supplicabat, & preces oſtendebat Mariæ deiparæ ad eius imaginem in carcere Anatolius. 1023.
Supplicium Alexandri heretici, tanquam latronis. 105.
Supplicium Anatolij idololatra dignum. 1023.
Supplicia horrenda martyrum Thebaide. 169.
Supplicia martyrum varia. 186.
Suppliciis propoſitis non terretur Polycarpus. 75.
Suſannæ de hiſtoria Aphricani ſententia. 130.
Suſcitare mortuum heretici nequeunt. 97.
Suſcitantur mortui orationibus eccleſiæ. 97.
Suſcitati mortui per Chriſtianos diu poſt vixerunt. 97.
Sydus ante Hieroſolymitanum excidium. 47.
Syllaba etiam de vna Trinitatis non eſt digladiandũ. 1016.
Syllabæ etiam ipſę Trinitatis nos ad vnam & ſynceram fidem ſeruant. 1016.
Syllogiſmos hæretici ſtudioſè indagant. 113.
Syluanus epiſcopus ſenex mutilus & infirmus metallis addictus. 185.
Syluanus in concilio clamat nouam fidei formulam non deſcribendam eſſe. 471.
Syluanus monachus, cum angelis miniſtrabat, in monte Sina aliquandiu commoratus. 870.
Syluanus presbyter. 981.
Syluani tyranni interitus. 794.
Syluano monacho, ob eximiam virtutem, angelus coràm miniſtrabat. 870.
Syluester Pontifi. Rom. in exilium truditur. 237.
Syluester Romæ epiſcopus. 590.
Syluester eccleſiæ Romanę antiſtes. 721.
Syluester, Marcus, Iulius Romani epiſcopi. 756.
Symbolum fidei Nicænum. 227.
Symbolum Concilij Nicæni. 407.
Symbolum Arianorum. 641.
Symbolum Nicænum quale. 666. & 667.
Symboli Nicæni vetuſtas, & certitudo. 666.
Symboli Nicæni formulã cur nõ cõſcripſerit Sozomenus. 738.
Symbolo catholicorum cur adiecta eſt, hæc particula, ſecundũ ſcripturas. 477.
Symbola arcana paßionis ſeruatoris. 208.
Symmachus, eiuſque ſcripta. 122. & 123.
Symmachus vir conſularis eruditione admirandus. 532.
Symmachi Apologeticus ad Theodoſium. 552.
Symon vnde errorem duxit. 81.
Synagogæ Iudęorum, ſunt eorum templa. 568.
Synaxis ſacra in Apoſtolorum martyrio celebrata in mortem Conſtant. Imp. 340.
Synaxis adminiſtratur, prẹter myſteriorũ celebrationem. 539.
Synaxis, ſiue Euchariſtiæ percipiendę varia conſuetudo. 539.
Synaxis celebratur. 554.
Synaxeos vbique in ſingulis eccleſiis omnibus ſabbatis myſteria celebrant Chriſtiani. 539.
Syneſius diſertus Cyrenenſis, philoſophia eximius. 443.
Syneſius licet nondum doctrinam de reſurrectione admiſiſſet, rogatur vt baptizetur, & iugũ ſacerdotij ſuſcipiat. 943.
Syneſii epiſtolæ ornatè cõpoſitę poſt adeptum ſacerdotiũ. 943.
Syngrapha Pauli epiſcopi de ſibi eligendo ſucceſſore. 588.
Synodus contra Berylli hæreſin. 130.
Synodus contra aſſerentes, animos cum corporibus mori, ac denuo cum corporibus reſurrecturos. 131.
Synodus contra Paulum Samoſat. 156.
Synodus Arianenſis, in qua occidentales decepti in dictione ὁμοουσίος. 237.
Synodi Antiochenæ decreta in Athanaſium. 439.
Synodi Antiochenæ ad Iouinianum Imp. epiſtola. 845.
Synodum Theophilus congregat cur. 913.
Synodorum prouincialium origo, & authoritas. 528.
Synodicus libellus aduerſus Apollinarem, & Timotheum à Damaſo Rom. epiſcopo conſcriptus. 696.
Synopſis tẽporum à Troia capta ad Anaſtaſium Imp. 984.
Syrenos, & Rhodon congreßi cum Apelle hæretico. 100.
Syricius poſt Damaſum Romæ ſacerdotium ſuſcepit. 251.
Syſinnius variam lectionem habebat ſacrarum, & Ethnicarum literarum. 885.
Syſinnius Nouatianæ ſectæ epiſcopus vir philoſophiæ, & ſacrę ſcripturę gnarus. 901.
Syſinnius ſalibus ludebat, & facetè reſpondebat. 901.
Syſinnius epiſc. Nouatianus bis in die lauabatur. 902.
Syſinnius epiſc. Nouatianus veſte vtebatur candida. 902.
Syſinnij Nouatiani prudens cõſilium de ineunda cum hære-

ticis diſputatione. 885.
Syſinnij vrbanè,& acutè dicta. 901.
Syſinnij Nouatiani epiſcopi ſomnium mirum. 919.

T.

TAbenneſiotæ monachi vnde dicti. 780.
Tabula Attali martyris. 91.
Tabulæ ſacræ. 980.981.1011.
Tabulæ publicæ hæreticorum facta continentes. 105.
Tabularum ſeruandarum munus erat conſecutus Euagrius. 1036.
Thaddæus diſcipulorum 70. vnus mandato Seruatoris ad Abgarum curandum miſſus. 18.
Tantalica Licinij auaritia. 276.
Tarbula virgo ſancta ſoror Symeonis epiſcopi falſo accuſatur. 751.
Tarſi concilium. 850.
Tatianus vir literatiſsimus. 77.
Tatianus erroris Encratitarum autor fuit. 85.
Tatianus Encratitarum parens Iuſtini diſcipulus. 85.
Tatianus hæreticus pollicebatur ſacras ſcripturas obſcuras ſe demonſtraturum. 101.
Tatianus martyr cur. 490.
Tauri forum. 960.
Tatiani hæretici Pauli epiſtolis fidem abrogant. 85.
Tedæ in eccleſia Catholicorum. 915.
Telæ mortis quæ. 200.
Tela hoſtium in eos retorquentur. 896.& 897.
Telemachi monachi martyrium quale. 708.
Teleſphorus ſeptimus à Petro Romæ epiſcopus Xyſto ſucceſsit. 66.
Theleſphorus Romanus pontifex quando obiit. 70.
Teleſphorus pontifex Romanus martyrio vitam finiuit. 70.
Teleſphori ſcripta. 85.
Temeraris Iuſtini Imp. inſtitutis Romana reſp. in periculum venit. 1029.
Temulentia Imperatoris Maximini. 190.
Temperantia virtutum fundamentum. 32.
Temperantia ſumma Apphiani martyris. 173.
Temperantiæ ſemina à primo agricola accipienda. 514.
Templum Hieroſolym. Caius voluit, vt Iouis illuſtris, hoc eſt, Caij dei nuncuparetur. 25.
Templum Hieroſolym. Caius ſuo nomini dedicari fecit. 25.
Templum Aſcetarum vocatum σεμνεῖον. 31.
Templum Aſcetarum vocatum μοναστήριον. 31.
Templorum conſecrationes. 208.
Templum Dei egregium. 208.
Templum Chriſtianorum marmore ſtratum. 213.
Templum Helena ædificat, vbi crucem reperit Chriſti. 229.
Templum ædificatur apud Iberos. 232.
Tẽplũ Solomonis à Iudæis reparatur & quid eis cõtigit. 242.
Templum idolorũ deſtruitur,& eius loco ædificatur eccleſia. 244.
Templum Nicææ amplificatum. 300.
Templum ad Chriſti ſepulchrum ſtruitur. 306.
Templum ad Chriſti ſepulchrum ſtrui iubet Conſt. Imp. 308.
Templum monumenti Chriſti, materia & arte inſigne. 309.
Templum Imp. Conſtant. conſtrui fecit, vbi natus eſt Chriſtus, alterum ibi, vnde ad cœlos aſcendit. 310.
Templum extructum in antro, in quo diſcipuli, & Apoſtoli Chriſti myſteriis initiati ſunt. 311.
Templum ad quercum Mambre. 313.
Templum ampliſsimum Veneris loco Hierapoli ſtructũ. 316.
Templum Martyrij Hieroſoly. ædificauit Conſt. Imp. illudque conſecrauit. 331.
Templum Martyrij Hieroſolym. vt conſecrarent, mandauit epiſcopis Conſtantinus Imperat. 332.
Templum virtutis æternum eſt eccleſia. 342.
Templum Martyrij Hieroſolym. ædificatum anno 30. Imperij Conſt. Imperat. 334.
Templum Apoſtolorũ Conſtantinopoli ædificauit Imp. Conſt. 336.
Templum ſanctum ſalutari ſigno crucis dedicatum. 377.
Templum inſigne ad Chriſti ſepulchrum ædificatur. 415.
Templum pacis, alterum Apoſtolorum. 420.
Templum ad Chriſti ſepulchrum, noua Hieruſalẽ vocatũ. 421
Templum ab Helena excitatum, vbi ſepultus Chriſtus. 421.
Templum in monte vnde Chriſtus aſcenderat cœlum, ſtruxit. 421.
Templum prope quercum Mambre fabricatum. 422.
Templum Veneris in Libano monte demolitur Cõſt. Imp. 422.
Templum Chriſtianorum apud Indos. 423.
Templum Apoſtolorum Conſtantinopoli nuncupatum. 436.
Templum Alexandriæ Dionyſii nomine nuncupatum. 541.
Templum Romę Petro, & Paulo dicatum. 515.
Templum Anaſtaſię. 527.
Templum Ioannis Baptiſtę. 548.
Templum ad ſepulchrum Chriſti ampliſsimum fabricatur. 611.
Templum ſepulchri domini quale extruendum. 612.
Templum ad Chriſti honorem extrui iuſſum. 617.
Templum ab epiſcopis vult conſecrari Conſtantinus. 622.
Templum poſtulant Ariani. 633.
Templum à Iuliano fruſtra extructum. 653.
Templum Chriſto Marcus epiſcopus Arethuſę in ſimulachrorum loco ſtruxit. 655.
Templum Chriſtianorum ſanctum. 700.657.677.
Templum Hieroſolym. Iulianus Iudęis de integro extrui permittit. 661.
Templum Iudęi reędificare fruſtra conati. 661.
Templum ſacrum Theodoſium Imp. Ambroſius, ob facinus grauiſsimum ingredi vetat. 700.
Templum Chriſtianorum ſacrum eſt. 709.
Templum ſacrum apertum eſt, nemóque prohiberi debet, quo minus, ſi libeat, preces in eo Deo fundat. 709.& 710.
Templum nomine maximum Alexandrię. 711.
Templum à Conſtantino in Caluarię loco excitatum. 740.
Templum Conſtantius in Mambre ſtruxit ob viſionem Dei Abrahamo illic factam. 745.
Templum Alexandriæ nomine Dionyſii nuncupatum incenditur. 773.
Templum ad Martyrij,& Marciani ſepulchra excitatũ, ibique miracula. 791.
Templum Fortunæ à Chriſtianis euerſum, ægrè fert Iulianus. 821.
Templum Heliopoli Conſtantinus primum ædificauit. 827.
Templum ædificauit Imp. Gallus in Daphnęi Apollinis loco. 836.
Templum Hieroſolym. Iulianus Iudęos reſtaurare iubet, in idque largitur pecunias. 839.
Templum Edeſſę diui Thomę. 854
Templum Conſtantinopoli præ cęteris illuſtre. 880.
Templum in honorem virginis Marię Conſtant. 880.
Templum nomine Anaſtaſia vnde dictum. 880.
Templum Conſtantinop. diuinę apparitionis conſpicuum. 880.
Templum Conſtantinop. reuixit per prędicationem Grego. Nazian. 881.
Templum nomine Pauli epiſc. nuncupatum. 884.

Templum

Templum Bacchi Alexandriæ epiſcopus in Eccleſiam conformauit. 887.
Templum Serapidis finem habiturum præſagio quo. 888.
Templum Serapidis in eccleſiam conuerſum. 888.
Templum excitat Theodoſius, vbi caput Ioannis Baptiſtæ conditum fuit. 894.
Templum de nomine Mocij conditum. 914.
Templum ſupra ſepulchrum Nilammonis indigenæ conſtruxerunt. 915.
Templum in honorem Stephani protomartyris. 919.
Templum Cæſarius in Thyrſi Martyris honorem excitat. 924.
Templum diui Petri tanquam Aſylum eſſe voluit ob reuerentiam Alarichus. 929.
Templum ſupra diui Petri tumbam Romæ conſtructum eſt, quod ob reuerentiam eſſe voluit aſylũ Alarichus Barbarus. 929.
Templũ diui Petri cauſa fuit, quo minus Roma prorſus deleretur. 929.
Templum Simeonis monachi. 941.
Templum ædificatum in modum crucis. 992.
Templum Sancti Simeonis mulieres ne ingrediantur, arcentur. 942.
Templum ad memoriam & honorem Ignatij celebrandam factum. 943.
Templum Fortunæ Martyri Ignatio conſecratum. 943.
Templum, & ſepulchrum Babylæ Martyris. 943.
Templum ad memoriam Sancti Stephani Eudocia extruxit Hieroſolym. 946.
Templum Euphemiæ martyris. 949.
Templum, quod eccleſia magna nomine Cæſaris nuncupabatur. 956.
Templum concordiæ Conſtantinopol. 959.
Templum vetus Apollinis Conſtantinopo. 959.
Templum filius Dei ex Virgine Maria ſumpſit, quod ſibi cõiunxit. 967.
Templum eximium Theclæ martyri Zeno Imp. dedicauit cur. 975.
Templum diui Ioannis Baptiſtæ. 976.
Templum ſanctorum Apoſtolorum. 983.
Templum Apoſtolorum Iuſtinianus ædificauit. 1008.
Templum ſacrum Leontij diuini martyris. 987.
Templum Sophiæ à Iuſtiniano extructum. 1007.
Templum Mariæ virgini, & deiparæ dedicatum. 1024.
Templum Sergio Martyri dicatum. 1034.
Templum Sergij martyris Choſröes cruce, & calice exornauit, ad diuina myſteria celebranda. 1035.
Templi profanatio per Caium. 25.
Templi viui Dei ardua contemplatio. 210.
Templi repurgandi labor & diligentia. 211.
Templi viui Pontifex ſummus Chriſtus, eiúſque vicarius epiſcopus. 211.
Templi Chriſtianorum Tyri forma admirabilis. 212.
Templi Tyri veſtibulum ingens. 213.
Templi Chriſtianorum altare. 213.
Templi Chriſtianorum Tyri porticus quatuor. 213.
Templi Chriſtianorum portæ. 213.
Templi Chriſtianorum ſanctuarium. 213.
Templi Chriſtianorum ædiculæ lateribus additæ. 214.
Templi Dei, id eſt, animæ, à dæmone deſtructi, & prophanati per Chriſtum inſtauratio. 215.
Templi loca diſtincta pro varijs perſonis. 216.
Templi Serapidis ſitus non vulgaris. 252.
Templi ad Chriſti monumentum ſtruendi magnificentia, & ſumptus. 308.
Templi Apoſtolorum magnifica planè deſcriptio Conſtantinopoli. 336. & 337.
Templi Antiocheni ſtructura. 377.
Templi Hieroſolym. euerſio poſtrema à Cyrillo epiſcopo præuiſa. 493.
Templi ad ſanctitatem frequens hominum multitudo confluit. 510.
Templi Chriſtianorum parietes ſunt ſacri. 701.
Templi fabrica, & laquearia. 612.
Templi interiora loca ſolis ſacerdotibus tangenda, aliis autem inacceſſa. 701.
Templi locorum differentia. 701.
Templi veſtibula ſunt ſacra. 701.
Templi nomine magni in Caluaria conditi conſecratio. 761.
Templa inſtaurari cœpta diuinitus diruuntur. 839.
Templi Euphemiæ Martyris deſcriptio, & ſtructura. 949.
Templo ſtruendo quale miraculum editum. 231.
Templo inſigni ſepulchrum Donati epiſcop. decoratur, quod ab eo denominatur. 898.
Templa inſtar domorum exædificantur. 185.
Templa ſua Chriſtianos exædificare iubet edicto Maximinus. 192.
Templa, & ædes Chriſtianorum, in quibus conuenire ſolent, ædificare permittuntur. 193.
Templa eccleſiarum ſacra non diruit Conſtantius Imperator. 194.
Templa Chriſtianorum vocabantur dominica. 197.
Templa Chriſtiani, mortuo Maximino tyranno, denuò à fundamentis eriguntur. 205.
Templa Chriſtianorum ſolo æquata, denuo ab ipſis fundamẽtis reſtituuntur. 207.
Templa Chriſti poſt mortem, tãquam trophæa, erecta, in eiſque donaria. 210.
Templa Chriſti, ſunt eius velut imagines. 210.
Templa, aliáſque poſſeſſiones Chriſtianis gratis reſtitui iubet Conſtantinus. 218.
Templa erigit, auget Conſtantinus. 272.
Templa veri dei ſtructa idolorum loco. 255.
Templa legibus mandat Conſtantinus extrui. 290.
Templa precibus deſtinata. 298.
Templa excelſa in monte Oliuarum erexit Helena. 311.
Templa duo Helenę opera extructa, Imperatoriíſque donarijs aucta. 311.
Templa in honorem martyrum Conſtantinopoli extructa. 312.
Templa in martyrum memorias. 312.
Templa in omnibus prouinciis extruuntur. 312.
Templa Nicomediæ, alibíque extruxit Imper. 313.
Templa gentium iuſſu Imp. diruta. 314.
Templa Martyrum Helenopoli. 337.
Templa noua & diruta Conſta. Imp. exædificauit. 377.
Templa Chriſtianorum cur dominica dicta. 394.
Templa vt inſtauret ad Macarium ſcribit Conſt. Imp. 421.
Templa Conſtantinopoli duo, vnum pacis, alterum ſapientiæ nomine nuncupatum. 438.
Templa polluta, mali ominis præſagium. 581.
Templa inſtaurauit, amplificauit, noua excitauit, viróſque eccleſiaſticos Conſtantinus coluit. 729.
Templa à Conſtantino Imp. extructa. 742.
Templa duo Helena Hieroſolymis conſtruxit. 742.

Templa ruinoſa reſtaurantur nouáque ſtruuntur. 786.
Templa Catholicorum Macedonius deturbat. 807.
Templa frequentabant Iulianus, eiuſque frater Gallus. 819.
Templa reſtituta conſubſtantialis aſſertoribus. 881.
Templa eccleſiæ catholicæ fautoribus recuperantur, cui rei Ariani ſe opponunt. 885.
Templa Alexandriæ Theodoſius cur euerti voluit. 889.
Templa dei vera, ægrotorum corpora. 910.
Templa magnificè Theodoſius Iunior conſtruxit. 923.
Templa ornabat donariis precioſiſsimis Theodoſius Imp. Iunior. 923.
Templa Idolorum ſublata, & ſacrificia. 894.
Templa Catholicorum Vandali Ariani turpiter conſpurcarunt. 1000.
Templa ſancta, & magnifica multis in locis extruxit Iuſtinianus. 1007.
Templa purgarunt barbari, quæ cõſpurcarant heretici Vãdali. 1000.
Templorum amplificatio. 165.
Templorum ſacrorum euerſio. 165.
Templorum deturbatio edicto Diocletiani mandatur. 166.
Templorum ſuorum gratia Pagani dimicant. 888.
Templorum dei in reparationem Olympias eccleſiæ miniſtra facultates ſuas magnas impendit. 919.
Tempus Hieroſolymitani excidij. 46.
Temporis longinquitas delet formam. 343.
Temporis à Iuſtino Imp. ad Mauricium ſupputatio. 1025.
Temporum viciſsitudines certa lege reuoluuntur. 293.
Tempora, & annos ſol & luna declarant. 892.
Tentatur Apelles monachus noctu ſpectro diabolico, habitu muliebri. 864.
Tentationes diabolicæ vitandæ, id eſt hæreſes. 404.
Terentij ducis pietas. 687.
Termini patrum non commutandi. 142.
Ternarius vnitatis proles. 370.
Ternarius æqualitatis dux, quo modo. 371.
Ternarius eſt, qui primus ex pari, in parique conſtat. 371.
Ternarius primus eſt impar. 371.
Ternarius quo pacto iuſtitiam repræſentat. 371.
Ternarij vis, principium vniuerſæ naturæ. 371.
Terra venera lachrymatur. 292.
Terra in medio mundi inſtar pũcti ſita, paribus librata põderibus. 370.
Terra vaſta mater, & nutrix omnium animantium. 370.
Terra tam admirabili motu concuſſa fuit, vt dehiſceret. 944.
Terræmotus templi fundamenta iactat, quod Iudæi reparabant. 242.
Terra ſtabilitas verbo dei continuatur. 293.
Terræ motus grauiſsimi ſunt, quibus annum integrum terra concuſſa fuit. 441.
Terræ motus derepente multas ciuitates conquaſſauit. 502.
Terræ motus creditos fuiſſe certa indicia futuri tumultus in eccleſia. 505.
Terræ motus in Bithynia factus, Nicæam vrbem deturbauit. 505.
Terræ motu vrbes duæ conquaſſatæ ceciderunt. 505.
Terræ motibus Chriſtiana religio confirmata. 71.
Terræ motus diruit cœpta Iudæorum in templo reſtaurando mirum in modum. 839.
Terræ motu Alexandria ſub Iuliano afflicta fuit. 843.
Terræ motus adeò mirabilis vt multos deglutierit. 944.
Terræ motu inſulæ ſubmerſæ. 944.
Terræ motus piſces è mari eiecit mortuos. 944.
Terræ motus ingens, qui propè vniuerſum terrarum orbem occupauit. 944.
Terræ motus inundationes excitauit. 944.
Terræ motus maximi Nicæam, & alias ciuitates labefactabant. 849.
Terræ motu nauigia medio mari in arido conſtiterunt. 944.
Terræ motu ingente montes fracti. 944.
Terræ motus ingens, & conquaſſatio quando accidit Alexandriæ. 959.
Terræ motu variæ regiones concuſſæ ſunt. 960.
Terræ motus, & incendia Antiochiæ. 996.
Terræ motus parum abfuit, quin totam penitus Antiochiam euertiſſet. 996.
Terræ motu Daphne tota, & Antiochiæ ædificia publica & priuata diſrupta. 1022.
Terræ motus, & inundationes ſub Iuſtino Imp. varijs locis graues. 997.
Terræ motu Alexandriæ ſexaginta hominum millia extincta. 1029.
Terræ motu ingenti Antiochiæ multa ædificia ſacra, & prophana proſtrata. 1029.
Terræ motu criminator falſus Aſterius eſt extinctus. 1030.
Terram ſic incolebat Baſilius, quaſi ſemper ex ea migraturus. 853.
Tertulliani apologia pro Chriſtianis græcè facta. 23.
Theſſaliæ Clericorum coniugatorum, & epiſcoporum conſuetudo qualis. 539.
Teſſera, quæ Iudæi pro ſigno in Chriſtianos ſunt vſi, cædes grauis. 568.
Teſtamentum Conſtantiæ ſororis Conſtantini Imp. 232.
Teſtamentum Conſtantini Imp. 622.
Teſtamenti noui libri. 55.
Teſtamenti veteris libri. 85.
Teſtamenti noui miniſter Paulus non literæ, ſed ſpiritu habilis, & idoneus. 128.
Teſtamenti faciendi formulam præſcripſit Conſt. Imp. vetere ſublata. 327. & 328.
Teſtimonium Theodoſij maioris de Ambroſij æqua, iuſtáque ſententia. 701.
Thiridates, qui Armeniæ præerat, viſione ad Chriſtianiſmũ conuerſus, genitúſque ex Armenia. 748.
Tetrapylon quis locus. 956.
Tetrapylon locus Alexandriæ. 959.
Tetrapylon à Mammio ædificatum. 984.
Thaddæus Abgari filium nomine Abdum podagra liberauit. 90.
Thaddæus Abgari munera reſpuit. 21.
Thaddæus ad Abgarum profectus à nato chriſto 43. anno. 21.
Thaddæus Abgarum, & omnes eius ciues ſanauit. 21.
Thaddæus miraculis incredibilibus claret. 21.
Thaddæus doctrinæ Chriſti prædicator, & Euangeliſta Edeſſam à Thoma mittitur. 21.
Thaddæum Thomas Apoſtolus Edeſſam miſit euangelizatum. 18.
Thaddæum concionantem audit Abgarus vnà cum ciuibus ſuis. 21.
Thalaſsius Cæſareæ Cappadociæ epiſcopus. 963.
Thalaſsius dixit ea nihil habere authoritatis, quę à principibus condemnationem habuiſſent. 962. & 963.
Thamothoſroem, & Adaarmanem vicit Mauricius. 1014.

Tharſ

Tharſi domus diui Pauli, vbi Apocalypſis diui Petri reperta. 893.
Thebaide martyrum horrenda ſupplicia. 169.
Thebaide ex fodina ad Firmianum præſidem plures, quàm centum Chriſtiani mittuntur. 177.
Thebulis in epiſcopatus petitione repulſam paſſus, hæreticus factus. 81.
Thecla, quæ Euſebii vixit ætate, martyr præſtabilis, & eius inauditum martyrium. 172.
Thecla martyr apparet Zenoni Imp. ei Imperii reſtitutionem pollicens. 975.
Telemachus monachus in martyrum numerum relatus ab Honorio Imp. admirabili. 708.
Themiſon falſus Montani confeſſor. 104.
Themiſon hæreticus ſe martyrem, & teſtem Chriſti gloriabatur. 105.
Themiſon hæreticus epiſtolam Catholicam Apoſtolum imitatus, ad omnes eccleſias contexuit. 105.
Themiſtius Philoſophus ſuadebat deum diſparibus opinionibus velle ſuam illuſtrare gloriam. 521.
Themiſtius philoſophus dicebat deum non facilè cognoſci, niſi diſſenſiones de religione excitarentur. 873.
Themiſtii Conſularis oratio in Iouiniani laudem. 500.
Themiſtii philoſophi oratione Valentis Imp. ſedatur crudelitas, cædibus tantum in exilia mutatis. 521.
Themiſtii oratione remiſſior fit in Catholicos Valens Imp. 873.
Theocritus, & Amantius Imperium affectantes à Iuſtino Imp. ſublati. 995.
Theodora Imperatoris vxor contrariam fidei catholicæ opinionem admodum amplexa. 998.
Theodora Iuſtiniani coniunx crucem auream Sergio martyri dedicauit. 1034.
Theodorichus Scytha genere bellum contra Zenonem Imp. gerit. 982.
Theodorichus genere Gothus apud Romanos in magno honore habitus. 983.
Theodorichus Scytharum dux in prælio cum Scenetis ſe cum ſuis fugæ mandauit. 1024.
Theodorichi mors. 982. & 983.
Theodoritus hiſtoriæ ſuæ vnde initium ducat. 589.
Theodoretus hiſtoriã ſcripſit, quæ Philotheus inſcribitur. 600.
Theodoritus theſauri eccleſiæ cuſtos, quòd indicare eum noluiſſet, ſecari cæſus. 825.
Theodoritus quid dixit in concilio Chalcedonenſi. 968.
Theodoritus, & Ibas in integrũ reſtituti concilii decreto. 970.
Theodoritus quid hiſtoria complexus. 1025.
Theodoreti hiſtoria, quæ Philotheus inſcribitur. 663.
Theodorus Gregorius Origenis diſcipulus. 129.
Theodorus adoleſcens excarnificatus dolorem à deo adiutus non ſenſit. 241.
Theodorus adoleſcens à tyranno dilaceratus à deo in integrum reſtituitur. 493.
Theodorus adoleſcens Chriſtianus mirabiliter in tormentis confirmatus. 657.
Theodorus adoleſcens in martyrio nihil doloris percipit diuino numine refrigeratus. 657.
Theodorus ſacerdos dei ſanctiſſimus. 436.
Theodorus Heracleotes, & eiuſdem commentaria in euangelia. 625.
Theodorus monachus foſſam aquæ traiecit, nullo modo veſte ac pedibus madefactis. 732.
Theodorus adoleſcens martyr ope diuina in tormentis ſubleuatus. 837.
Theodorus epiſcopus Claudinopolis. 962.
Theodorus dux Valentis iuſſu necatus, cur. 872.
Theodorus Euzoij ſucceſſor Arianus. 875.
Theodorus, & Iuſtinianus crucem miſerunt, vt Sergiopolis redimeretur. 1006.
Theodori Mopſueſtiæ epiſcopi mors. 715.
Theodori adoleſcentis conſtans martyrium. 837.
Theodori nomen de ſacris tabulis deletum. 1011.
Theodotio & Aquila taxantur. 98.
Theodotus, ex etymo, à Deo datus. 162.
Theodoretus epiſcopus Cyrenenſis in Concilio abdicatur, cur. 939.
Theodotus propheta falſus. 102.
Theodotus hæreticus à ſpiritu fraudulento in ſublime actus, in terram ruit mortuus. 103.
Theodotus Trapezita. 111.
Theodotus epiſcopus & corporum, & animorũ fuit medicus. 162.
Theodotus epiſcopus. 477.
Theodot⁹ aulæ præfectus præſtigiis de medio ſublatus. 1015.
Theodotus epiſcopus Apollinarios ambos ab eccleſia ſegregauit, cur. 861.
Theodulus ſenex martyr. 183.
Theodulus martyrium paſſus cur. 490.
Theodulus. 627.
Theodoſia virgo poſt tormenta in mare proiecta reſurrectionis dominicæ feſto. 176.
Theodoſiolus vir nobilis, genere patricius, morte mulctatus à Valente Imp. cur. 510.
Theodoſiolus, & Lagodius fratres ex patria diffugiunt, & ſaluantur. 930.
Theodoſiopolis oppidum. 989.
Theodoſius Imp. matris Iuſtinæ inſtinctu eccleſiam oppugnat. 250.
Theodoſius communem ſe præbet erga ſacerdotes Dei. 250
Theodoſius Imp. necem Gratiani vltus, de Maximo triumphat. 250.
Theodoſius fauet Chriſtianis. 250.
Theodoſius vnius iniuriam morte multorum vlciſcitur Theſſalonicæ. 250.
Theodoſius acceſſu facilem ſine faſtu Imperiali humilibus ſe præbebat. 251.
Theodoſius Ioannem monachum, & prophetam cõſulebat, qui reſponſa dabat, an bellum gerere eſſet melius. 251.
Theodoſius largitionibus eccleſiæ ornata, & conſtructa. 251.
Theodoſius ieiunio bellum gerebat. 256.
Theodoſius Imp. auxilia ſibi fida ſanctorum interceſſione poſcebat. 256.
Theodoſius Imper. cilicio iacebat ante martyrum, & apoſtolorum thecas. 256.
Theodoſius in bello comitibus vtitur ſacerdotibus. 256.
Theodoſius Imp. in Eugeniũ orationibus magis, quàm armis bellum gerit. 256.
Theodoſius vitam cum morte mutat. 257.
Theodoſius magnus Gallam Valentiniani maioris filiã duxit. 521.
Theodoſius ad Imperium capeſſendum valde idoneus. 525.
Theodoſius ex patriciis Hiſpaniæ ortus. 525.
Theodoſius in bello gerendo valde exercitatus. 525.
Theodoſius baptiſmum ab epiſcopo Catholico recepit. 527.
Theodoſius cum primùm baptizatus eſt, ex morbo graui recreatur. 527.
Theodoſius ex maioribus Chriſtianam didicerat religionem. 527.

Theodoſius fidei Conſubſtantialis ſe totum addixerat. 527.
Theodoſius in morbum grauem lapſus, baptizatur Theſſalonicæ. 527.
Theodoſius quam fidem teneret, epiſcopus Catholicus ſciſcitabatur. 527.
Theodoſius hæreticos expulit, quod fidem amplexari recuſauerant. 529.
Theodoſius Conſtantinopoli obiit. 529.
Theod. fidē Nicænā reiectis aliis laudat, & approbat. 530.
Theodoſius Imperator clemens. 532.
Theodoſius Romæ cum Honorio filio triumphales ferias agit. 532.
Theodoſius ſacerdotes & Catholicos ſummè colebat. 532.
Theodoſius duo probra Romæ ſuſtulit. 534.
Theodoſius Imp. in bello humi ſe proſtrauit, Dei opem implorans, & vicit. 543.
Theodoſius iunior naſcitur. 549.
Theodoſius iunior Arcadio patri in regnum ſucceſſit. 561.
Theodoſius iunior 8. annos natus Imperator fit. 562.
Theodoſius epiſcopus clericorum manus contra hæreticos armauit. 563.
Theodoſius epiſcopatu pulſus, quietè cum Attico degit Conſtantinopoli. 565.
Theodoſius Synadorum epiſcopus hæreticos grauiter perſecutus eſt. 563.
Theodoſius adeo pius, vt ſacerdotes honorificè coleret. 574.
Theodoſius diluculo cum ſororibus hymnos alternatim decantatos recitauit. 574.
Theodoſius iunior non, vt Iulianus, Ariſtotelis ſubtilitati, ſed rectæ vitæ officiis ſtuduit. 574.
Theodoſius iunior ieiunabat diebus Mercurij, & Veneris. 574.
Theodoſius iunior ſaccum induebat, quo vſus fuit epiſcopus pius, perſuaſus inde ſanctitatis aliquid ſe percepturū. 574.
Theodoſius iunior tanta animi & corporis tolerantia fuit, vt algorem, & æſtum ſuſtineret. 574.
Theodoſius iunior cum epiſcopis, vt ſacerdos, de ſacris literis diſſerebat. 574.
Theodoſius iunior ſacros libros, & eorundem interpretes colligere vndique curauit. 574.
Theodoſius iunior Sacras literas memoriter pronunciauit. 574.
Theodoſius iunior Dauidis exemplo, ſi quando bellum concitaretur, ad Deum confugiebat. 575.
Theodoſius iunior precibus potius, quàm armis hoſtes profligauit. 586.
Theodoſius iunior Eudociam vxorem ſuam Hieroſolym. voto miſit. 588.
Theodoſius iunior ſuper omnes homines, vt Moyſes, māſuetiſſimus fuit. 586.
Thalaſſius quo modo à Proclo epiſcopo Cæſareæ factus eſt epiſcopus. 588.
Theodoſius dux percelebris. 691.
Theodoſius Imperator deſignatus. 692.
Theodoſius vidit in ſomnio ſibi Imperium fore. 692.
Theodoſius maior ab Arianiſmo reuocat⁹ per Amphilochiū epiſc. quo modo. 699.
Theodoſius maior excommunicatur ab Ambroſio. 700.
Theodoſius maior Imp. à perturbationibus minimè vacuus fuit. 700.
Theodoſius maior octo menſes peccatum cum luxiſſet excommunicatus, ad Ambroſium reuertitur lamentans. 700.
Theodoſius ab Ambroſio didicit, quid interſit inter Imperatorem & epiſcopum. 702.
Theodoſius Ambroſium obſecrat, vt vincula ſoluat ſibi. 701.
Theodoſius maior leges de cæde producenda in 30. dies conſcripſit, Ambroſio iubente. 701.
Theodoſius dona ſacræ menſæ participat. 702.
Theodoſius Imp. Flauiano epiſcopo patrocinatur. 706.
Theodoſius de tyranno Eugenio miraculosè victoriā reportat. 707.
Theodoſius iunior excommunicatus, & quare. 712.
Theodoſius in loculo Ioannis Chryſtoſt. preces pro parentibus fundit. 712.
Theodoſius iunior, & eius vtraque ſoror pro ſummis deliciis ſacrarum literarum habent commendationem. 712.
Theodoſius iunior excommunicatus quid egerit. 712.
Theodoſius iunior vnà cum ſororibus ſuis duabus hymnos concinit. 712.
Theodoſius iunior alter Salomon, aut ſapientiſſimus Dauid. 717.
Theodoſius iunior ſitibundus poculum aqua frigida oppletum, & oblatum militibus dedit. 717.
Theodoſius iunior noctu in libros incumbebat. 717.
Theodoſius iunior famis, laborum, ſitiſque tolerans. 717.
Theodoſius Imperator literatiſſimus. 717.
Theodoſius iunior neque cibum, neque potum priùs guſtabat, quàm deo benedixiſſet. 717.
Theodoſius ſingulorum omnes ſimul virtutes animo complexus. 717.
Theodoſius Chriſto initiatur per Aſcholium epiſcop. 880.
Theodoſius Imp. lege iuſſit, vt vniuerſi eam religionem amplecterentur, quam Petrus Apoſtolorum princeps Romanis ab initio tradidiſſet. 880.
Theodoſius lege lata vetuit, ne de dei eſſentia diſputetur, quòd hoc tutum non ſit. 881.
Theodoſius qua occaſione Arianiſmum deſeruit per Amphilochium ſacerdotem. 881.
Theodoſius iterum conuocauit concilium, vt diſſidia eccleſiarum componerentur. 885.
Theodoſius libellos conſubſtantiale aſſerentes approbauit, reliquos, vt abſurdos diſrupit. 885.
Theodoſius legem tulit, vt fides Nicęna eſſet rata. 883.
Theodoſius, vt cædem Gratiani Imp. vindicaſſet, Romæ triūphum egit. 887.
Theodoſius in Ioannis Baptiſtæ eccleſia fundit preces pro felici belli ſucceſſu. 896.
Theodoſius in belli conflictu deum precabatur & lachrymabatur. 896.
Theodoſius pœnitentiam egit Ambroſii mandato. 897.
Theodoſius publicè corā eccleſia peccatum confeſſus eſt. 897.
Theodoſius à Gratiano ad Imperii cōſortium adoptatus. 879.
Theodoſius fidei myſteria edocetur ab Aſcholio epiſcop. 880.
Theodoſius Imp. orthodoxam fidem amplexus. 881.
Theodoſius ab Eunomii hæretici colloquio cohibetur per Placillam vxorem. 881.
Theodoſius ſtudebat, vt ſubditi in diuinis concordes fierent. 886.
Theodoſius reliquis damnatis hæreſibus, ſolos Nouatianos cur fouet. 885.
Theodoſius ait eos, qui pro religione Chriſtiana ſublati eſſent, beatos eſſe. 888.
Theodoſius transfert caput Ioannis Baptiſtæ, & Conſtantinopoli condidit. 894.
Theodoſius Orientale Imperium pace gubernabat, & ſtudioſè admodum diuinum numen venerabatur. 895.
Theodoſius Antiochenis iratus pepercit, & lachrymis pliſlam, quam tenebat, impleuit. 896.

Theodoſius diuinitus victoriam de hoſte reportat. 897.

Theodoſius cum eccleſiam plurimum auxiſſet, vita functus, annos natus plus minus ſexaginta, ex quibus ſexdecim imperauit. 901.

Theodoſius ſucceſſores imperii reliquit Arcadium, & Honorium filios. 901.

Theodoſius Imp. recuſat cum Ioanne Chryſoſt. communicare, niſi prius obiecta purget crimina. 916.

Theodoſius iunior Arcadii filius, Imperator. 922.

Theodoſius iun. monaſticos conuentus inſtituit. 923.

Theodoſius iunior pauperum diuerſoria conſtituit. 923.

Theodoſius iunior ſacerdotes in pretio habebat. 923.

Theodoſius iunior templa magnificè conſtruxit. 923.

Theodoſius Imp. quo modo hæreſim Neſtorii abegerit. 940.

Theodoſius iun. Eudociam duxit in vxorem. 944.

Theodoſius monachus ſeditionem excitat, & concilium Chalcedonenſe maximè omnium conturbauit. 954.

Theodoſius, & Anthemus epiſcop. vnam in Chriſto ineſſe naturam aſſeuerarunt. 998.

Theodoſii Imp. pœnitentia. 250.

Theodoſii Imperato. vox. 256.

Theodoſii Imp. oratio ad Deum fuſa. 257.

Themiſtii philoſophi oratio conſularis ab ipſo coram Iouiniano Imp. recitata. 500.

Theodoſii Theodori Theoduli nomine appellati interficiuntur, cur. 510.

Theodoſii baptiſmus. 527.

Theodoſii vnus militum latrocinia mancipum patefecit quo modo. 534.

Theodoſii contra Maximum expeditio. 531.

Theodoſii in Symmachum, & Nouatianos humanitas. 532.

Theodoſii pugna cum Eugenio, in qua non ſine numine vincit Imperator. 543.

Theodoſii Imp. morbus, & obitus. 543.

Theodoſii funus per Arcadium filium. 545.

Theodoſii epiſcopi auaritia turpis. 563.

Theodoſii iunioris ſanctiſſimum reſponſum de non referenda iniuria. 574.

Theodoſii regia monſtaerio ſimilis. 574.

Theodoſii iunioris manſuetudo. 574.

Theodoſii pietas. 574.

Theodoſii iunioris orationibus & populi, citò reddita ſerenitas. 574. & 575.

Theodoſii iunioris prouidentia. 575.

Theodoſio viſio diuinitùs obiecta. 692.

Theodoſii maioris iuſſu Theſſalonicæ inſontes cum ſontibus grauius puniuntur. 700.

Theodoſii maioris de Ambroſii æqua inſtáque ſententia teſtimonium. 701.

Theodoſii epiſcopo ſe ſubmittentis humilitas. 701.

Theodoſii maioris in euertendis ſimulachrorũ fanis ſtudium. 703.

Theodoſii cum Eugenio tyranno pugna. 707.

Theodoſii magni Imper. mors. 707.

Theodoſii pietas. 707.

Theodoſii iun. clemẽtia, mãſuetudo, animi tranquillitas. 712.

Theodoſii iunioris in demoliendis ſimulachrorum fanis ſtudium. 712.

Theodoſii minoris Imp. pietas, cæteraque virtutes. 712.

Theodoſii iun. in doctos liberalitas per comparationem. 716.

Theodoſii iunioris ſummum pietatis, doctrinæ, virtutiſque omniũ ſtudium. 716.

Theodoſii iunioris virtutes. 716.

Theodoſii candelabrum quali artificiio conſtructum. 717.

Theodoſii iunioris hiſtoriæ, rei bellicæ, æquitatiſq; ſtudiũ. 717.

Theodoſii varia eruditio. 717.

Theodoſii Imperium hæreſes repreſſit. 862.

Theodoſii iuſſu Demophilus cum Lucio Arianis extra vrbẽ concionantur. 881.

Theodoſii lex contra ſectarios. 886.

Theodoſii expeditio in Maximum imperium affectantẽ. 887.

Theodoſii imagines & Imperatricis Antiocheni deiiciunt, & contumelia afficiunt, cur. 896.

Theodoſii lex de mulieribus ab eccleſiaſticis miniſteriis arcendis. 889.

Theodoſii Imperatoris mors. 900.

Theodoſii lex contra ſectarios qualis. 905.

Theodoſii iunioris filiæ tres, Pulcheria, Arcadia, & Marina. 922.

Theodoſii iunioris inſtitutio. 923.

Theodoſii ſanctione hæreſis Neſtorii damnata. 940.

Theodori vox blaſphema in ſanctos Apoſtolos, & martyres. 1012.

Theodoſii in Perſas bellum ab Euſtathio Syro ſcriptũ. 944.

Theodoſii iunioris mors. 947.

Theodoſio Imperante idolorum cultus collapſus eſt. 251.

Theodoſio Imp. dormiẽti ſomnium diuinitus oblatum quale. 706. & 707.

Theodoſio regnante, crebræ in Europa ſeditiones. 944.

Theognis Euſebii Nicomed. Ariani ſocius. 614.

Theognidis literæ calumniatrices in concilio Sardicenſi perlectæ. 627.

Theologiæ ſchola Alexandriæ, cui præfuit Pantænus philoſophus. 99.

Theologi prophetæ, euangeliſtæ, apoſtoli. 366.

Theonas monachus annos triginta ſilentium exercuit. 864.

Theonas, & Benus monachi diuina præſcientia, & prophetia repleti. 864.

Theonas, & Secundus epiſcopi in Concilio Nicano omnium conſenſu abducantur. 602.

Theophenus Bacchi templum in eccleſiam conformat. 887.

Theophilus epiſcopus. 83.

Theophilus Cæſareæ epiſcopus. 107.

Theophilus Dei ſacerdos Canopi ſimulachrum vaſtauit. 255.

Theophilus epiſcop. Alexãd. quo pacto monachorũ Aegypti impetum in ſe facientium ſedauit. 550.

Theophilus Alexand. Epiſcopus grauiter Aegyptios monachos inſectatur, aſſerentes Deũ eſſe Anthropomorphũ. 550.

Theophilus quo fine init cum Epiphanio amicitiam. 551.

Theophilus Petrum presbyterum Alexand. eccleſia expellere cogitauit. 552.

Theophilus malè ſtudet Chryſoſtomo. 547.

Theophilus Alexandriæ epiſcopus. 887.

Theophilus in Ioannem Chryſo. molitur inſidias. 910.

Theophilus Origenis librorum lectionem damnat. 911.

Theophilus ſynodum congregat, cur. 913.

Theophilus monachos contra Dioſcorum armat. 551.

Theophilus Alexandriæ epiſcopus. 533.

Theophili epiſcopi Alexand. auaritia. 550.

Theophili mala mens, malus animus. 550.

Theophili malus in Chryſoſtomum animus. 552.

Theophili epiſcopi opera Theodoſius Imp. edicto idolũ diruï iuſſit. 533.

Theophili peruerſitas in Ioannem Chryſo. 915.

Theophraſtus, & Ariſtoteles ab Hæreticis maximi ſiunt. 112.

Theophronius, & Eutychianus non in trinitatem, ſed in mortem Chriſti baptizandum aſſerebant. 861.

Theophronius hæreticus aſſerebat Deũ non ſemper eſſe ſui ſi-

milem. 890.
Theophronius hæreticus rebus nouandis ſtuduit. 890.
Theophronii libri de mentis exercitatione. 541.
Theophronii Nouatiani hæreſis. 890.
Theophroniani hæretici qui. 890.
Theopolis dicitur Antiochia. 934. 996.
Theopolis, quæ & Antiochia dicitur à barbaris occupatur. 1019.
Theopolitanus epiſcopus Gregorius ad reconciliandum exercitum mittitur. 1030.
Theopompus hiſtoricus. 1025.
Theotecnus longè à ſua appellatione alienus. 196.
Theotecnus idololatriæ, & perſecutionis Maximino miniſter. 196.
Theotecnus impietatis dux tandem ſibi manus violentas attulit. 197.
Theotecnus, reliquiſque præſtigiatores ſupplicio affecti. 206.
Theotimus epiſcop. in ſame, & ſiti tempus determinabat. 899.
Theotecnus tenui victu vſus. 898.
Theotimus in nutrienda coma perſeuerauit. 898.
Theotimus epiſcop. philoſophiæ ſtudioſiſſimus. 898.
Theotimus ſe, & ſocios inuiſibilem fecit in itinere vim afferre volentibus. 898.
Theotimus Scytharum epiſcopus, quem ob eius virtutem eximiam barbari deum vocabant. 898.
Theotimus Origenis ſcripta tuetur contra Epiphanium. 912.
Theotimi verba in Epiphanium Origenis ſcripta damnãtem. 554.
Theotimi epiſcop. miraculum mirum in eo editum, qui eum per inſidias capere vellet. 868.
Theſaurus ſacer eccleſiæ apud Alexandriam. 565.
Theſaurum ſacrum eccleſiæ ſecum eduxit epiſcopus Theopolis, ſeditione conflata. 1029.
Theſaurum regium Choſrois capit vniuerſum Curs Romanorum dux, & omnem præterea bellicum apparatum, Choſroe inſpectante. 1021.
Theſauris ſacris Sergiopolis redempta. 1006.
Theſſalonica primaria Macedoniæ ciuitas. 443.
Theſſalonicæ ciues iubentur ſine delectu, ob vnius mortem, obtruncari. 250.
Theſſalonicæ qualis facta cædes per Imp. Theodoſium Magnum. 700.
Theſſalonicæ ſeditio grauis cur. 897.
Thomas dicebatur & Iudas. 19.
Thomas Apoſtolus in Parthia verbum dei prædicauit. 229.
Thomas Apoſt. Parthiam obtinuit, vbi prædicaret Euangelium. 423.
Thomas monachus vitam auſteram in Cœloſyria coluit. 1010.
Thomas monachus ſibi, & Anaſtaſio mortem impendêre præſignificauit, quo modo. 1010.
Thomæ Apoſtoli reliquiis Edeſſa decorata. 205.
Thomæ Apoſtoli nomine baliſta blaſphemum comminuit, quo modo. 713.
Thomæ Apoſtoli eccleſia nuncupata Edeſſa ciuitas illuſtris. 854.
Thomæ Apoſtolo Edeſſæ templũ magnificũ ædificatum. 510.
Thomæ monachi ſepultura, & feſtũ annuũ Antiochia. 1010.
Thoraces Serapidis aboliti. 255.
Thraciam Gotthi, libera à Romanis permiſſa poteſtate, incolunt. 874.
Thraciam Gotthi vaſtant reconciliati, & Romanis hoſtes facti. 874.
Thraſymundus Vandalorum dux vincitur, & ex Vandalis pauci domum reuerterunt. 1002.
Throni, ſellarum, & ſubſelliorum myſtica conſideratio. 216.
Thucydides ſcripſit, peſtem orbem vniuerſum deinceps peragraſſe. 1006.
Thyeſteas cœnas, & Oedipodis inceſtus in Chriſtianos Ethnici falsò ſunt commenti. 88.
Thyrſus martyr Pulcheriæ apparens, martyres 40. indicat. 924.
Thyrſi martyris in honorem templum magnificum ædificatũ. 924.
Tiberius à Pilato de Chriſti reſurrectione monitus ad Senatum retulit. 23.
Tiberius nomini Chriſtiano fauit. 23.
Tiberius Imperii ſui anno 22. abiit è vita. 24.
Tiberius animi, & corporis pulchritudine præſtabat. 121.
Tiberius reip. capeſſit adminiſtrationem. 1020.
Tiberius aurum adulterinũ exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lachrymis collectum eſt. 1021.
Tiberius corpore procero, & robuſto adeò, vt pulchritudine Imperatoribus, regibus, & omnibus hominibus facile praſtaret. 1021.
Tiberius damnum per Ardamanem factum cum fœnore ſarcinit. 1021.
Tiberius diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum ad neceſſitatem, & affluentiam. 1021.
Tiberius iniquas largitiones remiſit. 1021.
Tiberius omnes ipſo aſpectu videbatur ad ſe diligendum inuitare. 1021.
Tiberius propè centum quinquaginta turmas equitum lectiſſimorũ inſtructas habuit, quibus Choſroem profligauit. 1021.
Tiberius quas diuitias ſatis eſſe exiſtimauit. 1021.
Tiberius vnius anni tributum vectigalibus donauit, quare inductus. 1021.
Tiberius moriturus Mauricio filiam Auguſtam nuptui, & Imperium pro dote tradit. 1025.
Tiberii contra Choſroem exercitus. 1021.
Tiberii corporis & animi dotes egregiæ. 1021.
Tiberium de cõſilio Sophiæ Iuſtinus Imp. Cæſarem declarat. 1020.
Tiberium induens Imperatoria tunica Iuſtinus Imp. quænam verba eſt locutus. 1020.
Tigris fluuius Theres vocatus cur. 662.
Tigris fluuius vnde erumpit. 662.
Tigrius caſtratus non à natura, ex ſeruo presbyter factus. 919.
Tigrii presbyteri tormenta. 920.
Tilmogium quis locus. 917.
Timiditatem, & inſcitiam audaciæ matrem à ſe ſemper depulit Mauricius. 1014.
Timor dei ante oculos ſtatui debet. 958.
Timoſtratus Ruffini frater vnà cum militibus ſuis captus, & poſtea numerata pecunia liberatus. 999.
Timotheus primus Epheſi epiſcopus. 40.
Timothei Gazæ horrendum martyrium. 172.
Timotheus epiſcopus Alexandriæ. 513.
Timotheus Archidiaconus. 665.
Timotheus, & Gregorius Ariani ſectam Arianam pedetentim correxerunt. 665.
Timotheus totus in Origene fuit, & Hebraicæ linguæ non ignarus. 565.
Timotheus pro Athanaſio à muliercula accuſatur, vnde fraus in Athanaſium excogitata retecta. 621.

Timotheus presbyter Alexandrinus, qui mulieris calumniã in Athanaſium retexit. 761.
Timotheus Alexandriæ antiſtes poſt fratrem Petrum. 882.
Timotheus omnium epiſcoporum reſponſis damnatus. 958.
Timotheus Aelurus antea monachus, epiſcopus electus. 956.
Timotheus iam decẽ & octo annos abdicatus, ab exilio reuocatur. 972.
Titulus Chriſti vnà cum crucibus tribus eſt repertus. 228.
Titus Cretæ eccleſiis præfuit. 41.
Titus ſuſpirat, putreſcẽtiũ cadauerũ intuit⁹ multitudinẽ. 44.
Titus deum teſtatus eſt victoriam Hieroſolym ſuum non fuiſſe facinus. 44.
Titus Imperator Ioſephi libros propria manu ſcripſit. 49.
Titus ſuccedit Veſpaſiano. 50.
Titus Boſtrienſis ſua ciuitate pellitur. 831.
Titum Imperatorem idololatram Domitianus eius frater veneno ſuſtulit. 991.
Tobias, apud quem Thaddæus diuertebat, quis. 19. & 20.
Tomis Scytharum vrbs princeps. 857.
Tondebant ſe mulieres monachæ ad virorum imitationẽ. 872.
Tormenta noua in Chriſtianos excogitantur. 90.
Tormenta in Chriſtianos ſæuiſſima. 146.
Tormentorum in martyres varietas. 169
Tormenta piorum ſunt virtutis gymnaſium. 691.
Tormentorum exquiſitis generibus Chriſtiani afflicti. 714.
Tonſura monachorum. 782.
Torquatus Manlius, ob neglectam obedientiam, è medio filium ſuſtulit. 1031.
Traditio Apoſtolorum in eccleſia. 96.
Traditio Apoſtolica de Paſchate. 108. 110.
Traditio multi ſit de Paſchate celebrando. 109.
Traditio Apoſtolica. 319.
Traditio eccleſiæ myſtica à patribus obſeruata. 483.
Traditio catholica non ex ſcripturis. 630.
Traditioni Apoſtolorum mordicus adhæreſcere Chriſtianos Ignatius hortatus eſt. 61.
Traditioni Apoſtolorum non derogandum Stephanus epiſcopus cenſet. 142.
Traditionẽ Apoſtolorũ in baptiſmo violabat Eunomius. 861.
Traditionem Petri & Pauli Occidentales ſacerdotes non eſſe contemnendam cenſent. 892.
Traditione maiorum Clemens mortem Iacobi narrat. 26.
Traditiones ſunt in vniuerſa eccleſia dei ratę, & ſtabilię. 127.
Traditione verba οὐσίας καὶ ὑποστάσεως apoſtolũ vſum, neceſſitate adductum fuiſſe liquet. 484.
Traditione à temporibus Chriſti & Apoſtolorum miracula in ciuitatibus, & pagis edita ſunt. 938.
Traditione Apoſtolorum Petri, & Pauli eccleſia Romana vtitur. 892.
Traditione ſanctorum patrum partim, & diuinis ſcripturis partim eccleſia eſt impulſa. 936.
Traditione, & diuinis ſcripturis eccleſiæ ſunt impulſæ. 967.
Traditiones Apoſtolorum. 61.
Traditiones diſcipulorum domini Papias ſuis ſcriptis allegat. 63.
Traditiones per Clementem explanatæ. 120.
Traditiones Ioannis presbyteri. 64.
Traditiones Apoſtolorum Clemens memoria tenebat. 96.
Traditiones Apoſtolorum. 102.
Traditiones à veteribus presbyteris acceptæ. 121.
Traditiones nõ ſunt per omnia ſimiles in omnib⁹ eccleſiis. 892.
Traditiones variæ apud varias gentes, ſaluis fidei capitibus. 892. & 893.
Traditiones variæ in variis eccleſiis. 893.
Traditor Athanaſii, eiuſdẽmque lector fuit Arſenius. 235.
Traianus Neruæ ſucceſſit. 51.
Traianus viginti annis imperauit. 95.
Traianus dux pius. 686.
Traianus dux, eiúſque in Valẽtem Imperat. παῤῥησία. 687.
Traianus vir eximius ex ordine ſenatorio. 120.
Traiani de Chriſtianis non inquirendis edictum. 60.
Tranquillitas Imperii perturbatæ propter eccleſiæ perſecutionem. 191.
Tribigildus cum Gaina facit. 548.
Tribulationi noſtræ deus breui dabit finem. 920.
Tributum ſceleratum reip. Romanorum. 989.
Tributum vnius anni vectigalis donauit Tiberius, cur. 1021.
Tributorum quartæ partis condonatio per Conſtant. Imper. 312.
Trinitas Conſubſtantialis. 670.
Trinitas æqualis honore, & potentia. 858.
Trinitas indicatur numen, quod adoramus, & perſonæ, quibus laudes decantamus, vnitas. 940.
Trinitas omnium rerum ſemen. 371.
Trinitas nullum habet ex quinque prædicabilibus pro prædicato. 484.
Trinitas Conſubſtantialis. 1015.
Trinitatis fide prædicata, poterimus ſceleſti dæmonis retia euitare. 671.
Trinitatis aſſertio in Alexandrina Synodo. 829.
Trinitatis perſonæ ſunt dignitatis eiuſdem. 883.
Trinitatis de vlla ſyllaba non eſt digladiandum. 1016.
Trinitatem non verbis exprimere poſſumus, ſed ſilentio eam venerari debemus. 484.
Trinitatem eſſe Conſubſtantialem prædicantibus regnum cælorum paratum eſt. 670.
Trinitatem in vnitate adoramus. 1015.
Trinitatẽ patres & veteris & noui teſtamẽti crediderũt. 596.
Trinitatem diuinam æquali honore eccleſia Romana & Alexandrina colit. 880.
Tripodes Delphici in circo palàm locati. 420.
Tripodes Apollinis Delphici ad Conſtantinopolim ornandã transferuntur. 745.
Triumphus Conſtantini de Maxentio. 202.
Triumphum egit Theodoſius, vbi cædẽ Gratiani Imp. vindicaſſet. 887.
Troadis in agro, & Ilii Conſtantinus Conſtantinopolim condere aggreditur. 991.
Troia vbinam erat ſita. 742.
Troiam Virgilius mundum vniuerſum intelligit. 358.
Troilus ſophiſta ſapientiſſimus, cuius conſilio ſemper eſt vſus Anthemius. 562.
Trophæum Conſtantini. 202.
Trophæum paſſionis Chriſti, id eſt, crucis Conſtantinus in manu ſtatuæ ſuæ collocari mandat. 202.
Trophæum victoriæ ſignum crucis ſalutare. 270.
Trophæa contra hoſtes. 313.
Tumultus in epiſcoporum electione vitandi. 318.
Tumultus in epiſcoporũ cõcilio quantũ damnum adfert. 472.
Tumultus propter Ioannis Chryſoſt. diſceſſum exortus. 917.
Tumultus in Gregorium epiſc. excitatus, Aſterio vrbis præfecto authore, 1029.
Turbæ Orientalis eccleſiæ. 468.
Turcas bello inuaſit Baranes Perſarum dux. 1031.
Tuſſi afflictati tertio die migrabant è vita. 955.
Tyanis concilium celebratum. 850.
Typus Chriſti Ieſus Naue. 6.
Tyrannio epiſcopus. 188.

Tyrannis, & ſimulata pietas Maxentij. 189.
Tyrannis Iouii Maximini in Oriente. 194.
Tyrannis Licinii in epiſcopos. 221.
Tyrannis Maximi. 886.
Tyrannus Procopius flexis arboribus in duas diruitur partes. 502.
Tyrannus Iulianus pœnas luit diuinius miſſas. 663.
Tyranni tantalicæ cupiditati inſeruiunt. 299.
Tyranni templa, & eccleſias diruunt. 394.
Tyranni inſignes tres in eccleſiam. 589.
Tyranni in Occidente Honorii tempore. 929.
Tyrãni tres Iouinianus, Maximinus & Sarus cadũtur. 931.
Tyrannorum ſemper calamitoſus interitus. 266.
Tyrannorum Ili & Leontii interitus. 983.
Tyrannorum Longini, & Theodori capita Conſtantinopoli palis alligata. 988.
Tyrannorum omnium miſerrimus interitus. 1031.
Tyrannicidæ laudandi. 842.
Tyri puella decennalis graue martyrium obit. 176.

V

Vacca agnum enixa in medio templo. 47.
Valens diaconus Aeliæ, vir præſtabilis, & martyr. 181.
Valens aggreditur oppugnare 3000. diſperſos per totam eremum. 243.
Valens epiſcopos, presbyteros, diaconos, & monachos egit in exilium. 243.
Valens fauet hæreticis. 243.
Valens omnes expulit Catholicos. 248.
Valens epiſcopos, & monachos à metallis, & exiliis relaxat. 249.
Valens Imperator impietatis ſuæ poenas igni exuſtus dedit. 249.
Valens, Vrſacius, Auxentius, Caius, Demophilus anathematizati. 465.
Valens ab Eudoxio Conſtantinopolitano epiſcopo Ariano baptizatus. 501.
Valens Imp. Conſubſtantiales perſequitur. 501.
Valens Orientem regit, Valentinianus Occidentem. 501.
Valens hoſtis ſui Procopii proditores ſerris diſſecuit. 501.
Valens tyrannum Procopium quibus egit ſuppliis. 502.
Valens Imp. Catholicos ad Arianam eccleſiam traducere cupiebat. 503.
Valẽs Imp. quis poſt ſe regnaret, dæmones perſcrutabatur. 510.
Valens Antiochiam profectus in catholicos graſſatur 510.
Valens oraculo admonitus, quos interficere debeat. 510.
Valens Conſtantinopolitanis minatur. 524.
Valens Imperator quonam pacto in hæreſim deflexerit. 672.
Valens Imp. à vera fide deductus vxoris lenocinio. 672.
Valens Imp. quo modo epiſcopos fecerit extorres. 673.
Valens Imp. conuerſus conſueta dona altari offert. 677.
Valens à vera fide rurſum deficit. 677.
Valens Imp. omnibus ſectis, & Iudæis, & Gentilibus, exceptis Chriſtianis, fauet. 684.
Valens Imp. paganiſmum reducit. 684.
Valens orthodoxis infeſtiſſimus. 684.
Valens iureiurando ſectæ Arianæ quibuſdam ſe obſtrinxerat. 677.
Valens Imperator religionibus liberè viuentibus aduerſus ſolos Catholicos bellum geſſit. 703.
Valẽs à fratre Valẽtiniano Imperii conſors adiũctus eſt. 846.
Valens concilii Lampſaceni ſtatuta euertere voluit. 847.
Valens ab Eudoxio Ariano baptizatus, qui & fidei Arianæ ſe addixit. 847.
Valens, Catholicis in exilium actis, Eudoxium Arianum tuetur. 847.
Valens epiſcopis Lampſaceni concilii iniquior. 848.
Valens cum Catholicis ſolos agitat Nouatianos. 848.
Valens tyrannus eos, qui Eudoxii Ariani communionem repudiabant, exturbari eccleſiis, pecuniis mulctari, cædi verberibus mandauit. 848.
Valẽs, & Eudoxius perſequũtur Chriſtianos catholicos. 849.
Valens philoſophos interfecit, qui de eius ſucceſſore diuinationem inſtituiſſent. 872.
Valens Themiſtii oratione in Catholicos fit remiſſior. 873.
Valens minatur Conſtantinopolitanis. 876.
Valens inuitus contra barbaros profectus. 876.
Valens pro more ſuo in Cappadocia orthodoxos grauibus incommodis affecit. 852.
Valens ingreſſus Baſilii eccleſiam eum laudat, cui paulò poſt exilium decernit. 853.
Valens tyrannus ſacræ menſæ offert munera. 853.
Valens præſidis Edeſſæ in maxillam pugnum inflixit, quòd Chriſtianorum conuentus permiſiſſet. 854.
Valens edicto iuſſit, qui Nicænam fidem amplexarentur, Aegypto pellerentur. 855.
Valens igni crematus interiit. 688.
Valens Imp. cum ſociis incendio abſumptus. 877.
Valens Imp. in bello periit, quòd eccleſias Chriſtianis non reddiderit. 877.
Valens Imp. circiter quinquageſimũ ætatis annũ interiit. 877.
Valentis Imperatoris filius patris impietatis ſupplicia exoluiſſe creditur. 248.
Valentis Imperatoris vxor nocte miraculosè cruciatur propter Baſilium. 248.
Valentis cum Baſilio de filio ſuo ægrotante colloquium. 518.
Valentis in Chriſtianos crudelitas. 522.
Valentis interitus, déque eo variæ ſententiæ. 524.
Valentis Imp. pœnitentia, & ad fidem conuerſio. 677.
Valentis puer ægrotat, & moritur ob in Baſilium perſecutionem. 677.
Valentis manus edictũ contra Baſiliũ ſcripturi afflicta. 678.
Valentis impietas indurata. 685.
Valentis Imp. exercitus contra Gotthos miſſus. 688.
Valentis Imper. nequitia. 692.
Valentis rabies in Catholicos. 852.
Valentis filiũ morbus lethalis occupat, ob inſidias in Baſiliũ paratas. 853.
Valentis in Baſilium inſidiæ morte filii, & vxoris terroribus repreſſæ. 853.
Valentis Imp. Iſaacius monachus interitum prædicat. 877.
Valentis dignus homine interitus. 877.
Valens & Vrſacius epiſcopi, hæretici Ariani, duæ viperæ ex aſpide Ariana editæ. 630.
Valens, & Vrſacius hæreſim Arianam abiurant apud Papam Iulium Roman. 790.
Valẽs, & Vrſaci⁹ Ariani in Ariminẽſi cõcilio abdicati. 804.
Valentis, & Vrſacii Arianorum ad epiſcopũ Romanum confeſſio. 789.
Valentis, & Vrſacii ad Athanaſium epiſtola 740.
Valentinus hæreticus. 70.
Valentinianus Imperator in Occidente, Valens in Oriẽte. 243.
Valentinianus Imperat. moritur. 249.
Valentinianus Imper. laqueo periit. 256.
Valentinianus, & Valens. 489.
Valentinianus 30. diebus poſt ſuam creationem fratrem Valentem ſocium ſibi adiungit Imperij. 500.
Valentinianus Catholicus, Valens Arianus, ſuæ quique fauet religioni. 501.

Valentinianus vnde ortus. 500.
Valentinianus, Iouiniano defunćto, Imperator factus. 500.
Valentinianus, & Valens iuuenes quàm ardentiſsimè perſecutionis tempore, fidem Chriſtianam colebant. 501.
Valentinianus acclamando tantopere neruos diſtendit, vt totum corpus diſruperit, & obierit. 520.
Valentinianus iunior Imp. Iuſtinæ filius. 521.
Valentinianus iunior à militibus Imperator deſignatus poſt Valentinianum maiorem. 54.
Valentinianus temporis neceſsitati ſeruiens Maximum Imperii ſocium admittit. 531.
Valentinianus iunior Imperator factus. 531.
Valentinianus paruulus ſtrangulatur. 542.
Valentinianus, quòd aquam luſtralem abhorruerit relegatus. 659.
Valentinianus Theodoſii conſobrinus ex Placida. 576.
Valentinianus militum tribunus, qui poſtea Imperio potitus. 659.
Valentinianus fit Imperator, & quo modo fratrem ſuum Valentem Imperii ſocium adſciuit. 667.
Valentinianus Imp. electionem epiſcopi recuſat. 668.
Valentinianus Imperator apud Occidentes veram, & ſynceram pietatem cuſtodiuit. 692.
Valentinianus Gratiani frater. 698.
Valentinianus magnus Europam præclarè gubernauit. 703.
Valentinianus quo modo milites, qui ſocium Imperij volebãt eligi, repreſsit. 846.
Valentinianus fratrem ſuum Valentem Imperii conſortem adiunxit. 846.
Valentinianus ægrè admodum tulit guttam aquæ ſuper ſe aſperſam à ſacerdote Gentilium. 846.
Valentinianus miles Chriſtianus Paganiſmum accuſatus à Iuliano mulctatur exilio. 846.
Valentinianus, & eiuſdem frater Valens ambo Chriſtiani, ſed opinione diſcrepabant, & moribus. 847.
Valentinianus Valentiniani filius. 849.
Valentinianus Imp. nihil ſacerdotibus imperabat, nihil nouabat in eccleſiæ inſtitutis. 857.
Valentinianus Nicænæ approbator fidei. 857.
Valentinianus Occidentis eccleſiam nihil turbat, ſed tuetur. 857.
Valentinianus deo egit gratias, quòd Ambroſius ad ſacerdotio fungendum delectus fuerat. 859.
Valentinianus Imp. Ambroſium inuitum epiſcopum creari mandabat. 859.
Valentinian⁹ iunior Imp. mortuo patre, à militibus elect⁹. 873.
Valentinianus Imperator ſtrangulatur. 895.
Valentinianus voce nimis intenta obiit, qua cauſa. 873.
Valentiniani Imp. colloquium cum Sarmatarum legatis, ſordidè & abiectè apparatis. 520.
Valentiniani vox ad Sarmatarum legatos, mirum in modũ elata. 520.
Valentiniani lex de duabus vxoribus ducendis, vt Iuſtinam duceret. 521.
Valentiniani vxores duæ Seuera, & Iuſtina. 521.
Valentiniani magnanimitas. 668.
Valentiniani in Sarmatas expeditio, & mors. 873.
Valentiniani cædes. 955.
Valentiniani mirus obitus. 520.
Valentinianum Iulianus ordine militari exuerat, & in exilium miſerat. 846.
Valentinianum virum bonum exercitus Imperatorem, mortuo Iouiniano, declarat. 846.
Valentinianus, & Valens Imperatores, & fratres quãquam Chriſtiani, tamen de fide diſsidebant. 508.
Valerianus vnà cum filio Gallieno imperium ſuſcipit. 143.
Valeriani Imperatoris blaſphemia. 143.
Valerianus initio regni Chriſtianis fauet, tandem in eos crudeliſsimus. 144.
Valerianus mactat nefandis myſteriis pueros. 144.
Valerianus in media via cæſus. 361.
Valerianus Imperator in bello à Perſis captus, & ab eiſdem in triumpho circumductus cur. 993.
Vandalorum in catholicos, & in templa contumelia. 1000.
Vandali vincũtur per Cabaonem Maurusiorũ ducem. 1000.
Vandali hæretici ſacerdotes verberibus cædunt, & eorũ terga lacerant. 1000.
Variis linguis loquebantur quidam Chriſtiani dono Spirit. ſancti. 97.
Vaſa, & monumẽta eccleſiæ conflauit Acacius, vnde captiuos pauit, & redemit. 573.
Vaſa ſumptuoſa, quibus miniſtratur ei, qui à Iuliano filius Mariæ vocatus. 657.
Vaſorum ſacrorum direptio. 657.
Vaſa ſacra in templo Chriſtianorum. 822.
Vaſa ſacra eccleſiæ à Iuliano auunculo direpta. 825.
Vaticinandi vim Apollo ex fonte Caſtalio hauſit. 943.
Vectigalia quo fine Imperator Conſtantinus inſtituit Conſtãtinopoli. 743.
Vectigalia donata ab Imperatore iis, qui à clade terræ motus afflicti fuerant. 959.
Vectigalia Iſaurica quæ. 989.
Vectigalis incœpit Iudæorum gens eſſe Romanis à Põpeio. 11.
Veneno Domitianus fratrem ſuum Titum Imperatorem ſuſtulit. 992.
Veneratio Iacobi Apoſtol. cathedræ qualis tribueretur. 149.
Ventris cupiditates ſic coercuit Mauricius, vt rebus etiam neceſſariis, & facilè parabilibus abſtineret. 1023.
Ventus grauiter ſpirans aduerſariorum tela in eos retorquebat. 543.
Ventus diuinitus immiſſus in auxilium Theodoſii aduerſus hoſtes. 896.
Ventus præſtituto tempore motum ciet. 293.
Venus prior deus falſus cur. 372.
Venus Vrania dicta. 745.
Venus Cypria è concha ſata. 940.
Venus continentiam odit, tanquam ſcelus execrabile. 940.
Venus ſtupris placari vult. 940.
Veneris dies. 175.
Veneris ſimulachrum in monte Caluariæ, vbi crucifixus Chriſtus. 228.
Veneris fanum in ſepulchri Chriſti loco extructum deiicitur. 307.
Veneris lucus, & templum in Libano deſtruuntur. 315.
Veneris fanum in Libani vertice à Conſtãtino deiectum. 374.
Veneris delubrum ſuper Chriſti ſepulchrum. 420.
Veneris fanum in ſepulchri Seruatoris loco extructum diruitur. 611.
Veneris fano fruſtra dominicum ſepulchrum obliterare ſtuduerunt gentes. 741.
Veneris fanum ſupra Chriſti ſepulchrum ſtruxerunt. 741.
Veneris fanum circa montem Libanum funditus deletũ. 745.
Veneris fanum Heliopoli à Conſtantino dirutum. 817.
Veneris dies. 996.
Veneris ſtatuam auream igne liquefactam pauperibus erogauit Naamanes, ſtatim vt baptizatus. 1035.
Verberibus cæditur Anatolius. 1023.
Verbum facit Moſes cum patre creationis architectum. 3.

Verbum quando, quibus, & quo modo primùm apparuit. 5.
Verbum ſolum verè appellari poteſt. 3.
Verbum dei homo factum, non mutatum eſt. 401.
Verbum eſſe peregrinum, & alienum à ſapientia Dei, quod falſum. 401.
Verbum dei propter nos factum falſum. 401.
Verbum non extitiſſet, niſi deus nos creare in animum induxiſſet, quod falſum. 401.
Verbum dei patris imago perfectas, & ſplendor. 401.
Verbum dei eſt ingenitum. 593.
Verbum, quod ſpiritu caret, eſſe non poſſe. 630.
Verbum Dei Apollinaris mortale eſſe affirmabat. 663.
Verbum dei in vulua cum carne copulatum. 966.
Verbum leue, aut temerarium, aut abiectum dixiſſe nunquã viſus fuit Benus monachus. 664.
Verbo dæmones fugabat Paphnutius. 226.
Verbi incarnatio. 966.
Verbi perſona incarnata eſt. 978.
Verba Philonis notanda. 25.
Verba ſapientum ſunt tanquam ſtimuli. 558.
Verecundiæ, & pudicitiæ mirabile exemplum Theodori, & Ammonis monachorum. 732.
Verebatur Simeones, ne ſua virtus deprehenderetur. 1009.
Veritas complures ſui patronos protulit. 68.
Veritas corporis, & ſanguinis Chriſti per hæreticum Nonatũ. 138.
Veritas rebus omnibus anteponenda. 123.
Veritas quarundam rerum in profundo demerſa iacet. 346.
Veritas Chriſtianæ religionis argumentis certis aſſerta. 395.
Veritas vincit. 401.
Veritas hominibus permoleſta eſt. 544.
Veritatis amicus Siſinnius epiſcopus. 568.
Veritatis amicus rarus. 305.
Veritatis tuendæ edictis Imperatoriis nemo repugnare debet. 332.
Veritatis columna Baſilius Cappadox. 514.
Veritatis propugnator ſtrenuus Liberius Roman. epiſcop. & victor illuſtris. 638.
Veritatis magiſter ægrè reperitur. 702.
Veritatem qui ignorat, ipſum deum quoque ignorat. 435.
Veritatem elicere valdè laborioſum eſt. 544.
Veritatem omnibus rebus anteponere ſcriptorem decet. 720.
Veritatẽ monachi Aegypti, & populus factis declarabãt. 855.
Vermes erumpebant ex dentibus Batthæi monachi ob multã inediam. 871.
Verſio ſacrarũ literarũ in dolio in vrbe Hiericho reperta. 122
Verſutia Arianorum in Ariminenſi concilio ob fidem euertendam excogitata. 639.
Veras cauſas Deus ſolus intelligit. 443.
Veſpaſianus expeditionum contra Iudæos trophæis nobilitatus, & Romanorũ Rex, & Imperator illic ab vniuerſo exercitu prædicatus. 41.
Veſpaſianus iubet reliquias ſtirpis Dauidicæ tolli. 49.
Veſpaſianus decem annos regnauit. 50.
Veſpertinis, & matutinis hymnis vtebatur eccleſia. 907.
Veſtales virgines apud Romanos ad decimum ſextum ætatis annum teſtamentum componere poterant. 726.
Veſtimentorum eccleſiæ ſanctitas probatur exemplo. 646.
Veſte alba Moyſes, & Elias induti. 560.
Veſte alba Seruator vti viſus eſt. 560.
Veſte induitur muliebri filius ſacerdotis gentilis Chriſtianus, ne à patre dignoſceretur. 658.
Veſte candida Moyſes, & Helias Apoſtolis apparuerũt. 902.
Veſte candida Chriſtus apparuit. 902.
Veſte vtendum candida Salomon præcepit. 902.
Veſtes ſacerdotum quales. 902.
Veteris fides hæretici canonem abrogarunt. 112.
Veteres doctores hæretici magiſtros ſuos appellare coguntur. 530.
Vi quod fit, nunquam rectè regitur. 831.
Veterum decretis nihil detrahendum, nec adiiciendum. 640.
Veterum doctorum authoritas. 530.
Verius Epagathus martyr poſt mortem dictus eſt Chriſtianorum aduocatus. 87.
Vicarii qui adfuere Leonis Pontificis in concilio Chalcedonenſi. 961.
Victima in fontes feſto die conüci ſolita, & quod hinc miraculum. 148.
Victima deo chara, & iucunda quæ. 365.
Victor Romanus epiſcopus. 107.
Victor Romanus epiſcopus omnes Aſiæ eccleſias à communione cur eiicit. 109.
Victor quis verè. 367.
Victor Romæ epiſcopus ſoluit de Paſchate celebrando quæſtionem. 892.
Victor maximus Conſtãtinus Imp. omni pietate ornatus. 992.
Victoria militum precibus comparata. 95.
Victoria Licinio ex deo donata. 204.
Victoria de Maxentio diuinitus parta, vt Moſis de Pharaone. 271.
Victoria comparata crucis ſigno exercitum antecedente. 280.
Victoria Conſtantini. 283.
Victoria non in armis, ſed in deo ponenda. 326.
Victoria perpetuò deum ſequitur. 688.
Victoria diuinitùs Theodoſio Imp. data. 707.
Victoria Theodoſio diuinitus parta. 896. & 897.
Victoria de Perſis tanta, vt ne vnus ſuperfuerit reliquus, qui cladem cæteris Perſis nunciaret. 1030.
Victus à Conſtantino Licinius. 223.
Vidit deum Iacob facie ad faciem. 4.
Vigilia Paſchæ ab Imp. Conſt. celebrata. 326.
Vigilia Paſchæ nocturna. 326.
Vigiliæ nocturnæ. 33.
Vigiliæ Paſchatis. 131.
Vigiliæ nocturnæ quando communio fiebat. 441.
Vigiliæ in Chriſtianorum eccleſia ob ſequentis diei ſacram cõmunionem. 634.
Vigiliæ in Paſchate. 891.
Vigiliarum ieiunia. 33.
Vigilias, ieiunia, feſta, & reliqua eccleſiæ ſtatuta Apoſtoli inſtituerunt. 33.
Vigiliis, & precibus dæmon expellitur. 566.
Vigilius Rom. epiſcop. conſenſit concilio quinto Conſtantinopoli habito per literas, non tamen intereſſe voluit. 1011.
Vincentius presbyter Macedonianus cum Theodoſio communicauit cur. 894.
Vinci non poteſt vir bonus, & honeſtus. 920.
Vinculis peccatorum aſtricti. 131.
Vindices in ſingulis ciuitatibus qui. 993.
Vindicta dei in Maximum tyrannum. 277.
Vindicta diuina in aduerſarios Ioannis Chryſoſt. 911.
Vindictæ diuinæ exẽplum in Maximini morbo. 192.
Vindictæ non ſumendæ præclarum reſponſum Theodoſii iunioris. 574.
Vinum ad animum reficiendum, & exhilarandum vim habet. 346.
Vinum non deeſt temulentis, prouerbium. 580.
Vino multos annos Origenes abſtinuit. 116.

Vino, & carne abſtinent Eremitæ. 730.
Vir bonus ad patientiam exerceri poteſt. 910.
Vir bonus & honeſtus vinci non poteſt. 920.
Vir erat prudens, ingenioſus, & in rebus quibuſque diligens Mauricius. 1023.
Virga miſerationis, & miſericordiarum Dei. 1030.
Virgilius poeta ſapientiſſimus de Chriſto in Ecloga 4. ſcripſit. 357.
Virgilij Ecloga quarta de ſibyllinis oraculis. 356.
Virgo quouſque eccleſia permanſit. 59.
Virgo eccleſia. 81.
Virgo concipiet, quo modo perperam Theodotio, & Aquila ſunt interpretati. 98.
Virgo Irene Spiridionis filia. 226.
Virgo ſacerdotis pagani filia ſpiritu immũdo correpta ad aduentum Eremitarum. 244.
Virgo mater Dei. 350.
Virgo ſancta, ſoror Simeonis epiſcopi, eiúſque ancilla falſo accuſantur. 751.
Virgo Maria credebatur apparere in tẽplo Conſtãtinop. 880.
Virgo ſacra Macedoniana ſola reſtitit Imp. Theodoſio, ne caput Ioannis Baptiſtæ transferret. 894.
Virgo ad ſenectutem vſque Pulcheria permanſit. 948.
Virginis Apolloniæ martyrium. 134.
Virginis ſacræ cuiuſdam in ædibus Athanaſius annos 7. latuit. 823.
Virginis ſacræ in Athanaſium apud ſe latitantẽ officia. 824.
Virgine vocabant Montaniſtæ prophetiſſam Montani, quæ maritum deſeruerat. 104.
Virginem ſacram ad nuptias pellicere conatus, vel laſciuo ſolum obtutu intuitus, capite plectatur. 844.
Virginem qui in vxorem duxiſſet, is capitis ſupplicio mulctetur. 844.
Virgines ad extremam ſenectutem permanentes. 32.
Virgines filias Nicolai, à quo Nicolaitæ hæretici, ad extremã ſenectutem permanſiſſe, & eius filium. 57.
Virgines ſacræ lenonibus traditæ. 175.
Virgines duæ in mare demerſæ per ſatellites. 187.
Virgines rapit Maximinus Imp. 191.
Virgines adoleſcentulas Licinius vi corrumpebat. 222.
Virgines ſacras Hieroſolym. Helena prandio inuitauit. 229.
Virgines ſacræ ſtupro violento afficiuntur. 243.
Virgines inſtituuntur. 247.
Virgines ſacræ corporibus, & animis Deo dicatæ. 327.
Virgines ſacræ. 394.
Virgines in Phœnicia peregrinis cõſtuprãdę tradebãtur. 422.
Virgines Sebaſtianus præfectus propter ignem ſtatuit. 456. & 457.
Virgines ſacrę nudatę ſtatutęq́ in publico. 629.
Virgines ſacræ Alexandrię. 634.
Virgines ſacræ detractis veſtibus in omnium ora & vultus verberantur. 634.
Virgines ſacræ in carcerem coniectæ. 634.
Virgines ſacræ propter ignem ſtatutæ, non tamen fidem abnegarunt. 634.
Virgines ſacrę verbera, & ignominiam cupide, & libenter pro fide ſuſtinent. 634.
Virgines nudatę ſtatutęq́ in publico. 627.
Virgines perpetuam virginitatem profeſſæ ventribus diſcinduntur, deinde hordeo farciũtur, & porcis obiiciũtur. 655.
Virgines, Iuliano illac tranſeunte, pſalmos ſolito intentius canebant. 661.
Virgines ſacrę exemplar angelorum vitę exprimunt. 679.
Virgines ſacrę multę per vim ſtupratę, alię fuſtibus capite cęſę. 680.
Virgines ad extremam vſque ſenectutem caſtimoniam profeſſæ. 730.
Virgines ſacras Helena cõuiuio excipit, eiſque miniſtrat. 742.
Virgines ſanctæ. 767.
Virgines ſecundum eccleſię inſtitutum profitebantur continẽtiam. 782.
Virgines ſacras diſſecant, earũmque corpora hordeo impleta porcis obiiciunt Helıopolitani. 827.
Virgines ſacras publicè nudant, affligunt, crudeliter agunt Heliopolitæ. 827.
Virgines ſacras ſub Iuliano quidam improbi coniugio ſibi copulauerant. 844.
Virgines ſacrę violãtur, cum ſtatus eccleſię perturbatur. 844.
Virginum ſanctiſſimum cœtum conſtanter colebat Conſtant. Imp. 328.
Virginum ſacrarum mentibus Deus inhabitat. 328.
Virginum perpetuam caſtimoniam profeſſarum chorum ſecũ habebat Publia mater Ioannis Antiocheni. 661.
Virginum ſacrarum violatio, & cędes. 679.
Virginum ſacrarum corpora tumulis mandandi nulla poteſtas fuit. 680.
Virginum inſigne decus formæ coniuncta caſtitas. 823.
Virginibus ſacris Sebaſtianus pręfectus militum nudis fidẽ negare iubet. 634.
Virginibus & viduis, quę in clerum erant propter egeſtatem aſcriptę, ea Iulianus exigi mandauit, quę ante ab ærario publico acceperant. 822.
Virginibus ſacris monaſteria extruxit Eleuſius epiſcopus Cyzici. 831.
Virginibus ſacris, & clericis ſeditionis cauſa falſò attributa. 855.
Virginibus ſacris Matrona pręerãt. 895.
Virginitas ad Deum proximè facit accedere. 512.
Virginitas longè pluris, quàm vita facienda. 751.
Virginitatis, & caſtitatis votum. 327.
Virginitatis commoda. 512.
Virginitatis integrę exemplum. 751.
Virginitatis encomium inſigne. 91[illegible]
Virginitatem duę filię Valentiniani Imp. tota vita coluerũt. 521.
Virginitatẽ toto vitę curſu vtraque ſoror Theodoſii iunioris excoluit. 712.
Virginitatem ſuam Pulcheria Deo deuouit. 923.
Virginitate otium eſt indignum, & deſidia. 923.
Virgula diuina Conſtantinopolis tantum creuit, vt Romam veterem longè ſuperaret. 734.
Virtus ex libera voluntate non ex facto naſcitur. 345.
Virtus nulla cum fato cohęrere poteſt. 345.
Virtus in homine hæc eſt ſola, ſyncerus in Deum cultus. 352.
Virtus Crucis Chriſti. 613.
Virtus eximia diuina ope freta fortunæ ærumnas pro nihilo putat. 624.
Virtus martyrum etiam defunctorum. 656.
Virtus etiam Ioan. Chryſoſt. hoſti admiranda. 710.
Virtus infeſtiſſimos afficere pudore, & obſtupefacere ſolet. 710
Virtus in infirmitate perficitur. 940.
Virtus ineſt martyribus. 943.
Virtus ne ſua deprehenderetur, verebatur Simeones. 1009.
Virtutis legum, iudiciorum, philoſophiæ nomen priſci homines non tenuerunt. 5.
Virtutis, quę in martyrum pietate reſidet, non ignarus Iulianus. 656.
Virtutis decus lateret, niſi vitium ſe opponeret. 291.

Virtutis imago Imperatoris vita eſſe debet. 971.
Virtutis viuum exemplar Mauricius Imp. 1027.
Virtutem habet fidei ſimplicitas. 225.
Virtutem Baſilij admiratur Valens. 853.
Virtutem ob ſingularem barbari Theotimum epiſcop. Deum vocabant. 898.
Virtute ſingulari Iacobus cognominatus iuſtus. 21.
Virtute multa non ſaluatur rex. 204.
Virtute, Dei cultu, & contemplatione homines cum immortalibus iunguntur. 352.
Virtutes Pulcheriæ, & ſororum. 925.
Virtutes Martiani, quibus eſt Imperium adeptus. 948.
Virtutibus omnibus elucebat Zoſimas à cibis abſtinẽs. 996.
Viſio diuina de Iuliani cæde. 842.
Viſio Antonij monachi. 846.
Viſio Theodoſii Imp. in ſomno quoque multis militibus apparuit. 707.
Viſio diuina in templo Mariæ Deiparæ dedicato. 1024.
Viſione diuina Natalius ab hæreſi reuocatus. 111. & 112.
Viſione diuina Iuliani interitus Didymo Alexãdrino ſignificatus. 843.
Viſiones Dei à viſionibus angelorum ſcriptura diſtinguit. 4.
Viſum cæcis dicitur dediſſe Paphnutius. 226.
Viſum ſui, & ſociorum Theotimus epiſco. in itinere vim afferre volentibus abſtulit. 898.
Vita Imperatoris imago virtutis eſſe debet. 971.
Vitæ ſanctimonia Chriſtianorum per Iulianum etiam aſſeritur. 832.
Vitæ humanæ ratio eſt inconſtans, & mobilis. 1033.
Vitam traducebant priſci homines diſperſi inter belluas. 5.
Vitam beatã in carnis illecebris Cerinthus fore ſomniauit. 57.
Vitam Antonij Athanaſius ſcripſit. 229.
Vitam reliquit Nilammon inter orandum. 915.
Vitam angelicam in terris traducebat Iſidorus, carnem macerando. 942.
Vitam tranſegit Simeones ab aliorũ conſpectu remotã. 1009.
Vitas hominum priſcorum libri complectentes apud antiquos Hebræos. 9.
Vitalianus genere Thrax tyrannidem occupare ſtuduit 993.
Vitalianus victus ſe fugæ mandat. 994.
Vitalianus cupiditate Imperij flagrabat, vnde per dolum cæſus, occubuit. 995.
Vitalianus pœnas pro ſceleribus perſoluit. 995.
Vitalianus tyrannus callidè à Iuſtino Imp. ſublatus. 995.
Vitalis, & Miſenus reprehenſi, quòd cum hæreticis communicarent. 981.
Vitalius epiſcop. Antiochiæ eccleſiam dirutã ædificauit. 590.
Vitalius presbyter Antiochenus aſſertor hæreſeos Apollinarij. 860.
Vitalius presbyter à Meletij communione ſe ſeparauit, & Apollinario addixit. 860.
Vitellius, & Otho ſedecim duntaxat menſes regnarunt. 992.
Vitaliani hæretici. 860.
Vitia inſectabatur Conſt. Imp. 319.
Vitulus biceps editus. 1018.
Viuus Dei ſermo eſt ſapientia, & vnicus Dei filius. 3.
Viuus Dei ſermo, vnicum Dei germen. 3.
Viuos, & mortuos Aetherius fortunis ſpoliauit. 1015.
Vldes ſolem exorientem demonſtrans, aut ſe vniuerſam terrã, quam ille luſtraret, ſubuerſurum. 926.
Vldes barbarorum dux ſuperatur. 926.
Vlna, & mẽſura Nili in templum Serapidis deportata. 421.
Vlna Nili ad templum Alexandriæ transfertur. 421.
Vlphilas Gotthorum epiſcopus literas inuenit. 522.
Vlphilas epiſcopus Gotthorum ſacrã ſcripturam in Gotthicã linguam conuertit. 522.
Vlphilas epiſcopus Gotthorum à Valente Imp. pecunia inueſcatus eos Ariana hæreſi imbuit. 688. & 689.
Vlphilas Gotthorum epiſcopus per inſcitiam Arianus factus. 874.
Vlphilas Gotthorum epiſcopus literas ſacras in linguam patriam conuertit. 874.
Vlphilas Gotthorum epiſcopus Gotthicas literas inuenit. 874.
Vlphilas Gotthorum epiſcopus ad Imperatorem Rom. legatus. 874.
Vlphilas Conſtantij præfectus. 931.
Vlpiani adoleſcentis martyrium mirum. 175.
Vltio diuina in Valerianum, eiuſque filios. 144.
Vltio diuina Aurelium Imperatorem, literas contra Chriſtianos ſubſignantem, occupauit. 159.
Vltionis diuinæ exemplum in Maximini morbo. 192.
Vltio diuina in aduerſarios Ioannis Chryſoſt. 921.
Vltio diuina Neſtorium, vt Arium, oppreſſit. 937.
Vltrix peccatorum iuſtitia diuina. 184.
Vltus variè olim Deus hominum ſcelera. 5.
Vltus eſt Deus Herodis ſcelera. 4.
Vltus eſt Chriſtus martyres. 463.
Vna deitas. 1015.
Vnguenta multa cum martyrum reliquiis reperta in pyxidibus. 925.
Vnigeniti diuinitatem patibilem eſſe dicere quidã auſi ſunt. 953.
Vnitas eſt principium, & fundamentum. 371.
Vnitas multitudinis principium. 371.
Vnitas extra multitudinem, omni numero præſtantior. 371.
Vnitas menſes, tempora, annos diſtinguit. 371.
Vnitas ſunt perſonæ, quibus laudes decantamus. 940.
Vnitas cuiuſque numeri procreatrix. 371.
Vnitas quamlibet numerum efficit, nec tamen ab vllo numero augeri poteſt. 371.
Vnitas numerorum mater. 370.
Vnitatis proles ternarius. 370.
Vnitatem in Trinitate adoramus. 1015.
Vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma. 967.
Vnum Deum conſiteri oportet, & tres perſonas. 1015.
Voluptas pro dea colitur. 316.
Voluptati nullus terminatur modus. 971.
Voluſianus, & Gallus tyrãni à ſuis copiis è vita extruſi. 993
Votum virginitatis, & caſtitatis. 327.
Vouit Deo virginitatem ſuam Pulcheria. 923.
Vox crebra audita dicẽs, migremus hinc, migremus hinc. 47.
Vox omnis impia contra filium, in patrem recidit. 595.
Voces in libris ſacris non ſcriptæ, piè tamen excogitatæ non reiici debent. 602.
Voces à Scripturis abhorrentes, omnis in eccleſia confuſionis cauſa. 608.
Voces ab eccleſia alienas patres concilij quinti non agnouerunt. 1012.
Voces ab eccleſia alienas qui profert, fur & latro eſt. 1012.
Vocibus à Scriptura abhorrentibus non vtendum. 409.
Vptarus Hunnorum rex nimio cibo cum ſe ingurgitaſſet, medio dirumpitur. 579.
Vrania Venus dicta. 745.
Vrbanus Pontifex Romanus quando. 196.
Vrbani præſidis interitus tali homine dignus. 177.
Vrbanum præfectum diis immolantem mira fiducia arguit Apphianus. 174.

Digitized by Google

Vrbs Chriſtianorum in Phrygia obſeſſa, & vna cum Chriſtianis incenſa. 186.
Vrbs, cum noluiſſet fidẽ Chriſti ſuſcipere, ſolo æquata eſt. 752.
Vrbs Edeſſa Chriſti ſanctiſſima imagine ſeruata. 1005.
Vrbes peſte infectas incolentes, ad alia loca ſe qui ſe transferebant, illi ſoli morbo opprimebantur. 1006.
Vrſacius, & Valens concilij legatos præuenerunt apud Imperatorem. 806.
Vrſacius in epiſcopatu Liberio competitor, vnde populi ſeditio. 858.
Vrſacius in epiſcopatu repulſam paſſus populum abduxit. 858.
Vrſacius, & Valens polypi. 463.
Vrſacij, & Valentis pœnitentia. 805.
Vrſacio & Valenti epiſcopis Arianis, quòd eos pœnituerit, crimina remiſſa & condonata. 639.
Vrſini factio compreſſa. 520.
Vſthazanes cur ſuæ mortis cauſam à tortore palàm efferri poſtularit. 749.
Vſthazanis Eunuchi Chriſtiani lapſi mira pœnitentia, & fidei apud Saporem profeſſio. 749.
Vſthazanis imminente martyrio ad Saporem preces. 749.
Vuæ in vitibus acerbæ, & immaturæ poſt vindemias apparuerunt. 817.
Vulgus hominum non facilè in colloquium admiſit Mauricius, cur. 1023. & 1024.
Vulgus hominum non facilè ad colloquium admittendum, quòd contemptum pariat. 1023. & 1024.
Vxorem ducere ex ſua tribu cur oportebat. 13.
Vxorem Apoſtolos Petrum, Paulum, & Philippũ duxiſſe. 58.
Vxorem ducere Chriſtianam lex Perſarum non admittebat illis. 1034.
Vxores apud Hierapolin olim communes. 422.
Vxores duas Choſroes habebat. 1033.

X.

XAnthicus menſis quis. 538. 998.
Xenaias à Deo re vera ξένος, id eſt, peregrinus, quid egit. 985.
Xenaias epiſcop⁹ Hierapolis vrbis, græco vocabulo Philoxenus vocatus. 986.
Xenodochia iubet Iulianus extrui in ſingulis ciuitatibus pro peregrinis ad exemplum Chriſtianorum. 833.
Xenophon admirabilis, ac diſertus. 577.
Xyſtus decem annos Romæ pontificatum gerens obiit, Adriano Imperante. 66.
Xyſtus Alexandro Pontifici Romano ſucceſsit. 66.
Xyſtus Romanus 23. Pontifex. 142.
Xyſtus Pont. Rom. à Dionyſio Alexandrino conſulitur, an hæretici ſint rebaptizandi. 143.
ὑπόστασις quid. 670. 695.
ὑπόστασις vna in Chriſto. 953.

Z.

ZAcharias diuinus monachus conuentui monachorum præfuit. 870.
Zacharias erat capite raſo. 932.
Zacharias propheta apparuit ſtola candida indutus. 932.
Zacharias propheta vetuſtus in Geraris conuentui monaſtico præfuit. 932.
Zacharias hiſtoricus. 957. 958. & 973.
Zachariæ prophetæ cædes. 669.
Zachariæ prophetæ cum reliquiis iacebat puer regali apparatu ſepultus. 932.
Zachariæ vetuſti prophetæ inuentio. 932.
Zachariæ corpus tanquam viuum repertum eſt. 932.
Zambdas Hieroſolym. epiſcopus. 163.
Zadeſprami caput ad Choſroem perlatum eſt. 1034.
Zelus Audæ epiſcopi, & martyrium. 713.
Zelo diuino incenſus populus in iudices propter nimis leue in idololatras iudicium. 1023.
Zengmatius eremita luminibus orbatus, circuibat oues domini, lupos arcendo. 686.
Zeno epiſcopus Hieroſolymitanus. 546.
Zeno iuuenis, mundo & matrimonio contempto, diligentiſsimus extitit circa miniſterium Dei. 900.
Zeno, cum monaſticam exerceret vitam, ex lino texebat veſtes vnica tela: vnde victum ſibi, & aliis ſuppeditabat. 900.
Zeno nunquam hymnos matutinos & veſpertinos neglexit etiam 100. annos natus. 900.
Zeno ſolus Imperij obtinet gubernacula. 960.
Zeno Imperator libidinum omnium vile mancipium. 971.
Zeno voluptatibus in initio imperij ſui vitam inſtituit. 971.
Zeno Imperij ſui partibus per vim barbaro quodam more ſpoliatus fuit. 971.
Zeno Imp. templum Theclæ martyri eximium dedicauit, cur. 975.
Zeno Imp. Chalcedonenſe concilium omnino non probat. 981. & 982.
Zeno ſocrum ſuam Berinam relegauit in Ciliciam. 983.
Zeno Imp. infinitas ferè inſidias contra Berinam ſocrum ſuã ſtruxit. 983.
Zeno Imp. Armatum Imperatricis Berinæ cognatum tollit è medio. 982.
Zenonis fuga, Imperij honore Baſiliſco relicto. 972.
Zeno Imp. comitiali morbo extinctus eſt. 984.
Zenonis epiſtola de concordia. 976.
Zenoni Imp. ob libidines nulla animi magnitudo illucebat, ſed ignauia. 972.
Zenoni Imp. apparet martyr Thecla, ei Imperij reſtitutionem pollicens. 975.
Zenoni Ariadna Leonis Imp. filia nupſit. 960.
Zenobius presbyter. 188.
Zenon monachus. 870.
Zephyrinus. 14. Rom. Pontif. 111. 126.
Zeuxippus eſt balneum publicum. 443.
Zizania in bono etiam tritico naſci ſolent. 425.
Zocomus primus Saracenis author Chriſtianiſmi. 876.
Zocomus Saracenorum princeps quo modo ad Chriſtianiſmũ adductus. 876.
Zoilus Chriſtianus præſtabilis. 944.
Zoilus Alexand. epiſcopus. 998. 1011.
Zoſimas Antiochiæ caſum præuidit quo modo. 996.
Zoſimas monachus à cibis abſtinẽs, futura prædicebat. 996.
Zozimas à cibis abſtinẽs, ab omni perturbatione liber. 996.
Zoſimas, & Ioannes miraculis claruerunt. 996. & 997.
Zoſimas monachus Cæſareæ epiſcopatum procurauit. 997.
Zoſimas, & Ioannes Chuzubites monachi eodem miraculo clari. 997.
Zoſimas monachus leone pro aſino vtitur cur, et quo modo. 997.
Zoſimi miraculum admirabile de leone. 997.
Zoſimus erga veritatem malè affectus. 992.
Zoſimus ex quo, & quò vſque ſuam perduxit hiſtoriã. 1026.
Zoſimi prophani ſcriptoris in Conſtantinum Imp. calumniæ. 991.

Omiſſa, quæ glutinator per imprudentiam in ſeligendo malè diſcreuerat.

A.

ABares Græciam vaſtant. 1003.
Abedechalaam, & Ananias martyres. 750.
Aedes ad viduas alẽdas parauit Eleuſius epiſcopus Cyzici. 831.
Aedes eccleſiarum ſacras diruit Conſtantius Imperator. 194.
Agathius Rhetor ad Mauricium vſque hiſtoriam deduxit. 1026.
Aegrotis Euchariſtia dabatur. 139.
Aegypti regnum in mortem Cleopatræ deſiit. 10.
Aegyptia auis. 340.
Aegyptij ſabbato ſub veſperum iam pranſi, myſteriorum diuinorum fiunt participes. 893.
Aegyptij ægrè ferunt, quòd non permittantur fluuio ſacrificare. 894.
Aegyptij complures qua occaſione ad Chriſtianiſmum tranſierunt. 894.
Aeliæ bibliotheca. 125.
Aequinoctium vernum quando ſit. 161.
Aethiopum regnum patrio more mulier regit. 22.
Aeternum Chriſti regnum. 630.
Aeternorum cum iis, quæ ortum habent, nulla collatio. 352.
Aetius hæreticus in pugnis verborum ſatis exercitatus. 783.
Aetius ex medico hæreticus, ἄθεος dictus, Gallo Cæſari gratus. 783.
Aetius temerè, & inconſultò de Deo diſſerens, ἄθεος nominatus. 783.
Aetij abdicatio. 648. 811.
Aetius filium patri diſsimilem docuerat. 830.
Aeuum mutari non poteſt. 370.
Aiacis tumulus. 742.
Alexandria cæde, peſte, variiſque morbis ferè exhauſta. 150.
Anaſtaſius cur à Iuſtino Im. ſede Antiochena ſit exturbatus. 1017.
Andreas Imperatoris ſatellitum princeps. 1030.
Angelus Pachomio monacho apparuit, eíque tabulam dedit, qualis ſit, vide. 780.
Apollinarius qua cauſa ad hæreſin ſuam adductus. 860.
Appion accuſat Iudæos. 25.
Apollinarij liber inſcriptus, fulminens. 96.
Apologia Athanaſii de fuga ſua. 633.
Apparuit Chriſtus Conſtantino, ei ſignum crucis oſtendens. 721.
Athanaſium mulieris accuſantis calumnia deleta. 761.
Aurelio Cæſari Deus pluuiam miſit, exercitu ſiti pereunte, Chriſtianorum militum precibus. 95.

B.

Balnea nominibus filiarum Imperatoris vocata. 849.
Baptiſmus Nouati qualis. 138.
Baptizati Eunomij baptiſmate, ſunt in tali periculo, ac ſi abſque baptiſmate de vita decederent. 862.
Barames dux Perſarum contra Turcas prælium commiſit. 1032.
Barbari in Conſtantinopolis ſuburbia incurſiones fecerunt. 878.
Baſilij in Imperatorem libertas. 646.
Blaſphemia in ſanctos Apoſtolos, & martyres per Theodorum. 1012.
Botherica, cuius cauſa ſeditio Theſſalonicæ oborta eſt tam grauis. 897.

C.

Cæcus Ioannes mira docebat facultate in eccleſia, memoriter omnia recitans. 183.
Cæcus erat Ioannes martyr, ſed memoria valebat. 175.
Cædes Iuliani anceps, & dubia. 842.
Cæſaream Cappadociæ locupletem ciuitatem deleuit Iulianus. 811.
Calumnia in Athanaſium diuinitus detecta. 431.
Candelæ in eccleſia Catholicorum. 915.
Catholici linguis auulſis, ſermone non priuantur. 999. 1000.
Cauſarum de cæde cognitiones ad 30. diem prorogandæ. 701.
Celebratio myſteriorum ſacroſancta. 1008.
Chalcedonenſe primarium concilium. 967.
Chalcedonenſe concilium vnum eſt ex quatuor generalibus conciliis probatis. 999.
Charax hiſtoriographus antiquus. 1025.
Choſroes Cabadæ Perſarum regis filius natu minor. 999.
Choſroes Edeſſam ob Chriſti ſanctam imaginem oppugnare non potuit. 1005.
Choſroes qua occaſione Chriſtianiſmum amplexus. 1006.
Choſroes ſub extremum ætatis tempus diuino regenerationis lauacro tinctus. 1006.
Choſroes militibus viſis diuinis, Sergiopolim obſeſſam dimiſit. 1006.
Choſroes iunior ad Romanos profugit, & in regnum reſtitutus per Mauricium Imp. 1026.
Chriſtum non in carne veniſſe quidam aſſerebant hæretici, contra quos Ioannes: & verbum caro factum eſt. 155.
Chuzica Laura, quis locus Hieroſolym. 997.
Circeſinum vrbs opulentiſsima. 1018.
Conſt. Imp. duo monumenta præ cæteris eximia conſtruxit. 377.
Curs ignem, quem pro Deo Choſroes Perſa colebat, & iumenta cum ſarcinis abduxit. 1021.

D.

Dies in noctem repente, & miraculosè mutatus. 424
Diodorus generis ſplendorem pro nihilo habuit. 684.
Diſcipulorum 70. Chriſti nomina nuſpiam leguntur, nec qui ipſi fuerint præter paucos. 18.
Dolo ſenis cuiuſdam Perſæ Iulianus deceptus. 841.

Eccleſiæ

Digitized by Google

E.

Eccleſiæ duæ Conſtantinop, excitatæ. 420.
Aegrotorum corpora ſunt vera Dei templa. 910.
Ephorus hiſtoricus. 1025.

F.

Funus patris à Conſtantio in Apoſtolorum martyrium deductum. 340.
Fort[illegible]*plum Cæſareæ dirutum.* 828.

I.

Ieiunat populus religioſè diem paraſceues in memoriam paſſionis dominicæ. 893.
Irenæus Polycarpum vidit. 72.

L.

Laſciuia, & turpitudo Pauli hæret. 159.
Leo paret Zoſimæ monacho mirum in modum. 997.

M.

Manſuetudine ſuperauit Theodoſius Imp. omnes ſacerdotes. 586.
Manſuetudo, & benignitas Tiberium exornarunt. 1021.
Marcianus hæreticus. 120.
Maria deipara ſemper virgo. 1015.
Maria domina noſtra, & glorioſa, & ſancta deipara. 1015.
Marmore ſtratum Chriſtianorum templum. 213.
Mauricij in Choſroem humanitas, & [illegible]
Melitinam vrbem præſidiis nudatam, ac deſertam à ciuibus Choſroes inuadit. 1021. & 1022.
Meſſaliani diuinam eſcam, id eſt, Chriſti corpus, neque prodeſſe, neque obeſſe affirmant. 671.
Michæas, & Abacuc inter prophetas primi. 900.
μισοπώγων liber Iuliani elegantiſsimus. 836.
Mobilis, & inconſtans humanæ vitæ ratio. 1033.
μονὰς ἀπὸ τοῦ μένειν cur dicitur. 371.
Morti non eſſe obnoxium corpus domini Iuſtinianus Imp. aſſeruit. 1012.
Mulieres allocuti, voce, ſermone, & martyrij corona priuati. 1000.

O.

Ochas caſtellum expugnatur. 1033.
Onorichus Catholicis linguas abſcidit, qui ſectæ Arianæ adhærere reſpuebant, hi tamē ſermone non priuati. 999. 1003.
Orthodoxi 80. è naui iubentur à Valēte in mare igne demergi. 852.

P.

Prædia, quæ Ardamanes tributis impoſitis ferè labefactauerat, in libertatem vindicauit Tiberius. 1021.

Q.

Quercus quænam in ſuburbio Chalcedonis. 913.

S.

Sacerdotes conſuluit Conſtantinus de ſigno viſo crucis. 269.
Seditio Conſtantinopoli orta de epiſcopali ſede. 774.
Scenetæ propter equorum velocitatem ab aliis vinci non poſſunt. 1024.

T.

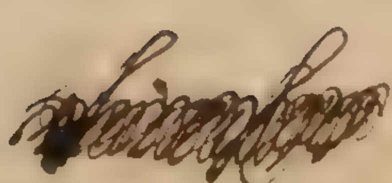
Templum diui Ioannis prope Conſtantinopolin. 554.
Templi Sophiæ magnifica deſcriptio. 1008.
Trinitatem conſubſtantialem & gloria æqualem Romanus epiſcopus ſua authoritate firmauit. 857.

F I N I S.

Ad 146972

PARISIIS,

EX CHALCOGRAPHIA
Nicolai Bruſlé ſub Sole aureo, impenſis verò
honeſtiſsimorum virorum Claudij Fremy,
& Nicolai Cheſneau, anno Domini
1571. die 19. Aprilis.

Digitized by Google

Digitized by Google

PARISIIS.
CHALCOGRAPHIA
sub Sole aureo, impensis verò
orum virorum Claudij F
1572. die 10. Aprilis.

Digitized by Google